ACTA SANCTORUM: QUOTQUOT TOTO ORBE COLUNTUR, VEL À...

Digitized by Google

Digitized by Google

52
Oktober
x–11.

Hbh
2°Oa
30
52

Digitized by Google

V. SS. Coll
21. Bollandus

Hbh
IV
341

2° Ca 30 (52

Digitized by Google

Digitized by Google

Hbh
2° Oa 30 (52

Digitized by Google

Digitized by Google

V. S.J. Col.
21. Bollandus

Hbh
IV
341

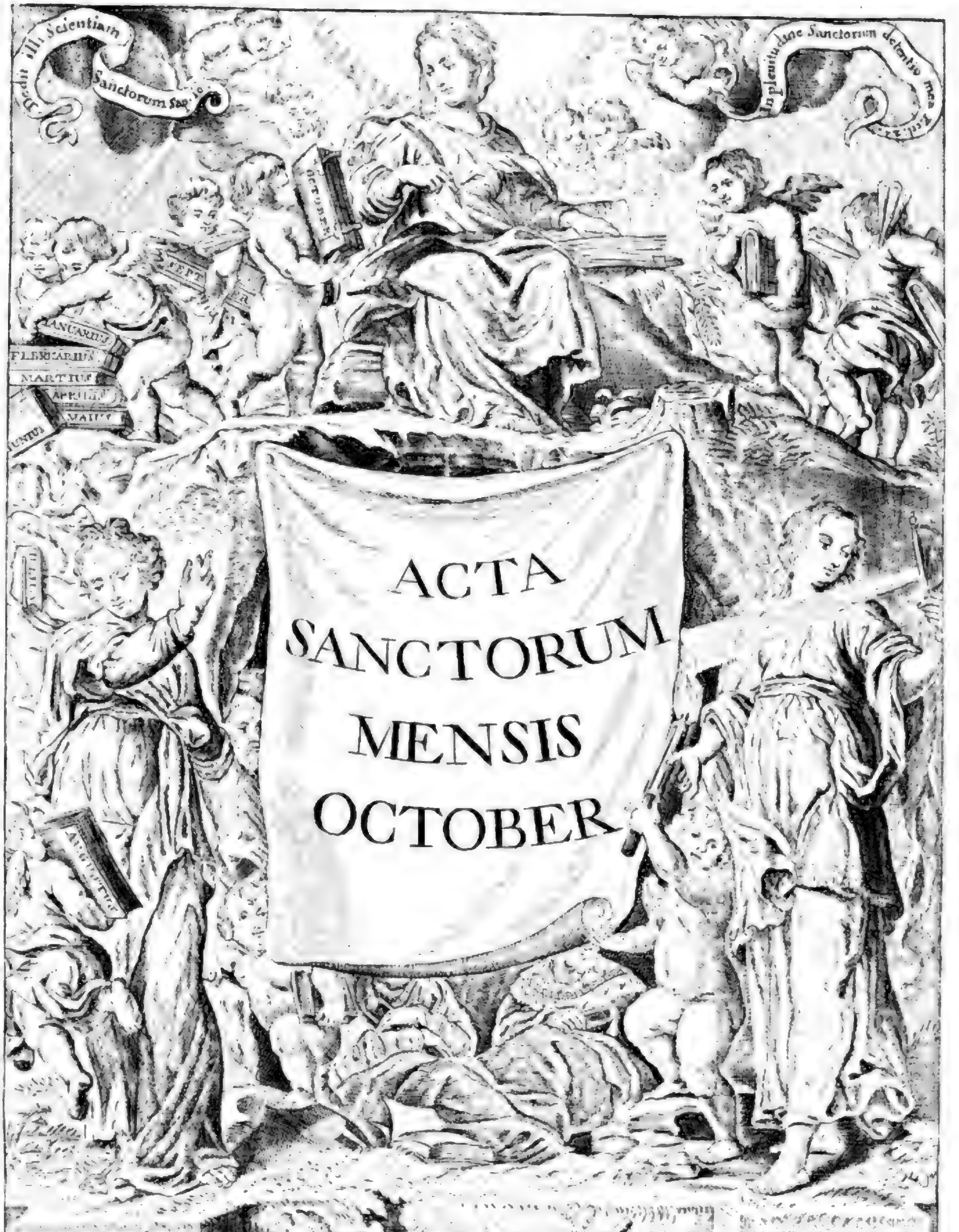
2° Ca 30 (52

Digitized by Google

ACTA
SANCTORUM
OCTOBRIS
TOMUS QUINTUS.

Digitized by Google

Digitized by Google

Dedit illi Scientiam Sanctorum Sap. 10
In plenitudine Sanctorum detentio mea
ACTA
SANCTORUM
MENSIS
OCTOBER
IANUARIUS
FEBRUARIUS
MARTIUS
APRILIS
MAIUS
OCTOBER
ERUDITIO
VERITAS
ANTIQUA REDUCO
OBSCURA REVELO

Digitized by Google

ACTA
SANCTORUM
OCTOBRIS

Ex Latinis & Græcis aliarumque gentium Monumentis,
ſervatâ primigeniâ veterum Scriptorum phraſi,

COLLECTA, DIGESTA,

Commentariiſque & Obſervationibus

ILLUSTRATA

A

CORNELIO BYEO,
JACOBO BUEO,
JOANNE BAPTISTA FONSONO,
PRESBYTERIS THEOLOGIS.

TOMUS V.

Quo dies decimus & undecimus continentur.

BRUXELLIS,
TYPIS CÆSAREO-REGIIS.

M D C C L X X X V I.

Google

Bayerische
Staatsbibliothek
München

FRANCISCO JOSEPHO
REGIO HUNGARIÆ ET BOHEMIÆ PRINCIPI,
ARCHIDUCI AUSTRIÆ,
DUCI BURGUNDIÆ, BRABANTIÆ ETC,
MAGNO HETRURIÆ PRINCIPI,
COMITI HABSPURGI, FLANDRIÆ, TYROLIS ETC.

AUGUSTISSIMI IMPERATORIS JOSEPHI II, Patrui Tui, SERENISSIME ARCHIDUX, voluntati ſacratiſſimæ cupidè non minùs, quàm reverenter obtemperantes, primum ſupra quinquageſimum vaſtiſſimi, quod Acta Sanctorum nuncupatur, Operis Bollandiani Tomum, clariſſi-

Digitized by Google

mo Nomini Tuo inſcriptum, qui modò in lucem prodit, ad Regiæ Celſitudinis Tuæ Pedes, quâ par eſt, veneratione deferimus, ſpe firma concepta, fore ut eum, Auguſtiſſimi Patrui Tui præſidio ac munificentiâ elaboratum, non minori, quàm quâ jam plures Cæſareo-Regii Auguſtiſſimæ Domûs Tuæ Principes excepêre tot alios Sibi dedicatos Operis ejuſdem Tomos, benignitate excipias. Id quidem, unde forſan litterarius ille vigiliarum noſtrarum fœtus non idem omnibus ſuî deſiderium inſpiret, nonnulla etiam, quæ commentis hinc inde ſunt inſperſa, Sanctorum Acta complectitur: verùm, præterquam quòd hæc ſimul Commentariis, in quibus,ſevera juxtà ac figmentis inimica criſi adhibita, non modò, quæ produnt, vera à falſis certaque à dubiis ſecernuntur, ſed & quæ, matura ac ſedula inſtituta indagine, commentitia viſa ſunt, accuratè ac ſincerè notata audacter etiam, ſolius veritatis ratione habita, rejiciuntur, illuſtrata exhibeat, continet inſuper longè plura notæ undequàque probatæ Acta, quæ cùm ab auctoribus vel æqualibus vel ſupparibus fide optima litteris ſint mandata, commentis certè, Sanctorum gloriam offuſcare potiùs quàm vel attollere vel utcúmque augere natis, vacua exiſtunt, mirificéque ad totius terrarum orbis hiſtoriam, non tantùm eccleſiaſticam, verùm etiam profanam elucidandam conducunt. Nec parùm eò etiam ſubinde vel ipſamet, quæ fabulis infecta ac deturpata ſunt, Sanctorum Acta aut certè, quæ in hiſce, uti interdum fit, veritati conſona fideque digna de-

deprehenduntur ac diſertè veluti talia in Opere Bollandiano, argumentis, quæ rem ſolidè probent, adjunctis, pronuntiantur, conferre, eruditis paſſim eſt notum. Hinc factum, ut horum non pauci, vehementiſſimè ſéſe, ut lucubrationum noſtrarum filum, quod inopinato totique orbi notiſſimo caſu tantiſper interruptum dolebant, actutùm reſumeretur, deſiderare, ratione non una manifeſtârint; cùm verò, SERENISSIME PRINCEPS, id Avia Tua Auguſtiſſima MARIA THERESIA recordationis glorioſiſſimæ Imperatrix Regina, beneficentiſſima Operis noſtri Patrona, haberet compertum, haudquaquam, quæ Reipublicæ litterariæ utilitatem ſpectare probè noſcebat, virorum optimorum vota cadere ad irritum paſſa, hiſce cumulatiſſimè facere ſatis ac ſolitâ ſuâ, qui in Opus Bollandianum, ab ipſiſmet etiam heterodoxis ac in primis abs horum eruditiſſimo Leibnitio ſummo in pretio habitum, incumberent, liberalitate juvare ac ſuffulcire benigniſſimè voluit, idque ipſum Patruus Tuus AUGUSTISSIMUS JOSEPHUS II, Dominus noſter clementiſſimus, Matris Suæ, ad Superos jam tranſlatæ, veſtigiis inſiſtens, facere non omiſit. Utinam, faventibus Cœlitibus omnibus, in multos annos vitam optato rerum lætarum continuò ſibi ſuccedentium curſu felicem producat! Utinam ſic diu adhuc labores noſtros litterarios, commentis factiſque prodigioſis, quæ nimia veterum credulitas ſimplicitaſque perperam ſubinde Sanctis affinxit, explodendis aut certè, cùm id res

fert,

fert, confutandis impendi non raro ſolitos ac vel ſic in Dei ſimul & horum gloriam cedentes, fovere ac porrò munificentiâ ſuâ valeat excitare! Utinam quæ tum in Regiæ Celſitudinis Tuæ, tum in totius Auguſtiſſimæ Domûs Suæ ſplendorem & gloriam meditatur, proſperrimè perficiat! Nos certè, SERENISSIME ARCHIDUX, ut hæc omnia impertiri ac in primis Regiam Celſitudinem Tuam, Cui hoc Operis noſtri Volumen, veluti exile noſtri erga eam amoris ac venerationis pignus, dicamus, diutiſſimè unà cum Patruo Tuo Cæſare Auguſtiſſimo, cum Patre & Matre magnis Hetruriæ Ducibus, cum numeroſa horum Prole ac demùm cum univerſis Auguſtiſſimæ atque ampliſſimæ Domûs Tuæ Principibus ſoſpitem atque incolumem ſervare dignetur, Deum ter Optimum Maximum enixiſſimè precari non ceſſabimus.

SERENISSIME ARCHIDUX

CELSITUDINIS TUÆ REGIÆ

Devotiſſimi Clientes

CORNELIUS BYEUS,
JACOBUS BUEUS,
JOANNES BAPTISTA FONSONUS.

SYNOPSIS

TOMI QUINTI

DE ACTIS SANCTORUM

OCTOBRIS.

TOmus hic, Operis totius primus ſupra quinquageſimum, dies decimum & undecimum menſis Octobris continens, Sanctos ac Beatos octoginta nominatim unà cum pluribus aliis, quorum nomina vel incerta ſunt, vel omninò latent, recenſet. De hiſce, quatuor in claſſes, quarum tres priores quidem eccleſiaſtici, monaſtici & ſecularis ſtatûs viros, quarta verò cujuſcûmque ſtatûs feminas complectitur, diviſis, hic pauca ſecundùm ordinem, quo in tomo ſubjecto dantur, de more præmittimus.

EX STATU ECCLESIASTICO.

Claſſem hanc aperit *Pinitus*, Cnoſſi ſeculo ſecundo ſeneſcente epiſcopus. Qui hunc excipit, *Clarus* epiſcopus, ſede apud Nannetes locatâ, fidem Chriſtianam in Britanniam Armoricam ſeculo veroſimiliter tertio invexit. Alterum è *Cerboniis*, Italiæ epiſcopis, ſedem Veronenſem ante ſeculum octavum occupâſſe; alterum verò, cujus acta hactenùs inedita, cum aliis jam editis collata, Commentario, in quo commentitia à veris certáque à dubiis ſecernuntur, ſubnectimus, cathedram Populonienſem obitu ſuo vacuam anno veroſimiliùs DLXXV, uſque ad decimam Octobris diem jam provecto, reliquiſſe oſtendimus. *Paulini*, Eboracenſis in Anglia archiepiſcopi, Acta, à venerabili Beda conſcripta, præmiſſo in hæc Commentario, è Surio recudimus, eaque, quæ ad *Paulinum* alium, Capuanum in regno Neapolitano epiſcopum, ſpectant, Syllogæ includimus. De *Nuncio*, comitatûs Namurcenſis presbytero, vix quidquam certi invenimus. *Franciſcus Borgia*, tertius Societatis Jeſu generalis, quamplures Vitæ ſuæ nactus eſt fidei juxtà ac notæ optimæ ſcriptores, quos inter elucet, qui non modò *Franciſco* ætate æqualis, ſed & eruditione, ſcriptiſque ac religioſarum virtutum laude exſtitit inſignis, Petrus Ribadineira. Hujus lucubrationem, hiſpanicè, cùm *Franciſci* rerumque ab eo geſtarum recens adhuc eſſet apud Hiſpanos memoria, conſcriptam, ex interpretatione Andreæ Schotti edimus, Commentario ampliſſimo illuſtratam. *Anaſtaſius* ſeu *Athanaſius* presbyter è ſolis ferè Hieronymianis eſt notus. An *Nigaſius*, qui pro primo Rotomagenſium epiſcopo paſſim habetur, vel epiſcopali charactere fuerit inſignitus, eſt dubium, uti etiam an tam *Scuviculum*, quàm *Quirinum* ſibi habuerit, ut creditur, in martyrio ſocium adjunctum. Nec id è trium iſtorum Sanctorum Actis, quæ, quòd ſubleſtæ fidei dumtaxat ſint, edenda haud duximus, certum elicitur. Quæ de *Sanctino*, Meldenſi epiſcopo, & *Antonino* ſeu *Antonio*, fortè etiam epiſcopo, narrantur, ferè omnia queunt revocari in dubium, ac ne quidem, an eorum prior cum Sanctino, primo Verodunenſium epiſcopo, quem in Agrippinenſis anno CCCXLVI in Euphratæ, urbis ejuſdem epiſcopi, cauſa celebrati concilii Actis, haudquaquam, ut nobis apparet, ſuppoſititiis, memorari arbitramur, unus idemque ſit, eſt certum. *Nectarium*, patriarcham Conſtantinopolitanum, etſi ſolis Græcorum Faſtis ſacris inſcriptum, è Sanctorum numero haud eradendum, probamus, editiſque, licèt fabulas, quas in Commentario prævio explodimus, ſibi habeant admixtas, *Germani*, Veſontionenſis epiſcopi, Actis, locum etiam *Siſinnio*, patriarchæ Conſtantinopolitano, Cæleſtini Papæ præclaro potiſſimùm de ejus jam mortui fide ac virtute teſtimonio impulſi in Opere noſtro concedimus, uti etiam *Eupilio*, Comenſium in Italiâ epiſcopo, hodiéque abs hiſce culto. *Firmini*, Uſetienſis in Occitaniâ Inferiori antiſtitis, Acta, quæ penitùs rejicienda haud omnibus videntur, vulgamus, additis variorum de ſingulis, quæ aſſerunt, judiciis. *Grammatius*, Salernitanus epiſcopus, videtur, etſi tempus, quo ſederit, ſit incertum, ad ſeculum VIII potiùs, quàm ad aliud anterius referendus. *Bruno*, Colonienſis archiepiſcopus, qui, fratre ſuo, Ottone primo imperatore, volente, Lotharingiæ, magnam Belgii Auſtriaci hodierni partem tunc complectenti, ducis poteſtate ſimul præfuit, æqualem vitæ ſuæ ſcriptorem nactus eſt Rotgerum; aſt, cùm hic, qui quis fuerit, eſt dubium, omnia & ſingula, quæ de illo in Actis, à ſe ſcriptis, narrat, notis chronicis haud muniat nec ſat enucleatè exponat, fuerunt illa prolixo, in quo potiſſimùm duo hæc præſtantur, Commentario illuſtranda; contrà verò, cùm res quantùm ad *Alexandri Saulii*, Alerienſis primùm ac dein Ticinenſis epiſcopi, Acta, ab auctore æquali pariter conſcripta, ſecùs habeat, brevem dumtaxat Commentarium hiſce præmittere fuit neceſſe.

EX STATU MONASTICO.

Baſſianus Conſtantinopoli monaſterium medio circitèr ſeculo quinto conſtruxit, trecentiſque in eo diſcipulis, quibus & Matrona, à Græcis culta nec cùm Matrona altera, quæ ſectâ Macedoniana fuit, confundenda, accenſetur, fuit præfectus. *Venantius*, qui vitam eremiticam ſeculo octavo provecto in Arteſia duxit, S. Amelbergæ filius perperam aſſeritur eſtque etiam, an S. Pharaïldem habuerit ſororem, incertum. Etſi exſtent *Joannis de Bridlingtona*, è Canonicorum Regularium Ordine, Vitæ tres, harum

harum tamen, quam Hugo, canonicus Regularis, conſcripſit nec quiſquam hactenùs vulgavit, unam poſtremam, cum omnium prima, à Capgravio & Surio jam vulgata, collatam, duas verò è multis *Ludovici Bertrandi* Vitis, Latinè ex Italicis redditas, præmiſſis, in quibus nonnulla, ad utrumque hunc Sanctum ſpectantia, elucidantur, Commentariis, publici juris facimus. *Ludovicum Bertrandum* excipiunt in hac claſſe *Sarmata* & *Michaël Aragawi*, quorum prior quidem S. Antonii in Thebaïde Inferiore diſcipulis, poſterior verò primis novem fidei Chriſtianæ in Æthiopiâ poſt S. Frumentium propagatoribus accenſetur. *Cannici* abbatis, Kill-Kenniæ in Hiberniâ culti, Vitam prelo cenſemus indignam, vixque quid certi de *Eufredo* & *Anſilione*, quorum prior Albæ-pompeiæ in Inſubriâ, poſterior Latiniaci in diœceſi Pariſienſi colitur, reperimus. Verùm res quantum ad *Paldonem*, cœnobii S. Vincentii ad Vulturnum in Italia abbatem, ſecùs habet; hujus enim Vita ab auctore ſubæquali, S. Ambroſio Autperto, cœnobii ejuſdem abbate, eſt conſcripta, cúmque adeò parvi facienda haud ſit, typis ſubjiciendam, adnotationibus etiam, quibus ſubinde illuſtratur, de more adjectis, exiſtimavimus. Etſi novem de *Vinardo* lectiones, pro Officio in eccleſiâ Cellenſi recitari olim ſolitæ, è S. Genulphi, Cadurcenſis, ut putatur, antiſtitis, Actis ſint acceptæ ac proin, quæ narrant, ad *Vinardum* haud ſpectent, eas tamen, quò id, dum cum Actis illis fuerint collatæ, evadat perſpicuum, lectori ſub Vitæ, *Vinardo* affictæ, titulo exhibere eſt viſum. *Jacobus Alemannus*, Ordinis S. Dominici frater laïcus, obedientia planè ſingulari enituit: ejus Vitam, ab Ambroſino de Soncino, Ordinis ejuſdem fratre itidem laïco, qui *Jacobi* diſcipulus fuit, Italicè conſcriptam Latinitateque à Patre Iſidoro Mediolanenſi donatam, excudimus, Syllogeque, quæcumque de *Martino* Auguſtiniano reperire potuimus, complectimur.

EX STATU SECULARI.

Qui claſſem hanc conſtituunt, ferè omnes ſunt martyres; ac horum quidem ſex, qui primo loco occurrunt, *Euſebius* videlicet, *Eraclius*, *Dionyſius*, *Septimus* ſeu *Septima* aut *Septimia*, *Secunda* & *Salſa*, in Africâ, quatuordecim verò, qui hoſce excipiunt, *Caitius* nimirùm, *Quintaſius*, *Septiminus*, ſeu *Septimus*, *Venuſtus*, *Beatus*, *Secundus*, *Donatus*, *Serenus*, *Creſcentius*, *Nicetius*, *Vitalis* ſeu *Natalis*, *Firminus*, *Eraclius* & *Euſebius* loco incerto ſunt paſſi. Etſi *Gereon* & *Victor Caſſiuſque* item ac *Florentius* cum ſuis quique ſociis non uno eodemque die ſubierint martyrium, eos tamen communibus, quæ habent, Actis partim impulſi damus conjunctim. Hæc, etſi haud magni pretii, Commentario, in quo controverſa de Sanctis illis capita præcipua examinantur, ſubnectimus, addito etiam, in quo, quæ ad poſthumam eorumdem gloriam ſpectant, lectorem edocemus, tractatu. *Eulampius* & *Eulampia* cum ſociis ſuis Nicomediæ in Bithynia ſunt paſſi. Horum gemina fidei undequaque haud integræ exſtant Acta, græcè conſcripta, quorum alia è Bibliotheca Vaticana, alia è Ms. Mediceo deſcribi, deceſſores noſtri curârunt. Poſteriora, quæ Metaphraſtem habent auctorem, legi Latinitate donata apud Surium & Lipomanum poſſunt; priora autem, quæ edita nondum ſunt, in lucem, additâ, quam adornavimus, interpretatione Latinâ, proferimus. Tertium Franciſci Ordinem virtutibus non minùs, quàm prænobilibus ſuis natalibus illuſtravit *Robertus Malateſta*. Hujus Acta, ab auctore anonymo, ſed ſynchrono, conſcripta, è Waddingo recudimus. Etſi *Heraclius* ſeu *Eraclius* in variis Faſtis ſacris ſignetur Antiochiæ, eſt tamen, qua in nominis hujus urbe ſit paſſus, incertum. Nec martyrium in Siciliâ unà cum *Anaſtaſio* presbytero ſuprà memorato *Ampodum*, *Placidum*, *Fauſtum*, *Januarium*, *Martialem*, *Marcellum* & *Juvinianum* ſubiiſſe, omninò eſt certum. Verùm de loco, quo præſtantiſſimi fidei Chriſtianæ pugiles *Tarachus*, *Probus* & *Andronicus* glorioſiſſimè pro hac certârunt, fas fuit aliter ſtatuere. Hoſce enim indubiè Anazarbi in Ciliciâ capite plexos, è proconſularibus eorumdem Actis Græcè conſcriptis, quæ ex Ruinartio unà cum antiqua, quâ Latinè reddita fuêre, interpretatione edimus, in Commentario, hiſce præmiſſo, probamus. *Gummarus*, cui Lira ſuam debet originem, ſeculo octavo floruiſſe creditur. Ejus Acta, ſeculo XII, ut apparet, conſcripta, edimus unà cum miraculorum, quæ ſub annum MCDLXXV patrâſſe narratur, Hiſtoria, ab auctore ſubæquali litteris mandata.

EX SEXU FEMINEO.

Quæ de *Teclechilde*, prima Jotrenſis in Galliâ parthenonis abbatiſſa, reperire fas fuit, exhibemus in Sylloge. *Tanchæ* Virginis martyris, quæ damus, Acta fidei ſunt adeò ſubleſtæ, ut ex hiſce qualis olim de Sancta illa in diœceſi Tricaſſina, in quâ colitur, exſtiterit traditio, dumtaxat innoteſcat. *Zenais* & *Philonilla* ſorores perperàm martyres in magnis Græcorum Menæis vocantur. Prioris Acta Græca, è codice Vaticano excerpta, in linguam Latinam convertimus, Commentarióque, in quo potiſſimùm, quandonam & quibus locis ambæ vixerint ac obierint, inquiritur, ſubjungimus. An *Pientia*, pagi Vilcaſſini matrona ad fidem à *Nigaſio* ſuprà memorato converſa, ſanctum hunc martyrem, cujus in martyrio Sociis ab Uſuardo accenſeri videtur, ſepulturæ, ut nonnulli contendunt, mandârit, dubitari poſſe oſtendimus. *Placidia* Virgo, quæ Veronæ in Italiâ colitur, Valentiniani tertii imperatoris filia perperàm aſſeritur, nec annus, quo obierit, ſatis eſt certus. *Ethelburga*, Berchingenſis in Anglia abbatiſſa, ob vitæ ſanctitatem à Venerabili Beda, qui & primum locum inter Scriptores plures, præcipua Sanctæ hujus Acta calamo complexos, obtinet, laudatur. Hæc prout quibuſdam, quæ apud Bedam haud reperiuntur, à Capgravio aucta atque in novam Sanctorum Angliæ Legendam illata, exſtant, recudimus, nonnullis, quæ viſæ haud importunæ ſunt, adnotationibus adjectis. *Juliana*, Pauliacenſis in Normanniâ abbatiſſa, quam Monaſterioli coli è Mabillonio docemus, nec à Juliana, per Menardum die XI Octobris memorata, nec à Julia abbatiſſa, cui exſtans apud nos ad X Februarii diem S. Auſtrebertæ Vita inſcribitur, videtur diverſa.

MONITUM

MONITUM.

HAud admodùm diu, poſtquam ultimus prodiiſſet Operis Bollandiani Tomus, è vivis immaturè ſublato, qui qualemcúmque ad hunc ſymbolam contulerat, Antverpiæque anno 1737, duodecimâ Decembris die, honeſtis parentibus natus ac Societatem deinde anno 1755, vigeſimâ nonâ Septembris die, ingreſſus vota in illa quatuor ſolennia anno 1773, ſecundâ Februarii die, nuncupârat, Ignatio Hubeno, Tomus Octobris quintus, qui nunc prodit, elaboratus potiſſimùm fuit à duobus Senioribus valetudinis jam affectæ hagiographis Cornelio Byeo & Jacobo Bueo, qui, anno currenti à vigeſimâ tertiâ Maii die, decreto imperiali ſuppreſſa, ad quam Antverpiâ erant tranſlati, Coudenbergenſi Abbatiâ, modò hìc unà cum ſociis binis ſibi adjunctis Analectorumque Belgicorum editoribus muſeum ſuum, ita volentibus Belgii Auſtriaci moderatoribus, in platea Straminum, vulgò *de Stroy-Straet*, Gallicè *la Rue de la Paille*, propè armamentarium fixerunt, munificentiâ Cæſareo-Regiâ Opus, ut anteà,. continuaturi.

INDEX
SANCTORUM
IN TOMUM V OCTOBRIS.

A

11 ALexander Saulius, ep. Ticinenſis in ducatu Mediolanenſi COMM. PRÆV. Beati biographi. Vita hìc danda 806. VITA *auctore Jo. Ant. Gabutio ex Ordine Cleric. Reg. S. Pauli, Mediolani anno* MDCCXLVIII *cum pluribus additamentis, ex eodem potiſſimum ſcriptore depromptis, per Paulum Onuphrium Brandam ejuſdem Congreg. Clericum edita.* PRÆFATIO EDITORIS 807. PRÆFATIO AUCTORIS GABUTII 808. CAPUT I. Beati ortus, educatio, & in Clericorum Reg. S. Pauli & Barnabæ Congregationem ingreſſus 809. CAP. II. Sacerdos & ſacræ Theologiæ doctor efficitur: deinde collegii Mediolanenſis SS. Pauli & Barnabæ ac totius Congregationis Præpoſitus eligitur 811. CAP. III. Aleriæ epiſcopus creatur: in hac diœceſi eccleſiaſticam diſciplinam & Chriſtianam religionem reſtituit 814. CAP. IV. Clericorum Seminarium condit: ſumma integritate eccleſiam ſuam regit: à Gregorio XV ad ſedem Ticinenſem promovetur 816

11 Ampodus cum Anaſtaſio ſeu Athanaſio. Vide *Anaſtaſius* ſeu *Athanaſius presbyter &c.*

11 Anaſtaſius ſeu Athanaſius presbyter, Ampodus, Placidus, Fauſtus, Januarius, Martialis, Marcellus & Juvinianus MM. veroſimillimè Siculi. *Ex Hieronymianis & aliis Faſtis ſacris* 497

11 Andronicus cum Taracho. Vide *Tarachus*

11 Anſilio mon. Conf. Latiniaci in diœceſi Pariſienſi SYLLOGE. *E Martyrologio Pariſienſi & aliis Faſtis ſacris* 652

11 Antoninus ſeu Antonius cum Sanctino. Vide *Sanctinus.*

B

10 BAſſianus Conf. Conſtantinopòli SYLLOGE. Vitæ inſtitutum, diſcipuli hoſque inter S. Matrona Pergenſis id amplexi, ætas, memoria in Faſtis ſacris, cultus eccleſiaſticus 79

10 Beatus cum Caitio. Vide *Caitius*

11 Bruno Archiepiſcopus Colonienſis COMM. PRÆV. § I. Sancti Coloniæ ac præcipuè Tornaci cultus, memoria in Faſtis ſacris, Vita, ab auctore æquali conſcripta, hìcque edenda 698. § II. Nobile Sancti genus, tempus natale, educatio Balderico, Ultrajectenſi epiſcopo, commiſſa, ingens in litteris progreſſus 702. § III. Sanctus è ſcholis in palatium vocatur, ſcientias etiam ibidem ac pietatem excolit, monaſteria aliquot adminiſtranda accipit, neque tamen monachus exſtitiſſe videtur 705. § IV. Eligitur Colonienſis epiſcopus, ac paulò pòſt Lotharingiæ præficitur; quandonam hæc facta 709. § V. An Bruno, quòd Lotharingiæ regnum gubernandum acceperit, reprehendendus meritò ſit 713. § VI. Quæ ſub epiſcopatûs ſui initium potiſſimùm egerit, & an antè annum 955 epiſtolam ſynodicam ad Agapitum Pontificem haud miſerit 716. § VII. Quænam præterea Sanctus anno 954 egerit, explanatur 718. § VIII. An Bruno perfidiæ in fratrem Ottonem umquam ſeſe reddiderit reum 720. §. IX. Suſcepta, ut ægrum nepotis animum erigat, cura, monaſterii S. Pantaleonis exſtructio aliaque anno 956 geſta 725. § X. Quæ ad religionem ſpectant, ſtudioſè curat; Ragenarium, Hannonenſium comitem, in exſilium pellit; cur & quando id fecerit 730. § XI. Quamnam vitæ normam monaſteriis, à ſe in Hannonia inſtauratis,

ſtauratis, præſcripſerit 733. § xii. Burgundiam pacis componendæ cauſâ petit. Lotharienſibus à ſeſe deficientibus Fredericum præponit; an tum, vel umquam Lotharingiam bifariam diviſerit 737. § xiii. Sedi Trecenſi Anſegiſum, injuſtè ex hac expulſum, reſtituit; ſorores ac nepotes in concordiam adducit, Lotharienſeſque reddit omninò pacatos 729. § xiv. Bremenſem eccleſiam, veluti eccleſiæ Colonienſis ſuffraganeam, ſibi ſubjicere conatur: quandonam & an jure id fecerit 743. § xv. Ab Ottone, Italiam petente, Ottonis Junioris tutor & regni Ciſalpini vicarius ſtatuitur; Hugoni Remenſi excommunicato adverſatur, eccleſiis vacuis ab optimis proſpicit paſtoribus; ſynodos duas ſeu conventus celebrat 746. § xvi. Ottoni fratri, ex Italia redeunti, obviam procedit, Pentecoſten ſimul & maximum regni conventum cum eo Coloniæ celebrat; Galliam pòſt, ut nepotes ſuos, ſeſe inter denuò diſſidentes, componat, petens, Remis obit Coloniamque relatus ibidem ſepelitur 751. § xvii. Quâ ſanctitatis & virtutum famâ ante & poſt obitum inclaruerit, & an quæ etiam ingenii ſui monumenta ad poſteros tranſmiſerit 755. § xviii. Nonnullæ ſacræ, quas undecúmque conquiſivit, reliquiæ, temporis, quo id fecerit illaſve tranſtulerit, ordine ſervato, recenſentur 757. § xix. An Sanctus, ſummo ſtudio undecúmque ſacras reliquias conquirens, modum hac in re non exceſſerit 762. Vita, *auctore Rotghero, è Codice noſtro, olim Vallicellenſi, PMS.* 159, *cum Surii & Leibnitii editionibus collato.* Prologus. Scriptionis ſuæ cauſam auctor exponit. Caput i. Nobile Sancti genus, nativitas, educatio Ultrajecti apud Baldericum epiſcopum, vitæ ibidem & pòſt in aula ratio 766. Cap. ii. Creatur Colonienſis epiſcopus; nepotem Ludolphum, arma in patrem, conſpiratione cum Conrado duce inita, gerentem, ad officium reducere conatur, Lotharingiæque à fratre Ottone præficitur 770. Cap. iii. Ordinatur epiſcopus, clerum & monachos optimè inſtituit, pacem in Lotharingia, irrumpentibus interea in hanc Hungaris, procurat, epiſtolam ſynodicam ad Agapitum Papam Romam mittit, pallium inde accipit, ſacris conquirendis reliquiis ſtudet 775. Cap. iv. Loca ſacra condit & inſtaurat, gregem & rempublicam ſedulò curat, nepotem ſuum Ludolphum cum patre in gratiam reducit, viros optimos adhibet in conſilium, taleſque etiam vacuis præficit eccleſiis 779. Cap. v. Ottoni, in Italiam profecto, copias auxiliares mittit, inde redeunti obviam procedit, cum eo conventum & Pentecoſten Coloniæ celebrat, Compendium, ut nepotes conciliet, profectus, Remis obit, Coloniamque delatus in S. Pantaleonis eccleſia ſepelitur 783. Testamentum *è Codice noſtro, olim Vallicellenſi, PMS.* 159, *cum Miræi & Leibnitii editionibus collato* 788. Epitaphium *è Surii & Leibnitii editionibus inter ſe collatis* 790

C

10 CAitius, Quintaſius, Septiminus ſeu Septimus, Venuſtus, Beatus, Secundus, Donatus, Serenus, Creſcentius Nicetius, Vitalis ſeu Natalis, Firminus, Eraclius ſeu Heraclius, Euſebius, MM. *Ex Martyrologiis & antiquiſſimo Kalendario Carthaginenſi* 11

11 Cannicus, abbas Kil-kennienſis in Oſſoria Hiberniæ provincia. Comm. Hist. § i. Memoria in Martyrologiis: cultus: qualiacumque Sancti geſta unde eruenda 642. § ii. Sancti nativitas, quæ fertur prædicta à S. Patricio: parentes: patria. A S. Doco inſtitutus, fit S. Finniani diſcipulus, ac deinde monaſterium Achadh-boenſe condit. Ipſius cum SS. Columba & Pulcherio familiaritas. Obitûs tempus 644

10 Caſſius cum Gereone &c. Vide *Gereon.*

10 Cerbonius epiſc. conf. Veronæ in Italia. Sylloge. Memoria in Faſtis ſacris, cultus eccleſiaſticus, tempus ſedis 85

10 Cerbonius epiſc. conf. in Ilva, Hetruriæ in mari Thyrreno inſula. Comm. Præv. § i. Sancti memoria in Faſtis ſacris, cultus in Italia, itemque, quò aliquot tranſlatæ fuerunt ejus reliquiæ, in Galliis & apud aliquot Canonicos Regulares 87. § ii. E Sancti, quæ exſtant, Vitis, quænam edenda; quæ certa in hac ſunt, ab aliis haud paris fidei ſecernuntur, nonnullaque, in S. Regulo jam diſcuſſa, compendio exhibentur 91. § iii. Cuinam vitæ rationi Sanctus in Italia ſe addixerit; quo tempore cathedram Populonienſem aſcenderit, quo fuerit urſo à Totila objectus & quo denique è vita migrârit 93. Vita, *auctore anonymo, ex Bibliothecæ Vaticanæ Ms.* 6453, *cum Vita altera, quæ jam prodiit, collata.* Cap. i. Sanctus traditur S. Regulo erudiendus; ordinatur epiſcopus; ex Africa in Italiam ſecedit, Populonii apud S. Florentium epiſcopum moratur, Populonienſiſque factus epiſcopus apud Pontificem accuſatur 96. Cap. ii. Sanctus Romam cum legatis proficiſcitur, in via patrat miracula, Pontifici ſe ſiſtit ac ſatisfacit, Populonium redit, prodigioſè ab urſo evadit illæſus, in inſulam Ilvam ſecedit, ibidemque mortuus Populonium ad tumulum effertur 99

10 Clarus ep. conf. Namnetæ in Britannia Armorica. Comm. Hist. § i. Ætas, tranſlationes & cultus Nanneti & Andegavi 61. § ii. Quibuſnam potiſſimùm adhuc aliis locis Sanctus colatur, & an Tutelæ quoque id fiat 64

10 Creſcentius cum Caitio &c. Vide *Caitius.*

D

10 DIonyſius cum Euſebio &c. Vide *Euſebius.*

10 Donatus cum Caitio &c. Vide *Caitius.*

E

10 ERaclius ſeu Heraclius cum Caitio &c. Vide *Caitius.*

10 Eraclius ſeu Heraclius cum Euſebio &c. Vide *Euſebius.*

11 Ethelburga V. abbatiſſa Berchingenſis in Anglia. Comm. Præv. Sanctæ memoria in Martyrologiis: cultus: in conſtructo à S. Erconwaldo monaſterio fit abbatiſſa: ipſius obitûs tempus 648. Acta *ex Capgravio.* Caput unicum. Illuſtre Sanctæ genus & patria, quâ relictâ, in conſtructo à S. Erconwaldo

waldo fratre cœnobio abbatiſſa conſtituitur : ipſius obitûs tempus cuidam ſanctimoniali revelatum : quædam poſt mortem miracula 649
10 Eraclius ſeu Heraclius cum Euſebio. Vide *Euſebius.*
10 Eraclius ſeu Heraclius cum Caitio. Vide *Caitius.*
11 Euſredus pro Martyre cultus Albæ Pompeiæ in Inſubria. Sylloge. Sancti cultus eccleſiaſticus certus ; reliqua ferè omnia incerta 646
10 Eulampius & Eulampia eorumque Socii MM. Nicomediæ in Bithynia. Comm. Præv. Martyrum in Faſtis ſacris memoria, cultus ; tempus martyrii, Acta edenda. 67. Acta, *auctore anonymo, Ex MS. Bibliothecæ Vaticanæ Codice ſignato 797, pag. 171, collata cum iis, quæ Lipomanus ex Metaphraſte Latina fecit tom.* vi. *à pag. 324 verſà, interprete I. H.* Cap. i. Capitur S. Eulampius, acriterque in tyrannum & idola invectus variis excruciatur ſuppliciis. 69. Cap. ii. Contrito Eulampii precibus ſimulacro, fratri ſe jungit Eulampia, atque ambo cum plurimis aliis martyrium conſummant 74
11 Eupilius ep. conf. Comi in Italia. Sylloge. E martyrologiis ac præcipuè è Comenſibus Annalibus 632
10 Euſebius, Eraclius ſeu Heraclius, Dionyſius, Septimus ſeu Septima aut Septimia, Secunda, Salſa, MM. in Africa, *ex martyrologiis* 9
10 Euſebius cum Caitio &c. Vide *Caitius.*

F

11 FAuſtus cum Anaſtaſio &c. Vide *Anaſtaſius.*
10 Firminus cum Caitio. Vide *Caitius.*
11 Firminus ep. Uzetienſis in Occitania Inferiori. Comm. Præv. Sancti memoria in Faſtis ſacris, cultus, quædam vitæ chronotaxis, Acta qualia edenda 635. Acta, *auctore anonymo, ex P. Poſſini MS. cum editis apud Dubouchetum in libro de Origine Domûs Franciæ collato.* Caput unicum. 640
10 Florentius cum Gereone &c. Vide *Gereon.*
10 Franciſcus Borgia Conf. Societatis Jeſu tertius Generalis Romæ Comm. Præv. § i. Familiæ Borgianæ origo, & S. Franciſci proavi 149. § ii. S. Franciſci natales, educatio : è patrio ſolo egreditur ac philoſophiæ præceptis imbuitur 153. § iii. Miſſus ad aulam Caroli V. Chriſtiani principis officiis egregiè fungitur : matrimonium contrahit : nati ex eo liberi 157. § iv. S. Franciſci in aula occupationes : febri laborat : cæſarem in Africam trajecturum Barcinonem & dein ad bellum Gallicum comitatur 160. § v. Iſabellæ Auguſtæ funus Granatam deducit, è cujus aſpectu cadaveris vitæ ſanctioris propoſitum concipit : Cataloniæ prorex conſtituitur : corpus macerat : abſolvi proregis munere fruſtrà petit 162. § vi. Patri defuncto ſuccedit ; Gandienſium bono conſulit ; opes ſpernit, uxorem amitit 167. § vii. Cœtus religioſos partim condit, partim fovet : Societatis votis clam ſe illigat : Exercitia S. Ignatii à Paulo III approbari curat, variarumque virtutum edit exempla 170. § viii. Compoſitis rebus, Romam tendit, rem Societatis promovet, & mira Sociis animi demiſſione prælucet 173. § ix. Abdicatis rebus titulíſque, Societatis habitum induit, ſuſceptiſque ordinibus ſacris, Apoſtolicos labores exorditur 176. § x. Varia Hiſpaniæ oppida non ſine fructu obit, Caſam-reginæ Clariſſarum Coloniam deducit ; Cardinalitiam dignitatem, emiſſo eam non admittendi voto, iteratis vicibus declinat 180. § xi. Diœceſim Calagurritanam & Burgenſem excolit ; iter ejus in Luſitaniam : in Hiſpaniam redux collegiorum aliquot ſemina jacit 183. § xii. Tordeſillam ad Joannam aviam, & Valliſoletum ad Joannam ſororem à Philippo, Hiſpaniarum principe, evocatur : concionibus ſuis multos ad meliora convertit 187. § xiii. Fit Commiſſarius Societatis per Hiſpaniam : quæ tum ejus fuerit peregrinandi ac gubernandi ratio & divina in illum providentia 190. § xiv. Collegii Placentini & Hiſpalenſis origo. Joannæ, Caroli V matri, morienti adeſt. Valliſoleti utilem multis operam navat, & tirocinium Septimancæ inſtituit 193. § xv. Obortas adverſus Societatem in Hiſpania tempeſtates morboſque conſtanter tolerat : invitatus à cæſare ad colloquium Societatem egregiè tuetur 197. § xvi. S. Thereſiæ ſpiritum approbat : inſigne prodigium, in ejus manibus per Chriſti cruci affixi imaginem factum : cæſaris nomine ad Catharinam Luſitaniæ reginam legatione fungitur. Defunctum oratione funebri laudat 201. § xvii. Socios in exteras regiones mittit. Graviſſimas paſſus in Hiſpania calumnias, Luſitaniam petit, ſuiſque virtutibus illuſtrat 205. § xviii. Romam evocatus Vicarii munere bis fungitur : mortuo Lainio, eligitur in Præpoſitum Generalem Societatis, cujus mox bono præclarè conſulit 209. § xix. Suſcepto Generalis Præpoſiti munere ſocios ſuaviter ſimul & fortiter moderatur : quantum illi ſocii Hiſpani Luſitanique debuerint 213. § xx. Societatis in aliis regionibus incrementa : Pii V in eam benevolentia : miſſiones aliquot à Borgia inſtitutæ, iter ejus Lauretanum, & inſignis, quam ipſi factam perhibent, de Sociorum ſalute revelatio 217. § xxi. Gemina martyrum claſſe ſocietas decoratur 220. § xxii. Pii V juſſu Hiſpanum & Luſitanum iter ſuſcipit 224. § xxiii. Gallicum item iter ſuſcipit, è quo redux Romæ ſanctè moritur : lucubrationes ejus, Vitæque ſcriptores 226. § xxiv. Ejuſdem Beatificatio, canonizatio, cultus ſacer, & adverſus terræ motum patrocinium 229. Vita *auctore P. Petro Ribadineira æquali, P. Andrea Schotto interprete.* Caput i. S. Franciſci natales, educatio, acceſſus ad aulam cæſaris, matrimonium, liberique 235. Cap. ii. Animi corporiſque exercitationes ; cæſarem comitatur ad bellum Gallicum ; aviam amittit. Ex Iſabellæ auguſtæ funere ſanctioris vitæ propoſitum concipit ; Cataloniam prorex adminiſtrat ; Ignatium de frequenti Sacramentorum uſu conſulit 239. Cap. iii. Fit Gandiæ dux : uxore mortua, Romam, ut cardinalatum fugiat, deſerit : bonis tituliſque valedicit 244. Cap. iv. Sacerdotio initiatur : mutatum ejus vitæ genus hi reprehendunt, laudant illi : exemplum ejus imitantur inſignes viri. Cardinalatum non ſemel reſpuit 250. Cap. v. Ognato Ignatii juſſu digreſſus,

greſſus, uberes per Hiſpaniam & Luſitaniam fructus colligit 254. Cap. vi. Factus Hiſpaniæ Indiarumque Orientalium Commiſſarius rem Societatis egregiè promovet; Carolo V rationem initæ Societatis reddit, ejuſque ad Catharinam, Luſitaniæ reginam, legatione fungitur 257. Cap. vii. Carolum V oratione funebri laudat; miſſiones aliquot inſtituit; alterum in Luſitaniam & Romam iter ſuſcipit; bis Vicarius Societatis conſtituitur 261. Cap. viii. Præpoſitus Generalis renuntiatur, remque Societatis publicam adminiſtrare incipit: propenſus Pii V in Societatem animus 263. Cap. ix. Romæ peſte afflatorum curam habet: propagari fidem apud Indos Occidentales curat: in Poloniam ſocii introducuntur 266. Cap. x. Auctus collegiorum numerus: Azebedii ſociorumque ejus martyrium 269. Cap. xi. P. Petri Diaz & ſociorum ejus martyrium: nova Societatis incrementa: muneri renuntiare Franciſcus cupit: Cardinali Alexandrino legato à Pio V comes adjungitur 272. Cap. xii. Poſtremum Franciſci iter, Eccleſiæ commodo ſuſceptum; Romam reditus, & pia mors; corporis forma, mores, lucubrationes 276. Cap. xiii. S. Franciſci animi demiſſio, ac paupertatis amor 279. Cap. xiv. Obedientia, orationis ſtudium, Vaticinia 282. Cap. xv. Pœnitentia, ſuique victoria 285. Cap. xvi. Facilitas morum, prudentia, candor, ceteræque virtutes 288

G

10 Gereon & alii cccxviii; Victor ejuſque ſocii; item Caſſius, Florentius & alii plures MM. Coloniæ Agrippinæ & in ejus vicinia. Comm. Præv. § i. Palæſtræ diverſæ, quas Sancti nacti ſunt; cur de hiſce omnibus ſimul hic agatur, & qualia ſint, quæ edituri ſumus, eorum Acta 14. § ii. Martyrologiorum antiquiorum in Martyribus noſtris annuntiandis confuſio & diſcrimen, difficultateſque, quæ indè naſcuntur 18. § iii. Maurine, an Thebæi, vel an potiùs partim ex hac, partim ex illa gente Martyres noſtri exſtiterint 20. § iv. Quot Socios S. Gereon, quot S. Victor, ac quot SS. Caſſius & Florentius in martyrio ſibi habuerint adjunctos 25. § v. An Martyri anonymo non fuerit S. Gereonis nomen pro arbitrio impoſitum: an Malloſi cognomen hic habuerit, & an, ſi alter ab altero ſit diverſus, Malloſus eodem loco, quo Victor, martyrium ſubierit 28. § vi. Qua occaſione & quando Sancti ſubierint martyrium; an S. Helena corpora eorum invenerit, eccleſiaſque ſuper hæc Bonnæ, Coloniæ Agrippinæ & Sanctis exſtruxerit 32. Passio, *auctore Helinando, Ordinis Ciſtercienſis monacho. Ex codice Muſei noſtri ſignato* PMS. 159, *cum MS. Audomarenſi & editione Surii collato.* Prologus. Qua ratione de Martyribus, hic propoſitis, tractaturus ſit auctor, exponit 36. Cap. i. Sanctorum in fide conſtantia ac Martyrium 37. Cap. ii. Eccleſia, in S. Gereonis Sociorumque ejus honorem exſtructa miraculiſque illuſtrata 40. Gloria Postuma § i. Quandonam S. Victoris corpus fuerit inventum, qui is tum miraculis inclaruerit, & quàm inſignem apud Sanctenſes cultum fuerit adeptus. 42. § ii. Reliqua, quæ ad S. Victorem ſpectant, proponuntur, additis etiam, quæ de ejus Sociis, itemque de Caſſii, Florentii ac aliorum, qui cum hiſce paſſi ſunt, plurium cultu, miraculis, ac reliquiis narrantur 46. § iii. Aliquot Martyrum corpora Coloniæ Agrippinæ anno 1121 inveniuntur; an unum ex his S. Gereonis exſtiterit, & quænam, ad Sanctum hunc ſpectantia, eventum illum proximè ſint ſecuta 49. § iv. Alia, quæ præterea ad S. Gereonis ejuſque Sociorum ac nominatim, qui hiſce annumerantur, Theophili, Cratonis, Vitalis & Bertuliani cultum & reliquias ſpectant, proponuntur, ac, ubi id res exigit, examinantur 53. Rudolphi, Trudonopolitani abbatis, epiſtola, quâ corporum quatuor Coloniæ Agrippinæ inventio, uniuſque etiam ex his, quod S. Gereonis à nonnullis fuit creditum, elevatio exponitur. *E Muſei noſtri Chronico Trudonenſi MS., cum Surii & Martenei editionibus collato* 58

11 Germanus ep. Veſontionenſis in comitatu Burgundiæ. Comm. Præv. Sancti memoria in Faſtis ſacris, cultus eccleſiaſticus, Acta edenda, tempus obitûs 622. Acta, *auctore anonymo, E MS. monaſterii Balmenſis Legendario in Chiffletii Veſontione edita.* Caput unicum. Eximia Germani ſanctitas, Zelus in hæreticos, mors ab his illi inflicta, prodigium hanc ſecutum 625

11 Grammatius ep. conf. Salerni in regno Neapolitano. Sylloge. Sancti memoria in utroque Ferrarii Catalogo, cultus eccleſiaſticus, tempus ſedis incertum 671

11 Gummarus conf. Liræ in Brabantia. Comm. Præv. § i. Theobaldi, S. Gummari biographi, ætas,: Acta ab illo conſcripta: præcipua Sancti geſta paucis perſtricta. 674. § ii. S. Gummari ſepultura, tranſlatio, cultus ſacer & apud martyrologos recentiores mentio 678. Vita, *auctore Theobaldo.* Prologus. *Ex Vita Metrica.* Cap. i. S. Gummarus in Emblehem naſcitur, uxore ducta, Pipini caſtra ſequitur, oratorium SS. Petro & Paulo condit, miraculis ac virtutibus clarus ad Dominum migrat 682. Cap. ii. S. Gummari ſepultura, tranſlatio, & quædam poſt ejus obitum patrata miracula 687. Miracula S. Gummari, ſub annum 1475 patrata, *auctore anonymo ſubæquali, ex MS. Corſendoncano* Prologus. 689. Cap. i. Miraculorum pars prima 690. Cap. ii. Miraculorum pars altera 693

H

11 Heraclius ſeu Eraclius Martyr Antiochiæ. *Ex Hieronymianis, Bedæque & Uſuardi Auctariis* 496

I

11 Jacobus Alemannus conf. Ordinis S. Dominici Bononiæ in ditione Pontificia. Comm. Præv. Beati memoria in Martyrologiis: cultus: Vita edenda: obitûs tempus 790. Vita *auctore F. Ambroſino de Soncino Ord. Prædicat. ex Italico ſermone in Latinum verſa per P. Iſidorum Mediolanenſem ejuſd. Ord. Ex Fr. Ambroſii Taëgii de inſigniis Ord. Prædicat. lib. 3 Diſt. 7 tom. ſign. N. fol.* 160. Præfatio *Ambroſii Taëgii.*

gli. Prooemium *F. Ambroſii* Cap. i. Beati patria & parentes : iter Romanum : Alphonſo regi militat : militiæ valedicit & cuidam nobili famulatur : tandem S. Dominici inſtitutum amplectitur 793. Cap. ii. Solennis ejus votorum nuncupatio & præclaræ virtutes 795. Cap. iii. Ejus Cardinales & Theologales virtutes : orationes & meditationes : viſio mirabilis Beato exhibita 798. Cap. iv. Beneficia quædam Sancti interceſſione collata : mors, ſepultura & tranſlatio 800. Cap. v. Miracula poſt mortem patrata 801

11 Januarius cum Anaſtaſio &c. Vide *Anaſtaſius*.

10 Joannes conf. Ordinis Canonicorum Regularium in diœceſi Eboracenſi in Anglia. Comm. Præv. Notitia cœnobii, in quo Sanctus vixit ; ejus memoria apud Martyrologos : cultus : an canonizatus fuit ? Vita edenda 135. Vita, *autore Hugone, Canonico Regulari, ex tomo 95 Bibliothecæ RR. PP. Oratorii Vallis-Cellæ, collata cum Vita edita apud Surium & Capgravium.* Cap. i. Sancti Natales : litterarum ſtudium : vitæ inſtitutum ; ſacerdotium & ad varia monaſterii munia promotio 137. Cap. ii. Sanctus in Priorem eligitur : præclaræ virtutes in ipſo enitent 139. Cap. iii. Quædam Sancti miracula, morbus ac beatus obitus 142. Cap. iv. Miracula poſt Sancti mortem patrata 144

11 Juliana V. Abbatiſſa Pauliacenſis in Normannia. Comm. Historico-criticus § i. Faſti ſacri, quibus Sancta inſerta ; an vel à Julia abbatiſſa, cujus rogatu S Auſtrebertæ Vita fuit conſcripta, vel à Juliana, quam Menardus memorat, ſit diverſa; prolixum, quo à Sauſſayo ornatur, elogium 661. § ii. Quid de elogio, § præcedenti exhibito, cenſendum ; tempus, quo Sancta obierit, reliquiarum ejus tranſlatio, cultus eccleſiaſticus 664

L

10 Ludovicus Bertrandus conf. Ordinis Prædicatorum Valentiæ in Hiſpania Tarraconenſi. Comm. Præv. § i. Variæ S. Ludovici Vitæ, quarum binæ ex Italicis Latinæ edentur, aliaque pro Commentario ſcribendo adhibenda recenſentur 292. § ii. S. Ludovici patria, parentes, nativitas, pueritia, adoleſcentia, ingreſſus in Ordinem Prædicatorum, ſuſceptum ab eo ſacerdotium, munia in Religione obita, profectio in Americam, chronologicè perſtricta 295. § iii. Sancti poſt ſeptennium reditus in Hiſpaniam, muniaque in ſuo Ordine geſta, chronologicè relata : ſupremus morbus ac beata mors, miraculis illuſtrata : ejuſdem vera effigies & in bibliotheca Prædicatorum memoria 298. § iv. Ludovicus à Paulo V inter Beatos & à Clemente X. Summis Pontificibus, inter Sanctos ſolemniter relatus : Ejus feſtum annuum in Europa & America, & in Martyrologio Romano memoria: corporis incorrupti miraculum urnaque pretioſa ; ſeparatæ ab eodem ſacræ reliquiæ 301. Vita prima, *auctore Vincentio Juſtiniano Antiſtio, Sancto Contubernali, Hiſpanicè ſcripta, deindè Italicè verſa, at nunc demùm ex editione Panormitana anni 1612 Latinitate donata.* Prologus 305. Cap. i. Sancti nativitas, vitaque ante ſuſceptum habitum Dominicanum : Tirocinium ; religioſa profeſſio, & presbyteratus 309. Cap. ii. Novitiis ſemel atque iterum præfectus, eos optimè regit: ſuccurrit mortuo amico ſuo : ingraveſcente peſte, ad conventum Albaïdæ mittitur : geſta ejus ibidem 312. Cap. iii. Cetera Sancti geſta in conventu Albaïdæ : remiſſus Valentiam, novitiis denuò præficitur : concionatur : prodigium patrat 317. Cap. iv. Occaſio, quâ ad navigandum in Indias Occidentales accenſus fuit : ſuperatis difficultatibus, eò diſcedit : aliquot ejus geſta ibidem 319. Cap. v. Cetera illius geſta in Indiis, & reditus in Hiſpaniam 322. Cap. vi. Reditus in conventum Valentinum : Prioratus conventûs S. Onuphrii ab eo geſtus & acta ibidem : reſumptum Valentiæ magiſterium novitiorum & geſta 326. Cap. vii. Admiſſus à Sancto Prioratus conventûs Valentini, quæque ibidem geſſit ab anno mdlxxv uſque in mdlxxviii 330. Cap. viii. Geſta illius à depoſito Prioratu uſque in poſtremum annum vitæ ſuæ 334. Cap. ix. Quædam alia variis temporibus à Sancto, dum viveret, geſta 338. Cap. x. Aliquot Sancti inſignes virtutes & mores 342. Cap. xi. Sanctus varias patitur corporis infirmitates : medetur alienis : ſacro Viatico munitur : defertur aliò : quæ inter hæc geſſerit 345. Cap. xii. Poſtrema Sancti geſta, & beatus obitus divinis prodigiis illuſtratus 349. Cap. xiii. Sacri corporis mox ab obitu veneratio, populi ad illud concurſus ; ſepultura & exſequiæ : Viri ſanctitas probatur 351. Cap. xiv. Quædam viſiones & apparitiones ad Sancti gloriam manifeſtandam factæ recenſentur 355. Cap xv. Inſtructus Proceſſus de miraculis à Sancto poſt mortem ſuam ante tranſlationem corporis patratis, quæ hic referuntur 359. Cap. xvi. Sacri corporis tranſlatio, & miracula vel beneficia aliquot, per illius invocationem poſt tranſlationem obtenta 363. Vita auctior, *auctore Bartholomæo Avignono, Ordinis Prædicatorum, procuratore cauſæ canonizationis, ex verſione Italica, ipſo auctore curante, Romæ edita.* Prologus 366. Liber i. Cap. i. Sancti parentes, nativitas, fratres ac ſorores, pia pueritia & adoleſcentia, vitaque ante ſuſceptum Dominicanum habitum acta 368. Cap. ii. A parentibus primò impeditus, ne Dominicanum habitum ſuſciperet, deindè clam illis induit, iiſdemque tandem conſentientibus, profeſſionem emittit : virtutibus ac doctrinæ acquirendis ſtudet 371. Cap. iii. Ordinatur presbyter : mittitur in Lombay : Valentiam redux præficitur novitiis : ejuſdem geſta ibidem 374. Cap. iv. Mors patris Miconis, ac matris S. Ludovici : hujus habitatio, præfectura, geſtaque in conventu S. Annæ Albaydæ 377. Cap. v. Novitiis rursùs præeſt Valentiæ, ejus geſta ibidem : profectio in Americam, vitaque Apoſtolica ibi ducta 380. Cap. vi. Alia ab eodem Sancto variis locis in America geſta 383. Cap. vii. Alia ejuſdem geſta, ac miracula ab eo ante & poſt obitum in America patrata 388. Cap. viii. Cauſa revertendi, reditusque in Hiſpaniam : tempeſtas maris ſedata : habitatio Valentiæ : Prioratus in conventu S. Onuphrii ab eo geſtus. 391. Cap. ix. Tirocinio denuò

præ-

præfectus Valentiæ, quæ egerit: Prior conventus ibidem conſtitutus virtutibus ſuis prælucet: mira Viri fiducia in Deum & egenos liberalitas 395. Cap. x. Cetera ab eo geſta tempore Prioratus ſui in conventu Valentino 398. Liber ii. Cap. i. Sancti humilitas ac in Deum & proximum charitas factis probatæ 402. Cap. ii. Sancti in orando aſſiduitas & fervor: ſevera corporis caſtigatio: virginalis caſtitas 406. Cap. iii. Perſecutiones, quas Sanctus à dæmonibus ac perverſis hominibus pertulit: intrepida ejuſdem prædicatio & fructus: vitæ pericula propterea ſuperata 411. Cap. iv. Donum Prophetiæ & Notitiæ ſpirituum, quo Sanctus dotatus fuit 413. Cap. v. Miracula, quæ Sanctus vivens operatus eſt 417. Cap. vi. Teſtimonia, quæ aliquot Servi Dei de illius inter vivos degentis ſanctitate dixerunt 421. Cap. vii. Corporis infirmitates, quas Sanctus paſſus eſt, & quædam mirabilia, quæ ante ejus obitum contigerunt 423. Cap. viii. Pius obitus, & mox manifeſtata Sancti gloria 427. Cap. ix. Varia beneficia paulò poſt Sancti obitum variis præſtita, & ejuſdem ſepultura 430. Cap. x. Alia Nicolai Factoris de illius ſanctitate teſtimonia, & tranſlatio corporis 432. Liber iii. Cap. i. Sancti apparitiones 435. Cap. ii. Ejuſdem argumenti continuatio 439. Cap. iii. Miracula, quæ ob S. Ludovici interceſſionem ad fontem, ab illo benedictum, Deus operatus eſt 443. Cap. iv. Miracula ad ſolam Ludovici Bertrandi invocationem facta 445. Cap. v. Miracula per S. Ludovici Bertrandi reliquias à Deo patrata 447. Cap. vi. Ejuſdem argumenti proſecutio 450. Cap. vii. Miracula quædam S. Ludovici Bertrandi ſepulchrum piè viſitantibus facta 453. Cap. viii. Alia item miracula ad ejus ſepulcrum facta 455. Cap. ix. Miracula per B. Bertrandi roſaria divinitùs patrata 457. Cap. x. Mortui B. Ludovici Bertrandi interceſſione ad vitam revocati 459. Cap. xi. Miracula B. Bertrandi in tractu Fontinenti, diœceſi Oriolenſi, aliiſque regni Valentini partibus facta 461. Cap. xii. Miracula S. Ludovici interceſſione in aliis regnis facta 464. Liber iv. S. Ludovici Bertrandi Beatificatio & Canonizatio. Prologus. Cap. i. Proceſſus primus de Vita & Miraculis B. Ludovici ab archiepiſcopo Valentino inſtitutus: inquiſitio ſummaria de iiſdem Sixti V. juſſu facta: cauſa Canonizationis S. R. Congregationi commiſſa 467. Cap. ii. Proceſſus de Vita & miraculis B. Ludovici Bertrandi in ſpecie inſtitutus, Romamque miſſus 471. Cap. iii. Beatificatio Ludovici Bertrandi, cultuſque ſacer ad totum Ordinem Prædicatorum, clerumque Valentinum extenſus 475. Cap. iv. Cauſa Canonizationis B. Ludovici Bertrandi ad finem ferè perducta, tandem verò à Clemente X abſoluta 478. Appendix. Clemens X B. Ludovicum Bertrandum in Sanctorum numerum refert 481

M

11 Marcellus cum Anaſtaſio. Vide *Anaſtaſius*

11 Martialis cum Anaſtaſio. Vide *Anaſtaſius*

11 Martinus conf. ex Ordine S. Auguſtini Vercellis in Italia. Sylloge. 803

11 Michaël Aragawi mon. conf. in Æthiopia. *Ex eccleſiæ Æthiopicæ Faſtis ſacris* 606

N

11 Nectarius patriarcha Conſtantinopolitanus Comm. Hist. crit. § i. Cur Nectario Græcorum dumtaxat Faſtis ſacris inſcripto, in Opere noſtro locum hic concedamus 609. § ii. Quandonam & qua ratione Nectarius electus fuerit è neophyto Conſtantinopolitanus epiſcopus; in rebus officii ſui ſeſe inſtrui ab epiſcopo orthodoxo curavit, nec Novatianos in conſilium adhibuit 611. § iii. Nectarius à Gregorio Nazianzeno, ut imperatorem contra Apollinariſtas excitet, epiſtolà monetur; quandonam hanc acceperit, pòſt obierit, quid adhuc egerit & presbyterum pœnitentiarium abrogando effecerit 617

10 Nicetius cum Caitio. Vide *Caitius*.

11 Nigaſius, Quirinus, Scubiculus ſeu Scuviculus & Pientia MM. Vadiniaci in pago Vilcaſſino. Comm. Historico-criticus § i. Ubinam & quando S. Nigaſius ſit paſſus, & quam fidem Acta, quæ id ſub Domitiano factum ſtatuunt, mereantur 510. § ii. An S. Nigaſius tam S. Scuviculum, quàm S. Quirinum, ſocium in martyrio ſibi habuerit adjunctum; quo loco fuerit ſepultus, & an à S. Pientia id factum 515. § iii. An S. Nigaſius exſtiterit Rotomagenſis epiſcopus & an vel epiſcopali charactere fuerit inſignitus 519. § iv. Sanctorum in Faſtis ſacris memoria, eccleſiaſticus variis locis cultus, reliquiæ primùm tranſlatæ 522. § v. Reliquiæ Normannorum metu Condatum & Wambaſium delatæ, póſtque, metu illo jam dudum ceſſante, Rotomagum adductæ 528. § vi. Quandonam, quæ Mellenti exſtant, Sanctorum noſtrorum lipſana fuerint eò delata 532. § vii. Antiquus & recentior Sanctorum apud Mellentinos cultus miraculaque aliquot eorum patrocinio patrata 538. § viii. An quæ Malmundarii hodieque exſtant, SS. Quirini, Nigaſii & Scubiculi reliquiæ fuerint anno 808 eò delatæ 542. § ix. Auctoris anonymi de S. Quirini Malmundarium tranſlatione ſcriptum rejicitur, hæcque anno circiter 876. è vico Condatenſi, Pariſiis veroſimiliùs haud adjacenti, facta ſtatuitur 545. Translatio Malmundarium et Miracula, *auctore monacho Malmundarienſi anonymo, è patronorum Malmundarienſium MS. cujus apographum P. Joannes Gamanſius Coloniâ anno 1638 miſit.* Cap. i. Quirini corpus, S. Nigaſii brachium dextrum, & S. Scubiculi reliquiæ Malmundarienſi monaſterio impetrantur 550. Cap. ii. Malmundarium è vico Condatenſi SS. Nigaſii, Quirini, & Scubiculi reliquiarum tranſlatio, miraculaque hanc comitata 552. Cap. iii. Miracula, SS. Quirini, Nigaſii & Scubiculi reliquiis Malmundarium delatis, patrocinio eorum ibidem patrata 555

10 Nuncius conf. in comitatu Namurcenſi. Notitia de cultu & reliquiis 124

IN TOMUM V OCTOBRIS.

P

11 PAldo abbas S. Vincentii ad Vulturnum in Italia. COMM. PRÆV. Aſſerta Sancti appellatio : patria : S. Vincentii cœnobii ædificatio : Vita edenda 653. VITA, *auctore S. Autperto ibidem abbate, ex MS. D. J. B. Mari.* PROLOGUS 655. CAP. I. Sanctorum patria : iter Romanum & reditus ad Farfenſe monaſterium, cujus abbatis ſuaſu cœnobium ad Vulturnum fluvium ædificant 656. CAP. II. Monaſterii S. Vincentii S. Paldo primus abbas conſtituitur : cui defuncto, S. Taſo & deinde Tato ſuccedunt 659

10 Paulinus archiepiſc. Eboracenſis conf. in Anglia. COMM. PRÆV. § I. Notitia diœceſis, cui Sanctus præfuit : memoria illius in variis martyrologiis : antiquus cultus : corporis tranſlatio : geſta præſertim ex Beda tradenda 102. § II. S. Paulini vita privata : miſſio in Britanniam & vita apoſtolica ſub S. Auguſtino : Sancti per Juſtum ordinatio : gens Nordanhymbrorum cum ſuo rege, prædicante Paulino, baptizatur 104. § III. Sancti cura Fidei propagandæ : S. Honorii per Sanctum ordinatio : pallium & facultas ipſi ab Honorio I Papa conceſſa : orta perſecutione, fugit in Cantium, fitque epiſcopus Roffenſis : mors & ſepultura 106. Acta, *auctore Venerabili Beda, ex Trimeſtri quarto Laurentii Surii.* CAP. I. Sanctus, gentis Nordan-humbrorum ordinatus epiſcopus, Chriſti fidem prædicat, & Edwini filiam baptizat : Edwinum, qui ſe Chriſti legem amplexurum olim ſpoponderat, promiſſa perſolvere jubet 108. CAP. II. Edwinus rex baptizatus templum, in quo plures ſacro fonte à Paulino luſtrantur, exſtruit : Sanctus, Carpualdo rege ad fidem converſo, Chriſtum Lincolnienſibus prædicat. Sancti effigies 110. CAP. III. Felix regimen Edwini, cui Honorius Papa Litteras, & S. Paulino Pallium mittit. Moritur Edwinus, &, orta perſecutione, Sanctus fugit in Cantium, ibique, poſtquam eccleſiam Roffenſem rexiſſet, moritur 113

10 Paulinus epiſc. conf. Capuæ in regno Neapolitano. SYLLOGE. Cultus, lectiones propriæ, tempus Vitæ 134

11 Philonilla cum Zenaïde. Vide *Zenaïs.*

11 Pientia cum Nigaſio. Vide *Nigaſius.*

10 Pinitus epiſc. conf. Gnoſſi in inſula Creta. SYLLOGE. Ætas & cultus 9

11 Placidia V. Veronæ in Italia. SYLLOGE. S. Placidiæ apud martyrologos memoria & cultus ſacer : fueritne Valentiniani filia ? incerta obitûs epocha 630

11 Placidus cum Anaſtaſio. Vide *Anaſtaſius.*

11 Probus cum Taraco. Vide *Taracus.*

Q

10 QUintaſius cum Caitio. Vide *Caitius.*

11 Quirinus cum Nigaſio. Vide *Nigaſius.*

R

10 RObertus Malateſta conf. tertii Ordinis S. Franciſci Arimini in ditione Pontificia COMM. PRÆV. Nobile Beati genus : pia pueritia & adoleſcentia : nuptiæ, & raræ beati principis virtutes : ejus cultus qualiſcumque probatus : Acta danda 145. ACTA *ex Legenda MS. auctoris anonymi, & Beato ſynchroni à Luca Waddingo excerpta.* CAPUT UNICUM. Illuſtre Beati genus : conſanguinei : matrimonium : virtutes : liberatio energumeni : morbus & felix obitus. Miracula poſt mortem patrata 146

S

10 SAlſa cum Euſebio. Vide *Euſebius.*

11 Sanctinus ep., & Antoninus ſeu Antonius fortè etiam ep. Conſſ. Meldis in Gallia. COMM. HISTORICO-CRITICUS. § I. Sanctorum in Faſtis ſacris memoria, cultus eccleſiaſticus, ſpuria nullius fidei Acta 585. § II. An S. Sanctinus Meldenſis exſtiterit S. Dionyſii Pariſienſis diſcipulus, & an cum S. Sanctino Verodunenſi unus idemque ſit. 590. § III. Quo tempore Sancti noſtri floruerint : an eorum vel unus martyr, & an tam S. Antoninus, quam S. Sanctinus exſtiterit epiſcopus 594. § IV. S. Sanctini corpus Verodunum Meldis portatur ibique deinde, communicata interim cum Meldenſibus ejus parte, iterum ac tertiò in hierothecas novas transfertur 600

11 Sarmata M. in Thebaïde. SYLLOGE. 603

11 Scubiculus ſeu Scuviculus cum Nigaſio. Vide *Nigaſius.*

10 Secunda cum Euſebio. Vide *Euſebius.*

10 Secundus cum Caitio. Vide *Caitius.*

10 Septiminus ſeu Septimus cum Caitio. Vide *Caitius.*

10 Septimus ſeu Septima aut Septimia cum Euſebio. Vide *Euſebius.*

10 Serenus cum Caitio. Vide *Caitius.*

11 Siſinnius patriarcha Conſtantinopolitanus. SYLLOGE. 627

T

10 TAncha V. M. in diœceſi Tricaſſina in Campania Galliæ. COMM. PRÆV. Sanctæ in Martyrologiis memoria : ejus cultus : reliquiæ : tempus martyrii incertum & Paſſio edenda 120. PASSIO, *auctore anonymo, ex MS. Legend. Pruvinienſi.* PROLOGUS. CAPUT UNICUM. Sanctæ in juventute pietas, & caſtitas, pro qua tuenda crudeliter occiditur 122

11 Taracus, Probus, & Andronicus Martyres Anazarbi in Cilicia. COMM. PRÆV. De SS. Martyrum cultu, martyrii adjunctis & Actis 560. ACTA *ex Ruinartio.* EPISTOLA AD ICONIENSES. CAP. I. Prima SS. Martyrum interrogatio 566. CAP. II. Secunda SS. Martyrum interrogatio 570. CAP. III. Tertia SS. Martyrum interrogatio 575. CAP. IV. ſupremum SS. Martyrum ſupplicium & ſepultura 582

10 Teclechildis ſeu Telechildis V., prima abbatiſſa Jotrenſis in Gallia. SYLLOGE. Sanctæ cultus, memoria in Faſtis ſacris recentioribus, notitia qualiſcumque & ætas ex inſcriptione ſepulcrali & S. Bertilæ Actis 114

V

10 VEnantius Eremita, pro Martyre cultus, in Arteſia Belgii provincia. COMM. PRÆV. § I. Cultus antiquus, memoria in Faſtis ſacris re-

recentioribus, Vita haud edenda, natales è S. Amelberga perperam aſſerti, proximaque cum aliis aliquot Sanctis conſanguinitas aut dubia, aut certò falſa 127. § II. An Sanctus è comitibus Hannoniæ oriundus; quæ de eo videantur tutò poſſe credi, quo circiter tempore obierit, & quo loco fuerit ſepultus 130

10 Venuſtus cum Caitio. Vide *Caitius.*

10 Victor cum Gereone. Vide *Gereon*

11 Vinardus ſeu Winardus conf. propè Lingonas in Gallia. Comm. Præv. Sancti memoria in paucis, iiſque recentioribus dumtaxat, Faſtis ſacris, cultus eccleſiaſticus, tempus emortuale incertum, Vita, ei affiicta, cur edenda 666. Vita, *auctore anonymo, è Veteri Cellenſis propè Lingonas eccleſiæ codice MS.* Caput unicum. Sancti parentes, nativitas, pia ſub Sixto Pontifice educatio, ordinatio in epiſcopum, miracula, cruciatus pro fide tolerati, vita auſtera, obitus 668

10 Vitalis ſeu Natalis cum Caitio. Vide *Caitius.*

Z

11 Zenais & Philonilla ſorores Tarſi in Ciliciâ. Comm. Præv. Sanctarum in Faſtis ſacris memoria: an martyres exſtiterint, ubinam & quandonam vixerint, & qualia ſint, quæ edimus, ſolius Zenaïs Acta 502. Acta, *auctore anonymo, ex Codice MS. Vaticano ſignato 866, Interprete Cornelio Byeo.* 507

INDEX CHRONOLOGICUS.

SECULO I.

Hoc, *ut apparet, ſeculo* floruerunt SS. Zenaïs & Philonilla ſorores 506 b c d

SECULO II.

Circa annum 180 floruit S. Pinitus, Cnoſſi in inſula Creta epiſcopus 9 a b

SECULO III.

Hoc ſeculo fidem chriſtianam in Britanniam Armoricam invexit S. Clarus, Nannetenſis epiſcopus 62 b c d e f

Anno circitèr, ut veroſimilius apparet, 286 martyrium in pago Vilcaſſino paſſi ſunt SS. Nigaſius, Quirinus, Scubiculus ſeu Scuviculus & Pientia 511 f, 512 a b

Veroſimillimè ſub ſeculi hujus finem aut ſequentis initium SS. Gereon & Victor, Caſſiuſque item ac Florentius cum ſuis quique Sociis Coloniæ Agrippinæ & in ejus Vicinia ſunt paſſi 33 d e f

SECULO IV.

Sub ſeculi hujus initium paſſi ſunt Eulampius & Eulampia eorumque Socii 68 d e f, 69 a

Anno, ut veroſimilius apparet 304 martyrio coronati ſunt Tarachus, Probus & Andronicus 564 b c

Hoc ſeculo in Æthiopiam venit vitamque ibidem terminavit S. Michaël Aragawi 607 d e f

Veroſimiliter eodem hoc ſeculo circiter medio ſedem Verodunenſem occupavit S. Sanctinus 597 d

Veroſimiliter eodem hoc ſeculo provecto obierunt idem S. Sanctinus & S. Antoninus 599 e

Veroſimillimè anno 357 S. Sarmata à Sarracenis fuit occiſus 604 d e f

Anno 381 Nectarius è neophyto electus fuit Conſtantinopolitanus epiſcopus 611 e f

Anno 397 obiit idem S. Nectarius 621 f

SECULO V.

Anno circitèr 407 obiit S. Germanus, Veſontionenſis epiſcopus 624 f, 625 a b c

Anno 426 patriarcha Conſtantinopolitanus electus fuit S. Siſinnius 627 f 628 a b

Anno 427 è vivis exceſſit idem S. Siſinnius 629 f

Hoc ſeculo floruit S. Placidia Virgo 632 b d

Anno 450 *vel haud multò ſeriùs* monaſterium Conſtantinopoli exſtruxit S. Baſſianus 81 c d e f

Inter annum, ut probabile apparet, 453 *& annum* 458 obiit idem S. Baſſianus 83 e f, 84 a

Anno 453 inventum prope Emeſam fuit S. Joannis Baptiſtæ caput 82 d e

Veroſimiliter vel hoc ſeculo vel altero è ſequentibus ſedit S. Cerbonius, Veronenſis epiſcopus 87 a b

SECULO VI.

Hoc ſeculo è vivis exceſſit S. Cannicus abbas 646 a b d e

Anno 516 natus eſt S. Firminus, Uſetienſis epiſcopus 637 c d, 639 d

Anno circiter 537 obiit S. Eupilius, Comenſis in Italia epiſcopus 633 e f

Veroſimilius anno 546 Totilæ regis juſſu urſi morſibus fuit objectus & ab iis evaſit illæſus S. Cerbonius, Populonienſis epiſcopus 94 a b c d e

Anno 553 ex hac vita migravit S. Firminus, Uſetienſis epiſcopus 639 c d

Veroſimilius anno 575 obiit S. Cerbonius, Populonienſis epiſcopus 95 e f

SECULO VII.

Anno 601 in Britanniam à S. Gregorio Papa miſſus fuit S. Paulinus, Eboracenſis archiepiſcopus 105 a b

Anno 627 baptizatus fuit Nordanhymbrorum rex Edwinus 106 a, 111 a

Anno 633 idem Edwinus, cæſo ejus exercitu, fuit occiſus 107 c, 113 e

Anno 644 obiit S. Paulinus, Eboracenſis archiepiſcopus, 107 e f

Uſque ad annum circiter 660 vixit S. Teclechildis, prima Jotrenſis in Gallia abbatiſſa 119 a b c d e f

Hoc forſan ſeculo ad Dominum migravit S. Nuncius, comitatus Namurcenſis presbyter itemque S. Euſredus, Albæ Pompeiæ in Inſubria pro martyre cultus 125 f, 126 a b c d e f, 647 e f

Eodem hoc ſeculo ſeneſcente vitam cum morte commutavit S. Ethelburga, Berchingenſis in Anglia abbatiſſa 649 b c d e

Sub hujus item ſeculi fortè finem vixerit S. Anſilio

ſilio monachus, Latiniaci in diœceſi Pariſienſi cultus 653 c

SECULO VIII.

Hoc ſeculo floruiſſe creditur S. Gummarus, Liræ in Brabantia patronus, 678 d

Eodem fortè hoc ſeculo floruerit S. Vinardus, itemque S. Grammatius, Salernitanus epiſcopus, 668 d, 674 d e

Circa annum 703 monaſterium S. Vincentii ad Vulturnum ædificare cœpit S. Paldo abbas 654 b c d

Anno 720 obiit idem S. Paldo 654 c f, 659 c

Hoc ſeculo provecto obiit S. Venantius eremita 132 d e

Veroſimiter eodem hoc ſeculo, media ſui parte jam elapſo, vivere deſiit S. Juliana ſeu Julia, Pauliacenſis in Normannia abbatiſſa, 664 f, 665 a b

SECULO IX.

Veroſimillimè anno 809 populonium fuit exciſum, indeque S. Cerbonii, civitatis hujus epiſcopi, corpus tranſlatum 88 e, 89 a b

Medio circitèr hoc ſeculo obiit S. Paulinus, Capuanus in regno Neapolitano epiſcopus, 135 d

Veroſimillùs anno circitèr 876 fuerunt S. Quirini martyris reliquiæ Malmundarium allatæ 548 d e

Anno 878 Nannetibus Juliomagum ſeu Andegavum tranſlatum fuit S. Clari, Nannetenſis epiſcopi, corpus 63 c d

SECULO X.

Anno 925 natus eſt S. Bruno, Colonienſis archiepiſcopus, 703 c

Anno circitèr 929 litteris informandus Ultrajectum ad Baldericum epiſcopum miſſus eſt 703 d, 769 b c

Anno 936 obiit Henricus Auceps, S. Brunonis, Colonienſis archiepiſcopi, pater 704 a b c d e f

Anno 950 idem S. Bruno accepit gubernandum Laurishamenſe monaſterium 707 d e

Anno 953 Colonienſium antiſtes ſimul & Lotharienſium dux creatus eodemque anno ordinatus epiſcopus ſynodicam ad Papam ſcripſit epiſtolam 709 a b, 712 e f, 717 e f, 716 d e f

Anno 956 Colonienſe S. Pantaleonis monaſterium exſtrui curavit 727 e f, 728 a b c d e

Anno 957 Ragenarium, Hanoenſium comitem, in exſilium pepulit pluresque Normannorum baptizari curavit 732 a b c, 733 a b, 783 c d e

Anno 959 Lotharienſes à ſe deficientes, conſtituto, qui vices ſuas obiret, Frederico, compeſcuit 739 c d

Eodem anno Coloniam Tungris tranſtulit S. Evergilli, Colonienſis archiepiſcopi, reliquias 758 b c d e f, 759 a

Anno 960 Anſegiſum ſedi Trecenſi, è qua expulſus erat, reſtituit pacemque inter ſororum ſuarum Gerbergæ & Hadwigis filios compoſuit 740 d e f, 741 a b c d e f, 742 a

Anno 963 S. Gerardum ad ſedem Tullenſem, Ingrannum verò ad Cameracenſem promovit 749 c d e f, 759 a b c d

Eodem anno Coloniâ Suſatium tranſtulit Trecis acceptas S. Patrocli martyris reliquias 760 a b

Anno 965 ad ſuperos migravit 754 b c

SECULO XI.

Anno 1032 Rotomagum delatæ ſunt SS. Nigaſii, Quirini & Scuviculi reliquiæ 530 b c d e f

Anno 1044 fuerunt Verodunum Meldis S. Sanctini oſſa tranſlata 601 f, 602 a b c d e f, 603 a

Circa annum 1080 tranſlatæ fuerunt S. Paulini, Eboracenſis archiepiſcopi, reliquiæ 103 d e

SECULO XII.

Anno 1121 quatuor martyrum corpora, quorum unum forſan exſtitit S. Gereonis, Coloniæ Agrippinæ fuerunt inventa 49 e f

Anno 1128 Sanctenſem S. Victoris eccleſiam conſecravit S. Norbertus, Magdeburgenſis archiepiſcopus, 436

SECULO XIV.

Anno 1379 obiit S. Joannes Bridlingtonienſis, regularis ex Ordine S. Auguſtini canonicus 135 f, 136 a, 143 e f

SECULO XV.

Anno 1432 obiit B. Robertus Malateſta, ordinis S. Franciſci Tertiarius 146 e

Anno 1491 ad ſuperos tranſiit B. Jacobus Alemannus, Ordinis S. Dominici frater laïcus 792 d, 801 a

SECULO XVI.

Anno circitèr 1503 obiit B. Martinus ex Ordine S. Auguſtini 805 e f

Anno 1510 S. Franciſcus Borgia, tertius Societatis Jeſu generalis,

Anno 1526 S. Ludovicus Bertrandus, & *Anno* 1535 B. Alexander Saulius, Ticinenſis in ducatu Mediolanenſi epiſcopus, eſt natus 153 c, 235 f, 295 c, 309 a, 368 f, 809 c

Anno 1539, conſpectâ, quâ deformatum erat, quod Granatam deducebat, Iſabellæ Auguſtæ cadaver, fœditate, ſanctioris vitæ propoſitum concepit S. Franciſcus Borgia 162 d e, 163 c d e f, 241 b c d e f

Anno 1541 Algerium, obſideri cœptum, deſerere ac in Europam retro vela facere fuit coactus Carolus V imperator 166 d

Anno 1543 in Gandiæ ducatum patri mortuo ſucceſſit S. Franciſcus Borgia 167 f, 168 a b, 244 f

Anno 1544 prædicatorum habitu indutus eſt S. Ludovicus Bertrandus 296 c d, 310 d, 371 e

Anno 1548 in cœnobii, Lombayæ à ſe conditi, poſſeſſionem Dominicanos miſit, ſolennia Societatis Vota clam edidit & S. Ignatii exercitia à Paulo III Papa approbari curavit S. Franciſcus Borgia 170 d e, 171 c d e f, 172 a

Anno 1551 Clericorum Regularium S. Pauli habitum ſuſcepit B. Alexander Saulius 809 d

Anno 1552 Societatis veſtem induit S. Franciſcus Borgia 176 e

Anno 1554 ſolennia Religionis vota emiſit B. Alexander Saulius 810 c

Anno 1562 in Americam navigavit S. Ludovicus Bertrandus 297 e, 381 e f, 382 a

Anno 1565 in præpoſitum generalem Societatis fuit electus S. Franciſcus Borgia 210 e f, 211 a b c, 263 b, 264 a

Anno 1569 S. Ignatii reliquias tranſtulit idem S. Franciſcus 219 c d e

Eodem anno 1569 ex America reverſus eſt S. Ludovicus Bertrandus 298 c, 326 e

Anno 1570 Ignatius Azevedius ſociique ejus triginta & octo à ſectæ Calvinianæ piratis fuerunt occiſi 220 a, 271 c d e f

Eodem anno 1570 Alerienſis in Corſica epiſcopus factus eſt B. Alexander Saulius 814 c d e f, 815 a

Anno 1571 Petrus Diaz unà cum ſociis undecim martyrii palmam eſt adeptus 222 a b, 223 c d e f, 224 a, 272 f, 273 a b c

Eodem

INDEX CHRONOLOGICUS

Eodem anno 1571 memorabilem de Turcis victoriam ad Echinadas inſulas retulit Joannes Auſtriacus 224 c

Anno 1572 S. Franciſcus Borgia, & *anno* 1581 S. Ludovicus Bertrandus è vivis exceſſit 227 bcde, 233 c, 278 c, 299 c, 428 a

Anno 1582 ejuſdem S. Ludovici Bertrandi corpus fuit tranſlatum 434 e

Anno 1591 ab eccleſia Alerienſi ad Ticinenſem, Gregorio XIV volente, tranſiit B. Alexander Saulius 818 a bc

Anno 1592 obiit idem B. Alexander Saulius 827 d

SECULO XVII.

Anno 1617 Romæ primum in templum novum indeque in Hiſpaniam tranſlatæ fuerunt S. Franciſci Borgiæ reliquiæ 229 f, 230 a

Anno 1624 S. Franciſcus Borgia, & *anno* 1628 S. Ludovicus Bertrandus Beatis fuit adſcriptus 230 abc, 477 ab

Anno 1671 iidem duo Sancti in Sanctorum numerum fuerunt relati 231 e, 234 ab, 303 b, 481 & ſex ſeqq.

SECULO XVIII.

Anno 1741 à Benedicto XIV B. Alexander Saulius Beatis fuit adſcriptus 833 abcdef, 834 abd

NOTITIA FIGURARUM
ORNANTIUM HUNC TOMUM.

Solitum Operis frontiſpicium.
Lamina ornatûs causâ Epiſtolæ dedicatoriæ præmiſſa.
Vera effigies S. Ludovici Bertrandi 301
Apographum urnæ argenteæ, ubi corpus S. Ludovici Bertrandi quieſcit 303
Apographum imaginis argenteæ S. Ludovici Bertrandi cum ſuo ferculo 304

APPROBATIO.

T*omum hunc Octobris quintum totiuſque, quod* Acta Sanctorum *inſcribitur, Operis Bollandiani primum ſupra quinquageſimum, à Cornelio Byeo, Jacobo Bueo & Joanne Baptiſta Fonſono elucubratum, diligenter evolvi, eumque nec fidei nec moribus contrarium reperi, ac vel ob multiplicem, quâ, non ſecùs ac proximè prægreſſus, refertur, eruditionem luce publica dignum exiſtimo. Actum Bruxellis hâc 7 Auguſti* 1786.

C. J. Leyniers Lib. Cenſor.

Imprimatur. Datum Bruxellis 19 *Septembris* 1786.

P. J. N. De Lannoy Conſ. ac Procur. Gnalis.

PROTESTATIO AUCTORUM.

QUod identidem proteſtati ſunt deceſſores noſtri in hoc de Actis Sanctorum Opere, ſe ſervatas velle Urbani Papæ VIII Conſtitutiones; neque ſuis, aliorumve hîc relatis Commentariis aliud pondus tribui, quàm ſit hiſtoriæ, ab hominibus errori obnoxiis ſcriptæ: idem ante hunc quintum tomum Octobris denuò proteſtamur.

ACTA

ACTA SANCTORUM
OCTOBRIS
TOMUS QUINTUS
DIES DECIMA.
SANCTI, QUI VI ID. OCTOBRIS COLUNTUR.

SAnctus Pinitus Epiſc. Conf. Gnoſſi in inſula Creta.

S. Euſebius,
S. Eraclius ſeu Heraclius,
S. Dionyſius,
S. Septimus ſeu Septima aut Septimia,
S. Secunda,
S. Salſa
} MM. in Africa.

S. Caitius,
S. Quintaſius,
S. Septiminus ſeu Septimus,
S. Venuſtus,
S. Beatus,
S. Secundus,
S. Donatus,
S. Serenus,
S. Creſcentius,
S. Nicetius,
S. Vitalis ſeu Natalis,
S. Firminus,
S. Eraclius ſeu Heraclius,
S. Euſebius
} Martyres.

SS. Gereon & alii CCCXVIII;
SS. Victor ejuſqueSocii;item
SS. Caſſius, Florentius & alii plures
} MM. Coloniæ Agrippinæ & in ejus vicinia.

S. Clarus Ep. Conf. Namnetæ in Britannia Armorica.

SS. Eulampius & Eulampia eorumque Socii MM. Nicomediæ in Bithynia.

S. Baſſianus Conf. Conſtantinopoli.

S. Cerbonius Epiſc. Confeſ. Veronæ in Italia.

S. Cerbonius Epiſc. Conf. in Ilva, Hetruriæ in mari Thyrreno inſula.

S. Paulinus Archiepiſc. Eboracenſis Conf. in Anglia.

S. Teclechildis ſeu Telechildis V., prima abbatiſſa Jotrenſis in Gallia.

S. Tancha V. M. in diœceſi Tricaſſina in Campania Galliæ.

S. Nuncius Conf. in comitatu Namurcenſi.

S. Venantius Eremita, pro Martyre cultus, in Arteſia Belgii provincia.

S. Paulinus Epiſc. Conf. Capuæ in regno Neapolitano.

S. Joannes Conf. Ordinis Canonicorum Regularium in diœceſi Eboracenſi in Anglia.

B. Robertus Malateſta Conf. tertii Ordinis S. Franciſci Arimini in ditione Pontificia.

A S. Franciſcus Borgia Conf. Societatis Jeſu tertius Generalis Romæ.

S. Ludovicus Bertrandus Conf. Ordinis Prædicatorum Valentiæ in Hiſpania Tarraconenſi. D

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES RELATI.

SAncti Adelardi abbatis & confeſſoris elevatio *hodie ſignatur in Florario noſtro Ms., idemque etiam fit in Benedictino, quod vulgo* Grollus *dicitur, Muſei noſtri Menologio itidem Ms.; quod vel idcircò hic obſervò, quia obſervatum haud fuit ad diem, quo de ſancto illo Corbeienſi Abbate apud nos jam actum,* 2 Januarii.

S. Atticus, epiſcopus Conſtantinopolitanus, *hodie, quod tum è vivis exceſſerit, celebratur in Mrl. Germanico Caniſii, in Uſuardo Greveni &* B *in Generali Ferrarii Catalogo; verùm de Conſtantinopolitano iſthoc Patriarcha, cujus ſanctitatem Cuperus ante tom. 1 Auguſti in Patriarchis Conſtantinopolitanis adverſus Tillemontium vindicavit, in Opere noſtro actum jam eſt ad diem, quem ei ſacrum Græci in Menæis ſanxerunt,* VIII Jan.

S. Severinus abbas *hodie in Sanctorum aliquot, quos illuſtriſſimus & reverendiſſimus D. Decius S. R. E. Cardinalis Caraſa, archiepiſcopus Neapolitanus, in civitate ac tota diœceſi Neapolitana celebrari juſſit, Catalogo memoratur. Id haud dubiè fit, quòd tunc ſacrum* Severini *corpus è Lucullano Neapolim anno 909 fuerit tranſlatum; verùm ſancti hujus Noricorum Apoſtoli natalis incidit in diem, quo de illo cum Mrl. Romano jam egimus,* VIII Januarii.

Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ S. Sophiæ dedicatio *hodie notatur in Chronico Alexandrino. Fecit illam anno 415 S. Atticus, uti in Opere noſtro videre eſt ad diem, quo de ſancto iſthoc Conſtantinopolitano epiſcopo egimus,* VIII Januarii.

C S. Jacobus aſceta *memoratur hoc die in Menologio Baſiliano & in Mss. bibliothecæ Ambroſianæ, quorum penes nos excerpta exſtant, Menæis. Ex elogio, quod & hæc & illud adjungunt, palam eſt, fieri ſermonem de* S. Jacobo, *eremita in Palæſtina,* qui poſt lapſum diu in ſepulchro pœnitentiæ cauſâ latuit & clarus miraculis migravit ad Dominum, *ut habet Martyrologium Romanum hodiernum, cum quo de illo jam egimus, die* XXVIII Januarii.

B. Mariani abbatis, cognomento Incluſi, *Ratisbonæ memoria hodie in Menologio Scotico ſignatur à Dempſtero; verùm de illo Ordinis S. Benedicti Abbate jam egimus,* IX Februarii.

S. Auſtrebertæ inventio *hodie in Bruxellenſi S. Gudilæ, quod inter Uſuardina Auctaria à Sollerio refertur, Martyrologio memoratur, uti etiam in Muſei noſtri Menologio Benedictino Ms., quod vulgo* Grollus *dicitur; aſt de ſancta iſthac Virgine actum apud nos eſt ad diem, qui ei natalis eſt,* X Februarii.

Pago Matiſcenſi, monaſterio Cluniaco, exceptio ſanctorum Valentini presbyteri & martyris atque Felicis pontificis & confeſſoris, qui apud Arvernum epiſcopalem cathedram tenuit, *ita hodie in Caudiacenſi Uſuardi apud Sollerium Auctario. Ac* Felix *quidem, de quo agitur, haud dubiè eſt is, qui ſeculo ſeptimo, media ſui parte jam elapſo, Arvernenſem ſeu Claromontanam cathedram occupavit. Ita autumo, quòd nominis ejuſdem Epiſcopus alius in tribus diverſis, quorum primum in Gallia Chriſtiana Sammarthani Fratres, alterum in Gallia Chriſtiana aucta Dionyſius Sammarthanus, tertiumque in Originibus Claromontanis Savaronus exhibent, epiſcoporum Arvernenſium ſeu Claromontanorum Catalogis haud inveniatur.* E *Verùm in duobus horum prioribus nec* Sancti *nec* Beati *titulo* Felicem *Sammarthani exornant; etſi autem id in tertio Savaronus faciat,* Felici *tamen cultum eccleſiaſticum centum annis ante celebrem Urbani VIII bullam fuiſſe delatum, nulla ratione probat. Nec id meritò concludas ex Uſuardi Auctario hic memorato; hujus enim ætas latet, & quamvis etiam trecentis ampliùs annis ſciretur antiquum, dubitari tamen poſſet, an ei verba, quibus,* Felicem *reliquiarum ſuarum ad monaſterium Cluniacenſe tranſlatione honoratum fuiſſe, prodit, recentiori manu haud fuerint adjecta. Cùm itaque res ſic habeat, de* Felice, *Arvernenſi ſeu Claromontano epiſcopo, in Opere noſtro agere nondum poſſumus, id tamen loco maximè opportuno facturi, cùm de ejus cultu ſufficientique hujus antiquitate nobis conſtiterit. Porrò quod modò ad* Valentinum *presbyterum & martyrem ſpectat, cùm S. Valentini presbyteri martyris, anno 269 Romæ paſſi, reliquiæ* F *(Operis noſtri tom. 2 Februarii pag. 753, num. 9 videſis) in Belgium & Galliam fuerint allatæ, facilèque adeò factum eſſe queat, ut harum pars aliqua cum monaſterio Cluniacenſi fuerit communicata, vix dubitandum apparet, quin in Caudiacenſi Uſuardi Auctario hic memorato ſermo ſit de* Valentino *iſthoc, Romano presbytero ac martyre, de quo nos jam egimus ad diem, quo in Martyrologio Romano hodierno aliiſque omnibus Faſtis ſacris memoria ejus recolitur,* XIV Februarii.

Caſſii & Florentii cum pluribus, quorum Victor Trecaſſis & Florentius Veronæ (*nempe* Bonnæ) depoſiti requieſcunt, *hodie legitur in Roſweydiano Uſuardi apud Sollerium Auctario;* ſed quid ille Victor huic Florentio conjungitur, *petit hic Sollerius; neque verò immeritò: Victor enim, qui* Trecaſſis *ſeu in diœceſi Tricaſſina depoſitus requieſcit, non eſt Victor martyr, hodie in Hieronymianis apographis aliiſque quamplurimis Faſtis ſacris ac ab ipſo Uſuardo etiam celebratus, ſed*

Victor

A Victor presbyter confeſſor, de quo actum apud nos jam eſt ad diem, quo in Martyrologio Romano hodierno recolitur, xxvi Februarii.

S. Virgilius epiſcopus Arelatenſis, qui hodie ab eccleſia Arelatenſi colitur, hodie etiam Uſuardo Greveni, qui anno 1521 Coloniæ Agrippinæ prodiit, & generali Ferrarii Catalogo exſtat inſertus; verùm de eo jam egimus ad diem, quo à Lerinenſibus colitur ſacriſque Benedictinorum Faſtis exſtat inſertus, v Martii.

S. Pauli, Leonenſis epiſcopi, tranſlatio hodie in Britannia Gallica ſignatur à Sauſſayo in Martyrologio Gallicano. De Sancto illo jam egimus ad diem, quo in pluribus Faſtis ſacris recenſetur, xii Martii.

Acepſimæ martyris hodie meminerunt, quæ penes nos exſtant, è Mſs. Bibliothecæ Ambroſianæ ſeu Mediolanenſis Menæis excerpta. Idem porrò in Martyrologio ſuo Univerſali etiam facit Caſtellanus, luculentiſſimè indicans, Acepſimam martyrem, de quo agit, alium non eſſe quàm Acepſimam epiſcopum martyrem, quem die x Octobris ad Superos B migraſſe, perhibent ejus Acta, quæ jam dedimus ad diem, quo in Martyrologio Romano hodierno recolitur, xxii Aprilis.

S. Richarii memoria hodie ſignatur in Adone Mſ. Lobienſi, in Beda itidem Mſ. Leodienſi S. Lamberti & in Mſ. Benedictino domûs S. Salvatoris Kalendario; aſt de ſancto iſto Centulenſi Abbate jam egimus ad diem, quo in Martyrologio Romano hodierno ſignatur, xxvi Aprilis.

S. Comgelli ſeu Comgalli Acta ad hunc diem dare ſtatuerat Colganus. Ita ſcilicet è duodecima, quam die I Februarii de S. Catano ſuppeditat, Annotatione colligitur. At de ſancto illo Benchorenſi in Hibernia Abbate egimus ad diem, quo ab Aberdonenſi Scotiæ eccleſia colitur cultuſve certè olim fuit, x Maii.

Dedicatio Ordinis Cæleſtinorum hodie à Molano, Wiono, Menardo aliiſque hagiologis memoratur. De S. Petro Cæleſtino, Ordinis illius fundatore, actum apud nos eſt ad diem, quo in Mrl. Romano hodierno annuntiatur, xix Maii.

S. Maximi, epiſcopi Æmonienſis & martyris, hodie in Catalogo ſuo tum generali, tum C particulari Sanctorum Italiæ meminit Ferrarius, dilucidè autem ex elogio annotationibuſque, quas ſubminiſtrat, liquet, eum loqui de S. Maximo martyre, Civitate-nova in Iſtria, ubi etiam hodie in Caſtellani univerſali Martyrologio annuntiatur, Venetias tranſlato ac in Opere noſtro jam locum inter Sanctos adepto ad diem xxix Maii.

S. Aldrici epiſcopi & confeſſoris memoriam hodie in Benedictino ſuo Martyrologio celebrat Menardus; verùm de ſancto iſthoc Senonenſi Archiepiſcopo, de quo interim etiam Sæc. 4 Benedict. part. 1 à pag. 566 uſque ad pag. 575, itemque à pag. 576 uſque ad pag. 578 videſis, actum apud nos jam eſt ad diem, quo ab eccleſia Senonenſi colitur ac à pluribus hagiologis refertur, vi Junii.

Apud urbem Narnienſem, ſancti Caſſi ejuſdem urbis epiſcopi, & ſancti Florentii cum aliis ſeptem hodie legitur in Florentino Uſuardi apud Sollerium Auctario. Hujus auctor per D Veronam, ubi hodie Caſſium & Florentium eorumque Socios in antiquioribus aliquot ſibi prælucentibus Faſtis ſacris annuntiatos vidit, non Bonnam, Germaniæ urbem, ut horum auctores, ſed Veronam, Italiæ civitatem, intellexerit, hincque & quòd ibi Sanctum, nomine Caſſium, haud inveniret, in Faſtis illis agi de S. Caſſio, Narnienſi epiſcopo, exiſtimârit; verùm hic, qui in pace obiit confeſſor, nec ſocios, quibuſcum ſit paſſus, habuit, nec hodie Faſtis ſacris exſtat inſcriptus, ſed die, quo propterea de eo cum Mrl. Romano egimus, xxix Junii.

S. Martialis epiſcopi Lemovicis in Gallia tranſlatio hodie memoratur ab Additionum ſoluta oratione ad Wandelbertum auctore, à Molano & Bellino editionis Pariſienſis, itemque à Martyrologii Germanici, quod vulgo Caniſii dicitur, concinnatore & à Ferrario in Generali Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non ſunt, Catalogo; verùm de hoc ſancto Lemovicenſium Apoſtolo & Epiſcopo jam egimus ad diem, quo in Romano hodierno ſignatur, xxx Junii.

S. Joannis Gualberti abbatis Florentiæ tranſlatio E à Ferrario hac die annuntiatur in Generali Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non ſunt, Catalogo; verùm de hoc ſancto Ordinis Vallumbroſani Fundatore actum à nobis jam eſt cum Martyrologio Romano hodierno ad diem xii Julii.

S. Mamantis martyris brachii ſuſceptionem hodie Lingonis ſignat in Martyrologio ſuo Gallicano Sauſſayus; eſt autem de S. Mamante reliquiiſque ejus Lingonas tranſlatis, de quibus etiam Claudius Roberti in Epiſcopis Lingonenſibus num. 52 tractat, apud nos jam actum ad diem, quo ſanctus ille Martyr in Mrl. Romano hodierno recolitur, xvii Auguſti.

S. Coſmæ epiſcopi tranſlatio Panormi ſignatur hac die à Ferrario in generali Sanctorum Catalogo & ab Octavio Cajetano in Martyrologio Siculo; verùm de ſancto illo Africano Archiepiſcopo in Opere noſtro actum jam eſt ad diem, quo à binis iiſdem hagiologis ejus etiam Panormi depoſitio celebratur, x Septembris.

S. Firminum epiſcopum martyrem Marietta ad F hunc diem refert in Eccleſiaſtica ſua de Sanctis Hiſpaniæ Hiſtoria; verùm de hoc Sancto in Opere noſtro actum jam eſt ad diem, quo in Romano hodierno ac pleriſque aliis Martyrologiis Ambiani in Gallia annuntiatur, xxv Septembris.

S. Theophilus monachus confeſſor hodie cum prolixiori elogio celebratur in Magnis Græcorum Menæis excuſis, idemque etiam fit tum in Menologio, quod Maximus Margunius, Cytherorum epiſcopus, vernaculâ Græcorum hodiernorum linguâ expreſſit, tum etiam in Sirletiano, quod Henricus Caniſius vulgavit. Ex hoc porrò ac forſan etiam è laudatis Menæis in generalem ſuum Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non ſunt, Catalogum Ferrarius quoque hodie tranſtulit Theophilum; aſt, etſi eruditiſſimi, qui Martyrologium Romanum hodiernum reformârunt, viri non paucos in hoc Sanctos è Menologio Sirletiano intulerint, hodie tamen Theophili haud meminêre. Hunc ſcilicet

A *licet cum* Theophilo, *quem ſecunda Octobris die jam commemorârant, unum eſſe atque eumdem exiſtimârint, neque etiam vera id ipſum non tantùm Raderus in Mss. ſuis in Menæa excuſa Obſervationibus, ſed & Indicis, Menologio Sirletiano adjecti, auctor, utpote* Theophili *nomen, utut ſecunda iterumque deinde decima Octobris die in hoc memoratum, ſemel dumtaxat in illo ponens, indubiè ſenſit: neque immeritò: etenim, præterquam quod hodie pariter Theophili mentio nec in Græcorum Anthologio, nec in Cryptæ-ferratæ Ordinis S. Baſilii Horologio ſeu Typico, nec in Menologio Baſiliano, nec denique in Ms., quod habemus, Sirmondi Synaxario occurrat, omnia ferè, quæ de Theophilo, in Menologio Sirletiano & Menæis hodie relato, narrantur, adeò congruunt cum iis, quæ de Theophilo, die ſecunda Octobris pluribus adhuc aliis Faſtis ſacris inſcripto, referuntur, ut appareat, non niſi cum erroris periculo duos hic ſtatui poſſe Theophilos diverſos. Theophilus quidem, qui die ſecunda Octobris in pluribus Faſtis*
B *ſacris memoratur, in exſilio, in quod ob ſacrarum imaginum cultum pulſus fuerat à Leone Iſauro; contrà autem Theophilus, qui hodie in Menologio Sirletiano & Menæis recenſetur, non in exſilio, ſed in monaſterio, in quo, priuſquam ſacrarum imaginum causâ pateretur, monachum egerat, diem extremum clauſiſſe in iiſdem Menæis & Menologio Sirletiano aſſeritur; verùm (Operis noſtri tom. 1 Octobris pag. 492, num. 3 videſis) Synaxarii Sirmondiani auctor, ſignificare volens, Theophilum, cùm periculum eſſet, ne jamjam præ tormentis ſibi inflictis moreretur, à tormentis ulterioribus liberum fuiſſe dimiſſum, in elogio, quo eum ſecunda Octobris die celebrat, ſic ſcribit:* Cùm autem jam propè moriturus eſſet Sanctus, dimiſſus eſt. *Quid ſi ergò hæc ipſa verba in documento, quod Menologii Sirletiani & Menæorum auctoribus præluxit, fuerint reperta, hique ex illis perperam intellectis, Theophilum non tantùm à tormentis ulterioribus, ſed & ab exſilio liberum ad monaſterium ſuum fuiſſe remiſſum, judicârint, atque hinc ſimul ſit factum, ut*
C *eum ibidem, vitâ ſanctiſſimè actâ, ad Dominum migrâſſe, litteris mandârint? Utut ſit, dubium equidem apparet, an brevius elogium, quo Theophilus hodie in Menologio Sirletiano ornatur, è prolixiori, quo hodie pariter in Menæis recolitur, elogio haud profluxerit; etſi itaque Theophilus non tantùm, ut dictum eſt, in Menæis, quibus parùm fidimus, verùm etiam in Sirletiano, quod paulò pluris facimus, Menologio hodie celebretur, nos tamen, omnibus modò ritè perpenſis, agere non audemus de eo veluti indubiè diſtincto à Theophilo, quem cum Martyrologio Romano jam dedimus die* 2 Octobris.

S. Evodium Rothomagenſem epiſcopum Trecis *hodie annuntiat Ferrarius in generali Sanctorum Catalogo, citatiſque, quarum notitiam haud præbet, eccleſiæ Trecenſis tabulis, natalem ejus die* XXII *Decembris celebrari, in Annotatis adjunxit; verùm, etſi forſan id tum Trecis fiat ac porrò* Evodius *in civitate iſthac ob ſacras ſuas reliquias, in S. Lupi monaſterio ibidem ſervatas, cultum eccleſiaſticum aliquando obtinuiſſe videatur,* D *eum tamen die iſto migrâſſe ad Superos, nihil probat; etſi autem hodierna etiam die ejus depoſitio in recentiori anni 1670 Rothomagenſi Martyrologio memoretur, nos tamen de hoc ſancto Rothomagenſi Epiſcopo cum Martyrologio Romano hodierno jam egimus ad diem, quo obiiſſe paſſim creditur,* VIII Octobris.

S. Domninus martyr *hodie in Adone Ms. Lobienſi, ac in binis Uſuardinis apud Sollerium Auctariis recolitur; ſed actum de eo apud nos jam eſt ad diem, quo in Mrl. Romano hodierno recenſetur,* IX Octobris.

S. Giſlenus abbas *hodie in Kalendariis aliquot & in Adone Lobienſi Ms. memoratur; ſed de eo cum Martyrologio Romano jam egimus die* IX Octobris.

S. Sabinum eremitam *hodie in Mrl. ſuo Hiſpano commemorat Tamayus; aſt nos cum aliis hagiologis de Sancto illo egimus die* IX Octobris.

Loth propheta *ab Adone, Notkero & Wandelberto hodie celebratur, idemque etiam in Romano Parvo ſeu Veteri ac in variis Uſuardinis Auctariis fit; aſt, cùm* Loth *in Mrl. Romano hodierno nuſpiam locum habeat, vide quæ de eo ad diem præcedentem in Prætermiſſis dicta ſunt.* E

Eccleſiæ Turiaſonenſis in Aragonia,
Eccleſiæ metropolitanæ Genuenſis,
Eccleſiæ cathedralis Calagurritanæ in Hiſpania,
Itemque Eccleſiæ B. Mariæ de Tribus-Fontibus, Clarævallis primogenitæ filiæ,
} *dedicatio*
hodie notatur, prioris nimirum in Officiis hujus propriis, ſecundæ & tertiæ in generali Sanctorum Catalogo apud Ferrarium, ac quartæ demùm in Sanctorum & Beatorum Ordinis Ciſtercienſis ſerie apud Chalemotum.

Eubrachius *in Uſuardinis aliquot apud Sollerium Auctariis hodie poſt hæc verba* In Britannia ſancti Paulini epiſcopi & confeſſoris *annuntiatur ſequentem in modum:* Et Eubrachii; *aſt, cùm Sanctus, qui fuerit vocatus* Eubrachius, *notus haud ſit, Sollerius ſanè, licèt etiam in codice Camberienſi legatur* In Britannia apud Eboracum beatorum Pauli (*Paulini*) præſulis & Eubrachii confeſſoris, *meritò putavit, non dubitandum, quin & in hunc codicem & in alia Uſuardina Auctaria irrepſerit* Eubrachii *pro* Eboraci, *quo nomine in pluribus Faſtis ſacris exprimitur civitas, cujus S. Paulinus fuit in Britannia epiſcopus.* F

Giſlebertum in Sylva Nigra abbatem *hodie annuntiat in generali ſuo Sanctorum Catalogo Ferrarius, per Annotationem, quâ annuntiationis hujus fontes aſſignat, clarè indicans, loqui ſeſe de* Giſleberto, *qui Benedictinum Sueviæ monaſterium, à S. Blaſio dictum ac ibidem in Nigra ſeu Hercinia ſylva ſitum, ſub ſeculi* XI *finem abbas rexit, ut Bucelinus Germ. ſacræ part. 2, pag. 16 docet in monaſterii iſtius abbatum ſerie, quos inter nullus, nomine* Giſlebertus, *præter jam laudatum occurrit. Aſt, etiamſi illum* Beati *etiam aut* Sancti *titulo Ferrarius & quidam alii exornent, hunc tamen illi haud tribuit mox dictus Bucelinus, cùmque præ-*

A præterea nec abs hoc, nec abs aliis Benedictinis hagiologis in ſacris, quos concinnârunt, Faſtis Giſlebertus celebretur, huic San-Blaſiano Abbati, niſi priùs, quod hactenus factum haud reperio, publicus ejus cultus fuerit probatus, locum inter Sanctos in Opere noſtro dare haud poſſumus.

Jordanum Hemmenrodenſem ex Ordine Ciſtercienſi in diœceſi Trevirenſi monachum hodie cum Beati titulo in Menologiis à ſe contextis commemorant Henriquez & Bucelinus, idemque etiam facit in noviſſimo expanſo Sanctorum Ordinis Ciſtercienſis Catalogo Sigiſmundus Alberti. Verùm, etſi quidem Jordanus, ut duo horum hagiologorum priores aiunt, inſolitâ abſtinentiâ corpus ſuum afflixerit, miraculorumque etiam gratiâ effulſerit, nihil tamen vel apud hoſce vel alibi reperio, quod cultum publicum, quo, ut verè Sanctus aut Beatus, honoretur honoratuſve aliquando ſit, utcúmque certum efficiat.

Henrici principis Luſitaniæ Ordinis Equitum
B religioſorum, ſub Regula S. Benedicti de Chriſto nuncupati, in Hiſpania obitum hodie in Menologiis ſuis ſignant Henriquez & Bucelinus. Ac ille quidem ſacræ hujus militiæ Miniſter generalis, qui, multis in reipublicæ Chriſtianæ commodum præclarè geſtis, anno Chriſti 1460 obiiſſe dicitur à Bucelino, ſanctitatis famâ exſtitit celebris & à Sigiſmundo Alberti, à quo pariter in noviſſimo expanſo Sanctorum Ordinis Ciſtercienſis Catalogo hodie celebratur, Beati etiam titulo afficitur, aſt non itidem à laudatis hagiologis Henriquez & Bucellino; certéque caret cultu, qui, ut in Opere noſtro Sanctis accenſeri queat, exigitur.

Lupita ſoror S. Patricii à Camerario cum Sanctæ titulo memoratur hoc die; ad quem propterea à die XXVII Septembris, quo pluribus Faſtis ſacris exſtat inſerta, remiſſa fuit à Deceſſoribus noſtris, pollicentibus fore, ut nunc de Lupita, ſi cultus ejus probari poſſet, ageretur; verùm, cùm hunc hactenus à nemine probatum inveniam, de illa S. Patricii Sorore nec hodie eſt agendum.

Sereni incertæ ſedis epiſcopi & Remiſcendis vir-
C ginis hodie cum Sancti ac Sanctæ titulo Raiſſius in ſuo ad Molani Sanctorum Belgii Natales Auctario meminit, idemque etiam faciunt in Hagiologii Belgici Compendio Willotus, & in Eccleſiæ Leodienſis Floribus Fiſenus; qui poſterior partim etiam ea, quæ in ejuſdem eccleſiæ Hiſtoria ad annum 450 de Sereno jam dixerat, ita repetit: Res ab illo (Sereno) geſtas nobis antiquitas non reliquit. Hoc tantum: actâ ſanctiſſimè vitâ, Haſtariæ conditus, cælitum honoribus colitur. Ita cœnobii (Haſterienſis ſcilicet) conditorem Widericum teſtamenti ſui tabulis inſeruiſſe teſtatur Molanus; nec alia uſpiam eſt S. Sereni memoria; verùm præterquam quòd teſtamentum hic memoratum pro ſuppoſititio, ut Marneus in Diſſertat., quas Hiſtoriæ ſuæ Namurcenſi ad calcem adjecit, pag. 101 & tribus ſeqq. dilucidè probat, ſit habendum, Prætermiſſos in Opere noſtro ad diem VII Junii ac ipſummet in Natalibus Sanctorum Belgii Molanum videſis, inveniéſque, hodierno die ibidem in S. Nuncio martyrologum hunc non id, quod verbis re-
citatis ait Fiſenus, ſed contrà aſſeverare, D
Serenum Haſteriæ natalem non habere ſeu non coli; cum autem id ipſum ibidem etiam de Remiſcende, quam præterea apud Raiſſium perperam vocari Sigeberti regis filiam, Valeſius tom. 3 Rerum Francic. pag. 190 & ſeq. contendit, idem Molanus aſſerat, nec ullum cultus publici, qui alibi eis deferatur, delatuſve olim fuerit, reperiatur indicium, in Opere noſtro locum nec Sereno, nec Remiſcendi, utut etiam ab Arturo in Gynæceo ſacro & à Lahiero in ſanctarum Virginum Menologio hodie relatæ, dare poſſumus. Pommerayus quidem Sereni, cui Sancti titulum adſcribit, reliquias Rothomagum ſub Guillielmo I archiepiſcopo allatas, in ſua Archiepiſcoporum Hiſtoria cap. 6, num. 5 ſcribit; aſt cùm nuſpiam, cujus Sereni hæ eſſent, edicat, dubitari ſanè non immeritò poteſt, an S. Sereni conf., de quo 2 Octobris egimus, haud exſtiterint.

Corona Domini ſeu Dominica hodie in Kalendariis aliquot memoratur; iſthæc autem Corona, quæ ad Coronæ ſeu Roſarii Mariani E
ſimilitudinem tornatis orbiculis ſeu globulis figuratur, orationes Dominicas triginta tres ſalutationeſque angelicas quinque in annorum vitæ Domini noſtri ac Vulnerum ejus commemorationem recitando contexitur, fuitque nova hæc orandi methodus, indulgentias etiam iis, qui piè religiosèque hanc obſervarent, Leone X Pontifice maximo concedente, à Michaële Florentino, eremita Camaldulenſi, divinitùs, ut aiunt, monito excogitata. Atque hic quidem die XXI Januarii, quâ, ut Thomas de Minis in totius Ordinis Camaldulenſis Sanctorum & Beatorum Catalogo editionis anni 1606, pag. 21 teſtatur, vitæ ſuæ curſum anno 1522 terminavit, in Sanctorum Faſtis à Dorgaino, Wione, Menardo & Ferrario ſignatur; verùm, etſi etiam tum ab his, tum ab aliis Beati titulo decoretur, fuit tamen ad dictum Januarii diem à Deceſſoribus noſtris, quòd, an publico legitimoque cultu gaudeat, haud ſatis haberent perſpectum, inter Prætermiſſos relatus, cúmque, an cælitum honoribus alicubi afficiatur, nondum etiam nunc alicundè diſcere obtigerit, ac futurum forſan ſit, ut de Michaële in Opere noſtro numquam F
agatur, qui plura de Corona Domini, ab eo inventa, noſſe cupit, adeat in Tuſciæ Sanctis & Beatis Sylvanum Razzium part. 1, pag. 321, in eremi Camaldulenſis Deſcriptione, typis Romanis anno 1570 vulgata, Andream Mugnotium pag. 9 & ad diem XXI Januarii in Menol. Bened. Bucelinum, qui, quæ præcipuè ad Coronam Domini ſpectant, nitidè juxtà ac breviter ibidem deſcribit.

Deiparæ Virginis Apparitio quædam hodie in eccleſiæ Novocomenſis Sanctuario ſeu Martyrologio memoratur. De ea, ſi opportunum viſum fuerit, agi poterit, ubi ad totius Operis calcem de ſanctiſſima Virgine Maria ex inſtituto tractabitur.

S. Brunonem archiepiſcopum Colonienſem hodie in Anno Sancto Habſpurgo-Auſtriaco proponit Joannes Schönleben; verùm vide, quæ de iſthoc nominis hujus primo Colonienſium Antiſtite, Ottonis I imperatoris fratre, ad VI Octobris diem in Prætermiſſis ſunt dicta.

Hugonis epiſcopi Autiſſiodorenſis memoriam hodie

A *die in Martyrologio ſuo Benedictino celebrat* Menardus ; *cùm autem eam* Pontiniaci *ſignet , haud dubiè , contrà ac Caſtellanus per errorem , quem poſtea correxit , initio exiſtimârit , loquitur de* Hugone , *qui , quòd Matiſcone in Burgundia natus ,* Matiſconenſis *ſolet vocari , quique , è primo Pontiniacenſi abbate Autiſſiodorenſis factus epiſcopus , anno 1151 die* x *Octobris apud Pontiniacum , uti ad hunc annum Manrique in Annal. Ciſterc. cap. 7 , num. 1 , & Galliæ Chriſt. auctæ Scriptores tom. 12 , col. 293 docent , exceſſit è vivis ; verùm etſi quidem hic Autiſſiodorenſium Antiſtes à laudato Menardo hodie , & ad diem* xxi *Januarii , prout jam ibidem in Prætermiſſis eſt dictum, à Chryſoſtomo Henriquez* Beatus , *imò etiam* Sanctus *à Bucelino appelletur, à Sauſſayo tamen dumtaxat recenſetur inter Pios; neque verò immeritò , cum cultu publico ac legitimo , ut apparet , nec gaudeat , nec aliquando fuerit gaviſus.*

Ptolemachus & Fratres ejus martyres *annuntiantur in Faſtis Coptitarum & Æthiopum* B *apud Ludolfum ; verùm in Martyrologio Coptico apud Seldenum de Synedriis pag. 380 legitur :* Abtalmonis & Sororis ejus martyrum. *Hincne forſan Ludolfus, qui ,* Abtolamonem *pro* Ptolemacho *haberi hoc loco apud Coptitas , in Annotatis monet , Seldenum hallucinari ac proin , ut ſæpius alibi , corrigendum exiſtimârit ? Utut ſit ,* Ptolemachum *equidem &* Fratres ejus martyres *in Martyrologium ſuum Univerſale intulit è laudatis Faſtis Caſtellanus ; ſed* Ptolemachus Abtalmonve *aut* Abtolamon *ejuſque ſeu* Soror *ſeu* Fratres *nobis ſatis noti haud ſunt.*

Paulus & Zacharias aſcetæ *apud eumdem Ludolfum in Faſtis Æthiopum hodie occurrunt; verùm hi nobis æquè ſunt ignoti , licèt etiam poſtremus in Mss. , qui penes nos exſtant , Martyrologii Coptici Indicibus recenſeatur.*

Martyris unius è Monte-martyrum caput *aſſervatur Ipris apud Carmelitiſſas , ibidemque idcircò hodie de Martyre iſthoc anonymo Officium fit , uti docent litteræ , à Sanctimonialium illarum præfecta R. M. Verrycken* C *Ipris Tornacum ad P. Willot ſcriptæ indeque abs hoc ad Deceſſores noſtros anno 1659 tranſmiſſæ.*

Joannem ab Hercudero , *ab hæreticis pro fide occiſum , hodie in Bohemia , ac alibi alios adhuc aliquot ſanctitatis famâ illuſtres S. Franciſci alumnos , addito ſingulis* Beati *titulo , in Martyrologio Franciſcano recenſet Arturus , iiſque nonnullos præterea ejuſdem Inſtituti Viros , ſanctitatis famâ pariter illuſtres , Hueberus , ubique tamen à titulo illo abſtinens , in Menologio ſuo Franciſcano adjungit ; verùm hoſce illoſve inter nullus , cujus vel qualemcùmque etiam cultum publicum ſat certò probes , occurrit , ſi* Robertum Malateſtam , *quem etiam idcircò damus , exceperis.*

Virginem anonymam , *ſeu cujus ignoratur nomen , in Amarantino , quod in territorio Braccarenſi ſitum eſt , S. Claræ monaſterio hodie cum* Beatæ *titulo Arturus tam in Gynæceo ſacro , quàm in Martyrologio Franciſcano commemorat , idemque etiam , ſed abſque illo titulo , Hueberus in Menologio* D *Franciſcano facit ; verùm cultus eccleſiaſtici, quo Clariſſa iſthæc anonyma gaviſa aliquando fuerit , indicia nec apud binos illos hagiologos , nec apud Barrezium alioſque Ordinis S. Franciſci ſcriptores , qui de illa pariter loquuntur, occurrunt.*

Demetrii Albani , tertiarii Franciſcani , propè Spoletum ſepulti *Vitam hodie in Sanctorum & Beatorum Umbriæ Vitis proponit Jacobillus , qui , cùm ibidem dicat , duxiſſe* Demetrium *per annos quinquaginta in eremo Montis-Luci prope Spoletum vitam eremiticam , ſermonem haud dubiè facit de* Demetrio *eremita , à Deceſſoribus noſtris inter Prætermiſſos jam relato ad diem* xxi *Aprilis , cui eum in Martyrologio Franciſcano Arturus adſcripſerat. Ac id quidem , ut modò intelligimus , indubiè hic hagiologus fecerat , quòd* Demetrium *eremitam ſeu qui vitam eremiticam duxit , exiſtimârit eumdem cum altero ejuſdem nominis , in conventu Montis-Luci , itidem prope Spoletum , ſepulto , hicque , de quo Gonzaga part. 2 prov. S. Franciſci conv. 7, Marianus lib. 5 ,* E *cap. 30 , Marcus Ulyſſiponenſis lib. 7 , cap. 17 & Waddingus in Minorum Annal. ad annum 1459 , num. 31 agunt , die* xxi *Aprilis , ut Jacobillus hodie in laudatis Vitis docet , obierit. Verùm is à* Demetrio *eremita certiſſimè eſt diſtinctus. Habitum quidem eremiticum Tertiarii S. Franciſci in Italia (adi Ordinum tom. 7, cap. 29 & 30 Heliot) ad annum uſque 1448 , quo hiſce illum mutare Nicolaus V Papa permiſit , geſtâſſe inveniuntur, nec vero eſt abſimile , diu etiam pòſt nonnullos adhuc ibidem S. Franciſci Tertiarios , in locis deſertis habitantes , eodem uti eremitico habitu perrexiſſe ; verùm , etſi id ita ſit , habituſque proinde , à Franciſcano valde diverſus , ſub quo* Demetrius *eremita in imagine ſua , anno 1671 in æde S. Pauli juxta Spoletum deprehenſa, exhibetur , nulla omninò ratione* Demetrium *hunc , contrà ac Deceſſores noſtri loco proximè cit. æſtimâſſe videntur, vel ante Inſtitutum à S. Franciſco Ordinem floruiſſe , vel certè Franciſcanum haud fuiſſe , perſuadere queat , alia tamen , quæ* Demetrium *eremitam à Demetrio , per Gonzagam alioſque locis mox citt. memorato , diſtinctum eſſe* F *probant , occurrunt. Primò enim hic Mediolani ſeu in Inſubria , ille verò in Albania eſt natus : ſecundò hic Franciſcanorum Obſervantium Regulam fuit profeſſus ; ille verò ſub Tertiariorum S. Franciſci Inſtituto vitam eremiticam egit : tertiò hic anno 1459 die* xxi *Aprilis ; ille verò anno 1491 die* x *Octobris exceſſit è vivis ; quartò hic prope Spoletum in Franciſcana S. Catharinæ eccleſia , in ſummitate Montis-Luci ſita ; ille prope Spoletum itidem , ſed in altera Franciſcana S. Pauli eccleſia , haud procul à radice ejuſdem Montis-Luci ſita, jacet ſepultus. Atque hæc quidem omnia Scriptores Monumentaque , quorum hodie in Vitis ſuprà laudatis Jacobillus in margine meminit , dilucidè docent : verùm nihil adjungunt , quod publicum alterutrius* Demetrii *cultum , celebrem Urbani VIII bullam annis centum prægreſſum , ſat certum efficiat.*

Jacobus à S. Petro, vulgo Samper , è Prædicatorum Ordine , ab Agarenis anno 1516 die

x Octo-

A x Octobris in Catalonia pro Chriſto occiſus, *hodie cum* Beati *titulo celebratur in Anno Dominicano à Laſon; verùm, quod laudat, Cæſar-Auguſtani conventûs, cujus* Jacobus *filius fuit, Martyrologium à titulo illo abſtinet, idemque etiam facit in Dominicanis Martyribus Malpæus. Adhæc venerabilem iſtum Virum, qui non citiùs quàm anno* 1516 *occubuit, centum annis ante celebrem Urbani VIII bullam, anno* 1625 *datam, cultu publico fuiſſe gaviſum, nihil omnino probat; cùm autem res ſic habeat, locum ei inter Sanctos in Opere noſtro non magis dare poſſumus, quàm nonnullis aliis Viris, nonnulliſque item Mulieribus, pietate præſtantibus atque à Laſono pariter hodie, ſed abſque* Beatæ *aut* Beati *titulo, in Anno Dominicano relatis.*

Evantium archidiaconum Toletanum Toleti in Carpetania *hodie cum* Sancti *titulo in Martyrologio ſuo Hiſpano ſignat Tamayus; verùm, præterquam quòd* Evantium, *pro quo monumenta dumtaxat fictitia allegat, in Tabulis eccleſiaſticis non reperiri ipſemet fateatur, nullum omnino cultûs, qui ei deſe-* B *ratur delatuſve aliquando fuerit, affert indicium.*

SS. Flori & Marcelli *corpora, quæ è Romanis SS. Caliſti & Calepodii cœmeteriis fuerant extracta Cameracumque tranſmiſſa, ibidem hodie ſolemnitate quàm maxima anno* 1655, *ut libellus ea de re tunc editus peneſque nos exſtans fidem facit, per urbem fuerunt circumlata; verùm cùm de Sanctis hujuſmodi nihil ferè aliud, quàm quòd ſanguinem pro Chriſto effuderint, habeatur compertum, de iis in Opere noſtro, niſi ſingularis quæpiam ratio contrarium ſuaſerit, agere non ſolemus.*

Gondiſalvum Ordinis Ciſtercienſis in Bracarenſi Portugalliæ archidiœceſi abbatem *in Menologio Ciſtercienſi Henriquez, in Sanctis ac Beatis Ciſtercienſibus Chalemotus, & in Menologio Benedictino Bucelinus hodie celebrant, idemque in Martyrologio Hiſpanico facit Tamayus,* Sanctum *etiam appellans, quem hi ac Sigiſmundus Alberti in expanſo Sanctorum ac Beatorum Ordinis Ciſtercienſis Catalogo* Beati *dumtaxat titulo con-* C *decorant. Ac monaſterium quidem, cui* Gondiſalvus *ſeu* Gundiſalvus *præfuit,* Junienſe, *ſi rectè ſcribant, fuerit vocatum; verùm Jungelinus in Abbatiarum Ordinis Ciſtercienſis Notitiis lib.* 6, *cap.* 33, *abbat.* 7 Burienſe *pro* Junienſi *in Menologio Ciſtercienſi legendum affirmat. Jongelino porrò in Annalibus Ciſtercienſibus favet Manrique, utpote ibidem ad annum* MCLX *cap.* 7 *monaſterii* Bourenſis *ſeu* Burienſis, *ac nuſpiam* Junienſis *mentionem faciens; contrà verò, cùm Dacunha, Bracarenſis in Portugallia ſeculo proximè elapſo archiepiſcopus, optimè veroſimiliter, qui archiepiſcopatûs ſui monaſteria appellarentur, habuerit perſpectum, ac nihilominùs monaſterium, cui* Gondiſalvus *præfuit,* Junienſe *in Eccleſiaſtica ſua de Archiepiſcopis Bracarenſibus Hiſtoria part.* 2, *cap.* 68 *appellet, haud parùm ſanè illuſtriſſimus hic ſcriptor laudatis hagiologis ſuffragatur. Aſt quocùmque demùm modo monaſterium iſtud ſit vocandum,* Gondiſalvum *præterea, quod huc potiſſimùm fa-* D *cit, quotannis ibidem officio eccleſiaſtico coli, Henriquez, Bucelinus & Tamayus in elogiis, quibus eum exornant, memoriæ produnt, idque in Urſarienſi, in quo priuſquam ad Junienſe ſeu Burienſe tranſivit, monaſticum inſtitutum* Gondiſalvus *fuit profeſſus, Gallæciæ monaſterio pariter fieri, loco ſuprà cit. affirmat laudatus archiepiſcopus, qui etiam, quamvis ipſemet* Beati *dumtaxat titulum* Gondiſalvo *adſcribat, eum tamen alibi vocari* Sanctum *magnoque ad caput ejus venerandum, cum id certis anni diebus in monaſterio Junienſi exponitur, accolarum concurſu honorari, adjungit. Minimè itaque, quin* Gondiſalvus *cultu eccleſiaſtico gaudeat aut ſaltem olim fuerit gaviſus, eſt dubitandum; aſt quid, cùm res ita habeat, hic ſtatuamus? Notus eſt & alius Ordinis Ciſtercienſis abbas, nomine* Gondiſalvus, *qui Azebeyrenſi apud Gallæcos monaſterio præfuit, atque ab Henriquezio, Chalemoto & Bucelino ad* VI *Junii diem, ad quem quoque Ordinis Ciſtercienſis Kalendario, Divione anno* 1617 *excuſo, exſtat inſertus, annuntiatur; hunc autem ad diem* XIX *Julii, quo à Menardo etiam recolitur, inter Prætermiſſos recenſuerunt deceſſores noſtri, ſimulque indicdrunt fore, ut res tota de alterutrius vel utriuſque jam memorati* Gondiſalvi *ſanctitate, miraculis & cultu hodie examinaretur. Atque hoc quidem pro viribus modò exſecutus, non id tantùm, quod dixi, de* Gondiſalvo *Junienſi ſeu Burienſi comperi, verùm etiam qui vitæ ſanctitate juxtà ac miraculis exſtiterit illuſtris; aſt, cùm eum anno demum* 1501 *exceſſiſſe è vivis Dacunha loco ſuprà cit. ſcribat, nec addat, quandonam cultus, quo, ut jam monui, gaudere eum affirmat, initium acceperit, dubitari non immeritò poteſt, an is jam ante annum* 1525 *fuerit inceptus ac proin an celebrem Urbani VIII bullam, anno* 1625 *datam, centum annis præceſſerit; quod cùm ita ſit, in Opere noſtro, niſi omnis priùs ea de re dubitandi ratio fuerit ſublata, de* Gondiſalvo *Junienſi agere non poſſumus; quod autem ad* Gondiſalvum *alterum ſeu Azebeyrenſem jam ſpectat, ea quidem, quæ de hujus abbatis ſanctitate & miraculis Henriquezius, Chalemotus & Bucelinus ad* VI *Ju-* F *nii diem memorant, non parùm confirmari inveni ex ejus Epitaphio, quod in Annalibus Ciſtercienſibus ad annum* MCLXX, *cap.* 8, *num.* 12 *Manrique, itemque, ſed nonnihil contractum, in Eccleſiaſtico de Caſtiliæ eccleſiis Theatro, tom.* 1, *pag.* 9 *Davila recenſet; aſt, quamvis etiam Azebeyrenſis, de quo hic, abbas anno* 1466 *obiiſſe in præfato Epitaphio dicatur, facilèque adeò factum eſſe queat, ut cultus, quo quotannis Azebeyri, ut idem monumentum perhibet, Dominicâ* Quaſi modò *ſeu primâ poſt Paſcha Gondiſalvus gaudet, centum annis jam ſuprà memoratam Urbani VIII bullam fuerit prægreſſus, de iſthoc tamen Azebeyrenſi Abbate in Opere noſtro non agendum, Deceſſores noſtri, optantes, ut tuta, priuſquam id facerent, veros Ordinis Ciſtercienſis Sanctos ac Beatos à reliquis diſcernendi ratio à Ciſtercienſi aliquo aſſignaretur, loco ſuprà cit. duxerunt; cùm autem hæc ita habeant, taliſque necdum ratio nobis fuerit ſuggeſta,*

nec-

A *needum etiam nos de* Gondiſalvo *Azebeyrenſi ad præſentem diem, cùm præterea nec hoc uſpiam Faſtis ſacris exſtet inſertus, in Opere noſtro inter Sanctos agendum arbitramur.*

SS. Taracus, Probus & Andronicus *martyres hodie iterum vel partim vel omnes recurrunt in Hieronymianis apographis; verùm vide, quæ de illis ad diem præcedentem in Prætermiſſis ſunt dicta.*

S. Galla vidua & martyr, *cujus corpus Româ Vercellenſes in Italia Carmelitæ acceperunt, hodie abs his colitur cultave certè olim fuit. Ita è pag. 233 manuſcripti, penes nos exſtantis, quo ſuam Romæ anno 1661 moram reditumque in Belgium Papebrochius deſcripſit, intelligo. Verùm hic deceſſor noſter nihil omninò, unde Sancta iſta ſatis innoteſcat, adjunxit, nec quidquam de ea aliunde habemus compertum.*

SS. Daniëlis, Samuëlis, Angeli, Donni, Leonis, Nicolai & Ugolini in Luſitaniam tranſlatorum *hodie meminit Maurolycus. Nos de ſeptem hiſce Ordinis Minorum Martyribus* **B** *agemus ad diem, quo in Martyrologio Romano hodierno celebrantur,* XIII Octobris.

S. Geraldum abſtinentiâ, ſanctitate & miraculorum gloriâ clarum *hodie commemorant Dorgainus, Wionus, Ferrarius in generali ſuo Catalogo & Maurolycus; verùm an rectè eum vocant* monachum? *Cùm Ferrarius & Wionus in Annotatis, quæ* Geraldi *annuntiationi ſubnectunt, Equilini Catalogi lib. 9 cap. 45 citent, palàm eſt, eos agere de S.* Geraldo, *qui in Auriliacenſi, cujus comes ſeu toparcha erat, fundo monaſterium exſtruxit. Anne autem hic exſtiterit monachus, definiendum erit ex ejus Vita, à S. Odone, ſecundo Cluniacenſi abbate, litteris mandata. Hanc è Bibliotheca Cluniacenſi, in qua à col. 65 recenſetur, depromptam Gallicoque idiomate donatam D. Compaing, Savenenſis in diœceſi Toloſana paſtor, decimo quinto ſeculi hujus anno typis Auriliacenſibus vulgavit; è præfatione autem, quam ei præmiſit, credendum apparet,* Geraldum *è vita hac mortali, contrà ac Equilinus ſtatuit, ad immortalem tranſiiſſe die,* **C** *quâ propterea de eo cum Bucelino aliiſque nonnullis hagiologis erit agendum,* XIII Octobris.

S. Germanus eremita, *qui in Arverniæ prioratu, abs illo nomen ſortito, vitam eremiticam duxiſſe fertur, hodie ibidem coli in Ms., quæ penes nos exſtat, notitia aſſeritur; aſt cùm pauca de Sancto illo hactenus habeamus comperta, futurumque forſan ſit, ut temporis lapſu plura edoceamur, expedit enimverò, ut, ſepoſitâ tantiſper iſtâ notitiâ, Mabillonium in Actis Benedictinis hic ſequamur, ac proin ut de* S. Germano *non* **D** *agamus ante diem, in quem cultus ejus ab auctore illo ibidem Sæc. 6, part. 2, pag. 209 in notula, huic ſubjecta, differtur,* XVI Octobris.

S. Troëſii abbatis, qui plenus dierum migravit ad Dominum, *memoria hodie Nivernis ſignatur in duobus Uſuardinis apud Sollerium Auctariis, altero Victorino, reginæ Sueciæ altero; verùm, cùm hic Sanctus, qui aliter etiam* Trojecius, *Gallicè* Troé, *vocatur, nobis hactenus parùm ſit notus, futurumque forſan Nivernenſium hagiologorum operâ ſit, ut temporis lapſu notior evadat, præſtat ſanè, ut de eo non agamus ante diem, quo à Caſtellano in Martyrologio Univerſali memoratur atque à Nivernenſibus colitur,* XVII Octobris.

S. Pierius presbyter Alexandrinus *hodie à Maurolyco & Galeſinio, itemque in Ml. Germanico,* Caniſii *vulgò dicto, & à Ferrario in Generali Sanctorum Catalogo celebratur; verùm de eo agemus ad diem, quo in Martyrologium Romanum hodiernum eſt illatus,* IV Novembris.

E S. Victoriam virginem martyrem *Marietta hodie refert in Tabula, Eccleſiaſticæ ſuæ de omnibus Hiſpaniæ Sanctis Hiſtoriæ præfixa; verùm, cùm hujus deinde lib. 4, cap. 43, ubi de ſancta illa Virgine tractat, fuiſſe eam gladio in S. Urſulæ Sociarumque martyrum conſortio obtruncatam, affirmet, ſitque de hiſce à nobis die* XXI *Octobris cum Martyrologio Romano hodierno agendum, tum forſan major de* S. Victoria *lux affulgebit, poteritque proinde, ſi id fiat, commodiùs de ea agi ad diem, quo, ut Marietta loco cit. docet, corpus ejus, Coloniâ Agrippinâ in Hiſpaniam advectum, in cathedrali Burgenſi eccleſia honorificè fuit depoſitum,* X Novemb.

Patricianum epiſcopum *hodie in Scotia ſignat Ferrarius in generali Sanctorum Catalogo, idemque etiam facit in Menologio Scotico Dempſterus, notis litterariis adjectis pro ſe citans Breviarium Scoticum & Hectorem Boëtium; verùm, etſi quidem hic Scotorum hiſtoricus* Patricianum *epiſcopum impensè laudet, cumque beatiſſimo fine quieviſſe, Hiſt. Scoticæ lib. 8 ſub finem affirmet, nihil tamen affert, unde elicias, eum cultu publico* **F** *aut gaudere aut aliquando fuiſſe gaviſum; nec ſcio, quale ſit Breviarium Scoticum, quod à Dempſtero laudatur. Certè in Sanctorum, è Scotico Aberdonenſi Breviario acceptorum, Catalogo Ms., qui penes nos exſtat,* Patriciano *locus non eſt, ut vel hinc de publico ejus cultu ſaltem dubitari non immeritò queat. Quod ſi tamen hunc forſan ſufficienter quis probârit, de* Patriciano *agi poterit ad diem, quo à Camerario celebratur ut Sanctus,* XXVIII Novembris.

AUCTORE J. B. F.

DE S. PINITO EPISCOPO

CNOSSI IN INSULA CRETA

SYLLOGE.

Ætas & cultus.

CIRCA ANNUM CLXXX. *Antiqua Sancti memoria apud Euſebium*

E*Uſebius Pamphilus lib. 4 Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ latè proſequitur, quæ ſub imperio M. Aurelii Antonini cum fratre ſuo L. Ælio Vero regnantis, id eſt, ab anno 161 ad annum 180, evenerunt memoratu digna; & cap. 21 de Scriptoribus Eccleſiaſticis, qui tunc floruerunt, iſta habet:* Iiſdem temporibus in Eccleſia floruit Hegeſippus, *de quo egimus* VII *Aprilis*, & Dionyſius Corinthiorum epiſcopus, *cujus virtutes & Acta elucubrata ſunt in noſtro Opere ad diem* VIII *Aprilis*, Pinytus quoque Cretenſium epiſcopus, Philippus præterea & Apollinaris ac Melito: Miſanus etiam & Modeſtus, ac potiſſimùm Iræneus*. Quorum omnium libri, ſinceram Apoſtolicæ traditionis ac veræ fidei doctrinam continentes, ad nos uſque pervenerunt. *Sequentibus capitibus de ſingulis ſeorſum agit Euſebius, ac cap. 23, ubi de S. Dionyſii epiſtolis tractat, has inter unam ad S.* Pinitum *Cnoſſi epiſcopum miſſam, hujuſque ad S. Dionyſium reſponſum recenſet, cujus verba hic tranſcribo:* In eodem volumine continetur etiam epiſtola ad Gnoſſios, in qua Pinytum eccleſiæ illius epiſcopum monet, ne grave onus caſtitatis fratrum cervicibus tamquam neceſſarium imponat, ſed ejus, quæ in pleriſque hominibus ineſt, infirmitatis rationem habeat. Cui epiſtolæ reſpondens poſtea Pinytus, admiratione quidem ac laudibus effert inprimis Dionyſium; ſed tamen hortatur, ut ſolidiorem cibum tandem impertiat, &, tranſmiſſis iterum perfectioris doctrinæ litteris, plebem ſibi commiſſam alere velit: ne fortè lacteis ſermonibus perpetuò innutriti homines, in infantili quadam diſciplina paulatim conſeneſcant. Quæ quidem epiſtola & rectam Pinyti fidem & ſollicitudinem de profectu plebis ipſi commiſſæ, eloquentiam quoque & peritiam rerum divinarum, velut tabellâ quâdam pictâ, egregiè commonſtrat.

B

* Irenæus

2 *Hunc ſanctum Cnoſſiæ urbis, quondam regiæ (de qua videndus Strabo Geographiæ lib. 10) nunc deſtructæ, Antiſtitem ad diem* X *Octobris martyrologi celebrant, ac inprimis Romanum parvum Martyrologium, cujus annuntiationem hic accipe:* In Creta, Pinyti inter epiſcopos nobiliſſimi. *Cum eodem ferè elogio ejus indicavêre natalem Ado & Uſuardus. In Martyrologio verò hodierno Romano exornatur hoc encomio:* In Creta inſula beati Piniti inter epiſcopos nobiliſſimi; hic Gnoſſiæ urbis Epiſcopus ſub Marco Antonino Vero & Lucio Aurelio Commodo floruit, & in ſcriptis ſuis, velut in quodam ſpeculo, viventem ſui reliquit imaginem. *Quæ phraſi ſimili aut aliquantùm alia referuntur apud Maurolycum, Felicium, Ghinium, Galeſinium, Caniſium & in nonnullis Mss. Atque hæc pauca de Sancto noſtro potui reperire: reliqua verò, quæ nobiliſſimum Gnoſſi Præſulem ſcripſiſſe, tradunt Euſebius & jam laudati martyrologi, inter deperdita recenſentur.*

& martyrologos.

E

C

DE SS. EUSEBIO, ERACLIO, DIONYSIO, SEPTIMO SEU SEPTIMA AUT SEPTIMIA, SECUNDA ET SALSA MM.

F

IN AFRICA.

EX MARTYROLOGIIS.

C. B.

SEC. I AUT ALIQUO È TRIBUS SEQQ. *Sancti, qui, etſi etiam heri annuntiati, ad hunc diem ſpectant.*

S*Ex Martyres, in titulo hic propoſiti, qui omnes hodie, ſi* Septimum *ſeu* Septimam *aut* Septimiam *exceperis, in Epternacenſi apud Florentinium Hieronymiano apographo abſque aliis, de quibus infrà ſumus acturi, incerti loci Martyribus annuntiantur, heri etiam, hiſce additis, nec* Septima *ſeu* Septimo *omiſſo, in eodem Epternacenſi apographo ita recenſentur:* Africæ (*alia Hieronymiana apographa habent* In Africa) Euſebi, Eradi, Dionyſii, Septimæ, Secundæ, Salſæ. *Aſt, cùm in omnibus prorſus aliis Hieronymianis Faſtis, à quibus Martyres iſti aut partim aut omnes referuntur, hodie dumtaxat id fiat, heri eos, uti etiam*

AUCTORE C. B.

iam jam dictos, cùm & hi in omnibus aliis Hieronymianis Faſtis aut partim aut omnes hodie dumtaxat referantur, loci incerti Martyres loco non ſuo in Epternacenſi apographo memorari atque ad hunc diem pertinere, Florentinius in Notis rectè obſervat. Atque id quidem certum apparet, uti etiam non tantùm Dionyſium, qui in omnibus Hieronymianis codicibus non contractis hodie ſignatur, verùm etiam Euſebium hodiernis Africanis Martyribus in Epternacenſi apographo rectè accenſeri; etſi enim hic nec in majori, quod Florentinius in Notis ſuppeditat, Corbeienſi apographo, nec in vetuſtiſſimo apud Dacherium, quod S. Hieronymi nomine inſignitur, Martyrologio inveniatur, in ipſo tamen etiam Hieronymiano Florentinii textu, in Gellonenſi apud Dacherium apographo ac denique apud Marteneum tom. 3 Anecdot. in Martyrologio, annis circitèr mille ſub S. Hieronymi nomine compacto, reliquis omnibus, de quibus hic, Martyribus, veluti horum dux & anteſignanus, præponitur.

partimque aliter in Florentinii textu, aliter in Epternacenſi apographo efferuntur.

2 At verò in dicto Florentinii textu legitur: In Africa Euſebii, Eraclii, Dioniſi, Septimi, Sciendi, Salſi; hinc autem dubitari poteſt, primò quidem an cum hoc Hieronymiano apographo Eraclius, an contrà cum Epternacenſi Eradius vocandus ſit, qui ſecundo hic numeratur inter Martyres Africanos loco; deinde verò, viriliſne, an contrà feminei ſexus, qui tres horum poſteriores ſunt, aliterque in Epternacenſi apographo, quàm in Florentinii textu ſcribuntur, exſtiterint. Aſt cùm figura, quæ ex littera l, infernè cum littera c conjuncta, exſurgit, ad figuram litteræ d quàm proximè accedat, facillimè fieri poteſt, ut littera d ſeu potiùs hujus partes, ſi infernè haud ſatis connectantur, pro litteris c & l, aut contrà ut hæ, ſi infernè altera cum altera propemodùm conjungatur, pro littera d accipiantur; poſtremum autem, quod nominis Heraclii ſeu Eraclii littera l in Ms., quod librarius deſcribebat, infernè cum littera c propemodùm eſſet conjuncta, fuerit veroſimillimè hic factum. Ita autumo, non tantùm quòd Heraclii nomen admodùm vulgare ſit, verùm etiam, ac præſertim quidem, quòd in pleriſque Hieronymianis apographis, ab Epternacenſi diſtinctis, non Eradi ſeu Eradii, ſed Eracli ſeu Heraclii legatur. Hinc porrò jam fit, ut, cùm pariter in pleriſque Hieronymianis codicibus, non Sciendi & Salſi, uti in relato Florentinii textu fit, ſed Secundæ & Salſæ legatur, nominibus hiſce non viros, ſed mulieres deſignari opiner, utque præterea, cùm Septimi non minùs ſæpè, quam Septimæ aut Septimiæ in Hieronymianis codicibus occurrat, nondum etiam, re licèt ſtudiosè diſcuſſâ, virne, an mulier nomine iſto deſignetur, determinare queam, meumque idcircò de modo, quo id exarandum ſit, dubium in titulo indicârim. C

contractioribus etiam Hieronymianis aliiſque recentioribus

3 Atque hæc ex Hieronymianis apographis non contractis jam dicta de ſexu nominibuſque Africanorum noſtrorum Martyrum ſufficiant. Aliquot porrò ex his in contractioribus etiam apud Sollerium codicibus inveniuntur. In Richenovienſi quinque ſic memorantur: In Africa Euſebii, Eraclii, Dioniſii, Secundæ, Septimi. In Auguſtano itemque in Labbeano quatuor dumtaxat recenſentur, ſed iis, quod & in ſuprà laudatis Gellonenſi apud Dacherium & vetuſtiſſimo apud Marteneum Martyrologiis fit, mox duo treſve adduntur alii, è ſequenti in codicibus non contractis claſſè perperàm accepti, vocibus interim & alibi, quæ in hiſce poſt Martyres noſtros reperiuntur, hoſque ſeorſum ab aliis, qui ſequuntur, paſſos indicant, omiſſis. Ceterùm, ut jam adductis codicibus contractioribus breviorem etiam, qui & ipſe à Sollerio exhibetur, Corbeienſem adjungam, in hoc ita habetur: In Africa Eradi, Dionyſii, Septimiæ. De omnibus porrò & ſingulis hiſce tribus, imò & de aliis itidem tribus ſuprà memoratis Africanis Martyribus ſilent omnes, qui VIII & IX ſeculo floruerunt, martyrologi; at non ſimiliter omnes, qui aliqua deinde horum Martyrologiis addidêre. Apud nos ante tom. 2 Martii in Barberiniano Bedæ Auctario legitur: In Africa natale SS. Euſebii, Eraclii, Dionyſii. Accedit Additionum ſoluta oratione ad Wandelbertum auctor. Hic ſic habet: In Africa Euſebii, Heracli. Grevenus & qui Florarium noſtrum Ms. concinnavit, duos hoſce Martyres pariter memorant; ſed & ipſi, eâdem, quam mox carpſi, agendi ratione ſervata, perperàm cum eis conjungunt S. Venuſtum, alterius claſſis martyrem, continuò cum aliis, ad hanc ſpectantibus, infrà hic dandum. D E

Faſtis ſacris partim exſtant inſerti.

4 Atque ita quidem duo hi hagiologi; Galeſinius porrò, qui hic denique etiam memorandus venit, annuntiationem adhibet hujuſmodi: In Africa ſanctorum martyrum Euboraci, Euſebii, Sereni & Probi; ita autem non unum dumtaxat, ut iſti, ſed duos alterius claſſis Martyres, quorum alter Probus cum Tharaco & Andronico in Cilicia, alter Serenus cum pluribus aliis, ut mox infrà videbimus, loco incerto eſt paſſus, cum duobus claſſis, de qua hic agimus, Martyribus Heraclio & Euſebio, aut certè cum horum poſteriori perperam pariter conjungit. Ac primum quidem fecerit, ſi pro Heraclio ſeu Eraclio, ut Florentinius in Notis ſuis ſuſpicatus eſt, Euboracum corruptè exardrit, poſtremum verò, ſi forſan, cùm vel ipſe vel alius, quem ipſe deinde fuerit ſecutus, ſequentia iſthæc verba, S. Paulini epiſcopi, Eboraci, Euſebii, Sereni & Probi, in Hieronymiano quopiam apographo legiſſet, nomen Eboraci ſeu Euboraci, quo ibidem deſignatur notiſſima Angliæ civitas, per errorem ſeu debitæ attentionis defectum, uti illos, qui S. Paulini, Eboracenſis in Anglia archiepiſcopi, annuntiationi Eubrachii confeſſòris memoriam in Uſuardinis aliquot apud Sollerium auctariis adjecerunt, certò feciſſe, in hodiernis Prætermiſſis jam vidimus, pro nomine martyris acceperit, huncque unà cum Sereno & Probo, quòd eos cum martyre Africano Euſebio conjungi videret, in Africa ſignârit. Utut ſit, plura, quæ de ſex noſtris Africanis Martyribus dicam, haud invenio, cúmque etiam præ monumentorum, quæ de iis tractent, penuria ne determinatum quidem, quo paſſi ſint, ſeculum aſſignare queam, hinc ſuprà in margine Sec. I aut aliquo è tribus ſeqq. adſcripſi. F

DE

A

AUCTORE C. B.

DE SS. CAITIO, QUINTASIO, SEPTIMINO SEU SEPTIMO, VENUSTO, BEATO, SECUNDO, DONATO, SERENO, CRESCENTIO, NICETIO, VITALE SEU NATALE, FIRMINO, ERACLIO SEU HERACLIO, ET EUSEBIO MM.

EX MARTYROLOGIIS ET ANTIQUISSIMO KALENDARIO CARTHAGINENSI.

SÆC. INCERTO.
Sancti, in quorum annuntiatione ab Hieronymianis hic memoratis Epternacenſe

Corbeienſe apud Florentinium in Notis Hieronymianum apographum hodie poſt ſex, de quibus jam actum, Africanos martyres duo iſthæc vocabula Et alibi, *quibus non eodem, quo hi, loco paſſi eſſe, quos ſubdit, Martyres alii indicantur, mox ponit ac ita proſequitur:* Caiti, Quintaſi, Septimi, Venuſti, Beati, Secundi, Donati, Sereni, Creſcenti, Taraci, Probi, Andronici, Niceti, Natalis, Firmini, Heracli, Caſſi, Euſebi, Florenti, Victoris. *Corbeienſi ad amuſſim conſonat vetuſtiſſimum apud Dacherium, quod S. Hieronymi nomine inſignitur, Martyrologium. Nec abs hoc & Corbeienſi Florentinii textus ſeu Lucenſe apographum, ſi modicum quantùm ad modum, quo nomina aliquot aliter in hoc, quàm in illis, efferuntur, diſcrimen exceperis, multum diſſentit, utpote poſt Martyres in Africa annuntiatos ſic habens:* Et alibi Caiti. Quintaſi. Septimini. Venuſti. Beati. Secundi. Donati. Serene. Criſcenti. Taraci. Probi. Andronici. Niceti. Vitalis. Firmini. Eracli. Caſſi. Euſebi. Florenti. Victoris. *Aſt Epternacenſe antiquiſſimum à tribus hiſce jam adductis apographis nonnihil diſcrepat: præterquam enim quod Martyrum incerti loci claſſem, quam hæc hodie annuntiationibus modo datis memorant, perperàm heri, ut mox in Martyribus Africanis monui, recenſeat, Probum, qui in illis annuntiationibus Andronico præponitur, omittit, Victorique, qui in*

C

iiſdem annuntiationibus locum ultimum occupat, Jocundum ſubſtituit; qua quidem in re hic illud, quod ſolum ſit, ſequendum haud duxi.

diſcrepat. ob rationem hic allegatam ſeorſum ab aliis dantur,

2 *Adhæc has voces* & alibi *poſt* Eraclium *repetit, itaque martyres, quos mox ſubdit, non eodem, quo idem* Eraclius *cum aliis ei præmiſſis martyribus, paſſos eſſe loco, ſignificat. Neque vero poſtremo hoc in capite carpendum videtur. Utut tamen ſit, certè equidem è Martyribus, quos* Eraclio *præmittit, duo ut minimùm, Tarachus nimirum & Andronicus, alio prorſus loco, quàm Caſſius & Florentius, quos eidem* Eraclio *ſubjungit, ſunt paſſi. Hi enim, uti infrà hoc ipſo die in Martyribus, Coloniæ Agrippinæ & in ejus vicinia paſſis, videbitur, unà cum Victore in Germania; illi vero ſeu Tarachus & Andronicus, uti ex eorum Actis, ad diem proximè ſequentem, quo in Martyrologio Romano memorantur, Operi noſtro inſerendis, conſtat, unà cum Probo in Cilicia vitæ ſuæ curſum, fuſo pro Chriſto ſanguine, conſummàrunt. Hinc porro jam conſequitur, ut, quibus locis ſex illi martyres, Tarachus videlicet, Probus, Andronicus, Caſſius, Florentius & Victor, paſſi ſint, habeamus compertum: cùm autem id ita ſit, locumque contrà, quo Martyres quatuordecim, ſuprà in titulo propoſiti, martyrium ſubierint, penitus ignoremus, vel idcircò de hiſce ſolis, utpote diſtinctam incerti loci Martyrum claſſem, quæ*

E

propterea nec ſex illos, utut cum iſtis quatuordecim in Florentinii textu, in vetuſtiſſimo Dacherii & in Corbeienſi apographo conjunctos, complectatur, conſtituentibus, ſeorſum hic agimus. Aſt ut plerumque alias, dum de Martyribus, ſola ferè Hieronymianorum codicum ope notis, tractatur, evenire ſolet, ita etiam hic, quæ de quatuordecim noſtris Martyribus dicamus, ægrè invenimus.

nonnulliſque de modo, quo vocandi ſint aliqui, præmiſſis,

3 *Etenim eorum martyrii non tantùm palæſtra, ſed & epocha in obſcuro eſt, tantúmque abeſt, ut, quæ geſſerunt, vel utcúmque ſint nota, ut ne modus quidem, quo quorumdam efferenda ſint nomina, ſat certò innoteſcat. Interim, etſi* Nicetæ & Firminæ *in Epternacenſi Hieronymiano apographo legatur, aliis tamen, in quibus* Niceti & Firmini *invenitur, Hieronymianis omnibus apographis potiùs, quàm uni Epternacenſi, adhærendum putavi; quamvis autem* Serene *ſeu* Serenæ *non tantùm in Epternacenſi, ſed & in Gellonenſi apud*

F

Dacherium apographo ac in ipſo Florentinii textu occurrat, alia tamen, in quibus Sereni *habetur, Hieronymiana apographa numero plura ſunt nec autoritate inferiora, hincque ea, quibus etiam Galeſinius & additiones, ſoluta oratione ad Wandelbertum factæ, ſuffragantur, ſic ſum ſecutus, ut duorum ſimul Martyrum, quorum alter tertium, alter undecimum quatuordecim inter, de quibus hic agimus, locum obtinet, nomina in titulo ſub disjunctione expreſſerim, quod, quamvis quidem è geminis modis, quorum altero* Septiminus & Vitalis, *altero* Septimus & Natalis *duo iſti Martyres vocantur, prior in Florentinii textu & in Epternacenſi apographo fundetur, poſterior tamen hauſtus ſit è Corbeienſi apographo & vetuſtiſſimo apud Dacherium S. Hieronymi nomine inſignito Martyrologio, quæ Epternacenſi & Florentinii*

AUCTORE C. B.

tinii textui auctoritate & pondere vix cedunt. Hodie quidem Vitalis in aliquot Kalendariis etiam legitur, ſed hæc tantæ auctoritatis non ſunt, ut propterea Hieronymianos codices, in quibus Natalis ſcribitur, mendi inſimulem, aliiſque, in quibus habetur Vitalis, certò ſtandum aſſirmem.

Faſti alii, quibus partim ſunt inſcripti,

4 Aliter loquendum cenſerem, ſi præterea, ut in duobus præfatis Hieronymianis apographis non contractis, ita etiam in aliquot contractis ſcriberetur Vitalis; verùm hæc Vitalem ſeu Natalem nuſpiam memorant, omiſſoque etiam Septimino ſeu Septimo, è quatuordecim noſtris Martyribus paucos tantummodò recenſent, Morbacenſe nimirum, quod apud Marteneum tom. 3 Anecdot. exſtat, ſolum memorat Serenum; Auguſtanum autem apud Sollerium itemque Labbeanum, cum Sereno non niſi adhuc unum, Venuſtum videlicet, Africanis aliquot Martyribus, de quibus ſuprà egimus, perperàm immixtum, proponit, iiſque, quod apud eumdem etiam Sollerium reperitur, Richenovienſe, utut hic reliquis omnibus contractis copioſius, quatuor tantummodò alios, Beatum nempe, Secundum, Donatum & Creſcentium, adjungit.
B Atque ita quidem Hieronymiana omnia apographa tum contracta, tum alia, quæ vel de uno è Martyribus, ad hanc, de qua hic agimus, claſſem ſpectantibus, loqui comperi, modò enumeravi; quod autem ad Bedam, Adonem aliosque, qui ſeculo VIII aut IX floruerunt, martyrologos jam pertinet, hi de noſtris illis omnibus incerti loci Martyribus altùm ſilent; at non itidem omnes, qui Martyrologia, abs illis contexta, poſt auxerunt.

recenſentur, addito etiam Carthaginenſi Kalendario,

5 Certè apud nos ante tom. 2 Martii in Atrebatenſi & Tornacenſi Bedæ auctariis duo ſaltem ex illis, Venuſtus nimirum & Creſcentius, utut Africæ horum palæſtrâ perperàm adſcriptâ, unà cum S. Victore, alterius claſſis martyre, memorantur hoc modo: In Africa natale SS. Venuſti, Creſcenti & S. Victoris martyris. Accedunt Additiones ad Wandelbertum, ſoluta oratione factæ. Harum auctor ſtatim atque Euſebium & Heraclium in Africa annuntiarit, ſubjungit: Et alibi Sereni & Creſcenti, Itáque ſimul binos hoſce Martyres, non in Africa, ſed alio in loco fuiſſe coronatos, cum Hieronymianis melioris notæ codicibus rectè indicat. Grevenus & Florarii noſtri Ms. auctor
C è quatuordecim noſtris Martyribus ſaltem unum, Venuſtum nempe, qui hoſce inter quartus cenſetur, hodie etiam commemorant; aſt cum, utpote quem ab Euſebio & Eraclio, quos in Africa ſignant, vocibus & alibi interjectis haud ſejungant, Africanum cum duobus ſuprà relatis Hieronymianis codicibus contractis, Auguſtano nimirum & Labbeano, perperàm faciunt. Duobus hiſce recentioribus hagiologis addendus adhuc eſt Galeſinius. Hic quidem non Venuſtum, ſed pariter ſaltem unum è noſtris Martyribus, Serenum nempe, qui octavum hoſce inter locum tenet, hodie etiam celebrat, etſi interim eum & ipſe eodem modo, quo illi Venuſtum, Africanum perperam faciat. A Martyrologiis, quibus hactenus inhæſimus, veniamus modò ad antiquiſſimum eccleſiæ Carthaginenſis Kalendarium.

6 Id, quod Mabillonius Obſervationibus à ſe illuſtratum tom. 3 Veterum Analect. editionis anni 1682 publici juris fecit, ac ſeculo ſeptimo antiquius ſub earum initium pronunciavit, ſic habet: VI Id. Oct. ſancti Quintaſi; in hunc autem monumenti iſtius certè vetuſtiſſimi locum laudatus Mabillonius ſic obſervat: In eodem Hieronymi Martyrologio, vetuſtiſſimo ſcilicet Dacherii, in quo, ut ſtatim dixit, III Kal. Octob. habetur: "Et alibi Januarii, Soſii „&c." VI Id. Octob. notatur inter alios Quintaſius hoc modo: "In Africa Æraclii, Diony„ſii, &c. Et alibi Caiti, Quintaſi &c", cujus dies huic loco reſpondere videtur. Ita ille, ſibi nimirum Quintaſum ſeu Quintaſium, Kalendario Carthaginenſi hodie inſcriptum, cum Quintaſio, quem hodie pariter vetuſtiſſimum Dacherii aliaque, ut ſuprà vidimus, Hieronymiana apographa non contracta celebrant, unum atque eumdem videri, non obſcurè indicans. Et verò, quod Mabillonio hac in re viſum eſt, mihi etiam veroſimillimum, imò propè certum, apparet; ut vix ac ne vix quidem ambigendum putem, quin etiam unus ſaltem è quatuordecim noſtris loci incerti Martyribus in antiquiſſimo, de quo hic nobis ſermo, Kalendario hodie memoretur. Nec obſtat, quòd Hieronymiana apographa Quintaſium, quem celebrant, alio loco, quàm in Africa, paſſum prodant; neque enim Kalendarium Carthaginenſe vel Quintaſii, quem memorat, palæſtram in Africa collocat, vel ſolos Martyres, ibidem paſſos, commemorat. E

cui inſertus eſt Quintaſius, à noſtro veroſimillimè haud diverſus.

Eum ex epiſcopis homonymis, quos memorat, alterutrum

7 Quòd ſi itaque, quæ ad Quintaſium, Kalendario Carthaginenſi hodie inſcriptum, ſpectant, noverimus, ea ſimul, quæ ad Quintaſium (Quintiſium legit ſolum Epternacenſe) vetuſtiſſimo Dacherii aliiſque ſuprà relatis Hieronymianis apographis hodie inſertum, pertinent, nos habere comperta, vix non indubitanter poterimus aſſerere. Atque hinc quidem modò non ineptè ſic argueris: Dictum eccleſiæ Carthaginenſis Kalendarium hunc præfert titulum: Hic continentur dies nataliciorum Martyrum, & depoſitiones epiſcoporum, quos eccleſia Cartagenis anniverſaria celebrant *; cùm autem, uti hinc nemo non concludet, Kalendarii Carthaginenſis Quintaſius cultu ſeu feſto annuo celebratus ab eccleſia Carthaginenſi fuerit, conſectarium fit, ut veroſimillimè eumdem etiam in hac honorem Hieronymianorum Quintaſius, utpote à Kalendarii Carthaginenſis Quintaſio veroſimillimè, ut dixi, haud diverſus, fuerit adeptus. Verùm quis poſterior hic Quintaſius? Mabillonius poſt verba, ſuprà ex ipſo huc tranſcripta, ita proſequitur: Epiſtolæ Patrum Arelatenſium, Silveſtro Papæ datæ, complures ſubſcribunt epiſcopi, quos inter non paucos ex Africa iſtuc conveniſſe, non dubium. His Quintaſius accenſetur, cujus ſedes nobis incognita. Adhæc inter Mauritaniæ Cæſarienſis epiſcopos, qui cum ceteris ab Hunnerico Carthaginem acciti ſunt, Quintaſius Mutecitanus locum habet. F

* Carthaginenſis annuatim celebrat

ſuſpicatur Mabillonius; quam quidem ſuſpicionem meritò, ut hic

8 Mabillonius ergò, uti ex his ejus verbis apparet, propendet, ut credat, Quintaſium, Kalendario Carthaginenſi hodie inſcriptum, ac proin etiam Quintaſium, in Hieronymianis apographis hodie pariter memoratum, alterutrum ex epiſcopis, quos hic memorat, exſtitiſſe. Neque verò prorſus immeritò ſcriptorem illum ita animo affectum pronuntiare auſim. Etſi enim in Carthaginenſi, de quo hic, Kalendario præter epiſcopos, quos pro martyribus accipere præpoſitum iis Depoſitionis nomen haud cogit, non alii, quàm Martyres, ut Kalendario iſti præfixus

AUCTORE C. B.

A *ſixus moxque huc tranſcriptus titulus ſuadet, memorare videantur, ibidem tamen martyris nomen non tantùm pro ſtricti nominis Martyribus, qui tormentis ſibi pro fide inflictis ſunt immortui, ſed etiam pro iis, qui tormentis pro fide diu toleratis ſuperſtites in pacè tandem quievère, accipitur, uti vel ex Felice Nolano, eidem Martyrologio ac Romano hodierno ad* XIX *Kalendas Februarii inſcripto, qui certè, uti ad hunc diem in Opere noſtro videre licet, tormentis ſibi inflictis immortuus haud eſt, manifeſtum evadit. Jam verò, cùm res ita habeat, eſt ſanè, cur meritò, an Kalendarii Carthaginenſis ſeu Hieronymianorum* Quintaſius *cum alterutro ex epiſcopis homonymis, ſuprà à Mabillonio memoratis, unus idemque haud ſit, revocari ſaltem queat in dubium.*

adducta ſuadent. 9 *Etenim, etſi quidem Patrum Arelatenſium epiſtola, Silveſtro I Papæ data, cui cum aliis, ut Mabillonius ait, Quintaſius, ignotæ ſedis epiſcopus, ſubſcripſit, anno 314, uti è Pagii in Baronium ad hunc annum Critica nemo non colliget, fuetit conſcripta, nec poſt annum 313, quòd tum diu pace gaviſa fuerit Eccleſia, paſſum eſſe hunc epiſcopum, veroſimile*
B *ſit, fieri tamen poteſt, ut, Eccleſiam paulò ante id tempus Diocletiano ac Maximiano perſequentibus, non paucas pro fide ærumnas pertulerit, iiſque diu ac patienter toleratis ſuperſtes, poſt pacem Eccleſiæ redditam beato fine migrârit ad Dominum. Quod autem ad Quintaſium, Mutecitanum epiſcopum, jam ſpectat, nec hunc invenio vitam terminâſſe martyrio, ſeu tormentis, quibus ſit immortuus; verùm, cùm Catholicis Africæ epiſcopis, qui, ut Perſecutionis Wandalicæ lib. 4 Victor Vitenſis refert, ab Hunnerico, Wandalorum rege, acciti, Carthaginem pro reddenda fidei ſuæ ratione anno 484 venère, in Provinciarum & Civitatum Africæ Notitia accenſeatur, fieri poteſt, ut etiam inter horum quadraginta ſex, qui, eodem Victore teſte, in Corſicam relegati tum fuerunt, locum habuerit, ibidemque poſt multas ærumnas, pro fide toleratas, diem extremum clauſerit.*

10 *Cùm itaque, uti è jam dictis conſequitur, factum eſſe queat, ut pro Martyribus, nomine iſthoc in ſtrictiori ſignificatione haud accepto, habiti ab eccleſia Carthaginenſi fuerint*
C
ambo epiſcopi, à Mabillonio ſuprà memorati, enimverò, an horum alteruter non exſtiterit S. Quintaſius, Carthaginenſi Kalendario hodie velut martyr inſcriptus, dubitari non immeritò poteſt. Ac ego quidem magis propendeo, ut de poſteriori potiùs, quàm de priori è duobus dictis epiſcopis dubium illud moveri poſſè opiner, quod, cùm ille facilè in Corſica, uti è jam dictis pronum eſt colligere, obiiſſè queat, haud difficulter iſthæc opinio poſſit componi cum altera, quâ Kalendarii Carthaginenſis Quintaſium unum atque eumdem puto cum Hieronymianorum apographorum Quintaſio, *qui alibi, quàm in Africa, in hiſce ſignatur. Aſt erit fortaſſis etiam, qui idem dubium de Quintaſio, incertæ ſedis epiſcopo, moveri potiùs poſſè contendat, tum quod nihil omnino, quò minùs hic alibi quoque quàm in Africa paſſus ſeu mortuus credatur, impediat, tum quòd* Quintaſius *aliique incerti loci Martyres, qui cum eo hodie in antiquiſſimo apud Dacherium, quod S. Hieronymi nomine inſignitur, Martyrologio ſuprà plus ſemel jam laudato annuntiantur, prima huic manu, ut Ruinartius in ſuis in Africanæ eccleſiæ Notitiam Obſervationibus pag. 365 indicat, videantur fuiſſè inſcripti, recentiorque ſit Quintaſius Mutecitanus, quàm ut id in ipſò locum habuiſſe facilè credatur.* E

concepiſſe videtur; aſt cùm certò vera haud ſit, tempus, quo Quintaſius

11 *Utut res habeat, tempus equidem, quo Hieronymianorum* Quintaſius, *utpote à Kalendarii Carthaginenſis Quintaſio, veroſimillimè, ut dictum eſt, haud diverſus, mortuus ſit aut paſſus, ſat propè è tempore, quo ſecundùm jam dicta præfati duo epiſcopi floruerint, determinari modò hic poſſèt, ſi horum alterutrum non tantùm exiſtere potuiſſe, quod è jam dictis conſequitur, ſed & re etiam ipſa exſtitiſſe Kalendarii Carthaginenſis Quintaſium, ſolide ac certò probari alicundè poſſèt. Verùm, cùm id fieri haud queat, nihilque obſtet, quò minùs Quintaſius alius, qui & Kalendario Carthaginenſi & Hieronymianis apographis, pro Chriſto fuſo alibi quàm in Africa ſanguine, meruerit inſcribi, ſeculo* 1 *aut aliquo è tribus ſeqq. exiſtere potuiſſe credatur,* Quintaſii *noſtri non magis, quàm aliorum tredecim, quos cum eo hic dedimus, martyrum paſſionem ſeu obitum determinato ſeculo auſim innectere, hincque ſuprà in margine* Seculo incerto *adſcripſi.* F

& qui cum eo hic dantur, paſſi ſint, manet incertum.

DE SS. GEREONE ET ALIIS CCCXVIII; DE SS. VICTORE EJUSQUE SOCIIS : ITEM DE SS. CASSIO, FLORENTIO ET PLURIBUS ALIIS MARTYRIBUS, COLONIÆ AGRIPPINÆ ET IN EJUS VICINIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Palæſtræ diverſæ, quas Sancti nacti ſunt; cur de hiſce omnibus ſimul hîc agatur, & qualia ſint, quæ edituri ſumus, eorum Acta.

B

Sub Diocletiano et Maximiano. S. Gereon & Socii Coloniæ Agrippinæ,

M*Artyres, in titulo hic propoſiti, qui an omnes exſtiterint Thebæi, infrà examinabitur, difficultates ſanè, ut hodie in Uſuardo, à ſe illuſtrato, Sollerius obſervat, offerunt perquàm implexas. Ut igitur in hiſce utcùmque enodandis ratione & viâ, ut convenit, procedam, de tribus diverſis ad Rhenum urbibus, quarum quamque aliqui ex illis glorioſo pro fide certamine illuſtrârunt, nonnulla præmitto. Primum haſce inter locum tenet Colonia Agrippina, omnibus paſſim adeò nota ac in Opere noſtro, adductis, quæ ad illam illuſtrandam facerent, notitiis, tam ſæpe memorata, ut neceſſe non ſit, hic plura afferre, quò lectori notior evadat. Ibi porrò* SS. Gereonis *Sociorumque ejus trecentorum decem & octo palæſtra à Floro, Adone, Uſuardo & aliis pleriſque martyrologis hodie ſignatur, nec his, quibus etiam Martyrologium Romanum hodiernum conſentit, refragandum apparet. Etſi enim campi, quos* Gereon *Sociique ejus fuſo pro Chriſto ſanguine, ut traditio juxta ac horum Acta num.* 14 *perhibent, rigârunt, intra ipſammet Coloniam ſiti haud ſint, adeo tamen civitati celeberrimæ ſunt vicini, ut, quod geſtum in illis*

C

fuit, fuiſſe quodammodò in hac geſtum reputari queat. Adhæc locus, quo, ut infrà videbimus, ſanctiſſimi iſti Martyres, ſtatim à martyrio in puteum projecti, ſepulturam pòſt nacti ſunt, magnificaque modo eccleſia, à S. Gereone *nomen ſortita, conſpicitur, haud procul à loco, quò ſunt paſſi, fuit remotus, Colonienſibuſque mœnibus nunc includitur. Hæc ex infrà dicendis magis illuceſcent.*

S. Victor & Socii in Sanctenſi, quod inde etiam, non vero,

2 *Ad alteram modò è tribus hic memorandis urbibus, ad quam* S. Victor *ejuſque Socii martyrio coronati ſunt, progrediamur. Hanc, quæ ab incolis* Santen *ſeu* Zanten *vocatur, Latinè eruditi* Sanctos, *vulgus* Xantum *appellat. Ita in ſuis in Fortunati lib.* 2 *Notis pag.* 45 *Browerus; ex illa autem, quam, ut ait, Sanctenſi oppido vulgus tribuit, appellatione ortum reor, ut quidam medio ævo aut nonnihil ſeriùs, qui præpoſtero antiquitatis amore abrepti vel ab ipſiſmet Troianis, in Germaniam pòſt Troiæ excidium appulſis, vel certè à Francis, origine, ut fabula ferebat, Troianis, conditum fuiſſe Sanctenſe oppidum, temerè credebant, nomen huic* Xanti, *cùm* Troia Minor *in majoris exciſæ memoriam nuncupatum primò à ſuis conditoribus fuiſſet, inditum pòſt fuiſſe, perperam exiſtimârint, à fluvio quodam, qui, ut comminiſcebantur,* Xantus, *nomenclatione à cognomini Troados fluvio accepta, vocatus fuiſſet, oppidumque Sanctenſe olim alluiſſet. Otto Friſingenſis, qui ſeculo* XII *floruit, in Chronico ſuo lib.* 3, *cap.* 45 *ſic ſcribit:* Victorem etiam cum CCCLX in urbe Troia, quæ nunc Xantis dicitur, interemerunt. *Nec ab hoc chronographo hodie in Martyrologio ſuo diſſentit Grevenus, utpote* Victorem apud Troiam, quæ nunc (*verba ejus ſunt*) Xanctis dicitur, *paſſum affirmans; id autem, quod jam dixi, ſeſe exiſtimâſſe, Adolphus, dux Cliviæ, qui Ms. Sanctenſe, hic infrà pluribus memorandum, ſeculo* XV *concinnavit, luculentiſſimè omnium prodit.*

E

ut Sanctenſes quidam putâſſe videntur,

3 *Etenim nonnulla primùm, jam ab aliis conficta, de Priamo Juniore, Priami Magni Troianorum regis nepote, ejuſque poſt Troianum excidium in Italiam, indeque, tranſmiſſis Alpibus, in Germaniam ad partes, Rheno vicinas, adventu in iſta lucubratione ſua præfatus, ita deinde in hac pag.* 18 *de eodem Juniore Priamo loquitur:* Civitatem prægrandem ædificavit, quam Troiam Minorem, quæ nunc Xanctis à quodam fluvio ibidem quondam circumfluente dicitur, nuncupavit. *Joannes Michaël vonder Ketten, monaſterii S. Mariæ Floris Ordinis S. Birgittæ intra Calcariam Prior, infrà adhuc memorandus, in epiſtola, ad Papebrochium anno* 1692 *die* 7 *Maii ſcripta, ita ferè quantùm ad ſubſtantiam memorat. Apud Virgilium lib.* 3 *Æneid. ſequentibus hiſce verſibus:*

F

Procedo & parvam Troiam ſimulataque magnis
Pergama & arentem Xanthi cognomine rivum
Agnoſco, Scææque amplector limina portæ,

Æneas, cùm in Epirum ad Helenum, qui ibidem urbi, à ſe poſt Troiæ excidium conditæ, Troiæ Parvæ *fluvioque præterfluenti* Xanthi *nomen indiderat, appuliſſet, loquens inducitur; illos autem cùm Sanctenſes quidam antiqui, qui Francorum à Troianis originem credebant, legiſſent,*

A *legiſſent, occaſionem hinc, ut ſuſpicor, arripuère dicendi ſeu potiùs comminiſcendi, oppidum ſuum vocari* Xanthum, *quod à Troianis fuiſſet conditum, quòdque, cùm hi illud* Troiam Minorem *fluviumque præterfluentem vocâſſent* Xanthum, *factum tandem temporis lapſu eſſet, ut à fluvio illo oppidum, priori nomine antiquato, nomenclationem accepiſſet* Xanthi.

a Xantho fluvio, qui id aliquando alluerit,

4 *Ita ille; verùm quidquid ſit de ſuſpicione, quam vir de Muſeo noſtro plus ſemel bene meritus hìc ſuggerit, fluvius equidem, nomine* Xanctis *ſeu* Xanthus, *qui undis ſuis Sanctenſe oppidum rigârit, nuſpiam vel apud geographos vel apud ſcriptores alios fide dignos memoratur, cùmque id ita ſit, factum eſſe, ut illud à fluvio hujuſmodi nomen ſuum acceperit, quis credat? Purum ac putum commentum eſſe, Pighius In Hercule prodicio & poſt hunc Fleyus in Circ. Weſtph. Annal. pag. 269 aſſirmant. Nec eſt, quod præterea dicas,* Troiæ *equidem nomine antiquitus diſtinctum inveniri Sanctenſe oppidum, facilèque adeò fieri poſſe, ut, quamvis non à fluvio Xantho, qui id aliquando alluerit, à cognomini tamen Troadis fluvio, à quo haud*

B *procul (adi Geograph. Antiq. tom. 2, pag. 37 Cellarium) abfuit Troia Major, appellationem* Xanthi *acceperit; etſi enim verè iſtud oppidum non tantùm in Actis edendis num. 15* Troia, *verùm etiam in pluribus vetuſtis tum Latinis, tum vernaculis litteris, ibidem aſſervatis,* Troia Minor, *aut etiam, prout in ſuis Cliviæ Annalibus Teſchenmacherus part. 1, pag. 21 ait,* Francorum Troia *vocetur, id tamen, ut nonnulli contendunt, Troiæ nomen traxit non à Troia Majori exciſa, ſed à colonia Romana, è cujus & vicinorum ſibi Veterum Caſtrorum ruinis emerſerit.*

aut ab altero cognomini Troadis flumine,

5 *Hæc enim, quæ apud Cluverium Germ. Antiq. lib. 2, pag. 90 in Antonini Itinerario* Colonia Trajana *appellatur, Rhenumque deſcendendo Veteribus ſubjicitur, ibidem apud eumdem Cluverium in Tabula Itineraria per errorem* Colonia Trojana *nuncupatur, hincque, ut volunt, eſt factum, ut, viſâ Tabulâ hujuſmodi, Sanctenſes quidam, ſèt etiam antiqui, qui oppidum ſuum aut à Troianis aut à Francis, origine Troianis, conditum jam credebant, minimè id vel* Coloniam Trojanam, *vel* Troiam Minorem *vel* Francorum *etiam* Troiam *appellare dubitârint.*

C *Verùm Coloniam Trajanam procul abfuiſſe à loco, quo modo ſitum eſt Sanctenſe oppidum, hocque adeò ex illius ruinis haud emerſiſſe, Cluverius aliique contendunt; cùm autem id ita ſit nec eorum opinio videatur improbabilis, modo etiam, Sanctenſes antiquos, qui oppidum ſuum aut* Troiæ Minoris *aut etiam* Francorum Troiæ *nomine diſtinxerant, nomenclationem iſthanc non à Colonia Trajana, per errorem* Troiana *vocata, ſed ab ipſamet Troia Majori ſeu, ut dux Adolphus in Ms. ſuprà laudato pag. 51 & Helinandus in Actis edendis num. 15 loquuntur,* à Majorum ſuorum ſedibus *repetiiſſe, concedamus, neutiquam tamen conſequens hinc erit, ut* Xanti *nomen, quo à vulgo, ut Browerus ait, appellatur idem oppidum, à Xantho, Troadis fluvio, fuerit deductum. Ita arbitror, quòd ne quidem Troia Major, etſi etiam fuerit haud procul abs hoc, ut jam dixi, ſita,* Xanthi *uſpiam nomine inveniatur diſtincta.*

nomen accepit, Cliviæ oppido,

6 *Jam verò, cùm res ita habeat, neque etiam, ut jam ſuprà oſtendi, Sanctenſe oppidum à fluvio Xantho, qui id olim alluerit, nomenclationem ſuam ſit ſortitum, reliquum eſt, ut hæc à* S. Victore *ejuſque Sociis, ibidem martyrium paſſis, ſit repetenda. Atque hinc, uti è Miræo in Faſtis Belgicis & è Fleyo in Circuli Weſtphalici Annalibus pag. 288 diſco, in eccleſiæ Sanctenſis veſtibulo ſequens etiam titulus ſeu inſcriptio,* Ad ſanctos Martyres, *olim legebatur. Porrò è jam dictis ulteriùs modò conſequitur, ut, quamvis etiam, non tantùm à vulgo, ut Browerus cenſuiſſe videtur, ſed & ab eruditis nonnullis ac inprimis à Baudrando in Geographia, Cliviorum propè Rhenum, de quo hìc diſputamus infràque adhuc § IV ſermo recurret, oppidum* Xanthi *appellatione donetur, potiori tamen jure* Sancti *aut* Sanctum *ſit vocandum, niſi, ut fert parœmia, errare cum multis, quàm ſapere cum paucis, hìc etiam fortaſſis præſtet. Ceterùm loquendi modo minùs ſtricto uſus* SS. Victoris & *Sociorum ejus palæſtram in vicinia Coloniæ Agrippinæ, etſi interim ab hac illa ſeu Sanctenſe oppidum duodecim ut minimùm Septemtrionem verſus milliaribus Germanicis abſit, conſtitui: qua de re lectorem hìc adhuc monuiſſe contentus ad ultimam è civitatibus hìc memorandis, Bonnam nimirum, jam progredior.*

ac demum SS. Caſſius & Florentius, quos Veronæ in Hollandia

7 *Hæc itaque, quæ Moguntiam inter & Coloniam Agrippinam Rheno adjacet, quatuorque à poſtrema hac civitate milliaribus Germanicis diſtat, ſacro* SS. Caſſii, Florentii *ac plurium aliorum ſanguine, pro fide effuſo, fuit rigata. Ita conſtans ac perpetua, cui non pauca mox allegandα ſuffragantur, fert traditio. Verùm hanc falſam eſſe ſeu* Caſſium, Florentium *ac eorum Socios nequaquam Bonnæ pro fide occubuiſſe, Miræus hodie in Faſtis Belgicis & Burgundicis contendit; id autem facit, quòd per Veronam, ubi in Martyrologio Romano, priuſquam id Urbani VIII juſſu corrigeretur, ſanctiſſimi illi Martyres hodie annuntiabantur, non Bonnam, ſed Veterem illam Veronam, olim ad Rhenum haud procul ab Alcmaria, Hollandiæ oppido, ſitam &* Vrongeilt *nuncupatam, deſignari exiſtimârit. Ac rectè quidem, olim ad Rhenum ſeu potiùs fluentum è Rheno productum, in Hollandia Septemtrionali haud procul Alcmaria opulentum, quod anno 1303 fuit exciſum, exſtitiſſe oppidum, nomine* Veronam, *ex Hadriano Junio & Suffrido Petro probat; aſt ibi* SS. Caſſium & Florentium *eorumque Socios martyrium ſubiiſſe, ex Actis hìc edendis ſeu ex Helinando, qui hæc, ut infrà videbimus, ex antiquioribus documentis con-*

F *ſcripſit, neutiquam evincit. Etſi enim Helinandus, qui ad hoc præterea ſatis antiquus non eſt, ſeſe per Veronam, ubi illos martyrio coronatos, num. 13 notat, deſignare Bonnam, nuſpiam edicat, cum tamen ibi de Verona, Hollandiæ olim ad dictum fluentum oppido, haud poſſe intelligi, ex ordine, quem in rebus narrandis ſervat, fit perſpicuum.*

Miræus perperam collocat,

8 *Etenim, hoc ſpectato, ſatellites, quos poſt legionis Thebææ cædem Agauno ad milites, ex hac adhuc ſuperſtites, trucidandos Maximianus miſit, non adverſum utique, ſed ſecundum Rhenum ſequendo inſtituère iter, idque facientes ad locum priùs, quo mox* Caſſium & Florentium *ac alios, quàm Coloniam Agrippinam, ubi dein* Gereonem *ejuſque Socios necârunt, pervenère; cùm id autem, ſi* Caſſius & Florentius *eorumque Socii Veronæ in Hollandia fuiſſent occiſi, adſtrui ab Helinando, veritate ſalva, haud potuiſſet, conſectarium ſit, ut, dum horum martyrium Veronæ collocat, de*

Verona

AUCTORE C. B.

Verona Hollandiæ non tantùm non queat, ſed & debeat de civitate altera, Rheni fontes inter & Coloniam Agrippinam ſita, intelligi. Quod cùm ita ſit, nec præter Bonnam *civitas alia, quæ* Verona *etiam fuerit vocata, Rheni fontes inter & Coloniam Agrippinam reperiatur, nihil ſupereſt, quàm ut de Bonna, ubi* SS. Florentius & Caſſius *eorumque Socii pro fide occubuiſſe paſſim creduntur, Helinandum intelligamus.*

Bonna ad Rhenum, quæ etiam,

9 *Reponet quidem forſan non nemo, nec* Bonnam Veronæ *nomine ab antiquis auctoribus donari, itáque dumtaxat ex inſcitia nominatam fuiſſe à quibuſdam ſequioris ætatis librariis, qui, cùm antiquam Hiſtoriam, quâ S. Urſulæ Sociarumque ejus profectio è Britannia inſula pertexitur, legiſſent ac ex illa, haſce hinc ſolventes Veronam vi tempeſtatum fuiſſe appulſas, intellexiſſent, nec Veronam aliam, quàm Italicam, nôſſent, abſurdum, quod referri videbant, rati ſunt, hincque pro Verona Bonnam ſuppoſuêre; verùm nullam prorſus S. Urſulæ ejuſque Sociarum antiquam Hiſtoriam vel Bonnæ vel Veronæ meminiſſe, Crombachius, qui rem ſanè diligentiſſimè examinârat, in ſuis Urſulanis Vindiciis tom 1, lib. 2, cap. XV docet; etſi autem Bonna nec à Tacito, nec ab Ammiano Marcellino, nec denique ab ullo alio primariæ antiquitatis ſcriptore* Verona *nuncupetur, hoc tamen ei nomen uno aut altero poſt ſcriptorum illorum ætatem ſeculo attributum haud fuiſſe, pro certo quis aſſerat? Eorum quidem, qui Bonnam ad Rhenum aliquando dictam tradunt* Veronam, *falſa eſſe teſtimonia, Cluverius Germ. Antiq. lib. 2, pag. 82 affirmat. Aſt, an rectè?* Quum jam inde, *inquit,* à Neronis principatu eodem (*Bonna ſcilicet*) adpellata ſit vocabulo, quo nunc etiam; quis credat, medio inter hæc ſæculo aliud eam habuiſſe nomen?

B

10 *Ita ille; verùm an quod hic vult, certò eſt amplectendum? Ita equidem mihi haud apparet; aſt, utcúmque res habeat, Bonna equidem ſec.* XI *ac ſeqq. vocata etiam fuit* Verona. *Id è jam nunc dicendis pateſcet. Apud Surium die* IV *Decembris in S. Annonis, Colonienſis archiepiſcopi, Vita, ſeculo* XI *conſcripta, lib.* 1, *cap.* 21 *legitur:* Duobus quoque peregrinis… apud Veronam, quæ etiam Bonna dicitur, hoſpitantibus apparuit in viſu magnæ claritatis ſcala: *ne verò textûs hujus verba, quæ huc faciunt, fuiſſe forſan in codicem, qui Surio præluxit, à poſterioris ævi interpolatore intruſa, ſuſpiceris, in dicta S. Annonis Vita lib. 2, cap. 19 narratur etiam miraculum, in homine Bonnæ habitanti patratum, quod, quamvis quidem Surius, qui eo loco primævum auctoris ſtylum phraſeſque mutavit, ſine ulla* Veronæ *mentione recenſeat, in altero tamen Vitæ ejuſdem exemplari, quod codex noſter OMS. 12 ſub finem exhibet, diſertè id homini,* in Verona, quæ dicitur Bonna, *habitanti, accidiſſe aſſeritur. Bonnam itaque ſeculo* XI *dictam etiam fuiſſe* Veronam, *quis adhuc, viſo iſthoc Vitæ Annonianæ teſtimonio, eat inficias?*

ut probatur, ſeculo XI

C

11 *Quod autem ad ſecula ſequentia jam ſpectat, alteri è duobus monumentis lapideis, quibus ſex è* SS. Caſſii & Florentii *ſocietate Martyrum oſſa in collegiata Bonnenſi eccleſia includuntur, aut certè ante iconoclaſticum hæreticorum ſec.* XVI *furorem erant incluſa, ſequentes hi duo verſus,*

ac poſt Verona fuit vocata, palæſtram

Hæc ſocium ſacræ me cluſit * petra cohortis,
Quam, Verona, tibi vaſta Thebæa dedit,

*clauſit vel claudit

haud ſeriùs quàm anno 1166 fuerant inſcripti. Ita litterarum, quas Joannes Hartmannus, eccleſiæ Bonnenſis decanus, ad Miræum poſt viſos hujus Faſtos Belgicos anno 1622 Bonnâ dedit, excerptum, cum Roſweydo communicatum ac penes nos exſtans, me docet, uti etiam in Engelberti Secundi, qui anno 1274 obiit, aliorumque aliquot poſteriorum Colonienſium archiepiſcoporum ſepulcralibus inſcriptionibus Veronæ *nomine Bonnam diſtingui. Atque hæc, è quibus Bonnam non modo ſec.* XI, XII & XIII, *ſed & duobus proximè ſeqq. appellatam etiam fuiſſe* Veronam, *non immeritò æſtimes, veroſimillimè aut partim, aut omnia Grevenus & Molanus habuerint perſpecta, hincque, cùm* SS. Caſſii & Florentii *cum Sociis ſuis martyrium Veronæ ab Helinando collocari conſpicerent, illos hac in urbe, additione explicativa,* Quæ & Bonna dicitur *aut* Quæ vulgo Bonna dicitur, *adjecta, hodie in Martyrologiis ſuis ſec.* XVI *editis annuntiare haud formidârint.*

12 *Neque verò etiam abſque additione hujuſmodi illos ab Helinando in Actis & à Petro in Catal. lib. 9, cap. 46 Veronæ, ſeu, ut à poſteriori hoc auctore etiam ſcribitur, Beronæ perperam conſignari, cum Baronio in hodiernis in Martyrologium Romanum Notis pro certo, conſideratis omnibus, quæ jam allegavi, aſſeverare auſim, præſertim cùm & Helinandus & Petrus, Veronam ſeu Beronam, de qua loquuntur, ad Rhenum ſitam fuiſſe, adjungant, narrationiſque ordine à Verona Hollandiæ ſat etiam diſtinguant. Verùm, etſi ita animo comparatus ſim, hæc tamen verba* Verona, quæ nunc Bonna dicitur, *à Surio hodie Sanctorum noſtrorum Actis in margine adſcripta, approbare haud queo; iis enim, Bonnenſem urbem fuiſſe* Veronam *priùs, quàm* Bonnam *appellatam, non obſcurè abſque ullo antiquitatis teſtimonio indicatur; cùm autem id ita ſit, poſſitque inſuper, an vel jam tum, cùm* Caſſius & Florentius *paſſi ſunt,* Veronæ *etiam nomine Bonna venerit, haud immeritò, uti è jam ſuprà allegatis nemo non intelliget, revocari in dubium, meliùs etiam facere reor ſcriptores, qui illorum cum Sociis martyrium, non Veronæ ſeu Beronæ, ſed Bonnæ ſimpliciter collocant. Aſt, utcúmque hæc habeant, Bonnæ equidem ſeu propè Bonnam, quod hic eòdem recidit,* Caſſium & Florentium *cum Sociis ſuis ſubiiſſe martyrium, vel ex eo liquet, quòd ibidem, uti infrà videbimus, in collegiata abs ipſis nuncupata eccleſia omnia eorum oſſa, paucis dumtaxat exceptis, hodieque aſſerventur, nec eò umquam vel Veronâ Hollandiæ, vel aliunde allata fuiſſe inveniantur.*

ſunt adepti; etſi autem ita

E

F

13 *Accedit, illorum palæſtram non alibi, quàm Bonnæ, collocari ab omnibus, ſi Miræum, à quo, ut ſuprà vidimus, Veronæ in Hollandia ſignatur, & nonnullos alios martyrologos, præſertim claſſicos, à quibus vel ſubticetur vel haud ſat diſtinctè exprimitur, exceperis. Verùm, cùm res ita habeat, ac proin, uti è jam dictis conſequitur, alio loco* Caſſius & Florentius *cum aliis pluribus, alio loco* Gereon *cum Sociis ſuis alioque item* Victor *cum ſuis paſſi ſint, ut quid tamen hoſce noſtros Martyres hic omnes ſimul, utut etiam tribus diverſis annuntiationibus in tres diverſas quodammodò*

locis diverſis paſſi ſint, hic tamen ob Acta communia ſimul dantur.

A *dammodò claſſes in Faſtis ſacris diviſos invicemque ſejunctos, in uno ac ſolo de rebus, ad harum ſingulas ſpectantibus, Commentario conjungimus? Ita hìc contra morem, à nobis ſervari ſimilibus in caſibus ſolitum, procedendum duxi, tum quòd, quæ ad eoſdem noſtros Martyres ſpectant, tam arctè ſint connexa, ut qui de horum uno alterove agit, is quodammodò de reliquis omnibus ſimul agere non rarò compellatur; tum quòd fortiſſimi iſti Pugiles Acta habeant communia, ſeu in quibus de hiſce omnibus,* Gereone *nimirum,* Victore, Caſſio, Florentio *eorumque Sociis conjunctim tractatur.*

Hæc Elinandum, qui ſec. XIII *floruit, habent auctorem;*

14 *Hæc, quæ hodie apud Surium exſtant, ac, ut Tillemontius tom. 4 Monument. Eccleſ. pag. 429 obſervat, ſermonis, feſtiva Martyrum noſtrorum luce in ipſamet Colonienſi urbe habiti, ſpeciem præferunt, Helinandum, Frigidi-Montis* (Gallicè Froimont) *Ordinis Ciſtercienſis in diœceſi Bellovacenſi monachum, habent auctorem. Ita Voſſius de Hiſtoricis Latinis lib. 2, cap. 55, pag. 445, Dupinus in Auctoribus Eccleſ., Loiſelius in Monumentis* B *Bellov. pag. 202 aliique affirmant, ea veroſimillimè ratione ducti, quòd Vincentius Bellovacenſis, Helinando æqualis aut certè ſuppar, ex Actis illis in Spec. Hiſt. lib. 12, cap. 4, pag. 457 multa de verbo ad verbum tranſcribat, hæcque Helinando diſertè attribuat. Porrò hic ſcriptor, qui ab aliis etiam* Helmandus, Elinandus *aut* Helmundus *vocatur, annoque 1020 claruiſſe à Trithemio de Viris illuſtribus Ordinis S. Benedicti lib. 2, cap. 123 perperam aſſeritur, ſeculo demum duodecimo ac ineunte tertio decimo floruit, uti manifeſtum evadit ex iis, quæ de eo Vincentius Bellovacenſis mox laudatus in ſuo, quod anno 1244 abſolvit, Spec. Hiſt. lib. 29, cap. 108, Carolus de Viſch in Bibliotheca Ciſtercienſi pag. 141, Tiſſierus in Bibliotheca itidem Ciſtercienſi tom. 7, pag. 73 ac demùm etiam Henriquez in Menologio Ciſtercienſi ad tertium Februarii diem memoriæ produnt; cùm autem res ita habeat, multiſque proinde ſeculis à Martyrum noſtrorum, qui, ut infrà videbimus, ſub Diocletiano ac Maximiano paſſi ſunt, ætate Helinandus abfuerit, meritò enimvero vel hinc fit, ut quæ de illorum martyrio adjunctiſque id comitatis in litteras miſit, haud multum auctoritatis ac fidei apud cenſores, minùs etiam ſeveros, inveniant.* C

etſi autem ex Actis antiquioribus, quæ,

15 *Ambigendum quidem non apparet, quin Helinandus, qui, aliis adhuc lucubrationibus, à ſe elaboratis, clarus, morum etiam ac vitæ probitate, uti vel ex Opere noſtro ad tertiam Februarii diem in Prætermiſſis palam fit, exſtitit illuſtris, è monumentis antiquioribus aut omnia aut ſaltem præcipua, quæ de Martyribus noſtris memorat, deprompſerit; verùm anne hæc ipſa ſat etiam, quò fidem certam atque indubitatam facerent, fuerunt antiqua? Exſtant quidem etiam apud Mombritium tom. 1, pag. 218 verſò breviora quæpiam Sanctorum noſtrorum Acta; verùm hæc, utpote nihil, quod in Actis Helinandæis non contineatur, complectentia, dumtaxat eſſe videntur ipſamet Helinandi Acta, in compendium, prologo & epilogo reſciſſis, contracta. Quòd ſi itaque antiquiora quæpiam, quæ de rebus, ab Helinando narratis, fidem facere nata exſtiterint, Martyrum noſtrorum Acta ſcriptori iſti verè præluxerint, oportet ſanè, ut à Mombritianis fuerint diſtincta. Et verò quæpiam ſaltem Sanctorum noſtrorum aut, ſi mavis,* S. Gereonis *Acta, à Mombritianis diſtincta, quæ fuerint Helinandæis antiquiora, olim exſtitiſſe, è S. Norberti apud nos ad* VI *Junii diem Vita, haud diu, ut ibidem docuimus, poſt Sancti hujus mortem, ac proin, cùm hæc anno 1134 evenerit, ante Helinandi ætatem conſcripta, concludendum apparet.*

uti ex hic allegatis apparet, olim exſtiterint,

16 *In hac enim ſec.* XII *lucubratione, num. 49 circa medium, ubi de corpore, quod à S. Norberto Coloniæ Agrippinæ in Gereonæa eccleſia anno 1121 fuit inventum, indicioque, quo id* S. Gereonis *à pluribus fuit creditum, ſermo inſtituitur, ſequentia iſthæc occurrunt verba:* Et ne quis dubitet, ipſum (*inventum ſcilicet corpus*) S. Gereonis non eſſe, ſciat pro certo, verum agnitionis ejus fuiſſe indicium, quòd de morte & martyrio ejus legebatur, quòd pars capitis, & non totum caput eſſet abſciſſum. *Quæpiam itaque, uti ex his Vitæ Norbertinæ verbis, ſimulque è jam ſuprà de hac allegatis apparet, olim exſtiterint Martyrum noſtrorum aut ſaltem* S. Gereonis *Acta, veroſimillimè, ſi non multò citiùs, aliquamdiu ſaltem ante ſec.* XII *conſcripta ac proin Helinandæis antiquiora; verùm, anne illa Helinando præluxêre? Id enimverò mihi haud apparet, imò contrà, cùm mortem (verba, è S. Norberti Vita mox relata, videſis)* S. Gereoni, *capite dimidio abſciſſo, fuiſſe illatam, tradant, id ſaltem, quòd nihil ſimile Helinandus prodat, ſcriptori huic illa haud præluxiſſe, qualicumque argumento eſt.* E

haud multum fidei acquirant, hic tamen edentur,

17 *Nec, etſi ſecùs foret, Actaque illa præluxiſſe Helinando, omninò etiam haberetur compertum, multum inde auctoritatis ac fidei, quòd, quo tempore, qua fide & à quo ſcripta illa ſint, adhuc lateret, accederet ad Acta, quæ Helinandus contexuit. Quod cùm ita ſit, hæc ſanè, utpote ipſamet, ut ſuprà oſtendi, auctorem, longiſſimo temporis ſpatio à rebus, de quibus agunt, remotum, habentia, exiguo dumtaxat in pretio ſunt habenda. Verùm, etſi ſic habeat, ea tamen, quòd meliora haud ſuppetant, in capita ac numeros pro more noſtro diviſa notiſque ſubjectis, ubi id fuerit neceſſe, illuſtrata, è codice noſtro PMS. 159, facta hujus cum editis a Surio & Ms. Audomarenſi collatione, ad Commentarii hujus calcem recudam; etſi autem Mombritiana, quorum ſuprà notitiam dedi, Martyrum noſtrorum Acta pariter recudere, quod, ut ſuprà dixi, Helinandæorum dumtaxat ſint compendium, viſum haud ſit, ea tamen, ſicubi forſan id expedire judicaro, in Commentarii hujus decurſu adhibiturus etiam ſum.* F

nec quæ in Lucubrationis, de cujus auctore,

18 *Nec velut prorſus inutilem negligam membranaceum, ut in titulo vocatur, antiquæ capituli & eccleſiæ S. Victoris oppidi Sanctenſis bibliothecæ librum, jam ſuprà à me ſub* Ms. Sanctenſis *nomine citatum, itaque deinceps, ut brevitati ſtudeam, infrà etiam, quotieſcumque id res tulerit, citandum. Hic, quem anno 1692 à ſe deſcriptum Joannes Michaël vonder-Ketten ſuprà laudatus ad Papebrochium noſtrum miſit, auctorem habet Adolphum, primum è Cliviæ comite regionis ejuſdem ducem. Ita hic ipſemet, libri illius ſeu lucubrationis, quam hic complectitur, pag.* XI, *me docet, mox etiam compendio exponens, quænam in iſthac,* cui

cui ſcribendæ, ut pag. 21 indicat, anno 1420 operam dabat, præſtiterit. Ea, ut, quo loco habendum ſit Opuſculum, pateſcat, lectori ob oculos pono. Auctor perquam illuſtris, qui velut princeps numeris omnibus abſolutus à Teſchenmachero in Cliviæ Annal. part. 2, ſect. 2 laudatur, in prima è partibus quinis, in quas Opus ſuum partitur, nonnullorum de origine, quam Franci à Troianis trahant, nominibuſque, quæ hi Sanctenſi oppido indiderint, commenta amplexus, quadringentis ac quinquaginta quatuor id annis ante Romam conditum ſtatuit; quod ſanè nemo admittat.

argumento

19 *Aſt, quæ in reliquis Operis ſui partibus memorat, proponamus. In ſecunda mox SS. Mauritii Sociorumque Thebæorum MM., de quibus apud nos ad diem* XXII *Septembris jam actum, ac dein SS.* Victoris, Gereonis, Caſſii, Florentii *Sociorumque item MM., quorum pars in oppido illo martyrium ſubiit, Paſſiones, ſub Diocletiano & Maximiano toleratas, prolixè exponit; in tertia non pauca, quæ ad Conſtantinum Magnum imperatorem matremque ejus S. Helenam ſpectant, perſtringit; in quarta de eccleſiis, abs hac, ut vult, Coloniæ Agrippinæ, Sanctis ac Bonnæ in Sanctorum noſtrorum, quorum corpora ibidem invenerit ac terræ mandârit, honorem exſtructis, tractat, ac in quinta denique varios eccleſiæ collegiatæ Sanctenſis caſus adverſos, plurium in hac corporum, quæ, ut putat, Sociorum S.* Victoris *exſtitêre, ibidemque à S. Helena fuerant humata, inventiones, reliquiarum ejuſdem S.* Victoris *tranſlationes aliaque, ad ejus potiſſimùm ac partim etiam S.* Gereonis *cultum ſeu gloriam poſthumam pertinentia, commemorat.*

B

ac fide hic diſſeritur,

20 *Verùm omnia, quæ partium harum ſecundâ, tertiâ & quartâ (neque enim etiam de prima, cùm commentitia, quæ hâc memorantur, certò ſint, loquendum hic eſt) memoriæ prodit, quintum æræ Chriſtianæ ſeculum, uti è jam dictis facilè colliges, ſunt prægreſſa; cùm autèm res ita habeat, ac proin in illis dux Adolphus, qui à ſeculo iſto, utpote anno 1448, ut Teſchenmacherus loco ſuprà cit. docet, vitâ functus, mille ampliùs annorum ſpatio abfuit, majorem certè quàm ſit documentorum, è quibus hauſit, fidem haud mereatur, enimverò, quantùm ad ſua illa in tribus dictis partibus narrata, haud magnam, cùm hæc vel ex Helinandals Sanctorum noſtrorum Actis, vel ex aliis, quorum notitiam haud præbet, incertæ ætatis ac fidei documentis dumtaxat acceperit, lucubrationi ſuæ, quæ pietatem alioquin ubique ferè ſpirat, auctoritatem adjungit.*

C

parte quinta narrantur, parvo uſui erunt futura.

21 *Hinc illa rebus, quæ ad Sanctos noſtros ſpectant, illuſtrandis aut nulli aut certè admodùm exiguo erunt præſidiò; aſt aliter quantum ad ea, quæ in poſtrema ſeu quinta Opuſculi illius parte narrantur, res habet. Talia enim hæc ſunt, ut pleraque, ſi conſpecta ab Adolpho haud fuerint, ei ſaltem vel è traditione, à tempore, quo geſta erant, haud nimiùm remotâ, vel ex authenticis eccleſiæ oppidive Sanctenſis, quæ ſubinde citat, facileque ſibi, cùm in hoc haberet imperium, comparare potuit, monumentis explorata veroſimillimè extiterint. Quid quod Adolphus ſupplicationem, ſolenni ritu inſtitutam, in qua ipſemet, ut ſcribit, S.* Victoris *reliquias humeris ſuis portavit, in dicta etiam ultima ſeu quinta Opuſculi ſui parte commemoret? Etſi itaque hanc prelo integram hic mandandam haud cenſeam, ac vix, quæ complectitur, adhibiturus in hoc Commentario ſim, ea tamen magna ex parte haud parvo mihi, quod præcipuè ad S.* Victoris *ac partim etiam ad S.* Gereonis *cultum ſpectent, uſui ſunt futura, dum de poſthuma Sanctorum noſtrorum gloria tractabo; quod, cùm Helinandæa horum Acta Commentario huic ſubdidero, ſum facturus, additâ ad calcem, velut coronidis loco, epiſtolâ, quâ corporis, quod S.* Gereonis *creditum paſſim fuit, inventionem, Coloniæ Agrippinæ anno 1121 factam, Rudolphus abbas Trudonopolitanus, qui ipſemet rei interfuit, exponit.* D

§ II. Martyrologiorum antiquiorum in Martyribus noſtris annuntiandis confuſio & diſcrimen, difficultateſque, quæ inde naſcuntur.

B

Quatuor Hieronymiana, quæ hic proponuntur, apographa

UT quàm confuſi ac à ſeſe diſſoni in Sanctis noſtris annuntiandis Faſti ſacri antiquiores ſint, faciliùs juxtà ac dilucidiùs lector perſpiciat, annuntiationes, quibus illos horum præcipui celebrant, juverit hic ei veluti unico ſpectandas intuitu propoſuiſſe; ut autem id præſtiturus à quatuor majoribus ſeu non contractis probatioris notæ Hieronymianis apographis, quorum tria, Epternacenſe videlicet, Lucenſe & Corbeienſe Florentinius, quartum verò, quod & vetuſtiſſimum *vocatur, Dacherius tom. 2 Spicilegii ſuppeditat, ducam initium, non tantùm ad hodiernos, ſed & ad pridianos ac ad antepridianos dictorum apographorum laterculos oportet recurrere. Horum enim tria, Lucenſe nimirum, & Corbeienſe, antiquiſſimumque item Dacherii, quæ hodie unanimi conſenſu* SS. Caſſium, Florentium *ac* Victorem *cum aliis celebrant, pari etiam conſenſu heri* CCCXVII, *quorum nullum nominant, Martyres, Coloniæ Agrippinæ cum* S. Gereone *paſſos, commemorant; etſi autem hic tribus illis Hieronymianis apographis Epternacenſe, utpote quod hoſce quidem, unius etiam,* Gereonis *nempe, nomine expreſſo,* VIII *Octobris die, illos verò heſterna ſignet, haud conſonet, ſicque Sanctos noſtros, quos duobus hiſce diebus memorat, loco ſuo non magis, quàm duas Martyrum claſſes, jam ſuprà tomo huic inſertas, conſignet, binæ tamen, quibus id facit, annuntiationes ad finem mihi hic propoſitum non minùs conducunt, quàm aliæ, quibus partim heri, partim hodie Martyres noſtros præfata tria Hieronymiana apographa recenſent.* F

in ſuis, quæ hic dantur, annuntiationibus

23 *Itaque ut has, ſic etiam illas, & quidem eodem, quo in quatuor jam dictis Hieronymianis apographis occurrunt, dierum ordine lectori ob oculos pono. Epternacenſe die* VIII *Octobris quamplurimos anonymos* Gereonis *Socios, expreſſo hujus nomine, ſic annuntiat:* Galliæ civitate Coloniæ Agrippinæ Sancti Gereon & aliorum CCCXCII. Martyrum; *die verò ejuſdem menſis* IX *poſt annuntiatos Martyres, de quorum parte jam ſuprà actum, proſequitur hunc in modum:* Et alibi Caſſi, Euſebii, Florenti, Jocundi. Agrippinæ

AUCTORE C. B.

A grippinæ depoſitio ſanctorum martyrum Maurorum cum aliis cccxxx. *Ita laudatum, quod hodie interim nullum planè è Sanctis noſtris recolit, Hieronymianum Epternacenſe apographum; quod autem ad Lucenſe, Corbeienſe ac vetuſtiſſimum Dacherianum modò ſpectat, Lucenſe, in quo heri ſeu* IX *Octobris die, omiſſo* S. Gereonis *nomine, legitur,* In Gallia civitate Coloniæ. Agripini Natalis ſanctorum CCCXVII, quorum nomina Deus ſcit, *hodie ſic habet:* Caſſi. Euſebi. Florenti. Victoris. Agripini. Maruſi cum aliis cccxxx; *Corbeienſe verò, itemque vetuſtiſſimum Dacherianum, quæ heri, omiſſo itidem* S.Gereonis *nomine, habent,* Colonia Agrippina civitate natalis ſanctorum trecentorum ſeptemdecim Martyrum, *hodie ſignant:* Caſſi, Euſebi, Florenti, Victoris, Agrippinæ, Malluſii cum aliis trecentis triginta Martyribus.

confuſa admodùm ſunt ac invicem diſſona.

24 *Tales ſunt annuntiationes, quas jam dicta quatuor majora ſeu non contracta Hieronymiana apographa ſuppeditant. Animadvertat nunc ſtudioſus lector, quam hæc in illis ſint confuſa ac invicem diſſona. In omnibus præfatis apographis* Caſſium *inter &* Florentium *ponitur Euſebius, ſed cùm Martyr, nomine* Euſebius, *qui* SS. Caſſii & Florentii *ſocius exſtiterit, haud noſcatur, locuſque etiam, quo paſſus ſit, ignoretur, eum ego incerti loci Martyribus, de quibus ſuprà jam egi, accenſui. Idem tamen facere viſum non eſt quantum ad Jocundum, qui poſt* Caſſium, *Euſebium &* Florentium *in Epternacenſi ſignatur; cùm enim in Lucenſi, Corbeienſi & vetuſtiſſimo Dacheriano pro Jocundo legatur* Victor, *lectionem hanc retinendam, ſolâque librarii, nimiùm feſtinantis, oſcitantiâ factum exiſtimavi, ut in Epternacenſi, cui præterea nulla alia Hieronymiana apographa favent, Jocundus pro* Victore *reperiatur. Pari porrò propemodùm modo accidiſſe etiam reor, ut in Lucenſe* Agripini, *quo nomine Martyr deſignari videtur, pro* Agripinæ, *quod nomen civitatis eſt, irrepſerit. Nec erroris immunes pronuntiare auſim notas arithmeticas, quibus anonymorum* S. Gereonis *Sociorum numerus in Epternacenſi exprimitur. Hic enim antiquiſſimo huic Hieronymiano apographo non tantùm tria alia mox iterum laudata Hieronymiana apographa non contracta, quæ* S.Gereonem *non nominant, ſed etiam, quæ Sanctum hunc diſertè recenſent, Richenovienſe, Auguſtanum & Labbeanum Hieronymiana apud Sollerium apographa contracta, Gellonenſeque item, quod apud Dacherium tom. 2 Spicil. exſtat atque ad Hieronymianorum claſſem reducitur, Martyrologium adverſantur; etſi autem hæc ipſamet in ſociorum, quos* S. Gereoni *adjungunt, numero varient, omnia tamen quantùm ad hunc ab Epternacenſi diſſentiunt.*

cùmque omnes Sanctos noſtros non una eademque die memorent.

25 *Verùm hac de re, uti & de* Maurorum, *quod, Hieronymianis aliis apographis haud ſuffragantibus, in eodem Epternacenſi legitur, vocabulo opportuniùs infrà tractabitur, dum, quo numero & qua è natione exſtiterint* S. Gereonis *Socii, ex inſtituto examinabo. Hic itaque haud plura, quibus codicum Hieronymianorum in Sanctis noſtris annuntiandis confuſio & diſſenſus pateſcat, adjungens, ad alios Faſtos ſacros invicem pariter diſſonos, nec cum Hieronymianis codicibus concordes, jam venio. In præfatis, ut jam inſinuavi, Lucenſi, Corbeienſi & Dacheriano Hieronymianis apographis quidam è Sanctis noſtris, anonymi ſcilicet trecenti ſeptemdecim, Coloniæ Agrippinæ die heſterna; quidam verò,* Callius *nimirum,* Florentius & Victor *cum Sociis ſuis, palæſtrâ non expreſſâ, hodie ſignantur; idcircò autem, uti è Sollerii noſtri ad Uſuardum Præf. num. 22 fas eſt colligere, veroſimillimè id ſit, quod hi quidem dierum illorum poſteriori, illi verò priori, quo & in Richenovienſi, Auguſtano & Labbeano, quæ mox laudavi, Hieronymianis apud Sollerium apographis contractis, & in Gellonenſi, quod itidem mox laudavi, Dacherii Martyrologio, addito ubique* S. Gereonis *nomine, reperiuntur, ſint paſſi. Verùm, cùm primo quidem, ut Elinandus in Actis edendis num. 13 & ſeq. memoriæ prodit,* Callius & Florentius *aliique plures, deinde verò Martyres, Coloniæ Agrippinæ paſſi, ſeu* S. Gereon *ejuſque Socii anonymi fuerint necati, enimvero neceſſe eſt, ut vel Helinandus in ordine, quo primum* SS. Callium & Florentium *alioſque plures, ac dein* S. Gereonem *ejuſque Socios trucidatos ſcribit, hallucinatus ſit, vel ut, contrà ac aliàs fieri ſolet, hi quidem* IX, *illi vero* X *Octobris die in dictis Hieronymianis apographis annuntientur, quòd priores hâc, poſteriores illâ, non martyrii palmam, ſed aliquando cultum fuerint adepti.*

hac in re, uti & in aliis adhuc cum Adone & Uſuardo.

26 *Utut ſit, Beda equidem, Florus, Ado, Uſuardus aliique ferè omnes antiquiores ab Hieronymianorum codicum ſcriptoribus diſtincti martyrologi, qui vel unum è Sanctis noſtris celebrant, una eademque hodierna die id faciunt. Ac eò quidem, dum interim Notkerus heri* S. Gereoni *Socios* CCCXIX *adjungit, Malloſique &* Victoris *hodie meminit, hac ratione Ado & Uſuardus, qui præcipuè hic memorandi ſunt, amboque Sanctos noſtros aut omnes aut plures ſaltem ex his celebrant, veroſimillimè fuerint impulſi, quòd, quamvis quidem, an uno, an contrà, ut Helinandus num. 23 loquitur, duobus diverſis diebus martyrium ſubierint, ſit incertum, conſuetudo tamen, ut una die,* id eſt, ſexto Idus Octobris, feſtivitate congrua *colantur, Coloniæ Agrippinæ obtineat. Verùm, quacùmque id de cauſa fecerint, ita equidem ab Hieronymianis, utpote in quibus Sancti noſtri, ut vidimus, haud una eademque die omnes memorentur, codicibus diſcrepant. Nec alia majoris etiam momenti, in quibus præterea & ab hiſce & à ſeipſis diſſoni inveniuntur, hic deſunt. Hæc annuntiationum, quas hodie duo illi martyrologi ſuppeditant, inſtituta inter ſe ac inter codicum Hieronymianorum annuntiationes, jam ſuprà huc tranſcriptas, collatio docebit. Quò itaque commodiùs fieri hæc queat, huc illas, quòd prætereà ad inſtitutum noſtrum haud parùm conducant, pariter tranſcribo.*

quorum ambæ invicem etiam diſſonæ annuntiationes hic dantur.

27 *Ado primùm ſic habet:* Apud Coloniam Agrippinam natale ſanctorum martyrum Gereonis & aliorum trecentorum octodecim, quos ferunt Thebæos fuiſſe, & cum legione illa beati Mauritii, inde juſſu Maximiani imperatoris in Gallias tranſitum feciſſe atque circa Rheni littora conſediſſe & funeſtum tyranni imperium reſpuendo pro vera pietate colla patienter gladiis ſubdidiſſe; *ac deinde, poſtquam Loth ac Pinitum annuntiavit, prolixiori commemoratione Malloſum dumtaxat & Victorem abſque ullis, quos hiſce attribuat, Sociis ſequentem celebrat.*

AUCTORE C. B.

brat in modum : Item apud Agrippinenſem urbem natalis ſanctorum martyrum Malloſi & Victoris ; quorum prior, cùm longo tempore, ubinam ſepultus fuerit, latuiſſet, ſancto epiſcopo ejuſdem loci ex divina revelatione manifeſtatus eſt, cúmque corpus ejus ex loco abdito levaretur, tanta odoris ſuavitas emanavit, ut adſtantes fideles velut immenſi aromatis fragrantiâ replerentur. *Ita, qui præterea* Callium & Florentium *eorumque Socios nuſpiam nominat, laudatus martyrologus, prout purior à Roſweydo eſt editus ; Uſuardus autem, utut omnes Sanctos noſtros ſimul commemoret, tribus tamen id facit ſequentibus hiſce annuntiationibus diverſis :* Civitate Agripinenſi ſancti Gereonis martyris, cognomento Malloſi, cum aliis trecentis decem & octo, qui perſecutione Maximiani tyranni pro vera pietate colla patienter gladiis ſubdiderunt. Item in territorio ejuſdem urbis ſancti Victoris martyris & aliorum decem & ſeptem. Item ſanctorum martyrum Callii & Florentii cum aliis pluribus.

haud conveniunt, hincque difficultates hic propoſitæ naſcuntur.

28 *Tres has, ſtudioſe lector, Uſuardi annuntiationes cum annuntiationibus aliis, quas jam ſuprà ex Adone codicibuſque Hieronymianis adduxi, nunc confer, videbiſque ex harum tum à ſeſe, tum abs illis diſſenſu difficultates naſci perquàm implexas. Ac primò quidem, cùm vel hinc ex iis, quæ Ado memorat, Sanctos noſtros exſtitiſſe Thebæos, ſuſpicari quis queat;* B *inde verò, ut Florentinius in hodiernis ſuis in Mrl. Hieronymianum Annotationibus obſervat, hodie de Mauris martyribus agi, vetuſtiſſimum, quod ſuprà laudavi, Epternacenſe ſeu Antverpienſe Hieronymianum apographum moneat, nec tamen vel Adoni vel Hieronymiano huic apographo Hieronymiana apographa alia & Uſuardus ullo modo ſuffragentur, Thebæine, an Mauri, vel potiùs an partim ex hac, partim ex illa natione exſtiterint Sancti noſtri, revocari poteſt in dubium. Secundò cùm Malloſo, qui, ut infrà oſtendam, à* Gereone *veroſimillimè diſtinguitur ac cum S.* Victore *martyrium Sanctis obierit, in omnibus prorſus Hieronymianis apographis Socii adjungantur* CCCXXX, *totidemque* Victori *in Sanctorum noſtrorum Actis, in quibus abſque Malloſo memoratur, num. 16 tribuantur, de Uſuardo, qui illi haud plures quàm decem & ſeptem adnumerat, quid cenſeamus? Tertiò cum Ado de Malloſo, veluti de Sancto,* C *qui à* S. Gereone *ſit diſtinctus, loquatur, qui factum, ut pro hujus dumtaxat cognomento nomen* Malloſi *Uſuardus, qui Adonem vidit, acceperit? An Uſuardo forſan Sanctorum noſtrorum Acta, Helinandæis antiquiora, hæcque illum, quod de* Malloſi *cognomento,* Gereoni *impoſito, ſcribit, docuerint? Utcùmque res habeat, hæ equidem haud mediocres, uti è jam dictis conſequitur, difficultates ſunt, quæ è codicum Hieronymianorum tùm à ſeſe, tum ab Uſuardo inprimis ac ab aliis antiquioribus Faſtis ſacris diſſenſu naſcuntur ; iis autem diſcutiendis ac porrò, quantùm fas erit, dilucidandis enodandiſque tres, qui proximè ſequentur, §§ ſubſervient.*

* * * * * *
* * * * *
* * * *
* * *
* *
*

D

§ III. Maurine, an Thebæi, vel an potiùs partim ex hac, partim ex illa gente Martyres noſtri exſtiterint.

Martyres noſtros, qui, quemadmodum rationibus,

M*Artyres noſtros omnes, tam qui Bonnæ, quàm qui Coloniæ Agrippinæ & Sanctis ſubiêre martyrium, natione Mauros Petrus de Natalibus lib. 9, cap. 46 & binis ſeqq. facit, eoſque non niſi trecentos ſexaginta, quorum ſeptem unà cum* SS. Callio *&* Florentio *Bonnæ, trecentos decem & octo cum* S. Gereone *Coloniæ Agrippinæ ac tandem triginta cum* SS. Victore *& Malloſo in oppido Sanctenſi ſeu Sanctis paſſi ſint, exſtitiſſe ſcribit. Verùm ei nec traditio nec ullum ſuffragatur monumentum antiquum.* Gereonem *enim,* Callium, Florentium *&* Victorem *eorumque Socios exſtitiſſe Thebæos, conſtans fert, quæ tam apud Sanctenſes & Bonnenſes, quàm apud Colonienſes viget, traditio.* E *Nec eſt, quod reponas, Martyres illos dici abs hiſce Thebæos, non quòd è Thebæorum gente, ſed quòd milites è legione Thebæa exſtiterint ; Mauros enim exſtitiſſe legionis Thebææ milites, à veriſimilitudine, ut Tillemontius tom. 4 Monument. Eccleſiaſt. pag. 431 rectè ait, abhorret. Quod autem ad antiquum, quod Petro ſuffragetur, monumentum ſpectat, nullum ego hactenus reperire quivi hujuſmodi. In pridiano quidem, qui, ut jam ſuprà cum Florentinio obſervavi, ad hunc diem pertinet, antiquiſſimi Antverpienſis ſeu Epternacenſis codicis Hieronymiani laterculo ſequentia iſthæc, quæ ſuprà adhuc retuli, leguntur verba :* Agrippinæ depoſitio ſanctorum martyrum Maurorum cum aliis trecentis triginta.

In medium hic adductis,

30 *Verùm ut primò, mendum hic in antiquiſſimo iſto codice non cubare, tantiſper dem, Mauri martyres, quos hic memorat, exſtitiſſe* SS. Gereon, Callius, Florentius *&* Victor *eorumque Socii haud queunt. Iſti enim Mauri martyres vel ſunt vel non ſunt iidem cum Mauris martyribus, qui tum in eodem Epternacenſi, tum in aliis Hieronymianis codicibus* F *decimâ quintâ menſis hujus die annuntiantur ; ſi iidem ſint, enimverò, ſpectatis iis, quæ ipſemet Petrus ait, exſtitiſſe* SS. Gereon, Callius, Florentius *&* Victor *eorumque Socii haud queunt ; hi enim, uti ipſemet hic ſcriptor ſtatuit, partim Bonnæ, partim Coloniæ Agrippinæ ac partim denique Sanctis ; illi verò omnes, ut conſtans traditio juxtà ac S. Annonis, quæ apud Surium die* IV *Decembris exſtat, Vita, ſeculo* XI *ſcripta, Hieronymiana apud Florentinium apographa non contracta die* XV *Octobris ac denique Elinandæa Sanctorum noſtrorum Acta num. 16 fidem faciunt, Coloniæ Agrippinæ fuerunt occiſi. Quòd ſi autem Mauri, qui hodie in codice Epternacenſi præfato ſignantur, iidem non ſint cum Mauris, qui die* XV *Octobris in eodem codice annuntiantur, illi ſanè nec in hoc caſu, ſpectatis pariter iis, quæ Petrus ſcribit, eſſe potuerunt* Gereon, Callius, Florentius, Victor *eorumque Socii martyres. Illi enim, ut Petrus ſcribit, exſtitère trecenti*

ſexa-

A ſexaginta; ut, ſi verè pro Mauris, qui in heſterno Epternacenſis Hieronymiani codicis laterculo annuntiantur, eſſent habendi, conſectarium fieret, ut hi quoque trecenti ſexaginta exiſterent, utque proinde, cùm Martyres alios, numero CCCXXX, qui in pleriſque aliis Hieronymianis apographis etiam comparent, in laterculo præfato ſibi habeant adjunctos, Martyres in hoc nonaginta ſuprà ſexcentos celebrarentur; cùm autem tot Martyres, qui heri & hodie Coloniæ Agrippinæ, Bonnæ & Sanctis paſſi ſint, in nullis prorſus aliis ſeu monumentis ſeu Hieronymianis codicibus memorati inveniantur, enimverò conſequitur, ut, quamvis etiam à Mauris martyribus, qui XV menſis hujus die in Hieronymianis aliiſque Faſtis ſacris ſignantur, diverſi ſtatuantur Mauri, in Epternacenſi Hieronymiano apographo heri annuntiati, hi tamen, ſpectatis iis, quæ Petrus ſcribit, martyres noſtri Gereon, Caſſius, Florentius, Victor eorumque Socii eſſe haud queant.

contra Petrum de Natalibus probatur.

31 Adhæc ſi ſecus foret, ſeu ſi Martyres noſtri pro Mauris, in heſterno codicis Epternacenſis laterculo annuntiatis, poſſent haberi, conſectarium foret, ut Caſſius & Florentius, B qui in hoc nominatim etiam ante Maurorum annuntiationem comparent, bis eodem die in Hieronymiano Epternacenſi codice annuntientur; quod cùm admitti haud poſſit, Martyres noſtros pro Mauris, in codice iſthoc heri annuntiatis, eſſe accipiendos, admitti pariter non poteſt; ne verò id quidem quantùm ad aliquos, at non itidem quantùm ad omnes Martyres noſtros verum eſſe, quis forſan adhuc contendat ex eo, quod Mauri equidem heri in Hieronymiano Epternacenſi codice ſignentur, Maurorum vocabulum per errorem in pridianam illius annuntiationem, quod ſecus habere tantiſper dedi, irrepſiſſe, eique nomen Malloſi, Malluſii, Maloſi aut denique (variis enim modis id ſcribitur) Mauroſii ſubſtituendum, probare modo aggredior. Omnia & ſingula tria, quæ ſuprà laudavi, Hieronymiana apographa non contracta, Corbeienſe nimirum, Lucenſe & vetuſtiſſimum Dacherianum, hodie non Maurorum, ſed Malluſii, aut Maruſi cum aliis CCCXXX, uti illorum, quas num. 23 huc tranſcripſi, annuntiationes inſpectæ docebunt, commemorationem unanimi conſenſu inſtituunt.

Mauri extitiſſe haud videntur,

C 32 Iſtis porrò Hieronymianis apographis non contractis duo alia jam ſuprà etiam laudata, Auguſtanum videlicet & Labbeanum, quæ apud Sollerium tom. 7 Junii exſtant, Hieronymiana apographa contracta, Gellonenſeque item, jam ſuprà pariter adhuc laudatum, quod Dacherius tom. 2 Spicil. exhibet, Martyrologium ad amuſſim conſonant. In hoc quippe hodie legitur: Malloſi cum aliis trecentis triginta; quod autem ad duo, quæ mox nominavi, Hieronymiana apographa contracta jam ſpectat, Auguſtanum habet: Maluſii cum CCCXXX; Labbeanum verò: Malaſi cum aliis trecentis triginta. Ita, quos jam allegavi, Hieronymiani codices: nec, quantàvis facta indagine, invenire ullum quivi, in quo hodie Maurorum, ut heri, Martyribus noſtris, prout jam dictum, loco non ſuo relatis, in Epternacenſi fit, mentio inſtituatur. Quod cùm ita ſit, enimverò è codicum illorum conſenſu ſat certum apparet, Maurorum vocabulum ex errore in heſternum codicis Epternacenſis laterculum, aliunde etiam erroris ſuſpectum, irrepſiſſe, hujuſque adeo annuntiationi, num. 23 iterumque num. 29 huc tranſcriptæ, in qua id reperitur, ſequentem hanc aut certè haud multùm abſimilem ſubſtituendam: Agrippinæ depoſitio ſanctorum martyrum Mauroſi & aliorum CCCXXX. Librarius ſcilicet, qui codicem Epternacenſem è codice antiquiori tranſcripſit, inveniens in hoc characteribus, quos legere haud facilè poterat, nomen Mauroſii exaratum, Maurorum pro hoc vocabulum facili errore exarârit. Jam verò, cùm hæc ita habeant, nec Petro, ut Mauros faciat noſtros Martyres, Epternacenſe, de quo jam ſatis ſuperque diſputatum, Hieronymianum apographum multùm prodeſt, nec, ut apparet, facere etiam poteſt, ut vel aliquos ex his Mauros exſtitiſſe, credamus.

Helinandus facit Thebæos, eique favet traditio;

33 Examinemus modo, an Thebæi pariter Sancti noſtri haud exſtiterint. Hoſce omnes legionis Thebææ, de cujus martyrio apud nos XXII Septembris die cum Martyrologio Romano jam actum, milites fuiſſe, Helinandus in Actis edendis num. 10 & quinque ſeqq. luculentiſſimè docet, eique, qui certè, utpote ſcriptor ſec. XII haud antiquior, fidem indubitatam hic promereri non poteſt, eccleſiæ Colonienſis ſuffragatur traditio; etſi autem particularibus eccleſiarum traditionibus ſat tutò ſemper fidi haud D queat, eas tamen non contemnendas eſſe, ſed plurimi faciendas, Benedictus XIV de Sanctis quibuſdam Bononienſibus cap. 26 in S. Floriano num. XI monet. Et verò iſthoc monitum rationi conſonum autumo, ac proin traditiones hujuſmodi ſtatim atque dubium aliquod iis opponi poteſt, haud temerè rejiciendas. Ac id quidem fieri tum præſertim non poteſt, cùm earum initium haud nimiùm à tempore, quo res, circa quas verſantur, geſtæ aſſeruntur, noſcitur remotum. Verùm, anne hoc quantùm ad SS. Gereonem ejuſque Socios (de ſolis enim hiſce Sanctis noſtris agere primùm lubet) locum hic obtinet? Ado in ſuo, quo illos hodie celebrat, elogio ſuprà huc integro tranſcripto ita de iiſdem loquitur: Quos ferunt Thebæos fuiſſe & cum legione illa beati Mauritii, inde juſſu Maximiani imperatoris in Gallias tranſitum feciſſe, atque circa Rheni littora.. pro vera pietate colla patienter gladiis ſubdidiſſe.

etſi autem hæc ſec. IX antiquior forte non ſit,

34 Cùm itaque is martyrologus, ut Sollerius noſter in ſua ad Uſuardum Præfatione num. 151 docet, Martyrologium ſuum circa annum 858 concinnârit ac proin ſec. IX vixerit, ex hiſce ejus verbis, eodem iſthoc ſeculo traditionem, quæ SS. Gereonem ejuſque Socios facit Thebæos, locum obtinuiſſe, apparet, idque ipſum etiam eruitur ex Notkero, qui, quemadmodùm è laudata Sollerii Præfatione num. 67 docemur, eodem, quo Ado, ſeculo IX floruit, hujuſque veſtigiis inhærens annuntiationem, quâ S. Gereonem ejuſque Socios in Martyrologio ſuo heri celebrat, ſic claudit: Quos fertur de legione beati Mauritii (Thebæa nimirum) fuiſſe. Aſt an traditio illa haud citiùs etiam, quàm ſeculo IX initium accepit? Ut in rem hanc accuratiori, quo fieri id poſſet, modo inquirerem, non tantùm, quæ partim jam laudavi, partim ſparſim edita inveni, Hieronymiana omnia apographa, verùm etiam Kalendaria monumentaque omnia, Adone ſeu ſeculo IX antiquiora, quæ de S. Gereone ejuſque Sociis agere ſuſpicabar, diligentiſſimè diſcuſſi; aſt hæc inter nullum inveni, quod vel S. Gereonem ejuſque

AUCTORE C. B.

ejuſque Socios appellet Thebæos, *vel traditionis, de qua hïc nobis ſermo, meminerit; ut, cùm præterea Beda, & Florus, qui tamen apud nos ante tom. 2 Martii S.* Gereonem *ejuſque trecentos octodecim Socios diſertiſſimè hodie in Bedæ Auctariis commemorat, id pariter haud faciant, dubitari non immeritò queat, an traditio, quæ & S.* Gereonem *& ejus omnes Socios exſtitiſſe Thebæos, fert, diu ante Adonis ætatem ſeu ſeculum IX acceperit initium. Et verò de hoc Uſuardus, qui Adonem præ oculis habuit, re etiam ipſa dubitâſſe videtur, utpote, traditione illa inſuper habita,* Gereonem *ejuſque Socios in Martyrologio ſuo hodie* Thebæos *haud appellans.*

multò tamen citiùs, quòd hic recitata

35 *Aſt, etſi res ita habeat, traditio equidem, quæ, ſi non ſimul & S.* Gereonem *& omnes ejus Socios, aliquot ſaltem ex his fecerit Thebæos, diu ante Adonis ætatem ſeu ſeculum IX viguiſſe videtur. Etenim Gregorius Turonenſis lib. 1 de Gloria Martyrum cap. 62 ſic ſcribit:* Eſt apud Agrippinenſem urbem baſilica, in qua dicuntur quinquaginta Viri ex illa legione ſacra Thebæorum pro Chriſti nomine martyrium conſummâſſe. Et quia admirabili

B

opere ex muſivo quodam modo deaurata reſplendet, Sanctos Aureos ipſam baſilicam incolæ vocitare voluerunt. Quodam autem tempore, Eberegiſili epiſcopi, qui tunc hujus urbis erat antiſtes, capitis medietas validis doloribus quatiebatur; erat autem tunc temporis in villa, oppido proxima, quo dolore, ut diximus, valde attenuatus, miſit diaconem ſuum ad Sanctorum baſilicam. Et quia in ipſius templi medio puteus eſſe dicitur, in quo Sancti poſt martyrium pariter ſunt conjecti, collectum exinde pulverem detulit ſacerdoti. Verùm, ubi exinde caput attigit, extemplo dolor omnis exemtus eſt. *Itaque, cùm Gregorius Turonenſis, ut Hiſtoriæ litterariæ Franciæ Scriptores tom. 3, pag. 372 & 375 docent, annis quinquaginta & uno natus, anno 595 exceſſèrit è vivis, jam inde à ſeculo VI, uti ex his ejus verbis conſequitur, obtinuit traditio, quæ prodebat, quinquaginta è ſacra Thebæorum legione viros martyrium pro Chriſti nomine Coloniæ Agrippinæ conſummâſſe. Aſt quinam per hoſce intelligendi? Maurine, qui XV menſis hujus die Hieronymianis aliiſque Faſtis ſacris exſtant inſcripti, an S.* Gereon *ejuſque Socii trecenti octodecim, qui hodie in horum pleriſque celebrantur?*

C

Gregorii Turonenſis verba.

36 *Ado quinquaginta, qui à Gregorio laudantur, legionis Thebææ Viros interpretatus eſt Mauros Faſtis Hieronymianis die XV Octobris inſertos. Horum enim, quod & ipſe eodem XV Octobris die ſuppeditat, elogium ſequentibus hiſce verbis, è Gregorii mox huc tranſcripto textu partim acceptis, concipitur:* In Galliis apud Coloniam Agrippinam ſanctorum Maurorum de militibus ſancti Gereonis. Qui ex legione ſacra Thebæorum, cùm eſſent numero quinquaginta, apud eamdem urbem martyrium conſummantes, conditi ſunt in baſilica, quæ admirabili opere ex muſivo quodammodò deaurata reſplendet; unde & incolæ SANCTOS AUREOS eos vocitare conſueverunt. *Ita Ado, qui, quamvis quinquaginta, quos hïc memorat, legionis Thebææ milites S.* Gereoni *ſubdat, eos tamen à Sancti hujus Sociis trecentis octodecim apertiſſimè vel ex eo, quòd alio hoſce, alio illos die celebret, diſtinguit. Verùm eoſdem quinquaginta legionis Thebææ Viros, à* D *Gregorio laudatos, Helinandus, nullo omninò, quod Mauros eos exſtitiſſe prodat, verbo adjecto, interpretatus eſt S.* Gereonem *ejuſque trecentos octodecim Socios, aut certè fuiſſè hoſce, quod de quinquaginta Viris ſuis Gregorius ait, in puteum poſt martyrium projectos, in Actis edendis num. 14 affirmat, deinde etiam num. 19 & ſeq. adjungens, fuiſſè à S. Helena ſupra eorum corpora magnificentiſſimam exſtructam eccleſiam, quæ præ auri, quo emicabat, fulgore* Ad Aureos Sanctos *fuerit vocata.*

de quorum interpretatione

37 *Verùm utra hic interpretatio amplectenda? Illane, quâ de S.* Gereone *ejuſque, qui Mauri haud exſtiterint, Sociis, an contrà altera, quâ de Mauris, qui legionis Thebææ ſub S.* Gereone *milites fuerint, Gregorius explanatur? Cùm legionis Thebææ Viros, de quibus Hiſtoriæ Francorum parens loquitur, quinquagenario dumtaxat numero abs hoc definiri Ado conſpiceret, ſimulque (adi ſuprà huc tranſcriptum, quo S.* Gereonem *ejuſque Socios hodie in Martyrologio ſuo exornat, elogium) multò plures, quàm quinquaginta, S.* Gereonem *ejuſque Socios exſtitiſſè, admitteret, ita veroſimillimè eſt factum, ut poſteriorem (mox recitatum, quo Mauros celebrat, elogium videſis) è duabus dictis Gregorii interpretationibus ſit amplexus, quòd, quamvis quidem hic hiſtoriographus quinquaginta, de quibus loquitur, legionis Thebææ Viros nuſpiam appellet* Mauros, *hoſce tamen vel in Hieronymianis, vel in aliis Faſtis ſacris determinato numero expreſſòs haud inveniret, nec quidquam alicunde occurreret, quod, quò minùs, quinquaginta legionis Thebææ Viri, à Gregorio laudati, Mauri exſtitiſſè crederentur, impediret. Verùm Mauri, quorum numerus nec in Hieronymianis codicibus, nec in ullis monumentis aliis, Adone antiquioribus, exprimitur, trecenti ſexaginta fuiſſè, apud Surium IV Decembris die in S. Annonis Vita, ſuprà adhuc laudata, lib. 2, num. 17 aſſèruntur; etſi autem hæc, quæ, quemadmodùm Galliæ Chriſt. auctæ Scriptores tom. 3, col. 766 loquuntur, auctorem gravem habet monachum Sigebergenſem anonymum, non citiùs quàm duobus circiter poſt Adonem ſeculis elapſis fuerit conſcripta, multò tamen citiùs traditio ſeu fama, quæ Mauros eodem numero definit, apud Colonienſes (neque enim alioquin pro hac illam S. Annonis biographus mox laudatus citaturus fuiſſe videtur) veroſimillimè* F *obtinuit, certéque Elinandus vel ex iſta, vel ex Annonianæ Vitæ ſcriptore Maurorum numerum, quem pariter ad trecentos ſexaginta num. 16 in Actis edendis auget, didicerit.*

hic plura

38 *Jam verò, cùm res ſic habeat, utquid per quinquaginta legionis Thebææ Viros Gregorium potiùs de Mauris, qui XV menſis hujus die, quam de S.* Gereone *ejuſque Sociis, qui hodie in Faſtis ſacris memorantur, locutum arbitremur? Anne forſan, quòd quinquaginta illos Viros in baſilica, quam vocitârunt* Sanctos Aureos, *martyrium paſſos, prodat, idque de S.* Gereone *ejuſque Sociis trecentis octodecim aſſèverari haud queat? Verùm, cùm baſilica illa, per quam omni dubio procul Colonienſis S.* Gereonis *eccleſia intelligitur, nondum tunc, cùm quinquaginta, de quibus hic loquimur, legionis Thebææ Viri paſſi ſunt, eſſet extructa, ibidem indubiè horum palæſtram Gregorius, anticipatione loquendive modo minùs ſtricto uſus, locârit, quod fortiſſimos* Pugiles

eo

AUCTORE C. B.

eo loco, quo ætate ſua Gereonæa ſtabat baſilica, necatos fuiſſe, audiviſſet, locumque illum pro ſolo ſpatio, quod intra ædificii iſtius muros erat contentum, acciperet. Ac ita quidem locus, quo ſacra quæpiam ædes ſtat, poteſt accipi; verùm cùm, communi ſpectato vocabulorum uſu, nihil etiam obſtet, quò minùs & pro ſpatio, quod intra ejus muros concluditur, & ſimul pro altero, quod hiſce in circuitu adjacet, accipiatur, Gregorium priori modo locum, quo & ætate ſua ſtabat S. Gereonis *baſilica, & Viros è legione Thebæa quinquaginta occiſos fuiſſe, audierat, perperàm accepiſſe, idcirco induco in animum, quod per quinquaginta iſtos Viros vel* S. Gereon *ejuſque Socii trecenti octodecim vel SS. Mauri citra omnem controverſiam intelligantur, ac tam hi quàm illi, non intra ipſoſmet eccleſiæ* S. Gereonis *parietes, ſed dumtaxat, ut ab omnibus ſemper æſtimatum fuit, in illius ædificii vicinia fuerint necati.*

adducuntur in medium,

39 *Audi, qui Gelenius in Opere, quod de* Coloniæ Agrippinæ Magnitudine *inſcripſit, lib. 3, ſyntagm. 2, § 2 de* S. Gereone *ejuſque Sociis trecentis octodecim ac de SS. Mauris loquatur.* Paſſi ſunt autem, *inquit*, inclyti Martyres, Coloniæ impoſterum futuri præſides, circa eum locum, ubi Gereonæa baſilica conſpicitur, & extant etiamnum veſtigia nominum, quæ ad cædem hanc intelligendam manu ducunt, ſiquidem ex una parte eccleſiæ, ortum verſus, ſita eſt curia SS. Maurorum dicta in vetuſtis diplomatibus, nunc S. Andreæ vinea, vulgo Morthoff dicta; ad Occaſum verò extra urbem ædes ſacra, & olim etiam monaſterium ad Martyres, nunc Mæchteren, S. Gereonis præpoſito ſubjecta parochiola. *Ita ille. Nec eſt, quod reponas, nullum inveniri monumentum litterarium ſat antiquum, quod, ut Gelenius facit, SS. Mauros eo ipſo ſpatio, quod intra baſilicæ Gereonææ muros concluditur, haud fuiſſe occiſos, memoriæ prodat; id ipſum enim etiam quantùm ad* S. Gereonem *ejuſque Socios trecentos octodecim obtinet locum. Quare, etſi etiam, quinquaginta, de quibus Gregorius loquitur, legiogionis Thebææ Viros fuiſſe intra mox dictum baſilicæ Gereonææ ſpatium occiſos, modo hic darem, hinc tamen, ſcriptorem illum per hoſce de Mauris potiùs, quàm de* S. Gereone *ejuſque Sociis trecentis octodecim, intelligendum, inferri haud poſſet.*

non de Mauris, ſed de S. Gereone

40 *Aſt, cùm hæc ita habeant, quid tandem hìc ſtatuamus? Cum certo equidem Gregorius, uti inter omnes convenit, per ſua de quinquaginta legionis Thebææ Viris ſuprà recitata verba vel de Mauris vel de* S. Gereone *ejuſque Sociis trecentis octodecim loquatur, Ado, ut jam innui, hinc ſimul & ex eo, quod ſcriptorem illum de* S. Gereone *ejuſque Sociis, utpote numero pluribus, quam quinquaginta, intelligi haud poſſe arbitraretur, neceſſariò illum de Mauris, è quorum numero, utpote tunc nondum per quemquam determinato, nihil certi contrà adduci poſſe cernebat, intelligendum eſſe, concluſit. Verùm quid ni etiam Gregorius, ſi non univerſim de* S. Gereone *ejuſque omnibus & ſingulis Sociis, de horum ſaltem parte queat intelligi? Quid ſi enim è* S. Gereonis *trecentis octodecim Sociis quinquaginta extiterint legionis Thebææ milites? Quid ſi porrò, ut hoſce ſolos commemorârit* S. Gregorius, *ſumma Thebæorum celebritas effecerit, reliquique nihilominùs, famâ temporis lapſu, ut fieri ſolet, creſcente, pro Thebæis etiam, quod eodem, quo hi die, eamdemque ob cauſam eſſent occiſi, habiti omnes poſteà fuerint? Enimverò id, ut poteſt, re etiam ipſa eſſe factum, mihi ſat veroſimile apparet, primò quidem, quod ita facilè intelligatur, qui fama ſeu traditio, quæ inter Martyres, Coloniæ Agrippinæ ſub Maximiano coronatos, quinquaginta dumtaxat, Gregorio Turonenſi vivente, numerabat legionis Thebææ milites, poſteà tamen, Adonis ætate, uti è ſuprà huc tranſcripto, quo hic martyrologus* S. Gereonem *ejuſque Socios hodie celebrat, elogio liquet, ſeſe ad hoſce omnes extenderit; deinde verò, ac maximè quidem, quod nequaquam, ut jam ſuprà cum Tillemontio monui, veroſimile appareat, Mauros exſtitiſſe legionis Thebææ milites.*

ejuſque contrà ac Sollerio viſum fuit.

41 *Aſt, inquies, Sollerius in ſua in Uſuardum ad* XV *menſis hujus diem Obſervatione ſequentem ratiocinatur in modum:* Hactenus Pugilum iſtorum (*Maurorum Martyrum*) numerum proditum non reperio. Utrum Thebæorum & Maurorum claſſes, quas Florentinius ex Elinando ſive Helinando, ſeculi XIII ſcriptore, diſtinguit, ſatis ſubſiſtant, alterius eſt indaginis; uti &, an hi fuerint ex legione Thebæa, quod diſertiſſimè aſſerit Ado, & ex eo Uſuardus ac Notkerus; an potius claſſis alia, ex Africæ oris Coloniam advecta, ut Grevenus & alii ſcriptores populares contendunt. Equidem de numero & gente nullam invenio antiquiorem atque adeò certiorem notitiam illâ, quæ apud Gregorium Turonenſem exſtat lib. de Gloria Martyrum cap. 62, ex quo elogium ſuum (*de Mauris*) planè deſumpſit Ado. *Gregorius ſanè, uti ex ejus verbis, quæ ſuprà huc è libro hujuſque cap. hic cit. tranſcripſi, liquet, luculentiſſimam de Virorum, quos ibidem commemorat, numero notitiam præbet. Aſt an pariter de gente? Si ſic habeat, haud aliter certè, quam legioni Thebææ eos adſcribendo, id facit, conſectariumque proinde erit, ut natione ſeu gente Thebæi (neque enim eos exſtitiſſe Mauros, quis inde concludat) ſecundùm Gregorium exſtiterint. Quod cùm ita ſit, iis ſanè, qui Mauros faciunt quinquaginta, quos hic ſcriptor laudat, legionis Thebææ Viros, nihil ſupereſt, quam ut horum gentem ſeu nationem per dicta, quæ ſuprà huc ex Gregorio tranſtuli, verba non indicari, ſuſtineant. Aſt, ſi ita habeat, ut quid hæc de Mauris intelligenda, contendunt? Certè nihil continent, è quo Mauros exſtitiſſe legionis Thebææ Viros, à Gregorio memoratos, concludas, nec uſpiam etiam ita hoſce vocat is ſcriptor.*

Sociis intelligenda, ut apparet.

42 *Iis quidem, qui de Mauris, quos* XV *menſis hujus die codices Hieronymiani celebrant, Gregorii textum, ſuprà huc tranſcriptum, exponendum affirmant, aſſentirer lubens, ſi, hoſce è legione Thebæa exſtitiſſe, alicunde poſſem probare. Verùm nihil prorſus, quo id faciam, occurrit. Nec ad rem facit, Hieronymianorum Mauros* XV *menſis hujus die ab Adone citra ullam controverſiam commemorari; etſi enim hic, exſtitiſſe illos è legione Thebæa, diſertiſſimè etiam aſſerat, id tamen dumtaxat facit, quod verba, quibus loco ſuprà indicato de quinquaginta legionis Thebææ Viris Gregorius loquitur, non aliter quàm de dictis Mauris intelligi poſſe exiſtimârit, cùmque id, ut modò oſtendi, ſecùs habeat, non eſt, cur hic Adone, huncque, re haud ſatis, ut apparet,*

AUCTORE C. B.

ret, diſcuſſa, ſecuto Notkero ſtandum arbitremur; quod autem ad Uſuardum ſpectat, is enimverò Hieronymianorum Mauros è legione Thebæa exſtitiſſe, diſertiſſimè, ut Sollerius ait, non affirmat; aſt contrà, anne ex hac fuerint, haud parùm ſeſe dubitare prodit. Ea ſedet ſententia, quòd ex Adoniana, quam ante oculos habuit, de iiſdem Mauris annuntiatione num. 36 huc tranſcripta Maurorum vocabulum, ſubſtituto altero Martyrum vocabulo, ſuſtulerit, idque veroſimillimè, ut conſideranti pateſcet, haud aliam ob cauſam fecerit, quàm quòd, fuiſſentne, an non, è legione Thebæa Mauri, quos ab Adone celebrari videbat, dubitârit. At verò, inquies, Uſuardus equidem, utpote quinquaginta à Gregorio memoratos legionis Thebææ Viros eodem, quo ab aliis memorantur Mauri, XV menſis hujus die recenſens, eoſdem etiam Mauros vel ſic celebrat, vel, ſi res ſecùs habeat, conſectarium ſit, ut celeberrimos hoſce Martyres, utpote quos nec alio die in Mrl. ſuo recolat, nuſpiam commemoret.

43 Fateor, ſic habet atque hinc etiam partim ſit, ut, cum equidem, an Mauri exſtiterint quinquaginta ſæpiſſimè jam memorati Viri, martyrologus ille, ut dixi, dubitârit, reque etiam ipſa hoſce haud exſtitiſſe Mauros, rationes aliæ ſuprà adductæ ſuadeant, mihi omninò inducam in animum, primò quidem Uſuardinæ ad XV menſis hujus diem annuntiationi, in qua Mauri haud nominantur, Hieronymianorum ejuſdem diei annuntiationem, Adone & Uſuardo antiquiorem, in qua Mauri paucis hiſce, prout in Epternacenſi legitur, verbis, Coloniæ Agrippinæ natalis Maurorum, disertè laudantur, nec tamen, prout in annuntiatione Adoniana fit, cum quinquaginta, de quibus per verba ſuprà huc tranſcripta Gregorius loquitur, legionis Thebææ Viris confunduntur, eſſe ſubſtituendam: deinde verò, hoſce ſub S. Gereone ejuſque trecentis octodecim Sociis comprehendi, ac proin de horum parte verba illa interpretanda. Atque ita quidem, cùm eadem verba, uti cuique hæc legenti pateſcet, è fama ſeu traditione in litteras miſerit Gregorius, modo etiam conſequitur, ut hæc, ſi non citiùs, ſaltem non ſeriùs, quàm jam inde à ſexto, quo hic ſcriptor floruit, ſeculo ac proin diu etiam ante Adonis ætatem obtinuerit locum.

ſunt, obtinuiſſe quantum ad illorum aliquos videtur, hoſque proinde re ipſa

C Quod cùm ita ſit, ac proin, aliquos ſeu, uti è jam dictis ſtatues, quinquaginta è S. Gereonis Sociis legionis Thebææ exſtitiſſe milites, à decem ampliùs ſeculis creditum jam fuerit, rem etiam verè ita habuiſſe, ſat probabile apparet; quod autem ad reliquos ex ejuſdem S. Gereonis Sociorum numerò jam ſpectat, hi quoque omnes legionis Thebææ milites, ſpectatâ ſolâ, quæ Adonis ætate viguit, ac abs hoc & Notkero in S. Gereonis ejuſque Sociorum elogiis affertur, traditione ſeu famâ, exſtiterint.

44 Verum hæc tum, ut jam ſuprà innui, ultra veritatis limites temporis lapſu accreverat, nec ſibi vel Hieronymianos codices vel Uſuardum alioſve ullos ſeu ſcriptores ſeu martyrologos habet faventes. Adhæc cùm è Martyribus, Coloniæ Agrippinæ ſub Maximiano paſſis, Gregorii Turonenſis ætate ſeu ſeculo ſexto quinquaginta dumtaxat, uti è jam dictis colligere fas eſt, crediti fuerint legionis Thebææ, nec, ſi è trecentis octodecim S. Gereonis Sociis, non quinquaginta tantummodò, ſed omnes etiam reliqui è legione illa exſtitiſſent, futurum id fuiſſe videatur, conſectarium vel hinc fit, ut, è legione D illa hoſce exſtitiſſe, credendum haud ſit. Aſt etſi res ita habeat, milites equidem fuiſſe, una omnium eſt opinio; ut, cùm præterea ſpectâſſe ad legionem non unam queant, veroſimillimè unà cum quinquaginta legionis Thebææ Viris, à Gregorio Turonenſi memoratis, agmen, è diverſarum legionum militibus conflatum, formârint. Ac Gereonem quidem, tam quinquaginta à Gregorio memoratis, quàm Sociorum ſuorum reliquis præfuiſſe ducem, ſat certum apparet; aſt quanam hi poſtremi è legione ſeu turma exſtiterint, edicendo non ſum; quod cùm ita ſit, nec plura, quæ de iiſdem nominatim hîc dicam, occurrant, ad ceteros noſtros Martyres, Caſſium videlicet, Florentium, Victorem ac eorum Socios ſermonem modò converto.

fuiſſe Thebæos, ſat probabile apparet, nec omni etiam,

45 Hoſce omnes etiam exſtitiſſe legionis Thebææ milites, Bonnenſium & Sanctenſium, imò & Colonienſium conſtans & immemorabilis, ſeu cujus ignoratur initium, fert traditio, in edendis etiam Sanctorum noſtrorum Actis conſignata. Aſt quantum quidem & hiſce & illi tribuendum? S. Mauritius ejuſque Socii Thebæi, E de quibus apud nos ad XXII Septembris diem jam actum, Agauni idcircò, uti in ſanctiſſimorum horum martyrum, quæ ibidem edidimus, Actis S. Eucherius teſtatur, fuerunt occiſi, quòd Maximiano imperatori, qui operâ eorum ad perſequendos Chriſtianos uti volebat, obtemperare hac in re detrectârint. Quare, cùm præter Thebæos potuerint eſſe etiam alii, qui Chriſto ſimul & imperio militârint, quique, cùm idcircò, quòd Maximiano, operâ eorum pariter ad perſequendos Chriſtianos uti volenti, parêre hac in re noluiſſent, fuiſſent occiſi, poſterioribus ſeculis pro Thebæis, quòd eodem circitèr tempore, eamdemque ob cauſam, ob quam hi, crederentur necati, cœperint haberi, enimverò ex eo, quòd SS. Caſſius, Florentius & Victor cum Sociis ſuis pro Thebæis ab Helinando in Actis, traditione ſuffragante, habeantur, exſtitiſſe illos re etiam ipſa Thebæos, haud quaquam eſt certum.

SS. Caſſium, Florentium & Victorem cum Sociis ſuis exſtitiſſe Thebæos,

46 Attamen, etſi ſic habeat, rem omni probabilitate deſtitutam aſſeverare non auſim. Cùm enim, ut S. Eucherius in laudatis Actis etiam docet, Maximianus, ſparſis uſquequáque militum turbis, Chriſtianos vel ad necem vel ad ſupplicia rapuerit, factum facilè eſſe poteſt, ut F eumdem in finem agmen etiam, è legionis Thebææ militibus partim compoſitum, ad Rheni partes deſtinârit, ac horum quidem, qui ex illa erant, alii Bonnæ, alii Coloniæ Agrippinæ, ac alii denique Sanctis, quod allato ad ſeſe poſt Mauritii cædem Maximiani de perſequendis Chriſtianis præcepto obtemperare nollent, fuerint occiſi. Victorem quidem ejuſque Socios Sanctenſes, qui è legione Thebæa exſtiterint, corruere, idcircò Hontheimius in ſuo Hiſtoriæ Trevirenſis Prodromo pag. 105 affirmat, quod duo martyres, Victoris nomine diſtincti, quorum alter Solodori cum S. Urſo, alter Agauni paſſus eſt, à S. Eucherio in Actis plus ſemel jam laudatis memorentur, nec tres, quibus idem Victoris nomen fuerit, in legione Thebæa exſtitiſſe milites, veroſimile appareat; verùm Victor, Agauni paſſus, legionis Thebææ, ut ipſemet ait Eucherius, non fuit, nec video, cur facilè factum eſſe haud queat, ut in legione, quæ 6600 aut pluribus adhuc militibus conſtabat, duo ſaltem exſtiterint cognomines.

probabilitate eſt deſtitutum.

§ IV.

A

AUCTORE C. B.

§ IV. Quot Socios S. Gereon, quot S. Victor, ac quot SS. Caſſius & Florentius in martyrio ſibi habuerint adjunctos.

A vero Sociorum S. Gereonis numero haud multùm, qui 318 numerat,

Hieronymiana apographa, quorum alia expreſſò, alia non expreſſo, ut jam ſuprà docui, S. Gereonis nomine, Martyres Coloniæ Agrippinæ unà cum hoc Sancto ſub Maximiano paſſòs memorant, in numero etiam, quo hoſce circumſcribunt, non parùm diſſentiunt; verùm, etſi ſic habeat huncque Lucenſe & Corbeienſe apud Florentinium, vetuſtiſſimumque item apud Dacherium trecentorum ſeptemdecim dumtaxat faciant, Gereoni tamen, quem tria iſthæc Hieronymiana apographa non nominant, trecentos octodecim adjunxi; ita autem faciendum duxi, quod totidem ei Socii non tantùm ab Helinando in Actis edendis & ab Auguſtano apud Sollerium Hieronymiano apographo, verum etiam à Floro, apud nos ante tom. 2 Martii edito, ab Adone, Uſuardo aliiſque ſeu ſcriptoribus ſeu martyrologis non paucis ac ab ipſiſmet eruditiſſimis, qui Martyrologium Romanum hodiernum reformârunt, Viris attribuantur. Iidem quidem S. Gereonis in martyrio Socii ad trecentos etiam & nonaginta duos in Epternacenſi apud Florentinium, imò & ad quadringentos ſeptemdecim in Richenovienſi apud Sollerium Hieronymiano apographo augentur; verùm cùm multo pauciores reliqua omnia, quæ Martyres, Coloniæ Agrippinæ ſub Maximiano unà cum S. Gereone paſſos, commemorant, Hieronymiana apographa notent, hiſce potiùs, quàm ſolis Epternacenſi & Richenovienſi, quibus præterea Acta edenda moxque memorati martyrologi adverſantur, eſt ſtandum. Porro etſi quidem, dum S. Gereoni Socii adjunguntur trecenti octodecim, verus horum numerus fortaſſis haud attingatur, à vero tamen haud multùm aberrari induco in animum.

B

C

aberrare videtur; etſi autem S. Victorem, uti ex Hieronymianis apographis conſequitur,

48 Ea ſedet ſententia, quòd omnes, Epternacenſi & Richenovienſi, de quibus jam dictum, exceptis, Hieronymiani codices omneſque item alii Faſti ſacri, qui Martyres Coloniæ Agrippinæ cum S. Gereone paſſos celebrant, non plures quàm vel quindecim, vel ſeptemdecim, vel octodecim vel denique, uti apud Notherum legitur, decem & novem ſupra trecentos, ſic parvo tantummodo inter omnes diſcrimine intercedente, adnumerent, nec in numero, quem aſſignant, omnes & ſingulos à vero longè aberrare, ſit putandum. Ac ita quidem cùm res habeat, non fuit ſanè, cur hic à Martyrologio Romano hodierno, quod pariter, ut jam innui, S. Gereoni Socios trecentos octodecim attribuit, recederem; verùm major de Sociorum, qui cum S. Victore ſint paſſi, numero difficultas movetur. Fuiſſe Gereonem cognominatum Malloſum, Uſuardus in Martyrologio ſuo hodie affirmat; contrà vero Malloſum veluti Sanctum à Gereone diſtinctum hodie itidem in ſuo Ado proponit, eique Hieronymiana apographa non pauca, utut hodie, ut ſuprà vidimus, in Martyrum & numero & nominibus haud parùm confuſa, ſuffragantur; cùm autem, uti infrà oſtendam, hic Adoni, quem tamen vidit corrigereque adeò hoc loco Uſuardus voluerit, aſſentiendum appareat, fueritque veroſimillimè, ut pariter infrà oſtendam, Malloſus cum S. Victore paſſus, conſectarium evadit, primò quidem ſequentem iſthanc, quæ hodie in Corbeienſi apud Florentinium, alteroque apud Dacherium tom. 2 Spicil. vetuſtiſſimo Hieronymiano apographo legitur, annuntiationem, Et alibi ... Victoris, Agrippinæ Malluſii cum aliis trecentis triginta Martyribus, vel hoc vel haud multùm abſimili modo, tranſpoſito S. Victoris nomine, veroſimillimè eſſe reddendam: Agrippinæ Victoris & Malluſii cum aliis trecentis triginta Martyribus; deinde vero, ſpectatis binis jam dictis, quibus & non pauca alia ſuffragantur, Hieronymianis apographis, Victori in martyrio Socios præter Malloſum trecentos triginta, quot etiam re ipſa duobus hiſce Martyribus ab Adone Moſandri adnumerantur, fuiſſe adjunctos.

plures quàm 17 Socios habuiſſe, è multis, quæ, ut Sanctenſis

49 At verò, cùm decem dumtaxat & ſeptem Socios S. Victori Uſuardus attribuat, ſitne hic martyrologo iſthoc, an Hieronymianis apographis ſtandum, diſpiciamus. Plures ſanè Socios quàm ſeptemdecim habuiſſe S. Victorem, antiquiſſima eſt Sanctenſium traditio, hancque è reliquiarum fragmentis, penes hoſce aſſervatis, confirmari, Molanus, anno 1573 Lovanii editus, in hodiernis ſuis in Uſuardum Annotationibus non obſcurè inſinuat. Reliquiarum ſcilicet nomine corpora, in Sanctenſi S. Victoris eccleſia ſeculo XII ac XIII reperta, veroſimillimè intellexerit. Aſt, utcùmque habeat, plura certè, quàm quindecim corpora fuiſſe re etiam ipſa ibidem tum inventa, Adolphus, dux Cliviæ, in Sanctenſi, cujus ſuprà notitiam dedi, Ms. memoriæ prodit. Ac primò quidem tria, unum nimirum XVI Aprilis die ſub Colonienſi, qui ab anno 1167 uſque ad annum 1191 ſedit, archiepiſcopo Philippo I, duo autem alia non nihil citiùs, fuiſſe in dicta S. Victoris æde ſacra inventa, pag. 119 & ſeq. narrat, ac deinde, nonnullis primùm, quæ modo huc tranſcribere, neceſſe non eſt, interpoſitis, pag. 123 ita proſequitur: Dominicæ Incarnationis anno milleſimo ducenteſimo octogeſimo quarto, ... cum Sanctenſis eccleſiæ pars Orientalis, ob ſui vetuſtatem ruinæ jam proxima, renovanda ſolotenus deponeretur, ſub ipſius fundamenti vaſta ſoliditate, ubi nec alia corpora conſueverant nec poterant ſepeliri, nobilis quidam SS. corporum theſaurus divinâ providentiâ repertus eſt tam copiosè, quòd infra ſpatium tam loci quàm temporis arctum ſatis & breve ferè decem & ſeptem Martyrum corpora, certis interſigniis & evidentibus indiciis inventa, celebriter atque devotè fuerunt in capſas tranſlata; quorum capita, quæ integra poterant haberi, decenter ornata ſcrinio ſpeciali reſervantur.

E

Ms. hic relata verba produnt, Sanctis inventa fuerunt.

50 Unde veracem ſeniorum noſtrorum comperimus eſſe relationem, qui ſolebant aſſerere, prout per poſteros ad poſteros audiebant famam currere, quòd B. Helena, prima Xanctenſis baſilicæ fundatrix, ſub fundamento, ſicut ſuprà patuit, eadem collocaverat; huic autem relationi & aſſertioni magnum fidei præſtat argumentum, quòd, tranſactis aliquot annis, cum in Occidentali parte ſæpe dictæ baſilicæ novum chori tertiumque conſtrui deberet opus opportunum, mox

AUCTORE C. B.

mox ibidem, dum ſundamentum foderetur & humus ejiceretur, plura corpora Sanctorum ſunt inventa modo conſimili. Itaque, cùm tam in parte jam prænotata anteriori quàm poſteriori baſilicæ tot Martyrum reperta ſint corpora, nulli dubium, quin etiam locis intermediis reliquorum ſanctorum Martyrum corpora in pace ſepulta conquieſcant, tempore, quo divinæ placuerit Providentiæ revelanda. *Ita ille, plura ſanè quàm quindecim corpora in Sanctenſi eccleſia ſec.* XII *ac ſeq. fuiſſe inventa, luculentiſſimè prodens; verùm unde hæc, vel Sociorum* S. Victoris *vel etiam Martyrum exſtitiſſe, Sanctenſibus certò innotuit? Generatim quidem ait, ex evidentibus, quibuſcum reperta fuerunt, indiciis pro Martyrum corporibus agnita fuiſſe; aſt, quæ qualiave illa exſtiterint indicia, haud exponit; ut veroſimillimè dubitaturus non nemo ſit, an fuerint hujuſmodi, ut ex iis, Martyrum exſtitiſſe, quæ fuerant reperta, corpora, potuerit haud immeritò concludi.*

corporibus haud validè, quòd,

51 *Re quidem vera exſtitiſſe Martyrum, imò & Sociorum* S. Victoris, *haud difficulter inducerem in animum, ſi alicunde S. Helenam, quemadmodùm jam ſuprà ſeſe narráſſe Adolphus hic indicat, eccleſiam Sanctenſem ſeculi* IV *initio exſtruxiſſe, ac tum ſub ejus fundamentis* S. Victoris *Sociorumque ejus corpora locáſſe, haberetur compertum; verùm, anne id ſancta illa Conſtantini Magni mater fecerit, eſt ſanè, uti infrà oſtendam, admodùm dubium. Nec certum efficitur ex eo, quod corpora, de quibus mox huc tranſcripta verba, ſub eccleſiæ fundamento,* ubi, *ut horum auctor dux Adolphus ait,* nec alia corpora conſueverant, nec poterant ſepeliri, *fuerint reperta. Etſi enim, poſtquam jam fuiſſet exſtructa Sanctenſis eccleſia, haud fuiſſe ſub ejus fundamentis mortuorum corpora ſepulta, crediturus quiſque facilè ſit, quid ni tamen, cùm Sanctenſe oppidum, ut jam ſuprà docui infràque adhuc repetam, è Veterum ruinis emerſerit, nec raró, ut apparet, pugnatum ad hæc fuerit, factum eſſe queat, ut occiſorum propè munimentum iſtud corpora eo ipſo loco, quo dein, tempore labente, eccleſiæ Sanctenſis fundamenta jacta fuerunt, in terra, altiùs etiam, quàm illa ipſa pòſt, effoſſa, fuerint ſepulta? Id certè ego haud perſpicio, ſicque vel hinc, ut, an corpora omnia, quæ vel ante vel poſt annum 1283 Sanctis fuiſſe reperta, Adolphus verbis, ſuprà huc tranſcriptis, refert, Sociorum* S. Victoris *exſtiterint, quàm maximè dubitem. Nec ipſimet Sanctenſes ea, quæ vel anno 1284 vel pòſt fuerunt inventa, pro indubitatis Sociorum* S. Victoris *corporibus abſque omni ſcrupulo habuiſſe videntur. Cur enim alioquin, cùm vel unius, ut Colonienſes apud Gelenium Faſti ſacri docent, Martyris anonymi è* S. Victoris *Sociis memoriam* XVI *Aprilis die, quo Philippi I, Colonienſis archiepiſcopi, temporibus inventum fuiſſe ejus corpus, Adolphus pariter loco ſuprà cit. prodit, quotannis celebrent, pari honore plures etiam è* S. Victoris *Sociis, ſi quæ anno 1284 ac pòſt fuerunt inventa corpora, illorum exſtiterint, haud afficerent?*

an hæc Martyrum exſtiterint, ſit dubium, probetur,

52 Gelenius *mox laudatus poſt annuntiationem, quâ anonymum, quem jam nunc memoravi, Martyrem* XVI *Aprilis die à Sanctenſibus quotannis cultum, recenſet, fuiſſe illum* inventum in purpura & calceis, amputata ſummitate capitis, *ex eccleſiæ Sanctenſis Tabulis, haud diu, ut apparet, poſt rem geſtam ſcriptis, affirmat, ac deinde ſequentia iſthæc verba abs illis haud dubiè, qui has ſcripſerunt, profecta, ſubjungit:* Nos, qui flocceſios ſanguinis, cohærentes pilis, in monumento ejus (*Martyris anonymi nimirum*) vidimus, ſcripſimus hæc, ut vos credatis & per annorum revolutionem hoc die & aſſiduè eum in veneratione habeatis. Nec conturbet, quòd nomen ejus non habetur, cùm Legenda Thebæorum vix duodecim Martyrum nomina contineat. *Cùm itaque è ſtatu, in quo, quod hic memoratur, corpus ſub Philippo I, Colonienſi archiepiſcopo, fuit inventum, neutiquam Sanctenſes, quin id Martyris eſſet, dubitarent, idcirco, uti ex hiſce Tabularum Sanctenſium verbis apparet, annuos illi, ſub Martyris anonymi nomine, Sanctorum honores deferendos judicârint, nec tamen id quantùm ad plures è* S. Victoris *Sociis, cùm anno 1284 ac poſt non pauca fuiſſent ſub eccleſiæ Sanctenſis fundamentis corpora reperta, pariter fecerint, id enimvero illos, anne hæc Martyrum ſeu Sociorum* S. Victoris *eſſent, dubitáſſe, argumento eſt. Jam vero, cùm ſic habeat, poſſitque etiam, anne re ipſa Martyrum exſtiterint, non immeritò, uti ex omnibus jam dictis apparet, revocari in dubium, ſanè è corporibus, quæ anno 1284 ac poſt Sanctis magno numero fuère inventa, haud multum roboris acquirit traditio, quæ* S. Victorem *plures, quàm quindecim, Socios in martyrio ſibi habuiſſe adjunctos, prodit.*

53 *Verùm, etſi res ita habeat, haud tamen Uſuardo, qui* S. Victori *non plures, quàm decem & ſeptem, Socios adjungit, ſed Hieronymianis apographis, è quibus, horum numerum multò majorem exſtitiſſe, conſequitur, ſtandum apparet. Ita opinor, quòd hæc, quibus præterea antiquiſſima Sanctenſium ſuffragatur traditio, Uſuardo antiquiora ſint, omniaque, quæ de Malloſo, cum* S. Victore *martyrium paſſo, loquuntur, hiſce haud pauciores, quàm trecentos triginta, Socios unanimi conſenſu attribuant. Sollerius quidem, Uſuardo Acta aliqua, Elinandæis antiquiora, quæ ſeptem dumtaxat ac decem Socios* S. Victori *adnumerârint, præluxiſſe, in hodierna ſua in Martyrologium Uſuardinum Obſervatione ſuſpicatur; verùm quæ qualiave Acta illa exſtitère? An Gregorio Turonenſi ſeu ſeculo* VI *antiquiora? Id quidem confidenter aſſirmari, at non facilè poterit probari. Sanè nullum, quo id vel utcumque fiat, argumentum invenire quivi. Utut ſit, Uſuardus equidem, qui non plures, quàm ſeptemdecim, Socios* S. Victori *concedit, Malloſi etiam vocabulum, quod proprium nomen Ado ſtatuit, in cognomentum vertit,* Malloſum *cognominatum fuiſſe* S. Gereonem *inſinuans; cùm ſic autem hunc cum illo faciat eumdem ac à veritate idcirco, uti infrà ex Ipſomet Gregorio oſtendam, veroſimillimè aberret, dubitari non immeritò poteſt, an pariter, dum* S. Victori *ſeptemdecim dumtaxat Socios adjungit, à vero horum numero haud deviet ſive interim hunc è dictis, quæ, ut Sollerius ſuſpicatur, ei præluxerint, Actis, ſive è documentis aliis acceperit.*

Hieronymianis tamen ſtandum apparet.

54 *Nec refert, ab Adone, qui Malloſum & Victorem longiori commemoratione è Gregorio Turonenſi lib. 1 de Gloria Mart. cap. 63 hodie celebrat, nullos hiſce Socios tribui; cùm ſic enim is martyrologus Gregorii veſtigiis inhærens, nec quot Malloſus & Victor Socios* ha-

Nec abs his Browerus.

A *habuerint, exponat, certè non magis, quod proin & de Gregorio dicendum, Uſuardo, qui ſeptemdecim dumtaxat S. Victori Socios largitur, quàm Hieronymianis, quæ longè plures numerant, apographis ſuffragatur. Etſi itaque Uſuardum quidem à vero Sociorum S. Victoris numero certò devium aſſeverare non auſim, Hieronymianis tamen, ut jam dixi, apographis, quæ quantum ad hunc ab Uſuardo, at non itidem ab Actis edendis, multùm diſcrepant, potiùs ſtandum, ob rationes omnes jam allegatas reor. Hinc porrò & ſimul ex eo, quod nihilominùs, S. Victorem unà cum Malloſo eodem tempore & loco paſſum eſſe, erroremque in numero, quo poſterioris hujus Socios Hieronymiana apographa definiunt; non cubare, certum undequaque, ut apparet, non ſit, Martyrologium Romanum hodiernum, quod S. Victorem & Socios martyres, non expreſſo horum numero, generatim dumtaxat hodie annuntiat, ſuprà in titulo ſum ſecutus. Ceterum, etſi quidem forſan pauciores, nequaquam tamen præter Malloſum plures quàm trecentos triginta Socios, habuit S. Victor. Ita ex eo,* B *quod plures ei nec in monumentis jam laudatis, nec alibi uſpiam apud ſcriptores ſive antiquos ſive recentiores attribuantur, omninò concludendum apparet.*

contrà ac apparet, diſſentit; qui tamen cùm iis Sociorum.

55 *Browerus quidem, Maximianum, dum in Alpibus, moturus inde cum exercitu in Gallias, adhuc reſiſteret, quatuor è legione Thebæa cohortes eo præmiſiſſe, harumque quartam duxiſſe Victorem, in Annal. Trev. lib. 3, num. 74 ſcribit; verum, etſi legio, ut Eucherius in S. Mauritii Actis ſupra laudatis num. 3 ait, milites 6600 numerârit, ac proin cohors, utpote decima, quemadmodùm Pitiſcus in ſuo Antiquit. Romanarum Lexico ad vocab. cohors docet, legionis pars, militibus circitèr 660 conſtiterit, Browerus tamen in ſignificatione, ad multo pauciores reſtricta, vocabulum iſtud loco cit. adhibuit; etſi enim cohortis, cum qua S. Victorem in Gallias miſſum ſcribit, milites omnes, non autem, uti è toto contextu liquet, horum tantummodò partem, pro fide occubuiſſe, memoriæ prodat, non plures tamen, quàm trecentos triginta, quibus una cum S. Victore ſors hæc obtigerit, num. 81 recen-* C *ſet. Verùm, etſi quidem, dum hoſce, uti è jam dictis conſequitur, appellavit cohortem, fortaſſis haud prorſus ineptè fuerit locutus, res tamen quantum ad SS. Caſſii & Florentii Socios, è quibus pariter loco ſuprà cit. facit cohortem, ſecùs habet; hi enim, quorum numerum ſilet, pauciores certo fuerunt, quam ut nomine cohortis, quam apud Romanos numerâſſe etiam aliquando non plures quàm trecentos aut quadringentos milites, vix invenias, potuerint venire. Res è jam nunc dicendis pateſcet.*

quos SS. Caſſio & Florentio adſcribit, numero erret.

56 *Edenda Sanctorum noſtrorum Acta num. 13, nonnullaque Uſuardina apud Sollerium Auctaria SS. Caſſio & Florentio non plures, quàm ſeptem, quos non nominant, Socios adſcribunt. Aſt an Auctariis illis Actiſque indubitanter hic ſtandum? Uſuardus definitum Sociorum SS. Caſſii & Florentii numerum non aſſignat, ſed dumtaxat ait:* Sanctorum martyrum Caſſii & Florentii cum aliis pluribus; *cum autem, etſi etiam bini hi Sancti ſeptem dumtaxat Socios re ipſa habuiſſe ſtatuerentur, annuntiatio iſthæc, ut conſideranti pateſcet, veritati conſona ſit futura, Uſuardus ſanè memoratis Auctariis Actiſque haud quaquam hic adverſatur. Verùm, cùm eadem annuntiatio, etſi etiam plures quàm ſeptem Socios* Caſſius & Florentius *habuiſſent, veritati adhuc conſona, ut conſideranti pariter pateſcet, eſſet futura, enimvero Acta edenda, dictaque Auctaria à veritate; dum Socios tantummodò ſeptem SS.* Caſſio & Florentio *attribuunt, non aberrare, ex Uſuardo haud habetur compertum; cùm autem id nec aliunde innoteſcat, dubitari non immeritò poteſt, an re etiam ipſa à vero horum numero haud aberrent. Aſt, etſi ſic habeat, error tamen, quem ſic fortè admittunt, facere, ut apparet, non poteſt, ut in aſſignando SS.* Caſſii & Florentii *Sociorum numero multùm hallucinari ſint certò dicenda. Ita opinor, primò quidem, quòd ipſemet ſuprà adhuc laudatus Joſephus Hartmannus, eccleſiæ Bonnenſis decanus, qui, ſi in antiquis hujus, quæ ſcrutatus eſt, monumentis multò plures quàm ſeptem SS.* Caſſii & Florentii *Socios reperiſſet, hoſce certè omiſſurus haud fuiſſet, octo tamen dumtaxat in litterarum, cujus antè memini, excerpto recenſeat, ſicque à præfatis Auctariis* E *Actiſque vix diſſonet; deinde verò, quod nulli prorſus inveniantur Faſti ſacri, documenta alia ſeu antiqua ſeu recentia nulla, in quibus duorum illorum Sanctorum Socii vel novenario vel alio ullo ſuperiori ſeu majori numero exprimantur, perperamque adeo ex his cohortem Browerus effecerit.*

Mrl. Rom. in modo, quo illos annuntiat, hic ſequi haud eſt viſum.

57 *Hodie quidem in Martyrologio Romano hodierno* SS. Caſſius & Florentius *Bonnæ cum* aliis plurimis *annuntiantur; verùm, etſi ſic habeat, certèque plures quam ſeptem aut octo Socios duobus illis Sanctis fuiſſe, annuntiatione illa indicetur, alia tamen, ut jam indicavi, haud inveniuntur monumenta ſeu antiqua ſeu recentiora, quæ vel numero, quo Socios illos exprimunt, vel alio loquendi modo, ut plures quàm ſeptem aut octo fuiſſe credantur, expoſcant, hincque Uſuardo hic potiùs, qui* SS. Caſſium & Florentium *tantummodò* cum pluribus aliis, *quàm laudato Mrl. Romano hodierno, quod eoſdem duos Sanctos* cum plurimis aliis *annuntiat, adhærendum putavi. Nec futurum reor, ut ſtudioſus lector id improbet. Quod ſi tamen ſecùs fecerit, cum equidem hic,* F *priuſquam § huic finem imponam, obſervare velim, ex omnibus, tam hoc, quàm proximè prægreſſo § jam dictis, utpote ſecundùm quæ è Martyrum, quem Gereon Sociique ejus trecenti octodecim conſtituunt, numero quinquaginta dumtaxat exſtiterint Thebæi, Victorque & Malloſus, ſi non multo pauciores, certò non plures, quàm trecentos triginta,* Caſſio & Florentio *ſeptenos etiam octonoſve dumtaxat aut non multò plures nactis, in martyrio habuerint Socios, haud parùm modo, etſi etiam hi omnes ſtatuerentur Thebæi, confirmari id, quod apud nos ad IV menſis hujus diem in Commentario, SS. Tyrſi, Bonifacii ac Sociorum Trevirenſium martyrum Actis præmiſſo, num. 43 aſſeritur; videlicet non verendum, ne ingens Martyrum Thebæorum, quos Agauni paſſos, Eucherius perhibet, numerus nimia Martyrum, itidem Thebæorum, qui vel Treviris, vel Bonnæ, vel Coloniæ Agrippinæ, vel Sanctis vel alibi denique ſubierint martyrium, multitudine exhauriatur.*

AUCTORE C. B.

§ V. An Martyri anonymo non fuerit S. Gereonis nomen pro arbitrio impoſitum; an Malloſi cognomen hic habuerit, & an, ſi alter ab altero ſit diverſus, Malloſus eodem loco, quo Victor, martyrium ſubierit.

S. Gereon, qui verè hoc nomine

IN tribus Hieronymianis apographis non contractis, Lucenſi videlicet & Corbeienſi apud Florentinium, vetuſtiſſimoque apud Dacherium Spicil. tom. 2, quæ heri Coloniæ Agrippinæ 317 Martyres annuntiant, S. Gereonem ejuſque Socios, utut numero, quem hi cum illo in aliis Faſtis ſacris conſtituunt, imminuto, deſignari, una omnium eſt opinio; aſt, cùm Gereonis nomen in tribus dictis Hieronymianis apographis haud exprimatur, hiſque omnes Faſti ſacri, in quibus id hodie fit, antiquitate cedant, erit fortaſſis non nemo, qui ſuſpicetur, nondum tunc, cùm tria illa Hieronymiana apographa exarata fuêre, innotuiſſe, qui Martyrum, quos hæc heri Coloniæ Agrippinæ annuntiant, anteſignanus ſeu dux fuiſſet vocatus, factumque adeò pôſt eſſe, ut ei Gereonis nomen pro arbitrio fuerit impoſitum. Atque hæc quidem ſuſpicio augeri poteſt ex eo, quod, dum unum è præfatis tribus Hieronymianis apographis, Lucenſe nimirum ſeu Florentinii textus, Colonienſes noſtros Martyres heri celebrat, ſequenti id modo faciat: In Gallia civitate Coloniæ. Agripini (imò Coloniæ Agrippinæ) natalis ſanctorum CCCXVII. Martyrum, quorum nomina Deus ſcit. Verùm, etſi quidem librarii, qui tria hic memorata Hieronymiana apographa ſcripſerunt, exploratum forſan Gereonis nomen haud habuerint, id tamen univerſim tunc ignoratum non fuiſſe, vel ex eo liquet, quod equidem in Epternacenſi, quo certè illa antiquiora non ſunt, Hieronymiano apographo VIII menſis hujus die Gereonis nomen, ut jam ſuprà docui, reperiatur.

fuit vocatus, ab Uſuardo

59 Adhæc, etſi quidem Martyribus, quorum nomina ignorabantur, nomina pro arbitrio ſubinde fuerint impoſita, id tamen tum ferè dumtaxat, cùm eorum, quæ hactenus latuerant, corpora reperirentur, aut quâvis occaſione alia obtinerentur reliquiæ, factum invenio; cùm autem S. Gereonis corpus, quod à S. Norberto in Gereonæa eccleſia anno 1121 repertum fuiſſe, non pauci contendunt, certò equidem ante hunc, uti ex infrà dicendis intelligetur, haud fuerit inventum, & tamen multò citiùs, qui tria apud Sollerium exſtantia Hieronymiana apographa contracta, Richenovienſe nimirum, Auguſtanum & Labbeanum, ſcripſerunt, Floruſque item ac Ado, Uſuardus, Notkerus & Wandelbertus floruerint, conſectarium fit, ut, cùm nihilominùs in omnibus, quos hi exarârunt, Faſtis ſacris S. Gereonis nomen vel heri vel hodie legatur, eo veroſimillimè Colonienſium noſtrorum Martyrum dux ſeu anteſignanus non tunc tandem, cùm jam dudum migrâſſet ad Superos, ſed jam tum, cùm inter mortales degeret, fuerit vocatus. Jam verò, cùm hæc ita habeant, Gereonis nomen, non pro nomine, quod martyri anonymo fuerit pro arbitrio impoſitum, ſed pro vero, quod is, in vivis exiſtens, fuit ſortitus, nomine habendum, apparet ſanè, ſi non prorſus certum, vero ſaltem admodùm ſimile. Modò etiam, an Malloſi, quod in pluribus Hieronymianis aliiſque Faſtis ſacris legitur, nomen pro proprio Martyris, à Gereone diſtincti, nomine, an contrà pro hujus dumtaxat cognomento ſit habendum, diſpiciamus.

cum Malloſo confunditur; aſt hic ab illo, uti è verbis

60 Uſuardus in ſuprà huc tranſcripto S. Gereonis elogio, exſtitiſſe hunc cognomento Malloſum, diſertè tradit, ſicque ex Gereone & Malloſo unum eumdemque martyrem facit, ſeu hunc cum illo confundit; verùm Ado alterum ab altero, uti ex elogio, quo ſuprà ambos celebrat, palàm eſt, luculentiſſimè diſtinguit; poſteriori autem huic martyrologo aſſentiendum, apparet ex iis, quæ Gregorius Turonenſis lib. 1 de Gloria Martyrum cap. 63 ſcribit. Verba omnia, quæ hic ſcriptor ibidem ſuppeditat, lectori ob oculos, quòd quàm maximè § hujus argumento elucidando ſubſerviant, juverit hic poſuiſſe. Sic in Ruinartii, quæ anno 1699 prodiit, editione habent: Ab hoc etiam ſacerdote (Eberegiſilo, Colonienſi archiepiſcopo) ſancti martyris Malloſi corpus repertum eſt hoc modo: Cùm fama ferret, hunc apud Bertunenſe opidum martyrium conſummâſſe, occultum erat hominibus illis, quo in loco quieſceret; erat tamen oratorium inibi, in quo nomen ejus invocabatur. Supradictus verò pontifex in honorem ejus baſilicam ædificavit, ut ſcilicet cùm aliquid revelationis de martyre acciperet, in ea beatos artus, Domino annuntiante, transferret. Denique in latere baſilicæ, id eſt, in pariete, qui à parte erat oratorii, in abſida collegit, præſtolans Domini miſericordiam, quid juberet de martyre revelari.

Gregorii Turonenſis hic recitatis ſequitur, eſt diverſus.

61 Poſt hæc diaconus quidam Mettenſis, per viſum ductus, ubi martyr quieſceret, eſt edoctus. Poſt paucum autem tempus veniens ad epiſcopum & quaſi certa ſigna, per quæ viſum viderat, relegens, cùm priùs ibidem non fuiſſet, ait epiſcopo: Hic effode & invenies corpus Sancti, id eſt, in medio abſidæ. At ille, cùm fodiſſet quaſi in ſeptem pedes, attigit nares ejus odor immenſi aromatis, & ait: Credo in Chriſto, quòd oſtendit mihi martyrem ſuum, quando me hæc ſuavitas circumdedit; & fodiens reperit ſanctum corpus inlæſum, & emittens vocem magnam, Gloria in excelſis Deo ſecum omnem clerum pariter pſallere fecit. Dicto quoque hymno, corpus ſanctum in baſilicam tranſtulit & cum laude debita ſepelivit. Ferunt, ibidem & Victorem martyrem eſſe ſepultum, ſed non eum adhuc cognovimus revelatum. Malloſus itaque, uti ex his Gregorii verbis intelligitur, non apud Coloniam Agrippinam, ſed apud Bertunenſe, abs illa, uti ex infrà dicendis pateſcet, certiſſimè diverſum, opidum martyrii palmam eſt adeptus; cùm autem S. Gereon, uti omnis retro antiquitas credidit, ac porrò hodieque creditur, apud Coloniam Agrippinam conſummârit martyrium, conſectarium fit, ut ſecundùm Gregorium à Gereone Malloſus indubiè diſtinguatur.

62 Nec hoc tantùm è Gregorio docemur, verùm

martyriumque, non, uti hic Gelenius

verùm etiam, S. Victorem, ut fama ſcriptoris hujus ætate ferebat, eodem loco ſeu in eodem Bertunenſi oppido, ubi Eberegiſilus, Colonienſis archiepiſcopus, Malloſi corpus reperit, jacuiſſe ſepultum; cùm autem ſic habeat, veroſimillimèque, imò indubiè, Malloſus & Victor loco eodem, quo Gregorii Turonenſis ætate jacuerunt humati, martyrium ſubierint, conſectarium hinc ulteriùs jam fit, ut ambo, ſi vera ſint, quæ Gregorius ſcribit, idem Bertunenſe oppidum pro palæſtra fuerint adepti. Ut itaque & quæ & quo loco ſita hæc fuerit & quam certò à Colonia Agrippina diſtinguatur, perſpicuum ante omnia evadat, hic modò, quodnam ſit Bertunenſe oppidum, à Gregorio Turonenſi ſuprà huc tranſcriptis verbis memoratum, examinemus. Gelenius in eccleſiæ Colonienſis ſacris & piis Faſtis ad 2 Maii diem annuntiatione utitur ſequenti: Bonnæ in territorio Colonienſi tranſlatio ſanctorum Caſſii, Florentii & Malluſii, martyrum Thebæorum, ex quibus S. Malluſium, uti habent exemplaria Gregorii Turonenſis, monſtrante quodam eccleſiæ Metenſis diacono, divinitus per viſum

B edocto, B. Euergiſlus vel Euergiſilus elevavit & in baſilicam, ejus memoriæ exſtructam, tranſtulit, teſte Gregorio Turonenſi lib. 1 de Gloria Mart. cap. 63; apud quem mendosè pro Bonnenſi vel Veronenſi (ſic enim etiam antiqui appellârunt Bonnam) legitur Bertunenſe oppidum; ſed ex toto contextu ibidem prodit ſe error ſcripturæ. Eoſdem deinde Martyres anno 1166 Reinaldus archiepiſcopus & Gerardus Bonnenſis præpoſitus, cum venerabilis cleri devotione & multitudine populi elevârunt, invento ſicco quidem, ſed evidenti ſanguine ipſorum, quem ante annos pluſquam octingentos ſeptuaginta pro Chriſto profuderant.

63 Ita ille, volens ſcilicet, Malloſum, à Gregorio Turonenſi memoratum, in urbe Bonnenſi ſubiiſſe martyrium, ac pro Bertunenſi oppido, ubi id à Gregorio è fama locatur, Bonnenſe ſeu Veronenſe, errore ſeu mendo, quod in proximè huc tranſcripto ſcriptoris hujus textu cubet, correcto, eſſe legendum; verum, ut Malloſum, ſpectatis iis, quæ Gregorius ſcribit, non Bonnæ, ſed Sanctis in Clivia pro fide occubuiſſe, probatum dem, neceſſe tantummodò eſt, ut & mendi ſeu erroris à Gelenio perperam

contendit, in Bonnenſi.

C inſimulari Gregorii textum & Bertunenſe, quod in hoc memoratur, oppidum haud aliud eſſe quàm Sanctenſe, oſtendam. Id itaque lubet hic præſtare. Scripturæ, quâ in Gregorii textu exaratur Bertunenſe oppidum, ſeſe error ex toto contextu prodit. Ita verbis mox recitatis Gelenius; verùm hanc ejus aſſertionem à vero quàm maximè eſſe alienam, certèque adeò Bertunenſi oppido Bonnenſe ſeu Veronenſe in Gregorii textu haud ſubſtituendum, nemo non fatebitur, qui poſtremam hujus partem attentè expenderit. In hac enim, Victorem eodem loco, quo Malloſus, ac proin in eodem, in quo hic, teſte Gregorio, jacebat, Bertunenſi oppido ſepultum jacuiſſe, è fama aſſeritur; cùm autem, Victorem Bonnæ ſeu Veronæ ad Rhenum ſepultum jacuiſſe, nemo umquam aut crediderit aut dixerit, enimvero Bonnenſe ſeu Veronenſe oppidum pro Bertunenſi in Gregorii textu, correcto, qui in hoc cubet, errore, haud legendum, ac proin Bonnæ ſeu Veronæ, ſpectatis iis, quæ Gregorius ſcribit, Malloſi martyrium locari haud

AUCTORE C. B.

poſſe, indubitatum apparet. At verò, inquies, Bonnæ equidem SS. Florentii, Caſſii & Malluſii corpora anno 1166 Reinaldus, Colonienſis archiepiſcopus, de ſepulcris ſumma cum ſolennitate levavit. Fateor, ſic habet; id enim non tantùm Gelenius verbis ſuprà huc tranſcriptis, verùm etiam Galliæ Chriſtianæ auctæ ſcriptores tom. 3, col. 679 ac alii è monumentis antiquioribus docent.

ſed, ut, difficultate, quæ in contrarium facit, ſoluta,

64 Aſt, etſi id ita ſit, imò etſi etiam inter Martyres, quorum ſacræ exuviæ uſque ad annum 1583 Bonnæ, ut infrà docebo, aſſervatæ fuerunt, Malluſius ſeu Malloſus à Joanne Hartmanno, eccleſiæ Bonnenſis decano, in litterarum, quarum ſuprà memini, excerpto penes nos exſtanti recenſeatur, hæc tamen facere non debent, ut Malloſus, à Gregorio Turonenſi memoratus, martyrium Bonnæ ſubiiſſe credatur. Quid ſi enim Gregorii Malluſius à Malluſio, cujus corpus Bonnæ de terra levatum diuque aſſervatum fuiſſe aſſeritur, ſtatuatur exſtitiſſe diverſus? Non erit ſanè, cur id cuiquam incredibile appareat. Cùm enim plurimi, ùt jam docui, Coloniæ Agrippinæ, Bonnæ & Sanctis pro fide ſub Maximiano fuerint occiſi, facilè factum eſſe poteſt, ut in magno illo Martyrum numero duo exſtiterint cognomines. E Adhæc, cùm Joſephus Hartmannus, mox iterum laudatus, unum ex octo martyribus, quos cum SS. Caſſio & Florentio Bonnæ paſſos, in præfato ſuo litterarum excerpto aſſirmat, Pii nomine etiam diſtinguat, nec præter Caſſium & Florentium ullus è Martyribus, Bonnæ ſub Maximiano paſſis, vel ab Uſuardo vel aliis ſeu ſcriptoribus ſeu martyrologis antiquis, nomine, quo fuerit vocatus, expreſſo, memoretur, non immeritò quis ſuſpicabitur, è Martyribus, Bonnæ coronatis, exſtitiſſe duos, quorum, cùm ibi illorum corpora fuiſſent inventa nominaque haud noſcerentur, unum Pii, alterum Malluſii nomine pro arbitrio donârint. Accedit, Gregorii Malloſum jam ante ſeculum VII, ùt ſuprà huc tranſcripta ſcriptoris hujus verba ſuadent, de terra fuiſſe levatum; id autem Malloſo, cujus corpus Bonnæ diu aſſervatum fuiſſe memoratur, anno demùm 1166, ùt jam dictum, eveniſſe. Jam verò, cùm hæc ita habeant, Malloſus certè ſeu Malluſius, qui à Gelenio aliiſque Bonnæ ſignatur, efficere non poteſt, ut Malloſum, à Gregorio memoratum, Bonnæ occubuiſſe admittamus. F

ratione non una.

65 Modò etiam, Bertunenſe oppidum, ubi Malloſus paſſus à Gregorio refertur, interpretandum Sanctenſe, ac proin Sanctis pro fide occubuiſſe eumdem Malloſum, monſtremus. Ruinartius in Gregoriani, de quo hic nobis ſermo, textûs verba, quibus S. Victor eodem, quo Malloſus, loco quieviſſe memoratur, ita obſervat: Si verum ſit, ut aliqui ſentiunt, hunc Martyrem (S. Victorem nimirum) ex legione Thebæa fuiſſe, qui loco, ubi cum multis aliis paſſus eſt, Sanctos nomen dederit, ex quo vulgus Xantum, quod Clivienſis ditionis opidum eſt, efformaverit, Bertuni opidi ſitum invenimus. Nam Victor & Malloſus hic in eodem loco quieviſſe memorantur; & vetera quædam Martyrologia utrumque ſimul celebrant. Etſi itaque Bertunenſe oppidum, ubi Malloſus paſſus ac cum S. Victore quieviſſe à Gregorio è fama narratur, Ruinartius, uti à Gelenio fit, Bon-

AUCTORE C. B. *nam interpretatus haud ſit, opinionem tamen, quæ* S. Victoris *palæſtram Sanctis collocat, ac proin & hoc oppidum pro Bertunenſi per Gregorium memorato accipit, revocat in dubium. Verùm* S. Victorem *ſubiiſſe Sanctis martyrium, Acta edenda num.* 15 *tradunt; hiſce autem, quibus etiam conſtans non tantùm Sanctenſium, ſed & Colonienſium & ipſorummet Bonnenſium favet traditio, omninò hic ſtandum vel ex eo videtur, quòd Bertunenſe oppidum, in quo unà cum Malloſo quieviſſe* Victor *à Gregorio memoratur, certiſſimè Bonnæ ſeu Veronæ, ùt jam dictum, locari haud queat, aliuſque prætèr oppidum Sanctenſe locus, quo idem oppidum cum aliqua veritatis ſpecie locetur, aſſignari haud poſſit. Adhæc laudatus Ruinartius in uno è Colbertinis, quibus uſus eſt, codicibus pro* Bertunenſi *oppido, in quo* S. Victor *paſſus ac cum Malloſo quieviſſe à Gregorio Turonenſi memoratur,* Bertinenſe *legi, docet in adnotatione, ſcriptoris hujus verbis, proximè huc tranſcriptis, ſubjecta;* B rtini *autem ſeu* Bertinenſis oppidi *nomine veniſſe olim, priuſquam à* S. Victore *ejuſque Sociis martyribus nomenclationem novam acciperet, Sanctenſe in Clivia oppidum* B *ſeu Sanctos, veroſimillimum apparet, nec facilè, ni fallar, ſecùs ſentiet, qui, quæ jam nunc ſubdam, expenderit. Sanctenſe oppidum, de quo jam nonnulla Comment. hujus* § 1, *num.* 2 *&* 5 *ſeqq. protulimus, ſtare modo eo loco, quo olim Vetera caſtra ſeu, uti etiam ſimpliciter vocantur, Vetera ſteterunt, Cluverius Germaniæ antiq. lib.* 2, *cap.* 18 *aliique, qui in Geographiam antiquam Commentarios ſcripſerunt, affirmant.*

in medium 66 *Sunt quidem etiam, qui eo loco, quo olim Colonia Traiana ſtetit, oppidum iſtud collocant; verùm hi Coloniam iſthanc Veteribus tam propè admovent, ut ex horum & illius ruinis emerſiſſe idem Sanctenſe oppidum in animum inducant. Teſchenmacherus, qui de antiquo variorum locorum ſitu in Cliviæ, quos contexuit annoque* 1638 *in lucem emiſit, Annal. part.* 1 *tractat, ibidem pag.* 20, *ubi & duabus pagg. proximè ſeqq. nonnulla huc potiſſimùm ſpectantia ſuppeditat, ſic ſcribit:* Vetera Coloniamque Traianam Surita eodem loco ſtetiſſe cenſet, verè quidem, quando παχυλῶς id intelligitur; ſiquidem non uſquequaque, ſed ferè eodem lo- C co ſtetiſſe, utrobique rudera oſtendunt. Vetera caſtra in monte, qui à Quinctilio Varo, ut quibuſdam placet, Vorſſeberg nunc dicitur, circumfuſaque & in ripa Rheni planicie, ubi hodie pagus eſt Beerten, non procul ab oppido Santen ita fuiſſe, conſtans eſt & unanimis antiquorum ſententia. Id loci etiam iſtius facies, omninò cum Taciti deſcriptione conveniens, innumera quoque eximiaque antiquitatis iſtic reperta monumenta ſatis probant; *Dithmarus autem, qui laudatum Teſchenmacheri Opus, Annotationibus à ſe illuſtratum, anno* 1721 *fecit recudi, primò ad vocem* Vetera, *à qua Teſchenmacheri textus, modò huc tranſcriptus, inchoatur, ita obſervat:* Ita ſimpliciter ea (*Vetera ſcilicet*) appellat Tacitus Annal. I. c. 45, & Hiſtor. IV. c. 18. alias Vetera caſtra apud eundem l. c. c. 21. ex quo nempe alia caſtra ad Rhenum poſita fuerunt. Vetera autem illa caſtra in vicinia oppidi Xanten, partim in colle Vorſſeberg, partim in planitie, ubi pagus eſt Berten, poſita fuiſſe, conſentiunt Menſo Altingius pag. 36. 37. Cellar. pag. 337. Cluver. lib. 2. cap. 18. D

67 *Secundò alterâ ad vocabulum* Beerten *notâ, qui pagus, in jam dato Teſchenmacheri textu ita vocatus, appellationem hanc acceperit, exponit his verbis:* Quod nomen (Beerten *ſcilicet*) à vocabulo Vetera efformatum creditur, Germanis primùm dicta Veterhem, & mox per tranſpoſitionem literarum Verthem, unde poſtea Berthem ſive Beerten. Sunt quoque arcis rudera extra portam Clivenſem oppidi Xanten, quæ hodieque cum agris vicinis vocantur die alteburg, ubi non deſunt, qui caſtra illa Vetera quærenda putant ob nominis (*Alte-burg enim idem eſt, quod Vetus caſtrum*) convenientiam; *ac tertiò denique in Veterum, quam, ùt in textu, huc tranſcripto, Teſchenmacherus ait, Tacitus ſuppeditat, deſcriptionem ita notat:* "Pars," inquit Tacitus, "caſtrorum in collem" (hodie Vorſſeberg) "leniter aſſurgens, pars æquo" (ubi pagus Beerten) "adibatur." Menſo Alting. l. c. Ad radicem memorati collis profunda quoque planities crebris eluvionibus plerúmque fœda & lubrica conſpicitur, quæ procul dubio eſt "palus" juxta "Vetera" apud Tacitum Hiſtor. V. cap. 15. *Ita ille, cum Teſchenmachero aliiſque loco eodem, quo olim ſtetêre Vetera, ſitum eſſe pagum, oppido Sanctenſi vicinum, qui* Beerten *ſeu* Berten *hodieque appellatur, affirmans. Ac id quidem mihi vero apparet ſimillimum, uti etiam pagi illius, ut Dithmarus addit, nomen à* Veterum *vocabulo, variè corrupto, luxato ac mutato, fuiſſe formatum.* hic adducta; E

68 *Aſt, cùm Vetera aut, ſi mavis, Caſtra Vetera non tantùm, ut Teſchenmacherus & Dithmarus verbis jam datis aiunt, montem ſeu collem,* Vorſſeberg *dictum, vicinamque huic, in qua ſitus eſt dictus pagus, planitiem, verùm etiam, ut Cluverius loco ſuprà cit. & Cellarius Geographiæ antiquæ lib.* 2, *cap.* 3, *plurimis aliis conſentientibus, docent, oppidum haud obſcurum fuerint complexa, enimverò jam inde à Francis, qui ſeculo quinto Romanorum ditiones, Rheno tranſmiſſo, invaſerant,* Veterum *nomen ita, ut ait Dithmarus, paulatim corruptum mutatumque ac tandem caſtra illa ſeu potiùs totum, quem hæc continebant, terræ tractum ac nominatim haud obſcurum illud oppidum teutonicâ, quâ utebantur, linguâ* Beerten *ſeu* Berten *Gregorii Turonenſis ætate, qui id propterea Latinè appellârit* Bertinum, *fuiſſe vocatum, vero apparet ſimillimum; cùm autem id ita ſit, ac Vetera caſtra ſeu oppidum, quod horum nomine etiam venit, ſit ipſummet, ut Cluverius loco cit. docet, Sanctenſe oppidum, Gregorium iſthoc, quod forſan, cùm bello aut alia calamitate fuiſſet deſtructum, ſitum antiquum aliquantulùm modò mutârit, per Bertinenſe ſeu Bertunenſe, propè quod Malloſum paſſum ac cum* S. Victore *quieviſſe ſuprà huc tranſcriptis verbis ſcribit, oppidum intelligere ac proin ejuſdem Malloſi palæſtram Sanctis locare, vero pariter apparet ſimillimum.* probatur, in Sanctenſi oppido F

69 *Ac id quidem ut credam, propenſior adhuc vel ex eo ſum, quòd præter Sanctenſe oppidum, quod ita demùm poſt Gregorii Turonenſis ætatem, antiquatis, quæ priùs habuerat,* Veterum *ac* Bertini *ſeu* Bertuni *nominibus, horumque nihilominùs poſteriori pago vicino adhuc adhærente, à* S. Victoris *ejuſque Sociorum* eſt paſſus;

AUCTORE C. B.

A

rum ibidem cultu fuerit vocatum, aſſignari aliud, quod per Bertunenſe oppidum Gregorius intellexerit, cum aliqua veritatis ſpecie, uti nominatim de Bonna è jam ſuprà dictis liquet, haud queat. Verùm an Gregorio, qui & Sanctis, ùt modò oſtendi, Malloſi palæſtram veroſimillimè collocat, & hunc à Gereone diſtinguit, contra Uſuardum, qui hunc cum illo confundit, ſeu cognominatum fuiſſe Malloſum, prodit, certò eſt ſtandum? Gregorius, dum loco ſuprà cit. de S. Malloſo tractat, duo potiſſimùm, quæ ad inſtitutum noſtrum facere hic queunt, memoriæ prodit; alterum eſt, Malloſum apud Bertunenſe opidum martyrium conſummâſſe; alterum verò, fuiſſe ibidem ſacrum ejus corpus ab Eberegiſilo, Colonienſi epiſcopo, repertum ac de terra levatum. Ac forſan quidem, quòd Malloſus ſub Maximiano martyrium ſit paſſus, ac proin Gregorius duobus ampliùs ſeculis abs hoc eventu abſuerit, haud immeritò, an hunc apud Bertunenſe opidum ſcriptor ille, qui præterea rem è fama dumtaxat refert, perperam haud collocet, revocari poteſt in dubium; verùm, etſi ſic habeat, id tamen fieri haud poterit, ſi apud idem oppidum Malloſi corpus (neque enim hoc alibi, quàm ubi ille fuerat occiſus, humatum fuiſſe, quis facilè credat) fuiſſe ab Eberegiſilo repertum ac de terra levatum, ſit certum.

B

etſi autem hæc,

70 Anne itaque Gregorius, qui, ut dictum, Malloſi corpus ab Eberegiſilo inventum ac de terra levatum fuiſſe, narrat, indubitatam ſibi hac in re fidem adjungat, examinemus. Hanc ſanè illi à nemine denegandam, reor, ſi Eberegiſilus, cui Malloſi inventionem adſcribit, ſub ſeculi VI finem vixerit, hæcque adeò ejus ætate ſit facta; verùm, etſi quidem epiſcopus, nomine Eberegiſilus, eccleſiæ Colonienſi ſub ſeculi VI finem, uti apud Galliæ Chriſt. auctæ Scriptores tom. 3, col. 625 videre licet, præfuerit, anne tamen de hoc, an contrà de S. Evergiſlo, qui poſt S. Severinum Colonienſem cathedram occupavit, ac, ut certum apparet, ad annum uſque 450 vitam haud produxit, Gregorius loco cit. loquatur, non immeritò poteſt ambigi. Tillemontius tom. 4 Monum. Eccl. pag. 430, Galliæ Chriſt. auctæ Scriptores tom. 3, col. 625, Ruinartius in ſuis in Gregorium Notis ac nonnulli alii de Eberegiſilo, qui ſub ſec. VI finem Colonienſem cathedram occupavit, Gregorium exponunt, eâ, ni fallor, ratione partim ducti, quòd hic ſcriptor Eberegiſilum, Colonienſem epiſcopum, à quo Malloſi corpus inventum ac de terra levatum, tradit, eodem exaret modo, quo Eberegiſilum, Colonienſem itidem epiſcopum, quem à Childeberto rege ad compeſcendas monaſterii Pictavenſis turbas, quod anno 590 evenit, miſſum fuiſſe, Hiſt. lib. 10, cap. 15 refert. Verùm haud mediocris inter Evergiſli & Eberegiſili ſeu, ut etiam ſcribitur, Ebregiſili, nomina intercedit ſimilitudo atque affinitas hincque facilè factum eſſe poteſt, ut Evergiſlum, qui ab aliis Evergiſtus & à Gelenio de Magnitudine Col. Agrip. pag. 39 Ebuergeſell quoque appellatur, Gregorius Eberegiſilum etiam ſeu Ebregiſilum, nomine iſthoc, utpote epiſcopi, qui ætate ſua vixerat aut fortè adhuc, cùm iſta de Malloſo ſcriberet, vivebat, ſibi exiſtente familiariori, per errorem appellârit.

C

ob rationes,

71 Quid quod factum eſſe poſſit, ut librarii in Gregorii, quæ ſcribebant, exemplaribus Eberegiſilum ſeu Ebregiſilum pro Evergiſlo mendosè exarârint? Utut ſit, Gregorium equidem de S. Evergiſlo, qui ante annum 450 Colonienſi eccleſiæ præfuit, loco cit. loqui, vero apparet ſimilius. Ebregiſilum enim, à quo Malloſi corpus inventum, ibidem ſcribit, capitis dolore, cùm id pulvere, è Colonienſi baſilica, quam ab incolis Sanctos Aureos vocitari ait, accepto, tetigiſſet, prodigiosè fuiſſe ſanatum, per verba, num. 35 huc tranſcripta, præmiſerat; hoc autem miraculum, non Eberegiſilo, qui ad compeſcendas monaſterii Pictavenſis turbas anno 590 miſſus fuit, ſed S. Evergiſlo, qui eccleſiæ Colonienſi ante annum 450 præfuit, veroſimiliter obvenit. Ita ſcilicet ſuadet Sancti hujus Vita, ad XXIV menſis hujus diem, quo Coloniæ Agrippinæ colitur, à Surio relata. In hac enim num. 4 ſequentia iſthæc de S. Evergiſlo leguntur verba: Poſtquam autem conſenuit, immodico capitis dolore vexatus, more ſuo ſacrata circuivit loca orandi ſtudio; cúmque ad beati Gereonis Sociorumque ejus templum, malè valentium refrigerium, perveniſſet, flexis genibus in Sanctorum memoriam, uti conſueverat, verſum illum dicere cœpit: "Exultabunt Sancti in gloria", moxque cælitùs reſponſum eſt: "Lætabuntur in cu-„bilibus ſuis." Unde intellexit, Spiritu Dei revelante, illo ipſo die ſanctos Martyres animas ſuas cælo reddidiſſe.

E

quæ hic

72 Ab eo ergò tempore uſque in præſens eodem die quotannis, ipſo agente, illorum celebratur ſolennitas. Accepit autem pulverem è Sanctorum templo, & ſanctæ Crucis exprimens ſignum, cum malè affecto capiti ſuo impoſuit, ſanuſque receſſit; etſi autem hæc narratio, quâ S. Evergiſlus immodico capitis dolore in Colonienſi S. Gereonis eccleſia, Sanctorum Aureorum nomine olim diſtincta, prodigiosè ſanatus aſſeritur, à narratione, quâ idem, ut apparet, miraculum Gregorius refert, non parùm, ut conſideranti pateſcet, in adjunctis differat, ambæ tamen quantum ad ſubſtantiam conſonant, nec eſſe videtur, cur de duobus diverſis miraculis agere putentur. Jam verò cùm ſic habeat, faciatque præterea diſcrimen, in earum adjunctis occurrens, ut S. Evergiſli biographus, qui, ſi non citiùs, certò non ſeriùs, quàm ſec. XI, floruit, miraculum, quod S. Evergiſlo obveniſſe narrat, non è Gregorio, perperàm fortaſſis intellecto, ſed aliunde accepiſſe ſit cenſendus, ſanè re etiam ipſa S. Evergiſlo id obveniſſe, ac proin de hoc, non autem de Eberegiſilo, qui ſub ſec. VI finem floruit, Gregorium per verba, quibus ab Eberegiſilo, capitis dolore prodigiosè, ut narrârat, ſanato, inventum fuiſſe Malloſi corpus, loco ſuprà cit. refert, locutum fuiſſe, vero apparet admodùm ſimile. Iſthæc autem veriſimilitudo adhuc augetur ex eo, quòd Gregorius, miraculum, de quo hic nobis ſermo, narraturus, de Eberegiſilo, cui & id & Malloſi inventionem obtigiſſe ſcribit, ſequentem loquatur in modum: Quodam autem tempore Eberegiſili, qui TUNC HUJUS URBIS (Colonienſis) ANTISTES ERAT, capitis medietas validis doloribus quatiebatur; horum autem verborum loco, ſi non de S. Evergiſlo, qui ante annum 450 obiit, ſed de Eberegiſilo, qui ſub ſeculi VI finem eccleſiæ Colonienſi præfuit ac proin Gregorii ætate floruit, imo etiam tum forſan adhuc, cùm hic illa ſcriberet, in vivis erat ſuperſtes, ſermonem facere voluiſſet, ſequentia iſthæc Quodam autem tempore Eberegiſili epiſcopi, qui ÆTATE NOSTRA HUJUS COLONIENSIS URBIS FUIT ANTISTES, aut qui NUNC

F

ADHUC

AUCTORE C. B.

adhuc hujus urbis Colonienſis eſt antiſtes &c, adhibiturus fuiſſe videatur.

allegantur, certa non ſint.

73 Hæc omnia veroſimillimè conſideràrit Gelenius, hineque miraculum, hic jam memoratum, quod Eberegiſilo, Colonienſi epiſcopo, obveniſſe, Gregorius prodit, ad S. Evergiſlum, qui integro circitèr ſeculo ante Gregorii ætatem Colonienſi eccleſiæ præfuit, in Opere ſuo de Coloniæ Agrippinenſis Magnitudine pag. 358 & ſeq. retulit; cùm autem, uti ex omnibus jam dictis liquet, ita veroſimiliter rectiſſimè fecerit, ac ſecundùm Gregorium idem Eberegiſilus, cui miraculum illud obvenit, S. Malloſi corpus invenerit, conſectarium fit, ut ſcriptor ille, dum inventionem hanc refert, de re, centum circiter annis ante ætatem ſuam geſta, loquatur, cúmque proinde in hac fidem undequaque certam atque indubitatam ſibi haud adjungat, conſectarium ulteriùs fit, primò quidem ut, cùm è dictis, ſi Malloſi corpus apud Bertunenſe oppidum fuiſſe inventum, certum non ſit, in dubium adhuc, an idem Malloſus in oppido illo paſſus ſit, revocari queat, certum pariter atque indubitatum, obtinuiſſe re ipſa illum ibidem palæſtram, undequaque non ſit; deinde

B

verò, ut adhuc, an Malloſus & Gereon unus idemque non ſit, poſſit ambigi, cùm hunc ab illo diſtingui nec cognominatum fuiſſe Malloſum, ex eo potiſſimùm noſcatur, quòd ſecundùm Gregorium Malloſus apud Bertunenſe oppidum, non autem, ut Gereon Coloniæ Agrippinæ, martyrii palmam locumque quietis ſit adeptus. Hinc porrò & ex eo, quòd Uſuardus, cui bonæ notæ Acta, Elinandæis antiquiora præluxiſſe, Sollerius ſuſpicatur, Malloſum cum Gereone confundat, eſt factum, ut Mrl. Romani hodierni ſecutus exemplum hic de Malloſo, veluti de Sancto, qui indubiè à S. Gereone diſtinguatur, tractare auſus non ſim.

ſumma tamen veriſimilitudine gaudent.

74 Verùm, etſi quidem, Malloſum & in oppido Sanctenſi occubuiſſe & à Gereone diſtingui, undequaque è jam dictis certum non ſit, veroſimillimum tamen id eſt. Etſi enim, Gereonem cognomento fuiſſe Malloſum, huncque proinde abs illo non eſſe diverſum, Uſuardus è prælucentibus ſibi, quæ Elinandæis antiquiora erant, Actis veroſimillimè didicerit, neſcitur tamen, quæ qualiave hæc exſtiterint, dubitarique non immeritò poteſt, an, qui illa

C

contexuit, pluribus ſeculis à rebus, quas complectuntur, haud abſuerit; quamvis autem Gregorius, è quo potiſſimùm, Malloſum, non Coloniæ Agrippinæ, ſed Bertunenſi in oppido ac proin, uti è ſuprà dictis conſequitur, Sanctis occiſum ac deinde ab Ebregiſilo inventum fuiſſe, habemus, longiſſimo etiam trium circitèr ſeculorum ſpatio à tempore, quo Malloſus ſubiit martyrium, abſuerit; à tempore tamen, quo ejuſdem Malloſi corpus ab Ebregiſilo repertum narrat, multo minùs fuit remotus, nec ullam de Malloſo notitiam vel meliorem, vel antiquiorem illâ, quam ſuppeditat, habemus: ut proinde Malloſum & Sanctis ſeu prope Bertunenſe oppidum ſubiiſſe martyrium, & à Gereone diſtingui, è Gregorio, ſi non prorſus certum, vero tamen ſit admodùm ſimile. Reponi quidem poteſt, monumentum litterarium nullum, quod baſilicæ, S. Malloſo in oppido Sanctenſi exſtructæ meminerit, inveniri, idque adeò per Bertunenſe oppidum, in quo Malloſum repertum baſilicamque ei fuiſſe erectam, Gregorius verbis ſuprà huc tranſcriptis refert, haud poſſe intelligi. Verùm quid tum? Nullum pariter, quod baſilicæ

D

alibi, quàm Sanctis, S. Malloſo ædificatæ, meminerit, monumentum litterarium occurrit, nec tamen hinc quiſquam concludat, nullam uſpiam baſilicam hujuſmodi exſtitiſſe. Eccleſiæ quidem, Gereoni, quem cognominatum fuiſſe Malloſum, Uſuardus prodit, Coloniæ Agrippinæ exſtructæ, non pauca monumenta litteraria meminère; aſt ea per baſilicam, in oppido Bertunenſi, utpote quod nemo umquam interpretatus ſit Coloniam Agrippinam, Malloſo, ut Gregorius narrat, erectam, nequit intelligi.

uti etiam Malloſum & Victorem eodem loco & die ſubiiſſe martyrium.

75 Nec refert, eccleſiam, in qua S. Victor ejuſque Socii Sanctis coluntur, ab eodem S. Victore, non autem à S. Malloſo, nomenclationem ſortiri; cùm enim plurimæ, quæ nomen mutàrint, eccleſiæ, ut vulgo etiam notum eſt, inveniantur, quid ni factum eſſe queat, ut Sanctenſis eccleſia, utut primùm à S. Malloſo nomen nacta, poſtea tamen à S. Victore, cùm hujus, quod fuerat inventum, corpus depoſitum in illa fuiſſet, cultuſque cultu Malloſi celebrior evaſiſſet, appellationem novam fuerit adepta? Maneat itaque, oppidum Sanctenſe per Bertunenſe,

E

in quo Gregorius occiſum baſilicaque, ſibi exſtructa, honoratum fuiſſe Malloſum, ſcribit, veroſimillimè deſignari, huncque adeò Sanctis pro fide occubuiſſe. Hinc porrò & ex eo, quòd eodem, quo Malloſus, loco Gregorii Turonenſis ætate, ut tum, teſte hoc ſcriptore, ferebat fama, quieverit S. Victor, conſectarium jam fit, ut veroſimillimè hic noſter Martyr (neque enim eum alibi, quàm ubi Gregorii ætate jacebat humatus, necatum fuiſſe, facilè in animum quis inducat) in eodem pariter, in quo ex dictis Malloſus, Sanctenſi oppido martyrii palmam ſit adeptus. Aſt, an id, ut eodem loco, ita etiam eodem die eſt factum? Præter Martyres, qui, ut Acta edenda monumentaque alia teſtantur, ſub Maximiano Sanctis fuère occiſi, nullus præterea ibidem pro fide ſanguinem fudiſſe reperitur; quod cùm ita ſit, nec hoſce diebus diverſis Faſti ſacri aliave monumenta conſignent, conſectarium modò ulteriùs fit, ut, quemadmodùm eodem loco, ita etiam conjunctim eodem die, Malloſus & Victor veroſimillimè ſint paſſi.

F

§ VI. Qua occaſione & quando Sancti ſubierint martyrium; an S. Helena corpora eorum invenerit eccleſiaſque ſuper hæc Bonnæ, Coloniæ Agrippinæ & Sanctis exſtruxerit.

Sancti, qui expeditionis in Bagaudas

Helinandus, qui legionem Thebæam ad turbas, quæ in Galliis ortæ erant, compeſcendas ad ſeſe accerſierit Maximianus, in Actis edendis num. 8 exponit, ac deinde, nonnullis adhuc interpoſitis, num. 10 ita proſequitur: Maximianus auguſtus, coadunato exercitu, permixto tamen fidelium & infidelium cœtu, feſtinus Alpium juga tranſgrediens Galliæ appropinquabat, ſoloque adventu ſuo Amando & Æliano ducibus tumultûs memorati perterritis,

A tis, ſeditionis illius tempeſtatem pertinaciter excitatam facilè ſine ſui exercitûs damno ſedabat. Comperto verò, quòd Carauſius quidam nobilis inſidias contra Romani regni fines moliretur, qui tamen procurator conſtitutus erat provinciæ, quæ eſt juxta Oceanum, ubi Franci, jam ſecundò à ſedibus ſuis expulſi, juxta Gallorum & Saxonum confinia conſederunt, miſit illuc per Rheni fluminis alveum partem ſui exercitûs, cujus militari virtute nefarius caſſaretur inceptus. In quo itinere præcipuos belli Dominici duces Gereonem, Victorem, Caſſium & Florentium felices turmæ Chriſtianorum militum ſequebantur.

occaſione martyrium ſubiiſſe.

77 *Quòd ſi itaque Helinando, qui ſtatim poſt hæc verba SS. Mauritii ejuſque Sociorum ac deinde Sanctorum noſtrorum martyrium narrat, ſtandum hic ſit, id expeditionis, in Bagaudas, qui, Amando & Æliano ducibus, arma in Romanum imperium arripuerant, paratæ, reque ipſa, mutato rerum ſtatu, in Carauſium mox ſuſceptæ, occaſione evenerit; verùm, nec Bagaudæ ſolo adventantis Maximiani metu, ut verbis recitatis Helinandus innuit, domiti fuiſſe videntur, nec excitatos abs illis motus tam properè, quàm* B *indicat, Carauſii rebellio excepit. Ita omninò ſtatuendum apparet ex iis, quæ Eutropius lib.* IX *memoriæ prodit. Ibi enim primò de Diocletiano ſic loquitur:* Ita rerum Romanarum potitus, cùm tumultum ruſticani in Gallia concitâſſent, & factioni ſuæ Bagaudarum nomen imponerent, duces autem haberent Amandum & Ælianum, ad ſubigendos eos Maximianum Herculium cæſarem miſit; qui levibus præliis agreſtes domuit, & partem Galliæ reformavit; *ac deinde hunc proſequitur in modum:* Poſt hæc tempora etiam Carauſius..... cùm ſuſpicio eſſe cœpiſſet, conſultò ab eo admitti barbaros, ut tranſeuntes cum præda exciperet, atque hac ſe occaſione ditaret, à Maximiano juſſus occidi, purpuram ſumpſit & Britannias occupavit.

ſi antè, ut ait Helinandus, conſuluerint Marcellinum Papam, haud queunt,

78 *Cùm ergò, uti ex his Eutropii verbis concludendum apparet, Maximiani in Bagaudas expeditionem non tantùm non proximè Carauſii rebellio exceperit, ſed præterea hanc inter & illam unus alterve annus interceſſerit medius, fieri ſanè non poteſt, ut expeditionis in Bagaudas paratæ moxque adverſus Carauſium, qui purpuram inopinatò induerat, converſæ occa-* C *ſione martyrium Sancti noſtri ſint paſſi. Aſt, quæres modò, anne id equidem, cùm expeditio in Bagaudas ſuſciperetur, haud evenit? Si, quod paulò ante verba, proximè hic recitata, Helinandus etiam ſcribit, re vera Sancti noſtri, priuſquam martyrio coronarentur, fecerint, res certè, cùm bellum adverſus Bagaudas moveretur, haud contigerit. Ibidem enim, B. Marcellinum, Romanum Pontificem,* qui, *ut ait*, ... navim ſanctæ Eccleſiæ, in mediis tempeſtuoſi mundi jactatam fluctibus, gubernabat, *priùs abs iis, quàm cum Maximiano, cujus poſtea juſſu pro fide necati fuerunt, adverſus Bagaudas moverent, conſultum fuiſſe, tradit; cùm autem Marcellinus ante annum 296 S. Petri cathedram haud occupârit, enimverò, ſi hunc, cùm jam, ut Helinandus innuit, eſſet Pontifex, conſuluerint, fieri nequaquam poteſt, ut, bello adverſus Bagaudas, utpote quod vel anno 285 vel certè, uti inter eruditos convenit, proximè ſequenti à Maximiano fuerit confectum, exorto, martyrium ſint paſſi.*

AUCTORE C. B.

eo tamen temporis ſpatio, quod MM. Agaunenſibus necem attulit,

79 *Verùm, etſi ſic habeat, hinc tamen moveri non debemus, ut certò Sanctos noſtros belli illius occaſione pro fide haud occubuiſſe, in animum inducamus. Ita opinor, tum quòd id, quod de Marcellino, à Sanctis noſtris conſulto, Helinandus narrat, ſit ſanè, utpote nullius, quod fide dignum ſit, monumenti antiqui auctoritate ſubnixum, admodùm incertum ac dubium, tum quòd nihil etiam aliunde obſtet, quò minùs Sancti noſtri tum, cùm expeditionem in Bagaudas Maximianus ſuſciperet, martyrium ſubiiſſe credantur. Aſt, etſi etiam ſic habeat, anne tamen re etiam ipſa id tunc evenerit, eſt admodùm dubium, uti ex iis, quæ jam nunc de tempore, quo Sancti noſtri paſſi ſunt, ſum dicturus, fas erit colligere. Univerſi legionis Thebææ milites, quos vel fuga vel abſentia immani Martyrum Agaunenſium ſeu SS. Mauritii ejuſque Sociorum cædi fecerat ſuperſtites, veroſimillimè haud diu poſt hanc, uti apud nos ad* IV *Octobris diem in Commentario, Trevirenſium MM. Actis præmiſſo, num. 92 probatur, è medio fuère ſublati; cùm autem id ita ſit ac ex illo legionis Thebææ militum numero Sancti noſtri, ſi non omnes, partim ſaltem, uti è jam ſuprà dictis liquet, probabiliter exſtiterint, conſectarium ſit, ut veroſimillimè & hi pariter haud* E *diu poſt Martyrum Agaunenſium cædem fuerint occiſi. Hinc porrò ulteriùs jam conſequitur, ut, cùm annus, quo Agaunenſes ſubierint martyrium, ſat exploratus haud habeatur, annum quoque, quo Sancti noſtri paſſi ſint, ignorari, ſit neceſſe.*

quodque ab anno 285 vel 286 ad 297 excurrit, veroſimillimè paſſi ſunt;

80 *Verùm, etſi id ita ſit, eo equidem temporis ſpatio, quod ab anno 286 aut etiam ab anno 285, ſi jam tum, ut Pagius in Criticis vult, bellum Bagaudicum fuerit confectum, uſque ad annum 297 effluxit, occiſos fuiſſe Agaunenſes Martyres, veroſimillimum efficiunt, quæ apud nos in Comment., proximè laudato, §* VII *diſputantur; cùm autem id ita habeat, nec quidquam, ut tempus, quo illi ac proin & Sancti noſtri pro fide occubuerint, ſat tutò propiùs definiatur, inveniam, hinc ego horum martyrium, quòd præterea, id aliquot etiam annis poſt dictum temporis ſpatium haud accidiſſe, undequaque certum non ſit, latiori tantummodò modo ſub Diocletiano & Maximiano, quorum poſterior, cùm anno 284 aut ſequenti cæſar fuiſſet creatus, ab anno deinde 286, è cæſare auguſtus factus, unà cum priori ad annum uſque 305 Romano imperio præfuit, ſignavi. Rationes quidem, quæ Martyres Agaunenſes ac proin & Sanctos noſtros ſuprà memorato temporis ſpatio potiùs, quàm poſt ſub ſec.* IV *initium martyrio fuiſſe affectos, ſuadent, contemnendæ neutiquam ſunt; aſt, etſi ſic habeat, rem equidem certam haud efficiunt, cùmque in Opere noſtro, loco ſuprà cit., dilucidè ob oculos ponantur, eò ego, ne, ſi hic à me repetantur, actum agam, lectorem, eas videndi ac expendendi avidum, remitto, ac nonnulla modò etiam de die, quo Sancti noſtri paſſi ſint, adjungo. Ab Uſuardo quidem, aliiſque martyrologis non paucis ac ab ipſiſmet, qui Martyrologium Romanum hodiernum reformârunt, eruditiſſimis viris Sancti noſtri una eademque hodiernâ die annuntiantur.*

81 *Verùm, etſi res ſic habeat, eos tamen tunc omnes pro fide occubuiſſe, credere vix ſinit locorum, quibus* Victor ac Socii ejus,

E Calliuſque

AUCTORE C. B.

etſi autem S. Gereon, qui veroſimillimè aTio,

Calliuſque item & Florentius cum pluribus aliis paſſi ſunt, haud parva invicem diſtantia, ut Helinandus in Actis edendis num. 23 rectè obſervat. Eadem porrò ratio facit, ut una eademque die hodierna tam S. Gereonem ejuſque Socios, quàm S. Victorem ejuſque itidem Socios fuiſſe occiſos, ſit pariter creditu oppido difficile; etſi autem Hieronymiana apographa, ùt ſuprà docui, alio die Martyres, cum S. Gereone Coloniæ Agrippinæ paſſos, alio S. Victorem ac Malluſium cum Sociis 330 rectè celebrent, hoſce tamen & SS. Callium ac Florentium una eademque hodierna die, non ſecùs ac multi alii Faſti ſacri, perperam, uti è jam dictis videtur, commemorant, nec, ùt apparet, Martyrum Colonienſium annuntiationem Callii & Florentii, qui Bonnæ paſſi ſunt, annuntiationi, decima hiſce, nona aut octava illis aſſignata Octobris die, rectè præponunt. Cùm enim, qui, ut Sanctos noſtros occiderent, à Maximiano miſſi erant, ſecundo Rheno inſtituerint iter, fuiſſe abs illis priùs, quos Coloniæ Agrippinæ, quàm quos Bonnæ reperère, occiſos, ecquis, quæſo, qui Bonnæ, dum Rhenus deſcenditur, Coloniam Agrippinam ſubjici, conſiderârit, in animum facilè inducat?

B

quàm S. Victor, die occubuerit, x Octobris, ut apparet,

82 Et verò S. Gereonem ejuſque Socios, non IX, ſed veroſimiliùs X Octobris die pro fide occubuiſſe, in animum induco. Rectène, an ſecùs, è jam nunc dicendis pateſcet. S. Evergiſlus, ſuprà laudatus Colonienſis archiepiſcopus, capitis dolore in Colonienſi S. Gereonis ejuſque Sociorum templo prodigioſè ſanatus, ſanctos illos Martyres eo ipſo die, quo id ſibi accidit, olim ſubliſſe martyrium, divinitus fuit edoctus hincque cultu annuo ſolenniter eoſdem ſanctos Martyres tum coli præcepit. Ita verbis, num. 71 & ſeq. huc tranſcriptis, docet nos S. Evergiſli biographus, qui præterea ibidem addit, ſolennitatem illam quotannis uſque ad ætatem ſuam fuiſſe eodem die repetitam. Verum quo tempore quove ſeculo hæc figenda? Haud citiùs, ni fallor, quàm ſec. IX jam labente. Etſi enim is ſcriptor certò non ſeriùs quàm ſeculo XI, ac forſan etiam, ùt jam ſuprà inſinuavi, aliquanto floruerit citiùs, ferè tamen ubique de S. Evergiſli geſtis admodùm jejunè loquitur, nec ullum è miraculis, quæ magno numero à Sancto illo patrata affirmat, nominatim recenſet, ut facere plerùmque ſolent, qui tribus quatuorve ſeculis aut certè diutiſſimè à rebus, quas narrant, abſuère. Jam verò cùm hæc ſic habeant, ac ſec.

C

IX Coloniæ Agrippinæ ad X Octobris diem S. Gereon ejuſque Socii, utpote tum ibidem à Floro, Adone, Uſuardo aliiſque martyrologis antiquis, qui ſeculo iſto floruère, annuntiati, cælitum honoribus quotannis fuerint affecti, enimverò, cùm id prætereà eo ipſo die, quo eos ad cælum migrâſſe, S. Evergiſlo divina revelatione, ùt dictum, innotuit, uſque ad laudati biographi ætatem ſeu, uti è jam dictis ſequitur, uſque ad ſeculum IX Coloniæ Agrippinæ obſervatum ſemper quotannis fuerit, conſectarium ſit, ut illi Sancti noſtri eadem decima Octobris die ſanguinem pro fide effuderint.

ſit paſſus, id tamen certum non eſt.

83 Verùm, etſi ſic habeat, rem tamen, quòd S. Evergiſli biographus, cui ſoli innititur, fidem ſibi integram in rebus, quas de Sancto illo, ab ætate ſua plurimùm remoto, refert, haud quaquam, quemadmodùm è jam dictis nemo non ſtatuet, adjungat, nec revelationibus particularibus, utpote quibus ſubinde

D

nonnihil humani immiſceatur, ſut tutò facta hiſtorica queant ſuperſtrui, pro certa atque indubitata haud reor habendam. Fuiſſe itaque S. Gereonem ejuſque Socios die X Octobris occiſos, veroſimilius quidem, at non certum, ob biographi S. Evergiſli auctoritatem apparet; cùm autem dies, quo illi Sancti noſtri pro fide occubuerint, ex Hieronymianis apographis, quòd hæc tam in S. Gereone ejuſque Sociis, quàm in aliis Sanctis noſtris annuntiandis ſint admodum, ùt dictum, confuſa ac turbata, certò etiam determinari haud queat, eoſque omnes, alii Faſti ſacri non aliam, ùt apparet, ob cauſam, quàm quod in celeberrima, ubi coluntur, Colonienſium urbe hodie id fiat, una eademque hac die celebrent, hic pariter plura, ut vel Faſtorum illorum vel Hieronymianorum apographorum ope diem, quo ſeu S. Gereon ejuſque Socii, ſeu alii Sancti noſtri paſſi ſint, certiùs definiam, haud adduco, ac quo die S. Victor ejuſque Socii, itemque quo die SS. Callius & Florentius eorumque Socii pro fide occubuerint, in medio relinquens, ad alia modò progredior.

84 S. Gereonis ejuſque Sociorum corpora in puteum fuiſſe poſt martyrium projecta, ac poſt ſuper hæc eccleſiam, quæ ab auro, quo emicabat, Ad Sanctos aureos fuerit vocata, exſtruxiſſe S. Helenam, Helinandus, cui etiam quantùm ad eccleſiam, in S. Gereonis ejuſque Sociorum honorem à Sancta illa exſtructam, dux Adolphus in Ms. Sanctenſi, ſæpiùs jam laudato pag. 101 & ſeq., Cratepolius in Archiepiſcopis Colon. pag. 4 itemque in ſuo Epiſcoporum totius orbis Catalogo pag. 135, Hermannus Fleyus in Circuli Weſtphalici Annalibus pag. 288 & ſeq., ac denique Miræus in Faſtis Belgicis & Burgundicis pag 586 & ſeq. conſentiunt, in Actis edendis num. 19 & ſeq. tradit. Id porro pariter teſtantur verſus, in ſacri iſtius ædificii frontiſpicio, aureis litteris, ùt ait loco cit. Miræus, expreſſi, quorum duo priores ſic ſonant:

nec etiam, in Sanctorum noſtrorum honorem Coloniæ Agrippinæ,

Regibus exemplum ſacroque cariſmate plena
Condidit hoc templum ſancti Gereonis Helena;

Gelenius autem de Coloniæ Agrippinenſis magnitudine lib. 3, ſyntagmate 2, § 1 etiam adjungit, ædi iſti ſacræ miniſtros quoque, qui divinas laudes perſolverent, fuiſſe à ſancta illa Conſtantini Magni matre deputatos. Audi, qui ibidem de ſacro iſthoc ædificio loquatur.

F

Huic, *inquit*, inter Colonienſes eccleſias proxima eſt à metropolitana dignitas, origo verò etiam auguſta & omninò regalis, utpote ſub initia quarti ſæculi à Chriſto nato, ab auguſta Fl. Helena, Conſtantini Magni auguſti matre, magno in divos Thebæos & Mauros milites affectu pietatis exſtructa Opere regio ac raro, quippe præcelſæ in modum vaſtæ turris aut arcis & octogonæ, & quæ tanto, cum res Coloniæ integræ manerent, auri fulgore emicabat, ut muſivâ foris & intus elegantiâ AD AUREOS MARTYRES dici meruerit; quod nomen ante annos mille teſtatum à Gregorio Turon. lib. 1 Mirac. cap. 62 uſque ad noſtra tempora, ſplendore illo plurimum imminuto, tamen adhæret apud eruditos.

Bonnæ

85 Neque verò ſolùm B. illa templorum fundatrix Helena muros, limina & tecta hujus loci conſtituit, ſed etiam clerum collectum, ut reor, ex Orientalis diſciplinæ viris, religione

præ-

AUCTORE C. B.

A præſtantibus, quorum munus erat à conſuetudine hominum noctu ac interdiu ſecretos ac clauſtro communi clauſos, Pſalmis aliiſque ſacris modis Deum laudare, Scripturis ſacris invigilare, & interiori hominis ſtatui reformando ad Chriſti ſimilitudinem ſeſe dedere: id ut ita arbitrer, movet me cumprimis, quòd conſtet in hac eccleſia ante S. Benedicti ætatem abbates præfuiſſe, ex quorum ſucceſſione eſt S. Maurinus, de quo in S. Panthaleonis baſilicæ laudibus plura dicenda erunt. *Ita ille; quòd ſi porrò, quæ præterea dux Adolphus, Cratepolius & Fleyus locis ſuprà citt. memoriæ produnt, veritati conſonent, S. Helena non tantùm Coloniæ Agrippinæ* S. Gereoni *ejuſque Sociis, verùm etiam Bonnæ & Sanctis, hic quidem* S. Victori *ejuſque Sociis, illic verò* SS. Caſſio & Florentio *aliiſque, qui cum hiſce paſſi ſunt, pluribus eccleſiam, defoſſis, quæ utrobique repererat, in ſacris, quæ erigebat, ædificiis Martyrum corporibus, exſtruxerit. Ac primò quidem dux Adolphus, eccleſiam per eam Bonnæ ſuper* SS. Caſſii & Florentii *aliorumque corpora fuiſſe exſtructam, in Ms. Sanctenſi pag.* 101 *luculentiſſimè tradit.*

B — *& Sanctis ſupra illorum corpora eccleſiam*

86 *Verba, quibus id facit, hæc ſunt:* Deinde (*S. Helena*) verſus Rheni fluvium deſcendens devenit ad Veronam civitatem, quæ nunc (*ſuprà hac de re dicta videſis*) Bonna dicitur, ibique de præclara Martyrum Thebæorum legione Caſſium, Florentium, Malluſium (*de hoc adducta num.* 64 *conſule*) ſuoſque commilitones, præfatos ante paucos annos repperit à Maximiani militibus trucidatos, & in rure tellureque non ſacrata cognovit hos humatos, quos de ſuis ſedibus effoſſos ac levatos decentiſſimè commendavit ſepulturæ, deſuper eccleſia fabricata, ſed à poſteris poſtmodum propter crebreſcentia Martyrum miracula ſpatioſius dilatatâ. *Nec minùs dilucidè, fuiſſe quoque ab eadem Helenâ eccleſiam ſuper* S. Victoris *ejuſque Sociorum corpora Sanctis erectam, memoriæ prodit, in dicto Ms. pag.* 102 *& duabus ſeqq. ſic ſcribens;* Demùm præmemorata regina (*S. Helena nimirum*) Deo atque ſuis Martyribus propter officia beneficiaque, reliquiis eorum præſtita, plurimùm placens & hominibus honorata, de Colonia deſcendit ad Troiæ Minoris, quæ Xanctis (*num.* 2 *& quatuor ſeqq. videſis*) appellata eſt, mœnia; quorum perſcrutans & inveſtigans abſcondita repperit xenia margaritarum plurimarum, ſcilicet corpora Martyrum diverſa inter paluſtria demerſa ſeu recondita. Nam præclarorum Chriſti militum, primicerii videlicet Victoris invicti cum trecentis triginta commilitonibus illuſtribus ſuprà memoratis de Thebæorum germine juxta dictam Troiam Minorem Germaniæ peremptorum corpora, locis humentibus ac paluſtribus injecta velut oblivioni tradita per reginam mox inventa, reverenterque detecta ſunt à requirentibus, atque per oſtenſionem ſeu ſignificationem divinam, cunctis cernentibus & credentibus, agnita. Quæ quidem corpora devotè collecta ſubtus fundamentum baſilicæ, per eamdem reginam deſuper exſtructæ, pro decentibus reliquiis ſunt repoſita anno Domini trecenteſimo ſeptimo vel circitèr, ita quòd præfata Sanctorum corpora per paludes & humida prata ferè viginti annos inhumata jacuerunt.

C

à S. Helena fuiſſe exſtructam.

87 Verùm quoniam prænotata regina, beata ſcilicet Helena, circa collectionem corporum Martyrum jam dictorum fuiſſet occupata, ſed & de conſtructione baſilicæ pro tantorum Chriſti Militum veneratione redderetur anguſtata non minimè, ne divinus cultus impediretur ab illis, ordinato clero, fecit in una parte paludis feſtinatò conſtrui capellam, quatenus in eadem divinum celebraretur officium, quoaduſque principalis eccleſia, ſolenniter inchoata, per eamdem devotam reginam perficeretur; & fuit dicta capella in modum crucis formata, & ut ad ipſam per duodecim vel circitèr gradus aſcenderetur ordinata; & hoc ideò quia ſitus loci dictæ capellæ reumaticus erat & aquaticus; propter quod inferiùs fieri juſſit concavitatem quamdam ſubterraneumque conductum, magnis ſtratum lapidibus, ut aqua paluſtris, guttatim per terræ venas influens, per hunc meatum faciliùs efflueret & paulatim dilaberetur, ne pavimentum capellæ ſuperiùs pedibus calcantium lubricum humidumque redderetur; de cujus capellæ mutatione ſeu tranſpoſitione poſteà dicetur. *Hactenus Adolphus; quod autem ad Fleyum & Cratepolium jam ſpectat, prior eccleſiam Bonnæ in* SS. Caſſii & Florentii *honorem à S. Helena exſtructam, poſterior fuiſſe etiam eccleſiæ canonicorum ſeu clericorum collegium abs illa adjunctum, prodit, amboque Sanctis fuiſſe ab eadem ſancta Helena & eccleſiam in* S. Victoris *ejuſque Sociorum honorem erectam & collegium ſeu canonicorum ſeu clericorum ei adjectum, docent.*

E

88 *Nec ab illis, quibus etiam dux Adolphus, utpote à S. Helena in Sanctenſi, quam hæc exſtruxerit, eccleſia clerum etiam ordinatum fuiſſe, mox huc tranſcriptis verbis inſinuans, neutiquam adverſatur, Miræus in Faſtis Belgicis & Burgundicis diſſentit. In hiſce enim ad* XVIII *Auguſti diem, quo S. Helena Martyrologio Romano inſcribitur, de ea primò ſic ſcribit:* Sanctis in Clivia collegium canonicorum in honorem S. Victoris & aliorum CCCXXX Martyrum Thebææ legionis, eo loci pro Chriſto occiſorum, inſtituit; *ac deinde ad* X *Octobris diem, quo* S. Victorem *ejuſque Socios Martyrologium Romanum celebrat, ſequentia iſthæc, narrato horum martyrio, verba ſubjungit:* Quorum quidem Martyrum oſſa S. Helena, Conſtantini Magni imp. mater, poſteà è paludibus collecta, in loculis condidit, & æde ſacra collegioque canonicorum in Coloniæ Traianæ ruinis..... (*in quibus ſcilicet, ùt Miræus putavit, Sanctenſe exſtat oppidum*) honoravit. *Aſt, an verè S. Helena Bonnæ, Sanctis & Coloniæ Agrippinæ eccleſias in Sanctorum noſtrorum honorem erexerit, modo diſpiciamus ac ab eccleſia Sanctenſi ducamus initium. In Opere noſtro de S. Helena ad* XVIII, *quo hæc in Martyrologio Romano hodierno recolitur, Auguſti diem actum jam eſt, ibique, an Sanctis collegium canonicorum in* S. Victoris *Sociorumque ejus honorem inſtituerit, in Commentario prævio num.* 96 *revocatur in dubium. Ac primò quidem, cùm S. Helena, ùt* Papebrochius *die* XXI *Maii in Commentario hiſtorico de S. Conſtantino Magno pag.* 29 *oſtendit, non niſi poſt annum* 312 *videre Gallias potuerit, conſectarium ſit, ut, ſi verè inſtituerit Sanctis canonicorum collegium, eccleſiamve exſtruxerit, id certè, quod proin & de eccleſiis, quas Bonnæ & Coloniæ Agrippinæ ædificârit, dicendum, ante dictum annum* 312 *haud fecerit.*

pro certo,

F

89 *Verùm, an re ipſa Sanctis in* S. Victoris *Sociorumque ejus honorem eccleſiam erexerit ac*

uti hic ducta

AUCTORE C. B.

proin etiam, an collegium canonicorum ibidem inſtituerit, rectiſſimè revocatur in dubium; imò verò in S. Victoris ejuſque Sociorum honorem eccleſiam à S. Helena Sanctis haud fuiſſe exſtructam, ex iis, quæ Gregorius Turon. lib. 1 de Gloria Martyrum cap. 63 ſcribit, veroſimillimum apparet. Fuiſſe enim ab Eberegiſilo, qui ſub ſec. VI finem eccleſiæ Colonienſi præfuit, ſeu potiùs, ùt ſuprà num. 72 oſtendi, à S. Evergiſlo, qui, ſeculo V media ſui parte nondum elapſo, eamdem eccleſiam rexit, baſilicam S. Malloſo in Bertunenſi oppido erectam, ſcriptor ille (verba ejus num. 60 & ſeq. huc tranſcripta videſis) ibidem docet; cùm autem anteà, ùt addit, oratorium dumtaxat, in quo S. Malloſi nomen invocabatur, in dicto oppido exſtiterit, ac per id, ùt ſuprà monſtravi, veroſimillimè haud aliud quàm Sanctenſe debeat intelligi, conſectarium fit, ut Sanctis, ſi Gregorio ſtandum ſit, ante ſeculum VI aut certè ante ſeculum V eccleſia ſeu baſilica, quæ S. Malloſo ſacra eſſet, haud exſtiterit. Hinc porrò, cùm eccleſia ſeu baſilica, quæ Sanctis ſeculo V aut VI S. Malloſo fuit exſtructa, veroſimillimè, ùt ſuprà docui, alia non ſit, quàm ibidem exſtans

B

S. Victoris eccleſia, quæ pòſt abs hoc, cùm primùm à S. Malloſo habuiſſet nomen, appellationem fuerit ſortita, ulteriùs jam conſequitur, ut hæc ſeu Sanctenſis S. Victoris eccleſia, utut ſæpiùs, cùm ruinam paſſa fuiſſet, modò reædificata, primò tamen ante ſeculum V aut VI exſtructa haud fuerit, ac proin ut ejus ſtructura S. Helenæ, utpote certò ante ſeculum IV medium vità functæ, haud poſſit adſcribi.

ſuadent,

90 Erit quidem fortaſſis, qui reponat, certum equidem non videri, eccleſiam, quæ Sanctis ſec. V aut VI S. Malloſo fuit exſtructa, aliam non eſſe quàm ibidem exſtantem S. Victoris eccleſiam, quæ pòſt abs hoc Sancto, cùm primùm nuncupata à S. Malloſo fuiſſet, nomenclationem acceperit; verùm etſi id ita ſit, imò etſi etiam certum foret contrarium, nec hinc tamen, Sanctenſem S. Victoris eccleſiam à S. Helena ac proin ante ſeculum VI aut etiam V fuiſſe ædificatam, veroſimile, ſpectatis iis, quæ Gregorius narrat, evaſerit. Etſi enim hic ſcriptor, S. Victorem in Bertunenſi ſeu, ùt è ſuprà dictis ſequitur, Sanctenſi oppido ætate ſua jacuiſſe ſepultum, è fama (adi iterum ſuprà huc tranſcripta ejus verba) memoriæ prodat, eccleſiæ tamen, quæ tum ibidem à S. Victore fuerit vocata, haud meminit; quod tamen, cùm vel oratorii, in quo S. Malloſi nomen invocabatur, mentionem faciat, omiſſurus haud fuiſſe videtur, ſi re etiam ipſa tum ibidem eccleſia, quæ à S. Victore nomen fuiſſet ſortita, exſtitiſſet. Et verò, cùm Gregorius, ætate ſua nondum, quo oppidi Bertunenſis ſeu Sanctenſis loco Victor jaceret, revelatum fuiſſe, adjungat, vel hinc contrà, tum ibidem eccleſiam, quæ à S. Victore nuncuparetur, nondum exſtitiſſe, ac proin Sanctenſem S. Victoris eccleſiam à S. Helena ædificatam haud fuiſſe, veroſimile evadit. Hinc porrò etiam jam corruit, aut ſaltem admodùm dubium redditur, quod de canonicorum collegio, ibidem per S. Helenam inſtituto, poſſeſſionibuſque ac variis privilegiis, ædi iſti ſacræ, à Conſtantino Magno, qui anno 337 obiit, conceſſis, Miræus hodie in Faſtis ſuprà laudatis è Stephani Pighii, canonici Sanctenſis, Hercule prodicio commemorat.

C

91 Ad Colonienſem S. Gereonis ejuſque Sociorum eccleſiam modò accedo. Veroſimillimè hanc jam inde à ſec. V exſtitiſſe, ex iis, quæ num. 71 & ſeq. diſſerui, conſequitur, nec, quò minùs jam inde etiam à ſec. IV exſtitiſſe credatur, quidquam obſtat; verùm, etſi id ita ſit, hinc tamen, fuiſſe illam à S. Helena ædificatam, miniſtriſque ad Dei ſervitium deputatis inſtructam, haud rectè intuleris. Neque verò id à ſancta Conſtantini Magni matre factum, indubitanter quis credat, qui nulla prorſus ſat antiqua, quibus res probetur, monumenta invenire, conſiderârit. Atque hinc in jam ſuprà laudato, qui S. Helenæ Actis præmittitur, Commentario num. 97 Pinius, proximè huc tranſcriptis, quæ pariter recitat, Gelenii verbis ſequentia iſthæc meritò ſubjungit: Quæ omnia ſi ab eruditis credi velint Colonienſes tamquam vera, non referri dumtaxat, ſed probari debent. Ceterùm cùm ſic, quæ de S. Gereonis eccleſia, per S. Helenam exſtructa, clericiſque in hac ad divinum ſervitium deputatis, Gelenius affirmat, idcircò dumtaxat, quòd monumentis antiquis ſuffulta non ſint, haud immeritò revocentur in dubium, pro dubiis pariter quæcùmque de Bonnenſi eccleſia, per eamdem S. Helenam exſtructa canonicorumque collegio, in hac inſtituto, ſeu à Cratepolio ſeu ab aliis narrantur, eamdem ob cauſam ſunt habenda.

eſt habendum.

B

PASSIO,

Auctore Helinando a, Ordinis Ciſtercienſis monacho.

a

Ex codice Muſæi noſtri ſignato PMS. 159, cum Ms. Audomarenſi & editione Surii collato.

PROLOGUS.

Qua ratione de Martyribus, hìc propoſitis, tractaturus ſit auctor, exponit.

F

Thebæi Martyres, qui hodie ſimul coluntur,

THebræorum Martyrum ſacratiſſimam legionem b hodierna die feſtivis attollere laudibus ammonemur, in qua precioſiſſima ſanctæ illius ſodalitatis pignora, Gereonem, Victorem, Caſſium & Florentium, cum eorum Sociis veneramur. Neque enim ſecernuntur in gaudio retributionis, qui nullo modo diſſenſerant glorioſæ conſtantia paſſionis.

b

etſi haud eodem die & loco, eàdem tamen conſtantià ſunt paſſi.

2 Nam quamvis non uno die c, nec eodem loco martyrii gloriam ſuſciperent, tamen ſecundùm Apoſtolum, erat illis unus Dominus, una fides, unum baptiſma, unus Deus & pater omnium, qui eſt ſuper omnes & per omnia Deus in ſecula benedictus d: cui ſimul omnes uno conſilio, una devotione, felici perſeverantia adhærebant, implentes actu Pſalmiſtæ verba, dicentis: "Mihi autem adhærere Deo bonum „eſt, ponere in Domino Deo ſpem meam e." In qua

c

d

e

A quæ conſtanter & unanimiter ſummam charitatem, quæ Deus eſt, corde credentes ad juſtitiam, ore autem confitentes ad ſalutem, hanc Apoſtolicam conſtantiam ſedulò voluntate & moribus meditabantur: Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? Tribulatio? an anguſtia? an perſecutio? an fames? an nuditas? an periculum? an gladius *f*? Subſequentes etiam certam
f fiduciæ ſuæ cauſam: Sed in his omnibus, inquiunt, ſuperamus propter eum, qui dilexit
g nos *g*.

Horum Acta non plenè,

3 Nec moveat quenquam, quod in hac noſtræ Thebaidis ſerie geſta beatorum Martyrum & ſacroſancta pro fide Chriſti certamina plenâ ratione ſecundùm morem hiſtorias texentium non perſolvimus: cùm id nobis ſit hoc ſermone propoſitum, ut nobiſcum pariter ad ſpiritale gaudium corda provocemus auditorum: quatenus Supernorum accenſi deſiderio, plùs appetant per charitatem ædificantem ad Martyrum ſocietatem proficere, quam per ſcientiam inflantem ab æterni gaudii delectatione deficere.

ſed ſummatim duntaxat ſe relaturum, auctor affirmat,

4 Sed quia mos eſt humani ingenii tarditati, ut ab exteriorum cognitione quærat, quod arcano cordis imprimatur, quaſi aliter ad rationem, niſi per ſenſibilium & imaginabilium rerum ducatum, non poſſit aſſurgere, ut hoc ſit, quod Apoſtolus dicit, Non prius, quod ſpiritale eſt,
h ſed animale: deinde quod ſpiritale *h*. Moveamus & nos, ſecundùm quod audivimus, quaſi hiſtoriam, non quidem ex ordine ſingula complectentem, ſed ſummatim quædam neceſſariora* chronographiæ more perſtringentem de ſanctiſſimis hujus legionis angelicæ tyronibus, Gereone videlicet, Victore, Caſſio, Florentio & eorum Sociis, univerſo orbi terrarum meritò venerandis, qui ſua, ut ita dicam, mortis victoria, ſecuritatis & pacis ſucceſſus jucundiſſimos comparaverunt.

*Sur. neceſſaria

nonnullaque de divina erga eos providentia præfatur.

5 Hos inſignes Triumphatores mirabilis & provida omnipotentis Dei diſpenſatio poſt victorioſiſſimam beati Mauritii paſſionem, adeò, quantum humanæ datur indagationi conjicere, ſpe gaudentes, in tribulatione patientes, mora, quâ voluit, reſervavit, ut, quò plus in lachrymis ſeminarent, eò jucundiùs fructum perennis lætitiæ meterent, &, quantò latiùs exempla ſuſcepti pro Chriſti nomine laboris in confeſſione
C ipſius extenderent, tantò plures ad imitationem ſuæ conſtantiæ & magnanimitatis accenderent: cùm tamen ipſi corda ſurſum habentes apoſtolico illo ferverent deſiderio, quo dicit: Cupio diſſolvi & eſſe cum Chriſto, multò enim me-
i lius eſt *i*. Nam in brevi poſt patratum eorum martyrium pauciſſimi in ea, quâ paſſi ſunt, provincia remanſerunt, qui non hoc ipſum ardenter expeterent, quod in eis dudum obſtinatis pectoribus exhorrerent, quaſi arcta ipſa via priùs non eſſet commeabilis, quæ tot fuiſſet præcedentium trita veſtigiis.

ANNOTATA.

a *Quis hic ſcriptor exſtiterit, quandonam floruerit ac quam fidem mereatur, in Comment. prævio num. 14 & tribus ſeqq. expoſui.*

b *De hac apud nos potiſſimùm jam actum ad* XXII *Septembris diem, quâ S. Mauritius ejuſque Socii, Agauni martyrium paſſi, in Mrl. Rom. hodierno ſignantur.*

c *Adi Comment. præv. num.* 81.

d *Ad Epheſ. cap.* 4, ℣. 5 & 6.

e *Pſalm.* 72, ℣. 28.

f *Epiſt. ad Rom.* 8, ℣. 35.

g *Ibid.* ℣. 37.

h 1 *ad Corint. cap.* 15, ℣. 46.

i *Ita ferè ad Philip. cap.* 1, ℣. 23.

CAPUT I.

Sanctorum in fide conſtantia ac martyrium.

Maximianus, qui unà cum Diocletiano in Chriſtianos

IGitur dum Incarnationis Dominicæ annus ferè primus poſt ducenteſimum & nonageſimum verteretur, Diocletianus imperator trigeſimus tertius ab Octaviano Auguſto primo, cujus imperii anno quadrageſimo ſecundo ſingularis eadem nativitas per Mariam perpetuam virginem adminiſtrata eſt, Maximianum, cognomento Herculium, primò cæſarem, deinde conſortem ſibi totius regni fecit, & Auguſti nomine & potentiâ ſecum pariter ſublimavit *a*. Quorum ſævitia tanta contra Chriſtianos incanduit, ut ille in Oriente, iſte in Occidente circunquaque eccleſias Dei vaſtarent, nemini de grege Domini parcerent, nomenque Chriſtianum funditus exſtirpare ſtuderent. Sed divino nutu, quomodò tunc laboratum fuerit in ſemine, poſtea factum eſt manifeſtum in germine. a E

decimam perſecutionem, ceteris immaniorem, excitavit.

7 Hæc enim perſecutio, à Nerone decima, cæteris immanior & diuturnior fuiſſe perhibetur, ita ut uſque ad decem annos, in incepta crudelitate permanens, extenderetur. Quam mox ſubſecuta eſt ruina vehemens & perpetua deſtructio idolorum, cùm per totum orbem pax eccleſiis Dei reddita, ipſos etiam, quos dudum inimicos aſperrimos pertulit, jugo fidei Catholicæ ſubdidit, in morem decimæ Ægyptiacæ plagæ, quæ, ſicut primogenitorum omnium ſubita morte ſæviſſima, ita & ultima, populum Domini non ſolùm liberum abire permitti, verùm etiam auctum pecunia, ut feſtinaret, vehementiſſimè compelli fecit. Cujus rei gratiâ ſi quid poſt hanc Chriſtianorum perſecutionem exemplatum fuerit, in antiquis eccleſiarum ædificiis apud nos adhuc cernere licet. F

Thebæos milites, orta in Galliis ſeditione, accerſit.

8 Cùm ergò in Galliis pernicioſus tumultus contra Romanum imperium excreviſſet *b*, Maximianus apud Italiam collecto exercitu, Thebæos milites, Mauricium, Gereonem, Victorem, b
aliosque ejuſdem ordinis viros, jam Sacramentis veræ fidei & ſalutaris Baptiſmatis per Hieroſolymitanum antiſtitem *c* initiatos, in auxilium accerſivit. Qui protinus, ut erant militari virtute exercitati, præceptis imperatoriis obſequentes, ſinguli cum ſuis ſequacibus armis bellicis inſtructi, conſilio divino muniti, ſeſe in eandem expeditionem unanimiter contulerunt. Deinde colloquium expetentes beati Marcellini Romani Pontificis, qui poſt beatum Petrum Apoſtolum viceſimus octavus, ante S. Sylveſtrum, ejuſdem Sedis præſulem, quartus, navim ſanctæ Eccleſiæ in mediis tempeſtuoſi mundi jactatam fluctibus gubernabat: ab eo quomodò ſub armis Romanæ militiæ, Chriſtianæ religionis conſervanda eſſet innocentia, didicerunt *d*, ejuſque doctrinæ perſpicuam veritatem uſque ad finem boni certaminis invicta fidei juſtitia ſervaverunt. c d

9 O beatus & ſacer ille conventus expeditorum

A. Heliando. Hi, quamvis Imperatori ſervire parati, Chriſto fidem ſervare voluerunt,

torum in procinctu militum, qui bellum quidem extrinſecus per obedientiam, pacem intrinſecus per innocentiam cogitabant, qui ad expugnandos Romanæ pacis inimicos arma ferebant, ad reſiſtendum contra præmeditatas injurias, non ferri, ſed fidei arma firmiſſima præparabant. Nam hanc ſuam Domino generaliter dicavêre concordiam, ut contra hoſtes publicos edictis imperatoriis obedirent; contra ſuſceptæ fidei religionem, imperatorem nullum agnoſcerent, pluſque vellent pro Chriſto vitam temporalem perdere, quàm vitam æternam, Chriſtum Deum negando, temporaliter vivere. Nimirum unctione ſancti Spiritus edocti, recolebant verba Veritatis, quæ de ſuis diſcipulis ad Patrem loquitur, dicens: Hæc eſt autem vita æterna, ut cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Jeſum Chriſtum *e*. Optabant ſimul anhelanti deſiderio citiùs in ſe perfectum iri orationem illam Domini, dicentis: Pater, volo, ut, ubi ego ſum, ibi ſit & miniſter meus.

hincque, cùm jam Maximianus in Galliam

10 Deinde Maximianus Auguſtus *f*, coadunato exercitu, permixto tamen fidelium & infidelium cœtu, feſtinus Alpium juga tranſgrediens, Galliæ appropinquabat, ſoloque adventu ſuo Amando & Æliando ducibus tumultus memorati perterritis, ſeditionis illius tempeſtatem pertinaciter excitatam, facilè ſine ſui exercitus dampno ſedabat *g*. Comperto verò, quod Carauſius quidam nobilis, inſidias contra Romani fines imperii moliretur *h*, qui tamen procurator conſtitutus erat provinciæ, quæ eſt juxta Oceanum, ubi Franci, jam ſecundò à ſedibus ſuis expulſi, juxta Gallorum & Saxonum confinia conſederunt, miſit illuc per Rheni fluminis alveum partem ſui exercitus *i*, cujus militari virtute nefarius caſſaretur inceptus.

Gereonem aliosque ex illis præmiſiſſet,

11 In quo itinere præcipuos belli Dominici duces, Gereonem, Victorem, Caſſium & Florentium felices turmæ Chiſtianorum militum ſequebantur. Interea Maximianus, ferociſſimus Chriſtiani nominis perſecutor, & tali tantoque agmine indigniſſimus ductor, ſtatuto juxta radicem Alpium zeli idolo, in loco, quem dicunt Octodorum *k*, præcepit, ut omnis exercitus viritim feſtina celebritate concurreret, & à ſupplicatione diis, ut fatebatur, immortalibus agenda, communique lætitia ſe nemo, velut alterius ſectator religionis, exciperet *l*. Jam verò Gereonium præceſſerat agmen, & fidiſſimi comitatus ſocietatem præſentia corporali reliquit *. Unde factum eſt, ut nuncium ſceleſtiſſimi ſacrilegii non audiret, ſeſeque cum ſanctiſſimis ſuis corporibus noſtræ perpetuæ jucunditati ſervaret.

** Sur. reliquerat*

reliqua primùm, quæ cum Mauritio remanſerat, earumdem acies,

12 Ventum eſt ad locum conſtituti flagitii, ubi, dum copioſus Romanæ virtutis exercitus quaſi pro religione ſurdis & mutis idolis inclinaretur, S. Mauricius cum ſua legione non adfuit, quia interim, ut commilitones ſuos ad futura certamina roboraret, in locum ſpiritualis exercitii ſeceſſit. Quod dum rex avidus bonorum exitii, referente præcone, reſciret, & perſuaſionibus callidis aciem divinam flectere non valeret, præcepit eam ſemel & iterum decimari *m*, & ſi adhuc, qui remanerent, mori quàm cedere mallent, omnem illam beatiſſimam legionem, ubicunque fuiſſet diſperſa, miſſis militibus, ſtatuit trucidari, hoc ſanè lictorum laborem precio comparans, ut, quo quis plures occideret, eo amplioribus ſpoliis ſe ditatum fuiſſe gauderet.

tum Caſſius, Florentius aliique,

13 Hæc primum apud Agauni oppidum *n*, ubi maximâ multitudo ſancti reſedit exercitus, agebantur. Inde præcedentium ſecuti veſtigia repererunt primarios milites Caſſium & Florentium cum ſeptem aliis ſimilis conſtantiæ Viris, juxta Veronam civitatem *o* in ripa Rheni fluminis conſedentes, alioſque cum eis quamplurimos, ejuſdem agminis, ſed non ejuſdem intentionis *p*, ſatellites. Hos autem cùm cognoviſſent de Orientali fuiſſe præſidio, ſævientes contra eos, de profeſſione fidei ſciſcitati ſunt. Cúmque illi nec voluntate cordis, nec ſententiâ reſponſionis à ſuperioribus diſcreparent, ſubmiſſis capitibus, in eodem loco pro Chriſti nomine perempti ſunt.

dein Gereon cum Sociis 318,

14 Mox ad beatum Gereonem ejuſque Socios trecentos decem & octo, cum illo pariter fide veritatis armatos, perſecutor neſcio velociùs, an fama pervenerit. Progreſſi tamen paululùm ante ſubſequentes carnifices in campis Agrippinæ magnæ civitatis martyrii gloriam, ſeſe invicem cohortantes, præſtolati ſunt. Quibus continuò ſupervenientes hii, qui miſſi erant à judice, nullam in eis defenſionis cauſam vel à propoſito deficiendi voluntatem, ſed conſtantiſſimam nominis Chriſti invenerunt confeſſionem. Ibi beatus Gereon, dux & martyr egregius, cum illis Regis æterni vernaculis, edomitis omnibus, quæ ad hujus vitæ delectationem poſſent allicere, ſemetipſum ſpontaneus obtulit hoſtiam vivam Deo. Inſani verò tortores, Sanctorum ibidem corpora cruentantes, per campi illius planitiem traxerunt & in puteum quendam magnum projecerunt *q*. Monſtratur autem uſque hodie in loco, ubi S. Gereon trucidatus eſt, ſanguinis ipſius ſpectaculum *r* & ipſe locus, Ad Martyres, ab incolis acceptum ſervat vocabulum *ſ*.

ac tandem Victor cum aliis 330 necantur,

15 Hæc itaque dum agerentur, cohors illa, quæ beatum Victorem comitabatur, ad locum, cui deſtinata erat, properans, pervenit ad oppidum Francorum, quod ex majorum ſuorum ſedibus Troiam ſive Xantum nuncupabant *t*, ibique cum duce ſuo caſtra in pratis virentibus poſuit. Nec minùs audaces illi cruentique milites aſſuerunt, & perempto illic fortiſſimo Chriſti milite Victore cum trecentis triginta Martyribus *u*, ſancta eorum corpora in locis paluſtribus ſubmerſerunt.

eamdemque etiam ſortem poſt Mauri ſubeunt.

16 Tandem optatis locupletati ſpoliis, cum exercitu reliquò, quia Carauſius ille fugiens, ſeſe in Britanniam tranſtulit, per viam, quà venerant, læti pro ſcelere regreſſi ſunt. Eodem verò tempore de Mauritania, quæ eſt pars Africæ, finitimiſque regionibus milites ab imperatore propter frequentes Gallorum tumultus evocati, in Galliam venerunt; quorum ibi ſimul trecenti ſexaginta *x* pro fide catholica trucidati cum beato Gereone ejuſque Sociis beatorum corporum quietem & venerationem perpetuam delegerunt.

ANNOTATA.

a *Seriùs hic, quàm patiatur veritas, Maximiani Herculii differuntur initia; neque enim anno demùm 291, ſed jam inde ab anno 285 cæſar, ac deinde anno 286 auguſtus fuit creatus. Adi ad utrumque hunc annum in Criticis Pagium.*

b *De tumultu, à Bagaudis, Æliano & Amando ducibus, in Galliis anno, ùt pleriſque placet, 286 excitato, ſermonem hic fieri, ex iis, quæ num. 10 ſequuntur, fit perſpicuum.* Ceterùm

A Ceterùm de Bagaudis videſis Operis noſtri tom. 6 Septembris pag. 346 & ſeq. in Annotatis ad lit. b.

c Hunc fuiſſe Zabdam, cenſent nonnulli; aſt rectène, an ſecùs, ſtatues ex iis, quæ Operis noſtri tom. proximè laudato pag. 347 in Annotat. ad lit. c, itemque tom. 2 Octobris in Comment., SS. Tyrſi, aliorumque MM. Trevirenſium Actis præmiſſo, num. 108 ſunt dicta.

d Si, ùt infrà biographus noſter dilucidè tradit, bello adverſus Bagaudas, quod anno 285 aut certè non ſeriùs, quàm anno 286 fuit confectum, in Galliis exorto; SS. Mauritius, Gereon, Caſſius, Florentius, Victor eorumque Socii martyrium ſint paſſi, nequit ſanè, quod hic de Marcellino, Romano Pontifice, abs illis conſulto memorat, veritati eſſe conſonum, cùm hic ante annum 296 S. Petri cathedram haud occupàrit. Comment. prævium num. 78 videſis.

e Joannis cap. 17, ℣. 3.

f Maximianus hic rectè, ſi bellum adverſus Bagaudas anno 286 fuerit confectum, vocatur Auguſtus, at non itidem, niſi fortè per anti-
B cipationem, ſi jam inde ab anno 285 iſtud acciderit; neque enim tum auguſtus, ſed cæſar dumtaxat erat Maximianus.

g Solo adventantis Maximiani timore domitos fuiſſe Ælianum & Amandum, hic indicare videtur noſter biographus; aſt id non ſine prœliis, utut levibus, factum, Eutropius in Breviario lib. IX docet.

h Carauſii rebellionem non ſeriùs, quàm cùm Maximiani in Bagaudas ſeu Ælianum & Amandum expeditio jam ſtaret parata, eveniſſe, hic indicatur, ſed perperam, cùm hæc illam, uti in Comment. prævio num. 77 ex Eutropio docui, uno alterove anno præceſſerit.

i Fuiſſe ſanè à Maximiano, cùm in Alpibus adhuc conſiſteret, aliquot militum ac proin & Thebæorum turmas in Galliam, ut terrarum tractum, Rheno vicinum, contra hoſtes tutarentur, præmiſſas, à vero neutiquam abhorret.

k Quo loco Octodorum, itemque Agaunum, S. Mauritii, eorumque, qui cum eo martyrium ſubierunt, palæſtra, ſitum fuerit, apud nos tom. 6 Septembris in Comment., SS. Mauritii ejuſque Sociorum Actis præv., num. 1 & 2 exponitur.

C l S. Mauritium ejuſque Socios ac dein etiam Sanctos noſtros, quod huic Maximiani præcepto obtemperare nollent, fuiſſe occiſos, narrationis, quæ hic ſequitur, ſerie indicatur, idque ipſum etiam quantùm ad Mauritium ejuſque Socios, Agauni necatos, in interpolatis horum Actis, apud nos tom. 6 Septembris pag. 345, 346, 348 & 349 recuſis, diſertè aſſeritur; verùm in antiquioribus, quæ eidem Operis noſtri tomo pag. 342 & ſeq. exſtant inſerta, S. Mauritii Sociorumque Agaunenſium MM. Actis à S. Eucherio, Lugdunenſi epiſcopo, conſcriptis, alia planè, ob quam hi martyrio fuerint affecti, num. 3 allegatur cauſa, videlicet quòd, cùm ..... ſicut & ceteri militum, ad pertrahendam (duo apud Ruinartium codices habent dilaniandam) Chriſtianorum multitudinem deſtinarentur, ſoli crudelitatis miniſterium detrectare auſi ſint, atque hujuſcemodi præceptis ſe obtemperaturos, negàrint.

m Decimationem apud Romanos in militum ſeditioſorum ſupplicis uſitatam fuiſſe, ex Polybio, Julio Capitolino, Livio ac aliis Baronius in ſuis in Mrl. Rom. hodiernum Notis ad XXII Septembris diem oſtendit. Eum itaque conſulat, qui de re iſthac plura deſiderat. A. HELINANDO.

n Adi, quæ ſuprà ad lit. k dicta ſunt.

o Hic per Veronam, non Hollandiæ civitatem homonymam, haud procul Alcmaria olim ſitam modòque exciſam, ſed Bonnam ſignificari, in Commentario prævio num. 7 & 8 contra Miræum oſtendi, ibidem etiam num. 10 adjectis, quæ iſthanc Germaniæ civitatem Veronæ quoque nomine ſec. XI veniſſe, evincunt; iis autem addi adhuc poteſt inſcriptio, à Gelenio de Coloniæ Agrippinenſis Magnitudine lib. 3, ſyntagmate XII, pag. 363 adducta; in hac enim, in qua Volcmarus, ab anno 966 ad annum uſque 969 Colonienſium archiepiſcopus, laudatur, Bonna etiam vocatur Verona; quod ſanè, ſi, ùt apparet, inſcriptio illa vel vivente adhuc Volcmaro vel haud diu poſt ejus obitum fuerit confecta, ſec. etiam X Veronæ nomine Bonnam veniſſe, argumento erit.

p Hinc apparet, haud omnes, qui cum SS. Caſſio & Florentio à Maximiano in Galliam fuerant præmiſſi, exſtitiſſe Thebæos.

q Ita ſaltem Gregorii Turonenſis ætate de
E quinquaginta, quos hic lib. 1 de Gloria Martyrum cap. 62 memorat, legionis Thebææ militibus credebatur, uti ibidem apud ſcriptorem illum licet videre.

r Hic veroſimiliter deſignatur columna, SS. Thebæorum ac Maurorum, ùt aiunt, ſanguine conſperſa, de qua Gelenius de Magnitud. Coloniæ pag. 260 ſic ſcribit: Tradunt præterea, columnam ex Theatro internecino SS. Thebæorum & Maurorum Martyrum ſupereſſe partem, eorumque ſanguine conſperſam, quæ in ſuperiore parte laminam habet hac inſcriptione viſendam:

Adde fidem, fuit hic pridem fuſus cruor idem,
Ad lapidem ſi dem me malè, punit idem.

Verùm, ſi S. Gereon in Theatro habuerit palæſtram, qua ratione verum eſſe poteſt, fuiſſe illum, ùt narrationis Helinandææ ſeries indicat, in campo aperto necatum?

ſ Adi in Commentario prævio num. 39 Gelenii verba.

t Ex iis, quæ in Comment. præv. num. 2 & quatuor ſeqq., ac deinde num. 63 & ſeptem ſeqq.
F diſputata ſunt, conſectarium fit, ut oppidum, de quo hic ſermo inſtituitur, primò Vetera, dein Bertinum ac denique à S. Victore ejuſque Sociis, ibidem paſſis ac cultis, Sancti ſeu Sanctum fuerit vocatum, poſteà interim id, cùm poſterioris hujus appellationis ratio haud ſat haberetur comperta, nonnullis etiam ac nominatim hic Helinando, qui Troianam Francorum originem credebant, idemque oppidum à Troianis conditum, præpoſtero nimiæ antiquitatis amore abrepti volebant, Xanthum ac Troiam Minorem appellantibus.

u De horum itemque de Sociorum, quos tam S. Gereon, quàm SS. Caſſius & Florentius ſibi habuerunt adjunctos, numero Comment. præv. § IV videſis.

x Apud Surium legitur quinquaginta; ſed Ms. Audomarenſe, Petrus de Natalibus ac Mombritianum Paſſionis Sanctorum noſtrorum compendium etiam habet ſexaginta; cùm autem id ita ſit, ac 360 Mauri in S. Annonis Vita, in Comment. prævio plus ſemel laudata, etiam numerentur, codicis noſtri lectione hic ſtandum videtur.

CAPUT

A. Heli-nando.

CAPUT II.

Eccleſia, in S. Gereonis Sociorumque ejus honorem exſtructa miraculiſque illuſtrata.

Maximianus abdicat imperium.

POſt hæc Maximianus Auguſtus reverſus in Italiam, ſuadente Diocletiano, ut cum ipſo ſe transferret in ocium, licèt invitus, purpuram ſimul imperiumque, ſed non tyrannidis uſum depoſuit *a*, & vice ſua Conſtantium virum mitiſſimum, Italiæ, Africæ & Galliis Auguſtum eſſe conſtituit; Galerio verò cæteræ provinciæ delegatæ ſunt. Sed Conſtantius Galliis Hiſpaniiſque contentus, has magna manſuetudine gubernabat, & eccleſias Dei nullis moleſtiis infeſtabat *b*. Cùmque ipſe, adhuc, Maximiano vivente, in Britannia diem obiret, Conſtantino, filio ſuo, Chriſtianæ religionis cultori præcipuo, provincias eaſdem regendas reliquit *c*.

Eumque id pòſt Conſtantinus Magnus tenet.

18 Qui, confortatus in imperio, dum regni Romani monarchiam per bella maxima obtinuiſſet *d*, beatiſſimæ Helenæ matri ſuæ, honorandi & ſublimandi ſanctorum Martyrum ſepulturas jus & poteſtatem, ipſe per omnem penè terram eodem ſtudio occupatus, contradidit *e*. Cujus Deo dignæ matronæ in beati Gereonis monaſterio *f* adhuc plurima ſervantur inſignia, &, qualis ipſa fuerit, teſtantur ibidem apud ejus memoriam crebro repetita miracula.

S. Helena ejus mater magnificam S. Gereonis

19 Fecit ſanè inter plurima ſpectabilia ſuæ devotionis opera, ſuper ejuſdem ſancti Martyris & Sociorum ejus corpora, ubi etiam ſuprà memorati ſancti *g* Martyres ad ſingulare mœrentium & infirmantium refrigerium pauſant, inſignem neminique prorſus vel ſententia ſermonis explicabilem, vel arte operis imitabilem ſtructuræ mirificæ & ſublimis eccleſiam *h*, quam ita metallorum fulgore & artificii varietate decoravit, muris etiam validis excelſiſque firmavit, ut nihil ſupra per omnes illas regiones vel fuiſſe vel futurum eſſe, celebri ſermone feratur.

eccleſiam Coloniæ exſtruit.

20 Præter quod ligneam aliquam, vel quæ tam facilè ſenio, vel negligentiæ cedat, materiam habuiſſe negatur, cùm marmoreæ ſoliditatis ibi tanta copia fuerit, ut opus totum columnarum illius generis firmitudine & pulchritudine fulciretur; aurei verò fulgoris in ea tantum emicuit, ut muſiva foris & intus fulgens elegantia, nomen, Ad Aureos Sanctos, ab incolis ſortiretur *i*. Quæ, quia per ſe ſummo rerum omnium Authori placere non potuit, ut adhuc amplius & dignius reſplenderet, plurimis idoneis laudis divinæ præconibus & miniſtris ſibi congruentibus adornata eſt *k*.

In hac S. Evergiſlus prodigiosè fuit ſanatus, aliaque ſæpe miracula.

21 Igitur ſanctus Maternus, Trevirorum epiſcopus, Agrippinæ Coloniæ eccleſiam primus paſtor dignis gubernaculis ordinavit *l*, cujus vitam multis claruiſſe virtutibus, geſtorum ejus ſcripta commemorant. Hujus ſedis antiſtes nobis cognitorum tertius, S. Severini confeſſoris Chriſti ſucceſſor, nomine Euergiſilus *m*, quadam die, dum capitis dolore nimiùm cruciatus, ad memoriam beatorum martyrum Gereonis & Sociorum ejus oratum accederet, & adhuc in ſancti illius theſauri indicium faſtigium nullum excelleret *n*, verſiculum in laudem ſanctorum dici ſolitum, Exultabunt Sancti in gloria, ingrediens eccleſiam, inchoavit: cui protinus ex illo venerabili ſanctorum corporum aditu* reſponſum eſt: Lætabuntur in cubilibus ſuis. Quod cùm pontifex ſtupefactus audiret, laudem Deo repentè cum omnibus, qui aderant, conclamavit, & appropians, de loci illius pulvere capiti ſuo ſalutare remedium appoſuit, &, conſignato cum ſumma reverentia loco, receſſit *o*.

* Sur. adyto

Victore etiam, Caſſio & Florentio ſimilia patrantibus, ſunt facta.

22 Talia quidem plurima veridica relatione commemorari poſſent, ſi promiſſi compendii ſtudia non arcerent. Non enim exinde erant, vel ibi ſunt rara virtutum opera, ſed penè quotidiana, quorum multitudinem ſimul & magnitudinem ammiratur, quiſquis ejuſdem eccleſiæ cultori cuilibet religioſo colloquitur. Nam quicunque fide non dormitante qualemlibet ibi medelam expoſtulat, ipſam illic ſanitatem voti compos ſemper adeſſe non dubitat. Similia ſuorum meritorum indicia S. Victor, Caſſius & Florentius cum ſuis commilitonibus crebrò dare non deſinunt, quæ nemo utique verbis, nedum ſcriptis, ad plenum exequitur. In locis tamen ſuis, ubi mirabiliter frequentantur, uberiùs etiam ſermonibus & fidis teſtimoniis celebrantur, quanvis ea, quæ vulgantur per ſingulos actitari, rectè debeant meritis omnium ſimul adſcribi.

Ad horum & S. Gereonis annuam, quam una die eccleſia Colonienſis

23 Sancta verò Colonienſis eccleſia per ſuffragia ſanctorum Martyrum, quorum corpora in ſuo gremio meruit ſovenda ſuſcipere, non deſinit uſque hodie fidem inviolatam excolere, quam à Materno, primo ſuo epiſcopo, ſe meminit ſuſcepiſſe. Apud quam conſuetudo celebris inolevit, ut beatos martyres, Gereonem, Victorem, Caſſium & Florentium, eorumque Socios, trino martyrio coronatos, ternis locis venerabiliter conditos, una die, id eſt, ſexto Idus Octobris, feſtivitate congrua veneretur, cùm tamen dubium ſit, utrùm uno die, an duobus, eorum martyrium compleretur, quia Verona, ſupremus memorati martyrii locus, non minùs viginti ſex millibus ab elegantiſſima ſancti Victoris baſilica diſtans, aliter hoc uno die, niſi per feſtinum nimii furoris impetum, fieri poſſe, maximè propter moras in locis ſingulis neceſſarias, credere vetat *p*.

colit, feſtivitatem ritè celebrandam auctor hortatur.

24 Hujus itaque diei gaudia, fratres, ita modò celebremus annua, ut fiant nobis illorum interceſſione continua; ſic illorum gloriæ gratulemur, ut, quoſcunque poſſumus, nobiſcum pariter doctrinæ verbis & bonorum operum exemplis in charitate non ficta lucremur. Ut enim per quendam mundi hujus ſapientem dictum eſt, amicos quoſlibet eadem velle, & eadem nolle, ea demùm firma amicitia eſt, & ſi nos ſancti Martyres, patroni noſtri, in ea voluntate, quâ ipſi fuerunt, ad ſe clamantes & de ſe loquentes invenerint, profectò nos non ut alienos, ſed ut proprios & domeſticos reſpicere non dedignabuntur, cauſamque noſtram ſua dilectione, quâ perpetuò flagrare non deſinunt, ſuam arbitrabuntur. Ita fiet, ut & in præſenti ſeculo neceſſariis non deſtituamur auxiliis, & in futuro ſempiternis eorum jungamur conſortiis, ad laudem & gloriam Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui cum patre & Spiritu ſancto Deus vivit & regnat in ſecula ſeculorum. Amen.

AN-

A

ANNOTATA.

a *Haud diu poſt Sanctorum noſtrorum martyrium imperio & purpuræ nuncium remiſiſſe Maximianum, hic indicari videtur; aſt id verum eſſe non poteſt, ſi, ùt ſuprà tota narrationis ſerie pariter indicatur, Sancti noſtri pro fide occubuerint, inſtante adverſus Bagaudas bello. Id enim, ùt ſuprà docui, non ſeriùs quàm anno 286, ac proin diu ante annum 305, quo Maximianus ac Diocletianus, uti modò inter eruditos convenit, imperio & purpuræ nuncium remiſère, fuit confectum. Nec Maximianus, qui, quamvis poſt annum 286 ſæpiùs è Galliis, poſt iteratas ibidem moras, in Italiam fuerit profectus, imperio ibidem, uti iterum hic indicatur, ſed Nicomediæ in Bithynia nuncium remiſit, tyrannidis adhuc uſum, depoſito imperio, retinuiſſe rectè hic aſſeritur. Etſi enim S. Victoris Maſſilienſis, è quibus id utcumque probari poſſet, Acta, Maſſiliæ Sanctum hunc Maximiani juſſu, cùm hic illuc, quod anno 310 factum, vitæ ſimul & criminibus modum poſiturus acceſſiſſet, pro fide fuiſſe* B *necatum, memoriæ prodant, iis tamen hac in re haud ſtandum, uti, quæ Cuperus in Commentario, Sancti illius Actis prævio, num. 24 adducit, ſatis oſtendunt.*

b *Qua ratione hæc de Conſtantio intelligenda ſint, in Opere noſtro loco non uno, ac inprimis ad* IV *Octobris diem in Commentario, SS. Tyrſi & Sociorum MM. Actis prævio, num. 94 exponitur.*

c *Qui id, quod Pagius in Criticis anno 306 innectit, Conſtantio Chloro jam morbo, quo è vivis exceſſit, laborante, acciderit, Lactantius de Mortibus perſecutorum cap. 24 narrat.*

d *Vocem hanc inter & proximè ſequentem ponitur apud Surium:* Legibus Chriſtianæ Religionis per beatum Sylveſtrum Papam initiatus; *ex hiſce autem verbis, quæ tamen, cùm in codice noſtro non legantur, Helinandi fortaſſis non ſunt, Conſtantini Magni per Sylveſtrum Papam baptiſma admiſiſſe auctor videtur; aſt, an Conſtantinus baptiſmate verè fuerit à S. Sylveſtro initiatus, docet cap. 2 hiſtoricus de ſancto illo imperatore Commentarius, ad* XXI, *quo is in* C *nonnullis Faſtis ſacris memoratur, Maii diem Operi noſtro inſertus atque à Papebrochio contextus.*

e *De S.Helena ad* XVIII, *quo hæc Mrl. Rom. hodierno inſcribitur, Auguſti diem actum apud nos jam eſt; anne autem, quod hic de poteſtate ſanctorum Martyrum corpora elevandi, quam huic ſanctæ matri ſuæ Conſtantinus Magnus impertierit, ac ipſemet per omnem terrarum orbem exercuerit, narratur, veritati certò conſonet, ſtatues ex iis, quæ ibidem in Comment., Actis S. Helenæ prævio, itemque in hiſtorico, quem ad lit. præced. laudavi, de Conſtantino Magno Comment. diſputata ſunt.*

f *Collegiata S. Gereonis Coloniæ eccleſia, aut, ſi mavis, canonicorum, quod huic addictum eſt, collegium olim, ùt Gelenius de Colon. Agrippinenſis Magnitudine ſyntagm. 2, § 1, ac Galliæ Chriſt. auctæ Scriptores tom. 3, col. 722 docent, exſtitit monaſterium, hincque haud dubiè ſic etiam hic vocatur; id autem à S. Helena conditum fuiſſe, minimè probant, de quibus hic ſermo fit, inſignia, utpote quæ ibidem*

A. Helinando.

poſſint non citiùs, quàm jam aliquot poſt S.Helenæ ætatem ſeculis elapſis, fuiſſe locata.

g *Vocem hanc inter & proximè ſequentem in Ms Audomarenſi & apud Surium ponitur* Mauri.

h *An ſuper S. Gereonis ejuſque Sociorum corpora eccleſiam S.Helena verè exſtruxerit, in Com. prævio § ultimo examinavi.*

i *De nomine, quo vocata fuerit Colonienſis* S. Gereonis *eccleſia ſeu baſilica, Gregorius Turonenſis lib. 1 de Gloria Mart. cap. 62 ſic ſcribit:* Sanctos Aureos ipſam baſilicam incolæ vocitare voluerunt.

k *Id, quod hic refertur, nec à quo factum fuerit, adjungitur, à Gelenio per verba, in Com. prævio num. 85 relata, S. Helenæ attribuitur, ſed ſine ullo vade antiquo.*

l *De S. Materno, Trevirenſi epiſcopo, ad diem, quo Mrl. Romano hodierno exſtat inſertus,* XIV *Septembris actum apud nos jam eſt, liquetque ex ibidem dictis, vera eſſe, quæ de illo hic memorat Helinandus.*

m *Inter S. Maternum & S. Severinum Coloniæ Agrippinæ ſedit Euphratas; ut S. Evergiſlus, qui S. Severino in ſedem Colonienſem proximè ſucceſſit, non tertius, ſed quartus fuerit hujus ſedis antiſtes;* E *aſt hic illum co*gnitorum ſibi tertium *Helinandus fortaſſis vocat, quòd Euphratas, veluti Arriana hereſi infectus, de epiſcopatu, ùt nonnulli volunt, fuerit dejectus. Adi Galliæ Chriſtianæ auctæ Scriptores tom. 3, col. 622 & ſeq. Porrò Colonienſis, de quo hic agitur, antiſtes in Ms. noſtro Audomarenſi & à Surio, plerîſque etiam aliis, quæ de illo loquuntur, monumentis litterariis conſentientibus, vocatur* Evergiſlus; *verùm cùm hic in codice noſtro appelletur* Evergiſilus, *quid ni factum eſſe queat, ut etiam* Eberegiſilus, *modico dumtaxat inter utrumque hoc nomen diſcrimine intercedente, à Gregorio Turonenſi lib. 1 de Gloria Mart. cap. 62 fuerit nuncupatus? Adi num. 70 & ſeq. Comment. prævium.*

n *Ita, ni fallor, indicatur, tum nullum adhuc è terra prominens monumentum, quod, quo templi Gereonæi loco* S. Gereon *ejuſque Socii jacerent ſepulti, indicaret, in templo illo exſtitiſſe.*

o *Hiſce Helinandi de S. Evergiſlo hic narratis reſpondent, quæ hujus biographus per verba, in Comment. prævio num. 71 & ſeq. huc* F *tranſcripta, commemorat; ita tamen, ut poſtremum è duobus miraculis, quæ ibidem dilucidè refert, dumtaxat obſcurè ab Helinando proponatur. Aſt, an verè omnia & ſingula, quæ ab Helinando & S. Evergiſli biographo narrantur, adjuncta poſtremum iſtud miraculum comitata etiam fuère? Id, ſi laudato biographo & Helinando ſit ſtandum, S. Evergiſlo, Coloniæ Agrippinæ in S.Gereonis eccleſia exiſtenti, evenerit; contrà autem, ſi iis, quæ Gregorius Turonenſis lib. 1 de Gloria Mart. cap. 62 per verba, in Comment. prævio num. 35 relata, ſcribit, fides adhibenda ſit, miraculum illud S. Evergiſlo, non Coloniæ Agrippinæ, ſed in villa, civitati huic vicina, verſanti, acciderit, nec pulvere, quem ipſemet, ut præfatus biographus ait, è Colonienſi* S. Gereonis *templo acceperit, ſed quem inde acceptum diaconus ad illum attulerit, S. Evergiſlus capitis dolore prodigioſè fuerit ſanatus. Aſt quid hic jam faciamus? Cùm Gregorius, utpote ſeculi* VI *ſcriptor,*

A. Helinando.

ptor, Helinando ac S. Evergiſli biographo, quorum poſterior veroſimillimè non citiùs, quàm ſec. IX, prior ſec. demùm XIII floruit, multò ſit antiquior, fueritque adeò à ſec. V, quo veroſimillimè, uti ſuprà in Comment. prævio num. 71 & ſeq. adducta ſuadent, miraculum iſtud evenit, multò minùs, quàm illi, remotus, enimverò Gregorio hic potiùs, quàm duobus iſtis ſcriptoribus eſt ſtandum. Hinc porrò, cùm primum è duobus, quæ, ùt dictum, S. Evergiſli biographus & Helinandus narrant, miraculis S. Evergiſlo certè, ùt conſideranti patebit, non alibi, quàm in Colonienſi S. Gereonis templo obveniſſe queat, conſectarium jam ſit, ut id non tunc, cùm capitis dolore S. Evergiſlus prodigioſè fuit ſanatus, ſed vel antè, vel pòſt, contrà ac Helinandus & laudatus biographus docent, evenerit. Id veroſimillimè obſervârit Gelenius. Ita ſcilicet apparet, quòd in ſua, quam De Coloniæ Agrippinenſis Magnitudine inſcripſit, lucubratione lib. 3, ſyntagm. 2, § 1 ſic ſcribat: Ex horum (miraculorum, quibus illuſtrata fuit S. Gereonis ejuſque Sociorum eccleſia) numero eſt illud, quod B. Evergiſlo epiſcopo obvenit..., qui cùm acribus capitis ſeu cephalalgiæ doloribus conflictaretur, pulvere ad SS. hujus loci monumenta collecto eos ſopivit, teſte B. Gregorio Turonenſi lib. 1 Mir. cap. 62. Et angelorum præſidium Evergiſlus ibidem aliàs agnovit, quando hæc limina adiens venerabundus verſu pſalmi 148 Sanctos ſalutans, "Exultabunt Sancti in gloria", angelos audivit reſponſantes: "Lætabuntur in cubilibus ſuis." Porrò Fiſenus in eccleſiæ Leodienſis Hiſtoria ad annum 450, num. 38, hunc Helinandi locum commentans, de S. Evergiſlo ſic ſcribit: Sanctiora civitatis (Colonienſis) loca cùm ſupplicabundus aliquando VI Id. Oct. luſtraret, S. Gereonis ædem ingreſſus, beatos Martyres è genibus ſalutabat, recitato hoc verſu: "Exultabunt Sancti in gloria:" ſtatim vox hæc divinitus reddita eſt, ingenti multitudinis adſtantis admiratione: "Lætabuntur in cubilibus ſuis;" ſimulque ſe divinitus edoceri ſenſit, ibi ſanctorum Martyrum eſſe conditorium, unde vox prodire viſa erat; & illum ipſum martyrii diem eſſe. Utrumque ad eam ætatem incognitum erat. Ita ille; verùm quis determinatus eſſe queat templi Gereonæi locus, quo ſanctorum Martyrum eſſe conditorium, S. Evergiſlus divinitùs didicerit? Gregorii Turonenſis ætate in eccleſiæ Gereonææ medio puteum aut, ùt veroſimilius apparet, putei ſaltem, in quem, ut tum fama ferebat, quinquaginta Martyres Thebæi poſt martyrium fuerant conjecti, partem adhuc exſtitiſſe ſuperſtitem, è ſcriptoris illius verbis, in Comment. præv. num. 35 recitatis, docemur; verùm ibi Sanctorum illorum quinquaginta corpora fuiſſe adhuc S. Evergiſli ætate condita, vero reddit abſimile primorum Chriſtianorum erga Martyres veneratio, quâ fuerit veroſimillimè, ne dicam indubiè, factum, ut Thebæorum corpora, quæ in puteum fuerant conjecta, ex hoc haud diu poſt martyrium extraxerint, undique cum aliis aliorum noſtrorum Martyrum, cum S. Gereone occiſorum, corporibus ſepulturâ, ùt decebat, honeſtâ donârint. Ac id quidem in putei illius circuitu ſeu vicinia eo ipſo loco, quo modò Gereonæum templum conſpicitur, fuiſſe tum à Chriſtianis factum, à vero etiam neutiquam abhorret; aſt, etſi res ita habeat, omnia tamen illa corpora ibidem haud ſeparatim ac ſparſim, ſed uno eodemque loco aggeſta ac veluti uno tumulo concluſa fuiſſe, nemo facilè credet, qui conſiderârit, quæ de Martyrum corporibus, quorum unum S. Gereonis à pleriſque fuit creditum, Coloniæ Agrippinæ in Gereonæa eccleſia à S. Norberto inventis, Rudolphus, Trudonopolitanus abbas, in Epiſtola, ad poſthumæ Sanctorum noſtrorum Gloriæ calcem huc transferenda, memoriæ prodit. Quod cùm ita ſit, quid per locum, qui veluti commune S. Gereonis ejuſque Sociorum conditorium revelari, & à S. Evergiſlo ſumma cum reverentia conſignari potuerit, hic Helinandus & Fiſenus verbis ſuprà huc tranſcriptis ſignificatum velint, haud ſatis perſpicio, certèque à S. Evergiſlo S. Gereonis corpus, contrà ac poſterior hic ſcriptor ibidem etiam in margine notat, haud fuiſſe inventum, vel ex eo liquet, quòd id ante annum 1121, utì ex infrà dicendis pateſcet, haud fuerint repertum.

p Adi num. 81 Comment. præv. Quod autem ad viginti ſex millia ſeu milliaria, quibus hîc Helinandus Veronæ ſeu è ſuprà dictis Bonnæ à S. Victoris eccleſia ſeu Sanctenſi oppido diſtantiam metitur, ſpectat, leucas Gallicas per millia, de quibus loquitur, veroſimillimè intelligit. Utut ſit, de Germanicis equidem, cùm Bonnam inter & Coloniam Agrippinam quatuor ad ſummum aut etiam dumtaxat tres leucæ Germanicæ communes, ac ferè tantummodò duodecim poſtremam hanc civitatem inter & oppidum Sanctenſe intercedant, interpretandus non eſt.

GLORIA POSTHUMA.

§ I. Quandonam S. Victoris corpus fuerit inventum, quî is tum miraculis inclaruerit & quàm inſignem apud Sanctenſes cultum fuerit adeptus.

S. Victor, cujus ſacræ reliquiæ.

DE eccleſiaſtico Sanctorum noſtrorum cultu, miraculis poſt obitum patratis, ſacris reliquiis harumque ſeu inventionibus ſeu tranſlationibus acturus, abs hujus argumenti rebus, quæ ad S. Victorem ejuſque Socios ſpectant, duco initium, quòd, quamvis quidem hæ omnes argumenti ejuſdem rebus, quæ ad S. Gereonem ejuſque Socios, Caſſiumque item & Florentium ac eorum Socios pertinent, anteriores tempore non ſint, S. Victoris tamen priùs, quàm S. Gereonis Caſſiique ac Florentii, ſacræ reliquiæ, quæ præcipuam diſſertationi, hîc concinnandæ, materiem præbent, fuerint inventæ, uti infrà dicenda aperient; etſi autem, uti pariter dicenda oſtendent, priùs etiam, quæ S. Gereonis à plurimis creditæ fuêre, quàm SS. Caſſii & Florentii reliquiæ fuerint repertæ, priùs tamen de dicti argumenti rebus, quæ ad hoſce, quàm de iis, quæ ad illum ſpectant, ſum acturus, quòd alioquin inter hic inſtituendum de Sociorum aliquot S. Gereonis ac ipſiuſmet Sancti hujus, ùt putatum à plurimis fuit, reliquiarum inventione

A *tione ſermonem, interque Rudolphi, Trudonopolitani abbatis, quâ hæc recenſetur, Epiſtolam, hîc ad calcem, uti in Commentario prævio monui, ſubdendam, de rebus, ad* SS. Callium & Florentium *eorumque Socios ſpectantibus, foret tractandum, ſicque, quæ conjungi convenit continuaque quodammodo ſerie proponi, invicem ſejungerentur. Rem ipſam modò, hiſce præmiſſis, aggrediamur.*

non quidem ante annum 595,

2 *Sacras* S. Victoris *reliquias veroſimillimè ante annum 595, quo Gregorius Turonenſis obiit, haud fuiſſe inventas, ſtatuendum apparet è ſcriptoris hujus, quæ ſuprà in Comment. prævio num. 61 recitavi, ſequentibus iſtis de S.* Victore *verbis:* Ferunt ibidem (*nimirùm in Bertunenſi ſeu, ùt in Commentario prævio docui, Sanctenſi oppido*) & Victorem martyrem eſſe ſepultum, ſed non cum adhuc cognovimus revelatum; *hinc autem conſequitur, ùt Baldeſanus, dum* S. Victoris *reliquias aliquantò dumtaxat poſt factam reliquiarum S. Malloſi, quam S. Evergiſlo, proximo S. Severini in cathedram Colonienſem ſucceſſori, certò, ùt ſuprà docui, ante annum 450 vitâ functo, attribuit, inventionem repertas fuiſſe,* B *in ſacra Thebæorum Martyrum Hiſtoria pag. 159 & ſeq. refert, à veritate veroſimillimè aberret. Aſt, etſi ſic habeat, nec ullum probæ notæ monumentum, vel anno vel etiam dumtaxat ſeculo, quo ſacra illa pignora fuerint reperta, determinando aptum, inveniam, id tamen ante ſeculum* XI *eveniſſe, ſuadent, quæ dux Adolphus in Sanctenſis Ms., ſeu Opuſculi ſui parte quinta nos docet. In hac enim, in qua* (*adi num. 21 Comment. præv.*) *fidem ſibi atque auctoritatem adjungit, pag. 117 & ſeq. de quadam eccleſiæ* S. Victoris *tabula loquens, ſic ſcribit:* Reverendiſſimus in Chriſto Pater dominus Bruno, Colonienſis archiepiſcopus, beato Victori devotus, ipſam tabulam parare inaurareque primus incepit, ſed morte præventus non perfecit; Folcmarus autem archiepiſcopus, ſucceſſor ipſius, Opus exequens ad finem uſque perduxit.

ſed tamen, uti ex Adolpho docetur, ante ſec. XI,

3 Altare quoque beati Victoris tunc longiùs non protendebatur, quàm ipſa capſa, quæ ad utroſque fines altaris aptata fuerat, ſeſe extenderat; ſed nobilis vir dominus Godefridus de Kuecke, Xanctenſis eccleſiæ præpoſitus, prædictum fecit altare prolongari, circa capſam auream hinc & hinc ſanctorum Martyrum capita ponens in loculis ſuis auro depictis. Inſuper & C fecit ſuper tabulam auream atque ſuper beatorum Martyrum capita, ſuis in loculis compoſita, quoddam receptaculum, in quo beati Victoris capſam reponi fecit & conſervari; *cùm autem, ùt Galliæ Chriſt. auctæ ſcriptores tom. 3, col. 648 & ſeq. docent, è duobus hic memoratis Colonienſibus epiſcopis alter quidem ſeu S. Bruno anno 965, alter verò ſeu Folcmarus, qui Brunoni proximè ſucceſſit, anno 968 aut 969 diem extremum clauſerit, ac eorum aut certè Folcmari tempore, uti è jam datis Adolphi verbis intelligitur, lipſanotheca S.* Victoris *ſeu capſa, in qua ſacra Sancti hujus lipſana continebantur, in Sanctenſi, quæ ab eo vocabatur, eccleſia exſtiterit, ea ſanè jam tum ac proin ante ſeculum* XI *fuiſſe reperta, ex Adolpho habemus.*

4 *Verùm anne id aliquamdiu etiam ante Folcmari ætatem, imò & ante ſeculum* X, *haud evenit? Gregorius Turonenſis, qui, quemadmodùm in Comment. prævio vidimus, lib. 1 de Gloria Mart. cap. 63 de S. Malloſo tractat, de ſacro etiam, qui ei ætate ſua fuerit delatus, cultu loquitur; cùm autem de* S. Victore *ibidem etiam agat, nec tamen pariter cultûs, qui ei ætate ſua fuerit delatus, mentionem faciat, hinc Sanctum hunc noſtrum cultu vel nullo vel ſaltem minùs celebri, quàm S. Malloſus gauderet, fuiſſe tum gaviſum, veroſimile apparet.*

veroſimillimèque etiam, ſi non ſec. VII aut ſeq. initio,

Verùm, etſi id ita ſit, Victoris *tamen cultum celebriorem etiam, quàm S. Malloſi eſſet, jam inde à ſec.* VII *aut ſeq. initio evaſiſſe, vel ex eo apparet, quòd Beda, qui, ùt hodie receptiſſimum eſt, lucem ſortitus anno 673 ad uſque annum 735 vitam protraxit, in ſuo ante Operis noſtri tom. 2 Martii Martyrologio ſolum hodie, omiſſò Malloſo, memoret* Victorem; *cùm autem tantæ, quam tum acquiſierit* S. Victoris *cultus, celebritatis nulla veroſimilior ratio, quàm reliquiarum ejus, quæ vel ſec.* VII *vel ſequentis initio facta ſit, inventio, aſſignari poſſe videatur, fuiſſe illas re etiam ipſa tum inventas, nemo non facilè credet, qui non rarò etiam Sanctos alios in pluribus eccleſiis tantummodò tunc primùm, cùm abs his illorum* E *reliquiæ vel inventæ vel alicundè acquiſitæ fuiſſent, cælitum honoribus fuiſſe affectos, conſiderârit. Miracula quidem, ſi quæ forſan S.* Victor, *priuſquam corpus ejus inveniretur, patrârit, ad cultum, quo fuiſſet gaviſus, cultu Malloſi reddendum celebriorem haud parum etiam potuiſſent conferre; verùm miracula fuiſſe re etiam ipſa à* S. Victore *tum patrata, nuſpiam inveni.*

ante annum ſaltem 965 fuerunt inventa, inſignem planè Sanctis,

5 *Utut interim res habeat, fuiſſe equidem* S. Victoris *corpus, quod certò, uti è jam dictis apparet, ante ſec.* XI *fuit repertum, aliquamdiu etiam ante S. Brunonis, Colonienſis archiepiſcopi, anno 965, ùt dictum, vitâ functi, ætatem inventum, veroſimillimum vel ex eo apparet, quòd capſa, in qua, uti ex Adolpho jam docui,* S. Victoris *reliquiæ, Folcmaro, S. Brunonis ſucceſſore, vivente, continebantur, haud tunc primùm confecta fuiſſe videatur. Aſt an tum ſaltem, cùm* S. Victoris *corpus fuiſſet inventum, miracula hic Sanctus noſter haud patravit? Nullum prorſus in Sanctenſi Ms. dux Adolphus memoriæ prodit; etſi autem Helinandus, à patrandis miraculis nondum etiam tum, cùm ſcriberet, deſtitiſſe S.* Victorem, *ſuprà in Sanctorum noſtrorum Actis num. 22 generatim inſinuet, nullum tamen nominatim recenſet. Verùm, etſi ita hæc habeant, quin ta-* F *men S.* Victor, *corpore ſuo invento, verè inclaruerit miraculis, dubitare vix ſinit cultûs, quem deinde apud Sanctenſes obtinuit, inſignis celebritas. Hæc enim, de qua tamen Helinandus, utpote mirandi, quem & miracula comitata ſint, plurimorum ad* S. Victoris *ſeu ſepulcrum ſeu ædes ſacras concurſûs mentionem tantummodò faciens, jejunè dumtaxat loquitur, talis ac tanta fuit, ut Sanctenſis eccleſia, quæ, cùm primitùs in S. Malloſi honorem, ùt Gregorius Turonenſis lib. 1 de Gloria Mart. cap. 63 docet, fuiſſet exſtructa, nomen etiam, ùt apparet, à Sancto illo ſortita hactenus tum fuerat, à* S. Victore *deinceps fuerit vocata; imò ut etiam Malloſi, utut Sanctis, quemadmodùm in Comment. prævio § v è Gregorio Turonenſi docui, & paſſi & deinde etiam culti, memoria apud Sanctenſes obſcurata penitus fuerit,*

AUCTORE C. B.

rit, uti vel ex eo apparet, quòd idem Malloſius, veluti apud hoſce cultus, nec ab Adolpho duce, nec à ſcriptoribus aliis ſec. x aut ſeq., quo certè, ùt dictum, S. Victoris *corpus jam fuerat inventum, poſterioribus memoretur.*

uti ex iterata ibi eccleſiæ in ejus honorem conſecratione,

6 *Inſignem porrò cultûs, quo* S. Victor *Sanctis, corpore ſuo reperto, fuit potitus, celebritatem exſtitiſſe, ex eo etiam apparet, quòd, ùt videtur, tum primùm id oppidum, quod Gregorii Turonenſis ætate (Comment. præv.* § v *videſis)* Bertunum *ſeu* Bertinum *nuncupatum adhuc fuerat, à* S. Victore *ejuſque Sociis, ibidem per indigenas peregrinoſque, ad horum ſepulcra confluentes, cultu ſacro affectis, nomenclationem novam, priori antiquata, acceperit. Verùm, cùm hæc omnia, quantumcúmque etiam ad poſthumam* S. Victoris *gloriam illuſtria videri queant, ferè tamen generatim dumtaxat, cum Sanctis, corpore ſuo invento, inſigni planè ac celebri cultu fuiſſe gavíſum, oſtendant; alia modò, quæ magis ſpeciatim hunc probent, lubet adducere; quod ut præſtare queam, dux Adolphus in quinta Opuſculi ſui parte ſuprà plus ſemel jam laudata opportunè hîc ſuccurrit. Ac primò quidem ibidem, Sanctenſem* S. Victoris *eccleſiam anno milleſimo octogeſimo primo fuiſſe combuſtam, pag.* 112 *præfatus, eam deinde anno* MLXXXIII, *cùm reædificata intereà fuiſſet, in ſanctiſſimæ Virginis Mariæ ac præſertim* S. Victoris, *à quo nuncupata jam dudum anteà fuerat, honorem à Sigewino, Colonienſi archiepiſcopo, conſecratam fuiſſe, pag.* 114 *& ſeq. memoriæ prodit; poſt verò eamdem eccleſiam, cùm denuò è ruina, quam incendio altero anno* 1109 *fuerat perpeſſa, fuiſſet erecta, Frederici, Colonienſis archiepiſcopi, rogatu à S. Norberto, Magdeburgenſium archiepiſcopo, qui Sanctenſis canonicus olim exſtiterat, iterata vice in ſanctiſſimæ Virginis Mariæ ac præcipuè* S. Victoris *honorem fuiſſe anno* 1128, *Godefrido illius exiſtente præpoſito, conſecratam, etiam adjungit. Nec, quod de* S. Victoris *ſeu lipſanothecæ ſeu reliquiarum receptaculo jam ſuprà ab Adolpho num.* 3 *huc tranſcriptis verbis refertur, quodque pariter inſignem* S. Victoris *apud Sanctenſes cultum probat, diu poſt annum* 1128 *ſeu ultimò dictam, quam S. Norberto Adolphus attribuit, eccleſiæ Sanctenſis conſecrationem, evenit.*

B

C

è reliquiarum, de qua Adolphus

7 *Godefridus enim, eccleſiæ Sanctenſis præpoſitus, ſub quo hæc ab Adolpho ſignatur, diverſus, ùt apparet, non eſt à Godefrido, eccleſiæ Sanctenſis præpoſito, quo curante ſumptuſque ſuppeditante, receptaculum illud fuit confectum. Adhæc Adolphus in quinta Opuſculi ſui parte pag.* 130 *& binis ſeqq. ſic ſcribit:* In loco, in quo pro nunc (*in Sanctenſi* S. Victoris *eccleſia*) altare S. Helenæ conſtructum eſt, ſcilicet ante chorum, fuit quondam ante novi pilaris fabricam altare parvum quoddam poſitum, quod ſupra ſe teſtudinem continebat ſine celatura quatuor baſibus ſubnixam; habuit & idem altare per circuitum quemdam parvum cancellum, de una baſe ad alteram tendentem: ſub quo quidem altari dicebatur olim corpus B. Victoris poſitum fuiſſe atque per plurimos annos ibidem quieviſſe; ſed & ab illo loco poſtea tranſlatum fuiſſe dicitur, & in quodam ſarcophago ſub altari B. Mariæ Virginis prope fontem Baptiſmatis locatum; ubi jam dudum felici memoria requievit humatum. Et poſt hæc, dum corpus ejuſdem B. Victoris in illud nobile capſellæ, in quo nunc pauſat, receptaculum ſuper ſummum altare, ſcilicet in choro Xanctenſis eccleſiæ, locaretur, tunc, pluribus adſtantibus & videntibus, quædam pars oſſium minutorum veſtimentorumque cum cineribus ejus, in ſignum perpetuum memorialis ejus, in prætacto remanſerant ſarcophago & ob illam cauſam locus ille ſepulchrum B. Victoris uſque in hodiernum nominatur.....

D

per verba hic recitata tractas;

8 Igitur... B. Victoris corpus... ob cultum ſolennioris reverentiæ in laudem Dei Salvatoris noſtri, quem peculiariter ac familiariter in noſtro victorioſo Victore patrono cum ſuis Sociis laudare debemus, in quadam capſa, prout decuit, gemmarum præcipuarum pretioſorumque lapidum varietatibus circumornata repoſitum eſt & undique clauſum ad perpetuum decus eccleſiæ Xanctenſis, cunctiſque de propè & longè convenientibus populis pro devotione jucundum ſpectaculum, ſicut à cernentibus uſque hodie comprobatur, quanta veneratione dictæ capſellæ B. Victoris viſitatur receptaculum; & in ſarcophago ſupradicto ne permaneret inglorius, Varius illic reliquiarum de B. Victoris Sociis pigmentarii quaſi pulveris additus eſt apparatus..... Unde ſuper hoc ſarcophagum jam dictum verſus tales ſcripti ſunt pro poſteris memoriales, B. Victorem concernentes:

E

Qui decus Eccleſiæ, qui laus, qui gloria villæ,
Quique pater patriæ, ſitus hâc tumbâ jacet ille;

quibus prætactis verſibus alii duo verſus ſuperadditi ſunt alia manu propter ejuſdem B. Victoris tranſlationem. Tales ſcilicet:

Quæ tranſlata quidem nec in iſta parte reperta
Oſſa ducis pridem comitum non ſervat operta.

elevatione, haud diu poſt annum 1128 *facta,*

9 *Poſtquam itaque, de quo agimus, receptaculum, concludendis* S Victoris *reliquiis deſtinatum, ad umbilicum fuerat adductum, hæ in illud, uti hic Adolphus docet, tranſlatæ, altiorique loco locatæ, ſeu chori Sanctenſis altari principi impoſitæ, de humiliori, quo fuerant ſervatæ, loco elevatæ fuerunt. Iſthæc porrò reliquiarum* S. Victoris *elevatio haud diu poſt annum* 1128 *ſeu poſt ſuprà relatam, quam S. Norbertus tum fecit, eccleſiæ Sanctenſis conſecrationem accidiſſe videtur. Ita opinor, quòd, ùt apparet, diverſa ſeu diſtincta non ſit a corporis ſeu reliquiarum* S. Victoris *elevatione, ab Hermanno Fleyo ſeu Stangefolio in Circ. Weſtphalici Annal. part.* 1, *pag.* 289 *memorata, hancque inter annum* 1127 *& annum* 1138, *imò nec diu poſt annum* 1128 *accidiſſe, ſit neceſſe, uti vel ex eo liquet, quòd Lotharius II, ſub quo à ſcriptore illo, ex antiquis, ni fallor, monumentis, locatur, anno* 1125 *imperator à Frederico I, Colonienſium archiepiſcopo, coronatus vitam ultra annum* 1137 *haud protraxerit, eccleſiaque Sanctenſis, quâ in ruinis adhuc jacente, facta certè haud fuerit, anno demùm* 1128 *ex incendio, quo iterum, ùt ſuprà docui, anno* 1109 *conflagràrat, ſteterit inſtaurata. Jam verò, cùm hæc ita habeant, reliquiarumque, de quo hic agimus, receptaculum veroſimillimè haud diu, cùm in id ſacra* S. Victoris *lipſana tranſlata, elevataque fuerunt, fuiſſet confectum, conſectarium ſit, ut illud venerationis erga* S. Victorem *Godefridi præpoſiti monumentum pariter haud diu poſt annum* 1128 *ſeu eccleſiæ Sanctenſis conſecrationem*

F

A *tionem, à S. Norberto factam, ad umbilicum fuerit adductum.*

translationibus hanc prægreſſis,

10 *At verò, ſpectatis iis, quæ Adolphus verbis, proximè jam datis, ſcribit,* S. Victoris *corpus ſeu ſacra lipſana uſque ad tempus, quo in receptaculum iſtud tranſlata, ac in ſummo, quod à* S. Victore *nomen habet, eccleſiæ & chori Sanctenſis altari locata fuerunt, ſub altari B. Mariæ Virginis, propè baptiſterium ſito, cùm eò primùm è parvo quopiam ante chorum altari fuiſſent tranſlata, fuerant ſervata; cùm autem id ita ſit, nec iſta ſacrorum illorum pignorum elevatio ante annum* 1128, *ùt jam docui, contigerit, qui verum eſſe poteſt, jam inde à tempore* Folemari *ſeu (variè enim à variis id nomen exaratur)* Volcmari, *qui, ùt ſuprà docui, ab anno* 965 *ad annum uſque* 968 *aut* 969 *moderatus eſt Colonienſem eccleſiam, in eccleſiæ, imò & chori Sanctenſis, uti ex Adolphi verbis, num.* 3 *huc tranſcriptis aliiſque hæc apud illum pag.* 116 *præcedentibus, intelligitur, altari, quod* S. Victoris *dicebatur, ſacra hujus Sancti noſtri lipſana ſeu capſam, hæc complectentem, exſtitiſſe? Adolphus quidem nihil omninò, quod difficultati huic ſolvendæ* B *aptum ſit, ſuppeditat; verùm quid ni factum eſſe queat, ut* S. Victoris *corpus, quod, ùt ſuprà oſtendi, veroſimillimè ante S. Brunonis, Colonienſis anno* 965 *defuncti archiepiſcopi, ætatem fuit inventum, tum ſtatim capſæ incluſum, proximéque memorato, quod à* S. Victore *nominabatur, eccleſiæ & chori Sanctenſis altari, prìuſquam transferretur aliò, fuerit per aliquod tempus impoſitum? Nihil ſanè uſpiam vel apud Adolphum, vel apud ſcriptores alios occurrit, quod, quò minùs id adſtruatur, impediat; cùm autem id ita ſit, ac, ne auctores ſecummetipſis committantur, debeant, ſi fieri poſſit, eorum dicta, in ſpeciem pugnantia, componi,* S. Victoris *corpus, ut, quæ de hoc Adolphus per verba, num.* 3 *&* 7 *recitata aliaque, hiſce à ſe præmiſſa, ſcribit, inter ſeſe concilientur, fuiſſe etiam re ipſa, priuſquam transferretur aliò, præfato eccleſiæ & chori Sanctenſis altari per aliquod tempus impoſitum, apparet credendum; ut proinde, ſpectatis iis, quæ Adolphus ſcribit, quatuor* S. Victoris *tranſlationes ante ſcriptoris hujus ætatem acciderint; quarum primâ ſtatim ab inventione ſua ad proximè dictum,* C *quod ab eo nuncupabatur, eccleſiæ & chori Sanctenſis altare, ſecundâ ac tertiâ ad duo alia, quorum Adolphus verbis, num.* 7 *datis, meminit, ejuſdem eccleſiæ altaria, ac quartâ denique ſuprà memorato, in quo Adolphi ætate adhuc quieſcebat, receptaculo incluſus, ad ſummum denuò, quod ei ſacrum erat, eccleſiæ & chori Sanctenſis altare haud diu poſt annum* 1128 *fuerit delatus.*

variiſque, in quibus, ùt Adolpus docet, S. Victoris reliquiæ

11 *Ac prima quidem è quatuor hiſce tranſlationibus exſtitiſſe videtur reliquis ſolemnior; cùm autem ſic habeat, hæc, ni fallor, ea ipſa eſt* S. Victoris *tranſlatio, quam eccleſia Sanctenſis non modò olim, ùt Adolphus in Ms. Sanctenſi pag.* 121 *docet, die* XXXI *primùm ac deinde, ſtatuente, qui eccleſiæ Colonienſi ab anno* 1275 *ad annum uſque* 1297 *aut* 1298 *præfuit, archiepiſcopo Siffrido, die* XXX *Octobris celebravit, verùm etiam hodieque* XXIX *menſis ejuſdem die celebrat, ita feſto, quo* S. Victoris *ejuſque Sociorum natalem die* X *Octobris annuatim recolit, feſtum aliud, quod & ad dictum* XXIX *Octobris diem à Gelenio in ſacris eccleſiæ Colonienſis Faſtis recenſetur, quotannis adjungens. Ad alia modò, quæ* S. Victoris, *poſtquam corpus ejus fuiſſet inventum, inſignem apud Sanctenſes cultum pariter probant, accedamus. Cùm Sanctenſi eccleſiæ novus chorus, Siffrido mox memorato Colonienſem gubernante eccleſiam, fuiſſet adjectus, novumque pariter in hoc altare princeps fuiſſet erectum, id ſimul & chorum B. Albertus Magnus, qui Siffridi vices hoc in caſu gerebat ac ab anno* 1263, *Ratiſponenſi abdicato epiſcopatu, ad Colonienſem Dominicanorum conventum ſeſe receperat, in plurium Sanctorum ac præſertim* S. Victoris *honorem conſecravit. Ita Opuſculi ſui part.* 5, *pag.* 16 *& ſeq. docet dux Adolphus, qui poſtea varias etiam, quæ, quod in iis* S. Victoris *reliquiæ ſolemniori ritu ac cultu fuerint delatæ, à me pariter, priuſquam* § *huic finem imponam, commemorandæ hic ſunt, ſupplicationes recenſet. Ac primò quidem id facturus pag.* 134 *ſequentem ſcribit in modum:* In libris eccleſiæ noſtræ, ſcilicet Xanctenſis, ſcriptum reperimus, quod anno Domini MCCCXV capſa B. Victoris aliæque variæ reliquiæ cum ſolenni proceſſione deportatæ fuerunt uſque ad monaſterium monialium Cyſtercienſis Ordinis, dictum Furſtenberge, id eſt, Mons principum, Xanctenſi oppido contiguum. E

ſolenni ritu delatæ fuerunt,

12 *Ac deinde, nonnullis, quæ hic ad inſtitutum noſtrum haud faciunt, interpoſitis, pag.* 135 *& duabus ſeqq. ita proſequitur:* Anno Domini MCCCLXXV Dominicâ ſecundâ poſt Pentecoſten capſa S. Victoris cum quàmpluribus eccleſiæ Xanctenſis reliquiis ſolenniter fuit uſque ad idem monaſterium Montis principum, Furſtenberge dictum, deportata. Tunc namque temporis fuerunt convocatæ plures parochiæ de archidiaconatu Xanctenſi, & congregatæ cum crucibus & reliquiis eccleſiarum ſuarum; ita quòd ſingulæ cum ſuis vexillis ordinatè proceſſionem Xanctenſis eccleſiæ proſequebantur. Super qua convocatione ſcilicet & congregatione prædicta venerandus dominus, tunc præpoſitus Xanctenſis, mandata miſit & litteras ad ſui archidiaconatus eccleſias, quatenùs certo die, ad hoc conſtituto, comparerent cum crucibus ſuis atque reliquiis ad ſolennizationem B. Victoris, ejuſque capſæ deportationem. Anno Domini MCCCC feriâ tertiâ poſt Pentecoſten fuit eadem capſa B. Victoris cum aliis eccleſiæ Xanctenſis reliquiis, ut ſuprà, ſolenniter deportata. Anno F MCCCCXXI prima die Junii, quæ fuerat Dominica tertia poſt Pentecoſten, capſa B. Victoris, ejus reliquias conſervans, cum quàmplurimis aliis ſacris reliquiis proceſſionaliter deportata fuit magnis ſolennitatibus & catervis magnatum ac prælatorum cleri, innumerabiliſque populi, à circumvicinis locis, nec non & à remotis partibus ad hujus proceſſionis ſolennitates præclaras circumquáque convolantium atque devotis præcordiis omnipotentis Dei gratiam pacemque patriæ implorantium, per interceſſionem invictiſſimi militis Chriſti Victoris, martyris ſanctiſſimi atque piiſſimi protectoris hanc ipſam à Deo obtinere petitionem ſperantium.

ſupplicationibus probatur, cultum fuiſſe adeptus

13 Quam quidem capſam deauratam, lapidibus pretioſis miro tabulatu decoratam, illuſtris princeps, D. Adolphus, dux Clevenſis & comes de Marcka, eccleſiæ Xanctenſis defenſor ſpecialis & advocatus, adjuncto nobilium magnatumque cœtu, propriis humeris deportabant. In cujus proceſſionis ſolennitate à pleriſque locis evo-

AUCTORE C. B.

D

evocati paſtores eccleſiarum parochiales cum ſubditis archidiaconatûs Xanctenſis cum trecentis ſexaginta crucibus & vexillis interfuerunt, & laudes Deo concinentes deportationem martyris Chriſti Victoris, beatiſſimi ſui patroni & interceſſoris aſſidui canticis & hymnis uſque ad finem devotè compleverunt. Ita hactenus dux Adolphus, qui, quamvis, uti ſuprà in Comment. prævio docui, Ms. noſtri Sanctenſis ſeu Opuſculi, quod verbis hiſce abſolvit, auctor ſit, de ſeſe tamen in tertia perſona hic loquitur; cùm autem in variis, quas commemorat, ſupplicationibus publicis S. Victoris reliquiæ fuerint ſanè, uti è ſcriptoris iſtius perquàm illuſtris, qui haſce etiam in illarum una humeris ſuis ſeſe portâſſe affirmat, modò huc tranſcriptis verbis intelligitur, ſolennitate quàm maxima Sanctis ſeu in oppido Sanctenſi circumlatæ, id enimverò non minùs quàm alia ſuprà relata, fuiſſe ibidem cultu planè inſigni S. Victorem poſt inventionem ſuam gaviſum, argumento eſt.

B

§ II. Reliqua, quæ ad S. Victorem ſpectant, proponuntur, additis etiam, quæ de ejus Sociis, itemque de Caſſii, Florentii ac aliorum, qui cum hiſce paſſi ſunt, plurium cultu, miraculis & reliquiis narrantur.

Sanctenſis, quæ S. Victoris reliquias continet, lipſanotheca

NOnnulla primùm de S. Victoris, quæ Sanctis conſpicitur, lipſanotheca, hujuſque, quæ ſub Lothario II imperatore ac Frederico I Colonienſium antiſtite facta eſt, elevatione in Annal. Circ. Weſtphalici part. 1, pag. 289 Stangefolius præfatus, mox paucis, qui, cùm anno 1625, Chriſtiano duce Brunſwicenſi ac Carolo Mansfeldio eccleſias, monaſteria ac Sanctorum reliquias in regionibus, Rheno inferiori adjectis, exſpoliantibus, lipſanotheca illa à decano & capitulo Sanctenſi fuiſſet aperta, S. Victoris in ea occiput, aliquot cranii particulæ, mandibula, ſpina dorſi, nonnullæ coſtæ, ac duo denique oblonga oſſa unà cum multis minoribus fragmentis, ſibi invicem, veluti cùm Martyr adhuc viveret, cohærentibus, fuerint inventa, exponit, ac deinde ſubjungit, pretioſum hunc theſaurum, veluti antiquum veræ ac antiquæ Catholicæ religionis monumentum, ſua adhuc ætate ſeu anno 1640, quo Opus, in quo hæc ſcribit, luce publica donavit, ſumma in veneratione Sanctis haberi. Nec dubito, quin id ipſum ibidem hodieque locum obtineat. Certè ſub ſeculi proximè elapſi finem fuère adhuc S. Victoris reliquiæ honorificè Sanctis in theca ex argento deaurata ſervatæ. Ita omninò ſuadet epiſtola, anno 1695 ad deceſſores noſtros Heiligenſtadio à Knackrichio conſcripta, in qua hic unà cum pictore, antiquam ibidem SS. Aurei & Juſtini lipſanothecam contemplatus, notitiam, quam de iſthac præbet, ſequentibus hiſce, quæ Operis noſtri tom. 3 Junii, pag. 88 recitantur, terminat verbis: Quamvis lignea ea ſit nec tantæ elegantiæ, judicabat idem pictor, infra centum ducatorum pretium non eſſe confectam; ſimilis formæ eſſe Sanctenſem in Clivia, quæ tota ex argento deaurata continet reliquias S. Victoris & Sociorum martyrum, oppidi & collegiatæ ibidem eccleſiæ patronorum: ſtat autem ſupra altare capite uno ſupra aram porrecta, quo modo alibi quoque aliæ collocatæ habentur, & fortaſſis ipſa olim etiam apud nos ita ſtetit.

C

fuit etiam Sociorum ejus reliquias complexa.

15 Porrò, cùm Sanctenſis, de qua hic ſermo ſit, lipſanotheca, non tantùm S. Victoris, ſed & Sociorum ejus reliquias complexa fuiſſe dicatur, exſtitiſſe eam puto ipſummet, quod ſuprà memoravi, receptaculum, à Godefrido, eccleſiæ Sanctenſis præpoſito, confectum, cui hic, uti ex Adolphi verbis, num. 3 huc tranſcriptis, apparet, non tantùm S. Victoris reliquias, ſed & aliorum ſanctorum Martyrum capita, ſuis ſingula in loculis deauratis compoſita, incluſit. Reponi quidem poteſt, id à Godefrido haud diu poſt annum 1128, ut ſuprà docui, factum fuiſſe, nec ullam apud Adolphum Sociorum S. Victoris, quorum reliquiæ jam tum fuiſſent inventæ, mentionem uſpiam reperiri; etſi enim id ita ſit, Adolphus tamen, quoſdam è Martyribus, quorum capita Godefridum præfato, quod in eccleſiæ Sanctenſis altari locavit, receptaculo incluſiſſe, narrat, S. Victoris exſtitiſſe Socios, haud obſcurè prodit. Etenim poſt verba, num. 3 huc tranſcripta, paucaque dumtaxat adhuc alia, hiſce adjecta, ita proſequitur: Eſt hic etiam conſiderandum, quòd reliquiarum ſanctarum capita, in altari præfato poſita, ſuis ſunt titulis aſſignata, videlicet caput illud, quod habet duo ſerta, de ſocietate beati Victoris eſt, alterum verò, quod uno tantùm decoratur ſerto, de SS. undecim millium Virginum eſt contubernio; cùm autem ſic habeat, conſectarium ſit, ut, quamvis re ipſa nuſpiam Adolphus Sociorum S. Victoris reliquias vel antè vel circa annum 1128 fuiſſe inventas, disertè affirmet, id nihilominùs, ſpectatis iis, quæ ipſemet Adolphus ſcribit, jam tum habuiſſe locum videatur. Et ſanè unà etiam cum S. Victoris corpore, quod, ut ſuprà docui, certò antè ſec. XI, veroſimillimèque etiam ante S. Brunonis, Colonienſis archiepiſcopi, anno 965 vitâ functi, ætatem fuit inventum, aliquot pariter Sociorum ejus corpora fuiſſe reperta, neutiquam vero apparet abſimile.

E

F

Attamen anne horum omnes cum aliis communicatæ reliquiæ

16 Nec futurum puto, ut quiſquam, qui juxta S. Victoris corpus veroſimiliter fuiſſe Sociorum ejus aliquot corpora ſepulta, conſideràrit, contrarium arbitretur; cùm autem ſic habeat, plura hac de re non addo; aſt, cùm jam ſimul ſermo hic iterum de inventis Sociorum S. Victoris reliquiis inciderit, nonnulla adhuc de hiſce, ut, quod hic propoſui, adimpleam, in medium modò adduco. Plura Sociorum S. Victoris corpora anno 1284 ac iterum haud diu pòſt, imò & duo ante annum 1167 fuiſſe inventa, in Com. prævio num. 49 & ſeq. ex Adolpho docui; etſi autem ſimul, an ea omnia verè ſeu Martyrum ſeu Sociorum S. Victoris corpora exſtiterint, ob rationes, quas ibidem num. 51 & ſeq. adduxi, dubitandum pronuntiârim, meam tamen hac de re opinionem, ſi ſolidæ, quæ id ſuadeant, rationes fuerint adductæ, lubentiſſimè mutabo. Interim, quamdiu factum id haud fuerit, in dubium pariter, an Sociorum S. Victoris reliquiæ, quæ cum aliis communicatæ aſſeruntur, veræ ac genuinæ ſint, dubitandum arbitrabor, niſi

A *niſi forſan vel martyris anonymi, de quo in Com. prævio num. 51 & ſeq. ſermonem inſtitui, vel aliorum* S. Victoris *Sociorum, quorum corpora cum ipſis ſacris hujus lipſanis fuerint inventa, eſſe oſtendantur. Rayſſius in Hierogazophylacio Belgico, de Sanctorum, quæ in collegiata S. Amati eccleſia Duaci aſſervantur, reliquiis tractans, pag. 40 ſic ſcribit:* Anno Domini milleſimo ducenteſimo vigeſimo quinto, Kalendis Aprilis, tempore Honorii Papæ, & Wilhelmi Remenſis archiepiſcopi, & Radulphi Atrebatenſis epiſcopi, regnante Philippo rege Francorum, Fernando comite Flandrenſi, reconditæ ſunt hæ reliquiæ in hoc feretro à Roberto tunc præpoſito & capitulo ſancti Amati Duacenſ. præſentibus multis clericis & laïcis; *ac deinde reliquiarum, in particulari, quod hic memorat, dictæ Duacenſis eccleſiæ feretro reconditarum, Catalogum texens, ita appoſitè ad inſtitutum noſtrum loquitur:* De ſancto Romano & de ſocietate ſancti Gereonis & ſancti Victoris & ſancti Caſſii, ſociorum beati Mauricii; *hiſce autem verbis, quod ſimul & de SS.* Gereone & Caſſio, *martyribus ad Rhenum paſ-*
B *ſis, ſermo inſtituatur,* S. Victor *Sanctenſis commemorari videtur.*

genuinæ ſint, eſt dubium; etſi autem Faſtis ſacris, qui SS. Caſſii ac Sociorum

17 *Quod cùm ita ſit, ac proin unius ſaltem ex hujus Sociis reliquias in collegiata S. Amati Duacenſi eccleſia anno 1225 fuiſſe aſſervatas verbis iiſdem indicetur, conſectarium ſit, ut iſtæ non corporum, quæ anno demum 1284 aut ſerius adhuc fuiſſe in Sanctenſi eccleſia reperta, in Comment. prævio num. 49 & ſeq. vidimus, ſed aliorum, quæ vel ſub Philippo I, Colonienſium ab anno 1167 ad annum uſque 1191 archiepiſcopo, vel adhuc citiùs ac cum ipſo forſan* S. Victoris *corpore fuerant inventa, fragmenta ſeu partes exſtiterint, utque proinde, an veræ ac genuinæ ſint vel unius vel plurium è* S. Victoris *Sociis reliquiæ, multo ſanè minùs videatur dubitandum,, quàm ſi pro corporum, anno 1284 aut ſeriùs inventorum, partibus deberent haberi. Porrò ſunt & aliæ præter jam memoratam eccleſiæ, quæ vel unius vel plurium è* S. Victoris *Sociis reliquias à ſeſe poſſideri gloriantur; verùm, cùm vix quidquam, quo veras haſce ac genuinas eſſe definiam, oc-*
C *currat, de iis hìc etiam agere operæ pretium haud reor, ac de ipſiſmet* S. Victoris, *quæ cum aliis communicatæ fuerint, reliquiis hic à me, quod, hujuſne, an alterius pleræque, quæ variis locis exſtant, ſint Victoris, Sanctorum nominis hujus multitudo ambiguum efficiat, non tractari, lectorem hic modò adhuc monuiſſe contentus, ad res, quæ ad SS.* Caſſium *&* Florentium *eorumque Socios ſpectant, progredior. Ut à tempore, quo hi Sancti noſtri fuerint inventi, ducam initium, apud Sollerium in Uſuardino Coloniæ & Lubecæ anno 1490 excuſo Martyrologio ad 2 Maii diem legitur:* In Bunna ſuper littus Rheni, territorio Colonienſi, tranſlatio ſanctorum Caſſii, Florentii, Maluſii & Sociorum. Quorum corpora cùm jam ſeptingentis & ſeptuaginta tribus annis ſub terra recondita quieviſſent, dominus Reynoldus, Colonienſis archiepiſcopus, ea invenit, tranſtulit & ad capſas honorificè recollegit; *huic autem Uſuardi editioni Greveniana, anno 1521 Coloniæ Agrippinæ impreſſa, etiam conſonat.*

18 *Etenim ad eumdem Maii diem ſic habet:* In diœceſi Colonienſi, opido Bonnenſi, tranſlatio ſanctorum martyrum Caſſii, Florentii, Malluſii & Sociorum ipſorum, quorum corpora, cùm jam DCCLXXIII annis ſub terra jacuiſſent, per dominum Reynoldum archiepiſcopum inventa, venerabiliter ſunt levata. *Quod ſi itaque duobus illis Faſtis ſacris, quibus etiam ad dictum Maii diem Martyrologium Germanicum,* Caniſii *vulgo dictum, ad amuſſim conſentit, ſtandum hic ſit, credendum erit primò quidem,* SS. Caſſii *&* Florentii *aliorumque, qui cum ipſis paſſi ſunt, corpora a Reynoldo ſeu, ùt ab aliis ſcribitur, Reynaldo, Colonienſi archiepiſcopo, fuiſſe & primùm inventa, & ſimul tranſlata ſeu de terra levata; deinde verò id, cùm corpora illa ſeptingentis ſeptuaginta tribus annis ſub terra jacuiſſent ſeu fuiſſent humata, accidiſſe. Verùm, ſi res ita habeat, conſectarium erit, ut, cùm Reynoldus ſeu Reynaldus ab anno 1159 ad annum uſque 1167 Colonienſem cathedram occupàrit,* SS. Caſſii & Florentii *Sociorumque martyrum pro fide cædes eo temporis ſpatio, quod ab anno 386 uſque ad annum 394 excurrit, evenerit; id autem, cùm omnes Sancti noſtri, uti in Comment. prævio num. 80 oſtendi, ſub Diocletiano & Maximia-* E
no, qui ab anno 285 uſque ad annum 305 Romano imperio præfuère, fuerint occiſi, à vero certiſſimè eſt alienum. Quod cùm ita ſit, neceſſe eſt, ut SS. Caſſii & Florentii *Sociorumque martyrum corpora vel citiùs, quàm ſub Reynaldo, Colonienſi archiepiſcopo, fuerint inventa, vel ut, cùm id accidit, diutiùs quàm ſeptingentis ſeptuaginta tribus annis jacuiſſent humata. Si* SS. Caſſii & Florentii *Sociorumque martyrum corpora ſub Reynaldo, cùm octingentis ſeptuaginta tribus annis ſub terra jam quieviſſent, dicantur inventa, conſectarium dumtaxat erit, ut eo temporis ſpatio, quod ab anno 286 uſque ad annum 294 excurrit, fuerint occiſi.*

inventionem ſub Reynaldo archiepiſcopo collocant, nonnulla,

quæ hic diſcutiuntur, adverſari

19 *Quod cùm mox iterum memoratæ martyrii eorum epochæ minimè repugnet, ac tum, cùm eorumdem corpora à Reynaldo elevata fuerunt, evidentem ipſorum, quem ante annos plus quàm octingentos ſeptuaginta pro Chriſto profuderant, ſanguinem fuiſſe inventum, Gelenius verbis, ſuprà in Comment. prævio num. 62 recitatis, ſcribat, in tres ſuprà memoratos Faſtos ſacros quantùm ad numerum, quo annos, quibus* SS. Caſſii, Florentii *ac Sociorum corpora, priuſquam invenirentur, fuerint humata, definiunt, errorem irrepſiſſe, ac* F
proin octingentis *pro* ſeptingentis *eſſe in Faſtis illis legendum apparet. At verò, inquies,* S. Caſſii & Florentii *corpora ſub Reynaldo, non inventa, ſed levata ſeu elevata fuiſſe, Gelenius loco cit. dumtaxat ait, idemque etiam faciunt tom. 3, col. 679 Galliæ Chriſt. auctæ ſcriptores. Fateor, ſic habet; verùm, cùm & hi & Gelenius, haud fuiſſe illa tum inventa, diſertè equidem haud ſcribant, nec quidquam etiam, è quo id ſub Reynaldo non factum, meritò concludas, ſuppeditent, tribus ſuprà laudatis Faſtis ſacris, in quibus ſacrorum illorum corporum inventio ſub Reynaldo ſignatur, imò & luculentiſſimè Colonienſi huic epiſcopo adſcribitur, eſt ſtandum, maximè cùm nihil etiam aliunde occurrat, quod, ne ita cenſeamus, impediat. Fuiſſe quidem unius è* SS. Caſſii & Florentii *Sociis, Malluſii videlicet, corpus ab Evergiſlo ſeu Evergiſilo, Colonienſi, qui ante annum 450 obiit, epiſcopo, inventum ac de terra levatum, Gelenius etiam verbis, loco mox cit. adductis, memoriæ prodit; verùm id*

dum-

AUCTORE C. B.

dumtaxat facit, quòd Malluſium, quem unà cum SS. Caſſio & Florentio à Reynaldo epiſcopo tranſlatum fuiſſe, notat, cum Malluſio ſeu Malloſo, quem à mox laudato Evergiſlo ſeu Evergiſilo inventum ac de terra fuiſſe levatum, Gregorius Turonenſis lib. 1 de Gloria Mart. cap. 63 ſcribit, exiſtimârit eumdem; cùm autem ſic habeat, ac Gregorii Malluſius, quemadmodùm quæ in Comment. prævio num. 63 & ſeq. diſſerui, ſuadent, indubiè à Malluſio, SS. Caſſii & Florentii ſocio, ſit diverſus, Gelenius facere non debet, ut, fuiſſe ante hoſce poſteriorem iſtum Malluſium, contrà ac tres Faſti ſuprà laudati ſtatuunt, inventum, in animum inducamus.

videantur, eam tamen tunc accidiſſe, veroſimile apparet.

20 Nec morari etiam nos hic debet vel Florarium noſtrum Ms., vel Hermanni, Bonnenſis præpoſiti, quod ſuprà in Commentario prævio plùs ſemel jam laudavi, litterarum ad Miræum excerptum; etſi enim in hoc, SS. Caſſii ac Florentii aliorumque, qui cum ipſis paſſi ſunt, corpora anno 1166, quo Reynaldus eccleſiæ Colonienſi præerat, à Gebhardo comite Siegenſi & præpoſito Bonnenſi iterum elevata & ad altiora tranſlata fuiſſe, Hermannus affirmet, ſicque illa ante annum 1166, imò & ante tempus, quo Reynaldus Colonienſem cathedram occupavit, tranſlata ac proin & inventa fuiſſe, haud obſcurè inſinuare videatur, nihil tamen, quod ei potiùs, quàm tribus ſuprà laudatis Faſtis ſacris, in quibus SS. Caſſii & Florentii aliorumque, qui cum ipſis paſſi ſunt, corpora ſub Reynaldo, Colonienſi epiſcopo, primùm inventa ac de terra levata fuiſſe, dilucidè traditur, credendum eſſe, ſuadeat, in medium adducit; quod autem ad laudatum Florarium noſtrum jam ſpectat, id quidem SS. Caſſii & Florentii Sociorumque Martyrum tranſlationem die 2 Maii, inventionem autem die XIII Septembris celebrat; verùm, præterquam quod in nullis prorſus aliis Faſtis ſacris id fiat, conſectarium inde non eſt, ut SS. Caſſii & Florentii corpora jam diu, cùm à Reynaldo, Colonienſi archiepiſcopo, transferrentur, fuiſſent inventa. Fieri enim poteſt, ut ſacra illa pignora, cùm anno v. g. 1165 die XIII Septembris per Reynaldum fuiſſent inventa, per eumdem deinde anno proximè ſequenti 2 Maii die fuerint tranſlata ac de terra levata, hincque duorum iſtorum dierum poſteriori quidem SS. Caſſii & Florentii tranſlatio, priori verò inventio in Florario noſtro memoretur. Jam verò, cùm hæc ita habeant, nihilque adeò, quod SS. Caſſii & Florentii omniumque, qui cum ipſis paſſi ſunt, corpora à Reynaldo primùm haud fuiſſe inventa, ſuadère ſit natum, ſedulò omnibus jam diſcuſſis, occurrat, enimverò illa omnia ſacra pignora reipſa à Reynoldo, ùt tres ſuprà laudati Faſti ſacri tradunt, primùm fuiſſe inventa ac per eumdem anno 1166, ùt Gelenius affirmat, tranſlata nec non de terra, in qua per annos ampliùs octingentos ſeptuaginta jacuerant, levata, mihi ſat veroſimile apparet, etſi interim rem veluti certam ac indubitatam, quòd antiqua, quæ ad id ſufficiant, monumenta ad manum non ſint, habendam, haud putem.

cultuſque illorum eo, qui hic

21 Modo, quæ SS. Caſſii & Florentii ac aliorum, quæ cum hiſce martyrium ſubière, inventionem ſint ſecuta, diſpiciamus. Non rarò à SS. Caſſio & Florentio eorumque commilitonibus patrari miracula, Helinandus in Actis, utut nullum ex his nominatim recenſens, num. 22 affirmat; cùm autem eos needum etiam tunc, cùm ageret in vivis, ſeu ſec. XIII à patrandis hujuſmodi ſignis deſtitiſſe, ibidem etiam ſat clarè innuat, vel hinc prodigiis eoſdem ſi non ante, ſaltem poſt inventionem ſuam re ipſa inclaruiſſe, veroſimile apparet. Nec dubitandum reor, quin tunc quoque apud Bonnenſes incrementa illorum cultus acceperit. Certè, cùm antea in Bonnenſi eccleſia, nomini ſuo ſacra, quæ inſignis modò collegiata exiſtit, ſola decima Octobris die, ipſis, ùt putabatur, natali, quotannis colerentur, deinceps etiam ibidem ſecunda Maii die, quâ fuerant inventi, cœperunt, feſto annuo in felicis hujus eventûs memoriam inſtituto, celebrari. Ita ex Martyrologio, Coloniæ Agrippinæ & Lubecæ anno 1490 excuſo, itemque ex Greveno, Caniſio & Florario noſtro Ms. intelligo. Nec refert, in hiſce Faſtis ſacris tunc non SS. Caſſii, Florentii ac Sociorum inventionem, ſed tranſlationem memorari; id enim veroſimillimè dumtaxat fit, quòd, quo tempore corporum, quæ Sanctorum illorum credita fuère, inventio, eodem etiam ferè acciderit tranſlatio, hæcque ideircò cum illa confundatur. Luculenter quidem alteram ab altera Florarium noſtrum Ms., utpote priorem XIII Septembris, poſteriorem 2 Maii die commemorans, diſtinguit, hincque forſan, utramque eodem circitèr tempore haud accidiſſe, non nemo concludet.

exponitur, modo

22 Verùm Florario noſtro haud multùm fidimus; quòd ſi autem, uti è binis ejus jam dictis annuntiationibus colligendum videtur, SS. Caſſii & Florentii ac Sociorum martyrum tranſlatio 2 Maii, inventio verò XIII Septembris die Bonnæ olim fuerit re ipſa celebrata, vel hinc, quod de illorum cultu, apud Bonnenſes, poſtquam fuiſſent inventi, aucto, aſſerui, firmabitur, conſectariumque dumtaxat erit, ut, cùm Sancti illi hodieque feſto annuo, quod tranſlationis dicitur, apud Bonnenſes 2 Maii die colantur, duo illa diverſa, inventionis nempe ac tranſlationis, feſta, quibus primùm, cùm fuiſſent inventi, diebus ſuprà dictis honorati quotannis fuerunt, poſtea in unum, ſolo ei tranſlationis nomine impoſito, fuerint conflata. Porrò SS. Caſſius & Florentius ac eorum Socii non tantùm, cùm eorum corpora fuiſſent reperta, feſto annuo in felicis hujus eventûs memoriam inſtituto, ſed & pretioſis, quibus illorum aliquot fuère incluſa, lipſanothecis ſolemnibuſque, in quibus hæ circumlatæ fuerunt, ſupplicationibus honorati fuerunt. Docet id in litterarum, quod jam ſuprà ſæpiſſimè laudavi, excerpto Hartmannus, eccleſiæ Bonnenſis decanus. Ibidem enim, poſtquam Bonnenſes Martyres denario numero definiit, horumque tantummodò quatuor, ceteris relictis anonymis, Caſſii & Florentii, Piique item ac Malluſii (de quorum duobus poſterioribus Comment. præv. num. 62 videſis) nominibus diſtinxit, ita deinde, nonnullis dumtaxat adhuc, quæ hic ad inſtitutum noſtrum haud faciunt, interpoſitis, proſequitur: Quorum Martyrum tres è nominatis argenteis inauratis, admirando artificio factis, gemmiſque plurimis exornatis tumbis, præfixis ſingulorum titulis, incluſi fuerunt; quæ quotannis in feſto Inventionis (id in Faſtis ſacris ſuprà laudatis vocatur tranſlationis) eorumdem Martyrum, nimirùm ſecundo Maii, in navi eccleſiæ exponi, & ſolemniſſima proceſſione circumferri ſolebant.

incrementa

23 Qui mos cum illis tumbis inviolatus duravit

B C D E F

A ravit uſque ad annum MDLXXXIII, quo Gebhardus Truchesſius, infelix Colonienſis archiepiſcopus, per fratrem ſuum Carolum eccleſiam vaſtavit, pretioſa tumbis abſtraxit, in monetam cudit, & incluſa ſacra oſſa effudit. Quæ poſtea, uti reperta, fracta & divulſa, cum cineribus ſine diſcrimine collecta fuerunt & in unam ſolummodò tumbam congeſta. *Ita ille, qui per tres è Martyribus, à ſe anteà nominatis, de quorum reliquiis hic agit, veroſimiliter non alios, quàm* Florentium *duoſque alios, quorum alterum* Pium, *alterum* Malluſium *nuncupárat, intelligit. Ita reor, quòd poſt verba, quæ jam recitavi, mox* de Caſſio, *qui è quatuor, quos tantummodò anteà nominárat, Martyribus unus eſt, loquatur, ita de ejus ac ſex aliorum, quos reliquerat anonymos, Martyrum reliquiis ſcribens:* Ita etiam propter peculiarem venerationem caput S. Caſſii dimidiæ ſtatuæ argenteæ incluſum fuit. Quâ eodem furore fractâ, caput tamen remanſit, & ante paucos annos ſimili argenteæ dimidiæ ſtatuæ iterum incluſum fuit. Aliorum autem ſex Martyrum (*quos ſcilicet reliquerat anonymos*) corpora in duobus erectis lapideis monumentis in eccleſia condita ſunt; quæ tamen
B etiam hæreticorum furorem, qui putabant, theſauros latere, effugere non potuerunt: ſed in hodiernum diem ſacra illa oſſa ſalva ſunt, & ex illis ſereniſſimus dux Bavariæ Maximilianus uno magno oſſe (ſicut omnia, reſpectu modernorum humanorum corporum, ingentia & vaſta corpora beatorum illorum Martyrum fuiſſe demonſtrantur) donatus fuit. *Talis itaque, qualem, quæ jam dixi, ac præſertim modo adducta Hartmanni verba commonſtrant, exſtitit cultus,* SS. Caſſio & Florentio *eorumque Sociis poſt inventionem ſuam Bonnæ delatus; talis reliquiarum ipſorum, ſec.* XVII *currente, ſeu eodem Hartmanno adhuc vivente, ibidem ſtatus.*

deinde accepit.

24 *Verùm, quod abs hoc ſuprà de* Caſſii *capite, Hermæ ſeu ſtatuæ dimidiæ argenteæ tum iterum incluſo, aſſeritur, ita, ni fallor, debet intelligi, ut pars pro toto accipiatur. Etenim apud nos tom. 2 Octobris pag. 886, num. 39 Henricus, Colonienſis archiepiſcopus, litteris, anno 1317 datis, teſtatur, ſeſe* devotâ inſtantiâ religioſi viri, fratris Franciſci Bartholi de Aſſiſio, Ordinis Minorum, *inductum, eidem donaſſe*
C ſex capita, unum de legione Sanctorum Thebeorum martyrum, Gereonis, Caſſii & Sotiorum ejuſdem, & alia quinque capita de numero ſanctarum undecim millium Virginum, *Aſſiſii deponenda. Cùm itaque Minorita hic memoratus jam inde ab anno* MCCCXVII S. Caſſii *capite aut certè hujus parte, Aſſiſii deponenda, fuerit donatus, ſanè id totum Bonnæ ſec.* XVII *haud ampliùs exſtiterit, ac proin, dum illud tum ibidem Hermæ argenteo iterum fuiſſe incluſum, Hermannus verbis ſuprà huc tranſcriptis ait, partem pro toto accepiſſe eſt cenſendus. Verùm, etſi id ita ſit, tum equidem capitis* S.Caſſii *partem Hermæ argenteo Bonnenſes incluſère, idque non minùs, quàm ſi totum honore iſthoc affeciſſent,* SS. Caſſii, Florentii *ac aliorum, cum ipſis paſſorum, cultum, qui ſtatim ab horum inventione apud eoſdem Bonnenſes increverat, apud illos nondum ſec.* XVII *remiſiſſe, aſt contrà nova incrementa accepiſſe, argumento eſt. Nec dubitandum, quin præcipuè etiam illius propagandi deſiderio jam anteà ſit factum, ut Sanctorum illorum, quos ut præcipuos patronos ſuos venerantur, reliquias cum aliis ſeu perſonis ſeu ædibus ſacris ac nominatim quidem, ut abs harum reliquiis recenſendis brevitatis causâ abſtineam, cum Heiſterbacenſi, ùt Cæſarius, loci hujus monachus, lib. 8 Mirac. cap. 65 teſtatur, monaſterio, cum Carolo IV imperatore, ac denique cum Pragenſi metropolitana S.Viti eccleſia, uti ex Peſſina in hujus Phoſphoro pagg. 426, 467 & 519 intelligitur, communicârint.*

§ III. Aliquot Martyrum corpora Coloniæ Agrippinæ anno 1121 inveniuntur; an unum ex his S. Gereonis exſtiterit, & quænam, ad Sanctum hunc ſpectantia, eventum illum proximè ſint ſecuta.

E

Quatuor Martyrum corpora Coloniæ anno 1121 inveniuntur;

CUm S.Norbertus, jactis anno 1120 Ordinis Pramonſtratenſis fundamentis, Coloniam Agrippinam anno proximè ſeq. veniſſet, jamque impetratis ibidem aliquot Sanctorum reliquiis, unius etiam è legionis Thebææ militibus, prope urbem illam pro fide occiſis, corpus ſibi poſtulâſſet, fuiſſe tum ibidem XIII *Octobris die ſeu potiùs nocte, hanc prægreſſâ, quatuor diverſa Martyrum corpora inventa horumque uni, ante tria alia reperto, mentum dumtaxat è capite ſuperfuiſſe, docemur ex iis, quæ Rudolphus, abbas Trudonopolitanus, in Epiſtola, hic ad calcem edenda, numm. 1, 2, 3, 4, 5, 8 ac 10 memoriæ prodit. Nec eſt, cur à quoquam, cùm is ipſemet rei geſtæ interfuerit, revocentur in dubium. Verùm, hic modò examinandum, an corpus, quod ante alia tria fuiſſe repertum ſeu quod mentum dumtaxat è capite habuiſſe reſiduum, Rudolphus ait,* S.Gereonis, *ùt à nonnullis fuit putatum, certò exſtiterit. In S. Norberti apud nos ad* VI *Junii diem Vita, haud diu, ùt ibidem docuimus, poſt Sancti hujus mortem, ac proin, cùm hæc anno 1134 evenerit, haud admodùm etiam diu, poſtquam quatuor jam dicta* F *Martyrum corpora Coloniæ Agrippinæ fuiſſent reperta, in litteras conjecta, ſequentia iſthæc, quibus haud dubiè de corpore, primò è quatuor jam dictis corporibus invento, ſermo fit, num. 49 leguntur verba:* Cùm à præpoſito & canonicis S. Gereonis ſibi ſimiliter (*Norbertus*) reliquias dari ſupplicaret, conceſſum eſt ei, ut, ſi quid in eccleſia eorum placeat ei, vellet, quæreret & acciperet. Gaviſus eſt homo, & promiſſum, ut erat ſolitus, Deo per totam noctem orando commendabat attentiùs.

aſt an quod primò ex his fuit inventum, S.Gereonis corpus, quod hactenus

26 Mane autem facto, in medio monaſterio, ubi nullum alicujus ſepulchri patebat veſtigium, effodi præcepit: ubi corpus integrum abſque cerebro repertum eſt, honorificè & cum omni diligentia collocatum. Quod cùm canonici & plebs innumerabilis, quæ convenerat, cerneret, Ecce, inquiunt, noſter dominus S. Gereon & noſtrum venerabile patrocinium; quod à nobis & à prædeceſſoribus noſtris per multos annos diligenter quæſitum eſt, &, peccatis noſtris exigentibus, inveniri non potuit.

AUCTORE C. B.

Et exclamantes voce magna cum gaudio, immenſas Deo gratias agebant, hominem Deo dignum efferentes, per quem talis & tantus theſaurus diuque deſideratus merebatur inveniri. Et ne quis dubitet ipſum non eſſe, ſciat pro certo, verum agnitionis ejus fuiſſe indicium, quod de morte & martyrio ejus legebatur, quòd pars captis, & non totum caput eſſet abſciſſum. Hanc partem habebant, ſed reliquum corpus, ubi eſſet, ignorabant. *Quòd ſi itaque fides integra S. Norberti biographo adjungenda hic ſit,* S. Gereonis *corpus ad annum uſque 1121, quo, cùm unum è Thebæorum Martyrum, Coloniæ Agrippinæ quieſcentium, corporibus ſibi poſtulâſſet S. Norbertus, quatuor ibidem, uti è jam dictis Rudolphus, Trudonopolitanus abbas, docet, Martyrum corpora fuêre inventa, penitus latuerit, unumque ex his, quod tum ante alia tria, eodem Rudolpho docente, fuit inventum,* S. Gereonis *certò exſtiterit.*

latuerat, certò exſtiterit, haud immeritò ob rationes,

27 *Ac hujus quidem Sancti noſtri corpus uſque ad annum illum penitùs latuiſſe, omninò certum atque indubitatum apparet, nec futurum puto, ut quiſquam, qui nullum uſpiam Gereonæi corporis (neque enim, quod Fiſenus in* B *eccleſiæ Leodienſis Hiſtoria lib. 2, num. 38 notat, nos hic, ùt jam ſuprà docui, debet morari) ante annum eumdem inventi indicium reperiri, conſiderârit, contrarium exiſtimet. Verùm ſunt, ob quæ, an quod primò è quatuor dictis Martyrum corporibus fuit inventum,* S. Gereonis *verè exſtiterit, haud prorſus, ùt apparet, immeritò queat revocari in dubium. Ac primò quidem ipſemet Rudolphus, qui hic certè, cùm rei geſtæ interfuerit, potiorem fidem, quàm Vitæ Norbertinæ ſcriptor, meretur, fueritne illud, an non,* S. Gereonis *corpus, dubitâſſe videtur. Etenim in Epiſtola edenda num. 9 ſequentia dumtaxat, quæ huc faciunt, de corpore, quod ante alia tria memorat inventum, ſuppeditat verba:* Cùm res tam glorioſa & deſiderabilis audita fuiſſet à civibus & oſtenſa pluribus illorum, ... tota civitas ſtatim infremuit, clamantes, ſe malle mori, quàm tanto theſauro, tanto patrono privari. Erant etiam inter eos, qui corpus inventum, ipſum eſſe ſanctum Gereonem, dicebant, propter habitûs venuſtatem & corporis formoſitatem. *Ita tantummodò Rudolphus, nec, etſi pòſt de corpore illo in Epiſtolæ, de qua hic,* C *ſerie continuò loquatur, uſpiam id* S. Gereonis *appellat, etſi interim, ut id faceret, ſubinde etiam exegiſſe inſtituti ejus ratio videatur.*

quæ hic

28 *Fuiſſe quidem, de quo hic nobis ſermo, corpus pro vero* S. Gereonis *corpore tum ab eccleſiæ Gereonææ canonicis, tum à plebe univerſa habitum, Vitæ Norbertinæ ſcriptor per verba, ſuprà huc tranſcripta, indicare videtur; verùm, è Colonienſibus civibus quoſdam dumtaxat,* qui corpus inventum ipſum eſſe ſanctum Gereonem, dicebant, *exſtitiſſe, Rudolphi abbatis, qui, ùt dixi, hic potiorem, quàm S. Norberti biographus, fidem meretur, proximè recitata verba luculentiſſimè produnt. Nec indicium, quo hic, quod primùm è quatuor dictis corporibus fuit inventum, pro* S. Gereonis *corpore habuiſſe Colonienſes, ſuprà huc tranſcriptis verbis tradit, fuit hujuſmodi, ut hoſce ab errandi periculo potuerit præſtare immunes. Etſi enim, ùt Rudolphus in Epiſtola edenda num. 5 docet, è Martyris, qui primò fuit repertus, capite mentum dumtaxat exſtiterit reſiduum, iſque adeò, capitis parte, quæ ſupra mentum exſtat, amputata, veroſimiliter fuiſſet occiſus, exſtitiſſe tamen, quod primo è quatuor dictis corporibus fuit inventum,* D S. Gereonis *corpus, minimè certum evadit ex eo, quòd, ùt verbis, proximè huc tranſcriptis, S. Norberti biographus indicat, quæpiam antiqua ſcriptoris hujus ætate ſeu Martyrum noſtrorum aut ſaltem* S. Gereonis *Acta, ſeu qualiacùmque monumenta alia exſtiterint, in quibus, hunc Sanctum noſtrum ita etiam fuiſſe occiſum, legebatur.*

in mediam

29 *Ea ſedet ſententia, quòd, quo tempore, qua fide & à quo illa ſeu Acta ſeu monumenta ſcripta eſſent, exploratum haud habeatur, dubitarique adeò non immeritò poſſit, an, quod de modo, quo* S. Gereon *fuerit occiſus, memorârunt, veritati fuerit conſonum.* Gereonem *quidem, capitis parte, quâ, quod primò è quatuor dictis corporibus fuit repertum, carebat, amputatâ, fuiſſe occiſum, Colonienſes crediſiſſe, illamque etiam penes ſeſe, priuſquam id reperiretur, habuiſſe, S. Norberti biographus proximè huc tranſcriptis verbis etiam indicat; verùm quid certi queat hinc concludi? Iiſdem verbis, ſacrum, de quo hic agimus, corpus, pulſa jam nocte, manè fuiſſe inventum, etiam tradit, cùmque ſic certò, uti* E *ex Rudolpho, qui rei interfuit eamque noctis tempore geſtam, diſertè ſcribit, nemo non ſtatuet, à veritate aberret, dubitari haud prorſus immeritò poteſt, an pariter, dum, quod dixi, de Colonienſibus inſinuat, à vero haud deviet, maximè cùm id neque Rudolphus, neque ullus ſcriptor alius vel utcùmque inſinuet. Nec, etſi ſecùs foret, ac* Gereonem, *abſciſſa ſibi, quæ, priuſquam corpus illud Coloniæ reperiretur, penes Colonienſes exſtiterit, capitis parte, occubuiſſe, omninò haberetur compertum, rectè hinc,* S. Gereonis *certò exſtitiſſe idem corpus, concludas.*

adducuntur, revocari poteſt in dubium.

30 *Quid ni enim factum eſſe queat, ut unus alterve aut etiam plures* S. Gereonis *Socii fuerint, uti hic, capitis parte, quæ ſupra mentum exſtat, ſibi amputata, necati? Certè Martyrem anonymum, cujus ſuprà in Comment. præv. num. 51 & ſeq. memini, fuiſſe etiam* in purpura & calceis, amputata ſummitate capitis, *apud Sanctenſes inventum, Gelenius in eccleſiæ Colonienſis Faſtis ſacris ad XVI Aprilis diem affirmat; cùm autem hæc ita habeant, ſitque* F *adeò, an aliqui pariter* S. Gereonis *Socii haud fuerint, ſummitate capitis ſeu parte, quæ ſupra mentum exſtat, abſciſſâ, necati, omninò incertum, dubium enimverò manere neceſſe eſt, uniuſne ex his, an* S. Gereonis *exſtiterit corpus, quod abſque capitis ſummitate ſeu parte, quæ ſupra mentum exſtat, Coloniæ Agrippinæ unà cum tribus aliis anno 1121 fuit inventum. Hinc porrò & ex aliis jam dictis conſequitur, ut indicium, quo id pro* S. Gereonis *corpore à Colonienſibus agnitum fuiſſe, laudatus biographus ſcribit, nequaquam hoſce, quod hic probandum erat, potuerit præſtare ab errandi periculo immunes. Et verò an Colonienſes, ut corpus, ſine capitis ſummitate ſeu vertice in* S. Gereonis *eccleſia inventum, pro Sancti hujus corpore haberent, fuerint reipſa indicio illo inducti, mihi etiam dubium vel ex eo apparet, quòd id nuſpiam in Epiſtola edenda Rudolphus affirmet, etſi interim in hac num. 9 aliud, quo idem corpus à nonnullis fuerit* S. Gereonis *creditum, indicium aſſignet. Ac de hac quidem*

ſermonem

AUCTORE C. B.

A *ſermonem adhuc infrà inſtituam : aſt, priuſquam id faciam, aliud adhuc, quod ad inſtitutum noſtrum hic etiam facit, præmitto.*

nec res vel è revelatione, utpote S. Norberto

31 *Joannes le Paige Bibl. Præmonſt. part. 1, quæ anno 1633 Pariſiis prodiit, lib. 2, cap. 15 de S. Norberto, Coloniam Agrippinam, quò ſibi ibidem compararet Sanctorum reliquias, profectò, ſic ſcribit :* Sequenti item nocte, quæ erat decima tertia Octobris anni 1121, cùm in monaſterio, ſancto Gereoni martyri ſacro, pernoctaret, orationique ardentiùs inſiſteret, divinitus ei revelatum fuit ſancti Gereonis ſepulchrum, priùs ignotum. Itaque, exortâ aurorâ, in illius eccleſiæ medio versùs meridiem, ubi nullum ſepulchri apparebat veſtigium, fodi juſſit, quo in loco corpus ſancti Gereonis martyris, ... quod eò uſque latuerat, integrum intactumque, præter partem capitis, quæ in eadem eccleſia à multis retrò ſæculis (*de re hac vide jam dicta*) ſeorſim honorificè aſſervabatur, adhuc veſte contectum militari repertum eſt. *Quòd ſi itaque ſcriptori huic ſit credendum, S. Norbertus locum, quo S. Gereon jacebat ſepultus, divina revelatione anno 1121*
B *didicerit, corpuſque adeò, quod tum in eo, terra effoſſa, repertum fuiſſe, ait, quodque certè à corpore, ante tria alia eodem anno, uti è jam dictis Rudolphus docet, Coloniæ Agrippinæ invento, haud fuerit diverſum,* S. Gereonis *indubiè exſtiterit.*

haud ſatis fundatè, ut probatur, attributa.

32 *Verùm Rudolphus nullum omninò verbum, quo,* S. *Gereonis ſepulcrum divina revelatione innotuiſſe S. Norberto, vel utcumque inſinuet, in Epiſtola hic ad calcem edenda, ſuppeditat; quod autem ad S. Norberti biographum ſpectat, hic quidem, Rudolpho ætate haud multùm inferior, de S. Norberto ait :* In medio monaſterio, ubi nullum alicujus ſepulchri patebat veſtigium, effodi præcepit: ubi corpus integrum abſque cerebro repertum eſt, honorificè & cum omni diligentia collocatum; *verùm id, quod his verbis aſſerit, fieri quoque abſque omni divina revelatione potuiſſe, nemo non videt. Nec quidquam etiam aliunde, quod rem revelatione geſtum probet, occurrit. Trithemius quidem in Chronico Hirſaugienſi, quod anno 1514 abſolvit, tom. 1, typis monaſterii S. Galli anno 1690 in lucem emiſſo, pag. 378*
C *de S. Norberto ſic ſcribit :* Servus Dei, nocte ſequenti pernoctans in eccleſia S. Gereonis in eadem civitate Colonienſi, orationi ſuo more intentus, divina meruit conſolatione recreari. Nam, manè facto, in medio eccleſiæ, ubi nullum penitus ſepulturæ apparuit ſignum, terram juſſit effodi, & corpus ejuſdem martyris S. Gereonis, dempta capitis parte, integrum reperit, quod cum ingenti gaudio populi levans de terra particulam precibus obtinuit, quam Præmonſtrato dedit; *verùm nec hiſce verbis S. Norbertus locum, quo S. Gereon jacebat ſepultus, divina revelatione didiciſſe apertè traditur; etſi autem iis, in corporis, de quo ſermo fit, inventione divini aliquid ſupra naturæ curſum interveniſſe, utcumque indicari videatur, hincque fortaſſis ſit factum, ut &, S. Gereonis ſepulchrum S. Norberto divinitus innotuiſſe, ſuprà laudatus Bibliothecæ Præmonſtratenſis auctor, ùt mox docui, ſcripſerit, &, ejuſdem S. Gereonis ac Sociorum corpora divino monitu detexiſſe S. Norbertum, Miræus, qui Trithemium etiam laudat, in Faſtis Belgicis & Burgundicis pag. 587 exarârit, Trithemius tamen ſec. demùm XV ac ſeq. initio, ùt jam indicavi, floruit.*

vel ex indicio, per Radulphum propoſito, certa evadit;

33 *Quod cùm ita ſit, ac proin tribus ampliùs ſæculis à corporis, de quo hic loquimur, inventione ſeu anno 1121 abfuerit, enimverò, etiamſi,* S. Gereonis *ſepulcrum divinitus fuiſſe S. Norberto revelatum, diſertiſſimè etiam, quod tamen non facit, aſſereret, fidem ſibi hac in re integram mereri ſola ſua auctoritate haud poſſet, hâcque adeò Miræus & Bibliothecæ Præmonſtratenſis auctor moveri haud debuêre, ut vel in corporis, de quo agimus, inventione ſupra naturam aliquid interveniſſe, vel* S. Gereonis *ſepulcrum Norberto divina revelatione innotuiſſe, inducerent in animum. Hinc porrò jam conſequitur, ut ſanè, an revelatio hujuſmodi S. Norberto obtigerit, ſit admodùm dubium, utque proinde hâc dubitatio altera, quâ, an corpus, quod primò è quatuor ſuprà dictis Coloniæ Agrippinæ fuit inventum,* S. Gereonis *exſtiterit, non nemo forſan ob rationes ſuprà adductas adhuc ambiget, minimè auferatur. Verùm, an nihil tan-*
E *dem, quo,* S. Gereonis *exſtitiſſe corpus illud, certum efficiatur, poteſt adduci? Quoſdam* propter habitûs venuſtatem & corporis formoſitatem, *dixiſſe ſeu judicâſſe, corpus, quod primò è quatuor ſuprà memoratis fuerat inventum,* S. Gereonis *eſſe, Rudolphus in Epiſtola edenda num. 9 affirmat; verùm nihil omninò adjungit, quo illorum ſibi probatum fuiſſe hac in re judicium, inſinuet, nec facilè futurum puto, ut id apud ullos æquos rerum æſtimatores alios approbationem inveniat.*

etſi autem etiam nec pro indubitata habeatur à Marteneo,

34 *Certè illam habitûs venuſtatem, corporiſque formoſitatem, quas in corpore, ante alia tria invento, eluxiſſe, Rudolphus docet, pro indubitato, quo id* S. Gereonis *credi tutò potuerit, indicio haud habuit Marteneus. Ita opinor, quòd, quamvis hic ſcriptor jam ſæpè memoratam Rudolphi Epiſtolam in Veterum Scriptorum Collectione, à ſe vulgata, tom. VI, col. 1015 & quinque ſeqq. exhibeat, dubitarique adeò, an eam ſedulò expenderit, haud queat, ipſemet nihilominùs, an corpus, quod ante tria alia inventum in illa narratur,* S. Ge-
F *reonis exſtiterit, ambigendum exiſtimârit, uti vel è titulo, quem eidem Epiſtolæ præfixit, apparet. Etenim in hoc Martyrem, cujus corpus illud fuit,* legionis Thebæorum Militem, *nomine ejus non expreſſò, dumtaxat appellat, eumque haud dubiè* Gereonis *nomine fuiſſet diſtincturus, ſi Sancti hujus exſtitiſſe idem corpus, indubitanter credidiſſet. Ut, quod dico, palàm fiat, verba, quibus titulus ille concipitur, huc tranſcribo. Sic habent :* Acta tranſlationis ſancti unius Militis legionis Thebæorum, auctore Rodulfo, abbate S. Pantaleonis Colonienſis. *Talis eſt, quem dixi, titulus; ut ſanè inventum, de quo nobis hic ſermo, corpus pro* S. Gereonis *corpore Marteneus haud habuerit, aut ſaltem, an Sancti hujus eſſet, dubitârit.*

Colonienſes tamen jam dudum opinati videntur contrarium.

35 *At contrà Surius, ſeu habitûs venuſtate corporiſque formoſitate, quas Rudolphus memorat, ſeu ſuprà expoſito, quod S. Norberti biographus aſſignat, indicio, ſeu aliis denique rationibus impulſus,* S. Gereonis *eſſe idem corpus, indubitanter exiſtimavit. Id ſcilicet ſuadet pariter titulus, Rudolphi Epiſtolæ, abs illo ad* XXIV, *quâ hanc, quod tunc* S. Gereonis *tranſlatio*

AUCTORE C. B.

latio celebretur, in ſuo de Sanctis Opere exhibet, Novembris diem præfixus, hiſque verbis conceptus : Inventio & tranſlatio clariſſimi martyris S. Gereonis, à Rudolpho, abbate ſancti Trudonis, conſcripta. *Nec tantùm is ſcriptor, qui, plurimis editis Sanctorum Actis clarus, Cartuſiæ Colonienſis exſtitit alumnus, ſed & univerſi à multis retro ſeculis Colonienſes ita opinati fuiſſe videntur. Certè omnes, nec numero paucæ, apud hoſce eccleſiæ, quibuſcum corporis illius partes ſeu particulæ communicatæ fuerunt, conſtanter haſce, veluti indubitatas* S. Gereonis *reliquias, veneratæ ſunt, ac porrò, uti è Gelenio de Colon. Agrippinenſis Magnitudine colligere fas eſt, venerari hodieque pergunt. Quare, etſi quidem etiam, an ſacræ iſtæ exuviæ* S. Gereonis *ſint, in dubium, uti è jam dictis conſequitur, revocari queat, neutiquam tamen, quòd, eas* S. Gereonis *non eſſe, certum equidem non ſit, Colonienſium hac in re fidem veluti certò falſam ſugillare auſim, eamque adeò inviolatam relinquens, ad alia modò, quæ corporis, de quo jam abundè actum, inventionem proximè ſunt ſecuta, orationem converto.*

B — *corporiſque illius, quod elevatum maxima cum ſolennitate fuit,*

36 *Cùm poſt noctem, quâ, ùt vidimus, quatuor Martyrum corpora fuerant inventa, jam dies eſſet exorta, reſque iſta populo innotuiſſet, ad Gereonæam eccleſiam undequàque concurritur, nonnulliſque, quod primò è quatuor illis corporibus fuerat repertum,* S. Gereonis *eſſe, clamantibus, omnibuſque, id S. Norberto haud dandum, contendentibus, à dignitate & ordine eminentioribus, quo tumultus compeſcatur, contentio ſeu lis, inde exorta, ad Fredericum archiepiſcopum, qui tum eccleſiæ Colonienſi præerat, componenda remittitur, intereaque, dum hujus exſpectatur adventus, ſepulcrum, in quo ſacrum illud pignus fuerat repertum, lapide obvoluto, clauditur, cúmque iterum deinde, poſtquam memoratus antiſtes Coloniam Agrippinam advenerat, XXIV Novembris die fuiſſet apertum, ſacræ exuviæ è ſarcophago ſumma cum reverentia extrahuntur, cúmque fruſtatim, ùt fieri potuit, collectæ biniſque hunc in finem paratis ſcriniis fuiſſent incluſæ, hæc ambo, multa intereà archiepiſcopo aliiſque, quò Martyri exſtruatur lipſanotheca ſeu feretrum, offerentibus, elevantur, ſolenni ſupplicatione circumferuntur, altari in media eccleſia imponuntur, totaque, quâ hæc fiunt, ſolennitas Miſsâ de ſanctæ legionis Thebææ Martyribus, per Roduÿphum abbatem, Epiſtolæ edendæ auctorem, verba etiam, dum illa durat, de iiſdem ſanctis Martyribus ad populum faciente archiepiſcopo, cantatâ, tandem abſolvitur. Quî hæc omnia geſta ſint, Rudolphus in Epiſtola illa num. 9 & ſeqq. diffuſiùs exponit, lectoremque idcircò, qui ampliorem eorumdem notitiam deſiderat, ad illum remittens, modò, quæ tum fuerit ſacrarum illarum reliquiarum ſeu corporis, ante tria alia, ùt ſuprà vidimus, inventi, pars cum S. Norberto communicata, examinare aggredior.*

C

pars quapiam, quæ nec tam magna, quàm à le Paige,

37 *S. Norberti biographus poſt verba, num. 25 & ſeq. huc tranſcripta, ita proſequitur :* Suſceptum eſt itaque corpus ſanctum, ùt dignè debuit, & elevatum ; parſque inde Viro Dei (*S. Norberto nempe*) data eſt : quod reliquum fuit, magnificè à clero & populo repoſitum eſt. *Ita ille, qui, cùm deinde, S. Norbertum, aſſumptis haud diu pòſt, quas Coloniæ Agrippinæ acquiſierat, ſacris reliquiis, Floreſſiam conceſſiſſe, indeque, jam inſtante Nativitatis Dominicæ feſto, Præmonſtratum feſtinâſſe, etiam narret, hinc quidem, haud diu poſt XXIV Novembris diem, quâ corpus, ante tria alia XIII Octobris inventum, anno 1121 Coloniæ, ùt vidimus, fuerat elevatum, fuiſſe hujus, quam in textu mox dato memorat, partem cum Sancto illo communicatam, rectè intelligitur ; verùm, cùm de parte illa generatim dumtaxat, nullo omninò, è quo vel utcúmque diſtinctam ejus notitiam acquiras, verbo adjecto, loquatur, magnane, an parva exſtiterit, evadit ambiguum. Si Trithemius rectè ſcribat, pars illa, utpote quam dumtaxat* particulæ *nomine diſtinguat, haud admodùm magna exſtiterit ; aſt, ſi iis contrà, quæ Bibliothecæ Præmonſtratenſis part. 1, lib. 2, cap. 15 ſuprà laudatus le Paige ſcribit, adhibenda ſit fides, ſecùs erit cenſendum. Is enim ſcriptor, poſtquam corporis, de qua ſuprà, inventionem per verba jam antè hûc tranſcripta aliaque nonnulla hiſce ſubjecta ibidem narravit, mox ſubjungit :* Die poſtmodùm XXIV Novembris ſequentis, archiepiſcopo præſente & infinita populi, cleri, monachorum & abbatum turba, ... invicti Militis Chriſti (S. Gereonis *videlicet*) corpus cum ingenti totius cleri populique Colonienſis lætitia & acclamatione de terra ſublatum, major pars Viro ſancto data, &, quod reliquum fuit, magnificè à clero & populo in theca repoſitum eſt.

D

E

nec tam parva, quàm à Trithemio aſſeritur.

38 *Verùm, hicne Trithemio, an contrà Bibliothecæ Præmonſtratenſis auctore eſt ſtandum? Cùm prior è duobus hiſce ſcriptoribus loco ſuprà cit. de S. Norberto ſcribat,* Particulam (*corporis* S. Gereonis) precibus obtinuit, quam Præmonſtrato dedit, *is veroſimiliter haud alias* S. Gereonis *reliquias, cum S. Norberto communicatas, quàm quas hic Præmonſtrati depoſuit, cognôrit, hincque, cùm eas, quas ibidem ætate ſua aſſervari audierat, exiguas eſſe, intellexiſſet, veroſimiliter etiam* particulæ *tantummodò nomine diſtinxerit partem, quam ſibi è corpore, Coloniæ Agrippinæ anno 1121 ante tria alia invento, S. Norbertus impetravit. At verò hic Sanctus, qui, quemadmodùm pòſt videbimus, jam quaſpiam Coloniæ* S. Gereonis *reliquias, priuſquam corpus illud ibidem inveniretur, acquiſierat, non omnes, quas deinde ex hoc & ex aliis Sociorum* S. Gereonis *corporibus accepit, Præmonſtrati, ſed partim tantummodò ibidem, partim Floreſſiæ depoſuit. Miræus in Faſtis Belg. & Burg. pag. 587 ſic ſcribit :* S. Gereonis ac Sociorum corpora in dicta baſilica (*à* S. Gereone *nuncupata*) humi defoſſa jacuerunt uſque ad annum Chriſti 1121, quo Norbertus, Ord. Præmonſtratenſis fundator, divino monitu ea detexit, utque per Fredericum I, archiepiſcopum Colonienſem, de terra levarentur, effecit, ut Trithemius in Chronico Hirſaugienſi, & nos in Chronico Præmonſtratenſi explicuimus.

F

veroſimiliter, uti hic adducta fuerunt.

39 Ejuſdem S. Gereonis & aliorum Martyrum Thebæorum reliquias, à dicto archiepiſcopo acceptas, Norbertus partim Floreſſiæ in diœceſi Namurcenſi, partim Præmonſtrati in diœceſi Laudunenſi depoſuit ; quæ hodieque reverenter utroque in loco aſſervantur. *Ita ille. Et verò, ex acceptis Coloniæ reliquiis nominatim etiam eas, quæ* S. Gereonis *à pluribus creditæ fuerunt, à S. Norberto non tantùm Præmonſtrati, ſed & Floreſſiæ fuiſſe depoſitas, argumento eſt tum reliquiarum, quæ in monaſterio Floreſſienſi aſſervatæ olim fuêre ac porrò hodieque,*

A *dieque, ni fallor, aſſervantur, Catalogus, Hierogazophylacio Belgio à Rayſſio inſertus, tum etiam, quæ Operis noſtri tom. 1 Junii pag. 835 legitur, Annotatio, Vitæ Norbertinæ verbis, quibus ibidem de reliquiarum theca, à S. Norberto Floreffiæ depoſita, num. 49 ſermo fit, ſubjecta. In dicto enim Catalogo à Rayſſio duo recenſentur S. Gereonis brachia, à S. Norberto, ùt additur, anno 1121 unà cum undecim millium Virginum quatuor capitibus Floreffiam allata; etſi autem, quam mox memoravi, Annotatio hiſce dumtaxat concipiatur verbis,* Sunt ibidem (*Floreffiæ nimirùm*) reliquiæ ex præſcriptis Sanctis, & potiſſimùm brachium S. Gereonis, thecæ auro obductæ decenter incluſum, *ſicque unius tantummodò, quod Floreffiæ exiſtat,* S. Gereonis *brachii mentio ab Annotationis auctore inſtituatur, id tamen ne alioquin, quod omninò vetat ratio, auctores, qui ſeſe inter conciliari facilè queunt, collidantur, veroſimiliter dumtaxat fit, quòd duo à Rayſſio memorata brachia ſeu duorum brachiorum oſſa uni eidemque lipſanothecæ, auro obductæ, quæ unum tantummodò brachium refert,*
B *ſint incluſa.*

extiterit, S. Norberto donata,

40 *Utut ſit, conſectarium equidem è jam dictis fit, ut veroſimiliter S.Norbertus nec partes ſeu reliquias omnes, quas è corpore, Coloniæ Agrippinæ ante tria alia invento, impetravit, Præmonſtrati depoſuerit, nec eas particulæ dumtaxat, quam is Sanctus ibidem locàrit, appellatione Trithemius rectè diſtinguat; quod autem ad Bibl. Præmonſt. auctorem, qui contrà, uti ex ejus ſuprà recitatis verbis liquet, majorem corporis, Coloniæ Agrippinæ ante tria alia anno 1121 inventi, partem S.Norberto datam tum fuiſſe, docet, jam ſpectat, nec illi hac in re aſſentiendum apparet. Ita nimirum ſuadet tum hic omni exceptione major Rodulphi, omnem prorſus Martyris inventi carnem oſſaque,* exceptis tantummodò paucis de majoribus, *in cinerem fuiſſe reſoluta, in Epiſtola edenda num. 6 aſſeverantis idque ipſum num. 14 adhuc confirmantis, auctoritas, tum ingens eccleſiarum, quæ S.Gereonis ſeu Martyris, Coloniæ Agrippinæ ante tres alios anno 1121 inventi, reliquiis gloriantur, vel in ſola Colonienſi urbe multitudo, haud modico aliarum etiam, quæ extra Coloniam ſunt ac à ſeſe quoque Martyris illius ſacras poſſideri exuvias affirmant, eccleſiarum numero aucta; ut*
C *vel hinc, majorem Martyris ejuſdem partem S. Norberto fuiſſe, ſtatim atque hic fuerat inventus, conceſſam, ſit ſanè creditu perquàm difficile. Accedit, id abſque vade antiquiori aſſeverari à ſolo laudato Bibliothecæ Præmonſtratenſis auctore, qui cùm à re, quam geſtam ſic commemorat, quinque ampliùs ſeculis abfuerit, eam enimverò ſua auctoritate certam haud efficit.*

alteraque, quæ Rudolphi abbatis interceſſione fuerat obtenta,

41 *Verùm duo alia, quæ corporis, de quo jam actum, inventionem ſecuta proximè ſunt hicque adeò, priuſquam § huic finem imponam, recenſeri adhuc debent, vel omninò ſunt certa vel ſaltem vero admodùm ſimilia; alterum eſt, apud Colonienſes, ut* XXIV *Novembris dies, quâ præfati Martyris ſeu, ùt credebant, S.Gereonis tranſlatio fuerat peracta, quotannis haberetur ſolemnis, fuiſſe inſtitutum; alterum verò, Martyris ejuſdem reliquiarum partem, Rudolpho abbate intercedente, obtentam, fuiſſe ad Trudonenſe in Haſbania monaſterium tranſmiſſam. Ac primum quidem, quod hodieque, ùt Colonienſes apud Gelenium ad dictum Novembris diem Faſti ſacri, Colonienſiaque, quæ penes nos exſtant, Breviaria fidem faciunt, locum obtinet, eo ipſo anno, qui dicti Martyris inventionem ac tranſlationem ſuprà memoratam proximè excepit, initium veroſimillimè accepiſſe, ſuadet antiqua eccleſiarum, quâ, quos penes ſeſe invenerant ac de terra levârant, Sanctorum tranſlationes quotannis celebrare ſolenne habebant, conſuetudo; quod autem ad ſecundum ſpectat, id certè ante annum 1124 evenit. Ac ex eo ſanè hæc liquet aſſertio, quòd* Rudolphus, *cùm Epiſtolam hic edendam, ſub cujus finem Trudonopolitani, ad quos hanc dabat, monaſterii monachos de dicti Martyris reliquiis, à ſeſe ad illos miſſis, admonuit, conſcriberet, adhuc propè Coloniam in S. Pantaleonis, ùt ipſemet in eadem Epiſtola num. 18 indicat, abbatia verſaretur, hâcque, ùt Galliæ Chriſtianæ auctæ Scriptores tom. 3, col. 739 docent, anno 1123 relictâ, ad Trudonopolitanam, recuperatâ, quam antea habuerat, hujus præfecturâ, ſit reverſus.*

ad Trudonenſe monaſterium anno 1122 aut 1123 fuit tranſmiſſa.

42 *Aſt quanto quidem ante annum 1124 temporis ſpatio res evenit? Cùm certè ante anni 1121 diem* XXIV *Novembris, quâ, ùt vidimus, dicti Martyris reliquiæ de terra primùm levatæ ac tranſlatæ fuerunt, locum ea haud habuerit, Epiſtolaque edenda, quâ de hiſce Trudonopolim miſſis agitur,* XVIII *Kalendas Octobris ſeu* XIV *Septembris die data notetur, conſectarium fit, ut, cùm præterea certò ante annum 1124, uti è jam dictis conſtat, miſſæ eò fuerint ſacræ, de quibus agimus, reliquiæ, id indubiè illo temporis ſpatio, quod inter anni 1121 vigeſimam quartam Novembris, & anni 1123 decimam quartam Septembris diem interceſſit, contigerit, remque vel poſtremo hoc anno vel proximè prægreſſo potiùs, quàm anno 1121 geſtam, idcirco induco in animum, quòd, priuſquam fieret, nonnihil temporis poſt reliquiarum earumdem tranſlationem, anno, ùt dictum, 1121, vigeſima quarta Novembris die factam, fuiſſe elapſum, in Epiſtola edenda num. 16 Rudolphus inſinuet; qui cùm ibidem, quales fuerint, quas Trudonopolim miſerit, reliquiæ, etiam exponat, lectorem, id ſcire avidum, eò remitto, &c., omnibus modò, quæ inſtituti mei ratio hic exigebat, peractis, § huic finem impono.*

E

§ IV. Alia, quæ præterea ad S.Gereonis ejuſque Sociorum, ac nominatim, qui hiſce annumerantur, Theophili, Cratonis, Vitalis & Bertuliani cultum & reliquias ſpectant, proponuntur, ac, ubi id res exigit, examinantur.

S. Gereonis, cujus & Sociorum aliquot ſacræ in variis

NUllam ferè in Belgio etiam hodierno illuſtriorem, *quæ S. Gereonis ejuſve Sociorum reliquiis decorata non ſit, reperiri eccleſiam, Bucherius Belgii Romani lib.* VII, *cap.* 5, *num.* XI *affirmat. Nec plurimæ tantùm Bel-*

AUCTORE C. B.

gii tam antiqui, quàm hodierni, quæ Coloniâ Agrippinâ haud admodùm procul abſunt, eccleſiæ honore illo ac prærogativa gaudent, verùm etiam alia, in aliis regionibus ſitæ longiſſiméque à civitate illa remotæ. Id ex hic dicendis, cùm primùm de reliquiis potiſſimùm, quæ S. Gereonis *creduntur ac in diverſis tum Colonienſis, tum variarum Belgii ſeu hodierni ſeu antiqui civitatum eccleſiis honorificè ſervantur, tractâro, evadet perſpicuum. A locis ſacris, in ipſamet Colonienſi urbe aut in ejus vicinia ſitis, quæ ſacras* S. Gereonis *ejuſve Sociorum exuvias poſſident, duco initium; ut autem nonnullorum ſaltem ex his (omnia enim & ſingula recenſere nimis longum foret) enumerationem paucis expediam, collegiata ibidem* S. Gereonis *eccleſia oſſa ſeu qualeſcumque corporis partes, quæ pro hujus Sancti noſtri corpore habentur, caputque item aut hujus ſaltem ob infrà dicenda partem, hermæ argenteo incluſam, abbatialis SS. Nicolai & Medardi in Brawiler eccleſia* S. Gereonis *brachium aut hujus ſaltem partem, brachio argenteo inſertam, eccleſia S. Agnetis duorum* S. Gereonis *Sociorum capita, Sanctimonialium* B *Ordinis Ciſtercienſis monaſterium, quod* B.M.V. Hortus *vocatur, unius è* S. Gereonis *Sociis capitis partem, Sanctimonialium tertiæ Regulæ S. Franciſci monaſterium, cui nomen B. M. Virginis in Bethlehem inditum, quatuor capita ex ſocietate militum* S. Gereonis, *ac denique Batavicum SS. Willibrordi & Bonifacii collegium quinque Sociorum* S. Gereonis *capita in ſacro ſuo, ùt vocatur, theſauro reverenter aſſervant.*

non tantùm, quæ, ùt fertur,

43 *Ita videlicet de Coloniæ Agrippinenſis Magnitudine pagg.* 261, 262, 388, 521, 543, 587, 616 & 617 *docet Gelenius, Conſtantii præterea, quem legionis Thebææ martyrem facit, & ſic, ùt nonnulli putant,* S. Gereonis *Sociis annumerat, Coloniæ Agrippinæ apud Auguſtinianos, alteriuſque item ex ejuſdem Sancti noſtri contubernio martyris, quem* Theophilum *nuncupat, in collegiata ibidem S. Georgii eccleſia reliquias aſſervari, in eodem Opere pag.* 321 & 491 *affirmans. Verùm de priori è duobus hiſce Martyribus, quem etiam in ſacris eccleſiæ Colon. Faſtis* XXII *Martii die, Prætermiſſis idcircò in Opere noſtro tunc inſertum, commemorat, cenſendum quid ſit, ex iis, quæ ibidem tom.* VI *Septembris pag.* 918, *num.* 99 & *ſeq. dicta ſunt hicque pro inſertis haberi velim, haud ineptè ſtatueris; quod autem* C *ad poſteriorem, quem hodie in iiſdem Faſtis laudatus Gelenius recenſet* centurionemque etiam ac præcipuum è ſocietate Gereonæa militem *appellat, nihil omninò, in quo vel hujuſmodi, quibus hunc Sanctum condecorat, titulos, vel ipſummet, quo eum vocat,* Theophili *nomen fundare queam, uſpiam reperio, hincque, uti illos fictitios, ſic hoc Martyri anonymo, cujus fuerant collegiatæ S. Georgii eccleſiæ reliquiæ datæ nomenque latebat, pro arbitrio fuiſſe impoſitum, opinor, etſi interim, quin hæ pro veris ac genuinis Martyris reliquiis ſint habendæ, dubitandum haud rear.*

horum partim patrocinio obſidione aliquando

44 *Porrò, cùm pariter, quin* S. Gereon *ejuſque Socii in omnibus, in quibus ſacræ eorum exuviæ Coloniæ Agrippinæ reperiuntur, eccleſiis præcipuè colantur, dubitandum haud ſit, vel è ſola harum jam memorata multitudine inſignem planè, quo ibidem gaudent, cultum eſſe, ſit perſpicuum. Neque verò, quod & hunc au-* D *gere potuerit, Colonienſibus, qui præterea eoſdem Sanctos noſtros ſingularium Patronorum loco habent, ſuum hi ſemper, ſi ſcriptoribus nonnullis fides adhibenda ſit, auxilium, cùm neceſſitas premeret, deeſſe ſunt paſſi. Res è jam dicendis pateſcet. Coloniam Agrippinam, cùm anno* 1268 *aut, ùt alii volunt,* 1269 *arcta obſidione eſſet circumdata, periculo inde imminenti per apparitionem, quâ* S. Gereon *ejuſque Socii unà cum SS. Mauris ac aliis civitatis illius ſanctis Tutelaribus terruêre hoſtes, fugamque, ſoluta obſidione, arripere compulêre, prodigiosè fuiſſe ereptam, Crombachius Urſulanæ Hiſtoriæ tom.* 2, *lib.* 10, *cap.* 6 *è Bredenbachio & Scultingio, in margine à ſeſe citatis, memoriæ prodit. Ac Coloniam quidem alterutro è dictis annis obſeſſam aut ſaltem ſubitanea hoſtium irruptione, tempore nocturno facta, præſentiſſimo periculo fuiſſe expoſitam, duorum Chronicorum, quorum alterum* Magnum Belgicum, *alterum, à Meibomio tom.* 1 *Rerum Germanicarum editum,* Marcanum *vocatur, auctores, Trithemius in Annal. Hirſaugienſ. tom.* 2, *pag.* 15 & *ſeqq., Galliæ Chriſt. auctæ Scriptores tom.* 3, *col.* 694 *aliique non pauci narrant; verùm non omnes* E *cæleſtis, quâ periculum illud fuerit diſcuſſum, apparitionis meminêre; cùm autem id ita ſit, habueritne, an non, ea locum, foret hic examinandum.*

fuerit liberata, civitatis Colonienſis.

45 *Aſt cùm eòdem &, quæ ſecuta eſt, urbis Colonienſis liberatione narrata, ſequentia iſthæc verba,* Exſtat in mœnibus civitatis (*Colonienſis nempe*) in lapide exciſa rei geſtæ ſeries; ſoletque ſenatus Colonienſis in hujus cæleſtis beneficii memoriam, & gratiarum actionem ipſo SS. Maurorum feſto XV Octob. decem prægrandes cereos baſilicæ S. Gereonis dono tranſmittere, qui in crypta SS. Maurorum tunc XXIV horis lucere conſpiciuntur, quòd ea nocte, quæ feſtum Maurorum præcurrit, id credatur viſum apparuiſſe, *Crombachius loco cit. mox ſubjungat, expedire mihi videtur, ut de dicta apparitione, in qua SS. Mauri non minùs, quàm* S. Gereon *ejuſque Socii partem habuerint, non hodie, ſed* XV, *quâ, ùt is ſcriptor ait, illius quotannis memoria Coloniæ Agrippinæ recolitur, Octobris die, memoratis Mauris ſacrâ, agatur. Quare eò, quod dixi, examinandum remitto, ſuſpectumque interim à me prodigioſum illum eventum haberi, in anteceſſum declarans, varia modò,* F *quibus in Belgio hodierno* S. Gereonis *ejuſque Sociorum reliquiæ ſervantur, loca ſacra recenſeo.*

ſed & Belgii hodierni eccleſiis reliquiæ reperiuntur,

46 *Hæc inter primo loco Regularium S. Auguſtini canonicorum Cameraci S. Autberti cœnobium, quod, quemadmodùm Rayſſius in Hierogazophylacio Belgico pag.* 81 *teſtatur, unius è* S. Gereonis *Sociis caput, Gemblacenſiſque in Brabantia abbatia, quæ præter unius è* S. Gereonis *Sociis capitis partem integrum ferè etiam, ùt ibidem idem Rayſſius pag.* 224 *pariter teſtatur, alterius ex ejuſdem* S. Gereonis *Sociis corpus poſſidet, hic mihi occurrunt. Hiſce porrò duobus locis ſacris præter collegiatam S. Amati apud Duacenſes eccleſiam, Parcenſemque propè Lovanium abbatiam, quibus ambabus generatim dumtaxat Sociorum* S. Gereonis *reliquias, ſpeciali harum notitiâ haud adjecta, laudatus Rayſſius in Hierogazophylacio pagg.* 41 & 403 *adſcribit, Floreffienſe in comitatu Namurcenſi cœnobium & Ultrajectina S. Joannis eccleſia accedunt. Ac illud quidem duo* S. Gereonis *brachia, ùt jam ſuprà ex eodem Rayſſio vidimus,*

AUCTORE C. B.

A vidimus, in Cimeliarchio ſuo aſſervat; quod autem ad proximè dictam eccleſiam ſpectat, hæc quidem, utpote ad eum, qui Operis noſtri tom. 7 Septembris pag. 258, num. 56 exponitur, ſtatum modò redacta, S. Gereonis aut Sociorum ejus reliquias certè haud poſſidet; verùm idcirco hic à me memoratur, quòd ſaltem harum parte decorata olim fuerit, ac tum etiam, uti ex ibidem in Opere noſtro dictis & hodierno Uſuardi apud Sollerium Matric-Cartus-Ultraject. Auctario intelligitur, S. Gereonem cultu ſeu feſto annuo honorârit. Ad alia modò, extra Belgium hodiernum ſita vel ad hoc ſaltem haud ſpectantia, quæ S. Gereonis ejuſve Sociorum ſacris exuviis pariter gloriantur, loca ſacra accedo.

duo per has Socii Leodii ſub Vitalis & Cratonis, quibus & tertius

47 Fiſenus in eccleſiæ Leodienſis Floribus hodie ſic ſcribit: Triumphalis eſt hic dies pluribus in noſtra diœceſi locis in eorum Martyrum honorem, qui è legione Thebæorum cum S. Gereone duce ſuo religioſiſſimè dimicantes, invicta fortitudine cadendo æternam triumphi gloriam conſecuti ſunt. Aſſervatur & in veneratione Leodii eſt ad S. Laurentii Craton, ipſius Gereonis frater & ſignifer, cum Vitale Commilitone. Alius eorum ſocius ad S. Jacobi colitur, B Gemblacique alius, ambo anonymi. Multis præterea locis nobiles ſacrarum reliquiarum portiones in honore ſunt. De S. Vitale, qui in Faſtis ſacris antiquis paſſim nominari ſolet poſt S. Innocentium, in Opere noſtro ad XXII Septembris diem pag. 907 paucis eſt actum; verùm à Vitale iſthoc Vitalis, à Fiſeno verbis jam datis memoratus, certiſſimè, utpote qui non S. Innocentii aliorumque cum hoc pro fide occiſorum, ſed S. Gereonis ſocius exſtiterit, eſt diverſus. Fiſeno porrò, qui, quem memorat, Vitalem, itemque Cratonem, S. Gereonis, ùt ait, ſigniferum, in celeberrimo S. Laurentii apud Leodium Ordinis S. Benedicti cœnobio aſſervari, verbis jam datis prodit, Rayſſius in Hierogazophylacio Belgico aſſentitur, utpote ibidem in ſacrarum, quæ in cœnobio illo aſſervantur, exuviarum Catalogo corpus integrum ſancti Cratonis martyris, fratris & ſigniferi ſancti Gereonis, itemque corpus integrum ſancti Vitalis, collegæ ſanctorum Gereonis & Sociorum pag. 272 recenſens.

à Caſtellano additur, nominibus, pro arbitrio impoſitis, honorantur.

C 48 Verùm, cùm nec inſcriptiones ſepulcrales, nec ulla alia, quæ è S. Gereonis Sociis duos, quorum alter Vitalis, alter Craton fuerit vocatus, exſtitiſſe teſtentur, antiqua monumenta inveniantur, duobus anonymis S. Gereonis Sociis, cùm horum corpora Coloniæ primùm inventa aut pòſt inde Leodium fuiſſent allata, nomina illa pro arbitrio, ùt jam ſuprà de Theophili nomine dixi, fuiſſe impoſita, vehementiſſimè ſuſpicor, uti etiam fratris & vexilliferi titulos, quibus Craton afficitur, eſſe fictitios; neque enim etiam vel quales dixi inſcriptiones, vel ulla alia documenta antiqua, in quibus hi fundentur, invenio; veterumque pariter teſtimoniorum defectu fit, ut S. Gereonis Socium, quem per ſuas reliquias Ponte-dominarum in Bria ſub nomine S. Bertuliani honorari, Caſtellanus hodie in Additionibus & Correctionibus, quas Mrl. ſuo Univerſali adjecit, pag. 985 affirmat, fuiſſe re ipſa, cùm viveret, hoc nomine appellatum, inducere haud queam in animum. Verùm, etſi ita comparatus ſim, haud tamen etiam, an Sociorum S. Gereonis reliquiæ, quarum è jam dictis hic martyrologus ac Fiſenus meminère, veræ ac genuinæ ſint, revocare velim in dubium, pluraque adeò hac de re non addens, inſtitutum proſequor.

alterumque è brachiis, utut non integrum, in Bohemia.

49 S. Gereonis manus in reliquiarum Metropolitanæ Pragenſis eccleſiæ conſcriptione, anno 1368 facta, recenſetur, ùt videre licet apud Peſſinam, qui hanc in eccleſiæ illius Phoſphoro pag. 466 & aliquot ſeqq. ſuppeditat, ac deinde in SS. reliquiarum, quæ in eadem Pragenſi eccleſia piè aſſervantur, Indice S. Gereonis brachium, anno 1358 Pragam allatum, magnumque item os de crure & coſtam etiam numerat; verùm cùm corporis, anno 1121 Coloniæ inventi ac pro S. Gereonis corpore à nonnullis habiti, cujus illæ Sancti hujus reliquiæ, apud Peſſinam memoratæ, partes exſtiterint, carnem ſimul & oſſa, exceptis paucis de majoribus, in cinerem prorſus, cùm id inveniretur, reſoluta fuiſſe, Rudolphus in Epiſtola edenda num. 6 ſcribat, certumne ſit, an non, quod de S. Gereonis coſta ac manu, quæ in Pragenſi eccleſia aſſerventur aut ſaltem olim aſſervatæ fuerint, lectori dijudicandum relinquo; quod autem ad S. Gereonis brachium, quod ibidem quoque ab anno 1358 aſſervetur, ſpectat, cùm duo S. Gereonis brachia, quæ, ùt ſuprà vidimus, Floreffiam S. Norbertus attulit, ibidem adhuc ſeculo proximè elapſo, E uti ex Rayſſii tunc edito, in quo veluti tum adhuc eo loci exſtantia pag. 218 memorantur, Hierogazophylacio Belgico liquet, exſtiterint, enimverò, quo Rayſſii & Peſſinæ Macedique item, qui & in Ulyſſiponenſi S. Rochi templo S. Gereonis brachium, militari more armatum, aſſervari, in Divis orbis Chriſtiani Tutelaribus pag. 396 affirmat, dicta in ſpeciem hic pugnantia, utcúmque componantur, dicere oportet, aut ambo Floreffienſia S. Gereonis brachia, aut ſaltem horum unum, juxtà ac bina alia, quorum alterum Pragæ in Bohemia, alterum Ulyſſipone aſſervetur, integra haud eſſe, fuiſſeque adeò, quod brachii dumtaxat pars erat, communiſſimo errore brachium à tribus laudatis ſcriptoribus appellatum.

caputque item, aut hujus ſaltem quæpiam,

50 Idem porrò de S. Gereonis capite etiam eſt dicendum. Id enim, quod Coloniæ Agrippinæ in S. Gereonis eccleſiæ theſauro aſſervari à Gelenio de Colon. Agrippinenſis Magnit. pag. 262 aſſeritur ac Aſſiſii deponendum fratri Franciſco F Bartholi Ordinis Minorum datum fuiſſe in Henrici, Colonienſis archiepiſcopi, quas jam ſuprà num. 24 laudavi, litteris memoratur, in conventu S. Hieronymi Vallis-belle-factæ, territorii Penichii in Luſitania, aſſervari, Cardoſo in Hagiologio Luſitano ad 1 Maii diem affirmat. Verùm, cùm res ita habeat, quæri hic jam poteſt, quænam ac qualis ſit capitis S. Gereonis pars, quæ in illo Luſitaniæ conventu aſſervatur. S. Norberti biographus, jam ſuprà plus ſemel laudatus, verbis, quæ jam antè ex ejus de rebus, à S. Norberto geſtis, lucubratione num. 25 & ſeq. huc tranſcripſi, ſequentia iſthæc de eodem Sancto præmittit: At ille, fratribus ſuis..... indicto jejunio, hoc pretioſum donum (reliquiarum) Deo commendabat, quatenus venerabile patrocinium daret invenire. Nocte verò eadem virgo ex numero undecim millium Virginum, & nomen ipſius virginis, & locus, ubi jaceret, per viſionem cuidam deſignatus eſt: & in craſtinum, ex ordine viſionis, corpus ibidem quæſitum, integrum repertum eſt. Quo cum hymnis & laudibus Dei & gratiarum actione ſuſcepto, de reliquiis etiam aliarum virginum, aliorumque quorumdam Martyrum, videlicet

Ge-

AUCTORE C. B.

Gereonis, Maurorum, duorum Ewaldorum, duo vaſcula, in modum feretri, ad efferendum ei impleta ſunt.

quæ qualis exſtitiſſe queat,

51 *Cùm itaque* S. Gereonis *reliquiis donatus fuiſſe S. Norbertus his verbis memoretur, idque, uti hæc cum ſequentibus conferenti pateſcet, ante corporis, quod* S. Gereonis *æſtimatum à nonnullis fuit, inventionem contigerit, enimverò, cùm ante hanc Coloniæ Agrippinæ nullæ* S. Gereonis *reliquiæ, præter verticem ſeu capitis ſummitatem, ibidem, ſi idem S. Norberti biographus per verba, num. 26 recitata, rectè ſcribat, priùs etiam, quàm corpus illud reperiretur, aſſervatam, notæ exſtiterint, conſectarium ſit, ut vertex ille ſeu capitis ſummitas aut hujus ſaltem pars exſtiterint* S. Gereonis *reliquiæ, quibus donatus fuiſſe S. Norbertus per verba, proximè recitata, à biographo ſuo traditur. Jam verò, cùm id ita ſit, ac S. Norbertus, qui, quas Coloniæ acceperat,* S. Gereonis *reliquias partim Præmonſtrati, partim Floreſſiæ, ùt ſuprà vidimus, depoſuit, duo dumtaxat, uti è ſuprà dictis apparet,* S. Gereonis *brachia, quæ harum pars erant, in poſteriori hoc monaſterio locârit, conſectarium etiam*

B

ſit, ut præfatum, qui altera reliquiarum illarum pars erat, verticem ſeu capitis ſummitatem aut hujus ſaltem partem Præmonſtrati poſuerit. At verò, inquies modò, quorſum hæc? Anne ergò ea capitis S. Gereonis *ſummitas exſtitit Sancti hujus caput, quod in Luſitaniam fuerit tranſmiſſum? Etſi hoc, quod eò fuiſſe tranſlatum, Cardoſo, ùt jam dixi, memoriæ prodit, fuerit antè, non ſecùs ac illa, Præmonſtrati, ùt idem ſcriptor in Comment. infrà adhuc laudando ait, depoſitum, corporis tamem, quod, ùt dictum, capitis vertice mutilum, anno 1121 Coloniæ ante tria alia fuit inventum, exſtitiſſe caput illud partem, etiam aſſirmat; ut proinde, ſi vera memoret, fieri non poſſit, ut dicta capitis ſummitas hujuſve pars, utpote quæ è dictis fuerit præterea S. Norberto priùs, quàm corpus illud inveniretur, donata, exſtiterit* S. Gereonis *caput, quod in Luſitaniam tranſlatum, Cardoſo ſcribit.*

exponitur, pars unà cum aliis Sociorum S. Gereonis reliquiis in Luſitania,

52 *Porrò, cùm res ſic habeat, ac è dicto corpore, quod anno 1121 Coloniæ fuit inventum, ſolum mentum, ùt ſuprà vidimus, fuerit reſiduum, conſectarium ſit, ut, ſi Cardoſo ſtandum ſit, hoc ipſum mentum vel totum vel partim, quod proinde & S. Norberto Coloniæ fuerit conceſſum, exſtiterit* S. Gereonis *caput, quod, cùm abs illo Præmonſtrati fuiſſet depoſitum, inde pòſt, altera capitis parte, quam priùs etiam, quàm dictum corpus inveniretur, idem Sanctus, ùt vidimus, impetrârat, ibidem veroſimiliter adhuc ſervatâ, primò, ùt ait Cardoſo, in Germaniam, ac dein, cùm ibidem in quodam diœceſis Salisburgenſis ſacello, ad quod fuerat delatum, multis annis ſervatum jam fuiſſet, in Portugalliam tandem à Ferdinando, Hungariæ rege, facta ſibi ad id à Clemente VII, ſummo Pontifice, poteſtate, anno 1532 fuerit dono ad Catharinam reginam tranſmiſſum. Ceterùm laudatus Cardoſo, qui hæc ſcribit, fuiſſe quoque à Catharina regina* S. Gereonis *caput unà cum multis Sociorum ejuſdem Sancti reliquiis, à laudato Ferdinando rege pariter acceptis, in ſuprà memorato S. Hieronymi Vallis-belle-factæ conventu 1 Maii die, quâ propterea ibidem* S. Gereonis *ejuſque Sociorum memoria quotannis recolitur, depoſitum, aſſirmat, mox etiam adjungens, Mariam, Emmanuëlis regis filiam, ſcrinio minùs pretioſo, in quo primo* S. Gereonis *caput ſeu potiùs jam dicta hujus pars aſſervabatur, thecam ex argento artificioſiſſimè factam ſubſtituiſſe, ac per Martyris invicti, ad cujus venerandas reliquias, in ſacello, ei ſacro, depoſitas, ingens concurſus ſit, interceſſionem à Deo quàmplurima miracula in hernioſorum potiſſimum favorem patrari. Atque hæc quidem, quæ jam dixi, ferè omnia laudatus ſcriptor in Hagiologii ſui ſuprà cit. ad 1 Maii diem laterculo tradit; in Comment. verò, huic ſubnexo, unius etiam è* S. Gereonis *Sociis caput in Eborenſi ſanctiſſimæ Virginis Mariæ de Gratia monaſterio ſervari, aſſirmat, cùmque alia præterea de horum ac* S. Gereonis *in Luſitania reliquiis dicenda haud occurrant, modò in Hiſpaniam tranſeamus.*

D

ac denique tibia in Hiſpania.

53 *Ibi in regio Eſcorialenſi S. Laurentii monaſterio aſſervari ac in honore eſſe unam è* S. Gereonis *tibiis, uniuſque itidem è* S. Gereonis *Sociis caput, docet me in ſupellectile noſtra litteraria exſtans è Ms. monaſterii illius lipſanologio excerptum; qua autem ratione ſacræ iſtæ ac aliorum nonnullorum Sanctorum exuviæ eò devenerint, intelligitur ex adjunctis Othonis Truchſeſii, S. R. E. Cardinalis de Auguſta, qui eas miſit, authenticis id teſtantibus litteris. Haſce adeò, cùm ſic rem, lectori futuram non ingratam, præſtiturum me putem, integras huc tranſcribo. Sequentibus hiſce concipiuntur verbis:* Otho Truchſes de Waldburg, Miſeratione divina epiſcopus Albanenſis, S.R.E. Cardinalis de Auguſta nuncupatus, univerſis & ſingulis, præſentes litteras conſpecturis, viſuris, lecturis pariter & audituris, ſalutem in Domino, & infraſcriptorum cognoſcere veritatem atque eiſdem fidem indubiam adhibere. Quoniam juſtum eſt & rationi congruum, veritati teſtimonium perhibere, notum facimus & præſentibus atteſtamur, qualiter reverenda & illuſtris mater domina Juſtina, ex familia comitum de Lupſen, abbatiſſa inſignis monaſterii undecim millium Virginum civitatis Colonienſis, aliàs ad ſummam & inſtantem noſtram requiſitionem cum conſenſu religioſarum & illuſtrium dominarum capituli ejuſdem monaſterii miſit ad nos Dilingam unum caput ſanctum ex ſocietate beatiſſimarum undecim millium Virginum, in dicta Colonienſi civitate martyrio coronatarum, atque reverendum caput S. Undelinæ, reginæ Siciliæ, quæ ſe eidem almæ undecim M. Virginum ſocietati junxerat: quæ quidem capita ſancta accepit ex aurea camera, ùt vocant, ſeu ſacrario dicti monaſterii, ac illius eccleſiæ, quam B. Helena regina, Conſtantini Magni imperatoris mater, mirifico opere extruxit, ubi theſaurum ſacratiſſimorum corporum & innumerabilium reliquiarum ejuſdem ſanctiſſimæ ſocietatis magna cum veneratione aſſervantur.

E

F

eò unà cum unius è S. Gereonis Sociis capite, aliiſque

54 Miſit quoque unam ſanctam tibiam S. Gereonis, & unum ſanctum os ex ſocietate ſeptem fratrum Machabæorum. Præterea etiam reverenda & illuſtris mater domina comitiſſa de Reychenſtain, abbatiſſa venerabilis monaſterii S. Cæciliæ ejuſdem civitatis Colonienſis, miſit unum ſanctum caput ex ſocietate S. Mauricii martyris, & unum ſanctum caput ex ſocietate S. Gereonis; quæ capita in dicto monaſterio debitè & congruenter ſervabantur. Supraſcriptas autem reliquias, ex locis prædictis deſumptas ac veras fuiſſe & eſſe, nobis ſuis dictis & ſcriptis indubiam

AUCTORE C. B.

A biam fecerunt fidem atque affirmârunt venerabiles, magnifici & nobiles viri Gottifredus Gropperus junior, cathedralis eccleſiæ Colon. canonicus, & collegiatæ eccleſiæ S. Mariæ ad Gradus decanus: Gottifredus Gropperus ſenior, pater ſupradicti alterius Gottifredi J. U. doctor, & illuſtriſſimi ducis Clivenſis conſiliarius; Jacobus Apocellus, J. U. doctor & ſereniſſimi archiducis Ferdinandi conſiliarius Œnipontanus, nec non Theodoricus Koch, ſupradicti monaſterii S. Cæciliæ capellanus & confeſſarius. Deinde verò poſt mortem ultimi abbatis monaſterii S. Benedicti in Lorch Auguſtanæ noſtræ diœceſis, cùm dux Wirtembergenſis monaſterium illud, ingraveſcente hæretica labe, occuparet & profanaret, religioſi & devoti viri Erhardus Hanſerus, Michaël Reichenbachius, Chriſtianus Wolfartus, monachi ſacerdotes & profeſſi ejuſdem abbatiæ, ad nos ex illo monaſterio varias Sanctorum reliquias portaverunt, quas verbo & ſcripto aſſeverârunt à glorioſiſſimo felicis recordationis Romanorum rege, Frederico Secundo, donatas eidem monaſterio, quod ipſe à funda-
B mentis extruxerat, & ampliſſimis redditibus dotaverat.

aliorum Sanctorum, ut litteræ hic adductæ fidem faciunt, reliquiis

55 Inter quas nobis attulerunt duo oſſa colligata cum inſcriptione SS. Philippi & Jacobi, & pariter unum os S. Bartholomæi App.; quas omnes nominatim & expreſsè ſupraſcriptas ſacras reliquias, ad nos, ut ſuprà, tranſmiſſas & allatas, cùm intelligeremus, Catholicum invictiſſimumque regem Philippum, dominum noſtrum longè colendiſſimum, novum inſigne regium templum in Hiſpania in loco, vulgò del Eſcurial vel aliter nuncupato, erigere ac ædificare, ejuſque S. C. R. M. gratum jucundumque fore, ejuſmodi ſacras Sanctorum reliquias habere, quibus juxta ſuam mirificam pietatem ac religionem dictum ejus templum cohoneſtare ac inſignire poſſet, pro ſumma noſtra erga prædictam ſuam Majeſtatem obſervantiâ & devotione, ac gratificandi ſtudio, venerabili & nobis dilecto Patri Aloyſio de Mendoſa ex Societate Jeſu, de facultate & licentia per ſanctiſſimum dominum noſtrum Pium PP. V, vivæ vocis oraculo tam nobis quàm ipſi Patri Aloyſio ſuper hoc impertita, tradidimus & conſignavimus, ut eas ad Hi-
C ſpaniarum partes deferret, & eas portaret, ac noſtro nomine ſuæ S. C. R. Majeſtati pro novo prædicto ipſius templo condecorando, ad Chriſti fidelium earum partium majoris devotionis excitationem & augmentum offerret, ac reverenter & piè præſentaret. Rogamus itaque & hortamur in Domino omnes Chriſti fideles earum partium, ad quas prælibatæ ſanctiſſimæ reliquiæ perferentur, ut eas in loco congruo & decenti prædicti vel alterius inſignis templi repoſitas, debito venerationis officio proſequantur, ut tantæ fidei proficientes exemplo, ſanctiſſimarum Virginum martyrum, & Sanctorum prædictorum merita conſequantur.

tranſmiſſa, reverenter aſſervatur, eique idcircò ibidem cultus,

56. In quorum omnium & ſingulorum fidem ac evidens teſtimonium præmiſſorum, præſentes litteras fieri, & per ſecretarium noſtrum infraſcriptum ſubſcribi, ſigillique noſtri juſſimus & fecimus appenſione communiri. Datum Romæ in ædibus noſtris ſub anno à Nativitate Domini MDLXX, die verò primo menſis Januarii, Pontificatûs ſanctiſſimi in Chriſto Patris & D. N. D. Pii, divinâ Providentiâ Papæ V, anno IV. Otho Cardinalis Auguſtanus propria manu. Gaſpar Lamechen, ſecretarius de mandato illuſtriſſimi. *Gebhardi Truchſeſii, qui, cùm anno 1577 electus fuiſſet Colonienſium archiepiſcopus, ob plura deinde, quibus ſeſe contaminârat, crimina exauctoratus, circa annum 1589, ùt Gal. Chriſt. auct. Scriptores tom. 3, col. 712 docent, miſerandum in modum periit, avunculus exſtitit, qui litteris hiſce ſubſcribitur, S.R.E. Cardinalis Auguſtanus Otho Truchſeſius; etſi autem tales iſtæ ſint, ut, quas in iiſdem vir hic laude undequaque nihilominùs digniſſimus memorat*, S. Gereonis *uniuſque ex ejus Sociis reliquias fuiſſe reipſa ad Eſcoralienſe S. Laurentii in Hiſpania monaſterium delatas, nuſpiam indicent, id tamen, ùt jam ſuprà monui, verè factum, imò & haſce ibidem anno 1722 honorificentiſſimè adhuc fuiſſè aſſervatas, è Ms., quod num. 53 citavi, monaſterii ejuſdem lipſanologio intelligitur. Nec niſi ægerrimè, quin ob eaſdem* S. Gereon *ejuſque Socii cultu eccleſiaſtico ibidem afficiantur, dubitare ſinit conſuetudo, quâ vix non ſemper fit, ut Sancti iis locis, quibus ſacra eorum lipſana ſervantur, peculiari quodam modo honorentur.*

E

quod & de aliis locis poteſt conjici, veroſimiliter defertur.

57 *Sic Laureti in Italia, prout litteræ, inde ad Papebrochium noſtrum anno 1671 à Chriſtophoro Grino, Societatis Jeſu ſacerdote, datæ, fidem faciunt, ſec. proximè elapſo* S. Gereon, *quòd ibidem ſeu ipſiuſmet hujus Sancti noſtri, utì in iiſdem litteris indicatur, ſeu potiùs, utì in nota, hiſce præfixa, Papebrochius animadvertit, unius ex illius Sociis caput aſſervetur, ſub ritu duplici colebatur ac forſan hodieque colitur. Hinc porrò, cùm & Calpurniani in eadem Italia, ùt Carolus, Novarienſis epiſcopus, in ſuo de Novarienſi eccleſia Opuſculo pag. 92 docet, unius pariter è* S. Gereonis *Sociis caput aſſervetur, cælitum quoque honores Sancto huic anonymo ac forſan etiam* S. Gereoni *ejuſque Sociis ibidem juxtà ac in omnibus aliis, in quibus vel unius ex his reperiuntur reliquiæ, locis ſacris deferri, haud ſanè prorſus ineptè conjeceris; etſi autem, ſacras* S. Gereonis *exuvias in ſuprà ſæpiſſimè jam laudato Sanctenſi oppido pariter reperiri, compertum haud habeam, cum tamen etiam ibidem non ſecùs ac Treviris, ubi quamvis etiam ſacræ ejus exuviæ fortaſſis haud reperiantur, altare*
F *tamen, utì è Trevirenſi ad 1 Octobris diem Martyrologio diſco, nomini ſuo dedicatum habet, peculiari cultu gaudere, vero apparet ſimillimum. Ita ſcilicet mihi ſuadet, quod in oppido illo is Sanctus noſter nomini ſuo ſacrum aut hodieque habet, aut ſaltem, utì ex Adolphi ducis in ſua jam ſuprà ſæpiſſimè citata lucubratione pag. 132 & ſeq. narratis intelligitur, ſec. quinto decimo labente, adhuc habuit, ſacellum, jam ſuprà ejuſdem Adolphi ducis verbis, num. 87 in Comment. prævio huc tranſcriptis, memoratum, ac vel idcircò, quòd ad ejuſdem* S. Gereonis *Gloriam poſthumam etiam faciat, iterum hic memorandum; etſi interim illud, quod, cùm ſæpiùs deſtructum eodemque ſemper loco fuiſſet reædificatum, altero tandem, ùt Adolphus loco proximè cit. docet, ſub ſec. XIV finem fuit extructum iterumque in* S. Gereonis *honorem anno* MCCCCI *conſecratum, primitus fuiſſe, ùt verbis in Comm. præv. num. 87 recitatis Adolphus etiam docet, a S. Helena, Conſtantini Magni matre, conditum, neminem facilè, perpenſis iis, quæ ibidem num. 89 & ſeq. diſſerui, crediturum, exiſtimem.*

RUDOLPHI, TRUDOnopolitani abbatis, epiſtola a, *quâ corporum quatuor Coloniæ Agrippinæ inventio, uniuſque etiam ex his, quod S.Gereonis à nonnullis fuit creditum, elevatio exponitur* b.

a

b

*E Muſei noſtri Chronico Trudonenſi Ms., cum Surii * & Martenei * editionibus collato.*

** ad XXIV Novembris. * tom. VI Coll. Vet. Script. col. 1015.*

Rudolphus, anno 1121 è Trudonenſi, cui præerat, monaſterio

RUdolphus Dei gratia id, quod eſt, omnibus ſanctorum Martyrum memoriam piè amplectentibus, ſanctorum Martyrum conſortium. Anno ab Incarnatione Domini MCXXI, turbatis jam antè per aliquot annos eccleſia & regno ſub imperatore Henrico, cujus pater Henricus Leodii obiit *c*, multi epiſcoporum & abbatum, & de omni ordine & gradu clerici & monachi, expulſi à ſedibus ſuis, hac illacque ferebantur, propter communionem imperatoris, quam vitabant, quia excommunicaverat eum dominus Papa Calixtus II, ſecutus in eum ſententias prædeceſſorum ſuorum Gelaſii atque Paſchalis *d*.

c

d

expulſus, S. Pantaleonis propè Coloniam abbas creatur, dumque, eo præſente,

2 Hac tempeſtate eademque de cauſa, eoque maximè, quia Frederici, Leodienſium epiſcopi, electioni *e* & conſecrationi faveram, expulſus ſum & ego de cœnobio beati Trudonis Idibus *f* Aprilis, quartâ feriâ Dominicæ Reſurrectionis, cùm in eo indignus præſediſſem *g* duodecim jam annos & duos menſes, &, ùt puto, dies quatuordecim *h*; ſuſceptuſque ſum eodem anno miſericorditer à domino archiepiſcopo Colonienſi Frederico *i*, ejuſdemque eccleſiæ ſtudio & fratrum electione poſitus ſum abbas in cœnobio beati Pantaleonis *k* extra muros civitatis octavo Idus Septembris, cùm jam vacâſſet a quarto Calendas Januarii *l*.

e f g h i k l

brevi pòſt quodam è Thebæorum MM., quorum unum ſibi poſtulârat S. Norbertus,

m

3 Nec multò pòſt ſubſequentibus diebus, petente quodam Dei ſervo & prædicatore magno Norberto *m* unum de corporibus Martyrum Thebæorum, qui jacent in monaſterio ſancti Gereonis, apertum eſt unius eorum ſepulcrum in eodem monaſterio juxta medium pilarium ad meridianam plagam, præſentibus tota nocte ad vigilias & ad fodiendum religioſis clericis, & monachis atque abbatibus, cum omni obſequio & reverentia atque devotione; inter quos & ego peccator mandatus aſſui.

ſepulcris in S.Gereonis aperitur, in eo corpus, militari chlamyde indutum, reperitur.

4 Elevato ergò ſuperiori lapide de ſarcophago, pòſt octingentos & aliquot piures annos martyrii Thebæorum, inventum eſt in eo corpus magnum, per ſcapulas amplum, per pectus & brachia toroſum, indutum chlamyde militari coloris purpurei, quæ ampla utrinque veſtis appendebat uſque ſubter genua ejus quaſi tribus digitis, genus pallæ non ignobilis. Super eam aliam habebat veſtem breviorem, ignotam quidem nobis nomine, ſed cognitam filo ſerico, & colore nobilioris purpuræ, ſubtus ad carnem nihilominus veſtis ſerica, albi maximè coloris, ſed tamen ſubrubea.

D

Id, quod, cùm veſtium ſuperficies indiſſoluta manſiſſet, ferè adhuc integrum,

n

5 Corpus totum intactum adhuc videbatur à mento, quod tantum de capite ſupererat *n*, uſque ad pedes, indiſſoluta adhuc ſuperficie veſtium, caligarum atque calceorum. Nam, ut conjicere verius potuimus, ſic caſu pertranſierat inter caput & mentum perſecutoris gladius. Pars tantum illa, ubi ventris mollities fuerat, aliquantulum, modeſtè tamen, ſubſederat, quam veſtis ſubſecuta, indiſſoluta permanſerat *o*. Tali ſuppreſſione pectus & oſſa femorum videbantur magis turgere. Supra pectus illius ſignum Dominicæ Crucis inventum eſt de aurifrigio factum, ſicut conſiderari potuit, ſubmicantibus adhuc in eo auri metalli ſcintillulis. Aurifrigii longitudo penè unius pedis extiterat, latitudo vix unius digiti *p*.

o

p

carne licèt & minoribus oſſibus in cinerem jam verſis, apparebat.

** Sur. ſubtalaribus.*

6 A genu ejus uſque ad pedes tibiæ ex directo & integro decenter compoſitæ, habentes adhuc caligas integras de palla, rotundis floribus ad modum oculorum caudæ pavonis circumquaque diſtinctas. In ipſis ſubtularibus* juncti ſicut prima die & à talo ſurſum erecti pedes adhuc continebantur, & quantum ad ſuperficiem veſtis, nihil de toto corpore videri poterat, quod adhuc corruptum ſive commotum unquam fuiſſet. Sub veſtibus tamen, ſicut poſtea exitus probavit, ipſa caro jam prorſus in cinerem reſoluta fuerat cum oſſibus, exceptis paucis de majoribus *q*, ſed favillæ ſuperextantis incommota integritas, carnis quoque integritatem oculis admirantium figurabat.

q

ceſpites ſanguineos ſeſe inter & ſarcophagum habebat adjunctos,

7 O quàm glorioſum erat, videre magnanimi Militis Chriſti venuſtam formam, magnificéque veſtitam, & quaſi viventis adhuc viribus plenam, cujus caput, ſi ſub ſimili corporis incorruptione adeſſet, dormire eum potiùs, quàm mortuum, crederes. Ad caput ejus ceſpes erat gramineus, locatus à capite uſque ad cingulum ab utraque parte laterum, inter corpus ejus & ſarcophagum. Qui ceſpes, immò qui ceſpites (nam plures fuerant) ſanguinei toti adhuc erant, ſicut perfuſi in terra fuerant fluente ſanguine Martyris, quando percuſſus in terram cecidit.

idemque in trium aliorum MM. ſarcophagis, tunc etiam apertis, fuit conſpectum.

8 Sed & in aliorum trium Martyrum ſarcophagis, hac occaſione apertis, eadem Dei magnalia vidimus. Pili herbarum in ipſis ceſpitibus adhuc rigebant, ſicci tamen, ſed concreto ſanguine integri & rubei tenebantur. Teſtes mihi ſunt ipſi Martyres, quia propria, ſed indigna manu tenui, oculis propriis aſpexi & aliis videre porrexi, ipſi quoque domino epiſcopo aſſidenti, multumque præ gaudio & devotione lachrymanti. O quantum ſtudium, quantus Chriſti amor, quanta devotio fidelium tunc temporis Chriſtianorum, qui in tanta perſecutione nec ipſos ſanguineos ceſpites tollere neglexerunt!

Re vulgata, quidam corpus inventum, quod S.Gereonis credebant, S.Norberto haud dandum

r

9 Quid moror? Iſta nocturnis horis acta ſunt *r*, ſub magno quidem religioſorum virorum & fletu & cantu. Manè facto, cùm res tam glorioſa & deſiderabilis audita fuiſſet à civibus, & oſtenſa pluribus illorum (nam apertum ſarcophagum palla tantùm tegebat) tota civitas ſtatim infremuit, clamantes, ſe malle mori, quàm tanto patrono privari. Erant etiam inter eos, qui corpus inventum ipſum eſſe ſanctum Gereonem, dicebant, propter habitûs venuſtatem & corporis formoſitatem *f*. Unde major & major fiebat tumultus in populo, contradicebaturque ab omnibus domino Norberto.

ſ

10 Vix

A

clamitantes [illegible] ſepulcro in [illegible] placantur.

10 Vix tandem ſedatus eſt tumultus, præpoſito ſanctæ Mariæ de Gradibus Theodorico pulpitum aſcendente & populum mitigante, &, quòd rei hujus conſilium eſſet, differendum, promittente, uſque ad præſentiam domini archiepiſcopi. Tunc nihilominus ad ſatisfaciendum populo decretum eſt à majoribus, ut ſepulcrum lapide ſuperpoſito clauderetur, conſiderata priùs diligenter integritate corporis à fidelibus, ne quid furto de eo tolleretur. Acta ſunt hæc tertio Idus Octobris, anno ſupradicto Dominicæ Incarnationis. Interea nocte & die uſque octavum Calendas Decembris cum magna devotione & multo lumine ſepulcrum cuſtodiebatur, die circumſedentibus cum pſalmodia electis ad hoc ejuſdem eccleſiæ aliquibus clericis, nocte vigilantibus nihilominus cum pſalmodia quibuſdam aliis, interdumque juvantibus eos fratribus de ſanctis Apoſtolis.

dumque poſt hunc illud denuò aperitur, à duobus abbatibus,

11 Igitur poſt aliquot ita interlapſos dies, octavo, ùt diximus, Calendas Decembris vocatus adfuit dominus archiepiſcopus, abbates, præpoſiti & omnes congregationes civitatis, populus verò innumerabilis, magnâ reverentiâ magniſque laudibus ſecundò apertum eſt ſepulcrum & integrum repræſentatum corpus ſanctum; tamen ex magni lapidis confuſione t caro, quæ ſub veſtibus in favillam verſa erat, per plurima loca ſubſederat, ſicut etiam in talibus ſolet contingere, infuſo poſt tot tempora occultis corporibus novo aëre. Ponuntur duo abbates, induti veſtibus albis & ſtolis, unus ad caput, alius ad pedes, quorum unus ego peccator ad caput ejus ſedi, quamvis, ùt ſuperiùs dixi, de capite nihil præter mentum haberetur, ſicut percuſſoris illud abſentaverat gladius.

B

t

duobuſque item aliis presbyteris Martyris veſtes, fruſtatim collectæ,

12 Applicuerunt ſe etiam alii duo presbyteri clerici ſancto levando corpori, nihilominus & ipſi induti veſtibus albis & ſtolis. Qui, ſacras manus piè apponentes, primò veſtes collegerunt, non integras, quia vetuſtas non patiebatur, ſed per grandes & minores partes, ſicut poterant diligentius; circa ſcapulas verò & ſupra totum pectus, & uſque ad cingulum multus inveniebatur ſanguis ſuperglobatus, ſicut abſciſſo capite ex collo & venarum meatibus ſparſim potuit emanare. Collectæ igitur ſunt diligenter omnes ejus veſtes, ſed iſtæ diligentius, craſſo ſanguine, ſed ſicco, graves, & per ſe in ſcriniolo uno, decenter ad hoc parato, poſitæ reverenter.

C

ſcriniolo unà cum balteo ejus militari ac calceis includuntur,

13 Cum quibus & balteus ejus militaris de nigro corio inventus & repoſitus eſt penè unius ulnæ longitudinis, adhuc integras habens partes. A ſiniſtro latere juxta latus ejus & balteum inventus eſt globus ferreus ad modum ovi, rubigine propè conſumptus, quem capulum gladii ejus fuiſſe credimus, ſed de gladio fruſtum nullum invenimus; diligentius tamen poſtea quidam attendentes, in ipſis partibus reliquiarum, quas inde exoraverant, particulas ferri mihi proteſtati ſunt ſe inveniſſe. Subtulares*, magnis partibus integris, eodem ſcrinio reconditi ſunt, caligæ prorſus in cinerem diſſolutæ.

*Surius ſubtalares.

ſcrinioque alteri cinere ex carne & minoribus oſſibus etiam incluſo,

14 At ubi, ſuſceptis veſtibus, ad carnem & oſſa colligenda ventum eſt, vix de ipſis oſſibus, & hoc de magnis, aliquid ſolidum apparuit, quod prorſus in cinerem aut in parvas particulas vetuſtas redegit u. Mira res & valde glorioſa! Teſtor ipſos ſanctos Martyres, teſtor & ipſam multitudinem religioſorum virorum, qui diutius hoc viderunt. Totus cinis carnis & oſſium, quaſi calx noviter fuſa, candebat* per totum ſarcophagum. O quoties ibi cantatum cum multis lachrymis fuit, "& in ſanguine Agni la„verunt ſtolas ſuas!" O quoties ibi repetitum: "Laverunt ſtolas ſuas & candidas eas fecerunt in „ſanguine Agni!" Tandem collectus eſt cinis, & ceſpes ſimul ſanguineus & ipſe in pulverem, ſed terrei atque ſubrubri coloris, propter ſanguinem reſolutus, ſuſceptuſque in munda palla & pretioſa, in alio ſcrinio majore reconditus eſt.

u

*Sur. & Mar. candebat.

utrumque magna ſolennitate elevatur,

15 Tunc, elevatis utriſque ſcriniis, multa oblata ſunt ad fabricandum feretrum ſancto Martyri. Dominus archiepiſcopus obtulit ſcutellam argenteam, deinde ſinguli quique, prout devotionem habebant. Acta eſt etiam proceſſio magna die illa circa clauſtrum & circa monaſterium, pulſantibus ſignis & cantantibus clericis & monachis laicisque Teutonicè in concrepationibus ſuis. Qua proceſſione finita, &, ſanctis reliquiis in loculis ſuis ſuper altare in medio monaſterii collocatis, Miſſa de ejuſdem ſanctæ legionis Martyribus incepta eſt, &, jubente domino archiepiſcopo, à me peccatore cantata. Ante canonem verò, finito Euangelio, dominus archiepiſcopus ſermonem fecit ad populum de iis, quæ tunc præ oculis habebantur & manibus, & quæ ad ſalutem animarum pertinebant, de ſanctis Thebæis Martyribus. Finitâ Miſsâ, dimiſſus eſt populus cum lætitia magna.

E

aliquotque deinde, quas impetrârat, Martyris inventi reliquiarum partibus,

16 Ex hujus ſancti Martyris reliquiis, cura & devotio fratris noſtri Egeberti poſtea partes aliquas noſtro interventu impetravit à Præpoſito ejuſdem monaſterii Hermanno, cujus ſtudio & devotione revelatum corpus tranſlatum fuit; reliquiæ autem hæ ſunt: de veſte illa ſubtiliori, quam ad carnem ſuam habuit indutam; de balteo ejuſdem militari, qui circa lumbos ejus inventus eſt, nigri corii; de ferro, ut videbatur, ejus gladii, confuſo cum ſanguine, & cineribus veſtium & corporis illius, ubi quaſi in media vagina ferrum adhuc patenter ſublucere videtur; de ſanguine ejus concreto cum pulvere carnis & oſſium ejus & veſtium. Nam purus cinis carnis oſſiumque ejus cùm adhuc per ſe jaceret, ſimilimus erat calcis novæ aut farinæ candidæ.

Rudolphus, qui quales hæ eſſent, diligenter hîc exponit.

17 Poſtquam verò collectæ ſunt partes veſtium, quæ integræ colligi potuerunt, & oſſa, quæ penitus reſoluta non fuerant, cætera omnia in uno pulvere collecta ſunt, hoc eſt, pulvis ſanguinei ceſpitis, pulvis oſſium, pulvis carnis, pulvis veſtium; quæ omnia, ſimul confuſa, album quoque priùs illum confuderunt. Hæc ideò tam diligenter exprimimus, quia pulverem carnis & oſſium, colorem calcis noviter fuſæ habere diximus, ut, cùm alius color in iſto pulvere inventus fuerit, nemo tamen dubitet, quin de vera carne & oſſibus ejus ſit; immò ſimul quoque de ſanguineis ceſpitibus atque de ejus ſimul veſtibus. Has ſcilicet reliquias cum mihi frater Echebertus allatas repræſentâſſet, recognovi eas, ſicut antè in ſepulchro videram, & ex earum præſentium occaſione ordinem inventionis, ſicut hic legitur, aggreſſus ſum fideliter deſcribere, ſecundùm quod vidi & manibus propriis, licèt indignus, tractavi.

18 Itaque prius eas vobis per eundem fratrem miſi, transferendas in eccleſiam beatæ Mariæ in Dunc x, quatenus ex hoc noſtro ſcripto & ex earum præſenti contemplatione nulli modò, vel in poſterum dubium ſit, quòd ex corpore

x

Trudonopolim miſſis, ad Thebæorum feſtum celebrandum hortatur.

Martyris de ſancta legione Thebæorum Martyrum ſumptæ ſint. Hortamur ergo & rogamus atque præcipimus, ut fratres noſtri, qui morantur in Dunc, diem feſtum martyrii eorum in die S. Gereonis cum duodecim lectionibus ammodò agant, & diem adventûs iſtarum ad eos reliquiarum. Hæc ego peccator Rudolphus, fratres mei & filii, qui eſtis in cœnobio ſancti Trudonis in Haſbania, ſcripſi vobis de cœnobio
y ſancti Pantaleonis juxta Coloniam y. Ceteras reliquias, quæ ſubnotatæ ſunt, ſupradictus frater ſuo ſtudio collegit. Earum ego aliam certitudinem non habeo, niſi quòd à Dei ancilla, apud nos incluſa, & à fidelibus Chriſti eas accepit. De ſanctis Virginibus, de ſanctis Mauris, de pileo S. Thomæ Apoſtoli & ejus cingulo, de cera, ab igne Dominico liquefacta, de ſancto Pancratio, de ſepulcro Domini. Datum * XVIII. Calendas Octobris.

* *Marteneus* Dat.

ANNOTATA.

a *Hanc, quâ Rudolphus à ſemetipſo viſa exponit, è S. Pantaleonis propè Coloniam, cui,*
B *cùm ad hanc urbem anno 1121 ſecedere fuiſſet compulſus, fuerat præfectus, monaſterio ad Trudonenſes, quibus antea præfuerat poſtque iterum præfuit, monachos conſcripſit. Ita ipſemet ſub finem luculentiſſimè prodit.*

b *Pro indubitato* S. Gereonis *corpore unum è quatuor Martyrum corporibus, hic memoratis, à ſeſe haberi, Surius in titulo, quem ſubjectæ Rudolphi Epiſtolæ præfixit, haud obſcurè indicat; aſt, an rectè, ſtatues ex iis, quæ in Gloria poſthuma § 3 differui.*

c *Prior è duobus hic memoratis Henricis imperatoribus fuit hujus nominis quintus, qui poſteriori, patri ſuo, cùm hic anno 1106 Leodii exceſſiſſet è vivis, in imperium ſucceſſit, eique ad annum uſque, quo mortuus eſt, 1125 præfuit. Adi ad utrumque jam dictum annum Pagium in Criticis.*

d *E duobus poſtremò hic memoratis Romanis Pontificibus poſterior ſeu Paſchalis II ab anno 1098 ad annum uſque 1118, prior verò ſeu Gelaſius II ab ultimo hoc anno uſque ad annum 1120 Romanam S. Petri cathedram occupavit, ac ei deinde, qui duobus illis Pontificibus hic præmittitur, ſuffectus Calliſtus ſeu, ùt*
C *ab aliis ſcribitur, Calixtus II ad annum uſque 1124 ſedit.*

e *De Frederici, Leodienſis epiſcopi, electione in Chronico Trudonopolitano lib.* XI *fuſè agit, qui Epiſtolam hic ſubjectam ſcripſit, abbas Rudolphus, hincque proinde aut, ſi lubeat, Galliæ Chriſt. auctæ Scriptores tom. 3, col. 866 & ſeq. conſulat, qui, quæ ad dictam electionem ſpectant, ſcire expetit.*

f *Apud Surium pro* Idibus *perperam legitur* Idus, *uti vel ex eo liquet, quod dies, quæ deſignari per hanc vocem debet, per verba, quæ ei mox ſubduntur, cum quarta Feria poſt Reſurrectionem Dominicam conjungatur, hæcque anno, ad quem hic narrata referuntur, 1121 in* x *Aprilis diem inciderit.*

g *Hanc vocem, quæ in Ms. noſtro Trudonopolitano Chronico deſideratur, ex Surio & Marteneo hic ſupplevi.*

h *Hinc collige, Rudolphum anno 1109 ſub Januarii finem aut Februarii initium Trudonenſi monaſterio præpoſitum fuiſſe abbatem.* D

i *Fuit hic ab anno 1099 uſque ad annum 1131, ut Galliæ Chriſt. auctæ Scriptores tom. 3, col. 671 & ſeq. docent, eccleſiam Colonienſem moderatus.*

k *Qui id factum ſit, ipſemet Rudolphus in Trudonopolitano, quod contexuit, Chronico lib.* XI *apud Dacherium tom. 7 Spicil. editionis anni 1666, pag. 488 exponit; qui autem monaſterii hic memorati notitiam deſiderat, eam apud Galliæ Chriſt. auctæ Scriptores tom. 3, col. 736 & ſeq. inveniet.*

l *In Ms. noſtro Trudonopolitano Chronico habetur:* Cùm jam vacâſſet annis IV Kalendas Januarii; *quæ lectio cùm mendoſa certiſſimè ſit, eam è Surio & Marteneo correxi.*

m *Hic, cùm anno 1120 Ordinis Præmonſtratenſis fundamenta jeciſſet, anno proximè ſeq. Coloniam Agrippinam, quò ibidem novæ, quam Præmonſtrati ædificare meditabatur, eccleſiæ exornandæ Sanctorum reliquias acquireret, ſeſe contulit. Adi apud nos tom. 1 Junii S. Norberti Vitam, & in Bibl. Præmonſt. part. 1, lib. 2, cap. 15 le Paige.* E

n *Anne hinc & è capitis vertice ſeu parte, quæ, priuſquam corpus hic memoratum inveniretur, Coloniæ Agrippinæ aſſervabatur ac S. Gereonis credebatur, fuiſſe hujus Sancti noſtri corpus illud, abſque errandi periculo poſſit concludi, judicari poteſt ex iis, quæ in Gloria poſth. § 3 diſputata ſunt.*

o *Apud Marteneum novem hic proximè antecedentes voces omittuntur, hincque adhuc obſcurior, quàm, hiſce retentis, ſit, ſenſus efficitur.*

p *Lectorem, ut hunc de Crucis Dominicæ ſigno locum contra impios illius hoſtes notet, rectè hic in Annotatione, ad marginem poſita, admonet Surius.*

q *Hinc, ſi oſſa, quibus, veluti* S. Gereonis *reliquiis, eccleſiæ nonnullæ gloriantur, minora dumtaxat ſint, dubitari ſanè, an pro veris Sancti hujus noſtri exuviis haberi queant, non immeritò poteſt.*

r *Hinc liquet, à vero aberrare S. Norberti biographum, dum* S. Gereonis *corpus, manè facto ſeu aurorâ jam exortâ, fuiſſe à S. Norberto inventum, in ſua, quâ res, abs hoc geſtas, eſt complexus, lucubratione, Operis noſtri tom. 1 Junii inſerta, num. 49 memoriæ prodit.* F

ſ *De hoc, ex quo, quod hic memoratur, corpus pro* S. Gereonis *corpore habuêre nonnulli, indicio cenſendum quid putem, in Gloria poſth. num. 33 indicavi.*

t *Apud Surium & Marteneum legitur* concuſſione.

u *Hic iterum, quod ad lit.* q *monui, ſtudioſus lector obſervet.*

x *Eccleſiæ hujus in ſuo apud Dacherium tom. 7 Spicil. editionis anni 1666 Trudonenſi Chronico pag. 465 & ſeq. mentionem facit Rudolphus.*

y *Reliqua, quæ hic modò ſequuntur, omiſſa ſunt apud Surium; ut hæc apud eum Epiſtola, nec die, quâ ſcripta ſit, notatâ, terminetur, licèt interim, ùt jam ſuprà ad lit.* a *obſervavi, è S. Pantaleonis propè Coloniam monaſterio ad Trudonenſe miſſa luculentiſſimè prodatur.*

AUCTORE C. B.

DE S. CLARO EP. CONF.

NAMNETÆ IN BRITANNIA ARMORICA

COMMENTARIUS HISTORICUS.

§ I. Ætas, tranſlationes & cultus Nanneti & Andegavi.

VEROSIMILITER SEC III AUT SEQ. INITIO. *S. Clarus, qui, contrà ac priori è duabus,*

Ntiquæ apud Namnetas ſeu Nannetes in Britannia Minori ſeu Armorica urbis, quæ & Nannetum, Nannetes, Namneta *aut etiam* Namnetes *ſeu urbs* Namnetica *aut* Nannetica *vocatur, conciſam in Opere noſtro ad* XXIV *Maii diem, quo de ſanctis fratribus martyribus Donatiano & Rogatiano ibidem paſſis cum Martyrologio Romano fuit agendum, notitiam jam dedimus. In urbe illa, quæ celeberrimum hodieque eſt emporium,* S. Clarus *ad hunc diem planè inſigni, ùt infrà videbimus, cultu eccleſiaſtico quotannis potitur. Utinam modò, ut* Clari *nomen habet, ita quoque clara ſeu nota ac certa eſſent ejus geſta. Verùm, præter eccleſiaſticum, quo gaudet, cultum, præter locum, quem inter Nannetenſes epiſcopos obtinet, reliquiarumque, quibus honoratus fuit, tranſlationes, vix ac ne vix quidem quidquam de eo habetur ſat exploratum. Id ex dicendis pateſcet. In Sanctorum Nannetenſium Proprio, quod, cùm primùm è Caroli de Bourgneuf, Nannetenſis epiſcopi, decreto fuiſſet editum, deinde Philippi Coſpean, Nannetenſis itidem epiſcopi, authoritate recognitum auctumque, typis alteris Nanneti anno 1623 prodiit, Officium de* S. Claro, *primo Nannetenſi epiſcopo & confeſſore, proponitur; etſi autem duæ, quibus id præcipua, ad Sanctum noſtrum ſpectantia, ob oculos ponit, lectiones, quarto & quinto loco recitandæ, fidem integram, quòd è documentis ſat antiquis hauſtæ haud noſcantur, parere non poſſint, eas tamen, ut ſtatim à Comment. hujus initio qualemcumque Sancti notitiam lectori ob oculos ponam, huc tranſcribo.*

B

C

quæ hic recitantur, Nannetenſis Proprii

2 *Prima illarum ſeu quæ quartum inter novem obtinet locum, ſic habet:* Clarus, vir illuſtris & ſanctæ indolis, doctrinis cæleſtibus eruditus, mundi oblectamentis derelictis, luxuriantes carnis reſpuens voluptates, toto mentis ſpiritu ſuſpenſus ad Deum vigore caſtitatis & pœnitentiæ ſe præcinxit. Hic ſanctorum Apoſtolorum conſortia conſecutus, Spiritu ſancto eſt repletus. Qui à Romano Pontifice ad Galliæ partes miſſus unà cum diacono Deodato, ut verbum Domini prædicaret, ſuaque prædicatione in fide Catholica incredulos erudiret; ſecum deferens clavum, quo beati Petri Apoſtoli manus dextera confixa fuerat cruci, in Britanniam Minorem, Domino ducente, pervenit, urbiſque Nanneticæ, divina inſpirante gratia, primus pontifex eſt effectus; *ſecunda autem ſequentibus hiſce verbis concipitur:* Ibi Apoſtolorum Petri & Pauli nomine ædificavit baſilicam, in qua prædictum clavum, quem ſecum detulerat, pro reliquiis tanti Apoſtoli collocavit. Qui miris virtutibus fulgens poſt prædicationes multas & opera laude digniſſima quaſi innumera, ſexto Idus Octobris in Domino quievit. Ejus autem feſtus dies magna populi frequentia in capellæ ejus nomine dicatæ viſitatione celebratur. Caput ipſius unà cum annulo ſuo paſtorali in baſilica Apoſtolorum Petri & Pauli honeſtiſſimè ſervatur. Ad cujus annuli contactum multis ſanitates conferuntur ægrotis. Corpus verò ipſius, Andegavum tranſlatum & in eccleſia ſancti Albini collocatum, magnam habet venerationem. *Quòd ſi itaque priori è duabus hiſce lectionibus ſtandum hic ſit, jam inde à primo æræ Chriſtianæ ſeculo Euangelii lucem in Britanniam Minorem ſeu Armoricam* S. Clarus, *conſtituta Nannetibus epiſcopali ſede, intulerit.*

E

de eo Lectionibus adſtrui,

3 *Ita apparet, quòd, quamvis quidem id diſertè haud edicat,* Clarum *tamen, cùm Domini noſtri Jeſu Chriſti Apoſtoli aut quidam ſaltem ex his, Petrum puta & Paulum, in vivis adhuc eſſent ſuperſtites, floruiſſe, inſinuare videatur, utpote eum* ſanctorum Apoſtolorum conſortia conſecutum *fuiſſe affirmans. Scio quidem, non tantùm, qui, 1 labente ſeculo, Euangelii ſemen quaquaverſum ſparsère, ſed & nonnullos alios, qui poſt fidei propagandæ operam dederunt, ſacros præcones* Apoſtolorum *nomine ſubinde diſtingui; aſt vehementer fallor, ni hic, qui binas mox huc tranſcriptas lectiones contexuit, ipſoſmet, qui primi exſtitère Euangelii præcones, Domini noſtri Jeſu Apoſtolos voluerit deſignatos. Certe Albertus le Grand, de hiſce intelligendum lectionum illarum auctorem, in Sanctorum Britanniæ Armoricæ Vitis exiſtimâſſe videtur. Etſi enim ibidem ad 1 Octobris diem, quo qualemcùmque* S. Clari *Vitam exhibet, hic ſuprà à me laudatum Sanctorum Nannetenſium Proprium ad calcem citet lectioneſque adeò, ex hoc modò decerptas, præ oculis habuerit,* Clarum *tamen à Lino, qui proximè S. Petro ſucceſſit, in Gallias miſſum fuiſſe, ſcribit. Adhæc inter Britanniæ Minoris ſcriptores, qui ante annum ſeculi proximè elapſi quinquageſimum floruère, nullum invenire quivi, qui S. Clari in Gallias miſſionem ſec. 1 haud innectat; ut vel hinc veroſimile evadat, lectionum, de quibus hic nobis ſermo, auctorem per Apoſtolos, quorum conſortia* Clarum *conſecutum, ait, non alios, quam qui cum Domino noſtro Jeſu Chriſto vixère, voluiſſe intellectos.*

F

Britonibus quæ à longiſſimo tempore æſtimatum fuiſſe videtur.

4 *Fuiſſe quidem à ſe S. Clari Acta, quæ Britonibus, Sanctum hunc à S. Lino ſeu jam inde à primo æræ Chriſtianæ ſeculo in Gallias miſſum, contendentibus, neutiquam ſuffragentur, in Ms. eccleſiæ Trecorenſis Legendario conſpecta, Lobineau in Sanctorum Britanniæ Armoricæ Vitis ad 1 Octobris diem, quo de* S. Claro *agit, aſſirmat; verùm, cùm*

AUCTORE C. B.

ſimul, in Actis illis etiam tradi, fuiſſe S. Clarum à Romano Pontifice, clavo ei, quo S. Petri manus dextera cruci fuerat affixa, tradito, in Britanniam Armoricam miſſum, adjungat, vehementer ſuſpicor, in iiſdem Actis, non ſecùs ac in ſuprà memorata Proprii Nannetenſis lectione, ſanctorum Apoſtolorum conſortia S. Claro aut iiſdem aut ſaltem ſimilibus vocibus attributa, illaque proinde hâc haud minùs Britonum opinioni, quæ S. Clari miſſionem ſec. I illigat, ſuffragari. Utut ſit, Britones equidem jam à longiſſimo temporis ſpatio ita opinati fuiſſe videntur. Hinc ad I Junii diem, quo de S. Claro, ut epiſcopo martyre Lectoræ in Novempopulania culto, apud nos actum, Papebrochius noſter, veroſimilius videri, quòd plurium hujus nominis Sanctorum atque ad diverſa ſpectantium tempora, confuſa in unum memoria fuerit, præfatus, mox ſequentia iſthæc, quæ, quod hic uſui futura adhuc ſint, huc tranſcribo, verba ſubjungit: Primò ergò exiſtimo ſtari poſſe traditioni, quæ tenetur, quòd ejus nominis (Clari nempe) aliquis, ac fortè Romanus, ab Romano Pontifice miſſus ſit in Aquitaniam, ad Chriſti fidem prædicandam, circa annum centeſimum, qui, ut tunc ſæpè fiebat, nulli certæ

B

ſedi ordinatus epiſcopus, variarum iſthic eccleſiarum jecerit fundamenta: indeque tranſgreſſus ad Armoricos, Nannetibus ſedem denique epiſcopalem fixerit, atque confeſſor mortuus ſepulturam obtinuerit Raguiniaci in proximo juxta parochialem eccleſiam ſacello infra terminos diœceſis Venetenſis; ubi etiamnum monſtratur & monumentum & caput, reliquo corpore Nannetes relato; colitur autem die X Octobris.

in Britanniam Armoricam veroſimiliter III demum,

5 Hæc Papebrochius. Nec deſunt, qui, S. Clarum non tantùm, ut, quam memorat, ac jam diutiſſimè apud Armoricos obtinuiſſe dixi, ſeu opinio ſeu traditio fert, jam inde à ſec. I, ſed & ab ipſomet S. Petro in Britanniam Minorem miſſum, affirmant. Quod dum dico, mox mihi occurrunt Argentræus & Sauſſayus, prior quidem in Britanniæ Minoris Hiſtoria pag. 50 verſâ, poſterior verò in Martyrologii ſui Gallicani Supplemento, in quo S. Clarum ſequenti hodie celebrat elogio: Nannete in Armorica natalis ſancti Clari, qui cum Dei Spiritu ad omne bonum ageretur, à ſancto Petro epiſcopus ordinatus, eamque ad civitatem legatus, miraque aggreſſus pro Chriſti nomine, lumine, quod præferebat, Euangelicæ veritatis, hinc caligi-

C

nem ethnicæ infidelitatis longè depulit. Civium illius urbis illuminavit mentes, Chriſtianæ religionis normam iiſdem tradidit & formam indidit, tandemque, exacto ſibi demandato Apoſtolico munere, ad donativum pervenit ſtrenuis agoniſtis propoſitum. Verùm, an S. Clarus re etiam ipſâ vel ſeculo primo, vel ab ipſomet S. Petro in Armoricam miſſus, ethnicos ibidem novo Euangelii lumine illuſtravit? S. Clarum tum demùm, cùm S. Gatianus, primus Turonenſium epiſcopus, Turonas miſſus eſt, aut adhuc, ſi abs hoc ille miſſionem ſuam accepit, nonnihil ſeriùs in Britanniam Armoricam veniſſe, cenſent hodie eruditi critici non pauci; ut proinde, ſi hiſce ſit ſtandum, S. Clarum haud ſec. I, nedum ab ipſomet S. Petro, ſed non citiùs, quam Decio imperante ſeu ſec. III circiter medio, quo, quemadmodùm Gregorius Turonenſis, cui hic, maximè cùm de re, ad eccleſiam Turonenſem ſpectante, agatur, credendum apparet, lib. I Hiſtoriæ Francorum cap. 28,

D

iterumque Hiſt. ejuſdem lib. X, cap. 31 teſtatur, S. Gatianus à Pontifice Romano Turonas miſſus eſt, in Gallias ſeu Armoricam mitti contigerit.

uti hic adducta

6 Ac eorum quidem, qui tum demùm S. Clarum, in Britanniam Armoricam ſive à Romano Pontifice ſive à S. Gatiano miſſum, regionis hujus incolas fidei lumine illuſtràſſe, contendunt, veroſimilior, quam eorum, qui id jam inde à ſec. I factum volunt, vel idcircò apparet opinio, quod, quemadmodùm modò plerique eruditi cenſent, vix in ullas, quæ ab Italia, qualis eſt Britannia Minor, remotiores ſunt, Galliarum regiones Euangelii lumen jam inde à primo æræ Chriſtianæ ſeculo fuerit illatum. Adhæc de S. Similino ſeu Similiano, Namnetenſi itidem in Gallia ſeu Britannia Armorica epiſcopo, ad XVI Junii diem actum apud nos jam eſt, iſque, uti ex ibidem dictis apparet, ſeculo demùm IV exceſſit è vivis; cùm autem in omnibus, quos Argentræus in Britanniæ Minoris Hiſt., Sammarthani fratres in Gallia Chriſtiana aliique exhibent, epiſcoporum Nannetenſium catalogis S. Similianum inter & S. Clarum ſolus Ennius ponatur, enim-

E

verò, ſi, quemadmodùm puto, in catalogis illis error eo loco haud cubet, nec ſeriùs quàm primo æræ Chriſtianæ ſeculo S. Clarus in Armoricam ſtatuatur miſſus, conſectarium erit, ut ducentorum propemodùm annorum ſpatio, quod è jam dictis Similinum inter & Clarum interceſſerit, unus dumtaxat Ennius, quod parum veroſimile apparet, Nannetenſem eccleſiam epiſcopi munere gubernàrit. Reponi quidem poteſt, id factum, quòd, quamvis quidem jam inde à ſec. I jacta fuerint in Britannia Minori Chriſtianæ fidei ſemina, ſucceſſu tamen tam parùm felici ibidem iſthæc germinàrint, ut epiſcopatus, qui Nannetibus fuerat à S. Claro inſtitutus, ſtatim ab hujus obitu, exciſa radicitus fide, defecerit.

ſuadent, ſeculo fidem invexit,

7 Verùm, præterquam quòd id ſine ullo teſte antiquo adſtruatur, S. Clari monumentum, ut Papebrochius verbis mox huc tranſcriptis, Lobineau in Britanniæ Minoris Hiſt. pag. 3, Albertus le Grand loco ſuprà cit. pluresque adhuc alii docent, Raguiniaci in diœceſi Venetenſi hodieque monſtratur; cùm autem, ſi ſtatim à S. Clari obitu fides Chriſtiana à Britannia longiſſimo temporis ſpatio exſulàrit, non niſi ægerrimè factum eſſe queat, ut & dicti monumenti

F

memoria & ipſummet monumentum illud (neque enim id ſervandi appoſitove ſigno notandi curam ethnicis fuiſſe, facilè quis credat) ad noſtram uſque ætatem manſerit ſuperſtes, fit vel hinc, ut, ſtatim à S. Clari obitu fidem Chriſtianam ab Armorica exſulàſſe, parum veroſimile appareat, utque proinde is non ſec. I, ſed, quemadmodùm ſuprà laudati epiſcoporum Nannetenſium catalogi, cum mortis S. Similini epocha comparati, exigere videntur, ſec. III aut ſeq. initio, quo ei etiam Ennius ac haud ita dudum poſt, fide Chriſtiana haud quaquam in Britannia penitus deleta, S. Similinus ſucceſſit, vitam cum morte commutàrit, cùm in regione illa, quò, ùt dictum, vel à Romano Pontifice vel à Gatiano, Turonenſi epiſcopo, miſſus fuerat, jam aliquamdiu fidei Chriſtianæ propagandæ operam navàſſet. Nullum quidem, è quo, quod Raguiniaci, ùt dictum, hodieque monſtratur, re etiam ipſâ eſſe S. Clari monumentum, conſtet, profertur ſeu ar-

AUCTORE C. B.

A argumentum ſeu indicium; verùm, etſi ſic habeat, nihil equidem etiam, quod, monumentum illud certo S. Clari non eſſe, ſuadeat, invenio, cùmque, S. Clarum non ſec. I, ſed III in Galliam ſeu Armoricam miſſum fuiſſe, ex aliis jam ſuprà dictis ſat veroſimile appareat, plura, quo id probem, haud addens, ad alia, quæ ad Sanctum noſtrum ſpectant, jam progredior. S. Clarus, cùm Nannetas veniſſet ſedemque epiſcopalem in civitate iſthac jam fixiſſet, eccleſiam etiam ibidem ſub SS. Apoſtolorum Petri & Pauli nomine ædificâſſe, clavumque, quo dextera S. Petri manus fuerat cruci affixa, in ea locâſſe, in poſteriori e duabus ſuprà huc tranſcriptis Proprii Nannetenſis lectionibus aſſeritur.

Raguiniaci non I, ſed X Octobris obiiſſe

8 Aſt, anne hæc, cùm prorſus, quibuſnam è monumentis ſint hauſta, in obſcuro, ut jam ſuprà indicavi, ſit, fuerint re ipſa à S. Claro facta, revocari poteſt in dubium. Nec, etſi clavus, quo dextera S. Petri manus fuerit cruci affixa, Nannetibus olim fuiſſet ſervatus aut hodieque ſervaretur, firmari inde poſſent. Quid ni enim factum eſſe queat, ut, quamvis clavus B hujuſmodi ſec. demùm quarto quintove aut adhuc ſeriùs Nannetas fuiſſet Româ allatus, Nannetenſes tamen, temporis lapſu id obliti, rem ab ipſomet S. Claro geſtam, faciliùs quàm par eſſet, crediderint? Utut ſit, Clarum equidem, cùm jam in Nannetenſi civitate & comitatu fidem Chriſtianam ſtabiliiſſet, veroſimiliter ulteriùs progreſſum, in civitatum vicinarum territorio obiiſſe apoſtoli munus, Lobineau in Britanniæ Minoris Sanctorum Vitis ad præfatum Octobris diem, quo de Sancto noſtro agit, affirmat, mox etiam, è vivis illum I Octobris die Raguiniaci in diœceſi Venetenſi dici ſublatum, adjungens; verùm id, non I, ſed X Octobris die factum, à Britonibus & Andegavis dici, Stephanus Baluzius in Tutelenſi ſua Hiſtoria pag. 35 docet; illi autem hac in re credendum, vel ex eo apparet, quòd ipſemet Albertus le Grand, etiamſi, quæ de S. Claro ſcribit, in ſuam, quâ Britanniæ Armoricæ Sanctorum Vitas complexus eſt, lucubrationem ad I Octobris diem intulerit, haud quaquam tamen hâc, ſed X menſis hujus die Sancti noſtri obitum conſignet, idemque etiam in plus ſemel jam laudato Sanctorum Nannetenſium C Proprio per verba ſuprà huc tranſcripta præſtetur; ut, à quibuſnam, quod Lobineau de emortuali Sancti die dici, affirmat, dicatur, penitus ignorem, utque etiam, an id vel à quoquam dicatur, ac proin, an is ſcriptor aſſerendo contrarium hallucinatus haud ſit, quàm maximè dubitem.

dicitur, ac tum etiam Nanneti & quò hinc anno 878 fuit tranſlatus,

9 Aſt, etſi ſic habeat, Raguiniaci equidem Sanctum noſtrum mortuum dici, rectè aſſeverat; id enim ibidem factum, Nannetenſium fert traditio, uti etiam Sancti corpus, quod eo etiam loco ſepulturam fuerat adeptum, Nannetas inde poſt fuiſſe tranſlatum. Verùm, anne id, ut idem ſcriptor etiam ait, non priùs, quàm cùm jam aliquot à S. Clari obitu ſecula eſſent elapſa, evenerit, dubitari poteſt. Secùs quidem utcumque, ſi Alberto le Grand, Sanctum noſtrum Raguiniaci anno 96 obiiſſe, indeque demùm anno 386 Nannetas fuiſſe tranſlatum, in ſuprà laudatis Sanctorum Britanniæ Minoris Vitis tradenti, certa atque indubitata adhiberi poſſet fides, ſtatuendum exiſtimarem; aſt Sanctum non anno 96, ſed ſub ſec. III finem aut ſequentis initium obiiſſe, veroſimilius è jam ſuprà dictis apparet, eſtque præterea, an documentum, cujus auctoritate ac fide S. Clari ad Nannetenſes tranſlationem anno 386 laudatus Albertus innectit, probæ notæ exſtiterit, omninò incertum; cùm autem hæc ita habeant, pro incerto pariter, an hic ſcriptor, qui commenta narrationeſque prorſus falſas amplecti ſicque à veritate aberrare non rarò deprehenditur, in tempore quoque, quo Sancti ad Nannetenſes tranſlatio contigerit, aſſignando haud erret, eſt habendum. Aſt, etſi id incertum, certum equidem apparet, Sancti noſtri corpus, Nortmannis ſec. IX frequenter in Galliam Armoricamque irrumpentibus omniaque ibidem ac potiſſimùm loca ſacra ferro & igne vaſtantibus, Nannetibus Juliomagum ſeu Andegavum anno 878 fuiſſe tranſlatum, ac ibidem in S. Albini abbatia depoſitum. Ita opinor, quod id non tantùm aſceterii hujus inquilini, ſed & ipſimet, ut ſuprà laudatus Stephanus Baluzius in ſua Tutelenſi Hiſtoria pag. 34 docet, Britanniæ Armoricæ ſcriptores affirment, quòdque rem ita habere, utcùmque ſuadeat cultus, qui Sancto tam Andegavi in dicto aſceterio, quàm Nannetibus defertur.

E *Andegavi ejus natalis colitur, poſteriorique hoc loco altera etiam tranſlatio,*

10 Ac id quidem utrobique prima Octobris die quotannis fieri, Lobineau ibidem in Britanniæ Minoris Sanctorum Vitis ait; aſt id, uti è jam dictis fas eſt colligere, veroſimillimè dumtaxat facit, quòd, S. Clarum die illo mortuum credi, exiſtimârit. Utut ſit, Sanctum equidem non I, ſed X Octobris die apud Nannetas quotannis coli, cultumque, quo tum ibidem afficitur, planè eſſe inſignem, certum apparet tum è ſuprà plus ſemel jam laudato, utpote quod eccleſiaſticum de S. Claro Officium ad X Octobris diem ſub duplici primæ claſſis ritu recitandum proponat, Sanctorum Nannetenſium Proprio, tum etiam ex Kalendario, huic præfixo, utpote quod, qui verbis hiſce, Feſta in diœceſi Nannetenſi ex præcepto Eccleſiæ ab omnibus obſervanda, in quibus ſervile opus facere non licet, concipitur, titulum præferat, ac deinde Sanctis, quorum feſta, uti in hoc præſcribitur, in diœceſi Nannetenſi celebranda ſunt, S. Clarum ad X Octobris diem accenſeat; quod autem ad Andegavum ſeu S. Albini in hac civitate monaſterium ſpectat, Sanctum quoque ibidem non I, ſed X Octobris die cælitum honoribus affici, ſuadet penes nos exſtans ipſiuſmet monaſterii illius Ms. Kalendarium, utpote F quod ad poſteriorem hunc diem S. Clari, Nannetenſis epiſcopi, depoſitionem celebrandam præſcribat. Porrò feſto, quo S. Albini monachi natalem S. Clari diem ſeu depoſitionem X Octobris die quotannis recolunt, feſtum aliud, quo hujus Sancti noſtri ſimul & S. Albini reliquiarum tranſlationem celebrant, XXV menſis ejuſdem die adjungunt; aſt, cùm hæc à tranſlatione, quâ Nannetibus Andegavum Sanctus noſter fuit delatus, diſtinguatur, juverit, quænam ea ſit, expoſuiſſe.

quâ anno 1070 principi ibidem altari fuit impoſitus, XXV Octobris celebratur.

11 Henſchenius ad I Martii diem in Commentario, Actis S. Albini, Andegavenſis epiſcopi, prævio, num. 8 ſic ſcribit: Aliam citata anteà monaſterii S. Albini Chronica ejus (*S. Albini*) tranſlationem memorant factam anno MLXX, dum eccleſiæ Andegavenſi præeſſet Euſebius epiſcopus, dicto monaſterio Otbrannus abbas. Ita enim Chronica habent: "MLXX. Corpora ſanctorum præſulum Albini & Clari cum aliis reliquiis tranſlata ſunt VIII Kal. Novembris." Eam tranſla-

AUCTORE C. B.

tranſlationem ad illum diem Martyrologio Benedictino inſcripſit Hugo Menardus, citato ad marginem Breviario monaſterii S. Albini. Qui cum S. Albino tranſlatus eſt Clarus præſul, Nannetenſium fortè primus antiſtes eſt & apoſtolus, cujus agi memoriam ſcribit Morlaix x Octobris. Nam licet plures in Martyrologiis Clari presbyteri & abbates referantur, epiſcopum tamen nominis illius legi neminem. *Ita laudatus deceſſor noſter, ſeſe adhuc, an per Clarum epiſcopum, cujus & aliorum Sanctorum reliquias anno* MLXX *tranſlatas fuiſſe, in monaſterii S. Albini Chronicis refertur, Sanctus noſter Nannetenſis epiſcopus deſignetur, dubitâſſe inſinuans; aſt, cùm hic, quod ille ignoravit, Nannetibus Andegavum anno 878, ùt jam ſuprà docui, fuerit tranſlatus, enimverò eſſe non videtur, cur ea de re (neque enim Sancti noſtri corpus, poſtquam Andegavum fuerat allatum, integrum deinde alio avectum, facilè quis probet) modò adhuc ambigatur. Atque hæc nova tranſlatio, quâ, ùt Lobineau memoriæ prodit,* S. Clari *reliquiæ ad majus abbatiæ S. Albini altare fuerunt delatæ, ea ipſa eſt, quam, ùt Baluzius,*

B

Andegavenſi etiam, quod penes nos exſtat ac ſuprà laudavi, Ms. S. Albini Kalendario, Benedictinoque, quod verbis mox datis Henſchenius laudat, Martyrologio ei ſuffragantibus, in Tutelenſi ſua Hiſtoria pag. 35 teſtatur, Andegavenſes S. Albini monachi die XXV *Octobris quotannis celebrant; ut proinde Sanctus noſter Andegavi pariter cultu haud vulgari quotannis afficiatur.*

§ II. Quibuſnam potiſſimùm adhuc aliis locis Sanctus colatur, & an Tutelæ quoque id fiat.

Locis hic memoratis Sanctus quoque colitur;

N*On tantùm* S. Clarus *Nanneti, ac è mox dictis Andegavi, verùm etiam in ſuprà plùs ſemel jam memorato, ubi hodieque aliquot ejus ſervari reliquias parœcialemque dicatam ei eſſe eccleſiam, Lobineau affirmat, Raguiniacenſi diœceſis Venetenſis pago, alibique item in*

C

hac, Leonenſique & Coriſopitenſi Minoris pariter Britanniæ diœceſibus eccleſiaſtico cultu afficitur. Ita vel idcircò autumo, quòd ſeſe partim ex harum Breviariis, quæ de S. Claro ſcribit, deprompſiſſe, Albertus le Grand ad Actorum S. Clari *calcem adjungat, idque in Breviariis illis eum habere locum, cultuque adeò in eccleſiis, quarum hæc ſunt, gaudere, argumento indubitato ſit. Porrò, etiamſi, ut Sanctus, qui in reliquis etiam Britanniæ Minoris diœceſibus ac nominatim, uti ex infrà allegandis intelliges, in Briocenſi veroſimillimè colitur, extra Britanniam quoque in Burdegalenſi diœceſi coli credatur, par ratio haud impellat, re tamen ipſa ibidem etiam id fieri, mihi perſuaſum habeo, quòd hodie, non expreſſò, quo colatur obieritve, loco, in Burdegalenſi Uſuardi apud Sollerium auctario memoretur; cùm autem tot, quot jam dixi, locis ac peculiariter Nanneti, ubi etiam, uti è ſuprà huc tranſcriptis Proprii Nannetenſis lectionibus intelligitur, ſacellum nomini ſuo ſacrum habet, cultu eccleſiaſtico gaudeat, hinc, ut puto, eſt factum,*

D

ut, quamvis nec ullis, quæ Claſſica *vocamus, Martyrologiis, nec ipſimet Romano hodierno ſit inſertus, hodie tamen non tantùm à Ferrario in generali Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non ſunt, Catalogo, verum etiam in Martyrologio Pariſienſi, itemque à Caſtellano in ſuo Univerſali Nanneti annuntietur. Ac à Ferrario quidem, eccleſiâ etiam, cujus* S. Clarus *exſtiterit epiſcopus, non nominatâ, pauciſſimis hiſce verbis id fit:* Nannete S. Clari epiſcopi; *Caſtellanus autem Sanctum, quem ab eccleſia Nannetenſi* ut primum epiſcopum *coli, Martyrologium Pariſienſe tantummodo ait,* primum Nannetenſem epiſcopum *disertè appellat, nec hic abs illo, qui ſic à ſeſe abſque ulla dubitatione* S. Clarum *æſtimari primum Nannetenſem epiſcopum, indicat, diſſentiendum apparet.*

anne autem etiam Tutelæ, ſeu an ibi ejus reliquiæ,

13 *At vero aliud reſtat modò hic indagandum. In inferiori Lemovicenſi Galliæ provincia ad Curretiæ & Sollanæ confluentes civitas eſt nomine* Tutela, *in epiſcopatum, converſâ in hujus cathedralem celebris S. Martini, quæ eo loci exſtabat, abbatiæ eccleſiâ, à Joanne XXII Papa erecta; cùm autem ibidem, uti ex iis, quæ apud nos ad* 1 *Junii diem in Hiſtorico de S. Claro, Lactoræ in Novempopulania epiſcopo martyre, Commentario § 2 dicta ſunt, palàm eſt, Sanctus aliquis, nomine* Clarus, *colatur, nec quis iſte ſit, ſatis haberi compertum, ex iis potiſſimùm, quæ deinde in eodem Commentario num. 23 & ſeqq. allegantur, pateſcat, hic modò etiam examinandum, an cum illo Claro unus idemque Sanctus noſter ſit, ac*

E

proin, anne hic apud Tutelenſes quoque cultu eccleſiaſtico haud gaudeat. Quàm miro ac penè incredibili modo Sancti cujuſpiam, nomine Clari, *caput aliaque aliquot oſſa Tutelenſes acceperint, in præfato apud nos Commentario num. 9 ex Baluzio narratur; cùm autem hi certè non alium, quàm cujus exſtitère ſacræ hæ exuviæ, S. Clarum colant, dumtaxat, anne iſtæ Sancti noſtri exſtiterint, à nobis modo, ut, an hic à Tutelenſibus quoque colatur, innoteſcat, debet examinari. Laudatus Baluzius, qui apud hoſce ſortitus eſt natales, anno ſeculi proximè elapſi ſexto & quinquageſimo eruditam imprimis de SS. Claro, Laudo, Ulfardo & Baumado, quorum ſacræ reliquiæ in cathedrali Tutelenſi apud Lemovices eccleſia ſervantur, Diſſertatiunculam vulgavit; tum autem opinionem, quâ S. Clarus, cujus reliquiæ Tutelæ ſervantur, non alius eſſe, quàm S. Clarus, Lactoræ martyrium paſſus, exiſtimatur, fuit amplexus; verùm poſtea, mutatâ ſententiâ, eaſdem S. Clari reliquias non alterius, quàm* S. Clari, *Nannetenſis epiſcopi, eſſe, in Tutelenſi ſua Hiſtoria, anno 1717 edita, probare eſt conatus.*

F

ut Baluzius, ſententiâ, quam priùs fuerat amplexus,

14 *Audi, qui ibidem, ſeſe SS. Laudi & Clari reliquias, Nortmannis in Galliam frequenter irrumpentibus, ex Normannia & Britannia Juliomagum primò ac deinde Tutelam fuiſſe tranſlatas, oſtenſurum, præfatus, pag. 34 & ſeq. loquatur:* Major eſt de Claro difficultas, tum quia nondum compertum eſt, quis cujaſve fuerit, tum quia auctor Vitæ ejus, quæ exſtat in vetuſtiſſimo Breviario eccleſiæ noſtræ, eum Coloniam cum Sociis ſuis miſſum eſſe tradit à Pontifice Romano ad prædicandam Chriſti fidem. Atque ego ſanè, cum viderem, illam Clari Vitam reperiri apud nos & exſtare in libro precum monaſterii noſtri, non dubitabam, quin ejus

A ejus eſſent eæ reliquiæ, cujus Vitam majores noſtri deſcripſerant in libris ſuis. Nunc verò, cùm videam, Britanniæ Armoricæ ſcriptores tradere ſancti Clari, epiſcopi Nannetenſis, reliquias fuiſſe tranſlatas Juliomagum anno Chriſti DCCCLXXVIII. & depoſitas in monaſterio ſancti Albini, ex ea porrò urbe ad nos perveniſſe cum oſſibus ſancti Laudi, non levis ſit conjectura, in eam opinionem non invitus inducor, quamvis aliter olim ſenſerim, ut exiſtimem, reliquias, quæ apud nos habentur, eſſe ex corpore ſancti Clari, epiſcopi Nannetenſis. Neque me movet, quòd illum Britones & Andegavi mortuum eſſe aiunt die decima menſis Octobris, cùm noſtri feſtus dies celebretur die prima Junii. Nam fieri facilè potuit, ut, qui Vitam ejus ignorabant, diem mortis ejus ex falſa traditione exiſtimaverint incidiſſe in menſem Octobrem. Libri quippe noſtri vetuſtiſſimi natale ejus conſtituunt in Kalendis Juniis, & tranſlationem v. Kal. Junii.

abſque ullo, forſan, uti hic

15 *Ita laudatus Baluzius. Ac eum quidem opinionem, quâ S. Clarum, cujus reliquiæ Tutelæ aſſervantur, pro S. Claro, Lactoræ & Albiæ culto, cujus Acta in antiquis Tutelenſium libris exſtabant, primùm habuerat, deſe-* B *rendo erråſſe, haudquaquam eſt certum; etſi enim Claro Lactorenſi Acta iſthæc quadrent, hinc tamen, Sancti hujus eſſe, quæ Tutelæ ſervantur, S. Clari reliquias, conſectarium non eſt, ſed tantummodò, haſce Clari Lactorenſis cenſuiſſe ſcriptorem, qui Acta illa contexuit; cùm autem, hunc ita opinando non erråſſe, certum non ſit, Baluzium, desertâ, quâ è jam dictis ſcriptorem illum fuerat ſecutus, opinione, erråſſe, certum pariter non eſt. Aſt, an ſaltem S. Clarum, cujus Tutelæ reliquiæ ſervantur, pro* S. Claro, *primo Nannetenſium epiſcopo, habendo haud erravit? Tutelenſes S. Clarum, cujus ad eos fuerant delatæ reliquiæ, pro* S. Claro, *Nannetenſi epiſcopo, qui confeſſor obiit, ſub ſeculi* IX *finem ac ſeq. initium pariter habuiſſe, ab omni prorſus veri ſpecie haud abhorret. Ita ſuadet Tutelenſis charta, ad* I *Junii diem in Hiſtorico de S. Claro, Lactoræ epiſcopo martyre, Commentario num. 7 ab Henſchenio adducta, ac, uti hic ibidem notavit, anno 895 conſcripta; in hac enim S. Clarus, qui Tutelæ quieſcit, ſeu cujus ibidem* C *reliquiæ ſervantur, nuncupatur* confeſſor; *etſi autem in altera Tutelenſi itidem charta, ibidem ab Henſchenio pariter adducta, ac, quemadmodùm notavit, anno 932 exarata, appelletur* martyr, *id forſan eo dumtaxat ſenſu ſit, quo plures pontifices, qui, quamvis quidem ſanguinem pro fide haud effuderint,* martyres *tamen, quòd corde animoque parati ad id exſtiterint, appellati inveniuntur.*

adducta ſuadente,

16 *Sic ipſemet, prout ſuprà plus ſemel laudatus Lobineau in Sanctorum Britanniæ Armoricæ Vitis pag. 6 docet,* S. Clarus, *Nannetenſium primus epiſcopus, etiamſi in pace quieviſſe à Britonibus credatur, in Litaniis tamen, ad Pſalmorum pœnitentialium calcem in antiquo Briocenſis in Britannia Minori eccleſiæ Breviario adjectis, martyribus accenſetur,* martyriſque *etiam titulo in antiquo, quod de eo ad* IV *Novembris diem novem lectionum Officium complectitur, Leonenſis in eadem Britannia Minori eccleſiæ Breviario condecoratur. Verùm, etſi etiam ſecùs foret, Tutelenſeſque non minùs jam inde ſeculo* IX *ac ſeq., quam pòſt, S. Clarum, cujus poſſident reliquias, pro vero martyre, imo & pro epiſcopo martyre, qui Lactoræ martyrium ſubierit, habuiſſent, hinc tamen concludi non poſſet, erråſſe Baluzium, dum Clarum, cujus reliquiæ Tutelæ ſervantur, pro* S. Claro, *Nannetenſium epiſcopo, habuit. Ita autumo, quòd ipſoſmet, qui ſeculo* IX *ac ſeq. floruère, Tutelenſes in aſſignando Claro, cujus eſſent, quæ apud ipſos ſervabantur, reliquiæ, facilè errare potuiſſe, mihi ſuadeat, quæ apud nos ad* I *Junii diem in Hiſtorico de S. Claro Lactorenſi Commentario num. 9 exſtat è Baluzio deprompta de modo, quo, quæ Tutelæ ſervantur, allatæ eò fuerint S. Clari reliquiæ, narratiuncula. Quicùmque enim, quæ in hac referuntur, conſiderârit, anne Tutelenſes umquam, vel cujus hæ Clari eſſent, vel unde ad urbem ſuam fuiſſent allatæ, habuerint ſat perſpectum, haud immeritò dubitabit; cùm autem ſic habeat, ac præter Clarum, qui Lactoræ paſſus ſit, Clari alii, quorum reliquiæ Tutelam potuerint afferri, apud nos in mox dicto Commentario num. 23 & ſeqq. aſſignentur, facilè enimverò factum eſſe poteſt, ut ipſimet, quos dixi, Tutelenſes in* E *aſſignando Claro, cujus poſſidebant reliquias, errârint, utque proinde, etſi etiam hunc pro Claro, qui Lactoræ paſſus ſit, habuiſſent, inde tamen Baluzium, dum illum pro Claro Nannetenſi accepit, indubiè erråſſe, concludi haud poſſet.*

errore mutatâ,

17 *Aſt, anne ergò ſcriptori illi hac in re certò aſſentiendum, ſeu, an S. Clarus, cujus Tutelæ aſſervantur reliquiæ, indubitanter pro* S. Claro, *Nannetenſium primo epiſcopo, eſt habendus? Baluzius verbis ſuprà huc tranſcriptis, ſeſe, ut ſecùs ſentiat, non moveri, affirmat, ex eo, quod* Clari *Nannetenſis obitum die* X *Octobris Britones ac Andegavi conſignent, Tutelenſeſque Clari, cujus poſſident reliquias, die* I *Junii feſtum celebrent; ita autem, ùt addit, animo comparatus eſt, quòd, cùm* Clari *Nannetenſis Vitam Britones & Andegavi ignorârint, facilè factum eſſe queat, ut emortualem ejus diem in menſem Octobrem incidiſſe, ex falſa traditione exiſtimârint. Aſt, utcùmque Britones ac Andegavi in aſſignando menſe & die, quo* Clarus *Nannetenſis obierit, erråſſe ſtatuan-* F *tur, ex eo equidem, quòd, quo Clarum ſuum Lactorenſes, eodem etiam* I *Junii die Tutelenſes Clarum, cujus poſſident reliquias, celebrent, ac porrò, etſi quidem forſan ob mox dicta non jam inde à ſec.* IX *aut ſeq., à longiſſimo tamen tempore celebrârint, conſectarium, nì fallor, evadit, ut hunc illi pro Claro, qui Lactoræ paſſus ſit, habendum tum putârint, modoque adhuc putent; quod cùm ſic habeat, dictiſne Tutelenſibus, an Baluzio ſit ſtandum, diſpiciamus.* S. Clari *Nannetenſis, non quidem corpus, ſed, contrà ac num. 4 recitatis Papebrochii verbis declaratur, caput Nanneti adhuc aſſervari, ſecunda è Proprii Nannetenſis, cui hac in re potiùs credendum, ſuprà huc tranſcriptis lectionibus ſuadet; cùm autem id ita ſit, caputque & aliquot oſſa à Tutelenſibus, uti apud nos ad* I *Junii diem Hiſtoricus plus ſemel jam laudatus de S. Claro Lactorenſi Commentarius num. 9 fidem facit, dicantur ſacræ, quæ Tutelæ aſſervantur, S. Clari reliquiæ, fieri ſanè non poteſt, ut hæ* S. Clari *Nannetenſis ſint, ſi hujus caput, quod Nanneti adhuc ſervari in*

AUCTORE C. B.

Sanctorum Nannetenſium Proprio aſſeritur, integrum caput ſit.

exiſtimavit,

18 Verùm, etſi quidem, an S. Clari Nannetenſis caput, ſi id unà cum ejus corpore anno 878 Normannorum metu Nannetibus Andegavum fuerit delatum, inde pòſt, ceſſantibus horum in Britanniam Armoricam irruptionibus, Nannetum fuerit reductum, revocare nolim in dubium, id tamen integrum ibidem haberi, probare haud queo; cùm autem ſic habeat, reliquum eſt, ut rationem præcipuam, quâ impulſus Baluzius S. Clarum, cujus reliquiæ Tutelæ ſervantur, pro S. Claro Nannetenſi, mutatâ etiam, quam primùm fuerat ſecutus, ſententiâ, cenſuit habendum, modò etiam diſcutiamus. In Opere noſtro ad XXII Septembris diem de S. Laudo ſeu Lautone epiſcopo eſt actum, iiſque, quæ ibidem in Hiſtorico de Sancto iſthoc Comment. § 3 dicuntur, ſpectatis, nullatenus dubitandum apparet, quin ſacrum quodpiam, quod alicujus S. Laudi erat aut credebatur, corpus Juliomagum primò ſeu Andegavum ac deinde Tutelam, ſive integrum ſive ex parte aliquando fuerit tranſlatum; cùm autem ſic habeat ac, ùt ſuprà vidimus, S. Clari Nannetenſis corpus Andegavum etiam, graſſantibus per Britanniam Minorem Nortmannis, fuerit devectum, inde quoque illud fuiſſe Tutelam delatum, Baluzius, relictâ, quâ primùm ſecùs ſenſerat, opinione, in animum induxit. Verùm, etſi quidem ex eo, quod S. Laudi corpus, quod Andegavum fuerat allatum, Tutelam inde fuerit avectum, conſectarium appareat, ut eò quoque ex eadem urbe S. Clari Nannetenſis reliquiæ haud difficulter potuerint afferri, anne tamen id fuerit re etiam ipſa factum, non immerito dubitari poſſe videtur.

B

aſſerventur, aſt dubium,

19 Utcùmque quidem, ut contrarium ſentirem, poſſem adduci, ſi quo die Tutelam S. Laudi, eodem etiam S. Clari reliquiæ dicerentur delatæ; verùm id diverſis diebus factum, ipſemet ait Baluzius, utpote in Tutelenſi ſua Hiſtoria pag. 36 & ſeq. ſic ſcribens: Cæterum Laudum & Clarum non uno eodemque die perveniſſe Tutelam, hinc liquet, quòd in vetuſtiſſimo Kalendario monaſterii noſtri "Exceptio ſancti Laudi epiſcopi" notatur XI. Kal. Novembris, & "Tranſlatio ſancti Clari „epiſcopi & martyris" V. Kal. Junii. Adhæc S. Clari, quæ Tutelæ aſſervantur, reliquiæ ibidem jam inde à ſec. X, imò & IX, uti è binis, quas num. 15 laudavi, Tutelenſibus chartis liquet, exſtitère; cùm autem S. Clari Nannetenſis reliquiæ Andegavi anno 1070, uti ex nova harum, quam num. XI memoravi, tranſlatione, ibidem tum facta, liquet, adhuc exſtiterint, certèque S. Clari reliquiæ, quæ Tutelæ jam inde à ſec. X & IX exſtitère, eæ ipſæ ſint, quæ ibidem hodieque ſervantur, enimverò, anne hæ Clari Nannetenſis ſint, non immeritò poteſt revocari in dubium. Reponi quidem poteſt, factum eſſe poſſe, ut non omnes, quæ Nannetibus Andegavum anno 878 fuerant delatæ, S. Clari Nannetenſis reliquiæ, ſed quædam dumtaxat harum partes Andegavo Tutelam, partibus aliis in harum civitatum priori adhuc relictis, ſec. IX adhuc labente, fuerint tranſlatæ. Verùm, etſi ſic habeat, anne tamen id, quod nuſpiam litteris invenitur mandatum, fuerit re ipſa factum, dubium atque incertum vel

C

D

ex eo apparet, quod S. Clari reliquiæ, quæ Tutelæ ſervantur, eò æquè facilè è locis, apud nos tom. 1 Junii in S. Claro Lactorenſi pag. 15 & 16 memoratis, quam Andegavo, potuerint afferri; cùm autem id ita ſit ac proin, an S. Clarus, cujus Tutelæ aſſervantur reliquiæ, S. Clarus Nannetenſis ſit, dubium adhuc, omnibus modò perpenſis, maneat, dubium pariter adhuc manere neceſſe eſt, anne is apud Tutelenſes, qui certè, ùt dictum, non alium S. Clarum, quàm cujus poſſident reliquias, die 1 Junii colunt, cultum eccleſiaſticum obtineat.

20 Ceterùm in Opere noſtro ad IV Maii diem S. Clarus epiſcopus in territorio Genuenſi, cujus corpus in eccleſia parochiali S. M. Vallis-regiæ, 10 m. p. Genuâ diſtantis, requieſcit, recenſetur inter Prætermiſſos; cùm autem Ferrarius, qui eum, die illo a ſe annuntiatum, Arelatenſem fuiſſe epiſcopum, tradi adnotârat, in indice deinde Nannetenſem epiſcopum, IV Maii ſimul & X Octobris die ei adſcripto, appellet, hinc deceſſores noſtri, an ille S. Clarus, quem in Genuenſis territorii eccleſia à ſe memorata, requieſcere, Ferrarius affirmat, exiſtat S. Clarus, Nannetenſis epiſcopus, examinandum huc remiſère, ſperantes fore, ut certiora interim, quibus fieri id poſſet, monumenta alicunde acciperemus. Verùm, etſi quidem, quod ſperârant, nondum planè, delatis ad nos monumentis hujuſmodi, licuerit nanciſci, Clarum tamen, cujus reliquiæ in territorio Genuenſi, Ferrario teſtante, reperiuntur, à S. Claro, Nannetenſi epiſcopo, eſſe diverſum, ſuadent duæ, quæ in Supellectile noſtra litteraria exſtant epiſtolæ, ad Papebrochium noſtrum Genuâ à Joanne Stephano Fliſco, Societatis Jeſu ſacerdote, ſub ſec. proximè elapſi finem conſcriptæ.

ſimulque S. Clarum, cujus propè Genuam reliquiæ ſervantur,

E

non eſſe S. Clarum Nannetenſem, vero apparet ſimilius.

21 Ex hiſce enim, in quibus, unde ad dictam territorii Genuenſis eccleſiam allatæ fuerint, quæ in hac ſervantur, S. Clari reliquiæ, ignorari aſſeritur, Sanctum hunc pro S. Claro, Viennenſi in Gallia S. Marcelli abbate, qui à Trithemio de Viris illuſtribus Ordinis S. Benedicti lib. 3, cap. 246 memoratur, paſſim à loci incolis haberi, intelligo. Neque vero id immerito fieri, ex iis, quæ jam nunc ſubdo, apparet. De iſthoc ſancto Viennenſi in Gallia S. Marcelli abbate ad 1 Januarii diem, quo in pluribus Faſtis ſacris memoratur, in Opere noſtro actum jam eſt; etſi autem nihil omninò, è quo ſancti illius abbatis reliquias in territorii Genuenſis eccleſia, à Ferrario memorata, aſſervari colligas, ibidem tum fuerit à Bollando productum, poſteà tamen, ùt notatum invenio, monumenta authentica, è quibus, ejuſdem S. Clari, Viennenſis in Gallia abbatis, reliquias Taurinum tranſlatas fuiſſe conſtat, ad deceſſores noſtros fuerunt tranſmiſſa; quod cùm ſic habeat, facillimèque adeò factum eſſe queat, ut, quemadmodùm Taurinum, ita etiam ad Genuenſe, quod inde haud admodùm procul eſt remotum, territorium Sancti illius reliquiæ aliquot ſeu Taurino ſeu etiam Viennâ (neque enim urbs hæc Genuâ procul admodùm diſtat) fuerint tranſlatæ, hinc ſanè S. Clarum, cujus in præfata territorii Genuenſis eccleſia reliquiæ ſervantur, non eſſe S. Clarum, Nannetenſem epiſcopum, ſed S. Clarum, Viennenſem S. Marcelli in Gallia abbatem, vero apparet ſimilius.

F

DE

A

AUCTORE I. H.

DE SS. EULAMPIO, EULAMPIA ET SOCIIS MM.

NICOMEDIÆ IN BITHYNIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Martyrum in Faſtis ſacris memoria, cultus, tempus martyrii, Acta edenda.

Sub initium ſeculi IV. Sanctorum Martyrum

Nicomedia, *antiquitùs* Aſtacus, *hodie* Nichor & Comidia, *civitas Bithyniæ, ſævientibus in Chriſtianos imperatoribus Diocletiano & Maximiano, ac deinde etiam Maximino, exercitæ in Chriſti Martyres crudelitatis theatrum fuit, plurimorum ſanguine cruentatum. Atque inter illos, qui eo loci Chriſti fidem ſanguine conſignârunt, variis ſuppliciorum generibus illuſtre ſibi nomen comparârunt* Eulampius *ejuſque ſoror* Eulampia. *Ambo hodie tum à Latinis martyrologis, tum à Græcis Menæorum aliorumque ſacrorum Faſtorum conditoribus annunciantur. Ac in eo quidem, quod Baſilii imp. juſſu Græcè olim editum, hoc verò ſeculo Romanis typis excuſum eſt, Græcorum Menologio, ad diem* x *Octobris ita memorantur:* Ἄθλησις τῶν ἁγίων μαρτύρων Εὐλαμπίου καὶ Εὐλαμπίας: Certamen ſanctorum martyrum Eulampii & Eulampiæ. *Mox prolixior præclari utriuſque martyrii adnectitur narratio, cujus non ſubſtantiæ modò, ſed & adjunctis vix non omnibus impreſſa Græcorum Menæa, &, quod à Sirleto Latinè redditum eſt, Menologium apprimè conſonant. En illam, prout in laudatis mox Menæis poſt præcipuum, quod eo die de Sanctis noſtris celebrandum exhibent Officium, exprimitur.*

celebris

2 Οὗτοι οἱ ἅγιοι Μάρτυρες ὑπῆρχον ἐπὶ Μαξιμιανοῦ, ἐν Νικομηδείᾳ τῇ πόλει, ἡγεμονεύοντος Μαξίμου, κατεκρύπτοντο δὲ πολλοὶ τῶν Χριστιανῶν ἐν τῷ ὄρει, οἵτινες ἀπέστειλαν τὸν ἅγιον Εὐλάμπιον ἀγοράσαι ἄρτους ἐν τῇ πόλει· ὁ δὲ ἀπελθὼν, καὶ ἰδὼν γράμματα προτεθειμένα τῶν βασιλικῶν διατάξεων, καὶ ταῦτα ἀναγινώσκων, ἐκρατήθη παρὰ τῶν εἰδωλολατρῶν. Καὶ ἐρωτηθεὶς παρὰ τοῦ βασιλέως, ὡμολόγησεν ἑαυτὸν Χριστιανὸν, καὶ εἰσελθὼν ἐν τῷ ναῷ τῶν εἰδώλων ὡς θύσων, ἐπέταξε τῷ Ἄρει πεσεῖν, καὶ πεσὼν συνετρίβη. Τιμωρουμένου δὲ αὐτοῦ, Εὐλαμπία ἡ ἀδελφὴ αὐτοῦ εἰς τὸ μέσον ἐλθοῦσα, ἐδυσώπει τὸν ἅγιον Εὐλάμπιον εὔξασθαι ὑπὲρ αὐτῆς, καὶ συμμαρτυρῆσαι αὐτῷ. Ἐμβληθέντων δὲ εἰς λέβητα καχλάζοντα, καὶ μηδὲν ἀδικηθέντων, ἐπίστευσαν ἄνδρες διακόσιοι, καὶ σὺν αὐτοῖς ἀπεκεφαλίσθησαν. *Quæ Latinè redduntur:* Erant hi Sancti in civitate Nicomedienſi ſub Maximiano, urbi præfecto Maximo; qua tempeſtate multi Chriſtianorum ſeſe in monte abſconderant, qui ſanctum Eulampium miſerunt emptum panes in civitate. Hic autem abiens, literas publicè propoſitas, quæ regia continebant edicta, conſpexit; quas dum legit, ab idololatris comprehenditur. Et interrogatus ab imperatore, profeſſus eſt, ſe eſſe Chriſtianum; & ingreſſus idolorum fanum, quaſi ſacrificaturus, imperavit Marti, ut caderet; cecidit & contritus eſt. Dum autem torqueretur Eulampius, ſoror ejus Eulampia in medium progreſſa rogavit fratrem, uti pro ſe (*Deum*) deprecaretur, ac cum eo martyrium ſubiret. Cùm verò, in bullientem lebetem conjecti, nihil inde læderentur, ducenti viri ad fidem converſi ſunt & cum ipſis capite plexi.

cum apud Græcos.

3 *In iiſdem magnis Græcorum Menæis excuſis præfato Sanctorum noſtrorum elogio gemini verſiculi, quibus utriuſque mortem toleratumque ab eis pro Chriſti nomine martyrium paucis expreſſa videas, præmittuntur, ſubnexo ſtatim altero hexametro, qui cum necis genus, quo ambo Sancti martyrium conſummârint, tum etiam diem, quo id acciderit, apertè indicat. Priores duo, quos & Latinos facio, ita habent:*

Καὶ προφθάσασα τὴν τομὴν Εὐλαμπία
Εὐλαμπίῳ τμηθέντι κοινωνεῖ στέφους.

Diſſectionem etiam præveniens Eulampia
Diſſecto cum Eulampio participat coronam.

Hexameter verò his terminis concipitur:

Ἐτμήθη δεκάτῃ Εὐλάμπιος, ἔχθαν ἀδελφή.

Quem à Daniële Papebrochio inter Ephemerides Græco-moſcas, Operis noſtri tomo 1 *Maii præfixas, in Octobri Græcorum metrico ad hunc diem pereleganter Latinè redditum hìc jungo:*

Commoritur decimâ diſſecto Eulampia Fratri.

Porrò in iiſdem Ephemeridibus Græco-moſcis ad decimum Figurati Moſcorum Octobris diem Sanctos noſtros laudatus hagiographus ita breviter annuntiatos notat: Eulampius, Eulampia martyres: *ubi & advertit*, S. Eulampium *à Poſſevino perperam* Eulatipium *appellari; quem fortè errorem Poſſevinus incurrerit ex eo, quod littera* μ, *minùs rectè exarata,* τ *&* ι *exhibere videretur. Denique in pervetuſto Ms. Menologio Slaviano Ruſſico, ut præfert titulus, in Muſeo noſtro aſſervato, ad eumdem diem Octobris, quem menſem gens iſta* Pasdernik *nominat, ita legitur:* SS. MM. Eulampii & Eulampiæ. *Atque hactenus dicta ſacram Sanctorum noſtrorum apud varias, à Latina diverſas, gentes memoriam celebratam oſtendunt.*

cum apud Latinos

4 *Nunc, ut & à Latinis, ſaltem poſterioris ævi, martyrologis pugiles hoſce non indictos præteriri, ſtudioſus lector comperiat, oculos tantum in Romana Baronii, Galeſinii, Molani & Labbei Gallicum Martyrologia ad dictum*

AUCTORE I. H. *dictum jam ſæpiùs Octobris diem conjiciat, neceſſe eſt. Neque hos inter multum deprehenditur diſcriminis. Molanus, in margine Metaphraſtem citans, verbis paucis, reliqui tres prolixiore cum martyrii narratione* SS. Eulampium & Eulampiam *annuntiant; horum autem ſecundus ſeu Galeſinius diſcrepat à Baronio, tum quòd, de tyranno, ſub quo Athletæ noſtri pro Chriſti nomine decertâſſe perhibentur, nullam hoc mentionem faciente, ille iſtud ſub Maximiano contigiſſe indicare videatur; tum quòd idolorum ſimulacra, fuſis ab* Eulampio *ad Chriſtum precibus, proſtrata contritaque, tacente de his Baronio, commemoret. Cetera, in quibus laudati mox auctores non conveniunt, ex collatis eorum locis lector, etiam non admodùm perſpicax, per ſeſe facilè perſpiciet, ut adeo iis immorari diutiùs ſupervacaneum exiſtimem. Juverit tamen tam Baronii quàm Galeſinii ad ſuum Martyrologium de Sanctis noſtris annotationem allegâſſe. Prior loco cit. ad lit.* e *hanc habet:* Græci etiam de his (*Sanctis*) agunt in Menologio. Horum Acta (*de quibus infrà*) Metaphraſtes prolixiùs eſt proſecutus, quæ habet Lipom. tom. 9, & Sur. tom. 5, paſſique referuntur in perſecutione Diocletiani: *poſterior vero illam:* SS. Eulampii & Eulampiæ martt., de quorum certamine præclaraque fidei teſtificatione Græci narrant pluribus. B

memoria. 5 *Allata hactenus Græcorum æquè ac Latinorum monumenta ſacra argumento ſanè ſunt minimè dubio, illuſtres noſtros Pugiles magnâ jam dudum fuiſſe in Chriſti Eccleſia veneratione gaviſos. Ac id quidem, etſi nec ex Magnis Græcorum Menæis, nec ex Menologiis nec denique ex aliis, quæ adduxi, teſtimoniis conſtaret, evidens tamen eſſet vel ex præcipuo Officio, quod de noſtris Sanctis decimo Octobris die celebrandum S. Sabas proponit in Typico, abhinc annis mille ducentis à ſanctiſſimo hoc archimandrita digeſto; an verò vetuſtiſſimo huic eccleſiæ Græcæ Rituali legitimam ætatem verumque parentem adſcribam, videri poteſt tum apud Leonem Allatium de libris eccleſiaſticis Græcorum Diſſert. 1, tum apud Wangnereckium in Prolegomenis, quæ Pietati* Marianæ Græcorum *præfixit. Porrò, ut ampliùs de Sanctorum noſtrorum cultu nobis conſtet, in Synaxario Conſtantinopolitano Ms., quod fuit Sirmondi, ſequens, quod eorum elogio ſubnectitur, habemus Auctarium:* Τελεῖται δὲ ἡ αὐτῶν σύναξις ἐν τῷ ἁγιωτάτῳ αὐτῶν μαρτυρείῳ τῷ ὄντι ἐν τῷ Ἀδδᾷ: Celebratur autem eorum feſtivitas (SS. *nempe* Eulampii & Eulampiæ, *de quibus ibi ſermo*) in ſanctiſſimo illorum martyrio, quod eſt in (*fundo*) Addæ *Magiſtri, ubi Juſtinus II imperator Archangelo Michaëli templum condidit. De quo, ſi lubet, loco ulteriùs conſule Anſelmum Banduri, in Antiquitatibus Conſtantinopolitanis part. 3, pag. 46, noſtrumque Stiltingum tom. 8 Sept. pag. 51. Habuerint ergo Sancti noſtri in prædicto S. Michaëlis templo vel proprium ſibi locum dedicatum, vel, ùt vocant, confeſſionem, martyriumve. Harum autem vocum ſignificationem vide apud Cangium in utroque mediæ & infimæ Latinitatis & Græcitatis Gloſſario. Modo ad tempus, quo paſſi ſint, inveſtigandum veniamus.* C

In tempus 6 *Si Græcorum Menologii ac Magnorum Menæorum auctoribus, ſi Actis, quæ Majores noſtri ex Bibliotheca Vaticana olim deſcribenda curârunt, fides ſit habenda, & addita à Baronio Martyrologio ſuo annotatio, ac deſumpta ex Galeſinii annuntiatione conjectura veritate nitantur, initio quidem ſeculi* IV *horum Martyrum Paſſionem aſſigendam, quis neget? Etenim cùm Menæa, tum Baſilianum ac Sirletianum Menologia, generoſos hoſce Chriſti Athletas ſub Maximiano coronatos, apertiſſimè pronuntiant. Menæorum verba habes ſuperiùs num. 2: è poſterioribus verò monumentis primùm ita orditur:* Εὐλάμπιος ..... καὶ Εὐλαμπία ἡ αὐτοῦ ἀδελφὴ ὑπῆρχον ἐκ τῆς πόλεως Νικομηδείας ἐπὶ τῆς βασιλείας Μαξιμιανοῦ· Eulampius..... & Eulampia ejus ſoror erant ex urbe Nicomedia ſub imperio Maximiani: *alterius autem hujuſmodi eſt initium:* Natalis ſanctorum martyrum Eulampii & Eulampiæ, qui ſub Maximiano imperatore apud Nicomediam, præſidente Maximo, pro Chriſtianæ fidei confeſſione paſſi ſunt. *Neque ab his aut Baronius, qui citatâ ſuprà ad Romanum Martyrologium annotatione ait:* Paſſique referuntur in perſecutione Diocletiani: *aut Galeſinius, hoc pacto Sanctos noſtros commemorans:* Nicomediæ ſanctorum Eulampii & Eulampiæ ſororis, martyrum: qui illius tyranni perſecutionum tempeſtates, in dies vehementiùs excitatas, ut declinarent &c, *videntur diſſentire; cùm, in perſecutione Diocletiani ſuam quoque in Chriſtianos feritatem exercuiſſe Maximianum, Baronio probè fuerit cognitum; & Galeſinius per* illum tyrannum *non alium, quàm Maximianum, cujus eodem Octobris die in annuntiatione SS. MM. Gereonis & aliorum* 318 *paulò antè mentionem fecerat, deſignare voluiſſe cenſendus ſit.* E

7 *Dicta hactenus, generaliorem quidem paſſionis noſtrorum Pugilum epocham à famoſa illa decennali perſecutione deſumendam, manifeſtè declarant; at certò neque hinc, neque ex iis, quæ ſuprà retulimus, nec aliunde, quod ſciam, ſine ullo erroris periculo propiùs definiri martyrii tempus poteſt. Rem penitus confeciſſet Tillemontius tom. 5 Monumentorum art. 43, ſi Actis, à Metaphraſticis diverſis, & quorum ex Leone Allatio de Simeon. Script. citat initium, ſat tutò fidem haberi poſſe conſtaret: ex his enim, correcto unico, Græcis, ùt noſtro in Opere indicatur ſæpius, maximè communi ſphalmate, quo pro Maximino Maximianum ſcribunt, Sanctorum noſtrorum martyrium anno æræ Chriſtianæ* CCCXI *eſſet illigandum. En ipſa laudati ſcriptoris loco citato verba, Latinè reddita:* Huc (*ad Chriſti ſcilicet annum* 311) fortè etiam referendum eſt martyrium S. Eulampii & S. Eulampiæ ſororis ejus, quoniam de his Leo Allatius citat Acta, quorum exordium habet, paſſos eos fuiſſe anno ſeptimo imperii Maximiani. *Tum ad hæc rectè animadvertens, ita pergit:* Non enim alio pacto tempus hoc ſuſtineri poſſe videmus, quàm MAXIMIANI nomen in MAXIMINI mutando, ùt frequenter in Græcis neceſſe eſt. *Denique ad paginæ calcem ſubjicit:* Septimus annus Galerii (*Maximiani*) qui anno CCXCII creatus eſt cæſar, incidit in annum CCXCVIII, ante perſecutionem: ſeptimus verò, poſtquam anno CCCV (*Kal. Maii*) renunciatus eſt Auguſtus, incipit anno CCCXI, quo mortuus eſt menſe Maio; feſtum autem S. Eulampii (& S. Eulampiæ) celebratur X Octobris die, *quo paſſi creduntur, quique incidit in annum ſeptimum, quo Maximinus cæſar fuerat creatus. At cùm de illorum Actorum veritate ſubdubitare videatur, uti ex addita ab eo particula* fortè *judicare pro-* F

D

martyrii

AUCTORE I. H.

pronum eſt, atque nos ipſi hac in re antiquum magis magiſque legitimum his Actis monumentum expetamus, ſufficerit, in quo ſaltem citati ſuprà auctores conveniunt, incunti ſeculo IV *Sanctos noſtros adſcripſiſſe. Ad eorum Acta progrediamur.*

& SS. Acta inquiritur. 8 *Gemina de* SS. Eulampiis *idiomate Græco Acta habemus in Ms. codice not.* ✠ *MS.* 193, *quorum alia Majores noſtri ex Bilbliothecæ Vaticanæ codice* 797, *alia ex Ms. Regis Franciæ Medicæo deſcribenda curârunt. Poſteriora hæc Metaphraſtem auctorem habent, legique Latinitate donata poſſunt apud Surium ad* X *Octobris diem, tum etiam apud Lipomanum in Vitis Sanctorum tom.*6,*pag.*324 *verſâ.Tillemontius pro ſingulari, quo in citatum priore loco ſcriptorem ferebatur, affectu, nullius planè hæc valoris eſſe pronuntiat, nullam acris adeò cenſuræ eo loci rationem allegans. Priora, ſeu quæ è Vaticana Bibliotheca ſunt deſumpta, quòd ea necdum edita ſciam, hìc non inutili operâ cum verſione Latina lectoris oculis ſubjicienda putavi. Auctoris nomen tempuſque, quo ſcripſerit, etſi me lateant, ac præterea* E *quædam contineant, quæ non continuò paſſimque apud omnes fidem ſunt inventura; abſit tamen, ut nullius planè valoris ea eſſe hinc meritò arbitrer. Contrà, hæc & ſatis eſſe antiqua, & non Metaphraſti ſolùm, ſed & Menæorum, aut ſaltem, quæ his innectuntur, elogiorum, imò & Menologiorum conditoribus præluxiſſe, ſi quiſpiam contenderit, quo futurum ſit modo, ut jure falſi arguatur, equidem non video. Etenim ita monumenta illa omnia cum his Actis conveniunt, ut ex iis pleraque videantur deſumpta: nam in Menæis (idem eſto de reliquis, Metaphraſte excepto, judicium) ſolùm omiſſa ſunt, quæ illorum collectoribus minùs viſa ſunt neceſſaria, qualia initio de gravitate perſecutionis, ac deinde plurima dicta, Martyribus aut perſecutoribus attributa, non ubique ſatis temporum perſonarumque adjunctis conſentanea, leguntur. Nolim tamen, quis hæc ita à me prolata exiſtimet, ut omnimodam hæc Acta fidem promereri, videar contendere. Enimverò quædam in illis aſſeruntur, quæ videntur omninò improbabilia, de quibus etiam lectorem in Annotatis monebo, ne aut id, quod haud dubiè imperitâ cujuſdam interpolatoris manu poſtmodùm fuit adjectum, tamquam genuinum admittat, aut propter illud, quæcùmque referuntur, velut ſpuria, omnique indigna fide rejiciat. De addita verſione Latinâ, non eſt opus, ut operoſiùs ediſſeram: eam plurimorum deceſſorum meorum more ita adornare conatus ſum, ut non periodus tantùm periodo, ſed & verbum, quantùm, ſalva Latini ſermonis puritate, fieri potuit, verbo reſpondeat.* E

A C T A,

Auctore anonymo,

Ex Ms. Bibliothecæ Vaticanæ Codice ſignato 797, *pag.* 171, *collata cum iis, quæ Lipomanus ex Metaphraſte Latina fecit tom.* VI *à pag.* 324 *verſâ.*

INTERPRETE I. H.

C

CAPUT I.

F

Capitur S.Eulampius, acriterque in tyrannum & idola invectus variis excruciatur ſuppliciis.

Ἔτους ἑβδόμου τῆς βασιλείας Μαξιμιανοῦ, ἡγεμονεύοντος Μαξίμου, κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν διωγμὸς ἐγένετο τῶν Χριστιανῶν καὶ ἡ δυσσεβὴς μανία τῶν εἰδώλων ἐδημηγορεῖτο· καὶ ἡ εὐσεβὴς θρησκεία τῶν Χριστιανῶν ὡς ἐν ἀνθρώποις ἠλαττοῦτο, καὶ τὸ ψεῦδος ἐβασίλευσεν, καὶ ἡ ἀλήθεια ὑπεκρύπτετο· καὶ ὁ διάβολος διὰ τῶν ὑπουργῶν αὐτοῦ ἐνεφανίζετο, σπουδάζων τὴν ἀγαθὴν τῆς εὐσεβείας διδασκαλίαν ἐπισκοτίσαι. Τότε διὰ τοῦ Μαξίμου κελεύει διαλάγματα καταπεμφθῆναι κατὰ πᾶσαν ἐπαρχίαν, ὥστε προθέματα τεθῆναι ἐπὶ τῶν πυλῶν ἑκάστης πόλεως. Μαξίμου δὲ ἡγεμονεύοντος κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον τῆς Βιθυνῶν ἐπαρχίας ἐπὶ τῶν πυλῶν τῆς Νικομηδείας τῆς πόλεως προθέματα περιέχοντα οὕτως· Μαξιμιανὸς βασιλεὺς τοῖς ἐνοικοῦσιν ἐν τῇ Νικομηδαίων μητροπόλει, μικροῖς τε καὶ μεγάλοις, ἐλευθέροις καὶ ξένοις καὶ πολίταις παρεγγυῶ τάδε· ἔδοξέν μοι ἅμα τῇ ἱερᾷ συγκλήτῳ κατὰ τὸν ὀφθέντα μοι χρησμὸν παρὰ τῶν ἀνικήτων θεῶν,

Editis in Chriſtianos edictis, ANno ſeptimo imperii Maximiani *a*, præfecturam gerente Maximo *b*, ea tempeſtate in Chriſtianos exarſit perſecutio *c*; & impia idolorum inſania invaluit, ſanctaque Chriſtianorum religio inter homines quaſi deficiebat, regnabatque mendacium & veritas occultabatur: diabolus autem ſe per miniſtros ſuos manifeſtabat, dans operam, ut ſacram pietatis doctrinam tenebris involveret. Tunc à Maximo per univerſam provinciam edicta divulgari, eaque ſingularum civitatum portis affigi juſſit. Maximus ergò, qui eo tempore Bithyniæ provinciæ præerat, portis civitatis Nicomedienſis edicta, ita habentia, affigenda curavit: "Maximianus *d* „imperator metropolim Nicomedienſium inhabi„tantibus, parvis & magnis, liberis & peregri„nis civibuſque hæc nota facit: mihi & ſacro „ſenatui juxta oraculum, à diis invincibilibus mi-

a *b* *c* *d*

A. Anonymo.

„hi manifeſtatum, viſum eſt, ut omnes, qui no-
„ſtro ſubſunt imperio, tertio Martis die ad ma-
„gnæ deæ Cereris templum celeriter conveniant,
„deamque ſacrificiis & incenſo thure propitiam
„reddant. Si verò quis divina hæc edicta con-
„temnere fuerit deprehenſus, deoſque ſacrificiis
„venerari noluerit, hunc volumus iſtius loci
„præfecti, collectique, quod ei aſſiſtit, concilii
„curâ & periculo convenientibus ſubjici ſup-
„pliciis."

plurimi Nicomediâ profugiunt, quos inter S. Eulampius,

2 Hæc autem impia edicta portis affixa cùm omnes civitatem ingredientes, aut illâ exeuntes viderent, alii quidem, naufragium per diabolum paſſi, animo deficiebant *e*; alii verò pii & Deum timentes ad montes fugiebant, & ſpeluncas agreſtes civitatum loco habebant, animo verſantes doctrinam Eliæ in cœlum ſublati, qui aliquando à facie Jezabelis fugit *f*, & montes incoluit: ita & qui piè ſentiebant, ejuſmodi vivendi normam elegerunt; fugiebant enim impii mandati minas. Cùm jam cultores pietatis unanimiter in montem ſanctum evaſiſſent, invenerunt ſpeluncam, in qua præ metu ſe abſconderunt. Invaleſcente autem impietate, multo tempore ibi deliteſcebant. Cum ergò, qui in ſpelunca erant, indigerent alimento, & deliberaſſent, è fratribus quemdam juvenem, nomine Eulampium, elegerunt eumque dimiſerunt *g* in civitatem, ut ipſis cibaria in victum coëmeret.

B

qui, cùm in urbem reverſus ea contemneret, capitur

3 Hic cùm appropinquâſſet civitati, vidit edictum, portis civitatis affixum, & conſiſtens puer Eulampius perlegit, quæ in illo continebantur. Erat autem dies Martis, & omnes de more ad templum convolabant, ut ſacrificarent. Verùm quidam viri à præfecto ad portas civitatis erant conſtituti, qui intrantes & ex urbe egredientes diligenter obſervarent: atque hi conſpicientes legentem & edicta impia corripientem, obſtupeſcebant, atque ex urbe egreſſi dicunt ei: Quid ſtas, adoleſcens, neque te ad deorum templum confers iiſque ſacrificas, quoniam hodie diis ſacrificatur? Puer verò, quoniam junior erat, contempſit illos, & greſſum inde movens, illicò recurrit ad fratres; at cùm vidiſſent viri illi, quæ feciſſet juvenis, inſecuti comprehenderunt eum, & inter verbera examinabant eum dicentes: Unde es tu, quò vadis & unde veniſti? quare non reſpondiſti nobis, ſed contemnens nos receſſiſti, omninò nos ludibrio habens, quia & tu Chriſtianus es, & clanculùm civitatem ingrederis, ut ad deos accedentes ſeducas. Tum ligatum eum abripuerunt ad carcerem, volentes eum ſequenti manè præfecto ſiſtere.

C

& tyranno ſiſtitur, à quo

4 Poſtero ergò die duxerunt illum ad præſidem, dicentes: Hunc comperimus unum ex Chriſtianis eſſe & imperatorii mandati contemptorem: hic enim multos avertit à deorum ſacrificiis. Hac de cauſa deduximus eum ad poteſtatem tuam, ut illum ad vos perductum ad ejuſmodi inſaniam deſerendam inducatis. Tum verò dixit illis præfectus: Ubi eſt? ducite eum ad me, ut videam illum: ſtatimque coram adductus eſt. Præfectus autem, aſpiciens ejus formam & vigorem juventutis, militibus, qui eum comprehenderant, dixit: Ut quid juvenem temerè ligantes injuriâ affeciſtis? ſolvite, impii, adoleſcentis vincula: miſeret me enim, dum illum, velut in ſolitudine educatum, rerum omnium ignarum conſpicio: adducite ergò eum, &, ne tamquam homo ruſticus & ſecretorum imperitus ſtupore percellatur, propè me ſtatuite,

D

ὥστε τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ τοῦ Ἄρεως πάντας τοὺς ὑπ' ἐμοῦ βασιλευομένους θᾶττον ἀπιέναι ἐπὶ τὸν ναὸν τῆς μεγάλης θεᾶς Δημήτρας, καὶ θυσίαις καὶ καπνίσμασιν ἐξιλεύεσθαι τὴν θεόν. Εἰ δέ τις καταφρονητὴς ὀφθείη τῶν θείων τούτων προσταγμάτων, καὶ μὴ βουληθείη θυσίαις θεραπεῦσαι τοὺς θεοὺς, τοῦτον βουλόμεθα προνοίᾳ καὶ κινδύνῳ τοῦ κατὰ τὸν τόπον ἡγεμόνος, καὶ τῆς ἐξυπηρετουμένης αὐτῷ τάξεως συναχθείσης ταῖς δεούσαις τιμωρίαις ὑποβάλλεσθαι.

2 Τῶν δὲ δυσσεβῶν τούτων προσταγμάτων ἐπὶ τῶν πυλῶν προτεθέντων, καὶ πάντων θεωρούντων, τῶν τε εἰσιόντων, καὶ ἐξιόντων ἐν τῇ πόλει, οἱ μὲν ἐβυθίζοντο ἐπὶ γῆς ὑπὸ τοῦ διαβόλου ναυαγοῦντες, οἱ δὲ εὐλαβεῖς καὶ φοβούμενοι τὸν Θεὸν ἔφυγον ἐν ὄρεσι, καὶ σπηλαίοις ἀγρίοις, ἡγούμενοι τὰς πόλεις, ἔχοντες δὲ ἐν διανοίᾳ τοῦ οὐρανοδρόμου Ἠλία τὰς διδασκαλίας, ὅς ποτε ἀπὸ προσώπου Ἰεζάβελ καὶ ἦν ἠθισμένος ἐν τοῖς ὄρεσιν· οὕτω καὶ οἱ τὸν εὐσεβῆ λογισμὸν ἔχοντες τὴν τοιαύτην ἐπελέξαντο πολιτείαν. Φεύγοντες γὰρ τοῦ ἀθέου προστάγματος τὴν ἀπειλὴν· ἀπελθόντες ὁμοθυμαδὸν οἱ δοῦλοι τῆς εὐσεβείας ἐν ὄρει ἁγίῳ, εὑρόντες σπήλαιον ἀπέκρυψαν ἑαυτοὺς διὰ τὸν φόβον. Ἐπικρατούσης δὲ τῆς παρανομίας, ἐγένετο χρόνος ἱκανός. Οἱ δὲ ἐν τῷ σπηλαίῳ ἐδεήθησαν τροφῆς, καὶ σκεψάμενοι, ἐξελέξαντο ἐκ τῶν ἀδελφῶν ἕνα νεώτερον, Εὐλάμπιον ὀνόματι, καὶ ἀπέστειλαν ἐν τῇ πόλει πρὸς τὸ ἀγοράσαι αὐτοῖς ἐπισιτισμὸν εἰς διατροφήν.

E

3 Ἐλθόντος δὲ αὐτοῦ πρὸ τῆς πόλεως θεωρεῖ τὸ διάταγμα πρὸ τῶν πυλῶν τῆς πόλεως προκείμενον, καὶ στὰς ὁ παῖς Εὐλάμπιος ἀνεγίνωσκε τοὺς στίχους. Ἦν δὲ ἡ ἡμέρα ἐκείνη τοῦ Ἄρεως, καὶ πάντες ἔτρεχον κατὰ τὸ ἔθος ἐν τῷ ἱερῷ ἐπὶ τὴν θυσίαν. Ἦσαν δὲ ἄνδρες τεταγμένοι ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος ἐπὶ τῆς πύλης τῆς πόλεως πρὸς τὸ περιεργάζεσθαι τοὺς εἰσιόντας, καὶ ἐξιόντας ἐν τῇ πόλει· καὶ οἱ ἄνδρες ἰδόντες ἀναγινώσκοντα, καὶ ἐπιλαβόμενον τῶν δυσσεβῶν προσταγμάτων, ἐξέστησαν, καὶ ἐξελθόντες ἔξω τῆς πόλεως, λέγουσι πρὸς αὐτόν· τί ἵστασαι νεανίσκε, καὶ οὐ πορεύῃ ἐν τῷ ἱερῷ θεῶν, καὶ θύεις αὐτοῖς, ὅτι σήμερον θυσία ἐπιτελεῖται τοῖς θεοῖς; Ὁ δὲ παῖς ὡς ἅτε νέος ὢν ἐξουδένωσεν αὐτοὺς, καὶ κινήσας τοὺς πόδας ᾤχετο σπουδαίως πρὸς τοὺς ἀδελφούς· οἱ δὲ ἄνδρες ἰδόντες ὃ ἐποίησεν ὁ νεανίσκος, καταλαβόντες ἐπελάβοντο αὐτοῦ, καὶ τύπτοντες διεξήταζον αὐτὸν λέγοντες· Πόθεν εἶ, καὶ ποῦ πορεύῃ, καὶ πόθεν ἥκας; καὶ διατί οὐκ ἀπεκρίθης ἡμῖν; ἀλλ' ἐξουδενώσας ἡμᾶς ἐπορεύου, ἐμπαίζων πάντως ὅτι καὶ σὺ ἐκ τῶν Χριστιανῶν εἶ, καὶ εἰσέρχῃ κρυφίως ἐν τῇ πόλει, ἐξαπατῶν τοὺς προσερχομένους τοῖς θεοῖς. Καὶ δήσαντες αὐτὸν εἰσήγαγον εἰς τὴν φρουρὰν, βουλόμενοι τῇ ἕωθεν προσαγαγεῖν τῷ ἡγεμόνι.

F

4 Τῇ δὲ ἑξῆς προσήγαγον αὐτὸν τῷ ἡγεμόνι λέγοντες· Τοῦτον ηὕραμεν* τινὰ τῶν Χριστιανῶν ὄντα, καὶ καταγινώσκοντα τῶν βασιλικῶν προσταγμάτων· οὗτος γὰρ πολλοὺς διαστρέφει μὴ θύειν τοῖς θεοῖς. Τούτου χάριν ἠγάγομεν αὐτὸν πρὸς τὴν σὴν ἀρετὴν, ἵνα πρὸς τὸ παριστάμενον ὑμῖν τοῦτον ἀποσχέσθαι πείσητας* τῆς τοιαύτης μωρίας. Ὁ δὲ ἡγεμὼν εἶπεν αὐτοῖς· Ποῦ ἐστιν; εἰσαγάγετέ μοι αὐτὸν, ὅπως θεάσωμαι αὐτὸν, καὶ εἰσήχθη ἔμπροσθεν αὐτοῦ. Καὶ ἰδὼν ὁ ἡγεμὼν τὴν μορφὴν, καὶ τὴν ἀκμὴν τῆς νεότητος αὐτοῦ, ἔφη τοῖς συλλαβοῦσιν αὐτὸν στρατιώταις· ἵνα τί προπετῶς δήσαντες, ἐνυβρίσατε τὸν νεανίαν; λύσατε ἀνόσιοι τὰ χειρόπεδα ἀπὸ τοῦ νέου· σπλαγχνίζομαι γὰρ ὁρῶν αὐτὸν ἀδαῆ ὡς ἐν ἐρήμῳ τραφέντα· ἀγάγετε οὖν αὐτὸν, καὶ στήσατε πλησίον μου πρὸς τὸ μὴ θαμβεῖσθαι ὡς ἄγροικον καὶ ἄπειρον τῶν σαικρίτων, ἵνα μάθω ἐπιεικεστέρως τὴν πᾶσαν ἀλήθειαν, καὶ διόπερ παραδίδοται τῷ ἡμετέρῳ δικαστηρίῳ· οὐ δὲ γὰρ ὁ αὐτοκράτωρ προ-

* ηὑράμεθα

* πείσητε

* l. ἥκει

προσέταξεν μοὶ ἥκει * καὶ μάτην τοὺς ἀνθρώπους φονεύειν, μάλιστα τοὺς θύοντας τοῖς μεγάλοις θεοῖς.

5 Καὶ παρελθὼν εἷς τῶν κουρσώρων, ὀνόματι Ἀπολλώνιος, λύσας τὰς χεῖρας τοῦ νεανίσκου, ἤγαγεν αὐτὸν πλησίον τοῦ ἡγεμόνος. Τότε ὁ ἡγεμὼν μετὰ πάσης κολακείας λέγει αὐτῷ· Νεανίσκε τί τὸ ὄνομά σου; ἀνάγγειλόν μοι. Δοῦλος εἶ, ἢ ἐλεύθερος; καὶ ἀποκριθεὶς ὁ νεανίσκος εἶπεν· Δοῦλος εἰμὶ τοῦ ἐν οὐρανοῖς δεσπότου· τὸ δὲ πρὸς ἀνθρώπους γένος ἐλεύθερος ἐπισήμων γονέων, ἐπικληθὲν μοι ὄνομα Εὐλάμπιος καλοῦμαι. Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἡγεμὼν λέγει· εἰπὲ οὖν, Εὐλάμπιε, διὰ τί ἐλεύθερος τυγχάνων ὡς ἀγενὴς καὶ ἀσήμων γονέων οὐ πειθαρχεῖς τοῖς δόγμασι τῶν αὐτοκρατόρων, καὶ θύεις τοῖς θεοῖς; Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἅγιος Εὐλάμπιος εἶπεν· Ποίοις θεοῖς ἔχω θῦσαι; Ὁ ἡγεμὼν λέγει· Τῷ Διῒ καὶ τῷ Ἀπόλλωνι, μάλιστα δὲ τῇ μεγάλῃ Δημήτρᾳ. Εὐλάμπιος εἶπεν· ὁ πιστεύων αὐτοῖς ἐμπίπτει εἰς ἀπώλειαν· Ζεὺς γάρ ἐστιν ἡ ἀρχὴ τῆς ἀπωλείας· Ἀπόλλων δέ ἐστι τῶν ψυχῶν ὄλεθρος. Δήμητρα δὲ ἡ δημηύσασα * τὰς ψυχὰς τῶν εἰς αὐτὴν ἐλπιζόντων. Μάξιμος δὲ ἡγεμὼν εἶπεν· Εὐλάμπιε, κακῶς ποιεῖς κακολογῶν τοὺς θεούς· φοβοῦμαι, μήπως ὀργισθέντες καταναλώσωσίν σε. Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἅγιος Εὐλάμπιος εἶπεν· Μὴ πλανῶ, ἡγεμών· οἱ γὰρ θεοὶ ὑμῶν δαιμόνιά εἰσι, ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων, ὅμοιοι αὐτῶν γένοιντο οἱ ποιοῦντες αὐτά, καὶ πάντες οἱ πεποιθότες ἐπ' αὐτοῖς.

*an δημεύσασα?

b

6 Τότε ὀργισθεὶς ὁ ἡγεμὼν εἶπεν· Εὐλάμπιε, ὡς ἐκ τοῦ σχήματος καὶ τῆς ὄψεως συνήρπασάς με· ἐνόμιζον γάρ σε ἄνθρωπον εἶναι, ὡς ἔφης, ἐλεύθερον, ἁπλότητι πλανώμενον. Τούτου χάριν σπλαγχνισθεὶς ἐπὶ σὲ προσκαλεσάμενός σε πλησίον, παρῄνεσά σοι ὥστε φίλον εἶναι τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ διάγειν σὺν ἡμῖν ἐν ἐλευθερίᾳ, οὐκ εἰδὼς ὅτι μιαρὸς τοῖς τρόποις ὑπάρχεις, καὶ δεινῆς ψυχῆς κυριεύεις· οἱ γὰρ θεοὶ ὀργισθέντες τῇ ἀπονοίᾳ τῆς ἀφροσύνης σου, καὶ τῇ παρ' αὐτοῦ εἰς αὐτοὺς μελλούσῃ γίνεσθαι θυσίᾳ, ἀνάξιόν σε δοκιμάσαντες, παρέδωκάν σε ἐμοὶ τοῦ κακῶς ἀπολέσαι σε· διὸ καὶ τὸ νῦν πάλιν παραινῶ σε φειδόμενός σε· ἄπελθε ἐπὶ τῶν βωμῶν, καὶ θύσας ἱκέτευσον τοὺς οἰκτίρμονας θεούς, ἵλεως γενέσθαι τῶν παρὰ σοῦ εἰς αὐτοὺς τετολμημένων. Ὁ δὲ ἅγιος Εὐλάμπιος εἶπεν· ἄφρον καὶ ἀνόητε, οὕτω πεπαρωμένην ἐκτίσω τὴν καρδίαν ὥστε μὴ νοεῖν; Θεοί εἰσιν, εἰπέ μοι, οἱ μὴ ἔχοντες αἴσθησιν εἰς τὸ αἰσθάνεσθαι, μήτε ἀκοὰς εἰς τὸ ἀκούειν, ἢ ὀφθαλμοὺς εἰς τὸ βλέπειν, μὴ πόδας εἰς τὸ περιπατεῖν; Οὗτοι οὖν ποταποὶ θεοί; Τότε ὀργισθεὶς ὁ ἡγεμὼν λέγει· ὁ ἐνυβρίσας τοὺς θεοὺς ἀφαιρείσθω τὴν ἐσθῆτα διὰ τὴν αὐτοῦ προπέτειαν, καὶ ἐκταθεὶς τυπτέσθω.

C

7 Μαστιζομένου δὲ αὐτοῦ, καὶ μηδὲν ὅλως ἀποκρινομένου, ὁ ἡγεμὼν λέγει· Εὐλάμπιε, ἐπείσθης, πῶς αἰκίζουσιν οἱ θεοί; ἔγνως, ὁποία ἡ ὀργὴ τῶν θεῶν ὑπάρχει; παυσάμενος οὖν τῆς μωρίας ἐκείνης ὁμολόγει θύειν αὐτοῖς, καὶ σωθήσῃ ἐκ τῶν βασάνων. Ὁ ἅγιος Εὐλάμπιος λέγει· Μόλις ἔπεισάς μοι, ὅτι οἱ θεοί σου χειρῶν σου εἰσίν, μᾶλλον δὲ ἑκουσίως ὅμοιος αὐτῶν ἐγένου· ἐτυφλώθησαν γὰρ οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς διανοίας εἰς τὸ μὴ βλέπειν τίς ἐστιν ὁ Θεὸς ὁ δημιουργήσας τὰ σύμπαντα. Τότε θυμωθεὶς ὁ ἡγεμὼν κελεύει διὰ τεσσάρων ὑπηρετῶν τόνοις λεπτοῖς βουνεύροις τύπτεσθαι αὐτόν. Ὁ δὲ ἅγιος Εὐλάμπιος ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν εἶπεν· Δέομαί σου, δέσποτα οὐρανοῦ τε καὶ γῆς, ὁ τὴν πληγὴν τὴν ἀνίατον θεραπεύσας τοῦ Ἀδάμ, ὁ χορὸν ἁγίων ἀγγέλων συστησάμενος, καὶ δοξαζόμενος ὑπ' αὐτῶν μετὰ φόβου καὶ τρόμου, σὲ

ut omnem convenientiùs diſcam veritatem, & quam ob rem noſtro traditus ſit judicio: neque enim me juſſit imperator temerè & ſine conſilio interficere homines, potiſſimùm eos, qui diis magnis ſacrificant.

A. Anonymo.

5 Tum accedens curſorum *h* aliquis, nomine Apollonius, cùm Adoleſcentis manus ſolviſſet, eum proximè ad præſidem deduxit. Tunc præſes multa cum adulatione dixit illi: Adoleſcens, quod tibi nomen? indica mihi. Servus es, an liber? & reſpondens juvenis dixit: Servus ſum Domini, qui in cælis eſt: ſecundùm homines verò ſum genere liber ex claris oriundus parentibus, & nomen mihi datum eſt Eulampius. Reſpondens autem præfectus, cedo igitur, inquit, Eulampi, cur tu, ingenuus cum ſis, velut ignobilis & obſcurorum parentum filius, imperatorum mandatis non obtemperes, diiſque ſacrifices? Reſpondens ſanctus Eulampius dixit: Et quibus ego diis ſacrificem? Jovi, reponit præfectus, & Apollini, maximè verò magnæ Cereri. Eulampius dixit: Qui credit in illos, ruit in perditionem: etenim Jupiter interitûs principium eſt; Apollo autem animarum exitium; ac Ceres perdit animas in ſe ſperantium. Maximus præfectus dixit: Malè agis, Eulampi, maledicendo diis: vereor, ne fortè ad iram provocati te perdant penitùs. Sanctus autem Eulampius reſpondens dixit: Noli errare, ô præſes: veſtri namque dii dæmonia ſunt, opera manuum hominum, ſimiles illis fiant, qui faciunt ea, & omnes, qui confidunt in eis *i*.

h *fruſtrà ad ſacrificandum diis excitatur*

E

6 Tunc iratus præfectus dixit: Eulampi, formâ tuâ vultuque me quaſi abripuiſti: exiſtimabam enim, te, ùt aiebas, hominem eſſe liberum, ſimplicitate deceptum. Hac de cauſa ego tui miſertus propiùs te accedere jubens, hortatus te fui, ut imperatoris amicus fieres, & nobiſcum in libertate degeres, neſcius, quod pollutis eſſes moribus, & atrocem animum poſſideres: dii enim in contumaciam dementiæ tuæ ſuccenſi, teque indignum reputantes, qui ipſis ſacrificares, tradiderunt te mihi, ut te malè perderem: quapropter te nunc adhortor iterum, parcens tibi: accede ad aras, & ſacrificans venerare deos miſericordes, ut propitii fiant audaciæ à te in illos admiſſæ. Verùm ſanctus Eulampius dixit: Demens & inſenſate, itane cor diſſolutum geram, ut neque poteſtatem habeam rectè cogitandi? cedo, diine ſunt, qui nec ſenſum habent, ut ſentiant; nec aures, ut audiant; nec oculos, ut videant; nec pedes, ut ambulent? Hi tandem quales ſunt? Tunc præfectus excandeſcens dixit: Calumniator deorum exuatur veſtibus ob proterviam ſuam, & extenſus percutiatur.

i *veſtibus exui.*

F

7 Cùm verò flagellis cæderetur, nihilque omninò reſponderet, dixit præfectus: Eulampi, perſuaſumne tibi eſt, qui dii puniant? noſtin', qualis ſit deorum ira? ab illa ergò deſiſtens inſania ſponde, te iis ſacrificaturum, & tormentis liberaberis. Sanctus Eulampius dixit: Ægrè perſuaſeris mihi, quia dii tui ſunt manuum tuarum; valde autem ipſis ſimilis ſponte factus es: excæcati enim ſunt mentis tuæ oculi, ne videas, quis ſit Deus univerſorum conditor. Tunc iratus præfectus jubet eum à quatuor miniſtris tenuibus boum nervis acriter cædi. At ſanctus Eulampius in cælum ſuſpiciens dixit: Oro te, Domine cæli & terræ, qui immedicabile Adami vulnus curâſti, qui ſanctorum Angelorum chorum in unum congregâſti, qui glorificaris ab eis

flagellis cædi

A. *Anonymo.* eis cum metu & tremore, te, Domine, Salvatorem & Redemptorem invoco; eripe me ex cogitationibus impiiſſimi Maximi, intemeratum me conſerva ad gloriam tuam, & averte à me horum tormentorum cruciatum. Cum autem diu excruciatus eſſet Adoleſcens, tortores quidem deficiebant; qui verò torquebatur, apparebat illuſtrior. Tunc præfectus dixit; Parcite ei & ſinite eum aſſurgere. Ubi verò ſanctus Martyr ſurrexerat, plenus Spiritu Sancto ait: Quid canis inſtar furis, Chriſtum impugnans? agnoſce, quod ad iram provoces Deum Creatorem tuum: etenim hæc quidem pro Deo patior, confidens, me liberatum iri errore diabolico; tu verò, qui hæc mihi infers, in æternum punieris. Maximus præfectus dixit: Per deos immortales, talibus ego te tormentis afficiam, ut hominibus ſingulis te ſim manifeſtaturus, quod, cùm Chriſtianus non ſis, malignè mentiaris, te ipſe decipiens.

& aliis 8 His auditis, S. Eulampius, ſuaviter ſubridens, dixit: Gaudeo, Maxime, de tuis in me convitiis: ego autem per hæc certaminis bravium recipere feſtino. Quæ cùm audiſſet præfectus,
B irâ ſuccenſus eſt, juſſitque eum in equuleo ſuſpenſum radi. Cùm verò ſcalperetur crudeliter & adſtantes obſtupeſcerent, Martyr voce magna clamavit: Qui regnas in ſecula, Chriſte Deus, exaudi me, & impio præfecto oſtende, veras eſſe promiſſiones tuas. Lictores autem ipſum ſcalpendo fatigabantur. Tum juſſit eum præfectus à ligno deponi, & manuum pedumque digitos
k tenuibus ligari funibus *k*, dixitque ei: Sacrifica diis. Sanctus Eulampius dixit: Impuris dæmonibus non ſacrifico, ſed colo Deum meum Jeſum Chriſtum, pro ſalute mea crucifixum. Maximus præfectus dixit: Manifeſtam facis inſaniam tuam, dum Crucifixo adhæres. Et quid, reponit ſanctus Eulampius, impedimento vobis eſt, quo minus omnium Deum & triumphale ejus ſignum agnoſcatis? haud aliud, quàm mens veſtra incredula: ſcriptum eſt enim, crucis nomen Judæis quidem ſcandalum, gentibus autem factum eſſe ſtultitiam. Maximus præfectus inquit: Eſtne ergò Deus crucifixus? Reſpoſuit Sanctus: Diine ſunt, qui ſenſu carent & motu, ſurdi & cæci, ligna & lapides, opera manuum? Re-
C ſpondit præſes: Suſpice, Eulampi, & intuére polum, ſolemque lumen diffundentem, & aſtrorum curſum, quæ amittere cupis, & occumbere. Hæc, inquit Martyr, vides & miraris, & eorum Factorem Dominumque non intelligis; ſi igitur Deum, qui hæc condidit, vis cognoſcere, crede in Chriſtum, & ea rectè percipies: per hunc enim omnia viſibilia nobis & inviſibilia facta ſunt.

cruciatibus torqueri jubetur. 9 Maximus præfectus dixit: Quis ergo horum omnium Deus eſt? Crucifixus? Sanctus Eulampius reſpondit: Tu, improbus cùm ſis, paſſionem quidem audiviſti, eamque velut infirmitatis indicium admittis; ſed virtutem reſurrectionis ejus non intelligis: non enim vis ipſi credere. Præfectus dixit: Multas ego ſermonum tuorum ambages audivi: cæterum autem, Eulampi, obedire velis & diis ſacrificare, ne me cogas atrocibus te perdere ſuppliciis. Sanctus Eulampius dixit: Quibuſcùmque mihi ad vitam utilibus, & poſſeſſionibus, & genere, & patriâ ſum orbatus, ut veras cæleſteſque poſſiderem divitias, quas neque tu, neque imperator tuus, neque mundi regna mihi poſſint eripere. Si ergò torquere me cupias, torque. Præfectus di-

ἐπικαλοῦμαι, Κύριε, τὸν σωτῆρα καὶ λυτρωτήν, ῥῦσαί με D
ἀπὸ τῆς ἐπινοίας τοῦ ἀσεβεστάτου Μαξίμου, ἄσυλόν με διατήρησον ἐν τῇ δόξῃ σου, καὶ ἀπόστρεψον ἀπ᾽ ἐμοῦ τὴν τῶν βασανιστηρίων τούτων κόλασιν. Ἐπὶ πολὺ δὲ βασανιζομένου τοῦ παιδὸς, οἱ μὲν βασανίζοντες ἠτόνησαν· ὁ δὲ βασανιζόμενος δοκιμώτερος ἐγίνετο. Τότε λέγει ὁ ἡγεμών· Φείσασθε αὐτοῦ καὶ ἄφετε ἀναστῆναι. Ἀναστὰς δὲ ὁ ἅγιος Μάρτυς καὶ πλησθεὶς πνεύματος ἁγίου ἔφη· Τί μαίνει ὡς κύων μαχόμενος κατὰ Χριστοῦ; ἐπίγνωθι ὅτι παροργίζεις Θεὸν τὸν Ποιήσαντά σε· ἐγὼ μὲν γὰρ διὰ τὸν Θεὸν ταῦτα πάσχω, πιστεύων ῥυσθῆναι ἀπὸ τῆς πλάνης τοῦ διαβόλου· σὺ δὲ ὁ ταῦτα μοὶ ἐπάγων, αἰωνίως κολασθήσῃ. Μάξιμος ὁ ἡγεμὼν εἶπεν· Μὰ τοὺς θεοὺς τοὺς ἀθανάτους τοιαύταις σε κολάσεσιν τιμωρήσομαι, ἵνα πᾶσιν ἀνθρώποις φανερόν σε ποιήσω, ὅτι μὴ ὢν Χριστιανὸς κακοήθως ψευδηγορεῖς ἑαυτὸν ἀπατῶν.

8 Ὁ δὲ ἅγιος Εὐλάμπιος ἀκούσας ταῦτα, καὶ ἡδὺ γελάσας εἶπεν· Χαίρω, Μάξιμε, ἐπὶ τῇ ὑπὸ σοῦ λοιδορίᾳ· ἐγὼ δὲ σπεύδω ἐν ταύτῃ τὸ βραβεῖον τῆς ἀθλήσεως δέξασθαι. Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ ἡγεμὼν, ὠργίσθη, καὶ κελεύει ἀναρτηθέντα αὐτὸν ἐπὶ τοῦ ξύλου E
ξέεσθαι. Ξεομένου δὲ αὐτοῦ δεινῶς, καὶ τῶν ἑστώτων θαυμαζόντων, φωνῇ μεγάλῃ ὁ Μάρτυς ἀνεβόησεν· Ὁ βασιλεύων εἰς τοὺς αἰῶνας Χριστὲ ὁ Θεὸς, ἐπάκουσόν μου, καὶ δεῖξον τῷ κακόφρονι ἡγεμόνι, ὅτι ἀληθεῖς ὑπάρχουσιν αἱ ἐπαγγελίαι σου. Ἠτόνησαν δὲ οἱ δήμιοι τοῦ ξέειν αὐτόν. Τότε κελεύει ὁ ἡγεμὼν κατενεχθῆναι αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ξύλου καὶ δεθῆναι τὰς χεῖρας αὐτοῦ καὶ τοὺς πόδας ἀπὸ τῶν δακτύλων ἱμᾶσι λεπτοῖς, καὶ λέγει αὐτῷ, Θῦσον τοῖς θεοῖς. Ὁ ἅγιος Εὐλάμπιος εἶπεν· Ἐγὼ δαίμοσι ἀκαθάρτοις οὐ θύω, ἀλλὰ τῷ Θεῷ μου λατρεύω Ἰησοῦ Χριστῷ, τῷ σταυρωθέντι διὰ τὴν ἐμὴν σωτηρίαν. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Κατάδηλον ἐποίησας τὴν σεαυτοῦ μωρίαν, Ἐσταυρωμένῳ προσέχων. Ὁ ἅγιος Εὐλάμπιος· Τί γάρ ἐστι τὸ ἐμποδίζον ἐπιγνῶναι ὑμᾶς τὸν ἐπὶ πάντων Θεὸν, καὶ τὸ νικοποιὸν αὐτοῦ σημεῖον; οὐδὲν ἕτερον, ἀλλ᾽ ἡ ἄπιστος ὑμῶν γνώμη· γέγραπται γὰρ Ἰουδαίοις μὲν σκάνδαλον, ἔθνεσιν δὲ μωρίαν τὸ τοῦ σταυροῦ ὄνομα γεγένηται. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Ἔστιν οὖν Θεὸς ἐσταυρωμένος; Ὁ Ἅγιος εἶπεν· Εἰσὶν δὲ θεοὶ ἀναίσθητοι, καὶ ἀκίνητοι, κωφοὶ, καὶ τυφλοὶ, ξύλα, καὶ λίθοι, ἔργα χειρῶν; Ὁ ἡγεμὼν εἶπεν· Ἀνάβλεψον, Εὐλάμπιε, καὶ θέασαι πόλον, καὶ φωσφόρον ἥλιον, καὶ ἄστρων χορείας, ἅτινα καταλιπεῖν θέλεις, καὶ ἀποθανεῖν. Ὁ Μάρτυς εἶπεν· Ταῦτα ὁρᾷς καὶ θαυμάζεις, F
καὶ τὸν τούτων Δημιουργὸν καὶ δεσπότην οὐ κατανοεῖς· εἰ θέλεις οὖν ἐπιγνῶναι Θεὸν τὸν ποιήσαντα ταῦτα, πίστευσον εἰς Χριστὸν, καὶ ἐπιγνώσει καὶ ταῦτα ὀρθῶς· δι᾽ αὐτοῦ γὰρ πάντα τὰ παρ᾽ ὑμῖν ὁρώμενα, καὶ μὴ ὁρώμενα γεγόνασιν.

9 Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Τίς οὖν ἐστιν πάντων τούτων Θεός; Ὁ Ἐσταυρωμένος; Ὁ ἅγιος Εὐλάμπιος εἶπεν. Σὺ κακοῦργος ὢν, τὸ μὲν πάθος ἀκήκοας, καὶ τοῦτο ὁμολογεῖς ὡς ἀσθενείας σημεῖον, τὴν δὲ δύναμιν τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ οὐ κατανοεῖς· οὐ γὰρ θέλεις πιστεῦσαι αὐτῷ. Ὁ ἡγεμὼν λέγει· Πολλὴν σου περίοδον λόγων ἀκήκοα· ἀλλὰ τοῦ λοιποῦ πεῖσαι καὶ θῦσαι θέλησον τοῖς θεοῖς, Εὐλάμπιε, ἵνα μή με ἀναγκάσῃς δειναῖς κολάσεσιν ἀναλῶσαί σε. Ὁ ἅγιος Εὐλάμπιος εἶπεν· Πάντων τῶν κατὰ τὸν βίον μου χρημάτων, καὶ κτημάτων, καὶ γένους, καὶ πατρίδος ἐξενώθην, ἵνα τὸν ἀληθινὸν καὶ οὐράνιον πλοῦτον κτήσωμαι, ὃν οὔτε σὺ, οὔτε ὁ αὐτοκράτωρ σου, οὔτε αἱ τοῦ κόσμου βασιλεῖαι ἀφελεῖν ἀπ᾽ ἐμοῦ δύνανται. Εἰ οὖν δοκεῖ σοι βασανίζειν, βασάνιζε. Ὁ ἡγεμὼν εἶπεν· Καθαροῖς καὶ ἀμιάντοις καὶ ἡμεῖς θύομεν θεοῖς, καὶ σὺ πῶς

A πῶς τολμᾷς εἴδωλα αὐτοὺς ἀποκαλεῖν; καὶ κελεύει ἐνεχθῆναι κράβατον σιδηροῦν, καὶ ἐπιτεθῆναι ἐπ᾽ αὐτὸν τὸν ἅγιον Εὐλάμπιον, καὶ ἐκπυροῦσθαι σφοδρῶς. Ἐκπυρουμένου δὲ τοῦ Ἁγίου ὑπὸ τῆς φλογὸς, διεῤῥήγνυτο τὸ σῶμα αὐτοῦ. Ἀναβλέψας δὲ εἰς τὸν οὐρανὸν, φωνῇ μεγάλῃ εἶπεν· Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ, ὁ ὁδηγὸς τῶν πεπλανημένων, ὁ λιμὴν τῶν χειμαζομένων, ὁ ἰατρὸς τῶν ἀσθενούντων, ἐπίβλεψον ἐπ᾽ ἐμὲ, καὶ ἀνάγαγε ἐκ τῆς θλίψεως ταύτης, καὶ κούφισον ἀπ᾽ ἐμοῦ τὸν πόνον τοῦ πυρὸς τούτου. Καὶ ἐκέλευσεν ὁ ἡγεμὼν ἀνεχθῆναι αὐτὸν τῶν βασάνων, καὶ ἤρξατο μετὰ κολακείας λέγειν αὐτῷ· Τέκνον Εὐλάμπιε, σπλαγχνίζομαι ἐπὶ τῷ κάλλει σου· ἀλλὰ διὰ τὸν φόβον τοῦ αὐτοκράτορος οὐ δύναμαι παριδεῖν τὸ πρόσταγμα. Χαριζόμενος οὖν κἀμοὶ, καὶ τῇ σεαυτοῦ ἡλικίᾳ προσελθὼν θῦσον τοῖς θεοῖς, καὶ ἔσῃ φίλος τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ πολλῶν ἄρξεις. Ὁ ἅγιος Εὐλάμπιος εἶπεν· Τίνι ἔχω θῦσαι, ἢ ποίῳ θεῷ; Ὁ ἡγεμὼν εἶπεν, τῷ Διῒ, καὶ τῷ Ἀπόλλωνι, καὶ τῇ θεᾷ Δημήτρᾳ. Ὁ ἅγιος Εὐλάμπιος εἶπεν· Ποῦ εἰσὶν οἱ θεοί σου, ἵνα ἴδω αὐτούς; Καὶ περιχαρὴς γενόμενος (ὁ ἡγεμὼν) εἶπεν· Τί καλὴ ἡ μακροθυμία. Τὸν νεανίαν ἀναλαβόντες τὸν ἀνάξιον τῶν θεῶν ἐν τῷ ἐξκουβιτωρίῳ, τὴν δέουσαν αὐτῷ τιμὴν ἀπονείματε, ὅπως τῇ ἕωθεν προσαχθεὶς, ὡς ἔφη, B θύσῃ τοῖς θεοῖς.

xit: Puris & irreprehenſibilibus diis nos ipſi ſacrificamus, & quomodò tu eos audes idola appellare? juſſitque afferri lectum ferreum, atque huic imponi ſanctum Eulampium, & crudeliter exuri. Cùm autem flammâ adurebatur Sanctus, corpus ejus diſſolvebatur. Tum verò cælum ſuſpiciens, elata voce dixit: Domine Jeſu Chriſte, dux errantium, naufragantium portus, curator infirmorum, reſpice in me, & ex hac me tribulatione erue, & aufer à me iſtius ignis dolorem. Et juſſit præfectus eum ſuppliciis eximi, cœpitque ei cum adulatione dicere: Fili mi, Eulampi, tuæ me pulchritudinis miſeret; verùm ob metum imperatoris haud poſſum contraire edicto. Gratificans igitur & mihi, & ætati tuæ, accedens ſacrifica diis, imperatoriſque eris amicus ac multa conſequêre. Sanctus Eulampius dixit: Cuinam ego ſacrificem vel quali Deo? Jovi, inquit præfectus, Apollini & deæ Cereri. Ubi, reſpondet Sanctus, dii tui ſunt, ut videam eos? Tum (præfectus) repletus gaudio inquit: Quàm bona eſt longanimitas! Adoleſcentem, diis inhonoratum, in excubitorium ſuſcipientes, debitum ei honorem reddite, ut manè adductus, diis, ùt dixit, ſacrificet. E

A. Anonymo.

ANNOTATA.

a *Sub hoc quidem imperatore Martyres noſtros pro Chriſto decertâſſe, martyrologi, Græcos Menæorum ac Menologiorum auctores ſecuti, cum hoc anonymo communiter aſſerunt; aſt præclarum eorum certamen veriſimiliùs ſub Maximino contigiſſe, non improbabiliter (Comment. præv. videſis) poteſt ſtatui.*

b *Eamdem vocem* ἡγεμονεύοντος, *quam Raderus hic* urbi præfecto, *Sirletus* præſidente *vertit, Menæa adhibent; ut adeo civitatis dumtaxat Nicomedienſis, non totius Bithyniæ præfectura huic præſidi, qui eodem ubique* Maximi *compellatur nomine, tribuenda videatur. At verò, quæ paulò inferiùs his in Actis de Maximo, edicta per provinciam divulgare juſſo, totique præſidente Bithyniæ referuntur, opinionem hanc videntur evertere: verùm lapſum hic auctorem fuiſſe, pronum eſt conjicere, cùm Bithynia poſt Maximi, non hujus, ſed qui cum Balbino imperavit, tempora conſularis ſit facta, in eoque ſtatu, ùt inquit Pancirolus in Notit. Dignit cap. 127, uſque ad Juſtinianum permanſerit, & à ſolis conſularibus viris, qualis hic Maximus nullibi reperitur, regi ſoleret.*

c *Non quod ea, quam Diocletianus & Galerius anno probabiliùs 303 movere in Chriſtianos cœperant, ubique jam planè intermiſiſſet, poſtquam prior jam ab anno 305 imperium abdicârat, poſterior vero anno 311 menſe Maio exceſſerat è vivis; ſed quòd excogitatis novi generis ſuppliciis, edictiſque publicis multò deceſſoribus ſuis crudeliùs in Chriſti aſſeclas, qui per decumbentis Galerii mandatum tantiſper reſpirare incipiebant, Maximinus deſæviret.*

d *Vide ſuperiùs dicta ad lit.* a.

e *Ita hanc phraſim vertendam duxi ob ea, quæ præcedunt ac proximè ſequuntur.*

C f *Lib. 3 Reg. 19, ℣. 3.* F

g *Hæc comprehenſionis* S. Eulampii *occaſio tum in Menæis, tum in utroque, Baſiliano nempe & Sirletiano, Menologio conſtanter aſſerta, apud Metaphraſtem ſpontaneo Sancti in civitatem regreſſui adſcribitur:* Relictâ pariter, *inquit apud Lipom. laudatus auctor,* ſolitudine, deſcendit (S. Eulampius) ad habitandum in civitate. *Quæ quomodo cum præcedentibus, ubi Martyr, relicta urbe, quòd divinum Chriſti nomen tam impudenter irrideri ac ſubſannari videre non poſſet, amplexus ſolitudinem dicitur, cohæreant, nemo ſanè, cùm, Sancto noſtro in urbem Nicomedienſem redeunte, divini nominis irriſio etiam ampliùs illic invaluiſſet, facilè percipiet, niſi id ſingulari forſan Dei inſtinctui, aut vix aliquid effecturo ſancti Adoleſcentis zelo tribuendum cenſeatur.*

h *Varia iſtius vocis ſignificatio in* utroque Cangii *Gloſſario videri poteſt: hic autem per illam apparitorem deſignari, ex adjunctis exiſtimo.*

i *Familiaris hæc plurimis Martyribus de idolorum vanitate ad tyrannos reſponſio ex PS. 113 & 134 deſumitur; quem utrumque pſalmum, de unius veri Dei exiſtentia, ac inſana falſorum numinum multitudine tractantem, Chriſtiani fortè, præſertim perſecutionum tempore, tam frequenter inter ſeſe concinere conſueverant, ut hunc omnes, etiam juniores, altè adeò memoriæ impreſſum gererent, ut inde ad objecta qualibet aptiſſima reſponſa extemplò depromerent.*

k *Hoc & præcedens ſupplicium in Actis Metaphraſticis hunc in modum deſcriptum reperitur:* Tyrannus... ligno appendens indomitam ſtatuam conſumebat carnes lacerationibus; & ad medullas & oſſa uſque ſubibat dolor, & principales partes corporis attingebat..... Deinde cernens, ſe eſſe ſuperatum, ... tenuibus ... loris pedum & manuum adſtrictos digitos jubet violenter circumtrahi,

A. Anonymo. quod ei intolerandum reddebat cruciatum. Nam cùm confringerentur articuli & violenta extenſione quodammodò ſtriderent, contigit Athletam propè morte affici, quòd compages omnium membrorum corporis à ſua ſede & ordine dimoverentur. D

C A P U T II.

Contrito Eulampii precibus ſimulacro, Fratri ſe jungit Eulampia, atque ambo cum plurimis aliis martyrium conſummant.

Eulampius, irriſis diis,

ADerat jam tertia Martis dies, quâ diis ſacrificari oportebat; præcepitque præſes, ut præcones adjacentem omnem regionem & civitatem obirent, ita edicentes: Eulampius, nuper Crucifixi, nunc verò deorum amicus, accedit ad aras, ut ſacrificet, deoſque, quos ignorantiâ deceptus ad iram provocârat, veneretur. Omnes igitur unanimiter convenientes feſtivitatem unà cum Adoleſcente celebremus. Congregatâ ergò magna cùm è civitate, tum ex circumjectis locis multitudine, juſſit præſes Eulampium, Dei B famulum, advocari: qui cùm veniſſet, dixit ei præfectus: Lætare, Eulampi, ecce dii conſervatores univerſi; vide robur eorum atque potentiam. Sanctus Eulampius dixit: Iiſne à me ſacrificandum? Mene, ait præſes, nunc decipies, Eulampi? agnoſce ergò, quòd dii execrentur eos, qui abſurda effutiunt. Verùm Chriſti Martyr ad ſimulacrum accedens dixit: Tibi loquor, deus lapidee, vin' comedere? vin' bibere? vin' veſtibus indui? an indiges ſacrificiis? Tum præfecto, ecce, inquit, dii tui ſtant otioſi, & non ſedent; ſedent, & non aſſurgunt; citharizantes & tripudiantes nullatenus audiunt: os ipſis apertum eſt, nec loquuntur; oculis ſuis non vident: clamamus & non percipiunt; ſacrificamus, & nidorem non olfaciunt; manus habent, nec ſuſcipiunt hoſtias. Si jubes, aliquem ex iis dejiciam, nec ſe opponet, aut reſiſtet, aut iraſcetur, neque vel imperatorem, vel præfectum vocabit in auxilium: ſi quis autem eis dixerit, deus vel dæmon, nec honori, nec dedecori hæc ducent. Vide ergò, ô præſes, qualia ſint numina veſtra *a*.

Ἔφθασεν δὲ καὶ ἡ τρίτη ἡμέρα τοῦ Ἄρεως, ὅτε ἔδει θύειν τοῖς θεοῖς· καὶ ἐκέλευσεν ὁ ἡγεμὼν κήρυκας κατὰ πᾶσαν τὴν περίχωρον καὶ τὴν πόλιν διελθεῖν, λέγοντας οὕτως· Ὁ Εὐλάμπιος, ὁ ποτὲ τοῦ Ἐσταυρωμένου, νῦν δὲ φίλος τῶν θεῶν ἀνέρχεται ἐπὶ τὸν βωμὸν θῦσαι, καὶ θεραπεῦσαι οὓς κατὰ ἄγνοιαν πλανώμενος παρώργιζεν θεούς. Πάντες οὖν ὁμοθυμαδὸν συνελθόντες συνεορτάσωμεν τῷ νέῳ. Συνελθόντος οὖν ὄχλου πολλοῦ τῆς τε πόλεως καὶ πάσης τῆς περιχώρου ἐν τῷ ναῷ, κελεύει ὁ ἡγεμὼν καλέσαι τὸν τοῦ Θεοῦ δοῦλον Εὐλάμπιον· εἰσελθόντος δὲ αὐτοῦ, ὁ ἡγεμὼν εἶπεν· Χαίροις, Εὐλάμπιε, ἴδε οἱ θεοὶ τὴν οἰκουμένην συντηροῦντες, ἴδε τὴν δύναμιν αὐτῶν καὶ ἰσχύν. Ὁ ἅγιος Εὐλάμπιος εἶπεν· Τούτοις ἔχω θῦσαι; ὁ ἡγεμὼν λέγει· Καὶ νῦν σοφίζῃ με, Εὐλάμπιε; γίνωσκε οὖν, ὅτι οἱ θεοὶ βδελύσσονται τοὺς ἀλλόκοτα φθεγγομένους. Ὁ δὲ Μάρτυς τοῦ Χριστοῦ προσελθὼν τῷ ἀγάλματι ἔφη· Σοὶ λέγω, λίθινε θεὲ, θέλεις φαγεῖν; θέλεις πιεῖν; θέλεις ἐνδύσασθαι; χρήζεις θυσιῶν; καὶ λέγει τῷ ἡγεμόνι· Ἴδε, οἱ θεοί σου ἀργοὶ ἵστανται, καὶ οὐ καθέζονται, καθέζονται καὶ οὐκ ἀνίστανται· κιθαριζόντων καὶ ὀρχουμένων οὐδαμῶς ἀκούουσιν· τὸ στόμα ἀνέῳγε, καὶ οὐ λαλοῦσι· οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν οὐχ ὁρῶσιν· κράζομεν, καὶ οὐκ ἀκούουσιν· θύομεν, καὶ οὐκ ὀσφραίνονται τῆς κνίσης· χεῖρας ἔχουσι, καὶ οὐκ ἐπιλαμβάνονται τῶν θυσιῶν. Κελεύεις, καταβάλλω ἕνα ἐξ αὐτῶν, καὶ οὐκ ἀντιτείνει, οὐκ ἀντιποιεῖται, οὐκ ὀργίζεται, οὐ καλεῖ τὸν αὐτοκράτορα πρὸς βοήθειαν, οὐ τὸν ἡγεμόνα· ἐὰν δὲ καὶ καλέσῃ τίς, θεὸς ἢ δαίμων, οὐ τιμὴν ταῦτα ἡγεῖται, οὐκ ἀτιμίαν. Ἴδε οὖν ἡγεμὼν, τὰ σεβάσματα ὑμῶν ὁποῖά ἐστιν. E

uniuſque etiam ſimulacro ſuis ad Deum precibus comminuto, C

11 Maximus præfectus dixit: Multa loqueris, Eulampi, atque per hæc ſtupore nos perculiſti: nonne agreſtis eras, & cum beſtiis converſabaris? quomodò philoſophicæ doctrinæ factus es particeps? Reſpondit ſanctus Eulampius: Te ego non reprehendo; cum enim excæcatus ſis à diabolo, ignoras, qualem Deus ſapientiam tribuat diligentibus ſe. Præfectus autem iratus dixit: Audax & injurioſa Dei tui eſt ſapientia. Abſit, inquit ſanctus Martyr, ſed ut ſcias, quomodò Deus meus ad iram provocetur & patienter ferat, ſuffer & vide. Tunc ſanctus Dei Puer ſublevans in cælum oculos dixit: Domine, Deus meus, qui ſuſcepiſti ſacrificium Abrahæ, ſuſcipe & meam deprecationem, & manifeſta te mihi hoc certaminis tempore, nec derelinquas me, Domine, ſed da gloriam Nomini tuo, non propter præfectum tantùm, ſed & propter adſtantium multitudinem: tu enim reſpicis omnes ſperantes in te. Hæc elocutus, dixit ſimulacro: Surdo tibi & muto dico, illicò in terram prolabere. Et hæc proferente ſancto Eulampio, ſtatim Jovis *b* ſtatua diſtracta, & inſtar pulveris

11 Μάξιμος ἡγεμὼν λέγει· Πολυλογεῖς, Εὐλάμπιε, ἐξέστησας δὲ ἡμᾶς ἐν τούτοις· οὐκ ἄγροικος ἧς, καὶ τῶν θηρίων συνόμιλος· πῶς ἐγένου φιλοσοφικῆς μετέχων ἐπιστήμης; Ὁ ἅγιος Εὐλάμπιος εἶπεν· Οὐ μέμφομαί σε· ἐσκοτισμένος γὰρ ὢν ὑπὸ τοῦ διαβόλου, ἀγνοεῖς ποίαν σοφίαν δίδωσι τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν Θεός. Ὁ δὲ ἡγεμὼν ὀργισθεὶς λέγει· Τολμηρώδης, καὶ ὑβριστικὴ σοφία παρὰ τῷ Θεῷ σου ἐστίν. Ὁ ἅγιος Μάρτυς εἶπεν· μὴ γένοιτο, ἀλλ' ἵν' εἰδῇς, πῶς ὁ Θεός μου καὶ παροργίζεται, καὶ μακροθυμεῖ, ἀνάσχου καὶ ἴδε. Τότε ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ παῖς ἀνατείνας τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν οὐρανὸν εἶπεν· Κύριε, ὁ Θεός μου, ὁ δεξάμενος τὴν θυσίαν τοῦ Ἀβραάμ, δέξαι κἀμοῦ τὴν δέησιν, καὶ ἐπιφάνηθί μοι ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ τοῦ ἀγῶνος, καὶ μὴ ἐγκαταλίπῃς με, δέσποτα Κύριε, ἀλλὰ δὸς δόξαν τῷ ὀνόματί σου, οὐ διὰ τὸν ἡγεμόνα μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς περιεστῶτας ὄχλους· σὺ γὰρ ἐπίβλεψον* ἐπὶ πάντας τοὺς ἐλπίζοντας ἐπὶ σοί. Καὶ *ἐπιβλέπεις ταῦτα εἰπὼν, λέγει τῷ ξοάνῳ· Σοὶ λέγω τῷ κωφῷ καὶ ἀλάλῳ, δεῦρο ταχὺ ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ εἰπόντος τοῦ ἁγίου Εὐλαμπίου ταῦτα, εὐθέως ἐρράγη τὸ ἄγαλμα τοῦ Διὸς, καὶ ἐγένετο ὡσεὶ κονιορτὸς, καὶ τινες τῶν παρεστώτων ἀνέκραξαν μεγάλῃ τῇ φωνῇ· Μέγας ὁ F

Θεὸς

A Θεὸς Εὐλαμπίου, ὁ ποιήσας τοιαῦτα σημεῖα δι' αὐτοῦ.

12 Καὶ ἐξαπηδήσασα ἐκ αὐτῶν κόρη τὶς περιεπλάκει* τῷ τραχήλῳ τοῦ ἁγίου Εὐλαμπίου ἐπὶ πάντων λέγουσα· Ἀδελφέ μου, μνήσθητι, ὅτι μία μήτηρ ἔτεκεν ἡμᾶς, καὶ τὸν αὐτὸν ἐθηλάσαμεν μαστὸν τῆς πίστεως· μία πόλις ἡμῖν· ἓν γένος· συνταφῶμεν ἀλλήλοις· μία κάμψει* γῆ τοὺς ἀμφοτέρους· μέγας γὰρ ὁ Θεὸς, ὃν σὺ ἐξελέξω, καὶ μεγάλη ἡ δύναμις αὐτοῦ· Ἀδελφέ μου, μή με ἀποβάλῃς ἐκ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ σου, ὅπως καταξιωθῶ κἀγὼ δουλεῦσαι Θεῷ, ᾧ σὺ πεπίστευκας· δεήθητι οὖν ὑπὲρ ἐμοῦ, ὅτι φοβοῦμαι τὰς βασάνους, ὅπως ὑπομείνω καὶ καταξιωθῶ μετὰ σοῦ τελειωθῆναι, καὶ λαβεῖν τὸν στέφανον. Τότε σκυθρωπάσας ὁ ἡγεμὼν, δεδοικὼς τὸν περιεστῶτα ὄχλον, κελεύει τὸν συσχεθῆναι μετὰ τῆς παρθένου, καὶ ἀπενεχθῆναι ἐν τῇ εἱρκτῇ, καὶ σιδηρωθῆναι αὐτοὺς κατὰ παντὸς τοῦ σώματος· μανία γὰρ καὶ φόβος συνέσχεν αὐτὸν διὰ τὴν τοῦ ἀγάλματος ἀπώλειαν· λέγει δὲ τῷ συγκαθέδρῳ αὐτοῦ· δεῦρο σκεψώμεθα πῶς τάχειον ἀναλώσωμεν αὐτοὺς πρὸ τοῦ ἀναστατῶσαι πᾶσαν τὴν πόλιν καταλιπεῖν τοὺς θεούς. Τῇ δὲ τρίτῃ ἡμέρᾳ καθίσας ἐπὶ τῷ βήματι ὁ ἡγεμὼν κελεύει εἰσαχθῆναι
B τὴν Παρθένον.

*an περιεπλάκη?
*an θάψει?

13 Εἰσαχθείσης δὲ αὐτῆς ὁ ἡγεμὼν λέγει· Λεγέτω ἡ παρεστῶσα τὸ ὄνομα καὶ τὴν τύχην· Ἡ Παρθένος λέγει· Ἐλευθέρα εἰμὶ, καὶ Εὐλαμπία λέγομαι, δούλη δὲ Χριστοῦ γενέσθαι εὔχομαι. Μάξιμος λέγει· Μὴ ἑτέρῳ ὀνόματι κέκλησαι, καὶ διὰ τὸν φόβον οὐχ ὁμολογεῖς; σεμνὴν γάρ σε, καὶ εὐπρόσωπον ὁρῶ· τί δέ σοι ἔδοξεν ἐπεισελθεῖν ταῖς θυσίαις, καὶ ἀνάστατον ποιῆσαι τὸν λαόν; εἰς τὸ κάλλος τοῦ ἀνοσίου ἐτέρφθης; ἢ καὶ σὲ ἔπεισεν φαρμακεύσας ἄνθρωπον σέβειν σταυρωμένον; τοσοῦτον ἐπύρωσέν σε, ὅτι καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ περιεβάλου; Εὐλαμπία ἡ μάρτυς λέγει. Ὅσον ἐν βροτοῖς ἀμφοτέρους μία φύσις ἔτεκεν, οὕτως ἐλπίζω, ὅτι καὶ ἑνὶ Θεῷ ζῶντι ἀμφότεροι δουλεύσωμεν· ἐξεπύρωσεν γάρ μου τὴν καρδίαν τὰ λόγια τοῦ μόνου ζῶντος Θεοῦ· ἕτοιμος οὖν εἰμὶ πρὸς πᾶσαν τιμωρίαν· ὃ οὖν βούλει, πρᾶξε· ἐγὼ γὰρ ἐλπίζω διὰ τῆς δεήσεως τοῦ ἀδελφοῦ μου Εὐλαμπίου καταξιωθῆναι τῷ Χριστῷ προσκυνῆσαι. Τότε ὀργισθεὶς ὁ ἡγεμὼν λέγει· Ἐξαλαπίζοντες αὐτὴν λέγετε, μὴ οὕτως ἀναιδῶς λαλῇ τῷ ἡγεμόνι· ῥαπιζομένης δὲ αὐτῆς, κελεύει εἰσαχθῆναι καὶ τὸν ἅγιον Εὐλάμπιον· λέγει, ἴδε ὁ μάγος καὶ ἐπίβουλος τῶν θεῶν, καὶ κελεύει πυρωθῆναι λέβητα καὶ ἐμβληθῆναι αὐτὸν ἐν αὐτῷ. Οἱ δὲ ὑπηρέται
C τοῦ διαβόλου τὸ προσαχθὲν ἐτέλειουν. Ὁ δὲ ἅγιος Μάρτυς εἰσελθὼν ἐν τῷ λέβητι, ἐδόξαζεν τὸν Θεὸν λέγων· Εὐλογητὸς εἶ, Κύριε ὁ Θεός μου, ὁ δοξαζόμενος ὑπὸ ἀγγέλων καὶ χερουβὶμ, καὶ σεραφίμ· ὁ ποιήσας ἑνὶ λόγῳ τὰ πάντα, ῥῦσαί με ἀπὸ τοῦ μιαροῦ τούτου καὶ ἀντιπάλου τυράννου, ὅπως νικήσας τὴν ἀσθενῆ αὐτοῦ δύναμιν, καταλογισθῶ μετὰ τῶν εὐαρεστησάντων τῇ δόξῃ σου. Τότε ὁ ἡγεμὼν ἐπιβλέψας ἐπὶ τὴν παρθένον Εὐλαμπίαν, λέγει αὐτῇ· Σπλαγχνίζομαι ἐπὶ σὲ, ἄκουσόν μου ὡς πατρός σου, καὶ θῦσον τοῖς θεοῖς, ἵνα μὴ τιμωρίαις ἀναλώσω τὸ κάλλος σου· ὁρᾷς γὰρ τὸν λέβητα πῶς ἐκέκαυται· τί οὖν βούλει; θύεις, ἢ ὑποβαλῶ σε τῇ τιμωρίᾳ;

14 Ἡ δὲ Ἁγία ἀκούσασα τῶν ῥημάτων τοῦ ἡγεμόνος ἐδειλίασεν, καὶ ἀναστενάξασα ἔφη. Ἀδελφέ μου Εὐλάμπιε, πῶς μου ἐπελάθου; βοήθει μοι, ὅτι ἀγωνιᾷ μου ἡ καρδία μου ὁρῶσα τὰς τιμωρίας. Ἰδοὺ οὖν ἐγὼ ἐλπίζω, δεομένου σου, σωθῆναι. Ταῦτα εἰπούσης αὐτῆς, ὁ ἡγεμὼν ἔκθαμβος γενόμενος ἔφη· Εὐλαμπία, κενολογίαις τισὶ, καὶ ἀπάταις πεποιθέναι

facta eſt; & quidam adſtantium magna voce exclamârunt: Magnus Deus Eulampii, qui propter eum talia ſigna patravit. A. Anonymo.

12 Et ex illis exſiliens *c* quædam Puella amplexa eſt collum ſancti Eulampii coram omnibus dicens: Memento, Frater mi, quod eadem nos mater pepererit, & eadem fidei ubera ſuximus; una nobis civitas, unum eſt genus; ſepeliamur unà, eadem nos ambos terra condet; magnus enim Deus, quem tu elegiſti, & magna poteſtas illius; Frater mi, ne me prives Chriſti tui gratiâ, ut & ego digna reperiar, quæ ſerviam Deo, cui tu credidiſti; pro me igitur deprecare, quia vereor ſupplicia, ut patienter ea feram, & digna reputer, quæ tecum certamen conficiam, & coronam adipiſcar. Tum præfectus toto vultu iram manifeſtans, adſtantem multitudinem veritus, juſſit eum cum Virgine comprehendi & in carcerem abripi, eoſque per totum corpus ferreis vinculis gravari: furor enim timorque eum corripuerant propter ſimulacri deſtructionem: dixit autem aſſeſſori ſuo: age, ineamus conſilium, quomodò ſtatim illos ſimus perdituri, priuſquam totam civitatem ad deos deſerendos commoveant. Tertio verò die præfectus pro tribunali ſedens, juſſit Virginem ad ſe adduci. E

unà cum ſorore Eulampia, ad eum tunc accedente, in carcerem truditur. c

13 Eâ autem deductâ, dixit præfectus: Dicito, quæ adſtas, nomen & conditionem tuam. Repoſuit Virgo: Libera ſum & vocor Eulampia; precor autem, ut Chriſti fiam famula. Maximus dixit: Nonne aliud tibi nomen, & præ timore illud non confiteris? honeſtam enim te & decoram video: verùm cur tibi viſum eſt ad ſacrificia accedere & excitare populum? pulchritudine impii delectata es? an & tibi perſuaſit, uſus veneficiis, hominem colere crucifixum? adeóne te incendit, ut & nomen ejus induceris? Martyr Eulampia dixit: Sicut nos ambo una nativitas inter mortales edidit, ita ſpero, futurum, ut & ambo uni Deo viventi famulemur; accenderunt enim cor meum ſolius Dei vivi eloquia: parata igitur ſum ad omnia tormenta: fac ergò, quod vis; futurum enim, ſpero, ut per preces fratris mei Eulampii digna habear, ut venerer Chriſtum. Tunc iratus præfectus dixit: Alapis *d* eam cædentes dicite, ne tam impudenter præſidem alloquatur. Dum autem illa in facie percuteretur, juſſit & ſanctum Eulampium arceſſi, dixitque: Ecce veneficum & deorum adverſarium; præcepitque, ut ſuccenderetur lebes & Sanctus in eum projiceretur. Miniſtri autem diaboli mandatum exequebantur: at ſanctus Martyr, lebetem ingreſſus, glorificabat Deum, dicens: Benedictus es, Domine Deus, quem laudant angeli, & cherubim & ſeraphim: qui uno verbo univerſa creâſti, libera me ab hoc inſano & inſenſo tyranno, ut, ſuperatâ infirmâ ejus potentiâ, annumerer iis, qui gloriæ tuæ placent. Tunc præfectus virginem Eulampiam intuens, dixit illi: Miſeret me tui; audi me ut patrem tuum, & ſacrifica diis, ne pulchritudinem tuam ſuppliciis perdam: vides enim, ut ſuccenſus ſit lebes; quid ergò placet? ſacrificas, an te tormento ſubjiciam? d F

Eulampia ex hoc educta alapis cæditur, Eulampioque in bullientem lebetem conjecto,

14 At Sancta, auditis præfecti verbis, extimuit *e*, & ingemiſcens dixit: Frater mi Eulampi, quomodò oblitus es mei? adjuva me, quia, viſis tormentis, cor meum anguſtiis premitur. Ecce ergò confido, ſalvandam me precibus tuis. Hæc illa dicente, præſes pavore perculſus dixit: Eulampia, vanis quibuſdam verbis frau-

ſeſe etiam in hunc illa, à Fratre roborata, conjicit, indeque ambo e

A. Anonymo.

fraudibuſque confidere didiciſti: ubi eſt Deus, qui te ſervet? ubi Eulampius, qui ſuccurrat tibi? ſcito, quod ſibi ipſe priùs nequiverit ſubvenire, ſed malè ſit perditus: velis igitur ſacrificare diis, ne & eidem ſupplicio animam tuam tradas. Mox ſanctus Eulampius è lebete emergens dixit: Soror mea Eulampia, ne formidaveris tyrannum, neve impiis ejus verbis decipiaris; nihil ſunt tormenta ejus; muniens ergò te Chriſti ſignaculo, huc ad me accede & cognoſce, quàm promptus ſit ad ſervandum Chriſtianorum Deus. At ſancta Eulampia, ut audierat ſancti martyris Eulampii vocem, formato Chriſti ſigno, ſe ipſa generosè in lebetem conjecit *f*. Tunc ſanctus Eulampius, plenus Spiritu Sancto, orare & dicere exorſus eſt: Domine Deus omnipotens, Paſtor bone, illæſum conſerva gregem tuum, abige lupum oves tuas rapientem, te invoco Deum miſericordem, introduc nos in regnum tuum, aperi nobis januam miſericordiæ tuæ, quia tua eſt gloria in ſecula; & reſpondit ipſi ſancta Eulampia, Amen. Finitis verò eorum precibus, factus eſt lebes bulliens inſtar glaciei *g*. Tunc conceptâ fiduciâ in lebete ſancta Eulampia præfecto dixit: Inſenſate tyranne, nihil ſunt tormenta tua; ſi alios habes cruciatus, his nos affice.

B

poſt multorum adſtantium, qui idcirco necantur, converſionem extracti

15 Ac tum adſtantium plurimi videntes Virginem, tam intrepidè locutam, crediderunt *h* in Deum, unanimiter exclamantes: Magnus eſt Chriſtianorum Deus, & nos Chriſtiani ſumus, paratique ad cruciatus; quod igitur de nobis vis fieri, (fac *i*.) Tunc iratus præſes juſſit univerſam hanc multitudinem capite plecti. Hi verò ſancto Eulampio dixerunt: Deprecare pro nobis, ut recipiat Deus pœnitentiam noſtram At ſanctus Martyr, acceptâ ex lebete aquâ aſpergens, illos baptizavit *k* dicens: Illuminabit Deus corda veſtra Spiritu ſuo ſancto; ac ſtatim abducti capite truncati ſunt. Tum juſſit præfectus ſanctum Eulampium & ſanctam virginem Eulampiam è lebete extrahi dixitque illis: Nondumne vultis diis ſacrificare? Profectò, inquit ſanctus Eulampius, præda tua non erimus, canis impudentiſſimè: potens enim eſt Deus noſter, qui nos è manibus tuis & ex omni tua malevolentia eripiat. Mox juſſit præſes ferreis uncinis oculos erui ſancto Eulampio. Verùm ſanctus Martyr, ſuſcipiens tormentum, orabat dicens: Domine, Deus meus, illumina mentis meæ oculos, ne quando obdormiam in mortem. Præfectus autem ad ſanctam Virginem dixit: Ecce animæ tuæ magum, quomodò eum excæcârim, impedierimque, ne videat, aut ultrà te veneficiis circumveniat. Tandem ergò veni, & nunc mihi obtempera diiſque ſacrifica; nobilis enim cùm ſis & inſigni ſcientiâ prædita, ignoſce mihi, quod injuriâ *l* te affecerim: te namque dii maximi, redditi propitii, ſalvam & integram conſervant, exſpectantes te ad ſacrificia ſua. Veneror ergò in omnibus & honoro genus tuum, & ut ſapientem te adhortor; magno deo Apollini ſacrifica.

C

aliis atque aliis tormentis afficiuntur, ac tandem,

16 Ad hæc reſpondit Sancta: O conſilium peſſimum! ſermones enim tui ſunt abſinthio amariores, & adhortationes tuæ velut laquei abſconditi; ne igitur exiſtimes, fraudulentam tuam adulationem potuiſſe animum meum labefactare; nam Domini mei gratia conſortavit me, ut vincerem inſanas inventiones tuas. Tunc eam præfectus è capillis capitis per trochleas *m* ad palum ſuſpendi, raſamque interfici juſſit. Illa ve-

D

ἐδιδάχθης· ποῦ ἐστιν ὁ Θεός, ὁ σώζων; ποῦ ἐστιν Εὐλάμπιος ὁ βοηθῶν σοι; γνῶθι ὅτι πρότερον ἑαυτῷ βοηθῆσαι οὐκ ἠδυνήθη, ἀλλὰ κακῶς ἀπώλετο· θέλησον οὖν θῦσαι τοῖς θεοῖς, μὴ καὶ σὺ τῇ αὐτῇ βασάνῳ τὴν ψυχὴν παραδῷς. Τότε ἀνανεύσας ἐκ τοῦ λέβητος ὁ ἅγιος Εὐλάμπιος ἔφη· Ἀδελφή μου Εὐλαμπία, μὴ πλανηθῇς τὸν τύραννον, μὴ δὲ ἀπατῶ τοῖς ἀνοσίοις λόγοις αὐτοῦ, οὐδὲν εἰσιν αἱ βάσανοι αὐτοῦ· ποιήσασα οὖν καὶ σὺ τὴν ἐν Χριστῷ σφραγῖδα, δεῦρο ἐνταῦθα, καὶ ἐπίγνωθι ποῖος ἐστὶν ταχὺς εἰς τὸ σώζειν ὁ Θεὸς τῶν Χριστιανῶν. Ἡ δὲ ἁγία Εὐλαμπία μόνον ἤκουσεν τῆς φωνῆς τοῦ ἁγίου μάρτυρος Εὐλαμπίου, ποιήσασα τὴν ἐν Χριστῷ σφραγῖδα, γενναίως ἔρριψεν ἑαυτὴν εἰς τὸν λέβητα. Τότε ὁ ἅγιος Εὐλάμπιος πλησθεὶς πνεύματος ἁγίου ἤρξατο προσεύχεσθαι καὶ λέγειν· Κύριε ὁ Θεός, ὁ παντοκράτωρ, ὁ ποιμὴν ὁ καλός, τήρησόν σου τὸ ποίμνιον ἄσυλον, ἀπέλασον τὸν λύκον τὸν διαρπάζοντα τὰ πρόβατά σου, σὲ ἐπικαλοῦμαι τὸν εὔσπλαγχνον Θεόν, εἰσάγαγε ἡμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν σου, ἄνοιξον ἡμῖν τὴν θύραν τῆς εὐσπλαγχνίας σου, ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ ἀπεκρίνατο αὐτῷ ἡ ἁγία Εὐλαμπία τὸ ἀμήν. Τελεσάντων δὲ αὐτῶν τὴν εὐχήν, ἐγένετο ὁ λέβης ὁ καχλάζων ὡσεὶ κρύσταλλος. Τότε θαρσοποιηθεῖσα ἐν τῷ λέβητι ἡ ἁγία Εὐλαμπία λέγει τῷ ἡγεμόνι· Ἀναίσθητε τύραννε, οὐδέν εἰσιν αἱ βάσανοί σου, εἰ ἔχεις καὶ ἑτέρας τιμωρίας, προσάγαγε ἡμῖν.

E

15 Καὶ δὴ πολλοὶ τῶν παρεστώτων ἰδόντες τὴν Παρθένον οὕτω γενναίως διαλεγομένην, ἐπίστευσαν εἰς Θεόν, ὁμοφώνως λέγοντες· Μέγας ὁ Θεὸς τῶν Χριστιανῶν, καὶ ἡμεῖς Χριστιανοί ἐσμεν, καὶ ἕτοιμοι πρὸς τὸ τιμωρεῖσθαι· ὃ οὖν βούλει ἡμῖν*. Τότε ὁ ἡγεμὼν θυμωθεὶς κελεύει τὸ πλῆθος ἐκεῖνο ἅπαν ἀποκεφαλισθῆναι. Λέγουσι τῷ ἁγίῳ Εὐλαμπίῳ· Δεήθητι ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα δέξηται ὁ Θεὸς τὴν μετάνοιαν ἡμῶν. Ὁ δὲ ἅγιος Μάρτυς λαβὼν ὕδωρ ἐκ τοῦ λέβητος ἐπιρραντίσας αὐτοὺς τῷ ὕδατι, ἐβάπτισεν αὐτοὺς εἰπών, φωτίσει Κύριος τὰς καρδίας ὑμῶν τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ πνεύματι, καὶ εὐθέως ἀπενεχθέντες ἀπεκεφαλίσθησαν. Καὶ ἐκέλευσεν ὁ ἡγεμὼν ἐκβληθῆναι ἐκ τοῦ λέβητος τὸν ἅγιον Εὐλάμπιον, καὶ τὴν ἁγίαν παρθένον Εὐλαμπίαν, καὶ λέγει αὐτοῖς· οὔπω ἐπείσθητε θῦσαι τοῖς θεοῖς; Ὁ ἅγιος Εὐλάμπιος εἶπεν, ὄντως οὐ συλήσεις ἡμᾶς, ἀναιδέστατε κύων· ἱκανὸς γάρ ἐστιν ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐξελέσθαι ἡμᾶς ἐκ τῶν χειρῶν σου, καὶ πάσης τῆς κακονοίας σου. Καὶ ὁ ἡγεμὼν κελεύει ὀγκίνοις σιδηροῖς ἐξοφθαλμισθῆναι τὸν ἅγιον Εὐλάμπιον. Ὁ δὲ ἅγιος Μάρτυς δεχόμενος τὰς πυνὰς* προσηύχετο λέγων· Κύριε ὁ Θεός μου, φώτισόν μου τοὺς τῆς διανοίας ὀφθαλμούς, μήποτε ὑπνώσω εἰς θάνατον. Λέγει δὲ πρὸς τὴν Παρθένον ὁ ἡγεμών· Ἰδοὺ τὸν μάγον τὸν κατὰ τῆς ψυχῆς σου πῶς ἐτύφλωσα, καὶ ἐκώλυσα τοῦ βλέπειν, καὶ ἐπὶ πολὺ μαγεύειν σε. Λοιπὸν οὖν δεῦρο κἂν νῦν ἐπάκουσόν μου, καὶ θῦσον τοῖς θεοῖς· εὐγενὴς γὰρ τυγχάνουσα, καὶ ἐν γνώσει σεμνῇ καθεστηκυῖα, συγγνώθητί μοι ὅτι παρύβρισά σε· σὲ γὰρ οἱ μέγιστοι θεοὶ ἐξευμενισάμενοι, σῶαν καὶ ἀκεραίαν διαφυλάττουσι πρὸς θυσίαν ἑαυτῶν ἀναμένοντές σε· σέβω οὖν ἐν πᾶσιν, καὶ τιμῶ σου τὸ γένος· καὶ ὡς σοφὴν παρακαλῶ σε, θῦσον τῷ μεγάλῳ θεῷ Ἀπόλλωνι.

*ſupple πρᾶξαι.

F

*an ποινάς?

16 Ἡ δὲ Ἁγία λέγει· Ὢ τῆς κακίστης βουλῆς! οἱ γὰρ λόγοι σου ἀψινθίου πικρότεροι εἰσίν, καὶ αἱ παραινέσεις σου ὡς παγίδες κεκρυμμέναι· μὴ οὖν ὑπολάβῃς ὅτι ἡ δολία σου παραίνεσις ὑποσκελίσαι δυνήσηται τὸν λογισμόν μου· ἡ γὰρ τοῦ Κυρίου μου χάρις ἐνεδυνάμωσέν με πρὸς τὸ νικῆσαι τὰς μιαράς σου ἐπινοίας. Τότε ὁ ἡγεμὼν ἐκέλευσεν διὰ τροχίσκων ἐπὶ κέντου κρεμασθῆναι αὐτὴν ἀπὸ τῶν τριχῶν τῆς κεφαλῆς, καὶ ξεομένην ἀποθανεῖν. Ἡ δὲ κρεμασθεῖσα εἶπεν· δόξα

σοι

A σοι ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ὅτι ἔδειξας τῇ δούλῃ σου τὰ ἐλέη σου, καὶ κατῄσχυνας τὸν ἐχθρὸν ἡγεμόνα· οὐ γὰρ ἔχει ἴδια βασανιστήρια, ἀλλὰ τὸ περισσεῦον τοῦ σώματός μου, καὶ εἰς κόσμον καὶ περιβολὴν παρὰ σοῦ χαρισθέν μοι εἰς δόξαν σὴν, αὐτὸ δὲ ἑαυτοῦ ἐχρήσατο ὁ ἡγεμὼν εἰς μαρτυρίαν μου. Ξεομένης δὲ αὐτῆς, καὶ μὴ αἰσθανομένης, ὁ ἅγιος Εὐλάμπιος εἶπεν πρὸς τὴν Ἁγίαν· Ἀνδρίζου, Νύμφη Χριστοῦ, ἀνέῳγεν γάρ σοι τὴν εἴσοδον ὁ Νυμφὼν, καὶ ὁ στέφανός σου ἕτοιμος. Καὶ κελεύει ὁ ἡγεμὼν παγῆναι πάλους καὶ ἐκταθῆναι τὸν ἅγιον Εὐλάμπιον, ὑποστρωθῆναι δὲ λίθους ὀξεῖς ὑπὸ τὰς πλευρὰς αὐτοῦ, καὶ ἄνωθεν εὐτόνως βασανίζεσθαι αὐτόν. Τῶν δὲ ὑπηρετῶν ἀτονησάντων, ἐκέλευσεν ὁ ἡγεμὼν κατενεχθῆναι τὴν ἁγίαν Παρθένον ἀπὸ τοῦ ὀργάνου, καὶ τὴν ὄψιν αὐτῆς συνθλασθῆναι. Οἱ δὲ ὑπηρέται τὸ προσαχθὲν ἐπετέλουν, ἡ δὲ ἁγία Εὐλαμπία προσηύχετο λέγουσα· Τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν Χριστὲ ὁ Θεὸς, ὁ διὰ τῆς σῆς ἀγαθότητος ὑποστηρίζων τοὺς λογισμοὺς τῆς δούλης σου, στήριξον πρὸς ὑπομονὴν τῶν ἐπαγομένων μοι βασάνων, καὶ ῥῦσαι με ἐκ τοῦ στόματος τοῦ τυράννου. Τότε ὁ ἡγεμὼν ἐξασθενήσας κελεύει ἀναληφθῆναι αὐτοὺς ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ, καὶ ἐκκαῆναι κάμινον ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας· ἐξεπυρώθη δὲ ἡ κάμινος σφόδρα, ὥστε μὴ δύνασθαί τινα τῇ

B φλογὶ αὐτῆς ἐνατενίζειν. Τῇ οὖν τετάρτῃ ἡμέρᾳ κελεύει ὁ ἡγεμὼν εἰσαχθῆναι τοὺς Ἁγίους, καὶ λέγει αὐτοῖς· Ἴδε, Εὐλάμπιε, τυφλὸς ὑπάρχεις, καὶ οὐ δύνῃ θεάσασθαι τὴν φλόγα τοῦ πυρὸς, τὴν ἰσχύσαν σε ἀπολέσαι διὰ τὰς ψυχὰς τῶν ἀθλίων τῶν διὰ σοῦ ἀπολεσθέντων, καὶ διὰ τὴν τοῦ αὐτοκράτορος ὕβριν. Σὺ δὲ, Γυναικάριον, εἰπὲ μόνον, ὅτι μεγάλη ἡ Δημήτρα, καὶ ἀπολύω σε. Ὁ ἅγιος Εὐλάμπιος εἶπεν· Κακόφρων καὶ ἀπηνὴ, αἰσχήνθητι* Θεὸν τὸν Δημιουργὸν πάντων, τὸν ἔχοντα ἐξουσίαν ἀπωλέσαι σε σὺν πᾶσι τοῖς εἰδώλοις σου.

*l. αἰσχύνθητι.

17 Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ ἡγεμὼν ἐκέλευσεν βληθῆναι αὐτὸν εἰς τὴν κάμινον. Εὐθέως δὲ ἡ ἁγία Εὐλαμπία καὶ αὐτὴ προέδραμεν· καὶ ἐμβληθέντων αὐτῶν, ἄγγελος Κυρίου καταβὰς ἐξ οὐρανοῦ ἀπεδίωξεν τὴν φλόγα, ὡς νομίζειν πάντας ἐκεῖσαι ὄντας, ὅτι παραχρῆμα ἀπώλοντο· τὰ γὰρ ἔξω τῆς καμίνου σφοδρῷ πυρὶ κατεφλέγετο. Οἱ δὲ Ἅγιοι ὡς ἐν παραδείσῳ περιεπάτουν ἐν μέσῳ τῆς καμίνου, εὐλογοῦντες καὶ δοξάζοντες τὸν Θεόν. Ἰδὼν δὲ αὐτοὺς ὁ ἡγεμὼν ἐξέστη, καὶ ἀπεφήνατο κατ' αὐτῶν λέγων· Εὐλάμπιον τὸν πολλαῖς μαγείαις κατεσκευασμένον, τὸν τῶν θεῶν ἐπίβουλον,

C καὶ τῷ αὐτοκράτορι μὴ πειθόμενον, κελεύομεν τὴν διὰ ξίφους κεφαλὴν ὑποστῆναι τιμωρίαν· Εὐλαμπίαν δὲ τὴν ἄσεμνον, καὶ πλάνην παρθένον συμμέτοχον οὖσαν τῷ μάγῳ, προκρίνουσα* τὸν θάνατον τῆς ζωῆς, κελεύομεν κατὰ τὸν θεσμὸν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ αὐτῆς ἀποτμηθῆναι τὴν κεφαλήν. Οἱ δὲ ὑπηρέται παραλαβόντες αὐτοὺς ἀπήγαγον ἐπὶ τὸν τόπον, ὅπου ἦν ἔθος ἀποτέμνεσθαι τοὺς καταδίκους. Ὄχλος δὲ πολὺς ἠκολούθει αὐτοῖς. Ἡ οὖν ἁγία μάρτυς Εὐλαμπία ἤρξατο εὐλογεῖν τὸν Θεὸν καὶ λέγειν· Δόξα τῷ πανυψίστῳ Θεῷ, τῷ ἐκ τῆς πλάνης ἐλευθερώσαντί με, καὶ νῦν δέξαι τὸ πνεῦμά μου μετ' εἰρήνης ἐν χαρᾷ ἀνεκλαλήτῳ. Καὶ εἰποῦσα ταῦτα, κλίνασα τὰ γόνατα ἐπὶ τὴν γῆν ἐτελειώθη. Τότε ἰδὼν ὁ σπεκουλάτωρ, ὅτι ἀπέθανεν, φόβῳ συνεχόμενος διὰ τὴν ἀπειλὴν τοῦ ἡγεμόνος, τὸ σκήνωμα αὐτῆς ἀπεκεφάλισεν. Καὶ ἀκούσας ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ παῖς Εὐλάμπιος τὴν τῆς Ἀδελφῆς αὐτοῦ τελείωσιν, θροῦλλος γὰρ ἐκ τῶν περιεστώτων γέγονεν, ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν προσηύξατο λέγων· Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν ὁ δοὺς τὴν ὑπομονὴν τῇ δούλῃ σου Εὐλαμπίᾳ, ἐπίβλεψον καὶ ἐπ' ἐμὲ τὸν ἁμαρτωλὸν, καὶ δέξαι τὴν ψυχήν μου, καὶ ἀνάπαυσον αὐτὴν μετὰ πάντων τῶν εὐαρεστησάντων σοι, καὶ τελειωθέντων ἐν τῷ ὀνόματί σου, ὅτι σὺ εἶ εὐλογημένος εἰς

*l. προκρίνουσαν.

rò ita ſuſpenſa, Gloria tibi, inquit, omnipotens Deus, quod famulæ tuæ oſtenderis clementiam tuam, & inimicum præſidem confuderis: non enim tormenta ſuum conſecuta ſunt effectum; ſed quod de corpore meo ſupereſt, & à te mihi in ornatum veſtitumque ad gloriam tuam fuit conceſſum, eo per ſe uſus eſt præfectus ad martyrium meum. Dum autem ea raderetur, nec ſentiret, ſanctus Eulampius ita allocutus eſt Sanctam: Confortare, Sponſa Chriſti; Sponſus enim tuus ingreſſum tibi aperuit, & corona tibi eſt parata. Mox præfectus defigi palos jubet, ac ſuper eos ſanctum Eulampium extendi; tum lapides acutos lateribus ejus ſubſterni, eumque ſupernè crudeliter cruciari. Fatigatis autem miniſtris, præcepit præſes, ut ſanctam Virginem ab inſtrumento auferrent, ac faciem illius cæderent. Dum autem miniſtri mandatum exequebantur, ita orabat ſancta Eulampia: Chriſte Deus, Lux vera, qui bonitate tua famulæ tuæ cogitationes confirmas, robur mihi adde, ut, quæ inferuntur mihi, patienter feram ſupplicia, & eripe me ex ore tyranni. Tunc defatigatus præſes juſſit eos in carcerem detrudi & per tres dies totidemque noctes caminum ſuccendi: adeò autem accenſus eſt caminus, ut nemo poſſet in flammam oculos intendere. Quarta ergò die Sanctos adduci, præfectus jubet, dicitque illis: Ecce, Eulampi, cæcus es, adeóque flammam ignis nequis intueri, quæ te conſumet propter miſerorum n iſtorum animas, quos tu perdidiſti, & ob injuriam imperatori illatam. Tu verò, Muliercula, dic modò, magnam eſſe Cererem, & abſolvo te. Sanctus Eulampius dixit: Stulte & crudelis, reverère Deum omnium Creatorem, qui poteſtatem habet perdendi te cum omnibus idolis tuis.

A. ANONYMO.

E

n

17 His auditis, juſſit eum præſes in caminum conjici o. Protinus autem & ſancta Eulampia accurrit, & cùm ambo eſſent injecti, angelus Domini deſcendens de cælo avertit flammam, ita ut, qui aderant, putarent, ſe ſtatim perditum iri; quæ enim extra caminum erant, vehementi igne comburebantur. At Sancti in medio camini, tamquam in paradiſo, deambulabant, benedicentes & glorificantes Deum. Videns autem illos præfectus obſtupuit, ſententiamque in eos tulit dicens: Eulampio multis magicis artibus infecto, deorum contemptori & imperatori obtemperare nolenti, jubemus gladio caput abſcindi: Eulampiam verò, impudentem & fraudulentam virginem, iſti comparticipem venefico, quæ mortem vitæ præfert, jubemus pariter ſecundùm imperatoris ſtatuta capite plecti. Miniſtri autem comprehendentes illos abduxerunt ad locum, ubi damnati ſolebant morte mulctari. Eos autem magna ſequebatur turba. Ergò ſancta martyr Eulampia cœpit Deum laudare & dicere: Gloria ſit altiſſimo Deo, qui me à ſuperſtitione liberaravit, & nunc cum pace ſuſcipe ſpiritum meum in gaudium inenarrabile. Quæ cùm dixiſſet, flexis humi genibus, exſpiravit. Tunc videns ſpeculator p, eam obiiſſe, timore correptus ob minas præfecti, cadaveri illius caput amputavit. At ſanctus Dei famulus Eulampius, auditâ Sororis ſuæ morte (murmur enim inter circumſtantes ortum erat) ſuſpiciens q in cælum orabat dicens: Domine Deus noſter, qui famulæ tuæ Eulampiæ perſeverantiam conceſſiſti, reſpice & in me peccatorem, & ſuſcipe animam meam, eamque fac requieſcere cum omnibus, qui placuerunt tibi, & vitam conſummârunt in nomine tuo,

latâ in eos capitis ſententiâ, Eulampia orans, Eulampius gladio percuſſus exſpirat.

o

F

p

q

quia

A. Anonymo.

quia tu es benedictus in ſecula amen. Et his dictis, humi flectens, ictum gladii collo excepit, ſtatimque ſpiritum tradidit Domino, cui gloria & poteſtas nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

τοὺς αἰῶνας ἀμήν. Καὶ ταῦτα εἰπών, κλίνας τὸ γόνυ, ἐδέξατο τὴν διὰ ξίφους σφαγὴν κατὰ τοῦ τραχήλου, καὶ οὕτως ἀπέδωκεν τὸ πνεῦμα τῷ Κυρίῳ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. D

ANNOTATA.

a *Prolixior hæc, & in ſimulacra dicteriis referta coram multitudine, quæ diis ſacrificatura accurrerat, Martyris oratio, tum ſedatum tyranni reſponſum, atque circumſtantium ad hæc audita tranquillitas exiguam, imò nullam, apud eruditos fidem inventura videntur, neque ea alibi, quàm in critici parùm auctoris cerebro procuſa exiſtimo.*

b *Confracta* S. Eulampii *precibus ſtatua in his dumtaxat Actis & una, & Jovis fuiſſe memoratur, aliud de ea referentibus aliis. Ac Menæa quidem, uti & Sirleti Menologium, Martis illud ſimulacrum fuiſſe aſſerunt: in eo vero, quod Baſilii juſſu editum eſt, Menologio æquè, ac in Galeſinii Romano Mrl. plures idolorum, tacito eorum nomine, ſtatuæ ad Martyris preces collapſæ, contritæque dicuntur: auctor autem Actorum, quæ apud Surium & Lipomanum ex Metaphraſte deſumpta exſtant,* unam inſignem imaginem, ad dextram poſitam ..... humi dejectam, & in pulverem comminutam, *ſcribit. Ego, ut, quod ſentio, declarem, protritam effigiem Martis fuiſſe, arbitror. Id mihi potiſſimè perſuadet deſignatus his in Actis ſemel atque iterum Martis dies, quo Nicomedienſibus ad fanum properandum, diiſque ſacrificandum erat.*

c *Ex his aliiſque, ſtatim ſubnexis, generoſam Martyris noſtri Sororem in ipſo fano in collum Fratris irruiſſe, ſeque Chriſtianam profeſſam, intelligi datur, refragantibus aliis monumentis, quæ illud, dum in loco omnibus conſpicuo* S. Eulampius *torquebatur, contigiſſe affirmant,*
B *quod & mihi ſimilius vero apparet, cum tyranni, ob proſtratum ſimulacrum in furorem acti, iracundia ſanctum Martyrem illico ad ſupplicia juſſiſſe abripi, neque, quod ſubditur, prolixo ſatis Virginis cum Fratre colloquio moras indulgere potuiſſe videatur.* B

d *Vocem hanc Græcam* ἐξαλαπίζοντες, *ſtudioſè quæſitam, nullibi reperire potui; arbitror autem, à voce Latina* alapa *formatum fuiſſe* ἐξαλαπίζειν alapis cædere: *ex adjunctis enim manifeſtum fit, judicem præcepiſſe, ut alapis percuteretur Sancta; quâ pœnâ Romani judices compeſcere ſolebant reos, quos nimis in loquendo liberos experiebantur. Metaphraſtes apud Lipomanum habet:* His (*lege* hæc, *ùt apud Surium notatur in margine*) Martyr linguâ liberâ apertè dicens adversùs tyrannum, colaphos genis crudeliter impactos accepit, & fuit ejus vultus vehementer contuſus.

e *Timor hic, in tenerrimæ Virginis animo ad acerbiſſimi conſpectum tormenti exortus, officere nihil ejùs poteſt ſanctitati, cùm naturæ potiùs imbecillitati, quàm liberæ voluntati ſit adſcribendus, atque non in aliis modò Sanctis (ùt ex illorum Actis colligere eſt) ſed vel in ipſo Martyrum capite, Chriſto Domino, pavor quidam ac triſtitia ad propoſitos cruciatus locum habuiſſe legantur. Vide Matth.* XXVI, ℣. 37, *Mar.* XIV, ℣. 33.

f *Neque hinc Actorum auctoritatem imminutam cenſeas, niſi ſimilia multa plurimorum Chriſti pugilum facta fabulis placeat annumerare; quod niſi ſinceriorum etiam Actorum ignaris aut nimis ſtudioſè ad humanæ rationis tribunal pleraque Sanctorum geſta revocantibus, placere omninò non poteſt. Conſule interim, ne hic longior ſim, quæ habet Ruinartius in Actis ſinceris SS. Perpetuæ & Dionyſiæ, paginis mihi 102 & 160.*

g *Quot de Sanctis noſtris egerunt ſcriptores, ſtupendum hujuſmodi miraculum, quo ſtatim ſpectatorum plurimi (ducenti ſcilicet, ùt habent Menæa, Menologium Sirletianum, atque illud, quod Cardinalis Annibal Albanus edidit) ad Chriſtum converſi dicuntur, communi conſenſu admiſerunt. Unde autem Baronius hauſerit, ollam fuiſſe ferventi oleo, non lebetem bullienti aqua repletum, in quem Martyres fuerint conjecti, haud compertum habeo: viderat ſanè, ùt ex ejus*
C *ad hunc locum annotatione liquet, quæ de Sanctis hiſce apud Lipomanum Acta exſtant; at,* F
cùm in iis Martyres in aquam bullientem immiſſi dicantur, aut monumentum aliud, in quo pro aqua oleum legebatur, eminentiſſimus ſcriptor fuerit ſecutus, aut ſuopte id ingenio confinxerit, neceſſe eſt. Jam verò ad prodigioſam bullientis aquæ immutationem quod ſpectat, cùm non ſine multiplici ſit exemplo, illud operoſiùs diſcutere nihil attinet. Legi tamen inter plurima poteſt, quod Operis noſtri tom. 6 Septemb. pag. 159, num. 14 in vetuſtis S. Suſannæ Actis de plumbo liquefacto, atque in os Sanctæ, nihil inde paſſæ, infuſo refertur.

h *Jam antè viderant illam intrepidè cum tyranno loquentem, neque hinc ab idolorum cultu receſſerant: potiùs ergò converſionis eorum occaſio afferretur, quod Sanctos ambos ſine ulla corporis læſione aquæ bullienti immerſos conſpexiſſent.*

i *Hanc vocem ex incuria, neſcio cujus, in Græco omiſſam, adjiciendam duxi, ne periodus imperfecta remaneret.*

k *Acta pervolvens cùm in hoc incidiſſem, multum, fateor, illorum mihi decreſcebat auctoritas, dubiuſque hærebam, num ob id præſertim, fabulæ ſanè, quàm veritati magis conſentaneum, iis edendis ſuperſederem. Quæ enim, inquiebam, tanta in jamjam eluendis fuſo pro Chriſto ſanguine Baptiſmi neceſſitas? Quæ hæc* illuminabit *&c Sacramenti iſtius formula? quo tandem pacto Martyr, ligatis poſt tergum (ùt Gallonius de SS. Mart. Cruciat. fig. 23 in lebetem conjectum exhibet) manibus, viros ducentos, procul etiam à ſe remotos, aquâ aſperſiſſet? At cùm primum ſæpius in aliis frequentatum comperiſſem, alterumque per errorem, baptizanti Martyri adſcriptum, commodè dici poſſe viderem; laborandum unicè erat, ut reperiretur modus, quo probabiliter Sanctus ſalutari eos fonte abluiſſet: qui nodus ita tandem ſolvendus eſt viſus. Hic quidem ducenti hi Chriſti Athletæ* ſtatim *abducti & capite truncati feruntur, at in Menæis, utroque Menologio,*

ac

Google

A ac in Baronii & Galeſinii Martyrologiis memorantur unà cum Sanctis noſtris obtruncatione capitis martyrium conſummâſſe. Jam verò SS. Eulampius & Eulampia, tyranni juſſu è lebete extracti, aliaque iterum ſupplicia perpeſſi, in carcerem ſunt detruſi, in eoque integro triduo detenti. Fuerint ergò laudati ducenti Martyres, poſtquam ſe in Chriſtum credere exclamâſſent, ſtatim abducti, non ad necem, ſed carcerem, ùt ſuperiùs allata confirmant, ibidemque cum S. Eulampio converſati; atque hinc maxima de eorum baptiſmate, ſi locum habere debeat, difficultas diſparebit. A. Anonymo.

l Niſi hæc fictè à tyranno prolata cenſeantur, nimiùm hic mitis in Chriſti Martyrem exhibetur, cùm, quæ ad ulciſcendum deorum ſuorum contemptum Virgini intulerat mala, jure (quæ ejuſmodi hominum cæcitas erat) intuliſſe ſe arbitrari debuiſſet, non injuriam appellare.

m Erat hoc ſupplicium, ùt dicit Lipomanus, graviſſimum, atque ferè ita inferebatur: collectis in unum in ſuperiori capitis parte capillis funis innectebatur, quo per trochleam immiſſo in ſublime attollebatur martyr, cujus plerùmque pedibus magni ponderis lapis, quo membrorum compages crudeliſſimè luxarentur, appendebatur. Proliziùs hæc apud Gallonium jam cit. diducta invenies.

n Ita ſcilicet homo idolorum cultui addictiſſimus ducentos, de quibus ſuprà, Chriſti Martyres, ad fidem converſos, multò ipſe miſerior, appellabat.

o Solùm hic & in Metaphraſticis, ubi tamen nihil de addito ſtatim advolantis è cælo angeli prodigio legitur, cruciatum hunc narratum invenio, reliquis omnibus, illicò poſt bullientis aquæ tormentum Martyres noſtros gladio interfectos, atteſtantibus. An verò auctor miracula multiplicandi prurigine angelum è cælo deduxerit, edicere non auſim, certus, Dei erga Athletas ſuos plurima hujuſmodi exſtitiſſe favoris ſpecimina, quæ cùm SS. litterarum teſtimoniis, tum probatis plurium Sanctorum Actis poſſent confirmari.

B p Etiam Græcè σπεκουλάτωρ hic pro carnifice ſumitur; quam ſignificationem ei convenire, vide in Gloſſariis Cangii. E

q Certè non corporeis, ſed animæ oculis ſeu cogitatione; quoniam jam antè oculis corporeis captus fuerat. Meliùs profectò id exprimi potuiſſet.

DE S. BASSIANO CONFESSORE

CONSTANTINOPOLI

SYLLOGE.

C. B.

Vitæ inſtitutum, diſcipuli hoſque inter S. Matrona Pergenſis id amplexi, ætas, memoria in Faſtis ſacris, cultus eccleſiaſticus.

PROBABILITER INTER ANNUM CDLIII ET CDLVIII. *Sanctus, qui à Caſtellano memoratur, elogiiſque,*

ETiamſi S. Baſſianus *ſeu, ùt ab aliis etiam vocatur,* Baſianus *è ſacris ſeu eccleſiaſticis, in quibus memoratur, Græcorum libris in Mrl. Romanum hodiernum, ùt non paucis aliis Sanctis factum, illatus haud ſit, cum tamen hodie in Martyrologio ſuo Univerſali Caſtellanus recenſet. Neque verò hic martyrologus idcircò eſt carpendus. Etſi enim impreſſa Græcorum Menæa ac Sirletianum Menologium, è quibus, ni fallor,* Baſſianum *acceperit, ſubinde etiam Sanctis, uti apud nos tom. 1 Auguſti in Patriarchis Conſtantinopolitanis, tom. 3 Septembris pag. 744 in Prætermiſſis, alibique item ac nominatim etiam ejuſdem menſis Septembris tom. 6, pag. 661 videre fas eſt, indignos cultuve ſaltem deſtitutos accenſeant, id tamen hic locum quantum ad hunc Sanctum noſtrum, uti ex allegandis pateſcet, haud obtinet. Caſtellani itaque inhærens veſtigiis de* S. Baſſiano, *veluti de Sancto, in Opere noſtro hic tracto, utque id præſtem, præcipua primùm, quibus à Græcis ornatur, elogia huc tranſcribo, hiſque deinde nonnulla, quibus, quæ ad Sancti ſeu geſta ſeu ætatem cultumve ſpectent, diſcutiantur, dubiaque ac obſcura dilucidentur, ſubjungo. Ab elogio, quod magna Græcorum Menæa excuſa ſuppeditant, verſiculiſque huic de more præmiſſis duco initium. Hi, quibus ad Sancti nomen* Βασιανὸς, *quaſi è ſubſtantivo* βάσις, *Latinè* gradus, *adverbioque* ἄνω, *Latinè* ſursùm, *compoſitum, ſimulque ad hoc & ad aliud ſignificationis oppoſitæ adverbium* κάτω, *Latinè* deorsùm, *alluditur, Græcis hiſce verbis expreſſi,* F

Ὁ Βασιανὸς τὸν κάτω λιπὼν βίον,
Χαίρων πρὸς αὐτὴν τὴν ἄνω χωρεῖ βάσιν,

Latinè ſic redduntur:

Baſianus, dum, quæ deorsùm eſt, linquit vitam,
Lætus ad illum ipſum, qui ſursùm eſt, aſcendit gradum.

2 *Ita ſcilicet, Sanctum, relictâ terrâ, ad cælum migrâſſe, hic indicatur; quod autem ad elogium ſpectat, id, quod prolixum non eſt, quodque Græcis hiſce verbis concipitur,* Οὗτος ὁ ὅσιος πατὴρ ἡμῶν Βασιανὸς ὑπῆρχεν ἐκ τῶν ἀνατολῶν τῆς Σύρων χώρας. Ἐπὶ δὲ τῆς βασιλείας Μαρκιανοῦ τοῦ εὐσεβεστάτου ἦλθεν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τοσοῦτον διέλαμψεν ἀρεταῖς καὶ θαύμασιν, ὡς καὶ ναὸν κτίσαι ἐπ᾽ ὀνόματι αὐτοῦ τὸν βασιλέα, ὃς καὶ μέχρι τῆς σήμερον ἐστίν. Ἐπληθύνθη δὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ὡς εἰς τριακοσίους. Ἐξ ὧν ἦν καὶ ἡ ἁγία Ματρῶνα. Οὕτω δὲ βιώσας καὶ πολλοὺς τῷ *è Menæis.*

τῷ

AUCTORE C. B.

τῷ Θεῷ προσαγαγὼν ϗ νόσους θεραπεύσας, ϗ θαυμάτων ἀπείρων αὐτουργὸς γεγονὼς ἐν βαθυτάτῳ γήρᾳ πρὸς Κύριον ἐξεδήμησεν, *Latinum efficitur hunc in modum* : Hic ſanctus Pater noſter ex Orientali Syrorum regione eſt ortus; Conſtantinopolim autem, religioſiſſimo imperatore Marciano imperii habenas moderante, venit, itáque virtutibus & miraculis effulſit, ut etiam templum, quod hodieque conſpicitur, ſub ejus nomine imperator exſtruxerit. Porrò diſcipulorum ejus numerus, è quibus exſtitit & ſancta Matrona, circitèr ad trecentos excrevit; cùm autem ætatem ſic exegiſſet, & multos ad Deum adduxiſſet & morbos curâſſet & infinita miracula edidiſſet, in ſumma ſenectute ad Dominum migravit. *Tale eſt, quod Menæa ſimulque etiam in Martyrologio ſuo Græco-barbaro Maximus Margunius, Menæis preſsè inhærere ſolitus, exhibent,* S. Baſſiani *elogium; id autem cum elogio, quod in Menologio Sirletiano continetur, ad amuſſim adeò conſonat, ut, ſi quis, quæ in Menæis de Sancto noſtro narrantur, noſcat, is ſimul etiam, quæ de eo referuntur in Sirletiano, habeat* B *perſpecta, utque proinde elogium, in hoc contentum, modò huc tranſcripto Menæorum elogio, quò amplior rerum, ad* S. Baſſianum *ſpectantium, notitia præbeatur, adjungendum non ſit.*

Menologio Baſiliano

3 *Verùm de duobus aliis Sancti noſtri hic adhuc tranſcribendis elogiis, quorum alterum Menologium, Baſilianum vulgo dictum, alterum Ms., cujus ecgraphum habemus, Conſtantinopolitanum Sirmondi Synaxarium ſuppeditat, paulò aliter eſt loquendum. Id cuique, qui hæc cum elogio, è Menæis dato, contulerit, evadet perſpicuum. Primum ſeu quod in Menologio Baſiliano, ſtudio & operâ Cardinalis Annibalis Albani Græcè & Latinè typis Urbinatibus anno 1727 vulgato, exſtat, Latinè ibidem ſic habet :* Sanctus pater noſter Baſſianus, ex Orientali Syrorum regione oriundus, Marciano pio imperatore, Conſtantinopolim profectus, ob virtutem ſuam imperatori ſtatim innotuit, qui non modò eum tamquam patrem colebat, ſed & ædes illius nomine, quæ ad hunc uſque diem exſtant, ædificavit. Fuit enim ad docendum appoſitiſſimus, ut multis perſuaderet, relicto ſeculo, monaſticam vitam agere: in quorum numero fuit ſancta Matrona: crevitque diſcipulorum ejus C numerus uſque ad trecentos. Adhæc multa miracula patravit. Præterea ſi quis in graviſſimum aliquod peccatum lapſus eſſet, & ideircò de ſua ſalute deſperaret, Vir ſanctus, pari cum eo dolore ſuſcepto, non priùs conatu deſiſtebat, quàm lapſum, è diaboli manibus ereptum, per pœnitentiam ad Deum clementiſſimum adduceret. Inſuper prophetiæ dono illuſtris, cùm futura prædiceret, multis profuit. Exactâ per hunc modum vitâ, confectus ſenio migravit ad Dominum, & à diſcipulis ſuis in ædibus, quæ ejus nomen præferunt, ſepultus eſt. *Elogium iſthoc cum elogio, è Menæis ſuprà huc tranſcripto, modò confer, videbiſque pauciora in hoc, quàm in illo, de* S. Baſſiano *aſſeverari.*

& Synaxario Sirmondiano

4 *Ad elogium, in Synaxario Sirmondiano contentum, progredior. Id paulò adhuc diffuſiùs, quàm jam datum, quod prætereà, uti infrà notabo, ſub finem ſat accuratè loqui haud videtur, è Menologio Baſiliano elogium, res ad Sanctum noſtrum ſpectantes exponit. Verba Græca, è quibus componitur, ſequentia hæc ſunt :* Μνήμη τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Βασιανοῦ, ὃς ἐγένετο ἐπὶ Μαρκιανοῦ τοῦ εὐσεβεστάτου· ὥρμητο δὲ ἐκ τῶν τῆς ἀνατολῆς μερῶν ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων ϗ ἕως γήρως τῇ τῶν καλῶν ἐργασίᾳ ἐνδιατρίψας ϗ πολλοὺς τόπους διαμείψας ϗ πλείστοις ὠφέλεια ϗ σωτηρίας ὁδὸς γεγονὼς ϗ τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων καταλαβὼν μοναστήριον ἐν ταύτῃ ἐδείματο, Σεβῆρον τινα ἔχων συνεφαπτόμενον αὐτῷ εἰς τὸ ἔργον ϗ Ἰωάννην ὑπατικόν. D Ἐν ταύτῃ τῇ μονῇ ϗ ἡ τιμία Ματρῶνα ἀνδρεῖον σχῆμα περιβαλλομένη εἰσελθεῖν ἐθάρσησε ϗ μετὰ πολλῶν ἡμερῶν παραδρομὴν τῷ Μακαρίῳ ἐγνώσθη. Τούτου τὴν ἔνθεαν πολίτειαν οὐ μόνον ἄρχοντες κατεπλάγησαν, ἀλλὰ ϗ βασιλεῖς ὑπερεθαύμαζον ἀρχόμενοι πρὸς αὐτὸν ϗ ὠφελείας τυγχάνοντες· ἐπληθύνθη δὲ ϗ ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ μέχρι τῶν τριακοσίων. Αὐτὸς οὖν εἰς βαθὺ γῆρας ἐλάσας ϗ πλήρης ἡμερῶν γεγονὼς ἐν εἰρήνῃ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ τῷ Θεῷ παρέθετο, μυρία θαύματα κατεργασάμενος ζῶντι ϗ μετὰ θάνατον, οἷς ἐκπληττόμενος ὁ βασιλεὺς ναὸν ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ ἀνήγειρε πλησίον τῆς ἁγίας Ἄννης ἐν τῷ Δευτέρῳ, ἔνθα ϗ ἡ σύναξις αὐτοῦ ἐπιτελεῖται. *Ita hactenus Græcus Synaxarii Sirmondiani textus.*

huc tranſcriptis, à Græcis ornatur,

5 *En modò, quam hîc ſubdo, interpretationem ejus Latinam. Sic habet :* Commemoratio ſancti patris noſtri Baſiani, qui ſub religioſiſſimo Marciano floruit; fuerat autem à teneris unguiculis ex Orientis partibus profectus, cúmque uſque E ad ſenectutem in virtutum exercitio operam poſuiſſet ac locum ſæpius mutâſſet, plurimiſque utilis ac via ad ſalutem factus ad urbium etiam reginam (*Conſtantinopolim ſcilicet*) veniſſet, monaſterium ibidem, adjutores in opere Severum quemdam ac Joannem, virum conſularem, nactus, exſtruxit. Id venerabilis Matrona, virili habitu induta, ingredi etiam eſt auſa, ac poſt multorum dierum decurſum Sancto nota eſt facta. Divinam hujus vivendi rationem non ſolùm viri principes ſuſpexêre, verùm etiam imperatores, cùm ad eum acceſſiſſent opemque ſuiſſent experti, admirati ſunt. Porrò diſcipulorum ejus numerus ad trecentos etiam excrevit. Is igitur, cùm ad ſummam ſenectutem perveniſſet plenuſque dierum eſſet effectus, Deo in pace ſpiritum tradidit, infinitis in vita & poſt mortem patratis miraculis, quibus perculſus imperator ſub nomine ejus templum propè S. Annæ in Deutero, ubi & feſtivitas ejus celebratur, erexit. *Tale eſt poſtremum è tribus præcipuis, quæ huc viſum eſt tranſcribere, Sancti noſtri elogiis. Nonnulla modò, quæ in hiſce occurrunt, examinemus,* F *ac porrò, ut fieri poterit, dilucidemus.*

Conſtantinopolim veniens, monaſterium ibidem

6 S. Baſſianus *non tantùm ex Orientis partibus, unde eum oriundum omnia jam data elogia affirmant, Conſtantinopolim veniſſe, ſed & ibi monaſterium exſtruxiſſe, in Conſtantinopolitano Sirmondi Synaxario proximè huc tranſcriptis verbis aſſeritur; verùm, cùm monaſterium ibidem per* S. Baſſianum *fuiſſe exſtructum, nec Menæa excuſa, nec Baſilianum & Sirletianum Menologia memoriæ uſpiam prodant, hicne Synaxario laudato eſt ſtandum? S. Matrona, quæ* S. Baſſiani *diſcipulis in jam memoratis eccleſiaſticis Græcorum libris annumeratur, in Menologio Baſiliano* VIII *Novembris die & in Menæis excuſis itemque in Menologio Sirletiano* IX *ejuſdem menſis memoratur; in breviori autem hujus Vita, quæ penes nos, è codice Ms. neſcio quo, à deceſſoribus noſtris deprompta, exſtat, ſequentia iſthæc leguntur ſub finem verba :* Ὁ δὲ ὅσιος Βασιανὸς τὴν τοῦ σχήματος διατύπωσιν ἐν τῇ ἐρήμῳ θεόθεν δεξάμενος, ἐλθὼν ἐν Κωνσταντινουπόλει δύο μοναστήρια συνεστήσατο, τὸ μὲν γὰρ ἕν, ὅπερ ϗ ἐπώνυμον

A νομον αὐτοῦ ἐστίν· τὸ δὲ ἕτερον τῆς ὁσίας Ματρώνας, κρατοῦντα τὸν αὐτὸν τύπον, τὸν παρὰ τοῦ ὁσίου νενομοθετημένον. Sanctus autem Baſianus, habitûs formâ in eremo divinitùs acceptâ, Conſtantinopolim veniens, duo monaſteria exſtruxit, unum quidem, quod ab eo nomen habet, alterum autem ſanctæ Matronæ, quæ eamdem regulam, à Sancto præſcriptam, obſervant. *Brevioris quidem, in qua, non unum tantummodò, ſed duo monaſteria à* S. Baſſiano *Conſtantinopoli fuiſſe exſtructa, diſertiſſimè ſanè his verbis aſſeritur, Vitæ illius & auctor & ætas omnino in obſcuro ſunt; dubitarique adeò non immeritò poteſt, an non tunc demùm, cùm jam aliquot poſt* S. Baſſiani *obitum ſecula eſſent elapſa, in litteras fuerit conjecta.*

è Severo quodam ac Joanne, viro conſulari, adjutus

7 *Verùm, etſi id ita ſit ac proin lucubratio illa, quæ prætereà idcircò, quòd, quemadmodùm jam innui, codex etiam, è quo fuerit accepta, ignoretur, minori in pretio eſt habenda, fidem indubitatam in iis, quæ de* S. Baſſiano *memoriæ prodit, haud mereatur, vel ex eo tamen, quòd deceſſores noſtri illam è qualicumque ſibi prælucente exemplari excerpſerint, idque, ſi eam nihili prorſus feciſſent, facturi haud fuiſſe videantur,* B *haud omninò contemnendam, in animum non immeritò induxeris; cùm autem ſic habeat, per verba ſuprà huc tranſcripta, quibus, Conſtantinopoli duo monaſteria à* S. Baſſiano *fuiſſe ædificata, affirmat, qualecùmque pondus Synaxario Sirmondiano, unum ibidem à* Baſſiano *monaſterium, Severo quodam ac Joanne viro conſulari juvantibus, fuiſſe exſtructum, per verba, ſuprà pariter hùc tranſcripta, aſſeveranti, adjungit. Adhæc inter eos, qui Conſtantinopolitano anni* DXVIII *concilio ſubſcripti inveniuntur, Martyrius,* μονῆς τοῦ ὁσίου Βασιανοῦ *archimandrita, comparet, monaſteriique ejuſdem Theophanes, ut Cangius in Conſtantinopoli Chriſt. lib.* IV, *pag.* 120 *docet, loco non uno mentionem inſtituit. Reponi quidem poteſt, monaſterium, de quo hìc nobis ſermo,* S. Baſſiani *nomine potuiſſe diſtingui, non quòd ab ipſomet hoc Sancto, ſed quòd in hujus, ad Superos felici è vivis exceſſu jam tranſlati, honorem fuiſſet exſtructum; verùm, etſi id ita ſit, re tamen vera illud, quòd ab ipſomet* S. Baſſiano *eſſet exſtructum, fuiſſe Sancti hujus nomine diſtinctum, vel ex eo apparet, quòd hoc ipſo nomine, vivente adhuc* Baſſiano, *fuerit vocatum, ùt fidem* C *faciunt duo* S. *Matronæ, ſuprà adhuc memoratæ, elogia, quorum alterum in Menologio Baſiliano ad* VIII, *alterum ad* IX *Novembris diem in Menæis occurrit.*

ante annum 453, non tamen, ùt apparet,

8 *Jam verò, cùm hæc ita habeant, nec quidquam, quod non fuiſſe à* S. Baſſiano *monaſterium Conſtantinopoli ædificatum vel utcùmque ſuadeat, alicunde adducatur, id abs eo, ſuppetias Severo quodam ac Joanne viro conſulari ferentibus, fuiſſe re ipſa factum, Synaxario Sirmondiano aſſerenti apparet abſque ullo etiam ſcrupulo aſſentiendum. Verùm quandonam id à Sancto factum? In codice noſtro Græco* ✠ *MS.* 194 *continetur prolixior* S. *Matronæ Pergenſis, mox iterum memoratæ, Vita, à Simeone Metaphraſte conſcripta. In hac autem, quæ apud Lipomanum & Surium è ſermone Græco in Latinum verſa ad* VIII *Novembris diem exſtat, narratur, qui* S. *Matrona, quæ, cùm jam prolem marito ſuo peperiſſet, clanculùm abs illo (licitène, an ſecùs, ad* VIII *vel* IX, *quo utroque, ùt jam dictum, Sanctæ illius memoria recolitur, Novembris diem, ſi tum de ea fuerit tractandum, examinabitur) ex ardenti ſoli Deo ſerviendi deſiderio diſceſſerat, Conſtantinopoli aliquamdiu in* S. Baſſiani *monaſterio ſub virili habitu fuerit verſata, Emeſam deinde, eodem Sancto, ſexum ejus divinitùs edocto, curante, ſeceſſerit, ac tum, cùm ibidem illa ſacris Virginibus, in quarum monaſterium fuerat admiſſa, fuiſſet jam præfecta,* S. *Joannis Baptiſtæ caput prope civitatem illam fuerit inventum; cùm autem de ſecunda ſacri hujus pignoris inventione ſermo ibidem inſtituatur, hæcque, uti apud nos tom.* IV *Junii, ubi de ſancto illo Domini noſtri Jeſu Chriſti Præcurſore actum, pag.* 722 *& ſeqq. oſtenditur, anno* 453 *contigerit, conſectarium ſit, ut* S. Baſſianus *Conſtantinopoli monaſterium, utpote in quo, priuſquam jam dicta capitis* S. *Joannis ſecunda inventio eveniret,* S. *Matrona, teſte Metaphraſte, fuiſſet verſata, ante annum* 453 *exſtruxerit.*

ante annum 450, ac proin

9 *Atque ita quidem annum, ante quem* S. Baſſianus *monaſterium Conſtantinopoli exſtruxerit, habemus; nunc etiam in annum, ante quem id Sanctus haud fecerit, inquiramus.* E *Nihil quidem, è quo hunc determines, ſubminiſtrat ſuprà hùc tranſcriptum è Synaxario Sirmondiano* S. Baſſiani *elogium; verùm id unà cum Menologio Sirletiano præſtant duo alia ſuprà pariter hùc tranſcripta Sancti noſtri elogia. In his enim, quorum alterum in Menæis excuſis, alterum in Menologio Baſiliano recenſetur,* S. Baſſianus *Conſtantinopolim, imperii habenas Marciano tenente, veniſſe aſſeritur; cùm autem Marcianus, uti inter eruditos convenit, ante annum* 450 *imperio præeſſe haud inceperit, nec ſanè* Baſſianus, *priuſquam Conſtantinopolim veniret, monaſterium ibi ædificârit, conſectarium ſit, ut id ille ante dictum annum* 450 *haud fecerit. At verò, inquiet fortaſſis nonnemo,* S. *Matrona, poſtquam à* S. Baſſiano *monaſterium Conſtantinopoli fuiſſet exſtructum, ibidem è jam dictis aliquamdiu in hoc fuit verſata, Emeſam deinde in ſacrarum Virginum monaſterium ſeceſſit, jamque, cùm ſacrum* S. *Joannis Baptiſtæ caput prope civitatem illam anno* 453 *fuit inventum, parthenoni iſti, uti in Vita ejus Metaphraſtes etiam docet, fuerat præfecta; cùm autem hæc omnia, ſi dictum monaſterium ante annum* 450 *à* Baſſiano *haud fuerit exſtructum,* F *intra trium ferè dumtaxat annorum ſpatium, ùt conſideranti pateſcet, debeant fuiſſe facta, ac intra tam breve tempus fuiſſe reipſa facta, creditu appareat admodùm difficile, dubitari idcircò poſſe videtur, an ante annum* 450 *ſacrum illud aſceterium à* Baſſiano *haud fuerit exſtructum.*

vel hoc ipſo anno vel haud multò ſeriùs ædificat, vitam in eo,

10 *Fateor, ſic habet; verùm, cùm equidem iſta omnia abſolutè, utut difficulter, potuerint intra tres etiam dumtaxat annos fuiſſe peracta, Menæis duobuſque Menologiis, Sirletiano ſcilicet & Baſiliano, unanimi conſenſu id, è quo ante annum* 450 *Conſtantinopoli monaſterium à* Baſſiano *haud fuiſſe exſtructum, conſequitur, aſſeverantibus, aſſentiendum apparet, cùmque tamen, ùt jam ſuprà docui, monaſterium Conſtantinopoli Sanctus ante annum* 453 *ædificârit, conſectarium è modò diſputatis fit, ut id veroſimiliter vel anno* 450 *vel haud multò ſeriùs fecerit. Porrò* S. Baſſianus, *qui, quemadmodùm ejus elogium, è Synaxario Sirmondiano ſuprà* hùc

AUCTORE C. B.

*hùc tranſcriptum , prodit , non priùs , quàm
cùm virtuti operam diutiſſimè dediſſet , ac jam ,
non paucis cum copioſo animarum lucro regio-
nibus peragratis , ſenex eſſet effectus , Conſtan-
tinopolim venerat , ibidem deinceps in monaſte-
rio , à ſe exſtructo , ſanctiſſimè uſque ad ſum-
mam ſenectutem vivere perrexit. Verùm quod-
nam vitæ inſtitutum fuit ſecutus ? Monachum
illum exſtitiſſe , indubitatum vel ex eo ap-
paret , quòd ætatem in monaſterio exegerit ,
quòd hujus inquilinos ſub diſciplina ſua habue-
rit quódque hi in ſuprà laudata , quæ Meta-
phraſtem habet auctorem , S. Matronæ Pergen-
ſis Vita loco non uno* monachi *diſertè appel-
lentur. Aſt illum* Acœmetam *hodie nuncupat in
Martyrologio ſuo Univerſali Caſtellanus ; quod
qua ratione impulſus faciat , omnino ignoro.*

dubium , an ad Acœmetarum , ùt Caſtellanus æſtimaſſe videtur ,

11 *Acœmetæ quidem ſeu monachi* Ἀκοίμητοι,
*ita à Græcis dicti , quòd in eorum monaſteriis di-
vinum Officium noctu diuque ſine ullo ceſſatio-
nis intervallo , monachis idcircò tres in cœtus,
qui ſibi hunc in finem ſuccedebant , diviſis , ce-
lebraretur, Conſtantinopoli eodem quinto , quo*
S. Baſſianus *floruit , æræ Chriſtianæ ſeculo , ùt
in Opere noſtro , tom. 1 Januarii pag. 1018 ,*
B *& duabus ſeqq. invenies , fuêre inſtituti ; verùm
horum vivendi rationem amplexum eſſe* S. Baſſia-
num *aut in monaſterium à ſe conditum intro-
duxiſſe , nuſpiam litteris reperio mandatum.
Nec , ut Caſtellano hic aſſentiar, moveri queo
ex eo , quòd , niſi Acœmeta credatur* S. Baſſia-
nus , *vitæ inſtitutum , quod fuerit profeſſus ,
aſſignari haud queat. Etſi enim res ita habeat,
non pauca tamen Conſtantinopoli & alibi ,
priuſquam acœmetæ inſtituerentur , monaſteria
exſtitère hæcque certè in vitæ , quæ ſervabant ,
inſtitutis ab Acœmetis diſcrepuère ; cùm autem
ſic habeat , quid ni unum ex his Acœmetarum
inſtituto præferre ac porrò amplecti* Baſſianus
*potuerit ? Quid ni etiam factum eſſe queat , ut
inſtitutum novum & ſibi & monachis ſuis ſervan-
dum præſcripſerit ? Sanè vitæ normam, ſibi à S.*
Baſſiano *præſcriptam , obſervàſſe duo , quæ hic
Conſtantinopoli exſtruxerit, monaſteria in brevio-
ri , quam ſuprà adhuc laudavi , S. Matronæ Vita
per verba , num. 6 jam recitata , aſſeruntur ;
etſi autem hæc forſan de regula , quam , pri-
mùm ab alio traditam ,* Baſſianus *dumtaxat ad-*
C *optàrit , queant intelligi , Acœmetarumque in-
ſtitutum è Conſtantinopolitano horum monaſte-
rio fuerit etiam temporis lapſu , uti ex Theo-
phane , Cedreno & Nicephoro Calliſti (Operis
noſtri tom. 1 Januarii à pag. 1018 videſis)
intelligitur, in alia tum intra , tum extra ur-
bem Conſtantinopolitanam monaſteria invectum,
nihil tamen omninò impellit , ut vel pro vero-
ſimili habeam ,* Baſſianum *illud fuiſſe amplexum
ſeu in monaſterium , Conſtantinopoli à ſe con-
ditum , induxiſſe.*

inſtitutum , ſanctiſſimè agit , diſcipuliſque trecentis ac hos inter S. Matrona ,

12 *Etſi itaque profeſſione monachum ex-
ſtitiſſe* S. Baſſianum , *omninò , ùt jam ſuprà
docui , ſit certum , anne tamen , quæ A-
cœmetarum fuit , vitæ rationem fuerit amplе-
xus , eſt admodùm , uti è jam nunc dictis appa-
ret , incertum ac dubium. Verùm qualiſcùmque
tandem , cui Sanctus ſeſe addixit , vitæ ratio ex-
ſtiterit, ſanctiſſimè equidem , ùt jam dixi , in mo-
naſterio, à ſe exſtructo, vixit, nec paucos ibidem ,
qui illam fuère amplexi, diſcipulos fuit adeptus.
Hoſce numero exſtitiſſe trecentos , Menologium
Baſilianum & Conſtantinopolitanum Sirmondi
Synaxarium in ſuprà hùc tranſcriptis Sancti no-*
D *ſtri elogiis aſſirmant; etſi autem Menæa non* tre-
centos , *ſed tantummodò* ferè trecentos S. Baſ-
ſiani *diſcipulos numerent , unanimi tamen con-
ſenſu tam hæc , quàm jam dicta Sirmondiani Sy-
naxarii & Menologii Baſiliani elogia S. Ma-
tronam diſcipulis* S. Baſſiani *accenſent. Verùm
quæ qualiſve hæc fuit ?* S. Baſſiani *elogio , quod
in Menologio Sirletiano exſtat , ſequens hæc
in margine apponitur nota :* In apographo Ms.
erat adſcriptum : " Hæc Matrona fuit Macedo-
„niana." *Verùm , quiſcùmque ſit , qui ita Ma-
tronam ,* S. Baſſiani *diſcipulam , ſectâ exſtitiſſe
Macedonianam , indicavit , id veroſimillimè fe-
cerit , quòd , cùm tranſlationi , quâ S. Joannis
Baptiſtæ caput , prope Emeſam anno 453 in-
ventum , in civitatem hanc fuit delatum , in-
terfuiſſe Matronam ,* S. Baſſiani *diſcipulam , le-
giſſet , hanc cùm Matrona , quæ , cùm idem S.
Joannis Baptiſtæ caput ſub Valente è Cilicia
in Bithyniam indeque pòſt ſub Theodoſio Con-
ſtantinopolim transferretur , ſacrum illud pi-
gnus , tamquam miniſtra & cuſtos , comitata fu-
iſſe apud nos tomo 4 Junii pag. 713 & binis
ſeqq. ex Sozomeno refertur, ac , uti ex ibidem
allegatis liquet , ſectâ Macedoniana exſtitit ,
exiſtimàrit eamdem.*

E

de qua , cum altera homonyma perperam confuſa ,

13 *Verùm poſteriorem hanc Matronam à
Matrona ,* S. Baſſiani *diſcipula , eſſe diverſam ,
vel ex eo ſit perſpicuum , quòd , cùm ultimò
hìc memorata capitis S. Joannis Baptiſtæ
è Bithynia Conſtantinopolim ſub Theodoſio
tranſlatio anno 390 , uti apud nos loco pro-
ximè cit. videre licet , contigerit , neceſſariò
Matrona , quæ tum ſacri illius pignoris cuſtos
fuit , anno dein 453 labente , quo , ùt ſuprà
vidimus , idem Præcurſoris Domini caput prope
Emeſam fuit inventum , octogenariâ debeat , ſi
tum adhuc in vivis fuit ſuperſtes , exſtitiſſe ma-
jor ; Matrona autem ,* S. Baſſiani *diſcipula , quæ
tranſlationi , quâ id , cùm ibi fuiſſet inventum ,
in civitatem Emeſenam fuit delatum , interfuit,
tum adhuc exſtiterit juvenis , uti intelligitur
ex eo , quòd ſe jam dictis ante tranſlationem il-
lam in* S. Baſſiani *monaſterio , quod , ùt docui ,
ante annum 450 haud fuit exſtructum , vitam
monaſticam , virili habitu aſſumpto , fuerit am-
plexa , ac tum , ùt Metaphraſtes in ejus Vita
etiam tradit , non plures quàm viginti quinque
ætatis annos numeràrit. Adhæc Matrona , quæ
ſub Valente ac Theodoſio caput S. Joannis cu-*
F *ſtodiiſſe perhibetur, Coſilai prope Chalcedonem ,
virginitate perpetuò ſervata , diem extremum
clauſit ; Matrona autem ,* S. Baſſiani *diſcipula ,
Conſtantinopoli , relicto , è quo prolem pepere-
rat , marito , vitæ curſum abſolvit. Aſt ſive
ob jam dictam , ſive ob alium quamcùmque cau-
ſam ſit factum , ùt verba ſuprà relata , quibus
Macedoniana exſtitiſſe Matrona ,* S. Baſſiani *di-
ſcipula , aſſeritur, Ms. Menologii Sirletiani apo-
grapho fuerint adſcripta, Macedonianam equidem
illam exſtitiſſe , haudquaquam queo mihi habere
perſuaſum.*

hic nonnulla , ad Baſſianum partim etiam ſpectantia

14 *Ita animo comparatus ſum , quòd nihil
omninò , è quo vel utcùmque Macedonianæ ſectæ
evadat ſuſpecta , invenire uſpiam , re quamvis
diligentiſſimè diſcuſſa , potuerim. Neque verò ,
Macedoniana ſi fuiſſet , ſeſe , cùm primùm mun-
do nuntium remiſerat , vitæ monaſticæ præce-
ptis imbuendam* Baſſiano , *viro imprimis Catho-
lico , Conſtantinopoli , ùt jam vidimus , tradi-
diſſet ; ne autem , poſtquam hinc à* Baſſiano *E-
meſam , ùt pariter vidimus , fuiſſet profecta ,*

Mace-

A Macedonianam factam, ſuſpicemur, obſtat pòſt ſecutus mulieris, pro Sancta à Græcis cultæ, Conſtantinopolim, peragratis regionibus variis, ad eumdem S. Baſſianum regreſſus, aliaque, quæ, maximi etiam tunc fuiſſe abs illa Sanctum hunc factum, argumento ſunt, in ſuprà laudata illius Vita à Simeone Metaphraſte narrata. Hæc idcircò ſimulque, quod non minùs, quàm quæ Matronæ Emeſam Conſtantinopoli diſceſſum præceſſère, ad S. Baſſianum partim ſpectent, compendio, cui mox reliqua, de Sancto noſtro dicenda, ſubjungam, hìc exhibeo. Cùm Matrona, S. Baſſiani diſcipula, quæ, quemadmodum ſuprà docui, anno 453 capitis S. Joannis Baptiſtæ in civitatem Emeſenam tranſlationi interfuit, unguento inde accepto cæcum illuminâſſet, Domitianus ejus maritus, rei hujus, quaquaversùm citiſſimè vulgatæ, famâ excitus, novaque inde uxoris, quam ubique requirebat, inveniendæ ſpe concepta impulſus Emeſam venit; aſt illa, hominem adeſſe ſubodorata, mox, quò incidendi in manus ejus periculum evadat, Hieroſolymam primùm, tum in montem Sina, ac dein Berythum, ubi & aliquas diſcipulas ſibi B adjungit, profecta, Conſtantinopolim tandem Baſſiani conveniendi deſiderio capta divinitùſque ad id in ſomnis excitata revertitur.

atque ex Matronæ per Metaphraſtem Vita

15 Eò appulſa Marcellum diaconum, quo ſuadente, à Baſſiano Emeſam ad virginum monaſterium miſſa antea fuerat, accerſit, reditûſque cauſam abs illo rogata, ſeſe dumtaxat, ut arduum longi itineris laborem, ſenectute ac mulierum imbecillitate deſpecta, ſuſciperet, vehementi quodam eos, à quibus primam ſpiritualis vitæ inſtitutionem acceperat, ac maximè Baſſianum conveniendi deſiderio fuiſſe adductam, reſpondet, ac dein, quæ ſibi poſt ſuum ex urbe Conſtantinopolitana diſceſſum contigerint, exponit; Marcellus autem, ſtatim ſingulis Baſſiano narratis, abs hoc, ut quietum aliquod & à tumultu alienum non procul à monaſterio habitaculum, ad quod facilis ſibi eſſet acceſſus, Matronæ quamprimùm præſtituat, jubetur, cùmque id ille, Magiſtri præcepto mox obtemperans, feciſſet, Matrona in apta, quam paraverat, domo quamprimùm locatur. Quem in locum (ipſiuſmet Metaphraſtæ apud Lipomanum verba ſunt) cùm magnus veniſſet Baſſianus, eamque C eſſet allocutus, & dixiſſet, quæ oportebat, quin etiam ab ea didiciſſet de iis, quæ ei obtigerant, & eam impertiiſſet iis, quibus indigebat, eam rogavit, an ſibi opus eſſet aliquo alio; cùm ea autem dixiſſet, alias ſorores eſſe Berythi & eas velle ad ipſam venire & unà degere, hoc epiſcopo Beryti ſtatim litteris ſignificat, &, quas nominatim quærebat Matrona, juſſit ad eam quamprimùm mittere. Eæ ergò emiſſæ & cohabitantes cum Matrona ei ſummam exhibebant obedientiam.

in compendium contracta,

16 Verùm Matrona, quæ eximiis, quibus effulgebat, virtutibus notior indies ac non paucis primariæ nobilitatis feminis gratior reddebatur, haud ita dudum pòſt monaſterium, fundo aliiſque operi neceſſariis, ſibi à Patricii Sporacii uxore, quæ ei ſanitatis ſibi reſtitutæ beneficium referebat acceptum, ſubminiſtratis, ædificat, ac unà cum ſororibus, quæ Beryto ad eam venerant, in novas illas ædes, prioribus, in quas, jubente Baſſiano, introducta primùm fuerat, relictis, migrat, eaſdemque deinceps, ex Athanaſiæ, prædivitis feminæ, quæ diſciplinæ ejus ſeſe commiſerat, facultatibus ſibi oblatis ac Baſſiani conſilio acceptis, non parùm auctas, ad mortem uſque, quam centeſimo vitæ ſuæ anno obiit; perpetuò occupat. Tale eſt eorum, quæ de Matrona, Conſtantinopolim ad Baſſianum reverſa, à Metaphraſte narrantur, compendium. Ac id quidem, maximi etiam tunc à Matrona factum fuiſſe S. Baſſianum, luculentiſſimè ſanè prodit; cùm autem tunc etiam, uti in eodem compendio ac proin & in Vita, per Metaphraſtem ſcripta, traditur, Matronæ curam Baſſianus geſſerit, ædeſque, in quibus & tum aliquamdiu cum ſororibus, Beryto per Baſſianum ad ſe evocatis, fuit morata, per Marcellum ei juſſerit parari, hinc factum reor, ut, quamvis veroſimiliter ipſamet Matrona, uti è jam dictis à Metaphraſte traditur, Conſtantinopolitanum, quod ab ea nomen habuit, monaſterium exſtruxerit, id tamen à Baſſiano exſtructum, in breviori Matronæ Vita, per verba, num. 6 hùc tranſcripta, aſſeratur; verùm, etſi hinc monumentum iſthoc litterarium erroris forſan in Conditore monaſterii S. Matronæ aſſignando inſimulari haud immeritò queat, fuiſſe E tamen in hoc eamdem, quæ in S. Baſſiani monaſterio, vitæ rationem obſervatam, veroſimiliter rectè aſſirmat.

proferuntur; ſibi adjunctis, inter annum 458

17 Ea ſedet ſententia, quòd, cùm S. Baſſianus, quamdiu poſt S. Matronæ ad ſe reditum in vivis adhuc manſit ſuperſtes, præfatum, quod hæc Conſtantinopoli tum condidit, monaſterium conſiliis ſuis ac curis maxima ex parte, ùt apparet, rexerit, is haud facilè permiſſurus fuiſſe videatur, ut alia in hoc, quàm quæ à monachis ſuis ſervabatur, ac ab ipſamet Matrona, cùm apud hoſce, priuſquam Emeſam ſecederet, ſub virili habitu latebat, aliquamdiu fuerat ſervata, vivendi ratio obſervaretur. Res quidem minimè eſt certa; ſed cùm nihil, quo certa reddatur, occurrat, ad reliqua modò, quæ in ſuprà hùc tranſcripta S. Baſſiani elogia obſervanda ſunt, progredior, ac primò, quamdiu hic, poſtquam Conſtantinopolim Matrona eſſet reverſa, in vivis adhuc manſerit ſuperſtes, ſeu potiùs, quandonam circitèr, trecentis ſibi jam adjunctis, ùt ſuprà docui, diſcipulis, è mortali hac vita ad immortalem migrârit, indago. S. Baſſiano templum, uti mox infrà è Synaxario F Sirmondiano, Menæis excuſis, Sirletianoque ac Baſiliano Menologiis oſtendam, ab imperatore Marciano fuit exſtructum; cùm autem ſic habeat, enimverò hinc, cùm certè S. Baſſiano, in vivis adhuc exiſtenti, templum Marcianus, qui, uti ex eruditorum conſenſu jam dixi, anno 457 obiit, haud exſtruxerit, fuiſſe ante annum 458 è vivis ſublatum Sanctum noſtrum, non ineptè concluditur.

& annum 453 è vivis excedit,

18 Reponi quidem poteſt, S. Matronam, ſpectatis iis, quæ ex ejus per Metaphraſtem Vita ſuprà retulimus, è civitate Berytenſi, poſtquam Emeſæ capitis S. Joannis tranſlationi anno 453 adhuc juvenis interfuerat, Conſtantinopolim, Baſſiano adhuc vivente, reverſam, exſtitiſſe jam tum ſenem, idque, ùt conſideranti pateſcet, verum eſſe non poſſe, ſi S. Baſſianus ante annum 458 vitâ ſit functus. Aſt, etſi ſic habeat, atque adeò obitûs S. Baſſiani epocha, tam maturè ſignata, cum iis, quæ in S. Matronæ Vita Metaphraſtes ſcribit, nequeat componi, potiùs tamen ſuprà laudatis eccleſiaſticis Græcorum libris, unanimi conſenſu id, è quo, Baſſianum ante

AUCTORE C. B.

ante dictum annum 458 verè obiiſſe, conſequitur, aſſeverantibus, quàm ſolo Metaphraſte, S. Matronæ verba, quibus hæc, dum Conſtantinopolim, vivente adhuc Baſſiano, *reverſa, reditus ſui cauſam (num. 14 videſis) Marcello exponit, ſeſe exſtitiſſe jam tum ſenem, prodit, affingente, ſtandum apparet, maximè cùm hic ſcriptor non ſecùs ac Menologii Baſiliani auctor, qui,* S. Baſſiano *templum à Marciano fuiſſe erectum, diſertiſſimè, ùt mox docebo, affirmat, quatuor ampliùs ſeculis à S. Matronæ ætate abfuerit, nec omnia, quæ in S. Matronæ Vita ſcribit, è notitiis, undequáque probatis ac certis (Operis noſtri tom. 4 Junii pag. 721, num. 131 videſis) deprompſerit. Porrò cùm hæc ſic habeant ac* S. Baſſianus, *qui, Conſtantinopolim revertente S. Matrona, nondum è jam dictis obierat, in vivis certè, dum hæc antea capitis S. Joannis Baptiſtæ tranſlationi, anno 453 factæ, intereſſet, exſtiterit adhuc ſuperſtes, annum hunc inter & annum 458 ad Superos illum migrâſſe, ſat probabile redditum ex omnibus modò allegatis autumans, de iis, quæ Sancti obitum ſecuta nar-*

B *rantur, nunc pauca ſubjungo.*

temploque, per Marcianum imperatorem, uti ex iis,

19 S. Baſſianum, *cùm Conſtantinopolim, Marciano imperatore, veniſſet, ita virtutibus & miraculis,* ut etiam templum, quod hodieque conſpicitur, ſub ejus nomine imperator exſtruxerit, *effulſiſſe, num. 2 hùc tranſcriptum è Magnis Græcorum Menæis excuſis elogium ac proin & Sirletianum, quod, ùt dixi, Menæis ad amuſſim conſonat, Menologium affirmat; etſi autem nec hoc, nec illa, quis imperator ſub* S. Baſſiani *nomine templum exſtruxerit, diſertè ac expreſsè notent, rem tamen, cùm verbis, affirmationem illam proximè prægreſſis, de ſolo, qui, uti inter eruditos convenit, anno 457 obiit, Marciano imperatore loquantur, fuiſſe abs hoc factam, videntur indicare. Nec aliter de Synaxario Sirmondiano, quod, poſtquam,* S. Baſſianum *ſub Marciano imperatore floruiſſe, ſub initium aſſeruit, nonnullis deinde interpoſitis, fuiſſe Sancto, infinitis in Vita & poſt mortem miraculis claro, templum ab imperatore exſtructum, ſub finem, non expreſſo ibidem hujus nomine, memoriæ prodit, pronuntiandum apparet. Ita autumo, non tantùm, quòd tam in dicto Synaxario quàm in Menæis & Menologio Sirletiano,*

C *imperatoris haud alterius, quàm Marciani, nomen legatur, verùm etiam, ac præcipuè quidem, quòd Sancti noſtri elogium, è Menologio Baſiliano num. 3 hùc tranſcriptum, initio habeat,* Baſſianus, ... Marciano pio imperatore, Conſtantinopolim profectus, ob virtutem ſuam imperatori ſtatim innotuit, qui non modò eum tamquam patrem colebat, ſed & ædes illius nomine, quæ ad hunc uſque diem exſtant, ædificavit, *hiſque verbis, utpote quibus imperator, à Marciano diverſus, deſignari haud queat, fuiſſe abs hoc ædem, ſeu potiùs, ùt Græcè eſt,* τὸν ναὸν ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, *id eſt,* templum ſub nomine ejus, Baſſiani *nempe, exſtructum, apertiſſimè ſignificetur, nec ſit, cur hic à Menologio Baſiliano vel Menæa cum Sirletiano, vel Synaxarium Sirmondianum diſſonare meritò exiſtimetur.*

quæ hic adducuntur, apparet,

20 *Fuiſſe quidem in duodecima urbis Conſtantinopolitanæ regione, nomine* Deutero *ſeu* ſecundo, πλησίον τῆς ἁγίας Ἄννης, propè S. Annæ, *id eſt, propè ædem, S. Annæ ſacram, quam, ùt Procopius, author ſynchronus, lib. 1 de Ædificiis cap. 3 docet, Juſtinianus, haud citiùs quàm ſeculo ſexto imperator,* D *exſtruxit,* S. Baſſiani *templum ab imperatore ædificatum, elogii, è Synaxario Sirmondiano num. 4 hùc tranſcripti, auctor ſub finem affirmat. Verùm quid ſi anticipatione, ùt loquuntur, uſus id faciat, non quòd propè illam ipſam ſacram S. Annæ ædem, jam tum, cùm illud ædificaretur, exſtantem, ſed quòd propè locum, quo hæc poſteà fuit exſtructa ac ætate ſua exſtabat,* S. Baſſiani *templum imperator ædificârit? Sanè, cùm ita, ùt apparet, non abſurdè queat, ita etiam debet is auctor exponi, quòd alioquin cum Menologii Baſiliani auctore, qui,* S. Baſſiano *fuiſſe à Marciano templum erectum, luculentiſſimè, ùt jam docui, tradit, pugnare foret dicendus, quódque auctores, qui invicem in ſpeciem adverſantur, inter ſeſe non collidendi, ſed, ſi fieri poſſit, conciliandi ſint. Nec refert,* S. Baſſianum, *cùm ſenio confectus migrâſſet ad Dominum, à diſcipulis ſuis* in ædibus, quæ ejus nomen præferunt, *ſeu potiùs, ùt Græcè eſt,* ἐν τῷ προλεχθέντι αὐτοῦ ναῷ, *id eſt,* in præfato ſuo templo, *ſepultum fuiſſe, à Menologio Baſiliano affirmari.* E

exſtructo, in quo

21 *Etſi enim ita hujus auctor,* S. Baſſianum *in illo ipſo templo, quod ſub hujus Sancti noſtri nomine à Marciano erectum, anteà narrârat, humatum inſinuet, ſicque illud* S. Baſſiano, *in vivis adhuc exiſtenti, fuiſſe à Marciano, quod certò eſt falſum, exſtructum, videatur indicare, haud ita tamen eſt intelligendus, ſed, ſufficienti, ùt nonnumquam aliàs, accuratione in ſcribendo haud adhibita,* S. Baſſianum *in templo, quod ſub ejus nomine Marcianus ædificâſſet, ſepultum ſcripſiſſe eſt cenſendus, non quòd Sanctus in hoc ipſo templo, jam priùs ſibi, quàm moreretur, erecto, ſed quòd eo loco, quo id poſtea Marcianus exſtruxit, terræ fuerit mandatus, aut etiam, quòd, cùm primùm loco alio fuiſſet depoſitus, poſtea inde ad dictum templum, cùm id, quod, ut arbitror, ad monaſterium, à* Baſſiano *anteà conditum, fuerit adjectum, ad umbilicum jam fuiſſet adductum, fuerit tranſlatus. At verò, inquiet adhuc fortaſſis non nemo, ſi Conſtantinopoli templum, quod à* S. Baſſiano *nomen habuit, verè à Marciano, anno, ùt dictum, 457 è vivis ſublato, fuerit exſtructum, conſectarium erit, ut Sanctus, utpote qui poſt annum 453, uti è ſuprà dictis colligitur, in vi-* F *vis adhuc exſtiterit ſuperſtes, jam inde à ſecundo aut tertio poſt mortem anno ædem nomini ſuo ſacram fuerit adeptus. Fateor, ſic habet; ſed quid tum? Id quidem ævi noſtri, at non ſeculi v, quo* S. Baſſianus *floruit, moribus ſpectatis, incredibile apparet. Tunc enim ac diu adhuc pòſt, cùm monachi ſeu alterius cujuſcúmque ſtatùs homines, qui ſanctè vixiſſe credebantur, in vita & poſt mortem patrârant miracula, ſtatim eis honores, Sanctis deferri ſoliti, diſcuſſionibus multis præviè haud adhibitis, nec juris, quæ poſteà ſapientiſſimè introductæ fuerunt, formulis præmiſſis, deferebantur.*

& cultum annuum obtinuit, honoratur.

22 *Imò verò ſeculis, ab ætate noſtra haud adeò remotis, cùm jam dudùm uſus Servos Dei non priùs, quàm cùm diligentiſſimè juxtà ac rigidiſſimè eorum cauſæ fuiſſent diſcuſſæ, ſolenni ritu in Sanctorum Album referendi fuiſſet inductus, ſubinde etiam eſt factum, ut, qui multis in vita ac ſtatim poſt mortem inclaruerant miraculis, honorem illum, vix uno alterove poſt obitum elapſo anno, fuerint adepti.*

AUCTORE C. B.

A *adepti. Sic, ut hîc unum ſaltem è multis, quæ afferri poſſent, rei hujus exemplis lectori ob oculos ponam, S. Petrus martyr, cùm anno 1252 ab impio ſicario fuiſſet occiſus, anno proximè ſequenti multis miraculis illuſtris ſanctorum Martyrum numero ab Innocentio IV, ſummo Pontifice, fuit adſcriptus. Cùm itaque hæc ſic habeant, ac* S. Ballianus, *ut ejus è Synaxario Sirmondiano num. 4 hùc tranſcriptum elogium in fine teſtatur, infinita & poſt mortem & in vita, ſanctè acta, patrârit miracula, enimverò, fuiſſe illi ædem ſacram, cùm uno dumtaxat alterove anno exceſſiſſet è vivis, à Marciano credam, incredibile nemini debet videri. Nec tantùm Sanctus, cùm breve tantummodò, poſtquam vitam hanc mortalem cum immortali commutârat, temporis ſpatium eſſet elapſum, æde ſacra ſibi exſtructa, verùm etiam feſto, quod celebratum in hac annuatim fuerit, honoratus fuiſſe videtur. Certè annuam ejus feſtivitatem fuiſſe ſaltem ibidem aliquando celebratam, fidem facit ſuprà relatum, quo in Synaxario Sirmondiano ornatur, elogium, quod ſtatim atque* S. Balliano *templum in Deutero fuiſſe exſtructum, ſub finem narravit,* σύναξιν *ejus ſeu feſtivitatem ibidem celebrari, ſubjungit.*

DE S. CERBONIO EP. CONF.

VERONÆ IN ITALIA

SYLLOGE.

B E

Memoria in Faſtis ſacris, cultus eccleſiaſticus, tempus ſedis.

FORTE SUB SEC. V FINEM *Sanctus, qui à tempore immemorabili Veronæ colitur,*

DUos hoc die Martyrologium Romanum hodiernum annuntiat Cerbonios, alterum Populonienſem in Hetruria, alterum Veronenſem in Venetorum in Italia dominio epiſcopum. De priori, quòd veroſimiliùs altero ſit minùs antiquus, mox pòſt acturi, de poſteriori nunc agimus. Unus hic eſt è triginta ſex antiquiſſimæ juxtà ac notiſſimæ civitatis Veronenſis præſulibus, quos hæc veluti Sanctos veneratur. Nullus quidem ex his præter S. Zenonem, Operi noſtro ad XII *Aprilis diem jam inſertum, Uſuardi Faſtis ſacris, quibus ſolis olim Romana Eccleſia utebatur, invenitur adſcriptus; verùm, etſi id ita ſit, fuerunt tamen illi omnes triginta ſex epiſcopi, ut illuſtriſſimus Auguſtinus Valerius, Veronenſis & ipſe epiſcopus, in antiquis eccleſiæ ſuæ Monumentis, apud Venetos anno 1576 in lucem emiſſis,*

C *fol. 1 & ſeqq. ex Veteri Martyrologio ac ſeculi* XV *ſcriptoribus probat, cultu publico à tempore immemorabili gaviſi; hinc autem, ni fallar, potiſſimùm eſt factum, ut ex iiſdem ſanctis triginta ſex Epiſcopis, cùm jam horum plures Martyrologio ſuo, Venetiis itidem biennio dumtaxat pòſt ibidem edita, quæ mox memoravi, eccleſiæ Veronenſis monumenta vulgato, Galeſinius inſcripſiſſet, omninò viginti tres ac nominatim* S. Cerbonius, *qui etiam* Cerbonus *vocatus invenitur, in Mrl. Rom. hodiernum fuerint deinde illati.*

eodemque, quo Faſtis ſacris inſcribitur,

2 *Certè hic ſanctus Veronenſis Epiſcopus, qui à Martyrologio Romano, Antverpiæ anno 1586 Chriſtophori Plantini typis excuſo, adhuc exſulat, in eodem deinde Mrl., quod auctum & emendatum Antverpiæ pariter apud Joannem Moretum 1591 prodiit, paucis hiſce verbis* Veronæ item Cerbonii epiſcopi *hodie annuntiatus comparet; ut vel hinc* S.Cerbonium, *Veronenſem epiſcopum, certè ante annum 1580 Mrl. Romano non fuiſſe inſcriptum, haud temerè credi queat, utque proinde huic illum recenter fuiſſe adjectum, Caſtellanus in Nota, ad Martyrologii ſui Univerſalis, in quo* S. Cerbonium *hodie memorat, marginem appoſita, rectè obſervet. Verùm an rectè pariter, non fuiſſe ab iis, qui* S. Cerbonium *in Mrl. Rom. hodiernum intulêre, in emortualem ejus diem inquiſitum, ibidem adjungit? Id equidem aſſeverare non auſim; aſt, utcùmque res habeat, Galeſinius jam anteà eodem, quo Mrl. Rom.,* X *Octobris die* S. Cerbonium *in Mrl. ſuo commemorârat ſequentem in modum:* Veronæ item ſancti Cerbonii epiſcopi, qui propagandæ diſciplinæ Euangelicæ ſtudioſus, ſapientiæ laude clarus, Veronenſi eccleſia religioſè adminiſtrata, magna cum teſtificatione ſanctitatis quievit in Domino. *Adhæc non tantùm Ferrarius, qui in ſuo Sanctorum Italiæ Catalogo* Cerbonium *recenſet, ad* X *Octobris diem pariter id facit, verùm etiam, ad Superos hoc ipſo die illum migrâſſe, Auguſtinus Valerius diſertè affirmat, huncque deinde in Veronenſibus epiſcopis tom. 5 Italiæ ſacræ ſecutus eſt Ughellus.* F

x, ut apparet, Octobris die obiit,

3 *Locus, quo, quod dixi, Auguſtinus Valerius affirmat, fol. 38 apud eum occurrit in* S.Cerbonii *elogio ſeu, uti abs illo vocatur, Hiſtoria, ſequentibus hiſce verbis concepta:* Cerbonius, Veronæ epiſcopus, vir fuit Euangelicæ diſciplinæ propagandæ incredibili ſtudio inflammatus & mirabiliter extirpandis hæreſibus deditus: cum ſapientia eloquentiam ita conjunxit, ut magnam apud univerſum Veronenſem populum prudentiæ & ſanctitatis famam ſuo tempore fuerit conſecutus. Senio confectus obiit ſexto idus Octobris, *id eſt,* X *menſis hujus die,* magnum ſuarum virtutum deſiderium relinquens. Sepultus fuit in baſilica ſancti Proculi. *Ita ſcriptor, poſtremò laudatus; cùm autem antiquum, ex eccleſiæ cathedralis Veronenſis membranis Martyrologium, in quo triginta ſex ſanctorum Veronenſium Epiſcoporum nomina repererit deſcripta, Operis ſui initio laudet, ex eo veroſimiliter, quod in Mrl. illo* Cerbonii *nomen ad* X *Octobris diem invenerit deſcriptum, die iſthoc obiiſſe*

AUCTORE C. B.

obiiſſe Sanctum, in jam dato ejus elogio ſeu Hiſtoria affirmârit. Utut ſit, S. Cerbonius die x Octobris obiiſſe in vetuſta quoque S. Proculi propè Veronam eccleſiæ tabella apud Onuphrium Panvinium lib. 4 Antiquit. Veronenſium cap. 3 aſſeritur; cùm autem ſic habeat, nec monumentum ullum, quod alio die Sancti obitum conſignet, reperiatur, tum re etiam ipſa vitam hanc mortalem cum immortali cum commutâſſe, ex omnibus modo allegatis ſat probabile apparet. Proximum eſt, ut nunc in annum ſeu potiùs (hunc enim utcùmque vel conjectando etiam in ſpiſſiſſimis, quibus undequáque res, ad antiquos Veronenſes epiſcopos ſpectantes, involutæ ſunt, tenebris aſſequi quis queat?) in ſeculum, quo S. Cerbonius ſeu obierit ſeu ſedem epiſcopalem Veronenſem occupârit, inquiramus, aut ſaltem nec id certò aſſignari poſſe, oſtendamus.

ſedem Veronenſem non ſec. VIII ſeu, ùt Ferrarius tradit,

4 Ferrarius, qui, quemadmodùm jam indicavi, in ſuo, quo Italiæ Sanctos complectitur, Catalogo S. Cerbonium hodie ſignat, ibidem ſimul ſuppeditat modò hic recitandum, quo illum exornat, elogium, ex elogio, quod ſuprà ex Auguſtino Valerio tranſcripſi, magnam partem deſumptum hiſque verbis conceptum: Cerbonius epiſcopus Veronenſis XXXIV S. Annoni, cùm eloquentiâ, doctrinâ & vitæ probitate præſtaret, ſubrogatus eſt. Is Euangelicæ diſciplinæ propagandæ cupidiſſimus, ſedulam in ea re operam navavit, extirpandiſque hæreſibus maximè intentus fuit. Cùm itaque & doctrinâ & vitæ innocentis exemplo eccleſiam ſuam expurgâſſet, pluraque ſanctitatis reliquiſſet indicia, ad laborum præmium 6 Idus Octobris evolavit, in æde S. Proculi tumulatus. Quòd ſi itaque Ferrario ſtandum hic ſit, conſectarium erit, ut S. Cerbonius, utpote quem hic ſcriptor S. Annoni, circa annum 780, ùt in Opere noſtro ad XXIII Maii diem, quo de hoc ſancto Veronenſi Epiſcopo actum, ex Ughello in Epiſcopis Veronenſibus & Onuphrio Panvinio in Antiquit. Veronenſibus lib. 5, cap. 15 docuimus, è vivis ſublato, in ſedem Veronenſem ſucceſſiſſe, verbis jam datis prodat, certò hanc haud citiùs quàm cùm jam octavum æræ Chriſtianæ ſeculum multùm eſſet provectum ac proin ſeptimum penitus eſſet elapſum, occupârit.

poſt S. Annonem,

5 Verùm in Veronenſium, quem Ughellus tom. 5 Italiæ ſacræ, per Coletum auctæ, à col. 678 exhibet, epiſcoporum elencho col. 696 proximè ante S. Simplicium, qui, ùt ibidem aſſeritur, circa annum 490 floruit, ponitur S. Cerbonius; etſi autem elenchus ille à vero tempore & ordine, quo, qui ante S. Annonem, à Ferrario memoratum, ſedem Veronenſem occupârunt, epiſcopi vixerint ac invicem ſucceſſerint, plùs ſemel aberret, ac ubique ferè monumentorum antiquorum fide deſtituatur, in epiſcopis tamen, qui S. Annoni ſucceſſêre, plenior eſt ac magis probatus, quàm ut probabile fiat, locum hoſce inter proximè etiam poſt S. Annonem S. Cerbonio, contrà ac in dicto elencho fit, poſſe concedi. Petronium quidem, qui in hoc proximè ante S. Cerbonium ab Ughello locatur, ſeculo etiam IX ac proin poſt S. Annonem floruiſſe, Hieronymus Dalla Corte in Hiſtoria Veronenſi part. 1, lib. 4, pag. 197 & ſeq. tradit; aſt, quin hic à vero (Operis noſtri tom. 2 Septembris pag. 677 in ſancto illo Veronenſi Epiſcopo videſis) is ſcriptor longè aberret, dubitandum haud videtur. At verò, inquies, cùm S. Cerbonius, uti è jam dictis ſat probabile, ne dicam certum, apparet, ante S. Annonem, imò & ante annum 720, quo, ùt Ughelius docet, Paternus, proximus Annonis deceſſor, jam erat Veronenſis epiſcopus, ſedem Veronenſem occupârit, quo tempore quove ſeculo ad hanc fuit evectus?

ſed, uti ex antiquo documento hic adducto

6 Rhythmicam quamdam, quæ à Mabillonio primùm inter Analecta vetera tom. 1, pag. 371 & ſeqq. vulgata, poſt etiam inter ſcriptores Rerum Italicarum tom. 2, part. 2, col. 1095 fuit recuſa, Veronæ deſcriptionem auctor anonymus, regnante Pippino, Caroli M. filio, elucubravit; de hoc autem ſec. VIII documento, in quo SS. Euprepius, Dimidrianus, Simplicius, Proculus, Saturninus, Lucilius, Gricinus & Zenon exſtitiſſe octo primi eccleſiæ Veronenſis epiſcopi, hancque eo, quo hic recenſentur, ordine gubernâſſe traduntur, nobiliſſimus Scipio Maffeius tom. 5 Italiæ ſacræ auctæ ad Nicolaum Coletum col. 672, Ughellum aliosque, qui antiquorum Veronenſium epiſcoporum elenchos conſarcinârunt, monumento nullo niti, nec habere, ubi pedem figant, præfatus, ſic ſcribit: Mihi ergò nec vetuſtius nec ſincerius documentum uſque in hanc diem reperienti piaculum videretur ab anonymi traditione recedere; præcipuè cùm & ſecundus teſtis adſit, qui annis plùs quàm ducentis hujus argumenti ſcriptores ceteros anteceſſit; nempe Joannes, eccleſiæ Veronenſis diaconus, qui in imperiali, quam exaravit, Hiſtoria nunc deperdita primos octo Veronenſium præſules iiſdem nominibus ac eodem prorſus ordine recitabat, ùt ex Panvinio Antiquitatum Veronenſium lib. 4, cap. 3 diſcimus, qui eam chronicam legerat.

probatur, poſt S. Zenonem

7 Ita laudatus Maffeius, qui, poſtquam deinde, S. Proculum & S. Lucilium, quorum alter quartus, alter ſextus eccleſiæ Veronenſis epiſcopus exſtitiſſe in dicta Veronæ deſcriptione aſſeritur, ſec. IV ſediſſe probavit, mox etiam duos Zenones perperam à Baronio ſtatui ac S. Zenonem, qui octo primorum Veronenſium epiſcoporum ultimus in eadem Veronæ deſcriptione recenſetur, præfato etiam ſec. IV, ſed ad finem jam vergente, floruiſſe oſtendit; cùm autem ſic habeat ac eruditiſſimo Maffeio, qui à deſcriptione illa ſeu ab octo primorum, quæ huic intexitur, epiſcoporum Veronenſium ſerie, per ſcriptorem anonymum tradita, recedere piaculum exiſtimavit, hîc ſtandum appareat, conſectarium fit, ut S. Cerbonius, utpote qui in ſerie illa ſeu inter octo primos Veronenſis eccleſiæ epiſcopos locum haud habeat ac proin poſt horum ultimum Zenonem, ſub ſec. IV finem vitâ functum, ſediſſe ſit dicendus, non niſi poſt ſec. IV aut certè non diu ante ſec. V floruerit. Aſt num re etiam vera Sanctus vel finito propemodùm ſec. IV, vel ſec. V jam currente vixit? Auguſtinus Valerius Veronenſis epiſcopus, ſuprà plùs ſemel jam laudatus, in dictis eccleſiæ ſuæ Monumentis ante folium primum exhibet expanſum epiſcoporum Veronenſium Catalogum; in hoc autem proximè poſt S. Zenonem, qui, ùt dictum, ſub ſeculi IV finem floruit Veronenſiumque octavus exſtitit epiſcopus, ſignatur Cerbonius; ut hic, ſi Catalogo illo ſtandum ſit, vel ſec. IV jam exeunte, vel V dumtaxat ineunte Veronenſem cathedram occupârit.

8 Verùm, præterquam quòd is in ipſiſmet octo

veroſimiliterque vel v vel vi vel vii ſec. occupavit

octo primis eccleſiæ Veronenſis epiſcopis cum ſuprà laudata Veronæ deſcriptione ſeu cum illorum, quam hæc complectitur, ſerie aliiſque propemodùm omnibus eorumdem catalogis pugnet, ex iis, quæ apud nos de S. Zenone ad xii Aprilis diem, quo hic colitur, & apud Ughellum tom. 5 Italiæ ſacræ auctæ col. 693 in Syagrio proferuntur, fuiſſe hunc, non autem S. Cerbonium, proximum S. Zenonis in ſedem Veronenſem ſucceſſorem, veroſimilius apparet. Adhæc tempus, quo S. Cerbonius ac plerique alii Veronenſes epiſcopi, ab Ughello inter S. Zenonem & Paternum ſeu ſeculum iv inter & viii notati, in vivis exſtiterint ac quinam ex illis invicem ſucceſſerint, è fidei probatæ documentis, uti ipſemet Ughellus col. 692 in S. Probo poſt Panvinium fatetur, haud conſtat. Itaque, etſi quidem, vel v, vel vi, vel vii ſec. ſediſſe S. Cerbonium, ob jam ſuprà dicta veroſimile autumem, anne tamen id haud diu admodùm poſt S. Zenonis obitum ſeu ſec. iv exeunte, currenteve v, an contrà altero è binis ſeqq. ſecc. habuerit locum, pro certo aſſeverare non auſim. Aſt, etſi ſic habeat, Cerbonium tamen ſub ſec. v finem obiiſſe, ſuprà in margine, adjecto dubitantium vocabulo fortè, indicavi, quòd ab Ughello proximè ante S. Simplicium, quem circa annum 490 floruiſſe, ait, ſignetur, quodque, ubi is ſcriptor erroris, uti hic ſit, convinci haud poteſt, Veronenſium epiſcoporum, quem contexuit, ordini potiùs, quàm ſcriptoribus aliis, adhærere voluerim, ſecùs ſine hæſitatione facturus, ſi lux clarior, quâ ſedis mortiſve S. Cerbonii epocha certiùs ac propiùs determinari queat, aliquando affulſerit.

B

AUCTORE C. B.

tumulumque in Veronenſi S. Proculi eccleſia nactus aſſeritur.

9 Ceterùm Auguſtinus Valerius, mox iterum laudatus, qui, S. Cerbonium Veronæ in S. Proculi eccleſia eſſe ſepultum, in ejus elogio, ſuprà huc tranſcripto, tradit, in præfato ſuo Opere pag. 3 versâ affert duas Veronenſis S. Proculi eccleſiæ inſcriptiones, alteram è tabula lapidea, alteram è tabula vetuſta membranacea acceptas, in quibus, ſervari ſeu quieſcere ibidem ſacra S. Cerbonii ac aliorum aliquot Sanctorum corpora aſſeritur. Eò pro ambabus, quarum etiam prior apud Onuphrium Panvinium lib. 4 Antiq. Veronenſium cap. 3 videri poteſt, brevitatis causâ ſtudioſum lectorem remitto, qui etiam, quod de S. Cerbonii aliorumque Sanctorum corporibus Veronæ in S. Proculi eccleſia quieſcentibus ſeu ſervatis in duabus dictis inſcriptionibus traditur, ab eodem Auguſtino Valerio in reliquiarum, Veronæ aſſervatarum, indice, quem hic ſcriptor in dicto ſuo Opere etiam ſuppeditat, pag. 86 confirmatum aut, ſi mavis, denuò aſſirmatum inveniet. Alia, quæ de S. Cerbonio hic diſſeram, nuſpiam occurrunt, nec eſt, cur id mirum cuipiam appareat, cùm plurimorum, qui ante annum 760 floruerunt, epiſcoporum Veronenſium geſta obſcuriſſima eſſe & incerta, nimiaque jam vetuſtate ac majorum fatali ignaviâ, tenebris vetuſtatis oppreſſa, Onuphrius Panvinius, Ughello aliiſque paſſim Italiæ ſcriptoribus ab eo haud diſſentientibus, lib. 4 Antiq. Veronenſium conqueratur.

E

DE S. CERBONIO EP. CONF.

IN ILVA HETRURIÆ IN MARI THYRRENO INSULA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Sancti memoria in Faſtis ſacris, cultus in Italia, itemque, quò aliquot inde tranſlatæ fuerunt ejus reliquiæ, in Galliis & apud aliquot canonicos Regulares.

C

F

VEROSIMILIUS ANNO DLXXV.

Sanctus, qui in inſula Ilva potiùs, quàm Populonii annuntiandus videtur,

PRæſules tres, Regulus videlicet, Felix & Cerbonius, qui ex Africa exſules ſanctitate in Tuſcia ſeu Hetruria claruère, in Faſtis ſacris non paucis memorantur. De duobus prioribus ad i Septembris diem, quo coluntur, jam egimus. De tertio, quòd hodie Mlr. Romano inſcribatur, tractaturi modò ſumus. Etſi hic hodie in Lucenſi & Antverpienſi apud Florentinium Hieronymianis majoribus apographis haud memoretur, in Corbeienſi tamen apud eumdem Florentinium majori itidem Hieronymiano apographo recenſetur hoc modo: Natalis S. Cerbonii in Populonio. Iſti porrò Corbeienſi accedunt Florentinum ac alia nonnulla Uſuardina (neque enim ab ipſomet Uſuardo Sanctus celebratur) apud Sollerium auctaria, Florarium noſtrum Ms., Viola Sanctorum anno 1508 excuſa, Bellinus, Galeſinius, Maurolycus, ac denique præter alios martyrologos recentiores non paucos in Catalogo Sanctorum Italiæ Ferrarius. Ac Sanctus quidem ab omnibus jam memoratis ſeu Faſtis ſacris ſeu Faſtorum ſacrorum auctoribus vel Populonii vel abſque loci, cui attribuatur, deſignatione annuntiatur. Verum Caſtellanus, qui Mrl. Romanum ſecutus Populonii pariter Cerbonium in Mrl. ſuo Univerſali ſignârat, in hujus deinde Supplemento potiori jure eum in inſula Ilva annuntiandum pag. 714 obſervat; neque verò immeritò; etſi enim Cerbonius Populonii exſtiterit epiſcopus, non tamen ibidem, ſed in Ilva, Hetruriæ in mari Thyrreno inſula, mortalem hanc vitam cum immortali commutavit, uti ex ejus Actis ac Gregorio Magno Dialogorum lib. 3, cap. xi conſtat.

elogioque huc tranſcripto à Ferrario ornatur,

2 Porrò etſi omnia & ſingula, quibus Sanctus in Faſtis ſacris ſeu jam laudatis, ſeu aliis celebratur, elogia huc tranſcribere operæ pretium non putem, id tamen, quod Ferrarius ex Gregorio Magno & eccl. Canonic. Reg. Officio ſuppeditat, hic lectori, ut ſtatim à Comment. hujus initio qualemcùmque Sancti habeat notitiam, ob oculos pono. Sequentibus his verbis id concipitur: Cerbonius S. Reguli diſcipulus cum eo & aliis ex Africa in Hetruriam venit, ac cùm illum

AUCTORE C. B.

illum juſſu Totilæ (*Gothorum regis*) decollatum unà cum Felice diacono (*imò epiſcopo*) ſepeliſſet, Populoniam reverſus, epiſcopus ejus creatur. Qui cùm aliquot hoſpitio exceptos apud ſe, ne à Gothis interficerentur, abſcondiſſet, Totila jubente, Merulis loco ab Urbe ſeptem M. P. diſtante ferociſſimo urſo devorandus objicitur: qui è cavea eductus, ubi citato curſu ad ſanctum Virum perveniſſet, præter morem, cùm fame premeretur, demiſſo capite, pedes cœpit illius lambere non ſine omnium & regis ipſius admiratione, qui eum ſtatim reveritus dimiſit. Cùm autem poſtea advenientes Longobardi omnia ſibi obvia vaſtarent, Cerbonius cum ſuis in Ilvam inſulam evadens, cum ægritudine captus, ſibi migrandum eſſe intelligeret, clericis ſuis præcepit, ut corpus ſuum Populoniam in ſepulchro, quod jam ſibi vivens paraverat tumulandum deferrent: quibus ſe, quòd Longobardi regionem occupâſſent, excuſantibus, reſpondit, non eſſe, quòd ſibi timerent, ſi, citò corpore delato & ſepulto, ſtatim recederent. Cùm itaque obiiſſet VI Idus Octobris, clericis juſſa exequentibus, cùm copioſus imber toto illo
B lo maris ſpatio, quod inter inſulam & Populoniam eſt, deſcenderet, ne gutta quidem navim, in qua ſacrum corpus ferebatur, attigit. Eo ſepulto, ſtatimque juxta S. Epiſcopi præceptum abeuntibus, illicò Gommarus, Longobardorum dux ſæviſſimus, urbem invaſit.

è Populonienſi, in qua fuit ſepultus,

3 *Ilvæ inſulæ, in qua S. Cerbonius, cùm in eam, graſſantibus per Italiam Longobardis, migrâſſet, obiiſſe à Ferrario hic aſſeritur, reque etiam ipſa, ùt jam dixi, obiit, Baudrandus in Dictionario ſuo Geographico ſequentem, quam hic partim tranſcribo, præbet notitiam:* Ilva, inſula Italiæ Ptolomæo, Melæ & Plinio, qui addit, eam à Græcis Æthaliam vocari, nunc L'ELBA Italis, L'ISLE D'ELBE Gallis, eſtque in mari Tyrrheno contra Plumbinum urbem Hetruriæ, à qua diſtat decem milliaribus tantùm, ferro abundat, & ejus circuitus eſt quadraginta milliarium Italicorum, ut ego pluries vidi, ſuntque tantùm in ea quinque parochiæ, ultra Argoum-portum & Portum-longum arces. *Ita de inſula, in qua S. Cerbonius obiit, laudatus Baudrandus; quod autem ad Populonium ſeu Populoniam, ubi idem Sanctus noſter terræ, uti*
C *à Ferrario rectè etiam narratur, ex voluntate ſua fuit mandatus, jam ſpectat, civitatis hujus, quam S. Cerbonius, dum viveret, epiſcopali munere gubernavit, ad I Septembris diem in hiſtorico-critico de S. Regulo Commentario num. 3 è Baudrando etiam, per quem tribus dumtaxat à Plumbino, Hetruriæ ex adverſo Ilvæ inſulæ, uti ex hujus mox data notitia docemur, civitate, milliaribus locatur, notitiam jam dedimus, mox addentes, ſuſpicari nos, à vero aberrare eumdem geographum, dum Populonii, quam ibidem refert, everſionem eo tempore, quo Bernardus, Caroli Magni nepos, rex Italiæ anno 813 inauguratus annoque 817 è vivis ſublatus, in Italia regnavit, accidiſſe affirmat.*

civitate, per Græcos

4 *Suſpicioni anſam dederunt Annales, Eginhardi nomine citari ſoliti, qui ad annum* 809 *apud Cheſnium tom. 2, pag. 255 ſic habent:* In Tuſcia Populonium, civitas magna*, à Græcis, qui Ὀρεβιῶται (id eſt, montium incolæ) vocantur, deprædata eſt. *Orlendius quidem, Populonium à Niceta patritio Conſtantinopolitano, imperatoris Orientis duce, Italiæ regnum moderante Bernardo, Caroli Magni nepote, ac proin eo temporis ſpatio, quod ab anno 813 uſque ad annum 817 excurrit, exciſum fuiſſe, in Orbe ſacro & profano part. 2, lib. 3, cap. 43, num. 6 ſub finem, ſcriptoribus aliis ac nominatim Blondo & Leandro Alberto pro ſe allegatis, pariter affirmat, poſteà etiam, id à ſeſe ibidem demonſtratum, confidentiſſimè num. 8 pronuntians. Verùm, cùm nec à Blondo, nec à Leandro Alberto, nec ab ullis ſcriptoribus aliis, qui, Populoniam à Græcis tum fuiſſe exciſam, ſcribunt, teſtimonium ſeu documentum antiquum, è quo res conſtet, adducatur in medium, qui hanc ſolâ illorum, qui recentiores omnes ſunt, auctoritate ac fide ſuffultam pro demonſtrata habere Orlendius potuerit, haud ſatis perſpicio. Crediderit veroſimiliter, abſque unius ſaltem ſeu documenti ſeu ſcriptoris antiquioris auctoritate haud fuiſſe aſſertam. Utut ſit, Populoniam equidem ſub Bernardo, Italiæ rege, ſeu eo temporis ſpatio, quod ab anno 813 uſque ad annum 817 excurrit, à Græcis fuiſſe exciſam, veroſimile haud apparet. Tunc enim hoſce inter & Francos, qui Populonium, Longobardis ereptum, Pontifici Romano tradiderant, idque ſine bello everti haud ſiviſſent, bellum haud exarſit.* E

**al. maritima*

ſub ſec. IX initium,

5 *Fuit quidem eo tempore inter utramque gentem illam lis quædam de limitibus in Dalmatia exorta; verùm tota illa controverſa, uti apud Pagium in Criticis ad annum 817, num. IX & ſeq. videre licet, pacificè ex mutuo partium conſenſu ſine ulla ſanguinis effuſione aut bello fuit compoſita; contrà autem cùm anno 809, quo, qui tum floruit, Annalium ſuprà dictorum auctor, deprædatum fuiſſe à Græcis Populonium, memoriæ prodit, Francos inter & Græcos, uti idem Pagius in Criticis ad annum illum num. 9 docet, exarſerit, enimverò tum, non autem, Bernardo rege Italiam moderante, Populonii excidium eveniſſe, dictumque adeò, qui civitatem illam à Græcis deprædatam tum fuiſſe, dumtaxat ſcribit, auctorem hic, ùt nonnumquam fieri ſolet, minus aliquid, quàm ſignificatum voluerit, aſſeruiſſe, pro admodùm veroſimili habeo. Nec tantùm ante annum 813 ſeu Bernardi, regnare in Italia exorſi, epocham, verùm etiam diu ante annum 809, quo è dictis Populonii excidium veroſimillimè evenit, figendum id erit, ſi iis, quæ Ughellus tom. 3 Italiæ ſacræ auctæ col. 703 ſcribit, ſit ſtandum. Ibi e-* F *nim ſic habet:* Poſt S. Cerbonii exceſſum (*anno 575, ùt infrà videbimus, veroſimiliùs innectendum*) Longobardi Populoniæ intulerunt excidium, ùt refert idem M. Gregorius lib. 1, epiſt., oportuitque vacuam diu illam fuiſſe eccleſiam, cùm nec ibi ullus eſſet ſacerdos, qui ibidem, ùt ſuprà vidimus, divinum cultum promoveret.

non autem ſub ſeculi VI finem per Longobardos,

6 *Aſt, inquit in Orbe ſac. & prof. part. 2, lib. 3, cap. 43, num. 8 Orlendius ſuprà laudatus,* falſum eſt, exciſam tum fuiſſe à Longobardis Populoniam, neque id ex laudata Gregorii Magni epiſtola colligi poterat; ſed ſolùm ejus incolas, præſertim ſacerdotes catholicos, ita malè habitos à Longobardis, ut inde aufugerint, neque ullus eſſet eorum, qui curam gregis geſſerit. Propterea ſanctus Pontifex Balbino epiſcopo Ruſſellano mandavit, ut Populonienſem eccleſiam, ea tempeſtate paſtore viduatam & ſacerdotibus deſtitutam viſeret ordinaretque presbyteros alioſque ſacros miniſtros, qui ſacra Chriſtianæ Religionis iiſdem populis adminiſtrarent.

A rent. Ita ille, qui deinde, verba, quibus Gregorii Magni epiſtola, ab Ughello laudata, conſtat, tranſcribit, nihilque ex hiſce, quod & Ordinis S. Benedicti è Congregatione S. Mauri monachi, qui Pariſiis anno 1705 S. Gregorii Magni Opera & Vitam tomis quatuor edidère, ſeſe exiſtimâſſè, in ſuis in Epiſtolam illam tom. 2, col. 500 & ſeq. Notis haud obſcurè produnt, pro Populonii excidio Longobardis attribuendo ac ſtatim poſt S. Cerbonii exceſſum ſeu ſub ſec. VI finem ſtatuendo poſſe elici, rectiſſimè concludit.

excisa, Maſſam tranſlatus,

7 At verò, inquiet fortaſſis non nemo, quorsùm hæc de tempore, quo Populonium fuerit everſum? S. Cerbonii corpus in cathedrali Maſſana eccleſiæ ſub majori altari in arca marmorea requieſcere, Ughellus tom. 3 Italiæ ſacræ auctæ col. 702 affirmat; cùm id autem, uti paſſim putatur, è civitate Populonienſi, cùm hæc fuit excisa, ad Maſſànam unà cum ſede epiſcopali fuerit tranſlatum, enimverò, ut, quo tempore civitas illa fuerit everſa, noſcatur, non parùm ad inſtitutum noſtrum hic facere nemo non videt. Quare, cùm luctuoſus ille eventus, nec ſtatim poſt S. Cerbonii exceſſum B ſeu ſub ſec. VI finem, nec vel ſtante adhuc in Italia Longobardorum regno, vel etiam, ùt Coletus, qui Ughelli Italiam ſacram auxit, ibidem tom. 3, col. 703 abſque ullo vade antiquo tradit, anno 800, ſed, uti è jam dictis veroſimillimum apparet, anno 809 evenerit, conſectarium fit, ut tum quoque vel certè haud diu admodùm pòſt ſacrum S. Cerbonii corpus Populonio, ubi id primùm in ſepulcro, quod Sanctus, dum adhuc eſſet in vivis, ſibimetipſi, Gregorio Magno teſte, juſſerat parari, fuerat humatum, ad civitatem Maſſanam fuerit tranſlatum.

cultu ibi aliiſque Italiæ locis,

8 Nec dubitandum apparet, quin à tempore, quo id factum, S. Cerbonius ibidem in cathedrali eccleſia, quæ, ùt Ughellus tom. 3 Italiæ ſacræ auctæ col. 702 docet, ſub S. Cerbonii patrocinio exiſtens, ſacras ejus exuvias ſub altari majori, ùt jam dictum, aſſervat, ſatiſque, utut ſtructuræ antiquæ, ampla eſt & pulchra, inſigni fuerit cultu eccleſiaſtico gaviſus atque etiam gaudere hodieque pergat. Hic porrò ad alias etiam eccleſias ſeſe extendit. Florentinius, apud quem, ùt jam docui, C in Corbeienſi Hieronymiano apographo S. Cerbonius hodie annuntiatur, ita deinde in notis ſuis ſcribit: Addit M. Corbeienſe ad calcem hujus laterculi memoriam S. Cerbonii, epiſcopi Populonienſis, qui in noſtro & Antverpienſi deſideratur; quamvis in eccleſia, majori ſcilicet Lucenſi, cujus uſui fuerunt libri noſtri, S. Cerbonii memoria celebris ſit, & prope urbem Lucam eccleſia S. Cerbonio dicata exiſtat, penes quam dudum ſacrarum virginum parthenopeum fuit, nunc reformatorum S. Franciſci aſceterium perdurat. Sanctus itaque non modò Maſſæ, verùm etiam, uti ex hiſce Florentinii verbis nemo non concludet, Lucæ & in ejus vicinia cultu eccleſiaſtico afficitur, idque aliis etiam Italiæ, ac potiſſimùm Etruriæ locis fieri, mihi ſat veroſimile facit inſignis Viri ſanctitas, ab ipſomet Gregorio Magno, ùt infrà ex ipſiſmet hujus verbis videre licebit, celebrata.

9 Neque intra Italiæ fines, ubi etiam Officio eccleſiaſtico à Regularibus Congregationis S. Salvatoris canonicis S. Cerbonius quotannis colitur, eccleſiaſticus ejus cultus ſeſe continuit. Id è jam nunc dicendis pateſcet. Molanus in ſuo Uſuardi Martyrologio, Lovanii anno 1568 typis excuſo, characteribus aliis, quàm quibus Sanctos, ab ipſòmet Uſuardo memoratos, celebrare ſolet, Cerbonium hodie ſic annuntiat: Sancti Cerbonii, epiſcopi & confeſſoris; ac dein ad XVII menſis hujus diem ſpeciei ejuſdem characteribus ita memorat; Sancti Cerbonii, Populonienſis epiſcopi, cujus reliquias attulit frater Robertus Piſanus; Caſtellanus autem, cùm poſtremam hanc Sancti noſtri annuntiationem, quam Molanus ad X Octobris diem, verbis hiſce cujus reliquias &c omiſſis, ſuppeditat, ac deinde, vocibus iiſdem additis, ad XVII menſis ejuſdem diem repetit, vidiſſet, in adjecto ad Martyrologium ſuum Univerſale Supplemento pag. 714 monet, ut ad S. Cerbonii, quam ibidem ſuppeditàrat, annuntiationem ſequentia hæc in margine adſcribantur verba: Cujus aliquot reliquiæ ex Italia allatæ fuerunt per Robertum Piſanum, Pariſiis S. Mariæ canonicum, qui illas eccleſiæ huic dono dedit, ubi feſtum ejus celebratur proximo poſt S. Dionyſii Octavam die, quo illud in prima ſua Uſuardi editione Molanus ex antiqui eccleſiæ illius Martyrologii extracto ſeu exemplari, vocabulo NOBIS, quod ibidem poſt vocem ATTULIT legitur, vocemque NOSTER, in NR contractam, quæ ibidem exſtat ac quam legere non poterat, omiſſo, repetiit; quod fecit, ut ab iis, qui Martyrologii illius archetypum haud viderunt, canonicus ille pro monacho acciperetur.

AUCTORE C. B.

uti etiam in Pariſienſi S. Mariæ, quò aliquæ ejus reliquiæ

E

fuerunt allatæ,

10 Ita laudatus martyrologus, qui, quamvis quo ſeculo quove anno, quod maximè cuperem, ſacræ aliquot, ùt memorat, Sancti noſtri exuviæ ad Pariſienſem S. Mariæ eccleſiam fuerint allatæ, haud addat, ſolius tamen prioris ſeu, quæ anno 1568 Lovanii prodiit, Uſuardi per Molanum editionis, in qua illud abs hoc martyrologo poſtridie Octavæ S. Dionyſii ſeu XVII Octobris die aſſertum ſeu repetitum ſit, rectè meminit. In poſterioribus enim annorum 1573 & 1583 Uſuardi per Molanum editionibus S. Cerbonius ad ſolam X Octobris diem, nulla omninò ejus ad XVII facta mentione, ſequentibus hiſce annuntiatur verbis: Sancti Cerbonii, epiſcopi & confeſſoris Populonienſis, cujus reliquias attulit ad Gallias frater Robertus Piſanus. Porrò F ex iis, qui, ſeu hac ſeu altera à Caſtellano memorata Molani annuntiatione decepti, Robertum Piſanum, eccleſiæ S. Mariæ Pariſiis canonicum, pro monacho, ùt Caſtellanus verbis jam nunc recitatis ait, accepère, exſtitiſſè etiam videtur Adrianus Bailletus. Dici enim, cùm Populonium fuiſſet exciſum, fuiſſè inde S. Cerbonii corpus ablatum ac in Gallias, curante Religioſo, nomine Roberto Piſano, portatum, tom. 3 Vitarum in Octobri col. 154 ad Vitæ S. Cerbonii calcem affirmat. Nec tantùm Pariſienſem illum canonicum pro religioſo ſeu monacho, verùm etiam S. Cerbonii reliquias, quarum dumtaxat partem in Gallias fuiſſè delatam, Molanus, utpote antiquum, in quo id tantummodò, uti è proximè recitatis Caſtellani verbis apparet, tradebatur, Mrl. indubiè ſecutus, ſignificare intenderit, pro integro Sancti corpore è dicta Molani annuntiatione malè intellecta perperam accepiſſe videtur.

11 Ubi enim, in Galliam Sancti corpus tranſlatum dici, loco mox citato aſſeruit, partem hujus in Pariſienſi S. Mariæ eccleſia

AUCTORE C. B.

eccleſia afficitur; quod & in variis Galliarum diœceſibus

exiſtere contendi, ſtatim adjungit, in eo etiam, ùt apparet, carpendus, quod ita, etſi etiam Pariſienſe anni, nî fallar, 1703 *aut certè, quo laudatum tertium Vitarum tomum edidit, anni* 1704 *Kalendarium Spirituale, in quo utroque*, S. Cerbonii *reliquias Pariſiis in S. Mariæ theſauro ſacro aſſervari, ad* XVII *Octobris diem diſertè notatur, in margine citet, pro dubio tamen, anne id ſit verum, à ſeſe haberi innuat. Verùm, etſi ſic habeat, rectè equidem*, S. Cerbonii *reliquias, quæ Pariſiis, utut veroſimillimè haud eò, contrà ac à nonnullis dici innuit, Populonio allatæ, haberi putantur, particularis cultûs, quo ibidem Sanctus quotannis gaudet, fundamentum eſſe, affirmat. Certè* S. Cerbonium, *qui, quemadmodùm Caſtellanus verbis ſuprà huc tranſcriptis docet, in Pariſienſi S. Mariæ eccleſia poſtridie Octavæ S. Dionyſii ſeu* XVII, *quæ hanc proximè excipit, Octobris die quotannis colitur, tum etiam in diœceſi Pariſienſi cultu annuo affici, fidem facit Pariſienſe, quod ad manum habeo, quodque eo die Officium de* S. Cerbonio *ritu ſimplici recitandum proponit, Breviarium. Porrò*, S. Cerbonium *in aliis etiam Galliæ diœceſibus ad eamdem* XVII *Octobris diem quotannis coli, laudatus Bailletus loco cit. etiam affirmat. Ac id quidem, quod hic, pluribus diverſarum eccleſiarum Breviariis adductis, probare haud vacat, ibidem juxta ac in diœceſi Pariſienſi non* X, *quo* S. Cerbonius *ſuprà adductis Faſtis ſacris inſcribitur ac, uti infrà docebo, obiit, ſed* XVII *Octobris die veroſimillimè idcircò fit, quòd tum reliquiæ ejus, à ſuprà memorato Roberto Piſano, Pariſienſi S. Mariæ eccleſiæ donatæ, ſolenni in hanc ritu olim fuerint illatæ. Ita autumare me facit Florarium noſtrum Ms., in quo ad* XVII *Octobris diem ſignatur* Tranſlatio ..... S. Cerbonii epiſcopi & confeſſoris in Galliam.

B

& apud aliquot canonicos Regulares ſit,

12 *Utut ſit, Sanctum equidem in Galliis cultu haud modico gaudere, è modò hic adductis ſatis ſuperque liquet; aſt, cùm ſic habeat, ac, ùt ſuprà vidimus, Sanctus quoque in Italia à Regularibus Congregationis S. Salvatoris canonicis quotannis colatur, ſciſcitabitur modò fortaſſis non nemo, an honore iſthoc pariter à Regularibus Congregationis Gallicanæ canonicis afficiatur. Editiones tres diverſæ, quibus anno* 1648, 1666 *&* 1758 *Sanctorum Proprium, ad canonicorum Regularium Congregationis Gallicanæ uſum, Pariſiis prodiit, ad manum mihi ſunt; in illis autem omnibus* S. Cerbonius *nuſpiam nominatur, nedum, ut Officio eccleſiaſtico vel ad* X *Octobris vel ad aliam quamcùmque anni diem colatur, præſcribitur. Anne forſan* S. Cerbonium *Ordini ſuo haud adſcribendum, Regulares Congregationis Gallicanæ canonici arbitrantur? Verùm Sanctus, qui, ùt dictum, à Regularibus Congregationis S. Salvatoris in Italia canonicis ad* X *Octobris diem quotannis colitur, diſertè in horum, quod ad manum mihi eſt, Proprio* canonicus Regularis *vocatur, idemque etiam in Regularium Congregationis Windesheimenſis canonicorum, quod mihi pariter ad manum eſt, Proprio ſit ad* XII *Octobris diem, quo abs hiſce, diem* X *&* XI *S. Joanne Bridlingtonienſi primaque S. Auguſtini tranſlatione occupantibus*, S. Cerbonius *colitur. Neſcio, an, ut Regulares poſterioris hujus Congregationis canonici Ordini ſuo* S. Cerbonium *adſcriberent, Regularium Congregationis S. Salvatoris, qui id è jam dictis faciunt, canonicorum exemplo fuerint impulſi.*

C

D

etſi interim Sanctus extiſſe

13 *Certè in canonicorum Regularium Congregationis Windesheimenſis, quod penes nos exſtat, Breviario pergameno, ſec.* XV *aut aliquanto adhuc citiùs conſcripto, nuſpiam locum habet* Cerbonius; *verùm, utcùmque habeat, Regularibus equidem Congregationis Windesheimenſis canonicis duarum adhuc aliarum Congregationum, Lateranenſis videlicet & S. Crucis Conimbricenſis, Regulares canonici, utpote non magis, quàm qui Congregationis Gallicanæ ſunt, in ſuis mihi prælucentibus anni* 1635 *& anni* 1648 *Sanctorum Propriis* S. Cerbonium *memorantes, haud ſuffragantur. Nec, ùt apparet, Conſtantinus Ghinius, utut ipſemet Regularis Congregationis S. Salvatoris canonicus, multum iiſdem favet. Etſi enim hic in ſuis Sanctorum Canonicorum Natalibus* S. Cerbonium *hodie ſignet, eum tamen nec* Canonicum Regularem *appellat, nec quidquam, quo, canonicum Regularem exſtitiſſe, vel utcùmque inſinuet, in ſat prolixo, quo Sanctum exornat, elogio in medium adducit, ubi tamen S. Joannem, Bridlingtonienſem in Anglia canonicum Regularem, quem hodie quoque cum pluribus aliis Faſtis ſacris celebrat, noſque hic etiam ſumus daturi*, Canonici Regularis *nomenclatione diſertè diſtinguit.*

E

canonicus Regularis haud videatur.

14 *Et verò nihil uſpiam invenio, quod adſtipuletur iis, qui* Canonici Regularis *titulum* S. Cerbonio *attribuunt, neque etiam ipſa Sanctum haud exſtitiſſe canonicum Regularem, haud difficulter quiſque fatebitur, qui, quæ Corbinianus Khamm in Hierarchiæ Auguſtanæ part. 3 Prodromo de primæva Canonicorum Regularium origine ſcribit, attentè expenderit. Aliquamdiu quidem Sanctus, cùm jam S. Regulus, cum quo & S. Felice in Italiam venerat, à Totila, Gothorum rege, fuiſſet occiſus, Populonii, quò tum ſeceſſerat*, Domino die ac nocte ſine querela in eccleſia beatæ Mariæ ſemper Virginis ſub Florentio epiſcopo ejuſdem civitatis Populonii, qui illo tempore præerat, *ſerviiſſe in ſua, de qua § ſeq. ſermonem inſtituemus, Vita apud Ughellum tom. 3 Italiæ ſacræ, à Coleto auctæ, col. 705 narratur; verùm, etſi quidem*, Cerbonium *ſub epiſcopo Florentio aut, ſi velis, ſub præſulis hujus moderamine ac diſciplina vitam aliquamdiu exegiſſe, ita indicetur, nihil tamen omninò, è quo id vel religionis emiſſis votis vel quâpiam, unde* Canonicus Regularis *dici queat, regulâ ſervatâ, feciſſe illum colligas, adjungitur. Nec* Cerbonium, *quòd equidem illum vel Regulam hujuſmodi ſervâſſe, vel tria Religionis vota nuncupâſſe, probari haud queat, canonicis Regularibus rectè accenſeas, etſi etiam ſit, cur in Africa, priuſquam ibi crearetur epiſcopus, ſub S. Reguli moderamine ac diſciplina aliquamdiu vixiſſe credatur. Sed hæc, ut meum de* Canonici Regularis *titulo, qui* S. Cerbonio *tribuitur, ſententiam utcùmque aperirem, jam dixiſſe contentus, ad ea, quæ § ſeq. dicere conſtitui, jam progredior.*

F

* * * * *
* * * *
* * *
* *
*

§ II.

A

AUCTORE C. B.

§ II. È Sancti, quæ exſtant, Vitis, quænam edenda; quæ certa in hac ſunt, ab aliis haud paris fidei ſecernuntur, nonnullaque, in S. Regulo jam diſcuſſa, compendio exhibentur.

E duabus, quarum juxtà ac alterius Orlendius hic meminit,

VAria jam prodiiſſe, plurimùm adulterata & corrupta, S. Cerbonii *ſeu* (Cerbo *enim etiam* & Cerbonus *vocari Sanctus invenitur*) Cerbonis *Acta, Orlendius in Orbe ſacro & profano part. 2, lib. 3, cap. 43, num. 7 præfatus, ita deinde proſequitur:* Ejus (S. Cerbonii *nimirum*) Vita adhuc inedita exſtat in Bibliotheca Vaticana cod. 6453, quam citat Floravantes Martinellus fol. 99 ſui libri, cui titulus eſt: Roma ex ethnica sacra. Hanc quoque aſſervari in tabulario Metropolis (*Senenſis*) prodit Ubertus

B

Benevolentius; immò vult, meliorem eſſe illâ, quæ in bibliotheca Vaticana reperitur, cùm iſta ex Senenſi deſcripta eſſe videatur. Aliam pariter citat Baronius in Notis ad Martyrologium Romanum die x menſis Octobris, eamque præfatus Benevolentius cum neutris concordare exiſtimat; ipſe verò aliam vulgavit, excerptam ex tabulario eccleſiæ metropolitanæ Senenſis, fol. 12. ſignat. num. 108, quam Ughelli continuator nuper edidit in Additionibus ad tom. 3 Italiæ ſacræ in Populon. & Maſſenſ. Epiſcopis. *Ambæ Sancti noſtri Vitæ, quarum præter tertiam, à Baronio memoratam, Orlendius hic meminit, in Muſei noſtri ſupellectile litteraria etiam ſervantur. Ac prior quidem, ſeu quæ nondum typis integra fuit vulgata, ex eodem, in quo illam exſtare, idem Orlendius hic ait, codice Vaticano 6453, poſterior verò ſeu quæ tomo 3 Italiæ ſacræ auctæ à col. 703 exſtat inſerta, è Ms. Membranaceo eminentiſſimi Cardinalis Barberini Legendario F. 284 notatur accepta.*

C

Sancti Vitis prior, hactenus inedita, apud nos etiam exſtat.

16 Tam in hac, quàm in illa, eadem ferè, ſi rem ipſam ſpectes, narrantur. Nec ſcio, an quidquam notatu admodùm dignum, quod pariter in duabus hiſce lucubrationibus non legatur, Sancti noſtri Vita, à Baronio memorata, ſuppeditet. Hanc quidem cùm neutra ex aliis jam dictis, quarum etiam meminit, Sancti noſtri Vitis concordare, Benevolentius, ùt verbis mox datis docet Orlendius, exiſtimavit; verùm ei hac in re abſque ſcrupulo aſſentiri haud queo, quòd, cùm lucubratio illa, ipſomet, in cujus Bibliotheca exſtabat, teſtante Baronio, à vocibus Vir venerabilis &c *inchoaretur, ac ferè etiam abs hiſce undecimum, quod à nonnullis etiam* S. Cerbonii Vita *vocatur, Gregorii Magni Dialog. lib. 3 caput inchoetur, dubitandum appareat, an in illa pariter non legantur ferè omnia, quæ in hoc, nihil omninò, quod in duabus dictis Sancti noſtri Vitis non narretur, complectente, referri inveniuntur. Utut ſit, cùm Vitam equidem, à Baronio memoratam, videre hactenus haud licuerit, pluribus de hac miſſis, de ſolis duabus aliis Sancti noſtri Vitis, quarum, ùt dixi, alteram typis jam vulgatam, alteram Ms. habemus, ſermonem modo inſtituamus, ac in ambarum, ab auctoribus anonymis ſcriptarum, ætatem ac fidem inquiramus. Priorem, quam Nicolaus Coletus Italiæ ſacræ auctæ à col. 703 inſeruit, fuiſſe ante Caroli Magni tempora ſcriptam, Ubertus Benevolentius, uti ipſemet Italiæ ſacræ auctæ loco mox cit. prodit, exiſtimavit.*

Hæc aliaque jam edita, quæ, quamvis fortè ſec. x haud antiquiores, in nonnullis tamen

17 Aſt, an hæc à veritate haud deviet opinio, Limpenus in ſuo apud nos ad 1 Septembris diem hiſtorico-critico de S. Regulo Comment. num. 20 dubitavit; neque verò immeritò; in tota enim lucubratione illa nihilomninò occurrit, è quo, non fuiſſe aliquamdiu etiam poſt annum 814, Carolo Magno emortualem, exaratam, indubitanter poſſit concludi. Nec ſcio, an falſitatis poſſet convinci, qui eam ſec. x haud antiquiorem pronuntiaret. Et verò is, à quo fuit conſcripta, haud parùm ſeſe à S. Cerbonii *ætate fuiſſe remotum, ipſemet prodit, initio ſic ſcribens:* Beatus ..... Cerbonius, ſicut priſci Catholici Viri tradiderunt, ex Africa regione oriundus fuit. *Verùm, etſi ſic habeat ac proin Vita illa, quod & de altera hactenus inedita (neque enim ullum, quod hanc illa antiquiorem probet, argumentum adducas) eſt dicendum, non priùs etiam, quàm cùm jam* x *æræ Chriſt. ſeculum eſſet in curſu, in litteras fuerit conjecta,*

E

ambæ tamen non pauca, quæ vel fidem indubitatam merentur, vel ſaltem rejicienda, tamquam certò falſa, non ſunt, complectuntur. Ac non minùs quidem, quæ de miraculo, quo S. Cerbonius, *immani urſo Totilæ Gothorum regis juſſu objectus, evaſit illæſus, quàm quæ de Sancti in Ilva, maris Thyrreni inſula, quò ſeſe, Longobardis per Italiam longè latéque graſſantibus, receperat, è vivis exceſſu, facta in conditorio, quod ſibi Populonii paràrat, ſepultura, miraculoque hanc comitato memoriæ produnt, fidem ſanè indubitatam merentur*

fidem indubitatam merentur, nec à veri ſpecie

18 Omnia enim & ſingula è Gregorii Magni, qui eodem, quo S. Cerbonius, *ſec.* VI *floruit, eaque partim è Venantio Lunenſi epiſcopo, viro utique fide digniſſimo, partim è teſtibus oculatis audierat, ſunt deprompta; quod autem ad reliqua, quæ in iiſdem Vitis narrantur, jam ſpectat, illa harum auctores partim ex antiquioribus S. Reguli Actis, partim ex traditione (neque enim illos quidquam è proprio ſuo ingenio finxiſſe, ſuſpicandum reor) accepiſſe videntur. Ita autumo, quòd, dum biographorum illorum alter, qui Vitam jam editam contexuit, de regione, è qua* Cerbonius *oriundus ſit, loquitur, tradidiſſe*

F

hanc priſcos Catholicos viros, ſuprà hùc tranſcriptis verbis affirmet, quódque deinde, dum de S. Reguli martyrio & ſepultura ſermonem inſtituit, ſequentem id faciat in modum: Illo namque in tempore Totila rex perſidus crudeli examinatione cum ſatellitibus ſuis Gothis Italiam devaſtabat; beatum verò Regulum, ſicut in Digeſtis ſuis legitur, capitali extraxit * ſententia. Cerbonius verò & Felix ſanctiſſimi epiſcopi cadaver ſui magiſtri & archiepiſcopi mirificè ſepelierunt. *Etiamſi, an Sancti noſtri, in qua hæc leguntur, Vita ante Caroli Magni ætatem ſcripta ſit, Limpenus, ùt jam inſinuavi, dubitàrit, vetuſta tamen eſſe, quæ hic vocantur* Digeſta, *S. Reguli Acta, ac ex hiſce, quæ de ſancto iſthoc Martyre in Sancti noſtri, de qua hic loquimur, Vita alteraque in lucem nondum edita narrantur, haud dubiè eſſe accepta, loco ſuprà cit. ſibi habuit perſuaſum.*

*extinxit

19 Nec vero apparet abſimile, ea pariter,

AUCTORE C. B.

in nonnullis aliis recedunt, nonnulla etiam,

quæ ſeu de ſacrarum litterarum doctrina, per S. Regulum S. Cerbonio *tradita hujuſque deinde cum illo ex Africa diſceſſu, ſeu de aliis, quæ cum rebus, ad S. Regulum ſpectantibus, ſunt connexa, in ambabus jam dictis Sancti noſtri Vitis vel in harum altera narrantur, ex antiquioribus S. Reguli Actis ſeu, uti è dictis vocantur,* Digeſtis *eſſe deprompta; cùm autem ſic habeat, eſſe enimverò non videtur, cur veri ſpeciem putentur excedere. Aſt quid cenſendum de iis, quæ non ex illis Actis, ſed è ſola traditione videntur profecta? Haud unum idemque de hiſce omnibus ferendum eſt judicium. Quæ de* S. Cerbonii, *cùm jam Totilæ juſſu S. Regulus fuiſſet occiſus, Populonium receſſu, de ejuſdem apud Florentium, civitatis hujus epiſcopum, commoratione ac ad cathedram Populonienſem, hoc defuncto, promotione memoriæ in una aut altera è duabus Sancti noſtri Vitis produntur, ſunt hujuſmodi, ut fidem non excedant facilèque ex antiqua ipſiuſmet Populonienſis eccleſiæ traditione ad poſteros promanare potuerint; cùm autem ſic habeat, nec quidquam, ob quod non credantur, aliunde occurrat,* B *ea ego non tantùm non veluti certò falſa rejicienda, verùm etiam, ſi non ut certò vera, ſaltem ut vero admodùm ſimilia reor admittenda: aſt, quæ deinde de* S. Cerbonio, *apud Vigilium ſummum Pontificem accuſato, adjunctiſque eventum hunc proximè prægreſſis ac ſecutis, in iiſdem duabus Sancti noſtri Vitis referuntur, prodigioſa adeo ſunt ac creditu difficilia, ut non niſi ægerrimè apud eruditos, qui vel utcùmque critices minùs etiam ſeveræ artem nôrunt, fidem indubitatam rear inventura.*

quæ fidem exſuperant, complectuntur.

20 *Neque vero hanc ullo modo mereri mihi videntur; etſi enim miracula vel eo ſolo nomine, quòd miracula ſint, rejicienda ac pro figmentis habenda, neutiquam putem, rationi tamen conſonum reor, ut miracula, vel ex eo, quòd miracula ſint, indubitanter haud credantur, niſi teſtimoniis, quæ ad aſſenſum à cordato ac prudenti viro extorquendum ſufficiant, ſint ſuffulta; creditu autem perquam difficilia, imo propè incredibilia, quæ, ùt jam inſinuavi, Sancti noſtri apud Vigilium Papam accuſationem proximè prægreſſa ac deinde ſecuta in ambabus* S. Cerbonii *Vitis narrantur, è pluribus conſtant miraculis, quæ nec in Gregorii Magni Papæ, qui tamen alia ad* C *S.* Cerbonium *ſpectantia miracula commemorat, nec in ullius alterius ſcriptoris antiqui teſtimonio, ſed in ſola traditione, eaque, ùt certum apparet, dumtaxat populari, à vero aberrare ſæpiſſimè ſolita, ſunt fundata. Quare, etſi quidem,* S. Cerbonium, *uti in ejus Vitis traditur, fuiſſe apud Vigilium Papam accuſatum, Romamque idcircò accerſitum ſeſe apud hunc noxâ omni vacuum monſtràſſe, haud difficulter Vitarum illarum fide inducam in animum, prodigia tamen aliaque, quæ eventum illum comitata in iiſdem Vitis narrantur, facilèque à ſola fingendi licentia queunt eſſe profecta, fide vel utcùmque firma credere haud poſſum; quàm meritò autem ita animo comparatus ſim, ſtudioſus lector vel è ſolo brevi illorum, quod ſubdo, compendio intelliget.*

Hæc lectori ob oculos hic paucis ponuntur,

21 S. Cerbonius, *epiſcopus jam factus, cùm vitæ ſanctitate Domino ſummopere placeret, angelos, laudes Deo canentes, ante auroram frequenter audit. Hinc rem Domino facturum ſe gratam ratus, primo diluculo diebus Dominicis ſingulis, quibus potiſſimùm cæleſtis cantus auribus ejus* D *ſolebat inſonare, Miſſam cantu celebrare cœpit; cùm autem, hâc finitâ, ſeſe unà cum omnibus eccleſiæ ſuæ ſacerdotibus cibo ac potu reficeret, itàque, qui, orto jam ſole, è locis vicinis ad cathedralem eccleſiam, quo Sacro, vel per epiſcopum ſuum vel per presbyterum alium celebrando intereſſent, diebus Dominicis conſuebant, nullum tunc ibidem, qui Sacris operaretur, ſacerdotem invenirent jejunum, abs illis, idcircò ſuccenſentibus,* S. Cerbonius *violati ſeu neglecti officii apud Vigilium, ſummum Pontificem, inſimulatur, Romam, quò abs hoc per nuntios arceſſitur, ſeſe confert, eòque, non uno in via patrato miraculo, appulſus, Pontifici ſeſe unà cum anſerum, quos, doni loco huic offerendos, ſequi ſeſe juſſerat, multitudine ſiſtit, cauſamque, ob quam, Romam accitus eſſet, ſciſcitatus ac edoctus, à Vigilio, cùm hic ipſemet, ſuis apud Deum precibus id agente Sancto, ſummo diluculo angelos, laudes Deo canentes, audiviſſet, ad diœceſim ſuam honorificè dimittitur. Tale eſt eorum, quæ in ambabus Sancti noſtri Vitis vix ac ne vix quidem credibilia apparent, compendium; è modo autem, quo in hiſce proponuntur, adhuc minùs credibilia evadunt, ùt quiſque facilè intelliget, qui eaſdem ambas Vitas* E *vel perfunctoriè dumtaxat iis, quibus illa continentur, locis evolverit.*

rationeque, ob quam vita hactenus inedita edatur, adducta,

22 *Diffusè omnia tam in illarum altera, tom. 3 Italiæ ſacræ auctæ, ùt jam dixi, inſerta, quàm in altera, hactenus inedita, quam, in capita & numeros pro more noſtro diſtinctam, edituri modò ſumus, num. 7 & duodecim ſeqq. explanantur. Nec multùm, ùt jam inſinuavi, in aliis, quæ vel dubio procul vera ſunt vel certè fidem minimè ſuperant, de Sancto noſtro narrandis binæ illæ lucubrationes, ſi res ipſa ſeu ſola ſubſtantia ſpectetur, invicem diſſonant. Verùm, etſi ſic habeat, eam tamen, quæ in lucem hactenus haud prodiit, præſtare alterâ, quæ jam lucem aſpexit, mihi idcircò apparet, quòd ſecùs atque in hac fit, vel omnia vel ſaltem pleraque, quæ de Sancto narrat, eo ipſo, quo geſta ſunt, ordine proponat; quod quàm veritati ſit conſonum, quiſque facilè deprehendet, qui hunc cum tempore, quo, ùt § proximè ſeq. oſtenſurus ſum,* S. Cerbonius *ad Populonienſem cathedram fuit promotus, quo deinde Romam ad Vigilium Papam acceſſit, quo ab urſo prodigiosè evaſit illæſus ac quo denique vitam hanc* F *mortalem cum immortali commutavit, contulerit. Cùm itaque* S. Cerbonii *Vitæ, quæ jam typorum beneficio prodiit, utcùmque etiam præferenda videatur altera hactenus inedita, non illam ad Commentarii hujus calcem recudere, ſed hanc etiam, adjectis, ubi id congruum arbitrabor, Annotationibus, publici juris facere eſt viſum, tum ut fidem, à Papebrocho tom. 3 Maii in S. Florentio epiſcopo num. 5 datam, liberem, tum ut lector, ita ambarum lucubrationum illarum habiturus copiam, alteram cum altera conferre, ſuumque hoc modo aptiùs queat de utraque ferre judicium.*

quæſtionibus aliquot per reſponſa, è Comment. de S. Regulo compendio hic data, ſatisfit.

23 *Ceterùm, ut, quæ mihi § præſenti præſtitui, expedirem, modò adhuc quæſtiones quædam, quibus Sancti Vitæ, ad criſim jam vocatæ, vel materiem vel occaſionem præbent, forent hic diſcutiendæ; ac primò quidem, cùm Arianorum perſecutio, ùt edenda Sancti noſtri Vita num. 2 docet,* Cerbonium *ex Africa exſulare coëgerit, in tempus, quo id factum ſit, inquirerem; deinde verò, an Sanctus, cùm in Africa*

A *Africa adhuc commoraretur, exſtiterit epiſcopus, & an, quod ad gregem ſuum, cùm eccleſiæ Africanæ reddita pax fuiſſet, non redierit, in culpæ ſuſpicionem queat adduci, examinarem; verùm cùm* S. Cerbonius *ex Africa in Italiam exſul unà cum S. Regulo migrârit, tres illæ quæſtiones ad 1 Septembris diem, quo de poſteriori hoc Sancto egimus, diſcuſſæ jam fuerunt; ac ad primam quidem, S. Regulum ac proin &* S. Cerbonium *vel ipſomet, qui in annum Chriſti 523 incidit, emortuali Traſamundi, Wandalorum in Africa regis, anno, vel uno alterove è proximè præcedentibus in exſilium abiiſſe, ob rationes, ibidem in Comment. Hiſtorico-critico num. 34 & quatuor ſeqq. allegatas, eſt reſponſum; quod autem ad duas reliquas ſpectat,* S. Cerbonii *Vitæ, quæ, fuiſſe hunc, priuſquam ex Africa fugeret, erectum epiſcopum, memoriæ prodit, eſſe aſſentiendum, Sanctumque non ſecùs, ac S. Regulum nullius prorſus noxæ ex eo, quòd, Africanæ eccleſiæ reddita pace, ad gregem ſuum haud redierit, exſtitiſſe reum, dilucidè, quæ in eodem Commentario num. 40 & quinque ſeqq. in medium* B *adducuntur, oſtendunt, cùmque neceſſe non ſit, ut iis, quæ ibidem dicta ſunt, hic quidquam addatur, lectorem, eadem expendendi avidum, eò remitto, & ad quæſtiones alias, § ſequenti diſcutiendas, me accingo.*

§ III. Cuinam vitæ rationi Sanctus in Italia ſe addixerit; quo tempore cathedram Populonienſem aſcenderit, quo fuerit Urſo à Totila objectus & quo denique è vita migrârit.

Sanctus, qui in Italiam appulſus vitam cremiticam unà cum S. Regulo

A*Nne Sanctus noſter uti fugæ ex Africa, ita etiam ſolitariæ in Italia vitæ ſocium S.Regulo ſeſe adjunxerit, dubitandi anſam præbet Sancti noſtri Vita, Commentario huic ſubdenda. Dum enim de Regulo, unà cum SS.*Cerbonio *& Felice epiſcopis in Italiam jam appul*C*ſo, num. 3 loquitur, ſequentia iſthæc adhibet verba:* Sed dum (*S. Regulus*) Romuleos contingeret fines, ſequeſtratus à Sociis cœpit heremiticam vitam ducere & à Felice famulatum habere; *cùm ita autem S. Regulus à Sociis ſuis ſeſe ſejunxiſſe ac vitam eremiticam ducere cœpiſſe tradatur, nec ulla* S. Cerbonii, *veluti qui tunc ei adhæſerit, mentio inſtituatur, eſſe enimverò videtur, cur à non nemine, an tum Sanctus vitæ ſolitariæ ſocium S.Regulo ſeſe adjunxerit, revocari queat in dubium. Verùm in altera Sancti noſtri Vita apud Ughellum Italiæ ſacræ auctæ col. 704 de S. Regulo biniſque ejus ſociis SS.* Cerbonio *& Felice, in Italiam jam appulſis, ſequentia leguntur verba:* Venientes autem in Romuleis finibus congruum locum ſibi vendicaverunt, quatenus optimo omnipotenti Deo ſequeſtratis omnibus eremiticam duxerunt* vitam; *ſic autem, vitæ ſolitariæ in Italia Socios ſeſe S. Regulo adjunxiſſe SS.* Cerbonium *& Felicem, indicatur, nec quò minùs id abs his re etiam ipſa factum exiſtimetur, impedire debet Sancti Vita, Commentario huic ſubjicienda.*

* ducerent

annis circitèr 19 ibidem duxit,

25 *Etſi enim, dum de ſolitaria S. Reguli vita agit, vixiſſe hunc ab omnibus ſejunctum, tradat, ſicque à ſolitariæ, quam S. Regulo attribuit, vitæ ſocietate* S. Cerbonium, *cujus ibidem non meminit, excludere videatur, ita tamen ejus auctor poteſt, ac proin, ut cum Vita altera, quæ, tam* SS.Cerbonium *& Felicem, quàm S. Regulum, vitam eremiticam duxiſſe, docet, in concordiam adducatur, etiam debet cenſeri locutus, non quòd ſolus S. Regulus vitæ ſolitariæ ſeſe addixerit, ſed quòd eremus, in qua id fecit, ab eremis, in quas ſeceſsère SS.* Cerbonius *& Felix, aliquanto intervallo abfuerit. Maneat itaque tam SS. Felicem & Cer*bonium, *quàm S. Regulum, vitam eremiticam duxiſſe. Porrò cùm hanc, ſtatim atque ex Africa exſules, quod è ſuprà dictis haud diu ante annum 523, Traſamundo Wandalorum regi emortualem, evenit, in Italiam eſſent appulſi, ſuſceperint conſtanterque uſque ad S. Reguli martyrium, anno 542, uti in Hiſtorico-critico, quo res, ad Sanctum hunc ſpectantes, in* E *Opere noſtro ad 1 Septembris diem elucidantur, Commentario num. 46 & ſeq. probatur, probabiliùs innectendum, tenuerint, conſectarium fit, ut Sanctus unà cum SS. Regulo & Felice novemdecim circitèr annis in ſolitudine vixerit; quid autem poſt S. Reguli, quem ipſe & S. Felix terræ mandârunt, martyrium egerit, vita edenda num. 4 exponit ſequentibus his verbis:* Poſt mortem verò antiſtitis ſui (*S. Reguli nempe*) cœpit beatus Cerbonius omnes populos docere in eiſdem partibus commorantes, monens eos, ut in orationibus & vigiliis & jejuniis & helemoſinis conſiſterent, quemadmodùm ipſe beatus pontifex (*S. Regulus*) aſſuetus erat agere. Baptizabat verò populum, qui adhuc gentili errore detinebatur, convertens eos ad fidem rectam & ad unitatem ſanctæ fidei Catholicæ & ut Chriſtum Dei Filium adorarent.

Populonienſiſque epiſcopus anno circitèr 544 creatus

26 *Verùm multùm abeſt, ut Sanctus tantùm in his, quæ hic narrantur, quantùm anteà in vita eremitica, temporis ſpatium poſuerit; Sanctus enim, cùm jam illa poſt S.Reguli martyrium, probabiliùs, ùt mox monui, anno 542 innectendum, geſſiſſet, Populonium, ùt Vita edenda refert, ſeſe contulit, ibidemque aliquamdiu apud Florentium, civitatis illius epiſcopum, commoratus, in hujus defuncti lo*F*cum fuit ſuffectus; id autem ante annum 546 evenit, uti è jam nunc dicendis intelliges.* Cerbonius, *cùm ad cathedram Populonienſem jam fuiſſet promotus, Romam, ùt ſuprà vidimus, ad Vigilium Papam, à quo arceſſitus fuerat, ſeſe contulit, ibidemque ſummo iſti Pontifici fuit locutus; cùm autem ſic habeat ac Vigilius Papa anno 546, uti apud Pagium in Criticis videre licet, Romæ haud exſtiterit, ac tum ex Italia à Juſtiniano imperatore arceſſitus Conſtantinopolim ſeſe contulerit, nec ampliùs Romæ ante mortem, quam anno 555, cùm in Italiam tandem Conſtantinopoli rediret, in Sicilia obiit, exſtiterit, conſectarium fit, ut S.*Cerbonius, *utpote Romæ, cùm jam eſſet Populonienſis epiſcopus, Vigilio Papæ è jam dictis locutus, ad cathedram illam ante annum 546 fuerit promotus. Porrò cùm ea, quæ Sanctus, priuſquam poſt S. Reguli martyrium ſecutamque id S.Florentii mortem Populonienſium cre*-

AUCTORE C. B.

aretur epiſcopus, geſſiſſe, in Vita edenda narratur, veroſimiliter duorum ſaltem ferè, uti quiſque, qui, quæ jam dixi, expenderit, facilè agnoſcet, annorum ſpatium occupârint, Cerbonium *anno circitèr 544 Populonienſem eccleſiam epiſcopi munere gubernandam ſuſcepiſſe, veroſimile apparet. Nec, uti è jam nunc de Vigilio dictis nemo non colliget, diu admodùm poſt factum eſſe poteſt, ut Sanctus ad ſummum Pontificem Romam ſeſe arceſſitus contulerit, ibidemque ei fuerit locutus.*

ab urſo immani, cui, ut ipſiſmet Gregorii Magni verbis hic refertur,

27 *Aſt cùm iis, quæ Vigilium inter &* Cerbonium *geſta, Vita edenda narrat, mox inſigne, quo Sanctus, Totilæ juſſu urſo immani objectus, abs hoc evaſit illæſus, prodigium ſubjungat, anne id pariter haud diu poſt annum 544 evenit? Ita mihi in animum duco, rationemque, cur ita opiner, mox reddam; aſt, priuſquam id faciam, lubet factum, Sancto noſtro honorificum admodùm, quod & à Gregorio Magno Dialog. lib. 3, cap.* XI *& in Vita edenda num. 20 & binis ſeqq. refertur, ipſiſmet ſancti hujus Pontificis verbis lectori hic ob oculos ponere. Sic iſthæc habent:* Vir quoque vitæ venerabilis
B Cerbonius, Populonii epiſcopus, magnam diebus noſtris ſanctitatis ſuæ probationem dedit. Nam, cùm hoſpitalitatis ſtudio valdo eſſet intentus, die quadam tranſeuntes milites hoſpitio ſuſcepit, quos Gothis ſupervenientibus abſcondit, eorumque vitam ab illorum nequitia abſcondendo ſervavit. Quod dum Gothorum regi perfido Totilæ nuntiatum fuiſſet, crudelitatis immaniſſimæ veſaniâ ſuccenſus, hunc ad locum, qui ab octavo hujus urbis milliario Merulis dicitur, ubi tunc ipſe cum exercitu ſedebat, juſſit deduci eumque in ſpectaculo populi urſis ad devorandum projici. Cúmque idem rex perfidus in ipſo quoque ſpectaculo conſediſſet, ad inſpiciendam mortem Epiſcopi, magna populi turba confluxit. Dimiſſus itaque urſus ex cavea eſt; qui accenſus & concitus Epiſcopum petiit; ſed ſubitò ſuæ feritatis oblitus, deflexa cervice ſubmiſſoque humiliter capite, lambere Epiſcopi pedes cœpit; ut patenter omnibus daretur intelligi, quia erga illum Virum Dei & ferina corda eſſent hominum & quaſi humana beſtiarum. Tunc populus, qui ad ſpectaculum venerat mortis, magno clamore verſus eſt in admirationem
C venerationis. Tunc ad ejus reverentiam colendam rex ipſe permotus eſt; quippe cum quo ſuperno judicio actum erat, ut, qui Deum ſequi prius in cuſtodienda vita Epiſcopi noluit, ſaltem ad manſuetudinem beſtiam ſequeretur.

Totilæ juſſu fuerat objectus, veroſimiliùs anno 546

28 *Ita hactenus Gregorius, mox etiam ex hiſce, qui rei hic narratæ præſentes adfuêre, eamque ſeſe cum omni illic populo vidiſſe, teſtantur, nonnullos adhuc ætate ſua exſtitiſſe ſuperſtites, adjungens; cùm autem rem eamdem ſeu prodigium, quod modò huc tranſcriptis verbis memoriæ prodit, eo loco,* qui ab octavo hujus urbis milliario Merulis dicitur, ubi tunc ipſe (*Totilas*) cum exercitu ſedebat, *eveniſſe ſcribat, ita modum, ut tempus, quo illud acciderit, determinari queat, ſuppeditat. Etenim per vocem* hujus, *quæ hic in Gregorii verbis legitur, urbem Romanam, ubi hic ſanctus Pontifex Dialogos ſuos elucubravit, deſignari, Benedictini è Congregatione S. Mauri monachi, qui Pariſiis anno 1705 Opera illius & Vitam tomis quatuor edidêre, tom. 4, pag. 201 exiſtimant. His porrò deinde, quòd, cùm prodigium illud poſt S. Reguli martyrium ſeu, uti è ſuprà*
D *dictis facilè colliges, poſt annum 542 evenerit, nec poſt hunc umquam Totilas, ſpectatiis iis, quæ Procopius de bello Gothico tradit, octo dumtaxat Populonio milliariis caſtrametatus fuiſſe videatur, urbs hæc per præfatam vocem* hujus *deſignari in Gregorii verbis haud queat, Limpenus ad 1 Septembris diem in S. Felice epiſcopo num. 5 eſt aſſenſus; cùm id autem, ut mihi equidem apparet, haud immeritò fecerit, ac Totilas, qui Romam anno 546, uti inter eruditos convenit, obſidione cinxit, haud procul abs urbe illa tunc abfuerit, enimverò etiam tunc, quod de* S. Cerbonio, *urſi immanis morſibus, Totila jubente, objecto hiſque prodigiosè ſine ulla læſione erepto, Gregorius narrat, eveniſſe, veroſimilius cum ſuprà laudatis Congregationis S. Mauri monachis opinor.*

evaſit illæſus, diem extremum in inſula Ilva, è qua tamen, miraculo etiam,

29 *Audi, qui opportunè ad inſtitutum noſtrum ſcriptores iſti loco proximè cit. loquantur.* Gregorius, *inquiunt,* referens miraculum in S. Cerbonio, Populonii epiſcopo, factum, tempore quo Totila Gothorum rex Merulis octavo ab urbe Roma milliario caſtrametabatur, id ſuis diebus contigiſſe, obſervat. Totila, qui regnare cœpit anno 541, Romam bis obſidione cinxit & expugnavit, annis videlicet 546 & E
549. Prior obſidio in annum integrum protracta, quo tempore Totila non longè ab Urbe diſtabat. Unde vero propius videtur tunc id accidiſſe, quod narrat (*ſuprà ſcilicet huc jam tranſcriptis verbis*) Gregorius. *Ita illi. Porrò cùm Sanctus noſter prodigio, quod rectè è jam dictis cum anno 546 conjungunt, ab urſo, cui, jubente Totila, devorandus fuerat objectus, evaſerit illæſus, reliquum eſt, ut, quæ deinde in vivis adhuc ſuperſtes egerit ac quo tempore è vita hac mortali ad immortalem migrârit, modò adhuc diſpiciamus.* Cerbonium, *populo ſibi ſubjecto ſalutis monita dediſſe, mirâ ciborum abſtinentiâ, piis operibus, morumque ſuavitate ac modeſtiâ enituiſſe, itáque ad decrepitam ætatem perveniſſe, Vita edenda, narrato, in cujus epocham jam inquiſivimus, prodigio, num. 23 tradit, mox etiam adjungens, tunc cum, cùm Longobardi Italiam occupâſſent, in inſulam Ilvam ſeſe recepiſſe, ibidemque obiiſſe, ac ſua ex voluntate Populonii, miraculo etiam, cùm eò inde corpus ejus transferretur, in via patrato, in ſepulcro,* F
quod ibidem, dum adhuc viveret, ſibi parârat, depoſitum fuiſſe.

uti hic ipſiſmet etiam Gregorii Magni verbis narratur, in via patrato, Populonii tumulandus, fuit elatus,

30 *Narrat etiam hæc eadem ſuprà dicto Dialogorum lib. 3, cap.* XI *Gregorius Magnus; quare, ut omnia & ſingula, quæ ſanctus Pontifex de* Cerbonio *tradit, ipſiſmet hujus verbis lectori exhibeam, lubet etiam hiſce illa, priuſquam in tempus, quo geſta ſint, inquiram, proponere.* De quo etiam Viro (Cerbonio *nempe*) aliud quoque (*ita proximè poſt verba, quibus miraculum ſuprà relatum exponit, pergit Gregorius*) miraculum, Venantio Lunenſi epiſcopo narrante, cognovi. In ea namque Populonii eccleſia, cui præerat, ſepulcrum ſibi præparavit, ſed cùm Longobardorum gens in Italiam veniens cuncta vaſtâſſet, ad Ilvam inſulam receſſit. Qui ingruente ægritudine ad mortem veniens, clericis ſuis ſibique obſequentibus præcepit, dicens: In ſepulcro meo, quod mihi præparavi Populonii, me ponite. Cui illi cùm dicerent: Corpus tuum illuc qualiter reducere poſſumus, qui à Longobardis teneri loca eadem & ubique eos illic diſcurrere ſcimus? Ipſe reſpondit:

A ſpondit: Reducite me ſecuri, nolite metuere, ſed feſtinè ſepelire me curate: mox autem, ut ſepultum fuerit corpus meum, ex eodem loco ſub omni feſtinatione recedite. Defuncti igitur corpus impoſuerunt navi, cúmque Populonium tenderent, collecto in nubibus aëre immenſa nimis pluvia erupit. Sed ut pateſceret omnibus, cujus Viri corpus navis illa portaret, per illud maris ſpatium, quod ab Ilva inſula uſque Populonium duodecim millibus diſtat, circa utraque navis latera procelloſa valde pluvia deſcendit, & in navim eamdem una pluviæ gutta non cecidit. Pervenerunt itaque ad locum clerici & ſepulturæ tradiderunt corpus Sacerdotis ſui. Cujus præcepta ſervantes ad navem ſub feſtinatione reverſi ſunt. Quam mox ut intrare potuerant, in eumdem locum, ubi Vir Domini ſepultus fuerat, Longobardorum dux crudeliſſimus Gummarith advenit. Ex cujus adventu Virum Dei habuiſſe ſpiritum prophetiæ claruit, qui miniſtros ſuos à ſepulturæ ſuæ loco ſub feſtinatione diſcedere præcepit.

B

ſub ducum, qui poſt Clephum Longobardis præfuêre, primordia, non anno 573,

31 *Longobardos, cùm in Italiam anno 568 irrupiſſent, poſt Alboïni & Clephi regum ſuorum interitum ſub triginta ampliùs ducibus per annos decem exſtitiſſe, tuncque primo eorumdem ducum progreſſu quàm maximè Italiam eſſe deprædatos, Paulus Diaconus de Geſtis Longobardorum lib. 2, cap. 32 docet; id autem cùm Baronius haberet perſpectum, ſimulque, crudeliſſimum Longobardorum ducem, nomine* Gummarith, *cujus ad locum, quo S. Cerbonius fuerat ſepultus, adventum haud multùm fuiſſe prægreſſam hujus mortem, Gregorius verbis jam nunc recit. prodit, è dictorum triginta ampliùs ducum numero exſtitiſſe, perſuaſum ſibi haberet, illam idcircò ad horum primordia retulit, in Annalibus ſuis ad annum 573 ſic ſcribens:* Diſperſis creatis ducibus per diverſas Italiæ regiones, cùm eorum crudelitatis fama percurreret, frequentes erant fidelium latebræ atque fugæ...... Inter alios autem unà cum ſuis clericis magnus ille confeſſor Cerbonius, epiſcopus Populonii, qui Gothorum tempore ſeſe ipſis objecit intrepidè, modò exundante vehementiori Longobardorum ſævitia in Ilvam inſulam Tyrrheni maris ſe contulit, ubi &, Deo juvante, vitæ præſentis finem accepit..... Moritur igitur..... primordiis ducum Longobardo-

C rum incurſionis ſanctiſſimus hic Epiſcopus. *Ita eruditiſſimus ſcriptor laudatus. Ac rectè quidem, ùt mihi ob jam dicta apparet, Sancti noſtri mortem ad ducum, quos ſibi poſt regum ſuorum Alboïni & Clephi necem Longobardi præfecêre, primordia refert; aſt hæc ſeu decennii, quo Longobardos ſub ducibus poſt Clephi necem fuiſſe, Paulus Diaconus loco proximè cit. ſcribit, initium haud rectè anno Chriſti 573 pariter innectit.*

ſed, quemadmodùm ex hic adductis

32 *Id enim dumtaxat facit, quòd ab anno 568, uſque ad Aprilem, cujus ſecunda die, ùt Paulus Diaconus de Geſtis Longobardorum lib. 2, cap. 7 docet, Pannoniam Longobardi reliquêre, provecto, horum in Italia regni, quod annos tres & ſex menſes tenuiſſe Alboïnum, idem Paulus Diaconus libri ejuſdem cap. 28 ſcribit, initium repetat, hincque Clephum, poſt quem, anno uno & ſex menſibus, uti iterum ex eodem Paulo intelligitur, ab Alboïni, cui ſucceſſerat, nece interfectum, ſub ducibus Longobardi fuêre, anno 573 interiiſſe, exiſtimet. Verùm ab anno 568, ad Aprilem provecto, ſeu à Longobardorum, qui tum accidit, in Italiam ingreſſu non repetendum horum in Italia regni initium, è jam nunc dicendis pateſcet. Ticinenſis per Longobardos ſub Alboïno obſidio ſub anni 569 finem aut ſequentis initium, uti è Paulo Diacono de Geſtis Longobardorum lib. 2, cap. 25 & ſeq. nemo non concludet, fuit incepta; cùm autem obſidio illa, uti idem Paulus ibidem teſtatur, ultra tres annos duràrit, conſectarium fit, ut Alboïnus, qui, quemadmodùm ex Paulo etiam intelligitur, aliquot adhuc poſt eamdem obſidionem menſibus in vivis manſit ſuperſtes, ante annum 573, ultra Aprilem jam provectum, haud fuerit necatus, utque proinde, ſi ab anno 568, ad Aprilem provecto, ſeu à Longobardorum, qui tum accidit, in Italiam ingreſſu repetendum ſit horum in Italia regni initium, id Alboïnus, non tantùm annis tribus menſibuſque ſex, ùt Paulus Diaconus loco ſuprà cit. diſertè docet, ſed quinquennio ampliùs tenuerit.*

E

probatur, anno 575 innectenda,

33 *Obſervârunt id Sigonius lib. 1 de Regno Italiæ, & Bacchinius, dum anno 1708 Agnelli Pontificale, à Muratorio deinde Rerum Italicarum Scriptorum tom. 2 recuſum, vulgavit, in Prævia, quam dicto Pontificali inſeruit, ad Petri Senioris Ravennatis epiſcopi Vitam Diſſertatione, hincque, ne à Paulo, quo hic ſtandum, recedere cogerentur, Longobardorum in Italiam ingreſsûs epocham à regni, per illos in eadem Italia inchoati, epocha diſtinxêre. Ac prior quidem hanc à Mediolano per Longobardos ſubacto, poſterior verò, quod eòdem ferè recidit, à Ticinenſis obſidionis, ſub anni 569 finem aut ſequentis initium, ùt dixi, inchoatæ, initio rectè repetit. Jam verò, cùm res ita habeat, ac anni tres menſeſque ſex, quos Alboïnum in Italia regnaſſe, Paulus Diaconus loco ſuprà cit. ſcribit, ab anni 569 fine aut ſequentis initio computati ad Julium circitèr anni 573, auctique menſibus octodecim, poſt quos Clephum, Alboïni ſucceſſorem, occiſum fuiſſe, Paulus Diaconus de Geſtis Longobardorum lib. 2, cap. 31 tradit, ad finem anni 574 deducant, conſectarium fit, ut decennii, quo poſt cædem Clephi ſub ducibus Longobardos exſtitiſſe, idem Paulus ibidem cap. 32 affirmat, initium ſeu annus primus anno Chriſti non 573, ſed 575*

F

debeat innecti; cùm autem ſub ducum illorum primordia ſeu ſub decennii, quo dominati ſunt, initium Sancti noſtri obitus, ùt jam ſuprà docui, contigerit, conſectarium ulteriùs fit, ut is ſimiliter non anno 573, ſed anno 575 illigari veroſimiliùs debeat.

uno è poſterioribus octo anni hujus

34 *Ac mihi quidem prætereà uni ex octo poſterioribus, non autem uni è quatuor prioribus anni hujus menſibus illigandus videtur, quòd, quemadmodùm Gregorius Magnus ſuprà huc tranſcriptis verbis docet, Sanctus in inſulam Ilvam, ubi obiit, non ſeceſſerit, niſi cùm Longobardorum gens cuncta in Italia jam vaſtàſſet, idque certò tum, cùm jam quatuor priores anni 575 menſes eſſent elapſi, obtinuerit locum, ùt jam nunc oſtendam. Paulus Diaconus de Geſtis Longobardorum lib. 2, cap. 32 ſic ſcribit:* Per hos, *de quibus hic jam egimus,* Longobardorum duces ſeptimo anno ab adventu Albuuïn & totius gentis, ſpoliatis eccleſiis, ſacerdotibus interfectis, civitatibus ſubrutis, populiſque, qui more ſegetum excreverant, extinctis, exceptis his re-

AUCTORE C. B.

regionibus, quas Albuuin ceperat, Italia ex maxima parte capta & à Longobardis ſubjugata eſt. *Ita Longobardorum hiſtoricus; nec ab eo Gregorius Turonenſis Hiſtoriæ Francorum lib. 4, cap. 41, al. 35, diſſentit; ſic enim ibi habet:* Alboïnus..... Longobardorum rex..... Italiam cum omni illa Longobardorum gente petiit.... Quam regionem ingreſſi, maximè per ſeptem annos pervagantes, ſpoliatis eccleſiis, ſacerdotibus interfectis, in ſuam redigunt poteſtatem; *Ita autem tam quæ ſex primis poſt Longobardorum in Italiam ingreſſum annis ab Alboïno & Clepho, quàm quæ deinde ſeptimo poſt eumdem ingreſſum anno à ducibus, ſub quibus è jam dictis Longobardi tum fuerunt, geſta ſunt, Gregorius hic perſtringit; ut eum inter & Paulum Diaconum, qui, Italiam ſeptimo poſt Longobardorum in hanc ingreſſum anno miſerè per ſuprà memoratos horum duces vaſtatam fuiſſe, proximè huc tranſcriptis verbis docet, quàm optimè conveniat.*

mensibus, Octobri nempe, obiit, cùm forſan antè in inſula Ilva, quò ſeſe

35 *Quapropter, cùm ſic habeat, ac ſub Aprilem anni 575, quo è jam dictis dominari cœpêre duces illi, ſeptimus à Longobardorum in Italiam ingreſſu annus compleatur, conſectarium ſit, ut, quod de Italia per eoſdem duces ſubjugata ac vaſtata Paulus Diaconus & Gregorius Turonenſis produnt, quatuor prioribus dicti anni 575 menſibus fuerit peractum, utque proinde poſt hos Sancti noſtri in inſulam Ilvam ſeceſſus, huncque deinde ſecutus obitus contigerit. Quòd ſi iis, quæ Pagius in Criticis ad annum 571, num. 2 ſcribit, ſtandum foret, Italiæ per Longobardorum duces vaſtatio non ſeptimo poſt horum in regionem illam ingreſſum anno, ſeu, ùt jam docui, prioribus quatuor anni 575 menſibus, ſed duobus circitèr annis ſeriùs foret ſignanda; verùm Saxius in ſuis in Sigonium de Italiæ regno, Mediolani anno 1732 recuſum, Notis col. 15 & ſeq. dilucidè & ſolidè Pagium ea in re refellit. Quod cùm ita ſit, ac proin Italiæ vaſtatio, poſt quam, ùt dixi, Sanctus in inſulam Ilvam ſeſè recepit, indubiè prioribus quatuor anni 575 menſibus evenerit, non eſt, cur opinio, quâ poſt hos Sancti in dictam inſulam ſeceſſum mortemque hunc ſecutam ſtatuo, à vero* C *putetur aliena; contrà autem veram eſſè, ſeu Sancti mortem, anno 575, ùt docui, illigandam, poſt quatuor illos menſes ſeu uno è poſterioribus octo anni iſtius menſibus contigiſſe, probatur etiam ex edita Sancti Vita, in qua cùm hic x Octobris die obiiſſè diſertiſſimè ſub finem dicatur, re etiam ipſa id tum accidiſſe apparet credendum.*

receperat, vitam ſolitariam aliquot jam menſibus duxiſſet.

36 *Ceterùm Sylvanus Razzius Operi ſuo, quo Sanctorum Tuſciæ Vitas, idiomate Italico à ſe conſcriptas, ſub ſec.* XVI *finem vulgavit, Gregorii Magni Dialog. libri 3 undecimum, quod totum de* S. Cerbonio *eſt, caput, Italicè à ſe redditum, ac jam ſuprà ſæpiùs laudatum, ad x Octobris diem inſeruit; reperiri autem in inſula Ilva montem,* S. Cerbonii *nomine diſtinctum, in Annotatione, quam capiti iſti ſubjecit, affirmat, hincque Sanctum, cùm in inſulam illam, graſſantibus per Italiam Longobardis, ſeſè recepiſſet, ſolitariam in monte illo vitam aliquamdiu duxiſſe, abſque errore credi poſſe, opinatur. Neque verò hic ei multùm refragari velim; etſi enim, id à Sancto factum, nullo omninò queat antiquitatis teſtimonio probari, Razzio tamen* D *Vita Sancti edita utcùmque ſuffragatur, utpote ſub finem ſic habens:* Beatus Cerbonius... ad inſulam, quæ Elba vocatur, ... receſſit, ibique cum ſuis clericis latebram fovebat; *cùm autem ſic habeat, ac Sanctus è jam dictis x Octobris die obierit, à veritate indubiè devium pronuntiare non auſim, qui dixerit factum eſſe, ut is, cùm poſt anni 575 Aprilem, quo circitèr ſeptimus à Longobardorum in Italiam ingreſſu annus fuit completus, in inſulam Ilvam, Italiâ penè totâ per Longobardos jam occupatâ, viciniſque etiam Populonio locis vaſtatis, seceſſiſſet, vitam ibidem ſolitariam, cui admodùm, uti è ſuprà dictis pronum eſt colligere, erat addictus, per aliquot menſes duxerit, ac tum demùm, cùm id feciſſet, jam decrepitæ ætatis ſenex ad Superos migrârit præfato x Octobris die, quo etiam, ùt initio docui, in Faſtis ſacris memoratur, ac nominatim in Mrl. Romano hodierno per hæc, quæ etiam, priuſquam Comment. huic finem imponam, huc tranſcribo, ſequentia verba:* Populonii in Tuſcia S. Cerbonii, epiſcopi & confeſſoris, qui, ùt ſanctus Gregorius refert, in vita & morte miraculis claruit. E

VITA,

Auctore anonymo,

Ex Bibliothecæ Vaticanæ Ms. 6453, cum Vita altera, quæ jam prodiit a, collata. a

CAPUT I.

Sanctus traditur S. Regulo erudiendus, ordinatur epiſcopus, ex Africa in Italiam ſecedit, Populonii apud S. Florentium epiſcopum moratur, Populonienſiſque factus epiſcopus apud Pontificem accuſatur. F

Dominante in Africa Ariana hæreſi, S. Cerbonius cum S. Regulo, b

TEmpore, quo Ariana hæreſis in toto mundo pullularet, maximéque apud gentem Guandalorum, quæ Africanam gentem devaſtabat, quæ eandem quaſi pro divinitate excolebat, erat beatus Regulus archiepiſcopus *b* in eadem regione, qui, gratiâ Sancti Spiritûs afflatus, prædicare ceperat populum, ut ab hereſi ſe ſequeſtraret, & Chriſti* Dei Filium, qui eſt verus Deus, totis niſibus coleret: ſed, dum prædicatio ejus caſſo labore deficeret, cepit ipſe ſanctus Regulus anxiè dolere, quoniam gens illa cotidie famulos Chriſti laniabant. Illis verò diebus veniens pater beati Cerbonii, cùm videret ipſum Dei ſacerdotem miraculis coruſcantem, & ſanam doctrinam, quæ de Domino Jeſu Chriſto erat, omnibus prædicantem, commendavit eum beato Regulo, ut eum doceret Chriſti doctrinam, quatenus divini cultus ſacras Litteras diſceret.

* *l.* Chriſtum

2 Tunc beatus Regulus docuit beatum Cerbonium

à quo litteris fuerat imbutus epiſcopus ordinatus,

bonium omnes ſacras Scripturas, & effectus eſt ejus diſcipulus *c*. Sed dum cerneret beatus Regulus inſaniam pravitatis hereticæ, relicta ſede, quà ſacerdotes alios beabat, aſcitis ſibi beato Cerbonio & Felice duobus epiſcopis, quos ipſe ſacraverat *d*, pelagi tramitem, celoce ſibi injuncta, cum tribus presbyteris & duobus diaconibus aliiſque ſociis commeantibus *e*, marinis fluctibus iter arripuit *f*. Sed dum alta pelagi peragrarent, marinus fragor eſt perturbatus, & valida tempeſtas contra eos ſurrexit & omnes in perturbationes dejecit, ſolummodo beatum Regulum nil perterruit, quia erat ſiſus de pietate Domini ſui.

inde in Italiam venit, Reguloque ibidem juſſu Totilæ occiſo,

3 Depræcatus eſt namque Dominum, cui purè deſerviebat, cui cuncta obediunt, ut intra procellas ejus navis fieret gubernator. Cujus omnipotens Deus ſtatim præces audivit, mare verò pacificum extitit, & ſuos Servos quietos abire præcepit *g*. Sed dum Romuleos contingeret fines, ſequeſtratus à Sociis cœpit hereminticam vitam ducere *h* & à Felice famulatum habere; qui dum hæc perageret & multa in eodem loco

B

ſigna faceret, à quibuſdam relatum eſt Totile perfido regi, qui miſit ſuos executores, & præcepit, ut ad eum pergeret, &, ſi contemneret, capitalem ſubiret ſententiam. Cujus mox dicti verba compleverunt *i*. Sed beatus Cerbonius & Felix ejus corpuſculum ſepulturæ tradiderunt *k*.

Populonium ſe confert,

4 Poſt mortem verò antiſtitis ſui cœpit beatus Cerbonius omnes populos docere in eiſdem partibus commorantes, monens eos, ut in orationibus & vigiliis & jejuniis & helemoſinis conſiſterent, quemadmodum ipſe beatus pontifex aſſuetus erat agere. Baptizabat verò populum, qui adhuc gentili errore detinebatur, convertens eos ad fidem rectam & ad unitatem ſanctæ fidei Catholicæ, & ut Chriſtum Dei Filium adorarent. His ita geſtis, pervenit beatus Cerbonius in Populonienſem civitatem, in qua erat eccleſia beatæ Dei Genitricis Mariæ, ubi erat venerabilis Florentius epiſcopus ejus civitatis *l*, orans Dominum die ac nocte cum omni devotione.

apud Florentium epiſcopum aliquamdiu commoratur,

5 Venerabilis autem Florentius epiſcopus, ùt vidit beatum Cerbonium, gaviſus eſt gaudio magno, & ſuſcepit eum cum omni amore & honore, commorantes inſimul uſque dum viveret epiſcopus, ſervientes Domino cum omni alacritate & ſimplicitate cordis; & omnis populus gaudio repletus eſt, quia jam audierant de illo magna multaque mirabilia. Contigit autem in illis diebus, ut beatus Florentius dormitionem acciperet in Domino, cujus animam beatus Cerbonius ab angelis uſque ad cælum vidit deferri. Congregati verò ſunt cives & clerici Populonienſis civitatis in unum dicentes: Tu eris noſter paſtor, quia ſcimus à Domino te hùc directum, ut regas populum noſtrum.

in hujus defuncti locum invitus ſuſſicitur.

6 Beatus verò Cerbonius hæc audiens dicebat, non ſe eſſe dignum huic operi mancipari; ſacerdotes verò unà cum omni populo cœperunt clamare ac dicere: Cognoſcimus te, Pater ſancte, Domino dignum eſſe & Spiritu Sancto repletum, & ſcientiam prudentiſſimam habere, & pro hac cauſa valde nobis neceſſarius es, ut ſis plebis noſtræ rector & doctor & exortator* apud Dominum. Beatus verò Cerbonius cœpit ſe excuſare proclamans, ſe eſſe indignum. Populus verò unà cum clero una voce dixerunt: Si tu

A. ANONYMO.

nolueris nos miſeros ſub tua protectione habere & nolueris noſter paſtor eſſe, requirat Deus animas noſtras de manu tua. Cùm verò beatus Cerbonius hæc audiſſet, ſtatim accepit cathedram epiſcopalem, & ibi multo tempore populum gubernavit uſque ad diem mortis ſuæ *m*.

Populonienſium offenſionem incurrit,

7 Tantam namque illi Deus gratiam, dum adhuc viveret, conceſſit, ut ab hora, quà angeli Miſſam canebant, ipſe mereretur ſuis auribus audire: hora verò, quà hæc agebantur, prima hora Dominici diei erat *n*: ex hac autem conſuetudine accepta beatus Cerbonius ſemper Dominico die in epiſcopio ſuo primâ aurorâ diei Miſſam ſuper altare ſancte Dei Genitricis Mariæ canebat, & clericis, qui cum eo erant, caritatem in amorem ſanctæ Dei Genitricis facere præcipiebat. Populus verò, qui in villis habitabat, ad eccleſiam illam ſic maturiùs venire nequibat. Cúmque jam ſol ortus eſſet, populus ex villis confluebat, ut Miſſas & benedictionem acciperet; ſed minimè poterant, quia beatus Cerbonius cum aliis ſacerdotibus cibo jam refecti erant *o*. Quod cùm populus hæc audiret, indignatus valde dicebat: Quid eſt hoc,

E

quod noſter Gubernator agit, qui Miſſam primâ aurorâ diei canit, & tam ipſe, quàm & ſacerdotes ſui panem & vinum pro caritate ſumunt?

ab hiſce apud Vigilium Papam accuſatur,

8 Murmur ita populi inter ſe excitantes, omnes unanimiter ad accuſandum beatum Cerbonium ad Papam Vigilium perrexerunt *p*. Sabato verò die ad veſperum, ùt mos erat, ipſe apoſtolicus ad eccleſiam beati Petri Apoſtoli venerat. Ibi itaque Populonienſis populus, qui parochiani erant beati Cerbonii, proſtraverunt ſe ad pedes domini Apoſtolici dicentes: Miſerere noſtri, beate & ſanctiſſime pater, quia Epiſcopus, quem nos habemus, non nobis Chriſtianitatem obſervat ſecundùm ſuum miniſterium; quoniam die Dominico primo diluculo Miſſam canit, & ipſe & ſacerdotes ſui omnes quaſi pro caritate cibum ſumunt. Quando autem nos, qui longè conſiſtimus, jam ſole orto ad ipſam matrem eccleſiam venimus, nullus è ſacerdotibus nobis Miſſas canit.

& ab hoc Romam, quò ſeſe expurget,

9 Papa verò Vigilius hoc audiens repletus eſt furore magno ſuper beatum Cerbonium, miſitque confeſtim legatos ſuos ad illum dicens: Ite & dicite Cerbonio epiſcopo Populonienſi ex

F

auctoritate beati Petri Apoſtoli principis Apoſtolorum, & ſanctorum Canonum, & mea, ut cum ſumma feſtinatione huc ante me veniat, ut inquiram, ſi verum eſt, que* filii illius eccleſiæ dicunt, an non; quia, ſi ita eſt, magnam hereſim *q* mittit in populo. Legati verò cum ſumma feſtinatione ad eum pergunt, &, ſicut Papa Vigilius illis præceperat, nuntiaverunt. Erat autem dies Sabati, quando nuntii ad eum pervenerunt.

per legatos arceſſitur.

10 Beatus ergò Cerbonius cum magno amore ipſos legatos recepit & dixit: Hodie nos præparemus, ut craſtino die in ſervitio domini Papæ, ſicut præcepit, eamus: erat namque Dominicus dies, quando iter arripere debebant. Tunc matutino tempore ſurgens ipſe & ſacerdotes ſui ad laudes Deo canendas, dixit diacono ſuo: Frater, exi & vide, ſi adhuc juxta conſuetudinem noſtram tempus eſt Miſſas canere: ille verò foras exiens & intuens reverſus eſt dicens: Domine ſancte, aurora* eſt juxta veſtram conſuetudinem Miſſas canendi.

* an exorator?

* l. quod

* an hora?

A. Anonymo.

A Beatus verò Cerbonius præparavit ſe Miſſas canere ſuper altare beatæ Mariæ & benedictionem pro caritate r cum omnibus clericis ſuis, ſicut erat uſus, accepit. Tunc dixit beatus Cerbonius ad legatos illos: Fratres in amore Dei & beatæ Genitricis Mariæ Virginis refectionem facite nobiſcum, ſicut & nos facimus. Illi reſpondentes dixerunt: Non ſumus nos heretici ſ, neque mandatum Domini tranſgredi volumus, ſicut tu facis, qui in die Dominico primo diluculo Miſſam canis, & quaſi pro caritate panem & potum accipis.

ANNOTATA.

a *Exſtat hæc tom. 3 Italiæ Sacræ auctæ col. 703 & ſex ſeqq. Adi Commentarium prævium § 2.*

b *Ad 1 Septembris diem, quo S. Regulus martyr Mrl. Romano hodierno exſtat inſertus, hiſtorico-criticum de ſancto iſthoc Africano Epiſcopo Comment. texuimus; in hoc autem, qua ratione ei* Archiepiſcopi *titulus, quem nemo ex præſulibus Africanæ eccleſiæ umquam geſſit,* B *hic ei attribuatur aut queat attribui, num. 39 & ſeq. exponitur.*

c *Quæ de* S. Cerbonio, *in S. Reguli diſciplinam dato & per hunc inſtructo, hic narrantur, in Vita edita, præmiſſo, qui nihil, quod non cuilibet alteri martyri conveniat, complectitur, Prologo, paucíſque tantummodò adhuc, quibus* S. Cerbonium *ex Africa oriundum docemur, adjectis verbis, ſequentem redduntur in modum:* Ab ipſo ..... pueritiæ ſuæ tempore parentes ejus (Cerbonii *nimirùm*) beato Regulo archiepiſcopo eum commendaverunt, ut ab ipſo ſacris doctrinis imbueretur. Beatus igitur Regulus cum omni alacritate eum ſuſcipiens totius veritatem Chriſtianæ Religionis mirificè illum inſtruxit.

d Epiſcopi *pariter titulo hic memoratum, de quo etiam ad 1 Septembris diem jam egimus, S.Felicem Vita edita diſtinguit; aſt tam hunc, quàm* S. Cerbonium *à S. Regulo fuiſſe ordinatum, non adjungit.*

e *Ex horum numero exſtitiſſe SS. Juſtum* C *& Clementem, de quibus ad* v *Junii, itemque S. Octavianum, de quo ad 2 Septembris diem jam egimus, nonnulli contendunt; verùm hiſtorico-criticum, quem ad lit.* b *laudavi, de S. Regulo Comment. num. 45 videſis. Vita edita* S. Cerbonii *S. Regulo non alios, quàm* Cerbonium *& Felicem, Socios adjungit.*

f *Quandonam probabiliùs id factum, in mox iterum laudato de S. Regulo Comment. hiſtorico-critico num. 34 & quatuor ſeqq. oſtenditur.*

g *Vita edita, S. Regulum manſiſſe in tempeſtate imperterritum, non dicit, nec quod de ſolo eodem S. Regulo Dominum deprecatu hic refertur, Sancto iſti magis, quàm* SS.Cerbonio *& Felici, attribuit. En, quæ huc ſpectant, ejus verba:* Subitò ſurrexit contra eos ſæva tempeſtas uſque adeò, ut in perturbatione baratri omnes pervenirent. Tunc beatus Regulus unà cum beato Cerbonio & Felice Dominum deprecati ſunt Conditorem, ut eorum navis inter tremulas undas fieret gubernator, & ſuos ſervos exules ab illo aquarum impetu liberare dignaretur. Quorum voces omnipotens Deus ſubitò piis precibus exaudivit; ſicque mare pacificum exſtitit, ut à ventorum claſſibus minimè perturbaretur.

h *Solum S. Regulum, poſtquam unà cum* D SS. Cerbonio *& Felice in Italiam eſſet appulſus, eremiticam ibidem vitam duxiſſe, videtur hic indicari; verùm qui hic vitæ Sancti noſtri locus cum jam anteà edita ejus Vita, in qua tam* SS. Cerbonius *& Felix, quàm S. Regulus, id ibidem tum feciſſe traduntur, in concordiam queat adduci, in Comment. præv. num. 24 & ſeq. expoſui.*

i *Id anno 542 probabiliùs contigiſſe, apud nos in hiſtorico-critico de S. Regulo Comment. plus ſemel jam laudato num. 46 & binis ſeqq. probatur.*

k *In Vita jam edita legitur:* Cerbonius verò & Felix, ſanctiſſimi epiſcopi, cadaver ſui magiſtri & archiepiſcopi MIRIFICE ſepelierunt, *itaque forſan alluditur ad miracula, quæ S. Reguli mortem ac ſepulturam comitata fuiſſe in Sancti hujus Hiſtoria, apud nos Hiſtorico-critico de eodem Sancto Commentario, longioribus digreſſionibus interpolationibuſque reſectis, inſerta, narrantur; verùm quàm parvam fidem miracula illa mereantur, ex iis, quæ in Comment. iſto num. 18 & ſeq. allegantur, intelliges.*

l *Cùm Florentius hic memoratus, de quo in-* E *ter Sanctos ad* xv *Maii diem actum apud nos jam eſt, Populonienſi eccleſiæ, uti ex hoc Vitæ Sancti noſtri loco conſtat, ante* S. Cerbonium *præfuerit, liquet ſanè ab Ughello tom. 3 Italiæ Sacræ in Maſſæ-Populoniæ epiſcopis perperam aſſeverari, nullum omninò, qui in Populoniæ Maſſæque ſede floruerit, ante* S. Cerbonem *occurrere; verùm, cùm id ſcriptor ille litteris mandabat, è Sancti noſtri Vitis, quarum alteram hic damus, alteram Coletus Italiæ Sacræ Ughelli adjunxit, neutra adhuc è tenebris in lucem fuerat prolata.*

m *Cùm Sanctus, uti in Comment. præv. monſtravi, veroſimiliùs anno 575, poſtquam jam ab anno circitèr 544 eccleſiæ Populonienſi præfuiſſet epiſcopus, ad Superos migrârit, hanc ſanè* multo tempore, *uti hic traditur, gubernârit.*

n *Vita jam edita hic pro* Miſſam *habet* ruinam; *aſt Vitæ ejuſdem exemplar, quod penes nos exſtat, quodque, ùt in Comment. præv. num. 15 jam monui, è Ms. membranaceo eminentiſſimi Cardinalis Barberini Legendario F.* F *284 notatur acceptum, etiam habet* Miſſam, *cùmque verbis, quibus, à* S. Cerbonio *angelos, Miſſam canentes, fuiſſe auditos, ait, mox jungat,* in initio diei auroræ die Dominico in excelſis has laudes attentiùs ſemper audiebat, *haud dubiè preces, quæ, dum incruentum Miſſæ Sacrificium Domino offertur, recitari in Dei honorem ac laudem ſolent, per* Miſſam *hic & in Vita, quam edimus, & in dicto exemplari intelliguntur. Aſt, etſi id ita ſit, mihi tamen veroſimile haud apparet, à Sancto angelos, preces hujuſmodi, Dei laudibus repletas, quales ſunt v.g. hymni* Gloria in excelſis Deo, *alterque, qui* triumphalis *& à voce* ἅγιος, *Latinè* Sanctus, *ter in eo repetita* triſagius *etiam non ineptè vocatur, canentes, diebus Dominicis ſingulis ſub auroram fuiſſè auditos. Scio quidem, Sanctos nonnullos ac nominatim (Operis noſtri tom. 8 Septembris in S. Michaële & omnibus Angelis num. 522 videſis) S. Nicolaum Tolentinatem cantu angelico ſubinde recreatos fuiſſe, à ſcriptoribus, fide etiam digniſſimis, referri; verùm, id frequentiſſimè* S. Cerbonio *accidiſſè, ſolâ fide ſcriptoris,*

A ris, qui rem, ducentis ampliùs annis ab ætate ſua remotam, è vulgi tantummodò traditione ſcribit, moxque etiam miracula miraculis abſque ullo vade antiquo accumulat, in animum quis vel utcúmque firmiter inducat?

o *Ita cum Chriſti fidelibus, curæ ſuæ commiſſis, egiſſe* S. Cerbonium, *creditu eſt oppidò difficile. Eum quidem* à nimia ſenectutis debilitate *excuſare Vita edita videtur; verùm, cùm Sanctus ad annum uſque 575, ùt in Comment. prævio num. 33 docui, vitam protraxerit, eaque, quæ hic narrantur, veroſimiliùs, uti, quæ in eodem Comment. num. 26 dixi, ſuadent, anno circitèr 545 egerit, tum multò quinquagenario major, niſi eum ad nonaginta ampliùs annorum ætatem perveniſſe adſtruxeris, exſtitiſſe haud poteſt. Utut ſit, ut quid, cùm ipſe Miſſam ante auroram celebrabat, è ſacerdotibus ſuis nullum, qui Sacris ſeriùs operaretur, reliquiſſet jejunum, omneſque ad* caritatem, *id eſt, ad communem, quæ in mutuæ charitatis indicium ſumi olim à fidelibus ſolebat, refectionem coëgiſſet?*

p *Populonienſes unà omnes Romam, quò apud Vigilium Papam accuſarent* S.Cerbonium, *properâſſe, ab omni veri ſpecie abhorret.*

B

q *Vocabulo iſthoc intelligi hîc videtur, non opinio Eccleſiæ doctrinæ, ſed praxis Eccleſiæ praxi, quâ Miſſam ante auroram ſoliſque ortum (Labbeum tom. 1 Concil. col. 560 & quatuor ſeqq. videſis) celebrare nefas erat, contraria.*

r *Id eſt, paſtum in mutuæ charitatis teſtificationem.*

ſ *Ita etiam, impropriè loquendo, ſubinde vocantur, qui, quamvis quidem errorem cum pertinacia, ùt hæretici faciunt, haud tueantur, horum tamen inſtar Eccleſiæ præcepta conſuetudineſve infringunt.*

CAPUT II.

C

Sanctus Romam cum legatis proficiſcitur, in via patrat miracula, Pontifici ſe ſiſtit ac ſatisfacit, Populonium redit, prodigioſè ab urſo evadit illæſus, in inſulam Ilvam ſecedit, ibidemque mortuus Populonium ad tumulum effertur.

Cerbonius, Romam tendens, in via Papæ legatis, a

TUnc arripientes iter, ut Romam pergerent, cùm perveniſſent trans fluvium Cornium, ubi vocatur Salinolas *a*, cœpit magna ſitis illos legatos detinere & dicebant ad beatum Cerbonium: Pater ſancte, magnam ſitim habemus, indica nobis aquam, ut bibere valeamus. Reſpondit beatus Cerbonius: Credite mihi, fratres, quia in iſto loco aquam minimè ſcimus præter iſtud mare. Illi autem pergentes uſque ad dimidium milliarium, ſitis magna eos prægravabat, ita ut nullus eorum ſtaret ſuper pedes ſuos *b* & dicebant ad beatum Cerbonium: Pater ſancte, adjuva nos, quia præſentialiter expiramus.

A. Anonymo.

b *præ ſiti ferè exſpirantibus prodigioſè ſuccurrit,*

12 Beatus Præſul dixit ad illos: Fratres, quare non me audiſtis, ut propter amorem Dei caritatem nobiſcum faceretis, & noluiſtis accipere cibum & potum? Rogo ergò Dominum meum pro vobis, aliud neſcio, quod faciam. Dum beatus Cerbonius pro eis oraret, videns duas cervas ante ſe præeuntes, dicebat illis: Præcipio vobis in nomine Domini mei Jeſu Chriſti, ut non ſit vobis licentia eundi, donec me expectetis, & ſtatim ſteterunt. Tunc apprehendit vaſculum ſuum & perrexit ad illas & lacte plenum vaſculum mulſit ex illis, &, cùm hoc feciſſet, abſolvit eas dicens: Licentiam habeatis Domini mei Jeſu Chriſti pergendi ubicúmque vultis *c*. Reverſus eſt autem ad illos legatos, qui ſecum erant, & invenit eos tamquam mortuos jacentes præ nimia anxietate ſitis, & dedit eis lac bibere, & reſocillati ſunt & reſtituti ſanitati. c

E

13 Deinde ſimul pergentes itinere, quo cœperant, tranſactiſque duobus diebus, dixit diaconus ſuus beato Cerbonio: Domine pater, tu ad dominum Papam Romanum pergis: quod munus illi offerre habes pro benedictione de eccleſia noſtra? Timeo, ſi ad illum vacuus veneris, ne furor illius plus, quàm modò eſt, ſuper te exardeſcat. Beatus autem Cerbonius dixit: Noli mihi multùm moleſtus eſſe, Deus meus, in quem ſpero, dabit mihi, quod ad ipſum Papam pro benedictione conferam. Inde antequam Romam pervenirent, tres viri febrium vexationem habentes beato Cerbonio obviam venerunt & benedictionem petierunt.

raram in Deo monſtrat fiduciam, tres viros,

14 Beatus autem Cerbonius ſignaculum ſanctæ Crucis ſuper eos faciens proſtravit ſe in oratione dicens: Domine Jeſu Chriſte, qui es trinus & unus, ſuppliciter ego indignus rogo miſericordiam tuam, ut iſtos infirmos ab infirmitate eorum liberare digneris, quia tu es Deus omnipotens Salvator & Creator, qui peccata dimittis & omnibus infirmitatibus medelam tuæ miſericordiæ concedis; & ſtatim ſani facti ſunt *d*. Videntes autem illi legati, qui ab Apoſtolico fuerant miſſi, mirabilia, quæ per eum Dominus fecit, extimuerunt valde & inter ſe dicebant: ſi iſte Epiſcopus Vir Dei electus non fuiſſet, non potuiſſet tanta miracula facere. d

febri laborantes, Dei auxilio pro eis implorato, ſanat,

F

15 Pervenerunt autem ad vallem & deſcenderunt de monte, qui nuncupatur Gaudii, & venerunt in Pratum Neronis *e*, ubi ipſi legati licentiam acceperunt à beato Cerbonio, ut ejus adventum domino Papæ notum facerent. Cúmque præfati legati ad Dominum Papam reverſi fuiſſent, cœperunt ei narrare mirabilia, quæ beatus Cerbonius in itinere fecerat. Timor verò magnus apprehendit ſummum Pontificem, ſtatimque convocans ordinavit omnem clerum ſuum, qui cum illo erat, cum planetis & dalmaticis & incenſo, & cum Letaniis & Pſalmodiis venit ei obviam ad gradus beati Petri Apoſtoli. e

Romam appulſus, Pontifici, à quo honorificè ſuſcipitur,

16 Beatus autem Cerbonius dum per Pratum Neronis iter carperet, vidit aves copioſas & multas, quæ vocitantur Anſeres, juxta morem ſuum congregatas, & fecit ſignaculum Crucis contra eas dicens: Non habeatis licentiam Domini mei Jeſu Chriſti, ut volitetis in aliquem locum, donec veniatis mecum in præſentia domini

cum multitudine anſerum, doni loco ei offerendâ, ſe ſiſtit.

A. Anonymo.

mini Papæ. Illæ verò hæc audientes venerunt prope eum, & ille cum ſuo baculo eas duxit uſque ad gradus beati Petri Apoſtoli, ubi dominus Papa obviam venit, dixitque ei beatus Cerbonius: Ecce, Pater, munera parva, quæ vobis de eccleſia noſtra adduximus. At verò Papa magnas ei gratias egit. Tunc beatus Cerbonius contra ipſas aves ſignaculum ſanctæ Crucis fecit & abſolvit eas dicens: Ex juſſione Domini mei Jeſu Chriſti vobis præcipio, ut volitetis, ubicúmque volueritis. Tunc cœperunt ipſæ volitare in aëre & abierunt *f*.

f *cauſamque, ob quam arceſſitus eſſet, edoctus,*

17 Tunc Vigilius Papa, hoc miraculo viſo, ampliùs territus mirari cœpit, & benignè pacificéque rogabat ſanctum Virum, ut cum illo introiret in eccleſia beati Petri Apoſtoli. Cùm autem ingreſſus fuiſſet beatus Cerbonius, perrexerunt ad ſepulcrum ſancti Petri & oravit, & poſt orationem interrogavit beatus Cerbonius ſummum Pontificem dicens: Cur me, ſancte Pater, venire præcepiſti? Indica mihi. Reſpondens Papa Vigilius dixit: Parochiani de eccleſia tua venerunt ad me proclamando dicentes, quòd tu omni die Dominico ſummo diluculo Miſſam canis, & ſtatim pro benedictione & caritate panem & potum accipis *g*; cùm autem ipſi ad matrem eccleſiam jam ſole orto veniunt, abſtinentem ibi presbyterum non inveniunt, qui eis Miſſas canere poſſit. Mirum ita mihi eſt, cur ita agis, quod nullus alius agere videretur.

B *g*

18 Reſpondens beatus Cerbonius dixit: Domine Pater, potens eſt Deus oſtendere miracula ſua, cui voluerit; ſed tamen ego, in quantum prævaleo, vobis do conſilium. Hodie Sabbathum eſt; exortor* vos, ut in hac nocte firmiter oremus & non negligamus Dominum deprecari: forſitan antequam à vobis ſegreger, ſcire permittet, qualiter ego agam talia. In ipſa igitur nocte orationibus vacare non ceſſaverunt, uſque dum tempus matutinum advenit. Tunc beatus Cerbonius ad dominum Papam dixit: Surge, Pater, & eamus, quia hora matutini jam imminet. Cúmque matutinæ Laudes fuiſſent finitæ, beatus Cerbonius dixit diacono ſuo: Vade & proſpice eminus, ſi advenit hora noſtra, ut mos eſt, Miſſam canendi. Reverſus eſt dicens: Pater ſancte, hora eſt, quia jam aurora venit.

eidem Pontifici, impetrato à Deo in ejus favorem
* *l.* exhortor

19 Tunc beatus Cerbonius vocavit domnum Apoſtolicum ad ſe & apprehendit dexteram manum ejus, & pedem ſuum dexterum ſimiliter ſuper ſuum poni fecit, quaſi ad ſignum ſanctæ Crucis eum tenere debuiſſet, & dixit ei: Pater, aſpice in cælum. Tunc ipſi pariter ambo audientes Angelos in cælum canere Miſſam *h*, dicentes: Gloria in excelſis Deo. Beatus itaque Papa dixit ad beatum Cerbonium: Verè ſcio, quia Spiritûs Sancti gratia in te habitat, quia Dominus revelavit tibi ſecreta ſua; ego autem, dum advixero, in eccleſia beati Petri Apoſtolorum principis, ubi cuſtos ſum, te imitabor & ſecundùm tuum exemplum faciam & ſucceſſores multi pòſt, qui hanc doctrinam retinebunt. Beatus verò Cerbonius, licentiâ acceptâ ab Apoſtolico, rediit Populoniam *i*.

C *miraculo ſatisfacit, Populoniumque rediens*

h

i

20 Ab illo ergò die quoties ad illum Vir ſanctus veniebat, de ſua ſede Papa ſe elevabat & veniebat contra eum, quod & fecit cunctis diebus vitæ ejus, & poſt eorum obitum omnes deceſſores* ejus, qui apoſtolico ordine functi ſunt, ipſum exemplum detinent uſque hodiernum diem: nam conſuetudo Apoſtolici Eccleſiæ Romanæ non eſt, ut propter regem vel alium pontificem ſe levet, ſed tantùm Populonienſis eccleſiæ epiſcopo aſſurgit *k*. Vir autem Domini Cerbonius miræ ſanctitatis extitit, de quo beatus Papa Gregorius in Dialogo ſuo *l* teſtimonium protulit dicens, quia cùm idem Vir ſanctus hoſpitalitatis ſtudio valde eſſet intentus, quadam die tranſeuntes milites hoſpitio ſuſcepit, quos Gothis ſupervenientibus abſcondit, eorumque vitam abſcondendo ſervavit ab illorum nequitia *m*.

ſanctis operibus præcipuéque hoſpitalitate effulget,
* ſucceſſores

D *k* *l*

21 Quod dum Gothorum regi perfido Totilæ nuntiatum fuiſſet, crudelitatis immaniſſimè veſaniâ ſuccenſus, hunc ad locum, qui octavo hujus urbis miliario Merolis *n* dicitur, ubi tunc ipſe cum exercitu ſedebat, deduci, eumque in ſpectaculo populi urſo ad devorandum projici*: cúmque idem rex perfidus in ipſo quoque ſpectaculo conſediſſet ad aſpiciendam mortem Epiſcopi, magna turba confluxit. Tunc Epiſcopus deductus eſt in medio, atque ad ejus mortem immaniſſimus urſus exquiſitus, qui, dum humana membra crudeliter carperet, ſævi regis animum ſatiaret.

m *divinitus ab urſo, cui à Totila, hâc offenſo,* *n*
* *ſupple* juſſit

22 Dimiſſus itaque urſus ex cavea eſt, & concitus Epiſcopum petiit; ſed ſubitò ſuæ feritatis oblitus deflexa cervice ſubmiſſoque humiliter capite, cœpit lambere pedes Epiſcopi, ut patenter omnibus daretur intelligi, quia erga illum Virum Dei ferina corda eſſent hominum & quaſi humana beſtiarum. Tunc populus, qui ad ſpectaculum mortis venerat, magno clamore verſus eſt in admirationem venerationis. Tunc ad ejus reverentiam colendam rex ipſe permotus eſt; quippe cum quo ſuperno judicio actum fuerat, ut, qui Deum ſequi priùs in cuſtodienda vita Epiſcopi noluit, ſaltem ad manſuetudinem beſtiam ſequeretur *o*. Cujus rei teſtes ſunt, qui tunc præſentes adhuc nonnulli ſuperſunt, eamque cum omni illic populo ſe vidiſſe teſtantur.

devorandus fuerat objectus, evadit illæſus,

E *o*

23 Sanctus igitur Cerbonius, in fide recta perſiſtens, omni populo monita prædicabat ſalutis: erat namque miræ abſtinentiæ, piis operibus pollens, ſuavis & modeſtus tam clero, quàm populo, uſque ad decrepitam ætatem pertingens *p*. Sed cùm gens Longobardorum totos Italiæ fines præoccuparet, ad inſulam Hylbam perfugit, ibique uſque ad diem obitus ſui permanſit *q*. In ea autem Populonii eccleſia, cui præerat, dum adhuc viveret, ſepulcrum ſibi præparavit, qui irruente ægritudine ad mortem veniens, clericis ſuis ſibique obſequentibus præcepit dicens: In ſepulcro meo, quod mihi Populonii paravi, ibi me ponite.

decrepitæque jam ætatis, in inſula Ilva, quò ob Longobardos ſeceſſerat, *p* *q*

24 Qui reſpondentibus* dixerunt: Cùm illic ſcimus diſcurrere Longobardos & tenere eadem loca *r*, quomodò te ducemus illic*? Ipſe verò reſpondit: Reducite me ſecuri & nolite metuere, ſed feſtinè me ſepelire curate: mox autem, ùt ſepultum fuerit corpus meum, ex loco eodem cum omni feſtinatione diſcedite. Defuncti igitur corpus impoſuerunt navi; cúmque Populonium tenderent, collecto in nubibus aëre immenſa pluvia erupit. Sed, ut cunctis pateſceret, cujus Viri corpus navis illa portaret, per illud maris ſpatium, quod ab Hylba inſula uſque ad Populoniam duodecim milibus diſtat, circa utraque navis latera procelloſa valde pluvia deſcendit, & in navi eadem una pluviæ gutta non cecidit.

vitâ functus, Populonium, decorante in via funus miraculo, defertur,
* *l.* reſpondentes
r
* illuc

25 Pervenientes itaque ad locum clerici ſepulturæ

ibidemque, ſtatim poſt ſupervenien-te Longobardorum duce Gumarith, ſepelitur.

A. Anonymo.

pulturæ tradunt corpus Sacerdotis ſui, cujus præcepta ſervantes, ad navem cum omni feſtinatione reverſi ſunt quàm mox ut intrare potuerunt, in eodem loco, ubi Vir Domini ſepultus fuerat, Longobardorum dux crudeliſſimus Gumarith advenit *ſ*, ex cujus adventu Virum Dei habuiſſe ſpiritum prophetiæ claruit, qui miniſtros ſuos à ſepulturæ ſuæ loco ſub feſtinatione diſcedere præcepit *t*. Hoc illi conceſſit divina Pietas, qui, dum viveret cuſtos & rector eorum fuit, & poſt obitum ab inimicorum jaculis protegendo ſervavit. Glorificemus ergò Dominum, qui mirabilis eſt in Sanctis ſuis, hic & in æternum. Amen.

ANNOTATA.

a *Vita edita meliùs, ùt apparet, legit:* Cùm autem perveniſſet ultra fluvium Corneam ad locum, qui dicitur Salinela; *verùm nec fluvium, qui* Cornius *aut* Cornea, *nec locum, qui* Salinela *aut* Salinolas *vocetur, apud geographos invenio. Apud Ortelium in Tuſciæ Antiquæ typo prope Populonium notatur Vetulonius lacus, parvuſque, qui in hunc ſe exonerat, fluvius. Hic, qui nullo nomine ab Ortelio diſtinguitur, Populonioque Romam properantibus occurrit, fuerit forſan olim* Cornius *aut* Cornea *vocatus; quod autem ſpectat ad locum, qui fuerit* Salinela *aut* Salinolas *appellatus, hunc haud procul à mari ſitum fuiſſe, ſuadet hic ſubjectum, quod legatis Pontificiis, aquam ſibi indicari poſtulantibus, dediſſe Sanctus memoratur, reſponſum.*

B

b *Vita edita habet:* Sic æſtuabant ſiti, ut nullus ſuper equos tenere ſe poſſet.

c *Rarum enimverò, ſi modò hic memorentur vera, miraculum!*

d *Etiamſi pro vero admitteretur, quod hic narratur, miraculum, dubitari tamen adhuc poſſet, an Sanctus oratione, quæ hic ei tribuitur, Dominum ſit precatus.*

e *Nec montem, qui à gaudio, nec pratum, quod a Nerone nomen habeat, propè Romam uſpiam invenio.*

f *Anſerum, qui è* S. Cerbonii *præcepto ſecuti eum ad Pontificem, mendacio etiam, ùt apparet, quo illos à ſe Populonio adductos Sanctus dixerit, inſulsè admixto, hic narrantur, miraculum uſque adeò nonnullis placuit, ut id in non pauca Uſuardina apud Sollerium Auctaria exſtet illatum; verùm hinc nihil prorſus ad fidem ejus accedit.*

C

g *Adi, quæ cap. præcedenti ſubjeci, Annotata ad litt.* o & r.

h *In Vita edita habetur:* Cúmque ipſe & Papa præfatus in cælum aſpicerent, audierunt ambo voces Angelorum canentes: Gloria in excelſis Deo; *ex hoc autem Vitæ, quam edimus, loco, per Miſſam id, quod ſuprà dixi, hic intelligi, confirmatur.*

i *De iis, quæ huc uſque à num. 7 memoriæ produntur, cenſendum quid ſit, in Comment. præv. § 2 expoſui. Nimirum, quod nonnumquam uſuvenit, ut, quæ verè geſta ſunt, adjunctis fictitiis ornentur, id quoque veroſimiliter hic factum, induco in animum. Fuerit ſcilicet rei, neſcio cujus,* S. Cerbonius *apud Pontificem inſimulatus, hincque deinde, quò omni etiam noxæ ſuſpicione liberaretur Sanctus, miracula aliaque, quæ hic narrantur, parùm admodùm credibilia temporis lapſu fuerint ex inſida vulgi fama, incrementa eundo ſemper acquirente veriſque falſa addente, in* S. Cerbonii *honorem ineptiſſimè juxtà ac imprudentiſſimè conficta nec minori imprudentia adoptata ab iis, qui ambas ejus Vitas contexuère.*

k *Hæc ſcriptorem, rerum haud ſatis peritum nimioque in ſedem Populonienſem affectu abreptum, videntur arguere.*

l *Imò Dialogorum lib. 3, cap.* XI.

m *Milites, quos* S. Cerbonius *hoſpitio excepit, exſtitiſſe Romanos, Bailletus hodie in Sanctorum Vitis rectè, ni fallar, opinatur.*

n *Locum,* Merolis *vel* Merulis *vocatum, ad quem deduci Sanctus à Totila eſt juſſus, nec propè Romam, nec in territorio Populonienſi à geographis notatum invenio. Is tamen Romà haud procul abfuiſſe videtur. Comment. præv. num. 28 & ſeq. videſis.*

o *Hoc miraculum* S. Cerbonii *ad cathedram Populonienſem promotioni ſecutæque hunc apud Vigilium Papam accuſationi in Vita jam edita præmittitur; verùm rectène, an ſecùs, ſtatue ex iis, quæ in Comment. præv. num. 26 & tribus ſeqq. diſſerui. Porrò ſi miraculum illud re forſan vera anno 546, cui veroſimiliùs, ùt ibidem docui, debet innecti, haud evenit, certò equidem locum ante annum 553 habuerit, cùm Totila, qui prodigioſo iſti eventui occaſionem dedit præſenſque fuit, anno 552, ùt Pagius in Criticis rectè docet, fuerit necatus.*

E

p *Cùm Sanctus, qui, quemadmodùm apud nos ad 1 Septembris diem in Hiſtorico-critico de* S. Regulo *Comment. §* IV *oſtenditur, haud diu ante annum 523 ex Africa in Italiam exſul migravit ac jam tum conſecratus fuerat epiſcopus, anno demùm 575, uti in Comment. præv. num. 33 docui, exceſſerit è vivis, cum ſanè ad decrepitam, uti hic in Vita, quam edimus, alterâ etiam Vitâ, quæ jam prodiit, aſſentiente, declaratur, ætatem pertigiſſe, eſt neceſſe.*

q *Vita edita habet:* Cùm ſæva tempeſtas Longobardorum Italiam devaſtaret nulliſque parceret credentibus..... Videns beatus Cerbonius tantum ſcelus pullulari ad inſulam, quæ Elba vocatur, propter crudelitatem Longobardorum gentis receſſit ibique cum ſuis clericis latebram fovebat. *Quòd ſi itaque, quæ Vita illa ſuppeditat, ſpectentur, Sanctus noſter, non cum jam vaſtata fuiſſet, ſed cùm vaſtaretur à Longobardis Italia, in inſulam Ilvam ſeſe recepit; verùm Vita, quam edimus, id à Sancto, non ampliùs vaſtantibus, ſed jam occupantibus Italiam Longobardis, factum eſſe, hic prodit, eique luculentiſſimè ſuffragatur, quo hic ſtandum, Gregorius Magnus utpote verbis, in Comment. præv. num. 30 tranſcriptis, de* S. Cerbonio *ſic ſcribens:* Cùm Longobardorum gens in Italiam veniens cuncta vaſtaſſet, ad Ilvam inſulam receſſit; *hinc autem ſimulque ex eo, quod illa Italiæ per Longobardos vaſtatio prioribus quatuor anni 575 menſibus, ùt in Comment. præv. num. 34 & ſeq. oſtendi, obtinuerit locum, Sanctum uno è poſterioribus octo anni ejuſdem menſibus obiiſſe, ibidem concluſi.*

F

r *Populonium nempe, hujuſque, in qua ſepulcrum ſibi Sanctus paràrat, regionem.*

ſ *Cùm Longobardi, priuſquam* S. Cerbonius *moreretur, civitatem Populonienſem, uti è ſuprà relato, quod illi, ſepeliri in hac volenti,*

A. Anonymo.

dediſſe Populonienſes clerici memorantur, reſponſo intelligitur, jam occupâſſent, nec tamen hiſce, dum Sancti corpus Populonii ſepeliêre, quidpiam moleſtiæ intulerint, oportet vel ut tum inde ad tempus receſſiſſent, vel ut & per locum, in quem, ſtatim atque ſepultus eſſet Sanctus, dux Gummarith ingreſſus hic aſſeritur, ea ipſa, in qua id factum erat, Populonienſis urbis regio intelligatur, & iidem Longobardi, dum Sancti corpus Populonium navi fuit advectum, excubias ad portum haud egerint. Ceterùm de miraculis, poſtremò hic relatis, Comment. præv. num. 27 & tribus ſeqq. videſis.

D

t *Vita edita, quod, quam hic damus, non facit, emortualem etiam* S. Cerbonii *diem diſertè ſub finem aſſignat his verbis :* Migravit beatus Cerbonius ex hac vita ad Dominum VI Idus Octobris.

DE S. PAULINO, ARCHIEPISC. EBORACENSI CONFESSORE IN ANGLIA,

J. B. F.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

B

§ I. Notitia diœceſis, cui Sanctus præfuit: memoria illius in variis Martyrologiis: antiquus cultus: corporis tranſlatio: geſta præſertim ex Beda tradenda.

E

Anno DCXLIV. Sanctus, qui Eboraci, ſecunda Angliæ metropoli,

EBoracum, *vulgò* York, *Angliæ ſecunda metropolis, ſedet in ſui nominis, cujus caput eſt, comitatu. Hic ſeu ager Eboracenſis, Anglis* York-Shire, *qui* totius Angliæ (*verba ſunt Camdeni in illius Deſcriptione*) provincia eſt longè maxima, temperatæ cenſetur ubertatis. Si hic ſaxoſa vel arenoſa ſit ſterilitas, illic lætiſſima arvorum fœcunditas, ſi hic ſylvis ſit nuda, illic denſiſſimis nemoribus obumbrata, ita providè temperante natura, ut ipſa regio etiam ſua varietate gratior & lætior videatur. *In dicta hujus provinciæ, de qua plura apud laudatum Camdenum curioſus lector videre poterit, civitate primaria* S. Paulinus, *poſtquam à S. Juſto, Cantuarienſis eccleſiæ archiepiſcopo, fuiſſet conſecratus epiſcopus, ſedem ſuam locavit, pro cathedrali adeptus eccleſiam, S. Petro Apoſtolo dedicatam, cujus primordia & incrementa in Monaſtici Anglicani vol. 3, pag. 128 refert Will. Dugdale ſequentibus his verbis :* Anno verò ſecundo poſt adventum Paulini, rex Edwinus de rege Weſt-Saxonum glorioſâ potitus victoriâ Guichelmo, (ſicut legitur plenius in Hiſtoria Anglorum) inſiſtente Paulino, baptizatus eſt in domo lignea, quam ob hanc erexerat cauſam, anno regni ſui XI, qui eſt annus Incarnationis DCXXVII; adventûs verò Anglorum in Britanniam annus CLXXX. In quo poſtmodùm loco, de cemento & lapide, per quadrum ædificata, doctori ſuo Paulino ſedem epiſcopatûs donavit.

C

2 Baptizatus eſt igitur rex Edwinus primus omnium regum Northanhymbrorum die ſancto Paſchæ & multi cum eo in eccleſia S. Petri Eboraci, quam ipſe de ligno pro ſede epiſcopatûs conſtruxerat : mox tamen majorem incœpit lapideam, quam ſanctus Oſwaldus rex poſtea perfecit. Paulini, *primi Eboracenſis eccleſiæ archiepiſcopi, celebris eſt memoria paſſim in omnibus Martyrologiis, poſt ejus obitum editis. Venerabilis Beda, in Martyrologio genuino :* Et in Britannia, Paulini epiſcopi Eboraci; *quæ totidem verba inde mutuatus eſt Rabanus. Uſuardus Sanctum ſic commemorat :* In Britannia, ſancti Paulini epiſcopi & confeſſoris. *Elogium Adonis à Notkero contractum habet :* In Britannia ſancti Paulini epiſcopi Eboraci, qui ordinatus epiſcopus à beato Juſto, qui à ſancto Auguſtino, quem beatus Gregorius ad prædicandum Anglorum genti direxerat, conſecratus epiſcopus fuerat, gentem Nordanhumbrorum, hoc eſt, eam nationem Anglorum, quæ ad Aquilonem Umbri fluminis habitabat, cum rege ſuo Eduino, Verbum fidei prædicando convertit. Et clarus vitâ & miraculis VI Idus Octobris in pace quievit. *Accedit noſtrum Ms. Florarium Sanctorum, anno 1486 exaratum, in quo annus Sancti emortualis rectè additur his verbis :* In Britannia Majori S. Paulini epiſcopi Eboracenſis ..... & clarus vitâ & doctrinâ ac miraculis in pace quievit anno Salutis DCXLIIII.

ſedem ſuam habuit, à martyrologiis, tam claſſicis,

F

3 *In Mrl. quoque Rom. hoc die ſequens legitur annuntiatio :* Eboraci in Anglia, ſancti Paulini epiſcopi, diſcipuli beati Gregorii Papæ, qui cum aliis ad prædicandum Euangelium illuc ab eo miſſus, Edwinum regem, ejuſque populum ad fidem Chriſti convertit. *Conſonat Molanus in ſuis Auctariis Uſuardinis. Illum pariter memorat Joannes Wilſonius in ſuo Martyrologio Anglicano, editionis anni 1640 ad præcitatum diem cum elogio Anglico, quod hic Latinè ſubjicio :* Roſſæ in Cantia depoſitio S. Paulini epiſcopi & confeſſoris, qui cum S. Auguſtino & Sociis Angliam ingreſſus convertit regnum Nordanhumbrorum, unà cum Edwino illius provinciæ rege, atque ita factus eſt eorum apoſtolus. Primus Eboracenſis archiepiſcopus creatus erat; ſed poſt Edwini regis mortem inde expulſus rediit in Cantiam, ibique provinciam Roſſenſem in cultu divino dirigebat : ubi

quàm recentioribus præſertimque à Buſelino

in

A in magna vitæ ſanctitate tandem in Domino requievit circa annum Chriſti DCXLIV. Ejus corpus magna cum ſolennitate ſepultum eſt Roffæ in eccleſia cathedrali S. Andreæ, ibique cum debita veneratione ſervatum. *Wilſonio addo Benedictinos, qui eumdem ſanctum Archiepiſcopum Ordini ſuo adſcripſerunt, martyrologos Wionium, Menardum & Bucelinum, quorum primus in Ligno Vitæ lib. 3, & ſecundus in Martyrologio ſic habent:* Eboraci in Britannia, ſancti Paulini epiſcopi, diſcipuli beati Gregorii Papæ, qui cum aliis ad prædicandum Euangelium illuc ab eo miſſus, Eduinum regem Nordamhumbrorum, ejuſque populum ad fidem Chriſti convertit.

Inſigni elogio huc tranſcripto celebratur.

4 *Tertius, nempe Gabriël Bucelinus, in Menologio* Paulinum *pluribus celebrat verbis, quæ ſubdo:* Eboraci in Anglia S. Paulini ep., diſcipuli B. Gregorii Papæ, qui cum aliis ad prædicandum Euangelium illuc ab eo miſſus, Eduvinum regem ejuſque populum ad fidem Chriſti convertit. Paulinus, alter ſui ſæculi Paulus, verbo & exemplo potens, è celebri S. Andreæ in urbe Romana cænobio, ad labores apoſtolicos in Angliam miſſus, maximis ſanè meritis ea regna demeruit, & primus ipſe Eboracenſium archiepiſcopus, longè ſpectatiſſimam cathedram, admirabili vitæ ſanctitate fundavit & initiavit. B Præter autem Edwinum regem ejuſque filios principes Oſfridum & Eadfridum, ex Quenburge filia Cearli Merciorum regis genitos; Edilhinum non multò pòſt & Buſcfream, ac Ediltridim, Edilburge regina natos; ſed & Iffi poſtea filium Oſfridi, procerumque plurimos Chriſto lucratus, innumeram inſuper populi multitudinem ad fluvios Gleni & Sualva, irremiſſo labore regnum Dei & pœnitentiam prædicans, in provinciis ampliſſimis Berniciorum & Deirorum baptizavit. Neque his ſolùm amplis terminis, tanti Apoſtoli zelus, labor & meritum ſe continuit; ſed & ad Orientales uſque Anglos ſeſe exporrexit, quorum regem Carpualdum, Edwino maximè rege connitente, ingenti ſimiliter merito, ad Eccleſiæ gremium adduxit: inſuper ad externos etiam Anglos fidei lumen protulit, Lindiſinæque provinciæ, quæ prima eſt ad Meridianam Humbri fluminis ripam pertingens uſque ad mare, Verbum Dei prædicavit, C ubi cùm alios, tum Bleitam Lincolniæ præfectum ejuſque familiam Chriſti fide imbuit, in qua civitate eccleſiam perinſignem exſtruxit & dedicavit, quæ licèt poſtea injuriâ temporum collapſa, plurimis tamen inter ipſas ruinas miraculis illuſtrata eſt, multis ibidem optatæ ſanitatis beneficia prodigioſè accipientibus. Inſtituit item Lindiſfarnenſem epiſcopatum celeberrimum, ejuſque cathedram primo egregiæ ſanctitatis Pontifice Honorio inſignivit. Cæſo Edwino rege, Paulinus in Cantiam profugit, qua in provincia, Roffenſi epiſcopo Romano in itinere aquis merſo ſubrogatus, de illo quoque loco optimè meruit, ibique tandem animam Deo, corpus terræ commendavit anno Chriſti 644, ſepultus in templo S. Andreæ ibidem ab Ethelberto rege exſtructo, multis deinceps prodigiis glorioſus, cujus ſacrum corpus, multò pòſt S. Lanfrancus noſter elevans, multò honorificentiùs condidit.

Cultus ejus probatur ex ſolennitate

5 *Hæc Bucelinus, quorum aliqua certa ſunt ex S. Beda, alia dubia vel ex veriſimilibus conjecturis tantùm dicta. Inſigni elogio* S. Paulinum *etiam celebrat Mathewus in Trophæis Benedictinis Angliæ tom. 2; ut enimverò hagiologorum, qui* Paulinum, *Eboracenſem primò ac dein Roffenſem epiſcopum, Faſtis Sacris à ſeſe adornatis inſcripſêre, haud parvus ſit numerus; etſi autem ex omnibus & ſingulis, qui id fecêre, antiquus Sancti cultus inferri haud queat, hunc tamen ſpeciatim probat Hiſtoria tranſlationis ipſius relata in Vita Gundulfi, epiſcopi Roffenſis, quam à monacho Roffenſi & Gundulfo coætaneo compoſitam, Henricus Whartonus in Angliæ Sacræ parte 2, pag. 273 publici juris fecit. Tranſlationem illam non ſine ſolennitate & prodigio peractam ex laudato auctore lectori hic legendam propono.*

facta circa annum 1080, quando illius reliquiæ in novam eccleſiam

6 Defuncto Ernoſto, Roffenſis eccleſiæ epiſcopo, ordinatur vir verè digniſſimus epiſcopatu Gundulfus à Lanfranco, Dorobernenſi epiſcopo, in eccleſia Dorobernenſi duodecimo Kalendas Aprilis anno ab Incarnatione Domini milleſimo ſeptuageſimo ſeptimo, undecimo verò adventûs Normannorum in Angliam ſub comite Guillelmo rege poſtmodùm Anglorum nobiliſſimo. Conſecratus autem ex more propriam tendit inviſere ſedem; tripudiantibus turbis Roffenſem ingreditur urbem, pontificali ſede E intronizatus inducitur, præſul omni veneratione ex eo habetur. Redduntur & ei denique poſſeſſiones quædam Roffenſis eccleſiæ, quas præſulantibus anteceſſoribus ſuis Lanfrancus in ſua tenuerat ditione. Ea verò conditione redduntur, ut in eccleſia Roffenſi, ſicut jam præſul uterque deliberaverat, monachi ponantur..... Tempore ergò brevi elapſo, eccleſia nova, veteri deſtructa, incipitur; officinarum ambitus convenienter diſponuntur; opus omne intra paucos annos, Lanfranco pecunias ſubminiſtrante multas, perficitur..... Habito cum ſapientibus conſilio, idem venerabilis pater (*Gundulfus*) collecto monachorum & clericorum conventu necnon & copioſa multitudine plebis, cum magna ſolennitate acceſſit ad ſepulchrum ſanctiſſimi confeſſoris Paulini, qui in veteri eccleſia reconditus fuerat, & theſaurum ſanctarum reliquiarum ejus in novam transferri & in loco ad hoc præparato reponi fecit.

Roffenſem non ſine prodigio tranſlatæ fuêre;

7 Interim fuit ibi quædam matrona mentis & corporis infirmitate gravi detenta, quæ promiſſione facta, quòd nunquam ulteriùs crimen F quoddam, quo turpiter premebatur, iteraret, ſi ſanitatem recipere poſſet, meritis B. Paulini ſoſpitati reddita eſt; ſed pactum promiſſum minimè ſervavit. Nam ùt rediit corporis ſanitas, ſubſecuta eſt citiùs in vita illius iterati criminis perverſitas. Tempore denique ſequenti pro neceſſitatibus quibuſdam, quibus vir ſuus impeditus fuerat, cum oblatione ſua opem auxilii quæſitura Sanctum Dei adiit. Sed illa, quam interiùs conſcientia turpis fœdabat, vi quadam divinæ indignationis quaſi flatu vehementi repulſa, cum ſpreto munere multùm verecunda domum rediit; & non multò pòſt languore gravi percuſſa infæliciter diem expectabat extremum. Sed pius Dominus, qui nullum ſpernit, nullum à miſericordia ſua excludit, inſpiravit ei gratiam ſuam; &, advocato ad ſe venerabili Gundulfo epiſcopo per humilem confeſſionem reatus ſui turpitudinem pandit, perſeverantiam emendationis integram in vita ſua ex magna cordis contritione promittit. Quid plura? In hac pollicitatione à pio pontifice ovis morbida recipitur; antidotum ſalubris pœnitentiæ adhibetur, & ſic demùm perfecta ſanitate recepta,

AUCTORE J. B. F.

recepta, cum oblatione ſua ſancto Dei Paulino humiliter ſe præſentavit, mentiſque novitate ad munditiam vitæ mutata, non eſt cum munere à Sancto repulſa; ſed gaudio ſoſpitatis manente, ad domum ſuam alacriter remeavit, gratias referens Deo & pontifici Gundulfo, per cujus conſilium à tanto periculo liberata fuit.

qua tranſlatio quotannis celebrata dicitur.

8 *Joannes Capgravius in Catalogo Sanctorum Angliæ pag. 265, ubi hujus tranſlationis mentionem facit, hanc ſolennitatem, non à Gundulfo, cui à monacho anonymo verbis jam datis adſcribitur, ſed à Lanfranco, Dorobernenſis ſive, ùt nunc loquimur, Cantuarienſis] eccleſiæ tunc temporis archiepiſcopo, fuiſſe peractam, hoc modo refert:* Elapſo autem multo tempore, Gundulpho ibidem (*in eccleſia Roffenſi*) pontificante, Lanfrancus archiepiſcopus veterem eccleſiam beati Andreæ (*diœceſis Roffenſis cathedralem*) funditùs deſtruxit novamque baſilicam reedificavit, oſſa ſancti Paulini de terra levavit & in ſcrinio honorificè collocavit. *Verùm monacho anonymo, qui & Capgravio eſt antiquior, & Godwinum, Landavenſem epiſcopum, de Præſulibus Angliæ ſibi aſſentientem habet, eſt ſtandum. Nec, etſi ſecùs foret, id nobis hic officeret, cùm equidem,* Paulini *oſſa, occupante ſedem Roffenſem Gundulfo, fuiſſe tranſlata, Capgravium inter & monachum anonymum conveniat. Hanc porrò Sancti tranſlationem in eccleſia Roffenſi x Januarii annuo feſto celebrari ſoluiſſe, diſcimus ex Harpsfeldii Anglicana Hiſtoria, in qua is ſcriptor Seculo 7, cap. XI his verbis Sancti elogium abſolvit:* Poſt multos annos ab obitu tranſlatum eſt corpus ejus in locum honorificentiorem, ob crebra per eum edita miracula. Quæ tranſlatio facta eſt quarto Iduum Januarii. Quo die in eccleſia Roffenſi annua ejus memoria ſtata ſolennitate celebratur. *Atque ita de cultu* S. Paulini *antiquo dubitandum ſanè non eſt; etſi autem, à quo tempore is cœperit, pro certo edicere nequeam, videtur tamen venerabili Bedâ, qui anno 735 obiit, haud recentior eſſe, cùm* Paulini *nomen in illius Martyrologio tam metrico apud Dacherium tom. 10 Spicilegii, quàm altero, quod ante Operis noſtri tomum 2 Martii editum eſt, reperiatur.*

C

Magnis à variis ac nominatim à Beda, è quo excerpta ejus Acta damus, laudibus effertur.

9 *Præclara Sancti geſta, quæ illum plurimùm commendant, venerabilis Beda in Hiſtoria Eccleſiaſtica gentis Anglorum poſteritati tradidit. Florentius Branovius Wigornienſis monachus, Wilielmus Malmesburienſis, itemque Henricus Huntindonienſis* S. Paulini *meminerunt. Joannes Capgravius, qui anno 1464 adhuc erat in vivis, in Legenda Sanctorum Angliæ Vitam* S. Paulini *partim ex Beda, partim aliunde adornavit, de miris illius virtutibus, quas integro ferè ſeculo Capgravio antiquior Matthæus Weſtmonaſterienſis in Floribus Hiſtoriarum commemorârat, nonnulla adjungens, quæ eamdem cum Hiſtoria Bedæ non mereri fidem, nemo non judicabit. Longum eſſet omnes, qui de Sancto tractârunt, recentiores enumerare. Hos inter eminent Polydorus Virgilius, Nicolaus Harpsfeldius, Baronius in Annalibus tomo 8, Eduardus Maihewus in Trophæis Sanctorum Congregationis Anglicanæ Ordinis S. Benedicti, & Aloyſius Lipomanus epiſcopus Veronenſis, qui Sanctum, excerptis ex Beda ejus virtutibus, inſigni elogio adornârunt. Ac id quidem ſeu potiùs Sancti Acta, quæ Laurentius Surius ex venerabili Beda deſcripta ſuæ collectioni de Actis Sanctorum hoc die inſeruit, huic Commentario ſubjiciam; alia vero, quæ ſcriptores alii de illo memorant, in Comment. hujus decurſu, ubi id res popoſcerit, laudabo.*

D

§ II. S. Paulini vita privata: miſſio in Britanniam & vita apoſtolica ſub S. Auguſtino: Sancti per S. Juſtum ordinatio: gens Nordanhymbrorum cum ſuo rege, prædicante Paulino, baptizatur.

Sanctus fuit monachus,

VEnerabilis Beda lib. 1, cap. 29 refert, S. Gregorium I Papam anno 601 S. Auguſtino, Anglorum apoſtolo, plures cooperatores ac verbi miniſtros cum S. Laurentio miſiſſe, quos S. Auguſtinus, poſtquam Ædilberctum Cantuariorum regem cum multis illius ſubditis jam converterat, in tam uberi meſſe operarios à laudato Pontifice Romano petierat. Inter illos verò Viros apoſtolicos præcipuè fuerunt, ùt loquitur ibidem Beda, Mellitus, Juſtus, Paulinus, Rufinianus *&c, quos omnes* Monachos *nominat idem ſanctus Pontifex in ſua Epiſtola commendatitia, Incarnati Verbi anno 601 ad Mennam Toloſanum & alios complures per Galliam epiſcopos directa:* Quia igitur Redemptoris noſtri gratia cooperante, tanta de Anglorum gente ad Chriſtianæ fidei gratiam multitudo convertitur, ut reverendiſſimus communis frater & coëpiſcopus noſter Auguſtinus eos, qui ſecuti ſunt ad hoc opus exequendum, per diverſa loca aſſerat non poſſe ſufficere, aliquantos ad eum monachos cum dilectiſſimis & communibus filiis Laurentio presbytero & Mellito abbate prævidimus tranſmittendos.

E

& à S. Gregorio Papa in Britanniam

11 *Ex hiſce jam S. Gregorii verbis, S.* Paulinum *profeſſione monachum fuiſſe manifeſtum fit; at quam regulam in monaſticæ vitæ exercitio fuerit ſecutus, & in quo cœnobio vixerit, nos omninò latet. Gabriël Bucelinus in Menologio refert, illum fuiſſe monachum cœnobii S. Andreæ in urbe Romana ac S. Gregorii Papæ diſcipulum (de qua re ſilent antiquiores) ac proinde eumdem profeſſione monachum fuiſſe ſub regula, quam S. Gregrorius ſecutus eſt, ſive S. Equitii, ùt cenſuit Cardinalis Baronius, ſive S. Benedicti, ùt alii credunt; qua de re conſuli poſſunt Commentarius prævius ad ejuſdem ſancti Pontificis Vitam in Opere noſtro ad diem XII Martii datam, & alter Commentarius ad Acta S. Auguſtini Cantuarienſis die XXVI Maii num. 2. Mabillonius interim Sæculo 2 Benedictino* Paulinum *inter Prætermiſſos tantummodò repoſuit ſine aſteriſco, qui, ùt ibidem præmiſit,* deſignat eos, qui germani Benedictini eſſe videntur. *Utut ſit, fuit equidem* S. Paulinus *unus è monachis Romanis, quos S. Gregorius I Papa S. Auguſtino ad Anglorum in Britannia gentem ab idololatria ad verum Dei cultum adducendam, felici ſanè ſucceſſu, adjutores dedit. Porro geminam*

A *minam apoſtolicorum virorum manum ad hanc ſacram expeditionem, quam ante aditum pontificatum ipſemet aggredi ardentiſſimè concupierat, in Britanniam miſit.*

miſſus anno 601,

12 *Primo ſcilicet illuc deſtinavit anno 596* ſervum Dei Auguſtinum & alios plures cum eo monachos, timentes Dominum, prædicare Verbum Dei genti Anglorum; *ùt loquitur Beda lib. 1, cap. 23 addens, S. Auguſtinum iiſdem monachis abbatem à S. Gregorio I Papa tunc præpoſitum fuiſſe, ordinandum epiſcopum, ſi ab Anglis reciperetur. Ubi verò Auguſtinus Cantuariorum regem Ædilberctum cum multis ei ſubjectis ad Chriſtianam fidem jam adduxerat, majorem in tam uberi meſſe operariorum numerum à laudato Romano Pontifice petiit, iſque reparatæ Salutis anno 601 ad illum* plures cooperatores ac verbi miniſtros *direxit, referente eodem venerabili Beda lib. 1, cap. 29. Ex hac ſecunda operariorum claſſe, quæ anno 601 in Angliam appulit, fuiſſe* Paulinum, *diſertis verbis exprimit ſanctus hiſtoricus Anglorum lib. 1, cap. 29:* Præterea idem Papa Gregorius Auguſtino epiſcopo (quia B ſuggeſſerat ei multam quidem ſibi eſſe meſſem, ſed operarios paucos) miſit cum præfatis legatariis plures cooperatores ac Verbi miniſtros, in quibus primi & præcipui erant Mellitus, Juſtus, Paulinus, Rufinianus *&c.*

vivendi rationem hic expoſitam

13 *De geſtis illius ante epiſcopatum, quæ à nullo tradita legi, conjicere licet ex iis; quæ venerabilis Beda in Hiſtoria eccleſiaſtica gentis Anglorum cap. 26 de S. Auguſtino & Sociis, in Britanniam appulſis & ab Ædilbercto rege humaniter acceptis poſteritati tradidit.* At ubi, *inquit*, datam ſibi manſionem intraverunt, cœperunt apoſtolicam primitivæ eccleſiæ vitam imitari; orationibus videlicet aſſiduis, vigiliis ac jejuniis ſerviendo, Verbum vitæ, quibus poterant, prædicando, cuncta hujus mundi, velut aliena, ſpernendo, ea tantum, quæ victui neceſſaria videbantur, ab eis, quos docebant, accipiendo, ſecundùm quæ docebant, ipſi per omnia vivendo, & paratum ad patiendum adverſa quæque, vel etiam ad moriendum pro ea, quam prædicabant, veritate animum habendo. Quid mora? Crediderunt nonnulli & baptizabantur, mirantes ſimplicitatem innocen-C tis vitæ, ac dulcedinem doctrinæ eorum cæleſtis..... At, ubi ipſe etiam (*Ædilberctus rex*) inter alios delectatus vitâ mundiſſimâ Sanctorum, & promiſſis eorum ſuaviſſimis, quæ vera eſſe, miraculorum quoque multorum oſtenſione firmaverant, credens baptizatus eſt, cœpêre plures ad audiendum Verbum confluere, ac relicto gentilitatis ritu, unitati ſe ſanctæ Chriſti Eccleſiæ credendo ſociare.

obſervavit, & Euangelium Anglis annuntiavit.

14 *Hæc ſi non omnia, magna tamen ex parte etiam ad S.* Paulinum *pertinent, licèt hic non cum primo manipulo, de quo hic ſanctus hiſtoricus Anglorum mentionem facit, ſed cum ſecundo in Britanniam advenerit. Certè nullus dubito, quin S.* Paulinus *& ejus Socii, cùm primum in Britanniam appulerunt, B. Auguſtini Anglorum apoſtoli veſtigiis inhærentes ejuſdem laudatam vivendi rationem fuerint amplexi. Ex venerabili Beda conſtat, Sanctum noſtrum ab Incarnati Verbi anno 601, quo tempore ad Anglos appulit, divini Verbi prædicationi & Anglorum converſioni in Cantio viciniſque provinciis ſtrenuè & viriliter inſudâſſe uſque ad ſeculi* VII *annum 25, quo à S. Juſto archiepiſcopo Cantuarienſi ordinatus, profectus eſt Eboracum ad Edwinum, Nordanhymbrorum regem, cum Edilburga, Ethelberti regis filia, quam in conjugem petierat Edwinus.*

Ordinatus à S. Juſto epiſcopus

15 S. Paulini *à S. Juſto archiepiſcopo Cantuarienſi, cujus geſta illuſtrabuntur ad diem* x *Novembris, ordinationem & diſceſſum ad Edwinum Nordanhymbrorum regem venerabilis Beda lib. 2, cap. 9 hoc modo recenſet:* Huic autem genti (*Nordanhymbroum*) occaſio fuit percipiendæ fidei, quòd præfatus rex ejus (*Edwinus*) cognatione junctus eſt regibus Cantuariorum, acceptâ in conjugem Edelburgâ, filiâ Edelberthi regis, quæ alio nomine Tate vocabatur. Hujus conſortium cum ipſe, miſſis procis à fratre ejus Eadbaldo, qui tunc regno Cantuariorum præerat, peteret, reſponſum eſt, non eſſe licitum, Chriſtianam virginem pagano in conjugium dari, ne fides & ſacramenta cæleſtis Regis conſortio profanarentur regis, qui veri Dei cultûs eſſet prorſus ignarus. Quæ dum Eduino verba nuntii referrent, promiſit ſe nihil omnibus modis contrarium Chriſtianæ fidei, quam virgo colebat, eſſe facturum: quin potius permiſſurum, ut fidem cultumque ſuæ re- E ligionis cum omnibus, qui ſecum veniſſent, viris ſive fœminis, ſacerdotibus ſeu miniſtris more Chriſtiano ſervaret. Neque abnegavit ſe etiam eandem ſubiturum eſſe religionem, ſi tamen examinata à prudentibus ſanctior ac Deo dignior poſſet inveniri. Itaque promittitur virgo, atque Eduino mittitur, &, juxta quod diſpoſitum fuerat, ordinatur epiſcopus vir Deo dilectus Paulinus, qui cum illa veniret, eamque & comites ejus, ne paganorum poſſent ſocietate pollui, quotidiana exhortatione & ſacramentorum cæleſtium celebratione confirmaret. Ordinatus eſt autem Paulinus epiſcopus à Juſto archiepiſcopo ſub die duodecima Kalendarum Auguſtarum, anno ab Incarnatione Domini ſexcenteſimo vigeſimo quinto.

filiam regis Edwini

16 *Tum ſubdit Venerabilis:* Cúmque in provinciam (*Nordanhymbrorum*) veniſſet (*Paulinus*) laboravit multùm, ut eos, qui ſecum venerant, ne à fide diſcederent, Domino adjuvante, contineret, & aliquos (ſi fortè poſſet) de paganis ad fidei gratiam prædicando converteret. Sed, ſicut Apoſtolus ait, quamvis multo tempore illo laborante in Verbo, Deus ſæculi hujus excæcavit mentes infidelium, ne eis fulgeret illuminatio gloriæ Chriſti. *Paulò lætior ſancto Epiſcopo fuit annus ſequens ſeu 626, quo rex Edwinus permiſit filiam ſuam, ex Edelburga ſibi recèns natam, cum duodecim è familia ſua baptizari, quod eodem capite refert Beda:* Cúmque idem rex (*Edwinus*) præſente Paulino epiſcopo, gratias ageret diis ſuis pro nata ſibi filia (*cui nomen Eanfied*) contrà Epiſcopus gratias cœpit agere Domino Chriſto, regique adſtruere, quod ipſe precibus ſuis apud illum obtinuerit, ut regina ſoſpes & abſque dolore gravi ſobolem procrearet. Cujus verbis delectatus rex promiſit ſe, abrenuntiatis idolis, Chriſto ſerviturum, ſi vitam ſibi & victoriam donaret pugnanti adverſus regem (*Occidentalium Saxonum, nomine Cuichelmum*) à quo homicida ille, qui eum vulneraverat, miſſus eſt, & in pignus promiſſionis implendæ, eandem filiam ſuam, Chriſto conſecrandam, Paulino epiſcopo adſignavit: quæ baptizata eſt die ſancto Pente-

AUCTORE J. B. F.

etſi ipſum regem ſacro fonte abluit.

coſtes prima de gente Nordhumbrorum cum duodecim aliis de familia ejus.

17 *Debellato verò Cuichelmo Occidentalium Saxonum rege, Edwinus victor domum rediens, idolis ſacrificare, prout* S. Paulino *ſpoponderat, deſinit, & à venerabili Epiſcopo rationem fidei ediſcere incipit; tandem anno reparatæ Salutis 627 die* XII *Aprilis ipſe rex & regni proceres ſacro fonte abluuntur, ùt legitur cap.* 14: Igitur accepit rex Eduinus cum cunctis gentis ſuæ nobilibus ac plebe perplurima fidem & lavacrum ſanctæ regenerationis, anno regni ſui undecimo, qui eſt annus Dominicæ Incarnationis ſexcenteſimus viceſimus ſeptimus, ab adventu verò Anglorum in Britanniam annus circitèr centeſimus octogeſimus. Baptizatus eſt autem Eboraci die ſancto Paſchæ pridie Iduum Aprilium in eccleſia S. Petri Apoſtoli, quam ibidem ipſe de ligno, cùm catechizaretur atque ad percipiendum baptiſma imbueretur, citato opere conſtruxit. In qua etiam civitate ipſi doctori atque antiſtiti ſuo Paulino ſedem epiſcopatûs donavit. Mox autem, ùt baptiſma conſecutus eſt, curavit, docente eodem Paulino, majorem & auguſtiorem ipſo in loco de lapide fabricare baſilicam, in cujus medio ipſum, quod priùs fecerat, oratorium includeretur.

B

§ III. Sancti cura fidei propagandæ: S. Honorii per Sanctum ordinatio: pallium & facultas ipſi ab Honorio I Papa conceſſa: orta perſecutione fugit in Cantium, fitque epiſcopus Roffenſis: mors & ſepultura.

Sanctus Chriſtum, rege Edwino ad fidem jam converſo,

R*Ege Edwino, favente Deo, ad Chriſtum jam converſo,* S. Paulino *non defuiſſe quotidianam occaſionem apoſtolicum zelum ſuum exercendi, ipſumque regem Edwinum, fervore fidei accenſum, ut paganos ab idolis ad verum Chriſti cultum adduceret, ſtrenuè allaboràſſe. Sanctus Anglorum hiſtoricus lib.* 2, *cap.* 15 *ſic refert:* Tantam autem (ùt fertur) devotionem Eduinus erga cultum veritatis habuit, ut etiam regi Orientalium Anglorum Carpualdo, filio regis Æduldi, perſuaderet, relictis idolorum ſuperſtitionibus, fidem & ſacramenta Chriſti cum ſua provincia ſuſcipere. *Sanctum verò noſtrum propagandæ fidei indefeſſum incubuiſſe, luculenter probant hæc venerabilis Bedæ verba:* Tantus autem fertur tunc fuiſſe fervor fidei ac deſiderium lavacri ſalutaris genti Nordhumbrorum, ut quodam tempore Paulinus veniens cum rege & regina in regiam villam, quæ vocatur Adregin, triginta ſex diebus ibidem cum eis catechizandi & baptizandi officio deditus moraretur: quibus diebus cunctis à manè uſque ad veſperam nil aliud ageret, quam confluentem eò de cunctis viculis ac locis plebem Chriſti Verbo Salutis inſtruere, atque inſtructam in fluvio Gleni, qui proximus erat, lavacro remiſſionis abluere.

C

D

in urbe Lindocolina etiam prædicat, in Cantuarienſis archiepiſcopi defuncti locum,

19 *Non ſolùm in provincia Eboracenſi, verùm etiam in Lincolnea inanium deorum cultores ad Chriſti Domini & Dei veri cultum traducere conatus eſt; in cujus comitatûs civitate primaria Lindocolina Bleccam, dictæ urbis præfectum, à falſorum numinum cultu cum tota ſua familia revocatum, baptiſmo luſtravit. Quo peracto, Sanctus Lindocolinæ egregii operis eccleſiam exſtruxit, & S. Honorium (de quo in noſtro Opere ad diem* XXX *Septembris actum eſt) in defuncti S. Juſti Cantuarienſis archiepiſcopi locum conſecravit. Quod venerabilis Beda his verbis refert:* Prædicabat autem Paulinus Verbum etiam provinciæ Lindiſi, quæ eſt prima ad meridianam Humbri fluminis ripam, pertingens uſque ad mare: præfectumque Lindocolinæ civitatis, cui nomen erat Blecca, primum cum domo ſua convertit ad Dominum, in qua videlicet civitate & eccleſiam operis egregii de lapide fecit, cujus tecto vel longa incuria vel hoſtili manu dejecto, parietes hactenus ſtare videntur: & omnibus annis aliqua miracula ſanitatum in eodem loco ſolent ad utilitatem eorum, qui fideliter credunt, oſtendi. In qua eccleſia Paulinus, tranſeunte ad Chriſtum Juſto, Honorium pro eo conſecravit epiſcopum.

E

impetrata ad id à Pontifice Romano facultate, Honorium ordinat

20 *Pro hac S. Honorii in Cantuarienſis eccleſiæ antiſtitem conſecratione petitum Honorii Papæ conſenſum, impetratumque fuiſſe, ſufficienter colligitur ex ejuſdem Romani Pontificis litteris ſtatim recitandis, in quibus utrique Angliæ metropolitano, Honorio ſcilicet &* Paulino *conceſſit, ut altero ex hac vita migrante, alter, qui ſupereſſet, poſſet alium in defuncti locum ſine alia à Romano Pontifice petita venia conſecrare. Cauſam verò ſequentem addidit:* Quod quidem tam pro veſtræ caritatis affectu, quam pro tantarum provinciarum ſpatiis, quæ inter nos & vos eſſe noſcuntur, ſumus invitati concedere, ut in omnibus devotioni veſtræ noſtrum concurſum & juxta veſtra deſideria præberemus *&c. Pro hoc conſenſu Romanæ Sedis impetrando S. Honorius, quique illum ordinavit* S. Paulinus *ad Honorium I ſummum Pontificem litteras dedère, quibus ſuas etiam addiderunt duo Chriſtiani Anglorum reges, Eadbaldus Cantuariorum & Edwinus Nordanhymbrorum. Regum epiſcoporumque litteras huc uſque non reperi, verùm Honorii Papæ reſponſum, quod ſic ſonat, Beda lib.* 2, *cap.* 17 *recenſuit.*

F

palliaque unà cum hoc, uti litteræ hic adductæ docent, donatur.

21 Domino excellentiſſimo atque præcellentiſſimo filio Eduino, regi Anglorum, Honorius epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, ſalutem. Ita chriſtianitatis veſtræ integritas circa Conditoris ſui cultum fidei eſt ardore ſuccenſa, ut longè latéque reſplendeat, & in omni mundo adnunciata, veſtri operis multipliciter referat fructum..... Ea verò, quæ pro veſtris ſacerdotibus ordinanda ſperàſtis, hæc pro fidei veſtræ ſinceritate, quæ nobis multimoda relatione per præſentium portitores laudabiliter inſinuata eſt, gratuito animo adtribuere illis ſine ulla dilatione prævidimus, & duo pallia utrorumque metropolitanorum, id eſt, Honorio & Paulino, direximus, ut, dum quis eorum de hoc ſæculo ad Auctorem ſuum fuerit acceſſitus, in loco ipſius alter epiſcopum ex hac noſtra aucto-

ritate

A ritate debeat ſubrogare. Quod quidem tam pro veſtræ caritatis affectu, quàm pro tantarum provinciarum ſpatiis, quæ inter nos & vos eſſe noſcuntur, ſumus invitati concedere, ut in omnibus devotioni veſtræ noſtrum concurſum & juxta veſtra deſideria præberemus. Incolumem excellentiam veſtram Gratia ſuperna cuſtodiat.

Hæ ſcriptæ fuerunt anno 634,

22 *Licèt hæc epiſtola, ad Edwinum regem, cùm hujus, anno ex infrà allegandis Bedæ verbis 633 occiſi, mors nondum eſſet Romæ nunciata, directa, omni temporis nota careat, tamen ex ſubſcriptione, litteris ejuſdem Pontificis, S. Honorio miſſis, adjecta, clarè diſcimus tempus ſuprà dictæ epiſtolæ Honorii Papæ ad regem Edwinum; ambæ enim eodem tempore ſcriptæ & in Britanniam miſſæ fuerunt, ùt utramque conferenti ſatis liquet; memorata autem ſubſcriptio, prout ſcilicet (Pagium in Criticis ad annum 633, num. 20 & duobus ſeqq. videſis) à Chiffletio rectè reſtituta in nova, quæ anno 1681 prodiit, Eccleſiaſticæ gentis Anglorum per Bedam Hiſtoriæ editione exhibetur, ibidem lib. 2, cap. 18 ſic habet:* Datæ die tertio Iduum Juniarum, imperantibus dominis noſtris piiſſimis auguſtis, Heraclio
E anno viceſimo quarto, poſt conſulatum ejuſdem anno viceſimo tertio; atque Conſtantino filio ipſius anno viceſimo tertio & conſulatûs ejus anno tertio; ſed & Heraclio feliciſſimo cæſare item filio ejus anno tertio, Indictione ſeptima, id eſt, anno Dominicæ Incarnationis ſexcenteſimo triceſimo quarto. *Proinde epiſtola ad regem Edwinum ab Honorio Pontifice Romano directa fuit eodem anno (nempe 634) quo ejuſdem ſummi Pontificis litteræ ad S. Honorium Cantuarienſis eccleſiæ archiepiſcopum miſſæ fuerunt.*

cùm jam, caſo in pugna Edwino rege

23 *Aſt, cùm id factum, jam maximè rerum facies in Anglia erat mutata. Dum enim rex Edwinus ex compoſito cum S.* Paulino *omnes nervos intenderet, ut totius ſui regni incolas ad Chriſti fidem adduceret, proſperéque, quæ tum ad religionis propagationem, tum ad regni felicitatem conducunt, apud Anglos fluerent, maximam Anglicana eccleſia anno 633 in Edwini regis nece paſſa erat jacturam, reſque in ea admodùm perturbatæ fuerant, ita ut* S. Paulinus *coactus fuiſſet ſedem Eboracenſem deſerere & in Cantium fugere. Triſtem hiſtoriam Beda lib. 2, cap. 20 hoc modo narrat:* At verò Eduinus, cùm
C decem & ſeptem annis genti Anglorum ſimul & Brittonum glorioſiſſimè præeſſet, è quibus ſex etiam ipſe, ùt diximus, Chriſti regno militavit, rebellavit adverſus eum Cedualla, rex Brittonum, auxilium præbente illi Penda, viro ſtrenuiſſimo de regio genere Merciorum, qui & ipſe eo tempore gentis ejuſdem regno annis viginti & duobus varia ſorte præfuit. Et conſerto gravi prælio in campo, qui vocatus Hethfelth, occiſus eſt Eduinus die quarta Iduum Octobris anno Dominicæ Incarnationis ſexcenteſimo triceſimo tertio, cùm eſſet annorum quadraginta & octo, ejuſque totus vel interemptus vel diſperſus eſt exercitus &c.

orteque perſecutione, Paulinus in Cantium fugiget,

24 Quo tempore maxima eſt facta ſtrages in Eccleſia vel gente Nordanhymbrorum; maximè quòd unus ex ducibus, à quibus acta eſt, paganus; alter, quia barbarus erat, pagano ſævior. Siquidem Penda cum omni Merciorum gente idolis deditus & Chriſtiani erat nominis ignarus. At verò Ceduālla, quamvis nomen & profeſſionem haberet Chriſtiani, adeò tamen erat animo ac moribus barbarus, ut ne ſexui quidem muliebri vel innocuæ parvulorum parceret ætati, quin univerſos atrocitate ferina morti per tormenta contraderet, multo tempore totas eorum provincias debacchando pervagatus, ac totum genus Anglorum Britanniæ finibus eraſurum ſe eſſe deliberans. Sic nec religioni Chriſtianæ, quæ apud eos exorta erat, aliquid impendebat honoris..... Turbatis itaque rebus Nordanhymbrorum hujus articulo cladis, cùm nihil alicubi præſidii, niſi in fuga eſſe videretur, Paulinus, aſſumpta ſecum Edelberge regina, quam pridem adduxerat, rediit in Cantiam navigio, atque ab Honorio archiepiſcopo & rege Eatbaldo (*Edelberga fratre*) honorificè ſuſceptus eſt.

ubi haud diu poſt eccleſiæ Roffenſi præfectus

25 *Modo, quid* Paulino, *in Cantium jam profugo, acciderit, videamus. Sanctus, amiſſâ ſede ſua Eboracenſi, Cantuariæ haud diu admodùm fuerat verſatus, quando S. Honorius eccleſiæ Cantuarienſis archiepiſcopus illum eccleſiæ Roffenſis epiſcopatui, tunc temporis morte Romani epiſcopi vacanti, præfecit.* Roffa *vernaculè* Rocheſter *nunc dicta, quamque Beda à primario quondam illius, qui dicebatur* Rhof, Rhofeſceſtre *cognominatam fuiſſe, ſcribit, civitas eſt provinciæ Cantiæ, Cantuariam inter & Londinum ſita, cui S. Auguſtinus Anglorum apoſtolus S. Juſtum, qui poſtea metropolitanæ ſedi Cantuarienſi præfuit, olim primum dedit epiſcopum. Sed venerabilem Bedam proſequentem audiamus.* Quo in tempore Rhofenſis eccleſia paſtorem minimè habebat, eò quòd Romanus, præſul illius, ad Honorium Papam à Juſto archiepiſcopo (*Cantuarienſi*) legatarius miſſus, abſorptus fuerat fluctibus Italici maris: ac per hoc curam illius præfatus Paulinus invitatione Honorii antiſtitis & Eadbaldi regis ſuſcepit ac tenuit, uſquedum & ipſe ſuo tempore ad cæleſtia regna cum glorioſi fructu laboris aſcendit. E

moritur eodem anno 634 & ſepelitur Roffæ in eccleſia S. Andreæ.

26 *Cùm, Bedâ aliiſque antiquis ſilentibus, de ejuſdem Sancti geſtis plura non habeam, reſtat, ut mortem ex Beda ſubjungam:* Anno ab Incarnatione ſexcenteſimo quadrageſimo quarto reverendiſſimus pater Paulinus quondam quidem Eboracenſis, ſed tunc temporis epiſcopus Rhofenſis civitatis, tranſiit ad Dominum, ſexto Iduum Octobris die: qui decem & novem annos & menſes duos & viginti unum dies epiſcopatum tenuit; ſepultuſque eſt in ſecretario F beati apoſtoli Andreæ, quod rex Edilbertus à fundamentis in Rhofi civitate conſtruxit. In cujus locum Honorius archiepiſcopus (*Cantuarienſis*) ordinavit Ithamar, oriundum quidem de gente Cantuariorum, ſed vitâ & eruditione anteceſſoribus ſuis æquandum. *Jacuit ibidem corpus* S. Paulini *uſque ad annum reparatæ Salutis circitèr 1080, quo à Gundulpho Roffenſi epiſcopo in novam eccleſiam ſolemniter tranſlatum fuiſſe, annotavi* § 1. *In qua eccleſia manſit uſque ad Angliæ à Catholica religione defectionem, ex quo tempore quid de ſanctis his pignoribus actum ſit, mihi prorſus incompertum eſt.*

A. VENER. BEDA.

ACTA,

Auctore venerabili Beda,

Ex Trimeſtri quarto Laurentii Surii.

CAPUT I.

Sanctus, gentis Nordan-Humbrorum ordinatus epiſcopus, Chriſti fidem prædicat & Edwini filiam baptizat: Edwinum, qui ſe Chriſti legem amplexurum olim ſpoponderat, promiſſa perſolvere jubet.

B

Gentis Nordan-Humbrorum

GEns Nordan-Humbrorum, hoc eſt, ea natio Anglorum, quæ ad Aquilonarem Humbri fluminis plagam habitabat, cum rege ſuo Eduino verbum fidei, prædicante Paulino (beati Gregorii diſcipulo *a*) primum accepit. Cùm videlicet regi in auſpicium ſuſcipiendæ fidei & regni cœleſtis, poteſtas etiam terreni creverat imperii, ita ut (quod nemo Anglorum ante eum fecit) omnes Britanniæ fines, qua vel ipſorum, vel Britonum provinciæ habitabantur, ſub ditione acceperit. Quin & Mevanias *b* inſulas, ſicut & ſuprà docuimus, imperio ſubjugavit Anglorum. Quarum prior, quæ ad Auſtrum eſt, & ſitu amplior & frugum proventu atque ubertate felicior, nongentorum ſexaginta milliarium *c* menſuram juxta æſtimationem Anglorum: ſecunda trecentarum & ultra ſpatium tenet.

C

Sanctus epiſcopus ordinatus

2 Huic autem genti occaſio fuit percipiendæ fidei, quòd præfatus rex ejus, cognatione junctus eſt regi Cantuariorum, acceptâ in conjugem Edelburgâ *d*, filiâ Edelberti *e* regis, quæ alio nomine Tate vocabatur. Hujus conſortium cùm primo ipſe miſſis procis à fratre ejus Eadbaldo *f*, qui tunc regno Cantuariorum præerat, peteret: reſponſum eſt, non eſſe licitum, Chriſtianam virginem pagano in conjugium dari, ne fides & ſacramenta cæleſtis Regis conſortio prophanarentur regis, qui veri cultûs eſſet prorſus ignarus. Quæ dum Eduino verba nuntii referrent, promiſit, ſe nihil omnimodis contrarium Chriſtianæ fidei, quam virgo colebat, eſſe facturum: quin potius permiſſurum, ut fidem cultumque ſuæ religionis cum omnibus, qui ſecum veniſſent, viris ſive fœminis, ſacerdotibus ſeu miniſtris, more Chriſtiano ſervaret. Neque abnegavit, ſe etiam eandem ſubiturum eſſe religionem, ſi tamen examinata à prudentibus, ſanctior ac Deo dignior poſſet inveniri. Itaque promittitur atque Eduino mittitur, &, juxta quod diſpoſitum fuerat, ordinatur epiſcopus vir Deo dilectus Paulinus, qui cum illa veniret, eamque & comites ejus, ne paganorum poſſent ſocietate pollui, quotidiana exhortatione & ſacramentorum cæleſtium celebratione confirmaret. D

Chriſti fidem anno 621 prædicat,

3 Ordinatus eſt autem Paulinus epiſcopus à Juſto *g* archiepiſcopo ſub die duodecimo Calendarum Auguſti anno ab Incarnatione Domini ſexcenteſimo vigeſimo quinto. Et ſic cum præfata virgine ad regem Eduinum, quaſi comes copulæ carnalis advenit. Sed ipſe potiùs toto animo intendens, ut gentem, quam adibat, ad agnitionem veritatis advocans, juxta vocem Apoſtoli *h*, Uni viro virginem caſtam exhiberet Chriſto: cúmque in provinciam veniſſet, laboravit multum, ut & eos, qui ſecum venerant, ne à fide deficerent, Domino adjuvante, contineret, & aliquos, ſi fortè poſſet, de paganis ad fidei gratiam prædicando converteret. Sed ſicut Apoſtolus ait *i*, quamvis multo tempore, illo laborante in Verbo, Deus ſeculi hujus excæcavit mentes infidelium, ne eis fulgeret illuminatio Euangelii gloriæ Chriſti. E

annoque ſequenti, cùm à ſicario rex Edwinnus ferè fuiſſet occiſus,

4 Anno autem ſequenti venit in provinciam quidam ſicarius, vocabulo Eumer, miſſus à rege Occidentalium Saxonum, nomine Cuichelmo, ſperans, ſe regem Eduinum regno ſimul & vitâ privaturum, qui habebat ſicam bicipitem toxicatam, ut, ſi ferri vulnus minùs ad mortem regis ſufficeret, peſte juvaretur veneni. Pervenit autem ad regem primo die Paſchæ juxta amnem Doroventionem *k*, ubi tunc erat villa regalis. Intravitque quaſi nuntium domini ſui referens, & cùm ſimulatam legationem ore aſtuto volveret, exurrexit repentè & evaginata ſub veſte ſica, impetum fecit in regem. Quod cùm videret Lilla, miniſter regis amiciſſimus, non habens ſcutum ad manum, quo regem à nece defenderet, mox interpoſuit corpus ſuum ante ictum pungentis. Sed tanta vi hoſtis ferrum infixit, ut per corpus militis occiſi etiam regem vulneraret. Qui cùm mox gladiis impeteretur, in ipſo tumultu etiam alium de militibus, cui nomen erat Fordheri, ſicâ nefandâ peremit.

filiam ejus baptizat, F

5 Eadem autem nocte ſacroſancta Dominicæ Paſchæ pepererat regina filiam regi, cui nomen Eanfled: cúmque idem rex, præſente Paulino epiſcopo, gratias ageret diis ſuis pro nata ſibi filia, econtrà Epiſcopus gratias cœpit agere Domino, regique adſtruere, quòd ipſe precibus ſuis apud illum obtinuerit, ut regina ſoſpes & abſque dolore gravi ſobolem procrearet. Cujus verbis delectatus rex, promiſit, ſe, abrenuntiatis idolis, Chriſto ſerviturum, ſi vitam ſibi & victoriam donaret pugnanti adverſus regem, à quo homicida ille, qui eum vulneraverat, miſſus fuerat: & in pignus promiſſionis implendæ, eandem filiam ſuam Chriſto conſecrandam Paulino epiſcopo aſſignavit, quæ baptizata eſt in die ſancto Pentecoſtes, prima de gente Nordan-Humbrorum cum duodecim aliis de familia ejus. Quo tempore curatus à vulnere ſibi pridem inflicto rex, collecto exercitu, venit adverſùs regem Occidentalium Saxonum, ac, bello inito, univerſos, quos in necem ſuam conſpiraſſe didicerat, aut occidit, aut in deditionem recepit. Sicque victor in patriam reverſus, non ſtatim & inconſultè ſacramenta fidei Chriſtianæ percipere voluit, quamvis nec idolis ultrà ſervivit, ex quo ſe Chriſto ſerviturum eſſe promiſerat. Verum primò diligentiùs ex eo tempore & ab ipſo

A ipſo venerabili viro Paulino rationem fidei ediſcere, & cum ſuis primatibus, quos ſapientiores noverat, curavit conferre, quid de his agendum arbitrarentur. Sed & ipſe, cùm eſſet vir naturâ ſagaciſſimus, ſæpè diu ſolus reſidens, ore quidem tacito, ſed in intimis cordis multa ſecum colloquens, quid ſibi eſſet faciendum, quæ religio ſervanda, tractabat.

Edwinumque, ut votum,

6 Quo tempore exhortatorias ad fidem litteras à Pontifice Sedis Apoſtolicæ Bonifacio accepit Eduinus *l*. Sed oraculum cæleſte, quod Eduino quondam exulanti apud Redualdum regem Anglorum * pietas divina revelare dignata eſt, non minimùm ad ſuſcipienda vel intelligenda doctrinæ monita ſalutaris, ſenſum juvit illius. Cum ergò videret Paulinus, difficulter poſſe ſublimitatem animi regalis ad humilitatem viæ ſalutaris, & ſuſcipiendum myſterium vivificæ Crucis inclinari, ac pro ſalute illius & ſimul & gentis, cui præerat, & verbo exhortationis apud homines, & apud divinam pietatem verbo deprecationis ageret: tandem, ùt veroſimile videtur, didicit in ſpiritu, quod vel quale eſſet oraculum, regi quondam cælitus oſtenſum. Nec

l

* *add:* Orientalium

B exinde diſtulit, quin continuò regem admoneret, explere votum, quod in oraculo ſibi exhibito ſe facturum promiſerat, ſi temporis illius ærumnis exemptus, ad regni faſtigia perveniret. Erat autem oraculum hujuſmodi.

m

quod olim vitæ periculo expoſitus

7 Cùm, perſequente illum Edelfrido *m*, qui ante eum regnavit, per diverſa occultus loca vel multo annorum tempore profugus vagaretur, tandem venit ad regem Redualdum, obſecrans, ut vitam ſuam à tanti perſecutoris inſidiis tutando ſervaret. Qui, libenter eum ſuſcipiens, promiſit, ſe, quæ petebat, eſſe facturum. At poſtquam Edelfredus in hac eum provincia apparuiſſe & apud regem illius familiariter cum ſociis habitare cognovit, miſit nuncios, qui Redualdo pecuniam multam pro nece ejus offerrent; neque aliquid profecit. Miſit ſecundò, miſit tertiò & copioſiora argenti dona offerens, & bellum illi, ſi contemneretur, indicens. Qui vel minis fractus vel corruptus muneribus, ceſſit deprecanti, & ſive occidere ſe Eduinum, ſeu legatariis tradere promiſit. Quod ubi fideliſſimus quidam amicus illius animadvertit, intravit cubiculum, quo dormire diſponebat, (erat autem prima hora noctis) & evocatum foras, quid

C erga eum agere rex promiſiſſet, edocuit, & inſuper adjecit: Si ergò vis, hâc ipsâ horâ educam te de hac provincia, & in ea loca te introducam, ubi nunquam te vel Redualdus vel Edelfridus invenire valeant. Qui ait: Gratias quidem ago benevolentiæ tuæ, non tamen hoc facere poſſum, quod ſuggeris, ut pactum, quod cum tanto rege inii, ipſe primus irritum faciam, cùm ille mihi nihil mali fecerit, nihil adhuc inimicitiarum intulerit, quin potiùs, ſi moriturus ſum, ille me magis, quàm ignobilior quiſquam morti tradat; quò enim nunc fugiam, qui per omnes Britanniæ provincias, tot annorum temporumque curriculis vagabundus, hoſtium vitabam inſidias?

in viſione ſibi oblata emiſerat

8 Abeunte igitur amico, remanſit Eduinus ſolus foris, reſidenſque mœſtus ante palatium multis cœpit cogitationum æſtibus affici, quid ageret, quove pedem verteret, neſcius. Cùmque diu tacitis mentis angoribus, & cæco carperetur igne, vidit ſubito intempeſtæ noctis ſilentio appropinquantem ſibi hominem vultûs habitûſque incogniti: quem videns ut ignotum & inopinatum non parùm expavit. At ille accedens, ſalutavit eum, & interrogavit, quare illâ horâ, cæteris quieſcentibus & alto ſopore preſſis, ſolus ipſe mœſtus in lapide pervigil ſederet. At ille viciſſim ſciſcitabatur, quid ad eum pertineret, utrùm ipſe intùs an foris noctem tranſigeret. Qui reſpondens ait: Ne me æſtimes tuæ mœſtitiæ & inſomniorum & forinſecæ ac ſolitariæ ſeſſionis cauſam neſcire. Scio enim certiſſimè, qui es, & quare mœres, & quare ventura tibi in proximo mala formidas. Sed dicito mihi, quid mercedis dare velles ei, qui his te mœroribus abſolvat, & Redualdo ſuadeat, ut nec ipſe tibi aliquid mali faciat, nec tuis te hoſtibus perimendum tradat? Qui cùm ſe omnia, quæ poſſet, huic tali pro mercede beneficii daturum eſſe reſponderet, adjecit: Quod ſi etiam te regem futurum, extinctis hoſtibus, in veritate promittat, ita ut non ſolùm omnes progenitores tuos, ſed & omnes, qui antè reges in gente Anglorum fuerunt, poteſtate tranſcendas? At Eduinus, conſtantior interrogando factus, non dubitabat promittere, quin ei, qui tanta ſibi beneficia donaret, dignis ipſe gratiarum actionibus reſponderet.

A. VENER. BEDA.

E Tum ille tertiò: Si autem, inquit, is, qui tibi tanta aliaque dona veraciter adventura prædixerit, etiam conſilium tibi tuæ ſalutis ac vitæ melius atque utilius, quam aliquis de tuis parentibus aut cognatis unquam audivit, oſtendere poterit, num ei obtemperare & monita ejus ſalutaria ſuſcipere conſentis? Nec diſtulit Eduinus, quin continuò polliceretur, ſe in omnibus ſecuturum doctrinam illius, qui ſe tot ac tantis calamitatibus ereptum ad regni apicem proveheret. Quo accepto reſponſo, confeſtim is, qui loquebatur cum eo, impoſuit dexteram ſuam capiti ejus dicens: Cùm ergò tibi ſignum hoc advenerit, memento hujus temporis ac loquelæ noſtræ, & ea, quæ promittis, tunc adimplere ne differas. Et his dictis, ùt fertur, repentè diſparuit, ut intelligeret, non hominem eſſe, qui ſibi apparuiſſet, ſed ſpiritum. Et cùm regius juvenis ſolus adhuc ibidem ſederet, gaviſus quidem de collata ſibi pia ac benigna conſolatione, ſed multùm ſollicitus, ac mente ſedula cogitans, quis eſſet ille, vel unde veniret, qui hæc ſibi loqueretur.

F

ſolvereque differebat,

9 Venit autem præfatus amicus illius, lætoque vultu ſalutans eum: Surge, inquit, intra: & ſopitis ac relictis curarum anxietatibus, quieti membra ſimul & animum compone: quia mutatum eſt cor regis, nec tibi aliquid mali manere, ſed fidem potiùs pollicitam ſervare diſponit. Poſtquam enim cogitationem ſuam, de qua tibi antè dixi, reginæ in ſecreto revelavit, revocavit eum ab illa intentione, admonens, quia nulla ratione conveniat tanto regi, amicum ſuum optimum in neceſſitate poſitum, auro vendere, neque fidem ſuam, quæ omnibus ornamentis precioſior eſt, amore pecuniæ perdere. Quid plura? Fecit rex, ùt dictum eſt, nec ſolum exulem nunciis hoſtilibus non tradidit, ſed etiam eum, ut in regnum perveniret, adjuvit. Nam mox redeuntibus domum nunciis, exercitum ad debellandum Edelfridum collegit copioſum: eumque ſibi occurrentem cum exercitu multùm impari, (non enim dederat illi ſpatium, quo totum ſuum congregaret, atque adunaret exercitum) occidit in finibus gentis Merciorum *n*, ad Orientalem plagam amnis, qui vocatur Idle *o*. In *n*

o

 quo

A. VENER. BEDA.

quo certamine & filius Redualdi, vocabulo Regenheri, occiſus eſt. Ac ſic Eduinus juxta oraculum, quod acceperat, non tantùm regis ſibi infeſti inſidias vitavit, verùm etiam eidem perempto in regni gloriam ſucceſſit.

ſine mora adimpleat, graviſſimis verbis impellit.

10 Cùm ergò, prædicante Paulino verbum Dei, rex credere differret, & per aliquod tempus, ùt diximus, horis competentibus ſolitarius ſederet, & quid agendum ſibi eſſet, quæve religio ſequenda, ſedulus ſecum ipſe ſcrutari conſueſſet, ingrediens ad eum quodam die Vir Dei, impoſuit dexteram capiti ejus, &, an hoc ſignum cognoſceret, requiſivit. Qui, cùm tremens ad pedes ejus procidere vellet, levavit eum, & quaſi familiari voce affatus: Ecce, inquit, hoſtium manus, quos timuiſti, Domino donante, evaſiſti. Ecce regnum, quod deſideràſti, ipſo largiente, percepiſti. Memento, ut tertium, quod promiſiſti, facere non differas, ſuſcipiendo fidem ejus & præcepta ſervando, qui te à temporalibus adverſis eripuit & temporalis regni honore ſublimavit. Et ſi deinceps voluntati ejus, quam per me tibi prædicat, obſecundare volueris, etiam à perpetuis B malorum tormentis te liberans, æterni ſecum regni in cælis faciet eſſe participem.

ANNOTATA.

a *Hæc verba, quæ fruſtrà apud Bedam quæſieris, ſunt Laurentii Surii.*

b *Hæ inſulæ, ùt habet Beda lib. 2, cap. 5, ſitæ ſunt inter Hiberniam & Britanniam.*

c *Legendum, ùt Beda habet,* familiarum; *hic autem, ùt ſæpè aliàs, per vocabulum* familia *ſignificatur terræ portio, familiæ uni alendæ ſufficiens. Adi in mediæ & infimæ Latinitatis Gloſſario Cangium.*

d *De Edelburgæ ſeu meliùs Ethelburgæ cultu, quæ poſt mortem S. Edwini regis (is die* XII *Octobris colitur) conjugis ſui vidua in monaſterio Lyming in Cantio, non procul à mari & portu Dubrenſi ſito, ubi ſanctè mortua & ſepulta eſt, religioſum habitum induit, de hujus cultu, inquam, argumenta, quibus ſtabiliri poſſit, ſat ſolida non reperiuntur, ùt videre eſt in Operis noſtri tom. 3 Septembris pag. 208.*

e *De S. Edelberto ſeu potiùs Ethelberto, Cantianorum & Anglo-Saxonum rege, actum* C *eſt in Opere noſtro ad* XXIV *Februarii diem, quo ab Eccleſia colitur.*

f *De Eadbaldo, filio S. Ethelberti regis, agit Beda lib. 2, cap. 6.*

g *S. Juſtus, Cantuarienſis ſeu Dorovernienſis eccleſiæ quartus archiepiſcopus,* X *Novembris colitur.*

h *Epiſt. 2 ad Corinthios cap.* XI, ℣. 2.

i *Epiſt. 2 ad Corinthios cap. 4,* ℣. 4.

k *Doroventio ſeu Dorventio, Anglis Derwent, fluvius eſt in parte regionis Eboracenſis Orientali,* qui, *ùt dicit Cambdenus,* imbribus auctus, & quaſi irritatus, vicinis partibus ſuperinſunditur & in Ouſam proſilit, ſicque fremens in Humbrum æſtuarium aquas invehit ſuas.

l *Idem Pontifex, ùt Beda Hiſt. Gentis Anglorum lib. 2, cap.* XI *docet, ad Ethelburgam, Edwini regis conjugem, alias etiam litteras miſit, quibus eam, ut maritum ſuum ad fidem adducere conaretur, eſt hortatus.*

m *Edelfridus ſeu, ùt volunt alii, Ethelfredus nonus Nordhumbrorum regnum tenuit.*

n *Merciæ regnum vulgo* Middelengle, *id eſt,* media Anglia, *olim complectebatur, ùt refert Cambdenus, illam Angliæ partem, ubi nunc ſunt ſequentes provinciæ:* Gloceſtria, Wigornia, Herefordia, Warewicus, Oxenfordia, Ceſtria, Salopia & Staffordia. D

o *Hujus nominis fluvium huc uſque in Mappis geographicis reperire non potui; unde, hic malè nominatum eſſe hoc flumen, exiſtimo.*

CAPUT II.

Edwinus rex baptizatus templum, in quo plures ſacro fonte à Paulino luſtrantur, exſtruit: Sanctus, Carpualdo rege ad fidem converſo, Chriſtum Lincolnienſibus prædicat. Sancti effigies. E

Edwinus cum ſuis conſilium

QUibus auditis, rex, ſuſcipere quidem ſe fidem, quam docebat, & velle & debere, reſpondebat; verùm adhuc cum amicis, principibus & conſiliariis ſuis ſeſe de hoc collaturum eſſe dicebat, ut, ſi & illi eadem cum eo ſentire vellent, omnes pariter in fonte vitæ Chriſto conſecrarentur. Et, annuente Paulino, fecit, ùt dixerat. Habito enim cum ſapientibus conſilio, ſciſcitabatur ab omnibus, qualis ſibi doctrina hæc eatenus inaudita & novus divinitatis, qui prædicabatur, cultus videretur. Cui primus pontificum ipſius Coifi continuò reſpondit: Tu, vide, rex, quale ſit hoc, quod nobis prædicatur: ego tibi veriſſimè, quod certum didici, profiteor, quia nihil omninò virtutis habet, nihil utilitatis religio illa, quam hucuſque tenuimus. Nullus enim tuorum ſtudioſiùs quàm ego culturæ deorum noſtrorum ſe ſubdidit, & nihilominùs multi ſunt, qui ampliora à te beneficia, quàm ego, & majores F accipiunt dignitates, magiſque proſperantur in omnibus, quæ agenda vel acquirenda diſponunt. Si autem dii aliquid valerent, me potiùs juvare vellent, qui illis impenſiùs ſervire curavi. Unde reſtat, ut, ſi ea, quæ nunc nobis nova prædicantur, meliora & fortiora, habita examinatione, perſpexeris, abſque ullo cunctamine ſuſcipere illa feſtinemus. Cujus ſuaſioni verbiſque prudentibus alius optimatum tribuens aſſenſum, continuò ſubdidit.

de ſuſcipienda fide inis.

12 Talis, inquiens, mihi videtur, rex, vita hominum præſens in terris, ad comparationem ejus, quod nobis incertum eſt, temporis, quale cum te reſidente ad cœnam cum ducibus ac miniſtris tuis tempore brumali, accenſo quidem foco in medio, & calido cœnaculo, furentibus autem foris per omnia turbinibus hyemalium pluviarum vel nivium, adveniens unus paſſerum, domum citiſſimè pervolaverit: qui cùm per unum oſtium ingrediens, mox per aliud exierit, ipſo quidem tempore, quo intùs eſt, hyemis tempeſtate non tangitur: ſed tamen parviſſimo ſerenitatis momento excurſo *a*, mox *a*

de

A. VENER. BEDA.

A de hyeme in hyemem regrediens, tuis oculis elabitur. Ita hæc vita hominum ad modicum apparet: quid autem ſequatur, quidve præceſſerit, prorſus ignoramus. Unde ſi hæc nova doctrina certius aliquid attulit, meritò ſequenda eſſe videtur. His ſimilia & cæteri majores natu ac regis conſiliarii divinitùs admoniti, proſequebantur.

hacque ſuſcepta,

13 Adjecit autem Coifi, quia vellet ipſum Paulinum diligentius audire de Deo, quem prædicabat, verbum facientem. Quod cùm, jubente rege, faceret, exclamavit, auditis ejus ſermonibus, dicens; Jam olim intellexeram, nihil eſſe, quod colebamus: quia videlicet quanto ſtudioſiùs in eo cultu veritatem quærebam, tantò minus inveniebam. Nunc autem apertè profiteor, quia in hac prædicatione veritas datur, quæ nobis vitæ, ſalutis ac beatitudinis æternæ dona valet tribuere. Unde ſuggero, rex, ut templa & altaria, quæ ſine fructu utilitatis ſacravimus, ocyus anathemati & igni tradamus. Quid plura? Præbuit palàm aſſenſum evangelizandi beato Paulino rex, &, abrenunciatâ idololatriâ, fidem ſe Chriſti ſuſcipere, confeſſus eſt.

B

idoliſque destructis,

14 Cumque à præfato Pontifice ſacrorum ſuorum quæreret, quis aras & ſana idolorum cum ſeptis, quibus erant circumdata, primus prophanare deberet, ille reſpondit: Ego. Quis enim ea, quæ per ſtultitiam colui, ad exemplum omnium aptius, quàm ipſe per ſapientiam mihi à Deo vero donatam deſtruam? Statimque, abjectâ ſuperſtitione vanitatis, rogavit ſibi regem arma dare & equum emiſſarium, quem aſcendens, ad idola deſtruenda veniret. Non enim licuerat Pontificem ſacrorum vel arma ferre, vel in equo ſedere. Accinctus ergò gladio accepit lanceam in manu, & aſcendens emiſſarium regis, pergebat ad idola. Quod adſpiciens vulgus, exiſtimabat eum inſanire. Nec diſtulit ille mox, ut appropiabat ad fanum, profanare illud, injectâ in eo lanceâ, quam tenebat, multúmque gaviſus de agnitione veri Dei cultûs, juſſit ſociis deſtruere ac ſuccendere fanum cum omnibus ſeptis ſuis. Oſtenditur autem locus ille quondam idolorum, non longè ab Eboraco, ad Orientem ultra amnem Dorventionem, & vocatur hodie Gotmundin Gahan: ubi pontifex ille, inſpirante Deo vero, polluit ac deſtruxit eas, quas ipſe ſacraverat, aras.

C

à S. Paulino baptizatur,

15 Igitur accepit rex Eduinus cum cunctis gentis ſuæ nobilibus ac plebe perplurima fidem & lavacrum ſanctæ regenerationis, anno regni ſui undecimo, qui eſt annus Dominicæ Incarnationis ſexcenteſimus vigeſimus ſeptimus, ab adventu verò Anglorum in Britanniam anno circitèr centeſimo octogeſimo. Baptizatus eſt autem Eboraci die ſancto Paſchæ, pridie Iduum Aprilis, in eccleſia ſancti Petri Apoſtoli, quam idem ipſe de ligno, cum catechizaretur atque ad percipiendum Baptiſma imbueretur, citato opere conſtruxit. In qua etiam civitate ipſi doctori atque antiſtiti Paulino ſedem epiſcopatûs donavit.

templum ſtatim poſt exſtruit,

16 Mox autem, ut Baptiſma conſecutus eſt, curavit, docente eodem Paulino, majorem ipſo in loco & auguſtiorem de lapide fabricare baſilicam, in cujus medio ipſum, quòd prius fecerat, oratorium includeretur. Præparatis ergò fundamentis in gyro prioris oratorii, per quadrum cœpit ædificare baſilicam. Sed priuſquam altitudo parietis eſſet conſummata, rex ipſe impia nece occiſus, opus idem ſucceſſori ſuo Oſwaldo perficiendum reliquit.

plurimoſque intereà S. Paulino

17 Paulinus ergò ex eo tempore ſex annis continuis, id eſt, uſque ad finem imperii regis illius, Verbum Dei, annuente ac favente ipſo, in ea provincia prædicabat; credebantque & baptizabantur, quotquot erant præordinati ad vitam æternam *b*. In quibus erant Oſfridus *c* & Eadfridus, filii regis Eduini, qui ambo ei exuli nati ſunt de Quenburga, filia Cearli regis Merciorum. Baptizati ſunt tempore ſequenti & alii liberi ejus de Edelburga regina progeniti Edilhim & Ediltridis filia, & alter filius Buſcfrea; quorum primi, albati adhuc, rapti ſunt de hac vita & Eboraci in eccleſia ſepulti. Baptizatus eſt & Iffi filius Oſfridi, necnon & alii nobiles & egregii viri non pauci. *b c*

aquis ſacris luſtrante,

18 Tantus autem fertur tunc fuiſſe fervor fidei ac deſiderium lavacri ſalutaris genti Nordhumbrorum, ut quodam tempore Paulinus veniens cum rege & regina in regiam villam, quæ vocatur Adregin *d*, triginta ſex diebus ibidem cum eis catechizandi & baptizandi officio deditus, moraretur: quibus diebus cunctis à mane uſque ad veſperam nil aliud ageret, quàm confluentem eò de cunctis viculis ac locis plebem Chriſti verbo ſalutis inſtruere, atque inſtructam in fluvio Gleni *e*, qui proximus erat, lavacro remiſſionis abluere. Hæc villa tempore ſequentium regum deſerta & alia pro illa eſt facta in loco, qui vocatur Melmin *f*. Hæc quidem in provincia Berniciorum *g*: ſed & in provincia Deirorum *h*, ubi ſæpiùs manere cum rege ſolebat, baptizabat in fluvio Sualva *i*, qui vicum *k* juxta Cataractam præterfluit. Nondum enim oratoria vel baptiſteria in ipſo exordio naſcentis ibi eccleſiæ poterant ædificari. Attamen in Campo-Dono *l*, ubi tunc etiam villa regia erat, fecit baſilicam, quam poſtmodùm pagani, à quibus Eduinus rex occiſus eſt, cum eadem villa ſuccenderunt. Pro qua reges poſteriores fecêre ſibi villam in regione, quæ vocatur Loidis *m*. Evaſit autem ignem altare, quia lapideum erat, & ſervatur adhuc in monaſterio reverendiſſimi abbatis & presbyteri Trunwulſi, quod eſt in ſylva Elmete *n*.

d E *e* *f* *g* *h* *i* *k* *l* *m* *n*

converſionem ad fidem Carpualdo etiam, Anglorum Orientalium regi, perſuadet:

19 Tantam autem devotionem Eduinus erga cultum veritatis habuit, ut etiam regi Orientalium Anglorum Carpualdo, filio Redualdi, perſuaderet, relictis idolorum ſuperſtitionibus, fidem & Sacramenta Chriſti cum ſua provincia ſuſcipere. Et quidem pater ejus Reduald jam dudum in Cantio ſacramentis fidei Chriſtianæ imbutus eſt, ſed fruſtrà. Nam rediens domum ab uxore ſua & quibuſdam perverſis doctoribus ſeductus eſt, atque à ſynceritate fidei depravatus, habuit poſteriora pejora prioribus: ita ut in morem antiquorum Samaritanorum & Chriſto ſervire videretur & diis, quibus antea ſerviebat, atque in eodem fano & altare haberet ad ſacrificium Chriſti & arulam ad victimas dæmoniorum. Quod videlicet fanum rex ejuſdem provinciæ Aldulf (qui noſtra ætate fuit) uſque ad ſuum tempus perduraſſe & ſe in pueritia vidiſſe teſtatur.

hos, illo occiſo, Felix epiſcopus ad Chiſtum adduxit,
**lege appellantur*

20 Erat autem prælatus rex Redual natu nobilis, quamlibet actu ignobilis, filius Tytili, cujus pater fuit Vuffa, à quo reges Anglorum Orientalium Vuffingas appellant *. Verum Carpuald non multò poſt, quàm fidem accepit, tempore occiſus eſt à viro gentili, nomine Richberto, & exinde tribus annis provincia in errore verſata

A. VENER. BEDA.

verſata eſt, donec accepit regnum ejuſdem frater Carpualdi Sibertus, vir per omnia doctiſſimus atque Chriſtianiſſimus. Qui, vivente adhuc fratre, cùm exularet in Gallia, fidei ſacramentis imbutus eſt. Quorum participem mox, ubi regnare cœpit, totam ſuam provinciam facere curavit. Cujus ſtudiis glorioſiſſimè favit Felix *o* epiſcopus, qui de Burgundiorum partibus, ubi ortus & ordinatus erat, cùm veniſſet ad Honorium archiepiſcòpum, eique indicâſſet deſiderium ſuum, miſit eum ad prædicandum verbum vitæ præfatæ nationi Anglorum. Nec vota ipſius in caſſum cecidère: quin potiùs fructum in ea multiplicem credentium populorum pius agri ſpiritalis cultor invenit. Siquidem totam illam provinciam juxta ſui nominis ſacramentum, à longa iniquitate atque infelicitate liberatam, ad fidem & opera juſtitiæ ac perpetuæ felicitatis dona perduxit. Accepitque ſedem epiſcopatûs in civitate Dummock *p*, &, cùm decem & ſeptem annis eidem provinciæ pontificali regimine præfuiſſet, ibidem in pace vitam finivit.

B

Lincolnienſibuſque etiam prædicavit Paulinus;

21 Prædicabat autem Paulinus verbum etiam provinciæ Lindiſi, quæ eſt prima ad Meridianam Humbri fluminis ripam, pertingens uſque ad mare, præfectumque Lindocolinæ civitatis, cui nomen erat Blecca, primum cum domo ſua convertit ad Dominum. In qua videlicet civitate & eccleſiam operis egregii de lapide fecit, cujus tecto vel longâ incuriâ vel hoſtili manu dejecto, parietes hactenus ſtare videntur, & omnibus annis aliqua miracula ſanitatum in eodem loco ſolent ad utilitatem eorum, qui fideliter quærunt, oſtendi. In qua eccleſia Paulinus, tranſeunte ad Chriſtum Juſto, Honorium pro eo conſecravit epiſcopum, ùt in ſequentibus ſuo loco dicemus.

qui quali fuerit effigie, hic explicatur.

22 De hujus fide provinciæ narravit mihi presbyter & abbas quidam, vir veraciſſimus de monaſterio Peartan *q*, vocabulo Deda, retuliſſe ſibi quendam ſeniorum, baptizatum ſe fuiſſe die media à Paulino epiſcòpo, præſente rege Eduino, & multam populi turbam in fluvio Trehenta juxta civitatem, quæ linguâ Anglorum Trovulfinga Ceſtir. vocatur. Qui etiam effigiem ejuſdem Paulini referre eſt * ſolitus, quòd eſſet longæ ſtaturæ, paululùm incurvus, nigro capillo, facie macilenta, naſo adunco, pertenui, venerabilis ſimul & terribilis adſpectu. Habuit autem ſecum in miniſterio & Jacobum Diaconum, virum utique induſtrium ac nobilem in Chriſtò & in eccleſia, qui ad noſtra uſque tempora permanſit.

* *lege* eſſet

C

ANNOTATA.

a *Venerabilis Beda habet:* Sed tamen minimo ſpatio ſerenitatis ad momentum excurſo.

b *Act. Apoſtolorum cap.* 13, ✝. 48.

c *Osfridus, filius Edwini regis, cum patre ſuo in gravi prælio in campo, qui vocatur* Hatfelde, *à Cedwallo rege Brittonum, adjuvante eum Penda, rege Merciorum, occiſus eſt, ùt videri poteſt in Chronicis Joannis Bromton.*

d Adregin *ſeu, ùt vult Cambdenus*, Ad-Grebin *villa olim regia, qui locus hodie* Yeverin *nominatur.*

e Gleni *fluviolus in Baronia Wollover, qui vallem, quam intermeat*, Glendal *denominat.*

f *Hic locus, ùt dicit Cambdenus, poſtea* Melfeld *vocatus eſt.*

D

g *Provincia* Berniciorum *pars fuit Nordhumbriæ, ubi nunc eſt comitatus Nordhumbriæ, & pars Meridionalis Scotiæ uſque ad Edimburgum.*

h Deira, *ſeu provincia Deirorum, pars fuit regni Nordhumbriæ, teſte Cambdeno, quæ ab Humbro fluvio ad Teſam fluvium ſeſe extendebat, locumque occupabat, ubi nunc Eboracenſis, Lancaſtrienſis & Veſtmaria provinciæ exiſtunt. Hæ duæ regiones, nempe Deira & Bernicia, licèt olim ſuos reges habuerint, tamen temporis decurſu in unum regnum coaluerunt.*

i Sualva *ſeu meliùs Swala fluvius in agro Eboracenſi, qui, ùt habet Cambdenus, à celeritate illud nomen ſortitus eſt.*

k *De illo vico juxta Catarractam his verbis loquitur Cambdenus:* Tribus mill. paſſ. infra Richmondiam (*oppidulum ducali titulo inſignitum*) Swala vetuſtam illam urbem præterfluit, quam Ptolemæus & Antoninus Caturactonium & Catarracton dicunt, Beda autem Catarracton, & alibi vicum juxta Catarractam, unde à Catarractis nomen illud inditum exiſtimo, cùm Catarracta juxta ſit, ſed propiùs Richmondia..... Urbem olim celeberrimam fuiſſe, ex Ptolemæo colligitur..... Hodie verò, ùt inquit ille, magnum nil niſi nomen habet. Viculus enim eſt pertenuis, Cataricke & Catarrick-bridge dictus.

E

l Cambodunum (*perperàm* Campo-dunum *ſcribi, vult Cambdenus*) *oppidum in agro Eboracenſi ad amnem Calderum, Anglis* Caldery, *primis Saxonum temporibus celebre.*

m Leedes, *Saxonicè* Loydis, *dicit Cambdenus*, oppidum lanificio opulentum, ubi Oſwius Northumbrius Pendam Mercium fudit, quodque villa regia factum fuit, cùm Cambodunum hoſtili igne ſuccenſum jacuit.

n Elmet; *de hac regione ſeu ſylva hæc habet Cambdenus:* Regiuncula circumvicina (Leedes) vetuſto nomine Elmet appellata fuit..... In hac calx viva paſſim effoditur, & in Occiduam hinc regionem, quæ frigidior eſt, ad agros lætificandos divenditur. Hanc regiunculam Edwinus anno Chriſti DCXX ſui juris fecit.

o *De hoc Sancto actum eſt in Opere noſtro ad diem* VIII *Martii.*

p *Urbs* Dumwich, *quam Beda more Saxonico* Dummock *appellat, eſt maritima provinciæ Suffolciæ.*

F

q Peartan *in hoc nobili cœnobio rex Oſwaldus ſepultus eſt, quod monaſterium, ùt ſcribit Petrus Bleſenſis*, Danorum veſania quondam concrematum devotus comes Lincolniæ Gilbertus de Gaunt reſtauravit, ipſique multas poſſeſſiones aſſignavit.

CAPUT

A

CAPUT III.

Felix regimen Edwini, cui Honorius Papa literas, & S. Paulino pallium mittit. Moritur Edwinus, &, orta perſecutione, Sanctus fugit in Cantium, ibique, poſtquam eccleſiam Roſſenſem rexiſſet, moritur.

Felix Edwini regimen.

Tanta autem eo tempore pax in Britannia, quoquoverſum imperium regis Eduini pervenerat, fuiſſe perhibetur, ut (ſicut uſque hodie in proverbio dicitur) etiamſi mulier unà cum recèns nato parvulo vellet totam perambulare B inſulam à mari ad mare, nullo ſe lædente, valeret. Tantùm quoque rex idem utilitati ſuæ gentis conſuluit, ut pleriſque in locis, ubi fontes lucidos juxta publicos viarum tranſitus conſpexit, ibi ob refrigerium viantium, erectis a ſtipitibus æreos caucos *a* ſuſpendi juberet: neque hos quiſquam, niſi ad uſum neceſſarium, contingere præ magnitudine vel timoris ejus auderet, vel amoris vellet. Tantum verò excellentiæ in regno habuit, ut non ſolùm in pugna ante illum vexilla geſtarentur, ſed & tempore pacis equitantem inter civitates, ſive villas, aut provincias ſuas cum miniſtris, ſemper antecedere ſignifer conſueviſſet: nec non & incedente illo ubilibet per plateas, illud genus vexilli, quod Romani Tufam, Angli verò appellant Thuuf, ante eum ferre ſolebat.

Honorius Papa S. Paulino

24 Quo tempore præſulatum Sedis Apoſtolicæ Honorius, Bonifacii ſucceſſor, habebat: qui, ubi gentem Nord-Humbrorum cum ſuo rege ad fidem confeſſionemque Chriſti, Paulino evangelizante, converſam eſſe didicit, miſit eidem Paulino pallium, miſit & regi Eduino literas exhortatorias, paterna illum charitate accendens, ut in fide veritatis, quam acceperat, perſiſtere ſemper ac proficere curaret. Quarum C videlicet literarum iſte eſt ordo: "Domino excellentiſſimo atque præcellentiſſimo filio Eduino, regi Anglorum, Honorius epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, ſalutem. Ita Chriſtianitatis veſtræ integritas circa Conditoris ſui cultum, fidei eſt ardore ſuccenſa, ut longè latèque reſplendeat, & in omni mundo annunciata, veſtri operis multipliciter referat fructum. Sic enim vos reges eſſe cognoſcitis, dum Regem & Creatorem veſtrum orthodoxa prædicatione edocti, Deum venerando colitis, eique, quod humana valet conditio, mentis veſtræ ſynceram devotionem exolvitis. Quid Deo noſtro aliud offerre valebimus, niſi ut in bonis actibus perſiſtentes, ipſumque Authorem humani generis confitentes, eum colere, eique vota noſtra reddere feſtinemus? Et ideo, excellentiſſime fili, paterna vos charitate, quâ convenit, exhortamur, ut hoc, quod vos divina miſericordia ad ſuam gratiam vocare dignata eſt, ſolicita intentione & aſſiduis orationibus ſervare omnimodò feſtinetis: ut, qui vos in præſenti ſeculo ex omni errore abſolutos ad agnitionem ſui nominis eſt dignatus perducere, & cæleſtis patriæ vobis præparet manſionem.

A. VENER. BEDA.

pallium mittit.

25 "Prædicatoris igitur veſtri, domini mei Apoſtolicæ memoriæ Gregorii lectione frequenter occupati, præ oculis affectum doctrinæ ipſius, quem pro veſtris animabus libenter exercuit, habetote: quatenus ejus oratio & regnum veſtrum populumque augeat, & vos omnipotenti Deo irreprehenſibiles repræſentet. Ea verò, quæ à nobis pro veſtris ſacerdotibus ordinanda ſperâſtis, hæc pro fidei veſtræ ſynceritate, quæ nobis multimoda relatione per præſentium portitores laudabiliter inſinuata eſt, gratuito animo attribuere illis ſine ulla dilatione providimus, & duo pallia utriſque metropolitanis, id eſt, Honorio & Paulino, direximus, ut, dum quis eorum de hoc ſeculo ad Authorem ſuum fuerit accerſitus, in loco ipſius alterum epiſcopum ex hac noſtra auctoritate debeat ſubrogare. Quod quidem tam pro veſtræ charitatis affectu, quam pro tantarum provinciarum ſpatiis, quæ inter nos & vos eſſe noſcuntur, ſumus invitati con- E cedere, ut in omnibus devotioni veſtræ noſtrum concurſum & juſta veſtra deſideria præberemus. Incolumem excellentiam veſtram gratia ſuperna cuſtodiat."

Defuncto Edwino &

** lege Ceduaila*

26 Cum autem Eduinus decem & ſeptem annis genti Anglorum ſimul & Britonum glorioſiſſimè præeſſet, è quibus etiam ſex ipſe, ut diximus, Chriſti regno militavit, rebellavit adverſus eum Carduella * rex Britonum, auxilium præbente illi Penda, viro ſtrenuiſſimo, de regio genere Merciorum, qui & ipſe ex eo tempore gentis ejuſdem regno annis viginti duobus varia ſorte præfuit. Et conſerto gravi prælio in campo, qui vocatur Hethfelth, occiſus eſt Eduinus die quarto Iduum Octobris anno Dominicæ Incarnationis ſexcenteſimo trigeſimo tertio, cùm eſſet annorum quadraginta octo, ejuſque totus vel interemptus vel diſperſus eſt exercitus. In quo etiam bello ante illum unus filius ejus Oſfrid, juvenis bellicoſus, cecidit, alter Edfrid, neceſſitate cogente, ad Pendam regem transfugit, & ab eo poſtmodùm, regnante Oſwaldo, contra fidem juriſjurandi peremptus eſt.

orta perſecutione,

27 Quo tempore maxima eſt facta ſtrages in eccleſia vel gente Nort-Humbrorum, maximè, quòd unus ex ducibus (à quibus acta eſt) paganus; alter, quia barbarus erat, pagano ſævior. Siquidem Penda cum omni Merciorum gente idolis deditus, & Chriſtiani erat nominis ignarus. At verò Carduella, quamvis nomen & profeſſionem haberet Chriſtiani, adeò tamen erat animo ac moribus barbarus, ut nec ſexui quidem muliebri vel innocuæ parvulorum parceret ætati, quin univerſos atrocitate ferina morti per tormenta contraderet, multo tempore totas eorum provincias debacchando pervagatus, ac totum genus Anglorum Britanniæ finibus eraſurum ſe eſſe deliberans. Sed nec religioni Chriſtianæ, quæ apud eos exorta erat, aliquid impendebat honoris: quippe cum uſque hodie moris ſit Britonum fidem religionemque Anglorum pro nihilo habere, neque in aliquo eis magis communicare, quam paganis. Allatum eſt autem caput Eduini regis Eboracum, & illatum

A. VENER. BEDA.

A latum poſtea eccleſiæ beati Petri Apoſtoli, quam ipſe cœpit, ſed ſucceſſor ejus Oſwald perfecit, ut ſuprà docuimus. Poſitum eſt autem in porticu ſancti Papæ Gregorii, à cujus ipſe diſcipulis *b* verbum vitæ ſuſceperat.

Sanctus in Cantium fugit,

28 Turbatis itaque rebus Nord-Humbrorum hujus articulo cladis, cùm nihil alicubi præſidii niſi in fuga videretur, Paulinus, aſſumptâ ſecum Edelburgâ reginâ, quam pridem adduxerat, rediit Cantium navigio, atque ab Honorio archiepiſcopo & rege Edulbaldo* multùm honorificè ſuſceptus eſt. Venit autem illuc duce Baaſſo, milite regis Eduini fortiſſimo, habens ſecum Heanfredam filiam & Vulcfream filium Eduini, necnon & Iffi, filium Oſfridi, filii ejus: quos poſtea mater metu Edboldi & Oswaldi regum miſit in Galliam nutriendos regi Deeberto*: ibique ambo in infantia defuncti, & juxta honorem vel regiis pueris, vel innocentibus Chriſti congruum, in eccleſia ſepulti ſunt. Attulit quoque ſecum vaſa precioſa Eduini regis perplura, in quibus & crucem magnam auream, & calicem aureum, conſecratum ad miniſterium altaris: quæ hactenus in eccleſia Cantii conſervata monſtrantur.

* Eadbaldo

* *lege* Dagoberto

B

fit epiſcopus Roffæ,

29 Quo tempore Rhoſenſis *c* eccleſia paſtorem minimè habebat, eò quòd Romanus *d*, præſul illius, ad Honorium Papam à Juſto archiepiſcopo legatarius miſſus, abſorptus fuerat fluctibus Italici maris, ac per hoc curam illius præfatus Paulinus invitatione Honorii antiſtitis & Eadbaldi regis ſuſcepit, ac tenuit uſque dum & ipſe ſuo tempore ad cæleſtia regna cum glorioſi fructu laboris aſcendit. In qua eccleſia moriens, pallium quoque, quod à Romano Papa acceperat, reliquit. Reliquerat autem in eccleſia ſua Eboraci Jacobum diaconum, virum utique eccleſiaſticum & ſanctum, qui multo ex hinc tempore in eccleſia manens, magnas antiquo D hoſti prædas docendo & baptizando eripuit. Cujus nomine vicus, in quo maximè ſolebat habitare, Juxta Cataractam uſque hodie cognominatur. Qui, quoniam cantandi in eccleſia erat peritiſſimus, recuperata poſtmodùm pace in provincia & creſcente numero fidelium, etiam magiſter eccleſiaſticæ cantionis juxta morem Romanorum ſeu Cantuariorum multis cœpit exiſtere. Et ipſe ſenex, & plenus dierum, juxta Scripturas, patrum viam ſecutus eſt.

ibique obit.

30 Anno autem ab Incarnatione Domini ſexcenteſimo quadrageſimo quarto reverendiſſimus pater Paulinus, quondam quidem Eboracenſis, ſed tunc epiſcopus Rhoſenſis civitatis, tranſiit ad Dominum ſexto Iduum Octobris die, qui decem & novem annos, & viginti unum dies epiſcopatum tenuit, ſepultuſque eſt in ſecretario beati Apoſtoli Andreæ, quod rex Edilbertus à fundamentis in eadem Rhoſi civitate conſtruxit. In cujus locum Honorius archiepiſcopus ordinavit Ithamar *e*, oriundum quidem de gente Cantuariorum, ſed vitâ & eruditione anteceſſoribus ſuis æquandum.

ANNOTATA. E

a *Illa vox, ùt notat Cangius in Gloſſario, pateram ſeu vas ad aquam hauriendam ſignificat.*

b *Hic Beda* S. Paulinum *S. Gregorii pontificis diſcipulum vocat.*

c Roffa, *vulgò* Rocheſter, *urbs eſt Angliæ meridionalis in Cantio, & epiſcopalis ſub archiepiſcopo Cantuarienſi, eſtque media inter Cantuariam & Londinum.*

d Romanus, *de quo hic loquitur Beda, ſecundus fuit Roffenſis eccleſiæ præſul.*

e *De* S. Ithamaro *vide quæ in noſtro Opere ad* x *Junii excuſa ſunt.*

DE S. TECLECHILDE SEU TELECHILDE VIRGINE,

PRIMA ABBATISSA JOTRENSI IN GALLIA,

C F

C. B.

SYLLOGE.

Sanctæ cultus, memoria in Faſtis Sacris recentioribus, notitia qualiſcumque & ætas ex inſcriptione ſepulcrali & S. Bertilæ Actis.

VEROSIMILLIME SEC. VII PROVECTO.

In Jotrenſi, cujus hic datur notitia, monaſterio

J*Otrum, Gallicè* Jouarre, *antiquum eſt Galliæ in Bria ſeu, uti in mediæ ætatis Actis vocatur,* Briegio pago, *quatuor in Ortum à civitate Meldenſi leucis ſacrarum Virginum aſceterium, haud procul à Matronæ & Minoris-Mucræ confluentibus ſupercilio montis impoſitum exiguoque, cui originem dedit, oppido homonymo adjectum. Percelebri huic diœceſis Meldenſis parthenoni, quod, quemadmodùm è vetuſtis fideque dignis, quas Sæc. 2 Benedictino Mabillonius exhibet, S. Columbani & S. Agili Vitis docemur,* intra Jorani (*ita hæ ibidem loquuntur*) ſaltûs arva *nobiliſſimus vir, nomine* Ado, *S. Audoëni, Rothomagenſis archiepiſcopi, germanus frater, præſcriptâ aſceticam illic vitam ducturis S. Columbani Regulâ, exſtruxit ampliſſiméque dotavit, ſingulari Dei favore fuit conceſſum, ut duæ priores,*

A res, quæ moderatæ illud ſunt, abbatiſſæ, Agilberta videlicet & Telechildis ſeu Telechildis aut etiam (variè enim à variis hujus Sanctæ noſtræ nomen exprimitur) Theodichildis, Theodechildis, Theodolechildis vel denique Teutchildis, Teudlechildis ſeu potiùs Theodlecheldis, eximia prorſus vitæ ac morum ſanctitate exſtiterint illuſtres. De harum prima ſeu Agilberta, quæ Theodechildi, vitâ functæ, in cœnobii Jotrenſis regimen proximè ſucceſſit, ad XI Auguſti diem, quòd quotannis ibidem tunc colatur, in Opere noſtro jam egimus; de ſecunda verò (quæ, quamvis ex Pagii in Criticis ad annum 680, num. 20 & Pleſſæi num. 6 hic memorandis de ſepulcrali ejus inſcriptione dictis Theodlecheldis, genuina appellatione ſervata, videatur vocanda, hic tamen etiam à me modis aliis, jam nunc aſſignatis, indiſcriminatim, ùt à ſcriptoribus aliis paſſim fit, nuncupatur) ad præſentem hic diem, quod tum in dicto quoque cœnobio, imo & in aliis etiam abs hoc diverſis diœceſis Meldenſis locis cultu eccleſiaſtico annuatim afficiatur, ſumus acturi.

variiſque Faſtis ſacris recentioribus inſcripta, anno 1627 è monumento,

B

juxtà ac in aliis diœceſis Meldenſis locis S. Telechildis colitur,

2 Ac Sanctam quidem hodie in Jotrenſi monaſterio coli, Mabillonius in Annalibus Benedictinis lib. 15, num. 4 diſertiſſimè affirmat, eique ſuffragantur Bucelinus & Menardus, utpote ambo, prior nempe poſt elogium, quo in Menologio ſuo Benedictino S. Theodechildem hodie exornat, poſterior verò in hodiernis ſuis in Martyrologium itidem Benedictinum Obſervationibus, monaſterii Jotrenſis Sanctorum Proprium citantes, & vel ſic S. Telechildem ibidem coli indicantes; quod autem ad diœceſis Meldenſis loca, à monaſterio Jotrenſi diſtincta, ſpectat, in horum ſaltem nonnullis annuo etiam cultu Telechildem hodie gaudere, ſuadet Meldenſe penes nos exſtans Breviarium, anno 1640 ex illuſtriſſimi Meldenſis epiſcopi Dominici Seguieri mandato in lucem emiſſum, ac ab univerſis diœceſis Meldenſis eccleſiis, monaſteriis, collegiis Ordinibuſque adhibendum, quod, quamvis quidem eccleſiaſticum de S. Theutechilde Officium hodie haud proponat, commemorationem tamen de ea faciendam præſcribit. Adhæc proprium, quod eccleſiæ Meldenſis Hiſtoriæ, à ſe contextæ annoque 1731 vulgatæ, Pleſſæus præfixit, diœceſis Meldenſis Kalendarium hodie S. Telechildis nomen ſibi habet inſcriptum. Atque ita quidem de cultu, quo quotannis hodie in diœceſi Meldenſi ac nominatim in Jotrenſi, quod in hac ſitum eſt, monaſterio Sancta afficitur, ſatis ſuperque conſtat: aſt an nuſpiam extra diœceſim illam honore iſthoc etiam potitur? Mabillonius in Annalibus Benedictinis lib. 15, num. 4 ſub finem ſic ſcribit: In veteri Kalendario, quod videtur fuiſſe parthenonis ſanctæ Mariæ Sueſſionenſis, ante annos quingentos manu exarato, modò Bibliothecæ Longipontis, notatur VI. Idus Octobris memoria Thelechildis virginis; hinc autem ſimulque ex eo, quod, quemadmodùm etiam idem Mabillonius lib. proximè cit. num. 3 docet, Ætheria, Sueſſionenſis hic memorati parthenonis prima abbatiſſa, ad hoc è Jotrenſi, ubi veroſimiliter ſub S. Theodlecheldis diſciplina aliquamdiu erat verſata, aſceterio fuerit adſcita, ſuſpicari ſubit, fuiſſe olim ſaltem Sanctam cælitum honoribus in eodem etiam Sueſſionenſi parthenone aliquando affectam.

C

3 Porrò è cultu, quem, ſi non ibidem, in Jotrenſi certè ac aliis diœceſis Meldenſis locis nacta eſt, ortum reor, ut, quamvis nec ab Uſuardo nec ab ullis aliis martyrologis claſſicis memoretur, ab iis tamen, qui Uſuardum pòſt tranſcripsère, adjecta ad hunc fuerit. Utut ſit, in Uſuardino equidem eccleſiæ Tornacenſis codice, veroſimiliter inter annos 1219 & 1252, utì in ſua ad Uſuardum Præfatione num. 215 Sollerius oſtendit, exarato, hodie S. Telechildis, prout ex Uſuardi, quæ apud hunc ibi exſtant, Auctariis liquet, annuntiatur, eamque, vel è dicto Tornacenſi vel ex aliis fortè adhuc antiquioribus Uſuardi auctis codicibus acceptam, in ſuas ad hunc Additiones hodie etiam intulit Molanus; hujus autem exemplo vel notitiis aliunde acquiſitis moti deinde etiam alii nonnulli recentiores hagiologi, Ferrarius nempe in Generali Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non ſunt, Catalogo, Sauſſayus in Gallicano, Caſtellanus in Univerſali ſuo Martyrologio, ac denique etiam in Benedictinis à ſe adornatis Faſtis ſacris Wionus, Dorgainus, Menardus & Bucelinus, qui, cùm S. Telechildis vitam ad S. Columbani inſtitutum exegerit, hoc veroſimillimè à S. Benedicti Regula, Cointio interim ac deceſſoribus noſtris aliter hac de re ſentientibus, haud differre, exiſtimârint. Nec tantùm, ut Sancta in Hagiologiis jam dictis recenſeretur, verùm etiam, ut tandem de terra levaretur, eccleſiaſticus, quo gaudere noſcebatur, cultus fortaſſis effecerit. Aſt, utcùmque res hæc habeat, fuère equidem ſacræ ejus exuviæ è loco humiliori ad ſublimiorem tranſlatæ. Id è jam nunc dicendis patefcet.

E

in quo contineri ejus reliquias, appoſita inſcriptio prodebat, fuit tranſlata.

4 Jotri præter abbatialem parthenonis baſilicam, quæ patronam ſibi vindicat B. Virginem Mariam, adhuc aliæ, ùt Pleſſæus in eccleſiæ Meldenſis Hiſt. lib. 1, num. 54 ac poſt eum Galliæ Chriſt. auctæ Scriptores tom. 8, col. 1708 docent, perantiquæ ſeu eccleſiæ ſeu ſacræ ædiculæ exiſtunt, quarum altera, S. Petro dedicata, jam dudum totius oppidi parochialis eſt facta, altera, S. Pauli primi eremitæ nomine diſtincta, juxta abbatiæ muros ſub terra in parochiæ cœmeterio eſt ſita. E ſubterraneo iſthoc loco ſacro ſeu crypta, quæ & cryptam alteram, S. Ebregiſili Meldenſis epiſcopi, in hac, ùt creditur, ſepulti, appellatione inſignitam, ſibi habet adjunctam, anno 1627, tertia decima Octobris die, ſacræ S. Theodlecheldis, ùt putabatur, reliquiæ, è tumulo ſeu monumento, ſuprà terram columnis marmoreis levato, in quo ibidem uſque ad tempus illud jacuerant, extractæ, à Philippo Coſpeano, tunc Namnetenſi, poſteà Lexovienſi epiſcopo, coram Maria Medicæa, Ludovici XIII Galliarum regis matre, in majorem parthenonis Jotrenſis baſilicam, ùt Pleſſæus & ſcriptores mox laudati affirmant, fuerunt tranſlatæ, ac, ùt Mabillonius Sæc. 2 Bened. pag. 488 & in Annalibus lib. 15, num. 4 addit, argenteæ thecæ incluſæ; re autem etiam vera S. Telechildis exſtitiſſe ſacras illas exuvias, ex eo fit perſpicuum, quòd, diverſis aliis, qui, eodem Mabillonio unà cum auctoribus proximè citatis teſte, in dicto ſubterraneo loco è terra pariter prominentes cernuntur, tumulis ſeu monumentis nullum omninò, è quo, cujus reliquiæ ſeu membra in horum ſingulis con-

F

AUCTORE C. B.

contineantur, colligas, indicium præferentibus, monumentum tamen, è quo S. Theodechildis, *ùt putabatur, reliquiæ fuerunt extractæ, ſepulcrali ſibi inciſa, quæ haſce reipſa* S. Teclechildis *eſſe, inſcriptione antiqua, uncialibus litteris, ùt Mabillonius loco proximè cit. teſtatur, exarata, ſit munitum.*

Ex hac porrò, duobus hic modis diverſis,

5 *Hanc, quæ, quòd alia adhuc, ad Sanctam ſpectantia hicque infrà memoranda, nos doceat, lectori ob oculos in antecessum hic poni meretur, Mabillonius aliter in Actis Sanctorum Ordinis S. Benedicti, aliter in Annalibus ſuis Benedictinis exhibet. In Actis, adjuncta etiam, quam hìc mox in paginæ ora ſubdo, marginali nota, tom. 2, pag. 488 habet:*

Hoc membra poſt ultima teguntur fata ſepulchro Beatæ
Theodiechieldis intemeratæ virginis genere nobilis.
Meritis fulgens, ſtrenua moribus, flagravit in dogmate famæ.
Cenubii hujus mater ſacratas Deo virgines,
Sumentes oleum cum lampadibus, prudentes invitat
Spon ... ias ſo.. turri rex PM. II. Æ.. * demùm
Exultat paradiſi adepta triumphos;

B

* ſ. poſt metam hujus ævi.

in Annalibus verò tom. 1, pag. 456:

Hoc membra poſt ultima teguntur fata ſepulcro
Beatæ Theodlechieldis intemeratæ virginis,
Genere nobilis. Meretis fulgens, ſtrenua moribus,
Flagravit in dogmate almo.
Cenubii hujus mater ſacratas Deo virgines,
Sumentes oleum cum lampadibus, prudentes
... filias occurri rex. P. M. hæc demùm exuit atra.....

quorum neutrum accuratum Pleſſæus, inſpecto archetypo, invenit,

6 *Pleſſæus, ſuprà adhuc laudatus Hiſtoriæ eccleſiæ Meldenſis ſcriptor, cùm circa duos hoſce, quibus ſepulcralis* S.Thelechildis *inſcriptio à Mabillonio proponitur, modos dubius hæreret, ſeſe, quò hanc ſuis ipſemet oculis examinaret, ad Jotrenſe, ùt Galliæ Chriſt. auctæ Scriptores tom. 8, col. 1709 tradunt, monaſterium contulit, ibique omnibus ſedulò diſcuſſis, dictam inſcriptionem, nec integram prout in Actis, nec integram prout in Annalibus Benedictinis à Mabillonio deſcribitur, accuratam, uti ex præfatæ, quam ſcripſit, Hiſt. pag. 665 intelliges, deprehendit. Aſt, anne etiam omni ubique accuratione deſtitutam invenit? Prior, inquit loco jam nunc cit., inſcriptionis pars, prout in Benedictinis Mabillonii Annalibus exſtat, eſt exacta, ſi excipias ultimum ejus vocabulum* almo, *cui, quod in Actis exſtat, vocabulum* famæ, *per litteram* Æ, *prout diſtinctè in autographo legitur, debet ſubſtitui; quod autem ad ſecundam partem (à vocabulo ſcilicet* Cenubii *inceptam) ſpectat, hæc multò meliùs prout in Actis, quàm prout in Annalibus exhibetur, refert autographum.*

C

aliumque unà cum nonnullis

7 Sed (*ipſamet ſunt Pleſſæi, quæ Latinè reddo, Gallicana verba*) notandum eſt primò, inſcriptionem integram duabus tabulis lapideis, pedum ferè quinque ac dimidii longitudinem æquantibus, quarum quæque tres ſcripturæ lineas complectitur, eſſe inciſam; ſecundò, lapidum illorum ſecundum, qui ſecundam inſcriptionis partem continet, ac Septentrioni obverſus dextro tumuli lateri eſt applicitus, fuiſſe ferrâ in longitudine, ita ut tredecim aut quatuordecim pollices ei deſint, defectum, adeóque præterea lineam ultimam loci uligine detritam, ut characteres vix internoſcantur. Majorem illius partem ſcalpri cuſpide inſtaurare ſeculo præterito voluêre; at, præterquam quòd, qui id attentârunt, litterarum formam imitandi artem haud calluerint, divinare eos etiam voluiſſe, ſicque omnia deturpâſſe, palàm eſt. Divinabo & ego vice mea, cùm nulla ampliùs aliter agendi ratio ſuperſit; ſed archetypum, ne vitietur, relinquam intactum. En, qui tres ſecundi illius lapidis legam lineas:

D

Cenubii hujus mater ſacratas Deo virgines ſumen-
tes oleum cum lampadibus prudentes invitat Spon-
ſo filias occurrere x .... *exultat paradiſi* in gloria.

ad hunc confirmandum conducentibus

8 Character Italicus hic exhibet, quæ integra nobis ex inſcriptione reſtant; Romanus, quæ mihi videntur ſubſtitui poſſe iis, quæ ex illa deſiderantur. Jam monui, lapidi non niſi tredecim aut quatuordecim pollices in longitudine eſſe avulſos. Spatium iſthoc nimis eſt anguſtum, ut inſcriptionis Actorum voces PARADISI ADEPTA TRIUMPHOS capiat; iis ſubſtitui PARADISI IN GLORIA; quæ verba eumdem ſenſum efficiunt reliquumque lineæ omninò implere queunt. Difficultas igitur quantùm ad duas treſve voces, quas non expreſſi, tantummodò ſupereſt. Qui ſeculo elapſo inſcriptionem (*hanc ſuprà ex Mabillonii Sanctorum Actis & Annal. Benedictinis num. 5 huc tranſcriptam videſis*) inſtaurârunt, litteram x cum duabus poſtremis vocis præcedentis litteris junxerunt; ut legerint TURRI REX; quod ſenſum, rationi conſonum, efficere non poteſt. Conſtructio omninò exigit OCCURRERE voxque REX nominativus eſt ſuperfluus. Antiqui hujus epitaphii litteræ optimè ſunt ſculptæ; ſed noſtras ad amuſſim haud referunt. Lineæ tranſverſæ, quæ litteras E, F & L formant, ſunt admodùm breves; ut, niſi quis animum ſedulò advertat, periculum ſit, ne quamque harum omnium litterarum pro I accipiat.

ſuâque de emortuali Sanctæ die conjecturâ proponit,

9 Atque id accidit in verbo OCCURRERE; primam hujus litteram E pro littera I accepère legeruntque OCCURRI. Deinde, cùm ſequeretur X, litteram hanc cum duabus poſtremis litteris verbi OCCURRERE junxêre, fecceruntque vocem REX. *Ita hactenus Pleſſæus, qui, hiſce ad modum alium, quo ſepulcralem Sanctæ inſcriptionem reddendam putat, confirmandum adductis, ſimul etiam, ùt mox innuit, ſuſpicatus eſt, ſpatium, quod in ultima è tribus ex ipſo proximè hìc datis inſcriptionis illius lineis inter litteram* x *& vocem* exultat *relictum eſt vocibus vacuum, tribus prioribus vocabuli* Kalendas *litteris & voce* Maii *eſſe implendum; ut ſignificetur,* S. Telechildem x *Kal. Maii ſeu* XXII *Aprilis die exceſſiſſe è vivis. Verùm, etſi quidem dictæ inſcriptionis, prout hæc in Actis & Annalibus Benedictinis a Mabillonio exhibetur, litteris* P *&* M *tres priores litteras vocabuli* Kalendas *eſſe ſubſtituendas, ſat probabile Pleſſæus ibidem efficiat, nihil tamen adjungit, quo tutò credas, deceptum eum non fuiſſe in opinione, quâ, in inſcriptionis archetypo legi etiam vocem* Maii. *exiſti-*

AUCTORE C. B.

exiſtimavit ; cùm autem ſic habeat , eſt ſanè , an XXII *Aprilis die , uti è dicta ſuſpicione ſua Pleſſæus conjecit , diem extremum* Telechildis *clauſerit , incertum ; etſi interim ex eo , quod hæc hodie colatur, conjectura illa etiam haud ſit (neque enim iiſdem ſemper, quibus obierunt , diebus Sancti coluntur) pro certò falſa habenda. His præmiſſis , modo progredior ad alia , quæ , nullis prorſus monumentis aliis antiquis , quæ de Sancta ex inſtituto tractent geſtaque ejus ſingillatim exponant , exſtantibus , è jam data ſepulcrali ejuſdem inſcriptione , ùt ſuprà inſinuavi , docemur.*

à Mabillonio exhibita, dilucidè etiam , Telechildem genere nobilem , etſi interim ,

10 *Hæc itaque & quidem tam duobus modis diverſis , quibus ſuprà à Mabillonio exhibetur, quàm alio , quem Pleſſæus proponit, accepta ,* S. Telechildem *fuiſſe illuſtri loco natam , nos docet , uti etiam virtutum ſuarum merito ac ſplendore cælorum gloriâ potitam filias ſuas invitare , ut exemplum , quod præbuit , ſequantur ac porrò ſeſe gerant , ut prudentes Euangelii virgines , quæ cæleſtem Sponſum cum lampadibus ardentibus , id eſt , cum corde , amoris illius igne incenſo , exſpectabant ; etſi autem hoc poſtremum omninò apertè ſeu expreſſis , ùt aiunt , terminis haud edicat ,* Telechildem *tamen exſtitiſſe* genere nobilem, *diſertiſſimè tradit. Aſt, cùm nihilominus generatim dumtaxat id faciat , ſcriptores quidam , id pariter tantummodò ita facere haud contenti , nonnullos etiam , qui ſanguine cum Sancta fuerint conjuncti , nominatim recenſent. Volunt ſcilicet , Bettonem ſeu Belſridum, & Abolinum ſeu Abobinum , quorum prior* S. Telechildem *& Agilbertum , Pariſienſem epiſcopum , poſterior ſecundam monaſterii Jotrenſis abbatiſſam S. Aguilbertam & Ebrigiſilum , Meldenſem epiſcopum , genuerit , exſtitiſſe fratres germanos Baldamque & Modam habuiſſe ſorores. Hanc porrò genealogiam , quæ ſi vera ſit ,* S. Telechildis *fuerit Agilberti , Pariſienſis epiſcopi , ſoror ſanguineque ſanè cum Balda & Moda itemque cum Aguilberta hujuſque fratre Ebregiſilo Meldenſi epiſcopo quàm proximè conjuncta , à pluribus adoptari auctoribus , Pleſſæus in ſua Meldenſis eccleſiæ Hiſtoria pag. 663 affirmat.*

an , quos aiunt , conſanguineos habuerit, ſit dubium, exſtitiſſe ac Jotro præfuiſſe liquet;

11 *Aſt ſimul , ſemetipſum in hujus decurſu illam ſecutum , faſſus , mox verbis Gallicis , quæ Latina facio , ſubjungit :* Optandum interim foret , ut ea aliquos adhuc alios , quibus tutius fides adhiberi poſſet , teſtes haberet ; *hinc autem reor, auctores , à quibus dictam genealogiam adoptari ait , haud eſſe admodùm antiquos proferrique abs hiſce tantummodo monumenta , quorum ætas haud ſat propè , ut fidem ea in re certem faciant , ad* S. Telechildis *ætatem accedit. Menardus quidem , qui auctorum illorum unus eſt reque etiam ipſa genealogiam iſtam in ſuis in Martyrologium Benedictinum Obſervationibus pagg. 300 , 345 & 415 amplectitur, pro ſeſe monaſterii Jotrenſis monumenta laudat : verùm , cujus ætatis , quæ ſingulis hiſce tribus locis* Vetera *etiam appellat , monumenta illa ſint , non edicit , dubitarique non immeritò poteſt , an & iſta & antiquior, ùt vocatur,* monaſterii Jotrenſis traditio , *in qua eamdem genealogiam etiam fundari , Pleſſæus loco proximè cit. ait , trium ampliùs aut quatuor ſeculorum antiquitatem ſibi adjungant. Quapropter, an quos aiunt , qui genealogiam iſtam amplectuntur, conſanguineos habuerit* S. Theodechildis , *dubitari pariter non immeritò poteſt. Verùm , etſi ſic habeat , Sanctam equidem exſtitiſſe* genere nobilem , *è ſepulcrali ejus jam ſæpiſſimè memorata , quam Mabillonius quidem veterrimis ac penè detritis characteribus exaratam , Pleſſæus verò haud diu etiam poſt* Telechildis *obitum poſitam affirmat , inſcriptione omninò eſt certum. Nec illud tantùm ex hac , verùm etiam Jotrenſis* cœnobii matrem *ſeu abbatiſſam exſtitiſſe* Theodechildem , *habetur compertum. Etenim pronomen demonſtrativum* hujus , *quo vocabulum* cenubii *in eadem inſcriptione , Sanctæ monumento inciſa , afficitur, indubiè Jotrenſe , ad quod crypta , id complectens , ſpectabat , cœnobium deſignat.*

hoc autem poſtremum , quod veroſimillimè inter annum 630 & 635,

12 *Porrò , etſi nihil prorſus , è quo ,* S. Teclechildem *etiam primam , quæ Jotrenſe monaſterium abbatiſſæ munere rexerit , exſtitiſſe concludas , in antiquiſſimo illo documento inveniatur, rem tamen ita habere , è Sanctorum , in quo , ùt Menardus in ſuis in Martyrologium Benedictinum Obſervationibus pag. 345 teſtatur,* Theodechildis *fuiſſe prima Jotrenſis abbatiſſa aſſèritur, abbatiæ Jotrenſis Proprio , ex antiqua abbatiæ ejuſdem traditione , ex Jotrenſium abbatiſſarum , quas inter* Theodechildis *ordine prima ſemper comparet , catalogis ac denique ex unanimi ſcriptorum omnium, qui de re illa tractârunt , conſenſu reor etiam indubitatum. Aſt quandonam Sanctam , quam veroſimiliter ex vicino Eboriacenſi parthenone, nunc* S. Faræ *dicto , ad Jotrenſis regimen fuiſſe aſſumptam , Mabillonius & Galliæ Chriſtianæ auctæ Scriptores arbitrantur, muneri iſti fuiſſe admotam ac quamdiu deinde id geſſiſſe , ſtatuamus ? Cœnobium Jotrenſe ante annum circitèr 643 jam fuiſſe exſtructum , vel ex eo palàm fit , quòd Jonas monachus , S. Columbani Vitam circa annum iſtum , ùt Mabillonius Sæc. 2 Benedictino pag. 487 ait , litteris commendans , illius aſceterii mentionem inſtituat ; id autem aliquot etiam annis citiùs conditum fuiſſe , apparet vix non certum , remque , qui de ea agunt , ſcriptores unanimi conſenſu omnes , ac inprimis Mabillonius , Cointius & Pleſſæus , circa annum vel 631 vel 634 conſignant ; ut , ſi monaſterium Jotrenſe , ſtatim atque fuerat exſtructum , inhabitari à ſanctimonialibus cœperit , id veroſimillimè* S. Theodechildis , *quæ è dictis primum tenet inter abbatiſſas Jotrenſes locum , ab intercepto inter annum 630 & 635 temporis ſpatio moderari inceperit.*

uti hic adducta ,

13 *Verùm in S. Agili abbatis , circa annum 650 defuncti , Vita , ab auctore ſuppare conſcripta atque apud nos ad* XXX, *quo Sanctus ille colitur, Auguſti diem vulgata , de Adone monaſterii Jotrenſis fundatore ſequentia iſthæc num. 19 leguntur verba :* Ado ....., non ſolùm ſeipſum propriis voluntatibus ac copiis abdicavit , verùm etiam in proprio ſolo intra Joram ſaltus , ope fratris venerabilis Audoëni ſuper amnem Maternam , monaſterium ædificavit , cui Jotrum nomen impoſuit , atque ex rebus propriis fœcundiſſimè ditavit : in quo etiam monaſticè ſecundùm B. Columbani inſtituta unà cum caterva præclaræ religionis maxima ſuperno Regi militavit ; *cùm autem , uti ex hoc auctoris laudati textu nemo non*

AUCTORE C. B.

non colliget, in monaſterio Jotrenſi ipſemet hujus fundator Ado religioſa vota nuncupàrit, illudque adeò monachis ab initio videatur fuiſſè addictum, hinc ſimul & ex eo, quòd S. Bertila ſeu Bertilia, quæ cœnobii Kalenſis, haud diu admodùm poſt Jotrenſe, uti ex infrà dicendis pateſcet, à Batilde regina fundati, curam prima ſuſcepit, aliquamdiu, priuſquam id faceret, inter Jotrenſes moniales, ùt Vita ejus, ab auctore anonymo ferè æquali conſcripta ac à Mabillonio Sæc. III *Benedictino inſerta, fidem facit, ſub* Teutechilde *abbatiſſâ vitam duxerit, Cointius in eccleſiaſticis Francorum Annalibus ad annum 634, num. 12 concludit, in Jotrenſi monaſterio, quod initio virorum, non puellarum, fuerit, brevi interjecto temporis ſpatio, haſce illis fuiſſè ſubſtitutas.*

ſuadent, obtinere inceperit locum, etiam docemur è S. Bertiliæ Vita,

14 *At Mabillonius, qui pariter & ab initio monachos in monaſterio Jotrenſi exſtitiſſe, & nihilominùs S. Bertiliam, quæ monaſterii Kalenſis, haud diu poſt Jotrenſe à Bathilde fundati, prima abbatiſſa fuit creata, è monaſterio Jotrenſi fuiſſè aſſumptam, Sæc. 2 Benedictino pag. 487 ex ejuſdem S. Bertiliæ Vita mox laudata ſtatuit, ſtatim ſimul, veroſimile non eſſe, tam citò è monaſterio Jotro monachos, ut puellis, Deo ſacris, locum facerent, fuiſſè ejectos, affirmat, ac deinde ſubjungit:* Dicendum proinde apud Jotrum, ſicut in aliis parthenonibus paſſim, duos fuiſſe conventus, tantiſper diſparatos, ſanctimonialium unum, alterum monachorum, à quibus illæ regerentur. Sic in parthenonibus S. Romarici in monte Habendenſi, S. Salabergæ in Monte-Clavato, S. Gertrudis apud Niviallam, S. Bathildis apud Kalam, & aliis binam congregationem, virorum ac puellarum, obſervavimus. *Ita laudatus ſcriptor; huic autem non tantùm Pagius in Criticis ad annum 705, num. 20, Pleſſæus in eccleſiæ Meldenſis Hiſtoria pag. 664, Galliæ Chriſtianæ auctæ Scriptores tom. 8, col. 1708 aliique utplurimùm eruditi hodie aſſentiuntur, verùm etiam ſeculo* VII, *quo monaſterium Jotrenſe fuit exſtructum, mos verè, uti exempla à Mabillonio allegata, aliaque paſſim obvia oſtendunt, obtinuit, ut, cùm nova fundarentur monaſteria, duplicia iſthæc*

C

ædificarentur, quorum primarium mulierum, ſecundarium eſſet, qui Sacra hiſce miniſtrarent, virorùm; quæ cùm ſic habeant, ad hunc modum pariter, ùt cenſuit Mabillonius, Jotrenſe cœnobium fuiſſe reipſa ædificatum, illudque proinde, quod è jam dictis veroſimillimè circa annum vel 631 vel 634 fuit exſtructum, S. Theodlecheldem *inter annum 630 & 635 moderari incepiſſè, vero ſanè, ùt jam ſuprà indicavi, apparet ſimillimum. Modò etiam, quamdiu deinde Sancta, quod ſuſceperat, ſacri illius aſceterii regimen tenuerit, aut, ſi mavis, quamdiu adhuc poſt id ſuſceptum in vivis manſerit ſuperſtes, diſpiciamus. Etſi Sanctam exſtitiſſè abbatiſſam Jotrenſem, è ſuprà relato ejus epitaphio haud conſtaret, id tamen ex antiqua, quam ſuprà memoravi, S. Bertiliæ Vita haberetur compertum. In hac enim, S. Bertilia* ad monaſterium puellarum, quod vocatur Jotrus, *fuiſſè perducta &* domnæ Teutlehildæ abbatiſſæ *commendata, diſertiſſimè, uti apud Mabillonium Sæc* III *Benedictino part. 1, pag. 21 videre licet, aſſeritur.*

è cujus præterea, quæ

15 *Nec id tantùm ſeu* S. Theodlecheldem *monaſterii Jotrenſis regimen geſſiſſe, verùm etiam hoc illam uſque ad tempus, quo monaſterium Kalenſe à S. Bathilde jam fuerat exſtructum, ac ad umbilicum, ita ut inhabitari poſſet, adductum, adhuc tenuiſſe, è vetuſto illo monumento docemur. Verba omnia, quibus id ibidem fit, vel idcircò, quod qualemcùmque etiam Sanctæ noſtræ notitiam ſuppeditent, huc tranſcribo. Poſtquam itaque, qui Vitam illam contexuit, S. Bertiliam aliquamdiu in monaſterio Jotrenſi ſub* S. Theodlechelde *fuiſſe verſatam, memoriæ prodidit, ita deinde apud Mabillonium loco proximè cit. pag. 23 proſequitur:* His..... temporibus poſt diſceſſum domni Chlodovei regis religioſa & optima conjunx ipſius domna Baltechildis regina cum parvulo filio rege Chlotario inreprehenſibiliter regnum gubernabat Francorum, & ab omnibus pontificibus vel proceribus cunctoque populo regni ſui, ejus meritis compellentibus, miro diligebatur affectu. Erat enim religioſa & Domino multùm devota, eccleſiarum pauperumque curam gerens. Cum magno igitur vigore

E

animi viriliter gubernabat palatium. Cum pontificibus autem & primatibus populi ſui conſilium accepit, ut regali villa, quæ dicitur Kala, monaſterium conſtrueret puellarum, quatenus, cùm ad legitimam ætatem præfatus filius ſuus Chlotarius perveniſſet & regnum ſibi commiſſum per ſemetipſum gerere potuiſſet, tunc ipſa, relicta cura regali, ſub Religionis ordine in ſupradictum ingrederetur monaſterium. Eò verò quòd omnes ipſa miro diligebat affectu & diligebatur à cunctis, complacuit conſilium univerſis ac conſenſum ei omnes præbuerunt.

hic recitantur, verbis,

16 At illa, ùt erat prudens & ſapiens, ſub omni celeritate monaſterium ibidem conſtruere præcepit, & futura prævidens, neceſſariam ancillis Dei ſubſtantiam delegavit. Jamque, præparato diligenter cœnobio, animo revolvere cœpit, quam meritis & honeſtate ſeu moribus puellarum reperiret dignam, de qua fidens gregem ſacrarum virginum ibi adunatum ſub norma ſanctæ Religionis ei committeret. Cúmque de multis multa audiret, iſtius ſanctæ puellæ Bertilæ, felici fama percurrente, pervenit per relationem fidelium notitia uſque ad aures rega-

F

les domnæ Baltechildis glorioſæ & Chriſtianiſſimæ reginæ, quæ gaviſa eſt de ejus ſanctitatis exemplo; & ilicò accepto conſilio decrevit, ut hanc ſuper ſanctas feminas, quas pro Chriſti amore & S. Mariæ reverentia in cœnobio ſupranominato congregaverat, matrem conſtitueret; quod, Domino diſpenſante, poſtea perfecit. Magna ſiquidem cum devotione & humilitate domnam Teutchildem popoſcit abbatiſſam, ut ex ſuo monaſterio aliquas famulas Dei ſibi deſtinaret, quæ ſuum regere deberent cœnobium. At illa percunctata diu ſanctam ſupplicationem reginæ denegare non potuit, ſed ſponte glorioſæ domnæ ad petitionem ſatisfecit; præfatamque domnam Bertilam cum quibuſdam ſanctis puellis ſpiritali matri domnæ Balthechildi cum ſumma diligentia & honore debito, ut decebat, per magnum ſacerdotem domnum Geneſium ad Kalæ ſupradictum cœnobium perducere præcepit; utque omnis illa congregatio velut matri ſpiritali ei commendaretur, prædictæ domnæ reginæ præſentialiter ſuggeſſit, fiſa de ejus religione & pudica converſatione.

A

S. Telechildem uſque ad monaſterii Calenſis ſtructuram, è Bathilde

17 Quas illa glorioſa Baltechildis regina velut munus cœleſte cum magno honore ſuſcepit, &, ſicut ei mandatum à domna Teutlechilde fuerat, onus regiminis ſuper omne cœnobium ei impoſuit, atque abbatiſſam eſſe præcepit. *Ita S. Bertiliæ biographus; cùm autem, uti ex hoc ejus textu diſcimus, S. Baltechildis ſeu, ùt ab aliis vocatur, Bathildis regina ad Calenſe, quod exſtruxerat, cœnobium ſanctimoniales aliquot è parthenone Jotrenſi mitti à* Theodlechilde *hujus abbatiſſà poſtulârit, inde enimverò hanc, quæ, quemadmodùm ex eodem textu etiam docemur, Bathildis voluntati obtemperans, eò unà cum aliis aliquot ſacris virginibus S. Bertiliam, religioſæ coloniæ præficiendam, è Jotrenſi ſuo monaſterio miſit, ſacrum iſthoc aſceterium tum adhuc, cùm Calenſe jam eſſet à S. Bathilde exſtructum, ac ad umbilicum, ita ut inhabitari poſſet, adductum, abbatiſſæ munere gubernâſſe, aptiſſimè colligitur. Verùm, ut annus quoque, circa quem id Sancta noſtra adhuc fecerit, innoteſcat, modò etiam in tempus, quo circitèr Calenſe cœnobium à S. Bathilde ædificari inceptum abſolutumque fuerit,*

B

inquiramus. Tepezius in Chronico ſuo Benedict. tom. 2, pag. 410 & 412, anno 662, Mabillonius Sæc. 3 Benedict. part. 1, pag. 25, anno 656 & in Annal. Benedict. tom. 1, pag. 444, anno 657 monaſterii Calenſis ſtructuram ſeu factam à S. Bathilde fundationem innectit. Aſt utrumque hunc ſcriptorem Pleſſæus in eccleſiæ Meldenſis Hiſtoria tom. 1, pag. 699 & ſeq. idcircò carpit, dictumque monaſterium ante annum 656 à ſancta illa regina conditum fuiſſe, contendit; idcircò autem id facit, quòd, ſpectatis iis, quæ Beda Hiſt. Gentis Anglorum lib. 4, cap. 23 ſcribit, Hereſwita, Aldulſi Orientalium Anglorum regis mater, anno 647 vitam monaſticam in Calenſi Franciæ monaſterio egerit, idque proinde anno illo jam ſteterit. At monaſterium, quod jam inde anno 647 ſteterit, à Bathilde conditum fuiſſe, credere non permittit vitæ conditio, quâ tum ſancta hæc regina, utpote quæ Clodoveo II regi nondum nupta Erchinoaldo majori-domus adhuc ſerviret, exſtitiſſe in Vita ſua, ab auctore æquali conſcripta atque apud nos tom. 2 Januarii edita, perhibetur.

C

anno demùm, uti hic, Bedam inter & S. Bertiliæ biographum concordiâ ſervatâ, probatur,

18 *Et verò S. Bathildem ante Clodovei II mariti ſui mortem, quæ, ùt Pagius in Criticis dilucidè probat, anno 656 evenit, exſtruere Calenſe cœnobium haud incepiſſe, S. Bertiliæ biographus num. 15 & ſeq. huc jam tranſcriptis verbis luculentiſſimè, uti hæc expendenti pateſcet, prodit; cùm autem ſcriptore illo, utpote qui Sanctæ huic fuerit ferè æqualis, reſque, quas in ſua de hac lucubratione, fide ubique integerrimè ſervata, recenſet, habuerit probiſſimè perſpectas, ſtandum hic ſit, neceſſe eſt, ut vel ſuprà laudatus, è quo jam ſtetiſſe anno 647 Kalenſe monaſterium, conſequitur, gentis Anglorum hiſtoricus erràſſe dicatur, vel modus, qui hunc cum illo in concordiam adducat, inveniatur. Vidit id haud dubiè Mabillonius, hincque tom. 1 Annal. Benedict. pag. 444, fuiſſe in Cala villa regia à S. Chrotilde, quæ anno circitèr 546 obiit, ſacrarum virginum cœnobium exſtructum, præfatus, mox ſimul, fuiſſe deinde hujus loco, everſis vetuſtis ædificiis, à S. Bathilde novum monaſterium, idque ampliſſimum, erectum, ſubjungit, ita ſcilicet exponens, qui in villa regia Kala puellarum monaſterium exſtruxiſſe S. Bathildis à S. Bertiliæ biographo, veritate ſalva, dicatur, & tamen ibidem jam antea, prout ex Beda ſecundùm jam dicta conſequitur, ſacrarum virginum cœnobium exſtiterit. Neque verò abſque gravi cauſa S. Bertiliæ biographum ita interpretatus eſt Mabillonius. Etenim in S. Bathildis Vita, apud nos ad* XXVI *Januarii diem ſecundo loco edita & tamen ab antiquo etiam auctore in litteras miſſa, num. 21 ſequentia iſthæc de S. Clothilde, Clodovei I regis conjuge, occurrunt verba:* Cœnobium, in honore ſancti Georgii, ſacrarum virginum in Cala prima conſtruxit. Quod poſtea, quia ambitus eccleſiolæ ſtrictior erat ad capiendum plurimum gregem ſanctimonialium, à ſæpe memorata domina Bathilde everſum eſt & baſilica prægrandi ſpatio amplitudinis conſtructa.

660 circitèr abſolutam, Jotrenſe cœnobium rexiſſe ac proin vixiſſe, colligitur,

19 *Verùm Pagius, qui demùm poſt Clodovei II mortem ſeu annum 656 monaſterium in regali villa Cala à Bathilde condi fuiſſe inceptum, rectè in Criticis ad annum 705, num. 18 & ſeqq. putat, ſimul etiam, ſanctæ hujus reginæ Vitæ verbis, quæ jam nunc recitavi, inſuper habitis, cœnobium ibidem antea à S. Clothilde exſtructum non fuiſſe, Bedamque, qui, Hereſwitam, anno, uti ex verbis ejus conſequitur, 647, in monaſterio Calenſi exſtitiſſe monacham, prodit, errore abreptum, monaſterium Calenſe pro aliquo alio Galliarum ſumpſiſſe, contendit. Ac id quidem meritò à ſe fieri ut probet, varia argumenta adducit; aſt, cùm hæc negativa ferè dumtaxat ſint aut certè hujuſmodi, ut enervari haud difficulter queant, ſeveriorem Pagii, quâ Beda juxtà ac antiquus Vitæ S. Bathildis ſcriptor erroris abſque ſat ſolida, ùt mihi equidem apparet, ratione arguuntur, cenſuram rejiciendam Mabilloniique, quâ Beda & S. Bertiliæ biographus, in ſpeciem pugnantes, in concordiam adducuntur, interpretationem amplectendam, unuſquiſque, ni fallor, qui, quæ jam dixi, attentè expenderit, facilè agnoſcet; cùm autem ſecundùm hanc, etſi etiam, ſpectatis iis, quæ Beda loco ſuprà cit. ſcribit, Hereſwita Calæ in ſacrarum virginum cœnobio vitam monaſticam anno 647 ac veroſimiliter aliquot adhuc annis citiùs duxerit, monaſterium tamen ibidem, contrà ac Pleſſæus vult, à S. Bathilde condi ante annum 656 haud fuerit inceptum, conſectarium fit, ut veroſimillimè id demùm anno circitèr 660 ad umbilicum, ita ut inhabitari poſſet, fuerit adductum, utque proinde* S. Theodlechildis, *utpote quæ certè eò pariter tum demùm, cùm id factum eſſet, ſacras aliquot virgines unà cum S. Bertilla, uti in hujus Vita ſuprà huc tranſcriptis verbis narratur, è Jotrenſi ſuo monaſterio miſerit, id veroſimillimè adhuc uſque ad annum circitèr 660 rexerit, atque adeo in vivis fuerit ſuperſtes.*

E

F

etſi interim, an non aliquanto adhuc diutiùs vixerit, ſit incertum.

20 *Jam verò cùm ſic habeat ac Sancta noſtra, ùt ſuprà vidimus, ab eo circitèr temporis ſpatio, quod inter annum 630 & 635 interceſſit, ſacrum iſtud aſceterium abbatiſſæ munere gubernârit, conſectarium fit, ut hoc veroſimillimè annis ut minimùm quinque ſuprà viginti geſſerit. Aſt, an poſt hoſce expletos ſeu poſt annum circitèr 660* Theodlechildis *Jotro aliquamdiu adhuc haud præfuit ac proin & in vivis manſit ſuperſtes? Mabillonius in Annalibus*

AUCTORE C. B.

libus Benedictinis ad annum 660, pag. 456 ait : Non diu poſt hunc annum ſupervixit Teudlechildis ſeu Theodlecheldis, prima Jotri abbatiſſa; *verùm nihil omninò, quo hanc aſſertionem ſuam probet, adjungit. Caſtellanus interim in Martyrologio ſuo Univerſali, Pleſſæus in eccleſiæ Meldenſis Hiſtoria, aliique ac inprimis, qui Martyrologium Pariſienſe, anno 1727 excuſum, adornârunt, Mabillonium hic ſecuti,* S. Theodechildis *obitum anno circitèr 660 conſignant; verùm, quo circitèr iſthæc anno, nullis omninò, è quibus hunc vel utcûmque determines, monumentis antiquis exſtantibus, ex hac vita migrârit, omninò etiam eſt incertum. Neque verò illum, qui, Sanctam anno 670 exſtitiſſe adhuc in vivis ſuperſtitem, aſſèreret, à veritate certò devium pronuntiare auſim; cùm autem ſic habeat ac veroſimillimè equidem ante annum 660, uti è ſuprà dictis facilè colliges, haud obierit, hinc, ut quid minùs incerti notarem, ſuprà in margine id, non anno circitèr 660, ſed veroſimillimè ſec.* VII *provecto accidiſſe, tantummodò indicavi. Ceterùm ne quid, ad Sanctæ, quæ abſconditam adeò in Deo Vitam, ut poſteris ſolo nomine nota evaſerit, duxiſſe Galliæ Chriſt. auctæ tom. 8, col. 1709 aſſèritur, ſeu commendationem ſeu laudem utcûmque conducens, ſilentio præteream, lectori hic adhuc, quæ tom. 1 Annal Benedict pag. 456 Mabillonius ſuppeditat, ob oculos pono. Ibidem itaque hic ſcriptor ſic habet :* Quantùm religio in Jotro parthenone ſub Teudechildis regimine floruerit, id argumento eſt, quòd Ætheria (*Cointium in Francorum Annal. ad annum 674, num. 9, itemque Mabillonium laudatum Annal. tom. mox cit. pag. 455 & 482 videſis*) ex eo aſſumpta ſit ad informandum novum cœnobium beatæ Mariæ apud Sueſſionas; & quòd indidem paullò antè Balthildis regina piiſſima ſacras virgines cum Bertilana ſeu Bertila abbatiſſa (*adi, quæ ſuprà ex hujus Vita recitavi, verba*) accerſivit ad Calenſe monaſterium in ſanctiori diſciplina inſtituendum. D

DE S. TANCHA VIRG. MART.

IN DIOECESI TRICASSINA IN CAMPANIA GALLIÆ

J. B. F.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Sanctæ in Martyrologiis memoria : ejus cultus : reliquiæ ; tempus martyrii incertum & Paſſio edenda.

SECULO INCERTO. *Sancta, quam memorant martyrologi,*

Diœceſim Tricaſſinam vitæ ſanctitate & pretioſa in conſpectu Domini morte, quam pro tuenda caſtitate heroïco ſubiit animo, illuſtriorem reddidit S. Tancha, *cujus hodie Acta exhibemus. Hæc Puella virtutum ſuarum claritudine Deo & hominibus amabilis, antiquis martyrologis incognita & præterita, hodie primùm in Uſuardi Lubeco-Colonienſi apud Sollerium Auctario recenſetur hoc modo :* Trecas ſancti (*ſanctæ*) Anchæ virginis & martyris. *Verba hæc deſcripſit Grevenus & ex hoc deinde, qui tamen meliùs ſcribit* Tanchæ, *Molanus, Maurolycus, Ferrarius in Catalogo Sanctorum, qui in Mrl. Rom. non ſunt, & Caniſius in Mrl. Germanico; his accedit Mrl. Pariſienſe, in quo legitur :* Propè Ramerudem in agro Trecenſi ſanctæ Tanchæ, quæ pro tuenda virginitate glorioſam mortem oppetiit; *& Martyrologium Univerſale à Caſtellano Gallicè editum, cujus verba Latinè reddita ſic ſonant :* In Luſtria, propè Ramerudem, diœceſis Trecenſis oppidum, in Campania Galliæ, ſanctæ Tanchæ virginis & martyris, in diœceſi Andegavenſi honoratæ. *His martyrologis citatis adde Trecenſis eccleſiæ, monaſteriorum Cellenſis ac ſancti Lupi Martyrologia. Arturus à Monaſterio in ſuo Gynæceo ſequentem de* S. Tancha *mentionem facit :* In territorio Archiacenſi juxta oppidum Ramerudenſe, diœceſis Trecenſis, ſanctæ Tanchæ virginis & martyris, quæ ex illuſtri nata proſapia & puritate mentis & integritate corporis Chriſto Sponſo fidem ſervavit necnon ſanguine ſuo purpuravit.

colitur in diverſis diœceſis

2 *Diverſæ diœceſis Trecenſis eccleſiæ Sanctam noſtram cælitum honoribus celebrant, aliæ ritu, ùt vocant, ſemiduplici, aliæ cultu ſolenniori & cum Octava, quales ſunt eccleſiæ parœciæ de Luſtria, quæ ſeſquileucâ ab oppido Ramerudenſi diſtat, & parthenonis B. Mariæ in urbe Tricaſſina, ubi ſacrum ejus caput, argenteâ thecâ incluſum, aſſervatur. Diſco id ex Annotationibus, quas Nicolaus Des-Guerrois in Opere, cui titulus,* Sanctitas Chriſtianæ diœceſis ac civitatis Trecenſis, *ad calcem Vitæ Sanctæ noſtræ adjecit; illas hac interpretatione Latina donavi :* Trecis monaſterium ſanctæ Mariæ ad Moniales, Ordinis S. Benedicti, pretioſum S. Tanchæ caput poſſidet, thecâ argenteâ incluſum; in quo monaſterio quotannis decima Octobris die ſolenniter colitur; idem etiam fit x Octobris & Dominica proximè ſequente in templo parœciæ de Luſtria, ad quod vicini & longè diſſiti populi venerationis ergò concurrunt.

Tricaſſinæ eccleſiis,

3 *Cætera loca, in quibus* S. Tancha *ſpeciali veneratione afficitur, enumerat Arturus à Monaſterio in Annotationibus, quas ſuo Gynæceo ad diem* XVII *Aprilis, qui dies tranſlationis eſt* S. Tanchæ, *inſeruit. En ejus verba :* Ingenti veneratione colitur (*S. Tancha*) multis in locis diœceſis Trecenſis, pagis, villis, oppidis; nempe in parœciis de Luſtria, Arcyacenſi, de Inſulis, Ramerudenſi &c, ac in urbe Trecenſi : ubi caput ejus ejus, Thecâ argenteâ incluſum, aſſervatur apud abbatiam Dominæ noſtræ ad Nonnas Ordinis Benedictini, habeturque magna in reverentia : ſit de ea Officium

AUCTORE J. B. F.

A ciuni ſolenne. *Laudatus Des-Guerrois in jam citato Opere pag.* 154 *refert, in territorio parœciæ de Luſtria duas ædiculas exiſtere, in quibus Sancta noſtra cultu, eccleſiarum patronis deferri ſolito, honoratur; unam nempe ſat benè conſtructam, in qua dies ipſi Sanctæ feſti ritu ſolenniori, non ſine magna ad eam undequaque concurrentium multitudine celebrantur; alteram pervetuſtam à victoribus Anglis, regnante Carolo VI, in Sanctæ honorem erectam. In priori verò ædicula, quæ de* Bouchetto *vocatur, Sancta ſepulta fuit, ipſiuſque ſepulchri, in nominato ſacello aſſervati, pulvere, ùt refert laudatus Des-Guerrois, fluxu ſanguinis laborantes ſanantur.*

& in diœceſi Andegavenſi.

4 *Atque hinc, qualis quantaque in his eccleſiis veneratio Sanctæ noſtræ deferatur, abundè innoteſcit. Verùm non in diœceſi Tricaſſina tantùm, ſed & in diœceſi Andegavenſi cælitum honores duarum lectionum recitatione* S. Tanchæ *exhibentur, quas ex ejuſdem diœceſis Breviario depromptas lectori legendas hic propono. Lectio prima:* Tancha virgo, patre nata eſt Antiochenſi viro probo & juſto: qui

B fidei cauſâ patria cedere coactus, in Campaniæ finibus haud procul Remiruco oppido habitavit. Ea ingenio prædita miti atque manſueto, naturæ lenitatem ſingulari morum ſuavitate & humilitate ornavit. Cùmque ſe ab infantia Deo conſecrâſſet, ei ſoli placere ſtuduit, animo ſemper cæleſtia cogitans & terrena deſpectui habens. Caſtitatis autem quanto amore teneretur, ipſe rei eventus comprobavit. *Lectio ſecunda:* Nam cùm juſſu patris Arceium, viſendi cujuſdam paterni cognati cauſa, qui eam de ſacro fonte ſuſceperat, in equo proficiſceretur: ſervus, qui eam ducebat, primùm verbis de ſtupro interpellare cœpit, deinde intentato gladio, nî ſuæ libidini morem gereret, mortem minitari. Cui Tancha: Meliùs eſt, inquit, mihi mori, quàm incidere in manus peccatoris. Tum verò ille Virginem de equo excutiens, cum injectis manibus vim inferre conatus eſſet: fortiter obſiſtenti os genaſque impacto enſis capulo graviter percuſſit, adeò ut magna vis ſanguinis ex ore & naribus proflueret; & mox cæſa cervice caput amputavit, ſexto Idus Octobris. De

C ea & illud poſt mortem memorabile traditur, caput utraque manu ſuſtentâſſe, & haud ſecùs ac ſi viveret incedentem, à Baniæ monte, ubi interfecta eſt, per ſtadii ſpatium, uſque ad Luſtri vallem detuliſſe, ubi corpus longo poſt tempore divinæ revelationis indicio repertum, multis editis miraculis Virginis ſanctitatem declaravit.

Ejus reliquiæ, excepto capite, hodie non reperiuntur.

5 *Atque hæc de Sanctæ cultu dicta ſufficiant. De ſacris ejus reliquiis pauca jam dicemus. Pretioſum Sanctæ noſtræ caput Trecis in parthenone S. Mariæ aſſervari, ſuperiùs animadvertimus: præterea ſacrum ejus corpus in ſacello prope eccleſiam de Luſtria ſepultum fuiſſe tradunt, qui Sanctæ meminère, ſcriptores. At, in qua dictæ diœceſis eccleſia hæc ſacra pignora nunc exiſtant, prorſus ignotum eſſe, apertè fatetur D. Des-Guerrois, probantque Acta, quæ D. Joannes, LXXVII epiſcopus Trecenſis, incolis parœciarum de Inſulis & de Luſtria, de reliquiis ejuſdem Sanctæ acriter diſceptantibus, ſilentium impoſiturus, anno Incarnati Verbi* 1441 *confici juſſit. Hæc Acta ſeu Inſtrumenta publica D. Camuzatus in Promptuario eccleſiæ Tricaſſinæ refert, quorum totam ſeriem lectori proponere, neceſſe non duco; ne longior ſim, quæ hùc maximè pertinent, verba tranſcribo:* In nomine Domini amen. Univerſis præſentes literas inſpecturis, Joannes, miſeratione divina Trecenſis epiſcopus, ſalutem in Domino. Cùm nuper..... diſtrictè prohibemus ſupradictis parrochianis & incolis de Inſulis & de dicto Rameruco, quod à modo affirmare non præſumant, quod apud ſe vel eorum eccleſiam ſit corpus ſupradictæ B. Tanchæ, ne hoc prætextu de cætero retrahant, aut quovis modo ſcienter impediant euntes peregrinationis cauſâ aut ire volentes ad ſuprà dictam eccleſiam de Luſtria, vel ad capellam de Bouchetto juxta dictam Luſtriam, in qua fuit ſepultum & inhumatum corpus glorioſum ſuprà dictæ Sanctæ..... Sanè licèt in Legenda ſæpè dictæ Sanctæ, tam apud eccleſiam de Luſtria, quàm alibi inventa, benè caveatur ſuprà dictum corpus fuiſſe à dicta capella de Bouchetto levatum & exhumatum, & miraculosè apud dictam eccleſiam de Luſtria repoſitum & incapſatum, quia tamen his temporibus nihil aut modicum illic de ſuprà dicto corpore invenitur,

E nos ſimiliter prohibemus parrochianis & incolis illius villæ de Luſtria, ne de cætero veraciter audeant aſſerere, quod apud ſuam præfatam eccleſiam ſit prænominatæ S. Virginis corpus glorioſum, niſi forſan impoſterùm & illic reperiretur & epiſcopali vel alia ſufficiente auctoritate hoc ipſum decerneretur. *Illas verò reliquias nec poſtea inventas fuiſſe claris verbis indicat laudatus Des-Guerrois in ſæpe citati Operis Annotatis ad Vitam ejuſdem Sanctæ.*

Tempus martyrii incertum.

6 *Tempus, quo Sancta glorioſiſſimo pro tuenda caſtitate martyrio conſummata fuerit, huc uſque pro certo definiri non poteſt. Ipſius parentes Antiochiam, civitatem Syriæ percelebrem, metu perſecutionum deſeruiſſe ac in diœceſis Tricaſſinæ territorio Ramerudenſi habitâſſe, narrant Sanctæ Acta; at quo ſeculo contigerit ea trânſmigratio, nulla docet temporum nota, nec eadem auctorum, qui Sanctæ Acta poſteritati commendare allaborârunt, eſt opinio. Lahierus in SS. Virginum Menologio adventum illum circa reparatæ Salutis annum* 300 *figit, quo tempore Romani Antiochenos*

F *tyrannicè, ùt refert, vexarent. Alii verò ſec.* VI, *captâ ſcilicet à Coſrhoe civitate Antiochiâ, illos è Syria in Campaniam fugiſſe volunt. Denique Des-Guerrois in Notis ad Vitam* S. Tanchæ *dicit, Sanctæ parentes Antiochiâ ſeculi ſeptimi anno trigeſimo ſeptimo diſceſſiſſe, dum Sarraceni, totâ Syriâ jam devaſtatâ, Antiochenos crudeliter perſequerentur; cujus opinionis fuiſſe videtur Caſtellanus, qui in Martyrologio Gallico in margine ad diem* x *Octobris emortuale Sanctæ noſtræ tempus ſec.* VII *adſcripſit. At nulli ex his tribus in medium adductis opinionibus, quæ totidem ſunt conjecturæ, ſat tutò licet adhærere; cùm auctores, qui tempus ipſius in cælis natale, monumentorum defectu incognitum, conjectando hîc determinare volunt, fidem indubiam, utpotè à* S. Tanchæ *ætate nimium remoti, nullo modo mereantur.*

Paſſio edenda.

7 *Quod ad Acta* S. Tanchæ *pertinet, quæ ſub ſequenti titulo:* Paſſio S. Tanchæ virg. & mart. vel Legenda S. Tanchæ, *preli beneficio poſteritati tranſmiſerunt D. Des-Guerrois, P. Lahierus,*

AUCTORE J. B. F.

Lahierus, Arturus à Monaſterio, P. Simon Martinus in Sanctis Deſerti Reliquiis, & Renatus Benedictus, illa in omnibus ferè conveniunt cum Paſſione hic edenda, quæ ex Ms. Legendario Pruvinienſi deprompta in ſupellectili noſtra litteraria aſſervatur. Illis Actis, ſicut & Paſſioni Commentario ſubjiciendæ, licèt ex vetuſtis Legendariis deſcripta videantur, tamen non indubitatam in omnibus fidem adhibendam eſſe autumo, cùm nulla notâ chronologicâ ſint præmunita, ex qua ætas Sanctæ vel tempus, quo Acta exarata fuerunt, erui poſſit; prætereà omnia, quæ in illis referuntur, ex ſynchronis ſupparibuſve ſcriptoribus hauſta eſſe, nullo ex capite conſtat. De horum vero Actorum vetuſtate multa dicere nequeo: nam vetuſta quidem credo, ſi ad ætatem noſtram reſpicere velimus: ſed veriſimiliter longo tempore poſt mortem Sanctæ fuerunt concinnata. Hinc non aliam iis auctoritatem tribuere poſſumus, quam quod ex his Actis ſeu Paſſione innoteſcat, qualis de S. Tancha *in diœceſi Tricaſſina olim fuerit & adhuc fortè perſeveret traditio.*

B

PASSIO

S. TANCHÆ VIRGINIS ET MARTYRIS,

Auctore anonymo,

Ex Ms. Legend. Pruvinienſi.

PROLOGUS.

REgnante Domino noſtro Jeſu Chriſto ſine termino, quin etiam ab ipſius Incarnati Verbi myſterio, ſed à Paſſionis ſuæ vel glorioſæ Reſurrectionis Aſcenſioniſque triumpho, Sanctorum ubique terrarum in tantùm præclara ſtuduit conſcllio, ut plures omnis generis ſexûs & ætatis perpetuæ gloriæ coronam conſequerentur martyrio, dum cæli civibus in excelſis gaudium ex ovibus compertis, & felix eſſet ante Dominum exultatio. Glorioſa quoque virgo Tancha, tempore Chriſtianorum nova martyr

C effecta, velut heſperus aut lucifer in æthereis ſyderibus diebus floridis veris mundo rutilans

a emicuit *a*. Cujus originem quia paginæ hujus ſeries incertam produxit, veteres relatores ſcriptor onerat de fide, ne Chriſtum offendat, quem metuit: niſi quia charitas omnia, quæ pia ſunt, ſperat & credit, famam Virginis, venu-

* *l.* vetuſtis. ſtis * ortæ natalibus *b*, auditoribus abſolvit.

b Unde etiam ſæpe contingit, quod rei eventus tam nobiles quàm mediocres, tam majores quàm minores profugos & vagos elicit à propriis terminis, ut exules ſecretiùs diſponant vitam & conſilium, tempus & modum ſuæ conditionis. Sed hi felices, qui pro Chriſto pro copiis inopiam, pro mollitie duritiem amplexi cupiunt exiliari, ut à carnalibus & cognatis amicis remoti, liberiùs ad munera Domini valeant expediri. Quique per Euangelium Dominum ſequuti patrem & matrem, uxorem & filios & poſſeſſiones deſerentes & ſeipſos ſibi abnegantes in ſublimitate duodecim Apoſtolorum conſeſſuri & cum Filio Dei orbem terræ in æquitate judicaturi tam perfecti, tanto honore, tanta dignitate ſunt à Rege cæli honorandi. D

ANNOTATA.

a *Eadem ferè habet laudatus Des-Guerrois in libro, cui titulus:* Sanctitas Chriſtiana eccleſiæ Tricaſſinæ.

b *Sauſſayus & alii Sanctæ biographi dicunt Virginem nobilibus ortam natalibus.*

CAPUT UNICUM.

Sanctæ in juventute pietas & caſtitas, pro qua tuenda crudeliter occiditur.

ITaque quidam clariſſimi generis Chriſticolæ ab Antiochia profecti versùs Occidentem cum uxoribus & liberis & facultatibus advecti in Franciam, alii in territorio Remirurenſe *a*, alii verò in Arceyenſi *b* advenæ quieſcentes, voluerunt eſſe coloni. Pater autem S. Tanchæ non procul à præfato oppido, ſcilicet Remirys, tribus milliaribus inferius ab ortu ſolis manſurus tabernaculum fixit, more ſanctorum Patriarcharum, videlicet Abraham, Iſaac & Jacob, domum regens & erudiens familiam in timore ſancto juxta præceptum Domini. B. Tancha ad manſuetudinem columbæ, ſicut lilium inter ſpinas, cor contritum & humile ſemper habebat inter ſeculares, ubi inerat: dum longè aliena mens abeſſet ab his, quos præſentes cernebat. Nam à primis annorum rudimentis Chriſto Domino ſuam conſecraverat infantiam, & Virguncula pulchræ ac ſanctæ indolis per mores & actus deſpecto ſæculo creſcebat de virtute in virtutem, malens vitam ſuam ſoli ſoli Deo ſecretam eſſe, quàm humanis laudibus & auris popularibus agitatam, per infamiam aut favorem ſeu in contrarium agitationem.

Sancta à teneris annis E *a* *b*

3 Et quia felix Adoleſcencia * per omnia nequibat propter cuſtodiam parentum & frequentiam familiæ complere, quæ geſtabat in ſancta devotione, tantò fortiùs flagrabat in ſui Creatoris amore. Hinc etiam ab illis gentilibus dictum eſt: quoque magis tegitur, tectus magis æſtuat ignis: & major exiguo regnabat in corpore virtus, & bonitas nutritur in teneræ ætatis debilitate, & virtus perficitur in infirmitate. Et ſicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ & thuris & univerſi pulveris pigmentarii per deſertum in altum aſcendit; ſic B. virgo Tancha à concupiſcentiis mortificata, & fervore Spiritûs accenſa, atque univerſis virtutum floribus, odoribuſque decorata inter ordinatum deſertorum morum populum devotionem mentis in ſublime ad aures * Domini dirigebat, cujus intentio tota verſabatur in cælo, dicens cum Apoſtolo: Noſtra converſatio in cælis eſt. Si quidem de vita ejus ſecreta, Domino teſte, ſileam; credo, quia magis calamus ſcribentis quàm pia geſta defuiſſent.

in Deum pietas & * *an* Adoleſcentula? F * *lege* nares.

4 Ergò ad illud tempus vertamus eloquium, quo virginalis Athleta contra diabolum dimicandi ſtatuit articulum. Ventum erat ad id *c*, ut rapta foret, ne malitia mutaret ſenſum ejus aut ne

invicta caſtitas, *c*

A. Anonymo.

A ac fictio deciperet intellectum ejus, placita enim erat Deo anima ejus in vita immaculata: propterea properavit eam educere de medio iniquitatum, ut conſummata in brevi expleret tempora multa *d*. Et quia in vita ſua tot & tanta & talia geſſit, & quod inter cætera ſummo ſtudio beatæ ſavit caſtitati, in exitu ejus Dominus declaravit. Tunc cognatus *e* patris S. Tanchæ virginis apud oppidum Arceyenſe manens, per dies ſolemnes ad convivium ipſum patremfamilias invitavit, ut biduo vel triduo ſimul jucundarentur in Domino. Cui jam venienti dixit ille Arceyenſis: Ubinam eſt filiola mea Tancha (erat enim, ut ita dicam, compater ipſius, qui ſacram Infantem de ſancto fonte ſuſceperat) & adjecit: Nunquid non adduxiſti eam tecum? Qui reſpondens ait: Nequaquam; nam res noſtras cuſtodit & familiam diſponit. Et ecce unus è famulis domûs Arceyenſis equo parato profert ſe propter Puellam iturum, &, jubentibus illis, profectus eſt.

pro qua tuenda fortiter cum

5 Cúmque veniſſet ad illam, & mandata patris nuntiaſſet, Virgo Domini multùm ac diu dubitans expavit: ſed præterire timens obedientiam patris, infeſto juveni ſe tandem dubia credidit & profecti ſunt. B Et cùm jam propè eſſent ad locum, qui dicitur Mons Banaiæ, ſerpens antiquus induit funeſtum comitem & Puellam pavidam cœpit affari de libidine. At illa ſuſpirans reſpondit: Nequaquam poteſt fieri, ut mihi miſcearis; & videns illum diabolico occupatum veneno cœpit circumſpicere, ſi quis arans aut viator aut paſtor viſus procul appareret; ſed nullum prorſus hominem vidit, quem ſibi adjutorem clamans invocaret, & cùm humanum ſibi videret deeſſe auxilium, cœpit ſubnixis precibus implorare auxilium Domini, & diſcuſſam mentem convertit ad Dominum dicens: Reſpiciens eram ad auxilium hominum, & non erat auxiliator; circumſpexi, & non fuit, qui auxilium præſtaret; quæſivi, & non fuit, qui adjuvaret. Dominus Deus ſit auxiliator meus, ne ſim confuſa. Libera, Domine, corpus meum & animam meam à perſequente & corruptore diabolo, & mittere digneris S. Spiritum tuum de ſuperna ſede Majeſtatis tuæ, qui defendat & cuſtodiat pudorem meum ab iſto pravo inſectatore, ut non prævaleat adverſum me malitia ejus, inviolataque valeam tibi occurrere, & digneris me inter beatorum ſpirituum conſortium & virgineos choros computare. C

libidinoſo homine pugnat,

6 Adhuc Sanctam orare interrupit veſanus ille obſtruens, & quid, inquit, tamdiu murmuras? aut voluntati meæ obtemperes, aut gladius meus pertranſibit carnes tuas. Reſpondit B. Tancha: Melius eſt mihi mori, quàm incidere in manus peccatoris. Tunc excuſſit eam de equo, ipſeque deſcendit inſanus & manus injiciens voluit inceſtus *f* inferre vim ſanctæ Virgini, quæ repellens illum à ſe, fulta virtute Spiritûs Sancti, conſtanter ſtabat fortis. Tanta enim virtute circumdedit eam virtus Spiritûs Sancti, ut Virgo Domini immobilis non poſſet ab hoſte proſterni. Fit certamen & luctantur ambo in campo; ſed non ſicut nudos in palæſtra illudere ſolet unctio, appetit inceſtus virgineum violare pudorem, ſed virgineum decus obſtat, & defendit ſancta virgo ſuam devotam caſtitatem. Veritas orta de terra deſcendit ſtans in præſentia, quæ fuit cæleſtis, de cælo proſpexit juſtitia; Virgo certat & reſiſtit, & oppugnat in ſtadio ſpectantibus angelis, conſiderante Domino. Tandem peſſimus hoſtis cernens ſe nihil proficere, incendium libidinis vertit in iram furoris, & os & genas ſanctæ Virginis cœpit gladii capulo percutere, rivuſque ſanguinis manans ex naribus & ore non ceſſat diſcurrere; tunc vibrato gladio cervicem Virginis perculit, & ſtatim raptus à diabolo nuſquam comparuit.

à quo occiditur.

7 Beata verò Tancha ſub ictu percuſſoris immobilis ſuper pedes ſtans erecta non corruit, & cæſum caput tenens, ſuſceptum propriis manibus *g*, loco, ubi decollata fuerat, iens uno ſtadio uſque ad vallem Luſtri deportavit angelo ducente, ibique ſecùs arborem ſpinæ nobile depoſitum corporis & capitis collocavit *h*. O quam venerandus eſt ager & ſacer ille locus, ubi pro fide Chriſti martyrii roſei decoris effuſus eſt ſanguis innoxius. Tua ſit, Chriſte, hinc gratia, tua laus, tua virtus & magnalia, qui verè glorioſus & mirabilis & potens es per omnia, qui Sanctos tuos de hoſte generis humani ſic triumphantes glorificas, ut etiam in ſexu fœmineo declarare digneris tantam virtutem atque victoriam & inſuper tam magna mirabilia. E Beatam Tancham jacentem ſuper humum in ſolitudine, non alii quàm angeli levaverunt de viridi ceſpite, & quanto caruit humano ſolatio, tanto melius fuit procurato divino. Ad celebres ejus exequias angelorum convenit frequentia, & per centies centena millia millium Sanctorum corpus virginale cæleſtis circumfulſit curia; non aliæ ſcito manus quàm angelicæ terram patefecerunt & foveam præparaverunt: non alii quàm angeli & beatorum ſpiritus corpuſculum ſubtùs collocaverunt & ſepelierunt. Et quia indignum eſt, ut pes peccatorum præſumat calcare corpora Sanctorum, Chriſtus ab excelſis ſervavit corpus in imis: cùm igitur jacet in terris, Deus curat illam ab aſtris, ne ſulcaret arans ſuper ejus funera glebam, ne rabidi volucris aquilæ vel vulturis ungues, ne lupus atque canis membra violarent jacentis; exanimes artus non liquit cælica virtus, declarans terris virtutem virginitatis, monſtravit populis, quantæ fuit bonitatis: nam circa tumulum ſacrum poſuit munimina, contra naturam producere faciens terram Idibus Octobris tot urticas, vepres, tribulos & indagine ſpinas circa & ſuper tumulum Virginis, ut illam ſpiſſam indaginem etiam tenuiſſimum reptile vix poſſet pertranſire. F

ANNOTATA.

a Remirurum *ſeu* Ramerudes *oppidulum eſt diœceſis Trecenſis in Campania Galliæ ſitum ad Albam fluvium.*

b Artiaca *vel* Arciaca, *Gallicè* Arci ſur Aube, *ab aliquibus etiam* Arcia *vocata, oppidulum eſt ad Albam fluvium in agro Tricaſſino.*

c *Videſis libri Sapientiæ caput* 4, ℣. 11.

d *Lib. Sap. cap.* 4, ℣. 13.

e *Sauſſayus in Mrl. Gallicano ad diem* x *Octobris dicit, illum cognatum fuiſſe Archienſis caſtri dynaſtam.*

f *Vocabulo* inceſtus *hic malè utitur auctor pro denotando ſtupro.*

g *Crebræ ſunt in Actis Sanctorum geſtationes capitis amputati; ſed pleraſque omninò ſuſpectas eſſe, in hoc Opere noſtro ſæpe* indi-

A. ANONYMO.

indicatum reperies, velut paſſim perperam aſſertas ex imaginibus ſanctorum martyrum caput in manibus ſuis, ad ſignificandum eorum mortis genus, portantium, quod hic denuò obſervatum volo.

h *Sauſſayus in Martyrologio Gallicano ad calcem Vitæ* S. Tanchæ *hæc habet :* Repertum denique corpus, cruore roſeo purpuratum, pater S.Tanchæ deſolatus collegit, ſepelivitque multis cum lachrymis in Luſtriæ vici parœciali ædicula. D

DE S. NUNCIO CONFESSORE

IN COMITATU NAMURCENSI.

C. B.

Notitia de cultu & reliquiis.

FORTE SEC. VII. *Sanctus, qui Haſteriæ fuit ſepultus,*

H*Aſterienſe Ordinis S. Benedicti cœnobium, quod, ſec. IX aut X, ut apparet, fundatum, aliquamdiu Mettenſes, teſte apud Dacherium Valciodorenſi Chronico, S. Glodeſindis moniales tenuère, quodque, hiſce inde amotis, ad presbyteros ſeculares ac pòſt ad monachos tranſlatum, eidem deinceps, cui Valciodorenſe uno dumtaxat milliari inde diſtans monaſterium, abbati paruit, in comitatu Namurcenſi æquali ferè intervallo Dionantum inter & Caroli-Montem, diœceſis Leodienſis oppida, ad dexteram Moſæ ripam eſt ſitum. In ſacri illius aſceterii, quod, priuſquam ſanctimonialibus traderetur, fuiſſe à clericis occupatum, ſuppoſititia, quam infrà memorabo, aſceterii ejuſdem fundationis charta prodit, eccleſia aut certè Haſteriæ* S. Nuncius *ſepulturam eſt nactus. Ita ſcilicet fert loci conſtans traditio ac porro in Sanctorum Belgii Indiculo Molanus, itemque in Sanctorum etiam Belgii Natalibus idem Molanus ſeu potiùs (illi enim, cùm hic ab anno 1583 jam obiiſſet, anno demùm 1595 prodière in lucem) è Molani Schedis (Miræum in Cod. Donat. piarum pag. 84 in fine videſis) Petrus Louwius non obſcurè prodit, utpote hodie ibidem è Pauli Thononi, Supprioris Haſterienſis, quod inter dictas Molani Schedas repererit, reſcripto Sanctum Haſteriæ ſic annuntians :* In baſilica Haſterienſi beatæ Genitricis Dei depoſitio ſancti Nuncii confeſſoris. Fuit, ùt fertur, filius cujuſdam regis, ſed vitæ æternæ deſiderio porcos pavit & in Haſteria depoſitionem accepit. B C

indeque diu pòſt Walciodorum tranſlatus

2 *Verùm Sancti corpus, quod Haſteriæ ſepultum, pluribus jam ſeculis, uti quiſque ex infrà dicendis facilè colliget, ibidem fuerat ſervatum, inde demùm poſt cladem, monaſterio Haſterienſi à Calviniſtis anno 1568 illatam, Valciodorum fuiſſe delatum, ibidemque anno, quo hæc ſcribebat, 1595 fuiſſe aſſervatum, Molanus aut, ſi mavis, Petrus Louwius hodie in* S. Nuncii *elogio ſeu potiùs ulteriori, quam Sancti mox datæ annuntiationi ſubjungit, notitia dilucidè nos docet. Miræus quidem in Faſtis Belgicis & Burgundicis, qui, quamvis annum, quo prodierint, haud præferant, veroſimillimè tamen anno 1622, quo eorum dedicatio & approbatio ſignantur, editi fuère, hodie ſic ſcribit :* Corpus... S. Nuntii etiamnum Haſteriæ quieſcit; *aſt, etſi ſic is ſcriptor Molano hic utcùmque adverſari videatur, Molano tamen ſeu Petro Louwio Gazetus in eccleſiaſtica Belgii Hiſtoria pag. 311 ſuffragatur, uti etiam in eccleſiæ Leodienſis Floribus, anno 1647 excuſis, ad hunc diem Fiſenus, & in comitatus Namurcenſis, quæ anno 1754 prodiit, Hiſtoria pag. 88 Joannes Baptiſta de Marne, quorum penultimus quidem tum, cùm bellorum atrocitate hæreticorumque impietate dirutum penè fuiſſet Haſterienſe cœnobium, ultimus verò anno 1568, quo, ùt ait, pleræque, quæ Haſteriæ ſervabantur, ſacræ reliquiæ à Calviniſtis, irruptione in regionem facta, profanatæ ac exuſtæ fuerunt,* S. Nuncii *corpus Haſteriâ Walciodorum fuiſſe advectum, affirmat.* E

ibidem hodieque ſervatur,

3 *Adhæc, quæ Molanus in Sancti noſtri notitia ſuprà laudata memorat, ea omnia ac proin & quod de* S.Nuncii *corpore, poſt cladem, monaſterio Haſterienſi à Calviniſtis anno 1568 illatam, Walciodorum Haſteriâ tranſlato, ſcribit, è ſuprà memorati, ùt ipſemet titulo notitiæ eidem præfixo prodit, Thononi reſcripto ſeu litteris hauſit; cùm hæc autem, uti è jam dictis pronum eſt colligere, ad Molanum, qui anno 1583 obiit, à Thonono fuerint conſcriptæ, hicque indubiè, utpote qui, quemadmodùm inde conſequitur, ipſomet cladis, monaſterio Haſterienſi à Calviniſts anno 1568 illatæ, tempore exſtiterit in vivis, veroſimillimè quàm optimè, quod de* S.Nuncii *corpore, Haſteriâ poſt hanc Walciodorum tranſlato, ad Molanum ſcripſit, habuerit perſpectum, conſectarium fit, ut hic, litteris illud in præfata notitia commendans, potiorem ſibi, quàm Miræus, fidem adjungat, ac porrò adjungeret, etſi etiam hic ſcriptor, quod tamen non facit, disertè aſſereret,* S. Nuncii *corpus Haſteriâ numquam Walciodorum fuiſſe avectum. At verò, cùm Miræus anno 1622, quo veroſimillimè, ùt dixi, laudatos Faſtos vulgavit, Haſteriæ adhuc quieviſſe* S. Nuncii *corpus, dumtaxat inſinuet, erit fortaſſis, qui id, poſtquam anno 1568 Walciodorum Haſteriâ fuiſſet avectum, ad poſterius hoc monaſterium fuiſſe ante annum 1622 reductum, opinetur. Certè id, cùm Molanum & Miræum, quorum prior anno 1595 Walciodori, poſterior verò anno 1622 Haſteriæ* S. Nuncii *corpus aſſervatum fuiſſe, prodit, legiſſem, ſuſpicatus ego, quò utrumque hunc ſcriptorem in concordiam adducerem, initio ſum; verùm, viſis iis, quæ Caſtellanus, Marneus & Rayſſius tradunt, ſuſpi-* F

ſuſpicionem illam depoſui ac Miræum à veritate devium exiſtimavi. Cùm enim Rayſſius in Belgico, quod anno 1628 vulgavit, Hierogazophylacio pag. 225 & 542, Caſtellanus in Martyrologio ſuo Univerſali, anno 1709 excuſo, ac denique Marneus in Comitatus Namurcenſis, quæ anno 1754 prodiit, Hiſtoria pag. 88, Walciodori aſſervari ſeu quieſcere S. Nuncii *corpus, affirmet, id ibidem, anno etiam 1622 fuiſſe ſervatum ac porrò hodieque ſervari nec umquam inde Haſteriam fuiſſe reductum, apparet indubitatum.*

duobus illis ac aliis diœceſis Namurcenſis

4 *Verùm, etſi ſic habeat, Sanctus equidem tam in poſteriori hoc monaſterio, quàm Walciodori colitur. Ac id quidem Molanus, Haſteriæ ſummo, Walciodori verò duodecim Lectionum Officio quotannis* ſexto Nonarum (*in Indiculo Sanctorum Belgii, anno 1583 excuſo, rectiùs habet* ſexto Iduum) Octobris *fieri, in ſuprà memorata Sancti noſtri notitia affirmat, mox etiam addens:* Quo die quidquam operis feciſſe in Haſterienſi banno piaculum eſſe ſolet, ſua magnitudine inauditum. At nunc refrixit illa charitas, licèt adhuc multum ab incolis & vicinis celebretur, ſicut & nominis ipſius frequens in Baptiſmate impoſitio teſtatur; *cùm autem hæc omnia, uti è ſuprà dictis nemo non colliget, Molanus è Thononi reſcripto ſeu litteris didicerit, hicque certè, quo cultu Sanctus Haſteriæ & Walciodori gauderet, probè exploratum habuerit, enimverò, quin Sanctus ita, ùt Molanus ait, Haſteriæ & Walciodori verè colatur cultuſve olim ſaltem fuerit, dubitandum non eſt. Nec tantùm in duobus illis diœceſis Namurcenſis monaſteriis, verùm etiam aliis hujus locis cultu eccleſiaſtico Sanctus gaudet.* Namurci colitur pia memoria beati Nuntii confeſſoris, *ait ad hunc diem in Martyrologio ſuo Gallicano Sauſſayus, eique aſſentitur Miræus, utpote, Namurci ab eccleſiæ cathedralis canonicis hodie Sanctum coli, in Faſtis Belgicis & Burgundicis affirmans.*

B

locis hodie colitur,

5 *Adhæc in Sanctorum diœceſis Namurcenſis, quod mihi ad manum eſt, Proprio eccleſiaſticum de communi confeſſòris non pontificis Officium in* S. Nuncii *honorem recitandum hodie præſcribitur, hincque* Nuncium *Namurci verè in cathedrali eccleſia, imò & in tota diœceſi Namurcenſi, ac nominatim etiam in Gemblacenſi hujus cœnobio, ubi pars cranii illius, prout Rayſſius in Hierogazophylacio Belgico pag. 225 docet, religiosè aſſervatur, cælitum honoribus affici, in animum induco; anne autem extra diœceſim iſtam in Duacena collegiata S. Petri eccleſia, ubi, eodem Rayſſio pag. 409 teſte, in lipſanotheca argentea pars capitis* S. Nuncii *una cum aliis aliquot ſacris reliquiis ſervatur, pariter id fiat, edicendo non ſum. Neque verò id ad inſtitutum noſtrum neceſſariò requiritur; Sanctum enim in diœceſi Namurcenſi coli, omninò è jam dictis, quod nobis hic ſufficit, eſt certum. Aſt, etſi ſic habeat, ac eum diutiſſimè Haſteriæ cultum fuiſſe proximè recitata Molani verba reddant etiam indubitatum, diu tamen Sanctus extra comitatum Namurcenſem tam parùm fuit notus, ut nec nomen ejus in ullis Uſuardinis Molano antiquioribus Auctariis, nedum in Mſſ. claſſicis, reperiatur.*

C

6 *Novit id haud dubiè Molanus, cùmque nihilominùs,* Nuncium *Haſteriæ ac alibi in diœceſi Namurcenſi coli didiciſſet, hinc in poſterioribus, quæ anno 1573 & anno 1583 prodière in lucem, Martyrologii ſui Uſuardini editionibus Sanctum hodie ſignavit his verbis:* In Haſteria ſancti Nuncii confeſſoris; *Molanum autem, qui, quemadmodùm ſuprà vidimus, in Sanctorum etiam Belgii Natalibus* S. Nuncium *hodie celebrat, ſecuti deinde ſunt Miræus in Faſtis Belgicis & Burgundicis, Ferrarius in Generali Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non ſunt, Catalogo, Sauſſayus in Martyrologio Gallicano ac in Martyrologio ſuo Univerſali Caſtellanus; verùm hi omnes ferè pauciſſimis dumtaxat verbis Sanctum commemorant. Nec eſt, cur id mirum cuiquam appareat. Etenim,* quæ de S. Nuncii vita & miraculis, atque id genus alia, addenda forent, ea, *ùt Molanus verbis ſuis, num. 4 huc tranſcriptis, è Thononi Reſcripto mox ſubjungit,* vetuſtate temporum & bellorum injuriis interiiſſe putantur, cùm Haſteriæ eſſent ſanctimoniales, pluraque periiſſe, eſt veriſimile, ipſis Mettim migrantibus & ſua monimenta ſecum aſportantibus. *Cùm autem ſic habeat, veroſimillimè vix quidquam ſat exploratum, quo Sanctum celebrarent, laudati martyrologi repererint. Fiſenus quidem, qui Sanctum pariter in eccleſiæ Leodienſis Floribus hodie recenſet, qualecumque id elogio, paulò etiam pluribus verbis concepto, facit; verùm, quæ his refert, vel è Sancti, quam è Molano partim jam dedi, notitia ſunt deprompta vel certè apparent hujuſmodi, ut fidem indubitatam minimè mereantur.*

ſacriſque aliquot Faſtis recentioribus inſcriptus, à Fiſeno

E

etiam ornatur elogio huc tranſcripto,

7 *Illud totum, additis deinde, quibus palàm fiat, quàm ſint nonnulla, quæ complectitur, incerta ac dubia, huc tranſcribo. Sic habet:* Illuſtri gente natus (S. Nuncius *ſcilicet*) clero adſcribi voluit, qui Haſteriam olim inhabitabat. Inſignem ibi ſanctitate vitam ducens, ſubulcum egiſſe fertur, ut eò ſublimiorem inter Superos gloriæ attingeret apicem, quò ſe inter homines abjeciſſet ad viliora. Quæ de vita & miraculis, atque id genus alia, addenda forent, ea vetuſtate temporum & bellorum injuriis interiiſſe putantur, cùm Haſteriam tenerent virgines, quæ clero ſucceſſerant; pluraque periiſſe veriſimile eſt, iiſdem Metas migrantibus & familiæ commentarios ſecum aſportantibus; quando ſcilicet Haſteria Walciodoro juncta à monachis incoli cœpit. Quo tempore tranſierit ad æternam felicitatem Nuncius, nobis minimè compertum eſt; hoc tamen certum, quòd ante annum ſexcenteſimum quinquageſimum ſextum, quo ſcilicet, dimiſſo clero, Haſteria virginibus conceſſa eſt. Diem natalem tanta religione coluerunt majores, ut profano opere violâſſe cenſerent piaculum, ipſa magnitudine propè inauditum. Sacrum ejus corpus tot ſæculorum lapſu Haſteriæ ſervatum eſt, donec, bellorum atrocitate impietateque hæreticorum diruto fermè cœnobio, Walciodorum avectum eſt.

F

in quo ante annum 656 obiiſſe aſſeritur;

8 *Sancto noſtro, quem Molanus verbis, num. 1 huc tranſcriptis, filium regis facit, generatim dumtaxat generis nobilitatem Fiſenus & hic & in Hiſt. Leodienſi pag. 108, ubi etiam de eo loquitur, attribuit; verùm nec ſic potiorem, quàm Molanus, fidem meretur. Molanus quidem, inſida dumtaxat, quod ait, vulgi fama niti, additis vocabulis* ùt fertur, *declarat; aſt nihil omninò, quod famâ popularive traditione præſtet, pro ſe habet Fiſenus. Nullum enim anti-*

AUCTORE C. B.

antiquum probæ notæ ſeu ſcriptorem ſeu monumentum, in quo vel generis, quam Sancto generatim attribuit, nobilitas ſit fundata, allegat, aut allegare etiam potuit. Quare eſt æquè, an Sanctus genere nobilis, quàm an filius regis exſtiterit, incertum ac dubium. Nec certum etiam eſt, ante annum 656 S. Nuncium exceſſiſſe è vivis. Contrarium quidem Fiſenus in elogio jam dato indubitanter pronuntiat. Verùm id dumtaxat facit, quòd, anno illo in monaſterio Haſterienſi ſanctimoniales clericis, qui id antè occupâſſent, fuiſſe ſubſtitutas hoſque inter, priuſquam id fieret, vitam egiſſe ac porrò termináſſe Sanctum noſtrum, exiſtimârit. Ac primùm quidem ſeu anno 656 aut adhuc citiùs ſanctimoniales clericis in monaſterio Haſterienſi fuiſſe ſubſtitutas, foret dicendum, ſi genuina eſſet, quæ apud Miræum in Diplomatum Collect. & apud Grammaium in comitatûs Namurcenſis Antiquitatibus exſtat, ſacri illius aſceterii fundationis charta, anno 656 ſignata.

etſi autem id minimè ſit certum,

B

9 Verùm hanc, quæ, quo data notatur, anno 656 aut adhuc citiùs in Haſterienſi cœnobio ſanctimoniales, amotis, qui id antè occupâſſent, clericis, fuiſſe jam ſtatutas, luculentiſſimè prodit, ſuppoſititiam eſſe ac proin rei huic adſtruendæ ineptam, Marneus ſuprà laudatus in hiſtorico-criticis, quas ad Hiſtoriæ ſuæ Namurcenſis calcem adjecit, Diſſertationibus pag. 101 & tribus ſeqq. evidentiſſimè probat; cùm autem ſic habeat, nec ullum documentum aliud, quod, clericis ſanctimoniales in monaſterio Haſterienſi anno 656 aut adhuc citiùs fuiſſe ſubſtitutas, ſuadere ſit natum, inveniatur, enimverò, anne id fuerit re ipſa factùm, dubium eſſe neceſſe eſt. Adhæc, etſi ſecùs foret, adhuc tamen, an Sanctus inter clericos illos vitam umquam egerit, eſſet omninò, nullo pariter, quo id doceamur, exſtante documento antiquo, incertum. Jam verò, cùm res ita habeat ac Fiſenus ex eo tantùm, quòd & anno 656 in monaſterio Haſterienſi ſanctimoniales clericis fuiſſe ſubſtitutas & hoſce inter, priuſquam id fieret, vitam egiſſe ac termináſſe S. Nuncium, exiſtimârit, fuiſſe hunc ante eumdem annum 656 è vivis ſublatum, affirmet, conſectarium è jam dictis fit, ut ſanè, id jam tum accidiſſe, certum etiam non ſit.

C

Sanctuſque forſan etiam uſque ad ſec. X vitam protraxerit,

10 Et verò, an Sanctus, quem prætereà præ animi demiſſione ſubulci obiiſſe officium, Molanus & poſt eum Fiſenus abſque ullo etiam vade antiquo ſcribunt, uſque ad ſeculi VII finem vitam haud protraxerit, non immeritò, cùm nihil omninò, quo mortis ejus epocha vel utcùmque determinetur, occurrat, revocari poteſt in dubium; imò verò illum, qui, Nuncium etiam ante ſec. X haud floruiſſe, aſſereret, à veritate certò devium pronuntiare non auſim. Galliæ Chriſt. auctæ Scriptores tom. 3, col. 570 compendio, quæ Chronicon Valciodorenſe apud Dacherium tom. 7 Spicil. pag. 530 & ſeq. refert, exhibent hunc in modum; Ceterùm temporibus Forannani (*hic, de quo ad* XXX *Aprilis diem in Opere noſtro jam egimus, ſeculo* X *ex Hibernia, ſede Armachana, quam ibidem occupabat, relicta, in Belgium cum duodecim ſociis appulſus, monaſterio Walciodorenſi abbas fuit præfectus*) an. 968 vel 969 unitur Valciodoro, ſub poteſtate tamen Mettenſis eccleſiæ, Haſteria, Cella vicina, ab Othone imperatore precibus Eilberti comitis ac Theoderici Mettenſis epiſcopi ejus conſanguinei, ad quem pertinebat, ſicque factum eſt, Benedicto VII probante, ut ſanctimonialibus, quæ ibi hactenus cum decana ſub jugo & obedientia S. Glodeſindis abbatiſſæ ex dono Adalberonis, epiſcopi Mettenſis, perſeverabant, ad S. Glodeſindis monaſterium regreſſis, Forannanus quatuor ibidem conſtituerit ſacerdotes, *ſeculares nimirum*, qui divina Officia illic ſub moderamine Valciodorenſis abbatis celebrarent. D

E

ejus tamen obitum ad ſec. VII dubitanter retuli.

11 *Quid ſi ergò* S. Nuncius S. *Forannanum, monaſterio Walciodorenſi jam præpoſitum, in Belgium ex Hibernia fuerit ſecutus, unuſque è quatuor, quos hic Haſteriæ, Walciodoro jam unitæ, monachis in locum illum dumtaxat poſt, uti iterum apud Dacherium tom. 7 Spicil. pag. 546 Chronicon Walciodorenſe teſtatur, à Theodorico Walciodorenſi abbate ſub ſec.* XI *initium inductis, conſtituit, ſacerdotibus ſecularibus exſtiterit? Hoc, quod Rayſſio, cùm* S. Nuncium *in Hierogazophylacio Belgico pag. 409 appellet* Presbyterum Hibernum, *fortaſſis haud diſplicuit, nonnemini forſan etiam videbitur haud omni prorſus veri ſpecie deſtitutum; verùm, etſi ita ſit reque etiam ipſa forſan Sanctus ſeculo demùm* X, *uti inde conſequeretur, exſtiterit in vivis, ſuprà tamen, quòd id equidem ſic habere, nullo queat probari documento antiquo, ſeculo* VII, *adhibitâ, quæ dubitantium eſſe ſolet, voculâ* fortè, *obiiſſe Sanctum, in margine indicavi, ita prætereà faciendum ratus, tum quòd à nemine ejus obitum ad aliud ſeculum repererim referri, tum quòd Sancti, quorum ætas omninò eſt incerta, haud ineptè putentur fortaſſis ſpectare ad ſeculum, quod à Sanctorum, qui tum virtutum ſuarum ſplendore Belgium illuſtrârunt, multitudine* Sanctum Belgii ſeculum *ſolet appellari.* F

A

AUCTORE. C. B.

DE S. VENANTIO EREMITA,

PRO MARTYRE CULTO, IN ARTESIA BELGII PROVINCIA

COMMENTARIUS HISTORICUS.

§ I. Cultus antiquus, memoria in Faſtis ſacris recentioribus, Vita haud edenda, natales è S. Amelberga perperam aſſerti, proximaque cum aliis aliquot Sanctis conſanguinitas aut dubia, aut certò falſa.

B

SEC. VIII PROVECTO. Sanctus, cujus hic antiquus

IN Arteſia, Belgii provincia, Ariam inter & Maurontivillam Legiæ ſeu Liſæ fluento Armenteriam verſus adjacet S. Venantii fanum aut, ſi mavis, Venantiopolis, Gallicè S. Venant. *Hoc in oppido* S. Venantius *eremita, qui loco nomen fecit, ac, quamvis in Hannonia ex infrà dicendis natus, primam etiam, ùt volunt, eremiticâ ſibi ibidem exſtructâ casâ ſacrâque huic poſt per S. Itisbergam ſubſtitutâ in ejus occiſi honorem ædiculâ, originem dedit, à tempore immemorabili quotannis, ùt Martyr, ad præſentem diem, nomini ſuo ſacrum, colitur, idemque etiam in Yberghana ſeu Ysberghana parœcia & Arienſi eccleſia, haud procul inde remotis, fit.* Omni retrò memoria, *inquit tom. 2 de Morinis pag.* 904 *Malbrancus,* eccleſia S. Venantii, Ysbergana & Arienſis feſtam diem coluerunt S. Venantii Hannonienſis. *Ac Sanctus quidem, quo modo in nominis ſui oppido ac in Ysberghana ſeu Iberghana parœcia, eodem ferè etiam in Arienſi eccleſia videtur hodie ſemper uſque ad*

C

annum 1622 fuiſſè honoratus. Ita arbitror, quòd, illum tam Ariæ, quàm Venantiopoli ſolenni feſto hodie coli, Gazetus & Molanus, prior quidem in eccleſiaſtica, quæ anno 1614 prodiit, Belgii Hiſtoria, poſterior verò in Sanctorum Belgii Indiculo & Natalibus, ante annum 1596 excuſis, affirment, hiſque adhuc Miræus in Faſtis Belgicis & Burgundicis, ſub annum 1622 vulgatis, ſuffragetur, utpote ibidem hodie de Sancto noſtro ſic ſcribens : Diem feſtum ſibi ſacrum habet in ſui nominis opidulo & in vicina Arienſi canonicorum baſilica.

quà cum mutatione, ſec. elapſo

2 *Verùm poſt annum 1622 in cultum, quo Ariæ hactenus fuerat gaviſus, mutatio quæpiam videtur fuiſſè invecta. Etenim laudatus Malbrancus, qui, cùm diu Ariæ, teſte apud nos ad* XXI *Maii diem in S. Itisberga num.* 1 *Henſchenio, fuerit verſatus, probè haud dubiè, de re hac quid eſſet, habuerit perſpectum, Operis ſui de Morinis ſecundo, qui anno 1647 lucem aſpexit, tomo, cap. 15 nonnulla de cultu, à quibuſdam, apud quos* S. Venantius *Arienſis ſeu Hannonienſis ſolitarius vixit, Venantio alteri, apud Biturigas nato ac S. Martini apud Turonas abbati, deferri* XI *Octobris die ſolito, ſub initium præfatus, ita deinde veroſimilem etiam dictæ mutationis rationem reddens proſequitur :* Reor igitur, canonicos Arienſes jam olim Venantios duos duobus continuis diebus coluiſſe, & quidem Bituricenſem ratione reliquiarum; cùm autem Officium S. Venantii Officio S. Ysbergæ XXI Maii permiſceretur & penè includeretur, ſolummodò in Octobri Bituricenſis cultum remanſiſſe; alioquin præcipua veneratione Arienſem ipſi proſequuntur Arienſes. *At verò,* Venantium *noſtrum, qui ſeculo, quod præteriit, jam provecto in nominis ſui oppido Iberganaque parœcia eccleſiaſtico, uti è notitiis, tunc ſcriptis peneſque nos exſtantibus, intelligo, novem lectionum Officio hodie colebatur, collectâ tum adhuc in Arienſi etiam eccleſia, utut Venantium abbatem novem lectionum Officio poſtridie celebrante, cultum fuiſſè, in Notitia altera, eodem circitèr, quo Malbranci ſuprà laudati ſecundus de Morinis tomus prodiit, anno 1647 exarata, disertè aſſèritur.*

E

F

Ariæ in eum invecta, cultus,

3 *Id ego, ipsâmet, quæ mihi ad manum eſt, Notitiâ iſthâc inſpectâ, non ſine admiratione quapiam obſervavi. Ea enim aſſèrtio omninò pugnare videtur cum Malbranco, utpote qui,* Venantii Biturigenſis cultum, cultu interim, quo Venantius noſter in eccleſia Arienſi gaviſus olim tempore Octobris fuerat, ſuppreſſò, ibidem ſolummodò adhuc, cùm verba proximè recitata ſcriberet, in Octobri remanſiſſè, non obſcurè, ùt apparet, per hæc inſinuet. *Aſt quid hic faciamus? Ut cum dicta Notitia Malbrancus in concordiam adducatur, dicendum apparet, ita eum eſſè locutum, non quòd canonici Arienſes ne collectam quidem ſeu orationem in Sancti noſtri honorem hodie tum recitarent, ſed quòd nec diem hunc, velutì* Venantio *præcipuè ſacrum, nec ipſummet Sanctum noſtrum novem lectionum Officio tum adhuc, uti anteà fecerant, in Octobri celebrarent. Utut ſit, mutationem equidem in cultum, quo* Venantius *in Arienſi eccleſia fuerat gaviſus, ſeculo proximè elapſo ſeu poſt annum, ùt dixi,*

AUCTORE C. B.

dixi, 1622 fuiſſe invectam, Sanctumque nihilominùs tam in Isbergana parœcia, quàm in nominis ſui oppido hodie quotannis novem lectionum Officio cultum tum adhuc fuiſſe, apparet ex omnibus jam dictis certum. Nec dubitandum reor, quin eodem hodieque honore in duobus illis poſterioribus locis quotannis ad hunc diem afficiatur.

memoria in Faſtis ſacris recentioribus

4 Porrò etſi Venantius, qui à Martyrologio Romano hodierno abeſt, in Uſuardo etiam aliiſque Faſtis ſacris antiquioribus haud reperiatur, Molanus tamen, eccleſiaſtico, quo gaudebat gaviſuſque è dictis diutiſſimè fuerat, cultu veroſimillimè impulſus, illum tam ſuis ad Uſuardum Additionibus, quàm Sanctorum Belgii Indiculo & Natalibus hodie inſeruit; Molanum autem ſecuti deinde ſunt Ferrarius in Generali ſuo Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non ſunt, Catalogo, Miræus in Faſtis Belgicis & Burgundicis, Sauſſayus in Gallicano, Willotus in Belgico, Caſtellanus in Univerſali ac denique in Germanico, in quo interim mendosè in Gallia juxta Ariam fluvium B (neque enim Aria eſt Gallicæ Belgicæ fluvius, ſed oppidum) Venantius coli aſſeritur, Martyrologio Wallaſſerus. Ac hi quidem omnes S. Venantio in Faſtis ſacris à ſe adornatis locum pro inſtituto ſuo rectè dederunt; aſt, cùm martyrologi monaſtici Wion, Dorgainus & Menardus recensère Ordinis S. Benedicti Sanctos propoſitum ſibi dumtaxat habuerint, qua de cauſa nihilominus hi S. Venantium, quem Ordini Benedictino adſcribendum nihil ſuadet, in ſacros, quos contexuère, Faſtos pariter intulerint, haud perſpicio. Bucelinus in ſuo, quod tamen Benedictini Ordinis Sanctis celebrandis adornavit, Menologio Sanctum noſtrum haud ſignat ejuſque Mabillonius nec in Sanctorum Benedictorum Actis, nec in Benedictinis Annalibus mentionem ullam inſtituit. Inter Prætermiſſos quidem, quos Sæc. 3 Benedict, part. 2 exhibet, S. Venantium eremitam ex Molano ad X Octobris recenſet, ſed, nullâ omninò, quâ cum exſtitiſſe Benedictinum, indicet, notâ appoſitâ, id facit. Atque hæc de Sancti cultu conſignateque in Faſtis ſacris recentioribus memoria jam ſatis.

C *geſtorumque è Vita haud edenda partim depromptum*

5 Ad Acta progrediamur. Quæpiam apud nos exſtat S. Venantii Vita, ex Ms. pagi S. Itisbergæ Lectionario, uti in capite notatur, deprompta ac plures in lectiones diſtributa. Verùm, cùm S. Venantius ſeculo VIII, uti ex infrà dicendis pateſcet, vixiſſe credatur, duobuſque ſeculis proximè ſequentibus non pauca rerum geſtarum, Normannis in Belgium irrumpentibus omniaque vaſtantibus, monumenta antiqua perierint, enimverò timendum valde eſt, ne illa Sancti noſtri Vita, quam ante ſec. IX & X ferociſſimaſque adeò gentis illius graſſationes exaratam nemo dixerit, non è vetuſtis fideque dignis documentis, ſed è ſuperſtite dumtaxat poſt has rudis vulgi traditione in litteras primùm, ùt plures aliæ Sanctorum Belgii ac Galliarum Legendæ, fuerit conjecta. Quare, quod de S. Itisbergæ Vita, è laudato Lectionario pariter deprompta, Henſchenius noſter ad XXI Maii diem pronuntiavit, id quoque, quod & alia infrà dicenda ſuadent, de dicta Sancti noſtri Vita hic pronuntiare haud vereor, videlicet hujus ſcriptorem, quiſquis fuerit, antiquitatum ſatis imperitum ex vulgi rumore, D quæ ſcripſit, videri collegiſſe, nec, quæ obtruſit, ſatis apparere digna, ut huic Operi inſerantur. Aſt, etſi ſic habeat edituruſque adeò Vitam illam haud ſim, lectori tamen, ut unico veluti intuitu, quæ potiſſimùm de Sancto litteris mandata inveniuntur, conſpiciat, ſuumque ita aptiùs queat de infrà dicendis ferre judicium, hic compendio, ſi non omnia & ſingula, quæ qualiſcùmque iſta S. Venantii Legenda complectitur, præcipua ſaltem, quæ partim in hac, partim alibi de Sancto memorantur, juverit exhibuiſſe. Rem ipſam aggredior. Venantius in Hannonia è nobilibus parentibus, qui regionis hujus comitem propinquitate attingebant, natus, militiam adhuc juvenis ſequitur; aſt haſtâ in ludicro certamine ſauciatus ſeculi deſerendi propoſitum concipit, vulnereque, quod in tibia acceperat, vix ſanato, è patria in Arteſiam vili dumtaxat panno indutus clàm conſanguineis & amicis omnibus migrat.

compendium proponitur,

6 Eò porrò appulſus in lucum, qui Latinè Vaſtus ſaltus, vernaculè Waſlau ſeu Waſtelau appellabatur ac ab Aria ad Broylum E protendebatur, eremiticam vitam ibidem ducturus, ſecedit, domunculam ſeu caſam è cæduis lignis ſibi molitur, pœnitentiæ piiſque exercitiis totum ſe dedit, in cæcam, quam de viſu amiſſo ſolatur, aniculam, recrudeſcenti tibiæ ſuæ vulneri poſtmodùm ſubinde medicatam, incidit, frequenter in vicino Arienſi palatio commoranti Pipino regi, qui deinde ab eo liberos ſuos ac nominatim Itisbergam filiam ſacris præceptionibus erudiri vult, notus fit, hanc, quæ ſub ſancti Viri diſciplina præcipuè proficiebat, ad caſtitatem perpetuam vovendam hortatu ſuo inducit, nubereque idcircò, ùt parentes volebant, cum Portugalliæ rege ſeu, ùt Malbrancus lib. 5 de Morinis cap. 21 interpretatur, cum Anglicæ-Walliæ principe, à quo, in Arteſiam appulſo, in conjugem expetebatur, omninò detrectanti precibus ſuis febrim & ſtrumas, certum ad declinandas nuptias præſidium, à Deo impetrat, cùmque ita iſte ſeu princeps ſeu rex ſperatis nuptiis excidiſſet, Venantius vel ab ejus hinc iratis comitibus, qui id, agente potiſſimùm Sancto, F factum cauſabantur, vel à latrone, qui pecuniam ſeſe apud illum reperturum, ſperabat, occiditur, in Legiam præterfluentem projicitur, à piſcatoribus, piſcem capere Itisbergæ, quæ Sanctum necatum ſeque è primi in fluvio iſto capiendi piſcis eſu ſanandam divinitus didicerat, diu incaſſum connixis, cum anguilla ſibi adhærente invenitur, cùmque abs illis haud cognoſceretur, mox tamen, poſtquam Itisberga, hâc manducatâ Sanctique interceſſione imploratâ, ſanitatem priſtinam recuperâſſet, è vulneris in tibia olim accepti cicatrice à ſuperveniente, quæ ſuprà memorata eſt, cæca anicula agnoſcitur, cùmque & huic, ſtatimatque corpus ejus tetigerat, viſum reſtituiſſet, in ſarcophago lapideo, capite ejus, quod à reliquo corpore fuerat reſectum, ad pectus inter manus locato, componitur, honorificentiſſiméque, curante Itisberga, ſepelitur.

S. Amelbergæ filius, fraterque SS. Ableberti, Reynildis & Gudilæ.

7 Tale eſt, quod hic lectoris oculis ſubjiciendum duxi, præcipuarum, quæ de S. Venantio memorantur, rerum compendium. Nunc quoque, quid de earum pleriſque ac aliis cum hiſce connexis, quæ de Sancto narrantur, cenſeam,

A *ſeam, adjungo. A nobilibus parentibus, ſororibuſque & fratribus, qui ei attribuuntur, duco initium. Exſtat etiam apud nos quæpiam Vitæ S. Itisbergæ relatio, Gallicè à Joanne Offanio, paſtore eccleſiæ S. Itisbergæ anno 1629 typis Audomaropolitanis vulgata ac ab Henſchenio in ſuo de Sancta illa Commentario hiſtorico ad* XXI *Maii diem jam memorata; in hac autem ſeu potiùs in qualicùmque, quæ ei à pag. 30 uſque ad pag. 55 intexitur, Sancti noſtri Vita nominetenus, quod in compendio mox dato aut, ſi mavis, in ſuprà laudato, è quo, quidquid in hoc de Sancti natalibus dicitur, eſt depromptum, eccleſiæ S. Itisbergæ lectionario non ſit,* S. Venantii *parentes exprimuntur. Ac pater quidem, adſcripto etiam ei* Lotharingiæ ducis *titulo,* Theodoricus, *mater verò* S. Amelberga *nuncupatur, Sanctuſque præterea S. Ableberti ſeu Emeberti, Cameracenſis epiſcopi, itemque SS. Pharaïldis, Ermelendis, Reynildis & Gudilæ exſtitiſſe frater aſſeritur. Verùm præterquam quod* Lotharingiæ *nomen ante annum* DCCCLXIX, *ùt Bollandus in ſuo de B. Pipino Comment. ad* XXI *Februarii diem probat, notum haud fuerit ac proin Theodoricus, qui, ſi* S.

B Venantii, *veroſimillimè ante annum* DCCLXVIII *vitâ è dicendis functi, pater exſtiterit, diu ante dictum annum* DCCCLXIX *floruiſſe debet,* dux Lotharingiæ *haud ſat rectè vocetur,* Venantii *is nec pater, nec S. Amelberga, quod tamen in Sanctorum Belgii Indiculo Molanus, & ad* x *Octobris diem Wionus in Ligno Vitæ, Ferrarius in Generali Sanctorum, qui in Mrl. Romano non ſunt, Catalogo ac denique Gazetus in eccleſiaſtica Belgii Hiſt. pag. 283 etiam affirmant, exſtitit mater. Theodoricus enim vel fuit vel non fuit binominis. Si non fuit binominis, quis, quæſo, eum è S. Amelberga, quæ, quemadmodùm Ægidius Wauldeus in S. Urſmaro & aliis ſeptem Lobienſibus Sanctis pag. 291 oſtendit, ſemel dumtaxat nec cum alio, quàm cum Witgero, matrimonio fuit conjuncta, genuiſſe* S. Venantium *alioſque ab Offanio memoratos liberos, in animum inducat?*

Itemque S. Ermelendis perperam aſſeritur.

8 *Quod ſi autem fuerit binominis nomineque altero* Witgerus *vocatus, qui fieri poteſt, ut S. Amelberga, quæ, quemadmodùm apud nos ad* x *Julii diem in prævio de ſancta iſthac vidua Comment. § 2 probatur, tres dumtaxat, Ermelende & Pharaïlde excluſis, Witgero liberos, S. Ablebertum videlicet, Cameracenſem epi-*

C *ſcopum duaſque hujus ſorores S. Reynildem & S. Gudilam peperit, mater etiam* S. Venantii *exſtiterit? Adhæc (Opus noſtrum Comm. proximè cit., num. 13 videſis) S. Gudila, quæ proles S. Amelbergæ natu minima & poſtrema fuit, anno circitèr 650 eſt nata. Quare neceſſe erit, ut* S. Venantius, *ſi S. Amelbergæ exſtiterit filius, ante hunc annum ſit natus, utque proinde tunc, cùm Pipinus, in regem à Francis electus, à S. Bonifacio, Moguntinenſi archiepiſcopo, quod, ùt Pagius in Criticis monſtrat, anno 752 factum, fuit inunctus, centenario major exſtiterit: cùm autem, ùt conſtans fert traditio ac paſſim ab omnibus creditur,* Venantius, *Pipino jam regnante, vitam eremiticam ſit amplexus, idque illum, cùm adhuc juvenis eſſet aut certè cùm ad ætatem admodum provectam nondum perveniſſet, feciſſe, indubitatum appareat, conſectarium ſit, ut veroſimillimè, ne dicam indubiè, non citiùs, quàm cùm non pauci etiam poſt annum 650 elapſi eſſent anni, fuerit natus, utque proinde S. Amelbergæ filius perperam aſſeratur à Molano, Wiono, Offanio, Ferrario & Gazeto, quorum priorem hic idcircò in Sanctorum Belgii Natalibus Petrus Lowius, horum editor, optimè correxit. At verò, inquies, etſi quidem* S. Venantius *ſat certò, uti è jam dictis apparet, nec S. Amelbergæ filius, nec SS. Ableberti, Reynildis & Gudilæ exſtiterit frater, anne ſaltem SS. Ermelendem & Pharaïldem ſorores haud habuit? Cùm S. Ermelendis, uti in Opere noſtro Comm. proximè cit., num. 16 videre licet, haud ſeriùs certè quàm anno 598 exceſſerit è vivis, ecquis, obſecro,* Venantium, *qui demùm, regnante Pipino, ſeu ſeſqui ampliùs ſeculo poſt Ermelendis obitum eremitam adhuc juvenis aut certè haud admodùm ſenex agere incepit, habuiſſe hanc ſororem, vel utcùmque probabile aſſirmet?*

AUCTORE C. B.

Eſtque etiam, an S. Pharaïldem ſororem

9 *Quod autem ad S. Pharaïldem ſpectat, ſanctæ hujus virginis fratrem perhiberi* S. Venantium, *non expreſſis parentum, quos ambo habuerint, nominibus, prima etiam è lectionibus, in quas, ùt ſuprà dixi, in Ms. pagi S. Itisbergæ Lectionario diviſa eſt Sancti noſtri Vita, affirmat, obtrudens præterea pro S. Venantii fratre S. Gangulphum martyrem. Verùm, qui* SS. Pharaïldis & Gangulphi fratrem *appellant* S.

E Venantium, *id veroſimillimè dumtaxat faciunt, quod S. Amelbergam non tantùm cum Witgero, ſed & cum Theodorico, Lotharingiæ, ùt aiunt, duce, qui à Witgerò fuerit diſtinctus, nuptam fuiſſe, hocque ex matrimonio Gangulphum martyrem, Venantium martyrem & S. Pharaïldem prodiiſſe, exiſtiment. Ita arbitrari me facit Molanus, qui ad* x *Julii diem in Sanctorum Belgii Natalibus ſic ſcribit:* Sunt, qui eam (*S. Amelbergam*) aſſerant bis fuiſſe maritatam, ex poſteriori conjuge Witgero ſuſcepiſſe tres jam dictas proles ſanctas, *Emebertum videlicet ſeu Ablebertum, Reynildem & Gudilam:* ex poſteriori verò marito (*Theodorico nimirum, uti à nonnullis vocatur*) ſimiliter tres, Gengulphum martyrem, Venantium martyrem & ſanctam Pharaïldem. *Aſt, præterquam quod* hujus conjugii, *ùt Molanus mox ſubjungit,* nullum appareat veſtigium in Hiſtoriis Gengulphi, Venantii & Amelbergæ, *S. Amelbergam ſemel dumtaxat nec cum alio, quàm cum Witgero,*

F *nuptam fuiſſe, jam ſuprà ex Ægidio Wauldeo edocui. Aſt, dices forſan, Theodoricus, ſi non ex S. Amelberga, ex alia equidem conjuge SS. Gengulphum,* Venantium *& Pharaïldem progenuit.*

& S. Gangulphum habuerit fratrem, incertum ac dubium.

10 *Sanè apud nos ad* IV *Januarii diem in S. Pharaïldis Actis, patrem huic fuiſſe Theodoricum,* intra fines Lotharingiæ & Galliæ imperantem, *cui* natorum *etiam* gemina fuerit ſoboles, *diſertè traditur; verùm ibi duorum illorum natorum ſeu filiorum nomina haud exprimuntur; cùm autem ſic habeat, nec ullus hactenus ac ne ipſe quidem Operis noſtri conditor Bollandus ad* IV *Januarii diem, ubi ex inſtituto de S. Pharaïlde egit, certam ſanctæ hujus virginis ætatem determinare potuerit, enimvero anne Pharaïldis ſeſquiſeculo aut eo etiam ampliùs ab ætate* S. Venantii *haud abfuerit, ac proin anne hic illam habere potuerit, nedum reipſa habuerit ſororem, eſt dubium. Nec S. Gengulphum, de quo ad* XI *Maii diem in O-*

AUCTORE C. B.

pere noſtro jam actum, exſtitiſſe Sancti noſtri fratrem, magis eſt certum. Eodem quidem, quo Venantius, ſeculo VIII, uti ibidem videre licet, Gengulphus floruit; verùm hic, uti etiam ibidem invenies, parentibus Burgundionibus, ille verò Hannonienſibus eſt natus; ut ſanè Bollandus noſter ad XV Januarii diem in S. Emberto num. XI meritò dixerit: Fuerintne Venantius & Gengulphus germani, non liquet.

§ II. An Sanctus è comitibus Hannoniæ oriundus, quæ de eo videantur tutò credi poſſe, quo circitèr tempore obierit, & quo loco fuerit ſepultus.

An Hugo, Hannoniæ comitis frater, S. Venantii, ùt vult Malbrancus,

MAlbrancus, qui de S. Venantio non pauca, ſed quorum pleraque auctorum ſat veterum auctoritate cuperem ſubnixa, lib. 5 de Morinis memoriæ prodit, ibidem quidem cap. 15 Oſſanii, quæ S. Amelbergæ prolibus SS. Venantium & Gengulphum annumerat, opinionem, à nobis § proximè prægreſſo jam rejectam, pariter rejicit; verùm ſimul, Sancti majores exſtitiſſe Hannoniæ comites, patremque cum ipſomet Pipino, S. Itisbergæ parente, ſanguine fuiſſe conjunctum, cum eodem Oſſanio generatim aſſeruiſſe non contentus, nominatim etiam, quibuſnam ex Hannoniæ comitibus oriundus ſit Sanctus, exponit; id autem faciens, Walterum & Hugonem fratres, quorum prior Hannoniæ comitatum, à patre Alberico anno 694 vità functo in ſe tranſcriptum, poſſederit, poſterior verò Cameraceſii comes exſtiterit, Hervæi Metenſium comitis ſorores ſibi matrimonio nexuiſſe, affirmat. Atque hoc quidem (rectène, an ſecùs, hic non examino) Vinchantius in Hannoniæ Annalibus, à ſe contextis, pag. 119 & ſeq., Waſſeburgio, Roſierio & Guiſeo in margine citatis, etiam tradit; aſt ab Hugone, Cameraceſii comite, contractis cum altera Hervæi comitis ſorore nuptiis, genitum ex hac fuiſſe

C

S. Venantium, non adjungit, ut tamen præterea loco proximè cit. Malbrancus, nullo omninò pro ſe allegato teſte antiquo, luculentiſſimè facit. Generatim quidem Monumenta quæpiam citat, verùm, præterquam quòd quæ qualiave hæc ſint, non edicat, Venantium ab Hannonienſibus genitum in illis dumtaxat, quod rem neutiquam conficit, aſſeverari, ipſemet prodit. Nec, etſi monumentis illis qualemcùmque etiam, quam, ùt ſuprà docui, Ms. pagi S. Itisbergæ Lectionarium complectitur, Sancti noſtri Vitam, jam ſuprà plùs ſemel memoratam, adjunxeris, quidquam inde pro Malbranco elicias. Quamvis enim Vita illa, aut, ſi mavis, dictum Itisbergenſe Lectionarium, Henonenſium comitem ſanguinis proſapià attigiſſe S. Venantium, diſertè tradat, haud tamen, quo Venantius conſanguinitatis gradu, nedum, an tam propinquo, ut Albericum ſuprà memoratum habuerit avum, attigerit Hannoniæ comitem, edicit.

12 Adhæc, etſi ſecùs foret ac Sanctum exſtitiſſe Walteri, Henonenſium ſeu Hainonenſium comitis, nepotem, luculentiſſimè etiam aſſereret, haud id tamen ac proin nec abs hujus fratre Hugone, Cameraceſii comite, genitum fuiſſe Sanctum noſtrum, certum inde efficeretur. Præterquam enim quòd Vita illa, utpote exiguo dumtaxat, uti ſuprà num. 5 allegata ſuadent, in pretio habenda, rei iſti ſtabiliendæ omninò ſit inepta, Hannoniæ comites, quorum alter ab altero ac nominatim ab Alberico Walterus, Venantii patruus, provinciam hanc hæreditario jure accipere potuerit, jam inde à ſec. VII & VIII, ùt innuit, haud exſtitère. Nonnulla quidem, quæ contrarium ſuadere utcùmque ſint nata, Malbrancus lib. 5 de Morinis pag. 901 adducit; verùm nobiliſſimus baro Le Roy in ſuis in Genealogicam comitum Hannoniæ per Balduinum Avennenſem Hiſtoriam Notationibus pag. 7 in Molanum, quòd S. Vincentium Madelgarium, qui ſec. VII ſeneſcente floruit, Operique noſtro ad XIV Julii diem, quo colitur, jam exſtat inſertus, comitem Hannoniæ appellet, ita obſervat: Fallitur & ipſe & alii ipſo recentiores multi, quòd S. Vincentium comitem Hannoniæ appellent. Fuit quidem comes, & in ea regione vixit, quæ Hannonia dicitur, porrò ſuberat Franciæ regibus; & non erant tunc illi comitum ac ducum tituli & præfecturæ patrimoniales atque hereditariæ. Ita ille, & rectè quidem; ſi quis autem de re adhuc dubitat, adeat ad dictam XIV Julii diem Sollerii noſtri de S. Vincentio Madelgario Comment. num. 6, adeat, ſi lubet, & ad vocabula Comes & Comites in mediæ & infimæ Latinitatis Gloſſario Cangium, videbitque, ex iis, quæ hic ibidem adducit, ſeculo IX demùm factum eſſe, ut, cùm, imminuta regum poteſtate, comitum creviſſet auctoritas, dignitates ſuas hi ac præfecturas, à quibus antea pro principis arbitrio amoveri poterant, ad filios alioſve hæredes tranſtulerint.

exſtiterit pater, uti etiam,

E

13 Verùm, etſi etiam, jam inde à ſeculo VII & VIII comites, qui Hannoniam hæreditario jure poſſederint, exſtitiſſe, tantiſper dederimus, quid hinc, quæſo, Malbrancus conficiat? Ita quidem, Venantium conſanguinitate cum hæreditario Hannoniæ comite potuiſſe eſſe conjunctum, obtenturus eſt, fuiſſe autem reipſa conjunctum, ac à Cameraceſii comite Hugone, qui Alberici, hæreditarii Hannoniæ comitis, filius exſtiterit, eſſe prognatum, nondum certè, monumentis antiquis, quæ alterutrum teſtentur, omninò deficientibus, evicerit. Porrò alterum, quod adhuc, ut Venantium ſaltem à Cameraceſii comite oriundum probet, Malbrancus affert, ac ab inſignibus, Sancti noſtri ſigno adpingi ſolitis aquilamque complectentibus, repetit, argumentum operosè hic confutari haud meretur. Hujuſmodi enim, uti ipſemet fatetur, inſignia Cameraceſio non priùs, quàm cùm Cameracum à Francis, quod diu poſt Sancti noſtri ætatem factum, ad imperium tranſiit, fuère attributa, multóque adhuc ſeriùs Venantii ſigno adpingi fuère incepta; cùm autem ſic habeat, inſignia illa, Venantium quidem fortè ab iis, à quibus ſigno ejus fuère adpicta, creditum fuiſſe, non autem re ipſa exſtitiſſe à Cameraceſii comite oriundum, argumento ſunt. Itaque, etſi quidem, quin verè genere nobilis exſtiterit Venantius, dubitandum non appareat, fueritne tamen ex Hannoniæ comitibus oriundus, maximéque an ab Hugone, Cameraceſii comite ac Alberici, comitis Hannoniæ, filio, ſit progenitus, manet omninò, modò perpenſis omnibus, incertum ac dubium, uti

an hic Pipini, patris S. Itisbergæ, fuerit conſanguineus, omninò eſt dubium;

F

AUCTORE C. B.

A uti etiam, an S. Venantii pater cum Pipino, S. Itisbergæ patre, conſanguinitate (neque enim ullum pariter, cui hæc ſuperſtruatur, monumentum ſat antiquum invenitur) fuerit conjunctus, etſi interim id etiam è jam dictis velit Malbrancus.

uſi autem fabulis etiam, quæ de necis Sancto illatæ

14 *Nec minùs, ſi non potiùs indubiè falſa ac fictitia, incerta ſunt, quæ de cauſa & auctoribus necis*, S. Venantio *illatæ, à Malbranco lib. 5 de Morinis, cap. 22 narrantur.* Venantius *vel à latrone, qui pecuniam ſeſe apud illum reperturum, ſperabat, vel à principis ſeu regis, qui ſperatis S. Itisbergæ nuptiis exciderat, comitibus, qui id, agente potiſſimùm Sancto, factum arbitrabantur hincque ei iraſcebantur, occiſus fuiſſe in præcipuarum, quæ de Sancto noſtro narrantur, rerum compendio, ſuprà num. 5 & 6 ob oculos poſito, aſſeritur. Atque hæc quidem aſſertio, quæ disjunctiva eſt alterâque ſui parte, uti infrà videbimus, veritati conſona videtur, Oſſanio ſuprà laudato haud prorſus, ùt apparet, diſplicuit. Verùm Malbrancus, dum Sanctum, poſtquam hortatu ſuo Itisbergam ad caſtitatem perpetuam vovendam induxiſſet, occiſum ac in Liſam projectum fuiſſe indéque haud*

B *dudum poſt extractum Itisbergæ ægrotanti ſanitatem priſtinam cæcæque aniculæ viſum prodigiosè reſtituiſſe, lib. 5 de Morinis refert, hanc Vitæ Sancti noſtri partem tot adjunctis, tot parergis, tot epiſodiis, eo ferè, ùt apparet, dumtaxat ex fine, ut omnia & ſingula, quæ ſcribit, inter ſeſe quàm aptiſſimè connectantur ac porrò componantur, ſtudiosè inventis nec ulla ſcriptoris vel documenti ſat antiqui auctoritate ſuffultis, exornat, ut enimverò, quæ ibidem in litteras miſit, poëmatis potiùs, ſtylo ſoluto conſcripti, quam narrationis haud fictæ ſpeciem videantur præferre; ita autem liberaliori, quàm par ſit, calamo utens, aſſertionis disjunctivæ mox adductæ partes duas, quarum altera, à principis, qui ſperatis Itisbergæ nuptiis exciderat, comitibus, altera, à latrone, qui pecuniam ſeſe apud Sanctum reperturum, putabat,* Venantium *fuiſſe occiſum, fert, conjungit ſicque, ut non nemini forſan videbitur, in concordiam adducit.*

cauſa & auctoribus à Malbranco eſſeruntur, accenſenda

C 15 *Itaque è Walliæ principis, qui Aldrici Anglorum regis filius fuerit, ac ſperatis Itisbergæ nuptiis exciderat, comitibus duos,* Venantio *id adſcribentes eique idcircò ſuccenſentes, prædoni ſeſe, qui, theſauros apud* Venantium *latere aſſeverabat, junxiſſe, collatis cum eo conſiliis, ad eremiticum Sancti tugurium, ut eum occiderent, perrexiſſe, cùmque ad id perveniſſent, vel prædonem vel aſſeclam Britannum, intorto in Sancti collum gladio, necem ei intuliſſe, lib. cit. de Morinis cap. 22, nullâ omninò, quâ ſeſe vel utcùmque de rei veritate dubitare inſinuet, voculâ adhibitâ, aſſirmat. Verùm, etſi quidem S. Itisbergam extitiſſe Pipini regis filiam, cum Cointio in eccleſiaſticis Francorum Annalibus ad annum 766, num. 22 haud negem, Henſchenioque, qui id ad* XXI *Maii diem in Hiſtorico ſuo de Sancta illa Commentario num. 3 negandum haud putavit, adhæream, eam tamen, quam à Giſela ſeu Giſla, Pipini itidem regis filia, à Leone Conſtantini Copronymi filio nec non ab Adalgiſo Deſiderii Longobardorum regis filio in matrimonium poſtulata, cum Henſchenio loco proximè cit. reor diverſam, in conjugem vel à Portugalliæ rege vel, ùt Malbrancus ait, ab Angliæ-Walliæ principe, ex Anglia in Arteſiam appulſo, ſub annum 766 fuiſſe expetitam, commentitium exiſtimo. Ea ſedet ſententia, tum quòd, ùt Henſchenius in Hiſt. de S. Itisberga Comm. num. 6 ait, tunc nullus Portugalliæ, ſub crudeliſſima Maurorum ſervitute Luſitania ingemiſcente, rex exſtiterit nec alibi nuptiarum illarum expetitarum mentio inveniatur, tum quòd, ùt Cointius in eccleſiaſticis Francorum Annalibus ad annum 766, num. 23 ſcribit, Aldricus, qui ab anno Chriſti 760 ad annum 794 apud Anglos in Cantio regnavit, prolem maſculam ſeu filium, qui Itisbergam ſibi in uxorem expetiiſſe queat, haud habuerit, nec niſi multò ſeriùs primogenitus regis Anglorum filius appellari* princeps Walliæ *inceperit.*

videantur, nec argumentum, quod è Malbranco hic proponitur,

16 *Jam verò, cùm S. Itisbergam in conjugem à Walliæ principe fuiſſe expetitam, ſit ſanè, uti è jam dictis liquet, commentitium ac falſum, fuiſſe ei ad declinandas principis hujus nuptias febrim ac ſtrumas precibus apud Deum à S.* Venantio *accerſitas, commentitium pariter eſſe, neceſſe eſt, uti etiam Sanctum à*

E *duobus principis ejuſdem, qui cum latrone conſpirârant, comitibus, quod eum Itisbergæ caſtitatem ſuaſiſſe, ſuiſque artibus, ut ſperatis nuptiis princeps excidiſſet, effeciſſe, maligna cujuſdam è Pipini aulicis, ùt Malbrancus addit, ſuggeſtione autumarent, fuiſſe occiſum. At verò Malbrancus verbis, quibus ob hanc cauſam à duobus principis Walliæ comitibus, latrone ſibi adjuncto, necatum fuiſſe S.* Venantium, *lib. 5 de Morinis cap. proximè cit. vult, mox ſubjungit:* Non me latet, alios necem hanc tribus prædonibus (*unius dumtaxat mentionem Molanus aliique paſſim faciunt*) theſaurorum aviditate correptis ſimpliciter tribuere; ſed cùm omni jam ævo martyrii cultus Venantio tribuatur & brevi poſt fractam illam nuptiarum pactionem cædes ipſa ſit patrata, meritò priorem hujuſmodi ſimul ſententiam (*jam mox ſcilicet relatam*) amplectamur. Duplex enim ejus necis cauſa nobis comperienda eſt; quæ autem martyrem dederit, nullam reor præſentiorem aut veriorem adſerri poſſe, quandoquidem aulicis notum eſſet, Ghyſlam (*imò Itisbergam*) totam pendêre à Venantio. *Ita ille,* Venantium *ſcilicet non tantùm ob theſauros, qui*

F *reperiri apud illum putabantur, ſed & ob Itisbergam, ad caſtitatis votum inductam conſilioque & ope ad evitandas principis Walliæ nuptias adjutam, occiſum fuiſſe, idcircò contendens, quòd omni jam ævo* Venantius *colatur ùt Martyr, idque futurum non fuiſſet, ſi vel ab uno vel à pluribus prædonibus è ſola, quâ pecuniæ, apud eum, ùt putabant, latenti, inhiabant, aviditate fuiſſet occiſus.*

contrarium evincat,

17 *Verùm qualecùmque hoc argumentum ſit, eo ſanè Malbrancus, locum habuiſſe cauſam, ob quam à duobus principis Walliæ comitibus, latrone ſibi adjuncto, occiſum fuiſſe S.* Venantium, *aſſirmat, neutiquam evincit, cùm eam indubiè falſam eſſe ac commentitiam, dilucidè, quæ jam mox in medium adduxi, commonſtrent. Adhæc, etſi quidem, ut mors ex divinæ fidei actuſve à divina lege præcepti vel conſulti odio inferatur, ad ſtricti nominis martyrium, ùt* Benedictus XIV *ſummus Pontifex de Servorum Dei Beatificatione & pluribus probat, omnino requiratur, quid ni tamen*

AUCTORE C. B.

tamen S. Venantius, utut dumtaxat è communi ac noto latronum, qui mactant, ut rapiant, ſtudio occiſus, à longiſſimo jam tempore pro Martyre haberi & coli potuerit ea ratione, quâ S. Geroldus, Operi noſtro ad VII Octobris diem jam inſertus, aliique aliquot Sancti, nefariè trucidati miraculiſque poſt necem illuſtres, pro Martyribus olim habiti ac culti fuêre? Id ſanè ego haud perſpicio. Attamen, cùm ſic equidem Sanctus noſter ſtricti nominis Martyr dici haud queat, hinc eum, non ſimpliciter ùt Martyrem, ſed dumtaxat ùt pro Martyre cultum, Operi noſtro inſeri, in Commentarii hujus fronte indicavi. Caſtellanus, fueritne, an non, ex cauſa, ad veri nominis martyrium requiſita, S. Venantius occiſus, dubitâſſe videtur, hincque, ùt apparet, eum, utpote quem ſequentibus tantummodò verbis Propè Ariam in Arteſia S. Venantius eremita, à malevolis occiſus, hodie annuntiet, nec Martyris titulo condecorat, nec à latronibus ſeu pluribus ſeu uno, ſed, generaliori adhibito vocabulo, à malevolis necatum, affirmat. Scilicet B tam Malbrancum, qui Sanctum è cauſa, ad veri nominis martyrium requiſita, quàm Molanum, qui è ſola prædæ ſpe interemptum notat, inſpexerit, cúmque, utri horum ſcriptorum adhærendum foret, definiendo non eſſet, rem, adhibita, quam jam nunc ob oculos poſui, annuntiatione, in medio reliquerit.

de Sancto tamen, quæ hic proponuntur, tutò, ùt apparet, credi queunt,

18 At verò hic, niſi forſan, quod de Sancto, per latronem, quòd hunc ob crimina redarguiſſet, occiſo, in quodam penes nos exſtante Antiphonarii eccleſiæ S. Venantii excerpto indicari videtur, præplaceat, Molano adhærendum eſſe, non autem Malbranco, ſuadent, quæ jam ſuprà in medium adduxi; cùm autem ſic habeat ac jam, ùt ſtatueram, nonnulla, ad Sanctum ſpectantia, quæ fidem minimè merentur, attulerim, ad alia modò, quæ, ùt apparet, ſat tutò ſeu abſque certo errandi periculo credi queunt, ſermonem converto. Etſi Sanctus, ùt ſuprà docui, nec ex S. Amelberga ſit natus, nec veroſimillimè Hugonem, Hannoniæ comitis fratrem, nactus fuerit parentem, eum tamen nobili genere in Hannonia oriundum tutò credi poſſe, idcircò induco in animum, quòd unanimi ferè conſenſu omnes, qui de C Venantio tractant, ei vel parentes genere admodùm nobiles, vel generatim ſaltem, conſtanti etiam, cujus neſcitur initium, Arienſium juxta ac Venantianopolitanorum traditione ſuffragante, nobilis appellationem adjungant. Porrò Sanctum, cùm ludicro in certamine fuiſſet ſauciatus, mundo valere juſſo, in Arteſiam in vaſtum ſaltum, de quo plura apud Malbrancum de Morinis lib. 5, cap. 14 ſub finem videri queunt, ſeceſſiſſe, vitam eremiticam ibidem duxiſſe, S. Itisbergam ſacris præceptionibus imbuiſſe, honorificéque, hac curante, poſtquam è Liſa fluvio, in quem poſt necem, ſibi illatam, fuerat conjectus, à piſcatoribus extractus, ſanitatem ei ægrotanti anuique cæcæ, ſubinde ſibi anteà gratificatæ, viſum reſtituiſſet, ſepultum fuiſſe, ſat tutò etiam credi poſſe, haud difficulter mihi perſuaſum habeo, uti etiam, hæc omnia, Pipino jam regnante, eveniſſe. Ita animo comparatus ſum tum ob ſcriptorum, qui de Sancto tractant, unanimem ferè hac in re conſenſum, tum ob conſtantem, quæ huic accedit ac tam apud Venantiopolitanos quàm apud Itisbergenſes & Arienſes viget, traditionem.

19 Aſt, cùm ſic habeat, quandonam ergò Sancti in eremum ſeceſſus, quandonam obitus ſtatuendus? Malbrancus hunc anno 766, illum verò anno 762 in Chronologia, tomo 2 de Morinis à ſe præfixa, innectit; ut, ſi ei aſſentiendum hic ſit, Sanctus noſter annis dumtaxat quatuor in eremo fuerit moratus. Verùm, cùm Pipinus ab anno 752 uſque ad annum 768 regnârit, nec annos, quibus Venantius, principe illo regnante, in eremum ſeceſſerit, ac deinde obierit, traditio mox laudata ſcriptoreſque Malbranco antiquiores determinent, non immeritò, anne id rectè hic ſcriptor fecerit, dubitari poſſe videtur. Pro anno quidem, cui Sancti diſceſſum in eremum illigat, Arienſium monumenta citat; verùm, cujus ætatis hæc ſint, non edicit, ambigique poteſt, an non aliquot poſt Sancti ætatem Normannorumque in Belgium irruptiones ſeculis è rudis dumtaxat vulgi rumore ſeu populari, quæ apud Arienſes vigebat, traditione fuerint conſcripta; cùm autem ſic habeat, eaque, quæ Henſchenius in S. Itisberga num. 4 allegat, non niſi ſumma cum cautela Arienſium traditiones admittendas, oſtendant, enimverò, an Venantii in eremum diſceſſus haud aliquantò vel ante vel poſt annum E 762, cui illum Malbrancus innectit, contigerit, pro incerto apparet habendum. Nec tantùm non minùs, ſed contrà magis etiam, an Sancti obitum cum anno 766 Malbrancus rectè componat, videtur incertum. Pro hoc enim ne quidem vel monumentum vel auctorem ullum allegat; cùm autem ſic habeat ac Sancti obitum cum illo Chriſti anno pro mero ſuo arbitrio conjunxiſſe videatur, hinc ego, Venantium, Pipino regnante, ſeu inter annum 752 & annum 768 obiiſſe, in animum ob jam dicta inducens, ſimul autem, anne id aliquantò vel ante vel poſt annum 766 haud evenerit, haud parùm dubitans, ſuprà in margine, eum non hoc determinato anno, ſed ſeculo VIII provecto, ut ita errandi periculo certiùs abeſſem, ad Superos migrâſſe, indicavi.

hincque ſec. VIII provecto obiiſſe ſtatuitur,

corpori ſuo, non Venantiopoli, ùt æſtimâſſe videtur Molanus,

20 Porrò, ut rerum geſtarum ordinem ſequamur, proximum nunc eſt, ut jam de Sancti morte temporeque, quo hæc contigerit, locuti, de ſepultura ejus ſermonem modò inſtituamus. Ac Sanctum quidem, curante funus S. Itisberga, ſepultum fuiſſe, tutò, ùt jam ſuprà docui, F credi poteſt, reque etiam ipſa ab omnibus paſſim creditur; verùm de loco, quo fuerit depoſitus modóque adhuc quieſcat, aliis quidem, in oppido, quod à S. Venantio nuncupatur, aliis verò, in monte ſeu pago, qui primùm ab æde, S. Petro ibidem ſacra, Petro-Bergæ ac deinde à S. Itisberga, ibidem humata, Itisbergæ nomen accepit, ſepultum fuiſſe ac porro adhuc quieſcere Sanctum, contendentibus, diſceptatur. Corpus ſanctum, inquit hodie de S. Venantii corpore in Sanctorum Belgii Natalibus Molanus, intra oratorium in ſarcophago lapideo eſt poſitum & in hunc uſque diem honorificè quieſcit in oppidulo, quod de ejus nomine Sancti Venantii dicitur. Verùm Locrius in ſuis Belgii Annalibus ad annum 768 Molano hic adverſatur his verbis: Quod beati Venantii corpus quieſcere dicit Molanus in oppidulo cognomini, licèt hactenus piè creditum ſit, tamen eo ipſo anno, quo hæc ſcribimus, nempè MDCVIII, ejus inventio in ipſo S. Itisbergæ templo & pago, qui abs Arienſi urbe paſſibus circitèr quingentis abjunctus eſt, cum ingenti omnium ſtupore contigit, atque de illa reverendiſſimus D. Jacobus Blaſæus,

AUCTORE C. B.

A Blaſæus, Audomaropolitanus epiſcopus, diligenter, ùt par erat, inquiſivit. *Ita paucis hic ſcrip tor; verùm Malbrancus tom. 2 de Morinis, anno 1647 ac proin diu poſt annum, quo iſta Locrius ſcribebat, in lucem emiſſo, lib. 5, cap. 24 multò copioſiùs de re illa facit ſermonem.*

ſed Petro-bergæ, uti ex iis,

21 *Ac primo quidem ſarcophagum lapideum, in quo corpus, quod* S. Venantii *creditum à multis fuit, anno 1608 in S. Itisbergæ eccleſia inventum fuiſſe, pòſt narrat, ſequenti modo deſcribit:* Sarcophagus..... confectus è gemino lapide, qui potiſſimus in hiſce oris habetur, marquiſio: ſcilicet in tumuli pedetentim ſeſe imminuentis morem aptati & complanati; quò verò uterque lapis corpus caperet clauderetque, intùs juſta profunditate excavatur, non ſecùs ac proplaſticum inſtrumentum, æs aut argentum fuſile in ſtatuæ figuram effingens; in collum autem ipſa excavatio deſinebat, nilque excipiendo capiti exciſum, quod nempe ad pectus manus inter relictum eſt, prout è plagis ſuis piſcatores eduxiſſe creduntur; *ac deinde, pompa funebri, quâ Sanctus ad tumulum fuerit delatus,* **B** *non è veterum ſcriptorum teſtimonio, ſed è meris hìcque proinde non memorandis conjecturis deſcriptâ, paucisque adhuc, quibus Sanctum, non Venantiopoli, ſed Petro-Bergæ ſeu Itisbergæ ſepultum à ſeſe putari, innuit, interjectis verbis, ſarcophagi ſuprà memorati, quò ſuam hanc opinionem confirmet, inventionem, Itisbergæ factam, nonnullaque, quæ comitata ac ſecuta hanc ſunt, adjuncta ita exponit:* Anno MDCVIII, XIII Auguſti, cùm S. Ysbergæ, uti jam viſitur, mauſolæum & ara ex intercolumniis in poſterius ſacrarium Jacobi Blaſæi, tum Audomarenſis epiſcopi, interventu transferretur, effodientibus paruit ſarcophaghus lapideus eâ, quam ſuprà diximus, figurâ; apertuſque dedit totius corporis oſſa integerrima, quæ aliquot poſtmodùm annis ex epiſcopi mandato in decentiorem capſam cum domino Paulo Pruvoſt, D. Virginis Arienſi paſtore & decano, transferenda attentiùs diſcutiens ingentem Viri molem ſum demiratus: namque os tibiæ componens cum crure ejuſdem decani, qui procerum & vaſtum corpus eſt, genuflexionem excedere videbatur. **C**

quæ hic adducuntur, apparet,

22 Indigenæ, dum ea inventio contigit, ex ipſius loci & inventi corporis genio argumenta ſua promebant, traditione inſuper firmata. Siquidem pone, altare inter & columnam ſuperiùs lapidea S. Ysbergæ ſandapila ſuſtentabatur; inferius ſub pavimentó, altera S. Venantii, ùt aiebant, tegebatur: cúmque jam omni retrò memoria advenæ & peregrini ex more aram ipſam tertiò obirent, communiter aſſerebant, ſeſe inter SS. Ysbergæ & Venantii corpora pertranſiſſe: alterum quodammodò fortius ſuggerebant; quandoquidem reperta ſandapila non ultra collum ullam daret excavationem, ſatis id innuebat ejus eſſe corpus, quod liquet capite fuiſſe minutum: nihil tamen ab eo, *Blaſæo ſcilicet, Audòmarenſi epiſcopo,* neque à tribus inſecutis epiſcopis, *Paulo Boudot nimirum, Petro Paunet & Chriſtophoro Morlet,* præfinitum, eò quòd illius inventionis tempore fortiter inſurrexerint Venantiani, pro aris & focis pugnantes, jacêre Venantium in ſacrario, adſito ſui cœmeterii ſeptis, illic ab advenis apprimè olim cultum fuiſſe, quibus lipſana nonnulla exoſculanda præberentur: ſubeſſe cryptam parvulam, ubi fuerit ſepultus: quæ tamen necdum aperta aliquam fidem fecit. Interim oſſa illa apud Ysberganos ligneus loculus in hypogæo ad id, ubi priùs delituerant, ſtructo, adſervat cum lapidea, quam deſcripſi, ſandapilâ: neque ita clauſum illud, quin orificio adaptato cuncta pateant venerabundum oculum inclinantibus.

ſepulturam adeptus.

23 *Ita hactenus Malbrancus; licèt autem, cujuſnam Sancti exſtiterint oſſa, quæ ſarcophago, anno 1608 in S. Itisbergæ eccleſia, ùt verbis jam datis refert, reperto, erant incluſa,* **E** *haud apertè edicat, ea tamen* S. Venantii *à ſeſe exiſtimari, non obſcurè prodit, utpote ex repertorum, quam memorat, oſſium magnitudine,* Venantium *corpore ingentem exſtitiſſe, diſertis, quæ in margine ponit, verbis obſervans. Neque verò in eam ſententiam, quam Cointius in Eccleſiaſticis Francorum Annalibus ad annum 766, num. 24 etiam amplectitur, immeritò iviſſe eſt cenſendus, uti quiſque facilè agnoſcet, qui, quæ verbis, num. proximè prægreſſò ſub initium recitatis, aſſeruntur, attentè expenderit. Jam verò, cùm Sancti oſſa fuerint è jam dictis in S. Itisbergæ eccleſia anno 1608 ſervata, nec eo illa Venantiopoli, cùm in hoc nominis ſui oppido fuiſſet primùm* S. Venantius *ſepultus, tranſlata fuiſſe, veroſimile appareat, conſectarium ſit, ut non ibi, ſed in Itisbergana parœcia ſeu in S. Itisbergæ eccleſia ſepulturam fuerit adeptus. Et verò Sanctum fuiſſe reipſa in poſteriori hoc loco ſepultum, ex iis, quæ jam nunc ſubdo, etiam apparet. Eremiticæ* S. Venantii *caſæ S. Itisberga, ùt traditio, ab omnibus paſſim admiſſa, fert, ſacram ædiculam in ejus occiſi honorem, ſubſtituit hincque factum, ut locus in oppidum ſenſim accreverit;* **F** *cùm autem ſic habeat, nec ullus adhuc, cùm* Venantius *fuit occiſus, locus ſacer, quo hic ſepeliri potuerit, Venantiopoli exſtitiſſe videatur, ſepultum ibi eum tum fuiſſe, in animum quis facilè inducat? Molanus quidem oratorii, quod Venantiopoli jam tum, cùm Sanctus occideretur, exſtiterit, mentionem facit, ſimulque, Sanctum ibidem fuiſſe ſepultum, affirmat. Verùm oratorii vel ſacræ ædiculæ, quæ jam tum Venantiopoli exſtiterit, nuſpiam alibi vel mentionem vel veſtigium invenio.*

AUCTORE J. B. F.

DE S. PAULINO EP. CONF. CAPUÆ IN REGNO NEAPOLITANO

SYLLOGE.

Cultus, lectiones propriæ, tempus vitæ.

CIRCA MEDIUM SEC. IX. Sancti memoria in Faſtis ſacris:

CApua, *notiſſima Campaniæ Felicis in regno Neapolitano urbs ad Vulturnum fluvium, pluribus deſcribitur apud Ughellum tom.6 Italiæ Sacræ à col. 291 editionis ſecundæ, & tam de Antiqua, quàm de Nova Capua variæ ſubminiſtrantur notitiæ, ex variis ſcriptoribus collectæ, quæ ibidem à curioſo lectore inſpici poſſunt. Urbs hæc* S. Paulinum *ſuum quondam antiſtitem veneratur hodierno die, quo in diverſis eccleſiæ Capuanæ Kalendariis, ùt in Sanctuario Capuano Michaëlis monachi videri poteſt, conſtanter annuntiatur. Ipſum Romano Mrl. Cardinalis Baronius primùm inſeruit his verbis, quæ in citatis apud Michaëlem monachum Calendariis invenerat:* Capuæ S. Paulini epiſcopi. *Prolixiori elogio Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ* Paulinum *exornat; at illud, cùm nihil, præter illa, quæ in exhibendo ſtatim Sancti Officio leguntur, contineat, hùc tranſcribere neceſſum non duxi. In dicto Sanctuario pag. 75 exſtat ſequens de illo Oratio propria:* Propitiare, quæſumus, Domine, nobis famulis tuis, per hujus S. Paulini confeſſoris tui atque pontificis, qui in præſenti requieſcit eccleſia, merita glorioſa, ut ejus pia interceſſione ab omnibus ſemper protegamur adverſis. Per Dominum *&c; ibidemque pag. 90 Michaël monachus ſequentia de Sancti veneratione ſuppeditat:* Capuanis in ſumma veneratione ſanctus Paulinus ſemper fuit. Capella Theſauri, cujus ſub altari corpus ejus conditum eſt, ab ejus nomine titulum accepit: recordamur, theſaurario curante, campanas per octo dies ante feſtum veſperi conſonare & in feſti pervigilio lucernas in ſummo campanili ardentes lucere.

lectiones

2 *Adhæc ibidem idem à pag. 75 habet lectiones proprias novem de* S. Paulino: *verùm cùm eadem, quæ in hiſce, compendioſiùs in aliis tribus, recentioribus quidem, ſed à ſacra Rituum Congregatione recognitis, pro civitate Capuana approbatis & anno 1669 excuſis, memorentur, haſce ſolas hic ob oculos ponam.* Die *itaque* x Octobris *tres illæ lectiones* S. Paulini epiſcopi & confeſſoris *hæc memorant:* Lectio IV. Paulinus, Capuanæ urbis antiſtes, in Britannia inſula natus, ab ineunte ætate divino ſervitio mancipatus, poſt artium liberalium ſtudia ſacris literis operam dedit. Dei timore & amore ita alliciebatur, ut altero veluti fræno coërceretur à malo, altero quaſi ſtimulo incitaretur ad bonum. Caſtitatem illibatam uſque ad ſenectam ſervavit. Bonarum artium ſtudioſis egeſtate laborantibus eleëmoſynas erogabat, ne rerum inopia à ſtudiis retraherentur. Ipſe verò, ut expeditior Dominum ſequeretur, patrimonii ſui opes pauperibus diſtribuit: tum loca ſancta videndi deſiderio flagrans Hieroſolymitanam peregrinationem, paucis comitantibus, aggreſſus eſt; ſed cùm Capuam perveniſſet, tunc defuncto Radelberto ejus urbis epiſcopo, rogatus ſermonem habuit in eccleſia, ſicque omnes commovit, ut communi voto eum ſibi epiſcopum poſtulârint.

propriæ:

3 Lectio V. Electus itaque, & à Romano Pontifice confirmatus, tametſi invitus & reluctans paſtorale munus ſuſcepit, ne reſiſtere divinæ voluntati videretur. Sic lucerna lucens & ardens poſita Dei nutu ſuper candelabrum fulgoris ſui radios undique diffundebat coruſcans exemplis, ardens charitate, peccantes a vitiis opere & ſermone revocabat, juſtos autem ad Chriſtianæ perfectionis culmen incitabat. Sed ne deeſſet illi exercendæ patientiæ occaſio, tribus integris annis acrem à ſchiſmaticis perſecutionem paſſus eſt, quibus pro odio amorem, pro injuriis beneficia reddebat. Lectio VI. Capuam eo tempore moleſta vexabat fames, ob quam Viri ſancti charitas enituit; pauperum enim & indigentium calamitate commotus, viſcera ſuper eos miſericordiæ effundens, urbem univerſam, ac egenorum domos perluſtrabat, dividens ſingulis de facultatibus, prout cuique opus erat. Porrò inter cætera charitatis opera illud memorabile fuit, quod Matronæ cum tribus filiis ſibi occurrenti & eleëmoſynam petenti, cùm nil aliud, quod largiretur, haberet, mulam, cui inſidebat, tradidit, ut, eâ vendita, victum ſibi & filiis ejus pretio compararet. Præfuit eccleſiæ ſuæ Vir ſanctus annos octo & amplius, quibus exactis, migravit in cælum ſexto Idus Octobris, cujus corpus in ipſa eccleſia Capuana tumulatum magna ibidem veneratione honoratur.

tempus vitæ.

4 *In Catalogo Epiſcoporum Capuæ apud Michaëlem monachum, ſicut in citatis ſtatim lectionibus & in Ferdinandi Ughelli Italiæ ſacræ tom. 6 legimus,* S. Paulinum, *defuncto Radelperto, epiſcopali ſolio admotum fuiſſe, commiſſumque ſibi gregem ſumma laude octo circitèr annis rexiſſe. At, quo reparatæ Salutis anno pontificis dignitate condecoratus fuerit, accuratè definire non poſſumus, cùm annus, quo Radelpertus, Sancti noſtri deceſſor, ex hac vita migrârit, in citatis monumentis haud reperiatur. Caſtellanus quidem in Martyrologio Univerſali ſanctum Antiſtitem hac die annuntians, ipſius mortem anno 851 figit; ſed cùm nullum ſuæ aſſertionis argumentum afferat, & in hujuſmodi epochis figendis haud raró hallucinetur, ei ſine teſtibus pronuntianti fidere non auſim. Ferdinandus Ughellus citato tomo, abſoluto Sancti elogio, tempus ipſius*

in

A *in cælo natale circa Incarnati Verbi annum* 851 *ſignavit ſequenti ratiocinio :* Quo tempore Paulinus eccleſiæ Capuanæ præfuerit, ex Erchemberti Chronic. conſtat. Habet ille, Paulinum obiiſſe tempore, quo Lando, comes Capuanus, habitabat ſycopoli, id eſt, in Palumbaria apud Triſiſcum; Lando autem comitatum accepit anno 845 vel 46 : itaque ante hunc annum non obiit Paulinus. Quia verò ſedit Capuæ ann. 8, menſ. 3, oportet ipſum conſecratum fuiſſe circa annum 843 à Gregorio IV Papa, qui ſedit ab anno 828 ad annum 844. Obiiſſe verò circitèr annum 851. *At quis non videt, ex allato hic Ughelli ratiocinio nullo modo confici, Sanctum anno circitèr* 851 *mortalem vitam cum immortali commutâſſe? Cùm enim nihil omninò, ob quod Ughello* Paulinum *circa annum* 843 *à Gregorio IV Papa conſecratum fuiſſe epiſcopum, aſſerenti credamus, in dicto ratiocinio occurrat, per hoc ſanè, Sanctum noſtrum, qui Capuæ annis* 8, *menſibus* 3 *ſedit, anno circitèr* 851 *ad cælum evolâſſe, nulla omninò, ùt conſideranti pateſcet, ratione is ſcriptor probat. Verùm etſi ſic habeat,* Paulinum *tamen verè circa annum* 851 *ſeu medium ſec.* IX *obiiſſe, ex Erchemberti Chronico eruitur. Hoc enim, quod inter Rerum Italicarum ſcriptores tom.* 2 *recuſum exſtat, ibidem pag.* 243 *non obſcurè prodit,* S. Paulinum, *Landulfo comite Capuano jam mortuo, Landoneque, qui proximè huic ſucceſſit, comitatum Capuanum jam obtinente, diem extremum clauſiſſe; cùm autem Lando vel anno* 845 *aut ſeq., ùt Ughellus ait, vel, ùt alii volunt, anno* 842 *comitatum Capuanum acceperit, conſectarium fit, ùt Sanctus, qui annis dumtaxat* 8 *& menſibus* 3 *ſedit, vel aliquo è tribus iſtis annis vel altero certè, qui ab anno* 850 *haud multùm fuerit remotus, ad Superos migrârit, utque proinde ejus obitus, quem ſuprà in margine circa medium ſec.* IX *ſignavi, pro certo ad hoc tempus debeat referri.*

AUCTORE J. B. F.

B DE S. JOANNE CONFESSORE, E

ORDINIS CANONICORUM REGULARIUM,

IN DIOECESI EBORACENSI IN ANGLIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Notitia cœnobii, in quo Sanctus vixit; ejus memoria apud martyrologos: cultus: an canonizatus fuit? Vita edenda.

ANNO MCCCLXXIX. *Sanctus, qui in Brillendunenſi Angliæ monaſterio habitavit,*

C BRillendunum *vel, ùt aliis placet,* Bridlintona, *oppidulum eſt Angliæ Borealis in ducatu Eboracenſi, in ora maris Germanici,* 35 *milliaribus Anglicis in Ortum Eboraco diſtans; ubi monaſterium Canonicorum Regularium Ordinis S. Auguſtini, ex conſenſu Henrici, Angliæ regis, illuſtriſſimus D. Walterus de Gaunt (cujus genealogiam vide in Britannia Camdeni) erexit ſec.* XII *ad mediam ſui partem vergente, canonicoſque B. Mariæ Brillendunenſi eccleſiæ ſervientes annuis reditibus dotavit, ùt in Monaſtici Anglicani tom.* 2, *pag.* 161 *lector videre poterit. Hujus cœnobii canonicis* S. Joannes, *poſtquam à parentibus (quorum nomina ſilent biographi) optimè educatus, Oxonii litterariis ſtudiis biennio incubuiſſet, ſe ſocium adjunxit, annum agens vigeſimum. Non eſt animus lectoris oculis hic ſubjicere, quàm ſedulò Sanctus aſſumptam S. Auguſtini Regulam toto vitæ decurſu ſervaverit; quàm ſtudioſè omni monaſterii munere functus fuerit, qua demùm paterna bonitate, Prioris dignitate condecoratus, ſubditos in religioſæ perfectionis tramite continuerit, ipſis mirandæ præbens exempla virtutis: hæc enim omnia relata ſunt in Vita, quam hic ſum editurus, cùm nonnulla primùm de hujus ſcriptore, eccleſiaſtico Sancti cultu memoriaque in Faſtis ſacris præmiſero. Ab hac duco initium.*

Faſtiſque ſacris hic memoratis

2 S. Joannem *varii celebrant hoc die martyrologi, ac in primis Molanus in prima ſua Uſuardini Martyrologii editione ſequenti iſthac, cui deinde Galeſinius preſsè inhæſit, annuntiatione :* S. Joannis Prioris Bridlingtoniæ in Anglia, Ordinis Regularium, qui canonizatus eſt à Bonifacio Nono. *Dixi, in prima ſua Martyrologii Uſuardini editione, quia in aliis hujus per Molanum editionibus de Sancti canonizatione nulla habetur mentio, ſicut nec apud Caſtellanum, qui in Martyrologio Univerſali paucis his verbis eum memorat :* In Anglia *(ſic ſonant verba Gallica)* S. Joannis Brillendunenſis canonici Regularis. *Nec à Caſtellano ea in re diſſentiunt Wilſonius & Florarii noſtri, anno* 1486 *exarati, auctor. Prior enim in Mrl. Anglicano, anno* 1608 *edito, ſequens Sancto concinnavit elogium :* Brillenduni, in provincia Eboracenſi, depoſitio S. Joannis conf., Prioris monaſterii Canonicorum Reg., cujus vita, ſanctitate clara, luculenter manifeſtata eſt miraculis, quæ tum vivus, tum poſt obitum patravit; obiit anno Chriſti 1379 & ſepultus eſt Brillenduni; *poſterior verò ſic habet :* In Anglia natale beati Johannis, Prioris Bridlingtoniæ de Ordine Regularium, cujus vitam glorioſam geſtaque mirifica fama volatilis adeò deduxit in univerſitatis gentium publicam notitiam, quòd non ſolum

Google

AUCTORE J. B. F.

ſolùm de regno Angliæ, verùm etiam de toto orbis ambitu ideo ad ipſum confluat multitudo populorum, humiliter poſtulans meritorum ejus radiis illuſtrari. Obiit anno Salutis 1366. *Qua ratione inductus Florarii noſtri auctor Sancti tempus in cœlis natale reparatæ Salutis anno 1366 affixerit compertum non habeo; certè inter ſcriptores, qui* S. Joannis *meminère, nullum huc uſque reperi, qui, ipſum Incarnati Verbi anno 1379 ex hac vita migrâſſe, non referat.*

exſtat inſertus, cultu antiquo & legitimo,

3 *Porrò è jam recitatis Florarii noſtri verbis*, S. Joannem *jam inde à ſeculo* XV *cultu eccleſiaſtico fuiſſe gaviſum, colligendum videtur, imò verò altiùs etiam ac ab aliquot ſaltem poſt Sancti obitum annis cultûs illius primordia veroſimiliter repetenda eſſe, oſtendunt ſequentia iſthæc Walſinghammi in ſuis Scriptis Anglicis, Camdeni cura editis, verba:* Eo tempore (*nempe anno* 1389, *ſeu decimo poſt* Joannis *obitum anno*) in prioratu canonicorum de Bridlington, ad tumbam Joannis, quondam Prioris ibidem, tanta & manifeſtata fiebant miracula, ut penè totam Angliam ducerent in ſtuporem. *Nec tantùm veroſimiliter, ſed certò etiam* S. Joannes *jam inde à paucis poſt obitum ſuum annis cultu eccleſiaſtico fuerit gaviſus, ſi quæ duo ſuprà laudati martyrologi Molanus & Galeſinius memorant, veritati ſint conſona.* Joannem *enim à ſummo Pontifice Bonifacio IX, qui Romanam S. Petri Cathedram ab anno 1389 uſque ad 1404 occupavit, Sanctorum numero fuiſſe adſcriptum affirmant, idemque etiam faciunt in ſuo Canonicorum Regularium Venatorio abbas Livriacenſis Mauburnus, ſeu Joannes de Bruxellis & in Generali ſuo Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non ſunt, Catalogo Ferrarius. Verùm ſcriptores illi omnes, uti è jam dicendis intelliges, videntur hac in re hallucinati. Ac primò quidem Ferrarius, qui, ùt mox indicavi, à Bonifacio IX canonizatum fuiſſe Sanctum, refert, id certè haud abſque turpi ac manifeſto facit errore.*

B

etſi interim à Bonifacio IX

4 *Rem enim anno 1379 à Bonifacio IX ſolenni ritu factam affirmat; quis vero non judicabit, laudatum Pontificem, qui ſeculi* XIV *anno 89 Romanum Pontificatum adiit, non potuiſſe decem, priuſquam Pontifex Romanus fieret, annis cœlitùm honores Sancto decernere? Quod audem ad Molanum & Galeſinium ſpectat, hi nec annum, quo, nec urbem, in qua canonizatio illa fuerit peracta, aſſignant. Unus quidem omnes inter ſcriptores Mauburnus, libro num. præced. aſſignato, Sanctum ab eodem Pontifice anno 1395 in Sanctorum Album relatum fuiſſe, aſſerit; verùm nulla documenta, quibus aſſertionem ſtabiliat, in medium adducit, nullumve auctorem idoneum laudat, ſine quo ipſi pronuntianti fidem adhibendam eſſe, non exiſtimo, utpote toto ferè ſeculo ſummo Pontifici Bonifacio IX poſteriori. Hinc fit, ut in ipſamet aſſerenda Sancti per Bonifacium IX canonizatione, utpote quam pariter idoneo documento non firmat, majorem etiam fidem (quod & de Molano, Galeſinio & Ferrario eamdem ob cauſam hic dicendum) non mereatur.*

C

canonizatus fuiſſe

5 *Hiſce præterea nullo modo favere videtur Vitæ, huic Commentario ſubjiciendæ, auctor, qui de* S. Joannis *Sanctorum numero adſcriptione nihil refert. Altum etiam de hac canonizatione ſilent Franciſcus Pagi in Breviario Hiſtorico-chronologico-critico Pontificum Romanorum, & Codex Canonizationum, à Juſto Fontanino editus. Ex hoc ſilentio factum, opinor, ut, cùm Molani Martyrologium reparatæ Salutis anno 1573 fuit recuſum, ne vel uno verbo de Sancti in cœlitum Album relatione inſtituta fuerit mentio. Porrò nullus dubito, quin Galeſinius, ſi ſecundam Martyrologii Molani editionem præ manibus habuiſſet, Sancti noſtri canonizationem in ſua annuntiatione ſilentio fuiſſet ſuppreſſurus. De Martyrologii verò à Ferrario conditi authoritate ſic loquentem audi Fortunatum Scacchum de Notis ac Signis Sanctitatis ſect.* XI, *cap.* 4: Philippus Ferrarius, collectis nominibus quorumcúmque Dei, qui quoquo modo aliquam habent in aliqua eccleſia vel monaſterio venerationem ſive Sedis Apoſtolicæ authoritate, ſive abſque tali authoritate colantur, ſuum implevit Martyrologium. *Unde liquet, Ferrarii auctoritatem non ſufficere, ut Sanctus noſter canonizatus credatur.* D

non videtur,

6 *Et vero, ſi* S. Joannes *Sanctorum numero fuerit adſcriptus, quid fuit, quod eruditiſſimi, qui Martyrologium Romanum tempore Gregorii XIII, Sixti V & Urbani VIII reformârunt, viri in Sanctorum Catalogum relatum fuiſſe Sanctum noſtrum, non modò ſiluerint, verùm etiam ipſius memoriam ne vel uno verbo celebrârint? Cur Pontificiis Decretis, in erudito ſummi Pontificis Benedicti XIV Opere de Servorum Dei Beatificatione & Beatorum Canonizatione lib.* 4, *part.* 2, *cap.* 18 *relatis, laudati viri non obtemperârunt? Etenim ſecundùm dicta decreta in Martyrologio Romano annotanda ſunt nomina eorum, qui poſt ejus editionem à ſummis Pontificibus canonizantur & illorum, qui aliquo ex modis, juxta antiquam Eccleſiæ diſciplinam approbatis, Sanctorum Albo fuerant adſcripti, nec tamen hactenus in Mrl. Rom. erant memorati; ut cit. Opere laudatus ſummus Pontifex diſtinctis verbis ſic refert:* Ad præſcripta itaque allatorum decretorum deſcribenda ſunt in Martyrologio Romano nomina canonizatorum, idque, ſive loquamur de illis, qui poſt editionem Martyrologii à ſummo Pontifice ſubinde referuntur in Album Sanctorum, ſive loquamur de aliis, qui aliquo ex modis ab Eccleſia approbatis fuerunt canonizati, & nomina nondum fuerunt appoſita in Martyrologio Romano. E

F

apud Canonicos Regulares gaudet,

7 *Unde manifeſtum fit, eam canonizationem Sacræ Rituum Congregationi prorſus ignotam fuiſſe. Hæc omnia plurimùm me movent, ut Sanctum in Sanctorum numerum relatum non fuiſſe credam. Verùm, etſi id ita ſit, nec aliunde etiam, Sanctum jam inde à paucis dumtaxat poſt obitum annis cultu eccleſiaſtico fuiſſe gaviſum, certum efficiatur;* Joanni *tamen duobus ſeculis proximè elapſis cœlitum honores à Canonicis Regularibus fuiſſe delatos ac porrò hodieque deferri, fidem faciunt Sanctorum Officia propria, ad horum Canonicorum uſum excuſa, in quibus ad* X *Octobris diem Officium de Sancto noſtro legendum proponitur. Nec eſt, cur quis, an legitimè id fiat, revocet in dubium.* Joannes *enim inter Sanctos recenſetur, qui, licèt nec in Breviario nec in Martyrologio Romano ſint inſcripti, coli tamen è Pii V ſummi Pontificis conceſſione à Canonicis Regularibus queunt,*

ut

A de ex indùlto, quo id hic Papa anno 1570 permiſit, manifeſtum evadit.

Vitaque tres ſcriptores, quorum unum edimus, eſt auctus.

8 *Reſtat jam, ut ad Sancti Acta progrediamur. In ſupellectili noſtra litteraria aſſervantur duæ S.* Joannis *Vitæ, ex codice Rubeæ-Vallis, Canonicorum Regularium Ordinis S. Auguſtini propè Bruxellas monaſterii, fideliter deſcriptæ, quarum unam apud Joannem Capgravium, ſeculi* XV *ſcriptorem, in Catalogo SS. Angliæ pag.* 191 *editam, concinnavit anonymus Sancto noſtro ſubæqualis: altera multo contractior tota in citata anonymi lucubratione continetur. Laurentius Surius priorem Vitam, hinc inde à ſe contractam, in ſuo SS. Trimeſtri quarto pag.* 149 *publici juris ſe feciſſe his verbis tradit:* Vita Joannis, Prioris monaſterii Bridlingtoniæ Can. Reg. in Anglia, ex quodam Ms. codice per Laur. Surium mutato ſtylo preſſius & contractius deſcripta. Authoris nomen codex non habuit; ſed eſt Hiſtoria gravis & ſcripta ab ejus æquali. *Aſt laudatus Surius, hanc Vitam ab auctore* S. Joanni *æquali fuiſſe exaratam, fruſtrà ex his biographi*

B *verbis probare conatur:* Non ſolùm verò in amplexu ſcientiarum applaudens (*S. Joannes*) immò cæleſtibus intellectualiter ſuſpirans avidius dum Oxoniis perſiſteret ſtudioſus: omiſſis frequenter altercationibus ſophiſmatum inquiſitivis, templum ſui ſpiritus ſupremo principi dedicavit, ... ut quidem ex veridicorum conſtudentium relationibus audivimus. *Quis enim non videt, ex his verbis nullatenus conſectarium fieri, hunc biographum Sancto fuiſſe æqualem? Supparem verò fuiſſe, quis refragabitur? Tertia mihi etiam præ manibus eſt Sancti Vita, à domino Hugone concinnata, & per amanuenſem ex tomo* 95 *Bibliothecæ RR. PP. Oratorii Vallis-Cellæ excerpta. Huic biographo in adornandis Sancti noſtri laudibus anonymi ſtatim laudati lucubrationem præluxiſſe, ex ipſius narrationibus poteſt ſufficienter colligi; at unde hauſerit plura prodigia,* S. Joannis *tum vivi, tum defuncti meritis patrata, quæ in ſuprà citatis Sancti Actis fruſtra quæſieris, compertum non habeo; neque etiam qua ætate ſcripſerit, auctor uſpiam vel verbo*

C *prodit. Ceterùm Vitam auctore domino Hugone exaratam, quod hùc uſque editam non ſciam, collatam cum jam citatis Actis hic ſubjiciam, ita ut varias eorum, quæ alicujus momenti ſint, lectiones in Annotata relaturus ſim, ne quid lector deſideret.*

VITA

S. JOANNIS DE BRIDLINGTONA, CANONICI REGULARIS,

Auctore domino Hugone, Canonico Regulari,

Ex tomo 95 Bibliothecæ RR. PP. Oratorii Vallis-Cellæ, collata cum Vita edita apud Surium & Capgravium.

CAPUT I.

1

Sancti natales: litterarum ſtudium: vitæ inſtitutum; ſacerdotium & ad varia monaſterii munia promotio.

Sancti natales ac primi anni:

B. Joannes, quondam Prior de Bridlingtona, ex honeſtis parentibus Chriſtianis Catholicis & Deo devotis in regno Angliæ, in villa quadam, quæ Tuenge *a* vocatur, Eboracenſis diœceſis, natus generoſam traxit originem, qui ab ipſa puerili ætate ſecutus Deum, ipſo Deo, ùt creditur, ducente, viam ſanctitatis ingredi cœpit, gradumque perfectionis in ipſis innocentiæ annis arripere jam ſtuduit; quinto namque ætatis ſuæ anno à ſuis parentibus ſcholaſticis traditus diſciplinis, lectionibus & doctrinis ſui magiſtri, quantùm ſua patiebatur ætas tenella, ſedulè operam impendebat. Dum autem cum ſuis ſociis à ſchola egrederetur & ipſi puerilibus, ùt aſſolent, jocis & vanis diſcurſibus hinc inde currendo intenderent, ipſe ad ecclesiam convolabat, & ibidem ſolus orationi & devotioni mirabiliter in tenui ætate deditus, omnia lubrica & pueriles conſuetudines veluti gratiâ Spiritûs S. edoctus totaliter reſpuebat, ita quòd nuſquam aut rarò apparuit in ipſo aliquod indicium levitatis puerilis. Mira res, quis umquam credere vellet, quinquennem actus & ludos pueriles deſerere, ſanctitati & devotioni deditum eſſe, præcipuè cùm nondum talis ætas perfectam diſcretionem habeat, neque ſcientiam boni malive agnoſcat? Certè, ùt puto, nec credere fas eſſet, niſi illo ſuperno Magiſtro inſpirante, qui dixit: "Sinite parvulos venire ad „me, talium eſt enim regnum cælorum *b*." Sicut utique teneris ſub annis Joannes, gratiâ Dei repletus, cælibem vitam agere cœpit, &, ſuperno Ductore ducente, ad gradum ſanctificationis & perfectioris vitæ gratioſè poſtmodùm meruit promoveri.

emiſſo poſt hos caſtitatis voto.

2 Pluribus itaque annis ſub maternis alis innocenter tranſactis, & appropinquante tempore adoleſcentiæ, quo jam maturior ætas & hominum fragilitas inſtinctu naturalis pubertatis ad

A. D. Hugone. corruptionis & laſciviæ viam maximè declinare ſolet, ipſe, inſpiratione motus divina, toto conatu corruptibilis vitæ voluptates ſtuduit evitare, & ita, ſe totaliter ad Deum convertens, ſuam pudicitiam precibus aſſiduis Domino commendabat, & jam in duodecimo *c* ætatis ſuæ anno conſtitutus votum vovit caſtitatis, lilium virginitatis ſuæ Deo offerens, continentiam cordis & corporis uſque ad finem vitæ ſuæ, ſicut creditur, inviolabiliter obſervabat, atque ex tum quotidie ſicut ætate ita bonis actibus atque virtutibus creſcebat, ſanctæque converſationi deditus eccleſias devotè frequentabat, Officiis divinis cum honeſtis & religioſis perſonis omni tempore, quo poterat, aſſiduè vacabat; quidquid etiam de ſacræ Scripturæ ſententiis intelligere poterat, in ſui pectoris armariolo ſtudio recondebat, & licet adhuc in hujus mundi labili via cum habitu ſæculari & inter plebeios converſaretur, attamen Domino opitulante de virtute in virtutem crevit, & ad cæleſtis vitæ patriam, quantum poterat, totis viribus anhelabat; perpendens itaque ſtatum ſuum & votum caſtitatis, quod emiſerat, inter ſæculi fluctus ventis tentationum agitari, ſtatuit omninò anchoram propoſiti ſui firmiter figere in littore ſolidiori, & ut liberiorem Domino redderet famulatum ad quietum portum religionis confugere. E

religioſam vitam amplectitur, 3 Cùm ergò in annis diſcretionis jam longè proceſſiſſet & quaſi annum vigeſimum attigiſſet, relictis ſæculi gaudiis & pompis tranſitoriis, habitum S. religionis Canonicorum Regularium in venerabili & religioſo loco prioratûs S. Mariæ de Bridlingtona, Eboracenſis diœceſis, devotè ſuſcepit; qui quidem prioratus ab eadem civitate Eboracenſi per triginta milliaria aut modicum plus diſtans non longè à littore maris ſituatus, jocundum & quaſi ſolitarium viris religioſis præſtat habitaculum. Joannes itaque, religionis habitu ſuſcepto, quaſi nova plantula ſecus decurſus aquarum plantata, virtutum germina in domo Domini producere cœpit, vigilare, jejunare, orare, cupienſque à puſillo placere Deo, vitam ſuam ducebat in laboribus & abſtinentiis, ac poſtmodùm tempore congruo profeſſione regulari per eum emiſſa, juxta gratiam Dei collatam viſus eſt viam arctioris vitæ fiducialiter aggredi, crebris jejuniis, continuis vigiliis, orationibus aſſiduis, aliiſque laboribus corpus ſuum ſpiritui ſervire coëgit, ſemper inter alios & cum aliis ordinabiliter, ſociabiliter, humiliter, obedienter vivens, & in abdicatione ſuæ propriæ voluntatis, humilitatem verò & patientiam, quaſi duos lapides pretioſos, in corde ſuo pro fundamento ſtabilivit. Itaque cæteris in ipſo monaſterio etiam antiquioribus obſervantiæ regularis ſpeculum erat, & exemplar ſanctæ converſationis; unde veroſimiliter de eo poteſt dictum evangelicum proferri: "Fuit homo miſſus à Deo, cui nomen „erat Joannes *d*." Felix ergò iſte Joannes felix & gratioſum habuit principium & feliciori medio ſubſequente feliciſſimum morum exitum obtinet, veluti in ſequentibus perſpicuè apparebit. C

& ad ſacros ordines promotus. 4 Procedente quoque tempore ad ſacros ordines ſucceſſivè promotus & in ſacerdotio conſtitutus devotiùs aſſueſcebat orare, ac pſalmis, hymnis & canticis ſpiritualibus ore ſimul & corde laudes uberiores reddere Deo omnipotenti. Tempore quoque, quo ad divina celebranda myſteria, præparato ſui cordis habitaculo, cum devota confeſſione & ſpiritu contrito ad altaris officium accedebat, ſicut verus diſcipulus Jeſu Chriſti venerabile Sacramentum corporis Dominici in memoriam paſſionis ejus cum ingenti tremore conſecrabat & pertractabat; quod etiam cum maxima devotione & reverentia ſumebat, ſemetipſum judicans valde indignum ad tam ſacroſanctum myſterium peragendum, & quamquam juvenis eſſet ætate, attamen ſenem oſtendebat ſe morum & operum gravitate & ſobrietate vitæ. Scriptum eſt enim in libro Sapientiæ cap. 4: "Senectus venerabilis non diuturna nec annorum numero computata, cani enim „ſunt ſenſus hominis;" & paulò pòſt ſcilicet: "Et „ætas ſenectutis vita immaculata." Et quidem à Priore magiſter novitiorum *e* & informator juvenum effectus eſt: ejus vita ſimul cum moribus laudabilis & gratioſa multos provocabat, & ædificabat ad ſalutem, noctibus verò & diebus defectus ſuorum fratrum abſentium in choro pſallendo & legendo in refectorio ſeu alibi miniſtrando ipſe libenter & ſine murmure ſupportabat. Quidam pater monaſterii & alii canonici conſiderantes ipſius Joannis prudentiam ac diſcretionem ſucceſſivè in diverſis officiis monaſterii ipſum adminiſtratorem *f* fecerunt, ipſeque tamquam fidelis diſpenſator & prudens utiliter & fideliter, quæ ſibi commiſſa fuerant, miniſtrabat, & ita ſe ipſum regebat, quod Deo acceptabilis erat & ab hominibus nimio diligebatur affectu; nec propterea unquam ab officiis divinis, horis canonicis nocturnis vel diurnis ſe ſubſtrahebat, ſed ſemper cum aliis in choro cantando & legendo interfuit, niſi aliquod impedimentum ſibi obſtaret aut major neceſſitas ipſum abeſſe conſtringeret. D E

monaſterii bona temporalia adminiſtrat. 5 Mirandum quoddam non referre non potero, quod tamen ſcriptum non reperi, ſed à quibuſdam religioſis ex auditu percepi; quodam verò tempore ipſe beatus Vir jam in officio Cellarii *g* adminiſtrator deputatus, exteriora monaſterii negotia regebat, ob quam cauſam frequenter oportebat eum de monaſterio egredi, poſſeſſiones & Grangias *h* ſupervidère, reparationibus domorum intendere, cultoribus agrorum & aliis laborantibus operas ſuas aſſignare, panem, potum & alia pro expenſis omnium interiùs & exteriùs ordinare & providere, quæ omnia ſecundùm ſcientiam ſibi à Deo inſpiratam diligenter, fideliter & diſcretè exequebatur. Erat itaque tunc inter fratres ſuos canonicos de ejus vita & virtutibus non modica admiratio, atque de ejus ſanctitate ſecreta & frequens confabulatio, verùm quia ſcriptum eſt, quot capita tot ſententiæ; & ſicut Judæi de Domino Jeſu Chriſto, ita & ipſi de illo B. Joanne loquebantur; opinabantur aliqui & dicebant: quia bonus & devotus eſt; alii è contrario dicebant: non, ipſius ſanctitatem malè interpretantes ejuſque devotioni & ſimplicitati ſpiritu maligno detrahentes. F

Panes interceſſione S. Joannis lapides, ut fertur, apparent; 6 Erant autem eo tempore pauperes quidam, qui extra monaſterium in vicina domo morabantur, penuriam patientes alimentorum, de quorum neceſſitate B. Joannes miſericordiæ viſceribus condolens cogitabat omninò de rebus abundantibus in monaſterio eorum inopiæ aliquid impertiri, propter quam cauſam, quando exire debebat pro factis monaſterii, aliquos panes ſecum aſſumens exportabat ſecretè & ipſos eiſdem indigentibus erogabat; quod opus miſericordiæ cùm pluribus diebus iteràſſet, quidam eorum, qui

A qui ſibi invidebant, hoc explorantes, & ipſum ſuper hac re Priori accuſabant, dicentes: Cellarium minùs providum res omnes aſportare & hinc inde diſtribuere pro ſuæ libito voluntatis. Sed Prior, ùt vir prudens & expertus, ipſum Joannem virum fidelem, devotum & diſcretum eſſe; illorumque accuſationem non ex bono zelo procedere cognoſcens, verbis benignis eorum malitiam uſque ad tempus diſſimulabat. Contigit altera die poſt hæc tempore, quo ipſe Joannes Cellarius volebat exire, quòd Prior cum aliquibus, qui ipſum accuſaverant, ſecùs viam, per quam ipſe erat tranſiturus, aſtabat; ipſe verò Dei ſervus Joannes ſuper egenos & pauperes diligenter intelligens, panes aliquos ſecum tulit, & clàm ſub cappa *i* ſua portans, opus miſericordiæ & pietatis, ùt anteà ſolebat, ſatagebat implêre; quem Prior egredientem conſpiciens, mox ipſum ex nomine vocabat, dicens: Joannes veni huc. At ipſe ſtatim Prioris obediens imperio venit ad præſentiam ejus, qui ipſum, quid portaret, interrogans, & ipſe cupiens ſua opera bona ſoli Deo eſſe cognita, utB pote homo ſimplex & innocens, inclinato capite, patri Priori reſpondit: Pater, inquit, lapides *k* ſunt, quos ad viam extra portam meliorandam portare volo: intendens hujuſmodi excuſatione honeſta, non propter Priorem ſuum, qui ſanctorum ſecretorum conſcius erat, ſed propter alios, qui cum Priore præſentes aſtabant, ſuæ piæ intentionis opera ſagaciter palliare. Tunc Prior ait ad eum: Oſtende, inquit, Fili, nobis, ut videamus, ſi verè lapides ſint, & ille continuo mandato præcipientis obtemperans, panes, quos portabat, coram eis oſtendit, qui in eorum aſpectu lapides eſſe videbantur. Prior utique ſuper hoc ſtupefactus, datâ ei licentiâ abeundi, his, qui aſtabant ſecum, ait: Ecce, quam injuſtam accuſationem attuliſtis mihi contra Hominem iſtum benignum, humilem & innocentem. Illi verò admirati magnoque rubore perculſi, in clauſtrum regreſſi ſunt, ſuam vecordiam ſecum portantes, qui poſteà, abjectâ ſuæ perverſitatis malitiâ, ipſum Joannem in amore & reverentia ſemper habuerunt.

quod prodigium Sancti biographus probare conatur.

7 Benè quidem potuit hoc factum credibile eſſe conſideratis ipſius beati Viri virtutibus, manſuetudine, humilitate, innocentiâ, caſtitate, pudicitiâ & caritate, de quibus infrà latiùs declarabitur. Legitur etiam & eſt in Actibus C B. Joannis Evangeliſtæ, quod virgas ſylveſtres in aurum optimum convertit, quas poſtea ad propriam naturam fecit reverti. Iſte verò panes in ſimilitudinem lapidum ſuis meritis transformavit, quos iterum ad proprium ſtatum reformavit. Ille virgo electus à Domino in ævum permanſit; ille beatus noſter Joannes, ùt ſuperiùs dixi, à pueritia ſua electus à Domino & dilectus uſque ad finem vitæ ſuæ caſtitatem corporis & cordis immaculatam ſervavit. Legitur etiam de beata virgine Brigida, quod ſolo tactu lignum aridum & per longum tempus ſiccum in priſtinam viriditatem reſtituit; plura quoque etiam alia de ſanctis Viris poſſent inferri ad argumentum hujus rei, ùt in libris Dialogorum B. Gregorii p. 3 & alibi tales procul dubio caſtè viventes, in quibus Deus habitat. Prima ad Corint. 3. Templum Dei ſcilicet eſt, quod eſtis vos. Et in eadem: Qui autem adhæret Domino, unus ſpiritus eſt cum eo. Et in lib. Sap. dicitur: Incorruptio facit eſſe proximum Deo.

A. D. Hegone.

ANNOTATA.

a *Hæc villa (ùt videre eſt in Sancti Vita apud Capgravium & Surium) in comitatûs Eboracenſis locis maritimis ſita eſt non multùm à monaſterio Brillindunenſi remotis.*

b *Marc. cap.* 10, ℣. 14.

c *In proprio* S. Joannis *Officio legitur annus decimus tertius, reliqui verò Sancti biographi de voto illo altùm ſilent.*

d *Euang. Joann. cap.* 1, ℣. 6.

e *Hanc provinciam Sancto noſtro fuiſſe demandatam, apud Capgravium aliosque ſcriptores haud reperi.*

f S. Joannes, *ùt habent alii biographi, munus Præcentoris in choro & Eleëmoſynarii exercuit.*

g Cellarii, *prout hic ſumitur, officium eſt rebus monaſterii temporalibus providere; apud Benedictinos verò illius officium eſt, infirmorum, infantium, hoſpitum pauperumque cum omni ſollicitudine curam gerere, ùt ex Regula S. Benedicti manifeſtum apparet.*

E

h Grangia *locus eſt, ubi triticum teritur.*

i Cappa, *ùt videre eſt in Gabriëlis Pennotti Hiſtoria Ord. Clericorum Canonicorum tripartitâ lib.* 1, *cap.* 22, *ſuperior veſtis eſt longa & talaris, quam epiſcopi & ſacerdotes, cùm in publicum prodibant, induebant.*

k *Hoc factum reliqui* S. Joannis *biographi ſilent.*

CAPUT II.

Sanctus in Priorem eligitur: præclaræ virtutes in ipſo enitent.

In Priorem eligitur,

Creſcentibus autem in ipſo beato Viro piæ converſationis & ſanctæ vitæ meritis, ab officio Cellarii exutus, & Supprior monaſterii effectus ſive officio Vicarii functus, omnia, quæ ad obſervantiam religionis pertinebant, ſagaciter atque diſcretè regebat, ſibimet parcus & auſterus, aliiſque quidem benignus extitit & miſericors. In correptionibus modeſtiam ſervans, F in compaſſione & pietate fraterna affluens, in admonitionibus & exhortationibus ſedulus, humilitate & caſtitate præcellens, in omni opere bono ſemetipſum exercens, exemplum gratiæ & manſuetudinis omnibus oſtendebat: & quoniam ſcriptum eſt: "Omnis, qui ſe humiliat, exalta- „bitur *a*", defuncto poſtea ejuſdem monaſterii Priore, univerſi canonici, in domo capitulari congregati, ipſum in Patrem & Priorem ſuum, prævia ſcilicet Spiritus Sancti invocatione, unanimi conſenſu & aſſenſu, nullo penitus reclamante aut contradicente, elegerunt anno ætatis ſuæ trigeſimo ſeptimo *b*. Quidam propter ſuam ſanctitatem & devotionem, quidam propter circumſpectionem in ſpiritualibus & temporalibus rebus, omnes ipſum una voce clamabant dignum & ipſis & eorum monaſterio Patrem & Gubernatorem eſſe perutilem; qui, ùt ſemper erat aſſuetus, ſpiritu benigno eos alloquens, ſe ad talem gradum taleque onus ſuſcipiendum omninò dicebat fore eſſe indignum, & aliquamdiu

A. D. Hugone.

diu reſiſtens noluit conſentire. Sed, canonicis univerſis in eadem ſententia electionis concorditer perſiſtentibus, ipſeque ſentiens in hoc voluntatem Dei circa ſe adeſſe, admonitus quorumdam prudentûm conſilio, ſimulque precibus omnibus devictus, quamvis invitus aſſenſum ſuum tandem electioni attribuere quodammodò coactus eſt, præſentatus quoque Eboracenſi archiepiſcopo, ſecundùm ritum patriæ ab eodem in Priorem perpetuum ejuſdem monaſterii legitimè confirmatus eſt.

prudentiâ,

9 Ipſe verò tunc ùt vir prudens ſecum meditans atque conſiderans onus magnum ſuper ſe poſitum, & ſecundùm ſententiam B. Gregorii: cui plus committitur, plus ab eo in reddenda ratione exigitur: de ſola Dei gratia ejuſque auxilio confidens, ſe & omnia ejuſdem monaſterii, quæ gubernanda ſuſceperat, omnium Gubernatori cæleſtium & terrenorum devotis precibus commendabat. Ejus piis meritis & orationibus res & negotia monaſterii tam in ſpiritualibus, quàm in temporalibus per tempus, quo erat Prior, in bono ſtatu perſtiterunt. At quamvis nonnulli in hujus regimine conſtituti,
B non de onere cogitantes, ſed de poteſtate & honore prælationis gaudentes, magis inde exaltantur, hic è contrario humilior atque benignior, & in operibus caritatis ad ſerviendum promptior exſtitit. Nocte & die in clauſtro, choro & alibi obſervantiam regularem, ſicut, dum junior eſſet, ſemper obſervabat, quaſi præ oculis videretur habere illud dictum Sapientiæ: Rectorem te poſuerunt, noli extolli, ſed eſto inter illos quaſi unus ex illis *c*. Et rarò quidem ab horis canonicis in choro dicendis abſens fuit, niſi causâ hoſpitum, & aliorum advenientium; aut quando gravior cauſa pro negotiis monaſterii eum urgebat; & ipſe degebat ſic inter confratres ſuos, ut unus eorum. Semper diligebat viam rectam, & mediam undique tenens, non declinans ad dextram, ſe extollendo de ſuis dignitatibus & meritis, neque ad ſiniſtram, ſuccumbendo favoribus & vitiis humanæ fragilitatis; & talem abſque ſimulatione ſe exhibebat ſecum cohabitantibus foris, qualis ipſe erat intra ſemetipſum in corde interius, & quamquam ipſe habuerat cameram largam, honeſtam, cum omni apparatu utique & ornatu officio prioratûs à tempore antiquo deputatam, in qua alii Priores, prædeceſſores ſui, reſidere & nocte requieſcere ſolebant, ipſe tamen, hoc vanitatem reputans,
C nolebat in ipſa camera dormire, ſed omni nocte in una cella cum conventu in communi dormitorio quieſcebat; lectilia ſua & veſtimenta *d* ſua erant minimè precioſa, ſed potiùs vilia & groſſa, honeſta tamen & religioni ſuæ congruentia.

ſummâ ſalutis curâ,

10 Completorio autem finito, ipſe ſolus in choro remanere ſolebat, ibidem orationi & contemplationi cum maxima devotione aliquamdiu vacans, intra ſe rememorando & conſiderando ſtatum vitæ ſuæ, curam animarum atque regiminis ſibi commiſſi monaſterii, quid etiam in ſuis diuturnis* actibus fecerat, ſi aliquâ fortè negligentiâ Deum offenderat, ſciens, ſe redditurum, ùt homo mortalis, de his omnibus rationem, & ab illa hora uſque mane ſequentis diei cum aliquo non loquebatur, niſi ex cauſa maximè neceſſitatis, vel quando alia cauſa perurgens exiſteret. In qua re notandum eſt, quod canonici Regulares, ac etiam monachi S. Benedicti in regno Angliæ, quolibet tempore anni, tam in hyeme, quàm in æſtate cœnant ante Completorium, & inter cœnam & Completorium per aliquod ſpatium fit oratio ſive contemplatio, donec ſervitores in refectorio cœnaverint, & ſimiliter diebus jejunii & aliis, quibus nonniſi ſemel comeditur, collatio fit ante Completorium, &, facta collatione, de refectorio conventus vadit proceſſionaliter in eccleſiam ad officium Completorii, quo dicto & finito, omnes proceſſionaliter vadunt cum ſilentio & pace in dormitorium, & abſque mora ſonat campana ad dormitionem, nec poſteà cuiquam licet exire, niſi cauſa neceſſitatis & ex ſpeciali licentia à Priore ſeu ejus vices gerente conceſſa. D

**l. diurnis*

in canonicis Officiis diligentiâ,

11 Ad officium etiam matutinale qualibet nocte ſurgebat cum aliis & frequenter alios præveniens, per aliquod ſpatium in choro devotis orationibus & ſanctis meditationibus inſiſtebat. Ab officio matutinali peracto ipſe aliquando cum conventu ad dormitorium revertebatur, & intrans cellam ſuam fingebat ſe, ſicut alii, ad quietem in loco ſuo redire, ſed poſtea cùm alios ſuos fratres ſentiebat dormire, ipſe latenter de dormitorio ad eccleſiam redibat, & aliquando ibidem aut in capitulo ſeu alio loco de- E
voto contemplationibus, pſalmis & aliis devotis orationibus uſque ad lucem diei reſiduum expendebat, & ita communiter totum tempus vitæ ſuæ ſanctè & religioſè Deo ſerviens continuavit. Ei etiam conſuetudo fuit nihil terrenæ occupationis divino officio anteponere, ſed, ſi aliquas ſolicitudines ſibi ſupervenire proſpiceret, propter quas in choro horis & temporibus conſtitutis nequiret intereſſe, tunc ante omnia cum uno de fratribus ſuis horas diei necnon Officium B. Virginis Mariæ, ſimiliter cum Officio Paſſionis Chriſti & aliis devotionibus ſuis conſuetis cum magna cordis devotione dicebat, ac deinde confeſſori ſuo ſua peccata corde contrito humiliter confitebatur, plus plangens & dolens levia & parva peccata, quàm aliquis fortè gravia peccata, poſteaque Miſſam audiebat, vel ad celebrationem ſemetipſum devotè præparabat cum maxima reverentia & timore ad officium altaris accedens, & plerúmque ipſo ſtante ad altare, ùt ipſi perhibebant, qui ipſum in altaris officio adjuvabant, tantus timor eum invaſit, quòd in frigidiſſimo tempore anni de ejus capite magna quantitas aquæ ſtillabat, & aliquando videbatur quaſi totus reſolutus in ſu- F
dorem: quod autem cùm videbat & quod ei acciderat, nemini voluit unquam manifeſtari.

Regulari obſervantiâ,

12 Reſiduumque cujuſlibet diei infatigabiliter expendebat circa neceſſitates monaſterii intus & extra, horis canonicis exceptis, uſque ad horam refectionis, quia communiter in refectorio communi cum aliis prandebat, niſi causâ advenientium nobilium virorum aut aliorum hoſpitum, propter quos, ut illos honeſtiùs & humaniter tractaret, oportebat eum omnino abeſſe. Cibum etenim & potum cum ſumma ſobrietate & temperantia ſumebat, jejuniis & abſtinentiâ carnem edomans, lectioni ſacræ Scripturæ ſemper intendens, cibo etiam ſpirituali magis quàm corporali paſci deſiderabat, ſciens quoniam ſcriptum eſt: "Non in ſolo „pane vivit homo, ſed in omni verbo, quod „procedit de ore Dei *e*"; etiam cum David dicit: "Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua *f*" & quotieſcùmque autem aliquid ex ſacra lectione percipiebat, quod in ſpiritualem tantùm ædificationem

A cationem ſonabat, illud ſuæ memoriæ tenaciter commendabat, elevabaturque mens ipſius ad ſuperna cæleſtiaque contemplanda; ſurgens verò poſt refectionem gratias ſolitas cum aliis referebat: ac poſtea non vaniloquiis aut humanis ſolatiis, ſed colloquiis divinis & iis, quæ ad animæ ſalutem pertinebant, potiùs intendebat, aut ad aliquas honeſtas & utiles occupationes ſe convertebat, nec aliquo tempore voluit eſſe otioſus, recolligens, quod ſcriptum eſt: Otioſitas pernicies eſt animæ.

13 Frequenter etiam, ut carnis ſubjugaret voluptates, ſolo pane & aqua corpus ſuum reſocillabat, nec aliud comedens. Attamen quando hoſpites adveniebant, quibus ſecundum eorum ſtatum de cibis lautioribus aliquid præparabat, ipſe cum eis ad menſam conſedebat, & ſimulabat ſe propter eorum ſolacia de cibis delicatis aliquando comedere, verumtamen hoc, quod ſumebat, in parva quantitate erat; miniſtrabatur ei per quemdam de ſuis ſibi fidelem & ſecretè ſervientem una parva taſſa argentea, cum aqua pauca coopertorio argenteo cooperta, de qua ipſe potabat, ſuam abſtinentiam cautè & prudenter palliando ſemper cum vultûs hilaritate, ut ſic convivarum aſpectus, ſimulata edendi & bibendi refectione, devotè falleret, ſemet exteriùs demonſtrans quaſi ſimilem aliis, ſed intùs tamen erat valdè diſſimilis, & præcipuè hoc faciebat, ut ejus meritum & intentionem vana gloria nullatenus abſorberet; dicit enim B. Gregorius, carnis abſtinentiam nonnumquam vana gloria obſidet; omnem enim vanam gloriam Vir iſte devotus quaſi quoddam virus mortiferum exhorrebat. De ejus ſalutifera communicatione in verbo, vultu & opere, nonnulli ad eum venientes delectabilius ſaturati ſunt, quàm de cibis & potibus, quos ante ſe in menſa habebant, & quamvis ipſe, ſecretum ſuum intra ſemetipſum celans, affectabat reputari ut homo communis; quantò magis ſatagebat laudes humanas & favores effugere, tanto ampliùs uſquequaque divulgabatur celebre nomen ejus. "Non poteſt civitas abſcondi ſuper montem poſita g."

inanis gloriæ contemptu, B

14 Erat quoque magnæ & admirabilis patientiæ, quietus & pacificus ac ſine querela ſuas injurias & ſuorum domeſticorum tribulationes læto ſpiritu ſufferebat, ipſos tamen, qui hujuſmodi injurias ſibi & ſuis inferebant, cum tali conſtantia, modeſtia & tranquillitate corrigebat, quòd poſtmodùm talia agere ſeu ipſum ampliùs offendere formidabant: quam etiam patientiam ita laudabilem exercuit contra perſecutores & ſui monaſterii rerum invaſores, quorum aliquot benigna affabilitate devicit; ad pacem reconciliando alios per humilitatem & tolerantiam ad tempus ſufferendo, & erga alios ut prudens & nobilis defenſor ſtans invictus propter juſtitiam ſuas inimicitias coëgit deponere & defenſores plerumque habere promeruit, quos acriores injuriantes & perſecutores perpeſſus eſt. Item in ſuis infirmitatibus & anguſtiis ita patiens erat, quòd nunquam audiebatur verbum queruloſum ex ore ejus, ſed ſemper gratias agebat Deo in omnibus, tam in adverſitatibus, quàm in proſperis.

g *invictâ patientiâ,*

15 Fuit etiam magnæ humilitatis circa omnes, abjiciens à ſe omnem arrogantiam & ſuperbiam, & ita vitam ſuam inviolabilem cuſtodiebat & famam, quòd in inceſſu, ſtatu vel habitu, ſeu in cæteris motibus nihil agebat, unde Deus & homo offenderetur, ſed quod ſuam decebat ſanctitatem. Fuit præterea ferventi caritate radicatus & fundatus, Deum ſuper omnia diligens & proximum ſicut ſe ipſum, compatiens & miſericors, & ſuper afflictos ſemper pia geſtans viſcera, in tantum quòd pleroſque ad inopiam devolutos multiſortiter * relevaret, eis dando & præſtando, quæ nunquam poſtea voluit repetere. Super tenentibus etiam poſſeſſiones monaſterii pauperibus, & de impotentia ſolvendi conquerentibus motus pietate & miſericordiâ, ſæpiùs partem, quandoque totum debitum dimittebat, & relaxabat, & omni petenti pro amore Jeſu Chriſti ſecretiori modo, quo poterat, ſe dedit. Pauperes quoque ſcolares, de rebus abundantibus in monaſterio, ſumptibus neceſſariis, prout commodè poterat, ad ſcolas nutriebat, multos etiam alios pauperes conviventes ſicut alter Tobias alebat, & alios veſtiebat. Multa quoque alia opera pietatis erga indigentes miſericordiſſimè faciebat: unde in hujuſmodi pietatis operibus rectè potuit vocari verus imitator B. Auguſtini patris ſui ac noſtri *h*, de quo legitur, quod, deficiente aliquando eccleſiæ pecunia, cùm non haberet, quid indigentibus erogaret, vaſa Dominica frangi & conflari jubebat & indigentibus diſpenſari.

profunda humilitate, A. D. Hugone. **lege multiformiter* h E

16 Erat adhuc Homo iſte timoratus, ſemper Deum timens, abſtinens ſe ab omni opere malo & permanens in innocentia ſua, caſtus corpore, pudicus in ſermone, cogitatione mundus, manſuetus, item miſericors, majoribus & ſenioribus quaſi obediens, & eorum conſiliis condeſcendens, morum fervidus zelator, vitiorum rigidus perſecutor, corpus ſuum caſtigans, & in ſervitutem redigens, cum eis, qui oderunt pacem, erat pacificus, & bene agentibus per humilitatem erat ſocius, prudentiâ præditus, conſilio providus, in omnibus actibus ſuis diſcretus, univerſo morum & virtutum redimitus, circonſpectus ad omnia, illorum quatuor animalium imitator, quæ antè, retro, & in circuitu oculos habere deſcribuntur. Erat præterea pauper ſpiritu, corde contritus, ſemetipſum deſpiciens, non divitias neque honores mundi quærens, ſed ſoli Deo toto corde & opere ſervire ſtatuens, cum maxima contritione & dolore cordis lugens peccata ſua, & ſæpiùs etiam dolens aliena, ſpem perfectam ſemper habens de miſericordia Dei omnipotentis cum perſeverantia bonorum uſque in finem vitæ ſuæ. Videbat quoque ipſe multoties in ſpiritu quoſdam exceſſus ſuorum ſubditorum & familiarium, qui aliquando faciebant ſecretè aliqua, de quibus nolebant, quod ipſe aliquid cognoſceret. Ipſe verò, qui abſens erat corpore, modo mirabili videbatur iis corporaliter aſtare & eos alloqui & corripere, ut ſe ab hujuſmodi exceſſibus abſtinerent, qui ejus timore correcti talia deinceps agere formidabant.

ac conſcientia teneritudine nitet. F

ANNOTATA.

a *Vide Euang. Luc. cap.* 14, ℣. xi.

b *Vita apud Capgravium & Surium hæc habet:* Sed cum creſceret fama virtutum ejus, accidit, ut, monaſterii præpoſito in fratrum manus ſuum munus reſignante, vota omnium, Sancto id agente Spiritu, in eum conferrentur, quod ea functione dignum cum exiſtimarent: ſed, illo ſeſe excuſante, alius electus eſt. At, illo intra annos non multos pe-

A. D. Hugone. ſte ſublato, divinæ ſapientiæ providentia volens lucernam, tanta luce conſpicuam, ſuis radiis etiam aliis prælucere, id effecit, ut denuò liberis fratrum ſuffragiis electus ſit.

c *Ecclеſ. cap.* 32, ỳ. 1.

d *Anonymus Sancti noſtri biographus apud Surium & Capgravium*, S. Joannem *veſtium pompam reſpuiſſe, probat his verbis:* Nam quidam multà inſtantià apud eum egerant, ut propter functionis ſuæ dignitatem precioſis uteretur pellibus; ſed ille modeſtiſſimè reſpondit: Agnorum pelliculæ abundè ſufficiunt arcendo à noſtris corporibus frigori.

e *Matth. cap.* 4, ỳ. 4.

f *Pſalmo* 118, ỳ. 103.

g *Matth. cap.* 5, ỳ. 14.

h *Hic inſinuat Sancti biographus, ſe S. Auguſtini Regulam ſequi, unde videtur poſſe confici, ipſum fuiſſe canonicum Regularem.*

CAPUT III.

a *Quædam Sancti miracula, morbus ac beatus obitus.*

Naufragio quinque viri eripiuntur. VErùm de quibuſdam actibus mirificis ad conſolationem fidelium pauca de multis exprimere placebit, quæ Omnipotens, ùt piè creditur, Servi ſui meritis & precibus dignatus eſt, ipſo adhuc in hac mortali peregrinatione ſuperſtite, coram populo ſuo manifeſtare. Quadam vice, ipſo B. Joanne exiſtente Priore, dum quinque viri de villa, quæ vocatur Hertylpole *a*, Dunelmenſis diœceſis in mari navigarent, quædam tempeſtas eos & eorum navigium invadebat, & eò uſque fluctibus intumeſcentibus unda maris ſuper eos infringebat, ut quaſi eos ſtatim involveret, quod ſecundùm rationem nulla eis videbatur ſpes evadendi; hi autem, quibus B. Joannes principaliter * ignotus fuerat, ſed de ejus tamen vita & ſanctitate multa audierant, ſe conſpicientes in tanto periculo conſtitutos flebilibus vocibus unanimiter cœperunt Deum vocare, ut meritis ipſius B. Prioris de Bridlintona dignaretur ipſos ab ipſis marinis fluctuationibus miſericorditer liberare. Et, dum in hac deprecatione devotè perſeverarent, ecce, apparuit eis quidam Regularis canonici habitu indutus, qui ad eos veniens & manum ſuam naviculæ ſuperponens eos ad litus ſalvos perduxit. Qui quidem viri, ſic à periculo mortis liberati, ad monaſterium quantocius properabant, & quem antea nuſquam corporaliter viderant, ſtatim ùt ad ejus præſentiam venerunt, eum agnoſcentes, ex eo quòd eis in mare apparuit, genibus flexis coram eo cœperunt per ordinem enarrare omnia, quæ eis contigerant, pro eorum liberatione gratias ſibi referentes *b*. B. verò Joannes de verbo gratificationis eos graviter increpabat, aſſerens ſe illo tempore in ſuo monaſterio fuiſſe, admonens eos, ut tacerent & eccleſiam intrarent, ibique Deo & beatæ Virgini Mariæ gratias hac de cauſa devotè redderent, & nihil ſibi, ſed Deo, qui ſolus mirabilia operatur, totum adſcriberent.

*l. perſonaliter.

Aqua vinum ſapit. 18 Vir quidam nobilis in ipſa provincia, de prædicti B. Prioris ſama frequenter audiens, diſpoſuit una dierum monaſterium adire, ut certiùs aliquà experientià cognoſceret, ſi vera eſſent, quæ ab aliis auditu perceperat, an non. Qui illuc veniens à Priore & ſuis fratribus receptus eſt, præparatiſque pro tali viro aliquibus de lautioribus cibis, ipſe Prior ſimul cum aliis causâ conſolationis & honeſtatis potiùs, quàm comeſtionis, & ut aliquod ſolatium præſentiæ ſuæ nobili viro exhiberet, cum eo ad menſam conſedit, cibiſque ac potibus hinc inde ſuper menſam poſitis ſerviens ille, de quo ſuprà mentionem feci, qui Priori in tabula miniſtrare ſolitus erat, qui etiam ſuæ abſtinentiæ conſcius fuit, in ſecreto parvam taſſam argenteam ſupradictam, cum aqua pura coopertam, juxta eum poſuit: &, epulantibus illis atque ſermocinantibus, nobilis vir prædictus cupiebat aliquo modo ſervata honeſtate ſua cognoſcere, cujuſmodi potus in illa taſſa argentea erat, de quo Prior bibebat. Conſuetudo enim illius provinciæ eſt tam religioſis quàm mundanis viris ciphis * argenteis vinum potare, & Prælati ſive alii nobiles ſemper habent ciphos ſuos juxta ſe in menſa coopertos, qui priuſquam aliquid & ſuper tabulam cyphum depoſuerint, ſtatim ſerviens, qui aſtabat, cooperculum ſuper taſſam ſive alium cyphum reponit. Servato igitur tempore congruo, quatenus Priori minimè diſpliceret, idem ipſe nobilis familiariter verbis jocoſis Priorem allocutus eſt dicens: Domine Prior, vellem modicum de veſtro poculo, ſi placeat, guſtare. Tunc ille cœpit honeſtè verbis benignis contra hoc ſibi quaſi vetare, eò quòd ipſe nobilis etiam aliam taſſam cum vino coram ſe poſitam habebat; & nobilis ſubridens manuque protenſa ciphum Prioris arripere voluit. Expavens autem Prior Joannes & dolens intra ſe, quia nolebat ſecretum ſuæ abſtinentiæ revelari, ex adverſo ciphum retinebat, ne ex eo omninò guſtaret. Cúmque nobilis inſiſteret, ut ea vice voluntatem ſuam impleret, Prior ait: Suſtinete modicum, donec benedictionem faciam, & oculis cordis elevatis, brevique oratione in ſilentio fuſa ad Deum, ut aqua vini ſaporem aſſumeret, taſſam benedixit, & generoſò licentiam dedit potandi. Et ille paululum inde guſtans aiebat, ſe longo tempore melius vinum non guſtâſſe; ſed poſtea per alios ſecreti veritas ſibi innotuit, quod veraciter aqua pura in ipſo cipho argenteo poſita fuerat *c*. De quo manifeſtè conſtat, quantam fidem ipſe devotus & Deo dilectus Vir habebat in Deum, unde in hoc poſſet de illo dici, quod pſalmiſta canit dicens ad Deum: Deſiderium cordis ejus tribuiſti ei &c. Frequenter enim Vir iſte, ùt ſuperiùs dixi, in pane ſolo & aqua jejunabat, ſed, an aqua cocta vel non, expreſſum non inveni.

*l. ſcyphis

S. Joannes à vulnere præſervatur. 19 Altera quoque die, dum ipſe Prior Joannes in eccleſia ſtaret, multis aſtantibus & videntibus, lapis non modicus cecidit ab alto ſuper caput ejus, ſed, protegente eum Altiſſimo, quaſi nihil mali illi intulit, de qua fortuna, qui ibi erant præſentes, valdè admirati ſunt, ipſe verò ùt poſteà dixit, multum dolebat, quòd in illa operatione divina alii ibi præſentes fuerant. Benè ergò dicitur per prophetam: Perfeciſti eis, qui ſperant in te, in conſpectu filiorum hominum. Et iterum: Qui habitat in adjutorio Altiſſimi &c.

Incendium extinguitur. 20 Quadam etiam nocte, dum ipſe Prior Joannes orationi devotè inſiſteret, domus quædam infra ambitum monaſterii igne ſubitaneo accenſa eſt, quod factum quaſi primus ſentiens ſtatim illuc properabat, apportans ſcapulis ſuis magnam

Digitized by Google

magnam ſcalam, quam ipſe ſolus erigens domui ardenti appoſuit, quatenus alii advenientes aſcenderent, ut domui ſubvenirent. Interim ſervientes monaſterii & alii accurrebant, &, dum illi hinc inde ſolliciti eſſent, ut ignem extinguerent, Prior ſe orationi dedit. Ipſo verò orante, ignis ſubitò extinctus eſt. Quod cernentes ipſi, qui advenerant, de tam ſubitanea extinctione ignis multum mirabantur; prædictam verò ſcalam, quam Prior illuc ſolus portaverat, tres viri ſatis laborabant ad locum, ubi priùs fuerat, reportare. Similiter etiam quàm pluribus infirmantibus orando reſtituit ſanitatem, mediante gratia Dei noſtri Jeſu Chriſti.

Frumentum Sancti interceſſione multiplicatur.

21 Etiam frumentum, quod propter ſterilitatem terræ & cariſtiam deficiebat, elevata manu dextera benedixit, dicens: Multiplicet te Deus omnipotens, quia potens eſt; cujus oratione & meritis illud frumentum in tantum eſt multiplicatum, quod pro expenſis monaſterii ſufficiebat ferè per octo menſes poſteà ſequentes, quod ſolummodò æſtimabatur pro duobus menſibus ſufficere. B Simili modo altera vice augmentavit quemdam tumulum hordei ſuis meritis & orationibus, quod multiplicatum eſt ad duplum & ultra quam fuerat priùs æſtimatum, ita quòd ſufficiebat pro cerevicia facienda pro canonicis & famulis monaſterii & etiam aliis neceſſitatibus quibuſcúmque per longum poſteà tempus. De qua re univerſi, qui ipſum hordeum antè viderant, valde admirati fuerunt. Unde certum eſſe & veriſſimè conſtare poteſt, ipſum beatum Virum magnam fidem habere in Deum & verum eſſe Dei Famulum, atque ab ipſo ſummo Deo, quem diligebat, verè dilectum & electum. De qua fide loquitur Veritas in Evangelio: "Qui credit in me, opera, quæ ego facio, „& ipſe faciet & majora horum faciet *d*;" & iterum: "Si manſeritis in me & verba mea in vo„bis manſerint, quodcumque volueritis, petetis, „& fiet vobis *e*;" "Si quis dixerit monti huic, „tollere & mittere in mare, & non hæſitaverit „in corde, fiet ei *f*." Et pſalmiſta ait: "Volunta„tem timentium ſe faciet, & deprecationem eo„rum exaudiet *g* &c."

Sanctus ægritudine corripitur, qua ingraveſcente, ſacris morientium præſidiis munitus,

C 22 Appropinquante autem poſtea tempore, quo ipſe ſummus & magnus Paterfamilias cæleſtis eumdem Famulum vocare dignatus eſt ex hoc ſeculo, & ſibi laboris ſui denarium remunerare, ipſe diem mortis ſuæ in ſpiritum prævidens & cognoſcens ſe ex mundo migraturum. Circa feſtum S. Michaëlis cœpit infirmari, indicans quibuſdam ſibi caris & familiariter dilectis diem ſuæ reſolutionis approximare; exinde poſtea ex eadem infirmitate graviter correptus anno ætatis ſuæ quinquageſimo ſexto *h*, convocatis coram ipſo cunctis fratribus, devotiſſimam confeſſionem & exhortationem fecit, veniam à ſingulis, ſi quid fortè per errorem vel negligentiam contra eos fecerit, humiliter implorando, atque verba tam pia, tam bona, tam conſolantia protulit, quod nullus erat adſtantium, qui ſe à fletu poterat continere. Quibus etiam ab ipſo coram Patre ſpirituali humiliter pro ſuis exceſſibus veniam poſtulantibus ipſe eos abſolvit, & pacis oſculum omnibus dedit, præcipiens, obſecrans & exhortans ipſos unanimiter & concorditer vivere, divino obſequio diligenter & ardenter inſiſtere, Chriſtumque bonorum omnium Largitorem ſuper omnia diligere & collaudare. Ac deinde Sacramentis Euchariſtiæ & extremæ Unctionis devotè receptis, uſque ad horam mortis ſuæ, quam præſcivit & prædixit, plenam habuit intelligentiam, fidem rectam, ſpem firmam, caritatem perfectam & integram memoriam, ſicut unquam in ſua ſanitate habebat, talique benignitate & honeſtate per ipſum tempus in omnibus & erga omnes tamquam ſpiritus Dei ſe gerebat, ac ſi nullam infirmitatem haberet. Portabatur etiam quotidie in uno lectulo de camera ſua ad quamdam capellam, ubi Miſſam audiebat, quâ devotiſſimè auditâ, antequam reportaretur ad cameram, elevans oculos ſuos ſanctam crucem & Imaginem Salvatoris Domini noſtri Crucifixi cum tam magna reverentia aſpiciebat recolendo paſſionem Jeſu Chriſti, & tam dulcia verba protulit, quod non erat aliquis aſtantium, quin ad maximam devotionem & compunctionem moveretur.

A. D. HUGONE.

pro larga annona Deo gratias agit, &

23 Contigit quoque illo tempore quaſi miraculosè, meritis ùt credebatur ipſius B. Viri, quod quædam domus magna, alta & larga, quæ vocabatur magnum horreum de Bridlyntona, de cujus magnitudine & latitudine magna fama eſt & admiratio habetur ab omnibus, qui ipſam domum viderunt & adhuc vident, in quo horreo ponuntur omni anno frumenta & alia blada *i*; in illo autem anno contigit, quòd ipſum horreum repletum erat uſque ad fores & etiam magna quantitas garbarum *k* poſita fuerunt extra horreum; quod nunquam anteà infra hominum memoriam neque poſteà uſque ad præſens tempus viſum fuit: quod cum illi beato Viro nunciatum fuit, gaudens & exultans in corde ſuo gratias egit Deo omnipotenti dicens: Benedictus Dominus in donis ſuis &c, quia jam dimittam omnia in meliori ſtatu, quàm inveni, & imò jam bona hora eſt, ut corpus terræ & ſpiritus ſuo Creatori reddatur. E

animam ſuam Creatori commendans, ſanctè moritur.

24 Denique ſciens ipſe Vir ſanctus & devotus horam ſuæ mortis appropinquare, quam anteà prædixit, congregatis univerſis canonicis fratribus ſuis, & coram eo aſtantibus, elevatis oculis ſuis verſus cælum, cum pollice dextræ manus ſibimet ſignum Crucis in fronte, ſuper os & ſuper pectus ſuum fecit, ſicque manus tenens extenſas in cælum, atque hæc ultima verba proferens: In manus tuas, Domine, commendo ſpiritum meum, quaſi dormiens & nihil mali ſentiens ſuaviſſimè ſpiritum Domino reddidit ſexto Idus Octobris anno Domini milleſimo trecenteſimo ſeptuageſimo nono. Hic verò F beatus Dei Famulus per decem & novem annos aut circa *l*, quibus monaſterio præfuit, quamquam multis occupationibus pro neceſſitatibus monaſterii valdè implicatus fuerat, tamen orationi & contemplationi, in quantum poterat, aſſiduè vacabat, & uſque ad obitum, quo beata illa anima de corporis exivit ergaſtulo cælos petens, perfectam & religioſiſſimam vitam duxit, ac tantorum meritorum magnitudine reſplenduit, quæ lingua non poteſt faciliter explicare.

ANNOTATA.

a *Aliunde mihi minimè notus hic locus eſt; neque illius cæteri biographi ullam mentionem faciunt.*

b *Iiſdem ferè verbis hoc factum enarrant Surius & Capgravius.*

c *Hoc factum alii ſcriptores, qui* S. Joannis *Vitam conninnârunt, prorsùs ſilent.*

d *Joann. cap.* 14, ỽ. 12.

e *Joann.*

A. D. Hugoni.

c *Joann. cap.* 15, ℣. 7.
f *Euang. Marc. cap.* XI, ℣. 23.
g *Pſalm.* 144, ℣. 19.
h *Anonymus* S. Joannis *biographus apud Surium habet*: Anno ætatis ſexageſimo.
i *Hac voce, ùt videre eſt in Supplemento ad Gloſſarium Cangii; olim appellabant quodvis triticum, etſi differret à frumento; eſt etiam ex vulgariori uſu vox hæc generica, ùt ibidem videre poterit lector, cujus ſpecies ex addito determinatur.*
k Garba, *ùt videre eſt apud Carpenterium in Supplemento ad Gloſſarium Cangii*, ſpicarum manipulum *ſignificat.*
l *Capgravius & Surius dicunt*, S. Joannem *decem & ſeptem annos tantùm monaſterio ſuo præfuiſſe.*

CAPUT IV.

B

Miracula poſt Sancti mortem patrata.

Energumeni duo, ſacerdos nempe & mulier

POſt mortem verò ejus Omnipotens Deus volens Servum ſuum mirificare ipſius meritis glorioſis & precibus, mortuis vitam reddidit, mutis loquelam, ſurdis auditum, cæcis viſum reſtituit, ac aliis contractis, paraliticis & infirmis quàm plurimis membra ſolida & ſanitatem priſtinam reſtauravit. Et ſubmerſi quidem per quatuor horas, quidam per totam noctem defuncti erant, quos Servi ſui meritis & interceſſionibus Chriſtus ad vitam reduxit. Sacerdos quidam, nomine Joannes, à dæmonio vexatus valdè malè torquebatur, qui ligatus ductus eſt à ſuis amicis per centum & ſexaginta milliaria ad tumulum beati viri ſupradicti Joannis pro ſanitate recuperanda, quò dum perveniſſet, non protinùs obtinuerunt, quod volebant, ſed indies expectabant Dei miſericordiam. Quadam autem die in eccleſiam adductus valdè cum ſpiritus malignus conturbabat, & juxta ſepulchrum beati Viri politus paulatim in eo furor cœpit acquieſcere, & poſtmodùm in eodem loco obdormivit; cui quidam in ſomnis C apparens, ipſum admonuit, ut ſurgeret & cantaret: TE DEUM LAUDAMUS; ſic à ſomno evigilans ſanus factus eſt in tantum, quòd nullum etiam malum ſentiret de ligaminibus ferreis, quibus fortiter ligatus extitit, & ad altare magnum, quod ibi propè erat, accedens, quod ſibi dictum fuerat, flexis genibus, devota mente adimplevit, Deum laudando & ejus glorioſo Confeſſori gratias multiplices reddendo.

liberantur. Veneno infectus & vulneratus ſanantur.

26 Similiter mulieri cuidam à dæmonio vexatæ ille apparuit & in ejus ore argenteum denarium poſuit, eique præcepit dicens: Surge & vade ad altare B. Virginis Mariæ & offer ibi argenteum. At illa ſtatim ſana ſurrexit & mandatum adimplevit. Similiter in potu cujuſdam erat magna aranea mortua & dirupta, de quo potu toxicatus eſt, qui poſtea corpore ſuo intumeſcente ſemetipſum in periculo magno ſenſit eſſe, cui Prior viſibiliter apparens ipſum manu ſua tetigit, & à mortis periculo liberavit. Vir quidam percuſſus ab alio in ſtomacho tam valdè, quod, quidquid comedebat & bibebat, per id vulnus exiret, per B. Joannem liberatus eſt. Quamplures mulieres non tantùm de ipſa provincia, ſed etiam de aliis, quarum aliquæ D per duos menſes vel plus in partu laborantes & in periculo mortis conſtitutæ, per invocationem S. Joannis ſalvatæ ſunt, & pueri baptiſmi gratiam conſecuti per dies & annos poſtmodùm vixerunt.

Defunctus loquitur.

27 Quidam carpentarius cum aliis ſociis, dum quandam domum ædificare vellet, de ſuperiori parte ædificii incautè cecidit & membris conquaſſatis ad terram expiravit *a*; quod audientes, qui ibidem morabantur, illuc concurrebant, quorum aliqui ſuſpicionem malam de ſociis carpentarii habentes, invicem confabulabantur, quòd fortè alicujus malitia id infortunium eveniſſet. Unus autem inter ipſos vir diſcretus & in B. Joannem magnam devotionem habens iis, qui circa corpus defuncti aſtabant, dixit: Rogemus Dominum & ejus Confeſſorem, ut aliquod indicium habere valeamus, ſi in hac cauſa aliquis culpabilis ſit. Dum autem illi flexis genibus hoc in communi deprecarentur, prædictus vir, qui hoc conſilium dederat, fide plenus defuncto ait: Adjuro te per Deum E omnipotentem & merita B. Joannis de Bridlyntona, ut dicas nobis & manifeſtes, ſi aliquis culpabilis eſt de morte tua. Ille, qui defunctus erat, capite elevato cunctis audientibus reſpondit: Deo teſte & B. Joanne, me ipſo excepto, omnes ſunt innocentes de morte mea, & ſuis verbis dictis iterum caput reclinavit ad terram; ſed, utrùm ille defunctus poſtea fuerit reſuſcitatus, non erat ibi ſcriptum.

Phreneticus ad mentem reducitur.

28 Unum referre adhuc me non piget brevibus verbis miraculum de quodam juvene, quem ego domnus Hugo novi, qui tempore æſtivo, neſcio, ex quo eventu, infirmatus eſt, quæ infirmitas verſa eſt in phreneſim, ita quod ille die nocteque valdè perturbatus ſe & omnes alios, qui circa ipſum erant, ſuis clamoribus & inquietudine graviter perturbabat; erat quidem in ipſo prioratu unum de biretis B. Joannis, quo ipſe utebatur vivens, quod biretum unus de canonicis B. Joanni valdè devotus ad prædictum infirmum portavit & reverenter capiti ejus impoſuit, dicens: Deus te adjuvet & B. Joannes de Brydlintona; & abſque mora dictus juvenis, qui anteà perturbatus & inquietus erat, cœpit quieſcere & melius ſe habere, deinde obdormiens ad ſemetipſum reverſus eſt cum F bona memoria, & ſequenti die quaſi ſanus effectus eſt, Deo gratias *b*. Hæc autem ſufficiunt ad præſens pro recordatione virtutum ipſius ſancti confeſſoris Joannis canonici Regularis, cujus precibus & meritis Chriſtus nobis concedat ad gaudia paradiſi feliciter pervenire amen.

Ora tu pro me de Brydlynton Prior alme,
Ut Deus æternæ mihi donet præmia palmæ.

ANNOTATA.

a *In Ms. Rubeæ-Vallis legitur*: Quidam carpentarius, dum de quadam aula per gradus aſcenderet, nec ad ipſos gradus benè adverteret, ſubitò à ſupremo gradu uſque ad terram corruit præceps & capite præcedente ac fracto collo expiravit.

b *Vita edita à Capgravio hæc addit*: Plurima verò alia, quæ Dominus in ſancto Patrono operatus eſt & inceſſanter continuat operari, qui cognoſcere affectârunt, in eodem monaſterio libros reperient, quibus innumera beneficiorum genera conſcribuntur.

AUCTORE J. B. F.

DE B. ROBERTO MALATESTA C., TERTII ORDINIS S. FRANCISCI, ARIMINI IN DITIONE PONTIFICIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Nobile Beati genus : pia pueritia & adoleſcentia : nuptiæ, & raræ beati Principis virtutes : ejus cultus qualiſcúmque probatus : Acta danda.

Anno MCCCCXXXII. Nobile B. Roberti genus :

B

Summo generis ſplendore, ſtirpis antiquitate & heroum, omnibus laudibus cumulatiſſimorum, numero, diuturnaque potentia inter Italiæ principes illuſtriſſima floruit olim Malateſtarum familia, per Adriatici littoris Meridionalis civitates dominationem ſuam extendens; potiſſimùm verò Arimini in urbe antiquiſſima (quæ epiſcopalis civitas eſt Æmiliæ in Romandiolæ provinciæ ad Oſtia fluvii Marrachiæ) ad finem fermè ſeculi à Virginis partu XV *eſt dominata. Qui plura diſtinctiùs noſſe deſiderat nobiliſſimæ hujuſce familiæ decora, conſulat Chronicum Ariminenſe, à Ludovico Muratorio editum in libro, cui titulus :* Rerum Italicarum Scriptores, *& Cæſaris Clementini Hiſtoriam Ariminenſem, qui ultimus præclara illuſtrium dominorum Malateſtarum facta poſteritati commendavit.*

pater : prima ætas :

2 *Ex præclariſſima itaque iſta familia ortum duxit* B. Robertus, *patrem nactus Pandulphum Malateſtam, Brixiæ dominum. Erat beatus Adoleſcens noſter, angelicam in mortali corpore nactus indolem, annis juvenis, animo vir; mundo præcox, at cælo maturus; eâ præditus morum ſuavitate, eâ innocentiâ vitæ, eo ſtudio caſtitatis, ſubmiſſionis, modeſtiæ,*

C

orationis, miſericordiæ erga pauperes, obedientiæ, rerum ſpiritualium æſtimatione & curâ; ut non dubia jam tum futuræ ſanctitatis ſpecimina ediderit, & conſummatus in brevi, explevisse dicendus ſit tempora multa, placitâ ejus Deo animâ ad cæleſtes epulas præmaturè evocatâ. Quàm verò laudabiliter pueritiæ, juventutis & reliquæ ætatis tempora tranſegerit, in Vita ad hujus Commentarii calcem danda lectori manifeſtum evadet.

nuptiæ, & laudabile

3 *Adoleſcentem caſtiſſimum angelicæ virginitatis florem, quam propoſuerat Deo conſecrare, in deliciis habuiſſe, totumque fuiſſe in declinandis cavendiſque omnibus pro ejuſdem virtutis tutela & conſervatione, ſatis clarè denotant hæc biographi anonymi & coætanei verba :* Octodecim factus annorum, à patruo *(Carolo Malateſta, cui beati Juvenis, defuncto patre, educatio erat demandata)* invitus deſponſatur nobiliſſimæ puellæ Margaritæ, Nicolai marchionis Eſtenſis filiæ, *(de hujus familia vide Annotata poſt Vitam edendam)* ægerrimè ferens theſaurum perdere virginitatis, quam Deo integram propoſuit conſervare. Seſquiannum poſt nuptias illibato thoro ſponſæ convixit, tandem conſtrictus confeſſarii & amicorum conſiliis, dolens & horrens ſubivit jura conjugii. Frequenter antea dicebat, ſe malle potiùs aſperè torqueri, quàm fæminæ commiſceri.

in principatu regimen.

4 *Ubi verò ad ætatis annum decimum nonum pervenerat* B. Robertus, *illuſtriſſimus Carolus Malateſta Arimini dominus, Beati patruus, ex hac vita migrans teſtamento* Robertum *heredem & Arimini principem inſtituit. Quanta æquitate, prudentiâ & ſolertiâ provinciam ſibi demandatam adminiſtraverit, quanta fuerit eo tempore, quo Ariminenſi principatui præfuit, Beati noſtri apud omnes auctoritas virtutibus parta, referunt omnes, qui ipſius meminère, biographi. Et quamvis tanta eſſet Beati, tamque perpetua in principatu rectè adminiſtrando, & hinc inde emendando diligentia, ut ea videri poſſit totum hominem occupare debuiſſe : tantam tamen huic curæ adjungebat diu noctuque precandi aſſiduitatem, acſi vitam duxiſſet anachoreticam. Ferventi orationi ſacræque lectioni intentus, omnia, quæ tertii Ordinis S. Franciſci inſtitutum, quod ſequendum amplexus fuerat, requirit, ſumma devotione peragebat. Verum hæc, uti & perpetuam pauperum atque ægrotorum*

F

curam, aliaque hujuſmodi plurima, deſcribere hoc loco non eſt animus, quia abundè in Actis ſunt relata. Jam de cultu, à mortalibus ipſi delato, agamus.

Cultus qualiſcumque ex publica ſepulcri veneratione,

5 *Quamquam non invenio* B. Robertum Malateſtam *umquam honoratum fuiſſe Officio eccleſiaſtico, paucique ipſius memoriam celebrant martyrologi, iique recentiores tantum; tamen propter ſequentes rationes ipſi locum in Opere noſtro tribuendum cenſui.* Beati *titulum eidem adſcripſit Arturus à Monaſterio in Mrl. Franciſcano ad diem* X *Octobris ita ſcribens :* Arimini, beati Roberti Malateſtæ confeſſoris, ejuſdem urbis principis : qui, ſumpto Tertiariorum Ordinis Minorum habitu, tanta humilitate & caſtitate, oratione ac paupertate, aliiſque ſummis virtutibus ſic claruit, ut vivus ac mortuus quamplurimis ſignis illuſtratus ſit admirandis. Roberto *etiam locum dedit in Menologio Franciſcano Fortunatus Hueberus. Eumdem titulum ipſi tribuit tabellio, qui miracula ad Beati tumulum patrata & poſt Vitam hic edenda ſcriptis conſignavit.*

AUCTORE J. B. F.

ſignavit. Hiſce accedunt Franciſcani ſcriptores varii, qui de Beato noſtro tractârunt. At ne tantus quidem ſcriptorum in hunc titulum conſenſus ſufficeret, niſi & certiora qualiſcumque publici cultus indicia adeſſent, & Beatus tamdiu fuiſſet defunctus, ut cultus illi facilè centum annis continuari potuerit ante decretum Urbani VIII, anno 1634 emiſſum, quo hic ad tempus centum annorum metam excedens reſtrixit immemorabilem temporis curſum, quo, qui culti fuerant, coli adhuc ùt Sanctos poſſe, in ſuo de hominibus, cum ſanctitatis fama mortuis, cælitum cultu, priuſquam à Sede Apoſtolica canonizarentur aut beati declararentur, non honorandis decreto declarârat.

quæ vetuſta eſt, aſſeritur.

6 Inter miracula ad Beati ſepulcrum, occaſione magni concurſus patrata, quæ à notario publico Actis excerpta fuêre, quæque poſt Vitam hic recudemus, legimus, plura votiva donaria Beato in gratiarum actionem de beneficiis, ipſius patrocinio obtentis, oblata fuiſſe: hanc verò tabellarum votivarum publicam ad Beati tumulum appenſionem cultum quemdam publicum redolere nullus inficias ibit. B *At hæc cultûs qualiſcùmque publici indicia, ut ipſi in Opere noſtro locum tribueremus, non ſufficerent, ſi centum annis decreto Urbani VIII, reparatæ Salutis anno 1634 edito, vetuſtiora non eſſent. Quod tempus dicto decreto requiſitum in Beati noſtri cultu reperitur, cùm illa miracula ſeculo* XV *adhuc currente fuiſſe patrata evincantur ex eo, quòd plerique homines, quibus hæc beneficia Beati interceſſione fuêre conceſſa, abſque ullo cognomine in iis citantur, quæ conſuetudo non utendi cognominibus (ùt patet ex Muratorii Antiquit. Italic. tom. 3, col. 772) ultra ſeculum* XV *extendi non poteſt. Inde jam tutò infertur, qualemcùmque hunc Beati cultum ſatis vetuſtum, ſatiſque notabilem eſſe, ad titulum* Beati *eidem attribuendum, præſertim cum illo titulo honoratus ſit pluſquam centum annis ante decretum Urbani VIII.*

Ejus Acta.

7 Acta B. Roberti *ſcripſit frater Nicolaus Ariminenſis, ſacræ Theologiæ profeſſor, &, ùt Waddingus Annal. Minorum tom. 10 & Marcus Ulyſſiponenſis referunt, Beato ſynchronus; hujus lucubrationem prelo ſubjecerunt* C *Marianus Florentinus, Marcus Ulyſſiponenſis in Chronic. Fratrum Minorum tom. 3, Chriſtophorus Veruchinus in libro, cui titulus* De Sanctis Veruchinis, *Cæſar Clementinus Hiſtoriæ Ariminenſis tom. 2, pluresque alii, quos enumerare nimis longum foret. Waddingus cit. loco alia Beati Acta publici juris fecit, quæ, ùt ipſe fatetur, excerpſit ex* Roberti *Legenda Ms. ab auctore anonymo & Beato coævo concinnata; hæc Acta cum Nicolai Ariminenſis lucubratione in omnibus ferè conveniunt & auctoris coævi operam eſſe apertè indicant hæc verba, quæ infrà num. 2 leguntur:* Veſtemque (*Ordinis S. Franciſci*) ſuſcepit B. Robertus in ſancti Franciſci natalitiis anno MCCCCXXX in mea præſentia. *Laudatam anonymi lucubrationem unà cum aliquot miraculis Beati interceſſione patratis, quæ à tabellione ſcriptis tradita Lucas Waddingus citato loco publici juris fecit, hic recudemus.*

D

ACTA,

Ex Legenda Ms. auctoris anonymi & Beato ſynchroni à Luca Waddingo excerpta.

CAPUT UNICUM.

Illuſtre Beati genus: conſanguinei: matrimonium: virtutes: liberatio energumeni: morbus & felix obitus. Miracula poſt mortem patrata. E

Beati genus & conſanguinei: pueritiæ & juventutis virtutes.

a b c d

APud Ariminenſes anno MCCCCXXXII, die X Octobris piè deceſſit Galeotus *a* Robertus de Malateſtis, anno ætatis XX, virtute & ſanctimoniâ illuſtris. Nobiliſſimo ortus genere Regulorum Ariminenſium, patrem habuit Pandulphum *b*, patruos Carolum *c* & Malateſtam ſeniorem, fratres Sigiſmundum *d* & Malateſtam Novellum, in Italia celeberrimos. Ab ipſa infantia ſpecimen exhibuit futuræ pietatis, nam vix quinquennium attigerat, cùm ſemper oraret, & noctu dormiens multoties viſus ſit precari, labia movere, orationem Dominicam, manibus ante pectus conjunctis recitare. Carolus patruus (hic eſt ille, quem Gregorius XII miſit ad concilium Conſtantienſe pro abrenunciando Pontificatu) aliquando colludentem Puerulum interrogavit, quid maximè appeteret? reſponditque, ut pauper evadam. Admiratus patruus, ſuſpicatuſque verbum hoc ex ſimplicitate aut inadvertentia infantuli prolapſum, ſecundò & tertiò ſciſcitatus, id ipſum dixiſſe tanta vocis aſſertione & vultûs ſerenitate notavit, F ut præſagium judicârit futuri contemptûs rerum humanarum. Jam decennis ſcintillas præſentiens noxiæ libidinis, corpuſculum miris modis affligebat cilicio, flagellis & frequenti inedia. Lectuli mollitiem abhorrens, à patrui dormientis latere ſurgebat, dormiebatque in nuda humo, cinctus ſuper nudam fune ſetoſo. Inter lautiſſimas epulas eſuriebat, ad opiparam menſam Caroli patrui, qui ſibi cariſſimum adoptaverat in filium, accumbens, præſertim in Quadrageſima *e*, quam appellant ſancti Martini, ita ſe fingebat manducare, ut præter panem & aquam nihil manducaret, projectis ſecretò in uſum pauperum carnibus & lautioribus obſoniis. Petulantium juvenculorum contubernium & pueriles ludos abhorrens, ſolitariis locis vitæ ſuæ Deo conſecrabat primordia.

e

Uxorem ducit invitus. Amplectitur tertium S. Franciſci inſtitutum

f

2 Octodecim factus annorum à patruo invitus deſponſatur nobiliſſimæ puellæ Margaritæ, Nicolai marchionis Eſtenſis *f* filiæ, ægerrimè ferens theſaurum perdere virginitatis, quam Deo integram propoſuit conſervare. Seſquiannum poſt nuptias illibato thoro ſponſæ convixit,

A xit, tandem conſtrictus conſeſſarii & amicorum conſiliis, dolens & horrens ſubivit jura conjugii. Frequenter anteà dicebat, ſe malle potiùs aſperè torqueri, quàm fœminæ commiſceri. Anno ætatis XIX patruum amiſit, & principatum obtinuit, collato ei per Martinum V vicariatu Ariminenſi, Cæſenate, Fanenſi, aliiſque bonis feudalibus Eccleſiæ. Sui juris effectus, liberiùs ſe divinis dicabat obſequiis, aſſumpto in patronum ſancto Franciſco, in quem ſummo ferebatur affectu, & in magiſtrum docto & pio quodam Minorita. Religioſos & graves viros frequenter interrogabat, qua ratione Deo magis placeret, ſuaſque addebat preces, ut divina Majeſtas, quid potiùs ab eo vellet, dignaretur indicare. Apparente ſancto Franciſco & læſo in ſignum corpore plagâ quinariâ, intellexit Dei voluntatem eſſe, ut in principatûs faſtigio & ſacra lege conjugii ei deſerviret ſub habitu tertii Inſtituti Pœnitentum. Abſterſis die ſequenti vulneribus ſanguine & ſanie madentibus, ampliùs haud cunctandum putavit, veſtemque ſuſcepit in ſancti Franciſci Natalitiis anno MCCCC-
B XXX in mea præſentia, inquit auctor Legendæ Ms., ex qua præcipuam hiſtoriam delibavi (Lucas Waddingus:) cum veſte humilitatem induit, exteriùs principis repræſentans majeſtatem, interiùs & in occulto pompam omnem deponens, & cujuſdam Hilarii, viri piiſſimi, per omnia ſe ſubdens imperio.

Erga leproſos, pauperes & ſubditos humanitas & miſericordia.

3 Chriſtum Dominum pro nobis deſpectum plagis adeò diſtinctum, ut leproſus putaretur, profunda mente contemplans obviam habuit miſellum quemdam ulceribus plenum, pure & ſanie defluentem. Amplexus & oſculatus horridum monſtrum, lavit hilariter & curavit blandiuſculè plagas univerſas. Feriâ quintâ majoris hebdomadæ, juxta ſacros Eccleſiæ ritus, dum Chriſti ad diſcipulos mandatum, ſolemni apparatu, in palatii ſacello caneretur, è ſolio deſcendens ſimul cum Hilario ſocio duodecim pauperum pedes humiliter lavabat & lacrymans abſtergebat, indignum ſe reputans, qui etiam vile hoc miniſterium ad Chriſti exemplum exerceret. Voluntariam paupertatem, quam ab infantia adamabat, quà potuit, arte ſectabatur, inter rerum copiam & principum affluentiam, iis dumtaxat uſus, quæ vitæ in ſumma parcimonia alendæ erant neceſſaria. Subditorum oppreſſiones
C & injuſtas miniſtrorum extorſiones pecuniarias exoſus valdè, caſtigabat ſeverè impios exactores. Rationem aliquando poſuit cum ſervis & regiminis adminiſtris, quantum ſufficeret aulæ ſumptibus, & reliquis expenſis, ut præter hæc nihil exigeret à ſubditis, ſed tributis aliiſque onerariis ſolutionibus liberaret. Erga pauperes compaſſivus & liberalis, quibus poterat, abundè ſuccurrebat, omnium miſerias vel pecunia redimens, vel lacrymis proſequutus. Quotidie in ſuo palatio pauperes aliquot cibabat, alios die Veneris addebat, quibus ipſe inſerviebat, aquam flexo poplite manibus infundebat, fercula miniſtrabat & poſt epulum oſculabatur.

Varia infirmis obſequia præſtat.

4 Xenodochia & noſocomia frequenter inviſebat, ægris lectos ſternebat, univerſa caritatis officia exhibebat, vulnera & ulcera lavabat, curabat, fovebat, aromatoria, bellaria & ſi quæ erant vel medicandis vel refocillandis opportuna, ſecretò mittebat; ad hæc pietatis officia admiſſis dumtaxat fidis quibuſdam famulis & amicis, ne vanæ gloriæ ventus meritum exſufflaret. Hiſpanum quemdam peregrinum Romam proficiſcentem moleſto morbo ſanguinei fluxus correptum, in domum ſibi vicinam curandum duxit, frequens viſitabat, & cùm ſemel curando ulceri linteola deeſſent, extractam ſecretò interulam in faſciolas diſcidit. Fœminam quamdam Margaritam Ariminenſem, miſerabili modo ulceratam, à tergo duplici hiatu, per quem cibus & potus frequenter decurrebant, & inteſtina defluebant, diris cruciatibus laborantem, ſed inſigni ſpiritu, invictâ patientiâ & mirâ divinarum rerum notitiâ illuſtrem, ſæpiſſimè adibat, & ſolamen daturus, & ſacra documenta recepturus. Cum illa diuturna protrahebat de rebus cæleſtibus colloquia, quibus accenſus nil vile putabat, quod vel in Dei, vel ſervorum ejus obſequium poſſet redundare. Hujus miſellæ curam ipſe, dum vixit, agebat, propriis manibus medicabatur, miniſtratis inſuper rebus omnibus neceſſariis. A. ANONYMO.

Rebus divinis totus intentus corpus mortificat: apparet ei Chriſtus: energumenum liberat.

5 Et ne inter aulæ delicias, inter ferculorum affluentiam & pompæ majeſtatem caro concupiſceret adversùs ſpiritum, aut majorem vim inferret, quam immaculati thori leges expoſcunt, titillantem multis modis compreſſit, abſtemia g, cilicio, flagello, brevi ſomno, & duro lecto, in nulla re indulgens vitæ molliori. Sacris viris omnem adhibebat reverentiam. In ſacello nobiliſſimo, à ſe conſtructo, ſumma pietate divinis intererat officiis, habens pro ſolatio unico ſanctos codices & libros ſpirituales. Horas canonicas attentè recitabat, ad ſacram Synaxim ſæpiſſimè accedebat, nunquam tamen abſque profluvio lacrymarum. Turbas hominum & mundi ſtrepitus fugiebat, ſecularia negotia, quantùm ſtatus ſui conditio permittebat, procul volebat, divinis rebus totus intentus. Arcanas multas habuit viſiones & ſupra ſe frequenter ferebatur divinæ contemplationis dulcedine. Apparuit in ſacello oranti Chriſtus ſub eadem ſpecie ſeraphica, quâ ſanctum Franciſcum in Alvernæ h monte quino vulnere ſauciavit, perfuditque mentem immenſa lætitia, etſi flere poſtea cœperit amarè Chriſti paſſionem, quam in Franciſci transformatione cogitavit renovatam. Dæmoniacum infeſtum & clamoroſum, arreptâ ſpinâ coronæ Chriſti, & facto per eam Crucis ſigno, è regione domûs, in qua torquebatur, repentè ſanavit. Seditioſum populum in ſe irruentem, quia reſtituerat Sedi Apoſtolicæ Burgum Sancti Sepulcri i & aliquot caſtra à patre relicta, præmiſſa priùs oratione, intrepidus excepit, & placido ſedavit eloquio. F

Gravi morbo affligitur & piè moritur.

6 Ad martyrium pro Chriſto ferendum vehementer anhelans, precibus multis petebat, ut mereretur pro vitæ Auctore mortem oppetere, vel ſaltem Dominicas paſſiones intenſo dolore compenſare. Immiſit Dominus dolores multos & gravem fiſtulam adjunxit, quibus cum ferro, igne & aſperis remediis oporteret mederi, nullum viſus eſt impatientiæ ſignum edidiſſe. Admonitus à quodam Dei ſervo de futura corporis diſſolutione poſt menſes quatuor, lætatus eſt, & magno ſtudio præparavit ſe quotidiana confeſſione & communione frequenti, repetens paſſim illud Apoſtoli: "Cupio diſſolvi & eſſe „cum Chriſto." In ultima hora ſatan oppugnare tentavit, objectis dubiis circa fidei myſteria, quibus ille oppoſuit Athanaſii ſymbolum, quod & alta voce recitari præcepit. Divino deinde adjutorio ſpeciali profligato inimico, pauliſper

A. Anonymo.

liſper requievit, mox hilari & jucundo vultu cælum aſpiciens, rerum divinarum contemplatione profunda, mente exceſſit. E raptu rediens: Video, inquit, cælos apertos, & protinus ridens & exultans, fixis in cælum oculis, ſub auroram ſanctam animam reddidit Creatori in vico ſancti Archangeli. Ariminum tranſlatus, occurrente funeri epiſcopo & clero univerſo, ſepultus eſt in veſte Franciſcana abſque ulla pompa aut apparatu in cœmeterio Minorum communi ſepultura, in terra effoſſa, ſicut ipſe ultimis tabulis conſtituit, quam poſtea conſanguinei crate ferrea contexerunt, & deinde lapide marmoreo. Multis poſt mortem coruſcavit miraculis, quæ notarii cujuſdem Ariminenſis excepta ſunt Actis & optimorum virorum fide comprobata.

Varii ejus patrocinio

7 Joannes, Petri filius, in ſummo vitæ verſabatur diſcrimine, deſperantibus medicis ejus ſalutem. Vovit pater, ſe ducturum ad beati Roberti ſepulcrum & ceream oblaturum, ſtatimque convaluit. Antonius arborem ſecuri dejecturus, irrito ictu pedem gravi vulnere deturpavit, ad tumulum delatus ſanus receſſit. Dominicus Ariminenſis ab hernia; Antonius adoleſcens à moleſta febre; Jacoba à paralyſi; Blonda ab infirmitate octo annorum, variiſque ulceribus; Lucia longo tempore; Catarina annis novem; Angelus ſexdecim à malignis ſpiritibus obſeſſi, perfectè ſunt liberati. Quidam Minorita adoleſcens Patavio *k* Ariminum proficiſcens, intenſiſſimum ſenſit ſtomachi dolorem, ſed oratione præmiſſa ad Roberti túmulum dolor omnis abſceſſit. Laurus & Nicolaus Ariminenſes dolebant genibus, Agnes pede, Anna manu, Jacoba capite annis ſex, Jacobus Parmenſis *l* miles menſibus ſeptem utroque pede immobilis, quod petebant, ſalutis impetrârunt beneficium. Martinus Bononienſis *m* oculis captus, ad ſepulcrum orans lumen recepit. Joannes piſcator è cymba deſcendens, gravi caſu coſtas rupit tres, ſed Robertum invocans meruit exaudiri.

à diverſis morbis

8 Iſolta nobilis matrona promiſit filiolum in extremis laborantem, à medicis derelictum, ſi priſtinæ reſtitueretur ſaluti, diſcalceatum, habitu tertii Ordinis ſancti Franciſci indutum ad ſepulcrum ducere & ceream offerre imaginem. Ut votum emiſit, gratiam recepit. Alia, Bella nuncupata, per triennium deſtituta utriuſque brachii viribus & miniſterio, aliena ope cibos ſumebat; auditâ famâ Roberti, auxilium imploravit & obtinuit. Cæcilia annis quatuor continua ægrotabat febre, & lateris dextri moleſto tremore, ſed invocata per hujus interceſſionem divina ope convaluit. Bartholomæus è caſtello Durantis, Minorita, totidem annis clauſo alvo, quidquid per ſeceſſum egerendum erat, craſſa ſemper purgabat urina; inde per univerſum corpus noxii ſpargebantur humores; inde membra tumentia multis ſcatebant ulceribus; inde perpetuus languor, virium defectio, cæcitas, ſtomachi & capitis dolor. Auditis Roberti miraculis, magnâ fiduciâ rogavit, ut ſui miſereatur; cœpit, quod antè non poterat, ambulare & è patria Ariminum abiit, ubi præ tumulo perfectam conſecutus eſt ſanitatem. Joannes filium juvenculum, biennio malè affectum, ad extrema reductum & biduo nihil ſumentem, dum eidem commendat, videt ſanatum.

& vulneribus ſanati.

9 Thomæ Baccari manui aper dentem infixit, quo vulnere vehementer dolebat perpetua ſanguinis emiſſione; monitus ab amico, ut ad Roberti confugeret patrocinium, fecit, oravit & convaluit; manum ferream & dentem, qui læſit, ad ſepulcrum appendit. Jacobus è monte Columbi, bajulus vinarius tempore vindemiæ elevare volens dyotam, ſive cadum, vulgò barillum muſti, inteſtina ſcroto illabuntur, Robertum invocat, cereum promittit, & herniæ medetur. Catarina brachio ſiniſtro per biennium vehementer dolens, & uſu privata; Columba Ferrarienſis *n* humeris & brachio dextro adeò affecta, ut diu noctuque clamaret, oblato brachio cereo, dolore ſunt liberatæ. Petra è Pignano annis triginta poſſeſſa & diris torta cruciatibus, ita ut aliquando à ſex hominibus detineri non poſſet, ad Robertum piè confugiens, meruit liberari. Philippa Ariminenſis biennio & puerulus duodennis genibus attracti, oblatis cereis donariis emiſſoque voto viſitandi ſepulcrum, perfectè ſunt liberati.

Carcere detentus liberatur.

10 Vincentinus presbyter Vincentinus *o*, à ſuo epiſcopo in tetrum carcerem conjectus, tribus portis munitum, vota preceſque fudit ad beatum Robertum, ut liberare vellet à vinculis & à gravi ſibi parato ſupplicio. Ingens refulſit lumen in habitaculo, quod ſpem animumque præſtitit, ut fugam intentaret, minimaque induſtria elapſus, Ariminum perrexit, ubi publicavit miraculum, & gratias ſuo reddidit Liberatori. Liberavit etiam Nicolaum Ariminenſem à dolore capitis; comitis Urbinatis *p* filium diu febricitantem, à mortis periculo; Friſam partui vicinam à moleſta febre, & fœtûs injuria; Magdalenam à quartana diuturna; Helenam leproſam, ulceribus & puſtulis deformem, ab extrema miſeria.

ANNOTATA.

a Galeoti *nomen Beato poſt mortem patris impoſitum fuiſſe, refert Clementinus in Hiſt. Arimin. part. 2, pag. 228.*

b Pandulphus, *Galeoti Malateſtæ filius, fuit Brixiæ dominus.*

c *Hic* Carolus *ab anno reparatæ Salutis 1385, defuncto patre, provinciæ Ariminenſi præfuit.*

d Sigiſmundus *Malateſta* B. Roberto Malateſtæ *in principatu Ariminenſi ſucceſſit.*

e *Hæc olim celebris erat, & poſt Octavam Sanctorum ſeu à die* XI *Novembris, quâ S. Martini obitus recolitur, uſque ad Chriſti Domini Nativitatem celebrabatur. Conſule, ſi lubet, Cangii Gloſſarium.*

f *Antiquam hujus illuſtriſſimæ familiæ originem, ex qua pullulavit regia olim Saxoniæ ac Bavariæ ducum, nunc Brunſvicenſium ducum S. R. I. Electorum, & ſereniſſimi regis Magnæ Britanniæ Georgii II progenies, curioſus lector in* Antiquitatibus Eſtenſibus *Ludovici Muratorii videre poterit.*

g *Hæc vox menſam frugalem ſignificat.*

h Alvernus, *mons Tuſciæ in Italiæ agro Florentino, ſtigmatibus S. Franciſci celeberrimus.*

i Burgum S. Sepulchri, *Italis* Borgo-Di-San-Sepolcro, *urbs Italiæ epiſcopalis, in Umbria regione propè Tiberim fluvium, in ipſo limite Tuſciæ, olim ditionis Eccleſiæ, nunc magno Hetruriæ duci paret.*

k Pata-

A k Patavium *urbs reipublicæ Venetæ epiſcopalis, agri Patavini caput, ſita in totius Italiæ campo fertiliſſimo.*

l Parma *urbs Italiæ epiſcopalis ſedet in ejuſdem nominis ducatu, cujus caput eſt, ad fluvium* Parmam *dictum.*

m *Urbs archiepiſcopalis Italiæ in ditione Pontificia ad Renum amnem ſita.*

n *Urbs archiepiſcopalis & ejuſdem nominis ducatûs primaria ſub ſummi Pontificis dominio.* A. ANONYMO.

o Vincentia, *meliùs* Vicentia, *urbs Italiæ epiſcopalis, ſedet in provincia Vicentina, cujus caput eſt, ſub reipublicæ Venetæ dominio.*

p Urbinum *Italiæ ducatus, ditionis Pontificiæ, cujus civitas primaria ejuſdem nominis diſtat 8 leucis ab urbe Ariminenſi.*

DE S. FRANCISCO BORGIA C.,

SOCIETATIS JESU TERTIO GENERALI

R O M Æ.

COMMENTARIUS PRÆVIUS. J. B.

§ I. Familiæ Borgianæ origo, & S. Franciſci proavi.

B E

ANNO MDLXXII Borgianum nomen primi adhibuiſſe creduntur

ILluſtri Borgiarum familiæ nomen dedit Hiſpaniæ Taraconenſis in Celtiberis oppidum, priùs quidem, uti nonnullis placet,* Belſinum; *poſtmodùm autem, ex quo Hiſpaniam Taraconenſem Mauri occupârunt,* Boria *ſeu* Borgia *dictum.* Borgiæ *nomen primus adhibere cœpit, ùt quidem Eſcolanus ſcribit Hiſtoriæ Valentinæ lib. 6, cap. 23, Petrus Atareſius, Ranimiri, Aragoniæ regis hujus nominis I pronepos. At Brizius Martinez, Pinnatenſis abbas, lib. 5 Hiſtoriæ cœnobii ſui cap. 30 non Petrum, ſed ejus poſteros ait, Atareſium nomen in Borgianum commutâſſe. Petrus quidem, ex quo ab Alfonſo I, Aragoniæ rege, poſt expugnatam ſub annum 1115 Cæſaraiguſtam ac vicina huic oppida Mauris erepta Borgienſi dominio auctus fuerat, relicto Atareſii nomine, Borgianum pro temporum illorum more adſciſcere potuit; id tamen illum reipſa præſtitiſſe, non autumo, ſaltem in inſtrumentis publicis: annis enim jam pluribus Borgienſi* C *dominio potitus fuerat, cùm Verolenſe in Hiſpania Taraconenſi ſecundo ab urbe Turiaſone lapide cœnobium Ciſtercienſibus condidit, nec tamen in Inſtrumento fundationis, cui ipſemet ſubſcriptus legitur apud Manrique in Annal. Ciſtercienſibus ad annum 1146, cap. 12, num. 10, Borgiani ulla ſit mentio nominis, ſed antiqui tantùm, id eſt, Atareſii. Laudat quidem loco citato Eſcolanus monumenta, neſcio quæ, apud Aragones reperta & ab ſe inſpecta; at cujus ea ſint fidei aut ætatis, non edicit.*

Atareſii

2 *Neque verò Petri Atareſii poſteri Borgiano uti nomine cœperint, ſi is abſque liberis deceſſerit, uti Surita in Rerum ab Aragoniæ regibus geſtarum Indicibus ad annum 1152, Petro emortualem, ſcripſit. Itane cenſuit, quòd nulla Petri liberorum, ſed matris tantùm in confecto abs illo de cœnobii Verolenſis fundatione Inſtrumento mentio fiat? An quòd Borgienſis dominii templarios hoſpitalariosque poſt obitum ſuum hæredes ſcripſerit, idque non ejus liberi, ſed Tereſia Caxal, ejus, ùt ſuſpicatur, mater, Raymundi Barcinonenſis comitis, Petronillæ Aragonum reginæ mariti, munere fuerit conſecuta? An denique, quòd Petrum liberis omninò orbum, in confectis ea de re litteris obiiſſe repererit? Has quidem ſibi viſas fuiſſe innuit lib. 2 Annalium cap. 13, cùm proceres, qui huic negotio teſtes fuêre, nominatim refert: verùm nihil dicit hujuſmodi, unde Petri orbitatem in illis expreſſam fuiſſe, conficias. Ceterùm quid ni potuit Verolam Ciſtercienſibus, Borgiamque templariis hoſpitalariiſque donare, etſi liberis, quibus aliunde abunde proſpexerit, non caruerit? Aut quid neceſſe fuit in harum donationum inſtrumentis liberorum ſuorum, ſi quos ſeu legitimos ſeu illegitimos habebat, mentionem facere? Neque enim id in hujuſmodi donationum tabulis requirebatur aut perpetuò fuit obſervatum. Borgienſe oppidum Petrus alieni juris fecerat: Raymundo, qui id, conceſſis ditionibus aliis, ùt in Annalibus laudatus Surita narrat, à templariis hoſpitalariiſque redemerat, fas erat, in quem vellet, ejuſdem oppidi transferre dominium. Tereſia porrò Caxal Petri mater, ùt ſuſpicatur Surita,* F *fuiſſe non videtur; ut quæ non Tereſia, ſed Margareta dicta ſit in Charta, de qua num. 4.*

è regum Aragonum ſanguine,

3 *Nihil itaque admodùm urget, ut Suritæ, Petrum Atareſium abſque liberis deceſſiſſe affirmanti, aſſentiamur. Alvarus Cienfuegos lib. 1, cap. 1, § 2 Vitæ S. Franciſci refert, tum Joſephum Pellicerium in Sciano Germanico, tum Petrum Abarcam in Annalibus rectè probatum dediſſe, Petro Atareſio poſteros non defuiſſe. Quid? Quod ipſe Surita alibi id ipſum innuat. Non primus quidem Petrus è ſua gente arci Atareſiæ dominatus fuit, ſed primus* Atareſii *cognomen obtinuit: cur ergò Surita ad annum 1118 in Indicibus, poſtquam primarias, eoque tempore maximè florentes in Aragonia familias enumeravit, mox ſubdit:* His & nobilitate & potentiâ pœnè æquales..... Atareſii ſtirpe regia orti; *ſi, ſublato è vivis Petro, ſuperfuerit ex ejus liberis nemo, qui paternum nomen aut ejus loco Borgianum gereret? Sed & Atareſiorum inſignia exhibet Hieronymus Blancas in Aragonenſium Rerum Commentariis tom. 3 Hiſpaniæ illuſtratæ pag.* 739,

AUCTORE J. B.

739, quæ cùm eadem ſint ac gentis Borgianæ inſignia, indicio id profectò eſt, Atareſiam ac Borgianam gentem unam eamdemque fuiſſè, ac Petrum vel ejus poſteros Atareſium nomen in Borgianum commutâſſe, retinuiſſèque perpetuò; ad eum ferè modum, quo Artalli, Alavonæ domini, ùt laudatus Surita ſcribit, poſteri cognomen ſibi adſciverunt Alagonum.

uti ex hac adductis

4 Porrò regium Petri Atareſii genus nonnulli magis ſuſpicionibus, ùt quidem Mariana lib. 10, cap. 15 ad annum 1134 ſcribit, quàm certo argumento ducti affirmant. Adde Geſtorum comitum Barcinonenſium ſcriptorem, qui ſeculo XIII ad finem vergente fuit, aitque apud Petrum de Marca in Marca Hiſpanica col. 549, mortuo Alfonſò, Ranimiri I nepote, ortum fuiſſè de rege eligendo diſſidium, cùm nullus alius ſupereſſet de genere (nimirum regio) niſi Ranimirus, Ranimiri I nepos, quem, licèt monachum & ſacerdotem, anno 1134 ad regium apicem Aragonenſès evexerunt: verùm cùm Aragoniæ proceribus B viſum priùs fuerit Petrum Atareſium dignitate regia, niſi morum arrogantiâ illorum ab ſe animos avertiſſèt, exornare; an non eò potiſſimùm moti fuiſſè cenſendi ſunt, quòd ille è regia, ſi non legitimâ, viâ ſaltem illegitimâ ortus crederetur? Adeò equidem apud ſcriptores Hiſpanos regium Petri Atareſii genus pervulgatum eſt, ut in id omnes conſèntire dicat Hieronymus Blancas in Rerum Aragonenſium Commentariis Hiſpaniæ Illuſtratæ tom. 3, pag. 645. Neque monumenta deſunt, quibus Petrus Ranimiri pronepos fuiſſe oſtendatur. Rem totam ob oculos ponet Petri Athareſii Charta ab Yepeſio in lucem protracta, ex qua Moretus lib. 3, cap. 5, § 3, pag. 942 Antiquitatum Navarræ recitat, quæ ſequuntur: Ego Garſias Infans, filius Sanctii Ramiri comitis & Margareta uxor mea cum filiis noſtris Lupo Sanchez (ab Sanctio ſic dicto) & Petro Athareſa facimus hanc chartam &c. Facta charta Era 1149 (anno Chriſti 1111) in menſe Junio. Regnante rege domino Ildefonſo in Caſtella & in Aragonia regina Urraca uxore ejus cum illo. Ego Garſias infans in Atheres, & in Exabietre. Petri itaque pater Garſias fuit, avus C Sanctius comes, proavus verò Ranimirus Aragoniæ rex ejus nominis I. Ranimiro præter Sanctium ſucceſſorem, alterum quoque ejuſdem nominis filium fuiſſe, liquet ex Ranimiri teſtamento apud abbatem Brizium lib. 2, cap. 38, ubi hæc eſt legere: Et dimitto Aybar & Exavierre Latri cum omnibus earum villis, quæ ad eas pertinent, ad alium filium meum Sanctium, ut poſſideat illas, & ut teneat illas ſupraſcriptàs villas per manum fratris ſui Sanctii, quaſi per me. Huic autem Sanctio filium fuiſſè nomine Garziam & Atareſii dominum iterum confici videtur ex inſtrumento anni item 1111, è quo lib. 5, cap. 29 Brizius hæc verba recitat: Tempore illo erat rebellatus Garcia Sanz (id eſt, Sanctii filius) coſino de rege (Alfonſo) in Atheres. Suſpicatur quidem Brizius Garziam hunc, Alfonſi, Aragoniæ & Navarræ regis, in regno Navarræ ſucceſſorem fuiſſe: at malè: hic enim non Garziam Sanctii, ſed Ranimiri ſe nominat in charta Ranimiri II Aragoniæ regis tom. 3 Hiſpaniæ Illuſtratæ pag. 646 & ſeq. ab Hieronymo Blanca relata, cui Garzias ille ſubſcripſit, in D quem Brizii ſuſpicio cadit.

monumentis oſtenditur, orti:

5 Nomen patronymicum Sanz, etſi non ignorem, id ab Hieronymo Blanca tom. 3 Hiſpaniæ Illuſtratæ pag. 779 poni inter anonyma, id eſt, quæ nominibus propriis, à quibus deriventur, carent, Sanctii filium, tamquam ex patronymico Sanchez, quod Sanctii filium ſignificat, interpretatus ſum, quòd tum in Charta a Pinnatenſi abbate laudata, tum in Charta ex Moreto num. ſuperiore partim tranſcripta idem annus, neme 1111, idem prænomen Garzias, idem dominium, arx nempe Atareſia, uti & regia conſanguinitas exprimantur: quæ cùm unam eamdemque perſonam indicent, & in Charta à ſe confecta Garzias ſe Sanctii filium nominârit, bina iſta vocabula Garcia Sanz, quæ in Charta à Pinnatenſi abbate laudata leguntur, eodem planè modo, nec, ùt opinor, immeritò, interpretanda cenſui. Ex eadem denique Garſiæ, Sanctii comitis filii, Charta efficitur, errare doctorem Franciſcum Borgiam, S. Franciſci pronepotem, dum in ejus Vita ſcribit, Petrum Atareſium ex Ranimiro rege per legitimum ejus filium Garſiam E genus ſuum deduxiſſe. Garſiam Ranimiri filium Aragoniæ ſeu Jaccetanum epiſcopum fuiſſe, ſcribunt Surita & Blancas, neque uſpiam, quòd ſciam, liberos genuiſſè legitur. Non placuit ipſi fortè Sanctius, quòd illegitimus fuiſſè videatur Ranimiri I filius.

etſi verò non planè conſtet, quinam hi fuerint: indubitatum tamen,

6 Ex hac vita deceſſit Petrus Atareſius, ùt in Indicibus Zurita ſcribit, anno 1152: filium habuit Ximenium Garces de Borgia, ex quo natus Fortunius Arnaldus de Borgia per Gundiſalvum Ægidium de Borgia genus ſuum propagavit: Gundiſalvo natus eſt Rodericus de Borgia; huic autem Rodericus Ægidius de Borgia. Ita hactenus doctor mox laudatus, expreſſis quoque ſingulorum uxoribus; utrùm verè & accuratè, dicendo non ſum, cùm neque quidpiam adferat, quo dictis ſuis fidem faciat, & interdum in ea, quam texit, Borgiani generis genealogica ſerie lapſus fuerit, ùt partim mox dictum eſt & partim infrà dicetur: id autem indubitatum habeo, Borgianum nomen inter Aragoniæ proceres jam inde à ſeculo XIII, regnante in Aragonia Jacobo I, ac deinceps claruiſſe. Valentinum regnum F hic rex Mauris eripuit, Setabimque, nobile firmiſſimumque in eo regno oppidum, expugnavit anno 1248. Recepti in fidem oppidi territorium ducibus militibuſque, qui aut generis claritudine aut rebus ſtrenuè geſtis ceteris præſtiterant, dividi juſſit; quos inter Petrus, Franciſcus, Bernardus, Arnaldus, Philippus, Alphonſus, Michaël, Petrus Joannes, Stephanus, omnes Borgiano nomine inſigniti numerantur, uti Eſcolanus Hiſtoriæ Valentinæ lib. 9, cap. 22 è Setabitanis tabulariis tradit. Non equidem aio omnes hìc memoratos è nobili Borgiarum familia ortos fuiſſè; cùm fieri facilè potuerit, ut ex illorum numero aliqui nacti id nominis fuerint, quòd in Borgienſi oppido nati, vel hinc oriundi eſſent: aliquos tamen in illis ex ea familia fuiſſe, ſi non certum, veroſimillimum equidem eſt. Surita in Indicibus Rerum Aragoniæ poſtrema manu à ſe locupletatis ad annum 1250 refert Aragoniæ proceres, Catalanos, civitatumque internuntios fuiſſè obteſtatos, ſe Jacobum regem (cui

(cui id temporis cum Alphonſo filio ſimultas erat) propugnaturos adverſus omnes, qui voluntati regiæ parere nollent; ac mox eorum, qui ea ſe conjuratione obſtrinxerant, catalogum texens Bernardum de Borgia, qui idem veroſimiliter fuit ac Bernardus loco tertio ab Eſcolano proximè laudato memoratus, nominatim recenſèt.

Borgianam familiam ſeculo XIII

7 F. de Borgia numeratur inter Aragoniæ proceres, qui fidem Jacobo regi ſuo ceterorumque nomine jurejurando obſtrinxerunt in comitiis, ab eodem rege anno 1265 Exeæ in Aragonia celebratis. Vide codicem Aragoniæ legum, Trophæa regni Aragoniæ inſcriptum, annoque 1576 Cæſaraugustæ editum, pag. 1 verſâ poſt Præfationem ac Dedicationem. Floruiſſe eodem ſeculo virum nobilem Rodericum Borgiam, qui Jacobo I in expugnatione Oriolenſi egregiam quoque præſtiterit operam, rursùm Eſcolanus tradit lib. 6 Hiſtoriæ Valentinæ cap. 23 ex ejus oppidi monumentis. Gonzalvo Bertrando Borgia Alphonſus III, Aragoniæ rex, Caroli principis Salernitani, B prælio navali biennio antè capti à Rogerio de Lauria, unà cum aliis XI, partim Aragoniis, partim Catalanis, nobilibus viris cuſtodiam commiſit, uti apud Suritam in Indicibus ad annum 1286 videre eſt.

& deinceps claruiſſe;

8 Subſequenti proximè ſeculo floruit quidam Fortunius de Borgia, cujus ex litteris publicis Alfonſi IV, Aragoniæ regis, meminit Hieronymus Blancas tom. 3 Hiſp. Illuſtratæ pag. 807. Verùm id diſplicet, quòd Alfonſi litteræ datæ dicantur VIII Idus Aprilis anni 1325, cùm non ante annum 1327 Alfonſus patri ſuo Jacobo II ſucceſſerit. At qualiſcùmque iis in litteris error lateat, id mihi ſufficit, vixiſſe ea tempeſtate virum nobilem è gente Borgia, quippe qui in dictis litteris miles appelletur, ac Peregrini Oblitæ (ſupremi dein, ùt opinatur Blancas, in Aragonia juſtitiæ adminiſtri) nobilitati teſtimonium dixiſſe memoretur. Anno 1338 vivebat Rodericus Borgia, cui adſcriptus eſt Generoſi titulus in Codicibus decretorum plebis tribunorum civitatis Valentinæ, teſte Eſcolano lib. 6, cap. 23, qui & alios ex Borgiana familia nobiles ejuſdem ſeculi viros ibi- C dem memorat, ùt Jofredum, militem & virgatum regiæ juſtitiæ miniſtrum, quem Alguazil Real Hiſpani vocant; ùt Gunſalvum Ægidium anno 1340, Ægidium Bertrandum anno 1345, Rodericum anno 1368 pro ſtatu militari juratos apud Setabitanos; quibus lib. 8, cap. 28, num. 2 addit Raymundum Borgiam equitem S. Jacobi & magnum Montis Albani, uti vocant, commendatorem. Denique, ùt Eſcolanus lib. 6, cap. 23 refert, Petri IV, & Martini, qui ab anno 1495 uſque ad annum 1510 regnavit, Aragoniæ regum tempore magno apud omnes in pretio, & apud prædictos reges in honore fuit Rodericus Ægidius Borgia, è cujus poſteris Eſcolanus quidem cenſet fuiſſe Alexandrum VI Pontificem maximum, S. Franciſci proavum, qui Borgianam gentem ad priſtinum ſplendorem revocàrit.

ex qua porrò nati videntur cum Dominicus Borgia,

9 Verùm Surita lib. 16 Annalium cap. 32 ait, eodem tempore, quo Setabi florebat Rodericus Ægidius ex nobili Borgiarum familia oriundus, exſtitiſſe ibidem & alteram cognominem familiam, at tanto priori conditione inferiorem, ut Borgianum nomen ſeu jure clientelæ, ſeu quod nobilium Borgiarum obſequio addicta fuiſſèt, uſurpare potuerit: ex hac porro inferioris conditionis familia fuiſſe Dominicum quemdam, Calixti III ſummi Pontificis patrem, tenuis admodùm in villa quadam agri Setabitani Canales dicta prædii dominum. Quod dubitanter Surita aſſeruit, affirmatè Echardus tom. 2 Bibliothecæ Dominicanæ pag. 834 poſt Suritam pronunciat, quamvis præter Suritæ auctoritatem hanc in rem nihil afferat. Miror ſanè hic Echardi confidentiam; quippe qui non ignoràrit Dominici paupertatem parùm obſtare admodùm, quo minùs ex eadem familia fuerit, ex qua Rodericus Ægidius, licèt hic illum nominis celebritate opibuſque longè ſuperaret: cùm & noſtro hoc (ipſiuſmet Echardi eadem pag. verba ſunt, eaque veriſſima) & anterioribus retrò ſeculis innumeris facilè comprobetur exemplis, ex una eademque ſtirpe & progenie alios auro fulgere & titulis cum potentatibus ambulantes in magnis, alios egeſtate ſordere cum plebeis & ignorari: adde & contingere longè E frequentiùs, ut generis claritudinem paupertas obnubilet, quàm ùt priſcæ nobilitatis ſplendidioriſque fortunæ viri, cum pauperibus vilibuſque hominibus communicent familiæ ſuæ nomen gentiſque inſignia.

Calixti III Papa pater,

10 Dominicus iſte, fatente Surita, Alfonſi Borgiæ, Valentini primùm præſulis ac dein ſummi Pontificis, Calixti III pater fuit; quamquam hunc Platina Joannem dictum fuiſſe tradiderit: atqui ſcriptorum, qui eadem ferè, quà Calixtus, ætate vixerit, nullus, ùt opinor, adducetur in medium, qui Calixtum III homine vili, quo nomine ejus patrem Echardus appellat, natum fuiſſe aut apertè edixerit, aut tacitè indicàrit: contrà verò Platina tom. 3, part. 2 Scriptorum Rerum Italicarum col. 961 in Vita Calixti III, hujus parentes Generoſos vocat. Auctor coævus, qui Calixti III electionem in ſummum Pontificem deſcripſit apud Papebrochium in Propylæo Maii, eum nobiliter natum dicit. Æneæ Sylvio (Pio II, Calixti ſucceſſòri proximo) lib. Commentariorum rerum, quæ ſuis temporibus contigerunt nobili loco natus eſt, uti & Gobelino F lib. 1 Commentariorum Pii II pag. 25: Philippo Bergomenſi ad annum 1455 nobiliſſimo viro natus, Alfonſus Boria anteà vocatus: Roderico Santio, Palentino in Hiſpania Tarraconenſi epiſcopo, qui Calixti III, Pii II, & Pauli II tempore floruit, part. 4 Hiſtoriæ Hiſpanicæ cap. 40 genere nobilis de domo dicta de Boria. S. Antoninus, Florentinorum ad Calixtum orator, part. 3, tit. 22, cap. 15, § 1 Calixtum laudat, quòd nobilitati generis majorem morum nobilitatem adjecerit. Quis verò in animum facilè inducat, hæc ab auctoribus coævis dicta fuiſſe de Calixto, ſi vili homine natus fuiſſèt, aut ementita tantùm nobilitate claruiſſèt? Neque refert Calixti III patrem à Surita Dominicum, à Platina autem Joannem appellari: utrique enim de eodem viro ſermonem eſſe, ex eo colligi poteſt, quòd uterque Calixti matrem Franciſcam appellet. Miſſâ itaque hâc Suritæ conjecturâ, nec ſatis firmâ per ſe, nec ſeculi XV ſcriptoribus conſonâ, Borgiani ſtemmatis ſeriem proſequamur.

11 Calixti III ex ſorore Iſabella nepos fuit

AUCTORE J. B.

cum materno quidem genere Alexander VI,

fuit Rodericus Borgia dictus, qui anno 1492 in ſummum Pontificem electus Alexandri VI nomen aſſumpſit: patrem illi fuiſſe Joſredum Borgiam, Roderici Ægidii, de quo ſuprà, filium, Surita & Eſcolanus ſtatuunt: Panvinius autem in Vitis Pontificum, Garibai in Compendio Hiſtoriæ regnorum Hiſpaniæ lib. 19 cap. 1, Mariana de Rebus Hiſpanicis lib. 26 cap. 2 Joſredum ſeu Gotifredum Lenzolium. Alexander Papa VI, *inquit Panvinius,* Rodericus antea vocatus, ex nobili familia Lenzolia Valentiæ in Hiſpania originem duxit. Patrem habuit Joſredum equitem prædivitem, matrem verò Calixti Papæ III ſororem. Qui quamquam gente Lenzolia ortus eſſet, Boriæ tamen vel Borgiæ nomen, quo cum gentilitiis inſignibus ab avunculo donatus fuerat, avito relicto, uſque ad obitum retinuit. *Quibus ex monumentis hauſerint ſcriptores hi, Alexandrum VI Lenzolio patre ortum fuiſſe, non edicunt: eorum tamen ſententiâ ſtandum, opinor: exhibet enim Philippus Bonanni tom. 1 Numiſm. Pontif. Alexandri VI numiſma anno 1492, quo is Pon-*

B

tificatum adiit, excuſum, in cujus averſa facie leguntur hæc verba Italica: Roderico. Lenzuola. D. Borgia. S. P. M. CD. XCII.; *id eſt,* Rodericus Lenzolius, dictus Borgia, ſummus Pontifex; *ita ut inde abundè liqueat, Rodericum paternum nomen in maternum commutâſſe; materno autem nomine uti cœpiſſe videtur, ex quo Romam ad avunculum Pontificem venit, ſeu ab anno 1455: ſic enim ad illum annum ſcribit Hieronymus de Burſellis tom.* XXIII *Scriptor. Rer. Ital. in Annal. ab anno 1418 ad 1497 excurrentibus:* Cum iſto (*Ludovico, epiſcopo Segorbienſi, Calixti ex ſorore Catharina nepote*) venit Bononiam causâ ſtudendi juvenis quidam & nepos Papæ, dictus Rodericus Borgia. Hic poſtea (*anno proximè ſequenti*) Cardinalis factus & vicecancellarius, ultimò in Papam creatus eſt & dictus Alexander VI. *Neque audiendi ſunt, qui Roderico Ægidio binos fuiſſe cenſent filios Joſredum & Alfonſum, poſteà Calixtum III, quorum prior Iſabellam, Dominici Borgiæ filiam, in matrimonium duxerit: has enim nuptias minùs credibiles faciunt Joſredi opulentia & Iſabellæ patriſque*

C

ejus Dominici paupertas.

natus patre Lenzolio, nobilitatis ſat notæ viro,

12 *Quod autem ad Lenzolios ſpectat, erant & ipſi apud Aragones Valentinoſque clari & illuſtres, teſte Surita loco ab Echardo laudato: ſcribit tamen Echardus Lenzoliorum nomen eſſe* vix medioeris leviorifque apud Aragones nobilitatis & familiæ; *& hoc quidem certum eſſe pronuntiat; ſed immerito: floruiſſe enim Lenzolios jam inde à Jacobi I Aragoniæ regis tempore liquet ex ipſiuſmet Commentariis, in quibus catalogum texens eorum, quorum præclara in bellis opera uſus fuerat, Lenzoliorum apud poſteros gloriæ conſultum voluit; cùm inter illos quemdam dominum* Lanſol, *teſte Eſcolano lib. 1, cap. 20, num. 7 recenſuit: liquet item ex Surita variis locis: is in Indiculo rerum ab Aragoniæ regibus geſtarum ad annum 1286 Berengarium Lanciolium inter eos proceres memorat, qui Alfonſo III Aragoniæ regi ex Balearica expeditione Valentiam adventanti & demortui patris ſolium occupaturo occurrerunt: ad annum item 1309 Berengarium Lanciolium inter regni Valentini duces recenſet; qui ſub Jacobo II in Almerienſi bello rem bellicam adminiſtrârunt: ad annum 1339 ait Arnaldum & Matthæum Lanzolios Villæ-longæ à Petro IV,*

D

Aragoniæ rege, præfectos, imminente bello Maurico. Lib. item 6 Annalium cap. 43 Joannem Lanzolium nominat inter equites Valentinos, ad bellum Sardoum evocatos. Plures alios ex eadem familia viros muneribus publicis, rebuſque geſtis inſignes enumerat Eſcolanus lib. 9, cap. 48, & in his Arnaldum Lenzolium, qui à Jacobo I ob præſtitam ſibi in bello, quo Valentiæ regnum Mauris eripuit, Villæ-longæ dominio (in quam rem regias litteras anno 1259 die VI *Octobris datas laudat) donatus, ac dein judex Valentiæ generalis, Setabi verò particularis anno 1268 conſtitutus fuerit: quæ ſi legiſſet Echardus, non adeo Lenzoliorum nomen opinor depreſſurum fuiſſe, ac verbis mox tranſcriptis fecit. Joſredum autem Lenzolium ad ambiendas Iſabellæ nuptias allexiſſe videtur Alfonſi, fratris ejus, ingens apud omnes æſtimatio ac proſperitas; qui & doctrinâ clarus & Alfonſo V regi, cui à conſiliis ac ſecretis fuit, gratiſſimus ac ob præclara merita Valentinis inſulis jam*

E

tum fortè, cùm ejus ſororem Joſredus duxit, à Martino V decoratus fuerat.

aliique

13 *Rodericus porrò materno, ùt dixi, genere veri nominis Borgia, in Cardinalium ab avunculo numerum relatus dignitati ſuæ fœdiſſimam attulit labem: præpoſtera enim abreptus libidine plures ſuſcepit liberos Petrum Ludovicum, primum è Borgiana familia Gandiæ ducem, dein Joannem Gandiæ item poſt fratris obitum ducem, tertiò Cæſarem Borgiam, S. R. E. primùm Cardinalem, ſed dein, abjectâ purpurâ, Valentinum in Delphinatu ducem; quartò Joſredum Squillacenſem in regno Neapolitano principem; quibus accedit & filia, nomine Lucretia.*

S. Franciſci majores

14 *Ex his Joannes fratri in ducatu Gandienſi ſucceſſit, ſponſamque, quam ille intactam reliquerat, ſibi matrimonio junxit Mariam Henriqueſiam, ùt Eſcolanus lib. 6, cap. 23, & Franciſcus Borgia proavi ſui biographus tradunt, Joannæ Henriquez, Ferdinandi II Aragoniæ regis Catholici matris, conſanguineam. Eam Schottus lib. 1, cap. 6 Ferdi-*

F

nandi patruëlem vocat: at Surita lib. 3 Hiſt. ejuſdem regis cap. 6 Mariæ patrem Henricum Henriquezium Ferdinandi avunculum nominat: erant igitur Ferdinandus rex & Maria Henriquezia amitini ſeu fratris & ſororis filii. Cæſar verò Borgia Carlotam duxit, Albreti è regum Galliæ ſtirpe & Navarræ regis ſororem; Joſredus Sanctiam, Alphonſi II regis Neapolitani filiam notham. Lucretia plures habuit maritos, & in his Alfonſum Aragonium, Alfonſi II regis Neapolitani filium nothum, alterumque item Alfonſum I ducem Ferrarienſem, Herculis I filium. Porrò Joanni Gandiæ duci ex Borgiana familia ſecundo (cui mater Vannoſia, Dominici de Arignano uxor, fuit, teſte Burchardo tom. 2 Corporis hiſtorici à Jo. Georgio Eccardo editi col. 2081, non Julia Farneſia, uti S. Franciſci *Pronepos ſcribit) natus eſt Joannes Gandiæ dux tertius, ſed hujus nominis II, qui, ductâ Alfonſi, Cæſarauguſtani archiëpiſcopi, filiâ Joannâ* S. Franciſcum *genuit: erat autem Alfonſus filius illegitimus Ferdinandi II Aragoniæ regis, è cujus filia, item Joanna nomine, & Philippo Auſtriaco Maximiliani imperatoris filii*

A filio procreatus eſt Carolus V imperator, cujus ſoror Joanna Joanni II, Luſitaniæ regi, nupſit ac Sebaſtiani regis avia fuit.

hic memorati.

15 Præter S. Franciſcum filium natu majorem ex Joanna Aragonia, Ferdinandi regis Catholici nepte, ſuſtulit Alfonſum, Henricum & Aloyſiam: hæc duci Villæ-Hermoſæ nupſit, Alphonſus Vallis-Dignæ, Ciſtercienſis Ordinis in regno Valentino juxta Gandiam cœnobii abbas; Henricus vero epiſcopus Squillacenſis & S. R. E. Cardinalis fuit, Viterbii mortuus anno 1540; qui perperam in Additionibus ad Ciaconium tom. 3 de Vitis & Rebus geſtis Pontificum, ubi de Paulo III, natus fuiſſe dicitur matre Franciſca de Caſtro & Pinos, ſecunda Joannis tertii Gandiæ ducis uxore, & Alexandri VI nepos, S. Franciſci vero patruus appellatur; non enim Alexandri VI nepos, ſed pronepos fuit, ut vel ipſum, quod ibidem legitur, Henrici epitaphium diſertè teſtatur. Idem illic error committitur in Roderico Borgia, S. R. E. pariter Cardinali, & Joannis III Gandiæ ducis ex Franciſca de Caſtro filio. B Viros hujus familiæ ſingulos, qui dignitatibus ſive eccleſiaſticis ſive ſecularibus fuêre inſignes, longum eſſet recenſere: è ſexu autem femineo vitæ ſanctimoniâ potiſſimùm enituêre S. Franciſci avia Maria Henriquezia, ejuſque filia Iſabella, quæ Clariſſârum Diſcalceatarum in Gandienſi monaſterio inſtitutum amplexæ ſunt ambæ, ſanctiſſiméque coluerunt, altera aſſumpto Mariæ Gabriëlæ nomine, altera Franciſcæ de Jeſu: verùm de his infrà ſermo recurret, & plura apud Joannem Carrillo de Fundatione Diſcalceatarum Matritenſium lib. 1, part. 2, cap. 1 videre eſt.

§ II. S. Franciſci natales, educatio: è patrio ſolo egreditur ac philoſophiæ præceptis imbuitur.

Natus eſt anno 1510 C

FElicem illum auſpicatumque Borgianæ familiæ annum, diem & locum, quibus ſingulari divinæ Providentiæ beneficio editus in hanc lucem S. Franciſcus fuit, Schottus, Ribadineiræ interpres, ad hunc modum accuratè deſcribit: Natus, *inquit*, matre Joanna Aragonia, Alphonſi filia, ejus qui Ferdinandi regis Catholici filius fuit: idque Gandiæ, quod in Conſentanis tertio lapide, LEUCAS Hiſpani vulgò appellant, à Sucronis fluminis oſtio, nono verò Valentiâ ſitum eſt oppidum, ante diem v Kal. Novembris, qui dies Simoni & Judæ Apoſtolis anniverſario ritu ſacer eſt, anno reparatæ Salutis decimo ſupra milleſimum & quingenteſimum. *Cùm* Franciſcum *natum* ante diem v Kal. Novembris *Schottus dicit, ne id ita accipiendum putes, quaſi pridie feſti Apoſtolorum Simonis & Judæ, ſeu die* XXVII *Octobris natus ille fuerit; ſed ita, ut ipſo Apoſtolorum Simonis & Judæ feſto die, ſeu* XXVIII *Octobris hanc lucem aſpicere cœperit: qua in re Schottus Latini Sermonis principes, quibus* ante diem v Kal. Novembris *idem valet ac die* v ante Kal. Novembris, *imitatus eſt, eaque de cauſa addidit:* Qui dies Simoni & Judæ Apoſtolis anniverſario ritu ſacer eſt, *quem etiam diem* S. Franciſci *nativitati Ribadineira aſſignat in Vita ejus Hiſpanica. Natus porrò fuit, ut pergit Schottus,* Julio II Pontifice maximo Eccleſiæ Romanæ clavum tenente, imperii verò Maximiliano I cæſare: cùm apud Aragoniam regnum obtineret Ferdinandus rex, cui Catholici cognomentum meritò tributum, Franciſci noſtri proavus: quique Caſtellæ tum regna adminiſtrabat Joannæ filiæ nomine & Caroli nepotis, qui poſt & Hiſpaniarum rex & imperator ejus nominis quintus fuit.

S. Franciſcus,

17 *Poſt Pium III Julius II Eccleſiæ clavum ſuſcepit anno 1503 die 31 Octobris vel Kal. Novembris; imperii vero Maximilianus 1493: natus itaque ad finem vergente Julii II Pontificis anno ſeptimo, Maximiliani imperatoris* XVIII *ab obitu patris ſui Frederici, anno 1493 die* XIX *Auguſti ex hac vita ſublati. Joanni II Aragoniæ regi, Barcinone anno 1479 die* XIV *Februarii defuncto, ſucceſſit Ferdinandus filius, vixitque uſque ad annum 1516,* Catholici *cognomen adeptus ob pulſos anno 1492 è Granatenſi totiuſque Hiſpaniæ* E *regno Mauros, aliaque in Chriſtianam rempublicam merita. Duxerat is uxorem Iſabellam, Henrici IV Caſtellæ regis ſororem & heredem; quâ anno 1504 defunctâ, filia ejus Joanna, Philippo Auſtriæ archiduci, & Maximiliani I imperatoris filio nupta, Caſtellæ regina ſalutata eſt; regni tamen Caſtellæ adminiſtratio, quòd Joanna parùm apta regendo eſſet, Carolus verò, Ferdinandi ex Joanna nepos, poſt imperator hujus nominis V, nondum ea eſſet ætate, quæ ſecundùm regni leges regendo par haberetur, Ferdinando ceſſit, prout teſtamento ſuo, ut lib. 5, cap. 84 Surita refert, caverat Iſabella, donec Carolus per ſe regere Caſtellæ regnum poſſet, ac vigeſimum ætatis annum implevíſſet, qui tum annum tantummodò quartum agebat. Patet igitur ratio, ob quam Schottus* S. Franciſcum *natum dixerit, Caſtellæ regnum Joannæ filiæ & Caroli nepotis nomine adminiſtrante Ferdinando: cur verò eumdem Ferdinandum* Franciſci *proavum (puta maternum) vocet, paulò antè Schottus prodidit, cùm* Franciſco *Joannam, filiam Alfonſi, patre Ferdinando geniti, matrem fuiſſe aſſeruit.*

F *ſic dictus ob cauſam hic expreſſam, cujus nativitatem amita,*

18 *Edito in lucem Puero* Franciſci *nomen inditum fuit: facti cauſam ita Schottus exponit:* Mater gravida, cùm uteri doloribus angeretur, & religioſorum hominum preces ſacrificiaque adhibuit & pauperibus multa eleëmoſynis elargita eſt, ut felicem partum ederet: tum beatum Franciſcum (*Aſſiſiatem*) cui addicta maximè, dum viveret, appellavit. Partui vicina (*& de vita unà cum Prole, ut addit Ribadineira in Vita Hiſpanica, periclitans*) ejus cingulo ex divæ Claræ cœnobio oblato, feliciter enixa, & ex voto parens, FRANCISCI nomine partum honeſtavit. *Hæc de ejus nativitate Ribadineira & Schottus; nec plura Ceparius ab eodem Schotto ex ſermone Italico Latinè redditus: verùm Nierembergius lib. 1 Vitæ* S. Franciſci *cap. 2, cui* S. Franciſci *pronepos cap. 2, itemque Alvarus Cienfuegos conſonant, aliud præterea nativitatis ejus adjunctum memorat, quod nefas eſt præterire. Obſervat nimirum Nierembergius, quod pluribus exemplis firmari facilè poſſet, haud raro accidiſſe, ut Deus, cùm illuſtre quoddam mortalibus benefi-*

AUCTORE J. B.

cium conferre, aut orbi virum inſignem ſuſcitare viſum illi fuit, prædictum id eſſe voluerit, ut in mortalium animis majus muneris ſui deſiderium excitaret; idque etiam priùs accidiſſe, quàm S. Franciſcus *naſceretur, affirmat: ait enim, Iſabellam ſeu Elizabetham Borgiam, cùm Gandienſium Clariſſarum cœnobium, invitâ Mariâ Henriqueſiâ, eſſet ingreſſa, matri, Borgianam familiam, cùm fratri ejus unico Joanni nondum ulli eſſent liberi, ejus in religionem ſeceſſu interitûs periculo expoſitam, querenti reſpondiſſe, divino ſuggerente Numine, naſciturum fratri ſuo Gandiæ duci filium, nomine* Franciſcum, *qui Borgiani generis propagator, decuſque in terra & in cælo futurus eſſet; quod quidem Elizabetæ vaticinium mox S. Claræ cœnobii monumentis illatum fuiſſe, teſtis eſt Alvarus paulo antè laudatus.*

sanctitatem verò prædixit avia,

19 *Eodem ſpiritu, quo filia Elizabetha, illuſtrata mater Maria Henriquezia (neque enim è ſenſu merè humano aut temerè id eas feciſſe, ſpectata utriuſque virtus, morum ſanctitas, collatique eis divinitus favores credere ſinunt)* Franciſci *nepotis ſui, vix dum biennio nati, quod Ribadineira lib. 1, cap. 6 ſcribit, ſanctitatem & inſignem apud Deum gratiam Joanni, duci Gandienſi III, prædixit. Haud minùs ille matris ſuæ Henriqueziæ, quàm illa filiæ Elizabethæ in monaſterium Clariſſarum Gandienſium ægrè tulit ingreſſum: multis itaque matrem à propoſito conatus abducere, id etiam addidit, in metu ſe eſſe, ne* Franciſcum *filium ſibi, familiæ, ditionique ſuæ mors immatura ſurriperet: at illa non eſſe reſpondit, cur id timeret; non defuturam prolem, quæ illi ſuccederet: fore porrò, ut, quanti* Franciſcus *apud Deum meriti futurus eſſet, & quantopere ejus nomine divino Numini eſſent obſtricti, ipſe aliquando perſpiceret: contigiſſe id vaticinium videtur anno 1511 aut ſequenti. Cùm enim Mariam Henriquezium annos 18 aut paulò plus eo nata fuiſſe tradatur à Ribadineira & Joanne Carrillo, quando Joannem maritum, Romæ anno Pontificatûs Alexandri VI quinto, Chriſti 1497, teſte Burchardo, occiſum amiſit, nata videtur ſub annum 1479; hinc vero ſi numeres annos 33, quot habuiſſe, cùm Clariſſarum Gandienſium cœtui ſeſe adjunxit, dicitur, partim ad annum 1511, partim ad ſequentem uſque pervenies.*

Joannis III Gandiæ ducis liberorum natu maximus.

20 *Poſt* Franciſcum *natu maximum ceteroſque ejus fratres germanos, num. 15 recenſitos, Joannes Gandiæ dux III ex Franciſca de Caſtro & Pinos, uxore ſecunda, vicecomitis de Evol filia, plures liberos ſuſtulit; Petrum Ludovicum, equitum Monteſæ in regno Valentiæ magiſtrum, marchionem de Novarres & Catalauniæ proregem; Didacum, Philippum, Monteſæ equitem, Iſabellam Clariſſarum Gandienſium abbatiſſam, Thomam archiepiſcopum Cæſarauguſtanum, Joannam à Cruce Clariſſarum Matritenſium abbatiſſam, cujus Vitam inſigneſque virtutes Joannes Carrillo deſcripſit, Margaretam Frederici de Portugal & Cerda uxorem, Eleonoram Michaëli de Gurrea, & Magdalenam Ferdinando de Proxita, comiti de Almenara, matrimonio junctas, Rodericum denique in S.R.E. Cardinalium cœtum à Paulo III relatum. Ita ferè Alvarus Cienfuegos in Vita S.* Franciſci *lib. 1, cap. 2, § 2. Conſonat ferè Eſcolanus lib. 6 Hiſtoriæ Valentinæ; perperam tamen Eleonoram, Michaëli de Gurrea nuptam, cum Joanna à Cruce confundit, ac Clariſſarum Matritenſium abbatiſſam facit, ac propterea tres tantùm Joannis III Gandienſium ducis commemorat filias, è ſecunda ejus uxore Franciſca de Caſtro genitas. At vero aliam fuiſſe Eleonoram à Joanna à Cruce, Matritenſium Clariſſarum abbatiſſa, vel ex eo liquet, quòd Eleonora miraculoſam quamdam Chriſti crucifixi imaginem moriens Joannæ à Cruce teſtamento legârit, ùt in Vita Joannæ Auſtriacæ, Clariſſarum Matritenſium fundatricis, cap. 20 Joannes Carrillo Ordinis S. Franciſci ſcribit, qui, cùm ſcriberet, ſacris illis virginibus à confeſſionibus fuit.*

Pietate à teneris

21 *Nihil parentes ejus habuêre antiquius, quàm ut à primis unguiculis colere pietatem diſceret, fecitque eorum cura & induſtria, ut nihil priùs auribus perceperit, nihil ore etiamdum balbutiente elocutus fuerit, quàm ſuaviſſima Jeſu & Mariæ nomina. Cùm eſſet annorum quatuor, conſuetas, ùt Nierembergius ſcribit, preces, annorum verò quinque, ùt præter Nierembergium Ribadineira & Ceparius tradunt, doctrinam Chriſtianam memoriter recitabat, & quidem indies, idque magiſtri ſui, doctoris nempe Ferdinandi, pedibus advolutus. Tantillæ cùm eſſet ætatis, mirum dictu eſt, quàm eſſet in pietatem propenſus, quo eum nomine biographi ejus uno omnes ore deprædicant. Solenne Borgianæ familiæ fuit, ut quiſque Sanctum aliquem, ſorte ſibi oblatum, quotannis (non ſingulis menſibus, ùt Schottus Ceparii interpres pag. 12 ſcribit) in patronum eligeret ac ſingulari in honore haberet; qui mos inde in Societatem & in inſtituta ab eadem ſodalitia non ſine uberi Chriſtianæ pietatis incremento, auctore* Franciſco, *diffuſus fuit; ſic tamen, ut id frequentiùs, ſeu ſingulis menſibus fieret; quod anſam videtur prabuiſſe Schotto, ut id in Borgiana familia ſingulis etiam menſibus factitatum diceret. S. Jacobum Apoſtolum (Majorem, & per Hiſpaniam maximè celebrem, ùt Ceparius ſcribit) quòd hic illi anno ætatis ſuæ quinto patronus obtigerat, maximè coluit, & pari de cauſa, quod addit Alvarus Cienfuegos, S. Bartholomæum Apoſtolum.*

litteriſque innutritus

22 *Horum exemplo, ùt aiunt Ribadineira & Cienfuegos, ſeſe lectulo, ut preces Deo genuflexus funderet, frequenter proripiebat: præterea totus erat in colligendis Sanctorum imaginibus adornandiſque altaribus; ſacerdoti, rem divinam facienti, miniſtrabat ſæpiùs, ſacroſque ritus non modò imitabatur ipſe, ſed etiam ephebos ſuos edocebat.* Mores illi, *inquit Schottus,* candidi, ſuaves, ſine faſtu, neque, ut in hac ætate plerúmque, difficiles, *denique tales, ut clericum magis, quàm filium ducis, exprimerent. Paria de illo Nierembergius, ſed paulò fuſiùs narrat. Hæc* Franciſci *fuêre primordia: explicant dein ejus biographi, quid ab anno ætatis ſuæ ſeptimo ad decimum uſque geſſerit, ſuntque hæc ferè: ſeptennem pater Latinæ linguæ præceptis voluit imbui, electo ad id muneris theologo inſigni, cui Ferdinando nomen fuit; addidit & præfectum morum, qui Puerum, quæ generoſum equitem decerent, edoceret; tertium item eodem tempore, qui ei muſicam & arithmeticam explanaret, ac præterea à ſacris confeſſionibus eſſet, Alfonſum nempe Avilam, Gandienſem canonicum, magni nominis & meriti virum. Feliciter res ſingulis ceſſit, cùm ſuo ſinguli probè fun-*

ſungerentur officio; Franciſcus verò nactus eſſet ingenium facile & docile, & à jocis ludiſque puerilibus, quibus tempus fruſtra ferè conſumitur, alienum.

mentis minimè puerilis ſpecimina præbet:

23 Sub annum ætatis ſuæ 10 ſic auſcultare oratoribus ſacris cœpit, ut, ſi quando illorum quempiam, qui illi arrideret, audiviſſet, ejus non modò dicta reciperet animo, ſed memoriter etiam magnam eorum partem ea geſtûs orationiſque venuſtate redderet, quæ in admirationem raperet ſpectantium animos. Referunt hoc loci Nierembergius & Cienfuegos, Franciſcum id temporis, Mariæ Henriqueziæ aviæ ſuæ, ac amitæ Iſabellæ precibus victum, in S. Claræ ædibus pulpitum aſcendiſſe, ac ea vi ſpirituque de Chriſto patiente dixiſſe, ut ſanctimoniales comiteſque ſuos provocârit ad lacrymas, faterique, non ſe puerum, ſed mentem puerili longè ſublimiorem audiviſſe, compulerit. Jam tum quoque quotidianis precibus operam dare ac mirum in modum affici cœpit. Aliud item mentis pietatiſque plus quàm puerilis inſigne ſpecimen præbuit. Laborabat ſupremo morbo ejus mater, cujus cùm dolores atque diſcrimen animadvertiſſet, in conclave ſe abdidit multiſque lacrymis pro ſalute ejus preces Deo fudit, & in teneros artus non modico temporis ſpatio crebris flagellorum ictibus ſævit, ac exinde auſterioris vitæ principium duxit. Matris mortem (accidit ea anno 1520) conſtanti animo tulit, luxitque & monitorum, quæ è pia matre audiverat, vixit perpetuò memor.

B

Gandiâ ob ſeditionem

24 Calamitatem hanc mox excepit altera. Solverat ex Hiſpania Carolus anno 1519, ut imperii coronam capeſſeret; abſente principe, orta plebis adverſus optimates ſeditio eſt, quæ ſenſim eò proceſſit, ut parum abfuerit, quin Borgianæ familiæ ingentem cladem perniciemque attulerit: cùm enim anno 1521 non procul Gandiâ optimatum exercitus quorumdam proditione diſſipatus fuiſſet, tum ipſum oppidum, tum Borgianas ædes miſerè plebs confœderata diripuit, ſatiſque habuit Joannes Gandiæ dux, ex infelici prælio redux, ſi ſuos imminenti periculo poſſet eripere. Jam enim, inquit cum Ribadineira Schottus num. 4, Palmam inter & Gandiam patentibus campis cum prorege (Didaco de Mendoza) omnique adeò nobilitate (plebei) manus conſerere auſi, ſuperiores evaſerant. Turbati fugatique nobiles terga verterant. Gandia prædæ ceſſit, direptaque confeſtim: uti vix matrem Joannes dux, ſororem & filias, virgines Deo ac divæ Claræ conſecratas emittere poſſet. Notæ ſunt ex ſuprà dictis Joannis, Gandiæ ducis tertii, mater & ſoror, Maria Henriquezia, hujuſque filia Iſabella, Clariſſæ Gandienſes: notæ ſunt pariter binæ ejus filiæ Iſabella & Joanna, quæ quidem virgines Deo dicatæ fuerunt, ſed non anno 1521; cùm utraque ex Franciſca de Caſtro & Pinos, ſecunda Joannis uxore, nata fuerit: prior autem ejus uxor ad annum 1520 vitam protraxerit: imò Joannam octavum ætatis annum dumtaxat egiſſe, cùm ejus pater obiit, ſcribit Joannes Carrillo pag. 136: Joannis autem ducis obitum ad annum 1543 Ribadineira & Schottus referunt. Cautiùs itaque Nierembergius lib. 1, cap. 5 matrem ac ſororem Joannis ducis prudentiâ vitæ periculo ereptas ſcribit, nulla filiarum ejus mentione injecta, quod & S. Franciſci pronepos in hujus Vita cap. 3

C

fecit; quamquam & Ludovica filia tum quoque fuerit vitæ ſubtracta periculo, ùt infrà num. 29 dicetur.

fugere cogitur

25 Franciſcus autem in ea rerum perturbatione, ùt ex Ribadineira ſcribit Schottus, fugâ ſalutem, admiſſo equo, invenit. Idem Nierembergius tradit, ſed paulò enucleatius: Morum præfectus, inquit, Franciſcum noſtrum, tunicâ dumtaxat interiore indutum, eaque ob mortem matris funebri, equo ſublatum impoſuit, & ægrè hoſtium furori eripuit. Fugam porro iniit verſùs mare; huc ubi ventum, naviculæ impoſitus Dianium (portus eſt quarto ferè lapide Gandiâ diſtans) delatus eſt, quò poſt prælium, die XXV Julii, teſte Eſcolano lib. 10 Hiſtoriæ Valentinæ cap. 16, commiſſum, prorex, Joannes Gandiæ dux, ceterique optimates ſeſe receperant: ſed cùm proregi tutum non videretur in loco neceſſariis belli apparatibus deſtituto morari diutiùs, Carthaginem, Murciæ civitatem ad oram maris Mediterranei ſitam, navi petere ſtatuit: at cùm poſtridie deſtinato curſui ventus obſtaret, Peninſulam (mons eſt in finibus regni Valentini Catalauniam verſùs, mari undique cinctus, unde & Peninſulæ nomen invenit, arce valida inſignis, ac tutam navibus ſtationem præbens) navigârunt portumque tenuêre, ùt idem Eſcolanus tradit, die XXIX Julii.

E

Cæſarauguſtam,

26 Inde Franciſcus Cæſarauguſtam, Aragoniæ civitatem primariam, miſſus eſt: ſedem illam metropolitanam ea tempeſtate occupabat Joannes Aragonius Franciſci avunculus & Ferdinandi V, regis Catholici per Alphonſum, ejuſdem ſedis archiepiſcopum, nepos, cujus fidei curiſque Filium Joannes dux commiſſum voluit. Hinc (Peninſula, inquit Schottus) Cæſarauguſtam eum parens deduxit: ipſe tranquillatis rebus, cæſis ad internecionem, fugatiſque à Segobrigenſium regulo rebellibus domum tandem revertit. Franciſcus in avunculi Joannis Aragonii archiepiſcopi Cæſarauguſtani contubernio hæſit. Franciſci quidem apud avunculum contubernium Ribadineira affirmat in ejus Vita Hiſpanica: at Gandiam rediiſſe Joannem, cæſis fugatiſque per Alphonſum Segobrigenſium ducem rebellibus, de ſuo addidit Schottus, vereorque, ut ſatis accuratè: nam & Joannem armata manu Gandiam rediiſſe, ſcribit Alvarus Cienfuegos lib. 1, cap. 5, § 2 anno 1523, & Eſcolanus lib. 10, cap. 14 Hiſtoriæ Valentinæ, fugatos cæſoſque à Segobrigenſium duce conjuratos ait inter Murviedrum (regni Valentini oppidum ad amnem Duriam) & Almenaram anno 1521 die XVII Julii, ut adeò pugna hæc Gandienſem non fuerit ſubſecuta, ſed prægreſſa.

F

ubi duodennis vitæ religioſæ deſiderium concipit,

27 Cæſarauguſtæ Franciſcus, quibus Gandiæ animum imbuere cœperat ſtudiis, avunculi auſpiciis ſedulò perrexit imbuere; neque minorem in virtutis calle profectum faciens ad altiora animum cœpit intendere. Florebat ea ætate Cæſarauguſtæ celeber divini Verbi præco ex Hieronymiana familia, in S. Encratidis virginis martyris monaſterio, quod illic Joannis II Aragoniæ regis, ejuſque filii Ferdinandi Catholici pietas excitavit, traditumque Hieronymianis fuit anno 1493, ejuſdem Martyris feſta luce, ſeu die Aprilis decimo ſexto, uti Joſephus de Siguença part. 3 Hiſtoriæ ejuſdem Ordinis cap. 12 ſcribit. Aderat egregio con-

AUCTORE J. B.

cionatori Franciſcus, cùm is verni temporis jejunio de ſupremo Dei judicio ac Chriſto patiente verba ad populum faceret: adeò autem ſacri oratoris facundia Franciſci animum pupugit, ut is partim ſalutari metu perculſus, partim amore in Chriſtum pro ſingulis univerſiſque mortalibus ſupplicia perpeſſum, vehementi accenſus, jam tum religioſo cuidam Ordini, in quo ſe totum Deo impenderet, ſeſe, ubi liceret, addicere, ſerio apud animum ſtatuerit, ac gerere ſeſe in omnibus cautiùs cœperit. Doleo viri illius nomen nuſquam à me repertum, quo Franciſcus à ſacris confeſſionibus uſus eſt, & quo duce, puer adhuc duodennis, pietatis Chriſtianæ operibus mirè delectari, ſacroſanctæ Miſſæ ſacrificio intereſſe quotidie, ſolemnioribus quibuſque Domini feſtis peccata confeſſione eluere, & ad ſacrum Corporis Chriſti epulum frequenter accedere, teſte Nierembergio lib. 1, cap. 5 & ſeq., cœpit.

unde poſt Baëzam

28 Cæſaraugustâ Baëzam, ut incolæ Granatenſi in regno, *ſeu Andaluſia Superiore*, ſitum oppidum appellant, officii gratiâ in viam

B

ſe dedit, invitatus à lectiſſima fœmina Maria Luna, proavia, uxore Henrici Henriquez, qui Ferdinandi regis Catholici patruus & prætorio præfectus, magnus item Legionenſis militiæ magiſter erat, *inquit Schottus: cùm* Baëzam *nominat, vide, ne Baëzam intelligas, in ea Bœticæ parte, quæ Andaluſia hodie vocatur, ſitam, ſed regni Granatenſis oppidum*, Baza *Hiſpanis dictum. Mariam porrò de Luna* S. Franciſci *proaviam vocat, quod Mariæ Henriquez Franciſci aviæ mater fuerit: perperam autem Henricum Henriquez Ferdinandi regis Catholici patruum hoc loci dixit: fuit enim hic Joannæ Henriquez reginæ Aragoniæ & Ferdinandi regis Catholici matris frater, atque adeò non Ferdinandi patruus, ſed avunculus; uti Schottus ipſe rectiùs ſcripſit, cùm Virgilii Ceparii de* S. Franciſco *elucubrationem Latino ſermone donavit. In alterum mox errorem unà cum Ribadineira prolabitur Schottus, verbis mox tranſcriptis hæc proximè ſubdens:* Huc etiam avia Maria Henriquez, illius (*Henrici Henriquez*) filia, cum amita (*Iſabella*) ſororibuſque civili illa ſeceſſione, pedeſtri itinere fugâ lapſæ pervenerant. *Sororum enim* S. Franciſci *no-*

C

mine hoc loci procul dubio veniunt Iſabella & Joanna à Cruce diſcalceatæ S. *Claræ apud Gandienſes cœnobii moniales, quas hoc tempore aut nondum natas, aut certè nondum moniales fuiſſe, vel ex obitu Joannæ Aragoniæ, qui in annum 1520 incidit, colligi poteſt; illæ autem è Franciſca de Caſtro, ſecunda Joannis tertii Gandienſium ducis uxore, ùt dictum eſt ſuprà, ſint natæ.*

unà cum ſorore Ludovica tendit,

29 Franciſco *Cæſaraugustâ Baëzam tendenti itineris ſocia fuit Ludovica ſoror ejus, ex iiſdem patre matreque germana: hæc illa eſt, quam num. 15 Martino Gurreæ, Villæ-Hermoſæ duci, nuptam dixi, quamque fœderatæ plebis furori unà cum* Franciſco *ſubductam ex Peninſula (Hiſpanis Paniſcola) Cæſarauguſtam pater Joannes deduci curavit. Baëzam quoque ſeſe receperant, cùm capta à fœderatis Gandia fuit, Maria Henriquez & Iſabella, Clariſſæ Gandienſes, altera Mariæ de Luna filia, altera verò neptis. Non mediocri quidem* Franciſco *hujuſmodi ſocietas voluptati, ſed non diuturnæ fuit: nam febris ardens eum invaſit paulò poſt, lectoque ſex menſes affixit.*

D

Vix ex eo morbo convaluerat, quin orto ingenti per regnum Granatenſe terræ motu, Baëza egredi ac per dies quadraginta ſub dio pernoctare compulſus fuerit. Hunc terræ motum refert Alvarus Cienfuegos ad annum 1523, ad annum autem 1522 Prudentius Sandovalius lib. XI de Geſtis Caroli V § 3. Ludovicam Baëzâ ad Fanum S. Lucæ (Hiſpanis San Lucar*) evocavit Anna Aragonia matertera, Joannis Alphonſi de Guſman, Medinæ Sidoniæ ducis uxor: Medina Sidonia Andaluſiæ Inferioris oppidum eſt haud procul Gadibus. Fanum autem S. Lucæ (S. Luciferi nonnulli vocant) Andaluſiæ portus eſt, cognomento* de Barrameda, *& avitum Guzmannorum dominium. Quæ de Ludovica hic dicta ſunt, ex Alvaro Cienfuegos deprompſi; ceterùm addit, eam fratris ſui* Franciſci *imitatricem fuiſſe perpetuam, iis claruiſſe virtutibus, gratiis ac prodigiis, ut de ea in Beatorum numerum referenda Romæ ſit actum, corpus ejus integrum ac fragrans poſt annos centum quinquaginta perduràſſe, dignam denique fuiſſe, cujus pietatem SS. Ignatius & Thomas à Villa-nova litteris ſuis prædicarent.*

E

& dein Tordeſillam; unde Cæſarauguſtam revocatus operam dat philoſophis,

30 Franciſcus *verò, confirmata valetudine, Tordeſſillam, Legionenſis regni oppidum, leucis ſex Valliſoleto diſſitum, miſſus eſt: morabatur illic Joanna, Caroli V mater, unà cum filia Catharina, in cujus obſequio* Franciſcus *biennio circiter fuit, dum in Luſitaniam Catharina, Joanni III regi nuptura, conceſſit anno 1525. Noluit* Franciſci *pater, ut in regnum exterum Catharinam ſequeretur. Obtentâ itaque abeundi licentiâ, Cæſarauguſtam ad avunculum, Joannem Aragonium, rediit, ſublimioribus jam diſciplinis imbuendus: commiſſum id muneris Gaſpari Laxio, magni nominis philoſopho, ſubtili tamen magis, quàm diſerto, non tam ſuo, ùt Schottus addit, quàm avi illius vitio. Patriâ Aragonius fuit ex oppido Sarinene, Pariſiiſque in collegio Montis-acuti logicorum ſui temporis princeps habitus: reverſus ad ſuos Cæſarauguſtæ ſcholam aperuit, variaſque partim Pariſiis, partim Cæſarauguſtæ de rebus philoſophicis ac mathematicis lucubrationes edidit, teſte Nicolao Antonio in Bibliotheca Hiſpana. Gaſparis itaque diſciplinæ traditus, liberalibus artibus incumbere perinde cœpit, quaſi lauream academicam conſequi conſtitutum haberet. Ita ferè ex Ribadineira Schottus; pluſculum addit Nierembergius: viſum nempe ejus avunculo, nobiles aliquot condiſcipulos* Franciſco *adjungere, qui iiſdem ſimul artibus operam darent, & mutuò ſibi laudis cupiditatem accenderent: curàſſe verò* Franciſcum *ſedulò, ne cuiquam illorum cederet, eumque diligentiæ ſuæ fructum tuliſſe, ut, quamquam annorum eſſet, cùm philoſophiæ ſtudia primùm aggreſſus eſt, tantummodò quindecim, biennio illius curriculum fuerit pro votis emenſus.*

F

§ III.

AUCTORE J. B.

A

§ III. Miſſus ad aulam Caroli V Chriſtiani principis officiis egregiè fungitur: matrimonium contrahit: nati ex eo liberi.

Ad aulam

ID *jam erat ætatis, ut animi ejus puritas quàm maximè in periculo eſſet: ea quippe ætate ſanguinea corporis complexio, carnis illecebræ, pravorum conſilia, opum affluentia aliaque hujuſmodi adoleſcentium animos pulſare ac concutere vehementer ſolent: quod cùm facilè* Franciſcus *perſpiceret, mox ille, quàm ſeverum ſupremi Judicis futurum ſit judicium meditari frequentiùs, Chriſtum pro ſalute humana paſſum amare ardentiùs, fixum ratumque habere, nihil umquam ſe, quo à Dei* B *gratia ſejungeretur, admiſſurum: adhæc ſæpe ad ſacrum confeſſionis tribunal accedere, omnem animi luctam candidè accuratèque ſacerdoti exponere, datiſque abs illo parere conſiliis. Monuit ille, ut precibus, humilitati, frequenti Sacramentorum uſui, ac libris piis impenſè vacaret, diffideret ſibi, opem verò divinam ſibi præſto fore confideret: quo factum creditur, ut animi corporiſque puritatem, donec matrimonium iniit, illæſam illibatamque ſervârit. Hujuſmodi vitæ ratio timorem injecit avunculo, teſte Nierembergio, ne fortè aliquando* Franciſcum *vitæ religioſæ, relictis ſeculi pompis, capeſſendæ deſiderium caperet: cui rei ut obviam maturè iret, in Caroli V aulam mittendum cenſuit, ubi juvenis animum aliò facilè diſtractum iri, ſperabat. Idem quoque patri viſum: revocato itaque Gandiam* Franciſco *pater nobilium puerorum famulorumque familiam, cùm natalibus ſuis, tum cæſaris aulâ, ea tempeſtate ſplendidiſſima, dignam adjunxit, cæteroque apparatui, quem ad aulam cæſaris profecturo intelligebat uſui fore, abundè providit. Si Ribadineiram & Schottum audias, ſua ſponte magis, bonâ tamen patris* C *veniâ, eo profectus eſt, quàm conſilio avunculi aut imperio patris: ſed idem fuiſſe potuit avunculo patrique conſilium, idem* Franciſco *id quidem temporis votum.*

Caroli V miſſus

32 Undevigeſimum ætatis annum agebat, *inquit num.* 8 *Ribadineiræ interpres Schottus,* cùm Cæſaraugustâ domum viſendi patris gratiâ revertit: humaniter ibi menſes aliquot habitus, miſſionem deinde poſtulare cœpit; liceret pace illius, cui ſemper dicto audiens fuiſſet, in aulam cæſaris migrare, ut in tanti ſe principis clientelam daret, cui Chriſtianum orbem multum eſſe debiturum augurabatur. *Sed Schottus ſibi haud conſtat: cùm enim Valliſoleti aulam cæſaris adiiſſe dicat, anno* 1527 *ſeu anno ætatis* Franciſci *decimo ſeptimo id contigiſſe, neceſſe eſt: illic enim eo anno cæſar cum aula ſua moratus eſt, auctuſque Philippo filio die* XXI *Maii, quò recèns nato* Franciſcum *ad aulam cæſaris, magnatum tum Hiſpanorum, tum exterorum id temporis refertiſſimam ſe contuliſſe anno ætatis ſuæ decimo ſeptimo, tradit Nierembergius lib.* 1, *cap.* 7. *Præterea cùm in itinere eſſet* Franciſcus, *Compluti (Caſtellæ oppidum modò eſt, celebri academiâ inſigne,* Alcala de Henarez *Hiſpanis dictum) obvium habuit ſibi S. Ignatium, cùm is à lictoribus raperetur in carcerem ſub initium menſis Maii anni* 1527, *ùt Alvarus ſcribit: Ignatii in carcerem detruſi cauſa Kalendis Junii anni* 1527 *finita fuit, ùt tradit Pinius tom.* 7 *Julii pag.* 435, *num.* 135 *ex Informationum ſuper Sancto ac Sociis inſtitutarum apographo; poſt dies nimirum captivitatis quadraginta duos, teſte Ribadineira in Vita S. Ignatii tom. cit. pag.* 672, *quod Alvari Cienfuegos dictis ſatis quadrat. Alvaro conſonat Bartolus in Vita S. Ignatii lib.* 1, *num.* 33 *ita ſcribens:* Obvium ferunt, dum inter lictores ignominioſè in carcerem ducitur (*Ignatius*) habuiſſe Franciſcum Borgiam, ducis Gandiæ filium, annorum ſeptemdecim juvenem. *Ait quidem Ribadineira,* Franciſcum *Caroli ſeſe addixiſſe obſequiis, cùm annum ageret ætatis decimum octavum aut decimum nonum; at eo, quem adhibet, loquendi modo, ſeſe rei geſtæ tempus non omninò definitè explicare, abundè prodit.*

E

egregium ſe tum Chriſti, tum ſeculi principum aſſeclam præbuit.

33 *Jam, qualem ſe in aula præbuerit, audiamus.* Hic igitur, *inquit Schottus Ribadineiræ ſenſa explicans,* Deo bene juvante, ita ſe comparavit, ut paullò poſt falſam eorum refellerit opinionem, qui dicerent, aulicum ſimul Chriſti & principum aſſeclam eſſe vix poſſe. *Intererat enim, ùt minutiùs tam Ribadineira, quàm Schottus tradunt, divinæ Miſſæ ſacrificio, ſtatumque orandi tempus explebat quotidie: frequens ſacris orationibus aderat, animi noxas feſtis ſolemnioribus Pœnitentiæ ſacramento eluebat: virorum gravium amicitiam ſectabatur: familiarem inter ceteros habuit, ùt addit Alvarus, Garcilaſſum, poëtam Hiſpanum ea tempeſtate in primis celebrem. Aliorum reverens, urbanus, placidus, verique quàm maximè diligens. Tantùm aberat, ut aliorum meritis honoribuſque invideret, ut etiam applauderet, ratus, tantumdem ſibi, ſi par meritis foret, eventurum. Feminas nobiles non inviſebat, niſi exigeret urbanitatis officium: tum verò honeſtatis modeſtiæque curam habuit maximam; viſus aliquando fuit, priùs cilicio carnem induere, quàm nobiles feminas ſalutatum adiret, ſedulò cavens, ne qua hinc ſibi divini Numinis offendendi præberetur occaſio.* F *Mirum itaque haud fuit, ſi (quod è nobili matrona Auguſtæ famulitio adſcripta audiviſſe ſe Ribadineira teſtatur) nihil umquam in eo animadverſum fuit, quod animi levitatem oleret. Abeſſe procul à ſuis voluit otium, aleæ ludos, detractiones, juramenta, verba turpia, & quidquid eam, quam ſuis ipſe moribus exprimebat, gravitatem dedeceret. Licitis tamen honeſtiſque principum virorum exercitationibus operam dabat, ſi quis alius; adeò ut ludorum equeſtrium aliquando palma, teſte Nierembergio, altera cæſari,* Franciſco *altera ceſſerit. Duplici equitandi genere certatum fuit, altero laxatis porrectiſque cruribus, altero autem contractis more Africano; primum* de la brida, *alterum* de la gineta *Hiſpani vocant: illo* Franciſcus, *hoc cæſar vicit.*

Annis natus 19 matrimonium init

34 *His moribus cùm eſſet, facilè ſibi cæſaris ac Elizabethæ auguſtæ amorem ac benevolentiam conciliavit: habebat illa in comitatu ſuo puellam nobilem, jam tum cùm in aula paterna Emanuëlis Luſitaniæ regis adhuc verſaretur, ob antiquam generis nobilitatem, candidus*

AUCTORE J. B.

dos mores, virtutemque ſibi familiarem perinde ac caram, Eleonoram de Caſtro, Alvari de Caſtro & Elizabethæ Meneſiæ filiem; cui dum commodam ſplendidamque conditionem quærit auguſta, è re ejus fore ſtatuit, ſi ex omni procerum Hiſpanorum numero Franciſco, *natu majori Gandiæ ducis filio, nuberet. Rem cæſari aperit, cui conditio placet. Mittit itaque cæſar ad Joannem Gandiæ ducem cum litteris Franciſcum de los Cobos, qui ejus in Filii cum Eleonora nuptias conſenſum auferat. Confeſtim quidem Joannes abnuere: ſed acceptis dein alteris à cæſare litteris, reſcripſit, Filii matrimonium conſiſtere penes cæſarem. Pactis itaque matrimonii conditionibus* Franciſcus, *ut in minore eſſet divinæ offenſæ periculo, non invitus acceſſit. Geſta ſunt hæc, ùt ejus biographi ſcribunt, cùm Carolus coronæ imperatoriæ à Clemente VII ſuſcipiendæ causâ in Italiam cogitabat, atque adeò anno Chriſti 1529,* Franciſci 19. *Paulò pòſt magno apparatu, ùt ſcribit Alvarus lib. 1, cap. 10, coram auguſtis celebratæ ſunt nuptiæ: cæſar ùt, quanti* Franciſcum *faceret, palàm oſtenderet, Lombayæ, in territorio Gandienſi ſitæ, marchionem dixit, qua de re anno ſequenti die* VII *Julii in comitiis, Auguſtæ Vindelicorum habitis, publicas edidit litteras, quod & Eſcolanus lib. 18 Hiſtoriæ Valentinæ col. 943 tradit. Venatorum præterea regiorum præfectum eſſe juſſit; auguſta verò præfectum ſtabuli; quod quidem munus tum temporis nummorum aureorum* (ducatos *vocant*) *annuatim ipſi reddebat millia quindecim. Eleonoram autem cubiculi præfecturâ decoravit auguſta.*

eam Eleonora de Caſtro, nobili & antiquo genere orta,

35 *Miratur Alvarus Cienfuegos, Ribadineiram, Ceparium, ceteroſque, qui* S. Franciſci *res geſtas ſcriptis ſuis ſunt perſecuti, nihil ſpeciatim protuliſſe in medium de Eleonoræ genere antiquo & nobili: quam igitur deſideravit in aliis, majorum ejus ſeriem, Ludovico de Salazar & Caſtro Philippi II Hiſpaniarum regis chronographo, duce, ipſe contexens, natam ait patre Alvaro de Caſtro; matre verò Elizabetha de Melo & Barreto. Tum avos Eleonoræ paternos recenſet undecim, quorum poſtremus Ferdinandus Ruiz de Caſtro ſub ſeculi* XI *exitum floruit. Qui in ea ſerie locum ſeptimum occupat, Stephanus Fernandez de Caſtro uxorem habuit Aldonçam, Alphonſi Legionenſis regis hujus nominis IX & patris S. Ferdinandi neptem: qui ſextum Ferdinandus Ruiz, Violantem Sanctii IV Caſtellæ regis filiam; qui quintum Petrus Fernandez de Caſtro binas filias, Joannam & Agnetem, illam Petro Caſtellæ regi, & Agnetem Petro Luſitaniæ poſtea regi hujus nominis I nuptas. Quod autem ad avos Eleonoræ maternos ſpectat, mater ejus, ſimiliter Eleonora nuncupata, Nunii Baretto & Eleonoræ de Melo filia fuit. Nunius porrò Gundiſalvum Nunium Baretto habuit patrem, Phari (Algarviæ in ſinu Gaditano portûs) præfectum, quo etiam munere functus eſt Nunius. Familia autem de Melo ortum ducit à nobili viro* (Ricohombre *Hiſpani vocant) Men Suarez, qui ſec.*XIII *ſub Alfonſo III Luſitaniæ rege floruit: eſt autem Melo oppidum in Tranſmontana Luſitaniæ provincia* (la Beira *dicta) quod à Suarezii præfati patre condi cœptum, ac dein ab ejuſdem Suarezii pronepote auctum, ac denique oppidi titulo in Ruizii de Melo, rei maritimæ præfecti, gratiam Alphonſum V Luſitaniæ regem cohoneſtâſſe, ſcribit Rodericus Mendez Silva Commentariorum de urbibus ac oppidis Hiſpaniæ pag. 192.*

& ob probitatem auguſta æque cara ac illi cæſari;

36 *Eleonoram Nierembergius ait, unà cum Elizabetha auguſta in aula paterna Emanuëlis Luſitaniæ regis educatam, ac cum ea inde in Hiſpaniam veniſſe, anno nimirum 1526: hinc porrò, uti & ex raris, quibus erat ornata virtutibus, eam ortam eſſe inter ipſas amicitiam familiaritatemque, ut ſorores pænè dixiſſes. Eodem teſte, pia, humilis ac prudens, de peccatis frequenter confitebatur, ac ad Euchariſticas epulas Mariti exemplo accedebat, precibus ſic plerùmque intenta, ut eas vel in morbis gravibus vix intermitteret; rerum interim ita ſuarum ſatagens, ut familiæ univerſam ei ferè adminiſtrationem* Franciſcus *gubernationemque committeret. Qua valebat apud auguſtos auctoritate & gratiâ, non tam in ſuum uterque Conjux, quàm aliorum uſus eſt commodum, id, quod vel eorum æmuli, uti ex Dionyſio Vaſquez Alvarus Cienfuegos refert lib. 1, cap. 10, § 3, fatebantur. Emicuit tum maximè conjugalis* Franciſci *caſtitas: cùm enim ei in gynecæum regium pateret aditus, ita illic cautè ac modeſtè verſabatur, ut ne ſuſpicandi quidem locum dederit, propenſiore ſe in ullam animo fuiſſe, etiam cùm id ſalva honeſtate liceret: ita teſtata eſt, inquit Alvarus lib. 2, cap. 1, § 1, Joanna Luſitana, quæ tum in comitatu erat auguſtæ, poſt verò Medinæ-Cæli duci juncta matrimonio fuit. Fecit ſpectata adeò* Franciſci *probitas, ut maximam in eo fiduciam cæſar collocatam haberet: patuit ea aliàs ſæpe, maximè autem cùm in Italiam profecturus, palatium & quidquid ſibi cariſſimum erat,* Franciſci *curæ fideique commiſit, quo luculentius haud poterat virtuti ejus teſtimonium dicere: cæſaris quidem in* Franciſcum *fiduciam, ùt Dionyſio Vaſquez retulit Joanna Meneſia, Eleonoræ ſoror, quæ tum pariter auguſtæ aderat, mirabàntur proceres; ſed ejus meritis debitam aſſirmabant.*

ex qua ſuſcepit ſequenti ordine, Carolum Gandiæ ducem V,

37 *Fœcundum* Franciſci *cum Eleonora conjugium fuit: filiorum natu maximo, abſente in Italia cæſare, anno 1530 in lucem felici partu edito, Carolo nomen fuit: ſuſceptus è ſacro fonte fuit auguſtorum & Philippi, eorum filii, triennio paulò tum majoris, nomine. Patri ſucceſſit, ſummâ prudentiâ vir, cujus rebus in arduis operâ uſus eſt Philippus II Hiſpaniarum rex. Genuam anno 1575 abs illo miſſus tumultuantem rempublicam ſedavit, noviſque legibus munivit, unà cum Pontificis Gregorii XIII & cæſaris Maximiliani II legatis; de quibus in iſtarum legum Proœmio ita ſcribit Petrus Bizarus:* Hi fuère Joannes epiſcopus Oſtienſis Cardinalis Moronus, ſacri collegii Cardinalium Prior, legatus è latere &c. Petrus Faunus Coſtachiarius, Acquenſis epiſcopus, ac imperii princeps, oratorque & commiſſarius cæſarius. Don Carolus à Borgia Gandiæ dux, ex primariis Hiſpaniarum proceribus, & Don Joannes de Idiaquez, Catholici regis conſiliarius & apud eoſdem Genuenſes orator. Expolitis autem principum ſuorum mandatis, & obtentis à republica, pro ea reformanda, ampliſſimis facultatibus, nihil habuerunt antiquius, quàm Rempublicam male compoſitam, ac proinde fluctuantem, ſanctiſſimis legibus, & decretis inſtituere ac ſtabilire: Ligurumque ingenia nimia felicitate laſcivientia, & inter ſe diſſidentia

dentia componere. Id, quod Deo optimo maximo bonorum omnium auſpice, & auctore, fuerunt conſecuti. *Poſteaquam autem Philippo Luſitania ceſſit (ceſſit anno 1580)* idem militiæ imperator, *inquit Schottus*, ſumma auctoritate provinciam rexit. *Luſitaniæ proregem fuiſſe Eſcolanus lib. 6, cap. 23 quoque eſt auctor. Conestaggius lib. 9 de Portugalliæ & Caſtellæ Conjunctione in Ferdinandi Alvares ducis Albani ſub anni 1582 principium defuncti locum fuiſſe ſuffectum Carolum ſcribit*, hominem, *ùt ipſe cenſet*, majori bonitate, quàm rerum uſu præditum. *Non diu hunc locum tenuit; ſiquidem anno 1583 Philippus rex, ùt Vaſconcellius Anacephalæoſi 22 Actorum regum Luſitaniæ ait, ejus provinciæ Alberto Auſtriaco gubernacula tradidit. Gandiam ſe recepit Carolus, teſte Alvaro Cienfuegos, ob podagræ calculique incommoda.*

Iſabellam Lermæ comitem & Joannem

38 Hujus natalem, *inquit Schottus*, anno vertente Iſabella excepit Lermæ comes: *locus natalis illi fuit, ùt addit Alvarus, Methymna Campi, in Caſtellæ Veteris Legionenſiſque regni confiniis ſitum oppidum, in quo tum, anno nimirum 1532, verſabatur auguſta, quæ prolem recèns natam è ſacro fonte denuo ſuſcipere ac ſuo nomine Iſabellam dici voluit: nupſit Franciſco Sandovallo, Ludovici Sandovalli, marchionis Dianii & Lermæ comitis filio, qui patri, teſte Eſcolano lib. 6, cap. 17, num. 6, anno 1570 ſucceſſit. Hinc Iſabella* Lermæ comes *dicta eſt: hujus filius, nomine item Franciſcus, quem marchionem Dianii mox Schottus appellat, Lermæ ducis titulum geſſit. Duarum præterea comitum & Joannis Sandovalli, ùt pergit Schottus, mater fuit; nempe Catharinæ & Eleonoræ, quarum prior Ferdinando Ruiz de Caſtro, comiti Lemoſii & Sarriæ marchioni, poſterior verò Lupo Oſorio de Moſcoſo, comiti Altamirano nupta fuit. Joannes denique Sandovallus marchio de Villamiçar fuit, eques Calatravæ, & Philippo III Hiſpaniarum regi à cubiculis. Proles tertia* Franciſco fuit *Joannes, Majaldæ & Ficalli comes, natus anno 1533 Belphouchii (Gothalaniæ ſeu Catalauniæ vicus eſt ſex circitèr milliaribus Hiſpanicis Ilerdâ diſtans, & à fluvio Cervara non multum remotus) cùm Carolum V Montione, Aragoniæ in Gothalaniæ confiniis oppido, comitia celebrantem parentes ſecuti ſunt. Patri hic acceptiſſimus fuit, quem Gandiâ Romam, ut Societati Jeſu ſe dederet, cuntem comitatus eſt.*

præclaris muneribus functum,

39 *Variis quoque & ipſe muneribus functus eſt. Garibai lib. 30, cap. 15 ad annum 1558, cùm quinque & viginti eſſet annorum, è præcipuis in provincia Guipuſcoa militiæ ducibus jam tum fuiſſe ſcribit. Philippi II in Luſitaniam ad regem Sebaſtianum legatus fuit; eodem præterea munere apud Maximilianum cæſarem hujus nominis II functus eſt, ùt ſcribunt Ribadineira, Nierembergius & Alvarus Cienfuegos. Præfectum curiæ agebat apud Mariam, Philippi ſororem & Maximiliani II conjugem, in Hiſpania à morte mariti reverſam, cùm* Franciſci *Vitam Ribadineira ſcriberet. Eumdem pariter Philippi II Hiſpaniarum regis apud Rodulphum cæſarem oratorem fuiſſe, ſcribit Famianus Strada de Bello Belgico, decade 2 ad annum 1579. Idem denique Margaretæ Auſtriacæ Philippi III Hiſpaniarum regis uxori aulæ præfectus ſeu œconomus fuit: Philippo autem à conſiliis ſtatûs. Binas iniit nuptias, teſte Eſcolano lib. 6, cap. 28, alteras cum Laurentia de Oñas & Loyola, S. Ignatii ex fratre Martino pronepti, anno nimirum 1551, ùt tradit Henao lib. 3, cap. 35, num. 5 de Antiquitatibus Cantabriæ: alteras verò cùm Franciſca de Aragonia & Barreto, Nunii Rodrigues Barreto, Majaldæ domini, filia: hinc Majaldæ dictus eſt comes: Ficalli verò comitis titulum à Philippo II accepit, ùt ex Salazar de Mendoza notat Henao paulò antè laudatus. Ex poſtremo hoc Joannis conjugio natus eſt Franciſcus de Borgia, Majaldæ comes & Squillacii in regno Neapolitano princeps, ductâ in matrimonium Petri Squillacii principis filiâ & herede, Philippo IV à cubiculis,* olimque prorex Peruanus, *verba ſunt Nicolai Antonii in Bibliotheca Hiſpana tom. 1, pag. 314,* ſuavis, urbanus, faciliſque in paucis poëta, ut à Lyricorum principatu non longè conſtiterit. *Sed neque à litteris politioribus pater ejus Joannes alienus fuit; uti teſtatur confectum abs illo de Symbolis politicis opus, Philippo II dedicatum, de quo Nicolaus Antonius tom. 1 Bibl. Hiſp. pag. 303.*

Alvarum, Joannam, Ferdinandum, Dorotheam & Alphonſum.

40 *Poſt Joannem natus eſt Alvarus* de Bor*gia in urbe Toletana Caſtellæ Novæ metropoli. Habitus fuit, teſte Alvaro Cienfuegos, inter ævi ſui prudentiſſimos, & Philippi II in rebus arduis ad Pontificem Romanum legatus. Alvarum Joanna de Aragonia & Borgia excepit, nata Matriti, nupta verò Joanni marchioni de Alcanizes, cujuſmodi locum in Tabulis Blaevianis reperio in archiëpiſcopatus Cæſarauguſtani, quâ Valentiæ regnum reſpicit, finibus ad fluvium Guadalope. Alvarus porrò ſororis ſuæ Joannæ, & marchionis Alcanitii filiam & heredem, indulgente Pontifice, in uxorem accepit, & ex illius dote marchionis de Alcanizes obtinuit titulum: hanc Elviram Henriquez de Almanza, vocat Imhovius. Suſtulit ex illa Alvarus præter alios liberos filiam, nuptam Joanni de Vega, primo comiti de Graial in regno Legionenſi tribus leucis à Carrione comitum, quo cum titulo Philippus III Hiſpaniarum rex ob ingentia merita decoravit. Sexto loco natus eſt in aula Matritenſi Ferdinandus de Borgia, Mariæ imperatricis poſt Joannem fratrem aulæ præfectus maximus. Septima fuit Dorothea, Valliſoleti nata, quæ, cùm à teneris in Franciſcanarum diſcalceatarum Gandienſi monaſterio ſeſe Deo dicâſſet, ad cæleſtem Sponſum brevi fuit evocata. Liberorum octavus ac poſtremus Alphonſus, Toleti natus, apud Mariam auguſtam, Philippi II ſororem, eodem, quo fratres ejus Joannes & Ferdinandus, functus eſt munere: uxor ejus fuit Eleonora de Logrogno, nobilis Luſitana, ſed ſine liberis, Eſcolano teſte, obierunt.*

§ IV.

AUCTORE J. B.

§ IV. S. Franciſci in aula occupationes: febri laborat: cæſarem in Africam trajecturum Barcinonem & dein ad bellum Gallicum comitatur.

Muneribus aulicis, matheſeos,

INito matrimonio, nihil antiquius Franciſcus habuit, quàm ut familia ſua, inquit Ribadineira, quæ cœlibum principum familiis antè exemplar fuerat, maritatorum quoque eſſe norma & exemplar poſſet. Famulis utebatur probis atque honeſtis; equis armiſque pro dignitate & conditione ſplendidis, ſic tamen, ut ſuperfluis ſumptibus parceret. Rei familiaris curam adminiſtrationemque conjugis Eleonoræ induſtriæ prudentiæque commiſit: ſe verò B totum aulæ negotiis, exſequendis mandatis cæſaris, ac armorum uſui dedit. Iſabellam auguſtam & Philippum principem anno 1531 Abulam, Hiſpaniæ Tarraconenſis in Caſtella Veteri urbem deduxit; inde verò Methymnam Campi menſe Septembri ejuſdem anni, ubi ei natam ſub anni ſequentis principium Iſabellam filiam dictum eſt ſuprà; quo item Iſabellam auguſtam comitatus eſt Barcinonem, Carolo V è bello Germanico redeunti occurſuram. Ita Alvarus Cienfuegos lib. 2, cap 1, § 2. Redux anno 1533 Matritum Carolùs, in re mathematica aliquantum temporis & operæ poſuit: cæſaris exemplum Franciſcus imitari voluit: magiſtro uſus eſt Alphonſo Sanctacrucio Hiſpalenſi, rei mathematicæ peritiſſimo, Caroli V coſmographo, regioque Philippi II tempore hiſtoriographo, ùt tradit in Bibliotheca Hiſpana Nicolaus Antonius. Cùm verò cæſar eodem quoque uteretur, ſæpe Franciſcum de iis, quæ didiciſſet, interrogabat, ac ſua cum illius ſtudia familiariter conferebat, quo factum eſt, ut Franciſcum eò cæſar diligeret magis, quò cumulatiùs fidem ejus prudentiamque perſpectam habebat. C Sic quidem Ribadineira: addunt Nierembergius & Cienfuegos, voluiſſe cæſarem, ex quo audiit, eumdem ſibi & Franciſco rerum mathematicarum præceptorem eſſe ut hic eorum, quæ à Sanctacrucio aliiſque didiciſſet, ſeſe participem deinceps faceret: quod adeò gnaviter utrimque eſt geſtum, ut menſium ſex intervallo uterque callueritt, quod ad propoſitum & uſum ſatis eſſet: neque enim iis rebus, in quibus plus curioſitatis, quàm utilitatis eſſet, operam dabant: unde aiunt, invitatum aliquando Franciſcum, ut aſtrologiam, quam judiciariam vocant, diſceret, eò adduci non potuiſſe, quod vanam futilemque cenſeret.

muſices aucupiique

42 Procul à ſe ſuiſque abeſſe otium voluit: luſum dictitabat eſſe temporis, nummorum, religionis & conſcientiæ ſæpe jacturam. Maluit itaque venationi & muſicæ ſe dedere, ratus, iis ſeſe & ſecuriùs & utiliùs oblectatum iri: neque mediocriter in utroque hoc exercitationis genere excelluit, canendi non modo peritus, ſed aptandorum etiam Muſicæ legibus cantuum eorum, qui pietatem foverent & promovendo divino cultui eſſent idonei: leves au- D tem profanaſque cantilenas ne audire quidem ſuſtinebat. Quæ verò hoc in genere elaboravit, non ſine plauſu fuère accepta, ac in multis per Hiſpaniam eccleſiis ſolita decantari. Neque pium hoc muſicæ ſtudium, ingraveſcente ætate depoſuit: cùm enim Romæ, ùt refert Cienfuegos lib. 2, cap. 2, § 1, è diuturno morbo cœpiſſet convaleſcere, ac ſupremum Societatis Jeſu moderamen gereret, Pſalmum Davidicum 118, cujus initium, Beati immaculati in via, ad muſicæ leges admirabili arte revocavit. Ardearum potiſſimùm delectabatur aucupio, tum quòd ita recreationibus minùs honeſtis anſam præcideret, tum quòd eodem cæſarem ſtudio vehementer teneri ſciret: falcones ſuis ipſe manibus ad aucupium dexterrimè formabat. Venatum egreſſus non tam oculos corpuſque voluptate, quàm piis mentem meditationibus paſcebat, & ex rerum creatarum aſpectu earum conditorem ſuſpiciebat, laudabat ac diligebat. Volucrum canumque docilitatem, promptumque obſequium cùm videret, aderat illi continuò pudor ſui. Faſſus eſt aliquando P. Dionyſio Vaſquez, ùt refert Cienfuegos, E minùs ſibi fuiſſe moleſtum ſeculi pompas miſſas facere, quam aucupii delicias: vicit tamen ſeipſum, cùm inde voluptatem capere maximam poſſet: accidit enim ſæpe, ut, cùm jam in eo eſſet falco, ut prædam unguibus caperet, Franciſcus defixerit in terram oculos, ne oblata voluptate, etſi labore multo quæſita, frueretur.

ſtudiis occupatum febris

43 His occupatum exercitationibus monere Deus voluit, quàm tenui filo pendeat hominum vita & quàm parum ad eam tuendam conſervandamque faciant rerum omnium affluentia & favor humanus. Redeuntem è comitiis, quæ anno 1533 Montione, Aragoniæ oppido, cæſar habuerat; ac ad ejuſdem anni menſem Decembrem protracta fuère, maligna febris invaſit, quæ, ùt fert morbi natura, ſenſim in tertianam ac quartanam degenerans menſibus aliquot multis cum modis afflixit. Ægrum ſolatii honoriſque causâ cæſar, magnateſque non ſemel convenerunt: Deus interim Ægro non deerat, piaſque identidem cogitationes ingerebat. Perpendere ex æſtu febris cœpit, quanto ſupremi Judicis ſententiâ damnati, & numquam deſituro tor- F rerentur ardore: quanto item, qui piaculari igne purgarentur. His prodeſſe cùm poſſet, quotidianas pro illis fundere ad Deum preces & ſacerdotum uti operâ cœpit, ut ociùs, eorum ſacrificiis ſublevati, ad divini Numinis conſpectum evolarent. Id præterea ex eo incommodo commodi cepit, ut, miſſis libris profanis, piorum lectioni totum ſe dederit: aut Novum Teſtamentum, aut Chryſoſtomi Homilias, aut Scripturæ Sacræ interpretes Vitaſve Sanctorum plerùmque in manibus habebat non domi ſolùm, ſed etiam rure, quò lecticâ vectus, cùm febris id intermiſſio ſineret, ſecedebat interdum. Recolebat ipſe ſecum aſſiduè, ſecretiſque mandabat codicillis, quæ ejus animum maximè, ſemel lecta, commoviſſent; atque hic quidem illi primus, ùt ejus biographi ſcribunt, ad ſublimius, quò poſt attigit, contemplationis genus, ipſomet teſte, gradus fuit.

invadit:

44 Facetum ſimul & laude dignum eſt, quod de febricitante Franciſco, ejuſque medico Franciſco

A ciſco Villàlobos, rei medicæ peritiſſimo, ſcriptisque de eadem notiſſimo, Nierembergius atque Alvarus narrant. Compererat is, explorato venarum pulſu, morbi vim poſt aliquot tandem menſes pœnè exhauſtam. Quid; inquiebat, præmii feram, ſi fauſto te nuntio beem? Quidvis optato, inquit Franciſcus, optatum feres. Erat in proximo fortè armarium aurea argenteaque ſupellectile lautè inſtructum; in quo grandem, ex argento conflatam, paropſidem conſpicatus medicus, hanc ſibi promitti voluit: annuit poſtulato Franciſcus. Redeunti, quo die & horâ recurrere febris ſolebat, Franciſcus, cùm nullum febris æſtum ſibi reliquum eſſe perciperet, tua eſt; medico ait, paropſis: at ſat lucri habeo, ſi nulla me febris habet. Quid videtur? Senſit ille febris quidem Franciſco nonnihil ſupereſſe, ſed tantillum, vix ut percipi poſſet, ac feſtivè reſpondit illud philoſophi: Amicus Plato (ita paropſidem Hiſpani vocant) ſed magis amica veritas: paropſidem perdidi. Minimè vero, inquit Franciſcus, tradique confeſtim pro unis binas paropſides juſſit, hominis cùm fide, tum candore magnopere delectatus.

B

recuperatis ex ea viribus, trajecturum in Africam cæſarem;

45 Vix jam confirmatus, *inquit Schottus*, ſuſcepta in eam Galliæ partem, quæ Provincia Romanis eſt appellata, expeditione, arma tractans cæſarem ſecutus eſt. *Verum feſtinat nimiùm: Ribadineira quidem cæſaris expeditionem in Galliam memorat, poſteaquam* Franciſcum *ex morbo convaluiſſe dixerat; ſed hanc proximè à confirmata ei valetudine ſuſceptam fuiſſe, non dixit. Invaſit eum febris, ut ſuprà dictum eſt, poſt celebrata anno* 1533 *Montione comitia, ac per aliquos tantùm tenuit menſes: nequit itaque ultra annum* 1534 *reſtituta* Franciſco *valetudo differri: cæſar autem, jam confecta expeditione Tunetana, ſuſcepit Gallicam, anno nimirum* 1536. *Accuratior hoc loci Alvarus Cienfuegos fuit, qui lib.* 2, *cap.* 3, § 4, *quæ annis* 1534 *& ſequenti a* Franciſco *ſunt geſta, hunc ferè ad modum deſcribit. Egreſſus Toleto die quinta Maii anni* 1534, *comite* Franciſco, *Abulam cæſar venit; ubi diebus ſeptem ſplendidiſſimè habiti à Gomeſio de Avila, Velliſoletum profecti ſunt iter: hinc*

C *cæſar, miſſis quaquaverſum litteris, comitia menſe Octobri ejuſdem anni Matriti celebranda indixit. Matritum redux, quam meditabatur adverſus Barbaroſſam piratam, qui cùm terruiſſet Italiam, converſis in Africam armis, Tunetanum regem Muley Hazem regno expulerat,* Franciſco *expeditionem aperuit. Probavit ille fovitque propoſitum cæſaris.*

Barcinonem anno 1535,

46 Bello comparato, cæſar primo anni proximè ſeq. vere ingenti procerum multitudine ſtipatus, quorum è numero Franciſcus *erat, Barcinonem abiit. Eodem venerunt è Luſitania complures viri principes in glorioſi belli ſocietatem adſciti. Erat in his Ludovicus, Luſitaniæ princeps, Joannis III regis, & Iſabellæ auguſtæ frater, quocum tum primùm in arctiſſimam amicitiam* Franciſcus *coiit. Viſere ibidem* Franciſco *datum eſt Joannem de Caſtro, Indiarum poſtmodùm proregem, alioſque uxoris ſuæ conſanguineos. Obtulerat ſeſe cæſari in iſtius belli ſocium; at cæſar, cùm jam in eo eſſet, ut è portu ſolveret, Matritum reverti juſſit, Auguſtæ præſtò futurum, id quod illi moleſtiſſimum acciait. Novi quidem, à multis, unà cum* cæſare Franciſcum *trajeciſſe in Africam, fuiſſe traditum; verùm nihil hujus apud Ribadineiram, Ceparium, Nierembergium reperio; qui, neſcio, quo nomine* Franciſci *in Africam iter ſilentio tam alto voluiſſent involvere, cùm ejus unà cum cæſare in Galliam iter non tacuerint, etſi minorem obtulerit bellum Gallicum laudis & gloriæ ſegetem, quàm Africanum. Sed neque Ulloa Vitæ Caroli V ſcriptor ſynchronus* Borgiam *in eorum magnatum retulit numerum, quos in Africam cæſar duxit, ùt ait Joachimus Sanacori in Vitæ* S. Franciſci *Compendio num.* 12. *Voto itaque ſuo, ùt veroſimillimum apparet, fruſtratus eſt anno* 1535; *ſecùs autem anno ſequenti.*

AUCTORE J. B.

anno autem inſequenti

47 *Bonam Sabaudiæ & Pedemontii partem occupârat anno* 1536 *Franciſcus I Galliarum rex, jamque ducatui Mediolanenſi imminebat. Verùm cæſar ex Inſubria exercitum movens ad Varum fluvium ſibi viam aperuit, eoque ſuperato, bellum in Provinciam tranſtulit. Adhuc in Inſubribus erat cæſar, cùm ad illum* Franciſcus *profectus eſt non ſine amplo comitatu: erant in eo Ruiſius Gomeſius de Sylva, dein Eboli in*

E *regno Neapolitano princeps & Philippo II Hiſpaniarum regi gratiſſimus, & Georgius de Melo, cæſaris anno ſuperiore ad auguſtam rerum in Africa geſtarum nuncius, quos unicè, utpote uxoris ſuæ conſanguineos,* Franciſcus *diligebat. Perhumaniter adventantem cæſar excepit, ſuoque, dum iter faceret, hærere lateri voluit. Poſtquam in hoſtium fines ventum eſt, infeſta undique erant itinera, velitationeſque continuæ: armis itaque pro illius ævi more omnibus onuſtus procedebat exercitus; idem erat* Franciſco *apparatus, ſed illi tum ob immodicum ſolis æſtum, tum ob craſſitudinem corporis perincommodus; quod conſpicatus cæſar, graviore ſeſe armatu exuere juſſit invitum. Orare ille, ut ſibi liceret imperatoris exemplum ſequi: ſed parendum cæſaris imperio fuit. Congreſſus aliquoties cum hoſte, ùt lib.* 2, § 2 *ſcribit Cienfuegos, è pugna ſuperior rediit. Verùm regrediente, quà venerat, ob annonæ inopiam & imminutum morborum contagione exercitum in Italiam Carolo, graviſſimum non corpore, ſed animo vulnus accepit, ex quo tamen*

F *id lucri fecit, ut, quo eſſet in amicos animo, oſtendere potuerit, novoſque ſibi ad rerum humanarum contemptum admoveri ſtimulos ſenſerit.*

comitatur ad bellum Gallicum,

48 *Militabat ſub Caroli ſignis Garcilaſſus de la Vega, Garcilaſſi comitis Feriæ & Sanctiæ de Guzman filius, ac* Franciſco *noſtro amicitiâ conjunctiſſimus; cui nec flos ætatis, nec generis nobilitas, nec cæſaris favor, nec ingens deerat artis poëticæ & amœniſſimi ingenii fama. Forum Julium* (Frejus) *cæſar fermè pervenerat, cùm leucis hinc ferè quatuor ſecùs viam regiam, quâ Brinonià Forum Julium itur, in caſtellum quoddam,* la tour du Muy *dictum, offendit, quo ſe modica ruſticanorum hominum manus receperat; adortus id cæſaris juſſu Garcilaſſus, dum militis potiùs, quàm ducis officio fungitur, illucque clypeo tectus tentat irrumpere, gravi è ſublimi percuſſus ſaxo, è ſcala præceps in terram volvitur. Ita id factum memorat Alvarus Cienfuegos lib.* 2, *cap.* 4, § 4; *ſed paulò aliter Honoratus Bouche in Hiſtoria Provinciæ lib.* 10, *cap.* 4, § 9, *pag.* 582. *Audierat amici infortunium* Borgia;

AUCTORE J. B.

ad pugnæ locum (nec enim procul aberat) actutum convolat, in foſſam intrepidus inſilit, lapſum erigit, ſuiſque inde lacertis exceptum effert. Læſi vulnera curârunt cæſaris medici & chirurgi: Niciam deportato comes Borgia fuit, fiduſque aſtitit, dum vixit. Idem Garcilaſſo imminentis lethi nuntium detulit; quo nihil ille perculſus, ad mortem ſeſe diſponere cœpit, &, hortatore Franciſco, de peccatis iterum iterumque confeſſus, morientium Sacramenta ſingulari pietatis ardore ſuſcepit: neque pios ejus animi motus accendere ac fovere Franciſcus deſtitit, oblata identidem cruci affixi Servatoris imagine, dum cum ſumma anteactæ vitæ pœnitentiâ animam Deo Garcilaſſus reddidit.

in quo veræ amicitiæ ſpecimen præbet: inde redux anginâ

49 Digreſſum ab Italia cæſarem primùm Genuam, dein Barcinonem comitatus eſt Lombayæ Marchio, quò ſub anni 1536 finem appulſi ſunt: hinc verò Segoviam Caſtellæ Veteris civitatem miſſus à cæſare eſt, ut auguſtæ belli eventum exponeret ac de more aſſiſteret; ubi brevi poſt in vitæ periculum anginæ morbo adductus eſt. Anno, qui eſt inſecutus MDXXXVII, inquit Schottus, dum Segoviæ in Carpetanis conventus ordinum haberentur, morbo item anginæ decubuit, ut ſanguine pœnè fauces obſtruerentur; ſed linguæ licèt uſum amiſiſſe videretur, mentem tamen in Deum fixam tenuit: ad mortem obeundam animo, quàm umquam aliàs, paratiore, tum quod ab amici obitu magis ipſi vileſcere res humanæ cœperant, tum quòd plus fiduciæ illi addebat & frequentior Sacramentorum uſus & accuratior vitæ ratio. Verſabatur tum quidem Iſabella Segoviæ, & illic anginæ morbo Franciſcus laboravit; verùm tum temporis Segoviæ, quod Schottus Ribadineiræ dictis de ſuo addidit, regni comitia ſeu ordinum conventus non ſunt habiti, ſed Montione, quò cum ceteris regni proceribus Franciſcum, poſtquam ab anginæ morbo convaluerat, & Segoviâ unà cum curia Valliſoletum conceſſerat, à cæſare evocatum fuiſſe, ſcribit Alvarus Cienfuegos lib. 2, cap. 4, § 6.

B

laborat.

50 Cetera, quæ de Franciſco, Segoviæ anginæ morbo laborante, Ribadineira & Schottus referunt, Alvarus Cienfuegos quoque affirmat lib. 2, cap. 4, § 6, ubi ait, ipſummet Franciſcum, cùm Segoviæ adverſâ aliquantulum valetudine laboraret anno 1559, Societatis tum Commiſſarius Generalis, dixiſſe P. Ludovico Santandero, primo recèns tum conditi Segovienſis collegii rectori, ſeſe in eadem civitate anno 1537 extremum vitæ ſubiiſſe periculum; verùm id ſibi tum non mediocri fuiſſe ſolatio, quòd minutiùs, quàm antehac, de peccatis confiteri ſoleret, ſingulis nimirum, ùt ait Nierembergius lib. 1, cap. 10, menſibus, raro id temporis, maximè inter aulicos ejuſdem, cujus erat ipſe, ætatis, exemplo. Porrò Franciſcus è comitiis Montionenſibus in Caſtellam redux novis animis curiſque ſe partim regendæ familiæ, partim auguſtæ obſequiis, partim denique ſolitis animi corporiſque exercitationibus dedit; ita tamen, ut, ſiquando venatum iret, ſtrepitu apparatuque uteretur longè minore, ac paulatim vanitati fimbrias magis magiſque præcideret.

C

* * *
* *
*

D

§ V. Iſabellæ auguſtæ funus Granatam deducit, è cujus aſpectu cadaveris vitæ ſanctioris propoſitum concipit: Cataloniæ prorex conſtituitur: corpus macerat: abſolvi proregis munere fruſtrà petit.

Granatam Iſabellæ funus deducens,

PRotractum bellum Gallicum fuit uſque ad annum 1538, quo lætior rerum facies, pactis decennalibus cæſarem inter & Galliæ regem Pauli III Pontificis curâ induciis, Chriſtianum orbem recreavit, cui tamen graviſſimum à Turcis periculum imminebat. Cæſar, inita, ut huic occurreret, cum Pontifice Venetiſque belli ſocietate, in Hiſpaniam rediit, ac Toleti, ut in bellum Turcicum ſubſidia compararet, comitia celebravit, in quibus nihil, quod ſeu ad augendam lætitiam publicam, ſeu ad ſplendorem & magnificentiam faceret, deſideratum fuit. Siquando ludis publicis auguſti intererant, Carolo Franciſcus, Iſabellæ Eleonora, Philippo Hiſpaniarum principi Carolus & Joannes eorum filii comites erant. Verùm, ùt nihil in humanis perpetuum eſt, in acerbiſſimum luctum omnis lætitia repente converſa eſt inexſpectato auguſtæ obitu: invaſerat illam, ùt Cienfuegos ſcribit, mortifera febris, quæ digniſſimam principem paucorum dierum intercapedine huic luci ſubtraxit Kalendis Maii 1539. Lombayæ marchionibus interdixit cæſar, ne à decumbente ſecederent, poſtulatum verò ab auguſta fuit, tum ut uni Eleonoræ liceret defunctæ corpus attingere, tum ut utrique Conjugi ejuſdem Granatam deducendi curam cæſar demandaret. Elatum Toleto inſigni lugubrique apparatu Iſabellæ funus, ſtipante id cæſaris juſſu cum uxore & familia Franciſco, aliiſque proceribus fuit, Granatamque deductum, urbem Granatenſis regni primariam, in qua templum erat, ùt ait Schottus, ſepulcris Catholicorum regum, avorum Iſabellæ, clarum, Ferdinandi ſcilicet, qui anno 1492 regnum Granatenſe Mauris eripuit, & Iſabellæ, è quorum filia Maria & Emmanuële Luſitaniæ regibus nata fuit, de qua hic ſermo eſt, Iſabella, Caroli V uxor.

E

F

ac futuram vitæ converſionem ab apparente ſibi aviâ edoctus,

52 Granatam, ùt juſſus cæſaris imperio fuerat, eunti Franciſco id ſingulare accidit, ut, cùm pompa ſub tempus meridianum quietis causâ ſubſiſteret, ipſe autem oculos funeri, mentem verò cælo intentam haberet, Mariam Henriqueziam, aviam ſuam, inſigni luce circumſeptam ſibi viſus fuerit intueri, ex eaque audire, brevi fore, ut præparatam divinitus, quâ Deo famularetur, viam iniret. Gaudium inter & metum medius confeſtim Gandiam miſit ad amitam, Franciſcam à Jeſu, qui quid rei accidiſſet, renuntiaret. Reſponſum fuit, Mariam Henriqueziam diem ſuum obiiſſe. Nititur hujus facti relatio, teſte Alvaro Cienfuegos lib. 2, cap. 5, § 3, Mariæ Velaſco, comitis de Oſorno, teſtimonio, quacum id Franciſca à Jeſu,

ex

A ex S. Franciſci ore acceptum, communicavit; quod Ribadineiram & Ceparium latuit; qui Mariæ Henriqueziæ obitum anno 1537 illigàrunt; quamquam nec ſibi ipſis conſtant. Scribunt enim obiiſſe Mariam Henriqueziam, tranſactis in Gandienſi Diſcalceatarum cœnobio annis 33: unde conſequitur, Mariam Henriqueziam religioſæ vitæ inſtitutum fuiſſe amplexam jam inde ab anno 1504: quod quo fieri pacto potuit, ſi poſt Franciſcum natum, ſeu poſt annum 1510 Gandienſe monaſterium ingreſſa fuerit, ùt iidem rurſus ſcriptores tradunt? Ab anno 1479, quo natam Mariam Henriqueziam diximus num. 19, uſque ad annum 1512, anni numerantur 33: à vero igitur aberrare Ribadineira non videtur, cùm illam ait in ſeculo annos vixiſſe 33: ſed annis 33 religionis ſubſtituendi ſunt anni circiter 27; ut univerſim vixerit annis 60; aut anni 25, quod Eſcolanus lib. 6, cap. 23, num. 7 facit, ſi anno 1537 obiiſſe ſtatuatur. Emendandus ſimiliter eſt Joannes Carrillo, qui non ſolùm ait cum Ribadineira Mariam Henriqueziam 33 annos in ſeculo totidemque in cœnobio Gandienſi vixiſſe B cap. 3 Vitæ filiæ ejus Franciſcæ à Jeſu, ſed etiam cap. 1 ejuſdem Vitæ dixerat, Franciſcam, natam anno, ùt ait, 1498, jam triennem fuiſſe, cùm patre orbata eſt; cùm tamen jam inde ab anno 1497 ille vitam amiſerit: unde ſit, ut mater ejus, quæ tum 18 numerabat annos, quadriennio circiter ſeriùs, quàm par ſit, ex ejus calculo nata ſtatuatur, anno nimirum 1483. Unde autem idem ſcriptor compertum habuerit, Mariam Henriqueziam anno 1540 Gandienſis Clariſſàrum cœnobii præfecturam adiiſſe, eidemque renunciàſſe quinquennio poſt, non perſpicio. De cetero aviæ ſuæ, inquit Schottus, Franciſcus jacturâ, quòd vitæ màgiſtram re conſilioque juvantem amiſiſſet, vehementer indoluit: patrocinio tamen, quòd Deo potiretur, jam tum ſe foveri ſenſit; id quod etiam Ribadineira teſtatur: ſed mox addit Schottus: cujus etiam precibus in Societatem Jeſu ſe, tamquam in portum pòſt eſſe delatum, exiſtimavit.

cadaveris fœditate percellitur,

53 Ubi porrò Illiberim ſeu Granatum Iſabellæ funus pervenit, mox patuit, non vanam Franciſco viſionem in itinere adhuc conſtituto fuiſſe oblatam. C Adiit mox ille ſacellum regium, ut creditum ſibi depoſitum coram tabellionibus, teſtibus, civitatis primoribus, populique innumera multitudine Granatenſi archiëpiſcopo Gaſpari de Avalos, ac clero traderet: verùm, ne quis fraudi locus eſſet, priuſquam id in majorum monumenta inferretur, facies denudanda; dicendum comitibus ſacramentum, id eſſe ipſum auguſtæ corpus, omnia denique in Acta publica referenda fuerunt. Retecta porrò facie, non modò nullus priſtinæ venuſtatis decor, immò tanta ſpectantium oculos deformitas perculit, ut non eſſet, qui auguſtam in auguſta agnoſceret; nares item adſtantium fœtor tantus, ut non eſſet præter Franciſcum ullus, qui ſubſiſtere illic diutiùs aut vellet aut poſſet. Nemo itaque comitum, auguſtæ id corpus eſſe jurejurando planè affirmare eſt auſus. Franciſcus ipſe, qui illud ſedulò noctu diuque cuſtodierat, ſatis habuit, ſi pro ſumma, quam ea in re adhibuerat, diligentia, id aliud quàm auguſtæ corpus eſſe non poſſe, juraret. Mirum, quam ex eo ſpectaculo Franciſcus ſe ſenſerit immutatum, exin vix ſimilis ſui. Obortos tum ejus animo motus fuſiùs ejus biographi deſcribunt; quibus tandem exclamare coactus eſt, ſat datum eſſe mortali principi: quod lucis vitæque ſupereſſet, Regi æterno ſacrum fore, uti ſcribit Cienfuegos lib. 2, cap. 6, § 3 ex canonici Granatenſis, qui rei geſtæ interfuit, teſtimonio, Proceſſui Valentino fol. 669 inſerto.

AUCTORE J. B.

& ſanctioris vitæ propoſitum.

54 Depoſitæ in ſacello regio Iſabellæ fuerunt exuviæ die VII Maii veſpere: parentatum eidem die poſtero. Concionem habuit Joannes de Avila, orator ſacer ea tempeſtate in primis clarus, quâ non tam auguſtæ laudes, quàm rerum humanarum viciſſitudinem ac vanitatem graviſſimis verbis expoſuit, ac Franciſci animum uſque eò pupugit, confirmavitque in concepto ſeverioris ſanctioriſque vitæ propoſito, ut domum redux ac parcè admodùm pranſus, arceſſitum ad ſe oratorem eorum, quæ animo agitabat, eſſe voluerit non conſcium modò, ſed etiam adjutorem. Vir erat Joannes, ut concionibus ejus ſcriptiſque illuſtrata teſtatur E Hiſpania, ac provincia maximè Bœtica, promovendæ divinæ gloriæ ac animarum lucri avidiſſimus: haud gravatè itaque Franciſcum audiit, optimis pro ejus conditione ac dignitate conſiliis inſtruxit, commonuitque in primis, ut à tribus, quæ afferre aulicis perniciem ſolent, ſibi potiſſimùm caveret, ambitione, invidiâ & libidine. His ſenſim Franciſco Deus quaſi gradibus perfectiora ſectandi deſiderium acuebat.

accedentibus eò etiam amitæ ejus litteris, concipit,

55 Alterum item per id tempus jam ſponte currenti ſtimulum ſubdidère acceptæ Gandiâ abs amita Franciſca de Jeſu, Gandienſium Clariſſàrum, utì eam hoc loci Ribadinera, Ceparius & Cienfuegos nominant, antiſtite ſeu abbatiſſa litteræ, quas ex Hiſpano, quo conſcriptæ fuerunt, idiomate ita vertit Schottus, Ceparii de rebus à B. Franciſco geſtis interpretem agens: Equidem, Fili mi, cogitabam illo momento de tua ad Deum converſione, valetudinem tuam Sponſo, tum verò maximè animæ tuæ ſalutem commendans. Ibi te vidi genibus adnixum Chriſtum rogare cum lacrymis ac gemitu peccatorum veniam. Vidi & manum porrigere atque erigere, præſentemque polliceri opem. F Gratiam itaque, quam potes, maximam Deo mecum habeto, & majori cura atque amore unà mecum obſecundato. De auguſta illud bene narro, ſacras hîc virgines purgante flamma ereptam animam ipſius vidiſſe & angelicis ſtipatam choris in æternam ſubvolâſſe beatitudinem. Rectè hoc loco Ribadineira, qui eaſdem litteras Hiſpanicè ſcriptas exhibet, obſervat, privatis hujuſmodi viſionibus, utpote errandi periculo ſæpe obnoxiis, non continuò eſſe fidendum: certum tamen eſſe, hujuſmodi favores Deum purioribus interdum mentibus elargiri, quales eſſe eas virgines, ac amitam in primis ſuam exploratum Franciſcus habebat. Multum certè apud illum hæ litteræ valuerunt, quibus perinde ac ceteris, quos diximus, excitatus ſtimulis, aulâ abſcedere, & domi cum uxore liberiſque privatim Deo vivere ſeriò ſtatuit, ac religioſum quemdam Ordinem, ſi prior è vita uxor diſcederet, ſe ingreſſurum vovit.

illuſtrique facinore exſequi incipit.

56 Quod animo conceperat Franciſcus Granatæ propoſitum, exſequi non diu diſtulit. Perſolutis novemdialibus, ùt Alvarus laudatus

AUCTORE J. B.

tus cap. 8, § 1 ſcribit, auguſtæ funeri exſequiarum juſtis, ut ad cæſarem Toletum rediit, officii ſui rationem redditurus, continuò aulæ deſerendæ, niſi id importunum tum cæſari accidiſſet, licentiam ſibi fieri petiiſſet. Dum ergo tempus commodum exſpectat, inſigne facinus edidit, à Ribadineira aliiſque præteritum, ſed ab Alvaro mox laudato relatum: id autem tale eſt. Granatâ redux miſerat, qui Ferdinandum, rei maritimæ apud Caſtellanos præfectum, ſuis verbis ſalutaret, ejuſque conveniendi locum tempuſque exquireret: oborta autem priùs fuerat, quàm Granatam Franciſcus iverat, hunc inter & Ferdinandum neſcio quæ de re politica paulò animoſior diſceptatio: ſuſpicatus hic in duellum ſeſe à marchione Lombayæ provocari, aptum duello locum tempuſque conſtituit: at ille, ut in conſpectum præfecti venit, advolvi ejus pedibus, culpam in ſeſe omnem transferre, rogare, ignoſceret; dignum id ſua virtute eſſe, certóque ſe ſcire, facturum. Hæſit ille primùm tam inexſpectati ſpectaculi novitate attonitus, arctéque Franciſcum amplexus charum deinceps in primis habuit. Sic ferè verbis Hiſpanis Alvarus, non de ſuo, ſed ex jurejurando Mariæ Claræ, virginum Diſcalceatarum Matritenſium abbatiſſæ, quo hæc teſtata eſt, jam relatum facinus ſeſe accepiſſe ex ore antiquiorum parthenonis ſui monialium, Sancto conſanguinearum, quæ id itidem ex ipſiuſmet Ferdinandi ore didicerant.

B

Invitus Catalauniæ prorex conſtituitur,

57 Commodiorem dein conveniendi cæſarem occaſionem nactus, deſerendæ, ſi per illum liceret, aulæ deſiderium patefecit, &, quibus potuit, rationum momentis Gandiam abeundi licentiam conatus eſt extorquere; ſed fruſtra: quo factum eſt, ut verſari aliquantiſper in aula coactus ſit. At elapſis aliquot menſibus, ùt ait Alvarus § 3, cæſar in Belgium, quo eum exortæ apud Gandenſes turbæ vocabant, per Galliam iter meditans, accerſitum ad ſeſe Franciſcum & S. Jacobi priùs equitem creatum, Catalauniæ eſſe proregem juſſit. Submiſit ille oneri humeros, ſed valde invitus. Mox ita itineri ſe accinxit, ut ſimul cæſar in Galliam, ille in Catalauniam cum uxore & liberis menſe Novembri anni 1539, ùt idem Alvarus tradit, ſit profectus: iter verò ſuum ſic inſtituit, ut Valentiâ Gandiâque tranſiret, quò patrem optimum, Joannem Gandiæ ducem, de via ſalutaret. Gothalania, inter ampliſſimas Hiſpaniæ provincias numerata, principatûs titulo gaudet: quo tempore eam adminiſtrandam Franciſcus ſuſcepit, etiam Ruſcinonenſem comitatum complectebatur, qui dein Gallæ regibus ceſſit. Appellationem ejus alii à Caſtellanis, inter Sambrocam & Rubricatum fluvios à Ptolemæo collocatis, derivant: alii ab Otgero quodam Gotlante, cognomento Catalone, à Catalone Aquitaniæ caſtro (quod umquam in Galliis exſtitiſſe, negat Petrus de Marca, aëp. Pariſienſis, Marcæ Hiſpan. lib 3, cap. 5) qui Caroli Martelli tempore expeditionem in Hiſpaniam ſuſceperit, ſic dictam volunt: alii denique à Cattis & Alanis Catalauniam, vel à Gothis & Alanis, ùt etiam Ribadineiræ interpres Schottus cenſuit, qui illic ſedes fixerint, quorum ſanior communiorque, etſi nec ipſa certa ſit, videtur ſententia.

C

58 Totius Gothalaniæ caput eſt Barcino, nobilis ad mare Mediterraneum civitas, & ſede epiſcopali, Toletanæ archidiœceſi ſuffraganea, inſignis: quo ùt novus Prorex venit, publico ſolennique exceptus plauſu, eò confeſtim curas animumque intendit, ne ullam injuncti ſibi officii partem negligeret: non exigua per Gothalaniam ea tempeſtate graſſabatur latronum turba, quibus nec apud nobiles quoſdam receptacula deerant: in hos primùm animadvertit, dein verò, miſſis quaquaverſum copiis, latrones ipſos perſequi non deſtitit, donec, ſcelerata manu extirpata, ſecuritati publicæ omninò proſpectum foret, etiam cum proprio periculo; quam facinoroſorum hominum venationem ſibi tum multò jucundiorem fuiſſe, quàm juveni ferarum, dixiſſe auditus eſt. Alios ſupremo affici ſupplicio, ſectaque eorum corpora ad exemplum omnium oculis exponi, alios ad regias triremes deportari juſſit. Si quem morti reum addixerat, ſacrificia ſingillatim triginta fieri ſuo ære jubebat, ut facilè, ipſum non homines, ſed crimina odiſſe, cerneres, ùt paulo fuſiùs apud Schottum & Nierembergium videre eſt. Addit Alvarus, etiam latronum principem, nomine Antonium de Roca, captum necique addictum fuiſſe: adeò verò placuiſſe cæſari Proregis diligentiam, ut hic felices rerum eventus iteratis litteris ſit illi gratulatus.

cujus ſecuritati bonoque,

E

dum præclarè conſulit,

59 Ceteris verò muneris ſui partibus non minùs diligenter vacabat. Sedulo curabat, ut controverſiarum judicia ex æquo & bono, ac expeditè redderentur: litigantes ad concordiam ſæpe revocabat, ditiores ære alieno obſtrictos ad ſolvenda pauperibus ociùs debita compellebat, ære proprio pauperes ſervitute eximebat, ludos litterarios inſtruendæ juventuti ſtatuit, conſtituto iis, qui eam doctrinâ moribuſque imbuebant, ſalario. Rem militarem accuratè geſſit, ac ne huc illuc commeantes milites, quidquam detrimenti, quà illis iter erat, inferrent, maximè cavit. Annonæ inopiam, conquiſito è Gallia, Anglia & Sicilia frumento, ſuſtulit. Barcinonenſem civitatem, quà mare reſpicit, muris & propugnaculo cinxit, cui S. Franciſci nomen adhæſit. Cœtus religioſos eleemoſynis fovit, eoſque, quos è re lauta ad inopiam fortunæ detruſerat inconſtantia, clam alebat, & operam dabat, ne quis abs ſeſe triſtis abſcederet. Denique, cujuſmodi fuerit Proregis gubernandi modus & felicitas, univerſim colliges ex laudato ab Alvaro è Proceſſu Cæſarauguſtano ejuſdem civitatis aëp. teſtimonio, quod ſic habet: Erat publica vox & fama, quòd tempore gubernationis ejus regnabat juſtitia, temperantia & prudentia, & excluſa erat iniquitas atque malitia, & omnibus communiter videbatur, angelum de cælo deſcendiſſe ad eos gubernandos. Hæc præcipua ferè ſunt capita eorum, quæ pro impoſita ſibi à cæſare provincia geſſiſſe Franciſcum, ejus biographi perhibent: dein qualis privatim vixerit, exponunt.

F

privatim prolixis orationibus;

60 Franciſcum hoc loco, quem paulò antè inſtar eximii principis ſecularis depinxerant, veluti Chriſtianæ pietatis cultorem inſignem exhibent: laudant eum maximè, neque immeritò, ab orationis & pœnitentiæ ſtudio, à caſtitate, à frequenti Sacramentorum uſu, breviùs quidem Ribadineira, fuſiùs verò Nierembergius & Alvarus Cienfuegos: præcipua compendio referam. Quod ad orationis ſtudium attinet, refert Alvarus, eum, ex quo in melius mutandæ vitæ propoſitum conceperat, quotidie, ut

AUCTORE J. B.

A *ut primùm ſeſe è lecto proripuerat, primis quidem menſibus horas ſolidas quatuor, dein quinque, ac paulò poſt etiam ſex orationi mentali dediſſe: hâc finitâ, ſalutata priùs conjuge, rei divinæ mox interfuiſſe: tum verò rebus publicis ac muneri ſuo vacâſſe: ſeptem horas canonicas ex ſtatutis Ordinis S. Jacobi (is Ordo anno 1175, die 3 Julii ab Alexandro III Pontifice ſummo approbatus fuit) certo item numero Orationes Dominicas ac Salutationes angelicas præſcriptis temporibus mente ſimul & ore recitâſſe: à prandio colloqui cum ſuis aliquamdiu ſolitum, verùm de rebus piis. Tempus reliquum, quod quidem ab occupationibus liberum habebat, ſacrorum librorum lectioni, pervolvendis ſtudioſè globulis precatoriis ſanctiſque cogitationibus dediſſe. Tum delictorum ſuorum examen inſtituiſſe, ac, ſi quid minùs rectè admiſiſſet, acriter in ſeipſum ſævire ſolitum: horas denique tantùm quatuor aut ſubinde quinque ſomnum capere conſueviſſe, addit Nierembergius cap. 15. Quod autem paulò antè dictum eſt, Proregem noſtrum priùs conjugem ſalutatum* B *adire ſolitum, quàm rei divinæ intereſſet, mirum videri nemini debet: jam enim pii conjuges conſenſu mutuo continentiæ voto ſeſe obſtrinxerant & conjugalem amorem cum fraterno puriorique commutârant, auctore, ùt ſcribit Alvarus, Joanne de Texeda Ordinis S. Franciſci.*

frequenti Sacramentorum uſui,

61 *Jam verò quod ad frequentem Sacramentorum uſum ſpectat, ſacrum Euchariſtiæ epulum ſumpſit ſingulis diebus Dominicis & feſtis ſolennioribus, his quidem in templo metropolitano, illis verò in ſacello domeſtico. Accedebant his etiam dies, quibus id fieri Ordinis S. Jacobi leges præcipiunt: quanta autem id facere animi præparatione ſoluerit, vel inde colliges, quòd, ùt refert Alvarus, anno 1539 in Vigilia Nativitatis Domini, niſi ſeptem priùs horis continuis divina myſteria meditatus, noxaſque ritè confeſſus, ad ſacram menſam non acceſſerit. Tam frequens Sacramentorum uſus rarus admodùm erat ea tempeſtate, adeò ut ſcandalo penè eſſet, litigantibus ea de re inter ſe etiam doctis. Neque verò id Prorex inconſultò agebat, ſed è conſilio inſignium ex* C *Ordine Prædicatorum virorum, Thomæ de Guſman, anno 1539 in Provincialem Hiſpaniæ electi, & Joannis Myconis, qui* Franciſco *à confeſſionibus erat: Joannem, ut defuncto Guſmanno ſucceſſor eligeretur, anno 1541 comitia Barcinone in conventu S. Catharinæ martyris habuiſſe, ſcribit Franciſcus Diagus lib. 1 Hiſt. Prædicatorum Provinciæ Aragonicæ cap. 62 & proximè præcedentibus aliquot inſigni ornat elogio. Eadem de re inſuper* Franciſcus *ad S. Ignatium ſcripſit anno 1542.*

conſulto ea de re S. Ignatio,

62 *Qua id occaſione ſit factum, accipe. Miſſus anno 1540 in Hiſpaniam Araozius, nondum plenè approbata à ſummo Pontifice, ùt Orlandinus ad hunc annum num. 99 ſcribit, Societate, Barcinonemque tempeſtate appulſus, ita illic egit, ut non exiguum apud Barcinonenſes Societatis deſiderium reliquerit. Idem in Hiſpaniam anno 1542 unà cum Jacobo de Eguia reverſus eſt, eodem Orlandino teſte: ubi Barcinonem attigêre, ita civitati ſe probaverunt, ut omnium ferè principum benevolentiam voluntatemque ſibi facilè adjunxerint: in his erat* Borgia, *Lombayæ tum adhuc marchio, ejuſque conjux Eleënora. Accidit, ut Araozius, dum pia cum Prorege colloquia ſerit, Euchariſtiæ mentionem faceret, & quantus eo in genere eſſet Ignatius, exponeret. Nôrat Prorex Societatis Jeſu jam à Paulo III approbatæ inſtitutum, & multa de Ignatio præclara audierat: dedit itaque ad Ignatium litteras, quibus ipſum de frequenti Euchariſtiæ uſu conſuleret. Reſpondit Ignatius ferè in hunc modum: cùm ſibi de ipſius vitæ probitate ex aliorum relatu conſtaret, arbitrari ſeſe, è re ejus fore, ſi ſacram Communionem cum amore & reverentia octavo die ſumeret; eum eſſe hujus Sacramenti fructum non poſtremum, ut à vitiis gravibuſque noxis homines avocet, vel, ſi fortè labantur, citiùs faciliùſque reſipiſcant: virum itaque prudentem pariter ac pium ſibi deligeret, cujus ea in re conſiliis ſtaret. Arriſit Proregi Ignatii reſponſum, libenſque exin noſtrorum conſiliis uſus eſt.*

miriſque corporis

63 *Stupore porrò digna fuit, qua in ſe uſus eſt vitæ auſteritas: cœpit anno 1540 omni ſibi cœna interdicere, nec adhibere plùs in* E *prandio, quàm pauxillum olerum, panis & frigidæ, licèt hoſpites ſuos lautè & pro dignitate exciperet. Cœpit item eam jejunandi, quæ apud PP. Franciſcanos tempore Adventùs à die IV Novembris uſque ad Chriſti Natalem in uſu eſt, rationem tenere: ejuſdem Ordinis, veluti illius tertiarius, devotè cingulum geſtavit, & in communionem omnium bonorum operum cum uxore & liberis vocatus fuit anno 1541 à Joanne Calvo, Ordinis Minorum generali Miniſtro, datis ad eum è comitiis Mantuanis hujuſmodi litteris:* In Chriſto plurimùm dilectiſſimis & illuſtriſſimis dominis ac dominabus domino Franciſco Borgia, marchioni Lombayæ, Cathaloniæ proregi, ac dominæ Eleënoræ de Caſtro conjugi, dominæ Joannæ de Meneſes ſorori, dominis Carolo, Joanni, Alvaro, Ferdinando, Ildefonſo de Borgia eorum filiis, & dominabus Iſabellæ, Joannæ, Dorotheæ, filiabus, nec non dominæ Beatrici de Soſa conſobrinæ, Frater Joannes Calvus totius Ordinis Minorum Seraphici Miniſter Generalis ſalutem in Domino ſempiternam. E Cùm in ſumma rerum penuria animi promptitudo latere non debeat, indignum profectò cenſemus, & ingrati animi vitio ſugillandum, ſi quam tantis veſtris erga nos meritis retributionem non reddamus, quorum judicem multi * in nos charitatis affectum, certis beneficiorum indiciis, experimur. At verò ea ſunt in noſtri Religionem inſtituti veſtræ humanitatis officia, quæ temporalis rebus nullis, quibus ab inita profeſſione renuntiavimus, remunerari queant. Ea propter ſanctæ dilectioni veſtræ, qua Seraphici Patris noſtri Franciſci Obſervantes filios proſequimini, pio mentis affectu proſpicientes, nos, qui, licèt immeriti, ſupremum trifariæ Religionis ejuſdem apicem obtinemus, prænominatos vos omnes in noſtræ confraternitatis conſortium, & dum vitam agitis, & vitâ pariter functos, ſincero charitatis amore, quâ fungimur, auctoritate recipimus. Ne verò quicquam piis animi veſtri deſideriis deſit, ſingula etiam quæque ejuſdem Ordinis ſuffragia, omnifariam inſuper bonorum quorumcumque ſpiritualium largitionem vobis liberaliùs impertimur, ut multiplici ſuffragiorum adjuti præſidio, & in præſenti augmentum divinæ gratiæ & in futuro æternæ

*multæ

AUCTORE J. B.

gloriæ præmia mereamini. Datum Mantuæ in ſacro conventu ſancti Franciſci, in noſtris genneralibus comitiis die x Junii MDXLI.

Fr. Joannes, qui ſuprà manu propria.

64 *Ita habent Joannis Calvi ad Proregem litteræ apud P. F. Joannem de Luca in Annalibus Minorum continuatis ad annum* 1541 *num.* XI; *ex quo hæc obiter annotâſſe ſufficiat. Porrò, quam diximus, à cibo potuque abſtinentiam poſt annum* 1541 *non in binas dumtaxat Quadrageſimas, ſed in annum totum* Franciſcus *extendit. Adhæc aſperrimo induebatur cilicio & ferreâ catenâ, etiam plerúmque dum ſomnum caperet, cingebatur: non priùs cubitum concedebat, quàm flagellis ſeſe probè excepiſſet: tum verò ſolum illi pro lecto erat: quàm prolixus in orando fuerit, ſuprà dictum eſt: dum autem preces fundebat, storeæ humi poſitæ vultu incumbebat.* Hâc abſtinentiâ ſactum, *inquit Ribadineiræ interpres Schottus*, ut cum obeſo admodùm corpore ventreque eſſet, brevi laxæ nimis tunicæ eſſent, duplicarique indumenta poſſent. *Factum eſt item, ùt addit Alvarus, ut os gangrænâ, dentes molares continuis fluxionibus corruptos, ſtomachumque omnis alimenti impatientem habuerit adeò, ut id continuò cogeretur egerere, ac tantis quotidie per horas ferè binas cruciaretur doloribus, ut periclitari de vita videretur: denique ut ingens corporis ejus moles, cui, quò menſæ commodè aſſidere poſſet, auferenda in orbem pars menſæ priùs fuerat, vix oſſibus hæreret.*

cruciatibus vacat.

B

65 *Hinc Ribadineira ad Joannis, Gandiæ ducis, obitum, quo è Catalaunia Gandiam revocatus Prorex fuit, progreditur: at Nierembergius & Alvarus Cienfuegos peculiaria quædam, quæ ante Joannis obitum, atque adeò ante* Franciſci *è Catalonia diſceſſum contigerunt, nec omnino indicta prætereunda ſunt. Sub id tempus, quo Barcinonem Prorex primùm venerat, Joannes de Texeda Ordinis S. Franciſci, quid de illo futurum eſſet, & ad quàm ſublimem ſanctimoniæ apicem, quò jam celeri paſſu ferebatur, evaſurus olim eſſet, divinitus intellexit. Objecta menti ejus viri cujuſdam ſpecies fuit vultu comi perinde ac venerabili: hunc vidit religioſi cujuſdam cœtus (quod in* Franciſco, *ad univerſæ Societatis Jeſu moderamen dein evecto, eventus comprobavit) veluti monarcham conſtitutum: vidit, quàm excellentis futurus eſſet ſanctimoniæ, & ad quàm ſublimia à Deo deſtinaretur; verùm quis vir ille eſſet, ignorabat; & impetu quodam actus in publicum prodiens* Franciſco, *ita volente Deo, occurrit, agnovitque continuò, hunc eum eſſe, de quo tam præclara perceperat. Adiit ergò Proregis ædes, & brevibus, quæ percepiſſet, aperuit, addens fore, ut ſacerdos & religioſus fieret, etſi tunc loci & ordinis eſſet longè diverſi. Principium id fuit intimæ neceſſitudinis, quæ dein Texedam inter & S.* Franciſcum *interceſſit. Amplo, nec ſanè immeritò, hunc Minoritarum alumnum, vitæ ſanctitate, prophetiæ dono ac cœleſtibus favoribus illuſtrem elogio exornat Alvarus in* Borgiæ *Vita lib.* 2, *cap.* 12, *ſibique earum ſemper habuit Societas Jeſu vel eo nomine, quod ipſo auctore* Borgia *dein nomen Societati dederit. Plura de illo, qui volet, adeat Alvarum jam laudatum vel Joannem de Luca in Annal. Minorum continuatis ad annum* 1541, *num.* 17 *& ſeq.*

Joanni Texedæ, Franciſcum Societati præpoſitum iri, indicium fit,

C

66 *Eodem anno, ùt narrare pergit Alvarus cap. ſeq., Turcæ hinc inſignem cladem Chriſtianis intulerunt, Budâque captâ, jam Viennæ Auſtriæ timebatur: inde Algeriani pyratæ Hiſpaniæ oras ex Africa frequenter infeſtabant: Galli imminebant Italiæ: cæſar, dimiſſis comitiis Ratiſponenſibus, in Italiam veniens, id ſibi primùm curandum putavit, ut pyratarum excurſionem cohiberet. Expeditionem itaque maritimam in illos ſuſcepit, quamvis intempeſtiva anni parte, ſed infelicem prorſus: quippe, re infecta, amiſſis pluribus, laceratаque tempeſtatum vi numeroſâ claſſe Algerium, obſideri cœptum, deſerere ac in Europam retrò vela facere coactus eſt. Non id cæſari calamitatis accidiſſet, ſi Pauli III, Pontificis Romani, quem Lucæ in Italia convenerat, ſi præcipuorum ducum conſiliis, aut* Borgiæ *litteris, ea de re ad ipſum datis, paruiſſet. Cæſar enim in Africam copias trajecturus, ad* Borgiam *litteras dedit, voluitque, quid illi ſententiæ eſſet, certior fieri:* Borgia *non tantùm ipſe dare ſeſe orationi jejuniiſque, ſed, miſſo ad virgines S. Claræ nuncio, has etiam obnixè rogare, idem ut ipſæ facerent, Deumque precari haud deſinerent, ut proſperum cæſaris cœptis exitum eſſe vellet. Paruerunt illæ, ſed ſimul* Borgiæ *renuntiârunt, rem cæſari malè ceſſuram. Nec aliter* Borgia *ſentiebat: diſſuaſit itaque expeditionem illam cæſari, quàm potuit, vehementiſſimè. Cæſar autem, accepta clade, eorum, quæ ſibi* Borgia *ſcripſerat, memor, non ſemel dixit, numquam ſe incidiſſe in Acta, unde tutiùs, quæ in rem ſuam forent, diſceret, quàm è Clariſſarum Gandienſium* Borgiæque *ſententia. Hæc ferè Alvarus ad annum* 1541.

Carolo V expeditionem Africanam diſſuadet,

E

67 *Ad ſequentem verò refert, quæ ſuprà de Araozii Barcinonem adventu ex Ribadineira dicta ſunt. Inſignem dein Alvarus, quod & Nierembergius facit, Proregis de ſeipſo relatam victoriam narrat. Feſto S. Crucis Inventionis die, dum pro Prorege preces fundunt Gandienſes S. Claræ moniales, nonnullæ earum ingentis ponderis crucem humeris ejus conſpexerunt imponi: monendum confeſtim cenſuerunt, ut eam non imparatus patienter exciperet: verùm priùs periculo defunctus jam erat, quàm nuntius Barcinonem advenerit: jucundus tamen admodùm hic illi fuit, eò quòd inde, rem Deo gratam ſeſe feciſſe, non obſcurè intelligeret. Res autem ſic ſe habuit: convenerant eo die in ædes Proregis Barcinonenſes utriuſque ſexus primates: privatim tamen feminæ, privatim viri, quod iſtæ à Prorege poſtulârant. Prorex verò, invigilaturum ſe, ne quis illas ingreſſu ſuo interturbaret, in ſeſe receperat. Dum confabulantur, primariæ nobilitatis juvenis, qui tum Barcinonem venerat, Proregem acceſſit; à quo benignè exceptus mox in conclave proximum, in quod matronarum cœtus ſeſe receperat, ingredi voluit. Prohibuit Prorex, id ſibi in mandatis eſſe, ne quem virorum ad illas ingredi ſineret, dictitans. Ille factam ſibi injuriam ratus, vociferatur, non eum ſe eſſe, cui aditus intercludi debeat, eò ſe invito Prorege ingreſſurum, ſtrictoque pugione ad Proregem uſque progreditur. Rei indignitate commoti*

ſeipſum vincit,

F

AUCTORE J. B.

A *ceteri jam manus gladiis admovebant: aderant ſatellites ad Proregis nutum, quidquid juſſiſſet, facere parati: his manu ſiniſtra indicat, ne loco ſe moveant: dextrâ appenſum è janua velum levat, & cùm, inquit, nec Deo, nec cæſari, nec reipublicæ gratum aut utile futurum ſit, ut noſtrum alteruter levi adeò de cauſa pereat, ingredere. Dedit ille ſe in conſpectum, ſed ita frigidè exceptus fuit, ut præ pudore ex ædibus Proregis, ac dein Barcinone ſeſe, quàm potuit, citiſſimè proripuerit. Non diu latuit ea res cæſarem, qui in juvenem ſeveriùs, ac fecit, animadvertiſſet, niſi per litteras* Franciſcus *ejus cauſam egiſſet.*

68 *Carolo cæſari, quem anno ſuperiore minùs proſperè cum barbaris bellâſſe vidimus, mox anno* 1542 *cum potentiore longè hoſte, Franciſco I, Galliarum rege, bellum fuit: miſit is adverſus Carolum non exiguas copias in Belgium & Pedemontium, ac præterea Henricum Delphinum cum numeroſo exercitu, qui Catalauniæ arma martemque inferret. Henricus Narbonâ profectus Perpinianum, comitatûs Ruſcinonenſis caput rectà contendit, eamque urbem priùs obſidione cingere ſtuduit, quàm ad ſui defenſionem parata eſſet. Opus erat celeritate: itaque cæſar quantocyus copias undique in Catalauniam coire juſſit, dataque eſt opera, ut Perpinianum, cui Delphinus imminebat, ab annona, militibus, munimentis, omnique apparatu bellico, tempeſtivè inſtrueretur, quò Proregis induſtria ac diligentia multùm contulit: cæſar gratam ſibi illam fuiſſe litteris ſignificavit, adjecitque, ut aliis, & armis quidem validioribus, loco proſpectum vellet, nempe orationibus tum ſuis, tum Gandienſium S. Claræ monialium, quas plurimùm apud Deum valere nôrat. Paruerunt utrique cæſaris votis; & Gandiâ quidem Prorex accepit, Gallos urbe non potituros, modò, qui eam tuerentur, hæreſeos labe non eſſent infecti. Certior ea de re factus cæſar, tertiam præſidii partem, utpote è germanis, quorum multi hæreſi laborabant, ſubſtitutis aliis, urbe egredi juſſit. Scribit autem Alvarus ex Ms. P. Santandri, qui rem ex ipſo Borgia audierit, Proregem ipſum Catholicos ſubſidiarios milites Perpinianum deduxiſſe, ac Germanos inde eduxiſſe. Eventus porrò is fuit, qui prædictus à monialibus Gandienſibus fuerat. Henricus enim, fruſtrà oppugnata urbe, exercitum reduxit in Gallias Septembri menſe.*

juvat conſiliis

B

C

69 *Priùs menſe Junio ejuſdem anni cæſar Montione, quod Aragoniæ oppidum eſt, ſed in confiniis Catalauniæ ſitum, Ordinum conventum habuit, in eoque à regni magnatibus certum armatorum numerum in belli ſubſidium petiit, aliaque regni negotia pertractata fuerunt. Patuit hic quanti Proregis conſilia cæſar faceret: digreſſis enim ceteris, ſoli ſæpe maximis de rebus inter ſeſe conſilia agitabant. Prorex autem triduum ſibi ſumere ſolebat, quod inter preces & pœnitentiæ opera exigebat, priuſquam ſuam cæſari de rebus arduis ſententiam exprimeret. Reliquerat idem Barcinone conjugem Eleënoram. Cæſar, quò oſtenderet; quanti & illam faceret, juſſit, quam primùm Montionem veniret; quò cùm vix perveniſſet, cæſar ipſe, quod inſolitum erat, ad ejus ædes honoris causâ acceſſit, quod & Barcinonem abeuntibus præſtitit. Obſervatu dignum eſt, quod Montione Eleënora, quæ S. Ignatii, duce P. Araozio, exercitia obierat, reſponſum dedit. Domina Maria de Mendoza, Eleënoræ intima familiaritate conjuncta, mirum ſibi videri aiebat, Eleënoram iis veſtibus uti, quæ nec ætatem, nec ordinem, nec ſuam decerent magnitudinem: at illa, Prorex, inquit, conjux meus, cilicio cinctus incedit, ego verò corporis ornatui indulgebo? Abſit; facere non poſſum, quin aliter me habeam, ac ille, quem mihi Deus vitæ magiſtrum, ſocium ac normam dedit.*

cæſarem,

70 *Cùm Montione cæſar & Prorex ita familiariter agerent, hic commodum nactus tempus, cæſari in memoriam revocavit, quod pridem privatim vivendi Deoque ſe conſecrandi votum nuncupârat, veniamque iterato petiit, ut, depoſito munere, Gandiam repetere liceret: abnuit cæſar, qui tum ſtatuerat in Italiam proficiſci, & Hiſpaniæ adminiſtrationem Philippo principi, Mariæ, Joannis III, & Catharinæ cæſaris ſororis, Luſitaniæ regum filiæ tum deſponſato, relinquere: non parum enim* Franciſci *conſilia Philippo, ſe abſente, profutura ratus, ut ſpem abeundi illi adimeret, principis aulæ præfecit; Eleënoram verò ejuſque filias Eliſabetham & Joannam Mariæ, Philippi ſponſæ, miniſterio deſtinavit. Hæc Alvarus lib.* 2, *cap.* 16, § 2. *Montionenſium comitiorum tempore cæſar* Borgiæ *etiam declaravit, ſe ejus exemplo habere in animo, mundo ejuſque pompis vale dicere, & ſibi Deoque privatim vacare, ut primùm id ætas Philippi filii & Chriſtiani orbis regnorumque ſuorum pateretur utilitas, quod demùm ipſum pariter exſecutum fuiſſe, videbimus. Finitis Montionenſibus comitiis Barcinonem* Borgia *cum conjuge rediit, muneri ſuo de more vacaturus; quò ipſum cæſar menſe Octobri anni* 1542, *ùt ſcribit Sandovalius lib.* 25, *cap.* 24 *Vitæ Caroli, ſecutus eſt, iter ſuum in Caſtellam inde proſecuturus. Suppletis ex Nierembergio Alvaroque, quæ apud Ribadineiram deſiderabantur, modò Vitæ* S. Franciſci, *quam Ribadineira concriſpſit, filum repeto.*

à quò abdicandi muneris fruſtra veniam petit.

E

F

§ VI. Patri defuncto ſuccedit; Gandienſium bono conſulit; opes ſpernit, uxorem amittit.

Mortuo patre, factus

P*Oſt cæſaris Barcinone in Caſtellam diſceſſum munus ſuum ſedulò de more adminiſtrabat* Borgia, *cùm nec opinanti triſtis Gandiâ allatus eſt nuntius, patrem ſuum Joannem, Gandiæ ducem, diem ſuum, ingenti ſui relicto deſiderio, obiiſſe, die nimirum nona Januarii anni* 1543, *ùt habet Alvarus cap.* 17, § 1, *lib.* 2. *Mox die* XIV *Januarii ſcriptis litteris cæſarem, graviſſimi, quod parentis morte acceperat, vulneris certiorem fecit, petiitque, ut Gandiam ſeſe conferre liceret: ita colligo è litteris reſponſoriis Caroli, quibus* Borgiæ *ſignificat, ne Barcinone Gandiam priùs abeat, quàm cæſar ipſe illuc iteratò appuliſſet, in Italiam & Germaniam inde perrecturus. Datæ ſunt* Madriti die vigeſima ſecunda Januarii anni

[AUCTORE J. B.] anni milleſimi quingenteſimi quadrageſimi tertertii; ùt diſertè legitur in earum apographo, quod penes nos eſt, cetera valdè corrupto. Pauli quoque III, ſummi Pontificis, ad Franciſcum litterarum apographum, ſed æquè vitioſum, habemus, quibus cum Paulus de patris morte conſolatur, & patrem æquè ac Filium magnis laudibus cumulat: dolere quidem ſe vehementer ait de morte patris ejus, viri, ùt vocat, auctoritate, pietate & virtute inſignis: verùm dolorem hunc ſuum ex eo minui, quod Filium hæredem reliquerit, qui non minùs virtutis ac animi, quàm corporis imagine parentem referret. Paulum etiam Franciſco optionem dediſſe, cui filiorum ſuorum galerum cardinalitium collatum vellet; ſed id honoris præ modeſtia recuſâſſe Gandienſem ducem, ſcribit Alvarus cap. 17, § 6 ex teſtimonio P. Dionyſii Vaſquez, licèt nulla hujus rei in citatis Pauli litteris mentio fiat.

[Gandienſium dux, B] 72 Cùm Barcinonem menſe Aprili cæſar rediit, egit apud illum multis, ut munus ſuum in alium transferret, ſibique Gandiam abeundi licentiam faceret: exigebat id patris ultima voluntas, quam protelare nefas erat, res domeſtica & mater vidua. Annuit tandem cæſar votis ejus & Franciſcum Gandiæ ducem, quo eum deinceps titulo appellabo, inſtituit: verùm ea lege votis ejus annuit cæſar, ut, compoſitis rebus, cum uxore & filiabus ad Philippi principis ejuſque ſponſæ Mariæ aulam rediret, nempe ut ibi decretis nuper à cæſare muneribus fungerentur: admiſit conditionem Franciſcus, ſed ſimul, cæleſti, ùt apparet, inſpiratione edoctus, id numquam fore, & Superis aliter viſum eſſe, prædixit, quod rerum exitus demonſtravit: nam præmatura Mariæ, Philippi conjugis, mors, quæ anno 1545 die XII Julii ſecuta eſt, dictam Franciſco, uxori & filiabus legem irritam fecit. Cæſare igitur in Italiam abeunte, Franciſcus paternam domum repetiit, unà cum Joanne Texeda, quem bonâ moderatorum ejus veniâ perpetuum ſibi comitem adſciverat, & domi ſuæ alere conſueverat. Hæc ferè ex Nierembergio & Alvaro.

[C ſuorum bono præclarè conſulit,] 73 Quantum Catalaunis diſceſſus ejus mœroris, tantum ejus adventus lætitiæ Gandienſibus attulit, qui in illius humanitate & benevolentia, ùt Ribadineira ſcribit, magnum ſibi præſidium collocârant. Gandiam ùt venit, primum in parentis ſui domeſticos benevolentiæ ſpecimen dedit: quamquam enim à domeſticis domum ipſe probè inſtructam haberet, nullum tamen è parentis ſui miniſtris loco motum voluit. Xenodochium inſtauravit, auxitque reditibus. Gandiam molibus, foſſa, vallo, muroque, qua parte nuda erat, tormentis recèns conflatis, excubiiſque militaribus, quò ab Africanorum pyratarum incurſionibus tuta eſſet, munivit: ditionem Gandienſem, emptis ſuo ære aliquot pagis finitimis, auxit: Lombayæ PP. Dominicanis cœnobium inchoavit. Hæc paucis Ribadineira exponit: nec plura Nierembergius hoc loco tradit: fuſior multò Alvarus, ex quo, quæ ſequuntur, paucis delibo. Nova dignitate auctus, quibus antè aſſueverat, pietatis exercitia vitæque auſteritatem auxit: liberos & domeſticos ſic ad pietatem verbis factiſque inſtruxit, ut ejus aula virtutis domicilium videretur. Effuſa in egenos cœtuſque religioſos ejus liberalitas fuit; cura & charitas in infirmos ſumma, ditionis ſuæ villas populoſque peragravit, ſcandala vitiaque publica ſuſtulit, blaſphemis mulctam inflixit, Maurorum ad fidem Catholicam converſionem ſummopere cordi habuit, legeſque varias condidit felicitati publicæ perinde ac divinæ gloriæ utiles; quæ omnia, ùt dixi, fuſiùs explicat & ad annum 1543 Alvarus refert. [D]

74 Anno, qui hunc proximè ſecutus eſt, ad Valentinos, qui ſpem condendi collegii fecerant, miſſus eſt P. Araozius, qui Quadrageſimæ tempore fructu maximo ſacras ad populum orationes habuit: hujus audiendi cupidus Dux Gandiâ Valentiam profectus non modò dicentem frequens audivit, ſed etiam S. Ignatii exercitia, eo duce, quod Barcinone jam fecerat, ibidem obivit, vitæque ſuæ ſanctimoniâ totam civitatem ſui admiratione complevit: malè id dæmonem habuit; hic viſitanti xenodochium Duci terribili ſpecie apparuit, & in hujuſmodi verba prorupit: Miror te, qui tantus ſis, cum tam vili plebe verſari. Hoſtis ſuperbiam humili Dux reſponſo repreſſit, Magis enimverò, inquiens, te miror, qui tam ſuperbus es, mecum, homine tam vili, colloqui velle. [E] Ceterùm, quod ad rem collegii Valentini attinet, eam non modò auctoritate promovit, ſed collatis etiam mille nummis juvit. Valentiâ digreſſus Araozius Gandiam Eleënoram ſalutandi cauſâ contendit, quo inde quoque profecto, utrique conjuges de condendo Gandiæ Societati collegio iniêre conſilia, uti poſt Franciſcus per litteras XVIII Novembris exaratas Araozio ſignificavit. Orlandinus in Hiſtoria Societatis Jeſu ad annum 1544, num. 125 Araozium quidem Gandiam ſalutandi ducis Franciſci gratiâ contendiſſe ſcribit, nec mentionem ullam facit eorum, quæ Valentiæ, cùm illic Araozius verſabatur, Dux Gandiæ geſſerit; verùm propterea, quæ modò de his ex Alvaro dicta ſunt, non verè dicta eſſe, affirmare non auſim: potuit enim Franciſcus prior Valentiâ remeâſſe, ac dein Araozius eumdem iteratò, uti & Eleënoram conveniſſe; idque ita reipſa factum eſſe, ſcribit Alvarus lib. 2, cap. 18, § 1. [exercitia S. Ignatii obit,]

[F Piratarum metu ſuos liberat,] 75 Progreditur hinc Alvarus ad annum 1545. Sub hoc tempus, inquit, apoſtata quidam, vitam ſolitariam ſanctitatemque mentitus, cellam quamdam in littore maris ſitam, cui ſacellum S. Annæ ſacrum adjunctum erat, locum ea tempeſtate ob Africanorum pyratarum metum planè deſertum, ſibi inhabitandam depopoſcit: cùm anceps hæreret Borgia, conſultus ab hoc Joannes Texeda, Gandiam à Mauris captum iri, ſi veterator compos voti fieret, reſpondit. Dein certò reſcitum eſt, militare id fuiſſe commentum, quò illac in ditionem Gandienſem aditum ſibi patefacerent; paucis verò poſt diebus contigit, ut pyratæ cum populis Gandiæ vicinis manus conſererent, quâ in pugna proditor morte perfidiam luit. Non deſerebant interea vicina Gandiæ littora pyratarum naves; per ditionem ingens erat Maurorum numerus: cœptum eſt itaque trepidari undique, Mauri in ſuſpicionem proditionis adduci: non alia de cauſa in multitudinem ſævire crudelitatis; elanculùm, quid rerum ageretur, indagare, res erat plena periculi, ſuſpiciones augere, & irritatis jam animis novos

vos

A vos ſubjicere ſtimulos. Conſultiùs nihil Franciſco viſum, quàm ut ad Deum precesque confugeret: neque eum ſua feſellit opinio. Surgens enim aliquando ab oratione, nec Gandiam à piratis captum iri, nec ditionis ſuæ Mauros proditionem moliri, ſed vanos ſibi populum timores fingere edixit, quod effatum, oraculi inſtar acceptum, formidinem diſpulit, & tranquillitatem Gandiæ incolis pariter & accolis reddidit.

animi rebus mundanis

76 His ſubdit Alvarus ſpecimina aliquot virtutum, quibus tum temporis Gandiam in ſui admirationem Dux excitavit. Concioni fortè aderat cum uxore in S. Claræ parthenone, cui præerat Franciſca de Jeſu, Ducis amita, quæ illum rerum ſuarum hæredem olim inſtituerat: orator eloquentior, quàm prudentior, ſacras virgines, quod à conſanguineis res ſuas in luxum potiùs, quàm in Dei cultum expendi ſinerent, liberiùs, quàm veriùs redarguens, ſi Sanctæ eſtis, aiebat ad moniales converſus, res veſtras per voſmetipſas adminiſtrate: manibus veſtris expendentur meliùs, quàm alienis (hæc ad Ducem converſus) mundo prodigis, cælo avaris. Pupugit Ducis animum, etſi extra noxam eſſet, oratoris libertas, ſimul & animo B ejus ſcrupulum movit. Cùm itaque finem dicendi ille feciſſet, cœnobii præfectam adit: audiſti, inquit, oratoris dicta: vereor, ut rem tuam utiliter ſatis adminiſtrârim: poſthac tuo diſpenſabuntur arbitrio; ſic erit, ut minùs mihi ſit redituum & minùs curæ. Illa Ducis ſcrupulum ex animi demiſſione ortum, intelligens, rerumque mundanarum in illo contemptum admirata reſpondit, certò ſe habere compertum, res olim ſuas abs illo optimè geri, nec alterius reum eſſe prodigentiæ, quàm quæ pietatis nomine appellanda ſit. Porrò, ut illæ malè perirent, æquum tamen haud eſſe, ut iis ſe rebus ingereret, quibus dudum Chriſti, Sponſi ſui, amore renuntiâſſet. Ita factum, ut Dux, errorem ſuum agnoſcens, ſereno abs illa vultu animoque diſceſſerit.

minimè affixi

77 Alterum animi, terrenis opibus minimè affixi, indicium à Borgia datum, eadem cœnobii Gandienſis præfecta non ſine animi ſenſu, inquit Alvarus, narrare conſueverat: Joannes, Ducis pater, Franciſcæ de Caſtro & Pi-C nos, quam alteris ſibi nuptiis junxerat, ſatis amplos, quibus dignitatem tueretur, reditus teſtamento reliquerat: at illa his non contenta augeri ſibi reditus voluit: Dux, ut qui novercam matris loco haberet, cupiebat ejus animo obſequi potiùs, quàm lites ſequi. Contrà conjux ceterique conſanguinei liberorum potiùs ditioniſque ſuæ commodis ſerviendum contendebant: non pietatis, ſed injuſtitiæ genus fore, ſi, quod liberis, quod uxori, quod familiæ deberetur, novercæ cederet. Juriſconſultos adiit, quorum ſententiâ cùm Franciſca iniquum poſceret, ventum quidem eſt ad lites, ſed ita, ut qualecùmque hoc malum non dubiis in novercam benevolentiæ & reverentiæ ſignis, quoad poſſet, Dux mitigaret. Diſceptata cauſa eſt in conſilio regio; ubi ad ſuffragia ventum eſt, pars major judicum à Joannis vidua ſtetit, & perpetuum Gandiæ ducibus indictum eſt ſilentium. Latam in ſe ſententiam perinde gaudens accepit, ac ſi cauſam ipſe eviciſſet. Mox ad S. Claræ ſe conferens, amitæ, lætum tibi nuntium, inquit, fero, me cauſâ cecidiſſe: quid refert novercæ ceſſiſſe victoriam, quando hæc non minùs gaudii mihi, quàm ipſi pariat? Paullulùm mihi diminuta res erit: at his, quæ perdidi, magis indiget, quæ cauſam vicit. Hujuſmodi verbis ſincerum animi ſui ex hac re gaudium Franciſcus teſtatus apud amitam eſt: ſed id conjugi prodere ſedulò cavit, ne vel dolorem dolori adderet, vel mutuus amor detrimenti quidpiam caperet.

AUCTORE J. B.

78 Litem item alteram de rivo quodam Franciſco, domino ſuo, quidam ſacerdos leves nimis ob cauſas intendit: malè id habuit Ducem, cùm id non citra omnem ſui injuriam fieri, exiſtimaret. Acccerſito ergò in ædes ſuas ſacerdoti documenta invicta, è quibus jus ſuum liquidò conſtabat, objicit, & protritam, quam Domino deberet, reverentiam exprobat. Hic non ſine contemptu aliquo Ducis verba excepit. Commovit ea res Ducis animum; quare acrioribus in ſacerdotem verbis uſus, irato vultu, gravi paſſu & abrupto repentè inchoati ſermonis filo receſſit. Sed vix abierat, quin ad ſe rediens revocari ſacerdotem juſſerit: ùt hominem metu pallidum ædes ſubeuntem vidit, illicò illi obviam prodit, & in terram provolutus ſacerdotis pedes lacrymis rigare non deſtitit, donec facti, cujus in ſe culpam omnem transferebat, veniam impetravit: mox litem amicè compoſuit è re magis adverſarii, quàm ſua. Inquiri clam præterea, quos in litem ſumptus feciſſet, eoſque reddi presbytero juſſit, immortali relicto ſuæ virtutis exemplo. E

ſpecimina præbet.

Uxorem

79 Longa interim ac periculoſa febris, quacum Eleënora uxor conflictare ſub anni 1546 principium cœperat, tanto graviore illum vulnere perculit, quanto majore in illam ob morum ſimilitudinem, intimam familiaritatem, liberorum fœcunditatem egregiaſque virtutes amore ferebatur: nullis ergò precibus parcere, eleëmoſynas effundere, publicas privataſque per ditionem orationes & Sacrificia indicere, quò dilectiſſimæ conjugi (quacum ab annis aliquot continentiæ pactum inierat, teſte Cienfuegos lib. 2, cap. 10, § 1) priſtinam à Deo valetudinem impetraret: nec omninò fruſtra: nam ſolus aliquando conclave, remotis arbitris, ingreſſus, inquit ex Ribadineira Schottus, obnixè, lacrymis fuſis, obteſtabatur Deum, ſalvam conjugem ſuperſtitemque vellet: cùm ecce tibi vocem quamdam interiorem clarè audire viſus eſt, ùt pòſt ipſe retulit, quæ diceret: Uxorem ſi diutiùs ſupereſſe vis, arbitratu tuo fiat: at tibi non expedit. Eadem quidem Nierembergius & Alvarus ſcribunt, ſed explicatè magis; ut qui tradant, eam vocem à Chriſti crucifixi imagine, ante quam genibus flexis orabat, ad Franciſci ſenſibili modo aures animumque fuiſſe dilapſam: cui rei, ut fidem faciat Alvarus lib. 2, cap. 1, § 1, Franciſcæ de Jeſu, Franciſci ex Joanne filio neptis, aliorumque ſex teſtimonium, jurejurando firmatum, ex ſolo Matritenſi proceſſu laudat. Subdit, illam Chriſti imaginem ſtudioſè in Borgiana familia fuiſſe ſervatam à Carolo, Franciſci filio & in ducatu Gandienſi ſucceſſore: coactum tamen fuiſſe Clariſſarum Matritenſium, quæ eam venerari ſummopere cupiebant, pietate Matritum aliquando mittere; nunc autem (prodiit ejus de Vita S. Franciſci Opus anno hujus ſeculi 17) in manu eſſe principis Squillacii, qui prodigioſi æris illius virtutem atque efficaciam, nondum exſtinctam, recèns agnoverit. F

AUCTORE J. B. *amittit.*

80 *Porrò mirari ſatis Dei in ſe benignitatem* Franciſcus *haud potuit; nec facere, quin non modò uxoris vitam, ſed & ſe ſuaque omnia divino arbitrio ſumma animi tum promptitudine, tum demiſſione permitteret. Augeri exin, tantæ mutationis cauſam ignorantibus ac ſtupentibus medicis, Eleënoræ morbus ad deſperationem cœpit. Agebat tum Gandiæ cum ſociis aliquot, inquit Alvarus, P. Oviedo, nondum cœptâ Gandienſis, quod* Borgia *meditabatur, collegii fabricâ: gratiſſimum Eleënoræ fuit, illo duce, æternitatis iter ingredi: totius ergò vitæ noxas inter ſalutarium lacrymarum imbres illi confeſſa, pari pietatis ardore & ſenſu cetera Sanctæ Matris Eccleſiæ Sacramenta, morientium præſidio inſtituta, ſuſcepit. Nuſquam cum morte luctanti conjugi Ducis operâ & ſolatium defuit. Ex P. Dionyſio Vaſquez refert Alvarus, moribundam dixiſſe, mori ſe libenter velle, ut ipſa viveret, ſi commutare ſortem Deus vellet: illam autem Ducis verba blando riſu excepiſſe ac reſpondiſſe, minimè id ſibi dubium eſſe; quòd* B *tantumdem viliſſimo cuique xenodochii infirmo factum, certò ſciret. Ita placidè ad vitæ terminum, inſpectante* Franciſco, *properabat, quem demùm dulciſſima Jeſu & Mariæ nomina ingeminans attigit die* XXVII *Martii anni* 1546, *cùm nondum annum ætatis ſuæ trigeſimum ſextum* Franciſcus *expleviſſet. Reliquit Eleënora liberos octo, quorum curam & familiæ adminiſtrationem Joannæ de Meneſes, Eleonoræ ſororis, prudentiæ commiſit. Ipſe, perſolutis uxori exequiarum juſtis, primùm ad S. Hieronymi cœnobium, non procul Gandiâ ſitum, dein ad Vallem-Dignam, Ordinis Ciſtercienſis abbatiam, frequens ſeſe recepit, ubi ab omni ferè hominum conſortio remotus, diu noctuque precibus, corporis caſtigationibus, omnique pietatis officio, celerem Eleonoræ animæ felicitatis æternæ aditum ſtuduit impetrare: addit præterea Alvarus, cùm in Valle-Digna moraretur, abbatis perpetui titulo, quo Gandiæ duces gaudebant, renuntiaſſe, quod rerum longè majorum præludium fuit.*

C § VII. Cœtus religioſos partim condit, partim fovet: Societatis votis clam ſe illigat: Exercitia S. Ignatii à Paulo III approbari curat, variarumque virtutum edit exempla.

Lombayæ Dominicanis conventum,

PRæclara *enimverò & admiratione digna ſunt, quæ hactenus facinora* Franciſcus *ediderat; at, poſteaquam matrimonii vinculis expeditum ſeſe vidit, animum ad longè majora applicuit. Jam è Ribadineira relatum ſuprà eſt,* Franciſcum *Dominicanæ familiæ Lombayæ conventum ſuis ſumptibus inchoâſſe. Cœptum id operis fuit, ùt Franciſcus Diago in Hiſtoria provinciæ Aragonicæ ejuſdem Ordinis lib.2, cap.101 ſcribit, anno* 1543, *ſuperſtite adhuc Eleonora; verùm è vivis priùs hæc exceſſit, quàm impoſitam operi coronidem videret. Anno primùm* 1548, *ùt laudatus Diago ſcribit,* Franciſcus *PP. Dominicanos in cœnobii poſſeſſionem miſit pridie feſti S. Dominici, eodemque obtentam ea ſuper re Pauli III, ſummi Pontificis, jam inde ab anno* 1544 *bullam, publicè promulgari curavit die* XIV *Septembris. Congruis novum monaſterium reditibus dotavit, ſed id ſategit maximè, ut, qui id primi incolerent, viri eſſent virtute vitæque integritate ſpectatiſſimi, quos inter emicuère potiſſimùm Joannes Myco, qui Duci olim, ùt dictum in ſuperioribus eſt, à confeſſionibus fuerat, & Ludovicus Bertrandus, quem à Clemente X. unà cum* Franciſco *Sanctorum albo adſcriptum modò veneratur Eccleſia. In eum maximè ſcopum, cùm id cœnobium condidit,* Franciſcus *intendit, ùt legitur in litteris, ea de re die* IV *menſis Auguſti anni* 1548 *conſcriptis, ne Mauris, ad fidem Catholicam recèns converſis, doctores deeſſent, qui rudes eorum animos eruditione Chriſtiana excolerent. Hæc ille Lombayæ præſtitit, quò fidem illic Catholicam tueretur & propagaret.* E

Gandiæ collegium & academiam condit;

82 *At Gandiæ, quæ ditionis ſuæ caput erat, majora etiam præſtitit. Jam dudum Academiam illic excitandi propoſitum animo foverat: egerat ea de re, uti & de condendo Societati collegio cum S. Ignatio, cujus rem totam demùm commiſit arbitrio. Miſſus ab Ignatio Gandiam Faber fuit, qui collegium inchoaret: jacta collegii fundamenta ſolenni ritu anno* 1546 *die* V *Maii. Brevi eò provectum ædificium fuit, ut ſcholæ publicæ aperirentur, iſque primus fuit, qui Societati in Europa obtigit, publicus litterarum ludus, ùt Orlandinus ad hunc annum num.* 71 *tradit: alterum inſuper alendis & ſincera unà cum litteris religione imbuendis Maurorum liberis domicilium ſtruxit: incoli collegium, in cujus uſum* Borgia *ſuis manibus, Patris exemplum imitantibus filiis, vineam ſevit, à ſociis cœpit anno* 1548 *pridie Aſcenſionis Domini: anno verò inſequenti Kalendis Martii recitatæ ſunt in templo collegii coram duce* Borgia, *Franciſco Rocca, Gandienſium canonicorum decano, qui Apoſtolicorum mandatorum exſecutor erat, Oviedo & Araozio Pauli III litteræ, & Academia Gandienſis, cui primum rectorem Ignatius Oviedum dedit, publicata, & anno* 1550 *item à cæſare, ùt Alvarus ſcribit, confirmata. Decretum inter cetera, eodem teſte,* Borgia *voluit, ut, qui in illa gradum ſuſciperent, patronos ſeſe fore conceptæ abſque macula Virginis, jurejurando firmarent, idque exemplum inde ad alias quoque academias propagatum eſt.* F

Complutenſe & Cæſarauguſtanum promovet,

83 *Non hic ſtetit effuſa Gandiæ Ducis in Societatem, ut ita loquar, prodigentia. Quo tempore Gandiæ amplum Societati templum maximis moliebatur impendiis, Compluti, ubi celebris admodùm Academia vigebat, certum ſociorum numerum ſuis ſumptibus aluit: ad Ferdinandum Aragonium, avunculum ſuum, Cæſarauguſtanum archiëpiſcopum, & ad Aragoniæ proregem litteras dedit, ut ædes Societatis Jeſu hominibus Cæſarauguſtæ conderent, oblatis etiam ultro, quod illic habebat, domicilio, nonnulliſque, quibus in Aragonia gaudebant Gandiæ duces, reditibus: Hiſpali, quæ Bœticæ caput eſt, idem ut fieret, Materteræ ſuæ, ducis Medinæ Sidoniæ conjugi, & marchionis de Plego uxori ſuaſit, reditibus item*

aliquot,

AUCTORE J. B.

aliquot, quos propter Hiſpalim poſſidebat, Societati tranſcriptis: propterea tamen ex eleëmoſynis, quas ſeu publicè, ſeu privatim largiri egenis conſueverat, nihil decerpſit, imò auxit magis; ut prodigio ſimile viſum fuerit, ditionem Gandienſem his aliiſque impendiis tum ſufficere potuiſſe, faſſuſque ſit aliquando, illa de re à P. Dionyſio Vaſquez interrogatus Borgia, *occultæ ac ſingulari divinæ in ſe providentiæ beneficio adſcribi id omne, quantum eſſet, oportere. Ita partim Orlandinus in Hiſtoria Societatis lib. 2, partim Alvarus in Vita* S. Franciſci *lib. 3, cap. 2, §§ 3 & 4.*

ibitis tertiò exercitiis,

84 *Interea Gandiæ Dux non minorem animi ſui magis magiſque excolendi ſollicitudinem geſſit: jam ex exercitiis S. Ignatii Barcinone & Valentiæ fructum perceperat planè eximium: eadem quoque Gandiæ, Fabro duce, inſtituit. Is Romam evocatus, eodem anno ibidem deceſſit, magno ſuorum luctu. Ignatius, etſi hujus viri jacturam maximi faciebat, ſuos tamen ſolatus eſt, brevi fore, ut Societati ſe daret alius (erat is* Franciſcus, *Gandiæ dux)*

B

qui Fabri jacturam facilè reſarciret, pollicitus, itaque evenit: nam Franciſcus, *ex quo tertiò, quæ diximus, Exercitia inſtituit, quod olim animo, curis ſeſe ſeculi expediendi propoſitum conceperat, nunc exſequi omninò decrevit. Fluctuabat ejus animus inter Seraphicum S. Franciſci Aſſiſiatis Ordinem & recèns natam Societatem Jeſu. S. Ludovici Bertrandi, Miconis, Fabri, Texedæ, de quo ſuprà, Oviedi aliorumque preces petiit: Texeda in primis, divinæ voluntatis eſſè, ut Societatem amplecteretur, aſſeveranter reſpondit, quod etiam tam* Borgiæ, *quàm Texedæ intelligibili voce per Deiparæ Virginis iconem confirmatum fuiſſe, partim ex doctoris Herreræ teſtimonio, partim ex litteris ea de re ad P. Dionyſium datis, Alvarus tradit lib. 3, cap. 4, § 2. Pluribus haud opus fuit* Borgiæ *ſtimulis, ut illico votum Societatis ineundæ conciperet: nuntio igitur Romam miſſò, ut Sociis adſcriberetur, ab Ignatio petiit, votique mox compotem hic fecit, miſſis litteris, quarum infrà num. 51 Schottus ſenſum reddit.*

etiàm Societatis votis ſe illigat.

85 *Renunciari gratius nihil* Franciſco *potuit: ſumma verò votorum exin fuit, ut ſolenni votorum profeſſione ſeculi vinculis ſeſe quantociùs expediret.*

C

Sed neque per publica, neque per privata negotia id perinde citò, ac optabat, fieri potuit. Montione in oppido Philippus, Hiſpaniarum princeps, anno 1547 regni Aragoniæ conventum habiturus, eò Gandiæ Ducem evocavit: parendum principi fuit & publica tractanda negotia: non ita tamen ad illa applicuit animum, ùt Orlandinus ad hunc annum ſcribit, quin collapſam in aliquot virginum monaſteriis, in Catalaunia ſitis, diſciplinam ex antiquitatis norma inſtaurandam curàrit: per idem quoque tempus rogari per Ignatium Paulum III petiit, ut ſolennia Societatis vota profiteri privatim ſibi liceret, ac interim res publicas privataſque adminiſtrare, donec liberorum ac familiæ neceſſitati proſpexiſſet. Facta hac ſibi à Pontifice poteſtate, nihil cunctandum ratus, ne exſpectato quidem Araozii cunctantis adventu, in ſacello collegii Gandienſis ſolennia Societatis vota emiſit Kalendis Februarii, S. Ignatio martyri ſacris, anno 1548, paucis tamen conſciis, ſociis nempe collegii Gandienſis, ùt ait Alvarus, Ducíſque filiis, ne res in vulgus dimanaret. Tantæ feſtinationis porrò cauſa fuit, ut aulæ Philippi principis præfecturam, de qua illi imponenda agebatur, effugeret.

exercitiorum

86 *Neque id unicum fuit, quod hoc anno Paulus Pontifex ſuæ in Gandiæ Ducem benevolentiæ dedit indicium: quippe libelli exercitiorum S. Ignatii excellentiam iterum iterumque expertus* Borgia, *obteſtatus anteà fuerat Pontificem Maximum, ut libellum illum, ex idiomate Hiſpano Latinè verſum, ſua auctoritate munitum vellet; quod quidem Pontifex prolixè ac liberaliter fecit his verbis:* Paulus Papa III. Ad perpetuam rei memoriam. Paſtoralis officii cura, in univerſum Chriſti gregem nobis commiſſa, & divinæ gloriæ ac laudis amor facit, ut ea, quæ ſalutem animarum & ſpiritualem eorum profectum juvant, amplectentes, vota eorum, qui aliquid, quod fovere & nutrire pietatem in Chriſti fidelibus valeat, à nobis expoſcunt, ad exauditionis gratiam admittamus. Cùm ergò (ſicut dilectus filius, nobilis vir, Franciſcus de Borgia, dux Gandiæ, nobis nuper exponi fecit) dilectus filius Ignatius de Loyola, Præpoſitus Generalis Societatis Jeſu, per nos in alma Urbe noſtra erectæ, & per nos auctoritate Apoſtolica confirmatæ, quædam documenta ſive Exercitia ſpiritualia, ex ſacris ſcripturis & vitæ ſpiritualis experimentis elicita, compoſuerit, & in ordinem, ad piè movendos fidelium animos, aptiſſimum redegerit, illa Chriſti fidelibus, ad ſpiritualem conſolationem, & profectum magnopere utilia & ſalubria eſſe, non ſolùm famâ, ex plurimis locis allatâ, prædictus Franciſcus dux didicerit; ſed etiam experimento manifeſto, cùm Barcinone, tum Valentiæ, tum Gandiæ, id compertum habuerit.

E

à Paulo III

87 Quare idem Franciſcus dux nobis humiliter ſupplicari fecit, ut documenta & exercitia ſpiritualia prædicta, quò latiùs eorum fructus pateat, & plures Chriſti fideles majori cum devotione ad utendum illis invitentur, examinari facere, &, ſi approbatione & laude digna inveniremus, approbare & laudare, aliaſque in præmiſſis opportunè providere de benignitate Apoſtolica dignaremur. Nos igitur, qui documenta & exercitia hujuſmodi examinari fecimus, &, quæ teſtimonio ac relatione dilecti filii noſtri Joannis tituli S. Clementis, presbyteri Cardinalis, Burgenſis epiſcopi ac hæreticæ pravitatis inquiſitoris, & venerabilis fratris noſtri Philippi *, Saluciarum epiſcopi ac dictæ Urbis noſtræ in ſpiritualibus vicarii generalis, nec non dilecti filii Ægidii Foſcararii, noſtri ſacri palatii magiſtri, nobis deſuper facta, pietate ac ſanctitate plena, & ad ædificationem & ſpiritualem profectum fidelium valde utilia & ſalubria eſſe & fore comperimus.

F

* Archinti

approbationem impetrat:

88 Debitum etiam reſpectum ad fructus uberes, quos Ignatius, & ab ipſo inſtituta Societas præfata, in Eccleſia Dei ubique gentium producere non ceſſant, & ad maximum adjumentum, quod ad id prædicta exercitia attulerunt, non immeritò habentes; hujuſmodi ſupplicationibus inclinati, documenta & exercitia prædicta, ac omnia & ſingula in eis contenta, auctoritate prædicta, tenore præſentium, ex certa ſcientia, approbamus, collaudamus, ac præſentis ſcripti patrocinio communimus: hortantes plurimùm in Domino, omnes & ſingulos

AUCTORE J. B.

los utriuſque ſexus Chriſti fideles, ubilibet conſtitutos, ut tam piis documentis & exercitiis uti, & illis inſtrui devotè velint. Nec non concedentes, ut hujuſmodi documenta & ſpiritualia exercitia imprimi, à quocumque bibliopola per prædictum Ignatium eligendo, liberè & licitè valeant: ita tamen, ut poſt primam editionem, ſine conſenſu ejuſdem Ignatii, vel ſucceſſorum ejus, nec ab hoc, nec ab alio omninò, ſub excommunicationis & quinquaginta ducatorum, piis operibus applicandorum, pœna imprimi poſſint. Ac mandantes nihilominus univerſis &c. Datum Romæ apud ſanctum Marcum, ſub annulo Piſcatoris, die ultimo Julii, MDXLVIII. Pontificatûs noſtri anno XIV.

Blo. El. Fulginenſis.

rem domeſticam componit,

89 *Nuncupatis Societatis votis, nihil antiquius habuit, quàm ut ſingula, quæ in mandatis ab Ignatio acceperat, accuratè exſequeretur. Ut primùm igitur licuit, rem domeſticam compoſuit, liberiſque proſpexit. Carolo, filio natu majori & ſucceſſori, uxorem dedit Magdalenam Centellas, Franciſci comitis Olivæ & Mariæ Cardonæ filiam, paterni comitatus deìn heredem: de ceteris ejus filiis hic Ribadineira omninò ſilet: Alvarus verò lib. 3, cap. 8, § 1 ſcribit, Alphonſum teneræ ætatis juvenem, fratris ſui Caroli fuiſſe poteſtati relictum: in votis verò fuiſſe* Franciſco, *ut ſtatum eccleſiaſticum aut religioſum Ordinem amplecterentur Joannes, Alvarus & Ferdinandus. Filiarum ejus natu minima, Dorothea, Sponſum ſibi Chriſtum in Clariſſarum Gandienſium parthenone adſciverat. Joanni Henriquezio, Alcanizæ marchioni, nupſit Joanna, ſecundò nata; Iſabella verò natu maxima majori comitis Deniæ filio, Lermenſi comiti, Franciſco Rogio Sandovalio: in hujus nuptiis inſignis* Franciſci *cautela emicuit: nec ſponſis priùs colloquendi facultatem fecit, quàm inito ritè matrimonio, ſacriſque in templo majori, quò Deniâ Gandiam advenientem generum rectà deduxit, peractis, quod præter Ribadineiram, Dionyſius Vaſquez, ex ipſiuſmet comitis relatu ſcripſit, ùt ait Alvarus laudatus § 2.*

Theologiæ ſtudet.

90 *Iiſdem litteris, quibus Gandiæ Ducem in Societatis alumnum adoptârat Ignatius, eumdem ſtudia litterarum repetere, Theologiæ præſertim, ut quæ ſacerdoti maximè neceſſaria eſſet, ſolerter incumbere, & doctoris etiam in Gandienſi academia lauream capeſſere juſſit. Exſecutus eſt hæc* Borgia *non minore ſtudio, quàm voluptate, ſolitus in partem collegii Gandienſis, quò ſtudiis vacaret, ſeſe unà cum filiis recipere, ùt Ribadineira apud Schottum teſtatur, ubi etiam, quàm ſtudiorum rationem & vitæ modum tum tenuerit, exponit. Nihil exercitiorum ſcholaſticorum, quæ ceteri obirent, à ſe alienum putabat: tantum verò brevi profècit, ut omnes in ſui admirationem raperet: ſed quanto major ceteris, tantò ſibi minor videbatur, & quo plura diſcebat, eò ſe minùs ſcire exiſtimabat; quod theſibus quibuſdam prodidit, quas inter ſocios à prandio tuendas aliquando ſuſcepit: erant autem hujuſmodi:* Poſitiones confuſionis. Ex nihil factus ſum. Ad nihilum redactus ſum. Quid ſim, ignoro. Si aliquid ſcio, hoc tantùm ſcio, infernum domum meam eſſe. Problema. Ex me ipſo facio nihil. Defendentur craſtina die à prandio. *Doctoris lauream adeptus eſt anno 1550 à P. Oviedo, univerſitatis rectore, nulla in re mitiùs habitus, quàm quivis alius. Pereſius, Ordinis S. Mariæ de Mercede inſignis theologus, quem audiebat, theologicam ejus eruditionem animo verſans, quin doctore alio, eoque inviſibili, uteretur, dubitare non potuit; & aliquot poſt annos deſignatus fuit Tridentini concilii theologus, ùt Dionyſiùs Vaſquez, Nierembergius & Alvarus ſcribunt, è quibus pariter hauſta ſunt, quæ hìc Ribadineiræ narrationi addidimus.*

Miraculum Ducum appellatur.

91 *Percrebuit interim longè latèque* Borgiæ *fama, ita ut non pauci cùm eccleſiaſtici, tum ſecularis ordinis viri eum coram intuendi alloquendique deſiderio Gandiam accederent. In his Stephanus Almeyda, Murcienſis & Carthaginenſis epiſcopus, fuit, qui anno 1548 neſcio quid magni ambitioſo animo verſans, priùs convenire Gandiæ Ducem voluit, quàm Caſtellam, eorum, quæ meditabatur, illic fundamenta jacturus, adiret. Is, quamquam præclara illuſtriaque de* Franciſco *audierat, brevi tamen fuiſſe iſthæc vero minora, contrà ac ſæpe uſu venire ſolet, percepit. Cùm dies aliquot in Ducis palatio exegiſſet, hujus hortatu ſermonibuſque valere jam capta conſilia juſſit, animoque prorſus mutato, omnino alia agere cœpit. Murciam redux continere ſeſe non potuit, quin, datis die* XXV *Aprilis ejuſdem anni ad amicum præſulem litteris,* Franciſcum *ejuſque familiarem Joannem Texedàm effuſis laudibus exornaret: Gandiam, inquiebat, veni; Ducem vidi, ducum procerumque prodigium, totum humilem, totum ſanctum & verè virum Dei. Cetera videſis in Stephani litteris, quas exhibet Alvarus lib. 3, cap. 8, § 3. Porrò idem Alvarus cap. proximè ſeq. nonnulla adhuc, quæ ſummatim delibare ſufficiat, de duce* Borgia, *quæ, cùm Gandiæ verſabatur, acciderunt, peculiaria refert.*

Cæleſti luce colluſtratur.

92 *Ac primò ex Sancti Proceſſibus ait,* Franciſcum, *uno dumtaxat famulo* (Molto *illi nomen erat, ac, uxore mortua, Heri exemplum ſecutus, vir plus Societati adſcriptus fuit) comitatum, ſub veſpertinum tempus quaſi purioris aëris reſpirandi gratiâ ſuis æſtivo tempore egredi ædibus ſolitum; revera autem, ut in turri quadam, portæ urbis Gandienſis, quâ Valentiam itur, impoſita, orationi & rerum divinarum contemplationi ad mediam uſque noctem vacaret: contigiſſè porrò aliquando, ut eo loci famulus ſupradictus Dominum ſuum altiſſima contemplatione abſorptum ac luce cæleſti colluſtratum viderit: ſæpe item hujus famuli officinam ducem adiiſſè, eique, operi ſuo inſiſtenti, alias pium libellum evolvendum dediſſè, aliàs pios atque prolixos cum eodem inſtituiſſè ſermones, quibus ille non modò ad virtutem excitaretur, ſed etiam operum ſocios erudiret; ejuſdem verò famuli filiam in canonizationis proceſſibus teſtatam eſſe, patrem domum ab opere redeuntem ſibi ſæpe ac uxori dixiſſè: Dux noſter inſignis enimverò ſanctus eſt, cumque aliquando, ſeu vivi in terra, ſeu in cælo mortui Sanctis adſcriptum videbimus.*

Raræ humilitatis aliarumque

93 *Refèrt deìn Alvarus,* Franciſcum, *ab Ignatio pœnitentiæ rigorem moderari juſſum, citiùs quidem ſeſe cubitum recepiſſè; ſed vel ſolum parendi deſiderium identidem ſomnum illi interrupiſſe; oculos itaque velo obduxiſſe, eoque pacto factum eſſe, ut ſomnum caperet, ut diuturniorem, ita & piis cogitationibus ſuaviorem*

AUCTORE J. B.

A *viorem: cùm autem ab eo potiſſimùm tempore dæmonum ſpectris, iiſque frequentibus & terribilibus, infeſtari cœpiſſet, dæmonis præſtigias* Borgiam, *orationis armis inſtructum, animo imperrito excepiſſe, contempſiſſe ac profligâſſe. His ſubdit raræ in* Borgia *humilitatis exempla. Gandiam venerat Araozius morbo periculoſo implicitus: viderat illum* Borgia, *etſi præeſſet ceteris, ſæpe antea culinæ laboribus occupatum, & in triclinio cibos miniſtrantem communitati. Idem ægrotanti reddere* Borgia *obſequium voluit: ad culinam itaque properat, candelam accendit, ollam, infuſâ aquâ, igni imponit, par ovorum coquit, hoc ipſe ad Araozium defert: comede, inquit, quæ coxi, ova; ſi fortè duritie peccent, veniam dabis: nam ova numquam alias coxi. Hujuſmodi obſequia noſtris ſæpe aliàs præſtitit, rogatuſque ab Oviedo, quanti illa æſtimaret: tanti, inquit, ut eorum mercede indignum me cenſeam.*

virtutum exempla edit.

94 *Par erat humilitati veſtium, quibus induebatur, vilitas. P. Raphaël Texeda Gandiâ Valliſoletum diſceſſurus, cùm interiori* B *indigeret veſte, fortè accidit, ut coram P. Oviedo rectore collegii Gandienſis,* Franciſco, *aliiſque ea de re mentionem faceret: id ubi audivit* Franciſcus, *mox œconomo ſuo præcepit, ut veſtes Raphaëli, quas optabat, confici curaret, joco addens, neſcire ſe, utrùm eas, quibus ipſe induebatur, geſtare Raphaël vellet: quippe quæ adeo attritæ laceræque erant, ut id, quod res eſſet, ſuſpicatum fuiſſe Ducem, faſſus ſit P. Raphaël in litteris, quas anno* 1586 *die* XXI *Maii ad P. Dionyſium Vaſquez dedit, addens præterea, non defuiſſe tum ſeculares, tum eccleſiaſticos viros, qui Ducem ea de cauſa reprehenderent; ſed illum ea re nihil motum fuiſſe, ut vel vile indumenti genus mutaret, vel cultu ornatiore incederet. Denique, ut narrare Alvarus pergit, jam tum ita mundana omnia ex animo ſuo deleverat, ut vel omnem in liberos cognatoſque amorem in Societatis, cujus jam erat complexus inſtitutum, membra omnino tranſtuliſſe videretur.*

C

§ VIII. Compoſitis rebus, Romam tendit, rem Societatis promovet, & mira Sociis animi demiſſione prælucet.

Compoſitis magna ex parte

N*Ondum quadriennium, quod* Franciſco *componendis familiæ rebus conceſſerat Paulus III, effluxerat, cùm, rebus ritè compoſitis, abjicere dignitatem, rebus ſeſe omnibus exſpoliare, & liberis Gandiæque, Abrahami inſtar, perpetuo valedicere omnino decrevit: hærebat autem anceps animi, quo potiſſimùm ſeceſſionem faceret. Maneretne in Hiſpania? Metus erat à cæſare, ne is ſe in aulam revocaret, ac aulæ principis Philippi præficeret. Romam iret? Non minor aderat à Paulo III metus, ne is, qui pari honore ab Alexandro VI affectus olim fuerat, & Rodericum anno* 1536, *Henricum anno* 1539, *fratres ſuos, Romanâ jam purpurâ donârat, ſe quoque S. R. E. Cardinalium cœtui adderet; maximè cùm jam illi è vivis exceſſiſſent. Pari in dubio Romæ erat Ignatius, teſte Ribadineira, qui rei geſtæ interfuit: verùm, Paulo III anno* 1549 *menſe Novembri defuncto, metus hic ceſſit, juſſitque confeſtim Ignatius, ut anno proximo, quo Jubileum celebrandum erat, Romæ adeſſet.*

rebus,

96 *Acceptis Ignatii litteris, mox ita diſtribuere univerſa perrexit, ut abſque incommodo rei vel publicæ vel privatæ renuntiare dignitati, & Societatem jam palam profiteri poſſet. Teſtamentum condidit anno* 1550, *quo Carolum filium heredem ſcripſit, cui Gandienſis ditionis adminiſtrationem commiſit. Teſtamenti ſui (ùt in mutilo ejus apographo lego) exſequendi curam reliquit Carolo mox dicto, Joannæ de Menezes, Eleonoræ ſorori, Decano Gandienſi, Priori PP. Prædicatorum Lombayenſis conventùs, collegii Gandienſis Rectori & P. Baptiſtæ Parma Societatis Jeſu Theologiæ magiſtro. Lombayam, Valentiamque adiit, ùt ſcribit Alvarus; illam, ut loci incolis de fidelitate ſibi hactenus præſtita gratias ageret, & Dominicanis Patribus, quibus illic* E *domicilium ſtruxerat, vale diceret: hanc, ut S. Thomas à Villanova Ordinis S. Auguſtini, Valentinus præſul, bene ſibi precaretur. Gandiæ cives primarios, ſacerdotes, religioſos peramanter, numquam eo rediturus, poſtremùm inviſit, ac maximè ſacras S. Claræ virgines, quas tenerrimo proſequebatur amore. Joannæ de Menezes Chriſti imaginem, quam ob impetrata per hanc beneficia maximi faciebat, dono dedit. Ea denique liberis monita abiens reliquit, quibus & ad ipſorum, & ad ditionis Gandienſis ſeu in hac, ſeu in futura vita felicitatem nihil poterat dici præſtantius. Quam ad filium orationem habuerit, ferè habes infrà num. 56 apud Schottum. Plura ſi voles, dabit hæc Alvarus.*

unà cum ſociis aliquot

97 *Aderat jam conſtituta diſceſſui dies, menſis Auguſti poſtrema anni* 1550: Franciſcus, *ſuos inter lacrymas atque ſingultus arctè complexus, mox unà cum Joanne filio, itineris comite, collegium Gandienſe adit; ubi ſe illi è ſociis comites junxerunt Araozius Provincialis, Gandiæ Rector Oviedus, Franciſcus Strada, Jacobus Miro, Romam ad celebranda Societatis comitia unà cum* Franciſco *ab Ignatio evocati.* F *Acceſſère his etiam Petrus Tablares, Emmanuël Sà, & Franciſcus Roias; quibus Alvarus lib.* 3, *cap.* 10, § 3 *Herculem addit, & fratrem Julianum, Araozii ſocium. Novem è ſociis* Borgiam *comitatos tradunt etiam Ribadineira & Nierembergius. Comitatum augebant famuli Ducis novemdecim. Ita* Franciſcus, *pedes habituque conſueto indutus Gandiâ egreſſus eſt, effuſa ad tantæ rei ſpectaculum omni populi multitudine: ubi extra urbis muros ventum eſt, cùm paucis patriæ vale dixiſſet, manantibus præ gaudio lacrymis, oculiſque in cælum ſublatis, in Pſalmum,* In exitu Iſraël de Ægypto, *alta voce erupit, eoque finito, adjecit:* Laqueus contritus eſt & nos liberati ſumus. *Addit hoc loci Alvarus, portam, quâ egreſſus Gandiâ fuit, muro à Carolo filio fuiſſe obſtructam ad rei geſtæ perpetuum monumentum: verùm poſt Caroli obitum ab hujus filio Franciſco denuo recluſam, ut qui Avi ſui, cælo terraque noti,*

 memoriam

AUCTORE J. B.

memoriam famamque æternam hujuſmodi monumento nequaquam indigere, haud immeritò exiſtimaret.

Gandiâ Romam

98 *Nec tamen portam illam Carolus ineptè obſtruxiſſe videtur, quod ita Gandiâ exceſſerat Pater, ut numquam eò eſſet rediturus: ſanè cùm multis annis poſt in Hiſpaniam, Pio V jubente, ac Valentiam, quæ Gandiâ unius diei itinere dumtaxat abeſt, veniſſet, adduci minimè potuit, ut ſolum natale viſeret. Porrò* Franciſcus, *conſcenſo extra Gandiam equo, eadem animi magnitudine & alacritate cœptum iter conſtanter proſequens, quoquò greſſus ferebat, aſſidua non vulgaris ſanctimoniæ comitibus ſuis, hoſpitibuſque præbebat indicia. Audi Orlandinum lib.* 10 *Hiſtoriæ Societatis Jeſu, num.* 38 *de ſancto Viatore noſtro loquentem:* Jam perpetui itineris, *inquit*, ea ratio fuit, ut ejus comitatus non popularis aliqua multitudo, ſed religioſorum bene inſtituta ſodalitas videretur. Adeò erant omnia ad diſciplinam apta atque diſpoſita. Quotidie poſt precationem, eamque bene longam, multarum ſcilicet horarum, noxas animi confeſſione tergebat. B Miſſæ Sacro ſingulari quadam illius myſterii reverentia ſemper aderat, Dominique corpus pio ore animoque ſumebat; quod ad ſacerdotium uſque perpetuum ei ſolenneve fuit. Cultus ejus atque veſtitus infra dignitatem ducis erat, infra perſonam, clerici propior, quàm ſæcularis. Cibus item quotidianus admodum parcus, iſque ſumptus ſemel in die. Nocturnam quietem, cùm ſopor altus famulos oppreſſiſſet, crebræ verberationes interrumpebant. Sed res ea geri tanta diſſimulatione non poterat, ut puerorum aures falleret: ii crepitu excitati plagarum, plagas ipſas ſæpe numerabant, quarum conſtat fuiſſe numerum ab eis initum ſupra quingentas. Tædia itineris mutua divinis de rebus collocutio levabat, eademque viciſſitudine quadam longa ſilentia precationis interpellabat.

Inter aſſidua pietatis opera tendens,

99 *Tametſi ſufficere hæc poſſint, ut meritò hunc peregrinantium cœtum, non multitudinis popularis, ſed familiæ cujuſdam religioſæ, & bene quidem inſtitutæ, ſpeciem imaginemque præ ſe tuliſſe, Orlandinus ſcripſiſſe cenſendus ſit, pauca tamen his ex Alvaro lib.* C 3, *cap.* 3, § 3, *quibus Orlandini dicta confirmentur, aut explicatiora evadant, non abs re erit, ùt opinor, adjeciſſe: refert itaque is inſuper, jam inde ab itineris inſtituti principio, ita inter Ducem, Joannem, ejus filium, & Societatis Patres ſingulas diei horas fuiſſe diviſas, ut ſingulas ſinguli horas per vices in oratione paululum à ceteris ſecreti tranſigerent, ita ut iter facientium oratio eſſet penè perpetua: ſi ad hoſpitium divertebant, privatùm Dux cum filio & Societatis Patribus conclave adibant, omnibuſque elata voce pius aliquis liber prælegebatur: plerùmque etiam ſacra concio habebatur, modò Araozio, modò Oviedo, modò Stradâ, interdum etiam Duce, licèt præ animi demiſſione invito, ad ceteros verba facientibus. Dein conſcientiæ quotidianum examen unà inſtituebant, eoque peracto, ea loca quærebat Dux, quibus orationi ſuſpiriiſque ſine teſte indulgeret. Pauperes fortè nactus, ad hoſpitium invitabat & ſuis manibus ſubminiſtrato cibo potuque recreabat. Accidit haud rarò, ut tenuioris conditionis viatoribus occurrens, quo vehebatur, equum cederet, nec priùs* D *illum conſcenderet, quàm milliaria aliquot pedes non ſine defatigatione eſſet emenſus; paſſus tamen haud eſt, ut ceteri idem facerent, ne, quod ipſe faceret, in incommodum verteretur aliorum.*

ſummo honore tum in Italia,

100 *Iter facienti nihil æquè moleſtum accidit, ac honores, quibus adventantem Galli Italique magnates excipiebant: vix pedem in Italiam intulerat, quin adfuerit illi ab Hercule Eſtenſi, Ferrarienſi duce, nuntius, qui ſalutatum domini ſui verbis* Borgiam *Ferrariam invitaret deduceretque: hic, etſi honorum maximè fugiens, propter eam tamen, quæ illum inter & Herculem intercedebat, cognationis neceſſitudinem haud ſatis humanè ſeſe facturum, ſi illius poſtulatis refragaretur, arbitratus eſt. Natus enim erat Hercules, dux Ferrarienſis hujus nominis II, ex Alphonſo ejuſque conjuge Lucretia Borgia, ſorore Joannis ducis Gandienſis hujus nominis I, avique paterni* S. Franciſci; *erantque proin Hercules & Joannes, dux Gandienſis hujus nominis II,* Franciſci *pater, ex fratre & ſorore amitini. Hercules autem amitini Filium magna cùm honoris, tum amoris ſignificatione excepit quatriduo, ùt Ribadineira, Nierembergius & Alvarus ſcribunt: ſed triduum dumtaxat Ribadineiræ interpres Schottus expreſſit: an, quòd quarto ab adventu die Ferrariâ diſceſſit? Sic opinor equidem.* E *Eximio quoque apparatu Florentiæ, ubi biduo tantùm moratus eſt, exceptus fuit à Coſmo Mediceo, magno Hetruriæ duce: magnificum hic Gandiæ duci, egregièque inſtructum conclave deſignârat: ſed ille cubitum ſeſe recipiens tapeti, humi ſtrato, incubuit. Utrique Duci, ut ædes per ditiones ſuas Societati conderent, eo fructu ſuaſit, ut anno inſequenti condi cœpta ſint Florentinum & Ferrarienſe collegia. Multum item collegii Bononienſis rem Bononiâ tranſiens apud Pontificis legatum promovit, ut horum collegiorum veluti fundator haberi poſſit, inquit Alvarus, qui & addit,* Franciſcum *honorificè admodùm fuiſſe Parmæ habitum à Camertium duce, Octavio ſcilicet Farneſio, qui, reſtituto eccleſiæ ducatu, quem à Paulo III obtinuerat, factus eſt, poſt occiſum à conjuratis aliquot* F *anno* 1547 *Petrum Ludovicum Farneſium, Parmæ & Placentiæ dux; cujus filius fuit Alexander ille Farneſius, rebus bellicis præſertim in Belgio præclarè geſtis, in primis inclytus.*

tum Romæ excipitur,

101 *Viterbium cùm perveniſſet Gandiæ Dux, urbis Romanæ muros clàm & ſine ſtrepitu ſubire decreverat: ſed illuc nuntius à Cardinali Cueva venit, jam in occurſum ejus non paucos è Cardinalium numero, legatoſque principum properare: æquum eſſe, ut id honoris admitteret: deberi iſta tum cæſaris, tum majorum ſuorum dignitati. In eamdem quoque ſententiam magnatum impulſione ſcripſit Ignatius. Obviam miſit Pontifex, qui felicem gratularetur Duci ſuis verbis adventum, perpetuumque, dum Romæ ſubſiſteret, in ſacro palatio offerret hoſpitium. Idem quoque fecère nonnulli Cardinalium: verùm gratias ille omnibus egit, fidem à ſe datam cauſatus, haud alio ſe uſurum hoſpitio, quàm quo comites ſui uterentur, id eſt, Romano Societatis Jeſu domicilio. Aberat Româ binis tribuſve leucis, cùm ingens Hiſpanorum, Italorumque nobilium multitudo venientem excepit; quos*

cæſaris

A cæſaris apud Pontificem legatus, pluribus proceribus prælatiſque comitatus, ſequebatur. Aderat inter ceteros Fabritius Columna, nobilium Romanorum caterva & magno equitatu ſtipatus, ita ut obviantium numerus quamdam ſpeciem præ ſe ferret exercitûs. Ita rurſum Alvarus, qui ex Epiſtola P. Tablares, quam paucis diebus à Franciſci in Urbem adventu, die ſcilicet XXVIII Octobris, Simoni & Judæ Apoſtolis ſacra, exaravit, vix non omnia & ſingula de Franciſci Bononiam, Ferrariam, Florentiam ac denique in Urbem Romam adventu hic relata ſunt, deprompſit, ac ipſas ea de re P. Tablares, qui abeuntem Gandiâ Franciſcum Romam uſque ſequutus eſt, litteras Hiſpano idiomate exhibet.

ubi ad Ignatium divertens,

102 Deductus hâc pompâ in Urbem eſt, quæ, quò erat magnificentior, eò modeſtiæ ejus gravior accidebat: Urbem ingreſſus rectà ad Ignatium contendit, qui Ducis adventum unà cum ſociis veteris exſpectabat in limine: ubi ex equo deſcendit, in ædes reverenter introductus eſt, omniumque nomine felicem illi in has adventum gratulatus eſt Andreas Fruſius. B Dimiſſò comitatu, Dux in terram provolutus, prehensâ Ignatii dexterâ, ut bene ſibi precari vellet, ſupplex petiit; inde ad amplexus & oſcula ventum eſt, manantibus utrimque præ gaudio lacrymis, præſertim Ignatio jam tum præſagienti, quantum divinæ gloriæ Societatique emolumenti nova iſthæc Proles eſſet allatura. Proximi dies feſſorum ab itinere virium recreationi, admittendiſque magnatum ſalutationibus dandi fuêre; confirmatis jam viribus, ſummi Pontificis (erat is Julius III) pedes more majorum exoſculatum ivit die, ût P. Tablares in ſupradictis litteris teſtatur, SS. Apoſtolorum Simonis & Judæ, ſeu XXVIII Octobris. Majore, quàm ceteros ſoleret principes, Julius Gandiæ Ducem animi propenſione excepit, ejuſque erga ſacra Apoſtolorum limina pietatem exquiſitis laudibus commendavit, ac denuò ædes Pontificias, ſi iis uti vellet, obtulit; ſed perinde fruſtra, ac antè. Juſſit itaque Pontifex, quod laudatus P. Tablares tradit, diſpiceret apud ſeſe in proximum congreſſum, C qua in re ſibi benefactum vellet; libenter ſeſe id facturum, aiens. Digreſſò verò Franciſco, magnos quoſdam in illo generoſoſque ſpiritus ſe agnoviſſe teſtatus eſt, addiditque votum, ut hiſce Deus ad nominis ſui gloriam incrementum daret.

collegii Romani,

103 Sic honorificè domum reductus, inquit Latinus Ribadineiræ interpres num. 60, redditus ſibi videbatur, Cardinales tamen, quos neceſſe erat, officii gratiâ inviſit. His tandem ſalutationum curis expeditus, ſacra Divorum templa ordine inviſit, adhibito, tamquam viæ duce & nomenclatore, itinerarii libello: in quibus templis innumerabiles beatorum Martyrum reliquiæ, ut nuſquam alibi plures, aſſervantur, & à piis hominibus frequentantur. Quibus ſubdit, Franciſcum omnem anteactæ vitæ rationem pateféciſſe Ignatio, univerſas, quas umquam contraxerat, vitæ noxas jubilei tempore ſacra exomologeſi expiâſſe, multaque Romæ præclarè geſſiſſe; in primis verò ejus curâ operâque jacta fuiſſe collegii Romani fundamenta, cujus dein longè lateque per Chriſtianum orbem manavit utilitas. Hæc Ribadineira, ſed more ſuo conciſè admodùm: explicatiùs eadem tradunt Orlandinus, Nierembergius & Alvarus Cienfuegos, ex quibus, generalia Ribadineiræ de rebus Romæ à Franciſco præclarè geſtis dicta paullò diſtinctiùs illuſtratum eo. Inchoando collegio Romano ſex aureorum millia mox numeravit, ut eò liberos ſuos mitterent, varios in Germania, Hiſpania, Galliaque principes ſuis litteris invitavit: ejuſdem collegii fabricæ reditus aliquot annuos, quos Caroli V beneficio capiebat, cæſaris veniâ applicuit in quinquennium, quod in alterum item quinquennium Philippus II, Hiſpaniarum rex, prorogatum voluit. Mille autem eidem aureorum reditum ab amico impetravit, nec peculiarem ejus, dum vixit, curam depoſuit; ut meritò illi fundatoris titulos honoreſque Ignatius obtulerit, quos tamen non modo non admiſit præ modeſtia animi, ſed alteri ſervandos dixit, qui tam vaſtam molem uberiore fulciret proventu, & omnes fundatoris numeros impleret, quam poſtea laudem Gregorius XIII, Pontifex maximus & verus Societatis parens, eſt conſecutus.

E domuſque profeſſæ rem ſedulò promovet,

104 Cùm verò Franciſcus, domus profeſſæ Romanæ templum anguſtius eſſe, obſervâſſet, quàm ut quotidiano concurſui capiendo par eſſet, aliud, ac quod capacius eſſet, à fundamentis excitandum curavit: uſus ea in re eſt epiſcopi Squillacenſis, Borgiani nominis amantiſſimi, liberalitate & operâ, qui unà cum Duce atque Ignatio primum ſacri ædificii lapidem ritè jecit, eòdem Joanne filio, ceteráque Ducis familiâ operam quoque ſuam conferentibus. Id quidem operis, ût ſcribit Orlandinus, dein prætermiſſum, aliudque templum opportuniore loco longè auguſtius conditum eſt: verùm propterea apud Deum Ducis pietas merito ſuo præmioque non caruit. Ceterùm epiſcopi Squillacenſis nomen laudati ſcriptores tacent: bini hoc anno (1550) Squillacenſes epiſcopi in vivis fuêre ſecundùm Ughellium Italiæ ſacræ auctæ tom. 9, col. 447, uterque gente Hiſpanus. Alter ex his fuit Alphonſus de Villalbos, qui ſedem Squillacenſem ab anno 1549 uſque ad annum 1568 occupavit: alter verò Henricus de Villalbos de Xeres, prioris, ût ſcribit Ughellus, patruus, qui, F cùm ab anno 1540 Squillacenſi eccleſiæ novem præfuiſſet annis, eidem nuntium remiſit, & anno 1554 Romæ diem obiit ſupremum. Hunc itaque, poſteaquam ſedi ſuæ renuntiaverat, Romam veroſimiliùs conceſſiſſe, vitæ reliquum ibidem exegiſſe, ac à S. Franciſci biographis & Orlandino hoc loco indicatum dixerim. Scribit præterea Alvarus Franciſcum, quo tempore Romæ apud Ignatium morabatur, auctorem fuiſſe archiepiſcopo Genuenſi, ſcilicet Hieronymo Saulio, ut Genuæ Societati domicilium conſtitueret. Idem quoque ſcribit Orlandinus, Franciſcum præſtitiſſe; ſed Genuæ, in itinere Romano adhuc conſtitutum. Utut ſit, Hic, inquit Ughellus tom. 4 Italiæ ſacræ auctæ col. 899, Patres Societatis Jeſu Januæ ad pietatem & eruditionem diſſeminandam excepit anno 1553, quo, teſte Orlandino lib. 13, num. XI, accedente Sauliorum familiæ multorumque civium votis reipublicæ conſenſu, Genuam evocati ſunt Patres duodecim, nondum tamen ſtabili illis ſede reperta.

105 Qualis verò domi Dux Gandiæ fuerit, Orlandini verbis accipe: Haud minùs admirandus,

AUCTORE J. B.

ſociiſque mira animi demiſſione prælucet.

randus, *inquit lib.* 10, *n.* 43, domi noſtræ Dux fuit, ubi ad uſum exercitationemque virtutis ſuppetebat etiam facultas major. Cœnaturis apud Ignatium aliquando quibuſdam Patribus repentè Dux unà cum filio Joanne miniſtrandi gratiâ linteo parvo præcinctus apparuit, expreſſaque ejus rei veniâ, & convivarum manibus aquâ fusâ, menſæ dapes inferre, capite nudo, velut è domeſticis puer unus, inſtituit, totâque cœnâ ſedulus miniſtravit. Deinde, ſublatâ mensâ, rectà tacitus in culinam, ut inquinatas patinas repurgaret. Abnuit tamen Ignatius præteritis contentus exemplis, & ne laboris inſuetum defatigaret. Nec minor erat jucunditatis fructus, quem ex uſu Patrum antiquorum dùx Borgia, quàm quem ex ejus Patres capiebant exemplo: præſertim verò ex uſu conſuetudineque P. Ignatii, cui, ut jam antea per litteras fecerat, ſe totum dedit & addixit. *His non abſimilia ſunt, quæ Alvarus refert, quale eſt, quod ex eo refero. Quo primùm die unà cum ſociis in triclinio prandium ſumpſit, honoratiore illum loco menſæ aſſidere Ignatius juſſit; quod grave adeò modeſtiæ ejus accidit, ut multis precibus Ignatio veniam extorſerit, humiliori menſæ, à ceteris ſeparatæ & alicujus errati reis deſtinatæ, unà cum Joanne filio, paternæ humilitatis æmulo, aſſidendi: ita prandenti non defuit, cujus reprehenſionem, eâdem, quâ gravioris delicti reus judicis excipere ſententiam ſolet, oris confuſione exciperet.*

B

§ IX. Abdicatis rebus tituliſque, Societatis habitum induit, ſuſceptiſque ordinibus ſacris, Apoſtolicos labores exorditur.

Iterum res ſuas abdicandi veniam petit; Romana purpura

C

C*Onſeneſcere in Urbe, partim ſacrorum locorum reverentiâ ductus, partim Ignatii ſociorumque conſuetudine mirum in modum delinitus, & quantocyùs fortunas ſuas tituloſque abjicere* Franciſcus *vehementer optabat. Aberat in Germania cæſar, gravi bello implicitus: ad hunc itaque è domeſticis Gaſparem Villalonum cum litteris ſui deſpicientiâ plenis miſit, quò bonâ cæſaris veniâ fas ſibi eſſet, in Carolum, Lombayæ marchionem, filium natu maximum ditionum ſuarum transferre dominium. Scriptæ ſunt eæ litteræ Romæ die* XV *Januarii anni* 1551, *exſtantque apud Ribadineiram lib.* 1, *cap.* 23 *Hiſpanicè; ſed has memorare hoc loci nihil attinet; cùm conſulere illas lector poſſit infrà num.* 63 *& ſeq. à Schotto Latinitate donatas. Dum cæſaris reſponſum avidus exſpectat* Borgia, *ingens ortus eſt à Pontifice Julio metus. Serpere per curiam Romanam cœperat conſilium Ducis, cujus animi magnitudinem virtutemque admiratus Julius, rem Eccleſiæ bono perutilem ſeſe facturum ratus eſt, ſi* Franciſcum *in Cardinalium collegium cooptaret, idque jam ſeriò in animum induxerat Pontifex. Perculſus hoc triſti nuntio Dux Ignatium, quid facto opus ſit, conſulit. Eadem, ut, arreptâ ociùs fugâ, Pontificis ſe oculis ſimul honoribuſque ſubduceret, utrique ſententia ſtetit.*

declinandæ causâ in Guipuſcoam fugiens.

107 *Ægrè itaque ab Ignatio, quem cariſſimi patris loco habebat, ceteriſque ſociis Romanis avulſus, iiſdem, quibuſcum Romam venerat, comitatus patribus atque domeſticis in Hiſpaniam, quanta potuit celeritate, contendit; quò cùm perveniſſet, procul aulam & patriam fugiens, in Guipuſcoam, Cantabriæ provinciam, gemina potiſſimùm de cauſa tetendit, tum quòd ea provincia tutum illi à rerum mundanarum ſtrepitu ſeceſſum præbitura eſſet; tum quòd illic primas vitæ auras hauſiſſet Ignatius: Guipuſcoam ut attigit, nihil duxit antiquius, quam Loyoleæ domus ſitum perquirere: eò perductus, ac Ignatii incunabula edoctus,* Stratus humi, *inquit lib.* XI, *num.* 50 *Orlandinus,* prima naſcentis veſtigia piè oſculari, immortalique Deo, quòd talem inde virum toti terrarum edidiſſet orbi, gratulari ſtudioſè cœpit; ſimul orans atque obſecrans, ut quem ſibi vitæ ducem & magiſtrum dediſſet, ejus ſibi virtutes ac ſanctitatem liceret imitari. *Addit his Ribadineira,* Franciſcum *loci reverentiâ ductum non priùs inde, quàm rei divinæ interfuiſſet, ac ſacro Euchariſtiæ epulo in ejuſdem ædis oratorio refectus eſſet, diſceſſiſſe.*

E

Ognati cæſaris veniâ Societatis habitum induit,

108 *Relicto Loyolæ caſtro, Ognatum, quod quarto hinc lapide ſitum oppidum eſt, ſeſe recepit: hoſpitium Duci hic præbuêre ædes, quas condendo collegio Araozii patruus Societati legaverat, prole nulla relicta, ex hac vita diſcedens. Lætiſſimum hic commoranti à cæſare redux Villalonus nuntium attulit; cæſaris nempe litteras, quibus, collaudato* Borgiæ *propoſito & pietate, poteſtatem faciebat deponendi oneris, quod humeris jam pridem geſtabat invitis. Cæſaris litteras die* XII *Februarii Auguſtæ Vindelicorum exaratas & Latinas à Schotto factas videſis infrà num.* 65 *& ſeq. Dici non poteſt, quo fuerit, iis lectis,* Franciſcus *perfuſus gaudio: mox ante Chriſti è cruce pendentis effigiem humi ſtratus, de tam læta nuntio ingentes Deo gratias egit, &, ut nudus nudum miſericordiæ ſuæ ulnis exciperet, ardentiſſimis votis deprecatus, tabulas, quibus Carolo filio principatum dignitatemque cedebat, confici jubet; ducis ornamenta à ſe excutit, pauperem Societatis habitum induit, barbam tondet, capitis verticem, ut qui proximè initiandus eſſet, radit. Flere interim, qui aderant, ſinguli, Dominumque omnis familia, mœſta ac tacita, quaſi jam animam agentem deplorare; ſolus ipſe exſultare, quòd tum demùm ſibi reddi ac ſuus eſſe videretur. Reſtabant famuli, quorum alios Joanni filio, alios abſenti Carolo amicè per litteras commendavit.*

F

ſuſceptiſque Ordinibus ſacris.

109 *Expeditum jam planè ſeculi curis* Franciſcum *Ribadineira, paucis multa more ſuo complectens, mox ad aras incruentum Deo Sacrificium Kal. Auguſti litantem lectori ſiſtit, quod etiam Orlandinus & Nierembergius faciunt. Rurſus itaque, quæ in his deſiderantur, ex Alvaro Cienfuegos lib.* 4, *cap.* 1, § 1 *Vitæ* S. Franciſci *juverit hùc paucis tranſcribere. Cùm adhuc Romæ moraretur* Borgia, *obtinuerat à Pontifice, ut in ſuſcipiendis Ordinibus ſacris, ab ea lege, quâ cautum eſt, ne cui, niſi conſtitutis temporum intervallis, Ordines ſacri conferantur, immunis eſſet: uſus hâc gratiâ* Franciſcus, *epiſcopum quemdam, cui, inquit Alvarus,* Gaona *nomen erat, Calaguri, Hiſpaniæ Tarraconenſis civitate, Ognatum*

per

AUCTORE J. B.

A per litteras invitavit, qui ſacros ſibi Ordines conferret. Fortè is tum Joannis Bernardi Diaz Calagurritani epiſcopi, qui eo anno ſeſſioni XIII concilii Tridentini, die IX Octobris habitæ, uti apud Labbeum Conciliorum tom. 14, col. 814 videre licet, interfuit, vice epiſcopale munus exercebat. Utut ſe res habeat, quam planè aſſerere non auſim, adfuit is Ognati, & hebdomadâ Pentecoſtes Borgiam ſacris Ordinibus, ùt rogatus fuerat, initiavit, & ſacerdotio quidem pridie feſti Sanctiſſimæ Trinitatis, quod eo anno in diem XXIV Maii incidit. Hactenus ex Alvaro: ad Ribadineiram redeo.

primam privatim Sacrum in caſtro Loyolæ, Vergaræ autem publicè celebrat.

110 Quod à die XXIV Maii uſque ad Kalendas Auguſti temporis fluxit, ne ad tam grave munus obeundum minùs dignè, quàm par eſſet, accederet, partim aſſidua prece, rerum divinarum meditatione & afflictatione corporis, partim perdiſcendis venerandi Myſterii ritibus ſacris exègit: ipſis verò Kalendis Auguſti in Loyolæ comitum oratorio, quod jam tum è natali S. Ignatii cubiculo in ſacellum fuiſſè converſum, Alvarus tradit, primum B Deo Sacrum, ſed ſine cantu muſico, fecit, eoque peracto, Joanni filio latentem ſub ſpecie panis vitæ porrexit Auctorem. Neque prætereunda hoc loco eſt Ludovicæ Borgiæ, Franciſci ſororis, Martini Gurreæ, ducis Villæ-Formoſæ & comitis Ribagorzæ, uxoris, pietas, quæ Fratri, ad aras primùm facturo, ornamenta aliquot manu ſua elaborata dono miſit. Alterum à primo Sacrum ſolenni ritu ac publicè Vergaræ, quæ binis ferè leucis Ognato diſtat, celebravit non in loci templo, etſi capaci & amplo, ſed ſub dio, ob inuſitatam affluentis undique populi vim & multitudinem, quam binæ cauſæ eo exciverant: altera harum erat Franciſci ſanctimoniæ fama, quæ quaquaverſum divulgata novum indies capiebat incrementum: altera, quòd Julius III jubileum largitus iis omnibus eſſet, qui primo, quod publicè faceret, Sacro, Deo ritè conciliati interfuiſſent. Vis hominum adfuit maxima, nec diſpertiendis in populum divinis epulis tempus ſuffecit antemeridianum. Miſſæ Sacrificio perfunctus ad populum verba fecit. Ex auditoriC bus alii linguæ, quâ dicebat, Caſtellanæ erant ignari; à pulpito remotiores alii dicentis vocem aſſequi vix aut ne vix quidem poterant; arrectis tamen auribus largiſque lacrymis excepta eſt ejus ab utriſque oratio: tantum valuit vel ſolum Viri, nuper egregii Ducis, nunc pauperis religioſi ſpectaculum. Adhæc auditas ſibi intus in animo dicebant tacitas quaſdam voces, luculentas eorum, quæ Borgia dicebat, interpretes. Hæc contigiſſè, Alvarus addit die XV Novembris; ornamenta verò, quibus tum Sacris operatus eſt, in ædibus Societatis Vergaræ fuiſſè ad ſuam ætatem uſque ſervata ægriſque applicita ſalutem ſæpe attuliſſe.

Domi quidem eximium ſe religioſum,

111 Porro inito ſacerdotio Franciſcus & Societatis Jeſu profeſſus jam declaratus, *inquit Orlandinus lib. XI, num. 52 & ſeq.*, interiorem adhuc receſſum ac ſolitudinem; quò ardentiùs ſtudia pietatis ac pœnitentiæ coleret, adamavit. Ergò ſeceſſum illum, qui paſſibus mille non amplius abeſt, B. Mariæ Magdalenæ ſacrum, ab Ognatenſibus impetravit. Hic humiles & peranguſtas ædes, ut paupertatis ferebat amor, rudi è materia atque impolita conſtruxit. Hic totos dies in oratione traducere, hic ſuas ſtrenuè cupiditates frangere, hic corpus & animum pariter edomare, ſtudere humilitati Chriſtianæ, & omnes numeros perfectæ ſanctitatis explere. Facto autem à Michaële Ochioa, qui ſociis præerat, poteſtate, orſus eſt coquo domeſtico famulari, & tamquam mediaſtinus aliquis ſordida munera non refugere, perpurgare lebetes & ollas, inquinatas ſuo digito patinas attrectare, ferventique aqua diluere, verrere pavimenta, comportare aquam & ligna, focum extruere, nihil non ſua manu obire, nihil horrere. Denique deterſis coquinæ quiſquiliis, & univerſis ſcitè compoſitis, veniebat in cœnaculum, ut ſuis fratribus miniſtraret, & pedes ſingillatim oſculabatur interdum, &, veniâ ſuis peroratâ delictis, cujuſque preces ſupplex ambiebat & vota. *Sex in his ædibus dumtaxat, ùt Alvarus ait, è ſociis morabantur; ea verò erat loci anguſtia, ut ne Joanni quidem*, Franciſci *filio, reliquum fuerit, quò ſeſe reciperet, diverſorium, ut Ognati is fuerit relinquendus: adeò tamen* Borgiæ *placuit, ut ad Ignatium, nuſquam ſe alibi, quàm in hoc paupertatis do-* E *micilio libentiùs commoraturum perſcripſerit.*

foris verò apoſtolum exhibet,

112 *Talis quidem domi* Franciſcus *erat: at qualis foris?* Ac ne umbratilis (*Orlandini iterum verbis utor*) exercitatio virtutis, ſibi tantùm domeſticiſque prodeſſet, impoſitis humero manticis, dexteræ ſcipione, lætus ac alacer exibat ad colligendam ſtipem, & oſtiatim emendicanda cibaria. Quo ſpectaculo exciti viri feminæque promiſcuè, ſeu quia de facie notus pleriſque jam erat, ſeu quòd ejus fama jam cuncta compleverat, certatim ex ædibus advolabant, geſtientes illius vel ora cominus intueri, &, panem oſculati, quem dabant, benedictionem ab eo & orationum ſuffragia repoſcebant. Nec minore alacritate deinde cum tintinnabulo vicos & rura finitima circuibat, ut puerorum coacto gregi Chriſtianæ legis enuclearet initia. Docentique non infirma, ſed ſæpe etiam corroborata ætas, quacúmque ingrediebatur, operam dabat. *Ita Orlandinus: verùm ne quis ex ejus verbis, quibus* Franciſcum vicos & rura finitima *enucleandæ pueris adultiſque doctrinæ Chri-* F *ſtianæ causâ circumiiſſe ait, piam hanc excurſionem exiguo dumtaxat terræ tractu circumſcriptam fuiſſe exiſtimet, addidiſſe hic ex Alvaro juverit, non modò in vicinos Ognato vicos eo, quo mox dictum eſt, modo zeloque* Franciſcum, *ſed in præcipuas etiam trium, Biſcaiæ ſcilicet propriè dictæ, Alavæ & Guipuſcoæ, quas Biſcaia univerſim latiuſque ſumpta complectitur, provinciarum plagas ingenti incolarum bono excurriſſe. Alvari verò dictis non parùm fidei ponderiſque addit Ribadineiræ auctoritas, dum* Franciſcum, *inde Victoriam uſque, quæ in Alava ſita eſt, illinc verò ad uſque S. Sebaſtiani portum, in extremo Guipuſcoæ limite poſitum pueros erudiiſſe, ac frequenter ad populum conciones ſacras habuiſſe, teſtatur. Res fiet item manifeſtior ex iis, quæ ad annum proximè ſequentem ex eodem Alvaro referemus.*

exemplo ſuo ad Societatem

113 *Novum id vitæ genus, quod jam palàm* Borgia *profiteri cœperat, variis per Hiſpaniam ſermonibus anſam præbuit, multiſque diſplicuit: quibus ſanior mens erat, ſummis laudibus efferebant, quos inter haud poſtremus fuit, ùt Nierembergius ſcribit, Bernar-*

AUCTORE J. B.

dinus Arevalius, Ordinis S. Franciſci alumnus inſignis: verùm plus apud multos ſeu generis claritudine, ſeu eruditione & pietate conſpicuos illius exemplum valuit, quàm inepta inſulſaque obtrectantium ora: tanta enim vel hoc vel ſequenti anno Societatem expetentium multitudo fuit (ùt ait cap. 2, § ultimo laudatus Alvarus ex P. Polanco, cujus hæc verba exhibet) ut, ſi omnes admitti potuiſſent, pluribus novis collegiis implendis ſatis eſſent futuri. In his ceteris longè excelluit Ludovicus, Joannis III & Iſabellæ imperatricis defunctæ frater. Scripſit is ad Franciſcum jam olim, ùt vidimus, ſibi notum carumque, non modò amantiſſimas litteras, & gratulationis plenas, anno 1551 die III Julii, ſed etiam dein in Societatem cooptari voluit, etſi nec Ignatius, nec Borgia è re divina id fore exiſtimârint. Litteras ultrò citròque datas Hiſpanicè exhibet Ribadineira lib. 2, cap. 3; Latinè ejuſdem interpres Schottus infrà num. 73 & ſequenti. Hujus litteræ reſponſoriæ ſcriptæ ſunt die XV Auguſti ejuſdem anni 1551, quibus ſe ſubſcripſit: Franciſcus peccator; quo nomine ſèſe compellare conſuevit, ex quo Societatis habitum ſumpſit, ut ex animo deleret vel ipſam, quantùm fieri poterat, priſtinæ ſuæ memoriam dignitatis.

B

Buſtamantium,

114 Aliter hoc eodem anno res ceſſit Bartholomæo Buſtamantio, inſigni theologo, qui Joanni Taveræ, Toletano archiëpiſcopo, à ſecretis fuerat. Alieno is erat à Societate animo; ſalutis tamen ſuæ ſollicitus, Deum aliquando impensè ſub Sacrificium Miſſæ deprecatus eſt, ut fluctuanti inter mundi ſcopulos certum ſalutis portum oſtenderet: Dei vocem audivit; Guipuſcoæ montes adiret, & Gandiæ Ducis veſtigiis inhæreret. Moram omnem Buſtamantius abrupit, & in Guipuſcoam ſine cunctatione profectus, ubi ad receſſum Ognatenſem pervenit, Franciſcum, qui univerſam eam provinciam odore ſanctitatis impleverat, offendit lapides cœmentaque ad ædificium comportantem: huic in genua provolutus ineundæ Societatis deſiderium aperit, factuſque voti compos, dein ob ſingularem, quâ pollebat, prudentiam Borgiæ per annos plures comes datus eſt. Hujus ad Societatem vocationem anno 1551 adſcribit Alvarus, quo, ad menſem Maium provecto, receſsûs Ognatenſis fabricam abſolutam fuiſſe ſcribit lib. 4, cap. 1, § 2. Orlandinus tamen lib. 12, numm. 47 & 48 Buſtamantii ad Societatem vocationem acceſſumque memorat ad annum Chriſti 1552, Societatis verò 13.

C

Antonium Cordubam, alioſque allicit.

115 Aliter item Antonio Cordubæ, Laurentii Suarez de Figueroa & Catharinæ Ferdinandi Cordubæ, marchionum Priegi & Feriæ comitum filio, & Borgiæ ſobrino. Is quatuor & viginti annorum adoleſcens erat (videſis Orlandinum lib. 12 Hiſt. Societatis Jeſu num. 43) generis nobilitate & eruditionis præſtantiâ in primis clarus, Academiæ Salmanticenſis jam tum moderator, quod munus non niſi primarii ordinis viris committebatur: adhæc poſtulatu cæſaris à Julio III in purpuratorum patrum ſenatum referendus propediem erat: cui ſe imparem ratus dignitati, in Societatem Jeſu, veluti in tutiſſimum adverſus hujuſmodi honores propugnaculum, admitti ab Ignatio poſtulavit, ſcriptis ad eum ea de re litteris pridie Kal. Aprilis anni 1552, quas apud Orlandinum lib. paulò antè laudato numm. 44 & tribus ſeqq. videre eſt. Nulla quidem in iis Borgiæ ſpeciatim mentio fit: at tacitè mentionem illius fieri his apud Orlandinum verbis: Exempla verò Sanctorum apertè docent, quid in his rerum articulis agendum ſit; qui iſtos honores contentione ſumma fugerunt: atque noſtris etiam temporibus cernimus viros præſtantes abdicare magnas ditiones (quis non credat, hic Borgiam digito commonſtrarier?) ut Deo ſerviant, nedum ut novi quidpiam aſſumant, prorſus exiſtimo. Venit ſubinde Salmanticam Borgia, factumque, ut ejus quà verbis, quà exemplis non mediocriter impulſus Antonius Ognatum, nondum redditis ab Ignatio litteris, conceſſerit, humilemque Societatis veſtem Romanæ purpuræ prætulerit. Eòdem acceſsère Sanchez è Caſtella, è Navarra Petrus Lodoſa: theologi item inſignes duo Didacus Guſmanus, comitis Baileni filius, & Gaſpar Loartes, exantlantatis jam antè per diœceſim Calagurritanam apoſtolicis laboribus clari. Hos tantùm, qui Borgiam imitati, Societati nomen Ognati impræſentiarum dederint, Ribadineira commemorat, quamvis plures idem factitâſſe non obſcurè affirmet. Subjungit his Alvarus Alphonſum Manrique Sandovalium, ducis Naxaræ filium, anonymum adoleſcentem Navarrum, nobili item loco natum, Cumayæ in Guipuſcoa vicarium, & Inigum Guevara, Bovini in regno Neapolitano ducem, alioſque, qui Societatem non parùm dein illuſtrârunt.

D

E

Pompeiopoli

116 Quo tempore Ognati, Franciſci exemplo ac virtutibus invitati, nomen Societati complures viri inſignes dabant, non defuère alii, qui ejus dubiis in rebus conſilia expeterent. In his Bernardinus Cardenas, Maquedæ dux & Navarræ prorex fuit. Is per litteras Franciſcum, & quidem, ùt Alvarus ſcribit, geminatas, obteſtatus eſt, ut ne Pompeiopolim, Navarræ civitatem primariam, ſedemque proregis, vel, ſi minùs fieri poſſet, ad alium, quem vellet, Navarræ locum, quò conferre inter ſe colloquia poſſent, venire gravaretur. Venit ille Pompeiopolim unà cum P. Domenecco & P. Ochioa citiùs, quàm expectaretur: vix ex equo deſcenderat, quin vicinum hoſpitio templum, ſacrum dicturus, ingreſſus ſit, miſſò interim, qui proregem adventus ſui certiorem faceret, Domenecco. Obviàm ei procedere prorex voluit; verùm diſſuaſit Domeneccus, qui probè nôrat, quàm eſſet Borgia honorum fugiens. Satis itaque habuit prorex, ſi binos Ordinis S. Jacobi equites in occurſum mitteret. Ubi in mutuum venère conſpectum, multus utrique de officiis principum ſermo fuit. Animi ſui prorex arcana patefecit. Franciſcus autem non modo cumulatè proregis animo fecit ſatis, ſed & præcepta ſuggeſſit, ad quorum normam & propriam componeret vitam, & creditos ſibi populos regeret; quæ quidem prorex litteris, ùt optârat, conſignata accepit & plurimi fecit. Frequentes per id tempus conciones habuit, vel in templo cathedrali ad populum, vel in monaſteriis ad virgines ſacras. Manè, ut ad populum diceret, egredienti obviam facti ſunt bini ejus generi, Alcanizæ marchio, & Lermæ comes: obvios verbis amicis quidem, ſed paucis allocutus rectà ad templum properavit, ac paucis pòſt diebus, monitos tamen, ne crebrò ſe inviſerent, dimiſit.

F

117 Non

A *Vergaram redux, eam ita excolit, ut alia videretur,*

117 *Non abſque lacrymis Pompeiopolitani abeuntem proſecuti ſunt, nedum prorex ipſe; maximè, cùm genibus ejus advolutos nonnullos ex familia ſua vidit, qui comitari ipſum, ac Ognati Societatis legibus vivere, poſtularent; ſed horum tum viſum eſt vota differre. Pompeiopoli profectus per Alavam Ognatum rediit, ubi eum ſalutandi causâ plures convenère magnates; atque inter alios bini ejus filii, Carolus, Gandiæ dux, & Alvarus; ac paulò poſt etiam Villæ-Formoſæ dux, Ludovicæ ſororis ejus maritus; quos illic morari diu præ ſolitudinis amore non eſt paſſus. Hinc porrò ad deſideratam S. Magdalenæ ſolitudinem ſeſe recepit, ubi, dum rerum divinarum meditationibus orationibuſque aſſiduus incumbit, præter alios, quibus affectus fuit, cæleſtes favores, Carolo, Duci Gandiæ, filium, ſibi verò nepotem natum eſſe, divinitus fuit edoctus. Prodidit id, cùm advenienti hujus rei nuntio, qui nec verbum adhuc protulerat, illicò ùt hunc viderat, dixit: Qui valet parvulus Franciſcus? Eodem loci temporiſque tractatum ſcripſit, quem* De perfectionibus animæ Chriſti *inſcripſit, de quo poſteà. Verùm*
B *ſolitudinis amor non is in* Franciſco *fuit, qui ſalutis alienæ illi curam ſolicitudinemque adimeret aut minueret: nam poſtremis anni* 1551 *tribus quatuorve menſibus ita Vergarum, ejuſque agrum excoluit, ut oppidi magiſtratus primoreſque, datis ad Ignatium litteris, quas partim ex Bartolo Alvarus exhibet, quos apud ſe fructus* Franciſci *labor induſtriaque pepererat, prædicare pro merito ſatis non potuerint, ſummiſque porrò contenderint precibus, ut ne ſe eo viro orbatos vellet, cujus operâ factum eſſet, ut Vergara jam videretur tota alia ſuique planè diſſimilis. Loci ſacerdos, cujus verba ex Hiſpanis Latina facio, in hunc modum ſcripſit:* Facta eſt Vergara Chriſtianæ pietatis exemplar: ita eam emendavit, ita ad morum ſanctitatem P. Franciſcus inſtruxit, qui ſolus omnem obit eruditque viciniam. Improbi commutantur in probos: ad virtutis apicem enituntur probi. Opes ſuas multi ſacerdotum, ut ſaluti tum ſuæ, tum proximi vacent, abjiciunt. Omnis te Vergara, ut reſtare apud ſe P. Franciſco per te li-
C ceat, ſupplex rogat &c.

aliaque Biſcaiæ loca

118 *Primis verò inſequentis anni menſibus, cùm vix à febri convaluiſſet, novas per Biſcaiæ montes, nivibus obſitos, excurſiones fecit pari labore fructuque. Tria ſunt, ab Alvaro nominatim memorata, loca (Horrio, Elgueta & Durango) quæ ſudoribus ſuis apoſtolicis, invitis licèt hibernis frigoribus, irrigavit: ex his primum in Mappis geographicis, quas conſulere licuit, quamvis paulò aliter expreſſum (hoc nempe modo:* Orio) *haud procul ab homonymi fluvii in Oceanum Cantabricum juxta S. Sebaſtiani portum ſe devolventis oſtio, atque adeò in Guipuſcoæ ora maritima ſitum, notatum reperi: tertium verò in Biſcaia propriè dicta, Bilbao ſeu Flaviobriga diſſitum quinque circitèr leucis. Victoriam inde, quæ ejuſdem provinciæ caput eſt, venit die* XII *Februarii: hoſpitium illi oblatum, ſed majore apparatu, quàm ejus modeſtia pateretur, inſtructum, eaque de cauſa ad PP. Franciſcanos divertit. Die poſtero (Dominicâ Septuageſimæ) templum, in quo dicturus ad populum erat, capiendæ multitudini longè impar fuit, cui ut fieret ſatis, dicendum ipſi ſæpiùs eodem die fuit modò in templo, modo ſub dio. Par labori fructus fuit; multis è plebe, clero, religioſiſque familiis ad meliora perfectioraque converſis. Actum item cum illo de condendis illic Societati ædibus fuit, ad quas cives nobileſque aliquot viri ſubſidium opeſque ſuas pollicebantur non defuturas. Non pauci abeuntem Ognatum uſque ſecuti ſunt, quos partim S. Ignatii exercitiis ad virtutem pietatemque inſtruxit, partim in Societatem admiſſos in varia collegia, provinciaſque diſtribuit.*

apoſtolicis ſudoribus rigat.

119 *Poſt Victorienſem excurſionem, alteram in Bilbaenſe territorium pedes fecit lento itinere tum ut ſatis vicorum, per quos illi tranſitus erat, utilitati deſideriiſque faceret, tum ob viarum aquis nivibuſque obſitarum difficultatem, tum denique ob podagræ, quâ laborabat, incommoda. Effuſa in ejus occurſum magna Bilbaenſium multitudo luculento quidem ſuæ in* Franciſcum *reverentiæ indicio, ſed hujus non minore verecundia atque pudore intra muros ſummæ æſtimationis hoſpitem læta dedu-* E *xit. Huc ubi ventum, omni primùm, quâ pollebat, opus* Borgiæ *facundiâ fuit, ut bonâ Bilbaenſium veniâ fas ſibi eſſet in communi pauperum xenodochio hoſpitari. Poſtridie is fuit auditorum in templum, in quo concionem dicturus erat, concurſus, ut aliquot virorum corporis robore præſtantium miniſterio opus fuerit, qui, ſubmota, quantum ſatis erat, multitudine, vi aperirent ad ſuggeſtum viam. Eo hic uſus eſt dicendi ardore, ea oris vociſque contentione, ut multorum ſermonibus celebratum fuerit, prorupiſſe ex ejus ore verba ſimul & flammas, quibus ſanè opus fuit, ut obduratorum, quorum nonnullos inter auditores ceteros adeſſe, conſtabat, inveteratam in peccatis vitiiſque pervicaciam frangeret. Hunc alioſque hujuſmodi* Borgiæ *labores ſecuta eſt ingens apud Bilbaenſes mutatio morum; traductus ingens flagitioſorum ad vitam Chriſtianam, aut religioſam numerus; inſtaurata apud virgines ſacras priſtinæ diſciplinæ obſervantia; impletæ* F *novis incolis ſolitudines, qui anteactæ vitæ errata ſevera ſui caſtigatione eluerent; viris illuſtribus aucta ornataque monaſteria. Urbis inſuper primores, ut Societati collegium ibidem conderetur, cupido inceſſit; ſed hujus rei curam penes Ignatium eſſe,* Franciſcus *voluit.*

AUCTORE J. B.

§ X. Varia Hiſpaniæ oppida non ſine fructu obit, Caſam-reginæ Clariſſarum coloniam deducit; cardinalitiam dignitatem, emiſſo eam non admittendi voto, iteratis vicibus declinat.

Clariſſarum Gandienſium colonia

OGnatum reduci dudum quieto eſſe non licuit: *Vergaram enim incolarum rogatu brevi redeundum fuit: Pſalmum Davidicum* Miſerere mei, Deus, *hic populo explicabat, cùm allatæ ſunt ab Ignatio litteræ, quibus Valliſoletum, dein Salmanticam, ac denique in Luſitaniam migrare jubebatur; vitæ item* **B** *rigorem mitigare: monitus enim à Joanne, ejus filio, ſecretis litteris Ignatius fuerat,* Franciſcum *patrem non jam pœnitentem, ſed ſuimet penè tortorem videri. Paruit illicò* Borgia, *evocatiſque Vergaram PP. Buſtamantio & Domenecco, è collectis à ſe eleëmoſynis xenodochio, in quo hoſpitabatur, quantum ſatis eſſet, dedit; quod reliquum erat, Ognatum miſit. Vergarâ pedes* XIX *Martii profectus, & Caſtellam ingreſſus facere non potuit, quin materteram ſuam, Julianam de Aragonia, Friæ ducem & Mariam de Velaſco, Oſorni comitem, ut iteratis atque importunis litteris fuerat rogatus, inviſeret: advenientem* Borgiam *palatio ſuo Juliana excepit: at die poſtero, ut quæ ejus modeſtiam probè nôſſet, ædiculam pauperem, cui adjectus erat hortulus, obtulit, ita futurum rata, ut ſe frequentiùs viſeret. Locum, in quo illas* Borgia *convenit, Alvarus* Caſam-reginæ *appellat, qui in Riola, provinciæ Alavæ contermina, ſitus eſt. Ceterùm neque hic otioſus* Borgia *fuit: ut mittam ſaluberrima, quibus binas illas matronas imbuit, conſilia, crebras ad utriuſque familiam conciones* **C** *habuit, & eo quidem fructu, ut aliquando aliquot ex illarum famulitio puellæ fuſis lacrymis id ab illo beneficii loco expetierint, ut ejus operâ in aliquem Clariſſarum parthenonem ſibi aditus panderetur.*

ad Caſam-reginæ aditum parat.

121 *Egerat jam diu cum Juliana* Franciſcus, *ut Clariſſarum Gandienſium coloniam eò evocaret, ac jam litteras apoſtolicas ea ſuper re impetraverat. Uſus eſt ea occaſione* Franciſcus, *ac Julianam hortari denuò cœpit, ut, quod jam pridem ſtatuerat, exſequi maturaret: cùm ſuis votis facilem reperiſſet, ſtatim Gandiam ea de re ad amitam, Gandienſem abbatiſſam, & ſimul Romam litteras miſit; uſque adeò nullum intermittebat tempus, quin ſemper aliquid, quod ad Dei gloriam cederet, animi robore planè invicto moliretur, invita licèt corporis mole, tunc adeò viribus exhauſti, ut medicinam omnem è medicorum judicio prorſus reſpueret. Per idem quoque tempus inſigne vaticinium edidit: cùm enim Oſorni comes Maria de Velaſco percunctata eum eſſet, quæ è virginibus Gandienſibus Caſam-reginæ unà cum ejus amita venturæ eſſent. Venient, inquiebat, ſoror Maria de Jeſu, binæ ſorores meæ, ſoror Maria de Cruce, ſoror Joanna Baptiſta, ſoror item marchionis Deniæ. His addidit: Volet quidem amita mea huc ſecum ducere ſororem Dorotheam (erat hæc* Franciſci *filia) verùm reſiſtet Carolus Gandienſis dux, neque ſcio, utrùm divina providentia ..... abrupto hic ſermone, cùm tantiſper obmutuiſſet, ſubitò in hæc verba prorupit: Deciſa res eſt: cæleſtem gloriam jamjam ingreſſa eſt Dorothea. His dictis, cùm ad ſe rediiſſet, erubuit: at vera prædixiſſe illum, rerum poſtea eventus docuit, neque octiduum inde effluxit, quin renuntiatus Gandiâ fuerit Dorotheæ obitus: quæ quidem Oſornenſis comes, ita & facta & prædicta fuiſſe, jurejurando firmavit.*

Burgis & Valliſoleti ad populum verba facit,

122 *Burgos inde profectus obvios ſibi Cardinalis Mendozæ archiepiſcopi juſſu habuit PP. Franciſcum Stradam, & Ferdinandum Alvares del Aguila: hoſpitatus eſt in humili æde S. Ægidii parochiæ vicina. Ut rumor adventûs ejus ſparſus per urbem fuit, adfuère continuò ejus videndi ſalutandive causâ turmatim cujuſvis ordinis viri: adfuère item à canonicis miſſi, qui ſuo eum nomine rogarent,* **E** *ut in cathedrali templo ad populum verba faceret: fecit verò, quod rogabatur, vix non ex tempore, majore auditorum admiratione, quàm concionatoris operâ ſtudioque: quippe qui vix tantum ad dicendum ſibi temporis ſumpſerat, quantum vix ſatis erat, ut, quæ dicenda eſſent, vel obiter mente percurreret. Non minor ejus videndi causâ Valliſoleti, ubi tum curia morabatur, factus eſt aulicorum concurſus, quamvis hujus vitandi causâ noctu urbem eſſet ingreſſus. In his fuère Ferdinandus Alvarez de Velaſco, comes ſtabuli in Caſtellæ regno, ſummus rei maritimæ præfectus, Rodericus Gomezius, princeps Evolitanus, Tavaræ item marchio, qui* Borgiæ *veſtigia premens, filio ſuo natu maximo opes tituloſque tranſcripſit. Verbis, quamquam nec his ibi pepercerit,* Franciſco *hic opus haud fuit, cujus omnis vitæ ratio, perſonæque tum priſtina, tum præſens conditio, aulicos, quàm fluxa, ac caduca eſſent, quæ ſectabantur, ſatis ſuperque admonebat.* **F**

Tauri Joannam, Luſitaniæ principem, ad pietatem inſtruit,

123 *Haud procul Valliſoleto princeps Joanna, Luſitaniæ principi deſponſata, Tauri in Legionenſi regno agebat; cui, cùm relatum eſſet, Valliſoletum adveniſſe* Borgiam, *ſtatim miſit, qui rogaret, ut ſeſe Tauri conveniret. Itineri ſe* Borgia *dedit, & Tordeſillâ tranſiens Joannam, Caroli V matrem, honoris causâ ſalutatum ivit: aderat Joannæ, Lermæ comes &* Borgiæ *filia; quæ tamen à patre, ut, vel diuturniorem illic moram duceret, vel ut alio, quàm xenodochii hoſpitio uteretur, conſequi non potuit: neque diutiùs, Salmanticam, ut ab Ignatio in mandatis habebat, feſtinans, Tauri, niſi obſtitiſſet Joanna princeps, permanſiſſet. Certam hic, quam deinceps perpetuò ſervaret, vitæ rationem modumque Joannæ ſuggeſſit, quæ per binas quotidie horas* Franciſco, *de rebus ad animæ ſalutem ſpectantibus diſſerenti, aures dabat, & univerſa vitæ errata confeſſa eſt. Principis exemplum plures è comitatu nobiles feminæ ſunt imitatæ, quarum inſtructioni gnaviter quoque* Borgiæ *inſudavit induſtria; ipſis denique civibus ſeu piis inſtituendis colloquiis, ſeu habendis concionibus ſacris, ſeu confeſſionibus excipiendis tantum impendit operæ, ut vix abſ-*

que

AUCTORE J. B.

A que prodigio tantis laboribus, P. Domenecco, ejus ſocio, teſte, par eſſe potuerit. Cùm verò obſervâſſet, pleroſque è comitatu principis ſeu viros ſeu feminas, libros manu paſſim verſare, corrumpendis animis, perdendoque inutiliter tempori, quàm pietati inſtillandæ fovendæque aptiores, ut in cumulum congeſti flammis traderentur, effecit.

nec minore fructu Salmanticæ agit,

124 *Salmanticam, celeberrimam ea tempeſtate in regno Legionenſi academiam, Sabbatho ſancto profectus eſt : magno non modò juventutis ſtudioſæ, ſed nobilium, eruditorumque concurſu feſtis Paſchalibus ad populum è ſuggeſtu dixit, & Dominica* Quaſimodo *ſeu in Albis in conventu PP. Auguſtinianorum, ùt anno 1608 teſtatus eſt Joannes Ribeira, archiepiſcopus Valentinus, cujus ea de re verba exhibet Alvarus ex Proceſſu Beatificationis lib. 4, cap. 4, § 3 Vitæ* S. Franciſci. *Plures illic è tanta juvenum copia ſelectos ſeculo eripuit, atque in primis, ùt ſuprà diximus, Antonium de Corduba Societati adjunxit. Salmanticâ in diſſitas ſatis regiones miſit F. Joannem Guttierez & P. Domeneccum, retento apud ſe Buſtamantio : Joannem ad P. Mironem, ſociis in Luſitania præpoſitum, ut hunc* B *itineris, quod in Luſitaniam* Borgia *inchoârat, certiorem faceret, quod tamen hoc anno, mutata illic rerum, quarum potiſſimùm cauſâ ſuſceptum id fuerat, facie, non confecit : Domeneccum autem graves ob cauſas in Guipuſcoam; utroſque monuit, ut ab itinere reduces non Salmanticæ, ſed Tordeſillæ ſe convenirent; ibi ſe reduces exſpectaturum. Huc ipſe aliquantò pòſt profectus non alio, quàm quo priùs, uti voluit diverſorio, publico nempe xenodochio.*

Tordeſillæ vaticinia edit,

125 *Patuit hic, oranti* Borgiæ *rerum occultarum notitiam divinitus interdum fuiſſe infuſam : nam ab oratione aliquando digreſſus, Buſtamantio, F. Guttierez & P. Domeneccum poſtero die Tordeſillæ affuturos, affirmatè prædixit. Summa Buſtamantius hæc* Borgiæ *verba admiratione excepit, quippe qui probè nôrat, id præſciri humana ſagacitate induſtriâque haud poſſe, nec litterarum quidpiam ſive è Luſitania, ſive è Guipuſcoa ea de re ad* Franciſcum C *fuiſſe allatum : verùm, cùm utrumque die poſtero, ùt prædictum fuerat, ab itinere reduces eſt conſpicatus, ambigere porrò non potuit, quin ex divino, quem in oratione receperat, afflatu ea eſſet profecta prædictio. Venit eodem tempore Tordeſillam Philippus, Hiſpaniarum princeps, ſuam illic aviam viſurus; mox* Borgiam *per nuntium accerſiri ad ſe juſſit; verùm nondum ad xenodochium, in quo, ùt dictum eſt, hoſpitium ſibi delegerat, nuntius pervenerat, cùm principis affatum* Borgia *poſtulavit : benevolè quidem pro veteri amicitia, ſed & pro ea, quam ſpirabat* Franciſcus, *ſanctimonia reverenter à Philippo eſt habitus; quod ſi* Franciſco *non potuit non gratum acceptumque accidere, ſummum tamen concepit animo dolorem, cùm è principis ore, Romanam ſibi purpuram ex Caroli cæſaris voluntate deſtinatam audivit : ſcriptis itaque confeſtim ad Ignatium litteris, vehementer expetiit, ut imminens tranquillitati ſuæ naufragium, quoquo modo poſſet, averteret.*

dentemque excuſſum reſtituit,

126 *Sunt & alia, quæ, dum Tordeſillæ ſubſtitit, præclarè geſſit. Accumbebat aliquando unâ cum conſanguineis menſæ, cùm Iſabellæ filiæ, Lermenſi comitis uxori, dens violenter excuſſus eſt; prolapſum humi dentem manu* Borgia *ſuſtulit, ſuoque loco reſtituit; qui ſtatim adeò firmus conſtitit, ut loco ſuo numquam deinceps motus fuerit; imò & pluribus poſt Iſabellæ obitum annis, cùm ejus alium in tumulum oſſa fuêre tranſlata, corruptis ceteris, repertus fuerit planè integer & coloris candidiſſimi : aliàs item, confabulantibus ad menſam inter ſe genero, filia, nepotibuſque, in hujuſmodi verba erupit : "Mementote dictorum „meorum : non multi effluent anni, cùm noſtrûm aliquis de vita ſubita morte decedet : „videte, ne quem veſtrûm imparatum offendat, aut „florens ætas fallat & prodat." Haud vanus* Borgia *vates fuit, nam anno 1558 (ùt Alvarus ſcribit, aliis enim annus 1555 aut 1556 præplacet) Iſabellæ Lermenſi comiti, fila ducenti, ingruens mors vitæ filum derepentè abrupit. Sed jam aliò nos* Franciſcus *invitat.*

unde

127 *Tordeſillâ ſub idem tempus, quo Philippus, profectus, Ognatenſis ſolitudinis deſiderio ſuum in Guipuſcoam reditum maturavit : priùs tamen, quàm Legionenſi regno excederet, Methymnæ (quæ à fluvio Sicco cognomen invenit) Ferdinandum Henriquezium, ſummum rei maritimæ præfectum ejuſque conjugem, ut rogatus fuerat, convenit, ubi apud Franciſcanos hoſpitari voluit, repudiatis Henriquezii ædibus : poſteaquam hujus uxoris pietati animique dubiis fecerat ſatis, vicum Paredes, Caſtellæ regno ferè conterminum adiit : inde, relicto Legionenſi regno, in Veteremque Caſtellam tranſiens in caſtrum cæſaris, ſeu, ùt alii loquuntur Sigerici, indigenis* Caſtro-Geritz *dictum, divertit; utroque hoc loco conſanguinei ejus aliquot affineſve, quos inſalutatos prætérire noluit, commorabantur. Quinque hinc ferè leucis aberant Burgi : civitatis muros, ne retardaretur, ſubire noluit; obvium tamen juxta hos habuit P. Stradam, eoque ad mediam ferè leucam viarum duce & comite uſus, inter podagræ dolores in pagum Bellimar, leucâ minùs Burgis diſtantem, tandem pervenit : ab itinere feſſum ſuis ædibus excepit Benedictus Uguccionus, Burgenſis eccleſiæ canonicus, vir Societatis amantiſſimus fundatorque collegii,* F *quod ibidem noſtris paucis pòſt annis ejuſdem liberalitas pietaſque excitavit.*

Caſam-reginæ repetit.

128 *Caſam inde reginæ reverſus, benignè amicèque à Friæ duce, & Oſorni comite, vix non exhauſtis totius corporis viribus, exceptus eſt. Acceſſit ingens à febri quartana malum : quod tamen non effecit, quò minùs proximorum ſaluti, quale poterat, ſtudium operamque conferret. Lecto affixus, pietate ſermonis, morum pietate & Chriſtianæ tolerantiæ exemplis, ſi qui in colloquium cum illo venirent, non minùs proderat, quam è pulpito publico auditoribus. Quibus diebus febri carebat, publicè ad populum verba faciebat, viſuſque aliquando tum fuit, cùm jam maximè ejus ferveret oratio, non hærere, ſed ſubito obmuteſcere, & extra ſe rapi, obſtupeſcente interim auditorum corona. Ubi ad ſe rediit, reliquum orationis ritè abſolvit; at, cùm finem dicendi feciſſet, ut importunis curioſorum oculis & quæſtionibus fortè ſeſe ſubduceret, è conſpectu multitudinis fugâ ſeſe proripuit. Concioni intererant, quas dixi, Friæ dux & Oſorni comes; quæ, licèt multis precibus id ſatagerent, nihil eorum, quæ illius menti oblata fuerunt, valuerunt*

AUCTORE J. B.

runt extundere : elapſis tamen aliquot annis F. Melchioris Marci , cui tamquam ſuperiori parebat , juſſu , id ſaltem retulit , viſam ſibi ea in ecſtaſi Clariſſæ cujuſdam diſcalceatæ Gandienſis , ſibi agnatæ & pro meritis dilectæ animam cœleſti gloriâ ſeptam in cœlum efferri. Relatum mox factum , ut teſtes alios fide dignos taceam , legitimè dein atteſtata eſt , qua de proximè ſermo fuit , Oſorni comes.

eòque deductâ Clariſſarum Gandienſium coloniâ ,

129 *Præſagiebat* Franciſcus , *Gandienſes Clariſſas , de quibus ſuprà , in Rioiam brevi adventuras : clàm itaque Friæ duce (quæ fortè ob infirmam ejus valetudinem itineri obſtitiſſet) illis obviàm proceſſit Tudelam uſque , quæ in extremis Navarræ finibus ad Iberum fluvium ſita eſt : offendit hic primùm Maquedæ ducem , de quo ſuprà , admodùm lætum , quòd* Borgiam *denuò coram intueri ſibi liceret. Poſt dies aliquot Tudelam pariter advectæ fuerunt Clariſſæ Gandienſes , quarum agmen , quæ reliquis præerat , ſoror Franciſca ,* Borgiæ , *ùt diximus , amita ducebat. Quantam ex earum adventu lætitiam ceperit , colligi ex eo poterit , quòd olim ſummo eas ſemper in pretio habuerat , nunc verò ſpem conceperat maximam fore , ut inſignes nova iſta virginum colonia fructus per Caſtellam faceret. Comitari eam honoris causâ* Franciſcus *voluit Tudelâ in Rioiam uſque , donec ad deſtinatum ſibi à Friæ duce locum (Caſam-reginæ) perveniſſet. Hic perbenignè à Friæ duce & Oſorni comite exceptæ fuêre , ſingulìſque magna in æde conclavia tum communia , tum privata aſſignata. Permanſit eo loci* Franciſcus *aliquamdiu , ut id operis magis magiſque promoveret firmaretque ; evenit tamen , ut aliquot pòſt annis eo loco exceſſerint , quarum aliæ aliò , abbatiſſa verò cum quibuſdam aliis in regium parthenonem , Matriti deinde conditum , emigrârint , ùt Clariſſarum Matritenſium Hiſt. cap.* 8 *Joannes Carrillo ſcribit.*

Ognatum redit , operoſa quiete fruiturus.

130 *His ex ſententia apud Caſam-reginæ geſtis , alacri animo Ognatum repetiit , deſiderata iterum tranquillitate fruiturus : ibi Antonio Cordubæ ad omne virtutis genus ducem ſe atque magiſtrum præbuit , qui ſub id tempus Salmanticâ Ognatum ſeſe contulerat , vitæque modum exorſus erat vel ipſis* Borgiæ *oculis admirabilem. Non ita tamen ibi* Franciſcus *delituit , quin repentè prodiret in publicum , ſi quando id proximi ſalus ac divini nominis gloria exigebant. Exercebant id temporis odia mutua binæ in Biſcaia familiæ non ſine incolarum ſcandalo & publicæ pacis perturbatione : non difficillimis per Biſcaiæ juga itineribus , non precibus , non lacrymis pepercit* Borgia , *dum diſſidentium duces & capita in perpetuæ pacis ac amicitiæ fœdus coïre compulit. Hæc omnia ferè ex Alvaro , qui ſingulatim magis uberiùſque , nec eodem planè ordine res geſtas* S. Franciſci , *quo Ribadineira , deſcripſit , præterquam quòd hic varias* Franciſci , *dum Ognati fixam habitationem habuit , excurſiones veluti in unam conflet , ut paucis multa , & veluti unico obtutu perluſtranda , lectoris oculis ſubjiciat. Nunc utrumque porrò audiamus.*

Dignitatem iterum cardinalitiam declinat ,

131 *Ribadineira lib.* 2 , *cap.* 5 *memorat , magnum iterum* Borgiæ , *cùm quietam lætamque Ognati vitam duceret , objectum fuiſſe periculum ; cui tamen Ignatii potiſſimùm prudentiâ ereptus feliciter fuit , ne in purpuratorum patrum numerum à Julio referretur ; rem autem ſic ſe habuiſſe : viſus cæſari eſt* Borgia *in primis dignus , quem Julio III offerret , Romanâ purpurâ exornandum , quod reipſa cæſar præſtitit. Annuit facilè Julius cæſaris precibus , quibus Cardinalium conſenſus quoque accedebat : veritus Ignatius , ne , ſi ad dignitates hujuſmodi feneſtra Societatis hominibus aperiretur, ingens hæc ex ea re detrimentum caperet , ut ne id fieret , omnem lapidem movit : ſed Pontificis mentem flectere res fuit ardua & difficilis. Perſuaſit tandem , ut* Franciſco *quidem , quam ei cæſar poſtulabat , dignitatem offerret , ſed ad eam acceptandam invitum non cogeret ; ita cæſari , ita Cardinalium cœtui , ita denique* Franciſco *ſimul & univerſæ Societati ſatisfactum iri. His de rebus certior factus* Borgia , *rem eò uſque provectam , vehementer doluit : at ùt intellexit , Ignatii prudentiâ periculum jam eſſe diſſipatum , datis ad Pontificem litteris , quas par erat , pro oblata ſibi dignitate gratias egit. Ita Ribadineira loco cit. , eòdemque ferè recidunt , quæ Orlandinus ad annum* 1552 *ſub principium lib.* 12 *Hiſt. Societatis Jeſu refert. His addit Alvarus , Joannem Manrique de Lara , Naxeræ ducis filium , à cæſare Œniponto Romam fuiſſe miſſum anno* 1552 *die* XVIII *menſis Martii , ac in mandatis habuiſſe , ut galeros purpureos quatuor peteret , primum* Borgiæ , *alterum Didaco de Tavera , Giennenſi dein epiſcopo ; tertium Antonio de Corduba , marchionis de Plego ſeu Priegi , ùt Schottus loquitur , filio ; quartum denique Joanni de Velaſco ; ſed tum quidem temporis ſoli* Borgiæ *id honoris fuiſſe decretum : Antonium verò Cordubenſem , repudiato Cardinalatu , Societati ſeſe* Borgiæ *exemplo addixiſſe , jam diximus ſuprà.*

quod & aliàs ,

132 *Vix abierant duo à diſſipata hac tempeſtate , ùt Alvarus ſcribit , menſes , cùm novum cum dignitate cardinalitia certamen , cujus etiam Ribadineira laudatus meminit , ſubeundum* Franciſco *fuit , & quidem priori acrius & vehementius. Caſam-reginæ unà cum Buſtamantio diverterat fovendæ confirmandæque Clariſſarum , quæ eò recèns , ùt vidimus , habitatum venerant , pietatis causâ , cùm nihil tale exſpectanti redditæ ſunt à Joanne Poggio , Sedis Apoſtolicæ legato , litteræ , quibus ad oppidum S. Dominici de la Calçada , non procul Casâ-reginæ in Rioia ſitum , evocabatur. Philippus enim , Hiſpaniarum princeps , ùt cardinalatum à* Borgia *repudiatum intellexit , Pontifici inſtitit , ut vel reluctantem ad oblatos honores admittendos ſuo urgeret imperio : Pontifex verò Poggio injunxit , ut , quibus poſſet modis ,* Franciſci *animum expugnaret , ac , ſi opus eſſet , rationibus præcepti minas adderet , non tamen id , ne fallere datam Ignatio fidem Pontifex videretur , imponeret. Fecit imperata non ſegniter Poggius : ſed rationum pondere , & efficaci* Borgiæ , *divinitus afflati , facundiâ victus , mutato conſilio , auctor Philippo Julioque fuit , ne ad ea redire compellerent Hominem , quæ , ùt olim generosè ultròque abjecerat , ita toto animo averſari conſtantiſſimè pergeret. Quamquam verò* Borgia *ab oratione non imparatus ad eam luctam acceſſerat , felicem tamen hujus exitum amitæ ſuæ Franciſcæ à Jeſu ejuſque ſociarum fuſis ad Deum precibus referebat acceptum.*

133 *Argumenti , in quo verſamur , affinitas fecit , ut laudati ſæpè* S. Franciſci *biographi , non*

emiſſo etiam ad eam non aſpirandi voto,

non obſervato temporis ordine, ſub unum quaſi obtutum, quotquot deinceps (non enim poſtremum Borgiæ, quod modò relatum eſt, certamen fuit) Pontifices ſummi, aliique ſeu eccleſiaſtici, ſeu ſeculares, principes viri, qui cardinalatûs dignitate auctum Borgiam voluêre, congeſſerint, protulerintque in medium. Philippus, Hiſpaniarum princeps, ùt partim Nierembergius & partim Alvarus tradunt, priuſquam in Angliam anno 1554, Mariam, Henrici VIII filiam, & Angliæ reginam matrimonio ſibi juncturus, trajiceret, denuò à Julio III Borgiam Cardinalium cœtui adjungi petiit: verùm ne eam ſibi conferret dignitatem, à Julio Borgia ſcriptis litteris enixè eſt deprecatus: idem verò Joanna, Philippi ſoror & Luſitaniæ princeps, ne ea dignitate invitus ornaretur, ſcriptis Londinum ad fratrem litteris fecit. Ita verò factum ſcribit Alvarus, ut à Borgia votum exegerit Ignatius, quo ad nullam ſeſe, ſive intra, ſive extra Societatem dignitatem aſpiraturum, nedum eamdem ſine Pontificis præcepto admiſſurum; imò ad
B Societatis præpoſitum, ſi quem eò aſpirare comperiſſet, ſponderet delaturum, quod & libenti animo præſtitit, & ejus exemplo in Societate dein propagatum, à quatuor vota profeſſis perpetuò fuit obſervatum.

fecit.

134 Biennio poſt, defuncto Ignatio, ut comitiis Societatis intereſſet, Romam proficiſci decreverat; at, poſteaquam à Paulo IV exſpectari ſe, ac abs illo paratum ſibi galerum cardinalitium intellexit, itineri Romano vale dixit, ut abſentis nihil Paulus meminiſſet. Bis eadem mens, idemque propoſitum Pio IV fuit; primò quidem cùm vicarius generalis, dein cùm Societatis Præpoſitus eſſet. Pius verò V in animo habuit, Borgiam ad ſuſcipiendum eum dignitatis gradum etiam præcepto adigere; verùm plùs humilis Viri vota orationeſque, quàm principum Pontificumque valuêre conſilia; quippe qui multa lacrymarum & ſanguinis vi, ùt ex ore ejus P. Gaſpar Fernandez, cùm illi Romæ à confeſſionibus eſſet, aliquando audivit, eam à Deo gratiam conſecutus fuerit, ut vitam priùs, quàm Societatis habitum deſerturus eſſet. Quid quòd & de imponendo ejus humeris, defuncto Pio V, ſummi
C Pontificatus onere cogitatum fuerit? Teſtimonium huic rei legitimum dixit Thomas Borgia, Cæſarauguſtanus archiepiſcopus, S. Franciſci frater, his partim verbis conceptum: Cardinalis Paleotus mihi mandavit, ut pro viribus procurarem ducere Patrem Franciſcum dominum meum ad Romanam curiam in electionis occaſione: quia ipſe ſciebat, quòd multi ex Cardinalibus adhærebant ſuæ Paternitati reverendiſſimæ &c. Agebat tum Ferrariæ Borgia apud ducem, qui paſſus haud eſt, eum à ſe avelli, quòd ægri vitam periculo expoſitam nollet. Porrò Franciſcus, cùm id neſcio quo rumore didiciſſet, à Deo obtinuit, ut vel Româ abeſſet, cùm novi Pontificis electio fieret, vel è vita decederet, teſte P. Ludovico Santandero, cui id ipſemet Borgia retulit. Sed jam miſſis, quas recuſavit, dignitatibus, ad labores ejus apoſtolicos revertamur.

* * * *
* * *
* *
*

AUCTORE J. B.

§ XI. Diœceſim Calagurritanam & Burgenſem excolit: iter ejus in Luſitaniam: in Hiſpaniam redux collegiorum aliquot ſemina jacit.

Diœceſim Calagurritanam

EX litteris, quas die x Novembris anni 1552 ad uxorem ducis Villæ-Hermoſæ, ſororem verò ſuam, dedit (videſis Alvarum Cienfuegos lib. 4, cap. 6, § 1, ubi eas Hiſpanicè recitat) liquet, Borgiam ad finem properante jam anno febri immunem non fuiſſe, viſumque fuiſſe, ut ad aliquem Cantabriæ portum, Ognato tamen haud admodùm remotum, mutandi aëris causâ ſeſe reciperet: patet item ex iiſdem, etſi valetudine affectum, rerum tamen, quæ ad Societatis incrementum facerent, ne tum quidem curam depoſuiſſe, ut qui iis litteris collegii Burgenſis rem ſorori ſuæ ſeriò commendatam voluerit. Vix à febri convaluerat, quin à Joanne Bernardo Diaz, Calagurritano epiſcopo, qui Tridento in diœceſim ſuam redierat, humaniſſimis evocatus litteris fuerit, ut, quos alibi fructus feceerat, Calagurri quoque colligeret, ubi opimæ meſſis ſpem magnam faciebant populi clerique, ùt Alvarus tradit, licentia, morum corruptela, ſcandala publica, graveſque nobilium ſimultates & odia. Calagurrim profectus Borgia eſt menſe Martio, ſacraſque mox conciones exorſus, dicendi ardore vehementiâque ita populum clerumque brevi commovit, ut tanta ac tam repentina morum mutatio epiſcopo Calagurritano nihil minus viſa fuerit, quàm prodigium. Pari dein labore fructuque Juliobrigam (ita nonnulli id oppidum, quod Logronno Hiſpanis dicitur, & ad Iberum fluvium, quà Caſtellam à Navarra ſecernit, ſitum eſt, vocavêre) apoſtolicis ſudoribus, comitante ipſum Calagurritano præſule, irrigavit.

& Burgenſem excolit:

136 Egerat interea Romæ cum Ignatio Cardinalis de Mendoza, Burgenſis archiepiſcopus, ut, cùm diœceſios ſuæ extirpare vitia, moreſque corruptos in melius emendare vehementer optaret, id negotii Franciſco daret. F
Paruit Ignatius Mendozæ votis, & Juliobrigâ die xv Aprilis anni 1553 egreſſus Borgia novam, addito ſibi ſocio Antonio Corduba, provinciam ſolerter aggreſſus eſt. Pleriſque diebus ad populum dixit; innumeri fuêre, quorum confeſſiones excepit; non paucos è primaria nobilitate viros exercitiorum S. Ignatii ope atque ſubſidio ad inſignem conſtantemque pietatem inſtruxit; plurimas etiam leges inſtructioneſque congeſſit, & Mendozæ tranſmiſit, quibus, ſi ita videretur, ad diœceſim ritè utiliterque adminiſtrandam uteretur: hos verò labores ſubiit & exantlavit, invitis plerùmque febribus, quibuſcum identidem luctari cogebatur; nihilo tamen ſeciùs numquàm ſuggeſtum, niſi comite ſingulari quadam & mirabili tum dicendi vi & efficacitate, tum firmitudine vocis, verba facturus aſcendebat.

profectus in Luſitaniam,

137 Finita miſſione Burgenſi, Luſitaniam adiit: evocatus eò jam antè fuerat Joannis III Luſitaniæ regis litteris, quas ipſi. Vergaræ in

AUCTORE J. B.

in Guipuſcoa adhuc agenti, P. Ludovicus Gonzales attulerat; verùm id temporis nondum ita confirmata validaque medicorum judicio valetudine erat, ut capeſſendo citra vitæ periculum itineri Luſitano par eſſet: cùm verò Burgis ageret, P. Hieronymo Natali, Societatis per univerſam Hiſpaniam commiſſario, qui tunc Ulyſſipone verſabatur, Luſitaniæ reges, quibus Ludovicum regis fratrem, & Joannam Luſitaniæ principem Alvarus addit, ſuum iterato Franciſci coràm videndi deſiderium manifeſtârunt. Ad hæc Natalis: nihil quidem ſibi juris in Franciſcum eſſe, quem nominatim à commiſſarii poteſtate Ignatius exemiſſet: verùm quid principum voluntatis eſſet, ſeſe facturum, ut Borgia ſciret: nec porrò dubium ſibi eſſe, quin ille egregiis tantorum principum in Societatem meritis obſecundaret, &, quod par eſſet, redderet. His de rebus certior factus à Natali Borgia, continuò in viam ſe dedit unà cum P. Buſtamantio: Caſtellâ egreſſus Salmanticam in regnum Legionenſe pervenit: hinc digreſſus ſeptimo poſt die Conimbricam, quæ Luſitaniæ civitas eſt ad Mundam (Mondego) fluvium ſita, attigit, verùm non abſque prodigio, quo Franciſci precibus cælitus datum eſt, ut Buſtamantius ex altiſſimis rupibus unà cum jumento, cui inſidebat, in præcipitia vel ipſo aſpectu horrenda prolapſus, evidentiſſimum certiſſimumque vitæ periculum incolumis & illæſus non procul Conimbrica evaſerit, ùt è Ribadineira Schottus in Vita S. Franciſci num. 87 aliique ejuſdem biographi fuſiùs memorant. Porrò, ùt Alvarus ſcribit lib. 4, cap. 6, § 3, confeſtim ac conimbricam venit, etſi inde diſcedere continuò vellet, noſtrorum externorumque humanitate, precibus, lacrymiſque coactus eſt ſex dierum moram ibidem facere, non externorum modo, ſed noſtrorum in primis ſolatio fructuque inſigni; ne unus quidem ex his fuit, quin conſcientiæ ſuæ arcana Franciſco gaudens lætuſque panderet, plenuſque ſolatio & alacritate abs illo diſcederet.

B

138 Conimbricâ poſt biduï iter Ulyſſiponem venit pridie Kal. Septembris, à regibus ſingulari humanitate exceptus, inquit Ribadineiræ interpres Schottus; quod quàm verè à Ribadineira dictum ſit, luculentiùs ex iis, quæ Alvarus lib. 4, cap. 7, § 1 addit, patebit: urbem ſubeunti, inquit ille, obviam ivêre Nuntius Apoſtolicus, archiëpiſcopus Ulyſſiponenſis, dux Aveiri, bini ducis Brigantini fratres, aliique è Luſitaniæ nobilitate non pauci. Collegium Societatis ingreſſo mox adfuit è regis familiaribus Petrus Carvallo, qui felicem Borgiæ regis ſui verbis gratularetur adventum: idem fecêre Catharina regina, Ludovicus regis frater, & Joanna, Philippi II ſoror, Joanni Luſitaniæ principi nupta. Interrogatus à Carvallo, veniſſetne ex itinere fatigatus? Sum, inquit, nonnihil: ſed ex titulo, quem mihi adjicis (Dominum honoris causâ vocaverat) multò magis. Die poſtero in collegio quietis capiendæ causâ regis juſſu ſeſe continuit, qui tamen Borgiæ ob frequentes procerum curiæque principum ſalutationes & congratulationes moleſtiſſimus accidit: tertio vero in colloquium cum regibus venit ſecundùm Alvarum; quamquam id Orlandinus lib. 13 Hiſt. Societatis Jeſu num. 47 altero ab adventûs ejus die factum tradat, quod & Nierembergius facit lib. 2, cap. XI Vitæ S. Franciſci. Orlandini verba, è

& à familia regia

C

D

quibus inſuper, quantis humanitatis officiis exceptus in aula Luſitana fuerit, intelliges, lib. 13, num. 47 hæc ſunt: Poſtero die invitatur à regibus ad colloquium. Cujus ad ingreſſum rex pariter & regina conſurgunt, & perbenignè pariter aliquanto ſpatio occurrunt. Ac rex quidem ſibi detraxerat pileum, quem honorem ne ducibus quidem ipſis, ac regni ſui proceribus unquam habebat: cùmque ad benignitatem adderet, inſtans, ut protinus aſſideret, evicit humilitas ac modeſtia Patris, ut de more gentis regem de genibus affaretur; nec unquam, quamvis ſæpiùs juſſus conſurgere, & in ſella ad id parata requieſcere, Vir modeſtiſſimus tantum honoris admiſit: quem tamen ei reges honorem non habebant ut duci, non enim tantum forſan dignarentur; ſed ùt Viro ſancto, qui, quæ ceteri tantopere admirantur & ſtupent, ipſe contemneret pedibuſque protereret.

139 Nec minùs honorificè poſtea (pergit poſt pauca Orlandinus) ſoror cum Philippi II Joanna, principis Joannis conjux, ſororque regis Maria, atque Eliſabetha Eduardi regis fratris uxor, & Ludovicus, item regis frater, vir ſuaviſſimis atque optimis moribus, exceperunt. Quotidianas rex Joannes ex aula, teſte Alvaro § 2, dapes Borgiæ miſit: idem regina factitavit, horumque exempla æmulata eſt cetera familia regia: verùm in illis unum placuit illud, quòd ſibi inde ſuppeterent, quæ Ulyſſiponenſibus xenodochiis elargiretur. Bis illi indies, dum Ulyſſipone fuit, ædes regiæ adeundæ fuerunt, & quamquam ab his collegium intervallo ſatis longo diſtabat, uti lectica numquam voluit. Catharina regina, cùm levi eum morbo affectum audiſſet, ſciretque lecto uti, neque velo, neque tegmine ſuperiùs munito, è panno viridi conopeum miſit, addens, nullum ſe vilius in aula ſua reperiſſe; ita futurum rata, ut eo uti Franciſcus vellet, quod, ſi pretioſius foret, certò illum abjecturum, non ignorabat: fruſtra tamen reginæ cura & induſtria fuit: nam vel id ſplendidum nimis Franciſci modeſtiæ & paupertati fuit, & vel hoc ſolo nomine, quòd ab aula profectum id muneris eſſet, diſplicuit adeò, ut eo uti noluerit. Ex quibus quidem affatim liquet, quanta in eum fuerit Luſitanæ curiæ & regis in primis familiæ benignitas & veneratio. Sed quas tam inſigni benevolentiæ vices Franciſcus rependit?

honorificè exceptus,

E

F

140 Frequentes in ſacello regio coram rege, familia regia & aulæ proceribus conciones habuit, quibus & curiæ vitia liberè ſimul & fortiter redarguebat: dictis fidem ac pondus addebat dicentis cùm dignitas priſtina, tum integerrima ſanctiſſimaque vitæ morumque ratio, verbis perpetuò conſona. Catharinæ reginæ volupe in primis fuit è ſacro pulpito perorantem audire, quem olim ſibi, cùm Tordeſillæ eſſet, in ephæborum nobilium numero miniſtrâſſe, meminerat. Ludovico, regis fratri, quem ſuprà Societatem expetiiſſe diximus, gratiſſimum accidit, initam jam olim in Hiſpania, cùm Tunetanæ expeditioni ſeſe cæſar accingeret, cum Borgia amicitiæ neceſſitudinem arctioribus nexibus conſtringere & confirmare: & quamquam ſuopte is ingenio ad virtutem ac pietatem natus factuſque videretur, Borgiæ tamen operâ induſtriâque ſe ipſo longè major evaſit. Piiſſimos hujus principis mores, licèt in Borgiam magna ex parte redundent, pluribus haud proſequor, quòd id affatim à Franciſci biographis præſti-

concionum ſuarum

A *præſtitum ſit, ut vel ea, quæ infrà Ribadineiræ interpres Schottus in Vita S.* Franciſci *num. 88 & ſeq. refert, luculenter evincunt.*

ingentes fructus

141 *Crebrò item regina de rebus, ad animæ ſalutem pertinentibus, cum eodem conſilia contulit; crebrò Joannes, Luſitaniæ princeps, ejuſque uxor Joanna: principum verò veſtigiis, quæ in aula verſabantur, nobiles matronæ virgineſque inhæsère: coibant ſæpe veſpere in aliquod ſacellum unà cum regina* Borgiam *audituræ: hinc factum, ut frequens Sacramentorum uſus in aula brevi invaluerit adeo, ut ſingulis octiduis de peccatis confiterentur: ſategit etiam* Borgia*, ne cœptæ pietatis ardor aliquando intepeſceret aut interiret, ut curiam diebus Dominicis feſtiſque viri aliquot è Societate prudentes doctique accederent, quorum munus eſſet, vel confitentibus de peccatis aures præbere, vel legis Chriſtianæ præcepta explanare, vel monere principes officii ac boni exempli, quod ipſi potiſſimùm ceteris fidelibus deberent. Cultum Deiparæ Virginis in aulam Luſitanam iſtiuſmodi invexit invento: ſchedulis* B *aliquot præcipuas Dei Matris virtutes laudeſque inſcripſit; virtutibus ſingulis ad has impetrandas congruas totidem orationes addidit: pari dein ſchedularum numero reginæ, principis, ceterarumque nobilium feminarum nomina ſingulatim adſcripſit. Tum verò utræque ſchedulæ, ut ſors dabat, junctæ ea lege diſtribuebantur ſingulis, ut octiduo ad eam, quam ſibi ſors obtuliſſet, virtutem ſingulari ſtudio eniterentur, additamque iis orationem indies recitarent. His aliiſque id generis inſtitutis ea brevi morum mutatio in aula Luſitana facta eſt, ut liberioris ingenii & linguæ nonnemo fuerit, qui* Borgiam *eo conſilio ad curiam acceſſiſſe, diceret, ut palatium regis converteret in monaſterium, cujus tum ſanè ædes regiæ præ ſe ſpeciem ferebant.*

in aula

142 *Verùm Joannæ principi vehementer id inventum placuit:* Borgia *verò, oblata ſibi opportunitate utendum ratus, longiùs provexit induſtriam.* Quod inventum, *inquit Orlandinus ad annum* 1553*, num.* 49, cùm mirum in modum arriſiſſet Joannæ, Borgia, qui immenſa quadam cupiditate flagrabat incitandi homi- C nes ad virtutem, pro ſua mercede popoſcit, ut, quæ mater eſſet princepſque familiæ, ea cum aula ſua univerſa ad honorem Virginis (*cujus natalis dies tum celebrabatur*) animum repurgaret, & alimentis deinde cæleſtibus confirmaret. Quod cùm facilè impetrâſſet, ipſemet lectus ad id ſacerdos, diviniſſimam Hoſtiam, antequam inciperet diſtribuere, manu tenens, pauca verba, ſed ardentia fecit, oſtendens, quis eſſet is, quem manibus ſuſtinebat, quæ ejus majeſtas & ſanctitas: quanta è contrario ſuſcipientis illum hominis vilitas pravitaſque. Ad quæ verba, eo prolata ſenſu ac tempore, ingens conſecutus eſt audientium motus. Ex eoque tempore in principis aula octavo quoque die ſacra illa myſteria, minimùm autem quinto decimo, obiri ſalubriter ſerióque cœpta ſunt.

& urbe Ulyſſiponenſi colligit;

143 *Amplam itaque* Franciſcus *in aula Luſitana laborum ſuorum & opimam colligebat meſſem; verumtamen officio ſibi ſuo deeſſe viſus fuiſſet, niſi civium pariter & promiſcuæ multitudinis ſaluti animæque commodis laborum ſuorum partem ſubinde tribuiſſet. Variis in templis, ut Alvarus lib.4, cap.7, § 3 ſeribit, publicè ad populum verba fecit, ac nominatim die* XXI *Septembris, feſta S. Matthæi luce, in collegio Ulyſſiponenſi S. Antonii, quò ad eum audiendum non modò Ulyſſiponenſes incolæ, ſed etiam cum univerſa curia rex ipſe convenerunt; cujus concionis quamquam meminerit Ribadineira, non tamen hujus Latinus interpres Schottus. Maximos item animorum motus excivit Kal. Octobris ad S. Rochi, præſentibus iterum Luſitanis regibus, principibus ac proceribus; inter quos templo digreſſus Joannes Luſitanus princeps dixit, hunc ſeſe oratorem cum voluptate audire, qui non minùs factis, quàm verbis peroraret. Venerat eo die in poſſeſſionem illius ædis regia auctoritate Societas, quæ ampliſſimæ dein Ulyſſiponenſium profeſſorum domûs exordium fuit, qua in re multum* Franciſci *auctoritas & gratia valuit. Intra domeſticos collegii lares nihilo aliter procul dubio fuit, atque Conimbricæ fuiſſe ſuprà diximus: ex Alvaro § 4 id addi ſpeciatim poteſt, fuiſſe, cùm in collegio S. Antonii* Borgia *degeret, nonnullos è ſociis, qui in vocatione ſua vacillarent quidem, ſed brevi* E Borgiæ *hortatibus confirmati reſipuerint, & arreptum vitæ genus conſtanter exin ſequi perrexerint.*

quod Eboræ item

144 *His rebus in Luſitania geſtis, Ulyſſipone diſceſſit die* V *Octobris: inde Eboram venit; monitus à Ludovico Henricus, alter regis frater, tum Cardinalis & Eborenſis archiepiſcopus, dein verò Luſitaniæ rex,* Franciſcum *mox ab adventu ſuo amiciſſimè convenit, ac, ut die poſtero in cathedrali templo ad concionem diceret, impetravit. Non longè inde ſub id tempus aberat Georgius Melo, is, quem* Borgiæ*, cæſarem in Galliam ſecuto, ſocium adhæſiſſe diximus. Summopere is quidem* Borgiam *pro antiqua amicitia coram alloqui avebat; ſed prohibebat id alloquium, quâ Georgius tenebatur, febris: in viam tamen ſe dedit auſu temerario quidem, ſed felici: necdum enim Eboram pervenerat, quin, jam depulſa febri, priſtinæ valetudini ſeſe reſtitutum ſenſerit. Poſteaquam amicè congreſſi ſunt, confiteri de peccatis* Franciſco *Georgius voluit: qua ex re tantopere tum animo, tum corpore recreatus* F *eſt, ut corpore quidem prorſus incolumis ad ſuos reverſus ſit; animo verò deinceps non minùs ad virtutem incaluerit, quàm paulò antea corpore. Hæc de Georgii* Franciſcique *conventu Alvarus, fortè ex P. Dionyſio Vaſquez, quem paulò antè, ubi de Henrici &* Franciſci *Eborenſi congreſſu loquitur, laudat.*

& Villæ-Vitioſæ facit.

145 *Eborâ Villam-Vitioſam à duce Brigantino invitatus repentè itineri ſe dedit, eo conſilio, ut prius duci Theodoſio præſentem ſe ſiſteret, quàm ille obviàm ſibi honoris causâ fieret: verùm octo circitèr leucarum iter emetiendum* Franciſco *erat, ut, quò invitabatur, perveniret: atque adeò moneri tempeſtivè de ejus adventu dux Brigantinus potuit, uti reipſa contigit. Non procul Villa-Vitioſa* Franciſcus *aberat, cùm multa nobilitate ſeptum obviam ſibi ducem Theodoſium habuit: ut in conſpectum mutuum venêre, ex equo dux deſilit,* Franciſcus *verò, factus duci propior, nec tanto ſe honore dignum exiſtimans, rubore perfuſus, ad ducis pedes ſeſe humi provolvit: dux ita jacentem mox amplexus ad palatium uſque deduxit, ibique detinuit per aliquot dies: interea*

AUCTORE J. B.

ca verò more ſuo Franciſcus *ſacris concionibus populum ad ſalutem inſtruxit, itáque ſe apud ducem geſſit, ut huic amorem, quo naſcentem Societatem complexus hactenus fuerat, vehementer incenderit, auxeritque, quem deinde dux in liberos poſteroſque quaſi perpetuo hereditatis jure tranſcripſit, ùt non modò Alvarus, ſed & Ribadineira etiam & Nierembergius tradunt. His recenſitis Ribadineira ejuſque interpres Schottus & Nierembergius* Borgiam *Vallisſoleti in Caſtella ſiſtunt, ejuſque illic geſta enarrant: verùm alia nonnulla hic denuo ex Alvaro paucis ſaltem delibanda priùs ſunt, quàm & nos eò progrediamur, ne minùs vel plenè vel ordinatim res ejus geſtas pertractemus.*

In Hiſpaniam redux collegiorum aliquot in regno Legionenſi, in Caſtella

146 *Rediturus è Luſitania in Caſtellam* Borgia *per Legionenſe regnum iter inſtituit, ac Methymnam-Campi, in extremis dicti regni finibus ſitam ac octo circitèr leucis Vallisſoleto diſtantem, per autumnum pervenit, ubi, ad aras primùm faciente P. Antonio Corduba, inſignem orationem habuit magno nobilitatis vulgique concurſu, quod & inſequentibus diebus aliquot fecit.* B *Geminum porrò fructum* Borgiæ *adventus ibi potiſſimùm peperit. Alieno in primis in ſocios animo erant aliquot illius oppidi non infimæ notæ viri; verùm* Franciſci *præſentia fecit, ut in amorem fuerit converſum, quod eos Societatis odium ceperat. Tum verò collegio illic excitando eadem plurimùm profuit. Qui illuc primi venerant Societatis conductis hactenus utebantur ædibus, & ſumptibus Roderici de Duennas alebantur: emerat hic hortum locumque condendo collegio idoneum ac ſociis dono dederat* XXIX *Junii anni* 1553: *pinguem item ſymbolam dederat regis Luſitani procurator aliquis, qui eò ad nundinas venerat. Cœpta itaque eſt eodem anno collegii fabrica, primum hujus lapidem jaciente* Franciſco: *templi verò fundamentum exorſus eſt anno proximè inſequenti Didacus Ruiz de la Camara, Methymnenſis abbas, unus ex his, qui paulo antè minùs Societati faverant. Operi dein ſuprema manus Petri Quadrado, ejuſque uxoris, Franciſcæ Manjon, curis expenſiſque admota fuit, redituſque collegio conſtituti.* C *Adhac Methymnâ-Campi in vicinam Caſtellam binos è ſociis, P. Ferdinandum Alvarez & P. Baptiſtam Sanchez miſit, qui Abulam ſuis laboribus excolerent; quorum adeò probata fuit induſtria, ut jam tum Societatis collegium civitas peteret; condi id cœptum fuit biennio pòſt, cùm Hiſpaniarum commiſſarii* Borgia *fungeretur officio, eóque* Borgiæ *juſſu profecti ſunt P. Ferdinandus Alvarus (is, cujus mentio facta eſt) civis Abulenſis, & P. Joannes de Padranos. Hi primi è Societate cum S. Tereſia, lectiſſimo illo Carmeli flore, amicitiam ſingulari divini Numinis beneficio inière: utroque confeſſòre ſubinde eſt uſa, ac, Padrano duce, S. Ignatii exercitiis ſpiritualibus, puriſſimum quantumvis animum, magis magiſque expurgare voluit & expolire.*

& in Andaluſia

147 *Colligendæ tam opimæ meſſi in regno Legionenſi intento* Borgiæ *crebræ allatæ ſunt clariſſimarum matronarum litteræ, quibus in Andaluſiam maximis precibus invitabatur, maximè à marchionis de Priego uxore, Antonii Cordubæ, filii ſui, quem* Borgia *in ſuo comitatu habebat, videndi percupida. Itineri ſeſe dedit menſe Novembri anni* 1553 *unà cum P. Buſtamantio, P. Antonio Corduba & Fratrè Bernardo: cùm ad montes Marianos in Andaluſiæ & Caſtellæ Novæ confiniis ſitos, perveniſſet, egregium* Borgia *Chriſtianæ humilitatis & manſuetudinis ſpecimen dedit, quod ex Ribadineira Schottus num.* 85 *Latinè ſic narrat:* Dum è Caſtellæ regno Bœticam adiit, ſociis ſtipatus Antonio Corduba & Buſtamantio, in aſperis confragoſiſque montibus Marianis (SIERRA MORENA hodie incolæ nominant) diverſorium manſionemque publicam feſſus de via iniit, ut cibo laſſum corpus, dum ſe meridianus æſtus frangit, reficeret. Ad pedes cum deſiliit, conclave unicum hoſpitii & vacuum ingreſſus, ſtatim, ut ſolet *, genibus flexis, orationi intentus, Dei auxilium implorabat. Rediit interea viator, qui prior, impedimentis ibi locatis, occupârat; ratuſque è vulgo clericum illuc ingreſſum, ac pietatis ſpecie res ſuas furto ſublegere conatum, jurgari iratus cœpit, vocemque intendere, convicia jacere, verbera etiam minitari. Franciſcus, quâ erat animi modeſtia, ab oratione ſurgens: "Da mi„hi", inquit, "hanc veniam, animoque ſis „tranquillo. Nec enim mihi propoſitum, con„clavi te excludere: quin potiùs, ſi prior tem„pore occupâſſem, tibi libens cederem. Verbe„ra, quæ mihi minitaris, fateor equidem me„ritum me peccatis." Concurſus ſubitò ad clamantis vocem factus, qui cùm illum jurgantem placâſſent, docuiſſentque, in quos ſtomachum evomeret, illuſtres eſſe & claros viros, ſibi ille redditus, magno ſui pudore genibus accidens veniam precatur. Franciſcus verò humo ſublatum, amplexuſque in Domino, aſſidere ſibi juſſit: hortatus ad patientiam, neve deinceps, ſi ſaperet, iracundiæ frena laxaret. *Addit Alvarus, hominem illum Borgianæ tolerantiæ ubique dein egiſſe præconem, iracundiam aſpero vitæ genere in ſeſe ultum, ac ad Societatis homines in animi dubiis, dum vixit, ſolitum fuiſſe recurrere.* D E

* ſolebat

fundatione

148 *Superatis tandem Marianis montibus, Bœtique fluvio (*Guadalquiviram *recentiori nomine vocant) Montellam uſque, ubi Antonii matrem, filium cum ſociis avidè exſpectantem, offenderunt, progreſſi ſunt. Læta quidem illa è filii conſpectu alloquioque fuit; at lætior multò, cùm hoſpitum ſuorum ſanctimoniam, &, quo flagrabant, divinæ gloriæ zelum ſuis ipſa oculis vidit: more ſuo* Franciſcus *non modò verba faciebat è ſuggeſto, ſed vicina etiam loca circuibat, tintinnabulum manu quatiens, ejuſque ſonitu incolas accolaſque convocans, quibus dein fidei doctrinæque Chriſtianæ præcepta inſtitutaque enucleabat: his aliiſque id genus rebus mota Catharina Fernandia de Corduba, Antonii mater, miro in Societatis inſtitutum amore ferri, tractareque cœpit de condendo Montellano collegio, quod anno* 1558 *incoli à ſociis cœptum eſt, teſte Sacchino part.* 2 *Hiſt. Societatis lib.* 2, *num.* 135. *Ex eodem pariter profectum eſt, ut Cordubæ, qua in urbe ſui maximè auctoritate opibuſque pollebant, tam ipſa, quàm P. Antonius Societati domicilium peroptarent. Scripſerat in eam rem marchio ad Joannem de Corduba, Cordubenſis eccleſiæ decanum, generis ſplendore clariſſimum, opulentum ac divitem, ſed falſa de Societatis hominibus opinione imbutum; &, ecce, præter exſpectationem lætus Montellam nuntius Cordubâ venit, Joannem domum, quam incolebat,* F

A *colebat, eximiam, & ſacra ſupellectile apprimè inſtructam, Societati dono dediſſe, ac fructus annuos ſtatuendo tuendoque collegio decreviſſe.*

149 *Profecti itaque ſunt Cordubam die 2 Decembris, pactumque die poſtero fuit, ut ludus litterarius quamprimùm aperiretur. Ita ferè Alvarus lib. 4, cap. 8, § 2 Vitæ* S. Franciſci, *uti & Orlandinus part.* 1 *Hiſt. Societatis Jeſu lib.* 13, *num.* 41; *quamvis de die, quo Cordubam pervenêre, aliter hic ſcribere videatur his verbis:* Sed cum ea (*Cordubenſis civitas*) percuperet ſtudiorum ociùs ſpectare primordia, dum in his ædibus (*Joannis Cordubæ, de quibus proximè*) ludus ſtruitur, in minoribus alteris aperitur ab eodem Joanne commodatis. Jam Montillam apud Catharinam marchionem convenerant novi futuri collegii incolæ cum Antonio Corduba, qui primus fuit rector, & ipſo Borgia ac Buſtamantio ex Luſitania nuper reverſis. Hi cum cæteris colonis S. Catharinæ virgini martyrique clariſſimæ ſacro die (xxv *Novembris*) tranſlati Cordubam, unde Montilla ſex leucis abeſt, communi cum gratulatione temporarias illas in ædes à decano introducuntur. B Hic igitur ludus primùm apertus III Idus Decembris (*id eſt, die* XI *ejuſdem menſis*) quina claſſium varietate diſtinctus &c.

ſedulus

150 *His Cordubæ ex ſententia geſtis, Montellam cum P. Antonio rediit, quo ibi relicto, cum fratre Bernardo, ad maris Gaditani portum, quem* San-Lucar de Barameda *Hiſpani dicunt, tetendit, Methymnæ Sidoniæ duces inviſurus: quò priuſquam pervenit, Oſſunæ quidem Vrennæ comites, Marchenæ verò ducem de Arcos, ejuſque uxorem Mariam de Toledo de via ſalutavit: vix hi impetrare abs illo potuerunt, ut è pediſſequis unum comitari ſe pateretur: haud longè verò hinc progreſſi fuerant, cùm ſocium ſuum Bernardum ita facetè eſt allocutus: "Frater Bernarde, unius „jam ferè leucæ iter eques emenſus es; ex equo „deſcende, equitabit modò frater Zarçuela," quod pediſſequo nomen erat. At alterâ item leucâ progreſſus, ita ſeipſum pariter allocutus eſt: "*P. Franciſce, *jam & tu per binas equi„tâſti leucas; deſcende ex equo, equitabit mo„dò frater Bernardus." Quidquid autem hic* C *contrà niteretur, parendum* Borgiæ *fuit. Cùm ad oppidum, cui* Xerèz de la Frontera *nomen, venit, clàm id ſubiit, ac ſubitò, etſi jam ſerò, ipſeque ex itinere feſſus eſſet, deſeruit, quòd quid adventûs ſui loci primoribus ſuboluiſſe, perſpiceret. Cùm jam in eo eſſet, ut Fanum S. Luciferi (ita* San-Lucar *Baudrandus Latinè exprimit) ſubiret, obviàm ſibi prodeuntem Methymnæ Sidoniæ ducem, filio ſuo, comite de Niebla, magnoque nobilium numero ſtipatum, intuitus, eo tum fuit animi rubore perfuſus, ut equum retrò converteret; ſed majore etiam, cùm ducem, mox ſe inſecutum, & ex equo deſcendentem, & genibus ſuis advolutum ac dextram oſculantem vidit. Deductus in oppidum, ducis comitiſque ſalutatis uxoribus, adduci non potuit, ut in ducis ædibus hoſpitaretur, his omninò xenodochium publicum præferens. Multus hic illi de more fuit pro proximi ſalute labor, parque labori fructus: adhæc tractare cum ducis uxore cœpit de exſtruendo Societati collegio, quod item Marchenæ apud ducis de Arcos uxorem fecerat: interim verò quatuor Societatis operarios eòdem evocavit, qui novum illum agrum gnaviter exercerent & excolerent.*

incumbit.

§ XII. Tordeſillam ad Joannam aviam, & Valliſoletum ad Joannam ſororem à Philippo, Hiſpaniarum principe, evocatur: concionibus ſuis multos ad meliora convertit.

INierat *jam annus 1554, ùt narrare Alvarus pergit, cùm Philippi, Hiſpaniarum principis, litteris in Caſtellam revocatus fuit: dolebat enim Philippus Joannæ, aviæ ſuæ, quæ Tordeſillæ mentis impos erat, vices, expertuſque anno præterito fuerat, miſeræ principi non inutilem* Borgiæ *fuiſſe præſentiam: hic verò, acceptis Philippi litteris, Matritum iter maturavit: Philippum offendit in ædibus regiis (*El Pardo *Hiſpanis dicto) altero ab* E *urbe Matritenſi lapide, manè ex ædibus ſacris, ubi rei divinæ interfuerat, egredientem:* Borgiam *familiari dignatus alloquio princeps rogavit, Tordeſillam delirantis Joannæ causâ iret, moramque ibi faceret minimùm bimeſtrem, quòd, ùt aiebat princeps, ſolus aviæ paucis diebus plus profuiſſet anno proximè elapſo, quàm medici plures annis quadraginta. Tordeſillam profectus* Borgia *in xenodochio, quod illic Maria de Texeda exſtruxerat, hoſpitium ſibi delegit: inde verò Joannam in palatio inviſit indies, tantumque ejus præſentia valuit, ut, quoties ad eam accederet, vis mali vultuſque furor aliquantulum intermitteret. Sub ejuſdem anni principium Joanna, Philippi ſoror, Joanne, Luſitaniæ principe, eodemque marito orbata, in tanto luctu ſolatii pariter causâ ad* Borgiam *confugit. Poſtquam filium poſthumum, Sebaſtianum, Luſitaniæ dein regem, pepererat, litteris* Borgiam *certiorem fecit, ſe, cùm à partu convaluiſſet, in Caſtellæ regnum venturam, ſimulque oravit, ne inde pedem efferret.* F

Joanna, Caroli V matri, amentiam,

152 *Redditæ ſunt hæ litteræ* Franciſco, *cùm eſſet Tordeſillæ, quò ſub idem tempus Philippus, aviæ priùs ſuæ, quàm in Angliam navigaret, vale dicturus acceſſit: officii causâ Philippum adiit* Franciſcus: *verùm triſti à principe nuntio perculſus fuit; ſororem ſuam propediem in Caſtella adfuturam, & Hiſpaniarum clavum, ſeſe abſente, penes eamdem futurum; porrò velle ſe, ne* Franciſcus *ab ejus latere diſcederet, quò ſorori ſuæ pro ea, quâ pollebat, rerum ſeu privatarum ſeu publicarum peritia eſſet adjutor. Invitis quidem auribus iſta* Franciſcus *excepit; verùm menſe Junio, quo Joanna Valliſoletum venit, ipſe eòdem quoque profectus eſt, quò mœſtæ afflictæque principi ſolamen, quod poſſet, afferret. Aſſiduus principi Joannæ in curia adfuit: domi verò (in collegio S. Antonii, cui res erat adhuc anguſta admodùm) populo quidem Threnos Jeremiæ prophetæ per modum lectionis ſacræ exponere cœpit: domeſticis autem Theologiam. Autumni tempore Placentiam in Extremadura ſitam conceſſit, ibique ſua in Jeremiæ Threnos mediata, ad incudem revocata perfecit, antequam eadem in Complutenſi academia palàm depromeret.*

Joannæ verò, ejuſdem filiæ, dolorem mitigat;

AUCTORE J. B.

meret; quod anno inſequenti non minore doctorum hominum concurſu, quàm plauſu fecit, paſſim confitentium, ea, quæ Borgia *diceret, non adeò è libris humanaque induſtria, quàm ex oratione & cœlitus data ſcientia proficiſci. Exſtruebat id temporis Placentiæ collegium Gutierrus Carvajalius epiſcopus, quò ſe, præter* Borgiam *è ſociis plures quoque alii contulerunt: mox diviſis inter ſingulos muneribus,* Borgia, *teſte Orlandino lib.* 14, *num.* 78, ſumma omnium approbatione concionandi initium fecit. *Refert hoc loco Ribadineira (ejuſque adeò interpres etiam Schottus) inter præclara, quæ Valliſoleti ſeu, ut Schotti interpretatione utar, Pintiæ* Franciſcus *geſſit, facinora, illius ſuaſu, ſed Joannæ principis juſſu, Gandienſium diſcalceatarum, Matritum deinde tranſlatarum, coloniam in civitatem Valliſoletanam adveniſſe, ac totius tranſmigrationis ſeriem, quamvis non uno eodemque tempore peractam, non interrupto orationis filo lectori ob oculos ponit. Ego verò jam ſuprà earum ad Caſam-reginæ profectionem, quæ anno* 1552 *contigit, ſuprà num.*129 *ex Alvaro retuli, quem, ut temporis ordinem ſervem, ſequi porrò conſtitui; eaque de cauſa de illarum Valliſoletum adventu ſermonem differo ad annum* 1557, *quo, auctore* Borgia, *reipſa hic contigit. Interim* Franciſci *hoc anno res Valliſoleti & alibi geſtas ex Alvaro narrare ſeu potiùs perſtringere paucis pergo.*

B

Placentiam tendens

153 *Exercebant eo tempore, ùt Alvarus narrat lib.* 4, *cap.* 8, § 4, *nobiles aliquot familiæ per regnum Valentinum graviſſima inter ſeſe odia & inimicitias, adeò, ut ne mutuis quidem cædibus abſtinerent: hiſce ſeſe turbis, partium, ùt fit, ſtudio ducti, Petrus Ludovicus Galceranus* Borgia, *Monteſæ magiſter, ejuſque fratres Philippus & Didacus, & Carolus, Gandienſis dux, implicuerant: erat hic* Franciſci, *ùt dictum eſt, filius; illi verò fratres, ex eodem patre, ſed alia matre. Hi, juncti Figuerolis, à quibus ſtabant, die* XXVII *Januarii Valentiæ, Didaco de Aragonia, ducis Segovienſis naturali filio, ſclopeti ictu vitam ademerant; coactique ſunt, ne in manus proregis regni Valentini, ducis de Maqueda, inciderent, fugâ, quaquà poterant, ſibi conſulere. Summum ea res* Franciſco *mœrorem attulit. Hinc fratrum filiique amor, illinc multiplex Dei offenſa, patriæ damnum, publicumque ſcandalum graviſſima manſueto pectori vulnera infligebant: itaque orationi, quod ſolùm poterat, ferventiùs ſe dare, ſævire in ſeipſum ſanguineis flagris, quaſi id mali à ſe ortum eſſet, plorare, gemere ac veniam & miſericordiam ſibi ſuiſque à Deo implorare.*

C

de vita periculo admonetur;

154 *Fervebant hujuſmodi odia, cùm in itinere Placentino, de quo paulò antè, conſtituto repentè obviàm facti ſunt viri duo, feris equis vecti, larvâ frontem obducti, nudoque enſe armati: horum unus* Franciſcum *ſeorſum à ſociis, inter quos P. Dionyſius Vaſquez, qui hic Alvaro procul dubio præluxit, erat, aliquò uſque abduxit: alter ſeſe ejus ſociis junxit. Nihil turbatus* Franciſcus *priorem, quid ſibi vellet, placidè interrogavit. Tuâ, inquit ille, P.* Borgia, *causâ non paucas haſce confeci leucas; audi conſilium: neſcius mihi videris ſimultatum, in quas tua ſeſe immerſit familia, aut quid vindictæ cupiditas poſſit: abditus in aliquod conclave viveres potiùs; aut iter inſtitueres ſaltem iis comitatus, qui tuam tueri in periculis vitam poſſent. Ad hæc* Borgia, *fratrum ſuorum hoſtes, ſi qui eſſent, vitam ſibi, pauperi religioſo, ereptam velle, ſibi perſuaſum non iri: tutum eſſe nihil habentibus iter; neque ſe mortis metu à ſuperiorum ſuorum imperio diſceſſurum: ſcire ſe, nihil hujuſmodi à ſe fuiſſe commeritum; denique, ſi ita opus eſſet, ſimultates iſtas vel ſuo ſanguine libenter ſe reſtincturum. His dictis, uterque diſceſſit: hoſtiſne fuerit, quem* Borgiæ *reverentia repreſſerit, an amicus aut conſanguineus, qui proſpicere ejus vitæ voluerit, incertum.*

D

Valliſoleti concionatus, Joannem Moſcheram,

155 *Sed Placentinum hoc S.* Franciſci *iter hoc anno præceſſerat Joannis Moſcheræ inſignis converſio, quam Alvarus ex P. Herrera, qui rei geſtæ interfuit, ita ferè deſcribit. Is, quem modo dixi, Joannes erat è Valliſoleti rectoribus unus, vir notæ nobilitatis, ſed turbulentus, odiiſque multorum objectus; ita verò à Societatis hominibus alienus, ut ne aſpectum quidem eorum ferret. Fortè is die* XIII *Junii, feſta luce S. Antonii Paduani, ingentem vim hominum ad templum Societatis concurrentem conſpicatus, ex obvio cive, ecquam ſolemnitatem aut fraudem celebrarent patres, percunctatur: habetur, inquit ille, concio, & porrò indulgentiæ plenariæ ob S. Antonii feſtum ibi propoſitæ ſunt. Mendacia, inquit Joannes, narras; malimque omnium indulgentiarum jacturam facere, quàm id templum ingredi. At, excipit civis, qui ad concionem dicit,* Franciſcus Borgia *eſt, idem, qui dux Gandienſis fuit. Cùm* Borgiæ, *quem olim in aula cæſaris nôrat, nomen audivit, ſeu perſonæ dignitate & veneratione, ſeu propria animi curioſitate impulſus, templum ſubiit, ceteriſque ſe auditoribus miſcuit. Detonantis è loco ſuperiore ad populum* Borgiæ *vox ita pupugit commovitque Joannis animum, ut, vix bene reperto templi exitu, equoque conſcenſo, vix ſeipſum agnoſcens Septimancam rectà contenderit, diſſipaturus illic, uti ſperabat, quidquid id eſſet, quo tantopere animum ſibi ſenſerat commoveri: ſed, ſua ſpe fruſtratus, nocte inſequenti ſomnum non vidit. Poſtridie non minoribus agitatus eſt ſtimulis, ut in meliùs priſtinam vitæ rationem mutaret, etſi obniteretur ſedulò. Tanti laboris erat exempla vitæ mala commutare cum bonis.*

E

F

frendente dæmone,

156 *Tandem, cùm corporis animique quietem quovis pacto fruſtrà quæreret, nec inveniret, victus ceſſit vocanti ſe Deo, ſcriptiſque mox Valliſoletum litteris,* Borgiam *ſupplex obteſtatus eſt, ut Septimancam veniret, colligeret prædam, quam ſuam fecerat, jacentem erigeret, mortuo animæ vitam redderet: ſe quidem Valliſoletum libenter venturum, niſi ſibi timeret è curia, & viſum eſſet longè conſultius eo permanere loco, ubi & liberè pectoris ſui arcana fas eſſet aperire, & anteactæ vitæ delicta ſine metu deflere.* Borgia, *qui, ut è ſuggeſtu deſcenderat, omnium, quæ contigerant, factus fuerat certior, orationis & jejunii ſibi octiduum pro miſeri illius converſione indixit; neque Septimancam, niſi eo finito, adire conſtituit. In viam ſe dedit die* XXII *Junii unà cum P. Buſtamantio & P. Herrera; idque noctu propter æſtus diurnos. Seorſim à ſociis iter dum facit, tetrum dæmonis ſpectrum jumenti, quo vehebatur, tergo inſedit, quod præ tam infami onere neque progredi, neque auram ducere poterat. Ut* Borgiæ *reſpicienti horri-*

AUCTORE J. B.

horribilis ſubitò ſpecies objecta eſt, priùs extimuit, quàm animum colligere valuerit, ſimulque vocem edidit pavoris indicem, ad quam accurrentibus confeſtim Buſtamantio & Herrera, ſpectrum evanuit, non ſine Franciſci pudore aliquo, quod tam imbellem hoſtem vel ſic timuiſſet: indicio tamen ea res fuit, quàm ægrè ferret dæmon, eam prædam è ſuis unguibus eripi.

ad inſignem

157 *Porrò ùt* Borgiam *Moſchera vidit, in genua provolutus, pedeſque ejus, manantibus interim ex oculis ubertim lacrymis, exoſculatus, totum ſe ejuſdem commiſit arbitrio. Voluit* Franciſcus, *ut, priuſquam univerſas vitæ noxas confiteretur, S. Ignatii exercitia obiret, quò uberior ſolidiorque fructus è pœnitentiæ Sacramento promanaret. Poſteaquam Deo ritè conciliatus fuit, prima* Franciſci *cura fuit, ut pariter cum iis, quos Joannes antè offenderat, in gratiam amicitiamque rediret: ſingulos adiit per ſeſe* Franciſcus, *expoſitâque Joannis pœnitentiâ, concepta in eum odia felici conatu exſtinxit. Joannes dein, ſingulis cumulatè facturus ſatis,* B *Valliſoletum ſe contulit, &, qui antè terrori pleriſque erat, nunc agno mitior, ſingulis, quos olim læſerat, ſupplex factus, commiſſorum veniam deprecatus eſt, ad tam repentinam hominis mutationem obſtupeſcente curia & civitate univerſa. His ita geſtis, Septimancam privatus cum uxore victurus ſeſe recepit, & quam illic domum habebat, conſentiente uxore, Societati tranſcripſit, additis præterea congruis reditibus alendo tuendoque, quod ex utriſque erectum fuit, ſociorum tirocinio.*

vitæ mutationem adducit;

158 *Ceterùm Joannes, quod vitæ illi reliquum fuit, Chriſtianè, imo religioſè traduxit. Ita ferè Orlandinus part. 1 Hiſt. Societ. Jeſu lib. 14, numm. 79 & 80: in eo diſcrepat ab Alvaro, quod Joannem* Borgiæ *concioni planè non interfuiſſe affirmet; atque hinc ait:* Hanc tantam Moſcheræ mutationem, ut ab extremis ad extrema repentè migrârit, miraculo homines aſſignabant. Nec ſanè, quid principio hominem ita converterit, proditum eſt. Verum id quod penitus Societatis non modò in gratiam, ſed in admirationem quoque rapuit, fuit ſpectata Borgiæ modeſtia paucis diebus, quibus apud ſe C habuit Septimanceæ. *Quod de exhibitis à* Franciſco *Septimanceæ modeſtiæ exemplis Orlandinus ait, dicit id, quod res eſt: ſed hanc ejus apud Joannem commorationem præceſſiſſe inuſitati quidpiam oportuit, quod hominem uſque adeò à Societatis hominibus alienum hactenus, ut* Franciſcum *ejuſque ſocios ad ſe invitaret, impulerit; audita nempe* Franciſci *concio: quod quidem converſionis Moſcheræ principium, Alvaro teſte, P. Herrera, ejuſdem ſpectator, ſcriptis, quæ Orlandinum latuerint, prodidit.*

matronam item

159 *Inſignis quidem fuit hæc Moſcheræ converſio: ſed multa hujus generis alia Valliſoleti* Franciſcus *concionando & vitæ ſuæ exemplis præſtitit: quot è vitiorum cœno ad virtutem traduxerit, quot familiarum, privatorumque hominum odia inimicitiaſque reſtinxerit, quot lites conſopiverit, quot proſtibula animi corporiſque puritati reddiderit, ſingulatim enarrare juſtæ hiſtoriæ, inquit Alvarus lib. 4, cap. 9, § 3, non patiuntur anguſtiæ. Satis igitur fore duxit, ſi illuſtriora quædam converſionum ſpecimina, è quibus noſci cetera poſſent, exhiberet. Erat, inquit, ea tempeſtate Valliſoleti illuſtris matrona, genere in primis nobilis, opibus, eximia venuſtate corporis & principum gratiâ florens, corporiſque ornatui admodùm dedita: audiit hæc aliquando* Borgiam *in templo, quod* Roſarii *vocant, quanto cum ſalutis æternæ periculo veſtium luxus, reliquuſque ornatus corporis conjunctus foret, gravi oratione diſſerentem: aculeis ſibi animum perfodi totidem ſenſit, quot audiit ex dicentis ore ſententias, quas domi dein linguâ & cogitatione revolvens aſſidua, capillos ſibi vi quadam impulſuque divino præſcindit, veſtes ſplendidas omnemque mundum muliebrem projicit, aliud poſthac vitæ genus, alioſque mores meditata.*

nobilem, & principes quoſdam viros:

160 Borgiam *dein accerſi jubet, eique de peccatis, quæ umquam in ſeſe admiſerat, confeſſa, totam ſe ejus regendam commiſit arbitrio. Uſa dein veſtibus eſt modeſtiſſimis; quos fecerat ad faſtum ſumptus, in pauperum alimenta convertit; tempus, non urbanitatis officiis, non confabulationibus jociſve ſecularibus, ſed orationi & pœnitentiæ operibus conſecravit; quin & parthenonem exſtruxit, in* E *quo demùm, conſentiente marito, reliquum vitæ curſum ſibi Deoque tranſegit. Non defuêre etiam è* Borgiæ *auditoribus clariſſimi nobiliſſimique viri, qui, ut aulæ ſcopulos quiſquiliaſque, quas, docente è ſuggeſtu* Borgia, *ex vero æſtimare didicerant, tuto declinarent, in ſuas ſeſe ditiones, aulâ relictâ, receperint: in his Alvarus laudatus numerat Martinum de Pimentel Tavaræ marchionem, comitem ſtabuli regni Caſtellæ, Nazaræ item ducem, ſummum rei maritimæ præfectum, Alphonſum de Acebedo, comitem de Monterey, & Franciſcum de Toledo, comitum Oropezæ filium, alioſque, quos prætereo.*

quibus ſimiles tum in aula;

161 *Neque interea in aula otioſus fuit: Joannam principem reliquumque gynæceum aulicum S. Ignatii exercitiis ita excoluit, ut non minorem in aula Hiſpana, quàm in Luſitana nuper, pietatis fructum fecerit. Tanti verò Joanna* Franciſcum, *& quos ſive in aula, ſive per Hiſpaniam colligebat, fructus fecit, ut certum ſibi quotidie orandi tum pro* Franciſco, F *aliiſque quibuſdam patribus, ſibi ſingulariter notis, tum pro Societate univerſa tempus indixerit. Hinc etiam plura ab eadem principe profecta ſunt in Societatem beneficia: collegii Valliſoletani templum ædificiis auxit: xenodochii S. Antonii pretium ſolvit, quò firma illic & perpetua eſſet Societati ſedes. Emerat anno 1558* Borgia, *unâ Dei providentiâ fretus, vicinas collegio Valliſoletano, nimis tum anguſto, vice-comitis Altamiræ ædes ter mille aureorum pretio: id ubi Joanna comperit, ære alieno* Borgiam *de ſuo liberavit. Gloriata item aliquando eſt, ſe auctore,* Borgiam *cardinalatûs dignitatem effugiſſe, daturumque ſe operam dixit, ſi in Pontificem eligendus foret, ut ne id fieret, vel ob ſolum, quem ex ejus concionibus fructum ferebat Hiſpania. Id autem impræſentiarum in principis Joannæ gynæceo inſtituit, ut nobiles feminæ aliquam è ſuo grege ſibi eligerent præſidem, ac ſtatis diebus in aliquod peculiare conclave convenirent, ubi, quæ ceteris præeſſet, ſi quid peccati vel obſervâſſet ipſa, vel ſponte confiterentur reæ, pro merito reprehenderet ac caſtigaret, qua lege nec princeps ipſa immunis erat:*

AUCTORE J. B.

erat. Famulabantur item interdum ancillis ſuis, quòd idem P. Franciſcum *ſociis in triclinio factitare, exploratum habebant : atque ita* Borgiæ *induſtriâ compertum fuit, eſſe poſſe etiam in ſuperbis regum palatiis Chriſtianæ humilitati, religioſiſque virtutibus locum.*

cum alibi,

162 *Siquando negotiorum causâ, ùt accidebat interdum, Matritum iret, concionem in S. Geneſii (Arelatenſis) xenodochio habere ſolebat, & in proſtitutæ vitæ mulieres ejus detonabat oratio, quarum multas è turpitudinis cœno ad pœnitentiam, & è lupanaribus ad religioſa, illuſtribus matronis tam ſalutare opus pia liberalitate promoventibus, clauſtra traduxit. Accidit aliquando Compluti, ut, cùm SS. Juſti & Paſtoris eccleſiam ad dicendum adiret, advena, ignotus quidem, ſed illuſtris, ad* Franciſci *pedes ſupplex acciderit in oculis multitudinis & voce elata dixerit : ô Domine, quàm longum confeci iter, ut tua in vita ſaluti inveniam præſidium meæ! Noli advenæ negare, quod tam liberaliter his civibus præſtas. Ille pudore perfuſus, ſi me, inquit, nôris, longè de me aliter ſentias : ſi tamen eſt, ut tamquam Dei miniſter efficere quid ad ſalutem tuam* B *poſſim, ne metue, dabitur opera, ut, quod tuâ in me fiduciâ dignum eſt, fiat. Lætus hoc reſponſo advena, peccata identidem* Franciſco *expoſuit, Deoque reconciliatus in patriam rediit, ſaluberrimis conſiliis præceptiſque inſtructus, ad quorum amuſſim omnem dein vitam exigeret.*

fructus colligit.

163 *Felices adeò uberesque concionum ejus fructus teſtes luculenti ſunt, quàm excellens* Franciſcus *orator fuerit : teſtes tot viri inſignes, qui concionibus ejus numquam abeſſe decreverant, de quibus num. 160, aliique, inter quos dux Maquedæ teſtatus eſt, ſe, poſt auditum Pompeiopoli* Borgiam, *nullum huic in dicendo parem inveniſſe, quamvis non deeſſent, qui non vulgari eloquentiæ laude ea tempeſtate florerent : teſtes, quæ Evangelicis præconibus ipſe præcepta conſcripſit ; teſtes denique doctiſſimi præſtantiſſimique theologi, quibus Valliſoleti atque Compluti admirationi & ſtupori fuit, ùt fuſiùs Alvarus narrat. In pervolvendis ſacris paginis & ſanctorum Patrum lucu-* C *brationibus ſtudii plurimùm operæque conſumpſit : dicere ſolitus erat non ornatè & exquiſitè ; ſed ordinatè & graviter : nativam tamen eloquentiam virili ſuavitate conditam ejus ſpirabat oratio. Ad dicendum numquam acceſſit, niſi præmiſſis ad Deum precibus, jejuniis aliiſque corporis pro temporis opportunitate caſtigationibus ; pari denique diligentiâ ſtudioque eſt uſus, ſeu in celeberrimis civitatibus ad magnates doctoſque, ſeu in pagis eſſet ad rudem ruſticorum plebem verba facturus.*

D

§ XIII. Fit Commiſſarius Societatis per Hiſpaniam: quæ tum ejus fuerit peregrinandi ac gubernandi ratio & divina in illum Providentia.

Quem, ſuſcepto commiſſarii per Hiſpaniam munere,

AUgebatur jam per Hiſpaniam proſpero paſſim rerum curſu tum ſociorum, tum domiciliorum numerus : qua de cauſa Ignatio viſum eſt, quatuor in ea provincias conſtituere : Luſitanæ provincialis præerat P. Miro, cui in triennium prorogata auctoritas fuit : Caſtellanæ Araozium, Aragoniæ Stradam, quartæ, ſive Bœticæ, recèns inſtitutæ, P. Turrianum præfecit: his verò Borgiam *cum Commiſſarii titulo. Operam quidem is non ſegniter dedit, ut firmioribus humeris id oneris imponeret Ignatius, quam ſuis ; verùm hunc* E *à propoſito dimovere non potuit. Itaque P. Natalis, quod ab Ignatio in mandatis acceperat, Methymnæ-Campi ſociorum conventum egit, in eoque* Borgiam *Hiſpaniarum Commiſſarium, ceteroſque, quos modo dixi, provinciarum præſides declaravit. Conveniſſe eò Orlandinus ait lib. 14, num. 53, præter Natalem in primis* Borgiam, *Araozium, Turrianum & Stradam : addit Alvarus, Buſtamantium, Villa-Novam, rectorem Complutenſem, & P. Tablares : litteras verò publicas, quibus Commiſſarii munus* Borgiæ *demandavit Ignatius, hic in Hiſpaniam (uti ex earum autographo, apud Alcanizæ marchiones ſervato, idem Alvarus tradit) non niſi anno ſequenti (1555) miſit, in quibus* Borgia *non Hiſpaniæ modò, ſed Indiarum etiam Commiſſarius nominatur. Præcipuas muneris ejus partes Orlandinus lib. 14, num. 56 exponit, cùm* Borgiæ *ſcripſiſſe Ignatium refert :* Studeret itaque in eo munere ad ſanctitatem perfectamque vitam Societatis homines incitare : collegia recognoſceret, eadem augeret, quæ inchoata jam eſſent, F abſolveret ; nova verò ibi fundaret, unde plus ad Deum gloriæ, plus ad animos fructûs rediturum videretur. Quod autem ex itineribus & collegiorum inſpectionibus annui curriculi ſupereſſet, id eo loco ferè traduceret, in quo curia regia verſaretur : quòd ea ſedes ad facilius cum omnibus provinciis commercium, & ad agendum ei cum proximis, & quotidiana tranſigenda negotia videretur apposita. Quod nominatim propter eximiam Viri humilitatem, quâ lucem hominum fugitans ſolitudinem quærebat & latebras, B. Pater adjecit. *Jam, qui in hiſce ſe geſſerit, diſpicere libet.*

tenuerit

165 *Plurima per Hiſpaniæ provincias longèque diſſita erant Societatis domicilia, vel cœpta tantummodò condi, & nondum ſuis numeris abſoluta, vel à fundamentis exſtruenda, quæ* Borgiæ *præſentiam opemque depoſcebant ; neque is officio ſuo defuit : etenim, ſi quò eum collegiorum neceſſitas utilitaſve vocabat, non præcipitia, aſpectu horrenda, non obſitæ denſis nivibus viæ, non frigus aut æſtus, non imbrium furor deterrebant : ſatis*

ſibi

A ſibi adversùs aëris intemperiem, ſi pallio pileove tectus eſſet, proſpectum putabat; præclarè ſecum agi dicebat, ſeu ſolis ardoribus ureretur, ſeu frigore membra obrigeſcerent, ſeu ſæviret podagra, ſeu denique calumniantium linguis peteretur. Manè iter faciens perpetuò precabatur & extra ſe raptus, velut ſui neſcius, jumento inſidebat: id verò ſatagebat in primis, ut tantum ſibi ab itinere temporis eſſet reliquum, ut rem divinam facere poſſet, nec priùs ex æde ſacra pedem efferebat, quàm binas ibidem horas ſeu orando, ſeu Sacrum celebrando traduxiſſet. Eadem de cauſa à recto tramite per leucas non paucas interdum deflexit: accidit quoque non ſemel, ut miſerrimum ingreſſus hoſpitium humi jacens pernoctârit, ne die poſtero locum, in quo Sacrum faceret, incaſſùm optaret: à meridie autem cum ſociis de virtutibus piiſque rebus diſſerebat, honeſtas tamen in loco facetias haud averſatus, quibus itineris tædia comitibus levaret. Quod ſi feram per montes vagantem, aut volitantes per aërem volucres de via conſpicabatur, aut locus B amœnior ſeſe offerebat, ſubitò abreptus, eas in Deum, cujus ſapientiâ condita ſunt univerſa, concipiebat animo amoris flammas, ut in dulciſſimas ejus laudes erumperet.

166 Adduci numquam potuit, etſi ægro peregrinandi interdum corpore aut parum firmo, ut rebus itineri neceſſariis & commeatui provideret, facetè dictitans, ſuum ſibi jumentum exemplo, quod imitari ipſe vellet, eſſe, ut quod multùm laboraret, comederet autem parum. At quantò ſui erat negligentior, tanto aliorum ſollicitus magis. Siquando viatorem offendebat, cui equus muluſve deerat, deſiliebat in terram, familiarique primùm utens colloquio, dein in jumentum aſcendere jubebat, ut ſic delinitum faciliùs Deo lucraretur: ipſe vero per multa etiam milliaria pedes ibat ingenti ſuo ſæpe incommodo. Ut pauperculo nec noto viatori ſuccurreret, locum paluſtrem aliquando ingreſſus eſt, unde ipſemet, niſi periclitanti F. Marcus opportunè ſubveniſſet, exitum non inveniſſet. A nobili viro Caſtellano, cui in itinere fortè occurrit, quòd ita rebus omnibus deſtitutus iter faceret, & ne modicam quidem ſui curam haberet, C increpitus, placidè reſpondit, melius ſibi, quàm crederet, proſpectum eſſe: id ſibi in more poſitum eſſe, ut fidelem, in quodcumque hoſpitium ſeſe recepturus eſſet, præmitteret œconomum, qui ſedulò faceret, ne quid adventanti ſibi deeſſet. Interrogatus verò, ecquis ille eſſet œconomus, quem nemo homo nôſſet; Meimet, inquit, notitia, quâ fit, ut nihil mihi, peccatorum meorum probè conſcio, pœnaſque inferni merito, incommodum accidat.

167 Siquando ad hoſpitium pluviâ madens, modum; inediâque preſſus divertebat, in quo nec lectus, nec lumen, nec cœna ſuppetebat, ſublatis in cælum manibus, Deo grates agebat, & ſingularem, quam ea ex re animus ejus capiebat, lætitiam vultûs prodebat hilaritas. Semotum ibi mox angulum aut conclave quærebat, in quo precibus & corporis flagellationi vacabat. Cùm ſocii cubitum ſe recepiſſent, tres horas orationi dabat; S. Dionyſii Areopagitæ (ùt quidem vulgò audiunt) opera revolvebat, S. Pauli peregrinationum Chriſtique in primis pro hominum ſalute ſudorum memoriam renovabat. In mandatis ſocio ſuo dederat, ne mendicum ullum, ſi quid, quod illi daret, ſuppeteret, abſque eleëmoſyna miſſum faceret. Accidit aliquando, ut apud conſanguineos aut viros AUCTORE J. B. nobiles pernoctare coactus, in magnificis lautéque inſtructis cubiculis ſomnum caperet: at ſolo tum, aut in ſolo ſtratæ, ſi minùs rectè valeret, culcitæ incubuit, ut à domeſticis famulis, ſagacibus, ita ùt fit, hoſpitum inſpectoribus, interdum, quod Tauri & Alcanizæ accidit, obſervatum fuit. Splendidis quandoque etiam magnatum conviviis interfuit; ſed eo uſus eſt ciborum delectu, ut nonniſi viliores ſumeret, ac parcè admodùm, nec liberaliùs, quàm apud ſocios in triclinio. Atque hæc quidem, ut miſſa faciam, quæ ſeu à viarum præcipitiis, ſive à latronibus prædonibuſque vitæ pericula ſubiit, perpetua tunc Borgiæ per Hiſpaniam peregrinandi ratio fuit, ex Alvaro huc tranſcripta. Ita vero vitæ auſteritatem auxit, ut certior ejus rei factus Ignatius, è ſociis aliquem aſſignârit, ad cujus arbitrium vitæ rigorem temperaret.

168 Porro, quod ad rationem attinet, quâ quo itemi Hiſpaniæ provincias gubernârit, Viſus eſt E Deus, inquit Orlandinus part. 1 Hiſtoriæ Societatis Jeſu lib. 14, numm. 63 & tribus ſeqq., quocúmque manum ſuam Franciſcus verteret, eò ipſe ſuam pariter admoviſſe: tam ex ſententia, tam proſperè cuncta gerebat. Nec deerant, qui, cùm res humanæ prudentiæ regulâ metirentur, exiſtimarent, quæ gerebantur à Borgia, ea nimio illo ex amore ſpiritúque gigni, quo ferebatur in peramicam paupertatem, non tam cæteris imitabili, quàm admirabili; dictitarentque tam multa amplecti collegia, tam nullis nixa principiis ac fundamentis, id fraudi damnoque tum iis eſſe, qui ad ea collegia mitterentur, dum ad ea, velut uvæ nondum maturitatem aſſecutæ, deliguntur acerbi; tum Societati univerſæ, dum plura ſuo ſinu complectitur, quàm arctè contineat. Ignatius tamen, qui ſublimiore quadam prudentia & magis divina præſtabat, agebaturque à ſupremo illo ſpiritu, qui per ipſum Societatem ſeverat in orbe terrarum, eamque per Borgiam dirigebat & propagabat; uſu quoque & experimento perdidicit, non ipſum eſſe Borgiam, ſed Deum per illum, qui collegia moliebatur & in- F choabat. Proinde, cùm quid eum, ſi quid monendum videbatur, monuerat, de cætero quieſcebat & omnia ejus permittebat arbitrio. Declarabatque dies ipſa deinceps Dei digito impelli Borgiam: nec ab eo potuiſſe, ſub tali duce atque magiſtro non rectè fieri, quæ fiebant. Quam Dei providentiam ac miſericordiam agnoſcimus etiam in aliis condendis fundandiſque familiis, ut in earum ortu primos auctores ac patres ſuo inſtinctu multa moneret; quæ, ſi quis ad humanæ prudentiæ normam dirigeret, perſpicuos errores duceret tum, cùm à Deo tractata & gubernata exitus admirabiles continerent, conſiliaque tam alta, ut ſine eo ipſo Numine, unde ſuo velut ex fonte trahebant originem, comprehendi ſentirique non poſſent.

169 Ratio, quam Franciſcus inibat regendi pacto ſocios eos, quibus præerat, & cæteros adjuvandi ea erat. Primùm, ut Deum ardenter & continenter oraret, ut qui provinciæ dediſſet onus, is etiam vires ad ſuſtinendum nervoſque ſufficeret. Dein ſplendor exempli, quo tamquam face quadam cæteris prælucebat. Primus enim ad labores & omne officii munus, tamquam diligens vigilanſque paſtor ſuo gregi præcurrens excitabatur:

AUCTORE J. B.

batur. Poſtea dabat operam, ut & quæ inchoata jam erant, collegia recognoſceret, & quæ recentiſſimè condebantur, inſpiceret, ad eaque, quoad ejus fieri poterat, ſe ipſe conferret, non modò, ut ſuo muneri ſatisfaceret, verùm etiam ut eò majorem patientiæ captaret ſegetem. Admiratione digna res erat ſpectare hominem tanto jam faſtu, tantiſque vitæ commodis enutritum, tot & tantos obire terrarum tractus, feriente ſole, imbribus ingruentibus, hieme & æſtate pariter exurente, nocturnis æquè temporibus ac diurnis, maximis incommodis, in magna cibariorum penuria, nec raro ſomnos de ſolo carpentem, & hæc omnia læto ferentem animo atque tranquillo; ſolùm ut perpaucos pauperеſque Dei famulos de more conviſeret. Sanè ingens erat Franciſci gaudium & ſerenitas oris, cum ſociorum tecta ſuccederet, ut ſuo cunctos exhilararet ingreſſu, cum eoque ſimul omnis videretur ingreſſa lætitia, accenſa pietas, impertitus ardor ſpiritûs, & amor omnia patiendi, pro Chriſto. Quod ſi quis in iis collegiis contractiore fortè animo languidioreque fuiſſet, is ad unum Franciſci aſpectum ſe colligebat, mœroris disjectâ nebulâ cor animumque mulcebat. B

170 Unumquemque ſingillatim & remotis arbitris affabatur, ad omnemque officii laudem impellebat, ſuggerendis opportunè pro cujuſque neceſſitate præceptis & morbi genere medicinâ, cuncta ſtudens ad conſtitutionum, quas à Natali acceptas tamquam divinum opus venerabatur, ubique normam exigere. Interdum unum cunctis coactis in locum conſtantiam in ſuſcepto propoſito & ſingulare Dei beneficium ingerebat, quòd è duriſſima Ægypti ſervitute tenebriſque eductos, per horribiles & formidabiles Oceani fluctus ſicco veſtigio tranſmiſiſſet, ſimul eos per deſertam hujus vitæ peregrinationem cæleſti pane ſuſtentans. Revocabat in mentem breves hominis dies & circumſcriptos tam exiguos humanæ vitæ cancellos, præmiorum æternitatem, ſanctorum virorum exempla, labores immenſos & contentiones inanes cæterorum hominum, quorum comparatione labores noſtri quieti ſunt, quàm laboribus propiores. Perpendebat, quanta demùm infelicitas foret, quàm extrema miſeria, ſi, cùm per eos Deus tot homines à peccatis eximeret, & hoſtilibus ex inſidiis eriperet, ipſi in eas ſe inducerent, & in iis fluctibus, unde alii per eos emergerent, mergerentur. C Quòd ſi quis fortè ex iis, quibus præerat, ut homo, in noxam aliquam incidiſſet vel levem; antiquiſſima ei cura erat, ut is erratum agnoſceret atque corrigeret, offenſoque Deo pro dignitate ac viribus ſatisfaceret. Ad hoc illum ſuis verbis & exemplis invitans, "Sentio (aiebat) meis contractum eſſe „peccatis, ut hanc tu noxam incurreres: ſed „æquum fuerit, ut ad eam eluendam uterque „noſtrûm pœnarum aliquid ſubeamus. Ego quidem hæc atque hæc ſubibo: tu viciſſim, quid „ſubeundum putes, tecum ipſe delibera." Quis tam ferus ac ferreus, non ad hanc tantam ſuavitatem paternamque caritatem miteſceret? Quis non flecteretur?

gubernârit:

171 Rectoribus ac Provincialibus ſeparatim præcipiebat, ut ſecum ipſi reputarent, ſibi reddendam eſſe rationem eorum, quos ſuſcepiſſent regendos, memores ſe patres eſſe, non heros; miniſtros, non dominos, eoſque à ſe fovendos & continendos ut filios, adhibita tamen cum comitate gravitate, cum facilitate, ſi uſus fuerit, ſeveritate: omninóque ſtuderent eorum ſibi animos propter Deum adjungere, quò ſolutiora & faciliora eſſent omnia. Ac ne unis dumtaxat verbis atque præceptis collegiorum niteretur inſpectio, is, ut dixi, cunctis in laboribus humilitatiſque muneribus ſuo præibat exemplo. Miniſtrabat menſis, humi ſtratus ſingulorum pedes ſanctis oſculis excipiebat, & tamquam unus è tironibus nuper additis navabat operam coquo: cuſtodias publicas & valetudinaria conſolandis incluſis & ægris frequentabat. Conciones variis locis habebat, & ad diſcipulos pro ætate captuque ſermones. Ita in uno eodemque miſericordiæ munere humilitatem pariter & caritatem pulcherrimo quodam ſocietatis fœdere copulabat. His maximè modis ſerebat Franciſcus & irrigabat nova germina collegiorum, Dominus autem incrementum dabat: & quæ ad animi, quæque ad corporis commoditates pertinebant, duplicabat. Sæpè enim uſu venit, ut, cùm Franciſcus ad collegium aliquod perveniret, rebus omnibus egentiſſimum, E ejus ingreſſu ſimul ingredi videretur divina benignitas, & rerum omnium, quæ natura deſiderat, abundantia.

divinam ſæpe Providentiam

172 *Ita Orlandinus ſuavem felicemque* Borgiæ *adminiſtrationem univerſim depingit: ceterùm quod de ſingulari divini Numinis providentia, quæ laborantibus rerum ad vitam neceſſariarum inopiâ collegiis,* Borgiæ *curis moderationique commiſſis, præſtò ſæpe fuerit, idem Orlandinus ait, id Alvarus lib.* 4, *cap.* 10, § 4 *non uno ſpecimine uberiùs explicat, licèt plura, quæ in eamdem rem potuiſſet, ſi ita viſum fuiſſet, proferre, hoc quidem loco reticeat. Valliſoletani, inquit, collegii alumnis præter pauxillum panis olerumque cibus omnis aliquando defuit; inſtabat prandendi hora; neque loculi erant, unde ad prandium neceſſaria comparari poſſent: itum in his anguſtiis ad* Borgiam *eſt, qui, actis Deo gratiis, ſolito campanæ indicio ad menſam convocari familiam, & quod aderat, olerum paniſque, utut exiguum, in ſingulos diſtribui juſſit: ſimul ùt menſæ aſſederant, ingens ab janua auditus eſt ſtrepitus: apertis foribus, ſenex gravis* F *& modeſtus unà cum ancilla, quæ panem, vinum & ova in caniſtro geſtabat, aderat: rogatus ſeu à janitore, ſeu à P. Franciſco Gonzalez, qui pariter aderat, quis eſſet, nihil reſponſi dedit, petiitque dumtaxat, ut, quæ afferret, in eleëmoſynam ex Dei amore acciperent. Veneranda ſenis canities vultûſque modeſtia, rei geſtæ tempus, modus, ceteraque adjuncta nullum Valliſoletani collegii incolis dubium fecêre reliquum, quin prodigioſo divinæ Providentiæ beneficio acceptum referri, quidquid id eſſet, oporteret.*

ſibi opitulantem habet.

173 *Idem ferè Septimancæ accidit, ubi ad quadraginta ſociorum numerus excreverat. Renuntiatum aliquando hic* Borgiæ *paulò antè prandium fuit, vix aliquid ſuppetere, unde prandium appararetur: quantillum id eſſet, apponi juſſit, aſſerens, Deo ſuorum curam non defuturam; id quod paulò poſt omnibus manifeſtum fuit: poſt fuſas enim Deo preces, cùm menſæ aſſideri cœptum eſt, peregrinus quidam, jumentum pane, vino, & carnibus jam coctis onuſtum ducens, fores pulſavit; cibaria obtulit,*

A lit, quæ à foribus rectà ad triclinium tranſlata ſociorum refectioni ſatis fuerunt. Eadem item collegium Hiſpalenſe premebatur anguſtiâ, in quo ne unum quidem panis pondo, nedum aliorum ciborum ſufficiens copia, reliquum erat. P. Joannes Suarez, collegii rector, Borgiam ſemihorâ ante prandium angoris, in quo verſabatur, certiorem fecit: Suarezio anxietatem præterea auxerat hoſpitum aliquot adventus, quos fames viæque labores defatigârant: Borgia, elevata tantiſper in Deum mente, & Suarezium ſereno vultu intuens, quoniam, inquit, ita diei præſens hora exigit, examini conſcientiæ, & dein prandio conſuetum indicium dabis: ſimul verò Deo confides. Paruit ille alacriter & bona ſpe plenus, quod juſſus fuerat, exſecutus eſt; jamque aderat prandendi hora, cùm vir nobilis ab Iſabella Galindii, nobili femina, miſſus præ foribus adſtitit, non largam modò ciborum copiam, ſed & triclinii variam, quâ hactenus ea domus carebat, ſupellectilem dono offerens. Ita ſuos Borgia ſpem ſuam in Dei bonitate magis, quàm in terrenis bonis ac
B facultatibus collocare, edocebat.

§ XIV. Collegii Placentini & Hiſpalenſis origo. Joannæ, Caroli V matri, morienti adeſt. Valliſoleti utilem multis operam navat, & tirocinium Septimancæ inſtituit.

Carvajalius, Placentinus epiſcopus, Societati collegium condit,

HUic adeò fidebat ipſe, ut in acceptandis Societati per Hiſpaniam domiciliis ejus quodammodò deſiderari prudentia videretur: in quibus non poſtremo loco Placentinum & Hiſpalenſe collegia recenſenda ſunt. Egerat Tridenti cum Lainio & Salmerone Gutierrus Carvajalius, Placentinus epiſcopus, itaque eorum virtute ac doctrinâ captus fuerat, ut Societatis coloniam ſua in diœceſi ſtabilitam vehe-
C menter optaret: jam ea de re cum Ignatio per litteras egerat, alteraſque Valliſoletum ad Borgiam miſit, quibus è ſociis ſex Placentiam, quò inchoaretur collegium, deſtinari poſtulabat; quòd ſi ſe ceteris jungere Borgia vellet, nihil, aiebat, votis ſuis relictum iri. Factum ociùs præſulis deſiderio ſatis: Placentiam menſe Auguſto anni 1554 Borgiæ juſſu profecti ſunt P. Villanova & P. Martinus Salinas; menſe verò Octobri anni ejuſdem Methymnâ-Campi eòdem ſe contulit Borgia unà cum PP. Buſtamantio, Martino Gutierro, & Dionyſio Vaſquez; quibus Septimancæ acceſſit P. Joannes Suarez. More ſuo Borgia ad publica pauperum hoſpitia divertere voluit: at præſul, dum templum ædeſque collegii exſtruuntur, Patres morari alibi, quàm ſuo in palatio, non eſt paſſus. Dum ſtructura collegii provehitur, reditus annuos aſſignavit, qui alendis quadraginta è ſociis pares eſſent: hortum item extra civitatem dono dedit; ſed cùm extra muros eſſet, nec è civitate ad illum aditus pateret, ut hi perfoderentur, apud magiſtratum effecit. Vir nobilis aream, collegii fabricæ neceſſariam, præſuli vendere renuebat; peregréque ad ædem S. Mariæ de Francia dictam, Salmanticam verſùs profectus uxorem repentino morbo corripi vidit: ratus id fieri in pertinaciæ ſuæ pœnam, Placentiam continuò redit, epiſcopum adit, & aream vendit. Reverſus inde ad uxorem, eam ſanitati redditam, ac convaleſcere cœpiſſe, ex quo Placentiam ipſe redire cœperat, non abſque ſtupore reperit; ita omnia fluebant è ſententia.

AUCTORE J. B.

moreſque ſuos

175 Verùm unum Franciſci votis deerat: æquum videbatur, ut Placentino præſuli, cujus tanta eſſent in Societatem merita, vices redderet. Iis moribus Carvajalius erat, ut ſeculari principi aut generoſo Equiti, quàm epiſcopo propior videretur. Externi ſplendoris præter fas & decorum ſtudioſus non parum æris alieni contraxerat: litium aliquid cum clero habuerat, neque adeo ſatis inter utroſque conveniebat; &, quod caput erat, in contraria ſtudia omnis pene abierat civitas, ob graviſſima, quæ duæ præclariſſimæ Carvajaliorum Zunnigarumque familiæ odia exercebant. Præſulis quidem animum hoſpitum ſuorum exempla ſermoneſque pungebant, ſed non immutabant. E Validioribus itaque, quibus obſirmatum animum expugnaret, armis utendum Borgia cenſuit: fuerunt autem hæc jejunia penè perpetua, corporis afflictationes præter conſuetas novæ ac diriſſimæ, orationes ad horas aliquot extraordinarias diebus ſingulis protractæ, lacrymæ perennes, quibus non multum abfuit, quin oculorum uſum amitteret: neque id ſatis Borgiæ fuit: ſocios, ut idem facerent, facilè impulit. Non latuit præſulem tantus vitæ rigor, audituſque fuit de eodem conqueri, ut qui neſciret ſuâ causâ hæc fieri: tenuit verò ea lucta per dies omninò triginta, quorum poſtremo Deus Franciſci preces exaudire dignatus fuit.

Borgiæ potiſſimùm precibus

176 Orationi eo die ab hora ſecunda matutina ad undecimam uſque incubuerat ante Chriſti è cruce pendentis imaginem, cùm inde lætiſſima hæc vox ad aures ejus acceſſit: Salvabo & glorificabo eum. Oratorio egreſſus, & mox ſereno vultu oculiſque fulgentibus obvium è ſociis unum & item alterum hunc in modum eſt allocutus: "Grates Deo agite: dedit Dominus „id precibus meis, ut ad meliora ſe convertat F „epiſcopus. Eo loci jam res ſita eſt, ut brevi „Dei prodigia viſuri in illo ſitis." Et verò paulò pòſt, ut anteactam vitam reſpiceret & emendaret, liberè à Villanova monitus, ſtatuit, ut Orlandini lib. 15, num. 92 verbis utar, neglecti ad eam diem animi plus rationis habere: Seceſſit pauliſper à populo ſtrepituque curarum, & precationi lacrymiſque ſe dedit. Dein hoc quaſi jacto gradu ad majora quotidie contendit. Edicendum tota diœceſi curavit, ut ſi quis ſe oppreſſum ac fraudatum vel ab ſe, vel ab ſuis familiaribus quereretur, is apud delectos judices cauſam ageret, &, quod ſuum eſſet, repoſceret. Tres autem delegerat viros, qui jus dicerent & ſua cuique redderent, proviſorem ſuum (Joannem de Ayora) & duos è Societate patres, alterum theologum, alterum juris pontificii peritum. Apud hos magnam vim auri argentique depoſuit, unde univerſis, quibus fraus aliqua facta eſſet, commodè ſatis fieret. Poſtea ad ordinandam familiam ſuam verſùs, eam omnem correxit ad frugem. Ipſe verò ſe reconciliavit cum clero aliiſque, qui-

AUCTORE J. B.

buſcum ei litium aliquid antea fuerat, aut unde in re aliqua læſus eſſet. Denique totum ſe in alterum vertit, & aliud vitæ, quale ſcilicet perſonam illam decuit, inchoavit initium.

emendat.

177 *Carvajalii ad meliora converſio Placentinæ diœceſeos incolis opportuna admodùm accidit: nam anno 1556, teſte Orlandino lib. 16, num. 45, ut Hiſpaniam ferè reliquam, ita & Placentinam diœceſim ingens afflixit annonæ caritas, qua ſæviente, Carvajalius reditus ſuos in pauperum alimenta manu admodùm liberali effudit: Placentiæ quidem opificum, quibus integræ vires roburque corporis erant, ducentorum & ſexaginta numerum collegii fabricæ perficiendæ adhibuit. Familias centum, quibus onus inopiâ gravius pudor erat, ſuis ſumptibus aluit: præſulem imitati primores ceteris praſto fuère. In Caſtro-Julii, quod alterum diœceſeos Placentinæ oppidum eſt, pauperes item ære ſuo aluit centum viginti: quæ epiſcopi in ſuos charitas Villanovæ ac* Borgiæ *meritis, haud ſanè immeritò ab indigenis adſcripta fuit. Hæc Orlandinus, ùt di-*

B

xi, ad annum 1556, Alvarus verò ad annum 1554 memorat: ex hoc quoque ſunt hauſta, quæ de Chriſti è cruce pendentis imagine, Borgiam *allocuta, hoc item § dicta ſunt. Compoſitis porrò collegii Placentini rebus, ùt narrare Alvarus pergit, Complutenſe viſitaturus collegium, Placentiâ extremo ferè Novembri diſceſſit. Complutum ſimul ùt venit, honoris causâ univerſa ad eum ſalutandum academia convenit, & in diem poſterum, ut lycei ſcholas ſuâ cohoneſtare vellet præſentiâ ab academiæ rectore poſtulatus, quod petebatur, negare non potuit. Poſtero itaque die ingenti honore ac comitatu eo deductus eſt; ac publica, quam Paſchalis Mancius, Ordinis S. Dominici theologus clariſſimus, habuit, oratione laudatus fuit. Oborta Compluti id temporis cives inter & ſtudioſam juventutem, nec citra ſanguinem, ſeditio fuit: bona pars juventutis, quo judicis ſeveritatem effugeret, dolentibus academiæ moderatoribus hac, illac fugam inierat: ſed, intercedente* Borgia, *multum de ſeveritate remiſit judex, ratus dandum aliquid ætati, & rigorem, ſalvâ juſtitiâ, in pietatem poſſe con-*

C

verti. Verùm hæc de Borgiæ *Compluti hoc anno geſtis dicta ſufficiant: nunc de Hiſpalenſis collegii origine ſermonem inſtituo.*

Hiſpali quoque

178 *Utriuſque collegii, tam Placentini, quàm Hiſpalenſis originem Ribadineira, ſed, more ſuo, paucis tradit: de Hiſpalenſis verò primordiis ſic Alvarus lib. 4 Vitæ* S. Franciſci *cap. 12, § 1. Diſſeminari Hiſpali cœptum erat Lutheranæ hæreſeos virus, cui, ne longiùs ſerperet, cùm maturè obviandum cenſeret* Borgia, *jam dudum Societatis alumnos eò introducendi viam aliquam modumque quærebat. Primum ad eam rem aditum aperuère Conſalvus Conſalvius, & Baſilius (dictus in ſeculo* Alfonſus) *Avila, nobili apud Hiſpalenſes loco natus: huic pater erat Joannes Fernandez de Pineda, qui cùm Baſilii filii ingenti teneretur deſiderio, facultas Baſilio facta eſt, ut patrem unà cum Conſalvio viſeret: hi cùm Hiſpalim veniſſent, ad xenodochium, quod* Amoris Dei *dicebatur, rectà tetendère; ſed, foribus jam occluſis, humi tota ea nocte ſomnum, non minùs dulcem cepère, quàm ſi in molli culcita jacuiſſent; agnitus poſtridie Baſilius, patrique indicatus in ædes paternas unà cum Conſalvio commigravit: haud diuturna quidem illorum fuit apud Hiſpalenſes mora, fructus tamen uberes peperit, &, abeuntibus Conſalvio Avilâque, ingens illic reliquit Societatis deſiderium. Urſit* Borgia *felicia cœpta, accerſitumque ad ſe aliquantò pòſt Joannem Suarezium, etſi præ continuis laboribus exhauſtum viribus, num Hiſpalim ire collegii illic fundandi causâ cuperet, interrogat. Ibo, inquit hic, quò me cùmque præſidum allegabit imperium. Cùm triduo pòſt idem* Borgiæ *Suarezius reſpondiſſet, accingere igitur, inquit ille, Hiſpalim proficiſcere; ubi ædes, quæ duodecim ſacerdotes capiant, paràris, Hiſpalim te conveniam.*

D

collegium

179 *Eò profectus Suarezius unà cum F. Joanne Gutierro menſe Novembri, veteri tantùm breviario ad tanti momenti negotium & confirmatæ Societatis bullâ, exiguam in ſchedulam tranſcriptâ, inſtructus. Hiſpalim delatus mox Gaſpari Cervantio, qui tum Ferdinandi Valdeſil, Hiſpalenſis archiëpiſcopi, vices gerebat, ſe ſtitit Suarezius, quem non modò ſibi Societatique bene affectum, ſed paratum etiam, promptumque reperit, qui Patris Commiſſarii propoſitum pro viribus promoveret: hinc ad obeunda Societatis per civitatem munera ſeſe convertit, tanto fervore animi, laborumque aſſiduitate & varietate, ut brevi omnia ſui admiratione compleret, maximè verò, quod ex ipſiſmet laboribus infirmum ejus ægrumque corpus confirmari, ac majores quotidie vires capere videretur: id interea maximè commodum accidit, ut ædes ſuas ornatiſſimas & principe dignas Ferdinandius Pontius Leonius, vir nobilis, Societati obtulerit: cujus rei factus à Suarezio certior* Borgia, *mox Placentiâ, adſcitis ſibi ſociis PP. Turriano, Araozio & Paulo Hernandez, Hiſpalim profectus eſt: ea verò vel uno hoc itinere humilitatis ceterarumque virtutum ſpecimina edidit* Borgia, *ut vel ea ſola ſtabiliendæ ejus ſanctimoniæ ſufficere, attonitus Araozius dixerit.*

B

exſtrui curat,

180 *Hiſpalim pervenère pridie Nativitatis Domini: at* Borgia, *ùt luculentas ornatiſſimaſque ædes vidit, aliò divertere maluiſſet, niſi tenuius humiliuſque tectum tunc quærere, quæ inſtabat, ſolennitas prohibuiſſet, Suareziumque, quòd hoſpitium, minùs paupertati conveniens, admiſiſſet, increpuit. Vix octiduo detineri apud Pontium Leonium potuit: ineunte itaque Januario anni 1555 alias in ædes ſimul omnes migràrunt, ſed ruinoſas admodùm & anguſtas:* Quæ cùm ubiſque ruinas agerent, *inquit Orlandinus lib. 14, num. 83,* & imbribus eſſent perviæ, crebrò ſiebat, ut non modò cubile, verùm etiam caput ipſum ſumma Hominis cum voluptate perplueret. Adeò erat in amoribus paupertas. Cujus inter incommoda cùm ſe denique poſitum pro voto cerneret, pallis ad Deum manibus, oculiſque defixis in cælum, laudes ei canere & hymnos cœpit, quòd ſe tali munere dignaretur, quódque in eam urbem tam nobilem, tam præcipuam per hominem tam imbecillum, tam nullarum virium Societatem videret invectam. *Principio quidem ſumma fuit ſociorum Hiſpalenſium egeſtas, ùt vel ex iis, quæ ſuprà num. 173 dicta ſunt, intelligi ſatis poteſt; verùm à tam tenuibus initiis, labentibus annis, ita auctæ Hiſpali Societatis res fuère, ut unius ædis loco tres ibidem & numeroſas & opulentas fuerit conſecuta; quod*

E

quidem

AUCTORE J. B.

A *quidem* Borgiæ, *vale Hiſpalenſibus patribus dicentis, vaticinium fuit: Lætor, inquiebat, quòd vos ſine tecto, ſine commeatu relinquam: ſed id neminem ſollicitum teneat: erit enim, cùm hæc omnia vobis affluent.*

& Sacris operans cæleſti luce perfunditur.

181 *Quo tempore Hiſpali* Franciſcus *morabatur, ùt ex Proceſſu canonizationis & P. Ludovici Baldiviæ teſtimonio Alvarus narrat, Rem divinam quodam mane faciens, cæleſti quadam luce perfundi viſus eſt: aderat in templo Petri Baldiviæ, gubernatoris munere in Indiis functuri, uxor* Marina *nomine, hujuſque ſocia, Catharina de Miranda, Villæ-novæ* (de la Serena *Hiſpanis dictæ, cujuſmodi vicus eſt in Extremadura non procul Emeritâ Auguſtâ) nata: hæc non modò* Franciſci, *dum ſe ad populum verteret, vultum cæleſti quadam luce radiantem conſpicata eſt, ſed ſimul etiam eos intus in animo motus ſenſit, ut quemdam veluti ſanctitatis odorem mente perciperet, ingenſque mulierem deſiderium caperet imitandi ejus, è cujus vultu tam mirabilis ſplendor erumperet. Templo egreſſa & Sacerdotis nomen edocta,* B *rem totam ſuo ex Dominicanorum Ordine confeſſario expoſuit, qui rem, etſi miram, miram tamen ſibi haud eſſe dixit, qui* Borgiæ *mutatum vitæ genus & ſanctimoniam nôſſet: Deum oraret, tum ut religionem recèns exortam conſervaret, tum ut ſanctis, quæ conceperat ipſa, deſideriis favere idem Deus porrò pergeret: ex quo illa quinquies de die orationem Dominicam & ſalutationem Angelicam pro Societate, dum vixit, recitare conſuevit, itáque vitam inſtituit, ut in odore famaque ſanctitatis diem ſuum obierit. Sed non priùs, quàm in Chilenſem provinciam, quòd à Deo petierat, Societatem invectam viderit, quæ ex ipſamet P. Ludovicus de Baldivia, collegii Chilenſis rector, cùm in ejuſdem provinciæ oppido, Conceptionis dicto, verſaretur, audivit.*

Inde digreſſus,

182 *Eodem pariter tempore Conſtantinus de la Fuente illius temporis hæreſibus infectus magna eloquentiæ laude Hiſpali florebat, ſuiſque concionibus perverſorum dogmatum virus incautis auditorum animis clàm inſtillabat: ab hoc, ut ſibi caverent, pluribus auctor* Borgia *fuit: ſuis item, ut cum Conſtantino ſeu clan-* C *deſtino, ſeu, prout res exigeret, aperto marte congrederentur; qui dein à fidei cenſoribus in carcerem truſus ultrices propriæ perfidiæ manus ſibi ipſi violentus intulit: multi denique, qui à Conſtantino fuerant ſeducti,* Borgiæ *ac ſociorum operâ ab erroribus, quos imbiberant, reſipuerunt. Hiſpali digreſſus, ad Fanum Luciferi (ita quidam oppidum San-Lucar de Barrameda vocant) ſeſe contulit, ubi præter fructus ceteros Melchiori Marco, Catalauno & muſico olim ſuo, cùm Catalauniæ prorex erat, ingrediendæ Societatis mentem injecit; qui dein coadjutoribus adſcriptus,* Franciſco *in iis, quæ ad privatam ejus perſonam, vitæque rationem velut ſuperior datus fuit, cui ille, quamquam ceteris præeſſet, humillimè promptiſſiméque in omnibus paruit. Sub hoc item tempus rem litterariam & rectam juventutis inſtitutionem ſummâ curâ provexit. Methymna-Campi humaniorum litterarum gymnaſium aperuit; item Placentiæ, Burgis, in Monte-regio, Murciæ, Cordubæ & in pleriſque, quæ erigebat, collegiis. Salmanticæ ſtudia altiora inſtituit; plurimos etiam doctrinâ ingenioque excellentes Romam ex Hiſpania miſit, qui Italiam exteraſque regiones illuſtrârunt. Jacturam hanc Hiſpaniæ ægrè ferebat Arauzius; uti, & quòd ob multitudinem ſociorum, litteris humanioribus juventuti tradendis occupatorum, ſtudiorum altiorum progreſſus minor foret. Atqui, vaticinabatur* Borgia, *non procul abeſt, cùm divina bonitas jacturam hanc qualemcumque centuplici (uti re ipſa contigit) fœnore compenſabit.*

& in Caſtellam evocatus,

183 *Verſabatur adhuc* Borgia *in extremis Andaluſiæ oris apud Fanum Luciferi, cùm redditæ illi abs Joanna Hiſpaniæ principe & moderatrice ſunt litteræ, quibus ociùs in Caſtellam revocabatur, ut Joannæ reginæ, de vita Tordeſillæ periclitanti, adeſſet. Erat Joanna Ferdinandi & Iſabellæ, Hiſpaniæ regum, filia hereſque, Caroli V cæſaris mater ex Philippo, Maximiliani imperatoris filio, quem anno 1506, quò primùm in Hiſpaniam venit, prænatura morte amiſit: qui caſus infelici principi ſic acerbus accidit, ut dein mentis ſuæ perpetuò impos Tordeſillæ exegerit reliquum vitæ, quam ad annum uſque 1555 protraxit: Tordeſillam* Franciſcus *venit ſub Februarii menſis finem, aut principium Martii:* Cùm autem, *inquit Orlandinus lib. 15, num.* E 84, haud ita procul à ſupremo periculo offendiſſet, aggreſſus eſt ociùs piis eam confirmare colloquiis & morituræ ſuccurrere. Obſtabat votis continua dementia, quæ nulla menti dabat integri luminis intervalla. Borgia tamen Deo fretus, quem tacitis precibus obſecrabat, hortatur feminam, Deo ſe committat, & poſcat noviſſima Sacramenta; ſibi verò proteſtandæ ipſius nomine ſanctæ fidei partes curamque permittat, quando per morbum ipſa non poſſit. Ad hanc illa vocem præter ſpem omnium convertit animum, & Borgiam juſſit inchoare ſymbolum: quod cùm Pater inchoâſſet & verba quædam ipſamet è Niceno ſymbolo ſapienter addidit, & eâdem ſapientiâ reſpondit ad extremum, ubi pronunciandi finis eſt factus, Amen.

morienti Caroli V matri Tordeſillæ aſſiſtit.

184 Deinde crucifixi Chriſti ſigno ejuſque Matris imagini ponè propoſitis pia oſcula fixit, eaque ſibi propiùs admoveri applicarique juſſit. Sparſo hoc per curiam de regina reſipiſcente ru- F more, commune fuit univerſorum gaudium ingenti cum admiratione conjunctum, ut qui meminerant, quàm ea vehementer in amentia à piarum rerum commemoratione abhorreret: idque Borgiæ meritis aſſignabant. Is verò cùm tot compoſitæ mentis indicia animadverteret, auctor familiaribus fuit, ut Salmanticam mitterent, qui doctorum ſententias exquireret, liceretne reginæ eò jam loci deductæ ſuprema ritè myſteria ſubminiſtrare; conſultóque inde venit Dominicus Soto, notæ doctor ſapientiæ, Prædicatorum ex Ordine, qui de reginæ ſtatu redituque mentis edoctus, & cum Borgia collocutus, cenſuit ritè feminam inungendam. Nam ſanctum Domini Corpus præberi vetuit ſcilicet nauſeantis ſtomachi conturbatio frequenſque vomitus. Ritè igitur ad extremum inuncta certamen, migravit è corpore ſextâ feriâ in Paraſceve magno populorum gaudio, Caroli verò imperatoris, & regis tum Angliæ Philippi longè maximo, quòd eo regina delibuta myſterio & recuperata mente migrâſſet. *Poſtrema reginæ verba fuêre:* Jeſus Chriſtus crucifixus ſit mecum, *ùt Alvarus ex litteris, quas ad cæſarem*

AUCTORE J. B.

rem ſuper reginæ obitu Borgia dedit, narrat, qui præter Orlandinum, cujus verba dedi, etiam P. Herreræ teſtis oculati & Sandovalli in Vita Caroli V lib. 32 auctoritatem laudat, ut ea de re, licèt ejuſdem nulla ſit apud Ribadineiram mentio, dubitari minimè debeat.

Valliſoleti ingens à Societate diſcrimen ſuis precibus avertit,

185 At verò, ſi hæc proſperè atque ex ſententia Franciſco ceſſerint, alia, ut nihil in humanis conſtans eſſè & perpetuum ſòlet, aliunde calamitas orta eſt, quæ ingentis mali formidinem eidem incuſſit. In vivis eſſè deſierat ſummus Pontifex Paulus III die XXIII Martii anni 1555: pauco item pòſt tempore Marcellus II. Hujus verò ſucceſſòr Paulus IV, pontificatu vix inito, Gallorum ſeſè fautorem, adverſarium autem Auſtriacorum principum oſtendit, & palàm quidem anno 1556, quo initum anno præcedente cum Galliarum rege Henrico II fœdus in apertum erupit. Franciſcus, defunctâ Joannâ, Tordeſillâ ad aulam Hiſpanam Valliſòleti tum morantem remeavit, ubi (ignotum, quâ viâ) Paulum Pontificem intellexit in Philippum II Hiſpaniarum regem

B

excommunicationis parare ſententiam: neque id tantùm, ſed ſeipſum, qui eam in curia aliiſque civitatibus publicaret, eligendum. Hæſit hìc Borgia inter malleum & incudem. Si Pontifici pareret, Philippi offenſam effugere non poterat: Pontificis verò juſſa non exſequi, gratum quidem Philippo fuiſſet, ſed ſibi ac Societati odioſum. His preſſus anguſtiis Deum precibus placare conſtituit, & Septimancam cùm P. Dionyſio Vaſquez profectus, conceptum animo dolorem non ita celare potuit, quin hunc in ejus vultu Dionyſius legeret: cauſam rogatus, quod res erat, edixit, addiditque, ſe Dei ſapientiumque virorum conſilia exploraturum, hiſque compertis, ab officio ſuo ſè ne ad latum quidem unguem diſceſſurum. Bene ſperare Borgiam Dionyſius juſſit, & inter utrumque convenit, ut in re tam ardua ſua Deo ſacrificia precationeſque offerrent: id cum pluribus jam ſeptimanis ab utroque factitatum ſedulò eſſet, ſurrexit tandem ab oratione nocturna ita repentè animo confirmatus, ut de proſpero rerum ſucceſſu poſthac minimè dubitaret: & verò paucis pòſt diebus Româ litteras accepit, qui-

C

bus Pontifex paratum in Hiſpanum regem fulmen inhibuiſſe nuntiabatur; quod inter præcipua, quibus umquam à Deo affectus fuerat, beneficia Borgia numeravit.

& multis utilem operam navat.

186 Quod à viſitandis Societatis per Hiſpaniam domiciliis reliquum habebat anni tempus vel Valliſòleti, ubi tum curia Hiſpana morabatur, prout ab Ignatio juſſus fuerat, vel in vicinis Valliſoleto locis tranſigebat: ibi quidem, ſeu in curia, conſiliis ſuis Joannæ principi frequens adſtitit; apud quam cùm plurimùm auctoritate valeret & gratiâ, mirum non eſt, ſi ingenti clientium numero obſideretur, quem ſuis ſeu negotiis ſeu votis plurimùm profuturum, ſi ejus ſibi adjungerent voluntatem, non ignorabant: alii, qui lites ſequebantur, nihil minùs moleſtiæ negotiique Franciſco faceſſèbant: nullius tamen commendare cuiquam voluit cauſam, niſi pro quo jus æquitaſque pugnaret. Quàm pauci, exclamabat interdum, ad me veniunt Hieroſolymis! contrà quàm multi ex Ægypto! Id nimirum Vir ſanctus intellectum volebat, dolere ſe ex tanto clientium numero paucos eſſe, qui ſalutis ad ſe causâ recurrerent; at longè plures, qui vel honores quære-

D

rent vel bona fortunæ. Honoratiores appellationes tituloſque, quorum frequens in aulis principum uſus eſt, averſabatur adeò oderatque, ut, ſi quis dominum ducemve appellaret, flexis etiam genibus obortiſque poſtularet lacrymis, ne ſe poſthac hujuſmodi vocabulis oneraret. Filio Joanni, ut ex Araozii ad Ludovicam Villæ-Formoſæ ducem, Borgiæ ſororem, litteris Alvarus refert, ne ſe alio, quàm Franciſci nomine appellaret, vetuit: cùm vero aliquando per urbem iret, & ex officinis ingentem opificum vim, ſibi obviàm partim causâ honoris, partim præ curioſitate prodeuntem conſpiceret, Nonne vides, inquiebat comiti ſuo Buſtamantio, quot homines magnam belluam (ita ſemetipſum nominabat) ſpectatum accurrant?

Septimancæ tirocinium inſtituit,

187 Sed religioſæ quietis ac ſolitudinis amantior erat Borgia, quàm ut perpetuo inter aulæ tumultus turbaſque hæreret: quare Valliſoleto Septimancam, unde ſi opus eſſet, Valliſoletum citò redire facilè poterat, identidem ſecedebat. Collegium Septimancæ anno ſuperiore (1554) condi cœptum fuerat, & apertus

E

ludus litterarius, qui, cum pro votis haud ſatis frequentaretur, viſum Borgiæ eſt, eas ædes, ſeu collegium in primæ probationis domum ſeu novitiatum, accedente fundatoris conſenſu, convertere. Tironibus, cùm jam ad quadraginta eorum numerus ferè excreviſſet, magiſtrum præfecit Buſtamantium: nec eo contentus eò ſæpe ipſemet commeabat, ut eorum eximios ad omne virtutis genus conatus ſuis verbis exempliſque foveret ac promoveret; quibus tantum effecit, ut multi magnatum, religioſorumque virorum tirocinium iſtud ſpectatum venirent, velut antiquæ ſanctitatis ſpeciem oculis uſurpaturi. Quod ſi tironum illorum fervor modeſtiaque admirationi exteris erant, non minori Franciſco voluptati fuère: Delectabatur, inquit Orlandinus lib. 15, num. 87, hac inſtitutione tyronum maximopere Borgia, Gemmam Societatis appellans hanc domum, in ſuoque corde, ſi poſſet inſpici, domum probationis affirmans inventum iri. Hic ſeſe Borgia gerebat non ſecùs ac unus ex illis: hic precandi tempus, quod illi aula aulæque negotia

F

ſurripuerant, reſarciebat, hic pœnitentiæ opera geminabat; hinc ſacco humeros onuſtus in plateas vicoſque prodibat, eleëmoſynam oſtiatim emendicans; domi verò non tam vile erat culinæ miniſterium, quod non obiret. Orbes fortè aliquando aquâ diluebat, cùm tironum aliquis, qui recèns ad probationem receptus fuerat, idem facturus, acceſſit: verùm his non aſſuetus vix operi manum admovere cœperat, quin reſilierit. Vidit id Borgia, & bibere cœpit ex eadem aqua, eoque potu viſus eſt tironi admodùm delectari; qui ex hoc Borgiæ facto puſillanimitatem ſuam agnoſcens, veniam errati ſupplex petiit, aliuſque planè evaſit.

ubi tironibus factis

188 Aliàs à curia redux ad culinam rectà ſe contulit, ubi coquum coadjutorem, qui recèns eò venerat, nec Borgiam nòrat, offendit; cui Borgia: Adjutum te venio: ecquid imperas? Scire priùs velim, inquit ille, quid rectè facere, aut minùs malè calleas. Nihil, inquit Borgia, eſt, quod quidem rectè calleam: verrere culinam, aut orbes tergere fecero fortaſſe minùs malè. Bene habet, reſpondit coquus, en tibi hujus laboris materiem ſatis amplam. Nec plura: univerſa culinæ utenſilia

mundare

A *mundare mox cœpit ac detergere. Valliſoleto Septimancam noctu aliquando venit multo captus frigore nivibuſque obſitus : cùm ad januam collegii venerat, jam cubitum ſeſe receperunt ceteri, & ab janua longè aberat janitor : ita factum eſt, ut, quod dederat adventus ſui ſignum, nullus audierit, ac ſub dio auris nivibuſque expoſitus ac frigore obrigeſcens præ foribus, trunco, quàm homini ſimilior, ſubſiſtere coactus fuerit ; dum tandem ejus ſocius validiùs fores pulſavit, ac poſt longam moram in ædes intromiſſi ſunt. Ita affectum ùt rector ac janitor viderunt, ſummopere indoluerunt ; at eos* Borgia *conſolari ex animo cupiens ; non eſt, inquit, cur vices meas doleatis : magnis etenim toto eo tempore, quo præ foribus ſteti, animum deliciis delibutum habui. Multi, iique egregii fuère, qui hoc aut ſequenti anno ſub eodem* Borgia *Septimancæ tirocinium ingreſſi ſunt :* Multi erant novitii prænobiles genere, *inquit Orlandinus lib.* 16, *num.* 41 *& ſeq.*, ſed multò, quàm terrena claritudine, Chriſtianæ humilitatis magis luce conſpicui.

B *verbiſque prælucens*

189 *Hos inter binos potiſſimùm recenſet Joannem Emmanuëlem, & Garziam Alarconium : de priore ſic habet :* In his Joannes Emmanuël viliſſimo in amictu tam omni vacuus malo pudore ſervilia obibat officia, obſonatumque in forum prodibat cum ſporta, acſi innutritus in eo fuiſſet munere : compenſabatque hanc tironis ſui indolem Magiſter cæleſtis, liquidiſſimis cum cæli deliciis inter ea miniſteria complens. Quam Joannes divinæ indulgentiæ auram grato excipiens ſinu, eâque longiùs ad deſpicientiam ſui provectus, cùm conſueta tria vota religioſorum emiſit, quartum adjecit, ſi ſancta obedientia ſineret, in domeſtici adjutoris officio Deo, quamdiu viveret, ſerviendi. *De altero ſic habet :* Haud minore alacritate Garzias Alarconius familiæ ſuæ ſplendorem ſeque ipſum opprobrio exornare crucis ſtudebat. Coquo Septimancæ inſerviebat, cùm Valliſoletum accerſitus à commiſſario Franciſco, tamquam mendiculus perrexit in curto ac lacero ſago, tibialibus multifariam ruptis, ſine pallio : eodemque habitu, ut penitus vanum ſæculi faſtum crucifigeret, regias ædes ingreſſus, ubi multos habebat è primariis propinquos ac notos, bene

C diu ſe oculis omnium ſpectandum præbuit. *Alia quoque de eodem refert Alvarus. Filius natu major fuit Alfonſi Gironis Alarconii & Joannæ Pacheco, de Piqueras & Albaladexo dominorum. Diebus ſingulis à media nocte in mediam ſeptimam orare ſolebat ; ſæpe ex obſeſſorum corporibus dæmones expulit, mortemque, quam Ovieti obiit, prædixit, ac brevi poſt venerandæ matronæ cuipiam glorioſus apparuit. Emmanuëli & Alarconio Alvarus haud injuriâ Balthaſarem Alvarezium jungit, cujus ſanctimoniæ inſigni luculentum S. Tereſia teſtimonium dedit.*

paratam ſibi in cælo gloriam videt.

190 *Ita tirones ſuos* Borgia *non verbis modò, ſed & exemplis ad ſui deſpicientiam erudiebat : nam, cùm tritæ laceræque illi veſtes eſſent, marchio de Priego novas ad ejus ſocium miſit, ſenſim & clàm veteribus ſubſtituendas ; ſed, re detecta, ut illis uteretur, exorari non potuit. Verbis, hortatibus, precibus, ſi qui tironum ſua in vocatione vacillarent, ne eam deſererent, ſæpe effecit. In his non vulgaris nobilitatis nonnemo fuit, qui ædium paupertate ſilentioque territus, reditum meditabatur in patriam ; præter morem ſuum* Borgia *fecit, ut ejus diſceſſui haud multùm ſeſe opponeret : at divinitus edoctus fore, ut animoſior conſtantiorque ad deſertæ Societatis gremium rediret. Rediit ille paulò poſt, uti prædixerat* Borgia, *atque ita reliquum vitæ curſum exegit, ut nec ferventiſſimis cederet. Ex multis, quos Septimancæ* Borgiæ *Deus impertivit, favoribus, unum Alvarus refert, quem anno* 1556 *adſcribit : orationi videlicet quodam mane incumbens & extra ſe raptus, cælos apertos paratamque ſibi in illis gloriæ ſedem vidit : gaudii, quo animus affluebat, magnitudinem facilè ſtillantes oculi vultuſque prodebant ; cetera ſtatuæ, quàm vivo homini ſimilior erat, quo illum ſitu Buſtamantius reperit : ubi redire ad ſe* Borgia *cœpit, inſtare Buſtamantius, ne ſe, quidquid hujus eſſèt, celatum vellet, ac tandem etiam extorquere, ea lege adjecta, ne rem ulli manifeſtaret : verùm geſtientis animi lætitiam haud ita diſſimulare* Borgia *potuit, quin eam animadverterent ceteri ; nec facere Buſtamantius, quin, poſteaquam* Borgia *ſe aliò ſeorſum ſubduxerat, importunis ſociorum* E *precibus victus, quæ ex ipſo* Borgia *audiſſèt, faceret palàm.*

§ XV. Obortas adverſus Societatem in Hiſpania tempeſtates morboſque conſtanter tolerat : invitatus à cæſare ad colloquium Societatem egregiè tuetur.

Cedentes Cæſarauguſtâ

V*Erùm ſi* Borgia *ſub hoc tempus cæleſtibus, iiſque frequentibus, recreari favoribus meruit, non defuère tamen, ita permittente Numine, ſubinde res adverſæ, quibus illius virtus, & in tolerandis malis conſtantia probaretur, eóque acerbiores, quò commiſſum ſibi gregem chariorem habebat. Labore magno eò deventum erat anno* 1555, *ut Cæſarauguſtæ certæ Societati ſedes coëmptæ eſſent, jamque in eo ſo-* F *cii erant, ut feriâ quartâ à Paſchate primum in collegii ſacello Sacrum celebrari ſollenniore pompa facerent ; ad aras Joannes Eſquivelius, ad populum verba facturus erat Joannes de Azorola, ille ex Ordine S. Dominici Cæſarauguſtanus Prior, hic ex S. Hieronymi, divini Verbi inſignis præco : pridie ejus diei multa jam nocte adfuit, qui Lopi Marci (archiepiſcopi Ferdinandi Aragonii vicarius is erat) nomine verbiſque rogaret, ut ſolennitas iſta aliud in tempus differretur, ob delatas ad ſe clericorum ac religioſorum in proximo habitantium querelas. Die poſtero tamen ob cauſas graves viris doctis probatas, factaque priùs ad Pontificem appellatione, habita eſt coram multitudine decreta ſolennitas, quâ nondum finitâ, vicarii edictum, quo curiones hujus ſacelli aditum, interpoſito anathemate, ſuis jubebantur interdicere, valvis affixum fuit : mox in Cæſarauguſtanos ſocios excommunicationis fulmen & quidem in ſingulos nominatim intortum ; & civitas ipſa, dum in ea ſocii perma-*

AUCTORE J. B.

manerent, eccleſiaſtico interdicto ſubjecta, patrum effigies per vicos & compita civitatis petulantis vulgi oculis ludibriiſque expoſitæ.

ſocios

192 *His artibus id adverſarii conſecuti ſunt, ut ſociis ne domi quidem tutis eſſe liceret:* Quippe procacium puerorum caterva, *ùt Orlandinus lib. 15, num. 69 & ſeq. ait*, non ſine grandiorum turba, unà ex iis fœdis imaginibus pro vexillo in haſtam ſublatâ, conglobatur circa ædem, tecta lapidibus quatiunt, januas verberant, convulnerant feneſtras, inſanis vocibus complent omnia; tanto ſtrepitu, ut accurrendum proregis adminiſtris (*Enneconis Mendozæ, qui ducis Francæ-Villæ titulum tum temporis gerebat*) ipſique proregi fuerit, cùm populi totius timeretur tumultus. Colludentes quoque pilâ Equites multi, quique cum ſpectabant luſum alii, cum inſuſurratum eſſet, agmen improbum armatorum ad Patrum ædes coactum, ut, quotquot in iis erant, ferro conficerent, ſeminudi ſubitò, ùt erant, ab ludo digreſſi, ſtrictis eò mucronibus convolârunt, ut illos Dei famulos contra multitudinis impetum furoremque B defenderent. Neque hæc omnia adverſariis viſa ſunt ſatis ad populi animos religionis ſpecie, quod acerrimum telum eſt, concitandos. Tribus deinceps diebus funeſtam ſupplicationem circa ædes Societatis cum lugubri carmine inſtaurant, atro tectam velo, & averſam Chriſti è cruce pendentis geſtantes effigiem, & inter maledicta & execrationes jactantes in tecta lapides & identidem miſericordiam magnis vocibus inclamantes.

eò brevi redituros prædicit:

193 *Has turbas paucorum hominum à ſociorum vicinitate neſcio quis metus dedit, quas cùm neque proregis, neque Apoſtolici nuntii, nec ipſa Joannæ principis, Hiſpaniarum tum moderatricis, auctoritas compeſcere poſſet, loco ſocii, graviora ſibi non temerè eventura timentes, cedere decreverunt. Ceterorum nomine ad ſenatum poſtrema verba Petrus Tablares fecit, à quo benignè auditus & honorificè dimiſſus fuit: non ſegnis in hac ſuorum calamitate* Borgia *fuit; quippe quem, ùt Orlandinus ſcribit, P. Romanus Cæſarauguſtâ Valliſoletum profectus eorum, quæ illic gerebantur, certiorem fecerat: neque dubitandum apparet, quin* Borgiæ *rogatu ſedando huic populari motui* C *auctoritatem ſuam, licèt primò quidem fruſtrà, Joanna princeps interpoſuerit. Litteris etiam Cæſarauguſtanos ſocios monuit, ſaxa, quibus eorum domum populi furor appetierat, colligerent, è quibus novæ firmioreſque ædes Societati exſurgerent, quæ res cum miræ in Deum fiduciæ exemplum, tum rerum futurarum quoddam veluti vaticinium fuit: nam, poſteaquam, Cæſarauguſtâ digreſſi Petriolæ ſeptem inde leucis diſſitæ, quò ab Ludovica Borgia, Ripargoſæ tum comite, ac dein Villæ-Formoſæ duce,* Franciſci *ſorore, miſſi fuerant, aliquamdiu conſederant, nondum elapſo anno 1555, Cæſarauguſtam non minori honore bonorumque gratulatione, quàm inde diſcedere coacti priùs fuerant odio & execratione malorum, redierunt, radiceſque egit Societas tantò firmiores, quantò fuerat, qui eam inde pepulerat, turbo vehementior.*

gravi jactatur

194 *Non minùs gravis Hiſpanæ Societati atque adeò* Borgiæ *annus 1556 fuit, quo non jam vulgi tantum, ſed amicorum, nobilium, doctorum & ipſiuſmet etiam aulæ in ſocios concitatum eſt odium. Redierat jam in Hiſpaniam* D *Carolus, privatam deinceps vitam acturus; veneruntque unà cum illo Hiſpani non pauci, Calvini & Lutheri, quam in Germania contraxerant, contagione infecti. Hi bilem omnem ac rabiem in Societatis inſtitutum, à cujus alumnis ſibi metuebant, evomere; ſimulare tamen cum iiſdem amicitiam, dictitareque, omne ſectæ ſuæ præſidium in Jeſuitis poſitum eſſe; quod alii præ credulitate nimia, aut odio abrepti facilè crediderunt adeò, ut, cùm notiores aliquot hæretici in carcerem conjecti fuiſſent, ſparſum in vulgus, creditumque abs hoc fuerit, omnes hos fuiſſe Jeſuitas. Divulgatum præterea fuit, Carolum V alieno eſſe à Societatis inſtituto & hominibus animo: idem de hujus ſorore Maria jactabatur. Acceſſerat item eo anno Valliſoletum non tam Epiſtolas Pauli ad Timotheum explicaturus, quàm antiquas in Societatem calumnias, invitis etiam Ordinis ſui moderatoribus, ſociiſque non paucis, renovaturus Melchior Canus ex S. Dominici familia, vir ceteroquin ſcientiæ & eloquentiæ laude in primis clarus. Quibus ille Societatem probris onerare* E *ſoluerit, nihil attinet, &, ſi attineret, referre pigeret: id unum hic addo, per ipſum non ſtetiſſe, ne graviſſimo Societatem odio cæſar proſequeretur, quod quidem probè evictum dant ejus litteræ, quas anno 1557 ad Joannem de Regla die* XXV *Septembris Salmanticâ ſcripſit, exhibetque Alvarus lib. 4 Vitæ* S. Franciſci *cap. 15, § 2.*

per Hiſpaniam

195 *Vehemens ac diuturna ea tempeſtas fuit: verùm quàm diu tenuit, neque victa* Borgiæ *conſtantia fuit, neque intermiſſa ullo tempore eam ſedandi labor ſtudiumque. Perennes toto eo tempore fundebat ad Deum preces, perennes ejus erant lacrymæ, perennes vigiliæ: precibus indies horas novem dabat, & preces publicas per ſingula Hiſpaniæ collegia indixit: ſæviente Cæſarauguſtana procella procul ejus gemitus percipiebantur, teſte P. Dionyſio Vaſquez, quem Alvarus citat. Ex oratione verò ſpem firmam concepit, ut ipſamet procella, quæ Societatis Hiſpanæ naviculam jactabat, hanc ad portum ſecuritatemque propelleret. Neque vero ita hæ anguſtiæ fuère perpetuæ, quin ſolatii aliquid mœrenti* Borgiæ *divina ſubinde benignitas impertiret: eodem tempore, quo Valliſoleti, quem dixi, Melchior Canus Pauli E-* F *piſtolas vertebat in amaras contra Societatem ſatyras, ejus inſtitutum amplexi ſunt ex ipſa curia adoleſcentes non pauci ingenio genereque præſtantes, neque domi major umquam aliàs diſciplinæ religioſæ obſervantia morumque ſanctitas floruit, neque umquam foris fructus uberior exſtitit, nec pullulans hæreſis feliciùs profligata:* Religionis virtus in Societate admodum floret, magnoſque in exſtirpandis recentibus hæreſibus fructus præſertim profert; cujus operâ atque doctrinâ magna pars mali ablata eſt, bonique ſervata. Non defuère, nec deſunt virtuti religionique veſtræ inimici; at id Deum permittere pro certo habeo, tum ut illa perficiatur, tum ut confundantur mali, *inquiebat in ſuis ad Lainium litteris Joannes Vega, Caſtellæ præſes, quas Valliſoleto die* VII *Octobris anni 1558 Romam ſcripſit, Alvarus verò Hiſpanicè exhibet lib. 4 Vitæ* S. Franciſci *cap. 15, § 2.*

tempeſtate Societas,

196 *Interea nimius, quo utebatur, vitæ rigor* Borgiam *lecto affixit, nec una erat, quacum conflictari habuit, mali ſpecies: alimentum*

A *tum omne regerebat non ſine ſummo ejus dolore præ nimio frigore ſtomachus; accedebant ſumma debilitas capitis, humorumque melancolicorum abundantia: illam medici ex immodica precandi prolixitate ortam rati, hac eum interdixère, quæ quidem res ipſo malo* Borgiæ *gravior accidit; quippe qui, ut ſocio ſuo tum teſtatus eſt, ex oratione non laborem defatigationemque, ſed quietem vireſque caperet. Tot malis ſeptum dæmon præterea variis ſpectris terrere ſtuduit: ubi convaleſcere paulò cæpit, ut melancoliam diſſiparet, F. Marcum inſtrumentis muſicis præcinere aliquid ſibi juſſit, dum interim ipſe precibus, lacrymis, piiſque ſuſpiriis vacaret: ſubinde in locum amœniorem, adjuncto ſibi ſocio, concedebat, ut ex rerum creatarum pulchritudine, ac multò magis ex harum rerum efficatricis ſapientiæ contemplatione obrutum dolore animum recrearet: ſolitudinem, etſi hujus eſſet admodùm amans, cavebat tum temporis maximè, ſeduloque operam dabat, ut ne quid de ſolita comitate atque hilaritate remitteret, ceteriſve moleſtus*
B *eſſet; adeo ut iis, qui dolorum ejus mœroriſque erant conſcii, ſtupori foret, quam præ ſe ferebat, oris vultuſque ſerenitas.*

197 *Aſſlictabatur his malis* Borgia, *cùm diſſipari ſenſim nebulas & ſedari tempeſtatem vidit. Hiſpali è clero religioſiſque familiis primarii viri Societatis patrocinium ſuſceperunt: jactis paſſim in Societatem calumniis in ea civitate duo potiſſimùm è S. Dominici alumnis pari zelo, facundia & felicitate ſeſe palàm oppoſuère, magiſter Burgoa & magiſter Salas. Haud minùs animosè pro Societate Septimancæ depugnavit magiſter Joannes Penna. Egregiam quoque in ea re operam præſtitit vir undique ſummus ex eodem Ordine Ludovicus Granatenſis, qui, ùt ſcribit Alvarus num. 194 laudatus § 3, cùm in curiam veniſſet, Pauli Epiſtolas, quibus haud rectè uſus fuerat Canus, in Societatis laudem convertit, quam & Apoſtolicum collegium nominavit. Subdit his Alvarus ejuſdem Ludovici Hiſpanas, quas Ulyſſipone die ultimo Martii anni 1556 ad amicum dedit, litteras, quibus eximia Societatem laude cumulat, & Cani in illam dicta apertè impro-*

corpore interim laborante Borgia,

C *bat. Ferdinandus Valdeſius, Hiſpalenſis archiepiſcopus & ſacrarum quæſtionum per Hiſpaniam præſes, anno 1558 innocentiæ Societatis publicum teſtimonium dixit, cumque ſparſus rumor eſſet, Vallisſoleti in carcerem fuiſſe aliquot è ſociis conjectos, id à verò alienum declaravit datis ad tribunalia litteris, è quibus Alvarus eas recitat, quas ad ſacrarum quæſtionum Cæſarauguſtanum tribunal dedit die* XII *Junii anni 1558. Præclarè optiméque etiam de Societate meritus ea tempeſtate eſt Ludovicus Strada, Ordinis Ciſtercienſis & Hortenſis in Veteris Caſtellæ Aragoniæque confiniis abbas, quem Manrique in Annalibus Ciſtercienſibus ad annum 1213, cap. 6, num. 9, inſignem pietate & ſcientiâ virum & ſeculi ſui decus appellat. Binas ejus epiſtolas, alteram ad doctorem Torres, die* XVI *Maii anni 1558 ſcriptam, ad P. Alphonſum Romanum alteram, utramque verò Societatis laude plenam, videſis apud Alvarum cit. § 4.*

198 *E curia verò frequens ad collegium Societatis factus eſt primariæ nobilitatis concurſus, quæ bullas Apoſtolicas, quibus recèns illius inſtitutum confirmabatur, perluſtrare avebat, depoſitiſque ſiniſtris de ea judiciis ac ſuſpicionibus, erroris ſeſe multi damnabant, nec illuſtrioribus umquam, quàm tum, alumnis aucta Societas eſt, nec condita majore ſumptu & ſplendore collegia: idem, de quo ſuprà, ſacrarum quæſtionum per Hiſpaniam præſes non modò bonam in Hiſpalenſis domus fabricam contulit pecuniæ ſummam, ſed Ovietum etiam id inſtitutum introducere ſtuduit: ipſum ſacrarum quæſtionum tribunal ad exſtirpandas recèns in Hiſpaniam invectas hæreſes ſociorum frequenter operâ utebatur. Ad eumdem modum aliæ alibi tempeſtates turbineſque felici rerum temporumque commutatione ſenſim evanuère, ut ex hujuſmodi nebulis tenebriſque, quibus involuta tantiſper per Hiſpaniam Societas fuerat, clarior illuſtriorque emerſerit, quam ſpem animo ſemper* Borgia *foverat, ùt luculentè oſtendunt ejuſdem litteræ ad P. Ribadineiram, in Belgio agentem, poſtmodum datæ, in quibus ita ferè ea de re loquitur, ſed verbis Hiſpanis apud Alvarum:* Unum id loci commemorabo, tantum operæ ac diligentiæ in hac temporum calamitate fuiſſe à Societate allatum, ut hanc ſibi non

quæ ſenſim tamen,

E mediocri fuiſſe ſubſidio ſacrarum quæſtionum ſenatus nôrit, & grato etiam animo fateatur: quamquam in hac aula, regnoque Caſtellæ (uti & facilè in Belgio) fama non defuerit, errores iſtos à Theatinis (quo nomine noſtros indigitant) ortos eſſe; me detruſum in carcerem, alterum è patibulo ſuſpenſum, alibi nos igne combuſtos &c. Hæc aliaque hujuſmodi diſſeminantur per orbem, & ecce, vivimus gratiaſque Domino agimus, quòd nullis noſtris meritis tam multiplici bene de ſe merendi dignetur occaſione, ac ſuo nos vexillo dignos efficiat: quapropter non defuturum nobis ejus auxilium ſpero, quo hæc in majus bonum noſtrum, majoremque cognitionem noſtri convertantur; facturum hac via & pacto (quod facere Deus aſſolet, noſque experimento didicimus) ut pluris Societas fiat, novuſque ejuſdem auctoritati cumulus accedat. *Refert etiam has litteras Ribadineira lib. 2, cap. 19, ubi obortas hoc tempore in Societatem perſecutionum, quas modò fuſiùs ex Alvaro & Hiſtoria Societatis proſecuti ſumus, turbas breviſſimè expedit, Schottus autem lib. 2, cap. 15, infrà vero num. 115.*

F

vel ſperaverat, ſedata fuit.

199 *Celeber, ſi quis alius fuit annus quinquageſimus ſextus ſupra milleſimum quingenteſimum, quo Carolus, imperator præpotens hujus nominis V, idemque Hiſpaniarum rex, rebus geſtis clariſſimus, projectis imperii regnorumque ſceptris, ſeceſſit in Hiſpaniam, privatam dein in S. Juſti monaſterio diœceſeos Placentinæ vitam acturus. Belgium Philippo filio die* XXVI *Octobris; Hiſpaniæ verò regna* XVI *Januarii anni 1556 Bruxellis tranſcripſit: imperium autem Ferdinando fratri poſtridie: hinc navi vectus in Guipuſcoam appulſus eſt die* XXVIII *Septembris & Laredo Burgos primùm, ac dein Valliſoletum delatus; unde itidem, paucis comitantibus, ad monaſterium S. Juſti, quod patrum Hieronymianorum eſt, pervenit, ubi vitæ reliquum ſumma pietate exegit: ad audendum porrò, peragendumque tam illuſtre rarumque facinus non exiguos cæſari ſtimulos jam pridem ſubdiderat* Borgiæ, *Gandiæ olim ducis, exemplum; & mutua ea de re conſilia in comitiis Montionenſibus jam inde ab anno 1542, ùt ſuprà num. 70 dictum eſt, inter ſeſe communicârant. Cæſar, quamquam paucos, ex quo in*

S.

AUCTORE J. B.

S. Juſti monaſterium commigraverat, ad alloquium admitteret, brevî tamen videndi Borgiæ deſiderio captus eſt: itaque per Ferdinandum Alvarez Toleti, Oropeſæ comitem, ad S. Juſti monaſterium ociùs Borgiam evocavit. Evocatus item ſub idem tempus Romam Borgia, ut comitiis generalibus, in quibus defuncto Ignatio ſucceſſor eligendus erat, intereſſet. Apud cæſarem valetudinis excuſatione uſus eſt: eàdem item apud Patres Romæ congregatos, quamquam ad hos plures cauſas perſcripſerit, quæ ſuum in Urbem iter impedirent, ùt apud Sacchinum part. 2 Hiſt. Societatis Jeſu ad annum 1557, numm. 68 & binis ſeqq. videre eſt. Nec Urbem, nec cæſarem adire ſibi tutum exiſtimabat. Si in Urbem iret, ne Paulus IV (qui, cùm Cardinalis Theatinus eſſet, abeunti in Hiſpaniam dixerat, ſe non permiſſurum, ſi Summus eſſet Pontifex, ut eo cultu, ſcilicet Societatis, abiret) quod olim mente conceperat, Romanâ ſe purpurâ oneraret, metuebat: idem porrò à cæſare periculum erat, quem id jam olim tentâſſe vidimus ſuprà.

B

Invitatus

200 Quapropter prudentiæ ſuæ eſſe ratus eſt Borgia, ut cæſaris alloquium ſeu valetudinem excuſando, ſeu id iter procraſtinando, utcùmque vitaret: & ſanè à morbo tum aliquantiſper Borgia convaleſcebat, non Placentiæ, quod de ſuo Schottus, Ribadineiræ interpres, ait, ſed Compluti, ùt disertè ſcribunt Alvarus lib. 4, cap. 6, § 1, & Nierembergius lib. 2, cap. 19, quamquam Sacchinus num. 114 Schotto conſentiat. At cæſar ulterioris moræ impatiens, Ferdinandum de la Cerda, Medinæ-Cæli ducem, Complutum miſit, qui Borgiam, ſi modò id ejus valetudo utcùmque pateretur, cæſaris verbis ad S. Juſti cœnobium iter juberet arripere. Paruit Borgia, adſcitiſque ſibi ſociis PP. Buſtamantio & Herrera, ac ſocio ſuo individuo F. Marco, poſtridie ſe dedit itineri: paululùm vero Compluto diſceſſerat, cùm redditæ illi abs Joanna principe, cæſaris filia, fuêre litteræ, quibus hæc illum commonebat, fore propediem, ut ad patrem accerſeretur: id illum cepiſſe conſilii, ut Borgia Societatis habitum cum ſodalium Hieronymianorum habitu commutaret, vel, ſi id minùs arrideret, certè, quod fas illi eſſet, ambo pariter ad magnam Cartuſiam ſeſe reciperent: videret proin, ut cæſari faceret ſatis, ſic tamen, ut Societati non deeſſet. Ita commodè accidit, ut deliberandi in re tam ardua ſpatium Franciſcus haberet, & ad certamen tam anceps paratus accederet. Lectis Joannæ litteris, ad preces de more converſus, tanta demum ab his animi alacritate ſurrexit, ut continere hanc ſinu nequierit. Eamus, inquiebat, ſocii; oraculo, neſcio quo, edoctus ſum, fore mihi propitium Numen, cujus, ùt planè confido, benignitas faciet, ut neque Societas, neque cæſar ſit habiturus, quod de me conqueratur.

C

ad S. Juſti cœnobium,

201 Volupe fuit cæſari audire, Borgiam ſibi mox adfuturum, cui, quod præterea nemini fecerat, intra S. Juſti cœnobium hoſpitium parari juſſit, obtegique conclave adversùs frigus, in quo moraturus erat: percunctatus dein Ludovicum Quizada, œconomum ſuum, num ritè omnia parata eſſent, ipſe per ſe Franciſci conclave inſpicere voluit, cumque parietem ſumptuoſo aulæo ornatum vidiſſet, tolli id protinus juſſit, nigroſque pannos ſubſtitui, probè ſcilicet gnarus pretioſa hujuſmodi ornamenta Hoſpitis ſui humilitati haud placitura. Ut in conſpectum Caroli venit Borgia, flexis humi poplitibus cæſaris manum exoſculari voluit, ſed eum amplexus Carolus ſurgere, conſidère & caput tegere juſſit, ac Ducem Gaudiæ appellavit: cæſarem obteſtatus eſt Borgia, ne ſe hoc nomine compellaret: quoniam, inquit ille, ita vis, te Patrem Franciſcum compellabo: at iteratò conſidère & caput tegere juſſit: negavit Borgia id ſe facturum, quod in majeſtate cæſarea divinam agnoſceret & veneraretur, atque adeò ut de genu ipſum alloqueretur, rogavit. Dein Borgia, ut meditatum cæſari ſermonem præverteret, magnæ ſibi voluptati eſſe ait mutatum abs illo vitæ genus, quo tam inſigni atque inuſitato facinore, majore, quàm umquam antea, orbem terrarum ſui admiratione compleverat: ſe quoque diſſiteri non poſſe, quidquid id eſſet, quod reliquiſſet, multiplici à divini Numinis largitate ſibi fœnore in eo, quod ſuſceperat, vitæ genere reddi, nihilque eſſe, quod humili Societatis veſte commutatum vellet.

D

E

inſtitutis

202 Cæſar præciſum ſibi à Borgia meditatæ orationis filum videns aliò ſermonem convertit: Ex quo, inquit, rebus terrenis renuntiâſti, tuam tibi felicitatem invidi, libenſque jam tum, ſi id principis Philippi ætas, regnorumque tranquillitas permiſiſſet, tuis ego veſtigiis inceſſiſſem; quod ſi tum feciſſem, dubium non erat, quin id æmuli, non tam ad divina æternaque aſpirantis, quàm abjecti animi & meticuloſi hominis factum interpretaturi fuiſſent: verùm tu certè eorum, quæ hac ſuper re inter nos jam inde ab anno 1542 Montione ſunt dicta, memineris. Probè memini, inquiebat Franciſcus, id pectoris ſui arcanum jam tum majeſtatem ſuam fidei meæ & taciturnitati commiſiſſe, neque id ego ulli hominum pateſeci hactenus. Tibi & uni item alteri commiſi, inquiebat cæſar, præterea autem nemini. In memoria habeo, inquit Franciſcus, quæ non vulgaris majeſtatis ſuæ in me fiducia fuit: verùm eo jam loco res ſitas opinor, ut patere orbi poſſit, id non recèns majeſtatis ſuæ fuiſſe propoſitum, ſed dudum antè conceptum. Sic habet, inquit ille, nam, cùm tum mihi res undique è votis fluerent, inde magis invidia, nihil humani me ad hanc vitæ commutationem impuliſſe perſpiciet.

F

unà cum cæſare colloquio,

203 Meminiſti viciſſim, cæſar, ſubjunxit Borgia, me quoque tum temporis aperuiſſe, quid de mutandis priſtinæ vitæ morumque inſtitutis ſtatuiſſem. Teneo, inquit cæſar, eoſque tum animo meo tua oratio infixit aculeos, quos nulla conſecutorum eventuum abolere aut evellere varietas potuit, tuoque maximè exemplo factum eſt, ut, abdicatis imperii regnorumque clavis, ſoli Deo vivere cœperim: verbis præclarè utrique ſtetimus. Variè dein ac familiariter protractus eſt ſermo; cùmque ſenſim eò dilapſus cæſar eſſet, ut de legibus inſtitutiſque Societatis, de quibus malevolorum calumniis ſiniſtra multa audierat, verba facere inciperet, veritus Borgia, ne de deſerenda Societate mentionem faceret; longi & prolixi, inquit, ſermonis res eſt, & veſperaſcit: ſi videbitur cæſari, in diem craſtinum ea de re ſermonem iterabimus. Placuit conditio cæſari, & alter ab altero ſuum in conclave diſceſſit.

204

Societatem

204 Poſtero die, cùm in colloquium iteratò venêre, coactus fuit à cæſare Borgia ſibi aſſidere & caput tegere: ſermonis initium cæſar fecit: Nunc, inquit, ſi vacat, cauſas, cur hunc Ordinem ingreſſus ſis, qualiſque is ſit, mihi exponas volo. Æqua, inquit Borgia, cæſar, poſtulas; faciam igitur, quod jubes, & verè, & fideliter. Iſta, inquit cæſar, præfatione haud opus erat, veri te ſemper amantem reperi. Age, nec dubita, quin tua dicta apud me fidem ſint inventura. Tum verò Borgia orationem bene longam tum pro ſe, tum pro Societate exorſus eſt, protraxitque, ùt ait Alvarus lib. 4, cap. 16, § 3, ad horas ferè tres, paucis tantummodò quæſtionibus cæſare dicentem interdum interpellante. Præcipua orationis hujus capita infrà Schottus num. 104 & ſeq. aliique Franciſci biographi exponunt, quibus addi etiam debet Sandovalius in Vita Caroli, in S. Juſti cœnobio commorantis, §§ 12 & tribus ſeqq., quam habuit ex autographo Martini de Angulo, Prioris cœnobitarum S. Juſti, qui eam juſſu Joannæ, cæſaris filiæ, in litteras B miſit.

egregiè tuetur.

205 Colloquii hujus fructus fuit, ut ſiniſtram de Societate ſuſpicionem omnem, quam ipſi ſuggeſſerant malevolorum calumniæ, cæſar deponeret, atque in amorem verteret, teſtatus declaraturum Europæ univerſæ, ſe Societatem & amare & magni facere. Sacchinus in Hiſtoria Societatis ad annum 1557, num. 115 refert, Carolum, cùm obtrectatorum calumnias accuratè refutantem Borgiam audiſſet, ſenſim contra delatores accenſum, militari illo recaleſcente ſpiritu, fronte ſibi manu repentè percuſſa, exclamâſſe: Ergò mihi ita mentiuntur? Sandovalius verò teſtatur, tres ampliùs horas imperatoris & P. Franciſci colloquium tenuiſſe, eumque exitum habuiſſe, ut ei diceret cæſar, magna ſe animi voluptate, quæcùmque diſſeruiſſet, audiſſe & vera credere, & quamvis ob ea, quæ de Societate audiſſet, hanc ſuſpectam habuiſſet, modò veritatem, Societatiſque virtutem Franciſci teſtimonio ſe habere perſuaſam, ac deinceps illam divini obſequii, & Franciſci, qui ex eadem eſſet, cauſâ, favore ac benevolentiâ ſuâ proſecuturum. Ne- C que cæſar, quod verbis pollicitus fuit, reipſa præſtare diſtulit: nam Franciſcum non priùs abs ſeſe dimiſit, quàm ei nonnulla conſilia peramanter ſuggeſſiſſet, quæ ad conſervandam augendamque Societatem plurimùm factura cenſebat; abeunti verò ducentos aureos eleëmoſynæ vice numerari, dicique juſſit, modicum quidem eſſe, quod daret, tantum tamen, ſi præſentium facultatum ſuarum ratio haberetur, quantum dediſſet nemini, dum imperii habenas moderatus fuerat.

§ XVI. S. Tereſiæ ſpiritum approbat: inſigne prodigium, in ejus manibus per Chriſti cruci affixi imaginem factum: cæſaris nomine ad Catharinam, Luſitaniæ reginam, legatione fungitur. Defunctum oratione funebri laudat.

S. Tereſiæ ſpiritum probat,

EXacto apud cæſarem triduo, alacri animo collegiorum viſitationi incubuit. Abulam profectus, obvio ſibi fortuitò in via fratri laïco, quo vehebatur, jumentum ceſſit; pedibus ipſe iter inſtituit, etſi non exiguum à podagra pateretur incommodum. E Cùm in hoſpitalem S. Ægidii domum, quam ſocii id temporis incolebant, ſerò ingreſſus eſſet, cubitumque ſeſe recepiſſet, inter acerbos mali dolores prorſus ea nocte obmutuit: hujus rei cauſam fratri, qui ipſi aderat, percunctanti reſpondit: Abſit, ut de malo conquerar, quod tam cupidè à Deo poſtulavi, habeoque beneficii loco: quod ſi queſtus gemituſque hujus mali dolores lenire utcùnque videantur, certè patientiæ meritum minuunt. His aliiſque, dum Abulæ moratus eſt (moratus eſt autem dies quindecim) virtutum exemplis non modò domeſticis, ſed civibus etiam ſuis in cathedrali templo concionibus prodeſſe pro viribus ſtuduit. Utilis ejus opera in primis fuit S. Tereſiæ, tum Abulæ verſanti. Rapiebatur extra ſe ſeraphica illa virgo, at quo ſpiritu haud ſatis compertum habebat. Ex quo Societas illic ſedem fixerat, miro erga ejus inſtituti homines ferebatur affectu. Haud gravatè itaque piorum virorum, ut Borgiam, ſanctimoniæ famâ jam ubique notum, conſultum iret, conſilio paruit. F

& amicitiam ſibi conciliat.

207 Acceſſit, arcanorum ſuorum participem Borgiam fecit, magnumque ex ejus colloquio ſolamen accepit; quod quidem teſtatum fecit ipſamet S. Tereſia Vitæ ſuæ cap. 24 ad hunc modum verbis Hiſpanis ſcribens: Venerat huc (Abulam) id temporis P. Franciſcus, dux olim Gandienſis, qui, relictis omnibus, ingreſſus fuerat Societatem Jeſu. Confeſſarii mei (Joannis de Padranos) & equitis ſupradicti (Franciſci Salzedii) conſilio factum eſt, ut me accederet ad hoc, ut ei loquerer, quemque orandi modum tenerem, exponerem Viro, cui, ut qui multum ejus causâ reliquiſſet, majora, etiam in hac vita, Deum præſtare noveram. Poſtquam me audivit, dixit mihi, ſpiritum Dei eſſe, cui reſiſtere ampliùs, fas non crederet; rectè hactenus ſeſe habere omnia; orationem verò deinceps inciperem ab aliquo Paſſionis articulo; quòd ſi porrò mihi ſpiritum ad ſeſe attolleret Dominus, non obluctarer; ſed attolli, nullâ in id datâ operâ, paterer. Borgiæ reſponſo conſiliiſque abs illo acceptis magnopere ſe recreatam ſenſit Tereſia, ùt verbis mox tranſcriptis ipſamet ſubjungit. Alia hujuſmodi ſanctæ illius virginis teſtimonia refert Ribera lib. 1, cap. 10 ejus Vitæ & lib. 4,

AUCTORE J. B.

lib. 4, cap. 3. Auctor denique eſt Didacus Yepez § 3 Prologi in Vitam S. Tereſiæ, Borgiam, *ex quo cum ea agere cœpit, ingentibus ſanctimoniam ejus ſemper extuliſſe laudibus ac perennem cum ea per litteras amicitiam coluiſſe. Nondum diſceſſerat Abulâ, cùm renuntiatum illi fuit, moviſſe arma adversùs Philippum II Gallos: mox filiorum ſuorum aliquot Matrito Abulam evocavit, quos vix complexus, regis caſtra ſequi juſſit, ſi pro ſuis haberi vellent; ſimulque ſeverè monuit, ne Martis & Chriſtianæ religionis præcepta confunderent. Hæc Alvarus lib. 4, cap. 17, §§ 1 & 2; auditu horrendum eſt, quod § ſeq. narrat, ac fabuloſum dixeris, niſi eſſet ex Proceſſu Canonizationis* S. Franciſci *depromtum*

Crucifixi imago ad obdurati confuſionem

208 *Audierat* Borgia, *in civitate quadam Hiſpaniæ primaria decumbere morti proximum virum quemdam, depravatis æquè moribus, ac natalium ſplendore notiſſimum, neque adduci hactenus ullo pacto potuiſſe, ut improbæ vitæ delicta Confeſſionis Sacramento elueret. Pluribus haud opus ſtimulis fuit, ut in cubiculum ſe abderet* Borgia, *provolutuſque in genua ante* B *Redemptoris è cruce pendentis imaginem multis Deum precibus lacrymiſque oraret, ut miſero vellet eſſe propitius, qui peccatoris perniciem nollet. Dum interim intentis oculis imaginem contemplatur, ecce prodigium: erigi imaginis caput videt, ac hujuſmodi ad ſe delabi vocem audit: Infirmum adi, cui & ego adero indutus medici ſpecie, dum illi tu tempeſtivam de peccatis confeſſionem perſuadebis. Dictum factum: hinc* Franciſcus *verbis modò blandis, modò graviſſimis miſeri animum emollire ſatagit: illius tacitis diviniſque impulſibus ferreum pectus cæleſtis Medicus quatit. Moveri ille primùm quidem aliquantulùm; ſed mox ad ingenium pertinaciamque redire.*

Inter Borgiæ manus ſanguinem fundit.

209 *Abeunte cæleſti Medico, perrexit* Franciſcus *ægri mentem omni niſu ad frugem revocare; ſed nihil apud ægrum ejus oratio valuit, qui ambabus manibus ſibi aures obturabat. Mœſtus itaque domum rediit, preceſque ante eamdem Chriſti è cruce pendentis imaginem iterans, audire ex eadem meruit: "Ut quantum „te diligam, ac miſeri illius ſalutem deſide„rem, intelligas, hanc mei imaginem in ma„num ſume, & ad ægri ædes revertere." Facit imperata* Franciſcus; *peccatorum veniam* C *ac æternam felicitatem ægro, ſi reſipiſceret, offert ejus, cujus manu tenebat imaginem, nomine: ille pertinaciter obmuteſcit, quin & mortuum ſimulat. O ſtupendam Dei clementiam! ô pertinaciam quavis rupe duriorem! Profluit è quinque vulneribus, veluti è totidem fontibus, uberrimus ſanguis; jamque illum non* Borgia, *ſed in imagine ſua ſic hominem Chriſtus alloquitur: "Vide, ô miſer, quanto rebel„lis hæc anima mihi pretio ſteterit. Vide, quò „me tuæ ſalutis amor adduxerit, ut pœniten„tem te hiſce excipiam brachiis & in gloriæ „beatitudine collocem." Miniſtro ſurdus, nec audiit Dominum; qui tantam contumaciam non ampliùs ferens, brachium dexterum refixit, hauſtumque è ſinu ſanguinem in obſtinatum projecit, adjecta illa terribili voce: "Quoniam, „qui pro te fluxit, ſanguinem ſpernis, infeli„citati tibi ſit ſempiternæ": quâ prolatâ, infelix ille inter horrendas in Chriſtum contumelias animam exhalavit.*

Cæſarem alteris vicibus adit.

210 *Abierant, ex quo cæſarem in S. Juſti cœnobio* Franciſcus *convenerat, menſes aliquot, cùm Placentiam venit: brevi cæſar, quippe qui hinc non niſi ſeptem leucis aberat, ejus adventum reſcivit, voluitque, ut ſe iteratò accederet; venientem pari amoris ſignificatione excepit, de rebus ad animæ profectum pertinentibus conſuluit, & politica quædam negotia exſequi juſſit. Ferebatur* Borgia *omnem humanum erga liberos amorem exuiſſe: experiri cæſar voluit, an ex vero. Colloquebantur invicem cæſar,* Franciſcus, *Alphonſus de Cardona, comes de Oropeſa & rei maritimæ in Aragonia præfectus, cui lis erat cum Carolo, Gandienſium duce,* Franciſci *filio. Multa, ait* Franciſco *cæſar, de filio tuo mihi conqueſtus eſt hic comes. Tu vero quid cenſes, aut quid vis, ut hoc in negotio faciam? Ad hæc ille: Ego, à quo ſtet æquitas cauſæ, planè ignoro: id unum te, cæſar, impensè oratum velim, ut omni, quo, ſalva æquitate, potes, favore comitem proſequaris, quo quidem nihil mihi gratius accidet. At ubi amor, inquit cæſar, quem filiis ac familiæ debes ac natura in*E*generat? Num fortaſſe virtus naturæ eſt adverſaria? Suppetit Carolo, inquit* Borgia, *quod ſatis eſt: Alphonſo autem honorum plus, quàm opum. Cæcutit plerumque amor, quem in noſtros natura ingenerat: hunc ego ex animo non detero, ſed altero oculatiore quaſi aureo freno moderor & emendo; quod* Borgiæ *reſponſum cæſar multa admiratione & laude excepit.*

Luſitaniæ reginam in obitu regis ſolatur.

211 *Quarto, poſtquam cæſarem convenerat, die Septimancam diſceſſit, quò ſe recipere libentiſſimè ſolebat: triſtiſſimum illic nuncium accepit, Joannem III, Luſitaniæ regem, XI Julii diem ſuum obiiſſe. Ingrati animi notam ratus eſt ſe non poſſe effugere, niſi Catharinæ regis viduæ, quod penes ſe eſſet, in tanto dolore ſolamen afferret: litteras itaque ad eam dedit pietatis & ſolatii plenas die ejuſdem menſis vigeſimo quarto. Exhibet illas Ribadineira lib. 2, cap. 16, & Alvarus Cienfuegos lib. 4, cap. 18, § 2: huc verò ferè recidunt: ſubtractum quidem militanti eccleſiæ Joannem III, ſed triumphanti inſertum, quod in ſummi beneficii loco ponendum eſſet: huic ipſam* F *vices debitas non exſoluturam, niſi, quam ille foviſſet ac ſuſtentâſſet Eccleſiæ partem, ſuis ſimiliter curis ac laboribus, dum ſcilicet ejus nepos Sebaſtianus adoleſceret, fovendam ſuſtentandamque ſuſciperet. Conſideret, beatæ immortalitatis coronam non defuturam iis, qui crucem Domini non modò generosè geſtâſſent ipſi, ſed etiam tot gentibus intuliſſent: precari ſe denique Deum, ut ei & gratiam & gloriam cumulet.*

Clariſſis Gandienſibus Matriti ſedes procurat.

212 *Abierat jam quinquennium circitèr, ex quo, ùt ſuprà dictum eſt num. 129, curante* Franciſco, *Diſcalceatarum Gandienſium colonia, duce Franciſca de Jeſu,* Borgiæ *amita, ad Caſam-reginæ profecta fuerat. At cùm ruinam minaretur, quod illis eo loci Juliana Aragonia Friæ ducis uxor, jam defuncta, procuraverat, domicilium, apud Joannam, Caroli V filiam, quæ, defuncto Joanne Luſitaniæ principe marito ſuo, in Hiſpaniam redierat, effecit, ut inde virgines illæ Matritum evocarentur; jamque Valliſoletum, dum interim domum ſuam natalem in cœnobium Joanna convertit,*

A vertit, menſe Septembri anni 1557, eodem Borgia auctore, pervenerant, cùm non diu poſt ex hac vita Franciſca de Jeſu, ejus amita, exceſſit die XXVIII Octobris ejuſdem anni, ùt ſcribit Joannes Carrillo in ejus Vita cap. 6. Hujus jacturam reparavit Joanna à Cruce, prima Gandienſium Clariſſarum Valliſoleto Matritum tranſlatarum abbatiſſà, Joannis III, Gandiæ ducis, ſed ex ſecundo conjugio filia, & S. Franciſci ſoror, cujus virtutes morumque ſanctimoniam deſcripſit Joannes Carrillo pag. 147 & tribus ſeqq. Neque verò ſola, quâ apud Joannam valebat, auctoritate ſacris hiſce virginibus Franciſcus profuit, ſed ſalutaribus etiam monitis piiſque colloquiis. Exinde ad eas libenter ventitare conſuevit Borgia, inquit Joannes de Luca in Annalibus Minorum continuatis ad annum 1541, num. 15, jam nunc idem in Societate Jeſu ſui corporis domitor, & humanæ gloriæ contemtor eximius, initoque de rebus divinis colloquio, feminarum induſtriam magis ac magis acuebat in dies; iiſque auctor erat, uti ſe à contagione ſeculi

B quàm maxime abſtraherent, puriſſimiſque ſpiritibus mente penitus immiſcerent.

213 Plerumque id temporis verſabatur in ea, quam Septimancæ exſtruxerat, tirocinii domo, è qua ad cæſarem evocatus jam tertiùm fuit. Quamquam autem haud firmis viribus eſſet ad S. Juſti cœnobium, adjunctis ſibi ſociis PP. Dionyſio Vaſquez, Buſtamantio & F. Franciſco Briones, confeſtim profectus eſt. Admiſſus in conſpectum cæſaris, mox ſeſe in Luſitaniam mitti intellexit, magnis de rebus cum Catharina Luſitaniæ regina, cujus maritus Joannes III, ùt dictum eſt, recèns obierat, acturum. In votis nimirum habebat cæſar, teſte Alvaro lib. 4, cap. 19, § 1, ut nepotem ſuum Carolum, quem ex Maria Catharinæ reginæ filia Philippus II ſuſceperat, Luſitani proceres regni hæredem dicerent, ſi quid fortè Sebaſtiano, Joannis III filio poſthumo, humanitus accideret. Paruit cæſari Borgia, etſi alium, quàm obedientiæ, ex ea legatione fructum non ſperaret. Salutato cæſare, Placentiam ivit; unde die poſtero in Luſitaniam iter arripuit: noctu tum ipſi, tum ſociis humi cu-

C bandum fuit in diverſorio pluviis pervio: quo factum eſt, ut P. Dionyſii Vaſquez humerum is dolor invaſerit, ut mane neque iter proſequi nec ducere ſpiritum poſſet: evanuit tamen ſubito, poſtquam telam lineam, frigidiſſimo priùs fonti immerſam, humero malè affecto applicuerat, uti juſſerat Borgia, ne ſuis id precibus referretur acceptum. Luſitaniam ingreſſus Evorum Altam, provinciæ Tranſtaganæ inter Tagum & Anum fluvios oppidum, confectis mane ſex circiter leucis ſub meridiem venit, ac mox pro more ſuo ad aras Sacrum celebraturus acceſſit, relicto in hoſpitio Buſtamantio ſene: hic, dum cum hoſpite confabulatur, neſcius eorum, quæ a cæſare in mandatis habebat Borgia, hortatur hominem, ut frequentes pro Sebaſtiani incolumitate ad Deum preces fundat, ne ad Caſtellanos Luſitaniæ regnum transferatur. Hæc aliorsùm, atque ille dixerat, accipiens hoſpes clamare, Sacerdotem illum principis regnique hoſtem eſſe, vicini occurrere, alii probris ſenem inceſſere, alii lapides, quibus miſerum obruerent, conquirere; ſed opportunè turbis interveniens Borgia, ac molli oratione uſus ex irritati vulgi animis iras, & ſaxa excuſſit è manibus: increpitum verò Buſtamantium redire in Caſtellam juſſit.

In Luſitaniam à cæſare miſſus,

AUCTORE J. B.

214 Hinc Eboram unà cum Vaſquezio & F. Briones progreſſus in vehementiſſimam incidit febrim: miſit Henricus Cardinalis loci archiepiſcopus, idemque qui poſtmodùm Sebaſtiano regi ſucceſſit, primarium medicum Barboſam nomine, qui ægrum curaret. Ea vis morbi erat, ut ſpem prolixioris vitæ ferè omnem præcideret; demùm deliquium animi paſſus mortuo, quàm vivo ſimilior videbatur; jamque veluti exſtinctum plorabant, qui jacenti aderant, medicus & ſocii, ùt quidem Schottus ſcribit, vel F. Briones (quos ſolos huic rei interfuiſſe, ait Alvarus) cùm, excuſſo repentè veterno, in has voces erupit: Cur lacrymas (Schotti verbis utor) fruſtrà funditis? An illæ morti me eripient, ſi Deo viſum, in patriam ab hoc me vitæ exſilio revocare? Sed nondum maturuit hic fructus, ut ſummi Regis menſis apponatur: grandis adhuc nobis reſtat via: immo intra quatriduum vivus, valenſque Olyſſiponem

lethifera febri,

E pergam. Reſumere inde vires continuo cœpit, ſtupente medico. Præſcripſit hic, ut alvum purgaret Borgia horâ tertiâ matutinâ: paruit ille; ſed ne vel uno die cœleſti alimento careret, horam prævenit, ſacroſancto Domini Corpore animum reſecit, ac a prima ad tertiam uſque noctis horam altiſſimæ orationi immoratus eſt; quæ quidem Ribadineiræ dictis abs Alvaro ſunt addita. Tertio poſt die domeſticos Eboram miſit regina, qui Borgiam lecticâ exceptum, quamprimùm id fieri poſſet, Ulyſſiponem deducerent, quibuſcum poſtridie, uti prædixerat, ſe dedit itineri, rectore collegii Eborenſis, medicoque Barboſa comitibus.

215 Myoparonem præterea ad Tagi ripas regina miſerat, quo Franciſcus Ulyſſiponem veheretur: verùm cùm is tempeſtivè non adeſſet, ſcaphæ haud ſatis tutæ ſeſe commiſit in loco, cui Aldea Gallego nomen; unde Ulyſſiponem uſque duarum triumve horarum iter erat: oborta, dum navigat, tempeſtate, ſcaphæ velum, ſpemque ſimul nautarum ventorum rabies abſtulit; jamque periculum aderat, ne in mare ſcapha abriperetur: certabat cum undarum ſonitu deſperantium clamor: proſpiciens tandem è lectica

mariſque tempeſtate jactatur, alteramque prædicit.

F ſereno vultu, "Agite," inquit, "mox portum „tenebimus." Duplicantur operæ, velum recuperatur & ventis datur, redit amiſſa nautis ſpes, ac tandem poſt horarum ferè octo cum undis ventiſque luctamen Ulyſſiponem ſub mediam noctem ſcapha appellitur. Borgiæ meritis precibuſque adſcriptum fuit, ſcapham non periiſſe, præſertim cùm tres aliæ, quæ ejus, quâ ille vehebatur, ſubſidio miſſæ fuerant, eadem tempeſtate perierint. Pernoctavit ea nocte in S. Rochi collegio, perturbata nonnihil ex procella, quam ſuſtinuerat, valetudine: poſtridie regina oratum voluit, ut in palatium regium de Xabregas, ad Tagi ripam ſitum, dum convaleſceret, ſeſe reciperet, ut vires ægro celeriùs reſtitueret purior loci aër & amœnitas. Eo ſeceſſit cum Vaſquezio Borgia, quibus quotidie cibos regina ſubminiſtrari juſſit, ita ſplendidè atque benignè, inquit Vaſquez, ut, ſi ejus filii fuiſſemus, nihil poſſet abs illa amplius exſpectari. Tertio poſt die PP. Franciſcanos, quorum conventus mare reſpiciebat, horis pomeridianis acceſſit: monuit hos, ut, qui eam

AUCTORE J. B.

monaſterii partem, quam Tagus alluebat, incolerent, ſupellectilem colligerent, & in alteram monaſterii partem concederent. Sudum erat cælum, nec ullum imminentis tempeſtatis indicium. Borgiæ dictis partim eſt habita fides; partim non: qui remanſerant, ingruente noctu ſæviſſima tempeſtate, vix ſalvi ſociorum operâ ſubmerſionis periculum evaſerunt. Redux ipſe in palatium regium, etſi firmum ſatis eſſet, illic ea nocte ſubſiſtere noluit, reclamantibus fruſtra miniſtris regiis, ac ſociis ſuis: ad collegium itaque S. Rochi, quoniam ita præfractè vellet, delatus eſt. Palatio regio non magis, quàm Franciſcanorum monaſterio tempeſtas illa pepercit, imò non exiguam ruinam attulit, ut, Vaſquezii teſtimonio, ſi illic pernoctâſſent, non niſi divina ope ſalvi eſſe potuiſſent. Fœdam hanc tempeſtatem, inde ab ultimis Indiæ finibus ortam, ac Ulyſſipone menſe Septembri eadem nocte cœptam, dein per omnem ferè Europam ac Africam pari paſſim furore ſeſe effudiſſe, ac horrendam mortalibus contagionem intuliſſe, hiſtorici ferunt.

B

Probatur ejus induſtria

216 Receptis utcumque viribus, reginam, Sebaſtianum, Henricum Cardinalem (obierat cariſſimus ſibi princeps Ludovicus) de more ſalutatum adiit, à quibus ingenti honore ac benevolentiâ ſuſceptus fuit. Autumabant plerique Ulyſſiponem veniſſe Franciſcum, ut Societatis collegia tamquam Hiſpaniarum commiſſarius inſpiceret. Quorsùm autem eo venerat una Catharina exploratum habebat: tractatum itaque ea de re eſt inter reginam & Borgiam non minùs ſecreto, quàm diligenter, viſumque fieri haud poſſe, quod cæſar optabat; vivere incolumem Sebaſtianum; qui ſi fortè extingueretur, ſpei nonnihil in Henrico Cardinale reliquum eſſe: Luſitanorum animos ita comparatos eſſe, ut, ſi quid ea de re reſcirent, non minores per Luſitaniam excitandi motus eſſent iis, quos nupera tempeſtas exciverat. Dixit præterea Borgiæ regina eorum, quæ Buſtamantio acciderant, conſcia, "Et me & te ſaxis obruerent, ut ſocio tuo facere voluerunt." Quo loco res eſſent, per litteras certiorem Borgia cæſarem fecit. Dum reſponſum exſpectat, collegia Luſitaniæ ſumma animi voluptate perluſtrat; ac a regina pomum cryſtallinum fragrantiſſimi odoris liquore, quem illa ſtomacho ejus malè affecto profuturum rebatur,

C

repletum dono accepit, quod imprudenter coadjutor Briones ſolo illiſit. Subriſit Borgia, factumque erubeſcenti dixit: "Frater mi, abſque hujuſmodi deliciis vixit hactenus Franciſcus; quid ni deinceps abſque iiſdem vivat?" A cæſare vero jubetur cœptis deſiſtere, rimas omnes occludere, quibus, quæ eſſent geſta, ſerpere in vulgus poſſent; ac, quantocius per valetudinem liceret, ad S. Juſti cœnobium reverti. Abire tamen Ulyſſipone noluit, ut ex Dionyſio Vaſquez Alvarus refert, quin grati animi vicem Barboſæ medico redderet: erat huic filia, quæ adſcribi virginibus ſacris, leucâ circitèr unâ extra Ulyſſiponem Deo ſub S. Bernardi inſtituto militantibus, vehementer optabat. Res ardua obtentu erat, tum quod natalibus haud ſatis claris puella eſſet, tum quod annis pluribus infirma valetudine nervorumque debilitate laborâſſet: efficit tamen Borgia, non modo ut puellæ patriſque votis fieret ſatis, verùm etiam ut ejus dotem ſolveret Henricus Cardinalis. Plura item eidem medico Borgiæ precibus beneficia fuiſſe divinitus collata, idem Alvarus ex Vaſquezio refert.

D

cæſari, inſigne vaticinium edit,

217 His Ulyſſipone geſtis, ad cæſarem rediit, uberiorem legationis ſuæ rationem redditurus: probavit ejus induſtriam cæſar, quâ factum eſſet, ne pax publica turbaretur. Inſigne ea occaſione vaticinium edidit Borgia: dixerat cæſari, commiſſum ſibi negotium non minùs confectu arduum fuiſſe, quam ſi univerſum Luſitaniæ regnum fuiſſet vi armiſque capiendum: tum, repreſſa tantiſper voce, ita perrexit, interrupto ſubinde orationis curſu: Verùm, cæſar, non poſtulat tempus hoc, ut huic argumento immoremur: ſpem habeo, & quidem ſolidè ſuffultam, brevi fore, ut regna illa occultis quibuſdam ductibus conjungantur, quodque nepoti optas, filius tuus Philippus in ſe impletum videat. Obſtupuit cæſar, & ſe gaudio delibutum ſenſit: percunctari tamen Borgiam, unde id compertum haberet, ac tam confidenter affirmaret, non eſt auſus. Quartùm, ſed poſtremùm Borgia cæſarem in S. Juſti cœnobio vidit. Ter tantùm id contigiſſe, Sandovalius ſcripſit; ſed tertium Borgiæ iter, quo Placentiâ S. Juſti cœnobium adiit, ſcriptor ille ignoravit; quod ex Vaſquezio, ejuſdem itineris ſocio, Alvarus Cienfuegos retulit. Aureos ducentos in eleëmoſynam Borgiæ dediſſe cæſarem, cum ad cœnobium S. Juſti prima vice venit, Ribadineira aliique tradiderunt. Sacchinus verò Hiſtoriæ Societ. part. 2, lib. 1, num. 123 factum id fuiſſe contendit anno 1557, cùm è Luſitania redux Borgia Carolum poſtremò inviſit. Id autem, inquit Sacchinus, non in primo Borgiæ Carolique congreſſu, ut in ejus Vita proditur, contigiſſe ex ipſiuſmet litteris Borgiæ certum eſt, quibus nunciat poſt ſuum è Luſitania reditum, cum Carolum comite Dionyſio Vaſquio adiiſſet eâ pecuniæ ſummâ donatum eſſe: quam ille ſtatim collegio Romano ſepoſuit. Ribadineiræ tamen conſentit Herrera teſtis oculatus, ut ſcribit Alvarus: quare donum ſuum cæſarem iterâſſe, non immeritò autumat Alvarus.

E

comitia Societatis curat,

218 Nondum hactenus Ignatio, qui Societati præeſſet, ſucceſſor electus erat: indicta itaque fuêre comitia Romæ celebranda, in quibus alter Præpoſitus generalis eligendus eſſet.

F

Viæ, quibus ex Hiſpania Romam eundum erat, parùm tutæ erant a bello: eo migrantium ſecuritati, quantâ potuit induſtriâ prudentiâque conſuluit. Borgia nihilo, quàm Romani, ſegnius in comitia intentus, inquit Sacchinus lib. 2, num. 9, cum undique obſeptas in Italiam vias cerneret, diu re ſecum anxiè volutata, ac tandem cum Joanne Vega, perinde ſapienti ſtudioſoque Societatis viro communicata, ſic ſtatuit, uti patres tres in partes diſtributi, viæ ſe darent: Luſitani, quibus id minùs erat periculoſum, per Gallias tenderent; quod fecêre: reliqui diſpertirentur in naves: & unaquæque harum partium ſuffragia reliquarum duarum ſcripta ferret. Quod eo conſilio decreverat, ut inter tot imminentes caſus aliqua ſaltem pars Romam incolumi ac tempeſtivè contingeret: ita ut nec facile intercipi omnes poſſent, nec, ſi quos mora longior detineret, neceſſe eſſet cum rerum detrimento, tantæque jactura comitia prorogare. Proficiſci Romam cum ceteris Borgia, etſi ejus maximè illic expeteretur præſentia, non potuit, quod ad veteres ejus infir-

infirmitates renum dolor graviſſimus calculuſque acceſſiſſet : ſuo itaque ſe ſatis officio feciſſe credidit, miſſo ſui ipſius vice ad ea comitia Joanne Plaza, tironum in Bœtica magiſtro, egregiæ virtutis viro. Electus in his comitiis in Præpoſitum generalem Lainius fuit die beatiſſimæ Virgini Viſitatæ ſacro anno 1558 ; non niſi unicum Borgia *ſuffragium tulit.*

& oratione funebri cæſarem laudat.

219 Eodem anno non minùs anxiè præſentiam ejus expetivit Carolus V, cùm eſſet morti proximus : hanc cùm ſibi imminere intelligeret, flexa ad adſtantes cervice, iterum atque iterum in has voces erupit : "Ubi eſt ſanctus Pa„ter Franciſcus Borgia :" *& rurſum in has, cùm codicillos, quibus eum teſtamenti ſui procuratorem ſtatuit, ſub extremum ſpiritum fecit : "Quid non patior, quòd nunc mihi non „adſit ſanctus Pater* Franciſcus *ad lecti caput." Quam ſibi exſequendi teſtamenti provinciam cæſar dederat, ægrè ſuſcepit ; ſed Joannæ, Caroli filiæ, quæ Philippi II vice Hiſpaniam moderabatur, cedendum fuit. Pintiæ ſeu Valliſoleti in cæſaris laudem in S. Benedicti templo funebrem orationem habuit, cujus argumentum, ùt quidem paſſim ſcribunt, fuit illud Prophetæ regii Pſalm. 54, ℣. 8 :* Elongavi fugiens, & manſi in ſolitudine. *Sed Alvarus lib. 2, cap. 20, § 1 Herreræ Ms. laudat, in quo is ſe orationi illi funebri interfuiſſe, ejuſque argumentum fuiſſe teſtatur, illud Jeremiæ Thren. 2 :* Cui comparabo te & cui aſſimilabo te, filia Jeruſalem ? Magna eſt velut mare contritio tua, *cujus primam partem cæſaris animæ, alteram vero adaptavit Hiſpaniæ. Prodidit autem ea oratione præter cetera, quæ ex cæſaris ore acceperat, nullum hunc, ex quo ad annum ætatis vigeſimum primum pervenerat, paſſum abire diem, quin orationi, quam* mentalem *vocant, vacaret non mediocri temporis ſpatio, quod ſanè ſuſpici debet in principe, cui tot regnorum erant ſuſtinenda negotia.* Permoleſtum verò, *inquit Schottus,* id ei accidit, quòd animam agenti Carolo præſtò non fuiſſet, ut patrono optimè de ſe merito, poſtremum hoc officium præſtaret, oculoſque morienti clauderet.

B

C

§ XVII. Socios in exteras regiones mittit. Graviſſimas paſſus in Hiſpania calumnias, Luſitaniam petit, ſuiſque virtutibus illuſtrat.

Socios in Africam, Aſturias,

ALtero item amico ſub idem tempus orbatus eſt, Joanne Vega, Valliſoletani concilii præſide, in cujus obitu id feliciùs illi ceſſit, ut, quod Carolo non potuerat, præſtiterit Vegæ, cui fidelem navavit operam, dum hæc Pauli verba ingeminans Cupio diſſolvi & eſſe cum Chriſto, *felici morte ſolutus eſt anno 1558, decimo Kal. Januarias, ùt Sacchinus, aut ſub ſeq. principium, ùt Alvarus tradit. Hujus conſilio factum paulò antè erat, ut Martinus de Corduba, Orani in Africa gubernator, cùm expeditionem in barbaros moliretur, duos treſve è Societatis hominibus, qui militum ſaluti operam ſuam impenderent, à* Borgia *peteret : miſit hic ſacerdotes binos, Petrum Martinez & Petrum Domenck ; quibus comitem dedit Joannem Gutierez coadjutorem. Funeſta ea expeditio Hiſpanis fuit, omni exercitu internecione ferè deleto, reliquis in captivitatem abductis : quare utilis admodùm eorum opera fuiſſet, ſi præliantibus adversùs barbaros militibus præſtò eſſe licuiſſet : ſed viſum gubernatori fuerat, ut Orani ſubſiſterent, militum facilè quingentorum, in noſocomio decumbentium, curam habituri. Salvi aliquantò pòſt Granatam pervenerunt, cùm jam in mortuis numerarentur, ac pro ipſis Sacra preceſque* Borgiæ *juſſu eſſent perſoluta : Martinio autem, quam in Florida invenit poſtmodùm, ſervabatur martyrii palma. In Aſturias inſuper eodem anno miſit Petrum de Saavedra & Carvajalium, primos è Societate principatûs illius apoſtolos. Ingens erat eo anno per Hiſpaniam annonæ caritas ac apud Aſtures maximè : dederat ad* Borgiam *litteras Chriſtophorus Sandovalius primùm Ovetenſis, id verò temporis Pacenſis epiſcopus, demùm verò Hiſpalenſis archiëpiſcopus, quibus Aſturum non modo annonæ, ſed doctrinæ etiam Chriſtianæ inopiam declarabat, rogabatque, ut abs Joanna principe ſubſidium miſeris peteret, ipſe verò miſſis in eam vineam operariis haud ſatis inſtructæ gentis animos paſceret. Facilè* Borgiam *ad commiſerationem hæ litteræ commoverunt : Joannam adiit, prælectiſque Sandovalii litteris, continuò addidit : Quas in montibus Marianis argenti fodinas habes, ô princeps, in dies ſingulos ter mille ducatorum & eo ampliorem, quæ Dei largitas eſt, fructum reddunt ; pars inde aliqua ad Auctorem redeat : ſociemus operas, ut ſublevetur inopia, quâ hujus regni laborant incunabula : meum erit, binos mittere, qui indigentium animos paſcant ; tu eorum corporibus, ſi placet, eleëmoſynis conſule. Religioſiſſimæ principi concitio placuit ; mitti miſeris congruum ſubſidium juſſit, cui de ſuo addidit quatuor ducatorum millia. Sic Alvarus lib. 4, cap. 20, § 2.*

E

Orientales Indias, Aſturiam & Sardiniam mittit,

221 In Indias quoque Orientales zelum extendit, quò, eodem teſte, miſit anno 1559 P. Andream Gonzalez de Medina unà cum Alfonſo Lopez coadjutore : non procul ab Indiæ littoribus aberant, cùm in vadum, qua vehebantur, impacta eſt navis ac diſſoluta : pars in ſcaphas inſiliit ; reliqui, numero facilè quingenti, ſuperatis fluctibus, in vadum enatârunt, ubi miſeris fame ſitique pereundum fuit. Si ſcaphis ſeſe Andreas & Alfonſus, uti rogabantur, committere voluiſſent, ſpes erat, ut in collegium Goanum cito ſalvi incolumeſque pervenirent : at veriti, ne tanta hominum multitudo ad deſperationem adducta animo ſimul & corpore periret, in vadum & ipſi emerſerunt. Animare hic ſingulos Andreas, ut divini Numinis providentiam in tanta calamitate adorarent, ſeque ad obeundam mortem ritè diſponerent : Alfonſus per medios fluctus ad navem ire ac inde referre cibaria ; ſed quæ vix ad paucos dies ſuffecerunt. Brevi itaque omnes poſt expiatas animæ noxas inediâ ſitique extincti ſunt. Poſtremi omnium ſocii, ſingulari profectò Dei munere, præmiſſis, uti ſperare fas eſt, in cælum ceteris, in arenoſo deſertoque illo loco inſignes charitatis victimæ procubuëre : quæ quidem ſic ſe habuiſſe, docuit ſchedu-

AUCTORE J. B.

la Andreæ manu exarata, & unà cum ejus cadavere reperta. Joannæ item principis rogatu ad Mariam, imperatoris Maximiliani uxorem, Chriſtophorum Rodericium miſit, qui Viennæ Catholicæ fidei plurimùm profuit, ac deinceps peregrinationes Apoſtolicas in Calabriam, Apuliam & Ægyptum graviſſimas obiit. Tenebatur is febribus, cùm primùm illi de obeunda Viennenſi miſſione Borgia mentionem fecit: fretus verò tum obedientiæ merito, tum Borgiæ ſanctimoniâ, Ibimus, inquiebat, ſi tamen ita præceperis; juſſit Borgia; convaluit æger, ſecuroque animo poſtridie tam prolixum iter aggreſſus eſt. Denique in Sardiniam P. Balthaſarem Pinnum miſit, qui dein Sardiniæ apoſtolus audit, & P. Franciſcum Antonium, qui egregiam quoque in ejus vineæ cultum contulit operam.

cujus viciſſim famam

222 Dum Dei gloriam Borgia ſedulò promovet, viciſſim Deus ejus nomen variis prodigiis illuſtratum voluit, teſte Alvaro lib. 4, cap. 21; ac primo quidem excitato à mortuis puero aulam Hiſpanam admiratione complevit; B Sarabrim (ſeu, ùt quidam volunt, Octodurum, Hiſpanicè Toro, regni Legionenſis oppidum) per id tempus à filia Joanna, Joanni de Almanza, Alcanizii marchioni nupta, evocatus fuit, quam, quod maritum ſuum in aula Hiſpanica ægrum decumbere inaudierat, ingenti mœrore affectam reperit. Borgia, dicto Sacro, Joannam adit, edocetque ſub initium Sacri diem ſuum obiiſſe marchionem; ſub finem verò ejuſdem Sacri, ejus animam evolâſſe ad Superos; ac paulo poſt nuntiatum eſt, eodem, quo dixerat Borgia, tempore illum vivere deſiiſſe. Eadem aliàs, morti proxima, patrem rogavit, ut prorogari ſibi vitam à Deo peteret. Faciam, inquit Borgia, ſi vanum ornatum, libelloſque profanos, quibus tempus teris, miſſos te facturam promiſeris. Promiſit illa non id tantùm, ſed etiam aliud impoſterum ſibi genus vitæ futurum. Fuſis ad Deum precibus, convalituram prædixit, ac ſibi ſuperſtitem futuram, ſed non diu; nempe biennio, ut eventus oſtendit. Prodigiis iſtis virtutum quoque miſcebat exercitia. Valliſoletum redux die XXI Maii ſupradicti anni feminæ nobili ſupremo ſupplicio C afficiendæ aſſiſtit. Juſſerat per idem tempus Societatis Præpoſitus Lainius, ut, quicumque è ſociis Indos converſum ire vellet, id ad ſe perſcriberet: eòdem ſe obtulit Borgia, ſpe conſequendi martyrii, quod multoties exoptârat. Inſigne porrò miraculum ex informationibus pro ejus canonizatione deſumptum, multorumque oculatorum teſtium aſſertione munitum, Alvarus refert lib. 4, cap. 21, § 2. Laborabat nempe anno 1558 ex febri princeps Joanna, evocatumque ad ſe Borgiam urſit, ut ſacratiſſimæ Crucis fruſtum, à patre Carolo dono ſibi datum, aquæ immergeret; è qua ſi biberet, convalituram ſeſe ſperabat: vix id aquæ immerſerat, quin colorem ſanguineum contraxerit: abſtinuit eâ aquâ præ reverentia princeps; nihilo tamen ſeciùs, uti ſperaverat, promptè convaluit.

variis

223 Accidit item eodem tempore, ut, cùm fruſtum cutis S. Bartholomæi Apoſtoli Joanna communicare cum Borgia vellet, iſque eam divideret, ſanguinis gutta in ſubjectam telam ceciderit, ſtupente iterum ad novum ſpectaculum aula. Adhac, cùm aquam, de qua paulò antè, mittere ad Carolum, in S. Juſti cœnobio decumbentem, vellet, nativum ejus colorem in ſanguineum converti denuò vidit; quod cùm D deinceps fieret, pro certo mortis indicio habitum eſt. Contrà ſi, ægrotante aliquo, nativum aqua colorem retineret, obſervatum fuit, priſtinam ægro valetudinem rediiſſe. Accidit anno 1559 menſe Octobri, ut, ægrotante Maria de Caſtro, Franciſci Ciſneros uxore, Crucis particula eidem aquæ immergeretur, quæ ſanguineum colorem continuò contraxit: evocavit princeps Ferdinandum de Caſtro Sarriæ marchionem, comitem de Andrade, & Albuquerquii ducem, qui prodigioſæ converſionis teſtes eſſent. Adfuit etiam Dominicus Vadillo, Ordinis S. Benedicti Generalis, qui cruentatæ aquæ partem in Pintianum ſeu Valliſoletanum S. Benedicti cœnobium ad cultum venerationemque detulit. De cætero eadem nocte Maria de Caſtro ex hac vita migravit. Non abſimile prodigium, licèt multò ſeriùs, anno nimirum 1571, cùm Cardinali Alexandrino, legato Pontificio, comes in Hiſpaniam ivit, in Matritenſi Clariſſarum diſcalceatarum cœnobio accidit, quò ſeſe princeps Joanna ſubinde recipiebat. E Habebat illa inter ſacra cimelia ſacratiſſimæ Crucis partem, ſed quæ à priori illa nonnihil colore differret; ùt quæ paulo alterâ candidior eſſet: dubitabat itaque, num hæc ſincera Crucis Domini pars eſſet: conſultus ea ſuper re Franciſcus indubiè ſinceram eſſe reſpondit: cùmque eam coram Joanna ſacriſque aliquot virginibus, quæ principi ab obſequiis olim fuerant, divideret, ſanguis ſimiliter inde profluxit. Id ex antiquioribus illius parthenonis ſanctimonialibus audiviſſe ſe in Proceſſu canonizationis teſtati ſunt Maria Clara abbatiſſa & Joannes Munieſſa, ejuſdem loci confeſſarius. Segoviam menſe Octobri pervenit, ubi ad populum in cathedrali S. Bartholomæi templo rogatu capituli è pulpito verba ſolito fervore fecit, uti & ad carceribus detentos pari magnatum nobiliumque matronarum concurſu, & incarceratorum ſolatio fructuque. Domi autem P. Ferdinandum à tertiana febri liberavit.

prodigiis

224 Guadalaxaræ (Caſtellæ-Novæ oppidum eſt) Enneconem Mendozam, ducem del Infantado convenit: hunc inter ejuſque filium comitem Satuagna non ſimultates modo, ſed apertæ F etiam inimicitiæ erant, quæ in diſcordiam inſuper civilem eruperant. Ubi, quod animo dux gerebat, ulcus, quantumvis blandè, tetigit Borgia, receſſurum ſe, animo haud ſatis pacato minatus eſt, ſi ea de re loqui pergeret. Repulſam paſſus Borgia, quoniam verba non profuiſſent, ad preces ſe convertit: dux venatum abiit; ſed paulò poſt vicinum nemus luſtrans, ex equo in truncum excuſſus eſt. Domum relatus à ſuis, ac acri febre correptus, revocato quantocyus Borgiæ errorem conſiteri ſuum, ac ad omnia, quæ vellet, ſe paratum exhibere non erubuit. Bono eum animo eſſe juſſit Borgia, paucas poſt horas non omni tantum periculo, ſed etiam febre liberum fore, pollicitus. Domum reverſus, mox ad aras fecit, Deum obteſtans, ut, quoniam dux reſipuiſſet, ipſe flagellum inhiberet; id quod accidit eodem die. Dux non Borgiam modò grato animo amplexus eſt, ſed etiam, quas illi viſum eſt proponere, pacis conditiones: ita Franciſco arbitro, patrem inter & filium reſtituta pax eſt atque concordia.

225 Toletum ſe contulit menſe Octobri, ibique

bique

Deus illuſtrat,

bique magno ejus collegii emolumento moram fecit uſque ad ejuſdem menſis finem, ſub quem in Andaluſiam profectus eſt: Segoviam ibat P. Ludovicus Santanderus, collegii, quod illic condendum ſperabatur, futurus rector, cui prope portum, quem Yevenes *Hiſpani vocant, obviàm factus eſt* Franciſcus, *ſeque ad portum comitari juſſit. Celebrato illic Sacro, Santandero aperuit, ædes, quæ in collegium convertendæ erant, emptas eſſe à Franciſco Eraſſo, regi Catholico à ſecretis: triſtis hoc nuntio Santanderus, quòd collegii illic condendi ſpem præciſam putaret, Fruſtrà itaque, aiebat, Segoviam ivero: Noli, reſpondit* Borgia, *tam citò animum deſpondere: nihil tam potens, quod Deo reſiſtat: i, neque dubita, quin omnia ad majorem Dei gloriam ſint rectè proſperèque ceſſura. Pluribus haud opus fuit, ut ſpe bona plenus Segoviam Santanderus ſe conferret, eòque vix pervenerat, quin Eraſſus emptas à ſe ædes condendo collegio ultrò ceſſerit. Cùm inde Cordubam tenderet, comite Suero de Vega, nocte quadam in ſemoto hoſpitii cubiculo orationi & corporis caſtigationi vacabat, confabulantibus ad focum ceteris; cùm ſubitò vix arreptis veſtimentis, inde ſeſe proripuit, commonitis ceteris, ut ſeſe actutum ſequerentur, ſi ſalvi eſſe vellent. Fugientem properè ſecuti ſunt, etſi fugæ cauſam ignorarent. Vix ſub dium progreſſi fuerant, quin ſubitò pars hoſpitii occultis flammis correpta ingenti ſtrepitu corruerit. Neque dubium fuit, quin ea clade opprimendi fuiſſent, niſi* Borgia *divinitus de periculo monitus tum verbis, tum exemplo ad fugam tempeſtivè compuliſſet. Montellam progreſſus, inter Friæ ducem ejuſque matrem, quâ invitâ, matrimonium cum Anglicana contraxerat, pacem concordiamque reſtituit.*

B

calumniiſque appetitum

226 Fieri non poterat, quin ingentem hæc omnia Borgiæ *famam conciliarent & gloriam; quam tamen hoc ipſo tempore quidam ejus invidi non modò deterere, ſed omninò etiam denigrare aggreſſi ſunt. Offenſo in* Borgiam *animo erat Philippus II, quòd, ſe invito,* Borgiæ *frater Ludovicus, marchio de Navarres, uxorem ſibi junxerat Eleonoram, quæ ad Ferdinandum, ducem Brigantinum hujus nominis II, genus ſuum referebat. Exiſtimabat quippe Philippus,* Borgiam *eò aliquid contuliſſe, vel certè id matrimonium non prohibuiſſe, cùm poſſet. Opportunum calumniæ tempus nacti,* Borgiam *regi graviſſimi criminis, quaſi minùs caſtè cum Joanna principe verſatus eſſet, ſuſpectum facere ſunt conati. Abſurdæ prorſus calumniæ non minùs abſurdam addiderunt; minùs eum rectè in fide ſentire, intimum eum eſſe Carranzæ, Toletano archiepiſcopo, qui in cuſtodiam datus, Ferdinandum Valdeſium, archiepiſcopum Hiſpalenſem, quæſitorum principem, cauſæ ſuæ judicem recuſârat,* Borgiæ *aliorumque teſtimonio uſus; favere Lutheranis, ac nominatim quidem Dominico de Roxas. Acceſſit & aliud à bibliopolis malum: libellum quemdam pium non aliis, ſed ſibi ante initam Societatem conſcripſerat* Borgia, *cujus exemplar nacti bibliopolæ typis illum aliquoties ediderunt: fuit ex illis, qui majori lucro inhians Borgianæ lucubrationi variorum auctorum libellos adjecit, in quibus nonnulla erant, quæ meritò notarentur. Itaque volumen hoc, unius* Borgiæ *nomine inſignitum, anno 1559 in Indicem librorum prohibitorum his verbis relatum fuit:* Liber, cui nomen: Opera Chriſtiani à Franciſco Borgia Gandiæ duce conſcriptus. *Sparſum undique ea occaſione in vulgus fuit, damnatam eſſe* Franciſci *doctrinam, non illum ſpiritu Dei agi, ſanctitatem ſimulare, aliaque hujuſmodi.*

C

AUCTORE J. B.

graviſſimis,

227 Infamiam quidem propriam magno imperturbatoque animo tulit; doluit tamen eam redundare in ſocios. Rem omnem divino conſilio arbitrioque permiſit, fretus fore, ut turbulentis iſtis temporibus lætiora ſuccederent: neque eum ſpes fefellit. Quod enim de ejus cum Joanna converſatione jactatum fuerat, ne veri quidem umbram habere poterat, faſſuſque eſt Philippus anno 1561 Feriæ duci & Roderico Gomezio de Silva, lectis, quas hi à Franciſco *ad Philippum detulerant, litteris, numquam credidiſſe ſe, à* Franciſco *quidquam fuiſſe admiſſum, quod vel ſe, vel eximia ſua virtute, vel eo, quod profitebatur, inſtituto eſſet indignum: quin & litteras ad eum mox dedit benevolentiâ ac humanitate pleniſſimas. Annis verò aliquot pòſt redeunti in Hiſpaniam obviàm nuncium miſit cum litteris, quibus ingens videndi ejus deſiderium declarabat. Vix verò aulæ pedem intulerat, quin illum amplexus idem Philippus amiciſſimè fuerit. Egerat quidem cum Carranza Toletano archiepiſcopo, ſed cùm is omnibus adhuc in veneratione erat, nec adhuc quidquam cum Hiſpalenſi ſimultatis habuerat. Egerat item aliquoties cum Dominico de Roxas, hæreſi Lutherana infecto: ſed ſedulò vafer homo caverat, ne latens animo virus* Franciſco *proderet; teſtatuſque jurejurando fuit, numquam ſe auſum fuiſſe ei animi ſui ſenſa expromere, nihil porrò ex ipſo audiviſſe, quod non eſſet adprimè Catholicum. Quam verò nomini ejus nebulam offuderant libelli ſpurii, de quibus ſuprà, diſpulit ſincerus* Borgiæ *fœtus, ſeorſim typis editus, & nova ſapientiſſimorum piiſſimorumque hominum approbatione & laude munitus.*

E

conſolatur.

228 Neque verò divino has inter procellas ſolatio caruit. Valliſoleti aliquando, dum ſui ipſius conſiderationi vacabat, ita confuſus animo fuit, ut ſe dignum duceret, quem res creatæ omnes contumeliis afficerent ac infeſtarent: audiit vocem ſibi dicentem: Confundere pariter coram me. Agnovit ſatanæ vocem, continuòque reſpondit, æquum eſſe, ut vel coram dæmone ſeſe confunderet; quippe qui, cùm præſtantiſſimæ naturæ eſſet, quòd ſemel peccâſſet, æterna beatitudine, ejuſque ſpe in perpetuum excidiſſet: ſibi autem vili abjectoque homuncioni, qui Deum multoties graviterque offendiſſet, ejus conſequendæ ſpem etiamnum eſſe relictam, licèt ingrato, dignoque proinde, cui vel dæmones infeſti eſſent. Obmutuit dæmon: mox autem alteram audiit vocem, quæ diceret: "Hæc vera „eſt via, hæc animi demiſſio placet."

F

In Luſitaniam profectus

229 Perceperant ex Joannæ principis litteris Catharina Luſitaniæ regina, & Henricus Infans S. R. E. Cardinalis, quanta tempeſtate Franciſcus *jactaretur. Dedit itaque ad eum litteras Henricus, qui Societati Eboræ collegium & academiam excitârat, quibus duo potiſſimùm in votis ſibi eſſe ſignificavit; alterum quidem, ut binos doctrinâ inſignes Eboram mitteret viros, qui inſtitutam illic abs ſe academiam illuſtrarent: alterum verò, ut Eboram ipſe veniret, academiæ exordia inſpecturus, ac magiſtris non modo ſolatio, ſed ingenti etiam ad ſubeundos alacri animo labores inci-*

AUCTORE J. B. *incitamento futurus. Redditæ ſunt illi Henrici litteræ, Ulyſſipone, uti apud Alvarum lib. 4, cap. 23, § 1 videre eſt, die* XI *Novembris ſcriptæ, cùm adhuc Montellæ ageret. Præmiſit in Luſitaniam P. Petrum Paulum Ferrerium, & P. Ferdinandum Perez, qui Theologiam Eboræ annis multis magnaque cum laude tradiderunt. Hos Eboram ipſe ſecutus eſt, comitibus Buſtamantio, Saavedra, & F. Marco laïco; lecticam ei miſerat regina, ſed eâ uti noluit: Eboram ubi pervenit, ab Henrico, qui eò quoque Ulyſſipone ſeſe contulerat, amantiſſimè exceptus eſt; cujus rogatu in cathedrali templo, PP. Dominicanis ſuo jure ultrò cedentibus, jejunii verni Dominicis ad populum de pulpito dixit, etſi valetudine eſſet tam affectâ, ut ad templum ire, niſi mulæ impoſitus; conſcendere verò pulpitum nequiret, niſi duorum fratrum laïcorum operâ juvaretur.*

Eboram, 230 *Accidit aliquando, ut Henrico nuntiârit, non poſſe ſe præ tenuitate virium ad populum verba facere: non neceſſe eſt, reſpondit ille, ut verba ad populum faciat: ſatis fuerit,* B *ſi vel in pulpito viderint, qui propter Chriſti amorem deſeruit omnia. Per id tempus inſigni pompa Henricus luſtrare academiam voluit, convocatis in palatium omni juventute, nobilitatis flore, capitulo, & P. Leone Enriquezio, collegii & univerſitatis rectore: hoc comitatu ubi ad collegii ædes venit, obvium habuit* Franciſcum, *duobus tantùm laïcis, janitore & coquo (PP. Miniſtrum & Procuratorem adfuiſſe pariter, ait Ribadineira) ſtipatum: gratiis, ob inſtitutum ab eo collegium ac univerſitatem, principi actis adjecit, ſibi æquum non fuiſſe viſum, ut tam docto cœtui ſeſe immiſceret; domi itaque manſiſſe cum laïcis, ut qui laïcus magnam ætatis partem fuiſſet: de cetero hunc quoque cœtum (ſe & coquum indicabat) ejus obſequio devotum, ſciret; mirantibus, qui aderant, univerſis tantam in Viro tanto animi demiſſionem. Luſtratis dein collegii & univerſitatis aulis, ſeorſim Henricus &* Borgia *de rebus ad Dei gloriam ſpectantibus egerunt, quo ex colloquio tantam animi voluptatem cepit Henricus, ut eam celare non poſſet.*

C Conimbricam 231 *Non priùs diſceſſit Eborâ, quàm tum ſuis, tum exteris quà verbis, quà exemplis plurimùm profuiſſet, carceri incluſis maximè, ægriſque in noſocomio decumbentibus, ad quorum levamen ſolatiumque non ſocii modò, ſed ipſi etiam viri feminæque nobiles certatim concurrebant. Conimbricam deinde conceſſit, ſalutatis tamen priùs Ulyſſipone Catharina & Sebaſtiano nepote, Luſitaniæ regibus. Idem hic, qui Eboræ,* Borgiæ *zelus, eadem pietatis virtutumque exempla: affabilis etiam minimis; totus in dandis vitæ ſpiritualis præceptis, ſalutaribuſque conſiliis viris ſeu nobilibus, ſeu eccleſiaſticis, ſuique contemtor perpetuus. Si quando negotiorum multitudine præpeditus, domeſticis functionibus haud tempeſtivè interfuiſſet, caſtigari ſe, veluti delicti cujuſdam reum voluit: veſte utebatur, quæ indecenti propior, quàm pauperi videretur: neque impetrari abs illo potuit, ut decentiorem indueret. Captus interim ſolitudinis deſiderio, in villam Conimbricenſis collegii in Luſitaniæ Gallæciæque confiniis ſitam,* Sansfins *ſeu* S. Felicis *nomine, ſecedere ſtatuit, ut feſſum laboribus corpus animumque aliquantulùm recrearet.*

232 *Octiduo itaque Conimbricæ tranſacto,* civitatem Portuenſem, *ad eam, quam dixi, villam cum Buſtamantio Saavedraque properavit: ubi verò in urbem Portuenſem venit, mox ad S. Rochi Amatoris xenodochium cum ſociis ſeſe recepit: adfuit illicò Rodericus Pinerius epiſcopus, nobilitas, civiumque multitudo, famâ maximè ſanctitatis ejus excita. Ubi venientem epiſcopum vidit, humi proſtratus, manumque præſulis exoſculatus, ſupplex petiit, ut bene ſibi precari vellet; cujus juſſu poſtridie ad populum dixit, ſecundiſſimo auditorum ſtudio; quibus effectum eſt, ut, quòd anteà concionibus Franciſcus Strada excitaverat,* Franciſcus *Portuenſibus condendi Societati ſua in urbe domicilii deſiderium innovârit.* Ille ſecundùm concionem, *inquit Sacchinus part. 2, lib. 4, num. 156,* eodem die diſceſſit, ad S. Felicis properans, quamprimùm optata ſolitudine, ſanctoque otio fruiturus, *quò, ùt idem addit, decimo octavo Kalendas Junii pervenit: non ita tamen illic otio, ſeu potiùs rerum cæleſtium meditationi ſe dedit, quin unà cum ſociis rudes vicinorum Gallæcorum animos doctrinæ Chriſtianæ præceptis ſummo excoleret* E *labore, quem ille pro quiete habebat, quòd aulicis negotiis turbiſque abeſſet.*

233 *Portum rediit menſe Auguſto, accitiſque eò ſociis, partem ædium, quam illi ceſſerat Hieronymus de Govea, ſingularis planè* & Bracharam *virtutis vir, in collegium convertit, exſtructoque in ea ædium parte ſacello, illic primùm ad aras fecit, ac ſacratiſſimam Euchariſtiam collocavit feſta S. Laurentii luce. Contigit in ea urbe verſanti, ut parum abfuerit, quin lapſus in ejus verticem vectis lucem illi ademerit, & propè miraculo ſervatus fuerit; cui nempe major adhuc laborum pro Dei gloria ſubeundorum moles imminebat. Non diu latuit reginam Catharinam* Borgiæ *in civitate Portuenſi cœptum, quod tantum piiſſimæ principi gaudium attulit, ut, datis die* XXVI *menſis Auguſti anni 1560 ad illum litteris (videſis Alvarum lib. 4, cap. 23, § 2) teſtata ſit, magno eam rem ſibi, quòd jam pridem, ut in ea civitate ſedem Societas figeret, habuiſſet in votis, fuiſſe ſolatio; iiſdemque* Borgiam *rogârit, ut collegii perpetuitati conſuleret, unde* F *ingens fructus ſperaretur: ſeſe eadem de re ad epiſcopum ac magiſtratum ſcribere, nec dubitare, quin illi eſſent, quoad opus eſſet, præſtò futuri. Qualem verò ſe in Portuenſi civitate præſtiterit* Borgia, *è Sacchino lib. 4, num. 161 intellige.* Hic verò, *inquit,* Borgia, velut in ætatem ac valetudinem integram revolutus, adoritur fractas vires per omnia ferè vegeti robuſtique operarii verſare munera. Concionabatur frequentiſſimè: gaudebat ad cæleſtem accedentibus menſam divinum Panem impertiri: ubi conſueverat ſanctiſſimum Domini Corpus manu ſuſtinens aliquid interſari appoſitè ad permovendum. Inviſebat & ſolabatur ægrotos: paces componebat: circuibat cum ære tinnulo ea dignitate ac ætate Vir vias urbis: rudeſque ac pueros (*ad bina millia eoque ampliùs*) ad Chriſtianam inſtitutionem congregabat in aream eccleſiæ principis; *quòd hæc illorum, ceteræque promiſcuæ multitudinis non caperet numerum. Eodem tempore, quo hæc in civitate Portuenſi agebantur, Societati collegium Bracharæ meditabatur ejus civitatis archiepiſcopus Bartholomæus de Martyribus, è S. Dominici abſolutiſſimus*

A *tiſſimus præſul : ſed huic rei mora injecta eſt, quod quædam pius antiſtes exigeret, quæ Societatis inſtituto haud ſatis eſſent accommodata : Bracharam* Borgia *venit, moram ſuſtulit, plurimoſque, habitis in cathedrali templo concionibus, ùt ex P. Tellez aliiſque Alvarus ſuprà laudatus ait, reduxit ad frugem.*

zelo ſuo ac virtutibus illuſtrat.

234 *Portuenſis verò civitas uſque adeò arriſit* Borgiæ, *ut, datis ad Lainium Præpoſitum Generalem litteris, ſignificârit, illic, quod vitæ ſpatium ſibi reliquum eſſet, ſe velle tranſigere : quibus verò de cauſis id expetierit, ex Sacchino lib. 4, num. 160 accipe.* Sed Borgia, *inquit ille*, ſanctæ paupertatis mirus amator, cùm multis modis eam urbem diligeret, ac peridoneam ad ferendos divinæ gloriæ fructus uberrimos judicaret; hoc poſtulata civium audiebat libentiùs, quòd pauperem poſtulabant domum. Quare cùm feciſſet ei poteſtatem Præpoſitus Generalis, ut ſedem ſibi, ubi arrideret, ad ſuum ſenſum deligeret, ita ad eum ſcribit : ſummam votorum jam diu eſſe, cum Euangelica paupertate arctiſſimè copulari; neque B in collegiis, ſed in paupere domo vitam abſolvere. Romæ atque Olyſſipone eſſe quidem pauperes domos, ſed pariter curias eſſe : prope quas ſi degat, humanorum turbâ ſtrepituque negotiorum carere non queat. Igitur ſineret in urbe Portûs ſancta dotatam paupertate domunculam poni, quam ſuarum curarum requiem, quam feſſæ ætatis ſolatium haberet : cujus in gremio ſupremum ſpiritum exhalaret.

§ XVIII. Romam evocatus Vicarii munere bis fungitur : mortuo Lainio, eligitur in Præpoſitum Generalem Societatis, cujus mox bono præclarè conſulit.

C

Romam à Pio IV accitus,

HÆc *quidem erant* Borgiæ *vota : at Toletani patres* Borgiam *hortabantur, ut in Caſtellam rediret ad curiam, ut ſiniſtris occurreret rumoribus, quos ejus inde abſentia, ſeu, ùt interpretabantur æmuli, fuga pepererat : ſed nimiùm aulæ ſtrepitum oderat* Borgia, *quàm ut eò reverti vellet. Lainius utilem ejus operam Romæ fore putabat, eòque ut accederet, Cardinalis Eſtenſis, ejuſdem conſanguineus, vehementer expetebat : idem quoque habebat in votis ſummus Pontifex Pius IV. Evocatum ergò ad ſe Lainium percunctatus eſt, num ea valetudine eſſet* Borgia, *ut pares Romano itineri vires haberet; reſpondit ille, infirma quidem* Borgiam *valetudine eſſe, ſed quæ non impediret, quò minùs continuas ac difficiles huc illuc, ita exigente Dei gloria, excurſiones faceret : Romam procul dubio venturum, ſi id è voluntate Pontificis eſſe intelligeret. Scripſit itaque ad eum Pontifex conceptas ſequentibus verbis litteras :* Dilecte Fili, ſalutem & benedictionem Apoſtolicam. Paſtoralis officii ſolicitudo, quam, ſicut Domino placuit, noſtris meritis & viribus imparem ſuſtinemus, facit, ut ad tuendam tam neceſſario tempore gregi Dominico ſalutem, bonorum atque fidelium Chriſti copiam præſto nobis eſſe quàm maximam in hac alma Urbe cupiamus. Cum itaque inter cæteros Ordines eorum, qui ſe cultui divino dicârunt, Societatem iſtam ipſo, ex quo nomen ſumpſit, auctore Jeſu Domino noſtro excitatam fuiſſe declarent magni & uberes fructus, quos Eccleſiæ attulit & quotidie affert; te, de cujus fideli ac ſtrenuo miniſterio, ipſo vitæ ac bonorum operum tuorum odore latè fragrante cognovimus, huc duximus evocandum. Proinde devotionem tuam, quam acriora mandata noſtra non expectaturam eſſe confidimus, hortamur in Domino, ut ad Apoſtolica limina, ſi modò adverſa valetudine non impediris, primo quoque tempore venias : ita tamen iter te facere volumus, ut rationem habeas valetudinis. Gratus erit nobis adventus tuus, idemque fratribus tuis cunctis, qui hac in Urbe reſident, cumque avidè expectant, opportunus. Datum Romæ apud ſanctum Petrum ſub annulo Piſcatoris die x Octobris MDLX. Pontificatus noſtri I. E

Antonius Floribellus epiſcopus Abellinus.

è Luſitania per Hiſpaniam

236 *Acceptis Pontificis litteris* Borgia *non priùs loco ſe movit, quàm per Cardinalem Eſtenſem certior Pontifex factus eſſet eorum omnium, quæ libellorum ſuo nomine editorum ac à fidei quæſitoribus damnatorum occaſione geſta fuerant, ac alteras à Pontifice litteras, quibus denuò Romam evocabatur, accepiſſet. Diſceſſurum in villa S. Felicis Tudenſis epiſcopus convenit, adeòque* Borgiæ *virtute captus fuit, ut factus dein Legionenſis epiſcopus Societati Legione collegium ſtruxerit :* Borgia *verò, præmonito de diſceſſu ſuo, Pontificiſque mandato Philippo II, ex prædicta villa, comitibus Petro Saavedra, & Gaſpare Hernandez ſacerdotibus & F. Marco, terreſtri itinere Romam contendit. Vix Gallæciæ fines attigerat, quin binos equites, eoſque larvatos veſtigia ſua, quocumque iret, inſequentes conſpicatus fuerit : haud tutum his comitibus iter credidit, & ut iis ſe expediret, in pago vicino, dum illi tranſiiſſent, ſubſtitit, ac ad S. Felicis villam remeavit. Dierum aliquot interjecto ſpatio, navim conſcendit, Bajonam, Vaſconiæ portum, petiturus; ſed ſuborta interim maris tempeſtate, unde venerat, redire coactus eſt ad S. Felicis :* Inde Natali ſignificat, *inquit Sacchinus lib. 4, num. 22*, quando navigatio non ſucceſſit, iturum ſe per Caſtellam. Enimverò cunctos patres commovit hic nuncius. Exiſtimabatur in exitium ruere, & quamquam bonitate cauſæ & conſcientiâ confidebant, tamen vitandam occaſionem ducebant, ne quid ſecus eveniret, atque talis Viri fama ac ſanctitas mereretur.

tendit, ubi,

237 *Miſſæ ſunt ſtatim ad eum litteræ, quibus id iter diſſuadebatur, ſed ſeræ nimis; quippe in viam jam ſe dederat* Borgia, *ſacros S. Jacobi cineres Compoſtellæ veneraturus. Inde ſui ſecurus, ac conſcientiæ puritate fretus Toletum venit, ubi tum verſabatur curia, in qua, teſte Alvaro lib. 4, cap. 23, § 4, tranſactis diebus aliquot, ſuum in Gallias iter eſt proſecutus. Inde periculoſò admodùm ob tumultuantes illic ea tempeſtate hæreticos itinere in Italiam perrexit; facere verò non potuit, quin, dum Romam properaret, Lauretanum* domum,

AUCTORE J. B.

domum, in qua Dei Filius humanam induiſſe carnem creditur, inviſeret, perque dies aliquot veneraretur. Romam ingreſſus eſt die menſis Septembris ſeptimo anni 1561, ùt Ribadineira & Alvarus tradunt, vel ejuſdem anni & menſis die quarto, ùt ſcribit Sacchinus lib. 5, num. 154, incredibili ſociorum gaudio. Qui verò Romæ exceptus fuerit, ita idem Sacchinus exponit: Eodem die (*poſt adventum quarto*) vulgato jam per urbem adventu Borgiæ, ad eum nondum è collegio digreſſum multi nobilium advenêre. In his Luſitani regis orator, & unus è pontificii cubiculi interioribus præfectis, qui Pontificis nomine rogavit, ut apud eum in Vaticano diverſari vellet, aut, ſi id mallet, Pontificem ejus perſonâ dignas alibi inſtructurum ædes; adjiciens gratum illi fore Franciſci conſpectum. Quod ad ædes pertineret, gratiis actis remiſit Borgia. Sed quoniam bis accerſitus antea uſque ab Luſitania tam benignè & modò tam liberaliter invitatus fuerat, adjecit ſe primo quoque tempore ad oſculanda beatiſſimi Patris veſtigia auſurum accedere. Decimo quinto Kalendas Octobris acceſſit. Nec

B

minorem Chriſti Vicarius præſenti honorem ac benignitatem habuit, quàm abſenti tribuerat. Quamquam fuit cum ſancta Franciſci humilitate certandum. Surgere enim juſſus non antè potuit de genibus demoveri, quàm Pontifex id ſeriò & ex obedientia imperavit. Cùm aliquamdiu collocuti eſſent, ſubjecit Pontifex, curæ ſibi ipſum Franciſcum ejuſque res fore, uti deberet propter ſingulare exemplum, quod is ſuis temporibus mortalibus præbuiſſet. *Eadem ferè tradunt Ribadineira & Cienfuegos, quamquam tertio ab adventu die* Borgiæ *ad Pium IV acceſſum collocent, quòd veriſimilius mihi apparet, quàm quod Sacchinus ait, acceſſiſſe nimirum* Borgiam *ad Pontificem decimâ ſeptimâ Septembris, maximè ſi id ſeſe facturum* Borgia primo quoque tempore *ſpoponderat. Schottus autem num. 124, poſtridie adventûs, cùm adhuc de via feſſus eſſet* Borgia, *id contigiſſe affirmat, Ribadineiram, quem interpretatur, neſcio qua de cauſa, deſerens.*

C

abſente primùm Lainio,

238 *Aberat tum Româ Lainius, unà cum Cardinali Hyppolito Eſtenſi ad Carolum IX ejuſque matrem Catharinam de Medicis in Gallias miſſus, ut gliſcenti illic hæreſi obviàm iret, relicto Romæ P. Salmerone, Societatis Neapolitanæ præfecto, qui vices ſuas obiret: hoc quoque, uti & Lainio ad concilium Tridentinum juſſu Pii IV paulò pòſt profecto,* Borgiæ *humeris vicariatûs onus incubuit, licèt inviti, quippe qui Laureti apud ædem ſacram privatus degere maluiſſet: cœpit illicò, quas Romæ Societas habebat, ædes luſtrare, ac ſingulos ad religioſæ vitæ perfectionem laboreſque profeſſioni ſuæ congruos quà verbis, quà exemplis animare. Bis per ſeptimanam jejunii verni tempore in S. Jacobi ad Hiſpanos idiomate patrio è ſuggeſtu dixit, concurrentibus ad eum audiendum non Hiſpanis modò, ſed etiam Italis. Conſiliis ejus & amicitiâ è purpuratorum patrum numero non pauci ſunt uſi: in his Alvarus Cienfuegos lib. 4, cap. 24, § 1 recenſet Othonem Truchſeſium, Dilingani collegii conditorem, Joannem Aldobrandinum, Staniſlaum Hoſium, Alexandrum Cribellium, Guilielmnm Sirletum, Gabriëlem Palæottum, Antonium Caraffam, Cervantes de Tarracona, Bartholomæum de la Cueva, cui ſupremo morbo laboranti, morientique non modò fideliter adſtitit anno 1562, ſed auctor etiam fuit, ut magnam pecuniæ ſummam S. Jacobi xenodochio, quod incurabilium vocant, teſtamento legârit; Michaëlem Ghiſilerium, qui poſtea in ſummum Pontificem electus* Pii V *nomen aſſumpſit; Alexandrum Farneſium, inſignem Societatis protectorem; denique S. Carolum Borromæum, qui anno 1563 ſacerdotio recèns initiatus, alterum Sacrum facere voluit in eodem domûs profeſſæ Romanæ ſacello & altari, in quo SS. Ignatius &* Borgia *Sacris fuerant operati.* Borgia *item duce S. Ignatii exercitiis poſtmodùm excoluit animum, jam tum ad ſublimem illum ſanctitatis apicem enitens, quò illum perveniſſe poſtmodùm vidit ſtupuitque Eccleſia. Per id etiam tempus viam modumque cœpit inquirere, quo captivorum apud Turcas libertati, Græcorumque ſaluti conſuleret, ab Alvaro de Jande, qui biennium captivus Conſtantinopoli fuerat, miſeram utrorumque ſortem edoctus.*

D

ac deinde mortuo, vicarium Societatis agit,

239 *Romam Tridento rediit Lainius Præpoſitus Generalis duodecimâ Februarii anni 1564, à quo* Borgia *Hiſpaniæ & Luſitaniæ, ad quod munus pridem deſignatus fuerat, aſſiſtens fuit declaratus, ac Amerino præterea,*

E

Tiburtino ac Tuſculano collegiis Superintendentis nomine præpoſitus. Lainius verò die decimâ nonâ Januarii proximè ſequentis diem ſuum obiit, de cujus piiſſimo obitu ita ad Salmeronem Borgia *ſcripſit:* Noſter optimus pater ab miſeranda hac vita ad æternam migravit, toleratarum hìc ærumnarum mercedem accepturus. Haud dubium, quin damnum faciamus magnum in eo: ſed & lucrum ſperamus magnum cum eo: quòd quantò ei meliùs fuerit, tantò opitulari nobi poterit magis. Inter alia affirmare id queo, haud nos credidiſſe brevem adeò ejus abitionem futuram: & quidam medicorum perbenè ſperare jubebant: ſed ille, ut qui certiores habebat nuncios, præſtantioreſque auctores, cùm die ſacro Epiphaniorum vellent ei medicatam potionem dare, diſtulit in diem poſterum, dixitque mihi: Ego hodie volo Sacrum facere, quod pro Viatico erit; ideò differenda eſt potio. Ita fecit. Ita evenit. Ultimum illud

F

ſacrificavit, quamvis eo tempore haud dum decumberet; &, quantùm opinor, etiam prodiret domo. Deinde morbo ingraveſcente, cùm ego Sacra, quæ pro ipſo fiebant, referrem, quaſi quadam ægrè ferentis ſpecie dixit: Nollem ita pro me fierent Sacra. Retinent enim me ac morantur, ut item iſtorum benedictorum fratrum preces. Præterea cùm ſacræ ejus unctioni intereſſem, commeatum à me petiit eo modo, ut videar mihi, quamdiu vivam, recordaturus. Nam ubi finita eſt ſacra inunctio, reſpexit me, ac ſtatim tollens in cælum oculos invitabat, ut iremus; ſe enim jam iter ingredi: quod ſæpiùs fecit, ſubinde oculos ad me vertens atque attollens in cælum blandiſſimo & placidiſſimo vultu. *Noluit Lainius, ùt addit Alvarus lib. 4, cap. 24, § 3, ſibi vicarium ſubſtituere; ſed PP. profeſſis Romanis, quem vellent, eligendi facultatem reliquit, modò electorum cœtui* Borgia *præſideret; cui die poſtero regendæ univerſæ Societatis munus, dum novus in comitiis generalibus eligeretur Præpoſitus, deferendum cenſuêre: quod jugum ut quantociùs excuteret* Borgia, *comitia generalia per provincias indixit in diem ſecundum Julii ejuſdem anni 1565; quo item tempore aliud ipſi onus*

immi-

imminebat à Pontifice Pio IV, qui eum Cardinalium cœtui meditabatur adjungere; ſed quod ſanctitatis ſuæ pedibus affuſus à cervice ſua feliciter depulit. Ita idem Alvarus loco citato.

habitiſque comitiis, in eiuſdem Præpoſitum Generalem

240 *Quò propius aberat Generalem Præpoſitum eligendi tempus, eò majore erat in metu* Borgia, *ne id onus in humeros ſuos electores conjicerent. Cùm Romam perveniſſent, quibus ſuffragii jus erat, vehementi eos oratione hortatus eſt die* XXVIII *Junii, ut, ſepoſito in re momenti graviſſimi omni humano privatoque affectu, unam Dei gloriam præ oculis haberent, eumque Societati præficerent, quem præ ceteris maximè idoneum dignumque cenſerent. Biduò poſt, eodem metu actus, deliberare apud animum cœpit, qui id onus excutere poſſet, animuſque illi erat, obteſtari patres, ut quemvis alium, quàm ſe tanto munere indignum eligerent: priùs tamen Salmeronem & Ribadineiram ea de re conſultos voluit. Ilis plures conſuluiſſe* Borgiam, *Schottus ſcribit; ſed Ribadineiræ, qui* Salmeronem & item alium *(ſcipſum tacitè innuens) abs* Borgia *conſultos ſcribit, adverſatur. Suaſerunt porro, ut ne id faceret: ſi enim faceret, fore aiebant. ut dignitatem non tam fugiſſe, quàm ambiviſſe videretur; futurum fortaſſis neminem, qui ipſum electurus eſſet; ſin autem ſecùs fieret, deprecationi locum fore; denique negotium id Dei arbitrio omninò relinquendum. Ceſſit utriuſque conſilio* Borgia: *illuxerat dies ſecunda Julii, Viſitatæ Virgini ſacra, & electioni præſtituta, ad aras* Borgia *fecit, & ſacroſanctum Domini Corpus electoribus diſtribuit; habita dein à P. Palmio oratione Latina, dictoque Hymno* Veni Creator Spiritus, *itum eſt ad ſuffragia, quibus collectis, ex omni ſuffragiorum numero (erant univerſim 39) ſeptem tantùm (præter ipſius* Borgiæ *ſuffragium) exceptis, cetera omnia* Borgiam, *ut Alvarus ſcribit lib. 5, cap. 1, § 3,* P. Franciſcum Borgiam *Societatis Præpoſitum Generalem declarârunt. Indicata cælitus futura* Franciſci *in Generalem electio, ſi rectè ſcribit Alvarus, S. Ignatio, Lainio, & Joanni Texedæ, Petro Saavedra, atque ipſimet etiam* Borgiæ. *Quod ad hunc ſpectat, ita de eo ſcribit ex Ribadineira Schottus infrà num.* 49: Hæc dum agitat (*decreverat Societatem ingredi, anno nimirum* 1546) orationi intentus, ſeptem continuò diebus tiaram capiti imminennentem clarè vidit. Eccleſiaſticam dignitatem deſignari putans, obteſtari Deum, ac deprecari, ne, quos fugeret honores, quæſiiſſe alibi videretur. Cum pòſt Societatis Præpoſitus renuntiatus eſſet, à Gaſpare Fernandez interrogatus, illane tiara eſſet, jucundè reſpondit, eamdem videri. *Orationi ſimiliter, teſte Alvaro, vacabat in Hiſpania Petrus Saavedra, homo vitæ integerrimæ, Deumque precabatur, ut dignum orbæ adhuc dum Societati Præpoſitum daret; cùm ſubito oculis ejus* Franciſci Borgiæ *ſpecies eſt objecta. Nihil ille hæſitans, quin in Præpoſitum eligendus eſſet, continuò ad eum litteras Romam dedit, quas* Borgia, *ut aiebat, niſi in Præpoſitum Generalem electus, accepturus haud eſſet.*

B

C

ſummo Romanorum,

241 *Summo gaudio ſocios omnes novi Præpoſiti Generalis affecit electio: fruſtrà* Franciſcus *tergiverſatus fuiſſet; tantùmque abſuit, ut onus deprecatus fuerit, ut præ ſtupore animique confuſione, quod mutatus oris color abundè indicabat, ne verba quidem facere potuerit: tantiſper verò ſibi redditus, rogavi quidem, inquiebat, Deum jam pridem, ut aliquam humeris crucem imponeret: at tantam abs illo & Societate impoſitum iri, numquam mihi perſuaſum habui. Actis dein Deo de more gratiis, ad conventum Aræ-Cæli, ubi Pontifex Pius tum erat, ab omni electorum collegio deductus eſt, qui* Franciſci *electionem edoctus, nihil ad Dei & Eccleſiæ obſequium utilius, nihil ſibi gratius ab electoribus fieri potuiſſe, edixit; ſe verò, quod diceret, factis, ubi res & occaſio ferret, comprobaturum. Ita Pontificis reſponſum Ribadineira refert; paulo autem aliter ejus interpres Schottus num. 128. Aliquantò plura Alvarus memorat à Pontifice in laudem Societatis coram legato Luſitaniæ, qui aderat, dicta: quo item teſte, Pius IV, cùm non raro adiret Pontificias ædes, ſoluit dicere, quàm aptum tali corpori caput præeſt!*

aliorumque populorum plauſu eligitur:

E

242 *Summo ubique plauſu ejus electio excepta eſt: Romæ purpurati patres, legati, proceresque Romani catervatim accurrêre, adeptam ei dignitatem gratulaturi ac omnia fauſta precaturi. Ubi ad ceteras regiones ejus rei nuntius venit, non minorem multis in locis lætitiam attulit. Frequentes advenêre gratulatoriæ, ut ex Dionyſio Vaſquez lib. 4, cap. 1, § 4 Alvarus refert, regum principumque litteræ.* Dux Methymnæ-Cæli, *inquit Sacchinus Hiſt. Societatis part. 3, lib. 1, num. 32,* Joannes Zerda, qui ab Siciliæ procuratione in Hiſpaniam remeârat, Madriti re cognita, illicò ad collegium curſu tetendit, literaſque ejus rei nuntias habens in manibus, nihil niſi gratulabundus iterabat, Franciſcus dux ſanctus, Generalis: *in Germania* ad eumdem nuntium (*verba Sacchini iterum ſunt*) Cardinalis Auguſtanus (*Otho Truchſeſius*) Dilingæ in templo ſolemni ritu muſicoque concentu Deo grates egit. *His proximè Sacchinus ſubdit perhonorificas Hoſii Cardinalis Varmienſis è Polonia litteras, quibus Deo gratias agit, cujus beneficio factum eſſet, ut non Societati modò, ſed univerſæ etiam Eccleſiæ de Viro tam gravi, integro ac prudenti proſpectum eſſet. His denique non omnino abſimiles Joannis Tapiæ litteras recitat, Valentiâ ad* Borgiam *miſſas.*

F

ſolutis verò comitiis,

243 *Protracta congregatio fuit uſque diem Septembris tertium, ſedulòque à patribus in commune conſultum. Renuntiatum interim fuit, Melitam inſulam à Solimanno Turcarum imperatore numeroſo exercitu terrâ marique obſeſſam; quod ingentem Pio IV animi ſollicitudinem attulit: cùm verò Philippo II regi Catholico decretum eſſet, navalem exercitum eò trajicere, qui obſeſſis ſuccurreret, muneris ſui congregati patres operam qualemcumque in commune bonum conferre, ſunt arbitrati. Itaque Pontifici patres aliquot, quorum aliqui è congregatis erant, obtulerunt, qui divinis myſteriis armarent milites, ægrorumque miniſterio ſe devoverent, quod illi gratiſſimum contigit. Miſſi eò ſunt, amplis facultatibus inſtructi, ut Sacchinus ſcribit, ſacerdotes ſex; nimirum Hieronymus Domeneccus, qui ſociis Siculis præerat, Bartholomæus Fernandius, Joannes Gurrea, Jacobus Suarius, Joannes Baptiſta Vitalis, Angelus Hyparchus, & laïci duo. Quo die ſoluta congregatio eſt, habita ora-*

AUCTORE J. B.

oratione, patres denique rogatos voluit, ut ſe veluti jumentum clitellarium haberent; ſi claudicaret, precibus ſuis ſublevarent; ſi lentiùs incederet, monitis & exemplis exſtimularent, ac fatigatum exonerarent. Tum vero prolapſus in genua ſingulorum pedes humi repens exoſculatus eſt, omneſque dein magna caritate amplexus ſancto delibutos gaudio alacreſque dimiſit. Non diu poſt Romæ ob liberatam obſidione Melitam ſolennes divino Numini actæ ſunt grates: gratulationi publicæ acceſſit Borgiæ vox: Nam, inquit Sacchinus ad annum 1565, num. 64, in S. Jacobi Hiſpanorum (ubi multi patrum, conventûs generalis tempore, auditi cupidè erant) cum grates Deo magnâ ceremoniâ agerentur; ipſe delectus orator, præter ingentem nobilitatem, magno Cardinalium audiente numero, piam admodum & efficacis exempli concionem habuit.

impoſiti ſibi muneris

244 Ince porro Borgia, ut omnes impoſiti ſibi muneris partes impleret, omni niſu ſtudioque contendit. Certior inprimis fieri minutatim voluit, quæ cujuſlibet ſive provinciæ, ſive collegii conditio eſſet: qua quidem re id conſecutus eſt, ut accuratam univerſæ Societatis delineatam animo haberet imaginem, quam attenta mente perluſtrans ſummo mane indies Deo ſupplicabat, ut diſperſo huic per Eccleſiam gregi invigilaret; ſibi vero nihil eorum, quæ boni paſtoris eſſent, deeſſe vellet. Tum vero ſemetipſum reſpiciens non poterat divinam Providentiam non admirari, quæ ovem lupo, ut præ contemptu ſui aiebat, commiſiſſet. Ter quotidie Deum orabat, ut Societatem conſervaret firmaretque; quater vero & vigeſies, ne quem ex commiſſis ſollicitudini ſuæ filiis perderet. Quolibet item mane commendabat domum profeſſorum Romanam Deo Patri; collegium Filio, Patris Sapientiæ; domum vero tirocinii, quæ ejus curis erecta eſt poſtmodùm, Spiritui Sancto, Amori æterno. Certos præterea in orbem dies ſibi præfixerat, quibus pro provinciis ceteris, earumque præfectis preces ad Deum ac tutelares earum angelos funderet. Quotidianis quoque precibus lacrymiſque perennibus efflagitabat ſibi Ignatii quidem ſanctimoniam ac prudentiam, Lainii vero ſapientiam & lenitatem: noctu autem ſeveram à ſe rationem exigebat, num, quidquid in adminiſtranda Societate eo die geſſiſſet, ad relictam ab Ignatio normam eſſet exactum; cujus regulas conſtitutioneſque ita ſanctè habebat, ut ne tranſverſum quidem ab iis unguem diſcederet. Regulas in eo munes particulareſque digeſſit anno 1567, & ad earum cuſtodiam ſocios vehementer eſt adhortatus: Conſtitutiones ut confirmaret, & commendaret impenſius, lucubrationem inchoaverat, per quam teſtimonia ex Euangelio earum ſingulis convenientia colligebat. Dignum Præpoſito vigiliis opus, & gratum futurum poſteris, niſi peregrinatio Hiſpanica interrupiſſet, inquit Sacchinus ad annum 1572, num. 172.

partes omnes

245 Propenſiore quidem erat in ſolitudinem, ſacrumque otium animo, unicèque orationi & contemplationi vacare maluiſſet; ſed cùm hoc vetaret ejus officii ratio, ceſſit ſolitudinis & orationis amor utilitatis publicæ ſtudio; impetravitque à ſe ipſo, ut tantum temporis orationi ſubtraheret, quantum expediendis negotiis, & tum ſuorum, tum exterorum, quorum magnus erat numerus, utilitati ſufficeret. Non modo facilis erat ad illum acceſſus, ſed etiam ſuæ quaſi dignitatis immemor ſuorum colloquium ac familiaritatem ultro ambiebat. Viſitatores in Germaniam, Galliam, Sardiniam, Hiſpaniam, Luſitaniam & Braſiliam miſit, qui, inſpectis provinciis, earum incolumitati bonoque conſulerent: in Italiam vero vigiles ipſe oculos intendit. Quod autem è re Societatis maximè futurum arbitrabatur, ut ſingulæ provinciæ ſeparatam à reliquis haberent tirocinii domum, id ipſe Romæ, ut ceteris exemplo eſſet, eſt exſecutus. Cùm adhuc vicarius eſſet, S. Andreæ ſacellum in monte Quirinali cum adjectis ædibus à Joanne Andrea Crucio epiſcopo Tyburtino obtinuerat, quas anno 1566 probationis domui dedicavit, adjutus ea in re maximè Joannæ Aragoniæ, Aſcanii Columnæ olim uxoris, ac ſingulis octiduis confiteri illi de peccatis ſolitæ, pia admodùm liberalitate ac munificentiâ, quæ non modo neceſſariam ad fabricam ſuppeditavit pecuniæ ſummam, ædeſque, quas propter ſacellum illud habebat, cum parte hortorum adjecit, ſed congruam etiam novæ domui dotem dixit. Hujuſmodi domos maximi ſemper fecit ac in deliciis habuit, nec ullum eis præfecit, qui non eſſet orationis ſtudio, prudentiâ, probataque virtute conſpicuus. Sententias varias è ſacrarum litterarum fonte ſcitè admodùm, & ad quotidianas tironum actiones prorſus accommodatè congeſſit, ut eas animo ferventiore obirent. Collegium Romanum, quod dux Gandiæ inchoârat, commiſſarius per Hiſpaniam foverat, Præpoſitus Generalis demùm numeris ſuis abſolutum reddidit. Collegium Germanicum Romæ & ſeminarium ſanctiſſimis legibus munivit, academias inſtitui in ſingulis provinciis curavit, in quibus juniores Societatis alumni quovis artium liberalium ſcientiarumque genere minore ſumptu, quàm ſi Romam aut in alias provincias tranſmigrandum foret, imbuerentur, regionum, in quibus habitabant, juventuti dein eaſdem tradituri.

adimplere

246 Parum abfuit, quin gravis in Societatem ab Hiſpania tempeſtas ingrueret, niſi Borgia prudenter occurriſſet. Romam P. Antonium Araozium, qui multum in aula pollebat Hiſpanica, ad electionem Generalis evocârat, rurſumque, cùm à congregatis patribus dictus fuerat aſſiſtens Hiſpaniæ. Quod unicè in majus Societatis bonum factum fuerat, multò aliter in Hiſpania acceptum eſt. Id Araozio muneris, inquit Sacchinus part. 3, lib. 2, num. 72, non ad honorem, ſed ad pœnam impoſitum; non ut Societatis curet commoda, ſed ut regia ne curet: non ab recto conſilio eam ſuffragationem, ſed ex occæcato perturbatione animo, atque infectatione natam: ad ulciſcendum dolorem, quod vir integer regno proſpiciens, numquam cenſuerit pecuniam aut ſocios avehi ex Hiſpania oportere. Itaque homini optimè de ſua familia, de Eccleſia Dei, & regnis Hiſpaniæ merito, id unum fraudi eſſe, quòd regia diplomata liberè propugnârit, fideliterque obſervanda ſemper cenſuerit. Ægre id etiam ferebat Philippus II. Scripſit itaque ad Borgiam, ut Araozium in Hiſpania permanere juberet: annuit poſtulatis regiis Borgia, ne irritatum regis animum magis commoveret; ſcripſit tamen ad Rodericum Gomezium, cujus conſilio rex ad Borgiam litteras dederat, purgandi ſui & electorum causâ: Abigeret procul ab animo falſas illas ſuſpiciones: neque, ſi quis obtru-

AUCTORE J. B.

A obtruderet, ad aures admitteret. Quod enim in Generali conventu tot taleſque viri tanto conſilio prudentiâque geſſiſſent, malè condemnari. Exploraret, cognoſceretque Congregationis Acta: intellecturum ſe & ceteros patres ejuſdem, atque Amozium, ſententiæ eſſe: obſervanda diplomata regia, idque decreto ſancitum, nedum fraudi ea res illi fuerit. In ſummo illum poſt Generalem locatum gradu: quodque maximè fiduciæ documentum ſit, appoſitum ipſi Generali cuſtodem. *Statutum in iiſdem comitiis eſt, ut novitii tirocinii biennio non litteris, ſed ſoli pietati ſtuderent. Orationis, meditationiſque tempori ſemihoram addidit: unum è ſuis, qui obtentam ante initam Societatem humaniorum litterarum cathedram, reditibus aliquot dotatam retinuerat, ſic tamen, ut illi collegio Peruſino applicarentur, renunciare cathedræ & reditibus juſſit. Vetuit quoque, ne in templis arculæ ullæ recipiendis eleëmoſynis locarentur, teſte Alvaro lib. 5, cap. 2, § 3.*

B *præclarè incipit.*

247 *Æquo in omnes erat amore, nec ullum particulari favore proſequebatur, ita tamen comis in omnes, ut ſinguli ſe illi acceptiſſimos intelligerent. Quos coram affari non poterat, frequentibus litteris conveniebat; quo verò divinæ gloriæ zelo, quâ caritate & ſollicitudine, quâ ſalutarium monitorum ubertate eæ refertæ fuerint, colligi poteſt ex inſigni illa Epiſtola paſtorali, quam, Hiſpano idiomate ſcriptam, Sacchinus part. 3, lib. 5, num. 5 & ſeqq. Latinè exhibet. Viros ætate doctrinâque maturos in Societatem adſciſci optabat; quod ad obeunda citiùs naſcentis adhuc Societatis miniſteria aptiores inſtructioreſque accederent. Lubens Aſſiſtentium ſententias conſiliaque audiebat, faciebatque permagni, etſi ſecùs ipſe ſentiret. Auctis Provincialium Rectorumque facultatibus, Societatis gubernationem uti ſuaviorem, ita & expeditiorem reddidit. Singulorum dotes geniumque accuratè edoceri cupiebat, ut quid ſingulis potiſſimùm quadraret muneris, compertum haberet. Si quos majoris momenti laboriſve functionibus admovebat, monebat ſedulò, ne præſtitutum orationi tempus contraherent unquam, quantacumque etiam negotiorum mole premerentur. Suos cautè in aulis principum verſari voluit. Rogaverat eum anno 1570 Henricus Cardinalis, poſt Luſitaniæ rex, is quem Eborenſe collegium condidiſſe, ſuprà dictum eſt, ut Leo Henricius ſibi à confeſſionibus eſſet, habitaretque in ædibus ſuis: conceſſit primum* Borgia, *ſed renuit alterum; fieri id non poſſe dictitans abſque pernicioſo exemplo: principi verò Henricii operam, etſi in collegio cum ceteris degeret, non defuturam.*

C

§ XIX. Suſcepto Generalis Præpoſiti munere ſocios ſuaviter ſimul & fortiter moderatur: quantum illi ſocii Hiſpani Luſitanique debuerint.

Suſcepto Generalis munere

QUamvis ſpectata ſatis jam pridem eſſet, multò tamen magis, ex quo univerſam moderari Societatem cœpit, prudentiæ ejus fama percrebuit. Tanti eam fecit Philippus II, ut anno 1559, cùm adhuc in Hiſpania degeret Borgia, *ac ſiniſtræ de ejus ſanctitate famaque regi ſuſpiciones injicerentur,* Borgiam *tamen in Hiſpaniam proximè venturus, ejuſque regni adminiſtrationem exorſurus, conſulere voluerit, quæ quibus è præcipuis regni officiis ſive politicis, ſive eccleſiaſticis tribuenda cenſeret; quâ de re* Borgia *ad regem Commentarium ſcripſit, quem verbotenus lib. 5, cap. 2, § 5 Alvarus refert. Sic autem Philippo probatus fuit* Borgiæ *Commentarius, ut vix ullum in eo nominârit, quin inſignem aliquam dignitatem ſit conſecutus. Poſteaquam autem Societati præfuit, conſiliis ejus certatim uſi ſunt Pius IV ſummus Pontifex, Cardinales, Prælati, Imperator, Reges Franciæ, Luſitaniæ & Hiſpaniæ.* Fas mihi dicere, *inquit P. Dionyſius Vaſquez,* Borgiæ *confeſſarius, apud Alvarum paulò antè citatum,* vidiſſe me plurimas primariorum orbis Chriſtiani principum propria manu ad P. Franciſcum ſcriptas litteras, quibus demiſsè vel ejus regna ſua precibus commendabant, vel in negotiis conſilia expetebant. *Hæc ex Alvaro citato, ex quo etiam lib. 5, cap. 3 ſequentia delibo.*

E

ſocios ſuaviter

249 *Suavitatem rigori præferebat Bernardi, Anſelmi, & Lainii deceſſoris ſui exemplo; eaque gubernandi ratione & modo ita ſibi ſuorum obſtrinxit animos, ut nihil tam arduum eſſet ac difficile, quod parati non eſſent, ſi modò id ipſi gratum intelligerent, aggredi. Hanc in congregationibus, quæ ipſo Societatem moderante ſunt habitæ, ſuperioribus inculcabat; qua de re exhortationem anno 1568 fecit ad provinciarum Præpoſitos ceteroſque Societatis ſuperiores; maximè verò ad Hiſpanos, apud quos rigorem nimium non minùs virtuti, quàm floribus fructibuſque gelu nocere, inaudierat. Aſper, ſi ſuperiorum aliquis nimio rigore peccaret: expertus id fuit P. Dionyſius Vaſquez, collegii Romani rector, quem, licèt ſibi à confeſſionibus eſſet, ea de cauſa anno mox memorato munere ſuo exuit. Si quid præcipere ſuis vellet, oranti erat, quàm imperanti ſimilior. Si cui oneris quidpiam impoſiturus erat, rogabat hominem ſedulò, ut ſuas ipſemet vires conſuleret; ſi verò oneri pares eſſe cenſeret, id Deo, Societati ac ſibi offerret ſacrificium. Quò cujuſque magis propenderet animus, examinabat; quod ſi dotes deſiderato muneri pares erant, id ipſi committebat. Oblatum munus ejus, cui id offerebat, aliàs relinquebat arbitrio; unum tantùm noviſſe ſe Dionyſius Vaſquez ait, cui, munus aliquod, licèt honorificum, detre-*

F

AUCTORE J. B.

ctanti, ex imperio locutus ſit. Si quis fortè deliquerat, excuſabat, cùm poterat; cum non poterat, hominem eſſe, inquiebat. Vitam religioſam veluti crucem cenſebat, non exiguo tempore, ſed a tirocinio ad tumulum uſque ferendam; atque adeo illam plus æquo aggravari, nolebat.

ſimul

250 Accidit, ut, cùm Commiſſarii per Hiſpaniam munere fungeretur, Valliſoletano collegio rector præeſſet vir, ut multæ virtutis & auctoritatis, ita & multi rigoris: huic ſuberat frater laïcus, ita in riſum profuſus, ut illum ne in loco quidem cohibere poſſet. Durè fratrem rector excepit, levi illum ſpiritu, parumque Chriſti Domini memorem eſſe aiens, qui, dum in terris egit, ploràrit quidem, riſerit autem numquam. Rector ipſe paulo poſt in idem vitium incidit, neque, quidquid contra moliretur, vincere potuit. Medelæ causâ Borgiam adiit, idque ab eo reſponſum retulit, peteret à fratre laïco, quem ſeverè nimis increpuerat, facti veniam; ita futurum, ut eo vitio immunis eſſet: quod cùm ille feciſſet, quod prædixerat Borgia, contigit. Honorem ſuorum famamque quam maximè cordi habuit, prudens gnarus eos, qui ſacris publiciſque funguntur miniſteriis, ut hæc cum fructu obeant, bonâ famâ carere omnino non poſſe. Accuſationibus non temerè fidem habebat, neminemque delicti reum cenſebat, donec de facti veritate conſtaret. Si removere ab officio quempiam neceſſe erat, honeſtas, cur id fieret, cauſas prætendebat, ut ſalvus eſſet exauctorati honor. Delatas ad ſeſe accuſationes nemini prorſus retegebat, finitâque causâ, vulcano tradebat. Delicti memoriam pœna inflicta abolebat. Defectuum leviorum, ſi in conſuetudinem abirent, reos non per ſe ipſe, ſed per eorum intimos de ſui emendatione admonebat, ne admonitionem ab ſe profectam perſentiſcerent. Superiores, ne eorum auctoritatem minueret, clam corripiebat, eorumque culpas, cùm ita opus erat, diſſimulabat. Verum non ita lenis ejus gubernatio erat, ut ſuorum fervorem relaxaret: ſociare cum lenitate ſeveritatem noverat, cùm id rei gravitas exigebat.

C & fortiter regit.

251 Malefactores igne ferroque, cùm Catalauniæ prorex eſſet, perſequentem vidimus ſuprà § 5, num. 58: in Societate plurimos loco movit, cùm id illius bonum & neceſſitas poſtulabat. Commiſſarius Hiſpaniæ tres nobiles, qui alteram religionem deſeruerant, conſulto prius Ignatio, Societatis habitu donaverat: verum cum non ſatis ex illius inſtituto viverent, nec quidquam ſeu lenitate, ſeu ſeveritate proficeret, continuo expulit; unde ex decreto Societatis ceterarum religionum transfugis ad eam aditus præcluſus fuit. Cùm Româ Matritum Generalis venit, inter ceteros ſalutatum eum venit P. Santanderus provincialis: is, cùm nuper Complutenſi collegio, dum alter ei rector aſſignaretur, præfectus eſſet, miratus Borgiam, minutatim ex ſe quærere, quæ res illic gererentur, quo ſinguli zelo ſua obirent munia, quâque in ſtudiis diligentiâ ac aſſiduitate verſarentur; cùm reſpondendo non eſſet, ea excuſatione eſt uſus, vix octiduum eſſe, ex quo ejus collegii curam geſſiſſet: dein eam ſibi ſpartam non perpetuam, ſed ad tempus fuiſſe impoſitam: cui ſubirato vultu Borgia: Neſcis igitur, tantumdem tibi curæ adhibendum, ſi per octiduum tantùm illud moderari contingat, debeas, quantum ſi perpetuo? Statuiſne, curæ magnitudinem à diuturnitate temporis, non ab officii gravitate pendere? Gregis Argum multa brevi pervidere neceſſe eſt. Tu ſic habeto, multo ſeveriorem ſupremo Judici rationem te redditurum. Num iſthæc apud illum valitura ſit excuſatio, vide. In eos maximè præſides animadvertebat, qui ſuâ ſomnolentiâ licentiæ frena laxarent: Væ illis, inquiebat, quia eâdem operâ, quâ ceteris licentiæ, ſibi æternæ infelicitatis januam laxant. Infirmorum neglectum vel minimum ferèbat ægerrimè. Aliena delicta interdum, quaſi ſuâ commiſſa eſſent incuriâ, ulturus, cubiculo ſeſe una cum reo includebat; ubi, nudatis humeris, ante Crucifixi imaginem ſanguineis in ſe flagris, reo inſpectante, ſæviebat, qui pœnæ modus his, qui deliquerant, non poterat non eſſe graviſſimus.

252 Moderante ſeu Hiſpaniæ provincias, ſeu Societatem univerſam ad eum, quem diximus, modum Borgia, ingens illi collegiorum incrementum acceſſit, propitio Borgiæ laboribus & ſudoribus cælo. Plurimùm ſanè illi Gandienſe, Cæſarauguſtanum, Complutenſe, Barcinonenſe, Hiſpalenſe, Romanum, Valentinum aliaque collegia ante ſuſceptum abs illo Societatis clavum debuère: præter hæc verò multo plura, perque varias ſparſa provincias, curis ejus atque auctoritate vel excitata à fundamentis, vel ad meliora fuère provecta. Ac in Caſtella quidem Veteri Abulenſe, quod condi anno 1553 cœptum fuerat, reditibus auxit Ludovicus Medina, velut ejus pater ac conditor à Borgia agnitus; in quo inſtitutæ litteræ humaniores fuère anno 1567. Segovienſe anno 1559 impetratum à Borgia fuit: eo primùm Chriſtophorum Rodericium & Fernandum Solierum miſit, auctoque ſociorum numero, rectorem illi primum præficit Ludovicum Santanderum, concionatorem in primis nobilem: ludum quoque litterarium ibidem inſtituit, tres in claſſes diſtributum. Multum id collegium debuit Franciſco a S. Maria ex Ordine S. Hieronymi civitatis epiſcopo, Franciſco Soliero archipresbytero, & Cartuſienſibus monachis. Bellimarenſe prope Burgos ſitum condi cœptum eſt anno 1560, Benedicto Uguccione, Burgenſi canonico, eo plurimùm conferente. Burgenſi initium dedit annus 1551; quinquennio poſt inſtitutum in eo fuit humanitatis gymnaſium: at anno 1568 alias in ædes migratum, ut lites vitarentur. Palentinum Tereſia Quignonia, Montis-Acuti comes, Joannis Vega ſoror, ejuſdemque Joannis liberi Suerus & Eleonora ſuis precibus impetrârunt anno 1559: primus illi rector datus Petrus Saavedra. Valliſoletano initium dedêre Fabri curæ, quo altiora Philoſophiæ & Theologiæ ſtudia invecta ſunt anno 1563. Id anno 1567 in domum Profeſſam, Borgia inſtante, mutatum eſt: pars ſociorum in antiquis ædibus remanſit; altera in novum collegium, S. Ambroſio ſacrum, commigravit.

Caſtellanam

253 Lucronienſe item excitatum fuit anno 1559, auctore Thoma de Janguez, è primaria illius civitatis nobilitate; hujus collegii incolæ decem anno 1564 in obſequio peſte infectorum mortem glorioſam oppetierunt: bini reliqui vitam ſervârunt quidem, eadem tamen peſte afflati fuerunt. Inſtauratum poſtliminio collegium fuit, ac ſcholâ Theologicâ anno 1569 Borgiæ juſſu ornatum. Legionenſe collegium anno 1572 condidit, inque ejus templo, quod collapſum firmius

A *firmius ornatiuſque exſtruxerat, ſepeliri voluit Joannes S. Emiliani, laudatiſſimus ejuſdem civitatis antiſtes. Montis-Regii, quod Gallæciæ in diœceſi Aurienſi oppidum eſt, Alfonſi Fonſecæ & Azebedii, Montis-Regii comitis munificentiâ condi cœptum eſt anno 1556, collaborante comiti propensè admodùm Franciſco Manricio à Lara, Aurienſi præſule. Inchoatum anno 1551 à Roderico Duena, pio & opulento cive, Methymnæ-Campi collegium perfecit, reditibus, domo item ac templo auxit Petrus Quadratus, civis honeſtus copioſuſque mercator, quod ita futurum, Antverpiæ ex S. Ignatio olim intellexerat. Exſtruendo ſociorum Septimancæ tirocinio ædes ſuas unà cum hortis* Borgiæ *obtulit Joannes Moſchera anno 1554. Tenuibus exordiis collegium Salmanticenſe cœptum fuit anno 1548 P. Michaëlis Turriani potiſſimùm curâ: ſed dein, invectis eò Theologicis per* Borgiam *ſtudiis, inſigniter auctum. Villagarcienſe tirocinium & collegium Magdalena Ulloa, pari pietate & nobilitate matrona, Ludovici Quixadæ vidua, ſuis anno 1572* B *exſtruxit impenſis. Hanc terna Societati conſtituiſſe domicilia, ſcribit Alvarus; at alteri Magdalenæ, mox memoratæ cognomini, collegium Ovetenſe & Santanderenſe Hiſtoriæ Societatis part. 3, lib. 8, num. 273 Sacchinus adſcribit.*

254 *Toletum Societatem advocavit anno* & Toletanam *1558 Bartholomæus Carranza Miranda, Toletanus ex Ordine S. Dominici archiepiſcopus. Primi illuc miſſi ſunt PP. Buſtamantius, Domeneccus, Strada, aliique aliquot ſocii; qui collegium inchoarent, quod dein anno 1566 in domum Profeſſam, primo Præpoſito Joanne Valderauano, converſum fuit. Matritenſe collegium ex domo non ampla, quam ſociis Eleonora Maſcarenia Luſitana dederat anno 1560, ad inſignem evaſit amplitudinem. Primus ei præfuit Odoardus Pereira Luſitanus, litteræque illic humaniores anno 1572 doceri cœptæ. Villa-Regii Toletanæ provinciæ tirocinium inſtitutum fuit anno 1567 magno Villaregienſium pagorumque circumjectorum bono: tanto verò Joannis Pacieci, ejus domicilii parentis, gaudio, ut, ſcriptis ad* Borgiam *litteris, ingentes Deo* C *grates egerit, cujus ſibi munere angelos (ùt aiebat) in terris videre conceſſum eſſet. Ita Sacchinus par. 3, lib. 3, num. 190: Alvarus autem, quas dixi, litteras à Joanne Emmanuële Leonio, primo illius tirocinii magiſtro, ad* Borgiam *datas ait; verùm, ùt apparet, perperam. Originem ſuam Ocanienſe collegium debuit Ludovico Calatajud, ejus oppidi civi ac protonotario Apoſtolico, à doctore Joanne Ramirio ad id fundandum impulſo. Complutum eam rem acturus ad* Borgiam *ſe contulit, confecitque fundationis tabulas* XVI *Kalendas Novembris anni 1558. Societatis illic munera primi obierunt Jacobus Carillius aliique aliquot eò unà cum illo miſſi; cœptis quidem tantiſper abſiſtere Joannis Silicæi, Toletani archiepiſcopi, juſſu coacti fuerunt: ſed eò brevi pòſt è vivis erepto, Ocaniam* XVIII *Kalendas Maii anni proximè ſequentis redierunt. Theologorum placita illic ſociis tradere cœperunt anno 1567 Joſephus Acoſta & Alfonſus Sandoualius.*

255 *Murciam patres anno 1555 evocavit* provincias *Stephanus Almeida Luſitanus, Carthaginis-Novæ epiſcopus, qui* Borgiam *familiariter olim nôrat, multaque de Societatis laboribus ſecundo rumore inaudierat. Primus collegii Murcienſis rector fuit Joannes Baptiſta Barma: anno inſequenti ſociorum illic numerus ad duodenarium crevit, è quibus ſacerdotes ſeptem, laïci quinque. Barmæ mortuo ſuffectus eſt Jacobus Miro, illuc à* Borgia *è Luſitania miſſus; collegium verò è Toletana ad provinciam Caſtellanam ſecundùm Almeidæ præſulis vota tranſlatum. Belmontenſe anno 1558 natum eſt, quod Jacobus Lopius Paciecus, Villenæ marchio, primùm expetiit; dein Joannes Lucas fovit; utroque verò defuncto, Pontia Leonia certis reditibus ſtabilivit. Placentini collegii originem ſuprà ſub §* XIV *principium explicatam habes: ornatum ludo litterario fuit anno 1555, noviſque reditibus anno 1557 ab epiſcopo Carvajalio locupletatum. Petri Putei, canonici Conchenſis, liberalitas Conchenſi collegio jam inde ab anno 1554 initium dederat; reditus annuos, qui deerant, anno 1561 alterius item ejuſdem eccleſiæ canonici, Petri Marquinæ, ſuppeditavit bene affectus in Societatem animus. Huetenſis in eadem diœceſi collegii ea fuit origo: jam inde ab anno 1551* E *patrum contubernium exoptârant quidem oppidani, ſed voti compotes facti non fuerant hactenus: at anno 1559 Petrus Ortitius Huetenſis, Compluti ſtudiorum causâ degens, Societati nomen dedit: fruſtra juvenem à propoſito dimovere conatus Stephanus Ortitius, Petri patruus, ſacerdos honoratus & locuples, iram adverſus ſocios, ut qui ſibi juvenem, in quo repoſitam ſpem poſteritatis habebat, eripuiſſent, aluit aliquamdiu; quâ paulatim deferveſcente, aliorumque ſacerdotum accedente conſilio, quas deſtinârat fratris filio opes condendo collegio inſumere ſtatuit. Eò itaque P. Joannes Ramirius unà cum ſociis aliquot miſſus eſt anno 1563, receptumque à* Borgia *collegium, explicatis paulatim rebus, biennio pòſt.*

256 *Navalcarnerenſe in archiepiſcopatu* auxerit; *Toletano collegium condidit doctor Baptiſta Madridius, collato eam in rem, ex Pii IV ſummi Pontificis indulto, pingui, quod illic habebat, ſacerdotio; neque id ſatis illi fuit, niſi & ſemetipſum Societati traderet, in qua diem ſuum obiit anno 1572. Incoli collegium cœptum eſt anno 1566. Oropeſanum, anno 1570* F *conditum, Ferdinandi Alvari Toleti, ejuſque fratris Franciſci munus fuit. Segunti collegium Cardinalis Spinoſa, ejus civitatis archiepiſcopus, meditabatur, miſſuſque eò fuerat anno 1569 Marcus Valdeſius cum ſociis quinque: verùm collegii progreſſum Spinoſæ mors, quæ anno 1572 accidit, intercepit; cùmque non eſſet, qui abs illo cœpta promoveret, inde revocati ſunt ſocii. Caravacam (Equitum S. Jacobi oppidum, figurata ab angelis cruce, cùm primis nobile) magno Societatem ſtudio ac labore invehere jam à ſeptennio conatus fuerat Michaël a Regno, ejus oppidi civis; quod anno demùm 1568 impetravit. Huic collegio, quidquid ſibi reliquum erat, teſtamento reliquit, adjectâ etiam modeſtiſſima cautione, ut, ſi quis illi plura tribueret, is fundatoris titulo beneficiiſque gauderet. Seguritanum collegium anno 1569 condidit Chriſtophorus Rodericius de Moia (is, ùt apparet, cujus lib. 3, cap. 7 Vitæ S. Tereſiæ Ribera meminit) accedente filiarum ejus non conſenſu modò, ſed etiam liberalitate, quâ & ipſæ id collegium ex maternæ hereditatis parte dotatum voluerunt. A-*

ptior

AUCTORE J. B.

ptior quidem videbatur tirocinio locus: collegium tamen illic excitari non abnuit Borgia, ut Chriſtophori votis fieret ſatis.

quantùm item illi

257 Andaluſiæ pariter provinciam ſeu Bœticam multis ſibi nominibus obſtrictam habuit. Cùm ſerpere Hiſpali hæreſis cœpiſſet, presbyteros eò aliquot miſit anno 1554, qui hæreticorum progreſſus ſiſterent, eoque pacto collegii Hiſpalenſis ſemina jecit. Magno illic fructu egerunt Joannes Suarius, Conſalvus Conſalvius, Baptiſta Sancius & Baſilius Auila. Anno item 1554 Granatenſe ſumpſit initium, adnitente potiſſimùm Petro Guerrero civitatis archiepiſcopo: traductum eò Cordubâ tirocinium fuit anno 1556. Acceſſit eidem provinciæ Gaditanum collegium anno 1564, eò evocatis pari ordinis eccleſiaſtici ſecularisque conſenſu ſociis, quò ad eam diem religioſorum ordinum nulli patuerat aditus. Emporium illud celebre, in extremo Europæ ad Occidentem limite ſitum, è Societate primi excoluerunt Jacobus Lopius, Sanciuſque Caſtillus. Inchoatum Cordubenſe collegium partim Joannis Cordubæ decani, B partim civitatis munificentiâ fuerat: ſed anno 1564 additum illi fuit magnificum templum, cujus primum lapidem ritu ſolemniore Chriſtophorus de Roias & Sandoual, Cordubenſis antiſtes poſuit feſta luce S. Catharinæ virginis martyris collegiique patronæ.

Bætica,

258 Triguerenſe ædificandum ſuſcepit Franciſcus Palma, Triguerenſis civis & clericus; foverunt Eleonora de Zunninga, ejuſque filius Alfonſus Petrius Guſmanus, Methymnæ Sidoniæ dux: incoli cœptum fuit anno 1563, primo ejus rectore Joanne Rodericio. Montellanum Catharina Fernandia à Corduba, Plegi marchio, excitavit, reditibuſque firmavit: miſſi illuc fuêre anno 1558 ſacerdotes ſex, laici octo, Alfonſo Lopio duce. Marcenenſe, à Maria Toletana, Catharinæ Fernandiæ filia, & Ludovico Pontio Leonio, Mariæ conjuge & duce Arcos, conditum, incoli cœptum fuit anno 1567 à ſociis ſacerdotibus quatuor, ſacerdotii expertibus novem, quibus Gaſpar Salazarius rector præerat. Sanlucarienſe, quod uxor ducis Methymnæ Sidoniæ impetrârat alueratque hactenus, ejuſdem morte ſolutum eſt C anno 1556. Viderat Elvira Avila, matrona nobilis, viro liberiſque orba, quos fructus ac commoda ex ſociorum laboribus Granata caperet, ac tantumdem Biatiæ, (hodie Baeza) patriæ ſuæ boni cupiens, condendo illic collegio hereditatem teſtamento legavit anno 1569: accepit conditionem Borgia, molirique collegium juſſit; quod dein Didacus Carillus Carvajalius reditibus auxit. Malacitano initium dedit anno 1572 Franciſci Blanci, Malacitani id temporis epiſcopi, propenſus in Societatem animus, quem pluribus aliàs beneficiis, de quibus vide Schottum infrà num. 176, teſtatum fecit.

& Aragonica

259 In provincia Aragoniæ, præter Gandienſe collegium ejus ære, ùt num. 82 dictum eſt, excitatum, Valentino non parùm profuit: miſſi eò aliquot ſocii anno 1544, expetente maximè ea in civitate collegium Hieronymo Domenecco, canonico Valentino: triennio poſt, collato mille aureorum nummorum ſubſidio, ejus collegii egeſtatem ſi non ſuſtulit, minuit equidem. Vexatum id ab academicis fuit ob inſtitutas illic anno 1570 Theologicas ſcholas; anno autem inſequenti reſtituta pax eſt, quò ipſiuſmet Borgiæ præſentis auctoritas momenti plurimùm attulit. Addit Alvarus, domum illic Profeſſorum conſtitutam: ſed id poſt Borgiæ obitum contigit, Everardo Mercuriano Societatem moderante; anno nimirum 1579, ùt ſcribit Sacchinus part. 4 Hiſt. Societ. lib. 7, num. 200, & Eſcolanus Hiſt. Valentinæ lib. 5, cap. 10. Collegium S. Paulo, domus profeſſa Spiritui Sancto ſacrum fuit. Cæſarauguſtanum ut conderetur, per litteras cum Ignatio egerat, cùm dux Gandiæ erat: poſtquam inde anno 1555 exceſſerant ſocii, non diu pòſt revocati, eòdem, Borgia jubente, redierunt. Barcinonenſes domicilium apud ſe Societati obtulerunt anno 1540, quo tempore Borgia Cataluniæ prorex præerat; in quo diſciplinæ Theologicæ ejus auctoritate ſunt inſtitutæ anno 1569. D

in Sardiniam propagata.

260 È Barcinonenſi collegio, cùm Hiſpaniæ Societatis commiſſarius eſſet Borgia, ſociorum colonia miſſa fuit, quæ Balearicum ſeu Majoricenſe, Montis-Sion ab æde Deiparæ eidem addicta dictum, inſtituit anno 1561 rogatu potiſſimùm Guilielmi Rocafolii, ejus inſulæ proregis: id civium benignitas aluit, donec reditibus aliquot anno 1569 fuit eorumdem collatione munitum. Saſſaritanum in inſula Sardinia ſuis abſolutum numeris fuit anno 1562: tres illic litterarum humaniorum claſſes, accitis ex Hiſpania, qui eas juventuti traderent, magiſtris, inſtitutæ ſunt. Non exiguum ex eo collegio fructum citò Saſſaritani perceperunt: unde Calaritanos quoque condendi apud ſe collegii deſiderium cepit, cujus compotes facti ſunt anno 1564. Aditum verò in Sardiniam aperuerunt Societati, in eam adlecti Sardi duo, Petrus Spiga & Alexius Fontana, ille Calaritanus, hic verò Saſſaritanus. E

& Luſitaniæ debuerint.

261 Apud Luſitanos Portuenſe collegium à Borgia cœptum eſt anno 1560; uti & Bracharenſe à Petro de Martyribus ejuſdem civitatis archiepiſcopo: templo auctum anno 1567. Brigantinum anno 1561 Antonii Pinerii, Mirandenſis epiſcopi, & Joannis, Brigantini ducis, rogatu inchoatum eſt, quod à Borgia Brigantini etiam cives legationibus publicis expetierant. Domum Profeſſorum Ulyſſiponenſem, S. Rocho ſacram, multùm ejus auctoritate, &, quâ valebat apud Luſitaniæ reges, gratiâ fuiſſe provectam, jam dictum ſuprà eſt num. 143. Eborenſi vero collegio conditum anno 1567 templum, amici ejus, Henrici Cardinalis impenſis, qui & Ulyſſiponenſe S. Antonii collegium eodem anno reditibus auxit. F

§ XX.

AUCTORE J. B.

§ XX. Societatis in aliis regionibus incrementa: Pii V in eam benevolentia: miſſiones aliquot à Borgia inſtitutæ; iter ejus Lauretanum, & inſignis, quam ipſi factam perhibent, de ſociorum ſalute revelatio.

Societatis incrementa in inſula Materienſi, in inſulis Tertiis, Braſilia, Sicilia, Calabria;

ANno 1570 in inſulam Materienſem non ſine ingenti incolarum gratulatione & plauſu invecti ſunt ſocii, duce P. Emmanuële de Sequeyra, primo ejus collegii rectore. Idem eodem anno in inſulis Tertiis, ſeu Flandricis, P. Ludovicus Vaſconcellus, inſtituto in portu Angrenſi collegio, præſtitit. In Braſilia anno 1567 inchoatum fuit collegium Fluminis Januarii P. Ignatii B Azevedii, pro fide poſtmodùm necati, curis, Sebaſtiani vero regis Luſitani ſumptibus. Apud Siculos anno 1571 Calataieronenſe collegium in Siciliæ umbilico conſtitutum eſt ex ærario publico, primo ejus rectore P. Joſepho Fabricio. Rheginum quidem in Calabria collegium anno 1564 rogatu Periſani Ribera, Neapolitani proregis, & Gaſparis de Foſſo, archiepiſcopi Rhegini, ſuſceptum fuit, ſed id anno 1567 ob adminiſtrationis opportunitatem à provincia Neapolitana ad Siculam tranſlatum Borgia voluit. P. Joannem Mariam in Siciliam miſit anno 1567, ut illic ſtudia ordinaret, ac doctrinam Theologicam, ubi id maximè opportunum videretur, inſtitueret, quam is anno inſequenti Meſſanæ eſt auſpicatus.

in Germania & Moravia;

264 Herbipoli in Franconia ſedem ſuam fixerunt ſocii anno 1567, quo evocati fuerant à Friderico Wieſpergio, ejus urbis epiſcopo, adornato jam annis aliquot antè ad eorum habitationem ex Pii IV Pontificis conſenſu deſerto vacuoque virginum S. Agnetis monaſterio. Gliſcenti apud ſuos hæreſi obicem objecturus Fuldenſis abbas ac C princeps Balthaſſar à Dernbach Societati illic collegium dedit anno 1571. Spirenſe item collegium inſtitutum fuit anno 1567 è Moguntino collegio deductâ coloniâ, quæ tertio Kalendas Maias docendi labores exorſa eſt. In Germania Superiore Halenſe in comitatu Tyrolenſi collegium ſacrarum virginum Magdalenæ & Helenæ, cæſaris Ferdinandi filiarum, pietate fundatum eſt anno 1569. Olomucienſe collegium apud Moravos anno 1566 fundavit Guilielmi Priſienovii ejuſdem civitatis epiſcopi inſigne ſtudium, ne commiſſum ſibi gregem inficeret hæreſis. Brunæ quoque domum probationis Borgia excitari juſſit, adlaborante eodem epiſcopo, ut ſcribit Cienfuegos lib. 5, cap. 4, § 3.

in variis Italiæ regionibus;

265 Taurinenſis in provincia Mediolanenſi collegii, anno 1567 cœpti, parens fuit Aleramus Becutius, gentis ſuæ ultimus. Primus illi rector datus Jacobus Acoſta. Ingens quoque eidem provinciæ incrementum S. Caroli Borromæi pietas attulit. Is jam inde ab anno 1567 ad S. Fidelis ſociorum collegium conſtituerat: ſed id anno 1572 in Profeſſorum domum ceſſit; collegio Braidam ſeu Breram, quæ Humiliatorum Mediolanenſi in urbe monaſterium fuerat, tranſlato. Aronæ (quod gentis Borromææ oppidum eſt ad lacum Verbanum) tirocinii domum præterea excitavit. Collegium Montis-Regalis ſeu Mondevienſe in Subalpinis admiſit Borgia, teſte Cienfuegos proximè citato § 4, anno nimirum 1561, cùm Vicarii generalis munere fungeretur. Aucta præterea fuit Mediolanenſis provincia anno 1571 domo probationis, quam Novellariæ haud procul Mutinâ Camillus Gonzaga oppidi illius comes condidit reditibuſque ornavit; denique Brixienſe collegium anno 1567 inchoatum fuit, receptis in Societatem Angelo Paradiſio & triginta clericis ejuſdem ſociis, qui illic proximorum ſaluti ad Societatis normam incubuerant. Angelus tamen deinde è Societate dimitti petiit, obtinuitque à Borgia.

266 Anno 1567 ad Neapolitanum collegium Hieronymum Surianum & Antonium Ramirum miſit, qui doctrinam illic divinam traderent, ne quid ad collegii illius perfectionem deſideraretur. Anno 1568 binæ probationis domus ſunt inſtitutæ; altera in urbe S. Angeli E in Samnitibus rogatu Joannæ Caſtriotæ Nuceriæ ducis, altera vero Nolæ. Collegium quoque anno 1570 ſua in urbe exſtrui Coſentini in Calabria Citeriore, Borgia Societatem adminiſtrante, petierunt, ſed rei dilata in aliud tempus exſecutio fuit. In provincia Romana plurimum illi debuerunt collegium Romanum, collegium Pœnitentiæ S. Petri, cujus adminiſtrationem Pii V juſſu ſuſcepit anno 1570, domus probationis S. Andreæ, ſeminarium Germanicum, & domus profeſſorum, cujus magnificum templum ſanctiſſimo Jeſu nomini dedicatum anno 1568 condi cœptum eſt Alexandri Farneſii S. R. E. Cardinalis ſumptibus. His addi debent collegium Interamnenſe Samnitum anno 1570 cœptum, & Politianum in Tuſcia anno 1568 a Franciſco admiſſum.

in Gallia, Belgio,

267 In Gallia Lugdunenſe collegium inchoatum eſt anno 1565, cui primus præfectus fuit Guilielmus Critonius; uti & Camberienſe, quod Ludovici Codretti curis commiſſum fuit F & à Joanne Trivultio 1571 dotatum; Avenionenſis vero Antonii Poſſevini. Burdigalenſe anno 1572 fundavit Franciſcus Baulonus ſenator, probante Carolo IX Galliæ rege; Nivernenſe verò Ludovicus Gonzaga, ejus urbis dux. Eodem anno receptum fuit Muſſipontanum collegium ibidemque academia poſtmodùm inſtituta anno 1574 ſub Everardo Caroli Lotharingi Cardinalis munificentiâ. Virodunenſe collegium non ſolùm anno 1565 inchoavit Nicolaus Pſalmæus ejus civitatis epiſcopus & comes, ſed etiam peſtilentiæ occaſione diſſipatum reſtituit anno 1571. Audomarenſe in Gallia Belgica collegium inſtituit Gerardus Americourſius, S. Bertini abbas ac primus Audomaropolitanus epiſcopus, anno 1567, reditibuſque, ſcholis & templo auxit anno 1569. Tornacenſe, anno 1566 ab hæreticis diſſipatum, partim anno 1567, partim ſequenti reſtitui cœptum. Sedes propria tironibus ibidem comparata 1569. Leodii ſedes fixas primùm habuerunt ſocii anno 1566: Lovanienſe verò collegium à civitate receptum fuit anno 1565. Duacenum anno 1568, fundatore Joanne Lentaillere

AUCTORE J. B.

taillero, Aquicinctino ex Ordine S. Benedicti abbate, ſumpſit initium.

Boruſſia, Maſoviâ, Lithuaniâ, Poloniâ.

268 Societati in Poloniam aditum jam inde ab anno 1564, ſuperſtite adhuc Lainio, aperuerunt Hoſius, epiſcopus Varmienſis & S. R. E. Cardinalis, & Commendonus, Apoſtolicus ad regem Poloniæ Sigiſmundum legatus, purpuratis & ipſe patribus dein adſcriptus; quorum prior Bransbergenſis in Boruſſia collegii auctor fuit, in quo Societatis munera exerceri cœpta ſunt anno 1565. Hujus exemplum brevi ſecutus eſt Andreas Noſcovius, Plocenſis epiſcopus, condito Pultoviæ in Maſovia collegio, cujus adita poſſeſſio eſt anni 1566 initio. Vilnenſe in Lithuania collegium Valeriani ejus civitatis epiſcopi Catholicæ religionis cura ſtudiumque condidit, in quod anno 1569 prima ſociorum colonia ex Olomucienſi in Moravia collegio, duce Balthaſſare Hoſtovino, invecta eſt. Primus ejus rector anno 1570 conſtitutus fuit Staniſlaus Varſevitius. Additum his quartum fuit anno 1571, nimirum Poſnanienſe in Polonia Occidentali ſeu Majore, fundatore Adamo Konarſcio urbis præſule. Acceſsêre & alia ſubinde collegia, adeo, ut quæ primum Auſtriacæ provinciæ fuerant collegia, in novam erecta fuerint provinciam ſub Everardo, Borgiæ ſucceſſore, anno 1574. Hæc ſimul congerere viſum eſt propter argumenti affinitatem, licèt variis temporibus geſta ſint: nunc rerum ſeriem ab anno 1566 repeto.

B

Pii V in Borgiam

269 Defuncto ſub anni 1565 exitum Pio IV, inſequentis initio in Petri Cathedram ſubrogatus eſt Michaël Giſlerius è S. Dominici familia, dictus Pius V. Is, quam ante Pontificatum cum Borgia contraxerat amicitiam, in Pontificatu quoque perpetuo retinuit. Neque diu diſtulit benignitatis erga Societatem ſuæ documentum dare: cùm enim ſolenni pompa novus Pontifex ad baſilicam Lateranenſem progrederetur, vidiſſetque pro foribus domûs Profeſſæ ſtantem inter ſuos Borgiam, ad ſe accitum arcto complexu alloquioque aliquamdiu dignatus eſt. Cùm verò Pontificem ſalutaturus ac Societatis illi operam oblaturus adiit Borgia, plurimùm ſe Societatis operâ uſurum profeſſus eſt. Mox, quod profeſſus verbis fuerat, opere præſtitit. Conceſſa Societati à ſuperioribus Pontificibus beneficia rata eſſe voluit confirmavitque. Hieronymum Natalem, Jacobum Ledeſma & Petrum Caniſium conventui Auguſtano, quem Maximilianus indixerat, intereſſe voluit.

C

& Societatem

270 Andream OvIedum, Æthiopiæ patriarcham, & Melchiorem Carnerum, Nicænum epiſcopum, ex Æthiopia, ubi parum fructûs ſperabatur, juſſit ad Japones Sinaſque ſeſe transferre, quod Carnerus quidem præſtitit, ſed manere in Æthiopia Oviedus coactus fuit, ibique inter ærumnas diem clauſit extremum. Idem Pontifex Vincentio Laureo, ſuo in Scotiam nuntio, comites eſſe anno 1567 voluit Edmundum Haium, rectorem collegii Pariſienſis, & Thomam Darbishirum Anglum. Chriſtophorum Rodericium cum Thoma Orſino, Strongulanorum epiſcopo, ad exſtirpandas Valdenſium hæreticorum reliquias in regnum Neapolitanum miſit. Cathechiſmum ad parochos ex concilii Tridentini mente adornatum Gallicè, Germanicè ac Polonicè reddi à Societatis hominibus juſſit. Penes eamdem eſſe domûs catechumenorum procurationem voluit; uti & adminiſtrationem Pœnitentiariæ, ùt dictum eſt ſuprà. Collegio Romano in menſes ſingulos aureos dedit quinquagenos. Sociorum operâ in ſublevandis ægris potiſſimùm uſus eſt, graſſante per Urbem anno 1566 peſtilentiæ lue. Eccleſiaſten, qui coram ſe & Cardinalibus verba faceret, ex eadem voluit, quo munere functi ſunt Benedictus Palmius, Alphonſus Salmeron, Emmanuël Sa, & Franciſcus Toletus, dein à Clemente VIII anno 1594 in Cardinalium numerum relatus. Ordinandos & ad confeſſariorum munus promovendos ſubjecit Societatis examini. D

benevolentia.

271 Borgia ſuggerente, uti ſcribit Cienfuegos lib. 5, cap. 7, § 3, geminam quatuor Cardinalium congregationem inſtituit, quarum altera hæreticorum, ethnicorum altera converſioni incumberet, quod etiam Ribadineira teſtatur. Si quid turbarum adversùs Societatem oriebatur, continuò præſtò erat, id quod anno 1569 maximè patuit, quo Antonii Poſſevini, qui inquiſitionem Hiſpano ritu in comitatum Venaſcinum introducere conatus dicebatur immerito, innocentiam, datis ea de re litteris (vide Sacchinum par. 3, lib. 5, num. 145) egregiè tutatus eſt, ortamque inde adversùs ſocios Avenione ſeditionem exſtinxit. Aliàs, datis ad principes viros litteris Societatem cumulavit laudibus, ac enixè commendavit, cujuſmodi fuêre eæ litteræ, quas ad Salentinum comitem Iſemburgicum, Colonienſem archiepiſcopum, anno 1568 dedit, & apud Ribadineiram videre eſt lib. 3, cap. 4. Idem Societatem ordinem mendicantium anno 1571 declaravit, poteſtatemque eligendi conſervatorem ſingulis provinciis fecit. Sparſus anno 1567 undequaque rumor fuerat, Pontificem alieno à Societate animo eſſe, eam reformare velle, mutare veſtimentum, imo totum Ordinem exſtinguere, in aliumque transferibere. Rogavit Franciſcus Cardinalem Paiecum, hos ut rumores ad Pontificem referret; quibus auditis, ſanctiſſimus Pontifex, qui nihil, niſi quod ad Societatis perfectionem facere autumabat, molitus fuerat, id à ſe procul abeſſe, reſpondit. E

Inſtituta in Floridam.

272 Eodem anno 1566 in Floridam, Novæ Hiſpaniæ in India Occidentali finitimam, primum ſocios miſit, qui illic Chriſtianam fidem propagarent, ſacerdotes Petrum Martinium & Joannem Rogerium, & Franciſcum Villaregium rei domeſticæ adminiſtrum, è quibus Petrus Martinius, cùm in terram præfectum Hiſpanum quæſiturus deſcendiſſet, in maris littore à Tacatucuranis impactâ ejus capiti clavâ brevi mortalis vitæ finem invenit. F Cùm verò ea non ſucceſſiſſet expeditio, alios undecim, duce Joanne Baptiſta Segura, anno 1568 eòdem miſit. In Axacanam provinciam jam cum ſeptem octove ſociis, duce Ludovico quodam neophyto, Segura Euangelii diſſeminandi causâ pervenerat; cùm ejuſdem neophyti perfidiâ, quem ad fidem reducere fruſtra tentaverat, primùm quidem tres ejus ſocii, quinto verò poſt die ipſe cum reliquis ad necem in odium fidei ſunt dati anno 1571, qui præter Seguram hi fuêre: Ludovicus Quiros ſacerdos ſagittâ transfixus, & Gabriël Gomez, Petrus Linares, Sanctius Savallius, Joannes Baptiſta Mendez, Chriſtophorus Rotundus, & Gabriël de Soliz coadjutores. Altero item martyrio honeſtata eſt Societas anno 1568. Cocino Goam navigabat P. Franciſcus Lopius navi Luſitana, quæ cum fortiter adverſus celoces Mahometanas pugnat, ſcintillæ in pulverem

A *rem tormentarium lapſu partim diſrupta, partim incenſa eſt. Ita in manus Mahometanorum Lopius venit; ſalvo eſſe licuit, ſi Chriſtum abnueret, ad Mahometumque tranſiret. Horruit impias voces Lopius; quare pectus ei à Malabaribus haſtâ transfixum, amputatum gladio caput, corpus lancearum ictibus confoſſum, ac devolutum in mare.*

In inſulas Canarienſes, Africam, Peruviam

273 *Bartholomæo de Torres, Canarienſi epiſcopo, quatuor è ſuis comites addidit Jacobum & Laurentium Gomium ſacerdotes, binos item fratres Ludovicum Ruitium & Alfonſum Ximenium anno 1567; miſſionem item Oranenſem in Africæ littore inſtituit, miſſis eò unà cum Petro Ludovico Borgia germano ſuo, Monteſanæ militiæ magiſtro, & Orani gubernatore, Petro Domenecco & Hieronymo Mur. Prima quoque eodem anno in Peruviam rogatu Philippi regis Hiſpaniæ ſociorum colonia profecta eſt, cui præerat Hieronymus Portillus, cui additi ſunt è provincia Toletana Antonius Alvarius & Ludovicus Medina; è Bœtica Jacobus Bracamontius, primus Limenſis rector, & Joannes Garzia; ex Aragonia Michaël Fon-* B *tius & Petrus Lobertus; è Caſtella Ludovicus Lopius. Altera item eò ſociorum duodecim colonia unà cum Franciſco Toletano prorege appulſa eſt anno 1569 ſacerdotum quinque & coadjutorum ſeptem. Sacerdotes hi fuère: Bartholomæus Hernandius cæteris præfectus, Joannes Garcia, Alfonſus Barzana, Ferdinandus Sanchez, & Rodericus Alvarez. Coadjutores vero Sebaſtianus Amador, Joannes de Zuniga, Joannes Gomez, Antonius Martinez, Joannes de Caſaſola, Didacus Ortun, Didacus Martinez. Ita Ribadineira lib. 3 cap. 7: at Sacchinus ad annum 1569, num. 302, & ad annum 1572, num. 319 Joannem Zunigam ſacerdotibus adnumerat. Acceſſit denique Joſephus Acoſta cum Andrea Lopio & Jacobo Martinio in Peruviam quoque poſt longam navigationem anno 1572 advectus.*

& Mexicum miſſiones.

274 *Mexicanam in Nova Hiſpania provinciam* Borgiæ *miſſu condidère anno 1572 Petrus Sanctius provincialis, Jacobus Lopius collegii Mexicani rector, Petrus Diazius, Ferdinandus Suarius Concha, Franciſcus Bazanus, Alfon-* C *ſus Camargus, Jacobus Lopius à Meſa, Petrus Lopius Parra ſacerdotes, Joannes Curiel, Petrus Mercatus, Joannes Sancius, ſacerdotium brevi ſuſcepturi, & adjutores Martinus Matilla, Bartholomæus Larius, Martinus Conſalvius, Lopius Navarrus: addit his Ribadineira Didacum Fonſecam ſacerdotem. Venerat eò etiam paulò antè è Florida P. Sedennius cum Salſedo, diverſorium novis ſociis præparaturus; moxque illic collegium conditum Alfonſi Villaſeccæ ſumptibus, teſte Sacchino lib. 8, num. 310 ad annum 1572.*

Laureto

275 *Dum hæc in exteris nationibus* Borgiæ *curis auſpiciiſque geruntur, ipſe primum procuratorum conventum indixit anno 1568, quò ſingularum provinciarum ſtatum accuratiùs noſceret, ac cunctæ ſuæ familiæ meliùs promptiùſque conſuleret; cui, cùm adverſa valetudine laboraret* Borgia, *Everardus Mercurianus Germaniæ aſſiſtens præerat. Sperabat conventum generalem indicendum, in quo, quod multis Deum precibus rogaverat, Societatis adminiſtrationem, cui ſe imparem judicabat, miſſam à ſeſe faceret: ſed aliter ſentientium patrum, non ſine maximo Societatis detrimento id fieri poſſe exiſtimantium, acquieſcere judicio coactus fuit. Anni inſequentis initio epiſtolam ad univerſos ſocios dedit Dei Spiritu æquè ac piis ſalutaribuſque monitis plenam, quam Sacchinus lib. 5, à num. 5 ad 28 uſque retulit. Cùm autem diuturna octo menſium febri laboràſſet, quamvis ea nondum expeditus, reclamantibus licèt omnibus, Lauretanum iter ex voto ingreſſus eſt, divinæ Matri de acceptis beneficiis grates acturus. Româ diſcedens adduci vix potuit, ut oblata ſibi à Cardinali Patieco lecticâ uteretur. Nondum Lauretum uſque pervenerat, quin & animi & corporis vires ſibi reſtitutas ſenſerit. Laureti verò beatiſſimæ Virginis imaginem perita pictoris manu confici juſſit bonâ Caroli Borromæi Cardinalis veniâ, quæ eam, quam S. Lucas depinxit, planè referret; quò ejus amorem cultumque ſibi aliiſque augeret, ùt refert Cienfuegos lib. 5, cap. 9, § 2.*

Romam redux S. Ignatii exuvias transfert,

276 *Romam redux medicorum hortatu in Tuſculanum profectus aliquamdiu illic Societatis negotia expedivit. Menſe Julio die* XXXI *ejuſdem anni, S. Ignatii exuvias, dum novum domûs Profeſſæ templum Cardinalis Farneſius exſtruit, noctu tranſtulit* maxima cum pietate, minima cum pompa, *inquit Sacchinus lib. 5, num. 63. Contrà verò maximâ id pompâ nec ſine cantu angelico factum eſſe ſcribit* Borgiæ *pronepos part. 2, cap. 3; verùm nec maximæ pompæ, nec cantus angelici mentionem faciunt tranſlationis hujus teſtes oculati, quos Pinius tom. 7 Julii pag. 599 & ſequenti citat. Cantum angelicum pridie tranſlationis ſub veſperam à P. Julio Mancinelli auditum fuiſſe narrat Cienfuegos, eumque tenuiſſe ad horas viginti, donec urna in novum locum repoſita eſſet. Verùm, ſi* valde de noctu *ea tranſlatio facta, uti teſtatus eſt P. Franciſcus Gomez, quomodò cantus ille ad horas viginti protractus eſt?*

ac ſub idem tempus inſignem de ſociorum ſalute revelationem habuiſſe perhibetur.

277 *Sub idem tempus contigiſſe ferunt celebrem illam* Franciſco *revelationem, quâ ei divinitus patefactum fuerit, neminem eorum, qui in Societate aut jam mortui eſſent, aut tribus prioribus ejus ſeculis morituri eſſent, damnatum eſſe damnatumve iri; qua de revelatione agunt Pinius tom. 7 Julii pag. 851, & Alvarus Cienfuegos lib. 5, cap. 10. Quæ* E *hic de PP. Didaco Monteiro, Michaële Solerio, Martino Gutierrez, F. Alphonſo Rodriguez, aliiſque exteris utriuſque ſexus hominibus, morum ſanctimoniâ cæleſtibuſque favoribus conſpicuis, quibus vel partim vel omninò idem revelatum fuerit, prodit, factæ enimverò* Franciſco *revelationi, & per ſocium ejus individulſum F. Melchiorem Marcum, qui eam ex ipſius* Borgiæ *ore acceperit, vivo mortuoque eodem propalatæ, nonnihil ponderis momentique adjiciunt.*

AUCTORE J. B.

§ XXI. Gemina martyrum claſſe Societas decoratur.

P. Azevedii

INſignis Societati acceſſit anno 1570 gloriæ cumulus, primùm quidem à P. Ignatii Azevedii ejuſque ſociorum martyrio, qui in Braſiliam fidei propagandæ à Borgia *miſſi die* xv & xvi *Julii in Jacobi Soriæ ſectæ Calviniſticæ piratæ manus inciderunt, ab eoque omnes, excepto uno, in odium fidei trucidati vel certè mari ſubmerſi ſunt prope inſulam Palmam, quæ una Fortunatarum eſt. Numero fuerunt undequadraginta, partim ſacerdotes, partim non ſacerdotes, partim denique coadjutores, ùt vocabantur, temporales. Eorum catalogum Schottus ex Ribadineira exhibet, ſed non ab omni errore immunem. Petrus Poſſinus de vita & morte Ignatii Azevedii lib. 4, cap. 1 catalogum eorum, ùt ait indubitabilem, ex tribus aliis, Catalogo nimirùm Romano, Eborenſi & Conimbricenſi, accuratiſſimè ſibi conſentientibus, texit hujuſmodi:* Decas prima: P. Ignatius Azevedius, P. Didacus Andrada, Antonius Suarez, Benedictus de Caſtro, Joannes Fernandez Ulyſſiponenſis, Franciſcus Alvarez Covillanius, Dominicus Fernandez, Emanuël Alvarez, Joannes de Mayorga, Alfonſus Vaëna. Decas ſecunda. Gonſalvus Enriquez, Joannes Fernandez Bracarenſis, Alexius Delgadus, Ludovicus Correa, Emanuël Rodriquez, Simon Lopez, Emanuël Fernandez, Alvarus Mendez, Petrus Nunnez, Franciſcus Magallanes. Decas tertia. Nicolaus Dinis, Gaſpar Alvarez, Blaſius Riberius, Antonius Fernandez, Emanuël Paciechus, Petrus Fontoura, Simon à Coſta, Andreas Gonſalvez, Amarus Vaz, Didacus Perez. Decas quarta. Joannes de Baëza, Marcus Caldeira, Antonius Correa, Ferdinandus Sanchez, Gregorius Scrivanus, Franciſcus Perez Godoius, Joannes Baptiſta de Zafra, Joannes à S. Martino, Stephanus Zuraire, San-Joannes, *Societatis candidatus, qui Joanni Sanctio, ab hæreticis ſervato, ſucceſſit, numerumque martyrum quadraginta explevit.*

B

C

ſociorumque

279 *Poſſino & ſibi invicem, exceptâ litterarum aliquot diſcrepantiâ, conſonant teſtes ex Proceſſu Eborenſi anno 1628 inſtituti* I & IX: *ex Proceſſu verò Conimbricenſi* III, V, VI, VII, XII, XIII, XV, XVI, XX & XXI, *uti in ſummario Declarationis martyrii Ignatii Azevedii & ſociorum anno 1713 Romæ typis Cameræ Apoſtolicæ edito num. 12 videre eſt. Corrigendi itaque PP. Philippus Alegambe apud Joſephum Fotium pag. 147, & Joannes Naſi in Anno dierum memorabilium Societatis Jeſu pag. ad diem* xv *Julii, qui omiſſo Amaro Vaz, Petrum Fonſecam perperam ſubſtituunt; & veroſimillimè etiam Alvarus Cienfuegos, quamvis certis P. Vaſconcelii ſe veſtigiis inſiſtere dicat, Ludovicum Rodriguez hiſce martyribus miſcens, expunctio perperam ex illorum numero Joanne Fernandez Bracarenſi. Petrum de Fontoura, ſeu, ùt Ribadineira ſcribit, de Fontaura, Schottus Petrum Pontaureum minùs accuratè nominat. Petrum verò Nunnez à nonnullis* Mugnos *appellatum invenio. Pro* Amaro Vaz *legitur etiam ſubinde* Amatus, *quam lectionem Schottus ſecutus eſt, licèt Ribadineira cum vocet* Amaro, *quæ vox apud Luſitanos, teſte Poſſino lib. 4, cap. 1, idem valet ac* Maurus.

D

280 *Azebedii ſociorumque martyrium infrà num. 161 & ſeqq. Schottus deſcribit: verùm non ingratum lectori fore, arbitror, ſi P. Petri Diaz, Azevedii ſocii, litteras ad Provincialem Luſitaniæ die* XVII *Auguſti anni 1570 ex inſula Madera ſcriptas, ex Summario Declarationis martyrii eorumdem num. 19, pag. 140 & tribus ſeqq., ubi Latinè exſtant, huc tranſtulero. Ita habent:* Exponam his litteris felicem exitum Ignatii Azebedi Braſiliæ Provincialis & comitum: Nonis Junii cum Aloyſio (*ſeu Ludovico Vaſconcellos*) ejuſdem Braſiliæ pro Luſitaniæ rege præfecto, claſſe navium ſeptem Ulyſipone profecti, octavo die Maderam hanc inſulam proſpera navigatione tenuimus: novem circitèr & ſexaginta in univerſum è ſocietate noſtra conſcenderamus, in tres onerarias diſtributi. Quæ S. Jacobi dicebatur, ea cum Didaco Andrada multiſque aliis è noſtrorum numero (*mox recenſiti nominatim fuêre*) vehebatur Ignatius. Franciſco autem Caſtrio cum Fratribus duobus & pueris orphanis Ferdinandi navis obtigerat. Me cum ſociis ampliùs viginti eadem, quæ Aloyſium præfectum navis exceperat. Et quoniam certis de cauſis in hoc Maderæ portu aliquamdiu ſubſiſtere decreverat Aloyſius, vectores & nautæ S. Jacobi, quòd multa negotia haberent in Palma ex Canariis, de Fortunatis inſulis una, magnopere efflagitârunt, uti ſibi liceret præire: ſe, expeditis maturè negotiis, advenienti reliquæ claſſi præſtò futuros. Atque initio quidem recuſabat Ignatius, in tanto maris & piratarum diſcrimine à cæteris digredi periculoſum ratus. Verùm deinde victus precibus abeundi veniam ab Aloyſio petiit, quâ impetratâ, quaſi divinaret ea, quæ poſtea conſequuta ſunt, pridie ejus diei, qui Apoſtolorum Principi ſacer eſt, Sacramento Confeſſionis & Communionis præmuniendos curavit omnes, & ſimul diviſit iis Agni cæleſtis cereas imagines aliquot, à ſummo Pontifice conſecratas, & alia quædam religioſa munuſcula, quæ ex Urbe Roma ſecum attulerat.

martyrium,

E

281 His peractis, ſolvêre pridie Kalendas Junii vento ſecundo, qui tamen eos in medio curſu defecit. Porrò Dominico die proximo quinto Nonas Julias allatum hùc eſt Jacobum Soriam (*aliis Joannem Soram*) maritimæ rei pro Navarræ regina (*Joanna Henrici regis Navarræ matre*) præpoſitum (is Calvini ſectator egregius capitales inimicitias cum Papiſtis, ſic enim Catholicos per ludibrium hæretici appellant, exercere ſeſe palam profitetur ac prædicat) ſtare cum navibus circitèr ſeptem in portu ad quinque leucas hinc ſuo *, cui à S. Cruce nomen eſt inditum. Perturbavit hic nuncius vehementer omnium animos, ſtatimque Aloyſius, oppidique præfectus cum populo univerſo ad pugnam comparavêre ſeſe. Itaque Sabati luce, quæ conſequuta eſt, cùm ſe Jacobus Soria in conſpectum noſtrum dediſſet, occurrentibus ſibi Catholicis, qui probè inſtructa militibus, tormentiſque navigia decem eduxerant, perterritus ceſſit. Hoſtem fugâſſe contenti noſtri poſtridie revertuntur; ille verò hoc perfunctus periculo Canarias petiit, ac die Jovis inſequenti ad aſpectum uſque Palmæ inſulæ, & onerariæ noſtræ, quæ portum capere nunquam potuerat, vento deſtituta, ſanè feliciter eſt provectus.

à P. Petro Diaz,

F

* ſit.

Eo

A Eo ipſo die Ignatius mane cum cæteris Fratribus ad Tertiæ Cohortis (id loco nomen eſt) vicum à portu leucas quinque circitèr ſcaphâ contenderat eo conſilio, ut, ſi daretur facultas, ad portum terreſtri itinere perveniret, ſed cùm res exitum non haberet, in navim ſeſe denuò recipere ſunt coacti. Ut vel ex hoc ſatis appareat, expetendum id genus mortis paratum illis fuiſſe divinitus. Eóque magis, quod iter illud leucarum LXXX vix diebus XV ab illis emenſum; addo, navi minimè impedita, vento etiam initio, ùt diximus, valde ſecundo. Id iter totum navibus quinque (& quidem earum nonnullis admodum onuſtis) non plus triduo à Jacobo Soria decurſum eſt.

282 Poſtridie noſtri eâdem malaciâ novem ferè millia paſſuum à littore detenti, ubi adventantes Calvinianos aſpiciunt, paucis diſpoſitis tormentis defendere ſeſe omninò conſtituunt. *Azevedii ſocio,* Ignatius autem ſumpta Mariæ Virginis imagine, quam Romà ſecum extulerat, prout res & tempus poſtulabat, ad officium atque ad pietatem hortari Catholicos inſtituit. Interea unum ex navigiis hoſtes ad noſtram onerariam applicant, E in eamque tres primò, in iis nauclerus magna apud eos exiſtimatione, tranſiliunt. Atque ii quidem ſtatim à Luſitanis tolluntur è medio; ſed majore deinde hoſtium irrumpente numero, diutius obſiſti non potuit. Tum Jacobus Soria, ubi cognovit noſtræ Societatis homines ibi verſari, omnes ad unum occidi imperavit, vociferatus: Interfice, interfice, quoniam ad prava dogmata diſſeminanda Braſiliam petunt. In eorum numero, qui onerariam occupaverunt, erat Jacobi cognatus quidam, qui cum vitam aliquot Catholicis promiſiſſet, id juſſit Jacobo renunciari. Quæſivit ille, cunctine presbyteri (ſic enim ille noſtros vocabat) eſſent interempti. Cùm interemptos eſſe reſponſum fuiſſet, tum ab aliis manus abſtineri vetuit (*lege* voluit.) Quo facto ſanè præclarè ſuum in nos odium expromſit, præſertim quòd paucis antè diebus, intercepto navigio, quo Franciſcani concionatores duo, totidemque ſacerdotes laïci in Luſitaniam vehebantur, neminem eorum occidit.

283 Nactus deinde noſtros magna ex parte *litteris,* adoleſcentulos atque novitios nulli pepercit C omninò. Mactatus eſt autem omnium primus Ignatius, quem obviàm hoſtibus prodeuntem, elatâ manibus eâ, quam dicebamus, imagine, magnoque animo profitentem, ſeſe cum ſuis eſſe Catholicum, lanceâ tribus ictibus confoderunt, & ſacram imaginem fruſtra extorquere conati ſunt. Tum Didacus Andrada in complexum ruit Ignatii. Atque ita conjuncti ſimul ambo confecti vulneribus præcipitantur in mare unà cum ipſa imagine, quæ de Ignatii manibus numquam exciderat. Inde tabulata onerariæ ſubeunt, quò Ignatius in eo tumultu Fratres octo & triginta (tot enim erant cum ex hoc portu proſequuti) conſiderat*, binoſque ac ternos ordine deinceps eductos ad navis marginem, ac talaribus tunicis, quamquam exigui admodùm pretii exutos, adacto bis terve ſingulis in viſcera pugione ſemianimes è navi deturbant; quorumdam etiam præcidunt brachia, ut omnem prorſus evadendi ſpem cæteris adimant. Atque hunc exitum fælix comitatus ille ſortitus eſt. Poſtea quæſitum de trium illorum cæde, qui ex hoſtium claſſe in onerariam illam tranſcenderant. Ejus auctores cædis, onerariæ gubernatorem cum adminiſtris duobus ad ſe perduci furore percitus Soria jubet. Ibi ipſo non ſolum imperante, ſed etiam inſpectante, viventium pectora diſſecabantur, & extracta crudeliter inteſtina dejiciuntur in pelagus.

**an conſiderare juſſerat?*

AUCTORE J. B.

284 Jam verò hanc immanitatem Calviniani illo etiam ſcelere cumulant: in onerariam revertuntur. Sacroſanctum caput unius ex undecim Virginum millibus, quod ad ſolatium neophitorum Ignatius in Braſiliam afferebat, è carcheſii fune contumelioſè nefariéque ſuſpendunt, deinde arreptam aliam Virginis Deiparæ effigiem egregio perfectam opere, quam item Romà ſecum Ignatius adduxerat, cum ſacris aliis imaginibus permultis, in angulo navis per ludibrium collocant, in eaſque ùt in ſcopum ſicas ejaculari incipiunt. Roſaria verò benedicta ac Sanctorum reliquias, libroſque de religione, & alia ſcripta quædam ad Braſiliæ provinciæ rem magnoperè pertinentia, ut ſibi minus utilia vel ſupervacanea potiùs, alto mandàrunt. Hujus rei geſtæ ſeriem totius à Luſitanis duobus accepimus, qui ſpectantes affuerunt, cùm per eos dies à Calvinianis captivi detinerentur. *hic exhibitis,* Qui è noſtris occiſi ſunt, æquè ac veterani, E præclaris erant adjumentis rerum gerendarum inſtructi. Itaque ad rem Chriſtianam promovendam valde habebantur idonei.

285 Obſtupeſco ſanè mecum ipſe conſiderans mutationes migrationeſque noſtrorum è navi in navem Ulyſipone primùm, deinde in hac inſula Madera: ut felix ille manipulus, ſicuti Gedeonis quondam milites, pæne viritim à Domino lecti fuiſſe videantur. *deſcriptam,* Me in S. Jacobi navem imponere, ipſe apud Aloyſium præfectum remanere, Ignatius jam prope decreverat, ſed mutavit deinde conſilium: partim, ut equidem exiſtimo, ne laborem atque periculum ſubterfugere voluiſſe videretur, partim etiam, quòd ego tanto indignus bono videlicet fui. Reliqui ſumus nunc è Societate quadraginta: cœptum iter Numinis fiduciâ perſequi certum eſt: utrùm eodem eventu, neſcimus. Illud quidem intelligimus, Jacobum Soriam id vehementer expetere, nobiſcum (*nobiſque*) tendere inſidias. Sed jam inſtat hora profectionis, atque finem ſcribendi facio, meque & comites F tuis cæterorumque ſacrificiis, deprecationique commendo. Ex inſula Madera XV Kal. Septembris MDLXX.

286 *Hujus rei nuncius* Borgiæ *ſummum partim dolorem, partim gaudium attulit: dolorem quidem, quod Braſiliæ tantum ad promovendam fidem adjumenti ereptum videret; gaudium autem glorioſa ſociorum de fidei hoſtibus victoria, quos pro veris martyribus habuit. Mox litteras encyclicas ea de re per Societatem miſit; in iis vero, quas ad Braſiliæ Provincialem miſit, ita loquitur:* Meliùs tamen conſuluit divina Providentia, quæ de ſeptuaginta operariis, qui ſimul mittebantur ad ejus culturam, voluit, quòd quadraginta è cælis laborarent, dum exitu adeò fælici ad ſe vocavit Provincialem cum ſuis beatis ſociis; horum autem interceſſio longè utilior ſperanda eſt quibuſcumque operibus in terra perficiendis. *Ita legitur in Informatione Facti & Juris § 3, probatione 2, pag. 25. Conſultus à procuratore Luſitaniæ, ut ejuſdem § initio legitur, num pro quadraginta martyribus recitari ſolitæ pro defunctis in Societate preces indicendæ eſſent, maturo*

ac pro verè tali à Pio V & Borgia agnitum.

AUCTORE J. B.

priùs conſultatione habita, reſpondit: Hic non videntur indicenda eſſe ſuffragia pro quadraginta martyribus. *Eorumdem quoque patrocinio ſe commendare ſolitus, atque adeo privato quodam cultus genere eos proſecutus eſt, ad quod non ſolùm* Borgiam, *cùm Pium V de eorum martyrio certiorem fecit, ſed & omnes, qui coram aderant, Pontifex ipſe eſt adhortatus, uti Alvarus Cienſuegos lib. 5, cap.* XI, *§ 8 ſcribit ex P. Dionyſio Vaſquez, qui rei geſtæ interfuit. Idem porrò Pio V ac* Borgiæ *de illis martyribus fuiſſe judicium, efficitur ex ejus Bulla, quæ incipit his verbis:* Dum indefeſſæ, *dataque eſt anno 1571 die* VII *Julii, in qua ſocios aliquot dicit, ita Domini amore perſtrictos,* ut etiam proprii ſanguinis prodigi, ut verbum Dei inibi (*in utriſque Indiis*) efficaciùs plantarent, martyrio voluntario ſe ſuppoſuerint.

Alii duodecim è Societate martyres.

287 *Ex ſeptuaginta circitèr ſociis, quos in Braſiliam* Franciſcus *miſerat, præter triginta novem jam memoratos, alii duodecim anno 1571 martyrii quoque palmam ſunt conſecuti, nempe Petrus Diaz, Epiſtolæ paulò antè adductæ auctor, Franciſcus Caſtrius ſacerdotes; non ſacerdotes verò Gaſpar Goiſius, Michaël Aragonius & Franciſcus Paulus, qui omnes die* XIII *Septembris à Calviniſtis, duce Capdevilio, dum ex Portu Angrenſi in Braſiliam navigant, in Canarienſi pelago vitâ in odium fidei ſpoliati fuerunt, uti & puer quidam, qui Petro Diaz adhærebat. Eodem præterea die Gaſpar Gonſalvius, qui mortis metu Societatis veſtem abjecerat, non religionis causâ, ſed ob alimentorum parcimoniam, fuit in mare projectus. Quinque prioribus acceſſère die poſtero Petrus Fernandez, Joannes Alvarez, Alphonſus Fernandez, Andreas Pais, Ferdinandus Alvarez, Petrus Diaz alter, & Didacus Carvalius. Eodem præterea die in mare præcipites acti fuère Didacus Fernandez & Sebaſtianus Lopez; ſed hi natatu necem evaſère. Didacum Carvalium, licèt à Ribadineira memoratum, omittit Schottus, obtruſo perperam ejus vice Didaco Gonſalvio. Sebaſtianus Lopez menſe Novembri in Luſitaniam appulſus eſt, è cujus relatu Franciſcus Henricus rector domus Ulyſſiponenſis ſuo ſuorumque nomine ad ſocios Romanos de duodecim horum ſociorum martyrio, die* IX *Decembris ejuſdem anni (vide ſummarium additionale Declarationis Martyrii Ignatii Azebedii & ſociorum ejus pag. 13 & ſeq.) hujuſmodi litteras dedit.*

B

C

exſtincto Azebedio,

288 Admodùm RR. Patres & Fratres in Chriſto chariſſimi gratia & pax Chriſti. Exitum Ignatii Azebedii & ſociorum novem & triginta jam cognoviſtis, ùt credimus, qui Braſiliam unà cum Aloyſio regio præfecto petentes, ut in ea provincia rei Chriſtianæ procurandæ causâ, more noſtro, collegia inſtituerent, in itinere à Calviniſtis oppreſſi, vitam in profeſſione fidei Catholicæ profuderunt: nunc aliorum quatuordecim (*ſecluſo ex hoc numero ob rationem mox dictam Gaſpare Gonſalvio*) qui anno pòſt in eadem cauſa parem præſtiterunt animi fortitudinem (ſeptuaginta enim è noſtris Ulyſipone diſceſſerant plures in naves impoſiti) perſequemur eo ipſo ordine, quo rem totam alter duorum (*Sebaſtianus Lopez*) qui Dei benignitate ſuperfuère, nobis expoſuit.

poſt longum terrâ marique iter

289 Poſt obitum Ignatii cùm Luſitaniæ naves è Madera inſula curſu in Braſiliam directo ſolviſſent, aliæ alium eventum ſortitæ ſunt.

D

Ea verò, quâ P. Diaz cum ſociis aliquot vehebatur ad Cubæ inſulæ portum, cui à S. Jacobo nomen eſt, fluctibus & procellis adeo labefactata pervenit, ut eam relinquere planè ſibi neceſſarium duxerint, ſed cùm alia eſſet ibi nulla, Bonam ejuſdem inſulæ portum leucas ducentas in Orientem diſcedere ſtatuunt; ac tridui primùm iter emenſi pedibus, & quidem excalceatis, imbre denſo atque perpetuo, viâ teterrimâ, difficultatibus præterea, ut in ejuſmodi regione, maximis, exiguo & aperto ſeſe commisère navigio, ventis pluviæque adeò expoſiti, ut non commeatus modò corrumperetur humore nimio, ſed & ipſa, quibus erant induti, veſtimenta penè putreſcerent. Eo navigio leucas quatuor & ſeptuaginta Bonam uſque provecti, majoris formæ navi in eo portu conducta, Auguſto menſe denique ad inſulas Tertiarias Aloyſium regium præfectum, & è noſtra Societate Franciſcum Caſtrium & quinque Fratres, qui anteceſſerant, aſſequuntur. Hic Aloyſius, navali turba vehementius imminuta, & quod ex oneraria ipſius in tam difficili ac diuturna menſium quindecim navigatione viri ſexaginta perierant, & ad Antilias (id loco nomen eſt) multi ſubſtiterant, multi etiam laboribus periculiſque defatigati, mutato conſilio, inde in Luſitaniam reverterant, cùm ſupereſſet vectorum & nautarum vix, quod in unam ſatis eſſet onerariam (in quibus tamen ipſis fœminæ quinque & viginti imbelli cum puerorum grege numerabantur) redactis in unum omnibus cœptum iter unica navi peragere inſtituit, ſolvitque feriâ quartâ octavo Idus Septembris.

E

Calviniſtis occurrunt,

290 Porrò è Societate noſtra (totidem aliis ferè tempeſtate disjectis, de quibus nihil dum certi compertum eſt) quatuordecim aderant: Patres duo, Petrus Diaz & Franciſcus Caſtrius: duodecim Fratres: Alphonſus Ferdinandus, Gaſpar Gois, Andreas Pais, Joànnes Alvarez, Petrus Diaz alter eodem, quo ſacerdos, nomine, Ferdinandus Alvarez; & ex novitiorum numero Michaël Taraconenſis, Franciſcus Paulus, Petrus Ferdinandus, Sebaſtianus Lopez, Didacus Ferdinandus, Didacuſque Carvalius. Dies octo in altum Oceanum proſpero ſtatu * provecti, naves quinque, ſole jam occidente, conſpiciunt, quarum erant Gallicæ quatuor, una Anglica. Eæ, diſſimulato in noctem uſque conſilio, converſis deinde repente proris vento ſecundo navem noſtram inſequuntur. Id ùt animadvertit Aloyſius ratus (id quod erat) & hoſtes eſſe & hæreticos, advocata ſtatim concione, ſocios navales ad prælium acriter ineundum hortatur, mortemque, ut Chriſtianos deceret, pro Catholica religione fortiter obeundam. Deinde arma expediri, culcitras locis opportunis prætendi, ſaxorum vim congeri, ſulfurei pulveris cados promi celeriter imperat: diſpoſitis denique ad pugnam ſtationibus, peccata ritè confeſſus eſt ipſe & cæteri, quibus ea nocte confitendi ſpatium datum eſt.

* ſtato

F

à quibus

291 Verum, inalbeſcente jam die, roſtrata hoſtium navis ex earum numero, quos Galeones appellant, ad noſtram appropinquaverat, amplior & eminentior multò, duabuſque tormentorum ſignificationibus de more juſſerat à Luſitanis vela ſubmitti: cùm illi nequaquam parerent, tum hoſtes, facto ter in onerariam impetu, quinque ex eorum numero occidunt; ſeptemdecim eoſque ferè omnes in cruribus vulnerant ſic, ut funibus, ne caderent, altera

manu

AUCTORE J. B.

A manu apprehenſis, nonniſi altera parte decertare poſſent. Et quamquam hæretici è ſuperiore admodùm loco pugnabant, haud tamen incruentum eis ſuit certamen; ſiquidem & initio dimicationis homines ferè viginti amisêre, vulneratis præterea circitèr undecim & deinde tribus bombardæ ictibus læſi graviſſimè ſunt, quorum * diſtractus malus & vela proſtrata, altero perforatum carinæ latus non ſine magno eorum diſcrimine aquas accepit; tertio diſcerpti decem ſimul hæretici, quæ tametſi erant omnia non levia incommoda, nihil tamen hoſtes æquè perturbavit ac vela dejecta prorſus, ut de ſe actum jam arbitrarentur. Tum verò ex ipſa deſperatione omnibus connixi viribus quartum jam noſtros invadunt, & minore, quàm putaverant, negotio ſuperant; decem quippe non ampliùs propugnatores erant relicti, quorum quinque in prora collocati primo impetu cecidêre. Itaque patefacto jam aditu hæretici ad ſexaginta vi maxima irrumpunt, quos Aloyſius, cùm duas ferreas glandes, alteram accepiſſet in pectore, alteram in crure, quamquam B exhauſtis jam corporis viribus, magno tamen animo ſtatuit operiri, gladioque & ſcuto nunquam abjecto ad extremum uſque ſpiritum dimicavit egregiè.

** ſupplendum hic videtur* primo

292 Ejus morte à reliquis deditio facta, quæ tamen ad mitigandam hoſtium crudelitatem minimè valuit: nam diabolicis inſtincti furiis obvios quoſque obtruncant: Aloyſium ignari, quis eſſet, nudatum, itemque aliorum corpora, multis adhuc ſpirantibus, in undas projiciunt. Verſus deinde in Sanctorum reliquias, ſacras imagines furor, quarum erat ingens in ea numerus, has hæretici Catholicis per vim extorquere, trahere per tabulata, calcare pedibus, in ignem denique gratulabundi projicere; blaſphemias in Beatos illos, quorum erant reliquiæ, ſpiritus evomentes, quas horret animus ſeribere. Quin etiam repertas vigeſimo poſt die ſtatuas duas, alteram ſacratiſſimæ Virginis, alteram angeli, elatas in publicum ſacrilegis fregêre manibus; caput angeli per ludibrium tota navi circumferentes. Tertium & trigeſimum vagati diem, capto etiam Algarvenſi navigio, C prædam expoſuêre ad Oruium promontorium oræ Callaicæ*. Clalli præpoſitus erat Joannes Cadavilius (*ſeu Capdevilius*) Gallus, hæreticus vehemens & eccleſiaſticorum Ordinum inimicus acerrimus. Roſtratà vehebatur eadem, quà Jacobus antè Soria Ignatium Azebedium & comites ceperat & occiderat. In Aloyſium verò præfectum incidêre Calviniani, cùm ab inſula Comera eam depopulati ſolviſſent, atque is fuit Aloyſii & Luſitanorum obitus, cujus de fortitudine virtuteque Frater noſter ita multa commemorat, ut pro certo habendum ſit, animam ejus in cæleſte domicilium commigrâſſe.

capti

*ad finum Oraianum, in ora Gallæciæ

293 Nunc veniamus ad noſtræ Societatis homines, quod maximè nobis propoſitum eſt. Ii, cùm hoſtes adventarent, à media nocte ad lucem uſque expiandis per confeſſionem criminibus quiſque ſuis vacârunt: deinde tabulata ſubire juſſi, nonniſi commiſſo prælio, aſcenderunt ad animandos milites, cibo recreandos & curanda vulnera. Sed, quo tempore facta eſt deditio, in ſumma navi præter Caſtrium extabat eorum nemo; namque is paulò antè ad excipiendam unius è gubernatoribus confeſſionem aſcenderat ad imam proræ turrim ex vulnere agentis animam: in eo munere occupatum hæretici vulneribus quamplurimis punctim cæſimque confodiunt irâ maximâ perciti; nimirum eò quòd Eccleſiæ Sacramenta miniſtrantem offenderant: nam in cæteros non adeò ſæviêre. Sub idem tempus Petrus Diaz, qui ad eam uſque horam confeſſionibus eorum, qui ſub tabulatis erant, operam dederat, atque hilari ſemper atque ſereno vultu animaverat cæteros, Gaſpare Goe ſequente, in apertum prodiit. Utprimum apparuêre, utrumque Galli confeſtim occidunt, nec puero quidem ætatis admodùm teneræ parcunt, qui à Petro ægrè ſeſe divelli patiebatur: atque hoc maximè modo tres ii primo congreſſu cæſi ac nudati dejiciuntur in mare.

primùm quidem tres ex illis cæduntur;

294 Tum undecim reliqui, ſedato jam tantiſper tumultu, ſeſe invicem plenis pietate ſermonibus adhortati ultrò in editiora navis evadunt. Nec modò latendi causâ in cæteram turbam ſeſe non inſerunt, ſed etiam in unum deditâ operâ conglobati omnes apertè profitentur, ſe & ejuſdem eſſe religionis, cujus tres modò perempti, & æquè paratos ad mortem E communis Domini gratiâ ſubeundam, quos circumfuſi confeſtim hæretici dictis factiſque eo die toto contumelioſè ac petulanter illudere ac divexare non deſinunt, cùm illi reſponderent nihil, niſi ſi quid ad honorem Dei vel ad dignitatem Eccleſiæ Catholicæ pertineret. Ubi nox affuit, manus ad terga religantur inſontibus, atque inter vinciendum accidit, ut Michaël Taraconenſis (*idem qui ſuprà* Aragonius) è vulneribus, quæ in brachiis principio acceperat, ingemiſceret, quæ res tantùm abfuit, ut ad miſericordiam præmoveret* hæreticos, ut etiam arreptum furenter hominem, multa ingerentes probra, è navi præcipitaverint, &, ne incomitatus abiret, Franciſcum quoque Paulum (nam is erat proximus) eodem impetu deturbaverint: cæteri omnes vinculis (ut dicebamus) injectis, in Aloyſii cubiculum detruduntur &c. Et infra.

dein verò reliqui

*permoveret

295 Cædebantur pugnis alapiſque frequentibus defenſores fidei: quin etiam exquirebantur diligenter in ſummis capitum verticibus ſacræ, quas appellant, coronæ, quarum hæretici, ſi F quas invenerant, has verò iterum iterumque ſinguli tundere, & ſimul jurgiis & maledictis in eoſdem invehi cùm aliis multis, tum illis præſertim: canes, fures, veteratores; per vos ſtat, quò minùs conſpirent univerſi mortales atque conſentiant, ſublatiſque diſcordiis ac tumultibus, tranquilla omnes pace atque otio perfruamur. Veſtro ſcelere non modò Germania & Gallia, verùm etiam Braſilia atque adeò toto terrarum orbe prava doctrina diffunditur &c. Et infrà. Porrò nobis hæc omnia Sebaſtianus ipſemet Lopez expoſuit. Nos totam rei geſtæ ſeriem his conſignatam litteris eidem Sebaſtiano recognoſcendam oſtendimus, cujus ille narrationis veritatem ac fidem ſuo rurſus teſtimonio comprobavit. Quò etiam ſtudioſiùs fecimus, ut hanc ad vos mitteremus epiſtolam, rati, eò vobis gratiorem futuram, quò certiora perferret. Quod reliquum eſt, veſtris omnium ſacrificiis precibuſque nos etiam atque etiam Domino commendari percupimus. Ulyſipone v Idus Decembris MDLXXI. Indigni veſtrum omnium in Chriſto ſervi Franciſcus Henricus rector domûs Ulyſiponenſis & ſocii. *Quæ in hiſce litteris deſiderantur, ſuppleo ex iis, quæ in citato Summario illis ex Proceſſu Conimbricenſi proximè ſub-*

detruduntur in mare.

AUCTORE J. B.

ſubnectuntur, ac ita ſe habent : Cum patribus (*relliquis, uti ibidem præmittitur*) de dogmatibus fidei diſputare cœperunt, de Miſſa, de confeſſione & de aliis, & poſt diſputationem (in qua Patres veritatem fidei conſtanter defenderunt) dixerunt hæretici, an parati Patres eſſent mori pro defenſione eorum dogmatum, quæ docebant, & reſpondentes forti animo & alacri, quod libentiſſimè pro veritate earum rerum mortem ſubiiſſent, dixerunt hæretici, ita fiet vobis, & eos omnes vulneraverunt & in mare projecerunt, ex quibus duodecim mortui ſunt, duo verò ex his natando ad ſcaphas pervenerunt & mortem evaſerunt. *Qui plura de his deſiderat, adeat Petrum Poſſinum lib. 4, cap. 4 & 5. Ad* S. Borgiam *redeo.*

§ XXII. Pii V juſſu Hiſpanum & Luſitanum iter ſuſcipit.

B

Cardinali Alexandrino è Pio V comes datus,

NOn minùs Borgiæ *Societatis Europeæ ſtatus curæ fuit : Junio menſe anni 1571 congregationem procuratorum in Urbe habuit, in qua nonnulla ad meliorem Societatis adminiſtrationem utiliter ſunt inſtituta. Novos provinciarum præfectos, Romanæ Alfonſum Ruitium, Siciliæ Hieronymum Domeneccum, Aquitaniæ Claudium Matthæum, Franciæ Edmundum Haium, Germaniæ Inferioris Balduinum ab Angelo, Rheni Hermannum Tyraum, Novæ Hiſpaniæ Petrum Sancium deſignavit. Maximam id temporis regni Cypri partem Turcæ occupârant, quorum progreſſibus S. Pius V, icto cum Hiſpanis Venetiſque fœdere, decrevit obſiſtere, miſſiſque variis ad varios principes legationibus id ſategit, ut ad debellandos teterrimos rei Chriſtianæ hoſtes, conſilia, vires, armaque conjungerent. Ad Hiſpaniæ, Luſitaniæ Galliæque reges Michaëlem Bonellum Cardinalem Alexandrinum, ad Maximilianum cæſarem & Sigiſmundum Poloniæ regem Cardinalem Commendonum miſit : cùm autem non ignoraret ſanctus Pontifex, quanta rerum agendarum dexteritate, quantaque* Borgia *apud Hiſpanos Luſitanoſque auctoritate*

C

polleret, Cardinali Alexandrino ſocium Borgiam *addere voluit, uti Cardinali Commendono P. Franciſcum Toletum : quamvis autem fracta jam valetudine eſſet* Borgia, *id tamen oneris haud gravatè ſuſcepit in Eccleſiæ univerſæ bonum, pro qua vel vitam effundere paratus eſſet. Placuit Pontifici promptitudo* Borgiæ, *eoque tempore diploma edidit, quo Societatem mendicantium Ordinem, beneficiorumque illis collatorum participem declaravit. Voluit inſuper Pontifex, ut è PP. Capucinis & Societate religioſi aliquot viri militibus nautiſque præſtò futuri fœderatorum claſſem comitarentur, miſſique in hoc è Societate fuerunt Chriſtophorus Rodericius, Joannes Montoia aliique quatuor, præter eos, quos Veneti duxêre ad regis Catholici claſſem. Univerſæ claſſis præfectus erat Joannes Auſtriacus, qui memorabilem illam de Turcis ad Echinadas inſulas victoriam Nonis Octobris anni 1571 retulit.*

perhonorificè Barcinone.

297 *Româ profecturus Polancum vicarium dixit. Itineri ſe dedit pridie Kalendas Julias : itineris verò ea ratio fuit, ut pars diei nulla elaberetur, quin vel ipſe, vel è comitibus nonnemo precibus incumberet ; quam Cardinalis Alexandrinus adeò probavit, ut eam ſuos imitari juſſerit. Obvium ſibi habuit, teſte Cienfuegos lib. 5, cap. 13, § 2, Filibertum Sabaudiæ ducem, & cum S. Carolo Borromeo Mediolanenſi archiep. colloquium intimum, priuſquam Galliam ingrederetur : quò cùm perveniſſet, adfuit (ſævientibus ea tempeſtate in Gallia diſcordiis civilibus hæreſique) à Carolo IX Francorum rege præſidium. Barcinonem, urbem Catalauniæ primariam, ubi proregem olim egerat, venit IV Kal. Septembris, ſummo civium ſtudio exceptus. Lis illic agebatur inter collegia canonicorum procuratoreſque regios difficilis admodùm ; ſed, ſequeſtro* Borgia, *continuò fuit communi utriuſque partis gratulatione compoſita. Obvium hic habuit Ferdinandum filium, à Philippo II Hiſpaniarum rege cum litteris, quas infrà Schottus exhibet, ad Parentem miſſum. Eodem quoque tempore tum aliorum procerum, tum Jacobi Cardinalis Spinoſa regii concilii præſidis, & Roderici Gomii Sylva E-*

E

bolitani principis & amici veteris ei redditæ ſunt honorificæ litteræ, & ſui de ejus in Hiſpaniam adventu gaudii teſtes. Tum porrò, *inquit Sacchinus lib. 7, num. 128,* huic tantæ in primo regni limite oblatæ honoris benignitati, quantò interiùs proceſſum eſt, tantò honorificentiora ſucceſſerunt : eo favore eaque omnium propenſione voluntatum, ut Arbiter ille ſummus, qui exactiſſimâ librâ rerum momenta ſingularum examinat, humanæque trutinæ caſtigans iniquitatem, hinc demendo, illic, unde detractum eſt, apponendo, pondera & rationes exæquat, profectionis (*ex Hiſpania*) ante decennium obſcuritatem, cùm impenſam ab humillimo Patre Chriſti Vicario obedientiam, pro ignobili fuga multi vituperârunt, hac reditionis celebritate & gloriâ compenſare viſus ſit voluiſſe.

298 *Barcinone Valentiam itum eſt. Barcinonem inter & Montionem accidit, ut miſſus clam à Carolo duce Gandiæ præfectus domeſticorum, prandenti* Borgiæ *lancem auream apponeret, quam removere protinus juſſit, hominemque, etſi multum tergiverſantem, menſæ ſecum accumbere : idem vero, cùm Montione* Montione,

F

Borgiam *Joannis Riberæ archiepiſcopi Valentini verbis ſalutatum nonnemo veniſſet ; paulò plus, quàm conſueverat, cibi menſæ appoſuit ; ſed, quod conſuetis adjectum fuerat cibis, juſſit auferri egeniſque diſtribui, ut loco cit. Cienfuegos narrat. Montione ad Hieronymianorum monaſterium, à S. Michaële regum dictum, mille quingentos paſſus Valentiâ diſtans proceſſit ; ubi adventum Patris Carolus, dux Gandiæ, unà cum filio Franciſco Lombayæ marchione, Alfonſo fratre, magnoque nobilium virorum comitatu ſeptus opperiebatur ; quibus in genua provolutis cùm bene precatus eſſet, ut Cardinali legato honoris causâ ſeſè adjungerent, præcepit : ipſe autem, amotis à ſe eo pacto turbis, à via regia, ut qui tam ſplendido comitatui ereptum ſe cuperet, declinans longo ambitu civitatis mœnia prætervectus, portâ S. Vincentii collegio proximâ Valentiam ingreſſus mox ad ſocios ſeſe recepit poſtridie Idus Septembris.*

299 *Rectâ ad templum, quod ingens nobilium feminarum turba, videndi ejus ſtudio ducta, impleverat, ſe contulit ; indeque per binos Fratres* Valentiæ.

(labo-

AUCTORE J. B.

A *(laborabat enim podagrâ) in collegii ædes deferri juſſit: eâdem illic veſperâ, ubi à Cardinali legato recedere licuit, adfuêre Joannes Ribera patriarcha, Carolus dux Gandiæ aliique conſanguinei. Proximo die Dominico patriarchæ rogatu ad populum dixit pari audientium admiratione & pietate. Aderat Patri Carolus aperto capite pedibuſque conſiſtens: ſocios Borgia ſedes occupare juſſit, nos ſibi eſſe fratres, illum ſibi filium inquiens. Obtinuit à Carolo, ut Ferdinando fratri reditus augeret annuos. Turbarum aliquid erat inter id collegium & academiam Valentinam, ad quas ſedandas multum ejus auctoritas valuit. Invitatus ad convivium à Cardinali legato, multis precibus ægrè impetravit, ut ultimum ſibi in menſa locum occupare, cibos aperto capite ſumere, pedibuſque conſiſtere liceret. Pridie diſceſsûs (moratus autem eſt Valentiæ quatriduo) concionem ad ſocios habuit, quâ eos docuit, quanti interſit, orationis & pœnitentiæ ſtudia conjungere, & qui animum rerum humanarum cupiditate expedirent. Valentiâ Matritum legatus conceſſit; bonâ ejus veniâ Franciſcus paullulum de via deflexit, & Villaregienſe tirocinium adiit, ubi & tirones ſuo recreavit alloquio, & à Joanne Patieco de Sylva Villaregii domino ejuſque conjuge Hieronyma Mendoza ſummâ benevolentiâ ac veneratione exceptus eſt, cum iiſque egit de amplificanda tirocinii illius domo. Inde mox ad legatum reverſus eſt.* B

ac Matriti excipitur,

300 *Matritum unà cum legato ingreſſus eſt die S. Michaëli archangelo ſacro, ſeu XXIX Septembris. Utrique juſſu regis obvius fuit comes de Olivares, maxima item hominum multitudo: in his Borgia virum nobilem generoſo equo vectum paulo attentiùs erat intuitus: ratus ille, ſpeciem equi placuiſſe Franciſco, hunc illi probè ornatum dono miſit; ſed remiſit Borgia multa cum gratiarum actione, additis inſuper munuſculis ſacris, inquiens ſe non Gandiæ ducem eſſe, ſed pauperem religioſum. Aulam regiam inſigni nobilitatis primariæ comitatu ingreſſi, a Philippo rege comiter honorificèque excepti ſunt. Nondum ab itinere vires recreârat, quin à rege fuerit in palatium evocatus; quem ut ingredientem rex vidit, in ejus amplexum ruit, multaque ſibi eſſe dixit, tum privata,* C *tum publica, quæ cum eo communicata vellet: inde ad reginam ductus, & ſumma veneratione exceptus ad collegium divertit. Negotiorum cùm varietate tum pondere preſſus, ubi otium erat, ſummo mane in ædes Ferdinandi filii ſeſe proripiebat, ibidemque prolixis orationibus omniſque generis pietatis exercitiis indulgebat. Virginibus diſcalceatis, quibus Joanna à Cruce ſoror ejus præerat, ſalutaribus potiſſimùm legibus, conſiliiſque plurimùm profuit.*

confectiſque ibi

301 Interim & curam, *inquit Sacchinus lib. 7, num.* 133, rebus Societatis ordinandis unà cum Provincialibus, qui ad ſe venerant, impendebat: dumque Miro Aragoniam inſpicit, mox Luſitaniam inſpecturus; Bœticam, Caſtellam, Toletum Franciſco Vaſquio: Balthaſſari Alvario, & Joanni Emmanuëli Leonio, qui Romam procuratores adierant reverterantque, breviter cognoſcendas, ut res ad ſeſe referrent, attribuit. In Caſtella reſtituti ſunt, rogatu epiſcopi & civitatis univerſæ, Segovienſi collegio Latinitatis magiſtri. Burgenſe domicilium decretum eſt, ut profeſſorum eſſet domus, quod proximo anno eſt factum, & novum Legione ſuſceptum collegium. In Bætica, inſiſtente epiſcopo, Malacam ſocii aliquot miſſi ad primordia collegii. In Aragonia cœpta domus Probationis Valentiæ, coëmtis vicinis collegio ædificiis. Multa ſimul conſtituit, quæ ad Mexicanæ provinciæ initia pertinebant: idque fuit deſtinatis in eam patribus moræ pretium: qui cùm ejus anni claſſi ad tempus nequiviſſent occurrere, expectare ſequentis cogebantur.

proſperè negotiis,

302 *Quod vero ad legationis negotia attinet, id tantùm univerſim de his ait Sacchinus, exiſtimâſſe omnes, legationi Borgiam longè maximum pondus adjeciſſe; Ribadineira vero, ea confecta fuiſſe ex regis legatique ſententia. Pluſculum narrat Cienfuegos lib. 5, cap. 14, §§ 2 & 3, ut viguiſſe id temporis inter regia eccleſiaſticaque tribunalia de ſuis juribus diſcordiam; cùmque alii aliter ea in re procedendum exiſtimarent; auctorem Philippo fuiſſe Borgiam, ut à ſelectis utrimque aliquot viris res amicè pacatèque tractaretur; idque ex regis quidem nomine Ruitio Gomez de Silva principi Ebolitano & Cardinali Spinoſâ Caſtellæ præſidi;* E *ex legati autem uni Borgiæ fuiſſe demandatum, remque optatum exitum habuiſſe. Diſceſſurus in Luſitaniam cum legato Pontificio Borgia ſanctiſſimæ Crucis particulam Philippo II per marchionem Dianii, generum ſuum, dono miſit, additâ epiſtolâ, cui rex ipſe manu propria benevolè officioſèque reſpondere dignatus eſt. Utriuſque epiſtolam Hiſpanicè exhibent Ribadineira lib. 3, cap. 14, & Cienfuegos lib. 7, cap. 14, § 4, Latinè verò Schottus infrà num. 198 & ſeq.; Sacchinus lib. 7, num. 134 & ſeq. Illud vero admirationi pluribus fuit, Borgiam, cùm tantùm apud regem valeret, ne verbo quidem umquam queſtum tum fuiſſe de iis, qui calumniis tam atrocibus ab annis hinc aliquot famam ejus exiſtimationemque proſciderant.*

pari ſucceſſu

303 *Confecto itaque legationis Hiſpanæ munere, Luſitanum iter, prout à Pontifice in mandatis habebant, ingreſſi ſunt: in ejus regni finibus adfuit Conſtantinus, Theodoſii ducis Brigantini frater, & Indiæ antea prorex, eo à rege Sebaſtiano miſſus, ut ambos Ulyſſiponem uſque deduceret; quo cùm pervenerunt,* F *à rege ad maris littus in eorum occurſum progreſſo honorificè ac peramanter, concurrente ad rei ſpectaculum immenſa hominum multitudine, excepti ſunt. Pari Franciſcum benevolentiæ ſignificatione proſecuti ſunt regina Catharina, Sebaſtiani avia, & Henricus Cardinalis regni princeps. Legatus in aula regia hoſpitatus eſt: idem ut faceret, impetrari abs Borgia haud potuit; itaque divertit ad ſocios. Regiam familiam ad pacem concordiamque Franciſcus revocare omni conatu ſtuduit. Privata quædam negotia ad optatum exitum perduxit, quæ à Pontifice in mandatis habuerat; item quæ à Philippo II, uſus in his potiſſimùm operâ Joannis filii ſui, Philippi ad Sebaſtianum regem ea tempeſtate legati. Succeſſu non minore confecta ſunt negotia cetera: duo potiſſimùm Pontifex à Luſitano rege poſtulabat: alterum, ut in Turcas arma converteret: alterum, ut Margaritam, Caroli IX regis Galliæ ſororem, quæ tamen Henrico Navarræ principi, ac dein Galliæ regi hujus nominis IV deſponſa*

AUCTORE J. B.

ſponſa eſt poſtmodùm, matrimonio ſibi jungeret: effecère, ut in utrumque Sebaſtianus conſentiret, legati ac Franciſci *curæ: ſiquidem iis de rebus paulò poſt illorum è Luſitania diſceſſum, die* XX *Decembris anni* MDLXXI *ita ad Pium V Sebaſtianus ſcripſit; de primo quidem:* Ego verò, ſanctiſſime in Chriſto Pater ac beatiſſime Domine, poſteaquam ipſe mecum rem omnem diligenter conſideravi, atque prout ſanè tanti negotii à me dignitas ac magnitudo poſtulabat, cuncta maturo conſilio perpendi, ad ejuſmodi expeditionem libentiſſimo animo conſpirandum mihi eſſe conſtitui. *Et paulo poſt:* Quòd ſi potentiſſimi Dei Clementiâ res fuerit eò loci, ut ceteri Chriſtiani principes glorioſiſſimam hanc expeditionem ſimul aggredi decernant, polliceor ego, & conſtanter affirmo (quamquam, utpote in extremis orbis terrarum finibus collocatus, à Turcarum imperio longè abſim) velle me primum in hanc ſacri belli ſocietatem adſcribi, ipſique expeditioni præſentem intereſſe.

B

In Luſitania fruitur.

304 *De altero verò:* Quæ quidem omnia cùm ita revera ſeſe habeant, cognoverimuſque non ſolùm à Beatitudine tua, ſed etiam ex aliorum cùm ſermonibus, tum litteris, Chriſtianiſſimi Galliæ regis ſororem maximis clariſſimiſque virtutum ornamentis ita fulgere, ut ea jure optimo nobis placere poſſit; faciendum eſſe decrevimus, ut ea de re cum eodem Cardinali Alexandrino apertiùs ageremus, idque negotii in ipſius manu poneremus, ut ipſe Beatitudinis tuæ nomine, cum primum perveniret in Galliam, quò nunc ab ipſa legatus contendit, eadem ſuper re loquatur cum oratore noſtro ibidem agente. Quòd ſi Gallicæ res, quod ad negotium attinet, eo loco fuerint, ut ſalva & auctoritate & exiſtimatione noſtra de iis agi poſſe videatur, tunc ſolùm ad præpotentis Dei honorem & gloriam, ad ſanctæque matris Eccleſiæ ſalutem & tutelam, atque ad Chriſtianorum principum inter ſe concordiam & pacem retinendam, libenti animo feram, ut hujuſce matrimonii affinitatiſque vinculis Beatitudo tua me obliget atque devinciat.

C

§ XXIII. Gallicum item iter ſuſcipit, è quo redux Romæ ſanctè moritur: lucubrationes ejus, Vitæque ſcriptores.

Gallicum item iter

M*Aritum è Luſitania unà cum Cardinali legato reducem Hiſpaniæ reges baptiſmo Ferdinandi filii intereſſe voluerunt, quò ſuis precibus recèns nato cæleſtem favorem impetraret. Alterum ibidem à Pio V mandatum accepit, ut Cardinali legato etiam in Galliam comes iret. Mox itineri ſe dedit cum legato, deducente illos regis Philippi juſſu ad extremos uſque regni fines Ferdinando* Borgiæ *filio: Thomas vero, Cæſarauguſtanus poſtmodùm præſul, Romam uſque ſecutus eſt Fratrem. Legati etiam ſodalitium auxit Petrus Nugnez, Toletanus ſacerdos. Burgis eum ſumma veneratione Cardinalis Patiecus excepit: inde Mirandam ad Hebrum ſecum duxit P. Joannem Suarez, domus profeſſæ Burgenſis Præpoſitum: hic à nobili matrona Magdalena de Ulloa, quæ domum tirocinii Villagarcienſem condere meditabatur, litteras accepit: diſplicebat quibuſdam locus: at* Borgia *eam domum utilitatem eccleſiæ ingentem (quod probavit eventus) allaturam prædixit. Cùm miſſum ibidem à ſe Joannem Suarez fecit, duo illi prædixit; vix vivum ſe Romam reverſurum; Joannem vero denuò Caſtellanæ provinciæ præſidem futurum. Ferdinandum filium Fontarabiæ ſacro Epulo ſuis refecit manibus, poſtremiſque inſtructum monitis Bajonâ in Hiſpaniam remiſit.*

D

ſed minore fructu ſuſcipit,

306 *Alia prorſus in Gallia, ac in Hiſpania rerum facies erat: graſſàbantur undique Calviniana hæreſis, cædes, rapinæ, ſeditiones, & quidquid mali ſecum invehunt bella civilia. Templa paſſim ſemiruta, ſine tectis, ſine ornatu, ſine aris, ut in iis res ſacra decorè fieri nequiret; quarum calamitatum (quas datis ad Ribadineiram in Sicilia agentem litteris ante decennium prædixerat) aſpectu* Borgia, *jam morbis laboribuſque penè confectus, ſummum pro ſuo erga domum Domini zelo, concepit animi dolorem; quo factum eſt, ut corporis eum vires magis magiſque deficerent. Die ſecunda Februarii, Purificatæ Virgini ſacra, incruentum Deo Sacrificium obtulit in templo quodam, ventis, pluviis nivibuſque pervio, cùm aliud non inveniret, uſus ſupellectile ſacra, quam ſecum deferre conſueverat. Hic febris eum invaſit adeo vehemens, ut vix biduum in vivis futurum medici crederent: proſequi tamen iter voluit; cum in via eſſet, remittebat aliquantulum febris; augebatur, cùm quieſceret. Legatus Bleſas pervenit inſtante proximè Quadrageſima, die* XVI *Februarii;* Franciſcus *biduo poſt. Venienti obviam proceſſit, ut ſcribit Cienfuegos lib. 5, cap. 16, § 3, Carolus IX Galliæ rex, qui tum Bleſis unà cum regina matre Catharina Medicea verſabatur, eaque erga* Borgiam *humanitate eſt uſus, ut multo ſe fuiſſe pudore ſuffuſum ad Polancum, ſuum Romæ vicarium, ſcripſerit. Neque minus humaniter à regina matre eſt habitus: vix ille Bleſum pervenerat, quin continuò miſerit, qui eum ſuis verbis ſalutaret: cùm ad alloquium ventum eſt, conſidère juxta ſe juſſit, caputque tegere. Regni Gallici tranquillitatem ejus precibus commendatam voluit, pollicita etiam, ſe conſiliorum ejus apud regem adjutricem fore. Videre ejus ſocios voluit, abeuntiſque globulos precatorios, qui ex ejus cingulo pendebant, dono ſibi dari petiit, reverenterque accepit; teſte Petro Nugnez, Toletano ſacerdote, apud Cienfuegos lib. 5, cap. 17, § 3.*

E

F

ac paulatim

307 *Ceterùm, cùm non ſatis negotia ex voto procederent, ac legatus Pontificius de Pii V morbo certior factus eſſet, viſum utrique eſt maturare in Italiam reditum: Bleſis itaque ſimul digreſſi ſunt die* XXV *Februarii, Lugdunumque pervenérant, cùm alteris litteris Cardinalis Alexandrinus intellexit, Pontificis vitam in magno eſſe periculo; quæ res Cardinalem, licèt invitum, à* Borgia, *qui eodem, quò Pontifex, properabat, ſecedere coëgit.* Franciſcus, *cùm pedes ire nequiret, lecticâ delatus eſt ad Joannis Morani, ditionis Sabaudicæ oppidum, ubi Thomæ filii ſui ſuaſu & fratris Marci imperio dierum aliquot moram fecit. Decumbenti medicos & pharmaca ſubminiſtranda curavit Emmanuël Philibertus Sabaudiæ*

dux:

AUCTORE J. B.

A dux : nec minorem ejus curam habuit, cùm ex memorato mox oppido Taurinum per Alpes Cottias, ſeu montem Ceniſium, ægrè delatus eſt : hic omni honorum obſequiorumque genere cultus prolixiùs fuit, quàm animi ejus demiſſio ferret : itaque abeundi licentiam invitis ducibus extorſit, navique impoſitus ſecundo Pado in fines Ferrarienſes venit, Balignanum appulſus. Inde Ferrariam die Jovis poſt Dominicam Quaſimodo vectus eſt navi, quam ei Alfonſus dux Ferrarienſis, ejuſque conſanguineus miſerat. Nihil æquè Franciſcum hic habuit malè, ac pompa, quâ à duce Ferrarienſi exceptus fuit, ſpretoque palatio, aliò, quàm in Societatis collegium, divertere noluit; medicorum tamen Patrumque conſilio, jubente F. Marco, in villam quamdam ducis ſuburbanam, ubi ſalubrior aura ſpiraret, ea lege ſeceſſit, ne quid eo ad ſe dux mitteret, præter id, quod præciperet collegii medicus. Thomam fratrem, ne ejus occaſione ad ſe dux proceresque ventitarent, aliò ablegàvit. Dux interim preces publicas indici curavit largaſque pro ejus B ſalute eleëmoſynas effudit.

deficiens

308 Frequentes id temporis extaſes paſſus eſt, viſuſque aliquando fuit ſubitò in aërem rapi, ibidemque flexis genibus ſuſpendi. Has inter extaſes mortis tempus modumque edoctus, ac modo paululùm meliore, modò deteriore ad menſem uſque Septembrem anni 1572 valetudine uſus, Ferrariâ Romam diſcedere ſtatuit : Alfonſum itaque rogat, ut poſtridie inde profecturo, quæ itineri neceſſaria eſſent, parata eſſe juberet : obluctanti Alfonſo reſpondit, eſſe divinæ voluntatis, non ut Ferrariæ, ſed Romæ, ubi deceſſores ſui Ignatius Lainiuſque mortui eſſent, ipſe pariter moreretur. Ingenti ſibi fore ſolatio, ſi mox Romam deportaretur : contrà dolori, ſi Ferrariæ mortalis hujus vitæ peregrinationem abſolveret. Paruit Alfonſus ejus deſiderio, ac diſcedentem medicos binos & è domeſticis ſuis aliquot comitari voluit. Lauretum delatus in ædem ſacram, in qua Servator humanam carnem induit, ſe juſſit inferri, ut Deiparæ Virginis patrocinio feſtinantem in cæleſtem patriam animam commendaret. Laureto Maceratam valetudine paululùm C meliori profectus, identidem comites monuit, ut iter accelerarent : Maceratæ penè exſpiravit; reſumpſit tamen aliquatenus vires : monitus hic à medicis, exiſtimantibus eum Romam non perventurum, fuit, ut vicarium generalem deſignaret; verùm id facere Franciſcus renuit, certiora nimirum à cæleſti Medico edoctus. Cùm penè exſpirantem cerneret F. Marcus, atque unà cum illo commori velle dixiſſet, nondum, inquiebat Borgia, id fiet : futurum enim eſt, ut paulò poſt obitum meum in Peruviam (qua de re, ut jurejurando teſtatus eſt, nihil umquam Marco in mentem venerat) abeas, multumque illic ad infidelium converſionem tua opera conferat; cui provinciæ Marcum mox admovit Everardus Mercurianus, in locum Franciſci paulò poſt defuncti electus.

Romam redit, ibique

309 Romam tandem pervenit die XXVIII Septembris ſub veſperam, portâque Flaminiâ Urbem ingreſſus, obortis præ gaudio lacrymis, hæc Simeonis prophetæ verba uſurpavit : Nunc dimittis ſervum tuum, Domine. Ubi ad S. Mariæ de Populo venit, lecticam ſiſti juſſit, & fratri ſuo Thomæ præcepit, ne cui ad ſe aditum concederet : tum per ſemihoram junctis manibus piiſſimas ad B. Virginem preces fudit, gratiaſque egit, quòd vivus adveniſſet, inque Pontificis & Eccleſiæ obſequio vitam poneret. Inde ad domum profeſſam ſummo alumnorum gaudio exceptus eſt : mox P. Ludovicum de Mendoza ad Gregorium XIII (qui S. Pio V ſucceſſerat, Tibure agentem miſit, qui Apoſtolicam benedictionem ſibi ſuppliciter peteret; quam illi Pontifex cum indulgentia plenaria per Cardinalem Joannem Aldobrandinum continuò miſit. Adfuère mox etiam cæſareus Hiſpanuſque legatus; quibus citiſſimè expeditis, vetuit, ne quis ad ſeſe accederet, præter P. Natalem, P. Ludovicum Hernandez, F. Marcum, & dominum Thomam de Borgia, ſoli deinceps Deo vacaturus. Die poſtero, S. Michaëli ſacro, mira pietate ſacrum accepit Viaticum, ac univerſæ Societati benedictionem impertiit. Extremæ vero unctionis Sacramento ſummo pietatis affectu animique tranquillitate munitus eſt die XXX Septembris ſub veſperam piiſſimè ad preces, quæ fundebantur, reſpondens : E mox trium horarum ſpatio extra ſe raptus paratam ſibi gloriam vidit; ſibi redditus, cùm Thomam fratrem ſuum flentem videret, non eſt, inquiebat, cur me defleas : Quantùm beatitudinis jamjam vidi! Deinde Thomæ cæteriſque ſuis filiis nepotibuſque poſtremam benedictionem impertiit; Thomam nominatim monens, fidelis eſſet Eccleſiæ miniſter; quòd eum Deus in Eccleſiæ ſuæ præſulem deſtinâſſet; vaticinium probavit eventus, cùm ad Malacitanam primùm, deinde ad Cæſarauguſtanam cathedram Thomas evectus eſt, ad primam quidem anno 1600, ad alteram verò 1603. Rogatus, ut vicarium nominaret, facere noluit, quod neque S. Ignatius, neque Lainius fecerat. Pictorem, qui aderat, ut imaginem ſui exprimeret, vultum avertens abire re juſſit infecta. Felicem Creatori animam reddidit paulò poſt mediam noctem, quæ Kalendas Octobris anteceſſit, anno ætatis 62 completo diebus ſeptem ſuprà viginti circitèr minùs; alii obiiſſe aiunt die XXXI Septembris paulò ante mediam noctem : at paulò poſt mediam noctem obiiſſe F ſcribunt Ceparius, Alvarus Cienfuegos lib. 5, cap. 8, § 2, idemque legitur in Compendio vitæ virtutum & miraculorum, nec non Actorum in cauſa Beatificationis & Canonizationis B. Franciſci Borgiæ anno 1671 Romæ edito typis Cameræ Apoſtolicæ.

In magna ſanctitatis opinione moritur.

310 Tanta fuit ejus exiſtimatio ſanctitatis, ut mox ab ejus obitu, qui aderant Romæ patres, non pro eo orare, ſed ejus ſe orationibus commendare cœperint. Cardinales, epiſcopi, viri fœminæque nobiles concurſu maximo pedes ejus exoſculaturi advolàrunt. Gregorius XIII, intellecto Borgiæ obitu, hodie, inquiebat, fidelem miniſtrum amiſit Sedes Apoſtolica, Eccleſia columnam; Cardinalis verò Paleotus Eccleſiæ Catholicæ lumen exſtinctum ingemuit. Habitudinem corporis infrà num. 203 Schottus ex Ribadineira deſcribit. Sepultus Kalendis Octobris in templo domûs profeſſæ inter S. Ignatium & Lainium deceſſores ſuos, eo populi magnatumque concurſu, ut, teſte Marco de Contreras, qui vidit, Romana Urbs in altera ſui parte deſerta videretur. Imagines, quarum vel aſpectu plures ſe commoveri ad pietatem teſtati ſunt, efformatæ mox non pau-

AUCTORE J. B.

ea fuerunt : ſed nullam ex his ſibi viſam fuiſſe, quæ ſatis accuratè delineata eſſet, ſcriptum reliquit P. Dionyſius Vaſquez, qui ei à confeſſionibus fuit. Minùs defectuoſam Valliſoletum detulit P. Antonius de Alarcon, quâ obſeſſorum capitibus impoſitâ, invocatoque Franciſci *nomine expelli dæmones non ſemel vidit, teſte eodem Vaſquez apud Cienfuegos lib.* 5, *cap.* 18, § 3.

relictis

311 *Animi autem ſui dotes pulchriùs ipſe depinxit in opuſculis, quæ partim ante, partim poſt initam Societatem exaravit, Hiſpano plerùmque idiomate : varia ea ſunt & ad excitandam potiùs, quàm ad eruditionis ac facundiæ laudem comparandam accommodata. Collegit, quæcúmque reperire potuit, redactaque in juſtum volumen typis Franciſci Foppens, typographi Bruxellenſis, edidit anno* 1675 *D. Franciſcus Borgia, Sancti pronepos. Recenſentur ea in Bibliotheca Societatis hoc ordine :* I. Sermo de verbis illis Lucæ 19 : "Ut appropinquavit Jeſus, videns civitatem, flevit ſuper illam." II. Speculum hominis Chriſtiani, ſeu de Chriſtianis operibus. III. Collyrium ſpirituale. IV. De præparatione ad S. Euchariſtiam. V. De Exercitio ſpirituali ad ſui cujuſcumque cognitionem. VI. Super Cantico trium puerorum, cujus initium: "Benedicite omnia opera Domini Domino." *Sex hos tractatus, ante initam Societatem ſibi potiùs, quàm aliis ſcriptos, editos in lucem publicam, ſed invitus vidit ; eoſque poſt illius obitum, Latinitate donatos, Matriti excudi curavit anno* 1579 *Alphonſus Deza, Societatis theologus. Hos tantùm & non alios, legitimos* Borgiæ *fœtus fuiſſe aſſerit Ribadineira lib.* 3, *cap.* 19 *: quæ Ribadineiræ aſſertio non in eos tantùm tractatus cadit, quos anno* 1559 Borgiæ *nomini falsò affictos fuiſſe diximus ſuprà ; ſed etiam in eos, qui infrà num.* 314 *primo ac tertio loco recenſentur, quorum primus in ſermonem Italicum tranſlatus Venetiis prodiit anno* 1561 *; alter verò Valentiæ annis* 1550 & 1570, *teſte Nicolao Antonio. Ad Tractatus ejus reliquos in Bibliotheca Societatis memoratos progredior.*

B

lucubrationibus

312 VII. De Meditatione ſuper Paſſione D. N. Jeſu Chriſti. *Tractatum hunc, diſcurſibus ſeptem diviſum, Nicolaus Antonius tom.* 2, *pag.* 44 *Ludovico de Montoia, viro ex Auguſtiniano Ordine pio juxtà ac docto, adſcribit, ex Thoma de Herrera ejuſdem Ordinis, ut quidem ex eo apparet, quòd hunc Ludovici Vitam in ſua Domûs Auguſtinianæ Salmanticenſis Hiſtoria in compendium redegiſſe paulò pòſt addat.* De Borgia *item agens tom.* 1 *loco cit. ſic ſcribit :* Meditationes de Paſſione Domini noſtri pro ſingulis horis canonicis. Hujus argumenti tractatus Borgiæ non jure tributus Ludovicum de Montoia Auguſtinianum authorem habuiſſe dicitur. *Idem lego apud Cornelium Curtium in Virorum illuſtrium ex Ordine Eremitarum S. Auguſtini Elogiis anno* 1636 *Antverpiæ editis pag.* 1779, *uti & apud Auguſtinum Mariam Arpe in eorumdem Elogiis anno* 1709 *Genuæ editis. Hujuſmodi planè tractatum reperio lib.* 5 *Operum* S. Franciſci *ab ejus pronepote anno* 1675 *editorum : verùm ut dubitem, ſitne hic idem, quem Ludovicus de Montoia confecerit, facit Thomas de Herrera, qui in laudata domûs Auguſtinianæ Salmanticenſis Hiſtoria anno* 1652 *edita pag.*

C

D

342 *meminit quidem in compendio Vitæ Ludovici de Montoia Tractatûs de Paſſione Chriſti in ſeptem diſcurſus diviſi, à Ludovico compoſiti, ſed* Borgiæ *adſcripti ; verùm non pro ſeptem horis canonicis, ſed* pro ſeptem ſeptimanæ diebus, *uti verbis conceptis ait Herrera.*

variis, & ſolida

313 *Fortaſſis itaque hic error aliquis latet, cui cùm ipſummet tractatûs argumentum, tum ejus diſpoſitio ferè ſimilis occaſionem dederit. Ceterùm fieri potuit, ut repertum inter* Borgiæ *defuncti chartas hujuſmodi tractatûs apographum, habitum pro ejus fœtu fuerit, ac pro tali dein in lucem editum ; id quod contingere etiam Schotto potuit, qui in Vita Latina* S. Franciſci *anno* 1598 *typis vulgata ejuſdem Tractatûs velut à* Borgia *compoſiti, tacente licet ea de re Ribadineira, meminit, id ſibi licitum putans, quòd Ribadineira omnes planè* S. Franciſci *lucubrationes enumerare, ſibi propoſitum non habuerit. Mox enim à ſex tractatibus num.* 311 *relatis ad reliqua* S. Franciſci *opuſcula ſermonem convertens ait :* Præter iſtos ſex tractatus S. Franciſci (qui Latinè, uti diximus, typis editi ſunt, & ſoli ejus ſunt) ſcripſit etiam quædam alia opera multi ſpiritûs & doctrinæ, nondum edita ſeu manuſcripta : inter quæ ſunt &c.

E

pietate plenis,

314 *Adduntur his in Bibliotheca Societatis* Inſtructio equitis Chriſtiani, *libellus* De ratione concionandi, Præcipuæ & maximè neceſſariæ S. Thomæ Aquinatis materiæ in Litaniarum rationem redactæ, Epiſtola ad ſocios Aquitanos de mediis conſervandi ſpiritum Societatis, Lectiones in Threnos Jeremiæ, *tomi duo* Meditationum in Euangelia, quæ per annum Dominicis ac Feſtis diebus leguntur in Miſſa, Inſtructio pro bono regimine ſubditorum ad filium Gandiæ ducem, aliaque à Nierembergio ad calcem Vitæ S. Franciſci memorata.

nactus ſubinde quamplures,

315 *Vitæ ſuæ ſcriptores nactus eſt plurimos, quos recenſere ſingulatim neceſſe non arbitror : È præcipuis itaque dumtaxat aliquot, quibus potiſſimùm hoc in Commentario uſus ſum, paucis attingo. Primus* S. Franciſci *Vitam typis edidit P. Petrus Ribadineira, patriâ Toletanus, in Societatem à S. Ignatio receptus anno* 1540, *vir non modò* S. Franciſco *ætate æqualis, ſed eruditione etiam, ſcriptis, religioſarumque virtutum laude inſignis ; Matriti defunctus anno* 1611 *decimo Kal. Octobris, de quo plura in Bibliotheca Societatis pag.* 693 *& ſeq., cui Operi ipſe initium dedit, legere eſt. Inter varias, quas ſudore multo concinnavit, lucubrationes quinto ibidem loco occurrit,* Vita B. P. Franciſci, tertii Præpoſiti Generalis, *in libros nempe quatuor, Hiſpano idiomate ſcriptos, diſpertita, anno* 1594 *typis Matritenſibus edita, ab auctore verò ſuo Philippo II, Hiſpaniarum regi, oblata, atque adeò eo tempore, quo recèns adhuc erat* S. Franciſci *rerumque geſtarum ejus memoria apud Hiſpanos, à quibus falſi redargui facilè potuiſſet, ſi quid commenti aut à vero alieni in ejus Vitam invexiſſet. Aſſiſtentis officio fungebatur anno* 1571, *quo in Hiſpaniam profectus* Borgia *fuit. Anno* 1609 *juridicè interrogatus à Nuntio & Commiſſariis Apoſtolicis, jurejurando affirmavit, nihil ſe* S. Franciſci *Vitæ & prodigiis, de quo ſibi non conſtaret, miſcuiſſe, ut omni ex parte plenam hæc Vita fidem mereatur. Neſcio, num hujus exemplar S. Maria Magdalena de Pazzis fratri*

F

ſuo

A ſuo in villa Parrigiano commoranti Florentiâ dono miſerit ſub ſeculi hujus initium, commendàritque, ſed verbis Italicis, ad hunc modum: Mitto tibi librum de vita P. Franciſci Borgia, cujus lectionem magnæ tibi voluptati & ſolatio futuram reor. Ita habet Epiſtolæ autographæ, in domo oblatarum, vulgò Turris ſpeculorum dicta, Romæ ſervatæ, apographum, inde anno 1749 ad deceſſores noſtros miſſum.

optimæ fidei aliæque

316 Hiſpanam S. Franciſci Vitam, à Ribadineira conſcriptam, ut plurium manibus tereretur, Latinitate donavit, ediditque Antverpiæ anno 1598 P. Andreas Schottus, ab Hiſpana verbis tenus nonnihil diſcedens interdum, additis etiam ſubinde brevibus digreſſiunculis & interpretationibus: In interpretando, inquit in Epiſtola nuncupatoria ad Carolum, Gandiæ ducem, S. Franciſci pronepotem, M. Tullii & Horatii regula ſum uſus, ne verba enumeranda, ſed ſententias, modò nihil ut omitterem, appendendas exiſtimarem. Ad veritatis autem fidem omnia retuli. Idem Schottus ex Italico in ſermonem Latinum Vitæ S. B Franciſci Compendium Romæ anno 1624 à P. Virgilio Cepario editum vertit. Hic ſua hauſit partim ex Ribadineira & Chronicis Societatis, partim ex Proceſſibus pro Franciſci canonizatione factis, & ex Rotæ ſacrorumque rituum Congregationis documentis; cujuſmodi fontes conſulenti error obrepere haud facilè potuit. Novis familiæ Borgianæ monumentis, libriſque Italis adjutus B. Euſebius Nierembergius Ribadineirâ copioſiùs S. Franciſci geſta libris ſex deſcripſit ediditque Hiſpanicè Matriti anno 1644; uſus prætera manuſcriptis de rebus à Franciſco geſtis P. Dionyſii Vaſquez Commentariis, qui Borgiæ non ſolùm per Hiſpaniam commiſſario, ſed etiam Romæ Præpoſito Generali à ſecretis, imò & à confeſſionibus fuit, primuſque de illis ſcripſit.

Vitæ ſuæ ſcriptores.

317 Omnium denique copioſiſſimè de S. Franciſco ſcripſit P. Alvarus Cienfuegos, in ſacrum Cardinalium cœtum poſtmodùm relatus, inſigni illo volumine, quod ſermone Hiſpanico ſcriptum & in ſeptenos diviſum libros Matriti primùm prodiit anno labentis ſeculi ſecundo, ac iterum decimo ſeptimo. Libri duo poſtremi de C heroïcis S. Franciſci virtutibus, & inſignibus prodigiis agunt: quod ad virtutes ſpectat, id affatim præſtat liber quartus Vitæ, à Ribadineira conſcriptæ & ex Schotti interpretatione infrà recudendæ: quod autem ad miracula; poterit horum curioſus Alvarum libro ſexto ſeptimoque conſulere. Nobis infrà è multis pauca & explorata retuliſſe ſufficiet. Præter memoratos Vitæ S. Franciſci ſcriptores idem Alvarus in Proœmio PP. inſuper Verjus & Bartoli, quorum ille idiomate Gallico, hic autem Italico, ejuſdem Vitam accuratè diligenterque exaravit, non ſine laude commemorat.

§ XXIV. Ejuſdem Beatificatio, canonizatio, cultus ſacer, & adverſus terræ motum patrocinium.

Inſtitutis ritè de ejus virtutibus & miraculis proceſſibus,

QUi, cùm in vivis eſſet, dictus fuerat Ducum Miraculum, patratis poſt obitum miraculis, ſanctimoniæ ſuæ famam mirum auxit in modum ac longè latèque diffudit; quibus ſe moneri Franciſcus Sandovalius, dux Lermæ, S. Franciſci ex filia Iſabella nepos credidit, ut procurandis Avo ſuo cælitum honoribus ſedulò incumberet, obtinuitque ab illuſtriſſimo D. Decio Caraffa, Pontificio in aula Hiſpanica tum temporis oratore, ut de ejus virtutibus & miraculis actiones ſeu proceſſus ritè inſtituerentur: inſtituti autem ſunt anno 1610 in Hiſpania proceſſus quatuor Matriti, Valentiæ, Barcinone & Cæſarauguſtæ: in Italia E verò ſpecialem inſtituit Recineti Cardinalis Aræ-Cœli, Recinetenſis epiſcopus, de miraculis patratis in monaſterio Virginum Ordinis S. Benedicti ejuſdem civitatis. Romam ex Hiſpania ad Paulum V tranſmiſſi fuère proceſſus anno 1615, additæque Philippi III Hiſpaniarum regis, magnatum, præſulum, collegiorum, univerſitatum & regnorum totius Hiſpaniæ, uti & Claudii Aquavivæ Societatis, cui præerat, nomine, ut ad canonizationem procedi poſſet, ſupplices litteræ, quibus alteras item addidit Lermæ dux, ut S. Franciſci virtutes miraculaque ſua auctoritate firmaret. Cauſam Pontifex S. R. Congregationi commiſit, quæ, excuſſis diligenter proceſſibus cenſuit die XXVIII Auguſti ejuſdem anni rem eò eſſe loci, ut rotæ auctoribus committi poſſet, qui Romæ proceſſum generalem inſtituerunt, remiſeruntque in Hiſpaniam litteras, ut iteratò proceſſus in ſpecie inſtitueretur in Hiſpania, datis judicibus Bernardo Sandovalio S. R. E. Cardinali & archiepiſcopo Toletano, & Iſidoro Aliaga archiepiſcopo Valentino. Allatæ eæ litteræ Matritum fuère, ut ſcribit Alvarus Cienfuegos lib. 5, cap. 19, § 2, die tertia Aprilis F anni 1617, ac poſtridie à duce Lermenſi magnâ dynaſtarum, ſociorum, ac Dominicanorum catervâ ſtipato, delatæ ad ædes archiepiſcopi Cardinalis, mox memorati; hujuſque pompæ eſſe ſpectator voluit Philippus III.

tranſlatiſque Româ Matritum reliquiis,

319 Dum hæc aguntur, majori veneratione, quàm pompâ, clauſiſque valvis S. Franciſci reliquiæ ſummi Pontificis veniâ è primo ſepulcro in ſacrario domûs Profeſſæ primùm depoſitæ fuère die 23 Februarii anni 1617, indeque in templum novum tranſlatæ, collocatæque ad cornu Evangelii altaris S. Franciſco Xaverio dicati, præſente Gaſpare Borgia, Sancti abnepote. Statuerat dux Lermæ Avo ſuo Matriti magnificum templum condere, eaque de cauſa tum apud Paulum V, tum apud Mutium Vitelleſcum generalem Societatis Præpoſitum inſtitit, ut illius reliquiæ Matritum ad ſeſe mitterentur. Traditæ ſunt die 22 Aprilis Antonio Zapatæ S. R. E. Cardinali in Hiſpaniam profecturo, oſſe tantùm brachii Romæ relicto. Matritum allatæ aliquamdiu in conventu mo-

AUCTORE J. B.

nialium Incarnationis, apud Virgines Diſcalceatas, & in conventu regio S. Dominici quieverunt, ac, apertâ capſâ, multis coram teſtibus ſuaviſſimum odorem diffuderunt. Tandem verò P. Provinciali Toletano à duce Lermæ in manus traditæ ſunt die 17 Decembris ejuſdem anni, locatæque ad cornu Euangelii templi domûs Profeſſæ Matritenſis, quæ tum ſita erat in via, del Prado *dicta: verùm tertia earum tranſlatio facta anno 1627 die* IX *Maii, ubi in ſacello templi ſervatæ fuerunt uſque ad annum 1680, quo, conditâ curis P. Ludovici Suarez alterâ eccleſiâ, in hujus altari principe ſunt collocatæ, teſte Cienfuegos, num. ſuperiore citato.*

Anno 1624 Beatis adſcribitur:

320 *Confectis porrò in Hiſpania iteratò proceſſibus, Rotæ auditores, Gregorio XV Pontifice, expenſis maturè* S. Franciſci *ſanctimoniâ ac miraculis, dignum illum videri, qui Beatorum albo inſcriberetur, anno 1623 cenſuerunt: cùm verò, Gregorio XV è vivis erepto, eodem anno ſucceſſiſſet Urbanus VIII, is oblatam ſibi auditorum Rotæ relationem S. R. Congregationis* B *ſubjecit examini; cùmque & illa, habita congregatione die 31 Auguſti anni 1624, cenſuiſſet,* cauſam ſervi Dei Franciſci Borgiæ (*verba ſunt Compendii Actorum in cauſa Beatificationis* S. Franciſci, *anno 1671, quo Sanctis adſcriptus fuit, Romæ typis Cameræ Apoſtolicæ editi*) in tali ſtatu eſſe habendam, ut tam ad Beatificationem, quàm ad ſolemnem ejus Canonizationem quandocumque deveniri poſſet. Hanc ſacræ Congregationis ſententiam (*ùt paulò pòſt ſequitur*) referente D. Cardinali de Monte, ſacri collegii decano, ejuſdemque Congregationis præfecto, approbavit SS. DD. Urbanus VIII, ac proinde die 23 Novembris ejuſdem anni idem ſummus Pontifex de eorumdem Cardinalium concilio, enixè ſupplicantibus Philippo III, Hiſpaniarum rege Catholico, & Gaſpare Card. Borgia, & nomine Societatis Jeſu Mutio Vitelleſco ejuſdem Præpoſito Generali, per litteras in forma Brevis licentiam & poteſtatem conceſſit, ut ſervus Dei Franciſcus Borgia, donec ad illius Canonizationem deveniretur, BEATUS nuncupari ab omnibus poſſet, & Kalend. Octob. ab omnibus ſacerdotibus Societatis Jeſu ubique exiſtentibus, & in ditionibus C Dominorum de Borgia ab omnibus ſacerdotibus tam regularibus, quàm ſæcularibus, de ipſo Officium & Miſſa de communi Conf. non Pont. celebrari poſſet, quod indultum poſtea ad preces ejuſdem Card. Borgiæ & Mutii Vitelleſci Præpoſiti Generalis Societatis Jeſu idem ſummus Pontifex litteris datis 11 Septembris anni 1625 extendit & ampliavit ad omnes presbyteros regulares & ſæculares cujuſvis Ordinis & Inſtituti in eccleſiis & domibus ejuſdem Societatis Jeſu. *Hujus rei nuncius ſummâ lætitiâ replevit Hiſpaniam, ac Matriti quidem ſplendidiſſima, quæ per octiduum tenuit, inſtituta ſolennitas fuit.*

ex patratis ante Beatificationem

221 *Miracula quidem plurima, eaque ritè probata, ſuppeditabant Proceſſus in Hiſpania & Italia inſtituti: ſed ea tantùm hoc loci ex ſuprà laudato Actorum in cauſa Beatificationis* S. Franciſci Borgiæ *Compendio exhibebo, quæ, ut eum Beatis adſcriberet, facta ipſi eorum relatione per Joannem Baptiſtam Coccinum, Alphonſum Manzanedum de Zuignoñes, & Jacobum Cavalerium Rotæ auditores, Urbanum VIII potiſſimùm permoverunt. Sic autem habent:* Primum. Ad extremum vitæ diſcrimen D adducta erat (*anno 1607*) excellentiſſima fœmina D. Hieronyma de Cardona Uzedæ duciſſa, Lermæ ducis nurus, eò quòd fœtus in utero materno egredi ex illo non poſſet, & acerrimis per viginti horas vexata doloribus, præ virium imbecillitate effundere illum non valeret: deplorata jam ejus ſalute, ipſiſque regiis medicis nullam ſupereſſe vivendi ſpem aſſerentibus, dux Lermæ fœminæ, jam ferè animam agenti, beati Franciſci reliquiam affert, utque ejus patrocinio ſe cum fide commendet, hortatur: paret hortanti duci duciſſa, reliquiam ſacram amplectitur, oſculatur, & illâ uterum tangit. Ad uteri attactum illicò fœtus emortuus, & ferè putreſcens egreditur, omnique amoto dolore incolumis ſtatim evadit. Vix tanti miraculi fama per Hiſpaniam ſe porrexit, inexplicabile dictu eſt, quanto cum venerationis ardore ubique beati Franciſci nomen exciperetur, nam in excellentiſſima fœmina, omnibus ferè Hiſpaniæ magnatibus ſanguine conjuncta, miraculi ſplendor ſplendidior emicavit. E

322 Secundum. È nobilibus puellis, quas *abs illo* in ſuo palatio ad ſui famulatum numerabat Eſquilacii principis conjux, quædam, nomine Agnes Hurtado, ſæviſſimis laterum doloribus afflictata, febrique immani correpta, magnum ſalutis diſcrimen ſubiverat, ex adhibitis remediis nihil prorſus adjumenti recipiens; miſerrimum puellæ ſtatum triduo jam laborantis commiſeratus princeps, beati Franciſci, ſui conſanguinei, reliquiâ arreptâ, circumſtantes deprecatur, ut miraculum beati Franciſci oculati teſtes aſpectent. Tum illis comitantibus ad ægram accedit, ipſique beati Franciſci ſanctitatem commemorans, ejus reliquiam illi offert, cui ſe ardenti cum fide commendet. Ejus nomen invocat cum fide puella, ejuſdemque reliquiâ leviter tangitur: ad reliquiæ tactum ſtatim dolor cum febri evaneſcit, & priſtinæ ſaluti reſtituitur.

323 Tertium. Infantulum ſuum lactabat Ma- *miraculis* ria Martinez, ſed ubera tantus morbus invaſit, ut cum eorum capitula ſugeret puer, acerrimo dolore cruciaretur mater, & labia ſanguine aſperſa ferè ſemper filius referret: eò brevi morbus devenit, ut dexteri uberis capitulum ferè F totum abſciſſum, & pendulum vix ab exiguæ pelliculæ parte uberi adhæreret: humanis deſtituta præſidiis mater ad beatum Franciſcum piiſſimè accedit, ejuſque imaginem uberi, lectum intrans apponit, & nunquam inde amovendam ſtatuit, quoad uſque ſanitati reddatur. Eadem nocte ad pueri fletum expergefacta, lac illi ab uberibus porrigit, ne leviſſimum quidem dolorem percipiens: conjugi ſciſcitanti, cur juxta morem de doloris acerbitate non conquereretur, miraculum aperit, & benefactorem ſuum beatum Franciſcum declarat. Tum ille aſſurgens è lecto, lumenque propiùs admovens ad conjugis pectus, ubera ſana & integra comprehendit, dextrumque capitellum ferè totum jam abſciſſum uberi fortiter adhærere.

324 Quartum. Alia ejuſdem principis Eſqui- *è multis* lacii conjugis famula, dicta Franciſca de Milan, ſæviſſimis pariter angebatur laterum doloribus: inutilia fuêre plurima & maxima medicamenta, quibus morbi vim ſuperare medici præclariſſimi contenderunt, tandem ſopore correpta & paulò pòſt expergefacta reliquiam beati Franciſci ſibi dandam poſtulavit, eò quòd à Patre quodam

Sa-

A cietatis, quem quieſcens aſpexerat, affirmatum ſibi fuerit, ſe illius patrocinio doloribus, quos patiebatur, liberandam: ſtatim præſtò fuit, qui à principe acceptam reliquiam ſubminiſtraret, & cùm illa latus attingeret dolorum aculeis cruciatum, ſtatim dolor, ſimul & febris, evanuit. Tum interrogata, quinam fuerat ille Pater, quem vidiſſet in ſomnis, reſpondit, ignotum ſibi penitùs illum eſſe, ſed facilè cognoſcendum, ſi beati Franciſci imaginem conſpexiſſet. Vix hanc ſibi repræſentatam inſpexit, protinùs dixit: Hic quidem ille ipſe eſt, qui ſe mihi dormienti videndum dedit mihique perſuaſit, ut ad me è doloribus vindicandam ejus reliquiam poſtularem.

325 Quintum. Octennis puer ex eadem familia de Milan, nomine Chriſtophorus, è tumore, quo dextrum genu magnum in modum intumuerat, eò periculi redactus erat ex omnium medicorum ſententia, ut, niſi ejus dextrum totum abſcinderetur, deſperata penitus ejus ſalus eſſet. Adhæc ejus mater mæſtiſſima, beati Franciſci patrocinium confidenter exorans, ejuſdem Beati imaginem puero tradidit, B qui ipſam cum lachrymis oſculatur, & morboſo genui ſuperimponens, his verbis illam affatus eſt: O ſancte Pater Franciſce, fac, ut ſanus evadam, & à tanto periculo liber fiam. Ad hæc illicò dolor acerbiſſimus, tumor ingens & febris abſceſſit.

pæca

326 Sextum. Matriti triennis puer apud Franciſcum Perez è domeſtica ſcala delapſus, & toto impetu per viginti gradus uſque ad ultimum præcipiter * devolutus, immane vulnus, latoque hiatu dehiſcens in capite paſſus fuerat. Hinc cranium illi fractum, febris magna, largiſſima ſanguinis effuſio, & totam faciem occupans fœdiſſimus tumor. Poſtera die periclitanti puero traditur imago beati Franciſci Borgiæ, ut ejus opem piè repoſcat: paret puer, capitique imagine impoſita, ſomno ſe dedit: ùt primo mane ſe excitavit, advocatis domeſticis dixit, ſe optimè habere, & ope B. Borgiæ ſanitatem recepiſſe. Accedit chirurgus, nullum in capite vulnus agnoſcit, cicatricem videt, obductam, conglutinatam pellem, nullam deformitatem in vultu, & omnem ardorem febris extinctum. C Totum hoc miraculosè patratum à beato Borgia, totius rei narratione ſcripta ipſe confirmavit, cum ad eam tantum reficiendam pellem, quæ cranium contegit, juxta chirurgicæ diſciplinæ leges, triginta ſaltem dies neceſſariò exigantur.

referuntur;

** præcipitanter*

327 *Exin verò Deus Servi ſui ſanctimoniam meritaque novis prodigiis declarare non deſiitit: bina ex his in Compendio Actorum in cauſa Beatificationis & Canonizationis ſuprà num. 320 citato referuntur his verbis:* Septimum. Appollonia Caballa, puella Romana, nunc in monaſterio Montis Thabor in Ereti oppido (*vulgò* Monte-Rotundo) dicta ſoror Deodata à Sanctiſſima Trinitate, in ſiniſtro latere herpetem patiebatur, viſu horribilem, & naturæ viribus prorſus inſanabilem: ſeptennio enim cum totali cutis vitio ſubſtantiam in patiente devoraverat, carnemque vivam erodebat, omniaque validiſſima adhibita medicamenta eluſerat. A P. Nicolao Zucchio Societatis Jeſu tradita illi fuit imago beati Franciſci Borgiæ, ut piâ erga eum fiduciâ illam deſperato ulceri ſuperponeret: Annuit illa, brevi factum eſt, ut, tota herpetis malignitate recedente, priſtinam ſalutem recuperaverit, ne leviſſimo quidem in extima pelle obductæ cicatricis veſtigio remanente.

uti & ex iis,

328 Octavum. E graviſſima febri acuta & parothide ad dexteram capitis partem, conclamata jam omnibus erat in urbe Valentiæ Magdalena, famula D. Joſephi Poli, jamque ſacris myſteriis Chriſtiano ritu munita extremam mortis horam expectabat; cùm ex inſigni devotione, quâ beatum Franciſcum Borgiam proſecuta ſemper fuerat, ejus reliquiam poſtulavit à P. Auguſtino Palatio, qui non ita pridem extremam ejus confeſſionem exceperat: indulſit deſperatæ fœminæ precibus P. Auguſtinus, eique optatam reliquiam porrigit, ſibi illam ad parothidem apponit ægrota, & perbrevi temporis ſpatio ſæviſſimi dolores, quibus è parothide angebatur, abſcedunt, cibum inde hilariter ſumit, totam inde noctem quietè ducit, demùm ſummo mane cum tanta morbi diminutione à medico urbis primario reperitur, ut ab omni prorſus mortis periculo libera diceretur, & triduo perfectæ incolumitati reſtituta omnibus ſe ſpectandam dederit, è beati Franciſci miraculo cunctis id factum affirmantibus.

quæ ejus canonizationem

329 *Bina hæc miracula Clementi X obtulit ſacra Rituum Congregatio anno 1670, ut* Franciſcum *Sanctorum numero adſcriberet; quod ut fieret, Leopoldus Romanorum imperator, & Carolus. II, rex Catholicus, aliique tum eccleſiaſtici, tum ſeculares viri principes enixè poſtulabant; quorum æquiſſimis deſideriis ut faceret ſatis,* Franciſcum *in Sanctorum numerum ſolenni ritu unà cum SS. Philippo Benitio, Cajetano Thienæo, Ludovico Bertrando & Roſa à S. Maria retulit, Dominicâ ſecundâ poſt Paſcha pridie Idus Apriles anni 1671. Quia verò decretales ea de re litteras neque Clemens X, neque ejus ſucceſſores Innocentius XI, Alexander VIII, Innocentius XII, Clemens XI & Innocentius XIII de more conſcripſerant promulgarantque, fecit id Benedictus XIII anno 1724 pridie Nonas Junias, Pontificatûs ſui primo, ſequenti bulla:* Benedictus epiſcopus, ſervus ſervorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam. Rationi congruit & convenit æquitati, ut, quæ Romanus Pontifex in plenario conventu venerabilium fratrum S. R. E. Cardinalium, Patriarcharum, Archiepiſcoporum & Epiſcoporum, unanimi eorum conſilio communicato, ſanxit & definivit, licèt poſtea ob ejuſdem Pontificis obitum literæ Apoſtolicæ de his conſcriptæ non fuerint, ſuum tandem conſequantur effectum.

E *anteceſſerunt, de qua Benedicti XIII Bulla hic exhibetur.*

F

330 Romana Eccleſia, cui, nullis exigentibus meritis noſtris, ineffabile Dei conſilium præeſſe nos voluit, ex veteri diſciplina & conſtitutionibus Apoſtolicis, in Sanctorum canonem eos ſolemni ritu referre conſuevit, qui ſuarum virtutum exemplo Chriſti fideles ad viam ſalutis per majorum veſtigia alacriùs incurrendam accenderent; quumque multi peculiari aliquo vitæ genere ut plurimùm excelluerint, unus Franciſcus Borgia ſæculo decimo ſexto repertus eſt, quem in variis multiſque ordinibus conſtituti, ut certum ſalutis ducem ſequi poſſent. Optimates enim & viri principes, quique rem publicam gerunt, in eo habent, quæ ſibi in omni vitæ ſuæ curſu imitanda proponant. Magna quoque habent, qui regum gratiâ florentes in ſummarum dignitatum faſtigio poſiti ſunt. Conjugio ſociati æquè ac eodem ſoluti, adoleſcentes pariter, juveneſque. Viri

B. Franciſcus Borgia in variis vitæ ſtatibus ſanctitate excelluit.

AUCTORE J. B.

Viri item Deo dicati, cœtibus quoque religioſis præpoſiti. Hi ad unum omnes in Franciſco tenent, quæ ubertim & tutò moribus & actibus ſuis exprimere poſſint. Etenim ille, Deo volente, ſingulas has perſonas mirâ vitæ ſanctimoniâ, comitibus miraculis, repræſentavit; unde factum, ut Viri Dei virtutum & ſignorum conſtanti famâ quotidie auctâ, felicis recordationis Romani Pontifices, anteceſſores noſtri, Paulus V atque Urbanus VIII de illo ſanctorum Confeſſorum canoni adnumerando conſilium inierint, permoti etiam Catholicorum regum Hiſpaniæ ferventibus votis, huic ſanctæ Sedi Apoſtolicæ expoſitis: quod tandem piæ memoriæ deceſſor noſter Clemens Papa X ad canonicos ritus, veteri traditione & pontificia auctoritate receptos, totâ Eccleſiâ plaudente, complevit.

Franciſci ortus, patria & educatio.

331 Inter præcipuos Hiſpaniarum dynaſtas, Gandiæ duces, quæ eſt gens Borgia, numerantur. Eam multiplices dignitates claram & percelebrem reddiderunt. Clarior tamen evaſit, ex quo magnus Dei ſervus Franciſcus, parentibus Johanne Gandienſium duce III & Johanna ex Alphonſo Ferdinandi regis Catholici filio progenita, in lucem prodiit anno Chriſti Domini MDX, V Kalendas Novembres: quem diem beati Apoſtoli Simon & Judas martyrio nobilitârunt. B Franciſci locus natalis fuit Gandia, Borgiæ domûs avitum opidum ad oram Balearici maris in Conſetanis, populis Hiſpaniæ Tarraconenſis in diœceſi & regno, quæ à Valentia principe civitate appellantur. Pia mater, quod præſenti ope ſeraphici confeſſoris beati Franciſci vitæ diſcrimen in Filio pariendo evaſiſſet, Franciſcum in Baptiſmate dici voluit, quod nomen tunc primum in domo Borgia, fauſto omine futuræ ejus ſanctitatis, auditum eſt. Patris ſoror & mater, quæ erat Ferdinandi regis Catholici conſobrina, inter Clariſſas virgines eximia pietatis laude conſpicuæ, animo Adoleſcentis Chriſtianæ perfectionis igniculos injecerunt: qui, puerilibus annis domi traductis, & cum iiſdem Dei ſponſis ex prædonum manibus ereptus, apud avunculum archiepiſcopum Cæſaraugustanum Alphonſum Aragonium, & Catharinam Johannæ reginæ filiam, poſtea Johanni III Luſitaniæ regi nuptam liberaliter educatur. C

In aula Caroli V imp. ſanctè vivit, uxorem ducit, prolem ſuſcipit, & ex aſpectu defunctæ Iſabellæ Auguſtæ divina luce illuſtratur.

332 Inde in aulam Caroli V Auguſti profectus, ſalutis animæ ſuæ memor, ſe undequaque immaculatum ſervavit, matronas officii causâ non niſi aſpero cilicio præcinctus adire ſolitus. Caroli conjuge Iſabella Auguſta annitente, Eleonoræ à Caſtro, lectiſſimæ virgini Luſitanæ, de ſanctioris vitæ inſtituto nihil unquam remittens, matrimonio ſociatur. Pulchra & copioſa prole donatus ab ea, quam inierat, pietatis regula animum domi foriſve nunquam avertit, cœleſtibus meditandis diu noctuque occupatus, ſacraque Synaxi quolibet octiduo non ſine lacrymis muniri ſollicitus. Sublatæ Iſabellæ Auguſtæ Granatum funeris deducendi Franciſco onus imponitur, cujus cadaveris, ut publica fide recognoſceretur, nudata facies deformitate ſua tantum ei terrorem incuſſit, ut divina luce illuſtratus, de terrenis rebus, ſi conjugi ſuperſtes, omninò deſerendis apud ſe conſtituerit, poſtmodum dicere ſolitus, mortem Auguſtæ ſibi vitam attuliſſe.

Cataloniam ſanctè adminiſtrat, deque rebus æternæ ſalutis beatum Ignatium conſulit.

333 Cataloniæ cum imperio præfectus, eam cogitationem ardentius fovit, ibique populorum felicitati ita ſtuduit, ut patris patriæ elogio, tanquam rei publicæ bono natus, honeſtari meruerit. Magnam auri vim in pauperes erogavit, pias ſacrarum virginum & virorum familias eleëmoſynis auxit, ſed eos in primis, qui ex ſumma fortuna ad extremam inopiam deveniſſent, clam aluit. Conſilium pridem animo inſitum ſæpe recogitans, atque uni Deo meditando inhærens, diluculo quinis horis de genu quotidie orare; frequenti divinæ menſæ accubitu, jejuniis & pœnitentiis, ubi à regiis negociis vacaret, recreari conſuevit. Tunc ei beatum Ignatium, regularium presbyterorum Societatis Jeſu, cui poſtea nomen dedit, parentem & conditorem, prima occaſio de tantis rebus ſcripto conſulendi cœlitus data eſt.

Gandienſium felicitati proſpicit; in Societatem Jeſu ſe rapi ſentit: honores fugere maximè appetit.

334 Patre optimo, atque conjuge, piarum omnium exercitationum ſocia, orbatus, & domum redux, ſuorum Gandienſium ſolatio & ſecuritati proſpexit, noſocomia inſtauravit, cœnobia conſtruxit, gymnaſia pro Mauris Chriſtianè educandis erexit, ſacras ædes vaſis aureis argenteiſque pro dignitate locupletavit; deque veteri vitæ propoſito perficiendo ſecum animo ſtatuens, ſalubria in hoc ſibi conſilia divinitus dari, per bonorum hominum preces flagitavit. E Deus tandem Servi ſui votis arriſit, inque Societatem Jeſu ſe rapi ſenſit. Quod enim recèns orta religio, & ab origine ardentior, vulgo etiam adhuc ignota eſſet, nulluſque in ea ambitioſis hominibus dignitatum locus pateret, Franciſco, ſummos honores fugienti, aptiſſima viſa eſt. Orationi intentus hæc animo agitans, ſeptem totos dies tiaram capiti ſuo imminentem aſpexit, veritusque, ne Eccleſiæ dignitatem portenderet, Deum enixè obteſtari non deſtitit, ne honores, quos fugeret, alibi offenderet. Poſt defunctos duos fratres ſuos S. R. E. Cardinales, quum eandem dignitatem per anteceſſores noſtros Romanos Pontifices ultro oblatam, ab ſe repuliſſet, tiara illo Præpoſiti munus in ſacra ſua familia indicatum poſtea cognovit.

Adhuc Gandiæ dux religionis vota nuncupat; annoque jubilei Romam petit.

335 Adhuc Gandiæ dux per felicis recordationis Paulum Papam III deceſſorem noſtrum, beato Ignatio deprecante, permiſſus eſt, ut, paucis conſciis, religioſa vota nuncuparet. Quadriennium rebus ſuis componendis a Pontifice præſinitum diſciplinis gravioribus, ſacro homine dignis, ſingulari modeſtia publicè perdiſcendis impendit: quo elapſo, & per felicis recordationis Julium Papam III anno Jubilei Chriſtianis indicto, Franciſcus limina Apoſtolorum frequentaturus, utque Ignatii invitantis alloquiis frueretur, & Caroli V beneficam erga ſe voluntatem declinaret, ſuis valedicens, Romam eo animo cogitavit, ut natale ſolum deinceps nunquam repeteret, qui ad aliam patriam, cœleſtem nimirum, ſumma contentione properaret; idque ſanctè ſervavit, etiam ſedente anteceſſore noſtro Pio Papa V, in legatione Cardinalis Alexandrini ad Catholicum Hiſpaniarum regem Philippum II illac digreſſus. In ſacro itinere ad Urbem, quod aſſiduæ preces divinique ſermones minuebant, juxta ac Romæ poſitus, ignorari, quam honorificè excipi maluiſſet.

336 Ingentem in eo pietatem, ſubmiſſumque ſpiritum, qui beati Ignatii complexui ampliſſima & magna quæque poſtponeret, Urbs tota ſuſpexit. Menſes quatuor luſtrandis baſilicis Deo ſacris, omnique pietatis genere cum Ignatio

Ignatio

AUCTORE J. B.

Roma ejus pietatem miratur. Honores metuens, inde diſcedit, ſuis ſe abdicat, clericum induit, & primum Sacrum celebrat.

Ignatio Romæ transfegerat, quum de ſe Cardinalium ſenatui adſcribendo apud Julium agi ſubodoratus, eodem Ignatio auctore, Pontificis oculis properè ſe ſubducens in Hiſpaniam reverſus eſt, ubi Caroli V, propoſitum ejus laudantis, auctoritate, rebus & titulis ſuis Gandienſibus univerſis Carolo filio transſcriptis, ſe penitùs abdicavit, regularem Societatis Jeſu clericum induens, & Davidicum illud lætus ingeminans: "Dirupiſti, Domine, vincula mea, „tibi ſacrificabo hoſtiam laudis." Presbyteratu initiatus, primum Deo Sacrificium Loyolæ in Cantabria, Ignatii patriæ & pietati hoc tribuens, privatim obtulit, mappis Ludovicæ ſororis acu pictis in ara uſus. Quia verò Julius Pontifex hoc ſpeciatim indulſerat, ut quum primùm publicè Sacris operaretur, quotquot peccatorum confeſſione ritè expiati, ex ejus manu Corpus Domini ſumſiſſent, plenariam veniam perciperent, Vergaræ opido id factum, quò tot homines, rei famâ ducti, advenerunt, ut ſacra æde, licèt magna, nequaquam eos capiente, in ara ſub dio excitata celebrare debuerit, tot

B

ad ſacram Menſam accedentibus, ut meridiana hora longè tranſierit. Poſtea concionem habuit, & clero ac populo ſuppliciter procedente, ſanctiſſimum Euchariſtiæ Sacramentum geſtavit.

Magna ejus pietatis fama ubique pervagatur. Beatus Ignatius intercedit, quominùs Cardinalis creetur.

337 Ad ſocios inde reverſus, majori ſanctitati excolendæ operam dedit, precandi ſtudio horas octo quotidie largitus, viliſſima quæque munia ultrò ſubire non dedignatus, ſtipem vicatim & oſtiatim nudo capite & pedibus palam mendicans, & pauperibus ac noſocomiis diſtribuens, humi quoque vel in tabulis cubans. Famâ tantæ pietatis aulas regias pervagante, quamplurimi illum adire, deque ſalutis negocio conſulere viſi ſunt. Complures pariter, ſummates præſertim, Franciſci exemplum ſecuti, religioſis familiis ſe devoverunt. Sed Julius Pontifex & Carolus V tantam virtutem in Cantabris deliteſcere indignum rati, conſilium de illo inter S. R. E. Cardinales cooptando certatim, incaſſum tamen, quod poſtea ſæpenumero quoque factum, inierunt. Ignatius, qui ſociis aditum ad honores legibus latis obſtruxerat, Julii pedibus advolutus, ne invito atque inſcio honorem deferat, neve oblatum capere

C

cogat; naſcenti ſodalitati hoc ſaltem benignus tribuat, libello ſupplice & lacrymis coram exorat, & permagnâ Franciſci lætitiâ impetrat, qui & grati animi teſtes literas ad Pontificem dedit.

Munera per beatum Ignatium ſibi injuncta piè init, Carolum V decumbentem ſolatur, defunctum pro concione laudat, Romam advocatur, ubi fit Præpoſitus Generalis III, & à beato Pio V cum Cardinali Alexandrino in Hiſpaniam ablegatur.

338 Non tamen illum Ignatius latere permiſit. Viri enim ſingulari prudentia in lucrandis Deo animabus, & ſanctitate perſpecta, ſacras conciones habiturum varias civitates & regiones adire, & multarum provinciarum, quas, licèt incommoda valetudine uſus, pedes obivit, cum ampliſſima facultate, Commiſſarii generalis officio fungi, mandavit: quæ omnia magno rei Chriſtianæ bono peracta ſunt. Poſtquam verò Carolum V, morbo languentem, miſericordiæ commemoratione erexiſſet, & defunctum funebri ſermone laudâſſet, ſuæ voluntatis, quam ratam haberi vellet, exequendæ, ſupremis tabulis per eum nominatus, à recolendæ memoriæ anteceſſore noſtro Pio Papa IV Romam advocatur, ubi, Societatis Præpoſito generali Jacobo Laynio ad Tridentinum concilium ire juſſo, Vicarii generalis munus Franciſco imponitur. Mox, Jacobo ad Urbem reverſo, Aſſiſtens pro Hiſpania & Luſitania eligitur; poſtea, Laynio è vivis ſublato, iterum Vicarius generalis, & demùm totius Ordinis Præpoſitus magna ſuffragiorum conſenſione invitus renunciatur, quo in munere Societatem ſeptennio ſanctiſſimè rexit, inque obſequiis Apoſtolicæ Sedis vitæ curſum, quod maximè optaverat, conſummavit. Pius enim Papa V Cardinalem Alexandrinum in Hiſpaniam, Luſitaniam & Galliam pro re Chriſtiana ad ſacrum fœdus in Turcas percutiendum mittens, conſiliorum ei comitem & participem Franciſcum adjungi voluit. Et Pontifici jubenti Vir pius, quamvis laboribus, aſperrimis pœnitentiis & morbis propè confectus, alacriter paruit.

Romam redux plenus virtutum & meritorum piè obit, & ſignis claret.

339 Romam redux, oculis & manibus in cœlum ſublatis, lætus exclamavit: "Nunc di„mittis ſervum tuum, Domine!" Mox biduum à reditu longa ægrotatione multiſque incommodis fractus, quæ tamen illum impedire non potuerunt, quin Romam ad ſupremum & jamjam imminentem mortalis vitæ ſuæ terminum feſtinaret, ſuſceptis præſenti animo & ſumma religione Eccleſiæ Sacramentis, ac Pontificia Gregorii XIII felicis memoriæ anteceſſoris

E

noſtri benedictione munitus, plenus virtutum & meritorum inter ſodalium amplexus piiſſimam animam cœlo reddidit anno Chriſti MDLXXII. Kalendis Octobribus. Dei Servus à beatis & ſpectatiſſimis viris Ignatio Loyola, Pio Papa V, Carolo Borromeo, Franciſco Saleſio, ſacra Virgine Tereſa à Jeſu, aliiſque quamplurimi factus, magnam ubique virtutis & ſanctitatis famam reliquit. Miracula etiam multa ſubſecuta ſunt, quæ, precibus accedentibus Philippi III, Hiſpaniarum regis Catholici, & Magnatum, Præſulum, atque Academiarum Hiſpaniæ Paulum Papam V permoverunt, ut ob tantum Dei Famulum in Sanctorum canonem referendum, ſummarum ejus virtutum & eorundem miraculorum examen ritè inſtitui poſſe concederet: quo abſoluto, Urbanus VIII eum Beatorum ordini adſcribendum ſancivit, largitus quoque, ut de illo Miſſa & Officium omnes Societatis Jeſu religioſi ubique recitare poſſent, ac mox ut in eorum eccleſiis idem omnibus presbyteris agere liceret.

De Franciſco in Sanctorum canonem referendo conſulitur, decretum à Clemente X vulgatur, & rei ſolemnis cæremonia ab eodem completur.

340 Interim ſub aliis inclytæ memoriæ anteceſſoribus noſtris Innocentio X, Alexandro VII & Clemente IX ſigna poſt Franciſci beatificationem patrata in examen ex Conſtitutionibus Apoſtolicis adducta & undequaque probata ſunt. Decretum tamen de illo in Sanctorum tabulas referendo, quod Clemens IX, morte præreptus, vulgare non potuerat, ejus ſucceſſor Clemens X ritè vulgavit, exorantibus illuſtris memoriæ Leopoldo electo Romanorum imperatore cum conjuge Auguſta, Carolo II Hiſpaniarum rege Catholico, aliiſque viris principibus eccleſiaſticis & ſæcularibus. Quare idem Clemens X geſtis omnibus beati Franciſci de veteri more Apoſtolicæ Sedis in tribus Conſiſtoriis coram ritè diſcuſſis & approbatis, cum ſtatuta die in Sanctorum faſtos referendum pronunciavit. Itaque Dominicâ ſecundâ poſt Chriſti Domini Reſurrectionem pridie Idus Apriles, pontificatûs ſui anno primo, quum in ſacroſanctam baſilicam beati Petri principis Apoſtolorum ſolemni ritu cæremoniam peracturus proceſſiſſet, ſemel, iterum & tertiùm iteratis ad Deum precibus in plenario conventu venerabilium Fratrum

trum S. R. E. Cardinalium, Patriarcharum, Archiepiſcoporum & Epiſcoporum pro Franciſco Borgia Sanctorum Confeſſorum canoni adſcribendo, unanimi omnium acclamatione & ſuffragio poſt ſacros hymnos, preceſque ad Deum piè fuſas, & Paracliti Spiritûs gratiam enixè invocatam, ad honorem Sanctæ & Individuæ Trinitatis, exaltationem fidei Catholicæ, Chriſtianæque religionis amplificationem, auctoritate omnipotentis Dei, Patris, Filii & Spiritûs Sancti, & beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli, beatum Franciſcum Borgiam, Societatis Jeſu presbyterum Hiſpanum, de cujus ſanctitate, fidei ſinceritate omniumque virtutum magnitudine, ac miraculorum excellentiâ cumulatè conſtiterat, unà cum beatis Confeſſoribus non Pontificibus Philippo Benitio, Cajetano Thienæo, Ludovico Bertrando & virgine non martyre Roſa à ſancta Maria, ſanctum Confeſſorem eſſe decrevit, Sanctorum Confeſſorum non Pontificum canoni adſcripſit, atque impoſterum ab univerſis Chriſti fidelibus, tanquam verè Sanctum, colendum, invocandum, honorandumque ſtatuit & definivit: ad ejus honorem ſacras ædes atque altaria, ubi Incruentum

B

Sacrificium Deo offeratur, conſtrui ac dicari: quotannis quinto Nonas Octobres illius memoriam, ùt Sancti Confeſſoris non Pontificis, piè coli, atque Officio & Miſſa ritu S. R. E. honorari, pronunciavit. Adhæc eâdem ſuâ Apoſtolicâ auctoritate univerſis & ſingulis Chriſti fidelibus, qui dicta die ejuſdem ſancti Confeſſoris ſepulcrum & corpuſculum devotè viſitâſſent, annos ſeptem & totidem quadragenas; infra verò Octavam quadraginta dies de injunctis ſeu debitis pœnitentiis miſericorditer relaxavit. His peractis, Deum Patrem æternum, Regemque gloriæ Chriſtum Dominum, Patris ſempiternum Filium; ſanctumque Paraclitum Spiritum, unum Deum atque unum Dominum, hymnis & laudibus veneratus, peculiari oratione in honorem beati Franciſci Borgiæ ad Deum cantata, Miſſam in ara maxima ſupra confeſſionem beati Petri cum ejuſdem Franciſci commemoratione celebravit, omnibus Chriſti fidelibus tantæ cæremoniæ præſentibus, peccatorum indulgentiam largitus.

C

Clementis X decretum de Franciſco Borgia inter Sanctos relato conſtitutione hac confirmatur.

341 Ne verò de hujuſmodi Clementis Papæ X decreto Apoſtolico, definitione, ſanctione, relatione, conceſſione, ceteriſque præmiſſis, propterea quòd ab eodem Clemente & ab ejus ſucceſſoribus Innocentio XI, Alexandro VIII, Innocentio XII, Clemente XI & Innocentio XIII, piæ memoriæ Romanis Pontificibus deceſſoribus noſtris, literæ decretales de more conſcriptæ & promulgatæ non fuerint, deinceps poſſit unquam quomodolibet hæſitari, nos, qui meritis iiſdem, licèt imparibus diſponente Domino, in Cathedra beati Petri iiſdem ſucceſſimus, volumus & Apoſtolicâ auctoritate ſtatuimus, ut decretum, ſanctio, relatio, adſcriptio, conceſſio, ceteraque hactenus memorata, à jam dicta die pridie Idus Apriles anni MDCLXXI ſuum undequáque & plenarium conſequantur effectum, ac ſi ſuper illis ab eodem Clemente Papa X literæ decretales revera eadem die conſcriptæ & de more promulgatæ fuiſſent, ùt ſuperiùs enarratur.

Hæc conſtitutio ubique fidem obtineat.

342 Volumus autem, ut præſentes literæ ad probandum decretum, definitionem, ſanctionem, adſcriptionem, relationem, ſtatutum, conceſſionem, ceteraque præmiſſa, ubique o-

D

mninò ſufficiant, neque alterius cujuſcúnque probationis adminiculum ad id amplius requiratur. Præterea, quia difficile foret, has noſtras ad ſingula loca, ubi opus eſſet, adferri, volumus, ut earumdem exempla, etiam typis impreſſa, manu publici notarii ſubſcripta, ſigilloque alicujus perſonæ in dignitate eccleſiaſtica conſtitutæ munita, eamdem ubique fidem obtineant, quam hæ noſtræ obtinerent, ſicubi eas exhiberi vel oſtendi contingeret.

Nemo eam infringere audeat.

343 Nulli ergò omninò hominum liceat hanc paginam decreti, definitionis, ſanctionis, adſcriptionis, relationis, ſtatuti, conceſſionis infringere, aut ei temerario auſu contraire. Si quis autem hoc attentare præſumſerit, indignationem omnipotentis Dei, ac Petri & Pauli Apoſtolorum ejus ſe noverit incurſurum. Datum Romæ apud Sanctum Petrum anno Incarnationis Dominicæ milleſimo ſeptingenteſimo viceſimo quarto, pridie Nonas Junias, Pontificatûs noſtri anno primo.

✠ Ego Benedictus, Catholicæ Eccleſiæ epiſcopus.

† Ego Franciſcus epiſcopus Prænestinus Cardinalis Barberinus.

E

† Ego Laurentius epiſcopus Tuſculanus Cardinalis Corſinus.

† Ego Joſeph Tit. ſanctæ Praxedis presbyter Cardinalis Sacripantes.

† Ego Philippus Antonius Tit. ſanctæ Cæciliæ presbyter Cardinalis Gualterius.

† Ego Ludovicus Tit. ſancti Silveſtri in Capite presbyter Cardinalis Picus de Mirandula.

† Ego Antonius Felix Tit. ſanctæ Balbinæ presbyter Cardinalis Zondadarius.

† Ego Petrus Tit. ſancti Joannis ante Portam Latinam presbyter Cardinalis Corradinus.

† Ego Melchior Tit. ſanctæ Mariæ Angelorum presbyter Cardinalis de Polignac.

† Ego Bernardinus Tit. ſancti Petri in Monte aureo presbyter Cardinalis Schottus.

† Ego Nicolaus Tit. ſanctorum Nerei & Achillei presbyter Cardinalis Spinula.

† Ego Georgius Tit. ſanctæ Agnetis presbyter Cardinalis Spinula.

† Ego Ludovicus Tit. ſanctæ Priſcæ presbyter Cardinalis Belluga & Moncada.

F

† Ego Joſeph Tit. ſanctæ Suſannæ presbyter Cardinalis Pereyra de la Cerda.

† Ego Joannes Baptiſta Tit. ſancti Stephani in Monte Cœlio presbyter Cardinalis Salernus.

† Ego Alvarus Tit. ſancti Bartholomæi in Inſula presbyter Cardinalis Cienfuegos.

† Ego Joannes Baptiſta Tit. ſancti Matthæi in Merulana presbyter Cardinalis de Alteriis.

† Ego Vincentius Tit. ſancti Onuphrii presbyter Cardinalis Petra.

† Ego Proſper Tit. ſancti Chryſogoni presbyter Cardinalis Mareſuſcus.

† Ego Nicolaus Tit. ſanctæ Mariæ in Domnica presbyter Cardinalis Coſcia.

† Ego Benedictus ſanctæ Mariæ in Via Lata diaconus Cardinalis Pamphilius.

† Ego Joſeph Renatus ſancti Georgii in Velabro diaconus Cardinalis Imperialis.

† Ego Laurentius ſanctæ Agathæ ad Montes diaconus Cardinalis de Alteriis.

† Ego Carolus ſancti Angeli in Foro Piſcium diaconus Cardinalis Columna.

† Ego Curtius ſancti Euſtachii diaconus Cardinalis Origus.

† Ego

AUCTORE J. B.

† Ego Fabius ſanctorum Viti & Modeſti diaconus Cardinalis de Abbatibus Oliverius.

† Ego Carolus ſanctæ Mariæ in Aquiro diaconus Cardinalis de Marinis.

† Ego Julius ſancti Hadriani diaconus Cardinalis Alberonus.

† Ego Alexander ſanctæ Mariæ in Coſmedin diaconus Cardinalis Albanus.

† Ego Nicolaus ſanctæ Mariæ de Rotunda diaconus Cardinalis Judice

P. Card. Prodatarius. F. Card. Oliverius.

VISA

De Curia J. Archiepiſcopus Ancyranus.

L. Martinettus.

Regiſtrata in Secretaria Brevium.

Cultus primùm Franciſcus fuit die I, dein III, nunc X Octobris:

344 *Summo ubique plauſu* Franciſci *canonizatio excepta eſt: in Hiſpania cùm eam, teſte Cienfuegos ad calcem lib. 5, hæreticus quidam inaudiviſſet, ſeque, ſi Gandiæ Ducem cælo receptum crederet, inferis devoviſſet, vix blaſphema verba protulerat, quin manu inviſibili raptus ex hominum oculis continuò diſparuerit.* S. Franciſci *feſtum, cùm in Beatorum album relatus fuit, primùm quidem Kalendis Octobris celebratum fuit: id verò Clemens X, poſteaquam Sanctis eum adſcripſerat, ad diem tertium Octobris transferri, hiſque verbis in Martyrologio Romano memorari voluit:* Romæ S. Franciſci Borgiæ Præpoſiti Generalis Societatis Jeſu, vitæ aſperitate, orationis dono, abdicatis ſæculi, recuſatis Eccleſiæ dignitatibus memorabilis. *Inde autem ad diem* X *Octobris, quòd cùm primis Veſperis S. Franciſci Aſſiſiatis concurreret, tranſlatum denique fuit anno 1683. Officium ſub ritu duplici ſecundæ claſſis pro Hiſpania & Societate approbatum fuit anno 1684: anno autem 1689 Miſſam ejus & Officium ſub ritu ſemiduplici ad Eccleſiam univerſam extendit Alexander VIII.*

patrocinium ejus adverſus terræ motus

345 *Patrocinium ejus adverſus terræ motus potiſſimùm invocatur. Anno 1625, ab ejus Beatificatione proximo, uti refert Petrus à Mercato in Hiſtoria Novi-regni Granatenſis Societatis Jeſu, Ferdinandus Arias d'Ugarte, archiepiſcopus S. Fidei di Bogotta, unà cum epiſcopis Carthagenæ, S. Marthæ, & Popaiani ſuffraganeis provincialem ſynodum habuit, in qua unanimi cleri populique conſenſu in ſingularem adverſus terræ motus, quibus ea regio frequenter concuti ſolebat, patronum electus, conſtitutumque ex voto publico fuit, ut anniverſarius ejus dies feſtivus & feriatus haberetur, ac ſolemni ad Societatis templum ſupplicatione celebraretur.* S. Franciſci *imaginem anno 1627 Tuniæ in eodem regno prodigioſo viginti & ampliùs dies ſudore madiſſe, auctor eſt Alvarus Cienfuegos lib. 7, cap. 8; quem ingens terræ motus ſubſecutus eſt. Profluens interea ex imagine ſudor ægris ſanitatem, viſumque integrum omninò ferè occæcatis reſtituit; quæ quidem omnia Juliani de Cortazar, archiepiſcopi S. Fidei, examini ſubjecta fuêre, qui, adjunctis ſibi capitulo ſuo, variorumque Ordinum Præpoſitis, re maturè excuſſa, imaginem illam verè miraculoſam ejuſque effecta naturæ vires excedere, ex concordi omnium ſententia declaravit, votumque, de quo ſuprà, renovavit.*

potiſſimùm invocatur.

346 *Idem præſtitêre plura earum regionum oppida, communeſque ad Urbanum VIII his de rebus dedêre litteras, quibus pariter* Franciſci *Canonizationem poſtulabant. Alia item quædam oppida, oborto anno 1641 altero terræ motu, eidem voto ſe obſtrinxerunt. Refert prætcrea laudatus ſuprà Petrus Mercatus lib. 3, cap. 13, cùm minùs integrè anno 1666 tum in civitate S. Fidei, tum Tuniæ contractæ ex voto obligationi factum eſſet ſatis, ingruentibus mox terræ motibus, priſtinam continuò erga* Franciſcum *pietatem venerationemque rediiſſe. Civitatis item regnique Neapolitani adverſus terræ motum patronus electus fuit anno 1694, Panormitanæ verò in Sicilia anno 1693: primum habeo ex relatione ſolemnitatis, accepta anno 1695 ab Innocentio XII electionis approbatione, inſtitutæ, eodemque anno Neapoli vulgata; alterum ex Joachimo Maria Sanacori, presbytero Panormitano in Compendio Vitæ* S. Franciſci *num. 97, quod Tractatui* S. Franciſci de ratione concionandi *Italicè reddito ſubjecit.*

VITA

Auctore P. Petro Ribadineira æquali,

P. ANDREA SCHOTTO INTERPRETE.

CAPUT I.

S. Franciſci natales, educatio, acceſſus ad aulam cæſaris, matrimonium, liberique.

LIB. I CAP. I. *S. Franciſcus natus anno 1510,*

QUi illuſtrium virorum res, domi foriſque geſtas, literarum monumentis conſignârunt, ii ferè majorum ſtirpes à capite arceſſere ſolent. Equidem breviter, etſi felicitatem his non metiar, Franciſci Borgiæ, patre, avo, majoribus clariſſimi, natales recenſebo: quando ad laudem permagni intereſſe exiſtimant, domi nobilem, virtutis viâ ad pietatis culmen perveniſſe, contemptiſque majorum imaginibus & honorum titulis, Chriſto ſeſe crucifixo conſecrâſſe *a*. Igitur Franciſcus Borgia, Gandienſium dux quartus, pòſt Societatis Jeſu ſacerdos & Præpoſitus Generalis tertius, filius fuit primogenitus *b* Joannis Borgiæ, Gandienſium ducis tertii *c*. Natus matre Joanna Aragonia, Alphonſi filia, ejus qui Ferdinandi regis Catholici filius fuit: idque Gandiæ, quod in Conſentanis tertio lapide, LEUCAS Hiſpani vulgò appellant, à Sucronis fluminis oſtio, nono verò Valentiâ ſitum eſt oppidum: ante diem V Kal. Novembris *d*, qui dies Simoni & Judæ Apoſtolis anniverſario ritu ſacer eſt, anno reparatæ Salutis decimo ſupra milleſimum & quingenteſimum, Julio Secundo Pontifice maximo Eccleſiæ Romanæ clavum tenente, imperii verò Maximiliano I cæſare, cum apud Aragoniam

A. P. RIBADINEIRA

regnum obtineret Ferdinandus rex, cui Catholici cognomentum meritò tributum, Franciſci noſtri proavus, quique Caſtellæ tum regna adminiſtrabat Joannæ filiæ nomine, & Caroli nepotis, qui pòſt & Hiſpaniarum rex & imperator ejus nominis quintus fuit *e*. Borgia verò gens, Hiſpanas inter familias clara in primis & nobilis, ex qua meri principes prodierunt: Pontifices duo, Calixtus Tertius *f* & Alexander Sextus *g*, Cardinales & duces plurimi.

Joannis, tertii Gandiæ ducis, filius natu maximus,

2 Mater gravida, cùm uteri doloribus angeretur, & religioſorum hominum preces ſacrificiaque adhibuit & pauperibus multa eleëmoſynis clargita eſt, ut felicem partum ederet, tum beatum Franciſcum, cui addicta maximè, dum viveret, appellavit: partui vicina, ejus cingulo ex divæ Claræ cœnobio oblato, feliciter enixa & ex voto parens, FRANCISCI nomine Partum honeſtavit *h*. Hic jam ſummâ curâ diligentiâque ab utroque parente educatus, primis ſtatim fidei Chriſtianæ rudimentis imbutus, unà cum lacte ea virtutis ſemina imbibit, quæ in omnem ætatem adhæſerunt. Caverunt diligenter ex Platonis præcepto, ne tenera ætas ineptis nutricum fabulis inficeretur. Orationibus pro captu ætatis Deum frequenter precabatur, flexis etiam genibus, ùt à parentibus edoctus, libentiùs etiam ſua ſponte, quod indolis optimæ virtutiſque argumentum viſum eſt: divum Jacobum *i* inter cæteros colere, aras domi erigere, imaginibus Sanctorum placari, ſi vel, ut in tenera ætate, excandeſceret, vel lacrymas funderet. Erat & ſolemne familiæ Borgiæ vetere inſtituto, ut è Divorum numero aliquem quotannis *k* ſorte educeret. Servabat religiosè hunc morem puer etiam tum Franciſcus (quem etiam in Societatem induxit, priuſquam familiam ducere cœpit.) Divi nomen cui obveniſſet, is profeſto die duos mendicos vicatim collectos alebat; feſto verò, binis bini mares, feminis feminæ, ad menſam miniſtrabant. Mores candidi, ſuaves, ſine faſtu, neque ut in hac ætate plerumque, difficiles: ſic fiebat, ut carus omnibus, quibus uteretur, acceptuſque eſſet.

claris natalibus parens nactus indolem,

3 Septimum jam ætatis annum attigerat, cùm præceptori Ferdinando, theologo inſigni, negocium parens dedit, ut primis Latinæ linguæ præceptis erudiret accuratè, & ſcribendi rationem traderet. Morum item præfectus, vir nobilis, ut cuſtos additus, qui aulicis moribus imbueret, ſalutandique comiter & agendi officium doceret *l*. Hi inter ſe non contentione invidiâque diſſentiebant, ſed honeſta potius & ab Heſiodo laudata æmulatione ſuum quiſque munus ſedulò obibat. Neutri perdifficilis ad formandam primam illam ætatem provincia fuit, quòd docile ingenium Puer nactus eſſet, & obſequens, nec ad parendum pervicax. Decimum agebat annum, cùm Verbi Dei præcones in templis libenter audiret: qui ſi fortè, ùt diſerti homines, actione placuiſſent, eorum venuſtè geſtus exprimebat, ſententias memoriter recitabat. Concionari ab avia & amita *m* Puer juſſus, ea tum de Chriſti Aſſertoris noſtri cruciatibus verba fecit, ſuprà quàm ab ea ætate exſpectari poſſet, ut non pueri, ſed Spiritûs Sancti vocem audiſſe ſe, qui aderant, affirmarent. Matrem decennio major morte amiſit anno poſt natum Chriſtum milleſimo quingenteſimo viceſimo. Ægrotantis ſalutem à Deo, ſi ita placitum eſſet, poſtulare, lacrymas fundere, obteſtari. Ad hæc in cubiculum ſine arbitris ſecedere, flagellis in ſe ipſe ſævire; ſuane ſponte, an à piis hominibus edoctus, non habeo dicere: illud tantùm; præclarè jam tum jeciſſe fundamenta, initiumque feciſſe auſterioris vitæ. Matris obitum luxit, quoad ætas illa patiebatur, & conſtanter tulit. Conſilia vitæque præcepta piæ matronæ ad extremum uſque ſpiritum retinuit religioſéque ſervavit. D

CAP. II. ſeditioſorum manibus vix ereptus,

4 Tumultuatum ea tempeſtate in Hiſpania civili ſeditione, abſente Carolo rege *n*, qui tum in Germania, imperator appellatus, verſabatur. Plebs enim ſeceſſione arma adversùs optimates induerat. Quiritando libertatem inclamare, & ad pileum etiam ſervitia vocare. Queſta à divitioribus potentioribuſque oppreſſam ſe, ægrè vitam tolerare, gravem ſervitutem ſervire. Tempore, ùt fit, parvis è principiis orta ſeditio huc demum evaſerat, uti caſtris locatis, ſigna conferrent, neque à nobilium cæde inflammatum vulgus temperaret. Non ejus expers calamitatis (ſævitum enim in omnes majorum gentium familias) Borgia gens. Jam enim Palmam *o* inter & Gandiam patentibus campis conjurati, cum prorege *p* omnique adeò nobilitate manus conſerere auſi *q* ſuperiores evaſerant; turbati fugatique nobiles terga verterant. Gandia prædæ ceſſit, direptaque confeſtim, uti vix matrem Joannes dux, ſororem & filias *r* virgines Deo ad divæ Claræ conſecratas, emittere potuerit. Franciſcus filius fugâ ſalutem, admiſſo equo, invenit, Dianium, qui quarto inde lapide portus eſt, delatus. Inde cum parente & prorege navigio in arcem rupi impoſitam venit, quæ rupes à forma PÆNINSULA ab incolis vocatur. Hinc Cæſarauguſtam cum parens deduxit: ipſe tranquillatis rebus, cæſis ad internecionem, fugatiſque à Segobrigenſium regulo rebellibus *ſ*, domum tandem revertit. E

Cæſarauguſtam migrat;

5 Franciſcus in avunculi Joannis Aragonii archiëpiſcopi Cæſarauguſtani contubernio hæſit. Is artibus, quas liberum ſcire æquum eſt adoleſcentem, grammaticis, muſicis & equeſtri diſciplinâ, ab optimis doctoribus imbuendum curavit. In his tamen Franciſcus pietatis ſtudium minimè negligendum duxit. Audierat tum, verni temporis jejuniis, cùm de rebus divinis ad populum ſermones haberi ſolent, familiæ divi Hieronymi diſertum hominem, de ultimo univerſi judicio vehementer firmiſque lateribus perorantem, iterumque de Chriſti paſſi cruciatibus; F pupugit nimirum Adoleſcentis animum Dei verbum, ancipiti gladio acutius: illinc timor tribunalis illius ſeveri, ubi omnes ſiſti nos oportet; hinc commiſeratio dolorum in cruce, ſui redimendi gratiâ, ſuſceptorum. Quibus rebus adductus, faſtidire præſentia, & jam tum de perfectioris vitæ ratione, in aliqua piorum hominum familia tranſigenda, animo agitare: ſed quia annis minor, neque integra res ei, qui nondum ſui juris eſſet: illud ſaltem commodi accepit, uti res omnes prudentiùs, quoad ætas ferret, ne tranſverſum animum agerent, adminiſtraret.

inde verò Baëzam: dein Tordeſillas Catharinæ, Hiſpaniæ principis, ephebis adſcribitur:

6 Cæſarauguſtâ Baëzam (ùt incolæ Granatenſi in regno ſitum oppidum appellant) officii gratiâ in viam ſe dedit, invitatus à lectiſſima femina Maria Luna proavia, uxore Henrici Henriquez, qui, Ferdinandi regis Catholici patruus *t* & prætorio præfectus, magnus item Legionenſis militiæ magiſter erat. Huc etiam avia Maria Henriquez, illius filia, cum amita, ſororibuſque *u* civili illa ſeceſſione, pedeſtri itinere

A nere fugâ dilapſæ pervenerant. Quarum conſpectu, etſi delectatus Franciſcus, in morbum pòſt tamen, itinerum fortè incommodis, incidit. Sex ipſos menſes lectulo affixus jacuit: mox cùm meliuſculè haberet, ecce tibi terræ motus, periculoſus juxtà & diuturnus. Igitur quadraginta dies ſub dio & pellibus lecticâ uſus egit: hæc illi tectum lectumque, periculo declinando, præbebat. Sanus jam valenſque, miſſus à parente Tordeſillam (oppidum id TURRIM SYLLANAM ſine auctore quidam vocant) ad Catharinam, principem Hiſpaniæ, Joannæ reginæ filiam, cui de more ſerviens operam Adoleſcens navavit, priuſquam ea Joanni III, regi Luſitaniæ, nuptum daretur.

tam litteris & pietate apprimè inſtructus, 7 Cæſarauguſtam pòſt, unde venerat, ad avunculum redit: qui patruum ſapiens, ne otio Adoleſcens (quod vitiorum omnium ſeminarium eſt) langueſceret, ad philoſophiam de more appellere animum jubet, & diſſerendi primùm ratione imbuendum tradidit Gaſpari Laxo, ſubtili tum philoſopho, ſed, ut ea tempora erant, minimè diſerto, quòd ætatis potius, quàm hominum vitio, humanitatis ibi ſtudia jacerent, quibus cæteræ artes, tanquam in bono lumine collocatæ ſplendeſcunt. Dialecticam verò facultatem Borgia tractabat, quà diſputando, quà dictata evolvendo, perinde atque lauream academiarum more accipere conſtitutum haberet. B Perceperat, radices ſcientiarum amaras, fructus ex ſe dulciſſimos efferre: animi verò, quod caput eſt, pietatiſque ſummam curam adhibuit, ne aſſiduo litterarum ſtudio, nimio ſui neglectu ſilueſceret. Igniculos itaque animo inſitos identidem excitabat aſſiduo Sacramentorum Pœnitentiæ & Euchariſtiæ uſu: ſi quod ſpiritui bellum inteſtinum naturæ fomes & dæmon faceret, ad orationem confeſſionemque, tamquam ad anchoram, confugere. Quibus rebus fiebat, ut domeſticas aulicorum & paraſitorum blanditias, adulationis plenas, & libidinem caſti Joſephi exemplo effugeret; Ulyſſis denique more, obturatis cerâ auribus, Sirenum voces prætereundo, ad ſcopulos non adhæreſceret. Sacros adhæc libellos de rebus aſceticis domi libenter lectitando (qui animos potius, quàm oculos paſcunt) obfirmata mente virtutem amplectendam, C vitia ſibi fugienda perſuaſerat, illud regii vatis ſæpenumero uſurpans: "Juravi & ſtatui cuſto- x „dire judicia juſtitiæ tuæ *x*." His potiſſimum rebus ad ſacrum conjugium caſtum integrumque corpus attulit, quod & in Nebridio, equite Romano, ſanctus Hieronymus mirificè prædicavit *y*. y

CAP. III. ac Caroli V aulam ſecutus, 8 Unde viceſimum ætatis annum agebat *z*, z cùm Cæſarauguſtâ domum viſendi parentis gratiâ revertit: humaniter ibi menſes aliquot habitus, miſſionem deinde poſtulare cœpit; liceret pace illius, cui ſemper dicto audiens fuiſſet, in aulam cæſaris migrare, ut in tanti ſe principis clientelam daret, cui Chriſtianum orbem multum eſſe meritò debiturum augurabatur. Parens filii prudens conſilium probare. "Amo te," inquit, "de hac ſententia, Fili, & volo, ut „vis: unico te non invitus carebo, dum è re ſit „optimi Principis: macte igitur animi, &, „quò tua te virtus & majorum exempla vocant, „perge." Familiam hinc proficiſcenti adornat, quâ honeſtè ſtipatus in Vaccæos venit. Hic Pintia, quæ hodie Valliſoletum, cæſaris tunc ſedes, nobiliſſimis omnium nationum viris abundabat. Franciſcus, ut in hoc ætatis flore pul- crâ erat, & imperio dignâ formâ, facilè omnium in ſe oculos convertit. Hic igitur, Deo bene juvante, ita ſe comparavit, ut pòſt paullò falſam eorum refelleret opinionem, qui dicerent, aulicum ſimul Chriſti & principum aſſeclam eſſe vix poſſe. Ut enim Carolo placere Franciſcus ex officio obnixè ſtuduit, ſic ad Chriſtum reſpectum habuit, rerum omnium inſpectorem & judicem: uti nihil equite & Chriſtiano, quæ laus ſumma eſt, indignum diceret, ageret, cogitaretve. A. P. RIBADINEIRA.

9 Domeſticis itaque ignavo otio, aleæ ludo, libidine, obſceno ſermone & jurandi prava conſuetudine, quà verbo, quà exemplo interdixit: quæ mala, ut ſunt, peſtes palatii juvenis appellabat. Qui lenocinium, impurum admodùm vitium, profiterentur, ſuas ſibi res habere juſſit. "Aliis", inquit, "voluptatem paraſiti, Gna„thones, Thraſones, & ollæ amici aſſentando „adferant: mihi, ut, quod ſentio, dicam, non „placent. Placent viri graves & innocentes, qui „verum dicere liberè audeant." Servos aiebat, non tam dominis honorem ſtipando adferre, quàm contrà à dominorum bona exiſtimatione decus mutuari: de aliorum fama detrahi, ſe præſente, non ſuſtinebat, ſed vel modeſtè, cum res daret, reprehendere, vel certè ſermonem abrumpere ſolitus, tacitè officii admonebat. Hiſce artibus bonis domi ſuis exemplo eſſe & honeſtis ſermonibus facem præferre. Aulicos voti ſui in ambiendo compotes fieri præmiaque à principe accipere, tantum abeſt, ut invideret, ut etiam libentibus auribus acciperet, laudaretque factum; illis etiam gratularetur, cum bona ſpe, fore, ut ſibi itidem decurſo ſpatio honos aliquando haberetur. Equidem memoriâ teneo, cum diceret, qui ab intimis illi cubiculis erat, vidiſſe ſe, quoties matronas nobiles officii gratiâ viſere oporteret, hirſutum piliſque aſperum cilicium induere ſolitum: ut hoc tanquam clypeo munitus, tela dæmonis ignea, carniſque illecebras reſtingueret. Solet enim per oculorum feneſtras ad animum mors penetrare, vulnerare etiam telo ſæpe letali. Sic Scyllam inter & Charybdim navem ſalvam deduxit. Quin & conjuge domum ducta, quæ illo natu grandior erat, cum & fores regiæ ſemper illi paterent, nihil unquam ferunt aut intemperans à Franciſco aut leve dictum factumve. *cæſari quidem,* E F

10 Equeſtribus porrò exercitationibus mirificè delectabatur, hauſta illa ex Xenophonte philoſopho diſciplina. Ludos igitur Troianos agere libenter, haſtis concurrere, tela jacere, fugâ Parthorum more fictâ hoſtem ferire, averſâ manu vulnerare, tauros in arena laceſſere, equum in gyrum agere, curſu cum æqualibus contendere, præmia nemini concedere, omnia denique ſe digna dextrè exſequi *aa*. Non feſellit ea virtus, quæ diu latere non poteſt, Carolum, ſed, quaſi in illuſtri loco poſita, in oculos incurrit ſermonemque paſſim dedit. Erat in comitatu auguſtæ fidamque illi operam pridem probârat Leonora Caſtri, virgo nobili apud Luſitanos loco nata *bb*, Alvari Caſtri & Iſabellæ Meneſiæ Barretæ filia, candidis ornata moribus & in Deum eximia pietate. Huic conditio dum quæritur, unus Franciſcus auguſtis placuit ob morum honeſtatem prope ſingularem, miſſuſque extemplò Gandiam Petrus Gundiſalvus Mendoſius, auguſtæ œconomus, qui cæſaris nomine à Joanne duce poſtularet, quæſitam Filio uxorem, conjugiumque ratum eſſe vellet *ſed Deo potiſſimùm placere ſtudet,* aa bb

A. P. RIBADINEIRA.

vellet juberetque. Nec abnuit dux: cæſari per litteras gratias agit, quòd Filii rationem habuiſſet. Nec Franciſcus matrimonium detrectavit, ratus id, quod erat, cæſari, cui omnia deberet vitæ ornamenta, ſimul & parenti, cui vitam, morem eſſe gerendum.

CAP. IV. *matrimonioque Eleonoræ de Caſtro junctus,*

11 Nuptum jam data Leonora in Borgiam familiam, Franciſcum Marchionis Lombayæ titulo cæſar decoravit, regioque equorum ſtabulo, quæ ſumma ferè dignitas eſt, præfecit. Mores utrique conjugi concordes, & omni bono de aliis merendo, pia quadam contentione certabant: auguſtorum amicitiam benevolentiamque non tam ſuâ quàm inopum cauſsâ, affectabant. Quibus rebus fiebat, ut rerum Parens & Effector Deus pauperum gratiâ illos viciſſim proveheret in majus: hinc conſtans valetudo, opes, clientes, honores, magiſtratus affluebant, quodque Dei benignitate accidere credimus, liberorum & quidem optimorum copia. "Timentis enim Deum", inquit Pſaltes regius, "uxor, ſicut vitis abundans in lateribus domus „ejus: filii ejus, ſicut novellæ olivarum in cir„cuitu menſæ ejus *cc*." Suſcepti ex ea liberi octo; mares quinque, tres feminæ: natu maximus Carolus Borgia fuit, qui in honorum titulis Parenti ſucceſſit. Caroli Cæſaris nomen, qui tum in Italia agebat, ei donavit auguſta uxor, cum Philippo principe juventutis Hiſpanicæ, Chriſti anno M.D.XXX. Summâ vir prudentiâ & acerrimo judicio ex omni nobilitatis flore unus, ad Ligurum ſeditionem pacandam à Philippo II rege Catholico miſſus anno M. D. LXXV. Poſtquam in regis poteſtatem venit Luſitania, idem militiæ imperator ſumma auctoritate provinciam rexit.

cc

B

numeroſa prole augetur.

12 Hujus natalem anno vertente Iſabella excepit, Lermæ comes, marchionis Dianii comitumque matronarum Lemoſii & Altamiræ, Joannis quoque Sandovalii mater. Tertius Joannes Borgia Belpouchii Gothalaniæ vico natus, cum uterque parens cæſarem conventus Aragoniæ regni agentem ſecutus eſſet. Hic ſimiliter legatus à Philippo rege in Luſitaniam miſſus, poſt ad Maximilianum auguſtum in Germaniam, nunc in curia auguſtæ Mariæ, ſororis Philippi, Præfectus maximus. Quartus Alvarus, & ipſe Catholici regis nomine arduis de rebus Romæ apud Pontificem legatus, poſt uxoris dote Alcanizii marchio. Quinta ſoboles, Joanna Aragonia, nuptum matura ætate data Alcanizii marchioni: hujus filia Alvaro, quem nominavi, avunculo in manum, Pontifice indulgente, convenit. Sextus Ferdinandus Borgia, Mariæ auguſtæ & ipſe curiæ præfectus. Hinc Dorothea filia, quæ in tenera adhuc ætate, quâ ſe Deo ad divæ Claræ virgo devoverat, vita abiit. Natorum ultimus, Alphonſus Borgia, ipſe quoque fratrum exemplo Auguſtæ curiæ, dum vixit, præfuit *dd*.

C

dd

A N N O T A T A.

a *His quidem verbis* S. Franciſci *Vitam orditur Schottus; Ribadineira autem ſequentibus.*

b *Fratres germanos habuit Alphonſum, Vallis-Dignæ abbatem, & Henricum S. R. E. Cardinalem; ſororem verò Aloyſiam ſeu Ludovicam, Martino de Gurrea, Villa-Hermoſæ duci, nuptam: non germanos autem Petrum Ludovicum, marchionem de Navarres, Didacum, Philippum, Monteſani Ordinis equitem, Iſabellam ſeu Elizabetham, Diſcalceatarum Virginum Gandiæ abbatiſſam, Thomam, Cæſarauguſtanum archiëpiſcopum, Joannam à Cruce, Clariſſam item Gandienſem, Margaretam Frederico de Portugal & Cerda, Eleönoram, Michaëli de Gurrea, Magdalenam comiti de Almenara nuptas, & Rodericum S. R. E. Cardinalem.* D

c *Primus Gandiæ dux fuit Petrus Ludovicus, Alexandri VI filius; ſecundus Joannes, Petri Ludovici frater, Gandiæ dux hujus nominis I, quem excepit Joannes II,* S.Franciſci *pater.*

d *Id eſt,* V Kalendas *ſeu* XXVIII *Octobris.*

e *Hæc fuſiùs explicata habes num.* 17 *Comment. præv.*

f *De Calixto conſule num.* 10 *Commentarii prævii.*

g *Materno nimirum genere: paterno enim Lenzolius fuit, qua de familia vide dicta num.* 12 *Comment. prævii.*

h *Bina vaticinia, alterum de* Franciſci *nativitate, alterum de ſanctitate, ſub id tempus, quo in lucem editus fuit, edita, habes num.* 18 *& ſeq. Comment. prævii. Nato* Franciſco *apparuiſſe ſidus inſolitum inter Taurum (Borglanæ gentis ſcutum Taurus ornat) & Caſſiopeiam, ex P. Joanne Baptiſta Maſculo refert Alvarus Cienfuegos lib. 7, cap. 1, § 1; verùm, ſi ita res ſe habuerit, potuit id à cauſis naturalibus eſſe profectum.* E

i *Nempe Majorem, die* XXV *Julii cultum.*

k *Rectè hic Schottus ſcribit* quotannis: *ſed malè, Ceparium vertens,* quot menſibus.

l *His adde Alphonſum de Avila, canonicum Gandienſem, qui à confeſſionibus illi id temporis fuit.*

m *Mariâ Henriquez, & Iſabellâ Mariæ filiâ; cujus exemplo illa, defuncto marito Joanne, duce Gandienſi hujus nominis I, Clariſſarum cœtui ſeſe adjunxerat Gandiæ.*

n *In Germaniam ad capeſſendam imperii coronam diceſſerat anno* 1519.

o *In planitie, quam* Vernica *Hiſpani vocant.*

p *Didaco de Mendoza.*

q *Anno* 1521, *die* XXV *Julii.*

r *Imò filiam, nomine Ludovicam, &* S.Franciſci *ſororem germanam. Vide Comment. præv. numm.* 24 *&* 29.

ſ *Hæc de ſuo Ribadineiræ dictis addidit Schottus, neque, ùt apparet, ſatis accuratè. Vide Comment. præv. num.* 26. F

t *Imò avunculo. Vide num.* 28 *Commentarii prævii.*

u *Lege:* & ſorore, *nempe Ludovicâ. Vide num. proximè citatum & ſeq.; item dicta ad lit.* r.

x *Pſalm.* 118, ℣. 106.

y *Ep.* 9 *ad Salvinam. Schotti additamentum.*

z *Annum potiùs decimum ſeptimum, ex num.* 32 *Comment. prævii.*

aa *Hæc à Schotto paulùm amplificata ſunt.*

bb *De Eleonoræ genere conſule Comment. præv. num.* 35.

cc *Pſalm.* 127, ℣. 3 & 4.

dd *Paulò plura de* Borgiæ *liberis habes num.* 37 *& tribus ſeqq. Comment. prævii.*

* * * * *
* * * *
* * *
* *
*

CAPUT

A

A. P. RIBADINEIRA.

CAPUT II.

Animi corporiſque exercitationes; cæſarem comitatur ad bellum Gallicum; aviam amittit. Ex Iſabellæ auguſtæ funere ſanctioris vitæ propoſitum concipit; Catalauniam prorex adminiſtrat; Ignatium de frequenti Sacramentorum uſu conſulit.

CAP. V. *Familiam cautè adminiſtrat,*

B

Tametſi prudenter antea rem familiarem adminiſtrârat, ut cuivis in aula patriſfamilias præire videretur; nunc tamen cautiùs rem tueri domeſticam cœpit. Rationes & æra ſubducenda Leonoræ uxori mandata: publica ipſe negotia curare; nihil prætermittere eorum, quæ cæſar in mandatis daret. Familiam elegit optimam, ex frugi, non nequam, ſervis. Aleâ & id genus ludis, longè quàm antea ſeveriùs, interdixit: oculorum eam falſam eſſe voluptatem dictitans. Interrogatus etiam, quidnam cauſſæ eſſet, cur, quam avidè aulici amplectuntur aleâ ludendi cupiditatem, eam ipſe formidaret? "Dementis," inquit, "eſt navem bene compactam, & mercibus plenam, datâ operâ, in ſcopulos velis remiſque impellere." Scopulum rectè Vir prudens aleam appellabat, ad quem, exiguum quidem cubum, vi tamen magnum, plerique re lauta, ac beati, navem fregiſſent. Quattuor adhuc rerum quantivis pretii damna adferre ſolere; temporis, pecuniæ & pietatis jacturam fieri; conſcientiæ denique bonæ religionem, perjurio, ludorum comite, facilè amitti.

C

muſicam, aucupium,

14 Melioribus itaque valetudinis tuendæ exercitationibus animum relaxabat, ùt muſicæ ſymphoniâ, in qua ſic excelluit, ut non canere ſolùm ſuaviter modulatéque poſſet, ſed & numeros ipſe ex arte concinnaret, cantuſque meditaretur, qui in Hiſpaniæ templis hodieque in re divina ſacriſque Gandiæ Ducis titulo accinuntur. Corpori verò exercendo aucupium adhibuit, falcone potiſſimùm uſus & accipitre. Quâ quidem venationis formâ eò impenſiùs delectatum narrant, quò gratior ea Carolo cæſari tum erat, quem ſingulari ſtudio aſſectabatur. Verùm non hic Franciſci induſtria ſubſtitit: altiora animo agitabat uberioreſque ex agrorum aſpectu venationeque fructus tulit: ut enim divinum illum Franciſcum *a* cùm pedibus ſe daret in viam, ſpectatis ruri floſculis, Deum omnium effectorem laudare ſolitum accepimus: ſic noſter ex conditis rebus, agris, avibus canibuſque architectum Deum aſſiduè laudabat: quas quidem pias meditationes, non à me excogitatas, ſed ex illius ore acceptas, precium operæ erit referre.

animum interim piis meditationibus

15 "Magna", inquit, "Dei exſtant in utramque partem in me beneficia, agros etiam, ſilvaſque oberrantem, feras inſectantem & prædam ex avibus agentem. Quo fit, ut interdum ſapientiam illius admirabundus meditari ſoleam, qui hominum generi feras, & aves, ad rapinam comparatas, parêre docuerit: quæ quidem vinculis ſolutæ, in cælum uſque eò ſubvolant, ut vel oculorum aciem effugiant. Homini quoque tantum tribuerit honoris, ut ejus imperio aves, & vinculorum & priſtinæ libertatis oblitæ, ſibilis, fictiſque clamoribus obediant, vocatæ redeant, memores manûs, quæ cibum præbere ſolet: &, quamvis fero ſint agreſtique ingenio, uſu tamen & educatione manſueſcant. Eædem emiſſæ ad capturam, tanquam milites ad explorandas hoſtium copias, fugandaſque, reliquas aves, etiam majores, unguibus roſtriſque cædunt, ſternunt & ad humum affligunt. Mox, partâ victoriâ, prædam domino relinquunt, partem minimam patienter exſpectant. Pugnantes itidem in aëre cum ſpectarem, ſubiit ea mentem cogitatio, talem videri dæmonis pugnam, cùm piorum animos ex inſidiis aggreditur; dum, ut leo rugiens, circuit quærens, quem devoret: &, ſi quis pauló conſtantior exiſtat, cuniculis rationis arcem evertere ſtudet.

E

paſcens;

16 "Frequentiùs verò pudorem mihi meditatio illa incutere ſolet, feram illam carnivoram, modicæ eſcæ gratiâ, agreſte ingenium exuere, cicurem atque manſuetam reddi, voce hominis accitam ſtatim advolare; pati adhæc velari lumina, quibus nihil in vita cariùs: hominem contrà rationis & orationis participem & ad civilem ſocietatem conditum, alis talaribuſque, quibus divinam vindictam effugere poſſit, carentem, tot tantiſque beneficiis ornatum, adeò ingratum ætatem agere, ut Deo vocanti parêre nolit. In canum verò venatione illud mirabar, quamvis famelicum & in feram rabie quadam actum animal, obſequi tamen hominum imperiis prædamque relinquere: hominem contrà, Dei ſimulacrum, ſi quo ſe ſcelere obſtrinxerit, ægrè avelli, ſurdis auribus degere, nec Deo appellanti dicto audientem eſſe." Hiſce meditationibus Franciſcus, etiam agros luſtrans, fructus capiebat uberrimos: dum non oculos ſolùm corpuſque, ùt venatorum natio, ſed animum etiam cæleſtium rerum memoriâ paſceret. Prædam adhæc unguibus ſæpiùs eripere & manu mittere ſolitus, quam longo diei ſpatio quæſiiſſet, ut vincere ſeſe ipſe animique ſenſum jam tum aſſueſceret.

F

& matheſim exercet:

17 Mathematicis etiam diſciplinis operam dedit, iis præſertim, quas in optimo belli imperatore requiri audierat, ad machinas moleſque jaciendas, mœnia munienda, locum caſtris capiendum, cæli ſolique ſitum & naturam inveſtigandam. Quibus artibus magnos ſæpe duces victoriam militiæ peperiſſe, metu etiam milites liberâſſe, acceperat. Calcar addebat & cæſaris, quo familiariter utebatur, exemplum, cur majores indies progreſſus facere vellet, cujus & coſmographo, Sanctæ Crucis cognomento, operam dedit, horis tamen diverſis. Carolus itaque libenter Franciſcum conſulere, dictata exigere, qua una re ad priſtinam conſuetudinem non parva acceſſio facta eſt: joca itaque & ſeria cum illo communia habebat omnia. Verùm ne illis quidem animi ſtudiis, muſicis & mathematicis aut corporis exercitationibus, venatione & aucupio ſatis erat ad conſtantem corporis habitudinem

nem tuendam comparatus, ſed, ùt plerúmque fit, in hac vitæ imbecillitate, morbis etiam interdum tentabatur.

febris dolores piis lectionibus mitigat,

18 Febri enim ardentiſſima debilitatus, didicit, nihil eſſe in rebus humanis proprium, nihil perpetuum. Cùm verò alterno & novercali die igni medullæ coquerentur, pia illa mentem pupugit meditatio, ecquænam illos flammæ urerent, qui ob flagitia apud inferos pœnas æternas penderent, quique, purgante igni, cum futuræ beatitudinis ſpe expiarentur. Pro his igitur ex illo tempore & orare indies ipſe & rem divinam curare cœpit. Illud etiam commodi è morbo acceſſit, ut libris jam tum profanis nuntium remiſerit, ſacros aſſiduè tractaverit, Novum præcipuè Teſtamentum Sanctorumque Vitas ſumma & voluptate & utilitate: impuros verò ſcriptores, ùt vitiorum libidinumque ſeminaria, ne nominari quidem ſit paſſus. Lecticâ valetudinis gratiâ, dum in agros portaretur, divi Pauli Epiſtolas, adhibito etiam ſacro interprete, lectitabat, non ſecùs atque Iſaïæ vaticinia Candaces Æthiopiæ reginæ
B eunuchus: verùm non multa, ſed multùm legere ſtudium fuit. Si quid laudabile occurriſſet, ſuſtinens, ponderare ea & exſequi cupiebat. Hinc piorum librorum lectionem rectè primum melioris vitæ gradum eſſe, dicebat.

cæſarem comitatur in bello Gallico; b

19 Vix jam confirmatus, ſuſceptâ in eam Galliæ partem, quæ Provincia Romanis eſt appellata, expeditione, arma tractans cæſarem ſecutus eſt *b*, adſcitis ſociis Ruiſio Gomeſio Sylva, qui pòſt Evoli princeps, Georgio item Melo, quos unicè caros habuit & in paucis, ùt conjugis cognatos, dilexit. Affecto jam bello, miſſus à cæſare, qui auguſtæ uxori omnem belli eventum exponeret, deque valetudine ſua ſecuro eſſe animo juberet. Anno, qui eſt inſecutus, M.D.XXXVII, dum Segoviæ in Carpetanis conventus Ordinum haberentur *c*, morbo item anginæ decubuit, ut ſanguine pœne ſauces obſtruerentur; ſed linguæ licèt uſum amiſiſſe videretur, mentem tamen in Deum fixam tenuit, ad mortem obeundam animo, quàm unquam aliàs, paratiore. Jam tum enim ſingulis menſibus Pane illo cæleſti, criminibus expiatis, victitabat. Præter illa morborum incommoda, ſtimulos ad pietatem addidit triſtis nun-
C cius Gandiâ de morte Mariæ Gabrielæ aviæ allatus, quæ lectiſſima femina, vitâ priùs piè innocenterque actâ, pòſt in divæ Claræ cœnobium ſeſe abdiderat; de cujus vita moribuſque, quando locus manum injicere videtur, pauca de multis attingam.

CAP. VI. *Mariam Henriquezjam,* d

20 Inter cetera felicitatis argumenta numerabat, aviam ſibi pientiſſimam obtigiſſe, Mariam Henriquez, Catholici regis Ferdinandi patruëlem *d*, quam Joannes Borgia, Gandienſium dux ſecundus, thalami conſortem habuit: ſed, illo immatura morte prærepto, hæc octavo decimo ætatis anno vidua relicta eſt, ſuſceptis duobus liberis, Joanne, & Iſabella, quæ tenera adhuc ætate ad divæ Claræ Deo ſeſe votis obſtrinxit; Joannes verò natu maximus in matrimonium Joannam Aragoniam cepit, ex qua Franciſco, primo jam partu ſuſcepto, ad divæ Claræ Maria, filiæ Iſabellæ exemplo, migravit. Nec, ut maximè optârat, præſtare citius licuit, quòd, ùt piam matronam decet, liberi antea parente orbati rectè educandi, proleſque ex iis propaganda eſſet: cujus jam voti compos in tot tantiſque vitæ miſeriis nihil cœnobii ſolitudine
duxit antiquius; Joannés dux tertius factum illud heroïcum lacrymis deprecari & diſſuadere fruſtra tentavit: veritus, ne quid unico familiæ nominiſque heredi Franciſco recèns nato, humanitus accideret. At illa: "Ego verò hoc te, „fili, metu libero. Natus enim tibi Franciſcus „talis tantuſque evadet, ut multorum inſtar „liberorum unus ſit. Hujus itaque divini beneficii nomine utrumque gratias Deo quotidie agere, niſi ingrati eſſe volumus, neceſſe „eſt. Equidem de me affirmare poſſum, quoties in virginum Deo laudes canentium cœtu „verſor, toties Angelorum choris intereſſe videor. Hanc cur mihi veram voluptatem, fili, „invideas, non video." Paruit his dictis Joannes, invitus tamen.

21 Tertium itaque & triceſimum ætatis annum attigerat, cùm Maria, abdicatis aulæ titulis, regum ſe Maximo conſecravit, corporis tamen ea imbecillitate, ut vel annum ſupereſſe poſſe inter velatas virgines, tam auſteræ vitæ abſtinentiâ, negarent medici: atqui, Deo jubente, tres ipſos & triginta in cœnobio *e* ſummâ & religione & diſciplinâ vixit, ceteriſque E omnibus exemplo fuit, nulla dignitatis & natalium habita ratione: jam enim Mariæ Gabrielæ, ùt ſacræ ſolent virgines, nomen adſcivit. Filia, cùm fortè abbatiſſæ, ùt vulgò nominant, titulo virginibus præeſſet, matri pro tunica detrita novam tradidit, juſſitque veterem ſibi indumento relinqueret. Certatum hic utrimque officioſè de attrita veſte, dum neutra alteri eam concedit. Ceſſit tandem mater filiæ, filiæ, ùt dignitate tum majori, hoc addito, augurii loco: "Habe tibi, nata, veſtem meam, „quam cupidè affectâſti attritam: faxit parens „ille univerſi Deus, qui nos noſtraque reſpicit, tum demùm eam abjicias, cùm in Carpetanorum regno (ùt pòſt evenit) noſtrarum „virginum divæ Claræ titulo familiam inſtitues."

aviam ſuam, e

ſanctæ admodùm vitæ

22 Memorandum & illud, Ignatiam Corellam virginem nobilem, Conſentanorum comitis filiam, à Maria ſibi cariſſima, morti vicina (quod ſine illa vitam ſibi acerbam fore putaret) obnixè obteſtando petiiſſe, ut defuncta à Deo impetraret, ſibi in cælum ſubſequi ſtatim ut morte liceret: facturam ſe, Maria recepit. Vi- F
ſum non longo pòſt intervallo illius ſpectrum, jamque voti compotem factam renunciavit. Sic non diu pòſt Ignatia feliciter vitâ decedens, ſubſecuta eſt. Nec minorem illud admirationem legenti pariet; pridie ejus diei, quo vitâ migravit, mortem præſagiiſſe: "Cras" (inquit ad Mariam Jeſù, comitis Dianii ſororem, converſa) "Dei benignitate hinc, tanquam è diverſorio, in cælum, ùt ſpero & opto, evolabo. „Interea febri ardentiſſima, ut anteactæ vitæ „errata expientur, excoquar: nihil enim immundum ſedes illas introibit: ſed in his ardoribus illud poſtremum morienti officium „præſta, ut pace tua (erat enim vicaria auctoritate prædita) ſitienti mihi frigida porrigatur; nec enim niſi ſumma neceſſitate flagitabo." Vix dicendi finem fecerat, cùm febris medullas occupat adeò vehemens, ut flammis ardere videretur. Dux enim Joannes, manum exoſculatus, matris benedictionem poſtulans, poſtremum jam vale de more dicens, ignis ſe carbones, non hominis manum contrectâſſe, affirmavit.

23 Franciſcæ filiæ, quæ cùm imperio præerat,

matronam amittit. rat, benedicens, id negotii dedit, ut ſimul extremum efflâſſet ſpiritum, hymnum illum Te Deum laudamus cum gratiarum actione à virginibus decantari juberet, quòd Dei benignitate tandem aliquando, veluti vinculis libera, migrâſſet. Fuit & illud ſanctioris vitæ argumentum: ſito jam corpore, priuſquam efferretur, auditas eſſe Angelorum voces, ſacræ virgines prædicârunt. Quibus etiam cùm dux, eccleſiaſticis ordinibus ſtipatus, ad juſta matri perſolvenda funuſque curandum adeſſet, ſacerdotes ſacris operaturi ſilentium imperârunt, quòd in illarum odæo cantûs ſymphonia audiretur. Neminem verò tum mortalem cecinisse compertum; creditumque divinitus auditam vocem, ut ſæpe in beatorum hominum funere, Gregorius Pontifex accidiſſe commemorat *f*. Hic matronæ religioſiſſimæ exitus fuit: cujus jacturâ Franciſcus, quod vitæ magiſtram re conſilioque juvantem amiſiſſet, vehementer indoluit: patrocinio tamen, quòd Deo potiretur, jam tum ſe foveri ſenſit, cujus etiam precibus in Societatem Jeſu ſe, tanquam in portum, pòſt eſſe delatum, exiſtimavit.

B

CAP. VII. *Conſpecta Iſabellæ auguſtæ*

24 Septimo illa & triceſimo poſt Chriſtum natum ſupra milleſimum & quingenteſimum geſta *g*: hæc biennio pòſt, non minus quàm illa admiranda, acciderunt. Carolus cæſar Toleti, quæ Carpetanorum caput regumque ſedes Gothicis temporibus, ùt Hiſpaniæ umbilicus, fuit, omnium ordinum conventum agebat, magno & feſtorum ludorum apparatu, & nobilium plebiſque plauſu. Sed, ut plerúmque fieri ſolet, gaudia luctus contaminavit. Iſabella enim auguſta, Caroli uxor, vitâ deceſſit, magno cæſari ſuî relicto deſiderio. Erat enim fœmina ob ſingularem pietatis cultum & in egenos liberalitatem omnibus cara, & ùt illo, non peregrino, cælo nata, Hiſpanica ingenia cùm nôſſet, moderabatur egregiè. Decretum cæſaris auctoritate, uti marchio Lombayæ funus deduceret Illiberim verſus, quæ urbs hodieque Granatenſis regni caput, templumque in ea ſepulcris Catholicorum regum, avorum Iſabellæ *h*, clarum; qui reges majorum memoriâ eam urbem Mauris ereptam Chriſti regnò vindicârunt.

C

cadaveris fœditate, 25 Efferebatur inſigni pompa cadaver, ſtipante Franciſco cum omni familia & uxore: hic nihil ad cuſtodiam, decuſque funeris ac ſumptus quod pertineret, prætermiſſum. Illiberitanis compoſitum corpus traditur, uti regio ſacello inferretur, & in Acta majorum monumentis inſerretur, & in Acta publica, tabellionis fide & manu referunt, auguſtæ hoc cadaver eſſe, quo tempore, cujus operâ acceptum conditumque. Nudata verò facie ut agnoſceretur, ne qua fortè fraus commiſſa eſſet, adeò deformis apparuit, ut ſpectantibus terrorem incuteret; gravi etiam odore itineris comites fugaretur qui teſtificari auderet, illam ipſam auguſtam eſſe, repertus ſit nemo. Moriens enim, quâ erat matrona verecundiâ, ne quis tangeret vel aromatibus condiret, mandârat. Franciſcus ſolus manſit, & quanquam jurejurando firmare non auderet, eamdem illam toto terrarum orbe clariſſimam principem eſſe, quòd adeò ſuî diſſimilis appareret: illud tamen ſanctè & conceptis verbis affirmans, in acta referri jubet, ipſam auguſtam videri; quòd nihil eorum, quæ ad fidam cuſtodiam pertinerent, in Illiberitano itinere ſciens, prudens omiſiſſet. Hic tacitus ille ſecum & mœſtus, præſentia præteritis committens cogitare: "Hæccine illa „ſunt lumina, quæ omnium in ſe oculos con„verterant? hæc venuſtas illa, quæ aliarum „formas extinxerat? Tune Iſabella? Tune au„guſta? Fallunt oculi: aberrat mens: ſed non „fallunt, nimirum humanarum hæc rerum vi„ciſſitudo eſt. I nunc, fragile illud formæ bo„num admirare."

A. P. Ribadineira.

ſanctioris vitæ, 26 Illud ſanè verum certumque eſt, uno hoc, brevique aſpectu cadaveris, adeò immutatum, ſuique diſſimilem redditum & ipſum Franciſcum, ut eumdem eſſe, negares. Jam tum enim divina luce illuſtratus, longè diverſa meditabatur, animumque ſeriò ſemel induxit, falſa hæc, fluxaque bona, formam, divitias, clientelas, honores, pro nihilo eſſe ducenda; vera illa æternaque ſectanda, cæleſtia terrenis, divina humanis anteponenda. Brevibus vitæ curriculum ſpaciis anguſtiſque terminis circumſcribi. Unicum ſingulis animum cælitus infuſum, qui, morte obita, corporiſque vinculis liber, aut delictorum æternas pœnas dabit, aut virtutis præmia ſempiterna conſequetur. Nihil itaque procraſtinandum ratus, meliora omnia, ubi primùm poteſtas foret, animo agitare Deoque religiosè promittere. "Quid e„nim", inquit, "mihi eſt in cælo, & à te „quid volui ſuper terram *i*? Quæ utilitas in „ſanguine meo, dum deſcendo in corruptio„nem *k*?" Sito jam ritè in æde ſacra cadavere, domum Franciſcus ſe contulit, & in cubiculum confeſtim ſine arbitris, peſſulo januæ obducto, ſe abdidit; humique proſtratus, lacrymis gemitus miſcens, in has ferè voces erupit: Auguſtinum *l* credo imitatus, cum & ille recèns cæleſti vulnere, cervi inſtar, ictus eſſet. "O miſeram vitæ rationem! ò fallaces hominum ſpes „& inanes noſtras cogitationes! Quouſque tan„dem diligimus vanitatem & quærimus menda„cium *m*? Quouſque veris neglectis umbras con„ſectamur? Regna, imperia, nobilitas, ho„nores morte ſolvuntur; formæ dignitas morbo „& morte amittitur; omnia denique citò ex „lætitia & voluptate ad luctum & lacrymas re„cidunt. En illa auguſtarum pulcherrima ùt in „funere deformata jacet! Expergiſcere igitur a„nima mea, expergiſcere tanquam è veterno: „ſat principi mortali datum. Te, te ſequar im„mortalis. Illumina, Deus, oculos meos viam„que commonſtra, ut, quod reliquum eſt vitæ „ſpacium, perbreve illud quidem; at, quantum „id eſt, rectè piéque transfigatur." Sic ferè Franciſcus, fuſis ubertim lacrymis, repetens identidem illud: "Sat datum mortali principi, „deinceps immortali ſerviendum, ſi ſapio. Tran„ſcribam igitur reliquum vitæ tempus regiæ cæ„leſti."

E

F

accedentibus aliis præterea ſtimulis, 27 Noctem, quæ ſubſecuta eſt, anxiis hiſce cogitationibus inſomnem traduxit. Poſtridie ejus diei, facta re divina, parentatum eſt juſtaque rite perſoluta. Mox Joannes Avila, eccleſiaſtes inſignis, & quod ſcripta teſtantur, egregiâ ſacrarum litterarum peritiâ & pietate, pro concione breviter auguſtæ laudes perſtrinxit: vehementer verò & fuſius vitæ mortalis conditionem, ſpes hominum inanes, miſerias calamitateſque innumerabiles prædicavit. Nec pupugit ſolum Franciſci animum, qui divinitus jam ictus eſſet; verùm & gladium ſpiritûs Dei verbum altiùs adegit. Sumpto itaque modico in meridie cibo, ſacerdotem illum ad ſe arceſſendum

dum curavit: vulnus aperit: mentem animi detegit; rogat, quæ in rem futura exiſtimet, audacter diſſerat. Ille aulicorum tria potiſſimum vitia fugere jubet, ambitionem, invidiam, libidinemque, tanquam animorum peſtes præſentiaque venena.

propoſitum concipit

28 Alter hic ſtimulus acceſſit. Redditæ ea tempeſtate litteræ amitæ Franciſcæ Jeſu, quæ ad divæ Claræ Gandiæ velatis virginibus præerat. Narrat, viſum ſibi in oratione Franciſcum, dum in Illiberitana profectione eſſet, tendere ad Deum manus, ſupplicem: deinde manu divina ſublatum, ad optima quæque ſubvectum. Auguſtæ etiam animam à ſacris virginibus ſpectatam, è purgantibus flammis in cælum ab angelis elatam. Quibus viſis, tametſi ſummo judicio atque delectu fides habenda, quod multæ ſimplicitate deceptæ mulierculæ, graves etiam viros in errorem traxerint: illud tamen inficiari nemo poteſt, ſanctiſſimis hominibus vera ſæpe viſa & ſimulacra apparuiſſe. Magnum certè Franciſcus ex hiſce litteris, ùt auguſtæ funere, Joannis item Avilæ concione, emolumentum cepit. Adeò verum eſt illud ſapientiſſimi hominis conſi- B lium, "melius eſſe domum luctûs, quàm con- „vivii frequentare *n*." Quare in auſterioris vitæ (*n*) ſtudio magis indies confirmatus, ab aula ſe domi colligere, privatuſque vivere cum uxore & liberis decrevit. Hoc ampliùs; ſi quid uxori, quod nollet, accideret, & ſuperſtes ipſe eſſet, fore, ut in aliquam ſe religioſorum hominum familiam daret: tum demum præclarè ſecum actum iri exiſtimabat, hancque vitæ felicitatem appellabat. Quod quidem votum Deo ritè promiſit, & tandem, datâ longioris vitæ uſurâ, re ipſâ præſtitit.

CAP. VIII. *Catalauniæ prorex*

29 Illiberi domum reverſus, Carolo rei geſtæ curatique funeris rationem conſtare voluit. Is, collaudato officio, honorificè dimiſit. Pòſt non diu ad ſe accitum, proregis ſeu prætoris cum imperio legat in Gothalaniam provinciam, ſic à Gothis & Alanis, qui ibidem ſedem, occupatâ Hiſpaniâ, fixerunt, appellatam; ut & à Vandalis Bœtica hodie ANDALUSIA quaſi Vandalia, & à Longobardis Inſubrum regio LOMBARDIA eſt dicta. Quæ quidem à Septentrione gentes, immanitate barbaræ & multitudine in- C numerabiles, in Italiam & Hiſpaniam infuſæ, ducentos, & quod excurrit, annos imperium vi tenuerunt. CATALAUNIAM incolæ nominant. Sunt, qui à Gotalaunicis Galliæ campis CATALAUNIAM derivent. Caletanos eſſe Ptolemæo, (*o*) alii autumant *o*. Sed hoc agamus. Tergiverſari primùm marchio cœpit, munuſque plenum quidem honoris, oneris tamen immenſi eſſe affirmavit. Cæſar contrà ſic urgere, illius ad hanc rem opus eſſe ingenio. Bonorum enim principum uti vicaria poteſtate velle ſe, non eorum, qui quæſtum ex imperio dignitateque ambirent. Vicit tandem Caroli, qui pro ſuo jure imperare poſſet, auctoritas.

à Carolo V. conſtitutus

30 Deum itaque venerans precatur, quando non ſtudio quæſitos eſſe faſces, & titulos, nec ambitam a ſe provinciam ſciret, vires idem negociis pares, qui unus & poſſet, & vellet, ſufficeret. Proregis jam auctoritate in viam ſe Barcinonem versus dedit: ſed Valentiâ primùm & Gandiâ profectus, ut parentem optimum de via ſalutaret. Abeunti Cæſar divi Jacobi, Hiſpaniæ tutelaris, crucem rubeam, enſis formâ pectori appoſitam, geſtare jubet, additis etiam annuis opimis prædiorum fructibus, & vecti- D galium. Is eſt inter militares Hiſpaniæ ordines primus *p*, in quem nobiliſſimi dumtaxat, ap- (*p*) probatis prius natalibus, optiméque de repub. meriti, adſcribuntur. His multæ in provinciis, tum in ea, quam ingrediebatur, immunitates à regibus datæ. Barcinone publicâ civium lætitiâ feſtiſque ludis exceptus, nihil duxit antiquius, quàm ut munus feliciter obiret: Dei ante omnia juſtitiæ auctoris ope implorata, unde omnia rerum gerendarum ducenda initia. Prima verò cura fuit, viam regiam à latrociniis tutam reddere, ut merces urbi opulentiſſimæ commodè & importari & exportari poſſent. Erat omnis ea tunc ora, Galliæ vicina, latrociniis infamis, ſive loci ingenio, ſylvis montibuſque impediti, ſive gentis vitio incertum.

impoſita

31 Hic Franciſcus nobiles quoſdam latronum receptatores factioneſque alere audierat. In hos primùm more majorum animadverſum. Rumor erat, quinquaginta pœnè ſicarios, agmine facto, vaſtatis agris, viciſque direptis, agreſtes abduxiſſe in oculis pœne Barcinonenſium. Copiis itaque coactis corporiſque cuſtodibus eductis, Franciſcus bello eos perſequi ſtudet: illi E terga vertunt, in arcem ſe recipiunt. Meticuloſi enim id genus homines, ſive armorum tractandorum imperiti, ſive conſcientiâ ſtimulati. Marchio muris incluſos arma deponere & imperata facere jubet: ni pareant, machinas æneas admoturum. Sic ad deditionem tandem compulſi, pœnas dederunt. Alios in furcam tolli: ſectis corporibus, membra in viis publicis collocari, quò ceteris exempla darent, juſſit: alios regiis triremibus ad remigandum adſcripſit. Formidinem ea ſeveritas ſontibus ceteris attulit. Obſervârunt & curioſi, cùm diceret, ex hac ſicariorum venatione, qui vias obſidentes in viatores incurrerent, majorem cepiſſe voluptatem, quàm dum feras juvenis conſectaretur. Rem enim publicam corpori componebat, membra putrida ſecari & cauterio uri ſolere, ut reliqua ſalva permaneant: improbos à bonis judicibus ad mortem damnari, ut bonis inter improbos tutis eſſe liceat.

ſibi munere

32 Vitia itaque, non homines, oderat, ſed eorum vicem miſeratus deplorabat: cúmque ad ſupplicium raperentur, ſacrificia ſingulatim triginta fieri ſuo ære jubebat. Judicum quoque F rationem habuit: cum ut jus ex æquo & bono adminiſtrarent, tum ne lites ampliando redderent immortales, litemque prævaricando facerent ſuam; magno litigantium, quorum facultates exhauriantur, detrimento. Controverſias verò partium conſenſu ſæpe ad concordiam adigebat, ne lites ex litibus ſererentur. Ditiores æs alienum inopibus diſſolvere confeſtim jubebat. Pauperes quoque, de ſuo diſſoluto ære, quod contraxerant, ne prætoris edicto creditoribus addicti ſervirent, liberali cauſſa manu adſſerebat. His, qui ludos litterarios aperirent, quibus prima ætas optimis informatur & litteris & moribus, domum publicè attribuit & ſalarium. Seminaria enim rerum publicarum pueros eſſe, è quibus rectè inſtitutis optimi cives exſiſterent, prædicabat.

ſanctè perfungitur;

33 Præſidia item diligenter inſpexit, ùt reipublicæ nervos. Militum delectum habuit, ignavos & ad ſigna infrequentes exauctoravit: ſi quæ copiæ, ut ſolent, in Italiam illac tranſirent, injuriâ agreſtium abſtinere juſſit. Qui ſecus feciſſet, damnum tribunus militum pendere cogebatur. Barcinonem, quà mari alluitur,

muris

A. P. RIBADINEIRA.

A muris nudam cinxit, pariete continenter ducto: molemque jecit, cui, quòd primum fundamentis lapidem injecerit, Franciſci nomen adhæſit. Laboratum eo tempore annonæ caritate, ut periculum eſſet, ne fame exhauriretur reſpub. Marchio undique terra marique, datis litteris, importandum frumentum curavit viritimque diſtribuit. Quo factum eſt, ut reipub. bono natus diceretur & patriæ Parens à civibus appellaretur. Magnam pecuniæ vim pauperum ſubſidio donavit. Clàm alebat, quos ex opimis fortunæ bonis excidiſſe cognôrat, quòd his inopiam onus Ætnâ gravius eſſe, non ignoraret. Pias monachorum virginumque familias eleëmoſynis juvit. Denique, ut ne triſtem ab ſe præſidio indigentem ullum dimitteret, quod de Tito Veſpaſiano imperatore ferunt, diligenter cavit.

CAP. IX. neque proprium interim

34 Nec cæſaris ſolùm curanda negotia remque publicam tractandam Marchio cenſuit; ſalutis ſuæ majorem rationem ipſe duxit: ratus, quod res eſt, brevi mortales occidere: tolli pleroſque in medio curſu, falſos inani ſpe: nihil nos hinc efferre, unam virtutem comitem eſſe. B Animum itaque, cujus ea propria eſt, potiſſimum excolendum, quòd à funere ſuperſit. In mentem interdum revocabat ſuſceptum melioris vitæ conſilium, ne, ut fit, oblivione vel deſidiâ langueſceret. Dicere & illud ſolitus: mortem auguſtæ vitam ſibi attuliſſe. Fixum itaque illud manebat, ſæculi pompis nuncium aliquando remittendum, quamvis ea res ſermonem pleriſque datura eſſet, & quale tandem cùmque aliorum de ſe judicium foret, minimè laborandum. His quaſi altè jactis ſolidæ virtutis fundamentis, quæ in vulgi rumore gloriaque contemnenda ſita ſunt, precationi quotidie & rerum cæleſtium meditationi ſubſecivas aliquot horas dandas putavit. Hanc unam rerum prudenter feliciterque gerendarum anchoram, optimorum conſiliorum baſim appellabat. Sacramentorum item uſum frequentandum duxit, Pœnitentiæ & Euchariſtiæ, quæ naufragii tabulas colligentibus navem compingant, & anteactæ vitæ errata expiando reſtaurent.

in virtute

35 Cum itaque ex commendati ſibi tituli Crucis officio recitare indies ſtatis horis orationes Dominicas ſalutationeſque Angelicas teneretur; C ad horas canonicas ſeptem, meditationes totidem ſalubres adjunxit paſſionis Chriſti: quibus illum à monte Olivarum ad Calvariæ uſque, hinc cum ſpiritum Patri commendâſſet, ad ſepulcrum officii gratiâ comitabatur. Ut autem "ſepties in die cadere juſtum q" mortalium ſapientiſſimum judicâſſe: ſic parentem illius regium prophetam, ſepties in die laudem dicere ſolitum, medias inter regni occupationes didicerat. B. Virgini preces quotidie ritè adnumerabat, myſteria animo verſans, ex quibus triplex capi emolumentum aiebat. Primum, immortales Deo pro tot tantiſque donis gratias agi: pudore deinde nos allici, quòd ea adhuc contempſerimus: denique ad eas ipſas virtutes, quæ hic eminent, incitari. Harum meditationum uſu ad pietatis majus in dies ſtudium exſtimulabatur, majora animo agitans. Dei itaque attributa, ineffabilem potentiam, quâ condidit univerſa; inſcrutabilem ſapientiam, quâ gubernat omnia; bonitatem inexhauſtam, quâ paſcit cuncta ac vegetat, meditari: & miſericordiam, atque juſtitiam, gloriam denique æternæ beatitudinis pulchritudinemque contemplari. Quo, tanquam mari magno invectus, altum tenebat, extraque ſe admirabundus rapiebatur. Hinc fiebat, ut lacrymæ ubertim fluerent, diceretque identidem illud: "Domine, quis ſilice aut rupe, immò adamante durius cor meum mollire potuit, niſi tu, miſericordiarum Deus, qui de petra fontes aquarum eduxiſti? qui potes ex hiſce lapidibus Abrahæ filios excitare r: cor denique ſaxeum reddere carneum ſ." Sic diluculo, quinas ſæpe horas flexis genibus orando tranſigebat: diei reliquum publicis negotiis impendens, ne ſuo ipſe muneri defuiſſe videretur.

q r ſ

progreſſum negligens.

36 Ludis ſæpe invitus aderat, & ſpectaculis, aliud tamen agens, ut quid geſtum eſſet interrogatus, nihil referre aut poſſet aut vellet. Hæc quidem de oratione admiranda: nunc de abſtinentia & pœnitentia. Cœnis ſibi perpetuò interdixit. Prandio ita parcè victitabat, ut herbis & leguminibus coctis tantùm uteretur, pane ſolùm & frigidâ contentus; lautitias & eduliorum fercula reſpuebat. Piis ipſe ſermonibus convivas, prolixè etiam nobiles viros de more accipiebat. E Principum enim virorum vocationes, quibus illac in mediam Hiſpaniam iter eſſet, omittere honoris gratiâ non potuit. Hâc abſtinentiâ factum, ut, cùm obeſo admodùm corpore ventreque eſſet, brevi laxæ nimis tunicæ eſſent, duplicarique indumenta poſſent. Par auſteritas in vigiliis & cilicio, quibus carnem domabat: flagellis item & ſui contemptu atque victoria, quam Plato, vel urbium expugnatione majorem eſſe, dicebat. Reprehendet fortaſſe non nemo nimiam in principe viro auſteritatem: at non abhorret à vero, Deo ita viſum, atque impetu adeò vehementi, vas illud electum edolare voluiſſe expiandis prioris vitæ peccatis.

CAP. X. de frequenti Sacramentorum uſu

37 Sacroſanctum Euchariſtiæ Sacramentum, privatim quidem octavo quoque die, publicè verò anniverſariis feſtis, quo civibus exemplo eſſet, frequentabat. Verum frequens ille Sacramentorum uſus, ſermonem pleriſque dedit, variis variè ſentientibus: quando imperitæ plebis quot capita, tot ſententiæ: in deſuetudinem enim abierat vetuſtiſſimus ille mos frequentiùs divinis Euchariſtiæ epulis accumbendi: F qui tamen, inde ab initio naſcentis Eccleſiæ invaluerat. Non defuêre itaque tum homines, cetera non indocti, qui majorem dignitatis Sacramenti rationem haberi crederent, ſi rarò admodùm vel ſemel quotannis juxta Eccleſiæ præceptum Panis ille angelorum manducaretur.

Ignatium

38 Ceterùm alii nihilo illis inferiores aſſiduâ ſanctorum Patrum lectione didicerant, ut indignè ſumere nefas eſſe; ita utiliſſimum dignè, frequenterque illum accipere: quòd & frigidos incendat, & à vitiis deterreat. Optabat Franciſcus in tam repugnantibus ſententiis cognitam veriorem obviis ulnis amplecti. Venerat commodum Româ Barcinonem Antonius Araoz, Societatis theologus, ab Ignatio Loyola miſſus. Hic officii gratiâ dum Marchionem ſalutat, inter varios de piis animi exercitationibus ſermones, de Euchariſtia etiam mentio incidit, quantumque in eo genere excelleret Ignatius, expoſuit. Inceſſit Marchionem cupiditas, ad illum hac tota de re animi ſenſum referre.

per litteras conſulit.

39 Datis itaque Romam litteris, gratulatur primùm Ignatio de recens orta, operâ ipſius, ſtirpe, Eccleſiæ Catholicæ emolumento: orare, quid de frequenti Sacramentorum communione ſen-

A. P. Ribadineira.

ſentiendum putaret, certiorem faceret. Redditis litteris Ignatius reſpondit, Societatis illud bonum ſolidum eſſe Dei beneficium. "Paulus „plantavit, Apollo rigavit, Deus autem dedit „incrementum *t*." Ad Euchariſtiam quod attinet: inter ejus commoda ùt plurima ſunt, & illud non poſtremum videri; frequentiore ejus uſu à vitiis homines avocari, rariúſque impingere: ſin, ùt homines ſumus, labi contingat, citiùs exſurgere, reſipiſcere, ad frugemque revocari. Neque una amuſſi ingenia omnia metienda: aliis rariùs, frequentiùs aliis, ad divinam Menſam accedere, utile videri. Suadere itaque & hortari, prudentem aliquem piumque è multis deligeret, cujus potiſſimùm conſilio in pietatis ſtudio uteretur. Aſſenſus ſtatim Marchio eſt, in ejuſque ſententiam libens iit, & jam tum Societatis Jeſu presbyteros ad excolendum animum conſilioque regendum libenter conſuluit *u*.

ANNOTATA.

B

a *Aſſiſiatem.*

b *Febri laboravit* Franciſcus *anno* 1533: *cæſarem, cùm in Tunetanæ expeditionis procinctu eſſet, Barcinonem uſque comitatus eſt, indeque Matritum ad auguſtam rediit anno* 1535: *anno ſequenti bellum Gallicum ſuſceptum eſt: non igitur ſtatim à reddita* Franciſco *valetudine, ùt ait Schottus. Inſigne porrò amicitiæ ſpecimen, quod eo bello* Franciſcus *edidit, vide num.* 48 *Comment. prævii.*

c *Montione eo anno Ordinum conventus eſt habitus, poſtquam ab anginæ morbo* Franciſcus *convaluerat. Vide num.* 40 *Comment. prævii.*

d *Ferdinando mater fuit Joanna Henriquezia: hujus verò frater Henricus Mariæ pater: erant igitur Ferdinandus & Maria amitini, ſeu fratris & ſororis liberi.*

e *Malim dicere: circitèr* 27: *cùm nata ſit anno* 1479, *vixerit in ſeculò annis* 33, *obieritque anno* 1539 *ex dictis num.* 51 *& ſeq. Comment. prævii.*

f *Lib.* 4 *Dial. cap.* 14, *ubi de S. Servulo, ad diem* 23 *Decembris Martyrologio Romano inſcripto.*

C

g *Imò* 1539. *Vide Comment. prævium locis ad lit.* e *hìc citatis.*

h *Ferdinandi & Iſabellæ, è quorum filia Maria, Emmanueli I Luſitaniæ regi nupta, nata fuit Iſabella, Caroli V uxor.*

i *Pſalm.* 72, ℣. 25.

k *Pſalm.* 29, ℣. 10.

l *Lib.* 8 *Confeſſ. cap.* 8.

m *Pſalm.* 4, ℣. 3.

n *Eccleſiaſtis* 7, ℣. 3.

o *Additamentum Schotti.*

p *Veroſimiliùs anno* 1175 *inſtitutus, quo ab Alexandro III approbatus fuit, ùt habet Henricus Florez in Clavi Hiſtorica.*

q *Proverb.* 24, ℣. 16.

r *Matth.* 3, ℣. 9.

ſ *Ezech.* XI, ℣. 19.

t *Ad Cor.* 1, *cap.* 3, ℣. 6.

u *Plura à* Franciſco, *cùm Catalauniæ prorex eſſet, geſta habes* § 5 *Comment. prævii.*

D

CAPUT III.

Fit Gandiæ dux: uxore mortua, Societatem Romæ ingreditur: Romam, ut cardinalatum fugiat, deſerit: bonis tituliſque vale dicit.

HIs ferè intentus, rectè provinciam adminiſtrabat, incolis acceptus, quòd omnes officio adjungeret, læderet neminem: cùm triſtis è patria nuntius nec opinanti allatus, Joannem parentem vixiſſe. Perculſit non leviter Franciſci animum, tali ſe parente orbatum. Erat enim ob ſingularem animi facilitatem Joannes morumque integritatem carus acceptuſque ſuis; tota ut in luctu & ſqualore ditio Gandienſis, amiſſo communi parente, jaceret: lugerent verò potiſſimùm inopes, quos, ut Chriſti membra, fovit liberaliter. Unum de multis exemplum ſeligam.

CAP. XI. Sublato è vivis

E

41 Cùm præfectus curiæ pares eleëmoſynis non videri rationes expoſtularet, Joannes reſpondit: "Cùm ad meam ipſe voluptatem deli„ciaſque ſplendidè mea expenderem, conqueri „minimè ſolebas: nunc cùm egentibus, quibus „debentur, hæc diſtribuo, deeſſe quereris? Ve„rùm ita ſtatuo, mihi potiùs omnia vitæ ne„ceſſaria deeſſe, quàm Chriſti membris, pa„tiar." In Deum quoque maximè pius exſtitit: dum enim Gandiæ Corpus Dominicum per compita ad ægrotos Viatici nomine, veteri conſuetudine, deſerebatur, facem ipſe ardentem dextrâ geſtare ſolitus, ſuis omnibus exemplo erat. Quin & venatum egreſſus (quo ſtudio mirificè tenebatur) ſi fortè, ut juſſerat, ſignum daretur ære campano, confeſtim retrò domum, reducto equi freno, calcaribus etiam admotis, redibat, ut hoc officii de more præſtaret. Valentiæ quoque nobilibus viris prævivit, ut ab aula, quæ divi Laurentii templo objacet, ad Hieronymianorum uſque divo Michaëli ſacram ædem, Regiam cognomento, longo admodùm intervallo ordines nobilium duceret: qui nobiles tædis ardentibus honoris gratiâ Euchariſtiam antecedebant & reducebant *a*.

patre Joanne,

F

42 Morte itaque parentis nunciata, Franciſcus ab imp. Carolo, qui tum fortè Barcinone in Italiam cogitabat, poſtulavit, uti ad ſuos redire, pace illius, remque tueri familiarem liceret. Impetravit, quamvis ægrè, à cæſare: ea tamen lege, ut Philippi Hiſpaniciæ juventutis principis (Romano more loquor) qui tum uxorem ducere parabat Mariam, Joannis III Luſitanorum regis filiam, curiæ præfectus eſſet, ſponſæ verò à cubiculis Leonora uxor. Quæ res tabulis etiam imperata, immatura Mariæ morte diremta eſt *b*. Igitur Gandiam magna omnium exſpectatione pervenit anno M. D. tertio & quadrageſimo: bene ominantibus ſuis, quòd in illius humanitate & benevolentia magnum ſibi præſidium collocâſſent. Parentis famulos non dimiſit, ne deſertos ſe quererentur; tametſi pridem familiam integrè conſtituiſſet. Xenodochium

Gandiam regreditur,

A

chium ad hæc inſtaurandum curavit & amplificandum, annuâ etiam pecuniâ attributâ.

paternam ditionem egregiè adminiſtrat;

43 Oppidum mari noſtro vicinum, quòd piratarum incurſionibus obnoxium eſſet, qui ex Africa in Hiſpaniæ oras deſilientes captivos abducerent, & pecora abigerent, muniendum muriſque cingendum, qua parte nudum, cenſuit: tum ne præſidiis militum, qui ferè impotenter agunt & libidinosè, inquilini perpetuo vexarentur. Ænea quoque tormenta recèns conflata diſpoſuit, moles jecit, foſſas & vallum duxit, excubias ordinavit: nihil ut ad elegantis oppidi ſpeciem decuſque deſiderari poſſet. Palatium etiam membro ædificato auxit, poſterorum commodo: pagos ad hæc finitimos ſuorum concordiæ & quieti, magno appenſo ære, redemit adjunxitque Gandienſium ditioni. In vico Lombayæ cœnobium divi Dominici familiæ à fundamentis conſtruxit *c*: vaſis aureis argenteiſque templum ditavit, victui corporiſque cultui, quantum ſatis eſſet, attribuit. Maximam enim rationem habendam exiſtimabat inopiæ religioſorum hominum. Judicabat item, reque ipſa præſtitit, pauperes quidem jure alendos; tum verò juſtiùs eos, qui ſplendidâ olim fortunâ uſi, gravi accepta calamitate, ad extremam inopiam recidiſſent *d*.

c

B

d

CAP. XII.
uxore item

44 Parente optimo orbatus Franciſcus, pòſt non diu conjuge etiam viduatus luxit. Quâ quidem fidiſſimâ ſociâ plures annos uſus eſt, non ſolùm tori, verùm etiam piarum omnium exercitationum. Erat enim matrona ſingulari in Deum pietate & in egenos caritate. Et, tametſi diſſimili ingenio fuiſſet, mariti tamen domeſtico exemplo frangi potuiſſet. Interrogata aliquando à nobiliſſima femina, cur ſimplici adeò pænéque attrita veſte, nulla dignitatis habita ratione, uteretur. "Mene", inquit, "byſſinis, „ſericis aut purpureis indui vis, cùm dominum „meum (ſic enim virum appellabat) cilicium „geſtare ſciam?" Cùm igitur annos ipſos duodeviginti ſine querela ſimul vixiſſent, prior illa, diuturno morbo confecta, tandem deceſſit. Lento nimirum dolore expiari crimina, ſi quæ fortè contraxiſſet, voluit Deus. Afflixit igitur & ille caſus Franciſci, quamvis conſtantem, animum, quòd altera ſui parte ſpoliari ſe videret, liberorum matre & dolorum curarumque ſocia. Ægrotante illa orare frequentius, piorum etiam hominum precibus adhibitis, eleëmoſynis atque jejuniis. Solus aliquando conclave, remotis arbitris, ingreſſus, obnixè lacrymis fuſis obteſtabatur Deum, ſalvam conjugem ſuperſtitemque vellet: cùm ecce tibi vocem quandam interiorem clarè audire viſus eſt, ùt pòſt ipſe retulit, quæ diceret: "Uxorem ſi „diutiùs ſupereſſe vis, arbitratu tuo fiat, at „tibi non expedit *e*.

C

e

orbatus,

45 Qua re turbatus, minimè dubitavit, Dei vocem eſſe. Parendum itaque: tacitè enim redargui, quòd, quid peteret, ignoraret. Rurſus verò in lacrymas iit hiſce admiſſis vocibus: "Domine Deus, unde hoc mihi, ut arbitratui „committas meo, quod in tua ſolius eſt poteſtate? Mea permagni refert, tuam ſequi in „omnibus voluntatem. Quis enim te novit rectiùs, quid è re mea ſit? Tua itaque voluntas fiat: nec de uxore ſolùm, ſed de liberis „etiam ſtatuas, ſupplex oro." Obſervatum, conjugis morbum ſtatum quendam tunc tenuiſſe, ut dubitarent medici, meliuſculéne, an deteriùs haberet; poſt has verò preces ad deſperationem laborare cœpiſſe. Animam agenti ad cervical adfuit & divinis alloquiis confirmavit, mortem forti animo Dei miſericordiæ innixa obiret. Illa vero Chriſti de cruce pendentis imagine piè amplexa, animum ſalutis Auctori, ſpei plena, reddidit ante diem VI Kal. Aprilis anno redemti orbis M. D. quadrageſimo ſexto *f*.

A. P. RIBADINEIRA.

f

CAP. XIII.
exercitiis ſpiritualibus animum excolit,

46 Mortuâ Leonorâ, Gandiam commodùm venerat Petrus Faber Allobrox, qui primus ſe ad Ignatii Loyolæ Societatem Lutetiæ Pariſiorum applicuit. Hunc ex Hiſpania Paulus III Pont. Max. evocandum curârat, ut in theologorum Sedis Pontificiæ numero, Tridentino concilio, Catholicæ fidei cauſſam adverſus recèns ab inferis excitatas hæreſes tueretur, unà cum Jacobo Layne & Alphonſo Salmerone Toletano ſociis. Ignatius in mandatis Fabro dederat, Gandiâ iter faceret, Franciſcum ducem officii gratiâ ſalutaturus; qui ædes Societati excitare animum induxerat: eóque paullò antè ſacerdotes Româ & Ulyſſipone allegati. Incredibile dictu, quantum illius adventu delectatus Franciſcus: ut animi parentem & moderatorem, tum demùm nactum ſe Dei beneficio prædicaret. Exercitationes enim Faber, quas Ignatius de Chriſti rebus geſtis & morte dictârat, meditandas propoſuerat. Aſceticum hoc opuſculum (ſic enim, Baſilii Magni auctoritatem ſecutus, appello, quas vulgò "Exercitationes ſpiritûs") pòſt Franciſcus, utilitatem reipſâ expertus, Pauli III Pont. Max. auctoritate ratum haberi curavit. Diploma quoque, ut in eam ſententiam fieret, quod libello additum legimus, impetravit *g*, ad eorum opinionem minuendam, qui, quæ non legerunt, temerè damnant; aut, ſi legerunt, faſcinato invidiæ oculo, non recta ratione dijudicant.

E

g

collegium & academiam Gandiæ excitat,

47 Jacta collegii fundamenta feliciter ante diem III Nonas Maias anni M. D. XLVI. Primum quidem lapidem Faber, Sacris ritè operatus, poſuit; alterum Dux, poſtque ejus exemplo liberi. Brevi ædes conſtructæ, ludique aperti humaniorum litterarum, divinæ item & humanæ philoſophiæ. Quin & in academiæ formam ſummi Pontificis & Cæſaris auctoritate evexit. Prima ea omnium Societati credita. Bibliothecâ item exornavit. Faber, ſalutato Franciſco, quàm maximis itineribus Romam pervenit. Mox Kal. Sextilibus, magno ſociorum luctu, occubuit. Inſequenti anno Monſonium *h*, in Celtiberiæ finibus id oppidum, ubi trium regnorum haberi conventus ſolent, Philippus Hiſpaniæ tum princeps Franciſcum honorificè evocavit: quò nobilium animos ad concordiam revocaret. Memoriâ tenebat, parentem ſuum Carolum cæſarem, quincto ante anno, fideli ejuſdem operâ uſum. Franciſcus quaſi jam ultimum id officium principi præſtaret, & immortali ſe Regi compararet, quod ad patriæ commodum, nobilium emolumentum, regis ornamentum pertinere videretur, nihil prætermiſit.

F

h

CAP. XIV.
deque novo vitæ genere deliberans,

48 Exin majora animo agitabat, uti ad ſummam vitæ perfectionem contenderet & Euangelii conſilia, vinculis jam conjugii liber, amplectenda duceret. Rogare itaque pios homines, quoties ad ſe adirent, precibus, liturgiis à Deo poſcerent, ſalubria ſibi conſilia de optimo vitæ genere deligendo, in quo ſunt omnia, ſuggereret *i*. Ipſe quoque eleemoſynas indies erogabat, pluſque tribuebat temporis orationi, meditationi atque vigiliis: jejunia & corporis

i

A. P. Ribadineira.

verberationes intendebat. Didicerat enim puer, deliberationem de vitæ curſu ineundo, omnium eſſe difficillimam. Illud verò fixum animoque obſirmatum, divitiis honorumque titulis abdicatis, Chriſtum ſequi, ejuſque crucem tollendo veſtigiis inſiſtere. Hæc verò dubia & impedita cogitatio in duplici religioſorum hominum via, utram ingredi meliùs eſſet, eorumne, qui cæleſtium rerum meditationi dediti, in ſolitudinem ſe hominumque infrequentiam abdiderunt, & ſuæ duntaxat ſaluti invigilant; an, qui excellente animi magnitudine proximos Chriſto, quà verbo, quà exemplo lucrificare ſtudent, qualis Chriſti & Apoſtolorum vita fuit. Et verò ſunt arctiſſimo inter ſe vinculo, tanquam germanæ, colligatæ, quæ in contemplatione, quæque in actione verſatur vita, in Maria & Martha ſororibus deſignatæ. Franciſcus quidem ſolitudinis amantior videbatur, ut uni ſibi Deoque in ſolitudine commodiùs vacaret, jejuniis & abſtinentiâ corpus in eremo maceraret: verùm cùm ſe ad orandum daret, eorum potiùs inſtitutum ſibi commendari, Deo in-

B ſpirante, ſenſit, qui contemplationi etiam actionem publico commodo adjungerent. Sed in hoc ipſo vitæ genere perplexum & illud in tot tantiſque piorum hominum familiis, quam potiſſimùm ſequeretur.

Societatem

49 In primis divi Franciſci inſtitutum ceteris prætulit, quod & tutelarem illum jam inde à puero, nomenque adſciviſſet. Illic ſummam & inopiam & vitæ auſteritatem, quas pridem artes bonas exoptârat, exerceri ſciebat. At dum hæc Deo ſæpe commendat conſilia, aridum ab oratione, frigidum & jejunum exſurgere ſe ſenſit: rapi verò ad Societatem Jeſu; quòd recèns nata religio in vulgus etiam ignota eſſet: nullus denique hîc ambitioni dignitative locus pateret. Fore itaque, ut ibi ignobilis & inglorius falleret ac lateret. Qua in deliberatione rem ad

k divi Franciſci pium & eruditum ſacerdotem *k*, tanquam arcanum, retulit; Dei oraculum, illo interprete & deprecatore, auditurus. Ille verò ſacris operatus narrat, vocari illum in Societatem Jeſu;

l ita Deo placitum *l*: "Quod", inquit, "tibi, Dux, „& Eccleſiæ vertat benè." Victus tandem ceſſit Franciſcus, Societatemque inire certò decrevit.

C Hæc dum agitat, orationi intentus, ſeptem continuò diebus tiaram capiti imminentem clarè vidit. Eccleſiaſticam dignitatem deſignari putans, obteſtari Deum ac deprecari, ne, quos fugeret honores, quæſiiſſe alibi videretur. Cùm pòſt Societatis Præpoſitus renuntiatus eſſet, à Gaſpare Fernandez interrogatus, illane tiara eſſet, jucundè reſpondit, eandem videri.

CAP. XV. expetit,

50 Igitur Franciſcus nihil ultrà cunctandum ratus, domeſticum extemplo cum litteris Romam ad Ignatium allegavit, qui tum Societatis familiam auctor ipſe ducebat: rogat primùm reliquis ſociis adſcribendo, voti compotem faceret. De re omni familiari, liberis, annuo cenſu, reditibuſque certiorem facit: quæ conſilio regeret moderareturque. Non exiguam, redditis litteris, Ignatius voluptatem cepit: quòd recèns ortam familiam tanti Viri acceſſione illuſtratum iri conſideret. Et verò pridem id prævideret, Deo ſuggerente. Romam enim ex Hiſpania reverſo Fabro vitâque mox defuncto, cùm mœſtos videret ſocios Ignatius tanti viri immaturo obitu atque jacturâ: "Bene ſperare „jubeo", ait, "miniméque lugendum cenſeo: „quando præclarè cum illo agi non dubito.

D „Spero item fore, ut, qui Fabrum nobis eripuit intempeſtivè, idem alium parem ſufficiat"; Ducem Gandiæ tacitè vaticinans. Epiſtolam, quâ reſpondit Ignatius, attexam: ſed mihi fraudi non ſit, verba non eſſe adnumerata, cùm ſenſum fide bona redditum ſciam.

51 "Benedictus Deus, qui conſolatur nos in „omnibus, cui quoniam pro meritis gratias „agere non poſſumus mortales, laudent eum o„mnes angeli beatorumque ſpiritus, quia te vi„neæ ſuæ excolendæ deſtinavit atque conduxit. „Equidem te in Ordinem noſtrum adopto re„cipioque libens cum bona ſpe, utilitati id fo„re Eccleſiæ Dei, cujus honor quæritur; tibi „quoque ſummæ conſolationi, Societati orna„mento, omnibus denique exemplo & emolumen„to. Precabor itaque Deum, ut, qui velle dedit, „det idem & perficere ad laudem & gloriam „Nominis Filii ſui Jeſu Chriſti, in cujus So„cietatem puſillum hunc gregem vocare placuit. „Venio ad ſingula epiſtolæ tuæ capita. De te, „quando in noſtrum gregem admitti poſſis, „quæris. Equidem in Domino ſic ſtatuo, rem „primùm familiarem, ùt gnavum patrem fami„lias decet, conſtituas prudenter & maturè. E „Maturè quidem, ut citiùs voti compos fias; „prudenter verò, ne in vulgus efferri priùs „ſanum id conſilium patiaris, quàm præſtare, „quod valde exoptas, commodo tuo poſſis. De „filiabus matrimonio collocandis, dignitatis & „ordinis tui habendam rationem cenſeo. Mar„chioni quoque filio natu maximo uxor quæ„renda. Fratribus reliquis tantum in bonis re„linquas, quantum ſatis eſt, quò in academiis „diſciplinarum ſtudia perſequi commodè liceat. „Cæſarem præterea eorum rationem habiturum, „cùm pro tuis in illum officiis, tum quia ita „merebuntur ipſi, confido. Ædificia, ſi quæ „inchoata ad tecta perducantur. Denique, ut „ſemel dicam, abſolvi omnia quàm maturrimè „ad exitumque, quoad ejus fieri poteſt, re„ferri optârim: quò citiùs libero te & expedi„to frui liceat. Interea loci ſtudia revocanda „omninò exiſtimo; & urgenda ſeriò eſt Theo„logia, ſacerdoti neceſſaria, in qua etiam lau„reâ te doctoris inſigniri velim in Gandienſi „academia. Cetera, ùt ſe dabunt, ad me reſe„ras, licet; equidem rebus tuis parentis poſt- F „hac animo conſulam, Deumque precabor, te „tuaque ſoſpitet atque ad portum ſalutis æter„næ perducat. Romæ."

votique compos ab Ignatio factus

52 Hiſce lectis litteris, Franciſcus gaudio pænè exſiliit, quod è ſua ipſe poteſtate exiſſet & Ignatio ſe, ùt cœpit, commiſiſſet. Omnia itaque ſatagere ne longius fieret, quò citiùs ſeſe vinculis expediret. Optabat jam tum vota concipere religioſorum hominum ritu. Quam rem, litteris illius adductus Ignatius, à Pontifice Max. impetravit. Anno itaque Salutis M.D. XLVII *m*, votis nuncupatis ſolemnibus, ſociorum numero adſcriptus Gandiæ eſt; paucis tamen conſciis, ne in vulgus priùs manaret, quàm rebus omnibus compoſitis, Societati ſe adjungeret. m

religioſis in ea votis ſeſe obſtringit, anno 1547.

CAP. XVI. Liberorum nuptiis expeditus,

53 Igitur parendum in reliquis ſibi Ignatii ſanis conſiliis duxit. Filio marchioni Lombaiæ Carolo, familiæ principi, uxor data Magdalena Centellas, Franciſci Centellæ comitis Olivæ (id oppidum mille paſſibus Gandiæ adjacet) & Mariæ Cardonæ filia *n*. Filiarum trium natu minima Dorothea, nondum amiſſa matre, Chriſtum ſponſi loco adſciverat, in cœnobiumque D. Cla- n

A re puella admodùm ſe abdiderat: ceteræ nobiliſſimis viris collocatæ. Iſabella nuptum ceſſit Franciſco Rogio Sandovalio, Lermæ comiti & marchionis Dianii heredi: Joanna Aragonia Joanni Henriquez., Alcanizii marchioni, in manum convenit. Gener ſanè uterque, ùt genere nobiliſſimus, ſic & moribus honeſtiſſimus. In quibus nuptiis illud Franciſci ducis conſilium laudari video. Alterum generum Lermæ comitem ad tertium diem adeſſe juſſit; pactus horam, tempuſque, quo ſacris ritè peractis, ſponſalia inirent, ne, ùt ſæpe fit, non rectè ante Eccleſiæ benedictionem convenirent ſponſi. Reſtabat alterum è mandatis, quod exſequi ſtudio fuit ſimul & voluptati. Liberorum enim nuptiis expeditus, totum ſe ſacrarum litterarum ſtudio dedit. Ei rei in Societatis collegio membrum domûs, quod exſtat, exædificârat, quò ſe cum liberis ſtudiorum gratiâ colligeret. Theologiæ itaque partim myſticæ, partim ei, quæ in ſcholis tractari diſputando viâ ac ratione ſolet, egregiam operam navavit, doctore uſus mag ſtro Perſio *o*, quem Valentiâ Edetanorum magno præmio, honore atque ſtipendio evocandum curârat. Hunc attentè aſſiduèque audivit, & legendo diſputandoque ea induſtriæ atque doctrinæ dedit argumenta, ut brevi laureæ titulo omnium ſuffragiis dignus haberetur.

o B

Theologiæ vacat,

54 Magiſterii itaque primùm, mox Theologiæ laureâ, adhibitis prius & diſputationibus & examine, decoratus eſt. Operæ pretium fortaſſe fuerit, horas ſtudiique rationem referre. Tribus horis ſolem antevertebat, quas & alteras tres precationi tribuebat. Octavâ diei horâ, ùt Hiſpani numerant, expiatis quotidie criminibus communicabat. Nonâ doctorem Theologiæ attentè auſcultabat, dictata etiam calamo excipiens. Summâ temperantiâ pranſus, de rebus divinis agebat. Pomeridiani temporis reliquum partim ſtudiis, partim negotiis privatis publiciſque dabat. Vergente ad Occaſum ſole, SS. PP. monumenta Scripturæ lectioni adjungebat: horis item canonicis temporis nonnihil tribuens. Somni enim parciſſimi fuit, non lecto; ſed tabulis ligneis, villoſo tegmine inſtratis, uſus. Ante ſomnum ſeipſe accuratè excutiebat, apparitoris, lictoris, rei & judicis ſuſtinere ſe perſonam fingens. Quo vitæ genere factum eſt, ut famâ diſſeminatâ illius viſendi gratiâ dynaſtæ aliquot Gandiam venerint: in his & epiſcopus Carthaginis Spartariæ, Stephanus Almayda, datis etiam ea de re honorificis ad amicum litteris.

C

CAP. XVII. Romam anno 1550,

55 Ceſſerat dies, quem Pontifex rebus componendis Franciſco præfixerat, &, decurſo jam triennii ſtudiorum ſpatio, annus ſæcularis ſacer, qui hodie Jubilæus, imminebat. Romam itaque proficiſci decrevit, cum ùt principum Apoſtolorum, quæ tum ritè univerſa panduntur, limina frequentaret, tum Ignatii ſtudio: denique ne ſuâ iterum operâ cæſar in negotiis obeundis uteretur. Verebatur contrà, ne Romæ præſens cùm eſſet, à Paulo III contra Societatis inſtitutum Cardinalium collegio invitus adſcriberetur, quòd Alexander VI gentis Borgiæ purpureo illum olim galero donâſſet *p*: auxerat quoque metum, quòd Franciſci fratres duo, ab eo ipſo Paulo Cardinales nuper creati fuerant *q*. Sed commodè cecidit, quòd Paulus ex humanis exemptus *r*, Julio item tertio vacuam Sedem Pontificiam reliquit.

p *q* *r*

A. P. Ribadineira. commendata Carolo filio ditione,

56 Conditis igitur teſtamenti tabulis, Carolum familiæ heredem ſevocat. "Poſtremùm „hoc te", inquit, "Carole fili, forſan allo„quor. Romam iter adornari vides anno ſæcu„lari ſacro, ut Apoſtolorum limina exoſculer. „Societati Jeſu me volens addixi, bonis me ti„tuliſque abdicaturus, quò vivam ſecurius æ„ternamque beatitudinem, Deo bene juvante, „conſequar. Fratres itaque ditionemque Gandien„ſem tuæ committo fidei: tu viciſſim da ope„ram, ne eam tibi, familiæ principi, commi„ſiſſe nos aliquando pœniteat. Jus & æquum „imprimis tuêre, conſiliarios prudentes fidoſque „adhibe, qui liberè dicant, non aſſentando „blandiantur. Civium potiùs, quàm tuis com„modis ſtude, & amari, quàm timeri malis. „Tria tibi cœnobia, tanquam majorum monu„menta, in manus trado: Lombayæ, ſodalium „S. Dominici; Gandiæ ſociorum & D. Claræ „virginum, in quibus ſoror eſt *ſ* & amitæ *t*. „Piorum enim hominum precibus conſilioque „reſpub. feliciter geritur. Deum, quod rei caput „eſt, time & religioſè colito: hunc inſpecto„rem rerum humanarum in oculis geſtato, & „Judicem exſpecta. Salve & vale." Marchio lacrymis ubertim fuſis, paucis optima quæque pollicitus, dexteram parentis, more gentis, exoſculatur. Franciſcus, ceteros ordine liberos complexus, valedixit; Joanne tantum, natu ſecundo, patrem comitante: moxque vicinum Societatis collegium ingreſſus, comites adſcivit Antonium Araoz, Franciſcum Stradam, ſeptem item alios ſacerdotes *u*.

ſ *t*

E

u

CAP. XVIII. tendit,

57 Equis conſcenſis, Gandiâ diſceſſit pridie Kal. Septembres anni M. D. L. Oppido egreſſus, ſublatis in cælum oculis manibuſque, mixtis etiam præ lætitia lacrymis, Davidis illud alta voce recitavit: In exitu Israel de Ægypto *x*. Mox etiam: Laqueus contritus et nos liberati sumus *y*; cum bona ſpe & mente fixa, fore ut eòdem nunquam reverti patriumque ſolum reviſere cogeretur, qui ad cæleſtem patriam properaret. Servavit hoc religioſè. Miſſus enim longo pòſt temporis intervallo à Pio V Pont. Max. honorifica legatione cum Alexandrino Cardinali in Hiſpaniam ad regem Catholicum, Valentiamque ingreſſus, nunquam ſibi imperari paſſus eſt, ut Gandiæ oppidum, quod unius duntaxat diei itinere abeſt, inviſeret. Proficiſcens orationi quotidie horas complures dabat, moremque, quem perpetuò tenuit, de peccatis quotidie confitendi ſacriſque epulis accumbendi ſervavit. In meridie tantùm cibum capere ſolitus, etſi de via feſſus langueret: in cœna modico admodùm contentus cibo vixit: flagellis etiam in ſe, licèt in diverſoriis incommodum eſſet, ſæviens. Colloquia divina, quibus itinerum tædium levari ſolet, ſic partiebatur, ut precationi horas tribueret viciſſim, & ſermonibus divinis piiſque meditationibus; nec ad aurium ſe voluptatem, ſed animi utilitatem potius compararet *z*.

x *y*

F

z

perhonorificè Ferrariæ, in Tuſcia, & Romæ,

58 Italiam ſimul attigit, ecce tibi nobilem virum cum litteris ab Hercule Eſtenſi, Ferrarienſium regulo, Franciſci patruo majore *aa*, orare, ad ſe ut de via divertere non omittat: cupere, pro veteri neceſſitudinis vinculo, aſpectu ejus frui, quod ſine ullo pænè viæ incommodo temporiſque jacturâ fieret. Paruit, ut decuit, Franciſcus, triduumque Ferrarienſi duci tribuit, comiter acceptus: biduum etiam cum

aa

A. P. Ribadineira.

cum Coſmo Medice, Etruriæ duce, fuit, qui & ipſe nullum officii genus prætermiſit *bb*. Mox ne longiùs fieret, quò Ignatium videret, Romam feſtinavit. Introductus honorificè in Urbem Cardinalium aliquot cæſariſque legati voluntate. Caverant enim, ne, quòd maximè optabat Franciſcus, nocte intempeſta obſcurus ingrederetur. Latère nimirum atque ignorari, quà erat modeſtiâ, malebat. Sed & ipſe Ignatius, ſuperiorum auctoritate victus, manu ſua, horis aliquot, antequam Urbem iniret, ſignificârat, æqui boni gratulationis pompam faceret, quam ille probri non honoris loco duceret. Julius III Pontifex Max. palatium illi læta cum gratulatione, quòd exſpectatus veniſſet, per legatos obtulit, ædiumque membrum, ſi volenti eſſet, attribuit. Magnas ille gratias agere: Societatis enim Jeſu humile domicilium delegerat. Hic pro foribus Ignatius præſtolabatur, amplexus Ducem amicè humoque reluctantem tollens, quòd pedes manuſque exoſcularetur: miſtis etiam caritatis lacrymis, quòd magno Franciſcum emolumento amplificandæ Eccleſiæ Dei, ſociis quoque, re & conſilio juvandis, exemplo denique ad majorem Dei gloriam uſui futurum provideret. B

ab ipſo etiam Pontifice exceptus:

59 Feſſus ille nonnihil de via, ubi ſe modicùm collegit, confirmavitque, nihil duxit antiquius, quàm Pontificem Max. venerari pedeſque more majorum exoſculari. Hic in baſilica Pontificia acceptus officioſiùs eſt, quàm ceteri ejus ordinis ſolent. Laudare factum Pontifex gratumque id ſibi accidiſſe, ab ultimis penè terris hoc anni tempore & æſtu, qui nondum ſe fregerat, Romam religionis gratiâ advolâſſe, ut beatorum Apoſtolorum ſepulcra viſeret & patefactæ jam portæ aureæ limina oſcularetur. "Utinam", inquit, "talium principum magnam „copiam haberemus: conſtantiùs ſe res Chriſtiana „haberet." Ædes rurſum ſuas patère illi coram teſtatus. At Franciſcus modeſtè abnuere, gratias agere, quod in ſociorum collegium divertiſſet: ſatis fore, immò ſummi beneficii loco ducturum, ſi patientes interdum aures ſibi daret & benediceret. Sic honorificè domum reductus, redditus ſibi videbatur. Cardinales tamen, quos neceſſe erat, officii gratiâ inviſit.

jubileum lucratur,

60 His tandem ſalutationum curis expeditus ſacra divorum templa ordine luſtravit, adhibito, tanquam viæ duce & nomenclatore, itinerarii libello: in quibus templis, innumerabiles beatorum Martyrum reliquiæ, ut nuſquam alibi plures, aſſervantur, & à piis hominibus frequentantur. Quibus è commodis, copioſiores ut fructus caperet, omnem anteactæ vitæ rationem reddendam Ignatio putavit, & errata ſacerdoti confitendo, in Urbe ſancta temporeque ſanctiſſimo expianda iterum cenſuit. Nec foris ſolùm ſe luſtrandis obeundiſque locis ſacris oblectabat; domi etiam mirificè aſpectu Patrum illorum, principum Societatis & familiæ auctoris Ignatii, recreabatur. Inter cetera verò plurima Romæ præclarè geſta, illud ad æternitatem memorabile, ab illo prima eſſe collegii Romani fundamenta jacta: ſeminarium id omnium nationum quoddam eſt, eritque ſemper. Sed omnis ea laus Gregorio XIII Pont. Max. Societatiſque parenti optimo relicta ceſſit, ædibus auguſtoque ludo exædificato. C

CAP. XIX. *cum cæſare*

61 Optabat Franciſcus ætatem Romæ diutiùs agere, & nuſquam alibi libentiùs conſeneſcere, tum ob loci ſanctitatem religionemque; cùm ob Ignatii innocentiſſimi viri mores. Optimum itaque factum* duxit, ſuis ſeſe fortunæ bonis tituliſque exſpoliare, quò pietati commodiùs operam daret. Igitur è domeſticis unum Gaſparem Villalonum ad cæſarem Carolum, qui tum in Germania res gerebat, cum litteris ſeu ſupplice libello allegat: bonâ illius veniâ filio natu maximo, Lombayæ marchioni, Gandiæ ditionem concedere tituloſque liceret, rogat. Gratum id ſibi acceptumque fore, qui colligere ſe ipſe & abdere vellet. Societatis Jeſu familiam potiſſimùm delegiſſe, in qua reliquum vitæ curriculum conſumeret; nuperam quidem illam, ſed ut ceteras, ab origine calidiorem indies futuram. Litterarum exemplum, ut cum voluptate ſimul & utilitate legatur, adſcribam.

* *factu*

per litteras de bonis tituliſque

62 "Quanto pridem opere exoptàrim, cæſar „auguſte, tuum in Italiam adventum, ut, quæ „nunc litteris abſens coràm poſtularem, uni Deo „notum eſt, cui, quando ita viſum, ne merito „meo voti compos fierem, ratam ipſius, ùt „debeo, voluntatem habeo. Et cùm abſentem „me non minùs, quàm ſi præſens eſſem, ſen„ſa mentis explicaturum confidam, idcircò, ut „mentis interpres oratio eſt & viciſſim oratio„nis ſcriptura, hâc utar, quando illa in tanto „loci intervallo non licet. De me ſic habeto: E „peccatorem me ingenuè confiteor, ceteriſque „offendiculo aulicis fuiſſe, cùm in regia tua „verſarer, cujus delicti gratiâ nullam detrecto „pœnam à Deo cæli Rege, nec abs te, qui „in terris imperas. Ille miſericordiarum Parens, „toties inferorum cruciatus meritus cum ſim, „ad hunc diem incredibili patientia, manſuetu„dine, benignitate ſuſtinuit me, quò reſipi„ſcerem in viamque redirem: tempuſque largi„tus eſt, ut, quanta illius eſſent in me be„neficia, quot quantæque meæ in illum inju„riæ, tempeſtivè animadverterem. Hæc ipſe „dum conſidero, jam inde à conjugis morte „Leonoræ, quattuor ipſos annos, multiſque, eâ „gratiâ, fuſis à piis viris precibus ad Deum, „crevit vitæ novæ cupiditas indies, &, quaſi „depulſa mentis oculis caligine, terrena omnia „deſpicatui ducere cœpi. Nunc, licèt indignus „ſim Dominicæ vineæ cultor futurus; præſer„tim cùm tam ſerò acceſſerim, & vites olim, „quas alii plantârunt, evellere ſtuduerim; Dei „tamen benignitate Societatis Jeſu ſacerdotes „me in Ordinem ſuum nullo meo merito ad„miſerunt. In qua quidem etſi jam pridem F „degere & emori exopto, prohibitus ſum ta„men, dum boni parentis officium expleo, fi„liiſque abundè conſulo: quâ curâ poſt unum „& item alterum menſem ſemel me expediam.

abdicandis agit;

63 „Quam ob rem, maxime cæſar, bonâ „tuâ veniâ id mihi liceat, quia cliens tuus & „equeſtris D. Jacobi Ordinis, rogo, ut, quod „reliquum eſt vitæ ſpacium, perbreve illud qui„dem, at in lucro deputandum, ita tranſi„gam, quò anteactæ vitæ jacturam dignis pœ„nitentiæ fructibus, Deo bene juvante, ſar„ciam; præterita errata corrigam, præſentia pe„ricula fugiam, futura evitem. Et, ſi quid in „hac ipſa vitæ melioris forma profecero, equi„dem dabo operam, ut ſacris aſtans altaribus, „re divina atque jejuniis aſſiduè pro imperii tui „incolumitate vota faciam, & pro tua ſalute, à „qua & multorum pendet, Deum precer, ut, „qui nuper de Turcis & hæreticis victoriam „tibi conceſſit, det idem, ut te ipſe vincas, „quæ ſanè vincendi ratio, ùt difficillima, ita „eſt & utiliſſima maximéque laudabilis: denique „amoris

A „amoris te divini ignibus inflammet, idque aſ-
„ſidua meditatione cruciatuum Chriſti, ut jure
„cum Apoſtolo dicere poſſis: Mihi abſit glo-
„riari, niſi in Cruce Domini noſtri Jeſu Chri-
cc „ſti *cc*. Ille, qui crucis dolores pro nobis tu-
„lit Chriſtus, te quàm diutiſſimè reipub. Chri-
„ſtianæ ſervet incolumem. Dat. Romæ A. D.
„XVIII Kal. Feb. M. D. LI."

Româ, ut cardinalatum declinet, fugâ ſe proripit,

64 Dum cæſaris juſſum exſpectat, ſparſum jam in vulgus erat, mutâſſe Franciſcum vitæ ſtatum in melius. Qua re cognita, Pont. Julius Franciſcum (quod anteà metuerat, ut Romam idcirco proficiſci cunctaretur) Cardinalium collegio adſcribere cupiebat. Ille verò triſti nuncio tam exhorruit, quàm cupidè quidam honorem illum conſectantur & captant. Itaque Ignatio viſum eſt expedire, ſubitò Franciſcum Româ diſcedere, ut, Pontificis oculis ſubductus, fugâ ſe honoribus eriperet. Igitur iiſdem ſociis, quibuſcum Romam ex Hiſpania venerat, cùm vix quattuor menſes in urbe manſiſſet, in Hiſpaniam revertit. Hic, ùt erat ſolitudinis in primis amans, procul à vulgi ſtrepitu agere B cùm vellet, Guipuzcoam, Cantabriæ provinciam, ſedem ſibi delegit: cùm quòd pauciores eam oram haberent; tum quòd Ignatii natale ſolum id eſſet. Hiſpanias itaque ſimul attigit, rectà in Cantabriam tendit: domumque Loyoleam ingreſſus, locum percunctando ſtudioſè quæſivit, quo loco primùm natus terram contigiſſet Ignatius. Hic terræ oſculum pedibuſque figere, Deo gratias agere, quòd eo loci tam utilem orbi terrarum virum naſci voluiſſet, ſeque tanti magiſtri diſcipulum feciſſet. Igitur re divina audita, ſumptâque Euchariſtiâ, Ognatum diſceſſit; oppidum id Loyolea domo tertio abeſt lapide. Hic Petrus Michaëlius Araoz *dd* ædes aliquot Societatis collegio exædificando moriens teſtamento legârat. Hinc comitum nonnulli variè dimiſſi, in ſuas provincias remigrârunt: alii in Franciſci contubernio cum Joanne filio hæſerunt.

CAP. XX. & bonâ cæſaris veniâ

65 Nec diu factum eſt, cùm Gaſpar Villalonus, è Germania redux, cæſaris litteras Franciſco attulit, quarum hoc exemplum eſt: "Tuas mihi, dux Borgia, reddidit Gaſpar Vil-
„lalonus, cliens tuus. Quamvis ſanctum pium-
C „que id conſilium tuum, vitæque inſtitutum,
„quo ſecedere ac te colligere vis, ut terrena
„cæleſtibus permutes: (quis enim niſi impius
„id negaverit?) angit tamen nonnihil nos, te
„carendum quòd erit. Verùm meæ ipſe morem
„gerere cupiditati commodaque mea tuis ante-
„ponere, nec volo, nec, ſi velim, poſſim.
„Poteſtatem itaque facio libens, volenſque, ut
„Carolo, natu maximo, Gandienſi ditione tuo
„arbitratu cedas. De facto equidem ſic ſentio,
„plures æmulos, quàm imitatores, reperturum:
„pronum enim, atque proclive cuivis alteri in-
„videre; paria præſtare fuit, eritque ſemper diſ-
„ficile. Quod ceteros liberos deſeras, id mihi
„oneris imponi facilè patior, iis ut ipſe pro vi-
„rili conſulam & parentis in locum ſuccedam.
„Effectum id dabo, cùm officiorum gratiâ
„Leonoræ matris, feminæ lectiſſimæ; tum pa-
„rentis, qui & ipſe bene de me meritus eſt.
„Illis damno non erit, utrumque parentem o-
„peram mihi dediſſe. Deus Opt. Max. conſilia
„tua, dux Borgia, ad exitum felicem adducat,
„quem, ut nos quoque, remque publicam,
„difficillimis hiſce temporibus reſpiciat, precator.
„Sic te ſervet ille & ſoſpitet. Dat. Auguſtæ
„Vindelicorum. Idib. Feb. M. D. LI."

A. P. RIBADINEIRA.

bonis titulisque renunciat.

66 His lectis gaudio pænè triumphans Franciſcus, conclave ſtatim ingreſſus ad Chriſti de cruce pendentis imaginem genibus accidit. "Do-
„mine Jeſu", inquit, "cujus miſericordiæ non
„eſt numerus, tot tantaque cùm exſtent in me
„beneficia, novis tamen cumulare non ceſſas.
„Gratiam, quam poſſum, habeo, agamque,
„dum vivam. Nunc te vocantem ſponte ſequor,
„& bonis fortunæ omnibus, quæ liberali manu
„donâras, me exuo, te ut cruci affixum nu-
„dus promptiùs imiter. Abjicio libens omnia,
„modica illa quidem; ſed & regna atque impe-
„ria, ſi ſuppeditent, eadem animi alacritate
„dimitterem, ut tu probè, qui corda ſcrutaris
„& renes, nôſti. Supplex igitur rogo obteſtor-
„que, ùt prodigum illum filium à longinquis
„reducem me recipe & amplectere expanſis ul-
„nis miſericordiæ tuæ. Pateant mihi fores do-
„mus tuæ, apud religioſos uni tibi deditos.
„Unum hoc peto, ut inhabitem in domo tua
„omnibus diebus vitæ meæ. Tu, qui lux es,
„via, veritas & vita, reſpice me: &, qui hanc E
„mihi mentem dediſti, da exitum felicem."
His cùm ſe precibus Deo addixiſſet, in publicum prodiit, confeſtimque accitis tabellionibus & actuariis, ditionis ſe Gandienſis jure boniſque omnibus exuere, & Carolo natu maximo transferibere univerſa, in acta retulit, ſuperſtitibus præſentibus, nihil ut ſibi reliquum fecerit. Mox detonsâ barbâ, veſtibus abjectis, talarem ſociorum togam tritamque induit, lacrymantibus famulis, non ſecùs atque ſi vitâ decederet: ille verò gaudere, vix ut apud ſe eſſe videretur, quòd togâ ſe publicâ, duciſque titulis exuiſſet, &, quaſi maximo è naufragio & tempeſtate emerſiſſet, ratus portum ſe tenere, & in ſumma Societatis paupertate ditiſſimum revera eſſe, identidem illud exclamans: "Dirupi-
„ſti, Domine, vincula mea, tibi ſacrificabo
„hoſtiam laudis." Mox ſervos amicè dimiſit; Joanni Borgiæ alios clientum in numero attribuit, alios Carolo duci per litteras commendatos miſit.

ANNOTATA. F

a *Diem ſuum obiit anno* 1543 *die nono Januarii: cum Paulus III virum auctoritate, pietate & virtute inſignem appellavit in litteris, quibus* Franciſcum *in patris obitu conſolatus eſt.*

b *Deceſſit anno* 1545 *die* x *Julii.*

c *Cœptum id cœnobium fuit anno* 1543, *habitari verò à PP. Dominicanis anno* 1548 *& S. Ludovici Bertrandi ſanctimoniâ illuſtratum.*

d *Præter ea, quæ hîc Schottus memorat, & alia quædam præclarè ſub idem tempus Gandiæ geſſit, quæ num.* 74 *& quatuor ſeqq. Comment. prævii explicata habes.*

e *Vox illa è Chriſti è cruce pendentis imagine (vide num.* 79 *Comment. præv.) ad* Franciſci *aures animumque delapſa eſt.*

f *Edito jam ab annis aliquot ex utriuſque conjugis conſenſu continentiæ voto.*

g *Exhibetur id num.* 86 *Comment. prævii & binis ſeqq.*

h *Seu* Montionem, *Hiſpanis* Monçon.

i *Numerantur in his S. Ludovicus Bertrandus,*

A. P. RIBADINEIRA.

dus, *Joannes Myco Dominicani*, *Joannes de Texeda Ordinis S. Franciſci*, & *P. Faber.*

k *Joannem de Texeda, de quo proximè.*

l *Tam Texedæ, quàm* Borgiæ *per beatiſſimæ Virginis iconem confirmatum id fuit. Vide num.* 84 *Comment. præv.*

m *Kalendis Februarii.*

n *Alphonſum, filiorum natu minimum, Caroli fratris poteſtati reliquit. Ceteri verò, Joannes, Alvarus & Ferdinandus, ut conditionem eccleſiaſticam aut religioſam amplecterentur, in votis habuit.*

o *Ordinis S. Mariæ de Mercede.*

p *Alexander Farneſius, factus ſummus Pontifex anno* 1534 *dictuſque* Paulus III, *ab Alexandro VI in Cardinalium collegium adſcitus fuit anno* 1493.

q *Rodericum nempe Borgiam, fratrem* Franciſci, *ſed ex alia matre, Franciſca de Caſtro, Paulus III Cardinalem creavit anno* 1536; *anno autem* 1539 *Henricum, fratrem* Franciſci *germanum, qui perperam Franciſcæ de Caſtro & Pinos, ſecundæ Joannis Gandiæ ducis*} *hujus nominis II, filius; perperam item* S. Franciſci *patruus appellatur tom.* 3 *de Vitis & Rebus geſtis Pontificum in Additionibus ad Ciaconium col.* 673.

B

r *Obiit anno* 1549 *die* x *Novembris.*

ſ *Dorothea.*

t *Iſabella & Joanna à S. Cruce,* S. Franciſci *ſorores.*

u *Oviedum, Gandienſem rectorem, Jacobum Mironem, Petrum Tablares, Emmanuëlem Sà & Franciſcum Roias; quibus binos adde laïcos, F. Herculem, & F. Julianum, Araozii ſocium.*

x *Pſalm.* 123, ℣. 1.

y *Pſalm.* 123, ℣. 7. *Vide plura num.* 97 *Comment. prævii.*

z *Plura ad pium* Franciſci *peregrinandi modum ſpectantia vide num.* 99 *Comment. prævii.*

aa *Vide num.* 100 *Comment. prævii. Idem Parmæ præſtitit Octavius Farneſius, Camertium dux.*

bb *Plura de rebus à* Franciſco *id temporis Romæ geſtis habes num.* 103 *& binis ſeqq.*

cc *Ad Galat.* 6, ℣. 14.

dd *P. Araozii patruus.*

C

CAPUT IV.

Sacerdotio initiatur: mutatum ejus vitæ genus hi reprehendunt, laudant illi: exemplum ejus imitantur inſignes viri. Cardinalatum non ſemel reſpuit.

LIB. II. CAP. I.

Primum Sacrum privatim Loyolæ,

LÆtiorem nullum ad id temporis diem illuxiſſe ſibi Franciſcus & ſentiebat & prædicabat, quàm quo bonis ſeſe omnibus exſpoliâſſet. Liber enim à curis, uni Deo, qua re nihil illi jam tum erat antiquius, ſeſe dabat. Id ut procederet feliciùs, Sacris initiatus eſt. Quo quidem ordine ne indignus videretur, orare jam indies Deum, corpuſque caſtigare ſolitus erat. Nec enim ignorabat, ad illa adyta illotis manibus irrumpere, ſacrilegio affine crimen eſſe. Ritus jam ceremoniaſque edidicerat. Loyolam itaque contendit, primamque Liturgiam obtulit *a*, tribuens hoc Ignatii & patriæ & pietati, Kal. ſextilibus *b* anni poſt Chriſtum natum M. D. LI. Aræ ornamenta, mappaſque graphicè elaboratas, atque ſororis acu pictas, Ludovicæ Borgiæ comitis Ribagorzæ adhibuit. Joannes verò Borgia filius Euchariſtiam de manu illius ſumpſit. Julius tertius Pont. Max. liberaliter Franciſco jubilæum, ùt nominant, indulſerat, ut, cùm primò publicè Sacris operaretur, quotquot ritè confeſſi adeſſent, ii veniam acciperent peccatorum.

D

a

b

alterum publicè Vergaræ facit concurſu populi maximo;

68 Igitur Vergaram in oppidum *c* ſecundo ab Ognato lapide, ut ad plures Sacrificii manaret utilitas, properavit. Incolis ſimul atque innotuit, tantus fuit ſubitò hominum circumcirca concurſus, ut ſpacioſum quidem templum non caperet. Quare ſub dio aram erigere neceſſe fuit juxta D. Annæ ſacellum: totque ad cæleſtem Menſam acceſſerunt, ut meridiana hora longè tranſierit; mirantibus cunctis, præ gaudioque à lacrymis non temperantibus, quòd Ducem Apoſtolico habitu libenter ſpectarent, qui ſumma animi magnitudine titulos faſtumque cum Evangelica inopia, & purpuram cum religioſorum hominum attrita veſte commutâſſet; ſive quòd rarum & inſolens ævi noſtri exemplum eſſet; ſive quòd populari judicio cuivis honori ſacerdotium poſtponerent. Facta re divina, ad populum concionatus eſt. Rogati plerique cur eo concionante, cujus aut ſermonem ignorarent ob idiomatis diverſitatem, aut quòd longiùs in tanta hominum corona à ſuggeſtu abeſſent, non ſatis audirent, lacrymati eſſent: illi ingenuè, ùt eſt gentis illius ingenium, divinam in eo vocem, non humanam, audiri viſam; ad hæc prodigii ſimile eſſe, ducem ſanctiſſimæ vitæ ſpectari.

c

E

humilia quævis obit officia,

69 Sacerdotio inauguratus, nihil duxit antiquius, quàm ut colligere ſe & Deum venerari quà precibus, quà pœnitentiæ effectis poſſet. Petiit itaque modeſtè ab Ognatanis ſacellum D. Magdalenæ ſacrum, mille paſſibus diſſitum, habere liceret. Impetravit facilè; domum exilem addere conſtituit, & peranguſtam, è materia rudi & impolita fabricatam, ut paupertatis amantior, aularum auguſtarumque ædium pertæſus. Huc cum paucis ſociis migravit, quos tum rexit Michaël Navarrus ſacerdos, à quo illud primum petiit, coquo operam dare bonâ illius veniâ liceret. Quod non minore animi voluptate, quàm alii principis beneficio ſummum magiſtratum provinciamque, impetravit. Domeſtica hic officia exſequi, ligna & aquam in culinam ferre, ignem accendere, verrere pavimentum, lances mundare, & ollas ceteraque id genus, quaſi Societatis vel infimæ conditionis tiro eſſet. Mox apparatis omnibus, menſæ miniſtrabat. A Patribus Fratribuſque negligentiæ erratorumque veniam deprecabatur: ſingulatim pedes oſculatus, pro ſe Deum interpellarent, hanc ut ſibi mentem perpetuam eſſe vellet, rogabat.

F

catechiſtam & eccleſiaſten agit:

70 His exercitationibus probè informatus, non anguſtis domûs finibus contentus, de pluribus officio benè mereri ſtuduit, memor illius Areopagitæ Dionyſii: "Bonum quò longiùs „manat, eò eſſe præſtabilius." Igitur excurrere in vicinos pagos, ſacculo mendicantium more onuſtus, & ſcipionem geſtare, panem eleëmoſynæ loco vicatim ſtipemque Chriſti nomine exigere.

A exigere. Cantabricæ matronæ, ſanctitatis opinione, incredibile dictu eſt, quàm alacriter domo pedem extulerint panemque oſculatæ obtulerint: benedictionem viciſſim repoſcentes, orationemque pro communi ſalute efflagitantes. Hic pueros tintinabulo, virgam manu geſtans, evocabat, ductabatque longo ordine cantantes in templum, forumque publicum, quò prima illos fidei rudimenta catechiſta doceret: & interrogando & iterando ſæpiùs eadem, inculcare non piguit cognitu neceſſaria. His ferè officiis horas bonas bene collocavit, ad Sebaſtiani uſque Cantabrorum portum pervadens: hinc Victoriam pedibus adiens (oppidum id VELLICAM Cantabrorum Ptolemæo eſſe putant) & pueros erudiit, & in templis frequenter egit Eccleſiaſten.

CAP. II. mutatum ejus vitæ genus reprehenſione nonnulli,

71 In ſolitudinem ſe abdiderat Franciſcus, frequentiam hominum vitans: latère tamen, & fallere alios perpetuò non potuit. Odor enim pietatis longiùs vagatus, finitimis etiam afflabatur: fama, in immenſum omnia augere ſolita, variè increbuerat, dum alii factum prædicant, alii vituperant. Ut enim ſenſus cujuſque B eſt animi, ita ferè ſermones ſerit. Qui terrena ſectantur atque caduca, præterea nihil, hi ex ſuo ſenſu reprehendere: indignum illo, honores repudiâſſe jam ad culmen progreſſum; liberos certè deſeruiſſe videri. Quorum contrà præſtans erat de rebus, verumque judicium, factum Franciſci laudibus in cælum tollere. Nec enim honores, magiſtratus, ceteraque imperitæ plebi admiranda, in bonis ducenda; animi tranquillitate Deique cultu & cognitione felicitatem hominis, aut nulla re, metiendam. Dei obſequio ſeſe dedere, id demùm eſſe longè latèque imperare, liberum, & dominum ac regem eſſe: quòd rerum terrenarum deſpicientia infra ſe ducat omnia, cæleſtia tantùm animo verſet. Commendare Franciſcum, qui excelſo animo fortunæ bona calcâſſet: gratias etiam Deo agere, quòd in hæc tempora, rara etiam vetuſtatis exempla tranſtuliſſet; quales viros ſingulos vix ſingulæ ætates Dei benignitate tuliſſent.

dignam laude ſaniores cenſent,

72 Officii itaque & obſervantiæ gratiâ latentem inviſerunt viri nobiles. In primis Carolus Borgia Gandienſium dux, & Alvarus Borgia, filii: Martinus item Aragonius, Villæ-Formoſæ dux, qui ſororem *d* ejus uxorem duxerat: comes quoque Lermæ *e*, & marchio Alcanizii *f*, generi. Complures etiam nobiles viri, & epiſcopi per ſuos ſalutârunt, de mutata in melius vitæ conditione gratulati. In his & Bernardinus Cardenas, Maquedæ dux, qui tum Navarrici regni prorex erat, novum Eccleſiaſten audire avebat, & de officio principis coram diſſerentem. Domeſticum itaque cum litteris allegavit: optare ſe, Pompelonamque *g*, cui præeſſet, præſente illo frui, & ſalubria vitæ conſilia capere. Dimiſſo cum litteris aulico, Franciſcus poſtridie ejus diei in viam ſe, duobus adhibitis ſociis, Pompelonam verſus dedit. Hic proregem inopinato adventu oppreſſit, qui illum ad ſe traduxit in aulam, omnique officiorum genere accepit. Multæ de officiis principum horæ, in multam etiam noctem conſumptæ. Quæ in mentem veniſſent, ea non voce ſolùm tradi, ſed & memoriæ causſâ, litteris conſignari cupivit prorex; ſcriptumque religioſè aſſervandum curavit. Crebrò ad populum rogatus verba fecit in æde ſumma, familiiſque monachorum & monialium. Cùm ſatis eſſet factum proregis voto plebiſque ſtudio, Ognatum revertit, Allavâ provinciâ profectus, per viam erudiens multos, & pietatis ſtudio excolens.

A. P. RIBADINEIRA.

CAP. III. in primis Ludovicus regis Luſitaniæ frater (cujus ca de re *h*

73 Nec verò Hiſpaniæ ſolùm eam oram, quæ Carpetanorum *h* eſt, Franciſci nomen pervaſit; etiam Luſitaniæ in extremos fines uſque penetravit. Hic Ludovicus, Luſitanorum princeps, Joannis tertii regis & Iſabellæ Auguſtæ germanus frater, Franciſcum quanti faceret, hâc epiſtolâ teſtatum reliquit: "Alteras ad te „dedi, Pater optime: his itaque illud duntaxat „adjiciam, per mihi gratum fore, ſi quod illis „abs te poſtulâram, ſemel conſequar: commo„do tamen quod fiat tuo: cui, tametſi meâ „permagni id fieri intereſt, animi mei ſenſum, „deſideriumque lubens poſtpono. Deum teſtem „appello; quanquam nihil adhuc de te meritus „ſum, amorem tamen voluntatemque nunquam „defuiſſe, ſi qua ſe res daret, tibi gratificandi, „pro veteri meo in familiam Borgiam ſtudio: „quam tu quidem meâ ſententiâ dum relinquis, „teque abdens Deum ſequeris, immensùm quan„tùm illuſtrâris. Ea res una, ut cetera deſi„ciant, ſatis eſſe poterat, te deinceps ut pluris E „facerem, amaremque ardentiùs. Mirabilis ſa„nè Deus in Sanctis ſuis, & miſericordiæ ejus „non eſt numerus. Tuum eſt itaque gratias „eidem agere, quando converſio tua opinione „longè majores fructus adfert Eccleſiæ. De me „illud certò affirmare liquet, verba tua, quæ „adhuc memoriâ teneo, auribus meis inſonare, „quaſi coram te audiam; inceſſumque videre „videor tuum tam maturum, quaſi præſens ad„eſſes. Sed ô te felicem Dei ſervum, qui in „hac reipublicæ perturbatione, atque tumultu, „animi tranquilitatem inveneris, pacemque in„terioris hominis: quæ cùm à Deo ſit, exſu„perat omnem ſenſum. Qua una in re, ſi quæ „eſt in vita mortalium, beatitas ſita eſt; ſpeci„menque eſt, & particula ejus felicitatis, quam „in meliori æternaque vita omnes ſperamus. E„quidem majorem in modum peto abs te, ut „poſthac Deum orans noſtri memoriam agas; „quò ſemitam mandatorum ſuorum benignus „oſtendat: ejus voluntati, non meæ, obtem„perem; vitamque beatam, illo bene juvante, F „conſequar. Si quà verò in re mea tibi opera „uſui erit, pergratum mihi, ſi per te certior „fiam. Vale. Almerino *i* III Idus Quinctiles *k* „M.D.LI."

uti & Borgiæ

74 Pio principi reſpondit Franciſcus; non tam ad pompam, quàm ad vitam, moreſque dictatâ epiſtolâ. "Spiritus Dei, qui pauperum „Pater, idem & miſericordiarum eſt, gratiam „tibi referat, quòd nos amicè litteris conſole„ris, mei peccatoris non immemor. Quod etiam „beneficium ad ſe pertinere ſocii omnes, quo„rum ego minimus ſum, ingenuè confitentur. „Singulari hac tua humanitate, etſi multis an„tea nominibus tibi obſtrictus tenebar, magna „acceſſio facta eſt: quo nomine meam tibi o„peram addico, Deumque rogo indies, ut, ſi„cut externis te exornat donis, ita internis ma„gis magiſque perficiat. Benedictus Deus, qui, „ut Propheta regius canit, aufert ſpiritum prin„cipum *l*. Qua in re ſi in alios principes terri„bilis, in te certè pius ac clemens extitit, „extincto ſpiritu illo, & faſtu, quo turgent „nonnulli dynaſtæ, immemores Dei & ingrati.

A. P. RIBADINEIRA

„Dedit tibi ſpiritum principalem, quo ſe confirmari exoptat idem propheta. O te felicem, princeps, cui hic in paucis obtigit ſpiritus! Et ô beatam Luſitaniam, quæ tales principes ſine ſpiritu principum ſemper extulit! Utinam verò intelligi queat, quantum id Dei beneficium ſit, auferri ab aliquo ſpiritum principum & principali confirmari. Utinam diſcrimen utriuſque cognoſcatur. Alter enim belli auctor eſt; pacis alter: ille perturbatos, hic pacatos reddit: ille hominum, hic Dei eſt. Magnum certè emolumentum eſſet, ſi quantum ſtudii ponunt mortales in fortunæ, corporiſque bonis parandis, tantum in cæleſti ſpiritu quærendo tribuerent: Probate, inquit apoſtolus, ſpiritus, ſi ex Deo ſunt *m*.

m

ad eum litera

75 „Plerique ſanè, erroris tenebris erepti, viderent acutiùs. Sed noſtrâ negligentiâ fit, ut toties cauſsâ cadat ſpiritus ille divinus, & quidem impiè: carnis verò ſpiritus ſtet in judicio, & vincat. Suum quiſque ſpiritum hodie ducem ſequitur, qui cæcutit; cùm contrà Dei ſpiritui principali obſecundare oporteret. B Erit, erit aliquando dies illa, cùm decurſo hoc vitæ ſpacio aperientur libri multorum, qui humani ſpiritus pleni præcipites ierunt inopes à ſpiritu, qui ad æternæ beatitudinis portum ducit. Deo itaque gratias ago, cum te videam, à communi ſpiritu principum alienum, optare ſpiritum principalem. Hic enim ſpiritum proprium ſuperat; ut idem regius vates ait: Expectabam eum, qui ſalvum me fecit à puſillanimitate ſpiritûs & tempeſtate *n*. Hic divinus eſt ſpiritus, qui, ubi vult, ſpirat *o*: qui ingreſſus vivificat, quos & quomodo libitum fuerit. Hunc mundus colligere, quia colligere ſe ipſe detrectat, non poteſt. In hoc clamamus: Abba, Pater *p*: eſt enim adoptionis ſpiritus. Hunc accipere oportet, manipulis odorum, operumque in caritate. Sic gentium doctori parebimus: Nolite, inquit, extinguere ſpiritum *q*. Id tibi evenire Deum precor, ut & dicere cum propheta queas: Defecit ſpiritus meus *r*. Sic fiet, ut nihil intelligas, velis, credas, inveſtigeſque præter ſpiritum Dei, fidemque Eccleſiæ Catholicæ: memoria denique hic defixa hæreat. C Res conditas infra te ducas, & ſcalarum tantùm miniſterio adhibeas, quibus ad Deum, Architectum univerſi, aſcendere poſſis: ut ex creatis verè cognoſcas, & cognitum, quæ felicitatis ſumma eſt, ames.

o *p* *q* *r*

76 „Verè enim illud dixero, res conditæ in Deo ampliùs, quàm per ſe ipſæ ſplendeſcunt, in eo ſpectatæ delectant: contrà abſque illo expetitæ angunt & cruciant: poſſeſſæ verò timorem, & amiſſæ dolorem afferre conſueverunt. Hoc Dei ſpiritu ſi potitus vixeris, vitam vives beatam, nec aliud extra eum quæres. Quo fiet, ut verè illud uſurpes: Defecit ſpiritus meus: & cum Deipara, Exſultavit ſpiritus meus in Deo ſalutari meo *ſ*. De me utinam verè dicere queam: Defecit ſpiritus meus. Externa ſi ſpectes, talis videor pleriſque, quando, mutato vitæ genere, Dei benignitate altos ſpiritus abjeci, receptuſque ſum nullo meo merito in religioſorum hominum familiam. Utut eſt, cùm multis antea nominibus, ùt dixi, devinctus tibi tenear, nunc voluntatem ſtudiumque (quæ ſola mihi votis aſtricto reliqua ſunt) libens volenſque offero: quibus cùm Deus placari ſe ſinat, tu eadem D æqui, boni facito; quoniam Dei te ipſe voluntati accommodas. Idem bonis te omnibus augeat, provehatque in majus virtutis pietatiſque incrementum, ut cæleſti tandem regno potiaris. Ognati XV Aug. M. D. LI."

hic dantur) *ſ*

Franciſcus peccator.

CAP. IV. *quin etiam exemplum ejus*

77 Magna vis eſt in utramque partem exemplorum, ut iis quiſque vel ad virtutem informetur, vel impellatur ad vitia. Cùm ergò Franciſci fama longiùs emanâſſet, egregii aliquot ac nobiles viri ad illum profecti ſunt, ut in ejus ludo inſtituerentur ad pietatem, & paſſibus, ſi non æquis, non longo certè intervallo, Chriſtum nudum nudi ſequerentur. In his Antoninus *t* Corduba, Laurentii Suarez Figueroæ & Catherinæ Ferdinandi Cordubæ, marchionum Priegi & comitum Feriæ, filius. Hic cùm illuſtri genere, & Franciſci proprius ſobrinus *u*, tum ſingulari virtute morumque facilitate præditus, Salmanticenſi gymnaſio Hiſpaniæ celeberrimo, in ſtudia incumbens, omnium ſuffragiis academiam rexerat: qui ſummus ibi magiſtratus non niſi primæ nobilitatis viris defertur. Agebatur per id tempus, rogatu Hiſpaniarum principis, ut in Cardinalium collegium adſcriberetur; ſed aliam inſiſtere viam conſtituit: Societati enim, Deo vocante, nomen dedit, & ſe Franciſco aggregavit. E

t *u*

viri inſignes

78 Ognatum eodem conſilio & tempore venit Sancius Caſtellanus & Petrus Lodoza Navarrus: theologi item duo, qui Joanni Avilæ, egregio, ùt ſuprà oſtendimus, in aſceticis viro, operam dederant, Didacus Guſmanus, comitis Baileni filius, & Gaſpar Loartes. Uterque jam annos aliquot antea in diœceſi Calagurritana *x* per oppida & pagos concionati, rudes homines Euangelium docuerant, pueros etiam Chriſtianæ doctrinæ ſummam: inopes multorum commodo, quà pecuniâ, quà conſolatione juverant. Verùm inſtituti noſtri ratio non poſtulat, ut ad unum omnes recenſeam, qui jam tum ad Franciſcum confluxerant. Unum tamen ſine flagitio præterire non debeo, Bartholomæum Buſtamantium, ſacerdotem theologum & eccleſiaſten egregium. Is Cardinali Joanni Taveræ, Toletanorum archiëpiſcopo, à ſecretis, magna apud Hiſpaniæ dynaſtas auctoritate valuit, dum Toleti, quod Carpetanorum caput eſt, eccleſiam Tavera adminiſtraret. F Tandem verò, ut à publicis negociis animum feſſum avocavit, ambitione procul atque avaritiâ, rerum terrenarum jam pertæſus; de optimo vitæ genere ſuſcipiendo animus, huc illuc, ùt fit, impellebatur: eſt enim ea deliberatio difficillima. Hac in ancipiti cogitatione ad Deum, uberrimum vitæ fontem, ſitibundus ſe recepit. Rem divinam faciens, Deum, quem manu geſtabat, adorans, precabatur, eam monſtraret vitæ viam, quam ingreſſus, ſalutem, illo bene juvante, adipiſceretur.

x

imitantur.

79 In ea precatione, ùt ſæpe poſtea memoriter & jucundè narrare ſolebat, interiorem quandam vocem audivit, ut, ſi ſalvus eſſe vellet, Cantabriæ provinciam Guipuſcoam adiret Franciſcique Borgiæ exemplum ſequeretur; de quo jam ad Deum converſo per nebulam inaudierat: ea tamen vis Dei vocantis fuit, ut eo ipſo die, familiâ valere juſsâ, nihil cunctandum ratus, in viam ſe Guipuſcoam verſus dederit: quam quidem oram ſanctitatis jam opinione impleverat Franciſcus, quem primum obviam habuit, ſimul atque Ognatum, ad Divæ Magdalenæ

A lenæ, ingreſſus eſt Buſtamantius. Sportâ reperit geſtantem lateres, & calcem, ædiculæ conſtruendæ: quâ abditus perpetuò, ſi per Ignatium liceret, cum paucis lateret. Genibus ſtatim accidit Franciſci ſupplex: adventûs cauſſam exponit: in Societatem ut recipiat, rogat. Nec verò multis opus erat precibus. Famulis itaque dimiſſis, in contubernio hæſit Buſtamantius, & aſſiduus Franciſci comes negociorum omnium & peregrinationum ob ſingularem prudentiam fuit.

CAP. V. Cardinalatûs periculo,

80 Summam Franciſco tot tantorumque præſtantium virorum adventus lætitiam attulerat: optabat enim complures eadem animi tranquillitate, quam deguſtare cœperat, perfrui. Parit nimirum vitæ conjunctio honeſtam quandam virtutis atque utilem æmulationem: quæ tamen careat omni acerbitate diſſenſionum: & verò domeſtica magis invitant exempla, quàm externa. Sed invidit hanc illi quietem, neſcio quis: ùt nihil eſt in rebus humanis proprium; & læta triſtibus, & amaris dulcia permiſta temperantur. Carolus enim cæſar auguſtus, cognito B Franciſcum ſpontè abditum latêre, indignum ratus virtutem abſcondi, ad ſummum Pontificem *y* retulit, Borgiam, raro huic ævo, & inuſitato ſpectaculo titulis ſe abdicâſſe, & fallere perpetuò inglorium velle. Dignum itaque videri, qui in purpuratorum Patrum numerum adſciſceretur, niſi quid ſecus illi videretur. Virtutem enim hac tempeſtate, ſi unquam aliàs, id genus præmiis ornandam, & tanquam in illuſtri loco ponendam. Sibi pergratum id fore. Nec erat, cur laboraret dubitaretque cæſar: non enim difficile fuit, currentem, quod aiunt, incitare. Perſuaſit extemplò Pontifici, cui jam eadem pridem in mentem veniſſent: Franciſco enim antea Romæ uſus erat familiariter & amicè. Re itaque ad collegium Cardinalium delata, aſſenſum eſt ab omnibus.

Ignatii prudentiâ,

81 Quod ubi Romæ Ignatius inaudivit, ſeriùs tamen, (ùt fieri ſolet ab iis, ad quos periculum proximè pertinet;) veritus, ne, quod res erat, multum de Franciſci opinione decederet, dum quiſque calumniandi libidine anſam promptè arripere conſuevit, jactando, hypocriſin latè regnare: idcircò bonis ſeſe titulisque abdi- C câſſe Franciſcum, ut purpureum galerum privatus, religionis ſanctitatiſque ſpecie, captaret ſibi; liberos verò, etiamnum ſuperſtes, ditaret. Deinde & illud perincommodum Societati fore: feneſtram enim ambitioni aperiri, quæ peſtis eſt teterrima, labes atque pernicies non familiarum ſolùm piorum hominum, ſed rerum omnium publicarum regnorumque. Quare optimum factum * judicavit, natam recèns Societatem contrariis artibus tueri & amplificare, paupertate nimirum & honorum contemptu. Æqualitate enim vitæ, ſimul & munerum morumque ſimilitudine, caritas, arctiſſimum religioſæ conjunctionis vinculum, invaleſcit. Quam ob rem omni ope huc nitebatur, ut aditum ad honores ſociis obſtrueret, legibuſque latis vetaret. Quo factum eſt, ut, Pontificis pedibus advolutus, rogaret deprecareturque, ne invito honorem deferret: verùm quò cæſari & collegio Cardinalium fieret ſatis, galerum quidem offerret, capere tamen obedientiæ vi, ne cogeret. Sic enim & illius honori conſultum iri, & animo ſuo morem geſturum. Intereſſe etiam permagni Societatis, ab honoribus alumnos arceri. Naſcenti ſaltem & ſurgenti ſodalitatis plantæ hoc benignus tribueret.

* factu

A. P. RIBADINEIRA.

non ſine magno animi ſui gaudio liberatur,

82 Impetravit Ignatius, quod ſupplex lacrymis coràm poſtulârat: Franciſco interim nihil horum conſcio & ſeceſſu illo Cantabrico mirificè capto. Qui, ſimulatque audivit, animo quidem cruciabatur: at eodem ferè nuncio ægritudinem deterſit, audito, rem Ignatii ſingulari prudentiâ & oratione diſcuſſam. Deo item gratias egit, qui hunc ſibi honorem detuliſſet, quem libens illi redderet, à quo proficiſceretur; omnemque adeò terrarum orbem, ſi ejus imperio potiretur, eadem alacritate animi ac deſpicientiâ rerum humanarum oblaturus. Pontifici quoque Julio grati animi litteris teſtificationem dedit: orans, ut, bonâ ipſius veniâ & benedictione, obſcuro atque privato degere liceret, quò cœpta mutatæ in melius vitæ ad exitum adduceret: quod unum, præterea nihil, propoſitum ſibi fuiſſe tum, cùm ſe ducis titulis boniſque abdicaret, liquidò affirmabat.

eamque dignitatem non ſemel reſpuit.

83 Nec verò ſemel his ſeſe periculis emerſerat, neque jam uſquequaque ſecurus erat. Iterum enim, ſæpiuſque idem à Pontificibus tentatum. Illo ipſo Julio III, poſtulante Philippo, Hiſpaniarum principe, qui nunc regni clavum, atque utinam diu, tenet: id enim negotii Joanni Pogiò, Apoſtolicæ Sedis nuncio, poſt Cardinali, dederat, rem ut transfigeret. Hunc verò Franciſcus in cœnobio B. Dominici Calcadæ *z* obvium cùm habuiſſet, quid rerum gereretur, accepit. Ille, facundiâ quâdam divinitus datâ, iis rationum momentis diſſeruit, ut facilè rem diſcuteret, & regi poſt idem atque Pontifici Pogius diſſuaderet, ne Franciſco latêre volenti, negocium faceſſerent, animique tranquillitatem adimerent: quando nulli honores animum ſatis explent beatumque efficiunt. Pii rurſùm duo Pontifices, quartus & quinctus, Romæ agentem, Cardinalem creare conati, ut fama vulgavit. Cujus rei non modò commemoratio, ſed vel recordatio, lacrymas illi excutiebat. Deum itaque frequenter precabatur, ut, qui à ſæculi curis honoribuſque abduxiſſet & pauperem eſſe juſſiſſet, idem in dignitatum procellas revolvi ne pateretur. Memoriæ proditum, Gaſparem Hernandes, qui illi aures quotidie F confitenti dare ſolitus erat, ex Franciſco audiiſſe aliquando injectâ fortè dignitatum mentione, Deum pridem precatum fuiſſe, ut vitâ priùs abire liceret, quam titulis iterum boniſque oneraretur invitus.

A N N O T A T A.

a *In natali S. Ignatii cubiculo, in ſacellum converſo.*

b *Seu Kalendis Auguſti.*

c *In Guipuzcoa.*

d *Aloyſiam ſeu Ludovicam.*

e *Franciſcus Sandovallus, Iſabellæ,* S. Franciſci *filiæ, maritus.*

f *Joannes nomine, cujus uxor fuit Joanna,* S. Franciſci *filia.*

g *Regni Navarrici caput.*

h Carpetani *Hiſpaniæ Tarraconenſis populi ſunt.*

i *Luſitaniæ burgus eſt ad Tagum in Extremadura, ubi morari Luſitani reges conſueverant.*

k XIII *Julii.*

l *Pſalm.*

A. P. RIBADINEIRA.

l *Pſalm.* 75, ỳ. 13.
m 1. *Joannis* 4, ỳ. 1.
n *Pſalm.* 54, ỳ. 9.
o *Joannis* 3, ỳ. 8.
p *Ad Rom.* 8, ỳ. 15.
q *Ad Theſſ.* 5, ỳ. 18.
r *Pſalm.* 76, ỳ. 4.
ſ *Luc.* 1, ỳ. 47.
t *Lege:* Antonius.

u *Henricum Henriquez & Mariam de Luna communes parentes habuère Maria Henriquez,* S. Franciſci *avia (de qua ſuprà fuſiùs num.* 20 *& tribus ſeqq.) & Elvira Henriquez, Antonii avia. Vide Tab.* XVIII *familiæ Gironum, tom.* 3 *Hiſpaniæ illuſtratæ inſertam.*

x Calaguris (*Hiſpanis* Calahorra) *urbs eſt epiſcopalis in Caſtella Veteri ad Iberum fluvium.*

y *Julius III.*

z Calciata, *uti ſcribit Baudrandus, urbs eſt Caſtellæ Veteris ad fluvium Agleram devotione in S. Dominicum celebris, etiam* Dominicopolis *dicta.*

B

CAPUT V.

Ognato Ignatii juſſu digreſſus uberes per Hiſpaniam & Luſitaniam fructus colligit.

CAP. VI. Relicto Ognato,

PErgratum Franciſco acciderat, honorum titulos, tanquam ſcopulos Sirenum evitâſſe: & ſecuro jam de tempeſtate atque naufragio, in illo ad D. Magdalenæ ſeceſſu, quam ſibi vitæ mortiſque ſedem jam delegerat, ecce tibi nec opinanti mandatum ab Ignatio allatum, egrederetur, & tanquam ex umbra, in ſolem aſpectumque prodiret, fructumque aliis adferret; memor, non eò ſe Societati à Deo aggregatum, ſibi uni ut ſtuderet. Ognato itaque quamprimùm digreſſus, cum lacrymis atque ſuſpiriis, quaſi non ampliùs dulcem ſeceſſum viſurus, C oppidum, Reginæ-caſam *a* appellant, acceſſit Ferdinandi Velaſci comitis ſtabuli regii: cujus uxor, Juliana Angela Aragonia, Franciſci matris conſobrina erat *b*. Multa de religione ac pietate, omnique adeò officiorum genere ſtudiosè quærendo didicit. In aulam tamen illius ut diverteret rogatus, recuſavit; humili tecto contentus. Inde Burgos *c* urbem profectus, in æde ſumma, rogantibus canonicis, & ſenatu populoque, concionatur. Hinc digreſſus eſt Pintiam Vaccæorum *d*, ubi tum cæſaris ſedes & regia erat: pauci verò Societatis ſacerdotes anguſtè habitabant in æde parva xenodochii S. Antonii. Mox in oppidum, quod à Tauris *e* nomen invenit, profectus eſt, evocatus à Joanna, Luſitaniæ principe. Hic hebdomadâ, quam Majorem alii, alii Sanctam appellant, de cruciatibus Chriſti paſſi, magno audientium fructu, diſſeruit. Hinc Salmanticam *f* venit: qua in academia multi magnæ ſpei ſimul & rei adoleſcentes, exemplo Franciſci invitati, Societati ſeſe ſponte addixerunt. Poſt Tordeſillam *g* ingreſſus, ubi Joanna Hiſpaniæ regina, Caroli D mater, tum fortè ex morbo decumbebat, in aulam iterum divertere conſtanter detrectavit.

varia Hiſpaniæ oppida peragrat;

85 Hinc Methymnæ-Campi *h* commodùm concionatus eſt, in ſacrorum primitias Antonii Cordubæ, ſacerdotio recèns inaugurati: jactaque collegii fundamenta ad tectum perducenda curavit. Hic litteris evocabatur rurſum viſendi gratiâ, ab Antonii Cordubæ matre, marchione Priegæ, & ſorore *i*, ducibus Arcos, & Medinæ Sidoniæ *k*. Eò profectus, perpetuos de rebus divinis ſermones habuit, brevique amorem inſevit, ac benevolentiam erga Societatem; ut & ipſæ pòſt non diu ſocios in ditiones ſuas habitatum invitàrint. Illud in præſens patientiæ Franciſci modeſtiæque exemplum præterire non debeo. Dum è Caſtellæ regno Bæticam adiit, ſociis ſtipatus Antonio Corduba & Buſtamantio, in aſperis confragoſiſque montibus Marianis, (SIERRA MORENA hodie incolæ nominant) diverſorium manſionemque publicam, feſſus de via, iniit; ut cibo laſſum corpus, dum ſe meridianus æſtus frangit, reficeret. Ad pedes cùm deſiliit, conclave unicum hoſpitii & vacuum E ingreſſus, ſtatim, ùt ſolet, genibus flexis, orationi intentus, Dei auxilium implorabat. Rediit interea Viator, qui prior, impedimentis ibi locatis, occupârat; ratuſque è vulgo clericum illuc ingreſſum, ac pietatis ſpecie res ſuas furto ſublegere conatum, jurgari iratus cœpit, vocemque intendere, convicia jacere, verbera etiam minitari. Franciſcus, quâ erat animi modeſtiâ, ab oratione ſurgens: "Da mihi", inquit, "hanc veniam, animoque ſis tranquillo. „Nec enim mihi propoſitum, conclavi te ex„cludere: quin potiùs, ſi prior tempore occu„pâſſem, tibi libens cederem. Verbera, quæ „mihi minitaris, fateor equidem meritum me „peccatis." Concurſus ſubitò ad clamantis vocem factus; qui cùm illum jurgantem placâſſent, docuiſſentque, in quos ſtomachum evomeret, illuſtres eſſe & claros viros, ſibi ille redditus, magno ſuî pudore, genibus accidens veniam precatur. Franciſcus verò humo ſublatum, amplexuſque in Domino, allidère ſibi juſſit: hortatus ad patientiam, neve deinceps, ſi ſaperet, iracundiæ frena laxaret.

CAP. VII. inde verò in Luſitaniam tendens,

86 Cùm in Luſitania increbuiſſet, Franciſcum in Bæticam profectum, Hieronymo Natali, qui tum Olyſſipone verſabatur, cuique in F Hiſpania ſociorum provincia commiſſa erat, negocium rex dedit, eum evocandum curaret. Optare enim vehementer, coràm videre & cum eo de rebus divinis agere. Natalis verò ad hæc poteſtatem ſe in Hiſpaniæ provincias ſociorum, juſſu Ignatii, habere, extra unum Franciſcum: rogaturum tamen ſe per litteras, quæ reges vellent. Promittit cum bona ſpe fore, ut quamprimùm, quo erat obſequendi ſtudio, advolalaret. Nec fefellit hominem opinio. Redditis enim litteris, quòd nihil magis Societatis intereſſe arbitraretur, rebus omnibus prolatis, continuò accurrit; non immemor, quot quantaque exſtarent regis Luſitaniæ (ut patronus meritò appellari poſſit) in Societatem eximia beneficia.

Buſtamantium vitæ periculo eripit,

87 Viam ingreſſo cum Buſtamantio, illud prodigii ſimile accidit. Dum rupem, ſaxis aſperam & impeditam, jumentis ſuperant, quam SEPTEM PALLARES vicini nominant, cis Mundam flumen, non procul Conimbrica, Franciſcus anteibat, precationi intentus; ſequebatur ponè Buſtamantius, B. Virgini preces orbiculis nu-

A numerans. In crepidine anguſtiiſque loci vel aſpectu formidabilis, jumentum lapſu in præceps decidit, volutum in gyrum ſurſum, deorſum; ut cetera exanimatus Buſtamantius, integram tantum vocem haberet, invocaretque Chriſtum atque Deiparam. Franciſcus dicto citiùs ad paſtorum, qui ad ſpectaculum inclamârant, vocem, reflectit oculos, illud ſæpe ingeminans: "Jeſu, adjuva, Pater miſericordiarum." Cùm ecce tibi (dictu mirùm) lapidi continuò inſtitit mulus: quodque incredibile videtur, illæſo corpore. Buſtamantius à viatoribus funibus tanquam ex abyſſo extractus, vivus valenſque emerſit; Virginis, cui tum preces fundebat, & Franciſci votis vitam referens acceptam. Ventum tandem Conimbricam, ubi ſocios præſens Franciſcus exhilaravit. E ſuggeſtu concionante, in Societatis ædem flos academiæ celeberrimæ nobiliumque virorum confluxit.

88 Olyſſipone pòſt à regibus ſingulari humanitate exceptus, audituſque de rebus ſacris (*ubereſque,*) aſſiduè, publicè privatimque. Catherina regina Franciſci potiſſimum alloquiis eſt delectata, non B immemor, puerum ſibi Tordeſillæ olim miniſtràſſe: cùm quòd ſanctitatis in eo ſplendeſceret non adumbrata imago; tum quia conſilia vitæ ſalutaria religioniſque ſuggereret. Ludovicus ad hæc Luſitaniæ princeps, Franciſco utebatur familiariter, pro veteri, quæ antea interceſſerat, neceſſitudine, in cæſaris olim aulam profectus cùm eſſet, ut auguſtam ſororem viſeret: cúmque in *l* Africa Tunetum *l* Carolo armis expugnanti adfuiſſet. Hic & cælibem degebat vitam, & colligens ſe ipſe, inglorius agebat, aliis pietatis facem præferens: in oratione ad Deum aſſiduè, & meditatione rerum cæleſtium acquieſcens. Franciſci conſuetudine uſque eò inflammatus eſt, ut Societati ſeſe dedicare conſtitutum haberet: verùm, quòd imbecilli utebatur valetudine, & natu jam eſſet grandior, viſum Ignatio, plus commodi publicè allaturum, ſi in regis fratris comitatu re atque conſilio, ut adhuc, adjuvans cælebs permaneret. Cetera, unum è ſociis fuiſſe, diceres.

89 Humili enim domo contentus, & inelegganti, abſque regio ſplendore & famulorum (*in aula*) turba. Vaſa aurea, argentea & periſtromata, orC natumque adeò omnem, vænum dedit, redactâque pecuniâ, æs omne alienum diſſolvit. Votis continentiæ paupertatiſque, conſilia Euangelicæ legis ſecutus, & obedientiæ, quantum res & dignitas ferret, ſponte ſe obſtrinxit. Morum facilitate & comitate, prudenti gravitate mixta, nihil ſermone turgidum, nihil elatum præ ſe ferens. Sublevare ſolitus libenter aliorum inopiam, & eleemoſynis fovere indigentes. Puerum à pedibus in domum profeſſorum ſo*m* ciorum ad D. Rochi Xenobrigâ pago *m* mittere conſueverat, qui ſacerdotem aliquem, quiſquis tandem is eſſet, expiandis criminibus, quaſi ad unum de multis hominem, evocaret. Lacrymans frequenter, hæc ſæpe uſurpabat: "Quid „miſero me fiet, ſi vel æthiops, mancipium „domeſticum, me longè felicius, cælo potia„tur; ego verò excludar? Et ſi tam præclarè „nobiſcum agetur, ut ambo beati ſimus: quid „ſi ille multis me partibus felicior, quia Deum „dilexit ardentius: ego verò ſæculi curis nimis „implicatus, ſalutem neglexi?" Imitatus fortaſſe hoc ſermone Auguſtinum, cujus memoranda illa vox: "Surgunt indocti & cælum ra„piunt: & nos cum doctrinis noſtris ſine corde, ecce tibi, volutamur in carne & ſangui„ne *n*." Idem fratri Henrico Cardinali auctor *n* fuit, ut ſocios amplecteretur, foveretque, extructo Eboræ *o*, cujus præſul eccleſiam rege- *o* bat, gymnaſio. Quod dum ædificatur, Ludovicus indies, qui tum Eboræ eſſet, opus urgebat & operis inſtabat. Socios item ægrotos quaſi fratrum loco ducens, inviſebat: venam, arteriamque & præcordia medicorum more tentabat: morbi ortum, deceſſumque explorabat, miniſtrabat, & alloquiis conſolabatur. Quæ quidem eo potiſſimùm conſilio referre placuit, quòd omnis ea vitæ in melius mutatio Franciſco, cùm à Deo diſceſſeris, debeatur.

90 Jacta per id tempus fundamenta domûs (*Olyſſiponenſi potiſſimùm,*) Profeſſorum ad D. Rochi: ſacellum id erat in urbis Olyſſiponenſis pomœriis, loco deſerto & olivetis conſito. Rex aream ſumma liberalitate & munificentiâ coemendam ſuo ære curavit, operâ Petri Maſcarenæ, viri nobiliſſimi Societatiſque ſtudioſi: qui olim Luſitaniæ apud Pontificem orator, ut primi in Orientis Indiam ſocii mitterentur, auctor exſtitit *p*. Rex cum prin- *p* cipe Luſitaniæ Joanne Sacris aderat. Rem divi- E nam Hieronymus Natalis fecit. Franciſcus de ſuperiore loco de rebus divinis diſſeruit, ſumma audientium admiratione *q*. Princeps templo *q* digreſſus, dynaſtis, qui aderant, dixit: "Hic „verò mihi Eccleſiaſtes placet, qui re ipſa, „quæ docet, præſtat." Igitur domus ampla ſociis, templumque auguſtum, regiâ munificentiâ ædificari cœpta: crevitque, ſuburbanis adjectis circumcirca vicis atque ædibus, urbs.

91 His ritè curatis, regumque votis expletis, in Caſtellæ regnum reverti, urgentibus (*itineris ſui fructus colligit:*) negotiis, ſtatuit. Henricus tamen Cardinalis, alter regis frater, cognitis quæ Olyſſipone geſta eſſent ex Ludovici litteris, Franciſcum & ipſe videre auebat: rogat, illac iter habeat. Idque negocii ſociorum ibi præfecto dat, ut in adventu quamprimùm ſe certiorem faciat. Poſtridie, quàm urbem ingreſſus eſt Eborenſem, in ſumma æde concionatus, Cardinalem mirificè omneſque adeò cives recreavit. Octavo inde lapide Theodoſius, Brigantinus dux, Villavitioſa in oppido, videndi & ipſe cupiditate incenſus, obviàm proceſſit. Ea verò comitatis officia cruciabant potiùs, quàm oblectabant animum Fran- F ciſci. Principibus tamen, bene de Societate meritis, mos gerendus fuit. Quo in benevolentiæ genere dux ille multis præſtitit; idemque in ſocios ſtudium liberi poſterique hæreditatis jure à majoribus traditum ſervârunt.

92 E Luſitania reverſus, Pintiam rectà con- (*CAP. VIII. in Hiſpaniam redux Valliſoleti & Compluti oratorem ſacrum agit*) tendit, ubi tunc Philippi Hiſpaniarum principis, pro cæſare Carolo imperantis, regia erat. Huc enim ardua negocia invitabant. Divertit ad ſocios, qui in xenodochio, ad divi Antonii, anguſtè habitabant, ut veterem ſeceſſum Ognatenſem, quò primùm ſe abdiderat, agnoſcere videretur. Nihilominus vel humili domo latitantem, Hiſpaniæ dynaſtæ frequenter inviſebant. Qui cùm ſolemne illud ſuum in ſalutationibus ſpecioſiſque titulis ſervarent, tædio affectus Franciſcus, flexis genibus, interdum rogabat, titulis temperarent; ne exprobràſſe Deo viderentur, quòd in ſe contuliſſet eximium vocationis beneficium; neve pluris facerent, quæ abjeciſſet, quàm quæ nunc ſumpſiſſet. Frequentes hic de verbo Dei ſermones habuit, tum ad velatas virgines, tum in D. Antonii ſociorum templo, ut magna morum in melius mutatio ſub-

A. P. RIBADINEIRA.

ſubſecuta ſit. Threnos Hieremiæ pro concione explanavit, quibus & Compluti *r* finem impoſuit, magno utriuſque academiæ doctorum hominum concurſu; qui dicerent, non tam ex libris, quæ publicè doceret, quàm ex humili oratione, cælituſque datâ ſcientiâ, proficiſci.

& Clariſſarum Gandienſium coloniam in Caſtellam ducit.

93 Geſſit & illud eo ipſo tempore memorabile. Virgines Deo ſacratas, quæ auſteram D. Claræ vitam normamque tenent, Gandiâ in Caſtellæ regnum traduxit. Cujus Gandienſis cœnobii hæc origo fuit: anno circitèr M.CCCC.LXII Gallicæ aliquot matronæ Deo votis conſecratæ, Maſſiliâ *ſ*, maritimo itinere, patrio ſolo juſtis de cauſis cedere coactæ, Barcinonem *t* appellunt, & à Joanne, Aragonum rege hoc nomine ſecundo, humaniter acceptæ, Gandiamque miſſæ ſunt, æde D. Claræ ſacra, quam privatæ aliquot & piæ mulieres habebant, illis attributa. Nec ita multò pòſt pietatis odorem vitæque ſeverioris & continentiæ longè latéque propagârunt, ut integræ virgines complures, illuſtri etiam genere natæ, eandem vitæ viam ingredi (abdicatis ſæculi curis) cupientes, Chriſto ſeſe ſponte addixerint, cæleſtemque in terris vitam egerint. In hac familia aviam *u* Franciſcus vidit, filiam *x* item, ſorores *y*, conſobrinas & neptes. Inde tanquam coloniæ ductæ ſunt in alias provincias, Gerundam *z*, Tubalim *aa* Luſitaniæ (quam SALACIAM veterum fuiſſe, non nemo exiſtimat) Valentiam item Edetanorum *bb*, Emporias *cc*, & in Ilicitanum oppidum, ſive Alona eſt nominanda, quod hodie HALICANTUM *dd* indigenis eſt. Nondum tamen ad eam diem in Caſtellæ regna ſacræ illæ virgines penetrârant. Egit ea de re Franciſcus cum Juliana Angela Aragonia, duce domina Frias, ſimulque ad Luſitaniæ principem Joannam retulit, perſuaſitque non ægrè. Bonâ itaque Pontificis veniâ, Gandienſi monaſterio egreſſæ, amitæ duæ, Franciſca Joannis Gandiæ ducis, Maria marchionis Dianii ſoror. Sorores item Franciſci duæ *ee*. Pintiâ dehinc profectæ Madriti ſedem fixerunt. Monaſterium Joanna princeps *ff* pecuniâ ſuâ exædificavit: quod nuper Margarita Auſtriaca, Maximiliani cæſaris filia, dum in eam ſe familiam, ſpretis mundi honoribus atque deliciis, tradidit, mirificè illuſtravit.

ANNOTATA.

a *In Rioia.*

b *Joanna*, S. Franciſci *mater, Alphonſi, Cæſarauguſtani archiepiſcopi, filia fuit; Juliana verò filia Ferdinandi, alterius ejuſdem Alphonſi filii.*

c *Caput Caſtellæ Veteris.*

d *Seu Valliſoletum, civitatem in eadem Caſtella Veteri epiſcopalem.*

e *Hiſpanis* Toro *in regno Legionenſi.*

f *In regno Legionenſi.*

g *Legionenſis regni oppidum; aliàs* Turris-Syllana *dictum.*

h *Legionenſis regni oppidum eſt.*

i *Antonii ſoror dicta fuit Maria de Toledo, nuptaque Ludovico Chriſtophoro Ponce de Leon, duci de Arcos: mater verò Catharina de Corduba.*

k *Dicta fuit Anna, Alphonſi Aragonii filia, nupta verò Joanni Alphonſo de Guzman, Medinæ Sidoniæ duci.*

l *Anno* 1535. *Vide num.* 45 *& ſeq. Comment. prævii.*

m *Vernaculè* Xobregas.

n *Lib.* 8 *Confeſſ. cap.* 8.

o *Luſitaniæ civitas eſt, provinciæ Transtaganæ caput.*

p *Anno* 1540 *Joannis III Luſitaniæ regis ad Paulum III legatus.*

q *Kal. Octobris anni* 1553, *quo die illius domus adita poſſeſſio eſt, ut addit Ribadineira lib.* 2, *cap.* 7.

r *Quod Hiſpaniæ Tarraconenſis oppidum eſt,* Alcala de Henares *Hiſpanis dictum.*

ſ *Epiſcopali in Gallia Narbonenſi civitate, emporioque celebri in ora maris Mediterranei.*

t *Civitatem Cataloniæ primariam, in ora item maris Mediterranei ſitam.*

u *Mariam Henriquez, ſeu Mariam Gabrielam.*

x *Dorotheam.*

y *Iſabellam & Joannam à Cruce; ita Alvarus Cienfuegos lib.* 1, *cap.* 2, § 2.

z *Civitas eſt epiſcopalis in Catalonia, Hiſpanicè dicta* Girona.

aa *Luſitaniæ oppidum, vernaculè dictum* Setubal.

bb *Regni cognominis in Hiſpania primaria civitas.*

cc *Cataloniæ oppidum in ora maris Mediterranei.*

dd *Regni Valentini oppidum, quod* Ilicitanum *perperam appellari contendit Eſcolanus Hiſtoriæ Valentinæ lib.* 6, *cap.* XI, *numm.* 8 *&* 9.

ee *Alvarus Cienfuegos lib.* 1, *cap.* 2, § 2 *alteram* Iſabellam, *Gandienſem abbatiſſam; alteram* Joannam à Cruce, *abbatiſſam Matritenſem appellat: Ribadineira verò lib.* 2, *cap.* 9 *præter Clariſſas à Schotto hic relatas memorat etiam ſorores Mariam à Cruce, & Joannam Baptiſtam, aliaſque, quarum nomina reticet. Verùm non omnes ſimul Gandiâ egreſſæ ſunt: anno enim* 1552, *teſte Joanne Carrillo in Vita Joannæ principis cap.* 8, *Gandiâ Caſam-reginæ adiit Franciſca à Jeſu,* (S. Franciſci *amita) cui deſignatæ comites ſunt Maria à Jeſu, (Bernardi Sandovalii & Franciſcæ Enriquez, Dianii marchionum, filia) Hieronyma del Peſebre, Margareta de la Coluna, Iſabella ab Incarnatione & Anna à Cruce; quibus dein aliæ, etiam Gandiâ, acceſſerunt. Valliſoletum migrârunt anno* 1557, *ubi Franciſca eodem anno obiit. Matritum denique tranſlatæ fuerunt anno* 1559, *quo demùm Joanna à Cruce,* S. Franciſci *ſoror, poſt Mariæ à Jeſu obitum, Gandiâ Matritum evocata, abbatiſſæ munere fungi cœpit.*

ff *Caroli V filia, Joannis Luſitaniæ principis, anno* 1554 *defuncti, vidua.*

CAPUT

A

CAPUT VI.

Factus Hiſpaniæ Indiarumque Orientalium Commiſſarius rem Societatis egregiè promovet; Carolo V rationem initæ Societatis reddit, ejuſque ad Catharinam, Luſitaniæ reginam, legatione fungitur.

CAP. IX. *Hiſpaniæ Indiarumque Commiſſarius renunciatus,*

B

BEne rem gerere Franciſcum viderat Ignatius, ut quas res cúmque aggrederetur, ad felicem exitum adduceret. Univerſæ itaque Hiſpaniæ ſociis præficere decrevit. Erat jam tum Luſitania ſingularis provincia: reliquam Hiſpaniarum partem doctor Araoz, Ignatii juſſu, regebat. Creſcente verò indies collegiorum numero, oneri ferendo parem ſe eſſe negabat. Placuit itaque Ignatio utriuſque Caſtellæ, ùt hodie vocant, Provincialem præfectum renunciare, quò levius onus Araoz haberet. Acceſſerant provinciæ rurſum duæ, Bœtica & Aragonenſis. His in univerſum quinque Societatis in Hiſpania provinciis, & Indiarum Orientis impoſitus ab Ignatio Franciſcus, commiſſaque ei generatim adminiſtrandæ Societatis cura. Ille verò onus detrectare, latêre ſe malle, obſcurum vivere ſibique & Deo vacare. At Ignatius, datis ad eum litteris, imperare; Deo ita placitum. Quare, ùt adhuc fecerat, dicto audiens eſſet, Societatem ad perfectæ vitæ rationem exemplo, conſilioque vocaret: numerum augeret, quoad poſſet, cum delectu tamen & prudentiâ. Luſtraret item obiretque collegia ſociorum, quæ inſtauraret proveheretque jam cœpta. Quod ab itineribus reliquum eſſet temporis, in regia conſumeret: ibi enim commodum fore, & pietatis negocium promovere, & litteras quaquaverſum mittere.

C

vitæ rigorem, quem auxerat, ab Ignatio temperare jubetur.

95 Paruit ceſſitque, qua erat animi demiſſione, Franciſcus Ignatii juſſis: & verò in difficili hac adminiſtrandæ provinciæ ratione ratus, quod res erat, fore ut rationem Deo reddere creditarum ſibi animarum aliquando cogeretur, licèt antea in ſe ipſe ſævus eſſet quæſitor, tunc tamen facere omnia diligentius accuratiúſque cœpit: illud interdum mente repetens, NUNC CŒPI *a*. Jam enim legibus quaſi ſolutus, & inſpectore carens morumque cuſtode, immoderatiùs in ſe ipſe animadvertit vigiliis, jejuniis & flagris, valetudinem ut non parum labefactârit. Qua re cognita, Ignatius factum abſens reprehendere, modum in omni re, in aſceticis quoque exercitationibus ſervandum, ut ſupereſſe poſſimus. Sacerdotem itaque ſenem addidit, cujus conſilio pœnitentiæ effecta regeret; valetudiniſque, ne læſiſſe eam temerè videretur, rationem haberet. Dici vix poteſt, quot quantaque ſociis emolumenta, exteriſque in Hiſpania tunc attulerit. Recens enim etiam tum Societas erat, & à multis oppugnabatur, ut ferè fit, maximè in ipſa origine. A ſe primum initium ducere conſtituit, & rogare in primis Deum, ut qui humeris onus impoſuiſſet, idem etiam vires, ferendo oneri pares, ſufficeret. Collegia partim inchoata provexit, ad tectumque perduxit; partim etiam inchoavit, quæ majus pòſt incrementum ſumpſerunt.

a

A. P. RIBADINEIRA.

CAP. X. *Carvajalius epiſcopus, Placentini collegii conditor, Franciſci precibus*

96 Duorum de multis collegiis ad poſteritatis memoriam illuſtrium, referre libet, Placentini & Hiſpalenſis originem. Placentiæ *b* epiſcopus Guterius Carvajalius, famâ adductus cùm Franciſci, tum ſociorum Laynis & Salmeronis, quibus in Tridentina ſynodo fuerat uſus; litteras ad eum dandas curavit, rogans ſocios aliquot mitteret, quos in curarum commiſſi ſibi gregis partem vocaret: idque cumulatius beneficium, ſi ſe illis adjungeret, futurum. Franciſcus nihil prolatandum ratus, mox ſociis aliquot adhibitis, in viam ſe dedit: tam humaniter ab epiſcopo acceptus, ut à parente majora proficiſci non poſſent. Domi ſociis uſus perfamiliariter, famam re ipſa, quod contrà ſolet, ſuperari comperit. Erat tum Guterius animi impetu inſolentior, & aulicis in vulgus moribus plus æquo deditus, quàm ſacerdotis, nedum epiſcopi officio, dignum videretur. Nec fugit ea res Franciſcum. Orare igitur Deum aſſiduè, ſociiſque idem negocium dare, menſem ut integrum, epiſcopi ſalutem Deo precibus, jejuniis, ceteriſque exercitationibus commendarent. Viderat Vir prudens, magnum eſſe in principum virorum exemplis ad vitam moreſque civium moderandos momentum. Tandem intenſiore cura, atque diutius Deum precatus, conclavi egreſſus, oculis incenſis, ut flammam emicare crederes, obviis fortè patribus hilari voce, "Bono", inquit, "eſſe animo jubeo: „gratiæque Deo agendæ, qui preces noſtras „audiit, & epiſcopum bene de nobis meritum „miſeratus aſpexit."

b

E

mores emendat.

97 Nec diu factum eſt, cùm ſe ipſe Carvajalius collegit. Orationi intentus & lacrymis anteactæ vitæ memoriam repetens ultimam, totius vitæ crimina ritè confeſſus expiavit. Edixit ſtatim præconis voce, omnibus à ſe ſatisfactum velle. Si quem fortè ſciens, prudens læſiſſet, ſuâ, vel miniſtrorum operâ; ſi fraudâſſet, audacter res repetitum veniret. Judices adhæc conſtituit, & arbitros, Joannem Ayoram, qui ejus tum vices gerebat, & Ovetenſis eccleſiæ *c* pòſt epiſcopus fuit: ſocios item duos theologiæ alterum, alterum juris Pontificii bene peritum. Hi lites componerent, & jus ſuum cuique ex æquo, & bono tribuerent. Familiam quoque domi ad frugem, parſimoniamque traduxit, ſervorum & aulicorum grege miſſo facto, ſex contentus ſacerdotibus, morum honeſtate ſingulari: quos & menſæ, ſummâ temperantiâ inſtructæ, adhibuit. Lectuſque quotidie ab anagnoſte ſacræ ſcripturæ liber, quo animus potiſſimùm reficeretur. Cum canonicis eccleſiæ in gratiam rediit: remiſſiſque ſpontè injuriis, poſitæ ſimultates & odia. Diœceſim integram luſtrandam piis maximè viris mandavit, qui non rudes duntaxat docerent, ſed paſcerent etiam inopes, magna vi pecuniarum diſtributa. Domi ſuæ trecentis interdum & mille egenis quotidie victum ſuppeditavit, præſenſque aderat menſæ: doctrinæ item Chriſtianæ præceptis à catechiſta ſocio traditis. Vitæ hæc in melius mutatio & admirationem attulit omnibus, & exem-

F

c

A. P. RIBADINEIRA.

Condit collegium d

plum ceteris præbuit. Franciſci id omne precibus acceptum referendum.

98 Hiſpali *d* dæmon clàm ea tempeſtate zizania ſerere cœperat: cui malo in tempore proviſum eſt vigilantiâ cenſorum fidei: & ut in partem juvaret Franciſcus, eò, tanquam in coloniam, ſocios mittere decrevit. Igitur Joannem Suarez, qui Salmanticæ ſociorum collegium regebat, nondum tamen à diuturno morbo ſatis confirmatum, Hiſpalim allegat. Domum humilem atque anguſtam quærere jubet, quæ duodecim ſocios caperet: ſe propediem eódem venturum collegio inſtruendo promittit. Paruit Calendis circitèr Novembris *e* Hiſpalim delatus, comitante Joanne Guterio. Hic archiepiſcopi vices Ceruantes Salazarius, qui pòſt Cardinalis creatus, & archiepiſcopus Taraconenſis, noſtros fovit, collegiumque exædificavit. Huic ſe ſupplice libello Suarez obtulit, concionandi poteſtatem, ſacrificandique poſtulans. Pontificis de Societatis inſtituto diplomata profert: ei facilè ſe ſuaque probavit. His rebus peractis, pace tanti viri, gnaviter agere, partim de rebus divinis publicè differendo, partim confitentibus aures dando, ut à lento morbo ſic recrearetur, quaſi hanc illi valetudinis confirmandæ viam Deus oſtendiſſet. Ferdinandus Pontius Leonius, vir nobilis, captus hominis pietate, ædes illi amplas laxaſque incolendas tribuit.

Hiſpalenſe curat, ſuoſque

99 Evocatur itaque Franciſcus: qui unà cum Michaële Torres, Bartholomæo Buſtamantio & Paulo Hernandes palatium ùt vidit, non humiles caſas quæſitas fuiſſe (ut erat paupertatis amantiſſimus) Joannem Suarez, modeſtè tamen, objurgat; ſuperbam nimis pauperum ſedem videri, paupertatem verò maximum eſſe religionis præſidium. Manſit tamen, temporis anguſtiis coactus, quòd Natalitia Chriſti agerentur. Pòſt non diu in ædes humiles migravit, quæ vetuſtate jam rimas, vitiumque agerent, ut & pluente cælo guttæ cubiculum aſpergerent, ſtillaretque undique domus. Ingenti inedia primò affecti, quòd in vulgus adhuc ignoti ſocii laterent. Accidit, ut nec cibum domi, neque æs pecuniamve haberent, veniſſentque de via ſocii non pauci; hora verò meridiei ad prandium invitaret. Suarez, quòd res erat, ad Franciſcum retulit, nihil eſſe, quod apponeretur: dandumne igitur ſignum, quò in triclinium omnes convenirent. Ille paululùm, quaſi Deum precaturus, ſe collegit; mox vultu ad hilaritatem compoſito: "Dare ſignum prandii licet, quando multum jam eſt diei: Deo fidite; illi curæ ſumus. Ecce tibi ad portam duo, cum ſportis panis, ciborumque, ut ad pauperes foris paſcendos redundârit. Iſabella Galindii, matrona illuſtris, commeatum illum dono miſerat. Franciſcus precibus à Deo impetrârat, & ſocios allocutus: "Diſcite", ait, "filii, Deo fidere: cujus ſi gloriam quærimus, animis corporibuſque nihil defuturum ſcitote."

divinæ fidere Providentiæ docet.

100 Nec Hiſpali ſolùm, ſed alibi ſemel atque iterum idem accidit; Pintiæ nimirum & Septimancæ: ubi nec opinantibus ſimiliter allatus eſt cibus, ſed ab iis hominibus, qui dicere nollent, quis mortalium mitteret; ut Dei providentiâ res geri videretur. Et hæc quidem Societatis in Bætica initia, parva illa quidem & infirma in tanta rerum omnium inopia, ſed quæ nimiùm quantùm pòſt creverunt: ut jam collegium ſociorum, domuſque Profeſſorum, dives ea reſpub. magno ſuorum civium emolumento alat; quòd non litteris tantùm, ſed & morum pietate juventus imbuatur.

CAP. XI. Carolo V

101 Dum Placentiæ verſatur, loci opportunitas ſuadere videbatur, ut cæſarem, qui propiùs aberat, viſeret, rationemque ſuſcepti conſilii præſens redderet. Dederat enim res inopinata ſermonem multis, qui ſecùs ac par erat, interpretarentur. Cæſar verò, pius princeps, cùm bellis externis implicitus antea fuiſſet, Societatem, ùt recèns ortam, vix agnôrat. Seceſſerat hic, feſſa jam ætate, in ſodalium Hieronymianorum cœnobium Juſti cognomento, Placentino in agro Hiſpaniæ amœniſſimo: ut, quod reliquum eſſet vitæ ſpacium, Deo tranſcriberet. Rarum in primis, & noſtro ſæculo inauditum exemplum in imperatore ſummo viſum. Qui enim tantos de hoſtibus fidei, religioniſque majorum, Turcis atque hæreticis, triumphos egiſſet, imperio orbis pæne terrarum ceſſit: quò ſe commodiùs Chriſto conſecraret, anteactæque vitæ errata dignis pœnitentiæ fructibus expiaret.

initæ à ſe Societatis E

102 Igitur Franciſcus gratulari coràm cæſari, ſuique facti rationem reddere pretium operæ exiſtimavit. Litteris etiam Joannæ cæſaris filiæ, & alteris, Ferdinandi Alvari Toleti, Oropeſæ comitis, ſæpenumerò cognôrat, in receſſione illa cæſarem, quid Franciſco fieret, quærere ſolitum. Buſtamantio itaque ſacerdote, itineris comite adhibito, ad cæſarem pergit. Lætus ejus adventu Carolus, apud ſe domi accipi jubet humaniter à Ludovico Quixada: cubiculumque apparatum. Facta ſalutandi poteſtate, genibus Franciſcus accidit. Surgere & ſedere cæſar confeſtim jubet; at ille obluctando duravit. "Liceat, quæſo, auguſte cæſar, bona cum venia tua, ſupplici mihi genibuſque nixo hodierno die paucis apud te agere. Multis me tibi nominibus obſtrictum agnoſco, & præ me fero non invitus, ùt cliens devotus Majeſtati tuæ. Quæ me cauſa impulit, ùt in præſens tibi mutatæ vitæ rationem reddendam putârim. Diverſos enim ea de re in vulgus ſparſos rumores inaudivi. Cùm in contubernio tuo hærerem, multis criminibus obnoxius, deliqui, fateor, non rarò, ceteriſque offendiculo fui.

rationem reddens, F

103 "Viſum tandem eſt Deo, animorum parenti benigniſſimo, nullo meo merito, me ad ſe trahere, eamque mentem injicere, ut ſæculi curis nuncium remitterem, & in religioſorum hominum Societatis Jeſu familiam me darem. In quam potiſſimùm familiam" (cùm animus ad D. Franciſci inſtitutum magis propenderet) "rapi me & trahi indies ſenſi, dum precationi ad Deum fuſæ inſiſterem. Idem ut facerem, alii, qui & intimos animi mei receſſus penitùs nôrant, re eidem Deo oblata, auctores mihi exſtiterunt. Hic & aditum honoribus obſtrui acceperam, quibus jam me ſponte abdicâram. Nuperam eſſe ſciebam: & verò, quemadmodùm ſi quis recenti regis pomario ſtirpem inſerendam afferat, gratius haud dubiè munus eſſet, quàm ſi in hortos pridem arboribus conſitos traduceret; ſic in piorum hominum familiis, ſummi Regis Dei viridariis, uſu venire exiſtimo. Actionem iidem contemplationi conjungunt: à quo vitæ inſtituto nunquam abhorrui, & perfectiſſimum eſſe ſapientes viri judicârunt. Certè ex animi mei ſententia confirmare poſſum, ad hanc me diem jucundè in Societate, & ſumma animi tranquillitate vixiſſe."

104

A *ſimul cum*

104 Ad hæc cæſar : "Mirabar ſanè, cùm
,,Româ Auguſtam Vindelicorum ad me ea de
,,re putares referendum, quidnam accidiſſet,
,,cur mutata velificatione, quaſi conditionis tuæ
,,pertæſus, vitæ curſum retrò agere induxiſſes.
,,Tum verò maximè admirabar, quòd in no-
,,vam illam familiam Societatis te contuliſſes:
,,de qua ſecùs, quàm vellem, ſentire & loqui
,,pleroſque video. Scilicet, deerant tot tantæ-
,,que veteres piæque familiæ antiquitate ipſa,uſu-
,,que probatæ." Hic modeſtè Franciſcus: "Si no-
,,vas religiones, magne cæſar, hoc nomine con-
,,temnimus, quia nuper natæ; omnium eadem
,,conditio eſt, quòd originem ſemel ſumpſerint,
,,temporiſque diuturnitate creverint: & hæc i-
,,pſa ſodalitas tempore ipſo veteraſcet. Immò,
,,ſi verè exiſtimare volumus, quò ab origine
,,res propiùs abeſt, eò meliùs verum cernit &
,,accuratior eſt. Et motus initio ſemper incita-
,,tior eſt & vehementior. Similiter ad fontium
,,capita limpidior aqua puriorque bibitur. Chri-
,,ſti Euangelium, lexque gratiæ præſtantiores
,,viros, ſanctiores doctioreſque extulit, quò
B ,,principio viciniores fuerunt. De probatione
,,verò, ſummi Pontificis authoritate atque au-
,,ſpiciis Societatem confirmatam videmus. Æ-
,,mulos reperiſſe, & adverſarios, non infi-
,,cior. Hoc enim rebus omnibus, præſertim re-
,,cèns natis, proprium perpetuumque accidit.
,,Sed ii ferè nos oppugnant, qui aut ſocios vi-
,,vendique modum ignorant; aut animi pertur-
,,bationibus, odii & invidiæ ducuntur. Equi-
,,dem, ſi quid in ſociis non probâſſem, pedem
,,non intuliſſem; aut ſi intuliſſem, re comper-
,,ta, ſtatim retuliſſem.

egregiè tuetur.

105 Mox interpellat cæſar: "Sed illud quo-
,,modò refelles, adoleſcentes hujus familiæ eſſe
,,omnes; ſenem, quem canities commendet,
,,atque prudentia, neminem ?" Hic Franci-
ſcus: "Si mater juvenili ætate eſt, non ſenili,
,,quid, quæſo, mirum, ſi & liberi ejus junio-
,,res ſint? Et ſi propiùs inſpicias, cani non
,,pauci nobis ſe addicunt. Equidem ſextum jam
,,& quadrageſimum ætatis annum ago, hicque
,,meus, ne longiùs abeam, itineris comes"
(Buſtamantium ſignificans) "ſexagenarius pænè
,,Societati nomen dedit, tirociniumque ponere
C ,,vir doctrina & modeſtia ſingulari, minimè
,,detrectavit." Cæſar introire jubet, & agnitum
ſibi olim memoriâ repetebat: quòd olim Nea-
polim miſſus à Joanne Tavera, Toletanorum
archiepiſcopo, ſecum de rebus arduis egiſſet.
Triduum cum cæſare verſato, jamque itineri
accincto, ducentos aureos eleëmoſynæ vice dan-
dos Carolus curavit: modicum id eſſe teſtatus,
ſed ſe jam bonis exutum privatam perſonam ſu-
ſtinere. Cujus ſi ſtatûs conditioniſque reſpectum
haberet, numquam alias majus à ſe beneficium
accepiſſe, agnoſceret *f*.

f

CAP. XII. *Vallisoleti ad populum dicit, ac Septimancæ*

106 Pintiam revertit Franciſcus, ubi domus
ad tectum perducebatur, creſcebatque indies ſo-
ciorum numerus. Ille verò & in æde noſtra a-
liiſque templis frequenter concionabatur. Hic
cùm plerique ad eum aulici confluerent, ut
ſuis potiùs rebus, quàm animorum ſaluti con-
ſulerent, dicere ſolitum accepimus: "Quàm
,,pauci mortales ex urbe Hieruſalem huc com-
,,meant: plerique omnes ex Ægypto veniunt,
,,ut noſtrâ operâ ditiores potiùs, quàm melio-
,,res fiant." Reſpiciebat ad Antonii abbatis di-
ctum divinitus, de quo Palladius *g* memoriæ

g

prodidit, è Macario rogare conſueviſſe, cùm
abſentem ſe quæſiviſſent: ex Ægyptone, an
Hieroſolymis adveniſſent. Hos Chriſti gloriam,
illos ſua tantùm commoda ſectari ſignificans.
Ægrè itaque adduci Franciſcus potuit, ut ſui
omnibus poteſtatem ſine delectu faceret: ne, ſi
hanc feneſtram pateſaceret, divinis rebus ope-
ram dare non poſſet. Commodùm jam Septi-
mancenſes Societati domum obtulerant *h*, quàm
eò avidiùs Franciſcus arripuit, quò ſecedere
aliquò libentiùs cupiebat, & à negociorum flu-
ctibus, tanquam in portum ſe recipere. È Sal-
manticenſi & Complutenſi academiis, magnæ
ſpei adoleſcentes, nomen ut Societati darent,
confluebant: verùm, quò reciperentur, locus
deerat. Ratus igitur Franciſcus, quem jam ſo-
litudini & orationi idoneum ſibi locum compe-
rerat, eundem etiam tironibus ad pietatem in-
formandis aptum eſſe, augere domum, membris
additis, conſtituit.

A. P. Ribadineira.

h

erigi tirocinium curat.

107 Obſervârat enim longo rerum uſu, quod
idem epiſtola ad ſocios data teſtatur, permagni
Societatis intereſſe, omniumque adeò religionum
primum tirocinium feliciter poni, & tanquam
fundamentum jaci. Ut enim bonus tiro, bonus E
tandem miles evadit: ſic & in aſcetico vitæ in-
ſtituto, qui ſe ipſe perturbationeſque animi vi-
cerit initio, reliquum vitæ curriculum feliciter
decurſurum. Domum igitur humilem, qualem
Ognati ædificandum curârat, inſtituit: laborans
ipſe, materiam, calcem & cæmenta ferens. Mul-
tos hìc non adoleſcentes modò, ſed & viros
genere & litteris claros Societati adſcripſit. His
magiſtrum morum & pietatis Buſtamantium, ætate
jam & prudentiâ gravem, præfecit. Libentiſſimè
verò cæteris aggregabat, qui grandiores natu &
integra ætate Societati ſe addicerent: idque mul-
tis de cauſis. Primùm, quia judicio maturo,
diu multumque deliberantes, eam vitæ rationem
amplexantur; eademque conſtantiâ ad extremum
uſque ſpiritum retinent. Deinde, quòd juniores
magnis ſumptibus multiſque annis educari, in-
certo etiam eventu, debeant: viros verò, de-
curſo jam ſtudiorum ſpacio, ſtatim Societati u-
tilem navare operam videas, cùm docendo, tum
concionando; tales modò ſint, qui parvulorum
ſimplicitatem, ùt jubet Chriſtus, cum morum
prudentia conjunxerint. F

in quo tironibus.

108 His Franciſcus facem exemplo præfere-
bat viamque monſtrabat hortando, urgendo,
conſolando & revocando, cùm freno alii, alii
calcaribus indigerent. Per compita publica, præ-
eunte canentium puerorum choro, catechiſtæ
officio fungebatur. De ſuperiore item loco Dei
verbum explanabat. Erat tum fortè in tirocinio,
qui à lancium ſordibus abſtergendis abhorreret,
invituſque hoc onus, cetera libenter, ſuſcipe-
ret: quem ùt inutilem metum exueret, ſpe-
ctante illo, Franciſcus aquam ſordibus inqui-
natam, quâ tum orbes laverat, avidiùs hauſit.
Adoleſcens, rei ſpectaculo fractus, ad pedes ei
accidit, veniamque poſtulavit. Collegium Septi-
macenſe aliquando Pintiâ ingreſſus, rectâ in
culinam tendit: coquum ignotus rogat, num-
quid jubeat: hodie ſe illi operam daturum. At
ignarus ille, quid nôſſet, rogat. "Nihil", ait
Franciſcus. "Quæ tamen rectius præſtare & in
,,quo minùs aberrare ſoleo, hæc ſunt: pavi-
,,mentum verrere, ollas abſtergere." "Lava i-
,,gitur", ait coquus, "ollas illas fictiles, fuli-
,,gine obſitas." Ille verò: "Et libenter"; diu-
que

A. P. Ribadneira. *exemplo præit.*

que ibi hæſit, dum à comite ad res graves obeundas avocaretur.

109 Pintiâ quoque ſeriùs aliquando egreſſus, moràque in itinere injectâ, Septimancam intempeſta nocte, altero inde lapide diſſitam, acceſſit. Fores collegii pulſat. Multa tum cælo nix decidebat: fruſtra tamen ad alteram noctis vigiliam, captis arctiſſimo ſomno ſociis, exſpectat, dum fores paterent: domus enim longiùs à porta abſceſſerat. Tandem aliquando intromiſſus, tantùm abeſt, ut moleſtè moram cælique intemperiem tulerit, ut magnum & inde fructum pietatis reportârit. "Credo equidem", aiebat, "ut princeps, ferâ ſtimulis, & arundine in a„rena, & venatione agitatâ, ſummam capit „voluptatem; ſic Deum, me, feris ipſis nihilo „meliorem, mollibus dum petit nivium globis, „hodie delectatum: qui tamen non me læde„rent, ſed urgerent atque impellerent. Sic enim „Vates ait: Qui dat nivem ſicut lanam; ne„bulam ſicut cinerem ſpargit *i*." Nobilis item adoleſcens hîc ſociis recèns adſcriptus erat; aſceticis tamen exercitationibus paupertateque illa domeſtica adeò non capiebatur, ut facti pœnitens, à ſuſcepto vitæ inſtituto reſiliret. Cum nihil Franciſci alloquia ad conſtantiam ſervandam valerent, ſociis vaticinans ait: "Sinite ab„ire: nondum enim maturuit. Revertetur, mihi „credite, & hanc ipſam judicii imbecillitatem „pòſt re ipſa corriget." Nec vanus augur Franciſcus fuit. Pòſt enim idem eccleſiaſtica dignitate ſponte ſe abdicans, in Societatem iterum revertit, vixitque ad extremum uſque diem piè conſtanterque, ut ceteris omnibus exemplum eſſet ſingulare.

i

B

CAP. XIII. *Miſſus à Carolo ad Catharinam, Joannis III, Luſitaniæ regis, viduam,*

110 Deceſſerat per idem ferè tempus anno ejus ſæculi LVII. A. D. III. Idus Junias Luſitaniæ rex Joannes III, princeps pacis, bellique artibus clarus, pietate verò in Deum religioneque clariſſimus. Societatem maximè fovit, primuſque ſocios ad ſe in regnum traduxit; domos regia liberalitate attribuit, collegiaque à fundamentis exſtruxit. Primus idem in Orientis Indiam ſocios miſit; qui gentibus illis barbaris, denſâ caligine diſſipatâ, Euangelicæ veritatis lucem importarent. Luctuoſa ea mors, cum Chriſtiano orbi univerſo, tum Societati fuit: quæ & parentem amiſiſſe ſimul & patronum videbatur. Franciſcus Catharinam, regis conjugem, communi Societatis nomine, piâ epiſtolâ, conſolatur: eſſe quidem reges inſtar procerum, fulcrorumque Eccleſiæ Dei; ſed è militante Hieruſalem in triumphantem, cùm placitum fuerit, transferri. Præclarè cum illo agi, qui terrenum hoc regnum cum cæleſti permutâſſet, feliciter: hortari itaque, ut regni gubernacula non detrectet, dum Sebaſtianus nepos imperio adoleſcat.

C

*gemino mortis periculo defungitur, * quam*

111 Nec diu pòſt, in Luſitaniam ipſe ſubſecutus, cæſaris juſſu cum eadem & cum dynaſtis magnis de rebus egit. Eboram nondum adierat, cùm ardentiſſima febri, quæ * mox morbi violentia in delirium peſtiferum vertit, ad deſperationem medicorum laboravit. Indictæ preces ſupplicationeſque juſſu principis Cardinalis Eborenſis *k*. Jacenti jam in collegio ſociorum, deplorato ac pæne depoſito lacrymantes aderant medicus regius *l* & ſocii, quibus nec opinato Franciſcus: "Cur", inquit, "lacrymas „fruſtrà funditis? An illæ morti me eripient, „ſi Deo viſum, in patriam ab hoc me vitæ exſi„lio revocare? Sed nondum maturuit hic fru„ctus, ut ſummi regis menſis apponatur. Gran„dis adhuc nobis reſtat via: immò intra qua„triduum vivus valenſque Olyſſiponem pergam." Inopinatum illud præterque fidem viſum, &, ſi naturæ leges conſuleres, fieri non poſſe. Poſtridie tamen ejus diei, hauſto ſalubri pharmaco, purgata alvus eſt, & vis morbi remiſit, habuitque meliùs. Tertius jam dies illuxerat, cùm à Catharina regina miſſi domeſtici aderant: quibuſcum poſtridie itineri ſe Olyſſiponenſi commiſit. Verùm ne hîc quidem periculi omninò expers fuit. Tagum enim flumen trajiciente, ea ſubitò exorta tempeſtas eſt, ut propiùs factum ſit nihil, quàm ut aquis mergeretur; cùm & alia navigia non pauca procellâ illâ perierint. Regina adventu nunciato, Xobrigam, regiam in villam flumini vicinam, amœnitate aëriſque ſalubritate claram, deferri jubet: omnique regio apparatu accipiendum curat. Hîc dies aliquot moratus, ad D. Rochi Societatis domum Profeſſorum Olyſſiponem maturare ſe oſtendit.

k

l

D

112 Colligere itaque ſarcinas jubet. Regii miniſtri rati, quod res erat, eò feſtinare, quòd regium illum luxum fugeret, & ſociorum inopiam longè illi apparatui anteponeret, hortari valetudinis habita ratione, ne intempeſtivè in viam ſe daret. At nihil ille remiſsè agere, & inſtare; noctem ibi tranſacturum ſe negat. Incommodum haud dubiè cum ſociis Franciſcus accepiſſet, nî providentiâ quâdam effugiſſet. Eadem enim ipſa nocte ventorum procella, ab extremis uſque Indiæ finibus vehementiùs ſpirans, peſtilentem morbum invexit, multique iis anni horis ubique gentium conſumpti. Non diſſimile divinæ providentiæ exemplum apponam. Occurrit ei olim in itinere Suerus Vega, Joannis Vegæ Hiſpaniæ præſidis filius, in idemque hoſpitium diverterant: cùmque frigus igne depuliſſent, ſeceſſit, ùt ſolet, Deum oraturus Franciſcus. Vega locum retinuit. Pòſt non diu cubiculo raptim noſter egreſſus: "Fugiamus", inquit, "periculum præſto eſt." Dictum ac factum: vix domo digreſſis, tectum decidit, omnes oppreſſurum, nî caviſſet Franciſcus. Pii nimirum in tutela Dei ſunt. A morbo recreatus confirmatuſque Luſitaniæ reginam & Sebaſtianum nepotem ſalutat: regni item dynaſtas, legationemque exponit.

divinamque in ſe providentiam experitur.

F

ANNOTATA.

a *Pſalm.* 76, ℣. XI.
b *Hiſpaniæ civitas eſt in Extremadura regni Legionenſis provincia.*
c *In regno Legionenſi.*
d *Quæ Hiſpaniæ Bæticæ caput & archiepiſcopalis civitas eſt, incolis* Sevilla.
e *Anni* 1554.
f *Simile donum cæſar aliàs etiam obtuliſſe* Franciſco *videtur. Vide Comment. præv. num.* 217*: item num.* 201 *& ſeqq., ubi de cæſaris &* Franciſci *colloquio plura reperies.*
g *Hiſtoriæ Lauſiacæ cap.* 26.
h *Anno* 1554*: eſt autem Septimanca (*Simancas*) regni Legionenſis oppidum, ſex paſſuum millibus Valliſoleto diſtans. Plura vide num.* 187 *Comment. prævii.*
i *Pſalm.* 147, ℣. 16.
k *Henrici, de quo num.* 89 *Comment præv.*
l Barboſa *nomine.*

CAPUT

Digitized by Google

A

CAPUT VII.

Carolum V oratione funebri laudat; miſſiones aliquot inſtituit; alterum in Luſitaniam & Romam iter ſuſcipit; bis Vicarius Societatis conſtituitur.

CAP. XIV. *Carolum oratione*

Domum revertit: cæſari geſtæ rei rationem reddit: de animi ſalute & aſceticis frequens ſermo. Carolus enim ad mortem tum ſe comparabat, optabatque vehementer, rationes anteactæ vitæ geſtique imperii Deo ſummo animorum Judici probare. Franciſcus miſericordiæ Dei
B atque clementiæ commemoratione languentem erigebat. Nec fefellit de morte vicina augurium. Vix enim cœnobio digreſſus Pintiam attigit, cùm triſtis nuncius allatus, cæſarem obiiſſe A. D. XI. Kal. Octob. anno Salutis M. D. LVIII. Tabulis exequendæ voluntatis ultimæ, quam ratam haberi vellet, Franciſcum nominat. Permoleſtum verò id ei accidit, quòd animam agenti Carolo præſtò non fuiſſet, ut patrono optimè de ſe merito poſtremum hoc officium præſtaret, oculoſque morienti clauderet.

funebri laudat; 114 Pòſt tamen rogatus non detrectavit funebri illum laudatione prædicare Pintiæ, in aulicorum frequenti corona: adhibitis regii Prophetæ verbis: "Ecce, elongavi fugiens & manſi
a „in ſolitudine *a*." Factum prædicans heroe dignum; qui cùm de hoſtibus toties triumphâſſet, tandem ſe ipſe viciſſet. Nuncio enim rebus humanis, imperio & regnis remiſſo, receſſiſſe, privatumque egiſſe. Coronas, ſceptra, faſces ad Chriſti crucifixi pedes ſponte poſuiſſe; quò rationem geſti imperii, mortem longè antè præſagiens, commodiùs redderet Imperatori ſummo, cum bona æternæ felicitatis ſpe. Illud in
C ceteris memorabile & ad poſteros tranſmittendum; Carolum ab uno & viceſimo ætatis anno nullum diem abire paſſum, quo non horam orationi meditationique tribueret, negotiiſque demeret. De morte demùm, quæ ad æternam vitam janua eſt, ſermonem Franciſcus clauſit extremum.

CAP. XV. *hæreſis calumnia* 115 Per idem tempus Pintiam occultè invaſerat depravatarum in religione opinionum lues: idque malum, quò occultiùs, eò periculoſiùs, parvis, ùt fit, igniculis ortum, provinciam Hiſpaniæ inflammâſſet; niſi ad commune incendium reſtinguendum maturè, atque alacriter Philippus, rex verè Catholicus, & quæſitores fidei advolâſſent. Mali origo hæc ferè memoratur. Dum cæſarem auguſtum flos Hiſpanicæ nobilitatis in Germaniam ceteraſque hac labe infectas regiones ſequeretur, uſu, commercioque & diſputationibus (quæ damni plùs, quàm commodi adferre ſolent) contaminati nonnulli venenum hæreticæ pravitatis imbiberant, edocti ab iis, qui à fide majorum, ùt transfugæ, deſciſcentes, in alia omnia blaſphemiæ, impietatis & atheiſmi abierunt. Conventicula itaque nocturna & conciliabula clandeſtina cogere (quod ferè ſeditionum initium) libellos impios & famoſos in vulgus ſpargere auſi; & jam virgines Deo dicatas tabes illa occupârat.

A. P. RIBADINEIRA.

ſociis aſſicta depellitur; 116 In his ipſis conjuratis nonnulli ſocios, ùt conſcios, falsò nominârant, in eandem cauſam involvere tentantes. At illi innocentiâ freti, recti ſe conſcientiâ ſuſtentabant; calumniamque tempus, & ejus filia veritas, diluit. Ferdinandus Valdeſius, Hiſpalenſis archiepiſcopus, Idemque cenſorum fidei princeps, ceteris judicibus negocium dedit, ut ſocios in templis viciſque à calumnia liberarent, & honorifica prædicatione in integrum reſtituerent. Hiſpali quoque in Bætica, in ſocios incurrere, calumniiſque petere factioſi auſi: &, quod mireris, ii ipſi, quorum intererat, omni ope pro veritate niti. Honori tamen noſtro (ea nimirum vis eſt in omnem partem veritatis) conſuluerunt boni; noſque pro concione innocentes & integros publicè prædicârunt, ipſi etiam Dominicanæ familiæ ſodales. Nihil his tempeſtatibus adverſiſque fractus Franciſci animus, quin & fortiùs, palmæ inſtar, nitebatur *b*. b

CAP. XVI. *in Aſturias* 117 Chriſtophorus Rogius Sandovalius, qui pòſt ex epiſcopo Ovetenſi *c* & Pacenſi *d* Hiſpalenſis archiepiſcopus deceſſit, Franciſcum amanter monuit, Aſturum montiumque incolis circa Ovetum habentibus, non ſolùm victum in ſumma temporum difficultate, ex continenti annorum aliquot ſterilitate deeſſe; ſed quod rei caput eſt, etiam doctrinæ Chriſtianæ præcepta & cæleſtis Panis frequentiorem uſum. Aſturum enim ager, licèt optimorum ferax equorum eſt, ingeniorum non item, in agreſtibus præſertim hominibus. Adeò verum illud: "Non omnia „uno ſolo cæloque naſci." Nec mora, Franciſcus ad Joannam, clariſſimam Hiſpaniæ principem, quæ, abſente in Belgio rege Philippo, imperabat, Ovetenſis agri inopiam animis corporibuſque ſuſtentandis retulit: opem implorat: ſe in partem laborum venturum miſſurumque ſocios, qui rudimenta doceant & ſacra procurent: ſed quando in tanta rerum omnium indigentia, ùt anni tempus erat, inanis venter auribus careret, rogat, Aſturum inopiam ſublevare vellet. Sic enim fore ſperabat, ut fructus non pœnitendus animorum colligeretur. Vetus enim fructuoſumque Societatis eſt inſtitutum, in paganorum agros excurrere, & quaſi legationem Dei docendo concionandoque obire. Princeps illa, ùt ad omnia pietatis officia propendebat, Aſturum inopiæ ſublevandæ quatuor aureorum millia ex ærario publico numeranda curavit. Hæc ut pauperibus viritim diſtribuerent, duo ſocii profecti, Petrus Saavedrius & Carvajalius, agrumque per ſe ſterilem, divini verbi ſemine ita coluerunt, ut tum primùm nati videnteſque, qui cæci ad eam diem fuiſſent, ſibi viderentur.

& Africam miſſionem inſtituit; 118 Miſſi item à Franciſco ſocii extra Hiſpaniam in Mauritaniæ Cæſarienſis urbem, hodie Oranum *e*, quam olim Icoſium alii, alii Madaurum, L. Appuleii patriam, exiſtimant *f*. Quæ urbs in Africæ ora ſita, Franciſci olim Ximenii Cardinalis, & Toletanorum archiepiſcopi opibus auſpiciiſque capta *g*, præſidiis nunc Catholici regis tenetur, adverſus Maurorum incurſiones. Exercitus ex Hiſpania navibus eò deportabatur, ad gentes illas, Chriſtiani nominis acerrimos hoſtes, debellandas, anno, opinor, M. D. LVIII. Igitur miſſi à Franciſco è noſtris, Petri duo, alter Martinez, qui pòſt martyr

A. P. RIBADINEIRA.

obiit in Florida, inſulanorum inſidiis. Alter verò Petrus, cognomento Domenichus. Eductis in hoſtem copiis, Moſtaganum *h* oppugnaturis, juſſit belli dux, in urbe ſocii manerent, ægrotis quadringentis militibus, qui in noſocomio decumbebant, operam navarent. Hi tametſi militibus animum in prælio addendo præſtò eſſe mallent, dicto audientes fuerunt, & viſum magno illi Imperatori Deo, ut ad majora reſervarentur. Cæſo enim ad internecionem exercitu, captiſque, qui cladi ſuperfuerant, periculum noſtri evitârunt. Pòſt in Hiſpaniam reverſi, mortuorum ſe in numerum relatos, ſacris etiam ritè peractis, comperêrunt.

CAP. XVII. *alterum*

119 Semel iterumque Luſitaniam ingreſſo, ſed negociorum duntaxat gratiâ, ſociorum collegia luſtrare, ſolatiumque otioſè adferre, integrum non fuerat. Commodùm jam per ea ipſa tempora Henricus, Luſitaniæ princeps, Cardinalis (qui & Sebaſtiano in Africana expeditione cæſo *l*, regnum tenuit) Eboræ collegium academiamque ære ſuo Societatis fidei commiſerat; petieratque per litteras à Franciſco, ut mitterentur doctores ſacrarum litterarum duo; utque B ſe his adjungere ne gravaretur. Valetudinis etiam intereſſe medici affirmabant, animum à curis, quibus Pintiæ obruebatur, avocare & peregrinando relaxare. Præmiſſis igitur ſociis duobus, Petro Paulo Ferrario & Ferdinando Perez, qui Theologiam docerent, in Luſitaniam ſe contulit; ùt principem bene de Eccleſia Societateque meritum, cùm officii causâ ſalutaret, tum gratias etiam ſociorum nomine ageret. Acceptus hìc omni officiorum & caritatis genere; pari comitate, quâ cum olim Joannes III rex, ejuſque frater Ludovicus complexi fuerant. Concionabatur Dominicis ferè diebus, vernis quadraginta dierum jejuniis, in æde ſacra, audiente cupidiſſimè Henrico Cardinali. Hic, cùm de via feſſum orationibus ad populum habendis onerandum quidam negarent, inſtabat Cardinalis: "Nec poſtulo", inquit, "diſertè concionetur: abundè erit populo, mihique, vel ſuggeſtum conſcendiſſe eum, qui omnibus ſeſe bonis ſponte, Chriſti propter amorem, abdicavit."

in Luſitaniam

120 Interea Henricum cupido inceſſerat & Franciſci inviſendi, & academiæ luſtrandæ, quando abſenti integrum nunquam fuiſſet. Deductus itaque à nobilitatis flore, omnibuſque academiæ ordinibus, & ſociis collegium ingreditur. Franciſcus pro foribus præſtolabatur. "Jure", inquit, "optimo, princeps ampliſſime, omnes te omnium ætatum ordines, doctique homines honoris gratiâ, ùt ſcientiæ parentem, deducunt: hìc quoque, licèt indoctus cœtus" (ſe nimirum & cœum ſignificabat) "tuus eſt tibique devotus." Adduci tum nullo modo potuit, pugnante licèt, diuque urgente Henrico, ut caput tegeret: obfirmato enim animo honorem illi deberi ſeriò affirmabat. Acceſſit eo ipſo tempore & Brigantinus dux *k* è Villavitioſa *l* oppido, Henricum, Luſitaniæ principem, eâdemque operâ Franciſcum ſalutaturus. Pòſt Franciſcus & collegium Bracarenſe *m* luſtravit, nuper ædificari cœptum ſumptu Bartholomæi, Martyrum cognomento, è familia divi Dominici, archiepiſcopi: qui ſingularem cum doctrina pietatem ita conjunxerat, ut utra re præſtaret, incertum eſſet. Sociorum hìc operâ in commiſſo ſibi grege uti velle præ ſe ferebat; quod re etiam præſtitit. Pòſt, ùt erat ſummâ vitæ innocentiâ & ſanctitate, ſpontè abdicato D epiſcopi officio, cellæ cœnobii ſe iterum ſuiſque reddidit. Scripſit re penitus explorata, Chryſoſtomi, & Gregorii Pontificis exemplo, DE CURA PASTORUM, volumen egregium.

CAP. XVIII. *iter*

121 Colligere ſeſe & ipſe Franciſcus, ad orationemque, ùt ſolet, & ſolitudinem feſtinabat. Profectus itaque in Gallæciæ fines, ut à publicis negociis, quæ nimis occupatum habebant, ſe abduceret: Portum venit, quæ urbs hodie nomen retinet, quia portus eſt oppidi Calis: indeque adeò, ut Hiſpanicarum Rerum ſcriptores tradunt *n*, toti provinciæ nomen inditum. Ea mille circitèr & quingentis paſſibus Durio flumine, ubi in Oceanum influit, imminet, loci ingenio & ſitu ſaluberrima. Hìc olim Franciſcus Strada commoratus, aſſiduis concionibus, ùt erat in dicendo acer & vehemens, magnos antea fructus retulerat. Delatus & Franciſcus noſter Kal. circitèr Sextil. anni M. D. LX rectâque in xenodochium Rochi Amatoris pertendit. Vix jam ad pedes deſilierat, cùm Rodericus Pinetus epiſcopus Portuenſis ſalutatum acceſſit. Cives E item admirabundi, cognito quis olim Franciſcus fuiſſet, atque ob commiſſam illi totius in Hiſpania Societatis provinciam & modeſtiæ nomine obſervabant. Poſtulârunt ſocios, eò mitteret, qui eum agrum divini verbi ſemine excolerent.

ſuſcipit.

122 Annuit Franciſcus impetravitque, bona cum epiſcopi venia, ſedem ſociis & ſacellum. Re item juvit Henricus Govianus, vir nobilis, ex eorum numero, quos Strada antea Chriſto lucrifecerat; mutatâ in melius vitâ, quâ virtutis odorem cæteris afflabat civibus. Pauperes alere, miniſtrare etiam ipſe in noſocomiis aſſueverat: Deo & Societati tres filios obtulit, domumque attribuit. Graſſante in urbe Portuenſi lue, pauperum curam incautiùs gerens, occubuit. Non fugit Catharinam, Luſitaniæ reginam, Franciſci adventus, cui per idem tempus peramanter ſcripſit, lætari ſe, quòd eam urbem de via attigiſſet; civeſque & epiſcopum cum ſenatu optâſſe, ſocios mitti collegiumque excitari. Idem ſibi pridem votum fuiſſe, ratumque eſſe velle *o*. Tale Portuenſis collegii principium fuit. Ille & ætatis immemor & valetudi- F nis, cuncta ferre, agere, concionari, Euchariſtiam manu tenendo hortari, pueros ære campano vicatim ad fidei rudimenta diſcenda evocare. Quare velut hominem, cælo delapſum, ſuſpiciebant omnes.

CAP. XIX. *uti & Pii p juſſu*

123 In ſecreto hoc receſſu libenter acquieviſſet Franciſcus, ſed Pius Quartus Pont. Max. miſſis litteris *p*, honoris gratiâ evocavit. Nihil verò antiquius Franciſco, quàm Pii juſſis parêre, tametſi feſſa jam ætate eſſet, & à valetudine non ſatis firmus, æſtuſque anni à profectione deterreret. Regi mox Catholico Philippo, quod erat, exponit: egredi ſe Hiſpania jubente Pontifice; quem penes, ùt Chriſti vices gerentem, ſummum eſſet hominum rerumque arbitrium: orare itaque bona cum venia proficiſci liceret. In viam ſe dedit, ardente etiam tum canicula, anno M. D. LXI, adſcitis ſociis Petro Saavedrio & Gaſpare Hernandez ſacerdotibus, & veteri comite Marco. Terreſtri itinere Galliam attigit Narbonenſem & Provinciam. Lauretum ubi venit, luſtravit ſupplex ædem ſacram Deiparæ Virginis Lauretanæ: religione ſimul & loci majeſtate hominumque frequentiâ commotus.

124

A *Romam*, A. P. Ribadineira.

124 Pôſt A. D. VII Idus Septemb. Romam ingreſſus, incredibili ſociorum omnium gaudio acceptus. Pius cognito adventu, cubiculi intimi præfectum ſalutandi gratiâ extemplo miſit, expectatum diu, adeſſe. Ad ſe ut migraret, rogat. Franciſcus contrà comiter pro officio gratiis actis, recuſare. Poſtridie ejus diei poſtquam illuxit, quamvis de via feſſus nondum ſe collegiſſet, Pontificis pedes, more majorum, exoſculatus, genibuſque nixus, ter aſſurgere juſſus, obduravit, rogando obteſtandoque. Tandem obedientiæ imperio, pedibus aperto capite inſtitit. De variis mox ultrò citróque habitis ſermonibus, honorificè dimittens Pontifex, hiſce verbis appellavit: "Noſtrum eſt, te tuaque „ſedulò curare, quando raro & huic ſæculo in„uſitato exemplo te bonis exſpoliâſti."

Cap. XX. ubi, Layne abſente mortuoque, Vicarii Societatis munere fungitur.

125 Aberat tum fortè Romà Jacobus Laynes, Præpoſitus generalis Societatis, ab eodem Pio IIII Pontifice ſocius additus Hippolyto Cardinali Eſtenſi, in Galliam legato, ad Carolum regem IX & Catharinam Medicem matrem, ut darent operam, ne quid, naſcente hæreſi, in Gallia Chriſtiana reſpub. detrimenti caperet. Alphonſus Salmeron, unus è decem primis Ignatii ſociis, Romæ tum à Layne relictus erat, regni Neapolitani in Societate præfectus. Verùm pôſt non diu ad ſynodum, Tridentum pridem indictam & nunc inſtauratam, utrumque miſit Pontifex. Franciſcus vicariam operam præſtare, locumque tenêre juſſus eſt. Cui muneri cùm repugnaret, qua erat animi demiſſione, ſummo tandem Laynis imperio dicto audiens, acquievit. Domi omnes ſocios hortari, collegia luſtrare, re conſilioque ad pietatem calcar addere: denique ad virtutem verbo & exemplo impellere. Publicè verò in divi Jacobi feſtis diebus concionari: ad quem audiendum purpurati Patres, legati omniſque adeò nobilitas confluebat. Geſſit hoc Romæ munus annos aliquot, dum, dimiſſa Tridentina ſynodo, Laynes rediret; qui cùm in gravem morbum reverſus incidiſſet, inſequentis anni ejus ſæculi quinti & ſexageſimi XIV Kal. Febr. ſupremum vitæ diem clauſit. Igitur exſtincto Layne, vacuum rurſum tenuit locum Franciſcus, communi omnium ſuffragio, antea re bene geſta, probatus. Rebus, quoad licuit, ordinatis, ad omnes Societatis in Europa provincias, quàm citiſſimè triſtem nuncium mortis Laynis tranſmiſit: ſimul monens continuò conventus agerent, & novo Præpoſito deligendo, bini quàm maturrimè Romam advolarent.

C

A N N O T A T A.

a *Pſalm.* 54, ℣. 8. *Aliud orationi illi funebri argumentum ex Herrera, qui eidem interfuit, Alvarus Cienfuegos num.* 219 *Comment. prævii laudatus aſſignat: nempe hoc Thren. Jeremiæ* 2, ℣. 13: Cui comparabo te? vel cui aſſimilabo te, filia Jeruſalem? Magna eſt velut mare contritio.

b *Has turbas latiùs explicatas habes* § XV *Comment. prævii.*

c Ovetum (*Hiſpanis* Oviedo) *ſitum eſt in regno Legionenſi & Aſturiæ Ovetanæ caput.*

d Pax, *cognomento* Auguſta, *provinciæ Extremaduræ caput eſt, incolis* Badaioz *dicta.*

e *In regno Algerii.*

f *Vide Alvarum Gomecium lib.* 4 *Vitæ Cardinalis Ximenii tom.* 1 *Hiſpaniæ Illuſtr. pag.* 1022.

g *Anno* 1509.

h *Barbariæ oppidum in regno Trimiſeno.*

i *Commiſſum id prævium fuit die* IV *Augusti anni* 1578.

k *Theodoſius.*

l *Brigantinorum olim ducum ſede.*

m Bracara *Hiſpaniæ Tarraconenſis civitas eſt in Portugallia inter Durium & Minium fluvios.*

n *Vide Andreæ Reſendii pro SS. Martyribus Vincentio, Ulyſſiponenſi patrono, Sabina &c ad Bartholomæum Kebedium, ſacerdotem Toletanum, Epiſtolam.*

o *Catharinæ litteras exhibet Ribadineira lib.* 2, *cap.* 22.

p *Illas ex Ribadineira lib.* 2, *cap.* 23 *tranſcriptas vide ſub initium* § XVIII *Comment. prævii.*

C A P U T VIII.

E

Præpoſitus Generalis renuntiatur, remque Societatis publicam adminiſtrare incipit: propenſus Pii V in Societatem animus.

Lib. III. cap. I. In Præpoſitum Generalem,

Evocatis undique per litteras ſociis (qui conventus in ſuis quique provinciis egerant, ſelectoſque binos provinciali Præpoſito additos, cum auctoritate Romam miſerant) veritus Franciſcus, quod evenit, ne, in quem omnium oculos conjectos videret, invitum ſe ac repugnantem Societati præficerent univerſæ; occurrendum ei rei tempeſtivè ratus, Salmeronem pauoſque ſacerdotes *a*, re maturè deliberata, ita compellat: "Tametſi, Patres, me certò ſcio „non ſatis idoneum, qui vel minimum in So„cietate munus obire queam, dum me ipſe in„dies magis magiſque ad unguem exploro: ta„men, ùt ſunt varia hominum incertaque judi„cia, dicam, quod ſentio. Præſagit animus, „vereorque, ne invitus à ſociis eligar, cete„riſque hoc nomine anteponar, quòd & vica„riam operam, morte Laynis, præſtem Socie„tati; quódque neſcio quod exile nomen Du„cis abjecerim. Quam ob rem, niſi quid ſecus „vobis videatur, animus eſt, ſocios deprecari „omnes obteſtarique per Ignatii memoriam, ut „quemvis potiùs, quàm me, huic muneri ob„eundo deligant, cui ex omni numero me ma„gis ineptum eſſe neminem, ex animi ſententia „affirmare liquet. Quod conſilium vobis probari „velim."

F

licèt invitus,

127 Patres verò, re maturè conſiderata, Deoque precibus conſulto, contrà ſentiunt. Deinde ſumma omnium conſenſione reſpondent, in alia omnia ire ſe coactos: ſilentio itaque conſilium illud premendum videri. Tacita enim hac animi demiſſione ingenioſaque deprecatione munus potiùs ambiiſſe, quàm defuiſſe viſum iri: abditas enim eſſe mortalium cogitationes. De illo deligendo, ut Societatem ad-

A. P. Ribadineira

adminiſtraret, in mentem veniſſe fortaſſe nemini. Itaque miſſa illa faceret, Deo fretus, cujus Spiritu cœtus gubernentur piorum. Si deligeretur, quod nolle illum facilè viderent, tum demùm integrum fore tergiverſari onuſque deprecari. Paruit ille, nihil pervicaciter ad hæc locutus. Quare quò ſe geſſit ſubmiſſiùs, eò ſublatus à Deo altiùs eſt, omniumque ſuffragiis, Præpoſitus generalis magno omnium conſenſu atque lætitiâ renuntiatus poſtridie Kal. quinctiles, qui dies B. Virginis Viſitationi ſacer eſt. Ille delata dignitate perculſus animoque perturbatus, tantùm abeſt, ut ſe purgare verbis potuerit, ut ſermonem etiam impedierit omnino inſperata res, quod vel ipſe vultus & color ſatis arguebat. Summa Romæ lætitia hinc eſt conſecuta, in provinciaſque manavit.

electus,

128 Deductus, factâ re divina gratiiſque Deo actis, de more ad Pontificem Pium IIII. "Factum bene", inquit ille, "prudenter judicâſtis, multùmque vidiſtis, qui Franciſcum potiſſimùm de tanto inſignium virorum numero delegiſtis. Quod Eccleſiæ commodum videtur & Societati, ùt eventus ipſe Deo, hominibus meque approbantibus, pòſt docebit." Domum ubi cum ſociis revertit Franciſcus, priuſquam cœtum dimitteret in provincias, ad Patres verba fecit: animadverterent, quantum onus infirmis humeris impoſuiſſent: rogare itaque in partem laborum venirent, ne humo afflictus ſuccumberet. Hortarentur, admonerent, urgerent, reprehenderent, ſi, ùt res ſunt humanæ, opus foret, officioque ipſe deeſſet. Re & conſilio adjuvarent ſimul & precibus. "Jumentum", inquit, "factus ſum apud vos. Si oneri ferendo non ſit, onus cum clitellis tollitur. Idem vos facite: imperium tollite, ſi tanto oneri impar videar. Erit hoc divinæ gloriæ Societatique emolumento, vobis, Patres, perutile, mihi denique commodum & pergratum."

Melitam ſocios militibus operam navaturos, mittit,

129 Aſſurrexit his dictis Franciſcus: ceteris allacrymantibus gaudio, ſurgere vetitis: mox ordine, ſingulorum pedes humi exoſculatus, etiam complectitur, comiterque in provincias diſcedentes dimittit; lætos, quòd Ignatio & Layni dignum, qui ſuccederet, reperiſſent. Per idem tempus Melitam inſulam b terrâ marique arctiſſima obſidione Solimanus, Turcarum imperator, cinxerat c: capta pridem Rhodo d diuturna obſidione, pertinacique conatu, dum equitibus divi Joannis, ſingulari fortitudine dimicantibus, auxilium nemo ferret. Melitam verò ſummi Pontificis Pii vigilantiâ, & opibus Philippi II, regis verè Catholici, ad hæc militari virtute Equitum, quibus eam olim inſulam Carolus V imperator defendendam tradiderat e, liberatam vidimus. Militum copiis, quæ ſuppetias ferre juſſæ erant, ſocii additi ſunt, ex eo ipſo aggregatorum Patrum numero: qui militibus animum mentemque piam addere conarentur f.

b C c d e f

CAP. II. in provinciis ſingulis tum tirocinii,

130 Prima jam cura, dimiſſis in Provincias ſociis, fuit, quando ab origine pendent omnia, de tirocinii domo Romæ conſtituenda, in qua juvenes, qui frequentes quotidie ex omnibus Europæ urbibus confluebant, Societatique adſcribi cupiebant, ad pietatem & religioſas exercitationes informarentur: ne ignorarent, quo modo orandus Deus, qua ratione ſpiritui caro ſubjicienda, & animi perturbationes domandæ: Denique ùt pueri catecheſi Chriſtianæ doctrinæ imbuendi eſſent. Epiſcopo Tiburtino g eam Deus mentem indiderat, ut templum S. Andreæ ſacrum ſociis traderet, quod in colle Quirinali viſitur. Nec diu pòſt eandem beneficentiæ voluntatem dedit Joannæ Aragoniæ, quæ nobiliſſima matrona Aſcanio Columnæ nupta, ſingulari pietate in Deum fuit, & in ſocios liberalitate. Domum enim in eodem colle annuoſque reditus attribuit. g

tum litterarum humaniorum domum, Romæ verò magnificum templum condi curat.

131 Idem in omnibus provinciis Franciſcus teneri juſſit, ut ſua cuique tironum Societatis domus eſſet, in qua ad pietatem informarentur, ſpecimenque ſui darent, qui ſe Societati recèns, Deo vocante, addixiſſent. Alterum item collegium in provinciis inſtituendum curavit, hodieque Seminarium alicubi appellatur, ubi iis artibus imbuerentur, quæ humanitatis Profeſſori, qui alios docere commodè poſſet, neceſſariæ viderentur. Cùmque recèns nata Societas tunc eſſet, omnes Tranſalpinarum gentium adoleſcentes Romam bonis artibus inſtruendos mittere incredibili ſumptu neceſſe erat: cui incommodo Franciſci conſilio remedium adhibitum, ut in principiis docerentur. Ædes item ſacra domûs Profeſſorum paucorum capax erat, E cùm multi ad rem divinam & Sacramentorum, hortantibus ſociis, frequentem uſum ac verbi Dei ſermonem confluerent. Hanc igitur ampliſſimo Cardinali Alexandro Farneſio Deus mentem pariter injecit, ut & pietatis ſtudio, & in Franciſcum amore adductus, auguſtiſſimum templum à fundamentis exſtruendum curârit videritque ad tectum perductum: auguſtum in primis, ſive architecturæ artem ſpectes, ſive ornatum.

nihil inter negotia plurima de precibus remittens.

132 In ceteris verò, quibus Franciſcus curis angebatur, frequentes erant litteræ ex omnibus oris, & quidem principum in repub. virorum, ut ſomno ſæpenumero tempus demere opus eſſet, ſi omnibus ſatisfactum vellet. Alii enim ſocios ad ſe mitti poſtulabant: nonnulli collegia apud ſe excitari: nonnemo rogare, ut pro incolumitate ſua Deum precaretur. Quod & olim regibus ſtudio fuiſſe, ex Athanaſio diſcimus: qui ad Antonium abbatem ſcribere ſolitum Conſtantinum refert h; ut ſe fidemque Chriſtianam Deo precibus commendaret. Quamvis verò crebræ litteræ multum & operæ eriperent & ſomni, nihil tamen deſtinati temporis F orationi ad Deum fuſæ detrahi, quo pietatis progreſſum contineri dicebat, patiebatur. Cum Deo enim potiſſimùm eſſe agendum, in primiſque ejus regnum ſtudioſè quærendum. Mox principum Chriſtianorum ſalutem, à qua pendêret reliquorum, Deo commendandam.

CAP. III. Socios

133 His rebus ita ex ſententia peractis, eo ipſo anno Pius IV vitâ ſimul & cathedrâ deceſſerat i locumque dederat Michaeli Giſlerio, viro è Dominicanorum familia egregio, qui Pii Quinti nomen induit, talemque ſe moribus geſſit k. Hic etiamnum Cardinalis Franciſco uſus perfamiliari & amico l, poſtquam ad Eccleſiæ clavum ſedit, nihil in amando remiſit: quin rebus in arduis conſilium ejus & operam frequenter adhibuit. Commodùm jam è Luſitania litteræ redditæ erant, ſocios in Æthiopiam legatos premi & temporum iniquitate ſudare, nec proficere: præciſa jam ſpe meſſis colligendæ: in Japonia verò inſula, Epiſcopum ſacris ritè procurandis, in recenti naſcentis ibi Eccleſiæ origine, vehementer deſiderari. Obibat Æthiopiæ regionem è ſociis Andreas Ovetenſis patriarcha: quem

A quem olim Julius III, rogante Joanne item III,
m Luſitanorum rege, epiſcopum creârat *m*, unà
cum Melchiore Carnero Luſitano. Hi ſocii ad-
diti Joanni Nunneſio patriarchæ, in Æthiopiam
Pontificis juſſu proficiſcenti, Ignatio etiam tum
ſuperſtite.
134 David enim, Æthiopum rex, Luſita-
ad Japones Sinaſque niæ regis operâ à ſummo Pontifice, quem in
terris Eccleſiæ caput agnoſceret, mitti ad ſe
rogabat, qui eam Eccleſiam, in remotis Africæ
ſiccisſque terris ſitam, pænè dixerim relegatam,
Judaïſmo inquinatam (baptizantur enim Æthio-
n pes ſimul & circunciduntur *n*) purgarent erro-
ribus, in viam revocarent, rudeſque illas natio-
o nes ac barbaras erudirent. Nunneſius Goam *o*
vix attigerat, inde in Æthiopiam cogitans &
conſcendere parans, in Beatorum ſedes, morte
ſimul & legatione obita, migrare juſſus, locum
munuſque patriarchæ Andreæ Ouetenſi, ſocio &
epiſcopo, ceſſit. Nihil enim ſocii præter digni-
tatis nomen & labores ferebant, honoribus &
commodis omnibus abdicatis. Hic ſimul in Æ-
B thiopiam venit, à Claudio rege, Chriſtianorum
quidem ſacris imbuto, ſed lento homine non
ſatis humaniter accipitur: frigidè itaque rem
Chriſtianam promovit. Qui verò regnum proxi-
mè excepit, re & nomine Adamantius, naturâ
crudelis & immanis, in ſocios graſſari, ſævire
& incurrere ferarum more inſtituit. Chriſti e-
nim nomen exſtinctum cupiebat, nulla ut ſpes
propagandi Euangelii ſupereſſet. Vinculis enim,
ſame, inopiâ & nuditate vexati ſocii, aliaque
incommoda & perſecutiones paſſi, ut ſolent,
qui piè vivere in Chriſto Jeſu volunt.
135 Quamobrem, juſto mox judicio Dei à
Pius V Turcis devictâ Æthiopiâ, in ditionem illorum
tyrannidemque regnum incidit, vaſtum cetera
& incolarum multitudine frequens. Pius Pon-
tifex re cognita, Franciſco referente, Andream
patriarcham Æthiopum furori cedere & ſe ad
majora reſervare jubet; commodamque nactum
navigationem, maturrimè in Japoniam inſulam
trajicere: ubi multos eſſe & nuper Chriſtianis
adſcriptos audierat, qui confirmari & ſacerdotio
manuum impoſitione inaugurari poſſent. An-
p dreæ, accepto Pii diplomate *p*, injecta religio
eſt, quam eximere nemo poſſet, quòd juberet
C Pontifex, tum demùm Æthiopiam relinquere,
cùm ſalva religione & tutò poſſet, nullaque
ſpes reliqua ejus Eccleſiæ juvandæ foret, hinc
in Japoniam inſulam frequenter habitatam tranſ-
iret. Ille verò benè ſemper Dei benignitate
ſperaret, fore ut Chriſto plures lucrifaceret; &
Æthiopiâ excedere non poterat, quin in Tur-
carum aut prædonum manus incideret. In his
itaque ærumnis vitam egit diemque clauſit ex-
tremum.
136 Melchior quoque Carnerus *q*, cui par
proficiſci jubet: poteſtas tributa fuerat ordinandi, confirmandi-
q que neophytos Chriſtianos, in Machaonem
r portum *r* delatus, quâ Luſitaniæ naves onera-
riæ in Japoniam tranſmittunt, ritè obita lega-
tione, & epiſcopi munere, deceſſit è vita. No-
ſtrâ quoque memoriâ Sebaſtianum Moralem,
qui provinciæ Luſitaniæ ſociorum præpoſitus
fuerat, Sixtus Quinctus epiſcopi nomine in Ja-
poniam legavit: ſed, ut incertæ ſunt mortalium
res, Goæ portum nondum tenuerat, cum &
ille longæ tædio navigationis incommodiſque
mortem cum vita commutavit. Adeò verum eſt,
quod ipſi etiam malè in ſocios animati fatean-
tur, dignitates eccleſiaſticas ex Ignatii inſtituto
defugere ſocios, aliiſque libenter concedere: A. P. RI-
labores verò, pericula, mortem denique pro BADINEI-
Eccleſia ad majorem Dei gloriam ultro ac li- RA.
benter ſubire.
137 Plura verò exſtant Pontificis verè Pii, CAP. IV.
& illis temporibus perneceſſarii, ſingularia in *idem penes*
ſocios amoris indicia & benevolentiæ. Vete- *eoſdem eſſe*
re enim inſtituto, Romæ pœnitentiæ admini- *pœnitentia-*
ſtri, Pontificia auctoritate monachi & ſacerdo- *riam*
tes, theologiæ, & canonum, linguarum diver-
ſarum periti, nodos conſcientiæ ſolvebant, pec-
catiſque expiabant. Magnum id Eccleſiæ mu-
nus & arduum, ut quæcunque divina poteſtate
in terris ſolvant. Viſum itaque Pio Pont.,
quando munus hoc à variis variè obiri vidiſſet,
Societati mandare, ut pœnitentium curam ſu-
ſciperent, & in ſacra D. Petri æde ſumma con-
fitentibus quotidie aures darent, virgamque ma-
nu geſtarent, poteſtatis argumentum. Alciatum
itaque cardinalem, qui tum pro Carolo Borro-
mæo ei muneri præerat, ad Franciſcum miſit,
qui perſuaderet, rem per ſe Eccleſiæ utilem ac
neceſſariam. E
138 Ille verò tergiverſari primùm ac defu- *Romanam,*
gere: mox ubi ſe collegit, hæc ferè capita ſup-
plice libello Pontifici obtulit. Perincommodum
id Societati futurum: qui enim legitimè id
munus ad hanc diem adminiſtrâſſent, iis eripi
ſine querimonia non poſſe: ad hæc complures
in Eccleſia Dei familias, vetuſtate corroboratas
& ſanctitate morum illuſtres, ad quas id po-
tiùs pertinere videretur; alioquin præteritas
ſeſe moleſtè laturas: ſociis denique privatim
fraudi futurum & damno: quòd, qui illud mu-
nus obirent, continuò Societatis legibus ſolvi,
& obedientiæ vinculis vellent, tamquam mi-
niſtri Pontificis jam creati. Lectis his, Pius
nihil prolatandum ratus, nodoſque facilè ſolvi
poſſe; Societati extemplo pœnitentiæ Pontificiæ
munus pro ſuo jure mandat, domumque non
procul ab æde ſumma D. Petri, certumque ſti-
pendium ad victum cultumque corporis aſſignat.
Franciſcus dicto audiens acquievit, præſtanteſ-
que è provinciis undique ſacrarum litterarum,
Officiorum ſimul & linguarum peritos evocatos,
locat. Gregorio mox tertio decimo Romæ ſe-
dente *ſ*, Societas onere illo levari, ſed fruſtrà, *ſ*
optabat: munuſque ſuſtinet in hunc uſque diem F
commodo, opinor, publico.
139 Eccleſiaſten item Pontificium è Socie- *ac coram ſe*
tate tunc deligendum putavit, qui coram in *concionandi*
ampliſſimo Cardinalium conceſſu de rebus divi- *munus vo-*
nis frequenter diſſereret. Primus hoc munus ob- *luit,*
ivit, Franciſco jubente, Benedictus Palmius,
Italus; hunc ſecutus Salmeron, unus in decem
primis Ignatii ſociis, ſed duodecimo pòſt men-
ſe, nimirum ſeceſsûs amantior & commentan-
di S. Scripturam ſtudio intentus, alteri è ſo-
ciis, Luſitano theologo, Emmanuëli Sa, lam-
pada tradidit. Mox ceſſit Franciſco Toleto Cor-
dubenſi: qui apud alios continenter Pontifices
eccleſiaſten egit ad annum uſque M. D. XCIV*, *MDXCIII
quo anno, invita & repugnante Societate, in
Cardinalium collegium à Clemente VIII ado-
ptatur: vitâque nuper & dignitate deceſſit, po-
ſtridie Idus Septembris anni M. D. XCVI. Neque
hic ſubſtitit Pii erga nos ſtudium: ſociis enim
examinandi provinciam dedit eos, qui Romam
frequentes confluunt, & ſacris initiari vel jam
initiati confeſſiones excipiendi fieri ſibi poteſta-
tem volunt.
140 Erant ea tempeſtate (quis credat?) in
u-

A. P. RIBADINEIRA. *aliaque propenſi in Societatem animi*

ultimis Neapolitani regni finibus hæreſis Valdenſium reliquiæ, qui pauperes de Lugduno vocari gaudebant *t*, quod malum ut maturrimè tolleretur, è ſociis Chriſtophorum Rodetiges*, doctorem theologum, mittit: qui partim diſputando, partim monendo, ad bonas eos partes melioremque mentem traduxit, captos comitate hominis & pietate, ut pœnam, Pontificia poteſtate irrogatam, libenter ſuſceperint. Exploratum jam tum erat Societati finem eſſe propoſitum, gentes à fide alienas & hæreticos ad ſanam mentem pro virili revocare. Si qua fortè rurſum tempeſtas exorta in ſocios eſſet, ſtatim advolare Pius ſolitus & opem ferre; principibus Chriſtianis ſocios commendare, obteſtari, precibus miniſque agere. Ut in ſeditione Avenione excitata ſtatim exſtinxit incendium. Hujus ſtudii ſpecimen erit diploma unum in multis, ad Colonienſem epiſcopum *u*.

*Rodriguez

dedit indicia.

141 Præterea mendicantium in numero eſſe ſocios pronunciavit; immuneſque ſimiliter eſſe & haberi voluit; dato ea de re, quod exſtat, diplomate, quincto Pontificatûs anno M.D.LXXI Nonis Juliis *x*: utque tuti ab injuria in provinciis ſocii viverent, permiſit patronum ſibi, quem conſervatorem vocant, cùm res poſtularet, bonâ ſuâ veniâ, deligere ipſi ſumma auctoritate poſſent. Quod beneficium Gregorius XIII, immatura morte exſtincto Pio *y*, inſequenti anno ſociis libens datis tabulis conceſſit *z*. Non deſuêre tamen, ùt fit, qui dicerent, Pio propoſitum, Societatis inſtitutum commutare ſimul & veſtitum. Qui rumor cum latiùs vagaretur, Franciſcus pro Societatis honore diligenter excubans animique pendens, Franciſci Patieci Cardinalis, & Burgenſium archiepiſcopi operâ, Pium rumoris in vulgus ſparſi certiorem facit. Ille verò tantùm abfuit, ut id cogitârit, ut nuncio illo tanquam adverſa re perturbatus in hæc ipſa verba clamans eruperit: "Abſit à nobis hoc peccatum *aa*. Video enim, complacitum eſſe Deo in his famulis ſuis inſtitutoque vivendi, quo fructum referunt Eccleſiæ. Dum iidem erunt, qui hactenus, inſtitutumque religioſè ſervabunt, nemo illis, qui ſapiet, moleſtus erit, negociumque faceſſet *bb*."

ANNOTATA.

a Salmeronem & alium, *inquit Ribadineira ſe ipſum tacitè innuens.*

b *Inter Siciliam & Africam propriè dictam.*

c *Anno* 1565.

d *Inſula Aſiæ Minoris, anno* 1522 *à Turcis capta.*

e *Anno* 1530.

f *Nominantur hi num.* 243 *Comm. prævii.*

g *Joanni Andreæ Crucio.*

h *Tom.* 2 *Januarii pag.* 103 *in Vita S. Antonii, auctore S. Athanaſio, hæc leguntur:* Hoc in eo viro mirabile eſt, ut hominem in extremo limite conditum, & favor principum & omnis celebraret aula regalis. Nam & Conſtantinus Auguſtus, & ejus liberi Conſtans atque Conſtantius talia cognoſcentes, crebrò ad eum, quaſi ad patrem, miſſis litteris obſecrabant, ut reciprocis eos ſcriptis hilararet.

i *Sub finem anni* 1565.

k *Electus in Pontificem ſub initium anni* 1566, *relatus in Album Sanctorum à Clemente XI anno* 1712.

l *Magni præterea eſt habitus ab aliis Sanctis, ut ab Ignatio, Carolo Borromæo, Franciſco Saleſio & Tereſia, uti num.* 339 *videre eſt: amicitiam item coluit cum S. Petro de Alcantara, uti ex* Borgiæ *ad illum litteris, quas lib.* 6, *cap.* X, § 5 *exhibet Alvarus Cienfuegos, liquet.*

m *Hierapolitanum anno* 1555.

n *Ex Ribadineira in Vita S. Ignatii lib.* 4, *cap.* 13.

o *Urbem Aſiæ in India Citeriori ſub dominio Luſitano.*

p *Refert illud, in Hiſpanum idioma traductum, Ribadineira lib.* 3, *cap.* 3.

q *Epiſcopus Nicenus renunciatus anno* 1555.

r *Sinarum urbem in inſula ad oram littoralem provinciæ Cantoniæ ſitam.*

ſ *Sedere cœpit anno* 1572.

t *Sub Adriani VI & Alexandri III tempora ſeu ſub annum* 1160 *Lugduni vixit Waldo, à quo hanc ſectam appellatam aiunt. Errores illius vide in concilio Sueſſionenſi anni* 1528 *tom.* XIV *Conciliorum apud Labbeum col.* 436; *ubi & Valdonis expreſſa fit mentio col.* 433.

u *Illas Pontificis litteras anno* 1568 *ad comitem Iſemburgicum datas, Hiſpanicè exhibet Ribadineira lib.* 3, *cap.* 4: *quas autem anno* 1569 *pro Poſſevini innocentia, qui inquiſitionem more Hiſpano in comitatum Venaſcinum introducere conatus dicebatur, idem Pontifex ſcripſit ad ſuum in Gallia nuntium, Calatinum epiſcopum, Sacchinus refert ad annum* 1569, *num.* 145.

x *Vide tom.* 2 *Bullarii, à Laërtio Cherubino collecti, pag.* 343.

y *Obiit anno* 1572.

z *Vide Bullarium, mox citatum* 363 *& ſeq.*

aa *Ribadineira lib.* 3, *cap.* 4 *habet:* Abſit à nobis hoc peccatum grande.

bb *Poſtrema verba non habet Ribadineira.*

CAPUT IX.

Romæ peſte afflatorum curam habet: propagari fidem apud Indos Occidentales curat: in Poloniam ſocii introducuntur.

CAP. V. *Romæ peſte afflatorum*

INeunte æſtate anni M. D. LXVI, Romæ multi peſtilentiæ lue exſtincti, ut & morbi contagio ſerperet latiùs. Corruptis enim aquis ea urbis regione, quæ Flaminia olim via, nunc POPULI dicitur, quòd ſtagnarent, ſordibuſque plenæ & putrefactæ ſubterraneam puteorum frigidam corrumperent, qui hauſerant, labem præſentemque mortem ſenſerunt. Tot paſſim in ea Urbis regione ſtrages, ut tetro odore, quem afflabant cadavera, inficerent alios priùs, quàm opem implorarent. Exſtincti incolarum plerique myſteriorum viatico non inſtructi. Franciſcus ſimul detrimentum cognovit, ſocios miſit, qui vicatim ægrotos viſerent. Hic opinione majorem ſtragem comperit. Itaque nihil cunctandum ratus,

A ratus, binos ſtatim ſocios ad Pontificem legat. Hic magnam vim pecuniæ in eleëmoſynam ægrorum inopiæ ſublevandæ liberaliter erogavit: cujus etiam, tali Pontifice digna, audita vox: "Ea tempora eſſe, ut & calices auratos crucisque ſigna argentea oppignerari vellet, quò „Chriſti membrorum inopiam ſublevaret."

curam habet:

143 Ejus etiam mandato ſocii ſenatum populumque Romanum adeunt: ne difficili tempore deeſſent, rogant. Auditi, & verò perlibenter, factumque eſt in eorum ſententiam ſenatûs conſultum: panis, caro, vinum gratuitò ægrotis egenis è publico daretur. Ædilibus item mandant, ſtipem ex omnibus Urbis regionibus corrogarent. Nobilibus è ſuo corpore duodecim viris negocium datum, unà cum ſociis ægrotos quotidie inviſerent. Igitur ſocii ægrotantium numero per vicos explorato, Urbem in quindecim regiones diſtribuunt: ſingulis officinas medicamentarias & penu attribuunt. Ipſi bini ſingulis in regionibus cum medico ægrotos adeunt, miniſtrant animi corporiſque alimenta, B nihil ut egentibus, ad valetudinem quod pertineret, deeſſe paterentur. Nec minor animis curandis diligentia adhibita, ne qua in malis conſolatio deeſſet. Sacris itaque procuratis erratiſque confeſſis, Panis Angelorum migrantibus porrigebatur. Judicabat enim Franciſcus, quantùm animus corpori & æterna caducis antecellunt, tantò majorem curam ſacris adhibendam. Gratum id omne Societatis officium Pio, ſenatui populoque Romano accidit, ut & biennio pòſt, ingraveſcente morbo, non perinde tamen periculoſo, idem Pius; multò pòſt etiam Gregorius XIII Pontifex, ſociis iterum ægrotorum curam mandârit, Franciſco Borgia nuper exſtincto.

CAP. VI. ſocios ad inſulas Fortunatas,

144 In Orientis Indiam pridem ſocii complures penetrârant; in Occidentis verò ad eam diem nemo. Igitur Franciſcus portam illic aperiri, Euangeliique lucem & veritatem incultis illis gentibus noſtrorum operâ inſerri, ex quo familiam ducere cœperat, vehementer exoptabat. Miſſi primùm Chriſti anno M. D. LXVI Didacus Lopez & Ludovicus Gomes ſacerdotes: Ludovicus item Ruiz & Alſonſus Simonis in Fortunatas inſulas *a*, quæ Canariæ hodie appellantur: ubi meridiani circuli extremum coſmographi olim collocârunt. Ceterum enim terrarum orbem, nuper Hiſpanorum navigationibus repertum, quà ſol oritur atque occidit, veteres ignorârunt: exiſtere tamen & eſſe poſſe, Plato de Atlantidum inſula loquens, & Seneca Tragicus aliique divinârunt *b*. Hos igitur, quos nominavi, comites addiderat Franciſcus Bartholomæo Torres *c*, Canarienſium epiſcopo, homini ſingulari & pietate & doctrina. Illius enim de Trinitate Commentarii valde probantur. Docebat hic inſulanos catecheſim unà cum ſociis, luſtrabatque diœceſim pedibus ambulans, boni nullum officium paſtoris prætermittens.

in Floridam primò quidem Petrum Martinium cum ſociis duobus;

145 Eo ipſo tempore Philippus rex Catholicus, datis ad Franciſcum litteris *d*, pro bona Societatis exiſtimatione, quatuor & viginti in Occidentis Indiam mitti rogat: victui & cultui corporis in itinere nihil defuturum, gratumque id Deo, ſibi & incolis fore. Ut tam honeſta piaque poſtulanti regi ſatisfaceret Franciſcus, miſit primò electos e multis ſocios: Petrum Martines, ex agro Turolio regni Aragonii, Joannem item Rogerium ſacerdotes, Franciſcum Villaregium. Hi A. D. V Kal. Sextil. eo ipſo anno Hiſpalenſi portu conſcendentes, Floridam inſulam *e* VIII Kal. Octob. tenuerunt. Petrus Martines claſſe exſiliens, terram ſimul attigit, ut Dei verbum Euangeliumque prædicaret, interiit, ictus caput perticâ ab incolis, qui tum in littore agitabant, adventum Europæorum prohibituri: mox ſemivivum in mare projiciunt. Nimirum pro ſingulari in Deum pietatis ſtudio hunc fructum retulit, ut, quod pridem optârat, fidei teſtis vitâ decederet. Qui caſus tantùm abeſt, ut ceteros in Europa ſocios ab expeditione deterruerit, ut etiam incitârit magis, quòd pro Chriſto mortem oppetere & ipſi pari ſtudio exoptarent.

A. P. RIBADINEIRA.

dein verò P. Seguram mittit cum ſociis 7

146 Igitur ſecundo pòſt anno M. D. LXVIII alia miſſio ſociorum in eas ipſas oras inſtituta, quibus præfecit Franciſcus Joannem Baptiſtam Seguram, quò ſe Joanni Rogerio ſacerdoti, qui ſuperſtes adhuc eſſet, ejuſque ſodali Villaregio conjungeret: qui Havanam portum *f* occupantes, in Floridam pòſt penetrârant. Erat tum E forte in comitatu Cacicha quidam (ſic enim Florida in inſula principem virum appellare ſolent) quem præfectus Petrus Menendes *g* claſſe in Hiſpaniam adduxerat. Hic fidei Chriſtianæ rudimentis catechumenus jam imbutus, & ſalutari Baptiſmi lavacro tinctus, Ludovici nomen acceperat. Credebant fore, ut gentis ſuæ morumque gnarus, ſimul & linguæ callens, commodè ſocios deduceret viamque muniret: ſed contrà evenit. Baptiſta enim Segura, ſeptem adhibitis ſociis, Floridam ſalvus tenuit: reliqui in portu ſubſtiterunt, navibuſque exſcenſione facta, pedibus porrò ingreſſi, duce viæ Ludovico uſi, ſine militum Hiſpanorum, qui ſe illis ultrò comites dabant, præſidio. Supellectilem ſacris procurandis libelloſque humeris geſtant. Silvas, ſolaque loca & paludes emenſos, commeatus jam defecerat: herbis itaque & radicibus victitabant, cubabant ſub dio: Ludovico interim proditionem animo agitante: cujus tandem patriam attigerunt, procul admodùm à mari ſitam, à ſilveſtribus hominibus iiſque nudè agentibus habitatam.

ab incolis

147 Socios ille in pago morari jubet ſeque exſpectare, dum, ſalutatis amicis, redeat. Pro- F fectus igitur quinque paſſuum millibus, ad diem dictam rediturum ſe pollicitus, cunctabatur: qui dies cùm veniſſet, quattuor item additis, diuturnæ moræ & ſolitudinis pertæſus Baptiſta, ſacerdotem cum fratre ad Ludovicum allegat *h*. Hic ſtructis inſidiis (incertum, ſive quia à fide Chriſtiana transfuga deſciverat, ſeu quia proditionem pridem animo cogitârat) armatâ omni familiâ, ſocios agreſſus, incautos ſummâ perfidiâ necat. Poſtridie ejus diei vix illuxerat, ceteros barbarum in modum adoriuntur & ſilenti nocte, duce Ludovico, interimunt ſocios genibus nixos, precibuſque ad Deum fuſis, mortem fortiter pro fide oppetentes. Exſpoliant cadavera barbari: ſacratis veſtibus ſeſe induunt: illudunt petulanterque inſultant, quaſi rem magnam, contrucidatis inermibus & non repugnantibus, præſtitiſſent. Arculam mox tres aperiunt, theſauro inhiantes.

dein trucidatos;

148 Erant hic Biblia ſacra, Miſſarum Officia, libelli pii, precum orbiculi, imagines, Agni cæleſtis effigies, cilicia & flagella: religioſorum nimirum arma, quibus & carnem ipſi domant & dæmonem fugant. Chriſti item cruci affixi

A. P. Ribadineira.

affixi imaginem continebat, quàm ſimul curioſè aſpiciunt, exanimes ceciderunt humi afflicti & mortui. Comites, qui aderant, inopinata re perterriti, in fugam ſe, terga vertentes, dederunt. Quæ quidam certa fide retulit à ſe oculis conſpecta Hiſpanus adoleſcens *i*, qui è claſſe ſocios comitabatur: ideo non jugulatus, quòd ad idola evertenda minimè veniſſe, & tenera adhuc ætate cùm eſſet, nihil metuendum, ſed in vinculis habendum putârint. Occubuêre etiam* Baptiſta Segura, Toleto Carpetanorum oriundus, morum probitate Franciſco gratioſus, Ludovicus item Quiros, ſacerdotes. His aderant fratres Gabriël Gomez, Petrus Linares, Sanctius Savallius, Joannes Baptiſta Mendes, Chriſtophorus Rotundus: alter item Gabriël Soliz *k*.

**lege*: illic

149 Eo ipſo anno, ùt ex Indicis litteris didici *l*, ob eandem fidei conſtantiam Franciſcus Lopez interfectus; dum è Cochinenſi collegio *m* Goam proficiſcitur, à piratis Mauris captus, cum tribus ſociis: quódque raſo vertice viderent, ſacerdotem, quod res erat, divinârunt: ad fidei defectionem ſollicitant: ſic ſalvum fore & incolumem. Honores etiam pollicentur: precibus denique minas miſcent. Ille verò: "Egone ut Chriſti caſtra deſeram? non „ſinat ille Deus, cui milito. Quodvis potiùs „ſupplicii genus ſubire ſtat ſententia, quàm à „Chriſtiana religione migrem." Lanceâ itaque ilia confodiunt: ille ad Beatorum ſedes abiit feliciter. Alterum è ſociis captivum abducunt: quid reliquis factum non comperi. Eodem ipſo anno ſocios iterum binos Oranum in Africam Franciſcus miſit, Petrum Domenicum & Hieronymum Mur: utrumque Valentiæ ſuperſtitem vidimus *n*: comites hi dati fratri germano, Petro Ludovico Borgiæ, magiſtro equitum Monteſanorum, à Philippo rege miſſo, ut eam Africæ oram armis teneret & militaribus copiis præeſſet. Socii in hac ſtatione incolis & militibus ſacra ritè procurârunt.

quod & Franciſco Lopio & Malabaribus contigit. Binos item in Africam,

CAP. VII. *geminam verò in Indiam Peruanam,*

150 Eodem ipſo anno, qui eſt ejus ſeculi ſeptimus & ſexageſimus, alteris ad Franciſcum litteris petit Philippus rex mitti ſocios viginti in Peruanam Indiam, provinciarum ad Occidentem longè maximam: quam in ſacris Litteris Ophir & Pirum etiam nominari quidam putant *o*, auri fodinis & Salomonis Judæorum regis commercio nobilem. Conſcenderent igitur primo quoque tempore, collegiaque ædificarent & domos, uti certis ſedibus morati, Chriſtianam religionem propagarent, pueroſque imbuerent optimis & moribus & diſciplinis. Poſtridie Kal. Novemb. ſelecti de multis pauci, Luciferi fano (quem Bæticæ portum San-Lucar hodie appellant) profecti Hieronymus Portillius, ſociorum præfectus, Antonius Alvarus *p*, Ludovicus Lopez & Michaël Fontanus ſacerdotes. His additi Didacus Bracamontius, Joannes Garcias Janguenſis, Franciſcus Methymnæus & Petrus Loberus. Hi primi ſocios in eas Peru oras duxerunt, ludoſque ſtudiorum aperuerunt: hodieque docentur ibi de ſuperiore loco artes omnes futuro theologo neceſſariæ: incredibili fructu & inquilinorum Hiſpanorum, qui illic negociantur, & neophytorum, qui Chriſto jam nomen, ſuſcepto Euangelio, dederunt. Quæ res ſimul regis Catholici auribus animoque grata accidit, alteram claſſe miſſionem inſtitui jubet, profectique cum prætore Franciſco Toleto ſacerdotes quinque, ſeptemque alii ſocii *q*.

151 Anno verò ſecundo & ſeptuageſimo, undecimo Kal. Quinctil. in Novam, ùt vocant, Hiſpaniam, quæ regio nihil ambitu noſtra minor eſt, opulentiâ ſanè major, primi è ſociis trajecerunt quatuordecim, poſtulante eodem rege Catholico: quorum eò libentiùs nomina adſcripſi, quòd primi viam munierint portârintque Euangelium, longè nunc latéque fuſum in Occidentis Indiam. Sociorum præfectus Petrus Sanchius, doctor theologus, qui pridem Complutenſem academiam rexerat, & publici doctoris perſonam ſuſtinens, valere juſſis titulis & commodis, Societati ſe addixerat. Sacerdotes verò Didaci duo, Lopez & Fonſeca *r*: Petri item Diaz *ſ*, Concha, Bazan & Camargus cognomento: reliqui ſacris nondum initiati: Joannes complures his cognominibus, Sanchius, Mercatus, Curielius & Matillus: Bartholomæus: item Larioſus *t*, Lupius Navarrus, Martinus Gonſales. Hæc in Peru provincia; nuperque detecto orbe, Franciſco Generali Præpoſito præclarè geſta: nec minùs in Europa Societatis incrementum fuiſſe, nunc oſtendam.

alteram item in Mexicum miſſionariorum claſſem miſit.

CAP. VIII. *In Poloniam ſocii, annuente Sigiſmundo rege.*

152 Apud Sarmatas, ſuperſtite etiamnum Jacobo Layne, inchoatum ſociis collegium ſumptu & auſpiciis Staniſlai Hoſii, præſulis Varmienſis, Bransberga in urbe, ejus diœceſis, magno provinciæ Pruſſiæ, quæ ad Polonos attinet, emolumento. Hic epiſcopus ob ſingularem cum pietate conjunctam doctrinam in Cardinalium urbis Romæ collegium adoptatus, ſynodo Tridentinæ non interfuit ſolùm, ſed & legatus præfuit. Dimiſſo itaque concilio, inſequenti anno quarto & ſexageſimo ob præclarè in concilio navatam à ſociis Layne & Salmerone operam Societatem accivit, amplexuſque eſt peramanter. Sigiſmundus verò, qui tum Poloniæ regnum tenebat, animi dubius erat, quid Societate faceret, qua de ſiniſtros in vulgus rumores ſparſerant, ùt ſolent hæretici, in circulis & conciliabulis; famoſis ad hæc libellis. Et verò ita nunc comparatum eſt, ut in aulis principes verum non audiant, ubi aſſentatorum & paraſitorum (quos palatii ſorices tineaſque Licinius imperator appellabat) plena ſint omnia *u*.

Commendono legato Pontificio curante,

153 Tandem verò Franciſci Comendonis operâ (qui Apoſtolicæ Sedis nuncius in Polonia, poſt etiam purpuratis eſt Patribus adſcriptus) rex metu liberatus eſt, honorifica de ſociis prædicatione: neceſſarios cùm rebus publicis omnibus, tum iis potiſſimùm exſiſtere, quæ temporum vitio ſectarum labe & opinionum monſtris infectæ ſint. Catholicos enim confirmant: adverſarios refellunt: incolarum denique liberis piè honeſtéque educandis mirificè proſunt: qui cùm civitatum ſint ſeminaria, in ejus ætatis inſtitutione poſita videri omnia, ſpemque ſitam conſtituendi optimi civitatis ſtatûs, &, quod rei caput eſt, religionis majorum. His ſermonibus, ùt à pio viro profectis, aſſenſus rex, animoque erectus, & rei diligentiùs veritate explorata, Vilnenſe gymnaſium univerſum Societati attribuere inſtituit: ut ſectariorum, quæ tum peſtis ibi graſſari cœperat, audaciam, ſeditiones atque tumultus infringeret.

Societas introducta.

154 Pius IV Pont. ſocios eò mitti, rege poſtulante, jubet. At Vilnæ *x* palatinus vir quidam, domi nobilis & potens, ſed Ariana labe aſperſus, arma contrà tulit; nec priùs depoſuit, quàm

A quàm victus more majorum pœnas dedit. Pacis itaque tempus in bellum ſeceſſionemque vertit, y reſque de Vilnenſi gymnaſio dilata eſt *y*: cujus in locum Pultoviæ, quæ provinciæ Mazoviæ regni Poloniæ ampla urbs eſt, novum collegium ſociis inſtitutum, bona cum regis venia, qui regiis comitiis honorifico diplomate *z*, z quod in manibus eſt, Societatem ornavit. Anno ſequenti *aa* Vilnæ collegium inſtitutum: aa mox & Jaroſlaviæ *bb*: deinde Poſtnaniæ *cc*. bb cc Qua tempeſtate parebant uni provinciali præfecto Auſtriæ: qui ſtatis anni temporibus ea collegia luſtrabat: verùm quòd vaſta ea regio obiri commodè non poſſet, creſcente indies collegiorum collegarumque numero, Poloniæ regnum provincia facta *dd*. Acceſſerat enim col- dd legium ad ea, quæ in Moſcoviæ finibus ſita, proximè recenſui, & Rigenſe in Livonia *ee*. ee

ANNOTATA.

a *Africæ inſulæ ſunt in Oceano Atlantico.*

B b *Schotti additio eſt.*

c *Ejus ad* Borgiam *litteras, quibus ſociorum operam poſtulavit, exhibet Sacchinus lib. 3, part. 3, num. 204.*

d *Harum partem recitat Ribadineira lib. 3, cap. 6.*

e *In India Occidentali, ſeu potiùs America, nempe Septemtrionali, ſitam.*

f *Americæ Septemtrionalis in inſula Cuba.*

g *Scribit Ribadineira* Melendez.

h *Tres nominatim exprimit Sacchinus part. 3, lib. 7, num. 205; Ludovicum Quiros ſacerdotem, binoſque non ſacerdotes, Gabriëlem de Solis & Joannem Baptiſtam Mendes.*

i *Alfonſus nomine.*

k *Hac anno 1571 contigerunt, dum in interiora Floridæ penetrare Segura nititur.*

l *Anno nimirum 1568: addit Schottus de ſuo:* Ut ex Indicis litteris didici, *quòd, ut opinor, Ribadineira, quem interpretatur, lib. 3, cap. 6 Franciſcum Lopium anno 1567 interfectum ſcribat. Ceterùm Sacchinus etiam Lopii necem, à Malabaribus ipſi illatam, anno 1568 adſcribit part. 3, lib. 4, num. 251.*

C m *Aſiæ civitate in ora littorali Malabariæ epiſcopali ſub archiepiſcopo* Goano.

n *Schotti hæc verba ſunt, non Ribadineiræ.*

o *Citat in margine Schottus, cujus ea ad Ribadineiram additio eſt; Gaſparem Barrerium Ariamque Montanum.*

p *Mortuus, ùt addit Ribadineira, Panamæ, in provincia Americæ Meridionalis, cui* Terræ-Firmæ *nomen.*

q *Eorum nomina vide num. 273 Comment. prævii.*

r *Sacerdotum numerum auget Sacchinus part. 3, lib. 7, num. 302 Petro Lopio Parra, & pro Didaco ſeu Jacobo Fonſeca habet Jacobum Lopium à Meſa.*

ſ *Lege:* Petrus item Diaz: *qui ſequitur,* Concha *dictus fuit* Ferdinandus.

t *Lege:* Bartholomæus Larioſus *ſeu* Larius.

u *Schotti additamentum.*

x *Quæ Lithuaniæ caput.*

y *Cœptum eſt anno 1569.*

z *Retulit id Ribadineira lib. 3, cap. 8: datum eſt Petricoviæ in comitiis regni anno 1565 die* XIII *Martii.*

aa *Adita ejus poſſeſſio eſt anno 1566.* A. P. Ribadeneira.

bb *In Ruſſia Rubra. Collegium, à* Borgia *jam receptum, ſucceſſor ejus Everardus ritè admiſit anno 1574.*

cc *In Polonia Occidentali cœptum anno 1571.*

dd *Anno 1574: fuerat hactenus ſub provincia Auſtriaca.*

ee *Rigam ſocios induxit Stephanus Bathori, anno 1576 Poloniæ rex renunciatus: idem quoque Polocii in Lithuania ſociorum collegium eſſe voluit, cœptum anno 1580.*

CAPUT X.

Auctus collegiorum numerus: Azebedii ſociorumque ejus martyrium.

E

Apud Hiſpanos item collegium in Bætica Marchenæ in oppido excitari cœptum à nobiliſſima matrona Maria Toletana, uxore Ludovici Poncii Leonii, ducis Arcos. Erat eadem ſoror Antonii Cordubæ, qui Societati pridem ſe addixerat *a*. Tanto igitur ſtudio hoc agebat, ut evocatos ſocios ſuorum commodo colligeret, ut ædificando collegio mundum etiam muliebrem omnem venderet, redactamque pecuniam alendis ſociis ædificioque impenderet. Templum ibi ſatis magnificè conditum domuſque ampla: in qua, quia multorum capax, Bæticæ provinciæ conventus ſociorum tertio quoque anno habitus ſæpenumero eſt: in gratiam Roderici Poncii Leonii & Tereſæ Zunigæ conjugum, ducumque Arcos: qui veluti à majoribus relictam in Deum pietatem ſocioſque ſtudium cum ipſa hæreditate adiiſſe videntur. Hoc ipſo tempore Toleti Carpetanorum, ſociorum cœtus è collegii jure in domûs profeſſæ formam tranſiit. Cap. IX. Nova collegia a

156 Proximo anno *b* Pinciæ Vaccæorum ex collegio temploque S. Antonii domus item profeſſorum ſociorum conſtituta: collegis ad D. Stephani portam migrantibus, quod antea Ambroſii collegium dictum, coëmptis ædibus beneficentiâ nobilis matronæ Majoris Biueroæ. Anno pòſt ſecuto *c*, in Carpetanis Caravaccæ in oppido Michaël Reynus, vir opibus clarus, pro ſingulari in ſocios ſtudio bona omnia teſtamento legavit collegio ſociis exædificando: hoc addito elogio modeſtiæ pleno: "Si quis „tantundem adderet & auctius opus faceret, „fundatoris ſe nomen juſque ei concedere." In ea ipſa regione anno inſequenti Seguræ montium, hodie DE LA SIERRA indigenæ vocant, Chriſtophorus Rodericus Moya, duabus virginibus Catherina Diaz & Franciſca Aviles, ex ſe natis, conſentientibus, item ſua liberaliter ſociis aſſignavit *d*: eo potiſſimùm conſilio, ut, collegio exſtructo, ea ora ſatis inculta litteris coleretur ſimul & moribus. Et hæc quidem tunc in Hiſpania geſta accepimus. apud Hiſpanos, b F c d

157 In Gallia conditum Avenione collegium: quæ ejus regni urbs eſt Pontificia. Anno quincto & ſexageſimo Virodunum ſocii in collegium, tamquam in coloniam, primùm miſſi, evocante ejus urbis epiſcopo *e*, è familia Gallos, Sabaudos, e

A. P. RIBADINEIRA. Præmonſtratenſi *f*. Camberienſe item collegium *f*
inchoatum *g*, quæ urbs metropolis eſt Allo- *g*
brogum. In Auſtria provincia jacta tum funda- *h*
menta collegii Olomucenſis *h*, in Moravia re- *i*
gione, ſumptibus doctoris Guilielmi *i*, qui præ- *k*
ſul eam tenebat. Anno proximo *k* Spiram Nemetum Rhenana in provincia, quam tunc Hieronymus Natalis obibat, evocati primùm ſocii benevolentiâ & amore nobilis inſigniſque collegii canonicorum: in primis, auctoritate pii ac nobilis viri Andreæ ab Oberſtein, eccleſiæ cathedralis, ùt vocant, decani *l*. Hic vir ad ge- *l*
neris claritatem tanta eſt gravitate, pietate ac virtute, ut meritò lumen & exemplum eccleſiaſticæ diſciplinæ dici poſſit. Cúmque temporum ac locorum anguſtiis tam pio deſiderio remora objiceretur, evicit tamen ſententia, ut, quamvis pauci ac tenuiter, alerentur tamen noſtri. Sed fundata Societas piorum liberalitate nonnihil crevit, tantúmque ſuâ operâ domi foriſque præſtitit, quantùm ab optimo quoque potuit exſpectari.

158 Neque hîc ſtetit honorati illius ac nobilis canonicorum collegii officium. Urbe enim *Germanos, n*
pellendi ſocii cùm eſſent eorum operâ, qui depravatarum opinionum æſtu abrepti in alia omnia diſceſſerunt, interceſsêre illi, inprimiſque honorandus ac nobilis, quem dixi, decanus, contráque nixi, Maximiliani cæſaris auctoritate pervicerunt. Quin & membris additis amplificare domum, quò major indies ſeges ſpiritalibus exercitationibus colligatur, ſtudent. Herbipoli, in ea ipſa provincia, anno milleſimo quingenteſimo ſexageſimo ſeptimo Fredericus *m*, *m*
Herbipolitanus epiſcopus, accitis ex Italia ſociis, vacuum monaſterium beatæ Agnetis attribuit: qualia multa in Germania cœnobia, prô dolor, videas. In Turolenſi comitatu biennio pòſt, conditum collegium Halenſe auſpiciis & pietate auguſtarum filiarum Ferdinandi cæſaris, Magdalenæ & Helenæ gente Auſtriaca: quæ ſe virgines Deo devoverant eóque ſe abdiderant, ſociis, tanquam pietatis adminiſtris, uſæ perhumaniter.

159 Bona item cum venia Subalpini Reguli *Pedemontanos, Venetoſque conduntur.*
Auguſtæ Taurinorum, quæ metropolis Allobrogum eſt, vir locuples *n* collegium ſociis ædi- *n*
ficat: inchoatum quidem anno M. D. LXIV, antequam Franciſcus Præpoſitus Generalis crearetur; ſed triennio pòſt profecti ſocii & in poſſeſſionem legibus miſſi. Brixiæ item, quæ Venetæ ditionis urbs eſt, è parvis principiis magnum brevì Societas ſumpſit incrementum *o*. Sa- *o*
cerdos enim Brixienſis *p*, domi nobilis, ſociis *p*
pridem uſus familiariter (quibus etiam adſcriptus, ùt optabat, fuiſſet, niſi valetudine incommoda uſus foret) communia cum ſociis officia exercere: aures pœnitentibus dare, hortari ad pietatem, ægrotos inviſere, cetera id genus exſequi. Aſſeclas, ùt fit, mox reperit ad triginta, qui uni illi reverenter parebant, nullis tamen religioſorum hominum votis adſtricti. Res item publica Brixienſis duo iis templa attribuit, D. Antonii alterum, alterum Calera nomine. Verùm diſciplinis non ſatis excultis, & idcircò de ſuperiori loco concionari prohibitis, optimum viſum omnibus, Societati ſe adjungere: bonis etiam fortunæ in commune collatis. Franciſcus non invitus accepit; quin & Deo gratias egit, quòd tantam tamque brevi tempore meſſem iis in locis, quibus maximè opus eſſet, attuliſſet. In ea ipſa provincia tironum domus Societatis Novillariæ, comitum e- D
jus ditionis beneficio *q*, à fundamentis eo ipſo *q*
nono & ſexageſimo anno excitata *r*. *r*

160 Nec verò collegiis duntaxat propagata CAP. X.
Societas, nec Europæ finibus circumſcripta; *Propaganda fidei causâ in Indiam Occidentalem*
in Indiam iterum profecta eſt, & loca illa ſolitudine vaſta, barbarie & immanitate inculta, fuſo ſanguine irrigavit. Ut enim recens planta agris infixa, aquâ rigari ſolet ab agricolis, donec altas egerit radices, tum ventos contra atque tempeſtates immota conſiſtit; ſic & naſcentem Deus Eccleſiam martyrum ſanguine admirandiſque operibus fovit, dum adoleſceret, ut corroborata adverſus tyrannorum vim hæreticorumque inſidias duraret. Scitum illud Tertulliani, Martyrum ſanguinem ſemen eſſe Chriſtianorum. "Plures", inquit, "efficimur, quo-
„ties metimur à vobis. Semen eſt ſanguis Chri-
„ſtianorum *ſ*." Eventus id verum eſſe noſtra *ſ*
tempeſtate declaravit, cùm ſocii in ultimas uſque Indiarum terras Euangelium intulêre. Accipite nunc brevì undequadraginta ſociorum necem, dum in Braſiliam fidei propagandæ*, quæ **ſupplet causâ*
Occidentis Indiæ pars eſt ampla & potens, proficiſcuntur. E

161 Miſerat Franciſcus Portu Calenſi *t* *ſocii 69.* *t*
eam in oram Ignatium Azevedum Luſitanum, ùt genere, ſic & pietate inſignem: ut ſociorum illic obiret collegia, quæque opus eſſent, amplificando regno Chriſti & Evangelicæ prædicationi diligenter inſpiceret. Qua in re fidem induſtriamque facilè omnibus probavit: cujus ut ratio Franciſco, tamquam Societatis capiti, conſtaret, Romam verſus proficiſcitur. Hic ſegetem quidem magnam eſſe bene narrat, & ad meſſem albam, operarios verò paucos. Igitur Franciſcus jubet provinciæ illius præfectum eò redire, & ex Hiſpania comites colligere ac trajicere in Indiam, qui ſe ſpontè offerrent. Permiſſum item tirones aliquot Societatis candidatos, qui ad eam ſe expeditionem ultrò darent, in Societatem tranſcriberet, ſecumque duceret. Compertum enim adoleſcentes pietati addictos, linguis perdiſcendis aptiores: cæli item ſolique genio & alimentis meliùs aſſueſcere. Collectis igitur ad undeſeptuaginta ſociis, tribus eos navibus diviſit, quòd unà omnes ſimul vehi, incommodum videretur. F

162 Quattuor ſupra quadraginta ſecum I- *Azevedio duce, proficiſcuntur.*
gnatius prætoriæ *u* impoſuit. Alteram Petrus *u*
Diaz ſacerdos cum aliquot ſociis conſcendit: tertiam item reliqui. Claſſi, ſeptem onerariis navibus inſtructæ, præerat Ludovicus Vaſconcelus, nobilis Luſitanus, manu promptus & ſtrenuus, cum imperio in Braſiliam miſſus: lætus vehementer tot tantorumque ſociorum contubernio. Illic enim quietè non ſecùs atque in collegiis & amicè agitabant. Domeſticas pietatis exercitationes orandi, ſeipſos excutiendi & legendi religioſè ſervabant: ad navales ſocios nautaſque & milites is quoque fructus redundavit. Informati enim ad pietatem: ſiniſtris verbis abſtinere juſſi ſunt: libri item impudici & otioſæ fabulæ manibus excuſſæ; pro his pii libelli repoſiti, & piaculares orbiculi, & Agni cæleſtis effigies. Ventum tandem eſt in Mateiriam inſulam. Hîc prætoria navis, quam Ignatius conſcenderat, ab aliis deflexit, Palmamque in inſulam, unam è Fortunatis, cucurrit. Diſceſſuros primùm ad ſe Ignatius ſocios vocat, auguratuſque, quod evenit, fore, ut in hæreticorum piratarum manus inciderent, optionem omnibus

A ómnibus dedit, ut, ſi quis ex eo numero mortem pro Chriſto oppetere detrectaret, in Materia inſula maneret. Qui conſtantes perduraſrent, Sacramentis Eccleſiæ muniti ſeſe morti compararent.

ex quibus, 163 Quattuor duntaxat ceſſerunt metu, non ſatis ad mortem parati. Quadraginta confeſſione ritè expiati, ſumptoque Pane cæleſti pervigilio Principum Apoſtolorum, miniſtrante Ignatio, qui & Agni cereas imagines, Sanctorum reliquias, Romà allatas, diviſit, hilares conſcendunt: amplexi inter ſe alios, qui cum Petro Diaz altera navi vehebantur: quaſi præſagientes fore, ut poſtremum inter ſe complecterentur. Fortunatis jam inſulis digreſſis unus & frequens de martyrio ſermo erat, ut eam mortem votis exoptâſſe viderentur: ùt hoc tamquam celeumate provecti ſocii, non procul Palmenſi portu conſpecti quinque piratici myoparones, quos Jacobus Soria nobilis pirata ductabat: qui Calviniana labe aſperſus, in Catholicos infeſtiſſimo odio incurrebat. Roſtratâ ſtatim invectus accurrit, armatâ probè omni genere B tormentorum æreorum. Ignatius verò, quod animo præſagiſſet, ſuggerente Deo, verum eſſe mortis periculum, comperit. Adhortatus itaque ad pugnam omnes, conſtantiamque vectores, victores fore pollicetur, ſive morte occumberent ab hæreticis trucidati, ſive vincerent hoſtes. Imaginem itaque B. Virginis Romà allatam eâ formâ, quâ S. Lucas pinxiſſe creditur, manu tenens, ad ſocioſque converſus (qui Sanctorum Litanias cum lacrymis recitabant, opemque divinam, mortem oppetere parati, implorabant) ſic forti animo poſtremùm appellat: "Hodie „omnes, fratres dilectiſſimi, ita mihi cor ſalit, „vitâ migrabimus, diviniſque in cælo epulis „perfruemur cum Chriſto & B. Virgine ceteriſ„que cælitibus. Præclariùs certè nobiſcum age„tur, cæli, quàm Braſiliæ portum tenentibus. „Orationi itaque intenti, ad mortem nos com„paremus, quando hunc nobis poſtremum illu„xiſſe diem credo."

capta à Calviniſtis, quâ vehebantur, navi, in odium fidei 164 Interea prætoriam Luſitanam pirata oppugnatam, non tamen ſuorum ſine ſanguine, invadit: cognito Jeſuitas (ſic enim noſtros plerique vocant) navi portari, ad unum omnes C contrucidari jubet. "Pereant", inquit, "pereant „Papiſtæ, qui falſam Braſiliæ doctrinam impor„tant." Quamvis paulò antè ſacerdotibus & B. Franciſci monachis captis vitam condonâſſet, (ſic enim piratæ loquuntur, quoties à cæde temperant, quam per vim nefaſque graſſando inferre poſſent) ſociis tamen minimè pepercit, licèt tironibus adhuc pleriſque & adoleſcentibus. Propiùs cùm acceſſiſſet, vocem intendens: "Præcipitentur", inquit, "in mare omnes illi „Jeſuitæ, Papiſtæ, hoſtes noſtri acerrimi." Nec mora: milites duci non diſſimiles & hæretici ſocios invadunt, tritis veſtibus exſpoliant, vulnera pugionibus infligunt, iis primùm, qui raſo vertice ſacerdotes agnoſcerentur. Plerique in mare præcipites dati, brachiis manibuſque, ne quà enatandi ſpes eſſet, truncatis.

primus Azevedius, dein verò 165 Ignatius, quòd animum ſingulis adderet hortando & urgendo, in capite vulnus accepit, ut ſiſſum diſtiliret. Hic immotus mortem operiens, tribus confoſſus lanceis vociferando cadit. "Teſtes", appello mortales & angelos, „me pro fidei Catholicæ Romanæ profeſſione „occumbere, à qua ne latum quidem unguem „reſiliendum puto." Socioſque reſpiciens: "Fi„lioli", inquit, "mortem ne expaveſcite." Imaginem Deiparæ manibus eripere hæretici fruſtra conati ſunt. Benedictus Caſtrus, imaginem & ipſe Chriſti de cruce pendentis dextrâ præferens, tribus glandibus ictus nondum concidit. Igitur ferro punctim, cæſimque confodiunt & ſemivivum navi deturbant. Emmanuëlem item Alvarum in facie vulnerant, tabulato affigunt, brachia cruraque confringunt, oſſa collidunt: utque lentiùs & diuturnius mortis genus eſſet, extinctum nolunt. Mox animam agens in maris fluctus præceps datus. Ceteris ad imaginem genibus flexis, in rabiem acti hæretici, gladiorum capulos capiti Blaſii Riberæ illidunt. Quo ex vulnere conſternatus periit. Petro verò Fonſecæ *x* miles os pugione confodit, maxillamque ſolvens interimit. Didacum Andradam presbyterum, qui Ignatio ſuccenturiatus erat, confeſſionibus aures dantem, ſocioſque hortantem, pugionibus confoſſum in pelagus præcipitant: cum diceret: "Pugnemus, ſocii, fortiter, ſan„guinis prodigi: Chriſti enim ſanguine redem„pti ſumus." — *A. P. Ribadineira.* — *x*

E *ſocii ejus 38* 166 Hæc dum ſtrages fieret, languebant ex morbo tædioque navigationis Gregorius Scribanus & Alvarus Mendez. Fallere itaque & latère potuiſſent ægroti, ſi animo libitum fuiſſet. At occaſionem palmamque martyrii minimè prætermittendam rati, in pedes ultrò deſiliunt, injectaque veſte ſeminudos ſe jugulumque offerunt. Simon à Coſta, quòd corporis dignitate, generis quandam nobilitatem præ ſe ferret, archipiratæ à militibus oblatus interrogatuſque à Soria, Jeſuitane eſſet? quamvis inficiando effugere & dilabi potuiſſet, mori tamen, licèt nuper admodùm Societati nomen dediſſet, pro religione majorum maluit, quàm deſertor videri. Indignatus pirata in oculis jugulari & in mare projici præcepit. Novem igitur & triginta ſocii ſic occubuère feliciter Idib. Quinct. anni M. D. LXX *y*.

y occiduntur, ſervato dumtaxat uno; 167 Singulorum nomina recenſebo. Ignatius Azevedus, provinciæ præfectus, Didacus Andrada, Antonius Suarez, Benedictus Caſtrus, Joannes Ferdinandus Olyſſiponenſis, Franciſcus Alvarus Cavillius, Dominicus Ferdinandes, Emmanuël Alvarus, Joannes Mayorga Aragonius, Alfonſus Vaëna Toletanus, Gonzalus F Henricus Diaconus, Joannes Ferdinandus Bracarenſis, Alexius Delgadus, Ludovicus Correa Eborenſis, Emmanuël Rodericus Alcorchetius, Simon Lopez, Emmanuël Ferdinandes, Alvarus Mendez, Petrus Munnos, Franciſcus Magalunius, Nicolaus Dinyus Brigantinus, Gaſpar Alvarus, Blaſius Ribera Bracarenſis, Antonius Ferdinandus Montis-Majoris, Emmanuël Pachecus, Petrus Pontaureus *z*, Simon à *z* Coſta, Andreas Gonſalvus Vianius, Amatus *aa* *aa* Vaſquius, Didacus Perez Miſceus, Joannes Baëza, Marcus Caldera, Antonius Correa Portuenſis, Ferdinandus Sanches Caſtellanus, Gregorius Scribanus Longrunenſis, Franciſcus Perez Godoi Torrichius, Joannes Zaureus Toletanus, Joannes S. Martini Illeſcanus, Stephanus Zuraire Cantaber: qui ſimplicitate morum & candore ſingulari cùm eſſet, Placentiâ Hiſpaniæ digreſſurus, ſacerdoti noſtro, "Læto", inquit, "proficiſcor animo, certus de marty„rio." Interrogatuſque, unde tam conſtanter id aſſereret: à Deo, qui ipſa veritas eſt, revelatum ſibi reſpondit. Unus Joannes Sanchius pe-

A. P. Ribadineira.

periculum ſic evaſit. Dum vectores à ſociis pirata ſeparat, & manus cujuſque, veſteſque contemplatur, hunc & pannoſum, manibuſque calloſis intuitus: "Tune", inquit, "coquus es „Jeſuitarum ?" Affirmavit ille nihil perterritus: tamen, quòd juvenis admodùm eſſet, breviorique veſte incederet, & ſibi coquendo uſui fore putarent, lanienæ eripitur: delatuſque cum illis in Aquitaniam: mox in fugam ſe domum verſus dedit: Deo nimirum ita jubente, ut majore fide, tamquam oculatus teſtis, rem geſtam referret: quanquam non defuère & alii, qui fugâ elapſi eadem enarrârunt.

in cujus locum ſucceſſit adoleſcens Societatis candidatus. *ſupple: acceſſit. bb

168 Verùm ne integro quadraginta ſociorum numero unus deeſſet, Dei benignitate, veluti Felici olim martyri Adauctus, quidam * qui, in Joannis Sanchii locum ſuffectus, ejuſdem pæne nomen induit, Sanctus Joannes vulgò appellatus, claſſis Luſitaniæ præfecti *bb* cognatus. Hic ſociis adſcriptus non erat ab Ignatio: optabat tamen candidatus vehementer: quare ab illius latere nunquam diſceſſit, ſocios in omnibus piis exercitationibus imitatus, cum orando, tum meditando aſſiduè. Hic ad cædem ſimiliter deſtinatus, nihil tergiverſatus, emori maluit, quàm ut ſalutis æternæ opportunitatem amiſiſſe videretur. Jugulatus itaque, & in mare deturbatus. Sic & quadraginta martyribus Sebaſte ſub imp. Licinio, quos Baſilius, ejuſque frater Nyſſenus Gregorius, diſertis ſermonibus laudârunt, acceſſit unus ſatellitum, cuſtodiæ adhibitus: ne quadraginta coronis in cælo ſpectatis una deeſſet *cc*. Vectores hic omnes Soria liberos abire permiſit, exſpoliâſſe contentus: in ſocios verò ſævit, non exſpolians ſolùm, verùm etiam innocentes trucidans: quòd à puero hæreticam immanitatem imbibiſſet. Ingenium enim ſectatorum eſt, eorum præſertim, qui ſe Calvinianos & Puritanos jactant, ut in pios omnes Catholicos graſſentur.

ANNOTATA.

a *De quo vide dicta cap.* IV, *num.* 77.
b *Anno* 1567.
c *Anno* 1568.
d *Anno* 1569.
e *Nicolao Pſalmæo, S. Pauli Virodunenſis primùm abbate, dein verò Virodunenſi epiſcopo.*
f *Ribadineira ſcripſit* Benedictina; *neſcius, quantùm apparet, abbatiam iſtam à familia Benedictina ad Præmonſtratenſem anno* 1136 *fuiſſe tranſlatam.*
g *Bina iſta collegia, ùt habet Ribadineira, accepta fuerant, Layne adhuc ſuperſtite. Avenionenſis initia jacta fuerunt anno* 1564.
h *Anno* 1566.
i *Priſienovii.*
k *Anno* 1567.
l *Tum ſcholaſtici, poſtea verò decani ſecundùm Sacchinum part.* 3, *lib.* 3, *num.* 137, *ad annum proximè relatum. Ceterùm de Spirenſi collegio nihil hic Ribadineira.*
m *Wieſpergius.*
n *Aleramus Becutius.*
o *Anno* 1567.
p *Angelus Paradiſius.*
q *Camilli Gonzagæ & Barbaræ Borromææ.*
r *Sacchinus part* 3, *lib.* 7, *num.* 27 *acceptatam menſe Auguſto anni* 1570; *Kalendis verò Novembribus anni ſequentis incoli cœptam ſcribit.*
ſ *Apologetico extremo.*
t *Luſitanis* Oporto.
u *S. Jacobi. Verùm, quod addit Schottus de ſuo, prætoria non fuit; quâ vectus Petrus Diaz cum ſociis, ùt ipſemet teſtatur num.*280 *Comment. prævii.*
x *Eo mortis genere Petrum Fontouram trucidatum refert Poſſinus lib.* 3 *de Vita & morte Azevedii num.* 72. *Hic itaque hic intelligendus eſt; maximè cùm* Petrus Fonſeca *nec in Catalogis num.* 279 *Comment. prævii citatis, nec ab ipſomet Ribadineira aut Schotto memoretur paulo infrà, ubi ſingulorum nomina recenſentur.*
y *Contigiſſe id omne ait etiam Ribadineira lib.* 3, *cap.* 10, XV *Julii anni* 1570; *at Simon à Coſta die* XVI *ejuſdem menſis trucidatus fuit.*
z *Dictus fuit* Petrus Fontoura *vel* Fontaura, *de quo ad lit.* x.
aa *Lege* Amarus *ſeu* Maurus.
bb *Immo Navarchi navis Jacobææ cognatus; non Ludovici Vaſconcelli.*
cc *Schotti additamentum. Coluntur hodie ii Martyres die* x *Martii, ad quem de iiſdem in Opere noſtro eſt actum: Felix autem & Adauctus, de quibus paulo ſupra, die* XXX *Auguſti.*

CAPUT XI.

P. Petri Diaz & ſociorum ejus martyrium: nova Societatis incrementa: muneri renuntiare Franciſcus cupit: Cardinali Alexandrino legato à Pio V comes adjungitur.

Cap. XI. *Calviniſta,* a

NEc ceteri hujus navigationis ſocii à cæde periculiſque immunes fuerunt, qui Petrum Diaz ſacerdotem ſecuti, Materia in inſula *a* remanſerant. Omitto tædia longæ navigationis quindecim ampliùs menſium atque pericula: de exitu agamus. Ad inſulas maris Atlantici delati Badoventum *b*, hinc ad S. Dominicum *c*, mox Cubam *d* variis fœdiſque jactati tempeſtatibus, ad Tertiam inſulam *e* tandem appellunt. Hic, jactis anchoris, quatuordecim ſocii, qui Petro Diaz commiſſi fuerant, conſcenderunt prætoriam Ludovici Vaſconceli. Is ceteras naves exarmatas relinquere coactus, ùt male compactas rimaſque agentes, quòd plerique aut fugâ dilapſi eſſent vectores, aut morte obita deſiderarentur, unam inſtruxit, oramque ſolvit Tercera, in Braſiliam verſus, poſtridie Nonas Septemb. anno M. D. LXXI. Octiduum ferè ventis ex voto ſpirantibus longiùſque provectis, apparent vela myoparonum quinque. Ex his quattuor Gallus ducebat Joannes Cadovilius, hæreticâ perfidiâ & animo in ſocios pioſque omnes Jacobo Soria nihilo inferior. Unà Britanni piratæ erant.

170

A *expugnata Vaſconcelli navi.*

170 Ludovicus, ùt erat navigandi peritus, cognito id quod erat, periclitari omnes, ad pugnam hortatur: ſignoque dato claſſicum cani, arma expediri jubet & in verba ſua ſacramento adigit, ut ſe quiſque, fidem, religionemque majorum armis ab hæreticorum incurſu tueatur. Socii quoque blandis verbis ſuadent, ſi feliciter in hoſtem pugnare vellent, cum Deo priùs in gratiam ritè confeſſi redirent, à quo auxilium ſperare juberentur. Primus Ludovicus paruit, mox navarchus ceterique ordine milites, datumque tempus ſui colligendi. Nox enim & tenebræ pugnam impediebant. Poſtridie ejus diei vix dum illuxerat, prætoriam graviter myoparonibus oppugnant cinguntque obſidione. Obſiſtunt fortiter Luſitani, glandes mittunt; globos & lapides in hoſtem jaciunt, manus conſerunt, vi geritur res: ut multo ſanguine ſteterit victoria, interemptis aliquot piratis. Corvis tandem navem comprehenſam conſcendunt captamque invadunt. Ludovicus fortiſſimi ducis functus officio, quà hortando, quà pugnando, binis plumbeis glandibus ictus vulneribuſque cominus confoſſus, concidit. Irrumpunt hoſtes magna vi: ignotum exuunt præcipitantque in mare. Reliqui vectores hoſtium potiti ſunt *.

B ** id eſt: ab hoſtibus capti.*

Petrum Diaz ejuſque

171 Mox cellam ingreſſi Franciſcum Caſtrium ſacerdotem, qui navarcho è vulnere animam agenti aderat aureſque conſitenti dabat, repertum, multis ferri ictibus confodiunt, rabie agitati, quòd Pœnitentiæ Sacramentum infeſto animo excordes oderint. Petrum item Diaz iiſdem occupatum officiis, qui ad Caſtrium collegam laborantem advolârat, cum Gaſpare Goezio admodùm adoleſcente, qui à ſenis latere non diſcedebat, immaniter jugulant. Undecim, qui reſtiterant, ſocii, inter ſe hortari, animoſque addere ad fortiter pro Chriſti nomine & orthodoxa fide occumbendum. Rapti igitur pugnis, vulneribus & contumeliis affecti innumeris, tandem, vinctis poſt terga manibus, cellulæ incluſi, additâ etiam militum cuſtodiâ. Michaëlem Aragonium, quòd, accepto ſecundùm brachium vulnere, dum vincula nectuntur arctiùs, ingemuiſſet, apprehenſum, unà cum Franciſco Paulo, qui latus claudebat, in altum deturbant. Novem ſuperſtites noctem in vinculis agunt, eorumque aures flagellant interim contumeliis blaſphemiiſque in Deum ejuſque ſponſam Eccleſiam. Luceſcebat jam, primæque preces hæreticorum in aurora fuſæ, ut morti ſocios addicerent, tanquam ſuos, ùt pleno ore pronunciabant, hoſtes Jeſuitas.

C

ſocios, exceptis duobus, omnes morti dedunt.

172 Igitur, indictâ cauſsâ, latâque mortis ſententiâ, antennis primùm ſuſpendere conſtituerant: pòſt, avaritiâ ducti, quòd magnam auri vim è Luſitania portari, templis in Braſilia ædificandis, putarent, cunctandum rati; ubi nihil repertum, hiantes ac prædæ ſpe decepti, immani & pluſquam barbara crudelitate innoxios pulſant, calcibus petunt, pedibus humi conculcant: canes adhæc, latrones, Papiſtas Deique hoſtes nominant. Socii verò, ſicut oves ad lanienam ducti, ne verbum quidem contrà hiſcere, ſed patienter ferre. In altum tandem præcipitantur. Duo, natandi ignari, fluctibus ilicò merguntur; quinque, natandi periti, invicem adhortantes juvanteſque, aliquamdiu durârunt. Illa tandem oratione ad Deum fuſa, "Tibi ſoli peccavi", tres fundum petierunt. Didacus verò Ferdinandus, ſcaphâ piſcatoriâ adnatando exceptus, naufragium evaſit. Sebaſtianus Lopez & ipſe, conſpecto in obſcura nocte lumine, navigium acceſſit, ſed fruſtrà fuit: verbis contumelioſis ab hæreticis acceptus, & in malam rem abire juſſus; ùt ſunt hæreticorum ingenia: receptus aliâ tandem naviculâ hominis paullò humanioris, & angulo veſteque tectus. Hi rem, uti geſta eſt, oculis inſpectam narrârunt, periculis defuncti.

A. P. RIBADINEIRA.

ac in ſupellectilem ſacram furorem exercent.

173 Nomina verò duodecim ſociorum ex Annalibus recenſebo. Sacerdotes quidem duo gregem ducebant: Petrus Diaz & Franciſcus Caſtrus. Fratres verò, Alfonſus Ferdinandus, Gaſpar Goes, Andreas Pais, Joannes Alvarus, Petrus Diaz alter, Ferdinandus Alvarus, Michaël Aragonius, Franciſcus Paulus, Petrus Ferdinandus & Didacus Gondiſalvus. Neque hic furor ſubſtitit atque immanitas. Nam & in Deum Divoſque impii, non contenti ſocios feris objeciſſe, monſtriſque marinis, reliquias etiam omnes Sanctorum, & imagines cereaſque Agni cæleſtis effigies, & piaculares orbiculos in fluctus ſpargunt atque diſſeminant: quibus adminiculis ſocii barbaras & incultas Braſiliæ gentes delinire & ad Chriſtum allicere cupiebant. Quorum exceſſum idcircò retuli copioſiùs, cùm ut conſolationi mors ſit piorum & exemplum ſuperſtitibus exſtet, tum ut fidem majorum hodieque etiam ſanguine, qui clamat ad Deum, ut ſanguis Abel, ſtabiliri, quiſquis hæc leget vel audiet, intelligat. Interim Franciſcus, ut, unde digreſſi ſumus, eòdem revertamur, accepto hoc triſti nuncio, mortem ſociorum gratulatus, qui fortiter conſtanterque occubuiſſent, Indorum vicem miſeratus eſt, qui talibus Verbi miniſtris hæreticorum operâ ac beneficio privati eſſent. Sanguinem itaque fuſum Deo acceptum libens referre, veneranſque precari, eundem ſibi ceteriſque ſociis animum mentemque daret. Felices etiam ſæpenumero appellavit, qui bona, caput, omnia denique Chriſto impendentes, hinc emigrâſſent, vitæque miſeræ calamitates effugiſſent feliciter.

E

CAP. XII. *Dum ſociorum,*

174 Et hi quidem ſocii ſanguine viam ſibi ad immortalitatem munierunt: eorum cædes adeò alios non deterruit, ut plures etiam indies ſocii id ipſum votis expeterent. Nec ſociorum duntaxat numerus crevit, ſed & collegiorum magna eo ipſo tempore facta acceſſio eſt. Nos ordine pleraque locorum & temporum, quoad ejus fieri poteſt, habita ratione referemus. Igitur apud Luſitanos, ut ab ultimis terræ finibus auſpicemur, reges illi ſingulari in Societatem ſtudio & benevolentiâ (quam & recèns ortam munificè complexi ſunt, & è patrio ſolo Indiarum in remotas regiones tranſtulerunt) inſulis Materiæ & Tertiæ collegia ſociorum magno inſulanorum commodo excitârunt. Optabant enim pii reges non tam ſuum, quàm Chriſti regnum proferre: ſuoſque, depulſis jam errorum tenebris, Chriſtianæ religionis præceptis imbui, unàque cum nutricis lacte imbibere pietatem. Anno itaque, opinor, M. D. LXX in Materiam rector cum ſociis aliquot conſcendit Emmanuel Segueyra. Angram verò, quæ metropolis eſt unius inſularum Tertiæ, primus proficiſcitur Ludovicus Vaſconcelus. Rex è publico ſtipendium alendis ſociis, quod ſatis eſſet, aſſignavit.

F

magnoque ſimul

175 Eo ipſo tempore in Bætica collegium Bæzanum his ortum principiis. Elvira Avila,

A. P. Ri- matrona nobilis, teſtamento ſua legavit alen-
BADINEI- dis ſociis *f*. His acceſſit collegii S. Jacobi, à
RA. Compoſtellano diverſi, reditus, quod, à Di-
f daco Carillo Carvajalio non ſatis fundatum,
non habitabatur. Patronorum itaque voluntate,
ut ultima teſtatoris rata voluntas eſſet, Ponti-
fex ſupplici libello rogatus, Societati attribuit.
In Toletana provincia per idem tempus Hue-
g tenſe collegium habitari cœptum *g*, triennio
quidem ante inchoatum: quo anno Stephanus
Ortiſius, ſacerdos dives patriique commodi in
primis ſtudioſus, moriens ſua ſociorum alimen-
to, incolarum beneficio, reliquerat. Apud Si-
culos item Calataieronæ (id oppidum inſulæ
umbilicum tenet, opulentiâ clarum & frugum
meſſe) ſocii acciti domicilium habere cœperunt
h *h*, & ex ærario ali, fructum animarum tan-
quam manipulos relaturi.
176 Redeo in Hiſpaniam; in Caſtellana
domiciliorum provincia, Legionenſe collegium inſtituit *i* do-
i tavitque Joannes, Sancti Æmiliani cognomen-
to, ejus urbis epiſcopus, ſingulari vir & caſti-
moniâ & vitæ auſteritate. Propoſitum enim
B præſuli innocentiſſimo, ex Tridentinæ ſynodi
juſſu, egenos alumnos ad ſacerdotii dignitatem
informare, qui, jam natu grandiores, in Do-
mini vinea colenda laboris in partem venirent.
Quæ ſpes eum non feſellit. Dici enim vix po-
teſt, quanto ſtudio ſopita illis locis ingenia
exſtinctoſque igniculos ſocii docendo & con-
cionando excitârint. Malacitanum collegium
Bæticæ provinciæ, eo ipſo anno cœptum, li-
beralitate Franciſci Blanci epiſcopi. Hic olim
k Oritanus *k* epiſcopus Montis-regalis collegium
ſociorum provinciæ Caſtellanæ alimentis auxe-
rat: nec his contentus fuit. Archiepiſcopus e-
nim creatus Compoſtellanus, ſociis ibidem do-
mum ſuâ pecuniâ exædificavit: ſocioſque, qui
Salmanticæ in ſacra ſtudia incumberent, libe-
raliter fovit. Vetus nimirum ſociorum patronus,
ex quo Tridentino è concilio in Hiſpaniam e-
piſcopus revertit.
177 Villagarzienſis domus tirones ſocios in-
apud varias gentes format, perficit veteranos. Hanc nobilis verè-
que generoſa matrona, Magdalena Ulloa, à
fundamentis ingenti ſumptu ædificandam cura-
l vit *l*: partim auctoritatem ſecuta conjugis mo-
C rientis, Ludovici Quixadæ, qui præſes Indici
ſenatus, dum vixit, fuit, & à conſiliis inti-
mis Philippo regi Catholico, ejuſque oppidi do-
minus: partim ut incolarum liberos optimis di-
ſciplinis, ſociorum operâ, moribuſque imbue-
ret. Id quidem ultimum collegium Franciſcus
in Hiſpanica profectione, qua de infrà dice-
tur commodius, admiſit probavitque. Illa ve-
rò matrona ſummo pietatis ſtudio alterum O-
m vetenſe collegium ſociis exſtrui juſſit *m*: eo
ſolùm conſilio, quòd omnem illam Aſturum
regionem culturâ litteriſque indigere audiviſſet.
178 Franciſcus in ea ipſa Hiſpanica legatio-
numero ne anno, qui fuit ei ultimus, M. D. & LXXII
in Gallia Burdigalenſe collegium civitatis ſum-
ptibus exſtrui permiſit, ſocioſque miſſurum ſe
recepit. Alterum item Nivernenſe, beneficio
cœptum Ludovici Gonzagæ, ejus ditionis re-
guli. Ea tempeſtate in Lotharingia collegium
Muſſipontanum inſtitutum liberalitate Caroli
Lotharingi, Cardinalis ampliſſimi, hominis ſum-
mâ prudentiâ, antiqua fide, egregiâ doctrinâ,
propè ſingulari eloquentia excellentis: quibus
artibus egregiè Catholicam fidem ſemper defen-
dit, omnique adeò familiæ Lotharingicæ &
Guiſiæ laus ea propria ac pænè ſingularis (ſan- D
guinis enim prodigi ſemper exſtiterunt) ùt orbi
teſtatum reliquerunt. Multum ſanè viderat pru-
dens ille vir, gymnaſium hoc, tanquam mo-
lem, murumque objici oportere, hæreticorum
audaciæ atque tumultibus *n*. *n*
179 In Germania, Rhenana in provincia, *augetur Societas,*
Fuldenſe inchoatum collegium *o* Societati ab- *o*
batis principiſque imperii Balthaſaris *p* ſumptu *p*
ædificatum. In Polonia quoque tum Poſnani-
enſe ab urbis antiſtite *q* inſtitutum *r*. In Au- *q* *r*
ſtria provincia Brunæ, quæ in Moravia ſita
urbs eſt, tironibus ſociis è publico domus da-
ta *ſ*. In Italia verò, in provincia Inſubrum, al- *ſ*
tera tironum domus Aronæ attributa *t* à Caro- *t*
lo Borromæo, Cardinali ſanctiſſimæ vitæ, qui
& Mediolanenſis collegii auctor exſtitit: quod
quidem domicilium, cùm ad ſancti Fidelis æ-
dem ſacram eſſet, vertit in domum Profeſſorum
ſociorum *u*, collegiumque inde Breranum in *u*
templum tranſiit. Humiliatorum olim ea ſedes
fuerat; quam religionem Pius V ea ferè tem-
peſtate exſtinxerat, ſociorumque uſui attribuit,
hodieque poſſidetur magna civium voluntate ſi-
mul & fructu. Et hæc quidem triennio condi- E
ta à Franciſco collegia memoriâ repeto, niſi
fortè, ùt ſunt res humanæ, quædam nos fu-
gerunt *x*. *x*
180 His ferè occupatus, magno Eccleſiæ CAP. XIII. *magiſtratu*
commodo & Societatis Franciſcus tenebatur: ta- *cedere*
men, qua erat animi demiſſione atque mode-
ſtia, cùm ceteris ſatisfaceret omnibus, ſibi ipſi
nunquam: magiſtratu abire, ſeque abdicare
decrevit: ſperans fore, ut, ſi eadem alter po-
teſtate polleret, majores ſociis fructus adfer-
ret. Tum ſe annis feſſum, labore fractum &
morbis variis obnoxium. Onus ſibi ad hæc gra-
vius indies magis magiſque impendêre, &
in tanta collegiorum Societatis acceſſione au-
ctum iri laborem. Moleſtum & illud, negociis
ſe quaſi immerſum quotidie emergere non poſ-
ſe, ac veluti euripi æſtu abripi, variaſque in
partes diſtrahi: quo fieret, ut orationi ſacræ,
in his temporis anguſtiis operam dare commo-
dè non poſſet: qua una mentis exercitatione
divinoque alloquio nihil eſſet illi aut antiquius
aut jucundius. Memoriâ repetebat, qui eun-
dem magiſtratum antea geſſiſſent, Ignatium at- F
que Laynem, idem olim tentâſſe. Ignatium
etiam opinionem alterius Præpoſiti Generalis
creandi ſociis dediſſe. "Illi", inquit, "præſtan-
„tiſſimi viri, tot tantiſque dotibus à Deo or-
„nati, vitæ innocentiâ & ſanctitate præſtantes,
„cùm levius adhuc munus hoc eſſet admini-
„ſtrandæ Societatis (quorum tamen ne umbram
„quidem conſequi, etſi maximè coner, poſ-
„ſum) idem tentârunt: itaque & mihi longè
„illis inferiori, hoc præſertim tempore, quo
„nimiùm quantùm hic labor excrevit, forſitan
„ex voto ſuccedet, quod opto."
181 His ferè rationibus in eam ſententiam *Franciſcus cupit:*
ingreſſus Franciſcus, re diu multúmque delibe-
rata, Deoque ſacrificiis & orationibus conſul-
to, Patres, qui aſſiſtere in deliberationibus
ſolerent, convocat: quid cogitâſſet fixumque
haberet, aperit. "Propoſitum eſt", inquit,
„Societatis conventum indicere, de novo Ge-
„nerali Præpoſito deligendo: ſenex enim jam
„feſſaque ætate & infirmo corpore, laboribus
„item fractus, rebus gerendis publicis non ſa-
„tis idoneus videor: neque puto, hoc à me
„diutiùs ferri onus poſſe, magnum ſanè &
„grave.

A. P. RIBADINEIRA.

„grave. Vel Romana negocia ſatis ſint, qui„bus obeundis ſuccumbam. Quod ſi ſanctiſſimis „viris, Ignatio & Layni, quibuſcum ego nul„lo modo conferendus, idipſum attentare li„cuit; quantò æquiùs mihi concedi, quem „corporis jam animique vires deficiunt. Rem „igitur arduam, æqua lance expenſam, Deo„que Authori commendatam, quod vertat bene, „nunc etiam vobis, Patres, proponere libuit. „Qua in re ut auctores ſitis, etiam at„que etiam oro. Quo fiet, ut jam defeſſis no„bis integer ſuccedat, qui & velit & poſſit „communem Societatis rem tractare. Erit ſanè „id è re ſociorum omnium, & per mihi gra„tum, ad Deique majorem gloriam. Equidem „tempus colligendi mei, affecta hac ætate, „jure poſtulo, ut morti, quæ veſtigiis immi„net noſtris, liber à curis atque negociis re„ctiùs me comparem."

ſed ab eo propoſito illum deterrent ſocii:

182 Sic ille. Patres contrà ſermonem reſutare: hac de re, quæ Societati fraudi eſſet, ſilere jubent: ſtudium quidem laudant colligendi ſui, re tamen exequi velle, id damnant, B nec Deo, hominibuſque volentibus futurum, quibus ille auctoritatem dediſſet, quoſque juviſſet plurimùm, magno Societatis incremento. Hi verò adminiſtrandi etiam formam rationemque illius, quem elegiſſent Præpoſitum, vehementer ad eam diem probarent, in oculis ferrent & obſervarent. De orationis ſtudio & ad mortem præparatione ſic haberet, plus illi meriti acceſſurum, ſi Deum orans plurimorum etiam commodis invigilaret, quàm ſi in unam precationem privatus incumberet. Mortem adhæc rectè factis plurimiſque bene de aliis merendo officiis tutius exſpectari. Et verò imperatoris injuſſu, militi de ſtatione decedere non licere: Deo itaque parêret. Ad exempla quod attinet, Ignatium quidem & Laynem optâſſe idem potius, quàm ſperâſſe. Neutrum itaque conventum ſociis publicum eâ causâ indixiſſe. Perſuaſum enim illis, damno id Societati fore & ſumptui: denique, quod peterent, non impetraturos. Idem denunciare nunc ſeſe illi: animo itaque ſecuro eſſe jubent, nunquam ipſum effecturum, ut, quorum in illum unum tot vota conſpirârunt, iidem magiſtratu eundem C abire ſinant: pergeret porrò conſtanter, ut adhuc, rectum clavum tenere. His rationibus, quòd fruſtrà obniti ſe animadverteret, in præſens acquievit.

CAP. XIV. Pius verò V, exitium Europæ minitantibus Turcis,

183 Dum curis ſolvi petit Franciſcus, non modò excutere jugum non potuit, ſed etiam pondus ſuſcepit nihilo levius, certè graviſſimum. Juſſus enim eſt à Pio V comitem ſe dare Alexandrino Cardinali agnato *y* in Hiſpaniam Galliamque ad reges legationem obeunti. Selimus enim Turcarum imp. Venetis ea tempeſtate bello indicto, Cypri regnum arcta claſſium obſidione cinxerat; expugnataque vi metropoli Famaguſta & Nicoſia, quarum illa SALAMINE vel TAMASSUS veterum putatur, Venetorum duces *z* contra fidem datam, uſitata ei genti barbarie, contrucidârat: quòd fortiter ſe, remque publicam armis defendiſſent. His victoriis hoſtis, ùt fit, elatus, Europæ inhiare, juguliſque omnium imminere videbatur. Terror ſanè omnes pervaſerat. Pontifex, ut verè parens, & advigilans gregi paſtor, Venetorum precibus adductus, ad opem laboranti reipub. Chriſtianæ ferendam animum appulit.

Cardinalem Alexandrinum, ad Hiſpaniæ Galliæque reges legatum,

184 Quare in fœdera concordiæ reges atque dynaſtas Europæ vocandos cenſuit, ne quid reſpub. detrimenti caperet. Legatum itaque Alexandrinum Cardinalem, unà cum Franciſco Borgia, qui conſiliorum particeps eſſet, quòd & prudentiâ polleret, regeſque affari animoſque tractare nôſſet, quàm maturrimè miſit in Hiſpaniam, ut Philippum regem Catholicum, Gallorum regem Carolum nonum, Venetæ Pontificiæque claſſi, belli fœdere ſociarent: quò conjunctis copiis, perpetuum immanemque Chriſtiani nominis hoſtem Turcam arcere atque repellere, & à vi prohibere poſſent. Omnes enim ſervituti Chriſtianos addixiſſe inſolens victor dicebatur. Fœdus (ùt paullulùm viâ deflectam) non ita multò pòſt ictum, conductæ copiæ & inſtructa claſſis eſt. Imperator dictus Joannes Auſtriacus, qui & regiæ tum claſſi in Italia præerat. Pugnatum eſt Non. Octobris ad Echinadas inſulas & Naupactum, ad ſinus Corinthiaci fauces, non procul ab Actio promontorio; ubi Antonium cum Cleopatra Auguſtus ſuperavit. Turca ad internecionem cæſus, paucis fugâ dilapſis triremibus, ut mare etiam ſanguine tinctum ruberet.

E

comitari jubet.

185 In hanc ipſam belli navalis expeditionem ſocios complures Pontifex miſit, quibus præfuit Chriſtophorus Rodericus, doctor theologus. Hi præclaram in tempore navalibus ſociis militibuſque operam navârunt, quà hortando, quà ægrotos conſolando. Collectis jam & iter ingreſſuris, illud admirandum accidit. Cùm Pii pedes oſculantes benedictionem poſtularent, ſic appellavit: "Ite & redite, felices. Joanni Au„ſtriaco, ſummo claſſis imperatori, lætum hunc „meis verbis portate nuncium. Macte animi, „magne juvenis, & fortiter in hoſtem pugnare „manuſque conſerere ne dubites, neve cun„ctando ducces bellum, & bene gerendæ rei „occaſionem omittas. Cavere volo, abſit libido „à claſſiariis & in aleam ludendi cupiditas. Pu„gnandum eſt, duce atque auſpice Chriſto. Sic „te victorem videam Dei exercituum benigni„tate." Reſpondit optimi Pontificis vaticinationi eventus. Parta non ſine ſanguine victoria eſt victrixque claſſis ovans rediit, hoſtium ſpoliis, in ipſo hoſtilis maris ſinu detractis, ditior. Signa adempta domum relata, templorum tholis appenſa hodieque ſpectantur. Sed F hactenus digreſſi ad noſtrum inſtitutum revertamur.

ANNOTATA.

a *Seu* Maderâ, *Oceani Atlantici in Africa inſulâ.*

b *Hiſpanis* Barlovento: *ſitæ ſunt in America Septentrionali ac ſæpe nuncupantur* Antillæ. Inſulæ ad ventum *vocantur à Baudrando.*

c *Americæ Septemtrionalis inſulam.*

d *Americæ item Septemtrionalis inſulam.*

e *Oceani Atlantici*, la Tercera.

f *Anno* 1569.

g *Anno* 1570.

h *Anno* 1571.

i *Anno* 1572.

k *Seu Aurienſis in Gallæcia.*

l *Anno* 1572.

m *Ovetenſe in Aſturiis collegium, annò 1579 conditum, alteri Magdalenæ, ſed cognomini, adſcribit Sacchinus part. 3, lib. 8, num. 273.*

n *Collegium Muſſipontanum receptum fuit anno*

A. P. Ribadineira

anno 1572: academia ſub Societatis diſciplina ibidem inſtituta anno 1574.

o *Anno 1571.*

p *A Dernbach.*

q *Adamo Konarſcio.*

r *Anno 1571.*

ſ *Fundatorem habuit Joannem Grodecium, Præpoſitum Brunenſem, Olomucenſem dein epiſcopum. Fundationem confirmavit Gregorius XIII ſub anni 1572 exitum, teſte Sacchino part. 3, lib. 8, num. 215.*

t *Anno 1572.*

u *Eodem anno.*

x *Conſule §§* XIX *&* XX *Comment. prævii.*

y *Michaëli Bonello, Pii V ex ſorore pronepoti.*

z *Balleonum, Bragadenum, Teupolum alioſque Famaguſtæ: Nicoſiæ vero Dandulum, Priolum &c, de quibus Petrum Juſtinianum Hiſt. Venetæ lib. 16 conſule.*

B

CAPUT XII.

Poſtremum Franciſci iter, Eccleſiæ commodo ſuſceptum; Romam reditus & pia mors; corporis forma, mores, lucubrationes.

Profectus in Hiſpaniam

FRanciſcum Pius accitum, amicè compellat; ſe operâ illius uti Reip. commodo velle. Poſſetne integra valetudine in Hiſpaniam iter habere? Unum illum comitem Alexandrino Cardinali deſtinâſſe, ut legatum re conſilioque juvaret. Dein, quæ cum regibus Galliæ, Hiſpaniæ & Luſitaniæ agi cupiat, ordine exponit, beneque proficiſcenti voce cruciſque ſigno precatus, ex A. D. quinct. Kalend. Quinctil. dimittit. Sextil. verò exeunte Hiſpaniam ſalvi attigerunt anno M. D. LXXI. Ad legatum in Gothalania regis Philippi nomine ſalutandi gratiâ miſſus Ferdinandus Borgia, Franciſci filius, regiaſque Patri haſce litteras obtulit: C "Ferdinandum Borgiam ad legatum Pontificis miſſurus, faciendum putavi, ut ad te quoque litteras darem, quibus certior fieres, tuas mihi redditas, poſtridie Kal. Quinctiles datas. De duodecim ſociis in Novam Indiarum Hiſpaniam ad diſſeminandum Euangelium mittendis, per mihi gratum fuit, & habeo gratiam. Lætus & ille mihi nuncius accidit, qui ſalvum te veniſſe in Hiſpaniam attulit, & videbo libens. Cetera Ferdinandus tuus à me referet, quem ad te etiam allegavi cum ſalute, quam & abs te exſpecto. Ex D. Laurentii æde A. D. IX Kal. Septemb. M.D.LXXI."

honorificè paſſim *a* *b*

187 Eodem ferè argumento, paulò tamen copioſiùs, alteras *a* dedit Didacus Spinoſa, epiſcopus Seguntinus, conſilii regii præſes & quæſitorum fidei princeps, regi tum Catholico in paucis carus acceptuſque. Barcinone *b* Valentiam profectis occurrit Carolus Borgia, Gandiæ dux, filius natu maximus, magna clientum manu. Hunc proximè ſecutus Franciſcus Borgia nepos, Valentinæ nobilitatis flore ſtipatus. Genibus uterque accidens, ad legatum à Parente miſſus eſt; à quo ſolemni more benedictionem accepêre. D Veteres ad hæc familiæ clientes, Domini memores, incredibili gaudio poſt tot annos aſpiciebant. Ille verò paucis ſociis, quos itineris comites habuit, ſalutantium turbâ digreſſus & pompam declinans, furtim ſe ſubduxit, Valentiamque clàm ingreſſus, in collegium ſociorum ſe recepit.

excipitur,

188 Patriarcha mox Joannes Ribera, archiepiſcopus Valentinus, honoris gratiâ Franciſcum inviſit, &, licèt quatriduum tantùm ibi morari per negocia liceret, templi tamen ſuggeſtum ut aſcenderet ad populumque verba faceret, rogat. Mos gerendus erat honeſta petenti, quamvis colligendi ſui tempus non haberet. Huc tantus hominum concurſus fuit, tanquam ad panegyrim, & ad inuſitatum ſpectaculum, Ducem Verbi Dei Eccleſiaſten agere. Ægrè ſanè ad pulpitum perrumpere potuit: & incredibile, quanto ſtudio in patrio ſolo auditus fuerit, ut & Gandiâ ad illum audiendum videndumque frequentes confluxerint. Madritum verſus profectus, paululùm viâ deflectens, Villaregienſe Societatis tirocinium adiit. Hic lætè expectatéque acceptus à ſociis, E à collegii item auctoribus, Joanne Silva, ditionis domino, & Hieronyma Mendoza conjuge, utroſque alloquiis piiſque ſermonibus delectavit. Madritum Carpetanorum ubi ventum eſt, legato rex honorificè obviàm de more proceſſit: Franciſcum etiam humaniter complexus, & ùt conſiliorum ſocium legato additum libenter audivit omnibuſque deliberationibus adhibuit, re tota mox facilè ex animi ſententia geſta: regi enim verè Catholico, rem per ſe neceſſariam, ùt illa tempora erant, perſuadere difficile non fuit.

abienſque Philippum regem

189 Priuſquam Luſitaniam verſus diſcederet Franciſcus, regi Catholico per marchionem Dianii, generum ſuum, dono miſit Crucis Chriſti fragmentum, additâ hâc epiſtolâ: "Mitto ad te, magne rex, muneri particulam illius Crucis, de qua Dei Filius redimendo generi humano pependit. Reliquiarum hæc præcipua auguſtiſſimo templo digna viſa, quod nunc ædificandum curas Deo Opt. Max. ejuſque martyri fortiſſimo Laurentio. Deinde ad ſublevandos Crucis labores, quos fers quotidie tot regnis adminiſtrandis. Equidem peccator magni loco beneficii duxero, ſi me ſacerdotum miniſtrorumque tuorum aliquo eſſe F in numero patiaris, deprecantem quotidie Deum pro tua incolumitate. Sic ille quàm diutiſſimè ſupereſſe te velit Reip. Chriſtianæ, ut tandem cæli beatitudine, vitâ laboribuſque defunctus perfruaris."

S. Crucis particulæ donat;

190 Mirificâ rex lætitiâ perfuſus & cum oſculo Crucem veneratus, ſua manu gratias Franciſco egit. "Reddidit mihi gener tuus, marchio Dianii, Crucis Dominicæ particulam. Quàm verò libenter acceperim, noli quærere: cum per ſe: quid enim ligno illo precioſius? tum quia ipſe, ſi quis mortalium, maximè indigeo Crucis præſidio, ùt rectè mones. Denique quia abs te profectum munus eſt, cujus in manibus majores fructus referret; in meis haud ſcio quid futurum ſit. Faxit ille Deus, Crucis ut meritis non indignus videar. Tametſi non dubito, te cum ſociis omnibus pro ſalute regia quotidie, ùt ſcribis, ſacris operatum, deprecari eum, qui Cruci affixus nos redemit à tyrannide mortis æternæ, tamen ut idem conſtanter agas, iterum atque iterum rogo: idque eò frequentiùs, quò magis neceſſa-

A „ceſſarias mihi Reip. adminiſtrandæ piorum pre„ces cognôris. Salve & vale."

ſocios verò ad virtutem conſtantiamque hortatus,

191 Tabulis verò actuariorum & tabellionum teſtificatione oſtenſum erat, verum id eſſe Crucis Dominicæ lignum: rex tamen Franciſcum ſubſcribere juſſit, idem ſibi videri: cujus teſtimonium inſtar eſſet omnium teſtium. In aula regia tot tamque frequentes principum ſalutationes fuêre, ut ne reſpirare quidem integrum eſſet. Provinciarum item Societatis præfecti quamprimùm advolârunt: ut in commune conſulerent & de re Societatis publica agerent: quos, dum temporis anguſtiæ patiebantur, audivit hilareſque dimiſit. Collegia verò, quà iter haberet, libenter inviſit, ut ſocios præſens conſolaretur animoſque divinis ſermonibus reficeret; hortareturque ad vitæ curriculum conficiendum, donec è carceribus ad calcem perventum eſſet, feliciter.

CAP. XV. *in Luſitaniam tendit, expeditiſque illic negotiis,* B

192 Hinc in Luſitaniam magnis itineribus rei gerendæ gratiâ legatus contendit. Occurrit in finibus, à rege miſſus, Theodoſii ducis Brigantini frater Conſtantinus, qui in Orientis Indiæ regnis regia auctoritate prætor fuerat, nobilis juxtà ac pius, ſingularique in ſocios, quæ propria ejus familiæ laus eſt, benevolentia. Sebaſtianus rex ad Oceani littus legato obviàm proceſſit, dynaſtis omnibus ſtipatus & equitibus, quo nimirum ſtudio Pontificis legatos accipere majores ſoliti erant. Franciſcum quoque comiter habuit; Catharina item avia illius, & Henricus regni princeps Cardinalis. Hic expoſita legatione publica, privata quædam Franciſcus negocia Pontificis & Philippi regis mandato geſſit, ad exitumque perduxit.

reverſus Matritum, inde c d

193 Madritum mox revertuntur: paucoſque dies ibi morati, in Galliam per Pyrenæos properant *c*, ſtipante regis juſſu Ferdinando Borgiâ, Franciſci filio, ut, qui gratulatum adventum regia voce venerat, idem etiam diſcedentes proſequeretur. In regni limite *d* vale poſtremum dicturus, parentis manibus, facta re divina, Panem Angelorum edit: quod enim donum à Patre majus mortali in vita accipere filius potuit? Verbis deinde lacrymiſque appellat. "Deum, fili mi, time & ama, in quo „ſunt omnia: virtutem amplectere, & vitia, „ùt colubri faciem, fugito. Divino honori po„tiſſimum conſulito: cedant huic inanes mun„di ſpes atque deliciæ." C

in Galliam tendens,

194 Galliam mox ingreſſis non perinde tutum quietumque iter oblatum. Militaribus copiis plena Aquitania factionibus hæreticorum, qui arma regem contra ferrent. Cernebant hic inviti, ut lacrymas non tenerent, templa diruta, altaria profanata, cœnobia ſolo æquata, faciem denique Reipub. deformatam. Catholicos ab hæreticis vi oppreſſos vel patrio ſolo exactos audiebant. Ut uno verbo dicam, ardebat regnum olim florentiſſimum flammâ bellorum civilium. Spectanti hæc Franciſco animoque quotidie verſanti, eò majori indies dolori erant quò magis zelo domûs Domini ardebat. Et quia, ùt à ſapientiſſimis hominibus traditum accepimus, animus æger corpus quoque, & contrà corpus animum afficere ſolet, morbo tentari cœpit Franciſcus, cui incommodo acceſſit & alterum: re enim divina facta in templo ſemiruto, ventus languidum corpus urgebat, cetera debilitatum longinqui itineris tædio, cùm non ſatis firma pridem valetudine uteretur.

A. P. RIBADINEIRA. *cum Carolo IX Bleſis agit:* e

195 Delati tandem aliquando, ineunte verno jejuniorum tempore, Bleſum *e*, ubi Carolum ejus nominis nonum, regem Gallorum, legatus reperit; & matrem Catharinam Mediceam. Uterque etiam Franciſcum humaniter accepit libenterque audivit, hortantem ſumma animi contentione, ut, ſi regnum, olim florentiſſimum, cum eſſet idem & Chriſtianiſſimum, ſalvum vellent, pro Catholica religione omni ope ac viribus niterentur: cujus comes eſſet pietas in Deum, & regum obedientia. Recèns itaque exortas opiniones, tanquam incendium, ſtatim extinguerent. Alia id genus addidit, quæ eòdem tamen reciderent. Illi gratias agere, facturos ſe pro virili polliciti: orare interim, Deum precetur Franciſcus, ut inteſtinum bellum, cæleſtis iræ ſignum, à regno depellat.

febri correptus,

196 Rebus geſtis, in Italiam reditum adornant. Mox in pagum incidunt poſtridie Kal. Februar. feſto Purificationis die, qui B. Virgini ſacer eſt, & à Græcis Hypopante appellatur. Sacris itaque procurandis templum ingreſſus, parietibus tectoque nudum apparet, & aram duntaxat lapideam ſupereſſe. Miſſæ verò ſacrificio carere Franciſcus nolebat. Hîc, graſſante vento, læſum eſt infirmum per ſe corpus: útque tempeſtas frigida erat, frigore corripitur. E Mox ardenti febri ad languorem datus *f* & animus aſſiduo mœrore eſt victus, moleſtè ferens, Dei cultum Sponſamque Eccleſiam neglectam jacêre. Secum enim identidem regii illud Vatis repetebat: "Deus, venerunt gentes „in hæreditatem tuam: polluerunt templum „ſanctum tuum *g*." Et cum Elia propheta querimoniam inſtituit. "Domine, reliquerunt pa„ctum tuum filii Iſraël: altaria tua deſtruxe„runt, & Prophetas tuos occiderunt gladio *h*." Hanc ipſam avitæ fidei calamitatem decennio antè prædixerat Franciſcus, datis litteris *i* ad Petrum Ribadineyram, Societatis presbyterum, de Gallis jam turbantibus reſque novas molientibus.

CAP. XVI. *reluctantibus fruſtrà Sabaudiæ* k l

197 Morbo correptus, cùm pedibus inſiſtere Franciſcus non poſſet, in Allobrogum fines properè delatus, in Joannis Morani oppido *k*, vi morbi oppreſſus, hæſit diutiùs. Regulus Allobrogum *l* medicum ſtatim cum aulicis allegavit, qui laboranti adeſſent, Auguſtamque Taurinorum ægrotum deportarent. F Difficilè id eo anni tempore fuit, quòd Cottiarum Alpium aſperitas, vulgò MONS CENISIUS, ſuperanda eſſet; effectum tamen. Hic omni pietatis officio habitus, ùt præ verecundia impetrare à ſe ipſe non poſſet, quin, nulla habita ægritudinis ratione, quamprimùm evolare vellet. Miſſionem itaque flagitavit extorſitque ab invitis & repugnantibus.

& Ferrariæ ducibus,

198 Vectus ſecundo Padi flumine, navigio ducis ſumptibus inſtructo. Lectulo affixus, rem divinam quotidie audiebat, Paneque cæleſti paſcebatur. Octavus jam dies abierat, eodem flumine Ferrarienſium fines attigit. Hìc Alfonſus Eſtenſis, Ferrarienſium dux, è veſtigio omnia, quæ opus viderentur, ſubmiſit. In urbem hinc delatus, vi morbi coactus, qui nihil remitteret, creſceret etiam magìs magiſque, ſubſtitit invitus: dieſque plures moratus, omni officiorum comitatiſque genere acceptus domi eſt, ut parentis loco ducere Franciſcum viderentur. Nec tantùm pharmaca undique conquiſita, publicè ad omnia Divorum templa etiam vota concipi dux jubet, ſupplicationeſque pro ſalute Franciſci indicit. Piè hæc omnia & officiosè: cùm

A. P. RIBADINEIRA.

quia ſanguinis vinculo conjunctus erat *m*, tum opinione ſanctitatis. Evolare & hinc quamprimùm, tanti impatiens officii, ſatagebat, conſtanterque Romam portari poſtulabat: ceſſit tamen ducis precibus, & medicorum ſociorumque conſilii.

Romam petit,

199 Mortem animo præſagiens, ducem ſocioſque obnixiùs rogat iterum, Romam quamprimùm deferendum curarent, ut in Urbe ſancta Profeſſorumque ſociorum domo, ubi majores ſuos, Ignatium atque Laynem, exſpiràſſe ſciret, vità decederet. Victi tandem Franciſci precibus & ipſi ceſſerunt, præſertim cum & de ſalute medici deſperarent. Igitur lectulo impoſitum, lecticà Romam verſus geſtant. Illinc Lauretanam in ædem ſacram infertur: ſic enim moribundus poſtulàrat, ut Virgini Deiparæ abeuntem animam commendaret, cujus viſceribus Dei Filius carnem induens in hanc vitam prodiiſſet. Mox crebra agitatione Romam feſtinans, noctes dieſque lecticæ incluſus; tandem ubi urbem ſe Romam ingreſſum cognovit, tendens in cælum manus & oculos, lætus exclamat: "Nunc dimittis ſervum tuum, Domine." Lætus, vitam ſibi in Apoſtolicæ Sedis obſequio & legatione amiſſam.

CAP. XVII. eòque tranſlatus, biduo pòſt

200 Pius V Pont., legationis auctor & fœderis, vità prius abierat *n*, quàm domum Franciſcus revertiſſet, Sedemque Apoſtolicam vacuam alteri reliquerat, qui Hugo Boncompagnius, pòſt Gregorius XIII, eſt dictus. Quo factum, ut multa Pii conſilia, de quibus cum rege Catholico regiſque miniſtris convenerat, infecta permanſerint. Acceſſit & illud incommodi, Franciſcum, ad deſperationem medicorum laborantem, Romam veniſſe, pænè depoſitum animamque agentem. Vix enim biduum Romæ fuerat, cùm animam exhalavit. Optabat ille quidem rei geſtæ in legatione rationem Gregorio reddere; ſed is Tiburi erat duodevicesſimo ab Urbe lapide. Ludovicum itaque Mendozium, Societatis presbyterum, ad Pontificem Franciſcus mittit, qui benedictionem moribundo, peccatorumque anteactæ vitæ veniam ſupplex poſtularet. Ille verò ac libenter indulſit, & ex theſauris Eccleſiæ liberaliter, hoc addito elogio, miſerari ſe Eccleſiæ Catholicæ vicem. Magnam enim morte Franciſci jacturam facere, quæ tali tantoque Miniſtro orbaretur.

ſanctè moritur,

201 Cardinales aliquot & regum principumque legati ſalutatum officii gratià gratulatumque de adventu acceſſerant. At modeſtè ille, intempeſtivum nunc videri. Darent itaque hanc veniam. Uni enim Deo, vitæ mortiſque arbitro, dandam eſſe operam. Sacramentis Eccleſiæ omnibus ritè munitus, dum oleo ſacro, de more, migraturus inungitur, litaniæque recitantur, ad ſingula ipſe reſpondit pietate ſingulari. Patres à conſiliis aſſiſtere ſoliti, illud poſtremùm rogàre, unum è corpore Societatis, qui vices interregni tempore dignè ſuſtineret, ex animi ſententia pronunciaret. Is renuit, quòd neutrum eorum, qui anteceſſerant, Ignatium & Laynem, morti vicinum nominare voluiſſe meminiſſet. Mox quietis avidus, orationi ſe dedit ac meditationi: ductiſque imo è pectore ſuſpiriis, ſpiritum Deo reddidit pridie Kal. Octob., qui dies B. Hieronymo anniverſario ritu ſacer eſt, anno M. D. LXXII paullò ante tertiam noctis vigiliam *o*, annos natus cùm eſſet duos ferè & ſexaginta. Conditus eſt in æde ſacra veteri domûs Profeſſorum, compoſitus cum Patribus, qui eadem dignitate anteceſſerant.

meritis in Eccleſiam & Societatem plenus.

202 Magna ſanè multaque exſtant merita Franciſci in Societatem, ſive privatus adhuc, ſive cùm imperio ageret. In Hiſpania enim, patrio ſolo, ſimulatque, abdicatis bonis omnibus & honoribus, Societati ſeſe addixit, incredibile dictu eſt, quem de ſe virtutis odorem pietatiſque ſolidè effuderit aliiſque afflàrit. Exinde enim Societas ibi cognoſci magis cœpit, adeóque amari, ut certatim principes Societatis ſacerdotes evocandos, excitandaque collegia curàrint. Septem verò annis, quibus commiſſæ illi ab Ignatio Hiſpaniæ provinciæ omnes & Orientis Indiarum, plurima collegia illi accepta referenda. Hic enim fundus auctorque exſtitit. Cùm verò Generalis familiam duxit in Atlantici maris remotas inſulas, Materiam Tertiamque; in Peru item, Novamque Hiſpaniam Indiarum ſocios primus tanquam in coloniam miſit. Ex his etiam, magno poſt addito collegiorum numero, locis adeò vaſtis duæ provinciæ factæ. Hinc igitur apparet, ſi rectè rationem ſubducas, Ignatium, ad Superos migrantem, duodecim Societatis provincias conſtitutas reliquiſſe: qui magiſtratum proximè excepit, Laynem quinque adjectas ſtabiliviſſe: duas denique Franciſcum addidiſſe: ut undeviginti in univerſum provincias viderit.

CAP. XVIII. Corporis ejus forma,

203 Elegans in eo forma corporiſque dignitas imperio digna. Staturà procerus erat, facie oblonga, candore ſimul & rubore temperata. Membrorum ei decens habitudo, corpuſque compactum. Frons ampla majeſtatem addebat: naſus item aquilinus & longus: oculorum orbes grandiores, colore glauco: genæ & labia rubicunda. Adoleſcens obeſo admodum & craſſo fuit corpore; verum poſt aſſiduis jejuniis ciborumque abſtinentià à cœna temperans, adeò ſe ipſe maceravit, ut ventris cutem duplicaret *p*, & togæ inſtar pellem, quò vellet, referret; utrem eſſe dixiſſes inanem. Ceterùm etſi integris viribus firmoque corpore eſſet & ſanguine abundaret, ea ipſa inedia, quà macilentior factus, ventriculum etiam debilitàrat valetudinemque læſerat. Quòd humi proſtratus horas aliquot plerùmque oraret, humore hauſto è terra, dentes illi vacillantes exciderunt, oſque læſum. Inedià etiam cacoſtomachos vixit, dum ſæpe rejiceret cibos & cruditate laboraret, ructus ederet aſſiduos non ſine dolore ſtomachi & medicorum admiratione, qui morbi genus inſolitum ignorarent. Et verò quamvis corporis vires aſſlixerat nimià ciborum abſtinentià, morum tamen facilitatem, candorem animique hilaritatem auxerat.

mores,

204 Ingenium vividum quidem illi, ſed maturum quietumque: mens perſpicax properè, quæ vellet, ſuggerebat. Judicium temperatum, memoria, theſauri inſtar, tenax. Honeſtis jam inde à puero caſtiſque moribus, ùt leves homines fugeret facilè, vitaretque paraſitos & aſſentatores. Sermo illi modicus & brevis de neceſſariis tantùm. Oderat officioſa verba eorum, qui aliud pectore clauſum, aliud ore promptum gerunt. Si quis illum coràm laudaret, ſermonem maturè abrumpere, ſed prudenter ſolitus, quaſi aliud agens. Tametſi verò bene de omnibus ſentiret prædicaretque, paucis tamen arcana credidit: paucioribus divinitus viſa, ſenſuſque animi extra eum, qui à confeſſionibus erat, detegebat. Quorum autem fidem longo uſu ex-

pe-

A perimentiſque probâſſet, his ſuetus & multa indulgere. Falli, quàm malè de aliis & iniquè ſuſpicari; accipere item injuriam, quàm facere malebat. Ingenii bonitate ſupra mediocritatem litteras eſt adeptus, præſertim ſacras, quibus, ùt par eſt, delectabatur impenſiùs; partim ſtudio diligentiâque, partim oratione pia meditationeque rerum æternarum.

CAP. XIX. & lucubrationes.

205 Scripſit, ducis munus etiamnum ſuſtinens, libellos ſex ad pietatem excolendam: non infrugiferos iis, qui ad perfectæ vitæ metam contenderent, qui Latinè in vulgus editi, Alfonſo Deca, Compluti Societatis theologo, interprete, circumferuntur. Singula nunc recenſebo. Primùm concio eſt habita in illud Lucæ cap. XIX: "Ut appropinquavit Jeſus, videns ci„vitatem, flevit ſuper illam." Speculum item operum Chriſtiani hominis. Collyrium ſpirituale, quo docet, ſe quemque nôſſe oportere. Dehinc eſt Præparatio ad Euchariſtiam dignè ſumendam: item Spiritûs exercitationes ad ſui cognitionem. Sextus eſt Hymni illius decantati Explanatio: "Benedicite omnia opera Domini Domino." B Hæc tantùm edita pro legitimis ſcriptor agnovit. Commentatus tamen eſt, non inficior, & alia quædam; ſed, rudia & impolita cùm eſſent, lucem nondum aſpexerunt *q*: excepto libello de "Euangelica prædicatione ſeu de Ec„cleſiaſtæ officio." In his erant de perfectionibus animæ Chriſti à conceptu ad ultimum uſque in Cruce ſpiritum. Threnorum Hieremiæ Explanatio, quam in Pintiana & Complutenſi academia dictavit. Meditationes item de morte Chriſti Salvatoris, in horas diurnas ac nocturnas diſtributæ. Denique Meditationes in Euangelia Adventûs, Quadragenarii jejunii, Dominicorum feſtorumque dierum; profectæ ab oratione potiùs ad Deum fuſâ, quàm ex libris acutè & ſubtiliter hauſtæ. Quibus, tanquam jaculis divinis, auditorum mentes ad bonam frugem revocando ſuaviter vulnerabat, ut ad virtutis ſtudium inflammaret, à vitiis deterreret.

ANNOTATA.

a *Quas exhibet Ribadineira lib. 3, cap. 14.*

C b *Quò* IV *Kal. Septembris venerant.*

c *Sub anni 1572 principium.*

d *Fontarabiæ.*

e *Galliæ urbem ad Ligerim fluvium, agri cognominis caput. Eò legatus, ùt ſcribit Cienfuegos lib. 5, cap. 16, § 3, die* VI; *vel, ùt ſcribit Sacchinus lib. 8, num. 6, die* VII *Februarii venit.* Franciſcus *vero biduo pòſt.*

f *Redeuntem è Gallia* Franciſcum *in febrim incidiſſe teſtatur etiam Sacchinus lib. 8, num. 26: at cùm, eodem teſte num. 8 libri mox citati, Bleſis egreſſus ſit* V *Kal. Martias, poſtridie Kal. Februarii ſeu Purificatæ Virginis feſto id contigiſſe non potuit.*

g *Pſal. 78, ℣. 1.*

h *3 Regum cap. 19, ℣. 10 & 14.*

i *Litteras illas partim exhibet Ribadineira lib. 3, cap. 15.*

k *Vulgò* S. Jean de Maurienne.

l *Emmanuël Philibertus, Sabaudiæ dux.*

m *Vide num. 100 Comment. prævii.*

n *Anno 1572 Kal. Maii.*

o Biduo pòſt, quàm Romam attigerat, noctem ſub mediam, ac potiùs aliquantum jam inclinatam (quo fit, ut ipſas magis Kalendas Octobris, qui fuit dies Mercurii, quàm pridie conſignandus ſit obitus) altero & ſexageſimo ſuæ ætatis anno è vita ſublatus eſt, *inquit Sacchinus part. 3, lib. 8, num. 31. Beatis adſcriptus eſt ab Urbano VIII anno 1624: Sanctis verò à Clemente X anno 1671.* A. P. RIBADINEIRA.

p *Demortui pellem, ùt ſcribit Cienfuegos lib. 5, cap. 18, § 4, inſpicere volenti Thomæ, ejus fratri, dum telam, quâ cadaver tegebatur, tollere conabatur, ter obriguit brachium.*

q *Edita deinde ſunt Bruxellis anno 1675 typis Franciſci Foppens, operâ verò ac labore D. doctoris Franciſci Borgiæ, è Borgiana ſtirpe pronepotis.*

CAPUT XIII.

S. Franciſci animi demiſſio ac paupertatis amor.

E

LIB. IV. PROL.

Libet, Franciſci Vitâ ad exitum adductâ, virtutum exempla & ſcitè dicta adjungere: quòd, ùt ſapiens ille Stoicus ait, longum ſit iter præceptis mores informare; breve verò & efficax per exempla. Cetera verò dicta factaque præclarè, quæ per hiſtoriam ſparſa ſunt, quòd ad hæc capita revocari queant, minimè iterandà duxi *a*.

CAP. I. *Præ animi demiſſione Franciſcus*

Ab humilitate, quæ parens ceterarum cuſtoſque virtutum eſt, initium ducam: quòd virtus ea Chriſti propria ſit & Chriſtianorum. Philoſophi enim veteres mundique ſapientes ejus ne nomen quidem, nedum rem ſunt conſecuti: qui tamen in veritatis virtutumque inveſtigatione ſtudii multum operæque poſuerunt, ut magnum aliquid naturæ vi adepti videantur. Quorum faſtum Dei Filius averſatus eam virtutem ſummam verbo atque exemplo docuit. "Diſcite", inquit, "à me, quia mitis ſum & hu„milis corde." Ea ſanè virtus, ùt Auguſtinus ait, homines angelis adjungit; ut contrà elationis* ex angelis dæmones efficit. Non fugiebant hæc Franciſcum, quando ſtudioſè in animi ſubmiſſionem incubuit; & quoniam ad humilitatem viam munire humiliationem Bernardus aiebat, curabat ſedulò, ut rerum omnium conditarum puderet, pigeretque, ubi ſe ipſe perfectè nôſſe cœpit. Hinc precationum omnium exordia ducebat: hæc ferè materia de rebus piis officiiſque differentis fuit. In hac aſſiduè occupatus, incredibiles brevi progreſſus fecit.

b * *ſupple: vitium* F

ſe peccatorem, inferno excepto,

207 Itaque, ſimulatque ſe Ducis titulis ſpontè abdicavit, ſubſcribere ſua manu litteris cœpit: Franciſcus PECCATOR: teſtatus, credo, quod de ſe ipſe ſentiebat; imitatuſque Iſidorum alioſque, innocentiâ vitæ claros, quos ſic ſubſcribere ſolitos accepimus *c*. Ignatius tamen, ne ſermonem aliis daret, neve in re inuſitata ſecius loquendi anſam præberet, abſtinere juſſit, ut Franciſcus præterea nihil ſubſcriberet. Pintiæ *d* ſociorum collegio rei gerendæ* egreſſus, Buſtamantio comite, ſolitò triſtior incedere viſus, & cauſſam interrogatus, ab inferni meditatione ſe tum ſurrexiſſe, affirmabat, omneſque videri in ſe, tamquam ab inferis exſiſtentem, intueri, circumfuſoſque irridere, jactis his vocibus: "Hunc ab inferis reducem petamus."

* *ſupple: cauſâ*

Ex

A. P. RIBADINEIRA.

Ex qua quidem pœnarum apud inferos meditatione illud ſe commodi accipere aiebat, ut Chriſti amore flagraret ardentiùs, cujus morte mortis chirographum deletum eſt. In qua, dum vita ſuppetit, acquieſcendum cogitatione judicabat; ne mortui, iis addicti pœnis, uramur; Vatis illud regii uſurpans: "Deſcendant in in„fernum viventes *e*."

e

quovis loco indignum, belluam, ipſoque dæmone

208 Quo die hebdomadis ſanctioris Chriſtum diſcipulorum pedes lavantem Eccleſia recolit, ad tirones verba faciens: "Nullum", inquit, "hodie in mundo locum reperi. Sextum „enim jam annum ad Judæ pedes illum mihi „fingebam, nunc, dum Chriſtum attentè con„ſidero, iis advolutum lavare, tergere & oſcu„lari, nullum mihi, inde expulſo, relictum „video locum." Pintiam primum ingreſſus, abdicatis jam Ognati in Cantabria titulis boniſque omnibus, accurrentibus vicatim viſendi gratiâ, tamquam ad novæ rei ſpectaculum, civibus, Buſtamantio comiti ait: "Feram, cre„do, è cavea emiſſam, belluamque ſpectatum „venerunt *f*. Equidem quàvis belluâ immanior „eſſem ſine ope Dei, qui me in religioſam fa„miliam ſuam accivit." Precibus intentus duas minimum horas quotidie impendebat ſui cognitioni: quæque legeret, audiret, videret, eò omnia referebat, ut erudirent, demiſſionem pudoremque ſibi incuterent; Deo frequenter gratias agens, quòd ſanè delinquenti ſibi, ad eam diem pepercisſet: neve deſereret, aut, in quæ vulgus, impingere ſe crimina pateretur, orabat. Occupato de more in hac ſuæ vilitatis meditatione, dum ſe rebus à Deo conditis indignum reputat, ea vox eſt audita: "Pudeat te „mei." Quam ubi dæmonis eſſe comperit: "Re„ctè", inquit, "mones: unius ſuperbiæ cogi„tatæ vitio ardes, ardebiſque æternis ignibus; „ego verò toties Deum offendi, non tamen „flammis addictus crucior."

f

B

nihilo meliorem reputabat,

209 Oraturus ſenſit dæmonis operâ turbari cubiculum; quem his dictis abegit: "Nil mi„rum, te à me ne latum quidem unguem di„ſcedere aut fugere: pridem enim communi „uſi menſa ciboque ſumus." In xenodochio verſans, viſum ab illo ferunt humana ſpecie cacodæmonem ſuperbè ſic appellantem: "Quid ti„bi hic negocii? Tantus cum ſis, in homi„num fæce verſari qui potes?" Retudit faſtum Franciſcus: "Equidem miror magis, te tam „ſuperbo præditum ingenio, miſerum me at„que peccatorem appellare dignatum." Sic ille fumi inſtar evanuit. Oblatus ei energumenus, à quo dæmonem alii exorciſmo pellere fruſtra tentàrant; rogatuſque, ut pro illo Deum precari & Marci Euangelium recitare ne recuſaret, cùm ad ea verba, "In nomine meo dæmonia „ejicient *g*", manus impoſuiſſet, ceſſit ſubitò fugitque dæmon, & lætus ille dimiſſus eſt. Qui aderant ſpectatores, orationi illius acceptum retulerunt. Ille verò, quâ erat modeſtiâ, verecundiâ ductus: "Quid mirum", inquit, "ſi „dæmon me fugit? Nam & veteri verbo dici„tur, figulus figulum. Cùmque aliis ego olim „offendiculo fuerim, nil mirum, ſi me ille o„derit. Solent enim iiſdem artibus dediti, æ„mulatione quadam inter ſe odiſſe." Poſt Methymnæ-Campi *h*, dum præſente illo fortè res geſta referretur, pudore erubuit, illud addens: "Demus verum eſſe, quod narratis: ecquid „mirum, cùm ego ſæpenumero dæmoni morem „geſſerim, ſemel illum mihi paruiſſe." Et quamquam depellere faſtum & invidiæ faſcinum arcere poſſet, ſi ſacri Euangelii verbis eam vim meritò tribuiſſet, hic tamen rubore ſuffundi maluit. Nihil ferebat audiebatque moleſtiùs, quàm ſe coràm laudari Sanctumque appellari. Rogatus cauſſam, cur ea re adeò angeretur, ſubjecit: "Equidem rationem extremi judicii, „morte obita, valdè formido: quæ nimium, „quantùm à præpoſteris hominum judiciis di„ſcrepat."

C

g

h

D

ambitioſi obſequii honoriſque fugiens, ſubmiſſè de ſe ſentiebat.

210 Manus abluenti frater illius Thomas Borgia officioſiùs & ambitu aulico linteum porrigebat. Ille vultu iram præ ſe tulit, vetera illa aulica officia, quibus nuncium pridem remiſiſſet, odiſſe ſe teſtatus. Montellano in collegio locum illi editiorem imprudenter collocàrant: ille quaſi dæmonem cerneret, Crucis ſeſe ſigno muniebat. Defugiebat itaque libenter intempeſtivas honorum occaſiones; negligi & ignorari malebat; ut vel eo nomine ſæpe viâ deceſſerit, ad aliud diverſorium, incommodo & valetudinis & itineris, ne honos illi putidè, ùt fit, haberetur. De ſe demiſsè abjectéque & ſentire & prædicare ſemper ſolitus. Facilitate idcirco uſus eſt ſingulari: aliquem è plebe diceres. Porrò invitus præteriti temporis memoriam, quod tamen ſenum eſt vitium, recolebat. Sin neceſſitas extorqueret, ita ſermonem temperare, ut quivis non omninò rudis facilè intelligeret, nihil ſibi eo nomine placere. Numquam auditum vel excidiſſe illi hæc paſſim obvia: "Cùm „ma chio, dux vel prorex eſſem." Nobiles viros ita comiter appellabat, ut ſe illis inferiorem, ſuperiorem nemine, facilè declararet. Hanc enim virtutem didicerat eſſe piorum hominum propriam, ut, quò major quiſque ſit, eò ſe ſubmiſſius gerat. Olyſſiponem ingreſſo Franciſco Joannes III rex miſerat è domeſticis nobilem, qui eum ſalutaret. Qui cùm, "Feſſuſne „de via eſſet", interrogàſſet, iteraretque identidem DOMINI nomen: Franciſcus lepidè illi reſpondit: "Feſſus quidem de via acceſſi, ſed „magis DOMINI, quâ me oneras potiùs, quàm „honoras, appellatione."

E

paucis in rebus profuiſſe ſibi Ducis titulum profitebatur.

211 Tribus potiſſimùm de cauſſis Ducis titulum utilem ſibi fuiſſe prædicabat. Primò, quòd mortuorum jam in numero haberetur, ùt religioſi viri ſolent; & Gandienſi in ditione, defunctis ducibus, anniverſaria Sacra quotidie peragantur. Deinde cùm candidatos ægrè in Societatem adoptari animadverteret, dicere ſolitum accepimus: "Hoc mihi commodi Ducis titulus „attulit: ſtatim enim ſociis adſcriptus ſum. Ce„teroquin, ecquæ (ambo) in me ingenii do„ctrinæque dotes, quæ Societate dignum red„derent? Deo itaque Pontificique ſummo gra„tiam habeo, qui hunc mihi pontem fecit, „viamque munivit in ſuam familiam domum„que migrandi." Denique cùm iter faciens aliquò divertiſſet, remque divinam, ùt ſolebat, quotidie facere vellet, detrectarentque parochi, licèt Societatis tabulas proferret, ſocio urbanè in aurem inſuſurrat*: "Nunc per me licet, pri„ſtinos titulos nomines. Civili hic jure agen„dum eſt."

*inſuſurrabat

quantò magis à dignitatibus abhorrebat, tantò vilia quæque

212 Ex hoc ipſo fonte mœſtitia fluxit, quâ incredibiliter angebatur, cùm in Cardinalium collegium adſciſcere invitum vellent, ut libro ſecundo narrare memini. Certè majori nemo umquam ambitionis ſtudio honores expetivit,

quam

A quàm Franciſcus repudiavit ; ratus indignum ſe honoribus eſſe & inopiam religioni utiliſſimam. Philippum regem , jam tum Hiſpaniæ juventutis principem , litteris ſupplex rogavit , ſi daret hoc amicitiæ , ut , ſi quà extarent officia, ne Sacris jam initiatum , eccleſiaſtica umquam dignitate oneraret. Privatum ſe vivere malle atque inglorium , & eo ſe conſilio titulis abdicâſſe. Nec defugiſſe titulos ſatis habebat , ſui etiam vilitatem contemptumque ſtudioſè , ùt antè dixi , quærebat. Demiſſionis exempla eodem ipſo libro attulimus. Vicatim , ſacculo humeris impoſito , eleëmoſynam ſtipemque corrogâſſe. Pueros , tintinabulo accitos , catechiſmo erudire ſolitum. Coquo domi operam dediſſe , menſis miniſtrâſſe : pedes ſingulorum & frequenter oſculari conſueviſſe.

officia libentiùs obibat. i

213 Conimbricenſe gymnaſium *i* ingreſſus , commiſsâ jam illi ab Ignatio universâ Hiſpaniæ provinciâ Societatis, è præfecto ſtudiorum viam rationemque ſtudioſè quæſivit, pueros docendi prima Latinæ linguæ rudimenta, quòd hoc munus , ùt minùs honorificum & valde laborioſum , ita meriti majoris , obire ſeriò vellet. B Effectum id Cordubæ *k* dediſſet , ni ſocii valde repugnâſſent, qui hac ſola arte diſſuadere poterant , quòd dicerent , non ſatis eum quidem vel ad hoc munus obeundum idoneum videri & Societati dedecus allaturum. Deſtitit itaque, ratus vera dicere , alióque animum convertit. Eboræ *l* ſextâ feriâ aggregatis ſociis , ut more Patrum antiquorum collationes de rebus divinis haberent , dicturus Franciſcus ſententiam , hoc tantùm , "Opera", inquit , "verbis præſtant." Aſſurgens itaque omnium ordine pedes humi exoſculatus , ſocios ad lacrymas & admirationem excitavit. Calenſi in collegio Luſitaniæ , quod oppidum vulgò PORTUM appellant , oſtiarii officio , arreptis clavibus , perfunctus , cùm porcum jugulatum eleëmoſynæ vice obtuliſſent, humeris ſublatum tacitus in ſuperiorem domûs partem per gradus non ſine labore portavit : mirantibus ſociis, facti commendationem ſic eluſit : "Quid mirum", inquit , "ſi porcum por„cus commodè tulerit ?" Non diſſimile nimirum , quod de Carlomanno Caſini montis Annales referunt. Hic , imperio abdicato , regno C Pipino fratri relicto , Romam , Zachariâ Pontifice maximo clavum tenente , veniens, in Caſino monte Benedicti ſodalibus ſe adjunxerat. Oves abbatis juſſu fortè paſcens , claudicantem unam , quòd gregem conſequi non poſſet , humeris ſuſtulit ſumma cum animi voluptate *m*. Et verò id genus officia, quibus antea deſpicatui ducerentur , religioſis viris perhonorifica ſunt ; eóque illuſtriora, quò majore olim dignitate ceteris præſtiterunt.

aliaque ſummæ demiſſionis n

214 In eo ipſo collegio , dum claves oſtii geſtat , quidam Societatis candidatus Hiſpali *n* advenerat cum bona ſpe fore , ut à Franciſco ceteris adſcriberetur , cui tum commiſſa provincia erat. Videt Franciſcus cubiculum proximum plenum ſordibus : "Age", inquit , "ne otie„mur , purgemus hoc conclave." Sumptiſque impigrè ſcopis, cum illo pariter cubiculum verrit, ſordes extulit : adeò ſe vincere atque ſubmittere ſtuduit. Religioſos viros , quoties occurreret , ſalutare & iiſdem aſſurgere ſolebat : honorificè etiam de illis ſentire, prædicare. Honorare autem ſe in monachorum habitu ajebat obſequium , quod Chriſto ejuſque Eccleſiæ præſtarent : & tamquam diverſorum quidem ſignorum milites , unius tamen legionis omnes colebat. Acceperat impoſtorem quendam triremibus addictum , quòd FRANCISCUM BORGIAM ſimulâſſet jactâſſetque. Mirari ſe dicebat , exſtitiſſe adeò excordem , qui peccatoris ſummi perſonam induiſſet. "Si ille", inquit , "triremibus „officium navat , quòd nomen meum ſibi vin„dicârit ; quid me fieri par eſt, qui non ina„ne nomen porto peccatoris , ſed & criminibus „refertus ſum , quæ æternam pœnam merean„tur."

A. P. Ribadineira.

exempla edere ſolebat.

215 Occurrenti fortè nobiliſſimo dynaſtæ Hiſpaniæ querentique vicem illius , quòd inops attrita veſte ambularet, ſeque ipſe & valetudinem negligeret , acutè reſpondit : "In me re„cipio , fore ut mihi caveam. Iter enim dum „facio , prodromos duos præmittere ſoleo , tan„quam exploratores & ſtructores , qui hoſpi„tium menſamque adornent." Interrogatus iterum , quinam eſſent , quòd nuſquam apparerent : "Mei", inquit , "cognitio & pœnarum „apud inferos , quas merui , contemplatio. Quo „fit , ut , quod tandemcúmque in diverſorium E „deferar , tametſi deſint omnia , in lucro de„putem , & tanquam in immerentem collata „beneficia interpreter." Septimancæ *o* (oppidum id hodie SIMANCAS incolæ nominant) appoſitum illi edulium inteſtinis vervecinis ſemicrudum maleque conditum. Guſtatum repoſuit: adhæc in aurem Buſtamantius inſuſurravit. "Si „bene coctus cibus eſſet, non rejiceres. Bene „habet", reſpondit. Buſtamantius verò , cùm item guſtâſſet , edi poſſe negabat. Cui Franciſcus: "Quid ſi, Pater, inferorum cibum, quod „Deus avertat , guſtares ?"

Cap. II. Quantus illi paupertatis

216 Demiſſi animi ſocius comeſque paupertatis amor eſt : quam virtutem , incredibile dictu eſt , quo ſtudio coluerit Franciſcus. Inſtar enim boni negociatoris , "Inventâ hâc pretioſâ „margaritâ , dedit omnia ſua & comparavit „eam *p*." Didicerat perſuaſumque habebat, verum eſſe Chriſti illud oraculum, pauperes ſpiritu beatos fore. B. Franciſcum puer, ut nomine , ſic & moribus referre cœpit. Propriam familiæ illius inopiam admirabundus adamavit : & ſimulatque ſe Societati votis aſtrinxit , pecuniam exinde non contrectavit , quodque mirere F magis in homine adeò opulento , argenti aurique pretium ignorabat. Enituit iſthæc rebus in omnibus virtus , in victu cultuque corporis , lecto , cubiculo ceteriſque : ùt in papyro , quâ conciones ſuas excipiebat : in foco denique, dum frigus urgeret , inſtruendo. Calceos novos induere detrectabat , biennio vix atterens. Caligas item , licet pannoſas ruptaſque haberet , non mutabat. Montellano in collegio *q* verſanti femoralia nova muneri oblata , quæ furtim noctu appoſuit lectulo ſocius , ſubductis laceris. At Pater experrectus, dolo comperto , vetera repetiit novaque reddi domino juſſit.

217 Stipem cùm vicatim mendicus cogeret, panis fruſtula oblata libentiùs , quàm appoſitos panes integros guſtabat. Tot itinera ingreſſus , adduci numquam potuit , ut vel ſindonem mundam valetudinis gratiâ circumferre comitem pateretur , ne in paupertatis jura peccâſſe videretur. Narrant ſocii , ſe vidiſſe ſuper ſtramine ſæpenumero cubantem ſub dio aut tenui tecto , ventis hac illac ſpirantibus , & frigeſcente maximè cælo : ille tamen eam præ ſe hilaritatem tulit,

A. P. Ribadineira.

lit, ſuis ut admirationi eſſet pudoremque incuteret. Sago in itinere, aut chlamyde non alia uſus, ſive hyberni ſive æſtivi temporis hora eſſet, quàm pallio quotidiano; quod invertere duplicareque ſolebat, ne luto inquinatum deterius fieret. Ocreas pedibus ut induceret, impetrari ab eo non poterat. Petaſum unum ſatis eſſe aiebat, arcendis cæli injuriis, ſive ſol arderet, ſive imber decideret, ventique flarent. Feſſus fractuſque de via, & largis imbribus perfuſus, tum demum incredibiliter gaudebat, ſi in hoſpitium delatus eſſet, cui deeſſent, quibus refocillari viatores ſolent, ignis victuſque corporis.

218 De lectulo & conclavi nihil laborabat. Nullum ibi velum appendi, nedum peripetaſmata patiebatur; quin & ſtoream ſeu tegetem parieti ad cervical alligi moleſtè ferebat: id genus commoda fugienda prædicans, quòd mortis germanus ſomnus appellaretur: ſitos verò in ſepulcro brevis urna minimèque ſumptuoſa caperet. Scilicet factum ab illo diligenter, ut Chriſtum duabus his potiſſimùm artibus, dimiſſionis atque inopiæ, quoad poſſet, imitaretur: qui, ut Apoſtolus ait, "Propter nos egenus „factus eſt, cùm eſſet dives, ut inopiâ illius „nos divites eſſemus *r*." Quod ejus exemplum æmulati non pauci Societati ſe addixerunt. Quin & in ipſis Societatis exordiis eodem inopiæ ſtudio imbutus enituit. Anguſtè enim habitare exoptabat, qui amplas prius & magnificas ædes occupâſſet. Ejus etiamnum hodie veſtigia apparent in Ognatenſi ædicula, ab illo fabricata, & tirocinii domo Septimancenſi. Quæ quidem virtus eò magis clara, quò plura ille fortunæ bona libens volenſque abjecerat: quæque in aliis avaritiæ ſordiumque nomine reprehendi queant, ea laudi Franciſco vertebant: cognito, paupertatis fuiſſe ſemper ſtudioſum: ut in Chriſti adeò inopis, ut, quo in loco caput reclinaret, non habuerit, veſtigiis pedem vivus morienſque poneret. Prandenti Romæ apud Catholici regis legatum mimus quidam aretalogus injecit: "O miſerum te & inopem Franciſcum, „qui tantis te bonis abdicâris, niſi, morte „obita, cælo potiâris?" Ad oratorem Franciſcus converſus, "Vera", inquit, "narrat: ſed „majora jam tum, quàm reliqui, bona ſum „conſecutus." Animi tranquillitatem ſignificans & illud Chriſti dictum reſpiciens: "Centuplum accipietis &c *ſ*."

fuerit amor.

B

r

C

ſ

ANNOTATA.

a *Prologus hic Schotti eſt.*
b *Matth.* XI, ✝. 29.
c *Baronii in Martyrologium Romanum Annotata conſule ad diem* IV *Aprilis, ubi de S. Iſidoro, Hiſpalenſi epiſcopo. Sic & S. Braulius, Cæſarauguſtanus epiſcopus, Iſidori diſcipulus ſe* peſſimum peccatorem & ſervum inutilem *vocat in ſuis ad Iſidorum litteris tom.* I *Aprilis pag.* 343.
d *Seu Valliſoleti.*
e *Pſalm.* 54, ✝. 16.
f *Idem ferè dixit, cùm Romanos obvios ſibi habuit in habitu ducis.*
g *Marci* 15, ✝. 17.
h *In Legionenſi Hiſpaniæ regno.*
i *In Luſitania.*
k *In Hiſpania Bætica.*
l *In Luſitania.*
m *Vide Leonem Card. Oſtienſem lib.* 1, *cap.* 7 *Chronici Caſinenſis.*
n *Primaria Hiſpaniæ Bæticæ civitate.*
o *In Hiſpania Tarraconenſi.*
p *Matth.* 13, ✝. 46.
q *In Hiſpania Bætica.*
r 2 *Cor.* 8, ✝. 9.
ſ *Matth.* 19, ✝. 29.

D

CAPUT XIV.

Obedientia, orationis ſtudium, Vaticinia.

EX ea ipſa humilitatis radice nata in Franciſco virtus eſt obediendi Deo & homini, quem ille ſibi præfeciſſet. Obedientiam itaque tutum appellabat navigium, quo, tamquam per vitæ procellas, portum religioſi viri capiant, rideantque tempeſtates, & dies noctesque ſecuri navigent. Cùm igitur in omnibus Chriſtum ſibi ad imitandum propoſuiſſet in conſpectuque ejus ambularet, ubi expreſſa illius veſtigia cerneret: tum verò præcipuè obedientiæ virtutem in eo mirabatur: qui, cæli terræque cùm eſſet Dominus, ſubditus tamen parentibus fuit: quam virtutem ne omitteret, inquit Bernardus, mori maluit: "Factus obediens uſque ad mortem, „mortem autem crucis *a*."

CAP. III. *Singularis ejus*

E

220 Præfectos Societatis uſque eò vereri ſolebat, ut, licèt poteſtate jam abiiſſent, eodem, quo anteà, habito reſpectu coleret. Litteræ ab Ignatio datæ cùm redditæ illi in Hiſpania eſſent, flexis genibus precabatur Deum, ut parendi facultatem largiretur iis, quæ mandarentur, & veluti miſſam cælo vocem interpretabatur ſervabatque religioſè. Nec fugit Ignatium, quàm promptè & alacriter juſſa exſequeretur. Non itaque ſic imperabat: "Hæc ita curabis." Sed modeſtè: "Nobis hæc ita viſa, tu pro tua „prudentia reique opportunitate, quando abes „propiùs, arbitratu tuo rem gere." Nihilominus, ne latum quidem unguem ab Ignatii juſſis diſcedebat, ſed accuratiſſimè exhauriebat, quæ mandâſſet; niſi, ſi quid eſſet, quod abſentem fugiſſet Ignatium. Recreatus à lento morbo, cum liberalem animi honeſtamque relaxationem valetudini corroborandæ adhiberet, à ſacerdote audivit: "Ignatium ejuſmodi relaxa„tionibus minùs delectari." E veſtigio igitur abſtinuit, nefas ducens ab illo, quem in oculis ferret ad eam diem, moribus ſententiâque diſcedere.

erga S. Ignatium ſuperioreſque,

F

221 Si quæ Superiorum juſſa aſperiora viderentur, quàm, ut æquo animo alii ferrent, ita temperabat, ne quis eſſet querimoniæ relictus locus. Priuſquam commiſſæ illi Hiſpanicæ provinciæ eſſent, collegium de via ingreſſus, concionandi, quâ uti poterat, auctoritatem ſibi vindicare noluit, niſi ſi rectori æquum bonum videretur, juberetve. Imperari enim ſibi, quàm rogari, qua erat animi demiſſione atque obedientia, malebat. Valetudinis tuendæ gratiâ comitem illi Ignatius addiderat, cui Michaëli Marco nomen. In ſe enim ſeverus plùs æquo & rigidus; in alios blandus juxtà ac benignus: nihil remiſsè magno valetudinis incommodo agebat. Huic ſocio Franciſcus paruit, non ſecus ac

F. Marcum,

A ac ſi impoſitus cum auctoritate eſſet: nec in victûs tantùm ratione, ſed in omni tuenda corporis valetudine conſulebat eum, quid facto opus eſſet. Cibo itaque appoſito, interrogare ſolebat, Marcuſne edi juſſiſſet. Qui frater, ſi domo negotii cauſsâ diutiùs abeſſet, alteri negocium dabat. "Hæc illi", inquit, "meis verbis „impera." Securus nimirùm, fore ut religioſè parêret. Olyſſipone Catharina regina negociorum cauſsâ in aula acciverat Franciſcum. Ille Marcum conſuluit, quid facto eſſet opus. Huic viſum non ſatis firmum corpore valentemque eſſe. Poſtridie itaque venturum ſe eſſe reſpondit. Quo nuncio mox aulicus domum revertit.

222 Non diſſimili ſtudio coquo domi operam dabat. *coquum,* Evocato iterum Pintiæ à Joanna, Luſitaniæ principe, ſchedulam oſtiarius attulit, cui ille: "A coquo", inquit, "veniam poſcas, „licet, cui nunc pareo." Adhæc ille: "Vade, „Pater, at reditum matura: opus enim mihi „adhuc opera tua. Principi ita narra, te coquo „domi operam dare, quò faciliùs millionem impetres." Eadem animi ſimplicitate dicto audiens
B fuit retulitque imperium. Princeps quoque libenter aſſenſa miſſum fecit: admirantibus laudantibuſque cunctis, promptam in Franciſco parendi vel coquo voluntatem. Coquus item lebetes æneos duos adferre eum juſſerat, hauſtâ è ciſternâ aquâ. Ex corporis imbecillitate & laſſitudine quievit nonnihil. Occurrit fortè ſocius, qui ſpontè operam obtulit. At ille recuſare: id enim ſibi negocii coquum, cui tum parêret, dediſſe. Cúmque ille rogando inſtaret, alterum ſaltem ferre pateretur; ne hoc quidem permiſit. Simul enim ferre coquus duos lebetes juſſerat.

223 Dicere ſolitum accepimus, ſperare ſe *Pontifices,* fore, ut Societas, Deo bene juvante, vigeret, immò creſceret in majus tribus potiſſimum de cauſſis. Orationis in primis ſtudio frequentique uſu Sacramentorum. Dehinc, ſi à multis Societatis innocentia oppugnaretur. Obedientiæ denique bono. Cauſſam rogatus: "In promptu", inquit, "eſt, oratio enim Deo nos conciliat atque con„jungit: alterum à ſæculi amore abducit; nec „enim ſalus fideſque in hominibus eſt. Tertium
C „verò nos arctiſſimo fraterni amoris vinculo „colligatos, ùt membra capiti, adnectit." Cum omnibus ſeſe libenter ſubjiceret, tum verò maximè Pontifici ſummo, ut Chriſti in terris vices gerenti. Morti enim jam vicinus, illud ſibi animam agenti lætitiam adferre incredibilem ſolatiumque prædicabat, quòd Sedi Apoſtolicæ, ſuſcepta cum valetudinis incommodo in Hiſpaniam legatione, quod bene verteret, ad extremum uſque ſpiritum paruiſſet.

224 Quin & principibus libenter obſecundabat, *principeſque obedientia.* Deum in illis contemplatus, pro incolumitate eorum quotidie precari ſolitus. Idem & liberos affineſque ſuos tanquam per manus traditum docuit, præſtò ut regibus eſſent, proque eorum principumque ſalute aſſiduè vota & nuncuparent & perſolverent, precati Deum, in
b cujus manu cor regum eſſet *b*: unde & poteſtas omnis manaret: cui qui reſiſtat, Dei haud
c dubiè ordinationi reſiſtere *c*. Illud demùm incertum, obedientiæne an patientiæ, vel utrique potiùs tribuam, conſtanter illum in Ognatenſi
d ſeceſſu *d* potuiſſe ſuperiori parêre, qui in ſe ipſe rigidus cùm eſſet ac laborioſus, talis etiam Franciſco exſtitit. Fræna itaque in tirocinio verſanti non modò non reduxit, (ne, ùt fit initio in ſpiritûs fervore, nimiùm in ſe ipſe ſæviret) ſed etiam habenas laxavit & calcaria ſubjecit: lapides, calcem lignaque ædi conſtruendæ ferre eum jubens. Paruit ille libenter & expeditè, quaſi angeli vocem exaudiret. Hâc enim viâ ad pietatem à Deo eſt informatus, ſingulare ut nobis obedientiæ exemplum exſiſteret: Bernardum credo imitatus, qui moroſi hominis atque difficilis ſe imperiis eò cupidiùs ſubdidit, quò majora valetudinis incommodo mandabat.

A. P. Ribadineira.

225 Cùm eſſet inops atque obediens, quid mirum, ſi & precandi eum ſtudio Deus exornârit? Quæ una virtus radix & quaſi fons eſt uberrimus ceterarum. Prima Franciſco cura in cordis puritate paranda, quo divinæ cognitionis radios puriùs acciperet. Mundos enim corde Beatos *e* pronunciari Deumque viſuros. Quotidie itaque, & quidem crebrius, ſingulis horis diurnis ſe ipſe ad unguem excutiens exploranſque memoriâ repetebat dicta, facta ac prætermiſſa: inquirens in ſe graviter. Biſque in die ritè confeſſus Sacris in aurora operaturus & veſperi quieti ſe comparans, nullum diem abire patiebatur, quo non ſuo ſe pede metiretur, actique temporis rationem ſubduceret, ſi fortè reddenda ſummo Judici eſſet: neve mors, ùt ſolet, ante diem & imparatum opprimeret. Vix, qui illi aures confitenti dabant, quod reprehenderent expiandumque putarent, reperiebant. At ille cæleſti lumine acutiùs videbat, ſemperque pavidus vixit: omnia metuens ac pænè trepidans. Judicia enim Dei viventis ac videntis omnia longè à mortalium judicio diſcrepare aiebat: timeret itaque, quiſquis ſaperet, Deum.

CAP. IV. Confiteri quotidie ſolitus.

e

E

226 Orandi aſſiduitate hoc commodi acceperat, ut Deum ubique præſentem circumferret. Quo fiebat, ut vel frequens locus atque negocium templi ſolitudiniſque vicem ei præberet, materiamque adeò ſuppeditaret, ac ſegetem precandi. Primam S. Thomæ Aquinatis ſummæ partem dum evolvit, veluti litaniam ex ſingulis articulorum capitibus, doctrinæ memoriæque ſimul & pietatis gratiâ concinnârat *f*. Iter ingreſſo, etſi corporis laſſitudine incommoda ceperat, animo tamen illud præclarè evenire dicebat, liberum ſibi in via ab interpellatoribus vacuumque tempus precandi dari. Montes enim, ſilvas, flumina & apricos campos, herbis, vitibus & arboribus veſtitos, ad orandum invitare præconiſque vocem emittere: Deum ùt mortalis agnoſcat, agnitum amet, amatum rerum conditarum gratiâ laudet aſſiduè, & laudato, tandem aliquando morte obita feliciter perfruatur. Si colloquium invito eſſet cum exteris hominibus, quibus non ſaperet Chriſtus, ſermonem illis tacitus relinquebat: ipſe colligere ſeſe, ut in receſſu verſari locoque abdito videretur: animo Deum præſentem appellabat rogabatque. Diſcedentes verò interrogabat, "Num quid vellent?" cùm tamen multa jam ab illo poſtulâſſent, quæ divinis cogitationibus intus* minùs intellexiſſet.

multiſque implicitus negotiis, diu

f

F

** l. intentus*

227 Cùm ita interdiu aſſiduè fermè Deum precaretur, tum verò tranquillè maximè & liberè precari poſt mediam noctis horam ſolitus: quo tempore extra ſe rapi videbatur, ut quinque ſexve horas momenti inſtar judicaret, ſurgeretque ignibus quaſi inflammatus. Michaëli Marco, ùt retuli, dicto audiens vixit: preca-

noctuque mentem Deo intentam habet; ſæpe etiam extra ſe raptus.

A. P. Ribadineira.

cationi tamen intentus, cùm diutiùs æquo moraretur, interpellaretque ille, valetudinis gratiâ finem orandi faceret: "Pluſculum", inquit, "temporis da, Marce frater, mox adero." Tantam orando voluptatem capere ſolitus, ut cum Deo luctari, velut alter Jacob, nec ſine benedictione dimitti velle videretur. Extra ſe non rarò poſitus videbatur, ut corpore quidem præſens, animo verò in cælis verſaretur. Si qui altiore voce contenderent, nihil movebatur: atque adeò à re, qua de ageretur, alienas interdum ingerebat, præſertim ſi profanus ſermo deque nihili re injectus eſſet. Admonitus itaque à ſocio, præter rem reſpondere nonnumquam ſolitum: "Malo", inquit, "rudis & hebes vi„deri, quàm garrulus & temporis jacturam fe„ciſſe." Omne enim perire tempus exiſtimabat, quod non aut Deo aut rebus ad Deum pertinentibus tranſigeretur. Placentinus epiſcopus ſalutandi gratiâ Franciſcum inviſerat. Hic in medio ſermonis curſu aſſurrexit, & quaſi honoris gratiâ deduceret, deſcendebat. Epiſcopus verò cum Antonio Araoz, qui tum fortè aderat, relictus, facilè, quod res erat, mente divina agitari Franciſcum, obſervabat. B

Quotidie item Miſſam,

228 Orandi & in ſe inquirendi ſtudioſos amabat, & conſuetudine illorum diu delectatus, collegiorum his curam Societatis mandabat, ut eam ipſam ſocios, fidei ſuæ creditos, virtutem docerent. Negociis diurnis, quoad ejus fieri poterat, ſubducere ſe ſolitus, ut in orationis montem ſecederet. Euchariſtiæ Sacramentum aſſiduè cupidéque coram adorabat: domoque egreſſus, templa hoc nomine libentiùs intrabat, nictantibus aſſiduè oculis ſpectans, ſive luminis ingenti ſplendore præſtingueretur, ſive attendere animum reverenterque adeſſe ea ratione juberet. Hujus quidem Panis cæleſtis uſque eò deliciis capiebatur, ut nemo unquam gulæ deditus cupediis magis. Quo fiebat, ut, dum vitâ excederet, nullum abire diem fineret, ut alibi monui, quin rem divinam faceret. Immò & ipſo Paraſceves die & Sabbato inſequenti cùm aliàs canendo Sacris operari ſoleret, ne iis ipſis diebus divino illo careret bono, liturgiam peragebat. Iter faciens, quò Sacrificium Miſſæ facere liceret, vel ad duo milliaria viâ decedere non dubitabat: & diverſorii incommoda libenter ferre, dum Sacris operari poſtridie liceret. C

longa oratione præmiſſa, celebrat,

229 Eboræ in Luſitania graviter ægrotans, & lethargico morbo captus, evigilare per vim medicorum juſſu cogebatur. At allatâ Euchariſtiâ, tanquam ſomno, ùt erat, gravi & veterno experrectus, agilis alacerque apparuit, ut, licèt infirmum corpus haberet, ſpiritus tamen promptus bonique ſummi appetens eſſet. Sacris verò operaturus horas aliquot precationi impendere ſeque probè excutere ſolebat. Quotidie item, ùt jam retuli, ritè confeſſus rem divinam faciebat. In media liturgiæ parte lacrymas illi ubertim fluere ſolitas obſervatum. Pòſt, gratias diutiùs agere, quod velut in Zachæi domum divertiſſet: ut non niſi ægrè ad prandium & cum ſuſpiriis Jobi atque Bernardi exemplo duceretur. Altari ſummo in Profeſſorum æde Romæ imminentem cellulam frequenter adibat, quoties à negociis ſe publicis eripere partemque demere poſſet. Ceteris item in collegiis Societatis orationis ſedem vicinam aræ ſummæ exſtruendam curavit. Cubitu ſurgens terram, communem omnium parentem, hoc conſilio ter quotidie oſculari ſolebat. Primò, ut ſe ex humo conditum recénſque natum, eam contigiſſe meminiſſet. Deinde ut Chriſto, qui in terram è cælo genus humanum liberaturus deſcendit, gratias ageret. Denique ut à terris abductum, in cælum, tanquam ab exilio, tranſcriberet Deus, precabatur. D

SS. reliquias religioſè colit.

230 Sanctorum reliquias imaginesque religioſè venerabatur, ſplendidéque adornari curabat: nuſquam affirmans gemmas, aurum argentumque digniùs impendi vertique, quàm in Auctoris Dei Divorumque cultum. Cùm manibus eas tractaret, ſumma animi voluptate in has voces erumpebat. "Salvete pignora, nobis „in hoc exſilio lacrymarumque valle degenti„bus à Deo relicta atque depoſita: ſalvete ſa„lutis noſtræ ſpes atque ſolatium. Erit, erit „dies illa, cùm decorem induti cineres, ho„ſpites nunc beati, æterna illa luce perfruemi„ni: & animæ ſole candidiores thronuſque ve„ſter ſupra firmamentum clareſcent." Ex hoc ipſo fonte manavit pia ſolemniſque Societatis conſuetudo, ut ſingulis menſibus Sanctorum nomina forte è ſitula educantur, diſtribuanturque ſingulatim. Quo die, votis conceptis religioſéque perſolutis, opem ſui quique Divi implorant. E Didicerat id in gentilitia Borgiæ familia Franciſcus: in qua illum olim morem viguiſſe docui *g*. Ognati quoque idem ſervavit; g multa ſociis indulgens, quo die Divi nomen ſorte illis obtigiſſet: ipſe ad hæc precationi plus etiam temporis tribuere ſolitus.

eorumque cultum ſedulò promovet.

231 Divorum cultum ut excitaret augeretque, (contrà atque hæretici ſolent, qui in Sanctorum imagines, ùt olim iconomachi, graſſantur) Romæ Franciſcus in æs graphicè inciſas & affabrè ſculptas imagines in omnes provincias miſit. Quin & archetypa donavit ſociis atque diſtribuit. Viſitur Romæ in æde ſacra B. Mariæ Majoris illius effigies à Luca Euangeliſta, ùt piè creditur, depicta; religioſè etiam à piis frequentatur. Hanc imaginem, cùm per ſe, tum ob antiquitatem pietatemque, tum ob pingentis fidem venerabatur Franciſcus. Laborandum itaque ſibi exiſtimavit, ut ad archetypum depingere alteram bona cum Caroli Borromæi, Cardinalis innocentiſſimi, veniâ liceret. Obtinuit tandem, quamvis ægrè, & evicit ſingulare pietatis in illo ſtudium: humique F in ara collocavit, ſuoque arbitratu exemplaria eduxit, miſitque ad Hiſpaniæ dynaſtas aliquot, Societatiſque collegia, ut Virginis cultus meritò creſceret, quia mortalium patrocinium gerit.

Orans interdum turbatur à dæmone.

232 Interpellare orantem dæmoni ſtudium ſæpe fuit, nunc ſimii ſpecie ſubſannando, nunc gigantis inſtar, forma ſupra humanam majore, ſpectriſque territando. Pintiæ cubiculo digreſſus, Crucis ſe ſigno muniens: "Videſne", inquit, "Marce frater, nigrum & aſpectu formi„dandum cacodæmonem, paſſim obambulan„tem?" Quo dicto, acquievit Franciſcus animoque nonnihil ſedato, erubuit: quòd metum ejus præ ſe tuliſſet ſpiritus, qui ne capillo quidem capitis detracto, nocère homini, niſi Deo concedente, queat. Interrogatus aliquando à ſocio, num metuiſſet, ambulare viſo dæmone noctu per conclave membrumque domûs: demiſſis ille oculis modeſtè reſpondit: "Illud, „frater, certè conſtat, Deo permittente, appa„rere interdum dæmones: improbis quidem, ut „à flagitiis territi abſtineant, vel puniantur; „bonis verò ut ad pietatem exerceantur & me„rita meritis cumulent." Precanti ſummo animi ardore

A ardore ad Euchariſtiæ aram, incidit fortè lignea columella è gradibus. Nihil ille territus orare perrexit, quoad eam, qui aderant, ſuſtulerunt. Ea erat vultûs hilaritas, decus atque maturitas, ut ſocii, etiam auctoritate ſumma præditi, cùm pietatis calorem refrixiſſe ſentirent, vel aſpectu illius ad priſtinum ardorem redirent.

Interdum cæleſti luce perfunditur. 233 Methymnæ-Campi *h* orantis conclave ingreſſus Hieronymus Ruiſius Portillius, collegii rector, qui pòſt primus Peruanæ Indiarum provinciæ præfectus fuit, Franciſcum lumine ſplendêre faciemque ſolis inſtar radios emittere deprehendit. Idem in Berlangæ *i* vico Ayalæ doctori Societatis uſu veniſſe comperi. Hic intempeſta nocte cubiculum Franciſci conſilii gratiâ ingreſſus, ſummis in tenebris ſplendêre omnia, non ſecùs atque ſi faces ardêrent, vidit: vultu item oculos præſtingui obſervavit. Templa de more ingreſſus, incredibili ſagacitate noverat, eſſetne, & in quo altari ſervaretur Euchariſtiæ Panis ille cæleſtis: ut raro aberràrit, aiens vel negans: licèt lampas incenſa aræ
B appenderetur.

Vaticinia 234 Ognati verſanti anno M. D. LII litteras à Carolo Gandiæ duce datas reddidit vetus & domeſticus familiæ cliens Sampſon. Nunciabant lætè, avum eſſe factum, natumque primogenitum ſibi Franciſcum nomine, qui pòſt Gandiæ dux. Nondum reſignatis litteris Franciſcus vaticinans, ſic tabellarium appellavit: "Exſpectatè „advenis, Sampſon: valetne Franciſcus recèns „natus?" Obſtupuit ille miratuſque, quis ſe curſor veredarius antevertiſſet, qui nullum currendi finem fecìſſet, "Mercedem equidem", ait, "læti nuncii abs te exigere cogitabam." Ad hæc ille: "Eâ te privare nolo: ter tibi an- „gelicam Salutationem recitabo litteriſque nego- „cium duci filio dabo, tuî ut rationem habeat, „quæque donaverit, mihi expenſum ferat." Ægrotabat graviter Franciſcus Briones è Societate, nondum Sacris initiatus, comes aliquot annos peregrinationum Franciſci. Jam depoſitum pœne ac deploratum inviſit: animumque addens confidere jubet: "Non hic", inquit, "ad mor- „tem te morbus dabit, ſed brevi convaleſces." Idem rurſum in itinere laboranti ſibi accidiſſe
k narravit Briones. Segobiæ *k* ad eundem modum
C Ferdinandus Soler, doctor theologus, tertianâ laborans, dum noxium diem morbumque imminêre ſenſit, interrogatus à Franciſco: "Satin „ſalvæ res? ùt vales? Quomodo viſum eſt Deo", reſpondit ille: "Febrim exſpecto." "Cur exſpe- „ctas?" ait. "Tu, Pater", inquit ille, "im- „pera, ne accedat, ne exſpectare cogar." Fecit, ut rogatus erat, imperavitque morbo. Lectulo inde lætus valenſque ſe ſubduxit.

aliquot edit, patrem filio conciliat; 235 Ex Hiſpania cum Alexandrino Cardinale Romam per Gallias revertens comitem Joannem Suarez habuit Mirandam uſque, qui ad Iberum eſt Aragoniæ vicus. Hic, diſceſſione facta, Joanni de ſe prædixit, ut Romam vix ſalvus rediret: illum verò Caſtellanæ provinciæ præfectum iterum creatum iri: certè utramque veram prædictionem fuiſſe, res ipſa declaravit. Morti vicinus, cùm ferè cygneam vocem emitti ſapientes homines affirmant, Marco fratri prædixit fore, ut in Indiam adnavigaret; itaque evenit, cùm ne Marco quidem tum id veniſſet in mentem. Regulus quidam Hiſpaniæ, à filio diſſentiens graviter, ſegregârat ſe, ut ne aſpectum quidem ejus æquo animo ferret. Franciſcus, qua erat pietate, ad concordiam revocare alloquiis ſtudens, hortatur, parentem ſe eſſe meminiſſet. Filium ad ſe recipiendo, quod ſe dignum eſſet, facturum. Ille indignabundus vultu terrebat, miſſum faceret illum ſermonem. Igitur verbis Franciſcus repulſus, ad ſummum Parentem Deum confugiendum ratus, pacem venerans precatur. Venatum ille mox abiit, & ardente correptus febri, lectulo affixus jacuit. Pòſt in mentem venit, morbo ſe juſtè puniri, quòd ſana pii Hominis conſilia repuliſſet. Franciſcum è veſtigio arceſſit, veniam obteſtatur; illiuſque ſe fidei committit & cum filio quamprimùm in gratiam redit. A. P. RIBADINEIRA.

animas piaculari igne ſuis precibus liberat. 236 Summa illi animarum cura, quæ corporibus ſolutæ purgante igne crimina expiant: ut etiam tum dux Gandiæ aſſiduè pro illis oràrit & liturgias remque divinam fieri curàrit. Cujus officii nomine ſæpe illi animas reduces apparuiſſe, gratiaſque egiſſe narrant: promiſiſſe etiam pro illo in Beatorum ſedibus Deum precaturas. Hæc candidè ille, ut omnia, Hieronymo Natali, ſacerdoti optimo, narrare ſolitus: E
quem bis in Hiſpaniam ab Ignatio miſſum commiſſaſque illi Societatis provincias diximus *l*. *l*
Plura equidem, fateor, commemorare prædictionum viſorumque genera poteram, teſteſque omni exceptione majores laudare, quorum plerique etiam ſuperſtites: verùm hæc ſatis eſſe duxi; eo conſilio à me allata, ut precationis effecta in Franciſco cognoſcantur: cùm præſertim propoſitum ſit virtutes potiùs, quàm id genus ſigna laudare. Admiranda enim opera, quæ ſancti homines patràrunt, miranda quidem: at ſolida incorruptaque virtus, imitanda etiam eſt. Illa immenſam Dei erga mortales bonitatem oſtendunt: hæc etiam ad imitationem exſtimulant.

ANNOTATA.

a *Ad Philip.* 2, ℣. 8.
b *Proverb.* 21, ℣. 1.
c *Ita ferè ad Rom.* 13, ℣. 2.
d *Iin Biſcaia, Hiſpaniæ provincia.*
e *Apud Matth.* 5, ℣. 8.
f *Conſule ejus pronepotem pag.* 397 & *ſeqq.* F
g *Suprà lib.* 1, *cap.* 1, *num.* 2.
h *In regno Legionenſi.*
i *In Caſtella Veteri.*
k *In eadem Caſtella Veteri.*
l *Suprà lib.* 2, *cap.* 7, *num.* 86. *Ribadineira habet:* Ab Ignatio & Layne.

CAPUT XV.

Pœnitentia, ſuique victoria.

Rectè in aſceticis judicant homines pii, ſuſpectum videri orandi ſtudium, niſi & ſui victoria comes accedat. Sic enim appello, quam vulgò MORTIFICATIONEM: quæ domandas eſſe animi perturbationes affectioneſque doceat. Sic Plato philoſophiam, mortis meditatione, animum à corpore abducendo, definiiſſe videtur. Non fugit cæleſtis hæc philoſophia Franciſcum, diu CAP. V. *Corpus,*

A. P. Ribadineira. multúmque in ea exercitatum; cujus & multa paſſim exempla retuli & nunc pauca colligam. Audito ſe præſente laudari quempiam de vitæ ſanctitate atque innocentia, reſpondere ſolitus erat: "Talis erit, ſi ſe ipſe vincere nôrit." Corpus carnemque hoſtem capitalem appellabat. Quicum paciſci induciaſque facere perpetuò recuſavit, quin & domare magis indies magiſque ſtuduit. Qua in re, quæcumque opem ferre ſolerent, amicos ſocioſque appellabat. In ſolis ardoribus ſummoque aut æſtu aut frigore & imbribus iter faciens, dicere ſolitus: "Quàm „bellè me juvant amici!"

etiam æger, domat; 238 In morbis, ſummâ ſemper adhibitâ patientiâ, dolores conſtanter ferebat, quin & augere illos ſtudebat, quò meriti uberior ſeges colligeretur. Pharmaca ægrotans, quamvis amara, ſorbendo hauriebat, ut amaritie diutiùs cruciaretur. Catapotia quoque dentibus eadem de cauſſa mandere ſolitus, ut, qui miniſtri voluptatis olim fuerant, iidem pœnâ torquerent. Cauſſam aliquando rogatus, modeſtè reſpondit: "Belluam iſtam" (ſic enim corpus nominabat)
B "plorare jubeo: ut, quam deliciis voluptatem „cepit palatum, eandem abſtinendo amittat ex„pietque. Meminerim & ego, Chriſtum Salva-
a „torem fel in cruce guſtâſſe." Septimancæ *a* Societatis tiro coqui officio functus, Franciſco condire cibos guſtatui jucundos ſtudebat. Collectis itaque in viridario herbis, abſynthium amaram herbam ignarus decerptam collegit, & juſculum patri apponens, "Ede", inquit, "Pa„ter, jus mea manu conditum." Edit, & verò libenter, tametſi amarum. Rogatus verò, ecquid placuiſſet: "Nihil unquam edi in vita „me dignius", reſpondit. Guſtârunt, quod reliquum erat, ſocii, ruboremque, re comperta, coquo incutiunt. Ille genibus mox accidens, veniam precatur imprudentiæ. At ille: "Domi„nus tibi benedicat faciatque benignè. Unus tu „de tot fratribus ſenſum meum nôſti, quâque „potiſſimùm re indigeam, percalles."

conſpui in faciem ſuſtinet, quotidianis de ſe victoriis 239 De via feſſus diverterat in hoſpitium, humilemque caſam cum Buſtamantio; pro lecto in ſtramine diverſi accubant. Tuſſi hic laborans tota nocte conſpuit imprudens Franciſcum,
C faciem etiam non rarò fœdans. At ille nihil turbatus tacituſque tranſegit noctem, ſputo deformatus, vix ut agnoſci poſſet. Ubi diluxit, comperto quod res erat, veniam Buſtamantius precatur. Ad hæc ille: "Non eſt, Pater, quod „ea re labores: nec enim uſquam me dignior „locus in cubiculo ſputo aſpergi debuit." In Hiſpaniam cum Alexandrino Cardinale reverſus germanæ ſorori Joannæ Crucis, quæ ſacris divæ Claræ virginibus Madriti præerat, dicere ſolebat: "Noſtrum eſt, qui religioſæ nos vitæ „conſecravimus, quater & vicies quotidie mor„ti nos comparare, ut ex eorum, de quibus „Apoſtolus ait, Mortui estis, numero ſimus
b „*b*. De me quidem affirmare liquet, quotidie „morior." De purgantis ignis pœnis aiebat, non tam pœnarum nomine metuere ſe, quàm quòd nullus ibi, ut in mortali hac vita, meritis, operibus bonis, ac pœnitentiæ relictus locus ſit. "Alioqui", inquit, "pridem à Deo popoſciſ„ſem."

ad mortem ſe præparat; flagellis, ciliciis, 240 Mœſtitiæ ſibi fore affirmabat, ſi quando fortè imparatum ſe, nullaque ſuî ſenſuumque victoriâ mors opprimeret. Advigilabat itaque ſedulò perpetuumque cum corpore bellum gerebat. Quod ut maximè tegeret, celatumque cuperet, manabat tamen foras. Capillos enim ipſum ſibi velliſſe deprehenſum. Scrupulos lapilloſque & arenam calceis injiciebat, ut pondere ambulanti aſperitateque moleſtiam adferrent. In D
diverſoriis, ne noctu in ſe flagellis ſævire audiretur, ad artes confugit, quibus ſanguinem ſibi excuteret, vellicaretque ſe, ac pungeret. Sole ardente pedetentim ambulare: nives item hyeme lentè calcare, & id genus alia adhibere, quo ſe ipſe vinceret. Gothalaniam dum prorex teneret, & Societatis pòſt Generalis Præpoſitus, cilicia atque flagella clavibus occluſa, pannoſque, quibus ſanguinem detergeret, habebat. Cilicia etiam uſque eò camelorum pilis horrida erant, ut vel ſpectanti terrorem incuterent. Deum orans humum ore diu contingebat, ex quo molares dentes amiſit atque igni labia ſuccenſa: ut propiùs factum ſit nihil, quàm ut eo morbo periclitatus vitâ decederet, nî tempori caviſſet.

241 Flagellis humeros lumboſque diſciderat, ut putreſcere viderentur: quæ res religionem illi injecit. Fidere tamen ſe aiebat beneque ſperare, fore, ut Deus ſuî miſertus ignoſceret, ſi quando modum exceſſiſſet, quod pio id ſtudio factum eſſet, meminiſſetque idem aliis priùs uſu veniſſe. Dicere ſolitum ferunt, pœnitentiâ viam in cælum muniri. Urgebant Ognati *c* ſacerdotes aliquot Societatis, longè illi cariſſimi, de ſuî victoria ne eos perpetuò celaret. "Equidem quando ita vultis", inquit, "acerbam mihi vitam cibumque amarum duxe„ro, quo die non me ipſe flagellis cecidero." Qua in re nihil remiſsè agere: ut ſocii interdum octingentos ictus verberaque numerârint. Nec ſatis erat poppyſmo ſeu complosis volâ manibus, ut ſolet, ſignum datum, ut à cædendo temperaret. Dicebat & illud, ne ſe deliciis delinitum lautiùs acciperent, donec à Deo, quæ vellet, impetraviſſet. Poſcebat enim aſſiduis precibus, ut deliciæ in cruciatum verterent, dolores contrà voluptati eſſent. Filiam itaque, Lermæ comitem *d*, cùm mœſtam ægramque videret & quiritantem, his alloquiis ſolatur: "Dolores nolenti Deus immittit, po„ſtulanti negat." Cùm in principum aulas divertere invitus cogeretur, ea duntaxat edulia, quæ domi in triclinio, frugali in menſa, edebat. Si mollis, ut fit, lectulus ſtratus eſſet, ſine arbitris culcitram unam, fulcris ſubductam, humi collocabat; hic ſomnum capiebat, manè verò reponebat. *etiam ultra modum, in ſe ſævit,* E c d F

242 Pœnitentiæ quantùm in Franciſco ſtudium fuerit, vel illud argumento eſt. Rogatus aliquando Septimancæ à Buſtamantio, ut ea illi à Deo poſtularet, quæ ſibi ipſe expoſcere ſoleret. Ternæ vix horæ abierant, ecce tibi ardentiſſima correptus febri Buſtamantius cum capitis dolore, ut in rabiem agi videretur. Didicit nimirum illud eſſe, quod Franciſcum rogârat, majoreſque ſe ſpiritus, quàm vires gerere, neque cum Franciſco eſſe comparandum. Optatis itaque liberari tanquam voto cupiebat. Precaretur itaque rurſum Deum, ut morbum depelleret. Franciſcus verò bono eſſe animo imperat: nec enim pati Deum, tentari nos ſupra id, quod poſſumus. Precibus iterum fuſis, abiit continuò morbus: remque deinceps non ſine rubore narrare Buſtamantius conſuevit: audaciam, ſuique confidentiam averſatus, majoreſque gigantis eſſe, quàm pumilionis vires fatebatur. *morbiſque affligi à Deo petit;*

243 Ab-

jejunii leges vel cum vitæ periculo ſervat:

243 Abſtinentiæ immodicæ cauſsâ dolorumque ventriculi imbecillioris, morbique cardiaci viginti ferè annos à piſcium eſu abſtinere medici eum jubebant quadragenarii jejunii tempore, niſi ſi in diſcrimen caput vitamque addúcere vellet. Quibus quidem non parêre durum videbatur atque incommodum: evicit tamen precatione animique celſitudine. Audito enim Pium Quinctum Pont. Max., ætate majorem, annua jejunia religioſè ſervare, nulla ætatis feſſæ atque decrepitæ habita ratione; idem ſibi vel capitis diſcrimine tentandum putavit. Quod cùm benè feliciterque eveniſſet, abſque valetudinis detrimento diuturna illa verni temporis jejunia & quattuor anni partium atque Adventûs ſervare perrexit: mirantibus, qui corpuſculi imbecillitatem nôſſent; ſed à Deo vires, quod res erat, celſo animo ſuppeditari exiſtimabant. È morbo decumbentem conſolaturi qui acceſſerant, in cubitum erigi ſolitum obſervârunt, dum divinis de rebus verba facerent, ſive cupiditate ſacra audiendi ſive diſcendi ſtudio. Quin & identidem tunc in hæc Hieremiæ verba erumpere ſolitum: "Deſolatione deſolata eſt terra, quia nullus eſt, qui recogitet corde *e*."

propinquorum verò [illegible]

244 Vicerat ſe ipſe Franciſcus, non pœnitentiis duntaxat corpus ſpiritui; verùm etiam animi perturbationes ſubigendo. Ex his qui æquo majorem erga propinquos affectionem vicerit, næ ille alias animi perturbationes motuſque, non perinde violentos, ſuperabit. "Sunt enim plerique", inquit Gregorius, "qui non ſolùm aliena non appetunt, verùm etiam cuncta, quæ poſſederant, in mundo derelinquunt, ſemetipſos deſpiciunt, nullam præſentis vitæ gloriam requirunt, ab hujus mundi ſe actibus ſeparant & pæne quicquid proſperitatis arriſerit, calcant; ſed tamen adhuc vinculo carnalis cognationis alligati, dum amori propinquitatis indiſcretè ſerviunt, ad ea ſæpe per affectum cognationum redeunt, quæ jam & cum proprio deſpectu ſubegerunt *f*."

exſtinxerat adeò,

245 At Franciſcus, poſtquam vocatus à Deo eſt, nihil habuit antiquiùs, quàm "oblivíſci populum ſuum & domum patris ſui *g*": ut jam inde à puero in religionis ſeceſſu educatus videretur. Immò ne in ſermone quidem deprehendi cognatorum affiniumque ullum amorem paſſus eſt. Mirabantur id alii, agnati etiam indignabantur; utrique tamen, quod domi diſcerent, habebant. Franciſcum tam felici memoriâ præditum, oblitum tamen propinquorum fuiſſe, ut ne minimùm quidem de illis cogitaret. At qui recta rem ratione expendere ſoliti, facilè animadvertêre, eum cognatorum amorem cæleſti mutâſſe: & conditorem opificemque univerſi, rebus conditis jure optimo prætuliſſe. Litteris itaque Antonii Araoſii, Romà ea de re miſſis *h*, conſtanter reſpondit: "Meos equidem amare non deſii, Deumque quotidie venerans precor, ſalvos incolumeſque eſſe jubeat. Et forſitan gratior Deo precatio, quæ quàm minimùm carnis & ſanguinis habeat admiſtum. Pereat ille amor, ut vivat, quem quæro, cæleſtis."

ut neque

246 In oppido, quod REGINÆ-CASAM *i* appellari diximus, agenti, Dorotheam filiam obiiſſe divinitus nunciatum, eo ipſo, quo migravit, horæ momento ad divæ Claræ Gandiæ: ſed nihil mutatus animoque turbatus, quaſi ad ſe nihil attineret. Verùm non perinde mirandum, in filiæ morte mœſtum non fuiſſe, quæ jam inde à pueritia virginitatem Deo conſecrârat; propterea quòd exſilii ſui terminum, ùt pridem optârat, nacta eſſet: illud plerique magis mirabantur, Iſabellam filiam, Lermæ comitem, ſingulari matronam virtute dotibuſque naturæ præditam, non luxiſſe. Pintiæ enim aulam principis ingreſſurus obvium habuit, qui triſtem ſubitumque filiæ interitum nunciaret. Paululùm itaque clauſis oculis, aperta verò ad Deum mente orans benéque mortuæ precatus, perrexit. Rebus in aula geſtis, diſceſſurus principi dominæ *k* dixit: "Ora, quæſo, pro anima famulæ tuæ Iſabellæ, quam nunc morbo minimè lento, ſed repentino exſtinctam audivi."

filiarum obitu,

247 Adhæc illa: "Itane tam triſtem nuncium obiter à diſcedente nuntiari mihi oportuit? nihilne parentem talis filiæ mors movet ampliùs? Depoſitum", inquit, "acceperam: repetiit Dominus. Reddamus itaque, ùt par eſt, alacriter: quodque tam diu uſuram ejus dederit, grati teſtificationem animi demus. Igitur non lugendum, præſertim cum his vitæ miſeriis & corporis vinculis ſoluta emerſerit, in Beatorumque ſedes Dei clementiâ, ut ſpero & opto, commigrârit." Domum ubi revertit, ſacris pro illa operatus, aliam luctûs ſignificationem nullam dedit. Eo ipſo die allaturus conſolationem alloquiis acceſſit comes ſtabilis *l*: cúmque nihil mœſtum in vultu animadvertiſſet, indignabundus: "Tene", inquit, "tali filia amiſſa, nihil moveri? Modeſtè", ſubjecit ille: Ex quo me tempore Deo dedicavi, ſic cor illi meum libens volenſque obtuli, nihil ut in rebus humanis turbare illud poſſet." Cùm itaque acerba incidiſſent, duo ferè dicere ſolitum ferunt: "Res humanas, ut quæ nihil ad nos attinent, in minimis pono." Et illud: "An abbreviata eſt manus Domini *m*, ut ſalvare nequeat? quid igitur timeamus? ſi Deus pro nobis, quis contra nos *n*?"

neque oblata conjugis moveretur imagine, neque filiorum,

248 Rem divinam faciebat in ædibus filiæ, Lermæ comitis. Gener aræ impoſuit effigiem conjugis ejus Leonoræ, ſed B. Catharinæ nomine inſignitam. Ille nihil mutatus, ſed obfirmato animo fuit: peracto demùm ſacrificio, rogatus à ſocio, cujus ea imago eſſet: "Leonoræ", inquit. "Verùm nihil nos movit, niſi ut Deum pro ea precarer ardentiùs." Addidit & illud: "Comiti meis verbis manda, effigiem in cubiculo habeat, licet: altari poſthac ne imponat, etſi ex Leonora Catharinam fecerit." Cæſar Carolus, cùm ſecundò in ſuum ad Juſti ſeceſſum evocâſſet Franciſcum, periculum facere voluit, verane eſſent, quæ inaudierat, liberos jam ex ſe natos nihil curare. Injecta itaque de filiis mentione, de natu maximo Carolo, Gandiæ duce, conqueſtum apud ſe narrat Sanctium Cardonam, ammirantium, ùt nominant, Aragoniæ, quòd ditionem illius in Gandienſi agro, regiam nomine, contra jus teneret. Quid hic facto opus judicas? & uter cauſsâ cadet? Adhæc Franciſcus: "A quo ſtat ratio, juſque non habeo dicere. Illud tantùm majorem in modum peto abs te, cæſar, ut Sanctio Cardonæ non jus duntaxat ſartum tectum reddatur, verum etiam illi gratificeris potius, quàm filio meo." "Itane", inquit cæſar, "tuorum liberorum cauſſam agis? nonne præſtat eam liberis tuis gratiam tribuere?" Rurſum Franciſcus: "Cardona fortaſſis eâ ma-

„gis

A. P. Ribadineira.

„gis gratiâ, quàm filius meus, indiget." Mirificè cæſar Hominis conſtantiâ delectatus, collaudavit: nec temerè eſſe, quod vulgò jactarent, illum carnis ſe & ſanguinis amore omninò ſpoliâſſe.

cùm facilè poſſet, promovere

249 Miratus & Pontifex Pius quartus eandem in Franciſco virtutem. Romæ enim illo verſante, filius Alvarus Borgia bonâ Pontificis veniâ atque indulto ducere domum Joannam Aragoniam *o*, ſororis ſuæ filiam, optabat, quæ jam marchionatûs Alcaniſii hereditatem adierat. Cognito Pontifex Franciſci filium Alvarum eſſe, miratur, cur non à ſe beneficii loco poſtulâſſet Franciſcus; de quo bene merendi occaſionem undique captaret. Accitum itaque illum nihilque cogitantem, quidnam vellet Pontifex, interrogat, "Alvarumne filium haberet." Annuit ille. Ad hæc Pius: "Cur ne verbum „quidem adhuc ea de re apud me feciſti? gna„rus quantùm tuâ tuorumque cauſsâ cupiam." Subjecit Franciſcus: "Multis equidem, beatiſ„ſime Pater, undique arietibus ex Hiſpania „oppugnabar, urgebarque precibus, ut Alvaro „filio id beneficium abs te impetrarem: verùm, „ut, quod res eſt, dicam, ut ad hanc diem id „abs te poſtularem, imperare mihi non potui. „Nam ſi jus æquumque poſtulat filius, me ni„hil opus apud te deprecatore: ſin petit ini„quum, rogare meum eſt, ne ſecundum illum „ſententiam pronunties, neve indulgenter cum „illo agas: ut & in præſens etiam atque etiam „rogo. Si enim is ſum, qui eſſe debeo, ma„jorem rationem religionis tuæque dignitatis „habeam, neceſſe eſt, hujuſque adeò Apoſto„licæ Sedis exiſtimationis, quàm privati emo„lumenti: quod quidem publico cedat, com„munique bono oportet."

B

negotia velle.

250 Recreatus incredibiliter Pius prudente Franciſci reſponſo, judicium mentemque laudavit. "Quid igitur faciendum cenſes?" inquit. Hic Franciſcus: "Duo eandem ambiunt ſpon„ſam, eodem cognationis vinculo aſtricti: alter „matris, patris alter frater: uterque à Sede Pon„tificia gratiam ſupplex poſtulat. Et quoniam „judicium requiris meum, equidem in ea ſum „ſententia, è re ſponſæ fore, liberam illi o„ptionem relinqui, ut utri nubere malit, pace „tua, nubat in Domino. Quo fiet, ut utrique „facias ſatis, & illa, quem elegerit, conjugem „nanciſcatur." Obſtupuit ad hæc Pontifex, hominis prudentiam prædicans: diſſenſit hic tamen ab illo, ſecundùm Alvarum ex æquo & bono pronuncians, utì bona cum venia ſororis filiam in matrimonio haberet, hoc addito elogio: Sede Pontificia dignum videri, ut, qui præclaram ei operam adhuc navâſſet, ejus ratio haberetur: quique Dei amore titulis ſeſe omnibus liberorumque adeò amore & curâ abdicâſſet, ejus tutelam Pontifex ſuſciperet. Profuit itaque durus is Parentis animus Alvaro ampliùs, Deo ita jubente, quàm ſi Parens ſupplex id poſtulâſſet. Nobis item, qui in eadem familia ſumus, domeſticum reliquit exemplum, oportere nos, à rerum humanarum ſollicitudine liberos, in Deum, cui cura eſt eritque de nobis, amorem traducere.

C

ANNOTATA.

a *Hiſpanis* Simancas, *in regno Legionenſi.*
b *Ad Coloſſ.* 3, ℣. 3.
c *In Biſcaia.*
d Iſabellam *nomine.*
e *Jerem.* 12, ℣. 11.
f *Lib.* 7 *in Job. cap.* 14.
g *Pſalm.* 44, ℣. 11.
h *Anno* 1556.
i *In Rioia, Hiſpaniæ provincia.*
k *Joannæ, Luſitaniæ principi, Caroli verò V filiæ.*
l *Ferdinandus Velaſcus.*
m *Iſaiæ* 50, ℣. 12, & 59, ℣. 1.
n *Ad Rom.* 8, ℣. 31.
o *Alvari ſoror dicta fuit* Joanna Aragonia: *ejus filiæ, quam ſibi uxorem expetebat Alvarus, nomen non expreſſit Ribadineira: apud Imhovium autem in Tabulis genealogicis Hiſpaniæ pag.* 23 *dictam fuiſſe reperio* Elviram. *Malim itaque legere*, Joannæ Aragoniæ, ſororis ſuæ, filiam.

D

CAPUT XVI.

E

Facilitas morum, prudentia, candor, ceteræque virtutes.

REctè laudat D. Hieronymus *a* Exuperium, Toloſæ Tectoſagum epiſcopum *b*, quòd jejunaret ipſe, ciboque * demenſo ſuo, ſuum defraudans genium unciatim parceret, ut alios famelicos aleret; cruciareturque aliorum potiùs, quàm ſuâ inediâ. Item Franciſco uſu venit, qui in ſe rigidus erat & ſeverus, in alios blandus & facilis: nihil ut ſibi ignoſceret, aliis omnia. Parentum caritatem, ut diximus, non exſtinxerat; ſed carnis & ſanguinis amorem, divino illo & cæleſti permutârat. Minùs quidem erga affines blanditiis utebatur, tamen ſi quid ſalva religione poſtularent, quà conſolando, quà re conſilioque juvando benignum parentem experti ſunt: uti fruſtra nunquam ejus operam deſiderârint. Eximia verò illius in ægrotos pietas extitit, nihil ut deeſſe illis eorum, quæ medici requirerent, pateretur. Socii omnes probè nôrant, tutò in illius aures & ſinum deponi omnia, quæ cruciarent: mœſtitiamque detergere libenter ſolêre, ſive corporis morbis ſive animi laborarent. Neque importunos ſe futuros aut moleſtos metuebant. Nec, ùt plerique ſolent, de temporis anguſtiis expoſtulaturum.

CAP. VII. Franciſcus in ſe ſeverus,

a

b

*ſupple: de

F

252 Ex hac morum facilitate mos illi natus, uti nihil aſperè imperaret, "Hoc facito": vel "Illud cura": ſed hiſce blandiciis delinitos ſic appellabat: "Fac, quæſo, illud Dei cauſsâ & „amore adductus. Audereſne illò, valetudine „ſalva, proficiſci? Valeſne, ut in miſſionem „Euangelicam pergere queas? Commodumne „tibi erit doctoris titulum tueri, hujus vel il„lius artis?" Vel ſic: "In mentem mihi ve„nit, hoc tibi munus imponere: ſed animi tui „ſenſum explorare priùs libuit." Id genus officiis promptos alacreſque expertus eſt magis. Si quem angi animo cruciarique comperiſſet, omnes ingenii nervos intendere, qua re potiſſimùm in partem laborum veniret, onus ſublevaret conſolationemque poſſet pius Parens adferre.

ceteris,

253 Si quis humanitus lapſus impegiſſet in re levi, nihil acerbius eloqui ſolitus; hoc tantùm, "Ignoſcat tibi Deus, ſic te ſanctum vi„deam,

vel delinquentibus, blandus,

„deam, frater: quomodò dictum factumve il„lud abs te eſt?” Sin gravius deliquiſſet, ad ſe arceſſitum blandè compellare, nihil tamen impunitum relinquere: parentis optimi ſimul & medici functus officio. Crimen itaque referre, petere ut pœnitentiâ ductus reſipiſcat. Paratum ſeſe in pœnæ partem, licèt culpæ affinis non eſſet, venire, ut libro ſecundo demonſtratum
c eſt *c*. Hoc caritatis ſigno pietatiſque, quod ſibi propoſitum erat, facilè conſequebatur, ut ad meliorem frugem ſuos ab erratis revocaret, illud identidem uſurpans: ”Facilitate nihil eſſe „homini melius, atque clementia. Et, Omnia „prius conſilio experiri, quàm armis, ſapien„tem oportere.” Poſtea verò ſi mores ingeniumque mutâſſet in melius, qui deliquerat, ſumma præteritorum erratorum oblivio erat. Qua etiam virtute Ignatium ceteris præſtitiſſe accepimus.

alienæ calamitati condolens,

254 Dicere ſolebat, qui Deum ducem ſequeretur, cum oportere non unum ſibi caput, binos oculos manuſque attribuere, ſed plurima membra cum ceteris habere communia. ”Ami-
B „corum enim communia”, aiunt, ”eſſe omnia.” Quo fieret, ut in communi calamitate ſenſum doloris ad ſe quoque pertinere exiſtimaret. Sic fore, ut unius omnes corporis membra eſſent; &, quod de ſe Apoſtolus ait: ”Quis infirmatur, &
d „ego non infirmor *d*? Quis ſcandalizatur, & „ego non uror?” Iter ingreſſurus, comiti negocium dabat, ut de tenui viatico, quemvis mendicum obvium, indonatum abire ne ſineret: ea tamen moderatione adhibita, ut à mendico etiam profectam eleëmoſynam appareret: niſi ſi quæ gravior incideret neceſſitas, quæ lege circumſcribi non deberet. Si nihil, quod aliis largiretur, ſuppeteret, animo lætus, quòd ſponte inopiam eſſet amplexus, mente hæc agitabat ferebatque: ”Si eſſet, quàm libenter „tibi donarem!” Hæc verò gratior Deo, qui corda ſcrutans hominum, donantis animo munera metitur, eleëmoſyna eſt: cum quis inops à rebus, animo tamen hilari ac benefico, dare paratus eſt ampliſſima, quàm ſi dives donum, frigidè tamen, offerat.

æqua omnes, etiam ſibi iniquos,

255 Cùm ſingulari omnes caritate complecteretur, tum eos potiſſimum, qui de fama il-
C lius calumniando detraherent. Illos enim bene de ſe mereri affirmabat, quòd, ne quid prudens admitteret reprehenſione dignum, redderent cautiorem. Sic enim ſapientes olim homines judicârunt, magnas ex inimicis utilitates capi & poſſe & debere. De his ipſis nunquam minus honorificè loqui auditus eſt; immò honorificè de ipſis ſentire & prædicare ſolitus. Quin & detrahi de illorum exiſtimatione præſens, ſi adeſſet, nunquam ſinebat: illa ferè familiariter adhibens: ”Rectè ille à ſe factum „exiſtimat. Zelus non eſt improbandus.” Vel ſic: ”Majora debentur peccatis meis ſupplicia. „Si quid errant, veniam illis à Deo precor.” Incredibile verò memoratu eſt, fronte quàm ſerena appareret, cùm malè aliorum, non ſuo vitio, audiret, ut quaſi media in tempeſtate portum tenere videretur. Nec verbis tantùm erga inimicos officioſus erat, ſed & beneficiis, cum res daret, illos frequenter obſtrinxit. Ejus rei exempla colligere plura queam, ſed ne quem lædere prudens videar, neve nominare cogar eos, qui hoſtiliter in eum incurrerunt calumniiſque
e vexârunt, ſuperſedebo *e*.

A. P. RIBADINEIRA.

& adverſantes complexus fuit caritate,

256 Lis illi erat, non de tribus capellis, Ducis titulum etiamnum geſtanti, cum Franciſca noverca *f*: quam litem perſequi ſalva religione, ne bonis heredes fraudâſſe ignaviâ videretur, & jure experiri coactus, lite tandem cadens, tantùm abfuit, ut moleſtè Franciſcus tulerit, rem ſibi abjudicatam, ut etiam hilari f
fronte ſummam animi conſtantiam atque adeò lætitiam oſtenderit, &, ut amitæ *g* narrabat, g
gratiam judicibus habuerit. Novercæ enim conſultum potiùs, quòd eam coleret, quàm ſibi cupiebat. Tali tantâque judicii præſtantiâ juvenis adhuc, nullis ſacris initiatus, fuit, ut caritatem tranquillitatemque animi fortunæ bonis omnibus anteferret.

ex qua mitti etiam in Indias petiit.

257 Laynes, Præpoſitus Generalis, ad omnes Hiſpaniæ provincias literas dederat, nomina perſcriberent, quibus eam Deus mentem daret, ut vel apud Indos vitam in Euangelii prædicatione profundere parati eſſent, vel in Europa prima Latinæ linguæ elementa pueros docere non erubeſcerent. Franciſcus, cui tum commiſſa Hiſpania, etſi legibus iſtis ſolutus eſſet, E
ſua tamen manu Layni ſcripſit hanc animi teſtificationem, tabulis conſignatam, optare ſeſe pro Chriſti nomine apud Indos ſanguinem fundere caputque periculis objicere. Orare itaque bonâ illius veniâ liceret in eam expeditionem proficiſci, precibuſque ad Deum fuſis, hanc illi voluntatem promoveret.

CAP. VIII. *Quâ uſus in regendis*

258 Divinæ non humanæ prudentiæ unum inſtar omnium argumentum hoc eſt: excelſo Franciſcum animo bonis fortunæ tituliſque omnibus nuncio remiſſo, ſponte Chriſtianam inopiam eſſe ſectatum. Prudenter nimirum judicabat, caduca hæc atque inania, quæ ſub aſpectum cadunt, pro nihilo ducenda libenterque æternis permutanda. Quam quidem cæleſtem ſapientiam mens hominis, caligine hebetata & tenebris obducta, niſi fidei lumen Dei munere conceſſum accedat, perſpicere minimè poteſt. Si qui Societati nomen dare vellent, minimiſque rebus, ut fit initio, urgerentur, quò minus ſe totos addicerent, largiri illis minuta funemque concedere, ſalva tamen religione, & commodi ſpe majoris, ſolebat: gnarus futurum, ut tempore ipſo exilia illa & parva (quæ, tanquam moles immenſas, objicere dæmon mentibus ſoleat, ut ſaluti res minùs procedat) velF
uti nebulæ ſole, diſſiparentur. Hujus rei documenta hæc habeo. Nobilis illuſtri loco in Hiſpania natus, à Deo quidem vocatum ſe, ut Societati aggregaretur, ad Franciſcum retulit; una tamen re impediri ac deterreri, quòd ſine famulo, qui veſtibus calceiſque eum ſpoliaret indueretque, ſe commodè vivere poſſe negaret. Ad hæc Franciſcus: Si nihil moratur aliud, recipio daturum unum è ſociis, qui ſerviat, & quidem promptiùs, quàm mercede conducti. Vix octavum jam diem operâ illius uſus, facti pœnitens, erubuit: ſociis miniſtrare ipſe cœpit, pedes oſculari & veniam precari, ſervum ſe omnium appellans.

tironibus,

259 Alter item domi nobilis, unam ſibi rem in Societate arduam ratus, recens, ut conſueverat, quotidie induſium non mutare. Annuit Franciſcus. ”Induſium”, inquit, ”cum „voles, accipies, ne ea te res à perfectæ vitæ „curſu impediat.” Nec longiùs factum eſt, erubuit & ipſe, factique puduit, quòd inania illa in deliciis habuiſſet. Mox molle induſium ci-

A. P. RIBADINEIRA

ciliicii aſperitate mutavit, & ad extremum uſque duravit diem. Sacerdos item, non vulgari eruditione, cùm bellè domi ſuæ agitaret, ampléque habitaret, Septimancæ ſociorum numero adſcriptus, anguſtas tironum cellulas contemplatus, animo angi ac debilitari cœpit. Cognito Franciſcus, quod res erat, ampliſſimum collegii domicilium illi attribuit: hoc amplius, domeſtica ſupellectile uti cum paſſus eſt: ſic brevì anguſtum hominis animum ſuperavit. Conſilii enim pòſt non diu puduit, piguitque, cubiculoque digreſſus, cellam occupavit anguſtam; paupertatemque præcipuè religioſè ſervavit.

in deligendis miſſionariis, artium profeſſoribus, concionatoribus,

260 Illud in primis ſtudioſè cavit Franciſcus, ne miſſiones ſuſciperent Euangelicæ prædicationis collegiique fundamenta jacerent, niſi quorum ſingularis eſſet probataque pietas. Ut enim ædium fundamenta, ita & rerum omnium principia, in quibus ſint reliqua, permagni intereſſe aiebat, à quibus jacerentur. Dicere itaque ſolitum ferunt, eas demùm miſſiones ſibi placere, quæ mœrorem adferrent; quòd familiaritate tum privaretur optimorum ſociorum.
B Utriſque verò illud in primis negocii dabat, ut quot quantaque negocia urgerent, orandi tamen ſtudio nunquam abſtinerent: neve precationem, animi paſtum, ſcientes prudentes omitterent. Ad ſtudia quod attinet, commune hoc illi cum Ignatio judicium fuit, nemini ſociorum fas eſſe, novas peregrinaſque ſententias tueri. Neque id in Theologia, optimarum artium regina, duntaxat cavendum, ubi majore animorum periculo peccatur, ſed etiam in philoſophandi ratione tenendum exiſtimabat. Qui enim hic auderent inaudita præterque omnium opinionem defendere, eos in gravioribus diſciplinis idem auſuros aiebat. Concionatoribus ſociis auctor idem exſtitit, ſcriptoque conſilium mandavit, ſpiritum in concionando adhiberent, dicendique vim & audientium corda permoverent. Non ad inanem pompam ingeniique oſtentationem orationem componerent. Sacrorum antiſtites & principes cautè prudenterque tangerent. Si quid reprehendere neceſſe haberent, dolore ſe id facere coactos, non irâ aut odio adductos oſtenderent: illo enim vel ferreum animum molliri; his etiam irritari auditores.
C Suo id exemplo confirmabat. "Cum enim acri„ter vitia reprehenderem", inquit, "me ipſe „objurgare videbar. Quo fiebat, ut majori im„petu dicerem & ad miſericordiam alios inci„tarem."

& peſtis tempore prudentiâ fuerit:

261 Peſtilentiâ graſſante in aliquot Italiæ atque Hiſpaniæ provinciis, conſultus à Societatis patribus Franciſcus, quid, tanto in communi diſcrimine, facto opus videretur, ut & caritatis ratio haberetur, nec funditus morte collegia exhaurirentur. Hanc ipſe rationem iniit excogitavitque ſalutarem. Nomina ad rectores ſingulos referrent ii, qui communi ſe reipub. commodo devoverent. Ex his, delectu habito, ii tanquam in ſtatione milites præſidio relinquerentur, qui & vitæ ſanctitate præſtarent firmaque eſſent valetudine, animoque celſiore præditi: minore ad hæc Societatis jactura periculis objicerentur. Hos à ceteris ſegregatos, proximorum ſaluti incumbere voluit. Quo factum, ut multi perdurârint operamque navârint gnaviter in Heſperiæ utriuſque provinciis, ubi peſtis urbes tum populabatur, magnâ laboris patientiâ, civium etiam admiratione, & ſociorum, qui interierunt, non exiguo præmio. Martyrum enim in numero etiam habitos, D
qui caritatis hoc munus rectè obirent, in Romanis Martyrum Faſtis & Euſebio legimus *h*.

h nonnulla ejus

262 Fratres, quos Coadjutores vulgò appellamus, Dei Sapientes Franciſcus appellare conſueverat, qui morum ſimplicitate humilique obedientia & piè orarent & domeſtica officia probè obirent. Gnarus Deum precantibus illis ea ſuggerere plerúmque ſolere, quæ mundi ſapientes è libris haurire non poſſent. Qui ceteris præeſſent, dicebat, non unâ omnes, qui parêrent, regulâ metiri oportere: ſed bonos milites imitari, qui pro fiſtulæ captu machinam illam bellicam ſulphureo pulvere implent, ne diſſiliat. Cùm humanitus lapſum aliquem narrarent, de quo minimùm metuebatur, ſe ipſe tacitè explorans, & imbecillitatis humanæ conſcius, vulgatum illud in ore habebat: "Homo „ſum, humani à me nihil alienum puto." Conſultus à patribus collegii, qui etiam eleëmoſynis alerentur, à divite quidem illo, ſed qui malè audiret, recténe acciperent. Ad hæc ille: Eliam Prophetam *i* & Paulum Anachoretam à E
corvo quotidie alimentum accepiſſe: ne dubitarent igitur ſeſe à Deo paſci, corvi operâ. His enim eleëmoſynis & precibus, ùt ſolet, à Deo bonam illi ad reſipiſcendum mentem datum iri: ut è corvo, carnivoraque ave, columba tandem evaderet.

varii de rebus

263 Mirabatur eos, qui, quantùm aliis de honore in ſalutando detraxerint, tantùm ſibi arrogent vindicentque: eaque re magni videri velint, cùm jejunè alios appellârint, quibuſcum certare officiis oporteret. Hinc odia rixæque exſiſtunt, detractio oritur, violatur amicitia. Modum itaque titulis ſtatuendum, ne tot odia naſcerentur, ut mercibus precium in bene conſtitutis rebus publicis ſolet, judicavit. Ipſe verò minimè reſtrictus in titulis dandis fuit, immò perliberalis & benignus, ſi quem his palatii fumis delectari intelligeret. "Si pec„candum", inquit, "alterutram in partem eſt, „in exſuperantia, quàm ſi quid detraham, of„fendere malo." Socius quidam imprudenter triclinium nudus ingreſſus erat, ut in ſe ipſe flagellis ſæviret, beati Franciſci exemplum *k*, *k*
credo, imitari ſtudens. Noſter, non injuriâ, moleſtè tulit, pœnamque irrogavit; Caſſiani illud repetens: "Sanctorum quædam miranda eſſe F
„facta, non imitanda."

judicia, ex eadem virtute profecta,

264 Dicere ſolebat, religioſorum hominum vitam crucem eſſe perpetuam atque martyrium: quod vincere quotidie ſe ipſe neceſſe habeat, & perpetuo obtemperare ex voto debeat. Viderent itaque majores, onera temperarent ſublevarentque: neve nova excogitarent, pro viribus cujuſque onus imponerent. Sacerdoti adminiſtrandi collegii ad tempus negocium dederat. Qui cùm remiſsè ageret, ratus breve id tempus fore: non admodùm itaque laborandum. Indignatus Franciſcus acriter reprehendit. "Sic", inquit, "vel paucis diebus Societatis res geri „debet, quaſi perpetuum munus eſſet. Nocet „enim, qui frigidè res adminiſtrat, ut vel „temporis momento per negligentiam amittatur, „quod multis retrò annis ſudoribuſque partum „eſt." Vel militia verum id eſſe docet, amiſſis brevì urbibus, quæ longa obſidione captæ, in poteſtatem venerunt.

CAP. IX. *quam cum Euangelica*

265 Jure Ambroſius pro funere laudavit in Satyro fratre prudentiam, ſed ingenii candore morumque ſimplicitate eximiam *l*: qui de aliis *l*
nihil

A nihil ſiniſtrum ſuſpicaretur. Eadem Franciſci laus propria, qui ſerpentis prudentiæ, columbæ ſimplicitatem ex Chriſti præcepto *m* adjecit: facilitatemque gravitate temperavit. Non illum fugiebat, aliter mundi ſapientes judicare ſolitos: calliditate nimirum prudentiam conſtare. Præſtantior tamen ea virtus atque perfectior, quæ candore ſimul & ſimplicitate conditur. Ne quid igitur ſeciùs de aliis ſuſpicaretur, animo ſuo imperârat impetrâratque. Irrepere itaque falſum de quoquam judicium non ſinebat. Abditos eſſe hominis receſſus atque latentes: proinde difficilè animum cujuſque cognoſci & temerè plerúmque damnari. Quare non facilè de aliis judicium ferendum. Falli enim nos ſæpe, errare ac decipi judicando. Tutiſſimum videri, bene de omnibus exiſtimare ac loqui: errata verò aliorum in bonam partem accipere &, quoad liceat, excuſare.

ſimplicitate. 266 Affirmabat, falli ſe aliorum operâ malle, quàm temerè ſuſpicari: quo fiebat, ut fallerent eum non rarò, qui fictam pietatis ſpeciem præ ſe ferrent. Quæ quidem virtus eò B magis in Franciſco admiranda: cùm, quòd in aula, ubi callidè omnia geruntur compoſitéque dicuntur, à puero educatus fuerit; tum, quòd magiſtratus geſſerit, & prorex judicia tractârit, probéque nôſſet filiorum ſæculi hujus dolos. Candorem tamen uſque eò retinuit, ut vera placerent omnia, falſa diſplicerent. Dicere ſolebat & illud Tragici: "Veritatis ſimplicem eſſe „orationem"; non fucatam, non ad gratiam compoſitam, artiſque idcircò expertem: fallere nolle, ſed ex ſuo animo virum bonum candidè omnia metiri. Franciſci talis erat oratio, ut cum re ipſa aiens negansque conſentiret; & ficum, ùt veteri verbo dici ſolet, ficum appellaret.

ceterarumque virtutum generibus arctè conjunxit. 267 Longum eſſet tædiique plenum, ire per ſingula virtutum genera. Nam de caſtitate quid attinet dicere? cum adoleſcens etiamnum, matronas nobiles officii gratiâ inviſurus, cilicii loricâ corpus munire conſueverit, & illibatum virginitatis florem ad matrimonium, ùt libro primo *n* demonſtratum eſt, attulerit. Pòſt Societati jam adſcriptus, nunquam ſe à mulieribus, ne à filia *o* quidem Lermæ comite, cùm C fortè in ejus ædibus articulari morbo decumberet, tumentes pedes contrectari paſſus eſt. Severitatem facilitatemque ita temperavit, ut ſeveritas facilis, & contra, facilitas ſevera, cùm res poſceret, videretur. Taceo in conſiliis dandis maturitatem & prudentiam: tolerantiam in adverſis: in negotiis ſuſceptis conſtantiam: animi denique in contemptu rerum humanarum magnitudinem: ceteraſque virtutes planè heroicas. Unum hoc addam, gratum memoremque divini beneficii ſemper vixiſſe, quòd in Societatis familiam aggregatus eſſet, cujus nomine quotidie gratias agebat: illud etiam interdum uſurpans: "Si, ut vina guſtatu, ita & religio- „ſorum ſtatus probari poſſet, quivis dynaſta, „dulcedine liquoris divini ebrius, religioſorum „ſe in familias cupidè daret; ſed quia guſtari „ſuavitas non niſi longo tempore queat, eò „fit, ut plerique, aſperitate territi, refugiant." Atque hæc de Franciſci Borgiæ vita dicenda exiſtimavi. Faxit ille animorum Parens, ut hoc vitæ virtutumque exemplar, nobis ad imitandum propoſitum, moribus conſtanter exprimamus. *A. P. Ribadineira.*

ANNOTATA.

a *Epiſt.* 4 *ad Ruſticum monachum; apud Martianay verò* 95. *Vide tom.* 4 *Operum S. Hieronymi col.* 777 *& ſeq. Inſcribitur S. Exuperius Martyrologio Romano ad diem* XXVIII *Septembris.*

b Tectoſages *Galliæ Narbonenſis populi fuerunt.*

c *Lib.* 2, *cap.* XI *apud Ribadineiram.* E

d 2 *ad Cor.* XI, ℣. 29.

e *Vide Comment. prævium num.* 226 *& ſeq.*

f *Franciſca de Caſtro & Pinos.*

g *Iſabellæ, abbatiſſæ Gandienſi.*

h *Martyrologii Romani ad diem* XXVIII *Februarii verba ſunt:* Ibidem (*Alexandriæ*) commemoratio ſanctorum presbyterorum, diaconorum, & aliorum plurimorum, qui tempore Valeriani imperatoris, cùm peſtis ſæviſſima graſſaretur, morbo laborantibus miniſtrantes, libentiſſimè mortem oppetiêre, quos velut martyres religioſa piorum fides venerari conſuevit. *Euſebius verò apud Valeſium Hiſt. Eccleſ. lib.* 7, *cap.* 22 *Dionyſii archiepiſcopi Alexandrini litteras recitat, in quibus de generoſa hujuſmodi morte ita loquitur:* Adeò ut genus hoc mortis ob pietatem fideique conſtantiam nequaquam inferius martyrio cenſeatur. *Sitne ſtricti nominis martyrium, theologi diſputant.*

i 3 *Reg. cap.* 17, ℣. 6.

k *Veroſimile non eſt, S. Franciſcum Aſſiſiatem umquam in ſe admiſiſſe, quod honeſtatis legibus repugnaret. Similia & alias de S. Franciſco dicta fuerunt, de quibus conſule Comment. prævium in Vitam illius* § 6, *num.* 131 *& ſeqq. Item* § XXVIII, *num.* 644, *tom.* 2 *Octobris.* F

l *Lib. de Exceſſu S. Fratris ſui: colitur S. Satyrus* XVII *Septembris.*

m *Matth.* 10, ℣. 16.

n *Cap.* 3.

o *Iſabellâ, Sandovalio, Dianii marchioni & comiti Lermenſi, nuptâ.*

AUCTORE C. S.

D

DE S. LUDOVICO BERTRANDO C.

ORDINIS PRÆDICATORUM

VALENTIÆ IN HISPANIA TARRACONENSI

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Variæ S. Ludovici Vitæ, quarum binæ ex Italicis Latinæ edentur, aliaque pro Commentario ſcribendo adhibenda recenſentur.

Anno MDLXXXI. E Sancti Vitis à ſenatu Valentino

B

DUm Societas noſtra in Catholici regis ditionibus etiam ſalva conſiſtebat, excellentiſſimus civitatis Valentiæ, quæ Valentini regni in Hiſpania caput eſt, ſenatus anno 1763, die XXVI Martii perhonorificas ad nos litteras dedit, ab ejuſdem urbis prætore, quatuor rectoribus perpetuis ac ſecretario ſubſcriptas, ſolitoque ſigillo publico obſignatas, per quas illi pro ſua laudabili pietate nobis commendare dignati ſunt, ut S. Ludovici Bertrandi, *olim civis, nunc dudum in cælis patroni ſui geſta diligenter illuſtraremus. Commendationi ſuæ, quam maximi facimus, addiderunt iidem excellentiſſimi viri quædam ad ejuſdem ſancti Confeſſoris gloriam poſthumam ſpectantia, nobis uſui futura, fonteſque, è quibus geſta ejus petenda ſint, aſſignârunt, ac ſuam denique ad hæc operam benigniſſimè addixerunt.*

pro ſua erga Civem ſuam ſollicita pietate ſuggeſtis

2 *Ac de fontibus quidem hæc aiunt:* Feretis, nos revocare in memoriam veſtram, Vincentium Juſtinianum Antiſtium, S. Ludovici fuiſſe coævum & ſacræ militiæ in eodem conventu contubernalem. Nam, cùm ſanctus ille Vir eſſet novitiorum magiſter, Religioſum habitum induit Antiſtius, & Dominicani ſodalitii vota concepit anno MDLX, atque per annos viginti tres cum illo vixit ejus ſanctimoniæ teſtis ad annum uſque MDLXXXI, quo S. Ludovicus mortalem hanc vitam cum æviterna commutavit; & ipſomet anno Antiſtius ejus Vitam ſcripſit hoc titulo: VERDADERA RELACION DE LA VIDA I MUERTE DEL PADRE FRAI LUIS BERTRAN (*quæ ex Hiſpanis ſic reddo Latina:* "Vera Relatio de vita & morte Pa„tris Fratris Ludovici Bertrandi") eamque edidit Valentiæ apud viduam Petri de Huette anno MDLXXXII, & iterum anno MDLXXXIII octuplicatâ chartâ; eodemque hoc anno vulgata fuit Barcinone per Paullum Meneſcal; & Genuæ Liguſticæ per Jacobum Poggio in Etruſcam linguam converſa à Fratre Timotheo Bottonio ejuſdem ſodalitii, etiam octuplicatâ chartâ.

C

non habemus primigeniam ſermone Hiſpano

3 Præterea ipſe Antiſtius in lucem publicam emiſit ADDICIONES A LA HISTORIA DE SANCTO FRAI LUIS BERTRAN (*id eſt:* "Additio„nes ad Hiſtoriam ſancti Fratris Ludovici Ber„trandi") eaſque edidit Valentiæ per Patricium Mey anno MDXCIII in 8: qui omnes libri extant in bibliotheca ſodalitii Prædicatorum hujus noſtræ urbis. *In fine denique earumdem litterarum pro ſingulari ſua erga nos benevolentia addere dignati ſunt:* Quæcùmque autem officia à nobis proficiſci poterunt, exiſtimate, vobis nullo umquam tempore defutura. *Accepimus has litteras (quibus nullæ jucundiores nobis poterant accidere) prædicti anni 1763 menſe Auguſto die XXIV; nec mora, bibliothecas noſtras cœpimus ſcrutari, an bina iſta Antiſtii Opuſcula apud nos exſtarent.*

E

à Juſtiniano Antiſtio ſcriptam;

4 *Producta hæc inquiſitio eſt uſque ad diem IX Septembris ejuſdem anni, quando abjectâ omni eadem reperiundi ſpe, quamque nobis acceptæ litteræ fecerant, fiduciâ animati, ad laudatum excellentiſſimum ſenatum reſponſorias dedimus, in quibus poſt actas pro tam eximia erga nos benevolentia gratias, condictamque debitam operam noſtram, bina iſta Opuſcula flagitavimus, ac nonnulla inſuper dubia noſtra propoſuimus. Nec dubitare nos ſinit ſumma iſtorum illuſtrium virorum humanitas, quin poſtulata fuiſſemus obtenturi, niſi toti orbi nota rerum noſtrarum humana viciſſitudo interveniſſet. Juverit interim hæc ad noſtri grati animi teſtificationem, ac laudatorum illuſtrium virorum religioſam pietatem commendandam hic memorâſſe. Non deſunt tamen alia, quæ hanc inopiam penſent.*

ſed eamdem tamen Italicè per Bottonium verſam editamque,

5 *Nam in primis inter varias ejuſdem Sancti Vitas in bibliotheca noſtra exſtat una Italico ſermone Panormi anno 1612 apud Joannem Antonium de Franceſchi typis edita cum hoc titulo, ſed verbis Italicis:* Relatio vitæ & mortis glorioſi patris S. Ludovici Bertrandi, Ordinis Prædicatorum, collecta per R. P. M. F. Vincentium Juſtinianum Antiſt, Valentinum Ordinis S. Dominici, Hiſpanicè, verſaque Italicè à quodam patre ejuſdem Religionis. Ac denuò typis excuſa per Fratrem Vincentium de Montalbano, ejuſdem Ordinis Converſum. *Primum iſtum Hiſpanicæ Vitæ interpretem Italum fuiſſe Timotheum Bottonium, colligo ex litteris excellentiſſimi ſenatus Valentini ſuprà num. 2; quod Echardum latuiſſe videtur, cum hic tom. 2 Bibliothecæ Scriptorum Ordinis Prædicatorum, pag. 326 in Antiſtio, num. 8 nomen interpretis ſileat, pag. verò 304 inter Opera ab eodem Timotheo Bottonio tam ſcripta, quàm in alium ſermonem verſa de hac Vita non meminerit.*

& Vincentii Montalbani operâ recuſam.

6 *Porrò ſi hanc Italicam ipſammet expendamus, nihil in ea deprehendemus, unde ſuſpicari poſſimus, eamdem aliunde, quàm ex primi-*

A *primigenia Hiſpanica Italicam factam, diverſamve eſſe ab illa, quam Bottonius Italicè anno* 1583 *vulgâſſe ſuprà dicitur. Nam primò quidem, tametſi exemplar noſtrum anno* 1612 *excuſum ſit, nihil tamen omnino narrat poſterius anno* 1582, *quo ſuam* S. Ludovici *primam Hiſpanicam Antiſtius vulgavit; atque altùm etiam ſilet de ejuſdem beatificatione, anno* 1608 *à Paulo V ſummo Pontifice factâ; unde colligas, & interpretationem hanc Italicam dicto anno* 1608 *priorem eſſe, & eidem nihil à Vincentio Montalbano in iterata anni* 1612 *editione fuiſſe adjectum. Secundò adjectæ ad calcem Opuſculi trium cenſorum approbationes (quamquam & hæ, æquè ac cetera, Italicè verſæ ſint) Valentiæ anno* 1582 *(quo ſcilicet primam Vitam Antiſtius Hiſpanicè edidit) datæ ſignantur, neque de alio Vitæ auctore, quàm de eodem Antiſtio meminerunt. Habemus igitur, niſi ego vehementer fallar, primigeniæ per Antiſtium Hiſpanicè ſcriptæ Vitæ interpretationem Italicam per Timotheum Bottonium, ut Valentini ſenatus litteræ aſſerunt, anno* 1583 *Genuæ primò editam, atque, ùt noſtrum præfert exemplar, anno* 1612, *curante Vincentio de Montalbano, Panormi recuſam.*

B

ſolâ præfixâ eidem Epiſtolâ dedicatoriâ.

7 *De poſtremo hoc editore Echardus tom.* 2 *Bibliothecæ Prædicatorum pag* 412 *ſic loquitur:* F. Vincentius de Montalvan Siculus, etſi ex eorum, quos Converſos, operibus manualibus ſolum, non litteris addictos, vocamus, ordine, inter ſcriptores tamen ſibi nomen fecit. Circa hunc annum MDCXVIII floruit; teſte Fernandez Hiſtoria del Roſario lib. 9, pag. 17 ſcripſit "Vite de' Santi dell'Ordine de' Predica„tori." Hujus auctoris, ejuſque Operis nulla eſt memoria apud Antoninum Mongitore altera parte Bibl. ſuæ Siculæ. *Echardo aſſerenti credo, hunc Vincentium aliquas Sanctorum ſui Ordinis Vitas ſcripſiſſe; verùm hiſce minimè accenſenda hæc eſt, qua de agimus, cùm in hac ille non aliam partem habuerit, quàm quod ab Antiſtio primo Hiſpanicè compoſitam, & à Timotheo Bottonio Italicè verſam iteratis typis excudi curaverit, eidemque brevem epiſtolam dedicatoriam ad admodum reverendum patrem magiſtrum, fratrem Vincentium Candidum, Prædicatorum in Sicilia Provincialem, præfixerit.*

C

Ex Bibliotheca ſcriptorum Ordinis Prædicatorum

8 *Interpretationem itaque Italicam Hiſpanici Opuſculi Antiſtii habemus, quem penes cùm ſit iſtius Vitæ auctoritas, ejuſdem viri elogium ex Echardi Bibliotheca Prædicatorum tom.* 2, *pag.* 325 *hic tranſcribo. Sic habet:* F. Vincentius Juſtinianus Antiſt Hiſpanus, Valentiæ Aragonum ortus, ibidemque ad Ordinem adſcitus, cujus etiam ſui conventus nativi præfectus fuit aliquando Prior, ſeculo XVI claruit artium ſacræque Theologiæ magiſter, ac, uti vir ingenii, non ſcholaſticis tantùm concertationibus aſſuetus, ſed & antiquitatis curioſus indagator, qui veteribus eruendis geſtorum monumentis ſedulam navavit operam; uti utriuſque generis Opera ab eo edita teſtantur, quibus non modò vivens ſingularem ſibi peperit gloriam, ſed & ſui memoriam nominis poſteris ſpectabilem reliquit, è vitâ mortali diſcedens in patria & conventu ſuo originali Valentino anno MDXCIX, ſepultus in odeo juxta gentilem & ſymmyſtam ſuum F. Joannem Vidal S. T. magiſtrum.

AUCTORE C. S.

recitamus hic elogium laudati Antiſti

9 Ejus funus cohoneſtârunt Joannes de Ribera, archiepiſcopus Valentinus & patriarcha Antiochenus, Miſſam ſeu Sacrum peregit epiſcopus Gratiæ, eique funebri oratione parentavit F. Auguſtinus Davila Padilla Ordinis Prædicatorum, Philippi III regis Catholici concionator ac electus inſulæ S. Dominici archiepiſcopus; quæ, quantâ clareret apud omnes famâ, demonſtrant. Sic Diagus noſter Hiſt. prov. Arag. fol. 251 d. Fernandez, illuſtri procreatum ſtirpe, aſſerit. Oldoinus Athen Liguſt., etſi Valentiæ natum fateatur, è clara Juſtinianorum Genuenſium gente oriundum, contendit, proptereaque inter ſcriptores Ligures recenſet; quod noſtri Valentini diſcutiant curioſiùs. Ego verò ſub cognomine ANTIST, quod familiæ cenſeo, hic exhibeo; in quo graviter allucinatus eſt editor Bibl. Barber, qui ANTIST antiſtitem interpretatus, archiepiſcopum Valentinum Vincentium hunc noſtrum putavit. *Poſt hæc Echardus inter Antiſtii Opera recenſet Vitam* S. Ludovici Bertrandi *Hiſpanicam, quam anno* 1582 *Cæſarauguſtæ ac Valentiæ typis editam ait, & Italicè à quodam patre ejuſdem Ordinis Prædicatorum (cujus nomen ſilet, ſed qui ex dictis fuerit Timotheus Bottonius) verſum anno* 1583 *Genuæ apud Jacobum del Poggio recuſam; ſed de aliis editionibus, vulgatiſque ab eodem Antiſtio Additionibus, quas ſæpe laudatæ Valentinæ litteræ memorant, altùm tacet.*

E

Sancto contubernalis, ejuſque cauſæ beatificationis procuratori:

10 *Ut verò hactenus adducta omnia, ita etiam cetera, quæ de Antiſtio novimus, ejuſdem in hac Vita ſcribenda auctoritatem fidemque haud parum commendant. Ipſemet Vitæ primo loco edendæ cap.* 3, *ſecundùm meam autem partitionem cap.* 7 *teſtatur, ſe, non quidem (uti in laudatis litteris legitur)* S. Ludovico Bertrando *magiſtro novitiorum Dominicanum habitum induiſſe, aut profeſſum eſſe, ſed poſt profeſſionem ſuam pro more in Ordine Prædicatorum obſervato eidem velut novitiorum magiſtro paruiſſe uno anno cum dimidio ab anno* 1560, *quo Sanctus ad iſtud munus obeundum è conventu Albaidæ Valentiam revocatus fuit. Ex aliis quoque ejuſdem Vitæ locis conſtat, eumdem biographum non paucis annis in eodem conventu cum illo habitâſſe ad hujus mortem uſque; non tamen ſemper, cum* Ludovicus *interea aliquot annis in America egerit, atque alibi quoque ſuis Prior præfuerit. Hiſce addo, eumdem Antiſtium à conventu ſuo procuratorem cauſæ beatificationis ejuſdem* Ludovici *conſtitutum fuiſſe in proceſſibus Valentiæ formatis, ùt ſuo loco oſtenſuri ſumus.*

F

docti, pii ac ſinceri, ùt vel ipſamet

11 *Potuit itaque, imò debuit, Antiſtius de rebus ab illo in Hiſpania geſtis optime fuiſſe inſtructus, tum ex diuturno ſuo cum ipſo contubernio, tum ab aliis, qui utroque familiariter uſi fuerunt, tum denique ex proceſſibus ad quos conficiendos ipſemet operam ſuam velut procurator contulerat; nec quis in hiſtorico cetera quoque docto ac pio quidquam præterea jure requirat, niſi in inquirendo diligentiam & in ſcribendo ſinceritatem, quas ipſi etiam minimè defuiſſe, tota Vita clamitat. Lubet hic aliqua prælibâſſe. Hanc ille ſibi (ùt profitetur in Prologo) in eadem conſcribenda legem præfixit, ut ſolùm comperta & utilia, ac ſine ullius offenſa litteris conſignaret; quæ quàm accuratè obſervaverit, lector Vitæ facilè advertet. Quod autem ad pri-* *mum*

AUCTORE C. S.

mum attinet, in eodem Prologo rectè monuit, non fuiſſe ſibi integrum ſine ſua certa infamia quidquam fingere aut ſine præſentiſſimo ſui nominis diſcrimine non ſatis comperta tradere eo loco ac tempore, quo à mille oculatis auritiſque teſtibus errores ſui detegi poterant ac redargui. Ea de cauſa cap. 23, apud me num. 308 rurſum profitetur, ſe multa miracula, etiam majora, quàm quæ retulit, ex metu erroris omiſiſſe, quòd hæc nondum ſatis diſcuſſa compertaque haberet; vide infrà in hoc Commentario prævio num. 14.

probat Vita, quam ex Italica Latinam faciemus.

12 *De ejuſdem autem Sancti geſtis in America (ſeu, ùt ipſe, more aliis etiam non inuſitato, loquitur,* in Indiis, *Occidentalibus ſcilicet) quæ non niſi ex ipſiuſmet aliorumque relationibus diſcere potuit, multò parciùs egit, nominatis perſonis, à quibus ea acceperat, queſtuſque ſuorum indiligentiam in relationibus rerum, quæ à ſui Ordinis viris in iis orbis partibus præclare gerebantur, in Europam tranſmittendis. Adi Vitam primo loco edendam num 82. Hanc igitur Vitam, velut* B *à ſcriptore pio, docto, diligenti, ſincero, nec tantùm ſynchrono, verùm etiam ipſiuſmet* S. Ludovici *longo tempore contubernali, ejuſdemque beatificationis in proceſſu Valentino procuratore, compoſitam, ex laudata verſione Italica, anno 1612, curante Fratre Vincentio Montalbano, Panormi recuſa, Latinè dandam cenſui. Ignoſcet, ùt ſpero, æquus lector, quod in ea vertenda ſermonis Latini leporem minùs curaverim, ut litterali ſenſui preſſiùs inhærerem.*

reſectis aliquibus huc non pertinentibus.

13 *Sunt & alia, quæ lectorem hic monere neceſſe eſt. Cùm Antiſtius in hoc Opuſculo non pauca etiam de aliquot aliis ſui Ordinis inſignibus viris prolixè narret, quæ non alia ratione ad* Ludovicum *pertinent, quam quod hic vel eorumdem aliquos religioſè erudierit, vel alia qualiſcùmque ipſi cum illis neceſſitudo interceſſerit, ea omnia, veluti ab argumento hoc aliena, prætermiſi, monito ſuis locis in Annotatis lectore. Simili conſilio prætermiſi totum caput ultimum,* in quo (*ùt habet præfixus capiti titulus*) reſpondetur ad quædam dubia de honore huic Servo Dei poſt mortem ſuam exhibito. *Prætermiſi, inquam, quia* C *biographus in eodem nihil de* S. Ludovico *docet, ſolùmque prolixè probat, Sancti ac Beati titulos etiam pluribus aliis, à ſancta Sede Apoſtolica non canonizatis, conceſſos fuiſſe, atque ampliores, quam huic* Ludovico, *impenſos honores; quod extra dubium quidem eſt ante celebria Urbani decreta, ante quæ ſcripſit Antiſtius; verùm nunc nihil his opus rationibus eſt, poſtquam* Ludovicus Bertrandus *ab eadem ſancta Sede primò Beatorum ac deinde etiam Sanctorum catalogo adſcriptus fuit.*

Additiones ab ipſomet Antiſtio factæ præluxerunt

14 *Modò ad ejuſdem Antiſtii Additiones, annò 1593 vulgatas, veniamus. Voluiſſe ipſum aliqua primæ Vitæ adjicere, ipſemet indicavit in Vita edenda num. 308 his verbis:* Licèt potiora (*miracula*) jam relatis ſuperſint, ea tamen præteribo ex metu errandi, vel in ſubſtantia, vel in adjunctis. Utinam intra breve tempus liceat mihi hoc Opus iteratò edere, multis aliis auctum; maximè ſi Deus annuat, ut ad nos perferantur aliquot bonæ notæ relationes de rebus, quæ ab hoc benedicto Patre in Indiis geſtæ fuêre. *Haſce quidem Additiones non habemus, ſed ad manum ſunt alia,*

D *quorum auctoribus eædem, atque aliquæ etiam ex Indiis, id eſt, ex America miſſæ relationes præluxerunt. Ut alios præterea, R. P. Balthaſar Joannes Roca, Ordinis Prædicatorum in conventu Valentino, occaſione beatificationis* Ludovici *per Paulum V ſummum Pontificem factæ, ejuſdem Vitam Hiſpanicè vulgavit Valentiæ anno 1608, in cujus Prologo ad lectorem expreſſè aſſerit, Antiſtium in Additionibus ſuis, anno 1593 editis, nova miracula retuliſſe.*

Joanni Rocæ, & Bartholomæo Avignone,

15 *Deinde ibidem ſic proſequitur, ſed ſermone Hiſpano:* Cúmque ab eo tempore (*ab anno 1593*) uſque modò multa inſuper mirabilia, quæ Sanctus tam in novo mundo, quàm in hiſce terris, operatus eſt, comperta fuerint, ſtatui ex his omnibus continuam Hiſtoriam ſcribere &c. *Recenſetur hæc Vita in ejuſdem Rocæ elogio apud Echardum in Bibliothecæ tom. 2, pag. 365. Rurſus alteram habeo ejuſdem Sancti Vitam, anno 1623 Romanis typis editam, cujus ita meminit laudatus Echardus tom. 2, pag. 431:* F. Bartholomæus Avignone E Aragonus, ſacræ Theologiæ magiſter anno MDCXXIII Romæ legatus, ſeu, ùt vocant, procurator aderat pro canonizatione ſervi Dei, Ludovici Bertran, proſequenda, cujus Vitam ex jam editis à Vincentio Juſtiniano Antiſt, Valentino Aragono, & Baltazare Joanne Roca, item Valentino, & ex Actis Proceſsûs inquiſitionis de vita & moribus ejuſdem Servi Dei juridicè factæ, ſcripſit Hiſpanâ linguâ luculentiſſimam, omniumque quàm accuratiſſimam, eamdemque Italicè reddi curavit hoc titulo: *quem ſcilicet ex Italico Latinum ſubjicio.*

à quo ſcriptam Vitam ex Italica Latinam ſubjiciam.

16 Vita, virtutes & miracula B. Ludovici Bertrandi, Ordinis Prædicatorum, diviſa in quatuor libros, compoſita ſermone Hiſpano à multùm R. P. M. F. Bartholomæo Avignone, ejuſdem Ordinis procuratore canonizationis ejuſdem Beati. In Italicum verſa à domino Julio cæſare Cavalier Boltiſango (*exemplar noſtrum habet:* Bottiſango) Romæ Alfonſi Ciaconi MDCXXIII. *Porro in hac Vita ſcribenda, quæ reliquis prolixior eſt, uſus ille fuit Opuſculis Antiſtii & Rocæ, addiditque, quæ de eodem argumento præterea repererat in Proceſſu canonizationis, quæque pro ejuſdem* Ludovici F *beatificatione ac canonizatione Romæ acta fuere uſque ad annum 1623, quo Gregorii XV Papæ importunus obitus ſpem ejuſdem canonizationis propediem peragendæ abrupit. Ut vero Avignone majorem dictis ſuis fidem faceret, in margine Vitæ perpetuò annotavit, unde ſingula hauſerit. Quam ob rem non dubitavi, quin hæc quoque Vita in ſermonem Latinum convertenda edendaque eſſet, nec tamen omittendam eſſe cenſui eam, quæ Antiſtium auctorem habet, tum quòd hæc reliquarum omnium quaſi fundamentum ſit, tum quòd multò magis juvet biographum Sancto contubernalem, quàm alium quemcùmque audire. Alia eſt de Roca ratio, cujus Opuſculo, quod Avignono pariter præluxit, ſuperſedebo.*

Alia, in Commentario prævio uſui futura.

17 *Præter alias ejuſdem Sancti Vitas, quas in bibliotheca noſtra habemus, nec recenſere neceſſe eſt, unam mox à canonizatione illius Italicè edidit Odoardus Cellernus, mihi cetera ignotus, cum hoc titulo ſermone, quo dixi, Italico.* Vita S. Ludovici Bertrandi, Ordinis Prædicatorum, collecta ex Proceſſibus pro ejus canonizatione factis, per Odoardum Cellernum, de-

A dedicata Sanctiſſimo Domino noſtro Clementi X. Romæ per Nicolaum-Angelum Tinatii MDCLXXI. *Hæc quoque uſui eſſe poſſet, niſi ſuprà dictas haberemus, aut, ſi de Sancti canonizatione, quam breviſſimè memoravit, paulo latiùs egiſſet. Utilior nobis erit trium ſacræ Rotæ Romanæ Auditorum, Joannis Baptiſtæ Coccini Rotæ decani, Alphonſi Manzanedi de Quinones, & Jacobi Cavalerii, Ms. Relatio ad Gregorium XV Papam de ſanctitate vitæ & miraculis, tunc Beati, nunc* S. Ludovici Bertrandi, *quam cum multis aliis id generis Relationibus dono Benedicti XIV felicis recordationis ſummi Pontificis accepimus; hæc enim ad illuſtranda confirmandaque biographorum dicta non parùm ponderis addent.*

B

§ II. S.Ludovici patria, parentes, nativitas, pueritia, adoleſcentia, ingreſſus in Ordinem Prædicatorum, ſuſceptum ab eo ſacerdotium, munia in Religione obita, profectio in Americam, chronologicè perſtricta.

Natus eſt Sanctus Valentiæ in Hiſpania

AMbæ, *quas editurus ſum, Vitæ accuratiùs ſcriptæ ſunt, quàm ut neceſſe ſit, longum in eas Commentarium elaborare; ſunt tamen in iiſdem nonnulla pro more noſtro paululùm illuſtranda inque ordinem chronologicum redigenda, ac denique quædam inſuper de ejuſdem Sancti gloria poſthuma, Antiſtio Avignonoque poſteriora, ceteris addenda. Valentia, quæ tanti Viri natalibus meritò gloriatur, Hiſpaniæ Citerioris, ſeu Tarraconenſis, ampla & magnifica civitas eſt, regnique Valentini caput, in amœna fertilique planitie tribus paſſuum millibus à mari Mediterraneo condita ad fluvium Turiam ſeu Duriam, Hiſpanis* Guadalaviar *dictum, & archiepiſcopatu & academiâ inſignita, atque aliquot magnorum ſanctorum virorum parens.*

C

anno 1526 ex Joanne Ludovico Bertran.

19 *In ea natum eſſe* S. Ludovicum, *cognomento* Bertrandum *ſeu* Bertran, *inſigne ſuæ patriæ Ordiniſque Prædicatorum decus, conſentiunt omnes, qui de eo ſcripſerunt, annumque Chriſti 1526, ac diem 1 Januarii ſeu Circumciſionis Domini, ejuſdem nativitati aſſignant. Quæ ex ſuprema ejus ætate moveri hic poteſt difficultas, eam infrà, ubi de tempore obitûs illius, tollemus. Par eſt omnium de ejuſdem genitoribus conſenſus, quamquam unus atque alter de nomine ac cognomine matris, & de hoc quidem ex ſuo vernaculè loquendi modo parùm varient. Auditores Rotæ in ſua Relatione, num. 17 laudata ſæpeque laudanda, ſic habent:* Natus eſt B. Ludovicus Bertrandus ex piis, Catholicis puriſque parentibus, Joanne Ludovico Bertrando & Joanna Angela de los Exarches, ùt conſtat ex ejus Vita; & deponunt teſtes remiſſoriales, ſextus, decimus tertius, & centeſimus ſextus ſuper 2 art.; in civitate Valentiæ, quæ in Tarraconenſi Hiſpania ad oſtia Turiæ amnis in plano ſita eſt.

hujuſque ſecunda conjuge Maria Angela vel Anna Exarch,

20 *In noſtro, quod Latinum feci, Vitæ, per Antiſtium Hiſpanicè ſcriptæ & Italicè verſæ, exemplari pro* los Exarches *legitur* Eſſarca, *atque ita etiam habent duæ aliæ Vitæ Italicæ; Cellernus verò* Eſarch, *Diagus in Hiſtoria Prædicatorum provinciæ Aragoniæ* Exach, *Roca* Exarch. *In Bulla quoque Canonizationis* Exarch *ſcribitur, & pro* Joanna Angela, *ùt habent ceteri,* Johanna Anna *legere eſt; atque hinc Bremondus, qui eamdem Bullam in ſui Ordinis Bullario recenſuit, Jacobum Laſonum in Anno Dominicano emendandum notavit, quòd eam* Johannam Angelicam *dixerit; mihi majoris ponderis ſunt, qui eamdem* Johannam Angelam, *vel* Angelicam *nominàrunt, quàm ut ſuſpicari nequeam,* Annam *pro alterutro nomine ex oſcitantia in Bullam irrepſiſſe.*

atque aliquot fratres ſororeſque habuit,

E

21 *Porrò ex conſenſu omnium fuit laudatus* S. Ludovici *pater notarius publicus, dicta verò Joanna Angela, vel, ſi mavis, Joanna Anna, ſecunda ejus uxor, quam ille poſt prioris obitum, cùm à SS. Vincentio Ferrerio ac Brunone ipſi apparentibus diſſuaſum ei eſſet, ne Religioſum habitum (quod apud Cartuſianos in Porta-cœli prope Valentiam facere conſtituerat) indueret, feliciter ſibi copulavit. Amborum laudes ceteraque huc ſpectantia cùm Vitæ edendæ referant, ſciens hic prætereo. An & quos ex prima uxore liberos ſuſceperit, non legi, ex ſecunda verò præter Sanctum, de quo agimus, etiam alios ei natos eſſe, non uno in loco docet Antiſtius, quorum omnium natu maximum eumdem Sanctum, ùt ceteri biographi, agnoſcit. Avignonus poſt Rocam octo ſimul enumerat, quatuor ſcilicet filios, totidemque filias, eorumdemque nomina & notitiam tradit.*

& in eodem, in quo olim S. Vincentius Ferrerius, fonte baptizatus,

22 *Præterea obſervat Antiſtius, aliique poſt eum, illorum, ùt diximus, primò genitum Valentiæ in eadem eccleſia S. Stephani, atque in eodem ſacro fonte, in quo olim S. Vincentius Ferrerius ablutus fuerat, baptizatum fuiſſe. Conſonant Auditores Rotæ in Relatione ſuperiùs laudata, & Clemens X Papa in Bulla canonizationis, cujus verba accipe:* Et ibidem (*Valentiæ*) in parochiali S. Stephani eccleſia, eodemque fonte, quo olim S. Vicentius Ferrerius in Chriſto renatus fuerat, baptizatus fuit, ut Sanctum, cui Ludovicus carnali propaſia junctus erat, communi* etiam regenerationis propinquitate attingeret. *Quod ad impoſitum ei nomen attinet, ibidem ſolùm* Ludovicus *nominatur, uti & in Relatione Auditorum Rotæ, qui ſic habent:* Et Ludovicus ex nomine patris dictus eſt.

F

*an communis ?

Joannes Ludovicus appellatus: pueritiam

23 *Sed ſupplendum hic aliquid eſt ex Antiſtio in Vita cap. 1, num. 1; ubi hæc ait:* Appellatus fuit Joannes Ludovicus (*nomine ſcilicet patris ſui, quem* Joannem Ludovicum *pariter dictum fuiſſe, vidimus*) ſed poſtea, *prætermiſſo* Joannis *vocabulo, ſolùm* LUDOVICUS dictus; vulgò autem (*poſtquam Ordinem Prædicatorum amplexus fuit*) non aliter appellatur, quàm Frater BERTRANDUS, quod cognomen ejus familiæ erat. *Ita Antiſtius; atque hinc factum eſt (quod juverit meminiſſe) ut in Vitis edendis modo* Ludovicus, *modò* Bertrandus *nominetur. Piam Sancti pueritiam geſtaque uſque ad*

AUCTORE C. S.

ad ſuſceptum S. Dominici Religioſum habitum abundè exponunt ambæ Vitæ edendæ; quare hic ſolùm recitabo, quæ Auditores Rotæ Romanæ in ſua ad Gregorium XV Pontificem relatione, à probatis aſſerta teſtibus, de hoc argumento compendioſè memorârunt.

& adoleſcentiam piè utiliterque exigens

24 Si enim (*inquiunt illi*) ejus primam infantiam ſpectemus, præbuit ſe religioſum, & aliqua edidit ſigna, ex quibus dignoſci facilè poterat, qualis eſſet futurus. Ceſſabat à fletu, ſi aliqua ei imago (*ſacra ſcilicet*) tradebatur, aut ad eccleſiam ducebatur: quæ res licèt videatur pueris eſſe communis, aliquid tamen peculiare habet in eo, quia maximâ lætitiâ afficiebatur, cùm ad metropolitanam eccleſiam deferebatur. Poſtquam exceſſit è pueris, libenter litteris operam navabat, & in eis proficiebat, ut ſuprà dictum eſt; & ne otio temporis aliquod ſpatium tereretur, aut ſtudio aut orationi vacabat. Si quos fortè jurantes ſine neceſſitate audiebat, aut inania loquentes, maximâ lenitate coërcebat, memor verbi Domini Matthæi cap. v: "Nolite jurare; ſit ſermo ve-
B
„ſter: Est, est: Non, non." Frequentabat pœnitentiæ Sacramentum, per quod nobis cæli aditus reſeratur Matt. cap. iv: "Pœnitentiam „agite; appropinquavit enim regnum cælorum." Sacroſanctam Euchariſtiam, cibum animæ & pignus futuræ gloriæ, devotè ſumebat. Includens ſe in cubiculo pernoctabat in oratione, quæ omnia bona confert, ut ait S. Chryſoſtomus lib. i de orando Deum; & hoc ab aliis per januæ rimas videbatur.....

futuræ ſanctitatis ſuæ indicia dedit.

25 Verba inania fructuque carentia in ſermonibus, etiam familiaribus & ad animi relaxationem deſtinatis, non proferebat. Parentibus fuit ſemper obediens; nam: "Qui timet Deum, „honorat parentes, & quaſi dominis ſervit his, „qui ſe genuerunt." Eccleſiaſt. cap. iii. Ut plurimùm cum Religioſis, & præſertim ſacri Ordinis Prædicatorum, verſabatur; improborum ſocietatem, tamquam animæ peſtem & morum corruptelam vitabat; niſi fortè in melioris vitæ ſemitam eos reducere tentaret; quia boni fugere debent malos, niſi causâ converſionis cum ipſis agant, teſte S. Auguſtino in Pſalm. cxviii, concione i. Itaque adhuc puer eumdem vitæ te-
C
norem retinens, uſque quò ſacrum Ordinis Prædicatorum habitum ſuſcepit, illuſtris ſigna præbuit ſanctitatis. *Sub titulo quoque* De charitate in proximum *præmiſerant iſta:* Quantùm attinet ad charitatem ad temporalia, adhuc puer hoſpitalia frequentabat, & pauperibus ſerviebat. *Hæc laudati Rotæ Auditores, quibus ſimillima legere eſt in Bulla canonizationis, pluribuſque exponunt Vitæ edendæ.*

Prædicatorum habitu die 26 Auguſti anni 1544

26 *Sacrum Ordinis Prædicatorum habitum, quem, obſiſtente propter illius infirmam valedinem genitore, à R. P. Jacobo Ferran in conventu Valentino fruſtra flagitaverat, ab ejuſdem in prioratum ſucceſſore, venerabili viro Joanne Micone, inſciis parentibus ſuſcepit, iiſdemque primò quidem, eadem, quâ priùs, de cauſa reclamantibus, tandemque conſentientibus, ad mortem uſque geſtavit. Tempus ſuſcepti habitus Antiſtius in Vita num. i aſſignat diem* xxvi Auguſti *anni* mdxliv, dum is ætatis eſſet annorum octodecim & menſium ſeptem. *Avignonus de die menſis Auguſti annoque Chriſti conſentiens, lib. i Vitæ cap. 2, num. 18 Sanctum tunc fuiſſe* ætatis ſuæ anno xviii, menſe vii, ac die xxvi; *qui calculi, ſi annus decimus octavus pro annis octodecim completis ſumatur, menſeſque ſeptem apud Antiſtium pro completis pariter habeantur, ſatis cum hiſce cohærent, & apprimè conveniunt cum ſuprà aſſignato Sancti tempore natali: nam à Kalendis Januariis anni 1526 uſque in diem* xxvi *Auguſti anni 1544 numerantur anni octodecim, menſes ſeptem, omnes completi, ac dies 26. Annum itaque ætatis ſuæ decimum nonum octavo menſe inchoatum agebat S.* Ludovicus, *dum Religioſo Ordinis Prædicatorum habitu in horum conventu Valentino indutus fuit.*
D

In conventu Valentino à venerabili Joanne Micone indutus,

27 *Romanæ Rotæ Auditores Antiſtio conſonantes,* Cùm eſſet, *inquiunt*, annorum decem & octo, & menſium ſeptem, eligens ſibi vitam angelicam (talis eſt enim vita monachorum, ut dicebat abbas Hiperchius) Valentiæ in clariſſimam Prædicatorum religionem die xxvi Auguſti anni Domini mdxliv à venerabili Fratre Joanne Michone admiſſus eſt. *Poſt alia autem de vita ab eo in tirocinio inſtituta ſubdunt:* Qualis verò ejus vita fuerit in anno probationis, colligi facilè poteſt ex his, quæ ſuprà dicta ſunt, & infrà dicentur; nam ſanctiſſimam ſemper vitam egit. *Atque hæc quàm verè ab iis aſſerta fuerint, probabunt ambæ Vitæ, quæ virtutes ab eo temporis exercitas docebunt. Pergo eorumdem Auditorum Rotæ verba deſcribere, qui poſt narratum, ut vidimus,* Ludovici *in Prædicatorum Ordinis tirocinii ingreſſum hæc ſubdunt.*
E

ſolemnem profeſſionem anno ſeq., die 27 Auguſti emiſit;

28 Anno ſequenti, die xxvii Auguſti mdxlv ſolemnia vota obedientiæ, caſtitatis & paupertatis emiſit in manibus ejuſdem venerabilis Michonis, Prioris monaſterii, viri ſanctitate, miraculis & doctrinâ præclari. *Eoſdem annum menſemque ac diem pariter ſignant Roca & Avignonus in Vitis, Diagus in Hiſtoria, aliique, nec niſi manifeſto errore, ſine dubio typographico, apud Antiſtium in Vita edenda pro die* xxvii Auguſti *legitur* die xvii Auguſti; *quo ſcilicet tempore deerant dies novem integro tirocinii anno, qui profeſſioni præmittendus eſt, complendo. Numerabat tunc Sanctus annum ætatis ſuæ vigeſimum, à Kalendis Januariis dicti anni Chriſti 1545 inchoatum.*
F

anno 1547 ſacerdos conſecratus anno vitæ ſuæ 22.

29 *Biennio poſt, anno ſcilicet 1547, ætatis verò ſuæ vigeſimo ſecundo octo circitèr menſibus inchoato, ad presbyteratûs Ordinem promotus, menſe Octobri primam Miſſam ſuam Valentiæ ſolemniter cum cantu celebravit, uti habent iidem biographi, de anno conſentientibus Rotæ Auditoribus, quorum verba adjicio:* Sacros Ordines, peracto novitiatu, ſuſcepit, & ad presbyteratûs Ordinem anno mdxlvii promotus eſt. *Porrò, ne quis ex ætate, in qua ſacris Ordinibus initiatus fuiſſe dicitur, errorem fortaſſe in calculis ſuſpicetur, annotâſſe juverit, ſeſſionem 23 Concilii Tridentini, in cujus decreto Reformationis cap. 12 vetitum eſt,* ne quis in poſterum ad ſubdiaconatûs Ordinem ante vigeſimum ſecundum, ad diaconatûs ante vigeſimum tertium, ad presbyteratûs ante vigeſimum quintum ætatis ſuæ annum promoveatur, *anno 1547 longè poſteriorem eſſe, celebratam ſcilicet anno 1563. Pergamus ad alia.*

30 *Anno, ut habet Avignonus, 1548 laudatus venerabilis Joannes Mico novo S. Crucis conventui in Lombay primus Prior præfectus S.* Ludovicum *ceteris ad virtutem ſtimulos*

Anno 1548 habitavit in Lombay, moxque Valentiæ, ubi anno 1549.

ſtimulos exemplo ſuo additurum, ad ſe mittendum obtinuit. Non tamen diuturna fuit Sancti eo in loco commoratio; redeundum enim Valentiam ei fuit ob morbum patris ſui, qui ejuſdem anni menſe Novembri diem ſuum obiit. Dum igitur Valentiæ denuò habitaret, non longè poſt (*à ſuſcepto ſacerdotio*) ſcilicet anno MDXLIX, magiſter novitiorum in conventu Valentino creatus eſt. *Ita rurſus laudati Auditores Rotæ, quibus praiverat Antiſtius in Vita cap. 2, num. 20. Diem* XXI *Septembris addunt Roca & Avignonus, ſed iidem annum ſignant 1551. Hinc anceps hæreo, apud quos in anno Chriſti error hic cubet. Antiſtii quidem aliàs mihi potior auctoritas eſt, utque annum 1649 ab ipſomet notatum, non ex interpretis Itali, vel typothetæ vitio irrepſiſſe, veriſimile credam, ſuadet Auditorum Rotæ in eumdem conſenſus.*

ſeu potiùs 1551, novitiis magiſter præfectus eſt

B

31 *Contrà verò Roca lib. 1 Vitæ cap. 6 ſic loquitur, quaſi commiſſum ab alio hac in re errorem corrigendum moneret verbis, quæ ex Hiſpanicis Latina ſubnecto.* Prima vice creatus eſt (*magiſter novitiorum*) anno MDLI, die XXI Septembris: neque ullus hic eſſe poteſt error, cùm ſic propria Sancti (*Ludovici*) manu ſcriptum ſit in libro, in quo inſcribuntur omnes, qui noſtri ſacri Ordinis habitum recipiunt. *Magna utrimque hinc ſtat auctoritas: ambo enim Valentiæ ſcripſerunt, laudatumque librum conſulere potuerunt; ſed conſultum à ſe eſſe, non obſcurè indicat Roca, non Antiſtius, quam ob rem non poſſum, quin in annum 1551 propendeam, vehementerque ſuſpicer, annum in Opuſculo Antiſtii, ſive hujus, ſive interpretis, ſive denique editoris oſcitantiâ vitioſum eſſe. Dubium hoc facilè tollere poterunt reverendi Patres Prædicatores Valentini, ſi codex iſte Ms. in illorum conventu Valentiæ hactenus ſuperſit.*

anno ætatis ſuæ 24 vel 26:

32 *Si, ſervato die* XXI *Septembris, annus Chriſti 1549 cum Antiſtii interprete retinendus ſit*, Ludovicus *ſolùm vitæ ſuæ annum vigeſimum quartum à novem circitèr menſibus inchoatum egerit, quando tironum magiſterio fungi juſſus eſt; ſi verò etiam annus apud* Rocam *rectè ſignatus ſit, octo circitèr menſibus annum ætatis ſuæ vigeſimum ſextum inchoaverit. Utut ſit, parùm matura videri poterat ea ætas tanto muneri, quod, ùt obſervant biographi, non niſi gravioribus provectioriſque ætatis Patribus ſolebat committi in Ordine Prædicatorum, maximè quòd in eo non ſoli novitii, verùm etiam profeſſi, donec presbyteratûs Ordine initiati fuerint, tirocinii magiſtris parère jubeantur. At ſcilicet, quod annis deerat, cumulatiſſimè penſabant illius mentis morumque maturitas, ſpectataque ſancti Viri virtus certam ſpem omnibus fecerat de feliciſſimo regimine, quam eventus etiam ſuperavit, ùt ex Vitis edendis manifeſtum fiet.*

C

anno 1557 affligente Valentiam peſte, conventui Albaidæ vicarius præfectus eſt,

33 *Peſtilentiâ, quæ ab anno 1557 uſque ad annum 1560 civitatem Valentiam afflixit, ingraveſcente, multi Patrum Prædicatorum, ne periclitarentur omnes, per varios regni conventus diſtributi fuère, eaque in partitione* Ludovico *obtigit conventus S. Annæ in Albaida, quem locum Roca marchionatûs titulo inſignitum aſſirmat. Nec ſolùm eo in conventu morari juſſus eſt, verùm etiam eidem præeſſe cum titulo ac poteſtate Vicarii; nondum enim conventus hic erectus fuerat in prioratum. Annum, quo hujus loci regimen auſpicatus fuerit, haud alium poſſum deſignare, quàm Chriſti 1557, alterumve è prioribus, qui hunc inter annumque 1560 interceſſerunt. Quæ verò ſanctus Vir ibidem præclarè egerit, quantoque cum ejuſdem conventûs temporali æquè ac ſpirituali emolumento, & incolarum Albaidæ atque circumjecti agri bono, quia Vitæ edendæ ſatis exponunt, dicere prætermitto.*

AUCTORE C. S.

annoque 1562 iterum tirocinio Valentino, unde ad prædicandum Indis

34 Ceſſante (*inquit Antiſtius in Vita num. 53*) peſtilentia, anno MDLX revocatus (*ex Albaida*) Valentiam eſt, ut novitiis magiſter præeſſet; tuncque ego cœpi illius ſubditus eſſe, in eoque cognovi multas virtutum, quas retuli & narraturus ſum. Infinitas Deo gratias ago, quòd, licèt non acceperim ab illo habitum, nec ſub ipſo profeſſionem emiſerim, cum tamen magiſtrum habuerim jam profeſſus, ſub ejuſque cura vixerim uno anno cum dimidio. *Dum hoc munus ibidem, ùt antea, ſtrenuè obiret, Indus quidam Occidentalis, ſeu Americanus, impoſtor illuc advenit, qui ſe Ordinis Prædicatorum Religioſum fingens, productis quibuſdam commentitiis litteris, hoſpitium in eodem conventu integro anno obtinuit. Hoc narrante labores perſecutioneſque, quas viri Apoſtolici in Novo regno Granatenſi tolerabant, Vir ſanctus accenſus eſt, ut vehementer cuperet eòdem proficiſci, divinæ gloriæ amplificandæ gratiâ, & ſpe martyrii inter barbaras illas gentes obtinendi.*

E

anno 1562 in Americam navigavit.

35 *Acceſſerunt deinde duo ejuſdem ſacri Ordinis Religioſi Patres, è Novo regno in Hiſpaniam appulſi, cum poteſtate alios, qui vellent, Euangelicos operarios in partem laborum adſciſcendi; quorum ſermonibus ſic ille piè exarſit, ut, fruſtra diſſuadentibus, & infirmas ejus corporis vires cauſantibus, tam cognatis, quam ſui Ordinis Fratribus, tandem in Americam navigaverit. Profectio hæc ex dictis dicendiſque anno 1562 innectenda eſt. Geſta ejus ibidem Vitæ edendæ exponent, interim lubet hic ex Bulla Canonizationis illius hæc generatim annotare:* Dei & proximi amoris ardoribus incenſus in terram alienigenarum gentium verè ſapiens pertranſire decrevit, ut Indorum animas Deo lucraretur, à quo nec amicorum, nec fratrum aut ſororum artibus, precibus vel lacrymis dimoveri potuit..... Appulit ad Carthagenæ portum, ibique in conventu S. Joſephi ſui Ordinis habitavit, & inde ad diverſos Indorum populos miſſus euangelizavit, incolentibus ſcilicet Tubaram, Cipacoam, Paluatum, Monpoix, Serram, Sanctæ Marthæ, Tuncarum, Teneriſem, & aliis, ibique plura & mirabilia perpetravit.

F

* * * * * *
* * * * *
* * * *
* * *
* *
*

§ III. Sancti poſt ſeptennium reditus in Hiſpaniam, muniaque in ſuo Ordine geſta, chronologicè relata: ſupremus morbus ac beata mors, miraculis illuſtrata: ejuſdem vera effigies & in Bibliotheca Prædicatorum memoria.

Ex America in Europam rediens

POſt ſeptem annorum (teſtibus Roca & Avignono) ſive hi completi, ſeu potiùs, ùt apparet, incompleti accipiendi ſint, præclaram B *in adducendis ad Chriſti fidem barbaris in America impenſum operam ſanctus Vir in Hiſpaniam cum ſuperiorum bona venia reverſus eſt. Revertendi cauſam eamdem, quam biographi, docet Bulla canonizationis, quam ex hac juverit hic memoràſſe. Sic habet:* Videns, nec impedire, nec ferre valens anguſtias, quibus ùt plurimùm violenter à præfectis quibuſdam, etiam vulneribus & cæde Indi opprimebantur; obedientiâ obtentâ, in Hiſpanias rediit. *Quàm iniquè & atrociter multi illius temporis Hiſpani militares præfecti in ſubactos Occidentales Indos, ſeu Americanos, ex ſacra auri ſiti, invitis Catholicis regibus, edictiſque ſuis nequicquam caventibus, ſævierint, nemo non novit, qui Hiſtoriam occupatæ ſeculis* XV *&* XVI *per Hiſpanos Americæ legerit; ut mirari non debeamus, ſi* Ludovicus, *vir mitis ac piiſſimus, cùm tanto malo, quod non minùs Evangelii promulgationi, quàm bono publico vehementer adverſabatur, mederi non poſſet, maluerit in Europam navigare, quàm tantæ perverſitatis perpetuus ſpectator adeſſe.*

C

anno 1569 Valentiæ habitat: ſequenti fit Prior S. Onuphrii:

37 *Inde illum anno 1569 die S. Lucæ Evangeliſtæ ſacra, quæ* XVIII *Octobris eſt, Hiſpalim appuliſſe, tradunt Antiſtius, Roca & Avignonus, quorum ultimi, ùt diximus, ſeptennium ejuſdem in America commorationi adſcripſerant. Hiſpali ſine mora ſeſe Valentiam ad ſuum, in quo profeſſus fuerat, conventum contulit, novoque fervore ſpiritûs accenſus, velut novitiatum ſuum tunc ordiretur, cœpit ceteris cùm aliarum virtutum, tum profundiſſimæ humilitatis exempla præbere. Non admodùm tamen diu ei licuit privatam vitam ducere: nam anno ſequenti, ùt habent omnes biographi* (menſe Octobri *addunt Roca & Avignonus) electus Prior eſt à patribus conventûs S. Onuphrii, duobus milliaribus Hiſpanicis Valentiâ diſſiti, qui cùm rerum temporalium inopiâ æreque alieno premeretur, opus ei erat Priore, non ſolùm pio ac religioſo, ſed etiam rerum agendarum perito. Neque is eorum ſpem feſellit; quippe qui, licèt uberiores quàm deceſſores ejus fecerant, largiretur eleëmoſynas, nihilo minùs non modò debita conventûs extinxit, verùm etiam eumdem ædificiis, arboribuſque ac vineis conſitis auxit, expletoque ſui* D *Prioratûs triennio omnibus rebus neceſſariis abundè inſtructum reliquit.*

anno 1573 rurſum tirocinio, annoque 1575 conventui Prior Valentiæ præficitur;

38 *Eâ prælaturâ perfunctus, anno 1573 vergente ad finem reverſus Valentiam eſt, & novitiis jam tertiò magiſter datus, id munus, ùt alia priùs, ita geſſit, ut interim aliis quoque in locis aliquoties ad populum ſermones haberet. Præerat tum temporis Valentino conventui Prior Onuphrius Clemens, à moribus & facundia plurimùm laudatus, cui poſt exactum triennium à Prioratu decedenti* S. Ludovicus *ſuffectus fuit anno 1575, die* XV *Maii, quos annum, menſem diemque omnes tres ſignant biographi. De hoc quoque munere, uti & de vicariatu conventûs Albaidæ, & prioratu S. Onuphrii ab eo geſtis cum laude meminerunt ſæpe dicti Romanæ Rotæ Auditores, quorum verba accipe.* Poſtmodùm (*id eſt, poſt primum tirocinii magiſterium*) vicarius (*creatus fuit*) conventûs de Albayda, & Prior S. Onufrii, & tandem conventui Prædicatorum Valentiæ præfuit, in quibus muneribus, ſi quid erat agendum, Fratribus exemplo præibat.

ſuas partes ſemper præclarè explens.

39 *Præmiſerant iidem:* Dum verò Prioris officio fungebatur, pugiles in Dei caſtris adoleſcentes, alioſque militaribus Religionis armis aſſuetos hortabatur, ut Deo totis viribus inſervirent, ſuis unuſquiſque rebus incumberet, & dum animi tantiſper, ùt fit, ab aſſiduis curis relaxabatur*, dicere ſolitus erat: Fratres, nonne diligamus Deum? Quæ verba ſæpe repetebat; quia bene nôrat, quòd nemo repentè fit ſummus; ſed in bona converſatione animi unuſquiſque inchoat, ut ad magna perveniat, ut ſuper XII deponunt teſtes centeſimus quinquageſimus ſextus, & centeſimus nonageſimus quartus. *Hactenus illi, qui peculiaria quoque ab eo in regimine Fratrum ſuorum præclarè geſta, data occaſione, ſparſim memorant, velut à probatis teſtibus aſſerta; ſed hiſce etiam plura biographi, quorum dicta inter Annotanda poterunt confirmari.*

**an relaxabantur?*

Anno 1578 Prioratu brevique tironum magiſterio functus privatam vitam ducit:

40 *Anno 1578, menſe Maio,* expleto Prioratu, confeſtim viſus fuit inſtar minimi Fratrum conventûs, nec regimini ſe ullo modo ampliùs immiſcuit, præterquam quòd per unum menſem commiſſa ei fuerit ſolita novitiorum ac juniorum cura; & in hac ſimplicitate perſeveravit uſque ad mortem; quo tamen interim tempore Deo placuit magna per ipſum mirabilia operari. *Hæc Antiſtius, quæ apud eum legi poſſunt in Vita edenda à cap. 8. Porrò, quamquam Vir ſanctus afflicta ſemper uſus fuerit valetudine, poſtremo tamen, quo in vivis ſuperfuit, triennio infirmitates ejus, & numero & acerbitate creverunt, nec permiſère, ut, quod antè ſolucrat, frequentes conciones haberet.*

anno 1580 per Quadrageſimam Xativæ, & ſequenti Valentiæ bis concionatus fuit,

41 *Anno 1580, qui fuit vitæ ipſius penultimus, à magiſtratu Xativæ, quæ civitas novem circitèr milliaribus Hiſpanicis Valentiâ diſtat, rogatus, ut eodem anno ſermones Quadrageſimalis jejunii ad cives ſuos haberet, negavit, ſibi ſatis virium eſſe, ut vel tertiò dicere poſſet; ſed, inſtantibus illis, ſibi ſatisfactum iri, ſi ſaltem ſemel in eccleſiæ ſuæ ſuggeſto comparuiſſet; paruit eo cum ſucceſſu, ut toto illo Quadrageſimali tempore ſingulis diebus, ac nonnumquam etiam bis, Deo vires ſuſtentante, concionatus fuerit. Anno 1581 feſto Epiphaniæ Domini rurſum concionatus eſt*

A ***eſt Valentiæ in eccleſia metropolitana, rurſumque Dominicâ ſubſecutâ in eccleſia olim Templariorum, ſollenne feſtum in ea celebrantibus equitibus Ordinis Monteſiæ, à quorum Magiſtro ejuſdemque conjuge, ipſi admodùm addictis, rogatus fuerat.*

ſed per ejuſdem anni Quadrageſimam vices ejus Antiſtius ſubire debuit;

42 *Verùm poſt hæc vires ſuas tantùm diminutas ſenſit, ut omninò impar eſſet ſermonibus Quadrageſimalibus, quos condixerat, eodem anno in eccleſia S. Stephani Valentiæ habendis. Rogavit igitur Juſtinianum Antiſtium, primæ Vitæ, quam dabimus, ſcriptorem, ut vices ſuas ſubiret; qui, cùm non diu antè ex Italica navigatione redux afflicta valetudine eſſet, nec umquam per totam Quadrageſimam prædicâſſet, nec denique ejuſmodi ſermones haberet, ac propterea etiam alii, ne id oneris ſuſciperet, ſuaderent, modeſtè recuſavit. At Dominicâ Sexageſimæ Sanctus illum ad cellam ſuam vocavit dixitque, ut ſuſciperet, Deum enim opitulaturum: quo audito, jam de divina ope certus ſine mora annuit, eamque ſic expertus eſt, ut præter ſolitum facilè concio-* B *natus fuerit, & in fine Quadrageſimæ etiam vegetiorem ſe, quàm antea, expertus ſit.*

interea Sanctus graviter infirmus, primò ad noſocomium, deinde ad archiepiſcopi villam defertur;

43 *Interea verò* Ludovicus, *ingraveſcentibus morbis, ſacro Viatico munitus fuit; cùmque deinde ſe paulò meliùs haberet, non prætermiſit, dum potuit, quotidie Miſſam celebrare, licèt nonnumquam eâ finitâ in animi deliquia incideret: monentibus autem, ut impoſterum in lecto ſuo ſe contineret, ne de vita periclitaretur, ſolitus erat reponere, Sacramenta Eccleſiæ nemini mortem afferre, ſed prodeſſe non ſolùm animabus, ſed etiam, ſi ſic expediat, corporibus. Ejuſdem anni 1581 menſe Maio, cùm illius morbus ingraveſceret, ejuſdem germanus frater, Jacobus presbyter, impetravit, ut ille ad Valentinum clericorum noſocomium, quod confraternitatis B. Mariæ Virginis erat, & cui ipſe Jacobus præerat, transferretur, commodiùs convaleſcendi gratiâ. Cùm autem hic aliquanto tempore hoſpitatus eſſet, pronuntiantibus medicis, opus ægro eſſe, liberioris aëris captandi gratiâ ante caniculares dies extra civitatem commigrare; illuſtriſſimus dominus Joannes Ribera, patriarcha Antio-* C *chenus & archiepiſcopus Valentinus, pro veteri ſua cum ipſo amicitia curavit eum ad villam ſuam, in qua ipſemet ruſticabatur, perduci, ibique, non ſecùs ac filius patris, ejus curam geſſit.*

inde ad noſocomium, & hinc ad conventum ſuum revectus, obiit eodem anno 1581, die 9 Octobris,

44 *Cùm tamen morbus invaleſceret, revectus Valentiam eſt ad ſuprà dictum, in quo antè hoſpitatus fuerat, clericorum noſocomium, atque hinc in ſuum Prædicatorum conventum, ita ſtudioſè curante ejuſdem loci Priore, ne tantus Vir apud alienos moriens ſacras ſuas exuvias inter horum manus deponeret. Huc igitur relatus, unico menſe ſupervixit, lecto ſemper affixus; quo interim tempore & miraculis à Deo illuſtratus fuit, & ipſe per eximias virtutes ac ſacroſanctæ Euchariſtiæ, præmiſſa indies ſacramentali confeſſione, quotidianam communionem, à qua viginti ſeptem diebus, qui poſtremum vitæ diem proximè præceſſerunt, numquam abſtinuit, ad mortem ſanctiſſimè, ùt vixerat, obeundam ſe præparavit; obiitque, uti prædixerat, anno 1581, die S. Dionyſio, Pariſienſi martyri, ſacra, ſeu IX menſis Octobris. Hos calculos, de quibus convenit inter omnes, etiam confirmat, quam aliqui cum Antiſtio addunt,* dies Lunæ, *ſeu Feria ſecunda: nam dicti anni 1581 die IX Octobris cum Feria ſecunda concurrit, ùt liquet ex ejuſdem anni littera Dominicali A.*

AUCTORE C. S.

anno ætatis ſuæ 56, novem menſibus inchoato.

45 *Roca & Avignonus præterea addunt, Sanctum tunc fuiſſe* annorum quinquaginta quinque; *in Bulla verò canonizationis* ætatis ſuæ quinquageſimo quinto; *quæ cum anno nativitatis illius ab iiſdem aſſerto collata difficultatem aliquam, ùt ſuprà innui, pariunt. Si enim* Ludovicus *Kalendis Januarii anno 1526 natus eſt, ùt iidem aliique omnes affirmant, debuit die IX Octobris anni 1581 annum ætatis ſuæ quinquageſimum ſextum egiſſe, jam à novem ſcilicet menſibus & aliquot diebus inchoatum, nimirum ab ejuſdem anni 1581 die 1 Januarii. Quam ob rem, cùm nulla ſit de tempore natali ac emortuali vel leviſſima ambigendi ratio; quinquaginta quinque anni à prioribus aſſignati pro totidem ultra novem menſes completis habendi ſunt, & in Bulla canonizationis pro anno* quinquageſimo quinto, *ut correcti ſint calculi,* quinquageſimo ſexto *reponendum.* E

Auditorum Rotæ Romanæ relatio de ſplendore,

46 *Mirabilia, quibus Deus ſupremam inter mortales Servi ſui commorationem illuſtrare dignatus eſt, docebunt Antiſtius & Avignonus in Vitis edendis; juverit tamen quatuor, quæ in ipſa morte contigerunt, eamdemque proximè ſubſecuta fuêre, ex Relatione Auditorum Rotæ prælibâſſe. Sub titulo* De ſplendore viſo in obitu *hæc aiunt:* Voluit inſuper divina Providentia ſervum ſuum Bertrandum, quem præclariſſimis virtutum laudibus viventem ornaverat, illuſtribus etiam prærogativis morientem inſignire; cùm enim venerabilis Viri anima à corpore ſepararetur, luculenta quædam lux, ſeu ſplendor inſtar lucidiſſimi radii, ex ore morientis exire viſus eſt, qui mirificè totum cubiculum illuſtrans, adſtantes omnes, qui frequentes undique convenerant, non mediocri ſtupore & gaudio affecit.

qui ex ore exſpirantis prodire viſus eſt,

47 Factum hoc probant duo teſtes conteſtes de viſu, ſcilicet ſeptimus & octavus, qui lucem hanc, ſeu ſplendorem, ex ore B. Bertrandi, animam ſuo Creatori reddentis, procedere viderunt; & per teſtem quadrageſimum nonum, F qui vidit quidem eodem tempore lucem magnam per cubile diffuſam, ſed propter adſtantium multitudinem non vidit illam ex ore prodeuntem. Quòd hæc lux, ſeu ſplendor, aut claritas, non eſſet ex aliquo lumine naturali, patet, tum quia exibat ex ore B. Bertrandi, dum animam exhalabat, tum quia claritas naturalis, maximè quando excellens eſt, corrumpit ſenſum; ùt patet in ſole & igne; hæc verò claritas, ſeu ſplendor, mira quadam dulcedine, qui præſentes erant, alliciebat, & oculos demulcebat.

eorumdemque ea de re

48 Dubitari tamen poteſt, an hæc claritas fuerit ſimilis illi, quæ viſa à Judæis in vultu Moyſis Exodi cap. XXXIV; vel illi, quam aliqui affirmant fuiſſe viſam in vultu beatæ Virginis à conceptu uſque ad partum, & in aliis ſanctis viris; an verò fuerit claritas glorioſa, ſicut illa Beatorum. Quoad ſecundum, probabile eſt, fuiſſe claritatem animæ glorioſæ, ad cælum aſcendentis; cùm anima tunc eſſet à corpore ſeparata, & lux illa ex ore prodiens in altum verſus feneſtram aſcenderit: & notum eſt, animas Beatorum luce circùmdatas in cælum

AUCTORE C. S.

lum deduci &c. *Adjiciunt hic duorum Sanctorum exempla, quorum animæ ſimili luce fulgentes ad cælum viſæ efferri ſunt, ac mox ita pergunt:* Nec obſtat, quòd claritas glorioſa non poſſit percipi ab oculo non glorificato, quia, ſicut claritas naturalis ab oculo naturali percipitur, ita claritas glorioſa ab oculo glorificato: quia claritas Beatorum eſt verè claritas ſenſibilis; &, licèt non ſit naturalis, poteſt ſentiri ab oculo non glorificato, ſicut naturalis. Abulenſis in Matthæi caput XVII, q. XXXI ad IV argumentum.

ſententia: ejuſdem miraculi in Bulla canonizationis mentio.

49 Et comprobatur, quia Apoſtoli fuerunt præſentes, quando Chriſtus transfiguratus eſt ante eos, & reſplenduit facies ejus, ſicut ſol, veſtimenta autem ejus facta ſunt alba, ſicut nix; & tamen ſplendor ille Chriſti ſe transfigurantis, quem viderunt Apoſtoli, erat qualitas, qualis eſt illa, quâ glorificantur corpora Beatorum, ut eodem capite XXXIII* affirmat Abulenſis. Quòd ſi hæc opinio alicui non probatur, dicendum eſt, claritatem illam fuiſſe ſimilem claritati Moyſis, & beatæ Virginis, de claritate naturalis conditionis, & habuiſſe aliquam ſimilitudinem cum claritate gloriæ, ſed æquivocam, ſicut fides habet quamdam ſimilitudinem cum viſione patriæ, ſed non ejuſdem generis, ùt docet Abulenſis in Matthæi cap XVII, q. XXXIII & XXXV de claritate ſeu ſplendore Moyſis, & beatæ Virginis. *Hactenus de ſplendore, qui ex ore beatam animam exſpirantis prodire conſpectus eſt, de qua etiam meminit Bulla canonizationis his verbis:* Eoque temporis momento viſa eſt ex ejus ore lux inſtar fulguris rectà in cælum evibrata totam cellam illuminare.

**an rectè?*

B

*Splendor ſacri cadaveris ab iiſdem Auditoribus Rotæ aſſertus; *adde ac*

50 *Alterum, quod ejuſdem beatam mortem illuſtravit, miraculum laudati Auditores Rotæ ſub titulo* De ſplendore cadaveris *ſic exponunt:* Tanto inſuper tamque mirando ſplendore beati Viri cadaver coruſcavit, ut circumſtantes, haud ſecus * in limpidiſſimo ſpeculo proprias effigies in lucentibus ejuſdem carnibus intuerentur, & non mediocri animorum lætitiâ perfuſi gratias Creatori, in Sanctis ſuis mirabili, haberent, ut bene deponunt & probant teſtes trigeſimus ſextus, trigeſimus ſeptimus, nonageſimus primus & ducenteſimus quadrageſimus quartus, qui omnes ſuprà dictum ſplendorem viderunt. Et ad eamdem claritatis naturam referendus eſt ille ſplendor, qui viſus eſt in facie ejus, poſtquam ſtrumas exſuxerat, ut in ſecundo miraculo; de quo ſplendore concludenter deponunt teſtes de viſu quadrageſimus & quinquageſimus primus. *De ſplendore vultûs ejus, poſtquam ſtrumarum pus cuidam exſuxerat, iidem Auditores ac biographi & bulla canonizationis inter miracula ab eodem, dum viveret, patrata etiam meminerunt; de prædicto autem ſacri cadaveris inſtar cryſtalli perlucidi ſplendore in eadem Bulla ſic legitur:* Cadaver ipſius quadam veluti chryſtallina puritate ſic nituit, ut adſtantes in ejus virginea carne, velut in limpidiſſimo ſpeculo, ſuoſmet vultus fuerint conſpicati.

C

uti & cæleſtis harmonia poſt mortem ejus

51 *Tertium, quod laudati biographi pariter annotârunt, ab iiſdem Auditoribus ſub titulo* De cæleſti armonia, priuſquam cadaver ejus ſepeliretur, audita, *refertur hoc modo:* Acceſſit prædictis ſuaviſſima cæleſtis armonia, quæ, dum Bertrandi corpus in eccleſia, ùt aſſolet, inhumatum paulìſper aſſervaretur, à compluribus, tam in eccleſia, quam in monaſterio ei contiguo, exiſtentibus mira animorum oblectatione audita eſt, ut probant ſeptimus, nonageſimus primus, centeſimus quadrageſimus nonus & centeſimus quinquageſimus octavus teſtes de auditu ex certa ſcientia, qui etiam bene probant, ſuaviſſimum hunc concentum neque in eccleſia, neque in vicino, imò in nullo civitatis loco fuiſſe factum ea die; & quòd ipſi teſtes diligenter inſpexerunt, an ex aliqua eccleſiæ parte prodierit muſicorum arte concentus; & re tota bene perſpecta, concluſerunt, cæleſtem fuiſſe armoniam ad declarandam B. Ludovici ſanctitatem.

D

à multis audita,

52 Nec mirum; cùm plurimis conſueverit Deus omnipotens ſignis demonſtrare, quanti ſit aliquis apud ſe meriti, muſico præſertim angelorum concentu, ùt de S. Othmaro in ejus Vita lib. 2, cap. 1 legitur apud Surium tom. VI, ſub die XVI Novembris, & de S. Willibrordo idem Surius narrat in ejus Vitâ cap. XXIV, ſub die VII Novembris, conſona canentium laude ab angelicis exercitibus in beatarum mentium domicilium fuiſſe aſportatum; & de ſancto epiſcopo (*Ceadda*) qui ante obitum cæleſtem armoniam ab Auſtrali parte ad oratorium, ubi aderat, provenientem audivit, in Hiſtoria Eccleſiaſtica Gentis Anglorum lib. IV, cap. III venerabilis Beda teſtatur.

E

perceptaque ex eodem cadavere mira fragrantia.

53 *Quartum denique* De fragrantia cadaveris, *à biographis quoque minimè prætermiſſum, eadem Auditorum Rotæ Relatio ſic narrat:* Aderat præterea fragrantiſſimus odor, qui è toto cadavere exhalans gratiſſimo adſtantium oblectamento per vicina quæque loca diffundebatur, cognoſcique minimè poterat, cujus rei fragrantiam imitaretur; prorſus ut cæleſti potentia productus videretur, ſicut teſtes octavus, quadrageſimus nonus, centeſimus ſextus, & ducenteſimus quadrageſimus quartus affirmant. Itaque cùm ex corpore corruptioni expoſito hujuſmodi odoris fragrantia proveniret, nullumque intra vel extra corpus appoſitum fuerit odoris condimentum, miraculo adſcribendum eſt; quia, ùt inquit divus Gregorius Homiliâ XXXVIII, ipſa corporis mortui fragrantia & odoris ſuavitas oſtendit, in illo corpore Auctorem ſuavitatis exiſtere, cum pertineat ad repræſentandum effectum gratiæ. S. Thomas in 3 Parte, q. 83, art. 5 ad 2; & diximus in Relatione B. Thereſiæ &c.

F

Sancti effigies

54 *Cùm hactenus ſanctiſſimi viri* Ludovici Bertrandi *vitam ad obitum uſque chronologicè percurrerim, priuſquam ad alia progrediar, ejuſdem effigiem habitumque corporis hic exhibeo, qualem eam chalcographus noſter ſatis feliciter expreſſit ſecundum exemplar nigro colore pereleganter depictum, quod à ſæpe laudato excellentiſſimo Valentinæ civitatis magiſtratu (quod cum grati animi ſenſu dico) accepimus unà cum memoratis memorandiſque humaniſſimis litteris, in quibus de eodem hæc legere eſt:* Ad vos etiam mittimus veram ejuſdem Sancti effigiem, ſimillimam illi, quam immortalis memoriæ vir Johannes Ribera, archiepiſcopus Valentinus & patriarcha Antiochenus, beatiſſimique Viri amantiſſimus, pingi juſſit, collocavitque in ſacello divæ Mariæ (vulgò DE LA ANTIGUA) collegii ſui, ſacro Jeſu Chriſti Corpori dicati.

55 *Quam*

AUCTORE C. S.

VERA EFFIGIES S. LUDOVICI BERTRANDI

& corporis habitus.

55 *Quam in manibus geſtat Crucem, inferiori ſua parte parùm incurvatam, ea memoriam refricat inſignis illius miraculi, quo nitrato pulvere fœtus tubus bellicus* (ſclopetus *vulgò appellatus) dum laxatâ rotulâ à nefario quodam in ſanctiſſimum Virum exploditur, in Crucem ſubitò mutatus fuit, ùt in Vitis aliiſque inſtrumentis probatæ fidei legitur. Ceterùm* erat Beatus (*teſte Avignono*) procerus ſtaturâ, macilentâ facie, maxillis nonnihil elevatis, naſo acuto aquilino, carne vultûs rugoſa, crinibus coronæ clericalis albis nigriſque mixtis, oculis admodum lucidis.

Ejuſdem Sancti in Bibliotheca Prædicatorum memoria.

56 *Adde etiam, quæ de ejuſdem ingenii lucubrationibus habet Echardus tom. 2 Bibliothecæ Ordinis Prædicatorum pag. 263,* Plura Sanctum ſcripſiſſe, *inquiens*, ferunt, ſervarique per Hiſpanias, ac Valentiæ latère etiamnum inedita, quæ Viri ſanctitatem & in rebus ſpiritualibus ſcientiam exhibent; at cùm nos lateant, ſuorum gentilium diligentiæ producenda poſteritatique commendanda permittimus. Unica nobis non eſt omittenda "De Moriſcorum „Valentini regni perfidia & ejectione, ad ejuſ„dem regni proregem, ducem de Najera ſcri„pta tranſmiſſaque ſententia & epiſtola." Hanc Jacobus Bleda Defenſionis fidei tractatu tertio, p. 457 Latinè edidit, at Damianus à Fonſeca libro "De la juſta expulſione de los Moriſcos „de España", p. 134 vernaculâ Hiſpanorum linguâ, & ipſis Sancti verbis repræſentat.

§ IV. Ludovicus à Paulo V inter Beatos, & à Clemente X, ſummis Pontificibus, inter Sanctos ſolemniter relatus: ejus feſtum annuum in Europa & America, & in Martyrologio Romano memoria: corporis incorrupti miraculum urnaque pretioſa; ſeparatæ ab eodem ſacræ reliquiæ.

E

Poſt factam beatificationem cauſa canonizationis

T*Ametſi, quæ pro* Ludovici Bertrandi *beatificatione ac magnam etiam partem pro ejuſdem ſolemni canonizatione geſta fuère, in Vita, per Avignonum ſcripta, ſatis expoſita & ad ſua tempora reducta ſint, ut adeò id hic fieri non debeat; quædam tamen, quæ ad primam attinent, proderit generatim delibâſſe; quæ verò ad ſecundam, nonnulla addenda, quòd Avignoni tempori poſteriora ſint. Jam ſæpiùs memini Relationis Ms. Rotæ Romanæ Auditorum de eadem cauſa, poſtquam Paulus V ſummus Pontifex eumdem* Ludovicum *anno* 1608 *Beatis adſcripſerat. Hujus Relationis hic titulus eſt:* Ad Sanctiſſimum Dominum Noſtrum, Gregorium XV. De ſanctitate vitæ & miraculis beati Ludovici Bertrandi, Ordinis Prædicatorum, Relatio trium Rotæ Auditorum, Joannis Baptiſtæ Coccini Rotæ decani, Alphonſi Manzanedi de Quinónes, & Jacobi Cavalerii, Rotæ Auditorum.

à Paulo V & Gregorio XV committitur examinanda Auditoribus Rotæ,

58 *In ea de Sanctorum ac* Ludovici *virtutibus & miraculis, pauca generaliter præfati, Gregorium ſic alloquuntur:* Unde meritò ſanctæ memoriæ Paulus V, Sanctitatis veſtræ prædeceſſor (*obiit hic anno* 1621) cenſuit, B. Ludovicum Bertrandum in tota eccleſia particulari clariſſimi Ordinis Prædicatorum, ac in civitate Valentiæ, tamquam Sanctum eſſe colendum, & commiſit illuſtriſſimo Cardinali Sacrato, dum in noſtro ordine eſſet, quem poſtea Sanctitas Veſtra ob ejus virtutum merita ad Cardinalatum evexit, & nobis Joanni Baptiſtæ Coccino Rotæ decano, & Alphonſo Manzanedo de Quinónes Rotæ Auditori, an hoc idem expediat declarari in Eccleſia univerſali; quod mandatum Sanctitas Veſtra confirmavit, & me Jacobum Cavalerium in locum prædicti Cardinalis ſubrogavit; & negotio maturè diſcuſſo, cenſuimus, expedire, quoties Sanctitati Veſtræ videbitur: cùm conſtet de perfecta puritate, ab omni ſcelere libera, ac ex omni parte incontaminata, ac generaliter de omnium virtutum actibus, quos in divinum bonum ordinavit; ex quibus reſultat ſanctitas &c.

qui Validitatem proceſſus Valentini,

59 *Tum S.* Ludovici *virtutes ac miracula à probis teſtibus probata exponunt, ac deinde ſub titulo* De validitate Proceſsûs *ſic pergunt:* Supradicta omnia, Beatiſſime Pater, deſumpta ſunt ex Proceſſu duobus voluminibus compoſito

to

AUCTORE C. S.

to fol. 2545, fabricato de anno MDXCVI auctoritate Apoſtolica, vigore Remiſſorialium & compulſorialium à Sacra Rituum Congregatione relaxatarum. Nos autem in hujus beati Viri ſanctitate diſcutienda dictis teſtium uſi ſumus vigore Remiſſorialium recepterum, quos ritè & validè fuiſſe examinatos, cenſuimus, Proceſſumque eſſe in forma probanti; cùm fuerit bene recognitus, ùt apparet ex noſtro Regiſtro; & quò* ad validitatem examinis attinet, prædicta Sacra Congregatio commiſit examen reverendiſſimis DD. patriarchæ Antiocheno, qui tunc erat archiepiſcopus Valentinus, & epiſcopis Marochitano, Segobrienſi & Orioleſi, cum clauſula: QUATENUS VOS, SALTEM DUO EX VOBIS &c.

* quod

de quo in Relatione ſua ad Gregorium XV varia memorant,

60 Has litteras P. Vincentius Juſtinianus Antiſt, legitimus Religionis Procurator, ùt conſtat ex ejus mandato fol. 14 & ſeq., præſentavit dictis judicibus, qui illas acceptârunt, & in notarium actuarium Gaſparem Joannem Micon, notarium & ſcribam curiarum Valentiæ, & in Curſorem Joannem Ferrer nuntium curiæ eccleſiaſticæ Valentiæ, nominârunt, qui jurârunt in forma de fideliter ſerviendo, ùt videre eſt fol. 4 à tergo. Pro executione verò dictarum litterarum Remiſſorialium deputârunt palatium archiepiſcopale Valentinum, & pro loco loci illius aulam, & pro diebus examinis dies Lunæ, Mercurii & Veneris, ùt apparet fol. 5.

B

61 Et cùm Sacræ Congregationi viſum fuerit ex abundanti, quòd Procurator fiſcalis, tunc Jacobus Nerottus, citaretur, cùm hic ſubſtituiſſet bonæ memoriæ Martinum Andream, tunc Præpoſitum Valentinum, poſtmodum Rotæ Auditorem, modò defunctum, ùt de dicta ſubſtitutione apparet in eodem Proceſſu fol. 11, prædicti domini judices decreverunt Monitorium contra bonæ memoriæ Martinum Andream, ut in Proceſſu fol. 5, quod fuit executum, ùt apparet fol. 20, & reproductum per patrem Ludovicum Primum, ut in eodem Proceſſu fol. 20, qui pater Ludovicus fuit ſubſtitutus à patre Vincentio Juſtiniano, ut in Proceſſu fol. 19; & aſſiſtente eodem bonæ memoriæ Martino Andrea, prædicti judices examinârunt, prævio legitimo juramento, ducentos nonaginta & unum teſtes in loco & diebus aſſignatis; & primò ſuper Interrogatoriis productis, ut videre eſt fol. 20; deinde ſuper articulis, qui fuerunt dati, ut fol. 22 & ſeq.; de quo examine conſtat à fol. 30 uſque ad fol. 2245.

probantes, ad canonizationem procedi poſſe

C

62 Ex qua ſerie facti cùm appareat, Proceſſum fuiſſe legitimè fabricatum, & teſtes in eo poſitos validè examinatos, & ex iis conſtet de ſanctitate vitæ B. Ludovici Bertrandi, à Deo comprobata miraculis, quæ ſecundum præſentem juſtitiam ſatis oſtendunt, aliquem eſſe deſcriptum in Libro Vitæ, ut per Doctores in cap. 1 de Reliquiis & veneratione Sanctorum; cenſuimus, ſi ita Sanctitati Veſtræ videbitur, poſſe procedere ad beati Ludovici Bertrandi canonizationem. *Hujus Relationis etiam meminit Avignonus in Vita edenda, addens, eamdem à laudatis Rotæ Auditoribus Gregorio XV oblatam fuiſſe anno 1621, die* XIII *Auguſti, eamdemque cauſam ab eodem ſummo Pontifice eodem anno, menſe Septembri, commiſſam fuiſſe ſacræ Rituum Congregationi denuo examinandam, & ab hac denique ejuſdem anni die* XXII *Decembris editum Decretum, quod ibidem recitat, quo cenſetur, ad ejuſdem* B. Ludovici *canonizationem poſſe procedi, quando eidem Pontifici viſum fuerit.*

cenſuerunt anno 1621; quod tunc etiam cenſuit ſacra Rituum Congregatio.

D

Gregorio XV, re infecta, mortuo, deinde ob nova Urbani VIII decreta

63 *Nec ſic tamen ea cauſa optatum finem habuit: dum enim canonizatio differtur, Gregorius XV anno 1623 die* VIII *Julii exceſſit è vivis, cum cujus morte Avignonus Opuſculum ſuum terminavit. Gregorio XV eodem anno ſucceſſit Urbanus VIII, atque huic Innocentius X, in quorum Pontificatu an & quid in eadem actum fuerit, non comperi. Utut ſit, ſaltem ſub Alexandro VII, Innocentii X ſucceſſore, qui ab anno 1655 uſque in 1667 ſummum Pontificatum tenuit, eam reſumptam fuiſſe, liquet ex Bulla Canonizationis jam ſæpe laudata; nam in hac dicitur* B. Ludovici *corpus* anno MDCLXI à judicibus auctoritate Apoſtolica delegatis *viſum*, & adhuc integrum, illæſum atque tractabile *inventum eſſe. Porro cùm poſt* B. Ludovici *beatificationem, à Paulo V anno 1608, ùt diximus, perfectam, Decreta Urbani VIII & Clementis IX prodiiſſent, in quibus, ut à beatificatione ad canonizationem procedatur, præcipitur, ut miracula poſt beatificationem patrata examinentur probenturque, id quoque in hac cauſa præſtandum fuit; ùt docet Benedictus XIV in præclaro ſuo Opere de Servorum Dei beatificatione &c lib. 1, cap. 25 & 33.*

E

novus inſtitutus proceſſus fuit

64 *Verba ejus ex poſterioris loci num. 13 hic tranſcribo.* Si verò (*inquit*) quæſtio reſpiciat cauſas procedentes per viam caſus excepti (*qualis hæc fuit*) & in quibus ante Decreta Urbani VIII, nedum virtutes, verùm etiam miracula fuerunt approbata; de hiſce quidem cauſis ſermonem inſtituendo, aut judicium Rotale ſuper miraculis confirmationis robur obtinuit ex ſacrorum rituum Congregatione, aut minimè obtinuit. Si minimè obtinuit; causâ reſumptâ, atque approbato caſu excepto, de miraculis ipſis agendum eſt in ſacrorum rituum Congregatione, eademque debent approbari, ut fiat tranſitus ad ſolemnem canonizationem. Si verò obtinuit; poterit de illis haberi ratio pro extremo canonizationis judicio, dummodò tamen ſecuta ſint ab indulta veneratione; cùm in Decreto Clementis IX præſcriptum ſit, ut habeatur formalis diſcuſſio eorum, quæ indultam venerationem ſunt ſubſecuta.

F

de miraculis poſt beatificationem factis, quibus approbatis,

65 Exemplum deſumi poteſt ex cauſis S. Thomæ de Villanova, S. Ludovici Bertrandi & S. Paſcalis Baylon: in his enim cauſis ante Decreta Urbani VIII fuerat facta diſcuſſio & approbatio, tum virtutum, tum miraculorum, in Rotæ Auditorio, atque in ſacra Congregatione, quæ etiam cenſuerat, tutò procedi poſſe ad canonizationem; uti, quoad cauſam S. Thomæ colligitur ex ſerie Actorum Romæ impreſſa anno 1658, pag. 4; quoad cauſam S. Ludovici, ex Summario Privilegiorum Ordinis Prædicatorum collecto ab Antonio Gonzalez pag. 164; & quoad S. Paſchalis, ex Regeſtis ſacræ Congregationis. Supervenerunt enim Decreta Urbani VIII, ac tum, reſumptis cauſis, ratoque habito caſu excepto, dum Poſtulatores progredi vellent ad formalem canonizationem, animadverſo, quòd miracula approbata patrata fuerant ante, non poſt indultam venerationem, opus fuit, novas reportare litteras Remiſſoriales pro conſtruendo Proceſſu ſuper miraculis ſecutis ab indulta veneratione; quibus quidem approbatis, tandem ad ſolemnem

A ſemnem prædictorum Beatorum canonizationem ventum eſt.

Clement IX decrevit, procedi poſſe ad canonizationem,

66 *De novo iſto Proceſſu ſuper miraculis poſt beatificationem patratis confecto diſertè etiam meminit Clemens X in Bulla canonizationis his verbis :* Deinde aliis Proceſſibus ritè confectis, approbata inſuper fuêre miracula, quæ ſubſequuntur. *Tum quatuor ex iis enarrat, quorum unum eſt ejuſdem Sancti corporis incorrupti integritas* poſt annos ferè octuaginta *perſeverans, de qua num. 63 memini; poſt quæ ita pergit :* His & aliis deductis approbatiſque miraculis, emanavit Decretum à piæ memoriæ Clemente IX, etiam Prædeceſſore noſtro, poſſe tutò deveniri ad ſolemnem prædicti Beati canonizationem. *Reſtabat igitur tunc ultimus actus ſeu ſolemnis canonizatio, quàm laudatus Clemens IX haud dubiè perfecturus fuiſſet, niſi ejuſdem mors obſtitiſſet, quam die* IX *Decembris anni 1669, anno tertio Pontificatûs ſui obiit.*

D

quam, illo mortuo, Clemens X peregit anno 1671, annuumque Sancti feſtum

67 *Clementi IX die* XXIX *Aprilis anni 1670 ſuffectus Clemens X, cùm pro eadem canonizatione obtinenda præter Prædicatorum Ordinem etiam Leopoldus I imperator, & Carolus II Hiſpaniarum rex, apud ipſius deceſſores Pontifices ſupplicâſſent, & apud ipſum ſupplicare pergerent, cùmque* jam nihil (*ut ipſemet in Bulla ſua loquitur*) deeſſet eorum, quæ ad hanc ſacroſanctam functionem neceſſariò ex ſanctorum Patrum auctoritate, ſacrorum Canonum decretis, S. R. E. antiqua conſuetudine, ac novorum Decretorum præſcripto agenda & ſervanda requirebantur, *tandem anno 1671, die* XII *Aprilis* Ludovicum Bertrandum *in baſilica Vaticana in Sanctorum numerum ſolemniter retulit, editâ Bullâ, quam poſt Vitas dabimus.*

x Octob. affixit, quo etiam Officium ejus in ditionibus regis Catholici

68 *Quam ob rem hic ſolùm ex ea obſervo, annuam ipſius Sancti memoriam non die* IX *Octobris, quo ille feliciſſimè obiit, ſed poſtridie, ſeu die* x *menſis recolendam ſtatuiſſe, propoſitis etiam ſeptem annorum totidemque quadragenarum indulgentiis omnibus Chriſti fidelibus, qui verè pœnitentes & confeſſi quotannis eodem die ſepulcrum illius viſitaturi eſſent. Hinc Alexander VIII, qui poſt Innocentium XI laudato Clementi in Pontificatum ſucceſſit, ejus feſtum eodem die* x *in omnibus Hiſpaniarum regis ditionibus à clero ſæculari juſſit celebrari. Hoc proinde die ab illo tempore in Belgio quoque noſtro recolitur Officio eccleſiaſtico, in cujus Lectione* VI *ea de re ſic dicitur:* Ejus feſtum Alexander VIII, inſtante rege Catholico (*Carolo II*) ab univerſo ditionis ipſius clero ſæculari ſub ritu duplici celebrandum decrevit.

C

recitandum decrevit Alexander VIII, qui eumdem novi regni Granatenſis patronum declaravit.

69 *At in novo regno Granatenſi, quod Sanctus ſuis Apoſtolicis laboribus excoluit, idem Pontifex Alexander juſſit ejuſdem feſtum ritu duplici primæ claſſis, & à populo quoque ſub præcepto ſingulis annis coli, quod ipſum ejuſdem regni patronum conſtituiſſet, decreto anno 1690, die* III *Septembris edito, teſte Laſono in Anno Dominicali, die* x *Octobris in* S. Ludovico Bertrando. *De patronatu novi regni Granatenſis à laudato Alexandro ipſi delato etiam ſic meminit, quam ſuprà dixi, Officii proprii Lectio* VI : Sanctumque Confeſſorem novi regni Granatenſis Patronum Apoſtolica auctoritate declaravit.

70 *Valentiæ tamen, quam eidem Sancto patriam obtigiſſe, vidimus, feſtum ejus (neſcio, ex quo tempore) à die* x *Octobris uſque in diem* XX *ejuſdem menſis perpetuò tranſlatum eſſe ac ſolemniter quotannis recoli, didici ex ſæpe laudatis litteris excellentiſſimi ſenatus ejuſdem civitatis Valentinæ, cujus verba infrà aptiùs recitabo. Verumtamen in Mrl. Romano, quo utimur, non alio, quàm, qui ipſi emortualis fuit, die* IX *Octobris (quo ne ejuſdem geſta pro more noſtro illuſtraremus, nimia præcedentis tomi moles vetuit) cum ſequenti elogio inſcriptus legitur :* Valentiæ in Hiſpania Tarraconenſi ſancti Ludovici Bertrandi, Ordinis Prædicatorum, qui apoſtolico ſpiritu clarus, Euangelium, quod Americanis prædicaverat, vitæ innocentiâ, multiſque editis miraculis confirmavit.

AUCTORE C. S.

Valentiæ colitur die XX. *Romano Mrl. die* IX *Octob. inſcriptus eſt.*

Sancti corpus annis 1562, 1647 & 1661 incorruptum inventum

71 *Jam aliquoties mentionem fecimus de ſacri corporis illius incorrupti miraculo, quod etiam diſertè aſſeruerant in Vitis edendis Antiſtius & Avignonus, non tamen ultra annum 1582, poſt quem illud à nemine prætereà viſum fuiſſe, horum poſterior, anno 1622 ſcribens aſſeruit. Aſt geminam longè poſteriorem illius corporis inſpectionem, unde de ejuſdem miraculi per annos fermè octoginta continuatione conſtitit, diſcimus ex crebrò laudata canonizationis Bulla, anno 1671 à Clemente X edita. Hujus verba accipe :* Primum (*miraculum, quod poſt* S. Ludovici *beatificationem contigiſſe, probatum fuit*) incorrupti ſacri corporis poſt annos ferè octuaginta ab ejus ſepultura, tametſi nunquam interea fuiſſet aut exenteratum, aut ullis adverſus corruptionem condimentis imbutum : nihilominus, dum anno MDCXLVII transferebatur in pretioſius monumentum, & anno MDCLXI, dum judicibus, auctoritate Apoſtolica delegatis, viſebatur, adhuc integrum, illæſum atque tractabile inveniebatur.

E

biſque in honorificentiori monumento depoſitum,

72 *Octoginta iſti ferè anni numerandi ſunt ab anno 1582, cujus menſe Martio, ſacrum illud cadaver è primo ſuo ſub choro eccleſiæ ſepulcro, loco humido, in quem anno præcedenti mox ab obitu illatum fuerat, eductum fuit planè incorruptum, putrefacta tamen vermibuſque ſcatente, quâ indutum erat, veſte, & in alio ſepulcro locoque decentiori, ut fidelium pietati fieret ſatis, depoſitum, uti in Vitis edendis legere eſt. Longè itaque prima hæc corporis inſpectio & tranſlatio diverſa eſt ab ea, quæ anno 1647 facta in Bulla canonizationis dicitur. Et pro prima quidem facienda, tradit Avignonus, tumulum è ſaxo in modum parvi ſacelli ab ipſiuſmet Sancti germano fratre, Jacobo Bertrando, exſtructum fuiſſe; ſed quale fuerit* pretioſius monumentum, *ad quod ſecunda tranſlatio anno 1647 peracta in eadem Bulla dicitur, non comperi; nec enim ſcio, an magnificum ſacellum, in quo apud RR. PP. Prædicatores conventûs Valentini ſacrum corpus quieſcere, ex ſæpe dictis excellentiſſimi ſenatûs, pariter Valentini, litteris mox dicam, pro ea tranſlatione exſtructum ornatumve, an eâdem recentius ſit.*

F

anno 1744 argenteæ thecæ, quæ hic exhibetur, incluſum fuit.

73 *Modum, quo venerabile illud pignus hiſce noſtris temporibus ibidem dignè ſervatur, docent mox laudatæ litteræ & hic appoſita icon, quam ſecundùm tranſmiſſum ad nos unà cùm iiſdem litteris apographum, ad Dei ſanctique* Ludovici *gloriam ejuſdemque ſenatûs piæ pro ſancto Cive ſuo ſollicitudinis memoriam, à chalcographo noſtro laminæ æreæ incidendam curavi. Sic aiunt :* Sinite igitur, ... ut

ad

AUCTORE C. S.

ad vos mittamus apographa quædam, quæ cùm de ſanctiſſimi Viri reliquiis tractabitis, vobis uſui eſſe poſſunt. Sunt autem hæc. Primum eſt pretioſæ urnæ argenteæ, ubi ſanctiſſimi Ludovici Bertrandi quieſcit corpus, quod mirificè incorruptum & integrum conſervatur in regii cœnobii ſodalicii Prædicatorum hujus urbis magnifico ſacello, quam anno MDCCXLIV ſuis impenſis fieri curavit excellentiſſima Maria de Bracamonte, marchioniſſa Trociſal, vidua illuſtriſſimi viri Balthaſaris Eſcrivà de Hiſar & Monpalau, comitis Alcudial, olim proregis inſularum Balearium.

Exhibetur etiam ſtatua argentea, cum incluſo brachii oſſe

74 *De ſeparato ab eodem corpore, pretioſæque ſtatuæ incluſo oſſe, ſic pergunt:* Secundum apographum eſt ejuſdem Sancti imaginis argenteæ, cum ſuo ferculo, ſcitè elaborato ex eodem metallo, quæ illuſtriſſima hujus regni Deputatio fieri juſſit, & dono dedit, ut in imaginis pectore collocaretur ſanctiſſimi Viri os, quod Radius appellatur, qui olim inventus fuit propè ſeparatus à brachio; quique per cryſtallum inauratâ lamellâ circundatum conſpicitur. Hæc imago ornata ſacro illo oſſe quotannis per urbem circumfertur in generali & publico ſacrorum Ordinum proceſſu die vigeſimo Octobris, in quem ſanctiſſimi Viri feſtum perpetuò tranſlatum eſt à die decimo ejuſdem menſis, quo ejus anima in cælum migravit, *imo quo Clemens X ejus feſtum fixerat: obiit enim die IX Octobris, ùt ſuprà probatum eſt. Pergo ex ipſis.*

quotannis in feſto ejus ſolemniter Valentiæ circumferri ſolita,

75 In illa publica ſupplicatione imago geſtatur ad eccleſiam cœnobii Prædicatorum, beato Dominico dicatam, ubi ſtatim atque collocatur juxta gradus presbyterii, à presbytero ejuſque miniſtris Deo preces concipiuntur; atque inde transfertur ad ejuſdem eccleſiæ ſacellum, ubi quieſcit ipſum beatiſſimi Viri corpus omnibus conſpiciendum; ibique poſteaquam presbyter ejuſque miniſtri ſacras preces fundunt, imago proſequitur ſacram pompam, & tranſitum facit per eccleſiam Chriſtianæ viciniæ protomartyris Stephani, in qua ſanctus Ludovicus ſacrum lavacrum ſuſcepit; unde tranſit in domum è regione poſitam, ubi natus fuit, atque ideò ejus venerationi dicata eſt; ibique paulam facit. *Hactenus laudatiſſimi viri in litteris ſuis, à quibus miſſum nobis dictæ ſacræ ſtatuæ argenteæ, cum ſuo ex eodem pretioſo metallo ferctro apographum chalcographus noſter imitatus eſt, quale pio lectori hìc exhibeo.*

& ad iſta quædam annotantur.

76 *Quo tempore illuſtriſſima Valentini regni Deputatio iſtud ſuæ in Sanctum, olim civem ſuum, piæ obſervantiæ monumentum fieri curaverit, in litteris non indicatur, uti nec ejuſdem pondus, nec altitudo, quæ aliaque nonnulla ad eumdem Sanctum ſpectantia, per ſuprà memoratas Societatis noſtræ in Catholici regis ditionibus viciſſitudines non licuit mihi cognoſcere. Hinc etiam inter alia doceri non potui, quando, quave occaſione ſacrum os, ſeu radius brachii, ſtatuæ inſertus, carne deſtitutus, à reliquo corpore, ſua incorrupta carne veſtito, ſeparatus fuerit, vel ab eodem ſeparatus repertus; quam quidem ſeparationem eo magis miror, quod idem illud corpus in præmiſſa ſacræ urnæ argenteæ urna ambas manus ſua carne inſtructas, ac veluti reliquo corpori adhærentes exhibeat. Ceterùm calix cum impoſito ſerpente ſiniſtræ ſtatuæ manui inſertus indicat, venenum S. Ludovico in America ab idololatris propinatum, ab eoque, ſalvâ vitâ ſuâ, hauſtum fuiſſe, ùt in Vitis legere eſt.*

Tres manûs digiti & unus pedis, à reliquo corpore ſeparati,

77 *Præter jam dictum os, ſeu radium brachii, quatuor alias minores reliquias tempore primæ tranſlationis à ſacro corpore diviſas fuiſſe, docet Avignonus in Vita; tres ſcilicet alterius manuum digitos, digitumque minimum alterius pedum. Subdit è tribus illis manûs digitis unum thecæ argenteæ incluſum, & in ſacriſtia depoſitum, multis miraculis claruiſſe. De hoc digito conſentit Antiſtius, qui auricularem fuiſſe notat, & à ſemet ex mandato Prioris ſui à manu reſectum, cui jam antè penè avulſus adhærebat. È duobus reliquis ſeparatis digitis alterum, eodem Avignono teſte, Prædicatorum Provincialis Cardinali Alexandrino Michaëli Bonello donavit; alterius vero unum articulum patri Priori, reliquos autem ejuſdem duos articulos Vincentio Juſtiniano, Antiſtio ſcilicet biographo; qui eorumdem partem ſereniſſimæ Hiſpaniarum Infanti Iſabellæ Claræ Eugeniæ, anno 1586, partemque alteram illuſtriſſimæ dominæ Guiomar de Moncada dono dedit. Minimus denique pedis digitus domino Petro Zurate Inquiſitori, & ab hoc cuidam monachæ nepti ſuæ donatus fuit.*

noſtraque de iiſdem obſervatio.

78 *Porrò, licèt neuter biographorum dicat, dextræne, an ſiniſtræ manus pediſque hi digiti ſint, è ſacro corpore tamen, quale hoc in apographo noſtro Valentino, quod chalcographus noſter imitatus eſt, exhibetur, maniſeſtum eſt, eoſdem manus dexteræ ac pedis ſiniſtri eſſe, niſi tamen auricularis fortaſſe ſiniſtræ ſit. Ex dictis etiam collige, dum in Bulla canonizationis idem illud corpus anno* 1661 adhuc integrum & illæſum *à judicibus auctoritate Apoſtolica delegatis inventum fuiſſe aſſeritur, ea verba accipienda eſſe de integritate immunitateque læſionis naturalis, corruptionis ſcilicet, quæ cadaverum carnes membraque diſſolvit. Major minorque difficultas pendet à tempore, quo os, ſeu radius brachii, qui ſua carne deſtitutus ſtatuæ argenteæ inſertus per cryſtallum conſpicitur,* olim inventus fuit propè ſeparatus à brachio, *ùt docent crebro laudatæ litteræ ſenatûs Valentini; verùm hæ de tempore inventionis altùm ſilent, nec ego hac tempeſtate ibidem habeo, quem tutò conſulam. Ignoſcet igitur (confido) æquus lector, ſi tam in hujus, quàm in aliorum Hiſpaniæ Sanctorum Actis illuſtrandis breviores, quàm aliàs, eſſe cogamur.*

VITA

A

VITA PRIMA,

Auctore Vincentio Juſtiniano Antiſtio, Sancto contubernali,

Hiſpanicè ſcripta, deinde Italicè verſa, at nunc demùm ex editione Panormitana anni 1612 Latinitate donata.

VETUS CAPITUM PARTITIO.

B

Prologus ad Chriſtianum lectorem, in quo mentio fit de multis viris illuſtribus, qui in Valentino conventu prædicatorum floruerunt.

Caput i. De nativitate, infantia & pueritia hujus Servi Dei.

ii. Quomodò ſuſceperit habitum S.Dominici, & de vita ejuſdem uſque ad presbyteratum.

iii. De iis, quæ ipſi poſt ſuſceptum presbyteratum acciderunt.

iv. De iis, quæ fecit, dum eſſet magiſter novitiorum.

v. De iis, quæ ipſi acciderunt in conventu S. Annæ de Albaida, ac ſpeciatim, dum eſſet vicarius ejuſdem conventûs.

vi. De eodem argumento.

vii. De iis, quæ egit in Indiis.

viii. De eodem argumento.

ix. De ipſius reditu ex Indiis.

x. De iis, quæ geſſit poſt ſuum in Hiſpaniam reditum, dum fuit Prior in conventu S. Onuphrii.

xi. De iis, quæ fecit poſt Prioratum conventûs S. Onuphrii uſque ad Prioratum conventûs Valentini.

C

xii. De iis, quæ egit, dum erat Prior in conventu Valentino.

xiii. De iis, quæ geſſit poſt finem Prioratûs uſque ad finem vitæ ſuæ.

xiv. De eodem argumento.

xv. De multis aliis rebus, quas toto vitæ ſuæ tempore geſſit.

xvi. De virtutibus hujus Servi Dei.

xvii. De infirmitatibus Servi Dei.

xviii. De morte Servi Dei.

xix. De honore ipſi in exſequiis & ſepultura exhibito.

xx. Quomodò Deus ſalutem Servi ſui ante ejuſdem obitum manifeſtaverit.

xxi. Quomodò Deus gloriam hujus Servi ſui poſt mortem manifeſtaverit.

xxii. De aliquot miraculis poſt mortem ejus factis.

xxiii. De tranſlatione corporis illius, aliiſque miraculis per ipſum patratis.

PROLOGUS.

Auctor probi hiſtorici regulam ſervandam,

COmmunis omnium & à bonis Theologis admiſſa ſententia eſt, juramentum, licèt, ſervatis his tribus, quæ Deus per Jeremiam requirit, adjunctis, nimirum veritate, juſtitiâ & judicio *a*, id eſt, ne falsò, ne ex iniquo fine, nec ſine juſta cauſa juretur, laudabile vitæque æternæ meritorium eſſe: raró tamen evenire, ut tale ſit, raróque concurrere iſtas conditiones, hominibus parùm curantibus, ut verum dicant, & ne malignè loquantur, nec res frivolas vanaſque tractent. Quamvis autem hiſtoria, quæ ſine jurejurando ſcribitur, non tam rigorosè eaſdem tres conditiones exigat, requirit tamen eas, ut ſit bona ac laude digna hiſtoria, qualis ſine illis difficulter reputari poterit, nec eo nomine digna haberi. Multi enim hiſtoriographi ſæpe nimiùm creduli, parùmque in veritate rerum, quas ſcribunt, inquirenda diligentes; præterquam quod etiam nonnumquam leviter referant, quæ eis in cerebrum cadunt; atque aliàs quoque, etſi ſincerè ſcribant vera, minimè curant, ne ea in alterius infamiam vergant; multi porrò narrationes ſuas tot vanis ineptiſque rebus onerant, ut aliò non tendant, quàm ad malè perdendum tempus, aliàs tam breve, tamque neceſſarium ad diſcenda, quæ oportet.

E

vitiaque, maximè ſynchrono, vitanda exponens,

2 Quam ob rem inter hæc diſcrimina, velut inter charybdes ſcillaſque navigant omnes hiſtoriographi, ut adeò felicem ſe dicere poſſit, qui alterum fugiens, non incidat in alterum; quia nonnumquam aliqui, ne unum lædant, factum pro ſuo libitu fingunt cum jactura veritatis; nonnumquam, ut verum ſincerè proferant, honorem alterius injuſtè violant; neque deſunt, qui verum quidem ſine alterius damno dicunt, ſed inutiliter, ac ſine ullo lectoris profectu. Sed præ ceteris omnibus in hoc verſantur periculo, qui ſcribendam ſuſcipiunt Vitam alicujus, qui paulò antè floruit eodem tempore, eodemque in loco, ubi ſcribunt. Hoſce verò oportet accuratè attendere ad verum & juſtum, ac denique ad utile; quia, præterquam quod ita jubeat Deus, etiam ex ratione humana loquendo in ſimilibus hiſtoriis ipſorum plurimùm intereſt, ut res, ſicut ſunt, accuratè referant; dum minimè difficile eſt, ſi quos hac in parte commiſerint, errores detegi; nec ad eos convincendos neceſſe eſt navigari in Indias, multoſve legi libros, quando etiam vivunt adſuntque, qui cum ipſis converſati fuerunt, quique, ſi chronologum vel leviter à vero deſciviſſe deprehenderint, illum velut hominem ineptum, levem garrulumque plenis buccis traducent. Poſſem hic in hanc rem inſignia proferre exempla, atque ſpecialiter hujus temporis ſcriptores, qui ea in parte ſic errârunt, ut fidem ſuam penitus amiſerint; at nolim ego hic aliorum revelare defectus.

F

obſervanſque, ſe nec ſine ſua infamia,

3 Quod ad juſtitiam attinet, manifeſtum eſt, quantùm interſit, utrum hiſtoriæ antiquæ, an noſtri temporis, ſcribantur, quia, ùt rectè ait ſacra Scriptura: Multò plus poteſt canis vivus, leone mortuo *b*. Qui modò malè, etiamſi falsò, de Alexandro Magno aut Cæſare ſcripſerit, nihil habet hinc timendum, cùm hi tanto tem-

A. V. J. ANTISTIO.

tempore mortui ſint, eorumque pariter extincta familia; qui verò ſcribit de iis, qui noſtris temporibus vixêre, non poteſt, quin eorum aliquos ſuperſtites nominet, de quibus ſi fortè quid mali dictum fuerit, licèt vera ſcripſerit, non deerunt ipſi multi adverſarii, proindeque nec multi maledici. Denique ſcribere Vitas aliquorum noſtri temporis, quæ nec doctrinâ ſuâ noſtro proſunt intellectui, nec bonis exemplis movent affectum, mihi multa reprehenſione dignum apparet, quia id tam amplè præſtiterunt veteres, ut nihil opus ſit, à noſtri temporis fieri ſcriptoribus.

nec ſine offenſa Dei in hoc Opuſculo poſſe mentiri, profitetur.

4 Porrò cùm ego ſcribendam mihi ſumpſerim Vitam ſancti Religioſi, non integro abhinc anno in hac civitate defuncti *c*, viventibus adhuc multis, qui cum ipſo converſati fuerunt, quis dubitat, quin diligenter attendendum mihi ſit, & conſiderandum, quid faciam, tam ne Deum offendam, quàm ne proximum contriſtem; tum etiam ne famæ meæ noceam, cujus magnam curam habendam eſſe, ſacra monet Scriptura. Proinde ego, quantum ad veritatem ſpectat, multùm cavi; nam cùm ſcribendæ mihi eſſent Vitæ Sanctorum, ad honorem Dei, ſummæ ſimpliciſque Veritatis, nefas erat hiſce immiſceri mendacia, à quibus tantopere Deus ipſe abhorret, ut S. Paulus ſcribens ad Corinthios dicat, Si Deus Chriſtum non ſuſcitaverit à morte, nos afferentes, Chriſtum à morte reſuſcitatum eſſe, falſum teſtati adverſus Deum fuiſſemus *d*, quibus verbis (uti S. Anſelmus aliique ea exponunt) docuit S. Paulus, Deum tantum odiſſe mendacium, ut, quantúmvis honorificum eſſet, ferre nequeat. Quam ob rem cavi, ne vel pilo à vero recederem, non modò quidquam fingendo, verùm etiam vel minimum leviter credendo aliis.

ſe non niſi, quæ vel ſuis ſenſibus, vel ex Proceſſu,

5 Hinc præter ea, quæ oculis meis videndo, manibuſque palpando comperi, præcipuè uſus ſum Proceſſu, quem vigilantiſſimus paſtor noſter illuſtriſſimus dominus Joannes de Ribera, archiepiſcopus Valentinus & patriarcha Antiochenus *e*, cum inſigni zelo divini honoris, ejuſdemque ovium emolumento, ad preces magiſtratûs hujus urbis, fieri voluit de vita & miraculis hujus Servi Dei; qui quidem Proceſſus, quamquam ſolum aliquot menſibus poſt illius obitum cœptus, jam nunc complectitur examen centum & tredecim teſtium; & niſi ſummum hujus anni frigus, aliaque gravia negotia impedimento fuiſſent, jam ad ducentos pertigiſſet. At, favente Chriſto, quam primum continuabitur, ut integer offeratur Sanctiſſimo Patri Gregorio XIII *f*, proprio judici de geſtis, morte & gloria omnium Sanctorum, quibus peculiaris cultus in Eccleſia Dei debeatur.

vel ex perſonis gravibus, vel ex ipſomet Sancto,

6 Præterea conſului perſonas graves, variis in locis cum patre Bertrando converſatas, quæ tum coràm verbis, tum datis litteris multa relatu digna docuerunt, quæ inter ipſas dictumque Patrem evenerant; tuncque, dum certiora teſtimonia non habeo (nec enim aut antiquos aut hujus temporis ſcriptores laudare poſſum, qui ipſe primus ſcribo) ſtudui paſſim propria annotare nomina eorum, qui rebus geſtis adfuerunt, aut eas retulêre, additis etiam tempore & loco, quibus eædem contigerint. Fateor, me in apparitionibus illi oblatis non tam ex illorum verbis, quàm quæ ex illiuſmet, dum viveret, ore, aliarumque piarum perſonarum, quæ eas ab eodem pariter audierant, referendis ſcripſiſſe. Nec miretur quiſpiam, hunc benedictum Patrem alteri, quæ à Deo acceperat, revelâſſe; neque id novum, dignumque reprehenſione eſt. Si legerimus Vitas multorum Sanctorum, ab excellentibus ſcriptas auctoribus, deindéque ab illuſtriſſimo domino Lipomanno, Veronenſi epiſcopo, & à Surio Cartuſiano monacho, collectas, agnoſcemus, id etiam ab aliis, paſſim omnibus, Sanctis factum eſſe.

certò comperta habebat, ſcripſiſſe.

7 Imò etiam deprehendemus, eorum aliquot ipſoſmet aut litteris conſignâſſe, aut dictâſſe, quæ ſibi è cælo revelata fuerant. Ita S. Cyrillus aliique veteres Sancti fecerunt; atque inter noſtros patres ille ipſe Robertus Avenionenſis *g*, cujus Opera in lucem dedit Jacobus Faber Stapolanſe, & Henricus Suſo, cujus revelationes totamque Vitam, miraculis plenam, Surius in peculiari libro vulgavit *h*: ſed, quod mirabiliùs eſt, id ipſum etiam aliquot ſanctæ mulieres fecêre. S. Radegundis *i* revelationes ſuas, mandante Eugenio III, publicas fecit, quaſque S. Cunegundis & S. Gerindis *k* habuerunt, per totum terrarum orbem diſperſæ ſunt. Sancta quoque Birgitta Sueca *l* octo magnos libros mirabilium revelationum ſuarum reliquit, quæ juſſu concilii Baſileenſis (priuſquam à Papa Eugenio IV diſſolutum fuit) in judicio contradictorio approbatæ fuerunt à patre Turrecremata, tunc temporis ſacri Palatii Magiſtro, ac deinde S. R. E. Cardinali: ex noſtris verò ſanctis mulieribus legitur S. Catharina *m* aliquos libros ſcripſiſſe De Providentia Dei, quam ob rem creditur multis inſignibus revelationibus à Chriſto Domino, à Deipara, à SS. Franciſco & Dominico, aliiſque Sanctis honorata fuiſſe. Sic pariter fecit S. Oſanna Mantuana *n*; ut adeò hic Servus Dei nihil novi, aut quidquam in Eccleſia inſolens fecerit, ſi revelationes ſibi factas cum addicto ſibi amico communicaverit; neque ego quidquam novi facere contendo, eaſdem in hac Hiſtoria referendo.

Quámque ſincerè & accuratè id fecerit,

8 Novit Deus, quantùm laboraverim, ut pura vera, ſine admixto falſo dicerem, maximè, ne hoc etiam peccato tot alia delicta mea cumulando divinam in me iram provocarem, atque eò etiam magis, quòd in hoc Opere meo minimè intendere debeam, intendamve quidquam emolumenti, aliamve humanam gratiam aucupari, ſed ſolum ſanctam iſtam animam mihi devincire, ut pro me apud ſanctiſſimam Trinitatem intercedat. Hinc quilibet ſtatuat, quàm cavere debeam, ne quippiam, quod ei diſpliceat, ſcribam; optimè gnarus, omnes Beatos in cælo per divinam viſionem ejuſdem perfectionum reddi participes, eóque maximè abhorrere à falſis confictiſque laudibus; neque apud eos gratas ulliuſve meriti adulationes eſſe.

& quàm diligenter aliorum famæ caverit, exponit;

9 Haud aliter, quantùm ad juſtitiam pertinet, curavi multa cum cautela procedere. Etenim, quantúmvis nonnumquam hiſtoriographo liceat verum dicere, nulla habita ratione de infamia alterius (ùt Theologi afferunt in ſecunda ſecundæ S. Thomæ, ubi hic agit de detractione) nolui tamen hac facultate, quâ poteram, hic uti; ſed viſum mihi potiùs eſt obſervandum S. Pauli dictum, non omne, quod licet, expedire *o*. Quapropter, quotquot huic Patri, dum viveret, aliquid injuriæ intulerunt, ab hoc meo labore ſecuro ſint animo; curent tamen dignam agere pœnitentiam, ne à divina Juſtitia puniantur; à me non habent, quod timeant,

A timeant; quia, ſicut nolo adulari, quem laudo, ita nec ullo modo adverſus quemquam ſatyram ſcribere volo.

aitque, ſe ſcripſiſſe, quòd ita juberent ſuperiores,

10 Verum ſac, me, quod ad veritatem & juſtitiam attinet, curâſſe, ut meas partes explerem, ne ab hominibus meritò arguar (utinam de hiſce non reprehendar in conſpectu Dei) quod tamen ad prudentiam & judicium ſpectat, multùm vereor, ne graviter erraverim, quòd ſcribenda mihi ſumpſerim heroica hujus glorioſi Patris geſta, quæ haud dubiè doctiorem, eloquentiorem, ac religioſioris ſpectatioriſque vitæ requirunt, quàm ego ſim, qui vehementer metuo, ne meæ ignorantiæ tenebris, exiguâ facundiâ, totque defectibus magnum illum Solem obſcuraverim, qui ſplendidiſſimis radiis Vitæ ſuæ, peritiori calamo conſcriptæ, illuminare poſſet non ſolum omnia hæc regna, verum etiam totam Europam, imò & totum, quantus eſt, mundum. Quocircà, quemadmodum in juramento, ad probandum, illud conſideratè & cum maturo conſilio fieri, nulla potior eſt ratio, quàm ſi dicatur juſſu B legitimi judicis fieri; ita nec ego potiori ratione poſſem me ab omni temeritate purgare, quàm ſi dicam (ùt verè eſt) hunc me laborem ſuſcepiſſe ex expreſſo & peculiari meorum ſuperiorum & prælatorum mandato. Et quia ita voluit archiepiſcopus noſter & patriarcha *p*, cujus Chriſtianiſſimo zelo non potui reſiſtere in tam ſancto opere; quia, ſi ego hunc laborem detrectâſſem, fortaſſe nec alii patres voluiſſent aut potuiſſent ſuſcipere, fortè gravioribus occupati, quæ commodè nequirent omittere.

tum ne præclara Sancti geſta, ut multorum aliorum,

11 Ita verò facilè ſepulta manſiſſet hujus ſancti Viri memoria, non ſecùs atque multorum aliorum (quod non ſine lacrymantibus oculis dico) qui in hoc ipſo conventu floruerunt, & quorum tamen apud nos vix ulla ſupereſt memoria. Jacobus rex *q* in ſuis Commentariis, Petrus Marſilius, Petrus Antonius Beuter, Hieronymus Zurita, Annales ſcripti in civitate Majoricenſi, & archidiaconus Gomez Miedes, cum aliis ſcriptoribus magnoperè laudant ſanctitatem & miracula beati F. Michaëlis de Fabra *r*; dum nos in hac domo non aliam de illo memoriam habemus, quàm quòd illius C oſſa cum quadam veneratione ſerventur in ſacriſtia; in ejuſdem autem epitaphio non aliud legitur, niſi fuiſſe Hiſpanum, habitumque illi à S. Dominico donatum Tolosæ; fuiſſe regi Jacobo à ſacris confeſſionibus, & ejuſdem comitem in expeditionibus Majoricenſi ac Valentina; fundâſſe conventum Majoricenſem & hunc noſtrum; ac propter illius inſignia miracula, non ſolùm in vita, verùm etiam poſt obitum patrata, à congregatis hujus civitatis clero populoque corpus ejuſdem ad ordinariam ſpectatiſſimorum Fratrum ſepulturam tranſlatum fuiſſe.

qui in eodem conventu floruerant

12 Paulò pòſt obiit beatus F. Joannes de Pinguentos, qui, tametſi & ipſe multis claruerit miraculis, in qua eccleſiæ parte ſepultus fuerit, hactenus nullam habemus certam notitiam; ſed ſolùm teſtamentum quoddam ab illuſtri perſona anno MCCCII factum, in quo illa ſuis heredibus mandat, ut certos reditus aſſignent ad perpetuam lampadem coram beati F. Joannis de Pinguentos ſepulcro alendam. Scribit Sorio, hunc patrem uſque ad S. Vincentii *ſ* canonizationem innumera miracula patrâſſe; Robertus autem de Leccio, epiſcopus Aquinas, ex Ordine S. Franciſci, in quodam ſermone de S. Dominico, poſt honorabilem de aliquot Ordinis noſtri ſanctis mulieribus mentionem, ſingulariter nominavit octodecim beatos patres noſtri Inſtituti, qui (præter Sanctos canonizatos & martyres) uſque ad ejuſdem Roberti tempora miraculis inclaruerunt, atque inter hos recenſuit ſuprà dictum, quem F. Joannem de Valentia appellavit: de quibus (uti & de aliis rebus ad hoc regnum pertinentibus, quas in aliis Operibus ſcripſit) oportuit illum rectè inſtructum fuiſſe per ſummum Pontificem Calliſtum, patriâ Valentinum, cui erat admodùm familiaris.

& quorum inſigniores aliquot

13 Floruerunt prætereà tempore S. Vincentii *t* unà cum ipſo in hoc conventu quidam alii patres magnæ ſanctitatis; atque ipſis etiam temporibus, quibus obſervantia Religioſa in eodem multùm corruerat, non prætermiſit Deus illum aliquot clariſſimis honorare luminaribus, quæ ibidem mirabiliter fulſerunt. Dum verò ad aureum ſanctæ Religioſæque obſervantiæ ſeculum ventum eſt, quis enarret favores gratiaſque à Deo eidem collatas, dum electis ſemper E atque inter ceteros præſtantioribus viris florentem ſervavit. In hoc conventu floruerunt obieruntque duo iſti glorioſi martyres F. Dominicus Cordubenſis de Monte majore *u*, propinquus conſanguineus comitis de Alcandete, & pater magiſter F. Amator Eſpi *x*, patriâ Valentinus, ſed natus in Lucente. In eo floruit beatus F. Amatus, qui multa à dæmone pertulit, quòd ſacro Roſario valde eſſet addictus, multoſque à glorioſiſſima cælorum Regina favores obtinuit. In eo habitum induerunt F. Michaël de S. Dominico, F. Laurentius Lopez, & F. Bartholomæus Pavia.

nominat,

14 Poſſem etiam hîc mentionem facere de nonnullis aliis patribus, atque aliquot fratribus converſis, quorum virtutes narrare in domo tyrocinii ſoluerat magiſter noſter pater Bertrandus *y*; verùm, ut, quod mihi propoſui, evidenter probem, ſuffecerit de ſola inſigni ſanctitate patris Miconis *z* egiſſe, qui certè ſuis eximiis exemplis, & miraculorum famâ in hac domo inſigniter ſplenduit, & ad cujus obitum F tota civitas accurrit, manus pedeſque exoſculans tanta cum devotione, ut non par eſſet præſentia & auctoritas domini Bernardi de Cardenes, tunc temporis proregis Valentiæ, ipſiuſque amiciſſimi, ad ejuſdem corpus protegendum, ſed oportuerit, illum ſuis ſatellitibus uti, illudque noctu ſepelire. Uſque adeò illius obitu hæc tota civitas commota fuit, & ipſi quoque Mauri per plateas publicè dicentes: Sanctus Frater obiit! Sanctus Frater obiit!

lapſu temporis oblivioni darentur.

15 Nec ſanè immeritò, quippe qui religioſam illius vitam rectè obſervaverant, dum plurimis annis coram eis prædicavit, & Prioratu fungens in conventu ſanctæ Crucis de Lombai, obtulit ſe ad reſuſcitandum mortuum pro veritate Chriſtianæ fidei probanda, cum eo pacto, ut illi obſtringerent ſeſe ad fidem dicto homini à morte reſuſcitato adhibendam. Nihilominùs hujus patris hiſtoriam non habemus præter breviſſimam relationem, quam de illius geſtis conſcripſit Laurentius Palmiero octavo decimove die, poſtquam ille obierat. Qua re quamvis ſuum erga ipſum pium ſtudium probaverit, non tamen, niſi pauca, ſcitu digna, ex

A. V. J. ANTISTIO. ex iis, quæ tunc noſcebantur, memoravit. Nunc omnium iſtorum præclarorum inſigniumque virorum memoria velut penitùs periit ex quadam innata &, ut ita dicam, fatali negligentia, quâ Ordo noſter in noſtrorum patrum fratrumque memoria ad poſteros tranſmittenda uſque laboravit.

Auctoris concluſio. 16 Deſiderans itaque ego ordinariam iſtam incuriam quoquo modo compenſare, jam à pluribus annis hunc ſuſcepi laborem, ut, quanta poſſem cum diligentia, eruerem ac in publicam proferrem lucem, quidquid de iſtorum patrum geſtis poſſet reperiri, ut, qui hactenus neſcivi ipſemet ſanctè vivere, ſcirem ſaltem aliquo modo aliorum Sanctorum Vitas & Opera ſcribere. Interea dum huic ſuſcepto Operi, ad quod me frequenter animabat benedictus pater Bertrandus, diligenter incumbo, placuit Deo, ut illemet moreretur, utque ego poſt ſcriptam S. Vincentii Ferrerii Vitam *aa* primus iſtius Geſta in lucem darem, inſertis aliquot memoriis aliorum illuſtrium ſanctitate patrum, qui ejuſdem vel magiſtri vel diſcipuli fuêre *bb*. Concedat mihi Deus, ut hanc Hiſtoriam cum veritate, & juſtitia & prudentia conficiam; utque horum ſervorum Dei Vitæ ſic à me exarentur in charta, ut virtutes eorumdem, quas deſcribo, ſimul incipiant meo cordi inſeri, ut, cùm me non ſolo habitu, ſed multò magis operibus, fratrem ſuum agnoverint, mihi gratiam impetrent, quâ cum iiſdem quoque particeps fiam hereditatis, quam noſtrûm omnium communis Pater Jeſus Chriſtus ſuo ſanguine acquiſivit, quamque glorioſa quoque Virgo perpetuis ſuis precibus procuravit. Amen. Itaque hunc in finem in nomine ejuſdem Salvatoris noſtri hanc Hiſtoriam ordiamur.

ANNOTATA.

a *Jeremiæ cap. 4, ℣. 2:* Et jurabis: Vivit Dominus, in veritate, & in judicio, & in juſtitia.

b *Ecclef. cap. 9, ℣. 4:* Melior eſt canis vivus, leone mortuo.

c *Hinc diſce locum & tempus, quo Antiſtius hanc Vitam ſcripſit; Valentiæ ſcilicet, ubi S. Ludovicus natus, educatus & Prædicatorum Ordinem ingreſſus ac profeſſus eſt, multiſque annis vixit & obiit anno 1581 die 9 Octobris.*

d *Lege 1 ad Cor. cap. 15, ℣ 14 & ſeq.*

e *Hujus præſulis, quo ipſemet* S. Ludovicus *ad mortem ſuam uſque familiariter uſus fuit, jam meminimus in Comment. prævio, ac frequens in hac Vita mentio recurret.*

f *Scripſit hæc Antiſtius anno 1582, quo tempore univerſæ Eccleſiæ Dei præerat Gregorius XIII, anno 1585 menſe Aprili mortuus; à quo hac in cauſa nihil actum inveni.*

g *Aliàs* Robertus de Uſetia *dictus, quo nomine eum in Bibliotheca Prædicatorum tom. 1, pag. 449 & ſeq. recenſens Echardus, obiiſſe ait anno 1296, ejuſdemque viſionum librum à Jacobo Fabro editum memorat.*

h *Eamdem Vitam ex Surio apud nos recuſam habes ad diem 25 Januarii.*

i *Neſcio, quam* S. Radegundem *Eugenio III ſynchronam hic indicare voluerit; ſed legendum puto,* S. Hildegardem *Binglenſem, cujus Revelationes editæ exſtant, de quibus conſule ejuſdem Sanctæ geſta in Opere noſtro illuſtrata ad diem 17 Septembris.*

k *Per* S. Cunegundam *fortaſſè deſignat* S. Cunigundem, *alias* Kingam, *virginem, Poloniæ duciſſam, & Ordinis S. Claræ, cujus Vitam dedimus die 24 Julii:* Gerindem *ſcriptam ſuſpicor pro* Gertrude *Saxonica, de cujus Revelationibus meminit Euſebius Amort in Tractatu de Revelationibus &c; quæque Romano Martyrologio inſcripta eſt ad diem 16 Novembris.*

l *De hac ſancta Vidua ejuſque cœleſtibus revelationibus egimus heri.*

m *Senenſis ſcilicet, cujus geſta apud nos legere eſt ad diem 30 Aprilis.*

n *Vita* B. Oſannæ Andreaſiæ *Mantuanæ in Opere noſtro illuſtrata exſtat ad diem 18 Junii.*

o *Primæ ad Corinth. ca. 6, ℣. 12:* Omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt.

p *Scilicet Joannes Ribera, de quo ſupra ad lit. e, & infrà ſæpius.*

q Jacobum I, *Aragoniæ regem, indicat.*

r *Relatus hic apud nos inter Prætermiſſòs eſt ad diem 29 Septembris. Reliquos ſubdendos inſignes viros, niſi dum peculiaris quædam ratio aliter ſuadebit, inobſervatos præteribo, ne Annotata parergis, à* S. Ludovici Bertrandi *Vita prorſus alienis, nimiùm excreſcant.*

ſ S. Vincentii Ferrerii *ſcilicet, ejuſdem Ordinis Prædicatorum, cujus geſta data in Opere noſtro ſunt ad diem 5 Aprilis. Canonizatus autem hic fuit anno 1458.*

t *Id eſt, ſeculo decimo quarto & initio ſequentis.*

u *Hujus apud nos memoria exſtat inter Prætermiſſòs ad diem 15 Junii, rurſumque ad 10 Julii.*

x *Hic quoque inter Prætermiſſos locum habet ad præcitatum 10 diem Julii.*

y *Scilicet* S. Ludovicus Bertrandus, *cujus Vitam hic ſcribit Antiſtius, Magiſtrum illum appellans, quod eidem magiſterio novitiorum Valentiæ fungenti jam profeſſus, ſed nondum presbyter, pro more in Prædicatorum Ordine obſervato paruerit.*

z *Venerabilis* Joannes Mico *vel* Micon, *dum Priorem Valentini conventus ageret,* S. Ludovicum Bertrandum *ſacro Prædicatorum habitu induit ac ſemper maximi fecit: hinc crebra de ipſo in Vitis edendis fiet mentio. Ejuſdem elogium habes apud Echardum tom. 2 Bibliothecæ Prædicatorum pag. 154 & ſeq.*

aa *Vita S. Vincentii Ferrerii, quam Majores mei ad diem 5 Aprilis dederunt, auctorem habet Petrum Ranzanem Ordinis Prædicatorum, poſtea epiſcopum Lucerinum; in Commentario tamen prævio ibidem § 1, pag. 479 de ejuſdem Sancti Vita per Antiſtium ſcripta etiam meminerunt.*

bb *Horum prolixiorum elogia, quia ad* S. Ludovici Bertrandi *Vitam non pertinent, prætermittam, monito ſuis locis lectore, uti in Commentario prævio jam dixi.*

CAPUT

A.V.J. ANTISTIO.

CAPUT I.

Sancti nativitas, vitaque ante ſuſceptum habitum Dominicanum: tirocinium; religioſa profeſſio, & presbyteratus.

CAP. I. *Naſcitur Sanctus Valentiæ anno 1526*

INeuntis anni MDXXVI ipſo die Circumciſionis Redemptoris noſtri Jeſu Chriſti, in civitate Valentia in Hiſpania natus eſt puer, filius Joannis Ludovici Bertrandi, notarii, & Joannæ Angelæ Eſſarca, ejuſdem ſecundæ uxoris, conjugum multùm honoratorum bonæque conditionis, baptizatuſque eſt in eccleſia S. Stephani & in eodem ſacro fonte, in quo S. Vincentius Ferrerius, ejuſdem Ordinis, baptizatus fuerat *a*. Appellatus fuit Joannes Ludovicus; ſed poſtea, prætermiſſo Joannis vocabulo, ſolùm Ludovicus dictus; vulgò autem non aliter appellabatur, quàm Frater Bertrandus *b*, quod cognomen ejus familiæ erat, ex qua multi magni nominis & præ ceteris æſtimati viri prodierunt, ac nominatim quidam Petrus Bertrandus, vir doctiſſimus, qui unus è novem deputatis fuit ad declarandum, ad quem ſucceſſio in regna Aragoniæ pertineret poſt mortem regis Martini *c*.

ex honorato viro, gratiis à Deo acceptis

2 Hujus benedicti Filii pater officio olim functus fuit in obſequio ſacræ inquiſitionis, eratque vir pacificus, ſincerus, benignus, omniſque ſimulationis ignarus; quapropter eum magni faciebant proceres ac præcipui barones regni Valentini, atque ob ſuam ſingularem benignitatem Patrem appellabant. Fuit etiam devotiſſimus S. Vincentio Ferrerio, maximè ob duas gratias à Deo per ejuſdem Sancti merita acceptas. Prima fuit, quòd, dum ipſe adhuc puer feſtivos è pulvere pyrio *d* ignes pararet in Veſperam S. Dionyſii, quæ Valentiæ ſolet feſtiviſſimè celebrari, favillâ ex accenſo luminari in vas ejuſdem pulveris nitrati delapsâ, eoque incenſo, ambuſta facie, penè mortuus fuiſſet; & advocata illius avia, Urſula Ferrera, ad eccleſiam noſtram feſtina cucurriſſet, atque ante altare S. Vincentii (è cujus familia erat) flexis humi genibus, multiſque cum lacrymis nepotis ſui vitam ſanitatemque flagitâſſet; domum reverſa eumdem omni exemptum periculo repererit, licèt tale fuiſſet incendium, ut eo ipſe potuerit extemplò exanimari, aut ſaltem ipſius deformari facies, oculique, ſupercilia & naſus conſumi, caputque velut hominis mortui reddi.

memorabili; & piiſſima Genitrice.

3 Altera verò gratia ſic ſe habuit: Poſt multos annos in primo ſuo matrimonio exactos in gravem diuturnamque infirmitatem lapſus & ad extrema deductus fuerat, paulò pòſt feriâ quartâ hebdomadæ Sanctæ, dum ſepeliendo corpori veſtis funebris parata jam eſſet, oculos aperuit, ſuaſque veſtes popoſcit; & dicentibus, quòd ſuæ mentis impos deliraret, Non deliro, repoſuit; ſed vidi huc intrantes S. Vincentium & S. Brunonem *e*, qui dixère mihi, me non moriturum, ſed debere feriâ quartâ hebdomadæ Sanctæ adire eccleſiam, ut divino interſim Officio; atque ita fecit: induit enim ſe ſuis veſtibus, & in eccleſia Officio interfuit. Quo miraculo tantum fuit in divino ſervitio confirmatus, tantùmque S. Brunoni devotus, ut, cùm Leo Pontifex *f* permiſiſſet, in eccleſiis Cartuſianorum de eo fieri Officium, cœperit ejuſdem feſtum in Cartuſia de Porta Cæli quotannis celebrare *g*. Mortua deinde illius conjuge *h*, ad idem monaſterium ſe contulit, ut ibidem habitum aſſumeret; ſed in ea via iidem duo Sancti denuò apparuerunt dixeruntque, non eſſe Deo placitum, ut monachus fieret, ſed ut in ſeculari vita perſiſteret. Qua de cauſâ duxit alteram uxorem *i*, admodùm Chriſtianam, piam, probatiſſimæ vitæ morum, itaque ſeceſsûs amantem, ut raró, niſi ad eccleſiam, è domo ſua prodiret in publicum.

Puer planctui piiſque operibus deditus eſt,

4 Modò ut ad noſtrum beatum Puerulum revertamur, dico, illum vehementer propenſum fuiſſe ad planctus; unde apparet, Deum cœpiſſe illum ad quemdam ſanctum mœrorem comparare, ut, velut alter Jeremias, viveret ſemper afflictus dolenſque de peccatis hominum. Qua de cauſâ interdum ad eccleſiam portabatur, ut eum ſacrarum imaginum conſpectu ſedarent; idque erat promptiſſimum remedium, ut is à planctu ceſſaret; dumque non patebant eccleſiæ fores, monſtrabantur ei Apoſtolorum aliæque ſaxeæ ſtatuæ, circum portam locatæ; manifeſto ſanè indicio futuræ illius ſingularis in Sanctorum cultum propenſionis. Quamquam autem à tenera ſua ætate cum magna pietate educatus fuerit, Miſſas Veſperaſque frequentans, ac ſingulari devotione erga Dei Genitricem affectus, & honeſtate præditus, orationique multum addictus, mundanis ſe rebus ſubducens, frequens adiret monaſteria & eccleſias, maximè S. Dominici, in qua, non ſolùm manè & veſperi, verùm etiam nonnumquam à prandio crebrò viſebatur; dum tamen ad annum ætatis quintum decimum pervenit, frequenti Sacramentorum uſu magis eluxit, ſpecialiter (ut creditur) motus à P. F. Ambroſio, cognomento à Jeſu, celebri Ordinis Minimorum concionatore, qui à ſacris confeſſionibus ipſi erat.

è peregrinatione retrahitur; veſte clericali indutus

5 Cùm indies creſceret, atque in piis affectibus proficeret, ſtatuit ad S. Jacobi tumulum in Gallæciam peregrinari, iterque ingreſſus eſt; ſed à nonnullis, qui eum inſecuti fuerant *k*, ut reducerent, ad quemdam fontem vicinum Bugnuolo (qui locus paulò plus quàm viginti milliaribus *l* Valentiâ diſtat) interceptus fuit, qui ut reditum ſuaderent, dixère illi, matrem ſuam, quam diſcedens infirmam reliquerat, morti proximam eſſe præ dolore & ſollicitudine, quam ex ipſius diſceſſu conceperat: eoque errore captum reduxère. Interea pater exploratum jam habens, ratum illi fixumque eſſe numquam nubere, eum veſte clericali induit, quâ ipſe aliquo tempore uſus, in piis operibus ſe exercuit & noſocomia frequentavit, in iis ſæpiùs pernoctans, ut adeſſet & ſerviret infirmis.

fulget virtutibus;

6 Nonnumquam etiam domi ſuæ, lecto non uſus, integras noctes in oratione aliiſque ſanctis exercitationibus perdurabat, quod perſenſère illius matris famulæ, quia, dum Sabbatis veſperi, ut fieri ſolet, linteamina lecti mutabant, ea tam candida nitidaque invenerunt, quàm præcedenti hebdoma fuerant. Proinde ſuſpicatæ,

A. V. J. ANTISTIO

ſuſpicatæ, quod res erat, leviter perforatâ ejuſdem cubilis januâ, conſpexerunt illum moventem atque ex induſtria verſantem ſui lecti linteamina, ut in iiſdem dormiviſſe videretur. Erat quoque patri ſuo matrique obedientiſſimus; res rara in pueris, nimis commodè blandéque educatis. Numquam eos turbavit concitavitve in iram; imò dum mater ejus cum aliqua famula jurgaretur, aliterve commota eſſet, ſi fortè hic Filius occurriſſet, quemdam librum ſumebat in manus, prælegebatque utilia & pia, ut iracundiam ſedaret. Initio vitæ ſuæ ſpiritualis, ne quis adverteret, ſe frequentare Sacramenta, modò ſanctiſſimam Euchariſtiam ſumebat in eccleſia S. Franciſci, modò in Patrum Minimorum, quandóque in S. Dominici, & crebrò in monaſterio S. Mariæ de Jeſu. Unum in eo ab ipſa ſua pueritia fuit ſingulare, propter quod, credo, Deum ipſi tot contuliſſe gratias; nimirum, quòd à juramentis ſemper abſtinuerit.

B *ab induendo Dominicano habitu impeditur.*

7 Circa hoc tempus penè improviſa morte defunctus eſt F. Ambroſius, cognomento à Jeſu (quem ei à ſacris confeſſionibus fuiſſe, ſuprà diximus) obiitque, dum in ſanctæ Trinitatis, monacharum Ordinis S. Franciſci, monaſterio concionem haberet, uti ipſemet antè prædixerat. Quapropter bonus iſte Juvenculus deſiderans in via, quæ ducit ad cælum, progredi, confeſſarium ſibi elegit patrem F. Laurentium Lopez, è regione Ocanienſi *m* ortum, Religioſum ſpectatæ virtutis vitæque admodùm auſteræ, qui hujus noſtri conventûs Priorem poſtea egit: quocum aſſiduè ſanctè converſatus, tandem decrevit S. Dominici Inſtituta ſectari. Proinde cum urgentibus precibus ſacrum habitum petiit à patre magiſtro, F. Jacobo Ferrando *n*, tunc hujus loci Priore; viro certè in omnibus hiſce noſtris regionibus maximi nominis, quippe qui, licèt patre Turcâ natus, eò pertigit, ut hanc provinciam bis rexerit; quique Officium eccleſiaſticum S. Raymundi de Pennafort compoſuit. Sed cùm hæc illius genitor *o* audiſſet, eodem die, quo is ſacro habitu induendus erat, acceſſit ad Priorem, tantúmque de gravibus morbis, quibus iſte ſuus Filius ab ipſa prima infantia laboràſſet, eidem locutus fuit, ut perſuaſerit, ne ſui prioratûs tempore eum veſtiret.

C *Unde hactenus relata accepta ſint.*

8 Quæ de bonis ſanctiſque hujus Juvenis moribus hactenus narravimus, accepta ſunt à nutrice, quæ ipſum ab incunabulis educavit, aliiſque perſonis familiaribus, & in paternis ejuſdem ædibus verſari ſolitis, ac ſpeciatim ex antiquis teſtimoniis Gaſparis Mico, & Joannis Laurentii Perpignano, notariorum publicorum hujus civitatis, quos ejuſdem Servi Dei genitor ad id officium inſtituit, quique ambo nunc ætatis ſunt ſeptuaginta annorum. De duobus quoque iſtis favoribus, quos ipſius pater à S. Vincentio recepit, ipſummet P. F. Bertrandum aliquoties audivi diſſerentem in ejuſdem S. Vincentii commendationem. Narrabat ipſe præterea ſolus in poſtremo ſermone, quem in domo tirocinii habuit, ſe, dum etiamnum in ſæculo degebat, aliquoties deambulandi gratiâ per portam, Regiam dictam, ex civitate verſus mare progreſſum, verſiſque ad muros hujus conventûs oculis, plangere cœpiſſe. Hoc ei etiam accidit, cùm noſtra æra campana pulſari audiret.

II. *Dominicanum Ordinem ingreditur, inſciis parentibus.*

9 Patri Ferrando in prioratum ſucceſſit beatus pater ac magiſter F. Joannes Mico *p*, qui die XXVI Auguſti anno MDXLIV Servum Dei habitu S. Dominici induit, dum is ætatis eſſet annorum octodecim & menſium ſeptem *q*. Aiunt, dum hic habitum flagitabat, etiam aliquot alios petiiſſe, quorum aliquos pater Mico aliò miſerit, ſuadens, ut alteri Religioni nomen darent; hunc verò promptiſſimè ſuſcepit, noſtroque Ordini adſcriptum voluit. Memor porrò pius Juvenis, quid ſibi antè contigiſſet, jam ſic omnia diſpoſuit, ut nec patri, nec matri, quidquam hac de re innotuerit ante ſequentem veſperam, cum domum non rediiſſet. Perpendentes enim, nihil ſibi ab eo dictum fuiſſe, contrà ac ſoluerat, dum ad noſocomium interdum ſe noctu reciperet, judicàrunt, illum monachum induiſſe, qua de re vehementer dolebant, quòd ipſum, velut omnium, qui ſupererant, filiorum natu maximum, peculiariter diligerent, præterquam quòd admodùm timerent, ne vel ratione infirmæ valetudinis ſuæ diu nequiret eo in ſtatu perſeverare, vel intra breve tempus moreretur.

E *quorum adverſa molimina ſuperat;*

10 Omni igitur ſtudio conati ſunt ipſum à religioſo propoſito revocare *r*; ſed quantò magis id illi ſtudebant, tantò ille magis in eo ſe confirmari experiebatur; & præſentiens, permiſiſſe illis Priorem, ut eum convenirent, ſine mora Deo vovit, ſe in S. Dominici Ordine ad mortem victurum. Cùm autem genitor illi nihilominus etiam magis magiſque moleſtus eſſet, Prior, ut patrem convinceret, penitúſque placaret, evocato coram illo Tironi dixit: Ex auctoritate, quam à Deo accepi, præcipio tibi, ut candidè edicas mihi, an Religioſo ſtatu contentus vivas, & verè te ſat validum ſentias, ut illum feras in eoque perſeveres. At ille reſpondit, ita omninò eſſe, ac malle ſe mori, quàm ab eo deſciſcere. Poſt hæc, colloquiumque à patre Micone cum illius matre, quam inviſit, habitum, ambo parentes tanto ſolatio allecti fuerunt, ut ad hunc conventum acceſſerint, Deo Deiparæque acturi gratias, quòd Filius tam bonum vitæ ſtatum elegiſſet.

convictâque etiam falſâ calumniâ,

11 Non multò pòſt, inſtigante dæmone, fuit à viro ſæculari accuſatus de naturali, neſcio, quo defectu, qui, licèt peccati reum non faceret, parùm tamen abfuit, quin ille propterea ſacra exutus veſte domum remitteretur, quod ipſum graviter afflixit. Sed dum quadam nocte poſt Matutinas preces in ſacello ſanctiſſimi Crucifixi de Roſario eſſet, acceſſit ad eum quidam pater, qui dixit: Fili, hic duo ſoli ſumus, dic mihi ſincerè, an verum ſit, quod de te dictum eſt. Reſponditque: Verè, pater mi, non ita eſt: ac mox pater iſte repoſuit: Confide igitur, Fili, te Religioſum futurum, neque me opinari, te cujuſcùmque rei mundanæ gratiâ mentiturum; poſteaque manifeſtiſſimè patuit, ipſum verum dixiſſe.

profeſſionem emittit, dignis moribus fulget.

12 Anno MDXLV, die XVII Auguſti *ſ* Religioſam profeſſionem emiſit, ab eoque tempore auſteriſſimè ſemper vixit, parcus in cibo, in potu ſobrius, corporis flagellationibus, ciliciis, vigiliis continuiſque precibus aſſiduè addictus. In colloquiis ſuis ſemper loquebatur graviter, ita multa levia peccata vitans, quibus facilè ſcatet, quiſquis nugis ac ſcurrilibus, quæ viros religioſos dedecent, delectatur. Et verò,

A

verò, qui gravitatem amat, jocoſque fugitat, paſſim in divino ſervitio bene comparatus eſt; quia, cùm nihil gravius ſolidiuſque ſit, quàm ſalus, qui cum gravitate loquuntur, aptiores ſunt ad cæleſtia; quemadmodùm contrà, qui nugis fabuliſque gaudent, ſemper pleni ſunt peccatis venialibus, quæ ad perpetranda mortalia ſenſim diſponunt. Non memini, illum umquam audiſſe vel minimum jocum proferentem, fabellamve narrantem, vel aliena deridentem.

Perfunctus morbo ſolita reſumit exercitia;

13 Porrò ex tam aſſidua oratione, jejuniis aliiſque piis exercitationibus in gravem incidit morbum, cujus curandi causâ miſſus eſt ad conventum S. Matthæi, locum ſalubrem & clementis aëris. Convaleſcens ad ſolita rediit exercitia; non enim erat ex illorum numero, qui, cùm agendo pœnitentiam morbum contraxerunt, eam plùs quàm mortem fugitant. Ut autem, quæ in tirocinio comparantur, non ſolo iſto brevi tempore, ſed per totam vitam uſui eſſe debent; ita bonus ille Dei Servus ad finem uſque vitæ ſervavit, non tantùm ad Religionis ſubſtantiam pertinentia, quæ primo anno ſibi comparaverat, putà charitatem, paupertatem, caſtitatem & obedientiam; verum etiam alios Ordinis ritus, utut minimos; ac ſpeciatim eximius fuit in modeſtia externaque corporis compoſitione, ſenſibus nuſquam aliò diſtractis, ſibi ſemper præſens; nec umquam repertus eſt tiro, qui præ illo oculos ſuos demiſſos & graves in choro, in triclinio, intraque & extra conventum ſervaverit. Quod de corporis compoſitione modò dixi, dici pariter poteſt de ejus modeſtia in loquendo, aliiſque probis moribus, quæ vera & propria bonorum Religioſorum ornamenta ſunt; ſed hæc deinceps rectius dicentur per decurſum hujus Hiſtoriæ, ac ſpeciatim in capite, in quo de ejuſdem ſanctis moribus agemus.

B

tentationem dæmonis detegit ſuperatque.

14 Dum adhuc juvenis erat, ſolebat ipſi tantùm ſapere orationis & contemplationis dulcedo, ut decreverit ſcientiarum ſtudia abdicare, quòd ſcholaſticis ſtudiis animus nimium diſtrahi videretur; at mox intellexit, hanc à dæmone tentationem eſſe, qui conſuevit gravibus implicare erroribus eos, qui ſine alis volare volunt, id eſt, ſine ſcientia contemplari. Quare non ſolùm ſua ſtudia reſumpſit, verum etiam, quamdiu vixit, doctorum virorum amans fuit, nec ullus frater, qui aliquà polleret doctrinâ, in ipſius cellam ingreſſus fuit, cui non dixerit: Quid tibi videtur de eo, quod hodie legi? An hæc expoſitio tibi placet? aut aliquid ſimile. Ne verò in errorem laberetur, maximi ſemper fecit S. Thomæ Aquinatis, totius Eccleſiæ magni luminis, doctrinam.

C

III. Sacerdotio initiatur: de inſtanti morte patris divinitus monitus, t u

15 Anno MDXLVII, menſe Octobri primam ſuam Miſſam cum cantu celebravit *t*, & aliquantò pòſt miſſus eſt ad conventum Sanctæ Crucis de Lombai *u*, in quo anno ſubſecuto, menſe Novembri quadam nocte apparuit ei pater ſuus, velut mortuus vel morti proximus; tamque certam eam putavit viſionem, ut poſtero manè de eadem cum confeſſario ſuo diligenter contulerit. Ecce autem poſt paucas horas adeſt miſſus nuncius, qui dixit, patrem ejus jam ad extrema deductum eſſe, ejuſdemque nomine precatus eſt, ut proinde ſine mora rediret Valentiam. Cum hùc perveniſſet, pater illum intuitus, Fili, inquit, una è maximis, quas in mea vita paſſus ſum, moleſtiis, fuit, quòd te viderem Religioſum; ſed quod hodie me maximè conſolatur, eſt, quòd te in hoc ſancto videam habitu; quare tibi animam meam commendo.

eidem aſſiſtit, ejuſdemque animam in purgatorio videt:

16 Poſt hæc ille obiit die IX dicti menſis; placuitque Deo revelare ei pœnas, quas pater ferebat in purgatorio, quæque erant hujuſmodi: Viſus ipſi ſemel eſt ex altiſſima turre præcipitatus omnia ſua oſſa rupiſſe; altera vice videbatur, velut vulneribus pugionumque ictibus plenus, ſuam opem implorare. Hæc ille vidit ſæpiùs nocturnis diurniſque temporibus octo annorum ſpatio, quo interim tempore aſſiduò plurimùm affligebatur, dolebatque, quòd patrem ſuum in tam gravibus tormentis ſemper videret *x*. Quocirca non ceſſavit à jejuniis & aſperis ſuis flagellationibus uſque ad ſanguinem, ùt infrà videbimus. Exacto octennio, conſpicatus eſt patrem ſuum, velut in horto amœniſſimo, plenum lætitia *y*; quam viſionem cum obortis lacrymis ipſemet narravit fratri ſuo Jacobo Bertrando, alterique, qui ſimul aderat, ſui amiciſſimo, uno circitèr anno ante obitum ſuum jam infirmus.

x

y

E

qua de re auctor pauca notat.

17 Rogatus autem cauſam, ob quam pater hoſce cruciatus tam diuturnos paſſus fuiſſet, reſpondit, exiſtimare ſe, id factum eſſe, quòd in obſequiis cujuſdam horum regnorum procerum fuiſſet *z*. Quapropter, quod quidam doctor ait, nullam animam in purgatorio ultra ſeptennium detineri, parùm fundatum eſt, maximè cùm videamus antiquam atque Univerſalem ſanctæ matris Eccleſiæ conſuetudinem celebrandi Miſſam Defunctorum pro nonnullis, qui jam ultra ſeculum obierunt, eademque Eccleſia ſoleat maximo numero annorum Indulgentias concedere; idque pariter aliquot vetuſtiſſimæ & maximè authenticæ hiſtoriæ, quas non vacat hic referre, confirment. Hac igitur, quæ in ſcholis tractari ſolet, quæſtione dimiſſa, ad noſtrum propoſitum redeamus.

z

Viri aliquot, quibus fuit familiaris, & quorum uni

18 Dum etiamnum juvenis eſſet, arctiſſimam conſuetudinem cum aliquot Patribus multùm religioſis contraxit, ac ſpecialiter cum patre magiſtro F. Joanne Micone, F. Michaële Navarro, F. Laurentio Lopez & F. Raphaële Caſtelle, quòd hunc ſciret orationi admodùm deditum, vitæque auſterrimæ, eumdemque poſt Deum exſtitiſſe auctorem reformationis hujus noſtræ provinciæ, quippe qui diu noctuque valdè laboravit, ut eam à liberiori ac velut ſæcularium vivendi ratione, quæ in aliquot conventus inducta fuerat, revocaret; atque ipſemet ad invictiſſimum imperatorem Carolum V acceſſerat, ut aliquot Patres reformatos in eamdem provinciam adduceret. Pater F. Ludovicus aliquando poſt Matutinum orationi intentus vidit dictum P. F. Raphaëlem gutture tenùs in aqua magno cum periculo ſubmerſionis. Cùmque is pater tum deberet proficiſci in Majoricam, ei hanc viſionem narravit, quam eventus veram probavit.

F

futurum periculum inſinuavit.

19 Etenim dum ex ea inſula rediret navi, quâ etiam pro-regina, vidua proregis, domini Philippi Cervellone vehebatur, Majoricam inter & Ebuſum *aa* vehemens orta tempeſtas eſt, tuncque dictus pater Caſtelle ſenſit intrò ſibi dici, ut in ſcapham deſcenderet: deſcenditque, ſolâ tunicâ & ſcapulari indutus: navis verò cum pro-regina aquis ſubmerſa fuit; ſcapha autem tranſverſè Ebuſum appulit. Tantaque erat maris furia, ut bonus iſte pater faucium tenùs immerſus aquis diu ſteterit. Narravit Pater F. Ber-

aa

A. V. J. ANTISTIO. Bertrandus, hunc ſanctum virum ſoluiſſe in orationibus ſuis, conſormatis in formam crucis brachiis; non brevi tempore à terra elevatum perſiſtere, multiſque à Deo revelationibus donatum fuiſſe.

ANNOTATA.

a *De hiſce omnibus conſule Commentarium prævium* § 2, *ubi eadem etiam ex Relatione Auditorum Rotæ ad Gregorium XV Papam confirmata leges, obſervatumque, Sancti matrem, quæ hic* Joanna Angela *nominatur, ab aliis* Joannam Annam *appellari. Adde, domum, in qua ille natus eſt, nunc in veneratione haberi, qua de re vide dicta in eodem Commentario prævio num.* 75.

b *Vernaculè* Bertran.

c *Fuit hic Martinus ultimus ex Barcinonenſium comitum ſtirpe Aragoniæ rex, cui ſine legitimo herede defuncto Ferdinandus Caſtellæ rex ex deputatorum judicum ſententia anno* 1412 *ſuffectus fuit. Vide Marianam Rerum Hiſpanicarum lib.* 20, *cap.* 2, *ubi inter prædictos deputatos recenſentur* ex Valentinis tres, Vincentius Ferrerius, cujus erat inſignis opinio ſanctitatis, ex Ordine Prædicatorum; ex Carthuſiano ejus frater Bonifacius Ferrerius; & Petrus Bertrandus.

d *Seu* nitrato. *Ita pulverem illum bellicum, quem, in generis humani perniciem ſequioribus ſeculis primò confectum, veteres ſalubriùs ignoraverunt, liceat appellare.*

e *Sanctum ſcilicet, Cartuſianorum inſtitutorem indicat, cujus geſta die* 6 *hujus menſis, quo colitur, illuſtravimus.*

f *Hujus nominis X; qua de re vide Commentarium de S.Brunone* § 46 *ad mox citatum diem.*

g *Cartuſianorum Portæ Cæli monaſterium Avignonus in Vita auctiori ſubjungenda quatuor leucis Hiſpanicis à civitate Valentia diſtare, ſcribit, additque,* S. Ludovici *patrem ejuſdem monaſterii res multis annis curâſſe, & collata ab eo in illud beneficia aliquot memorat.*

h *Prima ſcilicet, nam ex ſecunda natus eſt* S. Ludovicus; *de prima verò, ſuſceptaque, ſi qua fuerit, ex hac prole, nihil quidquam præterea reperi.*

i *Alias, quæ poſt* S. Ludovicum *ex hiſce ſecundis nuptiis natæ ſunt, proles Avignonus in Vita auctiori lib.* 1, *cap.* 1, *num.* 5 & 6 *enumerat, earumque notitiam tradit.*

k *Avignonus lib.*1, *cap.* 1 *ait, hos à Sancti patre, cui Filii diſceſſus ex ſcripta, quam ibidem recitat, epiſtola innotuerat, miſſos fuiſſe.*

l *Avignonus iſtam locorum diſtantiam ſolùm ſeptem leucarum facit. Uter rectiùs?*

m Ocania (*incolis* Ocaña) *Hiſpaniæ oppidum eſt in Caſtella Nova.*

n Jacobus Ferran *ſcribitur ab Echardo tom.* 2 *Bibliothecæ pag.*178, *ubi hujus inſignis viri, è parentibus infidelibus Tripoli in Africa nati, elogium datur.*

o *Genitor nimirum* S. Ludovici, *de quo ſermo eſt.*

p *De eo cum laude jam memini ſuprà; ſed illum ùt Beatum legitimè coli, nondum comperi.*

q *Rectè: natus enim eſt die* 1 *Januarii anno* 1526, *ac proinde anno* 1544, *die* 26 *Auguſti numeravit annos ætatis ſuæ octodecim ac menſes ſeptem cum octavo inchoato a Kalendis Auguſti ejuſdem anni* 1544.

r *Avignonus ex Roca narrat, patrem Filio ſuo ſcriptis litteris ſuadere conatum, ut à cœptis reſiliret, hujuſque reſponſorias recitat, quas in auctiori Vita legere licebit.*

ſ *Lege* XXVII Auguſti *ſecundùm dicta in Commentario prævio num.* 28.

t *Anno ætatis ſuæ vigeſimo ſecundo, octo circitèr menſibus inchoato. Vide obſervationem noſtram in Commentario prævio num.* 29.

u *Vide de hoc Ordinis S. Dominici conventu plura in auctiori Vita lib.* 1, *cap.* 3, *num.* 31.

x *Mirabilem de pœnis purgatorii viſionem lege apud venerabilem Bedam lib.* 5 *Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ gentis Anglorum cap.* 13.

y *Apud laudatum Bedam loco citato etiam exſtat mentio de campo florigero, viſo lætabundis animabus pleno.*

z *Nempe, quòd illius gratiâ ejuſve obſequii occaſione Deum offendiſſet.*

aa Ebuſus, *nunc* Iſvica *dicta, Hiſpaniæ Tarraconenſis inſula eſt in mari Balearico, inter Majoricam ad Ortum, & oram regni Valentini ad Occaſum, ſita.*

CAPUT II.

Novitiis ſemel atque iterum præfectus, eos optimè regit: ſuccurrit mortuo amico ſuo: ingraveſcente peſte, ad conventum Albaidæ mittitur: geſta ejus ibidem.

CAP. IV. *Novitiis præfectus, eos* a

PErſpectâ hujus ſancti Religioſi inſigni virtute, patres noſtri ipſum anno MDXLIX *a* magiſtrum tironibus in hoc conventu præfecerunt; quod quidem officium in Religioſis familiis magni ponderis eſt, at maximè in noſtra, in qua magiſtri eſt eos curare, donec ad presbyteratum fuerint promoti. Hoc autem munere religioſè ſanctéque, non ſolùm hac, verùm etiam ſex aliis vicibus, quibus illud geſſit, functus eſt, novellos illos rigidè aſperéque educans, ne novæ inſolitæque eis poſtea apparerent Ordinis obſervantiæ, quæ certè graves ſunt: & ſi ſeptem menſium jejunium pœna dictu facilis ſit, non minùs tamen illud, quàm ſeptem menſibus, obſervandum eſt; idemque dico de ceteris ſui afflictionibus in Ordine præſcriptis, quæ tacitæ limæ ad inſtar corpora noſtra ſenſim deſtruunt.

in ſemet ipſum aſperrimus,

21 Conſueverat ſæpiſſimè ſe flagellare in certis locis hunc in finem à ſe ſelectis; nocturnis temporibus id faciebat in uno è noſtræ eccleſiæ ſacellis obſcuriori; nonnumquam in ſacriſtia minori, dedicata Deiparæ titulo Miſericordiæ in clauſtro conventûs, quem locum aiebat hanc ad rem eſſe accommodatiſſimum, quia terrorem incutiens & tenebricoſus erat, ma-

A magnoque animo accedendus. Eò quadam nocte accedens reperit ibidem carum amicum ſuum F. Raphaëlem Caſtelle, humi extenſum ac ſemimortuum, qui ſui flagellandi gratiâ ante ipſum intraverat, quemque deinde duo ingreſſi fuerant dæmones, qui eum fuſte malè mulctaverant, ùt olim S. Antonium. Flagellabat ſe præterea hic Pater noſter terribiliter in domo tyrocinii, adeò ut ipſius cellæ parietes tingerentur ſanguine, qui inter cædendum ex ejuſdem carne ſpargebatur; nonnumquam etiam tirones conſperſum cruore pavimentum *b* viderunt; quorum unus cùm diceret, velle ſe id Priori indicare, repoſuit ille: Per amorem Dei tace, fili; emendabo me. Sed emendatio ea erat (ſicut ipſemet cuidam familiari amico ſuo, multùm religioſo, ſecretò indicavit) ut impoſterùm flagellaturus linteo ſe cingeret, ut hoc defluum è ſcapulis ſanguinem imbiberet, ne is in ſolum poſſet decidere.

rigidiſſimè regit ac paternè ſovet:

22 Ut autem flagellis multùm utebatur in ſe ipſum, ita & in novitios, ne luere deberent in purgatorio. Illo capitulum feriis ſextis B media nocte habente, videre erat faciem extremi judicii, tanto cum rigore caſtigabat arguebatque non obſervatum ſilentium, ſomnum paululùm productiorem, errorem in choro, alioſve ejuſmodi minimos defectus in officiis noſtris obeundis occurrentes: ſed, expleto capitulo, ipſemet in ſuam cellam regreſſus ſeſe aſperè verberabat. Contrà verò, omnium novitiorum ſuorum neceſſitatibus & infirmorum valetudini optimè proſpiciebat; quamdiu enim vixit, nobili ſe generoſoque animo exhibuit; utque procul omni dubio non oportet arcum ſemper eſſe tenſum, ſed nonnumquam remitti, ne rumpatur; ita rectè ordinata Religioſa inſtituta ſolent interdum permittere, ut fratres quopiam honeſto oblectamento religioſè ſe recreent. Proinde ejuſmodi temporibus conſueverat novitiis ſuis plurimùm blandiri, ſervatis in has occaſiones & in commune repoſitis omnibus donis, quæ ab eorum parentibus frequenter accipiebat. Et quia mater illius ei benè volebat, optiméque erga novitios affecta erat, jubebat hæc interdum opiparas merendas parari, & ad eos hilariter ac benevolè mitti.

divino timore mirè afficitur.

C 23 Ipſe nihilominùs, etiam inter recreandum, mentem ad Deum elevatam habebat; cúmque aliquando ſe cum aliis recrearet, ſubitò ſe ſubduxit & cellam ſuam gemebundus ingreſſus eſt: quod advertens P. F. Thomas Arenas bonæ memoriæ eum ſecutus eſt, veritus, ne quid mali accidiſſet; & plangentem inveniens, cauſam rogavit, hocque reſponſum tulit: Ego non alteram plangendi cauſam habeo, quàm quòd neſciam, an ſalvandus ſim, nec ne. Hæ erant illius cogitationes & curæ, hic clavus ipſius animo ſemper infixus, dum ſe recrearet: ac propterea non ſolùm ea unica vice, ſed etiam ſæpe poſtea ita fecit. Cuidam quoque amico ſuo ſecretò narravit, ſe noctu ſæpe expergefactum, ac mox Dei ejuſque divinæ præſentiæ recordatum, totis oſſibus tremere cœpiſſe, ſibique tunc contigiſſe, quod capite IV libri Job legitur *c*. Frequenter etiam verſabat in ore iſtud Salomonis Proverbiorum cap. XXVIII: "Beatus homo, qui ſemper eſt pavidus."

Facilè dimittebat ex Ordine inconſtantes

24 Erat admodùm facilis in reddendis veſtimentis tironibus; ea ante profeſſionem repetentibus, ut redirent ad ſæculum, ſolitus tum etiam à nobis petere, an vellemus & nos abire; veſtes enim in promptu eſſe. Nam quemadmodùm ſanctiſſimum eſt, libenter piéque in Religioſo Ordine perſeverare, ita plenum periculi, ex vi & timore illum ingredi, aut ex pudore ſolemnibus votis profiteri. Veriſſimam quoque agnoſcens S. Auguſtini ſententiam, dum in Epiſtola CXXXVII ad populum Bonæ ait, non reperiſſe ſe meliores, quàm qui in ſacra Religione profecerant, nec pejores, quàm qui in eodem ſtatu malè vixerunt *d*; facilè tollebat habitum novitiis, exutoſque multo cum rigore remittebat domum, qui non rectè incedebant. Exhortabatur nos efficaciter ad orationem & contemplationem: at non, ùt quidam alii magiſtri, qui devotionem tantoperè inculcant, ut exiguam rationem ſtudii litterarii habeant; quaſi liberales litteræ ſanctitati repugnarent, aut ignorantia augeret devotionem.

malæque ſpei novitios: litterarum ſtudia commendabat clericis, vetabat converſis.

25 Imò verò aſſiduè nos monebat, ut litteris ſtuderemus, dicens, ſuum non eſſe alterum excogitare religioſum Ordinem; ſed deſiderare ſe, ut in Dominicano omnes clerici eſſent docti; quia expertus erat, quòd in eo doctiores paſſim eſſent etiam religioſiores, & magis Dei timentes, cellæque ac ſolitudinis amantiores, atque in omni negotio cautiores. Proinde etiam multùm favebat felicis ingenii novitiis, &, quamquam adoleſcentes, venerabatur: nec immeritò, illos ſcilicet, qui verè docti ſunt, non alios, qui ſe tales æſtimant; nec ſunt. Contrà verò plurimùm gaudebat, fratres Converſos in ſancta ſimplicitate educari, & obſervari conſtitutionem, quæ vetat, ullum eis librum concedi. Soluerat dicere Coronam Marianam *e*, repetitamque Orationem Dominicam pulcherrimum ipſis & utiliſſimum ad eorum ſalutem librum eſſe.

Studiorum causâ Salmanticam mitti obtinet;

26 Ipſe porrò tantùm delectabatur lectione, ut uſque ad poſtremam infirmitatem numquam viſus fuerit ſine libro in manu: atque ego quidem exiſtimo, nullum eſſe in hac noſtra provincia Aragoniæ Religioſum, qui plures libros à capite ad calcem perlegerit. Verum tamen eſt, lecta ab eo (cùm eſſet infirmæ memoriæ) minùs, quàm optaſſet, ipſi profuiſſe, ac propterea minus doctum audiviſſe, quàm alios, qui minùs legerant, meliúſque meminerant. Uſque adeò denique erat amans ſtudiorum, ut, cum ſecundò præeſſet novitiis, à Patre Generali obtinuerit tranſmitti ad celebrem Salmanticenſem *f* S. Stephani conventum, ex quo noverat, tantos tamque eximios prodiiſſe magiſtros. Sed Pater Micon conatus eſt ipſum ab hoc revocare propoſito, aſſerens, eum non eſſe à Deo ad Religioſum Ordinem vocatum ad docendas litteras, ſed ut virtutes bonis ſuis exemplis & ſalutaribus monitis aliis ſuaderet; nec debere eſſe magiſtrum ſtudentium litteris, ſed novitiorum. Nihilominùs voluit ad deſtinatum pergere locum, & in Caſtellam *g* profectus eſt.

ſed ex via Valentiam redux, novitiis denuò præficitur,

27 Adventanti autem in locum, qui Villa ſcuſa di Haro *h* vocatur, dictum ei à quodam patre magnæ pietatis eſt, non hanc eſſe viam, ad quam illum Deus vocaverat; proinde rediret ad conventum ſuum, ibidemque opus ſibi à ſuperioribus injungendum expleret. Valentiam itaque reverſus ab ejus temporis Priore magiſter novitiorum denuò conſtitutus fuit; à quo officio numquam deinde amotus eſt, niſi quandò ipſemet quietis causâ, permittentibus ſuperioribus, ei ſponte ſua ceſſit; quamquam Patres eum

A. V. J. ANTISTIO.

cum in commune bonum ad eamdem curam revocaverint. Hinc factum eſt, ut ille magno numero juvenes inſtituerit, & ex ejuſdem tirocinio multi prodierint, tam litteris, quàm religione, excellentes; quorum licèt multi jam obierint, florent tamen etiam aliqui mirabiliter in variis conventibus & provinciis noſtri Ordinis; atque ipſo ſancti Viri ſepulturæ die quidam pius pater Ordinis S. Franciſci *l* inter alia, quæ in illius laudem protulit, comparavit cum magno iſti patri B. Jordano *k*, proximo S. Dominici in generalatum ſucceſſori, qui ſuis ipſe manibus ſacrum habitum maximo juvenum numero conceſſit.

Quos egregiè inſtruit.

28 Inter alios habuit duos novitios in dicendo Officio ac ſimilibus rebus ſcrupuloſiſſimos. Quam ob rem cuidam novitio, nomine F. Chriſtophoro Eſcriva, nunc baccalaureo, ait: En, ut duo iſti filioli ſcrupuloſi ſint; noveris, ambos ſacrum habitum exuturos. Itaque contigit, dum ambo pejores facti à Religione poſtea defecerunt. Quidam novitius, nunc vir, poſt aliquos dies tirocinii patrem F. Ludovicum, tunc temporis loci magiſtrum, accedens, inſignem revelationem, quam ſibi factam aiebat, enarravit. Reſpondit is: Jam nunc tibi revelationes fiunt? Agedum, etiam habitum exues. Pauci dies effluxerant, cùm ad ſæculum regreſſus eſt, vitam anachoreticam profeſſurus, nec eam profeſſus eſt. Non probabat ille hujuſmodi revelationes in iis, qui Dei ſervitium nuper amplexi fuerant; imò contrà dicebat, oportere eos priùs diligenter exerceri in vita activa, domando ſuum corpus, ac multò etiam magis ſuam voluntatem, & diu noctuque chorum frequentando; quàm velle alis contemplationis volare; maximè quòd per iſtam ſemitam ordinariè tranſierint Sancti, itaque doceant ſacri doctores, ac nominatim S. Gregorius in Moralibus in hæc Jobi verba: "Ingre„dieris in abundantia ſepulchrum." Aliàs ſecretò ad ſe vocavit quatuor novitios, quibus ait: Filioli mei, parate vos: unus è vobis hoc anno morietur; contigitque, ut unus eorumdem intra tres menſes obierit, tribus aliis aliquot annos ſuperſtitibus.

Quanta fuerit ejus apud ſuos æſtimatio.

29 Eo tempore tanta erat illius apud Patres exiſtimatio, ut, dum pater magiſter Natalis, qui tunc ſua perficiebat ſtudia, nunc rector in Torrente *l* eſt, interrogaret benedictum patrem magiſtrum F. Joannem Miconem, an expediret ſibi Dominicanum, an presbyterum ſæcularem fieri, eoque reſpondente: "Bonum eſt viro, „cùm portaverit jugum Domini ab adoleſcen„tia ſua *m*:" inſtaret, ut mentem ſuam clariùs exponeret; pater Micon repoſuerit: A me nihil aliud audies; ſed conſule veſtrum fratrem Ludovicum, qui, licèt adhuc juvenis ſit, Valentiæ erit alter S. Vincentius, idque tu ipſe videbis: qua ratione geminum ſimul protulit vaticinium: unum ſcilicet, F. Ludovicum alterum futurum S. Vincentium; alterum, ſuprà dictum magiſtrum Natalem victurum, donec ipſum talem videret. Quæ dicta an verè impleta fuerint, nec ne, conſtabit ex hujus Hiſtoriæ progreſſu.

V. *Mors Miconis, S. Thomæ de Villanova, & peſte correpti Clementis Benet, n*

30 Anno MDLV *n*, ultimo Sabbato menſis Auguſti ſuprà dictus pater Micon cum magno virtutum odore & opinione ſanctitatis in hoc conventu ad meliorem vitam migravit: qui paulò antequam exſpiraret, fratres multùm dolentes intuitus, Conſolamini vos, inquit, Patres, quia certò Sanctus in conventu ſupereſt. Paucis diebus pòſt etiam obiit magnus iſte hujus civitatis archiepiſcopus Thomas de Villanova ex Ordine S. Auguſtini *o*, quorum mortem ſubſecuta eſt ingens annonæ penuria, quæ tenuit uſque in annum MDLVII, cujus verno tempore in hac civitate acceſſit etiam peſtis, ex qua brevì mortuus eſt P. F. Clemens Benet, qui, dum tunc de totius vitæ ſuæ peccatis apud noſtrum patrem Bertrandum confiteretur, pollicitus fuit, fore ut nova de ſe ex altero illo mundo eidem nunciaret.

cujus anima, Sancto procurante, è purgatorio liberatur

31 Proinde apparuit ei eadem nocte, nuncians, ſe in purgatorio detineri pro quibuſdam ſuis defectibus, quamquam levibus, & ſpecialiter, quia contra conſtitutiones noſtras induſio lineo pauco tempore fuerat uſus; petiitque, ut id ſignificaret Priori, hicque fratribus preces pro ſe indiceret. Itaque pater Bertrandus, rem aliis celans, Priori indicavit; iſque fratribus eorumque precibus animam F. Clementis in capitulo commendavit. Quo facto, poſt ſex octove dies quædam perſona ſimplex, horum inſcia, mentem ſuam apud patrem Bertrandum ſacra confeſſione eluens, aſſeruit, præcedenti nocte viſam ſibi eſſe aperiri terram, ex eaque prodeuntem animam fratris Clementis, inſtar ſtellæ fulgidam, & per aëra aſcendentem ferri ad cælum.

Ad conventum Albaida miſſus

32 Ingraveſcente deinde etiam magis peſte, illius temporis Prior, pater frater Michaël à S. Dominico, ex mandato patris magiſtri, fratris Petri Salmanticenſis, tunc horum regnorum vicarii generalis, multos fratres ad varios conventus tranſmiſit; in qua partitione patri Bertrando obtigit conventus S. Annæ de Albaida *p*. Hic ille cum ſodali ſuo tanto cum fervore divini verbi prædicationi incubuit, magnam interim egeſtatem, aliaque incommoda ferens, ac Deum in omnibus aſſiduè laudans, ut tunc impletum ſit, quod S. Vincentius illàc olim tranſiens prædixerat, fore ut eo in loco Deus aliquando magnopere laudaretur; quamvis id temporis S. Annæ conventum noſtri nondum incolerent. Primum ſermonem ſuum habuit in Palombara *q* cum magna animi ſuavitate, quòd is locus natalis eſſet patris Miconis ſibi amantiſſimi.

prædicationi, explandis per confeſſionem animis,

33 Prædicaturus in Albaida, ingreſſus in ſacriſtiam Deum precabatur, indeque prodeuntis facies ſplendere viſa fuit. Certè credo ego, quod multis piis perſonis viſum fuit; ſplenduiſſe ſcilicet vultum illius; eumque ſplendorem eidem obtigiſſe ex devotione ac frequenti oratione, in qua ſolverat totus igneſcere: huic autem igni proprium eſt ſplendere. Cùm quidam frater, Joannes Porez nomine, in conventu S. Annæ vellet peccata ſua apud ipſum expiare, dum parabat ſe, audivit magnum planctum & ſingultum alterius patris, fratris Alphonſi Hodi, eidem tunc confitentis; qui deinde recedens cum obortis lacrymis dixit ei: O mi frater Joannes, unus carbo accendit alterum! Conſueverat etiam idem frater Joannes dicere, ſe inter confitendum ipſi, vel ex unico illius verbo ſoluiſſe ſe ſentire vehementer ad lacrymas & contritionem excitari.

piiſque conſiliis ſuggerendis incumbit:

34 Habitabat tunc Belgidæ duobus circitèr milliaribus à S. Anna Hieronymus Abella, nunc unus è magiſtratu hujus civitatis Valentiæ, qui magni faciebat patrem Bertrandum, quòd eum orationi magnopere deditum cerneret: propterea

A ea tunc multa in hoc Patre obſervavit, quæ poſtea ſæpius retulit. Solebat hic vir nobilis dicere, P. F. Ludovicum numquam ſibi, dum ſoli ſimul eſſent, niſi de Deo rebuſque ſpiritualibus locutum eſſe; cùmque ſæpius ad eum adiret de re quapiam ad conſcientiam pertinente conſulendi gratiâ, ſoluiſſe accipere ab eo reſponſum, priuſquam interrogâſſet; muros verò cellæ illius totos ſanguineis guttis reſperſos fuiſſe; eumdemque crebrò ad quemdam collem, conventui adjacentem pergere, ibidemque orare conſueviſſe. Ibat pedes per hanc viciniam prædicaturus & poſt habitam concionem aſſumptâ perâ mendicabat pro conventu.

viſitur à pio eremita: inter Sacrificium

35 Circa hoc tempus inviſit ipſum quidam eremita, qui incedebat diſcalceatus, ſolâ tunicâ tectus, ſemperque Breviarium aut Coronam Marianam in manu geſtans, & erat pro Sancto habitus, quòd jam multis annis pœnitentiam egiſſet in quadam ſpelunca, triginta circitèr milliaribus ab iſto monaſterio diſtita. Hic ſimul ac hunc benedictum Patrem conſpexit, ad oſculandos illius pedes procidit altaque voce dixit: Tu es angelus, frater Bertrande, tu es B angelus! O qualem ſedem, qualem gloriam tibi Dominus paravit! Manſit autem cum ipſo tribus diebus, de divinis rebus tractans, confeſſuſque apud ipſum eſt, & ſacrâ Euchariſtiâ quotidie refectus. Narravit præterea ſuprà laudatus vir nobilis, dum interdum cum uno pediſſequo ſolus in eccleſia eſſet, hunc benedictum Patrem, Sacris operantem, quarta circitèr horæ parte ſtetiſſe ante ſacram communionem cum Sacramento in manu, multas interim ſpargentem lacrymas, quæ totidem margaritæ videbantur; faciem verò illius inſtar cryſtalli claram apparuiſſe, & circum ſanctiſſimum Sacramentum atque à capite Patris velut circulum lucidiſſimi ſplendoris.

mirè fulget: parturienti ſuis precibus ſuccurrit:

36 Quodam die eidem viro nobili Belgidam redeunti ait pediſſequus ejus: Domine, vidiſtine ſplendorem, qui circumdabat caput patris fratris Ludovici, dum plangeret, in manu habens ſanctiſſimum Sacramentum? Teſtatus etiam idem eſt, ſororem ſuam, dominam Iſabellam de Beluis, parturientem, circumſtantibus obſtetricibus, poſt aliquot horas omnibus viri-C bus defeciſſe. Quam ob rem dictus vir nobilis, earum inductus precibus, unum è ſuis famulis mulâ vectum ad Servum Dei feſtinanter miſit, obſecrans, ut ſine mora accurreret. Is autem cùm adveniſſet, neminem videre aut alloqui volens, viro nobili ſolum dixit, ut oratorium ſibi aperiri juberet; quod ingreſſus coram Crucifixo in genua procubuit, & Matutinum Nativitatis Domini noſtri recitavit; ac deinde etiam diu in oratione perſtitit. Interea vir ille nobilis per rimam januæ illum obſervabat, advertenſque abſolviſſe, eam aperuit: at ille ſic infit: Iſtæ obſtetrices parùm gnaræ ſunt: vellent, illam prænaturè parere. Pariet tamen ante mediam noctem puellam incolumem, victuram cum matre ſua.

viro nobili arcanum quoddam, uxoris

37 Laudato viro nobili etiam prædixit quippiam, non exigui ejuſdem animæ momenti, quod viginti poſt annis ei contigit. Aliàs poſt ſumptam in eccleſia S. Annæ divinam Euchariſtiam idem vir nobilis acceſſit ad cellam ejus, qui apprehenſum amplexatus, Frater, inquit, para te; ſtatuit enim Deus tollere tibi, quod in hac vita præ ceteris amas. Triduo poſt iſte vir nobilis ob quamdam feſtivitatem ad S. Annæ rediens in medio itinere Patrem obvium habuit, Belgidam euntem, qui ait: Frater, ego ad domum veſtram pergo, dominas iſtas piè ſolaturus. Quare ambo Belgidam perrexerunt, ipſeque poſt piam exhortationem illum ejuſque conjugem, ac ſororem, ſuprà dictam dominam Iſabellam, duaſque conſobrinas, ùt aliàs facere ſoluerat, ſanctiſſimo Sacramento refecit. Abſoluto prandio, Deo gratias egit, dimiſiſque famulis domeſticis, ipſi ejuſdemque conjugi dixit: Quid ſi Deo placeret diſſolvere nodum, qui vos ligat? Moxque ſermone aliò verſo, cœpit de divino amore loqui, & ad S. Annæ conventum reverſus eſt.

proximam mortem, & filiorum ſtatum vaticinatur:

38 Triduo pòſt, die Mercurii veſperi, iſtam bonam dominam acris febris corripuit: die Veneris eadem ad infelicem partum pervenit, poſtridie poſt ſumptum cibum tam ſubitò exſpiravit, ut vix potuerit nomen Jeſu proferre. Subſecuta die Dominica adfuit pater frater Ludovicus, & in eodem cubiculo, in quo poſitum erat cadaver, poſt elevatos non parvo tempore in cælum oculos, eoſdem dimittens, hæc ait: E Hæc defuncta fuit una è purioribus magiſque ſimplicibus animabus, quibuſcum, dum vixi, umquam converſatus fui: quinque tamen diebus in purgatorio detinebitur. Abſolutis exſequiis, corporeque in eccleſia S. Annæ ſepulto, eidem viro nobili prædixit, ſuos filios, tunc parvulos, presbyteros Jeſuitas futuros. Atque ita evenit: poſt aliquot elapſos annos eorum tres iſti Religioni nomen dedêre; quartum verò, qui nunc conjugatus eſt, prædixit, remanſurum in ſæculo.

ſub illo creſcit conventus perſonis & eleëmoſynis:

39 Antequam pater frater Ludovicus vicarius eſſet hujus conventûs, in quo non niſi quatuor vel quinque fratres habitabant, vix habebant, unde viverent; ſed poſtquam ejuſdem regimen ſuſcepit, accrevit numerus fratrum, & tamen omnibus abundè proviſum fuit. Advehebantur ipſi interdum bene onuſta frumento plauſtra, aliaque ei mittebantur in eleëmoſynam, quod antè raró fiebat; in arcula autem oblationum, in qua olim vix quidquam inveniebatur, cœpit bona pecuniæ ſumma reperiri. Id pariter fiebat, quocumque in loco ille præerat, ut, quamvis nec importunus nec moleſtus eſſet in petendo, nec ſingulari uteretur diligentia in ſpiritualibus filiis ſibi ſuiſve fratribus procurandis; nec ſoleret blandiri aliis; imò homo exiguæ urbanitatis eſſe videretur; benedictus Deus, omnium eleëmoſynarum ſupremus diſtributor, fidelium corda moveret, ut ei abundè largirentur. F

cœleſti lumine in Miſſa honoratur:

40 Pediſſequus, cujus paulò ſuprà meminimus, jam annorum triginta, nomine Melchior Magnes, in Proceſſu teſtatus eſt, ſe, cùm è ſervitio ſuprà laudati viri nobilis dimiſſus fuiſſet, biennio famulatum patribus eſſe in conventu S. Annæ, eoque interim tempore, dum patri fratri Ludovico ſacrificanti frequenter inſerviret, creberrimè vidiſſe, quando ſanctiſſimum Sacramentum in manu ſua tenebat, deſcendentem ſuper eum candidiſſimam nubem cum aliquot gyris lucidiſſimis inter ſanctiſſimum Sacramentum & caput Sacerdotis, unde tantus prodibat ſplendor, acſi duo luminaria ariſiſſent. Affirmavit præterea, ſe, dum interdum vellet de quopiam ſuo negotio cum Servo Dei agere, à bono Patre manu humaniſſimè apprehenſum fuiſſe,

A. V. J. ANTISTIO.

fuiſſe, & in cunctis quæſtionibus ſuis ab eo ſibi ſatisfactum eſſe.

docet procuratorem in Deo confidere:

41 Ruptâ campanâ conventûs, procurator ejuſdem collegerat pecuniam, ut fieret altera. Sed cùm pater Bertrandus, tunc loci vicarius, eâ alium in finem indigeret, procuratori mandavit, ut pecuniam, quam in novam campanam ſervaverat, ad ſe deferret. Hinc multùm contriſtatus eſt pauper procurator, veritus, ut campanæ ſolvendæ par eſſet: cúmque proinde ſtomachabundus in corde ſuo, atque etiam intra dentes (ſic tamen, ut humano modo intelligi nequiret) murmuraret hæc verba: O benedictus ſit Deus, quàm terribilis hic homo eſt! Pater Bertrandus ſubitò ei inquit: Eja age, pater, cùm jam dixeris, O benedictus ſit Deus, quàm terribilis hic homo eſt!, bene facies nunc mihi tradens illam pecuniam, ut Deus ceteris rebus provideat.

incendium ſigno crucis compeſcit.

42 Ortum aliquando in quodam monte incendium magna cum rerum omnium ſtrage dilatabatur versùs vineas Fratrum. Quod ubi Servo Dei nunciatum eſt, conventu egreſſus
B
eſt, viſaque per conſpicilium magnâ iſtâ flammâ, quæ prædictis vineis jam appropinquabat, eam formato illuc versùs ſigno Crucis extempló extinxit, quamvis eò jam pertigiſſet, ubi magna erat ligni aridi ſtrues. Qui verò poſtea venerunt tantum prodigium viſuri, repererunt, incendio terminum velut ducto fune præſtitutum fuiſſe, tamque directum, velut ibidem aliquod ſignum poſitum fuiſſet, ultra quod non poterat
r
illud procedere *r*.

ANNOTATA.

a *Roca & Avignonus ſignant annum* 1551, *diemque* 21 *Septembris. Adi Commentarium prævium num.* 30 *& duobus ſeqq.*

b *Conſonant Auditores Rotæ Romanæ in ſua Relatione Ms. ad Gregorium XV Papam his verbis:* B. Ludovicus adeò flagellis cædebat corpus ſuum, ut non ſolum ejus diſciplina, ſed etiam parietes conſperſi ſanguine viderentur.

c *Haud dubiè indicat ea verba Eliphæ:* In horrore viſionis nocturnæ, quando ſolet ſopor
C
occupare homines, pavor tenuit me, & tremor, & omnia oſſa mea perterrita ſunt: & cùm ſpiritus, me præſente, tranſiret, inhorruerunt pili carnis meæ. Stetit quidam, cujus non agnoſcebam vultum, imago coram oculis meis, & vocem quaſi auræ lenis audivi. Numquid homo Dei comparatione juſtificabitur, aut Factore ſuo purior erit vir? Ecce, qui ſerviunt ei, non ſunt ſtabiles, & in angelis ſuis reperit pravitatem: quantò magis hi, qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, conſumentur velut à tinea &c.

d *Habet iſta S. Auguſtinus in editione Operum illius per Benedictinos Congregationis S. Mauri in Epiſtola* 78 *ad clerum populumque Hipponenſem.*

e *Communiter* ſacrum Roſarium *beatiſſimæ Virginis Mariæ nuncupatam, quod hic ſemel annotâſſe ſuffecerit.*

f Salmantica, *vernaculè* Salamanca, *nota eſt Hiſpaniæ in regno Legionenſi civitas, inſigni veterique academia celebris.*

g *Nimirum in* Caſtellam Novam, *vulgò* Caſtilla la Neuva, *per quod Hiſpaniæ regnum* D
eundum erat Salmanticam, in Legionenſi regno ſitam.

h *In Blaeviana charta geographica regni Caſtellæ Novæ, iſtius nominis vicus viſitur* 39 *communibus milliaribus Hiſpanicis à civitate Valentia diſſitus.*

i *Roca in Vita Hiſpanica ſcribit, hunc fuiſſe B. Nicolaum Factorem, de cujus cum S.* Ludovico Bertrando *ſancta amicitia inferiùs plura legentur.*

k *Hujus Beati, Ordinis Prædicatorum ſecundi Magiſtri Generalis, Acta in Opere noſtro illuſtrata habes ad diem* 13 *Februarii.*

l *Martiniere in ſuo Lexico geographico hujus nominis locum, excellenti vino celebrem, uno milliari Valentiâ diſſitum memorat.*

m *Threnorum cap.* 3, ℣. 27.

n *Ita correxi; nam in editione Panormitanâ, quâ utor, legitur:* Anno MDLI, *manifeſto, veriſimillime typothetæ, vitio. Rationes accipe. Primò Avignonus, hoc ipſum Vincentii Juſtiniani Antiſtii caput laudans, ſignat annum* MDLV, *eumdemque habent Roca in Vita Hiſpanica, & Echardus in Bibliotheca*
E
in elogio Miconis. Secundò emortualem ejuſdem Miconis diem, quem Antiſtius ultimum Sabbatum menſis Auguſti *fuiſſe, addidit, iidem mox laudati ſcriptores* diem ultimam *ejuſdem menſis dixerunt: hæc autem dies anno* 1555 *verè Sabbatum erat; anno verò* 1551 *Feria ſecunda. Tertiò adjecit Antiſtius, S. Thomam a Villanova, archiepiſcopum Valentinum,* paucis diebus poſt *obiiſſe, quem anno* 1555, *die* 8 *Septembris mortuum eſſe, conſtat ex ejuſdem geſtis ad eumdem Septembris diem in Opere noſtro illuſtratis. Mitto plura.*

o *Vide Annotata ad lit. præcedentem.*

p Albaidæ, *quæ regni Valentini vicus eſt, marchionatûs titulo inſignitus, conventûs S. Annæ initia & progreſſus legi poſſunt apud Diagum in Hiſtoria provinciæ Aragoniæ Prædicatorum lib.* 2, *cap.* 101, *ex quo ſuffecerit hic annotâſſe, eumdem tempore, de quo ſcribimus, nondum Prioratûs dignitate gaviſum fuiſſe; ſed ſolùm Vicariatûs, quod non poſſet duodecim Religioſos alere.*

q *Roca habet* Palomar; *quo modo legendum puto, eo quod locus, de quo hic agitur,* F
mox dicatur natalis fuiſſe patri Miconi; hic autem in Palomar *natus ſit, teſte Echardo tom.* 2 *Bibliothecæ pag.* 154, *ubi hic addit,* Palomar oppidulum *eſſe* vallis Albaidæ; *quod reliquæ narrationi Antiſtii apprimè convenit.*

r *Libet hæc ex Ms. Relatione Auditorum Rotæ confirmare. Sic habent ſub titulo* Vaſtum incendium reſtinctum: Cum in regni Valentini pago villæ de Albayda paſtores, quò uberius in ſequenti anno herba proveniret, ignem ſtipulis de more injeciſſent, accidit, ut, flante validiùs vento, proxima quæque primùm flamma corriperet, dein latiſſime evagata, horribili ſpectaculo & ingenti mortalium terrore, toto monte ſæviret; jamque ad vineam monaſterii, cui Bertrandus præerat, incendium properabat, cùm Dei Servus certior factus in aperta, fratribus ſuis comitatus egreditur, flammâque conſpectâ, elevatis in cælum oculis, ſanctæ Crucis ſignum, velut benedictionem igni impertiturus, dexterâ efformavit; & ecce, nulla penitus intercedente mora, flamma ignisque omnis

A mnis evanuit, mutatione tam repentina, ut ligna, quorum non parva copia comburi cœperat, dimidiâ ſui parte uſtulata, dimidiâ verò integrâ, intacta cernerentur, & eodem in trunco velut exactiſſima quædam linea, qua diſcriminarentur, prout ipſo benedictionis tempore, quo ad ſancti Viri fidem incendium divina Providentia reſtinxit, plus minuſve jam flamma corroſerat. Probatur hoc miraculum ex duobus teſtibus conteſtibus C. Quoniam 48 diſt., C. Placuit 2 q. A, C. Licet de teſtibus, qui cum Bertrando profecti ſunt, ubi incendium per omnes montis partes, jamjam vineam combuſturum, decurrebat, & præſentes fuerunt, cùm exaſperata vento vis flammæ, facto ſtatim per B. Bertrandum Crucis ſigno, extincta eſt. Quòd autem hæc ignis extinctio fuerit ſuper totius naturæ creatæ ordinem, clarum eſt; cùm vires humanæ vaſtum ignem in monte, lignis ſemiuſtis, debaccantem, vento maximè ſpirante, non poſſint uno oculorum ictu depellere, quem tamen B. Bertrandus, divini amoris igne plenus, ſtatim extinxit. B *Hactenus Auditores Rotæ de ſtupendo hoc miraculo, quod in Bulla Canonizationis etiam memoratur.*

CAPUT III.

Cetera Sancti geſta in conventu Albaidæ: remiſſus Valentiam, novitiis denuò præficitur: concionatur: prodigium patrat.

VI. *Ei orante, puerpera enititur.* *a*

INterea viginti & duo Fratres in hoc conventu noſtro *a* ex peſte obierunt, atque inter hos loci Prior, frater Michaël à S. Dominico, qui ſibi numquam parcens, velut alter Tobias, aſſiduus erat in viſendis peſte infectis & ſepeliendis mortuis. Cùm itaque pater Bertrandus in conventu S. Annæ aliquando orationi vacaret, apparuit ei in gloria Prior mortuus, & C amplexans ait, ſeſe eodem momento exceſſiſſe *b* ex hac vita & proficiſci ad cælum *b*..... Modò ad hiſtoriam boni Patris noſtri revertamur. Quadam nocte magno cum ſtrepitu pulſatum eſt ad portam conventûs S. Annæ, quia domina Blanca Columba, uxor nobilis viri Joannis Milano, qui nunc Albaidæ comes eſt, nequiens parere, in extremo vitæ periculo verſabatur. Acceſſit eam benedictus Pater, impoſitâque illius collo Coronâ ſuâ Marianâ, in genua procidens oravit; moxque dicta domina peperit.

Pauperi proſpicit: dæmonem ſub peregrini habitu latitantem *c*

44 Mandavit aliquando procuratori conventûs, ut duos regales *c* lotrici daret, qui eos inter pannos ſordidos ad eamdem miſit. Lotrix, his viſis, mirabatur, propterea quòd eo die magnopere egeret. Currit ergò ad conventum, Servoque Dei dixit: Pater, quid eſt hoc, quod in pannis reperi? Cui ille reſpondit: Vade; quia indiges; unde illa attonita hæſit, cùm neceſſitatem ſuam nulli hominum indicâſſet. Albaidæ habebat quædam mulier filiolum multùm ſibi dilectum; ad quam accedens peregrinus quidam ait: Ego pergo ad S. Jacobum; ſi mihi dare vis filium tuum, magnum illum efficiam dominum. Illa verò (quamquam non diſpliceret hujuſmodi promiſſio) petiit, ſibi unum diem ad deliberandum concedi; & conſilii gratiâ bonum Patrem adiit; qui reſpondit, ut, dum rediret peregrinus, eum juberet in malam rem faceſſere, quia dæmon erat. A. V. J. Antistio.

detegit, & mulierem ſimili errore liberat.

45 Poſtero mane rediit peregrinus, eadem poſtulans, ad quem illa, Vade hinc, ait, in malam rem, quia dæmon es. Repoſuit ille: Major dæmon eſt frater Bertrandus, qui id conſilii tibi dedit: ut tamen ſcias, quantum poſſim, aſpice hominem, qui aſino huc advehitur; is ante has fores mortuus concidet: atque ita verè contigit; peregrinus autem interim ex oculis evanuit. Magiſter Honophrius Clemens, eloquentiſſimus hujus regni concionator *d*, qui ante Patrem Ludovicum conventûs S. Annæ vicarius fuerat, hoc factum narravit, exponens primam Partem S. Thomæ, *d* præſente patre fratre Bertrando, dixitque, peregrinum illum, cùm dæmon eſſet, naturaliter ſcire potuiſſe, adventantem aſino hominem ex E quodam malo ad ſubitam mortem fuiſſe diſpoſitum, adjunxitque, tam peregrinum, quàm iſtum alterum, fortaſſis dæmones fuiſſe. Hic Valentiæ mulieri alteri ſimilem errorem exemit, ac per totam vallem Albaidæ perſuaſum erat incolis, nullum ſibi obventurum infortunium, quamdiu dictus Pater eo in loco habitaret.

Varia alia ab eo geſta, *e*

46 Hoc tempore patri Bertrando admodùm familiaris erat pater frater Joannes Alarcon, hodiéque ſuperſtes in Lucente in monaſterio S. Mariæ de corpore Chriſti *e*, qui importunis precibus à me rogatus, ut inſigniora quædam de hoc Patre me doceret, inter alia mihi ſcripſit ſequentia. Quo tempore (ita ipſe) ego converſatus fui cum patre fratre Ludovico Bertrando, eidemque etiam à ſacris confeſſionibus fui, cognovi illum ſingularem ſancti patris Dominici imitatorem in devotione, oratione, obſervantia, vitæque auſteritate. Priuſquam ſacerdotio initiatus eſſet, multum profecerat in oratione, & aliquoties quædam ecſtaſium initia ſenſit. Hinc aliquando pater Mico ab eo rogatus, ut ſibi explicaret, quæ res eſſet, dum homo nonnumquam eò pertingit, ut neſciat, utrum in cælo, an in terra ſit, repoſuit bonus F pater, Deo gratias ageret; non quemlibet hac in re potuiſſe eò pertingere, quò ipſe. Fervor ejus inter orandum, ingenſque ſpiritûs calor nonnumquam redundabat in corpus: proinde cum quodam die, valdè frigida tempeſtate, dicerem, me frigêre, graviter dixit: Qui friget, oret, nec frigus ſentiet. Idne tu neſcis, id numquam expertus es?

dum Albaidæ habitaret,

47 Miſſam celebrabat devotiſſimè, dumque Chriſtum in manu habebat ante communionem, hærebat notabili tempore, oportebatque, ut ab oculis ſibi tergeret lacrymas, quas fundebat. Celebrabat Miſſam quotidie, tantoque æſtuabat amore ſanctiſſimi Sacramenti, ut, cum quodam Sabbato Sancto non poſſet dicere Miſſam privatam, rogaverit me, ut ſacram Communionem ſibi porrigerem; quamquam & ab hac tum abſtinuerit, intelligens, id ſuperiori non placere *f*. Inter colloquendum multus ei *f* erat ſermo de Deo & rebus ſanctis, ut prodeſſet auditoribus; ac de me ipſo quidem poſſum affirmare, in frequentibus cum illo habitis ſermonibus ſenſiſſe me novum aliquod ad ſervi-

A. V. J. Antiſtio.

endum Deo incitamentum. Quodam etiam die, colloquentibus nobis, quidam, qui auſcultabat, juvenis exclamavit: O Pater, Deus tibi benedicat, tu ſancto tuo ſermone pravam mihi exemiſti cogitationem; præſtolabar enim quemdam hàc tranſiturum, quem multis fuſtium ictibus ferirem; ſed hoc ipſo momento audiens, quæ dicis, mentem mutavi. Dumque ego ſubjicerem, Modò vides, Pater, quid ſit de Deo piiſque rebus bene loqui, reſpondit, aliquid ſimile ſibi etiam antea eveniſſe.

ex teſtimoniis

48 Præter perpetuum de piis rebus colloquium erat huic Patri quædam in omni ſermone ſuo certa ſuavitas, quæ omnes mirè rapiebat: eo autem in ſemet ipſum utebatur rigore, ut illius calceorum ſoleæ ſemper tinctæ apparerent ſanguine, dum ſe flagellis ceciderat, ex ſcapulis defluo, quas omninò laceras lividaſque gerebat. Impoſita ſemel mea in ipſius ſcapulam manu, manifeſtum doloris indicium dedit; ſed cautè finxi, me non advertiſſe. Aliàs in cella illius abſconditos reperi veteres centones, plenos cruore, qui per flagella ex humeris defluxerat, quos ego tunc abſtuli, & ultra viginti annos pro ſacris reliquiis ſervavi. Non placebat ei lectus mollis & delicatus. Cum nos ambo occaſione cujuſdam jubilæi confeſſionibus in urbana eccleſia excipiendis in tam ſeram veſperam occupati fuiſſemus, ut non poſſemus redire ad conventum, dominus Joannes Milano, qui nunc comes eſt, fecit ei lectum ſterni, qui cùm Patri nimis commodus videretur, noluit ſe exuere veſtibus, ſed perſolutis ſuis precibus, ùt erat veſtitus, quievit. Nec ſolum ordinario induſio laneo utebatur, verum etiam, quantùm ex multis indiciis colligi poterat, etiam ſæpe cilicio.

B

patrum Alarconis,

49 Tantùm ipſum venerabatur is populus, ut concionanti Palumbaræ *g* fruſtum caputii illius pro reliquiis amputatum fuerit. Aderam ego, quando ille ſignum Crucis formavit verſus ingens incendium, vineæ conventûs appropinquans *h*; poſtridie verò illuc accedens, ut incendii terminum viderem, vidi illud eo in loco ſtetiſſe, ubi erat lignorum & ramalium congeries prope vineam conventûs. Hæc ſunt, quæ ſuprà dictus pater Joannes Alarcon, homo verax multaque fide dignus, mihi narravit, qui inſuper dixit, vidiſſe ſe interdum per ipſius cellæ forium rimas quamdam claritatem tranſlucentem, quæ lux minimè naturalis eſſe videbatur: hæc eadem ego etiam ab aliis audivi. Quædam ex relatis in hoc capite confirmavit præterea pater frater Martinus Xoarez, qui eodem tempore habitabat in conventu Albaidæ; ac ſpeciatim retulit, ſe quodam die Dominico ab eo vocatum eſſe, ut irent Belgidam, & in via habuiſſe quemdam hominem obvium, cui pater Ludovicus ait: Scio, cur venias, redi modò, & dic, me venire. Cùm verò Belgidam adveniſſent, repererunt mortuam conjugem domini Hieronymi Abella, ſuperius laudati; quod pater Bertrandus jam divinitùs cognoverat.

C

Martini Xoarez,

50 Narravit præterea idem pater, abhinc annis circiter undecim patrem Bertrandum poſt ſuum ex Indiis reditum, dum à concione in loco Agres dicto, quatuor milliaribus Albaidâ diſſito, habita rediret, obvidiſſe cuidam, qui ei dixit: Pater, ubi nunc habitat quidam ſanctus pater veſtri Ordinis, qui antè habitabat Albaidæ, eratque ejuſmodi conditionis ac morum, ea proferens, quæ Bertrandum ipſum indigitarent. Reſpondit ad hæc pater Martinus, iſtum Patrem profectum fuiſſe ad Indias; ſed jam inde reverſum eſſe. Tum verò virum iſtum dixiſſe: Noveris, me in hoc, ubi modò ſumus, loco vidiſſe miram ab eo rem fieri. Nimirùm dum ipſe à S. Maria de Agres rediret, viſo paſtore, gregem ſuum ſervante, procubuiſſe in genua, elevatiſque ad cælum oculis, aliquantulum precatum, rectà ad ipſum proceſſiſſe, cum eoque nonnihil collocutum, reverſum Albaidam. Tunc ego ab eodem petii, quid frater iſte dixiſſet; qui reſpondit: Revelavit mihi ſecreta cordis mei, dicens, quòd jam biennium trienniumve eſſet, ex quo non fuiſſem confeſſus; utque ſine mora pergerem confeſſurus in Agres vel in S. Annæ Albaidæ; quò paſtor iſte etiam perrexit, ibidemque confeſſus, poſt biduum triduumve ſanctè eſt mortuus.

D

qui ei ibidem convixerunt,

51 Eodem ſuprà dicto fratre Martino teſte, pauperibus ad januam conventûs mendicantibus multas largiebatur eleëmoſynas: jejunii autem Quadrageſimalis tempore, dum non poterat quoſdam eorum, qui apud ipſum confiteri volebant, matutino tempore audire, ſi pauperes eſſent, cibabat eos, ne jejuni repedarent domum, ac deinde eorumdem confeſſiones excipiebat. Non obſtantibus tot eleëmoſynis & liberalitate, erat conventui proſpectum de omnibus. At, qui illi ſucceſſit vicarius, non erat ſimilis eleëmoſynarius, iſque volendo parcere in commodum conventûs, eò redactus fuit, ut nec fratribus victum poſſet præbere.

E

& Petri Miconis,

52 Alter pater, dictus Frater Petrus Micon, teſtatur, magiſtrum Jordanum (unum è melioris magiſque probatæ vitæ presbyteris hujus regni) coram ſuis diſcipulis in ſchola aliquando aſſeruiſſe, patrem fratrem Ludovicum Bertrandum, fuiſſe magnum ſervum Dei, & contemplationi plurimum deditum, ſeque, cùm ad ipſum viſendum acceſſiſſet ad conventum S. Annæ, inveniſſe eum in monte, & poſt ſalutationem & amplexus rogâſſe, qui ſe haberet; ſed non aliud à bono Patre reſponſum accepiſſe, niſi quòd ille oculis in cælum ſublatis, hilari facie ſolùm dixerit, poſſe nos eſſe filios Dei. Ex quibus ille intellexit, eum tunc in quadam excelſa contemplatione fuiſſe, cùm ad quæſitum nil reſponderet. Conſueverat idem magiſter Jordanus diſcipulis ſuis de illo dicere: Jam in cælo Vir iſte eſt.

F

Valentiæ iterum regit novitios: extra urbem concionatur:

53 Ceſſante peſtilentia, anno MDLX revocatus Valentiam eſt, ut novitiis magiſter denuò præeſſet, tuncque ego cœpi illius ſubditus eſſe, in eoque cognovi multas virtutum, quas jam retuli & relaturus ſum *i*. Infinitas Deo gratias ago, quòd, licèt non acceperim ab illo ſacrum habitum, nec ſub ipſo profeſſionem emiſerim, cum tamen habuerim jam profeſſus, ſub ejuſque cura vixerim uno anno cum dimidio *k*; ſed cùm ea, quæ ad tironum regimen pertinent, dum illis præfuit, jam expoſuerim cap. III *l*, nihil opus eſt eadem hic repetere. Subſecuti Quadrageſimalis jejunii tempore conciones habuit in Alcoi *m*, ubi pro lectulo uſus ſtoreâ optimum exemplum præbuit. Aliquoties etiam haud procul inde concionaturus ivit ad gratificandum dominæ comitiſſæ Beatrici Mendozza, magnæ virtutis ac pietatis feminæ, quæ propter audita de eo ex multis maximeque ex iſto pio presbytero, magiſtro Jordano, illum plurimi faciebat, aliquando etiam apud ipſum

A pſum confitebatur de peccatis ſuis; feceratque illi parari lectum commodum; verùm frater Petrus Micon, tunc vir ſæcularis, qui juſſu comitiſſæ patri Ludovico inſerviebat, eidem dominæ dixit, eum numquam dormire in lecto; nec tam maturè umquam ſurgere potuit, quin hunc benedictum Patrem, poſitis humi genibus, deprehenderit orantem.

54 Sequenti vere ad Valentinum littus appulerunt duæ biremes Maurorum cum ingenti præda, magnoque captivorum numero, quos ex iſta ora abſtulerant; de quibus redimendis parandaque pecunia dum ageretur, ecce biremium præfectus *n* quodam die feſto, aliquot aliis comitatus Mauris, magno cum faſtu obambulabat Valentiam; qua de re Pater noſter, ſolitus à Deo petere ſpiritum Heliæ, vehementer indoluit. Proinde cùm veſpertino tempore novitii omnes eſſent in horto, poſtquam quilibet aliquid de ejus diei feſto dixerat, ipſe ſanctâ ſuccenſus irâ, versùs nos ait: Qua ratione ferri poteſt, filii mei, ut hoſtes Chriſti poſt tantum illatum damnum hodie tanta cum pompa civitatem perambulaverint, atque etiam nunc eant jactabundi? Ad nos, ad nos, filii mei, ea ſpectant. Agite igitur, omnes hic procumbamus in genua, &, ad mare converſi, pſalmum adversùs iſtos Mauros devotè recitemus.

duas piraticas Maurorum biremes

n

B

55 Novitii extemplò paruerunt ea cum devotione, quam Deus eorum animis infuderat. Paulò pòſt intellectum eſt, Mauris vela facientibus & aliquantulùm à littore provectis, terribiliſſimam ortam eſſe tempeſtatem, quæ eos omnes in profundum demerſit. Quapropter Pater pro ſua ſolita ſancta ſimplicitate deinde ſibi ſcrupulos movit, an non peccâſſet, datâ occaſione novitiis (quorum meritis mirabilem illum effectum adſcribebat) vindictam de Mauris à Deo tam fervidè petendi. Pſalmus, quem tunc recitaverant, ſi rectè memini, fuit centeſimus octavus, qui incipit: Deus, laudem meam, vulgóque appellatur Pſalmus maledictionis; vel fuit octogeſimus ſecundus, cujus initium eſt: Deus, quis similis erit tibi? qui admodum aptus videtur adversus Mauros aliosque ſanctæ Eccleſiæ hoſtes.

ſuis precibus ſubmergit.

C

ANNOTATA.

a *Valentino ſcilicet, non Albaidæ.*

b *Sequitur hic inſigne ejuſdem patris Michaëlis elogium, quod, quia nonnihil prolixum eſt, & ad* S. Ludovicum *nullo modo pertinet, ſciens prætermitto, uti ſimilia me prætermiſſurum monui in Commentario prævio num.* 13: *mihi enim hic propoſitum eſt ſolius* S. Ludovici *geſta recenſere; Antiſtio autem fuit etiam alios inſignes viros, qui in ſuo Valentino conventu virtutibus eluxerunt, poſteritati commendare.*

c *Moneta Hiſpanica eſt, vulgò* Reale *dicta, variique valoris.*

d *Elogium hujus viri, cui* S. Ludovicus *etiam in Prioratum conventus Valentini ſucceſſit, habes apud Echardum tom.* 2 *Bibliothecæ pag.* 234.

e *Videtur is conventus regni Valentini eſſe, quem Diagus lib.* 2, *cap.* 96 *in* Luchente *ſitum ait, & cujus notitiam ibidem tradit.*

f *Huc pertinent, quæ in Relatione Auditorum Rotæ leguntur his verbis:* Aliquando prohibitus à vicario conventûs ſanctiſſimam Synaxim ſumere (quam ipſe ſolitus erat ſumere, ſi Miſſæ ſacrificium celebrare non poterat, ùt ſuprà dictum eſt) tam patienter & benignè præceptum adimplevit, ut ne verbum quidem protulerit, ſciens, mandatum ſuperioris ita eſſe ſuſcipiendum, acſi Deus ipſe præciperet; niſi certum ſit, Deo diſplicere, ùt docet S. Bernardus.

g *Vide Annotata ad cap.* 3 *ad lit.* q.: *fortaſſè hic diverſus eſt locus ab illo.*

h *Redi ad caput* 2, *num.* 42, *& Annotata ibidem.*

i *Obſerva hæc pro majori fide Antiſtii,* Sancto, *cujus geſta ſcribit, ſynchroni & contubernalis.*

k *Nempe, quia in ſacro Prædicatorum Ordine novitiorum magiſter etiam præeſt profeſſis, donec hi fuerint ſacerdotio initiati.*

l *Imò* quarto, *& in mea partitione* ſecundo.

m Alcoi *vel* Alcoy, *regni Valentini oppidulum eſt, duodecim circitèr (ſi rectè notent mappæ geographicæ Blaevianæ) leucis Hiſpanicis Valentiâ diſtans.*

E

n *Ita verti vocem barbaram* Rais.

CAPUT IV.

Occaſio, quâ ad navigandum in Indias Occidentales accenſus fuit: ſuperatis difficultatibus, eò diſcedit: aliquot ejus geſta ibidem.

CIrca hoc tempus Valentiam advenit quidam Indus *a* in habitu Religioſo, falſiſque litteris patentibus exhibitis obtinuit, ut in conventu ultra annum hoſpitatus fuerit; qui cùm numquam fuiſſet novitius, nec educatus in Ordine noſtro, mihi, aliiſque novitiis non parvo offendiculo fuit; & patri Ludovico, magiſtro noſtro, aliquando magnam moleſtiam creavit. Quam ob rem exiſtimo, Deum iſtos defectus in hoc Indo ſolùm permiſiſſe, ut noſtrum omnium, tam novitiorum quàm Magiſtri, patientiam exerceret. Nihilominùs cùm advenìſſet Provincialis, velletque Indum ſeverè caſtigare, Ludovicus ad illius pedes provolutus multis cum lacrymis precatus eſt, ut ei offenſas remitteret, dicens: Si Indus malè fecerit, omnis culpa mea eſt.

Ex auditis à quodam impoſtore Indo

a

F

57 Porrò per ea, quæ ex eodem Indo audierat de laboribus & moleſtiis, quas iſtis in partibus patiuntur Religioſi, Deus in Ludovico ardentiſſimum martyrii deſiderium excitavit; huncque in finem ille ſtatuit in Indias proficiſci, ubi intellexerat, concionatores ab iſtis populis barbaris frequenter occidi, ac nonnumquam etiam comedi. Non poterat igitur hanc ſibi eximere mentem, dum tandem à duobus patribus, ex Occidentali India appulſis, accepit, magnam in provincia novi regni Granatenſis *b* ad convertendos infideles concionatorum penuriam eſſe. Per hæc ille magno divinæ gloriæ zelo accenſus, ſeſe obtulit his patribus, & ad id opus obſtrinxit *c*. Quod quidem tantopere

adire Indias ſtatuit; ſed à propoſito

b

c

A. V. J. Antistio.

pere ei cordi fuit, ut nec lacrymæ fratrum & ſororum aliorumque cognatorum ſuorum, nec repetitæ preces ſuffecerint ad ipſum ab hoc propoſito revocandum; quamquam duo treſve alii patres, qui ſuam etiam operam condixerant, jam conſenſiſſent ibidem permanere, ne nos affligerent.

Ægrè revocatur: at facti pœnitens.

58 Fratres ejus, ut eum retinerent, diſertè dixerunt, nullum ſe nummum ad iſtud iter ei largituros; ac pari modo pater Prior, frater Jacobus Servano (qui eumdem à pueritia ſua piis moribus inſtruxerat) apertè negavit, exſpectandum à ſe eſſe viaticum, profecturis fratribus ſolitum concedi. Quibus de cauſis, quia erat afflictiſſimæ valetudinis, nec itineri pedibus conficiendo par, tandem ſtatuit non diſcedere. Vocatum igitur ſocium, quocum ſe iturum condixerat, dimiſit, iſque ſolus profectus
d eſt Hiſpalim *d*. At verò ſubſequenti primo die Veneris jejunii Quadrageſimalis Ludovicus, cùm manè ſermonem habuiſſet ad populum in eccleſia Conceptionis, anxiari cœpit, quòd remanſiſſet, alterumque illum abire ſolum ſiviſſet;
B adeò ut eâdem veſperâ in novitiatu concionatus fuerit, tirones ad accuratam Ordinis obſervantiam exhortans, &, ſi quos offendiſſet, veniam precatus, ſuam omnibus benedictionem impertierit.

Eâdem proficiſcitur: in via ſocium reperit.

59 Poſtero manè tam multis apud Priorem ſuum inſtitit, tantúmque illi moleſtus fuit, ut importunitate ſua benedictionem ab eo tandem obtinuerit, proteſtante tamen ſemper Priore, non facere ſe poteſtatem eò proficiſcendi; &, quia ipſum vehementer amabat, plangente dolenteque, quòd talem amitteret ſubditum. At pater Ludovicus eodem manè recordans, ſe nondum Miſſam celebrâſſe, acceſſit ad conven-
e tum Patrum de Jeſu *e*, ibique eam celebravit tanta cum pietate ac ſpiritu, quanto quis poteſt æſtimare, æterno Deo ſimul offerens omnes labores, quos erat ſubiturus. Poſt hæc
f recto itinere Sætabim *f* verſus perrexit, bonumque ſibi à Deo augurium dari ratus eſt, quòd viam, quæ ad crucem Sætabis ducit, tranſverſim permeans, offenderet iſtum ſuum ſocium, qui cùm triduo antè ab eo receſſiſſet, occaſione cujuſdam cognati ſui, malæ vitæ *g*
g C hominis, non potuerat ſe expedire, ut ante id temporis Valentiâ excederet; divina utique ita diſponente providentia, ne iſte pauperculus Pater ſuo ſocio careret.

Sætabi ab aliquo fratrum convenitur.

60 Interea nos in ipſius cellam ingreſſi, invenimus arcam inſtrumenta pœnitentiæ continentem, nimirum cilicia, flagella, catenas ferreas, & laminas ſtanneas, radularum inſtar perforatas, quas carni ſuæ admovere ſolebat, aliaque id genus, æquè ac iſta, delicata & mollia, quorum bonam copiam toto vitæ ſuæ tempore habere curavit. Fratres, cognito illius diſceſſu, decreverunt eum inſequi, quorum unus inſecutus, poſtquam in via aberrâſſet, Sætabi offendit, ibique illum omnibus rationibus, quæ ad diſſuadendum cœptum opus valere videbantur, acriter aggreſſus eſt; ſed cùm in ſuo propoſito perſtare videret, pecuniam ei dedit, & quia ob infirmitates ſuas pedeſtre iter facere non poterat, aſellum comparavit, ut vehi poſ-
h ſet *h*.

Hiſpali ſolvit in Indias, præmiſſo quodam vaticinio.

61 Hiſpali claſſi primò Indias petituræ ſe commiſit, ab omnibus vectoribus ſociis, navium gubernatoribus, nautiſque tanti habitus, ut, quotieſcúmque orta eſſet tempeſtas, ad eum recurrerent. Verùm hîc exciderat mihi quippiam ſcriptu dignum, quod aliqui ex patre Caſtiglione, Ordinis S. Franciſci, intellexerunt. D
Hic, etiam ſæcularis, patri Bertrando dixerat, velle ſe Ordini S. Dominici nomen dare, & ab eodem plurimùm confirmatus fuerat, ad viam virtutis ac Religionis capeſſendam. Poſt aliquot annos, audito, Patrem Indias petiturum, rogavit eum, ut ſe ſocium acciperet: verùm ille in extremum eccleſiæ perducto ait: Significas mihi, te futurum S. Dominici Religioſum; ſed falleris; cogitas etiam mecum adire Indias; ſed re ipſa remanebis hic, poſteaque habitum indues alterius ſacri Ordinis. Ad quæ attonito hærenti bono Caſtiglione, ſecumque reputanti, qua ratione res adeò ſuæ menti contraria poſſet ſibi obtingere; ait bonus Pater: Ne dubita, quin omnia hæc, quæ dixi, tibi eventura ſint. Factumque eſt, ut Valentiæ remanens Franciſcanum deinde aſſumpſerit habitum.

VII. *Ex multis illius apud Indos geſtis pauca nota ſunt.*

62 Quæ noſter pater Bertrandus fecit in Indiis, ſunt (ut ita dicam) innumera; ſed ex his novimus pauciſſima, quæ per aliquos ex illis oris huc advectis relata, vel per litteras miſſas accepimus; quædam etiam ipſemet Pater cuidam familiari ſuo enarravit, dum interdum incidiſſet ſermo de magnis fallaciis, quibus dæmon in iſtis regnis utitur, ut populos ad adorandum idola inducat; aut dum vellet aliqua de prædeſtinatione vel reprobatione quorumdam Indorum differere; aut denique ut proximi utilitati ſtuderet. Id certò novimus, eum ibi ſemper magnæ ſanctitatis odorem ſparſiſſe, ingentemque hominum multitudinem convertiſſe ad Chriſtum & baptizâſſe *i*. i

Divina in puero baptizando prædeſtinatio.

63 Dum quodam die, qui erat vigilia ſanctorum Angelorum menſe Septembri, erat in eccleſia cujuſdam vici, ubi ex obedientia morabatur (hi vici iis in partibus Doctrinæ appellantur, quod in iiſdem doctrina Chriſtiana novis illis gentibus tradatur) acceſſit ad ipſum quidam Indus, puerulum in manibus gerens, & vehementer clamavit, ut oſtenderet, ſe illius opem implorare; quem cùm ille non intelligeret, advocavit interpretem, ex quo audivit, Indum petere, ut puerum baptizaret. Interrogavit ergò eum: Quare tu vis, eum baptizari, qui idola adoras? Reſpondit Indus: F
Quia ille moritur, & ibi ſupra montem quidam ſpiritus dixit mihi, te adeſſe in Doctrina, & ſi tu aquam illius capiti infundas, puerum ſalvandum. Baptizavit ergò illum ſine ulla mora, nomenque Michaëlis impoſuit, ac paulò pòſt puer obiit, agente multas Deo gratias patre Ludovico, quòd primus, quem ſacro abluerat fonte, volâſſet in cælum, & divinæ prædeſtinationis opus hac in re admirante.

Incommoda Deus fructu penſat.

64 In eadem Doctrina, multiſque aliis, non deerat multa patiendi materia. Incedendum erat pedibus cum magna paupertate & fame, inter vehementiſſimos calores ſub zona torrida, duobus ſolùm gradibus *k* à linea æquinoctiali, ubi k
pér totum annum dies noctibus æquantur; ſed, quod ei erat moleſtius, cùm provincia foret vaſtiſſima, paucoſque haberet conventus, hoſque etiam invicem longiſſimè diſſitos, Priores, ut his de doctrina Chriſtiana proſpicerent, ſolebant variè diſtribuere fratres, & ad diverſas ſtationes mittere, ut adeò alii triginta milliaria à conventu, alii ſexaginta, alii centum abeſſent, oporteretque, hoſce invicem de peccatis confi-

A confiteri ; conventum inter eos erat, ut quilibet iiſdem diebus ex propria doctrina abirent, ſibique in medio itinere occurrentes, confiterentur. Cùm verò bonus Pater uſu Sacramenti pœnitentiæ plurimùm delectaretur, ſoluiſſetque antea indies bis confiteri ; non potuit non ea de re vehementer dolere ; ſed benedictus Deus ipſum mirabiliter ſolabatur ingenti fructu, quem ex iſtis infidelibus referebat.

Propter ſublata ſacrificuli oſſa veneno potatur, l

65 Dum apud Indos, qui ad radices montis S. Marthæ *l* degunt, prædicavit, multos convertit baptizavitque. Pervenit deinde ad quemdam vicum, ubi, poſtquam plures dies prædicâſſet, nihil profecit. Sed cùm audiſſet, oſſa cujuſdam idolorum ſacerdotis, eò loci à longo tempore mortui, à populo coli, quòd perſuaſum illis eſſet, ruiturum in ipſos cælum, quoties ea oſſa amiſiſſent ; ac propterea eadem in ſumma veneratione haberi, & in templo, in quo ſepulta jacebant, feſta ab eis certamina ludicra ſoluiſſe fieri ; ipſe in illud occultè ingreſſus, ea oſſa abſtulit & quinque aut ſex milliaribus procul inde aſportavit. Quod ubi cognoverunt vel ſuſpicati fuêre idololatræ, cum B quodam peſſimo ſene ſacrificulo convenerunt, ut illum veneno inficerent, feceruntque oblata ipſi potione, quâ hauſtâ, ille lethifera correptus febri, videbatur ſibi ignem in viſceribus geſtare, & ad mortem ſeſe comparans, die quinto (mirabile dictu !) ſerpentem evomuit, atque ita ſe paulò melius ſenſit : verùm alius Religioſus Ordinis Montis Carmeli, cui ſimilem potionem dederant, intra paucos dies, poſt expiatam apud patrem Bertrandum conſcientiam, mortuus eſt, ac in defuncti corpore maſſa vermium reperta fuit.

magnoque verſatur in diſcrimine vitæ ;

66 Memini ex illo audire, nihil ſibi in hoc periculo moleſtius fuiſſe, quàm quòd deeſſet presbyter, à quo Sacramenta pœnitentiæ ſacræque Euchariſtiæ reciperet. Nec aliud quidquam habebat ſolatii, quàm ex duobus Mauris Chriſtianis, qui ipſi aderant; proinde ipſe ſemet egregiè confortabat uſu parvæ Crucis ligneæ, è corona ſua Mariana dependentis, ad quam verſus multis cum lacrymis animam ſuam Deo commendabat. Conſpicati autem idololatræ, ipſum à veneno convaleſcere, convene- C runt ultra trecentos, ſuis arcubus & ſpiculis armati, ut eum trucidarent; & quamquam alter è Mauris iſtis ſclopetum bellicum ad ipſum defendendum mox oneraret, noluit is, ſed advocatis illorum præcipuis cœpit ferventer prædicare ; dolorem ſuum de eorum æterna damnatione profeſſus, monenſque, aperiendos tandem mentis oculos eſſe, agnoſcendumque dæmonis mendacium, cùm nec cælum corruiſſet, nec quidquam aliud eveniſſet mali, quale ipſis perſuaſum fuerat eventurum, ſi oſſa iſta eis umquam ablata fuiſſent. Verum cùm illos pervicaces duroſque ad convertendum adverteret, conſideraretque, Deum nolle quemquam vi illuc adigi, permiſit, oſſa iſta recipi *m*, eoſque cum ſuo dæmone permanere.

ſed utrique periculo ſubducitur, ut ei fuerat prædictum.

67 Qua de re iſti miſeri adeò exultaverunt, ut multas gallinas & pavones velut in pretium redemptionis ejuſdem idoli ei donare voluerint; quos cùm ille admittere recuſâſſet, parùm abfuit, quin occideretur : & occiſus fuiſſet, niſi cacicus quidam, id eſt, aliquis ex Indorum magnatibus, ab illo antea converſus, illum ex eorum manibus liberâſſet; ſicque prædicti duo Mauri cum aliis Indis pacis amantibus, ut ipſum periculo eximerent, poſtquam idololatræ abſceſſerant, in ſuos humeros ſublatum quindecim milliaribus inde portaverunt, deindeque navi impoſitum vexerunt ad locum, ubi habitabat illius regionis præfectus Petrus de Salazar, qui ipſum in ſuam domum recepit, in qua multis menſibus febri laboravit. Hæ aliæque plures aliæ moleſtiæ ei prædictæ fuerant à quodam pauperculo admodùm ſimplice, orationi multum addicto, ſanctæque vitæ, qui quodam anno, priuſquam Pater profectus ad Indias eſt, illum die S. Joannis Baptiſtæ in clauſtro conventûs conſpicatus, ad eum accurrit, hæcque verba, non valdè diſſimilia ab iis, quæ Agabus S. Paulo dixit : Spiritus dixit mihi, patrem fratrem Ludovicum magnas afflictiones paſſurum, magnoque verſaturum in periculo ; ſed ex omnibus his liberabit ipſum Deus. De hoc ſancto viro multa narrabat pater Bertrandus, quæ nihil opus eſt hîc referre.

Hac occaſione notantur pauca E

68 Soluit pater frater Ludovicus inter concionandum Valentiæ crebrò dicere, dum ipſe permiſit, ea oſſa auferri, ſacerdotem, qui ea recepturus venerat, coram iiſdem magno cum tremore decuſſatiſque ante pectus brachiis, procubuiſſe in genua, & rogatum ab ipſo eſſe, ſi quod ſciret propinato toxico remedium ; ſed miſerum illum coram his oſſibus tanta ſuperſtitione correptum fuiſſe, ut nec reſpondere nec verbum mutire auderet. Aiebatque bonus Pater, tunc ſibi in mentem veniſſe, quanta cum reverentia oporteat nos gerere coram ſanctiſſimo Sacramento ; cum miſer iſte ſacrificulus ſic tremeret coram dæmone. Hoc nomine utor, non ſolum, quia David in Pſalmo ait ; "Omnes „dii gentium dæmonia *n*" ; verùm etiam, quia * ipſimet Indi in aliquot regionibus idola ſua, quæ pro diis habent, conſueverunt appellare Dæmonia ; dumque dicere volunt, privatum idolum ſuum aliquid petere, aiunt, id petere diabolum.

de Indorum ſuperſtitionibus.

69 Præterea aiunt, ſe iſtis idolis non ſervire ex amore, ſed ex timore. Pari modo docent, hunc errorem, nimirum, quemadmodum verus Deus in cælo omnibus facit bene, ac nemini malè, ita ſuos diabolos, quam poſſunt peſſimè, eis facere, nec quemquam adjuvare ; F ac proinde, ſeſe iis offerre ſacrificia, ne malè mulctentur. Rogavit aliquando Pater unum ex cacicis *o*, cur non, ut antè ſoluerat, ad conciones ſuas veniret ; qui reſpondit hoc modo : Diabolus meus minatus mihi eſt, me meamque conjugem ac liberos occidere, ſi impoſterum ad te auſcultandum acceſſero : ſed repoſuit Pater : Ut porro videas, quanta ſit illius poteſtas, eamus ad illum, ivitque & validum eidem idolo ictum inflixit, ſine ullo in eodem ſenſûs indicio. Eodem experimento uſus fuerat alias & ſucceſſerat feliciter ; tum enim convertit cacicum illum, à quo eumdem morti ereptum fuiſſe diximus. *p*

ANNOTATA

a *Quandoquidem tam in hac, quàm in auctiori Vita frequens de Indiis facienda ſit mentio, liceat hic lectorem ſemel monuiſſe,* Indias Occidentales *ſeu* Americam *ſemper indicari.*

b Novum regnum Granatenſe *Hiſpanis, ad*

A. V. J.
ANTISTIO

quos illud pertinet, el Nuevo Reyno de Granada, *ampla Americæ Meridionalis regio eſt in Terra firma, cujus primaria & archiepiſcopalis civitas eſt Fanum ſanctæ fidei de Bogota, vulgò* S. Fé de Bogota *appellata.*

c *Ne hæc & ſequentia cuiquam ſcrupulum moveant, obſervâſſe oportet, Religioſos illos miſſionarios (uti Roca & Avignonus expreſsè addunt) facultatem habuiſſe (utique à totius Ordinis Prædicatorum generali Magiſtro) ſui Ordinis patres, qui vellent, in laborum ſuorum partem adſciſcendi, ac propterea potuiſſe* S. Ludovicum, *ſalvâ, quam debebat, inferioris ordinis ſuperioribus ſuis obedientiâ, hiſce etiam invitis, ſeſe iiſdem miſſionariis ad id muneris obſtringere, & in Americam navigare.*

d Hiſpalis, *indigenis* Sevilla, *perampla Hiſpaniæ civitas eſt, & Vandalitiæ propriæ ſeu Inferioris, aliàs Andaluziæ, caput, ad Bætim fluvium, celeberrimumque emporium, & archiepiſcopali ſede inſignita; unde frequens eſt ad Indias Occidentales, ſeu Americam,*
B
navigatio.

e *Roca & Avignonus hunc conventum* S. Mariæ de Jeſu *nominant, & Ordinis* S. Franciſci *eſſe, atque extra Valentiæ civitatis muros ſitum aiunt.*

f Sætabis *vetuſta ſub Romanis Hiſpaniæ civitas, deinde* Xativa *communiùs appellata, ac initio hujus ſeculi* 18 *deſtructa & inſtaurata, ſita eſt in regno Valentino ad cognominem fluviolum, novem circitèr leucis, teſte Martiniero in Lexico geographico, à metropoli Valentia diſtans.*

g *Avignonus cum Roca, illum*, non malæ vitæ, *ſed* malæ valetudinis *fuiſſe, ait. Fortaſſe erravit hoc loco interpres Italus, quem hic reddo Latinè: nam famæ proximi meliùs cavit Antiſtius.*

h *Scilicet Hiſpalim uſque, ubi erat mari ſe commiſſurus.*

i *Auditores Rotæ in ſæpe laudata Relatione,* Fidem etiam, *inquiunt*, in exteris regionibus cum magno vitæ diſcrimine propagavit, ex quibus cùm incolumis rediiſſet, inter alia retulit, ſe, cum ultra quindecim hominum

C

millia ad veram fidem adduxiſſet, Crucem illis adorandam exhibuiſſe, ùt fecerunt. *Verùm multò etiam plures ab eo converſos baptizatoſque fuiſſe, colligo ex Bulla canonizationis, in qua ſic dicitur:* Sub monte Sanctæ Marthæ Indorum accolarum circitèr quindecim millia, ſuis prædicationibus ad fidem converſa, baptizavit. *Prædicavit autem etiam aliis in locis, ùt viſuri ſumus, in quibus haud dubiè multos Indorum pariter convertit.*

k *Mendumne hic cubat, an verò Sanctus eò uſque progreſſus fuit?*

l *Indicat montes provinciæ S. Marthæ, in Americæ Meridionalis Terra firma, verſus Orientem, inter provinciam Carthaginis Novæ ad Occaſum, Novumque regnum Granatenſe ad Meridiem.*

m *Audi etiam de hiſce Auditores Rotæ:* Quam (*arculam cum idolo, ſeu oſſibus ſacrificuli*) ipſe Bertrandus accepit, & ſecum aſportavit; qua de re commota infidelium turba necem inferre tentabant; ſed fortes Chriſti pugiles, ad fidem paulò antè converſi, in unum convenerunt, & B. Ludovicum cum dicta archula extra civitatem progreſſi ab infidelibus defenderunt, & horum aliqui cum ipſo Beato ad oppidum quatuor leucis diſtans profecti ſunt, ubi cùm poſt aliquod temporis ſpatium conſtitiſſent, fuit B. Bertrando appoſitum in cyatho venenum, propter quod ex naribus & ore quoſdam vermes, ſeu parvulos ſerpentes, ejecit: quare cùm Beatus aliquantulùm doloribus angeretur, quinque cohortes gentilium, elevatis vexillis, ſupervenerunt, & archulâ per vim iterum potiti ſunt; quam ſibi ablatam fuiſſe, B. Ludovicus Bertrandus acerrimè tulit, ita ut, ſi ipſe tunc temporis non fuiſſet veneno turbatus, paſſus potiùs fuiſſet, pro fidei defenſione ſibi necem inferri, quàm archulam cum idolo per vim auferri. Ita de auditu à beato Viro, & de publica voce & fama ſuper 9 & 10, teſtes 1, 155, 156, & alii teſtes &c. *Propter hoc hauſtum venenum ſolet eidem Sancto calix cum inſidenti ſerpente appingi.*

n *Pſalm.* 95, ℣. 5.

o Cacici, *ùt ſuprà jam annotavi, Americanorum principes appellantur.*

p *Mox ſuprà num.* 68.

E

CAPUT V.

Cetera illius geſta in Indiis, & reditus in Hiſpaniam.

QUidam pater, appulſus ex Indiis, per viam hunc noſtrum conventum adiit, ubi hunc bonum Dei Servum laborantem ſuprema infirmitate reperiens, narravit, ſe, dum in iſtis partibus degeret, ex relatione multorum accepiſſe, ab hoc ſancto Viro quamdam puellulam, exiguæ ætatis, Indæ ad fidem converſæ filiam, in quodam vico à morte reſuſcitatam fuiſſe. Adjecit, nullum alterum tantos retuliſſe fructus in iſta provincia, in eaque eum multa patrâſſe notatu digniſſima, atque inter hæc, Hiſpanicè loquentem ab iſtis populis interdum intellectum fuiſſe; cúmque ſolitus eſſet per interpretem prædicare, dictum ei ab Indis fuiſſe, non opus eſſe interprete, quia ipſum intelligebant; ac proinde pergeret ipſemet prædicare; quod non dicebant aliis concionatoribus. Interrogatus autem pater Bertrandus, an hoc verum eſſet; ita eſſe, reſpondit; at ſi de reſuſcitata puella quærebatur, nec aſſeruit, nec negavit; unde ego quidem exiſtimo, hanc ab eo verè reſuſcitatam fuiſſe; quia, habita illius virtutis ratione, ſi mendax fuiſſet narratio, ſine mora factum negâſſet, quippe qui optimè noverat, quantùm in ſimilibus rebus Deo diſpliceat mendacium.

CAP. VIII. Puellam mortuam reſuſcitat: Hiſpanicè loquens intelligitur ab Indis;

F

71 Magìs etiam certiorem me facit, quod ille devotè præſens in presbyterorum confraternitate Deiparæ, ab aliquo viro nobili rogatus, ſi in Indiis puellam verè revocâſſet à morte, reſpondit his verbis: Quid, vos igitur putatis, id eſſe? Deus inſtar fabri eſt, qui ſerram facere meditans, ex multis, quas in manibus habet, virgulis ferreis, omnibus cum in uſum aptis, unam, quam vult, eligit, relictâ alterâ: hiſque dictis, tacuit. Quibus videtur dicere voluiſſe: Non eſt, cur me præ aliis æſtimes, quòd me elegerit Deus ad hoc miraculum patrandum. Ratio verò, ob quam Deus illi conceſſit, ut Hiſpanicè loquens intelligeretur, prout

cujus utriuſque facti veritas probatur.

A prout ipſemet aliquibus familiaribus ſuis narravit, hæc fuit: Utebatur ille interprete, qui (ſive ex malitia, ſive ex ignorantia) non exponebat fideliter Indis, quæ ipſe prædicabat; quod advertens bonus Pater (neſcio, utrum ex revelatione, an aliter) Dominum Deum noſtrum precatus eſt gratiam, ut ipſemet intelligeretur, & obtinuit *a*.

Ex mirabili eventu multos Indos inſtruit ac baptizat:

72 Eodem laudato patre teſtante, pater Ludovicus multos caciquos cum ſubditis ſuis ad Chriſtiana ſacra perduxit, ac ſpeciatim, cùm in quodam vico, ultra mille magna cum feſtinatione ſtrepituque; & ex alio vico, ubi non niſi duas perſonas convertere potuerat, quingenti Indi illuc adveniſſent, de myſteriis fidei ab eo inſtrui expetentes; qui rogati, quid eſſet, quòd baptiſmum tam avidè cuperent, reſponderunt, quòd, dum in aliquo feſto ſimul eſſent convivantes, útque erant ſoliti, dæmonem invocarent, dæmon, præſentibus ibidem etiam illis duobus Chriſtianis, qui baptizati fuerant, apparuerit illis in ſpecie horridiſſima, palàm dicens: Quare modò me invocatis coram duobus Chriſtianis? Tollite eos hinc. B Interim conſpexerunt ad ejuſdem dæmonis latus hominem Chriſtianorum habitu indutum, qui dixit, ſe à fratre Ludovico Bertrando miſſum, ut doceret eos, quàm fœdè eſſent ſeducti; moxque cœpit cum idolo diſputare & illud convincere falſitatis. Quapropter Indi, evaneſcentibus è conſpectu tam dæmonio, quàm dicto homine, quem angelum fuiſſe, oportet, omnes ad patrem Ludovicum concurrerunt; ut baptizarentur, quod & ille, poſtquam eos abundè inſtruxerat, perfecit.

toxicum bibit innoxie: lætatur pia morte Indi;

73 Narrat inſuper dominus Raphaël de Figheroä, rem eſſe publicam in Indiis, patrem Ludovicum, cacici convertendi gratiâ, intoxicatum cyathum hauſiſſe innocuè, ut veritatem Chriſtianæ fidei, falſitatemque Indorum ſuperſtitionis hoc modo probaret *b*. Quod à ſe quoque auditum fuiſſe, confirmavit dominus Joannes Vives de Canamas. Convertit etiam quemdam Indum grandis ætatis, & poſt collatum baptiſmum graviſſimè laborantem ad bene moriendum comparare ſtuduit; ſed cùm aliquo tempore ad illius habitaculum non acceſſiſſet, illuc C rediens, invenit ibi alterum Indum infidelem, qui omni ope conabatur eumdem pervertere; quo expulſo, pauperculum infirmum in fide confirmavit, recordatuſque non allatæ crucis, miſit miniſtrum ſuum, qui eam è veſtigio ex eccleſia afferret: at infirmus, elevata manu digitoque in altum exporrecto, cum magna lætitia ait: Non eſt neceſſe, Pater, aſpice illam, quæ tam pulchra in aëre eſt! atque hæc proferens, Deo animam reddidit, magno patris Ludovici ſolatio. Hoc ipſemet retulit inter concionandum in eccleſia noſtra in feſto ſanctæ Crucis menſe Maio.

pueri à ſe baptizati ſævam necem docet:

74 Inter alios quoque puerum convertit, quem in ſacro fonte ſuo nomine Ludovicum appellavit, piis moribus imbuit, ſecumque tenuit, ut ſuæ Miſſæ inſerviret. Quod ægerrimè ferens dæmon, Indis quodam die coram idolo ſuo ſe commendantibus, ut ſibi Maize (quod Indorum frumentum eſt) concederet, reſpondit per idolum, non exauditurum ſe eos, nec ullum amplius daturum reſponſum, niſi parvulum Ludovicum ſibi ſacrificaſſent. Abſente igitur patre Ludovico; Indi parvulum Ludovicum vi abreptum idolo ſuo immolârunt, reducique patri Bertrando parvulum quærenti dixerunt, eum à Caimanis (animalia ſunt inſtar crocodilorum, quæ nonnumquam egreſſa magno flumine inſiliunt in eos, quos in ripa reperiunt) devoratum fuiſſe; quo audito, ille vehementer doluit, at multò etiam vehementius, intellecta poſtmodum Indorum & idoli malitiâ.

naufragium cum ſociis ſuis evadit:

75 Factus eſt Prior conventûs Fani Sanctæ Fidei *c*, quæ civitas longè diſſita eſt Carthagena *d*, ubi Dei Servus tunc habitabat. Quam ob rem conſcendit navim cum quatuor vel quinque aliis, per magnum Magdalenæ flumen *e* navigaturus; ſed exorta terribili tempeſtate, fluctus vehemens cymbam in aquam impulit, adeò ut jam inciperet ſubmergi; verùm fervida ad Deum facta prece, alter fluctus prodigioſus eam in alterum latus impegit, &, ſalvis omnibus, ad littus fluminis propulit, ubi arreptis cujuſdam arboris ramis, proſilierunt in terram.

de pari conjugum vaticinatur:

76 Quod ei de quadam belli ducis, vel gubernatoris, uxore contigit, ipſemet cuidam E Religioſo amico ſuo hac occaſione narravit. Religioſus hic in illius cellam viſendi gratiâ ingreſſus, eum plangentem reperit, quod, cur id faceret, miranti dixit pater Ludovicus: Fili, ora Deum pro me, quia magnus peccator ſum! At ille: Sume animos, Pater; quia Deus eſt; verum ipſe vehementer ſuſpiravit, O fili, inquiens, quàm malè rependo gratias, quas Deus mihi conceſſit! Poſt hæc converſo ſermone, cœpit loqui de quodam viro nobili, qui cum uxore ſua, pulcherrima femina, profectus in Indiam eſt, officio, neſcio, quo, à rege donatus. Quò cum perveniſſet, nihilominus adamavit alteram: quod ubi uxor reſcivit, tulit ægerrimè; quòd iſti ille omnia daret, ipſa verè haberetur male. Habebat porrò hæc fratrem noſtri Ordinis in iſtis oris, qui quodam die patrem Ludovicum ad eam conſolandam ſecum duxit, iſque ei dixit: Domina, confide in Deum, maritum tuum ſeſe emendaturum, tibique ſatisfactum iri; ſed dum illi aperientur oculi, tu tuos claudes. Paucis inde diebus vir iſte nobilis, à Deo compunctus corde, amicam amovit, totuſque uxori adhærens, eam benigniſſimè coluit, & placidiſſimè F vixit cum ipſâ uſque ad hujus obitum, qui quindecim diebus pòſt contigit; quando illa ſolatio plena defuncta eſt.

morbum epidemicum curat: Cruce dæmonem coërcet:

77 Indias peragrans, in variis vicis multos invenit quodam malo, catarrho ſimili, pereuntes, quod uſque adeò epidemicum erat, tamque lethale, ut peſtis videretur. Propterea ipſe ſingulas domos ingrediens benedicebat infirmis; nec unus quidem eorum, quibus benedixerat, ex eo morbo extinctus eſt. Quam ob rem, dum quiſquam eorum infirmabatur, aiebant Indi: Cur non vadis ad ſanctum Patrem, qui te ſanabit? Cùm quemdam idolorum ſacrificulum baptizâſſet, eoque in loco arundineam Crucem fixiſſet, venit dæmon, qui eidem ſacrificulo apparere & cum eo loqui conſueverat, ad portam illius magnis ululatibus ac ſtridore clamitans, ut ſibi aperiretur: reſpondenti autem Indo, portam patère, Imò, inquit dæmon, obſerata cruce, quæ ibi fixa ſtat.

78 In illarum partium vico, qui, ſi rectè memini, Tubara vocatur, ultra triennium prædicavit,

A. V. J.

Antiſtio. per baptizatos multa idola comburit: ſacrificulum

dicavit, ſuiſque manibus plures quàm mille ac quingentos Indos baptizavit; qui deinde, eodem ſuadente, ſuis etiam manibus innumera idola publicè combuſſerunt; quæ cùm in variis iſtius deſerti locis abſcondita laterent, utebatur aliquorum ſimplicitate puerorum, quos per blanditias inducebat, ut loca proderent, ubi idola deliteſcerent. Conabatur etiam alterum idolorum ſacrificulum, magni ingenii virum, convertere, ut hujus exemplo multos alios ad Chriſtum adduceret; ſed nihil in eo profecit. Recurrit igitur ad Deum, toto biennio gravibus ſui corporis afflictationibus, frequenti Miſſarum oblatione, continuiſque precibus inſtans; quo elapſo tempore, dum minimè exſpectabat, idem Indus eum acccerſi juſſit. Accedens graviter ægrotantem oſſendit rogavitque, quid vellet. Reſpondit Indus, ſe firmiter credere, omnipotentem Deum miſiſſe in mundum Filium ſuum, ut homines viam cæli doceret; huncque in cruce mortuum eſſe, ut eos à peccato & poteſtate dæmonis liberaret; ac propterea velle ſe Chriſtianum fieri.

B

graviter decumbentem baptizat: ſigno Crucis

79 Cùm igitur ipſum in fide inſtruxiſſet, quantùm tum quidem inſtrui potuit, baptizavit; moxque poſt cœpit Indus vehementer tremere; rogatuſque à Patre, Cur trepidas? Quia, inquiebat, multi dæmones, inſtar turpiſſimorum animalium, circumſtant; minantes ſcilicet illum in fruſta diſcerpere, quòd, poſtquam eum toto vitæ tempore tantoperè honorârant, principemque ac majoris auctoritatis præ ceteris omnibus ſacerdotibus fecerant, ab eodem deſererentur. Quod ut audivit bonus Pater, priuſquam inde recederet, è junco Crucem fecit, & ad caput lecti collocavit; dum verò illuc poſtea rediit, ex eodem ſacrificulo audivit, ſemper ad portam adſtitiſſe dæmonem, qui horribiliter ululabat, nec umquam ingredi auſus fuerat. Neſcio, utrùm in acceſſu ad Indias, an in reditu acciderit, ut in quodam portu quamdam puellam papulis laborantem ſolo Crucis ſigno ſanaverit.

& Coronâ Marianâ miracula patrat.

C

80 Multa quoque alia, ſed nobis incognita, patravit in Indiis; ex certa tamen relatione ſcio, eum, cum quamdam Coronam Marianam daret cuidam hujus civitatis incolæ, dixiſſe, ut eam magna in veneratione haberet, quòd Indias petenti eam ſibi dediſſet frater Thomas de Arenas, concionator excellentiſſimus, cui ipſe donaverat ſuam; adjecitque: Hæc Corona in Indiis ſanavit infirmos, convertit peccatores, ac puto, etiam reſuſcitâſſe mortuos; proinde reverenter ſerva. Quin & ipſemet tanti eam faciebat, ut interdum mitteret infirmorum capiti imponendam, & aliquoties unâ alteràve hebdomadâ commodaret. Alteri piæ perſonæ etiam clariùs dixit: Hanc mihi Deus præſtitit gratiam, ut hæc Corona mortuos revocaverit ad vitam.

Deflet auctor ſuorum in ſcribendo incuriam.

81 Utinam multa alia, quæ hic Servus Dei fecit in Indiis, ad noſtram notitiam perveniſſent; ſed hactenus non pervenerunt, nec perventura credo, niſi in cælo; maximè, quòd nos fratres S. Dominici ſoleamus negligentes eſſe in aliis faciendis certioribus eorum, quæ in noſtro Ordine contingunt. Quare ſperare nequeo, fore ut iſtius provinciæ patres nos earum rerum faciant certiores. Verè ego, patrem fratrem Ludovicum aliquando audiens quædam mirabilia de noſtris patribus, puta, de beato fratre Dominico Betanzi, aliiſque narrantem, admodùm dolui, perpendens, noſtros eâdem negligentiâ, quâ uſi fuêre in iſtis, etiam uti in his. Utque laudabat ille plurimùm diligentiam patrum Jeſuitarum, quòd memoriæ prodiderunt labores, quos ſui ſubierunt in Japonia, China, aliiſque oris, in quibus Euangelium prædicârunt, ita improbabat negligentiam noſtrorum, quòd, cùm ſui in Indiis Occidentalibus & Orientalibus, Taprobano *f*, multiſque aliis in regnis tantoperè laboraverint hactenus à Pontificatu Alexandri VI *g*, ac in multis oris Guineæ *h* jam inde à temporibus Innocentii VIII, qui Alexandrum in Pontificatu præceſſit (uti narrat Joannes de Beros, Luſitaniæ chronologus) vix ullus repertus fuerit, qui curaverit litteris conſignare afflictiones ac martyrium noſtrorum patrum; ſed omnia prætermiſerunt cognoſcenda in vita altera; & ſi ego quidquam de iis audiverim, accepi vel à perſonis ſecularibus vel ab aliis Religioſis, non à noſtris.

D

f

g
h

IX.

Gubernatorum in Indos ſævitiâ & Bartholomæi de las Caſas

i

82 Poſt aliquot annos ſtatuit pater Ludovicus reverti in Hiſpaniam, quòd ægerrimè ferret quorumdam expugnatorum *i* ac gubernatorum Indiarum nimiam crudelitatem, qui non ſolùm Indos ſæpiùs levi de cauſa nullaque juſta ratione occidebant, verùm etiam impediebant divini verbi prædicationem. Interdum etiam, dum magno Indorum numero prædicabatur, accurrebat præfectus regius, ac fuſte ejiciebat omnes ex eccleſia, Exite, inquiens, nebulones, ad opera veſtra; cùmque hi non modò inermes, ſed etiam nudi eſſent (nam in aliquibus ejus regionis partibus ſemper nudis incedunt corporibus) neceſſe eis erat è veſtigio abſcedere, & concionator ſolus manebat in cathedra *k*. Sed quod ipſum (uti ex eodem ſæpius audivi) ut inde recederet, planè permovit, fuit epiſtola domini fratris Bartholomæi Caſai *l*, qui, non modò cum ſæcularis presbyter eſſet, ex Hiſpania pluries in Indias, atque ex Indiis in Hiſpaniam, in earum commodum navigavit, ſed etiam poſtquam noſtrum habitum induerat, quinquaginta paulò minùs annis, quibus illum tulit, earumdem perpetuum patronum ſe exhibuit.

k

l

litteris motus ſtatuit in Hiſpaniam reverti.

m
n

83 Denique, quò poſſet huic operi charitatis meliùs incumbere, abdicavit epiſcopatum, Ciapæ, rediitque in Hiſpaniam, ubi multum ei laborandum fuit cum Sepulveda *m*, & à domino noſtro rege *n* multas gratias Indis obtinuit, uti etiam antè ab imperatore Carolo V æternæ memoriæ impetraverat. Quamvis autem videret, ſe ob tot labores ex amore gentium iniquè tractatarum ſuſceptos, à nonnullis hiſtoricis, qui iiſdem Indiarum tyrannis adulabantur, reprehendi; Chriſti tamen honorem ſemper præ oculis habens, nihil iſtud curabat, ſed opportunè & importunè arguebat increpabatque quorumdam ſævitiam, ſemper ſtudens, ne eæ nationes privarentur jure, quod ipſis ex lege naturali regumque diplomatis competebat. Porrò harum Chiapenſis epiſcopi ad Bertrandum litterarum ſumma erat, ut in iſtarum gentium converſionem omni niſu incumberet; ſed, quia ducum militarium *o* ac gubernatorum confeſſiones audire ſolebat, eos ſedulò admoneret, ſi fixos à rege privilegiorum terminos tranſgreſſi gentem tyrannicè tractâſſent. Cùm verò pater Bertrandus dictum epiſcopum ob ſuas virtutes do-

o

doctrinamque magni faceret, vehemens eum inceſſit deſiderium revertendi in Hiſpaniam, ut hiſce ſe ſcrupulis exoneraret.

Redeundi facultate acceptâ,

84 Dabam ego tum temporis ſtudiis operam in noſtro conventu Salmanticenſi, ibique ab illius fratribus rogatus ſupplicavi noſtro patri generali magiſtro, Vincentio Juſtiniano (quem Pius V ſanctæ memoriæ ob ſua merita & virtutes S. R. E. Cardinalem poſtea creavit) ut permitteret ei redire in Hiſpaniam; qui, quamquam primò nonnihil difficilis eſſet, trinas, in quibus hanc facultatem faciebat, litteras Valliſoleto *p* ad me tranſmiſit, quarum ego binas hùc Valentiam miſi; tertiam fortunæ committens, cuidam viatori tradidi. Accidit autem, ut Pater flumine Magdalenæ *q* navigans, vehementer tempeſtate coactus fuerit multis milliaribus invitus retrogredi. Verùm ecce, cùm in terram perveniſſet, adſuit ei aliquis cum prædicta epiſtola, quam ei commiſeram, petiitque, an patriâ Valentinus eſſet, & quo nomine appellatus. Ita eſſe, reſpondit Pater; ſeque Ludovicum Bertrandum vocari. B Tum iſte epiſtolam ei tradidit, & pro portorii pretio undecim ſcuta *r* exegit; quæ Pater ex amore Dei libens perſolvit, ac in genua procidens Deo grates rependit, quòd liceret ſibi ſine ſcrupulo in Hiſpaniam reverti.

fœdam tempeſtatem ſigno Crucis compeſcit

85 Navi itaque ſollicitè commiſſus inter navigandum terribili deprehenſus tempeſtate eſt; videnſque navim vi fluctuum ſummo in diſcrimine verſari, ne rumperetur, in eum locum ſe contulit, ubi majus erat periculum, ſeque opponens violentiæ undarum, quæ terribili tumultu altorum montium inſtar advolvebantur, interdum extenſo brachio ſignum Crucis verſus eas formabat; ac veluti hæ divinum hoc ſignum agnoviſſent, dum ad navim propiùs accederent, ſenſim rumpebantur. Non exiguo temporis ſpatio hoc miraculum tenuit; ſed bonus Pater vanam gloriam veritus ex eo loco recedens navem in ſummo periculo reliquit; fluctibus terribilius, quàm antè, eam ad ſubmerſionem concutientibus. Extemplò ad illum recurrerunt nautæ, ejulatu ac lacrymis impellentes, ut, unde receſſerat, rediret.

C *ac ſedat, quod fidei attribuit:*

86 Cùmque ille eodem, quo priùs uſus fuerat, remedio uteretur, non ſolùm mitigata eſt maris ſævities, verùm etiam omninò deferbuit, & omnimoda malacia ſubſecuta eſt. Dum hæc ipſemet cuidam familiari ſuo referebat, adjecit: Adverte, frater, hæc non à ſanctitate, ſed à fide proveniſſe; de hac enim ait Chriſtus in Matthæo, quòd, qui habuerit fidem Apoſtolorum, huic daturus ſit poteſtatem patrandi miracula: quod intelligendum eſt, dum ita neceſſe fuerit propter eamdem fidem, aliiſque de cauſis neceſſarium. In eamdem rem aiebat præterea: Deus majus lumen conceſſit Lucifero, quàm mihi; ac nihilo minùs fuit damnatus; majoris etiam auctoritatis fuit Judas, qui ſe poſtea ſuſpendit: idem mihi quoque contingere poterit: cùm ſcriptum ſit, nullum in hac vita ſcire poſſe, utrùm odio, an amore, dignus ſit *ſ*.

ignotæ linguæ barbaris utiliter prædicat:

87 Poſtquam hæc ſcripſeram, in quemdam ruſticum incidi, Hieronymum Fernandez nomine, qui plùs quàm ſeptem menſibus patris Bertrandi comes itinerum fuit. Hic mihi retulit, appuliſſe ſe aliquando cum ipſo ad inſulam, cujus incolæ majorem partem Mauri erant, quamquam & aliqui albi, ibidemque cœpiſſe Patrem in foro prædicare quodam idiomate, quod dictus quidem Hieronymus ignorabat, niſi dum ille loquebatur de Chriſto & paſſione ejus, at ipſum intellectum fuiſſe ab ejuſdem inſulæ incolis, certo argumento eſſe, quòd finito ſermone eorum multi ad eum acceſſerint, precantes, ut ſe Chriſtianos faceret. Inſtruxit ergò illos in fidei myſteriis, ſacroque lavacro abluit, ac poſt quinque dierum moram reliquit illis libellum, in quo ſua manu deſcripſit Orationem Dominicam, Symbolum Apoſtolorum, ſalutationem Angelicam, antiphonam SALVE, aliaque ad doctrinam Chriſtianam pertinentia; quem commiſit aliquibus eorum, qui ſanioris judicii videbantur. Contrà alii eorumdem Indorum, eo viſo, fugiebant.

Inter feras incedit innoxius: naufragum

88 Inſuper narravit, patrem Ludovicum & ſocium illius aliquoties per viam ſeceſſiſſe ab ipſo, eoque ſolo relicto, in obviam ſilvam ſe contuliſſe; quod quia ordinariè faciebant diebus Veneris, ſuſpicatus, id eos facere ſe flagellandi gratiâ, ſemel à longè ſecutus, flagellantes conſpexit. Referebat denique, ſibi E per deſerta, monteſque ac ſilvas proficiſcentibus aliquoties magnas tigres, aliaque ferocia animalia occurriſſe; cúmque ipſe diceret: Quò me ducis, Pater; viſne, me ab feris devorari? ſanctus Vir, formato verſus iſta animalia ſigno Crucis, aiebat: Tace, fili, nec metue; quia Deus nobiſcum eſt, neque illa nocebunt. Ut autem ſciatis, quanto ſtudio iſte Pater curaverit celare mirabilia, quæ Deus per ipſum operatus in India eſt, dicam, quod Petrus Joannes Robles, rector Engueræ teſtatus eſt. Nimirum narravit hic, accepiſſe ſe epiſtolam à fratre ſuo, in qua is ſignificabat, quòd, dum à promontorio de la Vela verſus Carthaginem Indiarum celoce navigaret, ea navis ex nautarum incuria in ſcopulum impacta dirupta fuit. In tam præſenti diſcrimine invocatâ S. Mariâ de Roſario, ſalvatus fuit uno die ac duabus noctibus nando; ac certè ingens fuit Dei beneficium, quòd non ſubmerſus fuerit, aut præ fame mortuus, vel devoratus à belluis, quæ in eo mari natant.

littori adnatantem cibis mirabiliter reficit.

89 Significavit præterea, cùm jam in terram pertigiſſet, inveniſſe ibidem patrem fratrem Ludovicum, qui exſpectabat eum in littore cum aliquot cibis ad eum reficiendum, qua re maximè indigebat, quippe qui potiùs mortuus erat, quàm vivus. Jam verò poſt aliquot annos, jam reverſo ex Indiis patre Ludovico, prædictus rector cœpit de his cum illo loqui, eique gratias egit de beneficio, quod ſuo fratri contulerat; at Pater vetuit, ne cuiquam alteri indicaret; cùm verò certiſſimum ſit, non ita ipſum vetuiſſe, quòd vellet celari miraculum, quantùm hoc in honorem Deiparæ cedebat; neceſſe eſt, etiam aliquid interceſſiſſe ipſimet honorificum, de quo iſtum loqui prohibebat. Ceterùm cùm jam hùc pertigerimus, Deo reddamus gratias, quòd aliqua ſcripſerimus ex iis, quæ ſanctus iſte Vir patravit in Indiis, in quibus referendis, ne errarem, pedetentim proceſſi, velut qui per ſilvam noctu incedit; verùm nunc ad claritatem diurnam perveni.

ANNOTATA.

a *Confirmantur hæc ex Bulla canonizationis, quæ ſic habet:* Orationibus à Deo obtinuit,

A. V. J. ANTISTIO.

nuit, ut linguâ ſuâ Hiſpanâ, in qua natus erat, euangelizando, abſque interprete intelligeretur ab Indis.

b *Huc facit, quod in Bulla canonizationis legitur:* Pluries in teſtimonium fidei mortiferum quid bibens innoxiè, diſcrimen vitæ ſuperavit.

c Fanum ſanctæ Fidei, *de qua hic, Hiſpanis* Sancta Fé de Bogota, *Americæ Meridionalis civitas archiepiſcopalis eſt in Novo regno Granatenſi, cujus caput eſt.*

d Carthagena, *cognominata* Indiarum, *ejuſdem Americæ Meridionalis civitas eſt in Terræ firmæ ora maritima Septemtrionali, ac cognominis provinciæ caput; ſolentque ad eam Hiſpanæ naves appellere; atque ipſe quoque* S. Ludovicus *ex Hiſpania appulerat.*

e Flumen Magnum Magdalenæ, *Hiſpanis etiam* Rio-Grande *appellatum, Americæ Meridionalis eſt, quod in Novo regno Granatenſi è duobus fontibus longè invicem diſſitis, uti apud Martinierum in Lexico legitur, ortum, geminoque flumine labens, poſt varias* B *ejuſdem regni irrigatas provincias, conjunctis apud Teneriffum oppidum aquis, alterove, quod alii* Flumen S. Marthæ *appellant, recepto, in mare Septentrionale ſe exonerat. Porrò Fanum ſanctæ Fidei de Bogota, quò pergebat Sanctus, ſitum eſt apud fluviolum* Pati, *qui prædicto flumini ſe miſcet.*

f *Ampla Aſiæ inſula in mari Indico eſt, nunc* Ceylanum *appellata.*

g *Eccleſiæ præfuit Alexander VI ab anno 1492 uſque in 1503.*

h Guinea *ampla Africæ regio eſt, varièque dividitur.*

i *Italicè eſt:* Conquiſtatori, *quo nomine deſignantur bellíduces, qui Hiſpaniarum regum nomine varias Americæ provincias ſubjugârunt, amplaſque in iis ditiones ſub iiſdem regibus obtinuerunt.*

k *Quàm indignè, fruſtra vetantibus Catholicis regibus, ejuſmodi præfecti Americanos illos tractaverint, docent obvii earum regum ſcriptores.*

l *Aliàs* Bartholomæi de las Caſas *appellati, ex Ordine Prædicatorum epiſcopi Chiapenſis in Hiſpania Nova in America Septentrionali;* C *cujus illuſtre elogium dedit Echardus tom. 2 Bibliothecæ Prædicatorum pag. 192 & ſequentibus, in quo eximii viri pro Americanis adverſus Hiſpanos oppreſſores inſignia geſta, editorumque hunc in finem Opuſculorum catalogum invenies.*

m *Joannes Geneſius Sepulveda, celebris juriſconſultus,* & Hiſpanus Cicero *vulgò dictus, Hiſpanorum cauſam adverſus Americanos, horumque patronum Bartholomæum de las Caſas, in Catholici regis aula verbis ſcriptiſque tutari conatus fuit, quibus ſua feliciter oppoſuit laudatus epiſcopus. Vide Echardum mox citatum.*

n *Philippo II, Hiſpaniarum rege.*

o *Italicè* Conquiſtatori; *de qua voce vide Annotata ſuperius ad lit.* i.

p Valliſoletum *Hiſpaniæ civitas eſt in Caſtella Veteri, incolis* Valladolid *dicta.*

q *Adi Annotata hìc ad lit.* e.

r *Monetæ ſpecies* ſcutum *eſt.*

ſ *Eccleſ. cap. 9, ℣. 1:* Neſcit homo, utrùm amore, an odio dignus ſit.

D

CAPUT VI.

Reditus in conventum Valentinum: Prioratus conventûs S. Onuphrii ab eo geſtus & acta ibidem: reſumptum Valentiæ magiſterium novitiorum & geſta.

ANno MDLXIX, die S. Lucæ ſacra in Hiſpaniam appulit *a*, ac conſeſtim nihil Hiſpali moratus Valentiam contendit, ad quam cùm admodùm ſerâ veſperâ perveniſſet, coactus fuit in horto fratris ſui extra urbis muros prope monaſterium S. Mariæ de Succurſu *b* pernoctare. Poſtero manè perlato ad conventum noſtrum *c* illius adventûs nuntio, vix potuit magiſter frater Laurentius Lopez, tum temporis ejuſdem loci Prior, continere fratres, illuc accurrere geſtientes. Tanta enim erat eorum de illius reditu lætitia, ut penè omnes facultatem peterent eum adeundi; atque ipſe in primis Prior vix ſui erat compos præ ſpirituali gaudio, perpendens, Deum tempore ſuæ præfecturæ tantum beneficium huic conventui præſtare. Simul ac autem ille conventum ingreſſus eſt, ſponte omnia abdicavit, maximè pecuniam, quam in Indiis in eleëmoſynam à multis piis perſonis acceperat; quamvis haud difficulter à Provinciali facultatem obtenturus fuiſſet, ut eam in multos libros coëmendos poſſet expendere. Id ipſum etiam fecerat, quando navigaturus in Indias, Hiſpali ſe navi commiſit. Primo adventûs ſui in hunc locum die ait, ſe velle incipere Deo ſeriò ſervire & novitium fieri; veréque in ſumma vixit humilitate, aliiſque in virtute præluxit.

Caput I. Prima Sancti cura. a b E c

91 Propterea anno MDLXX juſſus fuit admittere prioratum S. Onuphrii *d*, in quo opus erat gnavo magiſtro, non modò in ſpeculando, verum etiam in agendo. Et verò tam providum ſe præſtitit, ut, cùm conventum propter annonæ caritatem & expenſas annis elapſis factas, plurium centenorum ſcutorum debito gravatum, omnique frumento, vino & oleo deſtitutum, fratreſque malè veſtitos atque ad eam inopiam redactos accepiſſet, ut, dum prioratûs litteras patentes ei porrigebant, ſimul peterent pecuniam, unde cadum olei emerent, ipſe ſic rexerit, ut non tantùm de victu & veſtitu fratribus abundè proſpexerit, ſed inſuper eam Crucem coopertam *e*, quæ ſtat in meta Cupreſſorum, fieri curaverit. Dicentibus autem, eum nimias in illam expenſas facere, reponebat, etiam multò majores in frangendis crucibus à Lutheranis *f* fieri in Francia. Quidam etiam ipſius nomen, velut auctoris eidem inſcripſerunt, quod ipſe inanis gloriæ fugitans, tolli mandavit.

In conventu Valentino: fit Prior conventûs S. Onuphrii, d e f

92 Cœpit etiam dormitorium ædificare, murumque aliquot ulnis produxit in altum: fecit furnum: ſacriſtiam copioſâ ſupellectili, quæ deerat, inſtruxit, plantavitque, neſcio quas, vineas.

cujus egeſtatem mirabiliter levat.

A vineas. Nihilo minùs in fine prioratûs ſui conventum frumento, omnibuſque aliis rebus neceſſariis inſtructiſſimum reliquit, uti & bonam pecuniæ ſummam depoſitam ſucceſſori. Quod ut magis mireris, majorem fratrum numerum, quàm ullus deceſſorum illius, aluit, ac præterea excipiebat generaliter omnium Religioſorum Ordinum hoſpites, maximè Franciſcanos, ùt in noſtris ſacris Conſtitutionibus mandatur; multique ex illis proficiebant ex magna devotione, quâ in ipſum ferebantur. Hinc liquet, quàm verum ſit, quod ipſe aliquando patri fratri Vincentio Vera aſſeruit, ſe verè neſcire, qua ratione tanta pecunia in cellam ſuam inſerretur, ſe inſcio, à quo id fieret; præterquam quòd Deus fidelium corda moveret ad offerenda ipſi Miſſarum ſtipendia, quarum tantus erat numerus, ut eleëmoſynæ omnibus conventûs presbyteris ſufficerent.

nummis etiam divinitus obtentis.

93 Quod mox dixi de pecunia in illius cella reperta, teſtatur quidam bibliopola, Vicentius Garriga appellatus, à quo hic Vir ſanctus aliquando libros, ſola data ſolutionis fide, ſibi B comparavit, eidemque, quotieſcúmque pro recipiendo eorum pretio acceſſerat, mox perſolverat, contigiſſe ſemel, ut ingreſſo ſibi in ejuſdem cellam Pater diceret: Per amorem Dei ignoſce mihi, quòd oblitus fuerim pecuniam mittere. Sed bibliopolæ reſpondenti, ſe non ad petendam pecuniam, ſed ad ipſum viſendum adveniſſe, Hanc igitur, inquit, ſedem occupa, & paululùm colloquamur: Dominus providebit. In medio autem ſermone extendit manum ſuam in vicinam menſam, dixitque: Cape nummos tuos, deditque ex armario, quantum debebat: quæ res bibliopolam obſtupeſecit, quia in eadem menſa nullus fuerat nummus. Narravit hæc poſtea bibliopola cuidam egregio viro, amico ſuo, qui rogavit eum, ut ſibi mediam partem iſtorum nummorum pro pari pecunia concederet; bibliopola autem alteram partem mediam retinuit & devotè ſervavit.

In ſubditos ſuos invigilat: externis prælucet:

94 Prædicabat per omnia loca, in circuitu S. Onuphrii ſita, ſæpiùs pedes incedens, dumque Valentiam eundum eſſet, conabatur etiam iter pedibus facere, licèt magno cum dolore, quòd alterum crurum ulceroſum haberet: ſed C velut bonus paſtor tantoperè amabat conventum ſuum, ut ordinariè eodem die rediret ad S. Onuphrium, uſus aliquoties unâ è mulis fratrum ſuorum. Quàm vellem ego, ut omnes noſtri Ordinis prælati hoc probè notent: nam, ſi epiſcopi, aliique ſeculares, quibus commiſſa eſt cura animarum, teneantur lege naturali, & divina & humana in ſuis diœceſibus & parœciis reſidere; quo pacto à peccato mortali excuſabimus prælatos religioſos, qui ambulandi gratiâ extra ſuos conventus vagantur, immemores, dum gallina mater abeſt à nido, omnia ferè ova corrumpi. In vicis, ad quos prædicaturus excurrebat, inſignia edebat exempla humilitatis, patientiæ ac devotionis, multoſque ad pietatem excitabat. Obſervatum Leriæ *g* eſt, eum, dum in Vigilia Nativitatis Domini in domo rectoris hoſpitabatur, omneſque in ea æde dormire ſenſerat, ex viva memoria Nativitatis Chriſti, quam volvebat in animo, noluiſſe ſomnum capere in lecto, ſed lodice revoluta, iviſſe ad ſtabulum, ibique ſuper ſtorea præſepi impoſita dormiviſſe, ſeu (quod potius exiſtimo) vigilâſſe cum puero Jeſu, cadem nocte inter duo bruta animalia in ſtabulo nato.

panes multiplicat:

95 Cùm aliquando antemeridiano tempore modicum panis ſupereſſet in conventu, ipſeque mandâſſet patri fratri Joſepho Gacetto ſubpriori, ut cymbalo fratres ad triclinium convocari curaret, reſpondit hic, ne tertiam quidem partem panis fratribus neceſſarii adeſſe, ac proinde potiùs exſpectandum, donec recens panis eductus è furno eſſet. At Servus Dei videns jam ſerò eſſe, & pluere, nec panem ſat citò poſſe afferri, juſſit ipſum omninò ſonare, ac denuò reſpondenti, Pater Prior, memento, deeſſe panem, iterum repoſuit: Dico ac dixi, ut ſonares; tandemque etiam quarta vice reponenti ſubpriori: Quid iſti patres comedent?; cum quodam impetu ait: Vade; non deerit panis. Itáque factum eſt: nam, cùm non plures, quàm decem panes valde exigui cum aliquot aliis fruſtis haberentur, hi per menſam diſtributi ſuffecerunt toti conventui, cui ordinariè non minùs quàm ſexaginta opus erat *h*. Placuit autem divinæ providentiæ, ut ſubprior non adverterit miraculum, niſi dum poſt abſolutum prandium & actas Deo gratias vidit panem è furno eductum afferri. *h* E

ægros ſanat: ſecreta divinitus novit: *i*

96 Dominus Jacobus Centella, cùm ejus filius, dominus Cotaldus, nunc Nuale *i* dominus, gravi febre laboraret, tantoque verſaretur in diſcrimine, ut jam à medicis pro deplorato haberetur, citato equo ad S. Onuphrii conventum accurrit, ut cum hoc Servo Dei loqueretur; eoque domi non reperto, cucurrit ad eccleſiam B. Mariæ de Arbuchech *k*, ubi ipſum eo die concionem habere, audierat. Dum hùc pervenerat, deſcendit ex equo, & flexis ad illius pedes genibus præſentiſſimum periculum, in quo filium ſuum primogenitum reliquerat, lacrymabundus expoſuit. Quo audito, ipſe cum aliquot, qui aderant, Religioſis pro infirmo precatus eſt; deinde ad dominum Jacobum converſus ait: Domine, revertere, nam non morietur filius tuus. Hoc reſponſo accepto, is dominus rediit Valentiam, ubi filium omni periculo defunctum invenit. Aliud huic ſimile beneficium bonus Pater eidem domino Jacobo præſtitit, dum illius uxor, domina Franciſca Mercader, quæ hodieque vivit, graviter ægrotabat. Frater Antonius Catalanus aſſerit, ſe, dum novitius eſſet & coquus conventûs, ipſo S. Onuphrii feſto die ex certo quodam eventu magis, quàm umquam aliàs, conturbatum fuiſſe, graviterque tentatum, ut ſecretò ex Ordine recederet; ſed dum haſce cogitationes in mente volveret, eodem illo die inviſum eſſe à patre Ludovico, qui dixit: Probè novi, te hodie admodùm fuiſſe turbatum. Quo pacto, Pater? reſpondit hic: at Pater repoſuit: Non ſcio ego hoc? ſed aliàs tibi dicam, quantum occurret. *k* F

Illuſtri dominæ de viro ſuo lætiora longè antè vaticinatur;

97 Anno MDLXXII quidam è præcipuis horum regnorum optimatibus implicatus erat ſummis difficultatibus, ac propterea illius uxor afflictiſſima. Bonus Pater ad eam conſolandam acceſſit, cúmque diceret, non adeò ei dolendum eſſe, dum non erat, cur id faceret; reſpondit domina: Quo pacto ais, non eſſe, cur ego doleam, dum maritum meum video periclitantem? Repoſuit ille: Non eſt, quod doleas, cùm Deus te *l* ſoletur, & viſura ſis maritum tuum vivum, ſuumque dominium gubernantem. Elapſis ſex menſibus, exiſtimabat illa, *l*

A. V. J. Antistio.

illa, tribulationem ſui conjugis finiendam; at Pater juſſit illam ſecuram eſſe, ſed, nondum adveniſſe tempus, aſſirmans. Tum illa: Quando ergo finietur? quamdiu durabit? Imò, imò, ait ille, durabit adhuc ultra tres annos, ſed non explebit quartum. Ita autem re ipſa evenit, quod certè humana ratione nequibat præſciri.

de qua re cuidam Religioſæ oblata etiam fuerat viſio:

98 Sed notatu digniſſimum eſt, quòd quædam fœmina admodum ſpiritualis & contemplationi dedita, dicta ſoror Teſſeda, quæ in monaſterio Incarnationis, Ordinis Montis Carmeli, habitabat, ante omnia jam dicta viderit eumdem dominum in periculo ſubmergendi verſantem (quod quidem obventuras ei adverſitates ſignificabat) ac deinde aliquo tempore pòſt etiam viderit eumdem è periculo emergentem, adjuvantibus illum patre fratre Ludovico, & altero quodam è Societate Jeſu; ac ſpeciatim viderit patrem Ludovicum formando ſigno Crucis auxiliantem. Viſionem hanc ſoror Teſſeda cuidam perſonæ ſolitariæ narravit, addiditque, ſe maximo deſiderio teneri benedictum iſtum Patrem videndi, ſi ita ipſi placeret. Convenit ergò hac de re perſona iſta Patrem, qui non niſi ægrè & importunitate victus illam inviſit. Poſtea ab eadem perſona rogatus, quid ſoror Teſſeda ei dixiſſet, poſt multas preces ſecretò retulit, quæ mox narravimus; adjunxitque: Si iſti viſioni reſponderit eventus, factum id eſt, quòd prædicta domina multis lacrymis obtinuerit à me, ut, quotieſcúmque mariti ſui recordatus eſſem, ſignum Crucis ipſi formarem; quare, ut promiſiſs item, benedictionem meam eidem in cella noſtra quotidie impertior, ſi quando tamen ejus mihi obrepſerit oblivio, ſimul atque recordor, ubicúmque ſim, ſolita Cruce ipſum ſigno.

docet ſæcularium conſortia Religioſis vitanda;

99 Ambulanti mihi aliquando cum ipſo extra conventum S. Onuphrii ait, Religioſos oportere amantiores eſſe cellæ, quàm colloquiorum cum ſæcularibus, eaque occaſione narravit mihi (quod numquam ſomniaverat) autem fuiſſe mulierem aliquam ipſum ad impudica provocare; ſed non expoſuit, quo modo Deus illum ex iſto periculo liberaverit; addidit tamen: Atqui ſi, qualis ego ſum, pauperculus, ſurdus, cæcus, debilis, infirmæ valetudinis & ſenex, non potuerim effugere ejuſmodi occurſus, quid de juvenibus arbitrabimur? Toto, quo prioratum geſſit, tempore multum gaudebat, ſi ſui fratres raró prodirent foras, nec permittebat prodire, niſi ad res publicas, puta, ad prædicandum, diſputandum in ſcholis, viſendos conventus fratrum, ſimiliaque conſueta obedientiæ opera; niſi etiam quædam alia ex charitate ratio imperaret.

ſibi confitenti prætermiſſa ex oblivione peccata,

100 Circa hoc tempus contigit, ut quædam nobilis fœmina, apud ipſum peccata ſua confiteri ſolita, ſemel poſt peractam confeſſionem diceret: Pater, nihilne prætermiſi? Pater verò reſpondit, ita eſſe; ac prætermiſiſſe eam tale ac tale peccatum. Eidem dominæ poſtmodum carpento Valentiâ in Muſeros proficiſcenti levis noxæ cogitatio, ſive iracundia, ſive temerarium judicium, ſive alterius ſpeciei fuerit, incidit in animum. Dum verò apud eumdem poſtea confiteretur, illiuſque noxæ oblita eſſet, Pater, inquit, debebam & aliud quidpiam confiteri, ſed nunc non memini: reſponditque ipſe: de peccato in carpento loqueris; atque ipſa ita recordata fuit.

& duobus fratribus ſecretum factum indicat:

101 Cùm duo converſi *m* unâ ſeptimanâ multas eleëmoſynas collegiſſent, eorum unus nummum quatuor regalium *n*, alter ſcutum aureum ubi retinere voluerunt, ſequenti hebdomade reddituri, ſi fortè pauciores eleëmoſynæ colligendæ fuiſſent. Itaque antequam domum rediſſent, alter quadruplicem regalem ſuo calceo impoſuit, alter ducatum in manica abſcondit. Cum domum veniſſent, primo eleëmoſynas tradenti ait Prior, ut omnem pecuniam proferret, & reſpondenti, jam omnem exhibitam eſſe, repoſuit: Ubi ergò nummus quatuor regalium, quem poſuiſti in calceo ſiniſtri pedis? Tum dixit alteri: Tu quoque produc ducatum, quem habes in manica. Quibus dictis, ambo erubuerunt. Porrò experti iſti fratres hunc in ipſo ſpiritum, aliquando dixerunt domino Hieronymo Abelia: Verè, domine, neſcimus qua ratione cum hoc noſtro Priore agendum ſit: ſurdus eſt, myops eſt, vivit ſolitarius, nec tamen quidquam facere poſſumus, quin reſciat.

m

n

vino ab eo dato malum capitis pellitur: utiliter prædicat:

102 Mulier, nomine Angela Baiarri, modicum vini albi ab eo petiit pro filia ſua contagioſo malo capitis laborante; utque eo illud ſemel lavit, puella ſanata fuit. Ultimo prioratûs ſui anno Quadrageſimales ſermones ad populum habuit in Moncada, quod & duobus ſequentibus annis præſtitit, uberéſque fructus retulit ex nobilibus & equeſtribus viris, qui ſuas ibi villas habent; uti & ex ejuſdem aliorumque locorum ruſticis, qui ad illius conciones conveniebant.

ſecreta novit.

103 Narravit mihi quidam frater, qui noſtrum induerat habitum in S. Onuphrii, quòd, cùm, poſt profeſſionem ſuam apud patrem Ludovicum generalem de peccatis confeſſionem faciens, & ad certum peccatum dicendum pertingens, ex pudore titubaret; bonus Pater dixerit: Tunc fortaſſe Judas es, qui te non accuſas de tali peccato? ac mox peccatum ei explicavit, cujus reipſa erat reus. Idem frater mihi aſſeruit, metuiſſe ſe in poſterum coram illo comparere; quia indicabat omnes ſuos defectus in cella commiſſos, exempli gratiâ, ſi epiſtolam ſine licentia ſcripſerat occulte, quod nemo ſcire poterat, vocabat eum, aiebatque: Scripſiſti epiſtolam. Alio quoque tempore cùm idem frater in quemdam defectum incidiſſet, appellavit illum, Tu, inquiens, iſtud commiſiſti; eidemque id miranti dixit Pater: Ne turberis, quia hoc non dico, niſi ut confitearis mihi, qui id jam ſcio.

XI.

Valentiæ noviitiis præficitur: alicui ſecreti peccati memorem facit:

104 Elapſo geſti prioratus tempore *o*, reverſus Valentiam eſt, & magiſter novitiis denuò datus. Quo circitèr tempore Valentiam acceſſit quidam pater, frater Michaël Ferrero dictus, ex Catalaiuda *p* veniens cum vehementi deſiderio hunc Servum Dei cognoſcendi; qui ipſum benigniſſimè excepit, & quodam die in hortum novitiorum deambulatum duxit, de Deo ſemper cum ipſo colloquens. Priuſquam verò ipſum dimitteret, frontem ejus cruce ſignavit, ut facere ſolebat iis, quibuſcum agebat; ac deinde dixit: Pater, quare non meminiſti confiteri tale peccatum? Moxque reduxit ei in memoriam peccatum, quod quadriennio ante aſſumptum Religioſum habitum commiſerat, & hactenus oblitus fuerat confiteri. Hæc mihi ipſemet pater Ferrero ante mortem ſuam narravit. Tam crebrò accidebat Ludovico iſta rerum ſecretarum cognitio, ut multi vererentur

o

p

A rerentur ei occurrere, ne ſecreta ſua detegerentur.

prædicat in Quadrageſima: ægri clamorum cauſam *q* *r*

105 Hoc etiam tempore pater Ludovicus ex mandato illuſtriſſimi domini, fratris Martini de Corduba, tunc Dertuſani, deinde Placentini, ac denique Cordubenſis *q* epiſcopi, ſermones Quadrageſimales Brigianæ *r* habuit, bono omnibus hujus oppidi incolis prælucens exemplo, quòd, non modò numquam è ſuo hoſpitio, niſi ad celebrandam Miſſam, aut prædicandum, prodiret, ſed nec domeſtico cœtui ſe immiſceret, præterquam à ſumpto prandio, idque etiam breviter; neque umquam, niſi ſemel, viſus fuerit per feneſtram proſpicere. Anno MDLXXIV in Octava Aſcenſionis Domini pater frater Bartholomæus Pavia Valentinus, ſed natus in Cervera *ſ*, paucis, antequam moreretur, diebus vehementia ſtomachi ventriſque tormina paſſus eſt, magnamque commiſerationem movebat. Prædicto autem Cordubenſi epiſcopo valetudinarium tunc occupante, jacebat infirmus in dormitorio, vocemque ſuam ſemper ad cælum elevans clamabat: Domine Jeſu, ſuſcipe ſpiritum meum.

B *divinitùs edocetur:*

106 Plangebant omnes in ſuis cellis fratres, quòd patrem, quo benigniorem amabilioremque nullum umquam noverant, tanto in tormento cernerent; ac mirabantur vehementer, quòd idem ipſe in altera infirmitate, toto quadriennio continuata, in qua & ferrum & ignis adhibita fuerant, nullum, velut ligneus fuiſſet (niſi ſemel ſubmiſsè invocato nomine Jeſu) vocem proferre, imò nec umquam hiſcere viſus fuiſſet. Ita autem ſe geſſerat, quia, priuſquam medici manus ei admoverent, animum in piam quamdam cogitationem intendebat, eaque meditatione acquirebat ſpiritum & robur ad patiendum ſine ulla oris mutatione, & indicio ſenſûs. Idem fecerat etiam in altero morbo bene diuturno, quo ante ſuſceptum ſacerdotium laboraverat. In hoc, qui ipſi ſupremus fuit, noſter pater Bertrandus, qui eum diligebat, & faciebat plurimi, illum inviſit, eóque redactum conſpicatus, poſt lectum Euangelium in ſuam cellam reverſus eſt, Deumque pro hoc infirmo precatus, agnovit in ſpiritu, ipſum (quemadmodùm Jobo & S. Antonio olim contigit) permittente Deo, à dæmonibus torqueri, ſive ut à defectibus ſuis omninò purgaretur, ſive ut id cederet ad majorem infirmi gloriam; ac propterea eum ſic clamare & commendare ſe Chriſto *t*.

C *t*

mortem abſentis cognoſcit: *u*

107 Cùm illuſtriſſimus dominus Cardinalis Gaſpar Cervanti, archiepiſcopus Tarraconenſis, in ea civitate academiam fundâſſet *u*, ut ſolidam S. Thomæ doctrinam in eadem plantaret, voluit, ut duo è primis Theologiæ ſcholaſticæ profeſſoribus eſſent Fratres Dominicani, quorum alter fuit pater magiſter frater Franciſcus Ferrandiz, patris Bertrandi alumnus, ſed paucis poſt menſibus in principio anni Sancti *x* iſte è malo ſuo Tarracone piè obiit. Porrò poſtridie mortis illius pater frater Ludovicus hic Valentiæ à ſocio ſuo fratre Franciſco Palau, qui nunc hujus conventus Lector eſt, petiit: Quid de patre magiſtro Ferrandiz dicitur? Reſpondit ille, dici, ipſum malè habere. Tum verò iſte benedictus Pater, intento in quamdam arcam digito, ait: Ille mihi hac nocte ſuper iſta arca apparuit mortuus. Deinde poſt triduum de ejuſdem morte allatus eſt nuntius; unde concluditur, eumdem mox ab obitu ipſi appáruiſſe.

x

A. V. J. ANTISTIO. *quemdam de ſecreto peccato monet: mulieri metum eximit.*

108 Quemdam hoſpitem, ad hunc conventum adventantem, pater Bertrandus amplexus eſt, & ei dixit: Veſtra Reverentia commiſit tale peccatum. Quam ob rem frater iſte ſe cruce ſignavit: at pater Ludovicus adjecit: Non hoc alia de cauſa tibi dico, niſi ut te emendes. Hæc mihi retulit quidam Religioſus, qui audivit propè adſtans, non advertente Ludovico, qui ſurdaſter erat & myops. Cum quædam perſona cuidam mulieri ex Muſero, neſcio quod, malum & notabilem injuriam minata eſſet, illa magno correpta timore Valentiam venit, & Servum Dei de ſua afflictione conſuluit, Pater, inquiens, ſi mihi dicas, nihil fore, non amplius timebo: reſpondit ipſe: Vade, Deo propitio, filia: nihil enim tibi mali fiet: atque ita evenit.

ANNOTATA.

E

a *De anno, menſe, dieque, qui fuit* 18 *Octobris, ac loco, ad quem appulit, Hiſpali ſcilicet, conveniunt etiam Roca & Avignonus, quorum iſte ſeptennium (incompletum exiſtimo) numerat inter egreſſum ex Hiſpania in eamque reditum.*

b *Erat hic conventus Ordinis S. Auguſtini, teſte Avignono.*

c *Valentinum ſcilicet.*

d *Hunc Prædicatorum conventum Roca, Avignonus & Diagus duobus circitèr milliaribus à civitate Valentina abeſſe, notant.*

e *Apud Avignonum dicitur* ædificium, Crux cooperta appellatum.

f Calviniſtas, *opinor, indicare voluit.*

g Leria, *Hiſpanis* Lyria, *vicus vel oppidulum eſt regni Valentini, ad Duriam fluvium, quinque milliaribus Hiſpanicis Valentiâ diſtans.*

h *Hoc multiplicati panis miraculum cum aliqua adjunctorum variatione in ſæpe laudata Ms. Auditorum Rotæ Relatione ſic exponitur:* Cùm præeſſet Frater Ludovicus Bertrandus monaſterio S. Honuphrii, prope civitatem Valentiæ ſito, accidit quodam die, ut, dum panis in loco de Muſeros nuncupato pro Fratrum uſu coqueretur, famuli pluviâ retardati eum afferre minimè poſſent; jamque prandendi tempus elabebatur, cum ſanctus Dei Servus fratri Joſepho Gacet, qui ejus vices gerebat, ut nolæ pulſu fratres ad menſam vocaret, imperavit: obedivit Joſephus, eique, cujus id munus erat, injunxit. Cui ille, Quid pulſem, inquit, ſi neceſſaria panis quantitas minimè ſuppetit, nec præter paucula fruſta quicquam ſupereſt? Quin potius panem mox à famulis afferendum expectamus? Quod Joſephus intelligens, & majoris certitudinis ergò oculari inſpectione cognoſcere cupiens, non niſi ſeptem panis fruſta adeſſe reperit, remque ad Bertrandum retulit; qui nihilominus, ut ad menſam pulſari juberet, denuo præcepit, panem, affirmans, non defuturum. Quo peracto, cùm fratres, qui triginta amplius erant, pranſum conveniſſent, omnes (mirandum dictu!) de ſeptem illis fruſtis comederunt & ſatiati ſunt; nec minor eo prandio panis quantitas, quàm ſolebat, aſſumpta eſt; tantumque inſuper panis ſuperfuit, ut reliqui fratres & famuli,

F

A. V. J. ANTISTIO.

qui ſecundo loco de more comedebant, affatim eo ſatiarentur. Miraculum hoc, maximum veræ ſanctitatis indicium, probatur per duos teſtes conteſtes, centeſimum quinquageſimum quintum, & centeſimum quinquageſimum ſextum, qui in loco ad comedendum deſtinato præſentes aderant, & de hoc pane ſupernaturaliter multiplicato comederunt; & per tres alios teſtes, centeſimum quinquageſimum nonum, centeſimum ſexageſimum, & ducenteſimum quinquageſimum nonum, de auditu ab illis, qui rem omnem exploratam habebant. Quòd alius panis, quàm ſeptem fruſta, non poſſet fratribus ad comedendum apponi, & quòd alius panis non fuerit in refectorium tranſportatus, & quòd plus quàm triginta fratres de dictis ſeptem fruſtis abundè comederint, & quòd aliàs ſexagintà panes non ſufficiebant, affirmant duo priores teſtes, qui comeſtioni fuerunt præſentes; &, licèt ſint ex eadem S. Dominici Religione, nihil tamen fidei eorum depoſitioni detrahitur; cum teſtes de univerſitate pro eadem poſſint teſtimonium perhibere, B quando de eorum ſingulari commodo non tractatur. *Hactenus illi. Præcipua inter utramque narrationem varietas eſt, quòd Antiſtius* decem valdè exiguos panes *cum aliquot fruſtis appoſitos fuiſſe, aſſerat; Auditores vero Rotæ, nulla facta de integris panibus mentione,* non niſi ſeptem panis fruſta. *Antiſtio conſonat Roca, Auditoribus Avignonus, laudans Proceſſum* in 2 parte, fol. 1293 & 1309. Septem *item* fragmenta *ſolùm memorat Bulla canonizationis.*

i *Roca habet* Nulles; *at neutro vocabulo mihi locus iſte notus eſt.*

k *Apud Rocam legitur* Arbuxech. *Hic quoque locus mihi ignotus eſt. Verum is ceteraque loca hoc capite memorata, niſi aliud obſtet, ſita fuiſſe videntur in conventûs S. Onuphrii & Valentiæ vicinia.*

l *Alii rectiùs:* illum.

m *Sic Religioſos fratres laicos ad miniſteria domeſtica admiſſos vocitant.*

n Regalis *moneta Hiſpanica, uti* ſcutum & ducatus, *de quibus mox ſit mentio.*

C o *Quod in ſacro Prædicatorum Ordine triennium eſt.*

p *Rectiùs leges:* Calatayud, *quæ Hiſpaniæ in Aragonia civitas eſt, à Mauris condita.*

q *Civitatum Hiſpaniæ hic nominatarum prima,* Corduba *epiſcopalis civitas in Vandalitia eſt; ſecunda* Dertuſa *item epiſcopalis in Catalonia; tertia denique* Placentia *pariter epiſcopalis in regno Legionenſi.*

r *Hiſpanis* Borriano, *caſtrum & vicus eſt regni Valentiæ, ſeptem milliaribus Hiſpanicis in Septentrionem Dertuſam verſus à civitate Valentia diſtans.*

ſ *Avignonus, ut hunc locum ab aliis ſynonymis diſtinguat, addit, fuiſſe Magiſtri Ordinis Monteſæ, quæ regni Valentini validiſſima arx eſt, equitumque ab ea dictorum ſedes.*

t *Subditur hic ejuſdem patris Bartholomæi Pavia elogium, quod, quia ad* S. Ludovicum, *cujus ille diſcipulus fuerat, nulla alia ratione pertinet, prætermittendum cenſui.*

u *Gaſparis* Cervanti, *ſeu* Cervantes, *elogium lege apud Ciaconium & Oldoïnum in Vitis ſummorum Pontificum & Cardinalium tom. 3,* D *col. 1040, ubi etiam de fundata ab eo Tarraconenſi academia ſit mentio. Porrò* Tarraco, *vernaculè* Tarragona, *à qua Tarraconenſis Hiſpania nomen habet, antiqua civitas eſt in Catalonia.*

x *Id eſt,* Jubilei, *opinor.*

CAPUT VII.

Admiſſus à Sancto Prioratus conventûs Valentini, quæque ibidem geſſit ab anno MDLXXV *uſque in* MDLXXVIII.

CAP. XII. *Valentini conventus Prior factus prælucet aliis,*

VOlens Deus hujus domûs reformationem ad ſuum finem perducere, corda fratrum movit, ut Ludovicum, nihil tale opinantem, è magiſtro novitiorum Priorem conventûs facerent. Gubernavit ergò hunc à die XV Maii anni MDLXXV uſque ad eumdem menſem anni MDLXXVIII *a*, magna præbens exempla religionis, cùm ipſe multò plura faceret, quàm mandaret aliis; ac diligenter invigilaret, ut chorus, ſtudia, aliaque omnia rectè procederent; neque toto hoc triennio extra conventum pernoctavit, niſi ſolùm ter, idque prædicandi divini verbi gratiâ. Quamdiu per valetudinem licuit, frequentabat chorum & ad commune triclinium ſemper conveniebat; imò etiam, dum eſſet infirmus, poſt ſumptum in valetudinario prandium veniebat ad triclinium, ſuumque in eo locum occupabat, invigilans, ut fratres bene reficerentur, & ſervaretur ad menſam ſilentium.

delinquentes caſtigat, negligentes officiales abſolvit à munere;

110 Si autem tam debilis eſſet, ut ſuis ſe pedibus nequiret ſuſtentare, ſuo loco ſedens choro intererat à principio uſque ad finem divini Officii. Utque volebat ubique adeſſe, ita multo cum zelo corrigebat defectus; quia ejus erat opinionis, ut crederet, in Religione leves defectus ac peccata venialia puniri oportere ferè cum eadem ſeveritate, quâ extra illam peccata mortalia. F In regendo parvi pendebat hominibus placere, ſed magni placere Deo & S. Dominico: propterea à primo Prioratûs ſui die affixit in cella ſua ſchedulam, hiſce verbis majuſculis litteris inſcriptam: "Si hominibus placerem, „Chriſti ſervus non eſſem *b*;" quod dictum accipiendum eſt iis in rebus, quas homines volunt pro ſuo arbitrio, nulla habita ratione divinæ voluntatis. Dum fratribus ſuis aliquod commiſerat officium, puta ſubprioris, vel vicarii, vel novitiorum magiſtri, aut zelatoris, aut alterius hujuſmodi; ſi vel minimum in illis deprehendiſſet negligentiæ, eos ſine mora ſuo munere abſolvebat; quamvis ſolùm octiduo illud geſſiſſent.

nihil humana judicia curans: miram habet viſionem:

111 Conſueverat dicere, malle ſe inſtabilem reputari, quàm videre, Dei ſervitium parùm accuratè exhiberi, contrà quàm exigat Religioſa perfectio: atque hac in parte patuit, veriſſimum fuiſſe, quod quidam probæ vitæ vir ſæcularis ei dixerat diu antè, quàm de ipſo Priore creando quiſquam cogitaverat, rediiſſe ſcilicet ipſum ex Indiis, ut iſtum conventum

Prior

A Prior regeret, in eoque etiam conſervaret obſervantiam, quam ejuſdem fundatores ſuo ſanguine in illum introduxerunt *c*. Paulò poſt electionem ſuam dixit mihi hæc verba: Pater, quid hoc ſibi velit, quòd nocte præterita tres viderim Veronicas cum tribus ſacris vultibus? & aliquantò pòſt ſubjunxit, ſignificâſſe moleſtias, quas iſto prioratûs ſui triennio paſſurus erat. Sed miſſis modò moleſtiis illius, dicemus quædam alia, quæ eidem contigerunt.

c

animam è flammis piacularibus liberat:

112 Dum quadam nocte poſt Officium matutinum orationi vacaret in choro, venit ad eum precatura veniam quædam anima ob cauſam, quam ſubdo. Religioſus quidam ei, antequam Prior eſſet, exprobraverat ignorantiam, iſque reſponderat, Luciferum multa ſciviſſe, & tamen eſſe damnatum. Non multò pòſt frater iſte, omnibus Sacramentis piè ſuſceptis, mortuus eſt, jamque in purgatorio brevi tempore (quamquam omne tempus eo in loco longum eſt) verſatus fuerat, cùm voluit Deus, ut hujus delicti veniam peteret ab eo, qui ejuſdem à pueritia ſpiritualis pater fuerat. Apparuit igitur illi flammis circumdatus, aitque: Pater, ignoſce mihi, quod tibi tali die dixi (non enim vult Deus, me tranſire ad cælum, donec mihi condonaveris) & celebra unam Miſſam pro me. Ad quæ ipſe ſine mora reſpondit, ſe libentiſſimè ei ignoſcere; factoque manè, pro eo Miſſam celebravit. Hinc proxima nocte in magna gloria eidem apparuit, petiitque ab illo pater frater Ludovicus: Pater, nôſtine, quo loco ego apud Deum ſim? eaque anima repoſuit: Tu modò Deo ſervias: Deus enim magnam tui curam gerit.

B

ſecreti conſilii divinitus conſcium ſe probat:

d

113 Hiſce iiſdem diebus Valentiæ prorex admodùm ſecretò tentabat Rodericum Salzado, an vellet regi ſervire, ut aſſeſſor gubernatoris hujus regni in tractu Oriolæ *d*; ille verò cum eodem ſecretò conveniens operâ perſonæ, cui condixerat, officium acceptavit; ſed mox recordatus eſt, ſe hac ſuper re non fuiſſe locutum cum Patre noſtro, ut ejus ad Deum preces peteret. Quare confeſtim ad illum venit, remque totam cum ipſo contulit, obſecrans, ut oraret Deum, ut hic voluntatem ſuam manifeſtaret, an admittendum officium eſſet, nec ne; ſiluit C tamen, quòd fidem ſuam jam inde obſtrinxiſſet. Cui Pater ſubridens reſpondit: Eja jam tempus eſt. Ehem! Quo reſponſo valdè erubuit, quòd ſciret, non potuiſſe Patri hoc ſuum ſecretum conſilium humanitus innotuiſſe. Hæc omnia prædictus Salzedo *e* mihimet narravit eodem die, quo contigerant.

e

fratres ſuos benignè ac liberaliter alit, & largus in pauperes,

f

114 Quam verum ſit, quod Propheta aſſerit, nil boni defuturum quærentibus Deum *f*, demonſtravit Deus triennio prioratûs illius: nam & hoc pœnè totum fuit ſterile, & conventûs reditus non ſuperabant duo millia ſcutorum, ac nihilo minus aluit ſemper centum fratres, & aliquando etiam plures; quos tam benigne & liberaliter tractabat, ut cuivis alteri Priori poſtea plurimum laborandum fuerit, ut pari modo tractaret; ac propterea ſeverè caſtigabat miniſtratores, ſi ſuo in ſuſtentandis patribus fratribuſque conventûs debito deeſſent. Familiare ei erat dicere: Patres fratreſque multis ſuis laboribus boniſque exemplis lucrantur eleëmoſynas, quæ conventui dantur: oportet igitur, ut iidem iis etiam honeſtè fruantur. Neque hac ratione umquam diminutæ fuerunt eleëmoſynæ; imò ſub illo tantùm creverunt, ut hic conventus, nulla obligatione conſtrictus, ſolverit ſtipem dare omnibus, ad januam ſe offerentibus, qui quidem, collatis inter ſe diebus, ex mendicis, litterarum ſtudioſis, ac verecundantibus egenis non pauciores, quàm trecenti erant ſingulis diebus, maximè hyemalibus *g*.

A. V. J. ANTISTIO.

g

quò plus largitur, plus accipit.

115 Ad hoc propoſitum frequenter verſabat in ore dictum patris fratris Michaëlis à S. Dominico, qui cùm hujuſmodi eleëmoſynas tempore caritatis frugum, quæ anno MDLVI contigit, notabiliter auxiſſet, mirantibus nonnullis, ſolebat dicere: Si multum demus hàc (indigitabat portam) plus Deus reddet illàc (monſtrabat eccleſiam.) Verùm præter iſta ſolverat pater Ludovicus inſuper ſecretò dare plerùmque duos, treſve aut etiam ſex Julios *h* ſimul quibuſdam perſonis, honeſtis parentibus natis, ſed calamitoſis. Dicebat etiam patri fratri Dominico Anadone, qui viginti circitèr annos eleëmoſynis præfuerat: Pater, quotieſcúmque neceſſarium eſſe videris, præter ſtipem ordinariam dato etiam ex pane fratrum, & dato promptè ex amore Jeſu Chriſti; Deus non deerit: noveris etiam, me non minores hic intùs dare eleëmoſynas, quàm Tu foris largiaris ad portam. Hiſce non obſtantibus, inito computo, numquam ille Dei creditor manſit; quia, tametſi ex amore illius multa largiretur, multò plura ab illo recipiebat, etiam in hac vita, non ſolùm in ſpiritualibus, verùm etiam temporalibus; ac ſpeciatim anno MDLXXVI, menſe Maio, quando in hoc conventu ſolemne capitulum provinciale celebrabatur; ingentes ei eleëmoſynæ collatæ fuêre, ac interdum etiam, unde minus exſpectabantur, ex quibus abundanter proviſum fuit omnibus hoſpitibus, qui huic capitulo interfuerunt.

h

E

Inſignis charitatis & humilitatis ſpecimina edit:

116 Quamvis autem, quia, ùt diximus, ſurdaſter erat, majori parti capituli patrum, penes quos erat jus ſuffragium ferendi, non ſit viſus aptus officio diffinitoris, quo ferè ſolet fungi Prior conventûs; in quo capitulum celebratur; non propterea indignatus eſt, nec ſe ægrè ferre prætulit; ſed ex eo tempore præcepit, ut capituli fratres etiam benignius haberentur, quam antè mandaverat. Et ſanè verè generoſi viri non eſt magnam hujuſmodi officiorum rationem habere. Finito capitulo ſummopere laudata fuit ejus in omnibus neceſſariis tam largiter tantaque cum charitate ſuppeditandis cura; verùm ipſe, quantus erat, exporrectus in terram, ab omnibus capituli patribus ignoſci ſibi humillimè petiit, arguens ſe, quod eos non pro meritis tractâſſet. Solebat etiam infirmis tanta cum charitate proſpicere, ut illorum pars major nec tam diligentem curationem, nec benignitatem domi ſuæ expertura fuiſſet.

F

prælato ſuam dignitatem reddendam prænoſcit:

117 Sequenti menſe Auguſto quidam prælatus officio ſuo privatus aut ab eo ſuſpenſus fuit, adeò ut illo rectè fungi nequiret, eoque amplius obſtrictus non eſſet: quæ res bonum Patrem juſtis de cauſis plurimum affligebat. Cum igitur expenderet divinam Providentiam, permittentem, ejuſmodi adverſa obvenire iis, qui Deo rectè ſervire deſiderant; eaque in cogitatione perſiſteret, vidit ante cellam ſuam decidentem paſſerem, qui, uno crure rupto, volare non poterat, nec incedere. Dum verò, quid hoc por-

A. V. J. ANTISTIO.

portenderet, meditabatur, audivit vocem (exteriorenmne, an interiorem, neſcio) dicentem: "Et tamen unus ex eis non cadit in terram „ſine Patre veſtro;" quod dictum Redemptoris eſt cap. x Matthæi, quo loco Dominus noſter Jeſus Chriſtus, ut Apoſtolos ſuos ſingularem Dei de ipſis providentiam doceret, hoc argumento uſus fuit: Neſcitis, duos paſſeres in Judæa denario venire, ac nihilominus, quamvis tam exilis pretii ſint, nullus eorum cadit in terram ſine particulari providentia Patris veſtri: quod bono Patri ſummo fuit ſolatio. Nec admodùm multo tempore pòſt miſer iſte prælatus in priſtinam, imò etiam in majorem auctoritatem viâ prorſus extraordinariâ reſtitutus fuit, ut manifeſtum fieret, Deum ſingulari providentia ſuorum curam habere. Hæc ego ex ipſiuſmet patris Bertrandi ore didici, antequam prælatus iſte reſtitutus fuerat.

cæleſti viſione ac voce animatur: *i*

118 Dum ſeſta S. Catharinæ martyris *i* die poſt meridiem quidam vir devotus hujus Sanctæ Vitam à Surio ſcriptam legeret, ibidemque in cella ſua adeſſet pater Ludovicus, hic, levatis ſubitò in cælum oculis, fortiter exclamavit: Ah! Ah! Unde exterritus alter iſte petiit, quid rei eſſet; ipſe verò udis oculis reſpondit: Erat quidem bene, erat quidem bene; ſed ab eodem illo importunè adactus, ut, quod erat, diceret, ait: Vidi ego lucem magnam in cælo & ſplendorem pulcherrimum maximéque mirabilem, ex quo procedens vox mihi dixit, quamvis nunc vivam in tenebris, fore tempus, quo mihi tanta lux tantuſque ſplendor concedenda ſunt, ut futurus ſim illuſtratus. B

hemicraniam ſubitò pellit: *k*

119 Subſecuti ſacri Adventûs tempore quâdam veſperâ, cùm eo die vehementer pluiſſet, compulſus fuit pater Gaſpar Valpetroſa è Societate Jeſu in hoc conventu pernoctare, quodam malo correptus, quod nec dormire, nec quieſcere eum tota nocte permiſit. Poſtridie verò manè tam vehementi hemicrania *k* torquebatur, velut ſi caput ſuum diffiſſum fuiſſet, adeò ut etiam oculorum lumine deſtitueretur. Sic conſtitutus indicavit ſocio ſuo, ſe deſiderare, priuſquam ad collegium rediturus eſſet, portari ad cellam Servi Dei; atque ita factum eſt. Ingreſſum eam Bertrandus, qui illum multum diligebat, lætiſſimo vultu rogavit, quomodò ſe haberet; eodemque puncto temporis omni ſe malo liberum ſenſit; quod ipſe tunc pro re admodum mirabili habuit, habetque etiam hodie. C Ait inſuper, ſe pridie veſperi pluribus horis cum illo locutum de Deo fuiſſe tanta cum ſuavitate, ut ne unius quidem horæ ſpatium fluxiſſe videretur.

ægram, ad quam vocabatur, morituram præſagit:

120 Anno MDLXXVIII Sabbato poſt Epiphaniam ad hunc conventum venit domina Angela Cimarta, Joſephi di Campo uxor, ac multis precibus patrem Bertrandum rogavit, ut veniret lecturus Euangelium ſuper neptem ſuam, Beatricem Iſcherda appellatam, graviſſime ægrotantem; at quamquam Pater eam infirmam numquam viderat, nec cum illa umquam fuerat locutus, dixit: Tua neptis, eeh! certoque modo agitavit caput, quaſi diceret: Parum proderit acceſſus meus ad eam ſanandam. Quæ tam graviter dixit fecitque, ut nobilis domina ad ſuam comitem conversa diceret: Heu! mea neptis mortua eſt! Perſeveravit tamen in rogando Patre, ut eam dignaretur inviſere; & cauſanti valetudinem ſuam repoſuit: Si non poſſis hodie, veni ſaltem cras alterove die; obtulitque carpentum ſuum. Reſpondit benedictus Pater, nihil eo opus eſſe, ſe eodem die venturum. D Venit igitur jam ſerâ veſperâ; & antequam vidiſſet ægram, ejuſdem matrem monuit, ut obfirmaret animum, ac patienter ferret, reputans, ita Deo placere. Poſt lecta apud infirmam Euangelia patrem & matrem, velut filia jam obiiſſet, conſolatus eſt. Quod illi mirabantur, atque etiam non nihil ægrè tulerunt, quòd miſella iſta nondum eò uſque perducta illis videretur, ſed in pthyſim inclinare, ac proinde aliquot menſes victura eſſe. At non erat ita; paulò enim pòſt ſic invaluit morbus, ut poſt mediam noctem defuncta fuerit. Hoc modo agnoverunt parentes, nihil opus fuiſſe, ut Pater infirmam poſtridie inviſeret.

121 Domina Franciſca Ferrera, nobilis viri Michaëlis Joannis Benedicti uxor, parturiens, nequibat eniti, nec partûs ſentiebat dolores; ſed advertens, fœtum ex nonnullis perturbationibus ante paucos dies habitis ſemimortuum eſſe in utero, oportebat eum emittere. Inviſit ipſum pater Bertrandus, & ſuper eam aliquot preces recitavit: poſtero die non vocatus ad eam rediit, tantoque in periculo conſpicatus, ſcripſit in charta hanc de beata Virgine Antiphonam: "Neſciens Mater Virgo virum, pe- E „perit ſine dolore Salvatorem ſæculorum, ipſum „Regem angelorum ſola Virgo lactabat ubere „de cælo pleno"; mandavitque hanc unà cum accenſo cereo illius manui inſeri; ac eodem die peperit filium, qui eo modo prodiit, quo ex medicorum ſententia naturaliter non poterat vivus, ſed tamen baptizatus fuit.

periclitanti in partu ſubvenit:

122 Menſe Februario penè ſubitò obiit frater Petrus Loret, converſus hujus conventûs, qui quamvis pridie ſacra Communione in eccleſia refectus fuiſſet, fratres tamen is eventus plurimum afflixerat, ac peculiariter pater Bertrandus, qui Prior erat, videbatur etiam vultu ſuo prodere dolorem ſuum de morte hujus miſelli fratris quaſi improviſa. Poſt elapſum menſem magiſter Rodericus Salzedo, doctor in concilio regio, cum illo colloquens in capitulo, advertit in ſermonibus ejus quamdam hilaritatem inſolitam; ac proinde petiit, cur jam eſſet tam hilaris, qui aliàs fuerat tam triſtis. Reſpondit ipſe, ea nocte in cella ſua ſibi apparuiſſe fratrem Petrum, valdè hilarem & ſua ſorte contentum, habentem in ore ſuo quidquam candidum & admodum dulce; quibus indicabatur gloria, quâ gaudebat. F

æterna defuncti ſalus, de qua fuerat ſollicitus,

123 Hoc etiam aliis fratribus poſtea narravit, licèt eis non expoſuerit iſtud peculiare de modo apparendi, ſed ſolum dixerit, ſe valdè doluiſſe de morte fratris Petri Loret; ſed Deum poſtea ſibi ſolatium tuliſſe. Alteri verò cuidam patri ait; quemdam fratrem hujus conventûs graviter afflictum ſollicitumque fuiſſe de ſalute animæ fratris Petri, multiſque noctibus oràſſe pro eo, ac tandem Deum illam ipſi in cælo conſpiciendam exhibuiſſe. Hic frater Petrus fuerat addictiſſimus cellæ S. Vincentii, diligenter curans, ut rectè ornata & cum accenſa lampade ſemper ſervaretur.

ei revelatur:

124 Quoniam de S. Vincentii cella modò incidit mentio, ſubit in memoriam aliquid, quod jucundum lectori erit. Ferebatur per conventum, dum pater Ludovicus aliquando oraret coram imagine S. Vincentii, in eadem cella poſita, indéque abiturus inclinaret ſe ad illius pedes oſculandos, eamdem Sancti imaginem ſe pariter

orantem imago S. Vincentii amplectitur & elevat:

A pariter inclinaviſſe eumque elevâſſe à terra. Spargebatur hoc per conventum, & dicebatur contigiſſe paulò poſtquam fuerat Prior conſtitutus; quia tunc ad iſtam devotam cellam ſe contulerat, magnoque cum fervore ſpiritûs iſtum Sanctum precatus fuerat hoc modo: Pater, ſancte Vincenti, vides, ut illi me ſine ullo meo merito Priorem hujus domûs elegerint, quamvis hodieque in ea ſint viri doctiſſimi & magnæ religionis. Ego Prioratum hunc hoc temporis momento abdico, tibi impono; te Priorem reputa, & impera & rege, prout tibi placuerit; nam ego quidem, quantùm ad me, nolo eſſe, niſi tuus ſubprior, nec niſi ex tuo nutu quidquam agere: tuncque aiunt, S. Vincentium ſeſe inclinâſſe uſque ad terram, eaque contigiſſe, quæ mox retulimus *l*.

l

quod, quo modo reſcitum fuerit, exponitur:

125 Verùm longo tempore pòſt, laborante illo poſtrema infirmitate ſua, duo è Fratribus noſtris, qui natalibus fratres erant, ſed eorum alter clericus, alter converſus, valdè ſagaciter convenerunt de facto indagando. Ingreſſi in illius cubiculum B cœperunt colloqui de oratione, de ſolitudine, aliiſque ſimilibus rebus; dataque opportunitate, eorum unus rogabat eum: Pater, verumne eſt, in hoc conventu eſſe fratrem, qui, dum vellet oſculari pedes S. Vincentii, hic ipſemet eum amplexus eſt? Reſpondit Pater: Verum eſt; & poſt interjectam brevem moram ait alter: Inſuper dicitur iſte frater fuiſſe reverentia veſtra: ille autem, inclinata non nihil fronte, hæc retulit: Et quanti ergò vos id eſſe, putatis? Deus etiam locutus fuit per aſinam Balaami *m*, quæ id nullo modo fuerat promerita.

m

cæleſti voce recreatur:

126 Anno MDLXXVIII, die S. Petro martyri *n* dicata, pater Bertrandus poſt matutinum Officium ad cellam ſuam regrediens audivit inſolitam quamdam vocem, ſibi dicentem: "Deo „magis placet afflictio cordis, contritio & tri„bulatio, quàm dulcedo, ſolatium & conſola„tio *o*." Rogatus autem à quodam ſibi bene affecto (cui id ſecretò indicaverat) an ea vox moleſta illi fuiſſet, negavit; imò ſolatio ſibi fuiſſe aſſeruit; eaque conſolatione tunc maximè egebat, quia magnos animi conflictus patiebatur, C quòd, cum jam inſtante hujus Prioratûs ſui fine, de regreſſu ad ſuæ cellæ quietem cogitaret, audiſſet, ſe ad alterius conventus prioratum deſtinari.

n

o

ſecreta novit: multos novitios habitu induit:

127 Eodem anno auditori Salzedo è cella patris Ludovici egredienti ſæcularis quidam ſenex, qui inſignis ſervus Dei erat, ait: Videris tu admodum amicus eſſe huic ſancto fratri Bertrando: rogatuſque propterea ab eo, unde ipſe ſciret, eum ſanctum eſſe, reſpondit ſenex: Scio, quia, cùm ſemel poſt mediam noctem eſſem in oratorio meo, mente orans, Deum inſtantiſſimè pro illo Patre precatus ſum; cúmque deinde ad ipſum viſendum acceſſiſſem, ſimul ac ejus cellam ingreſſus eram, ait mihi: Magnas gratias, frater, tibi habeo; ac petenti mihi, Qua de cauſa, Pater?, reſpondit: Quia tali hora Deum pro me oraſti; dumque orabas, brachia in modum Crucis extenſa habuiſti; quod ſolus Deus poterat ſcire. Triennio prioratûs ſui multos novitios, majorem partem nobiles, ſacro habitu induit, nec quiſquam alter Prior tam nobiles in hac domo induit, quàm ipſe, licèt nec pro eis acquirendis laboraret, nec quemquam ad id ſua ſuaſione induceret. Cum aliquando non paucos juvenes ſimul veſtiviſſet, mihi dixit, inter concionandum viſum ſibi eſſe ex illis unum, circulo igneo ſplendidoque caput circumdatum; ſed nil præterea hac ſuper re indicavit.

A. V. J. ANTISTIO.

Prioratui renuntiare fruſtrà tentat:

128 Cùm hic prioratus ei fuerit poſtremus, addo, numquam in eo obſervatum fuiſſe vel minimum prælaturæ deſiderium; nec ullo modo, ſeu directè, ſeu indirectè, ullam umquam appetiiſſe; imò, dum hujus conventûs prioratu fungebatur, voluit abdicare, ut quietè viveret; utque id ſibi liceret, poſtulavit à patre Generali, magiſtro Seraphino Cavalli; ſed cùm hic Generalis eſſet religioſiſſimus, qui multos ejus generis Priores habere deſiderabat, licèt in una epiſtola ſua innuiſſet, ſe velle ei hac in re gratificari, deinde in altera eidem præcepit, ne Prioratum dimitteret, nec permitteret, conventum à quoquam alio gubernari; ac majorem etiam ei addidit auctoritatem, quàm aliis noſtri Ordinis Prioribus conſueverit concedi. His non obſtantibus, petebat à nobis orari Deum, ne permitteret, ſe mori Priorem, ſed omni animarum curâ exemptum. E

tonſori Religioſum ſtatum amplectendum prædicit:

129 Narrat frater Bartholomæus Peneranda Carthuſianus, ſe, dum ſæcularis eſſet & tonſor, tondendo fratres huic domui inſerviſſe, ac propterea ſæpe etiam patrem Ludovicum totondiſſe, & obſervâſſe, eumdem, licèt ipſum aliquoties ſive novaculæ vitio, ſive ſuâ incuriâ, etiam cum modica ſanguinis effuſione læſiſſet, ſeſe tamen ſemper tam humilem tamque patientem exhibuiſſe, acſi poſtremus novitiorum conventûs fuiſſet: id bono ſibi exemplo fuiſſe, profitetur. Refert inſuper, ſe, dum aliquando ejus cubiculum ingreſſus cum eo loqueretur, ab eodem benedicto Patre rogatum eſſe, an verum ſibi ſuper quadam re dicturus eſſet; cúmque reſpondiſſet, ſe id omninò facturum, ſi ſciret, dixiſſe illum: Deſideraſne religioſus fieri? Se verò repoſuiſſe: Non: neque enim id ſibi propoſitum eſſe; tum verò Servum Dei ſubridentem retuliſſe: Obſerva tamen, ſcire me, te Religioſum moriturum. Additque Carthuſianus, ſibi tunc eam mentem minimè fuiſſe, ſed eo ipſo temporis puncto tam vehemens Religioſæ vitæ amplectendæ deſiderium injectum F eſſe, ut deinceps non quieverit, donec voti compos factus fuit, admiſſus in Carthuſiam Vallis Chriſti.

inter negotia ſe ipſum non negligit: in conferendis officiis

130 Dum prioratum gerebat, quamvis occupatiſſimus ſemper eſſet ſui conventûs negotiis, quæ quidem tanta erant, ut nonnumquam etiam magnam noctis partem inſumerent, ex cura tamen animæ ſuæ, dimiſſis veſperi fratribus, arceſſebat confeſſarium ſuum, eique ſua peccata confitebatur, deindéque uſque in mediam ferè noctem vigilabat; ac nihilominùs ſurgebat ad Officium Matutinum; poſt quod vix poterat paululum quieſcere; imò ſæpe etiam de nocte ſine lumine palpans circumibat per conventum, experturus, an ſervaretur ſilentium. In hoc prioratu & in omnibus aliis præfecturis, quas geſſit, ſemper fuit ejus opinionis, quam etiam ſuſtinent meliores Thomiſtæ, nos ſub peccato mortali obligatos eſſe ad conferendas prælaturas dignioribus; quæ opinio etiam valde conformis eſt ſacro Concilio Tridentino Seſſ. XXIV, cap. V & XVIII de Reformatione.

131 Quam ob rem ipſe non ſolùm in ferendo

A. V. J. ANTISTIO. *religioſè procedit.*

do ſuffragio, dum eligendus Prior erat, ſemper intentus erat, ut ſuum daret illi, quem coram æterno Judice digniſſimum eſſe judicabat; verùm etiam in reliquis conventûs præfectis, puta, in vicariis, ſubprioribus, cæteriſque ſimilibus, eamdem regulam obſervabat; uti etiam in creandis ſtudiorum præfectis; quia grande peccatum reputabat iſta officia committere aliis, quàm qui non modò pravam doctrinam, ſive ex ignorantia, ſive ex malitia, non erant tradituri; ſed qui etiam apti eſſent ad formandos diſcipulos excellentiores & in ſacris Litteris magis fundatos.

ANNOTATA.

a *Conſentiunt Roca & Avignonus atque ipſa etiam ratio; cùm Prioratus in Ordine Prædicatorum triennales ſint.*

b *Ex Epiſtola S. Pauli ad Galatas cap.* 1, ℣. 10.

c *Deſignantur hic Amator D'Eſpi & Dominicus de Montemajore, de quibus conſuli poteſt Diagus in Hiſtoria Prædicatorum provinciæ Aragoniæ lib.* 1, *cap.* 50 & 51, *ac in Opere noſtro inter Prætermiſſos ad diem* 15 *Junii,* & 15 *Julii, quo poſteriori loco hæc legere eſt:* Amator d'Eſpi, & Dominicus de Montemajore memorantur hoc die in Diario ſacro Dominicano Marcheſii, quorum epitaphium exhibet his verbis: "In hoc tumulo ſimul conſervantur venerabilia oſſa beatorum „Chriſti martyrum, fratris Dominici de Montemajore, ex illuſtri familia de Corduba, ſanctiſſimi reformatoris, qui auctoritate Clementis PP. VII effecit, ut exactè obſervarentur „noſtræ ſanctæ conſtitutiones: & fratris Amatoris d'Eſpi, vigilantiſſimi hujus conventûs" (Valentinenſis) "Prioris, quorum animæ ſolutæ vinculis corporis gladiis iniquorum hominum fortunatiſſimè ad patriam cæleſtem evolârunt anno hujus ſeculi" (ſexti decimi) "triceſimo, qui eſt" ipſi "1534.

B

d Oriola, *indigenis* Origuela, *epiſcopalis civitas eſt in regno Valentino.*

e Salzedo *hic & alibi, ſuprà verò* Salzado *ſcriptus eſt.*

f *Pſalm.* 33, ℣. XI: Inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono.

C

g *De liberali Fratrum egenorumque cura Auditores Rotæ in Relatione ſua Ms. ſic breviter meminerunt:* Pauperum neceſſitati præſtò erat; eleemoſynas in Religione diſtribuens nihil fratribus ſubtrahebat, cum Dei providentia fratrum indigentiis abundanter ſubveniret.

h Julius *certa monetæ ſpecies eſt.*

i *Colitur hæc ſancta virgo & martyr Alexandrina die* 25 *Novembris.*

k *Vox Græca eſt, ſignificans dolorem mediam capitis partem occupantem.*

l *De hiſce ſic etiam habent ſæpe laudati Auditores Rotæ in Relatione ſua:* Prioratum monaſterii Valentini omni conatu recuſabat.... Quod cum obtinere non potuiſſet, contulit ſe, (ut famâ fertur) ad cubiculum illius ſancti viri Vincentii Ferrerii, ſeque humi proſtravit, ac, fluentibus ubertim lachrymis, dicebat, quòd ſibi vires erant impares hujuſmodi officio & dignitati; & propterea ex corde ſupplicabat, ut ipſe (*ſanctus ſcilicet Vincentius Ferrerius*) eſſe Prior, & Prioris officium exercere dignaretur. Poſt quæ cum pedes imaginis S. Vincentii vellet deoſculari, ùt eâdem famâ fertur, ille miraculosè renuit. *Ita illi; unde verò certa hujus rei habita fuerit notitia, mox hic ſubdit Antiſtius.*

D

m *Lege Numerorum caput* 22.

n *Hujus ſancti ex Ordine Prædicatorum martyris geſta illuſtrârunt Majores mei ad diem* 29 *Aprilis, quo colitur.*

o *Hæc eadem verba, Latinè ibidem ab Antiſtio relata, mox ſubduntur Italicè, proindeque hic Latinè non repetenda, ſed omittenda.*

CAPUT VIII.

Geſta illius à depoſito Prioratu uſque in poſtremum annum vitæ ſuæ.

CAP. XIII. *Mortem regis Luſitaniæ, & exercitûs cladem abſens noſcit:*

EXpleto Prioratu, confeſtim viſus fuit inſtar minimi fratrum conventûs; nec regimini ſe ullo modo ampliùs immiſcuit, præterquam quòd per unum menſem commiſſa ei fuerit ſolita novitiorum ac juniorum cura; & in hac ſimplicitate perſeveravit uſque ad mortem, quo tamen interim tempore Deo placuit magna per ipſum mirabilia operari. Anno MDLXXVIII ipſa S. Dominici feſta luce poſtquam pranderat in triclinio inter colloquendum cum fratre Ludovico Primo, qui ipſi inſerviebat, cum magno mœrore ac perturbatione animi ait: Frater, dum hodie prandebam, dictum mihi eſt, regem Luſitaniæ eſſe mortuum, & cæſum ejus exercitum; idque verum eſſe, videbis. Poſt dies decem de eventu conſtitit: nam die S. Dominico ſacra accidit infauſta illius miſeri regis mors cum totius exercitus ſtrage in regno Fezzano *a*.

a graviter decumbenti promptam convaleſcentiam prædicit:

133 Eodem anno cùm quædam Violanta Junear ex gravi febre decumberet, jamque pronuntiâſſet medicus, eam in magno periculo verſari, ac proinde juſſiſſet eamdem ſacro Viatico muniri, acceſſit ad ipſam pater Ludovicus, & graviſſimè commotam invenit. At priuſquam ei quidquam diceret, elevavit oculos ad cælum, junctiſque manibus, pauliſper oravit; deinde verò demittens oculos, bono eam animo eſſe juſſit, Deum ipſam adjuturum. Tum illa petiit, ut ſe per confeſſionem Deo reconciliaret, quod & ipſe promptè fecit; eidemque deinde petenti, an eodem veſpere, an poſtridie manè ſacrum Viaticum ſuſceptura eſſet, reſpondit: Poteris ad ſacram Menſam accedere, dum egreſſura domo es. Eodem temporis momento cœpit melius ſe habere, & ſine ullo medicamento in fine bidui ſanata fuit.

F

ſcrofulis infectas ſanat.

134 Anno MDLXXIX quædam famula illuſtris dominæ Violantæ Milano, Speranza dicta, cui collum ſcrofulis penitus perforatum erat, audiverat dici, per patrem Bertrandum ab eodem malo convaluiſſe in Moncada puellam, quæ novennio antè illius curandi causâ in Franciam profecta fuerat ſine ſolatio; & poſt hæc oràſſe pro illa Servum Dei, eamdemque coram magiſtro Bargallo, Moncadæ rectore ab illo tactam, infra paucos dies omninò fuiſſe ſanatam. Quapropter huic alteri magna affulſit ſpes, fore, ut & ipſa per ejuſdem Patris patrocinium

A cinium ſanaretur, ac proinde precata eſt prædictam dominam ſuam, dominamque Franciſcam Ferrera, ut Quadrageſimalis jejunii tempore ſe ad hunc conventum cum in finem conducerent, orarentque Patrem, ut eam ſuis manibus attingeret. Apparuit ille ad hæc nonnihil turbatus, dicens, hoc officium Sanctorum eſſe, non peccatorum, qualis ipſe eſſet. Verùm iſtæ tamdiu inſtiterunt, donec ſe eam tacturum promiſit poſtquam Miſſam celebrâſſet. Eâ igitur in ſacello S. Vincentii celebratâ, attigit collum ægræ, & impertita ipſi benedictione ſua, oravit pro illa, quæ mox cœpit meliùs habere; appoſitâque ejuſdem collo Coronâ ejuſdem Patris, in fine unius menſis perfectè convaluit.

mira viſione, & aliis ſecretis dictis recreatur:

135 Die Paſchæ Reſurrectionis poſt devotiſſimam proceſſionem, quæ jam à multis annis in hoc conventu fieri conſuevit in aurora, & à non multo tempore etiam haberi cœpit in S. Franciſci, aliiſque eccleſiis, Pater ad cellam ſuam regreſſus eſt, cúmque ibidem aliquantiſper fuiſſet, ſocio, qui illi ſerviebat, dixit: O frater, ſi fuiſſes hic, vidiſſes aliquid, B quod me mirè recreavit, nempe illinc (indigitabat versùs conventum Patrum Jeſu) magno numero advolantes aves pulcherrimas & alterius ſpeciei, quàm quas ordinariè videmus. O! ſi vidiſſes, quid hodie ſuper hanc ædem acciderit! Poſtea quoque cum altero ſibi familiari loquens ait, inter eaſdem aves fuiſſe velut hirundines, diverſas tamen à communibus; quia non erant corpore candido aliſque nigris, ſed contrà *b*. Intra utrumque Paſcha devotiſſimè obiit frater Bartholomæus della Coſta, ſed ex Aldea nova oriundus, confeſſarius patris Bertrandi, quocum dum poſtridie de iſtius morte loqueretur frater Antonius Baleſtero, reſpondit ei Pater: Hoc manè mihi ſuper hac area ſedenti conſolationis plena in aurem dicta fuêre.

ſterili prolem maſculam obtinet: narrat inſignem apparitionem, c

136 Circa hoc tempus obiit Alphonſus Emmanuël Palombo, qui, dum à cubiculis erat duci Nagaræ *c*, proregi Valentiæ, multis annis improlis manſerat in matrimonio. Quare & ipſe & ejus conjux cum unanimiter orabant, ut apud Deum intercederet pro benedictionis fructu obtinendo. Sic domina iſta intra menſem gravidam ſe ſenſit, & ſubſecuti Quadrageſimalis tempore prolem maſculam peperit. Eodem C anno, biduo triduove ante feſtum S. Franciſci *d*, acceſſit ad ædes Auditoris Salzedo (quem interdum adire ſolebat, ut cauſas pauperum ei commendaret) & inter colloquendum injecto ſermone de mirabili ſanctitate S. Franciſci, dixit Auditori: Ego certò ſcio, quemdam è noſtris, menſe Septembri proximè elapſo, in feſto ſanctorum Angelorum, ex Officio Matutino, dum cœperat cantari Te Deum laudamus, egreſſum, inveniſſe in clauſtro SS. Franciſcum & Dominicum, & coram S. Franciſco proſtratum illius pedem dexterum oſculatum eſſe, atque etiam magno cum gaudio & ſpirituali voluptate figendis vulneri oſculis aliquantiſper immoratum eſſe; dum glorioſus S. Franciſcus interea illius caput ambabus manibus ſuſtineret, illudque ac vultum ejus ſuaviter palpando contrectaret, & magnam æternæ ſalutis ſpem ei ingereret. Proſtravit etiam ſe idem frater ad pedes S. Dominici eos oſculandi gratia; ſed hic Sanctus manum ſuam ei porrexit, quam devotiſſimè oſculatus eſt.

A. V. J. Antistio. quam ipſimet obtigiſſe, poſtea conſtitit:

137 Interim prædictus Auditor, obſervans modum, quo ille loquebatur, quámque efficaciter hanc viſionem narraret, ſuſpicatus, illum ipſum eſſe, de quo ea diceret, Sed unde ergò fit, inquiebat, ut pater iſte tam inſignibus gratiis donatus à Deo, ſemper videatur eſſe tam melancholicus? Quod aiebat, quia pater Ludovicus quaſi ſemper mœſtus vultu apparebat. Repoſuit ille: Imò hoc ipſum eſt, quod illum mœſtum facit. Quamquam autem tunc cauſam non aliter explicaverit, intellectum poſtea eſt, fuiſſe hanc, quòd, dum prorogabatur vita corporalis, tantò etiam diutiùs differretur ſummum illud bonum, quod tanto cum deſiderio exſpectabat. Inde recedens, in egreſſu cubiculi vidit in quodam altari imaginem S. Franciſci, quam dum pauliſper aſpiceret, Auditor ſuſpenſo greſſu accedens, ei ſe inobſervatus adjunxit, audivitque dicentem, illam verè ipſi eſſe ſimilem; unde clariùs cognovit, eumdem illum eſſe, cui S. Franciſcus apparuerat: quod etiam certiùs conſtitit, poſtquam ipſemet pater Ludovicus à domino patriarcha, hujus civitatis archiepiſcopo *e*, qui factum ex prædicto Auditore audierat, interrogatus, ita eſſe confeſſus fuit, dicens: Ego ipſum vidi tam clarè, quàm nunc Te video. E

mulieri nobili viri ſui periculum ac felicem reditum vaticinatur:

138 Prædicti anni menſe Novembri Dorothea Garzia, quod nihil de marito ſuo, Chriſtophoro Peres de Almazano, inaudiſſet, ad hunc conventum venit, Patrem precatura, ut in precibus ſui meminiſſet; ſed priuſquam illa verbum protulerat, ipſe ait: Domina, ora Deum pro marito tuo, quia precibus indiget. Quibus dictis illa perculſa ait: Itáne Pater, fortaſſis ille mortuus eſt? Non, repoſuit illi Pater; ſed redibit Valentiam, eumque reviſura es. Non multum tranſierat temporis, cum litteras à marito ſuo accepit, quibus nuntiabat, ſe, dum Panormo Neapolim navigaret, in magno fuiſſe periculo, ne à Mauris caperetur, ac deinde vehementi tempeſtate jactatum, ut neceſſe fuerit in myoparonem deſcendere, ut ad littus appelleret, ſed tanto cum diſcrimine, ut omnes ipſum ſubmerſum crederent. Ex die autem ſignatæ epiſtolæ dicta domina agnovit, hanc iis diebus ſcriptam fuiſſe, quando Pater ea ipſi dixerat; rediitque deinde maritus illius Valentiam, ubi hodiéque in vivis eſt.

Quadrageſimales ſermones ad populum facit:

140 Anno MDLXXX magiſtratus Sœtabis *f* magno tenebatur deſiderio eum per Quadrageſimam ad populum dicentem audiendi, utque id obtineret, inſtiterat. Sed ille valetudinem malè affectam cauſatus negavit futurum, ut vel tres ſermones ad eos poſſet habere. At reponentibus illis, ſatisfactum ſibi fore, ſi ſaltem ſemel in ea cathedra dixiſſet, oportuit, eum illuc ire. Deus autem ſic eum roboravit, ut totâ illâ Quadrageſimâ, nullo prætermiſſo die, ibidem concionatus ſit. Imò interdum etiam duos eodem die ſermones habuit, terminatoque Quadrageſimali tempore tam validum ſe judicavit, ut Valentiam pedes reverti voluerit; quod tamen non potuit.

narrat auctor præſentiſſima in mari pericula;

140 Ego pro certo habeo, hujus Patris preces mihi ſæpe multùm profuiſſe, ſed maximè, dum hoc anno profectus in Italiam ſum. Ægerrimè volebam illuc ire, conabarque hoc iter impedire: ſed Pater laborabat, ut irem, commiſitque mihi quædam ſua negotia Romæ tractanda. Illius ergò precibus fretus, obtentaque ab eo Sœtabi benedictione, Alone *g* ingreſſus ſum navem ....., quæ, inſciis miſeris viatoribus, peſſimè erat affecta, in eamque tam

copioſa

A. V. J. ANTISTIO.

copioſa aqua penetrabat, ut miraculo adſcribendum ſit, quòd non fuerit in profundum ſinûs ſubmerſa. Dum in hoc itinere quædam hujus boni Patris miracula narrâſſem aliquot nobilibus adoleſcentibus, qui Salmanticæ litteris operam dederant, horum aliqui & ego ipſum invocavimus, ſeu, ut melius loquar, Deum per merita hujus Servi illius, gnari, Deum ſæpe, ut ait S. Thomas, ob merita minorum Sanctorum concedere, quod non ſolet largiri propter merita majorum.

quæ in Italiam navigans, indeque rediens h

141 Ita nobis in hac profectione contigiſſe videtur, quia Liburnum *h* ſalvi appulimus, ubi in terram expoſitis nobis, neceſſe fuit reparari navim, quæ penitus hiſcebat. Ab eo tempore crevit in me devotio, quâ antè erga iſtum Sanctum affectus fueram. Pari modo in reditu ex Italia in Hiſpaniam in tantum deveni periculum, in quanto umquam alius in mari fuit. Nam priuſquam vela faceremus, exorta terribilis tempeſtas eſt in ora Liburnica, quæ ultra ſex dies tenuit; venitque verſus nos navis, Squarciabocca nomine, quæ, amiſſo gubernaculi manubrio, ruptiſque rudentibus, tanto cum impetu tranſverſim ferebatur, ut penè non abeſſet, quin in noſtram impingeret, quæ, ſi ab illa tacta fuiſſet, diſſiliiſſet in fruſta. Poſtridie intra minus, quàm unius horæ quadrantis ſpatium duo fulmina è cælo in navem noſtram deciderunt, quorum primum per eam aliquamdiu percurrit cum periculo pulverem pyrium accendendi; alterum majorem malum incendit, quæ propterea exſcindenda fuit, atque ita nos, ſæviente tempeſtate, in medio ſinu ſine malo triduum navigavimus.

B

partim illius, dum etiam viveret, patrocinio evaſit.

142 Et quia navis deſtituta malo erat, ferebatur velut lanea ſarcina ſuper undas; præterea arcæ, ferrei tubi militares, aliaque impedimenta undique volvebantur in mare, non ſine periculo, ne cui crura & brachia rumperent, aut etiam totos homines contererent. In hiſce omnibus anguſtiis & periculis præter glorioſam Virginem Mariam, & S. Raymundum de Pennafort, qui mare a Majorica uſque ad Barcinonem in ſuo pallio monaſtico trajecit *i*, ſanctumque Petrum Gonzalem Telmum *k*, & alios patronos meos, ſolui invocare, meque commendare etiam huic benedicto Patri, donec ex hac infauſta navi evaſi incolumis. Quamvis autem in aliis quoque itineribus multa paſſus fuerim, non tamen umquam tanta, quam in hoc; adeò ut poſtridie in profundum ferrer; & ego è tantis periculis ereptus à Deo, felicemque negotiorum ſucceſſum Romæ conſecutus, magnam hujus rei partem acceptam referam benedictioni, quam bonus Pater mihi impertitus eſt Sætabi, & precibus, quas pro me fudit.

i

k

C

occulto alterius deſiderio ſatiſfacit:

143 Eodem anno inter geminum Paſcha domina Franciſca Garzia, ſoror dominæ Dorotheæ Garzia, quam ſuprà nominavi, angebatur ſcrupulis, an deberet pluries per hebdomadam ad ſacram menſam accedere; & poſt aliquot conſultos patres confeſſarios decrevit etiam patris Bertrandi conſilium exquirere. Cúmque ad eccleſiam noſtram acceſſiſſet, iſque ab illa arceſſitus ad ſedem confeſſionalem veniſſet, antequam illa verbum protulerat, eidem ait: Hac in re ego ſoleo eſſe liberalis, ac libentiſſimè ſuadeo perſonis, quæ Deo ſervire deſiderant, ut ſæpius Euchariſtiam ſuſcipiant.

CAP. XIV.

febres aliaque mala

144 Ejuſdem anni menſe Maio Maria Joanna Boiglia febri, papulis ac variolis vehementer correpta erat, ejuſdemque filia gravida pariter vehementer febriebat. Quam ob cauſam Martinus Vincentius Folches, filius ſuprà dictæ Mariæ, oravit patrem fratrem Nicolaum Factorem *l*, qui in monaſterio Jeſu habitabat, ut Deum pro illis precaretur. Reſpondit hic, patrem Bertrandum adiret, ipſique in nomine Dei Deiparæque diceret, ut quaſdam ſacras reliquias ad ambas infirmas deferret. Poſtridie Pater eas adiit, & manu ejus ſupra caput dictæ Mariæ poſita, ait illa, id ſibi magno ſolatio eſſe. Id ipſum etiam affirmavit filia: quare rogavit mater, ne manum amoveret a capite: eodemque temporis momento ambæ melius ſe habuêre & incolumes manſerunt. Hinc prædictus Folches magna devotione erga ſanctum Patrem animatus, cùm fratrem haberet infirmum, qui ex uſtione, ad pudenda per chirurgum illi facta, graviſſimè laborabat, patrem Ludovicum rogavit, ut eum quoque viſeret. Ivit, aliquas preces fudit, & adhibitis reliquiis S. Vincentii, ſignatâque plagâ ſigno ſanctæ Crucis, cæpit æger ſubitò convaleſcere.

l

ſuis precibus pellit:

145 Eodem anno feſta Deiparæ in cælos aſſumptæ luce, dum cum aliis fratribus domi eſſet in in ſacello S. Ludovici epiſcopi *m* proceſſioni adſuturus, rogatus fuit, ut viſeret dominam Iſabellam Caſtigliona Vaziero, conjugem domini Hieronymi Paſquale, nunc Aſſeſſoris gubernatoris hujus regni, quæ conflictabatur terribili febri, ex qua in delirium & deinde in tantum animi deliquium incidit, ut mortua crederetur. Acceſſit ad illam Servus Dei, legitque ſuper eam Euangelia; deinde levatis in cælum oculis, totus mutatus eſt, ſtetitque velut in eſtaſi plangens; deinde verò dimiſſo capite, febrientis matri, Beatrici Baiarri dictæ, & ſorori, Tomaſæ Bonaventuræ Vaziero appellatæ, alterique mulieri, quæ aderat, dixit: Gaudete, quia ſancta Dei Genitrix, cujus hodie feſtum celebramus, hanc præſtabit gratiam, ne iſta moriatur.

m

& ægrotantibus priſtinam valetudinem pollicetur:

146 His dictis, ſedit, deque ſancta Virgine Maria pauliſper devotiſſimè locutus eſt, infirma interim nullum verbum proferente, ſed in ſuo perſeverante deliquio. Aſt egrediente è cubiculo Patre, ſuos ſenſus recepit, clamavitque: Pater, Pater, per amorem Dei regredere: rediit ergò ipſe, & manum ſuam infirmæ capiti cum magno hujus ſolamine impoſuit. Poſtquam autem Pater abierat, O quàm magna, inquit ipſa dolens, peccatrix ſum, quòd locuta non ſim cum tanto Sancto, quantus ille eſt! Poſtridie contigit altera acceſſio febris, putabatque denuò illam morituram, adeò ut jam inciperent deplorare, atque aliqui de promiſſis Patris ambigerent. Sed paulò poſt penitùs ſana evaſit, agnitumque eſt, Patrem vera dixiſſe. Eodem pariter anno pater Bertrandus Franciſcum Vaziero notarium, prædictæ ægrotæ patrem, graviſſimè decumbentem viſens juſſit eum bono animo eſſe; nec enim ex hoc malo moriturum: itaque factum eſt, patre filiâque hodieque ſuperſtitibus.

F

cuidam mortem vaticinatur; alteri modicam meſſem;

147 Contrà ejuſdem anni menſe Novembri in morbum lapſo Vincentio Vaziero, ſuprà dictæ mulieris fratre, Pater caſu tranſiens per plateam, ubi ille habitabat, rogatus eſt, ut ſuper eum Euangelia legeret. Ingreſſus cubiculum eidem dixit: Frater, ſolare te, quòd Deus

te

A. V. J. Antistio.

A te nolit in hoc mundo, eumdemque piis monitis confirmavit. Matri quoque ait, ne contriſtaretur, ſi Deus ipſi vellet hunc tollere filium. Poſthæc infirmus indies ſe pejùs habuit uſque ad mortem, quam duobus tribuſve menſibus pòſt obiit. Antequam iſta contigerant, ineunte vere, fuerat Pater ad feneſtram cellæ ſuæ, dum plueret, dixeratque ei Alphonſus Manuello, proſperam illam tempeſtatem ſementi eſſe; ſed reſponderat ipſe: Exſpecta modò, videbis meſſem futuram, quæ propter peccata hominum erit admodùm modica. Non videbatur iſtud vaticinium eventu probandum, cùm tunc tempeſtas ita faveret, ut copioſa rerum omnium meſſis ſperaretur. Sed omninò contrarium evenit, quia ab Aprili non pluit; unde ſementis frumentorum multùm paſſa ſit; menſe verò Septembri tantùm pluit, ut major uvarum pars perierit.

alteri morbum regis indicat: cælesti viſione recreatur:

149 Ejuſdem anni MDLXXX menſe Septembri dux Naſciaræ *n* venit pro more ſuo ipſum in ſua cella viſurus, qui à Patre rogatus, ſi quæ nova de rege *o* haberet, reſpondit, eum optimè valere. Tunc Pater repoſuit: Optimè? Imò ægrè; Deuſque pro ipſo orandus eſt. Nec quidquam prætera de morbo regis innotuit, niſi poſt dies aliquot, quando litteræ ex aula allatæ fuerunt. Eodem tempore inviſit ipſum quidam doctor conſilii regii, illi plurimùm devotus, qui cùm eum admodùm hilarem videret, lætitiæ cauſam petiit. Ille verò reſpondit: Quia Deus ſingulari gratia me hodie dignatus eſt: nam paululùm ante auroram aperienti mihi feneſtram cellæ apparuit Redemptor noſter affixus cruci, qualis pependit in monte Calvariæ, meque maximè conſolatus fuit.

n
o

mortem ſuam prædicit;

150 In vigilia S. Dionyſii non parum afflictus fuit, quòd à quodam judice poſtulatus, juſſus eſſet ire in arcem, viſurus in carcere quemdam Maurum, qui ſuſpendendus aut lapidandus erat; putaretque, potiùs alium, doctiorem aptioremque patrem ad id opus fuiſſe. Porrò dum ut illuc tenderet, ex majori clauſtro in minus cum Patre magiſtro fratre Petro Salmanticenſi, qui eum comitabatur, tranſiret, dixit ei: Eja, pater magiſter, memento hujus diei, quo ego dico tibi, & mente retine, me eo die anno ſequenti mortuum fore. Quod & C factum eo modo, quo dicturi ſumus; quia, licèt hæc dixerit in vigilia S. Dionyſii, non tamen intendit dicere, niſi de ipſo die S. Dionyſii, atque altera vice, de ſua pariter morte loquens, ejuſdem diem tam maniſeſtè indicavit, ut per aliquot menſes, priuſquam ille obiit, Valentiæ publicè dictum fuerit, ipſum feſta die S. Dionyſii moriturum.

Ejus conſilio recuperantur amiſſa.

151 Die ſecunda Novembris dicti anni dux Naſciaræ præcepit domino Jacobo Fenero, hujus regni gubernatori, ut duas ſcripturas, ad negotium maximi ponderis ſpectantes, quas illius deceſſor dominus Veſpaſianus Gonzaga prorex, eidem ſervandas commendaverat, quibuſdam legendas exhiberet. Dictus autem dominus Jacobus omnia ſua ſcrinia & arcas diligentiſſimè ſcrutatus, iis non inventis, vehementiſſimè anxiatus fuit, quòd id in magnam honoris rerumque ſuarum jacturam cedere poſſet. Nec auſus eſt haſce animi anguſtias cum quoquam conferre, niſi cum patre Ludovico, cui ait: nullam ſibi ſpem eſſe ſcripturas illas ulla ratione humana reperiendi. Reſpondit Pater: Domine, dic Orationem, per quam ego vidi magna fieri miracula: Dic nonies canticum MAGNIFICAT, idque etiam ego faciam, & aliis quoque hujus conventûs fratribus te commendabo. Erat tunc Sabbatum; die autem Lunæ proximè ſecuto acceſſit ad dictum dominum quidam presbyter dixitque: Domine, admodùm afflictus es de non inventis ejuſmodi ſcripturis: ne turberis; quia ego eas tibi hac veſpera afferam; & reipſa attulit. Ratio, cur nonies dicatur MAGNIFICAT, hæc eſt, ut novem Angelorum chori glorioſam Virginem pro reperienda re perdita precentur.

Commendatus ſibi canonici

152 Menſe Decembri dominus patriarcha *p*, diœceſim ſuam viſitans in Torre *q*, ut ſe cum bono iſto Patre paululùm ſolaretur, eumque in diuturna ſua ſolitudine & laborioſis exercitiis, quæ ejuſdem valetudini non parùm nocebant, nonnihil recrearet, ſcripſit ad ipſum urgentes litteras, ut ad ſe veniret. Ivit Pater, ibidemque aliquot dies cum iſto Antiſtite verſatus eſt, perpetuò de Deo pro more ſuo colloquens. Valentiam deinde redeunti patriarcha inſtanter commendavit, ut dominum Michaëlem Vich canonicum, qui ægrotabat, inviſeret: verùm ille, qui cum eo numquam fuerat locutus, nec ſolitus ſe in alienas ædes inſinuare, non curavit eum tunc inviſere. Appropinquante deinde Natalitio feſto Chriſti, dictus canonicus ratus ſeſe meliùs habere; voluit ſe exhilarare, juſſitque domi ſuæ fieri placentas & lagana, & vina ſaccharo & cinnamomo condita, & excellentes cappones, aliaſque cupedias in feſtum comparari. E

p
q

inſtantem mortem prævidet, eumque nil opinantem monens

153 Sed pater Bertrandus in cella ſua inſtantem mortem illius ex viſione intellexit; quapropter ſtatuit ipſum eodem die adire, eidemque liberè edicere, ut ſe ad eam præpararet. Adivit ergò, & apprehenſa illius manu dixit: Domine Michaël, cura, huc deferri ſanctiſſimum Sacramentum, & illud ſuſcipe, & conde teſtamentum, reſque tuas diſpone, nec ampliùs cogita de feſtis & recreationibus: appropinquas enim morti, & ante feſtum Nativitatis Domini ibis ad paradiſum. Nec turberis propterea; nam & ego eò tendo, & intra annum finiero meum curſum. His auditis, canonicus ſine mora omnes qui aderant, dimiſit, ſolique ambo ſecretò egerunt. Egreſſo deinde è cubiculo patre Ludovico, regreſſi ceteri domeſtici repererunt canonicum ſibi pectus percutientem, ſeque coram Deo reum arguentem. F

ad piè moriendum diſponit:

154 Miſſis itaque factis omnibus curis aliis, ſtuduit ſe comparare ad mortem, de qua omnibus reliquis diebus devotè ſemper locutus fuit; in vigilia autem Nativitatis inſtanter petiit, ſi jam feſtum illuxiſſet, atque ita matutino ejuſdem glorioſi diei tempore animam Deo reddidit. Interrogatus à gravibus perſonis Pater, quo modo hæc ſe habuiſſent, reſpondit, ſibi illum in cella ſua velut mortuum viſum fuiſſe. Videbatur tamen aliquid præterea vidiſſe; cùm ex eo ſolo nequiverit determinatum diem mortis cognoſcere: proinde ſecretò petiit ab eo frater Antonius, tiro profeſſus, quo pacto ex conſpecto in cella ſua mortuo hunc in Nativitate Domini moriturum, noſcere potuerit; atque hoc reſponſum tulit: Fili, fac nôris, Deum, dum aliquid intellectui noſtro revelat, etiam concedere gratiam, ad certò cognoſcendum, quid ſignificet, quod revelat.

A. V. J.
ANTISTIO.
periclitanti in partu

155 Mané Nativitatis Dominicæ Hieronyma Centella, uxor M. Coſmæ Clemente, jam ſeptem menſibus gravida ex variis indiciis ac defectionibus, quæ ipſi accidebant, ſenſit ſe partui proximam, totoque illo die cum nocte ſequenti numquam ceſſavit copioſo ſanguine fluere, ita ut medici illius vitæ veriti, curârint, ut ſe ſacra confeſſione expiaret. Poſtero die vir ejus, huic Patri plurimum devotus, ad conventum noſtrum recurrit, cum precaturus, ut pro ſalute conjugis ſuæ Miſſam celebraret. Sed eò adveniens, intellexit, ipſum jam egreſſum eſſe, ut ad altare majus celebraret. Quam ob rem contriſtatus, propoſitum ſuum ſacriſtæ indicavit, conquerens de adverſa ſibi ſorte, quòd ſeriùs veniſſet. Conſolatus illum ſacriſta eſt, bonoque animo eſſe juſſit, quòd ad ſe pertineret applicare Miſſas fratrum, & re ipſa illi applicaret eam, quam tunc dicebat Pater.

Miſſam celebrando inſcius ſuccurrit.

156 Ivit ergò, ut eidem Miſſæ intereſſet; dumque intererat, uxorem ſuam devotiſſimè Deo commendabat, dictum Patrem pro illius ſalute patronum ſuum allegans. Dum verò ele-
B varetur ſanctiſſimum Sacramentum, inſonuit horologium, & ipſe ſingulare animi gaudium ſentiens ſine ullo dubio ſibi perſuaſit, uxorem ſuam extra omne periculum poſitam. Poſt Miſſam convenit Patrem, multúmque ſollicitus precatus eſt, ut pro ſuæ conjugis ſalute apud Deum intercederet. Aſt Pater vix paſſus moram ad eum auſcultandum, quia concionaturus in eccleſia S. Stephani properabat, ſolum reſpondit, ut Deo gratias ageret, ſuaſque pro infirma preces addixit. Domum itaque redux cognovit, ipſam eodem tempore, quo elevatum fuerat ſanctiſſimum Sacramentum, enixam fuiſſe puerum mortuum; certè non abſque miraculo, quia, teſte quidem obſtetrice, ſic ille ſitus erat, ut naturaliter nequiret expelli. Permanſit illa infirma, gravi febre correpta, juſſitque, ſe in Patris orationibus denuò commendari. Accedenti proinde iterum marito, ipſe nihil auſcultans, ſolùm dixit, ut bene abiret; Hieronymam enim ſe melius habere, ne cruciaret ſe, nihil enim mali eidem acceſſurum: uti etiam verè nil contigit.

C

ANNOTATA.

a *Conſule, ſi lubet, hiſtoricos de hac infelici Sebaſtiani Luſitaniæ regis expeditione Africana, in qua ille, dum adverſus Abdelmelechum, Fezzæ ac Marrochii regem, pugnat, vitam & exercitum ſuum amiſit aſſignato anno 1578, die 4 Auguſti, quæ S. Dominico ſacra eſt. De hoc vaticinio in Relatione Auditorum Rotæ breviſſima habetur mentio his verbis:* Miſerabilem regis Portugalliæ obitum ante alicujus nuntii adventum cognovit.

b *Quid hæc ſibi velit viſio, non intelligo; neque enim angeli videntur hic indicari.*

c Nagara, *incolis* Nagera, *Hiſpaniæ urbs eſt in Caſtella Veteri, Ducatûs titulo ornata.*

d *Aſſiſiatis nimirum, cujus Acta illuſtravimus die 4 Octobris, quo colitur.*

e *Fuit is Joannes Ribera, patriarcha Antiochenus, & archiepiſcopus Valentinus,* S. Ludovici, *ut per decurſum hujus Vitæ conſtabit, amantiſſimus, eidemque perquàm familiaris.*

f *Vide Annotata ad cap. 4, lit.* f. D

g Alone, *indigenis* Alicante, *regni Valentini oppidum eſt cum capaci tutoque portu in ora maris Mediterranei.*

h Liburnus, *ſeu* Liburni, *indigenis* Livorno, *celebris Etruriæ civitas eſt portuſque in ora maris Tyrrheni, Magno Etruriæ duci parens.*

i *Hujus Sancti, tertii Generalis Ordinis Prædicatorum, geſta apud nos data ſunt ad diem 7 Januarii, ubi pag. 1*7*1 & ſequenti, num. 26 mirabilem illum per mare tranſitum leges.*

k *Neſcio, an hic S. Petrum, ex Ordine Prædicatorum martyrem indicet, an eumdem, quem ſubdit,* Gonzalem Telmum, *mihi ignotum.*

l B. Nicolaum Factorem *Ordinis S. Franciſci deſignat, quem* S. Ludovico *admodùm familiarem vixiſſe, infrà videbimus.*

m *Toloſani ſcilicet, qui colitur die 19 Auguſti.*

n *An* Nagaræ, *de qua ſuprà.*

o *Nempe de Philippo II, Hiſpaniarum rege, qui multis annis ſupervixit.* E

p *Joannes Ribera, patriarcha Antiochenus & archiepiſcopus Valentinus, ut ſuprà jam annotavi,* S. Ludovici *amantiſſimus.*

q *Vide Annotata ad cap. 2, lit.* l.

CAPUT XI.

Quædam alia variis temporibus à Sancto, dum viveret, geſta.

CAP. XV.
Monitum auctoris de mutatâ ſcribendi ratione.

MOdò juverit multa alia de hoc Servo Dei narrare, ſed alia ratione, quàm quâ ſuperiora recenſuimus; hactenus enim, quantùm licuit, ſtudui notare perſonas, temporaque & loca, cum quibus, quando & ubi ſingula contigerunt; verùm id in hoc capite rarò potero præſtare; ſi enim perſonas nominavero, velut gravem illis injuriam intuliſſe cenſebor. Deinde F itaque paſſim nec locus, nec tempus, nec alia peculiaria geſtorum adjuncta notabuntur, per quæ veniri poſſet in notitiam perſonarum *a*: aliàs quoque eadem ſilebuntur, quòd ea ſcire non potuerim, vel non ulteriùs inveſtigaverim: præterquam quòd in multis quoque, quamvis ea omnia ſciremus, & ſine ullius detrimento exprimere poſſemus, cum eadem nihilominùs cautione proceſſuri ſimus, ut obſervemus iſtud Sapientis monitum: Non laudabis quemquam in vita ſua *b*; quia non expedit cuiquam umquam occaſionem ſuggerere vanè gloriandi, fierique inſuper poteſt, ut, qui hodie bonus eſt, poſtero manè malus ſit; nec volumus, ut quiſquam, mutatâ vitâ ſuâ, huic authenticæ hiſtoriæ præjudicio eſſe queat.

Duos concubinarios, fruſtra monitos.

158 Duo potentes viri ambo eamdem concubinam publicè habebant cum gravi ſcandalo incolarum loci, ubi habitabant. Noſter bonus Pater, poſtquam eos aliquoties ſecretò monuerat, biſque generaliter adverſus concubinatum concionatus fuerat, prædicavit peculiariter adverſus eos aſperrimè, multo ſale plagas fricans; quia

A quia propter gravitatem ſcandali publici neceſſe erat, ut eos argueret in faciem, quemadmodùm S. Joannes Baptiſta arguit Herodem c. Sic autem ſe res habuit: Dum cathedram concionaturus aſcenderet, ſenſit ſibi in animum inſpirari omnia, quæ dicenda erant, non ſecùs ac ſuis auribus audiſſet; erantque multùm diverſa ab iis, quæ ſtudioſè paraverat & decreverat dicere; ſicque ea audiebat, ut manum ſuam retro aurem teneret, ùt ſolent quidam ſurdaſtri d, ut meliùs audiant; & quidquid ei dictum tunc fuit, ejuſdem memoriæ impreſſum hæſit, uti ſigillum impreſſum ceræ molli rectéque diſpoſitæ.

Invicto animo publicè arguit, ac mirabiliter vincit:

159 Similiter etiam ſenſit tam firmum cordis propoſitum, tantámque fortitudinem animi, ut, ſi adfuiſſent centum homines ad eum trucidandum, non fuiſſet omiſſurus dicere, quæ dixit, aut prædicare, quæ prædicavit. Quod quidem quemdam ſic exacerbavit, ut jam loco ſe moveret ad illum præcipitandum è cathedra; ſed vultum illius intuens, totum igneum videre ſibi viſus eſt, nec auſus fuit B tam grave nefas committere. Poſt hæc ſubitò ſe recipiens ad domum concubinæ ſuæ, viſus eſt ſentire circum ſe ingentem flammam: unde ille plenus terrore ingreſſus domum eſt, omniaque, quæ facta fuerant, eidem narravit; quæ mox tam vehementi concuſſa pœnitentiâ eſt, ut ad patrem fratrem Ludovicum accurrens, ad ejuſdem pedes ſe projecerit; à quo domum patris ſui remiſſa eſt. Alter verò eorumdem duorum ea prædicatione in tantam efferbuit iram, ut Servo Dei aliquid mali moliretur; ſed pater Bertrandus, licèt eum ad ſe venire videret, non curavit ſe recipere in eccleſiam, ſed deſiderans pro veritate & juſtitia mori, ivit ei obviàm, & benignè ſalutavit, rogans, ſi qua re indigeret. Strenuus autem iſte vir deſcendens ex equo, provolutus ante illum in genua inſolentiæ ſuæ veniam popoſcit.

Impudicum videt à dæmone catenis conſtrictum teneri:

160 Dum quidam alter eſſet in domo amicæ ſuæ, tam pernicioſo terribilique malo correptus fuit, ut nec ſe movere, nec moveri potuerit è loco, in quo erat; ſed ibidem intra paucos dies obierit, peſſimè affectus & corpore & animo; quamvis extremis Sacramentis ante C obitum muniri potuerit. Rogatus autem à me pater Ludovicus, quid de hoc divino judicio ſibi videretur, nil reſpondit, niſi iſto in eccleſia colloquente cum femina, ſuperfuiſſe ibidem quamdam ſpiritualem perſonam, quæ vidit ipſum gravibus catenis ferreis à dæmone conſtrictum teneri. Ego verò ſuſpicor, iſtam perſonam ſpiritualem ipſum patrem Ludovicum fuiſſe, quia eccleſia, quam mihi nominavit, conſueverat ab ipſo frequentari.

ambitioſo Religioſo defectionem à ſuo Ordine vaticinatur:

161 Quidam Religioſus in una è primariis eccleſiis concionaturus, invitavit patrem Bertrandum, ut auditurus accederet; quod ille libenter fecit. Finito autem ſermone, traxit illum ſeorſum, aitque: Reverende pater, bene quidem concionaris, ſed multùm ambitioſus es, & admodùm parùm humilis. Aliquo tempore pòſt idem iſte Religioſus volebat in Italiam proficiſci; ſed orabat pater Bertrandus, ne id faceret, affirmans, ſi eò tenderet, ipſum ab officio ſuo turpiter deflexurum. Ille nihilominus illuc perrexit, cúmque jam Romam perveniſſet, degebat ibi hilariter ſua præſenti ſorte, & ingenti ſpe futuræ lætus: dumque doctor Joſephus Stephano, qui nunc canonicus Segobrigenſis e eſt, aliquando coram ipſo laudabat patrem Ludovicum, pro Sancto ipſum à ſe haberi aſſerens, reſpondit iſte frater: Itane? Appoſitè; imò inſulſus & admodùm temerarius eſt, quod ut quàm verum ſit, ſcias, ipſe vetuit, ne Valentiâ diſcederem, prædixitque, ſi in Italiam venirem, mihi prorſus malè ceſſurum: Maneat ſanè ipſe Valentiæ; ego hinc contendo non diſcedere ſine mitra, aliâve auctus dignitate. Sed mitra iſta dignitaſque non alia fuit, quàm quòd in Hungariam profectus, ab Ordine ſuo defecerit, & poſt multa commiſſa flagitia infeliciter mortuus ſit.

doctorem de re ſecreta monet: ſpernit inanem gloriam:

162 Intranti in cellam ſuam cuidam doctori conſilii regii ſanctus Vir, ſimulatque ipſum conſpexit, ait: Sta fortiter, ſta fortiter! Reſpondit ille: Qua in re, Pater? Repoſuit Pater: In tali negotio, quod hodie in tali loco tractatum eſt: eratque negotium ſecretiſſimum. Quod admirans doctor ſubjunxit: Sanctus Deus! Quis tibi hoc dixit? Pater verò, extenſa manu, Crucifixum in cella ſua indigitavit, quem E poſtea obtinuit dominus Joannes Buiglio de Arenus, à quo hæc audivi. Altero die idem doctor, obſervans, Servum Dei obturâſſe fiſſuram ſeræ januæ cellæ ſuæ, ſubridens dixit: Deus bone! Pater, fortaſſe id feciſti, ne nos quamdam eximiam apparitionem videremus. Verùm ille nihil reſpondit, ſed obverſo dorſo ad feneſtram accedens, elevatis in cælum oculis, dixit: SOLI DEO HONOR ET GLORIA IN SÆCULA SÆCULORUM. AMEN.

occultos verborum ſuorum exploratores ſibi notos eſſe ſignificat:

163 Servo Dei conciones habente in quadam eccleſia extra urbem ſita, quædam auctoritate pollens perſona, ſcire cupiens, an ille nihil adverſus ſuam pravam vivendi normam dicturus eſſet, uni è turba, quæ ad illius ſermones ibat, ſub jurejurando commiſit, ut, ſi Pater quidquam adverſus ſe dixiſſet, ſibi referret. Poſtquam hic abierat, pari juramento obſtrinxit & alterum, & hoc dimiſſo, etiam tertium. Contigit autem, ut, cùm dicta eccleſia longè inde diſtaret, eorum ultimi aſſecuti ſint primum, irentque ſimul, ſed triſtes, nec auderet quiſquam eorum cauſam ſui mœroris alteri pandere. F Tandem eorumdem unus dixit ſociis ſuis: Nos omnes incedimus mœſti, & dubito, an non eadem de cauſa. Dicite mihi per vitam veſtram, quare ſitis tam triſtes. Reſponderunt illi: Mœroris noſtri cauſa eſt, quòd exploratores nos agere, oporteat adverſus ſanctum iſtum Virum; ſed & iſte ſubdidit: In eadem ego quoque ſum navi. Ita colloquentes pervenerunt ad eccleſiam, ubi Patrem hæc verba in cathedra dicentem audierunt: Phariſæi non niſi unicum Judam adverſus Redemptorem noſtrum Jeſum Chriſtum quæſivère; amici autem mei adverſus me quæſierunt tres. Quibus dictis, iſti hæſerunt attoniti.

ſecreta, etiam cordium,

164 Hunc Patrem noſtrum quidam vir mundanis rebus addictus cum muliere in eccleſia colloquentem conſpicatus, de eo temerariè malè opinatus fuit; ſed, recedente femina, Pater ad ipſum acceſſit, dixitque: Domine, tu de me taliter judicâſti, ſed certum eſt, te erraſſe. Quidam Religioſus petiit ab eo facultatem certum locum adeundi, ſed non ivit, verum ingreſſus plateam eſt, quæ ducit ad Cartuſiam, ubi de ſuo in hunc Ordinem tranſitu egit cum quodam

A. V. J. ANTISTIO.

quodam patre, qui ipſum monuit, ut caveret ſibi, ne fortè ea cogitatio diabolica eſſet. Domum reducem fratrem rogavit Pater Bertrandus, unde veniret; dicentique, ſe venire ex eo loco, pro quo adeundo petierat licentiam, reſpondit: Non ita eſt: redis tu ex tali loco, ubi talis pater te monuit, ut caveres, ne tentatio eſſet; qualis re ipſa eſt.

divinitus intelligit.

165 Quidam hujus civitatis prælatus domino patriarchæ, archiepiſcopo Valentino, narravit, quemdam virum eccleſiaſticum, cùm ſemel ad inviſendum Servum Dei acceſſiſſet, auſtero ab eo vultu aliquamdiu exceptum eſſe, nec permiſſum in cellam ingredi. Quod ubi vidit eccleſiaſticus iſte, recordatus eſt cujuſdam peccati, cujus reus erat, ac vehementiſſimè pœnituit, ſeque emendavit. Poſtea ad Patrem rediens, lætiſſimè ab eodem ſuſceptus fuit, cum eoque aliquo tempore familiariſſimè converſatus; unde cognovit, Patrem ſecreta cordium penetrare. Atque hoc profectò indubitatum eſt; quin etiam Dominus ipſi ſæpe oſtendebat ſpiritum & animum eorum, qui cum illo B agebant. Unde etiam contigit, ut certum doctorem, de peccatis ſuis confeſſum, ſacràque Euchariſtiâ, ut Jubilæi indulgentias lucraretur, refectum, fixis oculis intuitus, eidem dixerit: Cave, ne muteris, jam enim te bene habes.

Mira illius viſiones.

166 Quidam vir ad noſtrum conventum veniens, ut cum ipſo loqueretur, invenit eum celebrantem Miſſam, & ante altare cadaver extenſum humi. Poſt Miſſam (quamvis neſciret, Patrem pro mortuo celebrâſſe) rogavit illum, quis iſte defunctus eſſet, qui extenſus humi jacebat, dum ille celebraret. Cui Pater reſpondit: Celebravi Miſſam pro defuncto. Re vera autem eo die nullus in eccleſia noſtra ſepultus fuerat; ſed fortaſſe anima illius mortui humano corpore aſſumpto interfuerit Miſſæ, quæ ab eo pro ipſa celebrabatur. Sacram Euchariſtiam in eccleſia noſtra porrigens cuidam ſæculari, qui pilos barbæ & capitis admodum prolixos habebat, vidit ſubitò illum vultu mutatum, capilloſque capitis modo tam inſolito erigi, ut magnopere admirandum eſſet. Poſt communionem duxit ipſum ſeorſum, precatuſque eſt, ut in- C dicaret, quid ſibi in ſacra communione accidiſſet. Reſpondit is, ſe vidiſſe ex ſacra Hoſtia tantam prodire lucem tantumque ſplendorem, ut plurimum admiratus, plenuſque gaudio permanſerit, quòd rem tam ſtupendam in ſanctiſſimo Sacramento ſuis oculis conſpexiſſet: quæ res deinde etiam in corpore miros iſtos procuraverit effectus.

Mulierem ſæpiùs impudicè lapſam ad frugem reducit:

167 Quodam die inviſit perſonam hujus civitatis, & digito monſtrans certum locum, ait illi hæc verba: Tu ibi offendiſti Deum toties cum tali homine. Dicta perſona iſta audiens (ùt ita dicam) mortua concidit; maximè, quòd ipſe apprimè ſciret numerum peccatorum illius; ſubjunxitque Pater: Et quia ſolus Deus poteſt tuo malo mederi, vide, quanti mihi conſtent peccata tua; ac diſcooperiens collum ſuum & partem ſcapularum, oſtendit illi carnem ſuam lividam & ſanguinolentam à verberibus, quæ ſibi inflixerat pro peccatis ejuſdem. Hinc illa pudore perfuſa ait: Pater, quid me fiet? Ergóne in hoc peccato ſemper perſeverabo? Non, repoſuit Pater; nunc enim ei præcidemus viam. Tuncque dixit mulieri: Potes hunc in finem curare, ut fiant quindecim Miſſæ, quas in memoriam quindecim myſteriorum Roſarii glorioſæ D Virgini voviſti. Obſtupuit illa ad hæc; quia ſoli Deo hoc ſuum notum erat votum, quod fecerat, ut ex iſto peccato emergeret. Hinc patuit, ipſum, ut erat propheta in cognoſcendo peccato præterito, ita etiam fuiſſe in prædicendo remedio futuro: ita enim evenit, ut ipſa, licèt cum illa perſona Deum ſæpiſſimè offendiſſet, facili negotio ſe ab eadem removerit, nec umquam in priorem deplorandum ſtatum reciderit.

indigenti ſuccurrit: infortunia Religioſo prædicit:

168 Dum in quodam conventu Prior eſſet, mulieri, cujus confeſſionem Sacramentalem exceperat, ait: Nôſti iſtam dominam? Adi, obſecro, ædes ejus, & da ipſi hoſce duodecim regales. Ivit illa, eamque dominam ea de re turbatam reperit; at, quamvis initio recuſaret eleëmoſynam recipere, deinde tamen audiens, à quo miſſa eſſet, admiſit, dicens: Verè ego hodie iſtis nummis egeo; ſed indigentiam meam nemo, niſi Deus, noverat. Aliàs cum quodam Religioſo loquens, ait illi: Pater, te enixè Deo commenda, brevi enim magnis difficultatibus totque tam corporalibus, quàm ſpiritualibus tribulationibus immergendus es, ut etiam E parentes tui inde graviter affligendi ſint. Poſt aliquod tempus eidem patri nec exſpectanti, nec quærenti, obtigit occaſio proficiſcendi in Italiam, ubi expertus agnovit probavitque veritatem eorum, quæ noſter ei dixerat; eoque modo ipſi ceſſerunt ſua negotia, ut etiam parentes multùm paſſi fuerint.

cur Sancti multa patiantur:

169 Poſſemus hîc referre aliquot eventus inſolitos, qui illius inimicis obtigêre; ſed neminem volumus confundere. Quam ob rem de perſecutionibus, quas ille paſſus eſt, ſolùm dicam, quod ait Eccleſia: "Sancti tui, Do-,,mine, florebunt ſicut lilium." Non ſolet lilium fragrare odore ſimili jaſmino, violæve aut caryophyllo, quæ ſuaviter fragrant, ac penè omnibus placent; ſed odorem ſpirat tam vehementem, ut non ſatis firmis capitibus dolorem creet; ut hinc intelligamus, bonos ordinaria quadam bonitate præditos toti mundo ſolitos placere; Sanctos verò excellenti bonitate vigentes, effundere fragrantiam tam vehementem, ut multi eam nequeant tolerare. Hinc Paulus, excellentiſſimus Sanctus, ſolebat dicere: Chriſti bonus odor ſumus; ſed aliquibus quidem F ſumus odor vitæ in vitam, aliis verò odor mortis in mortem *f*: proinde mirandum non *f* eſt, ſi pater Ludovicus quoſdam adverſarios paſſus ſit *g*. *g*

atque hic etiam paſſus eſt à dæmonibus.

170 Jam verò ut ad propoſitum redeamus, non ſatis erat dæmoni hunc ſanctum Virum aliorum hominum operâ perſequi, ſed etiam ipſemet ad eum malè mulctandum proſiliit. Hinc Ludovicus ſemel dixit ſocio ſuo: Mi frater, ſtuperes, ſi ſcires moleſtiam, quâ me afficiunt maligni ſpiritus: aliquoties me è lecto pertrahunt, cogorque me meis manibus tueri: aliàs etiam me ingreſſo in eccleſiam, terribilis dæmon ſtabat juxta vas aquæ luſtralis, quam cum peſſimè oderit, fortaſſe voluit me ab ea prohibere.

De tribus Religioſis vaticinatur

171 Valentiam advenerant tres religioſi cujuſdam Ordinis, quorum duo patrem fratrem Ludovicum inviſerunt, qui eos in cellam S. Vincentii duxit, dicens, ut ibidem non nihil præſtolarentur, redienſque ad cellam ſuam tribus in ea horis moratus eſt, orationi, ut creditur, ſemper intentus. Poſt ad eos reverſus, eorumdem unum à dexteris ſuis, alterum

à

A à ſiniſtris ſedere juſſit. Tum ad eum, qui à dexteris erat, converſus inquit: Pater, tu es Benjamin, id eſt, Filius dexteræ, itaque ſolet te vocare tuus pater Prior; quod valdè miratus hoſpes eſt, expendens, quo pacto id illi innotuiſſet. Poſthæc ſubjunxit ille: Patres, an vos non eſtis terni? Reſponderunt, tertium patrem non voluiſſe unà cum ipſis venire. Quis modò veſtrûm erit, proſecutus eſt pater Ludovicus, qui ſumpto atramento & calamo ſcribat, quæ ego ipſi dicturus ſum?

eventu probante.

172 Ego video ibi arborem, tres ramos habentem, quorum unus fuerit, quantùm volueris, rigatus aquâ, nullum umquam fructum proferet; quam ob rem recidetur & in loco admodùm anguſto reponetur; alter ramus aliquem fructum dabit, ſed acerbum; ac proinde & ipſe truncabitur; jamque videor illum videre in ſepulcro. Tertius feret fructus ſuaves, & conſervabitur: hiſque dictis, juſſit eos ſecreta habere, quæ dixerat, uſus iiſdem verbis, quibus Chriſtus ad Apoſtolos ſuos Matthæi XVII: "Nemini dixeritis viſionem hanc, donec Filius
B „hominis à mortuis reſurgat." Petierunt poſtea ab illo, veréne ea effigies beatiſſimæ Virginis, quæ in iſta cella ſervabatur, locuta fuiſſet cum S. Vincentio. Affirmavit ipſe, ac præterea etiam locutam fuiſſe cum aliquo fratre, qui in eodem conventu habitabat. Rogârunt illi: Fortè is Tu es? Reſponditque: Non licet mihi dicere, quis iſte ſit. Jam verò uni è tribus iſtis Religioſis tam malè ceſſit, ut in amentiam inciderit, & incluſus carceri ſit; nec de eo plura dictu opus eſt. Alter, quamvis bonus eſſet Religioſus, erat tamen naturæ aſperæ & impetuoſæ, nec diu vixit: tertius hodiéque ſupereſt in ſuo religioſo Ordine, multis bonis exemplis prælucens.

Multis claruit vaticiniis,

173 Ex hiſce aliiſque in hoc libro relatis conſtat, hunc Servum Dei ſæpe illuſtratum fuiſſe ſpiritu prophetiæ. Dico SÆPE; quia certum eſt, quod docet S. Gregorius in Ezechiëlem & in libris Moralium, ſanctuſque Thomas in ſecunda parte; nimirum Sanctis non ſemper in promptu eſſe ſpiritum prophetiæ; ſed eos aliquoties loqui ex ſua propria prudentia, tuncque poſſe errare. Nec tamen id obeſt eorum-
C dem ſanctitati; quia, uti S. Thomas ibidem ait, quod Sancti ex proprio ſenſu & ſecundùm humanam prudentiam, conſideratis adjunctis temporum locorumque & teſtimonio perſonarum fide dignarum, dicunt, non aſſerunt, ſe didiciſſe ex revelatione divina; imò ſtudent opiniones ſuas ſtabilire rationibus humanis; ut ſolent alii doctores.

Chriſtum Dominum videt: impudicam ad officium ſuum reducit:

174 Aliquando rogatus à patre magiſtro fratre Petro Salmanticenſi, hic Servus Dei, ut quippiam ſingulare ſibi à Deo revelatum diceret, reſpondit, ſe, cùm die Reſurrectionis Domini noſtri noctu ante alios fratres ſurrexiſſet è lecto, & in choro diu ſolus fuiſſet, ſubitò cœpiſſe horrere, vidiſſeque Dominum in tanta majeſtate, ut totus mundus cum eo comparatus nihil eſſe videretur. Nempe viderit totum mundum inſtar exilis bullæ aqueæ, uti ſcribit S. Gregorius de S. Benedicto patre ſuo. Quodam in loco mulier maritata inhærebat pravæ conſuetudini; & quantumvis bonus Pater contra iſtum errorem coram ipſa ſæpe concionatus fuiſſet, nullum ex eadem fructum retulit. Contigit autem quadam nocte, ut ipſa in lecto ſuo ſola cubans, præter ſolitùm expergiſceretur, videretque ingens in cubiculo ſuo lumen, & in hujus medio Religioſum Dominicanum, id eſt, patrem Bertrandum, ſplendidiſſimum, digito ſuo ipſi minitantem. Quo viſo ſic territa fuit, ut ab ea conſuetudine impoſterum abſtinuerit viroque ſuo adhæſerit.

Franciſco Borgiæ fauſta prædicit: de remiſſis ſibi peccatis fit certior:

175 Dum dominus Franciſcus Borgia h febribus aliiſque malis laborabat, jamque de illo deſperaverat medicus, agebaturque, ut ad condendum teſtamentum ſeque comparandum ad mortem induceretur, inviſit illum Pater aitque, ut Deo confideret; confeſtim enim ipſum ſalvum & incolumem deſcenſurum è lecto, duoſque filios, quos habebat, tum etiam cælibes viſurum uxoratos: atque ita factum eſt. Narrat pater dominus Michaël de Vera, Carthuſianus, noſtrum bonum Patrem aliquando cum perſona, divino ſervitio admodùm dedita, colloquentem, magna cum ſimplicitate, injuncto ſecreti ſilentio, dixiſſe, ſeſe quodam die audiviſſe vocem, quæ diceret: Frater Ludovice, jam remiſſa tibi ſunt peccata tua; ſubitóque conſpexiſſe, non in ſpiritu, ſed corporaliter, advolantem columbam, roſtrum ſuum ejus ori inſerentem. Hoc prædicta perſona, non niſi poſt patris fratris Ludovici obitum revelavit. E

h

virum, pro quo rogabatur, divinitus cognoſcit: nocturna viſio ei exhibita

176 Quædam mulier Patri commendavit, ut Deum precaretur pro quodam, qui in malo verſabatur ſtatu: rogata autem ab eo, quis is vir eſſet, dixit, id ſe non poſſe dicere. Tum ille ait: Is vir eſt talis conditionis, tali fungitur officio, talique nomine vocatur. Quod reſponſum ipſa admirata, quod geſtum fuerat, narravit cuidam presbytero, in ſacra Theologia magiſtro: qui ipſi repoſuit: Non tibi hoc mirum videatur; cùm pater Ludovicus velut propheta ſit. Quadam nocte in ſpiritu vidit, ſepulturam fratrum aperiri, in qua multa cadavera integra jacêrent, atque hominem in eam ingredi, eaque corpora irreverenter hinc & inde dejicere. Notabat autem Servus Dei, eadem non malè oluiſſe, mirabaturque vehementer temeritatem illius, qui tam parùm reverenter tractabat manibus corpora eorum, quos ſpiritus ſuus illi ſignificabat eſſe in cælo.

de corporibus in communi fratrum ſepulcro non rectè ſervatis.

177 Sibi poſtea redditus ſollicitè expendit, quid hæc viſio indicaret, & ſubſecuto matutino tempore vocavit ſacriſtam minorem, rogavitque ſecretò, an ſepultura fratrum umquam fuiſſet iis diebus aperta; cúmque is id negaret, inſtanter petiit, ut, ſi fortè contingeret, eam aperiri, ſe moneret. Non tranſierat biduum, quin certis de cauſis ſepelienda in ea eſſet quædam domina; ac proinde monitus à ſacriſta Pater, dum aperiretur ſepulcrum, adfuit, & adhibitis perſpicillis per os ſepulturæ ea corpora attentiſſimè intuitus eſt, quorum multa etiam erant integra, quamvis locus iſte eſſet perquàm humidus & aliquoties etiam aquæ plenus. Cum hæc ſic ſe haberent, voluerunt immittere ſcalas, ſed non potuerunt propter multitudinem corporum. Quare unus è veſpillonibus, qui iſtud corpus ad ſepulcrum portaverat, ingreſſus eſt, dictaque integra corpora arripiens huc illucque rejecit, dicens ſibi, Quàm integra ſunt corpora iſta, nec fœtentia! At pater Bertrandus ait ſacriſtæ: Nonne jam vides, fili, quod ego tibi altero die dixi: ac valdè doluit, in corde ſuo reputans, ea corpora non debere tam parùm reverenter tangi & tractari. Et ſanè

A. V. J. ANTISTIO

nè ſunt in iſta ſepultura ex iis aliqua, quæ in peculiaribus locis & honoratiſſimis ſepulcris mereantur reponi.

ANNOTATA.

a *Adverte, quàm accuratè obſervet, quæ in Prologo num. 9 ſervanda ſibi propoſuit.*

b *Eccl. cap.* XI, ℣. 30: Ante mortem ne laudes hominem quemquam.

c *Matthæi cap.* 14, ℣. 4: Dicebat enim illi (*Herodi Joannes*) Non licet tibi habere eam, *nempe Herodiadem uxorem fratris ejus.*

d *Fuiſſe Sanctum ſurdaſtrum, jam dictum eſt.*

e *Per* Segobrigam (*quidquid ſit de ſitu antiquæ Romanis notæ*) *videtur hic indicari civitas epiſcopalis regni Valentini*, Segorue *vulgo nunc dicta.*

f *Epiſt. 2 ad Cor. cap. 2*, ℣. 15 *& ſequenti*: Chriſti bonus odor ſumus Deo in iis, qui ſalvi fiunt, & in iis, qui pereunt: aliis quidem odor mortis in mortem: aliis autem odor vitæ in vitam.

g *Pergit hic biographus ex aliis quoque ſacræ Scripturæ locis, recta ratione, Sanctorumque exemplis prolixè probare, patiendum iis eſſe, qui piè volunt vivere in Chriſto Jeſu; quæ cùm nullum prorſus* S. Ludovici *factum doceant, reſcidi, & ad propoſitum meum cum biographo propero.*

h *S. Franciſci Borgiæ ex Carolo natu majore filio nepos; qui fuit Gandiæ dux hujus nominis ſecundus.*

CAPUT X.

Aliquot Sancti inſignes virtutes & mores.

CAP. XVI. Piè afficiebatur erga Sacramentum altaris: a C

QUemadmodùm in Vita S. Vincentii *a*, à me ſcripta, quædam peculiaria capita de hujus moribus compoſui, ita & in hiſtoria hujus noſtri boni Patris, priuſquam ad poſtremam illius infirmitatem & mortem veniamus, juverit quoddam ejuſdem ſanctorum morum compendium hic exhibuiſſe; cum hi ad nullum certum tempus, ſed ad totam illius vitam, aut ad magnam hujus partem pertineant. Inprimis tanta devotione ferebatur erga ſanctiſſimum Sacramentum altaris, ut, quo die non celebraverat Miſſam, nequiret eſſe contentus; die verò Nativitatis Domini maximè eſſet hilaris, quia tunc tres celebrandæ erant, uti & in Commemoratione omnium fidelium Defunctorum, in qua tres Miſſæ ſimiliter dicuntur per totam hanc provinciam, non ſolùm ex antiqua & immemorabili conſuetudine, ſed etiam ex ſpeciali Indulto Julii III Papæ: verumtamen hæc peculiaris illius devotio etiam clarius patefeet capite ſequenti.

magno tenebatur deſiderio martyrii b

179 Flagrabat ardentiſſimo deſiderio martyrii, & quotidie repetebat illam orationem, quam ſoluerat S. Petrus, martyr Inquiſitor *b*, in Miſſa ad elevationem Hoſtiæ & Calicis recitare: "Concede mihi, Domine, ut ego pro te „moriar, ſicut tu voluiſti mori pro me." Crebrò etiam verſabat in ore iſta S. Vincentii martyris *c*, hujuſque noſtræ civitatis protectoris, in mediis tormentis ſuis verba: "Hoc eſt, „quod ſemper deſideravi; hoc eſt, quod omni „ſtudio ſemper quæſivi." Hæc autem dicens noſter pater Bertrandus, oculos ſuos in ejuſdem S. Vincentii imaginem figebat, & aliquoties etiam lacrymabundus cum magno animi ſenſu recitabat. Solebat etiam dicere: Si omnes tam felices eſſemus, ut cuncti in unum compelleremur carcerem, & catenis ferreis vincti circumduceremur per plateas, tunc ſentiremus, quàm dulce ſit pro Chriſto pati; tunc apprimè caperemus, quod S. Lucas ſcribit de Apoſtolis, dum è concilio judæorum expulſi fuère: "Ibant „Apoſtoli gaudentes à conſpectu concilii, quia „digni habiti ſunt pro nomine Jeſu contumelias „pati. *d*." c

d cum ſpe firma in Deum.

180 Semel etiam ad hoc propoſitum amico ſuo dixit: Ego non mereor martyrium, ſed ſi Deus hanc mihi gratiam faceret, admitterem libentiſſimè, precarerque, ut permitteret, me graviſſima maximéque inſolita tormenta ſubire: nec dubium eſt, quin pro amore illius & pro ejuſdem Eccleſia Romana libentiſſimè moriturus eſſem. Imò certum eſt, imò certum eſt, neque ullum eſt dubium; fretus Deo hoc dico; nam mihi non confido: tum admota pectori manu, ſubjunxit: Deus per miſericordiam ſuam internè me corroboravit fide ſolida & robuſta. Dum Valentiæ auditum fuit martyrium, quod Hieroſolymis ſubiit quædam mulier, quæ antequam hanc peregrinationem ſuſcepit, fuerat illius filia ſpiritualis, ipſe maximè gaviſus fuit, & quantumvis tunc vicinus morti eſſet, videbatur nihilominus ejus cor geſtire præ lætitia, aiebatque: O fortunatam fœminam, quæ tantum accepit à Deo favorem, ſi verum eſt, quod de ipſa ſcribitur; ego verò miſer peccator tantum non merui. E

cultui quoque Nominis Jeſu & B.M.V. erat addictiſſimus:

181 Erat ſanctiſſimi Nominis Jeſu cultor eximius, quales ceteri quoque Sancti omnes fuère, cunctique boni Chriſtiani, ac peculiariter Religioſi omnes eſſe debent: certumque eſt, fratrem S. Dominici, qui ea devotione caret, indignum eo nomine eſſe; quia præter alios titulos, omnibus Chriſtianis & Religioſis communes, habuimus in Ordine noſtro maximos Sanctos, qui eumdem peculiariter profeſſi ſunt; qui porrò inter Sanctos ſollenniter relati fuère, ii omnes hoc divino affectu maximè eluxerunt, & inter alios præcipuè ſanctus pater Jordanus *e*..... Redeamus nunc ad noſtrum patrem Bertrandum, qui glorioſæ Virginis, Dominæ noſtræ, cultui pariter fuit addictiſſimus; nec ſatis ipſi erat tertiam Roſarii partem quotidie recitare, ſed recitabat integrum, ſemperque penes ſe habebat, & noctu appendebat collo. Proceſſionibus, quæ ſingulis primis Dominicis menſium in noſtris conventibus fiunt, intererat devotiſſimè, ut ex mandato Pii IV & Pii V ſanctæ memoriæ Matrem Dei ſic honoraret. F e

Æſtimabat omnes Ordines Religioſos: ex amore ſolitudinis.

182 Multùm diligebat omnes Ordines Religioſos libenterque eos laudari ac de omnibus bonis Religioſis bona referri. De martyrio, quod frater Michaël de Aranoiga, presbyter Ordinis de Monteſa, Algerii cum magna conſtantia pertulit *f*, non ſecùs exſultavit pater Bertrandus, quam ſi iſte noſtri Ordinis fuiſſet. Similiter etiam in omnibus aliis Religioſis Ordinibus conſueverat intimam cum aliquot Dei ſervis amicitiam colere, ægréque ferebat libros quo- f

A quorumdam, qui, ut ſuum celebrarent, alios vituperabant Ordines, qui communiter ſeminaria ſunt à cælo inſtituta. Cum veriſſimum ſit, quod olim conſueverat dicere Albertus Magnus, quòd, quoties exiret è cella, numquam ſine aliqua facta jactura, nec, ut ita dicam, ſe minùs homo, rediret; pater noſter Bertrandus tam fuit amans ſolitudinis & cellæ ſuæ, ut etiam poſt ſumptum prandium vix quidquam raróque cum aliquo colloqueretur; ſed magna, quam de ipſo conceperant homines, æſtimatio non ſinebat ipſum ſua deſiderata ſolitudine frui.

quam non permittebat cura proximi, voluit fieri Cartuſianus;

183 Evocabatur creberrimè ad ſuam ſedem confeſſionalem, nec quiſquam infirmabatur, qui eum non juberet arceſſi, ut Euangelia ſuper eum legeret; quod charitatis officium pauperibus æquè ac divitibus ſine diſcrimine exhibebat. Nonnumquam etiam vocabatur captandi conſilii gratiâ in rebus magni ponderis; interdum quoque ejuſdem ſancto colloquio fruendi ergò; erat denique ipſe commune omnium afflictorum refugium. Quia verò hujuſmodi B negotia ipſum plurimùm fatigabant, diſtrahebantque, inceſſit eum deſiderium ſe conferendi in Cartuſiam, ut ſimilibus diſtractionibus liberaretur. Quare aiebat, velle ſe includere Cartuſiæ g Portæ Cæli *g*, unicè ut iterum novitius fieret, nec cum quoquam in poſterum loqueretur. Verùm id nequiit exſecutioni mandare tribus de cauſis. Prima erat amor, quo S. Dominicum & Vincentium, omneſque ſui Ordinis Sanctos, ac multos patres, qui in eo hodiéque ſuperſunt, proſequebatur. Altera, quòd dicerent, non defuturos aliquos, qui eum ibidem inviſerent; tertia, quòd monitus eſſet, deſiderium illud facilè poſſe eſſe immiſſam à dæmone tentationem ad impediendum ſpiritualem fructum, quem multæ piæ perſonæ per ipſum capiebant.

non tamen factus eſt.

184 Tandem igitur decrevit in primo inſtituto ſuo perſeverare, nempe in Ordine Prædicatorum, uti in eodem perſeverârunt SS. Thomas, Vincentius, Petrus martyr, Antoninus, iique ſancti ac beati patres Jordanus, Reginaldus, Humbertus *h*, plurimique alii benedicti h patres, qui tantùm amabant ſolitudinem, tantamque habebant opportunitatem in heremum C ſecedendi, quantam ille, nec tamen id fecerunt; imò velut alteri apoſtoli, ſemper laborârunt in iis, quæ ad ſalutem converſionemque pertinent hominum, pro quibus Chriſtus eſt mortuus. Multum idcircò hac in re valuit diligentia multorum patrum, ut ei iſtam cogitationem eximerent: quia tantopere ipſum diligebant, ut numquam ceſſaverint, alii quidem verbis, alii litteris, alii precibus, agere, ut Deus illuminaret, nec ipſi perderent. Unum hic minimè tacendum puto, ſcilicet quòd in hoc negotio plurimùm obſtricti ſimus patri fratri Nicolao Factori Ordinis S.Franciſci, qui de hoc argumento eidem efficaciſſimè ſcripſit, inculcando fortiter, ne ullo modo iſtam mutationem exſequeretur.

Ejus ratio agendi cum pœnitentibus:

185 Itaque ne nimiis negotiis externiſque occupationibus implicaretur, obſervavit ſequentia. Non curabat, ſive alii plures, ſive pauciores, ſibi de peccatis ſuis confitentes haberent, nec ſive, quos ipſe audiverat, ad ſe redirent nec ne: neque probabat, quòd quiſpiam moleſtus eſſet aliis, ut in conventu noſtro confiterentur; ſed gaudebat, dum videret confeſſarios hac in parte indifferentes ad audiendos omnes accedentes, ſine diſcrimine pauperum ac divitum, ſine cura filios filiaſque ſpirituales ſibi procurandi. Non permittebat, ut patres filios, mariti uxores, domini ſervos, etiam mancipia, obſtringerent ad confitendum cuiquam deſignato; quòd ea ratione occaſio detur, ut (immiſcente ſe dæmone) non integrè confiteantur. Aiebat, confeſſarios non debere frequentare domos ſuorum pœnitentium; neque eas adire in gratiam alterius, ac debere tam libenter excipere confeſſiones eorum, qui ſolent in aliis eccleſiis confiteri, quàm qui ordinariè confitentur in ſua. Hæc aliaque multa ſimilia propoſuit ipſe in ferventi ſermone, quem Valentiæ habuit feſta luce S. Michaëlis in actu ſacræ Inquiſitionis anno MDLXXIX, poteratque aliis rectè prædicare, ſibi optimè conſcius.

modeſtia in uſu oculorum:

186 In ſua converſatione ita erat modeſtus, ut vix oculos levaret à terra, qui mos non modò ad honeſtatem neceſſarius eſt, ſed etiam magni meriti; quia, qui ſe privat viſu rerum E pulchrarum, quem oculi naturaliter expetunt, non ſolùm poteſt ſperare, verùm etiam peculiari titulo petere à Deo, ut à rebus creatis, quæ poſſent ei laquei eſſe æternæ damnationis, videndis in tempore abſtinens, poſt mortem gaudeat contemplatione Divinitatis, in qua ſita beatitudo noſtra; videatque ſui corporis oculis pulcherrimam ſpeciem Jeſu Chriſti Redemptoris noſtri, ejuſdemque benedictæ Matris, & omnium Sanctorum Sanctarumque in cælo, in quo ſummum erit noſtrorum oculorum gaudium.

corporis afflictatio in quiete nocturna:

187 In nocturna quiete ſe multùm affligebat, non modò, quòd noctu diu vigilaret, ac deinde ſtatuto tempore manè ſurgeret, mediaque nocte, dum poterat, aſcenderet ad officium matutinum, ſed quòd lectum ſuum inſuper aſperum redderet. Extra conventum vix induci potuit, ut in lecto cubaret, dum rectè valuit; cujus rei certum teſtimonium dedit Hieronymus Abella, aſſerens, Patrem, dum ad domum ſuam de Moncada acceſſit, non niſi ſemel dormiſſe in lecto, & quidem ſuis non exutum veſtibus; aliis verò omnibus vicibus ſuper arca. In conventu autem longo tempore F dormivit ſuper altera arca, quam ei frater ſuus presbyter hunc in finem commmodaverat. Cinxit etiam ſe aliquo tempore faſciâ è tela linea, cum inſertis aliquot ex eadem materia globulis duriſſimis, ut, cuicúmque lateri incumberet, ſentiret dolorem. Apparet mihi hæc corporis afflictatio admodùm prudens, quòd carnem maceret, nec obſit ſanitati.

illius modus concionandi:

188 In concionibus habendis non pollebat multâ gratiâ; nec aures delectabat auditorum, ſed perorabat ex ſpiritu, & movebat vehementer: & quamvis nec valdè ſonora voce, nec tam expeditâ linguâ, quàm multi alii, eſſet, loquebatur tamen cum tanto fervore, ut eos defectus pauci obſervarent. Poterat ille cum S. Paulo dicere: "Sermo meus & prædicatio mea „non in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ ver- „bis, ſed in oſtenſione ſpiritûs & virtutis *i*." i Non conſueverat auditores ad ſequentem concionem invitare: dumque ad prædicandum rogabatur, reſpondebat: Ego non ſum concionator, ſed miſer ſurdus. In concionibus ſuis conſtanter commendabat uſum ſacri Roſarii, quod ſemper

A. V. J. ANTISTIO.

ſemper fecit maximi, ſuadebatque auditoribus ſuis, ut illud recitarent pro animabus in purgatorio detentis, pro hominibus mortalis peccati reis, & pro ſtatu ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, matris noſtræ; ſtudebatque præterea ſæpiùs adducere aliquod exemplum aliquodve miraculum beatiſſimæ Virginis Deiparæ, & Sanctorum, imitatus patrem Miconem, qui hac ratione uberrimum fructum fecit in hiſce regnis; quodque etiam S. Gregorio Papæ familiare fuiſſe, ex multis ejuſdem Homiliis apparet.

Religioſum ſtatum

189 Narrat frater Franciſcus Gutierrez, ſe, cùm à quodam altero ſollicitaretur, ut fieret presbyter Jeſuita, non potuiſſe induci, ut id decerneret, & valediceret mundo, multoque tempore precante ſocio, ut conſuleret patrem fratrem Ludovicum, nec hoc quidem facere voluiſſe, ſed quodam die, qui erat ſanctæ Virginis viſitationi ſacer, ab eodem ſibi perſuaſum fuiſſe, ut ſaltem concioni patris Bertrandi ſecum intereſſet, qui prædicaturus erat in S. Catharinæ martyris, atque propter meram importunitatem illius conſenſiſſe. Inter concionandum autem quærebat Pater, quare diva Virgo inviſerit S. Eliſabetham, reſpondebatque, id feciſſe, ut eam in partu adjuvaret; atque idcircò benè ſanctéque facere, qui alios juvant, ut exſequantur bona propoſita ſua, quæ ſunt velut quidam concepti fœtus ſpirituales; ac mox, licèt nulla de re monitus, argumentum, quod iſti duo ſocii tractaverant, iiſdem verbis ſigillatim propoſuit, tam efficaciter perorans, ut ambo prorumperent in lacrymas, & eorum alter, qui Spiritui Sancto antea tantopere reſtiterat, ſignificaret, velle ſe, priuſquam pranſurus eſſet, habitum petere, alterique ſocio laborandum fuerit, ut id in pomeridianum tempus differret.

variis perſuadet: mira Viri humilitas,

190 Iverunt ergò tunc ſimul, inveneruntque patrem Provincialem jam in procinctu, ut Valentiâ diſcederet, adeò ut, ſi paulò diutiùs tardâſſent, non fuiſſent adfuturi in tempore, oportuiſſetque, eos deinde ſua deſideria non paululum differre. Multi etiam alii verbis & ſermonibus patris Ludovici variis Religioſis Ordinibus ſe adjunxerunt. Non memini eum umquam auditum à me eſſe contemnere ullum concionatorem, utut indoctus hic eſſet aut inconcinnus; ſolebat laudare omnes; niſi tamen in iis quidquam ſuperbiæ, vanamve ſui exiſtimationem deprehendiſſet. Erat denique hac in parte tam humilis, ut non ſolum devotè audiret conciones patriarchæ vel cujuſcúmque alterius excellentis ſacri oratoris; ſed etiam non dedignaretur ſociare qualemcúmque, etiam poſtremum diſcipulorum ſuorum, concionem habiturum. Cúmque argumentum ſermonis ordinariè probaret, ſæpe oblitus ſignum elapſi temporis dare concionatori, illum ultra conſtitutam horam in cathedra detinebat.

etiam erga ſubditos:

191 Cùm ex doctrina Concilii Tridentini conſtet, ſine ſpeciali privilegio (quale in beatiſſima Virgine Maria firmiter agnoſcit Eccleſia) nullum hominem eſſe, quantúmvis ille juſtus ſit, qui non aliquoties peccet venialiter; certiſſimumque etiam ſit, quod ſcribit S. Gregorius, bonis proprium eſſe timere peccatum; hic Servus Dei, dum quandoque in aliquem defectum, utut levem, labebatur, eum confeſtim ſacra confeſſione eluebat; &, ſi videretur ſibi ordinariâ ſuâ melancholiâ cuiquam malo fuiſſe exemplo, ſine mora ab eo veniam petebat. Quamquam autem S. Auguſtinus in ſua Regula dicat, prælatum, dum in reprehendendis ſubditis modum corrigendi excellit, non obſtringi, ut ab eis veniam precetur, ne ſuæ noceat auctoritati; ſanctus Vir hâc non utebatur indulgentiâ; ſed crebrò humiliabat ſe, veniam à ſuis ſubditis flagitans. At neſcio, qua ratione factum ſit, ut ille numquam viſus fuerit, propterea quidquam auctoritatis ſuæ amiſiſſe.

in reprehendendo conſtantia: dilectio inimicorum:

192 Non tamen tam familiaris cuiquam fratrum umquam fuit, ut idcircò prætermitteret eum de defectibus ſuis commonere; imò verò, quos plus amabat, dum oportebat, reprehendebat ſeveriùs, etiamſi ageretur de defectibus, qui in Conſtitutionibus noſtris leues reputantur. Aiebat, nolle ſe in gratiam ſuorum amicorum ire in infernum, vel etiam in purgatorium; &, quamquam ſoleret gratus eſſe ſibi benefacientibus, non tamen diſſimulabat coram ipſis, dum erant reprehendendi. Quantumlibet autem offenſus ab alio, non abhorrebat illo, ſed facilè condonabat injurias, aptabatque ſe non modò neceſſitati, ſed etiam voluntati eorum, à quibus injurias paſſus erat; fuitque in eo tam ſingularis obſervantia præcepti de diligendis inimicis, ut fortaſſe cuiquam videri potuerit quædam ſpecies ſtultitiæ, ſed ejuſmodi ſcilicet, quæ placuit Sapienti, dum in Proverbiis ait: "Stultiſſimus ſum virorum, „& ſapientia hominum non eſt mecum. Non „didici ſapientiam, & novi ſapientiam Sanctorum *k*.

In converſando comitas: fuga honoris.

193 Sive per ſuam eximiam virtutem, ſive ex bona paterna educatione erat ille bene moratus, venuſtus ac prudens ubique, noveratque omne genus hominum rectè tractare, & tam reverenter gerebat ſe apud omnes, ut valdè admirabilis eſſet; nec patiebatur, ut quiſquam detecto capite ſecum loqueretur. Ad eum in clauſtro hujus conventûs deambulantem acceſſit aliquando Franciſcus Ludovicus Blanes, vir nobilis hujus civitatis, ut ejus manum oſcularetur, idque faciens unum genu humi poſuit: qua re Servus Dei vehementiſſimè conturbatus fuit, & ipſe quoque procumbens in genua, per Deum oravit, ne ſe ſibi parem ſic honoraret, quia non decere, aiebat, ita tractare magnum peccatorem, qualis ipſe erat, ſed Sanctos Dei. Quando Prioratu fungebatur, nolebat tam frequenter vocabulis Reverentia & Paternitas à fratribus appellari; ſed dum hi ad ipſum ventitabant, confeſtim ipſos jubebat ſedere, & ſacerdotibus ſæpe oſculabatur manus; ait ægrè ferebat, id ſibi ab alio fieri.

Ejuſdem humilitas

194 Dum vulneri cruris illius medicabantur, humillimè orabat fratres, qui aderant, etiam converſos, ut ſuam benedictionem illi concederent. Quoties aliquem epiſcopum ſalutaturus adibat, vel ab eo inviſebatur, ſemper coram ipſo procumbebat in genua ſua, illiuſque manum oſculabatur. Hæc omnia proficiſcebantur ex magna humilitate, ex qua ſeſe maximum peccatorem, omniumque hominum peſſimum reputabat. Idcircò ſe omnium precibus inſtanter commendabat, rogabatque omnes ſincerè, an verè crederemus fore, ut Deus ipſi remitteret peccata ſua, & ſalvaret eum. Ejuſdem humilitas porrò mirabiliter eluxit in eo, quod nunc

A nunc dicturus ſum, aliiſque ſimilibus occaſionibus. Anno MDLXXXI dixit in cella ſua tribus quatuorve è nobis, quorum unus erat pater frater Franciſcus Palù, lector hujus conventûs: Neſcio, quid cauſæ ſit (ita ille aiebat) quòd ex iſta feneſtra viderim omnem eventum belli Luſitani; tum ego dixi: Pater, id eſſe poteſt opus Dei, & etiam opus dæmonis; & idcircò oportet, te ſeriò commendare Deo, eumque precari: ille autem nonnihil humeros ſtringens, & oculos ad cælum elevans ait: Neceſſe eſt, id committere Deo.

aliquot exemplis

195 Aio igitur, unum è præcipuis argumentis, quæ mihi hujus Servi Dei ſanctitatem perſuadent, eſſe ejuſdem profundam humilitatem in revelationibus; quia, cùm doctrina Sanctorum ſit, è revelationibus oriri pericula vanæ gloriæ; quotieſcúmque mihi quidquam ejuſmodi narrabat, continuò admonebam, id quoque eſſe poſſe fallaciam diaboli; quamquam enim magni facerem, quæ mihi dicebat, ſimulabam tamen ea parvi pendere; at nihilominus numquam deprehendi, ipſum id ægrè ferre; B ſed probabat omnia, quæ dixeram, multoſque mihi præſtitit favores. Nec verò putem, ab ullo omninò homine auditum illum eſſe de me propterea conqueri, aut innuere, hanc meam inſolentiam ſibi diſplicere. Re vera tamen ipſum ſumma veneratione proſequebar, adeò ut ex hoc meo inani timore non fuerim auſus in ejuſdem poſtremo morbo vel ſimpliciter petere, ut Deum pro me oraret in cælo, ſed ſequenti uſus ſermone ſim:

probatur.

196 Pater, confide in miſericordia Redemptoris noſtri Jeſu Chriſti, & interceſſione glorioſæ Virginis, & patris S. Dominici, & omnium Sanctorum, fore ut, licèt merita tua pauca ſint, Sanguis Chriſti, quidquid deeſt, ſuppleat; & ſalvus eris. Omnes quoque hujus conventûs patres, inter quos ſunt inſignes ſervi Dei, orabunt pro te, ut citò libereris è purgatorio, ſi in illud deveneris; attamen dum placuerit Deo te conducere in cælum, precare pro hac domo, & me, qui ſemper plus, quàm filius tuus fui. Tunc ipſe reſpondit: O pater, quid ais, an id facturus ſim, ſi Deus per ſuam miſericordiam paradiſum mihi donet? Faciam, ac libentiſſimè. Itaque *l*, Pater mi, dum (ut C Deus tibi conceſſurus eſt) jam fueris in cælo, memento ſtare promiſſis tuis, & fac, nobis gratiam impetres, ut incipiamus fieri genuini filii & imitatores S. Dominici; & dimitte mihi audaciam meam, dum in divina eſſentia jam cognoveris, illam partim ex inani timore, partimque ex vero amore profectam eſſe.

ANNOTATA.

a *Scilicet Ferrerii, de cujus Vita per eumdem Antiſtium ſcripta jam memini ſuperiùs.*

b *S. Petrum ex Prædicatorum Ordine hæreticæ pravitatis Inquiſitorem, & ob hoc munus ſanctiſſimè geſtum, ab impio occiſum, deſignat, de quo ſuprà pariter fecimus mentionem.*

c *Levitæ ſcilicet, martyriſque Valentini, qui colitur die 22 Januarii.*

d *Act. Apoſt. cap. 5, ℣. 41.*

e *De* B. Jordano *vide ſuperiùs Annotata ad cap. 2, lit.* k. *Poſt hunc Antiſtius etiam alios nominat inſignes ſui Ordinis viros, qui ſanctiſſimi nominis Jeſu venerationem tum Opuſculis editis, tum ſacris ſodalitiis inſtitutis amplificare ſtuduerunt, hanc etiam ipſe pro ſua pietate omnibus commendat. Reſcidi autem iſta, quia, ad* S. Ludovici *Vitam, aliunde ſatis prolixam, propriè non ſpectant.*

f *Animam ejus* S. Ludovicus *cælos eo temporis articulo ſubeuntem vidit, quo in opprobrium fidei combuſtus à Mauris fuit, teſte Eſcolano Hiſtoriæ Valentinæ lib. 9, col. 1043.*

g *De hoc Cartuſianorum extra Valentiam monaſterio vide Annotata ſuperiùs ad cap. 1, lit. g.*

h *De hiſce nominatis eximiis viris in Opere noſtro jam actum eſt; nimirum de S. Thoma Aquinate ad diem 7 Martii; de S. Vincentio Ferrerio ad 5 Aprilis; de S. Petro Martyre ad 6 Maii; de S. Antonino archiepiſcopo Florentino ad 2 Maii; de B. Jordano ad 13 Februarii; de Reginaldo, aliàs Naldo, inter Prætermiſſos ad 26 Septembris; de Humberto V Generali Ordinis Prædicatorum magiſtro, pariter inter Prætermiſſos ad 14 Junii.* E

i *Epiſt. 1 ad Cor., cap. 2, ℣. 4.*

k *Proverbiorum cap. 30, ℣. 2 & 3.*

l *Ita ſcilicet Sanctum alloqui tunc proſecutus fuit Antiſtius.*

CAPUT XI.

Sanctus varias patitur corporis infirmitates: medetur alienis: ſacro Viatico munitur: defertur aliò: quæ inter hæc geſſerit.

CAP. XVIII. Variis infirmitatibus afflicto

SI rectè conſideres, apparebit, Deum numquam voluiſſe vel unum firmæ valetudinis diem huic Servo ſuo concedere, quò ampliori patientiæ præmio potiretur in cælo; utque, velut alter S. Paulus poſſet in ſuis infirmitatibus gloriari, ab ipſa pueritia fuit infirmus; in F Religione autem (cujus præcepta auſteriora ſunt, quàm appareant) ſemper ei novæ infirmitates acceſſerunt. Erat myops, &, quia inſuper erat ſurdaſter, ut ſanaretur, multa ipſi adhibenda medicamenta fuére, multique cruciatus tolerandi. In altero crurum laborabat plagâ admodùm doloroſâ & crudeſcente, quæ eum multis annis afflixit: patiebatur vehementes vertigines, per quas aliquoties velut in deliquia prolabebatur; & idcircò non poterat incedere pedibus, niſi magna cum difficultate. Altero inſuper conflictabatur malo terribili, quod vix ſinebat ipſum etiam equo vehi: denique biennio trienniove paſſus eſt vehementem fluxum, cui nullum umquam reperit remedium.

nulla proſunt medicamenta;

198 Ita erat ſemper admodùm languidus & afflictus, oculis morbidis maléque affectis, ſed ſpiritu tam robuſtus, ut, ſi vel minimè meliùs ſe haberet, mox labores & auſteram Religionis vivendi normam reſumeret; media nocte ſurgens ad Officium matutinum, nullo utens in-

D

duſio, nec panno lineo in lecto, nec veſcens carnibus; qua vivendi ratione brevi pòſt in priſtinam malam valetudinem recidebat. Præter hæc venenum, quod in Indiis olim hauſerat, ipſum etiamnum malè afficiebat, ac ſpeciatim ex eo gignebantur in illius ſtomacho vermes, qui nonnumquam in fauces proſerpebant, & proſiliebant ex ore. Jam verò, ut ipſum tot malis eximerent, cognati illius, aliique eidem benevoli varios ordinarios medicos conduxerunt, qui cum diverſis atque extraodinariis medicamentis curare tentàrunt; ſed fruſtrà; imò omnia ipſi in majus tormentum ceſſerunt. Quam ob rem ipſe interdum aiebat cum lacrymis: Sinamus modò Deum facere. Fiat voluntas illius.

ſed ipſe patientiſſimus multos ſanat.

199 Interdum erat magna admiratione divinaque laude dignum, videre, quanta cum devotione advenirent homines ſanitatem petituri ab eo, qui erat ipſe infirmiſſimus, neque umquam fuerat ſanus; non tamen mirandum erat, quòd bonam valetudinem, quâ carebat ipſemet, aliis concederet, quia eam dabat non ſua, ſed

B

Chriſti virtute, qui omnis ſalutis noſtræ fons eſt. Conſueverat autem ſuper ægros recitare orationem, quâ olim uti ſolebat S. Vincentius, præterquam quòd aliquot verba adderet. Erat verò hæc: "Signa autem eos, qui crediderint, „hæc ſequentur. Super ægros manus imponent, „& bene habebunt. Jeſus, Mariæ Filius, ſalus „mundi & Dominus, qui te traxit ad fidem „Catholicam, te in ea conſervet, & beatum „faciat, & meritis beatæ Virginis Mariæ, & „beati Dominici patris noſtri, & beati Vin„centii, & omnium Sanctorum, te ab hac in„firmitate liberare dignetur." Hac oratione ſanabat multos infirmos; in ſuis verò infirmitatibus utebatur hac S. Auguſtini: "Domine, „hic ure, hic ſeca, ut in æternum parcas"; ac frequenter etiam iſtâ: "Domine, hic non „parcas, ut in æternum parcas": quæ eadem ſignificat; & apprimè exauditus fuit; quippe qui nullo umquam die bene ſe habuit, id eſt, perfectè ſanus fuit. Credo equidem, ipſum eximiâ in ſuis infirmitatibus patientiâ meruiſſe à Deo gratiam curandi alios.

C

Nimiis malis aſſiduis vices in concionando a

200 Ineunte porrò anno MDLXXXI, poſtquam in feſto Epiphaniæ Domini in eccleſia cathedrali, ac Dominica ſequenti (celebrantibus tunc illud feſtum equitibus Montelæ *a*) in eccleſia Templi, inſtanter rogatus à Magiſtro & marchioniſſa de Navarres, qui ipſi addictiſſimi erant, conciones habuiſſet, ſolitis infirmitatibus ſuis uſque adeò oppreſſum ſe ſenſit, ut omninò impar eſſet ſermonibus ſequenti Quadrageſimalis jejunii tempore habendis, quos tamen jam addixerat in eccleſia S. Stephani. Voluit igitur, ut ego ſuas vices obirem; ſed, cùm tunc paulò antè reverſus ex Italia mortuus potiùs, quàm vivus, eſſem ex tempeſtatibus marinis, aliiſque illius itineris adverſis, maximè ex aquæ putridæ per integrum menſem in navi uſu; neque hactenus vires meas bene reſtituiſſem; præterquam quòd numquam antè per totam Quadrageſimam, aut etiam ter per hebdomadam, concionatus fuiſſem; nec denique Quadrageſimales ſermones ſaltem tranſcriptos haberem; me imparatum, huicque labori nulla ratione parem deprehendi.

feliciter explet biographus.

201 Monebant me aliqui, quòd, ſi id muneris ſuſciperem, præcipitaturus me eſſem, meumque honorem in diſcrimen adducturus, ac proinde ſtatui, me non obſtringere ad id, quod non poteram. Verùm cùm jam adeſſet Dominica in Sexageſima, vocavit me in cellam ſuam & coram Jacobo Bertrando, fratre ſuo, eccleſiæ S. Stephani directore, mihi dixit, ut admitterem, Deum adjutorem fore. Hinc ego, omni miſſa deliberatione, confeſtim annui, illius pollicitatione ſecurus; & reipſa poſtea expertus fui, Deum ad illius preces non negâſſe mihi auxilium, quia, cùm ante id temporis numquam niſi ſaltem octiduo intermedio, conciones habuiſſem, eas nihilominus perduxi ad finem, tunc magis robuſtus, quàm dum cœpi; neque ullum diem ſine habito ſermone prætermiſi, quamquam coactus in dies ſingulos mihi proſpicere.

Sanctus ingraveſcente morbo, munitur ſacro Viatico:

202 Jam cœptâ Quadrageſimâ hic benedictus Pater ex infirmitatibus ſuis tantopere ſe pejus habuit, ut decreverint patres eum, præſentibus patriarcha, qui pene ſemper ejuſdem lecto adſtabat, epiſcopo Marocchii, domino Jacobo Ferrero gubernatore, domino M. Martino Ponz, ſupremi concilii Aragoniæ Regente, M. Roderico Salzedo, aliiſque viris primariis, ſanctiſſimo Sacramento per modum Viatici munire. E Priuſquam communicavit, prolixam ſanctæ fidei, omniumque, quæ ſancta Romana Eccleſia credit, profeſſionem emiſit: deinde Deum enixè rogavit, ne ſuæ corporalis mortis ſententiam revocaret; quod autem ad animam ſuam ſpectabat, multis perfuſus lacrymis, miſericordiam à Deo precatus eſt per merita Redemptoris noſtri Jeſu Chriſti, & per interceſſionem preceſque glorioſæ Virginis, ſanctorum Angelorum, Archangelorum omniumque Martyrum, uti & S. Dominici & omnium aliorum Sanctorum Ordinis, qui in cælo ſunt, ac nominatim S. Petri martyris, S. Thomæ Aquinatis, & S. Vincentii; & ad hujus nomen nonnihil cunctatus, ſubjecit: O pater, ſancte Vincenti! Pater mi, pater mi, currus Iſraël & auriga ejus! Deinde etiam S. Raymundum de Pennafort, ſanctamque Catharinam Senenſem *b* invocavit; *b* tum ad patrem S. Franciſcum converſus, eumdem cum omnibus ſuis generaliter invocavit, ac præterea S. Auguſtinum, S. Benedictum, ſanctumque Brunonem cum omnibus Sanctis F Ordinum eorum, ac denique omnium aliorum Confeſſorum & omnium Virginum, omniumque Sanctorum. Hæc aliaque multa eo ſpiritu dixit, ut omnes moverit ad lacrymas. Poſt datum ſacrum Viaticum cum amplexus eſt patriarcha, eique inſcio abſtulit annellum oſſeum, quem ratione infirmitatum ſuarum ſolerat penes ſe geſtare.

ex abortu periclitantem

203 Circa hoc tempus illuſtris domina Iſabella Boil ex abortu, quem paucis diebus antè paſſa fuerat, tam malè ſe habebat, ut velut ad extrema eſſet deducta; qua re turbati medici hærebant, an vena ei ſecanda eſſet, nec ne, utrimque ſtantibus rationibus in oppoſitum, quæ ambigere jubebant. Hinc magnoperè afflictus infirmæ genitor, dominus Joannes Boil de Arenos, nullo verbo facto, diſceſſit à medicis, rectàque venit, cum patre fratre Ludovico acturus; & quamquam reſponderem, non oportere, tunc ei quemquam moleſtum eſſe, tamen pater magiſter frater Petrus Salmanticenſis, viſo illius deſiderio, dixit, ut ad cellam ejus accederet. Hanc ingreſſus obſervavit, patrem Bertrandum fixis ſe oculis intueri.

ſanandam ſpondet:

204 Hinc ſumens animos, ut ad lectum illius accederet, ait: Pater mi, veſtra paternitas condonet mihi, quia in maximis verſor anguſtiis, quòd filiam meam penè moribundam reliquerim. Proinde, licèt veſtra paternitas tam malè habeat, precor, ut pro ea orare dignetur. Tum Pater, velut nullo morbo teneretur, reſpondit, & tranquilliſſimè juſſit ſedere, cœpitque ipſum paulatim interrogare de infirma, partuque illius, atque aliis adjunctis. Tandem ait ille: Vade, domine, & dic illi, ut confiteatur de peccatis ſuis & ſacram Communionem recipiat, Deoque agat gratias, & ſecura ſit, ſeſe hac vice non eſſe morituram. Reverſus domum iſte dominus filiam ſuam multò meliùs ſe habentem offendit, aitque illi: Filia, eſto bono animo; nam pater frater Ludovicus mihi dixit, ſe oraturum pro te, teque Deo commendaturum, ne morituram ex hoc morbo. Infirma verò pro ſua erga patrem Bertrandum devotione maximè lætata fuit, ac brevi pòſt convaluit.

B

remittente morbo, quotieſcúmque poteſt, Miſſam celebrat:

205 Cœpit ipſe quoque Pater non parùm meliùs ſe habere, ac reſumptis paululùm viribus, quoties poterat, ſurgebat è lecto, & celebrabat Miſſam in ſacello S. Vincentii, quod in dormitorio noſtro exſtat. Contingebat interdum, ut poſt dictam Miſſam deficeret animo: non propterea tamen omittebat poſtridie, ſi poſſet, celebrare; & cuidam Religioſo ſuadenti, ut remaneret in lecto, quia ſurgendo ſibi mortem adſciſcebat, repoſuit: Mi frater, ſancta Eccleſiæ Sacramenta nullum occidunt; verùm etiam proſunt, non tantùm ſaluti animæ, ſed corporis quoque, quando animæ expedit. Neque eſt, cur id miremur in poſtremo ejus morbo, dum videret breviari tempus, quo ſancta Sacramenta ſuſcipere poſſet, cùm ille, dum ſanus erat, vix unum præteriri diem ſiverit, quin Miſſam celebraret, biſque quotidie de peccatis ſuis confiteretur. Quadam etiam data occaſione, ait amico ſuo, ſæpe contigiſſe, ut, cùm ſe valdè tepidum experiretur, poſt ſumptum ſanctiſſimum Sacramentum, ſubitò ſenſiſſe internum calorem, ut corpus & anima ſua præ ingenti amore accenſa fornax ſibi viderentur.

erga divinum Sacramentum ſemper piiſſimè, ut antè, affectus:

206 Obſervet hic Chriſtianus lector, etſi falſum ſit, quòd aliqui noſtri temporis hæretici aſſerunt, nempe, quoſdam corporales fervores indubitatum ſignum eſſe præſentis ſpiritûs Sancti, non tamen negari poſſe, Sanctos aliquando dicere poſſe cum Davide: "Cor meum, & „caro mea exſultaverunt in Deum vivum c", ac etiam petere à Deo, quod David petiit, dum ait: "Confige timore tuo carnes meas d"; & quamvis amor & timor Dei principaliter ſint ſpirituale convivium, quo ſolet Deus reficere animam, eos nihilominùs aliquoties etiam redundare in corpus. Aiebat inſuper ſolere Sanctos, ſumptâ Euchariſtiâ, navigare inſtar navis, quæ habet ventum in puppi; quapropter ſuadebat, ut, poſito, quòd Servus Dei non poſſet illam ſuſcipere, iret ſaltem ad eccleſiam, ibidemque ſe coram eadem ſiſteret.

c

d

tres pueros ſibi adductos ſanat.

207 Uxor Joannis de Cas, lanionis, audito, Patrem rurſum cœpiſſe Miſſas celebrare, venit ad conventum, & aliquem patrum rogavit, ut curaret unam pro ſalute filiorum ſuorum per patrem Bertrandum in oratorio S. Vincentii celebrandam. Habebat hæc filiam, cui enatæ erant duæ tonſillæ in collo, alteraque in digito, inſtar nucis coryli grandis; quæ, licèt jam duraſſent ultra ſex menſes, cœperant tamen menſe Martio magis intumeſcere, tumque etiam creſcebant. Recordati autem parentes hujus puellæ, filium ſuum non multò antè eodem malo laboràſſe, ex quo in papulas reſoluto ille obierat; cœperunt vereri, ne ita etiam huic alteri contingeret, maximè, quòd chirurgus dubitaret, an tonſillæ eſſent, timeretque, ne iſta hoc malum contraxiſſet a quodam ſuo fratre majore, qui etiam tum ab anno & medio contactus fuerat à rege Franciæ e, nec perfectè ſanatus. Cúmque idem malum vererentur etiam alteri filio, jam tum fœda ſcabie infecto, curârunt, ut pater Ludovicus pro eis Miſſam diceret, Euangelium ſuper eos legeret, ſuaque manu eoſdem tangeret. Fecit id ipſe magna cum devotione eodem tempore matutino ac poſtridie; cúmque idem tertio die præſtitiſſet, dixit patri, nihil ampliùs opus eſſe, ut eoſdem ad ſe reduceret: atque ita cœperunt illi convaleſcere, hodieque omninò vivunt incolumes.

A. V. J. ANTISTIO.

e

E

Invaleſcente morbo, pergit reliquis prælucere pietate

208 Relapſus Pater eſt medio Maio, & ad eum ſtatum redactus, ut per aliquot dies nil niſi parùm liquoris ex cochleari ſumere poſſet. Erat autem magno devotionis incitamento, videre ipſum non ſolùm indies de peccatis ſuis confitentem, &, dum poterat, ſacram Euchariſtiam ſumentem; verùm etiam poſt fuſas ad beatiſſimam Virginem preces (cujus piam imaginem, à quodam mancipio ex voto Algerio allatam, nuncque intra cancellos ferreos ſacelli Roſarii poſitam, ſemper habebat ante oculos ſuos) poſtque devotam ſui apud multos Sanctos canonizatos commendationem, audire ipſum invocantem multos religioſos, tum ante annos quinquaginta defunctos, ac ſpecialiter beatum martyrem, fratrem Dominicum de Monte majore, fratrem Joannem Miconem, fratrem Michaëlem de S. Dominico, fratrem Laurentium Lopez, fratrem Bartholomæum Pavia, fratrem Bartholomæum de la Coſta, ſuum confeſſarium, & quemdam juvenem religioſiſſimum, qui menſe Septembri tum elapſo in ætate viginti annorum mortuus fuerat, fratrem Carolum Taſaglia dictum, ſed ab ipſo appellatum Angelicum, de quo etiam dicere ſolucrat: Eripuit eum Dominus, ne malitia immutaret intellectum ejus.

F

& humilitate ſua:

209 Eximiam quoque ſuam inter vivos humilitatem exhibebat; dum enim à nobis viſebatur, rogabat, ut ſibi Euangelia legeremus, poſcebatque manum noſtram ad oſculandum ex reverentia ſacerdotii; dolebatque, ſi quis id fieri recuſaret. Sed una in re videtur mihi profundam ſuam humilitatem præcipuè demonſtràſſe, nimirum, cùm ipſi diceremus, quemdam eſſe hominem ſimplicem, qui aliquot preces ſolebat recitare ſuper ægros, quorum aliqui ſanabantur; &, ſi vellet, illum à me arceſſendum; ipſe humillimè annuit, paucíſque illis diebus, quibus is ipſum acceſſit, ſemper ſe devotiſſimè geſſit, dum iſtæ preces dicerentur. Interdum etiam amici illius modicam muſicam in ejuſdem cella fieri curârunt; tum verò ipſe prorumpebat in planctus, &, quamdiu muſicam audiebat, caput ſuum lecti linteo cooperiebat, quò cæleſtia meliùs poſſet contemplari.

210 Per aliquot dies prohibitus fuit à medicis cibo potuque, niſi modiciſſimo, uti: unde

A. V. J. ANTISTIO.

ex medicorum præſcripto vehementi fama ſitique premitur;

de vehementem famem ac intolerabilem ſitim toleravit; quia, cùm morbus illius valdè inſolitus eſſet, admodùm hæſitabant medici; hinc omni ſanandi ſpe deſtituti; inde verò in ea perſiſtentes ſententia, ne infirmus, niſi omninò modicè, manducaret & biberet. Ille verò, cùm interiori ſebricula, quæ ejus humidum radicale conſumebat, laboraret, ingenti fame ſitique urgebatur. Quam ob rem ego ab illo aliquando vocatus, ut ſolus cum ſolo loquerer, compulſus ſui præ commiſeratione flere, videns hominem, qui in corpus ſuum ſemper fuerat tam auſterus, totque miracula patraverat, petentem ad inſtar mendicantis, ut per Chriſti vulnera & per amorem glorioſæ Virginis precarer medicos, ut in modico liquore, quem ei concedebant, aliquot micas panis miſcerent. Subiit mihi tunc in memoriam Chriſti, qui in Cruce pendens potum petiit.

refectus non paululùm convaleſcit:

B

211 Apprimè autem patuit, bonum Patrem ea de re meritò fuiſſe conqueſtum, quia, cum ipſi quodam die modicum cibi conceſſum fuit, viſus eſt tantò meliùs ſe habere, ut mirum eſſet, ac paulatim valetudinem ſuam nonnihil reſtauraret, cùm tamen conſtaret, eumdem paucis antè diebus ad extremum conductum fuiſſe, ut dux Nagaræ aliquoties veſperi è conventu receſſerit afflictiſſimus præ timore, ne numquam à ſe inter vivos reviſendus moreretur. At vidit ipſum poſtea eò uſque reſtitutum, ut ei valedixerit, magna cum lætitia rediturus in Caſtellam. Porrò certum eſt, hunc conventum iſti illuſtri viro eſſe obſtrictiſſimum, quòd is toto diuturni morbi Patris tempore conſueverit ad ipſum mittere multas delicias & excellentia magnique pretii medicamenta: quod ſimiliter fecit magiſter Ordinis equitum Monteſæ & marchioniſſa de Navarres cum aliis præcipuis hujus civitatis nobilibus viris ac feminis; & quamvis ipſe ex iis raro quidquam guſtaret, recipiebat tamen, ut gratum faceret illis, à quibus mittebantur; & infirmorum præfectus eadem miniſtrabat aliis ægris cum magno Servi Dei gaudio.

ad noſocomium presbyterorum ductus, ibi mulierem ſanavit.

212 Ut bonus Pater faciliùs convaleſceret, procuravit frater ejus Hieronymus presbyter, ut liceret ſibi eum conducere ad confraternitatem beatæ Mariæ Virginis, quæ eſt noſocomii presbyterorum, cujus ille aliquam curam habebat. Quamdiu autem ibi fuit, non ſatis ei erat, ſi quidam è noſtris eum aliquando adirent confeſſionem illius audiendi ſacramque Communionem conferendi gratiâ; verùm etiam interdum ſurgens è lecto ipſemet in ſuperiori clauſtro noſocomii Miſſam celebrabat cum licentia patriarchæ, qui & ipſum ſæpiſſimè inviſebat, nolebatque tam in hac re, quàm in procurandis illius omnibus commodis cuiquam cedere. Dum ibidem verſabatur, mulier, quadam infirmitate quadriennio graviſſimè afflicta, rogavit eum, ut ſuis illam precibus ſanaret; miſſaque ab illo ad alteram mulierem, ejuſmodi infirmitates curare peritam, noluit ad illam ire, cumque per Deum obteſtata eſt, ut ipſemet ſanaret. Formavit igitur Vir ſanctus verſus eam ſignum Crucis, atque ipſa extemplò cœpit convaleſcere & quinque dierum ſpatio omni malo liberata fuit.

213 Duo eximii medici, nimirùm Ludovicus Cogliado & Joſephus Reguarte, ipſum interdum inviſentes, obſervârunt, dum ad explorandum arteriæ pulſum levaret ſtragulum, prodiiſſe inde odorem & fragrantiam extraordinariam, idque teſtati ſunt in Proceſſu, affirmantes non fuiſſe odorem naturalem, quippe nec ſimilem moſco, nec zybetto, nec ſuccino, aliiſque id genus, ſed plurimùm diverſum: ita ut fraudulentum non ſit, quòd multi in variis hujus regni partibus, dum ille rectè valeret, dixerint ipſum ſive inter colloquendum, ſive inter oſculandum manum, ſpirâſſe mirabilem fragrantiam; cùm idem ille, quando laborabat malo tam diuturno, tam extraordinario, & ab omni bono odore tam diverſo ſuaviter oluerit. Ad quod propoſitum dicebat pater frater Franciſcus Sala, ſe, dum Servus Dei hujus domùs Prioratu fungeretur, ſoluiſſe paſſim ejuſdem cruris plagæ mederi, & obſtupuiſſe, quòd numquam ſtomacho nauſearet, nec ullum experiretur fœtorem, imò contrà ſæpe-alliceretur ad eamdem oſculandum. Altera quoque perſona ſæcularis, quæ, durante eo longo morbo, illius curam habuit, interpoſito jurejurando teſtata eſt, ſe, per clauſas cubiculi feneſtras ſemel vidiſſe è Patris lecto, in modum parvi papilionis cooperto, aliquot velut ſolares radios prodeuntes, crebróque ſenſiſſe ejuſdem corpus ſuaviſſimè fragrare.

Suaviter fragrat, uti etiam aliàs ſæpe fecerat.

E

Mutandi aëris gratiâ ad villam archiepiſcopi delatus,

214 Poſt aliquot dies judicârunt medici, oportere eum mutare aëra, &, priuſquam dies caniculares ingruerent, Valentiâ excedere. Quod cùm audiſſet patriarcha, curavit, ut ad ſuam, in qua tum etiam ipſe morabatur, villam de Godeglia duceretur; conſenſitque pater Bertrandus, ut ſatisfaceret prælato, quem vehementer amabat, & ibidem manſit per duos circitèr menſes, quòd aër ibi eſſet ſaluberrimus & regio perquàm amœna. Erat ſanè res divina laude digna optimique exempli, videre, cum quanta charitate, benignitate humilitatéque tractaretur à patriarcha, qui non dedignabatur ei ipſemet ſervire ſuiſque manibus prandium illi cœnamque quotidie miniſtrare, non ſecùs atque ille alter S. Vincentius fuiſſet. Ego de me ipſo verè dicere poſſum, hoc exemplum apud me plus, quàm umquam ullum aliud, valuiſſe. At bonus Pater ſoluerat à quibuſdam deliciis extraordinariis tantùm abhorrere, ut nec archiepiſcopus iſte, nec ullus ex domeſticis illius auſi ſint ultra neceſſaria ei quidquam offerre, veriti, ne eumdem cum jactura valetudinis turbarent.

F

ab eo benigniſſimè fovetur:

215 Ipſe verò magno cum affectu aiebat, ſe tantum peccatorem ne buccam quidem panis mereri; ſeque tanta charitate, ut ita dicam, obrutum ſenſit, ut ſubjiceret: Scio, quid Deus Dominus noſter, illuſtriſſimam Dominationem veſtram excitando, ut me tam benignè habeas, ſibi velit; neque id aliud eſt, quàm ut me obſtringat, ut divinæ Majeſtati ſuæ tandem incipiam ſervire. Patriarcha verò, quæcúmque ei adeſſent altioris conditionis perſonæ, à quibus crebrò inviſebatur, ſimul atque hora prandii Patris adveniſſet, dimiſſis omnibus, ibat ei ſolitam charitatem exhibiturus; ipſemet ei intingebat panem, præparabat cibum, benedicebat menſæ; & recitabat gratias; poſt quas bonus Pater (qui, niſi interrogatus à patriarcha, ſemper tacebat) apprehendebat manum illius & oſculabatur. Poſt cœnam patriarcha ſæpe de rebus ſpiritualibus lo-

que-

A quebatur cum eo ad feneſtram, quia Pater multùm delectabatur aſpectu cæli, quò tandem migraturus erat.

valetudinis cauſâ ad auram

216 Cúmque patriarcha intellexiſſet ex medicis, modicum corporis exercitium & moderatam per iſtum montem ſine defatigatione ambulationem Patri profuturam, juſſit fieri ſellam, quam duo jumenta poſſent bajulare; atque ita ille die IV Auguſti vectus fuit ad locum Burgiazor, ubi poſtquam divinam Euchariſtiam ſuſceperat, conſpiciens eccleſiam bellè ornatam, Joannem Pellicero, unum è ſacriſtis majoribus cathedralis eccleſiæ Valentinæ, qui ibidem fortè aderat, rogavit, quis iſtum ornatum feciſſet, ac reſpondenti, feciſſe dominam Mariam Bagliares, Bernardi Simonis, ejuſdem loci domini, uxorem, ſubjecit Pater: Veſtra Reverentia oret pro ipſa; malè enim ſe habet; dicat tamen ipſi, eam à beata Virgine pro eo, quod eccleſiæ illius fecit, citò remunerandam: nam intra breve tempus morietur; & ego quoque paulò pòſt illi ſociabor. Ita evenit; obiit enim illa intra Octavam Aſſumptionis B. Mariæ Virginis, ipſe verò die IX Octobris, uti infrà dicemus. B

alterumque locum vehitur, pergitque convaleſcere.

217 Alio die portatus fuit ad conventum S. Auguſtini de Rocca-forte, ubi, priuſquam ſacram Communionem acciperet, accidit, ut magnam maculam haberet in ſuo ſcapulari, propter quam induit ſcapulare patris magiſtri, fratris Joannis Gregorii Satorres, quod hic, poſtquam recepit, ait, per octiduum circitèr mirabiliter fragràſſe. Piè quoque idem pater commotus fuit, dum in feſto Aſſumptionis beatæ Virginis, patriarchâ ad concionem habendam Valentiam profecto, ſolùm una eo in loco, ubi Ludovicus verſabatur, celebranda erat Miſſa, uſque ad quam cùm hic per infirmitatem ſuam opperiri non permitteretur, maturè ſurrexit è lecto, in Rocca-forte ivit, & de peccatis ſuis apud eumdem magiſtrum confeſſus, ſacroque Epulo in illius Miſſa refectus, rediit ad Godeglia, quod manifeſtum fuit indicium magnæ famis, quâ ſanctiſſimam expetebat Communionem. Paulatim eo loci ſic convaleſcebat Servus Dei, ut medici negârint, potuiſſe id naturaliter fieri: unde affulgebat C ſpes, fore ut omninò ſanaretur. At Pater nihilo minus ſtabat divina revelatione de ſua morte ſibi facta, & patriarchæ dicenti, à medicis aſſeri, eum victurum; ſed vereri ſe propter ea, quæ ipſe elapſo anno patri Salamanca dixerat, reſpondit: Rectè memini maximéque contentus ſum, ut fiat voluntas Domini.

ANNOTATA.

a Monteſa *admodùm munita Hiſpaniæ urbs eſt in regno Valentiæ, ſedeſque Ordinis equitum ab ea dicti, quem Jacobus II Aragoniæ rex inſtituit.*

b *Colitur hæc & in Opere noſtro data eſt die 30 Aprilis. De aliis Sanctis hic nominatis jam meminimus in Annotatis.*

c *Pſalm.* 83, ℣. 3.

d *Pſalm.* 118, ℣. 120.

e *De conceſſo Galliæ regibus ſtrumoſos curandi dono conſuli poteſt Jacobus Alexander Tenneurius Veritatis Vindicatæ part.* 3, *cap.* 5.

CAPUT XII.

Poſtrema Sancti geſta, & beatus obitus divinis prodigiis illuſtratus.

CAP. XVIII. Valentiam in noſocomium reductus puellam ſanat

CUm eo, ut dictum eſt, modo pater Bertrandus ægrotaret, toto niſu utebatur, ut ad eccleſiam Godegliæ (quamquam aliquantulùm longè ab ædibus diſſitam) ſe conferret, ibidem communicaturus; & patriarcha penè quotidie celebrabat Miſſam, ſacramque Euchariſtiam ei præbebat. Hinc quodam die, tempeſtate peſſima ventiſque vehementiſſimè flantibus, tam malè ſe habens rediit, ut oportuerit eum reverti Valentiam. Reductus igitur eſt ad ſuprà dictum presbyterorum noſocomium, in quo ejuſdem frater morabatur. Hic adducta ad E ipſum eſt paupercula puella, Iſabella Abarca appellata, cui enatus erat velut carbunculus peſtilens; ſed chirurgi tonſillarum ſpeciem judicabant. Hæc poſt recitatas ab eo ſuper ipſam ſolitas preces confeſtim aſſeruit, ſe ſentire levamen, nullâque aliâ medicinâ adhibitâ, intra paucos dies omnimodis convaluit.

reducitur ad conventum, ubi cuidam principi alibi ægrotanti,

219 Verùm cum timeremus, ne ille extra conventum moreretur, pater prior aliique patres curârunt, ut domum noſtram reduceretur, ubi integro menſe in lecto ſemper decubuit; ac viginti ſeptem continuis diebus, qui ultimum vitæ ejus præceſſerunt, Sacramenta Pœnitentiæ & Euchariſtiæ manè ſuſcepit. Servabat autem hanc vitæ rationem, ut ante mediam noctem aliquid nutrimenti aut medicinæ admitteret, poſt mediam nihil, donec ortâ aurorâ in noſocomio domûs celebrata fuiſſet Miſſa, & ipſe ſacra Communione refectus. Eo tempore dominus Petrus Cornovicchio, qui titulo ducis Sabiacæ & deſpotæ Bulgariæ gaudebat a, a poſt multa incommoda & graviſſimas adverſitates (quæ ordinariè experiuntur mundanis rebus impliciti) æger advenerat in Torrente, locum tribus milliaribus Valentiâ diſſitum; F vehementer dolens & afflictatus, quòd in flore ætatis ſuæ, id eſt, annorum triginta octo, ac in regione tam longinqua à patria ſua ſe mori videret.

ſed divinitus ad ſe delato

220 Sed poſtquam hic deinde de peccatis ſuis confeſſus & ſacrâ Euchariſtiâ à magiſtro Natali, ejuſdem loci rectore, refectus fuiſſet, ſingularem quamdam lætitiam & ſolatium teſtatus fuit. Cúmque iſte rector ei aliquando diceret, ut ſumeret animos, fore ut, Deo propitio, ſanaretur, reſpondit is princeps: Non, non, domine, ego hoc in loco moriar. Interroganti rectori, unde id ſciret: repoſuit: Fuerunt hic duo, qui me ad Valentinum conventum Prædicatorum in cellam cujuſdam ſancti Monachi (ita ipſum ſemper vocavit, quoties de noſtro benedicto Patre locutus eſt) aſportârunt; qui me conſolatus eſt, dixitque, moriendum mihi ex hoc morbo eſſe die Dominica: quod rector vehementer admiratus eſt, quia à multis diebus princeps ille non ſurrexerat è lecto ſuo.

A. V. J. Antistio. mortem prædicit.

221 Quare, ut verum inquireret, ipſemet Valentiam ivit, idque nonnullis fratribus aliiſque ſæcularibus narravit; deinde ipſum Servum Dei inviſens, ab eo petiit, ſi quis princeps ad eum alloquendum acceſſiſſet. Reſpondit ipſe (ſed jejunè) multi veniunt ad me. Ex hiſce rector advertens, nolle ipſum iſtud manifeſtare, inde receſſit. Aſt patriarcha, quem Pater ſemper magnopere venerabatur, id ipſum ab eo ſecretiſſimè petiit; & ille faſſus eſt, id ita eſſe, addiditque: Eſt iſte homo bonus, unoque ex hiſce diebus migrabit in cælum. Patriarchæ ulteriùs petenti, an cognoſceret duos illos, qui cum principe venerant, repoſuit: Non. Cúmque jam adveniſſet dies Dominica, & princeps non obiiſſet, multi admirati ſunt; ſed immeritò; quia hoc vaticinium non denotaverat Dominicam primam Octobris, quâ feſtum Roſarii celebratur, ſed Dominicam ſecundam, uti infrà dicemus.

Increſcente morbo, diem ſui obitûs indicat, b

222 Interea ipſe quoque pater Ludovicus magnis paſſibus properabat ad mortem, ac die VI Octobris poſt mediam noctem de ſuis confeſſus peccatis rogavit, quæ dies eſſet. Reſponſum ei eſt, eſſe diem Veneris *b*. Deinde petiit, in quem diem feſtum S. Dionyſii incideret, reſponſoque accepto, incidere in diem Lunæ *c*, cœpit digitis ſuis computare diem Veneris, Sabbatum, Dominicam, Lunæ, aitque: O benedictus Deus, qui quatuor mihi dies etiam concedit! Fiat igitur voluntas Domini. Cúmque ex præſcripto medicorum induſium lineum antè induiſſet, enixè poſtulavit interulam laneam (quæ eſt induſium, quo ſolent indui fratres rectè valentes, in eoque mori debent, ſi permittant medici in Hiſpania, uti faciunt in Italia) acceptamque interulam oſculatus eſt, & magno cum gaudio induit, rejectâ lineâ: atque hinc etiam eluxit vetus ejus deſiderium aſperè tractandi corpus ſuum, ut conſueverat.

à S Vincentio, quem etiam aliàs viderat, inviſitur;

223 Cum admodùm ſurdaſter eſſet, aliquoties multi intrabant cellam ejus ab eo non obſervati; audiebantque ipſum devotiſſimè cum Crucifixo ac beata Virgine colloquentem. Volupe quoque erat patriarchæ non numquam integris horis cum ipſo ſolo in cella obſerata verſari, ac ſemel ab eo petiit, an S. Vincentius ipſum in ſua illa infirmitate umquam inviſiſſet. Reſpondit Pater affirmans, inviſiſſe ſemel, moxque adjecit: Etiam nunc ibi adſtat, extenſo digito verſus locum, ubi ille ſtabat. Nec quiſquam id miretur, cum, miſſis aliis, quæ in hac hiſtoria jam retulimus, bonus iſte Pater aliquando conſolans quamdam dominam, afflictiſſimam morte mariti ſui, quam hic die Jovis Sancto ex eccleſia egrediens obierat, dicenſque, maritum illius jam eſſe in cælo, ut id etiam certius faceret, addiderit hæc verba: Ne dubita, domina, quia S. Vincentius Ferrerius id revelavit cuidam Fratri, quocum ille locutus fuit, ùt ego nunc loquor tecum. Certum porrò eſt, Ludovicum hic de ſemetipſo egiſſe, ſeque denotâſſe: jam verò, ſi benè valenti hos favores exhibuerit S. Vincentius, facilè creditu eſt, etiam inviſiſſe in poſtremo morbo ſuo; maximè cùm tunc tam graves tamque continuos dolores pateretur, ac peculiari conſolatione egeret.

mirâ patientia elucet.

224 Inter alia aiebat, ſentire ſe in oſſibus ſuis cruciatum continuum, quaſi illa ſingillatim rumperentur: verùm tamen eſt, Deum ipſi eam gratiam conceſſiſſe, quam Pius V *d* in ſupremo morbo petebat à Domino his verbis: "Domine, auge dolorem, dummodò augeas & patientiam." Solebat interdum ipſi dicere patriarcha: Pater, an non multum gaudes, quòd Deus hanc tibi præſtet miſericordiam, ut exiguam partem eorum, quæ ille paſſus eſt, veſtra Reverentia patiatur, quo purgatior ex hoc mundo diſcedas? Reſpondit: Verè, domine, non commutarem hoc cum quocúmque alio mundi bono; & vehementer confundor, quòd Dominus hanc gratiam præſtet, quam ego, qui tantus peccator ſum, non mereor: ac confeſtim cum magna exſultatione in hæc illi tam familiaria verba prorupit: "Domine, hic ſeca, ut in æternum „parcas!"

Principis ſupradicti felix obitus,

225 Ut modò ad prædictum principem revertamur, hic Sabbato ſequenti, quod fuit dies VII Octobris, aut die Veneris proximè præcedenti, præſente rectore, eduxit manus ſuas è lecto, dixitque: O domine rector, non vides glorioſam Virginem cum tanta gloria æterna in hoc cubiculo? O benedicta, ô glorioſa, ô pulcherrima Regina cæli, ô Domina mea, ô Dulcedo cordis mei, quo pacto ego mereor à te inviſi? At quid ego dicam de te, pulcherrime Puer, qui in illius gremio es, cujus pulchritudo omnem ſuperat pulchritudinem? Hiſce aliiſque ſimilibus verbis ſpiritualiter exſultabat de iſto cæleſti conſortio. Dominicâ verò ſubſecutâ, dixit: Hodie dies Dominica eſt, dies lætitiæ, dies conſolationis, nunc iſta eſt, quâ Deum certò videbo! Poſtea ad nonam noctis horam ait rectori: Domine rector, quantúmvis jam confeſſus peccata ſim, nihilominùs propter defectus, quos ego interim poſſum commiſiſſe, cupio denuò generaliter confiteri; atque ita fecit. Poſt horam decimam, dum jam abierat rector, princeps obiit, piiſſimis ſemper inhærens affectibus ſæpeque repetitâ hâc brevi, devotâ doctâque prece: "Jeſu, „eſto mihi Jeſu;" id eſt, Jeſu, eſto mihi is, quem tuum nomen ſignificat, ſive, Salvator; placeat tibi ſalvare me.

ſepultura aliaque ad eumdem ſpectantia.

226 Paulò antequam moreretur, expertus à dæmone eſt vehementem aſſultum, quem ille repulit manu ſua, quemdam pſalmum recitando, tam ſubmiſſa voce, ut vix moveret labia, nil ultrà potens. Quia verò hic princeps admodùm devotus eſſet S. Mariæ ſub titulo de Monte Carmelo, & obſtrictus voto ejuſdem habitum geſtandi, quo re ipſa indutus erat, præterquam quòd non geſtaret cucullum album, delatus Valentiam eſt ad eccleſiam Carmelitarum, ibidemque ſepultus. Verè felix reputandus iſte princeps eſt, cùm inter tam manifeſta veræ contritionis indicia ad conſequendam animæ ſalutem mortuus ſit, & Deus illum è tam longinqua regione illuc conduxerit, velut peculiare inſtrumentum ad manifeſtandam ſanctitatem patris Bertrandi, quem ipſe numquam viderat, aut cognoverat. Poſt illius mortem inter ejuſdem ſcripta repererunt brevem orationem S. Thomæ Aquinatis, typis editam cum hoc præfixo titulo: "Oratio divi Thomæ „Aquinatis doctoris Angelici ad imaginem Je„ſu Chriſti Crucifixi. Abſorbeat, quæſo, Do„mine Jeſu Chriſte, mentem meam ignita & „melliflua vis amoris tui ab omnibus, quæ ſub „cælo ſunt, ut amore amoris tui moriar, qui „amore amoris mei dignatus es in ligno Cru„cis

A „cis mori." Viſum mihi eſt, hanc Orationem hic apponere, quòd perquàm devota ſit, nec alibi eam typis editam viderim. Nunc ad Hiſtoriam noſtram redeamus.

Cùm mori videretur, monet, id eo die non futurum.

227 Eâdem Dominicâ, de qua ſuprà, veſperi verebamur, ne pater Ludovicus jamjam moreretur. Quam ob rem ſolito tabulæ ſigno dato, convenerunt fratres, lachrymiſque perfuſi eum ad bene moriendum adjuverunt, præſentibus adhuc patriarcha & epiſcopo Marrochiano: verùm ille poſt aliquantulùm temporis apertis oculis ait, Dimittite eos; aderunt in tempore. His auditis, patriarcha ait: Recedant, nec enim nunc morietur; tamque certam fidem Patris dictis habuit, ut, licèt conſtituiſſet, affirmâſſetque, ſe ibidem vigilaturum tota iſta nocte, tamen ad palatium ſuum reverſus ſit, nihil omninò ſuſpicatus, Amicum ſuum interim moriturum; neque rediit, niſi poſtridie clara luce. Paucis horis pòſt curator infirmorum petiit à doctore Hieronymo Almenara (qui tunc advenerat cum filio petiturus benedictionem à Patre) quid expediret ei poſtridie
B præparare in prandium: quod Pater audiens ait: Non oportet quidquam cras manè præparare; rectèque monuit; poſtridie enim ille ante horam prandii ad meliorem vitam tranſivit.

poſtero manè, de obſervantia Regulæ adhuc ſollicitus, moritur.

228 Poſtero manè, cùm jam inciperent ſenſus notabiliter deficere, eaque interula, quâ ipſum biduo antè induerant, perquam mollis & commoda eſſet, timuit, ne eſſet linea, eaque ſuſpicione ductus cœpit enixè flagitare, urgentiſſimis verbis utens, ut ſibi illam tollerent, darentque ſolitam ſui Ordinis interulam, obortis lachrymis, dicens: Per amorem Dei, & per charitatem, & per amorem Jeſu, tollite mihi hanc interulam, & date tunicam S. Dominici; totieſque iteravit preces, ut ſolandi gratiâ oportuerit iſtâ eum exuere, ac deinde eamdem reddere; indicantes, ùt verè erat, eam eſſe tunicam, quam petierat; quod fuit ei gratiſſimum; & hinc clariſſimè patuit, quantùm ipſi toto vitæ tempore placuerit ſui corporis afflictatio. Horâ decimâ matutinâ ad patriarcham converſus dixit: Domine, expedi me; quia jam morior; voluitque, ut ſibi
C Euangelium legeret, caputque ac pectus ſignaret.

& prodigiis divinitus illuſtratur.

229 Dato proinde denuò per tabellam ſigno, omnes fratres concurrerunt, Symbolum fidei de more recitantes; ſimul & aliquot ſæculares erga èum piè affecti, in quorum omnium præſentia animam ſuo reddidit Redemptori. Inter eos, qui aderant, circitèr quatuor aut quinque Religioſi, & aliqui ſæculares, ac nominatim Franciſcus Ludovicus Blanes, qui anno præcedenti fuerat Auditor Valentiæ, qui cum interpoſita jurisjurandi religione teſtati ſunt, ſe vidiſſe lumen ad inſtar lampadis lucidiſſimæ eo temporis momento, quo mor-
e tuus eſt *e*. Præterea in Proceſſu varii ſunt teſtes, qui aſſerunt, ex ejuſdem cadavere tan-
f tam prodiiſſe fragrantiam, ut ſtuperent *f*, idemque etiam contigit ferè in omnibus illius veſtimentis, ſed magis in tunica.

Auctoris de ejuſdem æterna ſalute obſervatio.

230 Quamquam autem ex omnibus hiſce ſignis, conjunctis cum bonis operibus, quibus, quamdiu vixit, nobis prævivit, moraliter certi eſſemus de illius æterna ſalute; maximè quòd paulò antè ratione CRUCIATÆ (quam ſibi ſolverat quotannis acquirere) gratiarumque ac privilegiorum Ordinis noſtri, de peccatis ſuis generaliter abſolutus fuiſſet; recordati tamen, ipſum, paulò antequam animam redderet, humillimè petiiſſe, ut poſt obitum ſuum nos Religioſi ſinguli diceremus ſexies PATER & AVE cum GLORIA PATRI, ut anima ſua ex purgatorio, ſi in eo degeret, liberaretur ex privilegio, quo Ordines S. Dominici ſanctique Franciſci gaudent, procidimus omnes in genua, noſtriſque enervibus precibus id exile obſequium in conſpectu divino ei præſtitimus.

ANNOTATA.

a *Apud Avignonum* Dominus Petrus Angelus Cernovicius pariter vocatur; *at, licèt aliunde ignotus mihi is princeps ſit, neſciamque, qua ratione* Bulgariæ deſpotæ titulo *fuerit gaviſus; non tamen factum iſtud in dubium revocandum eſt, cùm tradatur ab Antiſtio, ſcriptore ſynchrono, in loco præſente ac* E *ſincero; nec ſanè iſta ſine ſui nominis diſpendio fingere potuiſſet.*

b *Rectè; factum enim id eſt anno* 1581, *quo littera Dominicalis erat* A.

c *Rectè pariter; nam S. Dionyſius colitur die* 9 *Octobris, proptereaque, uti ex eadem littera Dominicali conſtat, feſtum illud eo anno incidit in diem Lunæ.*

d *Sanctus hic ex Ordine Fratrum Prædicatorum Romanus Pontifex colitur die* 5 *Maii, ubi de eodem, priuſquam à Clemente IX canonizatus fuit, cum* Beati *titulo egerunt Majores mei.*

e *Vide hæc ex Relatione Auditorum Rotæ Romanæ & Bulla Canonizationis ſolidè confirmata in Commentario prævio* § III, *à num.* 46.

f *Conſule eumdem Commentarium loco mox citato, num.* 53.

CAPUT XIII.

F

Sacri corporis mox ab obitu veneratio, populi ad illud concurſus; ſepultura & exſequiæ: Viri ſanctitas probatur.

CAP. XIX. *Sacrum cadaver in eccleſiam defertur, indè in ſacriſtiam,*

SImul atque hic inſignis Servus Dei exſpiraverat animam, patriarcha prorupit in lachrymas, quòd hujus benedicti Amici ſui præſentiâ deſtitutus eſſet; nos verò perſtitimus in conſuetis precibus recitandis. Aſt ubi ejus rei rumor ſparſus in urbe eſt, cœperunt incolæ ad conventum devotiſſimè concurrere. Primi adfuère dominus Hieronymus Paſquale Regens, & judex Salzedo, qui proſtrati in terram ipſius pedes oſculati ſunt, quod ſimiliter fecerunt dominus Mathias Pallas canonicus, & aliquot alii, partim presbyteri, partim ſæculares, donec illum intulimus in eccleſiam, ubi patuit, quàm bene David dixerit: "Nimis ho-

„norati

A. V. J. ANTISTIO *a*

„norati ſunt amici tui, Deus *a*." Multæ enim dominæ, quæ circumſtabant, ejuſdem pedibus manibuſque inter lachrymas & ſingultus pia oſcula figebant; ſed cùm deinde ſubitò accreviſſet turba, cœperunt etiam veſtimenta reſcindere: cúmque advertiſſemus, aliquos etiam tentare, ut ei digitum amputarent, ſacrum cadaver in ſacriſtiam amovimus, donec prorex adveniret.

& hinc rurſum in eccleſiam, & denuò in ſacriſtiam,

232 Interea, qui manipulatim accurrerant, lamentabantur, quòd illud nequirent videre: quocirca per ſecretam viam, quæ à ſacriſtia ducit ad clauſtrum, multis facultatem fecimus ejuſdem manum oſculandi. Cùm jam adeſſent excubiæ, relatum fuit humeris ab archithalaſſo Aragoniæ, Commendatore majore Monteſæ, domini Joannis Borgiæ, domini Michaëlis Mercader presbyteri, aliorumque virorum illuſtrium & piorum. Sed tanta fuit populi devotio, ut neceſſe fuerit corpus in ſummitate graduum, per quos ad altare majus aſcenditur, collocare, circumſtantibus feretrum multis ſpiculatoribus cum fratribus. Interea clerus eccleſiæ cathedralis, aliarumque parœciarum, adveniens, ob nimiam turbam difficillimè potuit uſque ad ſacrum corpus penetrare, ut pſalmos ſolitaque Reſponſoria caneret: cúmque cerneremus, nos illud vix poſſe tutari, denuò in ſacriſtiam reportavimus.

ac tertiò in eccleſiam, ut populo fiat ſatis.

233 Hùc ad illius manus oſculandas venêre prorex & proregina cum ſuis filiis & filiabus, dux Cardonæ, marchio de Comares, comes Albaidæ, aliique illuſtres viri ac equites primarii, cum penè omnibus conſilii regii doctoribus. Poſt duas elapſas horas, ne tot primariæ perſonæ, atque inter has duæ comitiſſæ, aliæque nobiles feminæ virique, qui in ſacello majori præſtolabantur, indignabundi remitterentur, tertiò tranſlatum corpus fuit è ſacriſtia & in choro eccleſiæ depoſitum, dimiſſis ante ex eccleſia omnibus, qui dimitti potuerunt, & obſeratis foribus, ne plures intrarent. At quamquam jam admodùm ſerò eſſet, impediri nequiit, quin, egredientibus aliis, aliæ multæ perſonæ piæ ingrederentur, quæ magno numero ante eccleſiam convenerant. Oportuit tamen, iterum C eccleſiæ fores reſerari comitiſſæ de Navarres, aliis multis comitatæ dominabus & viris nobilibus, perſoniſque honoratis, quibuſcum etiam numeroſa aliorum copia ingreſſa fuit, quos ſpiculatores non potuerunt arcere. Perduxerunt hæc uſque ad nonam noctis horam, deſiderantibus nobis, diminui turbam, ut defunctus poſſet depingi, eaque ratione ſupereſſet impreſſa animo effigies ejus, cujus eximiæ virtutes ſanctaque exempla numquam poſſent nobis excidere.

Poſtridie, vix coërcito populo, feſtinanter tumulatur.

234 Aurora vix apparuerat poſtridie, quin innumera multitudo hominum, corpus tangere geſtientium, præ foribus ſteterit; rectéque ea nocte proviſum fuerat, ut ante chori introitum pegma funebre erigeretur, ſuper quo illud in feretro, panno filis aureis intertexto cooperto, repoſitum erat; nam etiam hac ratione ſex fratres, quorum trini hinc, trini illinc, in eodem pegmate ſtabant, non potuerunt cohibere illius manum oſculari & Roſaria applicare expetentes; inter quos erant aliqui ſæculares, qui Roſaria ſua ſummis virgis affigerent, ut ſic ad illud poſſent pertingere. Cùm poſt Miſſam ſollenniſſimè celebratam corpus jam humandum eſſet, ingens in eccleſia ortus tumultus eſt ab audentibus auferre veſtimenta ejus, D quæ extra ſepulcrum ſepoſita erant; & quamvis accenſis facibus multorum manus adurerentur, non tamen potuerunt prohiberi, ne ex deſiderio aliquid auferendi è veſtibus partem corporis denudarent. Hæc ſepulturæ cæremonia tam feſtinanter peracta eſt, ut neceſſe fuerit prætermittere aliquos pſalmos preceſque ex noſtrarum conſtitutionum præſcripto dicenda, priuſquam corpus imponatur ſepulcro. Paulò antè patriarcha ad cadaver accedens, lacrymabundus amplexus eſt; deinde ſepulcrali lapide coöperuerunt, ut ſæcularem turbam ab eo coërcerent. Verſus veſperam cœperunt plurimi è circumjecta regione adventare, dolueruntque vehementer, quòd jam eſſet ſepultus.

Eadem nocte corpus inſtar vivi deprehenditur:

235 Subſecuta nocte, obſeratis foribus eccleſiæ & conventûs, introductis ſolis patre magiſtro fratre Franciſco Maldonato, generali Fratrum de Mercede, Priore Carthuſiæ Portæ cæli domino Laurentio Zamara, & magiſtro fratre Georgio Olivar commendatore de Mercede Valentiæ, cum eorumdem comitibus, & E aliquot aliis ſæcularibus, finivimus officium ſepulturæ, in quam quatuor noſtrûm hujus conventûs ingreſſi notabili tempore manſimus, admoventes ſacro corpori maximo numero Roſaria, annulos, & gemmas, à variis perſonis miſſa. Ibidem intrà ego accuratè obſervavi, quod omnes magnopere jam obſervaverant, priuſquam ille ſepeliretur: nimirùm cum ſoleant homines poſt obitum ſuum obſcuri coloris & deformes viſu cum membris rigidis manere, hic non tantùm permanſerat pulcher, ut videntibus magnam devotionem inſpiraret, habens vultum angelicum, manus, pedes & ungues inſtar alabaſtri candentes, & ad modum ceræ molles; verùm etiam manus, pedeſque & brachia & caput, ac ſi vivi calentiſque corporis fuiſſent, in omnem partem mobilia.

alia corpora in eodem loco viſa.

236 In eodem cœmeterio (quod non eſt commune omnibus fratribus, ſed deſtinatum aliquibus ſanctitate illuſtrioribus) invenimus in quadam arca lignea corpus beati magiſtri fratris Joannis Miconis, & juxta hujus caput oſſa fratris Michaëlis de S. Dominico, ſpeculi F veræ perfectæque religionis, qui ſoluerat hunc beatum patrem fratrem Ludovicum multis crebriſque commendare verbis, dum conciones haberet in capitulo. Viſebantur etiam ibidem duo capita reciſa duorum glorioſorum martyrum, magiſtrorum & reformatorum hujus provinciæ, fratris Dominici de Corduba de Monte Majore, ejuſdemque ſocii, fratris Amatoris Eſpi, Prioris hujus domûs *b*; aliudque caput, quod cujus eſſet, nequivimus cognoſcere: ſed, ſi Deo placeat, ſpero fore, ut iſtos omnes ſex in magna gloria in extremo judicii die videamus. *b*

In exſequiis patriarcha orationem funebrem habuit,

237 Subſequenti die Veneris exſequiæ ipſius ſollenniſſimè celebratæ fuêre; & quia infinita aderat hominum multitudo, neceſſum fuit, aliorum Ordinum Religioſos per portam conventûs ingredi, aſcendere per noſocomium & ambulacra clauſtrorum, ſeque recipere in chorum ſuperiorem, ut ibidem Reſponſoria canerent. Miſſam cantavit epiſcopus Marrochanus, orationem funebrem dixit patriarcha, in qua propter nimiæ turbæ ſtrepitum non potuit quædam notabiliora de hoc Sancto, ut ſtatuerat, referre; dixit tamen, licèt hic Pater non eſſet

in

A in Sanctorum album relatus, nec pro inde illius ſanctitas tam certa, quàm canonizatorum (quorum geſta & miracula ab Eccleſia Romana accuratè expenſa ſunt) concurrere tamen tot indicia, ex quibus illius ſanctitas & gloria in conſpectu Dei poſſit probari, ut nihil ipſi præterea deeſſet, niſi ut in Sanctorum album relatus fuiſſet.

cujus honorificam de eo ſententiam ex illius virtutibus, indiciis,

238 Et verò prudentiſſimè ille locutus eſt. Etenim ſi hujuſce Servi Dei virtutes expendere velimus, deprehendemus in ipſo fidem vivam, ac peculiariter de Sanctiſſimo Sacramento; ſpem ſecuriſſimam, & ardentiſſimam charitatem, quâ & honorem Dei enixè procurabat, & ſalutem proximi ardebat vehementer. Erat inſuper caſtiſſimus, & obſequentiſſimus prælatis ſuis, nec cujuſquam rei, dum præerat, tam accuratam habuit rationem, nec tam ſeverè caſtigavit, quàm inobedientiam. Erat humillimus, paupertatis amans, ac ſuprà modum abſtemius; mundus porrò, ùt aurum, ab invidia & malevolentia, & ab ambitionis vitio maximè alienus. Si autem miracula quæramus; ea multa ſunt, quæ partim jam memoravimus, partim in ſe- B quentibus capitibus dicturi ſumus. Si ſignis ac conjecturis credendum ſit, quod majus indicium deſiderabimus, quàm quod de principe ſuprà memoravimus; quódque ipſemet mortem ſuam, antequam accidit, prædixerit, adeóque hoc ejuſdem vaticinium invaluerit, ut multo tempore ante obitum illius publicè diceretur Valentiæ ipſe dies, quo ille erat moriturus.

cælesti apud corpus auditâ muſicâ,

239 Quid dicemus de cælesti muſica, quam audivimus eo tempore, quo corpus ejus expoſitum fuit in eccleſia, & dum celebrabantur ipſius exſequiæ; cùm certum ſit, nec ab eo temporis puncto, quo illud in eccleſiam fuit illatum, uſque ad id, quo fuit traditum ſepulturæ; neque etiam ipſo die exſequiarum ejuſdem, uſpiam in tota urbe Valentia muſicam habitam fuiſſe; idque eò etiam fuit mirabilius, quòd multi eam in eccleſia audierint, atque aliqui etiam putaverint, conductos à noſtro patre Priore fuiſſe tibicines, qui canerent: verùm id falſum eſſe, convincitur ex ipſomet eorumdem tibicinum teſtimonio, qui, licèt multi ſint, jurare poſſunt, ſe ſuprà dicto tempore C nec in conventu noſtro, nec in alio circum hunc loco cecinisse *c*.

c de qua hic diſſeritur,

240 Si quis verò me roget, qui fieri potuerit, ut tam ſonoram muſicam non omnes, ſed ſolùm aliqui, audierint; reſpondebo, nos etiam anno MDLXIV, in feſta die Corporis Chriſti, dum ſanctiſſimum Sacramentum è vico Lucente portaremus ad conventum noſtrum (qui fundatus eſt in eodem monte ac loco, ubi conſecratæ fuêre Hoſtiæ Corporalium Darocenſium *d*) audiviſſe è cælo muſicam, quæ per integræ horæ ſpatium duravit; & audiſſe plures quàm mille, qui diverſis è locis ad eam ſollennitatem concurrerant; ùt conſtat ex Proceſſu ea de re confecto, qui in ſacriſtia ſuprà dicti conventûs & eccleſiæ collegiatæ Darocenſis ſervatur: at fuiſſe nihilominus aliquot, qui eamdem non audiverunt, noſque errare reputârunt. Verùm ego, qui coram ſanctiſſimo Sacramento thus adolebam, evidenter ſcio, non fuiſſe errorem, cenſuique ex divina providentia factum, ut non ab omnibus perciperetur, ſcilicet ne res naturalis fuiſſe judicaretur, diceretur que fuiſſe aliqui poſt quercus abſconditos,

d

qui inſtrumenta muſica pulſaverint. Hæc eadem ratio allegari poteſt in muſica, à Deo ad hunc Servum ſuum honorandum conceſſa.

famâ publicâ, magnâ illius tam vivi, quàm mortui

241 Si teſtimonia humana expetamus, quodnam certius deſiderari poteſt, quàm ſancti patris fratris Joannis Miconis, qui de eo aſſeruit, fore illum Valentiæ velut alterum S. Vincentium? Si famam publicam audias, deprehendes, ipſum ab omnibus pro viro apoſtolico veréque religioſo in morte æquè ac in vita habitum fuiſſe. Et quis eſt, qui non admiretur devotionem, reverentiam & amorem, quibus eum diverſis temporibus proſecutæ fuerunt perſonæ tantæ auctoritatis, quantæ erant, quas jamjam nominabimus, & quarum pars hodiéque vivit? Nam non ſolum fuerunt, atque nunc ſunt erga ipſum devotè affecti prorex dominus Franciſcus de Moncada, Aitonæ comes, alterque prorex, deceſſor ejus dominus Manricus de Lara, Nagaræ dux, & patriarcha Antiochenus, archiepiſcopus Valentinus, dominus Joannes de Ribiera, qui benignum in Dei Servos animum peculiariter ſoluit profiteri; verùm etiam multi alii prælati & illuſtres viri eumdem velut ſanctum ſemper venerati ſunt; ac E nominatim archiepiſcopus Hydruntinus *e* dominus Petrus de Coderos; epiſcopus Cordubenſis *f*, qui anno proximè elapſo obiit, dominus Franciſcus Martinus de Corduba; & epiſcopus Dertoſanus *g* dominus F. Joannes Iſquierdo, qui hujus provinciæ provincialis fuit, eumque Patrem ſibi ſubditum habuit; epiſcopus Marrocchianus *h* dominus Michaël de Spinoſa; magnus Commendator Monteſæ *i* dominus F. Petrus-Aloyſius Galzeran Borgia.

e

f

g

h

i

apud illuſtres perſonas exiſtimatione,

242 Pari modo omnes Inquiſitores & ſanctæ fidei defenſores, quos, quo tempore pater Bertrandus vixit, hoc regnum habuit, eumdem velut inſignem Dei Servum æſtimârunt; ac ſpecialiter licentiatus dominus Joannes de Rogis, qui poſtea factus eſt epiſcopus Agrigentinus *k*, doctor dominus Petrus Zarate cum ſuis collegis in ſacro Officio, licentiatus dominus Joannes de Zugnega, licentiatus Reinoſſo. Ex ſtatu ſæculari dux de Cardona, marchio de Comares, dominus Didacus de Cardona, dominus Carolus Borgia dux Gandiæ *l*, dominus Chriſtophorus de Cardona archithalaſſus Aragoniæ, dominus Joannes Milano comes Albaidæ, domina Eleonora Manuella marchioniſſa de Navarres, comitiſſæ Albaidæ, de Concentaina, & de Almenara, vice-comitiſſa de Chelua, ac demùm quotquot dominos dominaſque aliquo titulo illuſtriores in hoc regno reperire erat.

k

l

& poſt obitum generali veneratione

243 Eadem ſanctitatis illius fama præterea probatur ex ingenti concurſu hominum ad ſepulcrum ejuſdem honorandum, qui tres continuos dies maxima ſemper cum devotione duravit; quantúmque apparuit, multos peccatorum ſuorum pœnituit, dum expenderent quàm magnum præmium Deus præparaverit electis ſuis, cum tantoperè eos honoret in terra. Notatu quoque digniſſimum eſt, quòd, cùm hujus civitatis feminæ ſint naturaliter nonnihil meticuloſæ & publicum fugitantes, maximè dominæ ſuis commodis & deliciis aſſuetæ, ſoleantque à cadaveribus abhorrere, non ſatis illis fuerit oſculari manus; verùm etiam ſuis manibus vultum, caput & collum devotiſſimè contrectaverint.

244 Probatur inſuper communis illa de ejuſdem

A. V. J. Antistio. biographus confirmat, juſdem ſanctitate opinio ex deſiderio, quo omnes expetierunt, non ſolum oſculari manus, ſed etiam aliquid habere ex ejus reliquiis, lacerantes veſtes illius; & aliquid eorum, quæ in cella remanſerant, vel librum, vel ſcriptum vel litteras flagitantes, avidéque acceptantes etiam laſcinias & lentes, quibus ad medicandum cruris plagam uſus fuerat: idque fecerunt non ſoli ſæculares, ſed etiam eccleſiaſtici, prælati quoque & illuſtres titulis domini; nec ſolùm ii, qui illius humationi adſtiterunt, verùm etiam abſentes, qui aliquid ex hiſce per litteras petierunt, quin & ipſi quoque denique fratres, qui totâ vitâ ſuâ cum illo fuerant converſati (quam ob rem, niſi ille fuiſſet tam eximius Dei Servus, non tanti factari fuiſſent res ejus; nam, ut habet proverbium, familiaritas contemptum parit) ſimul ac ille obierat, ſcripta illius aliave è cella ejus devotiſſime, certaque præterea cum æmulatione flagitarunt, ita ut patri Priori multùm in iis diſtribuendis laborandum fuerit. Mirandum pariter eſt, cum quanta devotione fratres hujus ædis hodieque ſepu- B
crum ejus inviſant; ſed multò mirabilius, quod multi graveſque concionatores, tam presbyteri ſæculares, quàm Religioſi, Franciſcani, Auguſtiniani & Jeſuitæ, de ejuſdem Patris ſanctitate publicè diſſeruerint.

245 Jam verò ego peto, quis illorum omnium corda moverit. *quam venerationem neque ex humanis ſuaſionibus* Certum eſt, ea non fuiſſe mota à nobis; nam, dum Pater obiit, nulla pro ipſo cæremonia uſi fuimus, quàm quæ pro quovis fratre ſolet adhiberi; non pulſavimus pro defuncto diutius ſolito æra campana; non induimus novis veſtibus; nullum peculiare ſanctitatis indicium circa ipſum repoſuimus; non concionati ſumus, priuſquam inhumaretur; non excitavimus populum, ut illius manus oſcularetur, nec ut ſua illi admoveret Roſaria, aut eum invocaret; non ſumus egreſſi conventu, ut quemquam ſæcularium appellaremus; imo jam inde à principio conati ſumus cohibere eos, qui ſimilia faciebant; quin & ipſum corpus occultavimus. Tam moroſos denique ac difficiles nos hac in parte præbuimus, ut quinque menſium poſt illius obitum ſpatio nihil illic dari vel offerri permiſerimus, quæque à C
nonnullis allata fuerant, in quadam cella repoſita occultaverimus. Pari modo in tranſlatione corporis nos ita geſſimus, ut ferè tota civitas indignaretur, ac ſingulariter quidam viri dignitate illuſtres læſos ſe dicerent, quod, licet nobis addicti eſſent, noſtramque eccleſiam frequentarent, noluiſſemus eos arceſſere.

246 Tam ſtudioſe vitatus fuit concurſus populi, *cœptam eſſe, neque ex arte diabolica* ut pater Prior, non niſi duobus tribuſve hujus ædis patribus, diem, quo corporis tranſlatio peragenda eſſet, indicaverit, ſimul vetans, ne cui id manifeſtarent ſine ſua particulari licentia; quod etiam tam religioſè fuit obſervatum, ut unus ex iis matutino tempore diei tranſlationis cum magnis obteſtationibus interrogatus à multis dominabus & aliquot conſanguineis, an eodem die facienda eſſet, noluerit dicere, indéque factum, ut, id altero die futurum rati, inde receſſerint una hora, antequam fieret. Atque hinc manifeſtè probatur, nos horum omnium motuum non fuiſſe auctores, beatumque Bertrandum nihil nobis propterea debere. Certi quoque ſumus, non eveniſſe illos opera dæmonis; quia vidimus, multos fuiſſe ea occaſione peccata ſua confeſſos, & D ſacra Communione refectos, quod non ſolebant antè, multoſque reſtituiſſe aliena; alios firmiter decreviſſe mundana deſerere, qua de re prius minimè cogitaverant; ac denique omnes ad laudandum Deum excitatos fuiſſe. Notandum porrò eſt, hunc Servum Dei poſt mortem ſuam nullum contuliſſe miraculum cuiquam, qui non fuerit peccata ſua confeſſus, aut aliquem particularem actum contritionis excitaverit, vel ante, vel paulò poſt acceptum beneficium. Proinde, cùm ſciamus, quantum diſplíceat dæmoni, alios de peccatis dolere, vel ſua peccata confiteri, ſi ipſe auctor fuiſſet delati patri Bertrando honoris, confeſtim eumdem diſturbaſſet, cernens, tam parum ſibi lucri ex tanta opera accedere.

247 Multò etiam magis, etſi in aliqua Hiſtoria legatur dæmon curaſſe, ut homines ſimplices & ignorantes honores Sanctis debitos cuidam perſonæ mortuæ, quæ verè non erat ſancta, deferrent, ſi hæc rectè expendantur, deprehendemus, dæmonem hoc favore ſeu injuriâ numquam alleciſſe quempiam, qui, dum vixit, pro bono ſanctoque apud Catholicos Deique Servos habitus fuerit; ſed eos, qui malo exemplo publicè fuerant notati, quemadmodum legitur ille perſuaſiſſe, ut pro Sancto haberetur quidam latro, donec Martinus fallaciam detexit *m*. *proficiſci potuiſſe* E m Simile quid accidit tempore Alexandri III, atque etiam longiùs proceſſiſſet, niſi laudatus Pontifex, inventum diaboli redarguens, auctoritate ſua ſuſtuliſſet è medio. In Vita quoque Pii II ſcribit Campanus, qui fuit epiſcopus, quoſdam Hiſpanos apud prædictum Pontificem importunè inſtitiſſe, ut inter Sanctos referret quemdam principem, qui in regem patrem ſuum rebellaverat, volueratque ei regnum ſuum auferre; Papam verò eorumdem poſtulata aſpernatum mandaſſe, ut impoſterum abſtinerent, nec iſtius principis miraculis moverentur; quia, inquiebat, qui inter Sanctos referendi ſunt, hos non ſolum oportet, poſt mortem patraſſe miracula, verum etiam eorumdem vitam fuiſſe miraculoſam. Pater quoque frater Paulus de Leon comperit, in quodam Aſturiæ *n* vico certo tempore quamdam mulierem, quæ meretrix fuerat, velut ſanctam virginem cultam fuiſſe. n

248 Hos alioſque hujuſmodi curabit quidem dæmon a populo pro Sanctis haberi, quia F *ac proinde Deum habere auctorem oſtendit.* ſic hic audacior redditur ad peccandum, dum videt, velut Sanctos honorari, de quorum prava vita publice conſtabat, ſed nequaquam de digna eorumdem pœnitentia; ſed ut vir pœnitens, paupertatis amator, auſteræ vitæ, caſtus, humilis, in laboribus ſuis morbiſque patiens, præceptis divinis & Eccleſiæ obſecundans, quique, quamdiu vixit, nulli præbuit offendiculum, poſt mortem ſuam honoretur, numquam procurabit dæmon; quia in illius honore ſimul honorantur omnes virtutes, redarguuntur vitia, homineſque ad Dei ſervitium magis animantur, dum illius ſervos vident tantopere honorari. Itaque, ſi iſta tanta devotio, quâ homines B. Bertrandum proſecuti fuêre & proſequuntur, non ſit inventum humanum, nec diabolicum, conſequitur, eſſe opus divinum; cumque Deus ſumma ſit veritas ſummaque bonitas, manifeſtum eſt, honorem patri Bertrando exhibitum in vera ſanctitate fundatum eſſe.

AN-

A

ANNOTATA.

a *Pſalm.* 138, ℣. 17.

b *Adi Annotata ſuperiùs ad cap. 7, lit.* e.

c *Hanc cæleſtem harmoniam ex Relatione Auditorum Rotæ Romanæ confirmavimus in Commentario prævio num.* 51 *& ſeq., ejuſdemque etiam meminit Clemens X Papa in Bulla Canonizationis inferiùs danda.*

d Daroca *Hiſpaniæ oppidum eſt in regno Aragoniæ, ſacris corporalibus, miraculo claris ibidem aſſervatis, celebre.*

e Hydruntum, *incolis* Otranto, *regni Neapolitani civitas archiepiſcopalis eſt in ora maris Adriatici, in provincia Hydruntina.*

f Corduba *Hiſpaniæ epiſcopalis civitas eſt ad Bætim fluvium in Vandalitia.*

g Dertoſo, Dertoſſa & Dertuſa, *incolis* Tortoſa, *epiſcopalis civitas Hiſpaniæ eſt in principatu Cataloniæ.*

h Marrochium *vel* Marochium *urbs Africæ eſt, ac cognominis regni caput & ſedes regia.*

B

i *Vide Annotata ad cap.* XI, *lit.* a.

k *In Sicilia. Eum Roca* Joannem de Rojas; *Rocchus Pirrus tom.* 2 *Siciliæ Sacræ pag.* 313 Joannem Roxas *vocat.*

l *Fuit hic primogenitus filius S. Franciſci Borgiæ, ex Gandiæ duce tertii Societatis Jeſu Præpoſiti Generalis.*

m *S. Martinum Turonenſem epiſcopum indicat, qui, teſte Severo Sulpitio in Vita ejus cap.* XI, *ſacris adjurationibus latronem, cui tamquam ſancto martyri altare dicatum ſtabat, coëgit conditionem æternamque damnationem ſuam edicere.*

n Aſturia *Hiſpaniæ regio, regnique Legionis pars eſt, principatûs titulo illuſtrata.*

CAPUT XIV.

Quædam viſiones & apparitiones ad Sancti gloriam manifeſtandam factæ recenſentur.

C

CAPUT XX. *Cuidam piæ mulieri divinitus conceditur*

PRæter ea, quæ jam diximus, ut hujus boni Patris ſanctitas diverſis modis fieret in mundo certior, Deus illam variis perſonis, præter principem, de quo ſuprà meminimus *a*, revelavit, quemadmodùm in hoc & ſequenti capite dicemus. In vigilia S. Dionyſii *b* infirmorum curator ingreſſus, ut patrem fratrem Ludovicum viſeret, audiit ipſum velut gemebundum vel admirabundum dicentem: Intrantne huc feminæ? Dubitavit proinde cuſtos, an fortaſſe deliraret; cùm certiſſimum eſſet, non potuiſſe tunc ullam feminam conventum ingredi. Quapropter advenienti patriarchæ verba, quæ ab Infirmo audiverat, narravit: patriarcha verò ad eum viſitandum ingreſſus ipſi ait: Quomodò te habes? Reſpondit ille: Intrantne huc feminæ? Quæ feminæ? dixit patriarcha. At ille repoſuit: quædam mulieres, quæ hoc manè intrârunt, ordinario pallio indutæ. Rogavit ergò patriarcha: Quid dixerunt tibi, pater frater Ludovice? Sed ille reſpondit: Nihil; quod patriarcha plurimùm miratus eſt.

A. V. J. ANTISTIO. *ipſum ante obitum videre.*

250 Poſtridie quædam femina admodùm ſpiritualis, ex Ordine S. Franciſci, ait patriarchæ: Deus mihi heri manè hanc præſtitit gratiam, ut, dum pro patre fratre Ludovico enixè orarem cum deſiderio ipſum videndi, confeſtim mihi poteſtas facta ſit, licueritque ejuſdem pedes oſculari. Mox intellexit patriarcha, referenda hæc eſſe ad ea, quæ pridie à Patre audierat, petiitque ab illa: An quidquam ei dixiſti? Reſpondit illa: Nihil, domine. Diligenter tamen, ait patriarcha, memoriam conſule. At ipſa in negando perſtitit; Quia, inquiens, nihil aliud mihi fuit conceſſum, quàm oſculari pedes; unde conſequitur, illam ſolam ſpiritu in conventum fuiſſe delatam. Quòd autem pater Ludovicus dixerit FEMINAS in numero plurali, neminem debet morari, quia tam Latino, quàm vulgari ſermone, interdum pluralis numerus pro ſingulari uſurpatur: præterquam quòd dici poſſit, Deum eamdem gratiam, quam huic fecit, etiam aliis conceſſiſſe, quamvis id neſciamus, deſiderium enim eum ante mortem videndi ingens erat in civitate, quòd perſuaſum haberent, ſeſe ea ratione illius poſtrema benedictione potituros.

E

Biographi ad hæc obſervatio: viſio eidem mulieri oblata.

251 Hanc ob rem præcipuus labor eorum, qui illius curam gerebant, erat invigilare ad portam cellæ illius: tantus eorum erat numerus, qui concurrebant ad videndum illum, tam nobiles, quàm plebeii, tam eccleſiaſtici, quàm ſæculares, multique diverſorum Ordinum Religioſi, qui eadem quoque de cauſa illuc confluebant; quorum alii deſiderabant ſibi ab eo benedici, alii eum tangere, quidam etiam ex præcipuis felices ſe reputabant, ſi ante ejuſdem lectum flexis genibus aliquantulùm manere liceret. Inter multos dignitate præſtantes viros, qui ipſum ſæpe inviſerunt, fuit Magiſter Equitum Monteſæ; qui cùm Valentiâ abire cogeretur, metueretque, ut reverſus vivum reviſeret, conſiderabat, fore ut poſt illius obitum non poſſet eidem eam exhibere venerationem, quam alii illuſtres viri delaturi erant; ac propterea poſtquam cum eo pauliſper fuerat locutus, ejuſdem pedes amplexus & oſculatus eſt; quod poſt ipſum etiam fecit illius filius, dominus Joannes Borgia, major commendator Monteſæ; quantúmvis benedictus Pater, qui ſe movere ampliùs non poterat, alta voce clamaret: Ne feceris, illuſtriſſime domine: peccator enim ſum! Et ſanè res digna viſu erat hujus illuſtriſſimi domini planctus ex veneratione, quâ in ipſum ferebatur, & magna Servi Dei humilitas. Porrò quibus non patebat ingreſſus, ii mittebant Coronas ſuas Marianas, ipſi clàm, ne adverteret, admovendas; oportebatque quotidie veſperi bonum earumdem numerum illius pulvino ſupponere; ut adeò conſtet, multos deſideràſſe ipſum videre. Fortaſſe igitur Deus eam gratiam non ſoli ſuprà dictæ mulieri, ſed etiam aliis, conceſſerit. Aliquot diebus ante Patris obitum eadem iſta mulier viderat cælum apertum ſupra hunc conventum rectàque ſupra cellam Patris.

F

Cujuſdam Franciſcani, pro illo ad extrema deducto,

252 Alteram magni momenti viſionem ad noſtrum de illius gloria propoſitum breviter referam, tacito nomine Religioſi, cui obtigit, quia noluit mihi permittere, ut ſe nominarem; imo

A. V. J. ANTISTIO.

imò nec factum ipſum dicere voluerat, niſi in confeſſione; verùm ego audire illum nolui, niſi coram quodam docto hujus conventûs patre, conceſſaque mihi facultate, eum nominandi ſaltem apud patriarcham, & quamdam aliam ſimilem perſonam. Res ſic habuit: Quidam pater presbyter Ordinis S. Franciſci per biennium deſideraverat patrem Ludovicum, de quo tanta mirabilia audierat, cognoſcere; nec potuerat deſiderii ſui compos fieri ante proximè elapſum menſem Auguſtum, in Codeglia in villa c patriarchæ; quamquam nec aliter cum eo locutus fuerit. Jam verò dum idem Religioſus in vigilia S Dionyſii, quæ in diem Dominicam tunc incidit, poſt Matutinum Officium eſſet in choro, cœpit orare, Deum ferventiſſimè pro illo precans, quem audierat eſſe moribundum.

orantis mirabilis viſio

253 Dum id ageret, vidit quamdam eccleſiam ſplendidiſſimam, ex qua multi clariſſimæ lucis radii prodibant; ad eamque eccleſiam propiùs accedens vidit ejuſdem parietes è cryſtallo auroque factos, & in illius loco medio elevatum tumulum, panno ſerico filis aureis intertexto coopertum, ſupràque illum patrem Bertrandum mortuum; circum verò tumulum vidit multas cruces aureas, & quatuor fratres Ordinis S. Dominici, duos ad caput, hique videbantur admodùm ſenes, alios autem duos ad pedes ejus, qui juniores apparebant; & hi omnes quatuor habebant facies ſplendidiſſimas, è quibus velut ſolares radii, non æquales tamen, procedebant. Nam qui ad caput ſtabat à dextris, ex hujus fronte emittebatur radius ceteris multò clarior altiùſque progrediens, quàm eſſet ipſa eccleſia; ab eo autem, qui ſtabat à ſiniſtris, prodibat alter radius ſimilis; ſed ex ore; ab eo, qui erat à pede dextero, promicabant duo radii è manibus, qui ſimiliter altiùs extendebantur, quàm eccleſia, iſque habebat apertas manus, eratque velut totus admirabilis; ex quarti pectore prorumpebat ſimilis radius, & ille geſtabat palmam in manu.

de ejuſdem æterna ſalute pridie mortis illius;

254 Poſt hæc vidit per eccleſiæ faſtigium verſus altare ſubitò adventantes duos angelorum choros, faces candidas manu geſtantes, canenteſque: "Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus „Deus Sabaoth, pleni ſunt cæli & terra gloriâ „tuâ: Oſanna in excelſis!" Exhibebant hi angeli profundam corpori venerationem, deinde progreſſi in binos diviſi ſunt choros, retrò quos acceſſerunt magno numero viri & feminæ, alta voce cantantes; venerabanturque ſacrum illud corpus, manus pedeſque ejuſdem oſculantes; hiſque ceſſantibus, cœperunt denuò canere angeli: "Benedictus, qui venit in nomi-„ne Domini, Oſanna in excelſis!" tuncque iſte pater ſuis ſenſibus reſtitutus fuit. Proinde matutino tempore inquiſivit, ſi quid novi de patre Ludovico haberetur; ſed nihil intellexit uſque in diem Martis. Petiit ergò veniam Valentiam adeundi, adiitque, ac die Veneris ejuſdem interfuit exequiis; ut adeò Deus ſancti Patris mortem ei ſignificare voluerit pridie, quàm moreretur.

quam viſionem Franciſcanus iſte compulſus biographo indicavit.

255 Non voluerat iſte Religioſus revelationem hanc cuiquam, præterquam confeſſario ſuo manifeſtare; verùm ille juſſit eum iſta omnia nobis enarrare. Diſtulit tamen per aliquot dies id facere; donec, arguente conſcientia ſua, ut ſibi hunc ſcrupulum eximeret, ſtatuit ire Valentiam, de eadem viſione cum altero ſui Ordinis fratre, qui in conventu Jeſu habitabat, ſimulque de nonnullis aliis ad ſalutem animæ ſpectantibus rebus collaturus. Sequenti autem nocte apparuit ei in ſomnis prædictus frater ex conventu Jeſu, aitque: Fili, ſurge, & vade ad Prædicatores Valentiam, eaque omnia, quæ de beato patre fratre Ludovico Bertrando nôſti, iſtis patribus confeſtim dicito: quod ad alterum negotium, de quo me conſulere volebas, pertinet, ſic ac ſic agito; quibus verbis eidem Religioſo ſuper altero proponendo dubio reſpondit. Poſt biduum itaque venit Valentiam, totamque viſionem inter pias lacrymas mihi narravit coram patre fratre Hieronymo Baptiſta della Nuzza, magiſtro in Theologia hujus conventûs, qui à tenera ætate ſua ſingularis ſemper filius patris Bertrandi fuit; nobiſque ambobus viſum eſt, non ſolùm viſionem, verùm etiam ſomnium hic referre, quippe qui ex ſacra Scriptura novimus, Deum interdum multa in ſomnio revelâſſe.

Ejuſdem biographi de perſonis,

256 Rogavi etiam, qui eſſent iſti quatuor alii; ſed eos nequiit mihi indicare, quia Deus ipſi non revelaverat; ego verò exiſtimo, duos iſtos ſeniores, qui ſtabant ad caput, fuiſſe ſanctum patrem Dominicum & S. Vincentium Ferrerium; qui verò ſtabant ad pedes, S. Thomam Aquinatem & S. Petrum martyrem. Ut ita cenſeam, inducor, quòd ætas & radii hiſce apprimè conveniant. Simili modo S. Dominicus, quamvis in ætate annorum quinquaginta & unius mortem obierit, multis tamen itineribus ex Hiſpania in Franciam & Italiam ultrò citróque ſæpe repetitis, corporiſque afflictationibus & laboribus in bello, Catholicum exercitum adverſus hæreticos Albigenſes decennio ſecutus, exantlatis ſic attritus erat, ut credibile ſit, ipſum omninò canum obiiſſe. Sanctus autem Vincentius Ferrerius ſine omni dubio fuit ſenior omnium, quos nos inter Sanctos relatos habemus. S. Thomas Aquinas annorum quinquaginta mortuus eſt; ex archetypis tamen effigiebus illius non prælerebat tantam moriens ætatem: denique S. Petrus martyr annos quadraginta quatuor numerans occiſus eſt.

quæ in eadem apparuerant,

257 Pari ratione convenit S. Dominico habere radios in fronte, non ſolùm, quia, dum etiam infans eſſet, in illius fronte viſa ſtella eſt, verum etiam, quia è ſacro illo capite, Spiritûs Sancti gratiâ illuminato, & Apoſtolicæ Sedis auctoritate adjuto, tam grandia plenaque lucis & auctoritatis prodierunt. Primum fuit Ordo Prædicatorum, tam amplè per univerſum mundum dilatatus. Secundum eſt Officium ſanctæ Inquiſitionis, quod ubi floret, floret fides; ubi verò non eſt, ibi non tantùm periclitatur fides, ſed etiam omne aliud bonum vergit in præcipitium: iſque vir fuit primus Inquiſitor, quem Eccleſia Chriſti habuit. Tertium fuit ſacri palatii magiſterium, quod ſemper tantæ auctoritatis officium apud ſummos Pontifices fuit, ut nulla coram illis concio haberi poſſit, niſi priùs à patre magiſtro ſacri palatii examinata & recognita fuerit. Quartum eſt ſanctiſſimi Roſarii ſodalitium, res tanti momenti & utilitatis, ut nec Pontifices umquam illud deſinant laudare, nec Deus illuſtrare, nec beata Virgo fovere. S. Vincentio optimè congruit lux in ore, quippe qui admirandis ſuis concionibus Eccleſiam multum illuminavit. S. Thomas Aquinas, qui ſcriptis confutavit hæreſes, docuit in cathedris, ſubminiſtravitque tot tamque eximiis doctoribus argumenta concionandi & ſcribendi, dici poteſt

A poteſt radios habuiſſe in manibus ; ſed S. Petrum martyrem , cujus pectus fuit fornax charitatis, adeò ardens, ut ille priorum Inquiſitorum veſtigia ſecutus martyrio potitus ſit, quia ſacri Officii adverſus hæreticos exercitium cordi habebat, decuit habere pectus ornatum luce, & palmam in manu.

conjectura.

258 Utut ſit de hac, aliiſque multis viſionibus, quæ in gravium auctorum libris leguntur, ex eo, quòd Sanctus aliquis à dexteris ſtare videatur, argui nequit, eum majori gloria gaudere, quàm qui à ſiniſtris; nec ex eo, quòd quis ſtet ad caput, præſtare illi, qui ad pedes eſt; Sancti enim, dum in hunc mundum veniunt, fortaſſe eo modo ſe gerunt, quo ſolent viri nobiles, quando inter ruſticos verſantur in villa, ubi nihil curant, quis cui præcedat, & ſalutationes, aliaſque id genus cæremonias negligunt. Ceterùm dici etiam poteſt, quòd, quemadmodùm hic noſter Pater ſanctum noſtrum patrem Dominicum venerabatur præ S. Vincentio, ſanctumque Vincentium præ S. Thoma, ac denique hunc præ S. Petro B martyre, illi eodem ordine ad ejuſdem honorandas exſequias adfuerint; Deus autem novit, quis eorumdem præcedat in gloria.

XXI. *Eadem nocte, quâ obiit, apparuit in gloria.*

259 Quamvis, qui Deo fruuntur in cælo, noſtris minimè egeant obſequiis, ac parum illorum interſit, ſuam gloriam nobis notam eſſe; ſolet nihilominùs Deus eam nonnumquam Religioſis perſonis manifeſtare ad animandos conſolandoſque eos, qui in hoc mundo vivunt. Non inhærebo hic multis exemplis de hoc argumento referendis; cùm pleni ſint libri Dialogorum S. Gregorii, Opera Venerabilis Bedæ & Hiſtoriæ virorum illuſtrium, variorumque Ordinum Religioſorum. Quod verò Deus fecit elapſis temporibus, faciet etiam futuris uſque ad finem mundi, dum ipſi placuerit, uti fecit pro gloria hujus Servi ſui. Quædam pia perſona, nocte S. Dionyſii orationi intenta, vidit animam coronâ aureâ redimitam à duobus angelis ferri ad cælum; viditque in eccleſia noſtra eadem nocte erigi pegma, in quo ſandapila cum ejuſdem beatæ animæ impoſito corpore reponenda eſſet. Manè autem audito, patrem Bertrandum obiiſſe, venit ad conventum noſtrum, reperitque funebre pegma, quod in C ſpiritu viderat, intuenſque vultum ejus, qui cubabat in ſandapila, certius cognovit, animam, quam viderat, patris fratris Ludovici fuiſſe.

Quatuor menſibus poſt obitum ſuum apparuit

260 Quatuor menſibus pòſt, die v Februarii obiit Guilielmus Raymundus Catalano eques, multis magni momenti officiis publicis, quæ geſſit, in hoc regno clarus, & ex judicio omnium, tam eccleſiaſticorum, quàm ſæcularium, qui morienti adſtiterunt, obiit piè ac feliciter. Quia verò in eo morbo beatus Pater ei ſæpe apparuit, juverit hic retuliſſe, quæcumque ſe vidiſſe, affirmavit. Sic ea ſe habent. Poſtquam hic jam confeſſus fuiſſet peccata, ac deinde etiam leviora aliquoties eluiſſet apud patrem Barci è Societate Jeſu, ſacrâque Euchariſtiâ refectus eſſet, & condidiſſet teſtamentum ſuum, quadam nocte deprehenſus eſt parum loqui, tum paululum auſcultare, ac deinde magno cum gaudio reſpondere. Quam ob rem, qui hoc adverterat, propius accedens rogavit, quid rei eſſet, cui ille reſpondit: Parcat vobis Deus: jam enim mihi aderant Virgo, Domina noſtra, & S. Vincentius cum patre Bertrando. Aliquantò pòſt vocavit eamdem perſonam, dixitque : Per amorem Dei obſecro, ne quidquam alteri dicas : ſed deinde iidem Sancti ipſi rurſus apparuerunt, &, quantum conjicere licet, juſſus eſt omnia dicere. Narravit ergò hæc aliquibus, ac nominatim dominæ Franciſcæ Vives de Canamas, conjugi ſuæ, & domino Franciſco Vilterra, aliiſque, qui advenerant, S. Vincentium Ferrerium, ſanctumque fratrem Ludovicum veneraturi. Habebat ille caput tectum pileo, Coronam Marianam ſuſpenſam è collo, & ſub pulvinari cingulum, quæ hujus benedicti Patris fuerant; ajebatque, patrem fratrem Ludovicum de hiſce locutum fuiſſe, & dixiſſe, ut ſecum veniret.

variis vicibus cum aliis Sanctis

261 Paucis horis pòſt narravit tribus perſonis alterum eorumdem duorum Sanctorum cum multis acceſſum, aſſerens, veniſſe ad ſe in modum agminis ſupplici: Sanctos ejuſdem Ordinis, qui circum lectum diſpoſiti legebant Litanias, ſeque etiam ipſos nominabant; ſic, ut uno dicente, SANCTE DOMINICE, ceteri omnes reſponderent: ORA PRO EO. Ita illi proſequebantur, nominantes non ſolùm alios ejuſdem Ordinis E. inter Sanctos relatos, ſanctumque Raymundum, cujus ille nomen gerebat, & altare in eccleſia noſtra piè viſere ſoluerat, ſed inſuper multos alios noſtri Ordinis Sanctos, quos numquam ampliùs memorari audiverit; ſed ſpeciatim ab iis nominatos ait, noſtri conventûs martyres, videlicet ſanctum patrem fratrem Dominicum de Corduba de Montemajore, ſanctumque fratrem Amatorem Elpi; audiviſſe item nominari Pium V cum aliis ſummis Pontificibus, & patrem Miconem. Aiebat etiam, Pium V in eodem acceſſu magnum ſibi præſtitiſſe favorem, proptereaque rogabat cognatam ſuam, dominam Hieronymam Vives de Canamas, ut, dum ad eccleſiam Prædicatorum acceſſura eſſet, multas Pio V gratias ageret.

viro nobili pieque, graviſſimè infirmo; d

262 Aſſerebat inſuper, dum Litaniæ Sanctorum Ordinis Prædicatorum ab iis legebantur, comparuiſſe etiam S. Nicolaum Tolentinatem *d* Ordinis S. Auguſtini, peculiarem patronum ſuum. Narrabat præterea, ſe petiiſſe à Sanctis iſtis, ut vitam ſibi impetrarent; verùm illos id ægrè tuliſſe & indignatos eſſe; patremque fratrem Ludovicum parumper turbatum manu ſua ejus collum percuſſiſſe. Quod conjugi F ſuæ referens, multum exaggeravit, dicens: O domina, quàm vehemens ictus! quantùm mihi dolet! Et quamvis ei tum non fuerit creditum, apparuit tamen poſtea, rectè dixiſſe, quia percuſſerat ipſi collum, in eaque parte cruciabat eum tam grave tuber, ut intra biduum mortuus fuerit. Cúmque eo interim tempore, ne viri nobiles dominæque, qui aderant, animum ab eo, quod tanti ipſi momenti erat, avocarent, oculos ferè ſemper clauſos haberet, dixit ei ſemel domina Hieronyma, ne dormiret; cui ille reſpondit (quamquam valde ſubmiſſa voce) Ne exiſtimes, domina, me dormire: adſtat enim ſanctus pater Dominicus, qui ſcipionem ſuum ſuo capiti impoſuit, & ita illius conſolatione fruor *e*.

e *quæ an vera eſſet viſio,*

263 Porrò pridie, quàm è vita exceſſit, terribilem febris acceſſionem paſſus, cùm jam adeſſet parochus, ut extrema ipſum ſacra unctione muniret, ſuæ menti reſtitutus eſt, dixitque, ſe Sacramentum illud libenter ſuſcepturum, reſponditque ad Litanias & omnes

A. V. J. ANTISTIO.

preces, quaſi non eſſet ipſimet Sacramentum illud jamjam conferendum. Deinde multas preces ſponte ſua recitavit devotiſſimè; tum alterum morbi acceſſum paſſus eſt, ac denuò ſibi reſtitutus fuit, ſed numquam præterea loqui potuit. Intentis verſus pulvinar duobus digitis, manu dominam Hieronymam Vives advocavit; at nequiebant intelligere, quid vellet indicare; propter quod ipſe ſuum innuebat mœrorem. Tandem quidam presbyter, Franciſcus Aguilar appellatus, advertens, eum ſæpiùs ac ſtudioſiſſimè indigitare verſus dominam Hieronymam, quæ fuerat patris fratris Ludovici filia ſpiritualis, ait infirmo: Fortaſſe vult dominatio veſtra dicere, ibi ſtare dominæ Hieronymæ Patrem? Ad quæ ipſe caput hilariter inclinavit, quòd jam incepiſſet ab iſto intelligi; perrexitque duos digitos ſuos in eumdem locum extendere, ut ſignificaret, non unum ſolum, ſed duos ibi eſſe. Rogatus ergò, an alter iſte eſſet S. Vincentius Ferrerius, annuit.

B

diligenter inquiſitum eſt; eamque ad cælum invitavit.

264 Cùm tamen dubitarent, an diabolica illuſio eſſet, cervical aqua luſtrali conſperſerunt, rogâruntque, an diſceſſiſſent, quod ille nutibus negavit. Tunc frater Joannes Vincentius Catalano, infirmi filius, illuſionem pariter veritus, exhortatus illum eſt, ut corde ſaltem diceret: VERBUM CARO FACTUM EST, ut viſio, niſi vera eſſet, evaneſceret. At infirmus, licèt antè non potuiſſet loqui, clariſſimè reſpondit: "Et habitavit in nobis, & vidimus gloriam „ejus, gloriam quaſi Unigeniti à Patre, ple„num gratiæ & veritatis. Laus tibi, Chriſte." Hiſce non contentus ille filius ex ſtudio, ne falleretur pater ſuus, addidit: Domine, ut conſtet, iſtos non eſſe dæmones, dic eis, ut dicant: "Jeſu Chriſte, Fili Dei vivi, miſerere „nobis." Tunc repoſuit æger: Satis eſt, fili, ſatis eſt: nihil opus eſt tot experimentis. Rogatus autem, quid hi Sancti ipſi dicerent, ait, ſe ab illis vehementer urgeri, ut cum iis iret: tum, quid ipſe iiſdem reſpondiſſet, interrogatus; dixit, ſe libenter iturum: cúmque tandem diceretur: Quis igitur dominationem veſtram detinet? Vos omnes, repoſuit, veréque id dixit; nam quotquot aderant, illius vitam à Deo flagitabant: ſed Deus hanc ei præſtitit gratiam, ut illas preces non exaudierit.

C

Biographi de hiſce

265 Multa quoque alia felix iſte ægrotus vidit, dixitque, quæ, ne longior ſim, præteribo, ſed bona eorum pars in proceſſum relata eſt; ac nominatim doctor Hieronymus Garzia in eo teſtatur, prædictum dominum inter hæc omnia integerrimi ſenſus ſanæque mentis fuiſſe. Porrò notatu dignum eſt, quo modo Deus remuneret eum, qui ex amore illius aliquid boni præſtat: hæc dico, quia tunc à quatuor annis eodem tempore ejuſdem domini filius primogenitus, ejus futurus heres, quem magnopere amabat jamque vanis mundi ſtudiis imbuerat, clam ipſo noſtri Ordinis habitum petierat à beato fratre Ludovico Bertrando, tunc Priore, qui & intra paucos dies ei annuit. Qua de re pater ejus graviſſimè doluit; ſed tandem ſic acquievit, ut hunc primogenitum ſuum anno proximè ſecuto in feſto Purificationis B. Mariæ Virginis volenti animo Deo obtulerit, certior factus à nemine ipſi perſuaſum fuiſſe, ut Religioſam vitam amplecteretur, ſed ipſummet ſponte ſua, ſuaque pietate motum id feciſſe. Ut autem ſciret genitor, hoc ſuum ſacrificium gratum fuiſſe divinæ Majeſtati, fortaſſe hæc voluit, ut eodem tempore & in extremo vitæ ſuæ ſpatio eumdem Sancti noſtri, ac præſente eodem filio, conſolarentur.

D

obſervationes & conjectura.

265 Credo inſuper, Deum hanc ipſi conceſſiſſe gratiam, quòd ſoluiſſet frequenter devotè inviſere Sanctorum noſtrorum altaria; ſed ſpecialiter exiſtimo, id Deum feciſſe ad gloriam patris fratris Ludovici multis manifeſtandam per illuſtrem iſtum virum, qui, quamdiu vixerat, ſemper fuerat benè Chriſtianus, ſincerus, fidelis, & uſque adeò orationi vocali addictus, ut eccleſiaſticus potiùs, quàm mundanus videretur; & ad monſtrandum denique, patrem Bertrandum ſuis ſtare promiſſis, quæ quatriduo ante mortem ſuam ei dederat, dum is ad Sanctum inviſendum, ab eoque benedictionem poſtulandam venerat: tunc enim eidem dixerat iſte benedictus Pater: Abi modò, domine Catalano, ſecurus: egò certò certiùs recordabor dominationis veſtræ, ac reipſa experiêris. Simili ratione opinor, Pium V eidem gratificatum fuiſſe, quòd ille paulò antè capiti ſuo impoſitum habuiſſet iſtius pileolum, quem ejuſdem dilectiſſimus nepos, Cardinalis F. Michaël Bonellus Alexandrinus, mihi donaverat præter alios favores, quibus me dignatus eſt in gratiam hujus conventûs, quem ille primò piè inviſerat ad honorandam S. Vincentii memoriam anno MDLXXI, quo à ſancta Sede Apoſtolica in Hiſpaniam venit comitatus patriarcha Alexandrino Riario, nunc Cardinale meritiſſimo, F. Bartholomæo de Lugo, epiſcopo Interamnenſi *f*, & F. Vincentio Herculano, tunc Sarnenſi *g* epiſcopo, nunc Peruſino *h* in patria, ambobus Ordinis noſtri, unà cum præpoſito Generali Jeſuitarum Franciſco Borgia, magno hujus regni decore *i*, aliiſque prælatis & doctoribus, ac nominatim doctiſſimo religioſiſſimoque patre magiſtro fratre Joanne Gallo bonæ memoriæ. Inviſit & alias præter jam dictas perſonas hic Servus Dei poſt obitum ſuum; ſed ſuffecerit hæc retuliſſe.

E

ANNOTATA.

a *Nempe cap.* 12.

b *Id eſt, die* 8 *Octobris.*

c *Quo ſcilicet* S. Ludovicus *ſalubrioris aëris ſpirandi gratiâ æger vectus fuerat, ut ſuprà dictum eſt.*

d *Colitur hic Sanctus Ordinis Eremitarum S. Auguſtini die* 10 *Septembris, quo ejuſdem geſta in Opere noſtro illuſtravimus.*

e *Aliquod hic diſcrimen eſt cum narratione Avignoni in Vitæ ſubdendæ lib.* 3, *cap.* 1, *num.* 4, *quem locum, ſi lubet, conſule.*

f Interamna, *Italis* Terni, *epiſcopalis civitas eſt Ditionis Pontificiæ in Umbria.*

g Sarnum, *vulgò* Sarno, *regni Neapolitani civitas epiſcopalis eſt in provincia Principatûs Citerioris.*

h Peruſia & Peruſium, *incolis* Perugia, *ditionis Pontificiæ civitas epiſcopalis & Umbriæ caput eſt.*

i *Eſt hic Franciſcus Borgia, patriâ Hiſpanus, cujus Acta ad hunc ipſum, quo colitur, & Romano Mrl. inſcriptus eſt, diem dedimus ſuprà.*

F

CAPUT

CAPUT XV.

Inſtructus Proceſſus de miraculis à Sancto poſt mortem ſuam ante tranſlationem corporis patratis, quæ hìc referuntur.

CAP. XXII. *Inſtruitur proceſſus de miraculis ejus, quæ biographus,* DEus hunc benedictum Patrem non ſolùm, dum vixit, plurimis illuſtravit donis, prophetiæ ſcilicet, diſcretionis ſpirituum, linguarum & miraculorum, ſed poſt ejuſdem obitum honorare perrexit, multis beneficiis per illius interceſſionem variis perſonis collatis.
a Hinc factum eſt, ut hujus civitatis *a* magi-
b ſtratus, Jurati appellatus, die XXIX elapſi *b* menſis Novembris apud patriarcham & archie-
B piſcopum noſtrum multis inſtiterit, ut juberet inſtrui proceſſum de miraculis, quæ per illius opem quotidie fiebant; itaque patriarcha id commiſit domino Michaëli de Spinoſa, epiſco-
c po Marrecchiano *c*, in cujus prudentia multùm confidebat. Ex hoc Proceſſu atque aliquot aliis particularibus relationibus, ab iiſdem, qui in iſto examinati fuerunt, acceptis, deprompta ſunt penè omnia ſequentia miracula, quæ fideliter referam, poſtquam duos vulgi errores confutavero.

poſt refutatos binos 268 Primus eſt, quòd putent, nulla noſtris temporibus miracula in mundo fieri, iſque error manifeſtus eſt; cùm nondum ſeptuaginta octo anni ſint, ex quo mortuus eſt S. Franciſcus de Paula, Minimorum pater, cumque
d Sanctis adſcripſerit Eccleſia *d*; ac proinde, ipſum miracula patràſſe, neceſſe ſit. Similiter nondum ultra annos ſeptuaginta & octo obiit B. Oſanna Mantuana, de eaque tamen cum ſummi Pontificis facultate eccleſiaſticum Offi-
e cium legitur *e*, atque adeò fecit miracula. Eadem licentia abhinc paucis annis ab Apoſtolica
C Sede facta fuit in gratiam multorum aliorum Beatorum, quod tamen niſi propter inſignia miracula, non ſolet concedi. Egomet ad hoc propoſitum poſſum affirmare, me vidiſſe Romæ Proceſſum, à patribus noſtris Polonis eò allatum ad poſtulandam à Sanctiſſimo Domino noſtro Papa Gregorio XIII ſolemnem canonizationem unius è ſociis S. Dominici, Hiacynthi *f* appellati, de quo nihilominùs in iſta provincia dici poteſt Officium ex facultate à Papa Clemente VII, die 2 Februarii anni MDXXVII conceſſa. In hoc Proceſſu reperi, ipſum præter miracula vetera, ab anno MD uſque ad MDX, patràſſe (ùt ita dicam) infinita, de quibus proceſſus publici inſtructi fuerunt tempore
g Leonis X & Adriani VI *g*; & examinatos fuiſſe teſtes quadringentos & novem, qui multa ejuſdem Sancti miracula aſſeruerunt. Idem, imò etiam plus dici poteſt de noſtro patre S.
h Gonzalvo de Marante *h* Luſitano, cujus Offi-
i cium Pius IV *i* legi permiſit in toto dominio Luſitano.

269 Denique, qui dicunt, non fieri noſtris temporibus miracula, compellantur ire peregrinatum ad S. Mariam Lauretanam, vel ad Annuntiatam Florentiam, aut ad B. Mariam A. V. J. Virginem de Quercia apud Viterbium; aut, ANTISTIO. ſi nolint ex Hiſpania excedere, eant ad Mon- *quorumdam* tem Serratum, vel Aquas Lupias, vel ad B. *errores, in-* Mariam Lanciæ Oppidanæ *k*, aut ad alia hu- *cipit recen-* juſmodi loca, & brevi videbunt, an etiamnum *ſere.* fiant, nec ne. k Aliud, quòd quidam ſibi imaginantur, eſt, oportere, ut vera miracula ſubitò, non autem lapſu temporis, fiant: quæ opinio nititur quodam Venerabilis Bedæ dicto in caput IV Lucæ. Aſt non tam generaliter id dixiſſe credendus eſt, quaſi id numquam, imò non ſæpiſſimè accidiſſet: nam Chriſtus Redemptor noſter, dum cæcum natum ſanavit, non ſanavit illum in unico momento, ſed paula-
tim *l*; idque fecit, uti Cardinalis Caietanus in l ultimo ſuo Jentaculo rectè obſervavit, ut doceret, non omnia miracula in momento fieri, ùt quidam volunt. Ad propoſitum noſtrum revertamur.

270 Primò: Gaſpar Gari, Valentiæ habi- *Vir gravi* tans, ſed natus Lucenæ *m*, ex quadam infir- *narium ma-* mitate in pueritia ſua odoratum penitus amiſe- *lo multis* rat, ita ut ne fœtorem quidem olfaceret bruto- *annis affli-* rum, quæ in plateis mortua putridaque jace- *ctus,* m bant. E Habebat præterea in naribus velut fontem perpetuo pure taboque manantem, ut admodum faſtidioſum eſſet cum eo agere vel loqui. Jam triginta ſex continuis annis eo malo laboraverat, quo interim tempore neceſſe fuit aquas fortes aliaque acria medicamenta ter in dies ſingulos adhibere; nec tamen tam moleſta terribilique diſtillatione potuit liberari. Porrò dum pater Ludovicus noſtri conventûs Prior erat, vir iſte honeſtus venit ad cellam ejus, ac quater petiit, ut manum illius oſculari ſibi liceret, ſed numquam obtinuit; de qua repulſa doluit, veritus, ne eam peccatis ſuis meruiſſet.

271 In hac tam gravi permanens infirmitate, *Sancti mor-* cui nullum reperire erat humanum remedium, *tui manus* ut intellexit, patrem Ludovicum obiiſſe, venit *oſculans ſu-* ejuſdem manum oſculaturus, & ingreſſus ec- *bitò ſana-* cleſiam duabus perſonis, qui ipſi aderant, di- *tur.* xit: Ego volo hujus ſancti Patris manum oſculari, ut ipſe me adjuvet; ſicque acceſſit ad funebre feretrum, atque ambas manus oſcula-
tus eſt, interna voce eum precans hoc modo: F Pater frater Ludovice, ego credo, te eſſe in cælo; obſecro te, ut, ſi non volueris me conſolari, dum viveres, velis nunc me conſolari, dum mortuus es, orando Deum, ut me tam gravi malo liberet. Eodem autem momento temporis ſenſit magnam fragrantiam, magnumque levamen in capite, in naſo & in oculis; nec eam infirmitatem, quâ ultra triginta & ſex annos laboraverat, umquam deinceps paſſus eſt, hodiéque omnes ſentit odores, nec cuiquam faſtidio ampliùs eſt fœtore, qui ex ea fiſtula olim prorumpebat.

272 Franciſca Ferrera, uxor Michaëlis Jo- *Febris, do-* annis Benedetto, viri nobilis in hoc regno, *lor dentium;* eodem die, quo hic pater mortuus eſt, venit eum viſura, ejus corpus venerandi gratiâ: quæ cum domi reliquiſſet filiam ſuam Vincentiam, prægravi febri continua ac vehementi pectoris anguſtiâ laborantem, reverſa domum ejuſdem digito inſeruit annulum, quem dictus Pater, neſcio, quo tempore, ob infirmitates ſuas portaverat; moxque febris eam dimiſit, & anguſtia pectoris ceſſavit. Urſulæ, Antonii Joannis Salaiſtre conjugi, jam triduo intolerabili dentium

A. V. J. ANTISTIO

tium dolore cruciatæ, ad januam illius veniens cæcus quidam dixit, ſe beati fratris Ludovici corpus veneratum fuiſſe, & habere ſudarium, quod ad Servi Dei manus vultumque fuerat admotum. Accepit hæc illud ab eo, eodemque vultum ſuum leviter fricuit, ac mox dolor omnis abſceſſit. Uno menſe pòſt idem malum eamdem corripuit; ſed recordata, ſe habere Coronam Marianam, quæ ſudarium iſtud attigerat, eamdem ſibi applicuit, & ſpatio, quo quis bis terve ſymbolum Apoſtolorum recitâſſet, eo malo libera evaſit.

tuber, apoſtemata, oculi malum, ſanguinis fluxus

273 Joannæ Villalba, puellæ annorum octodecim, ſub aure dextra enatum fuerat tam fœdum carnoſum tuber, ut altera auris eſſe videretur; jamque tribus quatuorve menſibus laboraverat illud ſub ſua calantica celare. At ipſo, quo Pater humatus fuit, die poſtquam illa ipſius pedes ſemel, manus autem quater oſculata fuerat, ejuſdem manum ad malum admovit, idque extemplò ceſſavit. Deinde verò poſt aliquod tempus deprehenſum ſub ejuſdem puellæ ſiniſtro brachio tuber eſt magnitudinis mali

B

cotonei, quod quatuor menſibus antè cœptum fuerat. Sed cùm ipſa fruſtulum veſtimenti Servi Dei eidem applicâſſet, mitigari cœpit, & illa quindecim dierum ſpatio planè incolumis evaſit. Cúmque deinde etiam aliud tuber ſimile priori in ſiniſtro *n* brachio excreviſſet, eodem ut

n

remedio ſanata fuit. Iſabella Eſſerila graviter laborabat ex oculo dextero, ſed manum Servi Dei eodem, quo ſepultus fuit, die oſculata, eodem momento ſanata fuit. Quædam vidua, appellata l'Arenoſa, fluxum ſanguinis triennio paſſa, poſt datum die ſepulturæ Patris manui oſculum confeſtim pariter incolumis facta eſt.

ac vomitus curatæ: infans periculo exemptus.

274 Sperantia, filia Petri Tudo, ſanguinis vomitu laborans, nullum reperiebat tanto malo remedium; ſed poſtquam Dei Servi pedi oſcula fixit, ſtetit ſanguis deinceps, cum malum illud antea octodecim menſibus paſſa fuiſſet. Eodem die in Muſero Vincentius Matthæus, puer duorum annorum, naribus ſuis inſeruit Cauſam (eſt quædam radix dulcis, quæ in hoc regno gignitur) itaque ipſe è matutino tempore uſque ad veſpertinum in maximo cruciatu

C

fuit, nec mater, nec avia, poſt multa tentata ullum, quod prodeſſet, repererunt remedium. Puero itaque in ſummo verſante periculo, pater ejus Simon Alvarado recordatus eſt patris Bertrandi, cujus mortem tunc intellexerat, dixitque: O pater frater Ludovice, ſi tu ſanctus es, ut ego credo, noli permittere, filium meum ſic mori; ac ſubitò vidit chuſam iſtam è pueri naribus prodeuntem; iſque omni periculo exemptus fuit.

Papulæ, variaque alia

275 Gregorius, filius Joannis Marci notarii, puer quatuor annorum, cùm jam triginta dies puerilibus papulis laborâſſet, quibus in vultu totoque corpore erat plenus, nec videre poſſet, nec loqui; tandem etiam crura ſic contraxit, ut genua pectori admoverentur. In latere quoque ſiniſtro tantum patiebatur dolorem, ut nequiret quieſcere, ſed diu noctuque clamaret. Cumque nulla ſalutis ſpes affulgeret, non deerat, qui ejuſdem mortem à Deo precaretur, ut ceſſaret pati. His mota ſoror ejus, dicta domina Anna, tertii Ordinis S. Franciſci, patre fratre Ludovico freta, poſtridie ſepulturam illius veſperi fruſtum tunicæ, in qua ſe-

D

pultus fuerat, lateri pueri applicuit, recitans interim PATER NOSTER & AVE MARIA; atque ita pro ratione applicati centonis ceſſavit dolor, noctuque ille extendit crura, non ſecus atque nihil mali paſſus fuiſſet, ac poſtero manè à nemine adjutus, per domum inceſſit. Quam ob rem ſolſerat puer iſte dicere, ſe à patre fratre Ludovico ſanatum fuiſſe; & quotieſcúmque aliquem ejus doloris pruritum ſentiret, advocabat ſororem, ut illius reliquias parti, quæ dolebat, applicaret; quo facto, mox erat incolumis; idque ſæpe evenit. Denique jam omninò ſanatus voluit eum tunicæ centonem ſemper penes ſe habere.

mala, uſæ lacinia veſtis illius

276 Eadem infirmitas cum graviſſima febri ejuſdem Gregorii fraterculum annorum ſeptem poſtea invaſit (vocabatur hic Blaſius, & S. Dominici habitu induebatur) maximéque circum oculos gravabat. Prædicta itaque ſoror aliquid ex patris Ludovici veſtibus ipſi imponens recitavit PATER NOSTER & AVE MARIA, vovitque, fore ut etiam altero anno eumdem habitum geſtaret: nec mora ſiccatæ ſunt papulæ circum oculos, ceſſavit febris, & reliquæ papulæ ſine ulla febri eruperunt. Paucis diebus

E

poſt mortem Patris dominus Joannes Buil de Arenos, toparcha de Alfafar, tradidit dominæ Iſabellæ, filiæ ſuæ, fruſtum tunicæ patris Ludovici conſervandum. Quod cùm audiviſſet quædam illius ſerva, graviſſimè infirma, dixit dominæ Iſabellæ: Domina, illudne eſt ex habitu illius boni Fratris, quem dicunt obiiſſe? Et, affirmante illâ, ſerva eo in manu accepto caput & vultum ſuum perfricuit; & dolor omnis confeſtim receſſit, ipſaque convaluit. Hoc audito, quidam puer ruſtici de Alfafar, in eodem lecto e gravi tertiana febre decumbens, eodem ſe fruſto attingens, ſubitò evaſit ſanus.

à variis abacta,

277 Idem dominus Joannes quodam veſpere domum reverſus, offendenſque nutricem unius filiarum ſuarum oculis tam graviter afflictam, ut oporteret, eam ſemper in obſcuro loco morari; eodemque malo etiam teneri ejuſdem nutricis filium, quæ decem circitèr annorum erat, alteram inſuper ipſius domini Joannis eodem morbo cœpiſſe conflictari; ipſemet duas puellas iiſdem reliquiis attigit, & illius filia nihil amplius mali ſenſit; altera, quæ nutricis erat,

F

mox oculos aperuit, & poſtridie omnis mali expers fuit; nutrix vero, quæ Servum Dei non noverat, non curavit eiſdem reliquiis uti; totaque nocte ſequenti, quamquam medicinam aliquam adhibuiſſet, præ gravi oculorum dolore clamavit. Poſtero manè ait illi dominus Joannes: Nutrix, exigua tua fides & parva devotio, quam erga hunc ſanctum Virum concepiſti, fecit, ne ſanata ſis, ſed, ſi recitaveris AVE Maria, ego per devotionem, quâ in ipſum feror, te ſanabo: itaque eodem tunicæ fruſto ab ipſo tacta cœpit convaleſcere, ejuſdemque diei veſpertino tempore omnis mali expers fuit. Hiſce ita geſtis, cum ejuſdem filia Iſabella gravi unius genu malo torqueretur, ex quo non poterat, niſi difficillime, ſe movere, & interluniis etiam immobilis hærebat; nec ceſſaret plangere præ vehementi dolore, nec medici ullum huic malo ſcirent remedium, maritus illius Dallier, Valentinæ civitatis ſyndicus, eam memorem fecit prædictarum reliquiarum patris Bertrandi, quas ſimul atque illa ſibi applicavit, nullum ampliùs dolorem ſenſit.

A

ab alio item malum oculorum uſu conſpicilli ejuſdem:

278 Dominus Bathaſar Eſcriva ex uno oculo laborabat graviſſimè, & jam duobus menſibus nequiverat domo egredi, aut aliquod levamen reperire; itaque in eodem oculo periculoſa albugine, cœpit etiam dolere ex altero. Domina Catharina mater ejus pro certo habebat, eum cæcum futurum; ſed Franciſcus Aguilar, presbyter beneficiatus in S. Joannis, geminum conſpicillum, quo pater Ludovicus uſus fuerat, ei attulit, quod ille oſculatus ſuis oculis magna cum devotione ſæpe imponens cœpit ſubitò ſentire levamen, neque ullum aliud volens admittere remedium, quatriduo omninò factus incolumis eſt.

alter, facto ipſi voto, grande periculum evaſit:

279 In vigilia Omnium Sanctorum cùm Melchior Joſephus de Caſtro ſcalam in modum cochleæ factam aſcenderet, hæc ſub ejus pedibus rupta eſt, & ipſe ſuis manibus ſuſpenſus hæſit ex uno graduum, qui jam motus erat & velut avulſus à pariete; quare ipſe in magno labendi diſcrimine verſabatur; habebatque præterea crus graviſſimè læſum à lapidibus, qui deciderant. Ita ille conſtitutus vovit Deo, ſe viſurum fratris Ludovici ſepulcrum, ibidemque

B

oblaturum imaginem ceream, ſi iſtud periculum evaſiſſet, & convaluiſſet à vulneribus. Poſt hæc ingreſſus lectum eſt, admodùm fatigatus ex labore, plagiſque & metu, quo correptus fuerat. Poſtridie autem manè expergefactus vidit quemdam in cubiculo ſuo ſplendorem, & confeſtim ſanus effectus eſt, nullo etiam ſuperſtite plagarum veſtigio; ſed ſolùm deprehenſum eſt, ipſum in ſomnis multum ſanguinis ſudiſſe.

alia dolore lateris, alia fluxu ſanguinis,

280 Menſe Novembri tantus lateris dolor Mariam Annam Benedetti corripuit, ut manus pedeſque ſubitò fierent frigidiſſimi, & totus vultus mutaretur; ſed impoſito ipſi à matre ſua Franciſca Ferrera hujus ſancti Viri annulo, de quo ſuprà memini, extemplò reſtituta ſanitati fuit. Euphemia Fontana, Phillippi Fuſero conjux, ex continuo terribilique fluxu ſanguinis ſe habebat peſſime. Quam maritus ejus jam admodum debilem mortique propinquam conſpicatus, dedit ipſi fruſtum veſtis Servi Dei, quod devotiſſimè recipiens, ſeſe ipſi lacrymabunda commendavit, eodemque momento ſenſit, ſibi

C

reddi vires ſuas, nihil ampliùs ſanguinis emiſit, & poſtridie è lecto ſalva deſcendit.

altera angore mentis, liberata.

281 Soror Anna Marca Tertiaria, Ordinis S. Dominici, non poterat in animum inducere, ut pro patre Ludovico, ſicut pro aliis defunctis fieri ſolet, oraret; ſed multò magis ſemetipſam commendabat illi, ut pro ſe Deum precaretur. Qua ex re quæpiam perſona ipſi injecit ſcrupulum de peccato mortali, aſſerens, quòd, quia ille nondum erat inter Sanctos ab Eccleſia relatus, non liceret ipſum invocare. Quo audito, ipſa vehementiſſimè doluit, nullamque animi quietem inveniens, ſeſe ad Patrem convertit his verbis uſa: Pater mi, ego credo, te eſſe in paradiſo beatum, tibique promitto, me ad tuum ſepulcrum portaturam cor argenteum, ſi me hac tanta amaritudine liberes: nec mora, liberam ſe hilaremque ſenſit. Quod verò ad ſcrupulum pertinet, aptius in ultimo capite loquemur.

Similium reliquiarum uſu malum brachii, ſurditas,

282 Angela Melchiora Garzia, puella triginta duorum annorum, gravi dextri brachii dolore affligebatur, ut eo vix uti poſſet; cúmque laviſſet linteum, nequiit amplius tractare, timuitque, ne ejuſdem uſu penitùs deſtitueretur: ſed quia laborabat cum aliis, non poterat ſibi parcere. Quam ob rem dedit ei domina Beatrix Diſſar fruſtum ſcapularis hujus ſancti Viri, quod ipſa ſuo brachio devotiſſimè applicuit & poſt triduum ſanata fuit. Hæc eadem aſſerit, ſe, cùm tantùm ſibi dolerent oculi, ut viderentur è capite proſilire debere, eos iiſdem reliquiis tetigiſſe, & ſubitò ſanatam eſſe. Catharina Occagna, puella ætatis annorum ſedecim, facta fuerat omninò ſurda, itáque per octiduum manſit graviſſimè afflicta ſemperque dolens & plangens, quòd reliquo vitæ ſuæ tempore ſic eſſet permanſura. Hinc pater ejus tantùm contriſtatus eſt, ut pro ea ſananda, quidquid poſſidebat, libenter fuiſſet expenſurus. Sed quodam veſperi arceſſiverunt patrem fratrem Joannem Ferrero, conventûs ſyndicum, qui ipſi Euangelia legit, ejuſdemque fronti paululum è veſtibus patris Bertrandi admovit; & fruſtum faſciolæ, quâ ipſe plagam cruris ſui obligare ſoluerat, applicuit auribus, formato cum eodem fruſto ſigno Crucis. Confeſtim puella cœpit audire, retulitque, quæcúmque illi

E

dicebant. Paucis diebus pôſt eadem graviſſimè doluit è capite, impoſitoque ei earumdem veſtium fruſto, ſine mora convaluit.

& ab illuſtri adoleſcente ſcrofulæ ablatæ.

283 Dominus Michaël Sanz, adoleſcens annorum tredecim, totum collum ſuum ulceratum habebat ſcrofulis, quibus uno anno ac dimidio cruciatus fuerat: avia autem ejus, domina Caſtellana Sanz, multa in medicos & medicamenta expenderat ſine fructu. Venit tandem adoleſcens ad hanc domum, ibique de peccatis ſuis confeſſus fruſtum tunicæ patris Bertrandi ſuo collo appoſuit; nocteque ſubſecuta cœpit meliùs ſe habere: deinde ter legit Officium Defunctorum ad ſepulcrum illius, ac poſtridie, quæ erat Vigilia Nativitatis Domini, omnia iſta colli foramina concluſa & bene ſicca comperit. Quod ſanè ingens miraculum fuit.

Inſignis duarum feminarum ſanatio.

284 Quædam mulier, elocatæ ſibi domus domini Joannis Magnozzo inquilina, Saia nomine, correpta malo fuit, quod hic Valentiæ

D

Pelo di mammella o appellatur, biduoque acri febri laboraverat cum acutiſſimo dolore pectoris, in quo admodùm durum tuber patiebatur; ac præterea brachiorum alterum ſic con-

F

tractum erat, ut id nequiret extendere. Verùm cùm domina Magdalena Magnozza Borgia paulò antè ſimili malo laboràſſet, ſanataque fuiſſet uſu fruſti veſtium patris Bertrandi, ſuaſit hæc domina, ut ipſa eodem remedio uteretur. Fecit hoc illa libenter, &, quo temporis ſpatio Symbolum Apoſtolorum recitari poteſt, ceſſavit dolor, potuit extendere brachium, & febris quoque paulò pòſt eam deſeruit, reſolutoque deinde dicto tumore, omni ex parte incolumis facta eſt. Hoc advertens domina Magdalena cœpit angi ſcrupulo, quòd, ut ſoluerat, iſtas reliquias tam ſancti Viri collo ſuo appenſas haberet, ideóque inde ſuſtulit, alioque in loco ſervavit; ſed priſtinus ei dolor rediit, ac propterea ipſa quoque eas reſumpſit, & denuò convaluit.

Cuidam fluxus è capite, alteri vulnus curatur:

285 Menſe Decembri anni MDLXXXI Franciſca Ferrera, uxor Michaëlis Joannis Benedetto, cùm nullum inveniſſet vehementi diſtillationi, multo cum dolore è capite procedenti, remedium, fruſtum ſcapularis dicti Patris eidem impoſuit, & ſubita ſanatione gaviſa fuit. Cum

A. V. J. ANTISTIO.

A. V. J. Antistio.

Cùm Petrus Monclus, litterarum ſtudiis operam dans, qui ſuprà dictam Coronam Marianam penes ſe habebat, fortè veniret circa domum, ubi erat quidam vir graviter ac periculoſè vulneratus in capite, rogatus à nonnullis, ut ægrum inviſeret, acceſſit, factaque Coronæ mentione, æger eam inflicto vulneri cum pio animi ſenſu impoſuit, eo cum ſucceſſu, ut ſubitò cœperit convaleſcere, promptéque incolumis, mirantibus chirurgis, evaſerit.

ab aliis mala uberum,

286 In die Innocentium Gaſpar Periz reliquerat domi ſuæ Joannam Vaſquez optimè ſe habentem; ſed eódem reverſus mortuam potiùs, quàm vivam, comperit; vehementi quippe correptam febri, gravique pectoris & unius mamillarum dolore, & contracto inſuper brachiorum altero. Qua de re vehementer attonitus rogavit eam, ut ſeſe patri Ludovico commendaret; verùm illa eo non contenta, curavit ſibi præterea afferri particulam habitûs ejuſdem Patris, ac confeſtim ſe meliùs ſenſit, obdormivitque, & poſt ſomnum planè ſanata fuit. Angela Vera, conjux Corvo notarii, tribus vicibus, quibus pepererat, ſemper graviter laboraverat ex mamillis, ut velut fureret præ dolore, nec, niſi unâ mammâ prolem ſuam umquam lactare potuerat. Peperit quartò ante feſtum Nativitatis Domini proximè elapſum, idemque ſolitus pectoris dolor eam quinque vel ſex dies cruciavit. Quare filius ejus illam tam afflictam videns, ait: Mea mater, cùm tam multa dicantur de patre Bertrando, commenda te ipſi: repertumque paululùm è ſcapulari ejuſdem in illius pectore depoſuit. Ita dolor ſimul & infirmitas ſubitò ceſſârunt, potuitque ipſa utrâque mamillâ ſuum filium commodè lactare.

B

ab aliis morbi oculorum, aliæque infirmitates

286 Mater ſoror Agullona Tertiaria, Ordinis S. Franciſci, poſtquam aliquot annos laboràſſet ex oculis, eaque de cauſa plus ducenties (quod, etſi fieri nequiiſſe videatur, certum tamen eſt) detractus ei ſanguis fuiſſet, viſum amiſit, ita ut penè nihil ampliùs videret, & admodum male ſe haberet. Sortem illius miſeratus epiſcopus, dominus Michaël Spinoſa *p*, ſignavit oculos ejus orâ cinguli patris Bertrandi; ipſaque confeſtim cœpit videre, nec ampliùs oportuit ſanguinem ex ejus oculis elicere. Die x Februarii domina Maria Coſta poſt ſumptum medicamentum vehementer commota tantoque malo correpta fuit, ut, impeditâ linguâ, nullum poſſet verbum proferre, totaque tremeret; acceſſit etiam tantum animi deliquium, ut nec ſciret, quæ dicerentur, nec ipſum, quo affligebatur, malum adverteret. Hæſit ſic circitèr duabus horis, poſt quas Servi Dei recordata, arculam, in qua erant quædam reliquiæ leviri ſui, nutibus petiit. Itaque maritus ejus Jacobus Bertrandus eidem procumbenti in genua & gemebundæ, utque poterat, Patrem invocanti fruſtum tunicæ illius ad guttur admovit; nec mora, ipſa rectè & diſtinctè locuta eſt, deſiitque tremere, mirantibus omnibus, ac peculiariter doctore Reguart, factumque pro grandi miraculo habentibus.

p

C

graves ſimili remedio depelluntur.

287 Domina Anna Guaſco, matertera *q* Servi Dei, graviter decumbebat ex febri quotidiana; ſed etiam magis affligebatur ex intenſiſſimo dolore, quæ intra decem dies eam omni ſenſu in dextra parte capitis privaverat. Ut huic malo mederentur, abſciderant ei capillos, & octies detraxerant ſanguinem ſine ullo profectu; imò ſe mori & deficere, ſentiebat. Acceſſit ad eam, ejuſdem confeſſionem excepturus, unus è patribus hujus conventûs, qui miraculum, quod paucis diebus antè pater Bertrandus patraverat, ei enarravit. Hinc ipſa ex conſilio mariti ſui Galeranni Bou, non ſolùm illius opem invocavit cum voto offerendi, ſi ſanaretur, capitis argentei, verùm etiam caput ſuum pileolo Servi Dei tetigit. Quo tempore bis recitari poſſet pſalmus Miserere, diminutus eſt dolor, & nocte penitùs ceſſavit. Contigit hoc die x Februarii.

q

D

Varia beneficia collata illuſtri puero,

288 Ultima die Octobris dominus Joannes de Caſtelvi, puer trium annorum & dimidii, erumpentibus cum acri febri puerilibus papulis, totus contremuit, nec pedibus conſiſtere potuit; quam ob rem illius amita domina Maria de Caſtelvi imaginem S. Michaëlis, quam pater Bertrandus ſoluerat in Breviario ſuo circumferre, illius capiti impoſuit, iſque mox quievit. Cùm deinde poſt biduum triduumve magno dolore brachiorum cruciaretur, inſtanter rogavit, an iis in locis non fuiſſet tactus. Tunc iis involutis faſciâ, factâ ex linteo, quo Pater in poſtremo morbo ſuo uſus fuerat, omni dolore ſtatim liber fuit. Poſt aliquot dies jam febris expertem ſuis veſtibus induere voluerunt, ſed eum media ſui parte deorſum captum comperêre, maximè pedibus & cruribus, quibus dum inſiſtere jubebatur, dolebat flebatque amariſſimè. Adverterunt inſuper, in dextro ejuſdem lumbo os quoddam notabiliter prominere, quæ res admodum difformis apparebat. Recordantes ergô prædictæ faſciæ, eâ pedes obvolverunt, moxque ſe meliùs ſenſit. Interea verò dum ſanaretur, dixit matri ſuæ: Domina, liga pedes meos faſciâ ſancti Patris; fortaſſe ſanabit pedes meos, ùt ſanavit brachia. Nec ſpe ſua puer iſte falſus fuit; nam intra paucos dies non ſolùm potuit incedere, ſed, ùt antè, currere; nec ullo alio adhibito remedio, os quoque illud ſuo repoſitum loco compererunt. Diligenter etiam obſervârunt, eaſdem faſcias, mundandi cauſâ bis lotas, numquam amiſiſſe fragrantiam, quam contraxerant, ex quo Pater in eo linteo dormiverat.

E

in cujus familiam ille etiam aliàs fuit beneficus.

289 Multa præterea alia miracula aliis ejuſdem domûs perſonis contulit, ac peculiariter dominæ Mariæ, ad quam illius, dum viveret, dicta juverit obſervâſſe. Nam aliquando ipſam in adverſis conſolans, ait ei: Domina mea, utere meâ operâ, quotieſcúmque volueris, ſemper me invenies paratum ad ſolandum te; cúmque ipſa illum, dum vixit, nihil umquam rogâſſet, voluit ille poſt obitum ſuum eidem benefacere ejuſque preces exaudire. Dominæ Raphaëlæ de Caſtelvi grandi dolore in una aurium cruciatæ die xviii Martii is etiam in altera tam vehementer crevit, ut jam nihil penitùs audiret; indoluitque, quòd ab ipſa juventute ſua ſurda maneret; ſed recordans, ſe habere quamdam Patris faſciolam, quam ob alias infirmitates ſoluerat circa cor ſuum geſtare; unam ejuſdem oram uni auri, alteram alteri admovit, cùm ex earumdem altera multa ſanies ſubitò manavit, ipſaque penitus ſalva manſit. Triduo pòſt eodem uſa remedio eſt adverſus ſanguinis fluxum ex ſuo oculo dextro; atque hic quoque Servi Dei opem experta fuit.

Oppilatio ſtomachi & ſurditas curatæ.

290 Laborabat dominus Joannes Vives de Canamas tam gravi ſtomachi oppilatione, ut nec cibum digerere, nec aquam frigidam bibere

A re poſſet, ac proinde in ſenectute ſua vehementer affligeretur: verùm ejus filia, domina Hieronyma, dedit ei burſam, quæ Patris fuerat, eâque impoſitâ ſtomacho ſine mora ille meliùs ſe habuit, & ceſſante oppilatione omninò incolumis factus eſt. Cùm domina Ludovica Borgia, domini Joannis de Cardona conjux, multo tempore ſurda fuiſſet, curavit novem Miſſas ad ſepulcrum Servi Dei fieri, quæ nondum omnes lectæ erant, quando jam optimo auditu gaviſa fuit.

ANNOTATA.

a *Valentiæ ſcilicet, ubi Antiſtius ſcripſit.*

b *Nempe proximè elapſi, dum ſcribebat biographus.*

c *De quo ſuprà jam crebra facta eſt mentio.*

d *Obiit S. Franciſcus de Paula anno 1507, anno 1518 à Leone X Sanctis adſcriptus, colitur die 2 Aprilis, quo ejuſdem inſignia geſta ac miracula in Opere noſtro legere eſt.*

e *De B. Oſanna Andreaſia, Mantuana;* B *egerunt Majores noſtri ad diem 18 Junii, ubi oſtenditur illa anno 1505 defuncta eſſe, & anno 1515 à Leone X permiſſa coli.*

f *Hujus quoque Sancti, à Clemente VIII ſanctorum Confeſſorum Catalogo adſcripti, geſta ac gloriam poſthumam illuſtrata apud nos habes ad diem 16 Auguſti, quo colitur.*

g *Horum prior Leo X Univerſæ Eccleſiæ præfuit ab anno 1513 uſque ad 1521; Adrianus VI, ejuſdem proximus ſucceſſor, ab anno 1522 uſque in 1523.*

h *De hoc Beato etiam actum apud nos eſt ad diem 10 Januarii.*

i *Pius IV ſummum Pontificatum tenuit ab anno 1555 uſque in 1559.*

k *De hiſce celebribus ſanctiſſimæ Dei Genitricis ſacrariis hæc pauca accipe:* Lauretum, *incolis* Loreto, *parva Italiæ civitas epiſcopalis eſt, ditionis Eccleſiæ in Marchia Anconitana:* Florentia, *Italis* Fiorenza, *ampla & elegantiſſima Etruriæ civitas archiepiſcopalis, Magnique Ducis ſedes:* Viterbium, *vulgò* Viterbo, *epiſcopalis item civitas eſt in ditione Eccleſiæ, & Patrimonii caput:* Mons Serratus, *vulgò* el Montſerrat, *in Catalonia,* C *Hiſpaniæ principatu:* Aquæ Lupiæ, *vulgò* Guadaloupe, *oppidulum Hiſpaniæ in regni Legionenſis provincia Extremadura: ac denique* Lancea Oppidana, *vernaculè* la Peña di Francia, *in regno item Legionenſi. Ceterùm hæc loca omnia ſanctiſſimæ Virginis cultu ac miraculis celeberrima ſunt; ſed non eſt hujus loci de iiſdem agere.*

l *Lege caput 8 Marci; quamquam cæcus ibidem à Chriſto ſenſim curatus non dicatur* cæcus natus *fuiſſe.*

m Lucena *Hiſpaniæ oppidum eſt in Vandalitia.*

n *Fortaſſe aut hic vel ſuprà legendum eſt:* dextero.

o *Mamillarum morbus eſt.*

p *Epiſcopus Marrochianus ſcilicet, de quo jam aliquoties ſuperiùs facta eſt mentio.*

q *Vel* amita, *ſeu* patris, *ſeu* matris; *Italicè enim eſt:* Seconda zia.

CAPUT XVI

Sacri corporis tranſlatio, & miracula vel beneficia aliquot, per illius invocationem poſt tranſlationem obtenta.

CAP. XXIII: Differtur tranſlatio in diem craſtinam.

CUm hujus Servi Dei miracula in dies ſingulos multiplicarentur, antequam novum illius ſepulcrum perfectum eſſet, ſtuduit pater Prior ejuſdem corpus transferre, ne intromittendi in chorum eſſent, qui Miſſas ibidem celebrandas commiſſuri continuè accurrebant. Decrevit autem hanc tranſlationem ſecretò exſequi in nocte Vigiliæ Annuntiationis B. Mariæ Virginis, non pluribus, quàm viginti aut triginta, E iiſque omnibus illuſtribus perſonis præſentibus; ſed neſcimus, quâ ratione id conſilium per univerſam civitatem ſparſum fuerit. Hinc cœpit magna hominum multitudo confluere, ut non licuerit ei facere, quod volebat; maximè quòd patriarcha minùs rectè ſe haberet. Quapropter cum ejuſdem bona gratia remiſſum negotium fuit in diem poſterum; ſed, cùm jam multi prævidiſſent, id futurum noctu, & adeſſe ſtatuiſſent, patri Priori expedire viſum eſt eos prævenire, idque paulò ante meridiem circa horam prandii facere, quòd crederet, eâ horâ neminem illic affuturum præter eos, qui peculiariter advocati fuiſſent, nec numerum triginta eſſent completuri.

quo coram magna populi multitudine

292 At populus conſpicatus, ejuſmodi horâ patriarcham intrâſſe per portam conventûs, & per eccleſiæ portam proreginam, dominam Lucretiam de Gralla & de Moncada, cum minori, quàm ſolito, comitatu, ſubitò intellexit, quod res erat. Cum patriarcha nulli veniebant, quàm epiſcopus & aliquot famuli & domeſtici ejus; cum proregina verò filius ejus, dominus Gaſto, pediſſequæ, dominus Hieronymus Ruiz F de Corella, ejuſdem gener, & aliquot famuli: ſed non potuêre tam citò occludi fores, quin plures quingentis vel ſexcentis perſonæ adeſſent, atque inter eas multi nobiles & illuſtres viri, multæque dominæ & doctores.

corpus integrum transfertur: poſtridie iterum levatur è tumulo

293 Aperto ſepulcro corpus inventum eſt integrum, omnis corruptionis ac fœtoris expers; itaque inde exemptum eſt non ſine uberrimis lacrymis circumſtantium, dum illud viderent; vique ac verbis contendentium id oſculari & Coronas Marianas eidem admovere. Poſtquam verò patriarcha & epiſcopus noſter magna cum humilitate, devotione ac ſpirituali gaudio illius pedes oſculatus fuerat, illud ſollicitè & difficulter, veriti, ne, quemadmodùm antea duo reſecti fuerant digiti, tota manus abſcinderetur, ad novum portavimus ſepulcrum. Poſtero die ſtatim poſt meridiem, cum ſepulcrale ſaxum malè aptatum eſſet, oportuit illud amoveri, eaque occaſione corpus ſecundò inde extulimus; quod quamvis tam ſecretò agitatum fuiſſet, ut id eò uſque difficulter ſciverint aliquot conventûs fratres, adfuêre nihilominùs plures

A. V. J. ANTISTIO.

plures ducentis ſæculares; fuitque ſpectaculum multæ devotionis, cùm omnes ſigillatim perfuſi lacrymis manus ejus oſcularentur, Deo gratias agentes: quod etiam fratres conventûs devotiſſimè fecerunt.

& abſcinditur ab eo digitus, moribundæ mox ſalutaris.

294 Quia verò die ſequenti, quo minimus alterius manuum illius digitus ruptus jam fuerat, juſſit me Prior eumdem reſecare, ut aliquæ illius reliquiæ haberentur; accidit, ut, dum hunc digitum abſcinderem, thecæ argenteæ includendum, audiverim, dominam Iſabellam de Eſcriva in periculo proximo mortis verſari, medicoſque velut omnem de ejuſdem ſalute ſpem abjeciſſe. Proinde rogatus ab illius matre eumdem digitum ipſius capiti impoſui, cœpitque ipſa illicò convaleſcere, ut intra paucos dies lectum reliquerit.

Auctoris de incorrupto corpore, ſed corruptis veſtibus obſervatio,

295 Nunc referam aliquid, quod poſt tranſlationem contigit. Pater Provincialis & pater magiſter, frater Joannes Vitale, ipſo, quo ille tranſlatus fuit, die primum ſepulcrum ingreſſi, in eo paulò minùs mediâ horâ permanſerunt, exuentes corpus veſtibus, in quibus fuerat humatum, quæ erant omninò laceræ & inciſæ (quod factum ab iis fuerat, qui eaſdem voluerant ex devotione ſibi rapere) illudque aliis candidis mundiſque induentes: neque ullum ibi olfecerunt odorem; quod ipſos plurimùm exhilaravit. Contrà dum veſpere poſt tranſlatum corpus eas veteres veſtes inde amovebamus, ipſiſſimo infectæ odore erant, qui veſtium cadaverum eſſe ſolet; erantque plenæ vermibus albis & nigris, quod non exiguam mihi admirationem movit. Nec dubito, quin hoc ex divina providentia factum ſit, ut adverteremus, magnum eſſe miraculum, quòd corpus manſerit tam integrum fœtoriſque expers in loco, qui cùm propter perpetuò in eum ſtillantem aquam humidus ſit, potuit putrefacere veſtes, nec tamen putrefecit carnem, quæ naturaliter faciliùs putreſcit; quódque vermes, quorum innumeri illius veſtimenta comederant, ſe non paverint corpore. Magna denique admiratione dignum eſt, quòd eædem veſtes intolerabili ſuo putore omnia inficerent, ita ut, dum in noſtræ cellæ horto explicatæ erant, nullus ad eas valuerit accedere; ac nihilominùs prædicti patres, quamdiu in illius ſepulcro fuêre, nullum ſenſerint faſtidium, nullum fœtorem, nullamque immunditiam in iiſdem contrectandis comperierint; imò non ſolùm nullum olfecerint putorem, ſed etiam aliqui, dum ſepulcrum aperiebatur, ſuaviſſimum odorem experti fuerint.

& pia admonitio.

296 Ego tam hoſce, quàm illos, qui in illius obitu ſplendorem viderunt, atque etiam iſtos, qui cantus audierunt, ac denique omnes alios, quibus Deus voluit aliquid peculiare, quod ad hujus ſanctiſſimæ animæ gloriam ſpectet, monſtrare, moneo, ne propterea ſeſe aliis præferant: neque enim id à majori vel minori merito ſolet procedere, ſed ab arbitrio Omnipotentis: at ſtudeant hujus ſancti Viri imitari humilitatem, patientiam, amorem ſolitudinis, modeſtiam, corporis caſtigationem, ac denique puritatem & caſtimoniam; ne de ipſis dici poſſit, quod Chriſtus dixit apud S. Matthæum & S. Lucam: "Væ tibi, Corozain; væ tibi, Bethſaida: quia, ſi in Tyro & Sidone factæ eſſent virtutes, quæ factæ ſunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egiſſent *a*." Modò aliquot miracula, quæ poſt tranſlationem contigerunt, ſubjiciamus.

Sanctus apparens virum malo manûs,

297 Quidam officialis, Portero nomine, in Alventoſa natus, jam viginti duobus annis in carpo manus ſuæ velut veſicam magnitudinis nucis mediocris geſtaverat, quæ frigente aëre plurimùm inflabatur tanto cum dolore, ut laborare nequiret. Huic die feſto S. Vincentii Ferrerii *b* in mentem venit de ſanctitate patris Bertrandi, & poſtquam peccata ſua apud patrem fratrem Hieronymum Gaſco, Ordinis Minimorum, confeſſus fuerat, oravit patrem Bertrandum, ut per amorem Dei in cælo ſui recordaretur, & ſanitatem ſibi impetraret. Poſt duas noctes ſomniavit, intrâſſe in cubiculum ſuum illum benedictum Patrem, in eodem corporis habitu vultuque benigno, qualem ipſum viderat, dum ejuſdem defuncti manum oſculatus fuit. Dum autem ſic dormiret, manum verſus Patrem extendit, ſenſitque veſicam illam à digito admodùm molli ſibi rumpi à parte inferiori; quod dum fieret, experrectus eſt, ſeque unico temporis momento perfectè ſanatum comperit, nullo ejus mali relicto veſtigio: quod ſubitaneum miraculum fuit.

mulierem periculoſo morbo,

298 Catharina Auguſtina Borgia die III Aprilis cœpit terribilem infirmitatem ſentire, quam ſuſpicabatur, fortaſſe quamdam rabiei ſpeciem, aut ſaltem initium eſſe; propterea precabatur Deum, ut tam intenſum dolorem levaret, aut ſe mori permitteret. Dominica ſequenti, quæ Olivarum *c* fuit, venit in tempore ad eccleſiam noſtram, ut pro more ſuo benedictioni olivarum intereſſet; ſed tam conturbata, ut, dum ſtabat, ſedere vellet; dum ſedebat, ſe erigere in pedes. Statuit ergò redire domum, dumque id facere vellet, offendit aliquos ad beati Patris ſepulcrum orantes, tacitéque ſibimet dixit: Oportet, iſtum Fratrem ſanctum eſſe, cùm illum invocent: ac proinde & ipſa quoque eumdem precata fuit, ut ſanitatem ſibi à Deo obtineret. Reverſa nihilominùs domum eſt, ùt venerat, id eſt, eodem dolore afflicta.

pariter apparens ſubitò liberat.

299 At nocte ſubſequenti, poſtquam ſeſe Patri denuò commendaverat, obdormivit, dormienſque vidit in cubiculo ſuo tantam claritatem, ut ſolaris huic comparata valdè exigua ipſi videretur, conſpexitque ſanctum patrem fratrem Bertrandum, qui manum ipſius capiti impoſuit, tria verba proferens, ſed admodùm ſubmiſsè; & idcircò, ait, ſe illa non intellexiſſe, maximè quòd tota in eo eſſet, ut ipſum, quique ex ipſo prodibat, ingentem ſplendorem, & alterum ejuſdem comitem intueretur. Aliquantò pòſt iſta lux magna evanuit, ipſaque ſuis ſenſibus reddita omninò incolumem ſe deprehendit. Interrogata eadem domina, an illum Patrem cognoviſſet, dum viveret; negavit: ſed aſſeruit, eumdem ſibi tunc probè notum fuiſſe, quamvis neſciret, qua ratione. Ait inſuper, ab eo tempore, quotieſcúmque illius meminit, ſe multa cum conſolatione ſuſpirare, nec poſſe aſſueſcere, ut eumdem FRATREM BERTRANDUM, ſed benè ut SANCTUM BERTRANDUM appellet.

Altera ab angina, altera ab apoſtemate ſubitò convaleſcunt:

300 Magdalena Meca ſolita multùm ex angina pati, ex qua in diſcrimen vitæ adigebatur, & in Hebdomada Sancta eaſdem ſentiens ingruere anguſtias, in magna afflictione metuque verſabatur; cùm Matthæus Comes, notarius

A rius ejus, eam admonuit, ut ſe beato patri Bertrando, qui tanta miracula patrabat, commendaret, & aliquas ejuſdem veſtium reliquias collo ſuo alligaret: quo facto, ipſa paulò pòſt ſanata fuit. Teſtatur eadem mulier, ſe, invocata ejuſdem Servi Dei ope, etiam duabus aliis infirmitatibus liberatam fuiſſe. Joanna Angela Spina, puella duodecim vel tredecim annorum, laborabat tumore in ventre, qui deinde totus niger factus eſt, creabatque ipſi vehementem dolorem & febrim, neque ullam permittebat quietem. Pater materque hinc graviter ſolliciti mandârunt ei, ut patrem fratrem Bertrandum invocaret, & Coronam Marianam, quæ ipſius fuerat, ex illius collo ſuſpenderunt. Obſecuta puella cœpit preces ſuas piè recitare; ſubitóque matri dixit, ſe nullum ampliùs malum doloremve ſentire. Inſpexerunt ergò illam, & apoſtema illud apertum, multoque pure fluens deprehenderunt. Nec mora, ſine aliis emplaſtris planè convaluit, & egreſſa è lecto eſt, in quo jam ultra quindecim dies decubuerat: quodque miraculum etiam certius facit,
B nulla in ipſâ cicatrix, nullum mali veſtigium reliquum fuit.

item alter, de cujus vita deſperabatur.

301 Vincentii Chenco filius, ætatis quindecim ſedecimve annorum, jam multis diebus ægrotaverat, &, malo ſemper creſcente, eò fuerat perductus, ut die ultima Aprilis doctor Ludovicus Almenara ejuſdem matri dixerit, non ſupereſſe ſpem ullam in remediis humanis, deſperatam filii vitam eſſe, eumque Deo & alicui Sanctorum commendandum. Hoc audito, cœpit ipſa plangere, maximè quòd in filio ſuo manifeſta indicia eorum, quæ medicus dixerat, conſpicaretur; ſed recordata, ſe modicum è patris Bertrandi tunica habere, accepit illud & panno candido involutum filio obtulit, dicens: Fili, habe fiduciam in ſancto patre Bertrando, fore ut te ſanet: at adoleſcens cœpit flere. Mater igitur illud ejuſdem fronti alligavit; ipſe autem illicò dixit, jam ſe meliùs habere, & poſtridie venit ad eccleſiam noſtram Deo gratias acturus, non ſine admiratione vicinorum, qui ejuſdem infirmitatem noverant.

Mulieri lac conceſſum: viri paralyſis,

302 Catharinæ Dazza, Petri Andreæ, lini mercatoris, uxori, paulò poſt partum deſiccata ſunt ubera, & integro menſe lacte caruit, prole interim commiſſa nutrici. At poſtea certa de
C cauſa voluit recipere infantem ſuum; dolenſque, quòd ſibi lac deeſſet, vovit patri Bertrando, curaturam ſe novem Miſſas celebrandas; itáque in uberibus lac recepit. Petrus Cyprianus auriga ultra annum paralyſim in brachiis paſſus, deinde in tantum aggravatus eo malo eſt, ut, licèt poſſet uti manibus, brachia nequiret ampliùs movere; &, ſi vel capillus decidiſſet in terram, non poterat, niſi procumbens in genua vel proſtratus humi, tollere. Die XVI Aprilis, quæ fuit feria ſecunda Pa-
d ſchæ *d*, audiens, quàm multa de patre Bertrando narrarentur, decrevit venire ad conventum noſtrum, ſperans, fore ut ſepulcrum tangens ſanaretur. Venit igitur, tactoque, ut potuit, ſenſit, ſibi crepuiſſe brachia, & antequam domum ſuam reverſus eſſet, omninò fuit incolumis. Mirati ſunt vicini, quòd brachiis ſuis ſanorum more uteretur.

A. V. J. Antiſtio. puellæ oculorum morbus; alterius malum manûs curantur;

303 Macciana Morilla, puella annorum decem vel undecim, filia Pauli Morillo, infirmitate oculorum triennio afflicta, ut nonnumquam etiam non videret, quid manducaret, poſt multa adhibita remedia ad purgandum corpus, & poſt diminutum ſanguinem, nihil, quod prodeſſet, experta fuit. Verùm quædam bonæ vitæ femina ſuaſit ei, ut novem Miſſas ad B. Bertrandi ſepulcrum fieri curaret. Facit id ipſa, iiſdemque diſcalceata interfuit: atque ita peractis Miſſis, ſalva evaſit. Anna, filia Antonii Vaſquez, poſtquam graves in manu dextra continuos dolores biennio paſſa fuiſſet, nec eam movere poſſet propter tuber, inſtar nucis grande, in eadem enatum, videns, nihil prodeſſe medicamenta, magna cum devotione arripuit Coronam Marianam, quæ Servi Dei fuerat, dumque eam eadem manu teneret tractaretque, malum iſtud abactum fuit.

ſpina faucibus inhærens eximitur: puer penè moribundus ſanatur:

304 Iſabella Joanna Sapena ſpinam à tredecim aut quatuordecim diebus in faucibus tranſverſam habens, quam nec eximere, nec ferre poterat, timere cœpit, ne ſuffocaretur, maximè quia totum collum inflammabatur. Tandem à bonæ vitæ muliere inducta collum ſuum modico fruſto ſcapularis patris Bertrandi tetigit, eademque nocte omnis doloris expers dormivit, dumque expergefacta fuit, collum ſuum E omni inflammatione liberum deprehendit, nec eam ſpinam umquam ſenſit, ignara, quò hæc deveniſſet. Die XIX Martii filius dominæ Stella, Marcus-Antonius nomine, laborabat febri lethifera, & colli inflammatione tanta, ut medici magnopere timerent, ne ſuffocaretur: fuitque biduo ſine cibo, præter modicum lactis è cochleari in os infuſum. Eò tandem perductus fuit, ut ipſum ſacro oleo inungendum confeſtim curaverint. Deinde eum profundiſſimus ſomnus corripuit, videnſque ejuſdem avia & mater, puerum humana ratione deſperatum eſſe, quemdam patruum *e* ejus, litterarum ſtudioſum, ſine mora miſerunt, qui facem ad benedicti patris Bertrandi ſepulcrum accenderet, voveretque imaginem ceream, ipſumque puerum habitu S. Dominici induendum. Quo facto, expergefactus puer, omni febri & tumore liberatus fuit. e

ab aliis tumor colli, urinæ difficultas, hydropiſis, pedum incommodum.

305 Quædam puella grandem habebat tumorem in collo, quem chirurgi ſecare volebant: ſed Matthæus Comes notarius ſuaſit matri ejus, ut fruſtum ſcapularis Servi Dei collo illius apponeret; & poſtero manè ſana fuit. Navarra Albizia, cujuſdam piſcatoris uxor, cùm triduo nequiviſſet urinare, ſe Patri commendavit, eo malo libera manſit. Eadem mulier F teſtatur, quemdam puerum, ætatis annorum quatuor, velut hydropicum fuiſſe; ſed poſt impoſitam ejuſdem ventri faſciam, quâ pater Ludovicus uſus fuerat, nihil ampliùs mali ſenſiſſe; atque alterum puerum, iſtius fratrem, nequiviſſe incedere; ſed, facto ipſi ſcapulari habitûs S. Dominici *f*, ſanatum fuiſſe & cœpiſſe incedere. f

plaga frontis è lapſu.

306 Domina Hieronyma Vives de Canamas, dum gradus aſcenderet, phialam vitream manu tenens, inſtar plumbi prolapſa eſt, impacto in quamdam arcam capite; cúmque manus naturaliter ſoleant periclitanti capiti ſuccurrere, ipſa brachium ſuum ſic extendit, ut caput in manum impulſum eam phialam vitream fregerit, & armilla aurea, quam in eodem brachio geſtabat, in tres partes diſrupta ſit: unde & frontem ab iſto vitro læſam, & magnum in capite tuber retulit. Quam ob rem, cum non ſolùm à læſione, verum etiam à conſternatione illius vitæ timeretur, ſine mora

Zz 3 doctor

A. V. J. ANTISTIO.

doctor Hieronymus Garaia arceſſitus fuit. Interim ipſa curaverat capiti ſuo imponi quædam fruſta veſtium Patris, quæ penes ſe habebat; dumque adveniens prædictus medicus læſam partem detegeret, velut nullum læſionis veſtigium invenit; cùm nihilominùs certum ſit, non potuiſſe tumorem iſtum tam brevi tempore diſſolvi.

malum brachii, & periculoſum apoſtema depulſa.

307 Ultimo die Paſchatis quædam vetula uno brachio contracta, ſepulcrum Patris inviſit, ipſumque precata, brachium iſtud ferreis clathris ibidem applicuit, & illicò illud extendere cœpit, & digitos movere. Raphaëla Almenara, puella annorum undecim, acri febre grandique colli tumore laborans, vitæ ſuæ verebatur, ſed multò magìs ejuſdem pater, doctor Ludovicus Almenara, cui periculum erat perſpectius; maximè quòd chirurgi decreviſſent tumorem iſtum poſtridie incidere. At cùm hic Servum Dei, quem in omnibus infirmitatibus ſuis inviſerat, pio affectu proſequeretur, eumdem enixè invocavit; quod pariter fecit mater infirmæ, quæ fruſtum cilicii patris Bertrandi ſuper eumdem tumorem poſuit. Poſtero manè, B cùm jam incidendum apoſtema eſſet, compererunt illud multò meliori loco eſſe, & abactum tumorem: quod illi vehementer admirati fuêre, quia ejuſmodi apoſtemata ordinariè aperiuntur cum periculo eorum, qui ea patiuntur.

Multa alia hic præterit auctor, quòd non ſibi de hiſce conſtaret,

308 Multa etiam alia miracula fecit hic Servus Dei, ſanando cæcos, ſurdos & membris captos; & recurrentes ad ſe liberando febribus, apoſtematibus, melancholiâ, aliiſque adverſis & periculis mortis; quam ob rem ad ſepulcrum ejus multa centena votiva donaria viſuntur; ſed, cùm de hoc argumento nullum abhinc quinque menſibus fuerit inſtitutum examen, nec inſtituendum ſit, niſi poſt feſtum S. Lucæ, atque ego jam hâc conſcribendâ Hiſtoriâ, aliiſque negotiis à Superioribus meis mihi commiſſis occupatus, non potuerim in eadem indagare; quemadmodùm (quantùm humana fragilitas, quæ errori ſemper obnoxia eſt, mihi permiſit) de ceteris, quæ ſcripſi, me certiorem facere conatus fui, quapropter licèt potiora jam relatis ſuperſint, ea tamen præteribo C ex metu errandi, vel in ſubſtantia, vel in adjunctis *g*. Utinam intra breve tempus liceat mihi hoc Opus iteratò edere, multis aliis auctum; maximè, ſi Deus annuat, ut ad nos perferantur aliquot bonæ notæ relationes de rebus, quæ ab hoc benedicto Patre in Indiis geſtæ fuêre *h*.

Sanctumque ſimilem S. Vincentio Ferrerio pronuntiat.

309 Omnia hactenus dicta probant, quàm rectè de illo pronuntiaverit pater Micon, eum Valentiæ alterum S. Vincentium futurum: nam in vita quidem ſtuduit illum, quantùm tamen per infirmitates ſuas ipſi licuit, imitari; & poſt obitum ſummam ſui reliquit exiſtimationem, quæ aſſiduè etiam creſcet. Nec myſterio caret, quòd per reſectionem decem dierum ex mandato Sanctiſſimi Patris Gregorii XIII factam *i*, nondum integro à die obitûs illius uſque ad XIX Octobris diem elapſo anno tam latè per totum orbem terrarum divulgatum ſit nomen ejus, atque ipſe in patria ſua tanta in veneratione habeatur; quamquam certum ſit Chriſti dictum, nullibi prophetam minùs, quàm in patria ſua honorari. Hac eadem ratione ſatisfit quæſtioni, quam Servus Dei ſolverat nonnumquam proponere, dum novitios juveneſque D Religioſos, ſuæ curæ commiſſos, adhortabatur; nam poſtquam quædam S. Vincentii mirabilia narraverat, honoremque ac gloriam, quam ille huic conventui totique civitati contulit, verbis exornaverat, adjunxit hæc: Videamus modò, filii mei, quis noſtrûm illius futurus ſit ſocius: ex prædictis enim præſtò eſt reſponſio, hunc illum ipſum eſſe *k*.

ANNOTATA.

a *Matth.* XI, ℣. 21; *& Lucæ* 10, ℣. 13.

b *Id eſt, die* 5 *Aprilis.*

c *Sive* Palmarum, *quæ anno* 1582 *incidit in diem* 8 *Aprilis.*

d *Rectè: nam anno* 1582, *de quo hic agitur, Paſcha die* 15 *Aprilis celebratum fuit.*

e *Vel* avunculum: *Italicè enim eſt* zio, *quæ vox &* patruum *&* avunculum *ſignificat.*

f *Ex voto ſimiliter* S. Ludovico *nuncupato; ut ſanatio huic accepta referri queat.*

g *Si omnes Sanctorum biographi eâdem in ſcribendo cautelâ uſi fuiſſent, non tot fabulis oneratas Sanctorum Vitas haberemus.* E

h *Re ipſa idem Antiſtius Additiones ad hanc Vitam deinde ſcripſit, edideitque anno* 1593, *uti num.* 3 *Commentarii prævii dictum eſt, quæ ad manus noſtras non pervenerunt; verùm jacturam hanc reſarciet Vita ſubdenda. Vide Commentarium prævium num.* 15.

i *Indicat vulgò notam Calendarii correctionem, quâ Gregorius XIII Papa, ut æquinoxium vernum lunamque* XIV *Paſchalem ſuis locis reſtitueret, anno* 1582, *quo ſcripſit Antiſtius, decem dies è menſe eximi juſſit, ſic ut dies* V *Octobris dies* XV *computaretur.*

k *Sequitur hic apud Antiſtium* Caput ultimum, in quo reſpondetur ad quædam dubia circa honorem huic Servo Dei poſt mortem exhibitum; *quod caput cur prætermittam, lectorem monui in Commentario prævio num.* 13.

VITA AUCTIOR,

Auctore Bartholomæo Avignono, Ordinis Prædicatorum, procuratore cauſæ canonizationis. F

Ex verſione Italica, ipſo auctore curante, Romæ editâ.

PROLOGUS.

CAP. I. Biographus, cur poſt Antiſtium & Rocam

PRimus, qui vitam ac miracula B. Ludovici Bertrandi, Ordinis Prædicatorum, conſcripſit, fuit pater magiſter frater Vincentius Juſtinianus Antiſt *a*, olim Prior conventûs Prædicatorum in civitate Valentia, vir admodùm religioſus ſanctorumque morum, & ob virtutem ſuam doctrinamque magni æſtimatus: ut-

A útque B. Ludovicus Bertrandus cum in Religione erudierat, ita ille ſeſe ſemper bonum ac devotum filium ipſi exhibuit; multaque ex viſu geſta Dei Servi cognovit. Compoſuit eam Vitam anno MDLXXXII, qui fuit proximus poſt mortem ejuſdem Beati; cúmque mirabilia & miracula, quæ Deus per ipſum patrabat, continuarent, aliquot ad eam Additiones fecit anno MDLXXXIII *b*. Multiplicatis deinde per totum mundum miraculis, allatiſque ex Indiis *c* aliquòt relationibus, multa notabilia continentibus, Pater præſentatus, frater Balthazar Rocca novam illius hiſtoriam multis teſtimoniis rebuſque ſcitu dignis auctam anno MDCVIII excudit *d*, quando Servus Dei à Paulo V ſanctæ memoriæ Beatorum numero adſcriptus fuit. Sed quia proceſſus hic Romæ erant, non potuit is auctor omnia, quæ in iis tunc legebantur, ſcire, ut ſuo Operi insereret.

hanc Vitam ſcribat, e

2 Ego opportunitatem nactus omnes iſtos Proceſſus multis annis pervolvendi *e*, & advertens multa non contemnenda in iis legi, quæ B non habentur in Vitis, quas prædicti auctores ſcripſerunt, neceſſe eſſe duxi, ut inde colligerem, quæ illi non tradidére, ceteriſque jam excuſis adjungerem, ut palàm fiat, quantopere Deus Dominus noſter Servum ſuum honoraverit. Ut autem hujus Hiſtoriæ veritas magis eluceſcat, adſcripſi in margine locos, in quibus ſingula leguntur, vel in Proceſſu, vel in libris auctorum, quos nominavi. Ut verò laborem hujus Hiſtoriæ componendæ aggrederer, impulit me librorum de vita Beati noſtri Romæ & per totam Italiam penuria; & quamquam liber, à magiſtro Juſtiniano Antiſt ſcriptus, in ſermonem Italicum verſus fuerit, variiſque in locis excuſus, non tamen ibi reperitur, multæque perſonæ Beato piè addictæ conqueſtæ ſunt de negligentia in curando, ut ejuſdem Vita denuò edatur. Proinde ego pro meo, quo velut procurator canonizationis ipſius obſtringor, debito ſtudui illis ſatisfacere per hanc Hiſtoriam, ex Hiſpanico in nobilium Romanorum ſermonem à domino Julio Cæſare Cavalier Bottiſango converſam, tam pro magna ſua erga Beatum devotione (conjuncta cum C longiſſimi temporis obſequiis, ab eo in officio ſecretarii domino Cardinali de Aſculo, ex Ordine noſtro epiſcopo Portuenſi, honoratiſſimæ memoriæ exhibitis) quàm ad poſtulationem perſonarum magnæ conditionis; ſed tanta cum diligentia propter ſperatam proximam canonizationem, ut eam ipſe (aliis etiam rebus occupatus) nondum elapſis duobus menſibus abſolverit.

ejuſdemque partitionem exponit.

3 Partitum hoc Opus eſt in quatuor libros. In primo agitur de illius vita uſque ad poſtremam infirmitatem, in eo non comprehenſam: in ſecundo de virtutibus, dono prophetiæ, & miraculis in vita & morte uſque ad ſepulturam: in tertio de aliis miraculis, quæ mox, ùt ſepultus fuit, ac ſequentibus annis contigerunt; neque omnia referuntur, quod ferè impoſſibile eſſet; imò prætermiſſa ſunt multa, ex iis, quæ ſunt in Proceſſibus, ne liber ſupra modum creſceret. In quarto denique narrantur breviter, quæ pro illius beatificatione & canonizatione, à Sancta Sede Apoſtolica obtinenda, geſta fuerunt; recenſitis Brevibus Decretiſque in hac cauſa expeditis; unà cum poſtulatis eódem ſpectantibus ſereniſſimorum Catholicorum regum, Philippi II, tertii & quarti, hodieque glorioſè regnantis. Summopere cavi digreſſiones à propoſito argumento, ut hiſtoria continuè procedat, nec prolixitate ſua faſtidium pariat. Sunt in hoc Opere multi & magni defectus; quòd à me compoſitum ſit: ſed quia illud ſolum ſcripſi ad gloriam Dei (qui mirabilis eſt in Sanctis ſuis) utque B. Bertrandus cognoſcatur, fideleſque in neceſſitatibus ad ipſum pro ſolatio & remedio recurrant; mihi facilè poterit condonari. A. AVIGNONO.

ANNOTATA.

a *Cujus Opuſculum præmiſimus.*

b *Additiones anno* 1593 *typis editas ſignant litteræ excellentiſſimi magiſtratus Valentini, ſæpe laudatæ in Commentario prævio num.* 3; *verùm illas ad manus noſtras non perveniſſe, jam monui.*

c *Per* Indias *deſignari* Occidentales *ſeu* Americam, *Hiſpaniarum regi ſubditam, in Commentario prævio, & in Annotatis ad Vitam primam jam dixi; quod hic ſemel monuiſſe ſufficerit.* E

d *Alibi* Roca *dictus, qui ſcripſit Vitam Hiſpanicè, quam habeo.*

e *Procuratorem cauſæ canonizationis ejuſdem* S. Ludovici *Avignonus Romæ egit ab anno* 1617; *hanc Vitam verò à ſe Hiſpanicè conſcriptam, &* à Cæſare Cavalier Bottiſango *Italicè verſam, typis vulgavit anno* 1623; *non potuit tamen canonizationis ſolemnitatem in eadem exponere, quia illa primùm anno* 1671 *à* Clemente X *perfecta fuit.*

LIBER I.

VETUS CAPITUM PARTITIO.

CAPUT I. De parentibus & nativitate illius.
II. De pueritia & piis moribus.
III. Quomodò habitum S. Dominici induerit in conventu Valentino.
IV. Quomodò profeſſionem nuncupaverit, & de ejuſdem admirandis virtutibus poſt profeſſionem. F
V. Quomodò creatus ſit presbyter, & quæ poſtea fecerit.
VI. Quomodò conſtitutus ſit magiſter novitiorum.
VII. De iis, quæ illi acciderunt, dum præfuit conventui S. Annæ de Albayda.
VIII. De aliis, quæ eidem acciderunt, dum habitabat in conventu de Albayda.
IX. Quomodò reverſus ſit ad conventum Valentinum.
X. Quomodò profectus ſit in Indias.
XI. De mirabilibus, quæ fecit in Indiis.
XII. De geſtis ab eo Carthagine Nova.
XIII. De geſtis ab eo in Tubara.
XIV. De geſtis ab eo in Cipacoa.
XV. De geſtis ab eo in Sepencoa, in Petoa & aliis locis.
XVI. De geſtis in Teneriſe.
XVII. De geſtis in Monpoix.
XVIII. De miraculis, quæ Deus per illius interceſſionem fecit in Indiis.
XIX. Quomodò B. Bertrandus in Hiſpaniam reverſus ſit.

XX.

A. AVIGNONO.

xx. Quomodò conſtitutus fuerit Prior conventûs S. Onuphrii.

xxi. Quomodò reverſus ſit Valentiam, ibique magiſter novitiorum conſtitutus.

xxii. Quomodò conſtitutus ſit Prior conventûs Valentini.

xxiii. De aliis rebus, quæ ei acciderunt, dum in eadem civitate Valentina Prior eſſet.

xxiv. De illius geſtis poſt abſolutum prioratum.

CAPUT I.

Sancti parentes, nativitas, fratres ac ſorores, pia pueritia & adoleſcentia, vitaque ante ſuſceptum Dominicanum habitum acta.

B

Sancti pater Joannes Ludovicus Bertrandus,

IN nobili civitate Valentiæ in Hiſpania vivebat anno MDXXV Joannes Ludovicus Bertrandus notarius, vir bonis ſanctiſque moribus præditus, ſuæque profeſſionis admodum peritus; quam ob rem multa magnaque variorum baronum ac nobilium hujus regni virorum negotia agebat, ab iis ſibi commiſſa; qui, cum eum juſtum Deique timentem cognoſcerent, ſecurè illa ejuſdem virtuti ac peritiæ committebant, tantique eumdem æſtimabant, ut pio Patris nomine ordinariè appellarent. Eadem ratione etiam ſanctæ Inquiſitionis officia obiit. Fuit præterea multis annis procurator conventûs Portæ-cæli, Ordinis Carthuſiani, quatuor leucis Valentiâ diſſiti. Habitabat in ædibus ſuis in foro de Almodia prope ædes magiſtri Rationalis *a*, ubi ejus filius, Jacobus dictus poſtea habitavit. In converſatione ſua tam erat manſuetus & benignus, ut numquam ex ore ejus auditum ſit verbum cholericum aut indignabundum.

a

C

cujus inſigne elogium beneficiaque

2 Tam ſincerus erat & verax, ut judices, dum cum his ageret, eum peculiariter venerarentur, etiam propter bonam famam, quæ de eo circumferebatur. Amabat plurimum converſari cum Religioſis, multúmque devotus erat S. Vincentio Ferrerio *b* ob duas gratias ab eodem Sancto ipſi collatas. Harum una eſt, quod, cum adhuc adoleſcens in vigilia S. Dionyſii (multum ſolemni Valentiæ) miſſiles e pulvere pyrio ignes pueriliter tractaret, accenſuſque à delapſa favilla pulvis totum vultum ejus adusſiſſet, ac velut mortuum reliquiſſet; cúmque ejuſdem avia, Urſula Ferreri *c*, propterea velociter currens ad eccleſiam Prædicatorum, genibus ibidem coram altari S. Vincentii (cui erat ipſa ſanguine juncta) humi poſitis, hunc Sanctum pro ſalute vitaque nepotis ſui ferventiſſimè oraſſet, eumdem domum redux omni periculo defunctum reperit; quamvis ignis ſufficiſſet ad eum exanimandum, aut ſaltem ad aſſandum caput, & ad inſtar cadaveris deformandum.

b

c

3 Altera gratia multis annis contigit, poſtquam ille primam duxerat uxorem; quando paulò ante feriam IV Majoris hebdomadæ tam graviter decumbens, ut jam funebria illius pararentur, improvisò oculos aperuit, & veſtes ſuas petiit; dicentibuſque circumſtantibus, ut quieſceret; neque enim ſui eſſe compotem; Bene mei compos ſum, reſpondit, addiditque, apparuiſſe ſibi S. Vincentium Ferrerium, ſanctumque Brunonem, fundatorem Carthuſianorum, dicentes, ſe non moriturum ex eo morbo, & feriâ IV illius Hebdomadæ ſanctæ ad divina Officia ad eccleſiam iturum, uti apprimè evenit. Quo miraculo Joannes Ludovicus divino ſervitio tam addictus, & erga S. Brunonem tam piè affectus permanſit, ut ſingulis annis feſtum ejus in cartuſia Portæ-cæli celebraret, eoque die conventui exhiberet convivium. Anno autem MDXLVI quædam pretioſa donavit in præmium eorum, qui in S. Brunonis laudibus tam Hiſpanice, quàm Latinè cantandis excelluiſſent; fecitque pro majori altari velum fieri è panno holoſerico operis Damaſceni, eoque in medio turrim pro inſignibus gentilitiis acu pingi.

à SS. Vincentio & Brunone eidem collata hic referuntur.

ſecundis nuptiis duxit piam mulierem, Joannam Exarch,

4 Poſt defunctam deinde primam conjugem ibat ad Portam-cæli, ut Carthuſianorum habitum indueret: ſed per viam duo ſuprà dicti Sancti ei denuò apparuerunt, qui cùm dicerent, non eſſe voluntatis divinæ, ut Religioſus fieret, remanſit in ſæculo. Hoſce favores ſuo patri præſtitos B. Ludovicus Bertrandus Religioſis interdum narrabat ad honorem S. Vincentii, eoſque ad ejuſdem venerationem excitandi gratiâ. Secundas nuptias Joannes Ludovicus Bertrandus contraxit cum Joanna Angela Exarch *d*, admodum devota muliere, bonique exempli in converſando, ac ſolitariæ vitæ tam amante, ut niſi ad Miſſam ceteraque divina Officia, ac nonnumquam ad viſitandas quaſdam Dei famulas, apud eccleſiam S. Andreæ ſimul habitantes, rarò aliò egrederetur; ſed aſſiduè erat domi ſuæ, ejuſdem regimini prudenter invigilans. Tam pacifica tamque benigna erat, ut numquam inter illam & maritum ſuum ulla nata diſplicentia ſit; proindéque illi ſancta pace tranquilloque ſtatu gauderent. Erat huic dominæ frater Carthuſianus, appellatus Donnus Exarch, Religioſus virtute & ſpectatæ ſanctitatis, qui multis annis Portæ-cæli Prior præfuit.

d

F

ex qua anno 1526 S. Ludovicum, ac poſt hunc

5 Ex hac Joannes Ludovicus Bertrandus quatuor proles maſculas, ac totidem femineas ſuſcepit. Primus fuit Ludovicus, quem velut primogenitum Deus ſibi vendicavit, natuſque eſt primo die anni MDXXVI, baptizatus in eccleſia parochiali S. Stephani, atque in eodem ſacro fonte, in quo glorioſus pater S. Vincentius etiam fuerat ablutus; eique nomen Joannis Ludovici impoſitum fuit; quamquam poſtea ſolum Ludovici nomen ipſi adhæſerit. Fuerunt in hac familia viri ſpectabiles probatæque fidei, ac nominatim Petrus doctor, qui fuit unus è novem deputatis ad declarandum ad quem pertinerent regna Aragoniæ, per mortem regis Martini vacantia *e*. Secundus filius fuit Michael Hieronymus; & ipſe quoque bonis & integræ vitæ dotibus præditus, qui propterea cum beneficiatus eſſet in eccleſia majori Valentiæ, à capitulo accepit officium ſubſacriſtæ, ibi valde honorificum, nec concedi ſolitum, niſi perſonis perſpectæ virtutis ac fidei. Deceſſit hic e vita anno MDXCIV, die IV Julii, ætatis annorum LXII, & humatus eſt ante ſepulcrum B. Bertrandi, quò etiam tranſlata fuère corpora parentum illorum.

e

A *tres alios filios & quatuor filias genuit.*

6 Tertius, Joannes Baptiſta dictus, pariter Religioſus fuit Ordinis Prædicatorum, quorum ſacrum habitum induit in eodem conventu Valentiæ anno MDL, profeſſus anno ſequenti, die V Octobris coram venerabili patre magiſtro Joanne Micone, tunc illius conventûs Priore, dum ibidem magiſter novitiorum erat frater Ludovicus, ejuſdem Joannis Baptiſtæ germanus. Is ſtudiorum causâ profectus Bononiam *f*, dum hinc per mare rediret Valentiam, vi tempeſtatis in Sardiniam inſulam pulſus eſt, adeo fractus viribus, ut, accedente febri, ibidem diem ſuum obierit Calari *g* in conventu S. Dominici. Natu minimus filius appellatus fuit Jacobus, ab integritate vitæ ac virtutibus laudabilis, qui poſt obita varia civitatis officia (fuit enim quater Juratus, bis Rationalis, aliiſque magiſtratûs muneribus functus, in quibus ſe ſemper admodum prudenter ſtrenuéque geſſit) à rege Catholico deſignatus fuit quæſtor generalis vectigalium regiorum civitatis & regni Valentiæ. Uxorem duxit dominam Mariam Coſta, mulierem magnæ pietatis & devotionis erga beatum B fratrem Ludovicum, cognatum ſuum, ex qua ſuſcepit unam filiam, nuptui traditam domino Petro Eſcriva. Obiit Jacobus iſte die IV Octobris anni MDCXIV, & in paterno ſepulcro humatus. E quatuor filiabus natu maxima vocata Joanna fuit, nuptaque N. Paſtori; ſecunda Hieronyma Vincentia, nupta N. Ximeno; tertia Urſula Magdalena, matrimonio juncta N. Cutanaa; quarta, Raphaëla innupta obiit.

II. *Puer, viſis ſacris iconibus, plangere ceſſabat,*

7 Videtur Deus in ipſa Ludovici Bertrandi pueritia portendere voluiſſe, quàm hic magnus Servus ſuus eſſet futurus; quia à prima illius infantia, dum plorabat, nihil ad eum ſedandum noverant efficacius, quàm ſi ſacras imagines ſpectandas ei exhiberent, eratque tam pronus in lacrymas, ut pene exiſtimari poſſit, placuiſſe Deo melancholicam ipſi indolem dare, ut velut alter Jeremias toto vitæ ſuæ tempore peccata mundi ploraret. Proinde, ut à lacrymando ceſſaret, oportebat ipſum ad archiepiſcopalem aliamve eccleſiam ferre, ubi non modo deſinebat flere, verum etiam magnam præferebat lætitiam: & ſi fortè eccleſiæ fores obſeratæ eſſent, oſtenſis, quæ ibi ſunt, Apoſtolorum ſtatuis, C mox reprimebantur lacrymæ: quod non ambiguum præſagium fuit, futurum ipſum peculiarem cultorem Sanctorum, hoſque illius perpetuos conſolatores.

pietatis ac litterarum ſtudiis mirè erat deditus.

8 Quantum ille creſcebat, tantùm creſcebat ejus cura parentibus, qui pro ratione illius teneræ ætatis magno illum cum amore & timore Dei educârunt, cœperuntque ad ſcholam mittere, & ibat ille tam libenter, ut ex profectu facile ſe proderet ejuſdem ardens deſiderium virtutis, & odium deſidiæ. Inter ſeptimum octavumque ſuæ ætatis annum tantopere addictus erat orationi, ut ab eo tempore recitare cœperit Officium beatæ Mariæ Virginis, quod poſthinc numquam prætermiſit; tamque ſolitudinem amare, ut omnia, præter ſancta, colloquia fugeret. Numquam auditus fuit jurare; & ſi quis coram illo juraverat, reprehendebat eum magno cum zelo, uti etiam eos, qui otioſè vivebant. Veſperi, quàm primum poterat, recipiebat ſe in cubiculum, foreſque intus claudebat: obſervanteſque per rimam feræ domeſtici, viderunt eum majorem noctis partem traducentem in precibus, quietem verò capientem in ſolo, vel area, numquam autem cubantem in lecto, quem, ne famulæ adverterent, evertebat, quaſi in eo dormiviſſet; ſed candor linteaminum, quæ, dum mutabantur, non aliter, quàm dum primò poſita fuerant, inveniebantur, detegebat illius puerilem ſanctamque cautelam. A. AVIONONO.

Ejus à cibis abſtinentia, obedientia, modeſtia, ad Sacramenta acceſſus,

9 Raró volebat matutinis temporibus, ùt ceteri pueri, admittere jentaculum, exigui cibi naturaliter appetens, ſed ex virtute abſtinens; atque exin cœpit jejunare. Erga res divinas tam piè afficiebatur, ut omnis ejus voluptas eſſet intereſſe Miſſis & Veſperis, & Religioſas domos inviſere, è quibus præcipuè frequentabat conventum Prædicatorum. Parentibus ſuis ſemper obſequebatur, adeò ut nullam eis umquam triſtitiæ cauſam dederit: imò ſi aliquando, ùt pueris ſæpè accidit, ipſe ploraret, nutu juſſus ſilere, illicò ſilebat. Grandiuſculus factus, ſi videret matrem adverſum ancillam aliquam irâ concitatam, incipiebat pium aliquem librum prælegere, ut illius choleram ſedaret. Supra modum fuit verecundus & amans honeſtatis, oculis paſſim ad terram verſis cum diligenti cuſtodia ſenſuum, in præſagium multarum virtutum, quæ in ipſo poſtea magnopere ſplenduerunt. Cum ad annum ætatis quintum decimum pertigiſſet, cœpit ſanctiſſima Sacramenta frequentare, nactus ſibi à ſacris confeſſionibus inſignem Dei ſervum, fratrem Ambroſium à Jeſu appellatum, concionatorem celebrem Ordinis Patrum Minimorum: tantæ verò erat humilitatis & prudentiæ hic ſanctus Juvenis, ut, ne quis continuum ſuum in frequentandis Sacramentis ſtudium adverteret, varias adiret eccleſias, ſacram Euchariſtiam modò in eccleſia S. Franciſci, modò in S. Sebaſtiani Patrum Minimorum, modò in S. Mariæ de Jeſu, ac ſæpe in Patrum Prædicatorum ſuſcipiens. E

ſtudium orationis & obſequium in noſocomiis.

10 Mortuo deinde patre fratre Ambroſio, confeſſarium habuit patrem magiſtrum, fratrem Laurentium Lopez d'Ocagna, boni exempli Religioſum, qui poſtea fuit Prior conventûs S. Dominici Valentiæ, cujus ſacris colloquiis Ludovicus magis magiſque roborabatur in rebus divinis, & in ſanctiſſimis Sacramentis ſæpiùs frequentandis. Qua de cauſa benedictus Juvenis cum aliis litterarum ſtudioſis, qui Deo ſervire verè deſiderabant, poſt exceptas lectiones accedebat ad dictum magiſtrum Lopez, qui de rebus ſpiritualibus cum ipſis conferebat, docebatque eos modum, quo in virtutibus proficerent, & in ſancto Dei ſervitio perſeverarent. F Ita pius Juvenis in dies ſingulos progrediebatur feliciter in exercitiis ſpiritualibus, in eorumdem Patrum Prædicatorum eccleſia longo temporis ſpatio precibus inſiſtens. Viſitabat frequenter infirmos in noſocomiis, multas integras noctes exigebat, eis inſerviens, &, quibus poterat, rebus ſuccurrens. In hiſce officiis (quibus ordinariè occupabatur) erat ille ſpeculum virtutum & pœnitentiæ omnibus, qui eum noverant.

Peregrinaturus clàm diſcedit, ſed à patre,

11 At cùm ſibi perſuaderet, poſſe ſe ferventiùs Deo ſervire procul ab ædibus paternis, in quibus reputabat ſe nimium delicate vivere; ſtatuit (volens SS. Alexium & Rochum imitari) omnia relinquere; eoque animo, confeſſus priùs peccata ſua, ſacráque Euchariſtiâ refectus, peregrini habitu clam diſceſſit, profecturus, ubi à nemine agnoſcendus eſſet, poſſetque

A. Avignono.

A ſetque ſuum ſanctum propoſitum exſequi, terrenis omnibus rebus expeditus. Cum veſperi ejus diei, quo diſceſſerat, non compareret domi ſuæ, nec moneri juſſiſſet, (ùt conſueverat) ſe adiiſſe noſocomium, intellexerunt, ipſum diſceſſiſſe. Sed brevi pòſt accepit pater epiſtolam ſine die locoque ſignatam, per quam diſceſſum ſuum indicabat: in qua cùm ſpiritus ipſius in ea tenera ætate eluceat, ejuſdem apographum hic appono; quale ſequitur.

ex epiſtola ejus, quæ hic datur,

12 Jeſus Maria. Certò novi dolorem, quem tua dominatio, dominaque mater ſenſerunt ex conſilio, quod cepi; ſed verè non debuiſſetis ſentire, cogitantes, hanc eſſe voluntatem Dei. At petent, quomodò ſciam ego, hanc voluntatem Dei eſſe: cogitare poſſunt, me non ſic diſceſſurum fuiſſe, jam inchoata hyeme, cœptiſque litterarum ſtudiis derelictis, niſi id omnino divinæ voluntatis fuiſſet: qua de re veſtra dominatio non debet contriſtari, animo revolvens, Redemptorem noſtrum deſcendiſſe è cælo in mundum frigidiſſima anni tempeſtate; ac veniſſe moriturum, ut vitam nobis ingratis B donaret. Quantò magis debeo ego peccator relinquere mundum, & ire, quò divina ejus Majeſtas me vocat, ut agam pœnitentiam de tot peccatis à me contra Deum meum commiſſis. Diſceſſus meus tantò majorem creaverit luctum, quantò majori in diſcrimine domina mater verſatur; ſed nec hinc vel leviter dolendum mihi eſt. Legat ſanctos doctores, qui aſſerunt, beatam eam animam eſſe, quæ in hoc mundo patitur dolores; quia indicium eſt, Deum habere oculos ſuos ſuper ipſam, ac velle remunerare in gloria bona opera, quæ hic deorſum fecit. Sunt etiam, quorum bonum, quod agunt, remunerat in hac vita, ut deinde malum, quod fecerunt, caſtiget in altera. Propterea patienter acceptanda hæc perturbatio eſt, divinaque Majeſtas oranda, ut me ſua ſancta manu ſuſtineat, ducatque, uti duxit Magdalenam, ac denique à malignis inimicis ſervet.

id edocto,

13 A N. & N. accepi aliquos denarios mutuos in hoc iter, non ut prodigam, ſed ut iis utar, ſi fortè Deus voluerit me inflicta pro C peccatis meis infirmitate aliqua viſitare; quamquam divina illius Majeſtas ſit verum auxilium & medicina omnium malorum. Dignetur dominatio veſtra dictam ſummam reſtituere *h*, ut ſecura ſit conſcientia mea. Ne labores ſcire, ubi ſim; quod fruſtra faceres; & quamquam etiam me reperturi eſſent, confido, fore ut Deus meus ac magiſter Jeſus me in meo conſervaturus eſſet firmo propoſito. Commendet me dominatio veſtra divinæ Matri ejus, oretque, ut me eò conducat, ubi ipſi melius ſerviam. Conſoletur dominatio veſtra matrem meam, dicatque ei, ut, cum alios filios habeat, iis ſe ſoletur, memineritque, me ſibi à morte ſublatum eſſe, dum me peperit. Nec aliud addam, niſi ut Pater & Filius & Spiritus ſanctus ſint cum dominationibus veſtris, ſerventque, & ſint ſemper mecum. Amen. Eamque nobis concedant gratiam, ut ei ſerviamus in hoc mundo, & æterna quiete gaudeamus in altero *i*.

reduci curatur, & veſtem clericalem induit.

14 Pater, hâc acceptâ epiſtolâ, diligentiſſimè inquiſivit, quam viam teneret ſanctus Juvenis, qui, ut ſingulari ſua modeſtia rariſque moribus, quocùmque incederet, tam bono erat exemplo, ut omnium in ſe oculos raperet, ita ex talibus indiciis lumen aliquod de D ejuſdem itinere affulſit. Miſſi ergò à patre, qui eum inveſtigarent, repererunt ipſum apud quemdam fontem prope Bugnuolo, locum ſeptem *k* leucis Valentiâ diſſitum; utque ei reditum perſuaderent, finxerunt, matrem ex dolore, quem ex illius diſceſſu conceperat, jam morti proximam eſſe; quo aſtu cum domum ſuam reduxerunt tanto patris gaudio, quantùm exigebat recuperatio amiſſi Filii tam boni & cari. Advertens autem pater, eum in ſolas res eccleſiaſticas animum propenſum habere, talari clericorum veſte illum induit. Ita ipſe in ſuis devotis exercitiis, jejuniis, charitatis officiis & litterarum ſtudiis perſeverans tempus exegit, donec Religioſum Ordinem ingreſſus eſt; cum perſonis piis interim ſemper converſans magnaque cum diligentia fugiens conſortia earum, quæ non erant ejuſmodi.

ANNOTATA.

a *Id eſt, regiis rationibus præfecti.*

b *De S. Vincentio Ferrerio, Ordinis Prædicatorum, jam crebra facta eſt mentio in Vita prima & Annotatis ad eam: at meminerit lector, me ad hanc ſecundam Vitam nihil de perſonis, locis, aliiſque occurrentibus, de quibus in Annotatis ad priorem jam egi, (niſi quid peculiare occurrerit) annotaturum, ne Vitam ſatis prolixam fruſtra augeam. Poterit lector ope Indicum ad calcem hujus tomi de more adjiciendorum, ſi quam eorum notitiam deſideret, eam in Vita prima exquirere.* E

c *Per hanc fuit* S. Ludovicus *ex ſuprà dicti S. Vincentii Ferrerii familia.*

d *De nomine hujus ſecundæ conjugis vide dicta in Commentario prævio num.* 20.

e *Vide Annotata ad Vitæ primæ cap.* 1, *lit.* c.

f *Indicatur celebris ditionis Eccleſiæ civitas, Italis* Bologna, *ùt multis aliis titulis, ita etiam litterarum ac liberalium artium academiâ illuſtris.*

g Calaris, *Italis* Cagliari, *Sardiniæ, maris Mediterranei inſulæ, civitas eſt, regnique caput.*

h *Haud dubiè loco litterarum* N. & N. *ſanctus Juvenis indicavit perſonas, à quibus nummos acceperat mutuos, & quibus eos à patre reddendos deſiderabat.* F

i *In margine notat Avignonus, ſe hanc epiſtolam accepiſſe ex Vita per Rocam ſcripta, de qua conſule Commentarium prævium num.* 14 *& ſeq.*

k *Antiſtius lib.* 1 *Vitæ, cap.* 1, *num.* 5 *hujus loci à Valentina civitate diſtantiam multo majorem notat. Adi Annotata ibidem ad lit.* c.

CAPUT

A

CAPUT II.

A parentibus primò impeditus, ne Dominicanum habitum ſuſciperet, deinde clàm illis induit, iiſdemque tandem conſentientibus, profeſſionem emittit: virtutibus ac doctrinæ acquirendis ſtudet.

CAP. III.
Ab ingreſſu Ordinis Prædicatorum à patre prohibitus,

EX familiaritate, quam Ludovicus Bertrandus cum patre magiſtro fratre Laurentio Lopez, confeſſario ſuo, aliiſque bonis Valentini conventûs Prædicatorum Religioſis coluit, accenſum ei tam vehemens deſiderium eſt Ordinem S. Dominici in eodem conventu profitendi, ut decreverit ejuſdem habitum petere. Fecit id inſtantiſſimè apud Priorem, qui tunc temporis erat pater magiſter, frater Jacobus Ferran, vir litteratus ſolidæque virtutis, qui è Turco genitus *a*, præcipuis Prioratibus provinciæ Aragoniæ functus fuit, biſque eamdem provinciam rexit, qui promptè pollicitus eſt, eum ſui deſiderii compotem facere. Sed, cùm hoc eodem die, quo veſtiendus erat, ad aures patris Ludovici pertigiſſet, acceſſit hic Priorem, & debiles ſui Filii vires infirmitateſque exponens, effecit, ut ille, quamdiu ibidem Prior fuit, eumdem nullo modo admiſerit: quod bono Juveni tanto fuit dolori, quanto tenebatur deſiderio videndi ſe ſacro illo habitu indutum.

a

in propoſito perſtitit,

16 Non propterea tamen prætermiſit frequentare conventum, ad quem, elapſis ſtudio præſtitutis horis, accedebat, nihilominùs confidens, Deum ſibi aliquando conceſſurum, ut, quod tantopere deſideraverat, ſanctum propoſitum ſuum exſecutioni mandaret. Eo duce, ibat ſæpe ambulatum extra civitatem à porta marina ad regiam, inter quas ſitum eſt S. Dominici monaſterium; ibidemque fixis in illos ſacros muros oculis, flebat cum tenero affectu, quòd non liceret ſibi tot bonorum Religioſorum ſancto conſortio ibidem frui. Id pariter factitabat, dum audiret æra campana conventûs ad divina Officia pulſari. Ita ipſemet poſtea narravit in quodam colloquio, in dicta tirocinii domo cum novitiis habito, aliquot menſibus, antequam moreretur. Viſus tunc aliquoties eſt magnam aquæ copiam ex puteo horti cellæ S. Vincentii Ferrerii hauſiſſe, quâ malorum aureorum arbores rigabat; & aliquando à fratre Joanne Perez rogatus, cur adeò ſe fatigaret tantâ aquæ copia hauriendâ; Ad irrigandas, repoſuit, hasce benedictas malorum aureorum arbores, ne areſcant. Hinc collige humilitatem & piam ſimplicitatem, quâ jam ab illa ætate benedictus Juvenis ornatus fuit.

C

17 Poſt evolutum Prioratum patris magiſtri, fratris Jacobi Ferran, in ejuſdem locum electus eſt venerabilis pater magiſter, frater Joannes Mico, vir tantæ ſanctitatis, ut & in vita & in morte multis miraculis honoratus fuerit. Apud hunc Ludovicus frequenter importunè inſtitit, ut ſibi habitum concederet; & quamquam alii litterarum ſtudioſi eumdem quoque ab ipſo peterent, hiſce tamen ſanctus Prior ſuadebat, ut alteri Religioſo Ordini nomen ſuum darent; ſed Ludovicus ab ipſo, non ſine ſingulari cœleſti providentia, magno cum gaudio admiſſus fuit. Verùm antequam eam veſtem indueret, deſiderans Juvenis audire pias exhortationes, quas Prior diebus Veneris ad novitios in capitulo habebat; dum fratres cantarent Completorium, abſcondit ſe in quodam ſacello clauſtri, jamque illis ingreſſis in capitulum, ex inſidiis clanculùm prodiens, inter feneſtras in genua procubuit, ibique attentè piéque ſermonem auſcultavit, quem dum ad finem vergere advertit, raptim inde ſe recepit, ne deprehenderetur, & domum reverſus, ſemper magis magiſque ad ſerviendum Domino Deo impellebatur, maturè expendens ſalutaria monita, quæ audierat.

A. AVIGNONO.
tandemque ejuſdem habitum induit

E

anno 1544, inſciis parentibus; patriſque,

18 Ludovicus, poſtquam deinde cum dicto Priore de concedendo habitu ſecretiſſimè, ne id patri innoteſceret, ac denuò impediretur, egerat, à veſpere uſque in matutinum tempus pernoctavit in eccleſia S. Dominici, Deum ac beatiſſimam illius Matrem, Sanctumque loci patronum precatus, ut ſine impedimento in eum Ordinem admitteretur, in eodemque perſeveraret; cujus preces exauditas fuiſſe, docuit eventus; nam die XXVI Auguſti anni MDXLIV, ætatis ſuæ anno XVIII, menſe VII, ac die vigeſimo ſexto *b*, tam diuturni voti ſui factus eſt compos, per manus ejuſdem venerabilis Prioris Miconis indutus habitu glorioſi patris noſtri S. Dominici cum communi omnium illius conventûs patrum aſſenſu & gaudio. At parentes, intellecto, ipſum religioſâ veſte jam indutum eſſe, ſupra modum doluêre, tum quòd illum ſingulariter diligerent, tum etiam quòd vererentur, ne ab iſtis Religioſis ad id inductus eſſet; tum denique quòd Filius ſuus ob ordinaria ſua incommoda & debilitatem virium non videretur ipſis ſatis aptus ad litterarum ſtudia, quas Ordo Prædicatorum profitetur.

b

F

ipſum ad ſeculum revocantis, argumenta

19 Quam ob rem aptiorem accommodatioremque ipſi cenſebant Ordinem Cartuſianum, vel S. Hieronymi; eaque ratione inducti extrema tentârunt, ut à propoſito ſuo dimoverent. At quantò magis iſti moliebantur propoſitum illius enervare, tantò magis ipſe firmabat. Simul atque Ludovicus vidit ſe eo benedicto S. Dominici habitu veſtitum, magnis animis cœpit ſeſe in omnibus virtutibus exercere, ſpecialiter in obedientia, humilitate & oratione; ſanctique noſtri fundatoris, & ſancti Vincentii & aliorum Sanctorum Ordinis noſtri geſtis expendendis. His ducibus tantùm in divino proficiebat ſervitio, ut omne bonum, omneque gaudium ſuum in converſando cum divina Majeſtate conſtitutum haberet. Et licèt pater ejus ante expletum ſecundum illius tirocinii menſem de ejuſdem conſilio queſtus ei ſcripſerit, nequiit eum à propoſito revocare; imò ipſe cum magna conſtantia eidem reſpondit hoc modo.

per epiſtolam,

20 "Jeſus Maria. Litteras dominationis ve„ſtræ accepi, in quibus rectè expenſis video, „ſummatim duo contineri. Unum eſt, cum ve-

A. Avignono.

"velim Religioſam vitam profiteri, placere tibi, ut in Ordine Cartuſiano vel S. Hieronymi Deo ſerviam. Alterum eſt, opinari te, perſuaſiſſe mihi hujus ædis Religioſos, ut ſuus eſſem. Quod ad primum attinet, patienter ferat dominatio veſtra; quia ego aliàs numquam contentus vivam. Quod autem ait, cibos, jejunia & labores in hac Regula præſcripta mei corporis conſtitutioni non convenire; & quia ego ad contemplationem inclinor, id me commodiùs facturum in prædictis Ordinibus, quàm in hoc, in quo Religioſi tantopere occupantur ſtudiis litterarum, nec, niſi litterati, æſtimantur; meminerit, obſecro, dominatio veſtra dictum S. Pauli, regnum Dei non conſiſtere in cibo vel potu *c*; & reprehendi ab illo eos, qui ventrem ſuum ſibi Deum fecêre *d*. Itaque, cum ego non credam, regnum Dei eſſe eſcam & potum, nec ventrem meum pro Deo habeam, parum me terrêre poſſunt jejunia & labores."

c *d*

21 "Cúmque hujus Ordinis Religioſi concionentur & confeſſiones excipiant (quæ officia non rectè ſine contemplatione exercentur) certum eſt, in hoc Ordine amplum ad contemplandum campum patêre; quod dominationi veſtræ manifeſtum eſt, eritque aliis, qui voluerint inquirere. Parùm ab hominibus æſtimari, non diſplicet mihi; imò id cupio, & ita ſuadet mihi S. Paulus his verbis: Mihi pro minimo eſt, ut à vobis judicer, quia, qui me judicat, Dominus eſt *e*. Proinde per amorem Dei ſupplico dominationi veſtræ, ut in bonam partem accipiat, quod Spiritus Sanctus fecit; illius hoc opus eſt, non meum; & contrarium facere, eſſet ipſi reſiſtere. Certus ſum, me hac ratione ſalvandum, futurumque ſolatio dominationi veſtræ, dominæque matri & fratribus meis. Atque hic cum Pſalmiſta dico: Hic requies mea in ſeculum ſeculorum; hic habitabo, quoniam ipſemet elegi *f*."

quæ hic datur.

B

e

f

22 "Quod ad alterum ſpectat, nempe exiſtimare dominationem veſtram, id factum eſſe ex perſuaſione horum patrum; crede mihi (verum dico) eoſdem mihi etiam fuiſſe contrarios, maximè magiſtrum novitiorum, non, quòd diſpliceret ipſi me admittere, ſed quòd ei quoque, uti dominationi veſtræ, videret deſtitutus idoneis viribus ad ſuſtinenda onera, quæ ibidem ſubeunda ſunt: ſed tandem mea importunitate conſtantiâque perpenſis, judicavit, reſtiturum ſe Spiritui Sancto, ſi meis precibus non annueret. Ut autem dominatio veſtra hac de re certior fiat, ſciat, quædam mihi conceſſa eſſe, quæ non ſolent aliis novitiis concedi; puta, ut poſſim ego ad dominationem veſtram ſcribere, ab eaque recipere litteras, imò loqui cum eo, cui ipſa mandavit, ut me viſeret. Nunc igitur, cùm jam manifeſtò conſtet dominationi veſtræ, me, quod in hac re feci, mea ſponte feciſſe, non ex ſuaſione aliorum, non decet, me ita facultate ulteriùs uti, ſed ad aliorum novitiorum legem conformare. Idque ego etiam ipſemet rogavi patrem magiſtrum, qui nihilominus dixit, conceſſurum ſe, ut veſtra dominatio mecum ſola loquatur, ſi ipſa huc voluerit accedere."

egregiè refutat,

C

23 "Ceterum tam crudeliter ille me tractat, ut me propter infirmitates meas in optima tirocinii cella collocaverit, terque in hebdomada cœnare jubeat invitum; propter præſens verò frigus ſibimet abſtulit pallium, quo egebat, ut ego eo utar; ut adeò in me ſit miſericors, & in ſe ipſum crudelis; atque ipſe incedat nudus, ut ego veſtiar. Hiſce de cauſis ſoletur ſe dominatio veſtra, certaque ſit, me in animo meo magno ſolatio frui: quodque ad exteriores vires pertinet, validiorem eſſe, quàm umquam aliàs. Videat, ne de ſua dominatione dicatur, quod dixit rex David: Trepidaverunt timore, ubi non erat timendum *g*. Gratia Spiritûs Sancti cuſtodiat dominationem veſtram cum domina matre & omnibus; quod ego diu noctuque oro. E conventu Prædicatorum, VI Octobris *h*."

eoſque ſecutos eſſe jubet;

D

g

h

24 Hæc omnia videns ſanctus Prior Micon, ut liqueret, perſeverantiam fratris Ludovici Bertrandi ex nullo humano reſpectu oriri, eum quodam die advocavit, & coram patre ſuo dixit: Præcipio tibi, quantùm poſſum ſecundùm Deum, ut mihi liberè edicas, an in Ordine contentus vivas; & an vires in te ſentias, ut in eo poſſis perſiſtere. Affirmavit ſanctus Novitius, dixitque, ſe potius moriturum, quàm inde umquam egreſſurum: utque paternas ſuaſiones fortius oppugnaret, ſciens ſibi à Priore factam eſſe licentiam cum eo loquendi, vovit Deo, ſe in eodem Ordine victurum ac moriturum. Hac ratione, ac matre etiam ſemel à Priore viſitata, manſerunt parentes illius tanto repleti ſolatio, ut ambo ad eccleſiam S. Dominici acceſſerint ad agendas Deo gratias, quòd filius ſuus frater Ludovicus tam bonum ſtatum elegiſſet.

hique tandem conſentiunt.

E

25 Tantùm creverunt virtus & ſanctitas benedicti fratris Ludovici anno novitiatûs ſui, ut non amplius tiro, ſed veteranus videretur. Erat ipſe abſtinentiſſimus ciborum, ſibique deſtinatæ portionis majorem partem ſemper dabat pauperibus, quod etiam per totum vitæ ſuæ decurſum obſervavit; conſilium S. Vincentii Ferrerii ſecutus. Erat admodùm taciturnus, ac ſilentii & ſolitudinis amantiſſimus, humillimus omnium. Singularis in eo fuit continentia ſenſuum exteriorum, ac major etiam internorum: nec enim ſatis ipſi erat conſuetas in hac ſancta æde horas devotioni impendiſſe, ſed curabat mentem ſuam ſemper ad Deum elevatam habere. In communibus Ordinis Officiis fuit exactiſſimus, nullo temporis puncto otioſus: exhibebat ſe admodum pœnitentem & auſteræ vitæ amatorem; & quamquam in peragendis omnibus, quæ novitii ſolent, plenè fatageret, non ſolum nulla hinc ei oboriebatur mentis evagatio, ſed magis magiſque accendebatur in amore divino.

In tirocinio omnibus virtutibus emicans

F

26 Multum ſtudii poſuit in ceremoniis Ordinis diſcendis, & cognoſcendis conſtitutionibus, quas deberet ſervare, & in earumdem obſervantia exactiſſimè procedebat, uti in omnibus ſemper patuit. Suſpiciebant Religioſi conventûs virtutes, quæ in bono Novitio ſplendebant, & quantò plura in eo videbant ſanctitatis indicia, tantò magis lætabantur, quòd eum admiſiſſent ad habitum. Aliquando tentantes, an ſibi eſſet conſtaturus, obſervabant oculos ejus, quos, dum in Crucifixum intentos habebat, expedito videbatur viſu deſtitutus; notabant ejus verba, menſurabant paſſus, & omnes actiones ſubtiliter rimabantur; ac in hiſce omnibus compererunt, unde ipſum magis amarent, laudarentque; nihil, unde arguerent.

futuræ ſanctitatis ſuæ manifeſta præbet indicia.

A. AVIGNONO.

A rent. Tale ſummatim dedit ſpecimen virtutis ſuæ, ut, elapſo anno tirocinii, totus conventus exultaverit, quòd ille ad profeſſionem procederet; cùm ex indiciis in novitiatu ab illo datis pro certo haberetur, fore ut inſignem ſplendorem, non ſolum huic ſancto conventui, ſed etiam univerſo Ordini Dominicano adderet.

IV. Profeſſus anno 1545 novis animis

27 Anno MDXLV, vicario generali Ordinis patre magiſtro, fratre Franciſco Romeo Caſtellioneo, poſt mortem Generalis, fratris Alberti de Caſaus Hiſpani, anno MDXLIV, die XXVI Novembris Valliſoleti *i* defuncti; Provinciali autem Aragoniæ patre magiſtro, fratre Melchiore Pou Catalano, Priore verò conventûs S. Dominici Valentiæ venerando patre magiſtro Micone, frater Ludovicus Bertrandus profeſſionem ſuam die XXVII Auguſti cum magno ſuo ejuſdemque conventûs Valentini gaudio nuncupavit. Qua re agnoſcens ſe novo debito, tribus ſcilicet ſollennibus votis, obedientiæ, caſtitatis & paupertatis, additâque præterea ſacrarum Conſtitutionum obſervantiâ, ad ſerviendum Deo B obſtrictum, omnem vitam præteritam pro negligentia & mœrendi materia reputabat. Proinde toto animi affectu cæleſtem opem implorabat, ut inciperet bonus eſſe: quia quò quis melior eſt, eò ampliùs ſibi credit deeſſe, ut bonus ſit. Volvebat ſemper in animo, ſe ad hunc ſtatum à Deo vocatum eſſe, ut inciperet illum amare, arguebatque ſuam deſidiam, velut in ea via hactenus neſciret ambulare, in qua tunc oportebat currere.

in omnium virtutum ſtudium incumbit,

28 Maximi faciebat exactum eſſe in promiſſa obedientia, ac propterea voluntatem ſuam in omnibus & ad omnia ſuperioris nutui ſubjiciebat; quod Religioſæ vitæ fundamentum eſt; tantamque in hac virtute exercenda facultatem acquiſivit, ut, quemadmodum ex Proceſſu conſtat, magnam devotionem excitaret videntibus, quàm promptè majoribus ſuis parêret; nec talis ſolùm fuit in principio vitæ ſuæ Religioſæ, ſed ſemper manſit obedientiſſimus. Curavit omnimodis, ut puritatem mentis & corporis ſervaret intactam, utque omnes cogitationes ſuas continuè in Deum defixas haberet, cum aſſiduè obſecrans, ut tam bellum candorem ſibi illæſum ſervaret. C Pergebat magis, quàm umquam antea, mundana omnia contemnere, ea nihili faciens, viliſſimaque ac ſe indigna reputans; ſed contrà inæſtimabiles divitias ac pretioſum theſaurum eſſe cenſens ſervire Jeſu Chriſto, cui agebat gratias, quòd hic per votum paupertatis teneret illum iis ſolutum vinculis, iiſque cogitationibus liberum, quæ feliciſſimam ſervitutem ſuam potuiſſent turbare.

optimos quoſque ſibi ſequendos proponens.

29 Elegit ſibi ductores patrem ſuum S. Dominicum, alioſque Ordinis Sanctos, ac peculiariter S. Vincentium Ferrerium, ex cujus conſiliis, in Tractatu de vita ſpirituali ab eo conſignatis, ſe dirigebat; neque ſolum mirabatur exempla Sanctorum, qui obierant, ſed etiam ſtudebat imitari virtutes maximè in his provectorum, qui vivebant; quorum in ea ſancta æde magna erat copia. Unius itaque charitatem erga proximum; alterius ſolitudinem, aliorum corporis habitum; horum aſſiduitatem in orando; iſtius pœnitentiam & corporis caſtigationem imitans, formabat ſibi indumentum pulcherrimum, quo ſe ornaret; tamque ſtudioſe curabat augmentum virtutum, ut intra breve temporis ſpatium perfectum ſanctitatis exemplar evaſerit, quod omnes poterant utiliter contemplari, ex eoque uberes fructus referre.

Ex nimis auſtera vitæ ratione in morbum lapſus aliò mittitur;

30 Speciatim verò tantopere aſſueverat cum Deo agere, ut aliquoties raperetur extra ſe, ita ut ipſemet neſciret diſcernere, utrùm in terra, an in cælo verſaretur. Proinde petiit ſemel à patre Micone, ut ſibi diceret, quid cauſæ eſſe poſſet, quòd aliquando, dum orabat, non eſſet ſui compos, cui ille reſpondit: Redde Deo gratias, quòd eò pertigeris; hæc enim felicitas eſt, quæ non omnibus obtingit. Factum hoc ipſe frater Ludovicus narravit patri, fratri Joanni Alarconi, dum in conventu S. Annæ de Albayda de oratione conferrent; advertit tamen pater Alarcone, Ludovicum, poſtquam hæc manifeſtaverat, dictorum ſuorum pœnituiſſe, quòd in ſuam laudem ea poſſent redundare. Tantopere deſiderabat opera pœnitentiæ facere, ut multa, quæ faciebat, pauca ipſi viderentur. Nec contentus erat obſervandis jejuniis, quæ Conſtitutiones præſcribunt, niſi his etiam adderet altera, dempta E ſibi majori parte alimenti ſui; totque corporis flagellationes afflictationeſque ceteris adjungeret, ut in gravem inciderit morbum: qua de cauſa neceſſe fuit, eum tranſmittere ad conventum S. Matthæi *k*, locum ſalubrem, in quo cara ſanctitatis ſuæ veſtigia reliquit.

dumque convaluit, ſolita reſumit exercitia & litteris operam dat.

31 Poſtquam ab hac infirmitate convaluit, ſolita exercitia reſumpſit: nec enim erat inſtar aliorum, qui, ſi faciendo pœnitentiam ægrotaverint, ab ea impoſterum abſtinent. Ut autem ea, quæ in tirocinio docentur, uſui ſunt non ſolum tempore novitiatûs, ſed toto vitæ ſpatio; ita frater Ludovicus ad mortem uſque obſervavit ſubſtantialia & neceſſaria, quæ novitius didicerat; puta, vota paupertatis, caſtitatis & obedientiæ, ceremoniaſque Ordinis etiam minimas; ac ſpeciatim modeſtiam & habitum corporis, ut nullus novitius ei fuerit comparandus. Eamdem modeſtiam præferebat in verbis, aliiſque omnibus ad Religioſam profeſſionem ſpectantibus, ſemper quamdiu vixit: verùm hæc paulatim manifeſtiora fient ſuis locis, dum ſe obtulerint occaſiones. Quamquam verò Servus Dei ab adoleſcentia ſua contemplatione mirificè delectaretur, ac viderentur ipſi F ſcholaſtica ſtudia mentem ab eadem avocare, gnarus tamen, eum ſolere eſſe dæmonis aſtum, ut in fœdos errores inducat eos, qui volunt ſe ſine ſcientia contemplationi tradere, litterarum ſtudiis impigram navavit operam, eademque ſemper adamavit, ac libenter converſabatur cum viris doctis, quibuſcum paſſim conferebat, quæ legerat; & ne à vero aberraret, plurimum deditus erat doctrinæ S. Thomæ Aquinatis; dumque poſtea Prioratum geſſit, diligentiſſimè curavit, ut ſubditi ſui ſtudiis intenderent; eademque diligenter promovit.

ANNOTATA.

a *Adi Annotata ad Vitæ primæ cap.* 1, *lit.* n.

b *Hoſce ætatis annos menſeſque completos computandos eſſe, liquet ex Annotatis ad Vitæ* 1 *cap.* 1, *lit.* q; *annum igitur ætatis ſuæ decimum nonum, jam octavo menſe inchoatum, agebat, dum Ordinis Prædicatorum tironibus adſcriptus fuit.*

c *Ad Rom. cap.* 14, ℣. 17: Non eſt enim re-

A. AVIGNONO.

regnum Dei eſca & potus; ſed juſtitia, & pax & gaudium in Spiritu Sancto.

d *Ad Philipp. cap.3, ℣.19:* Quorum Deus venter eſt.

e *Epiſt. 1 ad Cor. cap. 4, ℣. 3:* Mihi autem pro minimo eſt, ut à vobis judicer &c; & ℣. 4: Qui autem judicat me, Dominus eſt.

f *Pſalm. 131, ℣. 14:* Hæc requies mea in ſæculum ſæculi: hic habitabo, quoniam elegi eam.

g *Pſalm. 13, ℣. 5:* Illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor.

h *Has litteras, ab Antiſtio non recenſitas, ut alias priores, accepit Avignonus ex Vita Hiſpanica.*

i Valliſoletum, *incolis* Valladolid, *Hiſpaniæ civitas eſt in Caſtella Veteri.*

k *Situs is conventus erat in oppido S. Matthai in regno Valentino, teſte Diago in Hiſtoria provinciæ Aragoniæ lib. 2, cap. 96; quod ad Vitam 1 non annotavi.*

B

CAPUT III.

Ordinatur presbyter: mittitur in Lombay: Valentiam redux præficitur novitiis; ejuſdem geſta ibidem.

CAP. V. *Sacerdos creatus anno 1547 primitias offert 23 Octobris;*

CUm B. Ludovicus tanta ſanctitate ac virtutibus ſplenderet, decreverunt patres, ut ſacris Ordinibus initiaretur. Proinde ſacerdos creatus primam Miſſam ſuam cantavit die XXIII Octobris anni MDXLVII Valentiæ in conventu Prædicatorum. Qua nova dignitate adeò ſe ad perfectionem aſſequendam obſtrictum agnovit, ut nullum tempus ſufficere crederet ad ſui corporis afflictationem aliaque pœnitentiæ opera exercenda, ut edomaret carnem, ſpiritumque C ad Deum elevaret, angelicam puritatem deſiderans ad tam excelſum miniſterium obeundum. Miſſam tanta cum pietate celebrabat, ut eam vehementer accenderet in circumſtantibus; &, priuſquam ad altare accederet, parabat ſe diligenter, ut majori cum fame hunc ſanctiſſimum Cibum ſumeret, quo ſpiritum ſuum in ſervitio & amore divino roborabat: nam ùt ipſi familiare erat dicere, Per ſanctiſſimum Sacramentum ſervi divinæ Majeſtatis, velut naves proſpero vento, navigant. Propterea ſuadebat etiam aliis, quibuſcum agebat, ut ſæpiùs communicarent, dumque id facere non poſſent, ſaltem ſe in eccleſia coram divina Euchariſtia ſiſterent.

virtutum ſtudio incumbit,

33 Poſt ſuſceptum ſacerdotium Ludovicus intimam contraxit familiaritatem cum aliquot religioſioribus patribus, nominatim cum venerando patre magiſtro Micone, patre fratre Michaële à S. Dominico, natione Navarro, magiſtro Laurentio Lopez, & patre fratre Raphaële Caſtello, quibuſcum conferebat de negotiis animæ ſuæ, quod magnam in illis ſanctitatis ſpeciem videret; ac proin, ad modum apis ex illis, velut totidem floribus cæleſtem rorem colligebat: fuitque ſemper amicus ſervorum Dei, quique Dei ſervi eſſe deſiderabant. D

periculum amici prævidet ac prædicit;

34 Nocte quadam poſt dictum Matutinum orationi inſiſtens, vidit in ſpiritu laudatum patrem Caſtellum (qui inſigni ſua bonitate magnam partem habuit in tam felici emendatione provinciæ Aragoniæ) ad collum uſque immerſum aquis cum præſenti periculo ſubmergendi. Cúmque dictus pater profecturus eſſet ad inſulam Majoricam *a*, frater Ludovicus ei viſionem ſuam narravit; quam eventus veram eſſe probavit. Etenim, dum pater Caſtellus è Majorica rediret navi, in qua etiam erat proregina, vidua domini Philippi de Cervellone, ejuſdem inſulæ proregis, tanta repentè tempeſtas Majoricam inter & Ebuſum orta eſt, ut pater Caſtellus minùs periculi in ſcapha eſſe æſtimans, in eam deſcenderit, nihil ſecum ferens, niſi ſcapulare & tunicam; paulò pòſt navis ſubmerſa eſt cum proregina; ſcapha autem tranſverſùm in Ebuſum impulſa fuit: quam ob rem pater Caſtellus, antequam, ſæviente mari, potuit proſilire in terram, diu ſub aquis fuit, ut ei prædixerat B. Ludovicus; ſed, miſerente Deo, vivus evaſit. Referebat B. Ludovicus, hunc ſoluiſſe orare proſtratum humi, brachiis in formam crucis extenſis; multiſque revelationibus cæleſtibus honoratum fuiſſe. a E

habitans in Lombay inſtantem patris ſui mortem edocetur,

35 Cùm dominus Franciſcus Borgia *b*, dux Gandiæ, conventum Sanctæ Crucis de Lombay *c* fundâſſet, quem bonus iſte ſervus Dei ædificaverat ex zelo animarum ſubditorum ſuorum, qui tunc novi erant Chriſtiani *d*, ejuſdem loci Prior menſe Septembri anni MDXLVIII electus fuit pater Micon, qui inſignes virtutes & ſanctitatem B. Ludovici probè perſpectas habens, curavit, hunc ſibi comitem dari, ut bonis principiis ea inſtituta domus poſtea in ſancta obſervantia & religione ſemper proficeret, uti factum eſt. B. Ludovicus, licèt huc libenter ſe contulerit, brevi tamen tempore ibidem potuit conſiſtere. Etenim initio Novembris ejuſdem anni oranti apparuit ſuus genitor, velut moribundus: quam viſionem confeſſario ſuo manè narravit, ac paucis pòſt horis adfuit nuntius ad eum miſſus, ut quàm mox rediret Valentiam, ſi vellet patrem ſuum videre vivum, qui eum in deſperato ſuæ vitæ ſtatu videre & apud ſe habere deſiderabat ſummopere. b c d F

quare Valentiam reverſus eidem morienti aſſiſtit, ejuſque in purgatorio

36 Diſceſſit velociter B. Ludovicus, moribundum patrem inviſit, lætiſſiméque exceptus, ab eo inter lacrymas hæc audivit: Fili, à me ſumme dilecte, mihi in hac vita fuit moleſtiſſimum, quòd te viderim Fratrem *e*; idque ipſum eſt, quod nunc me potiſſimùm ſolatur: commendo tibi animam meam. Perſtitit B. Ludovicus apud ipſum reliquo exiguo tempore infirmitatis illius uſque ad mortem, quæ contigit die VII dicti menſis Novembris, ùt dicitur in Proceſſu canonizationis, in quo exſtat capitulum, ex codice Cartuſiæ Portæ-cæli acceptum, in quo notata ſunt ſuffragia, quæ per totam Cartuſiam pro illius, velut in eam munifici, anima collata fuêre. Placuit autem Deo revelare Servo ſuo cruciatus, quos illa in purgatorio ſuſtinebat; nimirum, quòd modò ex alta turri præcipitaretur deorſum, ex quo lapſu oſſa ejus minuebantur; aliàs vehementiſſimè percutiebatur; audiebatque Ludovicus eam lamentantem, ſeque ipſi commendantem, ut ſuccurreret *f*. e f

37

A *pœnis cognitis liberare nititur,*

37 Haſce viſiones ſpatio octo annorum frequenter habuit, quo interim tempore ſemper dolebat, quòd patrem ſuum in tantis videret cruciatibus, ſtudebatque ei ſuccurrere per Miſſas, Pſalteria, Roſaria, jejunia & proprii corporis flagellationes, quas ſibi ſæpè infligere ſolebat, & habebat hunc in finem opportuna quædam in conventu loca. Noctu flagellabat ſe in ſacellis eccleſiæ maximè obſcuris, vel in parva ſacriſtia ſacelli miſericordiæ intra clauſtrum, quem locum huic exercitio accommodatiſſimum ait: ſed magno ipſi animo opus erat, quòd locus iſte terribilis eſſet. Nam aliquando ad illum tendens, invenit ibi proſtratum humi ac ſemimortuum patrem Caſtellum, quem flagellantem ſe dæmones peſſimè percuſſerant. Hæc ſacriſtia nunc in oratorium à patre magiſtro fratre Vincentio Gomez converſa eſt.

atque octennio poſt liberatum videt.

38 In fine octennii vidit B. Ludovicus patrem ſuum in pulcherrimo horto hilarem: quam viſionem Servus Dei, jam infirmus, uno ante mortem ſuam anno fratri ſuo Jacobo, & cuidam alteri familiari ſuo lachrymabundus narravit: cauſamque rogatus, ob quam pater ſuus tanta paſſus fuiſſet, reſpondit, ſe credere, id factum eſſe, quòd ille in obſequiis cujuſdam è magnis horum regnorum proceribus verſatus fuiſſet g. Neque vero incredibile appareat, patrem, quamvis vir pacificus bonique exempli fuiſſet, & moriens adſtantem ſibi habuiſſet filium ſuum, fratrem Ludovicum (qui multùm laboraverat, ut divinam amicitiam ipſi conciliaret) tam dura tamen tamque diuturna paſſum eſſe; Deus enim librat metiturque opera noſtra, atque ipſe ſolus novit præmium & pœnas, quæ meremur.

B

g

VI. *Etſi junior, novitiis magiſter datus,*

39 Licet in Ordine Prædicatorum conſuetudo ferat, ut officium magiſtri novitiorum, utpote maximi momenti, nulli, niſi maturæ ætatis Religioſo conferatur; quia à bona inſtitutione novitiorum pendet omne bonum Ordinis; & quia iidem jam obedientiâ ceteriſque virtutibus imbuti manent ſub diſciplina magiſtri, non modò annuo ſpatio tirocinii, verum etiam poſt profeſſionem, donec primam Miſſam celebrârunt; convenit, ut magiſter novitiorum non ſolum ſit vir religioſæ vitæ, ſed etiam magnæ prudentiæ & experientiæ. Tanti nihilominus fiebat apud omnes alumnos Valentini conventûs B. Ludovici ſanctitas & virtus, ut ipſum, quamquam juvenem, omnes elegerint magiſtrum novitiorum, firmiter freti, fore ut defectum ætatis ejuſdem pietas & virtus cum magno Ordinis emolumento penſarent. Nec ſpe ſua fruſtrati fuêre: tam enim inſigniter illud munus adminiſtravit, ut ad id natus videretur; & ab hac prima, aliiſque ſex vicibus, quibus id muneris geſſit, prodiêre multi Religioſi, qui ſua virtute & exemplo Ordinem plurimùm illuſtrârunt.

C

eos non minùs opere, quàm verbis,

h

40 Prima ipſius ad magiſterium novitiorum electio contigit die XXI Septembris anni MDLI h; primumque, quod ipſe ad munus ſuum rectè exercendum curavit, fuit, ut in ſervitio divino ſemper omnium primus eſſet: exempla enim ſuperiorum vehementer movent inferiores. Erat proinde in oratione aſſiduus, temperans, humilis, & Conſtitutionum obſervans, nulla harum, etiam minima, admiſſa violatione. Utque ipſe totus ardebat zelo amoris Dei, ita omnimode ſtudebat, ut novellæ iſtæ plantæ creſcerent omnibus ornatæ virtutibus, & tempore ſuo ſuaves bonorum operum fructus ad gloriam Dei & Ordinis honorem proferrent. In hunc finem reprehendebat, obſecrabat, monebat omnes, plus opere quàm verbis. Solebat eſſe in iis, quæ ad obſervantiam conſtitutionum ſpectant, exigendis ſeverior, quia, qui hiſce aſſueverint, iis poſtmodum minimè novi apparebunt Ordinis labores.

A. Avignono

omnibus virtutibus erudit,

41 Quemadmodum ille ſemetipſum, & mundana omnia ſummopere contemnebat, ſic eumdem contemptum in diſcipulis ſuis mirabiliter excitabat, eorumque corda omnium creatarum rerum amore exuens, volebat eos erga cellam libroſque ex amore Dei affectos, ut, ſi omnia à ſuperiore tollerentur, nullam ſentirent moleſtiam. Laudabat commendabatque illis obedientiam; &, ſi quis eam violâſſet, perquàm ſeverè caſtigabat. Perſuadebat, ut Sacramenta frequentarent, ac ſæpe per hebdomadam confiterentur peccata ſua, etiam crebrius, quàm præcipiat Regula. Docebat eos, quo modo ſe armare deberent paſſione Chriſti, in qua invenitur refugium adverſus omnes moleſtias, robur in tribulationibus, & flamma amoris ad vilipendenda creata omnia. Inde (ſubjungebat) adoleſcent charitatem, obedientiam & humilitatem cum ceteris inſuper virtutibus omnibus; ac propterea neceſſe eſſe, aiebat, ut Religioſus in cella ſua habeat imaginem Crucifixi, quo ſe recreet, & ad quem in neceſſitatibus ſuis recurrat, maximè in tentationibus; nam in illo reperitur vera requies & omne bonum, quia iſti poſt Crucem abſconditus Chriſtus eſt. Atque hæ ſunt illius admirabiles lectiones, per quas Sanctorum ſcientia comparatur.

E

maximè amore Dei,

42 Habebat itaque B. Ludovicus ſemper in cella ſua ſuper menſa librorum Crucifixum, & aliquando interrogans fratrem Joannem Baga, an ipſe aliquam Crucifixi imaginem haberet; cum id hic negâſſet, repoſuit: Nequit eſſe Frater S. Dominici, qui Crucifixum non ſervat in cella; & exſurgens ſublatum è pariete Crucifixum donavit ei, dicens: In hoc invenies, quidquid deſideraveris. Bonus Magiſter omni ſtudio curabat, ut novitii ſui ſemper & ubique divino amore accenſi eſſent, taleſque ſe exhiberent; & in ea re tam erat ingenioſus, ut fratribus in horto ſe recreantibus ex induſtria occurreret, vultuque benigno diceret: Diligamus, fratres, diligamus Dominum Deum; tamque pio animi ſenſu hæc aiebat, ut illi, miſſa facta recreatione, quamvis conſtitutum tempus nondum effluxiſſet, ſeſe in cellas ſuas reciperent toti accenſi ardore verborum ejus. Efficaciſſimè inculcabat, ut omnia opera ſua ac labores dirigerent facerentque ex amore Chriſti noſtrûm amantiſſimi, ita ut eorum jejunia, preces & corporis flagellationes non alium ſcopum peterent.

F

puritate cordis ac ſinceritate, reliquis præiens humilitate:

43 Docebat eos puritatem conſcientiæ, & ſinceritatem cordis fuci neſciam, atque omnis ſimulationis expertem: confortabat debiles, animabat infirmos, exponens, quantum poſſent mereri, licèt exiguæ vires pauca facere permitterent; modò rectum finem ſibi proponerent in animo, & amorem Dei foverent in mente. Profeſſos volebat diligentem litterarum ſtudio operam impendere, negans, litteras adverſari ſanctitati; imò experientiâ conſtare, aiebat, in Ordine S. Dominici doctiores magis

gis

A. Avignono.

gis religioſos eſſe, magiſque Dei timentes, & ſolitudinis amantiores. Tam clara luce viam cæli illuſtrante, novitii magnis procedebant paſſibus, vim ſibi inferentes, ut ſequerentur Magiſtrum, qui opere magis, quàm verbis, eam monſtrabat, exorſus ab humilitate, quæ tam profunda erat in B. Ludovico Bertrando, ut ſe hominum omnium, qui viverent, peſſimum reputaret. Propterea præterquam quòd ſibi pectus ſuum ſæpe percuteret, precabatur juvenes iſtos, ut pro ſe, tamquam maximo mundi peccatore, orarent. Hortabatur eos, ut liberrimè dicerent omnes defectus, quos in illo obſervaverant, promittens ei, qui ipſum fidelius accuſâſſet, in præmium ſe remiſſurum aliquam pœnam debitam, atque inſuper aliquid muneris largiturum.

in corpus ſuum ſæviebat flagellis,

44 Sed maximè mirabile erat videre vehementes continuaſque flagellationes, quibus ſe lacerabat; quæque, licèt conaretur eas ſibi infligere in ſecretis locis ac temporibus, quibus minimè percipiendas rebatur, multis tamen modis in notitiam venerunt. Contigit aliquando, ut, dum ſe aſperè flagellâſſet, oblitus fuerit cellæ oſtium claudere, eamque ingreſſus Pædagogus *i*, tunc frater Franciſcus Alemanni (qui poſtea magiſter & Prior & inſignis concionator fuit) non ſolùm pavimentum, verùm etiam parietes recenti ſanguine imbutos invenerit *k*. Altera vice, quòd novitium velut ſine cauſâ flagellari juſſiſſet, ſemetipſum ſic flagellavit, ut duo novitii, viſo copioſo ſanguine, quem fuderat, vehementer obſtupefacti, inventum, quod ille abſconderat, ſanguinolentum flagellum eidem reddere recuſaverint. Paſſim verò cella ejus reſperſa ſanguine ſpectabatur; cùmque quidam novitius ei diceret, ſe id relaturum Priori, Tace, fili, per amorem Dei, inquiebat B. Ludovicus; ego enim me emendabo; quæ quidem emendatio ea futura erat, quam ipſemet cuidam amico ſuo, divinis rebus plurimùm dedito, clàm indicavit, quòd ipſe ſe ſemel flagellaverit cinctus linteo, ne ſanguis deflueret in ſolum, eaque ratione à nemine obſervaretur.

B

C

& vel minimos novitiorum defectus caſtigabat ſeverè: *l*

45 Ut verò ſemet libenter flagellabat, ita etiam facilè levibuſque de cauſis flagellabat ſuos ſubditos, etiam defectus parvi momenti caſtigans *l*. Diebus Veneris mediâ nocte, dum in novitiatu celebrabat capitulum, exhibebat ſpeciem extremi judicii; quamlibet violationem ſilentii, parvum in ſomno exceſſum, commiſſum in choro errorem, aut qualemcùmque defectum in officiis puniens, aſperéque redarguens. Cùm duo novitii de quodam conſilio, quod S. Vincentius Ferrerius in Tractatu vitæ ſpiritualis dedit, diſputarent, & eorum alter hoc, alter alio modo id interpretaretur, tam graviter tulit B. Ludovicus, inter novitios utcùmque minimam altercationem ſubortam, ut eos in capitulo ſeverè corripuerit, juſſeritque aliorum novitiorum pedes oſculari, adjectis minis de tollendo illis habitu, ſi tale quid impoſterum commiſiſſent. Diligenter curabat, ut modeſtè incederent, nec oculis umquam ſublatis; utque inquireret, quomodò hæc ab iis obſervarentur, conſueverat eos ſpectare ex cella S. Vincentii, quoties accedebant ad chorum, vel inde redibant: ſi autem caſu quiſpiam hac in parte deliquiſſet, non ſolùm is aſperè reprehendebatur, ſed etiam luebat pœnam.

Iiſdem etiam paternè proſpicit.

46 Aliunde quoque erat admodùm ſollicitus, ut benè provideret novitiis, quacùmque re illis opus eſſet: nam quamdiu vixit, pectus ſemper nobile ac liberale geſſit. Ut verò æquum non eſt, arcum ſemper tenſum eſſe; ſed aliquoties remitti, ne rumpatur, ſolet in bene ordinatis religioſis Ordinibus concedi, ut certis temporibus quadam religioſa recreatione fruantur; ea data occaſione, B. Ludovicus novitiis ſuis multa procurabat cupedia; nec tantùm iis temporibus acceptabat, quæ à Religioſorum parentibus dono mittebantur, & in commune omnibus reponebat, verùm etiam, ut mitteret, inducebat matrem ſuam, à qua ei copioſè providebatur.

Timore Dei mirè percellitur:

47 Habebat tamen B. Ludovicus in mediis recreationibus cogitationes ſuas de more fixas in Deum, ita ut quodam die, dum novitiis carnulam partiretur, improviſò cœperit lacrymari; quod licèt diſſimulare conaretur, coactus tamen fuit ſe in cellam recipere. Secutus ipſum pater frater Thomas Arenas, intima ei familiaritate conjunctus, repetitis vicibus flendi cauſam rogavit: cui ille poſt aliquantum ſilentii tandem hæc verba repoſuit: Comedimus & confabulamur; & ego neſcio, quæ mea futura ſors ſit: neſcio, an non æternum damnandus ſim. Hiſce dictis, rurſum in lacrymas prorupit metuique indulſit. Hujuſmodi cogitationibus non raro anguntur, qui Deum verè amant; atque ipſe ſæpe ſimiles angores paſſus eſt. Cuidam familiari amico ſuo ſemel ſecretò indicavit, ſibi aliquando noctu expergefacto per vivam memoriam Domini Dei, ejuſque præſentiæ tandem oſſa tremuiſſe; recitabatque illud Jobi capite IV: "Quando ſolet ſopor occupare „homines, pavor tenuit me, & tremor, & „omnia oſſa perterrita ſunt *m*." Crebrò etiam verſabat in ore ſuo iſta Salomonis Proverbiorum capite XXVIII: "Beatus homo, qui ſemper „eſt pavidus."

E

m

in dimittendis novitiis facilis eſt, improbatque eorum contemplationes.

48 Facili negotio reddebat veſtimenta mundana novitiis rogantibus, ut redirent ad ſæculum: dicebatque ceteris, quod olim Chriſtus diſcipulis ſuis: "Numquid & vos vultis abire „*n*?" Ut enim ſanctum eſt, libenter vivere Religiosè, ita res magni periculi eſt, ex metu vel pudore religioſum Ordinem ingredi. Simili facilitate tollebat habitum iis, qui non rectè incedebant, & exiguam proficiendi ſpem faciebant. Cum quidam novitius bono Magiſtro diceret, ſibi factam eſſe inſignem revelationem, quam cum eo vellet communicare, reſpondit ille: Itane, jam nunc tibi obtingunt revelationes? deſeres habitum; nec multis diebus pòſt in ſæculum rediit, ut vitam anachoreticam duceret, quod tamen non fecit. Non placebant fratri Ludovico revelationes tironum in ſervitio divino, aiebatque, oportere prius multum temporis impendi vitæ activæ ad caſtigandum corpus, quàm per contemplationem volare; eam enim eſſe ordinariam viam Sanctorum, præceptis ſanctorum doctorum conformem.

n

F

Vaticinatur: ſtudiorum cauſâ Salmanticam pergens,

49 Semel quatuor novitiis ſeorſùm convocatis dixit: Filii mei, parate vos; uni enim veſtrûm moriendum hoc anno eſt; ac verè contigit, ut intra tres menſes unus eorumdem obierit, ceteris tribus ſuperſtitibus. Inter alios habebat duos novitios in recitando Officio eccleſiaſtico, aliiſque ſimilibus ſcrupuloſiſſimos; quam

A quam ob rem cuidam alteri novitio, fratri Chriſtophoro Eſcriva, inquit: Vides, quàm hi duo filii ſint ſcrupuloſi? Scito, & unum & alterum Ordinem deſerturos: & ita evenit. Cùm B. Ludovicus litterarum ſtudia faceret maximi, jam ſecundò præfectus novitiis, rogavit patrem Generalem, ut facultatem ſibi concederet navandi iis operam in celebri conventu Salmanticenſi. At pater Mico conabatur illum ab hoc propoſito avocare, aſſerens, ipſum à Deo vocatum ad Ordinem eſſe, non ut doceret litteras, ſed ut Chriſtianos mores exemplis ſuis & piis conſiliis aliis perſuaderet.

per viam monitus redit Valentiam.

50 Aſſecutus nihilominus eſt deſiderium ſuum, & profectus in Caſtellam eſt, quò cùm perveniſſet uſque ad villam Eſcuſam de Haro, obvium habuit quemdam patrem valdè ſpiritalem, qui ei ait, non eſſe hanc illam viam, ad quam terendam illum elegerat Deus, ac proinde rediret ad conventum ſuum, ibidemque perficeret, quæ ſuperiores mandaverant. Expenſo hoc monito, B. Ludovicus ſtatuit, Deum per duos hos ſervos ſuos voluiſſe ſanctam ſuam voluntatem indicare, B rediitque Valentiam, ubi feſtivè receptus fuit à bonis illis Religioſis, qui, ut ipſum ob ſuam inſignem virtutem ſummopere amabant, ita etiam ægrè ferebant tam pii fratris abſentiam. Illuc vix advenerat, quin ſuperiores idem tirocinii regendi pondus illi impoſuerint ex ſpe ingentis fructûs Ordini acceſſuri: quo officio multos annos functus fuit; licèt ex deſiderio majoris ſolitudinis & quietis ſuperiores rogaverit, ut tantum ſibi oneris eximerent.

ANNOTATA.

a Majorica, aliàs Mallorca, & Majorca, *major Balearium inſula eſt in mari Mediterraneo.*

b *Fuit hic S. Franciſcus Borgia, Gandiæ dux, poſtea tertius Societatis Jeſu Præpoſitus generalis, cujus geſta hodie illuſtrata ſunt.*

c Lombay, *vel* Llombay, *vicus vel oppidum regni Valentini eſt, paucis milliaribus Valentiâ diſtans ac marchionatûs titulo gaudens.* C *Fundationem dicti conventûs laudato S. Franciſco, loci marchioni, pariter adſcribit Diagus lib. 1 Hiſt. provinc. Aragoniæ, cap. 290. De eodem ipſemet S. Franciſcus in Vita ſua, Hiſpanicè per Ribadineiram ſcripta & per Andream Schottum Latinè verſa, lib. 1, cap. 17 ſic loquitur ad Carolum natu maximum filium ſuum:* Tria tibi cœnobia, tamquam majorum monumenta, in manus trado; Lombayae ſodalium S. Dominici, Gandiæ ſociorum, & D. Claræ virginum, in quibus ſoror eſt, & amitæ.

d *Sic Mauros Judæoſque ad Chriſtianam fidem converſos Hiſpani vocitant.*

e *Id eſt, Religioſum Ordinis Prædicatorum.*

f *Adi Annotata ad Vitæ primæ cap. 1, lit.* x.

g *Ac nimirum huic nimiùm aſſentatus propter hujus gratiam Deum offendiſſet.*

h *Conſule Vitæ primæ cap. 2, & Annotata ibidem ad lit.* a.

i *Italicè eſt:* Il Pedagoge; *quæ tamen vox an ſenſu obvio, aliove hic accipienda ſit, neſcio.*

k *Conſonant ſuprà Antiſtius in Vita prima, & Auditores Rotæ Romanæ, quorum verba dedi ibidem in Annotatis ad cap. 2, lit.* b.

l Ne *ſcilicet, ut habet Antiſtius in Vita prima cap. 1, noxas illas alioquin luere deberent in purgatorio.*

m *Conſule Vitæ primæ cap. 2, & Annotata ibidem lit.* c.

n *Joannis cap. 6, ℣. 68.*

A. AVIGNONO.

CAPUT IV.

Mors patris Miconis, ac matris S. Ludovici: hujus habitatio, præfectura, geſtaque in conventu S. Annæ Albaydæ.

E

CAP. VII. Mors Miconis, ac Sancti matris: alterius anima è purgatorio liberata. a

ANNO MDLV, die ultima Auguſti *a* placuit Deo ad ſe evocare inſignem ſervum ſuum, magiſtrum fratrem Joannem Miconem, de cujus laudibus ſuprà meminimus, virum tantæ ſanctitatis, ut multis à divina Majeſtate miraculis fuerit honoratus; & anno ſubſecuto obiit mater B. Ludovici Bertrandi, cui morienti ipſe adſtitit: quo tempore Valentiæ regnum valida vexabat fames, quæ uſque ad annum MDLVII tenuit; cujus anni æſtate deinde in civitate Valentina exorta peſtilentia eſt, quæ per totum regnum ſerpens incolas uſque ad annum MDLX afflixit. Eo malo in conventu Valentino obiit frater Clemens Benetti, qui, poſtquam animam ſuam generali confeſſione apud beatum fratrem Ludovicum Bertrandum eluerat, eidem pollicitus eſt, fore ut ſuum in altero mundo ſtatum indicaret. Apparuit ergò ipſi eadem nocte, dixitque, ſe pro quibuſdam levibus defectibus in purgatorio detineri, petiitque, ut patrem Priorem ea de re certiorem faceret, utque is pro eo preces fratribus ſuis indiceret. Obſecutus eſt B. Bertrandus, celata viſione; ac dehinc poſt ſex dies quidam de peccatis ſuis F apud eumdem confitens ait, ea nocte ſe vidiſſe terram aperiri, ex eaque ſciſſura exeuntem fratris Clementis Benetti animam, inſtar ſtellæ ſplendidam, & per aëra aſcendentem in cælum.

Urgente peſte, ad conventum Albaïdæ miſſus, eidemque præfectus.

52 Invaleſcente poſthæc Valentiæ peſte, correptus fuit Prædicatorum Prior, frater Michaël à S. Dominico, Religioſus magni meriti, qui ex mandato patris magiſtri, fratris Petri Salmanticenſis, filii ejuſdem conventûs Valentini, & tunc temporis illius provinciæ Vicarii generalis, multos è fratribus ſuis ad alios regni conventus tranſmiſit, ne periclitarentur omnes. In hac partitione B. Bertrando obtigit conventus S. Annæ de Albayda, cui majori parte temporis præfuit cum titulo Vicarii, quòd monaſterium illud tunc nondum Prioratu gauderet. Quia verò is conventus in loco ſolitario erat, admodùm erat aptus conſuetis B. Ludovici exercitiis; quippe qui ibidem poterat pro arbitrio ſuo precibus & contemplationi vacare; ſolebatque cum magna animi voluptate nudis pedibus in vicinum conventui

A. Avi-onono.

ventui collem aſcendere, in eoque ad exemplum Chriſti Domini noſtri longas moras trahere.

divinum amorem transfundebat in alios,

53 Tanto æſtuabat divino amore, ut verba ejus focus ardens viderentur, uti patuit quodam die, quo frater quidam converſus, Joannes Perez nomine, dum in eodem conventu parabat ſe ad confitendum B. Bertrando, audivit magnos planctus & ſingultus patris Alphonſi Godoy, qui apud eumdem B. Bertrandum confitebatur, quique paulò pòſt inde recedens lacrymabundus ait: O frater Joannes, unus carbo accenſus accendit alterum! Quod aiebat de inflammatis verbis B. Bertrandi, quibus ad plangendum motus fuerat. Conſueverat inſuper idem ille frater Joannes aſſerere, ſe, quoties apud B. Bertrandum confitebatur, vel unica ipſius voce audita, ad contritionem & lacrymas commotum fuiſſe. Id ipſum teſtatus etiam eſt Hieronymus Abeglia, qui, quoties ipſi confeſſus fuit, ſemper magis in divino ſervitio accenſus ac cæleſtibus dives favoribus ab eo receſſit.

B

mirus illius in orando fervor, & in caſtigando corpore ſeveritas;

54 Tantus erat illius in orando & meditando ſpiritûs fervor, ut is nonnumquam redundaret in corpus. Quam ob rem quodam hyemali die, tempeſtate frigida patri Alarconi de tam intenſo frigore conquerenti B. Bertrandus reſpondit: Pater, ſi frigeas, confer te ad orandum, & non ſenties frigus. Idne tu numquam expertus es? Tractabat ſe ipſum rigidè, aſpero cilicio indutus, ſeque, ùt jam dictum eſt, ſæpe flagris cruentans. Hinc ſcapulas habebat laceras, quibus manus ſuas blandiendi gratiâ aliquando imponente patre Alarcone, ille corpus ſuum vehementer contorſit; ex quo ſatis intellexit Alarco, quid rei eſſet; & diſſimulavit: verùm alio die in cellam ejus ingreſſus, inventum in ea vetus ſudarium, ex flagellatione totum ſanguine tinctum, furtim abſtulit, & pro ſacris reliquiis ſervavit viginti ac pluribus annis, antequam B. Bertrandus moreretur.

ſacra Euchariſtiæ pia fames; fervor in concionando; eleëmoſynas colligendi ſtudium;

55 Miſſam devotiſſimè celebrabat, cúmque ad Communionem perveniſſet, morabatur diu cum ſanctiſſimo Sacramento in manu lacrymans; tuncque ſæpe viſus fuit magno ſplendore micare, ut ſuo loco dicetur. Ex ſingulari, quo Euchariſtiam proſequebatur, affectu ordinariè celebrabat quotidie: ſi verò impediretur, precabatur prædictum patrem Alarconem, tunc ſacriſtam, ut ſibi eam porrigeret; eoque ſuperiore id facere recuſante, repulſam ex magna humilitate ac obedientia ferebat patienter *b*. Exercitia, quæ B. Bertrandus & ſocii ejus in hoc conventu obibant, erant incumbere prædicationi, & conſolandis animabus inſiſtere, quæ præter divinas laudes diu noctuque cantandas, huic ſacræ Religioni ſunt propria. Primum ex ſermonibus, quos in hoc conventu commorans habuit, dixit in vico Palombara *c*, quem ille magni æſtimabat, quòd patria eſſet ſui boni magiſtri Miconis. Priuſquam aſcenderet in cathedram, conſueverat ſe recipere in ſacriſtiam, ubi tam ferventer orabat, ut crebrò viſus fuerit inde regredi vultu ſplendente. Ibat pedes per iſtam viciniam prædicaturus, & finita concione, colligebat eleëmoſynas fratribus ſuis, amplam peram humeris impoſitam geſtans.

56 Aliquando ab habita concione rediens à S. Maria d'Agres *d* invenit paſtorem, qui gregem ſuum ſervabat, videnſque ipſum, procubuit in genua oraturus; deinde ad paſtorem accedens, indicavit ei ſuas ſecretas cogitationes, quódque tot jam anni elapſi eſſent, ex quo ipſe non fuerat confeſſus, utque adeò quàm primùm confiteretur; cùm jam proxima inſtaret mors. Obſecutus eſt paſtor, ac paucis diebus pòſt ad alteram vitam conceſſit. Mandabat fratribus, ut promptè audirent omnes, qui ex circumjacentibus locis confitendi gratiâ ad eos venirent; dumque præ nimia multitudine non poterant omnes matutino tempore abſolvi, nolens, quemquam ſine ſolatio dimitti, jubebat reliquos, quantùm permittebat ejus ſancti loci paupertas, cibis refici, lautéque haberi: proinde omnes piè affecti hilareſque domum redibant. Propenſiſſimus erat in dandas eleëmoſynas, dabatque ordinariè, quotquot peterent, & mendicos, quos in plateis invitabat ad conventum. Magna enim erat illius fiducia in Deum, quippe qui optimè noverat, Deum non defuturum hominibus, cùm nec deſit animalibus ratione expertibus *e*.

mira in pauperes largitas

e

copioſè à Deo compenſata; charitas peſte infeſtis innocuè exhibita:

57 Quamquam is conventus, quo tempore B. Bertrandus ei præfectus vicarius fuit, admodùm egeret, nec haberet pecuniam in promptu, nec ſpem ejus obtinendæ, imò multis obſtrictus debitis eſſet, in novo loco rebus omnibus neceſſariis inſtruendo contractis, cœpit Servus Dei tam generoſo animo eleëmoſynas elargiri, velut iſta ædes fuiſſet ditiſſima. Sicut autem ipſe per charitatem ſuam quaſi prodigus erat in inopes, ita videbantur conventûs ſubſidia prodigioſè augeri, ut intra breve tempus omnia debita exſtinxerit, manifeſto indicio, quòd, quò munificentior ille eſſet in pauperes, eò magis augerentur res conventûs ſui, quem omnibus neceſſariis opportunè inſtructum ſemper habuit. Et licèt propter ſepultum in ea eccleſia aliquem, qui ex peſte mortuus repertus fuerat, illi multis diebus prohibiti fuerint per ea loca mendicare; nihil tamen iis defuit neceſſarii: quia, quemadmodùm bonus Vicarius ſuam ſuorumque Religioſorum vitam in ſepeliendis peſte exſtinctis exponebat periculo, ſic Deus non ſolùm illos omnis contagii expertes ſervavit, verùm etiam iiſdem, quidquid opus habebant, miniſtravit, ne ex hac tribulatione inopiam paterentur.

F

fiducia in Deum: revelata ipſi mulieris indigentia.

58 Cùm, ruptâ conventûs campanâ, procurator ad novam conficiendam nummos colligeret, contigit, ut B. Bertrandus pro ſuo prælati officio iis in rem alteram opus haberet. Quam ob rem procuratori promptè mandavit, ut omnem pecuniam, quam habebat, ſibi traderet. Hinc ille vehementer contriſtatus eſt, veritus, ut deinde eſſet, unde pretium campanæ ſolveretur, in eoque primo motu cholerico tacita mente dixit: O benedicte Deus, quàm terribilis eſt iſte! Beatus verò Bertrandus illicò ſubdidit: Probè ſcio, pater, te dicere: O benedicte Deus, quàm terribilis eſt homo iſte! Da mihi tamen pecuniam: Deus enim providebit. Mandavit aliquando procuratori culinæ, ut duos regales daret lotrici, quos procurator pannis ſordidis involutos eidem miſit. Bona mulier, eos caſu inveniens, tantò ampliùs admirata fuit, quòd eo ipſo die maximè egeret. Venit ad conventum & Servo Dei dixit: Quid eſt hoc, Pater, quod inter pannos inveni? Cui ille, Abi, reſpondit, filia: eo enim indiges.

A ges. Ad quod reſponſum ipſa etiam magis obſtupuit, maximè quòd indigentiam ſuam nemini revelâſſet.

VIII. *Secreta novit ac prædicit:*

59 Peſte graſſante Valentiæ, degebat in loco, Belgida dicto, & mediâ leucâ à conventu S. Annæ diſſito, quidam nobilis Valentinus, nomine Hieronymus Abeglia *f*, vir magnæ prudentiæ & timens Deum, qui multis annis Juratus Valentiæ *g* fuerat aliiſque functus officiis. Hic ſingulis diebus Dominicis, ac ferè etiam omnibus feſtis, ad conventum S. Annæ ibat, de peccatis ſuis confeſſurus, qua in re utens B. Bertrando, intimam cum eo contraxit amicitiam, eumdemque ſupra modum dilexit, quòd inſignem illius perfectionem & eximias virtutes probâſſet. Cúmque multa ſingularia de ejuſdem abſtinentia pœnitentiaque ac denique eximia vitæ ſanctitate audiſſet, ac propterea majorem cum eo familiaritatem conjunxiſſet, mira miniméque ordinaria ei contigerunt. Sæpiùs decreverat de rebus animæ ſuæ cum Servo Dei conferre; ſed priuſquam id ei vel verbulo indicâſſet, imò priuſquam cœpiſſet loqui, B. Ludovicus ad ſingula pleniſſimè reſpondit, non ſecus atque longum B de iis ſermonem cum eo habuiſſet. Quodam die eidem prædixit, tale vel tale quid ei eventurum, quod planè, uti vaticinatus fuerat, annis viginti pòſt eidem evenit; quid tamen id fuerit, numquam voluit Hieronymus manifeſtare; quòd ſua propria cauſa eſſet.

parturientis felicem partum prænuntiat.

60 Dominâ Iſabellâ de Beluis, prædicti Abegliæ ſorore, partûs doloribus correptâ, obſtetrices multis horis præſtolabantur; ſed cum illa ex defectu virium nequiret eniti, rogavit fratrem ſuum, ut obſecraret B. Bertrandum, ne negligeret, in eo mortis periculo ſine mora ad ſe venire. Accepto nuntio, Servus Dei illuc adveniens, nullo præterea verbo facto, ait Abegliæ, Aperi mihi hanc portam (quæ oratorii erat) poſitiſque ibidem ante Crucifixum genibus, Matutinum Officium Nativitatis Domini recitavit. At Abeglia, cum ille nimis diu ibi morari videretur, exploraturus illuc accurrit: is verò ex oratione conſurgens ait: iſtæ obſtetrices non nôrunt artem ſuam; nam nimis intempeſtivè dominam ad pariendum C diſpoſuêre: nihilominùs illa ante mediam noctem pariet filiam, quæ cum matre vivet: atque ita omninò contigit.

Pio viro nobili uxoris ſuæ obitum præſagit

61 Quadam vice dictus Abeglia ad conventum S. Annæ acceſſit, ubi, poſtquam apud B. Bertrandum confeſſus, ſacràque Euchariſtiâ refectus fuerat, cum eo pauciſque aliis ad illius cellam ſe contulit; quam ingrediens Pater, apertis brachiis, ei dixit: Frater mi, para te; Deus enim tibi tollere vult, quod in hac vita tibi eſt cariſſimum. Triduo pòſt die feſto Abeglia ad S. Annam rediens in media via occurrit B. Bertrando, Belgidam miſſo, ut prædicaret, & confeſſiones exciperet, uti ſolUerat, qui Abegliam ſalutans, ait: Domum tuam vado, ut dominas iſtas ſpiritualiter conſoler. Cum illuc igitur adveniſſent, poſt breve colloquium Abeglia cum ſua conjuge aliiſque de peccatis ſuis confeſſus eſt, ſacramque Euchariſtiam ſuſcepit. Poſt prandium, dictis Deo gratiis, famuliſque dimiſſis, converſus Pater ad Abegliam & uxorem ejus ait: Domini, quid ſi Deus vellet nodum, qui vos conjungit, diſſolvere? moxque mutato ſermonis argumento, cœpit de Deo differere; ac deinde ad conventum ſuum reverſus eſt.

A. AVIGNONO.

mortuæque ſalutem declarat, ac futurum filiorum ſtatum vaticinatur.

62 Triduo pòſt, die Mercurii circa veſperam domina inſolitâ vehementique febri correpta fuit, die Veneris ſequenti abortum paſſa eſt, ac poſtridie, vix abſoluto prandio, mortua: tumque demùm intellexit Abeglia, quod Servus Dei, velut jocando ipſi ſæpe inſinuaverat. Dominicâ ſubſecutâ primo manè egreſſus è conventu B. Bertrandus cum patre fratre Martino Suarez, ut iret in Belgidam, obviavit homini ad conventum eunti, qui priuſquam verbum protuliſſet, ait B. Bertrandus: Jam ſcio cauſam itineris tui: redi: uxor domini tui obiit. Hinc pater Suarez intellexit, eam mortem per revelationem B. Bertrando cognitam fuiſſe. Cùm Belgidam perveniſſet, ingreſſus defunctæ domum, oculos bono temporis ſpatio in cælum elevavit, dixitque: Hæc defuncta bona domina erat una è purioribus ac ſimplicioribus animabus, quas ego umquam tractavi: & nihilominus quinque diebus detinenda in purgatorio eſt. Peractis exequiis, ſepultàque mortuâ, B. Bertrandus adhortatus Abegliam eſt, ut filios ſuos E probe educaret, nam majorem illorum partem Religioſos fore: quod & evenit: ex quinque enim tres Societatem Jeſu ingreſſi ſunt; alter habitum glorioſi patris Franciſci induit; natu minimus duxit uxorem.

Imminentem ſervulæ interitum præſcit: ejus rigor in cubando.

63 Alio tempore B. Bertrandus exiſtens Belgidæ in domo dominæ Iſabellæ Beluis, intento in quamdam ſervam oculo, ait dominæ ejus: Placeat tibi hoc mancipium quàm primum vendere; ſed cùm perſeverans peſtis omne impediret commercium, ſubſequentibus quindecim diebus id fieri nequiit; in quorum fine infelix iſta ſerva ex alta pergula in præceps deſiliit & deſperabunda obiit; tuncque intellectum eſt, cur bonus Servus Dei venditionem illius tantoperè urſiſſet. Cum in ſuprà dicto vico Albayda ratione cujuſdam jubilei ad excipiendas confeſſiones cum patre Alarcone exiiſſet, numeroſo populo audiendo tamdiu occupati fuêre, ut multò ſeriùs eſſet, quàm ut poſſent ad conventum ſuum redire. Juſſit ergò dominus Joannes Milani, loci comes, eis lectum parari; at B. Bertrandus nulla ratione induci potuit, ut F exutus veſtibus decumberet, idque ſolum ab eo obtentum eſt, ut poſt longas preces ſuas veſtitus in eo cubaret. Simili modo in domo ſuprà dicti Abegliæ, dum aliquoties compulſus fuit in ea pernoctare, numquam voluit cubare in lecto, ſed ſuper quamdam arcam. Tantummodò in Moncada *h* ſemel, dum erat infirmus, importunis precibus victus ſic veſtitus in lecto invitus recubuit.

Dæmonis fraudes detegit: parturienti ſuccurrit.

64 Cuidam mulieri Albaydæ, quæ parvulum filium habebat ſibi cariſſimum, apparuit ad fores ſuas quidam habitu peregrinantis, qui ait: Ego vado ad S. Jacobum; ſi velis mihi hunc dare filium, ego eum magnum virum efficiam. Mulier, quamquam non diſpliceret promiſſio, petiit ſibi diem unum ad deliberandum dari; atque illicò B. Bertrandum conſultura acceſſit; qui eam monuit, ut, ſi rediret peregrinus, illum juberet in malam rem faceſſere; dæmonem enim eſſe. Poſtero manè adfuit peregrinus reſponſum quæſiturus, repoſuitque mulieri: Major dæmon eſt frater Bertrandus, qui hoc tibi conſilium dedit: ut autem ſcias, me poſſe multum; ſpecta illum, qui alino

A. Avignono. aſino hùc advehitur, is præ foribus tuis mortuus corruet; itáque reipſa contigit; & peregrinus non ampliùs apparuit *i*. Aliud huic ſimile eveniſſe Valentiæ, ſuo loco narrabimus. Quadam nocte velociter vocatus fuit ad dominam Blancam, dicti comitis, domini Joannis Milani, conjugem, in partu vehementer periclitantem. Ivit ille promptiſſimè, & appenſo ad collum ejus Roſario, oravit; & comitiſſa illicò peperit.

Magna illius æſtimatio: multi peſte extincti Valentiæ.

65 Præter hæc referri poſſent multa alia ab B. Bertrando patrata, quo tempore ille in dicto Albaydæ conventu habitavit; qualia ſunt miraculum ignis, ac ſplendoris, quo ille micâſſe ſæpe viſus fuit; verum hæc dicentur alibi. Tantùm dicam, tam celebrem fuiſſe eo loci ipſius famam, ut, licèt juvenis eſſet ætatis annorum non plurium, quàm triginta trium circitèr, in tanta tamen fuerit veneratione apud populum locorum omnium circumjacentium, ut concionantis aliquando in Palomburia capucium pro ſacris reliquiis proſciſſum fuerit. Morante B. Bertrando in conventu S. Annæ, è patribus Prædicatoribus Valentiæ peſte extincti fuère viginti duo, atque inter hos benedictus Prior frater Michaël à S. Dominico, dum peſte infectis ſerviret, eiſdemque ſepeliendis, velut alter Tobias, inſiſteret. Oranti autem B. Bertrando apparuit dictus Prior glorioſus, & ejus frontem oſculans ait, ſeſe eo ipſo temporis momento obiiſſe, & ad fruendum Deo procedere *k*.....

ANNOTATA.

a *Adi Annotata ad Vitæ primæ cap.* 2, *litt.* n & o.

b *Vide hæc ex Relatione Auditorum Rotæ confirmata in Annotatis ad Vita primæ cap.* 3, *lit.* f.

c *Lege Annotata ad Vitæ primæ cap.* 2, *lit.* q.

d *Hunc locum quatuor milliaribus Albaïdâ diſſitum ſcribit Antiſtius in Vita prima cap.* 3, *num.* 50.

e *Hac quoque in Bulla Canonizationis memorantur.*

f *Alii* Abella *ſcribitur.*

g *Italicè* Giurato, *quidam apud Hiſpanos magiſtratus eſt.*

h *Regni Valentini oppidulum, vel vicus eſt, ad Sucronem, Hiſpanis* el Xucar, *fluvium.*

i *Conſule Vitæ primæ caput* 3, *num.* 44 *& ſeq.*

k *Subditur hic ejuſdem reverendi patris Michaëlis elogium, quod, velut à Vita hac alienum, omitto.*

* * * * * *
* * * * *
* * * *
* * *
* *
*

CAPUT V.

Novitiis rurſus præeſt Valentiæ, ejus geſta ibidem: profectio in Americam, vitaque Apoſtolica ibi ducta.

Caput IX. Valentiæ novitiis denuò præfectus vacillantem erigit:

CEſſante tandem peſtilentia, à ſuperioribus ſuis juſſus eſt B. Bertrandus anno MDLX redire Valentiam, ubi ſecundò præfuit novitiis, in priſtinis ſuis ſanctis exercitiis perſiſtens. Eo tempore quidam novitius, frater Joannes Leſcano nomine, noctu deliberabat de mandanis ſuis veſtibus repetendis. Bonus Magiſter ad ipſum ante auroram accedens ait: Frater, dormi; vah, viſne tu abire? Ipſe verò tentationem ſuam diſſimulans, reſpondit: Et quò ego eam, Pater? Tum ille: Quò tibi placet; addiditque: Atque ita etiam facient aliqui alii: poſt quæ verba cum ad ſanctam perſeverantiam amicè exhortatus receſſit. Sic novitius iſte tentatione ſua omninò liberatus fuit ac ſolatio repletus; ac poſt paucos exinde dies duobus aliis ſacrum habitum deſerentibus, intellexit, quid dicta ſibi à Magiſtro verba ſignificâſſent. Cuidam Religioſo ejuſdem conventûs Valentini dolenti, quòd tot patres in eo mortui eſſent, Conſolare, inquit B. Bertrandus; quia Deus illos ſplendore & gloriâ plenos cuidam fratri oſtendit: ex adjunctis autem colligebatur, fratrem, cui iſta revelatio obtigerat, ipſummet eſſe B. Bertrandum.

quoddam matrimonium diſſuadet: per Quadrageſimam alibi concionatur.

67 Dum hac vice Valentiæ habitabat, priuſquam in Indias proficiſceretur, egit cum eo Hieronymus Abeglia de matrimonio, inter neptem ſuam, dominam Annam Beluis, & quemdam virum nobilem contrahendo. Reſpondit ei B. Ludovicus: De hoc matrimonio bis tractabitur ſine concluſione; neque convenit, illud fieri; quia multa ex eo incommoda tuæ nepti orientur. Ita planè contigit: bis enim tractari cœptum eſt, ſed non perfectum ob gravem infirmitatem equitis, propter quam ille vovit religioſum Ordinem ingredi, uti fecit; ſed miſer factus inſanus eſt. Subſecutâ Quadrageſimâ prædicavit in vico Alcoy, ubi de more omnibus optimo exemplo fuit, veſtitus dormiens ſuper ſtorea e juncis marinis contexta, ſoloque pane & aquâ multis diebus pro lucrandis Deo animabus victitans; probè gnarus, quantum interſit, ſi prius opere, quàm verbo doceantur. Conferebat ſe nonnumquam in vicum Cocentayna in gratiam dominæ Beatricis de Mendoza, feminæ magnæ virtutis Chriſtianæ, quæ ob multa, quæ de ipſo ex multis, ac nominatim ex magiſtro Jordano, ſanctæ vitæ clerico, intellexerat, eum plurimi faciebat, eoque à ſacris confeſſionibus utebatur. Mandaverat ipſa, commodum cubiculum parari; ſed, ut pater frater Petrus Mico (tunc ſæcularis, cui curam Servi Dei comitiſſa commiſerat) teſtatus eſt, numquam ibi in lecto dormivit; & utut ſollicitus eſſet dictus Mico, ut ſummo mane

A manè ſurgeret, ſemper ipſum flexis genibus orantem invenit. A. AVIGNONO.

Mauri piratæ ejus precibus puniti:

68 Verno tempore duæ biremes Maurorum Valentiam appulerunt cum ingenti præda, multiſque mancipiis ea in ora captis; de quibus redimendis, nummiſque hunc in finem colligendis dum ageretur, earumdem præfectus, aliquot Mauris ſtipatus, quodam die feſto Valentiam perambulavit: qua de re B. Bertrandus vehementer contriſtatus fuit. Quapropter veſperi, dum novitii erant in horto, poſtquam horum ſinguli aliquid de feſto ejus diei dixerant, ille ſanctâ accenſus irâ cœpit dicere: Qui ferri poteſt, filii mei, inimicos Chriſti, poſt tantum illatum damnum, iviſſe hodie tanta cum pompa per civitatem, atque etiamnum ire jactabundos? Ad nos, ad nos, filii, hæc res pertinet. Agite dum, omnes genua humi ponamus, & ad mare converſi unum pſalmum contra hos Mauros devotè recitemus. Fecerunt illicò novitii ea devotione, quam Deus eorum animis inſtillaverat: ac paulò pòſt intellectum eſt, Mauris, factis velis, à littore aliquantò remotis, vehementiſſimam ortam eſſe B tempeſtatem, quæ eos omnes ſubmerſit. Quod B Bertrando pro ſolita ſua ſimplicitate deinde ſcrupulum movit, ne fortè peccâſſet faciendo, ut novitii (quorum meritis hunc prodigioſum effectum adſcribebat) adverſus Mauros iſtos divinam vindictam tam ferventer expetiiſſent. Pſalmus, quem tunc recitaverant, fuit centeſimus octavus, cujus initium eſt: DEUS, LAUDEM MEAM NE TACUERIS *a*; ac vulgò Pſalmus maledictionis vocitatur.

conjux ad frugem converſus: aliud Sancti vaticinium.

69 Dolens quædam mulier, quòd maritus ſuus mortali peccato inhæreret, recurrit ad dominam Annam Beluis, ut ipſa B. Bertrandum induceret ad orandum pro illo, ut Deus eumdem eo malo expediret. Paucis exinde elapſis diebus, dixit Pater Hieronymo Abegliæ, ut ſuæ nepti dominæ Annæ indicaret, Deum marito dictæ mulieris inflicturum pœnam grandem, per quam ille emendandus eſſet: evenitque, ut brevi pòſt filii hujus perverſi hominis in morbum inciderint, & ex iis obierit, quem maximè diligebat. Quo caſu ad ſanam mentem reverſus eſt, & à ſuo peccato C abſtinuit. B. Bertrandus, antequam ad Indias pergeret, Angelæ Vives, Franciſci Joannis Abegliæ uxori, prægnanti dixit: Filii, hactenus ex te geniti, tibi erunt conſortio; ſed quos paries, debentur cælo. Ita factum eſt: peperit enim filium, qui brevi pòſt obiit.

Ad prædicandum Americanis incenditur: b

70 Eo tempore advenit quidam Indus, habitu Fratris *b* indutus, cum fictis litteris ad conventum S. Dominici Valentiæ, nec ſine divina providentia, cum ex colloquiis, quæ cum ipſo habuit B. Bertrandus, hujus cor tanta charitate in proximum exarſerit, ut omninò decreverit ad Indias *c* proficiſci; ad quam expeditionem aggrediendam ipſum etiam magis animabant ea ipſa, quæ minus robuſtos ab eadem poſſent deterrere; nimirum quòd magni labores a prædicatoribus Euangelii iis in partibus ſubeundi eſſent, ut referebat Indus, feræ iſtæ gentes barbara in eos crudelitate ſævirent; cujuſmodi atrocia facta quò plura ille audiebat, eò plus in ejus pectore invaleſcebat ardens ſitis martyrii, quippe qui optimè noverat, non poſſe charitatem eſſe majorem, quàm ut amicus pro amico vitam ſuam det, ut docet Chriſtus Dominus noſter *d*. Hanc ſanctam cogitationem in corde aluit, donec ex Indiis Occidentalibus duo Religioſi advenêre cum facultate Prædicatores ad novum regnum Granatenſe *e* conducendi: quibus magnam Euangelicorum miniſtrorum in iſtis oris penuriam apud Servum Dei exaggerantibus, renovavit propoſitum ſuum de procuranda ſalute animarum, quæ veri Dei notitiâ deſtitutæ in mille peccatis volutantur.

comitari volenti alia prædicit:

71 Eodem tempore pater frater Caſtiglioni ex Ordine glorioſi patris S. Franciſci, tunc temporis vir etiamnum in ſæculo vivens, & amicitiâ B. Bertrando conjunctus, mentem ſuam de amplectendo S. Dominici Ordine ſæpe illi indicavit: is verò laudavit eum, & ad virtutem & ad perſeverantiam in bono propoſito adhortatus eſt. Deinde intellecto, B. Bertrandum velle Indias petere, optimam opportunitatem ratus, rogavit eum, ut ſe comitem adſciſceret. Verùm ille repoſuit: Exiſtimas quidem, te Ordinis S. Dominici futurum; ſed non eris; nec videbis Indias; manebis enim in hiſce regionibus, atque in alio admodùm ſancto Ordine habitum indues. Cùmque Caſtiglioni tam contrarium ſuæ menti reſponſum miraretur, Ne dubita, adjecit, quia futurum ſit, E quod tibi dixi: & ita quoque contigit: manſit enim ille Valentiæ, & Ordinem S. Franciſci profeſſus eſt.

diſſuadentibus omnibus in propoſito perſiſtens,

72 Tam firmum fuit B. Bertrandi Euangelium Indis prædicandi propoſitum, ut nec ſuorum fratrum & ſororum, aliorumque cognatorum lacrymis ab eo revocari potuerit: nec plus effecerint Religioſi hujus conventûs, qui præſagientes, quantum ſibi nocitura eſſet tam boni Patris abſentia, omnibus modis conati ſunt id ei diſſuadere, cauſantes infirmitates ejus, debilem corporis conſtitutionem, & itineris longinquitatem ac diſcrimina. Suas etiam preces addidit Prior, frater Jacobus Serrano, qui ipſum à juventute educaverat; cùmque hic quoque nihil proficeret, negavit, ſe illi daturum viaticum ad id iter faciendum. Cùm ſciret B. Bertrandus, non poſſe ſe *f* tantum itineris pedibus conficere, præmiſit comitem ſuum Hiſpalim, exſpectans occaſionem propoſito ſuo opportuniorem. Sed triduo pòſt, primâ feriâ VI Quadrageſimæ anni MDLXII, poſt habitam apud moniales tituli Conceptionis concionem, tanto F urgebatur ſcrupulo, quòd, ſocio deſerto, ibidem permanſiſſet, ut eo ipſo veſpere fratres tirocinii ſermone ſpiritu pleno ad probam Ordinis obſervantiam exhortatus fuerit; veniamque ab iis humillimè precatus, ſi forte eorum quempiam offendiſſet, iiſdem valedixerit, & ſuam ſanctam benedictionem impertitus ſit. Verbis exprimi nequeant lacrymæ hac occaſione fuſæ, ac doloris vis, quæ omnium iſtorum filiorum illius corda occupavit ex talis ſancti Patris & boni Magiſtri amiſſione.

diſcedens Hiſpalim in via ſocium invenit:

73 Facto manè, diſceſſurus benedictionem petiit à Priore, qui humanitus multum reluctatus, eamdem impertiit, in ea perſiſtens animi afflictione, quam res exigebat; ut loqui nequiret præ lacrymis. Diſceſſit ille ſolus, binâ pera collum oneratus, in quibus paucos libellos & panniculos ferebat, ivitque celebraturus Miſſam in conventu S. Mariæ de Jeſu, Ordinis S. Franciſci, extra muros civitatis poſito, quam ibidem dixit eo ſpiritu, quem quiſque ſibi poteſt imaginari, iter ſuum Deo commendans, offerenſque, quæ in tam longa ac laborioſa via erat paſſurus. Finita Miſsâ, nimias di-

A. AVIGNONO. divitias ac nimis commoda reputans, quæ ſecum tulerat, ad conventum remiſit, pauca illa, quæ apportaverat. Deinde per viam regiam gradiens, cùm ad Crucem Xativæ, mediâ leucâ Valentiâ diſſitam, perveniſſet, vidit ſocium ſuum præcedentem, quem triduo antè præmiſerat, ſed qui ob gravem infirmitatem unius cognatorum ſuorum non niſi tunc è civitate egreſſus fuerat, ita diſponente Deo, ne B. Bertrandus tam longinquum iter ſine ſocio conficeret.

Hiſpali navigans graviter læſum, 74 Ut audierunt fratres ejus, illum diſceſſiſſe, magna cum diligentia inſecuti eum Sætabi uno die itineris Valentiâ diſtantis oſtenderunt, multiſque argumentis, ut ab incepto itinere deſiſteret, permovere conati ſunt; at, cùm nihil efficerent, jumentum ei comparârunt, quòd cernerent, ipſum ob debilem ſui corporis conſtitutionem viæ pedibus faciendæ imparem eſſe. Valedixerunt demum illi non ſine fuſis lacrymis; ipſe verò perrexit Hiſpalim, ubi ſe navi commiſit in prima claſſe, quæ verſus iſtas oras ſolvit. Brevi cognôrunt navarchi & naucleri, quem theſaurum veherent: B mox enim obſervârunt ejuſdem probos mores, vitæ auſteritatem, ſermones, modeſtiam & humilitatem; quibus de cauſis in magna omnes eum veneratione habebant, ortâque procellâ, recurrebant ad ipſum, velut ad tutum refugium, ſalvos ſe rati, dum prope ipſum eſſent. Accidit, ut cuidam fratri Dominicano, in armamentario biremis, ubi B. Bertrandus morabatur, in alta meditatione defixo, pars tabulæ è carcheſio in caput decidens ita læſerit, ut is inſtar mortui jaceret.

adhibitâ aquâ, ſanat. 75 Accurrentes illicò medicus & chirurgus cœperunt capillos coronæ ei præſcindere; at B. Bertrandus rogavit, ne facerent, daturum enim ſe aquam, quæ per gratiam Dei ipſum ſanatura eſſet. Perſuaſit ea, quam de bono Bertrando habebant, exiſtimatio, ut aquâ ab eo datâ illius caput laverint; eoque faſciis diligenter obligato, eumdem in cubile tranſtulerunt, in quo manſit uſque in poſterum manè, deſtitutus ſenſibus, ut antea; quos tunc recipiens videt Dei Servum caput ſuum ſuo admoventem: nec mora erexit ſe in pedes & in aulam biremis C progreſſus eſt: ubi navarchus eum conſpicatus alta voce mandavit, ut rediret ad cubiculum ſuum, nam in periculo vitæ eum verſari. Sed frater admirans reſpondit, ſe ſanum eſſe; & audito ſui capitis vulnere, manus ſuas eidem admovit, faſciaſque avulſit; atque ita omnes agnoverunt magnum iſtud miraculum, quòd nullum in eo eſſet vulnus, imò nec minimum cicatricis veſtigium *g*. *g*

Carthagine Indiarum habitans, ad varia loca mittitur: 76 Appulit claſſis in portum Carthaginis, civitatis Indiarum *h*, & B. Bertrandus ibidem moratus eſt in conventu S. Joſephi, qui patrum Prædicatorum eſt provinciæ S. Antonini, quamquam ſitus ſit in Peruvia & pars *h* ſit novi regni Granatenſis, ac ſub gubernio *i k* Carthaginis, Fani S. Marthæ *i* & Venetiolæ *k*. In ea æde vixit ipſe conventualis; indéque miſſus fuit ad varios populos, ut Indos doceret; conſtat enim, illum fuiſſe in Tubara, Ci- *l* pacoa, Paluato, Mompoix *l*, Serra S. Martæ, Turvaio, Teneriſa, aliiſque in locis. Quamvis autem Deus per B. Bertrandi patrocinium multa mirabilia in Indiis operatus eſt, pauca eorum ad notitiam noſtram pervenerunt, quorum aliqua, D quæ hic relaturi ſumus, ipſemet narravit, alia inde huc perſcripta fuêre.

77 Beato poſtrema ſua infirmitate laborante, *XI. Hiſpanicè prædicans ab Indis intelligitur:* Religioſus quidam ex Indiis Valentiam adveniens, notatu digna de eo narravit; ac primò quidem, illum eſſe iſtum Prædicatorem, qui uberiorem ceteris fructum in iis regnis protulit; quia, licèt ſermone Hiſpanico in ſuis concionibus uteretur, intelligebatur tamen ab Indis, quod non contingebat aliis prædicatoribus, qui interpretibus opus habebant. Ratio autem, ob quam ei Deus hoc donum conceſſerit, prout ipſemet aliquando familiaribus ſuis narravit, hæc erat, quòd, cùm ipſe aliquando uſus eſſet interprete, qui, ſive ex ignorantia, ſive ex malitia, dicta ſua malè expoſuerat; precatus Deum ſit, ut vernaculâ ſuâ linguâ, ſicut olim S. Vincentius Ferrerius, intelligeretur. Auditus & exauditus fuit *m*: eâque gratiâ *m* tam copioſum fructum retulit.

78 Expoſuit inſuper prædictus Religioſus *inter incommoda ſe animarum fructu ſolatur:* gravia incommoda, quæ bonus pater Bertrandus per iſtam regionem iter faciens paſſus fuit, fame, ſiti, calore, frigore & veſtium aliarumque ejus E generis rerum penuriâ, quæ ipſe quoque Servus Dei nonnullis ex eo ſcire aventibus, quæ in tam remotis oris ipſi contigiſſent, narravit; ſed ſemper cum voluptate & lætitia. At magis dolebat, quòd, cùm in vaſtiſſima provincia pauci eſſent conventus, & hi procul ab invicem diſſiti, Priores, ut Indorum neceſſitati providerent, conſuevisſent Religioſos ſuos per diverſa loca partiri, ſic ut eorum unus habitaret à conventu leucis decem, alius viginti, alter triginta, qui, ut poſſent de peccatis Sacramentaliter confiteri, conveniebant utrimque uſque in medium viæ ſpatium: quod B. Bertrandus, cum tantopere delectaretur Sacramento Pœnitentiæ, ut olim quotidie bis confiteri ſoluiſſet, ferebat ægerrimè: ſolabatur tamen ſe fructu, quem ex iſta gente copioſè referebat.

79 Quidam Hieronymus Cardiglia Valenti- *Deo fretus itineris ſocium multa conqueſtum* nus, cùm in illas oras perveniſſet, ac B. Bertrandus agnoviſſet, aliunde omni adjutore deſtitutus, ipſum velut popularem ſuum comitatus eſt, dum in longinquas terras ibat prædicaturus, quò ſemper pergebat nudis pedibus; Hieronymus autem officio ſervi fungens, ferebat F peram, in qua nihil præter Sacram Scripturam & Breviarium continebatur. Quocúmque advenirent, erant acceptiſſimi, & cum ingentis amoris indiciis recipiebantur: abituris autem offerebantur alimenta in viam; ſed Pater nihil volebat acceptare, nec permittere, ut Hieronymus quidquam acciperet; quod ille ægrè ferebat, quia in longis iſtis deſertiſque viis ſæpe fames & ſitis tolerandæ erant. Quodam die dum à via aberrâſſent, Hieronymus, rodente ſtomacho, multùm de Beato conqueſtus eſt, quòd peram alimento vacuam portare ſe juberet; ille verò pro ſolita ſua manſuetudine cum ad patientiam exhortatus eſt, utque paululum ex amore Dei cum firma in eumdem fiducia pateretur, admonuit. At quò magis Beatus ei hanc commendabat virtutem, eò minus is eamdem volebat diſcere, pergebatque ſemper murmurare.

80 Videns ergo Beatus, ipſum nimiâ cho- *mirabiliter paſcit, & ab eo deſeritur:* lerâ correptum, ait: Agedum, divertamus paululum nunc, ſignatâque, unde recedebant, viâ, in ſpiſſam ingrediuntur ſilvam ſunt, in quam parùm

A parùm procedentibus occurrit arbuſcula pulchris maturiſque malis onuſta (neque altera in tota ſilva videbatur) ad ejuſque radicem aqua limpida & chryſtallina, velut ebulliens ſcaturiebat in medio fonte ruſtico, à natura formato, atque æquè frigido & guſtui grato, quàm viſui accepto & elegante. Hinc Hieronymus totus hilaris, poſtquam comedit bibitque, quantùm libuit, ſaturatus fuit & contentus: & quia poma iſta ſapuerant, & penuriam fuerat expertus, in futurum proſpiciens, volebat ſibi providere, aliaque ex iis poma carpere; ſed accurrens Beatus prohibuit: at ipſe nihilominùs aliquot furtim collegit & in peris abſcondit; quæ paucis paſſibus inde Beatus ſuis manibus apprehendit, ipſoque acriter reprehenſo, abjecit. Ea res tantam rudi iſti homini iram movit, ut, cùm ad primum vicum perveniſſent, turpiter recedens Beatum ſolum reliquerit; qui ipſi dixit: Frater, doleo, quòd non habeam, quod tibi dem: abi, Deo propitio; ſed magis doleo, quòd ſemper miſerè victurus & moriturus ſis: quod vaticinium impletum fuit.
B Huic Beatus contulit miraculum, lethale vulnus capitis ejus ſanando, uti lib. III, cap. I dicetur.

dura ejuſdem itinerandi ratio: ferocia animantia ſigno Crucis cohibet.

81 Quod ſuprà dictum eſt de ipſius more iter pedibus faciendi, ſic obſervavit, ut, cum ex Tubara aliò evocatus eſſet ad Sacramenta adminiſtranda, & propter infirmitatem ejus vellent ipſum cogere, ut equo uteretur, nulla ratione id ei perſuadere potuerint, licèt via ſaxoſa eſſet, & moleſtiis clivis plena. Quidam operarius, nomine Hieronymus Fernandez, & ipſe quoque Valentinus, qui ipſum pariter paulo pluſ ſeptem menſibus in Indiis comitatus fuerat, narravit, dum per regionem pergerent, B. Bertrandum cum ſocio ſuo aliquoties (ſeſe interim exſpectare juſſo) in ſilvas ſeceſſiſſe; &, quia id palam ſæpiùs feriis ſextis, quam aliis diebus faciebant, ſuſpicatum ſe eſſe, eos ſeſe flagellis cædere; idque ita eſſe, ſuis oculis conſpexiſſe. Idem Fernandez retulit, ſibi, dum cum ipſo per iſtos montes ſilvaſque incederet, terribiles tigres aliaque ferocia animalia frequenter occurriſſe, hiſque territum dixiſſe: Quò me ducis, Pater? Viſne, ut hæc
C monſtra me devorent? Ipſum verò reſpondiſſe: Ne timeas, fili; Deus enim nobiſcum eſt: factoque per ipſum verſus feras ſigno Crucis, haſce, depoſitâ omni nativâ ferociâ, permiſiſſe, ut viatores, non modò illæſi, verum etiam ſecuri cœptum iter perficerent.

ANNOTATA.

a *Antiſtius in Vita prima cap. 3 eadem referens, dubitavit, idemne Pſalmus, an 81, cujus initium eſt*, Deus, quis ſimilis erit tibi, *ab iis tum lectus fuerit.*

b *Id eſt, Religioſi Dominicani, qualis non erat; ſed impoſtor. Vide Vitæ primæ cap. 4 ab initio.*

c *Per* Indias *(ùt jam aliàs monui) in Vitis* S. Ludovici Occidentales, *ſeu Americam ſemper deſignari memineris.*

d *Joannis cap. 15, ✝. 13.*

e *Novum regnum Granatenſe ampla Americæ Meridionalis regio eſt, cujus præcipua civitas eſt Fanum ſanctæ Fidei de Bogota.*

f *Scilicet Valentiâ Hiſpalim, unde navim aſcenſurus erat.*

g *Hæc, pro quibus Avignonus in margine laudat Rocam, in Bulla Canonizationis ſic legere eſt:* Hiſpali navem ingreſſus omnibus ædificationi, ſolatio & auxilio in opportunitatibus fuit, in qua ſui Ordinis Religioſum, à cadente ponderoſa trochlea graviſſimè læſum, vulnere aquâ loto, ſic ſanitati priſtinæ reſtituit, ut poſtridie, mirantibus cunctis, nec veſtigium quidem cicatricis apparuerit. A. AVIGNONO.

h *Vulgò etiam* Carthagena Nova *appellatur, quæ Americæ Meridionalis civitas eſt in Terra Firma ad oram Maris Septemtrionalis, ad quam Hiſpanæ naves ſolent appellere, eſtque epiſcopatu inſignita, ac nomen ſuum adjectæ regioni tribuit.*

i Fanum S. Marthæ *Americæ Meridionalis civitas epiſcopalis eſt, ſuæque cognominis regionis caput.*

k *Vulgò* Venezuela, *Americæ item Meridionalis epiſcopalis civitas & provincia eſt.*

l *Aliis ſcribitur* Mopoix & Mopox, *quod ejuſdem Americæ Meridionalis oppidum eſt, cujus pariter ſunt loca mox præmiſſa ac ſubdenda.* E

m *Conſonat Bulla Canonizationis his verbis:* Orationibus à Deo obtinuit, ut linguâ ſuâ Hiſpanâ, in qua natus erat, evangelizando abſque interprete intelligeretur ab Indis.

CAPUT VI.

Alia ab eodem Sancto variis locis in America geſta.

CAP. XII. Carthagine ob communem applauſum aliquorum invidiam incurrit:

BEatus Bertrandus, dum à Superiorbus ſuis non mittebatur aliò, ordinariè habitabat Carthagine in conventu S. Joſephi, in quo, uti & omnibus aliis in locis, inſignia ſuæ ſanctitatis indicia edidit; eaque movendi vi illius pollebant verba, maximè dum prædicabat, ut etiam duriſſima corda emollirentur, & omnes etiam urgentiſſima negotia ſeponerent, ut dicentem audirent: adeò placebat. Sermo tamen die Veneris ſancto in dicto conventu ab illo habitus præ reliquis memorabilis fuit propter F pium affectum, quo iſta doloroſa myſteria expoſuit, ac pœnitentiam lacrymaſque, ad quas auditores ſuos omnes excitavit. Ratiocinia ejus non erant hominis mortalis, ſed ſpiritus angelici, tamque ſuavia erant verba, ut quoſlibet raperent, ac ſemper magis magiſque allicerent ad auſcultandum. Ut paucis dicam, ipſum velut hominem è cælo miſſum ſuſpiciebant. Quæ cauſa fuit, ut quidam, quorum intererat propterea lætari, eum tanti æſtimari videntes, lethiferâ invidiâ moti perſecutiones ei excitaverint, ac ſæpiùs ſugillaverint, injurioſis verbis Hypocritam appellantes. At Servus Dei manſuetiſſimus ferebat omnia patienter, & ſibi mala facientibus retribuebat bona.

triplex edit vaticinium:

83 Cùm vellet ejuſdem conventûs Prior, magiſter frater Petrus martyr cœptam fabricam proſequi, conſilia contulit cum Servo Dei, & Præſentato fratre Hieronymo de Barros, qui omnes tres erant ſequenti Quadrageſima concionaturi; videlicet in Veragua *a* Prior, in a
Rio della Acha *b* Præſentatus, & B. Bertrandus in Nome de Dio *c*. Finito conſilio, B. b c
Ber-

A. Avignono.

Bertrandus apertiſſimè dixit Priori: Is pater, qui tam libenter vadit ad Rio della Acha, inde non redibit; Paternitas autem tua & ego ad extrema vitæ perducemur: non tamen ex ea infirmitate moriemur. Ita evenit: nam pater Hieronymus in Rio della Acha obiit; Prior verò & B. Bertrandus morti proximi decubuerunt, & ex contracta debilitate ad dictum conventum difficulter reverſi ſunt, ubi vires ſuas brevi pòſt reſtaurârunt.

item alia d

84 Beatus Bertrandus Carthagine Bamonam *d* profectus, ut Miſſam ibi celebraret, ut cognovit, quàm indignè miſeri iſti Indi à ſuis gubernatoribus tractarentur, dixit Andreæ Martini: Deus infelices iſtos magna calamitate liberabit, quia unus iſtorum gubernatorum intra paucos annos morietur. Poſt B. Bertrandi abitum, Martini ea, quæ Servus Dei dixerat, aliis narravit; quæ cum ad aures Ferdinandi dell'Alle (qui unus duorum gubernatorum erat) & dominæ Ines de Mendozza, illius uxoris, perveniſſent, ii vehementer contriſtati ſunt; ac propterea Ferdinandus ea de re beatum Bertrandum convenit. Reſpondit hic, non

B

eum eſſe, qui moriturus erat, ſed ejuſdem majorem-domûs, crudelem Indorum tyrannum: & vaticinium ejuſdem mors biennio pòſt probavit. Uxorem Petri Barros monuit, ut Deum ſibi conciliaret; propinquam morti eſſe; quantumvis tunc proſpera valetudine uteretur. Poſt paucos dies correpta morbo exceſſit è vivis.

In diverſis locis prædicit.

85 Cum equitem Paralan de Ribera, phreneſi graviter laborantem, ad mortem properare adverterent, qui ipſi aderant, rogârunt B. Bertrandum, qui eum inviſit, tamque miſerandum in modum phreneticum conſpicatus, atramentarium popoſcit, & quaſdam ſacras voces ſcripſit in charta, quam illius fronti filo illigavit. Eodem tempore tota domus tanto ſtrepitu & horribili ſtridore perſonuit, ut omnibus terrorem incuterêt; & eques ſanum lenſum ſic recepit, ut B. Bertrandi ope piè obierit. Præſentiſcens autem Bertrandus varias aliorum de eo ſtrepitu cogitationes, ac nonnullos ſuſpicari, fuiſſe damnationis equitis indicium, juſſit illos ſecuros eſſe; indicium enim ſalutis ejuſdem eſſe, idque tam certis rationibus proba-

C

vit, ut ſatisfecerit omnibus, omneſque exhilaraverit. Priore ac Subpriore conventûs S. Joſephi graviter decumbentibus, ab aliquibus rogatus B. Bertrandus, quid futurum eſſet, reſpondit, ambos eodem die morituros; uti evenit; fueruntque ſimul ſepulti.

XIII. Tubaræ commorans auſterè vivit, e

86 A ſuperioribus ſuis B. Bertrandus Tubaram *e* miſſus, ut eum populum ad veri Dei cultum adduceret, ſolita ſua hunc in finem opportuna ratione uſus eſt, apoſtolicam vitam ducens. Numquam apud ſe ſervare voluit qualiacúmque alimenta, aut acceptare magiſtris ſacræ doctrinæ & parochis debita; ſed omnia committebat majori-domûs Indiarum, qui curabat ipſi de victu proſpicere; & illo (Franciſco Ribera dicto) abſente a loco, miſer ſæpe uſque ad veſperam peritabat jejunus. In victu ſolitam ſuam ſervabat parcimoniam, ſolitaque pœnitentiæ opera exercebat; ſed pro flagris ferreas catenas adhibebat. Inhabitabat parvulam caſam potius, quàm cubiculum, dormiebatque ſuper lignis, ferè in modum craticulæ diſpoſitis, ſine culcita, ſine linteo, ſine pulvinari. Laboravit plurimum in doctrina Chriſtiana rudi iſti populo tradenda, adeo ut nul-

D

lus prædicator ibi tantum fructum retulerit, quantum ille.

omnes loci infideles convertit, dæmonem repellit:

87 Convertit in Tubara omnes, quotquot erant infideles, ùt in libro Baptiſmali annotatum eſt. Prædicabat tanto cum ſpiritu, ut nullam concionem haberet ſine lacrymis & cordis contritione; multique publico peccato lethali impliciti, illius ſermonibus & bonis exemplis moti, abdicatâ pravè vivendi licentiâ, divino ſervitio ſe dedebant. In dies ſingulos magis magiſque ſtupebant, quòd non caperent, qua ratione fieri poſſet, ut ipſe, licèt homo, eo vivendi modo humana à ſe removeret. Quam ob rem à dæmone inſtigati, per callidam malignamque mulierem Indam eum tentando, virtutem ejus experiri voluerunt, prout dicetur in capitulo de caſtitate ejuſdem. Devotiſſimus erat S. Mariæ de Roſario, ideóque in concionibus ſuis ſemper commendabat hanc devotionem, ad quam ut animos magis accenderet, conſueverat inſigne aliquod miraculum narrare. Videns dæmon ſibi damnum ex tot Indorum ad ſanctam fidem converſione à B. Bertrando

E

inferri, apparuit ei habitu eremitæ, ſuaſitque, ne ſe tantopere cruciaret in ea gente convertenda; omnem enim operam caſſam fore; ſe verò illius miſereri; ac multis rationibus perſuadere conatus eſt, quod volebat: ſed à Servo Dei agnitus magno cum clamore & horrendis ululatibus ex oculis evanuit.

infantem ab idololatra patre allatum feliciter baptizat.

88 Primis diebus à B. Bertrandi in iſtum locum adventu, dum in Vigilia S. Michaëlis ſolus eſſet in eccleſia, ecce, ingreſſus in eamdem eſt Indus, infantem in ulnis bajulans ac vehementer clamitans; quem cùm non intelligeret Beatus, ex interprete audivit, ipſum iſti infanti moribundo Baptiſmum petere. Reſpondit Beatus, cur ille, qui idololatra eſſet, id peteret. Quia (ſubjungebat Indus) ſuprà in iſto monte quidam ſpiritus bonus dixit mihi, te propterea in has terras adveniſſe, &, ſi tu aquam in infantem effuderis, eum ſalvandum. Baptizavit itaque illum B. Bertrandus & Michaëlem appellavit, magnas Deo gratias agens, quòd primus, quem in India baptizaverat, ad cælos evolâſſet *f*. Narravit hæc aliquoties B. Bertrandus, quando de mirabilibus divinæ prædeſtinationis effectibus habebat ſermonem.

f

F

plurimos baptizat, idola exurit, magna pollet auctoritate.

89 Eximia vivendi ratio B. Bertrando magnæ ſanctitatis opinionem famamque apud iſtos populos conciliavit, Deuſque tantam verbis ejus addidit efficaciam, ut triennii ſpatio converterit baptizâritque ſua manu ultra mille & quingentos, qui ex ejuſdem conſilio quaſdam caſas ſtramineas, in quibus eorum idola ſervabantur, publicè incenderunt; utque etiam alia loca, in quibus idola abſcondita latebant, Servus Dei detegeret, utebatur operâ puerorum, qui blanditiis allecti ea ipſi indicabant. Quadam nocte ipſe cum ſocio ſuo duas ejuſmodi idolorum caſas exuſſit, quæ numquam reædificatæ fuerunt: quæ res Indos ad tantam iracundiam excitavit, ut omni ſtudio laboraverint incendiarium detegere. Similia faciebat B. Bertrandus, quoties poterat, ne converſis occaſioni eſſent ad idololatriam redeundi. Ea verò erat horum in ipſum obſervantia, ut, cùm aliquando è cauponula, in qua congregati erant, magno cum impetu egreſſi eſſent, ut majorem-domûs trucidarent, iſque eorum manus effugiſſet in eccleſiam, in qua erat B. Bertrandus, hic periculum advertens, iiſdem, qui plures

ducen-

A ducentis erant, iverit obviam, & ſolus ſuâ præſentiâ atque auctoritate eos retinuerit, tumultum ſedaverit, & major-domûs mortem evaſerit.

Tentatam ab impuro Indo cædem

90 In quadam concione B. Bertrandus acriter increpuit quemdam Indum, magnæ conditionis virum in Tubara, ſed idololatram; gentiſque, ut ibi fert mos patriæ, tempore pacis ducem. Conveniebat ad conciones & ad Doctrinam *g*, &, licèt eſſet uxoratus, impudicum habebat commercium cum Inda alteri viro nupta: quod, præterquam quòd legi naturæ adverſetur, etiam Indorum placitis erat prohibitum. Delictum erat publicum, omneſque dolebant, offendebantur & deteſtabantur, quod apud illos quoque matrimonium inviolabile cenſeatur: utque iſte erat inter eos princeps, ita peccatum ejuſdem notabilius. Hunc igitur Beatus acriter reprehendit, & ob pernicioſum exemplum etiam in publicis concionibus dixit, ipſum, quamvis Chriſtianus non eſſet, minimè exemptum eſſe legibus naturæ, quæ adulteria vetant, & expreſse prohibent, ne quis alterius uxorem uſurpet. B

imperterritus evadit: multa à dæmonibus patitur:

** an ſub porta?*

91 Ille verò hiſce vehementiſſimè commotus, & iracundiâ excandeſcens, non exſpectato ſermonis fine, ſe erexit in pedes, arreptumque militare inſtrumentum, quod ex palma confectum eorum linguâ Macana dicitur, ambabus manibus in Servum Dei, qui ſupra * eccleſiæ portam pedibus inſiſtens erectus concionabatur, intorſit; verùm illud (exiſtimante impio, in ejus caput impactum fuiſſe) prope Beati pedes in terram decidit tanto impulſu (quia Indus iſte multum viribus valebat) ut ejuſdem cuſpis ſat profundè infixa ſolo fuerit, Beato penitus illæſo & omnis mali experte; quod pro inſigni miraculo habitum fuit. Servus autem Dei tam inuſitato facinore nihil perterrefactus, pacato, ùt ſolebat, animo, poſt aliquas fuſas preces Miſſam celebravit, quaſi tam præſenti necis diſcrimini minime fuiſſet expoſitus. Multa B. Bertrandus in ea gente convertenda paſſus eſt non ſolum ab hominibus, verum à dæmonibus, à quibus immaniter vapulavit, ac nominatim, dum convertit & baptizavit quemdam ducem ſenem moribundum. Propterea enim dæmones ipſum peſſimè cruciârunt, atque ipſum etiam Indum; C quo de magnis moleſtiis, quas maligni illi ſpiritus creabant, apud Beatum, dum ab eo viſitabatur, conquerente, is crucem è cannis formatam ibidem ſtatuit; nec ampliùs illi auſi ſunt eidem moleſti eſſe, imò nec intrare locum, in quo Indus ille morabatur.

divinitus præſcius amico naufrago ſuccurrit:

92 Dum B. Bertrandus etiam in Tubara verſaretur, ex divina revelatione didicit, quemdam amicum ſuum in regno Valentiæ, Jacobum Raphaëlem Frances nomine, qui veloce vectus mari verſus Carthaginem Indiarum navigabat, naufragium paſſurum. Quare Servus Dei, comparatis veſtibus cibiſque, acceſſit ad littus, ubi ipſum mortuo, quam vivo ſimiliorem invenit. Impulſa enim verſus littus navi, ille ſeſe B. Mariæ Roſarii commendans, uno die ac duabus noctibus natando evaſerat, duplici miraculo, tum quòd non fuiſſet ſubmerſus, tum quòd præ fame & anguſtiis non interiiſſet, nec devoratus à monſtris marinis in eo mari frequentibus; & niſi etiam opportuna iſta refectio à Beato ibidem præſtita fuiſſet, certò fuerat moriturus, omnibus viribus ex iis, quæ paſſus fuerat, & ex labore ac metu deſtitutus. Certiorem fecit Jacobus fratrem ſuum Joannem Robles, rectorem Engueræ in regno Valentiæ, de eo, quod ſibi acciderat, deque ope ſibi collata à Bertrando, cui vitam ſuam ſervatam referebat: iſque rector Beato Valentiam reduci pro præſtitis ſuo fratri beneficiis gratias rependere ſtuduit; ſed ille precatus, ut ſileret; ne tamen celaretur beatiſſimæ Virginis de Roſario miraculum, permiſit vulgari. A. AVIGNONO.

quanti Sanctus in Tubara factus fuerit.

93 Indi aliquando caſu ingreſſi in exiguam caſam, quam B. Bertrandus inhabitabat, conſpexêre illum in ecſtaſi elevatum à terra, ex qua re (quæ eos in admirationem rapuit) aliiſque, quæ ab eo continuò fieri videbant, tantam erga ipſum concepêre devotionem, ut, quoties ex ſuperiorum ſuorum mandato aliò pergere debebat, omnibus modis contenderent, ne ex Tubara excederet. Dum verò nihilominùs inde diſceſſerat, planxerunt amarè; ejuſque tam chara ſanctaque apud eos perſtitit memoria, ut eumdem precibus invocarent *h*: apparetque, populum iſtum, eodem patrocinante, in Chriſtianæ legis officiis ſincerè perſeverâſſe. Tam piè quoque erga ipſum affecti permanſerunt, ut E pauperculum illius tugurium in eremitorium converterint, in quo non ſoli Indi, verum etiam Hiſpani, presbyteri ac Religioſi, cœleſtes ab eo favores expetebant.

XIV. *In Cipacoa & Paluato prædicans i*

94 Miſſo B. Bertrando ad ſanctam fidem in Cipacoa & Paluato *i* prædicandam, voluit præfectus Franciſcus Sanciz, velut regionis adminiſtrator, quemadmodum aliis ſacris præconibus facere ſolebat, Indas Indoſque juvenes, qui ipſi ſervirent, adjicere; at noluit Pater, cauſans, ſe pauperculum fratrem eſſe, cui non eſſet ad inſtar ſæcularium alenda familia; ac ſolum permiſit, ut duo juvenes Indi venirent viſum, ſi qua re indigeret; qui cùm obſervaſſent, ipſum ſe flagellis frequenter cædere, maximè diebus, quibus à carnibus abſtinebat, ac propterea ſolito debiliorem pallidumque eſſe, id renuntiàrunt. Recuſabat ſemper eleëmoſynas pro Miſſis oblatas, quas quidem celebrabat ad intentionem rogantium; ſed eas eleëmoſynas jubebat pauperibus diſtribui. Pari modo nihil volebat acceptare pro collato Baptiſmo, jungendis matrimonio, celebrandis exſequiis, Miſſiſque pro defunctis, nec gallinas, nec ova, nec F quæcúmque alia dona à parochianis ſuis admittebat. Proinde is populus videns, ipſum nulla prorſus in re ſui commodi rationem habere, FRATREM DEI communiter appellabat.

vitæ ſanctitate omnes ſibi devincit:

95 Præfectus Sanciz perpendens extremam paupertatem vitæ, quam ducebat bonus Pater, eumdemque, quòd in æde ſua nollet feminas, quæ ſervirent, quamdam ipſummet ſervitutem pati, fecit, ut ille in ſua præfecti domo impoſterum ſemper manducaret; dumque ipſe domi aderat, ad ſuam propriam menſam convivam adhibebat; dum vero aberat, mandaverat, ut ipſi opportunè provideretur. Sed bonus Pater, ſi non ſponte daretur cibus, ne petebat quidem: cibus autem ejus erat parciſſimus; potus parùm aquæ vino leviter dilutæ, adeò ut omnibus, qui id adverterent, prodigioſè vivere videretur. Non ſolis diebus Dominicis ac feſtivis, ſed etiam aliis per ſeptimanam Cipacoæ & Paluati incolæ diligenter accurrebant, ut intereſſent Miſſæ, Catechiſmo & Concionibus, ipſum auſcultare geſtientes; gauden-

A. Avignono.

dentesque eccleſiam præter ſolitum frequentare.

pluviâ divinitus obtentâ, uberem meſſem procurat:

96 Cùm quodam anno tam arida eſſet tempeſtas, ut magna annonæ penuria timeretur, Cipacoæ dominus idololatra cum aliis multis infidelibus & Chriſtianis in Vigilia S.Catharinæ virginis martyris ad B. Bertrandum recurrit, ſupplicans, ut pro opportunis pluviis à Deo impetrandis oraret, ne fame perirent. Confidite, reſpondit Beatus, Deo & Sanctæ, cujus feſtum cras colimus, quæ multùm valet apud Deum, quamque orabimus, ut nobis in hac neceſſitate patrocinetur. Proinde facite mundari viam hinc uſque ad montem in conſpectu maris, ibique ædiculam è ramis ſtruite, & in ea altare erigite; quò die craſtina, Deo propitio, procedemus in agmine ſupplici, & ego ibi celebrabo Miſſam: ita factum eſt, convenientibus illuc circitèr mille perſonis. Poſt celebratam Miſſam habuit ſermonem, in quo fraudes, quibus à dæmonibus decipiebantur, expoſuit, ac deinde mirabilia iſtius magnæ Sanctæ geſta narravit, hortatuſque ad certam fiduciam eſt, fore
B ut Deus abundantem pluviam concederet. Sic evenit: nam paucis horis pòſt cœpit cælum turbari, nubeſque continuè magis magiſque denſatæ obſcurari. Ad ſuas itaque domos omnes redierunt; neque uſque ad medium viæ ſpatium pertigerant, cùm jam pluviam imminere viderint; vix in vicum ſuum advenerant, quin copiosè cœperit pluere; pluitque triduo tam ibi, quàm in vicinis circùm locis. Hac ratione arentibus campis opportunè madefactis, adeò fœcundatæ ſunt ſegetes, ut uberrima meſſis ſecuta ſit.

fluvium feliciter tranſit: pluviam arcet: k l

97 Cum vellet B. Bertrandus aliquando equo trajicere Cienagam *k* de Manſaniglio *l*, retinuit eum præfectus Sanciz, quòd fluvius nimiùm intumuiſſe videretur; utque experimentum caperet, ipſemet inter duos nigros nudos equo inſidens ingreſſus eſt. Non multùm proceſſerat, cùm equus mergi cœpit, & ipſe natatu in adverſam ripam pertigit, ex qua alto clamore ſuaſit Beato, ne ſe tanto periculo exponeret, promittens fore, ut ei cymbam procuraret; verùm ille alio in loco tranſiturus, ſignato Cruce fluvio, in alteram ripam feliciter
C pervenit. Cum aliquando iter faciens in angulum
m Leaciorum *m* perveniſſet, & præfectus Sanciz & frater Jacobus Sciaveria, ejuſdem Beati ſocius cibum ſumere vellent, imminente gravi pluvia, cœpit Beatus orare; cúmque nonnihil moraretur, ab iiſdem vocatus, ut ſe ſimul reficerent, reſpondit: Ego precor B.Mariam Roſarii, ut eam pluviam à nobis arceat; qui non habeo, quo me tegam. Fuitque exauditus: nam ubi illi erant, nulla decidit gutta: circumcircà verò copioſa ruerat pluvia, cujus manifeſta veſtigia iter proſequentes conſpexêre.

XV. *Propter ablata impii oſſa furentium manibus erepto*

n 98 Indis ad radices Montis S. Marthæ *n* prædicans B. Bertrandus, ex iis plùs quindecim mille ad Chriſtianam fidem adduxit ac ſacro fonte abluit. Poſt hos pervenit ad duos
o p populos Cariborum *o*, Sapenco & Petua *p* dictos, adorabant oſſa cujuſdam ſacerdotis, cujus in iis partibus antiquiſſima erat memoria, & ex perſuaſione dæmonis credebant, cælum in ſua capita ruiturum, ſi iis oſſibus privarentur: quæ cauſa erat, quòd ea ſervarent & honorarent mirifice, feſta ſua cum ridiculis cæremoniis coram iiſdem celebrantes. Poſtquam B. Bertrandus ſæpius, ſed fruſtra, tentaverat cæcis iſtis errorem ſuum eximere, doluit, eos tam miſerabiliter à dæmone deluſos teneri. Aſt, dum Deo placuit, clàm abſtulit arculam, in qua oſſa ſervabantur: quod ubi Indi reſcivêrunt, decreverunt illum occidere: ſed, qui jam ad fidem converſi erant, ipſum tutati ſunt, & ſalvum conduxerunt in locum alterum, quatuor leucis inde diſſitum, quò ille eadem oſſa ſecum aſportavit. D

toxicum propinatur; nec ille moritur, ſed oſſa invalido

99 Deluſi Indi videntes, ſe prohiberi à converſis, qui magno erant numero, eumque amabant plurimùm, ne Patrem publicè trucidarent, convenerunt cum quodam impio ſene ſacerdote idololatra, ut Patri toxicum propinaret. Fecit id ſceleſtus, moxque Dei Servus correptus fuit lethifera febri, quæ ſtomachum totumque ventrem urebat. Aderant ipſi duo nigri, quos ad Chriſtianam adduxerant fidem, qui eum adjuvabant in iſto tormento, quod ferebat hilariter, mortem lætus exſpectans. Unicum erat ei (aiebat Pater) dolori, quòd non adeſſet presbyter, qui ſibi Sacramenta conferret: ſolabatur tamen ſe imagine Crucifixi, quam Roſario ſuo affixam geſtabat, & animam ſuam E inter lacrymas Deo commendabat. Dum in hiſce anguſtiis verſabatur, ecce, advenerunt quinque duces Maurorum cum vexillis ſuis, arcamque cum oſſibus abſtulerunt. Quinto, poſtquam venenum hauſerat, die ſerpentem per miraculum evomuit, itaque planè ſalvus evaſit.

auferuntur, iſque furentium telis denuò ereptus

100 Hoc miraculum B. Bertrandus amiciſſimis ſuis, ac nominatim magiſtro Natali, rectori in Torrente, poſtea referens, magnum præferebat dolorem, quòd non fuiſſet ſanus, dum oſſa auferebantur (nam è gravitate mali deſtitutus erat ſenſibus) aiebatque, ſe, ſi valetudo permiſiſſet, potiùs mille expenſurum vitas fuiſſe, quàm iſta ſibi tolli permiſſurum. Incuſabat quoque toxicum, quòd ex eo non eſſet extinctus, & addebat: O beatam mortem, per quam ſperare poteram palmam martyrii! & felicem patrem Carmelitam, qui ab eodem ſacerdote infectus veneno, intra paucas horas ſublimi iſta ſorte potitus fuit! Indi, intellecto, Beatum à malo ſuo convaleſcere, ſupra trecentos convenerunt, armati telis, ut eum occiderent: quare unus è ſuprà dictis nigris, ejuſdem amantior animoſiorque, quàm cautior, tu- F bum bellicum ferreum pulvere nitrato oneravit, ratus, ſic illum defendi poſſe; at Beatus juſſit à cœpto abſtinere.

multos eorundem convertit ac baptizat:

101 Poſt hæc quidam dominus præcipuæ inter eos conditionis, quem Servus Dei converterat, intercedens, eum huic periculo ſubtraxit: ac proinde Beatus prodiens, advocatis iſtorum præcipuis, ſolito ſui ſpiritus fervore cœpit diſſerere, dolorem ſuum de eorum damnatione exponens, monenſque, ut impoſterum agnoſcerent fœda dæmonis mendacia; cùm nec cælum in eos ruerit, quamquam iis oſſibus orbati fuiſſent; nec quidquam paſſi ex omnibus aliis malis, quæ ille fuerat minatus. Hiſce monitis, compertoque, toxicum, cujus vim per experientiam optimè noverant, in ipſum non valuiſſe, adeò molliti animis fuêre, ut impii facti pœnitentes, ſimul coram Beato proſtrati, emendationem ſpoponderint. Beatus igitur opportuna adjiciens monita, magnam eorumdem partem ad Chriſti fidem adduxit, & ſacro fonte luſtravit.

varios alios

102 Rogavit aliàs Beatus quemdam dominum, cur conciones ſuas frequentare prætermitteret.

A mitteret; reſpondit is, quia dæmon ſuus minatus fuerat ipſum & uxorem & filios ſuos occidere, ſi eis impoſterum interfuiſſet. Tum Beatus, Agedum, eamus, inquit, & experiamur, quam parùm iſte poſſit, accedenſque ad idolum, pedem illi impegit, nec ullum in eo ſignum, nullus motus apparuit. Idem experimentum ſæpiùs repetiit Beatus, atque ita convertit Dominum illum, quem vitam ipſi ſalvâſſe, ſuprà diximus.

inſtruit ac ſacro fonte abluit,

103 Acceſſerunt ad Beatum aliquando ſimul ultra mille & quingentos Indi è quodam loco, ubi non niſi duos convertere potuerat, & inſtanter petierunt, ut ſe in Chriſtiana fide inſtrueret. Cauſam verò hujus rei rogati reſponderunt; cùm feſtum quoddam, cui dicti duo Indi baptizati intererant, celebrarent, ac pro more ſuo dæmonem invocarent, apparuiſſe illum, horribilem viſu, & dixiſſe: Quid me invocatis, dum duo inter vos hic adſunt Chriſtiani? Tollite eos hinc. Interea autem prope dæmonem comparuiſſe hominem, Chriſtianorum more veſtitum, qui ait, ſe à Bertrando miſſum, ut eis exponeret, quantùm à dæmone deciperentur: cúmque aliquo tempore diſputâſſent, convictum heſiſſe dæmonem, & ambos ex oculis evanuiſſe: hac de cauſa ſe venire, ut Chriſtiani fierent. Lætus igitur B. Bertrandus eoſdem prævie inſtructos baptizavit. B

atque inter hos decrepitum ſacrificulum,

104 Baptizaverat Beatus Indum decrepitæ ætatis & infirmum, aſſiſtebatque ei, ut bene moreretur; ſed vix ab eo receſſerat, quamdiu opus erat, ut domum ſuam adiret, cum redux reperit ei aſſiſtentem Indum alterum, qui eumdem pervertere nitebatur. Expulit hunc Beatus; & infirmus confirmatus, in ſacra fide Chriſtianè defunctus eſt. Multùm laboravit B. Bertrandus ad ſacerdotem Indum, magni judicii virum, convertendum, ratus, hujus ad Chriſtum acceſſionem, ad multos alios convertendos valituram. Ad hanc rem Dei opem ſacrificiis & ſui corporis afflictationibus per biennium imploravit; quo elapſo tempore, quo hic minimè rebatur, Indus iſte, ex gravi morbo decumbens, miſit, qui ipſum arceſſeret. Rogatus autem ab eo Indus, quid ſibi vellet, reſpondit, ſe credere, omnipotentem Deum miſiſſe in mundum Filium ſuum, ut homines viam ad cælum doceret; huncque in cruce mortuum eſſe, ut eoſdem liberaret peccato & poteſtate dæmonis, ac propterea velle ſe eſſe Chriſtianum. Beatus illum in fide bene inſtructum agnoſcens, eum baptizavit: quo facto, cœpit tremere, & cauſam rogatus ait, dæmones ferocium beſtiarum ſpecie minari ſe diſcerpere, quòd, cum illi ipſum, dum vixit, maximè honoraverint, ceteriſque ejuſmodi ſacerdotibus omnibus majorem effecerint, ipſe eos in fine vitæ ſuæ desereret. His auditis, Pater formavit è juncis crucem, lectoque appoſitâ, receſſit. Poſtmodùm reverſo narravit Indus, dæmonem præ foribus ululâſſe, ſed numquam ampliùs auſum ingredi. C

aliumque è præcipuis virum.

105 Converterat etiam alium è præcipuis, qui, cùm incidiſſet in morbum, Baptiſmum à Beato petiit; ſed dum hic crucem extra ejus ædem figeret, dixit Indus, nil opus eſſe. Quo dicto obſtupefactus Beatus verebatur, ne Indum propoſiti ſui pœniteret; perrexit tamen crucem manu geſtans ipſum adhortari, ut in ſancta fide conſtanter perſeveraret: Indus verò manu certum demonſtrans locum, ait, in eo ſibi appariuſſe crucem, propterea que ſe dixiſſe, nil opus eſſe, ut poneretur altera. Baptiſmum ergò denuò petenti Beatus contulit. A. AVIGNONO.

ANNOTATA.

a Veragua *provincia Americæ Septentrionalis eſt in Nova Hiſpania.*

b Rio de la Hacha *Hiſpanis, Latinè* Facis fluvius, *Americæ Meridionalis fluvius eſt cum cognomine Urbecula & Præfectura in Terra Firma.*

c *Seu Hiſpanicè* Nombre de Dios, *Latinè* Nomen Dei, *urbs (nunc deſtructa) Americæ fuit in provincia Terræ Firmæ ac in ora maris Septentrionalis.*

d *Hunc locum fruſtra in Lexicis quæſivi.*

e *Nec hunc locum potui reperire.*

f *Nam, ùt habet Antiſtius, quem hìc laudat Avignonus, iſte infans paulò poſt ſuſceptum baptiſmum obiit.*

g Doctrinas *vocant ædiculas miſſionariorum cum ſacellulis, in quibus Indi Chriſtianis præceptis imbuuntur.* E

h *Conſonat Bulla Canonizationis his verbis:* Ad cujus hoſpitium, in oratorium commutatùm, etiam nunc & Indi & Hiſpani ad divina beneficia ejus patrocinio impetranda accurrunt.

i *Nec hæc loca vel regiones in Lexicis reperi.*

k Cienagam *in nullo quoque Lexico reperi; ſed apud Blaevium in Deſcriptione Præfecturæ Carthagenæ occurrit palus prope hanc urbem vulgò* la Cienaga *dicta, quæ an hic indicetur, non auſim aſſerere.*

l *Ignotus item hic mihi eſt locus, fortè quòd tam hic, quàm alia loca fluviique jam præmiſſa ſubdendaque aliter Hiſpanis, aliter Americanis appellentur.*

m *Italicè eſt:* Nella punta delle Scaci; *quibus quid indicetur, fateor, me non diſpicere.*

n *Id eſt, montium provinciæ ac præfecturæ* S. Marthæ, *quæ ab Occidente finibus præfecturæ Carthaginenſis adjacens, ad Orientem habet præfecturam fluminis* de la Hacha, *à Septentrione Oceanum, & à Meridie Novum Regnum Granatenſe.* F

o *Seu* Caribarum *vel* Caraïbarum, *qui ex inſulis Antillarum, quas olim occupaverant, ab Europæis pulſi in continentem Americæ Meridionalis ſe receperant.*

p *Sive hæc populorum, ſive (quod potiùs videtur) locorum nomina ſint, in Lexicis fruſtrà quæſivi.*

A. Avignono.

CAPUT VII.

Alia ejuſdem geſta, ac miracula ab eo ante & poſt obitum in America patrata.

Cap. XVI. *Teneriſæ varia cuidam nobili matronæ*

VIcarii ac parochi munere B. Bertrandus functus etiam eſt in terra Teneriſæ *a*, ubi cum ſolita ſua diligentia & ſanctitate vitæ ſtuduit eam gentem convertere ad Chriſtum, & apud quam exhibendo, prout concionis opportunitas ferebat, Crucifixo ſingulariter profecit. Habitabat tunc temporis ibidem Iſabella Mexia, Joannis Bernal, loci præfecti, uxor, quæ ſuæ animæ noxas apud Beatum ſolebat eluere, & in anguſtiis ad eumdem recurrere; dumque id facere vellet, accedebat in tempore, ut ejuſdem Miſſæ priùs poſſet intereſſe. Semper autem, quando ea mente illùc iverat, Beatus, poſt finitam Miſſam, non vocatus, rogabat, quid vellet. Unde ipſa advertit, eum ſpiritu prophetico pollere; ac proinde cupiens ſcire finem viri ſui, ludo perditè addicti, conſuluit ipſum, aſſerens, ſe hinc afflictiſſimam miſerrimamque totius mundi mulierem eſſe. Reſpondit ille humaniter, ne id inter afflictiones ſuas reputaret, ſed alia ei eventura, incomparabiliter majora. Uti illa reipſa graviſſima paſſa eſt; atque inter hæc toxico infecta, quam ob rem ſacro oleo uncta fuit, non tamen mortua.

prædicit.

107 Eadem domina, cùm multos menſes imprægnata Carthagine verſaretur, precata Beatum eſt, ut ſibi diceret, an feliciter, & utrùm maſculum, an feminam enixura eſſet. Subridens ille reſpondit, primum, qui in terra natus eſt, virum fuiſſe; ſignificans, maſculum fore; qui ab ipſo quoque baptizatus fuit. Aliquot inde menſibus denuò ea domina petiit, quid de iſto puero futurum eſſet; repoſuit, brevi tempore victurum; ùt factum eſt, Deo illum intra breve tempus ad ſe evocante. Habebat eadem domina in Teneriſa famulam, Hieronymam nomine, cui, quoties cum domina ſua ad eccleſiam accedebat, Beatus ſignum Crucis formabat in fronte; domina id diligenter obſervante. Contigit, ut Beato ad confitendum itinere bidui alio profecto, famula iſta in morbum lapſa moreretur; intraque paucos dies inde reverſo domina ſuæ famulæ mortem narraret. Cui ille, Cur igitur, inquit, exiſtimâſti, me frontem ejus ſignâſſe, niſi quòd eam & morti & æternæ ſaluti vicinam viderem.

Rediturus in Hiſpaniam tempus diſceſſuræ claſſis prænoſcit.

108 Quo tempore B. Bertrandus eam terram excoluit, habitavit in tugurio prope eccleſiam, ſoluitque prandere in domo cujuſdam nobilis viri, amici ſui ſingularis. Is eumdem in ſuo in Hiſpaniam reditu illac tranſeuntem in domum ſuam recepit, donec pararentur victus aliaque ad iter marinum neceſſaria. Secundo ab adventu ejus die, Carthagine illùc nova allata fuêre, diſceſſum claſſis fixum eſſe intra proximos octo dies, quorum tribus elapſis, dixit vir iſte nobilis Hoſpiti ſuo: Pater frater Ludovice, parata ſunt omnia, feliciter perge Carthaginem, priuſquam claſſis vela det. Cui ille reſpondit: Dominus Deus, qui mihi facultatem conceſſit redeundi in Hiſpaniam, non permittet, claſſem diſcedere ſine me. Ego dicam tibi diem diſceſſus mei: hiſque dictis, permanſit ibidem.

atque inſtantem cuidam nobili mulieri mortem,

109 Intra quindecim dies peperit uxor ejuſdem equitis, cujus confeſſionem Beatus exceperat, prolemque baptizavit; domoque egreſſurus mandavit, ne puerperam ſolam relinquerent; quod mulieres, quæ aderant, parùm curantes, ut ipſam dormientem conſpexerunt, ab ea receſsêre, immemores moniti de ea non deſerenda. Illa verò pavidè expergiſcens ex magno ſtrepitu, quem in eodem cubiculo unus è craſſioribus, quos in iſtis agris reperire eſt, ſerpens humanæ coxæ par excitabat; tam horrido conſpectu tremefacta, è lecto nuda proſiluit, & ingenti cum clamore fugiens, modò hàc, modò illàc per domum uſque in atrium inferiùs cucurrit; quo tempore cum frigidus ventulus ſpiraret è mari, ipſa eo lethaliter confecta fuit. Tunc demùm mulieres accepti à Beato moniti de non relinquenda ſola meminerunt: illa verò, mortuæ, quàm vivæ ſimilior, in alio lecto depoſita, poſt quatuor horas exſpiravit.

ejuſdemque viduo, ut caveat, divinam vindictam vaticinatur.

110 Poſtridie tumulatum ejus cadaver eſt, & Beatus pro ejuſdem anima Miſſam celebravit, & ſermonem ad populum habuit, abſolutiſque funebribus juſtis, cum viduo hoſpite ſuo reverſus eſt domum, ubi inter prandendum eidem ait: Dominus Deus hìc me detinuit, ut dominationi tuæ pretium præparati mihi victus perſolverem, uti feci: excepi enim confeſſionem dominæ, adſtiti ei morienti, ad ejuſdem cadaver hac nocte vigilavi, Miſſam pro ea celebravi, in ejuſdem laudem ad concionem dixi, & infantem baptizavi: aliam monetam, quâ beneficia mihi præſtita perſolvam, non habeo. Quod præterea mihi occurrit, eſt, ut dominationem veſtram moneam, ne ullo modo permittas domum tuam intrare quamdam feminam, quæ intra paucos dies ad te acceſſura eſt; alioquin tu cum illa offendes Deum, ipſaque brevi pòſt ſua morte luet. Hæc omnia ita prorſus evenerunt. Comparuit enim iſta mulier, ipſe permiſit ingreſſum, cum eaque lapſus eſt (quodque pejus eſt, commater illius erat) petiitque diſpenſationem, ut eam ſibi matrimonio copularet: ſed antequam diſpenſatio allata fuit, Deus morte mulieris ſuam ultus offenſam eſt ante finem anni, quo comminatio facta fuerat.

Teneriſæ pro Sancto habetur, uti & in Mompoix,

111 Tanta verò fuit eſtque Teneriſæ populi erga B. Bertrandum devotio, ut nominatim Ludovicus Vaſquez de Guevara, ordinarius gubernator, cùm nihil aliud è rebus illius obtinere potuiſſet, procurârit ſibi deferri librum Baptiſmalem, in quo erant multæ ſubſcriptiones propria illius manu exaratæ. Hac occaſione ipſe etiam aliquot phyliras ex eo decerpſit, & pro ſacris reliquiis ſervavit; at numquam voluit reſtituere, niſi coactus excommunicationis ſententiâ: eæque hodiedum cum capituli conſenſu in ſacriſtia multa in veneratione ſervantur. Prædicavit etiam Beatus in Mompoix *b*, ubi ſolita ſuæ vitæ ſanctitate verba ſua commendavit, eaque ratione mirabilia patravit. Tantam ſibi ibidem comparavit famam, ut non alio, quàm Sancti vocabulo veniret. XVII. *b*

A

miro lumine in duorum Sanctorum conſortio coruſcare

112 Capitaneus Bernardus de Bentacourt, cùm audiſſet ipſum concionantem feriâ ſextâ de Lazaro, acceſſit ipſum verſùs horam noctis ſecundam, rogitans, ut de peccatis ſuis confitentem poſtridie manè audiret; & cellæ januam paulatim parùm aperiens, vidit in ea lucem magnam, velut multorum cereorum, & ante oratorium ſuum B. Bertrandum, flexis genibus incumbentem: vidit inſuper duos venerabiles ac majeſtate ſpectabiles dominos, veſtibus ſolis inſtar radiantibus; cúmque vellet hanc viſionem accuratiùs intueri, nec progredi, nec retrogradi potuit, totuſque tremefactus ſtupebat. Sed, pulſatâ nonnihil ex vi, quâ movere ſe nitebatur, januâ, B. Bertrandus, converſus ad ſtrepitum, erexit ſe proceſſitque viſurus, quis adeſſet, ſciretque, quid poſceretur. At capitaneus, totus tremens ac ſui impos, in ea perturbatione neſciebat, quid eſſet reſponſurus: ac, niſi Beatus adjuviſſet illum, ut è domo excederet, non inveniſſet egreſſum. Sancti ab eo viſi videbantur ei fuiſſe SS. Ambroſius & Thomas Aquinas, interrogatuſque, cur duos

B

hoſce Sanctos fuiſſe opinaretur, reſpondit, quòd ſimiles eſſent illorum pictis imaginibus, quas ſæpe viderat, quódque viginti annorum ſpatio ea opinio ſuæ menti inhæſiſſet.

atque aliàs etiam in ecſtaſi conſpicitur: vaticinatur: pueri cædem dolet:

113 Idem capitaneus vidit B. Bertrandum, dum Miſſam celebraret, poſt conſecrationem ecſtaſi inhærentem, exiſtimanſque, ſe rectè facturum, voluit, arreptâ ejuſdem planetâ, eum monere. Cuidam juveni ex Eſpeleta, haud procul à Mompoix, annorum quadraginta, vaticinatus eſt, eum ad annos quinquaginta perventurum, at non ſuperaturum; ac revera contigit, ut anno vitæ ſuæ quinquageſimo correptus morbo obierit. In loco, Turvaco dicto, convertit quemdam juvenem, & in Baptiſmo Ludovicum nominavit, qui ab eo ſanctè educatus eidem in Miſſa miniſtrare ſolebat. Quod dæmon plurimùm dolens, dum ab Indis rogabatur, ut ſibi Maix (quod illorum frumentum eſt) concederet; per idolum reſpondit, ſe id numquam conceſſurum, niſi Ludoviculum immolâſſent. Qua de cauſa opperientes, donec Beatus abeſſet, ipſum rapuerunt & immolârunt. Reverſo autem & de Ludovico ſuo inquirenti

C

perſuadere tentârunt, cum devoratum eſſe à Caymanes, quæ animalia ſunt crocodilis ſimilia, quæ è flumine ſæpe prodeuntia viatores devorant; at Beatus, probè gnarus malitiæ dæmonis, hinc vehementer doluit; inde verò lætatus eſt de merito ejuſdem animæ innocuæ.

in inſulis S. Thomæ c

114 Prædicante ipſo in inſula S. Thomæ c ſub umbra platani, aderat ibi in ea magna concione multitudo impiorum Indorum, qui ſaxis armati volebant illum lapidare; qua de re admonitus à quodam eccleſiaſtico, qui cum ipſo erat, ſuadebatque, ut à concionando deſiſteret, reſpondit: Ne metue; non enim tantum roboris habent, non ſolum ut in me vibrent lapidem, ſed etiam ut mihi vel minimè noceant. Perrexit ergò concionari, eamque vim verba ejus habuerunt, ut non modò eum non læſerint, verùm etiam plures ducentis eorum, finito ſermone, piè ſecuti, ab eodemque converſi ac baptizati fuerint.

& S. Vincentii uberrimos fructus refert. d

115 In alteram inſulam, Promontorium S. Vincentii d dictam, cum multis baptizatis aliiſque progreſſus eſt, ubi dum ad frequentiſſimam concionem in ſpatioſa planitie ſermonem haberet, advenit quidam è primoribus, rubra talari veſte indutus, nudis cruribus pedibuſque, & inaures geſtans. Is ad Beatum, finito ſermone, accedens, quæſivit ab eo, quæ ea eſſent, quæ de Cruce prædicabat, & quæ res Crux eſſet, quam videre cupiebat. Beatus ut eum rectè inſtrueret, ſe ad denſum truncum unius arborum, quæ locum coronabant, extenſis in modum crucifixi brachiis, applicuit: dumque ab eo receſſit, truncus iſte imaginem ſanctiſſimæ Crucis impreſſam ſervavit: quo miraculo omnis iſte populus in magnam admirationem raptus, altis clamoribus applauſit. Prædictus verò vir præcipuus, confeſtim domum ſuam repetiit, ex qua paulò pòſt regreſſus ad locum, ubi erat Beatus, & in genua provolutus, manum ejus prior apprehendit, eumque domum ſuam perduxit, in qua ille cum ſocio ſuo Hieronymo Fernandez novem dies commoratus eſt; quo tempore eumdem virum cum multis è familia ejus, aliiſque probè inſtructum baptizavit; recedenſque, quod etiam alibi conſueverat facere, ei Articulos ſanctæ fidei, Præcepta Decalogi, aliaſque preces magis neceſſarias, litteris conſignata reliquit.

E

XVIII. In teſtimonium veræ Fidei venenum innoxiè bibit:

116 Quamquam multa è mirabilibus, quæ B. Bertrandus operatus in Indiis eſt, jam retulerimus, hoc tamen caput peculiariter deſtinavimus ad memoranda miracula, quæ ab eodem tam ante, quàm poſt obitum facta, in iiſdem partibus ſcripto annotata fuêre. Dixit Chriſtus Marci capite ultimo, prædicatores ſuos in nomine ſuo ejecturos dæmonia, locuturos variis linguis, expulſuros ſerpentes, & ſi venenum ſumpſerint, manſuros illæſos, ac denique, infirmos, quos manibus ſuis attigerint, ſanatum iri. Has gratias Bertrando, velut prædicatori Apoſtolico, à Deo conceſſas fuiſſe, certum eſt ex multis, quæ jam diximus, atque etiam manifeſtum fiet ex dicendis in hoc & ſequentibus capitibus. Dominus Raphaël Figueroa, in Indiis commoratus aſſeruit, publicam iis in oris famam eſſe, B. Bertrandum, ut quempiam ex ejus gentis optimatibus converteret ad fidem, in teſtimonium veritatis fidei Chriſtianæ, falſitatiſque ſuperſtitionum Indicarum, obtuliſſe ſe ad exhauriendum calicem toxico infectum & hauſiſſe innoxium e. Indicavit hoc etiam ipſemet Servus Dei patri fratri Andreæ Cabrerizo; addens, Deum ſæpe hujuſmodi miracula patrare per magnos peccatores, ut ſanctum ejus nomen agnoſcatur ac laudetur.

e

F

uſu cinguli ſui deſperatæ puerperæ partum procurat:

117 Inda, Marinitta dicta, quam B. Bertrandus baptizaverat, ad eumdem recurrit dolens, quòd ſoror ſua infidelis jam à triduo ex infelici partu moribunda eſſet, quia fœtus tranſverſim cubabat; nec omninò eam poſſe eniti ac vivere, pro certo habebatur. Beatus, eam conſolans, juſſit ſpem ſuam in Deo reponere, fore ut ſoror ſua feliciter pareret; deditque ei cingulum ſuum, quo ſororem cingeret; ipſe verò pro infirma interim orationi incubuit. Eo ipſa cincta pulchrum ſanumque filium peperit; cujus rei Marinitta intra mediam horam B. Bertrandum certiorem fecit; eoque miraculo infantis pater & mater cum avis paterno maternoque, aliiſque multis eorumdem ſociis mox, ab eodem B. Bertrando ſacro fonte abluti fuêre.

ſudario ſuo & ſigno Crucis ſtrumas ſanat,

118 Altera Inda, nondum baptizata, ſtrumis peſſimè afflicta, ita ut per plagas, quibus tota ferè cervix circumdabatur, conſpicerentur nervi ejus, coram Beato procumbens dixit: Ego te vehementer obſecro, ut ſanes me. Ille, poſt

A. Avignono.

D

poſt factum ſuper collo illius ſigno Crucis, cervicem ejus ſuo ſudario circumdedit, dixitque: Vade, Deo propitio; confide, te ab illo ſanandum, & cras revertere. Reverſa illa eſt poſtridie, & amoto ſudario, experta eſt ſe ſanam, quaſi numquam ullo malo laborâſſet, nullo etiam morbi indicio ſuperſtite. Quod inſigne miraculum conſpicatus ſocius, Pater frater Ludovice, inquit: Hoc magnum eſt miraculum! Cui ille, Tace, ait, frater chariſſime, hoc opus Dei eſt: à me enim nihil boni fit; idque ideo divina operatur Majeſtas, ut iſti Indi convertantur. In quodam ejuſdem regionis portu quædam puella, per ſolum ſignum Crucis formatum, eodem, quo infecta erat, malo liberata fuit.

& febrim: naufragium evadit, periculoſè ægrotantes reddit incolumes.

119 Domina Agnete de Mendoza, dum octennis erat, jam per duos menſes in confinibus Tubaræ in domo aviæ ſuæ laborante, ivit vetula B. Bertrandum precatura, ut illuc accederet (uti fecit) Miſſam celebraturus; quâ finitâ, legit ſuper eam Euangelium, & cruce ſignavit infirmam, quæ eodem die immunis febri fuit. Dum cum aliis quatuor vel quinque perſonis per magnum flumen Magdalenæ *f* navigabat, tam ſæva exorta tempeſtas eſt, ut, inverſâ cymbâ, omnes immergerentur aquis: ſed, Beato Deum precante, reſtituta cymba eſt, omneſque ad ripam appulit, in quam, apprehenſa arbore evaſerunt. Simili modo Indiam peragrans in variis populis multos invenit ex quodam morbo, catarrho ſimili, morientes; adeóque is contagioſus morbus erat, ut peſtis videretur. Proinde luſtrabat ille ſingulas caſas, bene precans infirmis; nec quiſquam eorum, quibus ſuam impertitus fuerat benedictionem, ex eo malo mortuus eſt. Eodem deinde morbo laboranti uni è ſociis ſuis quidam Indus ait: Cur non vadis ad ſanctum Patrem, ut te ſanet?

B

f

Creditur etiam puellam mortuam

g

120 Religioſus, cujus ſuprà meminimus *g*, ex Indiis reverſus, in conventu Valentino retulit, ſe, dum per Indiam iter ageret, ex multis intellexiſſe, Beatum in quodam vico ſuſcitâſſe à morte quamdam tenellæ ætatis puellam, filiam Indæ, quam ipſe baptizaverat. Rogatus poſtmodùm ſæpius ipſemet Bertrandus, verène Deus per ejus patrocinium puellam mortuam revocâſſet ad vitam; nec affirmare viſus eſt, nec negare; unde creditus eſt id reipſâ feciſſe; qui bene noverat, mendacium in ejuſmodi rebus Deo graviter diſplicere. Sed quod rem certiorem facit, illud eſt, quòd graviter infirmus quærenti cuidam civi, ipſi addicto, an in Indiis puellæ mortuæ vitam reddidiſſet, reſponderit: Quantum id eſſe putas? Deus agit inſtar fabri ferrarii, qui ferram facere meditans, ex multis laminis ad id operis idoneis, quas coram ſe habet, pro ſuo arbitrio hanc eligit præ alia: hiſque dictis, tacuit. Quibus verbis quoad ſubſtantiam dixit: Noli me pluris, quàm alios facere, quòd Deus me ad prodigium iſtud patrandum uſus ſit.

C

vita reſtituiſſe in America.

121 Confirmatur hæc opinio ex ejuſdem B. Bertrandi dictis ad quamdam ſpectabilis conditionis perſonam, cui ille Roſarium Marianum donans, juſſit illud in magna veneratione haberi, quia verſus Indias navigaturus illud acceperat a patre fratre Thoma Arenas, prædicatore celebri, ac magni ſpiritûs viro, cui ipſe ſuum pariter dederat; addiditque: Hoc Roſarium in Indiis ſanavit infirmos, convertit peccatores; atque inſuper puto, reſuſcitâſſe mortuos: illud magna in veneratione habeto. Quin & ipſe quoque Pater tanti illud æſtimabat, ut aliquoties ad ſe mitti petierit, ægrorum capiti imponendi gratiâ. Alteri etiam devotæ perſonæ dixit: Deus mihi hanc fecit gratiam, ut hoc Roſario reſuſcitaverim mortuos. Ejuſdem uſu etiam poſt illius obitum multa miracula obtenta fuêre, ùt dicetur lib. III, cap. IX.

Quædam ex miraculis poſt mortem ejus

122 Poſt mortem quoque B. Bertrandi Deum multa per ejuſdem patrocinium miracula in Indiis patrâſſe, compertum eſt. In Tubara Martinus Campanero Indus gravi lethargo correptus erat, & ad extrema deductus, ac loquelâ viſuque deſtitutus; quodque pejus erat, non fuerat ſua peccata confeſſus, quia loquendi facultatem repentè amiſerat. Illius miſeratus Franciſcus Lopez Cabrera, clericus & parochus Tubaræ, dolenſque, quòd ſine prævia confeſſione moreretur, eumdem B. Bertrando, velut Indorum iſtius loci Patri, commendavit, excerptumque folium ex libro Baptiſmali, Beati manu conſcripto, devotè magnaque cum fide collo infirmi applicuit; qui intra diem & medium, nullo prorſus adhibito remedio, loquelam recepit, apud parochum confeſſus fuit, ac multis annis ſuperſtes incolumis vixit. Idem Franciſcus Cabrera teſtatus eſt, ſe ad quamdam Indam, Franciſcam nomine, poſtquam hæc plures integros dies partûs doloribus cruciata fuiſſet, nec poſſet parere, advocatum fuiſſe, ut ejuſdem confeſſionem exciperet, quòd non dubitaretur, quin in partu moritura eſſet; & poſtquam eam confitentem audierat, juſſit eamdem iſtam chartam à Beato inſcriptam eidem applicari; atque ita ipſa infra quinque horas peperit, ac incolumis manſit.

E

per ejuſdem patrocinium in America impetratis.

123 Pater magiſter frater Auguſtinus d'Avila Padiglia, Ordinis Dominici Mexici *h* inſignis concionator, ac deinde inſulæ S. Dominici *i* archiepiſcopus, dum habitabat in collegio S. Ludovici patrum Prædicatorum in loco dicto Puebla *k* in Indiis verſus Mexicum gravi infirmitate fluxionis laborans in lingua, auditis B. Bertrandi miraculis, datam ſibi ex ejuſdem veſtis fili particulam ori ſuo impoſuit, diglutiitque, & ſanatus fuit.

h
i
k

F

ANNOTATA.

a Teneriſa, *vulgò* Teneriffe, *de qua hîc, Americæ Meridionalis oppidum eſt in præfectura S. Marthæ ad ripam fluminis Magdalenæ.*

b *Aliis, ùt jam monui,* Mopoix & Mopox, *quod aliud eſt Americæ Meridionalis oppidum, in ejuſdem, ad quod Teneriſa, nec procul ab hoc, fluminis Magdalenæ ripa ſitum.*

c *Una eſt ex Antillis, Hiſpanis* las Antillas, *Gallis* les Antilles, *Americæ in mari Septentrionali inſulis, inter Portum Divitem ſeu* Porto Rico *& Americæ Meridionalis continentem poſitis.*

d *Eſt & hæc una ex Antillis, continenti propior.*

e *Hoc plùs vice ſimplici feciſſe in Bulla canonizationis ſuæ legitur hoc modo:* Pluries in teſtimonium Fidei mortiferum quid bibens innoxiè diſcrimen vitæ ſuperavit.

f *Hiſpanis* el Rio de la Madalena, *Americæ Meridionalis fluvius eſt, qui ſupra Popajanam*

A *Janam ortus indeque per Novum Regnum Granatenſe labens flumini S.Marthæ in S.Marthæ præfectura ſe jungit.*

g Andreæ Cabrerizo *meminit ſuprà num.*116.

h *Nomine notiſſima eſt totius Americæ ampliſſima civitas in America Septentrionali, ac regionis cognominis, Novæque Hiſpaniæ caput.*

i Inſula S. Dominici, *aliàs* Hiſpaniola *appellata, ampla Americæ Septentrionalis inſula eſt in mari Boreali, cujus inſulæ præcipua civitas*, Dominicopolis *dicta, archiepiſcopatu illuſtrata eſt.*

k *Fortaſſe deſignatur* Angelopolis, *Hiſpanicè* la Puebla de los Angelos, *quæ Americæ Septentrionalis ac Novæ Hiſpaniæ civitas epiſcopalis eſt ſub metropoli Mexicana.*

CAPUT VIII.

B

Cauſa revertendi, reditusque in Hiſpaniam: tempeſtas maris ſedata: habitatio Valentiæ: Prioratus in conventu S.Onuphrii ab eo geſtus.

CAP. XIX. *Crudelitatem quorumdam in Indos non ferens*

SEptennio commoratus in Indiis B. Bertrandus deliberavit de ſuo in Hiſpaniam reditu, quòd ægrè ferret quorumdam præfectorum crudelitatem, qui non ſolùm levibus de cauſis iniquè perimebant Indos, verùm etiam impediebant ſacras conciones. Nonnumquam etiam aliqui præfectorum, prædicante Servo Dei, in concionem irrumpebant, & verbis impiis, fuſtibuſque impactis, auditores ex eccleſia pellebant *a*: cùmque ea miſera gens inermis ſit, imò etiam planè nuda (ſunt enim in iſta provincia loca, in quibus nullum prorſus veſtimentum in uſu eſt) prorumpebant illicò ex eccleſia, & Beatum in ſuo pulpito relinquebant. Præ ceteris tamen perſuaſerunt ipſi reditum litteræ, quas acceperat à domino fratre Bartholomæo de las Caſas *b*, qui non modò, dum adhuc eſſet clericus ſæcularis, varia itinera ex Hiſpania in Indias, & Indiis in Hiſpaniam confecerat, ſed etiam poſt aſſumptum S. Dominici habitum, paulò minus quinquaginta annis, quibus cum geſtavit, perpetuus fuit Indorum patronus, utque huic operi impenſiùs incumbere poſſet, renuntiaverat epiſcopatui Chiapenſi, redieratque in Hiſpaniam, ubi tantam eorum curam apud multos geſſit, ut plurimos iiſdem favores a rege Philippo II obtinuerit, uti etiam à Carolo V imperatore glorioſæ memoriæ impetraverat.

licentiam redeundi in Hiſpaniam à Generali ſui Ordinis petit;

125 Quamquam autem propter adverſa aliqua, quæ bona illius deſideria, dum erat clericus, fruſtrabant, & ob ingentem, dum Religionem jam profeſſus fuerat, zelum in procurando, ne Indi iniquè tractarentur, reprehenſus fuerit ab aliquot hiſtoricis *c*, qui adulabantur malevolis; nihilominus honorem Dei ſemper habens præ oculis, opportunè & importunè impugnabat arguebatque aliquorum violentiam, & intercedebat pro Indis ex omnibus, quæ in lege naturæ regiiſque ſanctionibus iiſdem favebant. Litterarum verò, quas hic epiſcopus ad B. Bertrandum dedit, hæc ſumma erat, ut ipſe in convertendis Indis ſtrenue laboraret, prudenterque procederet in audiendis abſolvendiſque confitentibus belli ducibus & præfectis, qui privilegiis regiis non contenti tyrannicè tractabant indigenas contra expreſſam regis voluntatem. Quapropter Bertrandus, cùm haſce litteras magni faceret, vehementer deſideravit in Hiſpaniam reverti, ut ſe levaret ſcrupulis, quos eadem de cauſa patiebatur. Scripſit ergò Servus Dei ad fratres ſuos in Hiſpaniam, cum iiſque mentem ſuam communicavit. Ipſi verò ex deſiderio, quo tenebantur, tam boni Fratris reviſendi, miſerunt illicò ad reverendiſſimum patrem Ordinis Generalem, qui tum temporis reſidebat in Hiſpania, eratque pater magiſter frater Vincentius Juſtiniano (quem Pius V Papa Cardinalem creavit) & poſt multas importunas preces tres patentes pro facultate redeundi litteras diverſis viis ad ipſum tranſmiſit.

A. AVIGNONO.

E *interim juſſus Prioratum conventûs S. Fidei admittere*

126 Interea accidit, ut, ſparsâ miraculorum B. Bertrandi famâ, Provincialis S. Antonini in novo regno Granatenſi juberet, B. Bertrandum eligi Priorem conventûs S. Fidei *d*, quæ iſtius provinciæ metropolis eſt, aſſerens, non decere, ut Vir tantæ virtutis ac ſanctitatis in vulgaribus locis commoraretur, ſed oportere, ipſum in civitate Sanctæ Fidei habitare, in qua ſedes archiepiſcopalis & tribunal regium fixa erant. Electores igitur communi conſenſu Servum Dei elegerunt, eamque electionem cum ejuſdem confirmatione & cenſuris, niſi ille acceptaret, Provincialis per quemdam fratrem deſtinavit ad conventum Carthaginenſem, quò à Priore evocatus B. Bertrandus, ut confirmatam ſui ad Prioratum electionem, cenſuraſque à Superiore ſuo intentatas audivit, vehementer indoluit; ſemper enim honores fuerat averſatus; &, quantum potuit, recuſavit, ut vitaret vanam gloriam, cui occaſionem dare poterat prælatura, plauſuſque ſibi faciendos, quòd per totam regionem Sanctus diceretur, & velut talis in civitate Sanctæ Fidei exſpectaretur. Hæc itaque eum magnopere affligebant.

F *illuc navigat; ſed, acceptis per viam*

127 Compulſus tamen ex obedientia iſtud officium humillimè acceptavit, & ad iter eò verſùs ſe accinxit. Sed antequam abiret, aſſeruit, ſe quidem proficiſci ad civitatem Sanctæ Fidei, non tamen illùc perventurum, nec functurum eo officio; quia Deus aliter decreverat. Diſceſſit Beatus Carthagine verſùs Teneriſam, appulitque ad Barrancam *e*, magni fluminis Magdalenæ portum, ubi ſe commiſit cymbæ *f*, quam quidam mercatores oneraverant, mittebantque cum aliis ſex cymbis. Navigatio per illud flumen *g* ordinariè perficitur intra dies viginti quatuor & viginti ſex, niſi civitatis Mariquitæ *h* portum intrent; ea verò, quæ Beatum vehebat, cymba ne triginta quidem diebus perficere potuit medium itineris ſpatium, quod aliæ expedite percurrebant. Murmurantibus propterea nautis Indis adverſus navarchum ſuum, quòd non fuiſſet conatus ſimul cum aliis properare, cauſatus ille eſt magnam aquæ copiam, in cymbam illapſam, quæ obſtabat celeri navigationi, non ſine diſcrimine ſubmerſionis.

128 Quindecim diebus pòſt aſſecuta eſt illam

A. AVIGNONO. *Generalis litteris, Carthaginem redit, indeque revehitur in Hiſpaniam.*

lam altera cymba, in qua vehebatur peculiaris B. Bertrandi amicus, mandatum reverendiſſimi Generalis ei ferens, ut regrederetur in Hiſpaniam (quæ cymba unico die pertigit uſque ad eam, in qua Servus Dei erat) roganſque à longè, an in ea veheretur pater Bertrandus, Prior Sanctæ Fidei, acceptoque reſponſo, ita eſſe, adductis cymbis, Beatus deſtinatas ſibi ex Hiſpania litteras accepit, gratiiſque ab eo actis Deo, iſta ejus cymba eadem velocitate, quâ altera, proceſſit. Inde pertigerunt uſque ad portum de Angoſtura, quod fretum fluminis eſt; ubi Beatus conſtitit ſcripſitque ad Provincialem & fratres Sanctæ Fidei, ut certiores faceret de mandato à Generali accepto, addito apographo ejuſdem mandati, & abdicatione Prioratûs. Inde triduo pôſt advenit in Teneriffam, ubi accidit, quod ſupra narravi de nobili equite ejus amico, à quo hoſpitio exceptus fuit *i*; atque hinc, cum dato ſibi ab eodem in viam victu, trium dierum ſpatio Carthaginem, ubi claſſem, quæ non niſi ipſum expectare videbatur, paratam invenit; vix enim ipſe in eam deſcenderat, quin illa vela fecerit verſus noſtram Heſperiam. B

Crucis ſigno tempeſtatem ſedat:

129 Per viam horribili exorta tempeſtate dilaceratum variis in locis velum eſt, ruptæ antennæ, ac parum abfuit, quin etiam avelleretur gubernaculum; totaque navis modò hac, modò illàc jactabatur, prout impellebant fluctus, qui cum horribili fragore modo velut altiſſimi montes eam evehebant ad cælum, modo apertis profundiſſimis vallibus, præcipitabant in abyſſum. Qua de cauſa B. Bertrandus in eam navigii partem, quæ ab undis maxime impetebatur, ſe recipiens, ſignum Crucis adverſus eas identidem formavit, eædemque, velut ſanctiſſimi ſigni vim agnoviſſent, quò propiores navi fiebant, eò lenius ipſi illidebantur. Verùm ea ex re B. Bertrandus vanam gloriam veritus, permiſſo fluctibus navigio, in aliam partem receſſit. Sed ſimul atque inde receſſerat, inferveſcente mari, & navigio magis, quam anteà periclitante, confeſtim ad eum accurrerunt nautæ, ſummis precibus obſecrantes, ut ad deſertum locum rediret; ubi illo priùs iſtud remedium adhibente, mare non tantum minùs C ſæviit, verum etiam tranquillum placidumque redditum fuit. Cùm Beatus hæc aliquando referret, adjecit, quod etiam aliàs dixerat, videlicet, ex hujuſmodi factis non argui ſanctitatem, ſed fidem; & ad id propoſitum adjunxit: Deus plus luminis conceſſit Lucifero, quam mihi; & ille tamen damnatus eſt; pluſque auctoritatis Judæ, qui poſtea ſeipſum ſuſpendit. Id mihi quoque poteſt contingere; cum ſcriptum ſit, neminem in hac vita ſcire poſſe, utrum in fine ejuſdem futurus ſit odio, an amore dignus.

In Hiſpaniam appulſus in Valentino conventu habitat: k

130 Anno MDLXIX, die feſto S. Lucæ *k*. B. Bertrandus in Hiſpaniam appulit, nec diu Hiſpali commoratus, profectus Valentiam eſt, quò veſpertino tempore adveniens, compulſus fuit pernoctare in horto fratris ſui, extra muros urbis prope monaſterium S. Mariæ de ſuccurſu Ordinis S. Auguſtini ſito. Poſtridie ſummo manè, ſparsa B. Bertrandi adventûs fama, pater magiſter frater Laurentius Lopez Prior auctoritate ſua indiguit, ut retineret fratres, ne omnes ad ipſum accurrerent, reviſendi illum & benedictionem petendi gratiâ: nam ex ingenti gaudio, quo illius reditus omnes inceſſerat, ardebat quiſque eum primus videre; D atque ipſe Prior non capiebat ſe præ lætitia, conſiderans, quantùm Deus ſuo tempore huic domui beneficium præſtaret reddendo talem Filium, qui vitæ ſanctitate & exemplis eamdem maximopere erat illuſtraturus. Conventum ingrediens Bertrandus ait, ſe jam velle incipere Deo ſeriò ſervire, & pro novitio haberi; idque etiam præſtitit tam humiliter ſe gerens, ut omnes raperet in ſtuporem.

XX. *conventui S. Onuphrii præfectus Prior ſanctè gubernat fratres*

131 Non licuit Beato ſolitudine ſuæque cellæ quiete diu gaudere: nam patres conventûs S. Onuphrii, duabus fermè leucis Valentiâ diſſiti, illum ſibi prælatum optantes, quòd perſuaſum haberent, conventum ſuum illius operà, tam ſpiritualibus, quàm temporalibus, auctum iri, eumdem unanimi voto magno cum gaudio Priorem elegerunt. Deſiderabat quidem id muneris excuſando declinare, ſed obedientiâ conſtrictus acceptavit, & ſub finem Octobris anni MDLXX obire cœpit, pro more ſuo, ingenti cum fructu, optima præcepta tradens & exemplo præiens, in ſervitio divino vigilantiſſimus. Exhortabatur patres iſtos, ut, quemadmodum locus iſte quò magis erat ſolitarius, eò majorem devotionem movebat ad eumdem accedentibus, ita conarentur illi eò magis excellere in obſequiis divinæ Majeſtatis, & præcellere aliis Religioſis, alibi habitantibus. E Utque erat ipſe obſervantiſſimus conſtitutionum & Regulæ (quod primo omnium loco habebat) ita curabat, ut ſubditi ſui eamdem prompte & hilariter ſervarent, tantò magis, quantò ipſe eoſdem majori cum charitate regebat, atque omnia eis neceſſaria procurabat liberalius.

& liberaliter alit: ædificium extruit: ſuccurrit pauperibus:

132 Cúmque prudenter gubernaret, non obſtantibus ſterilibus annis & obærati conventûs debitis, erat fratribus abundè proſpectum. Nec ſolum conventûs debita perſolvit, ſed etiam in eodem notatu digna compoſuit, exercens talentum à Deo acceptum, nominatim in ædificio, Crux cooperta dicto, juxta conventum in termino viæ, pulcherrimis cupreſſis utrimque conſitæ: quam in rem cùm cuidam viſus eſſet nimium impendere, reſpondit, etiam plus à Lutheranis ad deſtruendas Cruces in Germania Franciaque *l* expendi. Fecerant ibidem *l* nomen ejus in memoriam conditoris apponi; F ſed ille humanam gloriam exoſus illud fecit aboleri. Erat largus eleëmoſynarius, nec pauperem ſine ſolatio remiſit, etiamſi importuno tempore accederet; ſingulis panem & vinum liberaliter diſtribuens, ſæpiuſque fratri Joſepho Viudes diſpenſatori repetens: Da, frater, eleëmoſynam; ne pigeat te Domino Deo noſtro largiri, illudque Davidicum Pſalmo XL allegans: "Beatus, qui intelligit ſuper egenum & „pauperem &c."

divinitus intellecta nobilis matronæ egeſtate.

133 Ultra communes eleëmoſynas, quæ ad conventûs portas ſolebant diſtribui, B. Bertrandus largiebatur etiam alias ſecretas perſonis verecundis in domibus ſuis; ut teſtata eſt Angela Bayarri de Muſeros, bona ſerva Dei, quæ apud ipſum confiteri conſueverat. Hujus enim operâ ſuccurrebat ille multis indigentibus, ac peculiariter cuidam dominæ præcipuæ conditionis, quæ in quodam vico, haud procul à conventu diſſito habitabat, & onerata filiis parvulis acerbam patiebatur egeſtatem, adeò ut ſæpius, cum deeſſet panis, herbam miſeris illis coqueret; &, ſi panem haberet, ſed non omnibus ſufficientem, eumdem partiretur in ſingulos,

ipſa

A ipſa à pane abſtinens, crebróque in ea egeſtate conſtituta paucis ſiccis ficis cum ſuis victitaret. Quam quidem paupertatem, cùm nobilis ac honorata eſſet, nulli cuiquam mortalium indicere voluit, verita, ne id feciſſe aliquando noceret.

eidem eleëmoſynam mittit, & vaticinatur:

134 Dum quodam die in hujuſmodi anguſtiis verſaretur, acceſſit ad illam Angela Bayarri, certam denariorum ſummam ei afferens; quam ùt vidit bona domina, petiit, an ſibi ab aliquo conſcientiâ ducto reſtitueretur. Reſpondit illa, non ita eſſe; ſed in eleëmoſynam mitti. Si eleëmoſyna ſit (repoſuit illa) ſine dubio mihi mittitur à beato fratre Ludovico Bertrando, cui Deus meam inopiam revelaverit. Faſſa Angela eſt, id verum eſſe, ſed vetuit, ne cui diceret, à quo miſſa eſſet. Tunc nummos acceptavit domina, dicens: Verè Deus anguſtias meas Servo ſuo revelavit; quia impoſſibile erat, ùt aliàs ſciret; gratiaſque Deo de tam opportuno ſuccurſu perſolvit. Eidem dominæ prægnanti B. Bertrandus dixit, eam filium parituram, monuitque, ut ſedulam ejuſdem curam gereret, futurum enim magnum virum; idque etiam repetiit, poſtquam ille jam B natus eſſet, ac jubente matre, ad conventum S. Onuphrii allatus eidem Patri oſtendendus.

Deum mirificè liberalem experitur.

135 Quemadmodùm liberalis erat Beatus in pauperes & egenos, ita fidelium mentes movebat Deus, ut ei eleëmoſynas æquè largiter darent; atque hinc divinitùs inſtruebatur omni re neceſſaria, prout ipſemet narravit patri fratri Vincentio Ribera, dicens, ſe verè neſcire, qua ratione aliquoties inveniſſet in cella ſua regales m *m*, qui unde illuc allati eſſent, non capiebat. Teſtatus item eſt Vincentius Garriga bibliopola, à quo B. Bertrandus libros credito pretio emebat, ſibi, quoties vellet, ab eo accuratè ſolutum fuiſſe; ſibique ſemel in ejuſdem cellam ingreſſo eumdem dixiſſe: Per amorem Dei condona mihi, frater, quòd oblitus fuerim pecuniam mihi comparare; ſe verò reſpondiſſe, ſe non alia de cauſa venire, quàm viſitandi gratiâ, ac repoſuiſſe Beatum: Age ergò, ſede, colloquamur paulìſper, dum Deus provideat; & in medio colloquio, extenſa in vicinam menſam manu, dixiſſe: Cape pecuniam tibi debitam: tantamque accuratè ſummam ibidem C repertam eſſe, quanta debebatur. Qua re vehementer obſtupuit bibliopola, quia nullam in eadem menſa pecuniam antè viderat.

Per viciniam concionaturus, dum licet, incedit pedibus,

136 Circuibat Beatus loca circum conventum S. Onuphrii ſita prædicaturus, ac ordinariè pedes, etiam dum pergebat Valentiam, quamvis difficulter, quia in altero crurum plagâ laborabat. Ne verò à patribus reprehenderetur, quòd pedes incederet, ſolebat equo inſidens conventu egredi, ac paululùm inde iter pedibus proſequi, ſuas preces interea recitans; quod pari modo faciebat in reditu. Quodam die Veneris Sancto pergens prædicaturus Moncadam, ubi Quadrageſimales ſermones habebat, equo inſidens egreſſus è conventu eſt, ſed mox non ſolum ex eo deſiliit, verùm etiam calceos exuit, itàque diſcalceatus ivit uſque ad loci ingreſſum: idemque fecit, dum poſt habitum ſermonem rediret Valentiam, cui appropinquans, dum agnoſci poterat, calceavit ſe, & in equum reſiliit. Velut bonus prioratûs ſui paſtor, tantopere deſiderabat domi reſidere, ut eò ordinariè eodem die rediret.

137 Jam meminimus ſuprà, quàm bene ille populos, quibus prædicabat, exemplis ſuis, humilitate, pœnitentiâ ac pietate imbutos relinqueret. Porrò in Moncada poſt finitum ſermonem in hoſpitium ſuum ſe recipiens, abſterſo ſudore, in vicem quietis ſecedebat in oratorium precaturus, donec vocaretur ad prandium, in quo tam erat abſtemius, ut aliis admirationi eſſet; nec volebat ullas ſibi delicias ciboſve offerri, niſi parcos ac vulgaris pretii. In vico Liria, tribus leucis à conventu S. Onuphrii diſſito, quò ad concionandum in Nativitate Domini iverat, in domo Rectoris hoſpitans, cùm intellexiſſet, omnes alios jam dormire, ex viva in intellectu ſuo repræſentatione nativitatis Domini noſtri Jeſu Chriſti, lecto, velut in eo dormiſſet, incompoſito relicto, deſcendit in ſtabulum, & ad præſepe accedens, ibidem vigilavit cum amantiſſimo puero Jeſu, qui illa nocte natus, in præſepi repoſitus cubavit.

A. Avignono. variaque edit exempla virtutum:

ſubditorum ſuorum

138 Quidam Religioſus conventûs S. Onuphrii, à ſancto Priore petiit facultatem eundi Valentiam, eâque obtentâ, non ivit illuc, ſed ad conventum Portæ-cæli fratrum Cartuſianorum. Inde reduci poſt impertitam benedictionem E ait beatus Pater: Qui te geſſiſti apud patres Cartuſianos Portæ-cæli? Ac reſpondenti, ſe nec ad Portam-cæli iviſſe, nec vidiſſe fratres Cartuſianos, repoſuit Prior: Vide, quid dicas: triduo enim, quo abſuiſti ab hoc conventu, moratus es in Porta-cæli, & interfuiſti illorum Officio matutino, & habitum eorum Ordinis poſtulâſti à domino Bellot; ſciſque, te velle fieri fratrem Cartuſianum, gravem eſſe tentationem à dæmone. Stupefactus hæſit Religioſus, agnoſcens, illum nil niſi verum dixiſſe, ac ſpecialiter de habitu, quod ſecretiſſimè tractatum fuerat. Alteri Religioſo, fratri Andreæ Cabrerizo nomine, ſæpius dixit occultiſſima, quæ nequiverant ſciri, niſi ex revelatione divina, & ſpeciatim, cùm ſemel illius cellam adiiſſet, Servus Dei dixit, ipſum talem rem commiſiſſe, & benignè reprehendit; ſed, cùm ea res occulta eſſet, & à nemine poſſet ſciri, negavit ille audacter: at Beatus eadem cum benignitate adjecit: Hoc ego, non niſi in tuum emolumentum, dico tibi, utque, dum peccata tua confeſſurus es, memineris te F de eo accuſare. Dum verò ille ipſe apud Ludovicum confeſſus fuit, nullum ea de re verbum ab eodem Beato audiit.

aliorumque ſecreta divinitùs cognoſcit,

139 Eidem fratri Cabrerizo quodam die egreſſo è cella, ut ad chorum pergeret, occurrens B. Bertrandus dixit, ut cogitationes, quibus inhærebat, expelleret è mente, quæque eæ eſſent, expoſuit, reprehenditque, ut ille adverteret, quid faceret, quidque conveniret pro divino ſervitio. È choro deinde egreſſus frater Cabrerizo vidit B. Bertrandum loquentem cum quodam Religioſo, qui Breviarium in manu tenens orabat ante refectorium conventûs S. Onuphrii: poſt quod colloquium Religioſus iſte totus attonitus ait fratri Cabrerizo, dixiſſe ſibi B. Bertrandum, ut emendaret aliqua, valdè ſecretò facta, ac mandâſſe, ut ſerviret Deo, nec timeret, inde ſibi quidquam damni eventurum. Cùm quidam Religioſus hoſpes acceſſiſſet ad conventum S. Onuphrii, &, ut moris eſt, benedictionem peteret à Priore, cui multi aderant Religioſi, dixit Servus Dei hoſpiti, arma & ſcutum Religioſorum eſſe Roſarium. Mi-

A. Avi-gnono.

Mirantibus circumſtantibus verba, quæ non capiebant, & interrogantibus hoſpitem, quid illa ſibi vellent, reſpondit, ſe ſub veſte ſua habere magnum cultrum venatorium; ſed impoſſibile eſſe, ut id ei innotuerit ſine revelatione divina.

E abſentia intelligit:

140 Vocavit quadam nocte beatus Prior janitorem, jubens conventûs fores aperire, quod Religioſus, quem nominabat, veniret Valentiâ plenus pavore ac metu, quia eo in itinere tres illum homines aggreſſi fuerant, ſolum quidem terrendi gratiâ, ſed quos ipſe latrones ſicarioſque exiſtimaverat. Aperuit frater fores, proſpicienſque vidit comparentem Religioſum, totum tremebundum; qui apertam portam reperiens, rogavit, quem exſpectaret, & qua de cauſa tam ſerò ibi conſiſteret. Cúmque audiſſet, id fieri ex mandato Prioris, vehementer admiratus eſt, prorſus ſingulare exiſtimans, Priori jam tum innotuiſſe, quod ſibi in monte acciderat.

Illuſtri feminæ virum ſuum diſcrimini, in quo verſabatur, eripiendum, prædicit.

141 Anno MDLXXII cùm quidam ex optimatibus horum regnorum magnis moleſtiis implicatus eſſet, ejuſdemque uxor graviter afflicta, B. Bertrandus ad eam conſolandam accedens monuit, ne doleret; neque enim eſſe, cur id faceret. Quo pacto, inquit illa, non ſit, cur ego doleam, marito meo tam graviter afflicto? Quia, reſpondit ipſe, Dominus noſter eum ſolabitur, & tu, domina illuſtriſſima, videbis illum vivum, ſuumque ſtatum gubernantem. Poſt ſex elapſos menſes exiſtimabat illa, maritum jamjam è ſuis moleſtiis liberandum; at B. Bertrandus aſſeruit, id non tam citò, ſed poſt tres annos futurum. Ita autem exactè contigit; quod tamen nullo modo poterat humanitùs præſciri. Notatu autem dignum eſt, ante iſta omnia, prædictum dominum cuidam Religioſæ Carmelitanæ, ſorori Teyeda nomine, in monaſterio Incarnationis, apprimè ſpiritali, ſervæque Dei, viſum fuiſſe in periculo ſubmerſionis; quod ſignificabat diſcrimen, in quo eum paulò inde viſura erat. Vidit præterea eumdem ex eodem periculo evaſurum, quia auxiliabatur ei B. Bertrandus per ſua ſancta ſigna: qua re indicabatur, ipſum abſentem ſigno ſanctæ Crucis à Beato è cella ſua quotidie fuiſſe ſignatum, quamdiu ille eodem in periculo verſabatur, uti ejuſdem uxori promiſerat.

C

Alia ab eo ibidem geſta uſque ad finem Prioratûs.

142 Duo Religioſi, collectores eleëmoſynarum pro conventu S. Onuphrii, cùm quâdam hebdomadâ multas collegiſſent, ſtatuerunt, ut alter Realem de quatuor, alter ducatum aureum ſervarent, ut, ſi fortè ſequenti ſeptimana rariores futuræ eſſent eleëmoſynæ, eos adderent, itáque ſolitam ſummam afferrent. Antequam igitur ad conventum appropinquarent, eorum unus Realem ſuo calceo inſeruit, alter ducatum ſuæ manicæ. Cùm perveniſſent ad Priorem & eleëmoſynas tradidiſſent, mandavit Servus Dei, ut omnem collectam pecuniam ſibi traderent; ac reſpondentibus, ſe dediſſe omnem, quam acceperant, ait ille: Da mihi, tu Realem de quatuor, quem calceo ſiniſtri pedis tui impoſuiſti; & converſus ad alterum, Tu verò produc ducatum, quem habes in manica. Quibus auditis, illi admirabundi hæſerunt. Porrò advertentes Religioſi, nihil omnium, quæ agerent, ipſum latêre, dixerunt Hieronymo Abella: Verè, domine, neſcimus, quid noſtro Priore facturi ſimus, qui ſurdus & myops eſt, & nihilominùs novit omnia, quæ agimus. Quidam Religioſus paulò poſt emiſſam profeſſionem de totius vitæ ſuæ peccatis apud B. Bertrandum confitens, cùm ad certum factum pertigiſſet, cœpit ex verecundia hærere: cui ille ait: Eſne tu Judas? quare non arguis te de tali peccato? quodque ille commiſerat, indicavit. Hiſce aliiſque mirabilibus, infrà etiam recudendis, ibidem patratis, B. Bertrandus in fine biennii ejuſdem Prioratûs ſui reverſus Valentiam eſt, relinquens conventum omnibus neceſſariis abundè inſtructum, ac ſpiritalibus temporalibuſque bonis auctum.

D

ANNOTATA.

a *Id agebant crudeles iſti exactores ſuo lucro inhiantes, ut miſeros Indos longè ultrà, quàm edicta regia permittebant, ad ſervilia opera compellerent.*

b *Vide, quæ de hoc Chiapenſi in Nova Hiſpania epiſcopo, & illuſtri Occidentalium Indorum, verbis ſcriptiſque editis, patrono, ex Echardi Bibliotheca Prædicatorum annotavi ad Vitæ primæ caput 5, lit.* l.

E

c *Quem inter ceteros hac in parte adverſarium ſibi habuerit, dixi loco mox laudato lit.* m.

d *Id eſt* Fani S. Fidei, de Bogota *cognominati, de quo jam meminimus alibi.*

e *De hoc loco ſic legitur apud Blaevium in Deſcriptione præfecturæ Carthaginenſis:* Baranca de Malambo, ùt Hiſpani vocant, tantùm telonium eſt ad hujus præfecturam pertinens, ſitum ad ripam fluminis Magdalenæ, triginta ab urbe Cartagine leucis, viginti ab oppido S. Marthæ, ſex denique ab Oceano Septentrionali; hìc omnes merces Europeæ aliæque è majoribus navigiis exponuntur, & unilignei lintribus adverſo flumine ſubvehuntur ad Novum regnum Granatenſe. *Eo itaque ex loco* B. Bertrandus *lintri commiſſus Teneriffam Fanumque S. Fidei de Bogota verſus adverſo flumine navigare cœpit, ut ſuperioris mandato obtemperaret, quamvis ex divina revelatione certus, ſe ad præſtitutum locum non perventurum.*

f *Seu lintri, veriſimiliter Americanorum more ex unico arboris trunco excavatæ.*

F

g *Nimirum à portu Baranca uſque ad Fanum S. Fidei de Bogota.*

h Mariquita *oppidum adverſo, ùt dictum eſt, flumine Magdalenæ navigantibus ad dexteram occurrit.*

i *Suprà num.* 108.

k *Id eſt, die* 18 *Octobris.*

l *Indicat illius temporis Lutheranos in Germania, & Huguenottos, ſeu Calviniſtas iconoclaſtas in Gallia.*

m Regalis *certa moneta Hiſpanica eſt, vulgò* Real *dicta.*

CAPUT

A

CAPUT IX.

Tirocinio denuò præfectus Valentiæ, quæ egerit: Prior conventûs ibidem conſtitutus virtutibus ſuis prælucet: mira Viri fiducia in Deum & egenos liberalitas.

CAP. XXI. Novitiis denuò præeſt Valentiæ, fruſtra frendente dæmone.

NEc tunc quoque ſucceſſit B. Bertrando, ut tantopere deſiderato ſacro otio poſſet gaudere. Paulò poſtquam Valentiam advenerat, præcepit ei Prior, magiſter frater Onuphrius Clemens, vir magnæ virtutis ac ſcientiæ, & inſignis concionator, ut novitiorum magiſterium ſuſciperet; ac proinde æquè tunc, quàm antea, eo munere diligentiſſimè functus eſt. Docebat eos & factis & verbis hilariter ferre jugum Religionis; & quemadmodùm fratres iſti in conſortio tam boni Magiſtri multùm in divino ſervitio ac regulari obſervantia proficiebant, ita ſeſe in omni virtutum genere exercebant. Hæc non ferens dæmon, totis viribus conatus eſt illi moleſtus eſſe; proinde quadam nocte Religioſus in æde novitiorum expertus eſt aliqua, quæ judicabat non potuiſſe à mortali homine proficiſci, ac propterea ſancto Magiſtro indicavit. Reſpondit ille: Scias, fili, circuire per hanc ædem dæmonem, qui nititur vos perturbare; ſed ne metue. Addiditque: Ex quo commiſſum mihi hoc officium eſt, verſatur hic quidam maurus, qui, licèt totus oneratus catenis ſit, nihilominùs admodum agilis eſt, & ego ipſum vidi.

B

Arcana mentium cognoſcit, a

144 Hoc tempore Valentiam advenit quidam pater, dictus frater Michaël Ferreri, Ordinis Prædicatorum, qui veniebat ex Catalaiud *a* cum deſiderio B. Bertrandum cognoſcendi, à quo cum gaudio exceptus fuit, cum eoque aliquantiſper per hortum tirocinii ambulavit, de Deo interim diſſerens. Priuſquam ille ab eo recederet, B. Bertrandus ejuſdem frontem (uti multis, qui cum ipſo agebant, facere conſueverat) cruce ſignavit, dixitque: Pater, memineris confiteri tale peccatum; reduxitque eidem in memoriam defectum, quem commiſerat quadriennio antequam Religionem ingreſſus eſſet, nec ipſe umquam meminerat confiteri. Confitebatur apud B. Bertrandum frater Andreas Cabrerizo, jamque finierat peccata ſua recenſere, cùm Beatus ei inquit: Nôſtine, quæ res ſit Confeſſio? Dic mihi, cur non accuſas te de perverſo conſilio, quod dediſti fratri tuo; diſſuadendo ingreſſum in Religionem, ſuadendoque, ut notarius fieret in adjutorium ſenis patris tui?

C

ac variis indicat:

145 Quamquam autem id verè factum eſſet, fuerat tamen tam ſecretum, ut à nemine audiri potuerit; neque ipſemet frater illius de eo umquam fuerat locutus, imò B. Bertrandum hactenus non viderat: ut adeò neutiquam ſciri potuerit, niſi per revelationem divinam. Quam ob rem frater iſte Andreas vehementer admiratus fuit; quamquam B. Bertrandus etiam aliis vicibus in conventu S. Onuphrii ſecretiſſima occultiſſimaque eidem revelâſſet, ſicut in præcedenti capitulo dictum eſt. Tam erat ipſi ordinarium occulta cognôſcere, ut multi vererentur cum illo loqui, ne eorum peccata penetraret; faſſuſque eſt pater frater Franciſcus Clemens, ſe aliquoties illius colloquium vitâſſe, dum non erat antè confeſſus. Et Violanta Juncar aliquando ei inquit: Pater, nollem ego apud paternitatem veſtram confiteri: quia, priuſquam incipio confiteri, & errores meos exponere, veſtra paternitas jam novit eos. Reſponditque ille: Tace, filia. Ecquis hæc dicat mihi? Bonus quoque pater, frater Nicolaus Fattore *b*, numquam ad illum viſendum acceſſit, niſi antè confeſſus, prout ipſemet in quadam epiſtola ad eumdem S. Bertrandum data ſcripſit.

A. Avignono.

b

Brigianis verbo & exemplo prædicat. c d

146 Anno MDLXXIV B. Bertrandus Quadrageſimales conciones habuit in vico Brigiana *c*, unius diei itinere diſſito Valentiâ, ſolitis ſanctæ vitæ ſuæ exemplis prælucens, hoſpitatuſque in domo Jurati majoris *d*, Andreæ Adrouer, cui æquè, ac omnibus aliis, admirationi fuit illius ſevera abſtinentia, & parcus victus; quódque numquam vellet conſentire, ut ſibi aliquid peculiaris obſonii pararetur. Si quando autem appoſitum fuiſſet, ne delibabat quidem, ſed poſcebat, ſibi ſolas herbas ac legumina dari; nec alio cibo victitavit per totam Quadrageſimam; tamque parco alimento prorſus erat contentus. Solitudinem quoque ibidem ſeverè coluit, numquam egreſſus domo, niſi manè ad eccleſiam, dicturus Miſſam, & concionaturus; nec aliis egit cum perſonis, quàm cum domeſticis, neque cum hiſce etiam, niſi tempore refectionis, ac breviter, moxque in cubiculum ſolum ſe recipiebat, neque reliquo totius diei tempore præterea à quoquam videbatur. Hâc tam ſingulari normâ vivendi, tam mirabiles in animis fructus ſeminabat, ut ſecundùm relationem Juratorum Brigianæ (quemadmodum in Proceſſu legitur *e*) explicari nequeant. In hoc vico Beatus grande patravit miraculum in homine, qui ex oliva lapſus ſine prævia confeſſione moriebatur, ſicut in libro ſecundo, cap. 10 *f* dicetur.

E

e

F

f

Mors fratris Bartholomæi Paviæ. g

147 Eodem anno MDLXXIV in Octava Aſcenſionis Domini in conventu Valentino obiit pater frater Bartholomæus Pavia, oriundus ex vico de Cervera magiſtratûs de Monteſa *g*, atque aliquot ante mortem diebus tam graves ſtomachi ventriſque cruciatus paſſus fuit, ut commiſerationem moveret omnibus, qui ejuſdem acerbos planctus audiebant, inter quæ alta voce clamabat: Domine Jeſu, ſuſcipe ſpiritum meum. Hinc plorabant Religioſi, quòd in tantis doloribus cernerent unum è benignioribus ac manſuetioribus hominibus, quos cognoverant umquam; inde verò mirabantur, quòd idem ille in aliis morbis, in quibus adhibenda fuerant ferrum & ignis, non magis ſe commoviſſet, quàm ſi fuiſſet agnus, neque ullum protuliſſet verbum, præterquam quod unica vice nomen Jeſu invocaverit. Accedens ad eum B. Bertrandus Euangelium legit, ac deinde in cellam ſuam reverſus pro infirmo precaturus, vidit in ſpiritu illum, Deo permittente, à duobus dæmonibus cruciari, corpus ejus ad majus ejuſdem meritum gloriamque terien-

A. Avignono.

rientibus ; eamque cauſam eſſe, ob quam ita clamaret, & acerbiſſimos dolores ſentiret.

Dæmonis fraudes Sanctus detegit.

149 Quædam mulier inter confitendum dixit ei, ſolere ſibi apparere juvenem extraordinariæ pulchritudinis ac luce circumdatum, eumdemque à ſe ſubinde conſpici per plateas & fora admodùm ſplendentem in eſſedo, ſibique præclara narràſſe de futura vita, & mira ſecreta revelàſſe. Cui Beatus reſpondit, ut caveret ſibi ; non enim angelum, ſed dæmonem eſſe. At illa nihilominùs perſeverabat aſſerere, angelum eſſe ; atque ab eo receſſit. Altera vice iſte eidem mulieri apparens, ait : Probè ſcio, fratrem Ludovicum Bertrandum tibi multum adverſari, ſed ejus dicta nil cura, ſed mea conſilia, qui tibi vera dico, ſequere ; utque vera eſſe experiaris, vides iſtum juvenem, ſanum & vegetum per plateam incedentem, ſequere illum oculis tuis, & videbis illicò mortuum corruentem. Ita factum eſt, ipſaque in ſuo errore magis, quàm antè, confirmata ad B. Bertrandum rediit, &, quod contigerat, narravit. Verùm hic nihilominùs illam inſtanter monuit, ut ſibi caveret : ea enim diabolicà operà contigiſſe : B & quamvis mulier Servo Dei tunc non adhibuerit fidem, poſtea tamen ſuum agnovit errorem. Simile quid relatum ſuperiùs eſt capitulo VIII *h*.

h

Sparſum de Mauris rumorem inanem eſſe, docet.

148 Spargebatur Valentiæ ingens rumor, magnam Maurorum multitudinem in ejuſdem civitatis perniciem adventare. Quam ob rem ut adverſus eos proſpiceretur, magna armorum ceterarumque rerum neceſſariarum copia congeſta fuit, multique deliberârunt de conjugibus liberiſque ſuis è civitate & toto regno aliò avehendis. Inter hoſce Michaël Joannes Beneyto, nobilis eques, uxorem ſuam Franciſcam Ferreri monuit, ut pararet ſe ad proficiſcendum Manzaneram in regno Aragoniæ, ubi dictus eques habebat fratrem, in cujus domum poterat illa ſe recipere. Quo audito, domina valdè afflicta B. Bertrandum confeſſarium ſuum conſolationis gratiâ adivit ; &, poſtquam narraverat, quod factum fuerat, eamdem ille ſolatus eſt, dicens, ne turbaretur, nec à domo ſua recederet ; Mauros enim minimè venturos Valentiam.

XXII. *Conſtitutus Prior Valentiæ, S. Vincentii opem implorat,*

150 Poſtquam pater magiſter, frater Onuphrius Clemens ſuum conventûs Prædicatorum Valentiæ Prioratum abſolverat, electus illi ſucceſſor eſt beatus frater Ludovicus Bertrandus cum ingenti ſtudio & lætitiâ omnium iſtorum bonorum Religioſorum, qui illius ſanctitatem ſuſpicientes, eumdem ſibi prælatum expetebant. Solus ipſe triſtabatur, útque ægrè ferebat, ſic honorari, ita nihil prætermiſit, ne id oneris ſuſciperet ; ſed omnia fruſtra tentavit, compellente obedientiâ. Quapropter ægro animo ſe ſentiens, ſolatii expetendi gratiâ ad addictum ſibi S. Vincentium Ferrerium recurrit, & ejuſdem Sancti cellam, quæ in inferiori conventûs dormitorio ſita eſt, ingreſſus, procubuit in genua, lacrymiſque perfuſus coram illius imagine ſic precatus eſt : Pater ſancte Vincenti, me hujus conventûs Priorem immeritum conſtituerunt, & ego me tanto officio imparem ſentio. Proinde prioratum in te transfero, precorque, glorioſe Sancte, ut tu velis hujus ſanctæ ædis Priorem agere, ego ero ſupprior, regamque ſecundùm mandata, quæ mihi injunxeris. Deinde dum inclinaret ſe, ut ſacræ iconis pedes oſcularetur, inclinavit ſe icon, beatumque Bertrandum complexa levavit è terra.

cujus ſacra icon illum amplectitur.

151 Factum hoc ferebatur per conventum, ſciri tamen nequivit, quis vidiſſet aut publicàſſet. Verumtamen frater Converſus Antonius Bagliester & frater Ludovicus Primo, qui ei ſerviebat, decreverunt ex ipſomet, data opportunitate, id exquirere. Dum igitur ille poſtremo morbo ſuo laboraret, acceſſerunt ambo ad lectum ejus, cum eoque pia colloquia miſcentes, ſermonem de magna ſanctitate patris Vincentii Ferrerii injecerunt ; qua occaſione eorum alter ipſi ait : Pater, verumne eſt, in hoc conventu fratrem eſſe, quem volentem pedes imaginis S. Vincentii oſculari, illa ipſamet amplexa fuit? Reſpondit B. Bertrandus : Verum eſt. Paulò pòſt dixit alter : dicitur præterea Paternitas veſtra eſſe : ipſe verò inclinato nonnihil capite, humilibus verbis ſeſe aſinæ Balaami comparavit, pietatem & benignitatem ſibi à S. Vincentio exhibitam, pro nullo merito ſuo redditam, dicens, ſed eo ferè modo, quo Deus locutus fuit per Balaami aſinam *i* abſque ullo merito hujus animalis. i

Soli Deo placere ſtudet : miram viſionem habet : humilitate,

152 Prioratum ſuum Servus Dei iniit die XV Maii anni MDLXXV abſolvitque anno MDLXXVIII, & in ejuſdem muneris exordio hanc inſcriptionem verbis S. Pauli litteris majuſculis in cella ſua poſuit : "Si hominibus placerem, „ſervus Dei non eſſem *k* :" id eſt, Si ego curarem ſatisfacere hominibus, dum hæc voluntas non eſt conformis divinæ, Jeſu Chriſti ſervus non eſſem. Paucis diebus poſt cœptum prioratum ipſi tres Veronicæ *l* oranti ſimul apparuerunt, quam viſionem patri Juſtiniano referens, adjecit, hiſce ſignificari moleſtias, quas eo triennio paſſurus erat ; uti factum eſt. In humilitate ſua ſemper perſtitit : numquam voluit à ſubditis ſuis Paternitatis titulo appellari, quòd hunc nimis honorabilem reputaret. Neque altiſſimæ contemplationes umquam obſtiterunt, quin ille omnes accuratiſſimi prælati partes expleret, imò etiam abundantiùs, quàm ceteri. Mandabat aliis, & ipſe difficillima quæque primus exſequebatur.

k

l

corporis caſtigatione ac Regulari obſervantiâ prælucet omnibus :

153 Nec, quia prioratu fungebatur, ſolitam abſtinentiam, & pœnitentiæ opera corporiſve flagellationes prætermiſit : eodem enim modo, quo antea, viſebatur cella ejus conſperſa ſanguine, ac ſæpiùs auditus fuit tam aſperè ſe flagellis cædere, ut ejus ſcapulis mederi oportuerit. F Ac peculiariter poſtremo prioratûs ſui anno vidit illum pater frater Joannes Baga ſemel unâ horâ ante mediam noctem in S. Vincentii cellam intrantem, in eaque diu duriterque ſe flagellantem ; obſervavitque, eumdem, dum egrederetur, nonnihil ſubſtitiſſe in porta, ut inquireret, an quis eſſet in dormitorio, à quo poſſet deprehendi : nam dictum Religioſum nequivit videre, quia is abſconditus latebat prope januam cellæ, ex quo loco etiam vidit ipſum redeuntem ad cellam ſuam, ingreſſumque audivit vehementer ſuſpirantem. Chorum diurnis nocturniſque temporibus frequentabat, nec inde umquam abſuit, niſi morbo impeditus. Sæpe poſt finitum Officium Matutinum remanebat in choro innixus genibus, donec ſignum daretur ad Primam : dumque cum ſic urgeret infirmitas, ut ex debilitate nequiret inter chori functiones ſuis pedibus conſiſtere, volebat ſaltem ſedens divinis intereſſe Officiis.

154 Primis prioratûs ſui menſibus cœpit è cruribus laborare ; at nihilominùs voluit ſemper in

laborat cruribus: ſui commodi negligens, aliorum ſtudioſus,

A. Avignono.

in communi triclinio veſci; nec niſi invitus ſe in valetudinarium contulit, quòd ſciret, ejus loci curatores nimis benignos eſſe, eoſque de ſua in veſcendo parcitate conqueſturos; neque ſibi integrum fore, portionem ſuam, ut conſueverat, cum pauperibus partiri, ſed compellendum ſe ad vires ſuas cibis reſtaurandas. Coactus tamen fuit eò ſe conferre; unde poſt refectionem ſuam accedebat ad commune triclinium, ut videret, an Religioſi ſui bene nutrirentur. Multùm invigilabat, ut litterarum ſtudia diligentiſſimè promoverentur, curabatque, ut ſubditi ſui alii confeſſionibus excipiendis, alii aliis exercitationibus ſacris, continuò vacarent. Volebat, omnes ſolitudini addictos, eratque ſeverus exactor, ne quis ſine urgenti neceſſitate egrederetur è conventu; ac proinde dum quis eam facultatem peteret, recuſabat frequenter. Simul ac audierat, in conventu ſuo quoddam eſſe lolium, ſine mora conabatur radicitus evellere, ne pullularet.

benignus in omnes, maxime in probos,

B

155 Plurimi faciebat in ſubditis ſuis puritatem conſcientiæ, ideóque admodum parcus erat in caſibus reſervandis, ſed liberaliſſimus in concedenda facultate confeſſarios eligendi; dicere ſolitus, malle ſe hac in parte eſſe liberalem, quàm cuiquam occaſionem dare non integrè confitendi. In Religioſos virtuti addictos erat benigniſſimus, eoſque animabat ſemper, ut magis magiſque proficerent. Conſuetam adhibebat curam, ne quid fratribus deeſſet, non ſolùm in victu, quem ipſis omninò bonum religioſè præberi voluit, verum etiam in veſtitu, aliiſque ejuſmodi rebus. Nam, uti ſummâ diligentiâ utebatur ad promovendum ſervitium divinum, ita pariter ſtudebat domui opportuna omnia providere, & quidem abundanter, licèt tres Prioratûs ſui anni fuerint ſteriles, & conventus exhauſtus eſſet, & antè contractis debitis oneratus. Solebat in hanc rem dicere, ſi Religioſi laboribus ſuis procurent eleëmoſynas, æquum eſſe, eas in eorumdem uſum expendi.

atque omnibus omnia factus,

156 Erat porrò par ejus in omnes benignitas; omnes in eo agnoſcebant converſationem fratris, amorem patris, conſilium prudentis, perfectionem Sancti, ac denique virtutum omnium collectionem. Erat plenus charitate ac miſericordiâ in proximum, ita ut, ſi quem

C

deprehenderet negligentem, corriperet amanter; ſed nec prætermitteret, ſi ita res exigeret, eum caſtigare, cum zelo tamen paterno. Quam ob rem plùs proficiebat monitis ſuis, quàm alii caſtigationibus. In capitulis, quæ celebrare ſolebat omnibus feſtivis diebus, ſancta Religioſis ſuis dabat monita, omnes ad virtutem & timorem Domini exhortans, moneníque, ut caverent ſibi ab ira Dei, pœniſque, quas ille improbis paravit. Commendabat abſtinentiam, utque è cibis ſibi appoſitis portionem aliquam ſubtraherent; pauperibus Chriſti erogandam. Suadebat paupertatem ſpiritûs, ut terrenis rebus expediti ſemper eſſent conjuncti cum Deo.

pia monita dat, ad virtutes fortiter incitat, eorumque famam tuetur:

157 Urgebat eos, ut agerent pœnitentiam de peccatis ſuis, omnemque delinquendi occaſionem vitarent. Sed præ ceteris diutius perorabat, ut obedientiam & ſubjectionem prælatis debitam perſuaderet. Aiebat paupertatem, quam Deus maximè æſtimabat, eam eſſe, quando homo propriam relinquit voluntatem. Exponebat hujus aliarumque virtutum perfectionem tanto cum ſpiritu, iiſque argumentis, ut convicti omnes paratique manerent ad officium ſuum omni ex parte libenter explendum. Ægrè ferebat Religioſorum ſuorum honori famæque detrahi, eoſque defendebat. Cùm ſemel quoſdam fratres parùm contriſtâſſet, iique vellent Servum Dei ex generali regula exceptum, noluit ipſe eo privilegio gaudere, & prophetæ Eliæ verbis reſpondit: "Neque enim melior ſum, „quàm patres mei *m*."

m

infirmos ſedulò curat, pauperibus liberaliter ſuccurrit.

158 Infirmos ſua ſolita pietate complectebatur, curabatque, ut iis diligenter proſpiceretur. In pauperes quoque erat liberaliſſimus, ita ut ordinarias hujus conventûs eleëmoſynas, quæ non exiguæ erant, multùm augeret, præcipiens venerando patri, fratri Dominico Anadon, ejuſdem ædis ultra quadraginta annos magna cum charitate bonique exempli eleëmoſynario (cujus ſanctitas ac miracula jam multis in Hiſpania per typos innotuerunt) ut præter conſuetas eleëmoſynas augeret panem, quo ad ſuccurrendum pauperibus opus habebat. Adde, quod, licèt multa ad conventûs portam diſtribueret mendicis, multò tamen plura, & in majori quantitate, ſecretò largiretur perſonis honoratis, quas premebat neceſſitas. Si verò cuiquam videretur in largiendo modum excedere, ſolitus erat patris fratris Michaëlis de S.

E

Dominico (de quo ſuprà facta fuit mentio) dictum referre; tempore famis anni MDLVI multum creviſſe ejuſdem conventûs eleëmoſynas. Admirantibus nonnullis, quo pacto poſſent Fratres tam copioſas eleëmoſynas largiri, aiebat: Si multum per domûs januam efferatur, multò plus infertur per portam eccleſiæ. Hac fiduciâ ſanctus Prior tot & publicè & ſecretò eleëmoſynas diſtribuebat; & quamquam ex mendicis ſtudioſiſque ſupra trecentos quotidie juvaret, numquam tamen ei deerat, quod daret; quia, ſi multa largiebatur propter Deum, Deus multò plura dabat ipſi, tam ſpiritualia, quàm temporalia.

Patres capitulares, Deo donante, lautè tractat:

159 Anno MDLXXVI menſe Maio celebrata ſunt in conventu Valentino comitia provincialia, & propter magnas, ut in ſimilibus ſolet, expenſas faciendas copioſæ eleëmoſynæ B. Bertrando collatæ fuerunt, à quibus ille minimè exſpectabat, atque inter haſce ea, quam narravit pater domnus Laurentius Zamora Cartuſianus: nempe, dum ipſe dicti capituli tempo-

F

re ingreſſus eſſet in cellam B. Bertrandi, comparuiſſe aliquem, qui eidem, neſcio quid, in uſum tum temporis opportunum afferebat; cui Beatus ait: Non minus, quàm centum libras affers: rogantique latori, quis hoc ipſi indicâſſet, digito in Crucifixum extento, Ecce, reſpondit, qui id mihi indicavit. Tam copioſis eleëmoſynis à Deo donatus capitulares omnes tam lauto excepit hoſpitio, ut poſt abſolutum capitulum ſinguli certarent abundantiam rerum, benignum hoſpitium, & Prioris charitatem, quam poſſent maximè, laudare; at ille nihilominùs pro ſua ſolita humilitate, inclinato corpore, petebat ab omnibus veniam, quòd eos non pro meritis tractâſſet.

occultum mendacium arguit.

160 Quodam die B. Bertrandus cuidam Religioſo commiſit negotium aliquod cum certa perſona perficiendum; quem hic intractabilem fore reputans, regreſſus ſancto Priori dixit, ſe cum iſta perſona egiſſe, ſed negotium non potuiſſe perficere. Ad quem Beatus appropinquans, frontem ejus Cruce ſignavit, & ſubridens dixit: Scio quidem, te non ex malitia prætermiſiſſe iſtud facere; ſed pro nulla re

A. Avignono. creata tibi licebat mentiri. Teſtatus autem idem Religioſus eſt, ipſum nulla prorſus humana ratione ſcire potuiſſe, verumne an falſum dixiſſet.

ANNOTATA.

a Calatayud *rectiùs legendum, monui in Annotatis ad Vitæ primæ caput 6, lit.* p, *in quo capite idem iſtius Fratris Michaëlis Ferreri ad* S. Ludovicum *acceſſus narratur.*

b *Eſt hic B. Nicolaus Factor Ordinis S. Franciſci Minorum de Obſervantia, die 23 Decembris anni 1583 defunctus, de cujus cum* S. Ludovico *ſancta amicitia mentio infrà recurret, & cujus epiſtolam recitat Avignonus lib. 2, cap.* XI.

c *Adi Annotata ad Vitæ primæ cap. 6, lit.* r.

d *Magiſtratûs officium eſt in Hiſpania.*

e *Laudat hic in margine Avignonus* Proceſſum parte 2, ſol. 2350.

f *Secundùm partitionem ejuſdem libri cap.* 5.

B g *Aliàs* Monteſa, *de qua jam alibi.*

h *In mea partitione cap. 4, num.* 64.

i *Vide Numerorum cap.* 22.

k *Sic etiam legitur in Bulla Canonizationis; ſed apud Antiſtium pro* Dei *ponitur* Chriſti *conformiùs ad textum S. Pauli ad Galatas cap.* 1, ✝. 10: Si adhuc hominibus placerem, Chriſti ſervus non eſſem.

l Cum tribus ſacris vultibus, *Chriſti Domini ſcilicet, addit Antiſtius ſuprà in Vita* S. Bertrandi *num.* 111.

m *Lib. 3 Regum, cap. 19,* ✝. 4.

CAPUT X.

Cetera ab eo geſta tempore Prioratus ſui in conventu Valentino.

CAP. XXIII. *Animam è purgatorio liberat:*

Multa inſuper alia notatu digna B. Bertrando contigerunt tempore prædicti prioratûs ſui. Quadam nocte poſt Officium Matutinum in choro precibus intento apparuit anima alicujus Religioſi, cujus à pueritia ſpiritalis pater Beatus fuerat, iſque ipſe erat, à quo idem, nondum Prior, pro ignorante habitus reſponderat, Luciferum ſciviſſe multa, & tamen damnatum eſſe. Apparuit anima iſta circumdata flammis, aitque: Condona mihi, Pater, quod dixi tibi tali die; non enim vult Deus, ut aſcendam in cælum, donec tu hanc mihi culpam dimittas, & unam Miſſam celebres pro me. Reſpondit Beatus, ſe libenter condonare, & illuceſcente die Miſſam celebravit, ac ſubſecuta nocte vidit eamdem circúmdatam gloriâ: à qua cùm petiiſſet Beatus: Pater, nôſtine, quo ego loco apud Deum ſim, reſponſum tulit: Stude Deo ſervire, nam divinæ Majeſtati plurimùm cordi es.

juſtos ac peccatores inter miro modo diſcernit:

162 Quadam occurrente occaſione, ait Servus Dei patri magiſtro Franciſco Alemani: Neſcio, quid ſibi velit, quòd quarumdam perſonarum conſpectu tantopere exſultem, ut vellem eas amplexari; aliarum verò notabiliter contriſter. Hujus rei cauſam didicit laudatus magiſter experientiâ; quia, pulſante fores cellæ Beati quodam perverſæ vitæ homine, ipſe mox turbatus fuit, eoque ſubitò dimiſſo, retroceſſit, nulla apparente ratione, cur ſic ageret. Proinde ipſe pro certo habuit, Servo Dei notum fuiſſe, quod alter iſte occultabat in animo. Huic congruit aliud, quod quidam prælatus Valentinus patriarchæ narravit; eccleſiaſticum quemdam, dum B. Bertrandum inviſeret, ab eo aſperè fuiſſe dimiſſum; eâque re perpensâ, cauſam peccato ſuo attribuiſſe; cúmque illud contritione eluiſſet, ſeque emendâſſet, ad Sanctum rediiſſe; itáque læto vultu ab eo ſuſceptum, bonoque temporis ſpatio cum eodem familiariter collocutum fuiſſe. Hinc etiam confirmatur & aliud cujuſdam doctoris, quem à quodam jubileo, in quo ſacræ Confeſſionis & Euchariſtiæ Sacramenta perceperat, reducem, in ipſo cellæ ingreſſu Beatus paululùm tacitus miratus eſt, deinde verò ei dixit: Cave, ne muteris, nunc enim te rectè habes. D

163 A prorege Valentiæ ſecretò rogatus doctor Rodericus Salzedo *a*, an vellet in ſervitio regis fungi officio aſſeſſoris ſub gubernatore Oriolæ *b*, poſt habitum cum unica perſona ſecretum conſilium annuit. Deinde verò cogitans, quòd hac ſuper re non conſuluiſſet B. Bertrandum, hunc adiit, precaturus, ut oraret Deum, an ipſi placeret, ut id muneris admitteret. At Pater ſubridens ait: Jamne tempus eſt? Quo dicto doctor ſtupefactus hæſit, certus, non potuiſſe ipſi humanitùs innoteſcere, quod decreverat. Die S. Catharinæ virgini martyri ſacra *c*, quodam pio viro Vitam ejuſdem Sanctæ coram B. Bertrando in cella legente, ille oculos ſuos ſubitò levavit in cælum, altaque voce exclamavit: Ah! ah! Hinc perterrefactus, qui legebat, quid cauſæ eſſet, rogavit. Reſpondit ille lacrymabundus: Bene erit: bene erit: alteroque prædicto inſtante, ut, quid eſſet, exponeret, dixit: Vidi magnam lucem in cælo, ex eoque mirabili ac jucundo ſplendore proceſſit vox, mihi dicens: Quamvis ego nunc vivam in tenebris, futurum aliquando, ut fruar luce & ſplendore.

occultum conſilium detegit: divinitùs recreatur: *a* *b* *c*

164 Sequentis tempore Adventus Domini veſperi pater Gaſpar Valpedroſa, Societatis Jeſu, gravibus imbribus compulſus in Valentino Prædicatorum conventu pernoctare, correptus quodam malo, quod nullum ei permittebat ſomnum, tanto dolore capitis afflictus fuit, ut id ſibi diſſilire putaret, & videndi facultate deſtitueretur. Quam ob rem petiit à ſocio ſuo, ut ad B. Bertrandi cellam portaretur: quam ingredientem rogavit beatus frater Ludovicus, quomodò ſe haberet, eodemque temporis puncto ille omni ſe malo liberum expertus fuit. Quod pater Jeſuita pro magno miraculo habuit. Sabbato ſequenti poſt Epiphaniam anni MDLXXVIII Angela Cimarra, uxor Joſephi del Campo mercatoris, adiit B. Bertrandum, orans, ut neptem ſuam Beatricem, graviter ægrotantem, inviſeret, quam etſi Beatus numquam vidiſſet, ait, veſtram neptem? caput verſans, acſi diceret: Parum ipſi proderit meus ad ipſam acceſſus. Idque tam manifeſtè inſinuavit, ut mulier ſuæ ſociæ dixerit: Mea neptis obiit. Precata nihilominùs Patrem eſt, ut eam viſere dignaretur: & poſtquam ſe multis excuſâſſet, ejuſdem precibus denique motus inviſens veſperi infirmam, conſolatus eſt matrem ejus, aſſerens, ita

ægrum primo affatu ſanat: alterius mortem prædicit:

A ita eſſe voluntatem divinam, idque etiam repetiit poſt lectum cum patre Euangelium, quaſi jam fuiſſet mortua. Hinc illi admodùm admirati & contriſtati fuère, quia morbus nondum eò pertigerat, &, quamvis illa phthiſi laboraret, credebatur etiam aliquot menſibus poſſe ſupervivere. Sed nocte ſubſecuta tantùm aggravata fuit, ut ad alteram vitam tranſierit; tuncque recordata eſt mulier, quando precabatur Beatum, ut, ſi eo die non poſſet, poſtero inviſeret infirmam, eumdem reſpondiſſe, ſi eo ipſo die non poſſet, non adfuturum ſe in tempore.

periclitanti puerperæ ſuccurrit:

165 Cùm Franciſca Ferreri, Michaëlis Beneyto, nobilis equitis, uxor, gravida eſſet & partui appropinquaret, aliquoties lapſa fuit, unde timebatur, ne infeliciter parturiret. Ingruentibus deinde partûs anguſtiis, eò uſque redacta fuit, ut timor iſte creſceret. In hiſce tormentis illa verſante, ecce, advenit B. Bertrandus, qui eam pro magnitudine periculi conſolatus, juſſit Deo confidere, fore ut feliciter pareret, poſtulatiſque ad ſcribendum neceſſariis, B ſcripſit Antiphonam: "Neſciens Ma-
d „ter Virgo virum" &c *d*, mandavitque, ut hanc ſcedam ſic inſcriptam cum cereo accenſo in manu teneret. Quo facto, eodem temporis puncto, enixa eſt prolem, ſed ex prædictis lapſibus tam malè affectam, ut obſtetrices medicique conſentirent, fieri non poſſe humanitùs, ut rectè poſſet vivere. Illicò baptizata igitur fuit, & intra biduum evolavit ad cælum.

defuncti gloriam, & fuſas pro ſe preces divinitus edocetur:

166 Menſe Februario in conventu Valentino velut ſubitanea morte obiit frater Petrus Glioret Converſus, & licèt hic pridie ſacra Communione fuiſſet refectus, dolebant Religioſi tali morte, maximè pater Prior. Poſt menſem hic magna cum lætitia aliquot Religioſis ait, ſe quidem per plures dies ex fratris Petri obitu afflictum fuiſſe, tunc verò à Deo accepiſſe ſolamen; alteri autem apertius dixit, Deum ejuſdem fratris gloriam oſtendiſſe cuidam fratri conventûs; qui ipſemet B. Bertrandus fuit, quippe qui in ejuſmodi caſibus eo loquendi modo ſolebat uti. Ultimo prioratûs ipſius anno Auditori Salzedo ex ejuſdem cella
C egredienti quidam ſenex ſæcularis ait: Domine, eſto amicus huic Fratri, qui ſanctus eſt; rogatuſque, unde id ſciret, repoſuit, ſe ſemel poſt mediam noctem orationi mentali intentum, ferventer oraſſe pro ipſo; cùmque deinde eum viſeret, audiſſe ab illo: Frater, magnas tibi gratias ago: Petentique ſibi: Quam ob rem, Pater? ab eodem reſponſum eſſe: Quia tali horâ oraſti pro me, dumque orabas, brachia tenebas in modum Crucis extenſa; idque etiam hodie feciſti in choro. Quæ quidem ſoli
e Deo nota eſſe poterant, cùm vir ille id *e* feciſſet, ſuo incluſus oratorio.

cælesti voce inſtruitur: tonſori ſuo
f

167 Feſta S. Petri Martyris *f* luce anno MDLXXVIII Beatus poſt Officium Matutinum ad ſuam cellam rediens, ſupra naturalem vocem audivit, dicentem ſibi: "Deo magis placet afflictio „cordis, contritio & tribulatio, quàm dulcedo, „ſolatium & conſolatio." Rogatus poſtmodùm à quodam amico ſuo, cui id ſecretò crediderat, an ex ea voce contriſtatus fuiſſet, abnuit; ſed contrà ſenſiſſe ſolatium in nonnullis moleſtiis & melancholia, quibus id temporis gravabatur. Frater Bartholomæus de Penaranda Cartuſianus, dum adhuc ſæcularis eſſet, tonſoris munere triennio functus fuit in conventu Valentino, eoque tempore ſuam operam tondendo capillos B. Bertrando ſæpe præſtitit, & inſignem illius patientiam obſervavit, quando ſeu vitio obtuſæ novaculæ, ſeu præ laſſitudine manûs ei aliquot leves inciſuras faciebat: numquam enim vidit eum id ægrè ferentem; ſed ſemper ſeſe, velut omnium novitiorum minimum geſſiſſe affirmavit.

A. AVIGNONO.

Religioſum ſtatum ſuſcipiendum prædicit: Prioratum ſuum abſolvit.

168 Cùm idem Bartholomæus illius cellam aliquando intraſſet, rogavit eum Beatus, an vellet Religioſus fieri. Reſpondit ille, id ſe minimè in animo habere; tum Beatus ſubridens, dixit: Cave: ſcio enim, te Religioſum futurum. Et quamvis ille tunc nullo modo propoſitum haberet ejuſmodi ſtatum amplectendi, eodem tamen tempore Deus in ejuſdem animo tantum deſiderium excitavit, ut numquam quieverit, donec Cartuſianorum habitu ſe indutum vidit. Perducto ad finem triennio prioratûs, exſultavit Servus Dei, qui dudum deſideraverat curis abſolvi, ut chara ſibi cellæ ſuæ quiete poſſet gaudere. Sæpe etiam fratribus erat ſolitus dicere, ut pro ſe Deum orarent, ne moreretur, dum erat Prior, ſed dum animarum curâ vacaret. Reliquit hanc ædem (uti fecerat alibi) bonis auctam ſpiritalibus ac temporalibus, & Religioſos omnibus, quibus opus erat, bene inſtructos. E

XXIV.
Privatam vitam ducens proximi ſaluti inſervit:

169 Ex quo Servus Dei finierat prioratum ſuum, geſſit ſe velut minimum fratrum, nullis conventûs negotiis ſe immiſcens, niſi inſtruendis novitiis, ad quod à Deo factus videbatur. Erat continuè in cella ſua, vixque etiam à ſumpto prandio cum aliis colloquebatur: ſed fidelium pietas adamatam ſolitudinem ejus ſubinde turbabat, ad confeſſionalem ſedem ſæpe evocando: nec erat, ut ita dicam, in civitate infirmus, qui eum ſolatii causâ non expeteret; quibus ille proinde prælegebat Euangelia. Aliàs vocabatur conſilii petendi gratiâ in rebus arduis; aliàs ejuſdem ſancta converſatione fruendi ergò: erat enim commune refugium & ſolatium afflictorum.

cælesti viſione recreatur

170 Anno MDLXXIX in ſolemnitate Reſurrectionis Domini, poſt abſolutam ſolitam in hoc conventu proceſſionem, illuceſcente aurora, dum ad ſuam ſe cellam reciperet, paulò poſt dixit ſocio ſuo: O frater, ſi hic adfuiſ- F
ſes, ſpectaſſes aliquid, quod me maximâ lætitiâ affecit; iſthinc enim (indigitabat ædem fratrum de Jeſu, Ordinis S. Franciſci) advolabant aliquot pulcherrimæ aves, in quarum magno numero quædam inſuper erant alterius generis, quàm quas paſſim videmus. O ſi vidiſſes, quid ſupra iſtam domum contigerit! Non dubium eſt, quin B. Bertrando quædam angelorum, aliarumve cæleſtium rerum viſio tunc fuerit oblata.

& aliàs SS. Franciſci ac Dominici

171 Eodem anno, biduo triduove ante feſtum S. Franciſci adivit B. Bertrandus domum Auditoris Salzedo pro nonnullis captivis deprecaturus, injectaque mentione de mirabili ſanctitate S. Franciſci, Ego, inquit, certò ſcio, quemdam fratrem Prædicatorum elapſo feſto S. Michaëlis, egreſſum ex Matutino, dum Hymnus TE DEUM cœptus erat, ſancto patri Dominico ſanctoque Seraphico Franciſco in clauſtro occurriſſe, & ad S. Franciſci pedes provolutum ejuſdem dexteri pedis plagam oſculatum eſſe; Franciſcum verò intereà ambabus manibus ſuis caput ejus ſuſtinuiſſe ac palpaſſe; ac faciem

A. Avignono.

faciem quoque ſuaviter perfricuiſſe, eumque de æterna ſalute ſua bene ſperare juſſiſſe; poſtque hæc eumdem Fratrem etiam ad pedes S. Dominici, eos oſculandi gratiâ ſeſe inclinâſſe, huncque Sanctum manum ſuam porrexiſſe, cui ille mox os ſuum devotè admovit. Auditor ex modo ac vi loquendi ſuſpicatus, illum ipſum eſſe, cui iſta obtigerit viſio, Cur, quæſo, inquit, pater iſte tantis à Deo favoribus affectus, tamen ſemper mœſtus eſt? Imò propterea, reſpondit Beatus, etiam magis quàm antè, eſt mœſtus; & quamquam hujus dicti ſui nullam tunc reddidit rationem, intellectum tamen poſteà eſt, eam cauſam fuiſſe, ut ſui corporis moleſtiis majora ſibi merita compararet ad ſummum illud bonum, quod ſperabat, conſequendum.

amico acceſſu, aliâs Chriſti crucifixi, divinæque Majeſtatis conſpectu.

172 Domo egrediens Bertrandus vidit S. Franciſci imaginem, fixiſque in eam oculis pauliſper hærens, ſubmiſſa voce dixit: Verè hæc illi ſimilis eſt: quæ verba Auditor Salzedo intellexit. Unde concludendum eſt, ipſum omnino eſſe, cui prædicti Sancti apparuerunt. Cùm B hæc Auditor Salzedo poſtridie patriarchæ, archiepiſcopo Valentino, narrâſſet, petiit ille à B. Bertrando, ut, quid de iſta viſione eſſet, ſibi diceret, iſque reſpondit: Domine, ego tam clarè vidi, quàm nunc videam dominationem veſtram. Laudatus Auditor Salzedo B. Bertrandum aliquando inviſens, admodùm hilarem invenit, cauſamque roganti Beatus repoſuit: Quia Deus hodie mihi ſingularem gratiam conceſſit: nam paululùm ante auroram, cùm feneſtram cellæ meæ apertam haberem, apparuit mihi Redemptor noſter in cruce, eo modo, quo pependit in monte Calvariæ: quod me maximo ſolatio affecit. Rogatus à patre magiſtro fratre Petro de Salamanca Servus Dei, ut aliquid peculiare à Deo ſibi revelatum narraret, retulit; dum feſto Reſurrectionis Domini noſtri noctu ante reliquos fratres ſurrexiſſet è lecto, bono temporis ſpatio ſolus fuiſſet in choro, ſe ibidem ſubitò inhorruiſſe, vidiſſeque Dominum noſtrum in tanta majeſtate, ut cum eo comparatus mundus univerſus, nihil ac veluti exigua bulla, quæ ex aqua conficitur, appareret, conformiter ad id, quod de Benedicto ſcripſit S. Gregorius *g*.

g

Peccata ſibi remiſſa intelligit; abſentia, futura

173 Pater domnus Michaël de Vera, Car- C tuſianus, retulit, B. Bertrandum quodam die inter colloquendum cum perſona, quæ in divino ſervitio plurimùm profecerat, magna cum ſimplicitate imperato ſecreto, dixiſſe, ſe vocem audiſſe dicentem: Frater Ludovice, remiſſa ſunt tibi peccata tua; ac mox corporeis oculis ſuis ſpectâſſe columbam, roſtrum ſuum illius ori inſerentem. Secretum prædicta perſona tenuit, donec ille vixit. Ejuſdem anni menſe Novembri Dorothea Garzia, Chriſtophori Perez de Almazan conjux, graviter afflicta erat, quòd nihil novi audiret de viro ſuo, commorante in Sicilia. Solatii expetendi ergò acceſſit B. Bertrandum, precatura, ut pro ſalute conjugis ſui Deum oraret; ſed nondum hæc labia moverat, cùm ille ait: Domina, ora pro marito tuo, qui opus habet. Quo dicto contriſtata mulier dixit: Itane, Pater? an fortaſſe obiit? Non, repoſuit Beatus, redibit Valentiam, & reviſes vivum & ſanum. Inde poſt menſem eadem domina à marito ſuo litteras accepit, quibus eam certiorem faciebat, quomodò ipſe Panormo Neapolim navigans incurriſſet periculum in ſervitutem Maurorum incidendi, D atque inſuper cum tam vehementi tempeſtate colluctatum fuiſſe, ut à multis crederetur mortuus. Obſervato autem tempore, quo hæ litteræ ſignatæ erant, compertum eſt, ea eodem accidiſſe, quo Pater iſta dixerat. Porrò prædictus civis reverſus Valentiam eſt, ac poſt aliquod tempus, mortuâ conjuge ſuâ *h*, in Societatem ſe recepit. *h*

174 Quidam homo, ſolitus B. Bertrandum *& ſecreta* ſæpe inviſere, morem Sacramenta Pœnitentiæ & Euchariſtiæ frequentandi prætermiſit propter ſimultates, quæ ipſum inter & aliquot alios interceſſerant. Et utut ſæpe rogatus à quodam doctore, ut priſtinam bonam conſuetudinem reſumeret, noluit, donec, movente Deo cor ejus, cum eodem doctore inviſit Beatum, à quo multis ac peculiaribus amicitiæ indiciis exceptus, cauſam tamen, cur veniret, ſiluit. Superveniente deinde viſendi gratiâ Religioſo Ordinis S. Hieronymi, B. Bertrandus ambos dimiſit, dictuſque vir jam egreſſus cellâ regalem doctori dedit, ut traderet Beato pro Miſſâ in gratiarum actionem poſtridie celebranda. Rediit ergò doctor, Beatumque cum patre Hieronymiano diſcurrentem conſpicatus, regalem ei tradidit, nec per tempus ei licuit, aut fortaſſe oblitus fuit dicere, cujus iſte regalis eſſet, & pro quo Miſſa dicenda. Quare circa eumdem locum ſubſtitit, donec id poſſet Beato indicare; cùm ecce egreſſus hic cum Hieronymiano eſt; doctorque ad eumdem accedens, ait: Pater, oblitus ſui indicare, pro quo & quam ob rem Miſſa debeat celebrari. Verùm ille, Jam ſcio, inquit, dicenda eſt de B. Maria de gratiis, & pro iſto tuo ſocio. E

175 Eodem anno, manè diei S. Stephani *cognoſcit ac prædicit:* venit doctor Coſmas Clemens ad B. Bertrandum, cui erat multùm devotus, precaturus, ut oraret pro conjuge ſua, domina Hieronyma Centeglias, quæ ſeptimo menſe prægnans cœperat doloribus anguſtiari, nec ſine manifeſto periculo, ex judicio medici. Comperiens autem, B. Bertrandum ſuam Miſſam jamjam inchoare, vehementer doluit, quòd cuperet, ut ad ſuam intentionem diceretur. Sed ſolatus illum F ſacriſta eſt, aſſerens, ſui muneris eſſe eam Miſſam applicare, ſeque ei addicere, quam tunc celebrabat Bertrandus. Ivit ergò eam auditurus, & cum multis lacrymis pro vita uxoris ſuæ Deum precatus eſt. Dum verò elevabatur Hoſtia, doctor ingentem conſolationem ſenſit, ùt firmiter crederet, uxorem ſuam incolumem fore. Finitâ Miſsâ, doctor afflictionem ſuam B. Bertrando narravit; qui juſſit illum Deo gratias agere, ſpoponditque, ſe pro illa oraturum. Domum reverſus comperit, conjugem ſuam eo ipſo tempore, quo ſacra Hoſtia elevata fuit, filium mortuum peperiſſe; & (uti obſtetrix teſtabatur) non ſine miraculo, cùm impoſſibile appareret, ut illa umquam pareret. Verſabatur tamen adhuc in magno diſcrimine puerpera ex antecedente febri: qua de cauſa maritus ad B. Bertrandum denuò recurrit, qui eum de illius vita ſecurum eſſe juſſit; effectu brevì pòſt ſecuto.

176 Ejuſdem anni tempore hiemali B. Bertrando per feneſtram cellæ ſuæ decidentem pluviam ſpectanti ait Alphonſus Emmanuël Palomeque *i*, cubicularius ducis Nageræ, proregis Valentiæ, opportunum tempus eſſe ſeminando. Cui ille reſpondit: Imò parciſſima erit mellis

annum ſterilem prædicit: concionatur Sætubi per Quadrageſimam:

i

A meſſis propter multa peccata hujus civitatis. Quod vaticinium iſte reputabat eventu minimè comprobandum, cùm tempeſtas ſemper faviſſet ſegeti, & copioſa exſpectaretur vindemia. Sed ex effectu veritas patuit: vix enim frumentum vinumque collectum fuit, deficiente humore menſe Aprili, & exundantibus fluviis menſe Septembri, unde vindemia deperiit. Anno MDLXXX, Jurati civitatis Sciativæ *k* deſiderantes, ut Servus Dei Quadrageſimales ſermones apud ſe haberet, rogârunt ipſum per procuratorem; & quamtumvis Beatus, infirmitates ſuas allegans, ſeſe excuſaret, crederetque ſuturum, ut ne tres quidem ſermones dicere poſſet, nihilo minùs non potuit non annuere tanta cum devotione & conſtantia petentibus, & aſſerentibus, ſi non poſſet aliter fieri, ſatis ſibi fore, ſi ipſum vel ſemel in cathedra ſua conſpexiſſent. Eò igitur ivit, & tantas ei Deus contulit vires, ut per totam Quadrageſimam prædicaverit, nulla concione omiſſa.

B *Amiſſa ſummi momenti ſcripta recipienda ſpondet.*

177 Die ſecunda menſis Novembris prædicti anni dominus Jacobus Ferreri, regni Valentiæ gubernator, in maximis animi anguſtiis verſabatur, quòd, cùm à concilio regio ſuæ fidei commiſſam accepiſſet arcam, ſcripta maximi momenti complectentem, multiſque inde annis pòſt Nageræ dux, Valentiæ prorex, expeteret apographum duorum teſtamentorum, quæ in eadem arca depoſita fuerant, hæc nulla ratione reperiri poſſent. Hinc tantum concepit doloris, ut maluiſſet ſe omnibus ſuis bonis privatum fuiſſe, tam ratione famæ ſuæ, quàm ex metu aliarum adverſitatum, quas inde orituras proſpiciebat. In hiſce anguſtiis, cum nullo altero re communicata, B. Ludovicum adiens, ſollicitudinem ſuam aperuit, qui magnam ei ſpem fecit, fore ut, precando Deum, iſta reperiret, & ſe quoque ferventer precaturum, promiſit, adjecitque, ut quotidie novies recitaret hymnum MAGNIFICAT in memoriam novem menſium, quibus Chriſtus Dominus noſter in utero ſanctiſſimæ matris ſuæ, Mariæ Virginis, incluſus fuit. Die poſtero, dum id piè perageret, en tibi clericum ambo prædicta teſtamenta aſſerentem. Quam ob rem Dominus Jacobus ad agendas Beato gratias ivit,

C eoque in conventu non reperto, exſpectavit in clauſtro; quò Beatus cum patre Xuarez adveniens, priuſquam dominus Jacobus verbum protuliſſet, dixit patri Xuarez: Jam dominus Jacobus invenit ſcripta, quæ quærebat.

Duo alia mirabilia, quæ de eo narrantur.

178 Quidam B. Bertrandum negotii causâ accedens, invenit illum Miſſam celebrantem, & ante altare cadaver diſtentum. Poſt Miſſam petiit à Patre, quis iſte eſſet defunctus. Reſpondit ipſe, ſe pro defuncto celebrâſſe. Eò autem die nullus in iſto conventu fuerat ſepultus; ſed exhibuerat Deus cadaver illius animæ, pro qua B. Ludovicus Bertrandus Sacris fuerat operatus. Dum cuidam homini ſæculari, qui oblongis erat capillis, ſanctiſſimum Sacramentum porrigeret, vidit ipſum facie ſubitò mutatum, & capillos ejus horrendum in modum erectos. Seorſum igitur ductum rogavit, ut diceret, quid ſibi accidiſſet. Reſpondit ſæcularis, ingentem è ſacra Hoſtia effulſiſſe ſplendorem, qui animam ſuam ex tali conſpectu ſanctiſſimi Sacramenti mirabiliter ſimul ac jucundè affecerit, ac proinde ſic ſe eſſe mutatum.

179 Quadam nocte in ſpiritu vidit Beatus, communem fratrum in cœmeterio hujus conventùs ſepulturam aperiri, in qua multa corpora integra videbantur, & quemdam hominem, qui in eam deſcenderat, illa admodùm irreverenter hùc illùc verſantem; notavitque Beatus, nullum ex iiſdem cadaveribus putere; ac mirabatur, iſtum auſum fuiſſe tam parum decenter tractare corpora eorum, qui tam perfecti Religioſi fuerant. Suis ſenſibus redditus, mirabundus expendebat, quid hæc viſio vellet, atque ſub ortum ſolis petiit à janitore templi, an iis diebus ſepultura cœmeterii aperta fuiſſet. Quo negante, mandavit, ut, ſi fortè eam aperturus eſſet, ſe moneret. Biduo pòſt accidit, ut in ea cadaver humandum eſſet. Advocatus ergò B. Bertrandus acceſſit, & incumbens genibus ſuper oſtio ſepulturæ, adhibito ſpecillo, introſpiciens, attentè vidit ibi cadavera, quorum multa erant integra, licèt locus admodùm eſſet humidus, ac ſæpe etiam aquâ plenus. Cùmque jam vellent ſandapilam ibidem reponere, non potuerunt ob multitudinem cadaverum: quapropter veſpillo in ſepulturam deſcendit, & corpora integra Religioſorum ad aliam loci partem transferens, aiebat: Verè iſta integra corpora non fœtent, nec ullum ſpirant ingratum odorem. Tunc B. Bertrandus inquit janitori: Modò agnoſce, fili, quod tibi nuper dicebam. Et verè non erat ibi reponenda ulla ſandapila, cùm non deceat, ea ſancta corpora tam irreverenter tractari; meritóque dolebat Beatus, quia eo in loco erant quædam corpora tam exemplaris vitæ tamque inſignium Religioſorum, ut mererentur in peculiaribus honoratiíque ſepulcris reponi.

A. Avignono. ac ejus viſio de Fratrum cœmeterio.

E

Mœſtos ſolatur.

180 Cùm quidam notarius, nomine Girbau, ægrotaret, ejus uxor ad B. Bertrandum acceſſit, ut preces ejus pro viri ſui incolumitate flagitaret. Servus autem Dei in ſacello S. Vincentii eam adhortatus dixit, nullum illius marito (quamquam non vidiſſet) ſupereſſe remedium, ſed ex eo morbo omninò moriendum. Quo dicto, mulier confixa dolore fuit, ſed Beatus eam variis argumentis conſolatus eſt, ipſaque divinæ voluntati ſe ſubmiſit, & poſt breve tempus viro ſuo viduata fuit. Anna Guttierez, uxor Joannis Cabrerizo notarii, vehementiſſimè afflicta morte filii ſui, quem inſignem virum evaſurum, ſperaverat, quòd litterarum ſtudiis addictiſſimus eſſet, jamque philoſophiæ magiſterio decoratus. Dolor hic plurimùm ejus oberat ſaluti, ac quotieſcúmque de F hac jactura loquebatur, toties velut vulnerabatur cor ejus; denique in lecto quoque ſuo ſic agitabatur, ut non ſolùm nullam capere poſſet quietem, verùm etiam ſibi augeret tormentum. Tandem doloris impatiens ivit ad B. Bertrandum, eoque non reperto, rogavit maritum ſuum, ut ipſe eum conſuleret, quid id eſſet, & ſi fortè defuncti filii anima pio ſuffragio indigeret. Dixit illi Servus Dei, à dæmone iſta fieri eam turbandi gratiâ, ac proinde non prætermitteret illa ſua ſolita pietatis exercitia, ac nominatim Roſarii recitationem: nam hac ratione illam non ampliùs perturbandam. Sic ipſa faciens, intra paucos dies planè libera evaſit.

ANNOTATA.

a *Alibi* Zalzado. *Vide Annotata ad Vitæ primæ caput 7, lit.* c.

b *Adi*

A. AVIGNONO.

b *Adi Annotata loco mox dicto lit.* d.

c *Id eſt, die* 25 *Novembris.*

d *In hodierno Breviario Romano, in Hymno ad Laudes in Nativitate Domini, qui incipit :* A ſolis ortùs cardine, *de beata Dei Genitrice legitur :* Intacta neſciens virum concepit alvo Filium &c.

e *Primum ſcilicet ; ſi ſecundum fecerit in choro.*

f *Colitur hic ſanctus ex Ordine Prædicatorum Martyr die* 29 *Aprilis.*

g *S. Gregorius Magnus lib.* 2 *Dialogorum. Vide Operis noſtri tom.* 3 *Martii, pag.* 587, *num.* 35.

h *Non ante annum* 1582, *quo illam in vivis ſuperfuiſſè, teſtatur Antiſtius in Vita prima, quam eo anno edidit.*

i *Videtur hic ab Antiſtio* Palombo *appellari.*

k *Aliàs* Sœtabis, *de qua alibi.*

B

LIBER II.

VETUS CAPITUM PARTITIO.

Caput I. De profunda illius humilitate.
II. De charitate & amore erga Deum.
III. De charitate erga proximum.
IV. De ferventi oratione illius.
V. De ſevera ſui corporis caſtigatione.
VI. De puritate & caſtitate ipſius.
VII. De perſecutionibus, quas toleravit.
VIII. De illius prædicatione.
IX. De dono prophetiæ & notitiæ ſpirituum, quo dotatus fuit.
X. De miraculis, quæ vivens operatus eſt.
XI. De teſtimoniis, quæ aliquot ſervi Dei de illius inter vivos degentis ſanctitate dixerunt.
XII. De multis infirmitatibus, quas paſſus fuit.
XIII. De quibuſdam mirabilibus, quæ ante illius obitum contigerunt.
XIV. De felici ipſius morte.
C
XV. Quomodò Deus ejus gloriam mox ab obitu ejuſdem declaraverit.
XVI. De ingenti populi concurſu ad manus pedeſque defuncti oſculandum.
XVII. De miraculis à Beato, antequam ſepeliretur, patratis.
XVIII. De ſepultura illius.
XIX. De teſtimonio B. Nicolai Factoris de ſanctitate & gloria B. Bertrandi poſt obitum.
XX. De B. Bertrandi corporis tranſlatione.

D

CAPUT I.

Sancti humilitas, ac in Deum & proximum charitas factis probatæ.

CAP. I. *Vir humillis etiam à novitiis argui gaudet,*

Quantúmvis ex iis, quæ hactenùs dicta ſunt, facilè colligi poſſint inſignes B. Bertrandi virtutes, juverit tamen de iiſdem hic ſigillatim agere *a*, ducto principio ab humilitate, quæ reliquarum omnium virtutum fundamentum eſt. Fuit hæc in ipſo tanta, ut multi teſtium in Proceſſu dicant, fuiſſe maximam; alii addant, fuiſſe ſummam, quam in ullo umquam hominum viderint. Etenim omne illius ſtudium, omneſque cogitationes eò tendebant, ut ſe reduceret in nihilum, maximumque totius mundi peccatorem diceret, optaretque pro tali haberi. E Curabat, ut deſpiceretur, & humilibus occuparetur operibus. In converſationibus ſe totius Ordinis Prædicatorum viliſſimum abjectiſſimumque reputabat. Dum novitiorum magiſterio fungebatur, mandabat iis, ut ſibi ſuos defectus indicarent; dumque indicabant, lætabatur magnopere, iiſdemque monitoribus pœnas aliunde promeritas remittebat. Cuidam novitio, quem volebat flagello caſtigare, dicenti, eum nimis rigoroſum eſſe, reſpondit : Rectè ais, fili; eidemque novitio, quia id dixerat, flagelli pœnam indulſit.

ſtudet ab omnibus deſpici, & pro maximo peccatore

2 Tantùm gaudebat vilipendi, ut, teſte venerabili patre fratre Dominico Anadon, ille (B. Bertrandus) in hujuſmodi occaſionibus regreſſus in cellam, januâ & feneſtris clauſis, Deo gratias ageret, quòd vidiſſet, ſe parvi æſtimari. Quia verò nullus eum tam malè tractabat, quàm vellet, ipſemet ſibi ingerebat convitia, claudum, inſanum, perturbatorem, zizania, omniumque malorum cauſam ſe vocitans. Dicebat, ſe eſſe titionem inferni, meritumque inter dæmones & cum Juda morari. Auditus aliquando eſt dicere iſtud Terentii : "Ego ſum Davus perturbans omnia." Aiebat F etiam, cauſam, ob quam multi ad ſuam cellam venirent, eam eſſe, quòd pro Ægyptio *b* reputaretur; ſeque tamdiu blateraturum, donec tandem in verbis ſuis capiendus eſſet. Aliquando pedes pergens in Vetera *c* prædicaturus cum ſocio, fratre Joſepho Viudes, cùm loco appropinquâſſet, dixit ei : Si te rogent, quis concionaturus ſit, reſponde, eſſe ſurdum, cæcum & gravem peccatorem.

haberi; honorari refugit;

3 In conventu S. Onuphrii à fratre Antonio Catalano interrogatus : Quis gravior peccator eſt, tu, an ego? reſpondit : Pater, ego ſum : perrexitque Beatus ferventer dicere : Verum eſt, me eſſe omnium, qui in mundo degunt, peccatorum maximum : eoque tempore percutiebat pectus ſuum dicens : *O malè ſurdum peccatorem! Meritò te Deus tenet tot compedibus conſtrictum. Compedes & pedum catenas vocabat infirmitates ſuas, quibus continuè cruciabatur, ut dicetur inferius. Interrogabat nonnumquam fratres, an crederent, Deum defectus ſibi remiſſurum, & ſe ſalvandum, ac* ſimul

A ſimul eorum preces pro ſe poſtulabat. Admodùm moleſtum ei erat ab aliis honorari; uti contigit, dum nobilis eques Franciſcus Blanes, illi obvians, manum ejus oſculatus eſt, & genu humi poſuit: quare & ipſe ſeſe ad Franciſci pedes proſtravit, ac humillimè petiit, ne ſic ſecum ageret; rogitans, cur ille ita ſe humiliaret coram tam improbo ac perverſo peccatore. Pari modo affligebatur, dum cum honorifico Paternitatis titulo nominaretur, ratus ſe honore iſto indignum eſſe. Dumque prioratum gerebat, vetuit (ùt ſuprà dictum eſt) ne hunc titulum ſibi tribuerent, ac ſi quis id nihilominùs feciſſet, reprehendebat. Id etiam vetuit aliis perſonis, cauſatus, ſe gravem peccatorem eſſe.

de minimis defectibus veniam petit,

4 Si quando videretur ſibi aliquem defectum commiſiſſe, ſine mora eum confeſſione expiabat; ſi verò advertiſſet, ſe melancholiâ ſuâ cuiquam malo exemplo aut moleſtum fuiſſe, illicò proſtratus in genua veniam precabatur: prout contigit, dum erat infirmus in Godeglia, ubi patriarcha Antiochenus archiepi- B ſcopus Valentinus ipſum propria manu ſua cibabat. Nam, cùm ibi adeſſet pater magiſter, frater Petrus di Salamanca, vir decrepitus, magnæ virtutis Religioſus & inſignis concionator, iſque etiam vellet exiguum aquæ ſcyphum tremulâ manu ſua B. Bertrando porrigere, aquam effudit; dixitque ei Beatus, manum ipſi, ùt linguam, tremere (erat enim balbus) ſed veritus, ne hoc dicto illum offendiſſet, amplexus eumdem eſt, ac veniam petiit. Cùm aliàs B. Bertrandus cum eodem magiſtro Salamanca colloqueretur, hicque viſus ipſi eſſet tædio afſici, veniam pariter petiit provolutus in genua; aſt, cùm laudatus magiſter id Viri ſimplicitati attribueret, cenſeretque, nihil iſta deprecatione opus eſſe, noluit ipſum audire, abiitque, ne iſte impoſterum ſimili de cauſa id faceret.

Deo ipſi patrocinante: alia humilitatis

5 Verùm nocte ſubſecuta Deus magiſtrum in ſomno acriter coarguit, quòd Beatum noluiſſet audire; quod ipſe expergefactus, ſomniumque expellens, nihili fecit. Sed noctibus ſequentibus ſecundò tertióque ſimiliter correptus, manè Servum Dei adivit, & flexis ge- C nibus, commiſſi veniam precatus eſt; & quamquam Beatum velut Servum Dei hactenùs æſtimâſſet, impoſterum tamen multò pluris fecit. Quodam die Bertrandus confeſſionem excipiens domini Joannis Boil de Arenos, ſe de quodam iracundiæ ſenſu, quem ex cujuſdam Religioſi de ſe dicto conceperat, accuſantis, cogitabundus hæſit, aitque: Domine Joannes, dic mihi veraciter, ſumne ego fortaſſe Religioſus iſte, qui tibi malo exemplo fuit? Ut enim ego ſenex ſum, fieri potuit, ut aliquoties non attenderim ad ea, quæ facerem, atque ita deliquerim. Reſpondit ille; nequaquam; nec eum umquam ſibi ſic locutum fuiſſe. Miratus ergò eſt dominus Joannes tantam beati Viri humilitatem.

exempla variis in occaſionibus ab eo edita.

6 Ut verò erat tam humilis, non modò avebat audire ſermones cujuſlibet concionatoris, verùm etiam eorumdem aliquibus addebat ſe ſocium, dum ibant ad concionandum, licèt hi etiam ex minoribus eſſent, quos ipſemet conſtituerat. Dumque argumentum concionis ei multùm placeret, obliviſcebatur de expleto tempore monere concionatorem; at poſtea exceſſum in tempore advertens, orabat veniam. Numquam etiam concionatorem aliquem, quantùmvis indoctum & parùm idoneum, contempſit; niſi in eo ſuperbiam & ſuimetipſius æſtimationem advertiſſet. Humilitatem ſuam pariter probavit tempore morbi ſui, dum à multis, qui ipſum viſebant, expetebat manus ad oſcula; & ſi qui recuſarent, ferebat ægrè, pergebatque precari, ut eas porrigerent, & Euangelia ſibi prælegerent. Audito, quemdam hominem ſimplicem quaſdam preces ſuper ægros recitare ſolitum, aliquoſque ſic ſanare; ac proinde rogatus, an hunc vellet adduci, humillimè annuit; paucíſque iſtis diebus, quibus vir ille eum acceſſit & ſuas preces recitavit, devotiſſimè ſe geſſit. Si infirmorum curator cibos malè conditos ei porrigeret, numquam id ægrè ferre viſus fuit; ſed ſemper agebat gratias de officiis ſibi præſtitis, petebatque ſibi ignoſci, quòd tantum ei laboris crearet.

Vanam è divinis revelationibus gloriam

7 In revelationibus, quibus honorabatur à cælo, profundam humilitatem ſimiliter oſtendit. Anno MDLXXVIII in cella ſua tribus quatuorve Religioſis, quorum unus erat pater magiſter, frater Vincentius Juſtinianus Anti- E ſte *d*, dixit: Neſcio, quid ſibi velit, quòd per hanc feneſtram viderim totum belli Luſitanici eventum. Reſpondit unus *e* è Religioſis illis: Pater, id proficiſci potuit à Deo, & potuit à dæmone: quam ob rem oportet, id Deo pro viribus commendes. Tum verò Beatus, humeros conſtringens, oculoſque in cælum elevans, ait: Oportet ſine dubio, Deo iſta commendare: nec ſolùm non ægrè tulit dictum Religioſi, verùm etiam humiliter probavit aſſerens, ita ſæpè contingere. Aliàs quoque cum quædam alia, quæ Deus dignatus fuerat ei revelare, cum patre magiſtro, fratre Hieronymo Baptiſta della Nuza, nunc epiſcopo Lobetano *f*, ſecretò communicaret, dictuſque pater magiſter ex induſtria diceret: Cave, mi Pater, ne iſtæc imaginationis tuæ fœtus ſint, non revelationes; tantæ fuit humilitatis, ut nihil inde omninò contriſtaretur, nec verbum ullum reponeret.

cautè fugitabat,

8 Ab amico ſuo paſſim rogatus, ut aliquid de favoribus, quibus à Deo honorabatur, ſibi referret, poſtquam jam per aliquot dies re- F ſpondit: Ego non ſcio quidpiam referre, quàm peccata; eodem tandem replicante, id ſe propterea deſiderare, ut litteris conſignatum ad poſteros tranſmitteret; dixit: "Habent Moyſen & Prophetas"; id eſt: Jam habetis Euangelium, doctrinam, & exempla Sanctorum: hæc vobis ſufficiant, nec aliud neceſſe eſt ex me audire. Adjecitque: Plura, quàm ego, ſcivit Lucifer, & ejectus è cælo fuit; & Judas fuit Apoſtolus, atque miracula patravit; ac poſtmodùm ſe ſuſpendit, diſruptus eſt, & ſepultus in inferno; quæ ipſi ſolemne erat dicere. Replicavit amicus: Hæc non alteri ſervient, quàm mihi, quia ego incipio Deo ſervire. Nihil aliud vis? inquit Beatus: Age, inclina te ad pedes Jeſu Chriſti crucifixi; ſpondeo, me tibi plura dicturum, quàm exiſtimes; & ſcias, mirabilia, quæ ſcire cupis, mihi parùm prodeſſe; cùm neſciam, utrum in gratia, an in odio Dei ſim. Solùm dico, mihi quotidie mira accidere, ſed nihil curo, quia neſcio, à quo ſpiritu proficiſcantur; imò ſcio, niſi Deus ſuam mihi miſericordiam impendat, me condemnandum. Divina Majeſtas mihi hanc con-

A. AVIGNONO.

concedat gratiam, ut poſt ſuſcepta ſanctæ Eccleſiæ ſancta Sacramenta humiliter moriar.

ſolitus ingenti damnationis æternæ metu concuti: g

9 Aſſerebat inſuper, ſe, quotieſcúmque legeret, audiretve ea S. Pauli verba: "Semper „diſcentes, & numquam ad ſcientiam veritatis „pervenientes g" ſemper ſenſiſſe pugionem in corde præ metu, ne unus ex iſtis eſſet. Affirmabat præterea, dum de favore ſibi divinitus collato gaudere vellet, expertum eſſe, Deum ſibi, velut duri oris equo, præcipitare ſe volenti, fræna contraxiſſe, ac vehementem verberis ictum inflixiſſe, inculſo cordi horribili metu damnationis ſuæ; tumque ſibi re ipſâ viſam eſſe terram ſub pedibus dehiſcere, & ab inferno ſe deglutiri. Et quamvis ſervilis iſte timor, velut ſingulare donum Dei, ſe à multis peccatis ſuperbiæ immunem ſervaret, admodùm tamen carò ſibi ſtetiſſe, ut eumdem in amorem filialem converteret; ex eoque timore ſolitam ſuam melancholiam & mœrorem procedere.

humilitatem etiam aliis opere ac ſermone ſuadet.

10 Neque Servus Dei ſuâ ipſe humilitate contentus erat, ſed eam efficaciſſimè quoque ſuis, dum præerat, ſubditis perſuadebat; ac propterea ſtudebat ſe omnium humillimum exhibere, gaudebatque cum perſonis ejuſmodi ac vilipenſis, etiam pueris, agere, ſolitus dicere, qui vult eſſe perfectus Frater, oportere, cum hæc quatuor habere: "Spernere ſe, ſpernere „nullum, ſpernere mundum, & ſpernere ſper„ni." Aiebat, neceſſe eſſe, pectore nos ſemper gradi per terram, miſeros nos ac fragiles reputantes, qui, ſi hodie boni ſimus, cras poſſumus eſſe perverſi: quemadmodum S. Petrus, quando cum tanta audacia fiduciaque dixit, ſe, licèt occidendus eſſet, non prætermiſſurum confiteri Chriſtum, nec ſe umquam ſcandalizandum, quantúmvis ceteri omnes eſſent ſcandalizandi; & nihilominùs paulò pòſt illum ter negavit, ac denique, ſe illum non noviſſe, juravit h. Qua in re Petrus tam probè ſe expertus fuerat, ut, dum à Chriſto ter interrogabatur, an ſe diligeret, plus aliis, contriſtaretur, reſponderetque humiliter i, non auſus ſeſe alteri præferre.

h

i

II. Zelo gloriæ Dei, ejuſque amore

C

11 In amore Dei ſic excelluit B. Bertrandus, ut nonnumquam alter Elias videretur, divinæ Majeſtatis honorem zelando; ſi qua ad aures ejus perveniſſet divinæ legis violatio, dolebat vehementiſſimè, &, ſi e ſubditis ſuis rei eſſent, caſtigabat ſeverè. Is zelus eluxit in certis occaſionibus, dum atrociora quædam in Deum delicta committerentur Valentiæ, quando ait, divinæ voluntatis eſſe, ut rigide corrigerentur peccata, tantamque in ſe excitabat ſanctam iram, ut levatis in cælum brachiis cum S. Paulo 1 Cor. VII diceret: Puto, quòd ego hac in re ſpiritum Dei habeam k. Loquebatur ſemper de Deo, nihil umquam de mundanis rebus ſermoni ſuo immiſcens. Non ſolebat loqui, nec auſcultare novos nuncios. Omnia colloquia ejus eò tendebant, ut induceret auſcultantes ad ſerviendum Deo & agendam de peccatis pœnitentiam; adducebatque exempla e Vitis Sanctorum, & multos Sacræ Scripturæ locos proferebat; monebatque minaciter, ut caverent ſibi, ne in manus irati Dei inciderent.

k

mirificè ardens, eumdem in aliis accendebat: l

12 Videbatur totus divino amore ardere; cúmque aliquando cum quodam amico ſuo pergeret ad fontem vicinum Ruſaſſæ l in campo cujuſdam agricolæ, Petri Ximeni nomine, tam in acceſſu, quàm in reditu ſemper tanto cum fervore locutus de Deo fuit, ut præſentibus res ſingularis appareret, & corpus ejus ſimul cum anima cæleſtis flamma eſſe videretur. His congruit, quod ipſemet, data opportunitate, cuidam amico ſuo dixit, ſæpe contigiſſe, ut, dum in divino amore tepebat, ſimulatque ſanctiſſimum Sacramentum ſuſceperat, tantum internum ſentiret calorem, ut videretur ſibi corpore & animâ in ardenti fornace conſiſtere. Hinc verba & ſermones ejus mirificè excitabant devotionem, uti ſuprà dictum eſt lib. 1, cap. VII m, affirmàruntque multi teſtes, qui ab illius converſatione redeuntes ſemper novos ad ſerviendum Deo ſtimulos ſenſèrunt; ac nominatim venerandus pater frater Joannes Alarconi, cum fama magnæ ſanctitatis defunctus. Talia erant illius Deo ſerviendi, cumque magis amandi deſideria, quæ frequenter renovabat his verbis: Serviamus Deo, quia bonum Dominum habemus.

D

m

Spiritu fervens, magno martyrii,

13 Cùm nuntiatum ei eſſet à fratre Ludovico Primo, quemdam fratrem novitium, Petrum Joannem Saragozza dictum, die XXIX Aprilis anni MDLXXXI Religioſam ſuam profeſſionem nuncupaturum, exclamavit: O qui nunc eſſet novitius, ùt frater iſte, ac denuò profiteretur, inciperetque ſervire Deo, quod ego hactenus non incepi! Omni vitæ ſuæ tempore ardenter deſideravit martyrium, & quotidie in Miſſâ, dum ſacram Hoſtiam & calicem elevaret, recitabat eam S. Petri martyris orationem: Da mihi, Domine, ut ego moriar pro te, ùt tu voluiſti mori pro me n. Sæpe etiam verſabat in ore iſtas invictiſſimi Vincentii o inter tormenta ſua voces: Hoc eſt, quod ſemper deſideravi! Hoc eſt, quod totis viribus quæſivi! Dumque hæc diceret B. Bertrandus, ſpectabat quamdam ejuſdem S. Vincentii martyris imaginem, & aliquoties etiam lacrymas addebat. Aliàs inquiebat: O ſi tam felices eſſemus, ut pro Jeſu Chriſto duceremur ad carcerem, & catenis vincti per has plateas raptaremur! Tunc experiremur, quàm dulce ſit pro Chriſto pati: tunc probè caperemus, quod S. Lucas ſcripſit de Apoſtolis, dum à Judæis è concilio ſuo ejecti fuère: "Ibant Apoſtoli gaudentes à con„ſpectu concilii, quoniam digni habiti ſunt „pro nomine Jeſu contumeliam pati p". Subdebatque Beatus: At non ſumus nos digni tanto beneficio, quantum iſtud eſt.

E

n

o

p

F

cujus obtinendi gratiâ etiam in Americam navigaverat,

14 Dixit aliquando uni ex amicis ſuis: Non ſum ego dignus martyrio, ſed, ſi Deus hanc mihi gratiam concederet, libentiſſimè admitterem, precarerque, ut maxima totius mundi (hic imitabatur patrem ſuum S. Dominicum) tormenta mihi ſubeunda eſſent: nec dubium eſt, quin tunc lætus moriturus eſſem pro illo & pro illius Eccleſia Romana. Imò certò, imò certò, imò certò: nullum eſt dubium. Fretus Deo hæc dico; nam mihi neutiquam confido: Deus me ſolida firmaque fide internè roboravit. Hoc tam ardens martyrii deſiderium perſuaſit ipſi, ut patriam, cognatos & conventum ſuum, in quo tantopere diligebatur ab omnibus, deſereret, & proficiſceretur ad Indias, quamvis infirmioris eſſet valetudinis, quam tantum iter requireret. Nec valuerunt ipſum detinere piæ diſſuaſiones fratrum ſuorum, nec impedimenta eumdem in finem à Religioſis objecta; imò, poſtquam inde jam redierat, magnum prodebat dolorem, quòd non placuiſſet Deo, ut ex dato ſibi veneno moreretur; hanc cauſam (ſicut alibi dictum eſt) reddens,

A. Avignono.

A dens, quòd, uti ea ratione fuiſſet mortuus propter prædicatum Euangelium, & propter eruendos ex infidelitatis tenebris Indos iſtos, ita fuiſſet verè martyr. At, quamquam ille martyrium ibi paſſus non fuerit, apprimè tamen probavit inſignem ſui in Deum amorem, maximas tolerando moleſtias frigoris, æſtûs, nuditatis, aliaſque ad convertenda tot animarum millia, quæ eximio zelo ſuo ad notitiam Dei adduxit.

[illegible] flagravit.

15 Quando Valentiam allatus eſt nuncius de martyrio Jeroſolymis tolerato à muliere, quæ ante ſuſceptam peregrinationem ſuam apud B. Ludovicum fuerat confeſſa, hic ultra modum exſultavit; & quamvis tunc verſaretur in articulo mortis, videbatur ipſi cor exſiliiſſe præ lætitia; aiebatque: O felicem mulierem, quæ, ſi verum eſt, quod de ea ſcribitur, tam inſignem à Deo conſecuta favorem eſt! Sed ego peccator tantam gratiam non mereor! Non minori cum gaudio accepit nuncium de martyrio, quod ſolidiſſimâ conſtantiâ die XVIII menſis Maii anno MDLXXVII Algerii ſubiit pater
B frater Michaël Arandiga Valentinianus, Ordinis Militaris S. Mariæ de Monteſa *q*: omne enim deſiderium illius erat pro Chriſto Jeſu pati, & pro ipſo fundere ſanguinem ſuum.

III.
In proximi ſalutem perpetuò intentus, ſui corporis cruciatu

16 Amor, quo B. Bertrandus ferebatur in proximum ſuum, is fuit, ut cum tenerrimo affectu conaretur ſolari ſingulos, omneſque Dei ſervos efficere optaret. Hinc frequens erat in confeſſionibus audiendis manè & veſperi, ante & poſt Miſſam. Audito cujuſlibet in peccatum lapſu, non ſolùm dolebat plangebatque, ſed ſemetipſum quoque flagellabat, pro infidelibus intercedens. Speciatim, cum quædam mulier ex ſpectabili familia cujuſdam viri amore correpta cum eodem turpiter lapſa fuiſſet, ipſe tam atrociter ſe ad ſanguinem uſque flagro cecidit, ut humeros ſuos omninò dilaceraverit; hoc mulieris ſcelus, utut ſecretum, ille per divinam revelationem cognoverat; & quadam veſperâ ivit eam inviſurus, ubi virum illum invenit; mirabaturque mulier acceſſum illius, quòd non ſoleret Beatus ſuam domum viſere. Dixit autem Bertrandus eidem viro, ut abiret,
C quia habebat, quod cum iſta domina communicaret. Iſto abſcedente, cœpit Beatus amarè lacrymari, tanto cum ſenſu, ut ſtupefacta domina cauſam fletûs exquireret.

mulierem lapſam ſolidè convertit:

17 Siluit ille aliquantiſper, præ lacrymis nequiens fari: tandemque in verba prorumpens, ait, cauſam eſſe peccata, quæ ipſa cum viro, qui tum abierat, ibi commiſerat; digito monſtrans locum, in quo ſcelus conſummatum fuerat, addenſque numerum & adjuncta peccatorum. Utque videas (ita proſequebatur) quanti mihi id conſtet, huc verte oculos; humeroſque ſuos nonnihil denudavit: quos ut mulier ſui causâ ita laceros conſpexit, audivitque crimen ſuum, propter quod Servus Dei tantopere lugebat, ſeſeque tam aſperè tractaverat, ab illo ſibi revelari, in vehementem & inconſolabilem planctum prorupit, & animum verè pœnitentem præferens, fragilitatis ſuæ veniam à Deo precata eſt. Beatus autem illam roboravit, jubens ſpem ſuam in Deo collocare, fore, ut impoſterum in ſimile peccatum numquam relaberetur, addiditque: Potes modò curare, ut celebrentur Miſſæ, quas pollicita es, ſi Deus te ex iſtis culpis educeret. Quo reſponſo ipſa attonita hæſit, quia ſoli Deo votum iſtud notum fuerat, & tantundem contrita corde; adeò ut admodùm Chriſtianè impoſterùm vixerit, verumque eſſe conſtiterit, quod Beatus aſſeruerat, ipſam numquam relapſuram.

puellam à lapſu prohibet: pauperibus, etiam tempore peſtis, largiter ſubvenit.

18 Huic ferè ſimile fecit in altera occaſione. Puella nubilis à viro quodam vehementiſſimè ſollicitata, tandem poſt aliquot elapſos menſes decreverat ei aſſentiri. Noctu igitur miſit ipſum arceſſi; & ad feneſtram ſuam adventum ejus tribus horis exſpectavit, uti aliis noctibus venire ſoluerat: ſed tunc non comparuit, quia nequierat reperiri. Perſtitit illa in pravo propoſito uſque in manè, quando Beatus eamdem domi ſuæ convenit, aitque: Deus tibi dimittat, domina inſana, quòd me tota nocte tuî causâ vigilare coëgeris, ut orarem Deum, ne labereris. Quam rem juvencula plurimùm admirata eſt, & commiſſi pœnitens, ſtuduit poſthàc Deo ſervire. Pari modo miſerebatur proximi in neceſſitatibus ſuis, juvabatque, dum poterat. Idque maximè probavit largiendo eleëmoſynas, ubicùmque eſſet. Miſſis factis, quæ ſuprà dicta ſunt, ſic ille in conventu S. Annæ de Albayda tempore peſtis, licèt ea domus pauperrima eſſet, nihilominùs E
viſus eſt, quotquot in plateis repererat mendicos, ad conventum adduxiſſe: quod cùm aliquando admiratus frater Joannes Perez petiiſſet, cur id faceret, cùm probè ſciret neceſſitatem fratrum; reſpondit cum magno animi ſenſu: Itane, frater: an Deus nobis deerit? Præterea exibat per loci plateas & montes, viſurus, ſi quem reperiret è peſte defunctum, ut ſepeliret (ſicut dictum eſt) nullum curans periculum.

ægris indefeſſus aſſiſtens multos ſanat,

19 Quod ad infirmos attinet, tanta erat illius in hos charitas, ut, præterquam quòd noſocomia ante ingreſſum in Ordinem (qua de re vide dicta ſuperius) frequentaverit, numquam recusârit, quoties rogabatur, eos adire ſolandi gratiâ, ac tanto etiam libentiùs, quantò ei erat moleſtius charam ſibi cellam ſuam relinquere. Solebat ſuper illos legere Euangelium, & orationem S. Vincentii cum aliquot aliis devotis ſuis precibus. Oratio hæc erat: "Signa autem eos, qui crediderint, hæc ſequentur. Super ægros manus imponent, & F
„bene habebunt. Jeſus Mariæ Filius, mundi „ſalus, & Dominus, qui te traxit ad fidem „Catholicam, te in ea conſervet, & beatum „faciat, & meritis beatæ Virginis Mariæ, & „ſancti Dominici, Patris noſtri, & beati Vin„centii, & omnium Sanctorum, te ab hac in„firmitate liberare dignetur." Tantæ verò efficiæ erant illius acceſſus & oratio, ut multi ſanarentur, quemadmodum infrà dicetur cap. X *r*.

r
ac nominatim unum, pro quo vitam ſuam Deo obtulerat:

20 Hæc Viri in infirmos charitas ſingulariter eluxit in graviſſimo morbo patris magiſtri Franciſci Alemani (Religioſi rariſſimis dotibus præditi, & ſpectatiſſimi in Ordine ſcientiâ ſuâ & ſingulari arte concionandi præ omnibus, qui longo annorum decurſu auditi fuerant Valentiæ, ubi ille novem continuis Quadrageſimis ſermones habuit, eodem cum applauſu in poſtrema, ac in prima, auſcultatus) ita ut doctor Collado, in arte medicâ famoſiſſimus, juſſerit ipſum ſacro Oleo inungi, & ad diſcipulos ſuos converſus ſubmiſſa voce dixerit: Ille pater eſt, velut jam mortuus. At B. Bertrandus eumdem inviſens, ac ſine ſenſu reperiens, illicò pro eo Miſſam celebravit; eâque finitâ,

A. Avi-gnono.

rediit hilaris cum reliquiis S. Petri Martyris, aitque infirmo ſermone Latino: Ne metue, non morieris. Quibus dictis, accidit ægro aliquid, ut jam exſpiraſſe crederetur; ſed contrarium contigit: nam continuò ceſſavit febris. Quapropter medicus eum ſic mutatum videns, juſſit è lecto ſurgere, quòd Deus patraſſet miraculum. Dum poſt aliquos dies jam omninò convaluiſſet, Beatus illum intuens, bis lacrymatus eſt, & cauſam ab eo rogatus reſpondit: O! ſi ſcires, pater, quanti mihi conſtes. Scias, me, dum inter celebrandam Miſſam pro te, quando ægrotabas, ſanctiſſimum Sacramentum in manu tenerem, intellexiſſe, tibi tunc moriendum eſſe, ac proinde precatum, ut Deus meam pro tua vitam acceptaret, dumque meas preces ſæpe repeterem, dictum mihi eſſe, te victurum, ſicut tibi ſignificavi, dum eas ſacras reliquias ad te attuli.

diſſidentes conciliat: captivis patrocinatur.

21 Plurimùm triſtabatur Beatus, ſicubi natas diſcordias audiret, totiſque viribus laborabat, ut ſimultates componeret. Ita fecit in Albayda, ubi, fervente inter duos inimicitiâ, ex qua grandia mala oritura certò credebantur, ſine ulla ſpe idonei remedii, Servus Dei ſuâ ſolitâ charitate & prudentiâ reduxit eos in concordiam; atque omnis ſecuturorum malorum metus evanuit. Detentos quoque in carceribus conſueta ſua charitate adjuvabat, maximè cùm eos injuſtis dubiiſve de cauſis pati contingeret, eoſdemque defendebat. Intelligens aliquando, velle judicem in quemdam virum nobilem ferre ſententiam capitis amputandi, causâ jam admodùm promotâ, Beatus ſine altero debito, quàm charitatis, cauſam illius ſic egit, ut judex pro ſua erga Beatum obſervantia pœnam diſtulerit, & captivus etiam liber evaſerit. Cùm reus ad ſupplicium duceretur, utque complices revelaret, admoto ſæpius faucibus cultro premeretur, Beatus juſtâ irâ indignans dixit, hac ratione non ſemel, ſed millies ei mortem infligi; hæcque eo ſpiritu dixit, ut judices, ut erant pii, neque vellent Deum offendere, reum ad carcerem reduci juſſerint, ac tandem vitam ei donârint. In ſimilibus apud judices, tam eccleſiaſticos, quàm ſæculares, interceſſionibus, dum delicta non erant atrocia, vel non rectè probata; uti & pro miſerabilibus perſonis eximia eluxit charitate, multoſque liberavit.

ANNOTATA.

a *Uti librum* 1 de Vita, *ita hunc ſecundum* de virtutibus B. Ludovici Bertrandi *inſcripſit.*

b *Id eſt, opinor, pro uno ex iſtis ignotæ patriæ errabundis nugivendulis, qui Ægyptios ſe dicunt, ac futurorum ſcientiam profitentes, ſtolido vulgo imponunt.*

c *Dubito, an non ſit* Verera; *at utroque vocabulo mihi ignotus eſt locus iſte.*

d *Nimirum Vitæ primæ ſcriptor, qui factum iſtud ſecundùm partitionem meam cap.* 10, *num.* 195, *ſecundùm ſuam autem in verſione Italica cap.* 16 *narravit; ſed ad annum* 1581 *(niſi typothethæ error ſit) repoſuit.*

e *Antiſtius.*

f Lobetum, *nunc vulgò* Albarazin, *Hiſpaniæ in regno Aragoniæ civitas epiſcopalis eſt ſub metropoli Cæſarauguſtana.*

g *In Epiſt.* 2 *ad Timoth. cap.* 3, ℣. 7.

h *Matth. cap.* 19 *& alibi.*

i *Joannis cap.* 21.

k *Loco aſſignato* ℣. *ultimo:* Puto autem, quòd & ego ſpiritum Dei habeam.

l *De hoc fonte, cui S. Ludovici Bertrandi benedictio miram contulit morbos ſanandi virtutem, peculiaris erit lib.* 3 *loquendi locus.*

m *Secundùm meam partitionem ibidem cap.* IV.

n *Colitur hic ſanctus Ordinis Prædicatorum martyr die* 29 *Aprilis, quo die de eo in Opere noſtro actum eſt.*

o *Haud dubiè indicatur S. Vincentius, celebris levita Cæſarauguſtanus, ac martyr Valentinus, cujus Acta apud nos habes ad diem* 22 *Januarii.*

p *Act. Apoſt. cap.* 5, ℣. 41.

q *Apud Antiſtium, à quo hæc accepit Avignonus, in Vita prima, num.* 182 presbyterum *fuiſſe additur; videſis, quæ de Michaële annotata ſunt ſuprà cap.* X, *lit.* f, *pag.* 345.

r *Secundùm meam partitionem cap.* 5.

CAPUT II.

Sancti in orando aſſiduitas & fervor: ſevera corporis caſtigatio: virginalis caſtitas.

CAP. IV. Ejus in orando tempus, aſſiduitas.

INter inſignes virtutes, quæ B. Bertrandum illuſtrârunt, admodùm heroïca fuit altiſſima illius & aſſidua oratio; cui ſic erat intentus diu noctuque, quaſi nihil aliud agendum haberet. Suaviſſima illius converſatio dulciſſimaque occupatio erat Deum orare continuè. Singulis diebus horas quatuor impendebat orationi mentali, duas manè, duas alteras veſperi, præter mediam horam, quam in conſiderandis ſeptem B. Mariæ Virginis gaudiis poſt prandium exigebat. Dumque erat infirmus, rogabat valetudinarii miniſtros, ne certis horis matutinis ac pomeridianis quemquam viſendi gratiâ intromitterent, ne hæc ſua impediretur devotio. Intrantes verò in cellam ordinariè inveniebant orantem. Noctu multis horis excubabat in eccleſia, tam ab ineunte nocte, quàm poſt mediam, abſoluto Officio Matutino; & nonnumquam ibidem perſtabat uſque ad Officium Primæ; & crebrò auditus eſt flere.

conſtantia, corporis habitus, modus & accuratio.

23 Obſervavit frater Joannes Perez, ipſum, quando ad Matutinum ibat, vix potuiſſe pedibus ſuis inſiſtere, & præ laſſitudine ac imbecillitate parieti innixum proceſſiſſe, dum verò rediret ex eccleſia, fuiſſe validum & viribus conceſſis roboratum. Orationes ſuas perſolvebat modò innixus genibus (unde ejus genua multum calli obduxerant) modò proſtratus in pavimento, inclinato corpore in genua, & facie humi poſita; modò etiam erectus ſtans, novam ſemper rationem orandi quæritans. Horas canonicas recitabat devotiſſimè, & ante ſingulas præmittebat quaſdam Antiphonas de aliquo Paſſionis Chriſti myſterio, quas ita partitus fuerat,

A rat, ut cuilibet Officii Horæ peculiare præmitteretur myſterium. Dum Breviarium ſumebat in manu, dicebat:

"Rex Chriſte clementiſſime,
„Tu corda noſtra poſſide,
„Ut tibi laudes debitas
„Reddamus omni tempore."

Toto vitæ ſuæ tempore, non obſtantibus multis occupationibus, numquam recitandi Officii tempora mutavit, ſed ſemper illud ſervato accuratiſſimo temporis ordine perſolvit.

In contemplando alienus à ſenſibus, ac corpore etiam

24 Tam aſſiduus erat in oratione, ut nonnumquam confuſus animo & ſui impos videretur, ſæpeque contigit, ut interrogatus de re quapiam, de altera longè diſſimili reſponderet. Ita accidit cuidam presbytero, uni ex maximè ſolitariis optimique exempli hujus regni viris, cui, cùm hic Beatum in Monte d'Albayda inviſens ſalutâſſet, & amplexus, de ſua ipſum valetudine rogaret, ille facie tota hilari in cælum verſa: reſpondit his verbis: Ah! poſſumus eſſe filii Dei! Unde presbyter intellexit, Beatum tunc altiſſimæ contemplationi intentum fu-
B iſſe, quod etiam ſæpe aliàs contigiſſe, pater frater Andreas Cabrerizo teſtatus eſt. Sic ille contemplabatur ut aliquoties, non ſolùm in ecſtaſes raperetur, verùm etiam ejuſdem corpus elevaretur à terra; uti factum eſt, dum è Moncada eodem, quo ibidem concionatus fuerat, die reverſus eſt.

elevatus à terra, aliàs facie quoque

25 Relicto enim retro ſe ſervo, qui ejus equum ducebat, ingreſſus eſt agrum, alta frumenti ſegete plenum, in quo à famulo non poterat videri. Ibi tam ferventer cœpit contemplari, ut corpus ejus ſupra omnes ſpicas tolleretur in aërem. Interim illàc tranſivit quidam incola Moncadæ, Baptiſta Ferreri appellatus, qui à famulo petiit, quid ibi ageret. Reſpondit is, ſe exſpectare Bertrandum: quo audito, homo curioſitate ductus voluit ipſum videre, & in locum eminentiorem in ora plateæ inſiliens, illum ſupra ſpicas ſegetis in aëra ſublatum vidit. Simile quid conſpexerunt quidam Indi in Tubara, qui ædiculam, in qua ipſe hoſpitabatur, fortè ingreſſi, ſpectârunt eumdem benè mediâ ulnâ elevatum *a*, quemadmodùm ſuprà dictum eſt. Uti S. Lucas de transfigura-
C tione Domini noſtri loquens ait: "Dum oraret, facta eſt ſpecies vultûs ejus altera *b*;" hoc eſt, orantis Chriſti vultum viſum fuiſſe inſtar ſolis ſplendidum (quod erat orationis ſanctitatem comprobare) ita ex Beati, dum oraret vel de Deo loqueretur, facie aliquoties ſplendoris radii proceſſerunt; idque ſæpiùs factum eſt.

mirè ſplendens

26 Eremita ex Cullera, Michaël Pons nomine, Valentiam adveniens, B. Bertrandum, quocum arctam colebat amicitiam, inviſendi gratiâ ad januam cellæ ejus pulſavit: quam Beatus aperiens, viſus eſt faciem magno ſplendore micantem habere; quod eremitæ admirationi ſimul ac timori fuit. Chriſtophorus Ferreri, notarius Valentinus, quadrageſimus nonus teſtis in Proceſſu, auctoritate Sixti V formato, aſſeruit, ſibi ſæpe accidiſſe, ut, dum Beati cellam adiret, velletque eam ingredi, compulſus fuerit retrocedere, non auſus intrare propter ingens lumen, quod videbat. Id ipſum in eodem conventu expertus fuit pater frater Michaël Herrero. Erat tamen Bertrandus aliàs facie paſſim pallida & decolori, ut ſolent homines laboribus attriti. Pari modo in Moncada, cum ſtrumas Sperantiæ Aſſenſi ſuâ linguâ lambiſſet, illicò in ecſtaſim raptus fuit, ejuſdemque vultus reſplenduit, ſicut dicetur inferiùs. In conventu quoque S. Annæ in Albayda venerandus pater frater Joannes Alarconi ſæpe per rimas januæ vidit cum ſupernaturali claritate fulgentem.

A. Avignono.

& manibus etiam

27 Franciſca Ferreri, equitis Michaëlis Joannis Beneyto uxor, feriâ IV Majoris hebdomadæ, uno anno ante obitum B. Ludovici, confitendi gratiâ ipſum adiens, eodem momento, quo ad ejuſdem pedes procumbebat, vidit ipſum ita facie manibuſque lucentem, quaſi fuiſſet Sanctus, qui deſcenderat è cælo, ſenſitque odorem ſuaviſſimum è veſtibus prodeuntem, ita ùt poſt confeſſionem inde receſſerit plena gaudio, ac velut ſurrexiſſet à pedibus Sancti, gloriâ jam donati. Aliud ſimile experta eſt Joanna Marachiglia, quo tempore B. Ludovicus hoſpitabatur infirmus in noſocomio ſodalitii S. Mariæ Virginis, cujus curam gerebat frater illius dominus Hieronymus. Dum enim hæc ad præbendum ei quoddam remedium accederet cum famula domeſtica, accenſum cereum, quòd
cubiculum iſtud, undique clauſum, lumine careret, manu geſtante, eoque cereo extincto, locus admodùm tenebroſus manſiſſet; illumque denuò accenſura iret, eodem momento tam lucidus ibi ſplendor eluxit, ut omnia clarè conſpectui apparerent: qui quidem ſplendor perſeveravit, donec famula cum accenſo cereo reverſa fuit. E

ac veſtimentis cæleſti luce micare ſæpiùs viſus fuit.

28 Dum Beatus anno MDLXXIII, feſto Aſcenſionis Domini noſtri Valentiæ in eccleſia S. Michaëlis concionem habebat, illius vultum ac veſtimenta lucida, ipſumque è cathedra ſurſùm elevatum, quidam medicus pariter ſpectavit. In vico Monpoix in Indiis capitaneus Ferdinandus de Bentocout quadam nocte tugurium, in quo B. Ludovicus Bertrandus hoſpitabatur, ingreſſus, cùm nec facem nec candelam penes ſe haberet, conſpexit velut multarum candelarum ardentium lumen, ipſumque, flexis genibus ante oratorium ſuum procumbentem, duoſque viros aſſiſtentes, prout ſuperiùs memoratum eſt. Ingreſſus Servus Dei unà cum beato fratre Nicolao Factore in cellam S.
Vincentii Ferrerii, & ambo orationi intenti magna luce coöperti fuêre, adeò ut Lucas Portina, beneficiatus eccleſiæ cathedralis Valentinæ, & ſocius B. Nicolai, qui ibi aderant, accurrerint, ut ſplendorem viderent, videruntque, non tamen duos dictos Beatos, priuſquam ſplendor ille ceſſaverat. F

Quotidie vel ut debilis, Miſſam celebrat, aut communicat;

29 Quamquam hactenus relata apprimè probent illius in oratione fervorem ſpiritûs, maximè tamen profecit, in devotione erga ſanctiſſimum Sacramentum altaris; propter voluptatem, quâ fruebatur in Miſſa, quam numquam prætermiſit celebrare, niſi nonnumquam gravi morbo impeditus. Hilariſſimè agebat diem Natalem Domini, quo tres Miſſas dicere licebat, uti & diem Defunctorum omnium, quo patres Prædicatores in univerſa provincia Aragoniæ ex ſpeciali privilegio Julii III tres Miſſas celebrant. Præſcriptæ B. Bertrando adverſus ſurditatem ejus quædam potiones fuerant, manè ac veſperi ſumendæ, quibus contendebat medicus noxios illius, utut acres, humores conſumere; non tamen prætermiſit ille celebrare. Aſt cum nihil hiſce proficeret, ſuſpicati ſunt, fortaſſe ipſi pro tempore noxium eſſe Miſſam dicere:

verùm

A. Ano-
nymo.

verùm ille nihilominùs voluit in celebrando perſeverare, aſſerens, ſe nihil curare valetudinem ſuam, quantùm opus erat, ut eam poſſet dicere. Et quamvis ita viribus defeciſſet, ut poſt Miſſam pedes ſuos regere nequiret, & nonnumquam etiam corrueret in terram, nolebat tamen eo ſacro ſolatio privari. Dum verò nimia vi mali prohibebatur, ſumebat quotidie ſacram Euchariſtiam, utque cum debita animi puritate ſanctiſſimum Sacramentum ſuſciperet, ſolebat confeſſionen præmittere & pridie veſperi, & denuò ipſo manè.

In Miſſa fervorem ſuum adſtantibus aſpirat, ac cæleſti luce

30 Celebrabat autem Miſſam tanta cum devotione, ut eam etiam circumſtantibus inſpiraret, flebatque majori illius temporis parte, peculiariter à tempore Conſecrationis uſque ad Communionem. Solebat ei in hoc ſancto Sacrificio ſæpe miniſtrare frater Joannes Perez, qui & aſſeruit, ipſum, quamdiu durabat Miſſa, facie admodùm ſplendida fuiſſe. Hieronymus quoque Abella, toties hic nominatus, dum illius Miſſis intereſſet in conventu S. Annæ in

B

Albayda, obſervavit, ſoluiſſe eumdem, quando non aderant in eccleſia alii, quàm ipſe cum ſuo ephebo, bona quarta horæ parte morari cum ſanctiſſimo Sacramento in manu, priuſquam illud ſumeret in ore, atque interim ſemper flere; vultumque illius velut cryſtallinum fieri, & circum ſanctiſſimum Sacramentum & caput Beati conſpici magnum circulum ſplendoris. Quam ob rem eidem Abellæ inde Belgidam redeunti ephebus ſuus, qui erat ætatis annorum tredecim, & Melchior Magnez vocabatur, aliquando dixit: Vidiſtine, domine, ſplendorem, quo pater frater Ludovicus faciem ſuam cinctam habuit, dum fleret cum ſanctiſſimo Sacramento in manu? Tace, reſpondit ei dominus, & nihil dixeris ex eis, quæ vidiſti. Idem iſte Melchior Magnez poſtmodùm relicto dicti Abellæ ſervitio, duobus annis ſervivit patribus in conventu S. Annæ, quo interim tempore B. Bertrando Miſſam celebranti miniſtrans, ſæpe vidit candidiſſimam nubem ſuper ipſum, dum ſanctiſſimum Sacramentum teneret in manu, deſcendere, formarique quoſdam arcus lucidos ad inſtar facium ardentium.

C

frequenter nitet.

31 Cùm Joannes Marcus Corbera, ſacerdos beneficiatus eccleſiæ S. Joannis del Mercato Valentiæ, conventum S. Onuphrii, dum ibi Prior erat B. Bertrandus, adiviſſet, ut generalem de peccatis ſuis confeſſionem apud eum inſtitueret, uti fecit; ac poſtridie (qui dies erat Bacchanalium) antequam inde receſſurus erat, vellet eidem Beato in Miſſa ad altare majus celebranda aſſiſtere, accidit, ut, dum ille ſanctiſſimum Sacramentum in manu haberet, ejus vultus valde ſplendeſceret, & quidam radii lucidi prodirent. Quod ipſe admirans ſurrexit in pedes viſurus, an quod ibi lumen eſſet, unde is ſplendor poſſet oriri. Sed nullo invento præter duos cereos altaris, & eos quidem ab ipſo remotiores; cùm eccleſiam quoque ob clauſas feneſtras obſcuram eſſe obſervaſſet, vidit, Beati vultum ad inſtar lunæ magnum illum ſplendorem circum ſpargentem; atque ipſummet Beatum, fixis in ſanctiſſimum Sacramentum oculis, blandè arridentem. Quo viſo, ſacerdos obſtupuit, ac ſibi dixit: Verè iſte Homo ſuis oculis Deum videt!

32 Licet Bertrandus maximos è cælo favores reciperet, non tamen conſuetum pœnitentiæ rigorem umquam prætermiſit, quia, ùt ſuperius dictum eſt, cum ſua ſeſe humilitate involveret, iidem iſti favores faciebant, ut ſe tantò minùs æſtimaret, tantóque graviorem peccatorem reputaret. Hinc ſemper vixit in horribili metu damnationis ſuæ, ac proinde tam ſevera & extraordinaria fuit ejus pœnitentia, ut vix exponi queat; neque hæc ſolùm certo aliquo temporis ſpatio, ſed, quamdiu vixit, duravit. Cœpit à teneris annis corpus ſuum jejuniis ac vigiliis macerare, eâque erat à cibis abſtinentiâ, ut incredibile videatur, potuiſſe humanum corpus tam modico alimento ſuſtentari. Non ſufficiebant ipſi jejunia ſui Ordinis, quæ ſeptem menſibus obſervantur, à feſto ſanctæ Crucis menſis Septembris uſque ad Paſcha Reſurrectionis Domini, ac præterea omnibus feriis ſextis, aliiſque certis diebus peculiaribus, ſed jejunabat ſemper, contentus eo, quod concedebat Ordo, quodque valdè modicum eſt, & ex portione ſua etiam ſeparabat partem, dandam pauperibus, ùt dictum eſt.

7. Jejunium perpetuum obſervavit,

33 Ne guſtui indulgeret, comedebat cibos ſine ſale, ac ſæpe etiam aſpergebat alöe; & interrogatus, quid ageret, aiebat, id ſibi bonum eſſe. Cum aliquando cuidam ſæculari diceret, ſe adeò nauſeare cibos, ut, niſi ſibi darentur quidam parvi panes c, ne bolum quidem diglutire poſſet; reſponſum accepit: Qui poſſunt Reverentiæ veſtræ cibi ſapere, ſi alöe aſpergas? Quo audito, Beatus agnoſcens ſecretum ſuum notum eſſe, vehementer erubuit, tacuitque. Tempore infirmitatis ſuæ nullas volebat delicias, & ſi quæ ipſi donarentur, eas ad valetudinarium mittebat, & utebatur eo, quod præſtabat conventus. Semel, dum per Quadrageſimam concionabatur in Moncada, prandenti in domo Joſephi del Campo appoſitus fuit quidam piſcis marinus; ſed nulla ratione induci potuit, ut eum guſtaret, cauſans, quòd æquum non eſſet, ut, qui prædicabat abſtinentiam, ipſe comederet Pagelum (ſic vocatur piſcis iſte) ac pari modo etiam alibi fecit, non niſi legumina herbaſque admittens.

cibos ſuos inſipidos reddens, nec, niſi vilioribus veſcens.

c

34 Vigiliæ illius erant productiſſimæ, quia majorem noctis partem exigebat orando, ſerò ſe recipiebat ad ſomnum, ſurgebat valdè maturè, ſemper intererat Officio matutino, poſt quod frequenter perſeverabat in eccleſia uſque manè; &, ſi rediiſſet ad cellam ſuam, incumbebat ſtudiis; aut, ſi non permitteret ſopor, breviſſimo quieſcebat tempore, diligenter ſolitus maturè ſurgere. Lectus ejus erat ſcamnum vel arca cum duobus libris vice cervicalis; nec umquam cubabat in lecto, quem ſemper revolvebat, velut in eo jacuiſſet; idque pariter faciebat, quando prædicandi gratiâ foris aberat à conventu. Quin etiam nimis molle reputans ſuper arca dormire, fecit ſibi è rudi aſperaque tela faſciam nodis implexam, quâ cinctus, in quamcùmque partem ſe verteret, cruciabatur. Coactus autem à medicis ratione gravis morbi exutus decumbere in lecto, invenit modum, quo vel ſic exutus ageret pœnitentiam, non ſinens miſerum corpus ſuum ulla quiete frui.

Vigiliis intentus, lecto non utitur; uti cinctus

F

35 Hinc paulo ante mortem ſuam cum viſens pater frater Joannes Leſcano, cum manum illius, quam ſub torali tenebat, oſculandi ergô ſibi porrigendam expetiiſſet, illeque ex modeſtia recuſaſſet, obſtinatus animo manum ſuam torali ſuppoſuit, deprehenditque laterem, quem ille ſubter humeros ſuos carnem inter ac tuni-

corpus in- aliter cruciat.

cam

tam inſeruerat. Quam ob rem admirabundus dixit: O pater, frater Ludovice, quare hoc facis, dum malè te habes? Pater mi (reſpondit ipſi Vir ſanctus) jamjam appropinquat dies, teque oportet brevi tranſire ad cælum; ſed obteſtor te, ne id cuiquam hominum, qui in mundo ſunt, reveles. Preter prædictis corporis caſtigationes induebatur cilicio, quod, licèt quàm ſecretiſſimè poſſet, faceret, dum tamen lavandam dabat tunicam ſuam, in ea ſemper aliquot ſetæ inhærebant. Adhæc certis temporibus cingebat ſe aſperrimâ catenâ ferreâ, dumque ad Indias profectus eſt, apertâ arculâ, quam in cella habebat, repererunt magnam flagellorum aliorumque pœnitentiæ inſtrumentorum copiam, quæ ſemper habebat in promptu. Reprehenſus aliquando ab amico ſuo, cur ſeſe tam ſeverè flagellaret, hilari vultu repoſuit: Quid vis, ut ego hæc in re faciam, ſi fatuus ſim? Hac ratione omnem repellebat inanem gloriam, quæ hinc ſibi potuiſſet obrepere.

VI. *Caſtitatis eximiæ cultor,*

36 Cùm Bertrandus à pueritia ſua ſemper magno cum timore Dei proceſſerit, & angelicam vitam duxerit, facilè colligi poteſt, quæ fuerit ejuſdem puritas & caſtimonia, cùm numquam de re alia, quàm de cæleſtibus loqueretur. Proinde non ſolum fuit caſtus, ſed etiam virgo. Numquam ex ore ejus proceſſit vox, quæ non foret honeſtiſſima; dumque de caſtitate ſermonem haberet, tanto eam cum ardore perſuadebat, ut caſtiſſimam mentem ſuam proderet foris. Hæc omnia teſtatus eſt Laurentius Perpignano notarius, qui Beatum cognovit ab ætate illius annorum quinque, cum eoque familiaritatem coluit, tam antè, quàm poſtquam ille Religionem profeſſus eſt, & in multis itineribus ejuſdem comes fuit; idemque pro certo habuit, illum ipſo, quo obiit, die æquè virginem fuiſſe, quàm quo natus eſt. Sed & alii quoque inſignem illius puritatem admirantes, eum angelum potiùs, quàm hominem, reputàrunt.

eidem ſervandæ cautè invigilat,

37 Tam ſingularis erat honeſtatis, ut, ſi quid infirmitatis in corpore ſuo contraxiſſet, nollet ei à quoquam manus applicari. Numquam cum mulieribus familiaritatem coluit, & quando loquebatur cum eis, id agebat, vel ut aliquid ſpiritualis ſolatii in anguſtiis impertiretur, vel ut eaſdem in viam divini ſervitii conduceret. Atque in hiſce inſuper tam erat moderatus, ut poſt pauca verba recederet: ſi verò illæ replicarent, quò eum diutiùs audirent loquentem, Abite, filiæ, aiebat, ego non obliviſcar Deum orare pro vobis; atque ita dimittebat. Fuit hoc maximè obſervatum in Indiis, ubi nullam umquam mulierem in obſequio admiſit; cùm illis in partibus ſoleant mulieres Indæ Chriſtianæ doctrinæ doctoribus, ſeu parochis, inſervire. Affirmant præterea multi è principalioribus perſonis, numquam ſe converſatos fuiſſe cum homine modeſtiori, & in quo puritas candorque animi magis elucerent; qua de cauſa in ſingulari habebatur honore, & Sanctus audiebat.

C

immiſſam ad eam violandam mulierculam verberibus abigit;

38 Inſigne hujus rei argumentum habemus ex occaſione, quam inter Indos ei dæmon obtulit. Nam hi irreprehenſibilem boni Patris vitam & amorem ſolitudinis ſuſpicientes, voluerunt in Tubara honeſtatem ejus tentare, ſubmittentes aſtutam callidamque feminam, quæ ipſum ad offendendum Deum incitaret. Quæ cùm illum callidè ad fores evocâſſet, ac diabolico artificio ad peccandum provocâſſet, Beatus arrepto cingulo, quo utebatur, inflictis verberibus repulit. Tum, Ignoſce mihi, inquit mulier: non enim ego hoc mea ſponte inceptavi; ſed violenter adacta: expoſuitque, quo modo ad hoc facinus ſubornata fuiſſet ab Indis. Hos verò iſte eventus tam piè affecit, ut non tantùm bona illius inter ipſos fama confirmata fuerit, verùm etiam creverit.

A. AVIGNONO.

& alteram ab honorato viro, cujus libidinem Sanctus reprehenderat, d

39 Alterum caſum archiepiſcopus Inſulæ S. Dominici refert in Hiſtoria Mexicana Ordinis Prædicatorum *d*. Nimirùm: prædicante B. Ludovico in Novo regno Granatenſi, quidam ex præcipuis viris, eidem admodum deditus, nec minor ejuſdem ſanctitatis admirator, ac converſationis amans, inordinato affectu erga quamdam honeſtiſſimam feminam exarſit; cujus valida honeſtatis arce per aſtutam diligentiam, prodigaque ſagacis amatoris promiſſa, inſidiosè ac continuè impugnatâ, tandemque victâ, ambo in peccatum lapſi ſunt, in eoque perſeverârunt. Beatus hac re ultra modum perculſus, ut ſuo fungeretur munere, perverſum amaſium fortiter redarguit; verum hic, velut harum voluptatum mari incautè nimium immerſus, parùm ipſi auſcultavit. Reverſo deinde Beato zeli pleno, ac reprehenſiones, primò molles, deinde acres iterante, cœpit perverſus homo faſtidire; eóque proceſſit illius cæcitas, ut, qui illi aſſentiri, ejuſque ſana conſilia exſequi debuerat, inierit aliud à dæmone ſuggeſtum, caſtiſſimi Patris ſanctitatem violare conatus.

E

eumdem in finem ſubornatam,

40 Hunc in finem bonam denariorum ſummam cuidam impudicæ juvenculæ donavit, ut hæc deteſtandis ſuis artibus candorem puriſſimi Religioſi contaminare niteretur. Erat illa pulcra & mirabiliter venuſta, & cum eleganti levitate faſtosè ornata: ſperabatque fore, ut ob pretioſas veſtes ſuas majoris fieret, & reprehenſionibus minùs expoſita, atque in omnem eventum ſpectabilis conditionis credita, velut perſona alicujus auctoritatis Beatum præ metu facinus ſuum tacere compelleret. Acceſſit audax mulier, quo tempore ille maximè ſolitarius degebat, circa mediam noctem, & portam hoſpitioli ejus clauſam inveniens, tintinabulo ſonuit. Vigilans pius Pater ex importuno tempore ſuſpicatus, ſe ad audiendam confeſſionem, aliave urgenti de cauſa evocari, ad portam cum lumine accurrit; ſed antequam aperiret, petiit, quis adeſſet, & à quo miſſus; & illa nefarium propoſitum ſuum, quàm potuit, optimè indicavit.

F

acerrima ſui flagellatione & ad Deum fuſis precibus,

41 Hoc, ille, audito, totus exhorruit, frontem ſuam pectuſque ſæpe cruce ſignavit, oſtioque diligenter obfirmato, receſſit in eccleſiam, ubi ſe ſeverè & inuſitato cum rigore flagellavit, tam vehementer ſonantibus ictibus, ut curioſa mulier, nondum omni ſpe abjectâ, eorum ſtrepitu impelleretur ad videndum, quid id rei eſſet. Acceſſit ergò ad eccleſiam, & per rimas ſtudiosè ſpeculans, cauſam ſtrepitûs vidit, Patremque poſt diuturnam ſui flagellationem diuturnis pariter precibus inſiſtentem, ut Deus ſe (prout ipſemet poſteà aſſeruit) diabolicis technis liberaret. Fert ibidem fama, Beato poſt flagellationem deliquium paſſo & humi extenſo SS. Mariam Magdalenam & Catharinam martyrem apparuiſſe, corroborantes eum, & ab iis, qui cum muliere aderant, viſas

A. AVIGNONO.

viſas, & ex earumdem inſignibus cognitas fuiſſe.

vel & virum, qui eam ſubornaverat, ad pœnitentiam adducit.

42 Poſt trium horarum ſpatium Pater ad ſui hoſpitii portam reverſus eamdem mulierem invenit, quantò anteà pervicacem in malo, tantò nunc mutatam, tamque timoratam, ut non auſa fuerit domum ſuam reverti. Cui Pater ait: Vade, filia, in pace, & cave, ne quid ſimile impoſterùm tentes, ne Deus te, dum minimè putes, caſtiget. Ipſe quoque incentor ſceleris tantùm doluit, ut poſtridie ad pedes Patris procumbens perfuſus lacrymis flagitaverit commiſſi veniam, paratumque ſe exhibuerit ad quæcúmque ille imperaret. Suſcepit illum ſolita ſua manſuetudine benedictus Pater, & ſalubre illi conſilium dedit; ipſe verò mente contritus & obtemperans pœnitentiam egit. Sic ille duas animas lucratus eſt, & nobis admirabile ſuæ caſtitatis exemplum reliquit.

Hanc illibatam Sancti virginitatem Deus cœleſti fragrantia

43 Alterum ad perſuadendam virginitatem B. Bertrandi argumentum petitur à ſupernaturali fragrantia, quam ſpirabat ſanctum corpus ejus non ſolum poſt mortem, verùm etiam multis annis antè; quo favore Deus multos Sanctos, ac paſſim virgines honoravit. De patre noſtro S. Dominico legitur, quemdam litterarum ſtudioſum, dum vellet illius manum oſculari, ſuavem ſenſiſſe odorem, per eumque ſenſuali tentatione liberatum fuiſſe. S. Vincentius Ferrerius, S. Thomas Aquinas, & S. Catharina Senenſis, multique alii Sancti, quos virgines fuiſſe, conſtat, eâ gratiâ gaviſi ſunt, ac noſter quoque B. Bertrandus, non ſemel ac iterum, ſed ſæpiſſimè ac multis annis, priuſquam moreretur, atque inſuper poſtquam mortuus fuit. Innumeri ſunt, qui pro hoc odore teſtimonium dixère.

teſtatam voluit, à plurimis perceptam,

44 Frater Antonius Catalano conventûs S. Onuphrii ait, è Beati manibus prodiiſſe inſolitum gratiſſimum odorem, talemque, qualem hodiéque ſpirat planeta, quâ uſus fuit S. Vincentius Ferrerius, quæ hactenus ſervatur in Alcagniz. Franciſca Ferreri, apud ipſum confiteri ſolita, aſſeruit, ſe ex ipſo ejuſdemque tunicis odoratam eſſe cœleſtem fragrantiam; ſicut etiam in capitulo de Oratione dicetur. Violanta Guincar apud eumdem confeſſa, è ſede confeſſionali recedens, odorem experta eſt ſuaviſſimum. C Pater frater Melchior de Moreglia affirmavit, ſe ſemper, dum illi adſtitit, ſenſiſſe eumdem bonum odorem, quo maximè recreabatur; ſæpeque dum intereſſet SALVE *c*, demiſſoſque in terram oculos haberet, ex eodem odore percepiſſe, quandonam ille tranſiret. Primus è Religioſis, cujus Miſſæ frater Petrus Joannes Saragoza, rector collegii Oriolæ, dum erat novitius, inſervivit, fuit B. Bertrandus, ex ejuſque ſacris veſtibus, dum eas exueret in ſacriſtia, odorem gratiſſimum prodeuntem percepit.

tam dum ille viveret,

45 Idem ipſe Beato, poſtrema infirmitate ſua laboranti, ſemeſtri ſpatio in cella miniſtrans, eumdem odorem, quem antè in ſacriſtia ſenſerat, odoratus fuit, & odorari perſeveravit, quoties ejuſdem veſtes libroſve contingeret. Simillimum etiam teſtatus eſt frater Joannes Baga, qui aſſeruit, ſe nec divinando aſſequi potuiſſe, qualis eſſet odor, quo B. Bertrandus fragrabat, quippe qui nulli terreno eſſet ſimilis. Pari modo medici Ludovicus Collapo & Joſephus Reguart, qui illum ordinariè viſitarunt, teſtati fuère, eumdem, non obſtantibus infirmitatibus ſuis, à quibus fœtere debuiſſet, mirum in modum bene oluiſſe, ſeque id expertos eſſe, quoties ad explorandum arteriæ pulſum ad ejus lectum acceſſerunt; ita ut Reguart ejus rei cauſam inveſtigandi gratiâ ſtragula ac linteamina lecti diligenter ſcrutatus, plurimùm admiratus fuerit inſoliti qualitatem odoris, qui nec florum, nec moſcho, nec ſuccini erat ſimilis. D

quàm cùm obierat,

46 Porrò hanc fragrantiam, non ſolùm eo vivente, ſed etiam mortuo, perceptam fuiſſe, conſtat ex innumeris teſtibus *f*, inter quos nobilis eques Franciſcus Ludovicus Blanes dixit, ſe quidem eam ſenſiſſe, dum ille viveret, ſed multò majori cum admiratione odoratum eſſe, ſimul atque exſpiravit; priuſquam autem cadaver induceretur, pro ſua erga ipſum devotione ejus pedes oſculans, ultra modum obſtupuit ex tanta ſuavitate odoris; quam ob cauſam & ipſe quoque circumcircà ſcrutatus eſt, ſicubi fortè quædam odoramenta adeſſent; ſed nihil ejuſmodi reperto, tantò magis miratus eſt, quantò magis oppoſitum contingere debuerat in corpore B. Bertrandi, tum quòd tibias haberet plagis infectas, tum quòd tanto tempore infirmus decubuiſſet in lecto. E Id ipſum etiam varii affirmaverunt; ac nominatim Philippus Fuſet, civis Valentinus, qui etiam in cellam ingreſſus fuit, poſtquam Beatus obiit, aliique, corpore inſepulto jacente in eccleſia; & ſpecialiter Gaſpar Gari ſubdiaconus, qui illius manibus oſcula figens recepit odoratum, quem plùs triginta annos amiſerat, hauſitque ſuaviſſimum odorem, de quo infrà redibit ſermo.

atque etiam poſtmodùm, quando ejuſdem corpus in aliud ſepulcrum tranſlatum fuit.

47 Percepta inſuper eadem fragrantia eſt die tranſlationis corporis ipſius in ſepulcrum, in quo hodiéque ſitum eſt, moxque ùt aperta tumba fuit, in qua primò poſitum fuerat; quod Joſephus Monleone, litterarum ſtudioſus, domnus Henricus Ferrerius, & Franciſcus Vaziero notarius ſpeciatim teſtati fuerunt. Ex quibus omnibus manifeſtè conficitur, B. Bertrandum fuiſſe caſtiſſimum & virginem. Eſt & aliud, quod id ipſum magnopere confirmet; nimirum quòd ipſemet, dum in Indiis degebat, cuidam dominæ, cui erat à ſacris confeſſionibus, dixerit, ſe virginitatem ſuam per gratiam Dei ſemper ſervâſſe, virginemque eſſe, qualis F prodierat ex utero matris ſuæ.

ANNOTATA.

a *De hiſce ita Clemens X Papa in Bulla Canonizationis:* Ab ipſis Indis viſus fuit à terra in eſtaſi elevatus.

b *Lucæ cap. 9, ℣. 29.*

c *Vereor, ut hanc vocem rectè verterim: nam Italicè eſt:* certe pagnotelle, *quam vocem in Lexicis non reperi.*

d *Avignonus hic in margine laudat Rocam in Vita hujus* S. Ludovici *tract.* 1, *cap.* XI, *ubi hic laudatum Dominicopolitanum in Hiſpaniola, ampla Americæ Septemtrionalis in mari Boreali ſita inſula, archiepiſcopum,* Auguſtinum de Avila Padilla *appellat, de quo conſuli poteſt Echardus in Bibliotheca Prædicatorum tom.* 2, *pag.* 351, *unde hic obſervâſſe ſufficiat, ipſum* S. Ludovico *ſynchronum & ante acceptum archiepiſcopatum ejuſdem Ordinis S. Dominici profeſſum fuiſſe.*

A *e Nempe, ut exiſtimo, dum Antiphona de beatiſſima Dei Genitrice* Salve, Regina *cantaretur.*

f Adi etiam dicta in Commentario prævio num. 53.

CAPUT III.

Perſecutiones, quas Sanctus à dæmonibus ac perverſis hominibus pertulit: intrepida ejuſdem prædicatio & fructus: vitæ pericula propterea ſuperata.

CAP. VII. *A dæmonibus ſæpe* B

PLacet Deo amicos ſuos in virtute patientiæ exercere, atque in hunc finem laxare frena dæmoni, ut hic poſſit eos moleſtiis & perſecutionibus affligere, eaque ratione iſta virtus manifeſtetur, luceatque in toto mundo & per omnia ſecula. Sunt proinde perſecutiones perutiles ſervis Dei, ut magis magiſque mundentur, & illuſtrentur glorioſis triumphis, quibus moveant admirationem hominibus, lætitiam angelis, & divinæ Majeſtatis adaugeant gloriam. Non perveniſſet B. Bertrandus ad tam excelſum ſanctitatis gradum, ſi ei defuiſſent inſidiæ & perſecutiones dæmonis; quia ex hiſce per arma pœnitentiæ & orationis, aperto adverſus ipſum dæmonem bello, velut alter S. Antonius, ſecretas victorias reportavit. Ad hoc propoſitum ipſemet cuidam amico ſuo ſic ait: Obſtupeſceres, frater, ſi ſcires, quas moleſtias mihi dæmones creent. Aliquando me projiciunt ex loco, in quo dormio, coguntque me meis manibus me defendere; aliquando me fuſtibus cædunt; aliàs nituntur horrendis ſpectris terrere, ut me orantem perturbent; ſed per gratiam Dei ſemper tandem abſcedunt confuſi.

C *variis modis tractatur.*

49 Narravit etiam cuidam, ſe, dum noctu per eccleſiam conventûs Valentini incederet, vidiſſe dæmonem vultu ferocem prope vas aquæ luſtralis, qui ibidem ſtare videbatur, ut impediret ejuſdem aquæ uſum, quem odit. In Indiis illum vehementer perſecuti ſunt dæmones; cùm enim orandi ſeque flagellandi gratiâ quemdam montem ſæpe aſcenderet, ibidem ab iis mulctabatur verberibus; & nonnulli, qui ipſum ſecretò fuerant ſecuti, audiverunt eum conquerentem his verbis: Sinite me, proditores! In Tubara quoque in ſua exigua caſa ab iiſdem exceptus verberibus eſt, ut ſuprà diximus; & in eodem loco ob converſum ad Chriſtiana ſacra baptizatumque unum è præcipuis viris, ſenem & infirmum, peſſimè habitus.

Dicteria, calumnias,

50 Nec ſatis dæmonibus fuit, ipſum tam ſævè tractâſſe, ſed etiam homines ad eumdem affligendum concitârunt. Ex hiſce fuerunt nonnulli, qui, quòd ille pro Sancto haberetur, invidentes, injurioſis dicteriis eum calumniabantur, Hypocritam, Deceptorem & Idiotam vocitantes; quæ omnia ille patientiſſimè ac ſine ullo ſenſûs indicio tolerabat. In Cipacoa e cùm eſſet in eccleſia cum Franciſco Ribera, A. Avignono. acceſſit quædam perſona, quæ irâ percita multa ei convicia ingeſſit: cui Servus Dei eximia cum manſuetudine ac hilaritate reſpondit, rectè ipſam omnia dixiſſe, veniamque petiit, quia gravis erat peccator. Volenti autem Riberæ Beatum tueri, omneſque injurias & malè facta, in Bertrandum congeſta, regerere in caput calumniantis, obſtitit ille, eoſque reduxit in pacem.

injurias ab hominibus ſibi illatas æquo animo perfert,

51 Valentiæ cùm Beatus cenſuiſſet, non expedire, ut quorumdam nobilium equitum cauſam ſuſciperet, illi indignati & ulciſcendi cupidi, convenerunt, ut eorum unus fingeret ſe graviter ægrotum, Servumque Dei ad ſeſe in quamdam domum evocari juberet. Quo facto, nobilitatis ſuæ immemores, cœperunt illum ibidem illudere atque indignis modis verbiſque excipere, exprobrantes, pravum Religioſum eſſe, & ad has illaſque domos, quò magis luberet, diſcurrere. Ad hæc Beatus pro more ſuo manſuetè & cum ſolita patientia reſpondit: Ego, domini, eram in mea cella, & vos me huc arceſſiſtis: quod autem dicitis, me improbum eſſe, tam verum eſt, ut nemo me meliùs, quàm vos, noverit. Quæ proinde ab illis libens paſſus fuit, & ad conventum ſuum reverſus eſt. E

alteramque graviſſimam ab alio vindicatam delet,

52 Tentavit dæmon, quantùm potuit, ipſum diffamare, ut ejuſdem concionum fructus impediret. Capitaneus Sanciz teſtatus eſt, ipſum à calumniatore accuſatum fuiſſe, quòd duos filios ex duabus Indis infidelibus procreâſſet, quos ipſe Capitaneus in ſua domo aleret. Quam calumniam idem Capitaneus ægerrimè ferens, auctorem illius juſſit ad ſe vocari, causâ magni momenti negotium tractandi prætentâ: at venire nolentem ipſemet acceſſit; dixitque: Ignave, unde tibi iſta audacia, ut tantam calumniam Viro ſancto impingas? ſimulque gladio ſuo ejuſdem faciem percuſſit, vulneravitque. Quod ubi Beatus reſcivit, vehementiſſimè doluit, cum eoque conqueſtus eſt, aſſerens, ſe majorem iſto peccatorem eſſe, ac multò pejora de ſe dici potuiſſe.

aliique calumniatori ſceleris pœnam remitti obtinet.

53 Pari modo incitavit dæmon quamdam Indam, nomine Marinittam, ad Beatum infamandum. Erat hæc concubina cujuſdam Hiſpani, ex quo liberos habebat; ne verò pœnas penderet quæſitori, quem epiſcopus eò miſerat, perſuaſit ei, ut culpam B. Bertrando affingeret. Vulgabatur hæc infamia per totam iſtam regionem cum dolore bonorum omnium, apud quos optima erat de Patre exiſtimatio. Sentiebat & ipſe, ut conjicere licet, hanc injuriam; ſed ſolabatur ſe cum Chriſto crucifixo. At placuit Deo, ut, facta inquiſitione, veritas pateſceret; cúmque magiſtratus caſtigare vellet amaſium concubinæ, interceſſit pro eo Servus Dei, ſuiſque precibus veniam ei impetravit; ac ſuadenti ſocio ſuo, ut flagitioſum iſtum calumniatorem plecti permitteret, Tace, reſpondit, chariſſime frater, non in omni cauſa procedendum eſt ex rigore juſtitiæ, & oportet paululùm tolerare & ex amore Dei pati. Neque tantum injuriam ei condonavit Beatus; verùm etiam, poſtquam ſubtraxerat pœnæ, eodem impoſterum familiariter uſus eſt; non ſecùs atque ſemper arcta inter eos amicitia interceſſiſſet.

54 In alia item occaſione probavit Beatus, exa-

A. Avi-gnono. Divina in duos Sancto injurios vindicta.

examuſſim ſe inhærere doctrinæ Evangelicæ, quæ jubet bene facere inimicis. Duos viros de quibuſdam vitiis reprehenderat, qui vindictæ ergò januam caſæ, in qua Beatus hoſpitabatur, conſpurcarunt, quod ad infamandum quempiam fieri aſſolet. Atque id ipſe quidem patienter lætoque animo tulit; ſed Deus, cui ſuorum honor cordi eſt, ſceleratos illos caſtigavit, permittens, ut eorum alter ſubitanea morte tolleretur è medio, mortuuſque instar picis niger appareret; alter vero, qui fortaſſe minus reus erat, in morbum incideret, atque ita aliquot annis patiendo lueret, manibus captus pedibuſque, eòque deveniret, ut, licèt ſanæ mentis eſſet, ipſemet faciem ſuam conſpurcaret, quemadmodum conſpurcaverat fores Bertrandi.

VIII. Aſſiduus erat in concionando & ab omnibus expetitus:

55 Fuit Servus Dei in procuranda animarum ſalute maximè aſſiduus, non ſolum privatis monitis, verum etiam publicis ſermonibus, quos habuit continue (niſi adverſa valetudine præpediretur) in omnibus locis, in quibus habitavit; & propter famam virtutum & ſanctitatis auditus libenter fuit, & propter fructum B ſpiritalem in omnibus expetitus eccleſiis. Proinde ſæpe conciones habuit in cathedrali eccleſia Valentina, in parochialibus, & in conventu ſuo. Prædicavit etiam aliquo tempore in domo puerorum S. Vincentii Ferrerii, doctrinam Chriſtianam eis exponens. Rogatus præterea fuit à ſacris inquiſitoribus, ut concionaretur in publico actu Inquiſitionis; verum ille ſe excuſavit humiliter; oportuit tamen, cum id ut minimum ſemel facere; uti fecit. Et quamvis tunc ex multis ſuis infirmitatibus haberet pectus plenum pituitâ, & raucas fauces, nihilominus, non etiam obſtantibus magna fori amplitudine & ingenti auditorum copia, ab omnibus bene auditus fuit; ut teſtatus eſt doctor Jacobus Hernandez de Heria, ſancti Officii promotor fiſcalis, aſſerens, Deum tunc voluiſſe Beati merita ſic munerare.

quæ argumenta potiſſimum tractaret: ante concionem conſulebat Deum:

56 Non ſolebat auditores ſuos in diem craſtinum invitare; quia ex humilitate ſua non conſueverat ſe Prædicatorem dicere, ſed Pauperculum ſurdum. Quamquam autem non uteretur ornamentis Rhetorices, quibus aures delectaret, erat tamen vehementer expetitus, quia verbum Dei ejus ore prolatum admirabiles creabat effectus. Perſuadebat efficaciter (glorioſum patrem S. Dominicum imitatus) devotionem Roſarii, conſueveratque ſemper narrare aliquod exemplum inſignium favorum, quos Mater Dei præſtitit recitantibus Roſarium, cui ipſe erat addictiſſimus. Pio quoque cum affectu commendabat preces pro animabus in purgatorio detentis: nec minus efficaciter cohortabatur, ut pœnitentiam agerent, & peccandi occaſiones vitarent; ipſemet facie pallidus totoque corpore emaceratus viribuſque exhauſtus ac debilis, vere ſe pœnitentem exhibens; unde uberes fructus referebat. Quemadmodum ante concionem in cella ſua conſulebat Deum de eo, quod prædicaturus erat, ita etiam faciebat in ſacriſtia templi, ubi erat dicturus, ex qua egrediebatur tam accenſo vultu, ut aliquoties radiare viſus fuerit ſplendore, de quo ſupra.

[illegible] intrepidus [illegible]

57 Severus erat in reprehendendis peccatis, maxime ſi eſſent publica; quod quidam tam ægrè tulerunt, ut mortem denique ei minati fuerint; at non propterea metuebat Vir ſanctus, imò tantò magis invictum præferebat animum, reſpondebatque, ſe pro Jeſu Chriſto libenter laturum, quidquid illi poſſent adverſùs ſe; nec prætermiſſurum dicere, quod ſentiebat. Dum præerat conventui S. Annæ de Albayda, in quadam concione peccata publica reprehendens graviſſimè offendit virum nobilem, ratum, ab eo quædam peculiaria de ſe dicta. Egredienti igitur Beato ex eccleſia, ut domum cujuſdam, Motoa appellati, adiret, comitante famulo, Franciſco Mora nomine, dictus vir nobilis per quemdam alumnum ſuum ſignificavit, trucidaturum ſe ipſum, niſi de iis, quæ pro concione dixerat, palinodiam ceciniſſet: quæ ei nunciata fuerunt coram prædicto Mora aliiſque. D

tubum belli cum in ipſum exploderet, videtur;

58 Reſpondit pro more manſuetè Beatus, felicem beatumque ſeſe reputaturum, ſi mori contingeret propter ea, quæ prædicaverat; hac enim ratione futurum ſe martyrem ac ſingulari Dei beneficio potiturum. Poſtridie Beatus, cum eoque idem Franciſcus Mora, ad conventum redeuntes è loco multum inde diſtante conſpexerunt virum illum nobilem magnis paſſibus equo advenantem, manum minori fiſtula ignivomâ bellicâ armatum. Mora E totus perterritus ſuadebat Beato, ut declinaret occurſum, petebatque inſtanter tam ratione ſalvandi Patrem, quam etiam magis ſeipſum: verum ille fretus Deo iter ſuum intrepide proſequebatur. Accurrens vir nobilis ferociſſimo vultu rauciſque faucibus in hæc verba prorupit: Improbe frater, tune auſus me reprehendere? Eodemque tempore versâ in innocentis Religioſi pectus fiſtulâ, rotulam remiſit, ut eum occideret.

at tubo in Crucifixi imaginem verſo, veniam petit & obtinet:

59 At Bertrandus ſine minimo turpis metûs indicio, elevato verſus fiſtulam brachio dextro ſignum Crucis formavit, & ecce, illicò diſruptum eſt infernale iſtud inſtrumentum, ſonitúque gravius viſum fuit equiti, quod dum ille aſpexit, vidit illud (ô ſummum prodigium!) in Crucifixi imaginem mutatum. Quo inopinato eventu attonitus & compunctus corde, deſcendit, ſeu potius præcipitavit ſeſe ex equo totus tremebundus, & in amaras lacrymas prorumpens, ad Beati pedes provolutus deliĉti veniam humillimè petiit. Servus autem F Dei pro ſua ſolita clementia eum conſolatus dimiſit. Deinde verò ad Moram converſus dextro pollice ſuo illius pectus ſigno Crucis ſignavit, præcipiens, ne, quamdiu ille viveret, id cuiquam revelaret; Quamvis (addebat) hac ſuper re non ſis interrogandus, antequam triginta anni elapſi fuerint. Atque ita vere contigiſſe, dictus Mora teſtatus eſt, cum primum anno MDXCVIII b arceſſitus fuerit, ut tam mirabilem caſum ſuo teſtimonio firmaret. Qua in re Beatus ſe non minus prophetam, quam Sanctum probavit. b

duo alii, monitis et monentes, ad pœnitentiam adducti:

60 Inhærebant duo honoratæ conditionis viri cum publico offendiculo in notorio concubinatu, quos cum Beatus primò aliquoties privatim, deinde etiam aliquot vicibus in publicis concionibus, peccatum illud generatim inſectando, monuiſſet, nec quidquam proficeret, ſtatuit eos (ſic exigente offenſa publica) in cathedra publice reprehendere; quod & fecit apertiſſimè. Id autem ſic contigit: aſcendens ſuggeſtum Beatus ſenſit, ſibi in pectore ſuo dici, quæ dicenda eſſent, ſingulaque verba impreſſa memoriæ tenuit. Hinc magno animo & obar-

mata

A mam voluntate, velut alter S. Joannes ad Herodem, cœpit hos publicos peccatores arguere; quorum unus tam impotenti fuit ira percitus, ut omninò decerneret ipſum è ſuggeſto præcipitare: ſed prohibitus flammâ, quâ eum circumdatum vidit: qua re præ metu contremiſcens, domum ſuam feſtinavit, &, quod factum fuerat, concubinæ expoſuit. Hæc autem terrore pariter plena ſine mora ad Beatum accurrens, flexis genibus, delictum ſuum deflevit, & ab eodem in bono propoſito ſuo confirmata ad ſui patris domum remiſſa fuit. Alter criminis ſocius pari irâ furens & obcæcatus ſtatuit Servum Dei peſſimè ferire: qui cum circa eccleſiæ fores conſiſteret, videretque malo animo advenientem, quamvis poſſet ſe recipere in eccleſiam, id non modò non fecit, ſed accenſus deſiderio pro veritate & juſtitia moriendi, eidem occurrit, & benignè ſalutatum rogavit, ſi quid à ſe poſceret. Verùm iſte mentem ſuam ſubitò mutavit, &, poſitus coram illo humi genibus, temerarii ſui impiique propoſiti veniam flagitavit.

à malevolis miſſi exploratores cohibiti:

B 61 Prædicante Beato in quadam eccleſia campeſtri quidam alicujus auctoritatis vir, avebat ſcire, ſi quid ille adverſùs ſuos improbos mores diceret, ideóque tres viros, ſingulos ſeorsùm ne alter de altero quidquam ſciret, juramento obſtrinxit, ut ſibi renunciarent, ſi quid ab eo in ſe dictum fuiſſet. Accidit, ut, cum eccleſia à vico remota eſſet, ultimi trium tertium aſſequerentur, omneſque gravi triſtitia illicò corriperentur, nec eorum quiſquam auderet mœrorem ſuum indicare. Eorumdem unus tandem ſic ait: Amici, ſumus omnes triſtes, ſuſpicorque mœrorem omnium ex una eademque cauſa oriri. Per vitam veſtram dicite, cur triſtemini. Reſponderunt duo: Nos dolemus, quòd adverſus hunc ſanctum Virum exploratores miſſi ſimus. Eadem etiam mei cauſa doloris eſt, ſubjecit tertius. Inter hæc ad eccleſiam pervenerunt, jam cœpta concione, audieruntque Beatum hæc verba proferentem: Phariſæi non niſi unum Judam adverſus Chriſtum expetierunt; ſed, qui mihi malè vult, tres expetiit adverſus me. Quibus dictis, tres hæſerunt attoniti, quamque de B. C Ludovico Bertrando bonam æſtimationem antè conceperant, in ea magis confirmati fuerunt.

immiſſi latrones deterriti: adultera reducta ad frugem.

62 Aliquando, dum manticâ emendicato pane plenâ onuſtus ad conventum rediret, in via cum duo viri adorti ſunt, ut occiderent, miſſi ab aliquo, quem ipſe reprehenderat. Sed evenit, ut ejus faciem intuiti tanto corriperentur tremore, ut viribus animoque deſtituti exſecrabile mandatum nequiverint exſequi. Prædicaverat ſæpe adverſùs quamdam adulteram, quæ nihilominus nolebat a peccando deſiſtere. Quadam verò nocte cum ſola eſſet, intempeſtivè expergefacta vidit in cubiculo ſuo magnum ſplendorem eoque in medio B. Ludovicum totum lucidum, digito fronti oppoſito ei minantem. Quod ipſam tantopere perterruit, ut arceſſito adultero denunciaverit, nolle ſe impoſterum cum ipſo in eo peccato perſeverare: unde & ipſe quoque facti pœnitens effecit, ut mulier ad maritum ſuum reverteretur.

ANNOTATA.

A. AVENIONO.

a *Locus in America eſt.*

b *Ex dictis in Commentario prævio num. 33 & ſequenti* S. Ludovicus *poſt geſtum Albaidæ vicariatum anno 1560 præfectus fuit tirocinio Valentino, à quo anno uſque ad annum 1598 certo plures, quàm triginta anni effluxerunt; ut adeo triginta annos, quos Sanctus memoratum factum inter & expetendum Franciſci Moræ de eodem teſtimonium elapſuros prædixit, oporteat non ſtrictè, ſed latiùs interpretari; quaſi dixerit, ut minimùm triginta ac etiam plures interceſſuros. Porro ex anno 1598, quo Mora iſtud primus teſtatus fuit, manifeſtum fit, cur nec in Vita prima per Antiſtium, nec in Relatione quatuor Auditorum Rotæ Romanæ ad Gregorium XV ulla de eodem miraculo exſtet mentio; nimirùm, quod tam hæc, quàm illa, eo anno priores ſint. Secùs eſt de Bulla Canonizationis anno 1671, à Clemente X Papa edita, quæ illud ſecundùm partitionem noſtram num. 10 merito celebrat. Vide etiam, quæ in Commentarii prævii § III de ejuſdem Sancti effigie ibidem exhibita obſervavi.* E

CAPUT IV.

Donum Prophetiæ & Notitiæ ſpirituum, quo Sanctus dotatus fuit.

CAPUT IX. S. Tereſiam ad inſtitutionem Ordinis Diſcalceatorum

Ex multis eventibus conſtat, Deum prophetiæ ſpiritum cum B. Bertrando communicaſſe, ac præter plurima, quæ hanc in rem ſuprà jam retulimus, quædam alia in hoc capitulo memorabimus. S. Thereſia, Ordinis patrum Carmelitarum diſcalceatorum fundatrix *a*, primis annis, dum cœpit eum Ordinem inſtituere, ſuper hoc propoſito ſuo diverſas ſpiritales perſonas conſuluit; ac peculiariter ſcripſit ad B. Bertrandum, exponens deſiderium ſuum & rationes, quibus inducebatur ad rem tanti F momenti, quæque tot difficultatibus turbiſque obnoxia erat, aggrediendum. Acceptâ hac epiſtolâ, Beatus hoc negotium Deo commendavit, & poſt tres quatuorve menſes reſponſoriam ei miſit ſubſequentem.

animat, & ſuſtentique felicem progreſſum prædicit.

64 "Mater Tereſia, litteras tuas accepi, &, „quia negotium, de quo me conſuluiſti, ad „Dei cultum plurimum attinet, volui illud „prius meis tepidis precibus & Sacrificiis divinæ „Majeſtati commendare; eaque cauſa eſt, cur „reſpondere tardaverim. Modo in nomine ejuſdem „Domini dico tibi, ut ſumas animum ad „tantum opus aggrediendum, Deum te adjuturum, „tibique fauturum; & illius nomine „te facio certiorem, non elapſuros quinquaginta „annos, quin veſtra Religio futura ſit „una ex illuſtrioribus, quas habet Eccleſia „Dei, qui &c. Valentia &c *b*." Hoc recepto reſponſo, S. Tereſia inſpiratum ſibi à Deo opus felici ſucceſſu proſecuta fuit; patuitque vaticinii veritas, ut totus mundus agnovit,

A. Avi-unone.

agnoſcitque, cùm iſta Religio tantopere accreverit, tantoſque in Eccleſia fructus ferat.

De tribus Religioſis variè vaticinatur,

65 E tribus Religioſis unius Ordinis, qui Valentiam advenerant, duo B. Bertrandum inviſerunt, quos ille ad cellam S. Vincentii Ferrerii conduxit, ac ibidem relinquens, ad ſuam regreſſus eſt, in qua tribus horis (quo tempore interim oráſſe creditur) moratus fuit. Poſt hæc ad eos reverſus conſedit cum iis in loco medio, & ad eum, qui ſedebat à dextris, ait: Pater, veſtra reverentia eſt Benjamin, id eſt, Filius dextræ; qui, cùm eo nomine à ſuo patre Priore appellaretur, dictum admiratus eſt. Sermonem proſecutus Beatus adjecit: Nonne tres in hanc civitatem adventârunt? Cur non niſi duo hùc veniſtis? Reſponderunt: Tertius, Pater, noluit venire nobiſcum. Tum verò Servus Dei inquit: Placeret mihi, ſi calamum & atramentum haberetis ad ſcribendum, quæ dicturus ſum. Video ibi arborem cum tribus ramis, quorum primus, utut irrigetur, non feret fructus, ac propterea abſcindetur, & in occluſo loco collocabitur. Secundus dabit

B

fructum, ſed amarum, proindeque brevi amputabitur; jamque videor illum videre in ſepulcro. Tertius proferet fructum ſuavem; ideóque conſervabitur.

utrius eventu probante.

66 His dictis, ſubitò ſilentium eis impoſuit de iis, quæ dixerat, allegans Chriſti verba ad Apoſtolos poſt Transfigurationem Matthæi XVII: "Nemini dixeritis viſionem, donec Filius hominis à mortuis reſurgat." Deinde rogatus ab eis, verumne eſſet, iſtam Deiparæ imaginem, in eadem cella poſitam, locutam fuiſſe cum S. Vincentio; reſpondit, id verum eſſe, atque inſuper locutam fuiſſe cum quodam fratre, in eodem conventu habitante. Dicentibus autem ipſis: Is fuerit Reverentia veſtra, repoſuit, ſibi non licere dicere, quis iſte ſit. Porrò è prædictis Religioſis unus factus eſt tam ineptus, ut, amiſſo rationis uſu, reliquo vitæ ſuæ tempore incluſus fuerit. Alter, quamquam bonus Religioſus, aſperæ tamen moleſtæque naturæ erat, ac modico tempore pòſt obiit. Tertius, boni exempli vir, in Ordine ſuo admodum piè vixit c.

C

Prælato injuriam à Deo puniendum prædicit,

67 Dominus Joannes Boil de Arenos inter colloquendum cum Beato, ei ait, quemdam præcipuæ conditionis nobilem equitem ſine cauſa moleſtias creare cuidam prælato, idque multis expoſuit. Ne miretur veſtra dominatio (repoſuit Beatus) ſi Deus ipſum caſtiget. Poſt paucos dies dictus eques in magnas ipſemet moleſtias incidit; nec dubitabat dominus Joannes, quin hæc eſſet divina caſtigatio, quam Beatus indicaverat. Verùm vir iſte ex iis perhonorificè emerſit. Quod dominus Joannes advertens, dubitavit, an Beatus non fuiſſet falſus: ſed inde paucos dies pòſt manifeſtata fuit prophetiæ veritas: nam nobilis iſte eques ſubitanea morte ſublatus eſt, nec opportunitatem præſentis ſacerdotis nactus, nec tempus, quo poſſet nomen Jeſu invocare.

filiamque unicam ſanandam, & hujus matri filium naſciturum, promittit:

68 Dominus Jacobus Ferreri, gubernator Valentiæ, cum haberet filiam unicam (quæ poſtmodum fuit vice-comitiſſa de Celva) variolis acriter laborantem, precatus B. Bertrandum eſt, ut eam inviſeret, & oraret pro illa. Acceſſit ille, dixitque dominæ Blancæ, matri ægrotantis & domini Jacobi uxori, quæ vehementer afflicta erat: Sume animos, domina, & confide Deo, filiam tuam ſanandam victuramque: tibi verò divina Majeſtas concedet filium, qui pariter ſoſpes erit. Atque ita convaluit infirma, & intra annum natus ei eſt filius, qui hodieque vivit, & dominus Ludovicus vocatur.

D

Lætos exitus dominæ prædicit: alterius ſecretum noſcit.

69 Domina Raphaëla Fernandez de Heredia, innupta virgo, valdè triſtabatur, quòd jam à multo tempore nullas à fratre, Neapoli commorante, litteras accepiſſet, verita, ne ille obiiſſet, cùm aliàs ſingulis menſibus ſoluiſſet ad ipſam ſcribere. Solatii ergò gratiâ adivit Beatum, qui juſſit eam minimè timere: nam & fratrem ejus non ſolùm eſſe ſanum, ſed etiam proſperrimè agere, eamque eo ipſo die hiſce conformes litteras cum aliquo inſuper ſubſidio recepturam. Rediit domina læta domum, & præ fiducia, quam ex B. Bertrandi verbis conceperat, noluit ullo cibo veſci, priuſquam litteras à ſuo fratre accepiſſet. Allatæ hæ fuerunt horâ diei vigeſimâ primâ, proſperum illius ſtatum annuntiantes, cum incluſâ ſchedula collybiſtica nonaginta ſcutorum, quæ ipſi mittebat. Ab eadem Raphaëla rogatus, ut pro ſe Miſſam diceret, mox dixit; quâ finitâ, ipſa doluit, quòd non haberet penes ſe nummos, unde ei eleëmoſynam daret; & idcircò non audebat ad illum manum oſculatura accedere; acceſſit tamen, juſſitque eam Servus Dei ad ſuam ſedem excipiendis ſacris confeſſionibus deſtinatam ſe recipere, ubi, antequam illa verbum protuliſſet, ait: Ne turberis propter me, domina; non enim volo eleëmoſynam pro Miſſa. Quo audito, mirata illa eſt ſtupuitque, quòd ipſe ſua ſenſa noviſſet.

Binorum Religioſorum calamitates, dominæ cujuſdam obitum,

70 Dum erat Prior conventûs S. Onuphrii, Bertrandus è cella ſua prodiens fratri Andreæ Cabrerizo, ſocio ſuo, dixit: Videſne Religioſum iſtum? Admodùm ei gravis eſt habitus, ideóque eum exuet, & evenient ei mala & adverſa graviſſima. Recordare, quæ tibi nunc dico, & experieris, me verum dicere. Multis annis pòſt idem Religioſus habitum exuit, & adverſis caſibus miſerè conflictatus eſt. Eidem fratri Cabrerizo de quodam alterius conventûs Religioſo etiam ait, magnam ipſi imminere tribulationem; eumdemque valdè negligentem eſſe. Apparuit id Cabrerizo incredibile; quod tamen omninò verum eſſe, conſtitit. Domina Anna de Caſtelui, uxor nobilis viri Chriſtophori Pertuſa, habitans in Maſeros, nocte Natalis Domini cum aliis dominabus ad Officium Matutinum ad eccleſiam conventûs S. Onuphrii acceſſit. Finitis divinis Officiis, beatus Bertrandus eas omnes, dum egrederentur ex eccleſia, ſalutavit; ſed ad dictam dominam Annam adjecit: Domina, veſtra dominatio venit hac nocte viſitatura novam Puerperam. Age! vices tibi reddet, venietque, ut tibi adſit in morte tua, brevi eventura. Itáque intra quindecim dies ejuſmodi infirmitas eam corripuit, ut intra quatuor horas ad meliorem vitam tranſierit.

duorum ægrorum ſanitatem prædicit; delictum occultum,

71 Cùm dominus Jacobus Centeglias filium haberet tam acri febre laborantem, ut jam à medicis deſtitutus eſſet, citato equo ad conventum S. Onuphrii accurrit, B. Bertrandi preces pro ægro flagitaturus; eoque ibidem non reperto, perrexit ad eccleſiam S. Mariæ de Albuycec, ubi ille eo die prædicabat, & cum ſollicito affectu paterno ſupplicavit ei, ut pro moribundo filio ſuo intercederet. Cui Beatus poſt fuſas preces, Vade, inquit, hilariter, domine

A mine Jacobe; nam filius tuus non morietur eo malo; & ille Valentiam rediens ægrum defunctum periculo invenit. Aliud ſimile beneficium præſtitit eidem domino Jacobo, dum hujus uxor, domina Franciſca Mercader, ſe malè haberet. Ab Angela Baiarri ex Muſeros, poſtquam ejus confeſſionem audierat Beatus, priuſquam eam abſolveret, petiit, ſi quid præterea recordaretur; &, illa negante, ſubjecit, ut meminiſſet peccati, quod lapſis diebus in carpento commiſerat. Tum illa nonnihil ſecum reputans, meminit, ſe, dum à paucis diebus cum aliis nobilibus feminis carpento veheretur, temerarium judicium commiſiſſe; quod confeſſam Beatus abſolvit. Quam ob rem illa dixit ei, ipſum magnum prophetam eſſe; ille verò cum inſigni ſanctaque ſimplicitate ac ferè ſubridens reſpondit, ſe non niſi magnum peccatorem eſſe.

novitii tentationes,

72 Frater Antonius Catalano, dum erat novitius in conventu S. Onuphrii, in ferendis Ordinis oneribus animum deſpondens, ſtatuit, ùt erat, habitu indutus abſcurrere; ſed ipſum, B ubi ſtabat, conveniens B. Bertrandus ei inquit: Fraterculle frater Antoni, pervenit ad aures meas, te velle abſcedere, & adhuc habitum portas. Adverte, hanc grandem eſſe dæmonis tentationem. Quibus aliiſque dictis novitius acquievit; at nequivit ſatis mirari, qua ratione iſtud ad Beati notitiam pervenire potuerit, quod cum nemine umquam communicaverat. Altero die, S. Onuphrii ſacro, ſerviebat in culina idem frater, jam profeſſus, multúmque turbatus deſiderabat ſecedere in montem, ratus, ſe ibi tranquillius victurum, nec fore, qui ſe reprehenderet. Ingreſſus culinam Beatus eſt, & dixit ei: Ego ſcio, quid mente agites: ingentem tentationem jamjam paſſus es. Redibo ad conſolandum te; ut & factum eſt, & ipſe tranquillitatem animi recepit, nec minus certior factus eſt, etiam arcanas cogitationes ſuas B. Bertrando manifeſtas eſſe.

domeſticas alterius moleſtias, abſentis,

73 Domino Joanni Valterra ſæpe contigerat, ut à domeſticis ſuis aliiſque moleſtias pateretur, unde aliquando ſolatii ergò B. Bertrandum adivit. Hic verò narravit ipſi accuratè omnia, quæ contigerant, & qua de cauſa, & C quibuſcum. Quod quidem eò magis admiratus Joannes eſt, quò certiùs noverat, ſe nulli umquam hac ſuper re vel verbum dixiſſe. Allatus fuerat ad conventum Valentinum nuncius, patrem magiſtrum fratrem Vincentium Ferrandez, virum ſpectatiſſimum in Religione ac litteris, filium hujus conventûs, profeſſorem in Univerſitate Tarraconenſi, in ejuſdem civitatis conventu, in quo doctoris cathedram obtinebat, graviſſimè decumbere; eoque tempore B. Bertrandus petiit à ſocio, fratre Franciſco Palau, quid de patre magiſtro Ferrandez diceretur, ac reſpondenti, rumorem eſſe, eum ſe meliùs habere, Id verum eſſe, nequit, repoſuit; quia ille jam obiit, vidique ipſum mortuum ſupra illam aream. Paucis diebus inde nuntiatum eſt, illum eodem die, quo B. Bertrandus dixerat, è vivis exceſſiſſe.

ægrique obitum, ægræ ſanationem noſcit,

74 Vincentio, Franciſci Vaziero, notarii, filio ægrotante, ex medicorum tamen aliorumque, qui aderant, ſententia citra omne periculum, fortè illac tranſiens B. Bertrandus rogatus fuit, ut aſcenderet, eumque inviſeret, & Euangelia legeret. Cubiculum ingreſſus dixit infirmo: Sume animos, fili; Deus enim te vocat ad ſe, vultque conducere ad cælum. Ita ipſum & parentes ejus conſolatus, receſſit; ac paucis diebus pòſt infirmus mortuus eſt. Joanna Anna Marco, Beata tertii Ordinis S. Dominici, ex gravi ac periculoſo morbo decumbebat; quam Beatus viſens rogavit, an contenta eſſet ex hac infirmitate mori; reſpondit, ſe non aliud velle, quàm quod placeret Deo: ſubjunxitque ille, non morituram ex eo malo, ſed die S. Thomæ Aquinati ſacra intra paucos dies recurſura ſanatam fore, ituramque ad eccleſiam; quod & factum eſt.

virginis nobilis infelices nuptias, ægræ ſanitatem, & pueri in Ordinem S. Dominici ingreſſum prædicit.

75 Filia Salvatoris Perez, virgo nubilis, decreverat monaſticam vitam amplecti, ac diligentiſſimè agebat, ut hoc propoſitum ſuum executioni mandaret, cum Beatus, ejus domum ingreſſus, dixit ei, quæcumque in hoc negotio acticata fuerant, adjecitque, eam non futuram monacham, ſed nupturam viro, in eoque matrimonio multa gravia paſſuram. Quæ fieri non poſſe, exiſtimabant omnes, qui audierant, & tamen evenerunt, ut Beatus prædixerat. Sperantiam Veglies, ſororem domini E de Antegita, cujus ſalutem jam deſperaverant medici, juſſit ſpem ſuam reponere in Deo, fore ut ex eo morbo non moreretur; eodemque temporis puncto cœpit malum mutari, ac brevi ſanata fuit. Quidam ſenex, nomine Franciſcus Mari, puerum ætatis novem annorum, Hieronymum Almenara dictum, ad B. Bertrandum adduxit, ut illius confeſſionem exciperet; uti hic fecit; ac ſubitò ſe erigens è ſede dixit eidem Franciſco: Deus hunc puerum tuetur, perducetque, ut noſtri Ordinis Religioſus fiat. Quo tempore autem Beatus verſabatur in Indiis, idem juvenis habitum Dominicanum induit, evaſitque inſignis vir in cathedra & pulpito, ſanctéque obiit, & ejuſdem mortis die B. Bertrandus magnam ſupra ejuſdem cellam claritatem vidit.

Abſentis obitum denuò novit;

76 Magiſtro Jordano clerico, bono Dei ſervo, morti proximo in vico Alcoy, ſeſquidie itineris Valentià diſſito, quidam è cognatis ſuis dixit: Nullumne tibi, domine, in terris ſupereſt remedium, quo veſtra dominatio evadat? Unicum (reſpondit ille) credo mihi ſupereſſe, nimirum ſi B. Bertrandus pro mea incolumitate precetur. Quo audito, ſine mora F mittitur ad B. Bertrandum curſor, tantò majori promiſſo pretio, quantò citiùs litteras ei tradidiſſet. Incedit tabellarius velociſſimè, & litteras tradidit: quibus acceptis nec adhucdum reſignatis, Beatus inquit: Redi, frater; nihil eſt remedii: poſtulantique curſori, ut litteras reſignaret, reſpondit, non eſſe neceſſe; ac deníque precanti, ut ſaltem ſcripto teſtaretur, quà horâ ad eum perveniſſet, id libens præſtitit. Atque ita conſtitit, magiſtrum Jordanum aliquot horis obiiſſe, antequam curſor Beato litteras tradidiſſet.

alia ejuſdem de quadam ancillæ duobuſque ægris vaticinia,

77 Quædam ancilla Joannis Marco notarii, Sperantia nomine, agebat de Religioſo ſtatu amplectendo; jamque concluſum erat negotium, cùm B. Bertrandus illac pertranſiens, rogatus, quò uſque illud jam provectum eſſet, reſpondit, illam numquam monacham fore. Et ita evenit: dicta enim Sperantia paucis inde diebus in morbum incidit, &, priuſquam Religioſo habitu indui potuit, vità functa eſt. Salvatoris Perez notarii, deſperantibus de vita illius medicis, ac poſſe ipſum mortem evadere negantibus, domeſtici miſerunt, qui eum B. Bertrando commendaret, qui,

A. Avignono.

qui, cùm tunc non poſſet ipſum alloqui, rogavit janitorem, ut is nuncium referret. Reverſus hic eſt cum reſponſo, ægrum ex eo morbo minimè moriturum. Ita factum eſt, eodem ſanitati velociter reſtituto. Angela Simarra, viro ſuo, Joſepho de Campos, in præſenti vitæ periculo verſante, miſit famulam ſuam ad B. Bertrandum, ut pro eo precaretur; cúmque hic tunc ſe malè haberet, quidam Religioſus id ei renunciavit. Reſponſum dedit, illum citò ſanatum iri. Quod verum fuit; manè enim illum reviſens medicus Aſnares, eumdem non modò extra periculum poſitum invenit, ſed ferè penitùs ſanatum, quamvis nocte proximè elapſa de ejuſdem ſalute deſperâſſet.

præſcit æditui poſtulata & vitam longævam, gravidæque dominæ partum;

78 Cùm Joannes Pelleſciero, eccleſiæ cathedralis Valentinæ æditus, ſæpe ad Beatum mitteretur, ut eum de ſermonibus in eadem eccleſia habendis admoneret, cum jam ad ipſum perveniſſet, nondum expoſitâ adventûs ſui cauſâ, ab eo hæc audiebat: Scio qualem concionem mihi mandaturus ſis; noveratque examuſſim dicere & diem & argumentum ſermonis habendi, licèt nonnumquam adhuc duobus circitèr menſibus abeſſent à tempore, quo concionandum erat. Quadam etiam vice ab eo petiit Beatus, quot annos haberet; cúmque ille reſpondiſſet, ſubjunxit: Vide, bonus ſis; nam multi tibi ſuperſunt vitæ anni. Dum hoc teſtatus eſt Joannes, habebat annos ſexaginta quatuor, erantque ultra viginti anni elapſi, ex quo Beatus id ei fuerat vaticinatus. Cum gravida eſſet Catharina Pedros, ante fores illius tranſibat B. Bertrandus, quem ipſa non noverat; ſed audito ex domeſticis, Servum Dei eſſe, procurrit in plateam & illius manum oſculata eſt; cui ille inquit: Domina, gemellam prolem portas, & Deus tibi felicem partum concedet: ac paucis diebus pòſt illa filium filiamque feliciter enixa eſt.

B

noſcit peccata & deſideria occulta,

79 Prædicaverat Beatus in loco Cataroſcia, ſcienſque, quamdam è Caſtella mulierem illuc adveniſſe, dixit, niſi hæc inde pelleretur, unam ex honoratiſſimis illius regionis feminis in peccatum lapſuram; uti factum eſt. Franciſca Garzia ſolita ſæpiùs ad ſanctiſſima Sacramenta accedere, deſiderabat vehementer, ut liceret ſibi quotidie ſacram Euchariſtiam ſuſcipere: dumque ſemel apud B. Bertrandum confiteretur, quamquam cum propoſito eam licentiam petendi adveniſſet, non auſa eſt petere. At Beatus ſponte ſua dixit: Concedo tibi, ſoror, facultatem quotidie confitendi & communicandi. Poſtquam domina Feliciana de Rebolay, uxor domini Ludovici de Romani, peccata ſua Beato in confeſſione expoſuerat, is petiit ab ea, cur non accuſaret ſe de quodam peccato, quod commiſerat in carpento, addiditque, quibuſcum illa tunc in carpento fuiſſet, & quodnam eſſet peccatum. Obſtupuit illa, quia ſecreta res erat, nec ab aliis, quàm quibuſcum in carpento fuerat, cognita.

C

occultam item egeſtatem, triſtitiæ cauſam,

80 Catharina Spina, virgo annorum ſexaginta, quæ conſueverat apud Bertrandum confiteri, paulò ante Nativitatem Domini rogavit eum, ut tres Miſſas, in ea ſollennitate dici ſolitas, pro ſe celebraret. Reſpondit Beatus, ſe id facturum, ſed ut ex eleëmoſyna propterea danda emeret ipſa ſibi par calceorum, quibus valdè egebat. Quo reſponſo mulier obſtupuit, quia egeſtatem ſuam revelaverat nemini. Eidem Catharinæ Spina Beatus dedit Roſarium, quod velut ab ipſo profectum illa maximi faciebat; ſed cùm illud quidam Religioſus conventûs de Jeſu accepiſſet, illa vehementer indoluit. Cùm verò eadem poſtea ipſum adiiſſet, antequam locuta eſſet, rogavit illam Beatus, cur adeò affligeretur, ac nolenti dicere, Agedum, inquit, quieſce: ego medebor, donando tibi aliud Roſarium; uti fecit, dicens, eam propterea eſſe melancholicam.

D

peccata denuò occulta,

81 Violanta Juncar B. Bertrandum, dum in confraternitate S. Mariæ ægrotabat, unà cum fratre ſuo, domino Hieronymo, inviſens inter alia narravit, ſe conduxiſſe ancillam ex Aragonia. Reſpondit Beatus, cupere ſe illam videre; utque eam vidit, adjunxit, non expedire, ut illam retineret. Aſt cum nollet Violanta conſentire Beato, hic, altera occurrente occaſione, replicavit, juvenculam iſtam ei carò multiſque moleſtiis conſtaturam. Eventus probavit vaticinium; nam juvencula malè vixit; ac demùm ſe perdidit. Cum eadem Violanta aliàs poſt confeſſionem ab eo peteret, ut pro quadam perſona, in malo ſtatu verſante, oraret, rogavit, quæ illa eſſet, negantique, ſibi licitum eſſe eam nominare, ſubjecit, eamdem tali nomine appellari, ac in tali ſtatu verſari. Deinde recedens Violanta ſuaviſſimum odorem ſenſit.

E

regis Luſitani cladem, recuperandam à Franciſco Borgia ſanitatem.

82 Anno MDLXXIII, feſta ſancti patris noſtri Dominici luce, poſt prandium B. Bertrandus admodum mœſtus fratri Ludovico Primo, ſocio ſuo, dixit: Frater, dixerunt mihi hodie, Luſitaniæ regem mortuum eſſe, ejuſdem exercitum profligatum; & experieris, me verum dicere. Poſthæc etiam aliis Religioſis dixit, ſe vidiſſe per feneſtram cellæ exercitum regis Luſitaniæ prælíantem, regem mortuum, & diſſipatum exercitum. Decem diebus inde, ex quo hæc dixerat, allatus eſt nuncius de ejuſdem regis interitu & ſtrage in Africa & regno Fezzano. Cum dominus Franciſcus Borgia ex vehementi febri fluxuque in magno vitæ diſcrimine verſaretur, ejus medicus Aſnares monuit filium ejus dominum Joannem, patrem ſuum ſine ullo dubio moriturum, ac proinde curaret, ut ille proſpiceret animæ ſuæ ac teſtamentum conderet. Quam ob rem dominus Joannes voluit ipſemet confeſſarium arceſſere; ſed domum reverſus intellexit, B. Bertrandum jam tum veniſſe ad viſitandum infirmum, audivitque eum dicentem, ut ſperaret; non moriturum illum ex hoc morbo, ſed victurum, viſurumque duos filios ſuos matrimonio junctos. Ita convaluit, ac prædicta vidit.

F

negotia occulta, & Philippi II obtentam ſuis precibus ſanitatem.

83 Cuidam concilii regii doctori in cella ſua ait Beatus: Suſtine fortiter, ſuſtine fortiter. Quid, Pater? reſpondit hic. Cauſam, inquit ille, quæ hodie in tali negotio tractata fuit. Quod negotium cum ſecretiſſimum eſſet, plenus ſtupore doctor rogavit, qua ratione, quiſve id ei indicâſſet. Cui ille repoſuit: Hic; monſtrando Crucifixum, quem ſupra menſam habebat. Anno MDLXXX cùm Valentiæ prorex, dux de Hagiara*, ùt ſæpe ſolebat, Beatum in ſua cella viſeret, rogavit hic illum, quæ nova haberet de valetudine regis (qui erat Philippus Secundus.) Repoſuit ille: Valdè bona. Imò valdè mala, ſubjecit Beatus: neceſſe eſt pro ſua Majeſtate orare. Intra paucos dies è curia allatus eſt nuncius, regem graviſſimè ægrotare, jamque à medicis auliciſque derelictum, ac denique etiam faciem ejus, ùt mortuis fieri aſſolet, velatam fuiſſe. Aliquot diebus prius, quàm

** aliàs Nagara*

A quàm iſtæ litteræ de regis infirmitate, ejuſdemque morbi remiſſione, ad proregem perlatæ fuiſſent, B. Bertrandus eidem proregi ſignificaverat, regem ex eo morbo non moriturum: certóque aſſerebat, cujuſdam ſervi Dei precibus ſanitatem illi per miraculum impetratam eſſe. Hunc Dei ſervum, reponebat prorex, credo, veſtram Paternitatem eſſe. Quo reſponſo vehementer turbatus Bertrandus eſt, dolens, quoties laudabatur, & hujuſmodi effectus illi adſcribebantur. De ſingulari hoc facto dabitur in hujus Hiſtoriæ libro quarto ejuſdem proregis epiſtola ad Clementem VIII Papam data.

Prædicit ſuam mortem, ſuturum dominæ inimicum indicat;

84 Eodem anno in vigilia S. Dionyſii Beatus unà cum patre magiſtro, fratre Petro de Salamanca, ad confirmandum in fide quemdam maurum, qui ſuſpendio erat plectendus è conventu egrediens, dum adhuc in majori conventùs clauſtro eſſet, ait ſocio: Neſcio, cur me, qui imperitus & peccator ſum, ad ſimilia arceſſant: ſed anno proximè ſequenti non arceſſent me amplius, quia ero mortuus. Dominam Angelam Diaz Ferrando, uxorem domini B Jacobi Ferreri, monuit Beatus, ut caveret ſibi à quodam viro, quem etiam ſuo nomine indicavit; quòd is ejuſdem peſſimus inimicus futurus eſſet; evenitque, ut ille prædixerat.

canonici

85 Menſe Decembri anni MDLXXX ægrotabat dominus Michaël Viche, canonicus cathedralis eccleſiæ Valentinæ, quem, licèt ſe melius haberet, & à medicis extra periculum eſſe diceretur, B. Bertrandus cum fratre Antonio Baglieſter triduo ante Nativitatem Domini inviſit, & ægrum accedens, ſuaviter piiſque verbis monuit, ut ſe ad mortem compararet, feſta enim hæc ab eo in cælo celebranda eſſe: ac proinde ſacrum Viaticum ſumeret, & diſponeret de rebus ſuis. Exſecutus canonicus ſanctum conſilium triduo pòſt, ipſo Nativitatis Domini die ad alteram vitam migravit. His omnibus compertis, frater Antonius Baglieſter rogavit Beatum, quo modo iſtius canonici mortem præſciviſſet; reſpondit, jam tum triduo antè ſe in cella ſua vidiſſe illum mortuum. Ac replicanti fratri Antonio, qua ratione ex eo ſolo tempus futuræ mortis ejuſdem divinâſſet, Noveris, fili, inquit, Deum ſæpe, dum aliquid C intellectui noſtro revelat, etiam lumen concedere, quo certo cognoſcamus ſignificatum.

& pueri mortem prædicit, dæmonis occultas tentationes noſcit pellitas, dæmonem alicui ſocium videt,

86 Domina Franciſca de Caſtelui, uxor Hieronymi de Ixar, equitis habitûs Monteſiæ, cùm infirmum haberet filium ætatis annorum quatuordecim, rogavit patrem fratrem Joannem Leſcano, Ordinis Prædicatorum, ut B. Bertrandum induceret ad orandum pro eo. Is verò, accepto eo nuncio, reſpondit: Dicat paternitas veſtra iſti dominæ, ut patienter ferat, ſubmittatque ſe divinæ voluntati, quæ equitem hunc cælo deſtinavit. Ita ille biduo ante B. Bertrandum ereptus è vivis eſt. Quidam jam à pluribus annis multas tentationes tam vehementer paſſus fuerat, ut de rationis uſu periclitaretur; quem B. Bertrandus intuens, dixit, eum à dæmone torqueri; quam ob rem miſer ille ſæpe cum eodem Beato agens, omni moleſtiâ liberatus eſt. Conſpicatus Beatus virum tranſeuntem dixit ſocio ſuo: Videſne tu illum? comitatur illum dæmon. Nec multò pòſt ſacræ Inquiſitioni traditus, ac velut hæreticus caſtigatus fuit.

A. Avignono. noſcit fuſas pro ſe preces; diem mortis cujuſdam prædicit, augendumque in quadam eccleſia anathematum numerum.

87 Quidam Beati amicus tres illius Miſſas, quæ in die Omnium Fidelium defunctorum celebrantur, audiens, Deum enixè precabatur, ut dictum Beatum à ſpiritalibus inimicis ſuis ſervaret incolumem, perfectoque vitæ fine donaret. Abſolutis Miſſis, eidem dixit Beatus: Tu audiens Miſſas meas oràſti pro me. Aliquando ex Grao rediens, dixit comiti ſuo: Vide hunc ſurdum & claudum (ſeipſum deſignabat) ſed ſine ipſum mori, & videbis, quid eo futurum ſit. Adhæc adjecit, alteram eodem, quo ipſe moriturus eſſet, die moriturum infeliciter. Obdormivit Beatus die S. Dionyſii, eodemque die quidam vir Valentiæ in extremam incidit deſperationem. Cum Beato diceret frater Antonius Baglieſter, ſe vidiſſe in monaſterio de Succurſu plurima anathemata donaque votiva in ſacello B. Mariæ Virginis, ſibique multùm placuiſſe ordinem, quo erant diſpoſita, ait illi: Aliquando videre erit multa alia; & frater Antonius ea accipiet & lætabitur. Hæc dixit, quia, Beato mortuo, allata fuère plurima anathemata donaque, quæ dictus frater Antonius, cui commiſſa erat eccleſiæ cura, recipiebat & appendebat ordinatim; quòd magna cum voluptate exſequebatur, quia Servo Dei tam in vita, quàm poſt obitum ſemper devotiſſimus fuit. E

ANNOTATA.

a *Colitur hæc ſancta virgo fundatrix numeroſæque in Chriſto prolis mater die 15 hujus menſis Octobris, quo proinde die ejuſdem geſta exponenda venient.*

b *Notat Avignonus, hanc epiſtolam ſe accepiſſe ex Roca in Vita hujus Sancti, tractatu 1, cap. 22, ubi illa exſtat, quo ſcripta fuit, ſermone Hiſpanico, ſed Avignonianæ cetera ſimillima; & ab utraque abeſt tempus ſcriptionis. De eadem pariter in ſæpe laudata Relatione trium ſacræ Rotæ Auditorum, in argumentum doni prophetiæ* S. Ludovico *divinitus collati ſit mentio.*

c *Hunc in vivis ſuperfuiſſe anno 1582, liquet ex Vita* S. Ludovici *per Antiſtium eodem anno conſcripta, & ab Avignono hic laudata in margine.* F

CAPUT V.

Miracula, quæ Sanctus vivens operatus eſt.

Cap. X. Incendium ſigno Crucis exſtinguit;

DUm B. Bertrandus præerat conventui S. Annæ de Albayda (quod in anni MDLVIII aut MDLIX in Auguſto vel Septembri fieri potuit) opiliones, greges ſuos in agro Albaydæ paſcentes, ignem, ut conſueverunt, excitârunt in monte, ortoque vehementi vento agitata flamma tantùm accrevit, ut timendum eſſet, ne circumſitæ arbores viteſque omnes arderent, maximè eæ, quæ conventûs erant, verſus quas flamma rapidè impulſa appropinquabat. Cujus rei nuncio accepto, B. Bertrandus velociter illuc cum fratribus ſuis accurrit, qui quantò mœſtiores erant de damno imminente, tantò ipſe tranquilliorem ſe exhibebat, ut videretur

A. Avignono. [A] deretur de futuro eventu apprimè edoctus. Cùm ad locum perveniſſent, viderunt, ubi accenſus focus erat, ibi multa arida lignorum ſegmenta eſſe, quæ ventus magno cum impetu ad vineas propellebat. Tum B. Bertrandus perſpicillo cælum intuens, elevata manu dextra, ſignum Crucis verſùs ingens iſtud incendium formavit, quod eodem temporis puncto extinctum fuit, non ſecùs atque ibi numquam arſiſſet; relictâ ſolummodò faſciâ nigrâ, velut ad lineam ductâ: quæ res magnam omnibus admirationem movit *a*.

panem multiplicat, 89 Dum prioratu conventûs S. Onuphrii fungebatur, quodam die dudum elapsâ ſolitâ prandendi horâ, patri Joſepho Gacet, ſuppriori mandavit, ut tintinabuli pulſu ſignum ad prandium daret; ſerò enim eſſe. Juſſit id ſupprior curatorem triclinii facere; verum hic reſpondit, quòd non niſi admodùm modicum panis adeſſet, quem tamen exſpectabat, jamjam (ùt credebat) afferendum ex furno in Muſeros, quò delatus fuerat coquendus; ubi propter pluviam detineri putabat. Volens autem ſupprior videre, quantum panis adeſſet, ut poſſet [B] ad Priorem referre, comperit, nihil in arca eſſe præter ſeptem fruſta; cum alias ſeptuaginta *b* parvis panibus ordinariè opus eſſet. Reſponſum retulit Priori, qui, non obſtante ea panis penuria, juſſit tintinabulum pulſari. Venerunt Religioſi in triclinium, menſæque aſſederunt, qui plures triginta fuerunt ad primam menſam. Dicta fuit benedictio, cùm non haberent alium panem, quàm iſta ſeptem fruſta, & ex iis comederunt omnes, ut alias, abundanter, ac præterea ex iiſdem ſuperfuit aliis fratribus, qui ad ſecundam menſam acceſſerunt *c*.

diuturnas 90 Habebat B. Bertrandus anno MDLXXVII ſermones Quadrageſimales Moncadæ *d* & quodam die feſto poſt prandium in domo Joſephi del Campo pro more ſuo de rebus cæleſtibus loquebatur, cùm Angela Simarra, ejuſdem Joſephi conjux, ait ei, adeſſe ſibi in domo neptem, nomine Sperantiam Aſſenſi, virginem, collum plenum ſtrumis habentem; jamque novem annos elapſos, ex quo conducta fuerat ad regem Franciæ *e* ſine remedio; eamque ſe peſ[C]ſimè habere, ac etiam pejùs, dum medicamentis utebatur; ac proinde ſupplicabat ei, ut ipſam tangeret, & Euangelium ei prælegeret, ſperans fore, ut ſic ſanaretur. Excuſabat ſe humillimè Beatus, miſerum ſe peccatorem aſſerens, ac audiviſſe, Cæſaraugustæ eſſe aliquem, qui hoc malum curaret; illum igitur advocarent.

ſtrumas ſanat, 91 Sed iteratis illorum importunis precibus victus juſſit infirmam ad ſe adduci, & ad feneſtram conſedit, ubi mandavit tolli faſcias & emplaſtra vulnerum ſtrumarum, quæ tam plena tabo ac pure fœtidaque erant, ut nullus ad eam poſſet propius accedere, atque ipſa denique virgo diceret, fœtorem ſibi intolerabilem eſſe. Nihilominus Servus Dei ſignum Crucis ſuper eam formavit, & omnes plagas ſuâ linguâ lambit, eique operi nonnihil immoratus fuit, nec abſtinuit, donec omne pus exſuxiſſet, & plagas omnes mundâſſet. Poſt hæc eam rurſum Cruce ſignavit; cumque velut ſuis deſtitutus ſenſibus & in ecſtaſim raptus, exſertâ modicè ex ore linguâ, ſed vultu ſplendidiſſimo permaneret, cum in ſede collocârunt in eodem loco, ubi ſteterat. Hæſerunt omnes, quotquot aderant, obſtupefacti tam extraordinario ſpecta[D]culo, & præ devotione fleverunt. Simul ac verò Beatus ſuis ſenſibus redditus fuit, continuavit antea cœptum de rebus divinis colloquium, dictaque virgo ex eo ipſo temporis puncto omni fœtore ac pure impoſterùm libera manſit. Octiduo pòſt cùm Beatus eodem in loco denuò prædicâſſet, rogatus fuit, virginem iterum inviſeret; ipſe verò, eâ nondum viſâ, ait, id minimè opus eſſe. Proximè autem ſubſecutâ hebdomadâ, ipſa omninò ſanata fuit.

ex arbore lapſo ſenſus reddit, 92 Anno MDLXXIV, Bertrando Quadrageſimalis jejunii tempore concionante in Burriana *f*, quidam operarius, Jacobus Roca, ex oliva decidit tam gravi lapſu, ut loquelâ ſenſibuſque illicò deſtitutus mortuus crederetur. Tulerunt illum in domum patris ſui Bartholomæi, & advocârunt vicarium, ut diſpiceret, ſi quo modo poſſet ejus confeſſionem, ſaltem ſignis, excipere; nec omninò potuit. Advocatus etiam fuit Beatus, quo eum ſolummodò alloquente, aperuit oculos ſuos, eodemque tempore loque[E]lam recepit, peccata confeſſus, & ſanctiſſimo Viatico refectus fuit; rurſumque amiſſâ loquendi facultate, mortem obiit. Parentes ejus hoc caſu afflictiſſimos conſolatus Bertrandus eſt, certos eſſe jubens, animam iſtam in via æternæ ſalutis eſſe.

febres, 93 Aliquot annis ante mortem B. Bertrandi uxor Antonii Matthæi, civis Valentini, tam graviter ægra decumbebat, ut domeſtici omnes eam velut mortuam plangerent. Advocatus eſt pater magiſter frater Petrus Salamanca, qui B. Ludovicum ſecum duxit. Hic ad lectum accedens eam voce inclamavit: Domina, domina. Ad quæ ipſa oculos aperuit, ut videret, à quo appellaretur. Subjunxit ille: Ne metue: jam enim non morieris; imò brevi eris incolumis. Senſibus receptis, mulier, agnoſcens, illum B. Ludovicum eſſe, oravit, ut Euangelia ſibi legeret. Recuſavit hoc facere ex humilitate, affirmans, id ad patrem magiſtrum Salamanca pertinere: verum hic ceterique ſuis precibus tam vehementer inſtiterunt, ut tandem obſecutus ſit. Eo ipſo autem momento temporis, quo lectionem manus ſuas infirmæ capiti imponens, finivit, ipſa omni febri omnique malo caruit. [F]

ſtrumas, 94 Quatuor vel quinque annis ante obitum Beati domina Hieronyma Vives, uxor domini Franciſci Valterra, laborabat acri febri, quâ quatuordecim diebus vehementer fuerat conflictata. Inviſit eam B. Ludovicus coram reverendo Luca Porſina, dominæ Franciſcæ Vives presbytero, aliiſque perſonis, & explorato illius arteriæ pulſu, ait, ipſam acriter febricitare; ſed confideret in Deo, ſe brevi ſanandam. Itaque impoſita ejuſdem capiti manu, Euangelia legit, ipſaque eodem puncto temporis ſanata fuit. Contigit hoc die Veneris, & proximâ Dominicâ adivit illa eccleſiam Prædicatorum, ut de peccatis ſuis confiteretur, & ad divinam Menſam accederet. Sperantiæ Monton virgini, ancillæ dominæ Violantæ Milan & de Cruïlles, quædam in collo apparuerant rimulæ, quæ paulatim auctæ per pectus diſperſæ ſunt, multo pure fœtido infectæ, quod malum à chirurgis ſtruma credebatur. Jamque quatuordecim menſibus adhibuerat ſine ullo profectu curationem, cum Franciſca Ferreri & de Beneyto ad eccleſiam Prædicatorum acceſſerunt, &

A. Avignono.

& poſt auditam B. Ludovici Miſſam rogârunt ipſum, ut ſuam ipſi charitatem exhiberent. Legit ergò ipſi Euangelia, eamque ſua manu attigit; ac cœperunt ſiccari ſtrumæ, itaque diminui iſtud pus, ut ferè nihil amplius efflueret; poſtridie verò perfectè ſanata fuit, nec impoſterum id mali umquam paſſa.

dyſenteriam & malum cordis,

95 Jam quatuor ſeptimanis vehementi febri arſerat Joannes Vincentius Pellicciaio, jamque propterea quater ei ſecta fuerat vena, iterumque ſecanda erat, cùm, accedente etiam dyſenteria, quæ ipſum vehementer debilitaverat, id non auſi ſunt facere medici, qui ipſum proinde pro deplorato habebant. Pater ejus, nomine Joannes, cathedralis eccleſiæ æditũus, filium ſuum eò redactum cernens, ad B. Ludovicum recurrit, obſecrans, ut eum viſeret. Fecit id Beatus, manumque illius capiti imponens juſſit illum ſpem ſuam in Deo reponere, fore ut velociter convaleſceret; dumque ſanatus eſſet, ad ſacellum S. Vincentii in eccleſia Prædicatorum accedere; iſque illicò evaſit incolumis. Domina Anna Beluis ultra modum patiebatur e malo cordis, jamque à quindecim diebus nec dormire potuerat, nec quieſcere. Recurrit ad B. Ludovicum, qui ei donavit Roſarium, quod ex Indiis ſe attuliſſe, aiebat. Dum verò hoc illa accepit in manus ſuas, omne ab eadem malum abſceſſit, nec umquam rediit.

B

iterumque coram archiepiſcopo Valentino ſtrumoſum

96 Joanni de Huerta Candelaro ingens in collo tumor excreverat, qui ex medicorum chirurgorumque judicio ſtruma erat. Diffidens autem, medicamenta ſibi profutura, decrevit ad regem Franciæ ſe conferre: ſed quidam Religioſus, dictus frater Moreno, ſuaſit, ut curaret ſe à B. Ludovico attingi, & ab eo ſibi legi Euangelia, certò aſſerens, ipſum ſanatum iri; perhibente fama publica, eumdem in ſimilibus morbis multa patràſſe miracula. Ivit Huerta in Godeglia, ubi Beatus apud dominum patriarcham morabatur, amboſque ad quamdam feneſtram ſedentes reperit; & ab his rogatus, quid ſibi vellet, reſpondit, ſe illuc adveniſſe, ut à Ludovico tangeretur, iſque preces pro ſe diceret. Quare patriarcha Beatum monuit, ut virum ſolaretur. At Servus Dei excuſavit ſe, cauſatus, ſuæ illuſtriſſimæ dominationis eſſe benedictionem ſuam illi impertiri. Sed denuò juſſus obedivit, infirmo bene precando, additis etiam conſuetis ſuis precibus. Nec mora in uno puncto temporis tumor evanuit, atque ipſe ſanus evaſit, nec poſthac ſimilem infirmitatem expertus eſt.

C

ſanat,

97 Cum Violanta Juncar, virgo annorum quadraginta quinque, graviſſima febri conflictaretur, propter quam jam ſepties diminutus ei ſanguis erat; juſſit medicus eam Eccleſiæ Sacramentis muniri, quòd moritura eſſet. Confeſſam ſacràque Euchariſtiâ refectam B. Ludovicus eodem veſpere ſerò inviſit; comperienſque, infirmam præ nimio malo non poſſe loqui, manus oculoſque elevavit ad cælum, ac deinde ei dixit: Ne dubita, quin Deus te adjuturus ſit; ſimulque cœpit ipſa loqui, ac denuò confeſſa fuit. Mandavitque ei Beatus, ut, dum egreſſura eſſet, ſacram Euchariſtiam iterum ſumeret: itaque poſtridie ſe bene habuit. Eadem Violanta quodam alio malo valde moleſto afflicta, beatum Ludovicum conſuluit, qui reſpondit, ut cuidam perſonæ ſe curandam committeret. At cùm apud hanc nihil proficeret, ad Beatum rediit, qui malum Cruce ſignans, eam illicò ſanavit.

pluviam impetrat,

98 Aliquando beatus Bertrandus cum patriarcha in loco, Torrente dicto, unâ leucâ Valentiâ diſtito, degens, quodam veſperi unà cum fratre Michaële Herrero per agrum verſus fontem ambulans agricolæ, nomine Luca Blaſco, obviavit, cui poſtquam pro more ſuo aliqua pia dixerat; iſte expoſuit ipſi magnam aquæ penuriam, quòd tum à ſex menſibus non pluiſſet cum ingenti terræ detrimento, ob quam cauſam per totum Valentinum regnum multæ proceſſiones inſtitutæ fuerant. Significavit etiam, multum damni ſecuturum eſſe, niſi quàm primùm plueret; ac ſuas denique preces addidit, ut Dei miſericordiam huic regno imploraret. Tanta neceſſitate piè motus Bertrandus, elevatis in cælum oculis, oravit, quanto tempore quis Symbolum Apoſtolorum bis recitaret, formatoque verſus aërem ſigno Crucis, lacrymabundus ait: Confidamus in Domino noſtro, fore ut aquam tribuat. Quamvis autem cælum tunc ſerenum eſſet, & ſine ulla nube, paucis tamen horis pòſt cœpit obduci, deinde leniter pluere, ac denique imbres effundere tota ea nocte dieque ſubſecuto tam abundanter, ut terram opportunè irrigaverit.

E

fontem aquarum perennitate donat,

99 In eodem loco de Torrente fons eſt, qui arida tempeſtate ſolet aquis minui, ac nonnumquam etiam penitùs deficere. Ex eo prædicta occaſione bibit B. Bertrandus, eumque benedixit: ex quo tempore hactenus numquam amplius defecit, ſed ſemper fluxit, etiam tempore extremæ ſiccitatis, ex qua alii fontes exaruerunt. Franciſcus Vaziedo notarius, ex acuta febri peſſimè affectus & in mortis periculo conſtitutus, miſit, qui B. Ludovicum precarentur, ut ſe viſere dignaretur, fretus, ſe ejuſdem patrocinio ſanandum. Venit ille humaniter, dumque infirmi cubiculum ingrederetur, juſſit ipſum bene ſperare, fore ut Deus ipſi vitam & incolumitatem largiretur, ut filiis ſuis poſſet proſpicere: lectoque Euangelio, ille brevi pòſt ſanitatem recepit, viditque filios ſuos matrimonio junctos, multis annis ſuperſtes.

ſenſus à medicis relictæ reddit, febrim & ſtrumam,

100 Caſtellana Vazieda, uxor doctoris Hieronymi Paſquali de Bonanza, conſiliarii regis in regio tribunali Valentino, eò deducta fuerat, ut à medicis derelicta eſſet & deſtituta ſenſibus. Ejus pater Franciſcus ivit ad B. Ludovicum precaturus, ut eam inviſeret: cúmque tunc ageretur ſollennitas Aſſumptæ in cælos Deiparæ, invenit ipſum ſerò in eccleſia cathedrali paulò antequam inciperet proceſſio; & deſperatum ſuæ filiæ ſtatum indicavit. Reſpondit is, ſe poſt peractam ſupplicationem venturum; ipſe interim veniam à patre Priore peteret. Inviſit illam, lectiſque Euangeliis, dixit: Hodie feſtum eſt Aſſumptionis Matris Dei, quæ tibi vitam & ſanitatem obtinebit; hæc dicens manum ſuam ejuſdem capiti impoſuit, ipſaque eodem momento temporis aperuit oculos, ſenſuſque recepit, ac paulo pòſt potuit ſe cibo reficere, rectèque convaluit. Ludovica Panes, virgo, nepotem ſuum, puerum, febri ſtrumiſque laborantem, comitante Anna Marco, ad B. Ludovicum attulit, qui in eccleſiam veniens, legit Euangelia, ipſumque attigit. Eo ipſo die abſceſſit febris, ac brevi pòſt etiam ſtrumæ.

A. AVIGNONO.
vulnus lethale ſanat, febrim, variolas,

101 Quodam marchioniſſæ de Navarres alumno, lethaliter vulnerato atque indies deficiente, miſit illa clericum, Lucam Porſina nominatum, ad dominam Hieronymam Vives, ut cingulum, unum ex iſtis, quæ B. Ludovicus portaverat (quod fecerat triennio vel quadriennio ante obitum ſuum) ſibi commodaret; quo infirmi capiti impoſito, cœpit hic illicò ſe melius habere, & intra paucos dies omninò incolumis evaſit. Mariæ Joannæ Boil, maligna febri varioliſque purpureis correptæ, filius Vincentius Folches ad venerabilem patrem, fratrem Nicolaum Factor, Ordinis S. Franciſci, recurrit, ſupplicans, ut matrem viſeret. Reſpondit hic, ut vice ſui B. Ludovicum Bertrandum arceſſeret; &, ſi is recuſaret, precaretur ipſum nomine Dei, infirmæ, ipſiuſque B. Nicolai. Acceſſit ad illam B. Bertrandus, & poſt prælecta de more Euangelia, etiam manum ſuam ægræ capiti impoſuit; quam dum Beatus retrahebat, alta voce clamabat infirma (ignara, cujus manus eſſet) ne amoveretur, quia tantopere leniebat malum ſuum, ut alterius eſſe nequiret, quàm S. Vincentii Ferrerii. Eodem tempore cœpit convaleſcere, perrexitque priſtinæ ſanitati reſtitui.

B

uſtulatas corporis partes ſanat; ſtrumam, malum contagioſum,

102 Philippus Folches in ſecretis corporis partibus uſtulatus in morbum incidit; ſed cum Beatus ipſi bene precatus fuiſſet atque aliquot preces pro eo recitâſſet, juſſiſſetque bene ſperare, fore ut malum non progrederetur, mox cœpit minui is vehemens ardor, itaque perrexit convaleſcere, ut intra breve tempus incolumis factus ſit. Alphonſus Lopez de Victoria ſeptem annos ſtrumis afflictus, cùm non poſſet inducere in animum, ut, relicta domo ſua, curationis gratiâ ad regem Franciæ pergeret, cogitavit de curanda Miſſa, ad altare Roſarii per patrem fratrem Ludovicum Bertrandum celebranda, rogavitque æditituum, ut id fieri curaret, ſpondens Matri Dei collum argenteum. Celebravit Miſſam B. Bertrandus, prælegit Euangelia, eumque attigit, moxque diminutum malum eſt, ac brevi poſt perfecta ſanitas ſubſecuta fuit. Angela Bayarri à B. Bertrando modicum vini albi petiit ad lavandum caput puellulæ, malo contagioſo laborantis; quo facto, ſemel tantum lota convaluit.

C

auriginem, cæcitatem, g

103 Auguſtinus Naves, artis inaurandi peritus, jam à biennio malum, quod Aliacran g appellant, paſſus fuerat, videbaturque paulatim deficere, ſine ſpe remedii. Acceſſit B. Bertrandum, ut pro ſe intercederet; eoque ad altare reperto, exſpectavit, donec Miſſa finiretur. Tum, nihil hactenus cuiquam locutus, vocatus ab illo eſt, qui juſſit eum in genua procumbere, aliquot preces fudit, eumque tetigit ac benedixit. Quibus peractis, ille liberum ſe expertus malo eſt, adverſus quod prædicto biennio multa fuerant medicamenta, ſed in vanum, adhibita. Cuidam fabro argentario, Alfagiari nomine, planè cæco, aliquando in platea obvius factus B. Bertrandus dixit, ut ſe divinæ Majeſtati commendaret, & ad conventum Prædicatorum conferret. Ivit eò cæcus; ubi poſt recitatas à Beato preces, tactoſque oculos, viſum ſubitò recepit.

pravam orexin & ſtrumas

104 Hieronymam Auguſtinam virginem inſolitus corripuerat appetitus albas parietum cruſtas comedendi, quod cum ex quadam amica ſua audiſſet, peccatum mortale eſſe, abſtinuit; ſed, perſeverante eodem tam extraordinario appetitu, adeò debilis & deformis facta eſt, ut aſpicientibus nauſeam crearet. Eam amica ſua ad B. Bertrandum duxit, qui confeſſionem excepit, illamque conſolatus eſt, dicens, ſe Deum oraturum, ut tam inſolitum appetitum eximeret; quo & ab eodem momento ipſa inpoſterum liberata fuit, & incolumis, ùt antehac, domum reverſa eſt. Joannes Cas, lanius, tres proles habebat, duos maſculos, unam feminam, omnes ſtrumis infectos, quos mater ad B. Bertrandum adduxit, ut ſuam illis benedictionem impertiret. Hic poſt celebratam Miſſam eos tetigit, & Euangelia legit; quod etiam poſtridie præſtitit. Tertio verò die, cùm rurſus attigiſſet, dixit, non eſſe neceſſum eos denuò adducere: itáque factum eſt, iidemque brevi omninò convaluerunt.

D

à variis depellit, ſanguinis fluxum,

105 Cum Sperantia Bernardo duos filios è ſtrumis mortuos amiſiſſet, ac duo alii, qui ſupererant, non obſcura ejuſdem mali indicia proderent, eos ad B. Bertrandum tangendos adduxit. Illorum unus ad primum contactum, alter ad ſecundum ſanati fuère. Quam ob cauſam ipſa tantam erga illum devotionem concepit, ut poſtea in altera diverſa infirmitate, intumeſcente collo ſuo, cùm Beatus jam exceſſiſſet è vivis, curaverit malè affectam partem fruſtulo veſtimenti illius attingi, malumque illicò evanuerit. Barbara Abarca è fluxu ſanguinis quatuordecim menſibus in lecto decubuerat, eóque reducta erat, ut integros dies ſine cibo exigeret, & extrema Unctione munita eſſet. Inviſit illam B. Bertrandus, juſſitque ſperare, ſe ex eo malo non morituram; & poſt quatuor dies ſanata fuit. Iſabella Abarca, juvencula annorum quatuordecim, ſtrumas patiens, unà cum Barbara, amita ſua, B. Bertrandum inviſit, qui tum temporis erat in confraternitate Domini Noſtri, à quo juſſa genibus incumbere, poſt recitatas preces tactumque ab illo collum, ſe melius habere ſenſit, & intra paucos dies prorſus incolumis evaſit.

E

& iſchiacos dolores ſiſtit.

106 Frater Jacobus Ordognez, Ordinis Prædicatorum, jam per octodecim menſes in coxendice dextra tam acerbis iſchiacis doloribus cruciatus fuerat, ut non ſolùm non incedere, ſed neque manducare, neque dormire valeret. Quo in tormento verſans, obſecravit fratrem Joannem Leſcano, qui Beato inſerviebat, ut, priuſquam Servus Dei moreretur (factum hoc eſt eodem die, quo ille ad meliorem vitam migravit) procuraret ſibi opportunitatem, quâ ab ipſo tangeretur, certò confiſus, ſe ſanandum. Itaque frater Leſcano infirmum in brachia ſuſtulit, elevatoque linteamine lecti, in quo decumbebat Bertrandus, malè affectam Jacobi partem ejuſdem Beati cruribus admovit. Nec mora, ſenſit Jacobus dolores mitigari, & meliùs ſe habere perſeverans, intra triduum ex iis ſic convaluit, ut numquam correptus deinceps fuerit.

F

ANNOTATA.

a *Vide Annotata in Vitam primam cap. 2, lit.* r.

b *Antiſtius ſuprà num. 95 ait:* Non minùs ſexaginta.

c *Vide Annotata in Vitam 1, cap. 6, lit.* h.

d *Locus eſt non procul Valentiâ diſſitus, ubi PP. Prædicatores conventum habent.*

e *Regnabat anno 1568 in Gallia Ludovicus XIII.*

f *Octo*

A

f Octo leucis Valentiâ diſtante.

g Vox Arabica eſt, Hiſpanis in uſu, auriginem ſeu malum ictericum ſignificans.

CAPUT VI.

Teſtimonia, quæ aliquot ſervi Dei de illius inter vivos degentis ſanctitate dixerunt.

CAP. XI. P. Mico prædicit fore, ut Ludovicus evadat alter S. Vincentius Ferrerius:

MAgiſter Natalis de Mena, ſacræ Theologiæ doctor, qui fuit Rector in Torrente, vir magnæ virtutis & eruditionis, arctam amicitiam cum patre magiſtro, fratre Joanne Micone coluit, ſuaque cum illo conſilia communicavit. Is, dum junior eſſet, hærebat dubius, an inter clerum presbyter fieret, an Religioſus. Conſultus ab eo hac ſuper re pater Mico reſpondit, Spiritûs Sancti lumen implorandum eſſe; rogatuſque, ut ediceret, quid ſibi expedire videretur, petiit, an patrem fratrem Ludovicum Bertrandum conſuluiſſet. Tunc ille, Non, pater, inquit; iſte enim juvenis eſt (numerabat tunc circitèr annos viginti ſeptem eratque magiſter novitiorum) & hujuſmodi negotia cum maturis expertiſque viris tractanda ſunt. Spondeo tibi, repoſuit pater Mico, quamvis tibi juvenis videatur frater Ludovicus, futurum illum hic Valentiæ alterum ſanctum Vincentium Ferrerium: tuque id viſurus. Ex hoc magiſter Natalis B. Bertrandum impoſterum ſemper magni fecit, cum eoque vitæ ſuæ geſta communicavit. Viſis quoque, quæ illius obitum ſubſecuta fuêre, miraculis, auditâque de iiſdem ſparsâ famâ, agnovit, ea, quæ à patre Micone dicta fuerant, vera eſſe, verumque illius fuiſſe vaticinium. Idem magiſter Mico, jam moribundus, Religioſis tam boni patris amiſſionem flentibus dixit: Conſolamini voſmetipſos, dilecti fratres; habetis enim virum ſanctiſſimum, patrem fratrem Ludovicum Bertrandum, alterum S. Vincentium Ferrerium.

B

C

Plus quidam eremita eum Angelum,

108 Quo tempore B. Bertrandus habitabat in conventu Albaydæ, inviſit illum ſenex eremita, qui in loco ſolitario, decem leucis à dicto S. Annæ conventu diſſito, degebat vitam cum fama ſanctitatis; quia omnia ſua diſtribuerat in pauperes, incedebat nudis pedibus, unicâ tunicâ induebatur, geſtabatque in manibus Breviarium & Roſarium. Cùm verò ad portam conventûs, ubi Beatus habitabat, perveniſſet, inclinavit ſe in terram, ut ejuſdem pedes, quem numquam antè viderat, oſcularetur, exclamavitque alta voce: Angelus Dei es tu, frater Ludovice Bertrande; angelus Dei es! O qualem ſedem, qualem gloriam Deus tibi paratam ſervat! Poſt hæc de rebus ſpiritalibus cum eo agens, ſubſtitit ibidem eremita toto triduo, ſingulis diebus de peccatis ſuis confeſſus, ſacrâque Euchariſtiâ refectus. Rogatus autem Bertrandus ab Hieronymo Abeglia, quid ſibi de iſto eremita viſum fuiſſet, reſpondit: Vidi hominem ſeveræ pœnitentiæ, multæ orationis & arctæ paupertatis.

A. AVIGNONO. alter item eremita magnum Prophetam, alterumque S. Vincentium nominat: ſanctitatem ejus factis, verbiſque mirificè

109 Dum B. Ludovicus Prioratu fungebatur in conventu S. Onuphrii, acceſſit ad ipſum ex Caſtella alter eremita, motus famâ ſanctitatis, quæ de eo ferebatur, procubuitque in genua ad oſculandos pedes, quod Beatus pariter fecit. Cœpit eremita ei dicere, illum eſſe magnum Prophetam, & alterum S. Vincentium Ferrerium; cúmque Beatus niteretur ipſi ſignificare, non eſſe ſe illum, quem dicebat; repoſuit eremita: Tu es ille Propheta, & non alter; & erexit ſe in pedes. Abſoluto autem colloquio, B. Bertrandus fratri Cabrerizo, qui coràm aderat, inquit, quæcúmque dixerat eremita, prophetias eſſe. Beatus pater, frater Nicolaus Factor, cujus ſanctitas & miracula tam manifeſta in regno Valentino & univerſa Hiſpania ſunt, B. Bertrandum tanto in pretio ac veneratione habuit, ut ſæpe, dum infirmum aliquem graviterve afflictum haberet, eum ad ipſum mitteret, velut ad virum, qui apud Deum multùm valeret; variiſque in occaſionibus, præter ea, quæ jam retulimus, pro ſanctitate ejuſdem teſtimonia dixit.

E

prædicat P. Nicolaus Factor, futura ejus gloriæ teſtis,

110 Biennio ante obitum B. Bertrandi inviſit illum in cella ſua beatus pater frater Nicolaus, præſente Gaſparo Joanne Perez, ſetarum reſtione, ubi dum iſti duo Servi Dei ſanctè colloquebantur, B. Nicolaus tribus horæ quadrantibus in eſtaſi perſtitit, ac deinde ſuis ſenſibus reſtitutus magno cum gaudio ad B. Bertrandum ait: O frater Ludovice, Deus veſtræ paternitati ſedem inter Seraphinos paratam ſervat; Bertrandus verò humillimè dixit, ne Paternitatis titulo compellaret ſe; quippe qui minimus frater & magnus peccator eſſet. Cùm B. Bertrandus in quodam ſermone publico, in eccleſia cathedrali Valentiæ habito, tractans de eſtaſibus & mentis raptibus, dixiſſet, quamvis ſuis temporibus aliquando contingerent ejuſmodi raptus boni, eſſe tamen ejus generis, quæ non ſunt evidentia ſigna ſanctitatis, eoſque poſſe naturales eſſe, atque veneni quidpiam continere, allegans hunc in finem S. Vincentium Ferrerium in Tractatu de vita ſpiritali cap. XII, ubi opinatus fuit, multos ſui temporis raptus ope dæmonis contigiſſe; cum (inquam) hæc Beatus dixiſſet, fuêre, qui crederent, voluiſſe illum beati fratris Nicolai eſtaſim inſimulare; idque illi retulerunt.

F

cui ſummo in pretio fuiſſe S. Ludovicum,

111 Verùm is pro ſua humilitate propterea minimè offenſus B. Bertrando fuit, ſed ad eum inviſendum acceſſit, cúmque apud eum toto pomeridiano tempore manſiſſet, ab eodem detentus fuit ad cœnam cum Religioſis in triclinio ſumendam. Nihilominùs B. Bertrandus viſus non eſt B. Nicolao ſolita amicitiæ indicia ſibi exhibuiſſe, nec tam affabilis fuiſſe, quàm anteà. Quam ob cauſam B. Nicolaus in ſuum reverſus conventum ſequentem epiſtolam ad ipſum ſcripſit die XVIII Auguſti in vigilia S. Ludovici epiſcopi, Ordinis Seraphici S. Franciſci *a*, in qua inſigne teſtimonium de illius ſanctitate poſuit, eumdemque SANCTUM & ANGELICUM appellavit.

a

"Meo multùm dilecto patri fratri Ludovico „Bertrando in conventu Prædicatorum.

„Jeſus, Maria.

„Sancte mi in vulneribus Jeſu Chriſti. „Gratia & amor & charitas Spiritûs Sancti habitent in anima veſtræ charitatis, iſtudque „angelicum pectus in amore dulciſſimi Jeſu „in-

A. Avignono.

„inflammet. Hàc ipſâ horâ, quâ in S. Anto-
„nino, devoto meo hiſtorico, legebam de gra-
„tia elevationum ſpiritûs & eſtaſium Ange-
„lici doctoris S. Thomæ Aquinatis, oblatâ
„occaſione per hunc latorem tibi ſcribendi,
„dico, mi Pater, de amicâ acceptione, nuper
„in iſta domo mihi præſtitâ, Deum mihi te-
„ſtem eſſe, veniſſe me cum eadem ſimplici-
„tate animi, quâ charitatem veſtram ſemper
„inviſi; neque umquam mihi ſubiiſſe ullam
„adversùs Bertrandum meum ſuſpicionem, nec
„quidquam aliud, quod animum meum tur-
„bare poſſet.

112 „Quam ob rem nec apud dominum
„patriarcham, nec apud quemcúmque conque-
„ſtus ſui, ullumve indicium feci exigui amo-
„ris; nec vel minimam fidem adhibui ei, qui
„mihi retulit, te adversùs me concionatum
„eſſe: nam, etſi id verum fuiſſet, exercitii
„ſpiritalis loco habuiſſem. Et ſicut hoc dico
„charitati veſtræ, ita amicos Dei ſuæ; & e-
„greſſus ex iſta ſancta æde ſum majori devo-
„tione accenſus, quàm dum ingreſſus ſum;
„fuiſſetque mihi gratum, ſi benedictio per re-
„liquias S. Vincentii impertita fuiſſet; ſed ad-
„verti, charitatem veſtram viſam eſſe à me
„fugere. Ac facilè credo, Angelum fugiſſe à
„dæmone, qualis ego ſum, imò etiam pejor
„magiſque abominandus. Quamquam veſtra
„charitas parùm aſperè me habuerit in iſto ſan-
„cto triclinio, iſtud caput piſcis manducans,
„affuit mihi deinde conſolatio à patre meo S.
„Dominico, ſanctoque Vincentio, quæ mini-
„mè parva fuit.

patet ex literis ejuſdem,

B

113 „Ad magnam Dei gloriam dico; ſive
„in intellectu fuerit, ſive in viſu corporeo;
„Deus novit. Pater, pater, pater, à quo ti-
„mes? Ne metue, Pater; Deum habemus,
„& veritatem ejus; nihil eſt timendum. Et
„quis dicat, animæ, quæ de Deo cogitat,
„continuamque illius ſervat memoriam, malè
„eſſe? Et ſuſpicioſum eſſe, non placet Deo.
„Charitas veſtra Catholicus es & ſervus Dei.
„Oramus divinam Majeſtatem, ut te ſervet,
„& ſub divina manu te protegat. Pro me,
„ſupplico, Deum ores, ut me faciat ſer-
„vum ſuum; & prædica contra me, me eſſe
„dæmonem. Deo gratias ago, quòd quidem
„pater magiſter me quinquies per S. Franci-
„ſcum adjuràrit, & chariſſimus meus Bertran-
„dus fugerit me. Quòd ſi mihi nunc propi-
„tius non eſſet, nec fiduciam faceret meus S.
„Vincentius Ferrerius, quò me verterem?
„Confido, dominum meum S. Vincentium non
„futurum mihi ingratum; Sancti enim non
„ſunt tales.

qua hic

C

114 „Pater, Pater, Pater, cur me deſe-
„ris? Cur me fugis? Ego autem veniam quo-
„tidie te viſurus, iſtoſque favores excepturus;
„& quando non, adeſt iſta ſancta porta, à qua
„pater janitor me, velut pauperem, non re-
„pellet, dumque minimè putabitur, videbunt
„inter pauperes manducantem, quod jucundiſ-
„ſimum mihi eſt. Hodie Deo obtuli vitam
„Jeſu Chriſti ex ictibus meis, quod Deus ac-
„ceptum habere velit. Magnum gaudium ſenſi
„cænando inter tot angelicos, qui in ea ſancta
„æde ſunt. Videbar mihi eſſe ſathan inter fi-
„lios Dei. Ora Deum pro me, ſancte Ludo-
„vice Bertrande. Craſtina eſt veſter Sanctus,
„ac etiam meus. Unum crede, me, quando
„ad te viſendum venturus ſum, prius de pec-
„catis meis confeſſurum. Tuus in Domino Je-
„ſu Chriſto crucifixo iſte abominandus draco
„inferni

dantur,

D

„Frater Petrus Nicolaus Factor."

115 Obſervandum ad hanc epiſtolam eſt, beatum fratrem Nicolaum fervori ſpiritûs totum intentum quædam in ſcribendo imperfecta reliquiſſe. Quod de S. Dominico ſanctoque Vincentio Ferrerio innuit, eſt, quòd, quando in prædicto conventu cœnavit, viderit cum aliis Religioſis aſſidentes menſæ ac pariter cœnantes duos iſtos glorioſos Sanctos (uti ipſemet narravit B. Ludovico, hujuſque fratri domino Jacobo Bertrando) quibus erat devotiſſimus, ac ſpecialiter S. Vincentio. Quod ad confeſſionem, antequam B. Ludovicum inviſurus eſſet, præmittendam ſpectat, id ait, quia tantopere eum venerabatur, tantam conceperat de ejuſdem perſpicacitate in penetrandis cogitationibus opinionem, ut, quoties ad eum acceſſurus erat, prius confiteretur: quod ipſe quoque met domino patriarchæ aliiſque declaravit. Per oblatam Chriſto vitam ſignificat, flagellâſſe ſemet ipſum triginta tribus inflictis ictibus, quot annis Chriſtus inter nos in terra vixit; atque interim pro B. Bertrando oràſſe.

cum Avignoni in illas obſervationibus.

E

116 Altera occaſione idem B. Nicolaus, B. Ludovicum inviſens, inſigne de ſanctitate illius teſtimonium dedit hoc modo. Ad Prædicatores procedens, in planitie iſtius conventûs obvium habuit clericum amicum ſuum, Lucam Porſina, quem ſecum duxit. Ingreſſi conventum, cum pertigiſſent ad portam, per quam è clauſtro itur ad dormitorium, invenerunt B. Ludovicum, ſibi obviàm procedentem, ut B. Nicolaum exciperet, ubi poſtquam ſe magno cum amore & charitate complexi fuerant, dixit B. Ludovicus: Pater, frater Nicolae, bene venerit paternitas veſtra. Ego ſcribebam ſermonem, quem Dominicâ proximâ ad populum habere debeo, & incidente mihi cogitatione, paternitatem veſtram venire me viſum, veni obviam. His dictis, nitebatur uterque alterius manus oſculari; cúmque id neuter poſſet, ambo in terram prociderunt, ut oſcularentur pedes, & poſtquam aliquantulùm certâſſent, tandem ad cellam S. Vincentii iverunt, ubi flexis genibus orationi incubuêre, præſentibus prædicto clerico, & ſocio B. Nicolai, fratre Petro appellato, qui ambos Dei Servos ſpectàrunt magna luce circúmdatos, quæ illos ſic tegebat, ut eos non ampliùs viderent.

Idem Nicolaus, S. Ludovici cellam

F

117 Tali modo ibidem pauliſper morati iverunt ad cellam B. Bertrandi, in qua dum de rebus cæleſtibus more ſolito colloquebantur, beatus Nicolaus duabus horis in eſtaſim raptus hæſit, quo interim tempore B. Ludovicus collocutus cum clerico eſt, præclara de B. Nicolao referens, eumque velut inſignem Dei ſervum laudans, aſſeruit, ipſum in hac civitate regnoque pro Sancto honorandum eſſe. Senſibus ſuis redditus B. Nicolaus abeundi veniam petiit, quòd jam ſerum eſſet, & deducenti B. Ludovico, dum ante cellam S. Vincentii pertranſirent, dixit ei: Non poſt multos annos videbimus in hoc dormitorio alteram cellam veneratam, ùt hanc, & ea erit Paternitatis veſtræ. Tum B. Ludovicus, honeſto rubore vultum tinctus, oculiſque in terram dejectis, ait: Dicit hæc paternitas veſtra ad humiliandum hunc magnum Peccatorem; & paternitas

honorandam prædicit.

A tas veſtra, dum craſtino manè confeſſura eſt, habebit & hoc, de quo ſe accuſet. Veriſſima fuit iſta prophetia; nam paucis poſt B. Ludovici obitum annis illius cella mutata eſt in oratorium, in ea Miſſæ celebratæ fuerunt, piè viſitata fuit, quemadmodùm cella B. Vincentii. Altera inſuper occaſione in publica concione B. Nicolaus hæc verba clarè edixit: Non ſum ego ſanctus, ſed frater Ludovicus Bertrandus certè eſt. Poſt mortem autem B. Ludovici præclara de eximia illius ſanctitate ac gloria dixit, quæ ſequenti capite XIX narrabimus.

ANNOTATA.

a *Toloſani, de quo actum eſt tom. 3 Auguſti ad diem* XIX *ejuſdem menſis.*

CAPUT VII.

B

Corporis infirmitates, quas Sanctus paſſus eſt, & quædam mirabilia, quæ ante ejus obitum contigerunt.

CAP. XII. *Ab ineunte ætate infirmitates pati ſolitus,*

Viſus eſt Deus nullum firmæ valetudinis voluiſſe beato fratri Bertrando diem concedere, ut tanto majori præmio patientia ejus potiretur in cælo, & cum S. Paulo gloriari poſſet in infirmitatibus ſuis *a*. Ab ipſa infantia vixit infirmus, & in Religione, cujus obſervantiæ multò aſperiores ſunt, quàm alii credant, acceſſerunt ſemper novæ infirmitates. Fuit valdè myops, & auditûs debilis, ac medelæ gratiâ multa remedia expertus fuit, & magnos ſuſtinuit cruciatus. Multis annis doloroſam plagam in crure paſſus eſt; vehementi capitis vertigine laboravit. Duobus poſtremis vitæ ſuæ annis fluxus ventris perpeſſus eſt, nec ullum profuit remedium; ac proinde erat ſemper debilis ac pallidus, habebatque oculos nonnihil depreſſos, ſed tanto ſpiritu plenus erat, ut, cùm vel tantillùm minus malè ſe ſentiret, reſumeret exercitia & corporis caſtigationes in Ordine ſolita, aliaque multa, quæ his addebat; ac propterea citò relabebatur in morbum. C

aliis, quâ caruit ipſe, ſanitatem dedit:

119 Ut hiſce infirmitatibus mederentur, cognati amicique ejus multos medicos advocârunt, & extraordinariis medicinis uſi ſunt; verùm hæc omnia tandem non valuerunt, niſi ad eum cruciandum. Quare aliquoties dicebat cum lacrymis: Ah, permittite Deum agere, & ipſe faciat voluntatem ſuam. Inter hæc, agente Deo, mirabile erat, videre devotionem plurimorum accedentium ad ſanitatem expetendam ab eo, qui eâ numquam fuerat gaviſus. At non erat magnum quid, ſi ipſe, quam non habebat ſibi, aliis daret; quia non dabat in nomine ſuo, ſed Jeſu Chriſti, omnis ſalutis omniumque bonorum fontis. Solebat recitare ſuper infirmis orationem, à S. Vincentio pariter uſitatam, quam ſuprà dedimus *b*, quâque multos ſanabat, ut etiam dictum eſt: ſed ut ſuæ propriæ valetudini mederetur, dicebat iſtud S. Auguſtini: "Domine, hic ure, hic ſeca; ut in æternum parcas." Aliàs etiam aiebat: "Domine, hic non parcas, ut in æternum parcas." Satisfecit Deus deſiderio ejus, cùm (ut ſuprà dictum eſt) nullum integræ ſanitatis diem duxerit; & pro inſigni patientia, quam in morbis ſuis ſemper exercuit, Deus conceſſit ei gratiam ſanandi alios. A. AVIGNONO.

anno 1581

120 Ineunte anno MDLXXXI, poſtquam in die Epiphaniæ in majori eccleſia civitatis, & Dominicâ ſequenti in eccleſia templi, rogantibus Magiſtro Monteſæ, & uxore ejus marchioniſſa de Navarres, ipſi addictiſſimis concionatus fuerat, veteres ejus infirmitates tantùm auctæ fuêre, ut omninò inhabilis fieret ad prædicandum, ùt condixerat, per proximam Quadrageſimam in parochiali eccleſia S. Stephani, in qua baptizatus fuerat Servus Dei; quam ob rem patrem magiſtrum, fratrem Vincentium Antiſt rogavit, ut vices ſuas ſubiret; quod iſte admiſit, Beati orationibus fretus, quibus etiam maximè adjutus fuit. Tempore Quadrageſimæ mala ejus tantùm invaluerunt, ut patres conventûs illius deliberaverint de adminiſtrando ipſi ſacro Viatico; quod & fecêre, E aſſiſtente domino Joanne de Ribera, patriarcha Antiocheno, qui ipſum tenerè amabat, eique continuè adfuit. Aſtiterunt inſuper dominus Michaël de Spinoſa, Marrochianus epiſcopus, & gubernator dominus Jacobus Ferreri, cum aliis viris illuſtribus, ac primæ conditionis perſonis. Priuſquam ſanctiſſimum Sacramentum ſuſciperet, Bertrandus prolixam proteſtationem præmiſit, ſanctam fidem Catholicam, & quidquid credit ſancta Romana Eccleſia, confeſſus, multiſque cum lacrymis miſericordiam à Deo petiit per merita paſſionis Jeſu Chriſti, & interceſſionem Matris ejus ſemper Virginis Mariæ.

Eccleſiæ Sacramentis munitus;

121 Invocavit præterea choros Angelorum, Apoſtolorum, Martyrum, Confeſſorum & Virginum. Poſthæc peculiariter ſe ſancto patri Dominico, & omnibus ſanctis fratribus Ordinis ſui, qui in cælo ſunt, commendavit, nominatim exprimens S. Petrum martyrem, S. Antoninum, S. Thomam Aquinatem, ſanctumque Vincentium Ferrerium. Tum pauliſper moratus, ſubjunxit: O pater ſancte Vincenti, F pater mi, pater mi, "Currus Iſraël, & auriga ejus *c*! Deinde invocavit S. Raymundum, S. Catharinam Senenſem; ac poſteà S. Franciſcum, omneſque ſanctos fratres ejus: S. Auguſtinum, S. Benedictum, S. Brunonem, omneſque Sanctos Sanctaſque Ordinum eorum; ac denique omnes beatos ſpiritus cæli; precatuſque Deum eſt, ne ſententiam corporalis mortis ſuæ revocaret. Hæc ac ſimilia alia proferebat B. Bertrandus tanto cum fervore, ut, quotquot aderant, ſolverentur in lacrymas. Poſt ſumptam Euchariſtiam amplexus illum patriarcha eſt, dextereque è digito ejus abſtulit annulum oſſeum, quem Bertrandus ratione infirmitatum ſuarum geſtabat.

puellæ nobili,

122 Tam graviter decumbente Servo Dei, domina Iſabella, filia nobilis domini Joannis Boyl de Arenos, tam vehementer ægrotabat, ut medici eam non ultra quatuor horas ſupervicturam, pronuntiarent. Ob quam imminentem jacturam ægræ, graviaque damna tranquillitati pacique familiæ inde ſecutura, decrevit illius pater B. Bertrandum convenire, ut opem ferret in tanto periculo. Advenit ad conven-

A. Avignono.

ventum tribus horis ante mediam noctem; & quamvis ſciret, Dei Servum peſſimè ſe habere, eóque jam adductum, ut nemini poſſet loqui, invenit tamen patrem magiſtrum fratrem de Salamanca, qui, intellecta gravi neceſſitate, introduxit illum in cellam B. Bertrandi, qui Crucifixum manu tenens, facieque converſus ad parietem anguſtiabatur.

morti proxima, ſanitatem impetrat:

123 Is ſtrepitum audiens, verſo vultu, conſpexit dominum Joannem, qui ad ipſum ait: Mi Pater, da veniam mihi, quòd hàc horâ veniam: afflictio gravis, quâ premor, coëgit me eſſe tam importunum. Cùmque inciperet luctum ſuum breviter exponere, Beatus illum ſedere juſſit, tamque tranquillè, acſi minimè ægrotâſſet, multa rei adjuncta quæſivit, ac deinde dixit: Domine Joannes, dominatio veſtra tranquillo ſit animo, ſciatque, filiam ſuam ex eo morbo non morituram: Deus enim incolumem præſtabit: dicatque illi, ut denuò confiteatur & ſacram Euchariſtiam ſumat in gratiarum actionem. His dictis, faciem ſuam rurſum ad parietem convertit, ùt antè, & animam agere cœpit. Advertens dominus Joannes, eum nihil amplius reſpondere, manus ejus oſculatus eſt, & domum ſuam rediit. Nondum pervenerat, ubi ægra decumbebat, cum renunciatum ei eſt, ſuam filiam ſe melius habere & loqui. Ingreſſus cubiculum, Sume animos, chara filia, dixit, quia ex hoc malo non morieris; adjecitque cetera; ipſaque brevi integram ſanitatem recepit.

B

paulatìm convaleſcens, ſacris operam dat; recrudeſcentis mali

124 Paulò etiam melius ſe habuit Beatus; & quotieſcúmque exiguæ vires permitterent, ſurgebat ad celebrandam Miſſam in ſacello S. Vincentii; quamvis aliquoties accideret, ut, finitâ Miſsâ, deliquium animi pateretur, non propterea abſtinebat a celebrando poſtridie. Admonitus à Religioſo, ut maneret in lecto, quòd ſurgendo mortem ſibi accelerаret, repoſuit: Mi frater, Sacramenta Eccleſiæ neminem occidunt, ſed juvant ad ſalutem, non ſolum corporis, verum etiam ſpiritûs, quando ſic convenit ſaluti animæ. Medio menſe Maio malum ejus tam vehementer recruduit, ut ſolo liquore admodum alibili ſuſtentaretur. Acerbiſſimos per totum corpus patiebatur dolores, tolerabatque patienter & hilariter, dicens, ſi eèt ſentiret ſibi dividi pectus, conteri oſſa, ſecari crura; hæc tamen toto mundo ſibi cariora eſſe, quod magna miſericordia eſſet donumque ſibi à Deo deſtinatum.

C

dolores patientiſſimè tolerat; quotidie peccata confeſſus, Euchariſtiam ſumit,

125 Audiens illum nonnumquam lamentantem dominus patriarcha, & ſui corporis agitatione magnum indicare cruciatum, ait illi: Pater frater Ludovice, an non contentus eo es, quod Deus tibi mittit, volens, ut aliquantum patiaris è multis, quæ ipſe pro te paſſus eſt, ut purior ex hoc mundo recedas? Reverà, domine, reſpondit ille, nollem ego hos dolores quocùmque terræ bono commutare; & erubeſco, quòd Dominus noſter tantos mihi immerito favores præſtet, qui magnus peccator ſum; addiditque illud ſuum conſuetum dictum: "Domine, hic ure, hic „ſeca &c." Pium erat videre, ipſum non tantùm quotidie de peccatis ſuis confitentem, ſanctamque Euchariſtiam ſumentem, ſed duas inſuper horas, unam manè, alteram veſperi, orationi dantem. Rogaverat autem noſocomii curatores, ne iis temporibus quemquam intromitterent, ne impediretur; & exhortabatur eos, ut nullum ſibi elabi diem ſinerent, cujus non aliquam partem impendiſſent orationi, quòd hæc alimentum animæ eſſet, & occaſio augmenti omnium virtutum.

D

ac Sanctos invocat;

126 Adverterunt noſocomii curatores, poſt fuſas preces ad glorioſiſſimam Virginem Mariam, cujus imaginem ſemper habebat, invocare ſolitum multos Sanctos canonizatos, multoſque Religioſos, in eodem conventu ſuperioribus annis mortuos, ac ſpecialiter beatum martyrem & reformatorem fratrem Dominicum de Monte-majore, venerabilem patrem Micone, fratrem Michaëlem de S. Dominico, fratrem Laurentium Lopez, fratrem Bartholomæum Pavia, fratrem Bartholomæum della Coſta, confeſſarium ſuum, & fratrem Carolum di Mencos, ex Tafalla *d* oriundum, paulò antè mortuum ætatis annorum viginti, quem B. Bertrandus Angelicum appellabat, dicebatque de eo: "Eripuit eum Dominus, ne malitia immutaret intellectum ejus *e*." Aliquoties amici illius ad eum recreandum curabant apud ipſum muſicam fieri, quo tempore ille, ut cæleſtia poſſet melius contemplari, cooperiebat faciem ſuam, quæ deinde diſcooperta madebat lacrymis. d e

E

fame ſitique premitur;

127 Per multos dies acerbam famem & intolerabilem ſitim paſſus eſt, quia medici non permittebant ipſum bibere & manducare, niſi valdè modicè, quod, cum extraordinarium illius malum eſſet, cautiſſimè procedendum cenſerent: cùmque ipſe interiori febri, quæ humidum radicale conſumebat, laboraret, uſque adeò fame ſitique premebatur, ut patrem magiſtrum fratrem Juſtinianum Antiſt precatus fuerit, ut per vulnera Jeſu Chriſti induceret medicos, ut in juſculo ſuo aliquot panis ſegmenta ſibi dari concederent. Quod quidem admirationem movit, hominem ſcilicet, qui corpus ſemper tam aſperè tractaverat, tunc tam humiliter, ac veluti eleëmoſynæ loco exiguum illud levamen expetere. Et verò patuit, B. Bertrandum eò tunc maximè indiguiſſe, quod rogabat; poſt ſumptum enim cibum extemplo tantò ſe melius habuit, ut ſtupori eſſet, atque ita paulatim aliquantulum convaluit.

F

è conventu ad noſocomium clericorum; inde ad archiepiſcopi villam transfertur;

128 Ut autem faciliùs convaleſceret, frater ejus, dominus Jacobus, facultatem petiit illum conducendi ad confraternitatem Domini noſtri in noſocomium clericorum, cui ipſe præerat, ubi dum Beatus hoſpitabatur, gaudebat ſolatio, non ſolum quòd patres conventûs ſui aliquoties ad eum accederent, ut confitentem audirent, ſacraque communione reficerent, verùm etiam ut ipſemet aliquibus diebus ſe veſtibus ſuis indueret, Miſſamque in noſocomio celebraret cum conſenſu patriarchæ, qui ipſum quoque ſæpe inviſebat, neque in hac parte, neque in opportunis munuſculis ei mittendis cuiquam ceſſit. Poſt aliquod tempus medici cenſuerunt expedire, ut Servus Dei, priuſquam calores caniculares ingruerent, mutandi aëris gratiâ Valentiâ excederet. Quo audito, patriarcha inſtitit, ut in locum de Godeglia, ubi ipſemet tunc morabatur, ſe reciperet.

vulgares tantùm cibos admittit,

129 Ivit illùc B. Bertrandus, & duobus circitèr menſibus hoſpitatus eſt: quo interim tempore dignum erat divina laude bonum exem-

A xemplum, quod patriarcha præbuit, Beato inſerviendo tanta cum ſinceritate ac ſimplicitate, cibumque ſuis propriis manibus præbendo, non ſecùs atque is alter S. Vincentius Ferrerius fuiſſet: at Servus Dei adeò turbabatur in admittendis qualibuſcúmque deliciis cupediiſque ut nec is prælatus, nec ulli è nobilibus viris ejus auſi ſint quidquam non vulgaris cibi ei offerre, veriti, ne ejuſdem ſanitati noceret moleſtia, quâ hinc afficiebatur. Repetebat frequenter maximo cum animi ſenſu has voces: Egone, qui magnus peccator ſum, tantam debeo experiri charitatem ac miſericordiam? Probè ſcio, quid Deus ſibi velit illuſtriſſimam dominationem veſtram impellendo, ut mihi tantos favores præſtes; id eò facit, ut me magis magiſque obſtringat, ut incipiam divinæ Majeſtati ſuæ ſervire. Cujuſcúmque dignitatis conditioniſque perſonam patriarcha penes ſe haberet, inſtante hora, quâ B. Bertrandus comeſturus erat, deſerebat eam, ibatque miniſtraturus infirmo, benedicens menſæ, panem ſecans, & aliquando etiam modicum carnis minutatim ſcindens.

B

ægra mortem, uti & propriam, prædicit,

130 Abſoluta comeſtione, Beatus, qui interim ſemper ſilebat, expetebat manum patriarchæ ad oſculum, & oſculabatur eam. Poſt cœnam ambo ad quamdam feneſtram ſe conferebant, ubi de rebus cæleſtibus tractabant, gaudebatque Beatus oculos ſuos in cælum fixos habere; nec immeritò, quia hoc ejuſdem futurum erat domicilium. Medici nihil omittentes, quò ille perfectæ ſanitati reſtitueretur, dixerunt, ei plurimum profuturum, ſi modico corporis exercitio uteretur, per montem illum ambulando. Quam ob cauſam juſſit patriarcha ſellam fieri, quam duo lecticarii geſtarent; eoque modo die IV Auguſti ſe contulit ad Burgiazor, locum parvâ leucâ Valentiâ diſſitum. Ibi cùm ſacram Euchariſtiam ſumpſiſſet, eam eccleſiam optimè inſtructam cernens, à Joanne Peglieſciero, uno ex æditues majoribus eccleſiæ cathedralis Valentinæ, qui aderat, petiit, quis eam tam bellè exornâſſet. Reſpondit hic, id feciſſe Mariam Pagliares, uxorem Bernardi Simo, ejus loci dynaſtæ; adjecitque: Pater, ora Deum pro ipſa, quia vehementer ægrotat. Tum Beatus, Joannes, inquit, dic ei, Deiparam ipſi brevi ſoluturam, quod ipſa eccleſiæ contulit: brevi enim moritura eſt, nec multò pòſt etiam ego. Atque ita contigit; obiit enim illa in feſto Aſſumptionis B. Mariæ Virginis, ipſe verò die IX Octobris proximè ſecuto, ut ſuo loco dicemus.

C

ſcapulare, quo uſus fuerat, fragrat.

131 Poſtridie duxerunt B. Bertrandum ad conventum patrum Auguſtinianorum in vico de Rocca-forte, ubi, priuſquam ſacram Euchariſtiam ſuſceperat, ſcapulare illius infectum eſt macula, eaque occaſione pater magiſter, frater Gregorius Satore, commodavit ei ſuum: quod ubi poſtea recepit, ſenſit tam copioſo inſolitoque odore (qui octiduo duravit) fragrare, ut magnopere miraretur. Feſto Aſſumptionis B. Mariæ Virginis patriarcha ivit Valentiam prædicaturus; cúmque in loco non fieret Miſſa præter ſollemnem, cui B. Bertrandus ob ſuam infirmitatem non poterat intereſſe, ſummo manè ſurrexit, curavitque ſe portandum in Rocca-forte, ubi dictus magiſter, frater Joannes, ipſum confitentem audiit, & ſacra Communione refecit; ac poſt hæc Bertrandus reverſus in Godeglia eſt. Prodebat Beatus manifeſtè, quanta fame ſanctiſſimum Sacramentum expeteret; cùm totis viribus niteretur quotidie accedere ad eccleſiam, quamvis longè ab ædibus diſſitam, ut illud ſuſciperet, quod ei paſſim adminiſtrabat dominus patriarcha in Miſſa, quam ſolebat coram ipſo celebrare.

A. Avenione.

Ad noſocomium clericorum,

132 Tot amicis obſequiis Servus Dei in ædibus patriarchæ eò uſque convaluerat, ut medici ſperarent, fore ut integram ſanitatem reciperet: at ipſemet ſemper perſiſtebat in revelatione de morte ſua divinitus ſibi facta. Cúmque ipſi diceret patriarcha, medicos quidem, eum victurum, promittere; ſed tamen vereri propter id, quòd ipſe anno proxime elapſo magiſtro fratri Petro de Salamanca dixerat; repoſuit Beatus: Domine, rectè memini diei, quo id ipſi dixi, & præſtò ſum, ut exſequatur in me Dominus Deus voluntatem ſuam. Cum quodam die Beatus ſacræ Communionis percipiendæ gratiâ adiiſſet eccleſiam Godegliæ, ſpirante vehementi & noxio vento, tantùm incruduit ejus malum, ut reportandus Valentiam fuerit in noſocomium clericorum, in quo, ùt dictum eſt, frater ejus habitabat.

E

XIII. ac dein ad conventum ſuum reportatur & ex prædictione ejus

133 Invaluit ibidem eum in modum illius morbus, ut patres conventûs ejus veriti, ne extra ædem ac ſodalitium ſuum (quod ſummæ illis afflictioni fuiſſet) moreretur, apud patrem Priorem, magiſtrum Franciſcum Alemani, ſuis precibus inſtiterint, ut ipſum ad conventum reduci curaret; quod & magno cum gaudio voluptateque Servi Dei factum fuit, quem in domeſtici noſocomii cella depoſuerunt, in qua per unum menſem ad mortem uſque manſit. Ut magna erat de ſanctitate Ludovici Bertrandi exiſtimatio, ita multi deſiderabant eum videre cum eoque agere, maximè quòd pro certo haberetur, illum die feſto S. Dionyſii ejus anni MDLXXXI moriturum eſſe: idque erat publicum, quia ipſemet dixerat anno tum proximè elapſo, ac ſæpius etiam eodem anno; cujus rei ſparſa fama ad multos pervenit; ac nominatim pater dominus Laurentius Zamora, Carthuſianus, Prior conventûs Portæ-cæli, auditâ hac ex patriarcha prophetiâ, in monaſterium reverſus ſequentia verba annotavit. "Revela„tio. Anno MDLXXXI. In feſto ſancti Dionyſii „moritur Frater Ludovicus Bertrandus.

F

S. Dionyſii feſto moriturus certò creditur:

134 Hanc chartam complicatam, ſigilloque conventûs obſignatam ſic inſcripſit: "Secretum „in feſto Omnium Sanctorum anni MDLXXXI „reſerandum:" mandavitque patribus, penes quos erant claves arcæ communis, ne ſine ſua licentia chartam iſtam ante feſtum Omnium Sanctorum aperirent; ſtatim tamen poſt B. Bertrandi obitum, prophetiam jam completam ſciens, monachis indicavit, eos jam poſſe illam legere. Quod dum facerent, vehementer admirati ſunt, quòd tanto tempore ante tamque certo B. Bertrandus mortem ſuam ſcripſiſſet. Eadem charta a patribus Carthuſianis data fuit patri magiſtro Vincentio Juſtiniano, qui primus omnium Vitam B. Bertrandi conſcripſit.

hinc multus ad illum fit,

135 Vulgatâ deinde per Valentiam inſtanti morte B. Bertrandi, concurrerunt magno numero ad eum inviſendum, ejuſque benedictionem impetrandam, adeò ut noſocomii curatoribus viriliter laborandum fuerit, ut ab ejuſdem cella tantam multitudinem omnis conditionis

A. Avignono.

nis hominum arcerent Qui intromitti non poterant, his ſatisfaciebant, ſi ſaltem Roſaria ſua ſtragulum & linteamina ejus attigiſſent; quibus verò contingebat, ut eum poſſent videre, ſe feliciſſimos reputabant; multæque è principalioribus perſonis pro ſingulari beneficio habebant, ſi ante Beati lectum genibus inniti liceret. Inter plurimos viros nobiles honorificis titulis ornatos, qui B. Bertrandum variis vici bus inviſerunt, unus fuit Magiſter Ordinis Monteſæ, dominus Petrus Ludovicus Galzerano de Borgia, filius Gandiæ ducis, domini Joannis, qui, cùm deberet abeſſe Valentiâ, metueretque, ut eò redux ipſum inveniret in vivis, benedictionem ſuam ab eo petiit, & ante lectum procumbens in genua, ejuſdem Beati pedes magna devotione & lacrymis oſculatus eſt.

Invita ejus humilitat, concurſus.

136 Haud parùm diſplicuit id B. Bertrando, qui intimo animi ſenſu ait: Qui fieri poteſt, ut illuſtriſſima dominatio veſtra hoc faciat tam magno peccatori? Id ipſum etiam fecit dominus Joannes, commendator Major Monteſæ, humilem patrem ſuum imitatus; Bertrandus verò, qui ſe movere nequiebat, debili ſua voce, quantum poterat, ſe tutabatur. Dignum ſpectaculum erat ambos cernere lacrymantes, alterum ex pietate, alterum ex humilitate. Cum deſiderium iſtud commune eſſet, ardebat etiam in feminis; ſed hæ clauſtrum intrare prohibitæ, ſe conferebant in eccleſiam, ut per alios continuè diſcerent, quæ circa ipſum agebantur.

B

Religioſæ feminæ divinitùs datur, ut ejus pedes oſculetur;

137 In Vigilia S. Dionyſii curator infirmorum ad B. Bertrandum viſendum ingrediens, audivit eum, dolentis inſtar ſimul atque admirantis, dicentem: Quomodò huc intrant feminæ? Quod miratus curator eſt, probe gnarus, id fieri non potuiſſe; & venienti patriarchæ, ut ei, ùt ſemper ſolebat, aſſiſteret, narravit ei, quæ audierat. Ingreſſus autem patriarcha à Beato petiit, qui ſe haberet. Reſpondit: Quomodò hùc intrant feminæ? Quas feminæ? ait patriarcha: Beatuſque repoſuit: Certè feminæ, quæ adfuerunt hoc manè. Tum a patriarcha rogatus, quid illæ dixiſſent, Nihil, reſpondit; quod miratus antiſtes eſt. Poſtridie ſoror Angela Agugliona, Ordinis S. Franciſci Religioſa magnæ ſanctitatis, patriarchæ dixit: Dominus noſter mihi heri manè, dum devotiſſime orabam pro patre fratre Ludovico Bertrando, quem deſiderabam videre, hanc mihi conceſſit gratiam, ut potuerim ipſius pedes oſculari. Mox recordatus patriarcha eſt, quæ pridie ſibi dixerat ipſemet Beatus; rogataque monacha, an ipſa Beato, hicque illi quidquam dixiſſent; reſpondit: Nihil; ſed permiſſum ſibi fuiſſe illius pedes velociter oſculari.

C

Idem fit f g

138 Hiſce menſibus in locum Torrente *f* advenerat infirmus dominus Petrus Angelus Cernovicius, princeps & dux de Sabiaca, & deſpota Bulgariæ *g*, graviſſimè afflictus, quòd in flore ætatis ſuæ & in regione procul à ſuis remota moreretur. At poſtquam de peccatis ſuis confeſſus, & ſacra Communione per magiſtrum Natalem, loci rectorem, refectus fuit, viſus fuit tranquillior eſſe, & conſolationem admittere. Paucis diebus pòſt juſſit illum rector bono animo eſſe, ac ſperare in Deo, ſe ſanandum. Reſpondit princeps: Acceſſerunt ad me duo, qui me Valentiam portàrunt ad conventum Prædicatorum, & in cellam cujuſdam ſancti Monachi (ſic enim ſemper appellabat B. Bertrandum, quoties de illo loquebatur) qui me multùm corroborans dixit, moriendum mihi ex hoc malo eſſe die Dominica.

D

principi Cernouicio,

139 Hoc reſponſo obſtupefactus eſt rector, gnarus, principem jam à tot diebus non ſurrexiſſe è lecto, utque in rei veritatem inquireret, ivit Valentiam & caſum multis Religioſis aliiſque civitatis incolis narravit; atque ipſum B. Bertrandum adiens, ab eo petiit, ſi quis princeps illum inviſiſſet. Reſpondit Servus Dei: Veniunt hùc multæ perſonæ. Ex quibus verbis rector intelligens, Beatum id illibenter manifeſtaturum, nihil præterea addens, abeundi veniam petiit. His auditis, patriarcha Beatum ſecretò interrogavit, ſi quis exterus princeps eum viſitâſſet. Cui ille reſpondit, ita eſſe, adjecitque: Bonus vir eſt, unoque ex hiſce diebus migrabit ad cælum. Pater frater Franciſcus Ferreri, Ordinis S. Franciſci de Paula, cum altero Religioſo ad dictum principem viſendum acceſſerat, quo tempore ſacrum Viaticum ei adminiſtrabatur, eoque peracto, ingreſſus cubiculum ejus vidit magnam claritatem, ſed principem, nec in lecto, nec in cubiculo vidit, niſi aliquo tempore pòſt; petenſque, quis iſte ſplendor fuiſſet, reſponſum ab eo tulit, S. Dominicum ſanctumque Vincentium Ferrerium duxiſſe ſe ad inviſendum ſanctum Monachum Ordinis Prædicatorum.

E

qui pridie obitûs S. Ludovici feliciter moritur.

140 Subſecuto Sabbato, quod in diem VII Octobris incidit, princeps, præſente rectore, manus ſuas ex linteamine exſeruit, dicens: Nonne vides, domine rector, quanta cum gloria beatiſſima Dei Mater in hoc cubiculum ingrediatur? O benedicta! ô glorioſa, ô pulcherrima Regina cæli, ô Domina mea, ô dulcedo cordis mei! Unde umquam ego promerui, ut me ſic inviſeres? Sed quid ego dicam de te, pulcherrime Puerule, qui illius brachiis inſides, cujus venuſtas omnem aliam pulchritudinem ſuperat? Hiſce & aliis ſimilibus verbis in ea cæleſti viſione exſultabat. Poſtera autem die Dominica idem ipſe dixit: Hæc eſt dies lætitiæ, quia hac ipſa die Deum videbo; ac tribus horis ante mediam noctem denuò confeſſus peccata ſua rectori, ac ſæpius repetens hæc verba Latina: "Jeſu, eſto mihi Jeſus." Jeſu, eſto mihi Salvator, & ſalva me, animam ſuam cum magno ſanctitatis indicio Deo reddidit. Corpus ejus ſepultum fuit Valentiæ in ſacello B. Mariæ Virginis de Monte Carmelo, uti ipſe teſtamento caverat, quòd devotiſſimus eſſet B. Mariæ Virgini de Monte Carmelo, cujus habitum portabat: ſequenti verò die obiit B. Bertrandus, ſicut nunc dicemus.

F

ANNOTATA.

a 2 *Ad Cor. cap. 12, ỳ. 9.*
b *Numm. 19 & 199 in Vita 1.*
c 4 *Reg. cap. 2, ỳ. 12.*
d *Navarræ oppido.*
e *Sap. cap. 4, ỳ. XI.*
f *Diſtat Valentiâ unâ paulò ampliùs leucâ.*
g *Natione Apulus, patriâ Barletenſis, profeſſione Carmelita, Heliæ Cernovicchii & Helenæ Caſtriotæ, ducum comitumque Sabiacæ &c, filius, ùt ait Marcus Antonius Alegre in Paradiſò Carmelitici Decoris pag. 419 & ſeq.*

CAPUT

A

CAPUT VIII.

Pius obitus, & mox manifeſtata Sancti gloria.

CAP. XIV. *Mortis deſiderium quot die cæleſti pane,*

CUm ſummo deſiderio exſpectabat B. Ludovicus tantopere ſibi felicem diem, quo deſideratiſſimo Dei conſpectu potiturus eſſet, ac vel minimum momentum temporis mille anni videbatur. Die Veneris *a* ante obitum ſuum rogavit patrem fratrem Joannem Leſcano (cui ſæpè dixerat, ſe die S. Dionyſio ſacra moriturum) quis tunc præſens dies eſſet, eoque reſpondente, eſſe diem Veneris, digitis ſuis computavit uſque ad diem Lunæ *b*, dixitque: Benedictus Deus! quatuor etiam ſuperſunt dies! Sed quamquam mors tardare ei videretur, B ſolabatur ſe, diſponebatque per Panem cæleſtem, quo roboratus montem gloriæ erat aſcenſurus. Poſtquam divinum Sacramentum pro viatico acceperat, quotidie confeſſus eſt ſacramque Euchariſtiam ſuſcepit uſque ad diem obitûs ſui: hoc ſervato ordine, ut uſque ad mediam noctem qualecúmque medicamentum aut juſculum ſumeret, ſed inde ab ea hora nullo modo poterat induci, ut aliquid alimenti admitteret, exſpectans tempus, quo aliquis Miſſam celebraturus erat in valetudinario & ſacram Communionem ſibi porrecturus.

& piis cum Jeſu, Maria & S Vincentio Ferrerio colloquiis levat:

142 Habebat piam Crucifixi iconem ad cervical ſuum, quam ſæpiſſimè ſumebat in manum, ejuſdem manus pedeſque venerabatur, ac multa verba ex tenero cordis affectu & amore proferebat; ac ſimili modo oculos ſuos figens in quamdam B. Mariæ Virginis imaginem, devotiſſimè colloquebatur, cujus verba audierunt multi, qui in cellam, illo inſcio, intrabant, quia diligenter cavebat, ne intelligeretur, quòd omnem exteriorem ſanctitatis ſpeciem ſemper averſatus fuiſſet. Plurimum gaudebat patriarcha multis horis cum ſolo Servo Dei in cella verſari, utì fecit aliquot diebus C ante mortem, ac ſemel rogavit ipſum, an ſanctus pater Vincentius Ferrerius eum numquam tempore illius morbi inviſiſſet. Id ſemel factum eſſe, reſpondit, addiditque: Et nunc etiam ſtat ibi, digitoque locum indicavit. Nec eſt, cur id quiſquam miretur: nam, ut multa, quæ in hac hiſtoria jam retulimus, omittamus, aliquando quamdam dominam, admodum afflictam ob miſerandam mariti ſui mortem, quam die Jovis Sancto ex eccleſia egrediens obierat, conſolans Servus Dei dixit, illius animam jam eſſe in cælo, utque eam multò certiorem faceret, adjecit hæc verba: Ne dubita hac de re, domina: nam S. Vincentius eam revelavit cuidam fratri, qui cum eo loquebatur, ſicut ego nunc loquor cum dominatione veſtra.

ſuſcepta biduo ante mortem extrema Unctione, paroxyſmum patitur,

143 Morbo vehementer aucto, Beatus ad extrema deductus eſt; quare biduo ante mortem ſuam Sacramentum extremæ Unctionis petiit, quod cum ſolita ſua devotione ſuſcepit, reſpondens, dum oportebat, ac tacitè pſalmos recitans. Quo peracto, perſtitit in magna quiete, cæleſtem quietem exſpectans. Die Dominica, quæ erat Vigilia S. Dionyſii, paulò ante horam XXIII corripuit ipſum paroxyſmus adeò vehemens, ut crederetur mori. Pulſatâ igitur, ùt fieri aſſolet, moriente Religioſo, tabellâ, omnes fratres ad noſocomium concurrerunt, quorum alii flebant, alii gemebant, dolebant omnes. Aderant ibi etiam patriarcha & epiſcopus Marrochianus dominus Michaël de Spinoſa, & poſtquam ibidem aliquantulùm fuerant, Beatus oculos aperiens ait: Recedant, poterunt adeſſe in tempore. Quam ob rem patriarcha inde abiit, quòd non moriturus eſſet ea nocte, tamque firmam fidem habuit verbis ejus, ut, licèt paulò antè ſignificâſſet, velle ſe ea nocte apud infirmum vigilare, ad palatium ſuum reverſus ſit, nihil ſuſpicatus, eum tunc moriturum, nec ante poſterum mane redierit.

A: AVINIONE.

ac in tunica Dominicana mori cupit;

144 Poſt aliquot horas infirmorum curator à medico Almenara petiit, quid infirmo poſtridie in cibum dandum eſſet; quod Beatus audiens, Nihil opus, inquit, quidquam cibi mihi in diem poſterum apparari: verumque dixit, cùm poſtridie, antequam quidquam ſumpſerat, exceſſerit è vivis. Dicto die, qui fuit S. Dionyſio ſacer, circa manè, quamquam ſenſus jam notabiliter defeciſſent, nihilominus, E cùm interula ſua lanea viſa ipſi fuiſſet linea eſſe; quia valde candida erat & aliquantum mollis: hac imaginatione impulſus dixit, etiam cum lacrymis: Per amorem Dei, per charitatem, per amorem Jeſu, tollite mihi hoc induſium, & date mihi tunicam S. Dominici, patris mei, totieſque hæc repetiit, ut oportuerit ſolandi gratiâ illum ſuâ illâ tunicâ exuere, ac paulò poſt eâdem, velut alterâ iterum induere. Atque hac ratione tranquillus manſit, hac quoque in re manifeſtans, quantùm ſemper amâſſet ſui corporis caſtigationem, cui jam inde ab adoleſcentia aſſueverat. Tenebat Beatus Crucifixum in manibus, in quem tam ferventi affectu obtutum fixerat, ut ad ſingulas lacrymarum eruptiones videretur ſpiritum effundere per oculos, corque ſuum per os, quoties diviniſſimas illius plagas oſculabatur.

acceptaque à patriarcha benedictione, ſanctè obit c

145 Auditâ horâ XV *c*, ex indiciis apparebat malum ad extrema pertigiſſe; idque advertens moribundus patriarcham precatus eſt, ut ſibi Euangelium prælegeret, ſuam benedictionem impertiret, flagitando, ut citò faceret, F quia ſentiebat ſe mori. Hoc officio patriarcha perfuſus lacrymis functus eſt, dolenſque pro ratione teneri amoris, quo ipſum proſequebatur, & Servus Dei pari cum affectu ac devotione gratum habuit. Circumdabant illum ibi multi Religioſi & perſonæ præcipuæ conditionis, omnes lugentes, pulſatâque tabellâ, fratres pro more Ordinis ſui recitabant Officium Commendationis animæ, cúmque finiviſſent hæc verba: "Ut „vinculis carnis exutus pervenire mereatur ad „gloriam regni cæleſtis, præſtante Domino noſtro Jeſu Chriſto, qui cum Patre & Spiritu „Sancto vivit & regnat in ſæcula ſæculorum"; beata illa anima ex hoc carcere terreno migravit, eamque glorioſi angeli ſuſceperunt, & comitati ſunt ad æternam requiem in cælo, quam tot laboribus lucrari ſtuduerat hic deorſum in terra.

anno 1581, die IX Octobris, ejuſque gloria tum tum ſuavi odore ex ejus corpore emiſſo,

146 Solvebantur in lacrymas fratres, quamvis haberent, quòd lætarentur de beatitudine ac gloria tanti Servi Dei, & proſtrati in genua certabant quique præ aliis ſæpius oſcula ejus pedibus figere. Quamvis autem Defunctus haberet

A. Avignono. beret in uno crurum diu inveteratam plagam, erumpebat nihilominus ex ea lecti parte ſuaviſſimus odor, diverſus à cunctis aromatibus, quæ in hoc mundo reperire eſt. Neque ſolas manus aut pedes, verum etiam ſtragula & linteamina lecti & veſtimenta, quæ omnia pro rebus benedictis ſacratiſque habebant, oſculabantur. Mortuus eſt B. Ludovicus Bertrandus die Lunæ, IX Octobris, die S. Dionyſii martyris, anno MDLXXXI, ante meridiem, uti ipſemet accuratè prædixerat, ætatis annorum LV. Cella, in qua obiit, mutata in oratorium eſt, in quo ad ſolatium eorum, qui in noſocomio ſunt, celebratur Miſſa. Erat Beatus procerus ſtaturâ, macilenta facie, maxillis nonnihil elevatis, naſo acuto aquilino, carne in vultu extenſa, crinibus coronæ albis nigriſque mixtis, oculis admodùm lucidis.

XV. & prodeunte ex ejus ore ſplendore;

147 Eodem, quo animam reddidit, temporis momento viſus eſt ex ore ejus ingens prodire ſplendor, qui totam cellam illuminavit, eratque velut fulguris, ac ſpectatu jucundiſſimus, & duravit, quo tempore quis AVE

B MARIA recitaret. Viderunt illum multi Religioſi ac ſæculares, inter quos fuêre Franciſcus Ludovicus Blanes, nobilis eques, frater Michaël Ferreri, frater Joannes Martinez, frater Petrus Foix, frater Michaël Luca, & Honophrius Dalio, civis & ſindicus Valentinus. Dominus Mathias Paglias, eccleſiæ cathedralis Valentinæ canonicus Beato addictiſſimus, deſiderans morienti adeſſe, feſtinanter accurrit; cúmque in aream Prædicatorum perveniſſet, vidit in faſtigio claritatem, ut obſtupeſceret; deinde ad noſocomium perveniens comperit, illum eo ipſo temporis momento exſpiraſſe, audienſque ab illis, qui ibidem aderant, de viſo in cella, dum moreretur, ſplendore, narravit ipſe quoque, quod viderat. Sed & pater Præſentatus, frater Hieronymus Almenara eodem momento magnum ſplendorem ſupra cellam conſpexit.

tum cæleſti muſica,

148 Frater Antonius Baglieſter, eccleſiæ janitor, qui Beatum tenerrime diligebat, eodem mane, quoties per munus ſuum liceba[t], inviſit eum, cumque adeſſet, dum ille moriebatur, non potuit ibi ſe continere; ſed in ec-

C cleſiam rediens, dum illum exſpiraſſe, nunciatum eſt, audivit muſicam inſolitæ dulcedinis, & admirans, cur ea fieret, tantò etiam magis mirabatur, quòd non poſſet rectè diſcernere, quo loco fieret, cum modò ad altare majus, modo verſus ſacellum Roſarii, modò verſus clauſtrum haberi videretur; bonaque temporis parte illam audiit. Sed advertens, eamdem non ab omnibus, qui in eccleſia erant, percipi, intellexit, cæleſte melos eſſe, quo Deus indicare vellet feſtivitatem, quæ propter novum Aulicum ſuum celebrabatur in cælo. Audita pariter à multis eſt ea muſica eodem veſpere, dum Defuncti corpus jacebat in eccleſia, ac poſtero mane, priuſquam ſepeliretur; & rurſum tempore exſequiarum, quæ ſequenti die Veneris peractæ fuerunt. Jurarunt omnes muſici civitatis, ſe prædictis horis nec cecinisse, nec muſica inſtrumenta pulſaſſe in iis locis, imò nec in eorumdem vicinia; & quamvis etiam cantaſſent aut ſonuiſſent, nullo modo audiri poterant in eccleſia propter nimium ſtrepitum ex concurſu populi.

149 Mater ſoror Auguſtona, Religioſa Tertii Ordinis S. Franciſci, quæ vivens & mortua magnæ Dei famulæ famam obtinuit, paucis diebus ante obitum Beati vidit cælum apertum ſupra conventum Prædicatorum verſus cellam, in qua ipſe morabatur. Quædam pia perſona, in nocte S. Dionyſii precibus intenta ſpectivit animam ad cælum aſcendentem, coronâ aureâ redimitam, & à duobus angelis portatam; viditque, in eccleſia Prædicatorum apparari tumulum ejuſdem corpori collocando; ex quorum altero intelligens, B. Bertrandum obiiſſe, acceſſit ad dictam eccleſiam, comperitque, quod ſpiritu viderat, & aſpiciens vultum ejus, qui in tumulo jacebat, facta certior eſt, animam, quam viderat, B. Bertrandi eſſe. variiſque, quæ variis ſeu paulò ante,

150 Alteram admodùm præclaram de B. Bertrandi gloria viſionem habuit quidam pater Ordinis S. Franciſci, quam ſecretiſſimè cum jurejurando revelavit patri magiſtro fratri Vincentio Juſtiniano Antiſt *d*, & patri magiſtro fratri Hieronymo Baptiſtæ della Nuza *e*, epiſcopo Lobetano; qui Religioſus per biennium deſideraverat B. Ludovicum cognoſcere, de quo magna mirabilia audiverat, nec umquam potuerat videre ante menſem Auguſtum anni MDLXXXI in Godeglia in domo patriarchæ, quamvis nullum ei verbum dixerit. In Vigilia S. Dionyſii, quæ in Dominicam inciderat, eidem Religioſo poſt Matutinum Officium oranti in choro pro B. Bertrando, quem audiverat moribundum eſſe, exhibita fuit eccleſia reſplendens, ex qua prodibat lux maxima; ad quam eccleſiam ille propiùs accedens, vidit muros illius ex cryſtallo & auro eſſe, in eaque media elevatum tumulum panno auro contexto coopertum, ac ſuper eo B. Ludovicum Bertrandum mortuum: retrò tumulum multas cruces aureas, & quatuor fratres S. Dominici, duos ad caput illius, iique videbantur ſenes, ac duos ad pedes, qui videbantur juvenes. ſeu paulò d e E

poſt ejus mortem

151 Omnes quatuor è facie ſua emittebant ſplendorem, in modum radiorum ſolarium: ſed eo cum diſcrimine, quòd ille, qui circa caput erat à dextris, emitteret ex fronte unum radium ceteris ſplendidiorem, qui ſupra eccleſiam elevabatur: ille, qui à ſiniſtris erat, ſimilem emitteret radium; ſed ex ore ſuo; quódque pari modo ei, qui circa dextrum pedem erat, prodirent è manibus duo radii, qui etiam ſuperabant eccleſiam, tenebatque iſte manus expanſas, velut admirabundus; quarto denique prodiret ſimilis radius è pectore, iſque habebat palmam in manu. Præterea vidit duos angelorum choros, accenſos cereos candidos geſtantes, ſubitò per eccleſiam venientes uſque ad altare majus, canenteſque: "Sanctus, Sanctus, „Sanctus Dominus Deus Sabaoth. Pleni ſunt „cæli & terra gloriâ tuâ, Oſanna in excelſis." Exhibebant hi angeli mirum honorem corpori B. Bertrandi, & ante illud procedentes in duos diviſi ſunt choros. Poſt illos ſequebatur multus populus, mares & feminæ canentes, dictumque corpus venerati, manus pedeſque oſculabantur, proſequentibus interim angelis cantare: "Benedictus, qui venit in nomine Domini, Oſanna „in excelſis. F

oblatæ fuerunt.

152 His viſis, Religioſus iſte ſuos ſenſus recepit. Manè conatus fuit diſcere, quæ nova de B. Bertrando haberentur; nec potuit ſcire uſque in diem Martis ſequentem, qui fuit dies ſepulturæ illius. Petita igitur à ſuperiori ſuo licentiâ, ivit Valentiam, ac ſequenti die Veneris ejuſdem exſequiis interfuit; ita ut Deus ejus

A ejus mortem uno die priùs, quàm accideret, ipſi ſignificaverit. Decreverat Religioſus iſte viſionem nulli revelare, quàm confeſſario ſuo, à quo eam juſſus eſt publicare. Sed cùm id aliquot dies facere diſtuliſſet, vehementi ſcrupulo anxiatus ſtatuit eam cum B. Nicolao Factore communicare, unà cum aliquibus aliis rebus ad animam ſuam pertinentibus. Nocte autem ſequenti apparuit ei idem B. Nicolaus, dicens: Surge, fili, & vade ad Prædicatores, & dicito illis, quæ de B. Bertrando nôſti; in altero autem negotio, de quo me conſulere volebas, ſic & ſic agito. Biduo pòſt ita Prædicatores adivit, iiſque inter multas lacrymas viſionem expoſuit; rogatuſque, an ſciret, quinam eſſent quatuor iſti Sancti, negavit, dicens, id ſibi non fuiſſe à Deo revelatum.

viſionibus *f*

153 Non minor demonſtratio gloriæ B. Bertrandi fuit, quod contigit magiſtro Natali, Rectori in Torrente *f*, qui ſimul mortem illius intellexit, Miſſam ſolemnem cantavit, ut ejuſdem animam juvaret ad egrediendum è purgatorio, ſi in eo detineretur. B Sed ad MEMENTO non ſolùm oblitus fuit, eam ipſi applicare, verùm etiam ejuſdem nullo modo recordatus eſt, niſi poſt Miſſam abſolutam. Imputabat id vitio ſuo, ac proinde poſtridie alteram Miſſam Defunctorum celebravit, in qua illius ſimiliter oblitus fuit. Idem accidit in tertia Miſſa; quo admirabili eventu obſervato, agnovit, ita Deo placere Quam ob rem inde in vicem orandi pro dicta anima, velut alios Sanctos illum invocavit, eumque ſingulari devotione coluit.

XVI. *manifeſtatur.*

154 Simul atque ea ſancta anima exceſſerat è corpore, nobilis eques Franciſcus Ludovicus Blanes, priuſquam illud veſtiretur, pro eximia devotione, quà erga Beatum ferebatur, acceſſit oſculaturus pedes illius, atque inter amovendum operimenta lecti tam ſuavem fragrantiam odoratus eſt, ut quædam aromata ibi latère putaret. At certior factus, nihil ejuſmodi ibidem eſſe, cruraque Beati plagis infecta conſpicatus, perpendenſque, illum jam à multo tempore in lecto decubuiſſe (quæ omnia à ſuavi odore aliena erant) concluſit, rem cæleſtem eſſe, ut verè erat, eò etiam magis, quòd non eſſet ſimilis odoribus terrenis. C Eamdem fragrantiam pariter ſenſerunt alii, ùt dictum eſt cap. VI hujus libri.

quàm inſuper Deus, dum ad ejus feretrum

155 Indutum veſtibus concinnéque compoſitum Beati corpus à patribus ſui conventûs ubertim flentibus in eccleſiam fuit illatum, quam confeſtim ad illius manus ac pedes oſculandos & ſegmenta veſtium auferenda tam numeroſus occupaverat populus, ut mirum viſu eſſet. Erat ſacrum illud cadaver tam pulchrum, ut non ſolùm nullum horrorem, ùt ſolent cadavera, pavoremque incuteret, ſed magnam devotionem & jucunditatem aſpiraret, adeò ut viderentur ſpectatores non poſſe ſuos oculos ab eo avertere. Augebatur hæc admiratio, quòd, dum manus, faciem brachiaque palpabant, corpus vivum, frigidum tamen, palpare ſibi viderentur; & quicúmque volebat, ea membra tractabat flectebatque. Crevit in hunc modum multitudo accurrentium, ut, ne quid indignum fieret, meritò timeretur: quapropter Prior conventûs miſit, qui ſupplicaret comiti d'Aytona, Valentiæ proregi, ut ſui corporis ſtipatores ad coërcendam turbam concederet, atque interim corpus detulerunt in ſacriſtiam, maximè, quòd jam tum unus illi abſciſſus eſſet digitus.

ONONO. A. AVI- *ingens hominum,*

156 Populus, qui aſſiduè magno numero accurrebat, lamentabatur (nec immeritò) quòd eo theſauro privaretur, orabatque, ut is proferretur in publicum: quam ob rem patres, ut illius devotioni facerent ſatis, conſenſerunt, ut reponeretur in quodam ſacello intra eamdem ſacriſtiam, quod habet januam in clauſtro, cancellis ligneis inſtructam, per quos oſculari manus permittebant iis, qui poterant appropinquare. Cùm adveniſſent ſtipatores, corpus Beati è ſacriſtia, ſuccollantibus domino Chriſtophoro de Cardona Aragoniæ architalaſſo, domino Joanne de Borgia commendatore Majore Monteſæ, domino Michaële Mercader, aliiſque nobilibus viris & devotis perſonis, in eccleſiam tranſlatum fuit, & cum feretro depoſitum intra poſtremos clathros ferreos altaris majoris, ſtipatoribus multiſque Religioſis illud circumdantibus; nec hæc tamen omnia ſatis erant ad reprimendum vim & impetum devotiſſimi populi. E

tam laïcorum, quàm clericorum,

157 Eodem tempore comparuit in ſupplice agmine univerſus clerus eccleſiæ cathedralis cum ſuo muſicorum collegio, qui Defuncto Reſponſorium cantârunt, quod ſimiliter fecerunt omnes duodecim parochiæ & conventus civitatis, manifeſtis lachrymis lugubrem cantum ſociantes. Advertentes autem patres Prædicatores, non poſſe per adhibitam cautionem corpus Beati à creſcentibus turbis tutari, illud ad ſacriſtiam denuò detulerunt, quò prorex dominus Franciſcus Moncada, comes d'Aytona, cum proregina domina Lucretia de Gralia ſuiſque filiis venit oſculaturus manus ejus; uti etiam dux Cardonæ, marchio de Comares, dominus Jacobus de Cordoua, qui tum opportunè Valentiæ aderat, comes Albayda, aliique viri nobiles ac præcipui equites, ac penè omnes concilii regii doctores præſtiterunt.

multitudo concurrit;

158 Poſt duas elapſas horas, ne tot perſonas ſine ſolatio, maximè, quæ in ſacello majori erant, duas honorifico titulo inſignitas dominas aliaſque multas dominas & viros nobiles dimitterent, corpus Beati denuò ſuſtulerunt, dimittentes, quotquot potuerunt, portaſque obſerantes, ne rurſum orirentur tumultus. F Quamvis autem tunc ſerò eſſet, prohiberi nequiit, quin, dum hi egrederentur, intrarent alii, qui in area ante eccleſiam congregati erant. Intravit inſuper admodum ſerò marchioniſſa de Navarres cum pluribus dominabus & illuſtribus viris, quibus junxit ſe ingens multitudo hominum, quos excubiæ nulla ratione poterant ab ingreſſu prohibere. Tenuit hæc devota confuſio uſque ad horam noctis tertiam; quod diſplicuit patribus, quia deſiderabant, ut Beatus poſſet ab aliquo in naturali ſua ſtatura ſine perturbatione accuratè depingi, eâque ratione tam charo ſibi monumento gaudere. Depictus ſolummodò eſt uſque ad medium corpus, Crucifixum manu tenens in eo corporis habitu, in quo mortuus fuit, oculis demiſſis, cum prodeunte ex ore ſcedula, inſcripta his verbis: "Domine, „hic ure, hic ſeca, ut in æternum parcas"; quæ frequenter in ore habuerat.

variis beneficiis teſtatam voluit.

159 In aurora ſubſecuti diei tam numeroſus affuit populus, ut illius precibus indulgendi causâ oportuerit ante ſolitum tempus eccleſiæ fores reſerare. Collocatum fuit ſacrum corpus

A. Avi-unono.

pus in ſuggeſto ligneo valde elevato, cooperto panno holoſerico auroque contexto, aptatoque, ut illius manus oſculis paterent. Ad feretrum ſtabant tres Religioſi ad accipienda coronas Marianas & Roſaria, Beati corpori admovenda. Duravit magnus iſte concurſus toto tempore matutino, maximè accedentibus etiam aliis è vicinis locis. Allati quoque fuère multi infirmi & ſanitatem conſecuti, volente Deo per ejuſdem interceſſionem multa miracula patrare, quorum aliqua ſequenti capite narrabimus.

ANNOTATA.

a *Adì Annotata in Vitam primam cap.* 12, *litt.* b.

b *Conſule eumdem locum lit.* c.

c *Horæ Italicæ ab occaſu ſolis numerantur: ad extrema igitur deductus fuit* S. Ludovicus *ſub horam decimam matutinam, noſtro horas à media nocte computandi more.*

d *Auctori Vitæ primæ.*

B

e *Vide Annotata in cap.* 1, *libri* 2 *lit.* f, *pag.* 406.

f *Vide Annotata in cap. proximè præcedens lit.* f.

CAPUT IX.

Varia beneficia paulò poſt Sancti obitum variis præſtita, & ejuſdem ſepultura.

CAP. XVII. Priuſquam ſepeliretur, ſplendor prodiit ex ejus corpore,

PLacuit Deo per infinitam bonitatem ſuam bonum Servum ſuum, antequam ſepeliretur, multis ac inſignibus honorare miraculis, quæ duobus ſuprà relatis de ſplendore cantuque angelico addenda in hoc capite recenſebuntur. Raphaëla Soler annorum LV, Beatum pariter ſplendentem conſpicata, volebat manus pedeſque ejus oſculari, ſed correpta ſcrupulo, an id licitum eſſet, quo tempore ille nondum fuerat canonizatus, ivit ad confeſſarium ſuum, C eoque non reperto, reverſa ad Beati corpus eſt, illudque ſplendore, quo antè, coruſcans denuò conſpexit. Idipſum etiam Eugenia Specchio vidua, annorum L, pariterque frater Antonius Beglieſter, converſus ætatis annorum XL, ſpectàrunt. Andreas Armengol, reſtium è ſeta opifex, ex Moreglia *a* oriundus, ſed Valentiæ incola, acceſſit, quamvis magno cum labore ob frequentiam populi, ad Beati defuncti manus oſculandas, dumque id faceret, vidit eas tam claras lucidaſque, ut in iiſdem, velut in ſpeculo vultum ſuum ſpectaverit.

quod & ſponte motum fuit;

161 Dominus Joannes Vives de Canamas ætatis annorum LXX, Beato devotiſſimus, eadem de cauſa illùc accedens, cum jam prope feretrum perveniſſet, vidiſſetque, unum è Religioſis ad ſacrum corpus excubantibus, qui ſiniſtram ejuſdem corporis manum, ut eam minùs incommodè frequens populus poſſet oſculari, tenebat, eam tunc, quòd alia quapiam re occupatus eſſet, paulisper remiſiſſe, non potuit pertingere ad oſculandum; viditque Beatum corpus ſuum vultumque moviſſe, ſeque eo aſpici, manumque ſibi extendi, ita ut ipſe Joannes eam attingere & oſculari potuerit. D Iſabella Joanna Salone, uxor Antonii Perez, ex vico de Beniſaraig *b*, ætatis annorum circitèr duodecim, habitabat Valentiæ in domo materteræ *c* ſuæ, conjugis Hieronymi Vagliadolid veſtiarii, & à pueritia ſua paſſa fuerat fiſtulam ſub gena dextera, quæ uſque in guttur penetraverat, unde multa deſſluebant, & quamvis multa pluribus annis adhibita fuiſſent medicamenta, nihilo malum imminutum, imò auctum eſt adeò, ut inciperet os maxillæ putreſcere. Quam ob cauſam medici chirurgique aſſerentes, malum eſſe immedicabile, ei vale dixerunt.

fiſtulam ſanat,

162 Eodem die, quo B. Bertrandus obiit, prædicta illius matertera & Sperantia Vagliadolid, Ordinis S. Dominici, conduxerunt eam ad eccleſiam Prædicatorum, & quia propter frequentiam populi non poterant uſque ad corpus B. Bertrandi pertingere, monuerunt, ut ipſamet niteretur eò pervenire, & Sancti manu, aut ſaltem veſte aſſlictam partem devotè attingere. Pertigit illuc magno cum labore juvencula, & cum adjutorio piorum hominum apprehendit E manum Beati, quà ſignum Crucis ter formavit ſuper fiſtula, & ad locum, ubi erat matertera ſua, reverſa dixit, quid feciſſet, ac domum reducta fuit. Ibi matertera ex quadam indignatione impegit ipſi alapam, cúmque illa vellet abſtergere ſanguinem, qui, quoties ejus facies percutiebatur, ſemper inde eſſluebat, nudato collo, non modò non apparuit ſanguis, verum etiam comperta eſt fiſtula omninò ſanata.

odoratum reddit, narium fœtorem pellit,

163 Gaſpar Gari ſubdiaconus, ætatis annorum XLIV, dum erat parvulus annorum V, odoratum penitùs amiſit, ejus nares infecit tam fœdum malum, ut præ fœtore nemo poſſet prope illum conſiſtere. Triennio ante mortem Beati negotium quoddam cum eo tractandum habuit, cúmque, antequam loqueretur, vellet manum ejus oſculari, recuſavit Beatus, recuſavitque denuò abeunti, omni vi renixus. Qua re dictus Gaſpar graviter aſſlictus fuit, verituſque ne id ob peccatum aliquod ſibi contigiſſet; poſt ejuſdem Beati obitum ivit ad conventum Prædicatorum, arreptaque illius manu dextera, ait: Serve Dei, cum me vivens aſſlixeris, ſolare nunc, liberando hac infirmitate, quam tot F annis paſſus ſum, eamque manum oſculatus eſt. Deinde volens etiam dexteram oſculari olfecit odorem tam ſuavem, ut magno gaudio repleretur, nec minus lætaretur de recepto ſenſu odoratùs. Domum redux; nares emungens, omne malum in ſudarium expulit, eoque dehinc ſemper manſit immunis.

malum ventris,

164 Mariam Tudela, Joannis Gremoli uxorem, malum ventris, quod LLOSA MATRIS vocatur, invaſerat, eamque in aſſlictiſſimam valetudinem reduxerat, & ad officia ſua reddiderat inhabilem, multis remediis nequidquam adhibitis. Ut hæc B. Bertrandi obitum famamque ſanctitatis ejus intellexit, decrevit, quam poſſet optimè, licet maximo cum cruciatu, ſe ad eccleſiam Prædicatorum conferre, ſalutem ſuam flagitatura, ut labore ſuo familiam poſſet ſuſtentare, & parietibus (alias enim non poterat) innixa paulatim progrediens ad dictam eccleſiam pervenit. Sed, cum nequiret tranſire ante altare S. Bernardi, prope portam à dextris poſitum, nec animus, nec vires ſufficerent, ut poſſet, maximè in frequenti turba, ad ipſum Beati corpus pertingere, ibidem perſtitit,

A. Avignono.

A tit, ſeque Beato devotiſſimè commendavit. Qua in oratione notabili temporis ſpatio perſeverans, viſa ſibi eſt ſubitò ſe meliùs habere, nec tantum ſui corporis pondus doloremque ſentire, ac denique ſuis nixa pedibus incolumis domum rediit tanta cum agilitate, velut numquam ullum malum paſſa fuiſſet.

dolorem dentium laterumque ſanat:

165 Uxor Antonii Joannis Iſola, veſtiarii, jam quatuor vel quinque diebus tam acerbo dolore dentium cruciata fuerat, ut nequiret quieſcere, & per domum diſcurreret, vociferans inſtar amentis. Ipſo die, quo B. Bertrandus obiit, verſus veſperam quidam cæcus præ foribus illius tranſiit, quem quaſdam preces recitare juſſerunt. Audiens autem cæcus magnos feminæ clamores, ejus rei cauſam petiit, hàcque ex ejuſdem marito intellectâ, ſubjecit, ut ipſa B. Bertrandum invocaret; ſe habere penes ſe ſudarium, quod ejuſdem Beati corpus attigerat; ac proinde illud morbidæ maxillæ, ſignum Crucis eodem formans, applicaret. Fecit id mulier devotiſſimè, eodemque momento temporis non ſolùm mitigatus eſt dolor, ſed omninò ſublatus, nec eo deinceps umquam denuò B ipſa correpta fuit. Iſabella Anna, Chriſtophori Sancez de Ayala notarii uxor, graviter cruciabatur doloribus laterum, qui ipſam bis terve ſingulis menſibus acriter invadebant; idque longo tempore duravit cum vomitu. Ipſo, quo Beatus mortuus eſt, die iiſdem acerrimè correpta, ivit ad oſculandum manum ejus, & pro ſua incolumitate precata eſt, atque eodem momento ſanata fuit, nec umquam relapſa eſt.

teſtamentum deperditum recuperatur,

166 Habebat Euphemia Ayala, filia Chriſtophori Ayala, magni momenti litem, cujus felix exitus unicè pendebat ex teſtamento Angelæ Seria. Pridie, quàm moreretur Beatus, Chriſtophorus Sancez de Ayala, notarius, juſſerat teſtamentum quæri à Franciſco Bitor notario, ſed illud inveniri nequiit. Dictus Ayala eo die, quo Beatum ſepelierunt, qui fuit dies x Octobris, ad conventum Prædicatorum acceſſit, ac poſt data Beati corporis manui oſcula precatus eſt pro reperiendo iſto benedicto teſtamento, quod invenire tanti filiæ ſuæ intererat. Inde recedens, notarium denuò adiit, C denuóque oravit, ut ſcriptum iſtud iterum quæreret. Reſpondit ille, ſe, cùm jam omnem adhibuiſſet diligentem operam, nolle amplius tempus perdere; ſed ipſemet Ayala quæreret. Erant ibi multi libri in menſa poſiti, quorum primum, qui inciderat in manus, aperiens, dictum teſtamentum reperit. Quam ob rem cùm ex admiratione, tum ex gaudio, ille adeò perculſus fuit, ut ſurrexerit totus ſudans, idque magni miraculi loco habuerit.

viſum reddit, ſanguinis exſcreationem ſiſtit, ſalſum capitis humorem, ſœdum ſub aure tuber,

167 Vincentia Joſepha Burdeus, enatâ ipſi in oculo maculâ, quæ viſum tollebat, in tempore ivit ad eccleſiam Prædicatorum ipſo die ſepulturæ B. Bertrandi, tentatura, an ejus manum poſſet oſculari, quod pridie præ turba non potuerat facere. Cum ad ſacrum corpus pertigiſſet, manu impedito oculo impoſita, illicò diſſoluta eſt macula, viditque, ut priùs, quàm impedimentum iſtud ei ortum fuerat. Sperantia, adulta virgo, filia Petri Tudo Pelayre, jam toto anno ſanguinis exſcreatione laborans, tentatis fruſtra remediis, ad B. Bertrandum, dum in feretro jacebat, acceſſit, & pedes ejus oſculata extemplò incolumis evaſit, nec quidquam ſanguinis dehinc exſcreavit. Sperantia Vincentia puella, Jobi Perez ignivomarum fiſtularum opificis filia, ætatis annorum xv, jam triennio affligebatur ſalſo humore in capite, quod inde intumeſcebat ac fœdabatur velut cruſtâ, & aliquando ſpargebatur is humor per collum in apoſtemata. Poſtquam mater ejus multa in medicinas (nam omni menſe renovabatur malum) fruſtrà expenderat, duxit eam ad Beatum, curans, ut infirmæ caput attingeret caput Beati: quo facto, evanuit malum, nec deinde eam umquam denuò corripuit. Joannæ Villalua, ætatis annorum xviii, ſub aure dextera accreverat tuber carneum tam fœdum, ut altera auris videretur, quod illa aliquot menſes velis aliiſque ornatibus abſcondere ſtuduit; ſed ſemel oſculata B. Bertrandi pedes quaterque manus, quarum unâ accrementum iſtud attigit, ſine ulla mora eo malo penitùs caruit.

ſanguinis fluxum, narium dolorem, & febrim ſanat.

168 Jam quartus currebat annus, ex quo vidua Arenoſa vehementem ſanguinis fluxum patiebatur, qui, ſimul ac illa B. Bertrandi pedes oſculata fuit, ſubitò ceſſavit, ipſaque uſque ad obitum ſuum incolumis dehinc vixit. Filius E Simonis Alvarado, annorum xii, in Muferos radicem, quæ in hoc regno gignitur, Ciuta *d* appellatam & eſui aptam, dextræ nari ſuæ inſeruit, eamque ſpiritu ſurſum attrahens tam profundè infixit, ut amplius videri nequiret: unde & puer magnum dolorem ſenſit, & parentes ejus admodùm affligebantur, quod malum immedicabile eſſet. Ad pulſum æris campani pro Ave Maria accepit dictus Alvarado ſchedulam Valentiâ, quâ certior factus de obitu B. Bertrandi, de magno concurſu populi ad illius manus oſculandas & ingenti famâ miraculorum ejuſdem; mox in genua procidens filium ſuum eidem devotiſſimè commendavit, eodemque omnino tempore decidit radix, quæ in naribus jam multùm intumuerat. Vincentia Beneita, puella novennis, febri continuâ cum anguſtia pectoris laborabat. Ejus mater Franciſca Ferreri, nobilis viri Michaëlis Joannis Beneito conjux, ivit B. Bertrandum veneratura, indeque domum redux annulum, quem Beatus aliquo tempore in infirmitate ſua geſtaverat, F infirmæ digito inſeruit; moxque eam febris deſeruit, pectuſque liberum manſit.

xviii. *Corpus ejus ægrè ad ſepulcrum delatum,*

169 Die Martis, x Octobris anni mdlxxxi poſt Miſſam ſollemnem, cum Beati corpus jam humandum eſſet, audita in eccleſia eſt magna & flebilis lamentatio, omnibus, qui aderant, ex ardenti devotione conantibus auferre veſtimenta, quæ iſtud ſacrum corpus tegebant; & quamquam horum piorum furum manus accenſis facibus adurerentur, impediri nequiit, quin illud paulò minus quàm nudatum manſerit. Elatum è feretro præſentibus ſolitis excubitoribus, quàm celerrimè fieri potuit, delatum eſt ad ſepulturam, in qua erat reponendum. Patriarcha perfuſus genas lacrymis ſancto ſuo Amico proceſſit obviàm, eumque amplexus eſt magna cum devotione, quam pariter in omnibus ſpectatoribus excitavit. Non cedente verò importuno populo, nec locum dante, ut ſolitæ fratrum noſtri Ordinis ſepulturæ Officium poſſet compleri, ſacrum corpus, quam potuerunt, ocyſſimè in ſepulcro collocârunt, & ſepulcrali ſaxo cooperuerunt, qua ſola ratione id officium finiri potuit.

170 Circa veſperam comparuit altera multitudo externorum tam numeroſa, ut admiratione pariter ac commiſeratione dignus eſſet do-

A. AVIGNONO. *dum ſepultura completur, candidum & inſtar vivi tractabile cernitur.*

dolor, quem prodebant, quòd ſacrum corpus tam citò ſepultum eſſet, antequam illis id videre licuit. Succedente nocte, clauſis conventûs foribus, ſolùm introducti fuêre reverendiſſimus pater magiſter Franciſcus Maldonado, Generalis Ordinis de Mercede, Prior Portæcæli, dominus Laurentius Zamora, Cartuſianus, magiſter frater Georgius Olivares, Commendator monaſterii de Mercede Valentiæ, cum aliquot ſæcularibus Beato addictis. Peractum tunc completè eſt Officium ſepulturæ. Deſcenderant in ſepulcrum quatuor Religioſi, ac notabili tempore in eo perſtiterunt, ut Roſaria, annulos gemmaſque ſacro corpori admoverent: obſervârunt denuò ibidem, quod omnes ſecerant, antequam ſepeliretur, videlicet, cùm omnia cadavera ſoleant nigreſcere & rigere, corpus B. Bertrandi non ſolùm deformatum non fuiſſe, ſed etiam pulchrum cum vultu angelico, manuſque ac pedes inſtar alabaſtri candidos; atque inſuper totum corpus (ùt jam dictum eſt) tractabile, non aliter, quàm vivum fuiſſet.

B *locaturque inter ſanctiorum religioſorum*

171 Poſt hæc ſuſtulerunt illud reverenter ac devotè, ut par erat, & ligneo loculo incluſerunt, & cooperculum ſuper ſepulturam repoſuerunt; intra quam (quæ non erat communis omnium fratrum, ſed aliquorum eminenti ſanctitate inſignium, ſitaque erat ſub choro à dextris altaris principis) in qua erant aliquot corpora Beatorum, qui magnis miraculis claruerunt. Jacebat ibi in arca lignea corpus beati patris magiſtri fratris Miconis, qui, ut dictum eſt, B. Bertrando habitum Ordinis conceſſit, cujuſque corpus tranſlatum fuit in honorificum ſepulcrum, in quo hodieque ſervatur, conſtructum à nepote ſuo, magiſtro fratre Joanne Vitali, inſigniter docto ac concionatore, qui hujus conventûs prioratum magna cum laude ac civitatis emolumento ter geſſit.

corpora:

172 Jacebat ibi pariter corpus beati fratris Michaëlis de Fabra, fundatoris ejuſdem conventûs, qui cum rege Jacobo Aragonio fuit in expeditione Majoricæ *e*, viſuſque fuit in pugna evaginatum gladium manu geſtans beatiſſimam Virginem Mariam per aërem ſequi, magnamque Maurorum ſtragem edere. C Eſt & corpus illius inſignis ſpeculi religionis ac ſanctitatis, fratris Michaëlis à S. Dominico; ac duo corpora glorioſorum martyrum, magiſtrorum, fratris Dominici de Cordoua de Monte-majore, & fratris Amatoris Eſpi, qui fuit Prior ejuſdem conventûs Valentini; quorum Vitæ ſcriptæ ſunt in Hiſtoria provinciæ Aragoniæ, auctore magiſtro fratre Franciſco Diago *f*. Corpora horum beatorum Religioſorum fuerunt in tribus arculis ligneis tranſlata in ſacriſtiam ejuſdem conventûs, & inter alias reliquias depoſita.

ſollennes verò illi exſequiæ à patriarcha ſunt habitæ die XIV Octobris.

173 Die Veneris ſequenti, quæ erat XIV Octobris, patriarcha ſollenniſſimas exſequias Beati celebravit, cui omnes Religioſi Ordines interfuerunt, ſed quòd plenior eſſet eccleſia, oportuit eos ingredi per conventum & per aliam viam procedere ad chorum ad cantanda Reſponſoria ſua. Miſſam cantavit epiſcopus Marocchianus: pulpitum concionaturus aſcendit illuſtriſſimus dominus patriarcha, ſed præ ſtrepitu frequentiſſimi populi nulla ratione obtineri potuit ſilentium, ut ſua illuſtriſſima dominatio eloqui poſſet, quæ in Beati laudem dicenda paraverat. D Dixit tamen, licèt hic benedictus Pater tunc non eſſet canonizatus, nec proinde tam certa ipſius ſanctitas & gloria coram Deo, concurrere nihilominùs tot indicia, ut nihil ipſi deeſſet præter cæremoniam canonizationis. Hiſque ſolis verbis prolatis, receſſit è pulpito propter ſtrepitum populi, qui non ceſſabat. Quod quidem omnibus diſplicuit, cùm quiſque deſideraret ex ore patriarchæ audire quædam ex multis ſcitu digniſſimis, quæ ipſe de Beato noverat.

ANNOTATA.

a *Hiſpanis* Morella, *regni Valentini oppido in Aragoniæ Cataloniæque confiniis.*

b *Videtur is locus eſſe regni Valentini vicus*, Beniſarache *dictus*, *cujus meminit Eſcolanus tom. 2 Hiſtoriæ Valentinæ col.* 343, *num.* 9.

c *Neſcio*, *an* Amitæ: *utrumque enim ſignificat vocabulum zia.*

d *Hiſpanis eſt* Chufa: *Lexicon Academiæ Hiſpanicæ* cyperim *vocat à Græco vocabulo* κύπειρος, *quod juncum angulosum ſignificat: ad ejus radices fructus naſcitur, qui pueris in amore eſt.* E

e *Capta à rege Jacobo fuit anno* 1229 *die poſtremo Decembris.*

f *Agit Diago de Michaële de Fabra, conventûs Valentini fundatore, lib.* 2 *Hiſtoriæ provinciæ Aragonicæ Ordinis PP. Prædicatorum cap.* 45: *de Michaële à S. Dominico cap.* 74 *ejuſdem libri; de Dominico de Cordova de Monte-Majore lib.* 1, *capp.* 51 & 52; *item lib.* 2, *cap.* 74: *de Amatore Eſpi lib.* 1, *capp.* 50 & 52; *item lib.* 2, *cap.* 74. *Vide etiam Annotata in cap.* 7 *Vitæ primæ lit.* e.

CAPUT X.

Alia Nicolai Factoris de illius ſanctitate teſtimonia, & tranſlatio corporis. F

CAP. XIX. *Inſigne*

Poſt Beati ſepulturam, inſigne de ſanctitate & gloria illius teſtimonium dedit beatus frater Nicolaus Factor. Poſtquam enim ſepulturæ interfuiſſet, poſt aliquod cum iſtis patribus colloquium recepit ſe in cellam, ubi ſeſquihoræ ſpatio hæſit in ecſtaſi, quâ finitâ, ipſe tamen adhuc velut ſenſuum uſu deſtitutus, coram reverendiſſimo patre Generali Ordinis de Mercede fratre Franciſco Maldonato, magiſtro fratre Michaële Salon Priore Ordinis S. Auguſtini, patre fratre Georgio d' Olivares Commendatore de Mercede Valentiæ, patre fratre de Figueroa Auguſtiniano inſigni concionatore, multiſque aliis dicti conventûs Religioſis, quorum multi flebant, cœpit crebris vicibus ſpatio circiter mediæ horæ loqui, modò Latinè, modò vernaculè, ipſum paſſim S. Ludovicum, nonnumquam Fratrem appellans, prout ſequitur.

A *B. Nicolai Factoris*

175 Sancte Ludovice, dilecte Deo & hominibus, jam vides Deum facie ad faciem; jam non ampliùs es melancholicus; jam tibi dictum eſt: Intra in gaudium Domini noſtri. Feſtivè te ſuſceperunt angeli, dum cœlum ingreſſus es, ſed & mox dixerunt tibi: Amice, aſcende ſuperiùs: id ipſum tibi dixerunt archangeli, principatus, poteſtates, virtutes, dominationes, throni, atque ipſi etiam cherubini. "Aſcendit ſuper cherubim & volavit ſuper pen„nas ventorum *a*." Cherubini te in chorum ſuum admiſerunt apud S. Dominicum, S.Franciſcum, ſanctumque Vincentium Ferrerium. Ibi rurſum ſtas ardens amore Dei ejuſque conſpectu beatis. Jam certus es de eo, de quo diſputabant S. Thomas & Scotus, quodque nos neſcimus, an beatitudo eſſentialiter conſiſtat in videndo Deo, an in amando. Jam nunc cantas cum Davide: "Sicut audivimus, ſic vidimus „in civitate Dei noſtri *b*." In cœlo es, oblectans te in ea abyſſo divinæ eſſentiæ, inſtar magni piſcis in profundis aquis maris. Jam completum eſt iſtud Canticorum: "Introduxit me „Rex in cellam vinariam *c*."

B

de S. Ludovici Bertrandi

176 O quàm ſimilis es ſancto Jordano *d*, qui diverſis vicibus ac temporibus conceſſit habitum mille novitiis; ita & tu admiſiſti, qui nunc illuſtrant, illuſtrabuntque veſtrum Ordinem. Non vocabunt poſthàc Fratrem Ludovicum, ſed Sanctum Ludovicum. Sancte Dominice, ora pro me; S. Petre Martyr, ora pro me; S. Antonine, ora pro me; S. Thoma, ora pro me; mi domine S. Vincenti Ferreri, ora pro me; S. Ludovice Bertrande, ora pro me: cùm jam in cœlo cum iis ſis, rectè dixiſti mihi, te non ampliùs concionaturum eſſe. Veſtimenta tua tibi hodie certatim ablata ſunt à ſæcularibus; quid ſupererit veſtris fratribus? Supererit illis humilitas veſtra, & veſtrum bonum exemplum. O quantum eras humilis! O quando amici mei dicebant mihi, ut te infirmum in veſtra cella viſerem; confitebar priùs peccata mea: Tu verò, Amice mi, dicebas mihi, ut tibi legerem Euangelia, & orarem pro te; cùm tu, qui verè Sanctus eras, debuiſſes orare pro me.

C *beatitudine teſtimonium:*

177 Recordare, te mihi duo promiſiſſe in hac vita mortali: unum jam ſervâſti, reſtat aliud. "Sancte Ludovice, omne promiſſum, „debitum." Obſerva, juſti viri eſſe, facere, quod pollicetur: ego plurimùm confido, & ſto verbo tuo. O quàm ego gaudeo! Rectè dixit S. Paulus: Gaudete ſemper in Domino; ac ſecundò dixit: Gaudete *e*: ſed ne modum excedat iſtud gaudium, adjunxit idem Apoſtolus: Modeſtia veſtra nota ſit hominibus *f*. Hactenus verba ſunt beati Nicolai Factoris, dum erat in ecſtaſi. Ex nonnullis indiciis colligitur, beatum patrem Nicolaum à B. Bertrando, dum hic etiam in vivis eſſet, petiiſſe, ut poſt obitum ſuum duo ſibi indicaret, quorum unum erat ejuſdem B. Bertrandi ſtatus in altera (huncque ipſi jam revelaverat, uti apparet ex prædicta ecſtaſi) alterum, an ipſe Nicolaus ſalvandus eſſet; idque credibile eſt, ei poſt multas preces pariter ſignificatum fuiſſe, cum ille, priuſquam ſuis ſenſibus redderetur, dixerit, ſe multum gaudere, ac poſt finem ecſtaſis tantopere lætaretur, ut admirationi eſſet, proferretque quædam verba tam accenſa amore divino, ut lacrymas cieret audientibus.

A. Avignono. *idem Ordinem B. Mariæ de Mercede laudat, & P. Dominicano mortem prædicit:*

178 Peculiariter etiam dixit magno cum ſpiritu patri Generali Ordinis de Mercede: O pater Generalis, iſte fuit frater: an non credit, etiam in ſuo Ordine eſſe in variis locis aliquot ſanctos fratres? Sunt ſanè; & iſte Ordo, cùm à S. Raymundo de Pennaforte fundatus ſit ad redimenda mancipia, plurimùm tenetur imitari Chriſtum, univerſi generis humani Redemptorem, de quo S. Paulus ad Epheſios ait: "Propter nimiam charitatem, quâ „dilexit nos *g*"; (quam vocem NIMIAM aliquoties repetiit & amplificavit) obligaturque ad exercenda eximiæ charitatis opera; manentibus patribus redemptoribus mancipiis Algerii, ut alia mancipia redimant. Dum hæc beatus frater Nicolaus diceret, oculos ſuos ad quemdam Religioſum è Prædicatoribus, dictum patrem Præſentatum fratrem Lucam, convertens ait illi: Frater, para te; quia moriturus es. Et quamvis id eidem Religioſo videretur ſine ulla ratione aſſertum, fuit tamen iſte, de quo id dixerat B. Nicolaus, primus ex ejuſdem conventûs patribus mortuus, licèt aliquot menſibus pòſt; obiit enim die ſecunda Julii anni ſequentis.

E *laudare S. Ludovicum,*

179 Poſt hæc aliaque ſacra alloquia, inter quæ identidem recidebat in ecſtaſes, dixerunt ei, ut veniret pranſum; jam enim tres horas elapſas eſſe poſt meridiem; quibus ille reſpondit: Quod prandium poteſtis mihi dare, quod exæquet illud, quod mihi dedit frater meus S. Ludovicus? Tum velut vi conductus ad triclinium, cùm ante cellam S. Vincentii tranſiret, admirabili devotione exclamavit: O ſi hanc gratiam mihi concederet Deus, & ego aliquando hanc ædem ingreſſus morerer, ut ſepelirent me in hac cella prope altare, ubi toties oravit S. Vincentius, Miſſamque celebravit frater S. Ludovicus! Dum ad triclinii portam pervenerat, digito in caput menſæ tranſverſæ ad ſiniſtram poſitæ intento, ait: Quid vultis, ut ego comedam? Sinite me ſedere eo in loco, in quo mihi Deus tantum favorem præſtitit. Hæc autem ait, quia ibi in cœna viderat cum Religioſis S. Dominicum & S.Vincentium, ut ſuprà dictum eſt: ſubitóque raptus ſpiritu multa dixit de gloria B. Ludovici Bertrandi, nec induci potuit, ut quidquam alicujus ſubſtantiæ comederet.

F *quod & aliàs fecit, pergit:*

180 Reverſo ad ſuum monaſterium Jeſu, aliquantulùm à muris civitatis diſſitum, vix biduo triduove perſuadere potuerunt, ut cibum caperet. Simulatque enim ea de re ſermonem facerent, loquebatur ille de convivio à ſancto fratre Ludovico ſibi exhibito, & eccleſiam ingreſſus cum ſua ſolita ſimplicitate dicebat ſanctiſſimo Sacramento: Adeóne, Domine, omnis amor tuus, omnes blanditiæ ſunt pro veſtro fratre Ludovico; & pro paupere fratre Nicolao nihil eſt? In aliis quoque occaſionibus idem pater B. Nicolaus inſignia teſtimonia pro B.Bertrandi ſanctitate dixit. Cum Religioſis conventûs ſui veniens, ut apud B. Bertrandi funus in eccleſia Reſponſorium recitaret, procumbens in genua illius pedes oſculatus fuit, ac bono temporis ſpatio innixus genibus permanens frequenter repetiit: Ora pro nobis, beate Ludovice Bertrande. Pari modo, quamdiu ſupervixit B. Nicolaus, in litaniis inter alios ſanctos confeſſores ſemper invocavit B. Bertrandum his verbis: "Sancte Ludovice Bertrande, ora pro „nobis."

A. Avi-gnono. S. Ludovicum ſibi apparentem habet;

181 Alio tempore B. Nicolaus ad conventum Prædicatorum accedens, ut cellam, in qua B. Bertrandus vixerat, inviſeret, pro ſacris reliquiis accepit piam imaginem prelo excuſam, quæ una erat ex iis, quæ ad B. Bertrandum ſpectaverant, aliaſque ejuſdem reliquias petiit. Rurſum aliàs, dum veſperi eſſet, in eccleſia Prædicatorum cubitum cuidam patri impingens, ait: Non vides, frater, non vides? Quid, pater Nicolae, Religioſus reſpondit. Cui ille, altare majus indigitans, retulit: Amicum, Amicum. Unde intellectum eſt, B. Bertrandum ei tunc apparuiſſe. In conventu ſuo de Jeſu quodam die fixos in cælum oculos tenuit tanto cum fervore & affectu, ut videretur velle ſe elevare à terra, ac exultabundus dicebat: Vis, ut aſcendam, Fraterculo mi, frater Ludovice, vis, ut aſcendam? frequenter hæc eadem repetens. Alio die poſt celebratam Miſſam notabili tempore ante altare majus flexis genibus manſit, deinde verò velut uſu ſenſuum deſtitutus circumſtantibus inquit: Cur me ita habere putatis? Vidi patrem S. Franciſcum, patrem S. Dominicum, atque inter eos medium iſtum benedictum, iſtum benedictum fratrem Ludovicum Bertrandum. Itane, an, quia non ſumus omnes ejuſdem habitus, non ſimus omnes fratres?

B

commemorationem

182 Similiter reliquo tempore, quo vixit, in ſermonibus ſuis, habitis Valentiæ & in Catalonia (ubi habitum Capucinorum induit, frater Franciſcus à Plagis appellatus) ſemper multa cum laude de B. Bertrando locutus fuit, ac pro ſua particulari devotione commemorationem de eo compoſuit, in qua evidenter prodidit, quàm certus eſſet de gloria & beatitudine, quâ B. Bertrandus fruebatur in cælo. Eſt autem hæc commemoratio, quæ ſequitur: "De beato „Ludovico Bertrando Valentino, Ordinis Prædicatorum, commemoratio. Antiphona. O „Proles Valentinæ civitatis præclariſſima, ô „jubar, omnium virtutum perfectione ornatum decoratumque; ô roſa rubicundiſſima „charitatis vernans atque fragrans; ô Seraph „flammigeræ dilectionis divinæ ardentiſſime; ô „Vir verè Catholice & Apoſtolice; ô floſculum floriferæ Dominicæ Religionis gratiſſimum & odoriferum; ô gemma ſacerdotum „præfulgentiſſima; ô Fili ſanctiſſimi patris noſtri Dominici legitime, beate Ludovice Bertrande divinæ legis amator, ora pro nobis „ad Dominum Jeſum Chriſtum, qui te in „numero Beatorum ſuorum coronare dignatus „eſt.

C

de S Ludovico componit,

183 „℣. Ora pro nobis, beate Ludovice „Bertrande. ℟. Ut digni efficiamur promiſſionibus Chriſti. Oratio. Præſta, quæſumus, „omnipotens & miſericors Deus, ut, qui beati „Ludovici Bertrandi ſanctitatem & vitam glorioſam celebramus, ejus etiam virtutes imitemur, & imitando proficiamus, & proficiendo ad regna cæleſtia pervenire fæliciter valeamus. Per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum „&c." Poſteà ſcripſit ad quemdam doctorem conſilii regalis regni Valentini, ſuum cariſſimum ſanctum Ludovicum Bertrandum quamdam gratiam à Jeſu Chriſto Domino noſtro ſibi impetràſſe, &, antequam eam impetraret, illum à ſe viſum eſſe coram Deo uno modo, ac deinde altero; moxque ſubjunxit: Hiſce intervenerunt glorioſus pater meus S. Dominicus, & dominus meus S. Vincentius.

& ad extrema redactus illius ſummo gaudio digitum ſuſcipit.

184 Denique beatus pater frater Nicolaus graviter infirmus ex morbo, quo obiit, viſitatus fuit à patre ſuppriore conventûs Valentini Prædicatorum ac venerabili patre fratre Dominico Anadon bonæ memoriæ, ab iiſque illi allatus B. Bertrandi digitus; quo tantùm exſultavit, ut non deſineret eum oſculari, ſuoque vultui colloque admovere, dicens: O ſancte Ludovice! O ſancte Ludovice! Bis terve quoque repetiit, ſibi in hac infirmitate SS. Dominicum, Vincentium & Ludovicum Bertrandum adfuiſſe, ac diſertè affirmavit, ſe eos vidiſſe. Ait inſuper, adeſſe iſtas volucres, quas pater S. Ludovicus Bertrandus die Paſchatis Reſurrectionis viderat: rogatus autem, quo in loco eæ eſſent, reſpondit, evolàſſe ad cælum. Denuò rogatus, quænam iſtæ volucres eſſent, repoſuit, angelos eſſe. De hoc argumento etiam actum eſt ſuprà lib. I, cap. XXIV. Præterea narravit, ſe aliquando ad B. Bertrandum adiviſſe, ut aliquid ex eo exquireret, verùm ipſum, ùt erat ſecreti amans, id dicere noluiſſe; rogatum deinde, an ipſe (B. Nicolaus) ſalvandus eſſet, cum ſingulari affectu ter dixiſſe: Imò, imò, imò.

E

XX. Corpus ejus, aucto miraculorum numero, anno 1582

185 Aucto in dies ſingulos miraculorum numero, quæ Deus per interceſſionem B. Bertrandi operabatur, concurrebat ad conventum Prædicatorum maxima populi frequentia ad ejuſdem ſepulcrum honorandum; quod, ùt dictum eſt, erat ſub choro, ad quem non patebat inviſentibus pro ſuo deſiderio ingreſſus. Quam ob rem, ut populi votis ſatisfieret, Beatique corpus debita cum decentia ſervaretur, frater ejus Jacobus Bertrandus curavit ipſi fieri ſepulcrum è ſaxo in modum parvi ſacelli, in quo ſacrum corpus tumbæ ſaxeæ incluſum collocatum fuit cum conſenſu ordinarii (qui jam tum multa acceperat teſtimonia, ex quibus conſtabat de ſanctitate vitæ ac miraculis ejuſdem B. Bertrandi;) hæcque tranſlatio contigit die XXV Martii, ſollenniſſimo feſto Incarnationis Filii Dei, anno MDLXXXII.

coram patriarcha, viris principibus, & populi multitudine

186 Quamquam autem ſtuderent eam facere ſecretò, ut ſtrepitum & concurſum vitarent, utque ſolum aliquot ſpectatioris conditionis perſonæ adeſſent, nequiit ea res celari; ſed in vigilia Annuntiationis tanta adfuit frequentia hominum, exiſtimantium, tranſlationem ea nocte peragendam, ut admirationi eſſet. Ex qua re pater Prior intelligens, civibus perſuaſum eſſe, tranſlationem noctu faciendam, ſtatuit illam medio die peragere. At ubi patriarcha, & cum eo epiſcopus Marrochianus cum aliquot è domeſticis ſuis per portam conventûs, & per eccleſiam proregina cum exiguo comitatu, videlicet filio ſuo domino Gaſtone de Moncada, nunc marchione Aytonæ, ſuiſque filiabus, ac genero domino Hieronymo Coreglia, primogenito comitis de Cozentayna, atque aliquot paucis domeſticis, viſi ſunt tam inſuetâ horâ intrare, intellexit populus, quod res erat, &, utut fores eccleſiæ ſubitò occluſæ fuerint, nihilominus plures quàm quingentæ perſonæ in ea adfuerunt, inter quas erant multi nobiles equites, viri illuſtres, doctores ac Religioſi.

F

incorruptum repertum,

187 Aperuerunt ſepulcrum & in illud ad levandum corpus deſcenderunt Provincialis magiſter frater Joannes Loares, Prior magiſter frater Franciſcus Aleman, & magiſtri frater Joannes Vitali, & frater Vincentius Juſtinianus Antiſt, qui reſeratâ areâ, in quo ſacrum corpus

A pus jacebat, invenerunt illud illæſum ac ſine ulla corruptione, ut manifeſtum erat omnibus, licèt locus iſte eſſet admodùm humilis; ſubſtiteruntque ibidem aliquantiſper, ut ſacrum cadaver novis veſtibus induerent, veteresque pro reliquiis ſervandas tollerent; itaque ipſum rectà per oſtium ſepulturæ, non ſecus atque vivum fuiſſet, in conſpectum circumſtantium produxerunt. Dum tumba aperiebatur, quidam litterarum ſtudioſus ætatis annorum XXIV, Joſephus Monleo appellatus, ſenſit ex ea prodeuntem magnam fragrantiam, atque majorem, dum corpus eximebatur. Eamdem etiam ſenſerunt dominus Henricus Ferreri, Franciſcus Vaziedo, multæque aliæ perſonæ, qui affirmàrunt, fuiſſe ſuavitatem omnibus aliis ordinariis odoribus diſſimilem.

inſigni cum devotione

188 Itum præ devotione in lacrymas, Deoque laudes datæ ſunt, dum ſanctum illud corpus tam incorruptum ac tractabile, velut paulò exanimatum fuiſſet, conſpectum fuit. Poſuerunt illud in feretro, & patriarcha lacrymabundus pedes ejus oſculatus eſt, imitatique B eum ſunt, quotquot potuerant appropinquare, Coronas, Roſaria gemmaſque ei admoventes, quæ ſumma cum devotione ac lætitia facta fuerunt. Sed, creſcente poſteà oſculantium & Coronas aliaque admoventium multitudine, feſtinàrunt illud deponere, ubi nunc eſt, tantò etiam magis, quòd ſublati jam eſſent duo manuum digiti, & minimus unius pedum; quamquam pater Provincialis, cognito furto, ambos manuum digitos recuperaverit. Veriti igitur, ne etiam aliæ corporis partes auferrentur, repoſuerunt illud velociter in prædicto loco, & præ nimia feſtinatione ſepulcrale ſaxum inverſo modo impoſuére.

transfertur in ſepulcrum novum,

189 Quapropter poſtridie tempore meridiano reverſi, ut ſaxum recte locarent, ſacrum corpus denuò exemerunt; at quamquam id tam ſecretò fieret, ut vix innoteſceret fratribus conventûs, præterquam iis, qui peragebant, affuére tamen ſupra ducentos ſeculares; fuitque pium ſpectaculum. Pater Prior conventûs induit ſe pretioſiſſimo pluviali ex auro textili, & miniſtri & acolythi paribus veſtimentis induti ſunt, omneſque ſimul ſanctum corpus in C humeros ſublevarunt, intonante patre Priore Hymnum patris S. Dominici: "Gaude, mater „Eccleſia, lætam agens memoriam, quæ no„væ Prolis gaudia mittis ad cæli curiam;" dumque reſponderet organum & alternarentur verſus, per tempus Religioſis atque etiam ſæcularibus licuit ejus ſanctas manus ſingillatim oſculari. Poſt hæc, dicta Oratione de S. Dominico, collocàrunt ſacrum corpus in prædicto ſepulcro, in quo hodiéque ſervatur honoraturque undecim lampadibus argenteis, quæ ordinariè ibi ſemper ardent.

ſeparatis tamen ab illo reliquiis aliquot, quæ perſonis hic recenſitis ceſſerunt.

190 A die XXVI Martii anni MDLXXXII uſque in præſentem annum MDCXXII numquam amplius apertum fuit illud ſepulcrum, nec ſacrum corpus viſum. Jacet ibi integrum præter tres digitos unius manuum, & minimum digitum pedis. Et quia, dum duo digiti abſciſſi fuére, animadverſum eſt, etiam minimum digitum ejuſdem manus cœptum eſſe reſcindi, qui non niſi tenui nervo ampliùs adhærebat, reſciderunt illum penitus, ut in conventu aliquæ reliquiæ ſupereſſent, ad infirmos deferendæ, argentoque incluſum in ſacriſtia depoſuerunt, quo multa miracula facta fuerunt. Ex duobus aliis pater Provincialis unum dono miſit Cardinali Alexandrino, fratri Michaëli Bonello, Pii V nepoti; alterius digiti unum articulum donavit patri Priori, reliquos duos patri magiſtro fratri Vincentio Juſtiniano, qui eos dono dedit partim ſereniſſimæ Infanti dominæ Iſabellæ Eugeniæ Claræ Auſtriacæ, filiæ Philippi II regis, dum fuit Valentiæ anno MDLXXXVI; partim dominæ Guiomar de Moncada, filiæ marchionis Aytonæ, & matri comitis de Cozentayna, quæ has reliquias hactenus ſervat. Minimus pedis digitus venit in manus Inquiſitoris, domini Petri Zurate, qui eumdem cuidam monachæ nepti ſuæ dedit. Veſtimenta ejus & arca lignea, è priori ſepulcro elata, adversùs varias infirmitates adhibita multis miraculis claruerunt. A. AVIGNONO.

ANNOTATA.

a *Pſalmo* 17, ỷ. XI.
b *Pſalmo* 49, ỷ. 9.
c *Cant.* 2, ỷ. 2.
d *Illuſtrata ſunt ejus Acta ad diem* 13 *Februarii.*
e *Ad Philip.* 4, ỷ. 4.
f *Ibidem* ỷ. 5.
g *Ad Epheſios* 2, ỷ. 4.

E

LIBER III.

CAPUT I.

Sancti apparitiones.

CAP. I. Michaëli Pons febricitanti, a

OCtiduo poſt B. Bertrandi è vivis exceſſum quidam eremita de Cullera *a*, Michaël Pons nomine, qui aliqualem familiaritatem cum illo contraxerat, graviſſimè laborans ex febri, quæ cum jam toto menſe ac medio afflixerat, F noctu tacitus ait: O pater, frater Ludovice Bertrande, ſi ego fuiſſem ſanus, morti tuæ interfuiſſem; & extemplò vidit per januam cubiculi ſui eumdem Beatum cum uno ſocio ingredientem. Ipſemet autem Beatus rogat ipſum dicens: Quid agis, frater Michaël? Qui vales? Lætare, quia nil tibi mali fiet: formavitque ſignum Crucis in fronte illius, & genam ejus attigit. Quærenti eremitæ, quis eſſet illius ſocius, reſpondit, eſſe magiſtrum Miconem; ſubitóque ex oculis evanuit; eremita verò omni febri liber ac omninò incolumis manſit.

Hieronymæ Julianæ malo gutturis laboranti, Religioſæ, ſanctitatem ejus non credenti, apparet:

2 Hieronymæ Julianæ, Jacobi Caldet ſetarum reſtionis conjugis, guttur ipſo die, quo Beatus mortuus eſt, tam atrox malum invaſit, ut os ejus uſque aurem dextram contorqueret adeò, ut loqui nequiret, ac vehementer pateretur. Audiens autem, Beatum multa miracula patrare, quàdam veſperà ſeſe illi devotè commendavit, ac nocte ſubſecuta Beatus cum S. Vincentio Ferrerio ipſi apparuit, & juxta cervical ejuſdem lecti adſtans monuit, ne ſibi elici ſanguinem ſineret, brevi ſanandam, data-

A. Avignono.

que ipſi ſua benedictione, ambo evanuerunt è conſpectu, oſque illius ad ſuum locum reductum eſt, reſtituta loquela eſt, omnis dolor abſceſſit, & ipſa ſanata fuit. Urſula Clara Ayeſſa, tertii Ordinis S. Franciſci, non credebat, Bertrandum eſſe ſanctum; ſed paulò poſt mortem ejus quâdam veſperâ, dum ſignum daretur ad AVE MARIA, orandi gratiâ incluſæ oratorio ſuo apparuit Beatus in habitu albo nigroque, quo utuntur Prædicatores, plurimùm coruſcans, & capucium geſtans pretioſis gemmis conſperſum, odoremque ſuaviſſimum ſpirans, frontem ejus tetigit, aitque: Nunc credes, Qualis ſim? &, hoc dicto, non ampliùs apparuit.

nobilem equitem,

3 Anno MDLXXXII, die V Februarii Valentiæ obiit nobilis eques, multæ virtutis & honoratæ conditionis, Guilielmus Raymundi Catalano, cui tempore morbi ſui pluries apparuit Beatus, ſingulariter poſt ſuſcepta Sacramenta Confeſſionis & Euchariſtiæ, & conditum teſtamentùm. Quædam perſona, quæ ei aſſiſtebat, audivit ipſum notabili temporis ſpatio B modò loquentem, modò auſcultantem, deinde reſpondentem hilariter; petiitque, quæ cauſa eſſet. Ignoſcat tibi Deus, reſpondit infirmus: aderant mihi beata Virgo Maria, S. Dominicus & S. Vincentius Ferrerius cum beato fratre Ludovico Bertrando. Paulò pòſt eamdem perſonam per amorem Dei oravit, ne cui mortalium referret, quæ dixerat. At oportet, Sanctos ei poſtea mandâſſe, ut ea revelaret: nam coram domina Franciſca Vives, uxore ſua, dominoque Franciſco Valterra, & aliis viſionem ipſemet narravit: utque geſtabat in capite pileum nocturnum, ad collum Roſarium, & ſub cervicali cingulum, quæ omnia B. Bertrandi fuerant; addidit, eumdem Beatum de iis reliquiis locutum fuiſſe, ſeque ab iis invitatum eſſe, ut cum iis iret.

è morbo decumbentem,

4 Poſt aliquot horas rurſum ait, eoſdem Sanctos ſibi etiam aliàs adfuiſſe cum aliis ejuſdem Ordinis, qui velut ſupplicantium ritu ſeriatim retro lectum conſtiterunt, recitantes Litanias, officio cantorum fungentibus ſancto patre Vincentio & B. Bertrando, nominantibus in Litaniis non ſolùm canonizatos, verùm etiam alios ejuſdem Ordinis tunc nondum ſollenni ritu Sanctis adſcriptos, ac ſpecialiter C martyres fratrem Dominicum de Monte-Majore, & fratrem Amatorem Eſpi, & ſanctum fratrem Joannem Miconem, & ſanctum Pontificem Pium V *b*, à quo aiebat, ſe multa obtinuiſſe beneficia. Recitantibus illis Litanias, cubiculum etiam ingreſſus eſt glorioſus S. Nicolaus Tolentinas, quem illi omnes venerati ſunt & prope S. Dominicum locârunt, qui ſcipionem manu tenebat, & ex ejus fronte ſplendidiſſima lux prodibat; iſque ex ſpeciali favore ſcipionem ejuſdem cervicali ſuppoſuit, itáque infirmus nocte ſequenti dormire potuit, cùm antea multas exegiſſet inſomnes.

iteratò

5 Tam ſancto conſortio fruens oravit omnes, ut ſanitatem ſibi obtinerent, quam ad ſolandum uxorem ſuam filioſque deſiderabat. Quam petitionem ſibi diſplicere innuit B. Bertrandus, dicens, eum non moriturum ex eo morbo, ac deinde percuſſo collo illius, tota viſio ceſſavit. Cum ad quartumdecimum ſui morbi diem multò ſe meliùs habens pertigiſſet, ſed è collo dolens, ait uxori ſuæ: O domina, quantum ictum mihi Sanctus inflixit! quantùm mihi dolet! D Accedentes poſtea medici & chirurgi nullum mali veſtigium compererunt; ſed biduo pòſt eamdem colli partem infecit gravis inflammatio, unde vehementer lamentabatur, & intra duos alteros dies mortuus eſt, facto probans, verum fuiſſe, quod Beatus aſſeruerat, non moriturum ipſum ex eo morbo, quo tunc laborabat.

inviſit,

6 Pridie mortis ejuſdem viri nobilis poſt receptam extremam ſacram Unctionem, vehementem morbi acceſſionem paſſus eſt, ex qua ſibi redditus, ſed loquelâ deſtitutus, duos digitos verſus cervical extendit; cúmque neſcirent, quid ſibi vellet, rogârunt tandem, an eo in loco B. Bertrandus & S. Vincentius Ferrerius conſiſterent; quibus ille hilariter claudendo oculos annuit. At, qui aderant, illuſionem veriti, aſperſerunt ipſum aqua luſtrali, petieruntque, an viſio ceſſaret; ille verò nutu abnuit. Tum filius ejus, magiſter frater Vincentius Catalano, ex ſimili ſuſpicione dixit: "Verbum „caro factum eſt": ipſeque clarè ſubjunxit: "Et habitavit in nobis; & vidimus gloriam „ejus, gloriam quaſi Unigeniti à Patre, ple„num gratiæ & veritatis. Laus tibi, Chriſte"; E rurſumque monitus, ut præterea diceret: "Jeſu Chriſte, Fili Dei vivi, miſerere nobis:" reſpondit: Satis eſt, fili, nil opus tot verbis eſt.

Invitatque ad cælum.

7 Rogatus deinde idem infirmus, quid ſibi à Sanctis dictum eſſet, reſpondit, ſe ab iis vocatum eſſe, ut cum iis velociter iret. Præterea rogatus, quid ipſe tunc iiſdem reſpondiſſet; repoſuit, ſe eoſdem libenter comitaturum. Rurſuſque rogatus, quis ipſum retinuiſſet; Vos ipſimet, inquit. Idque verum erat: nam omnes pro ſervanda ei vita Deum deprecati fuerant. Tunc etiam impletum eſt, quod B. Bertrandus aliquot menſes antè ipſi promiſerat. Cum enim ille quatriduo, antequam Beatus obiit, ad illum acceſſiſſet, ut eum inviſeret & benedictionem flagitaret, audivit ab eo hæc verba: Vade, Deo propitio, domine Catalano, ego meminero dominationis veſtræ, uti reipſa comperies.

Clarissæ morienti Gaudia apparet,

8 Sorore Margarita Saliglias, Religioſa Ordinis S. Claræ, die S. Valentini, XIV Februarii anni MDLXXXII, ex morbo ad extrema deductâ F ſine ulla ſpe convaleſcendi, mater abbatiſſa juſſit Miſſam de Defunctis cantari, eamque obtulit B. Bertrando. Dum hæc Miſſa canebatur, ſoror Joanna à Cruce inviſit infirmam, monuitque, ut commendaret ſe B. Bertrando, cui ea Miſſa oblata erat, ut ille pro ſua ſalute intercederet. Reſpondit infirma: Jam hic adeſt B. Bertrandus. Hoc audivit altera infirma, nomine ſoror Maria Anna Figuerola, quæ decumbebat in lecto habens brachium tam malè affectum, ut de eo reſecando ageretur, quæque B. Bertrandum jam invocaverat devotiſſimè, ut & altera monacha pariter ægrota.

alias ſanat.

9 Ut autem audivit ſoror Figuerola, adeſſe B. Bertrandum, dixit illi, quæ eum viderat: Amica, ubi eſt? Ibi in iſta ſede, reſpondit ſoror Margarita. Vah! repoſuit ſoror Figuerola, cur non medetur mihi, quæ eum tamdiu invocavi! Reſpondit illa: Jam ſtatim benedictionem ſuam tibi aliiſque ægrotantibus impertivit; ac proinde vos omnes ſanatas putate: mihi verò impetravit quidem ſalutem animæ meæ, ſed non corporis ſanitatem. Rogavit ſoror Figuerola, quam ille ſenex eſſet, & qua

veſte

A veſte indutus. Nec multùm ſenex, reſpondit illa, nec omninò canus; indutus autem veſte alba & nigra. Hæc contigerunt horâ decimâ ſextâ c; mediâ autem horâ pòſt Margarita animam placidiſſimè exſpiravit; aliæ verò duæ infirmæ ſubitò cœperunt convaleſcere, & ſororis Figuerola brachium perfectè ſanatum fuit.

Spectatur à quadam domina, quam ad toleranda fortiter adverſa animat,

10 Domina Maria de Caſtelui interfuerat tranſlationi B. Bertrandi; ſed præ nimia frequentia populi non potuerat uſque ad ſacrum corpus pertingere. Unde maximè dolens tempore Veſperarum ingreſſa eſt eccleſiam majorem, dum canebatur hymnus MAGNIFICAT; erectæque in pedes apparuit eccleſia è cryſtallo plurimùm ſplendente, eaque in media vidit B. Bertrandum, coronâ aureâ redimitum, indutum habitu candido admodùm lucido, cum caputio, in quo non niſi ſuprema ora apparebat nigra, reliqua verò erant ex auro textili; circum collum autem habebat multos torques & unionum ſeries, mediamque catenulam argenteam, ex qua ingens lucidaque margarita pendebat. Cum verò Maria timeret, ne ſibi illuderetur, B. B Bertrandus, retro quem multi ſtabant fratres, dixit ei: Ne dubita, quin ego ſim frater Ludovicus Bertrandus; & elevato capucio, Vide, inquit, me fratrem Dominicanum eſſe; eâque in cælo fruor gloriâ, in qua me nunc ſpectas. Eſto forti animo; nam præter adverſa, quæ paſſa es, reſtant alia toleranda, idemque meo nomine dices confeſſario tuo. Quem nuncium cùm domina ferre metueret, ne inanem gloriam inde captaret; vetuit eam Beatus timere.

& gena dolore liberat.

11 Ipſa autem, quamquam jam finitæ eſſent Veſperæ, jamque populus ex eccleſia recederet, habita tamen viſione, perculſa perſiſtebat etiam in pedibus ſuis: quam ob rem quædam famula ſororis ejus, nomine Catharina Bleſa, illius pallium traxit, ex qua concuſſione velut perturbata ait: Quare ſic traxiſti pallium meum? Tuncque ceſſavit tota viſio. Domum reverſa, poſtero manè acceſſit ad conventum Prædicatorum Sacramenta Pœnitentiæ ac Corporis Domini ſuſceptura, & viſionem ſuam cum confeſſario ſuo, magiſtro fratre Andrea Perez communicavit, qui factum hoc in Proceſſu teſtatus fuit, nomen dominæ tacens, C quod, quia illa jam obiit, hic apponitur. Cùm eidem dominæ Mariæ genarum altera tanto cum dolore intumuiſſet, ut nullam ei quietem concederet à veſpere ad matutinum, quando paululum ſomni cepit, apparuit illi B. Bertrandus cum magiſtro fratre Honopario Clemente, qui ipſius confeſſarius fuerat, rogavitque, quid ſibi vellet; cui illa reſpondit: Sanitatem. Beatus autem Bertrandus ejuſdem genam attigit; hocque eo faciente, ipſa expergiſcens ſe ſanam & omnis doloris expertem comperit.

Apparet puellæ ex ictu dolenti, clerico incredulo,

12 Puella, filia dominæ Franciſcæ de Caſtelui, ex inflicto ictu vehementes dolores patiens, B. Bertrandum ſæpius invocavit, cui dormienti apparuit ille, oſtendens ei fruſtulum carnis digito ſuo impoſitum, dicenſque, iſtud fuiſſe doloris cauſam, quam modò ſuſtulerat; & expergefacta ſe ſenſit incolumem. Quidam clericus, qui per quatuordecim annos B. Bertrandum à ſacris confeſſionibus habuerat, audiens inſignia miracula, quæ patrabat poſt mortem, cum ultra totum annum precatus eſt, ut quamdam gratiam à Deo ſibi impetraret; videnſque, ſe non exauditum, conqueſtus apud quoſdam de Sancto eſt, ejuſdemque miracula in dubium revocavit. Quadam nocte ad viſitandum ægrum procedens, cum ante eccleſiam S. Stephani perveniſſet, ſenſit, ſibi vim inferri, & portari ad aream Prædicatorum, ubi poſitus ante fores eccleſiæ, nec potuit progredi, nec retrocedere. Invocavit B. Bertrandum, ſubitóque vidit in cælo magnum ſplendorem, & in medio B. Bertrandum ſanctumque Vincentium Ferrerium; at veritus, ne diabolica fraus eſſet, dimittens oculos ait: "Et Verbum „caro factum eſt;" ſenſitque ſingularem erga B. Bertrandum devotionem in ſe excitari, ac deinde elevatis denuò oculis eadem oblata ipſi eſt viſio, cumque mediæ horæ ſpatio prorſus attonitum tenuit. Tum locutus ad ipſum Beatus ait: Propter incredulitatem tuam apparui tibi; revelavitque ei multa ſecreta, de quibus, dum vivebant, ambo contulerant, aliaque inſuper, quæ intra duos menſes ſucceſſerunt: & ceſſavit hæc viſio.

A. AVIGNONO.

virgini lethargicæ, graviter percuſſo,

13 Joanna Navarro della Ragoyen, virgo annorum XXX, mortifera laborabat lethargo, propter quam extremam Unctionem ſuſceperat. Huic interulam B. Bertrandi impoſuerunt, eidemque commendârunt, uti ipſamet etiam fecerat, priuſquam ſuis ſenſibus deſtitueretur. E Intra ſpatium temporis, quo Symbolum Apoſtolorum bis recitari poſſet, recepit ſenſus, aſſerens, apparuiſſe ſibi B. Bertrandum cum S. Vicentio Ferrerio, & mandâſſe, ut, quod promiſerat, S. Dominici habitum indueret. Eo ipſo temporis momento præter parùm debilitatis in poſterum planè incolumis manſit. Hieronymus Cardiglias, cliens domini Joannis Boil, laborans in horto cœpit cum quodam operario jurgari, à quo lapide percuſſus in capite graviter læſus fuit & in periculum mortis adductus; cùmque ſic poſceret vulneris ratio, chirurgi volebant cutem illi poſtridie tollere, ut illud inter curandum ſecarent, ceteraque ad artis leges perficere poſſent. Noctu infirmus B. Bertrandum invocavit, Pater, inquiens, cum ego te comitatus in Indiis fuerim, tibique exilem illum famulatum, quem potui, præſtiterim, adjuva me in hoc diſcrimine. Poſt hæc obdormienti Beatus apparuit, & manum ſuam illius capiti impoſuit: poſtero verò manè accedentes chirurgi invenerunt vulnus ſic commutatum F in melius, ut jam nil amplius opus eſſet illud ſecare; ipſeque intra breve tempus ſanatus fuit.

puellæ è gutture, tribus

14 Anna Ludovica puella, dum apud avunculum ſuum Michaëlem Pellegrino, vicarium perpetuum in Ruſaſſa *d*, habitaret, graviſſimo malo (in hiſce partibus Papera *e* dicto) laborabat, ex quo ſic tota intumuerat, ut ejus oculi non apparerent: eoque tempore multi ex eodem malo moriebantur. Qua de cauſa etiam ipſi Sacramentum extremæ Unctionis collatum fuit, aſſerentibus medicis, parum vitæ ipſi ſupereſſe. Subſecuta nocte audiit infirma ad cervical lecti ſui vocem dicentis: Ego ſum frater Ludovicus Bertrandus; vertens ſe ad eam partem, ubi vocem audiverat, neminem vidit; ſed paulò pòſt apparuit ei Frater admodum ſplendidus, qui elevata manu ei benedixit; nec mora, evanuit omnis tumor, & ipſa ſimul convaluit. Elviræ Herrera, ex vico de Almanſa *f*, ex lethifera febri ad extremum vitæ adductæ, ea ipſa nocte, quâ eam medici morituram pronunciaverant, apparuit B. Bertrandus, & manu ejuſdem faciei impoſita, ait, ipſam ex iſto gravi

A. Avr-ognono.

vi morbo evaſuram, eodemque tempore immunis à febri fuit, & paucis diebus pòſt priori reſtituta valetudini multos annos ſupervixit. Dum verò obiit, quod accidit Dominicâ Palmarum, conciones Quadrageſimales in Mora Aragoniæ habente ejuſdem fratre, patre Michaële Herrera, apparuit ipſi B. Bertrandus, eamque mortem nunciavit.

febri

15 Laurentius Roig, litterarum ſtudioſus, annorum xxiv, ex febribus periculosè decumbens ſeſe, addicto voto, B. Mariæ Virgini de Roſario commendavit; apparuitque hæc ipſi, aſſerens, eum ex illo morbo nequaquam moriturum; ſed per emittendum è naribus ſanguinem ſanandum; quod & factum eſt. Verum de implendo voto minimè cogitavit. Non multis abinde diebus in eumdem morbum relapſus eſt, ac voti memor non auſus fuit B. Mariam Virginem de Roſario pro ſalute ſua denuò deprecari; ſed commendavit ſe B. Bertrando, qui ſequenti nocte in ſomnis apparens conſolatus eſt eum, dicens, ſecuturum aliquem ventris fluxum, itaque ipſum ſanatum iri. Viſionem hanc narravit ille parentibus ſuis, itáque B evenit, ac ſecundo pòſt die egreſſus è lecto eſt, tertio è domo.

laboranti-bus,

16 Andreas Gaglient è febri graviter laborans, adeò ut nequiret quidquam ſumere, ad extremum vitæ pertigerat. A quodam patre Prædicatore, qui ipſum inviſebat, perſuaſum ei fuit, ut B. Ludovicum invocaret, accepitque ab eo fruſtulum habitûs ejuſdem Beati, quod piè acceptavit, promiſitque novem continuis diebus illius ſepulcrum inviſere. Succedente nocte apparuit ei B. Bertrandus, dicens: Da mihi hoc malum; moxque ceſſante febri, bene ſe habuit. Deinde cœpit promiſſam devotionem (Novenam appellant) implere; quam cùm ex oblivione non perficeret, denuò febricitavit, lenius tamen. Ad beatum igitur Bertrandum precibus ſuis denuò recurrit, atque ita febriens promiſſa exſequi perrexit, quibus expletis, rurſus ſanatus fuit.

mulieri veneno ſa puſtula infectæ,

17 Sperantia Eſcobar, uxor doctoris Petri Torres, aſſeſſoris gubernatoris Valentiæ, feriâ quartâ hebdomadæ Sanctæ ad ſacra Officia accedens, ingentem ſubitò in humeris dolorem C ſenſit, & premens fortiter locum, unde dolebat, rupit quamdam puſtulam valdè venenatam, moxque febri correpta fuit, & domum reverſa in lecto decubuit. Acciti medici, tantum malum mirati emplaſtrum applicuerunt, quo videbatur illa magis amburi, ac velut acutiſſimis ſpinis pungi, eoque dolore totum ſubſecutum diem ſine ulla quiete conflictata fuit. Deinde veſperi recordata multorum miraculorum B. Bertrandi, magnæque ſanctitatis patris fratris Joannis Miconis, ad hunc patrem Miconem ſe convertit, ut is apud B. Bertrandum intercederet, familiæque ac liberorum ſuorum miſereretur. Nocte ſequenti verſus auroram quemdam ſtrepitum circa lectum ſuum audivit, & volvens oculos ſuos in loco vicino vidit B. Bertrandum, & in alio B. Miconem, qui ipſam motu capitis ſalutavit. Converſa illa, ut B. Bertrandum intueretur, experta eſt, eum abſceſſiſſe, uti etiam B. Miconem, ſed ſimul ſenſit ſeſe doloribus liberatam, & advocata ab ea filia malum ceſsâſſe, eamque febri immunem deprehendit.

11. morbum comitialem

18 Vincentius Ludovicus Andrea feriâ ſecundâ Pentecoſtes anno MDXCII poſtquam pilâ luſerat, totus ſudans, magnum vas aquæ frigidæ hauriens, morbo comitiali correptus fuit, qui illum ſæpiſſimè ac etiam ſexies & ſepties uno die invadebat: &, durante malo, adeò luctabatur, ut etiam multi ſimul nequirent illum continere. Per medicamenta verò ita exaſperatum eſt malum, ut ſæpiùs trigeſies per diem in id incideret, tamque vehementer, ut, ceſſante tremore, amentis inſtar inhoneſta & injurioſa verba jactaret etiam in parentes ſuos; qui in tanta afflictione conſtituti opem B. Bertrandi ſanctique Vincentii implorârunt. Poſt hæc nocte ſequenti ambo Sancti infirmo apparuerunt, quorum S. Vincentius ad cervical lecti ſedens benedixit ei ter, monuitque, ne parentes ſuos impoſterum tam indignis verbis malè exciperet; B. Bertrandus verò, qui circà ibidem aderat, vetuit ipſum timere, & ad eumdem accedens ejus frontem unico ſigno Crucis, gemino oculos geminoque aures ſignavit, eodemque momento æger amiſſum ex gravitate mali auditum recepit: monuitque eumdem Beatus, ut ſe bene gereret ac Deum precaretur, E ut etiam capitis ſui plagas ſanaret.

ſanitati paſſo,

19 Demum præcepit ei, ne, quæ viderat, cuiquam revelaret, præterquam parentibus ſuis fratrique ſuo Antonio doctori theologo (qui Religioſus diſcalceatus Ordinis S. Franciſci obiit) ſanatuſque infirmus eſt, & incolumis perſtitit uſque in diem xxv Septembris ejuſdem anni, quando ipſi die Martis eumdem diem præcedente, Miſſam in ſacello S. Vincentii intra eccleſiam Prædicatorum audienti ambo Sancti denuò apparuerunt, dixeruntque, eum eodem malo ſequenti Dominicâ die *g* iterum corripiendum, ut proinde oraret Deum & piarum perſonarum preces pro ſe poſceret: eam tamen infirmitatem trimeſtre tempus non exceſſuram, nec ei quidquam eventurum, unde in combuſtionis, ſubmerſionis, aut alterius damni diſcrimen adducendus eſſet. Hæc omnia ille ſuis parentibus retulit, ac ſubſecutâ Dominicâ die idem malum ipſum invaſit, duravitque toto tempore à Sanctis prædicto, quinquies ſexieſque ſingulis diebus eumdem corripiens; ſed ſine priori violentia ac ſine indecoris iſtis vocibus, quibus ille antea uſus fuerat. Nullum tamen tunc adhibitum remedium fuit, quia monuerant Sancti, nullum naturale remedium ei F profuturum. Ita omnia reipſa evenerunt, & præfixo tempore omninò ſanatus fuit.

ex brachii tubere laboranti, viro h

20 Joannes Portero multo tempore malum, quod Hiſpanicè Louaniolio dicitur, Italicè autem Natta *h*, paſſus fuerat in pulſu arteriæ brachii ſiniſtri, quod ipſum vehementer cruciabat, nec permittebat labore manuum familiam ſuam ſuſtentare. Cùm quadam nocte ſe B. Bertrando commendâſſet, apparuit hic eidem in ſomno eadem nocte, & afflictam partem manu ſua ſtrinxit; ſeque ſe ſanatum comperit. Jacobus Almanar, gravi febri continua menſibus decem vel undecim conflictatus, in tantam imbecillitatem incidit, ut medici affirmarent, eum nulla ratione poſſe convaleſcere. Quadam autem nocte vigilantibus apud ipſum uxore & ſocru, ipſi pariter vigili apparuit B. Bertrandus cum aliis Religioſis Ordinis S. Dominici, qui lectum circumcinxerunt, ac poſtquam Bertrandus manum ſuam infirmi vultui impoſuerat, receſſerunt. Cum verò uxor & ſocrus locum oc-

A occuparent, quà illi exibant, dixit eis æger, ut inde recedentes egredientibus fratribus tranſitum præberent; quos quia illæ non videbant, ait ſocrus: Heu, filia, maritus tuus moritur! Audin, ut deliret? Non deliro, non (inquit infirmus) nec morior; ſed probè ſcio, me ſanum eſſe & omnis febris expertem: & quamquam etiam admodùm debilis eſſet, vires ſuas brevi pòſt recuperavit.

mulierique febricitantibus, l'emque amenti apparens ſanitatem reddit.

21 Catharina Franciſca Vilana, Joannis Seguarra caligarii conjux, è febre decubuit totaque purpureis maculis infecta fuit. Quo in ſtatu cùm quindecim dies abſque ullo remedio utili exegiſſet, commendavit ſe B. Bertrando, iſque ſequenti nocte ei apparuit, & quamvis nullum eſſet in cubiculo lumen, eum tamen clarè vidit; tuncque ceſſante febri, manè lectum deſeruit, & omninò ſana permanſit. Cum mater Thomæ Petri Andrea cuſtodis officinæ ædiſque monetariæ regiæ Valentinæ affligeretur morbo peſſimo, ex quo triduo amens hæſit, oculis oreque clauſis, ac nihil interim ſumens; advertens ſe eo loci eſſe, interna cordis voce B. B Bertrandi opem imploravit, eodemque ipſi apparente, ſine ulla mora ſuis ſenſibus reddita ait, Beatum ſalutem ſibi impetrâſſe, ſeque ex eo morbo non morituram: itaque intra paucos dies perfectè convaluit.

ANNOTATA.

a *Regni Valentini oppidum ad oram maris Mediterranei.*

b *Anno* 1572 *defunctum; dein verò à Clemente XI Sanctis adſcriptum anno* 1712.

c *Circa octavam matutinam, inquiunt rei geſtæ teſtes apud P. Joannem Roca Tract.* 2, *cap.* 6, § 2.

d *Vico prope Valentiam.*

e *Gutturis tumore.*

f *Hujus nominis locus in Caſtellæ Valentiæque confiniis ſitus eſt.*

g *Quæ anno* 1592 *incidit in* XXIV *Septembris, ſtylo ſcilicet veteri, ſeu Juliano, ita ut dies* XXV *Septembris à tempore, quo à comitiali morbo æger immunis fuit, ſit excludendus.*

C h *Latinè* Panus, *cujuſmodi tuber Joannis alam, aliamve brachii ſiniſtri partem occupâſſe videtur.*

CAPUT II.

Ejuſdem argumenti continuatio.

Lethaliter vulnerato, a

FRanciſcus Perez, civis ætatis annorum octodecim, in Vigilia S. Petri ex Millata *a* Valentiam rediens, circa mediam noctem invaſus à tribus hominibus fuit & lethaliter vulneratus; quo in periculo B. Ludovicum (erga quem devotus erat) invocans, omni graviori malo, quod ab iiſdem ei inferri poterat, liberatus fuit. Dum curabatur, ſanguis ejus quinque dierum ſpatio ſiſti nequiit. Allatum ei eſt Roſarium B. Ludovici, quod tunc poſſidebat Catharina Spina, ipſeque commendavit ſe S. Mariæ de Succurſu, beatumque Ludovicum denuò invocavit. Deinde cum dicto Roſario, ſuo capiti impoſito, obdormivit, viditque in ſomnis beatiſſimam Virginem eo habitu, quo in eccleſia de Succurſu Valentiæ viſitur, & cum eâ B. Ludovicum magna luce circumdatos. Deipara caput ejus attigit; quod pariter fecit B. Ludovicus; & expergefactus infirmus, quod antè facere non potuerat, caput ſuum erexit, & advocatis matri ſuæ & ancillæ dixit, ſe bene habere, cœpitque ſudare, receſſit ab eo febris & ſanguis ceſſavit effluere. Poſtero manè vulnus multò meliori in ſtatu repertum eſt, ac intra decem dies perfectè ſanatum fuit.

variolis, morbo

23 Franciſcæ Paulæ, filiæ Ludovici Fababuix notarii, annorum ſex, anno MDLXXXVI, nocte feriæ IV Majoris hebdomadæ variolis laboranti morbus ita auctus erat, ut deſtitueretur ſenſibus, oculis etiam obfuſcatis, labiis pallidis, & ore clauſo, ita ut nec quidquam cibi, nec liquoris poſſet admittere. Hoc caſu afflicti parentes avique videntes, eam ad mortem properare, B. Ludovici auxilium popoſcerunt, polliciti ad illius ſepulcrum pannum funebrem portare. Qua oratione ex devoto affectu finita, aperuit puella oculos, integramque ſanitatem recepit. Tantam tamque ſubitam mutationem conſpicati rogârunt eam, an aliquid vidiſſet. Duos Fratres, inquit illa, qui jam exibant è cubiculo, & horum unum fuiſſe B. Ludovicum, huncque os ſibi aperuiſſe. Eleonora Montfort, ex Mirambel prope Valentiam, virgo annorum quadraginta, comitiali morbo qui ipſam ſæpe diuque invadebat, peſſimè afflicta, miſeriam ſuam dolens ad B. Ludovici ſepulcrum ſe contulit, pro ſalute ſua precatura. Ibi per duas integras horas ſopore correptæ in ſomnis idem Beatus apparuit, deinde ipſa expergiſcens omni malo liberatam ſe comperit, neque illud impoſterum experta fuit. E

comitiali febri,

24 Cuidam annorum quatuordecim filiæ Baptiſtæ Tibona repentè accidit tam vehemens malum, ut prolaberetur in ſolum, ac copioſe ſpumaret ex ore, tantúmque id mali creſceret, ut pro mortua haberetur, & jam funebria ei pararentur. Sed matre illius Urſulâ March beatiſſimam Virginem de Roſario, ſanctumque Vincentium Ferrerium & B. Ludovicum invocante, utque filiæ ſuæ miſererentur, precante; eo ipſo momento ægra ſenſus ſuos recepit, aitque, apparuiſſe ſibi Matrem Dei cum S. Vincentio & B. Ludovico, & ab iis ſe ſanatam eſſe; uti reipsâ ſine ullo malo incolumis manſit. Cum Franciſcus Dominicus, continua febri laboraret, jamque vena ipſi quatuordecim vicibus ſecta fuiſſet, & medici de eo deſperarent, ex quodam litterarum ſtudioſo audiit aliquod miraculum, quod B. Ludovicus patraverat, ei ſe devotiſſimè commendavit. Tum quodam manè vigilans vidit duos fratres Dominicanos cubiculum ſuum intrantes, & quamvis neſciret, uter eſſet B. Ludovicus, apprehendit manum illius, quem illum eſſe credebat; iſque ei dixit, ne timeret, nam ſanatum iri: & intra biduum æger omni febri caruit, non tamen dolore corporis, donec ei ſecundò apparente, is quoque repentè ceſſavit. F

aliqua rabici ſpecie laborantibus,

25 Catharina Auguſtina Borgia cœperat horridam ſentire infirmitatem, quam rabiei ſpeciem vel initium eſſe credebat. Dominicâ Palmarum

A. Avignono.

marum manè contulit ſe ad conventum Prædicatorum, ubi ſe malè ſentiens, reverſa domum eſt. At priuſquam ex eccleſia recederet, B. Ludovicum pro valetudine ſua ferventer precata eſt, eademque oratione veſperi, dum cubitura erat, iteratâ; eadem nocte in ſomnis vidit in cubiculo ſuo tantum ſplendorem, ut ſolaris ei minimè comparandus videretur, in eoque B. Ludovicum, qui manu ſua illius capiti impoſita tria verba dixit, lentè quidem, ſed quæ ipſa tamen non intellexit, quòd nimiùm ſtuperet in conſpectu Sancti ejuſque ſplendore, qui paulò pòſt evanuit, ipſaque ſe ſalvam comperit.

perſonæ, quæ peccatum diu reticuerat,

26 Erat alicubi in Hiſpania quædam perſona clariſſimæ conditionis, quæ quoddam peccatum ſuum annis octodecim in confeſſione ex verecundia celaverat. Hæc, auditis inſignibus miraculis B. Bertrandi, multo tempore ipſum precata eſt, ut Deum oraret, ne permitteret eam huic peccato obnoxiam mori. Deinde in morbum lapſæ & in ſua prece perſeveranti quadam nocte ille Beatus in ſomno apparuit, monſtrans ei quemdam Religioſum, habitu Dominicano indutum, qui iter faciens per eum locum tranſibat, dicenſque: Aſpice diligenter hunc fratrem, qui mei conventûs Valentini eſt: apud ipſum poteris tua peccata confiteri. Poſtridie advenit Religioſus iſte in conventum, quem Ordo S. Dominici in eodem loco habet, rogatuſque à quodam ejuſdem conventûs patre, ut comitaretur ad ægrum viſendum, ad ejuſdem perſonæ ædes ductus fuit. Hæc, viſo peregrino Religioſo, turbata eſt, & viſionem ſuam veram eſſe reputavit; cùmque etiam intellexiſſet, eumdem conventûs Valentini alumnum eſſe, dixit, ſe illum arcellituram poſtridie, quòd vellet ipſi confiteri. Ita fecit, cum uberrimis lacrymis veniam delictorum ſuorum à Deo petens; narravitque confeſſario viſionem ſuam, illumque verè Religioſum ſibi monſtratum, & maximas Deo gratias egit de magna miſericordia, quâ per Beati patrocinium erga ſe fuerat uſus.

B

diuturna infirmitate detento puero, periculosè decumbentis filio, b

27 Petro Fos de Ruſafa *b* ob quamdam infirmitatem plus trigeſies imminutus fuerat ſanguis, qua de cauſa brachiis ſuſtentandus erat, eoque in ſtatu bene novem menſibus perſtitit. Quadam verò nocte cum Beato ſe commendaſſet, obdormivit, ac deinde expergiſcens vidit B. Bertrandum, eodemque momento temporis, quo eum vidit, ſe ſanum ſenſit. Promde è lecto proſiliens, aſcenſo equo, ad eccleſiam Prædicatorum perrexit, & ante Beati ſepulcrum gratias pro obtenta ſalute perſolvit, & per omnem eccleſiam inceſſit, non ſecùs atque nullo malo umquam correptus fuiſſet. Joanni Marco, notario Valentino, periculosè decumbenti, quadam nocte aderant uxor ejus Suſanna Carzegliera, filiique & aliæ perſonæ, & inter eos puer ſeptennis, nomine Gregorius, ejuſdem infirmi filius, qui pariter vigilabat, eratque corpore ac mente bene ſanus. Hic parentibus ſuis, & quotquot aderant, dixit, ſanctum patrem fratrem Ludovicum Bertrandum in eodem cubiculo ſtare ſolum cum Crucifixo in manu, locumque, in quo ſtaret, aſſignavit; at nullus eorum illum potuit videre. Compererunt tamen verum eſſe, quod puer aſſeruerat, quia infirmus eodem momento evaſit incolumis, eumque medici poſtridie extra lectum conſpicati, factum admirati ſunt, ac inſigne miraculum reputàrunt.

D

è parotide contabeſcenti,

28 Simonam Cabanes, Honorati Toldrano conjugem, invaſerat parotis, quæ collum faciemque inflabat, unde illa contabeſcens eò fuit deducta (quòd ultra tres hebdomadas nequiiſſet dormire, ac propterea velut amens eſſet) ut medici eam paucis horis ſupervicturam affirmarent. Quædam amica ſua ei ſuaſit, ut ſe B. Bertrando commendaret, & aliquod ejuſdem Beati habitûs fruſtulum illius capiti impoſuit; ac quantumvis ipſa, ùt ſuprà dictum eſt, non plenè ſui compos eſſet, intellexit verba amicæ, ac poſt invocatum Sanctum obdormivit. In ſomno autem vidit B. Bertrandum cum altero Religioſo, qui curavit illam; ipſaque expergiſcens in eo ſe ſtatu comperit, ut nullis ampliùs medicamentis egeret. Brevi pòſt domo egreſſa novem diebus Beati ſepulcrum in gratiarum actionem piè venerata eſt.

ex calculo ægræ,

29 Iſabella Moya, Michaëlis Martinez uxor, propter acutos lateris dolores gravemque febrim, quibus concutiebatur, à medico Almenara deſperatæ ſalutis pronunciata fuerat, cùm eam magiſter Palmireno inviſit, & calculum attulit, quem B. Bertrandus, dum calculis laborabat, ejecerat. Illa hunc ſuo lateri appoſuit & invocata Sancti ope, obdormivit. In ſomno autem ei ille apparens ejuſdem brachium ter percuſſit, quod ipſa extra ſtragulum produxit, rata, medicum eſſe, qui arteriæ pulſum vellet explorare; at Beatus dixit, non eſſe ſe illum, quem putabat; Sed confide, adjecit, Deo, te ſanatum iri; eodemque tempore ipſa omni dolore liberata fuit, & è lecto ſurrexit. Undecimo autem inde die emiſit calculum magnitudinis ovi palumbini, anguliſque aſperum: quod pro inſigni miraculo habitum fuit.

E

pro cacoſtomacho orranti,

30 Quidam pauper, nomine Calderone, malo ſtomachi ac continuo ſanguinis fluxu affligebatur adeò, ut medici de eo curando deſperarent. Raphaëla Soler, tertii Ordinis S. Dominici, miſerta illius, quòd ſororis ſuæ cliens eſſet, ac minimè commodè poſſet vivere, cœpit pro ipſo orare; cum B. Bertrando commendans. Quod dum faceret, manifeſtè vidit B. Ludovicum Bertrandum ſanctumque Vincentium Ferrerium, qui eam monuerunt, ut ex illorum reliquiis aliquid ad infirmum ferret; ita ipſum ſanandum. Illa itaque reperit aliquid è veſte S. Vincentii & tæniam B. Bertrandi, & infirmi ſtomacho applicuit, addito voto de imagine cerea ad Sancti ſepulcrum appendenda; nec mora, dolor & fluxus confeſtim ceſſavêre. Cùm verò poſt duas horas reliquiæ ei tollerentur, ſentiens denuò ingruere dolores, precatus eſt, ut eas penes ſe relinquerent. Poſtridie paſſus eſt deliquium animi, evomuit tres materias rudes, velut lapides, tamque duras, ut vix poſſent malleo contundi; atque ita incolumis permanſit.

F

ſecretarum partium dolore afflicto,

31 Cum Melchior Ruvio, velorum opifex nudus ſuper textrina dormiſſet, infectus fuit quibuſdam tuberculis, cùmque propterea ſanguis ei ſæpius fuiſſet diminutus, totum malum ad ſecretas corporis partes deſcendit, ita ut plurimum cruciaretur, nec ullum remedium reperiret. At poſtquam B. Bertrandum invocavit, & novemdialem devotionem ad ſepulcrum ejus incepit, oleo lampadis illius ſe ungens, nocte ſubſecuta tres in cute apertæ ſunt rimulæ, ex qui-

A. AVIGNONO.

A quibus multum puris effluxit, quæque, dum à medicis curarentur, tam vehementer invaluerunt, ut jam ille ampliùs incedere nequiret. Qua de cauſa pro ſua inſigni in Beatum fiducia juſſit uxorem ſuam novemdialem devotionem eidem pro ſe perſolvere; quâ cœptâ, prima nocte bene dormivit, & expergefactus Beatum in cubiculo vidit, dicentem: Noli ampliùs de medicina & unguentis ſolicitus eſſe; hiſce enim nihil ampliùs opus eſſe. Ita ipſe ſanatus fuit.

febricitanti,

32 Cùm ſoror Raphaëlæ Soler Tertii Ordinis S. Dominici vehementi febri conflictaretur, rogavit prædictam ſororem ſuam, ut, quam habebat, B. Bertrandi tæniam ſibi imponeret; illa verita, ne hæc commacularetur, & per loturam eximium ſuum odorem amitteret, pauliſper anceps hæſit. Fecit tamen, quod petierat; moxque infirma ſomnum cepit, & in eo vidit Fratrem quemdam (erat is B. Bertrandus) qui ipſi ait: Ego ſum hic; & expergefacta ſanam ſe ſenſit, ſurrexitque è lecto nulla alia re uſa; & quamvis poſtea lota fuerit tænia, eamdem eximiam fragrantiam conſervavit.

B

in inguine ex lapſu læſo, c

33 Ludovicus Garzia cæmentarius laborans in collegio S. Mariæ de Succurſu, Ordinis Prædicatorum Oriolæ *c*, lapſus è ſcalis ligneis læſus in inguine eſt per fruſtum ligni abruptum ab aliis ſcalis, in quas ille ceciderat. Ex hoc lapſu ac læſione putabat, viſcera ſibi è ſuis locis mota eſſe, linguæque & aurium uſu deſtitutus fuit, omnibus, qui aderant, eum jamjam moriturum opinantibus. At poſt impoſitam ei particulam veſtis B. Bertrandi ſenſibus reddito ſuaſerunt, ut beatiſſimam Virginem ac B. Bertrandum invocaret. Paulò pòſt cœpit ille ſedere in lecto, ad quem fuerat delatus, petiitque, quò receſſiſſet B. Bertrandus, à quo ſanatus fuerat, & quærentibus, quid diceret, reſpondit, B. Bertrandum ſibi apparuiſſe tactoque vulnere ſanitatem reddidiſſe, uti optimè experiebatur, admirantibus omnibus, qui paulò antè viderant eum velut mortuum ad lectum portari. Quamquam autem ille B. Bertrandum numquam antea vidiſſet, indicia tamen illius accuratè dedit, aſſerens, ipſum veſte linea ſtolâque indutum fuiſſe, quo modo ſolet die Dominica prodire ſacerdos luſtrali aqua populum aſperſurus. Volebat ipſe tunc prætermiſſum opus ſuum reſumere, ſed prohibuerunt Religioſi, eumque domum ſuam, ut quieſceret, remiſerunt, unde triduo pòſt ad ſolitos labores reverſus fuit.

C

in carcere detento,

34 Seſqui-anno poſt obitum B. Bertrandi quidam vir graviter commotus fuit in cujuſdam vici judicem, quòd ab inimicis ſuis, eum perdendi cauſâ, uno eodemque die ſex accuſationibus impetitus fuiſſet, judexque, hiſce admiſſis, ipſum ſubterraneo carceri mancipâſſet, in quo erumpente aqua ubique humido, nec lectum habebat, ubi requieſceret. Poſt aliquos elapſos dies, ſentiens, vitam ſuam periclitari, commendavit ſe B. Bertrando, orans, ut meminiſſe vellet aliquot obſequiorum, quæ ei, dum vivebat, præſtiterat. Dumque has preces repeteret, & beatiſſimam Virginem invocaret, in ſomnum incidit, atque interim eadem beatiſſima Virgo & cum ea B. Ludovicus eidem apparuerunt: ipſe verò experrectus voluit procumbere in genua; ſed viſio ſtatim ceſſavit. Ac conſeſtim catena (quæ erat admodùm gravis, & per foramen fornicis dependebat, eratque firmata ſerâ penſili validiſſima) fruſtatim in terram decidit. Paulò pòſt idem vir, mandante altero judice, liber dimiſſus eſt, & prior judex, qui eumdem tam crudeliter tractaverat, captus fuit, oportuitque, ut devotus ille B. Bertrandi cliens pro ipſo intercederet.

moribundæ; febri im animique deliquia paſſæ, d,

35 Iſabella Joanna de Valgranera, illuſtris domini Joſephi Stephani, Orioleníis epiſcopi *d*, mater, graviter ægra & debiliſſima, ſubitò ſe erexit in lecto, & innixa genibus oravit per quadrantem horæ. Qui aderant, veriti, ne deficeret, voluerunt eam denuò ad quietem reponere; verùm illa dixit, ut ſic ſe dimitterent; adeſſe enim S. Dominicum, ſanctumque Vincentium Ferrerium, ac B. Ludovicum cum magiſtro fratre Micone, eoſque dicere, moriendum ſibi ex eo morbo eſſe. Cùm verò unus filiorum ejus obſervaret, iſta poſſe illuſionem diabolicam eſſe; negavit illa, aitque, ſe rectè recordari vultûs magiſtri Miconis, dum viveret; eumdemque ſæpe proferre ſanctiſſimum nomen Jeſu, cujus fuerat cultor devotiſſimus, & de quo fecerat aliqua Opuſcula *e*. Finita viſione, exhibuit ſe lætiſſimam, &, ſuſceptis omnibus Sacramentis, diem ſuum devotiſſimè obiit. Suſannam Carcellera & de Marco, febri & animi deliquiis laborantem acceſſit confeſſionem ejus excipiendi gratiâ magiſter frater Franciſcus Aleman, Prior Prædicatorum, B. Ludovici digitum ei aſſerens, quo ipſius cordi impoſito, extemplò deliquia ceſsârunt, noctuque idem Beatus ei apparuit, dicens, morbum iſtum non fore lethiferum; atque ita, contrà quàm opinati fuerant medici, ſubitò convaluit.

E

e

diuturno aſthmate affecto,

36 Jam ſextus annus currebat, ex quo Joannes Arcis operarius laborabat aſthmate cum tanta difficultate, ut crebrò oporteret, illum noctu è lecto ſurgere, ut liberum aëra ſpiraret. Poſt tentata omnia ſine profectu remedia vovit novemdialem devotionem apud B. Ludovici Bertrandi ſepulcrum explere, & argenteum pectus ei appendere: ſed finita novemdiali devotione, cùm ſe non meliùs, quàm antè, haberet, non impletum fuit totum votum. In nocte S. Dionyſii (quo die Beatus obiit) ſomniavit, ſe, dum per Valentiam incederet, eodem malo correptum, magna cum anguſtia tuſſiviſſe, & obvium habuiſſe ignotum ſibi fratrem, qui diceret: Quid agis hic, frater? Cui ipſe morbum ſuum narravit. Tum iſte: An commendâſti te B. Ludovico? Imò, retulit, ſed ſine ullo profectu. Subjunxit frater: An pectus quoque argenteum, quod promiſiſti, attuliſti ad ſepulcrum? Non tuli, reſpondit infirmus; quia ille non ſanaverat me. Jam fer illud, ſubjecit iſte, nam ego ſpondeo tibi, te ſanandum. Interea magnum fragorem infirmus audiit, & expergiſcens, ſe perfectè ſanatum comperit.

F

ex oculis, f

37 Quædam monacha Ciſtercienſis in monaſterio de Zayda *f* totis duobus annis ex oculis laboraverat tam acriter, ut vix poſſet lucem pati, & nonnumquam etiam alienis manibus cibanda fuerit. Diligenter ſtuduerunt medici eam curare, ſed fruſtrà. Poſtmodùm experta ipſâ, dum oculos quâdam particulâ veſtis B. Ludovici attigerat, eos melius habere; ab omni alio remedio abſtinuit, & par conſpicillorum, quo idem Beatus uſus fuerat, devotè ſibi impoſuit, ſeptemque Pſalmos pœnitentiales per triginta continuos dies recitavit, in quorum

A. Avignono.

rum fine apparuit ei in ſomno Beatus, oculos ejus benedicens, eoque facto, ſani ac ſereni evaſerunt.

febri,

38 Cùm Jacobus Montiel, ſcriba publicus Oriolenſis, ejuſque uxor Agnes Pedrazza periculoſè ex febri decumberent, uxor, B. Ludovico multùm devota, inſtanter rogavit, ut ejuſdem Beati cilicium, quod in collegio Ordinis S. Dominici in eadem civitate ſervatur, ſibi afferretur. Cum hoc deſiderio obdormivit, viditque ad cervical ſuum patrem magiſtrum fratrem Joannem Gauarda Oriolenſem (virum inſignis doctrinæ & ſanctimoniæ, in eodem collegio defunctum) cum eoque alterum ejuſdem Ordinis Religioſum; rogavitque ipſa patrem Gauarda, quem viventem noverat, an tunc moritura eſſet; qui reſpondit: Dum Deo placuerit: ad quæ ipſa ſubridens, idem ab iſto alio Patre petiit & expergefacta eſt; allatoque cilicio, eodem die febris ab ea receſſit. Quam ob rem etiam maritus ejus eodem tactus cilicio fuit, ac poſtridie pariter ſanatus.

B

melancholia,

39 Beatrix Martinez Oriolenſis, mulier magnæ pietatis, cùm aliquando ignota ipſimet de cauſa eſſet admodùm melancholica, cœpit glorioſum S. Dominicum ac B. Ludovicum, quibus devotiſſima erat, ardenter invocare. Continuanti preces apparuerunt duo Religioſi Ordinis Prædicatorum, quorum unus dixit: Hic eſt S. Dominicus, ego verò ſum frater Ludovicus Bertrandus, per cujus interceſſionem Deus te liberavit jacturâ, quæ tibi imminebat: perge orare: hiſque dictis, eos ampliùs non vidit. Veſperi mater filium ſuum Andream ex agro reverſum interrogavit, an aliquid ſiniſtri accidiſſet. Negavit ille; at ſubjungente illa, haud dubiè tamen ipſum anxium fuiſſe; id verum eſſe, confeſſus eſt. Muli enim inter arandum pavefacti in fugam ſe dederant, & raptantes poſt ſe aratrum, ſæpè perculſi fuerant vomere in cruribus & ventre, adeò ut pro mortuis habuerit; ſed Deus illos omnis damni immunes ſervaverat.

eryſipilate laborantibus,

40 Catharinæ Fongliana vultum eryſipelas invaſit, quo non permittente loqui, ſignis illa pro vocibus utebatur, innuitque, cupere ſe, ut B. Ludovici cilicium quæreretur. Mater ejus cuidam filio ſuo mandavit, ut quæreret; verum hic, quòd alta nox eſſet, & importuna Religioſos conveniendi hora, uſque in matutinum tempus eò ire diſtulit. Interea exſpectabat infirma has reliquias, quibus non comparentibus, B. Ludovicum devotiſſimè invocavit. Poſtridie in aurora ſenſit, ſuum brachium attingi, reſpicienſque, à quo id fieret, vidit duos fratres Dominicanos, quibus ait: Patres, quare non apportâſtis reliquias heri veſperi? Reſpondit eorum unus: Filia, quia fratres non egrediuntur noctu: & acceptum ex alterius manibus cilicium infirmæ capiti impoſuit, prælegitque Euangelium; & confeſtim receſſit febris & ceſſavit inflammatio. Reviſens mater filiam rectè valentem reperit, & audito, quod contigerat, eò magis admirata fuit, quòd fores clauſæ eſſent, nec quidquam de ingreſſis Religioſis inaudiſſet. Ex hiſce patet, Sanctum ægræ apparuiſſe, atque ab ipſomet ſuum cilicium fuiſſe allatum. Confirmatur id ipſum etiam ex dictis infirmæ, quæ interrogata de habitu corporis Religioſi, qui cum illa locutus fuit, figuram B. Ludovici accuratiſſimè expoſuit. Cùm aliquo tempore pòſt per clauſtrum dicti collegii

C

D

fieret ſupplicantium proceſſio, in qua inter alias etiam ejuſdem Beati imago circumferebatur, ſimulatque hanc conſpexit Catharina, inquit matri ſuæ, hunc iſtum Fratrem eſſe, qui Euangelium ſibi prælegerat.

reliquias ejus expetenti,

41 Soror Iſabella Mires Oriolenſis, Ordinis S. Dominici, magno tenebatur deſiderio habendi fruſtum tunicæ S. Ludovici, quem plurimùm venerabatur. Hæc aliquando orationi intenta vidit altare ſplendidè exornatum, à cujus utroque cornu prodibat proceſſio multorum Sanctorum, inter quos cùm prope ipſam incederet B. Ludovicus, illa brachium ſuum ſuper humerum S. Martini epiſcopi extendens, laciniam amplitudinis ſudarii ab illius tunica decerpſit. Viſionem hanc cum patre magiſtro fratre Joſepho de Luchian, confeſſario ſuo, excellentis doctrinæ, prudentiæ ac religionis viro, communicavit, qui juſſit eam laciniam ad ſe deferri, eaque in plura diviſa fuit fruſta, quæ multis miraculis inclaruerunt. Eamdem viſionem dicta ſoror Iſabella etiam patri magiſtro fratri Petro Joanni Saragozza enarrans, fruſtum quoque ex eadem donavit, per quod Deus miraculum patravit Alicante, ut infra dicetur cap. XII.

E

convulſionibus agitatæ,

g

42 Anno MDLXXXVII, die XXIV Septembris, Lucia Gloriet, novem annorum in civitate Alicante *g*, febri ac convulſionibus laborabat, quam afflictus genitor propinquam morti cernens, acceſſit ad conventum Prædicatorum, obſecrans, ut aliquid ex B. Ludovici reliquiis, cui filiam ſuam magna cum devotione ac uberrimis lacrymis commendabat, ad eam deferret. Attulit ad eam pater magiſter frater Petrus Joannes Saragozza caligam Sancti, & Euangelium cum aliis precibus legit. Ingruente nocte ait puellula matri ſuæ: Domina, quæ eſt iſta mulier induta pallio? Admiratus, eam loqui, Gaſpar pater ejus ex ſua in Sanctum fiducia reſpondit: Aſpice diligenter, filia; nec enim debet eſſe mulier. Tum puella ſubjunxit: Frater eſt, domine: &, ceſſante agitatione ex convulſionibus ortâ, obdormivit. Mane eam mater valdè hilarem invenit, petiit illa, ut ſibi daret manducandum, ac deinde ut indueret, ſe bene habere aſſeverans. Veſtita à matre, gradiebatur pedibus ſuis per plateam illa ipſa, quæ pridie fuerat moribunda. Poſt aliquot dies pater ejus imaginem B. Ludovici, clam omnibus in cubiculo bene clauſo appendit, accivitque Luciam cum aliis ſororibus ejus, tentandi gratia, an B. Ludovicum agnitura eſſet; ipſa verò, ſimul imaginem vidit, non exſpectans, donec interrogaretur, ait: Domine is iſte frater eſt, qui me ſanavit: quia verò hæc imago inter multas alias appenſa erat, mandavit pater filiæ, ut eam digito monſtraret; hocque modo viſionis veritas confirmata fuit.

F

decumbentibus ex febri,

43 Joannes Cardona Oriolenſis in lecto decumbens è febri totiuſque corporis cruciatu, ex nimio humore in diuturna navigatione marina contractis, atque inſuper captus uno brachio, quo nequiebat uti; poſtquam omnia remedia fruſtrà tentaverat, SS. Dominici ac Vincentii opem imploravit, vovitque B. Ludovico, iturum ſuis pedibus ad viſitandum ſepulcrum Valentiam, quod iter eſt triginta leucarum. Nocte ſubſecuta apparuerunt ei iidem tres Sancti, è quibus B. Ludovicus brachium ejus apprehendit, illudque in altum elevans dixit: Cum tantopere me inclamaveris, ecce, veni, ut viſam

viſam

A ſam te ; & evanuit viſio ex oculis. Tum , illo alta voce clamante , accurrerunt mulieres , quæ illius curam habebant , inveneruntque eum omni malo immunem.

ex purpureis maculis apparet, omniunque votis favet.

44 Cùm Chriſtophorus Rodriguez Valentinus ex purpureis maculis Mitriti decumberet, deſperante de ſalute ejus medico , uxor illius Gratia Picaza , eumdem B Ludovico commendavit, ſpondens ſe effigiem argenteam ad ipſius ſepulcrum miſſuram ; exceptamque è quodam libro paginam , quæ ejuſdem Beati effigiem exhibebat , ſub mariti ſui cervicali poſuit. Cœpit ille ſubitò dormire ; ac deinde expergefactus ait : Ubi eſt frater iſte , qui manu ſua meam faciem palpavit ? Reſpondit uxor , nullum ibi adſuiſſe fratrem , ſed ſeſe illum B. Bertrando commendâſſe , ejuſdemque imaginem cervicali ejus ſuppoſuiſſe. Exinde cœpit æger convaleſcere , & poſtridie rectè valuit.

ANNOTATA.

a *Regni Valentini vico , mediâ leucâ Valentiâ diſſito.*

B b *Vide Annotata in cap. 1 hujus libri lit.* e.

c *Vide Annotata in cap. 7 Vitæ Primæ lit.* d.

d *Adiit eam dignitatem anno 1594 , in qua illi ſucceſſit anno 1604 Albarrazinenſis epiſcopus.*

e *Scripſit Roſarium ſive Pſalterium Nominis Jeſu , aliaque , de quibus Echardus tom. 2 , pag. 54 Bibliothecæ Dominicanæ.*

f *Juxta Valentiam.*

g *Regni Valentini portus eſt mari Mediterraneo adjacens.*

CAPUT III.

Miracula , quæ ob S. Ludovici interceſſionem ad fontem , ab illo benedictum , Deus operatus eſt.

C

CAP. III. *Hauriens è fonte , cui Sanctus benedixerat , febri liberatur ;*

CUm olim B. Bertrandus , ùt paſſim , afflictæ valetudinis eſſet , quidam amicorum illius eum recreandi gratiâ aſſiduis ſuis importunis precibus rogavit , ut dignaretur ſecum ire ad fontem , in confinio Ruſaſſæ prope muros Valentiæ ſcaturientem : cúmque Servus Dei inter alias infirmitates ſuas continua ſiti premeretur , conſenſit precanti amico , cum eo ad dictum fontem pergere , ex quo , poſtquam eum ſua benedictione luſtraverat , bibit. Dum ibi colloquerentur , vidit quemdam infirmum (qui erat in obſequiis domini illius agri , ubi fons erat) nomine Petrum Ximeno , ruricolam ex Ruſaſſa oriundum, rogavitque illum Servus Dei , quo malo laboraret. Reſpondit ille , jam ſex menſes eſſe , ex quo febrim patiebatur. Bibe (inquit Beatus) ex iſta aqua. At ille renuit , quòd malo ſuo noxia eſſet. Perſuadente tamen Beato , ut biberet , non nocituram , bibit , & confeſtim ſanatus fuit.

A. Avignono. hinc ingens eò fit concurſus.

46 Publicato poſt Beati obitum hoc miraculo unà cum multis aliis ab eodem patratis , cœpit frequens populus ad eum fontem concurrere ſuoſque infirmos illuc conducere. Hanc ob rem rector Ruſaſſæ , michaël Pelegri dictus , juſſit eos , qui eleëmoſynas pro cultu beatiſſimæ Virginis Mariæ & in refrigerium fidelium animarum in purgatorio verſantium colligebant, illùc etiam accedere , quia fons iſte in Ruſaſſæ parochia ſitus eſt ; iique primo illo biduo triduove ſex circitèr ſcuta ibidem collegerunt. Tot autem ibi miracula Deus per Beati patrocinium operatus fuit , ut in eorumdem memoriam arbores circúmpoſitæ votivis donis onuſtæ eſſent. Nec inobſervatum prætereundum eſt , eamdem aquam , priuſquam à Beato benedicta fuerat , modicam fuiſſe , ac facilè exſiccatam ; ſed poſteà numquam deſiiſſe ſcaturire.

ejuſque virtute hernia , febris ,

47 Iſabella Gerb de Fortea ex loco Catarogia , unâ leucâ Valentiâ diſſito , filium habebat viginti trium menſium , tribus graviſſimis malis correptum , herniâ , capite humano ampliori , fluxu ventris , ac febri jam à multis diebus ; adeò ut ex medicorum judicio non poſſet convaleſcere. E Hæc , audita mira virtute hujus benedicti fontis , licentiam petiit , ut infirmum eò ferret. Iverunt ergò pater & mater , cum ſorore pueri , huncque nudum (qui velut exſanguis videbatur ac jamjam exſpiraturus) mater , invocato B. Bertrando , in honorem ſanctiſſimæ Trinitatis ter uſque ad lumbos fonti immerſit ; dumque eum tertiò extraheret , vidit ſublatam herniam , ne rimâ quidem , ubi viſcera antè defluxerant , ſuperſtite : ceſſârunt etiam eo momento febris & fluxus ventris : & quamvis puer adhuc eſſet debilis , brevi tamen pòſt vires ſuas recepit.

binæ item aliæ herniæ ,

48 Hieronymæ Capegli , viduæ in Ruſaſſa , erat infans octodecim menſium , ultra modum hernioſus , qui , defluentibus inteſtinis , præ nimio dolore tam vehementer clamabat , ut lacrymas voceſque etiam ſanguine ex ore miſceret. Audierat quidem illius mater mirabilia fontis , ſed ex negligentia puerum illuc non duxerat. Cùm verò aliquando ipſi adeſſet ſoror ejus , in agro non procul à fonte laborans , audiſſetque puerum miſerabiliter clamantem , recordata fontis , illum eò tulit , ac B Bertrando commendans , panno lineo , quo faſciatus erat , aquæ intincto , herniam bis terve lavit : quo F facto , ille extemplò ſanus evaſit. Eadem ratione uxor Ludovici Capegli , cujuſdam nobilis equitis filium hernioſum , quem nutriebat , eâdem aquâ lavans ſanavit.

paralyſis ,

49 Anna Monforte , vidua in Ruſaſſa , ex quodam morbo facta paralytica , longo tempore lecto affixa decubuit , uſu pedum manuumque deſtituta ; & quadam nocte accedente etiam alio malo , extrema Unctione munita fuit. Tum dicti fontis recordata , filium ſuum Benedictum , & quemdam patruum , ut potuit melius , diſtorto per morbum ore rogavit , ut , quantumvis alta nox eſſet , aquam ex eo ſibi afferrent , freta , ſe per B. Bertrandi invocationem à Deo ſanandam. Illi ergò aquam inde attulerunt , ipſiuſque ori , licet difficulter , infuderunt ; quam ut illa bibit , reductum eſt os in locum ſuum , ipſaque ſubitò planè convaluit , ac perfectum pedum manuumque uſum recepit ; & poſtridie cum communi omnium admiratione ſurrexit è lecto. Adhæc teſtatus eſt filius,

A. Avignono. | D

lius eam aquam, dum afferret, ſuaviſſimum odorem ſpiràſſe.

claudicatio, cæcitas,

50 Cùm Joannes Segarra, caligarum opifex, Valentinus, cum filio & ancilla ad dictum fontem acceſſiſſent, invenerunt ibi claudum, ligneis ſubalaribus fulcris nixum incedentem, qui, ubi ad fontem pervenit, invocato B. Bertrando, eâ aquâ lavit ſe; eodemque tempore viderunt ipſum ſanum, & fulcra ſua ex vicina arbore ſuſpendentem. Idem ille Segarra filiam habebat ſexennem, jam à biennio viſu prorſus privatam; quam ad fontem adduxit, & poſt invocatam B. Bertrandi opem ejus oculos eâdem aquâ bis lavit; aitque puella, ſe jam rectè videre. Quod, an verum eſſet, pater experturus, denarium, fruſtulum panis aliaque hujuſmodi projecit in terram, quæ omnia puella collegit. Altera quoque puella cæca ex molendino Philippi Martini, lotis eâdem aquâ oculis, beatique Bertrandi patrocinio implorato, viſu donata & inde regreſſa eſt.

rupta dorſi ſpina & pectoris gibbus, crurum ulcera,

51 Catharina Fuſter de Pedros, vidua Valentiæ habitans, triennem filiam habuit, Iſabellam Annam nomine, quæ in pergula domûs ludens pedem offendit, & per aperturam prolapſa deorſum eſt altitudine duarum lancearum, tamque vehemens fuit concuſſio, ut ejus ſpina dorſi rupta ſit, tantumque in pectore gibbum excitaverit, ut ipſa in modum arcûs retrorſum incurvata fuerit. Hac infirmitate cum intolerabili cruciatu & difficultate loquendi ſedecim menſes afflicta fuit. Quo tempore cum nihil profuiſſent remedia, mater eam ad fontem duxit; ubi poſt fuſas preces pectus filiæ ſuæ aquâ lavit, & ex eodem fonte in vaſe ſecum domum delatâ eamdem illius corporis partem lavit, Beati opem ſimul implorans: eaque ratione filia cœpit convaleſcere, ac quinto die ejuſdem pectus, ſicut olim, dum rectè valebat, complanatum fuit. Erat Jacobo Eliæ Buyrac filius, admodùm ulcerata crura habens; quem pater, auditis illius fontis laudibus, eò duxit, aquâ lavit, Beatumque pro ſanitate ſui filii devotiſſimè precatus eſt, atque eodem tempore, quo ille lavabatur, planè convaluit, nullo deinceps remedio uſus.

C

diuturna animi deliquia,

52 Joannes Andreas Sapuerta, ſignifer turmæ equitum Gaſpari Vitali, in loco Canet prope Morviedro *a* correptus morbo fuit, eòque hic ſpatio duorum menſium crevit, ut ipſius vitæ timeretur. Huc ſe redactum videns, juſſit ſe, quò commodius medicos ac pharmaca præſtò haberet, Valentiam perduci, quò difficulter pervenit. Medici eum pro mortuo reputabant propter gravia animi deliquia, quæ cum diuturna ſenſuum deſtitutione ipſi interdum accidebant; ac peculiariter ſemel ultra horas viginti quatuor duraverunt; propter quod ſuaſum ipſi eſt, ut B. Ludovico, qui multa miracula patrabat, ſe commendaret; ac ſpecialiter facta eſt mentio de fonte. Commendavit ſe igitur eidem Sancto; propoſuitque illuc ſuis pedibus ire, uti fecit octiduo, poſtquam diuturnum illud deliquium paſſus erat; & iverunt cum iſto Rodericus de Soto, & Carraſco, ambo ſuæ turmæ milites.

53 Domo ſua, quæ in platea de Montanari ſita erat, egrediens magna cum difficultate perrexit ad Prædicatores, ita ut ante portam B. Ludovicum oraverit, indeque capeſſiverit viam, quæ ducit ad fontem. Sed, cum perveniſſet ad portam, quâ itur ad mare, compulſus fuit ſedere, quòd præ nimia debilitate non poſſet ultrà progredi. Quantumvis autem importunis precibus eum urgerent comites, ut in equum, quem adduxerant, aſcenderet, noluit, quia devotionis gratiâ voluit cœptum iter perficere pedibus, ſæpe ſæpius ſubſiſtens & duobus militibus innitens. Ubi ad fontem pervenit, Beatum denuò invocavit, & bonum aquæ hauſtum ſorbuit, ita ut omnes eum arguerent, quòd nociturus eſſet; at non propterea prætermiſit inde denuò bibere. Poſtquam autem unius horæ circitèr ſpatio ibidem manſerat, ſanus & incolumis ac ſine ulla laſſitudine ſuis pedibus viam versùs Valentiam relegit, rectâque proceſſit ad Prædicatores, gratias Beato acturus.

gravis oculorum catarrhus.

54 Franciſcus Polus, dum novennis puer eſſet, tam gravi catarrho affectos oculos habuit, ut biennio cæcus manſerit, orta etiam in eorum altero crucianti fiſtulâ. Adhibita fuêre remedia, ſed fruſtrà: quam ob rem mater decrevit illum ad fontem ducere; uti fecit, comitantibus aliis è vicinia. Eò adventantes invenerunt tantam hominum turbam, ut ad aquam non potuerint pertingere. Proinde curàrunt, ex ea ſibi in vaſe dari, quam mater infirmo, Beatum ſimul invocans, bibendam dedit, & ex eadem ejuſdem oculos lavit (qui viſi puero ſunt clareſcere) & phialam aquæ plenam ſecum ferens domum reverſa eſt, ubi eâdem filii ſui oculos quotidie lavare perrexit. Abſumptâ aquâ, cùm puer feliciter convaleſceret, juſſit aliam ex eodem fonte quæri, continuatâque loturâ, ille brevì pòſt ſanatus fuit, nec ſimile malum deinceps umquam paſſus.

E

rupta dorſi ſpina & pectoris gibbus,

55 Dorothea, Martini Sanciz notarii uxor, puerum habebat trium annorum, qui, ruptâ ſpinâ dorſi, gibbum gerebat in pectore, tamque infirmus erat, ut velut immobilis eſſet, & tamquam jamjam moriturus obſervaretur. Mater dolore percita eum in carpento ad fontem adducens Beato commendavit, & intincto aquæ panno (ob frigidam tempeſtatem non auſa illum veſtibus nudare) ejus pectus lavit, eoque facto, domum rediit, nullo indicio melioris valetudinis in puero apparente. Poſtero die eâdem horâ, quâ puerum pridie laverat, mater & circúmſtantes adverterunt, illum ſe agitare & revolvere, quod antè non fecerat; ac Beatum denuò imploràrunt; tuncque cœpit ille paulatim repens, ût ſolent pueri, incedere, itàque ad matrem & amitam pervenit: adeò ut paulatim convaleſcens intra biduum eo malo liberatus ſit, multiſque annis bene ſanus ſuperfuerit.

F

colli ulcera, capitis porrigo, crus arundine læſum,

56 Franciſcus Doza operarius, ortis ſibi in collo quibuſdam tumoribus, qui in putida ulcera abierunt, poſtquam biennio nihil levaminis ex adhibitis interim medicamentis expertus fuerat, ſuadente ſorore ſua, B. Bertrandi opem imploravit, & ad dictum fontem accedens ulcera lavit, promittens fore ut per novem dies eòdem loturus accederet: moxque cœpit habere melius, ac in fine novem dierum perfectè incolumis fuit. Joannes Baptiſta, Hieronymæ Stephanæ, viduæ Philippi Perez mercatoris, filius, caput ſuum certis bullulis, quæ porrigo videbantur, infectum habuit, nec toto biennio quidquam opis in medicina invenit. Pòſt commendavit ſe B. Bertrando, & aquam dicti fontis ſibi afferri præcepit, quâ loto ca-

capite, levamen experiens, juſſit denuò inde hauriri, eâque pergens ablui, intra paucos dies omninò ſanus evaſit. Angelæ Roger, uxori Franciſci Gomez operarii ex Ruſaſſa, fruſtum arundinis inter duos unius crurum claviculos infixum erat, nec quiſquam chirurgorum quindecim menſium ſpatio illud inde eximere potuit. Videns igitur, nihil remediis profici, implorato B.Bertrandi patrocinio, quodam manè ſola fontem petiit, infirmum crus lotura, ac in aurora ſequentis diei è ſomno evigilans, ſe ſanam comperit.

febris, morbus geminus,

57 Franciſcum Gomez, dictæ Angelæ maritum, menſe Auguſto tam periculoſa invaſit febris, ut ſimul ſacro Viatico & extrema Unctione munitus fuerit: proptereaque medici, qui eum curabant, monuerunt uxorem illius, ut de funebribus parandis cogitaret. In hac afflictione ſe poſitam conſpicata infelix B. Bertrandi patrocinium imploravit, atque ipſamet, quam potuit ocyſſimè, properavit ad fontem, hauſtamque ex eo aquam marito potandam dedit, iſque eodem momento, pulſa febri, ſalvus manſit. Uxor Antonii Forte in Ruſaſſa quodam veſperi in tanto vitæ ſuæ verſabatur periculo, ut ſacro Oleo jam inunctæ ad Chriſtianè moriendum aſſiſterent: ſed portione ejuſdem aquæ ori illius, quod moribundorum more apertum tenebat, per maritum ejus infuſa, poſtero manè integræ ſanitati reſtituta reperta eſt. Servulus Petri Ximeno piſcatoris ex Ruſaſſa, Franciſcus Gomez appellatus, ægrotabat in tugurio heri ſui in ripa Albuferæ *b*, ubi eum in piſcando juvabat. Ad quem tam malè ſe in eo ſolitario loco habentem herus dicti fontis aquam attulit, quâ ille, B. Bertrando invocato, epotâ, confeſtim ſanatus eſt, & ad ſolitum laborem ſuum reverſus fuit.

febres, & ventris tumor ſanantur.

58 Catharina Grau, Joannis Salvatoris uxor, prope Alberaya *c*, cum jam multis diebus febri laboraſſet, fruſtra tentatis remediis, ad fontem ſe ducendam curavit, & poſtquam B.Ludovicum Bertrandum invocaverat, & ex fonte biberat, ſanitatem recepit. Bernardo Torino ſic intumuerat venter, ut quinque dierum ſpatio nihil quidquam manducare aut bibere, nec alvum exonerare potuerit. Juſſit hic urnam ejuſdem aquæ plenam afferri, eâque, quanta erat, epotâ, diſſolutus eſt corporis tumor ſine alio excremento, & ſanus evaſit. Baptiſta Ximeno, piſcator ex Ruſaſſa, anno MDXCVI in confinio Olivæ, loco, Calapatar dicto *d*, artem ſuam exercens, tertiana febri correptus fuit; quâ cum duodecim diebus laboraſſet, ac peſſimè mulctatus fuiſſet, juſſit ſe per mare ad oram Valentinam vehi, unde in Ruſaſſam tetendit. Poſtridie, quamquam febricitaret, curavit ſe portari ad fontem, ubi, implorato B. Bertrandi patrocinio, ex ea aqua bibit, eodemque momento reliquit eum tertiana febris, nec deinceps corripuit; ſed cum duobus menſibus poſt hæc in Albufera piſcans nataret & inhoneſtè ſe gereret, in morbum recidit; invocatoque rurſum Beato, & potâ fontis aquâ, priſtinam ſanitatem denuò recuperavit.

ANNOTATA.

a *Regni Valentini oppidum, vetus, ut nonnulli tradunt, Saguntum.*

b *Seu lacus Valentini.*

c *Prope Valentiam verſus mare. Eſcolanus lib. 7 Hiſt. Valentinæ col. 341 ſcribit* Alboraya.

A. Avignono.

d *Regni Valentini oppidum eſt, Comitatûs titulo inſignitum; haud procul inde amnis fluit*, Calapatar & Molinell *dictus.*

CAPUT IV.

Miracula ad ſolam Ludovici Bertrandi invocationem facta.

Cap. IV. Ad ſolam Sancti invocationem tumor brachii,

CUm dominus Ludovicus Eſalva Caſtellar de Villa-nova, toparcha de Bicorps *a*, ratione gravis morbi minuendus ſanguine eſſet, inter ſecandam venam læſus nervus eſt, ac continuò ejus brachium intumuit, tantuſque eum inceſſit cruciatus, ut biduo nullam ſeu interdiu ſeu noctu quietem capere potuerit, nec ipſam etiam mollem linei induſii ſui manicam tolerare. In hoc malo & convulſionum periculo conſtitutus, B. Bertrandum invocavit, addito voto de argenteo brachio, ſi convaluiſſet, ad ejuſdem ſepulcrum mittendo. Nec mora, confeſtim ceſſante dolore, obdormivit, & poſtea expergiſcens brachium ſuum madefactum, eumque in modum detumuiſſe deprehendit, ut veſperi ejuſdem diei epiſtolam ſcribere potuerit: tam bene convaluerat.

& ventris

60 Illuſtris Bertrandus Boil, puer trium annorum, illuſtris viri Joannis Boil de Arenos filius, à patre ſuo ductus ad Alfafar *b*, media nocte improvisò correptus fuit tam terribili malo, ut in miſerandum & inconſolabilem planctum eruperit. Quo pater non minùs ſtupefactus quàm afflictus, illicò candelam accendit, filiumque ſe mirum in modum torquentem & clamorem ad cælos extollentem conſpicatus, non auſus eſt ipſum ſolum relinquere, dum ſervos arceſſeret, qui procul inde erant; imò nec veſtire potuit, quòd ſuo brachio ſuſtineret infirmum, cujus malum ſemper ingraveſcebat, tumeſcente etiam ventre: qua de cauſa innocens puer acerbo dolore victus ſuas ipſe manus mordebat. Pater tam miſerabili ſpectaculo velut ſui impos ad B. Bertrandi patrocinium recurrit, vehementiſſimo cum affectu ſupplicans, ut, quoniam puer nomen Bertrandi ex devotione erga ipſum in baptiſmate impoſitum haberet, ſaltem non permitteret ipſe ſuum in baptiſmo filium tam crudeliter mori. Vix ea verba protulerat, quin ſedatus puerulus in placidum inciderit ſomnum, & detumuerit venter, ita ut manè ſanus, ut anteà, compertus ſit.

pleuritis, convulſiones lethiferæ,

61 Laborabat pater Simonis Alvarado pleuritide, de qua medici non bene ſperabant. Monuit ipſum filius, ut B.Bertrando ſe commendaret, ipſeque ad imaginem illius converſus eum devotè invocavit, promiſitque, ſi ſanaretur, argenteum pectus illius ſepulcro, ſe appenſurum. Brevi itaque convaluit, ſed votum non implevit. Hinc octodecim menſibus pòſt eodem malo iterum correptum rogavit filius, an votum, quo dudum ſe obſtrinxerat, expleſſet: quod ille negans, perfuſus lacrymis promiſſionem precéſque iteravit, & ſine ulla mora ſani-

A. AVINIONONO.

tatem recepit ; neque diſtulit debitum argenteum pectus appendere. Quidam filius Joannis Pagliares medici, & Magdalenæ Quartada, ætatis unius anni in convulſiones inciderat, qui dum matris ulnis recumberet, ſubitò pallidus, frigidus, mutus, aliiſque mortis indiciis affectus apparuit. Qua re afflictiſſima genitrix in genua procumbens alta voce ait : O ſancte frater Ludovice Bertrande, adjuva me, & intercede apud Dominum Deum noſtrum, ne filius meus moriatur. Cum hæc tertiò dixiſſet ; priſtinæ ſanitati puer illicò reſtitutus fuit, nec id mali deinceps umquam paſſus.

cordis dolor, febres acuta,

62 Candiam Eſpiugues, dum cum amita ſua, Theclâ Sangenis viduâ, in eccleſia Prædicatorum Miſſæ intereſſet, invaſit cordis dolor, quem ſæpe alias paſſa fuerat tam acerbum, ut velut mortua maneret ; iſque tunc tam vehemens fuit, ut ultrà horæ ſpatium pro mortua fuerit habita. Hoc caſu vehementer conſternata amita, eam B. Bertrando commendavit, vovitque fore, ut, ſi ſanitatem recepiſſet, cor argenteum ad ipſius ſepulcrum dono ferret. Illicò reliquit eam malum, nec umquam denuò corripuit. Jacobus Ciſre, presbyter beneficiatus eccleſiæ S. Catharinæ martyris Valentiæ, laborabat acutis febribus, quæ aliquot dies tenuerunt. Propterea quinquies minutus ſanguine fuerat, ac præterea acceſſerant acutiſſimi lateris cruciatus. Mulier, quæ ei inſerviebat, ſuaſit, ut B. Ludovici Bertrandi opem imploraret ; verum hæc ſe parvi facere innuens, juſſit ea, quæ præſcripſerat medicus, parare. Dum verò hæc illa parabat, decrevit infirmus dictum Beatum invocare, invocavitque toto cordis affectu ; eodemque temporis momento omni malo liber evaſit ; & medicamenta afferens mulier, nihil eis amplius opus eſſe, deprehendit.

B

contractio cruris, febris, capitis dolor,

63 Iſabella Joanna Ferrando virgo poſtquam multis diebus gravi febri conflictata fuiſſet, ex eaque tandem convaluiſſet, alterum crurum adeo contractum retinuit, ut extendere nequiret, & oportuerit eam uno menſe in lecto decumbere. Tandem commendavit ſe B. Ludovico, addito voto de peragenda ad ſepulcrum ejus novemdiali devotione, & crure cereo ibidem appendendo. Tum cœpit ſe melius habere, ita ut potuerit (quamquam admodum difficulter) promiſſam devotionem inchoare ; cúmque ad ſepulcrum oraſſet, ſenſit ſibi etiam melius eſſe, & commodè reverſa domum eſt, atque ante completam novemdialem devotionem omninò incolumis fuit. Eadem virgo alias febri ac vehementi capitis dolore afflicta, ut multis diebus & noctibus nullum potuerit ſomnum capere, ad B. Ludovicum pia prece recurrens, eadem nocte dormivit, & poſtero mane ſe febris expertem & ſine ullo dolore capitis ſenſit.

C

apoſtema peſtilens, apoplexia,

64 Agneti Valero, filiæ Joannis Gari pellionis, peſtilens in facie ortum apoſtema eſt, ex quo hæc tota intumuit, erantque ejuſmodi illud venenum ac tumor, ut medici de ejuſdem vita actum eſſe, pronunciarent. Una e ſororibus ejus, Urſula Antonia nomine, vicem illius miſerata, B. Ludovici patrocinium pro eadem flagitavit, moxque detumuit facies, receſſit febris, & infirma extemplo convaluit. Hieronymus Salvatore, velorum opifex, cum apud aliquot amicos ſuos, apud quos cœnaverat, ſe recreaſſet, rediretque Valentiam, prope conventum de Remedio *c* tam vehementi malo apoplectico correptus fuit, ut ex equo prolapſus ſenſuum expers jaceret, ore ad aurem ferè uſque detorto, totuſque nigreſcens. Hunc ſcalis impoſitum circa mediam noctem ad ejuſdem matris ædem portârunt ; ubi, cùm cœpiſſent medicamentum à medico præſcriptum ei præbere, tantopere contremuit, ut reliquum non dederint. At mater afflictiſſima B. Bertrandum invocavit, ſupplicans, ut filium ſuum miſericorditer reſpiceret : quæ illa precante, ecce os infirmi ad locum ſuum reducitur, aperiuntur oculi, & ipſe manè ſe ſalvum comperit. Proinde ad ſepulcrum Sancti debitas gratias perſoluturus acceſſit ; grave, quod ſubierat, periculum admirans, cujus ipſe non meminerat, imò nec ullum dolorem ſenſerat.

D

palati vulnus, capitis tumor,

65 Paula, Joannis Gregorii fabri lignarii filia, annorum duodecim, in cannam incidens, eam ori ſuo infixit, indeque grave vulnus in palato recepit. Hinc ex ore naribuſque tam copioſum ſanguinem fudit, ut ſuffocari ſibi videretur. Multa ad eum ſiſtendum adhibita remedia fuêre ; ſed fruſtrà, eoque in ſtatu illa triduo perſtitit, nec quidquam interim comedere aut bibere potuit. Mater ejus Agnes Garzia eam B. Bertrando commendavit, promittens, ſe novemdialem devotionem celebraturam, & guttur cereum ad ſepulcrum oblaturam ; ſtetitque ſine mora ſanguis, cœptáque novemdiali devotione, priuſquam hæc compleretur, puella convaluerat. Sperantiæ Vergara, Vincentii Monforte uxori, ortus in collo erat tumor magnitudinis capitis ſui, qui ei per annos ſeptemdecim adhæſit magno cum dolore, nec permittebat eam laborare. Aſſerebant autem medici, illam, ſi tuber amputaretur, ſine dubio morituram. Nihil igitur in humana ope ſibi reliquum eſſe, cognoſcens, nec poſſe ſe ad familiæ ſuæ ſuſtentationem laborare, B. Bertrandi patrocinium expetiit ; & quadam nocte poſt fuſas preces dum dormiret, ſine ullo ſenſu apertus tumor eſt, ex eoque copioſa aqua effluxit per exiguum foramen, quod deinde facile curatum fuit.

E

gutturis vulnus, vehemens brachii dolor,

66 Vincentius Monforte, prædictæ Sperantiæ maritus, inter rixas cum aliquibus ſibi parum amicis habitas, ignivomâ fiſtulâ bellica peſſime læſus in gutture eſt, ut ex ore in ſtomachum nihil poſſet tranſmittere, & præ ſanguine erumpente deſtitutus ſenſibus & prolapſus in terram ultra horæ ſpatium velut mortuus jacuerit. Hoc audito, uxor ad maritum advolavit ; ſed non permiſſa fuit ad eum accedere, quia ille moriebatur. Projecit ergò ſe in genua, beatumque Bertrandum enixè precata eſt, ne ſaltem permitteret ipſum peccato mortali obnoxium mori. Paulo poſt erexit ſe vulneratus è terra, & obnixe conatus eſt ſuis pedibus ac ſine alterius adjutorio domum ſuam pergere, & perſeverante in precibus ſuis uxore, intra breve tempus ſanatus fuit, mirantibus omnibus, qui ipſum tam lethaliter læſum viderant. Antonio Joanni Poncet ſutori, dum ratione levis febris ſanguine minueretur, in ipſa venæ ſectione vehemens in brachio ortus eſt dolor, ex quo duabus noctibus & uno die tremuit, neque dormire potuit, nec levamen aliquot reperire. Quam ob rem B. Bertrandum beatumque Nicolaum Factorem deprecatus eſt, pauloque poſt obdormiens tribus quatuorve horis quievit, & expergiſcens ſe febri, inflammatione omnique malo liberum expertus eſt.

F

67 Anna Rubio Jacobi Angeli, ſetarum reſtionis,

diſperſa per corpus ulcera, ſtionis, uxor, poſt puerperium ſuum ſingulari faſtidio capta fuit, ac poſtridie multa per corpus ejus ſparſa tubercula apparuerunt, quæ rupta, maximè in cruribus plura foramina effecerunt, ac peculiariter unum in genu admodum profundum, tamque fœtidum, ut, dum faſciolæ ab eo tollerentur, ferri non poſſet; qua quidem infirmitate biennium ſine ullo ex adhibitis remediis ſolatio conflictata fuit. Tandem poſt aliquot dies ſine appoſitis emplaſtris elapſos quidam vir, nomine Gaſpar Perez, perſuaſit illi, ut B. Ludovici patrocinium poſceret, & ulceribus ſuis decuſſatim in modum Crucis applicaret aliqua folia vitis nigræ, quia ipſemet B. Ludovicus in ſuorum crurum morbo eo remedio uſus fuerat, ac ſimul recitaret certam orationem de Paſſione Chriſti, quam Beatus pariter recitare ſolebat. Conſilio obſecuta mulier, applicavit dictum remedium, atque inſuper promiſit novemdialem devotionem perſolvere; quam cùm biduo incepiſſet, omninò ſanata comperta eſt, idque miraculum eò majus apparuit, quòd, licèt non omnibus plagis dicta folia appoſuiſſet, ab omnibus tamen eodem B biduo convaluiſſet.

corporis ex partu tumor, 68 Joannæ Explugues, Guilielmi Picot Piſcatoris conjugis, corpus ex partu tumidum manſerat hebdomadis ſeptem, ut illa ſe movere non poſſet. Medici, multis remediis fruſtrà tentatis, eam inde morituram pronunciârunt. Quare animam ſuam generali peccatorum confeſſione expiavit, &, invocato B. Bertrando, vovit, curaturam ſe dicendam Miſſam ac bonæ molis cereum ad ejuſdem ſepulcrum oblaturam. Subſecuta nocte placidè dormivit (quod anteà præ dolore facere nequiverat) poſtero verò manè ſanata fuit priſtinaſque vires brevi poſt recepit.

parturientis feminæ febris, & calculi malum abiguntur. 69 Uxor Joannis Segarra, caligarum opificis, Catharina nomine, indies partum expectans, in acrem febrim incidit, & in pejus vergens maculis admodùm nigris infecta fuit; quod malum ejuſmodi eſt, ut pauci ex eo convaleſcant. Hoc in ſtatu dolores partûs ei exorti fuêre, quæ, ne ex eo morbo moreretur, B. Bertrandum invocavit; cúmque adducta eſſet obſtetrix, illa jam pepererat, & libera febri & C maculis manſit; quod miraculum medicus non d ſatis potuit mirari. Rector in Bicorb *d*, Acacius Frances appellatus, duobus menſibus Valentiæ calculis laboravit, continuò vociferans; at cùm poſt multa remedia nequidquam tentata B. Ludovicum toto triduo invocaſſet, ſine ullo dolore emiſit calculum, inſtar nuclei palmulæ grandem, quem auro includi curavit, atque in tanti beneficii memoriam ad ejuſdem Beati ſepulcrum appendi.

ANNOTATA.

a Caſtellar *comitatus*, Bicorbe *baronatus eſt, versùs regni Valentini, quà hoc Caſtellæ regnum reſpicit, limites ſiti.*

b *Imò ad* Alfafar; *Boylorum de Arenos antiquam poſſeſſionem, mediâ leucâ Valentiâ diſſitam.*

c *Extra portam marinam juxta Valentiam ſitum.*

d *Vide lit.* a *hic.*

CAPUT V.

Miracula per S. Ludovici Bertrandi reliquias à Deo patrata.

PHilippus III rex *a* à nativitate ſua quodam laboravit incommodo, propter quod pater ejus Philippus II rex voluit, ut ille in pueritia ſua geſtaret ſcapulare candidum, palmâ aureâ acu pictum, ex devotione erga S. Petrum martyrem *b*, ſingularem teneræ ætatis patronum. Cúmque laudatus rex anno MDLXXXVI Valentiam veniſſet, & cum eo prædictus sereniſſimus princeps, poſtquam conventum Prædicatorum ante omnes alias eccleſias, excepto archiepiſcopatu, ſuâ regiâ præſentiâ honoraverat, ad eumdem conventum ſecundò venit; & ſepulcrum B. Ludovici Bertrandi viſitans, magiſtro fratri Vincentio Juſtiniano, ejuſdem loci tunc Priori, mandavit, ut à ſcapulari ejuſdem B. Ludovici abſcindi juberet, quantum ſufficeret ad parvum ſcapulare dicto regio principi faciendum. *CAP. V. Per Sancti reliquias Philippus III a b E*

71 Fecit id Prior in palatio regio, quod rex habebat Valentiæ, & accepit illud, quod princeps ferre ſoluerat. Poſt multum temporis perpendens, ſcapulare, quod princeps geſtabat, jam fortaſſe detritum eſſe, miſit aliud Matritum, factum ex reſiduo dicti ſcapularis B. Ludovici; quod cum regius princeps peculiari ſuo uſui acceptâſſet, cœpiſſetque geſtare, ſenſit incommodum ſuum minui, eoque tandem planè liber evaſit. Qua de cauſa accepti à ſancto beneficii memor, ſimul atque cœpit regnare, pro eodem inter Sanctos ſolemniter referendo ad Clementem VIII ſummum Pontificem litteras dedit, ac ſæpius iteravit, ut in hujus Hiſtoriæ libro IV videbitur. *quodam incommodo liberatus,*

72 Vincentia Moregli, filia Widnæ Calaus, ſeptem menſes affixa lecto fuerat graviter tumida, plenaque quibuſdam ulceribus fœtidis, per totum corpus diſperſis; quam medici plurimis medicamentis ſanare fruſtra conati ſibi reliquerant, nihil præterea tentantes. Allatum ei fuit fruſtum telæ, quâ B. Ludovicus, tunc recèns mortuus, ad tergendam cruris plagam ſoluerat uti; quod illa cum magna devotione & gaudio in manus ſuſcepit, ac Beatum invocans, eodem fruſto ſignum crucis ſuper ſingulis ulceribus formavit, ortâ a genu, quod, ſimul atque ſignatum fuit, illa potuit extendere; ac pari ratione, prout pergebat illa attingere, cetera ulcera curata fuêre; ex quorum aliquibus, quæ brachia infecerant, fruſtula oſſium prodierunt. Poſtquam omnia tangere finierat, ceſſavit omne malum, tamque incolumem ſe experta fuit, ut mox è lecto ſurgere & domeſtica negotia peragere potuerit, atque ad perſolvendas debitas grates ad ejuſdem Beati ſepulcrum acceſſerit. *ulcera fugata; F*

73 Domina Iſabella Eſcriva deſperata erat à medicis, cùm mater ejus, ea uſa occaſione, quòd tum temporis digitus B. Bertrandi (ille ipſe, qui in ſacriſtia Prædicatorum Valentiæ ſervatur) thecæ argenteæ includendus eſſet, oravit, ut infirma eo tangeretur; quo conceſſo, dum digitus iſte illius capiti imponebatur, illa ſe meliùs habuit, ac brevi poſt omnino convaluit. Mater *relicta à medicis, viſu orbata;*

A. AVI-GNONO.

ſoror Agugliona, Ordinis S. Franciſci multos annos ex oculis laboraverat, eóque jam pertigerat, ut velut viſu omnino deſtituta eſſet: ſed ſimul ac illuſtriſſimus dominus epiſcopus Michaël Eſpinoſa cingulo B. Bertrandi crucis ſuper eam ſignum formavit, perfectum viſum ſubitò recepit.

tenni Valentini gubernator, ejus filius & filia, c

74 Illuſtris dominus Jacobus Ferreri, eques S. Jacobi, ac civitatis regnique Valentini gubernator, dum anno MDLXXXV Montione *c*, ubi Philippus II rex ſuam regiam tum habebat, verſaretur, in febrim incidit & ad extrema deductus fuit. Tum B. Bertrandi implorata ope, ejuſdem pictam effigiem juſſit in cubiculo in conſpectu ſuo appendi, ejuſdemque tunicâ, quam in magna veneratione habebat, ſe induit. Quibus factis, ſubitò ſanatus fuit. Eodem modo filius illius dominus Ludovicus, dum Valentiæ ægrotaret, filiaque vicecomitiſſa de Celua, in periculoſo puerperio & abortu trium prolium ſeptem menſium bonam valetudinem adepti fuêre.

puer ex variolis contractus, B

75 Gregorius Marco, quatuor circitèr annorum puer, variolis laborans vi morbi ſic fuerat contractus, ut genibus ſuis ſupra pectus conſtrictis, ſe movere non poſſet. Eadem cauſa obſtabat, quo minùs eum poſſent portare ad B. Bertrandum, qui tum adhuc vivebat, licèt hic ſervus Dei intra paucos dies dehinc mortuus fuerit. Primo poſt ejuſdem obitum die Mercurii ſoror Joanna Marco, tertii Ordinis S. Dominici, dicti infirmi ſoror, illum B. Ludovico, in loco, in quo hic ſepultus erat, flexis genibus, commendavit, & particulam veſtis ejuſdem Beati à patribus Prædicatoribus acceptam ſecum ferens, domum reverſa rogavit puerum, in qua corporis parte maximè doleret; qui reſpondit: In genibus. His ipſa particulam veſtis applicavit; eodemque tempore puer ait, nullum ſe ampliùs in genibus ſentire dolorem.

ex aliis aliàs laborans morbis,

76 Pari modo de aliis, quæ maximè afflicta eſſent, membris interrogatus ſigillatim indicavit, ad quorum ſingulorum à ſorore attactum aiebat ille ſingula non ampliùs dolere; ita ut jam in nulla ſui corporis parte affligeretur, rectéque extenſis cruribus totus ſanus eſſet. Altera quoque vice idem puer ægrotavit, ac impoſitis ipſi dictis reliquiis convaluit. Cum idem tertiò in morbum, eumque maximè periculoſum, incidiſſet, petiit ipſemet, ut ad eccleſiam Prædicatorum deferretur, ubi juſſit ſe ſuper ſepulturam B. Ludovici deponi, moxque optatam ſanitatem ſic aſſecutus fuit, ut poſtridie ad eamdem eccleſiam ſuis pedibus redierit, perrexeritque ambulare, quò voluit. Denique etiam aliàs per earum reliquiarum uſum ſanitate donatus fuit.

C

genu cruribuſque tumida, lethargo oppreſſa, d

77 Domina Iſabella Boil, illuſtris domini Joannis Boil de Arenos, dynaſtæ de Alſaſar *d*, filia ex partu unum genu & crus tam acerbo dolore afflictum retinuit, ut toto corpore inde malè affecto, oporteret eam in ſedili portare. Pater ejus illuſtris dominus Joannes acceſſit ad B. Bertrandi ſepulcrum pro filia ſua oraturus, & particulam tunicæ, in qua ille mortuus fuerat, multa prece à patre magiſtro fratre Petro de Salamanca obtentam eidem filiæ ſuæ, in Alſaſar commoranti, tranſmiſit, quam cùm illa debita cum devotione recepiſſet, & invocato ſancti nomine, genu applicâſſet, hoc ſimul cum crure confeſtim detumuit, omnis dolor abſceſſit, ipſaque optimè incedere potuit. Paucis diebus pòſt ejuſdem illuſtris dominæ Iſabellæ ſerva in profundum lethargum incidit, unde de vita periclitabatur; quæ cùm antea vidiſſet mirabilem prædictarum reliquiarum in domina ſua effectum, petiit, ut ſuo quoque capiti imponeretur particula veſtis iſtius ſancti Fratris (ſic illum appellabat) confiſa, ſe ſanatum iri, ùt verè contigit; nam ex eo tempore convaleſcens brevì pòſt omninò ſanata fuit.

D

oculis malè affecti,

78 Illuſtris dominus Balthaſar Eſcriva ex ſuffuſione oculi adeò debilis erat viſùs, ut velut planè cæcus eſſet; nec varia tentata remedia quidquam profuerant. Cùm autem illuſtris dominus Joannes Valterra conſpicilla, quibus B. Bertrandus uſus fuerat, haberet, ea ipſi commodavit, qui, implorata ejuſdem Sancti ope, iiſdem per novem dies uſus ſine altero remedio amiſſum viſum perfectè recepit, nec deinceps quidquam mali in oculis paſſus fuit. Quidam mercator, Perpignano dictus, deſperato viſu ſuo, curavit ſe ad domum laudati Joannis Valterra deduci, oravitque, ut B. Bertrandi conſpicilla ſibi imponi permitteret, fretus, hac ratione viſum ſibi reſtituendum. Annuente Valterra, ille continuis novem diebus ad eamdem domum conſpicillorum uſûs gratiâ acceſſit, elapſiſque his novem diebus, viſum integrum recuperavit.

E

animi deliquium crebrò paſſa ſurdaque,

79 Dominæ Franciſcæ de Caſtelui, Hieronymi Dixar uxori, ex infelici partu adhæſerunt quædam animi defectiones, quæ multis annis eam identidem corripuerunt. Poſtquam verò, remedia omnia, quæ adhibuerat, non modò inutilia, verùm etiam noxia ſibi eſſe compererat, ſuaſit ipſi ſoror ejus, nomine Maria, ut faſciam, quam ex panno lineo, in quo B. Bertrandus obierat, abſciſſam habebat, cordi ſuo imponeret, ſeque eidem Beato devotè commendaret. Fecit id domina Franciſca, nec malum iſtud deinceps umquam experta fuit. Cum paucis pòſt annis ſiniſtra ejuſdem Franciſcæ gena cum livore intumuiſſet, ac ſubſecuta eſſet ex utraque aure ſurditas, adverteretque, malum viginti quatuor horarum ſpatio magis invaluiſſe, omne medicamentum reſpuens, B. Bertrandum invocavit, & extremam prædictæ faſciæ oram auribus ſuis inſeruit: quo facto, ſine ulla mora detumuit gena, reſtitutus auditus eſt, nec iſtud mali eam dehinc umquam corripuit.

F

puella ex febri, alteraque ex variolis à medicis deſperatæ, membris impeditus ſanitati reſtituti:

80 Paucis poſt B. Bertrandi obitum diebus domina Maria, illuſtris domini Philippi Caſtelui dominæque Joannæ Ribot filia, tum trium circitèr annorum, in morbum inciderat, febrim ſcilicet ac fluxum ventris, quæ ipſam tam vehementer debilitavit & nauſeâ affecit, ut, cùm per aliquot dies nihil cibi deguſtare potuiſſet, ſolo juſculo ſuſtentanda fuerit: quam ob rem omni ſpe ſalutis ejus deſtituti medici affirmârunt, eam à ſolo Deo ſanari poſſe. Petiit autem puellula, ut ſtomacho ſuo imponerent B. Bertrandi ſoccum laneum, qui in domo ſervabatur, allatumque ipſamet ſuo ſtomacho applicavit; eodemque momento temporis pulſa febri, cibum petiit, comedit, & bene ſe habuit. Accedentes poſtridie manè medici potiùs rogaturi, an illa diem ſuum obiiſſet, quàm viſitaturi, ùt audierunt, eam vivere, videruntque, admodùm attoniti hæſerunt. Dominus Joannes, ejuſdem domini Philippi Caſtelui filius, dum quatuor circitèr annorum erat, ex variolis brachia, manus pedeſque impedita retinuit; at poſt multa remedia nequicquam adhibita, lacinia lintei, quod in lecto B. Bertrandi, quando

A quando obiit, ſtratum fuerat, involutus, ſubitò convaluit. Aliàs quoque, cùm idem dominus Joannes pedibus ita captus eſſet, ut in brachiis & lectulo geſtandus eſſet, dixit dominæ Mariæ de Caſtelui viduæ, quæ fuit uxor illuſtris domini Franciſci Martini, ſe, ſi faſcia, ex B. Bertrandi linteis facta, ſibi applicaretur, ſanatum iri. Hoc facto, ſine ulla mora ille per domum ambulavit.

dolor dentium, grave digiti malum, febris, diſtorſio pedis,

81 Catharina Bleſa, puella nubilis, magno dolore dentium affecta, faſciam B. Bertrandi ſuo ori imponens, liberata fuit. Sororis Raphaëlæ Soler, virginis Tertii Ordinis S. Dominici, unum è dextræ manus digitis grave malum corripuit, quod eam acriter cruciabat. Quo poſt varia applicata remedia nihil remittente, acceptam à patre fratre Michaële Herrero, confeſſario ſuo, faſciam, quâ B. Bertrandus quondam uſus fuerat, afflicto digito appoſuit, eâdemque horâ iſtud malum ceſſavit. Ejuſdem faſciæ uſu quædam ejuſdem ſoror, graviter febricitans pari modo ſanitatem obtinuit, ac confeſtim è lecto proſiluit. Eadem ſoror Raphaëla à diſtorto pede tantùm cruciabatur, ut fractum crederet. B Cui cùm ſuaderetur, ut omni niſu contenderet ad B. Bertrandi ſepulcrum viſitandum; ibi enim ſanandam; licèt quidam cognatus ejus, datum conſilium ridens dixerit, ut aliquem hujuſmodi mali curandi peritum arceſſeret, illa tamen prædicto Beato freta noluit tunc aliquid remedii admittere præter fruſtulum habitûs ejuſdem pedi ſuo ſupponendum. Hoc facto, ſat virium habuit, ut ad locum, ubi ille primò fuerat ſepultus, poſſet conduci; ibique fuſis precibus, exactaque novemdiali devotione, ſanata fuit.

luxatum brachium, pleuritiſque depulſa: ſenſus reſtituti,

82 Quædam puella, Juſta Glioſa nomine, in obſequiis Raphaëlæ Soler, luxatum brachium ſuum cuidam magni nominis ac experientiæ in ea profeſſione viro novem dierum ſpatio curandum commiſerat; ſed cùm dolor in eo ſemper ingraveſceret, applicatis ad brachium iſtud reliquiis B. Bertrandi, nullâ interpoſitâ morâ, abſque alio medicamento evaſit incolumis. Vincentia Martinez in obſequio ejuſdem Raphaëlæ Soler, cùm acri pleuritide laboraret, poſt varia medicamenta nequicquam uſurpata, admotis ipſi B. Bertrandi reliquiis, in ſomnum C incidit, & expergiſcens ſanam ſe reperit. Iſabella Joanna Lopez per ſex hebdomadas vehementi febre conflictata, jamque triduo loquelâ, viſu ac ſenſu tactûs deſtituta fuerat, nec quidquam alimenti ſumpſerat, præterquam quod goſſypio, aquæ intincto, ejus os refrigerarent; ipſis medicis admirantibus, quòd tamdiu ſine ullo alimento ſupereſſet in vivis. Aderant duo Religioſi Ordinis S. Dominici, qui illius domino, Franciſco Blanes, nobili equiti, dixerunt, cum infirma deſtituta ſenſibus eſſet, ita ut non poſſent eam ſolari aut aliter juvare, ſe receſſuros, relictis ſuper corpore ejuſdem aliquot variorum Sanctorum Reliquiis, quas attulerant; atque ita fecerunt. Singulis autem ei applicatis, illa nihil ſe movit; ſed cùm B. Bertrandi (cui eam dominus ejus commendavit, obſecrans per devotionem, quâ ipſum vivum mortuumque ſemper fuerat proſecutus) reliquiæ eidem applicarentur, eo ipſo temporis momento ægra aperiens oculos cœpit multò meliùs ſe habere, atque infra paucos dies omnino convaluit. In hujus miraculi monumentum allata ad ſancti ſepulcrum fuêre, quæ pro ejuſdem funere jam erant parata.

A. Avignono.

abactus laterum dolor, vulnus lethale ſanatum.

83 Filia Franciſci Ferreri ac Benedictæ, quæ poſtea monacha facta eſt in monaſterio S. Juliani, Ordinis S. Auguſtini e, miſerè cruciabatur malo laterum, cujus digito cùm mater ſua inſeruiſſet annulum oſſeum, quo B. Bertrandus olim fuerat uſus, omnis dolor eam protinus reliquit. Thomaſa Angela Alberola, Coſmæ Morat ſutoris uxor, ad id vitæ ſuæ extremum perducta erat, ut jam non ampliùs videret, nec loqueretur, jamque ſacro infirmorum Oleo uncta eſſet. Attulit ei pater Franciſcus Clemente B. Bertrandi digitum, ejuſdemque ori inſeruit, alta voce inclamans, ut ſe Beato commendaret. Percepit illa voces, &, quàm potuit devotiſſimè, illius opem in corde ſuo imploravit: cùm ecce confeſtim viſu ac loquela receptis, petiit, quid id eſſet, quod ſuo ori impoſuerant; auditoque, fuiſſe digitum B. Bertrandi, extemplo ſeſe etiam meliùs habuit, & brevi pòſt integra ſanitate potita fuit. Joannes Lopez, gubernatoris janitor, à quodam Mauro, quem, ut ad dominum rediret compellere volebat, præacuto fuſte in ventre ſic læſus erat, ut ſanguis aliaque ex ejus ore profluerent. E Quam ob rem medici vitam ejus certò deploratam affirmabant: verùm, impoſitâ eidem B. Ludovici tunicâ, ille ſubitò cœpit meliùs habere, ac brevi ſanatus fuit.

pulſa febris & colli tumor, curatum capitis vulnus,

84 Frater Gaſpar Lopez, Ordinis S. Hieronymi, antequam religioſum ſtatum ſuſcepiſſet, valida febri collique tumore laborabat, cùm quædam mulier ei ſuaſit, ut B. Ludovicum invocaret, ejuſdemque veſtimenti fruſtum, quod illa habebat, ſuo collo apponeret. Obtemperavit ipſe monenti, moxque & colli tumor & febris abſceſſerunt. Quidam adoleſcentulus, Jacobus Eruas dictus, Alcudiâ de Carlet f oriundus, mori folia carpens ex arbore decidit, itàque caput læſit, ut medici eum poſſe ſanari, negarent; ſed applicatâ capiti ejus particulâ habitûs Beati, ea nocte dormivit ac meliùs ſe ſenſit: poſtridie autem manè acceſſerunt medici, an obiiſſet, rogaturi; auditoque, illi melius eſſe, medicari voluerunt; ac inventas dictas reliquias, quæ quid eſſent, neſciebant, projecerunt in terram: at, dicente adoleſcentulo, eas ex B. Ludovici habitu eſſe, ſuſtulerunt & oſculati ſunt. Deinde vulnus examinantes, illum tam felici in ſtatu eſſe compererunt, ut adoleſcentulus illico è lecto domoque prodierit. F

pedis dolor exſtinctus, colli apoſtema ſublatum.

85 Eugenia Specchio, Thomæ Gregorii Falegname conjux, magno in minimo ſiniſtri pedis digito dolore laborabat, quod multis eam annis afflixerat. Aiebant chirurgi, ad curandum neceſſe eſſe, extremum ejuſdem digiti articulum amputari, quia altè radicatum malum eſſet, quod ipſam cum graviſſimo dolore ſex menſibus continuerat domi: cùm verò quædam vicina ejus, nomine Gomiza, particulam habitûs B. Bertrandi malè affecto digito applicâſſet, ſubſecuta nocte dormivit, cœpitque notabiliter convaleſcere, adeò ut intra ſex ſeptemve dies perfectè ſanata ad Beati ſepulcrum actura gratias acceſſerit. Quædam vidua, Barranca vocitata, habebat filiolam, quam adhuc lactabat, apoſtemate in collo afflictam, quod chirurgi conſtituerant poſtero manè ſecare. Matthæus Benet Comes, notarius, miſeratione motus dedit matri fruſtulum ex habitu B. Bertrandi, quod dum illa afflictæ parti appoſuit, infans poſtridie manè reperta incolumis eſt.

A. Avignono.

ANNOTATA.

a *Hiſpaniæ.*
b *Ordinis Prædicatorum, de quo actum eſt in Opere noſtro ad diem* xxix *Aprilis.*
c Montio *munitum eſt Aragoniæ oppidum ad Cincam fluvium, Hiſpanicè* Monçon *dictum.*
d *Vide Annotata in cap.* 4 *lit.* b.
e *In ſuburbio Valentino, S. Bernardi viâ, quæ ad oppidum Morviedro ſeu* Muros veteres *ducit.*
f *Inter fluvios,* Siete Aguas & Xucar *Hiſpanis dictos.*

CAPUT VI.

Ejuſdem argumenti proſecutio.

B

CAP. VI. *Per Sancti item reliquias febris gemina,* a

ANna à Jeſu, virgo ex loco Toro *a* in Caſtella, annorum quadraginta, Valentiæ habitans, in diſcrimen vitæ deducta erat è febribus, nec quidquam ſeu alimenti ſeu medicinæ, quæ ipſi dabantur, retinebat in ſtomacho; quapropter & medici de ea actum eſſe, affirmabant. Inviſit eam dominus Michaël de Eſpinoſa, epiſcopus Marocchianus, deditque ei fruſtulum faſciæ coccineæ, quæ B. Ludovici fuerat, quam oſculata infirma ſibi impoſuit, Beati opem ſimul implorans, nullâque interjectâ morâ, ſe ſanam ſenſit, & ad agendas Beato gratias ad ejuſdem ſepulcrum ſe contulit, & imaginem votivam appendit. Maria Ruiz, uxor Antonii Cavaliere, graviter decumbebat ex febri lethargica tam valida, ut majori temporis ſpatio ſenſibus ac cognitione deſtituta maneret. Quo in diſcrimine cùm verſaretur, quidam è domeſticis patriarchæ, archiepiſcopi Valentini *b*, Gaſpar nomine, domum illius adiens, alta voce infirmam monuit, ut ſe commendaret B. Ludovico, ex cujus habitu aliquid penes ſe habebat, ſe id ipſi impoſiturum aſſerens, eamque, ſi certam fiduciam haberet, ſanatum iri. Infirma, quamquam gravitate mali multum oppreſſa, intellexit tamen loquentem ſibi, & prout potuit, Sanctum invocavit; cúmque dictæ reliquiæ ipſi applicarentur, illico liberata febri fuit, obſtupuitque medicus, quòd eam, non dico, planè incolumem, ſed vel vivam videret.

b

C

dolores colici,

87 Franciſca Villalua, vidua Gaſparis Eſcolano, civis Valentini, quæ nec ulla devotione Beatum proſequebatur, nec credebat miracula illius, dolores colicos pati ſolita, quodam veſpere æſtivo tempore poſtquam Beatus obierat, iiſdem correpta fuit. Acceſſit autem domum ejus quædam perſona, paulum panni candidi è Beati habitu afferens, quod illa, utut (ex ſuprà dictis) incredula, parum devotè tamen, accepit; eodemque, quo ſuo corpori applicavit, tempore ceſſârunt dolores: ipſa igitur ſe ſanatam experiens, eaſdem reliquias filio ſuo, doctori Eſcolano *c*, donavit; at ſimul atque eo ſacro remedio caruit, relapſa in malum fuit, eodemque recepto, rurſum ſanata. Iiſdem reliquiis deinde ex negligentiâ amiſſis, cum dicta mulier aliquando eſſet in ſacello S. Vincentii, intravit eccleſiam Prædicatorum Valentiæ, ibique eodem malo denuò correpta fuit. Tum verò conſideravit exiguam ſuam erga B. Bertrandum devotionem, ad cujus ſepulcrum hactenus numquam flexerat genua; ſeque toto cordis affectu illi commendavit, ſpondens, ſe, ſi ſanitatem obtinuiſſet, ejuſdem ſepulcrum inviſuram, ac peculiares quaſdam preces perſoluturam. Eodem momento ſanitatem obtinuit, & ad ſepulcrum ejus accedens Beato gratias egit, ac in eodem in poſterum frequenter viſitando, inſignique erga ipſum devotione perſeveravit; neque prædictis doloribus umquam denuò afflicta fuit.

D

88 Domina Iſabella Anna Garces Marſiglia, uxor Joannis Perez, majoris-domûs patriarchæ, archiepiſcopi Valentini, ex graviſſima infirmitate in tantam inciderat melancholiam, ut nocte ſequenti nullus in ea pulſus arteriæ deprehenderetur, nulla cognoſcendi facultas, ac proinde à medicis deſperatæ vitæ judicaretur; ſed ſimul atque illuſtriſſimus dominus Michaël Spinoſa, Marrocchianus epiſcopus, B. Ludovici cingulum ei impoſuerat, eamque eidem Beato commendârat, idque etiam ipſamet infirma, quàm potuit devotiſſimè, præſtiterat, illa cum pulſu arteriæ integram ſanitatem recepit, nec medicinis nec medicis præterea opus fuit. *melancholia mortifera,*

E

89 Joannes Laurentius Roig cùm anno MDLXXXI die, S. Dionyſio ſacra, chartam, cui pulvis pyrius involutus erat, in manu haberet, is igne accenſus manum ejus ambuſſit: eratque dolor tam vehemens, ut ex modo, quo ſe torquebat, aliàve maleſuadâ inſaniâ videretur ſeſe in puteum præcipitaturus fuiſſe. Adhibita fuêre multa remedia, quibus tamen ingens ardor non fuit mitigatus: cùm domum reverſa mater particulam linteaminis lecti B. Bertrandi ambuſtæ manui ſine mora applicavit, illumque pluribus lacrymis, quàm verbis invocavit: moxque ceſſavit dolor & filius quievit. Supererant tunc adhuc in eadem manu aliquot puſtulæ; verùm hæ intra breve tempus evanuerunt, nullo relicto ambuſtæ carnis veſtigio. In hujus miraculi memoriam manum ceream ad Beati ſepulcrum appenderunt. *manus ambuſtæ dolor,*

90 Dum idem Joannes Laurentius Roig deinde aſthmate laboraret, ei pluribus diebus matutino tempore aquam calidam potandam dedêre, qua corruptos pectoris ſtomachique humores adeò excitavit, ut ſuffocari ſe ſentiens de vita periclitaretur, ac proinde ejus confeſſarius ocyùs fuerit arceſſitus. Mater ejus, quæ præter tam chari ſibi pignoris imminentem jacturam multùm verebatur, ne ille ſine ſuſceptis ſacramentis moreretur, flexis genibus, lacrymans B. Bertrandi adjutorium imploravit, ne ſaltem ſine confeſſione peccatorum ſuorum ex hac vita excederet, filioque ſuo prædictas ſacras reliquias applicavit. Quod illa faciente, ita illico convaluit, quaſi nullo umquam malo laborâſſet. Quod miraculum plurimùm mirati fuêre, quotquot accurrerant exciti ejulatibus, qui ædem paulò antè impleverant. *aſthma,*

F

91 Ejuſdem Joannis Laurentii ſiniſtram genam alio tempore apoſtema infecit, quod ut ſine ſectione diſſolveretur, multa tentata ſunt remedia, ne cicatrice facies deformaretur. Sed videntes ſe medici ad ſectionem coactos decreverunt eam poſtridie facere. Interea pia dolenſque mater cum ſua ſolita fiducia ad jam ſæpius probatum Beati patrocinium ejuſdemque reliquias recurrens eas apoſtemati appoſuit. Quo facto, *genæ apoſtema, brachii tumor,*

A facto, ille ea nocte quievit; manè verò gena inventa fuit in naturalem ſtatum reducta; atque in ore illius multum puris, quod ex gena effluxerat per exiguam rimulam, quæ cùm nullius momenti eſſet, nullo curata medicamine fuit, ac brevi pòſt ſponte clauſa. Quinquennio aut ſexennio pòſt, menſe Julio vel Auguſto idem ille Joannes Laurentius vulneratus fuit in brachio, in quo cùm oporteret ei venam aperiri, id fieri nequiit, propter humores, qui in eo confluxerant, totumque ad vultum uſque tumefecerant. Mater verò B. Bertrandum implorans, ab ejuſdem fratre domino Hieronymo petiit ejuſdem Beati interulam ſibi commodari, quâ ùt filium induit, confeſtim vultus brachiumque detumuerunt, ut ſine ullo incommodo vena ei aperiri potuerit.

morbus gravis, varia

92 Chriſtophorus Agramontelli, frater Amatoris, beneficiati in parœcia S. Stephani Valentiæ, tam graviter decumbebat, ut jam loquelâ pulſuque arteriæ privatus ſacro Oleo inunctus fuerit. Quam ob rem prædictus frater ejus cum B. Bertrando commendavit, fruſtulum ejus habitûs illius capiti impoſuit, B omnemque operam adhibuit, ut infirmus quoque corde ſuo eumdem invocaret. Eodem temporis puncto incepit convaleſcere, veſperi etiam meliùs ſe habuit, ac brevi perfecta ſanitate donatus fuit. Cum puer decennis, domini Jacobi Ferreri & dominæ Angelæ Diaz Ferrando filius, febribus eò redactus eſſet, ut de eo curando medici deſperarent, quidam Ordinis Prædicatorum Religioſus, Dominicus nominatus, ad eam ædem veniens ſuaſit, ut pro infirmo B. Bertrandi ope implorata, quæ ejuſdem capiti applicaverant, tollerent, ac ſolùm aliquid ex Beati habitu imponerent; ita enim ipſum ſanandum. Exſecuta conſilium mater eſt, quæ dum eas habitûs reliquias apponeret, adoleſcentulus ſenſit ſe bene habere, cibumque poſtulavit & comedit, & ſanus perſtitit quinque annis continuis, in quorum fine idem eum morbus invaſit. Hinc recordata genitrix neglecti voti, quo ſe obſtrinxerat, de lodice ad Beati ſepulcrum offerenda, votum cum precibus iteravit; moxque æger ſanus evaſit, mater autem ſine mora lodicem cum grandi cereo ad ſepulcrum miſit, & adoleſcens C poſtridie per civitatem ambulavit.

denuò

93 Anno MDXCI Rochus Auguſtinus Banchiere acri febri in diſcrimen vitæ ſuæ deductus fuit, viſu ſenſuque jam deſtitutus & extrema ſacra Unctione munitus. Ipſius conjugis ſoror ſtatum ſororis ſuæ ſuique cognati miſerata fecit ſibi à Violanta Giuncar commodari interulam B. Bertrandi, quam poſt fuſas preces infirmo impoſuerunt; hic verò, qui antè nihil penitus audire potuerat, intellexit eos, dum dicerent, ſe B. Bertrandi interulam habere. Vixdum eam moribundo impoſuerant, quin ille ſe ſuaviter refrigeratum ſenſerit; hincque poſtquam ea nocte bene quieverat, manè incolumis fuit, petenſque, quid per dicti Beati interulam indicare voluerint, reſponſum accepit, eum hujus uſu ſanatum eſſe.

febres,

94 Anno MDLXXXII vel MDLXXXIII vergente ad finem, uxorem, Gaſparis Joannis Perez, reſtium è ſeta opificis, valida febris invaſit, apparuitque in ea maligna ariditas, cum magna inflammatione, quæ è mamma ſiniſtra cœpta totum brachium infecerat. Hoc in caſu vir ejus confeſſarium jubet quàm ocyſſimè arceſſi, cui illa præ febri ac dolore vix potuit confiteri. Poſt hæc juſſit ſibi dari, quod ex illa B. Bertrandi habitu habebat, illiuſque mammæ applicavit. Maritus, qui interim deſcenderat in cubiculum inferius, in quo eo tempore, quo ſymbolum Apoſtolorum poſſet ſemel recitari, manſerat, inde reverſus conjugem ſuam integræ valetudini reſtitutam reperit, adhuc præſente confeſſario, qui erat pater Barci Societatis, cum aliis perſonis, omnibus in admirationem raptis.

A. Avignono.

laterum dolor,

95 Nobilis eques Joannes Baptiſta Benedicti ſolitus erat frequenti laterum cruciatu affligi, & quidem aliquoties tam acri, ut penè adigeretur ad mortem. Cùm id ita aliquando accidiſſet, uxor ejus domina Agnes Antiſt monuit ipſum, ut B. Bertrandum precaretur, ac permitteret, ſuo corpori imponi fruſtum habitûs illius, quod ipſa à patre magiſtro, fratre Vincentio Juſtiniano Antiſt acceperat, eoque afflictam partem attingi. Verùm ille id bis recuſavit, addens, ſibi non deeſſe multos Sanctos ſollenniter canonizatos, quos invocaret, & quibus & non aliis, ſe commendabat. At malo magis magiſque ingraveſcente, mulier prædictas reliquias, E illo nihil advertente, malè affectæ parti appoſuit, idque illi indicavit. Tum infirmus conſtantem uxoris ſuæ fiduciam intelligens, pietate motus B. Ludovicum imploravit, atque illico ceſſavit dolor, nec ullum ejuſdem mali veſtigium umquam deinceps expertus fuerat, quando hæc poſt elapſos inde tredecim aut quatuordecim annos iſta omnia teſtatus fuit.

morbus immedicabilis, febris maligna,

96 Soror Margareta Agugliona, Tertii Ordinis S. Franciſci ægrotabat, & ex judicio medicorum nullo poterat remedio curari; ad quam cùm patriarcha miſiſſet Gaſparum Agug ioni, presbyterum & ejuſdem ſororis fratrem cum cingulo B. Ludovici, hocque illius collo alligatum fuiſſet, lectumque Evangelium S. Marci, illa confeſtim oculos aperuit & movit caput, quod prius tenebat immobile, ſurrexitque è lecto ſalva & incolumis. Cum Vincentius Matthiæ, ætatis annorum circitèr quindecim, filius Vincentii Ceuco lapicidæ, maligna febri laboraret, nec quina venæ ſectio ei quidquam profuiſſet, Almenara medicus de eo peſſimè augurabatur. Quare mater filium in tanto periculo F conſtitutum hortata, ut B. Bertrandi auxilium flagitaret, particulam tunicæ ejuſdem Beati illius capiti ſuppoſuit. Obtemperavit filius, ſtatimque cœpit ita convaleſcere, ut poſtridie ad agendas Beato gratias illius ſepulcrum inviſerit.

Indurati uberis dolor, ſanguinis fluxus,

97 Catharina, uxor Michaëlis Sayas operarii, magno dolore cruciabatur ſub altera mamillarum, quæ induruerat inſtar lapidis, habebatque contractum brachium, quod extendere non poterat, & febri laborabat; quo morbo ſæpe conflictabatur. Recordata verò, dominam Magdalenam Magnoz Borgia habere aliquid ex B. Bertrandi habitu, quo dolorem uberis ſemel curaverat, eam oravit, ut iſtas reliquias ſibi commodaret; quas ſimul atque ſuo pectori appoſuit, abſceſſit dolor, diſſoluta durities eſt, ceſſavit febris & extenſum brachium eſt, nec iſtud mali illa deinceps umquam paſſa fuit. Eugenia Fontana, Philippi Fuſet civis uxor, ex fluxu ſanguinis diebus quindecim vehementer debilitata erat; & ùt erat B. Ludovico plurimùm devota, juſſit ſibi à marito aliquid ex ejuſdem Beati habitu dari, freta, ſe illius uſu ſanitatem recepturam. Accepit illud, ſuoque corpori

A. Avi-gnono.

corpori appoſuit; nec mora, ſtetit ſanguinis fluxus, ipſaque poſtridie è lecto deſcendit, eoque malo numquam deinde correpta fuit.

uberum ulcera, colli apoſtema,

98 Angela Vera, Chriſtophori Corvi notarii conjux, jam quater pepererat, nec umquam potuerat proles ſuas, niſi ſolâ mammâ ſiniſtrâ lactare, quòd in dextera ſemper ulcera pro lacte haberet. In quinto partu etiam mamillam ſiniſtram malum infecit, adeò ut jam ſine acerbo dolore lactare nequiret. Allatum eſt ei aliquid ex habitu B. Bertrandi, quod cùm prædictæ mamillæ applicatum fuiſſet, malo confeſtim liberata fuit, & facilè potuit lactare. Jam quatuor menſibus eam paſſa fuerat infirmitatem; octiduo autem poſt ſiniſtræ mamillæ ſanationem eaſdem reliquias etiam appoſuit dexteræ, quam pariter ſanari obtinuit, potuitque etiam hanc ſugendam dare, quod antea numquam potuerat. Raphaëlæ, filiæ doctoris Almenara, ætatis annorum undecim, exortum in collo apoſtema eſt, unde & in febrim incidit. Cumque illud jam eò perductum eſſet, ut deberet ſecari, veſperi aliquid è B. Ludovici habitu eidem applicuerunt; ac poſtero manè adveniens, ut ſectionem faceret, chirurgus, totum tuber evanuiſſe comperit, cum ſingulari admiratione patris, qui erat medicus famoſus.

B

caput diſruptum, angina, aures ſurdæ,

99 Magdalena Paſtora & di Ordognes filiam habuit, Criſpinam nomine, quæ biduo poſtquam nata fuerat, noctu altum edidit clamorem, inventumque eſt caput ejus in modum mali granati diſruptum fiſſurâ valdè profundâ. Obſtetrice negante, infantem poſſe ſanari, mater ejuſdem capiti impoſuit aliquid ex habitu B. Ludovici, illiuſque auxilium piiſſimè flagitavit, vovens, ſi ſua filia inde convaluiſſet, ſe lodicem cum cereo ad illius ſepulcrum oblaturam, & unam Miſſam celebrandam curaturam. Intra duas autem horas infans perfectè convaluit. Magdalena Meca, uxor Matthæi Benet Comes, notarii, frequenter patiebatur anginam, quæ eam vehementer affligebat; cùmque eâdem correpta in eccleſia Prædicatorum eſſet, ad B. Bertrandum recurrit cum voto de collo cereo ad illius ſepulcrum ferendo. Tum domum reverſa particulam ejuſdem Beati veſtis ſuis faucibus appoſuit, ac poſtridie ſana fuit, neque id mali deinceps umquam paſſa. Eadem mulier teſtata eſt, ſeſe earumdem reliquiarum uſu variis infirmitatibus liberatam fuiſſe. Cum Catharina Oceagna virgo pluribus diebus omni audiendi facultate penitùs deſtituta eſſet, ante illius ædes tranſiens pater frater Joannes Ferreri, Ordinis Prædicatorum, lecto Euangelio, aliquid è B. Ludovici habitu ejuſdem auribus inſeruit, eodemque temporis momento illa amiſſum auditum perfectè recuperavit.

C

ſtomachus oppilatus, guttur tumidum,

100 Dominus Joannes Vives de Canamas oppilationem ſtomachi patiebatur, ita ut nihil digerere & bibere poſſet, niſi aquam tepidam, atque hinc admodùm moleſtam agebat ſenectutem. Ejus filia, domina Hieronyma, dedit ei locellum, qui olim fuerat B. Bertrandi, quo ille, ſuper ſuo ſtomacho poſito, tantum adjutus fuit, ut brevi convaluerit, potueritque etiam aquam nivatam potare. Iſabellæ Joannæ Sapena jam à tredecim aut quatuordecim diebus ſpina piſcis gutturi tranſverſim inhærebat; quam cum nec deglutire, nec ejicere poſſet, timere cœperat, ne ſuffocaretur, maximè quòd collum jam intumuiſſet vehementer. Tandem particulâ veſtis B. Ludovici ejuſdem collo alligatâ, ea nocte ſine ſenſu dormivit; manè verò ſubſequenti, detumuerat, nec illa ſpinam amplius ſenſit, nec umquam ſcivit, quid illâ factum ſit.

corporis tremor, febris gemina,

101 Domina Maria Coſta, ſumpto medicamento, ex vehementi corporis commotione in grave malum incidit, quod ſic illius nodavit linguam, ut nullam integram vocem proferre poſſet, totoque corpore tremeret: quod quidem malum cum jam duabus horis tenuiſſet, recordata B. Ludovici, cognati ſui, à marito ſuo Jacobo Bertrando per ſigna petiit arculam, in qua nonnullas Sancti reliquias ſervabat, ex cujus habitu fruſtulum ſuo collo admovit, ac ſimul loquelam integram recepit, & tremor corporis ceſſavit. Dominam Annam Gaſco, B. Bertrandi cognatam, febri tertiana duplici laborantem, intenſus dolor, qui eam per decem dies ſenſu privavit, invaſit in dextra parte capitis; quam ob rem abſciſſi ei capilli ſunt, atque octies ſecta vena, unde tamen ipſa nihilo melius habuit, imò multùm vergebat ad mortem. Cum verò ex confeſſario ſuo, qui Ordinis Prædicatorum erat, audiſſet miraculum, quod per B. Bertrandi patrocinium iis diebus obtentum fuerat, eumdem Beatum invocavit, addito voto de offerendo illi, ſi ſanaretur, capite argenteo; & poſt hæc impoſito capiti ſuo pileolo, quo ille uſus fuerat, illicò mitigatus dolor eſt, ac ſubſecuta nocte penitus abactus. E

& eryſipelas ſanantur.

102 Bonifacius Ferreri de Alteſa, litterarum ſtudioſus, ratione eryſipelatis, ex quo ejus vultus collumque intumuerant, extrema ſacra Unctione jam munitus, cùm miſiſſet, qui B. Bertrandi digitum ſibi afferret, advenere duo patres Prædicatores, qui unum ex oſſibus S. Petri Martyris, & calceum S. Vincentii Ferrerii attulerant, quòd ad manum non eſſet deſideratus digitus, quem alii patres aliò portaverant. Dolentibus domeſticis, quòd is haberi non poſſet, promiſerunt dicti Religioſi, ſe eum allaturos; itaque fecerunt; ſed ſolùm triduo poſt. Dum vero tandem attulerunt, jam eò redactus erat infirmus, ut nec loqueretur, nec audiret. Admoto fronti digito, ſubitò locutus eſt, dicens: Quid iſtud eſt, quod fronti meæ impoſuiſtis? Viſâ re tam mirabili, vaſculum aquæ eodem digito attigerunt, tentandi gratiâ, an poſſet bibere; bibitque feliciter, licèt jam quatriduo nihil omninò ſorbere potuiſſet. Poſtridie evanuit omnis tumor, atque intra triduum ipſe perfectè convaluit. Contigit hoc miraculum die XVII Aprilis anni MDC. F

ANNOTATA.

a Taurum *oppidum, Hiſpanis* Toro, *Baudrandus ad Durium fluvium collocat; ſed in regno Legionenſi.*

b *Joannis Riberæ, de quo jam aliàs ſæpe actum.*

c *Fortè regni Valentini hiſtoriographo, ſuprà aliquoties citato.*

* * * * * * *
* * * * * *
* * * * *
* * * *
* * *
* *
*

CAPUT

A

CAPUT VII.

Miracula quædam S. Ludovici Bertrandi ſepulcrum piè viſitantibus facta.

CAP. VII. A Sancti ſepulcrum

GAſpar Ramires, operarius civitatis Valentinæ, anno ſeptimo ætatis ſuæ correptus malo oculorum, biennium velut viſu planè orbatus fuit, poſtque adhibita varia medicamenta tandem omninò cæcus factus eſt, ac toto biennio manſit. Noverca ejus Joanna Anna Vincenza ſuaſit ipſi, ut ſe B. Ludovico commendaret, & novemdialem apud ſepulcrum ejus devotionem voveret. Ille, utut tam teneræ ætatis eſſet, quà potuit, maxima devotione Sanctum invocavit, & à ſorore ſua Hieronyma ductus novem dierum devotionem incepit. Sexto autem vel ſeptimo die obſecravit quemdam patrem, fratrem Gaſparem Arnau nomine, ut facultatem (quod magnopere deſiderabat) ſibi faceret oculos ſuos arcæ ſaxeæ, in qua ſacrum corpus jacebat, admovendi.

B

cæco viſus,

104 Patefacto igitur loco, oculos ſuos dictæ tumbæ novies devotiſſimè applicavit, Beati opem ſimul implorans. Poſtrema autem vice apertæ ſunt palpebræ ejus, effluxitque ex oculis magna copia aquæ luteæ; ac deinde ab eadem ſorore ſua reductus domum eſt. Conſpicata noverca, tantum aquæ ex oculis profluere, petiit, quid feciſſet, ut ſic illi manarent; qui rem, ùt facta fuerat, exponens, reſpondit, aquam illam prodigioſam eſſe, & pro ratione, quâ illa effluebat, ſibi viſum convaleſcere, adeò ut jam inciperet aliquantulum videre. Voluit ergò noverca oculos ejus modicâ aquâ lavare; at non permiſit puer, aſſerens, ſperare ſe, fore ut Beatus ſine ullo alio remedio eos ſanaret. Ita novemdialem devotionem proſequens, indies meliùs ſe habuit; ita ut, hâc finitâ, etiam finita fuerit cæcitas, atque ipſe deinceps perfecto viſu ſemper uſus ſit.

C

claudo greſſus,

105 Joannes de Pedevera, in obſequiis patriarchæ verſans, in magno atrio archiepiſcopalis palatii Valentini ſtabat ludibundus ſub feneſtra, per quam quidam ſacci caryophyllis pleni trahebantur in altum: cumque eorum unus admodùm grandis jam elevatus eſſet, ruptus funis eſt, ſaccuſque ex alto rectà in ipſum decidit, eumque tam malè percuſſit, ut utramque coxendicem ſuo pondere ruperit. Hinc veluti mutilatus in lecto novem menſibus decubuit, in quorum fine cùm cœpiſſet, nec niſi admodum difficulter, fulcris ſuſtentatus incedere, cum quodam viro ad B. Ludovici ſepulcrum miſſus fuit, quò cum graviſſimo cruciatu ſe pertraxit, cùmque ad eum ſacrum locum perveniſſet, voluit omnibus modis eniti, ut in genua procumberet; quod & fecit. Poſtquam ibidem multis precibus B. Ludovico ſe commendaverat, ſurrexit è ſolo nullius adjutorio, ſive hominis, ſive fulcrorum uſus, tamque ſanum ac firmum pedibus ſe expertus fuit, ut ſine ullo incommodo inceſſerit, non ſecus ac prædictas fracturas numquam paſſus fuiſſet. Quapropter pro miraculi monumento fulcra ſua eidem ſepulcro appendit.

UNONU.

emiſſi ex porrigine crines reſtituti:

106 Hieronyma Giner puella, filia Franciſci Giner operarii, in platea Morvedræ, vehementer ægrotans omnes capillos amiſit, totoque capite exulcerata fuit; quod multi porrigini, multi ſtrumis adſcripſerunt. Multa quidem tentata ſunt remedia, verûm illa indies magis magiſque depilabatur. Quo comperto, mater ejus Urſula Soler eam ſecum ducens novemdialem B.Bertrando devotionem inchoavit, ac primo die poſt fuſas ante Sancti ſepulcrum preces, paulùm goſſypii intinxit in oleo & aquâ unius lampadum, quæ ibi ardebant, eoque caput filiæ unxit. Quod cùm quidam circumſtantium vidiſſent, dixerunt ei, ipſam malè facere ungendo caput oleo; id enim multùm nociturum. Verùm illa nihil iſta curans, Sanctoque freta perrexit ungere, unctoque capiti nihil præter ſubtile velum impoſuit. Tertio die jam cœperunt capilli apparere, & in fine novem dierum ſuis locis per totum caput enati erant, ſpiſſiores, quam antè fuerant, ipſaque omnimodis ſanata.

E

ſicca ubera lacte donata,

107 Andrea Alreus, uxor Hieronymi Soler operarii in platea Morvedræ, jam ter pepererat, primòque ac ſecundò, quòd lacte careret, proles commiſerat nutrici, eæque mortuæ fuerant. Tertiò peperit puellam, quam eadem de cauſa lactandam dedit mulieri, quam domi ſuæ alebat: cùmque infans jam trimeſtris eſſet, propter quamdam cum eadem nutrice ſimultatem, omni ope ſtuduit ſibimet ipſi lac procurare, atque inter alia fecit ubera ſua à quadam puella ſugi; unde factum eſt, ut ſanguis inde ſæpius proflueret, ipſaque tam ab hac, quàm ab aliis molitionibus abſtinere compulſa ſit. Ægrotante interim prædicta nutrice, oportuit alteram conducere; quod multum moleſtiæ miſeræ mulieri creabat. In his anguſtiis decrevit B. Bertrandi patrocinium flagitare, vovitque ad ejuſdem ſepulcrum novemdialem devotionem perſolvere; quam cùm inchoâſſet, ſexto die tantâ præſtantis lactis copiâ abundavit, ut potuerit ſine ullo incommodo infantem ſuam, quæ jam quintum ætatis ſuæ menſem agebat, ipſamet lactare. Deinceps etiam aliquoties peperit, proleſque ſuas nullo alio uſa remedio feliciter lactavit.

F

ſtrumæ,

108 Chriſtophori Benet Gomez, dum puer erat, collum magna ſtrumarum copia infecit, maximè una inſtar ovi gallinacei grandis, quod malum paſſus fuit multos annos, priuſquam B. Bertrandus moreretur. Verum poſt mortem illius inclareſcente famâ miraculorum ejus, uxor Jacobi Antolini mercatoris, quæ Chriſtophorum educaverat, curabatque, ſuaſit illi, ut ſe eidem Beato commendaret, ac novemdialem devotionem peragerct; atque ipſamet voluit eum primo die ad Beati ſepulcrum comitari. Dum verò juvenculus devotionem continuaret, ſtrumæ ſingulæ ſiccari cœperunt, ita ut, finita novem dierum devotione, malum quoque omnino finem habuerit.

febris & colli tumores depulſi:

109 Infantem, Marcum Antonium dictum, Jacobi Perez de Iſteglia, nobilis equitis ac doctoris legum, filium, ætatis duorum menſium corripuerat acris febris, apparebantque in collo ejus quidam tumores, unde etiam vultus intumuerat; jam triduo non ſuxerat ubera, nec potuerat ei quidquam per os inſtillari; adeò ut medici

A. *Avignono.*

medici de illius vita deſperâſſent, atque ipſe ſine motu jaceret. Hac de cauſa ipſum velata facie in quoddam inferius cubiculum tulerunt, ne mater morientem videret. At domina Joanna de Heredia & de Pagliares, avia materna infantis, pietate mota miſit filium ſuum, Thomam vocatum in ſeculo, poſtea Fratrem Hieronymum, cum fruſto cerei longitudinis circitèr unius palmi, mandans, ut illum ad ſepulcrum B. Bertrandi accenderet, ibidemque pro infante oraret, donec cereus conſumptus eſſet. Hoc facto, illoque, ut matri rationem redderet, reverſo, diſcooperuerunt infantem, & viderunt illum ſe moventem, collum quoque ac faciem ſine tumore, oculos apertos, reliquum etiam corpus vividum, atque omnis febris expers. Nec mora ille lac ſugere cœpit. Idem Marcus Antonius, cùm ad ætatem decem vel duodecim annorum pertigiſſet, graviſſimo malo, quod in genu patiebatur, liberatus fuit per B. Bertrandum eo ipſo temporis momento, quo mater hunc pro illo precabatur.

B

ſublata brachiorum impedimenta,

110 Violanta Ludovica Pla ex malo apoplectico brachium dexterum impeditum habebat, cùm chirurgus ſiniſtri venam aperiens unum è nervis læſit, atque ita ipſa utroque brachio capta fuit cum intolerabili dolore. Cum verò ex conſilio cujuſdam amicæ ſuæ brachia ſua ungi curâſſet oleo lampadum coram B. Bertrandi ſepulcro ardentium, ea ambo in priſtinum vigorem illicò reſtituta fuêre. Urſula Marc, Franciſci Tibona conjux, ex quadam infirmitate utriuſque brachii uſa remediis in dies pejus habebat. Ad patrocinium itaque B. Ludovici recurrens, novem dierum devotionem ei vovit; quâ cœptâ, cœpit pariter brachiorum impedimentum minui, & ante prædictæ devotionis finem incolumis evaſit.

& uberis gangræna:

111 Catharina Alegre, detectâ in altero uberum gangrænâ magnitudinis mali aurati, quam medici immedicabilem pronunciabant, ad B. Bertrandum, erga quem etiam prius piè affecta fuerat, ſe convertit, novemdialem devotionem pollicens. Quantum autem progrediebatur in implendo voto, tantò melius ſe ſentiebat, ita ut finita novemdiali devotione nullum iſtius mali veſtigium in ea ſuperfuerit. Sic ſanatam videns quidam chirurgus, nomine Morano, qui, malum inſanabile eſſe, ei aſſeruerat, nequiit ſatis admirari, affirmans, ſe id numquam crediturum fuiſſe, niſi ſuis oculis vidiſſet.

C

Aliquo tempore poſtquam prædicta Catharina ſe viderat ſanatam, ùt erat Dei timens, inceſſit eam conſcientiæ ſcrupulus, quòd eam gratiam poſtulâſſet; quia videbatur ſibi uti potuiſſe eo malo tolerando ad ingens lucrum in cælo comparandum. Ea de cauſa aggreſſa eſt alteram novem dierum ſupplicationem, Beatum obſecrans, ut, ſi animæ ſuæ utilius eſſet, ipſe intercederet apud Deum pro eodem morbo ſibi denuò immittendo. Abſoluta ea devotione, cœpit pectus iterum intumeſcere; deinde tam profunda in eodem apparuit plaga, ut aſſereret chirurgus, ſe per eam inteſtina ejus videre: ipſa verò infirmitatem illam amplius toto anno patientiſſimè toleravit.

ex partu tumida, brachiis contracta,

112 Anna Salvador ex partu cum in modum tumida evaſit, ut nequiret ſe movere, itaque permanſit à die S. Rocho ſacra, quæ eſt xvi Auguſti, uſque ad xxx Novembris; quo interim tempore ex remediis nihil proficiens, cœpit uti fulcris, quibus innixa magno cum cruciatu incedebat.

D

Tandem commendavit ſe B. Ludovico, & ad ſepulcrum ejus viſitandum ſe contulit, dumque ad eccleſiæ fores pervenerat, dimiſſis ibidem fulcris, quo potuit niſu, ad prædictum ſepulcrum proceſſit, ibidemque bono temporis ſpatio precata ſurrexit ſalva & incolumis, & expeditè progrediens, fulcra ſua ſepulcro appendit. Beatrix Spina, virgo annorum triginta trium, teſtata eſt, ſe, dum cum aliis ante B. Bertrandi ſepulcrum eſſet, vidiſſe pauperculam mulierem, quæ fuerat lotrix, ambobus brachiis contractam, ut ea movere non poſſet, ibidem orantem, & magno labore brachia ſua ſepulcro admoventem; ac deinde eamdem audiſſe alta voce cum fletu dicentem, ſeſe eſſe ſanatam; uti reipſa compertum fuit à circumſtantibus, aliiſque, qui ad ejuſdem voces accurrerant.

ſtrumis peſſimè affecta,

113 Angela Hieronyma Caſtelli, uxor Auguſtini Perez, dum octennis erat, è pergula deorſum deciderat; ex quo lapſu exorta circum collum ejus ſunt multa tubercula, quæ medici pro ſtrumis habebant, quæque, dum curare volebant, tam amplas plagas fecêre, ut eas curari conſpicata ſoror ejus animo linqueretur.

E

Mater advertens, humanis medicamentis nil profici, infirmam ad ſepulcrum B. Bertrandi duxit, eumque ibidem multis ſparſis lacrymis precata eſt, ut dignaretur paupertatem ſuam benignè reſpicere, quippe quæ non haberet, unde ſe ſuamque familiam ſuſtentaret. In hac afflictione vidit eam janitor, frater Antonius Balleſtrier, ſolatus eſt illam, jubens confidere, fore ut B. Bertrandus remedium ei præberet; & particulam veſtium ejuſdem Sancti eidem dedit, quam mater ſine mora collo filiæ alligavit, & tam hæc, quàm illa novemdialem devotionem voverunt; quâ perſolutâ, filia tam perfectè ſanata fuit, ut nullum priſtini mali in ea veſtigium appareret.

brachio capta, hernia laborans,

114 Dum eadem Hieronyma aliquot annis pòſt veſperi apud B. Bertrandi ſepulcrum eſſet, vidit quamdam mulierem externam, quæ puellulam, ùt videbatur ei, ætatis octo vel decem menſium, in ſinu ſuo geſtabat, uno brachio captam; quæ mulier orandi causâ ibidem provoluta in genua petiit modicum olei è lampadibus, quæ eodem loco ardebant.

F

Quidam igitur Religioſorum obvius unam lampadem miſit deorsùm, & gratificatus mulieri eſt; ipſa verò eo oleo brachium infantis unxit, hæcque continuò ſanata fuit, & mater præ gaudio lacrymans B. Bertrando pro tam inſigni beneficio gratias egit. Petrus Siria lorarius, jam inde à pueritia ſua herniam paſſus, ſimul atque B. Bertrandus obiit (quo tempore potuit ætatis circitèr annorum quadraginta trium fuiſſe) auditis inſignibus illius miraculis, devotionem novemdialem apud ſepulcrum ejuſdem inchoavit, deprecans, ut tam moleſta infirmitate liberaretur; ac, completa devotione, ſanatam herniam, ſeque incolumem expertus fuit.

ſtrumis infectus ſanati: operario

115 Dominus Joannes Boil de Arenos ſolebat eleëmoſynas largiri cuidam pauperi juveni, per civitatem Valentinam mendicanti, natione Longobardo, ſtrumis infecto, ſuaſitque aliquando ei, ut ad ſepulcrum B. Bertrandi ſanitatem precaturus accederet. Obſecutus eſt juvenis, &, fuſis precibus, collum ſuum oleo lampadum, quæ apud illud ardent, unxit, & ſanitate potitus eſt; quemadmodum ipſemet dicto domino Joanni expoſuit, veſtigia ſtruma-

A rum oſtendens. Joannes Salvatore, operarius in Alboraya *a*, quodam die inter laborandum tam vehementem in altero pedum dolorem ſenſit, ut ruptum crederet; ac proinde acceſſit ad aliquam mulierem Valentiæ, ejuſmodi mala curare peritam, ut ſibi medicaretur. Applicavit hæc medicamenta ſua, quibus ille non modò non ſanatus, verùm etiam toto iſto latere ſuo dextro captus fuit: ut, cùm nec incedere poſſet, nec extendere pedem, in brachiis bajulandus fuerit: quo in afflicto ſtatu ampliùs anno permanſit ſine ullo ex adhibitis medicamentis levamine.

pedum

116 Auditis verò multis, quæ B. Bertrandus patraverat, miraculis, effecit, ut ab uxore ſua jumento mutuato impoſitus ad ejuſdem Beati ſepulcrum duceretur, quò ex nimia debilitate ac moleſtâ ex Alboraya vecturâ cum labore & cruciatu pervenit. Cum ad fores conventûs pertigiſſent, conjux, quàm potuit, commodiſſimè è jumento depoſuit, & in eccleſiam introduxit: & quia ipſe àdmodùm defeſſus erat, deliquium animo paſſus eſt, in eoque bono temporis ſpatio inhæſit. B Recepto deinde animo, omnibus viribus conatus eſt, ut ope conjugis ſuæ ad prædictum ſepulcrum uſque pertigerit, ante quod poſitis genibus, B. Bertrandum ſibi propitium invocavit, ac paulò pòſt ſacellum Roſarii aliaque altaria commodè ac ſine adjutorio inviſit. Sed dum eccleſiâ egreſſus equum rurſus aſcendiſſet, ut eodem, quo advenerat, modo domum rediret, primum malum eum corripuit, atque ita ipſi bis terve prætereà accidit.

ſus

117 Quapropter, expendens, ſe, dum erat in eccleſia, poſſe incedere, & ſimul atque eâ egreſſus eſſet, eodem malo impediri, ſuſpicatus eſt, fortaſſe placere Deo, ut ſuis pedibus, non equo, eccleſiam adiret. Juſſit ergò uxorem ſuam par fulcrorum ſollicitè conquirere, Sanctumque precatus, ut ſibi vires ſufficeret, quibus poſſet horum ope ad ſepulcrum ejus pervenire, commiſit ſe itineri ex Alboraya Valentiam (quæ mediâ circitèr leucâ diſtant) paulatim ſe promovens, & amplius quatuor horas impendens. Poſtridie eidem itineri non ultra horam immoratus eſt, jam tum incipiens ſe melius C habere; cùmque Beatum interea cum certa fiducia continuè invocâſſet, in pedes exſurgens viſus ſibi incolumis eſſe, fulcra ibi dimiſit, ſuiſque pedibus reverſus domum eſt, & priſtinos labores reſumere potuit, ac per duos menſes ſanus perſtitit.

Iteratò redditus abacta colli ſtrumæ.

118 At cum tunc aucupio operam daret, ſpiſſo imbre in agro madefactus in eamdem infirmitatem relapſus fuit; ſed eadem devotione reſumpta, tertio, quo ſepulcrum viſitavit, die perfectam ſanitatem denuò obtinuit, ac deinceps ſemper ſervavit. Dominus Michaël de Villanova puer, totum collum ſuum habebat magnis ac maturis ſtrumis reſperſum: novemdialem devotionem ad B. Bertrandi ſepulcrum perſolvit, dumque ille id ageret, ſtrumæ continuè abactæ fuêre, ita ut, finitis novem illis diebus, totum iſtud malum pariter penitus ceſſaverit.

ANNOTATUM.

a *Vide num. 117.*

CAPUT VIII.

Alia item miracula ad ejus ſepulcrum facta.

CAP. VIII. Ad ejuſdem Sancti ſepulcrum accrementum carneum, corporis totius dolores,

JOanni Angelæ Lopez ætatis annorum undecim quoddam accrementum carneum in altero oculorum enatum eſt, quo viſus impediebatur; cui malo, quòd in tam delicata corporis parte eſſet, non ſunt auſi mederi, pejora veriti. Mater ejus Iſabella Joanna Armengol ex conſilio dominæ Annæ Valterra eam ad ſepulcrum B. Ludovici adduxit, ibique præmiſſis piis precibus, accepit ex oleo appenſarum lampadum, eoque accrementum iſtud unxit, & devotionem novemdialem ad ſepulcrum peragendam pollicita eſt. Primo autem die, quo eam incepêre, poſt fuſas preces illud denuò unxit; dumque domum rediret, comperit, iſtud decidiſſe; & oculus purus, clarus atque illæſus manſit. E Margaritæ Begliot, uxori Jacobi Buyrac, erat filiola, nomine Clementia, octo circitèr annorum, quæ multos in corpore ſuo patiebatur dolores, qui per medicamentorum uſum etiam augebantur. Quodam die puellula à patre petiit, ut B. Bertrandi corporis menſuram ſecundùm ejuſdem effigiem ſaxeam ſuper illius ſepulcro poſitam, ſibi afferret; ſperare enim, ſe ea ratione ſanandam. Pater effigiem illam mantili menſuravit, quod ſtatim ac infirmæ impoſuit, illa ſanitatem recepit, nec eo morbo deinceps correpta fuit.

febris, oculi, & brachium malè affecta,

120 Auguſtini di Naves, inauratoris filium, ætatis ſuæ anno quinto febris & oculorum morbus ita invaſerunt, ut vix videret; ſed poſt perſolutam ad B. Bertrandi ſepulcrum novemdialem devotionem ab utroque malo mox perfectè convaluit. Iſabellæ Joannæ Beltrani, Franciſci Ferreri, textoris panni ſerici villoſi uxoris, filiæ anniculæ ſiniſtrum brachium quædam cruſtæ occupârunt, aquâ luteâ manantes, quæ infirmitas tribus menſibus ei adhæſerat, multis interim remediis fruſtra tentatis. F Tandem illam ad B. Bertrandi ſepulcrum delatam ipſi commendârunt, inventoſque ſuper ſaxo ſepulcrali floſculos ſiccatos, ſuper eodem diligenter confricuerunt, & collecto eòrumdem pulvere, dum domum redierant, amotis à brachio emplaſtris, idem brachium aſperſerunt, B. Ludovici nomen ſimul invocantes. Poſtridie explorandi gratiâ nudatum brachium penitus detumuiſſe, ſanumque atque omni malo malique veſtigio liberum compererunt.

cæcitas, amentia,

121 Cum Vincentia, filia Gines Martinez, piſcatoris Valentini, anno ætatis ſuæ circitèr ſexto viſum planè amiſiſſet, quædam illius matertera, nomine Caſaus, eam ad viſitandum B. Bertrandi ſepulcrum duxit, ibidemque poſitæ mandavit, ut precibus inſiſteret, donec ipſa Miſſam in ſacello S. Vincentii audiviſſet. Oravit ergò puellula, atque inter orandum aperuit oculos viditque perfectè; plenaque lætitiâ materteram ſuam in eccleſia quæritando proceſſit, hæcque una cum ipſa ſancto gratias reddidit. Hieronyma Auguſtina, Franciſci Garzia chirurgi uxor, a menſe Junio uſque ad Octobrim anni MLXCI laboraverat febribus & lethar-

go;

A. Avi-gnono.

go, ex quibus dum convaluerat, tam debilis capite manſit, ut evaſerit amens. Tentata quidem ſunt multa remedia; ſed nihil hiſce profectum eſt. Contigit autem, ut maritus illius in Geſtalgar *a*, quò ad aperiendam venam cuidam dominæ graviter ægrotanti acceſſerat, viderit hanc, implorata B. Ludovici ope, ſubitò fuiſſe ſanatam. Hinc & ipſe ſtatuit novemdialem devotionem ad ejuſdem Beati ſepulcrum pro incolumitate conjugis ſuæ perſolvere. Hac devotione inchoata, cœpit etiam ſanari mulier, ſic ut eâdem expletâ, perfectum rationis uſum receperit. Quare pœnitentiæ & Euchariſtiæ Sacramentis ſuſceptis, grates ſancto reddidit, neque id malum deinde umquam ſenſit.

a

delirium, crus ruptum, brachium tumidum,

122 Iſabella Joanna Lopez, Franciſci Bitór notarii conjux, ex gravi morbo rationis uſum amiſit, ac furibunda veſtes omnes, quibus induebatur, lacerabat, eóque ipſius progreſſa eſt rabies, ut etiam dentes ſuos rumperet. Quare oportuit eam ligari ac manicis ferreis conſtringi: iſtudque delirium duos ſupra viginti menſes duravit. Quædam autem mariti ſui amita videns nihil ab humanis remediis ſperandum eſſe, novemdialem devotionem ad B. Ludovici ſepulcrum pro infirma aggreſſa eſt, ante cujus finem eadem ratione uti denuò cœpit, ac deinceps ſemper uſa fuit. Joanna Eugenia puella nubilis teſtata eſt, quamdam ſuæ amitæ famulam ex equo delapſam crus ſibi rupiſſe, quòd malè curatum ita contuſum ac ſensûs expers manſit, ut illud per ſolum protraheret. Sed expleta novem dierum devotione, quam cum eadem Joanna peregit, reſtitutum ſuo vigori crus fuit, ac ſi nullo malo afflictum fuiſſet. Thomaſæ Angelæ Alberola, uxori Coſmæ Morat ſutoris, brachium dexterum magno cum dolore intumuerat, tamque nigrum factum fuerat, ut de amittendo timeretur. Acceſſit illa ad ſepulcrum B. Bertrandi, dictumque brachium ſepulcro impoſuit, Beatum interim viva fide invocans, & ſine ulla mora detumuit brachium, abſceſſit dolor, & color priſtinus rediit.

B

cæcitas, faucium colliſque ſtrumæ,

123 Angela Colombar & de Barranca vidua, nullo prævio oculorum morbo, ſic deſtituta viſu fuerat, ut nullum per domum ſuam paſſum ſine duce movère poſſet; duravitque hæc cæcitas tribus quatuorve menſibus, quorum ſpatio varia remedia in vanum tentaverat. Poſt hæc novem dierum devotionem ad B. Bertrandi ſepulcrum inchoavit, duce filia ſua Angela, quantúmque in ea devotione perſolvenda, oculoſque oleo lampadum ibidem ardentium ungendo progrediebatur, tantum quoque in reſtaurando viſu proficiebat, ita ut in fine novem dierum perfectam videndi facultatem recuperârit. Joannæ Annæ Chiles, quæ Honophrio Roſelli opifici nupta fuit, dum erat novennis, fauces collumque ſtrumis plena fuerunt, iſque morbus eam quadriennio Matriti afflixit, adhibitis interim ſine ullo profectu pluribus remediis. Deinde Valentiam redux novemdialem devotionem ad B. Bertrandi ſepulcrum nudis pedibus perficiens ac quotidie oleo lampadum ibidem pendentium ſe inungens, ita convaluit, ut completis novem diebus omni malo liberum habuerit.

C

brachium contractum, fauces impedita,

124 Suſannæ Magnez & de Monteſini, dum aperienda vena erat, læſus nervus fuit; unde brachium quatuor menſium ſpatio contractum magno cum cruciatu habuit. Conſulenti autem cuidam, ut ad B. Bertrandi ſepulcrum ſe conferret, paruit, eumque precata afflictum brachium ter ſepulcro admovit, moxque ſanum recepit. Puellula, filia Michaëlis Grau notarii, quòd triduo quatriduove nihil deglutire potuiſſet, ad extrema reducta erat, ac propterea ei jam parabantur funebria, cùm Iſabella Anna Guimera, Joannis Grau notarii, & puellæ patrui uxor, pro jam deſperatæ vita B. Bertrandi opem apud ſepulcrum ejus imploravit, Miſſamque ad altare, in quo ejuſdem Beati effigies proſtat, dicendam curavit. Domum verò reverſa, ut inquireret, an illa jam obiiſſet, non modò vivam, verum etiam incolumem & lac ſugentem, velut nihil mali umquam paſſa fuiſſet, invenit.

D

pedis dolor, ſtomachi malum, manûſque tremor,

125 Domina Maria Caſtelui & di Martini in uno digitorum pedis tanto dolore correpta, ut nec incedere nec quieſcere poſſet, puellam è domeſticis ſuis, nomine Catharinam Bleſa, miſit ad ſepulcrum B. Bertrandi, oraturam pro ſe infirma, ac promiſſuram argenteum digitum, ſi ſanitatem recepiſſet. Nondum expleta erat novemdialis devotio, cùm, ceſſante omni dolore, bona priſtina valetudine gaviſa fuit. Sperantia, Jacobi Nager filia, ætatis annorum decem, gravi ſtomachi malo, manuumque tremore, ut cibum ori ſuo admovere nequiret, quatuor menſibus laboraverat: cúmque nullum ei prodeſſet remedium, ejus mater Sperantia Villalonga eamdem, utut tam infirmam, peditem ad B. Bertrandi ſepulcrum magna cum devotione adduxit, ubi poſt fuſas preces tentavit eam ſepulcro admovere, & manus per clathros ferreos inſerere; ſed præ nimio tremore non potuit. Poſtridie rediit minùs impedita, & ſepulcrum tetigit; quod, dum per novem dies continuaret, indies ſe habuit meliùs, ita ut confirmatus ſit ejus ſtomachus, & omnis abſceſſerit tremor.

E

brachii tumor, lumborum, aurium dolores,

126 Cum fratri Antonino Garro, presbytero Ordinis Prædicatorum, priuſquam Religioſum ſtatum amplexus erat, alterum brachiorum intumuiſſet, ac vehementer doleret, veritus, ne quædam peſtis ſpecies eſſet, poſt varia remedia ſine ullo fructu adhibita, novemdialem devotionem ad B. Bertrandi ſepulcrum incepit, atque interim brachium illud oleo lampadum ibidem appenſarum quotidie inungens, completa devotione, ſanatus fuit. Petrum Ortoneda, opificem argentarium, tantus lumborum dolor ſubitò corripuit, ut movere ſe nequiret; iſque morbus ipſum ultra quatuor menſes afflixit. Nihil autem juvantibus medicamentis, ad ſepulcrum B. Bertrandi acceſſit, ubi poſtquam ſuas preces fuderat, accepit aliquot flores, qui ibidem erant, eoſque magna cum devotione fideque malè affectis partibus appoſuit, & reverſus domum eſt: poſtero autem manè ſe planè incolumem deprehendit. Soror Joanna Marco vehementem aurium dolorem patiens, nec quidquam remedii inveniens, adivit B. Bertrandi ſepulcrum, ejuſque opem invocans, aures ſuas oleo lampadum oblevit, moxque omni illo dolore liberata fuit, nec eum deinceps experta.

F

periculoſa manûs plaga, manuum rigor,

127 Mariæ Annæ Hernandez, clientulæ dominæ Franciſcæ de Mendozza, matris marchionis de Terranova, biennio trienniove poſt obitum S. Bertrandi, ſiniſtram manum quidam tumor occupavit, unde illa multùm patiebatur; quem, ne malum ingraveſceret, ex alieno conſilio emplaſtro plumbeo cohibuit; ſed cùm hinc etiam augeri adverteret, emplaſtrum iſtud amovit. Applicatus tum fuit panis calidus, qui tumo-

A tumorem fatiſcere fecit, ac periculoſam plagam aperuit, cui curandæ nil profuêre, imò etiam nocuerunt medicamenta. Cœpta autem novemdiali apud B. Bertrandi ſepulcrum devotione, antequam hæc compleretur, illa ſanata fuit. Anna à Jeſu, virgo annorum quadraginta novem manus ſuas nec aperire poterat, nec complicare, aiebantque medici, malum incurabile eſſe, quod & experientiâ comprobatum fuit; nam nullum ei profuit remedium. Inchoans autem devotionem novem dierum, primo die manus ſuas per clathros ſepulcri inſeruit, eaſque junctas tenens pro incolumitate obtinenda pias preces obtulit; moxque cœpit eaſdem poſſe aperire & claudere, ita ut in fine novem dierum perfectum earumdem uſum recuperaverit.

ſanguinis effluvium, obſurdeſcentes aures,

128 Domina Magdalena Marſiglia, Alphonſi de Heredia, equitis Ordinis Monteſæ, uxor, dum adhuc puella eſſet in domo paterna, cœpit copioſum ſanguinem ex ore projicere, quem nullo remedio ſiſtere potuerunt. Quam ob rem medici eam pro deplorata reputabant, jamque velum funebre ei ſuebatur. Aſt infirma eo ſe in periculo poſitam videns, B. Bertrando vovit, B ſe, ſi ſanitati reſtituta eſſet, imaginem argenteam ejuſdem ſepulcro appenſuram, ac novemdialem devotionem perſoluturam. Paulò pòſt eadem deliquium animi patiente, mater ad ejuſdem Beati ſepulcrum nudis pedibus accurrit, & poſt fuſas pro ſua filia pias preces, reverſa domum eam ſuis ſenſibus redditam, & ceſſante ſanguinis effluvio, omnino incolumem, comperit. Cum domina Ludovica Borgia, domini Joannis de Cardona conjux, quaſi ſurda effecta fuiſſet, poſt exactam ad B. Bertrandi ſepulcrum novemdialem devotionem perfectam audiendi facultatem ſubitò recepit.

brachia capta,

129 Petrus Cyprianus auriga, poſtquam octodecim menſibus captus brachiis fuiſſet, ita ut ſemet ſuis veſtibus induere non poſſet, ac multò etiam minus uſque ad os ſuum eadem attollere, B. Ludovicum precatus eſt, ut vires ſibi ad viſitandum illius ſepulcrum impetraret; decumbebat enim continuè in lecto præ debilitate virium, nec poterat ſe ſuis pedibus ſuſtinere. Die Paſchatis Reſurrectionis, prout valuit, ad eccleſiam Prædicatorum proceſſit; C ſed, cum præ nimia hominum frequentia non potuiſſet ad ſepulcrum B. Ludovici Bertrandi pertingere, eòdem rediit poſtridie, politiſque humi genibus, Sanctum precatus, omnes vires ſuas intendit, ut illius ſepulcrum poſſet attingere; eoque tacto, ſenſit amborum brachiorum ſuorum oſſa crepuiſſe cum magno ſuo ſolatio, adeò ut in domum ſuam redux, ſe ſanum eſſe, expertus fuerit, potueritque priſtinam ſuam vitæ rationem reſumere.

brachium luxatum, corporis ulcera,

130 Magdalenæ Caſtigliana, uxoris Jacobi Caſtigliano mercatoris, ex lapſu brachium circa pulſum arteriæ tam malè luxatum fuit, ut bis conati illud in ſuum locum reſtituere, neutiquam potuerint, imò malum etiam auxerint. Elapſo itaque ferè annuo ſpatio, cernens illud immedicabile eſſe, novemdialem devotionem apud B. Bertrandi ſepulcrum incepit, cujus die tertio cœpit melius habere, nono autem omninò ſana fuit. Urſula Nicolas, uxor Joannis Navarro mercatoris, ab octo menſibus deprehenderat ſe in tribus diverſis ſui corporis partibus ulceratam eſſe, ac poſt varia remedia fruſtra tentata devotionem novem dierum in honorem Beati inchoavit, cujus tertio die evaſit incolumis.

A. AVI-ONONO. ſurditas, crurum vulnera;

131 Cùm Eleonora Monforte virgo, nata in Moreglia, vico primario regni Valentiæ, triennio audiendi facultate deſtituta Valentiam veniſſet, per indicia intellecto, aliquem Fratrem (id eſt, B. Ludovicum Bertrandum) qui multa miracula patrabat, ibidem ſepultum eſſe; ad ejuſdem ſepulcrum pollicita ei eſt, ſe ei perſoluturam novemdialem devotionem, habitumque S. Dominici geſtaturam, ſi ſanitatem obtinuiſſet; eâque expletâ, voti compos facta eſt. Melchior Joſephus de Caſtro per ſcalas aſcendens, ruptis aliquot gradibus, ſuſpenſus hæſit è gradu ſeparato à pariete, magno cum periculo decidendi; ac præterea habuit crura à prorumpentibus lateribus vehementer læſa. Votum autem fecit de imagine cerea, ſi huic periculo ereptus, vulneraque ſanata fuiſſent, ad B. Bertrandi ſepulcrum offerenda. Deinde ad lectum ſe contulit plurimùm afflictus, ac tribus poſt mediam noctem horis expergefactus magnum vidit in cubiculo ſuo ſplendorem, ſeque ſanum comperit, advertitque, ſolummodò magnam cruoris copiam dormienti ſibi effluxiſſe. E

urinæ fluxus ſanantur, excuſſiſque dentibus novi ſuccreſcunt.

132 Angela Boluda ab anno ætatis ſuæ quinto ex timore quodam cœpit urinæ fluxu laborare, laboravitque ad annum circitèr tertium decimum; cumque nullum huic malo remedium utile reperiſſet, ad B. Bertrandum recurrit, & illius ſepulcrum inviſit, novemdiali devotione promiſſa. Nocte ſubſecuta ceſſavit infirmitas, nec ei deinceps umquam moleſta fuit. Cuidam puellæ octo circiter annorum omnes dentes per lapſum excuſſi fuêre. Qua de cauſa ex conſilio ſororis Raphaëlis Soler, tertiæ Regulæ S. Dominici, ſepulcrum B. Ludovici Bertrandi viſens oravit, ut in memoriam gratiæ Dei, per quam Beatus propinatum ſibi in Indiis venenum feliciter ſuperaverat, intercederet, ut dentes, qui jam ſemel renati ſibi fuerant, recreſcerent. Hiſce factis, omnes dentes ei denuo renati fuêre.

ANNOTATUM.

a *Vicus eſt octo leucis Valentiâ diſtans ad Duriam fluvium.*

F

CAPUT IX.

Miracula per B. Bertrandi roſaria divinitùs patrata.

CAP. IX. Per roſaria, variis à Sancto donata,

UT erat B. Bertrandus devotioni ſanctiſſimi Roſarii addictiſſimus, eamque in ſermonibus ſuis extollebat ſummis laudibus, ita quò alios ad eamdem magis magiſque excitaret, ſolebat ſæpe donare Roſaria, ac nominatim unum donavit dominæ Agneti Pugiadas, quod poſt hujus obitum quædam ejuſdem clientula, Barbara Abbarca, obtinuit. Unum etiam dedit Catharinæ Eſpina, virgini annorum ſexaginta; uti ſuprà dictum eſt libri 2, capite IX. Alterum pariter dono dedit domino Joanni Boil de Arenos, toparchæ de Alfaſar *a*, alterumque dominæ Annæ de Beluis, ſicut libro 2, cap. X legere eſt. Hiſce aliiſque Roſariis, quæ Beati fue-

A. Avi-gnono. fuerant, Deus uti voluit ad multa patranda miracula, quorum partem in hoc capite recenſebimus.

febris, 134 Iſabella Vincentia Pugiadas de Marrocchi vidua, cùm ex acuta febri decumbens à medicis deplorata atque omni humana ope inſanabilis cenſeretur, fecit ſibi Franciſcanum habitum, in quo ſepeliretur, confici. Cúmque jam in extremis verſaretur, inviſit eam Barbara Abarca, ſuaſitque, ut B. Bertrandum invocaret, aitque, ſe, ſi ipſa vellet, Roſarium allaturam, ab eodem Beato acceptum; ac juſſit eam de recuperanda ſanitate certam ſpem concipere, cùm ipſamet ejuſdem uſu multa miracula feciſſet. Infirma, licèt loqui non poſſet, erat tamen ſui compos, ſigniſque annuit, ſeque Beato commendavit. Allatum igitur Roſarium magna cum devotione ac ferventis precibus infirmæ impoſuerunt; eaque illico omni febri libera fuit cum vehementi omnium circumſtantium ſtupore.

manus tuber, febres, caput ſauciam, 135 Anna Vaſquez, Antonii Vaſquez uxor, graviter cruciabatur ex tubere in manu ſua dextra enato, atque inſtar nucis magno. Poſtquam varia remedia ſine profectu tentavit, commodari ſibi petiit à Barbara Abarca Roſarium, quod à B. Ludovico habebat, commendavitque B ſe eidem Beato, dictumque Roſarium afflictæ parti applicavit; & ſine mora evanuit tuber, ceſſavit dolor, ipſaque optimè ſana permanſit. Die xv Decembris anni MDLXXXI Vincentius, nepos Ximenes, ſcribæ curiæ civilis, cùm ardenti frigidaque febribus laboraret, B. Roſarium, à domina Agnete Pugiades acceptum, collo ſuo appendens, illicò convaluit, ac poſtridie, relicto lecto, ambulavit per domum. Cùm Petrus Monclus, litterarum ſtudioſus, laudatæ Dominæ Agnetis cliens, Roſarium iſtud ſecum ferens ante quamdam domum tranſiret, in qua, aliquem periculosè in capite ſauciatum eſſe, audiebat, illud huic oſtendit, dicens, olim B. Bertrandi fuiſſe, quod cum ille devotiſſimè acceptum ſuo capiti impoſuiſſet, è veſtigio tantò melius habuit, ut chirurgus obſtupeſceret, & intra paucos dies vulnus penitus ſolidatum fuerit.

C *corporis tumor, ventris tuber, gravis morbus, colli* 136 Quædam mulier, apud eccleſiam S. Crucis parochialem in civitate Valentina habitans, ægrota totaque tumefacta, ſimul atque Roſarium, à ſuprà dicta Catharina Eſpina ſibi commodatum, ſuo corpori admovit, evanuit tumor, ipſaque ſalva evaſit. Cùm Anna Eſpina virgo, ejuſdem Catharinæ cognata, tumore ventris, quem chirurgi incidere volebant, de ſua vita periclitaretur, invocato B. Ludovico, acceptoque à ſua amita prædicto Roſario, paulò pòſt tuber illud crepans magnam puris copiam effudit, ac ſine ullo cerato brevi ſanatum fuit. Dum uxor domini de Brugnolo ſenioris tam graviter ægrotaret, ut ne parùm quidem aquæ poſſet deglutire, medicique de illius vita deſperarent, quadam nocte allatum fuit dictum Roſarium, quod ùt tetigit, convaluit, ultra modum mirantibus, quotquot aderant. Decreverant chirurgi apòſtema, quod commendator Perpignano in collo patiebatur, ſecare; ſed cùm ille idem Roſarium ſuo collo appendiſſet, eoque malè affectam partem piè tetigiſſet, illicò ſanatus fuit, ut advenientes ad faciendam ſectionem chirurgi eum incolumem comperierint.

137 Prædicto malo ſimile, ac in collo quoque, patiens uxor Blanes aſſeſſoris gubernatoris Valentiæ, miſerat, qui medicos & chirurgos curandi gratiâ arceſſerent; ſed cùm Roſarium, de quo ſuprà, illius collo interim admotum fuiſſet, illico evanuit apoſtema, ita ut adducti medici non invenirent, quod curarent. Baptiſta Dionis, operarius Valentinus, menſe Septembri anni MDXCIII jam tres menſes vehementi febri laboraverat, ita ut medicus, de ejuſdem vita deſperans, jam deſiiſſet ipſum inviſere. Hæc audiens vidua Eſpina, aſſumpto Roſario, quod cognatæ illius B. Bertrandus donaverat, ad eum viſitandum acceſſit, & quamquam delirantem offenderet, advertit tamen, illum intellexiſſe, dum eidem diceret, ut ſe B. Bertrando commendaret, vidiſſeque Roſarium ſuo capiti imponi: nam ſanæ menti redditus eumdem Beatum devotiſſimè invocavit, illicóque meliùs ſe habuit, adeò ut intra paucos dies receptis viribus, priſtinos labores reſumere valuerit. *apoſtemata, febris,*

138 Magdalena conjux Petri Arbolay, operarii in loco de Alaquas *b*, enixa filium, paucis inde diebus acri febre correpta fuit, per quam ita ejus exſiccatum pectus fuit, ut cum lactare nequiret; & quia non ſinebat illius egeſtas eumdem nutrici committere, vehementer dolebat, tantóque etiam magis, quòd remediis videretur ſibi ægreſcere. Ivit illa Valentiam ad ædes dominæ Angelæ Marti, in quibus educata fuerat; quæ, cum eam tam afflictam conſpiceret, perſuaſit ei, ut B. Bertrandi opem imploraret; ab eo enim certum ſolatium obtenturam. Fecit hoc illa, & per Roſarium, quod domina, à Sancto Catharinæ Eſpinæ olim datum, eidem applicavit, paulò pòſt ſenſit paupercula mulier motum in mamilla ſiniſtra, inſpectamque vidit lacte abundare; idque deinde etiam in dextera deprehendit; atque potuit filiolum ſuum feliciter lactare. *deſtituta lacte ubera. b* E

139 Cùm domina Anna Beluis virgo in domo avunculi ſui Hieronymi Abeglia acri cordis ſui dolore, qui nec diu nec noctu eam quieſcere permittebat, diebus quindecim cruciata fuiſſet, adivit avunculus illius B. Bertrandum, obſecravitque, ut illam inviſeret. Quod ille benignè præſtitit, donavitque eidem Roſarium, quod ex Indiis ſe apportâſſe aiebat: & ejuſdem uſu omnis dolor abactus fuit. Quædam Maura, jam à multo tempore adhuc juvencula matrimonio juncta, cùm gravida ad partum pertigiſſet, ex difficultate pariendi in periculo vitæ verſabatur. Hujus ſortem prædicta Anna Beluis miſerata, Roſarium à B. Bertrando ſibi datum ſuper illius ventre poſuit; quo facto, illa ſubitò vivum maſculum enixa fuit, quod fieri non poſſe, omnes cenſuerant. Eidem dominæ Annæ Beluis comeſti mali auriaci nucleus tranſverſim inhæſerat gutturi horas circiter octodecim cum magno illius cruciatu, ipſaque vi remediorum, quæ ad expellendum tentaverat, ſanguinem excreaverat ex ore: ſed Roſarii B. Bertrandi recordata illud collo ſuo, ubi dolebat applicavit, & nucleum facillimè deglutivit. *cordis dolor, partus difficilis, guttur obſtructum ſanantur;* F

140 In civitate Cæſarauguſtana *c* quidam janitor curiæ judicis Aragoniæ ex gravi, qua laborabat, infirmitate loquelam ſenſuſque amiſerat, unde medici affirmabant, eum non ſupervicturum horis viginti quatuor. Quidam vir, Philippus de Torres nomine, vehementer triſtabatur, quòd ſine ſuſcepto pœnitentiæ Sacramento moreretur, maximè quia infirmus ille vitam ſemper duxerat liberiorem. Quapropter caſum domino Joanni Boil de Arenos, qui tunc *moribunda loquela. c*

A tunc Cæſarauguſtæ degebat, habitabatque in vicinia infirmi, expoſuit. Is verò reſpondit, penes ſe eſſe B. Bertrandi Roſarium, cujus uſu ſperabat, non ſolùm loquelam, verum etiam ſanitatem infirmo poſſe reſtitui. Acceptum igitur Roſarium laudatus de Torres ad ipſum attulit, & ſimul atque moribundo impoſuit, iſte peccata ſua ſacramentaliter confiteri, ſacramque Euchariſtiam ſuſcipere potuit; paucis verò inde diebus etiam perfecta ſanitate potitus eſt.

ægris ſanitas reſtituitur, parturiens fœtu mortuo liberatur;

141 Aliquod à B. Bertrando Roſarium etiam habuit Franciſca Ferreri de Benedetto; & quotieſcúmque filii ſui, utut graviter, ægrotabant, eos, impoſito ipſis prædicto Roſario, ſanabat, ac peculiariter unum, qui, cum jam mortuus diceretur, ab ea Sancto commendatus, ejuſdem Roſarii uſu convaluit, & octennio ſupervixit. Una ejuſdem Franciſcæ filia gravi morbo ac ſanguinis fluxu laboravit, hocque malum multo tempore duravit, & à medicis incurabile cenſebatur: at, poſtquam ægrota idem Roſarium collo ſuo appendit, paulatim convaluit. Cum B Beatrix Penarogia, Philippi de Robolay equitis uxor, gravida eſſet & vicina partui, proles ex magna matris offenſa in utero mortua eſt, & à pedibus prodire orſa expelli nequivit; unde dicta domina in magnis anguſtiis vitæque diſcrimine verſabatur. Quod cùm illa probe agnoſceret, Angelam Bayarri obſecravit, ut acceptum à B. Bertrando Roſarium ſibi commodaret. Interea, dum Angela iſtud è veſtigio quæſitura abierat, Beatrix Bertrandum invocavit, ac deinde allatum Roſarium ſuo ventri appoſuit; quod dum faceret, proles retrò acta fuit, moxque expulſa foras eſt mortua, multúmque fœtida & ulceroſa, quòd jam aliquo tempore antè obiiſſet. Factum hoc pro notabili miraculo habitum fuit.

ſanguinis fluxus ſiſtitur, febris pellitur,

142 Dionyſio Monteſini ex morbo decumbenti in altera narium aperta vena fuit, ex qua tantum ſanguinis profluxit, ut ſtupori eſſet, cùmque is nullo remedio ſiſti poſſet, medici, omni abjecta ſpe, pronunciârunt, quamdam cordis venam ei ruptam eſſe. Illius mater Sperantia Godos eò magis afflicta, quòd maritus abeſſet, ad B. Bertrandum recurrit, & poſtquam curavit, ut infirmus peccata ſua confiteretur, C unum ex ejuſdem Beati Roſariis ſuper infirmum poſuit; eaque ratione ſubitò ceſſavit ſanguis fluere, obdormivit æger, & incolumis factus eſt. Gratiæ Benedictæ Joannæ propter vehementem febrim, vena ſepties ſecta fuerat, nihil illâ inde diminutâ. Qua de cauſa quædam pia mulier Roſarium, quod B. Bertrandi fuerat, ei attulit, dixitque, ut eumdem oraret, & poſtridie ſanam fore; atque ita evenit.

ex ictu lapidis graviter ſaucius ſanitati reſtituitur.

143 Domina Franciſca de Mendoza, marchioniſſa Terræ-novæ, domi ſuæ alebat puerum annorum undecim, Franciſcum Joannem appellatum, qui ictu lapidis tam graviter percuſſus in latere fuit, ut in terram afflictus laberetur: deſtitutus loquelâ & cruentato latere, cœpit copioſum ſanguinem evomere, & pro urina quoque multum coagulati ſanguinis effudit; propter quæ vita ejus deſperata reputabatur. In quo periculo illum dicta domina conſpicata, globulum Roſarii, quo B. Bertrandus quondam uſus fuerat, læſæ parti applicavit, monens, ut ſe eidem Beato commendaret: quod cum ille faceret, cœpit ei dolor ſubitò minui, quamquam ille, dum tollebatur ab eo globulus Roſarii, recrudeſceret; ita iſta nocte bene quievit, atque intra biduum ſalvus & incolumis è domo egredi valuit.

A. Avignone.

ANNOTATA.

a *Vide Annotata in cap. IV, lib. 3, lit.* b.

b *Haud procul Valentiâ & fluvio Duria ſita.*

c *Aragoniæ primariâ, vernaculè* Caragoça.

CAPUT X.

Mortui B. Ludovici Bertrandi interceſſione ad vitam revocati.

E

CAP. X. Sancti precibus reſuſcitantur filius

Suprà capite XVIII libri I relatum eſt miraculum de puella per B. Bertrandum, dum hic viveret, in Indiis à morte reſuſcitata; nunc de mortuis ab eo poſt ejuſdem obitum vitæ reſtitutis agendum eſt. Melchiori Joanni Gagliac, civi Xativenſi *a*, erat filius, nomine Marianus Joannes, ex morbo eò perductus, ut jam oculos clauſos ceteraque mortui indicia haberet, tertióque os aperuerat ad eum modum, quo ſolent, qui exſpirant animam, ut proinde velut mortuus deploraretur. Mater ejus, nomine Anna Tarrega, B. Bertrando plurimùm devota, quem pro inſigni Sancto colebat, & cui peccata ſua ſæpe fuerat confeſſa, dum ille in ejuſdem civitatis cathedrali eccleſia ſermones Quadrageſimales habebat, procumbens in genua ſic ipſum compellavit: O pater, frater, Ludovice Bertrande, tibi ſupplico, ut meum filium reſuſcites; eaque verba ultra quartam horæ partem repetiit.

Melchioris Gagliac,

145 Cúmque hi clamores & ejulatus modum excedere marito viderentur, dum is ad eam conſolandam accedens oculos ſuos convertit ad lectum, in quo puer mortuus habitus jacebat, vidit ipſum oculos habentem apertos, F claroſque ac hilares, & genas quoque ac labia rubicantia, veluti nullo umquam morbo laboràſſet, ac denique perfectè ſanum conſpexit. Quo miraculo cognito, pater materque & quædam clientula, Iſabella Sala nomine, quæ aderat, Valentiam ſe contulerunt ad viſitandum B. Bertrandi ſepulcrum, eique perſolvendas gratias de tanto ſibi præſtito beneficio, filium ſuum à morte ſuſcitando; obtuleruntque ibidem imaginem ceream, aliaque devotionis ſuæ indicia; filius autem iſte etiam vivebat anno MDXCVI.

mulieris anonymæ,

146 Catharina Eſpina, virgo ſexaginta annorum, teſtata eſt, mulierem, moribundum puerulum in ſuis brachiis geſtantem, ad ſe acceſſiſſe, ut illa ipſum Roſario B. Bertrandi attingeret. Ut petenti gratificaretur, puerulum aſpexit; verùm cùm hic, quò magis illa examinabat, eò magis ipſi videretur mortuus, itáque etiam cenſerent, quotquot aderant, noluit eumdem aliter attingere. Sed fervidis precibus lacrymiſque matris illius victa Roſarium eidem mortuo puerulo impoſuit; qui ſine mora vixit,

A. Avi-gnono.

oculos aperuit, ſigniſque cibum petiit, denique ſanus fuit.

Vincentii Valvert b

147 Catharina Donat, Vincentii Valvert, operarii in vico Ontinente *b* uxor, tam graviter ægrotabat, ut jam ſex dies uſu ſenſuum destituta eſſet, eóque tandem perducta, ut omnibus, qui eam viderunt, mortua videretur, ac poſt varia experimenta certò obiiſſe credita ſit, proindeque ejuſdem vultus, ùt mortuis fieri ſolet, coopertus fuerit. Hieronyma Segriana, Laurentii Conca uxor, aliique pauperculam defunctæ filiam familiamque miſerati, licèt jam media nox eſſet, iverunt ad conventum S. Joannis, Ordinis S. Dominici, in cujus eccleſia erat picta B. Bertrandi effigies, cúmque obtinuiſſent, ut ejuſdem eccleſiæ fores ſibi aperirentur, coram dicta effigie preces pro vita & ſalute iſtius mulieris orârunt. Finitis precibus, ad defunctæ domum reverſi, aliquantò pòſt obſervârunt, eam ſe movere, vitæque redditam eſſe.

uxor,

148 Ipſamet prædictam Segriana peculiarem amicam ſuam advocans, dixit ei ſecretò, ſe fuiſſe mortuam, & ad Dei tribunal adductam, B & , quia maledica mulier fuerat, multoſque conviciis ſuis læſerat, hinc dæmones contendiſſe, eam ſuam eſſe, inde verò angelos negâſſe. In hac verò contentione comparuiſſe B. Ludovicum, qui Deum precatus, ut eam ad emendandam vitam ſuam reſuſcitaret, arrepta manu ejus, dixit: Tu mea es; tumque ſe vitæ reſtitutam fuiſſe. Supervixit autem illa ſalva & incolumis annis quatuor; at cùm anteà fuiſſet terribilis mulier, quæ modò his, modò illis conviciabatur, quadriennio iſto priſtinos mores ſuos emendavit, magnaque cum ſimplicitate charitateque cum omnibus converſata fuit. Eadem Catharina hæc omnia prædictæ Hieronymæ & marito ſuo ſæpius narravit.

ſoror Annæ Perez;

149 Cùm quædam puellula duorum annorum, ſoror Annæ Perez, tam malè haberet, ut nulla illi cura ampliùs impenderetur, fuit à matre ſua ad B. Bertrandi ſepulcrum portata, ubi eo in ſtatu viſa eſt, ut circumſtantes omnes exanimem crederent. Quam ob rem mater, dolore percita ejulanſque & in genua proſtrata humi Beatum ſummo animi niſu pro de- C functa infante ſua oravit, eaque eodem temporis momento oculos aperuit vitamque recepit, prout communis omnium ſententia eſt. Anno MDXCVII tempore Quadrageſimalis jejunii quidam infans novem menſium correptus febri fuit, quæ quatuor hebdomadas ei adhæſit, & ejuſmodi erat, ut amplius triduo mamillam non ſuxerit, nec quidquam liquoris admiſerit. In fine hujus tridui pro mortuo habitus fuit, qualem omnia indicia docebant. Poſtquam eo in ſtatu duabus horis manſerat, ingreſſa domum mulier eſt, nomine Sperantia Bonanat, uxor Ludovici Pugiol fabri ferrarii, quæ infantem mortuum videns, procubuit in genua, monens, ut id etiam facerent, qui aderant, omneſque B. Bertrandum devotiſſimè precarentur, ut puero vitam redderet; id enim ipſum ſine dubio facturum eſſe. Præſtiterunt id omnes devotiſſimè, promiſeruntque, ſe paratum involvendo defuncto linteum ad ejuſdem Beati ſepulcrum oblaturos. Eodem omninò tempore cœpit infans flere, ſuxit lac & evaſit ſanus: pro quo miraculo parentes promiſſa ſolverunt.

filius item

150 Puer, filius Joannis Andreæ Armengol, reſtionis ſetæ, menſe Julio & Auguſto anni D MDLXXXVIII laboraverat febribus, eóque creverat morbus, ut purpureis maculis infectus etiam convulſiones pateretur, & in phreneſim inciderit, ac denique quindecim dies loquendi facultate deſtitutus decubuerit, ac propterea à medicis derelictus. Commendavit illum pater ejus variis Sanctis, & Miſſas aliaque pia opera pro eo fieri curavit; verùm ille nihil interim meliùs, imò pejùs habuit. Deinde B. Bertrandi recordatus, ad hunc ſuas preces direxit, & poſt has puerum reviſens, ſine motu, ſine halitu, ſine ullo vitæ indicio deprehendit.

Joannis Andreæ Armengol,

151 Proinde mortuum agnoſcens, ejuſdem faciem velavit; & doloris impatiens domo egredi parabat, cùm recordatus, conjugis ſuæ partum in ſingulas horas exſpectari, vim ſibi inferens, ne novo damno occaſionem daret, pedem retulit, dumque gradus aſcenderet, ait: Benedictus ſit Deus, quòd nec ipſe, nec Sancti, quos invocavi, nec frater Ludovicus in tanta afflictione mea voluerint me exaudire, ac denuò B. Bertrandi opem imploravit, ne in tanto mœrore ſe deſereret. Cùm ad locum, ubi mortuus jacebat, veniſſet, elevato linteo velo, E ad novos planctus ſe parabat; ſed cum conſpiciens, vidit ipſum ſuos oculos apertos habentem. Quo repentino gaudio exſultans novis ſe votis obſtrinxit, Miſſaſque celebrandas, ac funebre linteum ad B. Ludovici ſepulcrum offerendum ſpopondit: puer verò oblata ſibi alimenta libens accepit, & intra biduum ſanus ac incolumis lectum reliquit.

Hieronymi Cabreræ,

152 Alter puerulus ætatis viginti ac duorum menſium, filius Hieronymi Cabrera, operarii Valentini, multis diebus febricitaverat, cùm tandem veſpere die XVIII Octobris anni MDLXXXV tantùm aggravatus fuit, ut ſenſuum uſu privaretur, omniaque mortis ſigna in eo manifeſtè apparerent, propter quæ omnium judicio pro mortuo habitus fuit, ac nominatim vicarius parœciæ S. Andreæ dixit: Iſte jam obiit; eaque communis opinio duabus horis duravit. Mater igitur afflictiſſima cum lacrymis & clamore B. Bertrandum obſecravit, ut vitam & ſanitatem ſuo filio impetraret, vovitque, curaturam ſe celebrandam Miſſam, & pueri linteum funebre ad illius ſepulcrum oblaturam. F Aliquæ etiam è mulieribus, quæ aderant, novemdialem devotionem promiſerunt. Inter harum omnium preces votaque, ecce, puer mortuus oculos aperuit, flevit, & ſanus evaſit.

Vincentii Cubegli,

153 Vincentio Cubegli ex Ontinente anno MDCVIII, die XXIX Junii natus eſt filius ex omnium judicio mortuus. Infantis avia Vincentia Borras miſerum hoc ſpectaculum & afflictiſſimos parentes conſpicata, multis cum lacrymis B. Bertrando vovit, ſi mortuus rediret ad vitam, tantum ceræ, quantum ille pendebat: quo voto emiſſo, cœpit infans movere brachia, vitamque recepit, & in ſacro Baptiſmate Petrus Ludovicus appellatus fuit.

puer anonymus,

154 Anno MDCVIII, quo feſtivitas beatificationis B. Ludovici Bertrandi celebrata fuit die XVIII Decembris, quæ Dominica erat, puer quatuor circitèr annorum medio die illapſus eſt in cloacam, DELLA ROVEGLIA dictam, profundiſſimam & aquâ plenam. Quem cùm inter alios labentem vidiſſet Baptiſta Lazaro operarius in eamdem ſubitò deſiliit, ut eum quæreret, invenitque, & eduxit foràs; ſed, ut videbatur, mortuum; quòd jam totum corpus intumuiſſet, verſoque deorsùm capite, ut aqua of-

A effluerct (quæ & copiosè effluxit) nullum vitæ indicium daret. Quidam verò actor ſcenicus, Morales nomine, qui in prædicta feſtivitate partes B. Bertrandi egerat, circumſtantibus dixit: Invocemus B. Bertrandum, ut ipſe pro hoc puero apud Deum intercedat, hæcque verba protulit: O ſancte Bertrande, modò tempus eſt, ut oſtendas miracula tua; non recedam hinc, priuſquam hunc reſuſcitaveris à morte. Ita pariter fecerunt reliqui, flexis genibus ac devotiſſimè; & eodem temporis momento puer oculos & os aperuit. Quo viſo, exuerunt illum madidis veſtibus, & domum ſuam detulerunt: poſtridie verò ſubmerſus puer per plateam ludibundus ivit.

& Franciſci Raulerio filiæ

155 Anno MDCXII, menſe Octobri celebrata per univerſam Flandriam B. Ludovici Bertrandi feſtivitate, ac nominatim in inſigni civitate, nomine Inſulis, triduo pòſt, die XII dicti menſis, cum Margarita Bernice, Franciſci Raulerio procuratoris, ejuſdem civitatis incolæ, uxor, domi ſuæ eſſet cum puero annorum B trium cum dimidio, puellàque octodecim menſium, viſaque ſibi eſſet ad fores vocari, duobus iſtis parvulis in culina relictis, proceſſit fores apertura, ac nemine ibi invento, proceſſit foràs in plateam inquirendi causâ, à quo vocata fuiſſet. Exortus interim ventus vehemens domûs oſtium occluſit, ipſaque, quia claves reliquerat intùs, nequiit in eam regredi. Inter hæc audivit puerulum ad fores lacrymantem, & imperfectis vocibus dicentem: Mater, veni citò: mea ſoror! Quibus verbis exterrita mulier vicinum ſuum Joannem de Moucri advocavit, obſecrans, ut quantocyùs in domum penetrare conaretur; quod & fecit ſimul cum altero, dicto Dionyſio Deſnoullet, fabro lignario, ope ſcalarum per feneſtram intrans, ubi invenit infantem capite deorſum in cacabum aquâ plenum prolapſam, ſubitóque extraxerunt; verùm illa ſine motu erat, naſumque habebat admodùm læſum, ac totum corpus lividum & ſine ullo indicio vitæ.

Inſulis in Flandria Gallicana.

156 Portàrunt illam ad focum, tentàruntque quidquid eidem profuturum putabant; ſed tandem ipſi aliique multi, qui accurrerant, aſſeruerunt omnes, infantem mortuam eſſe. Inter hæc afflicta mater, in alio cubiculo ſuam C ſortem plorans, in tantis anguſtiis divinam opem fervidè flagitabat, cum quædam mulier, Catharina Dupré nominata, vidua Antonii Prevoſt, eam monuit, ut commendaret ſe B. Ludovico Bertrando, cujus feſtivitatem illis diebus celebraverant, & à quo multa & inſignia miracula patrata narrabantur, ac ſpeciatim quidam puer à morte ſuſcitatus fuiſſe dicebatur; oravitque eam, ut ipſa quoque pro reſtituenda ſuæ filiæ vita eumdem precaretur. Fecit hæc omnia mulier devotiſſimè; fecit pariter frater ejus, Jacobus appellatus; eodemque tempore, quo iſtæ preces fundebantur, infans lacrymans ſe vivam ſanamque exhibuit. Poſtero manè mater ad eccleſiam Prædicatorum accedens Deo de beneficio per interceſſionem B. Ludovici Bertrandi ſibi conceſſo gratias egit, curando Miſſam ad honorem & gloriam ejus celebrari.

ANNOTATA.

a Xativa *ſeu* Setabis *Hiſpaniæ Tarraconenſis oppidum eſt in regno Valentiæ ad fluvium cognomnem.*

b *Latinè dicitur* Fontinentum, *eſtque caput tractûs cognominis in regno Valentiæ ad Clarianum fluvium.*

CAPUT XI.

Miracula B. Bertrandi in tractu Fontinenti, diœceſi Orioleſi, aliiſque regni Valentini partibus facta.

CAP. XI. S. Ludovicus Bertrandus fractum pueri brachium, a

IN Ontynénte, amplo & præſtanti tractu regni Valentini *a*, Deus multa miracula per interceſſionem B. Bertrandi operatus fuit: nam præter ea, quæ in proceſſum illata fuerunt, ſunt alia multa, quæ uno anno poſt, quo peſtilentia ſæviit, contigère, litteris conſignata à patre Præſentato Roca, relatiſque in Proceſſu hic ſubnectenda. E Bartholomæo Tortoſa, ætatis novem annorum, noctu è gradibus domûs ſuæ delapſo, fractum brachium fuit. Mater advocavit feminam, oſſa locis ſuis aptare peritam, quæ, inſpecto malo, miſit, quæ curationi erant neceſſaria. Interea verò quædam pueri amita illum B. Bertrando commendavit, ac deinde jam allatis medicamentis, brachium nudantes, omninò ſanatum compererunt. Mirantibus omnibus eventum, cauſamque ignorantibus prædicta amita ſignificavit, ipſum à B. Bertrando, quem invocaverat, ſanatum eſſe.

ambuſtum mulieris pedem;

158 Beatrix Sabater de Marco vidua, in comitialem morbum ſæpe labi ſolita, aliquando foco allidens, eodem correpta, dum ſe contorqueret, ambos pedes igni inſeruit, dexterumque cum parva parte ſiniſtri, ſensûs expers, combuſſit. Quidam filius ejus foris in platea fœtorem odoratus domum ingreſſus eſt, &, quod factum erat, conſpexit. Sibi verò reddita mulier graviſſimum ſenſit dolorem; quippe quæ etiam os calcis totamque pedis plantam ambuſtam haberet, & à chirurgo amplius quatuor menſibus medicamentis curata ſemper pejus habuit, F ita ut eam brachiis bajulare oportuerit, eóque perduxerint, ut voluerint illi pedem reſecare. Tam afflictam ſeſe & in dolore paupertateque conſtitutam videns, ad B. Bertrandum recurrit, crus pedemque cerea ei vovens; neque ullâ interpoſitâ morâ, cœpit melius ſe habere, ita ut velociter perfectè ſanata pedes ire potuerit Valentiam, ultra duodecim leucas inde diſſitam, ut miraculum teſtaretur.

puerum pro mortuo habitum,

159 Cùm filius Franciſci Garzia è graviſſimo morbo ad extrema perductus eſſet, ut eum jam mortuum cenſerent, & faciem ejus cooperuiſſent, mater è conſilio alterius mulieris eumdem B.Bertrando commendavit, vovens, ſi ipſi vitam ſanitatemque impetraret, fore ut certam frumenti menſuram conventui, in quo ipſe ſepultus eſt, donaret. Aliquantò pòſt filium reviſens, oculos apertos habentem, ac moventem ſeſe, ac tanto in vigore deprehendit, ut continuè proficiens brevi ſalvus ac incolumis fuerit.

ubera lacte deſtituta ſanat;

160 Petro Hernandez veſtiario ex conjuge ſua Vincentia Macip natus erat filius, quem cum illa ex inopia lactis educare non poſ-

A. Avi ·nono.

ſet, nutrici tradiderunt: cúmque poſt duos inde menſes Petrus non haberet, unde nutrici ſolveret, decrevit, etiam conjugis impulſus precibus, Valentiam ire ad viſitandum B. Bertrandi ſepulcrum, Miſſam ibidem curandam fieri, orandumque, ut conjugi ſat lactis ad nutriendum filium ſuum concederetur. Advenit ipſe Valentiam binis horis poſt meridiem, oravit ad ſepulcrum, & eleëmoſynam pro celebranda Miſſa obtulit. Eâdem autem horâ, quâ hæc agebat, uxor ejus continuò ſenſit magnum in pectore calorem, comperitque, tantam lactis copiam ſibi obtigiſſe, ut filium ſuum eo alere valeret. Poſtridie domum redux maritus invenit eam filium lactantem, & intellexit, hoc beneficium eâdem horâ, quâ ipſe flagitaverat, collatum fuiſſe.

felicem mulieri partum, febricitanti ſanitatem procurat:

161 Uxor Honophrii Urgeglies mœſtiſſima, quòd jam quater peperiſſet exanimes filios, quorum nullus fuerat baptizatus; cum denuò gravida eſſet, paremque eventum timeret, B. Bertrandum precata eſt, ut ſibi felicem partum, proli verò baptiſmum procuraret, addiditque votum de cera ejuſdem cum prole ponderis mittenda. Suo tempore peperit puerum vivum B & ſanum, qui & baptizatus fuit; ipſaque votum ſuum magna cum ſua totiuſque familiæ lætitia perſolvit. Cum Vincentius Cubeglis, ætatis annorum duodecim, anno MDXCIII tam acri febri laboraret, ut ex medicorum judicio extremæ Unctionis Sacramento poſſet muniri; mater eum B. Bertrando commendavit, vovens, ſi ille ſanatus eſſet, ſe ornamentum altaris ejus, ſeu aræ velamen oblaturam, moxque ceſſavit febris, atque ipſe brevi poſt integræ ſanitati reſtitutus fuit.

manum brachiumque tumidum, oculos malè affectos,

162 Magdalenæ Miconi virgini, filiæ Franciſci, poſt diuturnam infirmitatem alterum brachiorum cum manu non ſine ingenti cruciatu intumuerat, & poſt applicata toto octiduo abſque fructu varia emplaſtra mater ejus fraterque ad eccleſiam S. Joannis *b* Ordinis S. Dominici acceſſerunt, in eâque coram B. Bertrandi effigie pro ſalute infirmæ oraverunt; promittentes, ſi illa ſanaretur, novemdialem devotionem ſe perſoluturos & brachium cereum oblaturos. Inter orandum illa obdormivit, ac deinde expergefacta nullum dolorem amplius ſenſit. Puer C novem menſium, filius Joannis Ximeno, poſtquam diutiſſimè fleverat, oculos tam malè affectos habuit, ut nil, niſi album in iis appareret. Ex quo graviſſimè afflicti parentes B. Bertrandi opem implorârunt, puerumque mater, aliquando ad eccleſiam patrum Dominicanorum allatum, ante ejuſdem ſacram imaginem collocavit: ubi poſtquam illa precata fuerat, advertit illum ſuos oculos in eamdem imaginem fixiſſe; itáque & viſus & oculi in priſtinum ſtatum reducti fuêre.

peſte graſſante,

163 Iſabella Roſelli, vidua obſtetrix, dum parturienti aſſiſteret, ſenſit ſe peſte corripi, &, quantum potuit, diſſimulans, B. Bertrandum invocavit. Expleto autem miniſterio ſuo, contulit ſe ad eccleſiam prædicti conventus, & infectam peſte partem unxit oleo è lampade, quæ coram ejuſdem Sancti effigie ardet; nec mora, ſubitò ſanata eſt, tantâque fuit in eumdem fiduciâ, ut impoſterum, etiam dum cum infectis peſte converſaretur, ab ea ſemper intacta manſerit. Sebaſtianus Martinez & uxor ejus, quòd peſte correpti eſſent, juſſi ſunt è vico excedere. Dixit autem maritus conjugi ſuæ: Cum B. Bertrandum ſemper tanta devotione proſecuti fuerimus, magnopere confido, nos ſanos & incolumes in patriam redituros. Atque ita evenit, D licèt penè omnes iſtius domus incolæ peſte laborâſſent. Ceſſante poſtmodum peſte, cùm eorumdem filia, tres circitèr annos nata, alio quodam malo correpta eſſet, iverunt pro ea B. Bertrandi auxilium flagitaturi, & domum reverſi eamdem incolumem repererunt.

varios

164 Hieronyma Linares, Ludovici Ubeda conjux, infecta peſte ad extrema vitæ pertigerat, imò pro mortua habebatur, jamque præſtò aderant veſpillones, qui eam ſepelirent; cùm unus filiorum ejus recordatus inſignis beneficii, quod ipſe eidem à B. Bertrando aliàs impetraverat, eum cum voto oravit, ut matrem ſuam ſanaret. Illicò infirma ſe tantò meliùs habuit, ut intra paucos dies perfectè convaluerit. Aliud autem beneficium, cujus ſuprà facta eſt mentio, fuit hujuſmodi: Erat illa toto corpore ſic contracta, ut nec buccellam poſſet ori ſuo admovere: ivit iſte ad prædictam effigiem Beati, ut hujus opem pro illa expoſceret, & ab oratione reverſus priſtino ſtatui reſtitutam comperit. E

ad ſeſe confugientes

165 Cum Magdalena Gazet peſte correptam ſe ſentiret, ad eamdem B. Ludovici effigiem confugiens intra unicum horæ quadrantem evaſit incolumis. Nicolaus Navarro, ejuſdem Magdalenæ conjux, eodem malo ſub brachio infectus, invocato B. Ludovico, intra tres horas pariter liberatus fuit. Joannes Luca ſimiliter eadem lue febrique ita afflictus, ut à medicis deſperata ejus ſalus eſſet, Beati auxilium, addito voto, ſe Miſſam omnium Sanctorum celebrari curaturum, flagitavit, & in fine Miſſæ, apertus carbunculus eſt, abſceſſit febris, & ſanatus fuit. Sperantia Lopez, Tertii Ordinis S. Dominici, die S. Petro Martyri ſacra *c* duobus peſtilentibus carbunculis etiam laborans, febrique tam vehementi, ut eam ſenſibus privaret, amplexa, quam habebat, B. Bertrandi effigiem, poſtquam multis horis velut ſenſuum impos fuiſſet, hiſce receptis, inventa eſt cum imagine ſuper pectore ſuo, atque omni malo libera.

ſanitate donat,

166 Eodem malo Joannes Lopez, prædictæ ſororis Sperantiæ ex fratre nepos, duorum annorum puer, in inguine afflictus, poſtquam aliquo tempore fleverat, ita quietus jacuit, ut F mortuus crederetur. Ait, cum prædicta amita eamdem illam B. Bertrandi imaginem ſuper puerum poſuiſſet, & ad eccleſiam Sanctum pro ipſo precatura acceſſiſſet, expletaque ante ejuſdem altare oratione, non auderet domum reverti præ metu, ne parvulum mortuum videret, nuntiatum ei fuit, puerulum, ea precante, ſanitati reſtitutum eſſe. Joanni Molina peſte laboranti ſuaſum fuit, ut ad prædictam eccleſiam B. Bertrando ante ejuſdem imaginem ſupplicaturus accederet; ſed cùm fores, quia nox erat, occluſas inveniſſet, ante eas flexis genibus orans ſpopondit, ſe illius feſtum ſemel ſolemniſſimè celebraturum. His dictis, ſenſuum uſu tota nocte deſtitutus manſit; manè verò expergiſcens nullum dicti mali veſtigium in ſe reperit.

alios eo malo ſervat

167 Petrus Caſtagno, erga B. Ludovicum admodùm piè affectus, ſimulatque intellexerat, peſtem eo in loco compertam eſſe, ivit ad conventum, & coram prædicta ejuſdem Beati imagine precatus cum eſt, ut ſe ſuamque familiam, quæ ſolum octo perſonas numerabat, piis oculis reſpicere & peſte immunes ſervare di-

A dignaretur, adjecitque votum de una lampade toto anno ibidem alenda. Et verò, quamdiu peſtilentia duravit, id eſt, à die III Martii anni MDC uſque ad Januarium MDCI, iſti numquam è vico ſuo receſſerunt, nec à conſortio peſte infectorum abſtinuère, nec tamen ullus eorum eadem correptus fuit, quod pro miraculo habitum eſt.

immunes: 168 Miraculo ſimile etiam fuit, quòd fratres conventûs S. Joannis Ordinis S. Dominici, cùm B. Bertrando quibuſdam votis ſe obſtrinxiſſent, ne peſtem contraherent, Deus ita ſervaverit, ut eâdem infectis omnibus monaſteriis, etiam monialium Carmelitarum, in nullo eorum patrum vel minimum ejuſdem luis indicium apparuerit: idque etiam tantò mirabilius fuit, quòd eorumdem duo Sacramenta peſte laborantibus continuè adminiſtrarent.

CAP. XII. manûs & brachii dolorem, albuginem ex oculo abigit. 169 Violanta Ruigi, uxor nobilis equitis Vincentii Martini Orioleníis, ex lapſu, in quo manum ſub brachio poſitam habuerat, ſeptem hebdomadum ſpatio tantum paſſa dolorem eſt, ut nulla ratione poſſet quieſcere, veritaque, ne chirurgi cruciatum augerent, nollet ſeſe eorum curæ committere. B Auditis autem inſignibus B. Ludovici miraculis, adivit collegium, quod patres Dominicani ibidem incolunt, petiitque ab his Religioſis, ut aliquas ejuſdem Beati reliquias ſibi exhiberent. Illi cilicium ejus comiter protulerunt, coram quo cum ipſa flexis genibus oraret, eodemque malè affectam corporis ſui partem attingeret, viſum ipſi eſt, brachium manumque naturali ſuo loco reſtitui, atque omnis dolor abſceſſit. Domina Iſabella de Roccaſagli poſt diuturnum morbum unius oculi viſum ex enata in ea albugine amiſit, nec quidquam juvantibus plurimis medicamentis, B. Ludovicum invocavit, ſpondens, ſe eccleſiam patrum Dominicanorum (cum nullum in ea peculiare ejuſdem Sancti altare exiſtaret) novem diebus inviſuram; tertio autem die evanuit albugo, viſumque recepit, neque dehinc ſimile malum paſſa fuit.

mortiferum ex pulvere pyrio vulnus, 170 Dum Andreas Caſra ex recenſione militari, Oriolæ facta, rediret, plures ſitulas bellicas nitrato pulvere gravidas baiulans, earum una, improvisò concepto igne, ſororem illius puellam nubilem, Joannam nomine, in collo C percuſſit nervoſque truncavit. Quam ob rem, & ob copiam ſanguinis, quem effundebat, eam medici morituram pronunciabant. Quidam chirurgus, exempto è plaga globulo, eam linteolis obſtruxit, vetuitque ſe movere, ne univerſus ſanguis efflueret. At illa in tanto periculo ſe conſtitutam videns parum è cilicio B. Ludovici, cui piè addicta erat, vulneri appoſuit, & ſalutem ſuam ei devotiſſimè commendavit. Poſtridie verò reverſus chirurgus, ùt ſolutis faſciis plagam penitus ſanatam ſolidatamque vidit, alta voce Miraculum! miraculum! exclamavit & univerſa hæc civitas factum mirata eſt.

oculum male affectum & loco motum, 171 Cùm Iſabella Gardegna, virgo Orioleníis, octo menſium ſpatio oculorum malo laboràſſet, tandem eorum dexter cum ſtrepitu è ſuo loco proſiluit cum magno omnium, qui aderant, ſtupore. Erat inter hos Iſabella Garzia, devota Ordinis S. Auguſtini, quæ fruſtulum habitûs B. Ludovici ei dedit, monens, ut ejuſdem opem flagitaret. Devotiſſimè id præſtitit mulier, dumque Beatum alta voce invocabat, oculus ſuo loco reſtitutus fuit. Sed applicato ei nihilominus parùm ex ejuſdem Beati habitu, tantum viginti quatuor horarum ſpatio dolorem paſſa fuit, ut nec cibum capere poſſet, nec quieſcere: amotâ deinde faſciâ, idem oculus clarior pulchriorque, quàm umquam antea, apparuit. Dominus Gaſpar Cabrero Orioleníis gravi febre & coſtarum dolore afflictus, ſemel veſperi aliquid ex B. Ludovici habitu ſuo corpori applicavit, eumdemque pro recuperanda ſanitate precatus, ſanum ſe comperit. Præter hæc etiam alia miracula Sanctus Oriolæ patravit, ſed ea in capite de apparitionibus ejuſdem recenſita jam ſunt. *A. Avignono.*

172 In civitate Alicante *d*, diœceſis Orioleníis, Catharinæ Guilielmæ, clientulæ matris patris magiſtri, fratris Petri-Joannis Saragozza, in medio digito dextræ manus exortum erat apoſtema peſſimum, quod non permittebat eam quieſcere, nec quinque dierum curatione quidquam meliùs habuit. Contigit, ut prædictus pater magiſter in domo matris ſuæ eſſet, habens penes ſe aliquid ex habitu B. Bertrandi, quod à ſorore Iſabella, devota Ordinis S. Dominici, acceperat, & ſuper emplaſtrum dicto digito applicatum poſuit. Quo facto, infirma ſe Beato commendavit, eaque prima nocte dormivit: poſtero autem manè dum inquirit, cur is digitus non ampliùs ſibi doleret, ſublato emplaſtro, etiam totius mali radix prodivit; & quamquam ſupereſſet in digito foramen, ex ſingulari tamen in Sanctum fiducia manus ſuas, lavandi ceteraque ſui muneris obſequia præſtandi gratiâ eadem die aquæ inſeruit ſine ullo ſuo malo, & ſanata permanſit; ſtupente chirurgo, quòd ſciret, medicamenta, quibus uſus fuerat, tali effectui non eſſe paria. *digiti apoſtema, d* E

173 In eadem civitate Alicante Joſepha Eſtagna diuturna febri, hydropiſi, pthyſique conflictata, & agnoſcens nil ſibi prodeſſe remedia, ad B. Ludovicum recurrit, multis precibus inſtans, ut quædam illius reliquiæ, quas patres Dominicani habebant, ad ſe deferrentur: quæque ſimul ac ſuper eam poſitæ fuerant, ille meliùs habuit, & ſine altero remedio convaluit. Aliud miraculum, Alicante patratum, jam relatum eſt cap. I hujus libri, ùt & alia multa, quæ brevitatis ergò prætermitto. In oppido Ayora *e*, diœceſis Orioleníis anno MDCVI parvulus filius uxoris Petri Ortin herniâ laborabat, cujus matri, poſt tentata varia remedia, quidam Religioſus ſuaſit, ut, amotis omnibus medicamentis, aliquid ex habitu B. Bertrandi, quod commodabat, eidem applicaret, ipſique filii ſui valetudinem devotè commendaret. Fecit ita; ac paucis inde diebus hernia perfectè ſolidata fuit. *febrim, hydropiſi pthyſique conjunctam, herniam.* *e* F

174 In Enguera *f*, loco archiepiſcopatûs Valentini, Maria Anna Perez, ancilla Petri-Joannis Roures, ejuſdem loci rectoris, vexabatur vehementi fluxu urinæ, unde ſemper inquieta & in continuo motu erat. Deinde uſa conſilio aliquid ex B. Ludovici habitu, à rectore acceptum, penes ſe geſtandi, eodem, quo id fecit, illiuſque auxilium imploravit, temporis momento ſtitit defluxus, & ipſa convaluit. In vico Xabea *g*, diœceſis pariter Valentinæ, Bartholomæus Borrugli operarius habuit filiam duodennem, quæ jam quadriennio apoſtema in collo circa guttur paſſa fuerat, & chirurgi, qui illud curandum ſuſceperant, tandem omnes ab eo velut immedicabili malo abſtinuerant. His ita conſtitutis, quidam presbyter Valentiâ *urinæ fluxum, colli apoſtema, f* *g*

adve-

A. Avignono.

adveniens ei aliquot miracula à B. Bertrando (quem illa propterea in veneratione habere cœpit) patrata narravit, ac fruſtulum habitûs ejuſdem Beati ſuper apoſtemate ponens, juſſit eam quotidie manè ac veſperi ſemel orationem Dominicam & ſalutationem angelicam recitare. Quod dum ipſa faceret, ac decimo quinto die vellent inſpicere, an apoſtema meliùs haberet, perfectè ſanatum deprehenderunt.

boas, febres, h

175 Monteſæ *h* in Valentina ſimiliter diœceſi, puella trium quatuorve annorum, Vincentia appellata, Ludovici Primo operarii filia, bois laborans, adeò afflictos oculos habuit, ut tribus menſibus clauſos tenuerit, nec ullo remedio valuerit aperire: at cùm poſt B. Bertrandi invocationem particulam ex ejuſdem habitu quodam veſperi eis alligâſſent, poſtero manè inventus eorum unus eſt apertus, & alter poſtridie. In eodem oppido etiam alii febribus liberati fuêre per ejuſdem Beati invocationem ſolumque reliquiarum ejus attactum, ac ſpecialiter una, jam triduo cum præſenti vitæ diſcrimine in partu laborans, quæ cùm aliquid ex Beati habitu ſuo corpori applicâſſet, ſine B mora commodè peperit.

morbum comitialem, i

176 In vico Viſtabella ſub magiſtratu Monteſæ, diœceſis Dertonenſis *i*, Maria-Anna Gari, puella octennis, comitiali morbo laborabat, quo ſæpiſſimè corripiebatur, ac ſemel eodem conflictata in focum incidit, adeò ut, niſi ei adfuiſſent alii, comburenda fuiſſet. Is morbus ei multo tempore adhæſit, donec pater frater Petrus, inſignis ſervus Dei ex Ordine Prædicatorum, qui ſacras conciones eo in loco frequenter habebat, perſuaſit ei, ut B. Ludovici Bertrandi patrocinium flagitaret. Fecit id devotiſſimè, vovens, ſi ſanaretur, imaginem ceream ad illius ſepulcrum offerendam; & inde ab illa hora deinceps numquam id mali experta fuit.

& pectoris tubera ſanat. k

177 In oppido Cerveria *k* ſub prædicto magiſtratu Helena di Zeba quinquennio circitèr pectus ſuum quibuſdam tuberibus infectum habuit, ex quo quædam oſſicula attrita velut corporis dudum exanimis prodierunt, medico chirurgoque propterea affirmantibus, malum incurabile eſſe. Cum autem fruſtulum habitûs B. Bertrandi ad eam fortè perveniſſet, illud ſuo C pectori devotè admovit, tantóque ſe meliùs habere ſenſit, ut intra breve tempus ſanata fuerit, Sanctique ſepulcrum viſitaverit.

ANNOTATA.

a *Vide Annotata in cap.* x, *lit.* b.

b *Primùm S. Joanni; poſtquam verò PP. Prædicatoribus ſub ſeculi* XVI *initium ceſſit, etiam S. Vincentio Ferrerio ſacram.*

c *Die* XXIX *Aprilis.*

d Alone *Ptolomæo dictâ.*

e *In regno Valentiæ verſus Caſtellæ confinia ſito.*

f *Prope Monteſam, de qua vide infrà lit.* h.

g *Prope Dianium* (Denia) *& Sinum nunc* imperatoris cornu *appellatum.*

h *Diſtat Setabi ſeu Xativâ leucis duabus, Valentiâ* XI, *eſtque cognominis Ordinis militaris caput.*

i Dertona *ſeu* Dertuſa, *Hiſpanis* Tortoſa, *in Catalaunia, quâ Valentiam reſpicit, ſita eſt.*

k *In finibus regni Valentini Catalauniæ vicinis.*

CAPUT XII.

Miracula S. Ludovici interceſſione in aliis regnis facta.

CAP. XIII. Sancti interceſſione Cæſaraugustæ puer moribundus, a

IN civitate Cæſarauguſtana *a* doctoris Joannis Ran, conſiliarii regii, ac deinde judicis Aragoniæ, filius ætatis annorum circitèr decem, inter jocandum cum aliis pueris in quodam gradu per feneſtram altitudine duorum hominum lapſus in cancellos ferreos, per quos lucem recipiebat cella vinaria, decidit tam vehementer, ut miſer adoleſcens ſuis ſenſibus deſtitueretur, & copioſum ex ore ſuo ſanguinem vomeret, medicique ac chirurgi, eum mortem evadere poſſe, negarent. Toto illo die ac nocte ſubſe- E cuta eo in ſtatu permanſit ſine ullo ſolatio ex medicamentis percepto. Doctor autem Martinus Baptiſta Della Nuza, nunc Aragoniæ judex, quòd puer iſte uxoris ſuæ nepos eſſet, eumdemque tenerè amaret, ipſum B. Bertrando commendavit, vovitque, curaturum ſe, ut ille, dum convaluiſſet, ad ipſius ſepulcrum inviſendum Valentiam iret; atque interim juſſit illum geſtare pileolum, qui ejuſdem Beati olim fuerat. Quod ut ille capiti ſuo impoſitum habuit, ſine ulla mora cœpit convaleſcere, ac brevi pòſt ſanus fuit, vehementer mirantibus medicis & chirurgis.

variolæ; phreneſis animique deliquia,

179 Domina Hieronyma de Palaſoix Cæſarauguſtana, quæ ex lectis B. Ludovici Bertrandi Geſtis & Miraculis magnam erga ipſum devotionem conceperat, tempore Quadrageſimalis jejunii anno MDLXXXIV in malignam cum purpureis variolis febrim incidit, atque hinc in delirium ac vehementia animi deliquia; propter quæ velut viribus & ſpe convaleſcendi deſtitutam extrema ſacra Unctione munierunt. Recordatæ famulæ illius ſingularem devotionem, quâ F ipſa B. Bertrandum proſequebatur, miſerunt ad monaſterium B. Agnetis, monacharum Ordinis S. Dominici, ut commodarent ſibi fruſtum ex tunica *b*, quæ ejuſdem Beati fuerat, quo ſuper infirmæ corde poſito, phreneſis ac deliquia illicò ceſsârunt, eamque noctem ipſa cum omnium domeſticorum, medicorum ac aliorum admiratione quietiſſimè duxit, itáque perrexit aſſiduè convaleſcere, ut poſt paucos dies omnino incolumis fuerit.

gangræna pectoris, crurum

180 Soror Petronilla Palaſoix in prædicto S. Agnetis monaſterio, cùm jam quinquennio gangrænam in pectore geſtâſſet, ex qua eam intra quindecim dies morituram, judicabant medici, ad B. Ludovici opem recurrens, veſperi particulam tunicæ illius applicavit, & ſemel orationem Dominicam cum ſalutatione angelica recitavit, poſteroque manè ita cœpit convaleſcere, ut non multò pòſt incolumis evaſerit. Quidam filius Annæ de Aybar viduæ habitum S. Franciſci Cæſarauguſtæ aſſumpſerat, qui cum quodam malo cruris laboraret, non prætermiſit tirocinii magiſter, frater Andreas Martinez nomi-

A nomine, quin curaret, varia ei medicamenta applicari, dolens, quòd niſi ſanaretur, cogendus eſſet eum, qui magnæ exſpectationis juvenis erat, ex Ordine dimittere: verùm ita auctum malum fuit, ut id compulſus fuerit facere. Mater ejus ſimiliter multa ſingularia remedia tentavit, ſed ſine profectu; tandemque ipſum B. Bertrando commendans particulam habitûs illius afflictæ parti alligavit, & in fine tridui ille perfectè convaluit.

mala, ſurditas, febris & lethargus,

181 Cùm Martinus Salazar, medicus Cæſaraugustanus, jam à multo tempore affligeretur in crure ſiniſtro, quod cum inflammatione ingentique cruciatu intumuerat (eratque periculum, ne malum in eryſipelas verteretur; ut proinde non auderet vehementiora remedia adhibere) filius ejus presbyter memor miraculi, quod B. Bertrandus in ſorore Petronilla Palafoix, gangrænam ſanando, patraverat, aliquantulùm ex ejuſdem Beati habitu eidem cruri applicavit; poſtridie verò evanuit tumor, abſceſſitque dolor, & intra paucos dies ipſe integra ſanitate potitus eſt. Hieronymi Rodiglia, medici Cæſaraugustani, filius ampliùs anno fuerat ſurdus. B Poſt varia medicamenta inutiliter tentata, matre ipſi ſolummodò devotè applicante quamdam B. Bertrandi faſciam, auditum recepit. Joannis Sala, medici pariter Cæſaraugustani, uxor febri ac lethargo laborans per impoſitum ei B. Bertrandi pileolum ſanitatem illico obtinuit.

ulcus capitis, febres, fluxuſque ſanantur:

182 Soror Gratia de Eſpes in monaſterio S. Fidei jam ſex annis geſtaverat ulcus in capite, ex quo cum vehementi pruritu continuè tantum puris fluebat, ut faſciis contineri nequiret; nec audebant eam curare, quòd tam periculoſam partem atticeret. Verùm, auditis B. Bertrandi miraculis, aliquantulum ex ejuſdem habitu ulceri impoſuit, eodemque die ita cœpit convaleſcere, ut dolor ardorque ceſſaverint, ac tertio die perfectâ valetudine gaviſa ſit. Erat Gaſpari Bertrano, mercatori Cæſaraugustæ, nepotulus ſedecim menſium, ex quibus ſex febri & fluxu laboraverat. Hujus fronti alligaverunt particulam veſtium B. Bertrandi, eique illum Gaſpar ejuſque uxor, & infantis pater devotiſſimè commendârunt; & ſine mora cœpit infans paulatim convaleſcere & ſanus evaſit. C Quidam ejuſdem domus vicini habebant filium ex febri & fluxu ſanguinis tam propè ad mortem perductum, ut jam inciperent eum pro mortuo deflere; ſed impoſitis ei ſuprà dictis reliquiis, eodem tempore cœpit meliùs habere, & octavo die omninò convaluit.

In tractu Darocenſi gangræna, in diœceſi Cæſaraugustana dæmoniaca,

183 Dominico Salas, ex Horcaggio oriundo, carbunculus, quem habebat in naſo, in gangrænam converſus eſt, quæ extremitatem naſi ejus labiumque ſuperius cum parte oris exedit. Quam ob rem, ne aliis faſtidio & horrori eſſet, eam partem coopertam ferebat, atque ita mendicabat per plateas. Jam duraverat hæc infirmitas triennio, quando, ex conſilio confeſſarii ſui & monialium Dominicanarum Darocenſium appoſitâ particulâ faſciæ B. Bertrandi, ſubitò ſe ſenſit melius habere, atque intra ſex menſes perfectè ſanatus fuit, nullâ interim medicinâ uſus. In oppido Xorcas, diœceſis Cæſaraugustanæ, cùm quædam mulier multis annis fuiſſet à dæmone poſſeſſa, advocatus, qui eam exorcizaret, pater frater Joannes Tarino, Ordinis Prædicatorum, aliquid ex habitu B. Ludovici Bertrandi ipſi admovit, ac mox, expulſo dæmone, liberata fuit.

A. AVIGNONO.

Borgiæ partûs dolores, Teruelæ febris tertiana pelluntur.

184 In oppido Borja d Iſabella Ximenez, Jacobi Vera conjux, viginti quatuor horis dolores partûs paſſa fuerat, cùm petiit, aliquid ex habitu B. Bertrandi, quem piè venerabatur, ſibi afferri; nam ſine eo negabat, ſe poſſe parere. Simul atque verò hujuſmodi fruſtulum ei fuit impoſitum, feliciter enixa eſt puerum, quem quidem mortuum expectaverant; ſed vivus prodiit, & baptizatus fuit. D Eidem mulieri poſt alterum infelicem partum accidit fluxus ſanguinis, qui ejus vires ſex dierum ſpatio ita exhauſit, ut ſuæ vitæ timeret. Commendavit ergò ſe B. Ludovico, & prædictas reliquias ſuo corpori denuò admovit, & eo malo liberata fuit. Cùm quidam vir nobilis Teruelenſis e ex diuturna tertiana febri ad mortem vergeret, nihilque ſibi ex humanis remediis ſperandum eſſe, comperiret, ad B. Ludovici patrocinium recurrens, aliquid ex illius habitu ſuo corpori appoſuit; & eodem die omni febri caruit, nec in eam deinceps relapſus eſt. E

Sanantur cruris fiſtulâ & pollex malè affectus, mulier gravida, vix non mortua,

185 Erat Hieronymæ Ruiz, uxori Joannis Cavallo, filia, quæ in altero crurium periculoſiſſimam fiſtulam patiebatur, habebatque unius manûs pollicis os tam malè affectum, ut ex eo multa fruſtula exempta fuerint. Medici exiguam de illius vita ſpem habebant, quòd utrumque malum inſanabile eſſet, maximè in corpore exiguarum virium multùmque debilitato. Mater ejus, ope B. Bertrandi implorata, os ulceris particulâ habitûs illius attigit, quo facto, prodigioſè cœpit ſanari, ac brevi convaluit. Joanna de Omiſte, Michaëlis Matud uxor, gravida in febrim incidit, & purpureis maculis infecta fuit tam vehementer, ut medici de illius vita ſervanda deſperare inciperent, prolemque jam ſex diebus in ejuſdem utero mortuam judicarent. Sed cùm B. Bertrandum invocâſſet, atque aliquid ex illius habitu ſuo corpori admoviſſet, ſubitò receptis viribus, è lecto deſcendit, peperitque filium cum omnium adſtantium admiratione. Quòd verò in periculo vitæ verſaretur, eam ſacro oleo unxerunt, quia proles omnium opinione mortua credebatur, ac ut talis minimè curata fuit. Poſt ſpatium verò unius horæ eumdem infantem intuentes maſculum vivumque compererunt & baptizârunt; qui tamen intra unam horam migravit ad cælum: F mater autem quarto die penitus convaluit non ſolùm ex ea tam periculoſa infirmitate, verum etiam ex parotide, quæ ei in faucibus orta fuerat.

vulnus lethale,

186 Nicaciana Mendozza percuſſa fuit globulo fiſtulæ bellicæ, à tergo ejus laxato, qui per humerum penetrans, preſſit unam coſtarum, & per dexteram pulmonis alam tranſfactus tranſiit, magnum prope pectus vulnus relinquens. Quia vulnus lethale erat, ſanctiſſimis Sacramentis munita fuit. Eo in periculo ſe conſtitutam cernens, eóque etiam majori, quòd frequentia animi deliquia pateretur, quòdque unà cum ſanguine aliquot pulmonis fruſtula cum graviſſimo fœtore ejiceret (qua de cauſa certò moritura credebatur) B. Bertrandi patrocinium imploravit, particulam habitûs illius ſuo corpori applicatam ferens, ac ſingulis diebus (fuerunt hi quadraginta) pias ſuas preces renovans. In horum fine cœpit ipſa melius habere, & poſt tres menſes & medium ab eo vulnere, aliiſque, quibus conflictabatur, malis prorſus convaluit.

187 Cùm quidam vir magnæ auctoritatis ac

A. AVIGNONO. *animique anxietas: Matriti gangræna,*

doctrinæ in magnis anguſtiis tam animæ, quàm corporis verſaretur, multùm cum ſua torquente conſcientia, quòd neſciret, an eam rectè exonerâſſet, nec ne; ad B. Bertrandi opem recurrit, obſecrans, ut ſibi certam hujus negotii notitiam procuraret. Intra triduum quædam perſona, triginta leucis ab ea civitate diſtans, eum inviſens ſua ſponte dixit: Memini, decennium eſſe, ex quo fecit hæc & iſta. Quibus dictis, ſublatum omne dubium eſt, quo ille tantoperè vexabatur. In regali Matritenſi conventu S. Dominici quædam monacha, ſoror Anna à S. Paulo dicta, jam quinquennio gangrænam paſſa fuerat in pectore; & quamvis eam celeberrimi aulæ medici curarent, ſemper ingraveſcebat malum: at poſtquam B. Ludovico (cui promiſit, ſe illius commemorationem in dies ſingulos manè ac veſperi celebraturam) ſe commendavit, atque aliquid ex ejuſdem habitu gangrænæ applicâſſet, ſubitò ſanata fuit, nullo mali veſtigio ſuperſtite.

& mentis furor; *f*

188 In eadem civitate Matritenſi *f* quidam vir nobilis, nomine Petrus Vidagna, qui erat in obſequiis ducis Nagiara, ſolus ambulans in campo prope molendinum vento verſatile, vidit quemdam amentem, qui è domo ſua evaſerat, currentem, atque aliquot homines, qui inſanum noverant, totis viribus, ſed fruſtra, eumdem detinere conantes. Porrò furibundus appropinquavit ad Petrum, qui cum aliquid ex habitu & capillis B. Bertrandi in parva burſa penes ſe geſtaret, ad ipſum, ùt potuit, acceſſit, dictamque burſam ejuſdem manui inſeruit, moxque ille ſanæ menti reſtitutus Petrum obſecravit, ut partem aliquam illius rei, quam in manum dederat, ſibi concederet; ſicque acceptâ ab eo habitûs particulâ, ſano cerebro domum reverſus eſt.

Turri Syllanâ loquela, audituſque redduntur; *g*

189 In vico Tordeſiglias *g* anno MDLXXXIV, menſe Auguſto quidam ephebus pediſſequus illuſtris domini Ferdinandi de Caſtro, comitis d'Andrada, poſtquam à tertiana febri non nihil convaluerat, loquelâ & auditu ſubitò deſtitutus & in præſens periculum mortis deductus fuit, nihil juvantibus remediis adhibitis. Quo cognito, juſſit comes in cubiculum ejus inferri effigiem B. Bertrandi, &, quotquot aderant, eum devotè precari pro reſtituenda infirmo loquendi audiendique facultate, ut poſſet peccata ſua ſacerdoti confiteri, quòd in iſto morbo nondum fecerat. Orantibus illis, cœpit loqui & audire, & commodè confeſſus eſt; at dum ſanctiſſimum Viaticum allaturi eſſent, in idem malum recidit, linguâ auribuſque captus, multiſque horis ita permanens. Cùmque viderent, eum mori, ſacrum infirmorum oleum attulerunt, quo dum eum ungerent, denuò locutus eſt reſponditque; finitaque ſacrâ ceremoniâ, ipſe quoque vitam finivit; quod pro grandi miraculo habitum fuit.

C

morbus deſperatus abigitur; Egaræ ſanitatem recipit pene mortua,

190 In eodem vico Tordeſiglias Kalendis Martii anno MDLXXXV dominus Ferdinandes, domini Ferdinandi de Caſtro, comitis d'Andrada filius, incidit in morbum, crevitque is morbus uſque in diem XIV, quo medicus omni eum ſanandi ſpe excidit. Ea re cognita, mater ejus, comitiſſa domina Catharina de Zunica, ne morientem videret, ivit ad quoddam monaſterium, alligatâ prius collo pueri particulâ tunicæ B. Bertrandi, ejuſdemque effigie in illius lecto poſita. Dum verò ipſa ex eccleſia domum rediit, invenit illum febri liberum & facillimè loquentem. In Egarenſi oppido *h* diœceſis Barcinonenſis Iſabella Alavedra, cujuſdam medici uxor, poſt diuturnam infirmitatem, quæ illius vires vehementer exhauſerat, mortua credebatur, nullo ſenſuum indicio in ea amplius apparente. Jamque eam è lecto levabant, ut funebribus induerent; verùm illa, quæ vivebat, cognoſcebatque, de ſepelienda ſe tractari, geminum mortis dolorem patiebatur, quòd nequiret ullum vitæ indicium edere. In tantis anguſtiis deprehenſa B. Bertrandum toto cordis affectu invocavit, promittens, ſi evaſiſſet, quinquaginta regales ad ejuſdem canonizationem promovendam; & illico ſanitatem obtinuit.

h

in Siciliæ pedis dolor auſertur,

191 In Sicilia cùm ejuſdem regni prorex dominus Jacobus Henriquez & Guſman comes d'Alva di Liſta anno MDXC acerbos dolores in unius pedis digito diu paſſus in periculum vitæ deductus eſſet, ait ipſi comitiſſa conjux ſua, Jacobum Bertrandum B. Ludovici fratrem tunc Valentinæ in Sicilia civitatis ſyndicum, habere ejuſdem Sancti pileolum, juſſitque eum afferri; verum abnuit eumdem ſuo pedi apponere, quòd id indecens illi appareret. Tandem tamen dolore victus, id fieri paſſus; moxque omnis ille abſceſſit dolor, neque illum deinceps corripuit.

E

quibus apud Sinàs,

192 In regno Sinenſi, civitate Macao, quæ Luſitanorum eſt, Mexiæ Barrozza, uxori Ruydias de Azevedo, ex gravi febri periculosè decumbenti, unus è duobus Religioſis Ordinis Prædicatorum, qui advocati erant, ut Evangelium ſuper ea legerent, ſuaſit, ut B. Bertrandum invocaret, promiſitque, ſe ei miſſurum reliquias ex ejuſdem Sancti cappucio. Illa obſecuta eumdem invocavit, dictiſque reliquiis, fruſtulo chartæ involutis, acceptis, ſtatim ſe meliùs habuit, & intra paucos dies integra valetudine potita eſt. Utque erat tunc ſolita eaſdem reliquias ſemper penes ſe geſtare, contigit, ut inter componendum lectum & linteamina excutienda, eæ lapſæ in humum ſint, nemine advertente, & à famula cubiculum verrente ſimul cum ſordibus in ignem, qui propter frigus aderat, injectæ.

ubi etiam ejus reliquiis pepercit ignis, F

193 Haud paulò pòſt advertens mulier, ſe eas non ampliùs habere, quæſivit diligenter, tandemque poſt duas amplius horas invenit eam chartulam in medio igne, illæſaſque in ea reliquias, imò nec ipſam chartulam, quæ ſolummodò in locis, ubi complicata fuerat, aliquot tenuia, velut puncturas acuum, foramina habebat, quæ ignis, intactis reliquiis, fecerat. Quod quidem ita permiſit Deus, quò manifeſtius eſſet miraculum, de quo ac ſequenti audita fuêre teſtimonia per ordinarium epiſcopatûs Sinarum die XVIII Novembris anni MDCXVII, allataque ad Sinarum epiſcopum, dominum fratrem Joannem Pinto, qui die XVII Novembris anni MDCXXII Ulyſſippone in Luſitania degens cum multorum doctorum virorum conſenſu hoc ſequenſque miracula approbavit per inſtrumentum Gaſparis Cardoſo, notarii Apoſtolici, die & anno præmiſſis.

ſimilia,

194 In eadem civitate Maccao Lucretia de Coſta, Dominici Texeira conjux, vehementibus partûs doloribus correpta non poterat eniti, & ad extrema vitæ redacta fuit. Quam ob rem teſtamentum ſuum condidit, antè de peccatis ſuis confeſſa apud patrem fratrem Antonium de Roſario, Ordinis Prædicatorum, epiſcopatûs Sinarum adminiſtratorem, qui eam monuit, ut ſe

ſe

A ſe B. Bertrando devotiſſimè commendaret, miſitque ad eam hierothecam, cui aliquæ ejuſdem Beati reliquiæ incluſæ erant; quam ſimul atque, illius nomen piiſſimo affectu invocans, ſibi impoſuit, ſenſit intra ſe magnam commotionem, velut proles ſe vertiſſet, & ad prodeundum aptâſſet. Et reipſa eodem momento temporis peperit, ſalva & incolumis permanens.

alibique ſunt facta.

195 Plurima quoque alia miracula per B. Ludovici Bertrandi patrocinium operatus eſt Dominus Deus noſter in multis aliis regnis, ac nominatim in Italia, & in hac Urbe Romana, quæ hic non recenſentur, tum ne prolixitas faſtidio ſit, tum etiam, quia, licèt habeantur relationes eorum, quibus ea obtigerunt, non tamen jurejurando confirmata ſunt.

ANNOTATA.

a *Aragoniæ primaria.*

b *Apud Avignonum Italicè legitur :* Una pezza da ſtomacho, ſtata di eſſo Beato; *ſed legendum :* Una pezza da tonica : *quemadmodùm infrà tunicæ, habitûs aut veſtimenti* S. Ludovici Bertrandi *frequens mentio ſit.* B

c *In Aragonia ad fluvium*, Xiloca *Hiſpanis dictum.*

d *Diœceſis Tarraconenſis in Aragonia.*

e Teruel *urbs epiſcopalis eſt in Aragoniâ ſub archiëpiſcopatu Cæſarauguſtano.*

f *Regum Hiſpanorum ſede in Caſtella Nova.*

g Turrim Syllanam *appellant ; Legionenſi regno adſcribitur hodie.*

h *In Catalaunia.*

LIBER IV.

S. Ludovici Bertrandi Beatificatio & Canonizatio.

PROLOGUS.

C

Cur & unde de geſtis in cauſa Beatificationis & canonizationis actum ſit, auctor edicit.

CUm in tribus prioribus libris de Vita, Virtutibus & Miraculis B. Ludovici Bertrandi egerim, haud alienum à propoſito meo fore putavi, ſi hunc quartum librum adderem, in quo breviter exponerentur, quæ geſta ſunt pro ejuſdem beatificatione & canonizatione à ſanctâ Apoſtolica Sede obtinenda, ut pateat, quanta cum prudentia, quámque maturo judicio ſancta Eccleſia in tam gravibus cauſis canonizationum Sanctorum procedat. Quæ verò hic proferemus, omnia depromſimus ex Proceſſibus, & Regiſtro, hac ſuper re confecto per Anſelmum Dandino, protonotarium Apoſtolicum, in quo continentur omnia, quæ in hac cauſa Romæ acta fuerunt uſque in diem XXIV Auguſti anni MDC; reliqua verò in Regiſtris deinceps conſcriptis.

A. Avt- SONE

CAPUT I.

Proceſſus primus de Vita & Miraculis B. Ludovici ab archiëpiſcopo Valentino inſtitutus : Inquiſitio ſummaria de iiſdem Sixti V juſſu facta : cauſa Canonizationis S. R. Congregationi commiſſa.

Inſtituitur inquiſitio in vitam & miracula S. Ludovici in genere Aep. Valentini juſſu

TOt mirabilibus, quæ in B. Ludovici Bertrandi obitu contigiſſe, libro ſecundo diximus, innumeriſque miraculis, quæ Deus per ejuſdem interceſſionem aſſiduè operabatur, ſimul & continua devotione ac frequentiâ omnis conditionis hominum ad ſepulcrum illius accurrentium, moti Jurati *a* civitatis Valentinæ, ne egregia tam boni divinæ Majeſtatis Servi Geſta ſilentio & oblivionis tenebris premerentur (maximè cùm jam obiiſſent aliqui, qui cum eo converſati fuerant, multaque de eo ſcitu digna noverant) menſe Novembri, paulò ampliùs, quàm uno menſe ac medio poſt ejuſdem Sancti mortem *b*, magnopere obſecrârunt illuſtriſſimum dominum patriarcham & archiëpiſcopum Valentinum, Joannem de Rivera *c*, ut juberet in vitam ac miracula patris fratris Ludovici Bertrandi inquiri, de iiſque proceſſum confici. Supplicationi benignè annuit patriarcha, ac proinde illuſtriſſimo domino Michaëli Eſpinoſâ, epiſcopo Marocano, mandavit, ut teſtimonia exciperet, quod ille die XIV Decembris dicti anni MDLXXXI facere exorſus duodecim ſupra centum teſtes examinavit. a b c

Gregorii XIII tempore,

2 Neque his contenta Valentina civitas, ſcripſit etiam anno MDLXXXIV ad ſummum Pontificem Gregorium XIII, humiliter ſupplicans, ut ſua Sanctitas dignaretur jubere, proceſſum de ſervi Dei, fratris Ludovici Bertrandi, vita & miraculis Apoſtolica auctoritate confici, ceteraque neceſſaria perquiri, ut poſſet pro ratione cauſæ ad ejuſdem canonizationem procedere. Utque aliquis adeſſet Romæ, qui hujus negotii tractandi ſollicitandique curam haberet, die V Julii anni MDLXXXIV, cum dictæ civitatis Jurati eſſent Coſmas Mathias de Cruiglias nobilis eques, Melchior Figuerola civis, Michaël-Angelus Fax, nobilis eques, Franciſcus Sanfelice, Joannes de Brizuela & Gaſpar Peglizer cives, & Narciſſus di Monplau Rationalis, & Joannes Onophrius Dallion ſyndicus, procuratorem conſtituerunt patrem fratrem Joannem Brù de la Modelana, Ordinis Prædicatorum, & doctorem Joannem Baptiſtam Vives Romæ reſidentem, ut pro viribus cauſam hanc apud ſummum Pontificem Gregorium XIII agerent. E

quo mortuo, Sixtum V Philippus II rogat,

3 Atque is quidem Pontifex, quamvis auditis, quæ per Servum ſuum Deus patraverat, miraculis plurimùm gauderet, morte præpeditus nequiit manum operi admovere *d*. Succeſſit ei in Pontificatum Sixtus V *e*, coram quo cauſa d e

A. Avi-gnono. *f*

ſa acta fuit, multùm conferente Philippo II *f*, Hiſpaniarum rege, qui pro ſolito ſuo pro Deo ejuſque ſervis zelo ad eumdem Pontificem ſcripſit, ſuoque legato, domino Henrico de Guſman, comiti d'Olivares, mandavit, ut ſuo nomine Sanctitati ſuæ ſupplicaret, ut juberet inſtrui proceſſus actaque neceſſaria ad eam cauſam ad finem perducendam. Scripſit has litteras rex die VII Octobris anni MDLXXXV Montione *g*, cum curia ſua tum temporis in Aragonia degens. Ejùs ad legatum ſuum litteræ hæ ſunt.

g

ut de illis proceſſum

4 "Rex. Legate, ex perſonis fide dignis „comperimus, die IX Octobris anni MDLXXXI „in conventu Domini S. Dominici in civitate „noſtra Valentia ad meliorem vitam commi„gràſſe Religioſum iſtius Ordinis, dictum fra„trem Ludovicum Bertrandum, cum opinione, „quòd Dominus noſter patraverit in vita ejus, „patretque aſſiduè poſt mortem illius per ejuſ„dem patrocinium aliquot miracula, eumdem„que ab omnibus hujus regni, aliarumque par„tium in magna devotione haberi; ſimulque „rogati ſumus, ut, tum propter hæc, tum „quòd corpus illius in veneratione ſit, ut velle„mus apud Sanctitatem Suam intercedere, ut ipſi „placeat peculiare canonizationis Breve conce„dere, per quod liceat in hac civitate alibique „inquiſitiones ad hunc finem neceſſarias fieri; „&, ſi hæ in nimia mora futuræ eſſent, age„retur interim pro ejuſdem beatificatione, ut „Officium aliaque de more pro eo peragi va„leant.

B

inſtrui jubeat:

5 „Cúmque negotium hoc ejus generis ma„gnique momenti ſit, mandamus vobis, one„ramus vos & commendamus, ut illud omni „ſtudio promoveatis, noſtroque nomine San„ctitati ſuæ ſupplicetis, ut ſecundum normam „a ſancta Sede Apoſtolica ſervari ſolitam in „notitiam meritorum geſtorumque dicti Patris „perveniat, & ſi vera eſſe compererit, quæ di„cuntur, deſideratam canonizationem perficere „dignetur ad complementum gaudii, quod „prædicta Valentina civitas cepit ex multis per „eum geſtis memoriâ dignis. Quam ob rem „incluſas hic tuæ fidei commiſſas ad Sanctita„tem ſuam litteras habes: & quidquid hac in „re diligenter egeritis, gratum nobis ſervitium „reputabimus. Datum Montione die VII Octo„bris anni MDLXXXIII *h*."

C

h

II. *Sixtus, commiſit Cardinalibus aliquot cauſæ examine,*

6 Mandata regis comes d'Olivares omni ſtudio diligenter exſecutus eſt, ac die XXV Junii anno MDLXXXVI ſummo Pontifici Sixto V in conſiſtorio ſecreto ſupplices preces obtulit, ut dignaretur jubere, cauſam introduci, ceteraque omnia fieri, ad ejuſdem concluſionem uſque neceſſaria. Quod Pontifex libenter concenit, uſque in negotio tam arduo debita cum prudentia procederetur, Cardinali Alexandro Farneſio, epiſcopo Oſtienſi ac ſacri collegii decano, Cardinali fratri Michaeli Bonello Alexandrino tituli S. Mariæ ſupra Minervam; Antonio Caraſa Cardinali tituli ſanctorum Joannis & Pauli; Joanni Baptiſtæ Caſtagna Cardinali tituli S. Marcelli, Henrico Caetano Cardinali tituli S. Potentianæ; Ferdinando Mediceo Cardinali tituli S. Euſtachii, & Andreæ Battorio Cardinali tituli S. Adriani, totum cauſæ examen vivæ vocis oraculo commiſit, ut de ejuſdem ſtatu ad ſe totumque ſacrum collegium referrent, & ſecundum leges & conſuetudinem Eccleſiæ in eadem procederetur.

7 Inſpectâ & examinatâ per dictos Cardinales cauſâ, factâque de ipſa ſummo Pontifici ſacroque collegio relatione, die VIII Julii anni MDLXXXVI mandavit Pontifex Breve expediri, quo jubebat generaliter inquiri de vita, puritate fidei, ſanctitate religionis & ſplendore miraculorum ſervi Dei, fratris Ludovici Bertrandi, deque devotione populi erga eum ac opinione de ejuſdem ſanctitate, qui primus proceſſus eſt, quem ſummus Pontifex in cauſis canonizationis ſolet imperare; nominavitque judices commiſſarios ad proceſſum inſtruendum archiepiſcopum Valentinum, & epiſcopos Dertunenſem & Terulenſem, cum adjecta clauſula, ut ſaltem eorumdem duo recipiendis informationibus præſentes adeſſent. Breve verò tenoris ſequentis eſt.

auditaque eorum relatione,

8 "Venerabilibus fratribus, archiepiſcopo „Valentino, & Dertuſen. *i*, ac Terulen. *k* e„piſcopis. Sixtus Papa V.

per commiſſarios judices hic nominatos *i* *k*

„Venerabiles fratres, ſalutem & Apoſtoli„cam benedictionem.

„Antiquis ſacroſanctæ matris Eccleſiæ inſtitu„tis edocemur, ut fidelium animas, beatitu„dinis æternæ lætitiâ perfruentes, debitâ re„verentia proſequamur, quas tunc maximè „Creatori ſuo acceptas, civiumque cœleſtium „conſortio fœliciter aggregatas eſſe, cenſemus, „dum illorum meritis fidelibus, eorum ſuffra„gia devotè implorantibus, divina non dedi„gnatur ſubvenire clementia.

E

9 „Sanè felicis recordationis Gregorio Papæ „XIII prædeceſſori noſtro, & deinde Nobis ad „ſummi Apoſtolatus apicem aſſumptis, crebris „litteris, aliiſque diverſis publicis atteſtationi„bus ac vehementibus inſtantiis, tam chariſſimi „in Chriſto filii noſtri, Philippi Hiſpaniarum „regis Catholici, & aliorum principum, quàm „dilectorum filiorum, Juratorum aliorumque ci„vium & incolarum civitatis & regni Valentiæ, „ad Nos Sedemque Apoſtolicam miſſis & factis, „expoſitum fuit, quòd, cum in ipſa civitate „Valentiæ, quæ, in citerioribus Hiſpaniarum „partibus ſita, inſignis & totius regni Valentini „metropolis exiſtit, fides & religio, cultus di„vinus, & ſingularis erga hanc Sedem devo„tio maximè vigeat; noſtris vero temporibus „civitas præfata, benedicente Domino, perma„gnum & uberem afferens fructum, bonæ me„moriæ fratrem Ludovicum Bertrandum, dum „in humanis ageret, Ordinis Fratrum Prædica„torum profeſſorem, Virum, non ſolum S. „Vincentio Ferrerio, in dicta urbe orto, jam „dudum in Sanctorum numero adſcripto *l*, ſan„guinis cognatione *m*, ſed etiam officio pieta„tis & illius vitæ imitatione conjunctum ha„buit; qui cùm anno Domini MDLXXXI, die „IX Octobris obiiſſet in Domino, adeò maxi„mam in Hiſpaniarum regni, & novi orbis re„gionibus, in quibus verbi Dei prædicandi mu„nere functus eſt, ſuæ virtutis ac pietatis ad„mirationem reliquit, ut illarum partium ho„minibus perſuaſum ſit, jam cæleſtia præmia „conſecutum.

proceſſum generalem,

F

l

m

10 „Quam ob rem ſanctitatis ſuæ odorem * „longè lateque hinc inde diffuſum*, & dum „in humanis ageret, & poſt ejus obitum; ac re„ligione & devotione ducta multitudo ma„gna ad corpus ejus inviſendum & venerandum „acceſſit; &, ut piè creditur, exoratus Altiſſimus „dicti Ludovici meritis & interceſſionibus quàm„plurima & diverſa inter Chriſti fideles, hujus „Ad-

miſſo ad eoſdem

*odor diffuſus eſt

A ,,Advocati ſaluberrimum ſubſidium votis humiliter implorantes, ad futurum tamen prædictæ Sedis judicium deferentes, operari miracula dignatus eſt. Quod etiam plurimorum fide dignorum teſtimonio probari poſſe, affirmant, de quorum obitu propter eorum ſenium dubitatur; & ſic tanti Viri memoria periret, ejuſque acta probationum penuriâ in futurum ævum minùs eluceſcerent, propter quæ ipſe Ludovicus non indignus appareat, qui Sanctorum Dei cathalogo adſcribatur.

apoſtolico Brevi,

11 ,,Denique dilecti filii, nobilis vir Henricus de Guſman, comes de Olivares, ejuſdem Philippi regis, apud Nos dictamque Sedem orator, nomine ipſius Philippi regis, & Joannes Baptiſta Vives, etiam ad Nos & Sedem prædictam Nuncius ſpecialiter ſuper hoc miſſus & deſtinatus pro parte dictorum Juratorum & regni Valentini, in conſiſtorio noſtro ſecreto humiliter & inſtantiſſime ſupplicârunt, quatenus examen de ipſius Ludovici vita & miraculis, ut ſolet fieri, mandare, illumque, ſi dignus inveniatur, prædicto Cathalogo B adſcribere de benignitate Apoſtolica dignaremur. Nos igitur ad nuncium tam jocundum prompto animo reſpondere volentes, immenſas propterea omnipotenti Deo gratias agentes, qui ad confirmandam Catholicæ fidei puritatem, & obſtinatam hæreticorum pravitatem confutandam, noſtris præſertim temporibus, fideles ſuos & amicos ſuos velit honorare, hujuſmodi ſupplicationibus inclinati, de fratrum noſtrorum, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalium conſilio inquiſitionem ſuper vitæ converſatione, meritis & fama ipſius fratris Ludovici bonæ memoriæ, miraculiſque prædictis & populi erga illum devotione committendam eſſe, decrevimus.

cujus hic tenor exhibetur,

12 ,,Et ut in tam arduo negotio maturè procedatur, venerabili fratri noſtro, Alexandro epiſcopo Oſtienſi, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ vicecancellario Farneſio, ac protectori regnorum Aragoniæ; ac dilectis filiis Michaëli Alexandrino, ſanctæ Mariæ ſuper Minervam; ac Antonio Carrafæ, ſanctorum Joannis & Pauli; Joanni Baptiſtæ Caſtaneo, ſancti Marcelli; nec non Henrico Caëtaneo, ſanctæ Pu- C dentianæ, presbyteris, & Ferdinando de Medicis, ſancti Euſtachii, & Andreæ Battorio ſancti Adriani, diaconis, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus, quorum ſingularem religionis zelum, graveque judicium & præcipuam prudentiam in maximis noſtris & Eccleſiæ negotiis ſæpius experti ſumus, vivæ vocis oraculo univerſum ſuper præmiſſis examen, ac plenam, omnimodam & totalem hujus negotii cognitionem, Nobis & aliis fratribus in conſiſtorio referendam commiſimus, ut poſtmodùm, quæ ſanctorum patrum dogmata, ſacrorumque Canonum inſtitutiones ac Chriſtiana charitas poſtulant & requirunt, ad divini nominis laudem, totiuſque curiæ cæleſtis honorem efficere valeremus. Super quibus omnibus & ſingulis plenam & omnimodam concedimus facultatem: volentes nihilo- D minus *n*, illa, ut præfertur, exequerentur.

confici jubet;

13 ,,Nos igitur de ipſorum conſilio ac fidei ſinceritate, religionis integritate, ac famæ veſtræ candore, ſolitaque & debita erga hanc Sedem obedientia plurimum in Domino confidentes, fraternitati veſtræ per præſentes committimus & mandamus, quatenus vos, ,,vel duo ex vobis, per vos ipſos vice noſtra de dicti Ludovici excellentia vitæ, ſanctitatis opinione, puritate fidei, religionis ſanctimonia, miraculorum coruſcatione, & populorum devotione ac aliis in genere, fideliter, diligenter atque prudenter, ùt res expoſtulat, inquiratis, & ſummariam, ex perſonis tamen fide dignis & aliis probationibus idoneis, ſi quæ fuerint, informationem recipiatis, ac in ſcriptis redactam, clauſam veſtriſque ſigillis munitam, per fidelem nuncium quantò citius ad Nos tranſmittere curetis, ut, tandem habita condigna relatione, ad ulteriora juxta ritum & morem ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, & veſtigia prædeceſſorum noſtrorum, ſanctorumque patrum dogmata, & ſacrorum Canonum inſtitutiones in ſimilibus procedere valeamus. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, ſub anulo Piſcatoris, die VIII Julii MDLXXXVI Pontificatus noſtri anno ſecundo".

A. Avignono.

,,Thomas Gualterutius."

quem, in Hiſpania confectum,

14 Breve hoc Valentiam allatum pater magiſter frater Vincentius Juſtinianus Antiſt, velut Prior conventûs Prædicatorum ejuſdem civitatis, die VII Octobris anni MDLXXXVI obtu- E lit illuſtriſſimo domino Joanni de Ribera, patriarchæ Antiocheno & archiepiſcopo Valentino, ac illuſtriſſimo domino Joanni Teres, tunc epiſcopo Dertuſenſi; qui mandatis obſequentes Gaſparem Miconi in eadem cauſâ notarium curiæ archiepiſcopalis conſtituerunt, cœperuntque iidem judices ſequenti die VIII Octobris examinare teſtes, & examinârunt nonaginta, inter quos fuêre epiſcopi, duces, marchiones, comites, aliique perilluſtres viri, tum eccleſiaſtici, tum laïci. Et quamquam hi ſolum generaliter de excellentia vitæ ac virtutum ſervi Dei, deque opinione magnæ ſanctitatis illius tam ante, quàm poſt obitum habita, & de fama miraculorum interrogarentur, multi tamen eorum etiam ſpecialia quædam teſtati fuerunt.

Cap. III. Romamque tranſmiſſum,

15 Confectum ſummariæ inquiſitionis de excellentia vitæ & fama miraculorum B. Ludovici Bertrandi Proceſſum judices clauſum ſigillatumque ad curiam Romanam tranſmiſerunt, iſque Sixto V Papæ, quia Cardinalis Alexander Farneſius, cui ea cauſa commiſſa fuerat, jam exceſſerat è vivis, aliique, qui huic additi fuerant, F Româ aberant, oblatus fuit. Pontifex verò Congregationi Rituum, quam paulò antè inſtituerat, eamdem cauſam per Breve die XV Julii anno MDLXXXIX datum commiſit cum poteſtate dictum Proceſſum reſignandi, ceteraque neceſſaria peragendi, ut deinde de ſtatu cauſæ ad Sanctitatem ſuam ſacrumque collegium in conſiſtorio referret. Breve hîc ſubjectum habe.

ſacræ Rituum Congregationis,

16 ,,Venerabili fratri Alfonſo epiſcopo Portuenſi Geſualdo, ac dilectis filiis noſtris, Gabriëli Sancti Laurentii in Lucina Paleotto, Nicolao tituli ſanctæ Cæciliæ Cremonenſi, ac Vincentio tituli ſancti Clementis titulorum presbyteris, Montis Regalis, nec non Aſcanio ſancti Nicolai in Carcere Tulliano Columnæ, & Friderico ſanctæ Agathæ diaconus, Borromeo nuncupatis, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus, Sixtus Papa V.

,,Venerabiles fratres, & dilecti filii noſtri, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem.

,,Quod Deus bonorum omnium dator ad maxima, & quidem innumera, beneficia, quibus nos, licet immeritos, quotidie cumulat, his noſtris temporibus in Eccleſia ſua præclariſſimorum

A. *Avignono.*

„morum virorum ſanctitatem, quaſi novum lumen ad eam magis illuſtrandam, addat, ſingularem erga nos pietatem & clementiam ſuſcipimus, & quantùm humana infirmitate aſſequi poſſumus, laudibus celebramus, atque ut ea ad Catholicæ fidei augmentum & hominum ſalutem referantur, precibus & ſtudiis effici curamus.

edito Brevi, o

** lege: Ludovicus Bertrandus * oriundus * profeſſus*

17 „Cum itaque anno ſuperiori beatum Didacum Complutenſem Ordinis S. Franciſci ſolemni ritu Sanctorum numero adſcripſerimus o, modò Ludovicum Bertrandum *, è civitate Valentiæ oriundum *, Ordinem Prædicatorum profeſſum *, quem in Hiſpaniarum, & novi orbis regnis magnâ ſanctitatis famâ, magnâque miraculorum claritate paulò antè floruiſſe, probatiſſima multorum atteſtatione accepimus, qui ſolemni Romani Pontificis, cujus id proprium eſt, declaratione, Sanctorum cathalogo adnumeretur, dignus pari ratione videtur. Quod profectò clariſſimus in Chriſto filius noſter, Philippus Hiſpaniarum rex Catholicus, ac plerique Hiſpaniarum, & præcipuè Valentiæ, regnorum prælati ac proceres, B univerſuſque Prædicatorum Ordo à fel. record. Gregorio Papa XIII primum, & à nobis deinde per litteras ſæpius, & noviſſimè per dilectum filium, nobilem virum, Henricum de Guzman, comitem de Olivares, regium apud nos oratorem, maximis precibus petierunt.

quod hic

18 „At nos ſacris præceptis edocti, priſcoque Pontificum exemplo moniti, ſummam in hujuſmodi negotio curam & diligentiam adhibendam, cautéque & maturè procedendum, cenſentes, ſacris patrum traditionibus, Majorumque noſtrorum veſtigiis inhærentes, juſtis eorum ſupplicationibus inclinati de venerabilium fratrum noſtrorum, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalium conſilio, in ipſius fratris Ludovici vitæ converſationem, famam, merita, miracula, & populi erga illum fidem, pietatis & religionis, quo decet, augendæ ſtudio inquirendum decrevimus; ac propterea bonæ memoriæ Alexandro epiſcopo Oſtienſi Farneſio, ac dilectis filiis noſtris, Michaëli ſanctæ Mariæ ſuper Minervam Alexandrino, Antonio ſanctorum Joannis & Pauli Carrafæ, Joanni-Baptiſtæ ſancti Marcelli, C Henrico ſanctæ Pudentianæ, Caëtano presbyteris, & Ferdinando, tunc ſancti Euſtachii de Medicis, & Andreæ ſancti Adriani diaconis, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus, univerſum de præmiſſis examen ac plenam, liberam & univerſam cognitionem habendam, & ad nos & ad fratres noſtros in conſiſtorio referendam commiſimus, ut poſtmodùm, quæ ſanctorum patrum dogmata, ſacrorumque Canonum conſtitutiones ad Dei laudem & ad virtutis imitationes poſtularent, ad ejuſdem divini nominis honorem, & ad communem Beatorum lætitiam, atque ad vivorum exemplum ſtatuere poſſimus; ac in his omnibus & ſingulis plenam & liberam eiſdem Cardinalibus conceſſimus facultatem.

pariter

19 „Idcirco per noſtras in forma Brevis litteras venerabilibus fratribus, archiëpiſcopo Valentino, & Dertuſenſi & Terulenſi epiſcopis mandavimus, ut ipſi, vel duo ex eis per ſe ipſos in ipſius Ludovici vitæ excellentiam, in ſanctitatis opinionem, in fidei puritatem, & religionis ſanctimoniam, in miraculorum coruſcationem, in populorum erga illum fidem, D & in alia id generis geſta fideliter diligenterque, ùt res poſtulabat, vice noſtra inquirerent, & ſummariam, ex perſonis tamen fide dignis, & aliis legitimis probationibus, ſi quæ forent, ad antiquæ & veræ religionis & ſanctitatis rationem reciperent informationem, & in ſcriptis redactam, clauſam ſuiſque ſigillis munitam, per fidelem nuntium quantò citiùs ad nos tranſmittere curarent; ut tandem, habita condigna relatione, juxta ritum & mores ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, & veſtigia prædeceſſorum noſtrorum, ſanctorumque patrum dogmata, & ſacrorum Canonum inſtituta, in præmiſſis procedere valeremus, prout in eiſdem litteris continetur. Hi verò archiëpiſcopus & epiſcopi, mandatis noſtris obtemperantes, receptam ab iiſdem informationem prædictam, clauſam ſuiſque ſigillis obſignatam ad nos nuper tranſmiſerunt. Quare nos felicibus hujus negocii principiis vehementer in Domino confiſi, ad ulteriora, ùt par eſt, progrediendum duximus.

E *exhibetur,*

20 „Sed quia ex prædictis Cardinalibus, à nobis ad id, ut præfertur, nominatim deputatis, prior vitâ functus eſt, aliique nonnulli à Romana curia vel abſunt, vel aliis negotiis diſtinentur, aut eo munere vacant, & poſt factam hujuſmodi deputationem nonnullas ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalium ad certa negotia conficienda Congregationes ereximus, inter quas Congregationem ſacrorum Rituum inſtituimus, eique præter alias, de iis, quæ ad Sanctorum canonizationem pertinent, cognoſcendi facultatem conceſſimus, propterea vobis, qui eidem ſacrorum Rituum Congregationi præfecti eſtis, & quorum religionem, pietatem, fidem & prudentiam in maximis & graviſſimis rebus ſæpiùs probavimus, hoc munus demandandum cenſuimus.

examinat

21 „Itaque motu proprio & ex certa ſcientia maturaque deliberatione noſtris, deque Apoſtolicæ poteſtatis plenitudine, ex ſuprà dictis cauſis primam illam præfatorum Cardinalium deputationem revocantes, vos & veſtros in dicta Congregatione ſucceſſores in locum dictorum Cardinalium quoad hoc per præſentes ſubrogantes *, & ad hoc negotium deputamus; vobiſque de præmiſſis examen totum, ac plenam & liberam hujus negotii cognitionem, ad nos & fratres noſtros in conſiſtorio referendam committimus, ut deinde, quod ex antiquis ſanctorum patrum traditionibus & priſca conſuetudine obtineri conſuevit, ad Dei gloriam & Sanctorum exaltationem, ac fidelium ſalutem conficere valeamus: dantes vobis certam, plenam & univerſam auctoritatem, poteſtatem & facultatem informationem, à dictis archiëpiſcopo & epiſcopis, ùt præfertur, miſſam aperiendi, examinandi & cognoſcendi, actuſque omnes juridicos & validos exercendi, proceſſuſque per vos, aut mandato veſtro per alios, ritè & rectè conficiendi, aliaque omnia faciendi, quæ in præmiſſis omnibus & ſingulis circa ea, quæ neceſſaria fuerint, ſeu quomodolibet opportuna.

** ſubrogamus* E

ſubjicit.

22 „Volumus autem, & auctoritate Apoſtolica ſtatuimus, quòd, ſi veſtrûm aliqui interdum præmiſſis intereſſe nequiverint, reliqui tamen, dummodò duas ſaltem è tribus partibus conſtituant, illa, ut præfertur, exequi liberè & validè poſſint. Non obſtantibus

„priori

A „priori dictorum Cardinalium per nos facta de„putatione, ac conſtitutionibus & ordinationi„bus Apoſtolicis, cæteriſque contrariis qui„buſcúmque. Datum Romæ apud Sanctum „Marcum, ſub anulo Piſcatoris, die xv Julii „anni M. D. LXXXIX. Pontificatûs noſtri anno „quinto.

„M. Veſtrius Barbianus.”

ANNOTATA.

a *Magiſtratus, promovendo bono publico jurejurando obſtricti.*

b *Contigit ea anno* 1581 *die* IX *Octobris.*

c *Seu* Ribera.

d *Obiit anno* 1585 *die* X *Aprilis.*

e *Anno eodem & menſe die* XIV *Aprilis.*

f *Qui filium ſuum, dein Philippum III,* S. Ludovici *opem expertum noverat, ut dictum eſt lib.* 3, *cap.* 5 *ſub initium.*

g *Vide Indicem Geographicum.*

h *Lege:* 1585.

B i *Joanni Terez, dein Tarraconenſi archiepiſcopo.*

k *Jacobo Ximeno.*

l *Pius II ejus canonizationem, à Calixto III factam, promulgavit anno* 1458. *Colitur die* V *Aprilis, ad quem de illo actum eſt in Opere noſtro.*

m *Mater ejus fuit Urſula Ferrera è S.Vincentii familia.*

n *Lege ex Roca:* Volentes nihilominùs, ut, ſi qui illorum executioni intereſſe nequiverint, reliqui illa &c.

o *Nimirum* 1588. *Colitur* S. Didacus à S. Nicolao XII *Novembris.*

CAPUT II.

Proceſſus de Vita & Miraculis B. Ludovici Bertrandi in ſpecie inſtitutus, Romamque miſſus.

C

Aperto,

ANNO MDLXXXIX, die VII Auguſti Laurus Dubliul, actor regis, nomine comitis d'Olivares, oratoris Catholici, & pater magiſter frater Bartholomæus de Miranda, procurator generalis Ordinis Prædicatorum, ac pater frater Joannes Bru ejuſdem Ordinis, velut procurator civitatis Valentiæ ſupplicârunt prædictis Cardinalibus ſacrorum Rituum Congregationi præfectis, ut proceſſum ſummariæ informationis de fama, ſanctitate ac miraculis beati patris fratris Ludovici Bertrandi aperirent & examinarent. Cúmque ea ſacra Congregatio Anſelmum Dandinum, protonotarium Apoſtolicum, elegiſſet nominâſſetque ad omnia hujus cauſæ Acta conſcribenda, citato priùs, ut dicti proceſſus apertioni adeſſet, Joanne Jacobo Panico, Cameræ Apoſtolicæ Fiſcali, domini Cardinales ei mandârunt, ut eumdem reſignaret, ſubſcriptioneſque ac ſigilla judicum commiſſariorum & notarii recognoſceret, productique à cauſæ procuratoribus teſtes Benedictus Vagliadolid, Joannes Torreſiglia, & Philippus Marc, clerici doctores in Theologia, teſtati ſunt, ea eſſe genuina notarii & judicum commiſſariorum ſigilla & ſubſcriptiones. A. Avt- onono.

24 Poſt examinatum proceſſum ſummariæ informationis de fama ſanctitatis ac miraculorum B. Bertrandi in Congregatione Rituum decretum fuit, concedi poſſe litteras Remiſſoriales ad formandum auctoritate Apoſtolica proceſſum de vita, virtutibus ac miraculis beati fratris Ludovici Bertrandi in particulari; ac proinde Cardinalis Geſualdus, epiſcopus Oſtienſis, ſacrique Collegii ac Congregationis Rituum decanus, die XXI Martii anni MDXC nomine ejuſdem Rituum Congregationis ad Sixtum V retulit, Sanctitatem ſuam, examinato dicto proceſſu, rebuſque in eo contentis ritè expenſis, poſſe ulteriùs in cauſa canonizationis B. Bertrandi procedere, concedendo litteras remiſſoriales ac compulſoriales *a* ad conficiendum proceſſum particularem de vita & miraculis beati fratris Ludovici Bertrandi; & ſua Sanctitas ex judicio conſilioque Collegii Cardinalium annuit, ut eæ litteræ remiſſoriales ac compulſoriales concederentur.

Cap. IV. examinatoque

a

E

proceſſu generali, via ſternitur ad proceſſum in ſpecie,

25 Decretum Congregationis Rituum ſic habet: ”Die Mercurii, IX menſis Martii, anno „MDXC in conſiſtorio ſecreto, apud Sanctum „Petrum habito. Reverendiſſimus dominus Car„dinalis Geſualdus, nomine Congregationis ſa„crorum Rituum retulit, diligenter examina„tum fuiſſe per reverendiſſimos D. D. Cardina„les, dictæ Congregationis præfectos, Proceſ„ſum ex Hiſpania tranſmiſſum ſummariæ inqui„ſitionis in genere, factæ per reverendiſſimos „patres archiepiſcopum Valentinum, & epiſco„pum Dertuſenſem, de mandato Sanctiſſimi „Domini noſtri, inſtantibus ſereniſſimo Phi„lippo rege Catholico, ac civitate & regno „Valentiæ, ſuper bonæ memoriæ fratris Lu„dovici Bertrandi miraculorum, tam in vita, „quàm poſt mortem, coruſcatione, ac popu„lorum erga illum devotione; eiſdemque re„verendiſſimis dominis Cardinalibus viſum eſſe, „ſupradicta omnia in genere ſufficienter pro„bari per quamplurimos teſtes in dicto proceſſu „examinatos; ideóque in eam ſententiam ipſos „veniſſe, à Sua Sanctitate decerni poſſe, ut ad „ulteriora procedatur, ac litteras remiſſoriales „& compulſoriales ad partes concedendas fore „pro plena & ſpeciali probatione eorumdem o„mnium recipienda. Qua relatione audita, ea„dem Sanctitas Sua, exquiſitis reverendiſſimo„rum D. D. Cardinalium votis, de ipſorum „conſilio decrevit, ut ad ulteriora procedere„tur, ſupradictæque litteræ remiſſoriales & com„pulſoriales ad partes expedirentur.”

F

26 Mors Sixti V, quæ die XXVII Auguſti ejuſdem anni MDXC contigit, obſtitit, quò minus ille quidquam præterea in hac cauſa effecerit; ſed eâ intellectâ, rex Philippus II, tum quòd eadem cauſa ipſi magnoperè cordi eſſet, tum etiam ut patribus Prædicatoribus Valentinis gratificaretur, die XXI Septembris anni MDXC ſcripſit denuò Romam ad legatum ſuum, mandans, ut apud novum Pontificem dictas litteras remiſſoriales expediendas procuraret. Regiæ litteræ ſic habent: ”Rex. Comes d'Olivares, „nomine Prioris ac conventûs Prædicatorum „Valentiæ certior factus ſum, eos pro beati „fratris Ludovici Bertrandi canonizatione, fa„cultate per Breve ad preces meas anno MD„LXXXVI hac ſuper re conceſſum illis facta, di„ligenter laborare, jamque poſt productas vi-

verùm litteræ remiſſoriales, interveniento trium

„ſaſque

„ſaſque ab iis, quibus id Pontifex commiſerat, „probationes, decretum de altero Brevi ad „particulares de ſingulis informationes recipi„endas factum fuiſſe, ſed caruiſſe effectu; ſup„plicantque mihi, ut ego novo Pontifici in„ſtem, ut Breve illud expediat, utque interea, „dum de canonizatione perficienda tractatur, „permittat Religioſis dicti conventûs Miſſam „aliaque divina Officia de eodem Beato cele„brare in ea æde, in qua ſanctum illius cor„pus magno cum decore, veneratione & mi„raculis quieſcit, quemadmodùm etiam de a„liis ante peractam canonizationem celebrare „conceſſum fuit. Cùm ejus ponderis id opus „ſit, volui id tibi committere, ut id eo ſtu„dio tractes, quod ejus dignitas poſtulat, & „meo nomine apud Sanctitatem Suam, alioſ„que, prout neceſſarium fuerit, officiis & op„portunis rationibus ſatagas, ut deſideratum „ſortiatur effectum. Quod ſi feceris, pro par„ticulari ſervitio reputabo. In palatio S. Lau„rentii die XXI Septembris MDXC."

B *Pontificum morte*

27 Quamquam verò laudatus rex iſta legato ſuo ſcripſerit, & enixè mandaverit, ut prædictas litteras remiſſoriales expediendas curaret, nihil tamen obtineri tunc potuit, quia Sixto V mortuo in Pontificatum ſuffectus Urbanus VII

b eum non niſi decem diebus tenuit *b*; ſucceſſit illi Gregorius XIV, qui menſibus decem toti-

c demque diebus ſupervixit *c*: poſt hunc electus

d fuit Innocentius IX *d*, qui pariter ſolùm duobus menſibus in vivis ſuperfuit; cùmque huic

e ſucceſſiſſet Clemens VIII *e*, tot negotia tractanda habuit, ut dictæ litteræ remiſſoriales & compulſoriales expediri nequierint ante diem V Decembris anni MDXCV, Pontificatûs ejuſdem anno quarto; quo die Actor regis, Laurus Dubliul, & doctor Joannes Baptiſta Vives, velut procurator Valentiæ, & pater magiſter frater Bartholomæus de Miranda, procurator generalis Ordinis Prædicatorum, Congregationi Rituum obtulerunt articulos, quos probare volebant.

tardiùs expediuntur,

28 Cumque Jacobum Nerottum, Cameræ Apoſtolicæ procuratorem fiſcalem, ad eas litteras remiſſoriales expediendas antea citâſſent, fiſcus proteſtatus eſt, ut in iiſdem nominarentur judices non ſuſpecti, utque in examine adeſſet ſuus Subſtitutus, doctor Martinus An-

C dreas Pavorde (quæ dignitas eccleſiæ archiepiſcopalis Valentinæ eſt) & doctor cathedraticus univerſitatis ejuſdem civitatis, aliuſve ex iis, quos dictus Jacobus Nerotto indicâſſet. Atque ità ſacra Congregatio Rituum Remiſſoriales dedit, judices commiſſarios nominans archiepiſcopum Valentinum, & epiſco-

f pos Segobrigenſem & Marrochianum *f*; additâ clauſulâ, ut ſaltem eorumdem duo in recipiendis teſtimoniis præſentes adeſſent. Poſt hæc die XII Martii anni MDXCVI procurator fiſcalis Cameræ Apoſtolicæ obtulit certa interrogatoria, quibus interrogandi eſſent omnes teſtes, ac die XVI ejuſdem menſis & anni Subſtitutum ſuum nominavit doctorem Martinum Andrea, & alios; clauſæque ac ſigillatæ litteræ remiſſoriales & compulſoriales die XVI Martii prædicti anni MDXCVI traditæ ſunt in manus Horatii Ciandelier mercatoris, qui eas recipiens juravit, ſe eaſdem per ſecurum portitorem miſſurum Valentiam ad negotiorum ſuorum procuratorem Marcum Antonium Muſetti mercatorem.

CAP. V. Valentiam, quæ demùm aſſeruntur anno 1596:

29 Haſce litteras remiſſoriales fida manu Valentiam allatas civitatis ſyndicus Jacobus Bertrandus, B. Ludovici frater, & magiſter frater Vincentius Juſtinianus Antiſt, velut procurator conventûs Prædicatorum ejuſdem civitatis, & patris magiſtri fratris Hieronymi Baptiſtæ della Nuza, provincialis provinciæ Aragoniæ, ac reverendiſſimi patris Generalis totius Ordinis Prædicatorum, magiſtri fratris Hippolyti Mariæ Beccaria Montis-Regalenſis, cum litteris procurationis à Chriſtophoro Ferreri, civitatis Valentinæ notario die XII Julii anni MDXCVI acceptis; præſente etiam Marco-Antonio Muſetti, mercatore ac negotiorum procuratore Horatii Ciandelier, die XVII Octobris dicti anni laudatas litteras remiſſoriales ac compulſoriales obtulerunt domino Joanni de Ribera archiepiſcopo Valentino, & domino Joanni de Eſpinoſa epiſcopo Marrocchiano; qui obedientes & acceptantes dictam Apoſtolicam commiſſionem, Gaſparem Miconi, archiepiſcopalis curiæ Valentinæ notarium in eadem causâ notarium conſtituerunt, nuncium verò Joannem Ferreri, recepto ab eis jurejurando de officio ſuo fideliter peragendo. E

dein debitæ informationes,

30 Cumque die XXVII Novembris ejuſdem anni MDXCVI doctorem Martinum Andrea Pavorde eccleſiæ archiepiſcopalis alioſque præterea à Jacobo Nerotto, Cameræ Apoſtolicæ procuratore fiſcali, ſubſtitutos, tempore locoque præſtitutis, ac recipiendos examinandoſque teſtes citâſſent, proceſſum inſtruere cœperunt, ac primò eos ſuper interrogatoriis procuratoris fiſcalis Cameræ Apoſtolicæ, deinde ſuper articulis, à procuratoribus canonizationis oblatis examinârunt. Examinârunt autem teſtes numero ducentos nonaginta unum uſque ad diem ſecundam Decembris anni MDXCVIII, prolixumque ac copioſum proceſſum formârunt. Et quia in litteris remiſſorialibus mandatum erat judicibus, ut qualeſcumque probationes vel ſcripta, ad hanc canonizationis B. Ludovici Bertrandi cauſam pertinentia, reperirentur, ea proceſſui infererent; procurator cauſæ pater frater Ludovicus Primo, patris magiſtri, fratris Vincentii Juſtiniani Antiſt ſubſtitutus, die XVII Octobris anni MDXCVI hanc in rem obtulit multas alias informationes, variis in locis acceptas, quæ ſequentes ſunt eo ordine, quo in proceſſu leguntur. F

variis locis factæ ſunt,

31 Primò informationes, Valentiæ poſt B. Bertrandi obitum ab ordinario factæ, in quibus centum ac duodecim teſtes examinati fuere, ut ſuprà dictum eſt. Obtulit etiam relationem, authenticè à notario die XXV Aprilis anno MDLXXXIII conſcriptam, quam Jurati oppidi regii Burriana in regno Valentiæ fecerunt de iis, quæ in Servo Dei obſervârunt anno MDLXXIV, dum ille ſermones Quadrageſimales jejunii in eodem loco habuit; alteram item anno MDLXXXIII menſe Maio in oppido Monteſæ confectam; alteramque in oppido Xabea menſe Februario MDLXXXIV; alteram Oriolæ menſe Februario anni MDLXXXV; alteram anno MDLXXXIII Carthagine Indiarum, ubi Beatus prædicavit; alteram in oppido de Mompoix pariter in Indiis, ubi etiam prædicavit, factam anno MDXCV; alteram item confectam Matriti anno MDXCVIII; alteram Oriolæ anno MDXCVIII; alteram in oppido Alicante diœceſis Oriolenſis anno MDXCVIII; alteram Cæſarauguſtæ anno MDLXXXIV;

A MDLXXXIV; alteram in oppido Daroca, diœceſis Cæſaraugustanæ, anno MDLXXXIV *g*.

g A. Aviſnono,

proceſſuſque inde confectus,

32 Has omnes informationes judices commiſſarii juſſerunt proceſſui inſeri, ſcripſeruntque ad ſacram Rituum Congregationem litteras, ad calcem proceſsûs poſitas, in quibus retulerunt de omnibus, quæ in proceſſu, Apoſtolica auctoritate de vita & miraculis B. Ludovici formari juſſo, acta fuerant; nominantes in eiſdem omnes teſtes in eodem proceſſu auditos, aſſerenteſque, eoſdem eſſe perſonas fide dignas. Subſcripſeruntque eumdem proceſſum judices commiſſarii propria ſua manu, & ſigillis ſuis ſignârunt, & ſolita ſubſcriptione & legalitate notarii munitum, clauſerunt, foriſque ſigillatum die x Maii anno MDXCIX tradiderunt in manus Marco-Antonio Maſeſſi, ut ſecurè mitteret Romam ad mercaturæ ſuæ ſocium Horatium Ciandelier mercatorem.

CAP. VI. Romam miſſus,

33 Poſt miſſum Romam ſuprà dictum proceſſum deſiderabat regnum Valentiæ, ut cauſa canonizationis B. Ludovici Bertrandi felicem obtineret effectum, ideòque Electi trium comitiorum regni, quæ ſunt Eccleſiaſticorum, Militum ac populi, & deputati regni decreverunt Romam mittere procuratorem, qui eamdem expenſis regni promoveret ſecundum id, quod anno MDLXXXV Montione in curia decretum fuerat ab iiſdem tribus ordinibus, ut pro expenſis hujus canonizationis concederentur ex communibus redditibus ſedecim millia ducatorum, pro beatificatione verò mille. Supra dicti itaque Electi & deputati procuratorem hujus cauſæ conſtituerunt multùm reverendum patrem magiſtrum, fratrem Ludovicum Yſtegiia (uti conſtat ex procuratione illi commiſſa die XIII Julii anni MDXCIX) patrem admodum religioſum & doctum, profeſſorem publicum univerſitatis Valentinæ, qualificatorem ſancti Officii, vicarium generalem totius Ordinis Prædicatorum, ſacrique palatii Magiſtrum, quo in officio obiit. Hic pater Romam adveniens proceſſum unà cum litteris Philippi III regis Catholici Clementi VIII Papæ tradidit, in quibus rex ſanctitati ſuæ ſupplicabat, ut dignaretur jubere videri ac examinari prædictum proceſſum, auctoritate Apoſtolica formatum, eaque præterea fieri, quæ pro ſervi Dei Ludovici Bertrandi canonizatione erant neceſſaria.

una cum commendatitiis

34 Regiæ litteræ ſic habebant: "Sanctiſſime „Pater. Proceſſus geſtorum, quem Sanctitas „veſtra pro certa notitia & probatione vitæ & „miraculorum beati fratris Ludovici Bertrandi „fieri mandavit, ex mandato & commiſſione „mei regni Valentiæ, meaque voluntate & „aſſenſu ad Beatitudinem tuam affertur per ma„giſtrum fratrem Ludovicum Yteglia Ordinis „S. Dominici, profeſſum monaſterii Prædica„torum in civitate mea Valentia, virum præ„ſtantem doctrinâ & religione, qui multis „annis Theologiam in univerſitate Valentina „publicè docuit, Priorem monaſterii Prædica„torum, ac nunc temporis qualificatorem ſacri „Officii, & in mandatis habentem, ut operam „ſuam conferat ad illius canonizationem ad fi„nem uſque ſollicitandam, quòd hæc ceſſatura „ſit in gloriam & honorem Dei Domini no„ſtri, & Sancti, totiuſque Chriſtiani orbis ge„nerale beneficium.

Philippi II,

35 „Et ex peculiari devotione, quâ eum„dem Sanctum complector, Beatitudini veſtræ „ſupplico, ut plenam fidem legato meo, ac „magiſtro fratri Ludovico Yſteglia adhibens, „in mei gratiam mandare dignetur, ut proceſ„ſus iſte ſumma cum brevitate examinetur, „eàdemque pariter fiant acta cetera, canoniza„tioni præmittenda. Quod, præterquam ſit o„pus pietate ſanctoque zelo Beatitudinis veſtræ „dignum, ego pro ſingulari gratia ac favore „Sanctitatis Veſtræ admittam, cujus ſanctiſſi„mam perſonam Dominus noſter ſervet, ejuſ„demque vitam ad felicem proſperumque uni„verſæ Eccleſiæ ſuæ ſtatum proroget. Matriti „die III Januarii anni MDXCIX.

„Sanctitatis Veſtræ

„Multùm humilis ac devotus filius Philippus, „Dei gratiâ Caſtellæ, Aragoniæ, Legionis, „utriuſque Siciliæ, Jeruſalem, Luſitaniæ, Na„varræ & Indiarum rex, qui ſanctiſſimos ejuſ„dem pedes oſculatur."

ducis Nagaræ,

36 Idem pater magiſter Yſteglia multas etiam alias principum prælatorumque litteras ſummo Pontifici obtulit, ex quibus ſolum hic recenſebo ducis Nagiaræ, qui fuerat prorex Valentiæ, quique admodum familiariter cum ſervo Dei fratre Ludovico Bertrando egerat, & in iiſdem quædam ſingularia de eodem narravit, ut ſequitur: "Beatiſſime Pater. Ex man„dato Sanctitatis veſtræ veſtrorumque deceſſo„rum commiſſum fuit patriarchæ Antiochiæ, „hujus civitatis Valentinæ archiepiſcopo, aliiſ„que duobus epiſcopis, ut de vita & morte „patris fratris Ludovici Bertrandi, ac miraculis, „quæ Dominus Deus noſter in vita ac morte „ejus facere dignatus eſt, inquirerent, ut, ſi „ille mereretur, Sanctitas Veſtra eumdem ho„noraret, canonizaretque, eumdem inter San„ctos referendo. Pater magiſter, frater Ludo„vicus Yſteglia ad eam cauſam agendam de„ſtinatus rogavit me, ut ego pro notitia illius, „quam hauſi, dum pro domino meo rege in „hac civitate regnoque proregis munere funge„bar, ubi triennii ſpatio ſæpe cum ipſo con„verſatus ſui, Sanctitatem veſtram certiorem „facerem, ipſum eo tempore pro tanto Dei „ſervo à populo habitum fuiſſe, ut nomen „Viri ſancti promeruerit.

qui Valentiæ prorex

37 „Vidi ipſum multas infirmitates, graveſ„que dolores in variis ſui corporis membris „magna cum patientia perferentem. Accepi ibi„dem ab eo inſignia bonaque conſilia, audivi ex „ipſo multa ſingularia, quæ, ut prædixerat, „evenerunt, quæ tamen, quòd jam inde ultra „viginti annos effluxerint, Sanctitati veſtræ „ſpeciatim referre nequeo. Solum dicere poſ„ſum, ipſum, dum dominus meus rex Philip„pus II anno MDLXXX tam prope ad mortem „redactus fuit, ut jam in palatio ejus medici „auliciqque cum velata facie velut mortuum „reliquerint, & ego ad hunc Servum Dei „alioſque hujus civitatis acceſſi, ut regem in „eorum precibus commendarem, multis die„bus, priuſquam tam de deſperata ſalute, quam „de minuto morbo (quibus de rebus ſolueram „per curſores certior fieri) nuncius allatus eſ„ſet, dixiſſe mihi, Majeſtatem ſuam inde non „moriturum, ſeque intellexiſſe, id orationibus „precibuſque Servorum Dei non ſine miraculo „à Domino impetratum eſſe.

& Sancto familiaris fuerat;

38 „Cùmque ego ea, quæ dicebat, ipſiuſ„met precibus adſcriberem, turbatus fuit ac „moleſtè tulit ultrà, quàm res exigebat; quip„pe

A. Avignono.

„pe cui faſtidio erat laudari ab eo, quocum „agebat, ac ſimilia ſibi attribui. Quia autem „verum eſt, quod Sanctitati veſtræ refero, id„que inter me ipſumque contigit, obſtrictum „me ſentio, ut Sanctitati veſtræ manifeſtem, „cujus feliciſſimos dies Deus ſervet proſperet„que ad incolumitatem ſanctæ Eccleſiæ ſuæ „populique Chriſtiani, ex voto Sanctitatis Ve„ſtræ. Valentiæ die xxvi Aprilis anni MDXCIX. „Obedientiſſimus Sanctitatis veſtræ filius, qui „ejuſdem ſanctiſſimos pedes oſculatur. Dux de „Nagiara."

aliorùmque multorum litteris:

39 Scripſerunt inſuper ad ſummum Pontificem Clementem VIII Electi trium ſtatuum regni Valentiæ die vii Julii anno MDXCIX admodùm facundam epiſtolam, enixè ſupplicantes, ut B. Ludovici Bertrandi canonizationem in gratiam hujus regni perficeret. Id ipſum ſimiliter flagitârunt Jurati civitatis Valentinæ, Joannes Baptiſta Giuliani, Joannes Baptiſta Colon, Petrus-Antonius Matteu, Gaſpar Benedetti & Franciſcus Micheli, litteris datis die xxviii Junii anno MDXCIX. Eadem de cauſa ſcripſerunt dominus Gaſpar Punter, Dertuſenſis epiſcopus, die x Februarii anni MDXCIX; Jurati oppidi Xativæ, Gaſpar Simeon Martini, Joſephus Alphonſus Apparicio, Marcus-Antonius Anguerotti, Petrus Aradoni, Monforte Eſcrivano, die xxiv Januarii anno MDXCIX. Ita quoque fecerunt Orioleuſes, Andreas Soler judex & jurati Nicolaus Perez, Ludovicus Maſcheià, & Antonius Perez die xvi Februarii anni MDXCIX, capitulum cathedrale Orioleuſe die xxiii Martii anno MDXCIX.

B

Proceſſum Clemens VIII

40 Poſt hæc eidem Papæ Clementi VIII nomine laudati regis, regnique ac civitatis Valentiæ ſupplicatum præterea fuit, ut juberet Congregationem Rituum aperire dictum proceſſum, ejuſdemque interpretationem faciendam, ceteraque ad procedendum in eadem cauſa neceſſaria peragenda curare: Pontifex conceſſit, & congregatio citari fecit Pompejum Moleglia, ſacræ Cameræ Apoſtolicæ procuratorem fiſcalem. Proinde Joannes Baptiſta Bagni curſor illum die xxviii Junii anno MDC citavit, ut dicti proceſſus ſuper geſtis ac miraculis B. Ludovici Bertrandi auctoritate Apoſtolica & ad canonizationem peragendam formati, apertioni aſſiſteret; factaque recognitione obſignationis & ſigillorum, proceſſus reſignatus fuit, & pater magiſter Yſteglia, cauſæ procurator, productis teſtibus probavit, ejuſdem ſubſcriptiones ac ſigilla eſſe judicum commiſſariorum, & notarii Gaſparis Miconi, qui proceſſum confecerant.

C

reſignari jubet; Philippus verò III,

41 Huic recognitioni teſtes adfuerunt doctor Martinus Andrea Pavorde archiëpiſcopalis Valentiæ, qui poſtea fuit Romanæ Rotæ auditor, fueratque aſſiſtens formationi proceſsûs, velut ſubſtitutus procuratoris fiſcalis Cameræ Apoſtolicæ; & Vincentius Moregli, doctor in Theologia. Die verò xxiv Auguſti ejuſdem anni MDC, citato eodem procuratore fiſcali, ſacra Rituum Congregatio elegit Joannem Hieronymum Rabaſſa, qui dictum proceſſum interpretaretur & ex Hiſpanico ſermone in Italicum verteret; iſque juravit, ſe eam interpretationem facturum fideliter. Tanto autem rex Philippus III tenebatur deſiderio cauſam canonizationis B. Ludovici Bertrandi perfectam videndi, ut præter jam dictas multas alia ad ſummum Pontificem, & ad legatum ſuum, Sueſſæ ducem ſcripſerit, jubens hunc eam diligentiſſimè ſollicitare: duas ergò ſequentes ceteris adjecit.

D

mortuo patre, cauſam Canonizationis S. Ludovici tum Pontifici,

42 Litteræ regis ad Clementem VIII Papam. "Sanctiſſime Pater. Scribo ad ducem Sueſſæ, „legatum meum, ut meo nomine Sanctitatem „veſtram inſtanter flagitet, ut quæ ad cano„nizationem fratris Ludovici Bertrandi Ordinis „S. Dominici pertinent, jubeat peragi; quia „hoc vehementer deſidero. Supplico Sanctitati „veſtræ, ut dignetur ipſum auſcultare, ejuſ„demque æquæ petitioni annuere, quia ſic „mihi admodum ſingularem favorem & gra„tiam præſtiterit Sanctitas veſtra, cujus San„ctiſſimam perſonam Dominus Noſter ſervet, „ejuſdemque vitam proroget ad univerſæ Ec„cleſiæ ſuæ proſperitatem. Matriti die xiv De„cembris anni MDC. Sanctitatis veſtræ humilli„mus & obedientiſſimus filius. D. Philippus Dei „gratiâ rex Caſtellæ &c."

tum legato ſuo enixè commendat.

43 Litteræ regis ad legatum ſuum. "Lega„te. Intellexi, Sanctitatem ſuam juſſiſſe reſignari „proceſſum canonizationis beati fratris Ludo„vici Bertrandi, ut de eadem tractaretur. Et „quamvis, eò quòd ex litteris à rege patre meo „(cui gloria ſit) ſuper hoc negotio tibi ſcriptis „id recorderis, confidam, te ſolitâ tuâ diligentiâ „ad ejuſdem felicem ſucceſſum celeremque finem „multum conferre conatum eſſe; nihilominus, „quia ego & unum & alterum, tum ob majorem „Dei gloriam inde orituram, tum ob alias juſtas „cauſas magnopere deſidero, ſolitò vehemen„tiùs tibi mando, ut meo nomine, quàm ma„ximo potes ſtudio & compendio utrumque „procures; ſupplicans ſanctitati ſuæ (cui hic „accluſas ad fidem tibi faciendam litteras tra„des) ne manum ſuam ab eo negotio amoveri „patiatur, donec perduxerit ad finem. Admo„nebitis patrem magiſtrum, fratrem Ludovicum „Yſteglia, ne ab curia abſit, ut poſſit de eo„dem negotio agere, & ſollicitare canonizatio„nem eo modo, quo tibi expedire videbitur. „Quod in hoc & in illo prudenter feceris, „pro gratiſſimo ſervitio reputabo. Matriti die „xiv Decembris anno MDC. Rex."

E

ANNOTATA.

a Litteræ remiſſoriales *ſunt*, *quibus judicibus inferioribus à judice ſuperiore tribuitur facultas vocandi & examinandi teſtes*, *& recipiendi probationes in cauſis Beatificationis & Canonizationis: quibus verò judex ſupremus judicibus inferioribus facultatem tribuit*, *compellendi quoſlibet*, *ut ſcripturas & inſtrumenta ad eaſdem cauſas pertinentia producant*, Compulſoriales *dicuntur.*

F

b *Sedem Pontificiam tenuit à die 15 uſque ad 23 Septembris anni 1590.*

c *Electus 5 Decembris anni 1590 obiit die 15 Octobris anni proximè ſequentis.*

d *Electus die 30 Januarii anni 1592.*

f *Adde his epiſcopum Oriolanum ex Brevi*, *quod exhibet Roca pag. 509.*

g *De locis hic*, *& ſuprà non ſemel memoratis*, *conſule Indicem Geographicum.*

CAPUT

A

C A P U T III.

Beatificatio Ludovici Bertrandi, cultuſque ſacer ad totum Ordinem Prædicatorum, clerumque Valentinum extenſus.

CAP. VII. Philippus III, cùm negotium Canonizationis lentè procederet,

CUm adverteret rex Philippus III, canonizationem B. Ludovici Bertrandi tanto tempore differri, decrevit ejuſdem beatificationem interim poſtulandam eſſe; eodemque deſiderio accenſa regnum Valentiæ hujuſque metropolis & conventus Prædicatorum eidem regi ſupplices preces obtulerunt, ut legato ſuo per litteras mandaret, ut eam à ſummo Pontifice inſtantiſſimè peteret. Proinde anno MDCI, die
B
xx Auguſti has ſequentes litteras ſcripſit. "Legate. Certè recordaris, tibi à rege patre meo
a
„dominoque *a* (cui gloria ſit) annis elapſis ad „preces comitiorum regni Valentiæ per litteras mandatum fuiſſe de beatificatione patris „fratris Ludovici Bertrandi, Ordinis S. Dominici; teque deinde in variis occaſionibus laboraſſe, ut proceſſus ſolemnis canonizationis „promoveretur; quod ego quoque tibi imperavi ex deſiderio majorem Dei gloriam procurandi.

legato ſuo mandat,

45 „Sed cùm modò conſideraverim, hoc „negotium longas poſſe moras pati, ùt in aliis „ſimilibus propter eorum momentum gravitatemque accidiſſe, vidimus; & intellexerim, „devotionem erga hunc Patrem indies tam in „civitate regnoque Valentiæ, quàm in omnibus ejuſdem Ordinis ædibus tantùm creſcere „propter miracula, quæ Deo placet pro illius „meritis operari, ut deſiderent ei poſſe altaria „publicè erigere, ac peculiares de eo Miſſas „celebrare. Quem in finem neceſſe eſt (ut noſtis) eum priùs à ſummo Pontifice inter
C
„Beatos referri, ùt ſoluit Sedes Apoſtolica alios „Sanctos referre, quos poſtea ſolenniter canonizavit.

ut Beatificationem à Pontifice petat;

46 „Videtur mihi nunc omni opera inſtandum, ſecundum id, quod ſuprà dixi, „tibi à rege domino meo ad preces comitiorum regni Valentiæ injunctum fuiſſe; ac proinde, cùm id ipſum à me flagitent Religioſi „Ordinis S. Dominici, multùmque interſit divini ſervitii, enixè tibi commendo, ut, ſimul atque præſentes acceperis (non tamen „deſiſtens à procurando ſollicitandoque, ut „procedatur ulterius, &, quæ ad proceſſum „ſolemnis canonizationis pertinent, terminentur) Sanctitati ſuæ tradas litteras, quas pro „fide tibi facienda ad ipſum ſcribo, ſupplicans, „ut ipſi placeat in gratiam dictæ civitatis regni„que ac conventuum Ordinis nunc illum beati„ficare ad prædictos fines obtinendos. Quam in „rem omne ſtudium tuum omnemque operam „conferes, ſimul proſequens, quæ ad prædictam canonizationem ſpectant, ut ſuprà dictum eſt: nam propter ea, quæ jam memoravi, ſic mihi maximè ſingulare gratumque „ſervitium præſtiteris. Datum Valliſoleti die „xx Auguſti anno MDCI."

A. AVRONIO.

quæ de re etiam ad præfectum Congregationis Rituum,

47 Neque hiſce litteris rex Philippus III ad Servi Dei, fratris Ludovici Bertrandi beatificationem citò obtinendam contentus, inſuper ſubſecuto anno MDCII, die XXVII Aprilis alteras in eumdem finem ad illuſtriſſimum Cardinalem Geſualdum, velut Congregationis Rituum præfectum dedit, quas hic ſubjicio. "Reverendiſſimo in Chriſto Patri Cardinali Geſualdo, cariſſimo ſuo multùmque dilecto amico „Dominus Philippus, Dei gratiâ rex Caſtellæ „&c. Reverendiſſime in Chriſto pater, Cardinalis Geſualde, mihi cariſſime, multùmque „dilecte amice. Jam audieris, me per legatum „meum Sueſſæ ducem Sanctitati ſuæ inſtitiſſe, „ut cauſam ſollemnis canonizationis patris fra„tris Ludovici Bertrandi, Ordinis S. Dominici, „è civitate Valentina oriundi, juberet expediri; ac noviſſimè, ut interea, dum ea cauſa „finiatur, eumdem Beatis adſcribere dignetur, „quò liceat conventibus ejus Ordinis, aliiſque „perſonis ipſi devotis (quarum numerus con„tinuè augetur propter miracula, quæ Deus „in illius gratiam operatur) eidem publica eri„gere altaria, Miſſaſque particulares de eo ce„lebrare. E

Cardinalem Geſualdum, ſcribit.

48 „Quamquam verò confidam fore, ut „Sanctitas ſua hanc mihi concedat gratiam, „quam petii, quamque univerſum Valentiæ „regnum meritò exſpectat; ſciamque, te operam tuam eò contuliſſe ac collaturum pro of„ficio tuo debito; nihilominus (ut majori cum „fervore ſtudioque id facere pergas) volui per „haſce præſentes tibi ſignificare, me maximo„pere deſiderare celerem hujus cauſæ finem, „utque interea Pontifex dictum fratrem Ludovicum ſuprà dicta de cauſa Beatis adſcribat. Itaque enixiſſimè te rogo, ut quantùm ad primum attinet, bona tua officia ulteriùs proſequaris; & quod ad alterum ſpectat, talia præſtes, ut illud brevi obtineatur. „Perſuaſum habeto, præterquam quod hac ratione divinum ſervitium multùm promoveris, „mihi id à te gratiſſimum fore; uti etiam, ſi „mihi ſignificaveris, quæ in hoc negotio feceris. Reverendiſſime in Chriſto pater, Cardinalis Geſualde, mihi cariſſime multùmque F „dilecte amice, Dominus noſter perpetuò te „cuſtodiat. Valliſoleti die VII Aprilis MDCII. „Ego rex."

CAP. VIII. Congregatio ſacrorum Rituum, examinatâ cauſa,

49 Beati Ludovici Bertrandi cauſa beatificationis agebatur in Congregatione Rituum, dabaturque ſingulis, qui ejuſdem Congregationis erant, Cardinalibus ſummarium & ſcriptæ inſtructiones de omnibus, quæ tractanda erant in ſingulis congregationibus, quæ multæ habitæ fuerunt uſque in annum MDCVIII; judex autem, ſeu Ponens, erat illuſtriſſimus Cardinalis Seraſinus. Poſt examinatam autem primò proceſſûs validitatem, qui erat in forma probante, examinatoſque juridicè teſtes, ac denique probatis ex Proceſſu inſignibus illius virtutibus & heroïcis geſtis, multiſque ac magnis miraculis, per interceſſionem ejus tam in vita ejuſdem, quàm poſt mortem à Deo patratis, eadem ſacra Congregatio die XIX Martii anno MDCVIII decrevit, poſſe ſummum Pontificem Paulum V inter Beatos (ſi ita ipſi viſum fuerit) referre ſervum Dei fratrem Ludovicum Bertrandum, titulumque Beati eidem concedere, uique

A. Avignono.

utque de eo Miſſa & officium confeſſoris non pontificis celebrari valeat; ſique ſua Sanctitas vellet, ad canonizationem ejuſdem, perficiendam poſſe procedere.

In Beatorum numerum referri poſſe, cenſet,

50 Scripſit etiam rex Philippus III ad Paulum V Papam, eamdem beatificationem enixè flagitans, ſuoque legato Gaſtoni de Moncada, marchioni d'Aytona, mandavit, ut eamdem poſtularet. Quibus de cauſis illuſtriſſimus dominus Cardinalis Pinellus Oſtienſis epiſcopus, ſacri Collegii decanus, die XXI Aprilis ad eumdem Paulum V retulit de ſacræ Rituum Congregationis hac ſuper re ſententia; & ſua Sanctitas ex totius ſacri Collegii judicio decretum Congregationis approbans, titulum Beati Servo Dei Ludovico Bertrando attribuit, & facultatem conceſſit, ut in omnibus conventibus ac monaſteriis Religioſorum Religioſarumque Ordinis Prædicatorum regni Valentiæ de eodem Miſſa & Officium celebrari poſſent. Decretum dictæ Congregationis tale eſt.

ac hujuſmodi

51 "Dominicus epiſcopus Oſtienſis, ſacri „Collegii decanus, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ „Cardinalis Pinellus Univerſis & ſingulis præ-B „ſentes inſpecturis, lecturis, & audituris ſa„lutem in Domino ſempiternam. Cùm ob ex„cellentiam & ſanctitatem vitæ bonæ memoriæ „fratris Ludovici Bertrandi Valentini, Ordinis „Prædicatorum, atque ob miraculorum coru„ſcationem, quæ omnipotens & miſericors „Deus præter conſuetum naturæ uſum ejus „meritis & interceſſione, tam dum viveret, „quàm poſt ejus fœlicem in Domino obdor„mitionem, operari dignatus eſt, ſereniſſimus „Philippus III Hiſpaniarum rex Catholicus, re„gnum Valentiæ, nec non univerſus Prædi„catorum Ordo, Sanctiſſimo Domino noſtro „Paulo Papæ quinto humiliter & iteratis præ„cibus ſupplicaverint, ut ad conſervandam & „augendam populorum devotionem, quæ ma„xima ubique exiſtit, & præcipuè in Corona „Aragoniæ *b*, erga ipſum bonæ memoriæ fra„trem Ludovicum ob innumeras ejus meritis „receptas à Deo gratias, quas ſpecialiter & pe„culiariter ipſemet ſereniſſimus rex Catholicus „ſe accepiſſe fatetur, Sanctitas ſua dignaretur „concedere, ut, donec dictus bonæ memoriæ C „frater Ludovicus in Sanctorum numerum re„feratur, Beatus nuncupari poſſit, & debeat, „ac de eo, velut de Beato, feſtum celebrari, „& Miſſa atque Officium recitari liceat, tam„quam de uno confeſſore non pontifice in Co„rona Aragoniæ *c*, & per univerſum Ordinem „Prædicatorum.

ea de re

52 „Et cùm idem Sanctiſſimus Dominus „noſter negocium hoc maturè diſcutiendum „& examinandum ad ſacram Rituum Congre„gationem remiſerit, in qua Proceſſus, legiti„mè & auctoritate Apoſtolica confecti, de vitæ „ſanctitate, puritate fidei, ac miraculorum co„ruſcatione ejuſdem bonæ memoriæ Ludovici „præſentati fuerunt, & diligenter ab illuſtriſ„ſimo & reverendiſſimo domino Cardinali Se„raphino, de ejuſdem Congregationis ordine „examinati, quorum etiam compendium, ſive „ſummarium, per manus ſingulorum domino„rum Cardinalium ejuſdem Congregationis tranſ„miſſum fuit, audita tandem relatione prædicti „illuſtriſſimi & reverendiſſimi D. Cardinalis Se„raphini, de præmiſſis facta in eadem Congre„gatione, die XIX menſis Aprilis, cùm ex di„ctis Proceſſibus ſatis & abundantiſſimè con-D „ſtet de puritate fidei, ſanctitate vitæ, miracu„lorumque operatione ejuſdem bonæ mem. fra„tris Ludovici Bertrandi, ita ut etiam ex eiſdem „poſſet ad actualem canonizationem deveniri; „eadem ſacra Rituum Congregatio cenſuit (ſi „Sanctiſſimo Domino noſtro placuerit) ut ipſe „frater Ludovicus impoſterùm Beatus nuncu„pari poſſit & valeat, deque ipſo, tamquam de „Beato, in civitate & regno Valentino Offi„cium & Miſſa, ſicut de uno Confeſſore non „pontifice, anniverſario ejus obitûs die *d* à „Fratribus, & Religioſis utriuſque ſexûs ejuſ„dem Ordinis licitè ac liberè recitari poſſit & „valeat.

decretum condit;

53 „Et idem Sanctiſſimus Dominus noſter „Paulus Papa quintus, audita ſuper præmiſſis „omnibus relatione, eidem in conſiſtorio ſe„creto à nobis facta, die infra ſcripto annuit, „ſententiamque Congregationis approbavit, ac „indulſit & conceſſit, ut de beato Ludovico „Bertrando in civitate & regno Valentiæ, in „omnibus monaſteriis & eccleſiis Fratrum at„que monialium ejuſdem Ordinis Prædicato„rum, ab ipſis Fratribus & monialibus, die E „XIX *e* menſis Octobris, quo die ejus obitûs „ſolemnis memoria celebratur, ſingulis annis „Officium & Miſſa de Communi unius Confeſ„ſoris non pontificis, ſecundùm ritum & con„ſuetudinem ſui Ordinis, recitari & celebrari „liberè & licitè poſſit & valeat. In quorum „omnium & ſingulorum fidem & teſtimonium „præſentes per infraſcriptum ejuſdem Congre„gationis ſecretarium fieri juſſimus, & manu „noſtra propria ſubſcripſimus, noſtrique ſoliti „ſigilli appenſione muniri fecimus. Romæ in „palatio noſtræ ſolitæ reſidentiæ die XXI men„ſis Aprilis anni MDCVIII. Pontificatûs verò „Sanctiſſimi Domini noſtri Pauli divinâ pro„videntiâ Papæ quinti anno tertio.

„Dominicus epiſc. Oſtienſis Card. Pinellus.

„J. P. Mucantius ſecretarius Congreg."

quod reipſa Paulus V

54 Breve beatificationis beati Ludovici Bertrandi, Pauli V juſſu anno MDCVIII die XIX Julii editum tale eſt:

"Paulus Papa V.

„Ad perpetuam rei memoriam.

„In Sede Principis Apoſtolorum, nullis licèt F „noſtris ſuffragantibus meritis, à Domino con„ſtituti, piis Catholicorum regum, & aliorum „fidelium votis, quibus virtutum Dominus in „Servis ſuis honorificatur, libenter annuimus, „& auctoritate Apoſtolica indulgemus, prout „in Domino conſpicimus expedire. Sanè cha„riſſimi in Chriſto filii noſtri, Philippi Hiſpa„niarum regis Catholici, regni Valentiæ, & „Ordinis Fratrum Prædicatorum nomine no„bis expoſitum fuit, quòd bonæ memoriæ Lu„dovicus Bertrandus Valentinus, dicti Ordinis „Fratrum Prædicatorum profeſſus, multis & „eximiis virtutibus & gratiis vivens, ac mi„raculorum dono à Domino, tam in vita, „quàm poſt mortem, illuſtratus fuit; & ideò „magna eſt etiam erga ejus nomen & me„moriam populorum & Aragonum regni de„votio. Quapropter, tam dictus Philippus rex, „quàm regnum & Ordo prædicti, ſemel & „iterum nobis ſupplicari fecerunt, ut, donec „canonizationis honorem, quem dicto Ludo„vico ob excellentia ejus merita aliquando, di„vina adſpirante gratia, habitum iri ſperant, ab „Apoſtolica Sede impetrent, eumdem Ludovi„cum Beatum vocari, & de eodem Officium

„&

A ,,& Miſſam in civitate & regno Valentiæ, tanquam de Confeſſore non pontifice, agi poſſe, auctoritate Apoſtolica indulgeremus.

Exſequitur anno 1628 die 29 Julii.

55 ,,Quare re priùs per venerabiles fratres ,,noſtros ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinales, ,,ſacris Ritibus præfectos, quibus eam examinandam demandavimus, maturè diſcuſſa, de ,,eorumdem Cardinalium conſilio, prædictorum Philippi regis, regni Valentiæ, & Ordinis Fratrum Prædicatorum ſupplicationibus ,,inclinati, quòd impoſterùm dictus Ludovicus Bertrandus Beatus nuncupari, de eoque ,,in civitatis & regni Valentiæ omnibus monaſteriis & eccleſiis Fratrum atque monialium ,,ejuſdem Ordinis Prædicatorum ab ipſis Fratribus & monialibus die XIX menſis f Octobris, quæ, ut aſſeritur, ejus obitûs dies eſt, ,,ſingulis annis Officium & Miſſa de Communi ,,unius Confeſſoris non pontificis, ſecundum ,,ritum & conſuetudinem ſui Ordinis, celebrari liberè & licitè poſſit & valeat, Apoſtolica auctoritate tenore præſentium perpetuò concedimus & indulgemus. Non ob- B ,,ſtantibus conſtitutionibus & ordinationibus ,,Apoſtolicis, cæteriſque contrariis quibuſcumque. Datum Romæ apud Sanctum Marcum ſub ,,anulo Piſcatoris die XXIX Julii MDCVIII. Pontificatus noſtri anno quarto.

,,Scipio Cobellutius."

Cap. IX. Reſtrictus

56 Brevi Beatificationis B. Bertrandi in civitatem Valentiæ allato, magna admodùm ac magnifica feſta celebrata fuêre, tantùmque per univerſum mundum crevit erga hunc Sanctum devotio, ut multi dolerent, quòd non poſſent ipſi quoque eâ gratiâ uti, quam ſummus Pontifex ſoli Ordini S. Dominici in regno Valentiæ conceſſerat; ac præ ceteris clerus Valentinus, aliorumque Ordinum Religioſi. Quam ob rem patriarcha, archiepiſcopus Valentinus, pro ſingulari ſua erga Beatum devotione Paulo V Papæ ſupplicavit, ut in ſuo Corporis Chriſti collegio (quod magnifica ædes eſt, in qua divina Officia ſollemni pietate peraguntur) liceret Officium Miſſamque de eo feſta ejuſdem luce celebrare; eamque gratiam obtinuit. Neque eâ contentus archiepiſcopus fuit, ſed memor arctiſſimæ amicitiæ, quam cum B. Ber- C trando coluerat, voluit ejuſdem feſtum celebrare in Valentino conventu Prædicatorum, fundato perpetuo reditu, unde ejuſdem Beati feſtivo die ſumptuoſum, ſed religioſum, convivium Religioſis patribus Prædicatoribus præberetur.

primùm,

57 Supplicavit præterea eidem Paulo V, ut gratia, ſolis regni Valentiæ conventibus indulta, etiam ad univerſum Ordinem Prædicatorum extenderetur, ut ab iis omnibus Officium & Miſſa de eodem Beato fieri poſſet, utque eadem facultate clerus aliorumque Ordinum Religioſi in eadem civitate Valentia gauderent. Hanc gratiam etiam dominus Franciſcus de Caſtro, legatus regius, ipſius regis nomine flagitavit, ac ſimilia per litteras petierunt ſereniſſimi Belgii principes Albertus archidux & Hiſpaniarum Infans domina Iſabella.

B. Ludovici

58 Pontifex verò eorum memoriale remiſit ad Congregationem Rituum, quæ die XIX Octobris anni MDCX decrevit, poſſe Sanctitatem Suam (ſi ſic ei placeret) concedere, ut dicta gratia extendatur ad totum Ordinem Prædicatorum per univerſum mundum; utque Valentiæ, ubi illius corpus quieſcit, liceat univerſo clero omnibuſque cujuſcúmque Ordinis Religioſis Officium & Miſſam modo præſcripto celebrare, factaque hac ſuper re die XXV Octobris ejuſdem anni MDCX per Cardinalem Pinellum decanum Sanctiſſimo Domino in conſiſtorio ſecreto relatione, idem Pontifex annuit, gratiamque indulſit, ac eodem die XXV Octobris laudatus Cardinalis Pinellus, velut dictæ Congregationis Rituum præſes, ſequens decretum expediri mandavit. A. Avignono.

cultus

59 "Dominicus epiſcopus Oſtienſis Sacri ,,Collegii decanus, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ ,,Cardinalis Pinellus. Univerſis & ſingulis præſentes inſpecturis, lecturis & audituris ſalutem in Domino ſempiternam. Cum ob excellentiam fidei, ſanctitatem vitæ, & miraculorum coruſcationem piæ memoriæ Fratris ,,Ludovici Bertrandi Valentini, Ordinis Prædicatorum, & totius regni Valentini populorum erga illum devotionem, venerationem & ,,concurſum ad ejus ſepulcrum, inſtante ſereniſſimo Philippo III, Hiſpaniarum rege Catholico, & regno Valentiæ, ac univerſo Prædicatorum Ordine, Sanctiſſimus Dominus noſter, Paulus Papa quintus, in ſacra Rituum E ,,Congregatione noſtra examinari juſſerit Proceſſus, auctoritate Apoſtolica ritè & rectè ,,confectos, ſuper vita, miraculis & devotione ,,populi erga dictum Fratrem Ludovicum Bertrandum, noſtraque de contentis in dictis ,,Proceſſibus audita ſummaria relatione, ejuſdem noſtræ Congregationis ſententiam approbaverit, confirmaverit, & laudaverit; ac ,,conceſſerit & indulſerit, ut in poſterum dictus Frater Ludovicus Bertrandus BEATUS ,,nuncupari poſſit, & valeat, deque eo, tanquam de uno Confeſſore non Pontifice, in ,,civitate & regno Valentiæ tantùm ab omnibus Fratribus & Religioſis utriuſque ſexûs ,,Ordinis Prædicatorum, in eorum monaſteriis & eccleſiis, Officium & Miſſa de Communi unius Confeſſoris non Pontificis, ſecundùm ritum & conſuetudinem ejuſdem Ordinis, liberè & licitè recitari poſſit, ut in ,,dictæ noſtræ Congregationis decretis, & in ,,noſtris deſuper expeditis litteris patentibus, ,,ſub die XXI menſis Aprilis, latiùs continetur. F

ad totum Ordinem Prædicatorum,

60 ,,Cùm autem indies magis ac magis devotio populi Chriſtiani erga dictum beatum ,,Ludovicum Bertrandum augeatur, non ſolùm ,,in civitate & regno Valentiæ, ſed per totum ,,etiam orbem in univerſa Religione Dominicana, ac major quotidie fiat & creſcat ex univerſa Hiſpania & remotis etiam provinciis ,,concurſus ad ejus ſepulcrum ob innumeras & ,,magnas gratias, quas Deus fidelibus ſuis ipſius ,,beati Ludovici meritis & interceſſione concedere non dedignatur; idem ſereniſſimus Philippus III, Hiſpaniarum rex Catholicus, & ,,per litteras, & per ſuum in Urbe oratorem, ,,& totum ipſum regnum Valentiæ, & univerſus Dominicanæ Religionis Ordo, nec non ,,etiam ſereniſſimus Flandriæ princeps, iteratis ,,precibus apud eumdem Sanctiſſimum Dominum noſtrum inſtiterint, ut dignaretur indulgere & concedere, ut gratia, conceſſa Fratribus & Religioſis utriuſque ſexûs Ordinis ,,Prædicatorum in regno Valentiæ tantùm, ut ,,de dicto beato Ludovico Officium recitare poſſint & valeant, extendatur per univerſum Ordinem Prædicatorum ubique terrarum, & con-

A. AVIGNONO. „cedatur, ùt in regno Valentiæ, non tantum „Dominicani, ſed etiam omnes alii presbyteri „& clerici ſæculares, ac Regulares, & quicúnque utriuſque ſexûs viri & mulieres voluerint, ut ſuprà, de Beato recitare, & Miſſam celebrare, ſive audire poſſint.

61 „Et cùm hoc etiam idem Sanctiſſimus „Dominus noſter in eadem noſtra Congregatione Rituum examinari juſſerit, die XIX præſentis menſis Octobris, illuſtriſſ. & reverendiſſ. DD. mei collegæ unà mecum congregati, viſis ejuſdem Philippi III, Hiſpaniarum „regis Catholici, litteris, & inſtantiis factis „nomine totius regni Valentiæ, & univerſæ „Religionis Dominicanæ, ac principum Flandriæ, cenſuimus, ſi Sanctiſſimo Domino noſtro placuerit, ut gratia prædicta poſſit extendi per univerſam Religionem Dominicanam „in toto orbe terrarum, & poſſe concedi in „civitate tantum Valentiæ, ubi dicti beati „Ludovici corpus requieſcit, ut omnes utriuſque ſexûs viri & mulieres, ac Religioſi Regulares, & ſæculares poſſint de dicto Beato „Officium recitare, & Miſſam celebrare, vel „audire. B

omnemque clerum Valentinum

62 „Et facta per nos de prædicta noſtræ „Congregationis ſententia relatione eidem Sanctiſſimo Domino noſtro in conſiſtorio ſecreto „hac die infraſcripta, Sanctitas ſua annuit, & „ſententiam Congregationis laudavit & approbavit, ac conceſſit & indulſit, ut de dicto beato Ludovico per univerſum orbem à Fratribus & Religioſis utriuſque ſexûs Ordinis „Prædicatorum Officium & Miſſa recitari & „celebrari poſſit & valeat, & in civitate Valentiæ etiam ab omnibus ſæcularibus & Regularibus, qui voluerint, dictum Officium, ut „ſuprà, recitare, Miſſam celebrare, ſive audire, liberè & licitè poſſint ac valeant. In „quorum omnium & ſingulorum fidem ac teſtimonium præſentes per inſcriptum *g* ejuſdem Congregationis ſecretarium fieri juſſimus, „manu noſtra propria ſubſcripſimus, noſtrique „ſoliti ſigilli impreſſione muniri fecimus. Romæ in palatio noſtræ ſolitæ reſidentiæ die XXV „menſis Octobris MDC *h*. Pontificatûs verò ejuſdem Sanctiſſimi Domini noſtri Pauli, divinâ „providentiâ Papæ quinti anno ſexto. C

extenditur.

„Dominicus epiſcopus Hoſtienſis Cardinalis Pinelius.

„J. P. Mucantius Secret. Congreg."

ANNOTATA.

a *Obiit Philippus II anno 1598, die 13 Septembris.*

b Aragoniæ Corona *hic accipitur pro regno Hiſpaniæ generatim.*

c *Vide lit. præcedentem.*

d IX *Octobris.*

e *Lego* IX.

f *Vide lit. proximè præcedentem.*

g *Seu* ſubſcriptum.

h *Lege :* MDCX, *ut ſuprà num.* 58.

* * * * *
* * * *
* * *
* *
*

D

CAPUT IV.

Cauſa Canonizationis B. Ludovici Bertrandi ad finem ferè perducta, tandem verò à Clemente X abſoluta.

VAlentinus Prædicatorum conventus deſiderans, ut Proceſſus canonizationis B. Ludovici Bertrandi promoveretur, interea mortuo reverendiſſimo patre magiſtro Yſteglia, ſacri palatii magiſtro, ejuſdemque cauſæ procuratore, decrevit unum è Religioſis ſuis ad curiam Romanam deſtinare, qui Yſtegliæ ſuccedens eam curaret. Proinde dicti conventûs Prior, magiſter frater Hieronymus Mos, omnium Fratrum conſenſu patrem fratrem Joannem Baptiſtam Alzamora, doctorem in Theologia, elegit, tradito ipſi procurationis mandato die IV Februarii anni MDCXV. Is die XIX Octobris ejuſdem anni Romam adveniens, nihil prætermiſit, quò dictam cauſam promoveret, obtulitque ſummo Pontifici Paulo V memoriale, in quo Sanctitati Suæ ſupplicavit, ut dignaretur cauſam canonizationis B. Ludovici Bertrandi committere tribus ſenioribus Rotæ Auditorum, ut hi examinarent Proceſſus ad canonizationem ſpectantes. E

CAP. X. Cauſa Canonizationis

64 Conceſſit eam gratiam Pontifex, cauſamque illuſtriſſimo domino Sacrato, archiepiſcopo Damaſceno, illuſtriſſimo domino Coccino, Rotæ decano, ac reverendiſſimo domino Manzanedo de Chignones, auditori Rotæ, commiſit, quibus hæc commiſſio oblata fuit die XXII Junii anno MDCXVI. Illi autem, acceptata commiſſione die XXVII ejuſdem menſis, notarium cauſæ conſtituerunt Sebaſtianum Taborino Virodunenſem, primoque die Julii ejuſdem anni Proceſſus cauſæ à Congregatione Rituum ad Rotam tranſlati fuêre, dictoque notario traditi. Cúmque laudatus pater procurator cauſæ tria Proceſsûs apographa facienda curâſſet, quorum quodlibet ex bis mille quingentis & quadraginta quinque foliis conſtabat, die IV Julii ejuſdem anni judices commiſſarii edito decreto mandârunt, ut apographa cum autographo conferrentur, ejus rei curâ notario cauſæ commiſsâ. F

Rotæ auditoribus committitur,

65 Facta hac collatione, unicuique judici ſuum datum apographum eſt; ſed cùm jam inchoanda cauſa erat, placuit Deo prædictum patrem fratrem Joannem Baptiſtam Alzamora, cauſæ procuratorem, ad ſe evocare, quod menſe Aprili anni MDCXVII evenit. Qua de cauſa nihil præterea actum fuit, donec reverendiſſimus pater magiſter, frater Raphaël Riſoz, totius Ordinis Prædicatorum vicarius generalis (poſtea epiſcopus Helenenſis *a*) ad conventum Prædicatorum Valentiæ ſcripſit, ut aliquem patrum ad eam cauſam agendam Romam mitterent. Itaque magiſter frater Hieronymus Cucalini, tunc ibidem Prior, cum communi omnium patrum conventûs conſenſu juſſit me eum a

ejuſdemque procurator conſtituitur Avignonus.

A eum in finem illuc ire cum mandato procurationis, dato die vi Octobris anni MDCXVII.

B. Bertrandi

66 Romam ego adveni die XXVIII Decembris dicti anni, & poſt expoſita à me ſuprà dictis judicibus poſtulata, traditaque ſcripta neceſſaria, habita fuit die XXX Aprilis anno MDCXVIII prima de cauſa canonizationis B. Bertrandi Congregatio in palatio Apoſtolico Quirinali, in qua illuſtriſſimi domini judices decreverunt, Proceſſum commiſſorialem eſſe in forma probante ad proſequendam canonizationem. Secunda Congregatio Romæ habita fuit in ſacriſtia S. Auguſtini eodem anno MDCXVIII, die XVII Julii, in qua decretum fuit, teſtes in Proceſſu remiſſoriali benè ac juridicè examinatos fuiſſe. Die XVIII Septembris ejuſdem anni MDCXVIII habita fuit in eadem ſacriſtia Congregatio tertia, in qua decretum fuit, ad canonizationem perficiendam optimè probatam fuiſſe inſignem B. Bertrandi fidem, ac pariter conſtare de ejuſdem firmiſſima ſpe, & ardentiſſima charitate & amore Dei ac proximi.

B *virtutes,*

67 Ejuſdem anni MDCXVIII die XXVI Septembris celebrata fuit quarta Congregatio ſimiliter in ſacriſtia S. Auguſtini, in qua decretum fuit, rectè probatas fuiſſe B. Bertrandi virtutes, ſcilicet prudentiam, juſtitiam, paupertatem, caſtitatem, orationem & patientiam, ad canonizationem perficiendam. Die v Octobris ejuſdem anni MDCXVIII habita fuit Congregatio in Monte Quirinali, decretumque, conſtare optimè de magna temperantia, mortificatione & humilitate B. Bertrandi, atque etiam bene probatum eſſe communicatum ipſi à divina Majeſtate donum prophetiæ, magnumque populi concurſum, qui poſt illius obitum ad ejuſdem manus pedeſque oſculandas accedebat, & veſtimenta ipſius pro ſacris reliquiis auferebat; uti & magnam ſepulcri ejus venerationem.

& varia vivi,

68 Eodem anno MDCXVIII, die XV Octobris habita fuit ſexta Congregatio in palatio Apoſtolico Montis Quirinalis, in eaque decretum eſt, ad canonizationem faciendam benè probata eſſe duo miracula; videlicet unum de grandi incendio, quod è monte verſus vineam in confinibus Albaydæ *b* velociter progrediens Beatus, ſolo ſigno Crucis formato, ſubitò penitus extinxit; alterum de ſtrumis Sperantiæ Aſſenſi à Beato, ulcera lambendo, ſanatis; quæ ſanatio pariter ſubitanea fuit. C Anno MDCXIX, die XVIII Februarii domini judices ſeptimò congregati fuêre in palatio Quirinali, approbàruntque pro canonizatione duo miracula, quorum unum fuit multiplicatio panis in conventu ſancti Honuphrii, quòd ex ſeptem fruſtis panis ultra triginta Fratres refecti fuerint ad primam menſam, & abundè ſuperfuerit ad ſecundam: alterum autem miraculum fuit de Vincentia Moregli, quæ, cùm omninò contracta eſſet & ulceribus plena, ſe ipſam fruſtulo habitûs Beati attingens eo ipſo temporis momento convaluit.

mortuique

69 Die IV Martii anni MDCXIX octava Congregatio habita fuit in eodem palatio, ac tria miracula ad eumdem finem approbata fuerunt. Primum erat lumen ſupranaturale, quod ex ore Beati prodire viſum eſt eo temporis momento, quo ille animam exſpiravit; ſecundum muſica angelorum, poſt ejuſdem obitum audita; tertium de fiſtula Iſabellæ Salon, quæ Beati jam defuncti manu tacta illicò ſanata fuit. Nona Congregatio in Monte Quirinali habita fuit anno MDCXIX, die XX Martii, in qua approbata ſunt duo miracula de duobus pueris graviter ægrotantibus, quorum unus laborabat febri, fluxuque ac gravi hernia; alter verò, præterquam quòd etiam gravem herniam pateretur, vomebat ſanguinem, qui ambo eodem temporis momento, quo aquâ fontis à Beato, dum viveret, benedicti, loti fuêre, ſanati ſunt.

A. Avinono.

miracula

70 Die XV Aprilis anni MDCXIX habita in eodem palatio eſt Congregatio decima, in qua approbatum fuit miraculum factum in Anna Monforti, quæ cùm paralytica eſſet & vicina morti, ex eodem fonte bibens ſanitatem recepit. Die XVII Maii anno MDCXIX in eodem palatio habita fuit Congregatio undecima, duoque miracula approbata fuêre; unum ſcilicet de Gaſpare Ramirez cæco, qui Beati ſepulcrum inviſens, perfectum viſum recuperavit; & alterum de puellula pariter cæca, Joannis Sagarra filia, quæ oculos ſuos aquâ prædicti fontis lavans videndi facultatem illicò recepit. E Die XIV Junii anni MDCXIX duodecima vice judices convenerunt in ſuprà dicto palatio, approbàruntque miraculum Joanni de Pedever claudo conceſſum, qui cùm incedere nequiret ſine fulcris, portatus ad Beati ſepulcrum, poſt fuſas ibi preces, eodem tempore incolumis evaſit.

Rotæ auditores ritè probata fuiſſe ſtatuunt;

71 Die III Julii anni MDCXIX in eodem palatio fuit habita Congregatio decima tertia, quæ duo miracula approbavit, unum ſplendoris ſupernaturalis, viſi in Beati cadavere in eccleſia; alterum ſupernaturalis odoris, quo idem Beati corpus fragravit. Die XXXI Julii anni MDCXIX decima quarta Congregatio celebrata fuit in Sapientia, in qua tria miracula approbata ſunt; videlicet, quòd, cum Iſabella Vincentia Pugiades vehementi febri correpta, loquendique facultate deſtituta & morti vicina decumberet, ſolo Beati Roſarii attactu perfectè ſanata fuerit; alterum, quòd Andrea Alreus, poſtquam ter peperiſſet, omni lacte ſemper deſtituta, cùm quinque menſibus poſt tertium puerperium ſepulcrum Beati inviſeret, lacte abundaverit. Tertium, quòd, cum Hieronyma Giner totum caput ulceroſum cuteque ac capillis radicitus nudatum haberet, poſtquam illud oleo lampadis ad ſepulcrum Beati ardentis unctum fuit, ſanata fuerit, capillique renati ſint.

F *urgentibus interim cauſam Philippo III,*

72 Dum cauſa agebatur in Rota, rex Philippus III majori etiam, quam antè, deſiderio flagrans, eam brevi terminatam videndi, haſce litteras ad Paulum V Papam ſcripſit. "Sanctiſſime Pater. Scribo ad Cardinalem Borgiam, „ut meo nomine ſupplicet Sanctitati veſtræ, „ut jubere dignetur, cauſam canonizationis „beati Fratris Ludovici Bertrandi è civitate „Valentia oriundi, & Religioſi Ordinis S. „Dominici, quantocyus expediri, multas ob „cauſas, multaſque rationes id ita exigentes, „ac ſingulariter ob ſolatium, quod hæc civi„tas & peculiariter Religioſi conventûs, in quo „ille habitum induit, vixit obiitque, & ejuſ„dem corpus quieſcit, inde hauſturi eſſent. Ob„ſecro Sanctitatem veſtram, ut ipſum audire „dignetur, eique fidem habere, ac ſupplicibus „ipſius precibus benignè annuere, quod ob al„legatas rationes pro gatia & ſingulari favore „Beatitudini veſtræ acceptum referam, cujus „Sanctiſſimam perſonam Dominus noſter ad „proſperum felixque univerſalis Eccleſiæ regi„men ſervet incolumem. Sanctitatis veſtræ hu„mil-

A. AVIGNONO.

„ſſimus ac devotus filius Philippus Dei gratiâ &c, qui ejuſdem ſanctiſſimos pedes ac „manum oſculatur. Rex."

variiſque civitatibus

73 Eidem ſummo Pontifici pro eadem canonizatione obtinenda per litteras ſupplicârunt illuſtriſſimus ac reverendiſſimus dominus, dominus Iſidorus Aliaga, archiëpiſcopus Valentinus die VIII Novembris anni MDCXVII; Jurati civitatis Valentiæ Joannes Baptiſta Catalani, Petrus Ludovici Ramos, Balthaſar Dalp, Franciſcus Artes, Alphonſus Sugner, & Raphaël Darder die IV Novembris anni MDCXVII; Deputati regni Valentiæ die IX Novembris anni MDCXVII; Jurati civitatis Segorbienſis Hieronymus Vincenzo, Joannes Climente & Petrus Climente die XXX Julii anni MDCXIV; & ejuſdem civitatis capitulum die VIII Junii anni MDCXIV; jurati civitatis Alicante Jacobus Paſtori, Franciſcus Camicia, & Martinus Perez die XIII Februarii anni MDCXVIII, ejuſdem civitatis capitulum die XIII Februarii anni MDCXVIII; Deputati regni Aragoniæ die VI Novembris anni MDCXIX; illuſtriſſimus dominus comes A- B randa die XVII Octobris anni MDCXIX: Jurati Cæſarauguſtæ die XXVIII Novembris anni MDCXIX, & capitulum ejuſdem archiëpiſcopatus die XXVIII Novembris anni MDCXIX.

CAP. XI. Oblatâ Pontifici Rotæ auditorum Relatione,

74 Poſtquam domini Auditores Rotæ prædictas Congregationes habuerant, ſummus Pontifex Gregorius XV initio Pontificatûs ſui illuſtriſſimum & reverendiſſimum dominum Franciſcum Sagrati, archiëpiſcopum Damaſcenum, ob multa ſua merita creavit Cardinalem, ac Datarii munere honoravit. Qua de cauſa cum illuſtriſſimus iſte non poſſet amplius iſti cauſæ vacare, ſupplicatum Pontifici eſt, ut alterum judicem in illius locum ſufficeret, ſuffecitque ipſe menſe Maio anni MDCXXI dominum Jacobum de Cavalier, velut ſeniorem Auditorum Rotæ, qui Romæ tunc aderant. Poſtquam hic recognoverat omnia, quæ in hac cauſâ geſta fuerant in Rota, & Relationi ab illuſtriſſimo ac reverendiſſimo domino Joanne Baptiſta Coccino, decano Rotæ, compoſitæ, in qua omnes Sancti virtutes pariterque octodecim miracula in ſuprà dictis congregationibus pro canonizatione probata, prolixè continebantur, C unà cum ceteris judicibus ſubſcripſerat (quam Relationem, quia longa eſt, hic non inſero) eamdem prædicti tres judices die XIII Auguſti anni MDCXXI ſummo Pontifici Gregorio XV in Apoſtolico palatio Quirinali cum opportunis vivæ vocis verbis obtulerunt.

S. R. Congregatio cauſam recognoſcit,

75 Pontifex autem ſubſecuto menſe Septembri eam Congregationi Rituum commiſit, ut canonizationis cauſam denuò examinaret; & ab hac Congregatione commiſſa fuit illuſtriſſimo ac reverendiſſimo domino Cardinali Pignatello, ut eamdem ſacræ Congregationi proponeret. Cumque ei conſignatus fuiſſet totus Proceſſus, omniaque ſcripta ſummariaque tradita omnibus dominis Cardinalibus dictæ Congregationis, aliiſque, qui intervenerunt, ac nominatim doctori Joanni Baptiſtæ Spada, ſummi Pontificis Cameræque Apoſtolicæ fiſco, qui ad ſingulas congregationes ſuis temporibus citatus fuit; illuſtriſſimi ac reverendiſſimi Cardinales in multis congregationibus cum maturo judicio pronuntiarunt, Proceſſus validos eſſe, recteque probata omnes virtutes ac miracula, quæ Auditores Rotæ examinaverant, & in Relationem ab iiſdem ſummo Pontifici oblatam retulerant. Proinde die XXII Decembris anni MDCXXI cauſam canonizationis B. Ludovici Bertrandi concluſerunt, edito decreto, poſſe Pontificem, quandocúmque ipſi placeret, eumdem Beatum inter Sanctos referre. Decretum hoc ſic habet.

decernitque procedi poſſe ad canonizationem,

76 "Beati Ludovici Bertrandi die XII Decembris MDCXXI. Diſcuſsâ diligenter ac maturè „perpensâ, de mandato Sanctiſſimi Domini noſtri, in ordine ad canonizationem, causâ beati „Ludovici Bertrandi Valentini, Ordinis Prædicatorum; Congregatio ſacrorum Rituum, „pluribus deſuper habitis ſeſſionibus, illuſtriſſimo Cardinali Pignatello referente, cenſuit, „tutò poſſe Sanctiſſimum Dominum noſtrum, „quandocúmque ſibi libuerit, ad ſolemnem „ejuſdem beati Ludovici canonizationem juxta „ſanctæ Romanæ Eccleſiæ ritum & ſacrorum „Canonum diſpoſitionem devenire, eumdemque diffinire, Sanctum cum Deo regnantem, „atque univerſali Eccleſiæ proponere colendum „ac venerandum.

„Franciſcus Maria Card. à Monte.

„Locus ✠ ſigilli.

„J. Baptiſta Rinuccinus Secretarius." E

quam Philippus IV c

77 Porrò non ſolus Philippus III c rex pro canonizatione B. Ludovici ſæpe ad ſummum Pontificem ſcripſit, verùm Philippus IV, illius non ſolùm regnorum, ſed etiam magis pietatis ac virtutum heres, ad Gregorium XV d felicis recordationis eumdem in finem ſequentes litteras dedit. "Sanctiſſime Pater. Scribo ad ducem d'Alburcherche, legatum meum, „ut meo nomine Sanctitati veſtræ ſupplicet, „ut dignetur mandare, cauſam canonizationis „beati Fratris Ludovici Bertrandi, Ordinis S. „Dominici, breviter expediri ob plurimas juſtas rationes, quæ concurrunt, uti idem legatus pluribus exponet. Supplico humiliter, „ut Sanctitas veſtra eum auſcultet, eique fidem præſtet ac benignè admittere dignetur, „quidquid ille hac in parte meo nomine flagitaverit; quod pro ſingulari Beatitudinis veſtræ „gratia ac favore habebo, cujus Sanctiſſimam „perſonam Dominus noſter ad proſperum felixque univerſæ Eccleſiæ ſuæ regimen incolumem ſervet. Matriti die XII Decembris anni „MDCXXI. Sanctitatis veſtræ humilliimus ac de- F „votus filius Philippus Dei gratiâ Caſtellæ, „Aragoniæ, Legionis, Navarræ & Indiarum „rex, qui tuos ſanctos pedes manuſque oſculatur. Rex."

iteratis litteris etiam urſit, obtinuiſſetque,

78 Cum in ſuo canonizationem ad finem perductam videndi deſiderio idem rex ſemper perſiſteret, haſce ſecundas litteras ad eumdem Pontificem dedit: "Sanctiſſime Pater. Tanta eſt „devotio, quâ ego beatum Fratrem Ludovicum „Bertrandum, Religioſum Ordinis S. Dominici, „proſequor, tantumque meum eumdem Sanctis „adſcriptum videndi deſiderium, ut, quamvis die „XII Decembris anni elapſi ad Sanctitatem Veſtram hac ſuper re ſcripſerim, pro fide habenda duci d'Alburcherche, conſiliario meo ac „legato; nihilominus, cùm intellexerim, „quantùm jam profecerit, volui, ut ille denuò proponat ea, quæ Sanctitas Veſtra ex „ipſo auditura eſt; cui ſupplico, ut id negotium terminare dignetur, perſuaſumque habeat, id me pro favore ac ſingulari gratia „Sanctitatis veſtræ habiturum, cujus ſanctiſſimam perſonam Dominus noſter ad proſperum & „felix univerſæ Eccleſiæ ſuæ regimen ſervet. Ex „Pardo e die XVI Januarii anni MDCXXIII *. „San-

e *an MDCXXII?

A „Sanctitatis Veſtræ humillimus & devotus filius, Philippus, Dei gratiâ Caſtellæ, Aragoniæ, Legionis, Navarræ & Indiarum rex, „qui ejuſdem ſanctiſſimos pedes oſculatur. Rex.”

niſi, conſecta ferè negotio, Pontifex obiiſſet

79 Haſce litteras ſummo Pontifici obtulit illuſtriſſimus & excellentiſſimus dux d’Alburcherche, ac ſtudioſè negotium illud tractavit; Pontifex verò pari cum affectu ſuam de B. Ludovico Bertrando inter Sanctos referendo voluntatem eidem excellentiſſimo domino ſignificavit; quod propediem faciendum fuiſſe certò credebatur, cùm, ejuſdem Pontificis morte interveniente *f*, nihil effectum fuit *g*. f g

ANNOTATA.

a Helena, *vulgò* Elna, *urbs parva in comitatu Ruſcinonenſi, ſedem olim habuit epiſcopalem, quam Perpinianum tranſtulit Clemens VIII anno* 1604.

b *Conſule Indicem Geographicum.*

c *Obiit anno* 1621 *ultimo die menſis Martii.*

d *Paulus V obiit anno* 1621 *die* 28 *Januarii, in cujus locum menſis ſequentis die nono electus fuit Gregorius XV.* B

e *Palatio regio, binis circitèr leucis Matrito diſtante.*

f *Obiit anno* 1623 *die octava Julii.*

g *Hactenùs Avignonus. Tandem* B. Ludovicum Bertrandum *in Sanctorum numerum retulit Clemens X anno* 1671, *die* 12 *Aprilis, editâ, quam Appendicis loco ſubjungimus, ſequenti Bullâ.*

APPENDIX

Clemens X B. Ludovicum Bertrandum in Sanctorum numerum refert.

CLEMENS EPISCOPUS, C

SERVUS SERVORUM DEI.

AD PERPETUAM REI MEMORIAM.

Inter cultores, quos Deus in vineam ſuam ſemper miſit.

CÆli, terræque conditor ab ipſo mundi exordio uſque ad hæc noſtra tempora, in quibus ſeculorum fines deveniſſe creduntur, nunquam per ſingulas ætates, tanquam per horas diſtributas, operarios in vineam ſuam mittere deſtitit; qui pondus diei & æſtûs portantes, labore, ſudore ac ſanguine illam irrigarent, & omnium cœleſtium virtutum ac æternæ vitæ fructibus germinare eam facerent; donec juxta divina Scripturarum oracula ex omnibus gentibus, tribubus, populis, & linguis à ſolis ortûs cardine uſque ad terrarum limites, omnes ad cœnam Agni providi congregati in regno cœleſti vinum noviſſimum biberent, quod Dei ſapientia electis ſuis miſcere conſuevit. In excolenda ſanctæ Crucis vite omni cura potiſſimum inſudârunt, in operibus diverſi, in veritate uniformes, ut etiam per regna & provincias, noſtris majoribus antea ignotas, ita innotuerit ejus virtus, ac vigor in totius orbis victoria, ipſiuſque de mundi principe triumphus, ut jam tremendum illud cunctis poteſtatibus nomen, quod eſt ſuper omne nomen, ſibi jam barbaras nationes ſubegerit ”& in nomine Jeſu omne genu flectatur, ac omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jeſus in gloria eſt Dei Patris *a*.” D

a ex Prædicatorum Ordine Ludovicus Bertrandus ſic excelluit.

2 Plures hujuſmodi, & ſtrenuos operarios continuata ſerie Catholicæ Eccleſiæ Prædicatorum Ordo miniſtrare non deſtitit, inter quos noviſſimè egregius Dei ſervus Ludovicus Bertrandus mirificè claruit, qui ardentiſſima in ipſum Deum, & proximum caritate flagrans, ceterarum virtutum excellentiâ, prophetiæ dono, & Apoſtolico miniſterio coruſcus, omnium linguarum laudibus meritò celebratur, cujus pietas & devotio adhuc in ipſa tenera ætate effulſit, quibus & mundi contemptum, & religioſi ſtatus perfectionem jungens, veteranis profeſſoribus admirationi, & exemplo fuit. Poſtmodum ad Occidentales Indos Evangelicus prædicator miſſus plurimos ad Chriſti fidem adduxit. Apoſtolicis etiam ſignis, chariſmatibus, & auctoritate decoratus, & cunctis virtutibus fulgens, inventus eſt dignus, qui ſuper excelſum candelabrum in ſancta Eccleſia collocaretur, ut ceteris, qui in domo Dei ſunt, ejus radii eluceſcant. E

ut Sanctorum albo meruerit adſcribi.

3 Rationi, & æquitati convenit, ut præclarus hic Dei famulus, qui pro ejus gloria, & animarum ſalute multos maximoſque labores, & ærumnas pertulit, cujus nomen Deus ipſe glorioſum effecit, à Nobis quoque, qui ejus vices in terris, licèt immeriti, gerimus, honorabilis ubique reddatur. Hunc igitur, ut jure merito in Eccleſia militanti populus fidelis & plebs Deo dicata Sanctorum Faſtis adſcribi, plenius agnoſcat, ejus præclarè geſta, & eximia virtutum ornamenta, tanquam præcellentia, ad imitandum proponenda duximus, ut Chriſti nomine decorati geſta ſua ad ejus exemplum in Dei gloriam conformantes eum in opportunitatibus & tribulationibus advocatum apud Deum Patrem Omnipotentem habere mereantur, atque ut Chriſti fidelium ora promptius in divinis laudibus exultent, & pietatis fervor erga tantum Jeſu Chriſti Servum magis in dies excitetur, ejus admirandam, & omni laude dignam in terris peractam vitam in primis exponere, & brevi incluſam eloquio cunctis patentem reddere decrevimus. F

Ejus natale ſolum ac tempus, parentes, pia infantia. b

4 Valentiæ igitur in Hiſpania Tarraconenſi ex piis, honeſtis, Catholicisque parentibus, Johanne Ludovico Bertrando, & Johanna Anna Exarch *b* editus eſt in lucem Ludovicus Bertrandus anno Dominicæ Salutis milleſimo quingenteſimo vigeſimo ſexto Kalendis Januarii, & ibidem in parochiali S. Stephani eccleſia, eodemque fonte, quo olim S. Vincentius Ferrerius *c* in Chriſto renatus fuerat, baptizatus fuit, ut Sanctum, cui Ludovicus carnali proſapia junctus erat, communi etiam regenerationis propinquitate attingeret *d*. Infans à parentibus eidem S. Vincentio mirè devotis, piè, honeſtéque educatus, necnon optimis moribus ita imbutus fuit, ut neque in illa tenera ætate defuerint argumenta futuræ ſanctitatis; vagientis enim, ac plorantis lacrymæ nulla re ſiſti certiùs poterant, quàm Sanctorum imaginibus ejus conſpectui oblatis, quarum ad intuitum c d

A domi, & in templo mirificè geſtiebat. Creſcente ætate, crevit pariter virtutum amor, & erga res divinas pronus affectus.

pueritia & adoleſcentia, 5 Vix pueritiæ limen attigerat, quando notatus fuit crebrò ad ſolitudinem cubiculi ſeſe recipere, ut geniculans prolixæ orationi incumberet. Illic Dominum in ſe loquentem audiens, ſuimet corpuſculi robuſtus domitor evaſit; illic ſpreta delicati cubilis mollitie, aut humi, aut duro in ligno modicum ſomnum capiebat; illic jejuniis, victuique parciſſimo corpus aſſueſcere docuit, ac variis pœnitentiæ auſteritatibus extenuare cœpit. Exinde frequentando gymnaſio, & litterarum ſtudiis addictus non minùs prava conſortia, nugas, atque illecebras, quàm otii laxamenta, velut bonarum artium ærugines, & virtutum peſtes, cautiſſima ſedulitate jugiter evitavit. In ſimplicitate cordis ſui quæſivit Dominum, & invenit illum. In eccleſiis enim, & maximè Ordinis Prædicatorum ſæpiſſime orationi vacans morabatur. Sacris etiam lectionibus, diviniſque colloquiis mentem reficiens, invenit, quem diligebat anima ejus; ſanctiſſimæ Euchariſtiæ frequenti, humili, & occulta B ſumptione delectatus, in Dei, ac proximi amorem totus exarſit. Xenodochia magna caritate viſitans, pauperibus tota animi ſui demiſſione inſerviebat.

profeſſio in Ordine Prædicatorum, presbyteratus; munia ab eo obita: 6 Ut Domini conſilium de relinquendis domo, fratribus, & parentibus perfectiùs impleret, eremi deſiderio clàm domo aufugit; ſed ſpecioſo pietatis titulo revocatus, aliamque fallacis ſeculi fugam auſpicatus, primò clericalem admiſit habitum, mox verò non ſine magna cum domeſticis lucta Ordini ſancti Dominici nomen dedit in conventu Prædicatorum Valentino, & Religionis habitu ſuſcepto, præclara S. Vincentii Ferrerii, ejuſdem familiæ celeberrimi alumni, veſtigia ſibi ſequenda propoſuit. Ejus exemplo in omnium virtutum genere proficiens, genitoris querelas, & blanditias invicto animo ſuperavit, & tirocinii anno expleto (in quo regularis militiæ præclara dedit indicia) ſolemnia Religioſæ profeſſionis vota emiſit. Poſtquam multis, magniſque virtutum incrementis vitam, quam ad eum uſque diem C integerrimam egerat, cumulavit, ſacros Ordines peracto Noviciatu *e* ſuſcepit, & ad ſacrum presbyteratûs Ordinem promotus *f*, paulò pòſt Noviciorum magiſter raro exemplo eligitur *g*, quod munus cum pluribus annis magna cum laude exercuiſſet, Vicarius conventûs de Albayda *h*; deinde Prior S. Honuphrii fuit deſignatus. Demum conventui Valentiæ præfuit *i*, in quibus ceteris fratribus non tam prælatione, quàm virtute, & exemplo ſemper præivit.

Aſſidua oratio divinitùs illuſtrata: fames & reverentia ſacræ Communionis: 27 Inter cetera, quibus ad ſublimem perfectionis gradum pervenit, ſummum fuit orationi mentali per quatuor integras horas quotidie vacare, Dominicæ Paſſionis myſteria magno cum fervore, & mentis jubilo recolendo. His poſt meridiem contemplandis beatiſſimæ Virginis gaudiis dimidiam horam addebat. Sub his cœleſtium illuſtrationum commerciis perſæpe viſus eſt non ſolùm ſpiritu rapi in ecſtaſim, ſed & corpore a terra ſublevari, & luculentis ſplendoribus conſpicuè circumfundi. Erga ſanctiſſimum Altaris Sacramentum miro ex intimis præcordiis ardore flagrabat, ſciens, hoc eſſe pulcrum, & optimum electorum frumentum, ac vinum germinans Virgines; propterea famiD liares ad ejus ſumptionis, vel ſaltem viſitationis frequentiam vehementer hortabatur. Sacrum Miſſæ ſacrificium celebraturus angelicæ puritatis candorem æmulari cupiens, quantavis carnis mortificatione, & mentis in Deum elevatione eſſet ornatus, ſibi nihilominus nunquam ſatis paratus videbatur eſſe. A ſacrificando impeditus ſacrâ Euchariſtiâ reficiebatur, ut jugiter Chriſtum in ſe manentem haberet, & in eo ipſe quoque aſſiduè maneret.

8 Ut cum Patre luminum jugis eſſet converſatio ſua, mira ſimplicitate in omnibus ſemper ſe geſſit; magna tamen cum prudentia, quâ præditus erat. Humilitati ſic addictus fuit, ut in ſui nihili cognitione, & vili exiſtimatione perpetuò moraretur. Se omnium in virtutibus minimum, in peccatis maximum prædicans, omnibus ſubeſſe ſatagebat; ab ipſis Noviciis de ſuis defectibus admoneri non ſolùm gaudens, ſed etiam ſæpe imperans. Seipſum Davum perturbantem omnia, ac ſolùm Judæ proditoris, ac dæmonum conſortio dignum appellans, innumeris aliis ſeipſum probris, & conviciis onerabat. Summo mærore cùm honorificè aut tractaretur, aut E exciperetur, afficiebatur, ita ut procumbens in genua, ne manibus ſuis oſcula figerent, deprecaretur, ac Paternitatis titulo Prior ſe honorari inhibuerit. Si quem læſiſſe ſuâ mæſtitiâ, aut aliter timuiſſet, genuflexus veniam poſcebat. Concionatoribus, etiam ipſis, quos inſtruxerat, miniſtrum ſe jungebat, nec ullius, quamvis ineruditum, ſermonem deſpexit. In ipſis favoribus cœleſtibus, & divinis revelationibus mirificè humilitatis ſpiritum cuſtodivit. Timore judiciorum Dei perculſus, ſe in infernum demergi ſibi ipſi videbatur, cui timorem filialem à Deo precibus, & pœnis obtentum jungens, mæſtus & pavidus continuò apparebat. *mira Viri humilitas, eamque*

9 Eundem profundæ humilitatis ſpiritum in ſibi ſubditorum cordibus ſuperior exiſtens inſerere ſtuduit, dicere ſolitus, Religioſum, perfectionis cupidum, debere ſpernere ſe, ſpernere nullum, ſpernere mundum, & ſpernere ſe ſperni. In his unumquemque ſic proficere debere, dicebat, ut, quantavis virtute & meritis clarus eſſet, nunquam tamen de ſe præſumeret, aut ſe alicui præferret. Magnis æſtuavit F caritatis erga Deum incendiis, quam nunquam tribulationum aquæ extinguere potuerunt: unde & zelo Dei ardens urebatur, ſi quid contra Dei præcepta moliri, aut videret, aut audiret; quin & ſermones ejus, ut faces ardebant, nihil de ſeculi vanitate mixtum continentes, ſed vel ad Dei famulatum, vel ad pœnitentiam & peccatorum deteſtationem directi erant; frequens fuit in ſacræ Scripturæ ſententiis, aut Sanctorum geſtis enarrandis, magno fervore exaggerans, horrendum eſſe incidere in manus Dei viventis & irati. Hinc plures re ipſa experti ſunt, ſe ab ejus converſatione novis ſemper in Dei ſervitute fervoribus excitatos receſſiſſe. *aliis perſuadendi ſtudium: eximia in Deum charitas:*

10 Cùm nobilis quidam communem vitiorum objurgationem ad ſe ſingulariter credidiſſet à B. Ludovico directam, mortem, quam ei comminatus fuerat, niſi dicta in ſuggeſtu revocaret, viriliter renuenti, ſtricto in eum ſclopo intentat, illico in Crucifixum mirabili tranſformatione ſclopus mutatur, ipſo aggreſſore miraculi vi proſtrato, ac veniam enixè petente: beatuſque Ludovicus ſuæ humilitati conſulens, plus timens laudantem populum, quam ſclo- *fuga plauſûs popularis: deſiderium martyrii:*

A ſclopum, ſuo ſocio Chriſtophoro de Mora præcepit, ſignans in ejus pectore Crucem, ut prodigium celaret, uſque dum annis triginta tranſactis interrogatus panderet veritatem. Uſque adeò ardens erat in eo martyrii deſiderium, ut in tremendi ſacrificii elevatione cum Petro Martyre *k* ex intimis præcordiis divinam Majeſtatem exoraret: "Da mihi Domine, ut pro te „moriar, quemadmodum pro me mori voluiſti." In proſpectu etiam imaginis S. Vincentii Martyris *l* eiſdem pœnis, & ſuppliciis, quibus ipſe certavit, & vicit, aſſici vehementer optavit. Audiens pœnas, quibus pro fide Chriſti ſua ætate aliqui glorioſè diem clauſerant extremum, ex profundo cordis in jubilum erumpens eis cum ſimilibus victoriis totis viſceribus ſe ſocium jungi, cupiebat.

amor proximi, maximè ſæviente peſte, etiam miraculis probatus,

11 Eadem caritate etiam erga proximum ardens animarum ſolatia, & progreſſus totis viribus promovebat. Frequens fuit in confeſſionibus audiendis, pro aliorum culpis expiandis duris ſe flagellis cædens; quibus & mulierem, honeſtæ, quoad ſeculum, conditionis, cujus peccandi conſuetudinem, Deo revelante, noverat, revocavit. B Adoleſcentulam etiam ne caderet, orationibus, & pœnis à Deo obtinuit. Peſtis tempore quoſcúmque mendicos obvios habuiſſet, ad Conventum S. Annæ Albaydæ, quamquam inopiâ laborantem, ubi tunc munus agebat Superioris, reficiendos adducebat, dicere ſolitus, Deum nunquam ſibi fideliter ſervientibus deeſſe. In vias, & montes procedens, peſte extinctos ſepulturâ donabat. In Xenodochiis & domibus infirmos ſæpe inviſens, eorum plurimos, imponens eis manus, & pro eis deprecans, ſanitati reſtituit, inter quos non ſine evidenti miraculo religioſus vir, Franciſcus Allemanus, jam morti proximus à B. Ludovico de recuperanda valetudine certior factus, paulò pòſt omnino liber convaluit. In ſedandis odiis, & reconciliandis animis magnopere etiam hujus Viri caritas enituit: in carcere etiam detentis, aut morti addictis, ope, & auxilio non deerat, quorum plures è miſeriis, & injuſtis vexationibus miro modo, & ſuaviter liberavit.

C

In Americam navigans graviter læſum ſanat: ſermone Hiſpanico à variis populis intelligitur:

12 His Dei & proximi amoris ardoribus incenſus in terram alienigenarum gentium verè ſapiens pertranſire decrevit, ut Indorum animas Deo lucraretur, à quo nec amicorum, vel fratrum, aut ſororum artibus, precibus, vel lacrymis dimoveri potuit; omnibus enim magna cum animi ſubmiſſione non ſine fletibus valedicens, pedeſtre iter Occidentalem Indiam *m* verſus arripuit, & Hiſpali *n* navem ingreſſus omnibus ædificationi, ſolatio, & auxilio in opportunitatibus fuit; in qua ſui Ordinis Religioſum à cadente ponderoſa trochlea graviſſimè læſum, vulnere aquâ loto, ſic ſanitati priſtinæ reſtituit, ut poſtridie, mirantibus cunctis, nec veſtigium quidem cicatricis apparuerit. Appulit ad Carthagenæ portum, ibique in Conventu ſancti Joſephi ſui Ordinis habitavit, & inde ad diverſos Indorum populos miſſus evangelizavit, incolentibus ſcilicet Tubaram, Cipacoam, Paluatum, Mompoix, Serram ſanctæ Marthæ, Tuncarum, Teneriſem, & aliis, ibique plura, & mirabilia perpetravit. Orationibus à Deo obtinuit, ut lingua ſua Hiſpana, in qua natus erat, evangelizando abſque interprete intelligeretur ab Indis. Vigilias, D ſitim, famem, æſtum & frigora in hoc Apoſtolico miniſterio ferens, ſemper pedes incedens, & ſæpe æger, curſum ſuum cum Apoſtolo conſummare geſtiebat.

mira patrat Tubaritas convertit: infantem, Deo providente, baptizat:

13 Socium quandoque habuit rudem moribus, cui non ſine miraculo mortale vulnus in capite curaverat, quin etiam præter expectationem, ut ei ſubveniret, apparuit arbor pomiſera, fonſque ad radicem ſcaturivit, ut illum recrearet, & convivaret; qui poſtea eum inurbanè deſerens, miſerè, ſicut ei Vir Dei prædixerat, reliquum vitæ tempus, & finem conſumpſit. Viſus eſt etiam ſæpe in itinere à via ſecedens flagellis ſe cædere. Pluries obvias habuit tigres, aut alias feras, quæ ſigno Crucis ab eo mites redditæ, itinerantibus illæſis relictis, aliò iter arripiebant. Carthagenæ concionator deputatus in Quadrageſima, ut ei mos erat, viſus fuit duriora corda emollire, & auditores nonniſi compunctos, & amarè flentes dimittere. Rapiebat audientium mentes; neque enim hominis, ſed angeli ſpiritum verba ejus redolebant. Contumeliis propter hæc à carnalibus, ac etiam probris & irriſionibus appetitus gaudebat, quòd pro nomine Jeſu talia pati dignus haberetur. E Tubaram à ſuperiore miſſus, ut gentes illas Dei cognitione imbueret, & ſanctæ Eccleſiæ Sacramentis initiaret, omnibus illius loci infidelibus, orationibus, jejuniis, flagellationibus, & aliis pœnis, à Domino converſionis gratiam obtinuit, quam per conciones ipſius Dominus noſter exequi dignatus eſt. Dæmonem ibi mentito habitu ab his laboribus dehortantem detexit, & ululantem abire coegit. Infantem, qui fuit primus, quem ſacro fonte abluit, ab Indo, quamvis idololatra, delatum Michaëlem appellavit, ipſomet Indo palàm teſtante, ſe ab angelo Domini admonitum, conſecuturum eum cum baptiſmo ſalutem æternam, & ad hoc ipſum B. Ludovicum à Deo illùc directum fuiſſe.

Idola evertit: furentes cohibet: multa ſuſfert: naufrago ſubvenit:

14 Idolorum etiam tuguria ſuccendi curavit, & tanta ſanctitatis ejus fama apud barbaras gentes invaluit, ut plurimos ex illis furentes in quendam miniſtrum (ſolâ præſentiâ tumultum ſedando) detinuerit. Publicum etiam ibi adulterum, quamvis potentem, acriter reprehendit, à quo poſtea armis validè invaſus, mirantibus cunctis, telo in terram cadente, incolumis, & intrepidus evaſit. F Nec ab hominibus ſolùm, ſed etiam à dæmonibus in illarum gentium converſionibus plurima pertulit; præſertim apud quendam veteranum idolorum ſacerdotem morti proximum, quem ſacro baptiſmate initiavit, & ab ipſorum immundorum ſpirituum infeſtatione, fixo apud illum S. Crucis ſigno, liberavit. Jacobum Raphaëlem Frances ex eo loco prævidit naufragum futurum, quem propterea per diem, & binas noctes natantem, & beatiſſimæ Virginis Roſarii patrocinium aſſiduè implorantem, ſalvum ad littus recepit; ubi eum propterea cum ſubſidiis victûs & veſtitûs expectaverat, & à mortis inſtantis faucibus eripuit.

In aëra elevatur, in veneratione habetur: multos Indos alibi convertit: mira facit: virus innocuè bibit.

15 Ab ipſis Indis viſus fuit à terra in ecſtaſi elevatus, quem poſtmodùm ſumma veneratione coluerunt, & abeuntem amarè defleverunt; crediturque, populum illum ejus interceſſione in Chriſti Domini fide adhuc perſeverare, ad cujus hoſpitium in oratorium commutatum, etiam nunc & Indi & Hiſpani ad divina beneficia

A ficia ejus patrocinio impetranda accurrunt. His similia in oppidis Cipacoe, & Peluati egit, ubi etiam Evangelicam paupertatem servans, lætus in rerum summa inopia & volens, vitam degebat, ac orationibus præter spem optatos obtinuit imbres, & Cinagam fluvium, præ aquarum redundantia impervium, signans Cruce aquas, prout voluit, transegit. Cadentes etiam circùm undique pluviæ, illo beatissimam Virginem de Rosario piè invocante, nec ipsum, nec socios attigerunt. Sub monte sanctæ Marthæ Indorum accolarum circitèr quindecim millia, suis prædicationibus ad fidem conversa, baptizavit, & non procul inde potentissimum venenum sibi ab Idolorum sacrificulo propinatum ebibens, post quinque dies lethale virus cum aliquot vermibus, seu parvis serpentibus, stomacho ejecit, ac incolumis magno præsentium stupore perduravit.

Alia ab ipſo in America patrata.

16 Dæmones visibiliter gentibus illis apparentes, signo Crucis, & miris modis sæpe fugavit, quibus plures alios ad fidem adduxit. In Oppido Mompoix visi sunt ei genuflexo B assistere sancti Doctores Ambrosius & Thomas de Aquino. In Insula Sancti Thomæ dum furentes pagani, arreptis lapidibus, viro Sancto necem intentant, monitus, ut fugeret, constantissimè renuit, solàque divini verbi efficacià ducentos ex aggressoribus jugo Christi subjecit. Quemdam ex regionis proceribus, de salutiferæ Crucis arcano mysterio doceri cupientem, repentino miraculo convertit; nam arboris truncum ibidem toto corpore circumplexus conspicuam figuram Crucis rudi cortici mirabiliter impressit; eoque ostento tum illi, tum aliis, baptismum in fide vivificæ Crucis persuasit. Sanè vir iste Apostolicus non solùm juxta promissionem S. Evangelii, quod prædicabat, in nomine Domini Nostri Jesu Christi dæmonia totis regionibus ejecit, serpentes infernales, visibiliter incolis minaces, abstulit, ac linguis novis inter gentes locutus est; verum etiam pluries in testimonium fidei mortiferum quid bibens innoxiè, discrimen vitæ superavit. Indam adhuc infidelem in partu extremè periclitantem, suà zonà præcingi jussam, unà cum prole C ab interitu liberavit, ipsamque jam puerperam cum marito, propinquis, ac domesticis, lavacro S. baptismatis ab infidelitate mundavit. Navigans cum aliis in flumine, à Magdalena nuncupato, irruente tempestate navi eversa, cunctisque in aqua immersis, orans emersionem, & incolumitatem obtinuit. Pristinam valetudinem pluribus reddidisse, & defunctam ad vitam sanctissimi Rosarii applicatione revocàsse, compertum fuit.

In Hiſpaniam poſt ſedatam tempeſtatem redux, S. Honuphrii, ac deinde Valentinum conventus

17 Videns, nec impedire, aut ferre valens angustias, quibus ut plurimùm violenter à præfectis quibusdam, etiam vulneribus & cæde Indi opprimebantur, obedientià obtentà, in Hispanias rediit. Cùmque in mari navis periclitaretur, rogatus à navigantibus tumentes undas tandiu Cruce signavit, donec, optata tranquillitate reddita, omnes ad portum Hispalis incolumes pervenerunt. In Conventu S. Honuphrii post reditum ab Indis ex obedientia præfuit, quem ære alieno gravatum, & inopià, ex annorum sterilitate ortà, laborantem invenit, & omnibus satisfaciens, Religiosis nunquam in aliquo ex consuetis defuit. Quin & plurimis egenis, miserabilibusque personis largè eleemosynas suppeditavit, quandoque etiam Deo illorum necessitates revelante, & mirabiliter ei pecunias ministrante; quin & in ædificio D ad honorem S. Crucis constructo ostendit, regente Domino, servis ejus nihil deesse. In cœnobio Valentiæ superiorum jussu, licèt invitus, Prior constitutus, in cella S. Vincentii Ferrerii regimen eidem Sancto commendans, ab imagine ipsius, coram qua prostratus orabat, se inclinante meruit amplexu honorari, atque elevari.

optimè regit: animam è purgatorio liberat: à cœlicolis recreatur: per Quadrageſimam concionatur:

18 Mortificationes, cruentas disciplinas, frequentiam chori, & summam abstinentiam, quibus subditus se exercebat, nec concionando, nec regendo dimisit. Ut studiorum cursus exactè perficerentur, accuratè invigilavit, cupiens suos subditos semper in sanctis, aut eruditis exercitiis occupatos, quorum è claustro exitum, nisi urgente necessitate, non permisit. Ostio sui cubiculi magnis characteribus inscribi voluit: "Si hominibus placerem, servus Dei „non essem. *o.* Ita omnibus omnia factus erat, o ut quilibet in eo prudentis consilia, fratris familiaritatem, patris benignitatem, viri sancti perfectionem, & omnium virtutum compendium invenerit. Contigit ei ibi videre animam E cujusdam sui olim pœnitentis, qui eumdem Beatum verbo læserat, testantem, Deum nolle eam ad gloriam admittere, nisi culpam ipso dimittente, & pro ea celebrante; quo facto, sequenti nocte illam in Sanctorum gloria conspexit. Aliàs etiam Beatorum in æterna felicitate regnantium, & maximè Sanctorum sui patriarchæ Dominici, & Francisci, quin & ipsius Christi Domini visionibus recreatus fuit, sibique omnia sua peccata dimissa fuisse, audivit. Sætabi, vulgò Xativa, à primoribus civitatis rogatus pro concionibus in proxima Quadragesima apud eos habendis, licèt gravibus infirmitatibus pressum, & naturaliter impotentem se agnosceret, à Deo & velle, & cursum integrum Quadragesimalium concionum perficere obtinuit.

vaticiniis & ſecretorum cognitione claret:

19 Gubernatori Valentiæ Jacobo Ferrerio, indictis ei quibusdam precibus, scripturarum, de quarum amissione summopere dolebat, recuperationem divinitus impetravit. Spiritu etiam F prophetico ita mirificè claruit, ut & plurimas res futuras, tam secundas, quàm adversas, tum in spiritualibus, tum etiam in temporalibus, tam circa valetudines, & mortes, quàm circa animarum profectus, & mores, sæpissime prænunciàrit: nam & S. Theresiæ à Jesu *p* suam p Excalceatorum claustralium tunc fundatam Congregationem brevi inter illustriores S. Ecclesiæ religiones, ùt reipsa evenit, connumerandam esse prædixit. Tribus regularibus diversos ipsorum successus & fines, prout contigerunt, prænunciavit. Virum nobilem, injurià prælatum quendam vexantem, ultionem Domini brevi experturum fore, dixit; quod mors ejus repentina, Domino revelante, ei notum fuisse, demonstravit. Arcana etiam plurima, tam in rebus corporeis, quàm in secretis cordium latentia, nuda & aperta fuisse oculis mentis ipsius à Deo illustratæ, stupentibus omnibus, rerum eventus ostensa fuisse *, indicàrunt, atque in hoc dono penetrandi secreta cordium valdè singularis, ac admirandus fuit. Alia quoque complura naturaliter ignota, tam clarè, distinctè, & ordinatè, prout erant, aut acta, aut cogitata, enarravit, ut solùm, Deo revelante, hæc illi innotuisse, compertum fuerit.

** Binæ illæ voces, oſtenſa fuiſſe, hic abundant.*

A

multas infirmitates, maximè ultimo biennio heroïcè tolerat:

20 Virtus ejus in toto decurſu vitæ à Deo infirmitatibus adeò mirificè perficiebatur, ut aſſiduis paſſionibus tolerandis magnâ illi patientiâ opus fuerit; in complexione enim ipſius ſatis delicata, non ſolum potentia viſiva parùm valens, auditus imperfectus inerat, ſed etiam horribili ulcere in crure per multos annos, & vertigine capitis vehementer cruciabatur; quin & viſcerum pravis affectionibus, & aliis occultis infirmitatibus, maximè per biennium ante obitum, velut aurum in fornace probavit illum Dominus, animo ſic invicto omnia tolerantem, ut frequenter ex ejus ore verba doctoris ſanctæ Eccleſiæ Auguſtini reſonarent: "Domine hic „ure, hic ſeca, hic non parcas, ut in æternùm „parcas." Ubi primùm convaleſcebat, ad mortificationis, & obſervantiæ communis exercitia revertebatur, cunctis ſe oblectationibus & convaleſcentium levaminibus ſponte privans, aliis infirmis oblata ſibi fercula cuncta partiebatur; quin & ſaxo decumbens ſub linteaminibus poſito corpus torquere conſueverat, dicens, arctam eſſe viam, quæ ducit ad vitam. Sic in- B
firmando fortior ſemper redditus agnovit, ſibi inſtare adimpletionem divini promiſſi, quod olim in feſto ſanctæ Catherinæ Virginis & martyris *q* obtinuerat, quando ex medio magnæ lucis ſponſum ei fuit, tandem ex his tenebris in lucem illam æternam, quæ lucet Sanctis Dei in perpetuas æternitates, migrandum eſſe.

q

ſacro munitus Viatico, dum poteſt, Miſſam celebrat:

21 Nam inter labores concionum, morbo ingraveſcente, febribus decubuit, & ſuſcepturus pro Viatico ſanctiſſimæ Euchariſtiæ Sacramentum, devotiſſimè non ſine multis lacrymis ſanctæ Fidei Catholicæ accuratam profeſſionem emiſit; imploravit etiam ferventiſſimè Domini Noſtri Jeſu Chriſti auxilium, & ſanctiſſimæ Virginis Deiparæ patrocinium, necnon aliorum Sanctorum, & præcipuè ſui Ordinis, expreſſoque nomine ſancti Vincentii Ferrerii ſubjunxit: "Pater mi, currus Iſraël, & auriga „ejus *r*." Enixè petiit à circumſtantibus, ut ſimul cum eo Dominum deprecarentur, ne mortis ſententiam revocaret, & Johanni Boil mœrenti de gravi ſuæ filiæ infirmitate, eam tunc non migraturam è vita, verè prædixit.

r

C

Remittente poſtmodùm paulisper vi morbi, non ſine labore ad Sacrum celebrandum ſurgebat. Iterum ingraveſcente infirmitate, aſſiſtentem, & ſæpiſſime miniſtrantem, non ſine magna ſua confuſione & animi demiſſione, habuit Johannem à Ribera, patriarcham Antiochenum, tunc Archiepiſcopum Valentinum, qui, dum in cruciatibus ipſum ad reſignationem in divinæ voluntatis beneplacitum hortatur, audivit illum dicentem, ſe pœnas illas quibuſvis mundi hujus terrenis bonis pluris facere, & cariores habere.

Inviſitur à multis, inter quos monialis illuc divinitùs adducta:

22 Ab his cruciatibus, quantùmvis vehementibus, nec detineri, aut retardari potuit, quin per ſingulos dies per multas horas conſuetæ orationi vacaret, & ſæpè ſacra exomologeſi ſe purificans, divino altaris Epulo reficiebatur, aliiſque infirmis horum Sacramentorum frequentiam ſuadebat, ſæpè repetens, hæc divina Myſteria non ſolum animæ, ſed etiam corporis ùt plurimum ſalutem operari. Concentus muſicos in ea ægritudine audiens, totus elevatus in Deum ſolvebatur in lacrymas. Denique variis remediis, & morbi viciſſitudinibus ex animo toleratis, appropinquante ſancti Dionyſii feſtivitate, qua die ante annum ſe moriturum eſſe, prædixerat, plures accurrerunt certatim, cupientes ab eo benedici, vel ſuis Roſariis ejus linteamina attingi. Inter hos filius ducis Gandiæ genuflexus, & pedes ejus lacrymabundus oſculatus, benedictionem devotè & ſingultiens præſtolabatur, quod Vir Dei, ſe quidem maximum peccatorem cum D. Paulo dictitans, & mente ad nihilum ſuum converſus, humillimè præſtitit. Hoc etiam divinitùs ſorori Angelæ Aguglionæ, virgini Religioſæ Ordinis S. Franciſci in perpetua clauſura degenti, conceſſum fuit, dum ex corde optabat præſentialiter Chriſti Domini Servum venerari; illicò enim (miniſterio creditur angelico) ante ejus pedes conſtituta, & voti compos facta ſuæ cellæ iterum miraculosè reddita fuit.

D

biduo antè ſacro oleo unctus, die, quâ prædixerat,

23 Cupiebat interim Ludovicus diſſolvi, & eſſe cum Chriſto: nec aliter, quàm aut ſanctiſſimi Altaris Sacramenti quotidiana ſumptione, aut cum Crucifixi imagine colloquiis ſuas moras ſolabatur. Feriâ ſextâ ante obitum referenti, diem Veneris eſſe, Benedictus Deus, reſpondit ille: adhuc quatuor ſuperſunt dies. E
Frequenti cæleſti ſancti Vincentii Ferrerii viſitatione, quem à teneris annis ſumma veneratione & imitatione colere ſtuduerat, recreabatur. Biduo ante deceſſum è vita ſacram olei infirmorum unctionem devotè petiit, & ſingulis orationibus reſpondens, ſeque ſanctis orationibus & mortificationis exercitiis muniens, ſanctiſſimi Crucifixi imaginem frequentibus oſculis venerans, & orans in die feſto S. Dionyſii, ùt ſæpe prædixerat, horâ quintâ decimâ ſentiens ſe paulatim deficere, aſſiſtentem ex more patriarcham pro impetranda benedictione, & ſancti Evangelii lectione precatus eſt, quod amantiſſimus antiſtes uberrimè lacrymans præſtitit.

anno 1581, emiſſa ex ore luce, moritur, & miraculis illuſtratur.

24 Cùmque commendationis animæ juxta ſui Ordinis ritum preces perſolverentur, ad illa verba "Ut vinculis carnis exutus pervenire mereatur ad gloriam regni cæleſtis, præſtante „Domino Noſtro Jeſu Chriſto" ſpiritum ſuum in manus Patris vinculis carnis abſolutum commendavit, ſeptimo Idus Octobris, anno reparatæ Salutis milleſimo quingenteſimo octuageſimo primo, ætatis ſuæ quinquageſimo quinto, eoque temporis momento viſa eſt ex ejus ore lux inſtar fulguris recta in cælos evibrata totam cellam illuminare, & ſupra conventum di- F
vina claritas fulſit. Quin & in eccleſia pluries militiæ cæleſtis harmonici concentus à diverſis auditi ſunt, & pluribus aliis ſignis Servi ſui gloriam omnipotens Deus notam fecit, quibus publica populi veneratio ſucceſſit, Ludovicum undique Sanctum proclamantis, & certatim Coronis ac Roſariis ſacrum corporis pignus attingere tentantis; miſericordiam enim a Domino, ac divina quæcunque beneficia ſe obtenturos, omnes ſperabant, ſi eum apud divinam clementiam Protectorem & Advocatum obtinere digni forent.

Inter miracula, quæ vivus fecit, ſigno Crucis ingens incendium extinxit, & ſtrumas ſanavit.

25 His acceſſit Altiſſimi erga ſuum Servum aſſiſtentia, ita ut ejus ſuffragantibus meritis, & vivens, & poſt obitum, populis in neceſſitatibus per opera mira & prodigia, quibus ipſe Deus in Sanctis ſuis mirabilis dignoſcitur, protector & adjutor ſemper exiſteret. Ex proceſſibus enim confectis, & ad Urbem tranſmiſſis, ac aliis auctoritate Apoſtolica, cauſam Beatificationis & Canonizationis ejus reſpicientibus, Congregatio ſacrorum Rituum cenſuit, conſtare non ſolùm de illorum validitate, & de

A fama ſanctitatis, deque virtutibus Theologicis & Cardinalibus gradu heroïco, verùm etiam concludentes probationes continere inſignium miraculorum ejuſdem tam viventis, quàm defuncti. Cùm enim eſſet Prior Albaydæ, paſtoribus accendentibus ignem, ventorum vi irruente, & flamma ſuccreſcente, jam ardentibus arboribus in vineis & frutetis, magnum excitandum eſſe ad deſtructionem ignem, timebatur, non ſine magno conventûs detrimento. Accurrit Vir Dei, &, elevatis oculis in cœlum, ſigno Crucis flammam benedixit, quæ illicò evanuit, ac ſi nunquam ibi fuiſſet. Eædem arbores læſæ, exigua ſolùm linea in ſignum miraculi apparente, immunes ab adustione viſæ ſunt remanere. Moncadæ in domo Joſeph à Campo neptis hoſpitis, Speranza Aſſenſia dicta, ab exitiali ſtruma in collo afflicta, cum fœtore horrendo ex ulceribus manante, non ſolùm circumſtantibus, ſed etiam ipſimet infirmæ intolerabili, facto ſigno Crucis ſuper parte affecta, & linguâ linitâ* à beato Ludovico veluti à ſenſibus alienato, & facie ejus luce fulgida remanente, ſtatim ægra convaluit.

*an linctâ ?

B

Cadaver ejus mirè ſplenduit, fragravitque. Variæ infirmitates

26 Cadaver ipſius quadam veluti chryſtallina puritate ſic nituit, ut adſtantes in ejus virginea carne, velut in limpidiſſimo ſpeculo, ſuoſmet vultus fuerint conſpicati. Toto etiam corpore ſuaviſſimus odor erumpens non ſolùm proximè vicinos, ſed longiùs diſſitos, mirifico peregrinæ fragrantiæ oblectamento adhalavit. Sex circitèr menſibus loco humido, ac ſtillicidiis obnoxio ſepultum jacuerat ſancti Viri cadaver, quando extractum, ut decentiori tumulo inſereretur, integrum incorruptumque, ſolis veſtibus undique putrefactis, repertum eſt, iterumque mirabili ſuaveolentia circumſtantes implevit. Urſulæ Soler filia erat, cui immanes capitis dolores omne capillitium radicitus abſtulerant. Medicamentum, quod magis obfuturum ab omnibus timebatur, petitum à lampade, quæ coram B. Viri ſepulcro ardebat; hujus oleo perunctum caput puellæ, non ſolùm abactis penitùs doloribus integram valetudinem, ſed & capillos recuperavit. Quædam puella oculis orbata ad fontem loci Ruzafa, è quo Beatus bibere ſolebat, lotis oculis, priſtinum eorum uſum recuperavit.

C

à multis per illius patrocinium,

27 Gaſpar Ramirez cæcus ad tumulum Sancti novenam peragens, ultimaque die oculos ſepulcro cum fide applicans, profluvium crocei humoris emiſit ab oculis, ac ſubitò cæcitatis ſuæ caliginem lætus abſterſit. Lactanti Andreæ Abreus cùm aruiſſent mammillæ, novenâ ad ſepulcrum Sancti exactâ, mox priſtinam lactis affluentiam impetravit. Iſabella Johanna Salon cùm pluribus annis graviter ulceroſo quodam abſceſſu torqueretur, attactu feretri, quod Sancti cadaver geſtaverat, perfectæ ſanitatis beneficio potita eſt. Iſabella Gerbin in ſupradicto Ruzafa benedicto fonte abluta, ſimul & febrim, & dyſenteriam, & herniam incolumis abegit. Anna Monfort, cui paralyſis uſum membrorum prorſus ademerat, & morbi violentia ſitum oris fœdiſſimè diſtorſerat, hauſtu aquæ ex eodem Ruzafæ fonte, ac invocato S. Ludovici nomine, tum ipſa valetudini, tum os priori ſitui, reſtitutum fuit. Hieronymæ Capell filiolus rupto peritonæo, foraſque extruſis inteſtinis, jugiter ejulans, & ſanguinem vomens, ubi tandem à matre ad fontem Ruzafæ pannis in eo madefactis incinctus fuit, integrè ſanus domum reportatur. Vincentia Morell vidua ex nervorum dira attractione per undecim menſes decumbens, fœdiſque ulceribus undique plena, dum panno, quo Sanctus uſus fuerat, nervos & ulcera ſucceſſivè obſignat, eodem ordine & hæc ſanari, & illos vividè ſenſit explicari, finitaque ſingulorum obſignatione, vegeta lectum reliquit. D

28 Cùm in conventu S. Honuphrii Priorem agens reficiendæ Religioſorum communitati panes deeſſe adverteret, Chriſti in deſerto providentiam imitatus, ſeptem fragmenta, quæ ſolùm domi ſuperfuerant, arripuit, eaque ſolo benedictionis impendio ſic multiplicavit, ut non tantùm in prima menſa fratribus triginta, & ampliùs, in prandium abundè ſuffecerint, ſed etiam reliquos in ſecunda menſa congruè ſaturaverint. Johanni de Pedevera, domeſtico Valentini Archiepiſcopi famulo, delapſum ex alto pondus graviſſimum ita utrumque crus diffregerat, ut per novem menſes aliter, quàm grallis innixus, moveri non potuerit. In his ægerrimè uſque ad ſancti Viri ſepulcrum accedens, fuſa oratione, confeſtim in pedes exiliit, grallîſque inibi relictis, domum incolumis repedavit. Iſabella Vincentia Pujades, acutâ febri medullitùs exuſta, jamque à medicis derelicta, morti appropinquabat. Sed ad contactum Roſarii, quod S. Ludovico, dum vixit, uſui fuerat, ſubitò, mirantibus quotquot aderant, febris abſceſſit. E

qui etiam vivens panem multiplicaverat, mirabiliter abactæ.

29 His aliiſque non paucis virtutibus ac ſignis permotus felicis recordationis Paulus Quintus, Prædeceſſor noſter, ſervum Dei Ludovicum Catalogo Beatorum adſcripſit. Exinde aliis proceſſibus ritè confectis, approbata inſuper fuêre miracula, quæ ſubſequuntur. Primum incorrupti ſacri corporis poſt annos ferè octuaginta ab ejus ſepultura, tametſi nunquam interea fuiſſet aut exenteratum, aut ullis adverſus corruptionem condimentis imbutum. Nihilominùs dum anno MDCXLVII transferebatur in pretioſius monumentum, & anno MDCLXI dum à judicibus, auctoritate Apoſtolica delegatis, viſebatur, adhuc integrum, illæſum atque tractabile inveniebatur. Secundum in repentina ſanatione pueruli Aloyſii Vincentii Monteſinos, qui ardentiſſima correptus febri, exhauſtus dyſſenteriâ & vomitibus, ſcaturiens vermibus, jamque coſtulis ſtomacho adunatis, eò deductus erat, ut domeſticis planè videretur extinctus; unde mortalibus involucris obfaſciatus parabatur ad ſepulturam. At mœſtiſſimus parens, facto ad S. Ludovici tumbam recurſu, atque ibidem emiſſo voto, cùm feſtinus domum revertitur, filioli pulſum explorans, vitæ indicium reperit, ſtatimque puer oculos aperiens, ex integro ſanus deprehenditur. Tertium in ſtupenda præſervatione quadriennis puellæ, Geſualdæ Gildæ Ramirez, quam currus mole carbonum onuſtus, rapidoque ſex mulorum tractu celer, obterendam humi dejecerat, ac duabus rotis ſubſtratam validè opprimebat: ſed, implorato S. Ludovici præſidio, ſurrexit incolumis puella, & in evidentiam miraculi apparuerunt in ejus capite, collo & humeris clavorum ſigna à rotis leviter impreſſa. Quartum in Bartholomæo Chriſtophoro Dominguez, quem deformis hernia pendulis inteſtinis adeò laxaverat, ut, ſicubi in genua procumberet, ſcrotum ulceribus jam eroſum ac putreſcens humum tangeret. Sed ad invocationem S.Ludovici tota hæc miſelli calamitas illicò evanuit. F

A Paulo V PP. Beatis adſcribitur, & poſt probata etiam alia miracula

30

A *à Clemente IX decernitur ejus canonizatio, quam Clemens X*

30 His & aliis deductis approbatiſque miraculis, emanavit Decretum à piæ memoriæ Clemente IX, etiam prædeceſſore Noſtro, poſſe tutò deveniri ad ſolemnem prædicti Beati Canonizationem; pro qua obtinenda acceſſerunt cariſſimorum in Chriſto filiorum Noſtrorum, Leopoldi Primi Romanorum regis, in Imperatorem electi, & Caroli Secundi Hiſpaniarum regis, necnon & Ordinis Prædicatorum preces, quibus à prædictis Romanis Pontificibus, prædeceſſoribus Noſtris, & à Nobis eamdem ſæpiùs poſtulaverunt. Quapropter ejus vitæ ſanctiſſimæ meritis exigentibus, & ad prædictorum preces inclinati, cum jam nihil deeſſet eorum, quæ ad hanc ſacroſanctam functionem neceſſariò ex ſanctorum Patrum auctoritate, ſacrorum Canonum decretis, S. R. E. antiqua conſuetudine, ac novorum decretorum præſcripto, agenda & ſervanda requirebantur, juſtum & debitum eſſe cenſentes, ut, quos Deus honorat in cælis, Nos venerationis officio laudemus & glorificemus in terris, hodie in ſacroſancta baſilica beati Petri principis Apoſtolorum, in qua ſolemni ritu cum ejuſdem S.R.E.

B

Cardinalibus, patriarchis, archiepiſcopis & epiſcopis, ac dilectis filiis Romanæ curiæ prælatis, officialibus & familiaribus Noſtris, clero ſeculari & regulari, ac maximâ populi frequentiâ manè convenimus, poſt trinas pro Canonizationis decreto Nobis nomine dicti Caroli regis per dilectum filium noſtrum Ludovicum, tit. S. Sabinæ S. R. E. Cardinalem de Portocarrero, pro parte ejuſdem regis porrectas petitiones; poſt ſacros hymnos, Litanias aliaſque preces, poſt Spiritûs Sancti gratiam ritè imploratam.

perficit, feſto ejus annuo diei 10 Octobris affixo, cum indulgentiis ad ejus ſepulcrum;

31 Ad honorem Sanctiſſimæ & Individuæ Trinitatis, ad exaltationem S. Fidei Catholicæ, & Chriſtianæ Religionis augmentum, auctoritate D. N. Jeſu Chriſti, beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli, ac Noſtra, matura deliberatione præhabita, & divina ope ſæpius implorata, ac de venerabilium Fratrum noſtrorum ejuſdem S. R. E. Cardinalium, patriarcharum, archiepiſcoporum & epiſcoporum, in Urbe exiſtentium, conſilio, B. Ludovicum Bertrandum Sanctum eſſe decrevimus, & definivimus, ac Sanctorum Catalogo adſcripſimus, prout præſentium

C

tenore decernimus, definimus & adſcribimus: ſtatuentes, ab Eccleſia Univerſali quolibet anno die x Octobris memoriam ejus inter Sanctos Confeſſores, non Pontifices, pia devotione recoli debere. In Nomine Patris, & Filii, & Spiritûs Sancti. Amen. Eadem auctoritate omnibus utriuſque Chriſti fidelibus verè pœnitentibus & confeſſis, qui annis ſingulis in die feſto ipſius S. Ludovici ad ſepulcrum, in quo ejus corpus requieſcit, viſitandum acceſſerint, ſeptem annos ac totidem quadragenas de injunctis eis, aut aliàs quomodolibet debitis, pœnitentiis miſericorditer in Domino relaxavimus in forma Eccleſiæ conſueta.

Miſſamque cum ejuſdem commemoratione celebravit plenariam Indulgentiam præſentibus conceſſit,

32 His peractis, Deum Patrem æternum, Regemque Gloriæ Chriſtum Dominum, Patris Sempiternum Filium, & Sanctum Paraclitum Spiritum, unum Deum, unumque Dominum, laudibus & confeſſionibus venerati, ſacroque hymno Te Deum ſolemniter decantato, peculiari in honorem B. Ludovici oratione precati ſumus per ejuſdem merita, atque ad altare S. Petri Apoſtoli Miſſam celebravimus cum ejuſdem S. Commemoratione, omnibuſque Chriſti

D

fidelibus, tunc præſentibus, plenariam omnium peccatorum ſuorum Indulgentiam & remiſſionem conceſſimus. Æquum igitur eſt, Nos gratias agere, & laudare Deum Patrem Omnipotentem, qui Servum ſuum benedixit in omni benedictione ſpirituali, ut eſſet ſanctus & immaculatus coram ipſo, & dedit illum univerſis Chriſti fidelibus tanquam fulgentem lucem in hac nocte peccatorum & tribulationum noſtrarum, ut Eccleſiæ pacem & tranquillitatem, principibus Chriſtianis optatam concordiam, & infidelibus à via ſalutis errantibus lumen veritatis obtineat.

& fideles omnes ad precandum illius apud Deum patrocinium hortatur.

33 Adeamus igitur cum fiducia Thronum divinæ Pietatis, ore & opere ſupplicantes, ut S. Ludovicus univerſo Chriſtiano populo proſit meritis & exemplis, precibus adſit ac patrocinio, & in tempore iracundiæ fiat reconciliatio. Ceterùm, quia difficile foret, præſentes noſtras literas ad ſingula loca, ubi opus eſſet, deferri; volumus, ut earum exemplis tum etiam impreſſis, manu tamen publici notarii ſubſcriptis, & ſigillo alicujus perſonæ in dignitate eccleſiaſtica conſtitutæ munitis, eadem ubique fides adhi-

E

beatur, quæ eiſdem præſentibus adhiberetur, ſi eſſent exhibitæ vel oſtenſæ. Nulli ergò omninò hominum liceat hanc paginam noſtri Decreti, definitionis, mandati, ſtatuti, conceſſionis, elargitionis & voluntatis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem Omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum ejus, ſe noverit incurſurum. Datum Romæ apud Sanctum Petrum anno Incarnationis Dominicæ milleſimo ſexcenteſimo ſeptuageſimo primo, pridie Idus Aprilis, Pontificatûs noſtri anno primo.

✠ Ego Clemens Catholicæ Eccleſiæ Episc.
Loco ſigilli.

† Ego F. Epiſcopus Oſtien. Card. Barberinus S. R. E. vicecancell.

† Franciſcus M. Epiſcopus Portuen. Card. Brancatius.

† Uldericus Epiſcopus Tuſc. Card. Carpineus.

†

†

† Virginius Epiſcopus Albanen. Card. Urſinus.

F

†

† Ego Cæſar Presbyter Card. Fachenettus.

†

†

† N. tit. S. Mariæ Transtiberim Card. Ludoviſius.

† Alderanus tit. S Praxedis Card. Cybo.

† Federicus tit. S. Petri in Vinculis Card. Sfortia.

† Benedictus tit. S.Onuphrii Card. Odeſcalchus.

†

† Aloyſius tit. S. Alexii Card. Homodeus.

† P. Cardinalis, S. Marci Otthobonus.

† Laurentius tit. S. Criſogoni Card. Imperialis.

† Ego Marcellus tit. S. Stephani in M. Cælio Presb. Card. Sanctacrucius.

† Ego Jo. Baptiſta tit. S. Marcelli Presb. Card. Spada.

† Ego Franciſcus tit. SS. Quatuor Coronatorum Presb. Card. Albitius.

† Ego Octavius tit. S. Cæciliæ Presb. Card. de Aquaviva & Aragon.

† Ego Carolus tit. S. Priſcæ Presb. Card. Pius.

† Ego Carolus tit. S. Euſebii Presb. Card. Gualterius.

† Ego

A † Ego Flavius tit. S. Mariæ de Populo Presb. Card. Chiſius.
†
†
† Ego Jacobus tit. S. Pancratii Presb. Card. Franzonus.
†
† Ego Petrus tit. S. Calixti Presb. Card. Vidonus.
† Ego Franciſcus Maria tit. S. Matthæi Presb. Card. Mancinus.
†
†
†
† Ego Netius tit. SS. Nerei & Achillei Card. Corſinus.
† Ego Carolus tit. S. Anaſtaſiæ Card. Bonellus.
†
† Ego Carolus tit. S. Suſannæ Presb. Card. Carafa.
† Palutius SS. XII Apoſt. Presb. Card. de Alteriis S. R. E. Camer.
B † Ego Cæſar tit. S. Jo. ante Portam Latinam Presb. Card. Raſponus.
†
†
† Jacobus tit. S. Mariæ de Pace Presb. Card. Ninius.
† Ego Julius tit. S. Martini in Montibus Presb. Card. Spinula.
† Ego Carolus tit. S. Mariæ de Aracœli Presb. Card. Rubertus Victorii.
†
†
†
†
† Ego Jacobus tit. S. Sixti Presb. Card. Roſpiglioſius.
† Ego Ludovicus tit. S. Sabinæ Presb. Card. Portocarrero.
†
†
† Ego Johannis tit. S. Bernardi Card. Bona.
† Ego Federicus tit. S. Auguſtini Presb. Card. Borromeus.
† Ego Camillus tit. S. Mariæ in Domnica Card. Maximus.
C † Ego Gaſpar tit. S. Pudentianæ Presb. Card. de Carpineo.

†
†
† Fridericus S. Agathæ Diaconus Card. Haſſia.
†
† Ego Carolus S. Cæſarei Diaconus Card. Barberinus.
† Decius S. Euſtachii Diaconus Card. Azzolinus.
† Paulus S. Nicolai in Carcere Tulliano Diaconus Card. Sabellus.
†
† Ego Sigiſmundus Diaconus S. Georgii in Velabro Card. Chiſius.
†
†

VISA DE CURIA S. DE PILASTRIS.

J. G. Slutius.

Loco ✠ Plumbi. D. Ciampinus.

REGISTRATA IN SECRETARIA BREVIUM.

ANNOTATA.

a *Ad Philipp.* 2, ℣℣. 10 & XI.

b *Vide Comment. præv.* § 2, *num.* 20.

c *Actum de eo fuit in Opere noſtro die* V *Aprilis, quo colitur.*

d *Avia ejus fuit Urſula Ferrera: in Annotatis ad cap.* 1, *pag.* 471, *lit.* m *perperàm ponitur* Mater.

e *Habitum Prædicatorum induit anno* 1544.

f *Presbyter factus eſt anno* 1547.

g *Tyronum magiſterium ſuſcepit anno* 1549 *ſeu potiùs* 1551.

h *Sub annum* 1557.

i *Anno* 1570 *conventui S. Honulphiri: Valentino verò præfectus eſt anno* 1575.

k *Colitur* XXIX *Aprilis.*

l *S. Vincentium levitam & martyrem, Valentiæ paſſum ac ad diem* XXII *Januarii Mrl. Romano inſcriptum, hic puto intelligi.*

m *Seu Americam.*

n *De hoc & ſequentibus Americæ locis, quorum frequens in ſuperioribus facta eſt mentio, conſule Indicem Geographicum.*

o *Ad Galatas* 1, ℣. 10.

p *Colitur* XV *Octobris.*

q *Colitur* XXV *Novembris.*

r *Regum* 4, *cap.* 2, ℣. 12.

ACTA

DIES XI OCTOBRIS.

SANCTI, QUI V ID. OCTOBRIS COLUNTUR.

SAnctus Heraclius ſeu Eraclius Martyr Antiochiæ.

S. Anaſtaſius ſeu Athanaſius presb.,
S. Ampodus,
S. Placidus,
S. Fauſtus,
S. Januarius,
S. Martialis,
S. Marcellus,
S. Juvinianus
} Martt. veroſimillimè Siculi.

SS. Zenaïs & Philonilla ſorores Tarſi in Cilicia.

S. Nigaſius,
S. Quirinus,
S. Scubiculus ſeu Scuviculus,
S. Pientia
} MM. in pago Vilcaſſino.

S. Tharacus,
S. Probus,
S. Andronicus
} MM. Anazarbi in Cilicia.

S. Sanctinus ep.,
S. Antoninus ſeu Antonius fortè etiam ep.
} Conff. Meldis in Gallia.

S. Sarmata M. in Thebaïde.

S. Michaël Aragawi mon. conf. in Æthiopia.

S. Nectarius patriarcha Conſtantinopolitanus.

S. Germanus ep. Veſontionenſis in comitatu Burgundiæ.

S. Siſinnius patriarcha Conſtantinopolitanus.

S. Placidia V. Veronæ in Italia.

S. Eupilius ep. conf. Comi in Italia.

S. Firminus ep. Uzetienſis in Occitania Inferiori.

S. Cannicus abbas Kill-kennienſis in Hibernia.

S. Eufredus pro martyre cultus Albæ Pompeiæ in Inſubria.

S. Ethelburga V. abbatiſſa Berchingenſis in Anglia.

S. Anſilio mon. conf. Latiniaci in diœceſi Pariſienſi.

S. Paldo abbas S. Vincentii ad Vulturnum in Italia.

S. Juliana V. abbatiſſa Pauliacenſis in Normannia.

S. Vinardus ſeu Winardus conf. prope Lingonas in Gallia.

S. Grammatius ep. conf. Salerni in regno Neapolitano.

S. Gummarus conf. Liræ in Brabantia.

S. Bruno archiep. Colonienſis.

B. Jacobus Alemannus conf. Ordinis S. Dominici Bononiæ in ditione Pontificia.

B. Martinus conf. ex Ordine S. Auguſtini Vercellis in Italia.

B. Alexander Saulius ep. Ticinenſis in ducatu Mediolanenſi.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES RELATI.

Bituricis tranſlatio ſanctæ Fauſtæ, cujus corpus in monaſterio de Pratea repoſitum quieſcit. Ita hodie in Martyrologii ſui Gallicani Supplemento Sauſſayus, & ex hoc in Gynæceo ſacro Arturus; nos autem tom. I Januarii inter addenda pag. 1090 & binis ſeqq. de ſancta illa Virgine M. duplicique ejus tranſlatione jam egimus ad diem, quo natalis ejuſdem in aliquot Martyrologiis reperitur, IV Januarii.

S. Æmilianus confeſſor Redonis civitate ſeu apud Rhedones à Belino hodie annunciatur, ex hoc deinde etiam ibidem in variis aliis Hagiologiis ac in ipſomet Martyrologio Romano hodierno memoratus. Verùm in hoc, à ſe illuſtrato, nullum modò Rhedonibus, quæ epiſcopalis ſub archiepiſcopo Turonenſi B in Armorica ſeu Britannia Minori civitas eſt, Æmiliani extare memoriam, Auguſtinus Lubin pag. 84 affirmat. Nec abs hoc ſcriptore diſſentire videtur Caſtellanus. Rhedonibus enim Rotonem ſeu Rotonum, quæ diœceſis Venetenſis in eadem Britannia Minori ad Vicenoniam ſeu Viſnoniam fluvium abbatia & civitas eſt, in Martyrologio ſuo univerſali, adſcriptâ ad marginem Notulâ, ſubſtituit. Aſt Sanctus, qui in illa ſeu civitate ſeu abbatia floruerit cultuſve umquam fuerit, ſub Æmiliani nomine non magis ibidem, quam Rhedonibus notus videtur. Certè apud Albertum Le Grand & Alexium Lobineau, quorum prior anno 1659, poſterior anno 1725 Sanctorum Britanniæ Minoris Vitas vulgavit, nullus hoſce inter nomine Æmilianus occurrit. Adhæc Mabillonius Sæc. IV Benedict., part. 2 à pag. 193 libros tres, è Rotonenſi annorum ampliùs 700 codice Ms. depromptos Conwoioniſque ac aliorum ſanctitate illuſtrium Rotonenſium monachorum geſta complectentes, ſuppeditat; etſi autem ſeculo IX, C ad quod Æmilianum, è Martyrologio Romano hodierno à ſeſe memoratum, Caſtellanus refert, iſti omnes Rotonenſes Sancti floruerint, eos inter tamen nullus etiam nomine Æmilianus invenitur. Verùm, inquies, quis ergò Æmilianus, qui Rotone à Caſtellano Rhedonibuſque in Romano hodierno & aliis aliquot hagiologiis hodie ſignatur? Is unus idemque mihi videtur cum S. Melanio Rhedonenſi ep. conf., qui, quamvis primitus hoc nomine diſtinctus, poſteà tamen Æmilianus à nonnullis, ratione neſcio qua ſeu adductis ſeu hallucinatis, fuerit vocatus. Ea ſedet ſententia, quod hoc ipſo die, quo in Mrl. Romano hodierno aliiſque aliquot Faſtis ſacris S. Æmilianus conf. Redonis notatur, in Florario noſtro Ms., Uſuardinis nonnullis apud Sollerium Auctariis, itemque in Rothomagenſi, quod anno 1670 Rothomagi typis prodiit, Martyrologio S. Melanius conf. Redonis etiam annuntietur quodque præter S. Melanium, Redonenſem ep. conf., Sanctus alius, qui vel Melanius vel Æmilianus nuncupatus fuerit, Redonis aut Rotone floruiſſe cultuſve umquam fuiſſe haud noſcatur. Perperam quidem in Florario noſtro Ms. Uſuardiniſque aliquot Auctariis Melanii ſeu Melani nomen hodie notari hujuſque loco legendum Æmilianum, Sollerius contendit, eò veroſimillimè impulſus, quòd in iiſdem Uſuardinis Auctariis Florarioque noſtro, in quibus S. Melanius conf. Redonis hodie ſignatur, ibidem etiam ad VI Januarii diem S. Melanius ep. Redonenſis conf., S. Æmiliani conf. nomine, quod in Romano hodierno hodie legitur, ubique omiſſo, annuntietur; verùm quid ni factum eſſe queat, ut S. Melanius Rhedonenſis ep. conf., qui ad VI Januarii diem, ei, ut nonnulli volunt, emortualem, in Florario noſtro Ms. pluribuſque Uſuardinis Auctariis celebratur, hodie etiam in iiſdem, quod tum fortè (Bollandum ad dictum Januarii diem E in ſuo de ſancto iſto Rhedonenſi ep. Proleg. num. 5 videſis) reliquiarum ejus tranſlatio quæpiam fuerit peracta, memoretur? Idem Sanctus duodecima etiam Novembris ſimulque tamen aliis adhuc diebus à nonnullis celebratur, uti ipſemet ad diem illum in Uſuardo à ſe illuſtrato Sollerius fatetur. At verò, inquies, ſi cum S. Melanio Rhedonenſi ep., quem ad ſec VI eruditi omnes referunt, unus idemque ſit Æmilianus, in Martyrologio Romano aliiſque faſtis ſacris apud Rhedones hodie ſignatus, ut quid hunc Rotone ſeu in Rotonenſi abbatia annuntiat & ſec. IX illigat Caſtellanus? Ad abbatiam illam, ſtatim atque fuerat exſtructa, fuère aliquot S. Melanii Rhedonenſis ep. reliquiæ, ut Lobineau ſuprà laudatus in ſanctorum minoris Britanniæ Vitis pag. 182 docet, tranſlatæ, fueritque veroſimiliter idcirco Sanctus ille ibidem cultu aliquando gaviſus; cùm hæc autem è documento forſan, in quo Æmilianus, non autem Melanius, legebatur, Caſtellanus didiciſſet, ſimulque abbatiam illam ſec. IX demum fuiſſe exſtru- F ctam, haberet perſpectum, hinc fortè Æmilianum, quem memorat, & Rotone ſignârit & ad ſec. IX retulerit. Utut ſit, S. Æmilianus conf., Romano hodierno hodie inſcriptus, in ſolis hujus editionibus anno 1584 poſterioribus ſub nomine illo reperitur, ſique à S. Melanio Rhedonenſi ep. ſit diverſus, tam parum nobis eſt notus, ut ei, niſi notior evaſerit, in Opere noſtro locum dare haud poſſimus; quod ſi autem, ut ſuprà allegata exigere videntur, unus idemque cum S. Melanio ſit, illatus in illud jam eſt ad diem, quo hic pluribus, ut jam dictum, Uſuardinis Auctariis, imò & ipſimet Uſuardo & Martyrologio Romano hodierno inſeritur, VI Januarii.

S. Atticus Patriarcha Conſtantinopolitanus, in aliquot Faſtis ſacris ad diem præcedentem, ut ibidem in Prætermiſſis monui, ſignatus, hodie iterum in Ms. Sirmondi Synaxario, quatuor aliis Conſtantinopolitanis itidem, quos infrà memorabimus, patriarchis adjunctis, recurrit; verum de eo

actum

A actum apud nos jam eſt ad diem, quo Magnis Græcorum Menæis excuſis exſtat inſertus, VIII Januarii.

S. Hadelini confeſſoris tranſlatio hodie in Florario noſtro Ms., à Ferrario in generali Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non ſunt, catalogo & à Sauſſayo in Mrl. Gallicani Supplemento memoratur; verùm de Sancto illo ejuſque, non ex Hannonia, ut Ferrarius prodit, ſed ex Arduenna Viſetum tranſlatione, anno MCCCXXXVIII facta, actum apud nos jam eſt ad diem, ubi & multiplicem Ferrarii errorem correctum invenies, III Februarii.

SS. Lomani & Fortcherni feſtum alterum in Menologiis Hibernicis hodie annotari, Colganus in Actis Sanctorum Hiberniæ aſſirmat. Nos de duobus Sanctis illis Athrymenſibus in Hibernia epiſcopis, quorum poſteriorem hodie in Martyrologium ſuum univerſale etiam intulit Caſtellanus, cum Colgano jam egimus ad diem, quâ pariter, teſte eodem Colgano, ab Hibernis coluntur,
B XVII Februarii.

S. Ramyri Legione in Hiſpania martyris hodie in generali ſuo Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non ſunt, catalogo meminit Ferrarius; verùm de Sancto iſto, qui cum Legione in Aſturibus monaſterii S. Claudii eſſet Prior, unà cum Vincentio abbate ſuo ac duodecim monachis pro fide orthodoxa ab Arianis circa annum 555 fuit occiſus, actum apud nos jam eſt ad diem, quo in aliquot Faſtis ſacris memoratur, XI Martii.

Mylis plurimorum SS. Martyrum, in perſecutione Decii, ſub Tertullo præſide. Talis eſt annuntiatio, quam hodie in Martyrologio ſuo Siculo ſuppeditat Cajetanus, SS. Alphii, Philadelphi & Cyrini MM. Acta citans in margine. Verùm etſi in hiſce, quæ Ferrarius, Cajetanum hic ſecutus, in generali Sanctorum, Martyrologio Romano non inſcriptorum, Catalogo pariter citat, Mylenſium illorum in Sicilia Martyrum dies natalis, ut comperio, nuſquam exprimatur, hicque aliunde etiam notus haud ſit, illos nihilominùs hodie Cajetanus veroſimillimè
C ſignârit, quòd ab Anaſtaſio ſeu Athanaſio, hujuſque in Martyrio ſociis, qui in nonnullis Hieronymianis apographis Siciliæ hodie attribuuntur, putârit haud diverſos; quâ in re ſuam illum fefelliſſe opinionem, ſuadent, quæ hodie in iiſdem Anaſtaſio ſociiſque martyribus ſumus dicturi. Porrò, cùm laudata SS. Alphii, Philadelphi & Cyrini Acta fidem integram, uti exſtans apud nos Papebrochii in hæc præfatio ſuadet, minimè mereantur, ac Mylenſes Martyres, non ex antiquis probatæ notæ documentis, ſed è ſolis Actis illis innoteſcant, hic illos, qui, quamvis etiam à Cajetano & poſt hunc à Ferrario hodie, ut jam monui, celebrentur, à nullis tamen aliis hagiologis memorantur, Operi noſtro inter Sanctos inſerere non audemus, lectoremque, qui nihilominus vel qualémcumque eorumdem notitiam expetet, remittimus ad ea, quæ num. 18 traduntur in iiſdem exigui admodùm pretii Actis, Operi noſtro inſertis ad diem, quo SS. Alphius, Philadelphus & Cyrinus in Martyrologio Romano hodierno ſignantur, X Maii.

S. Philippus, unus ex ſeptem primis diaconis, D hodie a Græcis in Typico S. Sabæ, in Menologiis Sirletiano & Baſiliano, in Menæis excuſis Synaxariiſque Mss., penes nos exſtantibus, memoratur, idemque etiam à Moſcis ſeu Ruthenis tum in Synaxariis, tum in Ephemeride Figurata, Operis noſtri tom. I. Maii præfixa, fit; aſt nos de ſancto illo diacono ac dein Trallenſium in Aſia epiſcopo, de quo in Actis Apoſtolorum Lucas, in Opere noſtro jam egimus ad diem, quo in omnibus antiquiſſimis Latinorum Martyrologiis hodiernoque Romano ſignatur, VI Junii.

S. Bertæ piiſſimæ abbatiſſæ Blangiacenſis tranſlatio hodie in Ms., quod penes nos exſtat, quodque vulgo Grollus dicitur, Menologio Benedictino notatur, adjectaque in margine & in Annotatis, feſtivitatem illam ritu duplici & cum Octava Blangi ei coli, declarant. Nos de ſancta illa vidua, ſanctimoniali, monaſteriique Blangiacenſis fundatrice & abbatiſſa jam egimus ad diem, quo in aliquot Martyrologiis celebratur, E IV Julii.

S. Auguſtini tranſlatio vel prior ex Africa in Sardiniam, vel poſterior ex hac inſula Ticinum, in variis Uſuardinis apud Sollerium Auctariis aliiſque faſtis ſacris hodie recolitur. Tam de una quàm de altera jam egimus ad diem, ſancti illius & eximii Eccleſiæ doctoris natalem, XXVIII Auguſti.

SS. Leodegarius & Gerinus fratres MM. hodie memorantur in ſacri Prædicatorum Ordinis Martyrologio, quod Romæ anno 1616 notatur excuſum. Nos de iis jam egimus ad diem, quo Martyrologio Romano hodierno exſtant inſcripti, 2 Octobris.

Querelinum anachoretam, quem alii Quirinum ſeu Everelinum aut etiam Everelmum appellant, Caſtellanus, ſolo ei tributo Venerabilis titulo, in Martyrologio ſuo univerſali hodie annuntiat; veroſimillimè autem id ad ſecundam Octobris diem non fecit, quòd notam numeralem Latinam II, qua emortualem anachoretæ illius menſem, Octobrem nempe, in ſepulcrali, prout hæc apud Gazetum in Eccleſiaſtica Belgii Hiſtoria pag. 398 exſtat, inſcriptione aſſectum F invenit, pro Zyfra Arabica acceperit; verùm ita indubiè, uti quiſque vel ex inſcriptione illa inſpecta facilè deprehendet, à veritate aberravit. Certò enim Querelinus (quem etiam in Oſtreloo propè Brugas Martyrologus laudatus locat, & quem tamen in Eeckhout ſeu Quercetano cœnobio meliùs alii, niſi forſan hic locus, modò intra & olim extra Brugas ſitus, aliquando etiam Oſtreloo ſeu, ut Gazetus loco jam nunc cit. ſcribit, Oſtreloo fuerit vocatus, conſignant) vitam hanc mortalem cum immortali commutavit die, quo jam apud nos inter Prætermiſſos, quod cultu eccleſiaſtico careat, fuit relatus, 2 Octobris.

S. Franciſci Octava hodie memoratur à Bellino. De Sancto illo jam egimus ad diem, quo exſtat Martyrologio Romano hodierno inſcriptus, IV Octobris.

S. Reparatæ Virginis martyris & S. Amoris conf. depoſitio hodie ſignatur in Hagenoyenſi Uſuardi apud Sollerium Auctario. Nos Sanctorum horum Acta jam dedimus ad diem,

A diem, quo ambo pluribus aliis Faſtis ſacris inſcribuntur, VIII Octobris.

Agilberti, Pariſienſis epiſcopi, depoſitionem Sauſſayus in Martyrologio ſuo Gallicano, addito prolixo, quo illum ornat, elogio, hodie commemorat. Verùm ab iis, qui, quod anno 1727 Pariſiis prodiit, Martyrologium Pariſienſe contexuêre, Agilbertus in hoc nuſquam recenſetur; etſi autem non tantùm à Sauſſayo, verùm etiam à pluribus aliis ac nominatim à Mabillonio Sæc. 2 Benedictino pag. 487 & Galliæ Chriſtianæ auctæ Scriptoribus tom. 7, col. 26 Sancti titulo etiam afficiatur, nec ullo modo, quin Sanctitate verè exſtiterit illuſtris, dubitandum arbitremur, ei tamen in Opere noſtro locum inter Sanctos dare non poſſumus, quòd eccleſiaſtico, qui ad id requiritur, cultu careat, uti ex iis quæ Bailletus tom. 3 Vitarum col. 181 & Caſtellanus in Martyrologio ſuo univerſali pag. 747 & ſeq. ſcribunt, manifeſtum evadit. Quòd ſi interim B quis, quæ ad Agilbertum potiſſimùm ſpectant, ſcire avet, adeat ſcriptores jam laudatos & Hiſt. Eccleſiæ Pariſienſis tom. I, pag. 204 & duabus ſeqq. Gerardum Dubois.

Burchardi epiſcopi in generali ſuo Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non ſunt, Catalogo hodie è Romano Genebrardi Kalendario meminit Ferrarius; cùm autem eum & Wormatiæ collocet, & anno 1025 die XX Auguſti è vivis exceſſiſſe, in Annotatis adjungat, haud dubiè loquitur de Burchardo, Wormatienſi epiſcopo, quem, quòd cultu legitimo careat, ad dictam Auguſti diem inter Prætermiſſos jam retulimus.

Cautinum epiſcopum Caſtellanus in Martyrologio ſuo univerſali hodie proponit, eumque Veneti, Gallicè à Vennes, coli affirmat; verùm Proprii Sanctorum, qui ſeu Veneti ſeu in diœceſi Venetenſi coluntur, exemplaria tria, anno 1630, 1652 & 1660, excuſa, penes nos exſtant, nec in ullo ex his Cautini epiſcopi vel memoria, vel etiam tantummodò nomen invenitur; cùm autem Cautinus ceteris à me viſis Martyrologis æquè, quàm Morlæo & Lobinæo in Bri- C tanniæ Minoris, in qua diœceſis Venetenſis eſt ſita, Sanctorum Vitis ignotus prætereà ſit, plus lucis & auctoritatis requirimus, priuſquam ei locum inter Sanctos in Opere noſtro dare audeamus.

Gaudentium, uterinum S. Adalberti Pragenſis epiſcopi & martyris fratrem, Joannes Ludovicus Schönleben, Sancti & epiſcopi Gneſnenſis titulis ei adſcriptis, in Anno Sancto Habſpurgo-Auſtriaco hodie commemorat, virumque, ſanè venerabilem, die XI Octobris in eccleſia Pragenſi celebrari, in Actorum Synopticorum, quæ ſuppeditat, fine affirmat. Verùm an rectè? Eò indubiè fuerit impulſus à Balbino: rerum enim Bohemicarum, quam hic contexuit, Epitomes lib. 3, cap. 4 citat in margine, nec alibi quidquam, è quo Gaudentium die XI Octobris in eccleſia Pragenſi coli, didiciſſe queat, litteris mandatum invenio. Aſt, etiamſi Balbinus loco cit. luculentiſſimè certè Gaudentii, qui, ut ibidem ait, in Pragenſi S. Viti eccleſia ad SS. Coſmæ & Damiani altare quieſcit, anniverſarium in altari iſthoc diem celebrari XI Octobris, aſſeveret, D anne tamen ibidem tunc verè cultus eccleſiaſticus Gaudentio deferatur, dubitari adhuc poteſt. Anniverſarius enim defunctorum dies vel ut hi viventium orationibus juventur, vel ut cœlitum honoribus afficiantur, celebrari poteſt; Coſmas autem eccleſiæ Pragenſis decanus, qui, quam concinnavit, Boëmorum Chronicam ad annum uſque 1125 perduxit, in hac ad annum MLXXIV ſcribit, ſeſe, cùm adhuc juvenis in ſcholis verſaretur, Polono cuidam peregrino, Cracoviâ Pragam anno illo appulſo, ac, ubi ſanctus Gaudentius jaceret, ſciſcitanti, reſpondiſſe: Quem tu dicis Sanctum, adhuc non eſt per Apoſtolicam incanonizatus; Miſſam ejus ut pro defunctis celebramus. Quid ſi ergo numquam alio quàm quo hic indicatur modo anniverſarius Gaudentii dies in Pragenſi S. Viti eccleſia fuerit celebratus? Inde enimverò cum cultu eccleſiaſtico aliquando fuiſſe gaviſum, concludi haud poterit. Gaudentium quidem, annis aliquot poſt annum 1040, quo Gneſnâ Pragam ad S. Viti ec- E cleſiam tranſlatus, in SS. Coſmæ & Damiani Crypta fuit compoſitus, elapſis, Sancti titulo ob frequentia, quibus inclaruerit, miracula ab omni retro antiquitate fuiſſe donatum, ibidemque ad ſancti Viri tumulum lampadem antiquitus ſoluiſſe accendi, à Coſma decano in Chronica ſuprà dicta tradi, Balbinus mox laudatus in Bohemia ſancta, Hiſtoricis, quæ adornavit, regni ejuſdem Miſcellaneis intexta, § XVIII etiam affirmat; verùm Coſmas hæc dumtaxat, quæ huc ſpectent, loco ſuprà cit. ſcribit: Sæpe in eadem Crypta (Coſmæ & Damiani ſcilicet) vident viſiones cuſtodes eccleſiæ, dum viſitant candelam, quæ ibi accenditur nocte; inde autem lampadem ſeu potiùs candelam, de qua hic ſermo fit, in Gaudentii, non autem in ſanctorum dumtaxat Coſmæ & Damiani honorem ſoluiſſe olim accendi, quis concludat? Quod modo ad Sancti titulum, qui Gaudentio poſt annum 1040 ab omni retro antiquitate fuerit tributus, ſpectat, abs illo Stephanus Damalevicius Varta in Gneſnenſium, quam anno 1644 vulgavit, F archiëpiſcoporum ſerie ſtudioſè ubique abſtinet, idemque ſibi faciendum, Henſchenius noſter, ad XXVII Aprilis diem de S. Adelberto, Gaudentii fratre, tractans, exiſtimavit; neque verò immeritò; Peſſina enim, qui Sanctos omnes, in Pragenſi S. Viti eccleſia ob reliquias ſuas ibidem ſervatas cultu eccleſiaſtico affici quotannis ſolitos, accuratiſſimè in eccleſiæ Pragenſis Phoſphoro recenſet, hiſce ibidem Gaudentium nuſquam annumerat. Adhæc in eccleſiæ Pragenſis officiis propriis Kalendariiſque, penes nos exſtantibus ac Sanctos, qui in Pragenſi eccleſia coluntur, complectentibus, Gaudentii, veluti cultu eccleſiaſtico afficiendi, nomen nuſquam occurrit; quæ cùm ſic habeant, enimvero haudquaquam, qui à Sancti titulo Gaudentio attribuendo abſtinent, videntur carpendi, noſque certè de illo, veluti de Sancto, in Opere noſtro agere non poſſumus, niſi primùm meliùs de eccleſiaſtico, quo ſeu Pragæ ſeu alibi gaudeat, cultu conſtiterit.

Geneſium SS. Anaſtaſio ejuſque Sociis MM., qui in pluribus Hieronymianis Codicibus hodie memorantur, alii aliquot Faſti ſacri,

poſt

A *poſt annum 1489 vulgati, adjungunt, idque ipſum etiam facit Martyrologium Romanum hodiernum; verùm vide, quæ in Anaſtaſio ſeu Athanaſio ejuſque Sociis infrà ſumus dicturi.*

S. Gradulphum confeſſorem *Sauſſayus in Ms. ſui Gallicani Supplemento Engoliſmæ hodie ſignat, idemque etiam in Martyrologio ſuo Univerſali facit, qui eum modico unius literulæ diſcrimine* Gratulphum *vocat, Caſtellanus. Verùm quis* Gratulphus *hic ſeu* Gradulphus? *Apud nos ad* XXII *Maii diem in veteri S. Auſonii Engoliſmenſis epiſcopi Legenda apocrypha num.* 10 *varii, quos hic ordinàrit, recenſentur presbyteri, hoſque inter primo loco Gratulphus quiſpiam comparet; hinc autem erit forſan, qui Gratulphum hunc eſſe putet eumdem cum* Gratulpho *ſeu* Gradulpho, *quem duo, ùt dictum, laudati martyrologi hodie commemorant. Aſt, cùm Auſonius ſeculo tertio, ut apud nos videre loco citato licet, flo-* B *ruiſſe communiter credatur, quis, quæſo, ſi Caſtellano, qui ſeculo octavo, appoſitâ in margine notâ numericâ,* Gratulphum *ſuum innectit, ſit ſtandum, hunc cum Gratulpho, per Auſonium, uti in hujus Legenda mox memorata traditur, ordinato, putet eumdem? Nemo ſanè, ut mihi equidem apparet, niſi forſan vel ſeriùs floruiſſe, vel Gratulphum re ipſa non ordinàſſe Auſonius ſit dicendus. Ac meritò quidem an Gratulphum ullum re ipſa ordinàrit Auſonius, dubitari vel idcirco poteſt, quòd præfata hujus Legenda, in qua res aſſeritur, ſit hujuſmodi, ut, quemadmodùm Papebrochius in ſua ad illam Annotatione prævia obſervat, nulla omnino in re tuto ei credi queat. Hinc porro etiam fit, ut, quamvis etiam Sauſſayi & Caſtellani* Gratulphus *unus idemque cum Gratulpho, in Legenda illa memorato, abſque omni dubio foret, hæc tamen, quæ præterea nec* Beati, *nec* Sancti *titulum Gratulpho ſuo attribuit, conducere haud poſſet, ut* Gratulphum *ſeu* Gradulphum *in Opere noſtro Sanctis accenſeremus; cùm autem ſola etiam, ut id faciamus, Sauſſayi & Caſtellani auctoritas* C *haud ſufficiat, nos eum, qui quis fuerit, & an cultu eccleſiaſtico gaudeat, haud ſatis exploratum habemus, hic tantummodò duximus referendum, ſecùs tamen poſteà loco opportuno facturi, ſi alicundè forſan plus lucis aliquando affulſerit.*

Gumarus è Sardiniæ rege ſeu principe Ciſtercienſis monachus, *qui à Sauſſayo & Henriquezio* XIX *& à Bucelino* XX *Julii recolitur, hac die, quâ unà cum celeberrimo apud Belgas Sancto homonymo à Molano priùs in Natalibus Sanctorum Belgii fuerat relatus, in Ciſtercienſis Ordinis Kalendario, Divione anno 1617 excuſo, & à Chalemoto in Sanctorum Ordinis Ciſtercienſis Serie ſignatur. Is, ni fallor, alius non eſt, quàm qui die 1 Junii à Ferrario in Generali Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non ſunt, Catalogo celebratur, perperàmque, ùt apparet, vocatur* Germanus: *verùm vide, quæ ad hoc vocabulum apud nos de* Gumaro *ſeu* Gumero, *Sardiniæ rege ſeu potiùs judice, de quo ad annum 1153 & ſeq. in Annalibus Ciſtercienſibus Manrique & in Sanctorum Sardiniæ Triumpho lib 13, cap. 40* D *Dionyſius Bonfant, præfata 1 Junii die in Prætermiſſis ſunt dicta.*

Henricus, Wintonienſis in Anglia epiſcopus, *qui* IX *Januarii, iterumque* IV *&* VI *Auguſti à Ferrario ſignatur, hac die ab Henriquezio & poſt hunc à Bucelino celebratur; verùm vide, quæ de eo ad præfatam* VI *Auguſti diem in Prætermiſſis jam diximus.*

Hiddam viduam, *S. Brunonis Colonienſis archiepiſcopi matrem, hodie in Gynæceo Sacro recenſet Arturus; verùm, etſi eam etiam* Beatæ *titulo condecoret, de publico tamen, quo gaudeat, cultu ſilet, nec quidquam aliunde, quod hunc probet, occurrit.*

S. Julianam virginem, *quæ ſub S. Auſtreberta in Pauliacenſi cœnobio ſanctimonialem egerit, hac die in Martyrologio Benedictino Menardus & poſt hunc in Menologio Benedictino Bucelinus annuntiant, aſt vide, quæ infrà inter Sanctos de Juliana, cœnobii ejuſdem abbatiſſa, quam hodie pariter, ſolo ei tributo* Venerabilis *titulo, Bucelinus annuntiat, ſumus dicturi.* E

SS. Juſti, Arthemii & Honeſtæ V. martyrum *memoria hodie occurrit in duobus Uſuardinis apud Sollerium Auctariis. In Florario noſtro Ms. & Roſweydiano apud eumdem Sollerium Uſuardi Auctario ſola memoratur* Honeſta *ſeu* Oneſta, *& tum hæc, quàm* Juſtus *&* Arthemius, *à Molano omittitur; cùm autem præterea tres illi Martyres, quorum ne palæſtram quidem uſquam notatum invenio, in nullis prorſus Hieronymianis codicibus locum obtineant, nec aliunde vel utcùmque innoteſcant, eos dumtaxat hic in Prætermiſſis recenſere eſt viſum, etſi interim* Juſtus *&* Arthemius *etiam reperiantur in Kalendario, quod è Ms. Lyrenſi, ante annos ampliùs 600 exarato, erutum, Marteneus tom 3 Theſauri Anecdotorum à col. 1605 exhibet.*

Lucardi epiſcopi & confeſſoris *mentio hodie habetur in Florario noſtro Ms.; verùm is, niſi forſan perperàm ita vocetur ac cum Burchardo, Wormatienſi epiſcopo, de quo mox actum, unus idemque ſit, omnino nobis eſt ignotus.* F

Marianum *monachum & confeſſorem in territorio Lemovicenſi hodie ſignat in Generali ſuo Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non ſunt, Catalogo Ferrarius; verùm quis* Marianus *ille? Eodem ſec.* V *Bituricenſis in Galliis provincia Sanctos duos, eodem* Mariani *nomine vocatos, quorum alter eremiticam in illa vitam duxit, alter, inde Autiſſiodorum profectus, monachum ibidem in S. Germani monaſterio induit, felici ſorte produxit. Poſterior, qui, nomine variè contorto ac deformato,* Marcianus *etiam,* Merianus, Marinus *aut paulo adhuc aliter in Hieronymianis & Uſuardinis codicibus (Sollerium in hoſce ad* XX *Aprilis diem in Uſuardo Illuſtrato videſis) nuncupatur, ac è Fontanetenſi diœceſis Auguſtodunenſis cœnobio, in quo obierat, Autiſſiodorum, ubi, ùt dictum, monachum induerat, tranſlatus, prope civitatem illam hodieque in nominis ſui monaſterio ſervatur, Martyrologio Romano hodierno ad dictum* XX *Aprilis diem,* Marciani *appellatione ei tributa, exſtat inſertus, nec tamen, uti*

ibidem videre apud nos licet, à Mariano, variis aliis Faſtis ſacris ad xxix *ejuſdem Aprilis diem inſcripto, eſt diverſus; quod autem ad priorem ſeu Marianum eremitam, qui, quemadmodùm apud nos ad* xix *Septembris diem in Prætermiſſis invenies, è loco ſuo natali ſeu territorio Bituricenſi, in quo non tantùm, ùt dictum, vixerat, ſed & obierat, ad diœceſim Lemovicenſem tranſlatus, Evahonii ibidem, qui vicus eſt in trium provinciarum, Bituricenſis nimirùm, Lemovicenſis & Arvernicæ, confinibus,* Evahonium *aut* Evahonum in convallibus, *vulgò* Evaux en Combraille, *nuncupatus, ſepulturam eſt nactus, jam ſpectat, is* xix, *quo in Martyrologio Romano hodierno ſignatur, Auguſti die in diœceſi Lemovicenſi &* xix *Septembris die in diœceſi Bituricenſi colitur; licèt autem hæc dierum, quibus id in duabus illis diœceſibus fit, diverſitas Sollerium, dum de illo in Opere noſtro ad dictam* xix *Auguſti diem ageret, dubitare fecerit, an non eſſent Sancti duo, invicem diſtincti, Marianus tamen, qui in diœceſi Bituricenſi colitur, à Mariano Lemovicenſi, uti quæ pòſt de re illa in Opere noſtro ad* xix *Septembris diem in Prætermiſſis fuêre adducta, ſuadent, minimè eſt diverſus. At verò, an cum poſtremo iſthoc è duobus jam memoratis Marianis unus idemque eſt* Marianus, *quem Ferrarius hodie celebrat?* Marianus *iſthic in Kalendario Lemovicenſi, è quo eum hagiologus iſte, uti ipſemet in Notis docet, accepit, hodie ſeu* xi *Octobris die erat ſignatus; cùm hinc autem fuiſſe aliquando die iſthoc in diœceſi Lemovicenſi cultùs videatur poſtremuſque è duobus jam ſuprà memoratis Marianis, non* xi *Octobris, ſed* xix *Auguſti die, ùt ſuprà docui, ibidem colatur, erit fortaſſis nonnemo, qui vel idcirco alterum ab altero putet diſtinctum. Verum quid ni factum eſſe queat, ut unus idemque Marianus, qui* xix *Auguſti die in diœceſi Lemovicenſi modo colitur, ibidem tamen aliquando cultu, mutatione in hujus tempus, ut nonnumquam fieri in Sanctis colendis ſolet, inducta,* xi *Octobris die fuerit gaviſus? Utut ſit, Ferrarius equidem* Marianum, *à Mariano, qui* xix *Auguſti die in diœceſi Lemovicenſi modò colitur, diſtinctum celebrare intendit;* Marianum *enim, à ſe memoratum, Autiſſiodori in S. Germani monaſterio monachum ſub S. Mamertino ſeu Mamertio abbate exſtitiſſe diemque extremum in Fontanetenſi cœnobio clauſiſſe, in Notis affirmat; hæc autem nec ipſe, nec alius ſcriptor alius de Mariano, in diœceſi Lemovicenſi ad* xix *Auguſti diem culto, umquam aſſeruit. At vero (ſciſcitabere forſan denuo) quis ergò* Marianus, *quem hodie Ferrarius in territorio Lemovicenſi annuntiat? Sauſſayus quoque hodie ibidem* Marianum *in Martyrologii ſui Gallicani Supplemento ſignat, eumque, quem* Maurinum *appellat, ſequenti afficit elogio:* In agro Lemovicenſi monaſterio Fontaneti obdormitio ſancti Maurini monachi & confeſſoris. Hic ortu Biturix cæleſtis patriæ amore monaſterium tum percelebre ſancti Germani Autiſſiodorenſis petiit, ubi ab Mammertio abbate ſanctiſſimo paternè ſuſceptus humilitatis & paupertatis colendæ affectu, boves ut paſceret, impetravit, animæ interim obſervator intenſiſſimus. Cùm autem divinæ gratiæ, cujus affluebat donis, etiam invitus & latere cupiens, radiis coruſcaret, ad tractum Lemovicenſem directus eſt, ut Fontaneti coaleſcens cœnobium ſuis chariſmatibus locupletaret; ubi dum opera lucis exequitur, beato fine conſummatus, Chriſto vocante, ſupernam migravit ad gloriam. *Ita ille, Ferrarium ſcilicet, nec ineptè, ut mihi equidem apparet, interpretans; cùm hic autem* xxix *Aprilis die, quo in dicto ſuo Generali Catalogo S. Marianum confeſſorem etiam celebrat, Biturigenſem hunc exſtitiſſe, monachum ſub Mamertino ſeu Mamertio abbate in S. Germani monaſterio Autiſſiodori egiſſe ac in Fontanetenſi urbi huic vicino pago obiiſſe, in Annotatis prodat, conſectarium fit, ut duos ſibi finxerit ſanctos Autiſſiodorenſes S.Germani monachos, nomine* Marianos, *quorum alter, è Bituricenſi, in quo natus erat, territorio Autiſſiodorum profectus, monachum ibidem in S. Germani monaſterio induerit ac haud procul ab urbe illa diem extremum clauſerit; alter verò, quem hodie memorat, è Bituricenſi, in quo pariter nactus fuerit natales, territorio Autiſſiodorum veniens, inde pòſt è S. Germani cœnobio, cùm monachum in hoc aliquamdiu egiſſet, ad tractum Lemovicenſem ſeſe contulerit ibidemque in Fontanetenſi monaſterio vitam tum morte commutârit. Nec à Ferrario hic abludere videtur Caſtellanus. Dum enim Marianos duos, quorum alterum die* xx *Aprilis Autiſſiodori, alterum, Evahonii in Convallibus, ùt ſuprà dixi, ſepultum; die* xix *Auguſti in territorio Bituricenſi Martyrologium Romanum hodiernum ſignat, in Martyrologium ſuum Univerſale ex hoc transfert, priorem ex his Fontaneti in territorio Autiſſiodorenſi mortuum, appoſitâ ad marginem Notulâ, affirmat; poſtquam autem id fecit, S. Maurinum, quem in dicto ſuo Martyrologio, attributa illi in ſubjecto huic Sanctorum Indice* Mariani *appellatione, hodie celebrat, Fontaneti in territorio Lemovicenſi conſignat. Verùm, ut SS. Mariani Biturigenſes duo, quorum alter Autiſſiodori in S. Germani monaſterio monachum induit, ac haud procul ab urbe illa in Fontanetenſi monaſterio diem extremum clauſit, alter è territorio Bituricenſi, in quo & vixerat & obierat, ad diœceſim Lemovicenſem tranſlatus, Evahonii ibidem jacet ſepultus, ſunt notiſſimi, ita Marianus tertius Biturix, ſeu, ùt à Caſtellano & Sauſſayo etiam vocatur,* Maurinus, *qui Autiſſiodori in S. Germani monaſterio monachum egerit, indeque ad tractum Lemovicenſem profectus, diem extremum ibidem Fontaneti ſeu in Fontanetenſi cœnobio clauſerit, planè eſt ignotus. Nec notior evadit vel è mox dicto, in quo obierit, cœnobio, nec ex abbatiali eccleſia, nomini ejus in territorio Aginnenſi, ùt Caſtellanus ait, inſcripta. Cœnobium enim,* Fontaneti *nomine diſtinctum, quod in tractu Lemovicenſi vel exiſtat vel umquam exſtiterit, nuſquam memorari invenio; quod autem ad abbatialem, quæ à Sancto ſeu Maurino ſeu Mariano vocetur, territorii Aginnenſis eccleſiam ſpectat, abbatiam quidem,*

dem, S. Maurini nomine inſignitam, in diœceſi Aginnenſi Gallia Chriſtiana Aucta tom. 2, col. 944 aſſignat; verùm ſimul martyrem, nomine Maurinum, qui Agenni VII Kal. Decembris martyrium complevit, col. 898 commemorat; cùm autem ſic habeat, neque etiam ipſa Martyr, nomine Maurinus, diœceſim Aginnenſem, uti aliunde conſtat, fuſo pro fide ſanguine illuſtrârit, præfatam abbatiam ſeu abbatialem eccleſiam à ſancto iſthoc Martyre potiùs, quàm ab alio quocùmque Sancto homonymo, appellari, quiſque, ni fallor, niſi contrarium viderit ſolidè probatum, inducet in animum.

Michaël Aquenſis, Aquis in provincia Januenſi, Petrus Tudertinus, Fulginii, Simon à Cataraxibetta, Julianæ in Sicilia, Bernardinus Marmoreus, apud Aguacatlanum in India Occidentali, Andreas de Loçoya, Guadalfagiaræ in Caſtella, Manſueta virgo, Laudæ	cum Beati titulo referuntur ab Arturo in Mrl. Franciſcano, & ultima etiam in Gynæceo.

Horum porrò ferè omnium annuntiationes, ſed abſque Beati titulo, pariter habentur in trium Ordinum S. Franciſci Menologio apud Hueberum, à quo etiam adduntur

Petrus Saliutri, apud Superiores ſalinas Boſnæ Argentinæ,

Philippus Schrettelius, Bambergæ in Franconia,

Remigius de Hevele, Hulſtii in Flandria,

Veronica Sommarina, Conſtantia de Ricardis, Barbara Laudenſis,	Laudæ in Inſubria &

Adelheidis Schrickin, Treviris ad Moſellam.

Nectarius, Arſacius & Siſinnius patriarchæ Conſtantinopolitani in Magnis Græcorum Menæis excuſis hodie memorantur; præter hoſce autem & S. Atticum, Conſtantinopolitanum itidem patriarcham, de quo hic jam ſuprà, in Ms. Sirmondi Synaxario ſignatur, etiam qui & ipſe patriarcha Conſtantinopolitanus fuit, Acacius; verùm & hic & Arſacius è Sanctorum albo, uti quæ apud nos ante tom. 1 Auguſti in Patriarchis Conſtantinopolitanis adducuntur, evidenter probant, eradendi certo ſunt; quod autem ad Nectarium & Siſinnium ſpectat, de ambobus veluti de Sanctis hic infrà ſumus acturi.

SS. Patrum, qui ſynodo œcumenicæ ſeptimæ, Nicææ anno 787 adverſus Iconomachos celebratæ, interfuerunt, commemoratio, quam Dominicâ poſt XI Octobris (niſi ſcilicet etiam hæc Dominica forſan ſit) proximè ſequente agendam, Typicum S. Sabæ & Menæa Græcorum excuſa notant, hac ipſa XI Octobris die in Menologio Sirletiano aliiſque aliquot Faſtis ſacris proponitur; verùm de ſingulis ſynodi illius Patribus, qui locum ſibi in Opere noſtro vindicant, loco congruo in hoc vel actum jam eſt vel agetur.

Rodericum Ordinis Ciſtercienſis novitium, Morerolæ in Hiſpania, probationis anno nondum expleto, vitâ functum, Henriquezius, Bucelinus & Chalemotus hodie commemorant, ſimulque etiam Beati titulo, quod & Sigiſmundus Alberti in expanſo Sanctorum Ordinis Ciſt. Catalogo facit, inſigniunt; verum de publico quo gaudeat, cultu ſilent, nihilque alibi, quo hunc probare vel utcùmque ſit natum, invenire quivi.

Roricum ſeu Roricium, Uzeticenſem in Gallia Narbonenſi epiſcopum, Sauſſayus in alphabetico, quem Martyrologio ſuo Gallicano à pag. 1233 ſubnectit, Sanctorum, Beatorum ac Piorum, hiſtoriis ac natalibus propriis carentium, Catalogo cum Beati titulo recenſet, eique XI Octobris diem, S. Firmini, quem is in ſedem Uzeticenſem ſucceſſorem nactus eſt, natalem adſcribit; verùm etſi quidem de Rorico ſeu Roricio, cujus dies natalis prorſus ignoratur, hâc ipſâ, quâ de S. Firmino agimus, hodierna die tractari opportuniſſimè poſſe videatur, id tamen quamvis etiam de Sanctitate ejus haud dubitemus, faciendum haud duximus; quòd nec Roricium nominis ſui in Faſtis antiquis ſeu claſſicis inſcriptione, quæ pro cultu eccleſiaſtico ſolet haberi, uſquam condecoratum, nec alia cultus hujuſmodi, quo vel modò gaudeat vel aliquando fuerit gaviſus, argumenta inveniamus.

S. Euſtachium martyrem in Syria hoc die conſignat Centulenſe apud Sollerium Uſuardi Auctarium. Is Sanctus cum S. Euſtachio ſeu Euſtathio presbytero, qui ad XII Octobris diem in Lucenſi & Corbeienſi apud Florentinium Hieronymianis apographis Ægypto, in Epternacenſi verò apud eumdem Florentinium Hieronymiano apographo, pleriſque Martyrologis aliis ac inprimis Uſuardo conſentientibus, Syriæ adſcribitur, unus idemque videtur; martyrne autem, an confeſſor, uti ab aliis vocatur, exſtiterit, diſpiciendum erit ad dictum, quo & cum poſtremo iſthoc titulo in Martyrologio Romano hodierno memoratur, diem XII Octobris.

S. Venantii abbatis & conf. depoſitio à Rabano & Notkero, tranſlatio verò à Florarii noſtri Ms. auctore Turonis hodie ſignatur. Maurolycus ac nonnulla Hieronymiana apographa nonnullaque item Uſuardina apud Sollerium Auctaria Venantii dumtaxat, nulla omnino ſeu depoſitionis, pro qua diem emortualem Caſtellanus ponit, ſeu tranſlationis mentione facta, meminêre; anne autem Florario noſtro, an contra Rabano & Notkero, quibus etiam apud Sollerium Centulenſe Uſuardi itemque apud nos ante tom. 2 Mart. Flori ad Bedam Auctarium conſentit, ſtandum hic ſit, examinari poterit ad diem, quo de Sancto illo abbate cum Mrl. Romano hodierno ſumus acturi, XIII Octobris.

S. Burchardus, Herbipolenſis epiſcopus, hodie memoratur in Orationali Hieronymi de Villa Vitis, quod panis quotidianus inſcribitur. Nos de Sancto illo cum Martyrologio Romano hodierno ſumus acturi ad diem XIV Octobris.

Zutphaniæ, in regionis hujus urbe & provincia, quieſcebat olim ac feſto colebatur corpus S. Juſti pueri, nati Autiſſiodori; ſed putatur id pòſt periiſſe per Calviniſtas, capite ejus excepto, quod Antverpiæ apud urbis ejuſdem ſanctimoniales Annuntiatas ſervatur. Ita hodie verbis Gallicis in Hagiologio Belgico Willotus, loquens, ni fallor, de S. Juſto puero novenni & martyre, qui Bellovaci (Opus noſtrum ad 1 Auguſti

Auguſti de S. Juſtino puero martyre num. 14 & tribus ſeqq. videſis) ſolenniter colitur atque hac ipſa die abſque nomine & palæſtra in Florario noſtro Ms. ſignatur; cùm autem ſic habeat, anne quod verbis datis de S. Juſti *pueri, à ſeſe hic memorati, reliquiis Willotus affirmat, veritati conſonet, examinari poterit ad diem, quo de S. Juſto puero M., Bellovaci culto, cum Uſuardo & Martyrologio Romano hodierno ſumus acturi,* XVIII Octobris.

Ipſo die pallio ſancti Eliphii Martyris, nec non fratris ejus Eucharii epiſcopi, & ſororum eorumdem Libariæ & Suſannæ. *Ita hodie in Martyrologio ſuo Gallicano Sauſſayus; verùm, cùm S.* Eliphius, *uti in hujus apud Surium Hiſtoria traditur*, decimo ſeptimo Calendas Novembris *ſeu* XVI *Octobris die ſit paſſus dieſque, quibus* Eucharius, Libaria & Suſanna *(neque enim omnes tres uno eodemque die paſſos reor) ſubierint martyrium, è nullo prorſus probatæ fidei documento innoteſcant, ut quid horum omnium &* Eliphii *paſſionem laudatus Martyrologus hodie conſignat? Rationem equidem, ob quam id faciat, haud ſatis aſſequor; aſt, qualiſcumque hæc ſit, nos de S.* Libaria *&* Suſanna *(ſed de poſteriori iſthac ob cultum incertum inter Prætermiſſos tantùm) jam egimus ad diem, quo prior ſeu* Libaria *cultu eccleſiaſtico gaudet,* VIII Octob., *quod autem ad SS.* Eliphium *&* Eucharium *ſpectat, de priori è duobus hiſce Sanctis ſumus acturi ad diem, quo paſſus fertur ac colitur,* XVI Octobris; *de poſteriori verò ſeu S.* Euchario *ad diem, quo pariter colitur,* XXVII Octobris.

B

S. Judoci confeſſoris tranſlatio *ſignatur hac die in Florario noſtro Ms. Agitur haud dubiè de S. Judoco Pontivenſi, qui Martyrologio Romano hodierno inſcribitur ad diem, quo propterea de illo ſumus acturi,* XIII Dec.

S. Theophanes conf., *qui metropolita Nicænus, hymnographus & monachus fuit, hodie in variis Moſcorum ſeu Ruthenorum Faſtis ſacris ac inprimis in Figurata eorum, quæ Operis noſtri tom. 1 Maii præfigitur, Ephemeride ſignatur; etſi autem hodie pariter in excuſis Græcorum Menæis, in Menologio Sirletiano, indeque acceptus in generali etiam Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non ſunt, Catalogo à Ferrario, & in Uſuardo Molani, anno 1583 Antverpiæ vulgato, memoretur, nos tamen, ut Papebrochius hodie ad dictam Ephemeridem jam monuit, de Sancto illo ejuſque fratre S. Theodoro Grapto, quorum Acta indiſtincta habentur, dumtaxat ſumus acturi ad diem, quo ambo ſimul & commemorantur à Græcis & Martyrologio Romano hodierno exſtant inſcripti,* XXVII Decembris.

E

DE S. ERACLIO SEU HERACLIO M.

ANTIOCHIÆ.

AUCTORE C. B.

EX HIERONYMIANIS BEDÆQUE ET USUARDI AUCTARIIS.

SEC. INCERTO. *Heraclius in omnibus ferè Faſtis ſacris hic memoratis Antiochiæ ſignatur;*

IN *omnibus prorſus apud Florentinium Hieronymianis apographis majoribus ſeu non contractis S.* Eraclius *ſeu* Heraclius, *aut, ùt etiam ſcribitur,* Eracleus *Antiochiæ hodie ſignatur, idemque in aliquot tam Bedæ apud nos ante tom. 2 Martii, quàm Uſuardi apud Sollerium Auctariis etiam ſit. Hiſce porrò, quod ad Hieronymianorum claſſem accedit Spicilegioque à Dacherio inſertum exſtat, Martyrologium Gellonenſe binaque itidem apud Sollerium Hieronymiana breviora ſeu contracta, Labbeanum videlicet & Richenovienſe, jungenda etiam ſunt; verùm, etſi ſic habeat, haud tamen ad amuſſim & hæc & illud cum laudatis Hieronymianis majoribus Bedæque & Uſuardi Auctariis conſentiunt.*

C

2 *Quod enim è duobus jam dictis Hieronymianis contractis poſtremo nominatur loco, id Martyrem hic propoſitum mendosè ſeu ex errore, veroſimillimè eâ, quam ad diem præced. in SS. Euſebio, Eraclio horumque in martyrio Sociis num. 2 expoſui, ratione admiſſo, non* Eraclii *ſeu* Heraclii, *ſed* Eradii *nomine diſtinguit; quod autem ad primum è duobus nominatis Hieronymianis contractis ſpectat, id S.* Heraclium *ſeu* Eraclium, *non aſſignatâ, quam nactus fuerit, palæſtrâ, annuntiat, itemque, quod mox laudavi, Gellonenſe Martyrologium etiam facit. Verùm nec ſit alterutrum, ùt nemo non fatebitur, in aſſignanda S.* Heraclii *palæſtra cum laudatis Hieronymianis apographis Bedæque & Uſuardi Auctariis pugnat; cùm autem res ita habeat, non eſt ſanè, cur hiſce, quæ, ùt jam docui, S.* Heraclium *Antiochiæ unanimi conſenſu ſignant, ſtandum hac in re haud ſit. Ex eo interim, quòd ne minimam quidem Antiochiæ, quam memorant, notitiam adjungant, plureſque nominis hujus urbes apud geographos ſcriptoreſque alios inveniantur, manet adhuc, in quanam ex hiſce Sanctus pro fide occubuerit, incertum ac dubium. Nec quidquam ſuppetit, unde res certa reddatur; quemadmodùm autem, uti inde conſequitur, haud ſat propè & accuratè martyrii, ab* Heraclio *tolerati, palæſtra, ita nec ullo prorſus modo ſeu ſeculum ſeu epocha, quòd univerſa, quæ de Sancto loquuntur, documenta nullam planè notam chronicam præferant, determinari poteſt, eſtque proinde, non tantùm quo anno, verùm etiam quo ſeculo* Heraclius *ſubierit martyrium, pariter incertum; ut, cùm nec alia, quæ ad Sanctum ſpectent, aliundè innoteſcant, plura de eo hic dicenda haud ſuperſint.*

F

aſt in qua nominis hujus urbe & quandonam ſit paſſus, eſt incertum.

DE

AUCTORE C. B.

DE SS. ANASTASIO SEU ATHANASIO PRESBYTERO, AMPODO, PLACIDO, FAUSTO, JANUARIO, MARTIALE, MARCELLO ET JUVINIANO MARTT.

VEROSIMILLIME SICULIS.

EX HIERONYMIANIS ET ALIIS FASTIS SACRIS.

Ss. memorati Martyres, è Lucenſi ad contractum apographo Hieronymiano petiti, ad quem...

LUcenſe apud Florentinium Hieronymianum apographum non contractum hodie ſic habet: In Acervo Sicilie ſancti Tanaſi presbyteri, Ampodi, Placidi, Fauſti, Januarii, Martialis, Marcelli; hiſce autem ſeptem ſanctis Martyribus etiam octavus, qui Juvinianus fuerit vocatus, in Corbeienſi, quod apud eumdem Florentinium itemque apud Dacherium tom. 2 Spicil. editionis anni 1723 exſtat, Hieronymiano apographo pariter non contracto, ac, ut Dacherius ait, vetuſtiſſimo adjungitur, idque recte fieri ſeu Juvinianum ad jam nunc relatam Martyrum claſſem verè ſpectare, induco in animum, quòd, dum duo Hieronymiana apographa quamdam martyrum claſſem memorant, nec tamen in horum numero conveniunt, tunc ſtandum, niſi quid forſan ſuadeat contrarium, apographo potiùs ſit, quod plures, quam altero, quod pauciores martyres claſſi iſti attribuit. Ita autumo non tantùm, quod Hieronymianorum notitia, à Gregorio Magno verbis, quæ Sollerius in ſua ad Uſuardum Præfatione num. 22 recenſet, ſuppeditata, annuntiationibus, majori Sanctorum numero conſtantibus, utcumque ſuffragetur, verùm etiam ac vel maximè ex eo quod librarii, qui Hieronymiana antiqua aliosve generis alterius codices vetuſtos tranſcripsère, unius alteriusve ſeu nominis ſeu vocabuli omiſſione frequentiſſimè, additione autem rariſſimè, ab exemplaribus ſibi prælucentibus, uti quiſque, qui hæc cum tranſumptis contulerit, facilè deprehendet, per incuriam ſeu oſcitantiam deflexerint. Juvinianus quidem, uti in Lucenſi apud Florentinium Hieronymiano apographo, ita etiam in Gellonenſi, quod apud Dacherium Spicil. tom. mox dicto exſtat Hieronymianumque ferè etiam eſt, Martyrologio, imò & in vetuſtiſſimo Antverpienſi apud laudatum Florentinium Hieronymiano apographo majori ſeu non contracto hodie omittitur; aſt quid tum?

uti ex hic allegatis apparet, claſſem,

2 Ibidem in hoc non unum, uti ex infrà dicendis patefiet, mendum cubat; quod autem ad Martyrologium Gellonenſe ſpectat, non rarò fit, ut in hoc non unus tantùm, ſed plures etiam è Sanctis, qui in Hieronymianis apographis non contractis occurrunt, prætereantur. Nec eſt, cur prætereà hic opponas; tam univerſa apud Marteneum & Sollerium Hieronymiana apographa contracta, quam Uſuardina aliquot, quæ unà cum Martyrologio Romano hodierno hodie pariter Martyrum claſſem hic propoſitam recolunt, apud eumdem Sollerium Auctaria Juvinianum in hac non recensère. Illa enim aliquos etiam ex ipſiſmet ſeptem jam ſuprà è Lucenſi Hieronymiano apographo memoratis Martyribus omittunt. Nec id tantùm Martyrologium Romanum hodiernum duoque è jam laudatis Uſuardinis apud Sollerium Auctariis, Greveni nempe & editionis Lubeco-Colonienſis, pariter faciunt, verùm etiam tribus quatuorve, quos tantummodò nominant, Martyribus ſocios aliquot fuiſſe adjunctos, non obſcurè produnt, cùmque horum numerum non determinent, minimè nos cogunt, ut è ſeptem dumtaxat ſanctis Athletis conſtitiſſe, de qua hic agimus, martyrum claſſem, credamus. Quare, cum hæc aliaque, ob quæ excludendus ex hac videri forſan Juvinianus queat, ſic, ut jam dixi, habeant, non eſt ſanè, cur is ſeptem ſuprà memoratis Martyribus, quos Lucenſe Hieronymianum apographum hodie celebrat, haud adjungatur.

E

F

Geneſio interim ex hac ob rationes

3 Atque hæc quidem, ni fallor, lectori, ut ſuum hac de re judicium ferre queat, jam ſufficient; verùm, cùm Martyrologium Romanum hodiernum habeat Paſſio ſanctorum Anaſtaſii presbyteri, Placidi, Geneſii & Sociorum, Martyrumque adeò, quam his verbis celebrat, claſſi hìc propoſitæ Geneſium adjungat, indagandum modo etiam hic eſt, an hic verè ad illam pariter ſpectet, ſeu an præter ſuprà memoratos SS. Anaſtaſii & Placidi in martyrio ſocios ſocius alius, nomine Geneſius, ſit admittendus. Etiamſi univerſa non modo Hieronymiana tam contracta quam non contracta apud Florentinium, Dacherium, Marteneum & Sollerium apographa, verùm etiam hagiologia & Kalendaria antiqua tum Mss., tum excuſa, quæ magno numero penes nos exſtant, ſtudioſiſſimè evolverim, nuſquam tamen in iis hodie Geneſium vel ſolum, vel cum ullo è Martyribus ſuprà memoratis conjunctum inveni; cùm autem ſic habeat, Martyrem, nomine Geneſium, exſtitiſſe horum in martyrio ſocium, non reor. Cum duobus quidem ex iiſdem

AUCTORE C. B.

D

dem Martyribus in Uſuardo Lubeco-Colonienſi, cum tribus verò etiam in Greveniano Geneſius hodie annuntiatur; verum binæ hæ annuntiationes additamenta ad Uſuardum, uti in hoc per Sollerium illuſtrato videre licet, dumtaxat exiſtunt, cùmque Uſuardus Lubeco-Colonienſis anno 1490, Grevenianus autem anno 1515 antiquior haud ſit, recentiores certè ambo ſunt, quàm ut ſola eorum auctoritate Martyrem, nomine Geneſium, qui cum Martyribus ſuprà memoratis paſſus ſit, putem admittendum. Nec, ut ſecus ſentiam, me hic vel Davila vel Baronius movet.

in medium hic adducta

4 Etſi enim prior Villæ-novæ in regno Murciæ apud RR. PP. Franciſcanos S. Geneſii corpus aſſervari, in Theatro eccleſiaſtico Hiſpaniæ tom. 1 pag. 299 affirmet, anne tamen de Geneſio, qui cum SS. Anaſtaſio & Placido paſſus ſit, an contrà de altero homonymo (plures enim nominis illius exſtitère Sancti) loquatur, nullatenus indicat, fierique poteſt, ut S. Geneſii corpus, quod jam nominato in Hiſpania loco aſſervari ait, ſit Martyris è Catacumbis Romanis extracti indeque, impoſito ei pro arbitrio Geneſii nomine, in Hiſpaniam tranſlati;

B

quod autem ad Baronium ſpectat, hic quidem pro Anaſtaſio ſociiſque Martyribus, in Martyrologio Romano hodierno hodie ſignatis, ac proin & pro Geneſio vetera Mss., quorum antea meminiſſe ſe ait, in ſuis in Martyrologium iſtud Notis citat; verùm nec locum, quo, quæ laudat, veterum Mss. anteà adhuc meminerit, aſſignat, nec quæ qualiave hæc ſint, edicit; ut enimverò, cùm mihi planè ignota illa ſint, facere haudquaquam poſſint, ut Martyribus, de quibus hic nobis ſermo, Geneſium accenſeam. Neque eò etiam me impellat Rodericus Dacunha, Ulyſſiponenſis archiepiſcopus; etſi enim hic martyrem quempiam, nomine Geneſium, qui martyrio in Luſitania, ubi non paucas, ut ait, ædes ſacras nomini ſuo dedicatas habet, coronatus ſit, in eccleſiaſtica Ulyſſiponenſis eccleſiæ Hiſtoria part. 1, cap. 12 proferat in medium, eum tamen, qui aliunde mihi ſatis notus haud eſt, Ulyſſiponenſem facit epiſcopum; quod cùm nemo de Martyrologii Romani hodierni Geneſio ſomniârit umquam, non eſt ſanè, cur hic eſſe putetur Geneſius, à Dacunha adductus.

C

Contrarium quidem hic ſcriptor contendit; verùm hac in re aſſentiendum illi haud eſt. Geneſius enim, qui hodie in Martyrologio Romano hodierno comparet, cum pluribus in hoc, quibuſcum paſſus ſit, Sociis ac nominatim cum SS. Anaſtaſio & Placido conjungitur; etſi autem Dacunha Geneſium, quem memorat, cum pluribus quoque ſociis ac nominatim cum SS. Anaſtaſio & Placido pariter conjungat, hoſce tamen verè cum illo pro fide occubuiſſe, haud rectè probat.

excluſo,

5 Hunc enim in finem Flavii Lucii Dextri Chronicon, in quo Anaſtaſius, Placidus, Geneſius & eorum ſocii illuſtre ſimul ſub Juliano ſubiiſſe martyrium ad annum 353 dicuntur, dumtaxat allegat; cùm autem Chronicon illud, non à Dextro, qui ſec. v floruit, contextum, ſed, quemadmodum infrà pluribus docebo, ab Hieronymo de la Higuera, qui demum ſec. proximè elapſo exſtitit in vivis, fuerit confictum, enimvero rem illam, quæ, ſi vera foret, pluribus ante Higueræ ætatem ſeculis geſta fuiſſet, ſolo illo Fictitio chronico à Dacunha rectè probari nemo prudens admittet. Jam verò, cum ſic habeat ac proin Geneſius, quem in Luſitania pro Chriſto ſanguinem fudiſſe, Dacunha ait, neque cum SS. Anaſtaſio & Placido ac eorum ſociis paſſus, neque adeò unus idemque cum Martyrologii Romani hodierni Geneſio ſit putandus, exigere, quæ ſuprà adduxi, pergunt, ut hunc ad Martyrum, de qua hic agimus, claſſem non ſpectare ſeu quod eodem recidit, SS. Anaſtaſio & Placido ac eorum ſociis non adjungendum, credamus. Pro Nigaſio, qui ſuprà relatæ Martyrologii Romani hodierni annuntiationi tam in hoc, quàm in Uſuardo Lubeco-Colonienſi & Greveniano præmittitur, Negeſium primò ac deinde Geneſium perperam ſcriptum fuiſſe, hocque poſtremum nomen poſt repetitionem, imperitè à librario factam, in Martyrum, de qua hic agimus, claſſem irrepſiſſe, Caſtellanus hodie in Martyrologio ſuo univerſali adjectâ ad marginem notulâ inſinuat; verùm ſive illa ſive alia quacumque ratione factum id ſit, Geneſium equidem, qui nuſquam, ut jam monui, in Hieronymianis apographis reperitur, ad dictam,

E

quæ indubiè ex hiſce in Martyrologium Romanum hodiernum fuit illata, Martyrum claſſem ſpectare ſeu Martyribus ſuprà memoratis jungendum, haudquaquam veroſimile apparet; cùm autem ſic habeat, eum ego è ſupra huc tranſcripta Martyrologii Romani hodierni annuntiatione expungendum, cum Caſtellano mox laudato opinor.

contrà que in eadem Anaſtaſio ſeu Athanaſio, quod etiamſi

6 Verùm Tharaci & Probi nomina, quæ jam fuerant relata, Anaſtaſii presbyteri vocabulis corruptè expreſſa, in eadem annuntiatione perperam pariter repeti, ac proin Anaſtaſium ad Hieronymianorum hic propoſitam Martyrum claſſem non ſpectare ſeu Martyribus ſuprà nominatis annumerari haud poſſe, laudatus Martyrologus per Notulam mox citatam etiam inſinuat; ei autem hac in re aſſentiri haud queo. Etſi enim haud difficulter forſan factum eſſe queat, ut librarius in exemplari, quod deſcribebat, nomen Probi, quaſi breviatum presbyteri, acceperit, itaque etiam tranſcripſerit, tantùm tamen inter Tharaci & Anaſtaſii nomina eſt diſcrimen, ut non niſi ægerrimè hoc poſtremum pro primo exaraturus fuiſſe videatur.

F

Adhæc Anaſtaſius in omnibus ferè Hieronymianis apographis, in quorum tamen nonnullis Athanaſius aut etiam, initiali poſterioris hujus nominis litera per librarii incuriam omiſsâ, Tanaſius ſeu Tanaſus vocatur, hodie cum presbyteri titulo annuntiatur. Quapropter, quemadmodum Geneſium, quod in nullis proſus Hieronymianis apographis reperiatur, ad Hieronymianorum, de qua nos hic cum Martyrologio Romano hodierno, Martyrum claſſem non ſpectare ac proin ex hoc eradendum, ita vel ob ſolam rationem contrariam ad eamdem Martyrum Hieronymianorum claſſem Anaſtaſium ſeu Athanaſium, qui præterea in Uſuardinis aliquot apud Sollerium Auctariis, itemque in S. Cyriaci, Vaticana, Barberiniana, Tornacenſi & Atrebatenſi apud nos ante tom. 2 Martii ad Bedam Additionibus, utut in duabus harum poſterioribus titulo illi, non presbyteri, ſed epiſcopi, perperam tributo, hodie etiam commemoratur, ſpectare ac proin ex ſuprà relata Martyrologii Romani hodierni annuntiatione non expungendum, ſed contrà tam in hac, quàm in Hieronymianis, in quibus

A *bus memoratur, apographis relinquendum, apparet indubitatum.*

In Epternacenſi Hieronymiano apographo, hic, uti oſtenditur,

7 Anaſtaſius *quidem ſeu* Athanaſius *in vetuſtiſſimo Antverpienſi ſeu Epternacenſi apud Florentinium Hieronymiano non contracto apographo hodie non comparet; verùm in omnibus prorſus aliis apud eumdem Florentinium & Dacherium Hieronymianis apographis pariter non contractis, imo & in ipſis apud Marteneum & Sollerium contractis ferè etiam omnibus, utpote in horum ſolo, quod Marteneus exhibet, Morbacenſi præteritus, hodie ſignatur; potiùs autem tot Hieronymianis ſeſe inter conſentientibus apographis, quàm unico (neque enim, quod dixi, Morbacenſe, utpote tantummodò contractum, magnopere hic curandum) Epternacenſi ſeu Anverpienſi eſt ſtandùm, maximè cùm mendoſum id hic exiſtat, ſolâque librarii incuriâ, ut* Anaſtaſium *ſeu* Athanaſium *non complectatur, ſit factum, uti apparet ex iis, quæ jam nunc, vitioſa primùm, in qua hunc omittit, annuntiatione huc tranſcripta, ſubjungam.* B *Sequentibus hæc apud Florentinium conſtat verbis:* In Anazobori (*in* Anazarbo *ſcriptum oportuit*) Ciliciæ natalis Taraci, Probi & Andronici presbyteri, Ampodi, Placidi, fauſti, Januarii, Martialis, Marcelli. *Ita, quod dixi, Epternacenſe ſeu Antverpienſes Hieronymianum apographum; cùm autem* presbyteri *titulo Andronicum afficiat huicque in martyrio* Ampodum *alioſque, quos poſt hunc in annuntiatione jam data recenſet, ſocios adjungat, & tamen Andronicus, uti ex ejus Tarachique & Probi ſinceris ac ſelectis, quæ infrà ſumus daturi, Actis palàm eſt, nec presbyter exſtiterit, nec in martyrio, quos ei, ut dixi, laudatum Hieronymianum apographum adjungit, ſocios habuerit, mendoſum enimverò id, & quidem non uno ex capite, hic eſſe, unuſquiſque fateatur, neceſſe eſt.*

mendoſe,

8 *Jam verò, cùm ſic habeat, quid ſi librarius, qui Epternacenſe ſeu Antverpienſe Hieronymianum exaravit, emendatius hujus exemplar, in quo hodie concepta hiſce vel haud multùm abſimilibus verbis,* In Anazarbo Ciliciæ natalis Taraci, Probi & Andronici & alibi *ſeu, ut verè pleraque habent Hieronymiana apogra-* C *pha,* In Acervo *ſeu* Acerno Siciliæ Anaſtaſii presbyteri, Ampodi, Placidi, Fauſti, Januarii, Marcialis, Marcelli, *annuntiatio legebatur, præ oculis habuerit, hancque, ſed & nomine* Anaſtaſii, *& vocibus* in Acervo *ſeu* Acerno Siciliæ, *palæſtram, quam is unà cum ſociis ſibi adjunctis nactus ſit, exprimentibus, per incuriam ſeu oſcitantiam omiſſis, tranſcripſerit? Rem ſanè ita verè factam, ſi non certum, veroſimile ſaltem vel ex eo apparet, quòd, cùm ſic facta adſtruitur, commodè intelligatur, qui, Andronicum & presbyterum & SS.* Ampodi *aliorumque, cum hoc paſſorum, exſtitiſſe in martyrio ſocium, ſupra huc tranſcripta, quam laudatum* Epternacenſe *ſeu Antverpienſe Hieronymianum apographum ſuppeditat, annuntiatio perperam ſeu per errorem, ut vidimus, prodat. At verò reliqua modò etiam, quæ pro* Anaſtaſio *ſeu* Athanaſio *rejiciendo vel utcùmque faciunt, confutemus, quò ita hunc, utut in Epternacenſi Hieronymiano apographo omiſſum, eſſe tamen vel idcirco, quòd in pleriſque aliis Hieronymianis memoretur, in Martyrum, de qua nos hic, claſſe retinendum, luculentiùs pateſcat.*

9 *Hieronymiana illa* in Acervo Siciliæ, *pro quarum vocum media apud Dacherium tam in vetuſtiſſimo Hieronymiano apographo ſuprà laudato, quàm in Additionibus ad Wandelbertum,* Acerno *exaratur, Martyres noſtros collocant; cùm autem nullus Siciliæ locus, qui vel* Acervus *vel* Acernus *vocetur, apud inſulæ iſtius chorographos inveniatur, dubitari non immeritò poteſt, an laudata Hieronymiana apographa locum, quo S.* Anaſtaſium *ſeu* Athanaſium *ejuſque in martyrio ſocios hodie ſignant, mendosè haud exprimant, ac proin an & in* Anaſtaſio *ſeu* Athanaſio *annuntiando pariter haud errent. Ita adhuc qui hunc è Martyrologio Romano ſeu è Martyrum, de qua hic agimus, claſſe expunctum volent, forſan arguent. Ac Georgius quidem non modò de re, quam jam memoravi, dubitat, verùm etiam, in Ottoboniano ſuo, quod ad Hieronymianorum claſſem pertinere ait, Martyrologio corruptiſſimè* in Acervo Siciliæ natalis ſancti Tanaſi presbyteri, Placidi & Fauſti *pro* in Anazarbo Ciliciæ natalis ſancti Taraci presbyteri, Andronici & Probi *hodie legi, in ſuis in Martyrologium Adonianum adnotationibus pro certo affirmat; idcirco autem id, ni fallor, facit, quod, quamvis tres martyres Tarachus, Probus & Andronicus, quorum primum hic perperam, uti ex eorum infra dandis Actis nemo non ſtatuet,* presbyteri *titulo exornat, in Epternacenſi ſeu Antverpienſi Hieronymiano apographo hodie memorentur, hodie tamen in Ottoboniano, quod laudat, Martyrologio prætereantur martyriumque Anazarbi in Cilicia, uti in tribus illis ſanctis martyribus infrà ſumus dicturi, conſummârint.*

omittatur, in pleriſque tamen Hieronymianis aliis memoretur, nec ex hiſce,

E

10 *Verùm, cùm Tarachus, Probus & Andronicus die* XIII *Maii, uti mox ipſemet Georgius in dictis ſuis adnotationibus ſubjungit, ſignati in eodem Ottoboniano Martyrologio jam fuiſſent, quid mirum, in hoc illos hodie iterum haud commemorari? Tres quidem iſti martyres, qui, ut mox iterum monui, in Epternacenſi ſeu Antverpienſi Hieronymiano apographo hodie celebrantur, ſignati nihilominùs in hoc ad* XIII *Maii diem pariter jam fuerant; verùm quid ni factum eſſe queat, ut, qui Ottobonianum Martyrologium exaravit, Ant-* F *verpienſe hic ſibi non ſequendum ſeu Tarachum, Probum & Andronicum, jam antea à ſe celebratos, hodie non repetendos, ſed alios abs hiſce diſtinctos martyres commemorandos exiſtimârit? Certè ita qui duo alia Hieronymiana apographa, Lucenſe nimirum, quod Florentinius, & Corbeienſe, quod & hic & Dacherius,* vetuſtiſſimum *illud vocans, exhibent, ſcripſerunt, ſibi faciendum duxère, reque etiam ipſa (neque enim ab iis pro Taracho, Probo & Andronico* Anaſtaſium *ſeu* Athanaſium, *aut etiam, ut in Lucenſi ſcribitur,* Tanaſum, Ampodum, *alioſque, quos hiſce adjungunt, quinque aut ſex ſocios mendosè ſeu per errorem memorari quis facilè dixerit) fecère; cùm autem ſic habeat Taracuſque proinde, Probus & Andronicus* Anaſtaſio *ſeu* Athanaſio *hujuſque in martyrio Sociis, quos & duo illa Hieronymiana apographa & Ottobonianum, quod Georgius laudat, Martyrologium hodie memorant, ſubſtituendi non ſint, haud ſatis etiam perſpicio, cur pro* in Acervo *ſeu* Acerno Siciliæ, *ubi hæc illos collocant, neceſſariò* in Anazarbo Ciliciæ *ſit reponendum.*

eo etiam, quo Georgio placuit, modo

AUCTORE C. B.

haud immutandis,

11 Ciliciæ quidem & Siciliæ nomina ſimilia adeò ſunt, ut haud difficulter immutari ac confundi potuerint; verùm, id re etiam ipſa factum non probatur, & quò minùs factum credamus, impedit intercedens inter Acervi ſeu Acerni & Anazarbi vocabula diſcrimen, quod tantum eſt, ut nemo facilè primum pro poſteriori ſcripturus fuiſſe videatur. Nec eſt, cur hìc iterum vetuſtiſſimum Epternacenſe ſeu Antverpienſe, quod à Florentinio producitur, Hieronymianum apographum objicias. Etſi enim hoc, non tantùm Tarachum, Probum & Andronicum, verùm etiam Ampodum alioſque in Ottoboniano reliquiſque proximè laudatis Hieronymianis apographis memoratos Martyres Anazarbi in Cilicia ſtatuat, in ipſamet tamen, quâ id facit, annuntiatione errore non uno, ut jam ſuprà oſtendi, laborat, eſtque adeò rei, de qua hìc ſermo, definiendæ ineptum, ſeu, ut clariùs loquar, facere non poteſt, ut vocibus in Acervo ſeu Acerno Siciliæ, quibus S. Anaſtaſii ſeu Athanaſii hujuſque in martyrio ſociorum palæſtra in pleriſque Hieronymianis apographis exprimitur, voces in Anazarbo Ciliciæ ſubſtituendæ credantur. Et verò haſce illis nec debere, nec poſſe ſubſtitui, Richenovienſe apud Sollerium Hieronymianum apographum contractum ſequenti iſthac, quam hodie ſuppeditat, annuntiatione Antiochia Eradii. Alibi Tarachi, Probi & Andronici; & in alio loco Tanaſii presbyteri, Ampodi, Placidi, Fauſti, Januarii, Marcialis & Marcelli argumento eſt haud invalido.

B

ſeu corrigendis,

12 Etenim, cùm ſic Taracus, Probus & Andronicus, qui certò, uti in his ipſis infrà docebimus, Anazarbi in Cilicia ſubiêre martyrium, alio loco, quàm Anaſtaſius hujuſque in martyrio ſocii, paſſi luculentiſſimè tradantur, conſectarium ſit, ut hi Anazarbi in Cilicia martyrio coronati haud fuerint, utque proinde vocibus in Acervo ſeu Acerno Siciliæ, palæſtram, quam nacti in pleriſque aliis Hieronymianis aſſeruntur, exprimentibus, voces in Anazarbo Ciliciæ nec debeant, nec poſſint ſubſtitui; etſi autem contractum illud Hieronymianum apographum ſola ſua auctoritate rem omnino certam reddere natum haud ſit, eam tamen, maximè ſi aliorum, huc quoque ſpectantium, quæ ſuprà allegavi, ratio etiam habeatur, verò efficit ſimillimam. Aſt, quamvis ſic habeat, veroſimillimèque adeò pro in Acervo ſeu Acerno Siciliæ, ubi S. Athanaſii ſeu Anaſtaſii hujuſque in martyrio ſociorum palæſtra ab Hieronymianis apographis ſuprà laudatis ſtatuitur, reponendum in Anazarbo Ciliciæ haud ſit, meritò tamen, ut jam dictum, in dubium, anne in hiſce media è vocibus in Acervo ſeu Acerno Siciliæ mendosè exarata non ſit revocari poteſt. Ita omnino vel ex eo, quòd verè nullus in Sicilia locus, nomine Acervus ſeu Acernus, apud inſulæ illius chorographos, ut, diligentiſſima facta indagine, comperi, inveniatur, eſt fatendum. Verùm quid tum? Nec, etſi etiam, vocabulum, quo S. Anaſtaſii ſociorumque palæſtra in dictis Hieronymianis apographis exprimitur, perperam exarari, certum omnino foret atque indubitatum, meritò inde, eſſe illum ex hiſce eradendum, poſſet concludi.

C

13 Quamvis enim haud rarò aliorum etiam Martyrum palæſtræ in Hieronymianis apographis mendosè exarentur, ac inprimis SS. Tarachi, Probi & Andronici palæſtra in Epternacenſi ſeu Antverpienſi ſæpiſſimè jam laudato apographo corruptè per In Anazobori Ciliciæ (in Anazarbo enim fuerat ſcribendum) exprimatur, nemo tamen, idcirco vel martyres illos ex Hieronymianis, in quibus reperiuntur, apographis, vel Tarachum, Probum & Andronicum ex Antverpienſi dixerit expungendos. Adhæc cùm tam Placidum, Ampodum, Fauſtum, Januarium, Martialem & Marcellum, quàm S. Anaſtaſium dicta Hieronymiana apographa in Acervo ſeu Acerno Siciliæ ſignent, conſequens foret, ut, ſi ex hiſce ob palæſtram perperam expreſſàm Anaſtaſius deberet expungi, ex iiſdem etiam, quod nemo admiſerit, eamdem ob cauſam Placidus ejuſque jam enumerati in martyrio Socii deberent eradi; cùm hæc autem ſic habeant, Anaſtaſius certè ſeu Athanaſius ex Hieronymianis, in quibus memoratur, apographis eradendus ob rationem poſtremò hìc adductam non eſt, cùmque id, uti cuique è jam dictis pronum erit colligere, nec ob alia ſuprà allegata fieri ſit neceſſe, fixum atque inconcuſſum, quod num. 6 ſtatui, manet, videlicet Anaſtaſium ſeu Athanaſium ad Hieronymianorum, de qua hìc agimus, claſſem ſpectare ac proin ex hodierno, contrà ac Caſtellanus ſuprà laudatus inſinuat, Martyrologio Romano ſeu ex hujus num. 3 huc tranſcripta, quæ indubiè ex Hieronymianis apographis primitus manavit, annuntiatione non expungendum, ſed contrà non minùs in hac quàm in illis retinendum. Porrò, quemadmodum Martyrologium Romanum rectè hodie, uti è jam dictis liquet, Anaſtaſium ſeu Athanaſium celebrat, ita eumdem, quòd locus, quo & ipſe & ejus ſocii, Placidus videlicet, Ampodus, Fauſtus, Januarius, Martialis, Marcellus ac denique, qui ad horum etiam, ut ſuprà docui, claſſem ſpectat, Juvinianus, in Sicilia è dicendis paſſi ſunt, nec ex inſulæ hujus chorographis, ut jam inſinuatum, nec aliunde innoteſcat, rectè etiam abſque ulla, quam nactus ſit, palæſtræ, quod etiam à Maurolyco ac in Binis ſuprà laudatis Uſuardinis apud Sollerium Auctariis fit, mentione annuntiat.

debeat eradi, reticento, Juvinianus etiam ſpectat.

E

nequaquam, ut Higuera in Dextro & Juliano à ſe confictis,

14 Verùm, cùm ſic ille ac ſocii, quos in martyrio habuit, nulli certo affigantur loco, hinc, qui ſub ementitis Dextri, Luitprandi, Hauberti, Helecæ aliorumque antiquorum nominibus pſeudo-chronica ſpuriaque itidem ſub falſò Juliani nomine Adverſaria ſec. proximè elapſo confinxit, Hieronymus de la Higuera, in omnem quibuſcùmque Sanctis, vel eatenus incognitis vel aliunde arceſſitis, patriam ſuam ditandi occaſionem intentus, S. Anaſtaſium ejuſque ſocios in Hiſpaniam traxit, ita tamen ut alio illos regionis hujus loco in Dextri Chronico, alio in Juliani Adverſariis, veroſimillimè ut ita minùs facilè, & hæc & illud ex unius ejuſdemque impoſtoris calamo profluxiſſe, appareret, conſignârit. Hinc plerique, qui Dextri Pſeudo-Chronico fictitiiſque Juliani Adverſariis, veluti probatæ fidei documentis, ſub initium, quiſquiliarum illarum ſuppoſitione nondum detecta, innixi, S. Anaſtaſium ejuſque Socios in Hiſpania paſſos, credidêre, Martyres hoſce ibidem Mantuæ Carpetanorum ſignârunt, quòd Dextro potiùs, qui illos hoc loco, quàm Juliano, qui Rutinii in Celtiberia eoſdem collocat, adhærendum putarent. Nec id, qui Dextri Chronicon,

A con, ab Higuera, ut jam monui, confictum, commentario illuſtravit, Bivarius feciſſe in hoc contentus, inſigne præterea ac prolixum S. Anaſtaſio ejuſque in martyrio ſociis elogium, è propriis, ut aiunt, vetuſtatis ſchedis depromtum, contexuit, ſanctos illos Martyres iterum Hiſpaniæ diſertiſſimè adſcribens.

Bivariusque in elogio, Martyribus noſtris à ſe concinnato, docent, in Hiſpania,

15 Verùm, cùm is ſcriptor ſuppoſititium Flavii Lucii Dextri Chronicon pro genuino hujus fœtu miranda ſimul & improbanda in viro erudito facilitate habuerit, eum adhuc faciliùs, vel ſic patriæ ſuæ (natales enim, ut titulus, Comment. mox laudato præfixus, docet, Mantuæ Carpetanorum erat nactus) utcùmque favendi ſtudio abreptum, recentiores dumtaxat ac ſpurias ſchedas, in quibus S. Anaſtaſii ejuſque Sociorum martyrium Mantuæ Carpetanorum ſignari cernebat, pro vetuſtis fidei optimæ documentis accepiſſe, quis non ſuſpicetur? Adhæc, cùm ipſemet Bivarius, SS. Anaſtaſii ejuſque Sociorum Acta periiſſe, in Comment. ſupra laudato pag. 383 queratur ac nihilominùs Martyrum illorum vitæ inſtitutum, ſanguinis, quâ ſeſe attigerint, propinquitatem, ſolum natale, ſtudia, virtutes, B martyrii, quod in Hiſpania tolerârint, occaſionem, modum, palæſtram aliaque, quæ id vel comitata vel ſubſecuta ſint, enucleatè exponat, quàm maximè verendum vel idcirco eſt, ne quæ in elogio illo, pro quo nec traditionem allegat, memoriæ prodit, univerſa ferè è ſola comminiſcendi licentia ſint primitus profecta. Cùm ſic autem res habeat, enimverò, ut S. Anaſtaſium & Placidum horumque in martyrio ſocios mortem in Hiſpania pro Chriſto oppetiiſſe credamus, elogio hujuſmodi non magis, quàm vel Dextri Pſeudo-Chronico, vel ſpuriis Juliani Adverſariis debemus moveri.

aut etiam, ùt Dacunha vult, in Luſitania,

16 Interim, qui fabulis ſeu commentitiis narratiunculis delectatur, is præfatum elogium huicque pro coronide adjectum, quod in Ms. carminum codice inter Auli Hali, perſonati itidem auctoris, epigrammata fuerit repertum, SS. Anaſtaſii ejuſque Sociorum Epitaphium in Hiſpano, quod è Dextrinis aliiſque ſimilis furfuris figmentis Tamaius concinnavit, Martyrologio legere ad hunc diem poteſt. C Ibidem porrò, qui unius è S. Anaſtaſii Sociis, Placidi videlicet, corpus in Alcaudatenſi Giennenſis in Hiſpania diœceſis oppido adhuc adſervari dicatur, pariter inveniet, uti etiam Sanctorum, de quibus hic nobis ſermo, martyrum palæſtram, non in Hiſpania, ſed vel Ulyſſipone vel Scalabi in Luſitania à Roderico Dacunha in Eccleſiaſtica Ulyſſiponenſis eccleſiæ Hiſtoria ſignari. Verùm, præterquam quòd S. Placidi corpus, etiamſi is alibi, quàm in Hiſpania ſubiiſſet martyrium, eò ad dictum oppidum potuerit è loco, quo paſſus fuiſſet, transferri, allegata à Tamaio, ut Placidi, non alterius, ſed noſtri, corpus in Hiſpania adhuc aſſervari credamus, neutiquam nos cogunt, facereque adeò, ut hunc Sociosque, quos ſibi in martyrio habuit adjunctos, ibidem paſſos, admittamus, haud queunt. Quod autem ad Dacunham ſpectat, hic quidem quempiam, cujus jam ſuprà memini, martyrem, nomine Geneſium, qui vel Ulyſſipone vel Scalabi, ut utriuſque hujus urbis fert traditio, ſubierit martyrium, proponit; verùm, cùm Geneſius iſte, ut ſuprà oſtendi, ad Martyrum, de quo hic nos, claſſem haud ſpectet, ſeu cum Anaſtaſio, Placido ac eorum Sociis coronatus haud fuerit, enimverò, etſi etiam Geneſium quempiam in Luſitania pro fide occubuiſſe, undequaque, contrà ac res habet, foret certum, ibidem pariter illos martyrium ſubiiſſe, concludi inde haud poſſet.

ſed veroſimillimè in Sicilia, etſi interim alibi etiam Athanaſius & Placidus,

17 Neque vero tam facilè vel Dacunham in Luſitania, vel ſub ementitis Dextri & Juliani nominibus Higueram in Hiſpania S. Anaſtaſii ejuſque Sociorum palæſtram ſignaturum fuiſſe, opinor, ſi quæ jam nunc, ut eos in Sicilia paſſos, oſtendam, adducturus ſum, præ oculis ambo habuiſſent. Pleraque Hieronymiana apographa, ut jam plus ſemel monui, SS. Anaſtaſii ſeu Athanaſii ejuſque in martyrio Sociorum palæſtram in Acervo ſeu Acerno Siciliæ ſtatuunt; etſi autem ex eo, quod apud Siciliæ chorographos nullus in inſula iſthac locus, Acervi ſeu Acerni appellatione diſtinctus, inveniatur, haud immeritò in dubium, an vocabulum iſtud emendatè exprimant, revocari, ut jam anteà dictum, queat, res tamen quantum ad Siciliæ vocabulum ſecus habet. Inſula enim, nomine iſthoc diſtincta, non tantùm apud Geographos, verùm etiam apud plurimos ſcriptores alios tam antiquos quàm recentiores paſſim eſt obvia; etſi autem, ut ſuprà adhuc obſervavi, Ciliciæ & Siciliæ vocabula adeò affinia ſint, ut haud admodum difficulter poſtremum pro primo exarari potuerit, nihil tamen ſeſe hic offert, ob quod reipsâ id factum credatur, vel etiam an factum non fuerit, dubitetur. Jam verò cùm ſic habeat nec quid aliud præterea occurrat, ob quod hic Hieronymianis apographis, quorum pleraque, ut dixi, S. Anaſtaſium ejuſque Socios in Acervo ſeu Acerno Siciliæ ac proin in Sicilia collocant, deneganda videatur fides, martyrium illos hac in inſula, etſi interim quonam hujus loco, definiri, uti è ſuprà de nomine Acervi ſeu Acerni dictis conſequitur, haud queat, re ipſa ſubiiſſe, vix non certum, aut, ſi ſecùs habet, vero ſaltem apparet ſimillimum. At verò, inquiet modò forſan adhuc non nemo, Atrebatenſes & Tornacenſes ad Bedæ, quod apud nos tom. 2 Martii exſtat præfixum, Martyrologium Additiones SS. Anaſtaſium & Placidum unà cum Heraclio Antiochiæ, cujus nominis nullus in Sicilia locus invenitur, hodie conſignant. Fateor, ſic habet; verùm Additiones illæ Hieronymianis apographis, quæ, ut jam docui, S. Anaſtaſium ejuſque in martyrio Socios Siciliæ adſcribunt, auctoritate ſimul & ætate multum cedunt.

alibique itidem Januarius & Marcellus annuntientur, ſunt paſſi.

18 Adhæc in Labbeano apud Sollerium Hieronymiano apographo Placidus & Athanaſius, ſeu, ut ibidem ſcribitur, Tanaſus unà cum Eraclio ſeu Heraclio & aliquot adhuc aliis, palæſtrâ, quam nacti ſint, non expreſſâ, annuntiantur; cùm autem Heraclius, uti ſuprà, cùm hunc dedimus, jam diximus, Antiochiæ paſſus ſit, idque, qui memoratas Additiones è dicto Labbeano vel altero huic ſimili Hieronymiano apographo ad Bedam adjecêre, haberent perſpectum, hinc veroſimillimè Antiochiæ quoque SS. Athanaſium ſeu Anaſtaſium & Placidum paſſos eſſe, in animum induxerint ibidemque idcirco illos unà cum Heraclio ſignârint. Verùm, cum ita perperam (neque enim, dum Martyres, palæſtrâ non expreſsâ, con-

E F

AUCTORE C. B.

D

conjunctim annuntiantur, inde eos uno eodemque loco oppetiiſſe, conſequitur) ac temere proceſſerint, Additiones iſtæ, in quibus contra plerorumque Hieronymianorum fidem Athanaſius & Placidus Antiochiæ locantur, facere haud queunt, ut hi, non in Sicilia, ſed ibidem pro Chriſto occubuiſſe credantur. Neque etiam, ut Turonis Januarium & Marcellum paſſos putet, movere quemquam debet Auguſtanum apud Sollerium Hieronymianum apographum; quo enim modo jam explicato eſt factum, ut in mox adductis ad Bedam Additionibus SS Athanaſius & Placidus Antiochiæ perperam ſignentur, eodem ferè etiam accidit, ut Januarius, ſeu, ut in dicto Hieronymiano apographo exaratur, Genuarius & Marcellus, qui unà cum S. Venantio atque aliquot aliis, palæſtrâ, quam nacti ſint, non expreſsâ, in altero apud eumdem Sollerium Hieronymiano apographo, Labbeano videlicet, annuntiantur, Turoniſque certè paſſi non ſunt, Turonis tamen, ubi S. Venantius abbas in pluribus faſtis ſacris ſignatur, in Auguſtano, quod laudavi, Hieronymiano apographo haud rectè ponantur.

B

eâmque nihilominùs à Mylenſibus ſec. III in Sicilia MM. ſint diverſi,

19 Octavius Cajetanus animum ad præcipua, quæ modò pro Martyrum noſtrorum palæſtra Siciliæ attribuenda adduxi, veroſimillimè adverterit, hincque, dum Operis, quod de Sanctis Siculis ſcribere meditabatur, ideam litteris expreſſit, in Siculum, quod ad hanc adjecit, Martyrologium Mylenſes in Sicilia Martyres, apud nos tom. 2 Maii pag. 778 in Græcis SS. Alphii, Philadelphi & Cyrini Actis num. 18 abſque paſſionis die memoratos, ad hunc diem intulerit, ratus ſcilicet, illos à Martyribus noſtris SS. Anaſtaſio ſeu Athanaſio ejuſque in martyrio Sociis, quos pluribus Hieronymianis apographis videbat hodie inſcriptos, haud eſſe diverſos. Verùm in dictis SS. Alphii, Philadelphi & Cyrini Actis non pauci etiam alii utriuſque ſexûs martyres, expreſſis etiam, quibus nonnulli fuerint vocati, nominibus, commemorantur; cùm autem ſic habeat, nec tamen horum ullus ac ne ipſi quidem SS. Alphius, Philadelphus & Cyrinus, quorum Acta illa ſunt, Hieronymianis apographis exſtent inſerti, enimvero in hæc Mylenſes martyres anonymos ſub SS. Anaſtaſii, Ampodi, Placidi horumque in martyrio Sociorum nominibus eſſe ad hunc diem illatos ac proin hoſce abs illis non diſtingui, veroſimile haud apparet.

martyii eorum epocha, utpote quæ nec aliunde determinari queat, eſt incerta.

20 Id tandem ipſemet, dum majus ſuum, quod ſuprà laudavi, de Sanctis Siculis Opus contexuit, Cajetanus, ut apparet, obſervârit. Etenim in Alphabetico, quo horum ſingulorum nomen, patriam, tempus diemque ipſorum memoriæ ſacrum in Opere iſto exponit, elencho haudquaquam diem Martyrum Mylenſium memoriæ ſacram, aſſignat, ſed locum, quo faciendum id fuiſſet, punctis implevit; cùm ſic autem ſibi illam haud innoteſcere inſinuârit, & tamen, S. Anaſtaſii ſeu Athanaſii Sociorumque ejus memoriam die XI Octobris recoli, ex Hieronymianis quàm optimè habuerit perſpectum, id enimverò, hoſce illum tunc à Mylenſibus martyribus exiſtimâſſe diverſos, argumento eſt perquàm valido. Ceterùm, cùm Sancti noſtri re etiam ipſa, uti è mox dictis apparet, à Mylenſibus Martyribus ſint diverſi, ex eo ſanè, quòd hi, qui tamen (Prætermiſſos ad hunc diem videſis) in rerum natura forſan numquam exſtiterint, ſec. tertio martyrium ſubiiſſe paſſim ſtatuantur, pro fide pariter tunc occubuiſſe Sanctos noſtros, inferri haud poteſt; cùm autem id ita ſit, nec quid aliud, è quo martyrii eorum epocha eliciatur, aliunde occurrat, dictone hæc ſec. tertio, an altero ſit figenda, omnino eſt incertum ac dubium.

E

DE SS. ZENAIDE ET PHILONILLA SORORIBUS

C

TARSI IN CILICIA

F

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Sanctarum in Faſtis Sacris memoria; an martyres exſtiterint, ubinam & quandonam vixerint, & qualia ſint, quæ edimus, ſolius S. Zenaïs Acta.

VEROSIMILLIME SEC. I. *Sanctæ, quæ in elogiis, è Menologio Sirletiano,*

DUas hic propoſitas ſanctas Sorores, quæ ab omnibus antiquis Latinorum Faſtis Sacris abſunt, quæque, etſi quidem Virgines *nuſquam appellentur, hincque etiam à me titulo iſthoc haud decorentur, Virgines tamen veroſimiliter exſtiterint, Græcum Sirmondi penes nos exſtans Ms. Synaxarium, magna Græcorum Menæa excuſa binaque itidem excuſa, Sirletianum nempe & Baſilianum, Menologia hodie celebrant, cùmque nihil uſpiam, quod vel alterutram vel ambas ab Opere noſtro removendas ſuadeat, inveniam, de iis iſthic, procul omni, qui, quòd Græci ſubinde Sanctis accenſeant etiam indignos, oriri poſſet, ſcrupulo depulſo, tractare aggredior; id autem ut præſtem, omnia & ſingula, quibus in jam dictis Græcorum Faſtis ornantur, elogia in anteceſſum, poſtea quæ in hæc obſervanda judicâro, adjuncturus, huc tranſcribo. Ab elogio, quod Sirletianum ſuppeditat, duco initium. Sequentibus illud his verbis concipitur:* Hæ ſanctæ Mulieres (*Zenaïs nimirùm &* Philonilla) fuerunt ex Tarſo Ciliciæ, conſanguineæ Pauli Apoſtoli; quæ, relictis omnibus, ve-

A venerunt ad urbem Demetriadem & in quandam ſpeluncam ingreſſæ vitam degebant. Illic beata Zenaïs, omnem morbum & languorem curans, abiit ad Dominum; Philonilla verò, diuturnis jejuniis & vigiliis ſeipſam tradens, plurima faciebat miracula & naturæ ordini ſerviens à brevi ad æternam vitam migravit.

è Menæis excuſis.

2 *Elogio huic ſanè admodùm brevi ad amuſſim penè eſt conſonum, quod in Menæis excuſis occurrit. Id* SS. Philonillam & Zenaïdem, *in titulo, quem præfert*, Sorores *vocans, Græcè ſic habet:* Αὗται ὑπῆρχον ἐκ Ταρσοῦ, τῆς Κιλικίας συγγενεῖς Παύλου τοῦ Ἀποστόλου, καὶ καταλιποῦσαι τὴν θρεψαμένην, καὶ τὴν ὕπαρξιν αὐτῶν ἀπαρνησάμεναι, τὴν ἰατρικὴν ἐν τῷ δοκεῖν μετερχόμεναι τέχνην, τῇ ἀληθείᾳ ἀποστολικὸν ἔργον ἐπλήρουν. Ἔρχονται οὖν ἐν Δημητριάδι τῇ πόλει, καὶ ἔν τινι σπηλαίῳ εἰσελθοῦσαι τὸν βίον διῆγον· ἐκεῖσε ἡ μὲν Ζηναῒς πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν θεραπεύουσα πρὸς Κύριον ἐξεδήμησεν· ἡ δὲ Φιλονίλλα, μακροτάταις νηστείαις καὶ ἀγρυπνίαις ἑαυτὴν ἐκδοῦσα, θαυμάσια πλεῖστα ἀπετέλει καὶ τῇ τῆς φύσεως ἀκολουθίᳳ δουλεύουσα τῆς προσκαίρου ζωῆς ἀπανίσταται. *Latinè autem redditur hunc in modum:* Hæ (*ſanctæ ſorores ſcilicet* Zenaïs & Philonilla) Tarſi

B in Cilicia natæ, Pauli Apoſtoli erant cognatæ, relictaque altrice patria ac opibus abdicatis, artem medicam in ſpeciem exercentes opus apoſtolicum re vera explebant. Venerunt ergò ad urbem Demetriadem ac ſpeluncam quamdam ingreſſæ, vitam in ea agebant; ac Zenaïs quidem, omne genus morborum & languorum curans, ad Dominum migravit; Philonilla autem, cùm jejuniis ac vigiliis admodùm diuturnis ſeſe tradidiſſet, plurima faciebat prodigia, naturæque debitum ſolvens è temporaria hac vita exceſſit. *Ita Menæa excuſa; ad Menologium Baſilianum modò progredior.*

è Menologio Baſiliano

3 *Sanctarum, quod in hoc, operâ & ſtudio Cardinalis Annibalis Albani typis Urbinatibus vulgato, Græcè ſimul & Latinè exhibetur quodque nihilominùs brevitatis causâ Latinè dumtaxat lectori hìc propono, elogium ſic habet:* Sancta Zenaïs cum ſorore Philonilla ex urbe Tarſo fuit, ſanguinis propinquitate ſancto Apoſtolo Paulo conjuncta. Et primum quidem medicinam profeſſa, deinde ab ipſo Apoſtolo

C fide Chriſti imbuta valedixit arti, divitiis & ſorori; atque in remoto montis antro ſolitariam vitam agens ſoli Deo ſibique vacabat, herbis tantùm, quas prope ſpeluncam tellus ipſa ferebat, famem ſuſtentans: ad quas legendas aliquando egreſſa preſſit imprudens acutiſſimum clavum ligneum, diaboli operâ humi defixum, indigniſſimè ferentis, quòd multi occultè ad eam ventitantes, ad Chriſti fidem traducerentur. Quæ cùm dolori impar conſediſſet, ut è pede clavum tolleret, ſpiritum Domino tradidit. Philonilla autem domi conſiſtens, cùm non minori, quàm Soror, ſtudio ad virtutem contendiſſet, magnoque ſemper cultu Deum proſecuta eſſet, in pace obdormivit. *Elogio iſthoc, quod paulo magis, quàm Menæorum & Sirletiani elogia, eſt prolixum; aliquantò prolixius adhuc eſt, quod modò reſtat è Ms. Græco Sirmondi Synaxario huc tranſcribendum.*

& Synaxario Sirmondiano.

4 *Id, cui vel idcircò, quòd Latinè redditum nuſquam reperiatur, interpretationem Latinam ſubjungam, Græcis hiſce de SS. Zenaïde & Philonilla loquitur verbis:* Αὗται ὑπῆρχον ἐκ Ταρσοῦ τῆς Κιλικίας ἀπὸ χωρίου Δημητριάδος συγγενεῖς τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου· καὶ ἡ μὲν ἁγία Ζηναῒς τὴν ἰατρικὴν ἐν τῷ δοκεῖν μετερχομένη τέχνην, τῇ ἀληθείᾳ ἀποστολικὸν ἔργον ἐπλήρου· καταλιποῦσα γὰρ τὰ ὑπάρχοντα αὐτῆς πάντα καὶ τὴν Ἀδελφὴν, καὶ ἀπελθοῦσα ἐν ὄρει τινὶ καὶ εἰς σπήλαιον εἰσιοῦσα ἡσύχαζε καὶ τοὺς προσιόντας ἐν καιρῷ πρὸς αὐτὴν ἐδίδασκε τὸν λογὸν τῆς ἀληθείας πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν θεραπεύουσα· πρὸς ἣν τρεῖς ἄνδρες συνήθως ἐρχόμενοι Πάπας καὶ Πατερᾶς καὶ Φιλόκυρος καὶ τὰ θεῖα μυούμενοι καὶ ἐπιβουλευθέντες συλληφθῆναι ὑπὸ τῶν ἑλλήνων, οὐ συνεσχέθησαν, προσευξαμένης τῆς Ἁγίας καὶ ῥυσαμένης αὐτούς· ἥτις ὕστερον τοῦ σπηλαίου διά τινα χρείαν ἐξελθοῦσα καὶ ὑπὸ ἀκάνθης τὸν πόδα περιπαρεῖσα καὶ καθίσασα ἐκβαλεῖν αὐτὴν παρέδωκε τὸ πνεῦμα· ἡ δὲ ἀδελφὴ αὐτῆς Φιλονίλλα κατέμενεν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτῆς καὶ κατὰ μηδὲν ἀπολειφθεῖσα τῆς Ἀδελφῆς αὐτῆς εἰς ἀρετὴν, ἀλλὰ πάντοτε προσκαρτεροῦσα τῇ προσευχῇ ἐδέξατο θαυμάτων χαρίσματα καὶ τῷ Θεῷ εὐαρεστήσασα ἐν εἰρήνῃ ἐτελειώθη. *Huc uſque Græcus Synaxarii laudati textus; en modò etiam interpretationem ejus Latinam.*

huc tranſcriptis, Tarſi in Cilicia natæ dicuntur,

5 Hæ (*Zenaïs videlicet ejuſque ſoror* Philonilla) Tarſi in Cilicia è vico, qui Demetrias vocatur, natæ, ſanguinis propinquitate cum ſancto Apoſtolo Paulo erant conjunctæ; ac ſancta Zenaïs quidem, artem medicam in ſpeciem exercens, opus apoſtolicum re vera explebat; cùm enim ſua omnia bona & Sororem reliquiſſet ac in montem quemdam ſeceſſiſſet, ſpeluncam ingreſſa, vitam ſolitariam ducebat verbumque veritatis, data opportunitate, ad ſeſe accedentes docebat, morborum omne genus ac languorum ſanans; ad quam cùm tres viri Papas, Pateras & Philocyrus pro more accederent ſacrâque doctrinâ initiarentur, inſidiis ab ethnicis, ut caperentur, appetiti, comprehenſi non fuêre, orante atque illos liberante Sancta, quæ cùm tandem, neceſſitatis cujuſdam causâ è ſpelunca egreſſa, pedem ſpinâ terebrâſſet, ac, ut hanc evelleret, conſediſſet, tradidit ſpiritum; Philonilla autem, ejus ſoror, domi commorabatur, cúmque non ſegniùs, quàm Soror, ad virtutem contenderet, ſed ſemper in oratione perſeveraret, miraculorum gratiam accepit, Deoque admodùm grata effecta in pace vitam finivit. *Talia ſunt, quæ huc tranſcribenda duxi, Sanctarum noſtrarum elogia. Ac primò quidem, ut, quæ in hæc obſervanda opinor,* F *modò proponam, fuiſſe illas Tarſi in Cilicia natas ſanguiniſque cum Paulo Apoſtolo, ibidem etiam, ut Acta Apoſtolorum cap. 21, ℣. 39 docent, natales ſortito, propinquitate conjunctas, unanimi conſenſu ſtatim ab initio affirmant; etſi autem ſuprà laudati, è quibus elogia illa deprompta, Faſti Sacri fidem integram minimè mereantur, non eſt tamen, cur hac in re illis haud aſſentiamur, cùm nihil aliunde occurrat, ob quod meritò, an re etiam vera Sanctæ vel Tarſi in Cilicia natæ vel ſanguinis propinquitate cum Paulo Apoſtolo fuerint conjunctæ, revocari queat in dubium.*

in Menæis & Menologio Sirletiano

6 *At verò jam recitata quatuor Sanctarum noſtrarum elogia ſeu potiùs, è quibus hæc accepta, Græcorum Faſti Sacri, qui de loco illarum natali ſanguiniſque cum Paulo Apoſtolo propinquitate ſeſe inter è dictis tam bene conveniunt, in arte, quam binæ illæ Mulieres fuerint profeſſæ, invicem diſſonant; de hac enim Menologio Sirletiano omninò ſilente, Menæa ambabus, contrà verò Synaxarium Sirmondi juxta ac Menologium Baſilianum ſoli Zenaïdi medicinæ profeſſionem adſcribunt; verùm*

AUCTORE C. B.

AUCTORE C. B.

rùm quid hic ampleƈendum, quidve contrà rejiciendum ſit, determinare haud queo; quare plura de hoc argumento non addens, ſermonem alio converto. Menæa excuſa in titulo, aut, ſi mavis, in SS. Zenaïdis & Philonillæ annuntiatione, quam binis verſiculis, harum elogio ſuprà huc tranſcripto præmiſſis, præfigunt, Martyrum appellatione eaſdem diſtinguunt, idemque etiam faciunt Menologium Sirletianum & in ſuo, quod hodiernâ Græcorum linguâ conſcripſit, Martyrologio Maximus Margunius, Cytherorum epiſcopus. Verùm nos hic ſcriptor hujuſmodi, utpote dumtaxat recentior Menæaque excuſa utplurimùm cæcè ſequi ſolitus, morari non debet; quod autem ad ipſamet dicta Menæa ſpectat, hæc ſibi hic neutiquam conſtant; primo enim, etſi Sanctas Martyrum appellatione, ùt dixi, in titulo diſtinguant, mox tamen in binis jam ſuprà memoratis, quos proximè huic ſubjungunt, verſiculis, martyrio illas non occubuiſſe, ſed in pace quieviſſe, luculenter produnt. Ut, quàm verum id ſit, lectori pateſcat, hoſce unà cum adjecta verſione Latina huc tranſcribo. Sic habent:

B

Εἰρηνικῶς ὕπνωσαν εἰρήνης φίλαι,
Φιλονίλλα τε ϗ Ζηναῒς, αἱ δύο.
In pace quieverunt pacis amicæ,
Et Philonilla & Zenaïs, duæ.

martyres

7 Adhæc eadem Menæa in ipſomet, quod num. 2 jam dedi, Sanctarum elogio nihil omnino, quod, haſce è vita fuiſſe martyrio ſublatas, vel utcùmque inſinuet, ſuppeditant; cùm autem Menologium Sirletianum in ſuprà huc tranſcripto, quo Sanctas noſtras ornat, elogio nihil etiam ſubminiſtret hujuſmodi, nec quidquam, è quo haſce termināſſe martyrio vitam, ſat tuto queat concludi, aliunde afferatur, enimverò Zenaïdem & Philonillam, hodie etiam in binis penes nos exſtantibus, quorum alter è Mss. PP. Dominicanorum conventûs S. Marci Florentiæ, alter è Mss. itidem bibliothecæ Ambroſianæ Menæis Græcis exceptus notatur, Sanctorum ac Sanctarum Elenchis ſignatas nec tamen Martyres vocatas, in annuntiatione ſeu titulo, quem illarum elogiis Menæa excuſa, Menologium Sirletianum & Maximus Margunius præmittunt, Martyrum appellatione perperàm diſtingui, vel certum vel vero ſaltem apparet ſimillimum. Nec martyres vocari poſſe Zenaïdem & Philonillam, cenſuiſſe etiam videntur eruditiſſimi, qui Martyrologium Romanum hodiernum reformârunt, viri; etſi enim in hoc illas è Menologio Sirletiano hodie intulerint, id tamen, omiſſâ, quâ in hoc donantur, Martyrum appellatione, ſequentem dumtaxat fecêre in modum: Tarſi in Cilicia ſanctarum mulierum Zenaïdis & Philonillæ ſororum, quæ beati Pauli Apoſtoli conſanguineæ & in fide fuerunt diſcipulæ.

C

perperam vocantur, ambaſque,

8 At verò Caſtellanus, hodie unà cum dicto Romano hodierno Sanctas noſtras in Martyrologio ſuo Univerſali recenſens, harum alteram, Zenaïdem videlicet, in Theſſalia prope Demetriadem martyrio fuiſſe ſecundum antiqua Mss. affectam, appoſitâ ad marginem notâ, inſinuat. Quod ſi itaque martyrologo iſto ſeu, ut meliùs loquar, antiquis, quæ laudat, Mss. ſtandum hic ſit, Sanctarum noſtrarum uni ſaltem competere Martyris appellationem, ambaſque adeo in pace haud quieviſſe, erit fatendum. Aſt an verè S. Zenaïs, fuſo pro fide ſanguine, vitam terminavit, Martyrque adeò debet vocari? In Menologio Baſiliano (ſuprà ex hoc tranſcriptum Sanctarum noſtrarum elogium videſis) narratur S Zenaïs, cùm aliquando ad herbas, quibus vitam ſuſtentabat, colligendas ſpeluncâ, quam inhabitabat, eſſet egreſſa, acutiſſimum clavum ligneum, diaboli, indigniſſimè, quod multi occultè ad eam ventitantes ad Chriſti fidem traducerentur, ferentis, operâ humi defixum, imprudens preſſiſſe, Dominoque, cùm dolori impar, ut è pede clavum tolleret, conſediſſet, ſpiritum tradidiſſe. Quid ſi ergò ita verè S. Zenaïs è vita migrârit, hincque martyrio eam occubuiſſe, in antiquis, quæ Caſtellanus laudat, Mss. fuerit notatum? Sanè Sancta, ſi vel vi aperta vel ſtructis ſibi inſidiis, diabolo in odium fidei agente, interiiſſet, martyrio non minùs, quàm ſi ab homine tyranno, illatis ſibi in odium fidei tormentis, fuiſſet occiſa, occubuiſſe foret dicenda; aſt alterutro modo fuiſſe è vivis ereptam, neutiquam mihi perſuadent, quæ Caſtellanus citat, Mss. antiqua; cùm enim, quæ qualiave hæc exſtiterint, non edicat, dubitari certè, an ſatis fuerint ad fidem indubitatam hac in re faciendam idonea, non immeritò poteſt.

D

E

9 Et verò non fuiſſe equidem tyranni ullius ſævitiâ Zenaïdem in odium fidei necatam, in animum mihi vel idcircò induco, quod nihil omnino, è quo contrarium, non dicam, opinari, ſed vel ſuſpicari queam, in quatuor ſuprà huc tranſcriptis, quæ, quos laudavi, Græcorum Faſti Sacri continent, Sanctarum noſtrarum elogiis occurrat, idemque de ipſiſmet Græcis, quæ penes nos exſtant pluribuſque infrà memoranda venient, S. Zenaïdis Actis dicendum etiam ſit; quod autem ad diaboli fraudem ſeu inſidias, quibus in odium fidei interierit Zenaïs, jam ſpectat, ſubinde quidem ſatanæ, ut Dei ſervos tentaret maximèque etiam vexaret, at non itidem, ut in hoſce, ſeu vi aperta ſeu fraudibus & inſidiis ad necem uſque ſæviret, conceſſum fuiſſe invenitur; cùm autem ſic habeat, à nefando generis humani hoſte, qui odio S. Zenaïdem, quod multos ad Chriſti fidem adduceret, quam maximè habuerit, acutiſſimum clavum ligneum ſubdolè humi fuiſſe defixum itaque Sanctam, cùm pedem in hunc impegiſſet graviſſimèque læſiſſet, è ſtructis ſibi à diabolo inſidiis occubuiſſe, quis credat? Clavi lignei, quo pedem terebrârit ſeu trajecerit S. Zenaïs, Menæa excuſa & Menologium Sirletianum non meminêre; etſi autem, quod eòdem recidit, ſpinam clavo ligneo Synaxarium Sirmondi ac jam memorata, quæ Commentario huic ſubdam, S. Zenaïdis Acta num. 8 ſubſtituant, diaboli tamen operâ inſidiiſve, ut vel ſpina iſta humi fuerit defixa vel pedem in illam impegerit S. Zenaïs, factum eſſe, non adjungunt, cùmque Menologii Baſiliani auctor, fuiſſe à cacodæmone, quod ait, in Sanctam patratum, neutiquam, ùt apparet, potuerit habere perſpectum, id veroſimillimè haud firma ratione impulſus, ſed more rudis vulgi, quod malignis ſpiritibus imperitè olim ùt plurimùm, quorum ignorabat cauſas, ſortis adverſæ caſus attribuebat, dumtaxat affirmârit.

vel hic adducta ſuadent, in pace,

F

10 Quare, uti, quod dixi, vulgus meritò certè hinc erat carpendum, ita modò equidem auctor ille in re, de qua hic nobis ſermo, fidem

Philonillam quidem Tarſi domi ſitam

AUCTORE C. B.

A *dem haud meretur; ut ſanè, S. Zenaïdem, quam nuſquam etiam* Martyrem *appellat, ſtructis ſibi à diabolo in odium fidei inſidiis occubuiſſe, credendum, uti è jam dictis conſequitur, non ſit, utque proinde, cùm nec tyranni ullius ſævitiâ, ùt mox docui, fuerit in odium fidei occiſa, dubitandum non appareat; quin noſtra hæc Sancta ac proin ob ſuprà dicta tam una quàm altera è binis, de quibus hic agimus, beatis Sororibus vitam in pace terminârit. Ac ambas quidem ſeu tam* S. Philonillam, *quàm* S. Zenaïdem, *patriâ & omnibus bonis ſuis relictis, in ſpeluncam, prope Demetriadem in Theſſalia ſitam, ſeceſſiſſe ibique ſanctiſſimè vitam finiiſſe, Menæa excuſa & Menologium Sirletianum luculenter in elogiis, num. 1 & 2 huc tranſcriptis, tradunt; verùm* S. Philonillam *in eremum, relictâ patriâ, non ſeceſſiſſe, ſed Tarſi domi ſuæ remanſiſſe, ibidemque, cùm virtutem non minùs, quàm Zenaïs, excoluiſſet, ad Dominum migrâſſe, Synaxarium Sirmondi & Menologium Baſilianum in elogiis, numm. 3 & 4 datis, non minùs luculenter memoriæ produnt; cùm autem* S. Zenaïs, *dum in eremum ſeſe recepit, reliquiſſe* B *Sororem, in Actis ſuis jam ſuprà laudatis num. 1 dicatur, idque, ùt apparet, ſi* Philonilla, *non ſecùs ac Zenaïs, in ſpeluncam, bonis ſuis omnibus relictis, ſeceſſiſſet, haud ita facilè verò poſſet intelligi conſonum, Acta illa Synaxario Sirmondi & Menologio Baſiliano ſuffragantur, cùmque vel idcircò hiſce potiùs quàm Menæis & Menologio Sirletiano ſtandum hic eſſe videatur,* Philonillam *veroſimiliùs in eremum, relictâ patriâ ſeu urbe Tarſenſi, non ſeceſſiſſe, ſed Tarſi domi ſuæ conſtitiſſe, ibidemque poſt vitam, ſanctiſſimè actam, ad Dominum migrâſſe, in animum induco.*

Zenaïdem verò in ſolitudine; non in Theſſalia,

11 *Porrò non tantùm* S. Philonillam *in eremum ablegando, verùm etiam ſolitudinem, in quam* S. Zenaïs, *è vivis etiam in eadem poſt vitam ſanctiſſimè actam ſublata, ſeceſſit, prope urbem Demetriadem ſtatuendo Menæa & Menologium Sirletianum à veritate aberrâſſe videntur. Græca enim pluѕ vice ſimplici à me jam laudata, quæ, quamvis de* Philonilla *non tractent, ad* Zenaïdem *tamen hujus ſororem,* C *de qua hic agimus, ſpectare, infrà videbimus,* S. Zenaïdis *Acta num. 1 ſequentem loquuntur in modum:* Hæc (Zenaïs *nimirùm*) bonis ſuis omnibus juxtà ac propria Sorore relictis, in montem, versùs regionis, quæ, indito ei à re, quam complectitur, nomine, Demetrias vocatur, Septemtrionalem plagam intra Tarſenſium terminos ſitum, ſe recepit, ac ibidem in ſpelunca habitans.... Dominum noſtrum... precibus aſſiduis obteſtabatur; *Ita autem Tarſi aut certè inde haud procul regionem ſeu vicum, qui, quòd Cereris lucum, Græcè, ùt infrà in Annotatis ad Acta docebo, Δημήτριον, complecteretur, Δημητρίας vocabatur, exſtitiſſe ac montem ſeu ſpeluncam, in quam* S. Zenaïs *ſeſe recepit, haud procul à regione illa ſeu vico, ac proin nec procul Tarſo ſitam fuiſſe, luculenter docent, hacque in re illis potiùs, utut haud magnæ ex infrà dicendis fidei,* S. Zenaïdis *Actis, quàm Menæis & Menologio Sirletiano ſtandum opinor, tum quòd Tarſi in Cilicia exſtitiſſe regionem ſeu vicum, qui appellabatur* Demetrias, *Synaxarium Sirmondianum ſub e-*

logii, ſuprà ex hoc tranſcripti, initium etiam prodat, tum quòd Tarſo in Cilicia urbs Demetrias, *utpote in Theſſalia ſita, longiſſimè diſtet, ſitque oppidò vel ob ſexum, cujus* S. Zenaïs *fuit, eam in montem ſeu ſpeluncam, poſteriori huic civitati adjectam, ac proin procul admodùm Tarſo, illius, ùt num. 5 docui, patriâ, remotam, ſeceſſiſſe, creditu difficile.*

ſed prope Tarſum ſita;

12 *Maximus Margunius ſuprà laudatus, Sanctas noſtras in ſolitudinem, feris inhabitatam, civitate, prope quam ſita hæc fuerit, non expreſſâ, ſeſe recepiſſe, dumtaxat ſcribit; quod, eum ſaltem, an Menæa, quibus preſsè alioquin inhærere ſolet, in ſolitudinis, quam Sanctas ingreſſas memorant, ſignando prope urbem Demetriadem ſitu non errent, dubitâſſe, argumento eſt; putem autem ego, Menæorum & Menologii Sirletiani auctores, cùm ſpeluncam, in quam Sanctas noſtras ingreſſas aiant, prope Demetriadem, provinciâ ſeu regione, in qua ſitus eſſet hic locus, non expreſsâ, locâri, in documentis ſibi prælucentibus inveniſſent, nec locum, qui nuncuparetur* Demetrias, *præter nominis hujus in Theſſalia civitatem noſſent, ſpeluncam illam in* E *hujus vicinia perperam poſuiſſe. Pari etiam modo factum reor, ut, qui antiqua à Caſtellano laudata, quæ,* S. Zenaïdem *martyrio fuiſſe affectam, perperam è jam dictis notant, Mſs. exarârunt, id præterea haud rectè prope Demetriadem in Theſſalia eveniſſe, adjunxerint; ut ſanè, etiamſi Sanctæ noſtræ, contrà ac ſacri, quos ſuprà laudavi, Græcorum Faſti teſtantur, Tarſi in Cilicia natæ haud forent, haudquaquam tamen, cùm earum, ùt jam dicta oſtendunt, altera quidem ibidem, altera verò haud procul inde ſanctè vixerit ac obierit, Martyrologium Romanum hodiernum, quod illas Tarſi in Cilicia hodie ſignat, foret carpendum. Locis itaque, quibus Sanctæ vitam hunc mortalem cum immortali commutârunt, jam determinatis, in tempus, quo id factum ſit, modò etiam inquiramus.*

ad Dominum (eodemne, an diverſis diebus, incertum).

13 *Menæa excuſa, quæ de ſingulorum dierum (Papebrochii ad Ephemeridas Græco-moſcas Præfationem, tom. 1 Maii præfixam, num. 4 videſis) Sancto uno præcipuo, ante elogium, hexametrum unum exhibere ſolent,* F *duobus verſiculis num. 6 huc tranſcriptis ſequens etiam hodie de Sanctis noſtris ſubjungunt hexametrum:*

Ζηναῒς ἑνδεκάτῃ Φιλονίλλῃ σύνθανε κεδνῇ·

Id autem Papebrochius Latino iſthoc, quod ſubdo, hexametro interpretatur:

Zenaïs undecimâ Philonillæ juncta celebri eſt;

aſt, cùm ſic Philonillæ Zenaïdem *per mortem die* XI *Octobris fuiſſe adjunctam, dumtaxat ſignificet, idque ſive aliquamdiu ante* Zenaïdem, *ſive eo ipſo, quo hæc,* XI *Octobris die* Philonilla *obierit, verum eſſe queat; fueritne* Philonilla *poſteriori hoc die, an alio è vivis ſublata, dubium relinquit adducta Papebrochii interpretatio; cùm autem Græcum jam datum, cui hæc reſpondet, hexametrum per verbum* συνθνήσκειν, *Latinè* commori *ſeu* mori cum alio, *poëticè abſque incremento ſyllabico in aoriſti ſecundi indicativi tertia ſingularis numeri perſona poſitum atque ad* Zenaïdem *in recto, ad* Philonillam *verò in obliquo relatum, fuiſſe hanc unà cum illa è vivis* XI *Octobris die ſublatam,*

AUCTORE C. B.

latam, lucnlentiſſimè, ùt conſideranti pateſcet, tradat, veroſimillimè Papebrochins, ſola metri neceſſitate motus, modo ſuprà aſſignato hexametrum illud fuerit interpretatus. Raró quidem, ut fratres ac ſorores uno eodemque die moriantur, fit, hincque haud immeritò, an binæ ſanctæ ſorores Philonilla *&* Zenaïs *eadem* XI *Octobris die, ùt Menæa laudato hexametro Græco dilucidè è dictis prodant, obierint, dubitari poteſt; verùm anne id idcircò aliter, quàm verborum, quibus conſtat, aperta ſignificatio exigit, fas eſt Latinè interpretari? Id ſanè, cùm Menæa non tantùm quæ dubia, ſed & quæ falſa ſunt, frequenter tradant, nemo facilè dixerit; ut proinde ſtrictè loquendo admittenda haud videatur, de qua hic agimus, Papebrochii interpretatio; verùm, etſi ſic habeat, eſt tamen, an uno eodemque* XI, *quod hæc, ùt dixi, dubium relinquit, Octobris die Sanctæ noſtræ obierint, re etiam ipſa, uti è jam dictis nemo non colliget, incertum ac dubium.*

B

ſec. 1 migraſſe, è Menologio Baſiliano eruitur.

14 *Nec res certa evadit ex eo, quòd* Philonilla *&* Zenaïs *eadem* XI *Octobris die in omnibus ſuprà relatis Faſtis Sacris ſignentur; id enim idcircò forſan dumtaxat fit, quod, cùm Græci diem, quo obierit* Philonilla, *ignorarent, hancque nihilominùs æquè ac ſororem ejus* Zenaïdem *colere ratum foret ac fixum, convenire exiſtimârint, ut, quo die hæc, eodem etiam* Philonilla *coleretur, hincque ambas eodem* XI *Octobris die, quo* S. Zenaïs, *ùt Vita edenda ſub finem docet, vivere deſiit, Faſtis ſuis ſacris inſcripſerint; cùm autem ſic habeat, nec quid etiam, quo emortualis* Philonillæ *dies innoteſcat, alibi reperiatur, manet ſanè, anne hæc &* Zenaïs *una eademque* XI *Octobris die obierint, omninò incertum ac dubium, ſeu, quod eòdem recidit, determinarì, anne ambæ die iſthac abierint è vivis, nullo modo poteſt. Nec meliùs, vel quo, vel an uno eodemque anno factum id ſit, quis determinet, laudatis ſcilicet Faſtis Græcorum ſacris documentiſque aliis nihil omninò, quod eò conducat, ſuppeditantibus. Verùm, etſi id ita ſit, imò etſi nihil etiam, è quo quis, ſeculone primo, an altero poſteriori Sanctæ noſtræ floruerint, vel utcùmque definiat, Menæa excuſa, Synaxarium Sirmondianum & Menologium Sirletianum proponant, id tamen Baſilianum, num. 3 huc tranſcriptum, facit.*

C

Zenaïdem *enim à beato Apoſtolo Paulo, cujus* Philonillam *&* Zenaïdem *exſtitiſſe cognatas, non tantùm idem Baſilianum, ſed & reliqui, ùt ſuprà dictum, Græcorum Faſti ſacri, numm. 1, 2 & 4 laudati, unanimi conſenſu affirmant, fide Chriſti fuiſſe imbutam, diſertè tradit, idque, quod ſanè, cùm Paulus Tarſi etiam, ubi illa verſabatur, fidem Chriſti, uti ex Apoſtolorum Actis fas eſt colligere, promulgârit, à veritatis ſpecie haudquaquam abhorret, tam ad* S. Philonillam, *quàm ad* S. Zenaïdem, *factâ, ni fallor, ex eo, quod & hæc & illa ſorores & Pauli Apoſtoli è dictis cognatæ exſtiterint, conjecturâ, Martyrologium Romanum hodiernum extendit, utpote ambas Pauli fuiſſe in fide diſcipulas pronuntians; jam vero, cùm hic, uti ad* XXIX *Junii diem in Commentario, ejuſdem & Petri Actis prævio, num. 17 & ſeq. docuimus, anno æræ vulgaris ſexageſimo quinto ſubierit martyrium, conſectarium eſt, ut Sanctæ noſtræ primo Chriſti ſeculo floruerint veroſimillimèque etiam obierint.*

D

nec, quò minùs fieri id queat, obſtant hic memorata Acta,

15 *Nec opinioni, quâ tum Sanctæ floruiſſe ac obiiſſe ſtatuuntur,* S. Zenaïdis *Acta, jam ſæpe à me laudata, adverſantur. Papebrochius quidem ante tom. 2 Maii in Octobri Græcorum metrico poſt ſuprà hæc tranſcriptum hexametrum Græcum Latinamque hujus verſionem ſequentia iſthæc* Dicuntur (Zenaïs *nimirum &* Philonilla) ex Tarſo Ciliciæ Pauli Apoſtoli diſcipulæ, Demetriade in Theſſalia virtutibus & miraculis claruiſſe. Habemus Acta Græca ſolius Zenaïdis, in quibus nihil de Paulo aut Philonilla, multoque junior illa eſſe videtur, *verba uſurpat, ſicque, ùt apparet, indicat,* Zenaïdem *videri multò juniorem, quàm ut Pauli Apoſtoli diſcipula eſſe potuerit. At id quidem, uti hæc ipſa ejus verba ſuſpicari me faciunt, idcircò potiſſimùm ei eſt viſum, quòd in* S. Zenaïdis, *quæ laudat atque ego jam ſæpius laudavi, Actis nulla omnino Pauli Apoſtoli mentio inſtituatur. Verùm hinc, ùt equidem puto, inferri non poteſt,* Zenaïdem *vel B. Pauli Apoſtoli diſcipulam non fuiſſe vel ſec. 1, quod tamen, ut opinioni, de qua hic, dicta Acta adverſentur, requiritur, non floruiſſe.*

E

Etenim Acta illa, utpote admodùm jejunè conſcripta, neutiquam omnia & ſingula, quæ ad S. Zenaïdem *ſpectant, recenſent; cùm autem ſint hujuſmodi ac ne ipſum quidem locum* Zenaïdis *natalem, qui in omnibus Faſtis ſacris ſuprà laudatis Tarſi in Cilicia ponitur, lectorem, uti illa evolventi fiet perſpicuum, edoceant, qui, quæſo, ex eò, quòd Pauli Apoſtoli non meminerint, vel diſcipulam hujus haud fuiſſe* S. Zenaïdem, *vel hanc ejuſque ſororem* Philonillam *ſec. 1 haud floruiſſe queat concludi? Id ſanè ego haud perſpicio; cùm autem eadem Acta, uti quiſque, ni fallor, hiſce expenſis, fatebitur, nihil etiam aliud, è quo alterutrum eruatur, contineant, enimvero opinioni, quâ Sanctæ noſtræ ſec. 1 floruiſſe obiiſſeque ſtatuuntur, minimè, ùt jam dixi, adverſantur, ſeu, quod eòdem recidit, haudquaquam, quò minùs illas tunc floruiſſe obiiſſeque, è Menologio Baſiliano eruatur, impediunt.*

F

quæ, quamvis de Philonilla ſileant, ad hujus tamen ſororem ſpectant.

16 *Nec, etſi ſecùs foret ac quid etiam, è quo Sanctas ſeriùs floruiſſe ac porro obiiſſe poſſet argui, præfata* S. Zenaïdis *Acta complecterentur, haud tamen idcircò illico ab opinione, quâ earum vita ac mors ſec. 1 innectitur, eſſet recedendum. Cùm enim, qui Acta illa exaravit, nec, quo ſeculo floruerit, prodat, nec omnia, quæ ad* S. Zenaïdem *ſpectant, ſingillatim, ùt jam dixi, exponat, eſt ſanè, cur ſeriùs illum, quàm ut hæc probè potuerit habere perſpecta, floruiſſe exiſtimemus; cùm autem ſic habeat, nec minùs forſan, quàm ſeptem aut octo ſeculis, à* S. Zenaïdis *ætate vixerit remotus, quid mirandum foret, ſi nonnulla, ad Sanctam ſpectantia, ignorans, vel hanc, quæ ſec. 1 floruit, ſeculo demùm 2 aut* III *exſtitiſſe in vivis, vel id, quod horum ſeculorum altero in more fuit poſitum, jam inde etiam à ſec. 1 obtinuiſſe locum, exiſtimâſſet, hincque, veritate haud ſalva, in litteras quidquam, huic opinioni ſuæ conſonum, miſiſſet? Sanè ego è rerum, ad* Zenaïdem *ſpectantium, ignoratione factum reor, ut ne quidem Pauli Apoſtoli, cujus tamen conſanguineam exſtitiſſe* Zenaïdem, *Faſti ſacri ſuprà relati unanimi con-*

ſenſu

A ſenſu produnt, mentionem inſtituat; verùm, etſi ſic habeat, nec ipſam etiam Philonillam uſquam nominet, dicta tamen, quæ ſcripſit, Acta, quod hic modo, ut fidem, num. XI datam, liberem, eſt monſtrandum, ad ipſammet S. Zenaïdem, S. Philonillæ ſororem, non verò ad alteram homonymam, ſpectant.

Atque, utut haud magnæ fidei, ſunt edenda.

17 Pleraque enim, quæ de S. Zenaïde narrant, compendio in Sanctarum noſtrarum, quod ſuprà num. 4 è Synaxario Sirmondiano huc tranſcripſi, elogio, uti hoc cum illis conferenti pateſcet, continentur; quare, cùm ad S. Zenaïdem, S. Philonillæ ſororem, non autem ad alteram homonymam elogium illud, uti ipſemet, quem præfert, titulus fidem facit, certò pertineat, enimverò, quin pariter dicta Acta ad S. Zenaïdem, S. Philonillæ ſororem, ſpectent, dubitandum non eſt. Pauca modò de fide, quam mereantur, adjungo; hæc ſanè, ut apparet, haud admodùm eſt magna. Præterquam enim, quòd de S. Zenaïde, ut jam monui, admodùm jejunè loquantur, nec ullam prorſus, è qua, quandonam vel hæc floruerit, vel ſcripta ipſamet ſint, determinari queat, notam chronicam ſuppeditent, nihil etiam, quo commendari mereantur, includunt. Aſt, quamvis ſic habeat minimèque adeò, quæ referunt, pro certis ſint habenda, ea tamen, prout è codice pervetuſto Ms. Vaticano 866 excerpta penes nos exſtant, typis ſubjecta, addita etiam, quam adornavi, interpretatione Latina, hic exhibere eſt viſum, ut, cùm ſuprà mihi laudanda aliquoties fuerint, ipſemet per ſe examinare, an præſtitum id à me rectè ſit, ſtudioſus lector queat. AUCTORE C. B.

ACTA S. ZENAIDIS,

B

Auctore anonymo,

E

Ex Codice Ms. Vaticano ſignat. 866,

INTERPRETE CORNELIO BYEO.

*ἐρανίσαι

Φιλοσοφίας λόγον ἐραννῆσαι* βούλομαι, εἰς τὸ διεγεῖραι τὸν νοῦν τῶν ἐντυγχανόντων, καὶ δεῖξαι πᾶσιν, ὅτι οὐδὲν τὸ κωλύον ἢ ἐμποδίζον τὸν τῆς σωφροσύνης, ἤγουν ἀσκήσεως, δρόμον διανύειν. Ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις γυνή τις θεοσεβὴς, καὶ κατὰ πάντα ἁγιοπρεπὴς, ᾗ ὄνομα Ζηναΐς. Αὕτη καταλείψασα τὰ ἑαυτῆς ἅπαντα, ἅμα καὶ τὴν ἰδίαν ἀδελφὴν, ἐπορεύθη ἐν ὄρει κειμένῳ κατὰ βοῤῥᾶν χωρίου ἀπὸ κτήματος ἐπιλεγομένου Δημητριάδος ὑπὸ τὴν ἐνορίαν Ταρσέων, καὶ κατοικεῖ ἐν σπηλαίῳ, νηστείαις καὶ ἀγρυπνίαις, καὶ χαμευνίαις τὸ ἑαυτῆς σῶμα κατασίζουσα, πυκταῖς* δεήσεσιν ἐκλιπαροῦσα τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου σωτηρίας, καὶ καταλύσεως τῆς ἑλληνικῆς πλάνης.

*πυκναῖς

C

S. Zenaïs in eremum, relictis omnibus, ſecedit, ibique ſanctè ibidem vivens

Vitæ, monaſticè actæ, volo reddere rationem, ut eorum, qui in hæc inciderint, mentem excitem, omnibuſque oſtendam, nihili faciendum quidquid prohibet aut impedit, ne continentiæ, id eſt, vitæ aſceticæ, curſus perficiatur. In diebus illis exſtitit mulier quædam religioſa ac in omnibus ſancta, cui nomen Zenaïs *a*. Hæc, bonis ſuis omnibus, juxtà ac propria Sorore, relictis, in montem, verſus regionis, quæ, indito ei à re, quam complectitur, nomine, Demetrias *b* vocatur, Septemtrionalem plagam intra Tarſenſium terminos ſitum, ſe recepit ac ibidem in ſpelunca habitans jejuniiſque ac vigiliis humique præterea cubando corpus ſuum affligens, Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum pro mundi ſalute & erroris ethnici deſtructione precibus aſſiduis obteſtabatur. *a* *b*

F

2 Προσέφερον δὲ αὐτῇ τοὺς κακῶς ἔχοντας, καὶ τοὺς ὀχλουμένους ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων, ἔτι δὲ καὶ τὰ βρέφη ποικίλαις νόσοις κατεχόμενα, καὶ τοὺς καταβαρεῖς ἀλείφουσα ἐλαίῳ, καὶ ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὑγιεῖς ἀπέλυεν, ὥστε θαυμάζειν ἅπαντας ἐπὶ τοῖς γινομένοις μεγάλοις σημείοις ὑπὸ τῆς ἁγίας Ζηναΐδος, καὶ μεγάλως δοξάζοντες τὸν Θεὸν, ὑπέστρεφον ἐν εἰρήνῃ εἰς τοὺς ἰδίους οἴκους. Ἄνδρες δέ τινες θεοσεβεῖς καὶ τὸν βίον ἀκατάγνωστοι ἦσαν ἐν τῇ αὐτῇ χώρᾳ· Ὄνομα τῷ πρώτῳ Πάππας, καὶ τῷ δευτέρῳ Πατέρας, καὶ τῷ τρίτῳ Φιλοκύρις.

ſigna magna facit, à tribus viris religioſis

2 Porrò ad eam malè habentes atque à ſpiritibus immundis vexatos, adhuc autem & pueros, variis morbis detentos, ducebant, maliſque preſſos oleo ungens, ſanos eos in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti dimittebat, adeò ut omnes ſigna magna, quæ à ſancta Zenaïde fiebant, mirarentur, ac in domos ſuas magnopere laudantes Deum in pace reverterentur; quidam autem viri religioſi ac vitâ irreprehenſibiles in eadem regione erant: prior Pappas, ſecundus Pateras tertiuſque Philocyris vocabatur *c*.

3 Οὗτοι ἀκούσαντες περὶ τῆς ἁγίας Ζηναΐδος, καὶ τὰ ὑπ' αὐτῆς γινόμενα σημεῖα θείῳ ζήλῳ φερόμενοι, ἐπὶ τὴν συντυχίαν τῆς Ἁγίας ἐπείγοντο· γνωρισθέντες δὲ αὐτῇ, συνεχῶς ἐπορεύοντο καταμανθάνοντες τὸν τῆς ἀσκήσεως αὐτῆς πόνον· αὕτη δὲ τὰ αὐτῆς εἰωθότα, τῇ νηστείᾳ καὶ τῇ ἀγρυπνίᾳ ἑαυτὴν καταπίζουσα, τὸν τῆς ἀσκήσεως ἤνυεν δρόμον, μετὰ δακρύων ἱκετεύουσα τὸν Θεὸν, ἐν ἁγνείᾳ τὸν ἑαυτῆς βίον διεξελθεῖν, καὶ εἰρηνεῦσαι τὴν οἰκουμένην.

c *frequenter inviſitur,*

3 Hi, cùm de ſancta Zenaïde ſigniſque, quæ ab illa fiebant, audiviſſent fieri ſermonem, divino zelo abrepti ad colloquendum cum ea incitabantur, cùmque in cognitionem ipſius veniſſent, aſſiduè ad illam pergebant, aſceticæ, quam ducebat, vitæ laborem & moleſtiam diligenter conſiderantes; ea autem more ſolito jejuniis ſeſe & vigiliis macerans, Deoque, ut ſic vitam in puritate tranſigere mundumque in pace vivere concederet, cum lacrymis ſupplicans, monaſticæ vitæ curſum conficiebat.

A. ANONYMO.
qu , tum fixo etiam apud Sanctam domicilio, pòſt cum ea Dei verbum in locis vicinis

4 Porrò viri religioſi venerandæ & glorioſæ & ſanctæ Zenaïdis certamina, ſignaque, quæ ab ea fiebant, contemplati ad pedes ejus acciderunt, ac, ut domicilium ſuum prope ipſam figere fas eſſet, rogantes, precibus & orationibus unanimiter vitæ aſceticæ curſum agebant, unoque ſpiritu & corde in Domino unum idemque ſentiebant: etenim & nocte & die Dei eloquia meditabantur multiſque laboribus & precibus ſanationes perficiebant. Aliquanto verò pòſt tempore viri verè religioſi ſanctæ Dei Famulæ dicunt: "In propinquos vicos & agros ,,pergamus Deique verbum in hominum auri-,,bus feramus, ut, quæ per preces tuas fiunt, ,,miracula omnes cognoſcant *d*."

d *diſſeminaturi exeunt. inſidiis appetuntur,*

5 Cùm ipſa autem exiviſſet ſimulque iter fecer nt, omnem morbum omnemque languorem ſanctis ſuis precibus expellebant; verùm malignus & invidus diabolus, qui humano generi ſemper impedimento eſt ad ſalutem, in viros ali uot ex iis, qui prope locum habitabant, eſt ingr ſſus, conſiliumque inierunt, ut unà cum S. Zenaï e Dei ſervos, veluti nimirum ſuperſtitione quadam e miracula facientes, dolo comprehenderent, rectè eos vivere, haud rati; volebant autem, prout dictum eſt, eos comprehendere, ut eos, quò pœnas darent impuriſque diis, non ſecus atque ipſi, ſacrificarent, præſidis poteſtati traderent.

e B

hiſque per Zenaïdem diſceſſis, illi quidem Tarſum abeunt, hæc verò

6 Aſt ſancta Dei Famula, auditis inſidiis, hominem quemdam religioſum accedit, initoque cum Dei ſervis conſilio, ait eis: Filioli mei deſiderabiliſſimi, tempus eſt difficile. Agite, è locis hiſce diſcedamus ac ad propria proficiſcamur, ut ab hominibus malitioſis & improbis liberemur; ipſi autem conſilio ejus obſecuti non ſunt, ſed inde profecti iverunt in civitatem Tarſum; ea verò locum potius ſolitarium & quietum quærebat ad vivendum; omnibus autem orantibus ſanctaſque ejus preces poſtulantibus, multas horas, capite inclinato, Domino noſtro Jeſu Chriſto cum lacrymis ſupplicabat dicens: " O Deus ante omnia ſecula ,,atque in ſecula permanens! O Deus Abraham ,,& Iſaac & Jacob.

C
pro ipſi rens ad ſolitud nem revertitur.

7 ,,O Deus, qui miſiſti Filium tuum uni-,,genitum, Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, ,,qui omnem morbum & omnem languorem ,,ſanat, mortique eripit & ad vitam transfert ,,credentes in eum, da ipſe etiam nunc, Do-,,mine, Famulæ tuæ ſimulque ſervis tuis Pap-,,pæ, Pateræ & Philocyridi in nomine tuo omnem ,,morbum è creaturis tuis expellere." Cum igitur omnes dixiſſent Amen, cum lacrymis benedicentes Deum abierunt; Dei quidem ſervi ad locum, quem propoſuerant, ſeſe contulêre, ſancta autem Zenaïs ex agello, Septemtrionalem plagam verſus ſito, eſt reverſa. Porrò cum in domum ſuam venit, gaviſa eſt, flexiſque genibus, cum lacrymis precata eſt dicens: "Domine Deus Patrum noſtrorum Abraham & ,,Iſaac & Jacob juſtique horum ſeminis, gra-,,tias tibi ago, quòd & in ægrotantibus & in ,,obſeſſis per ſpiritus immundos, & in viris & ,,in mulieribus, & in oppreſſis & in infantibus, ,,& in jumentis & in omnibus me ſemper ex-,,audieris.

illidemque mortua

8 ,,Nunc etiam, miſericors Domine; da ,,mihi hanc gratiam per unigenitum Filium tuum, ,,Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, & me ,,a Viris impiis libera ſalvamque uſque ad fi-,,nem cuſtodi & ex laqueo diaboli eripe *f*." ,,gi-

f

D

4 Κατανοήσαντες δὲ οἱ θεοσεβεῖς ἄνδρες τοὺς ἀγῶνας τῆς ἁγίας καὶ ἐνδόξου καὶ ὁσίας Ζηναΐδος, καὶ τὰ σημεῖα τὰ ὑπ᾽ αὐτῆς γινόμενα, προσέπεσαν αὐτῇ δεόμενοι πλησίον αὐτῆς ποιῆσαι τὴν ἑαυτῶν κατοίκησιν, ὁμοθυμαδὸν ταῖς προσευχαῖς, καὶ ταῖς δεήσεσιν, τὸν τῆς ἀσκήσεως ἤνυον δρόμον ἐν ἑνὶ πνεύματι, καὶ μιᾷ καρδίᾳ ἐν Κυρίῳ τὸ ἓν ἐφρόνουν· νυκτός τε γὰρ καὶ ἡμέρας τὰ τοῦ Θεοῦ λόγια ἐμελέτων*, καὶ διὰ πολλῶν πόνων καὶ δεήσεων τὰς ἰάσεις ἐπετέλουν. Μετὰ δὲ τινὰ χρόνον οἱ ὄντως θεοσεβεῖς ἄνδρες λέγουσιν τῇ ἁγίᾳ τοῦ Θεοῦ Δούλῃ· Πορευθῶμεν εἰς τὰς ἐχομένας κώμας, καὶ εἰς τοὺς ἀγροὺς, καὶ κατασπείρωμεν τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον ἐν ταῖς τῶν ἀνθρώπων ἀκοαῖς, ἵνα γνῶσιν πάντες τὰς διὰ τῶν ἁγίων σου προσευχῶν γινομένας θεοσημείας. *ἐμελέτων

5 Αὐτῆς δὲ ἐξελθούσης, καὶ ἅμα τὴν πορείαν, πᾶσαν νόσον, καὶ πᾶσαν μαλακίαν διὰ τῶν ἁγίων αὐτῶν δεήσεων ἀπήλαυνον· ὁ δὲ πονηρὸς καὶ βάσκανος διάβολος, ὁ ἀεὶ τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει ἐμπόδιος γινόμενος εἰς τὸ σωθῆναι, εἰσῆλθεν ἐν τισιν ἀνδράσιν τῶν περὶ τὸν τόπον ἐκεῖνον, καὶ συνεβουλεύσαντο, ὥστε κρατῆσαι τοὺς τοῦ Θεοῦ δούλους ἅμα τῇ ἁγίᾳ Ζηναΐδι, ὡς δῆθεν ἐκ περιεργασίας τινὸς τὰς θεοσημείας ποιοῦντας, μὴ ὑπολαμβάνοντες διάγειν αὐτοὺς ὀρθῶς· ἐβούλοντο δὲ, ὡς εἴρηται, κρατῆσαι αὐτοὺς, ὥστε παραδοῦναι αὐτοὺς τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ ἡγεμόνος, ἐφ᾽ ᾧ δίκας δοῦναι, καὶ θῦσαι τοῖς μιαροῖς θεοῖς, ὡς καὶ αὐτοί.

E

6 Ἀκούσασα δὲ ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ Δούλη τὴν ἐνέδραν παραγίνεται πρὸς ἄνθρωπόν τινα θεοσεβῆ, καὶ συμβουλευσαμένη μετὰ τῶν τοῦ Θεοῦ δούλων, λέγει αὐτοῖς: Τέκνια μου ποθεινότατα, ὁ καιρὸς χαλεπός ἐστιν, δεῦτε ὑποχωρήσωμεν ἐκ τῶν τόπων, καὶ πορευθῶμεν εἰς τοὺς ἰδίους τόπους, ἵνα ῥυσθῶμεν ἀπὸ τῶν πονηρῶν καὶ φαύλων ἀνθρώπων. Οἱ δὲ οὐχ ὑπήκουσαν τῇ συμβουλῇ αὐτῆς, ἀλλ᾽ ὁρμήσαντες, ἐπορεύθησαν ἐν Ταρσῷ τῇ πόλει· ἡ δὲ μᾶλλον ἐζήτει τὸν ἔρημον καὶ ἥσυχον διάγειν τόπον· πάντων δὲ παρακαλούντων, καὶ αἰτούντων αὐτῆς τὰς ὁσίας εὐχὰς, κλίνασα τὴν κεφαλὴν ἐπὶ ὥρας πολλὰς μετὰ δακρύων ἱκέτευε τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν λέγουσα· ὁ Θεὸς ὁ πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, καὶ εἰς αἰῶνας διαμένων. Ὁ Θεὸς Ἀβραὰμ, καὶ Ἰσαὰκ, καὶ Ἰακώβ.

7 Ὁ Θεὸς ὁ ἐξαποστείλας τὸν Μονογενῆ σου Παῖδα τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἰώμενον πᾶσαν νόσον, καὶ πᾶσαν μαλακίαν, καὶ ἐξαιρούμενον ἐκ θανάτου, μετατιθέντα δὲ εἰς ζωὴν τοὺς πιστεύοντας εἰς αὐτόν· αὐτὸς καὶ νῦν Δέσποτα δὸς τῇ Δούλῃ σου ἅμα τοῖς σοῖς παισὶν Πάππα, Πατέρᾳ, καὶ Φιλοκύρι ἐπὶ τῷ σῷ ὀνόματι πᾶσαν νόσον ἐκ τῶν σῶν πλασμάτων ἀπελαύνειν, καὶ πάντων εἰπόντων τὸ Ἀμὴν, μετὰ δακρύων ἀνεχώρησαν δοξάζοντες τὸν Θεόν· οἱ δὲ δοῦλοι τοῦ Θεοῦ ἐπορεύθησαν ἐν τῷ τόπῳ, ᾧ προέθεντο· ἡ δὲ ἁγία Ζηναῒς ἀνεχώρησεν ἐκ τοῦ κατὰ Βορρᾶν ἀγριδίου· ἐγένετο δὲ ἡνίκα ἦλθεν εἰς τὸν ἴδιον οἶκον ἐχάρη, καὶ κλίνασα τὰ γόνατα, μετὰ δακρύων προσηύχετο λέγουσα· Κύριε ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ, καὶ Ἰακὼβ, καὶ τοῦ σπέρματος αὐτῶν τοῦ δικαίου, εὐχαριστῶ σοι, ὅτι πάντοτέ μου ἐπήκουσας, καὶ ἐν τοῖς ἀσθενοῦσι, καὶ ἐν τοῖς ἐνεργουμένοις ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων, ἔντε ἀνδράσιν, καὶ γυναιξὶν, καὶ ἐν τοῖς καταβαρέσι, καὶ ἐν τοῖς νηπίοις, καὶ ἐν τοῖς κτήνεσιν, καὶ ἐν ἅπασιν.

F

8 Καὶ νῦν Δέσποτα φιλάνθρωπε παράσχου μοι τὴν χάριν ταύτην διὰ τοῦ μονογενοῦς σου Υἱοῦ, Κυρίου δὲ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ῥῦσαί με ἀπὸ τῶν ἀνομίων ἀνδρῶν, καὶ σώαν με διατήρησον μέχρι τέλους, ἐξελοῦ με ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου παγίδος, καὶ εὐθέως ἐπλασία αὐ-

τῇ

A τῇ γέγονεν· καὶ ἤκουσεν φωνῆς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λεγούσης· ἀνάστα Ζηναΐς, εἰσηκούσθη ἡ δέησίς σου, καὶ ἀναστᾶσα περιεπάτει δοξάζουσα τὸν Θεὸν, ὅτι πάντα παρέσχεν αὐτῇ· περιπατούσης δὲ αὐτῆς ἐπάτησεν ἄκανθαν ἐπὶ τὸν δεξιὸν πόδα καὶ ἐκάθισεν λαβεῖν τὴν ἄκανθαν, καὶ ἀναβλέψασα εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ προσευξαμένη τῷ Κυρίῳ, παρέδωκεν τὸ πνεῦμα τῷ Θεῷ.

9 Καὶ ἦν τίς ἀνὴρ ἐν τῷ οἴκῳ αὐτῆς εὐλαβὴς, καὶ φοβούμενος τὸν Θεὸν εἴ τις καὶ ὑπήντα αὐτῇ ἐρχομένῃ ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ· ἐν δὲ τῷ βραδιάσαι αὐτὴν, ἐξῆλθεν πρὸς συνήθειαν ὑπαντῆσαι αὐτῇ, καὶ ἴδε τὸ ἅγιον αὐτῆς λείψανον κείμενον, καὶ ἦρεν τὴν φωνὴν αὐτοῦ εἰς ὕψος, καὶ ἐβόησεν λέγων· Ἐν τούτῳ ἔγνων ὅτι ὁ Θεὸς οὐκ ἀφεῖλεν τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἀπὸ σοῦ Κυρία μου, καὶ βαστάσας τὸ ἅγιον αὐτῆς λείψανον, ἔθηκεν ἐν τῷ καινῷ μνημείῳ τῷ ὄντι ἐν τῷ σπηλαίῳ αὐτῆς. Οὐ διέλιπεν δὲ, οὔτε τὴν φωταγωγίαν ποιῶν, οὔτε θυμιῶν τὸ ὅσιον αὐτῆς λείψανον μέχρι τῆς αὐτοῦ τελευτῆς· ἐγένετο δὲ κοιμηθῆναι τὸν τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπον, καὶ οὐδεὶς ἔτι ἐθυμία. ὅτι ὁ τόπος ἔρημος ἦν καὶ βοσκήματα Ὀνοκενταύρων.

B

10 Ἐγένετο οὖν ἐν τοῖς ἐσχάτοις χρόνοις ποιμένας βόσκειν ἐν τῷ τόπῳ, οὗ ἦν τὸ μνημεῖον τῆς ἁγίας Ζηναΐδος, καὶ ὄντων αὐτῶν ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ καὶ βοσκόντων ἐπορεύθη εἷς τῶν παιδίων ἐπὶ τὸ μνημεῖον τῆς Ἁγίας, καὶ καθεσθεὶς παρὰ τοὺς πόδας τῆς Ἁγίας ὕπνωσεν· ἐν δὲ τῷ διυπνισθῆναι τὸ παιδίον, ἀναστὰν ἐπορεύθη ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ ἠσθένησεν ἡμέρας τρεῖς, καὶ εἶπεν ὁ πατὴρ αὐτοῦ: Τί ἐστιν ἡ μαλακία ἡ συμβεβηκυῖά σοι τέκνον, καὶ εἶπεν τὸ παιδίον, πάτερ ἀκήκοα παρὰ πρεσβεβηκότων ἀνδρῶν, ὅτι ἐστὶ μνημεῖον κατὰ Βοῤῥᾶν ἐπιλεγόμενον τῆς ἁγίας Ζηναΐδος, κἀκεῖ ἀπῆλθον· καὶ ἐγένετο ἐν τῷ καθεσθῆναί με ἐκεῖ, καὶ ὑπνῶσαι ἐμαλακίσθην.

11 Ὁ δὲ πατὴρ τοῦ παιδίου ἀκούσας τοῦτο, καὶ παραλαβὼν τὸν παῖδα, καὶ πάντας τοὺς ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, καὶ δῶρα πολλὰ, καὶ ὄρνιν* λευκὴν ἐπορεύθη ἐν σπουδῇ ἐπὶ τὸν τόπον, καὶ ἰδὼν ὁ παῖς, μᾶλλον δὲ καὶ ἐπιγνοὺς τὸν τόπον, δραμὼν προσεκύνησεν, καὶ παραχρῆμα ὑγιὴς ἐγένετο ἀπὸ τῆς νόσου, ἧς κατείχετο· θεασάμενος δὲ ὁ πατὴρ τοῦ παιδὸς τὸ γεγονὸς, προσεκύνησεν μετὰ τῶν συνόντων αὐτῷ, καὶ ὑπέστρεψεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ μετὰ τοῦ παιδὸς, αἰνῶν καὶ εὐλογῶν τὸν Θεὸν ἐπὶ πᾶσιν, οἷς ἴδεν μεγάλοις θαυμασίοις γενομένοις ὑπὸ τῆς Δούλης τοῦ Θεοῦ. Ἐτελειώθη δὲ ἡ ἁγία καὶ ὁσία Ζηναῒς μηνὶ Ὀκτωβρίῳ ια΄. πρεσβεύουσα ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου εἰρήνης τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

*ὄρνιν

C

tur & ſtatim viſio ipſi facta eſt ac audivit vocem è cælo dicentem: "Surge, Zenaïs, exaudita „eſt oratio tua;" & cum ſurrexiſſet, obambulabat benedicens Deum, quòd ei cuncta præbuiſſet, dumque obambularet, ſpinam pede dexro preſſit, &, ut ſpinam evelleret, conſedit, conſpiciensque in cælum & Dominum orans, ſpiritum Deo tradidit. A. Anonymo.

9 Erat autem & in domo ejus vir quidam religioſus ac Deum timens ſi quis, eique, domum revertenti, obviam procedebat; cùm verò illa ſerò demoraretur, is, ut de more ei obviam procederet, exivit & ſacrum ejus cadaver jacens conſpexit vocemque in altum levavit & clamavit dicens: in hoc novi, quia non amovit Deus manum ſuam à Domina mea, ſublatumque ſacrum ejus cadaver in novo monumento, quod erat in ejus ſpelunca, depoſuit. Sacrum autem ejus cadaver & lumina accendendo & ſuffiendo honorare uſque ad obitum ſuum haud deſtitit; factum eſt autem, ut homo Dei moreretur, nulluſque id amplius, quòd locus eſſet deſertus Onocentaurorumque g, qui ibidem paſcebantur, receptaculum, ſuffiebat.

in novo monumento ſepelitur,

g

E

10 Noviſſimis igitur temporibus accidit, ut in loco, ubi ſanctæ Zenaïdis monumentum erat, oviliones paſcerent, cumque hi eſſent in loco illo ac paſcerent, puerorum unus Sanctæ monumentum eſt ingreſſus, ſedenſque ad Sanctæ pedes ſomnum cepit; cùm autem expergefactus eſſet puer, ſurgens ad patris ſui domum ſe contulit tribuſque diebus ægrotavit dixitque pater ejus: Qui eſt languor, qui tibi obvenit, fili, dixitque puer. Pater, monumentum, quod S. Zenaïdis dicitur, verſus Borealem plagam ſitum eſſe, à viris ætate provectis intellexi eóque ivi, factumque eſt, ut, cum ibidem ſederem ac ſomnum caperem, languore fuerim correptus.

ad quod diu poſt puer, cùm morbum id ingreſſus contraxiſſet,

11 Pater autem pueri cùm id audiviſſet, & puerum & omnes, qui in domo ejus erant, & multa dona & Gallinam candidam *h* accipiens, cum feſtinatione venit ad locum, videnſque puer meliúſque etiam cognoſcens locum, curſu feſtinans veneratus eum eſt, ſtatimque à morbo, quo detinebatur, eſt ſanatus; pater autem pueri videns, quod factum erat, genua ſupplex cum iis, qui ei aderant, flexit ac cum puero in domum ſuam Deum de omnibus, à Dei Famulæ factis, quæ viderat, magnis miraculis laudans & benedicens, eſt reverſus. Obiit autem veneranda & ſancta Zenaïs menſe Octobri die xi, pro pace mundi orans Patrem & Filium & Spiritum ſanctum, cui *i* gloria & virtus in ſecula ſeculorum. Amen.

cum patre, ut Sanctam veneretur, accedens, ſanitati reſtituitur.

h

F

i

ANNOTATA.

a *Quòd ſi tempus, quo S. Zenaïs floruerit, Actorum auctor habuiſſet vel utcúmque compertum, locum ſanè quàm maximè opportunum, ut id, adhibitâ aliquâ notâ chronicâ, exprimeret, hîc habebat.*

b *Ceres Græcè vocatur* Δημήτηρ *aut* Δήμητρα, *hincque formatur vocabulum* Δημήτριον, *quod, ut Henricus Stephanus in Lexico Græco, à ſe contexto, docet, ſignificat* Cereris lucum *ſeu nemus, deæ huic ſacrum, cùmque, Tarſi aut certè haud procul inde exſtitiſſe vicum, qui à re, quam complectebatur,* Demetrias *vocabatur, hic indicetur, conſectarium ſit, ut Tarſi vel certè haud procul inde Cereris lucus ſeu nemus, deæ huic ſacrum, exſtiterit. Adhæc, cùm à luco illo ſeu vico, hunc complectente, haud procul abfuiſſe S. Zenaïdis ſpeluncam, hic pariter indicetur, hanc prope urbem Demetriadem, in Theſſalia ſitam, Menæa & Menologium Sirletianum, perperam, ut apparet, collocant. Adi Comment. prævium num. xi & ſeq.*

c *Tres viri religioſi, qui hîc, etiam nominantur in Sanctarum noſtrarum elogio, è Synaxario Sirmondiano in Comment. præv. num. 4 tranſlato, ubi cùm & pleraque, quæ mox hîc de illis aliunde interim haud notis & de S. Zenaïde prolixiùs narrantur, compendio exhibeantur.*

A. Anonymo.

tur, id ſanè, uti in Comment. præv. num. 17 jam docui, modo præmiſſa S. Zenaïdis *Acta ad* S. Zenaïdem, S. Philonillæ *ſororem, non autem ad alteram homonymam, ſpectare, argumento eſt.* D

d *Sanctæ, ut in finem hujuſmodi faceret, quod hic dicitur, ſuggeſſiſſe viros religioſos & Sanctos, veroſimile non eſt.*

e *Ita Græcas haſce voces* ἐκ περιεργασίας τινός, *pro quarum penultima legi debet* περιεργίας, *interpretatus ſum, quòd, quamvis* περιεργία *propriè idem, quod Latinè* curioſitas aut ſedulitas ſuperflua, *ſignificet, his tamen vocabulis res ab Actorum auctore hic intenta haud ſat aptè exprimi videatur.*

f *Binas ad Deum orationes, hic & num. præcedenti occurrentes, ab Actorum auctore merè pro arbitrio* S. Zenaïdi, *& quidem ſat ineptè, eſſe affictas, apparet indubitatum.*

g Onocentaurus, *quod genus animalis ſi umquam exſtiterit, ex homine & aſino, qui Græcè* ὄνος *dicitur, fuerit commixtum, Crateti Pergameno, ex Pythagora, deſcribitur ut verum animal; aſt, etſi etiam ex ipſamet ſacra Scriptura, id genus animalium dari, probare conetur Hieronymus, idem tamen, quod de Centauris & Hippocentauris, de* Onocentauris *etiam, videlicet tam hoſce quàm illos è poëtarum dumtaxat fabulis natos, ſentiendum, Hofmannus in Lexici ſui univerſalis Continuatione, ad vocabulum* Onocentaurus *pronuntiat; neque verò immeritò, ut mihi apparet; quare Actorum ſcriptorem hic per Onocentauros, quos memorat, ſylveſtria & monſtroſa animalia, qualium eremus ferax eſt, dumtaxat intelligere, in animum induco.*

h *Levitici cap. 14, ℣. 4. leproſus, qui mundatus eſt, Deo jubetur offerre* δύο ὀρνίθια ζῶντα καθαρά, *id eſt,* duas Gallinas viventes candidas; *hinc autem factum fortaſſis fuerit, ut Chriſtiani olim vel pro beneficio impetrando vel pro gratiis de jam impetrato agendis Gallinam potiùs candidam ſeu albam, quàm quæ eſſet alterius coloris, Deo ſeu Sanctis ſubinde voluerint offerre.* E

i *Malim hic Græcè* οἷς, *Latinè* quibus.

DE SS. NIGASIO, QUIRINO, SCUBICULO SEU SCUVICULO ET PIENTIA MM.

VADINIACI IN PAGO VILCASSINO

C. B.

COMMENTARIUS HISTORICO-CRITICUS.

§ I. Ubinam & quando S. Nigaſius ſit paſſus, & quam fidem Acta, quæ id ſub Domitiano factum ſtatuunt, mereantur.

Veroſimilius anno circiter CCLXXXVI. S. Nigaſius in pagi Vilcaſſini

V*Elliocaſſes ſeu Velliocaſſi, Velocaſſes aut etiam (variè enim à variis Gallicæ hujus gentis nomen, à quo regionis, quem hæc inhabitabat, pars paulatim temporis lapſu* pagus Vilcaſſinus *ſeu* Vulcaſſinus *ſimpliciterve* Vilcaſſinum *aut* Vulcaſſinum, *ac tandem etiam* Vexinum *fuit vocata, exaratur)* Bellocaſſes *ſeu* Bellocaſſi, *præter Rotomagum ſeu, ut ab aliis ſcribitur, Rothomagum urbem ſuam primariam ac quidquid huic circa utramque Sequanæ ripam adjacens* territorium Rothomagenſe *ſeu* Rotmenſe, *Gallicè* le Roumois, *nuncupatur, terrarum etiam tractum, qui, Iſaram inter & Indellam fluvios interceptus, Sequanâ ad Meridiem agroque Bellovacenſi & Braienſi ad Boream clauditur, incoluêre. Populum illum ſeu potiùs jam memoratum terrarum ejus tractum, qui, cùm ſec.* x *pars ejus una Normannis, parte altera penes Francorum reges remanente, fuiſſet conceſſa, in Normannicum & Francicum Vilcaſſinum ſeu Vexinum fuit diviſus,* S. Nicaſius *ſeu potiùs (ita enim & in omnibus prorſus ſec.* XII *antiquioribus, ſi unum fortè Corbeienſe, in quo, non ſecus atque apud multos ſcriptores recentiores* Nicaſius *ſcribitur, Hieronymianum apud Florentinium apographum exceperis, monumentis litterariis vocatur, & ſimul à S. Nicaſio Remenſi nominetenus etiam diſtinguitur)* Nigaſius, *ſanguine ſuo ibidem, dum Euangelium incolis annuntiat, pro Chriſti fide effuſo, nobilitavit. Ita conſtans fert traditio, in S.* Nigaſii *Actis infrà memorandis etiam conſignata, cùmque non modo cum Martyrologio Romano hodierno recentiores magno numero, quibus* Nigaſius *hodie inſcriptus exſtat, Faſti ſacri, ſed &, qui hiſce ac ſcriptoribus omnibus, de* Nigaſio *ejuſque martyrii palæſtra locutis, eſt antiquior, Uſuardus juxtà ac eruditi unanimi conſenſu omnes traditioni etiam adſtipulentur, enimverò in dubium, quin ibidem ac proin in Rotomagenſi, quæ utrumque Vilcaſſinum ſeu Vexinum continet, diœceſi* Nigaſius *(neque enim vel Galeſinius, qui Ecbatanæ in Media, vel Tamaius, qui ex Pſeudo-Luitprando prope Villam-Caſſinam in Hiſpania illum hodie ſignat, audiri hic meretur) martyrio fuerit affectus, revocandum haud videtur.* F

hic memorato

2 *Verùm quo id (propiùs enim determinare Sancti ejuſque Sociorum palæſtram lubet) Vilcaſſini ſeu Vexini loco eſt factum? In pago iſto Vernonem inter & Rupem-Guidonis, Gallicè*

licè Roche-Guyon, mediâ circiter à poſteriori hoc loco leucâ ad fluvium Ittam ſeu Eptam, qui, duo ſuprà memorata Vilcaſſina ſeu Vexina invicem ſejungens, Francicum ab Oriente, Normannicum ab occidente ſibi habet adjectum, occurrit vicus, qui Gallicè quidem Gani ſeu Gaſni aut etiam Gagni, Latinè verò Vaniacum ſeu Guaniacum aut etiam Ganiacum ſeu Gagneyum nuncupatur, Vexinoque partim Francico, partim Normannico innexus inſulam etiam, à fluvio iſto formatam, aut, ſi hæc (uti in Normannia Chriſt. pag. 62 Farinus, in Annal. Eccleſiaſt. Francorum ad annum 841, num. 24 Cointius & in archiepiſc. Rotomag. Hiſt. pag. 35 Pomerayus, Valeſio interim in Galliarum Notitia aliiſque aliquot ſcriptoribus ac ipſomet, quod infrà laudabitur, Rotomagenſi editionis anni 1736 Breviario refragantibus, non obſcurè docent) cum continenti modò, quà Itta Orientem ſpectat, ſit
B
conjuncta nec ullam ampliùs inſulæ ſpeciem præferat, locum certè, quo inſula illa olim ſtetit, complectitur.

Vadiniacenſi vico,

3 In vico illo & quidem in ejus, quæ ad Vexinum Francicum ſpectat, regione ſeu parte Nigaſius, utpote in itinere, cùm Pariſiis Rotomagum pergens Ittam ſeu Eptam nondum, ut aiunt, tranſiiſſet, occiſus, martyrium ſubiiſſe paſſim creditur. Certè in dicto vico, qui, quod Eptæ Vadum, hominibus, ut volunt, antea incognitum, quo in jam memoratam inſulam Nigaſius poſt necem ſibi illatam, ſublato, quod ei fuerat abſciſſum, capite, prodigiosè ſeſe contuliſſe itaque dicto Vado Vadi Nigaſii nomen feciſſe traditur, complectatur, Vadiniacum etiam & quidem communiùs, nomenclatione, ut putant nonnulli, inde deducta, ab antiquioribus nuncupatur, Nigaſium fuiſſe interfectum, Dadreus in Hiſtor. archiëpiſcoporum Rotomag. Chronologia, Davanneus in S. Nigaſii, de qua hic plura poſt, Vita, Farinus in Normannia Chriſt. nec non Arturus à Monaſterio in Neuſtria pia disertè affirmant. Nec his, cum vicus iſte olim & aliter, quàm modò, vocari, & locum etiam nominis alterius non unum ſibi incluſum habere potuerit, Ordericus Vitalis Eccleſiaſt. Hiſtor. lib. 5 ad annum 1080 & Paſſionis ſeu Acto-
C
rum S. Nigaſii, de quibus infrà, auctor anonymus, qui Sanctum in quodam foro, Scamnis appellato, pro fide occubuiſſe inſinuant, adverſari ſunt cenſendi. Quare, cùm nec quid aliud, quo minùs Vadiniaci martyrium ſubiiſſe Nigaſius credatur, impediat, in dubium pariter, quin id ibidem acciderit, revocandum haud videtur. Loco itaque, quo hic Sanctus noſter paſſus ſit, jam ſat propè determinato, modò in tempus, quo id factum, ſtudiosè, prout per monumentorum, vel utcùmque, ut certi quid ſtatuatur, ſat antiquorum, defectum fas erit, inquiramus.

non quidem, at Butlerus æſtimaſſe videtur,

4 Butlerus, qui plurium Sanctorum Vitas, anglicè à ſeſe, ſervato, ad quos hi ſpectant, dierum ac menſium ordine, conſcriptas, typis Londinenſibus ab annis circitèr viginti vulgavit, hodie hoc in Opere, quod haud ita pridem in linguam Gallicam etiam converſum iterato prodiit, de SS. Nigaſio ejuſque Sociis acturus, verbis Anglicis, Latinè hic à me è Gallica horum verſione redditis, ſequentem præfatur in modum: Græci aliquot S. Polycarpi diſcipuli, aliique nonnulli præcones ſacri, fide Lugduni plantata, numeroſam ibidem eccleſiam fundàrunt. Ex hac viri Apoſtolici, qui in diverſas Galliarum partes Euangelii lucem intulerunt, ſunt egreſſi. SS. Alexander & Epipodius in territorio Lugdunenſi, SS. Benignus presbyter & Thyrſus diaconus Auguſtoduni, Andochius presbyter Lingonibus &c martyrio fuêre affecti. Ita ille; cùm autem in eadem Lugdunenſi ſchola ſeu eccleſia, jam inde à ſec. 2, ut paſſim eſt notum, fundata, è qua mox à ſe memoratos martyres Alexandrum, Epipodium, Thyrſumque & Andochium prodiiſſe, inſinuat, inſtitutum veroſimillimè etiam fuiſſe Nigaſium, mox ſubjungat, ita hunc eodem circitèr tempore, quo illi, ac proin, uti ex Operis noſtri tom. 6 Septembris, pag. 663 & ſeqq. fas eſt colligere, ſub ſec. 2 finem ſequentiſve initium martyrio finiiſſe vitam, indicare videtur. Verùm, præterquam quòd Thyrſus certè & Andochius, uti quæ de hiſce apud nos ad XXIV Septembris diem diſputata ſunt,
E
luculenter oſtendunt, è ſchola ſeu eccleſia Lugdunenſi haud prodierint, ſeu quod eodem recidit, inſtituti in illa haud fuerint, ſcriptorem, qui id vero, non dicam, ſimillimum, ſed vel ſimile, de Nigaſio ante Butlerum pronuntiârit, nullum invenio, nec quâ id hic ratione impulſus fecerit, ſat perſpicio.

ſub ſec. 2 finem ſequentiſve initium, ſed veroſimiliùs anno circitèr

5 Græcum quidem eſſe Nicaſii nomen victoremque ſignificare affirmat; aſt Nicaſiuſne, an Nigaſius, quod poſtremum nomen Græcum certè non eſt, vocatus propriè ſit is Sanctus noſter, non immeritò, uti è jam ſuprà dictis liquet, revocari poteſt in dubium. Ac hæc etſi quidem Nicetii & Nicetæ nomina indubiè Græca ſint ac tam unum quàm alterum ſignificare victorem, eruditi etymologi paſſim affirment, nullum tamen hoſce inter, qui idem de Nicaſii nomine ſtatuat, invenire quivi, etſi interim Nicaſii potiùs quàm vel Nicetæ vel Nicetii nomen à verbo Græco Νικάω, vinco, videri poſſit deductum. Nec etſi ſecus foret neque etiam ipſa Nicaſii nomen non modò & Græcum eſſet & victorem ſignificaret, ſed & ſolum etiam Martyri, de quo nos hic, propriè conveniret, conſectarium hinc foret, ut in ſchola ſeu eccleſia Lugdunenſi fuerit is inſtitutus. Quid enim? Græca eſſe Thyrſi & Andochii nomina, nemo certè inficiabitur, & tamen bini hi apoſtolici viri ac martyres, qui
F
Galliæ fidei lumine illuſtrandæ operam navàrunt, in ſchola iſta ſeu eccleſia inſtituti, ut mox docui, haud fuêre. Neque verò id quis etiam de Dionyſio, Pariſienſium apoſtolo, hujuſque ſocio Eleutherio aſſeveret, etſi interim Græca eſſe horum nomina, quiſque, qui vel à limine linguam Græcam ſalutavit, habeat perſpectum. Itaque, cùm certè, quæ Butlerus affert, fuiſſe in præfata ſchola ſeu eccleſia inſtitutum Nigaſium, ſuadere nata haud ſint, non eſt etiam, cur ob hæc is Sanctus noſter martyrium ſub ſec. 2 finem ſequentiſve initium ſeu tunc, cum nondum admodum diu ſchola eadem ſeu eccleſia fuiſſet fundata, ſubiiſſe credatur. Nec, ut id fiat, permittere videntur, quæ jam nunc adducam in medium; ex iis enim Nigaſium nec tunc, nec Domitiano imperante ſeu ſub ſec. primi finem, ſed anno circitèr 286 fuiſſe martyrio affectum, vero apparet ſimilius. Id illa expendenti palàm fiet. Sequentia hæc ſunt.

6 Urbi Rotomagenſi non priùs, quàm cùm ad hanc epiſcopali munere gubernandam, quod ve-

AUCTORE C. B.

Anno 286 martyrium eſt paſſus, nec id ſub Domitiano ſtatuentia Acta,

A veroſimiliùs, ut Galliæ Chriſt. auctæ Scriptores tom. XI col. 6 docent, ſub ſec. tertii finem aut ſequentis initium eſt factum, miſſus eſſet Mallonus, Euangelii lumen affulſiſſe, communis eſt opinio; quare, ſi Nigaſius, à quo Velocaſſes aut certè, ut creditur, non pauci ex his ad Chriſtum ſunt converſi, ſub Domitiano ſeu ſub ſec. primi finem ſubiiſſet martyrium, conſectarium eſſet, ut fides Chriſtiana ducentis circitèr annis priùs à Velocaſſibus, quàm ab urbe horum primaria Rotomago fuiſſet ſuſcepta; cùm id autem parùm veroſimile creditùque appareat difficile, recta ratio videtur exigere, ut Mallonus Rotomagum haud admodum diu poſt Nigaſii martyrium veniſſe, hicque adeò ſanguinem ſuum pro Chriſto, nec ſub ſec. 2 finem ſequentiſve initium, nec, Domitiano imperante ſeu primo æræ Chriſtianæ ſeculo jam penè abſoluto, ſed tum demum, cum ad finem jam vergeret tertium, effudiſſe credatur. Adhæc ſub eodem præfecto Feſcennino, aut, ſi mavis Feſcennino Siſinnio, ſub quo Dionyſius, Pariſienſium apoſtolus, paſſus B eſt, nec diu poſt hunc martyrio occubuiſſe Nigaſium, tam anonymus, qui tamen hunc, ut mox videbimus, ſub Domitiano paſſum tradit, Paſſionis Nigaſii penes nos exſtantis moxque infrà pluribus memorandæ auctor, quàm Pomerayus aliique ſcriptores recentiores unanimi ferè conſenſu affirmant; cùm autem Dionyſius, utut & ipſe à pluribus ſub Domitiano ſignatus, veroſimiliùs tamen, uti in Comment. Sancti hujus Actis prævio § IX oſtendi, anno circiter CCLXXXVI coronatus fuerit martyrio, conſectarium eſt, ut veroſimiliùs & Nigaſio optata hæc ſors eodem circiter anno obtigerit. Sub Domitiano quidem, ut viſuros nos, jam monui, Nigaſii martyrium ſtatuit Paſſio ejus mox laudata; verùm hæc fidem integram haud meretur, uti ex iis, quæ tam de tempore, quo ſcripta videtur, quàm de rebus, quas memorat, adducturus jam nunc ſum, pateſcet.

a tempore quo, quamvis in archiepiſcoporum Rotomagenſium Actis ſec. XI ſcriptis

7 A tempore, quo ſcripta apparet, duco initium. Apud Mabillonium Analectorum Veterum tom. 2, pag. 424 & triginta ſeqq exſtant archiepiſcoporum Rotomagenſium Acta; cùmque in hiſce quædam in Mallono S. Nigaſii paſſio laudetur, oportet, ut hæc, priuſquam C illa ab auctore ſuo ſcriberentur, fuerit contexta, hicque lucubrationem illam fuiſſe etiam diu antè (neque enim alioquin eò motus Nigaſii in Gallias cum Dionyſio iter martyriumque, ibidem cum Quirino & Scubiculo toleratum, firmum & ratum pronuntiaturus, ut verbis infrà § 3. recitandis facit, fuiſſe videtur) concinnatam, veroſimillimè exiſtimârit; quare, cùm nec ſit, cur hac in re à vero aberràſſe putetur, ac dicta archiepiſcoporum Rotomagenſium Acta, uti in Adnotatione hiſce ſubjecta Mabillonius mox laudatus docet, Gregorio VII Romanam Petri Cathedram occupante ac proin ſec. XI feneſcente, fuerint conſcripta, conſectarium eſt, ut, quæ in hiſce, ut dictum, laudatur, S. Nigaſii Paſſio fuerit etiam diu ante ejuſdem Gregorii pontificatum ſeu annum, quo hic inchoatus, 1073 contexta. Verùm quæ eſt iſthæc S. Nigaſii Paſſio? Duas dumtaxat, Actorum etiam nomine diſtingui ſolitas, S. Nigaſii Paſſiones memorari invenio. Harum altera, cujus etiam compendium, è Ms. Ultrajectino S. Salvatoris codice acceptum, aliudque à P. Dardes ad nos miſſum habemus, in duobus Mss. exemplaribus; D quorum alterum, in novem Lectiones pro eccleſiaſtico de SS. Nigaſio, Quirino & Scubiculo Officio diviſum, ex eccleſiæ parœcialis S. Nigaſii Rotomagi Ms. codice, alterum è S. Martini Treviris Ms. itidem codice acceptum notatur, penès nos exſtat; altera vero, cujus nullum habemus exemplar, à Farino in Normannia Chriſt. à pag. 16 uſque ad pag. 67 ſæpiſſimè, Latinis etiam, quibus conſtat, verbis in margine tranſcriptis, citatur.

citentur;

8 Hæc porrò ferè tota partim è S. Nigaſii mox dicta, quæ penes nos exſtat, Paſſione, partim ex anonymi, quam Marteneus Theſauri novi Anecdotorum tom. 3, col. 1677 & quinque ſeqq. exhibet, ſcriptoris Lucubratione, uti hujus exſtantiſque penes nos Paſſionis verba cum Farini verbis, è S. Nigaſii, ut ait, Actis ſeu Paſſione tranſcriptis, conferendo comperi, eſt conflata; cùm autem ſcriptor ille, SS. Nigaſii, Quirini & Scubiculi reliquias anno 1032 Rotomagum fuiſſe adductas, diſertiſſimè tradat, dictamque, in qua id facit, lucubrationem ſeſe etiam non priùs, quàm cùm idem annus 1032 jam dudum præteriiſſet, exaràſſe E non obſcurè prodat, ea veroſimillimè circa annum 1112, quem Marteneus margini adſcribit, fuerit contexta. Quare oportet, ut, quæ Farino præluxit, partimque, ut dictum, è lucubratione iſta eſt conflata, S. Nigaſii Paſſio ſeriùs adhuc, quàm anno 1112 fuerit conſcripta; jam verò cùm hæc certè, uti hinc conſequitur, in archiepiſcoporum Rotomagenſium Actis, ſub Gregorii VII, ut dictum, Pontificatu ac proin ante annum, quo hic jam deſierat, 1086 conſcriptis, laudari haud potuerit, conſectarium eſt, ut in hiſce veroſimillimè altera, quæ penes nos exſtat, S. Nigaſii Paſſio laudetur, utque proinde hæc, quemadmodum è jam allegatis nemo non concludet, diu etiam ante ejuſdem Gregorii VII Pontificatum ſeu annum, quo hic inchoatus, 1073 fuerit contexta. At verò quamdiu quidem ante hunc id factum? In Paſſione illa Dionyſius Areopagita cum Dionyſio Pariſienſium apoſtolo confunditur; cùm autem opinio, quâ id fit, ſec. VIII medio, uti in Commentario, fabuloſis Dionyſii Areopagitæ Actis prævio, § VII docuimus, antiquior non ſit; enimverò Paſſio F iſta haud ante annum 750 ac proin annis non pluribus, quàm trecentis circitèr ante annum 1073 fuerit conſcripta, imò verò multò etiam paucioribus ante hunc annis ſcriptam eſſe, jam nunc dicenda ſuadent.

veroſimiliter tamen ſeculis ut minimum ſeptem à Nigaſii martyrio ſint ſcripta;

9 Nigaſii penes nos exſtans paſſio ſeu Acta, in quorum ſcriptionis epocham hic inquirimus, veroſimillimè ab ipſo ſtatim, quo ſcripta fuere, initio Rotomagenſium plurium manibus teri inceperint, vixque dubitari poteſt, quin, ſi antè Uſuardi ætatem exarata fuiſſent, ad hujus martyrologi, qui Pariſiis in Pratenſi Ordinis S. Benedicti cœnobio, à Rotomagenſi Ordinis ejuſdem, quæ à S. Audoëno nomen habet, abbatia haud admodum procul diſſito, monachum agebat, totuſque iis, quæ ad Sanctos ſpectabant, examinandis erat intentus, notitiam ac manus fuiſſent perventura; id autem factum non eſſe, vel ex eo, quòd S. Scubiculum, utut in Actis illis pluriès memoratum, in Martyrologium ſuum nuſquam intulerit, in animum induco. Scio quidem, Nigaſii, de quibus hic, Acta Uſuardo ſubleſtæ fidei videri haud immeritò

AUCTORE C. B.

A meritò potuiſſe, huncque adeò illis, ut Scuviculum Martyrologio ſuo inſcriberet, moveri haud debuiſſe; verùm è litterario hujuſmodi monumento, ſi id præ oculis habuiſſet, occaſionem ſaltem in Scuviculum apud Rotomagenſes Ordinis ſui monachos inquirendi arrepturus eumque è notitia, abs hiſce veroſimiliter eo in caſu ſuggerenda, pagi Vilcaſſini Martyribus, ut Riculfus, Rotomagenſis epiſcopus, qui, ut poſt docebo, eodem, quo Uſuardus, tempore floruit, in charta infrà memoranda facit, in Martyrologio ſuo, ſi non eodem, quo Nigaſium, alio certè die annumeraturus fuiſſe videtur; cùm autem id non fecerit, dicta Nigaſii Acta veroſimiliter ei haud præluxerint, cùmque adeò, uti è jam dictis conſectarium apparet, ante Uſuardi, qui circa annum 877 vivere deſiit, ætatem haud fuerint conſcripta, ſanè id nec ante ſec. x, nec tamen ob ſuprà dicta ſeriùs quàm vel tunc vel ſequentis initio factum eſſe, à veritatis ſpecie neutiquam abhorret. Jam verò, cùm ſic habeat, extanſque adeò apud nos S. Nigaſii Paſſio fuerit B veroſimiliter, uti è modò allegatis pronum eſt colligere, ſeculis ut minimùm ſeptem à S. Nigaſii martyrio contexta, cur, quæſo, quam huic illa aſſignat, epocha certo ſit credenda?

nonnullaque præterea haud facilè, uti ex illo tam

10 Id certè ego haud perſpicio, cùm enim auctor, à quo Paſſio illa ſcripta eſt, haudquaquam monumenta antiquiora (id enim alioquin indicaturus alicubi fuiſſet) ſibi prælucentia habuerit, ſeculiſque ut minimùm ſeptem à Nigaſii ſeu ætate ſeu martyrio, ut dictum, abfuerit, neutiquam ſanè ſua de hoc Sancto noſtro narrata temporaque, quibus hæc innectit, habere potuit comperta; cùm autem ſic habeat, minimè in hiſce fidem integram meretur; idque eò minùs, quod, quamvis antiquis ac fide undequaque dignis teſtimoniis fuerit certò, uti è jam dictis conſequitur, deſtitutus, talia tamen etiam, quæ, niſi teſtimoniis hujuſmodi firmentur, nemo prudens facilè crediderit, commemoret. Ut quàm verum id ſit, pateſcat, ſimulque unico veluti intuitu præcipua, quæ de SS. Nigaſio, Quirino & Scuviculo narrantur, ſtudioſus lector aſpiciat, lubet hujus C oculis paſſionem illam, in compendium, prout penes nos exſtat, a me contractam, hic ſubjicere. Verba, quibus id præſto, ſequentia hæc ſunt: Nigaſius, Romæ à B. Clemente Papa epiſcopus ordinatus, Quirinus presbyter & Scuviculus diaconus in Gallias, quo in haſce Euangelii lucem inferant, cum S. Dionyſio veniunt, fidem Chriſtianam ibidem variis locis, ſermones eorum ſignis Domino confirmante, uberrimo cum fructu annuntiant.

hic adducto

11 Pariſios veniunt ibique egregiâ aliquamdiu operâ adducendis ad Chriſtum ethnicis navatâ, inde unà, Dionyſio apud Pariſienſes relicto, Rotomagum, quam urbem, Sequanæ impoſitam, opulentiſſimam eſſe ſimulque ſuperſtitionibus ac idolorum cultu fœdè conſpurcatam, audierant, ſeſe conferre decernunt, Iſaram eò perrecturi tranſeunt, in pagum Vilcaſſinum ingrediuntur, dumque ibidem in vico, qui Latinè Vallis, Gallicè Vaux modò nuncupatur, divini verbi ſemina ſpargunt, Nigaſius, loci incolis, ſeſe Chriſtiana ſacra, ſi eos dracone ſeu ſerpente immaniſſimo, qui prope fontem, hominibus perquam commodum, morabatur, regionemque fœtore peſtifero, ſtragibus & terrore complebat, Dei ſui virtute liberaret, amplexuros, pollicitis, ſtolam ſuam, addito mandato, ut exitialis bellua, hâc conſtricta, ad ſe adducatur, Quirino presbytero tradit. Epiſcopo ſuo hic illico obtemperans ſerpentem intrepidus adit, ſquamiſque erectis ac ore hianti in ſe irruere conantem, formato Crucis ſigno compeſcit, ſtolâ collo ejus injectâ, vi trahit, fruſtràque reluctantem Nigaſio ſiſtit, qui dum, formato pariter Crucis ſigno, ita illum, ut nec ſpecies cadaveris ejus ſuperſit, in omnium conſpectu diſrumpit, ad Chriſti fidem, miraculo plebe attonitâ, animæ circitèr trecentæ decem & octo ſeſe convertunt.

compendio liquet;

12 His porrò, quæ Chriſtianum nôſſe oportet, edoctis ſacroque lavacro in dicto fonte ablutis, Nigaſius, Quirinus & Scuviculus iter, quod Rotomagum verſus arripuerant, proſecuturi ad locum ſeu vicum, paulo infrà Meduntam ad Sequanam ſitum, quem Latinè Monticas, Gallicè Moncaux aut Montiers modo nominant, proficiſcuntur, eòque appulſi ac mox dæmonem, E qui ibidem in rupe præcelſa ſeu potiùs in quodam hujus ſpecu ſedem fixerat, incoliſque ac maximè navigantibus erat infeſtus, aggreſſi, nefandum inde generis humani hoſtem, eâ ipſa rupe ab imo ſpecus, quod hujus aditum Sancti occuparent, ad ſummum uſque culmen ſciſſâ foraminèque in putei formam facto, ſecedere ac locum ſupplicii ſui repetere, conjuratione in ſanctiſſimæ ac individuæ Trinitatis nomine adhibita, compellunt, dumque, hujus aliorumque, quæ patrant, miraculorum famâ latè ſparsâ, non paucos ad Chriſtum adducunt, perſecutione in Chriſtianos à Domitiano imperatore excitata, in foro quodam ſeu loco, Scamnis appellatione tum diſtincto, à præfecto Feſcennino Siſinnio, qui paulo antè Dionyſium ejuſque ſocios Pariſiis necârat, comprehenduntur, juſſu ejus haud diu poſt occiduntur avibuſque ac feris poſt necem objecti ſeſe ipſimet, cùm jam lictores receſſiſſent, tempore nocturno erigunt apprehenſiſque, quæ ſibi fuerant abſciſſa, capitibus, ad fluvium, nomine Ittam, angelis comitantibus, properant, in adverſam inſulæ, abs hoc formatæ, ripam Vado catenus ignoto F concedunt, ibidemque quieſcentes à Pientia matrona, quæ ad fidem ab eis fuerat converſa, honorificè, viro quodam, nomine Claro, ex ipſorummet Sanctorum ſocietate presbytero, operam conferente, ſepeliuntur, eccleſiâque, in prædio, quod ad memoriam illorum recolendam ab eadem matrona fuerat conceſſum, exſtructâ, actutùm condecorantur.

abſque teſtimonio antiquiori credenda, auctoriſque, etſi interim ab eo,

13 Tale eſt, quod hic proponere viſum eſt, Paſſionis Nigaſianæ, penes nos exſtantis, compendium. Nonnulla quidem trium, quorum priori ſerpens ſeu draco necatus, ſecundo dæmon è rupe expulſus ac tertio denique Sanctorum in Ittæ inſulam, capitibus, quæ ſibi fuerant abſciſſâ, ſublatis, Vado catenus ignoto tranſitus in Paſſione illa narratur, prodigiorum adjuncta ſilentio, ut compendii ratio ferebat, præterii; verùm quid refert? Ea abſque antiquo fideque digno, quo carent, teſtimonio, nec additis nec omiſſis, quibus veſtiuntur, adjunctis, fidem facilè apud quemquam, artis criticæ vel utcùmque peritum, inventura ſunt. Dominus quidem apud Marcum cap. 16, ℣ 17 & ſeq. ait: Signa autem

AUCTORE C. B.

D

eos, qui crediderint, hæc ſequentur : in nomine meo dæmonia ejicient, linguis loquentur novis, ſerpentes tollent &c, ſi mortiferum quid biberint, non eis nocebit; ſuper ægros manus imponent & bene habebunt; *verùm hinc conſequens non eſt, ut omnes & ſingulos, qui in Chriſtum credidère, aut ſaltem, qui horum pars ſunt, viros apoſtolicos ſecuta eſſe illa omnia ſigna, ſit abſque teſtium ſcriptorumve fide dignorum teſtimonio credendum. Imò vel uno ex iiſdem ſignis* Nigaſium *aut alium quemlibet determinatum virum apoſtolicum honoratum fuiſſe, quis prudens, quæſo, abſque teſtimonio hujuſmodi, habita etiam Chriſti, quæ jam recitavi, verborum ratione, in animum inducat? At verò, inquiet modo fortaſſis non nemo, anne ergò anonymus Paſſionis* S. Nigaſii, *penes nos exſtantis, ſcriptor, qui tria ſuprà memorata miracula refert, teſtimonioque, quale ad hæc credenda requiritur, deſtitutus è dictis fuit, ea omnia vel ipſemet confinxerit vel jam ab aliis conficta in litteras miſerit?*

B

ut apparet, haud conficta,

14 *Etſi nihil omnino litteris de* Nigaſio *ejuſque ac Sociorum* Quirini & Scuviculi *geſtis ac proin & de tribus illis miraculis extaret mandatum, hæc tamen verè contigiſſe, pagi Vilcaſſini, de quibus in jam dato Paſſionis Nigaſianæ compendio, fons, inſula, Vadum,* Nigaſii *nomine modò adhuc diſtincta,* rupes *item,* diaboli *hodieque dicta, ac tandem, quod in hac, ut anonymus paſſionis ejuſdem ſcriptor loquitur,* huc uſque ad teſtimonium virtutis Dei monſtratur, *foramen, in putei formam effictum, argumento ſufficienti adhuc futura à Dardreo in Archiepiſcoporum Rotomagenſium Chronologia pag. 13 putantur; verùm quid ni factum eſſe queat, ut fons ille idcirco dumtaxat, quod plurimos in eo* Nigaſius *baptizâſſet, inſulaque & Vadum, huic adjectum idcirco pariter dumtaxat, quod inde haud procul in ea ipſa inſula eſſet ſepultus,* Nigaſii *nomine fuerint diſtincta ac porrò hodieque diſtinguentur? Quid ni etiam factum eſſe queat, ut dicta rupes non alia de cauſa, quàm quod locus eſſet admodùm horridus,* diaboli rupes *nuncupata unaque cum foramine, quod in ea hodieque cernitur, non creatura ulla quidquam*

C

eo conferente, ſed à ſolo rerum omnium conditore Domino fuerit creata? Id ego certè haud perſpicio, ac proin, quò anonymus noſter Paſſionis Nigaſianæ ſcriptor tria præfata prodigia nec finxiſſe, nec jam ab aliis conficta memorâſſe credatur, nequaquam ad id, quod Dardreo viſum eſt, recurrendum exiſtimans, rationem aliam, quâ, ut iſta litteris mandaret, moveri potuerit, aſſigno.

perſpicaciam minime commendantia complectantur,

15 *Per ſerpentem ſeu draconem, haud procul à fonte omnino diſruptum ac necatum, idololatria, baptizatis in hoc ethnicis quam plurimis, exciſa; per dæmonem, è rupe expulſum, pertinacia in idolorum cultu, è duris ac cæcis idololatrarum mentibus evulſa, ac demum per caput, martyris manu geſtatum, martyrium abs hoc, capite amputato, toleratum, non ineptè in ſenſu allegorico ſymbolicove ſignificari poteſt. Quid ſi igitur ſcriptor noſter anonymus antiquam quampiam, in qua ad modum, quo Conſtantinus Magnus imperator, ut idololatriam proſtraviſſe ſignificetur, draconem, medio ventre tranſfixum, pedibus conculcans depingitur,* Nigaſius *ad tria mox dicta ſignificanda ſerpentem, haud procul à fonte diſruptum, dæmonemque e media rupe ſciſſâ ſeſe proripientem, pedibus premens ac caput ſibi abſciſſum manibus tenens repræſentabatur, picturam ſymbolicam alicubi conſpexerit atque ex hac, perperam intellecta,* Nigaſio, *quem in vici, nomine Vallis, fonte quamplurimos, ad fidem converſos, baptizâſſe, nec paucos etiam in vico alio, quem incolæ, nomenclatione forſan à rupe, montis inſtar celſa, quæ ibidem hodieque conſpicitur, deducta,* Monticas *vocabant, ab idololatria ad Chriſtum adduxiſſe, è traditione noſcebat, tria ſuprà memorata miracula, adjunctis etiam ſubinde pro arbitrio ornatûs causâ aſſumptis aucta, adſcripſerit? Certè ſi, ut poteſt, ita reipſa, ut prodigia iſta litteris mandârit, ſit factum, ea ipſe nec finxiſſe, nec jam conficta ab aliis in litteras miſiſſe erit dicendus. Verùm, etſi ſic habeat, conſectarium ſaltem inde fuerit, ingenio eum exſtitiſſe tam parum perſpicaci, ut ea etiam, quæ, ut dictum, abſque ſcriptorum antiquorum fideque dignorum*

E

teſtimonio credenda non ſunt, ſola fallaci picturâ impulſus adoptârit ac veluti apprime vera in S. Nigaſii *Paſſionem, à ſe contextam, intulerit; hinc autem ejus fidem, quæ vel ex eo, quod, ut docui, ſeptingentis ut minimùm annis à* Nigaſii *ætate remotus vixerit, in rerum, abs hoc geſtarum, narratione multùm vacillat, non parum adhuc infirmari eſt neceſſe.*

fidem ullo modo mereantur, hincque hic edenda non ſunt.

16 *Jam vero, cùm ſic habeat ac proin* S. Nigaſii *Acta, quæ ab auctore illo conſcripta, haudquaquam ſanè fidem integram mereantur, iis certè, ut* Nigaſium, *quemadmodum è dictis tradunt, ſub Domitiano ſubiiſſe martyrium credamus, moveri non debemus, idemque de aliis, quæ memoriæ produnt nec aliunde confirmari queunt, ferendum eſt judicium. Qualiacùmque interim Acta illa ſint, hic nihilominus vel cum de rebus, quas illorum auctor habere potuit perſpectas, ſermo inſtituetur, vel cùm alia quæpiam, ob quam alleganda meritò ſint, ratio occurret, in Commentarii hujus decurſu uſui ſubinde ſunt futura. Sic, cùm eorum auctor ſec.* x *aut certè, ut ſuprà docui, haud diu admodum poſt floruerit reſque adeo, ſeculo illo geſtas, ſat probè exploratas habuiſſe ſit cenſendus, non parùm ſanè, ut, tum* Nigaſium, *non pro Rotomagenſi, ſed pro regionario dumtaxat epiſcopo habitum fuiſſe,*

F

probetur, ſubſerviunt, hincque, quæ hunc in finem conducentia ſuppeditant, lectoris oculis, cum de re illa tractabo, ſubjiciam. Sic, etſi quidem quòd eorum auctor à Nigaſii *ætate, ut probatum, nimis remotus vixerit, in martyrio hunc habuiſſe ſibi ſocium adjunctum* Scubiculum, *certum facere haud queant, rationibus tamen, ob quas id ab ipſiſmet etiam eruditis creditur, qualecùmque pondus adjungunt, eruntque vel idcirco, cùm de re illa ſermo erit, alleganda. Verùm etſi ſic habeat, omnique adeò utilitate acta illa deſtituta haud ſint, ea tamen, quod equidem nec ab ætate, quâ ſcripta ſunt, commendari mereantur, nec ullo modo in iis, quæ à* Nigaſio *ejuſque Sociis geſta narrant, fidem integram ſibi adjungant, Commentario huic, utpote typis etiam, ut mihi equidem apparet, planè indigna, haud ſubjungam, omnia & ſingula, notatu digna, quæ continent, in jam ſuprà adductum compendium contracta, lectori exhibuiſſe contentus.*

§ II.

A

§ II. An S. Nigaſius tam S. Scuviculum, quàm S. Quirinum, ſocium in martyrio ſibi habuerit adjunctum; quo loco fuerit ſepultus, & an à S. Pientia id factum?

Nigaſius, qui paſſim tam cum S. Scuviculo,

SCriptores quatuor, § proximè prægreſſo laudati, Dadreus videlicet, Davanneus, Farinus & Arturus à Monaſterio, qui, ut ibidem docui, Vadiniaci necatum pro fide fuiſſe Nigaſium, luculenter tradunt, eidem tam S. Scubiculum ſeu Scuviculum, aut, ut ab aliis etiam ſcribitur, Sabiculum ſeu Subilium, quam S. Quirinum in martyrio ſocium adjungunt; idemque etiam Ordericus Vitalis loco ſuprà cit., & Actorum S. Nigaſii Scriptor anonymus faciunt. Verùm an rectè, dubitari poteſt; etſi enim & Martyrologium Romanum hodiernum & recentiores alii magno numero Faſti Sacri hodie cum Nigaſio tam S. Scubiculum; quàm S. Quirinum pariter commemorent, Uſuardus tamen, Quirini quidem, at non itidem Scubiculi mentionem inſtituit. Scubiculus quidem unà cum Nigaſio, Quirino & Pientia in Riculfi, Rotomagenſium inter annum 872 & annum 875, uti apud Galliæ Chriſtianæ auctæ Scriptores tom. xi, col. 23 & ſeq. videre licet, epiſcopi, charta, infrà adhuc laudanda, commemoratur; verùm ex iis, quæ in hac dicuntur, fuiſſe aliquandò iſtorum quatuor Sanctorum noſtrorum corpora Vadiniaci ſimul aſſervata, dumtaxat poteſt concludi; uti autem Scubiculi corpus eodem, quo Nigaſii corpus, loco ſepeliri, ita etiam aſſervari potuiſſe, etſi interim ille non eodem, quo hic, die, ſed aliquamdiu tantummodo poſt martyrio fuiſſet affectus, quis non videt?

C *quàm cum S. Quirino paſſus creditur,*

18 At vero, etſi res ita habeat; Scubiculus tamen unà cum Nigaſio in qualicumque etiam Adoniana Moſandri editione unâ eâdemque hodiernâ die ſignatur, martyriumque unà cum Nigaſio & Quirino pertuliſſe in archiepiſcoporum Rotomagenſium Actis, pro ſeſe etiam ab horum auctore S. Nigaſii Paſſione, quæ ab hujus Paſſione mox laudata peneſque nos exſtante veroſimillimè è ſuprà dictis diverſa haud fuerit, citata, diſertè aſſeritur; cùm hæc autem, ut jam docui, veroſimillimè ſec. x, dictaque Acta ſec. xi ſeneſcente fuerint conſcripta, ſanè, S. Nigaſium tam cum S. Scuviculo, quàm cum S. Quirino ſubiiſſe martyrium; fuiſſe jam inde a pluribus ſeculis creditum, argumento ſunt perquàm validò, nec probari poteſt, fuiſſe umquam ante dictum ſec. x creditum contrarium; quare; etſi quidem, an cum S. Nigaſio paſſus ſit S. Scubiculus, dubitare cogat ſuprà relatum Uſuardi ſilentium, cum tamen è Martyrum, de qua hic agimus, claſſe indubitanter eradendum, illoſque adeò; qui S. Nigaſio tam S. Scubiculum, quàm S. Quirinum in martyrio ſocium fuiſſe adjunctum arbitrantur, certo à veritate devios aſſeverare non auſim. Opinionem itaque, quâ Scubiculus æquè ac Quirinus exſtitiſſe S. Nigaſii in martyrio ſocius hodie etiam paſſim creditur, nec pro certo vera, nec pro certo falſa habens, modo ad locum, quo tres illi Sancti à martyrio ſepulti putantur, ſermonem converto. AUCTORE C. B.

19 Anonymus Paſſionis Nigaſianæ auctor, Davanneus, Arturus à Monaſterio, Farinus & Pomerayus, relato Nigaſii, Quirini & Scubiculi martyrio, affirmant, eos ſepulturâ fuiſſe donatos in ſuprà memorata Ittæ inſula; quæ, quamvis Vadi vocabulum non inſulam, ſed locum fluvii minùs altum tranſirique, nec natatu nec ponte nec navigio adhibito, commodè valentem ſignificet, Vani tamen etiam ſeu Vadum Nigaſii, eamdem contrà nonnullis Vadiniacum quoque, aut, quò à vico, ita pariter è dictis olim appellato, in quo ſita eſt, diſtinguatur, Vadiniacum ad inſulam, Gallicè Gany l'ille, nuncupantibus, diutiſſimè fuit vocata, uti ex Orderico Vitale loco ſuprà cit. intelligitur. Et vero Sanctos noſtros in inſula iſta fuiſſe reipſa inhumatos, uti etiam ibidem haud procul à parœciali, quæ ad dexteram ſeu Occidentalem Ittæ ripam ſita Deoque ſub S. Martini invocatione dedicata eſt, eccleſia corpora eorum in eccleſia altera; S. Nigaſii nomine prioratuque, qui & ipſe S. Nigaſii & Vadiniaci ad inſulam appellatione diſtinguitur ac à Rotomagenſi S. Audoëni abbatia olim dependit, inſignita, longiſſimo tempore quieviſſe, communis eſt opinio, in monumentis litterariis non paucis conſignata ac ex eo etiam firmata, quòd ſacra illa pignora, tribus ampliùs à Sanctorum martyrio ſeculis elapſis, eodem adhuc loco, uti infrà ſumus viſuri, fuerint ſervata nec eo ante id tempus ſciantur aliunde fuiſſe allata. *Vadiniaci in Ittæ inſula;*

E

20 At vero, inquies, in reformato typiſque anno 1736 vulgato eccleſiæ Rotomagenſis Breviario, in quo eccleſiaſticum ſub triplici primæ claſſis ritu de SS. Nigaſio, Quirino, Scuviculo & Mellono Officium, Dominicâ ſecundâ Octobris recitandum, proponitur, ſequentia iſthæc ibidem lectione quarta de SS. Nigaſio, Quirino & Scuviculo leguntur verba: In loco, quem Vadiniacum olim vocabant, ſuper littus amnis Ittæ paſſi & ſepulti ſunt. In inſula, quam ambit idem amnis, extat ſacellum ſub titulo ſancti Nicaſii, ubi, regnante Carolo Calvo, ſacra Martyrum oſſa repoſita ſunt; cùm ita autem, Sanctos noſtros eodem, quo paſſi erant, loco ac proin in vici Vadiniacenſis parte, ad Orientalem ſeu ſiniſtram amnis Ittæ ripam ſita, ſepultos fuiſſe, nec priùs, quam cùm jam regnaret Carolus Calvus, in inſula, abs amne illo formata, ſacra eorum oſſa fuiſſe depoſita, inſinuetur, oportet ſanè, ut, qui dictum Breviarium reformârunt, haud admodùm firmam ac fundatam exiſtimârint opinionem, quâ Sancti noſtri in præfata inſula & mox à martyrio ſepulti & diutiſſimè quieviſſe communiter creduntur. Fateor, ſic habet; verùm cùm nuſquam quidquam, quo, quod hac in re exiſtimârunt, confirmari queat, inveniam, è ſeveriori ſolùm, quâ in antiquiori eccleſiæ Rotomagenſis Breviario corrigendo uſi ſunt, criſi ortum reor, ut opinionem illam preſſè ſecuti haud ſint. Quid velim, dilucidiùs expono. *contra ac antiquioris Rotomagenſis Breviarii reformatores; ſeveriori* F

21 In antiquo, quod mihi ad manum eſt, annoque

AUCTORE C. B.

in hoc corrigendo criſi adhibita, cenſuêre,

annoque 1627 notatur excuſum, eccleſiæ Rotomagenſis Breviario ad xi Octobris diem eccleſiaſticum ſub ritu duplici de SS. Nigaſio, Quirino & Scubiculo præſcribitur Officium, cujus lectio quinta ſequentibus hiſce concipitur ſub finem verbis: Cujus (Nigaſii nempe) ac Sociorum corpora ſatellites inhumata feris avibuſque objecerunt; quæ ab angelis cuſtodita noctuque divinitùs erecta, capitibus apprehenſis, cum ad Ittam fluvium perveniſſent, per ignotum vadum in adverſam inſulæ ripam conceſſerunt, ibique à Pientia matrona honorificè ſepulta ſunt; ubi nunc extat eccleſia, quæ ſancti Nicaſii titulo nominatur. Miraculum itaque, quo, ut Sancti, arreptis, quæ ſibi præciſa fuerant, capitibus, in præfatam inſulam ſe transferrent ibique ſepelirentur, factum eſſe hìc adſtruitur, antiquioris Rotomagenſis Breviarii reformatoribus, ni vehementer fallar, diſplicuerit, hocque idcirco corrigendum rati miraculum illud non modo non retulerint, ſed & Sanctos, quos id ſpectat, non fuiſſe in inſula iſta mox à martyrio terræ mandatos, notârint. Ac meritò quidem miraculum, utpote eodem, quo duo ſimilia miracula, alterum de S. Piato, alterum de S. Dionyſio Pariſienſi, haberi delere, tom. 1 & 4 Octobris jam pronuntiavimus, loco habendum commentiſque adeo accenſendum, non memorârunt; verùm, etſi verè Sancti è loco, quo fuerant necati, prodigio in Ittæ inſulam haud tranſierint, hinc tamen, ſepulturam pariter in hac illos haud fuiſſe adeptos, inferri non poteſt.

fuit ſepultus;

22 Quid ni enim factum eſſe queat, ut, cùm ad ſiniſtram Ittæ ripam in vici Vadiniacenſis regione ſeu parte, quæ ad Vexinum Francicum ſpectat, fuiſſent occiſi, corpora eorum inde ad dictam inſulam à Chriſtianis fuerint delata ibidemque terræ mandata? Itaque, etſi quidem miraculo locum fuiſſe, haud appareat, non tamen idcircò ſuprà adducta, quæ, Sanctos ibidem fuiſſe reipſa ſepultos, ſuadent, vim ſuam amittunt, iique adeo, qui Breviarium Rotomagenſe antiquum reformàrunt, perperàm id quantùm ad locum, quo Sanctos tumulo conditos ſtatuit, correxère. Verùm, opinione, quâ in præfata inſula Sancti tumulati creduntur, jam ſatis ſtabilitâ, ad aliud modò, quod ad eorum ſepulturam etiam ſpectat, progredior. Paſſio ſeu exſtantia penes nos S. Nigaſii Acta, in quorum ſcriptionis epocham ac fidem ſuprà inquiſivimus, ſola SS. Nigaſii, Quirini & Scuviculi nomina in titulo præferunt; ut, cùm nec de martyrio, à S. Pientia tolerato, ſermonem uſpiam inſtituant, haud propriè ad hanc Sanctam noſtram, ſed tantùm ad SS. Nigaſium, Quirinum & Scuviculum ſpectent; verùm, etſi ſic habeat, hoſce tamen ab illa, quæ, ùt addunt, ad Chriſti fidem fuerat paulò antè ab iiſdem converſa, fuiſſe in dicta inſula ſepultos, memoriæ produnt, idque ipſum, uti etiam Pientiam poſt fuiſſe martyrio affectam, eodemque loco, quo illi, ſepultam, ſcriptores plures unanimi ferè conſenſu ſic tradunt, ut, nonnullis poſtremum iſtud in Sanctos officium ſoli Pientiæ attribuentibus, Chriſtianos huic in illo plures adjutores ſeu comites Davanneus in S. Nigaſii ejuſque Sociorum Vita cap. 43 & Pomerayus in Aëp. Rotomag. Hiſt. adjungant.

C

23 Et ſanè, ſi modò re ipſa Sanctos ſepelivit Pientia, plures ei tum adjutores ſeu comites fuiſſe adjunctos, vero apparet ſimillimum; aſt anne iſthæc Sancta noſtra, quam alii Virginem, alii Matronam, Uſuardo interim neutrum ei titulum attribuente, appellant, certò id fecit? Priuſquam meam hac de re opinionem exponam, nonnulla de Claro quodam, qui Pientiæ, Sanctos ſepelienti, adfuiſſe, pòſtque cum hac martyrium ſubiiſſe, à Pomerayo loco proximè cit. & Farino in Normannia Chriſt. pag. 60 diſertè traditur, modò hìc præmitto, ut ſic viam ſternam iis, quæ pòſt, cùm de duobus à Sauſſayo ad iv Novembris diem memoratis Claris, quorum prior, ùt Tillemontio etiam tom. iv Monument. Eccl. articulo 18 viſum apparet, à Claro mox dicto haud videtur diſtinctus, in Opere noſtro tractabitur, erunt dicenda. Clarus hic, cujus reliquiarum pars Pontiſaram ad collegiatam S. Melloni eccleſiam, parte altera Mellenti aliiſque locis diſperſa, fuiſſe delata, à Pomerayo in Aëp. Rotomag. pag. 34 traditur, exſtitiſſe idolorum ſacrificulus, cùmque fidem Chriſtianam, Nigaſio hanc in pago Vilcaſſino annuntiante, ſuſcepiſſet, ſanguinem deinde pro hac unà cum S. Pientia effudiſſe, à Davanneo, Farino & Pomerayo ſuprà laudatis aſſeritur; verùm in jam ſuprà laudato Actorum S. Nigaſii, quod penes nos exſtat quodque ex Ultrajectino S. Salvatoris codice Ms. acceptum notatur, compendio ſequentia iſthæc ſub finem, narrato SS. Nigaſii, Quirini & Scubiculi martyrio, leguntur verba: Quædam autem matrona, nomine Pientia, cum Claro presbytero ex ipſorum Sanctorum (Nigaſii videlicet, Quirini & Scuviculi) collegio corpora Sanctorum in eodem loco (Ittæ inſula ſuprà memorata) ſepelivit; in quorum honorem ædificata eſt eccleſia ibidem, in qua florent eorum beneficia.

aſt ei à S. Pientia, viro quodam nomine Claro, qui veri Dei exſtitiſſe ſacerdos

E

24 Iſti porrò Actorum S. Nigaſii compendio ipſamet hæc Acta, in duobus, quæ num. 7 memoravi, exemplaribus Mss. penes nos exſtantia ad amuſſim, etſi interim fundum, in quo, quæ jam datis dicti compendii verbis memoratur, eccleſia fuerit exſtructa, fuiſſe à S. Pientia donatum, adjungant, omnino hìc conſonant. Quòd ſi itaque ſtandum illis ſit, Clarus, qui S. Pientiæ, S. Nigaſium ſepelienti, adſtitiſſe narratur, veri Dei exſtiterit ſacerdos, cùmque, ut ex idolorum ſacrificulo poſt ſuam ad fidem converſionem factus dicatur veri Dei ſacerdos, pati non videantur, quæ de eo Davanneus & Pomerayus ſcribunt, bini hi ſcriptores, ut apparet, cum S. Nigaſii Actis pugnant. Verùm hiſne, an illis hìc aſſentiendum? Pomerayus pro iis, quæ de Claro ſcribit, documentum Ms. laudat; etſi autem nec quod, nec quale, nec quantæ antiquitatis id exſtiterit, edicat, minoris tamen pretii, quàm S. Nigaſii Acta, parvi dumtaxat, ut § proximè prægreſſo oſtendi, facienda, exſtitiſſe, aſſeverare non auſim; quod cum ita ſit, anne hæc, quæ, ut jam docui, Clarum exſtitiſſe veri Dei ſacerdotem, produnt, potiorem mereantur fidem, quàm Davanneus & Pomerayus, qui Clarum faciunt idolorum ſacrificulum, nec, ut hic poſt ſuam ad fidem converſionem factus credatur veri Dei ſacerdos, permittere videntur, dubitare cogor, ac proin an fuerit, necne Clarus aliquando veri Dei ſacerdos, in medio relinquo.

in Nigaſii Actis, Pomerayo aliiſque non conſentientibus, aſſeritur,

F

25 Indubitanter quidem aſſeverari poſſet exſtitiſſe veri Dei ſacerdos, ſi, ut Denyaldus, Lubino etiam in Martyrologio Romano illuſtrato

ac à Claro, Nannetenſi epiſcopo,

AUCTORE C. B.

A ſtrato ei adſtipulante, in infrà memoranda Clari, ut putatur, alterius Vita pag. 19 & 20 vult, unus idemque eſſet cum S. Claro, Nannetenſium primo epiſcopo; verùm de hoc ad diem præcedentem, quo colitur, jam egimus, nec in iis, quæ de Sancto iſto antiſtite ibidem docuimus, quidquam occurrit, è quo quis eum ſuſpicari meritò queat eumdem cum Claro, qui S. Pientiæ, Nigaſium ſepelienti, opitulatus narratur. Adhæc S. Clarus, Nannetenſis epiſcopus, non martyr, ſed confeſſor, uti in Hiſtorico, quem de illo ad jam dictum diem texuimus, Commentario videre licet, exceſſit è vivis; Clarus autem, qui cum S. Pientia S. Nigaſium ſepeliiſſe fertur, martyrio vitam finivit, ut Davanneus & Pomerayus, S. Nigaſii Actis, utpote quæ, quo mortis genere is obierit, non edicant, minimè hic refragantibus, apertè docent. At vero, cùm Clarus, S. Pientiæ, ut fertur, in SS. Nigaſio, Quirino & Scubiculo ſepeliendis adjutor, martyrio, ut mox dixi, vitam terminârit ac forſan etiam, uti è ſuprà adductis B nemo non colliget, veri Dei exſtiterit ſacerdos, erit modo forſan, qui hinc eum putet eumdem cum S. Claro, qui ad IV Novembris diem ab Uſuardo & Romano hodierno annuntiatur his verbis: In pago Vilcaſino, ſancti Clari presbyteri & martyris.

Itemque à Claro, contrà ac Caſtellano viſum eſt,

26 Certè ita exiſtimâſſe videntur Caſtellanus & Pariſienſis, quod anno 1727 prodiit, Martyrologii ſeu auctor ſeu auctores. Ea ſedet ſententia, quod, dum ad IV Novembris diem in pago Vilcaſino S. Clarum presbyterum & martyrem pariter annuntiant, floruiſſe eum ſeculo tertio, appoſitâ in margine notâ inſinuent, nec Clarum ullum, à Claro, S. Pientiæ, ut narratur, in SS. Nigaſio, Quirino & Scubiculo ſepeliendis adjutore, diverſum, qui ſec. tertio aut citiùs ſanguinem pro Chriſto in pago Vilcaſſino effuderit, litteris uſquam conſignatum inveniam. Caſtellano porro Pariſienſiſque Martyrologii ſeu auctori ſeu auctoribus jam præiverat in Gallicano ſuo, quod anno 1637 vulgavit, Martyrologio Sauſſayus; dum enim in hoc ad IV Novembris diem S. Clarum presbyterum & martyrem in tractu, ut loquitur, Vulcaſſino ſignat, in elogio ſubje- C ctio primis eccleſiæ temporibus eum innectit. Nec refert, quod Clarum, quem memorat, Româ arceſſat; etſi enim ſic Davanneo & Pomerayo, qui Clarum S. Pientiæ domeſticis accenſent itaque, ut apparet, pagi Vilcaſſini faciunt indigenam, adverſari videatur, minimè tamen S. Nigaſii Actis, utpote quæ Clarum (Compendii eorum verba num. 23 huc tranſcripta videſis) è SS. Nigaſii, Quirini & Scubiculi, quos Româ in Gallias miſſos aiunt, collegio exſtitiſſe presbyterum, affirment, refragatur.

ad IV Novembris diem per Uſuardum celebrato & à Claro,

27 Verùm an Clarus, qui S. Pientiam in ſepeliendo Nigaſio juviſſe fertur, re etiam ipſa cum Claro, ad IV Novembris diem Faſtis ſacris ſuprà memoratis inſcripto, unus idemque eſt, laudatiſque adeò hagiologis, qui, ut dixi, ita æſtimâſſe videntur, hic aſſentiendum? Quo die Clarus, qui S. Pientiæ, Nigaſium ſepelienti, adlaborârit, vel colatur vel paſſus ſit Martyrium, nec Pomerayus nec ſcriptores alii edicunt; quare, cùm is prorſus in obſcuro ſit, ſanè è IV Novembris die, quo ab Uſuardo aliiſque hagiologis Clarus presbyter & martyr memoratur, cum hoc eſſe vel non eſſe certo eumdem Clarum, S. Pientiæ, ut fertur, in curando Nigaſii funere adjutorem, inferri non poteſt. Nec id inferri etiam poteſt ex eo, quòd, ut Pomerayus docet, poſterioris hujus Clari corporis pars, parte altera Mellenti relicta aliiſque aliquot locis diſperſa, Ponteſium ad collegiatam S. Melloni eccleſiam fuerit delata; quo enim loco Clari, qui ad IV Novembris diem ab Uſuardo aliiſque Martyrologis celebratur, reliquiæ aſſerventur, nuſpiam abs hiſce declaratur. Verùm in pago Vilcaſſino celebris eſt Clarus presbyter & martyr, qui ibidem, pro caſtitate, ut fertur, ſervandâ occiſus, in nominis ſui oppido, ad Ittam ſeu Eptam prope Giſortium ſito, colitur; hunc autem, qui, ſi quæ Pomerayus, Bailleto interim in Sanctorum Vitis ad IV Novembris diem haud prorſus aſſentiente, monet, veritati conſonent, certiſſimè a Claro, S. Pientiæ, ut fertur, in curando S. Nigaſii funere adjutore, eſt diverſus, eſſe illum ipſum, qui ad IV Novembris diem ab Uſuardo & Mrl. Romano E hodierno memoratur, Denyoldus in ejus, quam anno 1633 edidit, vita contendit, eique etiam, uti ex Opere noſtro in Prætermiſſis ad XVIII Julii diem nemo non colliget, Sollerius noſter adſtipulatur; neque vero immeritò.

ad Eptam culto, veroſimillime, uti hic

28 Clarus enim, ad Eptam cultus, non videtur diverſus à Claro eremita Anglo, apud Capgravium in nova Sanctorum Angliæ Legenda pag. 59 memorato, hicque in elogio, quo ibidem ornatur, quarta Novembris die, capite abſciſſò, occubuiſſe aſſeritur. Nec, ut apparet, multum refert, quod S. Clarus, qui in nominis ſui ad Eptam oppido colitur, à Molano, Wiono & aliis XVIII Julii die recolatur; id enim, uti ex Denyaldo in dicta Sancti illius Vita pag. 22 & ſeq. datur intelligi, dumtaxat fit, quod tunc ejus, quam antiqua Acta eccleſiæque Clarianæ traditio ad XVII ejuſdem menſis Julii diem referunt, tranſlatio locis aliquot celebretur, licèt interim IV Novembris dies natali ejus ſit conſecrata. At verò, inquiet modo non nemo, S. Clarus, eremita Anglus, in ſuo apud Capgravum elogio ſub Edmundo Anglorum rege natus traditur, F cùmque è tribus hujus nominis regibus, qui Anglis, ut Alfordus in eccleſiæ Anglicanæ Annalibus ad annum 855 num. 21 docet, dominati ſunt, ſenior anno 855, uti apud eumdem Alfordum videre licet, regnare inceperit, conſectarium eſt, ut Clarus eremita, à Capgravio laudatus, certè ante annum 855 natus non ſit, utque proinde anno 875 non plures quàm viginti ætatis ſuæ annos numerârit; quod ſi autem ſic habeat, quis credat, eum ac proin è dictis Clarum, qui in nominis ſui ad Eptam oppido colitur, jam inde ab anno illo ſacerdotem exſtitiſſe ac ut talem ab Uſuardo, qui, quemadmodum Mabillonius in Prolegomenis ad ſec. 3 Benedictinum, part. 2 pag. LXXXVII ſolidè probat, circa annum 875 Martyrologium ſuum compoſuit, vitamque, uti apud Hiſtoriæ litt. Franciæ Scriptores tom. 5 pag. 437 eſt videre, ultra annum 877 non protraxit, ad IV Novembris diem annuntiari?

in medium adducta

29 Id ſanè, fateor, creditu eſt admodum difficile, certèque, ut conſideranti pateſcet, à vero eſt alienum, ſi, ut Denyaldus in ejus Vita, ſuprà adhuc laudata, pag. 21 ſcribit,

AUCTORE C. B.

anno 884 aut, ut Lubinus ait, anno 894 fuit occiſus. Quò ergo Capgravii Clarus ac proin è dictis is, qui ad Ittam ſeu Eptam in pago Vilcaſſino colitur, ab Uſuardo ad IV Novembris diem annuntiari putetur, oportet, ut & ante annum 884 martyrium paſſus & citiùs etiam, quàm ſub Edmundo, Angliæ rege, qui, ut dictum, anno 855 regnare incepit, contra Capgravium ſtatuatur natus. Wilſonus, qui in Anglicano ſuo anni 1640 Martyrologio ad IV Novembris diem dilucidè non alium Clarum, quàm qui in nominis ſui ad Eptam oppido colitur, ac à Capgravio in nova Sanctorum Angliæ Legenda elogio ornatur, commemorat, martyrio eum, etſi etiam hanc citrà in margine, circa annum 666 fuiſſe coronatum, affirmat. Wilſono porrò Dempſterus etiam ſuffragatur; hic enim, qui, quamquam Clarum eremitam, in Menologio Scotico à ſeſe ad XVIII Februarii & Julii ſignatum, non Anglum, ſed Scotum facere videatur, pariter tamen non alium Clarum, quàm qui in nominis ſui ad Eptam oppido colitur, recenſet, in vivis eum, quem Guillermum ſeu Guillelmum primò appellatum, pòſtque, cùm oculorum uſum multis reſtituiſſet, Clari nomen inde ſortitum fuiſſe, ait, anno DC aut circitèr exſtitiſſe, in Eccleſiaſtica gentis Scotorum Hiſt. cap. 251 tradit. Quòd ſi itaque duobus hiſce poſtremis ſcriptoribus ſtandum hic ſit, Capgravii Clarus, qui ad Eptam colitur, diu ante annum 884, imo etiam ante annum 855 tam martyrii palmam, quàm natales fuerit adeptus.

ſuadent, haud diverſo . diſtingui videtur.

30 Verùm Arturus à monaſterio, qui Clarum eremitam ſeu anachoretam, à Capgravii Claro, ut apparet, non diverſum, in Neuſtria Pia pag. 68 etiam commemorat, ſacerdotio eum, non expreſſò, quo natus eſſet, tempore, circa annum 870 initiatum fuiſſe, adjungit; etſi autem, vel ex eo, quod hinc Clarum tribus dumtaxat quatuorve ad ſummum annis priùs, quàm Uſuardi Martyrologium eſſet compoſitum, è vivis eſſe potuiſſe ſublatum, conſequeretur fieretque adeò vel idcirco, in hoc illum annuntiari, creditu etiam admodum difficile, Arturo ea in re indubitanter aſſentiri non poſſim, anne tamen re vera Clarus ille anno 600 aut circiter vixerit vitamque martyrio circa annum 666 terminàrit, dubitare etiam cogor, quòd Wilſonus & Dempſterus, qui hæc aſſerunt, nullum pro aſſertione ſuâ firmanda monumentum antiquum allegent. Et vero ne potuiſſe quidem id illos facere, opinor. Nullum enim, ni fallor, exſtat monumentum hujuſmodi. Certè ego nullum uſquam, diligentiſſima licèt facta indagine, invenire quivi. Verùm cùm equidem, ſi Pomerayo, duos in pago Vilcaſſino martyres, nomine Claros, ſtatuenti, aſſentiendum ſit, Capgravii Clarus ac proin is, qui in nominis ſui ad Eptam oppido colitur, ſeculis aliquot Claro, qui cum S Pientia, ut fertur, S. Nigaſium ſepelliit, poſterior exſtiterit, conſectarium eſt, ut hic à Claro, ad Eptam culto, ſit diverſus ac proin & à Claro, qui IV Novembris die ab Uſuardo memoratur; hunc enim cum Claro, ad Eptam culto, quod hic eâdem, quâ ille ab Uſuardo annuntiatur, IV Novembris die martyrio vitam, ut ſupra docui, terminarit, unum eſſe atque eumdem, vero, ut jam antea innui, puto ſimillimum.

31 Anne autem ſic rectè, an contrà perperam ſentiam, ulteriùs ad mox dictam Novembris diem diſcutiendum relinquens eò modò, unde digreſſus ſum, revertor & an S. Pientia, ut ſcriptores ſuprà laudati volunt, S. Nigaſium ſepelierit, inquiro. Dubitare iterum hac de re me facit Uſuardus, hodie S. Pientiam unà cum SS. Nigaſio & Quirino in genuino ſuo apud Sollerium Martyrologio ſic annuntians: In pago Vilcaſino, paſſio ſanctorum Nigaſii presbyteri & ſociorum ejus Quirini & Pientiæ; ita enim S. Pientiam martyrium unà cùm SS. Nigaſio & Quirino ſubiiſſe, non obſcurè, ut apparet, indicat. Opponi quidem poteſt, Pientiam conjunctim cum SS. Nigaſio & Quirino ab Uſuardo hodie in pago Vilcaſino, non quod ibi unà cum hiſce ſit paſſa, ſed quod una eademque hodierna die colatur, annuntiari; verùm Pientia & Quirinus ab Uſuardo appellantur S. Nigaſii ſocii, cumque certè martyres ob cultum, quo alicubi unà gaudeant, appellari à Martyrologis ſocii haud ſoleant, conſectarium eſt, ut Pientia & Quirinus ab Uſuardo S. Nigaſii ſocii vel ob martyrium, quod unà cum hoc ſubierint, vel certè ob euangelicam, quàm unà cum illo obierint, prædicationem appellari ſint cenſendi; cùm autem S. Pientia euangelium unà cum S. Nigaſio poſt ſuam ad fidem converſionem prædicaſſe non legatur, imò, ut id feciſſe credatur, vix ac ne vix quidem, quæ de ea referuntur, pati videantur, nihil, ut apparet, ſupereſt, quàm ut S. Nigaſii Sociis ob martyrium, quod unà cum hoc tolerârit, ab Uſuardo annumerari exiſtimetur.

ſibi adjuncto, exhibitum fuiſſe ſupremum iſtud officium, credere Uſuardus,

32 Quod ſi autem verè S. Pientia unà cum S Nigaſio ac proin & cum S. Quirino martyrium ſit paſſa, qui, quæſo, factum eſſe poſſit, ut terræ horum corpora mandârit? Id ſanè ego haud perſpicio. Attamen cùm id à S. Pientia factum, communis, ut apparet, ferat traditio, idemque etiam & ſcriptores ferè omnes & monumenta ferè omnia, dum de S. Nigaſii ſepultura ſermonem inſtituunt, teſtentur, quid ſi S. Pientia, non quidem quod poſt ſuam ad fidem converſionem unà cum Nigaſio Euangelicam prædicationem obierit, ſed quod illi in hac, quamcumque potuit opem pro viribus attulerit, S. Nigaſii Sociis ab Uſuardo accenſeatur? Ita certè cùm traditione, ſcriptoribus & monumentis, S. Nigaſii ſepulturam Pientiæ attribuentibus, in concordiam utcùmque martyrologus ille poterit adduci, cùmque ſcriptores cum ſcriptoribus aliis, traditione & monumentis collidendi non ſint, ſed, ſi fieri poſſit, componendi, exigere videri hîc poteſt rationis æquitas, ut Uſuardus, qui, niſi modo jam expoſito intelligatur, S. Pientiæ attribuere S. Nigaſii ſepulturam vetat, re etiam ipſa modo illo intelligatur. Quare, etſi quidem S. Nigaſium fuiſſe à S. Pientia ſepultum, undequaque ſanè, uti è jam dictis nemo non colliget, certum haud ſit, non tamen idcircò, Nigaſio ſepulturam præbuiſſe Pientiam nec priùs, quàm cùm id feciſſet, martyrio fuiſſe affectam, aſſerentibus fides omnis indubitanter deneganda. Porrò ut ſanè adhuc ob ſuprà jam adducta de iſto S. Pientiæ facto, etiamſi à pluribus aſſerto, ita etiam, ut apparet, de Rotomagenſi S. Nigaſii epiſcopatu, imò & de charactere ejus epiſcopali, etiamſi & hic & ille à pluribus pariter aſſeratur, poteſt ambigi. Pateſcet id ex iis, quæ § ſeq. ſumus dicturi.

niſi modo hic expoſito intelligatur, vetat.

§ III.

§ III. An S. Nigaſius exſtiterit Rotomagenſis epiſcopus, & an vel epiſcopali charactere fuerit inſignitus.

Etſi contra Rotomagenſem Nigaſii epiſcopatum, quòd Rotomagi numquam fuerit, haud validè arguatur,

Validè quidem ex eo, quòd numquam Rotomagum acceſſerit Nigaſius, contra Rotomagenſem ejus epiſcopatum argui non poteſt; venerit enim, necne ad urbem illam, parum refert, dummodò ad Velocaſſes, quorum, ùt ſuprà dictum, urbs primaria Rotomagus, Chriſto ſubmittendos ordinatus fuerit epiſcopus, Chriſtianam fidem genti iſti annuntiàrit ſuoque apud hanc ſanguine effuſo obſignârit. Ita ferè, & ſanè rectiſſimè Galliæ Chriſt. auctæ Scriptores tom. XI, col. 4; verùm an Nigaſius ad Velocaſſes ac proin ad Rotomagenſes Chriſto ſubmittendos verè ordinatus fuit
B
epiſcopus? Romæ eum à S. Clemente Papa epiſcopum ordinatum ac unà cum Dionyſio Areopagita in Gallias, ut Euangelium ibidem ac nominatim in urbe Rotomagenſi annuntiaret, miſſum fuiſſe, publicas eccleſiæ cathedralis Rotomagenſis tabulas, Breviariaque & Martyrologia antiqua, quæ de Sancto illo loquuntur, teſtari, Pomerayus in Archiepiſcoporum Rotomagenſium Hiſtoria pag. 1 affirmat. Verùm, quas laudat, eccleſiæ Rotomagenſis tabulæ ad manum mihi non ſunt, haſque proinde, quod ait, teſtari, nec negando, nec affirmando ſum; anne tamen verè id faciant, dubitare me cogunt, quæ pariter laudat, Breviaria & Martyrologia antiqua; etſi enim in duobus penes nos exſtantibus antiquioribus eccleſiæ Rotomagenſis Breviariis, quorum alterum anno 1581, alterum anno 1627 notatur excuſum, Nigaſius à B. Clemente Papa epiſcopus ordinatus dicatur, id tamen, ei in ſedem etiam urbe Rotomagenſi aſſignata, factum in ſolo poſteriori traditur, nullumque, quod huic ad-
C
ſtipuletur, Martyrologium antiquum invenire quivi.

eum tamen Romæ Rotomagenſem fuiſſe ordinatum epiſcopum, ſec. VI; uti ex Gregorio Turonenſi,

34 Et verò Nigaſium Romæ à Clemente Papa, aſſignata ei, quam fidei lumine præcipuè illuſtraret, urbe Rotomagenſi, non fuiſſe ordinatum epiſcopum, vel ex eo liquet, quod Clemens martyrio vitam ſub ſec. I finem terminàrit, Dionyſiuſque, Pariſienſium apoſtolus, cum quo Nigaſius in Gallias miſſus aſſeritur, à Dionyſio Areopagita, uti in Commentario fabuloſis hujus Actis prævio ad IX menſis hujus diem oſtendi, ſit diverſus; nec, ùt ad eumdem diem in Comment. Dionyſii Pariſienſis Actis prævio docui, in Gallias citiùs, quàm anno circitèr 250, advenerit. Adhæc, cùm Nigaſius, ùt Paſſionis ejus, ſec. X, ùt dictum, exaratæ, ſcriptor anonymus, aliuſque, qui, ùt jam docui, ſec. XI Archiepiſcoporum Rotomagenſium Acta, à Mabillonio vulgata, litteris mandavit, ſcriptor itidem anonymus perhibent, eccleſiæque Rotomagenſis traditio, à Davanneo, Farino, Pomerayo aliiſque recentioribus paſſim admiſſa, fert, fuerit in Gallias cum Dionyſio, Pariſienſium apoſtolo, miſſus, non fuiſſe illum Romæ, etſi etiam id, non à Clemente, ſed ab alio quovis Pontifice Romano factum adſtruxeris, Rotomagenſem ordinatum epiſcopum, è Gregorio Turonenſi apparet. Hic enim antiquus Hiſtoriæ Francorum parens, lib. 1, cap. 8 univerſos, quos in Gallias, ut Euangelium ibidem annuntiarent, cum Dionyſio, Pariſienſium apoſtolo, miſſos fuiſſe arbitrabatur, epiſcopos enumerans, minimè hiſce Nigaſium, utpote de quo nec verbum facit, accenſet. Scio quidem, frequenter haud multum roboris habere argumenta, ab auctorum ſilentio petita, verùm tunc ſaltem vi omni haud carent, quandò id, circa quod illa verſantur, auctores, ſi fuiſſet, veroſimiliter & ſcituri & ſcitum in litteras fuiſſent miſſuri; cùm autem, ſi Nigaſius Romæ ordinatus fuiſſet Rotomagenſis epiſcopus, Gregorius id veroſimiliter & ſciturus, & ſcitum in litteras, Nigaſium ſcilicet epiſcopis, quos, ſingulorum etiam ſedibus expreſſis, Romà in Gallias cum Dionyſio, Pariſienſium apoſtolo, veniſſe ſcribit, annumerando, fuiſſet miſſurus nec tamen id fecerit, eſt ſanè, cur è Gregorio, Nigaſium
E
Romæ ordinatum non fuiſſe Rotomagenſem epiſcopum, aut ſaltem id factum, ſec. VI, quo ſanctus is hiſtoriographus floruit, creditum nondum fuiſſe, arguamus.

imò & ſec. X, uti ex Act. Rotomag.

35 Neque vero id ſec. VI tantùm, ſed & X, ùt apparet, creditum nondum fuit. Qui enim ſeculo, ùt jam docui, XI Archiepiſcoporum Rotomagenſium Acta, mox iterum laudata, ſcripſit, de Romana Nigaſii in epiſcopum Rotomagenſem ordinatione, veluti de re haud admodum diu ante ætatem ſuam nota, loquitur hunc in modum: Jam non paucis reor manifeſtum eſſe, hunc (Nigaſium videlicet) Romæ à beato Papa Clemente Rothomagenſium urbis antiſtitem ordinatum fuiſſe, nondum jugo paſtorali cujuſpiam obnoxiæ; ita autem illum de dicta Nigaſii ordinatione, non prout hæc à Clemente, ſed prout, Nigaſio etiam in ſedem urbe Rotomagenſi aſſignata, facta aſſeritur, ſermonem inſtituere, apparet. Etenim verbis jam datis mox ſubdit: Nec eſt frivolum, ſed firmum & ratum, prout ſua (Nigaſii nimirùm) teſtatur Paſſio, cum beato ſociatum Dionyſio, permiſſione Clementis Pa-
F
pæ hunc eumdem (Nigaſium nempe) ad oras Gallicas condeſcendiſſe; &, priuſquam ad ſuam, quam Romæ, ſicut diximus, acceperat, ſedem poſſet pervenire, martyrium .... cum Quirino & Scuviculo perculiſſe; ſic autem, etſi quidem prioribus ſuis verbis duo invicem diſtincta, Nigaſium videlicet Romæ à B. Clemente Papa & ordinatum fuiſſe epiſcopum, & urbem Rotomagenſem in ſedem accepiſſe affirmàrit, hoc tamen poſtremum in Nigaſii, quam laudat, quamque ſec. X ſcriptam, ex iis, quæ ſuprà docui, intelliges, Paſſione non tradi, luculenter inſinuat.

Actis

36 Jam vero, cùm è modò allegatis ita, ùt dixi, de Romana Nigaſii in epiſcopum Rotomagenſem ordinatione ſeculi XI ſcriptor loquatur, id enim enimvero, ſeculo X creditam hanc nondum fuiſſe, argumento eſt: verùm aliud modo adhuc, quo validiùs res probetur, lubet adjungere. S. Nigaſii penes nos exſtans Paſſio, quæ à Paſſione, per eumdem ſcriptorem, ùt modò dixi, laudata, diverſa è jam ſuprà dictis haud exſtiterit, non modo nihil omninò, quod Ro-

AUCTORE C. B.

AUCTORE C. B.

Rotomagum à B. Clemente Papa in ſedem accepiſſe Nigaſium *prodat, verùm contrà, quæ etiam, ne id credatur, exigere videntur, commemorat. Anonymus enim, qui illam ſcripſit, auctor ſub lucubrationis ſuæ initium, Dionyſii Pariſienſis, quem cum Dionyſio Areopagita confundit, miſſione in Gallias, quam B. Clementi Papæ adſcribit, narrata, fuiſſe abs hoc illi, quò ethnicos ad Chriſti fidem adducere faciliùs poſſet, plures ex ordine eccleſiaſtico ſocios adjunctos affirmat, hiſque* Quirinum, Scubiculum & Nigaſium, *Romæ epiſcopum (ùt nimirùm, nulla interim, quæ ei aſſignata fuerit, ſedis mentione facta, ait) à B. Clemente Papa ordinatum, accenſens, primùm qua ratione apoſtolici illi Viri unà cum Dionyſio Pariſiis aliquamdiu operam convertendis ad Chriſtum ethnicis felici cum ſucceſſu navàrint, exponit.*

iiſque, quæ in S. Nigaſii Paſſione

37 *Univerſim porrò deinde de iiſdem ac nominatim de S. Dionyſio ſequentibus hiſce,* At verò ſanctiſſimi comites præclari Dionyſii, videntes à Deo tantam ſalutem in urbe ac territorio Pariſiorum per ſervos ſuos operari, cœ- B perunt & ipſi de talenti ſibi crediti propria erogatione meditari &, ut populis diverſarum urbium, tam è vicino, quàm etiam longè poſitarum, Euangelium Chriſti ad medelam animarum infunderent, cunctis ſenſibus anhelare; comperta autem beatus Dionyſius hac voluntate ac devotione, & intelligens à Deo, à quo bona cuncta procedunt, etiam pronam ſervorum ſuorum unanimitatem exire, gratias retulit Deo, qui omnes homines vult ſalvos fieri & ad agnitionem veritatis venire, *locutus verbis, mox ſermoni de exhortatione, quam hic Dionyſium ad ſanctos ſuos comites habuiſſe ait, iſta etiam hic modò ſubjecta,* Hæc & alia quàmplurima (*Dionyſius*) differendo valedicens dimiſit eos dans caritatis pacem omnibus & commendans eos Salvatori omnium Domino; illi verò dimiſſi diſperſi ſunt per univerſam Galliam, Germaniam, Aquitaniam cæteraſque longè latéque provincias prædicantes Euangelium regni ſuperni & ſanantes languores omneſque infirmitates, *adjungit verba, ac tandem, oratione ſpeciatim ad* Nigaſium, Quirinum & Scubicu- C lum *converſa, de hiſce, quæ ſequuntur, ſcribit.* Sancti autem, quorum ſuperiùs mentionem fecimus, id eſt, Nigaſius epiſcopus, Quirinus presbyter, Scubiculus diaconus audientes, Rotomagenſium metropolim longè inferiùs Paryſio ſuper ripam Sequanæ ſitam, nihilominus populis ac negotiorum commerciis opulentiſſimam, portùs confluentiâ jocundiſſimam, fructuum, piſcium cunctarumque rerum abundantiâ ditiſſimam ac per hoc omnium dæmonum ſpurcitiis idolorumque ſuperſtitionibus ſordidiſſimam, roborati exemplo ſanctiſſimi Dionyſii, ad eam quantocyùs venire atque ab idolorum cultura ad fidem Chriſti notitiamque veritatis revocare, Deo opitulante, voto communi decreverunt. Tranſeuntes itaque fluvium, qui vocatur Iſàra, venerunt in pagum Vulcaſſinum.

occurrunt, eruitur, creditum nondum fuit, hincque & ob alia

38 *Talia ſunt, quæ ad inſtitutum noſtrum hic facientia laudatus auctor ſuppeditat; ſic autem, uti hæc attentè conſideranti pateſcet,* Nigaſium *à beato Clemente Papa Rotomagum in ſedem epiſcopalem accepiſſè ſeu Rotomagenſium ordinatum epiſcopum Rotomagumve vel abs illo vel, ùt Ordericus Vitalis ait, à S.* D *Dionyſio Pariſienſi, quò Chriſti fidem ibidem annuntiaret, miſſum fuiſſe, non tradit; ſed cùm contrà etiam ea, è quibus, non id, ſed* Nigaſium *dumtaxat Regionarium, ùt loquimur, qui nulli ſedi eſſet affixus, exſtitiſſe epiſcopum, non immeritò, ùt apparet, concludas, commemoret, conſectarium eſt, ut, ſpectatis iis, quæ ſcribit,* Nigaſius *etiam nec à Dionyſio, nec à quocumque alio ordinatus fuerit Rotomagenſis epiſcopus. Jam verò cùm idem auctor mox ſuprà memorato, qui è dictis ſec.* XI *ſeneſcente floruit, Archiepiſcoporum Rotomagenſium Actorum ſcriptore, utpote abs hoc è ſuprà allegatis laudatus, ſit antiquior, veroſimillimèque, ùt ſuprà docui, vel ſec.* X, *vel certè haud ſeriùs quàm ſec.* XI *initio exſtiterit in vivis, nec monumentum litterarium ullum, poſtremo iſthoc ſeculo antiquius, in quo* Nigaſius *appelletur* Rotomagenſis epiſcopus, *inveniatur, ex omnibus jam dictis* Nigaſium *ſec.* X *adhuc pro epiſcopo dumtaxat regionario habitum fuiſſe, nec priùs, quàm cùm jam undecimum, quo, qui eum epiſcopum Rotomagenſem, ùt jam dictum, facit, Archiepiſcoporum* E *Rotomagenſium Actorum ſcriptor floruit, laberetur, epiſcopis Rotomagenſibus annumerari cœpiſſè, concludendum apparet.*

hic addita epiſcopis Rotomagenſibus non accenſendum, veroſimile apparet;

39 *Quapropter, cùm* Nigaſius, *uti inde conſequitur, non ſtatim ab origine, ſed tum demum cùm ſecula aliquot poſt martyrium ejus eſſent elapſa, creditus fuerit Rotomagenſium epiſcopus, eaque, quæ non ſtatim à tempore, quo geſta feruntur, ſed diu dumtaxat poſt credita fuiſſè deprehenduntur, rejicienda commentiſque accenſenda, prudens ac ſana criſis ſuadeat,* Nigaſium *ex epiſcoporum Rotomagenſium catalogo eradendum veroſimile apparet. Certè ego ſic opinor, idque eò propenſiùs quod cum nec Riculfus, qui inter annum 872 & annum 875 (Galliæ Chriſt. auctæ Scriptores tom.* XI *col. 23 & ſeq. videſis) Rotomagenſem eccleſiam epiſcopi munere moderatus eſt, pro Rotomagenſi epiſcopo habuiſſè videatur. In charta enim, quam in abbatiæ S. Audoëni Hiſtoria, anno 1662 vulgata, pag. 399 & ſeq. Pomerayus recenſet, ſic loquitur:* Primo ordinationis meæ anno ..... dignum duxi limina Sanctorum, ſcilicet Chriſti confeſſoris Audoëni, præfatæ urbis (*Rotomagenſis*) quondam almi antiſtitis, & beatorum martyrum Nigaſii, Quirini, Scuviculi & ſanctæ Pientiæ, adire; *cùm hic autem, dum de S. Audoëno loquitur,* Rotomagenſem *eum, qualis fuit,* antiſtitem *appellet, & tamen mox de* Nigaſio *loquens, titulum illum huic, etiamſi ejus nomini has voces* primi ejuſdem urbis antiſtitis *facillimè & quàm maximè opportunè, ut conſideranti pateſcet, adjungere potuiſſet, haud attribuat, id enimverò abs illo* Nigaſium *pro Rotomagenſium epiſcopo habitum non fuiſſe, argumento eſt.*

imò verò ne vel epiſcopus exſtiterit,

40 *Jam verò, cùm hæc ſic habeant, in Rotomagenſi, quod anno 1736 prodiit, Breviario* Nigaſius *rectè, non Rotomagenſis epiſcopus, ſed* Neuſtriæ *dumtaxat ſeu Normanniæ, cui pagus Vilcaſſinus includitur, vocatur* Apoſtolus. *Adhæc nonnulli antiqui epiſcoporum Rotomag. Indices, qui horum initium à Mallono ducunt, id ſanè, contrà ac Gall. Chriſt. auctæ Scriptores tom. mox cit. col. 5 arbitrantur, facere ſunt cenſendi, non tantùm quod Mallonus Rotomagi eccleſiam cathe-*

dra-

AUCTORE C. B.

A dralem fundaſſe ſedemve epiſcopalem primus ibidem locâſſe credatur, verùm etiam quòd primus omnium ordinatus fuerit urbis illius epiſcopus reque adeo etiam ipſa præſulum Rotomagenſium anteſignanus exſtiterit. Porrò etſi quidem, quæ jam ſæpiùs laudavi, S. Nigaſii Acta, exſtitiſſe eum epiſcopum regionarium, non obſcurè, ut ſuprà inſinuavi, prodant, imò etiam à beato Clemente Papa ordinatum fuiſſe epiſcopum, diſertiſſimè tradant, anne tamen verè vel epiſcopus exſtiterit Nigaſius, ambigendum etiam reor; meritòne autem, an immerito, è jam nunc dicendis poterit ſtatui. Galliæ Chriſtianæ auctæ Scriptores, qui ne quidem, an Nigaſius exſtiterit primus Rotomagenſium epiſcopus, dubitari volunt, tom. mox iterum cit. col. 4 vel ex eo etiam, quòd Dionyſius Pariſienſis aliique Euangelii præcones, qui presbyterum diaconumque ſocios habuiſſe perhibentur, epiſcopi exſtiterint, Euangelicos præcones omnes, quibus vel presbyter unà cum diacono vel etiam duo presbyteri conſociati fuiſſe leguntur, ad
B epiſcopos certo evectos fuiſſe, concludendum, contendunt ac proin, cum Euangelicæ prædicationis ultimique agonis ſocios, presbyterum unum, cui nomen Quirino, diaconum ſimiliter unum, nomine Scubiculum, Martyrologium Romanum hodiernum juxta ac quædam S. Nigaſii Acta ſanctiſſimo huic martyri adjungant, non parum inde ad epiſcopatum ejus probandum conferri.

eſt etiam ob rationes, contrà ſecùs ſentientes

41 Verùm, quæ laudant, S. Nigaſii Acta admodum exiguæ, uti ipſimet produnt, ſunt fidei Uſuardoque, ut negare non audent, antiquitatis palmam cedunt; quare iis, quæ præterea à Nigaſii jam ſæpius laudatis haud magni, uti ſuprà jam docui, pretii Actis, penes nos exſtantibus, diverſa veroſimillimè non ſunt, moveri nemo debet, ut vel Quirinum, cui presbyteri titulum Uſuardus haud tribuit, exſtitiſſe presbyterum, vel Scubiculum, cujus ne mentionem quidem idem martyrologus facit, Nigaſio ſeu in prædicatione Euangelica, ſeu in ultimo agone ſocium fuiſſe adjunctum, indubitanter credat. Idem porrò de Mrl. Romano hodierno ſtatuendum: quæcumque enim, quæ
C ab Uſuardo abſunt, id memorat, ea vel è Faſtis ſacris, Martyrologio iſthoc longè recentioribus, vel ex ipſiſmet mox iterum laudatis Nigaſii Actis aut certè (neque enim hiſce ſeu fide ſeu antiquitate potiora, è quibus promanâſſe queant, monumenta ulla novi) è fidei haud melioris monumentis, Uſuardo pariter recentioribus, ſunt deprompta. At vero, inquiunt, fac etiam in S. Nigaſii hiſtoria Quirinum & Scubiculum eſſe adventitios, inde nihilominùs fas erit colligere, fabulam idcirco fuiſſe confictam, quòd quo tempore & illo quidem remotiſſimo fuit adinventa, perſuaſum ſibi haberent majores noſtri, Nigaſium epiſcopali charactere fuiſſe inſignitum. Sic ferè etiam ad verbum laudati Gall. Chriſt. auctæ Scriptores; verùm quid hinc, quæſo, quo Nigaſius indubitanter credatur exſtitiſſe epiſcopus, eliciant?

Galliæ Chriſt. auctæ Scriptores

42 Majores noſtros (ſubdunt) credidiſſe, quod à patribus ſuis acceperant, credendum eſt nobis, niſi oſtendantur aut fabulam ipſi finxiſſe aut fabula quadam recentiori eſſe decepti; aſt quid tum? Nobis ſanè, Majores noſtros, dum S. Nigaſium epiſcopali charactere fuiſſe inſignitum, credidêre, nihil prorſus aliud, quàm quod à patribus ſuis acceperant, credidiſſe, firmiſſime etiam ſit credendum, conſectariumne hinc erit, ut Nigaſium exſtitiſſe epiſcopum, indubitanter credere debeamus? Id certè mihi non apparet. Quid enim? SS. Nigaſium &, quos ei ſocios plerique adjungunt, Quirinum & Scubiculum abſciſſa ſibi capita manibus propriis poſt necem arripuiſſe hæcque geſtantes in adverſum inſulæ, abs Itta fluvio formatæ, ripam Vado antea ignoto conceſſiſſe, Majores noſtri, uti è ſuprà laudatis infraque adhuc laudandis Sanctorum noſtrorum Actis aliiſque documentis nemo non colliget, credidêre, eoſque ſic nihil, quàm quod à patribus ſuis acceperant, credidiſſe, nobis etiam (neque enim aut fabulam ipſimet finxiſſe aut fabula recentiori, ab aliis conficta, decepti fuiſſe queunt oſtendi) eſt credendum; quis hinc autem, Nigaſium, Quirinum & Scubiculum abſciſſa ſibi capita manibus propriis poſt necem inſigni prodigio verè geſtâſſe, indubitanter credendum, concludat? Nemo certè, qui innumeris alioquin commentis fidem indubitatam pari argumentandi modo conciliandam, E
conſiderârit.

43 Itaque tum ferè dumtaxat res, quas Majores noſtros credidiſſe ac à patribus ſuis accepiſſe ſcimus, indubitanter, niſi quid ſuaſerit contrarium, credere debemus, cùm hi à tempore, quo res illæ evenêre, tam parum noſcuntur vixiſſe remoti, ut eas quam optimè potuerint habere perſpectas; cùm autem, ſi ſuprà laudatam Riculfi chartam & Corbeienſe forſan, in quibus abſque epiſcopi titulo Nigaſius recenſetur, Hieronymianum apud Florentinium apographum exceperis, univerſa, in quibus de Nigaſio agitur, monumenta ac ipſamet, uti ſuprà ex inſtituto docui, Sancti hujus Paſſio ſeu Acta Uſuardo, qui circa annum 877 vivere deſiit, recentiora, ut antea monui, exiſtant, enimverò eos, à quibus ſua in monumentis illis de Nigaſio narrata Majores noſtri accepêre, tam parum à tempore, quo geſta feruntur, vixiſſe remotos, ut quam optimè hæc comperta habere potuerint, vero apparet omnino abſimile; quare non eſt, cur F
charactere epiſcopali, uti ex iiſdem monumentis quæpiam tradunt, inſignitum fuiſſe Nigaſium, indubitanter horum ſeu fide ſeu auctoritate credamus. Et verò id credentibus Uſuardus etiam, qui, ut dictum, univerſis monumentis illis eſt antiquior, adverſari videtur; Nigaſium enim non epiſcopum, ſed presbyterum dumtaxat appellat. Scio quidem, tribus primis Eccleſiæ ſeculis presbyteri nomen tam ad epiſcopum, quàm ad inferioris ordinis ſacerdotem deſignandum promiſcuè fuiſſe adhibitum; verùm id nono, quo Uſuardus floruit, ſeculo haud ampliùs obtinuit. Ita nimirum paſſim cenſent eruditi, nec hiſce, ut apparet, refragantur ipſimet laudati Gal. Chriſt. auctæ Scriptores.

in medium

hic adductas,

44 Aſt an omnibus etiam & ſingulis ſeculis, Uſuardi ætatem prægreſſis, ac proin & tunc, cùm monumenta, è quibus is Nigaſii notitiam hauſit, fuêre conſcripta, epiſcopi ſub inde adhuc nuncupati fuerunt presbyteri? Ita, ut videtur, arbitrantur iidem ſcriptores, hincque etiam factum aiunt, ut Uſuardus, cùm ad monumentorum ſibi prælucentium fidem ſcriberet,

AUCTORE C. B.

ret, ne nomen quidem presbyteri, quod in hiſce Nigaſio tribui videbat, immutare volens, ſolo iſthoc Sanctum hunc diſtinxerit. Verùm, etſi id mihi admodum dubium ac ne quid etiam pejus dicam, incertum appareat, ſit tamen, ut putant, hincque adeò pariter acciderit, ut Lucianum Bellovacenſem, etiamſi epiſcopum à pluribus appellatum, ſolo presbyteri titulò Uſuardus ad VIII Januarii diem ornârit, conſectarium ſaltem inde erit, ut quos epiſcopos hic martyrologus appellat, etiam eos non presbyteros, ſed epiſcopos in monumentis ſibi prælucentibus invenerit appellatos; cùm autem ſic habeat, quo fatò quave ratione eſt factum, ut ex hiſce, qui omnes, nullo exceptò, rè vera exſtitiſſe epiſcopi certò ſciuntur, nullus planè & tamen tam Nigaſius quàm Lucianus, de quo (Tillemontium tom. IV Monumen. Eccleſ. pag. 747 & ſeq. videſis) non minus ſanè, quàm de Nigaſio, an epiſcopus exſtiterit, eſt dubium, ſolo presbyteri titulo in monumentis Uſuardo prælucentibus fuerit affectus? Id

B

enimverò accidit quam maximè mirum, ſuſpicarique facit, re etiam ipſa Lucianum & Nigaſium, non epiſcopos, ſed inferioris dumtaxat ordinis ſacerdotes ſeu presbyteros exſtitiſſe.

Incertum ac dubium.

45 Itaque, etſi quidem, Nigaſium exſtitiſſe dumtaxat inferioris ordinis ſacerdotem, pro certo aſſeverare non auſim, anne tamen re vera exſtiterit epiſcopus, ac proin an eum è mero, qualis initio creditus fuerit, presbytero epiſcopum regionarium, ac deinde, ut fabulæ temporis progreſſu creſcunt, è regionario Rotomagenſem epiſcopum haud fecerint, dubitare ob jam allegata cogor. Nec ut credam exſtitiſſe epiſcopum, me movere queunt, quæ id luculentiſſime etiam docent ſuprà plus ſemel laudata archiepiſcoporum Rotomagenſium Acta: præterquam enim, quòd in hæc, quod ſuprà generatim de monumentis omnibus, de Nigaſio poſt Uſuardum locutis, dixi, quadret, ſeculo demum, ut docui, undecimo ſunt ſcripta ac proin tempore à Nigaſii ætate longè remotiori, quàm ut, qui ea ſcripſit, epiſcopuſne, an non ille exſtiterit, potuerit habere ſat probè perſpectum. Diutiſſimè quidem Nigaſium ut

C

pontificem martyrem jam coluit Rotomagenſis eccleſia; verùm, cùm ne ſeculum quidem, quo ita Sanctum colere inceperit, determinari utcùmque queat, dubium mihi atque incertum apparet, anne id, ſi non Archiepiſcoporum Rotomagenſium mox iterum laudatis exiguæ hac in re auctoritatis Actis, ſola forſan penes nos exſtante ſæpiùſque etiam jam laudata S. Nigaſii Paſſione impulſa haud fecerit. Hæc enim diſertè loco non uno Nigaſium appellat epiſcopum; aſt, cùm fidem integram, ut ſuprà docui, minimè mereatur, hincque tempus, quod S. Nigaſii martyrio aſſignat, certum facere haud queat, idem eamdem ob cauſam de epiſcopali, quem huic Sancto noſtro attribuit, charactere eſt dicendum.

§ IV. Sanctorum in Faſtis ſacris memoria, eccleſiaſticus variis locis cultus, reliquiæ primùm tranſlatæ.

Sancti noſtri, quorum memoria ſec. IX;

SAncti noſtri martyres Nigaſius, Quirinus, Scuviculus & Pientia, qui hodie ſequentibus hiſce verbis, In pago Vilcaſſino pallio ſanctorum martyrum Nicaſii epiſcopi Rothomagenſis, Quirini presbyteri, Scubiculi diaconi, & Pientiæ virginis ſub præſide Feſcennino, in Martyrologio Romano hodierno annuntiantur, in pluribus aliis Faſtis ſacris recentioribus, quos hic, utpote nihil omninò aut jam dictis, aut porrò dicendis ponderis addentes, recenſere neceſſe non eſt, hodie pariter, ut jam ſuprà innui, commemorantur; cùm autem Ni-

E

gaſius, Quirinus & Pientia Uſuardino etiam Martyrologio, ut jam antea vidimus, hodie exſtent inſcripti, Sanctorumque in Martyrologiis antiquis ſeu claſſicis, quale Uſuardinum eſt, inſcriptio pro cultu eccleſiaſtico habeatur, id enimverò, tres illos è ſanctis noſtris Martyribus, quorum primus in vetuſtiſſimo etiam Corbeienſi apud Florentinium & Dacherium Hieronymiano apographo memoratur, poſtremò nominatos cultu hujuſmodi jam inde à ſec. IX, quo Martyrologii Uſuardini auctor floruit, fuiſſe gaviſos, argumento eſt. Nec, quin jam tum eodem honore affectus etiam fuerit Scuviculus, ambigendum apparet; etſi enim Uſuardus, quem Martyrum noſtrorum claſſem è particulari quapiam nobis incomperta notitia hauſiſſe oportet, Scuviculi nuſquam meminerit, Riculſus tamen, Rotomagenſis epiſcopus, qui eodem, quo Uſuardus, ſeculo IX floruit, primo epiſcopatûs ſui anno, Chriſti ex infrà dicendis 872, tam S. Scuviculi, quàm SS. Nigaſii, Quirini & Pientiæ reliquias veneraturus ſuffragiaque imploraturus Vadiniacum, uti ex infrà huc tranſcribenda Rotomagenſis illius

F

antiſtitis charta liquet, ſeſe contulit, idque, niſi jam tum Scuviculus æquè, ac Nigaſius, Quirinus & Pientia, honores, deferri ab Eccleſia Sanctis ſolitos, fuiſſet adeptus, facturus fuiſſe haud videtur.

Imò & jam inde à ſec. IV forſan cælitum honores delati;

47 Verùm nonne etiam citiùs, quàm cùm jam nonum laberetur ſeculum, cælitum honores Sanctis noſtris fuêre delati? Nigaſio, Quirino & Scubiculo, ſtatim atque martyrio fuiſſent affecti ſepulturaque in inſula Vadiniacenſi donati, eccleſiam ibidem, & quidem à S. Pientia, fuiſſe exſtructam, Nigaſiana, prout apud nos in duobus Mss. exemplaribus ſuprà laudatis exſtant, Acta diſertè tradunt; verùm id propterea nemo certè, qui, quæ ſuprà de ſubleſta horum fide diſſerui, expenderit, credendum exiſtimabit. Eccleſiam quidem Nigaſio, Quirino & Scubiculo Vadiniaci fuiſſe exſtructam, anonymus Lucubrationis, apud Martenеum exſtantis ſupràque à me num. 8 laudatæ, auctor è Paſſionis eorum, quam laudat, Hiſtoria etiam aſſirmat; verùm ſimul, id non ſtatim ab illorum martyrio factum, non obſcurè indicat. Et ſanè, cùm, Sanctis noſtris pro fide, quod, ut ſuprà

AUCTORE C. B.

A ſuprà docui, veroſimiliùs anno circitèr 286 evenit, interfectis, nondum etiam ſtatim in Galliis Chriſtiani pace fuerint gaviſi, fuiſſe tum abs hiſce in SS. Nigaſii, Quirini & Scubiculi honorem exſtructam eccleſiam, nemo facilè in animum induxerit. At verò, cùm equidem tribus hiſce Sanctis noſtris Vadiniaci fuiſſe ædem ſacram antiquitùs ædificatam, indubitatum appareat, quandonam id factum ſtatuamus? Rem ad Conſtantini Magni ætatem ſeu ſec. IV initium referendam, Davanneus, eximia prorſus, uti ex infrà dicendis pateſcet, in Sanctos noſtros pietate ac veneratione vir, in horum, quam à ſe contextam anno primùm 1628 ac deinde variis additionibus auctam anno 1643 iteratis typis vulgavit, Vita, jam ſuprà ſæpiùs à me laudata plurieſque adhuc infrà laudanda cap. 47 ſuſpicatur; neque verò immerito; cùm enim tunc, ut rectè obſervat, ædes ſacræ & Romæ & toto latè imperio ac nominatim in Gallia plurimis locis fuerint erectæ, tum pariter Vadiniaci in SS. Nigaſii, Quirini & Scuviculi, imo & S. Pientiæ, quæ, B quamvis forſan unà cum Nigaſio, ut dictum, martyrium haud ſubierit, eodem tamen, quo illi, Vadiniaci loco fuerat ſepulta, honorem ſupra eorum tumulos exſtructum fuiſſe ædificium hujuſmodi, à veri ſpecie neutiquam abhorret.

48 Hanc porrò ædem ſacram, quam exiguæ dumtaxat exſtitiſſe molis tradit, primævo in ſtatu uſque ad ſec. VII permanſiſſe, tumque à S. Audoëno ſeu, ut aliàs vocatur, Dadone, probabiliùs ab anno 640 uſque ad annum 683, uti in Opere noſtro ad XXIV Septembris diem, quo de Sancto illo ibidem actum, videre licet, Rotomagenſium epiſcopo, in prioratum, monachis in hunc, quos è Rotomagenſi ſuburbana, tum S. Petri, poſt S. Audoëni dicta, Ordinis S. Benedicti abbatia arceſſiverat, inductis, fuiſſe tandem erectam, cap. 48 aſſirmat, mox etiam adjungens, tum quoque inde oſſium SS. Nigaſii, Quirini, Scuviculi & Pientiæ partem Rotomagum, curante eodem ſancto antiſtite, ad dictam, tunc ac diu adhuc poſt extra, modò intra Rotomagum ſitam, abbatiam fuiſſe tranſlatam. Neutrum quidem ex hiſce aſſertis, quorum primum C tamen veluti indubiè verum Cointius in Annal. Eccl. Francorum anno 841, num. 24 admittere videtur, antiquo quopiam, quod fidem facere natum ſit, documento confirmat; aſt, cùm S. Audoënus, dum Romæ, Coloniæ Agrippinæ aliiſque in locis, ubi Sanctorum reliquias reperiri noſcebat, verſaretur, harum ſibi partes, quo ſacris hujuſmodi opibus Rotomagenſes eccleſias locupletaret, adipiſci, majorem in modum, uti in abbatiæ proximè memoratæ Hiſtoria lib. 1 Pomerayus, Audoëni apud nos loco proximè cit. Vitis minimè refragantibus, docet, ſtuduerit, hinc ſaltem, eumdem in finem à ſancto iſto antiſtite, ut quæpiam SS. Nigaſii, Quirini & Scuviculi reliquiarum ſeu oſſium pars è Vadiniacenſi S. Nigaſii ſeu eccleſia ſeu prioratu Rotomagum transferretur, fuiſſe curatum, veroſimile apparet. Quod ſi autem, id à S. Audoëno ac proin ſec. VII haud factum, quis nihilominùs præfractè adhuc velit, fuiſſe equidem annorum aliquot ante annum 841 ſpatio notabiles SS. Nigaſii, Quirini & Scubiculi, imo & Pientiæ, reliquias è vico Vadiniacenſi Rotomagum ad S. Audoëni ibidem abbatiam tranſlatas; concludendum è Riculfi archiepiſcopi Rotomagenſis Charta apparet, uti mox, cùm hanc plus ſemel jam laudatam huc tranſcripſero, oſtendam.

reliquiæque ſec. VII aut equidem,

49 Sequentibus hiſce apud Pomerayum in mox iterum nominatæ abbatiæ Hiſtoria pag. 399 & ſeq. concipitur verbis: In nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis ego Riculfus, tametſi meritis negantibus, divina tamen opitulante Clementia, Rothomagenſis eccleſiæ humillimus archiepiſcopus ſive abbas ex cœnobio ſancti Petri almique Audoëni, quod in ſuburbio metropolicæ urbis quondam auguſtius claruit, primo ordinationis meæ anno, videlicet XVI. Kalendarum Decembrium, dignum duxi limina Sanctorum, ſcilicet Chriſti confeſſoris Audoëni, præfatæ urbis quondam almi antiſtitis, & beatorum martyrum Nigaſii, Quirini, Scuviculi & ſanctæ Pientiæ adire (quorum ſacroſancta corpora tunc temporis apud Vadiniacum villam causâ metûs Nordmannici, licèt in proprio ſolo, exulabantur) eorumque ſuffragiis ſupplicare, quatenus quem meritorum nullo ornari bono memineram, nullaque eccleſiaſtici E dogmatis prudentia imbutum crebris dolebam ſuſpiriis, eorum patrociniis apud fontem pietatis & ſapientiæ Dominum intervenientibus, & propriis mererer ablui ſqualloribus, & plebi nobis olim cælitùs commiſſæ divini pabula tritici ſalubriter ſufficienterque diſpertiri valerem. Denique in craſtinum, quod fuit XV. Kalendarum Decembrium, cura paſtorali affectuque devotionis motus, nulla (Deus teſtis eſt) curioſitate temeritatis actus, ſumma cum veneratione decrevi perſcrutandum, adhibitis mecum ejuſdem congregationis quibuſdam optimæ religionis fratribus, utrumnam ſacroſanctum præfati confeſſoris almi Audoëni corpus in ſuæ poſitionis teca dignè ſervaretur. Quod ut cognovimus, pro maximo deſiderii ardore, quem jugiter circa cultum ejus habueram, tandem diu deſiderato opportunoque potitus tempore, quædam proprii corporis ſui mecum tuli pignera, quatinus ſi quando humanæ infirmitatis lapſu à recti tramitis linea declinarem, ejus patrocinio munitus in cælis veniam mererer, cujus memoriam mecum ferens in terris juge ſervitium impenderem. F

uti ex Riculfi Charta, quæ hûc integrè tranſcribitur,

50 Et ut peculiariùs ejus clementiam mihi conciliare valerem; ne ſcilicet magni diſcriminis incurrerem nefas, quippe qui tot ſcelerum piaculis ſquallidus, tam purum ſacrumque corpus præſumpſiſſem manibus immeritis contrectare, ſalubri reperto conſilio, ſtatui duos manſellos, qui ſunt in Bidolido, cum mancipiis his nominibus Bertuino, Vuinetrude, Gumberga, Ruduis, & cæteris adjacentiis de villa Rumiliaco ad ejus luminaria perpetuò fovenda perenni dono reddere, quatinus dum noſtræ oblationis munuſculo ante ejus venerabile ſepulchrum lampades rutilarent, ſuis precibus obtinere valerem inter prudentes Virgines, bonorum operum lampades geſtantes, ultimum ſaltem locellum obviamque Chriſto corde venire ſecuro. Obſecro itaque omnes ſucceſſores meos epiſcopos, ut apud eos hæc authoritatis noſtræ conſtitutio inviolata permaneat, quatinus ipſi quoque, dum eis bonum noſtrum non diſplicet, æternæ retributionis præmium à pio judice Chriſto percipere valeant. Si quis verò alius contra hoc decretum agere temptaverit, perpetuo anathema-

AUCTORE C. B.

te à nobis ſe damnari noverit, niſi ſe ab hac præſumptione coërcuerit: ut, qui non optat nobiſcum honorem exhibere Sanctis, gehennali damnatione in inferno plectatur cum ſpiritibus immundis. Et, ut hæc conſtitutio noſtra futuris ſæculis maneat inconvulſa, ſubſcriptione roboravimus propria; &, ut munus noſtræ ſcriptionis per revoluta tempora firmiùs haberetur, manu noſtra ſubter firmavimus, canonicos quoque noſtros & monachos, fideleſque laïcos corroborare præcepimus, ac, ut firmius haberetur, annulo ſanctæ Mariæ impreſſimus. *Talis eſt, quam lectoris oculis, quòd jam ſuprà plus ſemel allegata infràque adhuc allegandu ſit, integram hic, omiſſis tamen ei ſubſcriptorum, quæ hic nôſſe parùm refert, nominibus, ſubjiciendam exiſtimavi, Riculſi Charta.*

concludendum

51 *Ilic, qui & S. Audoëni abbas, ab anno 872 uſque ad annum 875, ùt Galliæ Chriſt. auctæ Scriptores tom.* XI, *col. 23 & ſeq. docent, moderatus eſt Rotomagenſem eccleſiam; quare, cùm ſeſe SS. Audoëni,* Nigaſii, Quirini, Scuviculi & Pientiæ *limina primo ordinationis ſuæ anno adiiſſe, in Charta, aliquantò, ùt apparet, poſt data, moxque huc jam tranſcripta, dicat, id anno 872 aut ſeq. indubiè fecerit; verùm, cùm locus, quo paſſi ac ſepulti ſunt Martyres, proprius hiſce cenſendus quodammodò ſit, certéque, dum loco hujuſmodi corpora illorum ſeu quieſcunt ſeu ſervantur, haudquaquam pro loco exſilii ratione horum haberi ille queat, qui, quæſo, Riculſus, qui & ipſe Vadiniacum villam* fundum Sanctis noſtris proprium *appellat, ibidem horum corpora tum exſulâſſe, in eadem Charta, veritate haud læſâ, affirmat? Quid ſi corpora illa aut ſaltem notabilia eorum oſſa, ſi non jam inde à ſec.* VII, *poſt equidem ſeu ſub ſec.* VIII *finem ſequentiſve initium ac proin annorum ut minimùm aliquot ante annum 841 ſpatio è vico Vadiniacenſi Rotomagum fuerint ad S. Petri ſeu S. Audoëni abbatiam tranſlata, & inde, cùm per plures annos in ſacro iſto aſceterio fuiſſent ſervata, anno 841 præ metu Normannorum, qui tum, uti ad eumdem annum in Annalibus Benedictinis Mabillonius num. 32 docet, in Neuſtriam, Oſcherio duce, irrumpentes, Rotomagum vicinamque huic urbi abbatiam illam incendêre, Vadiniacum reducta?*

apparet, ante annum 841 Rotomagum fuere tranſlata,

52 *Ita certè, dictæ abbatiæ, è qua ſacra illa pignora, cùm per plures annos in ea quieviſſent, metu Normannorum anno 841 Vadiniacum fuerint reducta, ratione habita, Riculſus, dum anno 872 aut ſequenti ad vicum illum venit, ea tum ibidem, utut in proprio fundo, exſulâſſe, in Charta ſuprà recitata, veritate nil læſa, affirmârit. Pariter quidem id cum veritate aſſeruiſſe fuerit cenſendus, ſi eadem corpora notabiliave horum oſſa è loco, à S. Audoëni abbatia diverſo, in quo per plures annos fuiſſent ſervata, Vadiniacum metu Normannorum anno 841 fuerint reducta; verum ſacra illa pignora tranſlata fuiſſe ad locum, abs abbatia illa diverſum, è quo, cùm plurium annorum ſpatio ibidem quieviſſent, metu Normannorum anno 841 Vadiniacum fuerint reducta, nemo umquam aſſeruit, nec quid uſquam, è quo, fuiſſe id factum, vel ſuſpicari queas, occurrit. Jam verò, cùm ſic habeat, ac Vadiniacum unà cum S. Audoëni corpore, quod eo abſque dubitatione ulla (Commentarium Sancti hujus Actis prævium, Operi noſtro ad* XXIV *Auguſti inſertum, num. 47 videſis) Normannorum metu anno 841 fuit tranſlatam,* Nigaſii, Quirini, Scuviculi & Pientiæ *corpora notabiliave horum oſſa fuiſſe delata, ſeſe in Ms. abbatiæ S. Audoëni codice legiſſe, Pomerayus in hujus Hiſtoria pag. 202 inſinuet, enimverò ſacra illa pignora, ſi non inde, certè è Riculſi Charta, utpote in qua, primo ordinationis ſuæ anno, Chriſti è dictis 872 aut ſeq.,* apud Vadiniacum villam *exſulâſſe illa, indubiè haud alia quàm ſuprà aſſignata ratione Riculſus, falſitatis certè ea in re haud arguendus, affirmârit, è villa iſta ſeu vico Rotomagum ad S. Audoëni abbatiam annorum aliquot ante annum 841 ſpatio fuiſſe delata, concludendum, ſpectatis omnibus, quæ jam dixi, apparet.*

53 *Porrò Davanneus, qui, ùt jam monui, oſſium* SS. Nigaſii, Quirini, Scuviculi & Pientiæ *partem Rotomagum ad ſuburbanam S. Audoëni ſeu S. Petri abbatiam, S. Audoëno curante, fuiſſe tranſlatam, cap. 48 ſuprà cit. ſcribit, ibidem prætcrea, eumdem ſanctum Rotomagenſem epiſcopum Rotomagi ædem ſacram, quæ inſignis modo eſt parœcialis eccleſia, ſub* S. Nigaſii *nomine & dedicâſſe & duobus Sancti hujus oſſibus, hodieque in illa ſervatis, ditâſſe, adjungit, ac deinde cap. proximè ſeq., tum quoque cum Lexovienſi epiſcopo quædam* S. Pientiæ *oſſa, quæ is, ùt ait, Rotomagi in palatii ſui ſacello, in S. Candidi veteris collegiatam & parœcialem eccleſiam modò mutato, depoſuit, Audoënum communicâſſe, affirmat. Verùm hæc, utut certè omnia, ſi locum habuêre umquam, Davannei ætatem longiſſimè prægreſſa, nullo iterum hic ſcriptor firmat teſtimonio antiquo; quare, etſi quidem forſan, quod de duobus* S. Nigaſii *oſſibus in Rotomagenſi Sancti hujus nomine inſignita eccleſia ab Audoëno locatis ait, vero haud abſimile ob rationem num. 48 allegatam queat videri, minimè tamen id aliaque, quæ de quibuſdam* S. Pientiæ *oſſibus, per Audoënum cum Lexovienſi epiſcopo communicatis ac abs hoc deinde Rotomagi depoſitis, memorat, pro certis atque indubitatis ſunt habenda. Aſt, etſi ſic habeat, rectè tamen duo* S. Nigaſii *oſſa Rotomagi in parœciali à Sancto hoc dicta eccleſia, etſi interim, quandonam, à quo & unde (neque enim, Mellento accepta, Antiquitatum Rotomagenſium, anno 1587 editarum, auctori, abſque ullo vade aſſerenti, fidem hic adhibendam reor) allata eo fuerint, ſit incertum, hodieque aſſervari, ſola etiam Davannei fide crediderris; id enim è fide dignis notitiis, Rotomago vel acceptis, vel ab ipſomet etiam ſibi ibidem comparatis, perſpectum habere potuit reque etiam ipſa veroſimillimè habuit.*

aut partim, aut omnes in urbis hujus, ubi hodieque duo S. Nigaſii

at non itidem aliqua S. Pientiæ oſſa ſervantur,

54 *Hinc etiam, olim ſaltem aliquot* S. Pientiæ *oſſa, uti ex ejuſdem Davannei, quæ jam memoravi, dictis conſequitur, Rotomagi in collegiata S. Candidi veteris eccleſia, etſi interim quandonam, à quo & unde allata eò fuiſſent, incertum pariter ſit, fuiſſe aſſervata, ſola ſcriptoris illius auctoritate & fide credo, idque eò propenſius quod, ut ait, oſſa illa in authentica, quam ſibi præluxiſſe innuit, eccleſiæ ejuſdem charta recenſeantur. Verùm an iſta aliave ſacra* S. Pientiæ *lipſana in dicta S. Candidi veteris eccleſia hodieque pariter ex-*

exſtant? Ibidem quidem hujus Sanctæ noſtræ cingulum, quo mulieribus, in partu periclitantibus impoſito, prodigioſè non raro ſuccurri, ſeſe è dictæ eccleſiæ canonicis audiviſſe ait; modò adhuc aſſervari, oſſa vero à Calviniſtis, Rotomagi in ſacra omnia anno 1562, ut notiſſimum eſt, impiiſſimè debacchatis, in ignem conjecta flammiſque abſumpta fuiſſe, aſſeverat. At verò, parte una reliquiarum S. Pientiæ Abrincas delata ibidemque in cathedrali eccleſia depoſita, partem alteram Rotomagi in collegiata S. Candidi veteris eccleſia & Mellenti in S. Nigaſii prioratu honorificè aſſervari, Arturus à Monaſterio hodie in Gynæceo ſacro, haud citiùs quàm anno 1657 ac proin diu poſt annum 1562 typis vulgato, affirmat; ita autem is ſcriptor cum Davanneo, qui, ut dictum, poſteriori hoc anno S. Pientiæ oſſa, quæ Rotomagi in collegiata S. Candidi veteris eccleſia aſſervabantur, combuſta ab hæreticis fuiſſe ait, pugnare videtur. Erit quidem fortaſſis, qui ab Arturo quo hunc cum Davanneo in concordiam adducat, per S. Pientiæ reliquias, quas Rotomagi in proximè dicta eccleſia ſervari aſſerit, non alias, quàm ſuprà memoratum à Davanneo ejuſdem Sanctæ noſtræ cingulum, velit intelligi; verùm interpretatio iſthæc videtur ab Arturi mente omnino aliena; cùmque ratio alia, quâ duo illi ſcriptores componantur, aſſignari, ut apparet, haud poſſit, utri hic aſſentiendum? Cùm ex ipſiſmet S. Candidi veteris canonicis, optimè ſanè, quæ ad hanc ſpectabant nec citiùs quàm patrum ſuorum memoriâ geſta erant, explorata, ut credere par eſt, habentibus, Davanneus, quæ de re illa ſcribit, intellexiſſe videatur, ſcriptore iſthoc, ut mihi equidem apparet, hic ſtandum, ac proin, quæ olim Rotomagi in dicta eccleſia aſſervata fuère, S Pientiæ oſſa, ibidem haud ampliùs exſtare exiſtimandum.

diverſis locis ſacris,

55 Verùm etſi ſic habeat, ac pariter, quæ olim in Rotomagenſi S. Audoëni abbatia ſeu eccleſia aſſervata fuère, SS. Nigaſii, Quirini & Scuviculi oſſa ibidem haud ampliùs, uti infrà docebo, reperiantur, Pientiam tamen prioris eccleſiæ canonici, Nigaſium vero, Quirinum & Scuviculum poſterioris monachi ſolemni feſto adhuc celebrant, aut certè ſeculo proximè prægreſſo, media ſui parte nondum elapſo, quo, qui hæc nos cap. 49 & ſeq. docet, Davanneus floruit, celebrârunt. Nec dubito, quin Nigaſius quoque Rotomagi in ſuprà memorata nominis ſui eccleſia, in qua, ut dictum, duo ejus oſſa hodieque aſſervantur, peculiari quodam unà cum Quirino & Scuviculo cultu afficiatur, certève olim fuerit affectus; etſi enim id nuſquam litteris mandatum inveniam, rem tamen mihi ſuadet exſtans penès nos SS. Nigaſii, Quirini & Scuviculi paſſio, in lectiones novem pro officio eccleſiaſtico diviſa, ac, ut adnotatio, ei in capite adſcripta, fert, Rotomagi è paræcialis S. Nigaſii eccleſiæ Ms. accepta indeque ad deceſſores noſtros anno 1642 tranſmiſſa: Verùm quo modo quantaque ſolemnitate tres iſti Sancti noſtri ibidem coluntur cultive olim fuère? Nihil planè, quo id determinem, occurrit; aſt de cultu, quo in Rotomagenſi S. Audoëni abbatia ſeu eccleſia gaviſi ſec. proximè elapſo fuere, aliter cenſeas; hæc quippe illos ritûs triplicis officio, lectionibus, quibus id partim conſtat, vitam & martyrium eorum complectentibus, XI Octobris die quotannis ſec. proximè prægreſſo, media ſui parte nondum elapſo, quo, qui id iterum cap. 50 nos docet, Davanneus floruit, celebrabat; cùm autem ſic habeat, eadem eccleſia ſolemniori etiam ritu, quàm reliqua tam civitatis quàm diœceſis Rotomagenſis loca, ſi forſan, ubi partem capitis S. Pientiæ aſſervari aiunt, Rupem-Guidonis; Fiſcanenſem, ubi aliquot SS. Nigaſii, Quirini & Scuviculi oſſa, Thecæ argenteæ incluſa, exſtare, Pomerayus affirmat, Ordinis S. Benedicti abbatiam; Vadiniacenſem, ubi omnes quatuor Sancti noſtri pro fide occiſi ac ſepulti parſque reliquiarum eorumdem in veneratione adhuc eſt, prioratum ſeu vicum; mox iterum memoratam Rotomagi ſancti Nigaſii, aliamque ibidem, ubi etiam aliquot Sanctorum noſtrorum reliquias reperiri, ſuprà laudatus Antiquitatum Rotomagenſium auctor pag. 72 ait, S. Viviani eccleſiam; ac denique, quam fidei lumine illuſtrâſſe Nigaſius dicitur, Pontiſaram ſeu Ponteſiam exceperis, SS. Nigaſium, Quirinum & Scuviculum ſeculo proximè elapſo celebrârit.

imò & in tota Rotomagenſi diœceſi culti olim fuère;

56 Id, uti etiam, fuiſſe nihilominùs tres hoſce Sanctos noſtros in tota Rotomagenſi diœceſi, in cujus cathedrali eccleſia aliquot S. Nigaſii reliquias hodieque honorificè aſſervari, Farinus Normanniæ Chriſtianæ pag. 69 ait, cultu eccleſiaſtico planè eximio tunc gaviſos, ac porro hodieque gaudere, è jam nunc dicendis evadet perſpicuum. Eccleſiæ metropolitanæ Rotomagenſis, quod illuſtriſſimi ac reverendiſſimi domini Franciſci de Harlay Rotomagenſis archiepiſcopi juſſu recognitum annoque 1627 excuſum notatur, penès nos exſtat Breviarium. In hoc alteroque adhuc antiquiori, quod penes nos pariter exſtat, anno 1581 typis mandato ejuſdem eccleſiæ Breviario ad V idus ſeu XI Octobris diem eccleſiaſticum de SS. Nigaſio, Quirino & Scuviculo officium, non ſub triplici, ſed dumtaxat ſub duplici ritu recitandum præſcribitur. Ac hinc quidem cultu ſanè eximio, ſed tamen minùs ſolemni, quàm in dicta S. Audoëni eccleſia, in tota aut certè, cùm id forſan non minori, quàm in hac, ſolemnitate in mox memoratis urbis et diœceſis Rotomagenſis locis fuerit peractum, ferè tota Rotomagenſi diœceſi SS. Nigaſium, Quirinum & Scuviculum integro illo temporis ſpatio, quod ab anno 1581 uſque ad annum 1627, imò verò ob mox alleganda uſque ad annum 1736 excurrit ac proin toto ſec. proximè elapſo fuiſſe quotannis affectos, evadit perſpicuum; dicto autem anno 1736 tres illos Sanctos noſtros à V idus ſeu à die Octobris XI, cui erant affixi, ad ſecundam menſis hujus Dominicam, modo hoc, modo alio die recurrentem, rejicere, eoſque deinceps, altioris claſſis ritu adhibito maximaque in eccleſiaſticum, quo anteà colebantur, officium mutatione inducta, non ſolos, ſed unà cum S. Mellono celebrare eſt viſum. Hæc omnia ex ipſomet, quod anno illo impreſſum eſt quodque mihi ante oculos verſatur, eccleſiæ Rotomagenſis Breviario intelligo.

ac porro hodieque

57 In hoc enim eccleſiaſticum ſequenti iſthoc titulo, Feſtivitas SS. Nigaſii, Neuſtriæ apoſtoli, & ſociorum Martyrum, ac Melloni, qui eccleſiam Rotomagenſem fundaverunt, in capite munitum ac ſecunda menſis Octobris Do-

AUCTORE C. B.

Dominica ſub triplici primæ claſſis ritu recitandum præſcribitur officium; id autem, ut reliqua, in quibus ab officiis, antea recitari in Sanctorum noſtrorum honorem ex antiquiorum Rotomagenſium anni 1581 *& anni* 1627 *Breviariorum præſcripto undecima Octobris die ſolitis, differat, ſilentio prætercam, orationem & lectiones, Sanctis, quos celebrat, proprias, quàm maximè ab oratione & lectionibus, quæ in duobus illis antiquioribus Breviariis de* SS. Nigaſio, Quirino & Scuviculo *leguntur, diſcrepantes, complectitur. Ut quàm verum id ſit, lectori ad oculum pateat, tantummodo tam quæ in hiſce, quàm quæ in alio mox dicto recentiori Rotomagenſi Breviario occurrit, orationem, lectionibus interim, quod nimis ſint prolixæ, brevitatis causâ omiſſis, huc tranſcribo. Prior, quæ in dictis duobus Breviariis antiquioribus, utut lectiones, maximè etiam invicem diſſonas complectentibus, diverſa non eſt, ſic habet:* Præſta, quæſumus, omnipotens Deus, ut, ſicut devotiſſimè populus chriſtianus ad Sanctorum martyrum tuorum Nigaſii, Quirini & Scuviculi temporalem ſolemnitatem concurrit, ita perfruatur æterna, & quod votis celebrat, comprehendat effectu. Per Dominum &c. *Poſterior vero his verbis concipitur:* Deus, qui lucem habitas inacceſſibilem & ſanctorum Nigaſii cum Sociis ac Melloni miniſterio de tenebris in admirabile lumen tuum nos vocaſti, fac, ut eorum interceſſione creſcamus in gratia & cognitione Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui tecum &c. *Binas modò haſce orationes aliaque jam nunc allegata ſtudioſus lector expendat, ſtatimque, tam quæ de mutatione in eccleſiaſticum* SS. Nigaſii, Quirini *&* Scuviculi *officium inducta, quam quæ de cultu inſigni, quo hi ſec. proximè elapſo fuêre in tota Rotomagenſi diœceſi ſeu eccleſia gaviſi ac porro hodieque gaudent, ſuprà aſſerui, veritati eſſe apprime conſona, perſpicuè intelliget.*

B

coluntur,

58 *At verò Galliæ Chriſt. auctæ Scriptores tom.* XI, *col.* 5 *de cultu, quo* Nigaſius *olim in eccleſia Rotomagenſi fuit gaviſus ac porrò adhuc gaudet, ſequentem loquuntur in modum:* Nigaſius unà cum ſancto Mellone proximo ſucceſſore ſuo (*hic nimirum ſecundus,* Nigaſius *verò, uti è ſuprà dictis putant, primus fuit Rotomagenſis epiſcopus*) colitur in eccleſia Rotomagenſi Dominicâ primâ Octobris ab hiſce nuperis diebus, quibus & retractatum eſt & denuo typis (*anno videlicet, ut dictum,* 1736) mandatum eccleſiæ ejuſdem Breviarium. Colebatur anteà ſolitarius III idus Octobris; *hæc autem iis, quæ de diebus,* SS. Nigaſii, Quirini & Scuviculi *cultui hodie & olim ſacris jam docui, minimè conſonant; verùm apud ſcriptores illos in diebus, quos antiquiori & hodierno* Nigaſii *cultui hic aſſignant, errorem cubare, nemo non facilè credet qui, quæ de hoc argumento aſſerui, ex ipſiſmet, quæ ſuprà laudavi, eccleſiæ Rotomagenſis Breviariis, ſtudioſiſſimè à me inſpectis, hauſta eſſe, conſiderârit. Ego interim id hic monuiſſe contentus à cultu, quo Sancti noſtri vel partim, vel omnes in diœceſi Rotomagenſi gaudent olimque fuêre gaviſi, ſermonem ad illorum in aliis etiam nonnullis extra diœceſim illam ſitis locis cultum jam converto. In Normannia, ad Sequanam fluvium, octo leucis ſuprà Rotomagum in Eurum & ſex ab Ebroicis in*

C

D

ortum ſitum eſt Vernonium, Gallicè Vernon, *Ebroicenſis ſub metropoli Rotomagenſi diœceſis oppidum, ſupernæ lucis face, ſi Sauſſayus in Martyrologio ſuo Gallicano rectè notet, à* S. Nigaſio *illuſtratum.*

idemque Vernoni,

59 *Ibidem magnâ in veneratione* S. Quirini *memoriam haberi, ſeſe è loci parocho, qui ſimul id ob quaſpiam Sancti hujus reliquias, in dicto oppido ſervatas traditionemque de fide, in hoc abs illo illata, fieri indicârit, didiciſſe, Davanneus in ſuis ad primam Vitæ* S. Nigaſii *editionem Additionibus cap.* 10 *aſſirmat; etſi autem cultus exterioris genus, quo illa ibi erga* S. Quirinum *veneratio exhibeatur, non exponat nec id aliunde mihi innoteſcat,* Quirinum *tamen ibidem, imo ſimul etiam* Nigaſium & Scubiculum *ritu ut minimùm ſemiduplici* XI *Octobris die coli, haud quaquam à veritatis ſpecie eſt alienum. Ita autumo, quod, cùm in diœceſis Ebroicenſis, quod mihi ad manum eſt quodque anno* 1586 *notatur excuſum, Breviario ad* XI *Octobris diem eccleſiaſticum de* SS. Nigaſio, Quirino & Scubiculo *novem lectionum officium, ritu ſemiduplici, ut Kalendarium, Breviario præfixum, docet, recitandum, præſcribatur, tum ſanè ſeu anno* 1586 *ac proin à longiſſimo jam tempore tribus hiſce Sanctis noſtris in diœceſi illa, in qua è dictis Vernonium ſitum eſt, eccleſiaſticus ritu hujuſmodi cultus fuerit exhibitus, nec ulla ex cauſa, quin id ibidem, ſi non altioris, ejuſdem ſaltem Ordinis ritu hodieque fiat, videatur ambigendum. Ad Abrincenſem, modo, quæ altera eſt epiſcopalis Normanniæ ſub metropoli Rotomagenſi civitas, cathedralem eccleſiam,* S. Pientiæ *reliquiis, uti è dictis Arturus à monaſterio ſcribit, ditatam, accedo.*

E

Abrincis, ubi S. Pientia.

60 *Nullas quidem in eccleſia illa exſtare* S. Pientiæ *reliquias, Davanneus cap.* 49 *contendit, pro ſe etiam ſuprà à me laudatum Antiquitatum Rotomagenſium auctorem citans; verùm apud hunc, quod ait, nuſquam invenio, cùmque ipſemet is ſcriptor, integrum* S. Pientiæ *corpus Mellenti non aſſervari, fateatur, quid ni hujus pars exſtare queat in cathedrali Abrincenſi eccleſia? In Sanctorum eccleſiæ hujus Proprio, quod penes nos exſtat quodque typis anno* 1635 *notatur mandatum, ad* XI *Octobris diem eccleſiaſticum de* SS. Nigaſio, Quirino, Scuviculo & Pientia *duplici primæ claſſis ritu recitandum proponitur officium, in quo de quatuor hiſce Sanctis noſtris aſſignatur oratio ſequentibus, quæ ſubdo, verbis concepta:* Deus, qui Sanctam nobis hujus diei ſolemnitatem in honorem Sanctorum martyrum tuorum Nicaſii, Quirini, Scubiculi, Pientiæ & aliorum, quorum reliquiæ in noſtra continentur eccleſia, conſecraſti, adeſto familiæ tuæ precibus & præſta, ut, quorum feſtivitatem celebramus, eorum meritis & interceſſionibus ſublevemur. Per Dominum noſtrum; *ex hac autem & eccleſiaſtico, ita, ut dixi, de Sanctis noſtris quotannis in cathedrali Abrincenſi eccleſia recitando officio ibidem non tantùm* S. Pientiæ, *ſed &* SS. Nigaſii, Quirini & Scubiculi, *reliquias exſtare aut ſaltem id ſibi Abrincenſes, quibus hac in re refragandum haud ſcio, habère perſuaſum, concludendum apparet, ſimulque, quod huc potiſſimùm ſpectat, etiam fit, ut nullus planè dubitandi locus relinquatur de inſigni quatuor* San-

F

A *Sanctorum noſtrorum apud illos cultu, qui, ſi ſecus foret, vel ex eo etiam, quod hi eodem prorſus modo, quo Sancti cum abſtinentia ab operibus ſervilibus colendi, tam in dicto Proprio quàm in Kalendario, huic præfixo, ſignentur, dilucidè probari poſſet.*

Aureliani,

61 *Porrò non tantùm Abrincis & Vernonii, ſed & per totas, ad quas binæ hæ urbes ſpectant, Abrincenſem & Ebroïcenſem diœceſes Sancti noſtri vel partim vel omnes* XI *Octobris die, uti è jam dictis nemo non colliget, quotannis coluntur, idemque de quatuor reliquis metropoli Rotomagenſi ſubjectis diœceſibus, Conſtantienſi videlicet, Sagienſi, Lexovienſi & Bajocenſi, pari jure, uti ex harum omnium vel Kalendariis, vel Sanctorum Propriis vel denique Breviariis diſco, eſt dicendum. Porrò plures adhuc alias, à quibus tum pariter Sancti noſtri coluntur, Galliarum diœceſes ac nominatim Carnotenſem, quæ ſæpiùs infrà memorandum Mellentinum* S. Nigaſii *prioratum dictamque à* S. Scuviculo *paræciam, ut Bailletus docet, complectitur, adducere hic* B *poſſem; verùm illas omnes, cum è jam allegatis eccleſiaſtici cultus, quo Sancti noſtri gaudent, celebritas ſatis ſuperque conſtet, modo hic ſigillatim recenſere Operæ pretium non eſt, hincque diœceſibus ſeu ut generatim loquar, locis jam memoratis, in quibus Sancti noſtri vel partim vel omnes coluntur, tria dumtaxat adhuc alia, quorum præcipuè apud auctores, de Sanctis noſtris loquentes, mentio occurrit, adjungo, Aurelianenſem videlicet S. Aniani eccleſiam, Malmundarienſem ſoliùs S. Petri primùm ac deinde, delatis eò, ut infrà docebo,* S. Quirini *reliquiis, Sancti etiam hujus nomine inſignitam ſeu abbatiam ſeu eccleſiam, ac denique Mellentinum S. Nigaſii prioratum. Ab Aurelianenſi S. Aniani eccleſia exordior. Hanc, cùm prior, quæ ſub Sancti ejuſdem nomine Deo dicata Aureliani ſteterat, à Normannis fuiſſet deſtructa, eminentiori urbis hujus loco Robertus Francorum rex, ut Helgaldus, æqualis principi huic ſcriptor, apud Cheſneum in Hiſtoriæ Francorum Scriptoribus tom. 4 pag. 72 docet, à fundamentis anno 1029 erexit, cùmque ad faſtigium fuiſſet adducta Deoque ſub S. Aniani* C *invocatione conſecrata, in novum iſtud ædificium ex antiquo fuêre SS. Aniani ac plurium aliorum Sanctorum corpora tranſlata; hoſce autem inter Helgaldus, qui ita, de quibus loquitur, ſacra pignora apud Cheſneum tom. cit. pag. 73 appellat,* S. Scubilium *ibidem recenſet.*

alibi S. Scubiculi

62 *Eſſe quidem, cur in dubium, an Helgaldi apud Cheſneum textui SS. Baudelii &* Scubilii *ſeu* Scubiculi *nomina addita non ſint, revocari queat, Tillemontius tom. 4 monument. Eccleſiaſt. in ſua in Dionyſium Pariſienſem 19 & 24 nota inſinuat, idcirco ſcilicet id faciens, quod Aurelianenſium, quæ ſec. proximè elapſo iteratis typis prodiêre in lucem, Antiquitatum auctor le Maire, dum Aniani aliorumque Sanctorum anno 1029 Aureliani factam tranſlationem ex Helgaldo refert, Bedelii &* Scubiculi *mentionem haud faciat, etſi interim Sanctos reliquos, quorum tum corpora ſeu lipſana unà cum corpore S. Aniani tranſlata ab Helgaldo narrantur, commemoret. Aſt, ſi quæ de tranſlatione illa laudatus Antiquitatum Aurelianenſium auctor narrat, verè ex Helgaldo acceperit, in hujus exemplari, quod illi præluxit, dictorum nominum omiſſione, non autem additione in exemplari, quo uſus eſt Cheſneus, fuiſſe erratum, vel ex eo credendum apparet, quod antiqua ſcriptorum exemplaria, ex antiquioribus horum exemplaribus accepta, vocabulorum omiſſione frequentiſſimè; additione autem rariſſimè aut certè multò minùs frequenter reperiantur fœdata. Adhæc tam SS. Baudelii &* Scubilii, *quàm Sanctorum aliorum, quorum corpora unà cùm S. Aniani corpore anno 1029 Aureliani in novum eccleſiam tranſlata ab Helgaldo loco ſuprà cit. referuntur, tranſlatio ad* XIV *Junii diem in Uſuardino Molani, qui diu ante Cheſneum & Antiquit. Aurel. auctorem floruit, Auctario Aureliani ſignatur huicque Martyrologi iſtius Auctario penes nos exſtans ſcriptum, quod ex veteri eccleſiæ S. Aniani Aurelianenſis Ms. acceptum notatur, ac veteri ejuſdem eccleſiæ Kalendario præfigitur, adſtipulatur.*

aliqua reliquiæ.

63 *Sequentia enim, quæ huc faciunt, verba ſuppeditat:* Tranſlata ſunt in eam eccleſiam *(novam ſcilicet S. Aniani Aurelianenſem)* per Robertum *(Francorum regem)* corpora SS. Aniani, Euſpicii, Monitoris, Floſculi conſſ. Baudelii & Scubilii Mart. Agiæ viduæ; *quare* E *cùm non tantùm Sanctorum, quos laudatus Antiquitatum Aurelianenſium auctor memorat, ſed & Sanctorum, quos omiſit, Baudelii &* Scubilii *ſeu* Scuviculi *corpora ſeu lipſana fuiſſe reipſa Aureliani ex antiqua in novam S. Aniani eccleſiam anno 1029 tranſlata videantur, idque, qui tum vivebat, Helgaldus indubiè habuerit perſpectum, utquid utriuſque Sancti iſtius nomina in ſcriptoris illius exemplari, quod Cheſneo præluxit, non ab ipſomet Helgaldo profecta, ſed in hujus textum à manu poſteriori intruſa ſuſpicemur? Quidquid itaque hic arguat Tillemontius, fuiſſe reipſa* S. Scuviculi *lipſana anno 1029 in Aurelianenſi S. Aniani eccleſia aſſervata, Helgaldi auctoritate impulſus in animum induco; etſi autem, quæ, qualiave illa exſtiterint, aut unde & quando eò fuerint allata, compertum haud habeam, fuiſſe tamen, quod huc potiſſimùm ſpectat,* S. Scubiculum *ad* V *Octobris diem in dicta Aurelianenſi eccleſia olim cultum, certum mihi eſt è jam ſuprà laudato veteri hujus Kalendario. In hoc enim* F Scubiculus *ad diem illum, quo proinde inter Prætermiſſos à nobis jam fuit relatus, novem lectionum Officio, ritu duplici recitando, in eccleſia illa tunc coli indicatur. Nec, quin hodieque ibidem* Scubiculus *colatur, ullam ob cauſam; maximè ſi quæ ibidem ſervata olim fuêre, modo adhuc exſtent ſacra ejus lipſana, dubitandum reor.*

ac tandem Malmundarii & Mellenti olim etiam eſt factum modòque adhuc fit.

64 *Quod modò ad Malmundarienſem S. Petri ſeu* S. Quirini *eccleſiam memoratumque* S. Nigaſii *prioratum ſpectat, eccleſia illa ſeu abbatia, quæ, ut Dionyſius Sammarthanus tom. 3 Galliæ Chriſt. auctæ col. 724 docet, vix duobus paſſuum millibus à Stabuleto, diœceſis Leodienſis abbatia, disjuncta, coſdem, quos hæc, abbates ac fundatorem habuit, in diœceſi Colonienſi inter Arduennam Silvam & Leodium ad Warchinnam rivulum in Tranſmoſanis eſt poſita; prioratus verò in inſula Mellentina, quæ ab urbe homonyma, tribus leucis Meduntâ totidemque Pinciaco diſſita,* exiguæ

AUCTORE C. B.

exiguo Sequanæ brachio ſejungitur, quaque, quamvis urbs ad Rotomagenſem, ad Carnotenſem tamen diœceſim ſpectat, eſt ſitus. Ambobus hiſce locis, quorum alterum Malmundarium, *alterum* Mellentum *brevitatis cauſâ ſubinde deinceps ſimpliciter appellabo, Sancti noſtri hodieque aut omnes aut partim cultu planè inſigni gaudent, certéque ſi non citiùs, jam inde ab illo tempore, quo ſacræ illorum reliquiæ fuerunt eò delatæ, ſunt gaviſi; verùm, etſi id, uti etiam præcipuas, quæ è Sanctorum noſtrorum corporibus adhuc ſuperſunt, partes Mellenti & Malmundarii modo aſſervari, apud omnes ferè de hoc argumento locutos, in confeſſo ſit, non parum tamen tam quandonam Malmundarium quàm quandonam Mellentum ſacra illa pignora fuerint delata, controvertitur, cúmque diſcuſſione, ut apparet, res ſit non indigna, hanc ego, utut multis difficultatibus implexam, in hoc Comment. examinabo ac porrò dilucidare conabor, ſimul etiam, cùm id opportunum acciderit, de Sanctorum noſtrorum apud Malmundarienſes & Mellentinos cultu plura, quàm modo de hoc dixerim, adducturus; verùm, priuſquam id faciam, quæ de illorum corporibus aut certè ob ea, quæ infrà dicturus ſum, horum parte Normannorum metu è vico Vadiniatenſi Condatum indéque Wambaſium tranſlata ac tandem Rotomagum, metu illo jam dudum ceſſante, adducta narrantur, § ſeq., quo ratione & via procedam, juverit expendiſſe.*

§ V. Reliquiæ Normannorum metu Condatum & Wambaſium delatæ póſtque, metu illo jam dudum ceſſante, Rotomagum adductæ.

Sanctorum noſtrorum hic narratæ reliquiæ metu Normannorum,

F*Uiſſe aliquamdiu ante annum 841 è Vadiniacenſi ſeu prædio ſeu vico, ubi* SS. Nigaſii, Quirini, Scubiculi & Pientiæ *corpora fuerant, ùt dictum, ſepulta, haud modicas horum partes Rotomagum ad ſuburbanam, ad quam prædium illud ſpectabat, S. Audoëni abbatiam tranſlatas, indéque ante annum 872 ob Normannorum in Neuſtriam irrumpentium metum ad eumdem vicum reductas, è Riculfi, epiſcopi Rotomagenſis, Charta, num. 49 & ſeq. huc tranſcripta, concludendum, uti in hanc num. 51 & ſeq. obſervata oſtendunt, apparet. Hæ porrò deinde, uti etiam, quæ Rotomagum haud fuerant tranſlatæ, reliquæ ferè omnes, niſi forſan, quæ modò Malmundarii & Mellenti exſtant, jam antea, quod infrà diſcutiam, vel ad ambo illa loca vel ad alterutrum ex his fuerint allatæ, Sanctorum noſtrorum reliquiæ Vadiniaco Condatum, quod, quemadmodùm Pomerayus in abbatiæ S. Audoëni Hiſt. lib. 4, cap. XI docet, alterum erat pluribus infrà memorandum abbatiæ illius prædium, fuère ob eorumdem Normannorum, ferro & igne in diverſas Galliarum provincias ſævientium, metum tranſlatæ. Id, quæ nunc adducturus ſum, dilucidè probatum dabunt. Apud Martenium Theſauri novi Anecdotorum tom. 3, col. 1677 & quinque ſeqq. exhibetur, quod ſuprà num. 8 laudavi, quodque, ùt ibidem docui, ſub ſec. XII initium exaratum videtur, quodpiam de* B. Nicaſii ejuſque Sociorum, *ùt titulus præfert,* tranſlatione *ſcriptum,* ex Ms. S. Audoëni Rothomagenſis annorum circitèr 600, *ùt Martenius monet, acceptum atque ab auctore anonymo concinnatum.*

ùt Tranſlationis illorum auctor teſtatur, Vadiniaco Condatum,

66 *Hic porrò, qui ſe Rotomagenſem S. Audoëni monachum non obſcurè prodit, Vadiniaci in eccleſia* SS. Nigaſii, Quirini & Scuviculi *honorem exſtructa, multo tempore trium horum Martyrum noſtrorum corpora quieviſſe, ſub lucubratiunculæ illius, cujus etiam Ms. exemplar, è S. Audoëni Ms. per Pomerayum excerptum, penes nos exſtat, initium num. 2 præfatus, ita mox num. 3 proſequitur:* Poſt plurima igitur annorum curricula, efféra gens Danorum, barbarico more piraticam exercens, cum ingenti claſſe Franciæ finem irrumpere & Occiduæ regionis provinciam, quæ nunc Normannia dicitur, devaſtando cœpit conſumere. Horum ergo infandorum metu gentilium prædictorum oſſa Martyrum ſanctæque Pientiæ cum beatiſſimi Audoëni præſulis gleba ad vicum Condatenſium ſunt tranſlata. *Ita ille,* SS. Nigaſii, Quirini, Scuviculi & Pientiæ *corpora Vadiniaco Condatum fuiſſe tranſlata, luculentiſſimè ſanè tradens; etſi autem hæc aut certè, quæ* Nigaſii, Quirini *& Scuviculi erant, Vadiniaci uſque ad tempus, quo Normanni in Gallias ſeu Occiduam harum provinciam, quæ modo* Normannia *vocatur, irrumpere cœpère, ac proin uſque ad annum, quo, ùt paſſim eruditi credunt, id factum,* 841 *requieviſſe, non obſcurè etiam, præfatus, quod dixi, per verba jam recitata indicet, haud propterea tamen iis, quæ de* SS. Nigaſii, Quirini & Scuviculi *corporibus ante annum illum Rotomagum partim tranſlatis docuimus, adverſari eſt cenſendus; dum enim ſacrorum illorum pignorum pars Rotomagum tum fuit delata, pars eorumdem altera longè major Vadiniaci remanſit; cùm autem à majori parte denominatio, & quidem meritò, ſoleat deſumi ac proin, Vadiniaci anno* 841 SS. Nigaſii, Quirini & Scuviculi *corpora, etiamſi hæc ibidem tunc integra haud ampliùs fuiſſent, adhuc requieviſſe, laudatus ſcriptor anonymus indicare, veritate nil læſa, potuerit, non eſt ſanè, cur nobis, qui, ſacra illa pignora ante eumdem annum Rotomagum fuiſſe ex parte delata, ſuprà docuimus, adverſari exiſtimetur.*

non quidem, ùt ille indicare videtur, ſub irruptionum Normannicarum initium,

67 *At verò* SS. Nigaſii, Quirini & Scuviculi, *itemque* SS. Pientiæ *& Audoëni corpora, ſtatim atque Normanni ſeu Dani in Gallias ſeu in Occiduam harum provinciam, poſteà* Normanniæ *nomine donatam, cum ingenti claſſe, quod, ut jam dixi, anno 841 factum, eò per Sequanam appulſi, irrumpere cœpère, Vadiniaco Condatum fuiſſe tranſlata, apertè etiam verbis jam recitatis videtur indicare; id autem cum Riculfi, Rotomagenſis epiſcopi, charta, num. 49 & ſeq. huc tranſcripta, indubiè pugnat; in hac enim Riculfus, ſeſe primo ordinationis ſuæ anno, Chriſti è ſuprà dictis 872 aut ſeq., Vadiniacum ad SS. Audoëni,* Nigaſii, Quirini, Scuviculi *& Pientiæ limina iviſſe affirmans, ſimul ſacra horum corpora metu Normannorum ibidem tunc exſtitiſſe adjungit, itaque nec Condatum nec alio fuiſſe delata, haud obſcurè prodit. Quare, cùm Riculfi*

AUCTORE C. B.

A culſi chartâ, quæ ſacra hæc Pignora, uti è jam dictis nemo non eruet, Vadiniaco Condatum anno 841 tranſlata nondum fuiſſe oſtendit, certiſſimè ſtandum hic ſit, laudatus anonymus tranſlationis S. Nigaſii Sociorumque ejus auctor, dum S. Audoëni juxta ac quatuor Sanctorum noſtrorum corpora jam inde ab anno illo ſeu jam inde ab irruptionum, quas, ut dictum, in Neuſtriam, Normanniæ nomine poſtea inſignitam, fecère Normanni, initio è vico Vadiniacenſi Condatum fuiſſe tranſlata, indicat, à veritate indubiè aberrat. Nec eſt, quod hic forſan, Sanctorum noſtrorum corpora, cùm Vadiniaco Condatum anno 841 fuiſſent tranſlata, è poſteriori hoc vico ad priorem ante annum 872 fuiſſe reducta, hincque, ut illa, cum anno iſthoc Vadiniacum Riculfus venit, ibidem tunc exſtiterint, factum eſſe, quis reponat; id enim nec confirmari poteſt documento ullo antiquo, nec uſquam à quoquam aſſertum invenitur.

ſed, quemadmodum hic adducta

68 Adhæc apud Marteneum tom. 3 Theſauri Novi Anecdotorum col. 1657 & tribus ſeqq. quodpiam etiam aliud, quod, uti titulus præfert, de beati Audoëni tranſlatione & ejus
B ſacratiſſimi corporis integritate tractat, quodque idcirco ad XXIV Auguſti diem, quo de ſanctiſſimo illo Rotomagenſium epiſcopo egimus, in Opus noſtrum jam fuit illatum, recenſetur ſcriptum, è ſuprà laudato, ùt Marteneus monet, Rotomagenſi abbatiæ S. Audoëni annorum circitèr 600 Ms. pariter acceptum; in hoc autem auctor anonymus, qui non ſeriùs, quàm qui S. Nigaſii ejuſque Sociorum Tranſlationem ſcripſit, floruiſſe videtur, S. Audoëni corpus ob Normannorum metum Rotomago Wadiniacum, quod, ùt in Commentario Sancti hujus Actis prævio num. 47 docuimus, anno 841 evenit, à S. Audoëni monachis fuiſſe tranſlatum ibidemque miraculis coruſcans annis aliquot requieviſſe præfatus, ſequentem deinde proſequitur in modum: Poſt hæc invaleſcente ſævitia paganorum & hoſtium dietim creſcente exercitu, cùm omnis penè Occiduæ regionis provincia crebris irruptionibus & incendio depopularetur, prædicti monachi ſancti Audoëni & ſanctorum martyrum Nicaſii,
C Quirini & Scuviculi corpora ad villam ſuam Condatum tranſtulerunt. Ita ille, non obſcurè ſanè, SS. Nigaſii, Quirini & Scuviculi corpora eodem, quo S. Audoëni corpus, tempore Condatum fuiſſe tranſlata, declarans. Aſt quid modo inde in rem noſtram? S. Audoëni corpus, quod, ùt dictum, anno 841 Vadiniacum Rotomago fuit portatum, ibidem adhuc anno 872 exſtitiſſe, è ſuprà laudata Riculfi Charta conſtat; id autem ex eo, quòd, quamvis ſacrum illud pignus ante annum 872 Vadiniaco Condatum fuiſſet tranſlatum, inde tamen ante eumdem annum Vadiniacum fuiſſet reductum, accidiſſe, nemo certè dixerit.

ſuadent, haud ante annum 872 fuerant tranſlata.

69 Quare, cùm S. Audoëni corpus, quod quò Normannorum furori ſubduceretur, à Rotomagenſibus abbatiæ, à Sancto hoc dictæ, monachis Rotomago Vadiniacum anno, ùt dixi, 841 fuerat allatum, ibidem per aliquot annos, donec tota ferè Occiduæ regionis, uti verbis mox recitatis auctor anonymus proximè laudatus loquitur, provincia ſeu Neuſtria à Normannis eſſet vaſtata, imo ob jam dicta ab anno 841 ad annum ut minimum 872 permanſerit, nec umquam interea à dictis monachis Condatum delatum indeque Vadiniacum fuerit reductum, fuiſſe vel ipſo anno 841 vel eo temporis ſpatio, quod abs hoc uſque ad annum 872 excurrit, Sanctorum noſtrorum reliquias, quò Normannorum furori ſubducerentur, Condatum ab iiſdem monachis tranſlatas, indeque Vadiniacum reductas, quis facilè in animum inducat? Quid enim? Anne hi forſan S. Audoëni, at non itidem SS. Nigaſii, Quirini, Scuviculi & Pientiæ reliquias Vadiniaci à gentilium rabie tutas, exiſtimârint, vel an magis de ſacris, quæ horum, quàm quæ Audoëni erant, lipſanis ſervandis fuerint ſolliciti? Tam unum quàm alterum ab omni, ùt apparet, veritatis ſpecie abhorret; cùm autem ſic habeat, Sanctorum noſtrorum corpora Condato, quò fuerint anno 841 delata, Wadiniacum inde ante annum 872 fuiſſe reducta, hincque, ut anno iſthoc ibidem exſtiterint, factum eſſe, veroſimile haud apparet; quare tam quæ Rotomago è S. Audoëni abbatia, quò è dictis ante annum 841 fuerant delata, Vadiniacum hoc ipſo anno fuerunt reducta, quàm quæ in poſteriori hoc loco remanſerant, reliqua omnia, niſi forſan, quod ſuprà E dixi, quodque infrà examinabo, locum habuerit, Sanctorum noſtrorum oſſa veroſimillimè ibidem uſque ad annum 872 permanſerint, ac tum demum inde cum omnis penè, ùt laudatus Tranſlationis S. Audoëni auctor anonymus loquitur, Occiduæ Galliarum regionis provincia crebris irruptionibus & incendiis à Normannis vaſtata eſſet, Condatum unà cum S. Audoëni corpore fuerint tranſlata; id autem ante annum 876 ac proin hunc ipſum annum inter & annum 872 factum videtur.

harumque poſt pars Condato Wambaſium primò

70 Anno enim, ùt ſuprà vidimus, 872 Riculfus, Rotomagenſis epiſcopus, Vadiniacum venit; cùm is autem, Sanctorum noſtrorum corpora tum temporis ibidem exſtitiſſe, in Charta poſt data ſupràque huc tranſcripta dilucidè prodat, ſic illa haud ampliùs, cùm hanc daret, ibidem exſtitiſſe, indicare videtur; quare, cùm Riculfus ultra annum 875 vitam haud protraxerit, ac proin Chartam illam ante annum 876 dederit, conſectarium eſt, ut Sanctorum noſtrorum corpora anno iſthoc Wadiniaci haud ampliùs exſtiterint, ac proin ut F inde inter annum 872, quo è dictis ibidem adhuc erant, & annum 876 Condatum fuerint tranſlata. Verùm, etſi ſic habeat, ac proin in tempore, quo id factum, determinando indubiè, uti è jam dictis conſequitur, anonymus Tranſlationis Sanctorum noſtrorum ſcriptor, qui ſub Normannicarum in Neuſtriam irruptionum initium rem geſtam prodit, errârit, ea tamen, quæ verbis, num. 66 huc tranſcriptis, de S. Quirini corpore magna ex parte reliquiarumque SS. Nigaſii & Scuviculi portione Malmundarium, cùm Sanctorum noſtrorum corpora Condatum nondum diu fuiſſent delata, ſumma cum veneratione inde aſportatis mox ſubjungit, veritati videntur apprimè conſona, uti infrà, cùm de tempore, quo ſacra illa pignora cum Malmundarienſibus fuerint communicata, diſputaturus ſum, oſtendam. Nec, inſtituto licèt accurato ac ſevero examine, invenire quidquam quivi, in quo erroris inſimulari merito queat, dum deinde, quod è SS. Nigaſii, Quirini & Scubiculi corporibus, Malmundarium,

AUCTORE C. B.

rium, ùt dixi, horum parte delata, remanſerat reliquum, è Condatenſi vico ſeu prædio ad abbatiæ S. Audoëni prædium aliud, à vico, nomine Wambaſio, *qui id complectebatur, quique tunc Orientali Franciæ ſeu Lotharingiæ innexus modò ad ducatum Luxemburgenſem ac diœceſim Trevirenſem ſpectat,* Wambaſii *appellatione, ùt Pomerayus in abbatiæ illius Hiſtoria lib. 4, cap. 12 docet, tum diſtinctum póſtque in prioratum, quem* Vallemmonachorum *nuncupavère, mutatum, à S. Audoëni monachis, Condati tunc commorantibus, fuiſſe tranſlatum, indeque tandem, cùm è prioratu illo fuiſſet furto aut certè clanculùm ſurreptum, Rotomagum anno 1032 adductum, memoriæ prodit.*

anno incomperto delata ac dein anno 1032

71 *Sanè* S. Nigaſii *ejuſque Sociorum reliquias ſeu, quum dixi, harum partem Wambaſium fuiſſe tranſlatam, in Tranſlationum S. Audoëni Hiſtoria, Operis noſtri tom.* IV *Auguſti à pag.* 820 *inſerta, litteris etiam conſignatum invenio; verùm nec Hiſtoriæ iſtius nec Sanctorum noſtrorum Tranſlationis auctor quidquam ſup-*

B

peditat, unde vel utcúmque annum, quo circitèr geſtum id fuerit, elicias. Rem quidem, ingruente inedia *ſeu fame, eveniſſe, duorum iſtorum auctorum prior ſcribit; verùm, cùm ſeculo* IX *frequentiſſimè in Gallias irrumpentibus ferroque & igne omnia vaſtantibus Normannis, tam ante quàm poſt annum 872, ante quem, ùt dictum, Sanctorum noſtrorum reliquiæ Vadiniaco Condatum tranſlatæ haud fuerunt, inediâ ſeu fame non raro laboratum pluribus locis fuerit, enimverò ex eo, quòd Sanctorum noſtrorum, quas dixi, reliquiæ Wambaſium Condato,* inedia ingruente, *fuerint delatæ, haudquaquam annus, quo circitèr id factum, determinari poteſt, cumque nec aliud quidquam, è quo, quandonam circitèr res geſta ſit, vel lato modo definias, inveniatur, annum illum omninò incompertum manere neceſſe eſt. Aſt, etſi id ita ſit, res tamen, quantùm ad annum, quo, quæ Wambaſium fuerant delatæ, Sanctorum noſtrorum reliquiæ, Rotomagum inde, Normannorum metu jam dudum ceſſànte, fuerint adductæ, ſecùs habet. Id enim anno 1032 factum, Sanctorum noſtro-*

C

rum Tranſlationis auctor diſertè nos docet, cúmque omnia, quæ de hoc argumento ſeu de SS. Nigaſii, Quirini & Scuviculi *reliquiarum parte Wambaſium primò ac deinde Rotomagum anno iſto delata tradit, optimè, ùt apparet, habuerit perſpecta, nec, quæ ſcribit, difficultatibus ullis ſint implexa, ea ego, tum quòd ad* SS. Nigaſii, Quirini & Scuviculi *gloriam non parùm conducant, tum quòd infrà uſui futura adhuc ſint, modò hic lectoris oculis, prout apud Marteneum loco ſuprà cit. exſtant, narrationis ſerie non interrupta, ſubjicio.*

72 *Verba, quibus ibidem concipiuntur, ſequentia hæc ſunt:* Interea monachi Condatenſium, ingruente inedia, beatorum martyrum Nicaſii ac Scuviculi (*in Ms. noſtro additur:* corpora) cum reliquiis beati Quirini ad Orientalem Franciæ plagam, quæ Lotharingia nuncupatur, in locum noſtræ poſſeſſionis, qui Wambaſius dicitur, detulerunt; ibique requieverunt uſque ad tempora Henrici regis Francorum. Hac tempeſtate venerabilis abbas nomine Henricus beati Audoëni cœnobio Rothomagenſi præerat, ſub quo non minima monachorum turba vero regi Chriſto regulariter militabat. Erat inter eos quidam ſenior, vocabulo Genricus, ætate provectus & conſilio maturus, qui ab eodem patre ad locum, quem prædiximus, pro monaſterii utilitate legatur. Qui cùm pretioſiſſima Chriſti Militum membra ad præſens quidem pro conditione reſoluta, ſed generali reſurrectione inſolubili compage reparanda & gloria immortalitatis decoranda, neglectui ibidem haberi conſpiceret, nec competenti miniſtrorum officio frequentari, ut dignum erat, adverteret; decrevit omninò ea ad ſuum tranſferre monaſterium, ſi tamen Dei omnipotentis, in cujus manu ſunt omnia, concederet arbitrium.

Rotomagum, ùt diſertè verbis, quæ hic

D

73 Quapropter præpropere regreſſus, abbati ſuo cauſam innotuit; à quo confeſtim redeundi accepit mandatum, inſuper & ſolatium ad id, quod deliberaverat, perficiendum. Timens autem ſenior, ne ab incolis loci, quibus ſancti Martyres adprimè erant venerationi & gloriæ, ſi id palàm fieret, impediretur, aut popularium factione ac tumultu ab inceptis omninò fruſtraretur, intempeſtæ noctis ſilentio ad locum, quo tantum theſauri ſervabatur, clanculo cum ſuis accedit; fractiſque loculis & ſanctorum martyrum Nigaſii ac Scuviculi corporibus cum ſancti Quirini reliquiis reverenter aſſumtis ocius inde receſſit. Fertur etiam, quia cùm illud, ubi jacuerant, feretrum reſerare conarentur, unus ex eo clavus longè exiliens diſparuit. Unde admodùm exterriti, ne fortè id compertum foret indicio latentis operis, Domini invocantes auxilium, omnia, uti invenerant, decenter compoſita reliquerunt.

narrationis ſerie

E

74 Igitur prælibatus heros maximis refertus gazis, divina ſe comitante gratia, iter arripuit, &, proſpero calle confecto, Rothomagum pervenit, præmiſſoque abbati nuncio, adventûs ſui cauſam patefecit. Facta itaque hujus rei cognitione, honorabilis ejuſdem urbis pontifex, nomine Robertus, cum univerſis tam eccleſiaſtici, quàm monaſtici Ordinis agminibus feſtivo cultu Sanctorum reliquiis obviam proceſſit cum magnis laudum præconiis, uti congruebat triumphatoribus & amicis Dei, qui laverunt ſtolas ſuas & candidas eas fecerunt in ſanguine Agni. Erat enim gloria in excelſis Deo & in terra pax hominibus bonæ voluntatis, cum ſanctiſſimi præſulis & invictiſſimi Martyris eò rediret corpus exanime, quò quondam vivens in carne pervenire non potuit glorioſa præventus paſſione. Prævenit quippe triumphus martyrii officium ſacerdotis; & laudem hominum obſequium præceſſit angelorum. O gloria Pontificis, qui ſui pontificatûs exordium ſanguine proprio conſecravit, & pro ſalute gregis ſeipſum velut aries electus ſacrificium prælibavit.

non interrupta, lectoris oculis

F

75 Reverendiſſimus igitur pater Henricus cum ſuorum collegio monachorum, dominus etiam Iſembertus abbas cœnobii ſanctæ Trinitatis de vicino monte, genere Teutonicus, liberalibus diſciplinis eruditiſſimus, & in omni religione probatiſſimus, cum aliis pluribus religioſis viris, præſente inclyto duce Northmannorum Roberto, Richardi Secundi filio, cum ſuis optimatibus & plurima utriuſque ſexûs multitudine ſuſcipientes beatorum Martyrum pignora, balſami & thuris odore fragrantia, cum hymnis & canticis ſpiritualibus in eccleſia beati Petri, Apoſtolorum principis, ſanctique Audoëni eximii confeſſoris honorificè depoſuerunt anno Dominicæ Incarnationis milleſimo triceſimo

ſubjiciuntur, idem auctor tradit, ſuis adducta;

AUCTORE C. B.

mo ſecundo, pridie Idus Decembris; ubi per eorum merita Domini ac Salvatoris gratia cunctis fideliter petentibus plurima impertire dignatur beneficia. Qui cum Deo Patre & Spiritu Sancto in Trinitate perfecta vivit & regnat Deus per omnia ſecula ſeculorum Amen. *Ita* SS. Nigaſii, Quirini & Scuviculi *reliquiæ, quæ Condati, tranſlata inde harum parte Malmundarium, ſuperfuêre, Wambaſium primò delatæ ac deinde Rotomagum adductæ, in celeberrima ibidem S. Audoëni abbatia depoſitæ fuiſſe ab anonymo, cujus de Sanctorum noſtrorum tranſlatione lucubratio apud Marteneum loco ſuprà cit. exſtat, auctore narrantur, nec in jam datis, quibus id fit, verbis quidquam, ob quod fides ei abroganda ſit, occurrit.*

etſi autem is, dum id facit, fide indignum ſeſe haud reddat,

76 *Iſembertum quidem, quem* cœnobii ſanctiſſimæ Trinitatis abbatem *appellat, anno demum* 1033 *abbatis benedictionem conſecutum eſſe, Galliæ Chriſt. Auctæ Scriptores tom.* XI *col.* 126 *affirmant; verùm nihil obſtat, quo minùs hic ad cœnobii illius, anno* 1030, *ut iidem ſcriptores ibidem col.* 125 *docent,* **B** *dedicati regimen jam inde ab anno* 1032, *quo ſacra trium iſtorum Martyrum noſtrorum lipſana Rotomagum fuerunt adducta, aſſumptus fuiſſe hincque ejuſdem abbas ab auctore noſtro appellari credatur; quod autem ad reliquas, ſub quibus veneranda illa pignora Rotomagum anno* 1032 *adveniſſe refert, perſonas illuſtres ſpectat, tum Henricum, nominis hujus primum, in Galliis regnaſſe, Robertumque, Richardi ſecundi filium, Normanniæ ducatum tenuiſſe, è Galliarum hiſtoriographis paſſim obviis omnino conſtat, nec ex iis, quæ tom. proximè cit. Galliæ Chriſt. auctæ Scriptores adducunt, epiſcopum, nomine* Robertum, *eccleſiæ Rotomagenſi, abbatemque, nomine* Henricum, *S. Audoëni abbatiæ tum præfuiſſe, minùs eſt certum. Quid plura? Non eſt etiam, cur noſtri iſtius ſcriptoris anonymi fides ſuſpecta habeatur ex eo, quod, ut apparet, furto interveniente, rem, de qua hic, geſtam, narret; undecimo enim, ad quod hæc ſpectat, ſeculo viri non pauci etiam religioſi, Sanctorum reliquias è locis ſacris furto ſurripere, religioni minimè ducebant, cùmque Vallis-mona-* **C** *chorum ſeu vicus ſeu prioratus à Rotomagenſi S. Audoëni abbatia dependeret, qualecumque furtum, quo inde, imperante hujus abbate,* SS. Nigaſii, Quirini & Scubiculi, *ne neglectui haberi pergerent, reliquiæ ablatæ fuêre, poteſt videri excuſatione utcùmque dignum.*

reliquias tamen S. Pientiæ, quarum ibidem haud meminit, Wambaſium primò

77 *At vero, etſi idem is noſter ſcriptor anonymus, tam* S. Pientiæ, *quàm* SS. Nigaſii, Quirini & Scubiculi *ſacra lipſana Vadiniaco Condatum Normannorum metu tranſlata, verbis num.* 66 *huc tranſcriptis mox narret, poſteà tamen, cum reliquiarum, quæ trium horum poſteriorum Martyrum erant, partem unam Malmundarium alteramque Wambaſium ſeu ad Vallem-monachorum delatam, refert, nullam ampliùs vel* S. Pientiæ *vel reliquiarum ejus mentionem facit; ita autem Wambaſium haſce tranſlatas haud fuiſſe, ſuſpicandi anſam præbet; eſt an verè ita haud factum rectèque adeò is ibidem* S. Pientiæ *ejuſque reliquiarum haud meminiſſe eſt cenſendus? De* SS. Nigaſio, Quirino & Scubiculo *eorumque ſacris exuviis potiſſimùm loqui, ſibi is videtur habuiſſe propoſitum, hincque facilè factum reor, ut, cùm* SS Nigaſii, Quirini & Scubiculi, *non autem etiam, veritate ſic exigente,* S. Pientiæ, *reliquiarum partem Malmundarium fuiſſe delatam, commemorare deberet, ſermone hinc ad illos ſolos delapſo, haud ampliùs* S. Pientiæ *reliquiarumque ejus meminerit, etſi interim non minùs hæ, quàm quæ è* SS. Nigaſii, Quirini & Scubiculi *reliquiis, Malmundarium harum parte aſportata, Condati ſupererant, Wambaſium inde fuiſſent delatæ. Idem auctor anonymus, tam S. Audoëni, quàm* SS. Nigaſii, Quirini & Scubiculi *ſacra lipſana Vadiniaco Condatum tranſlata, verbis ſuprà num.* 66 *huc tranſcriptis mox memorat, poſtque tamen, dum trium horum Martyrum reliquias partim Wambaſium aſportatas, refert, nullam ampliùs Audoëni reliquiarumque ejus mentionem facit; uti autem, etſi ſic habeat, Wambaſium nihilominùs, quemadmodum apud nos ad* XXIV *Auguſti diem in Comment. Sancti hujus antiſtitis Actis prævio num.* 49 *videre licet, S. Audoëni corpus fuit delatum, ita etiam* S. Pientiæ *reliquiæ fuerint eò veroſimillimè delatæ.*

ac dein Rotomagum tranſlatas etiam fuiſſe,

78 *Imò verò cùm poſt Wambaſii manſiſſe indeve ad locum, ab urbe Rotomagenſi diſtinctum, aſportatæ fuiſſe haud legantur, eas ego unà cum ſuprà memorata* SS. Nigaſii, Quirini & Scuviculi *reliquiarum parte Rotomagum etiam anno* 1032 *adductas, ibidemque in S. Audoëni abbatia depoſitas pariter fuiſſe, veroſimile opinor. Nec deerit forſan, qui hinc, eo ipſo demum anno* 1032 *aut etiam aliquantò poſt, non autem, uti è ſuprà dictis Davanneus vult, jam inde à ſec.* VII, *tam* S. Pientiæ, *quæ Rotomagi in S. Candidi veteris, olim exſtitêre, quàm* S. Nigaſii, *quæ hodieque in hujus eccleſia ibidem exiſtunt, reliquias fuiſſe ad utrumque hunc locum ſacrum allatas, modò etiam ſuſpicetur. At verò, ſciſcitabere nunc forſan, quid tandem de ſacris* SS. Nigaſii, Quirini, Scubiculi *veroſimiliterque etiam* S. Pientiæ *exuviis, Wambaſio ſeu ex Vallemonachorum Rotomagum anno* 1032 *adductis, eſt factum? Qui furentes Calviniſtæ anno* 1562 *Rotomagenſe S. Audoëni monaſterium expilà-* **F** *rint ac pleraſque ibidem aſſervatas Sanctorum reliquias igne abſumpſerint, Pomerayus, in monaſterii illius Hiſtoria lib.* 2, *cap.* 26 *lamentabili narratione exponens, ſacris illis lipſanis* S. Nigaſii *brachium, thecæ aureæ, gemmis triginta ornatæ, incluſum, reliquiaſque* S. Scuviculi, *in theca altera, auro & argento diſtincta, aſſervatas, Farino hiſce etiam* S. Quirini *reliquias lipſanothecæ tertiæ pariter incluſas adjiciente, accenſet.*

veroſimile apparet.

79 *Etſi autem & ibidem, &, dum cap. ſeq. de paucis, quæ hæreticorum illorum manus tum evaſère, reliquiis loquitur, nullam planè reliquiarum* S. Pientiæ *mentionem faciat, hinc tamen quæ Condati fuerant, Sanctæ hujus oſſa ſeu lipſana haud fuiſſe Wambaſium delata, indeque Rotomagum anno* 1032 *adducta, argui non eſt. Pomerayus enim Sanctorum reliquiis, quas anno* 1562 *à Calviniſtis in Rotomagenſi S. Audoëni monaſterio combuſtas, loco mox cit. ait, plures etiam à jam ſuprà dictis diverſas* S. Nigaſii *ejuſque Sociorum, quibus, ut antè docui,* S. Pientia *ab Uſuardo accenſetur, reliquias, lipſanothecæ, ex auro & argento factæ, incluſas ibidem annumerat. Adhæc* quid

AUCTORE C. B.

quid ſi ſacræ S. Pientiæ *reliquiæ, quæ Rotomagum anno 1032 fuerint adductæ, inde ante annum 1562 aliò fuerint avectæ, ſintque illæ ipſæ, quæ modo Mellenti aſſervantur, eò unà cum* SS. Nigaſii, Quirini & Scubiculi, *quæ ibidem pariter hodieque aſſervantur, reliquiis Rotomago, cùm ibi aut annis circiter triginta, aut pluribus etiam exſtitiſſent, poſt annum 1060 allatæ. Fuiſſè quidem univerſa iſthæc ſacra pignora diu etiam ante annum 1032 Mellentum advecta ac proin è Rotomagenſibus Sanctorum noſtrorum reliquiis haud accepta, Davanneus aliique contendunt; aſt contrarium vero eſſe ſimillimùm, Arturus à Monaſterio in Neuſtria Pia pag. 332 arbitratur; ſitne autem ei, an non, hac in re aſſentiendum, lectoris erit ex iis, quæ § ſeq. adducam, diſpicere.*

B

§ VI. Quandonam, quæ Mellenti exſtant, Sanctorum noſtrorum lipſana fuerint eò delata.

Quanam ſint, quæ hodieque Mellenti exſtant,

I*N tempus, quo Sanctorum noſtrorum reliquiæ, in Mellentino* S Nigaſii *prioratu hodieque aſſervatæ, delatæ eò fuerint, inquiſiturus, in anteceſſùm, quæ quantæque hæ ſint, quò ſic de hoc argumento modo dicendis via planior ſternatur, expono. Præcipua ex omnium quatuor Sanctorum noſtrorum corporibus oſſa, Hierothecis totidem diverſis triaque præterea* SS. Nigaſii, Quirini & Pientiæ *capita, Hierothecis pariter totidem diverſis incluſa, Mellenti ſeu in* S. Nigaſii *ibidem prioratu aſſervari, Davanneus, qui, quemadmodum ſuprà docui, res, à Sanctis noſtris geſtas, martyriumque, abs hiſce toleratum, litteris mandavit, in ſecunda lucubratiunculæ, quâ id fecit, parte de ſacris eorum reliquiis, miraculis & inſigni apud Mellentinos cultu tractans, loco non uno ac præſertim cap. 51, 64 & 75 docet. Verùm etſi is ſcriptor, qui, Mellenti natus, ibidem etiam* S. Nigaſii *prioratum beneficii nomine tenuit, ſuprà memoratas Sanctorum noſtrorum Hierothecas ſtudioſiſſimè, uti ipſemet declarat, ſit perſcrutatus, omniaque & ſingula in hiſce contenta illorum oſſa examinârit atque inſpexerit, haudquaquam tamen, quæ de præcipuis corporis* S. Quirini *oſſibus ipſoque etiam capite Mellenti aſſervatis prodit, indubitanter, niſi de capitis parte oſſibuſque corporis haud admodum multis exponantur, admittenda opinor. Ea ſedet ſententia, quod, quemadmodum infrà docebo,* S. Quirini *corpus aut integrum aut certè magna ex parte unà cum ejuſdem capite hujuſve ſaltem ob infrà dicenda parte Malmundarii aſſervari, è vico ſeu prioratu Condatenſi, cùm ſeculum* IX *media ſui parte jam dudum eſſet elapſum, eò allatum, appareat indubitatum.*

C

Sanctorum noſtrorum ſacra lipſana, exponitur;

81 *Quid ſi* S. Scuviculi *caput pro* S. Quirini *capite per errorem à Mellentinis accipiatur? Enimvero id mihi, cùm nuſquam, quo loco* S. Scuviculi *caput exiſtat, litteris mandatum inveniam, abhorrêre à veri ſpecie haud videtur. Aurelianenſes quidem* S. Scubiculi *corpus ſibi è jam dictis adſcribunt; verùm hi, uti ex infrà dicendis intelliges, partem pro toto accipiunt, hancque eſſe caput, nihil ſuadet. Utut interim ſit, ea equidem, quæ de* S. Quirini *reliquiis Davanneus ait, nequaquam, ut jam dixi, indubitanter, niſi ſenſu modo explicato accipiantur, ſunt credenda; quod autem ad* SS. Nigaſii, Scubiculi & Pientiæ *reliquias jam ſpectat, præcipua ſanè horum oſſa, ipſaque etiam* SS. Nigaſii & Pientiæ *capita aut horum ſaltem (capitis enim* S. Pientiæ *pars apud Rupem-Guidonis aſſervari dicitur) majorem partem Mellenti haberi, Davanneo aſſeveranti credo, ita ſcilicet animo comparatus, quod nihil, impedire natum, quò minùs id faciam, uſquam inveniam. Rotomagi quidem* S. Nigaſii *verticem ſeu caput aſſervari, Sauſſayus hac die in Martyrologio ſuo Gallicano indicare videtur; verùm id nec ab antiquitatum Rotomagenſium auctore ſuprà laudato, nec à Dadreo aut Farino nec denique ab ullis ſcriptoribus aliis, qui de* Nigaſio *ejuſque reliquiis tractant, aſſertum reperio, cùmque in aliis, quæ de Sanctorum noſtrorum reliquiis Martyrologus ille ſcribit, plus vice ſimplice, ut viſuri ſumus, à veritate aberrâſſè videatur, certè ego in re, de qua hìc ſermo, non illi, ſed Davanneo aſſentiendum reor ac modo, hiſce præmiſſis, in tempus, quo, quæ Mellenti hodieque exſtant, allata eò fuerint Sanctorum noſtrorum ſacra lipſana, inquirere aggredior.*

D

E

hæc eò non ſtatim, ùt Sauſſayus vult, à pace Eccleſiæ reddita,

82 *Tres de hoc circumferuntur ſententiæ; quarum prima, ad* SS. Nigaſii, Quirini & Scuviculi *reliquias tantummodo ſeſe extendens, ſtatim à pace poſt perſecutionum procellas Eccleſiæ reddita, ſecunda, ſub Normannorum in Gallias irruptionum initium ſeu circa annum 842, ac tertia denique, aliquamdiu poſt annum 1060 rem geſtam, ſtatuit. Priorem amplexus eſt ſequentibuſque hiſce in Martyrologio ſuo Gallicano Sauſſayus hodie propoſuit verbis:* Cæterum Athletarum Chriſti (Nigaſii *videlicet*, Quirini & Scubiculi) quieſcentia illic (*in Vadiniacenſi inſula*) extra furentium impetus corpora, Pientia fœmina nobilis, quam face ſupernæ lucis irradiaverant, magna cum reverentia ſepelivit. Quæ primum poſt ſedatos perſecutionum turbines, divinitus inſignita prodigiis, ad Meulantum oppidum, ubi divini Præcones Euangelii primitias diſſeminaverant, honorificè tranſlata in delubro, ſancti Nigaſii memoriæ propterea conſecrato, multa religione condita ſunt. *Ita laudatus Martyrologus; verùm* SS. Nigaſii, Quirini & Scubiculi, *itemque* S. Pientiæ, *corpora Vadiniaci, ubi fuerant ſepulta, uſque ad annum 841, imò vero utminimùm etiam uſque ad annum 872 quieviſſè, nec niſi quæpiam illorum oſſa ante dictum annum 841 ſive à S. Audoëno ſive ab alio quovis Rotomagum fuiſſe tranſlata, ex iis, quæ § proximè prægreſſo diſputata ſunt, perſpicuum apparet, uti quiſque, qui hæc conſiderârit, facilè, nî fallar, agnoſcet; cùm autem ſic habeat, Sauſſayus ſanè, qui præterea, quæ dicit, nullo firmat teſtimonio antiquo, audiendus hìc non eſt; neque vero ſcriptorem ullum, qui illius ea in re opinionem ſit ſecutus, invenire hactenus quivi.*

F

nec, ùt Davanneus, cujus opinio

83 *Quare nihil ſupereſt, quàm ut, hac inſuper habita, duas reliquas ſuprà propoſitas modo etiam examinemus. Abs harum priori, cujus author videtur Davanneus, ducto initium.*

AUCTORE C. B.

A tium. Hic Sanctorum noſtrorum biographus, Rotomagenſes S. Audoëni monachos, Normannis anno 842 ſeu potiùs ob jam ſuprà dicta anno 841 in Gallias irrumpentibus, Condatum ac demum Wambaſium ſeu ad Vallem-monachorum, fugâ arreptâ, S. Audoëni corpus ac quidquid penes ipſos reliquiarum S. Nigaſii aliorumque Sanctorum fuit, detuliſſe, haſque deinde, cùm poſteriori illo loco diu quieviſſent, anno demum 1032 Rotomagum adductas ibidemque magna cum ſolemnitate depoſitas, anno tandem 1562 ab Hæreticis, ſuſdeque omnia ſacra Rotomagi vertentibus, combuſtas fuiſſe, cap. 51 præfatus, mox deinde, tum temporis ſeu irrumpentibus dicto anno 841 aut, ut ſcribit, 842 in Gallias Normannis, Mellentinum comitem, qui per uxorem ſuam Vadiniaci erat Dynaſta, ſolerter ac providè, ut, quæ ibi erant, præcipua SS. Nigaſii, Quirini, Scubiculi & Pientiæ oſſa Mellentum deferrentur, ibidemque in æde, quam inſula, exiguo dumtaxat, ut jam ſuprà docui, Sequanæ brachio ab urbe illa ſe-
B juncta, complectebatur, ſanctiſſimæ virgini Mariæ dedicata deponerentur, curâſſe, ſubjungit: cùm autem pòſt, Sanctorum noſtrorum præcipua, de quibus hic loquitur, oſſa eſſe ea ipſa, quæ hodieque Mellenti ſervantur, loco non uno indicet, Mellentum hæc dicto anno 842 ſeu potiùs, ut jam monui, anno 841, ſi tamen Nigaſii caput, minoraque aliquot oſſa, quæ, ut infrà videbimus, ſeriùs eò delata ait, exceperis, è vico Vadiniacenſi per comitem Mellentinum fuiſſe adducta, non obſcurè prodit.

tationibus

84 Verùm id, quod, ſi locum habuiſſet, ſeculis octo circitèr Davannei ætatem fuiſſet prægreſſum, ſcriptori huic abſque vade aſſerenti, quis credat? Nemo certè, qui, quæ de rebus adeo antiquis à ſcriptoribus recentioribus ſine antiquiorum teſtimonio proferuntur, è notiſſimo Baronii effato meritò contemni, conſiderârit. Adhæc ſacra illa lipſana Mellentum, ſeu ad inſulam, urbi huic vicinam, quo certiùs Normannorum furori ſubducerentur, fuiſſe tum à comite Mellentino è vico Vadiniacenſi tranſlata, Davanneus loco
C cit., ait; verùm à gentilibus iſtis, Sequanâ in Neuſtriam ingreſſis certéque claſſe ſua prope dictam inſulam, nulla tunc, ut ipſemet is ſcriptor fatetur, arte humana munitam, tranſituris, tutiores in hac, quàm in remotiori à fluvio iſto Vadiniacenſi vico, futuras SS. Nigaſii, Quirini, Scubiculi & Pientiæ reliquias, perſuaſum ſibi habere Mellentinus comes qui queat? Id enimverò ego haud ſatis perſpicio. Quòd ſi enim tunc Vadiniaci magis, quam in Mellentina Normannorum inſultibus continuò certè expoſita inſula, à barbaris illis fuerit timendum, qui, quæſo, factum, ut Rotomagenſes S. Audoëni monachi, prout feciſſe illos § proximè prægreſſo vidimus, S. Audoëni corpus, quo id ethnicæ illius gentis furori ſubducerent, Vadiniacum eodem dicto anno 841 aut, ſi mavis, 842 detulerint, ibidemque ſacrum illud pignus ad annum utminimùm 872 reliquerint?

in medium hic adductis

85 Futurum quidem, ut Mellentina inſula à Normannis maneret intacta, Mellentinum comitem ex eo, quod & gentiles iſti torrentis in modum per regiones, nuſpiam fixo pede, tantummodo tranſirent, & locus ille pauperes dumtaxat piſcatorum caſas, prædandi cupidinem excitare minimè natas, complecteretur, prævidiſſe, Davanneus adjungit; verùm cùm equidem in dicta inſula, ipſomet ſcriptore iſthoc fatente, ſita fuerit, in quâ Sanctorum noſtrorum oſſa, Vadiniaco allata, Mellentinus comes locârit, eccleſia Sanctiſſimæ Virgini Mariæ ſacra, barbarique illi, ſpe prædæ allecti, loca ſacra præ cæteris diripere ac devaſtare ſolenne haberent, enimverò, futurum, ut dicta ædes ſacra, inſulaque hanc complectens, à gentis efferæ inſultibus ac direptione maneret immunis, Mellentinum comitem ex eo, quod Davanneus ait, non dicam, prævidere, ſed vel ſperare meritò potuiſſe, veroſimile haud apparet. Quòd ſi quis, Mellentinum comitem, firmâ in SS. Nigaſium, Quirinum, Scubiculum & Pientiam fiduciâ impulſum, ſacras horum exuvias Mellentum, ut locus potenti eorumdem patrocinio à dictorum barbarorum furore ſervaretur immunis, Vadiniaco eum tranſtuliſſe, aſſereret, verò forſan poſſet haud abſimilis videri ejus oratio; aſt
E quo minùs vel ex hoc vel ex alio quovis fine Sanctorum noſtrorum, quæ Mellenti hodieque exiſtunt, ſacra lipſana, Normannis in Neuſtriam anno 841 irrumpentibus, delata eò fuiſſe credantur, ſuprà ſæpiùs jam laudata Riculfi, Rotomagenſis epiſcopi charta ſæpiuſque itidem ſuprà laudatus tranſlationis Sanctorum noſtrorum Scriptor anonymus impediunt.

ac præſertim è Riculfi Chartâ anonymoque

86 Riculfus enim, primo ordinationis ſuæ anno, Chriſti, ut jam plus ſemel dictum, 872, SS. Audoëni, Nigaſii, Quirini, Scuviculi & Pientiæ corpora apud Vadiniacum Villam adhuc exſtitiſſe, luculenter, ut ſuprà docui, in charta illa prodit. Nec eſt, quod reponas, à Riculfo per SS. Nigaſii, Quirini, Scubiculi & Pientiæ, de quibus loquitur, ſacroſancta corpora minores dumtaxat ſeu minùs præcipuas horum partes, non autem corpora integra, intelligi; Riculfus enim eodem modo, quo ibidem de hiſce, de S. Audoëni corpore etiam loquitur; cùm autem, ut nemo non fatebitur, per ſacrum iſthoc pignus, non minores dumtaxat ſeu minùs præcipuas hujus
F partes, ſed corpus vel omnino vel ſaltem ferè integrum à Rotomagenſi illo archiepiſcopo intelligatur, utquid abs hoc per Sanctorum noſtrorum, de quibus loco cit. loquitur, corpora minores dumtaxat ſeu minùs præcipuas horum partes, non autem etiam corpora, vel omninò vel ſaltem ferè integra intelligi, putemus? Quod modo ad anonymum tranſlationis Sanctorum noſtrorum ſcriptorem ſpectat, hic per ea, quæ lucubrationis ſuæ apud Martencum (ſuprà à me num. 65 dicta videſis) num. 2 & 3 memorat, SS. Nigaſii, Quirini & Scuviculi, imo & Pientiæ, corpora Vadiniaci uſque ad tempus, quo inde Normannorum metu Condatum fuère tranſlata, ac proin, uti hinc conſectarium ſuprà oſtendi, uſque ad annum utminimùm 872 quieviſſe, non obſcurè prodit; abs illo autem partem pro toto non accipi ſeu per Sanctorum noſtrorum, de quibus loquitur, corpora non minores dumtaxat ſeu minùs præcipuas horum partes, ſed corpora vel omninò vel certè propemodum integra intelligi, mihi apparet vix non certum.

87 Poſtquam enim, Sanctorum noſtrorum oſſa Vadiniaco Condatum Normannorum metu fuiſſe

AUCTORE C. B.

ſcriptore hic memoratis confutatur, contendit,

fuiſſe tranſlata, narravit, mox ſubjungit, poſt pauci temporis interſtitium B. Quirini corpus magna ex parte & ex reliquiis beatorum Nigaſii ac Scuviculi ad locum, qui Malmundarienſis dicitur, ſumma cum reverentia aſportantur, *ac deinde, nonnullis, quæ huc non ſpectant, interpoſitis, ſequentem in Mſ. noſtro loquitur in modum:* Monachi Condatenſium, ingruente inedia, beatorum martyrum Nigaſii, ac Scuviculi corpora cum reliquiis Beati Quirini ad Orientalem Franciæ plagam, quæ Lotharingia nuncupatur, in locum noſtræ poſſeſſionis, qui Wambaſius nuncupatur, detulerunt; *cùm autem, uti è duobus hiſce illius textibus liquet,* S. Quirini *corpus, majori hujus parte Malmundarium delata, reliquiarum dumtaxat, contráque* SS. Nigaſii & Scuviculi *corpora, minori dumtaxat horum parte ad eumdem locum delata,* corporum *appellatione diſtinguat, id enimverò, abs illo per corpora, non minores ſeu minùs præcipuas horum partes, ſed corpora vel omnino membris omnibus integra vel ſaltem majori horum parte conſtantia intelligi, argumento eſt perquam valido, ac pene indubitato. Quare, cùm omnium quatuor Sanctorum noſtrorum aut certè* Nigaſii, Quirini & Scubiculi *corpora, dum ea uſque ad tempus, quo Condatum fuêre tranſlata, ſeu è dictis uſque ad annum ut minimùm 872 Vadiniaci quieviſſe loco ſuprà cit. prodit, non* reliquiarum, *ſed* corporum *appellatione diſtinguat, certè & is, qui, ut ſuprà docui, ſec. XII initio floruit, & ſimul è dictis Riculfi charta obſtat, quo minùs præcipua Sanctorum noſtrorum oſſa jam inde ab anno ſeu 842 ſeu 841 Mellentum credantur tranſlata.*

ſub Normannicarum in Neuſtriam irruptionum initium,

88 *Nec quidquam uſquam ſat ſolidi, quo Davanneo, id aſſerenti, fides concilietur, invenire quivi; ſubinde quidem is ſcriptor in ſua de Sanctis noſtris lucubratione citat Mſs. antiqua; verùm quæ qualiave & an fide omnino digna hæc fuerint, non edicit, cùmque, etſi iis inſtructus, in errores non paucos, uti ex infra dicendis intelliges, ſit prolapſus, mihi vel ex eo evadunt ſuſpecta. Nec, ut præcipua Sanctorum noſtrorum oſſa jam inde ab anno 842 aut 841 Mellentum delata, credam, me movêre queunt Farinus & Pomerayus; etſi enim hi juxtà ac aliquot adhuc recentiores ſcriptores alii Davanneo, id aſſerenti, aſſentiantur, nullum tamen etiam ipſi antiquum fideque dignum, quo, quod hic ait, confirmetur, documentum allegant. Rite itaque ac ſedulo hiſce omnibus modò expenſis, mihi è tribus ſuprà memoratis de tempore, quò, quæ hodieque Mellenti aſſervantur, Sanctorum noſtrorum lipſana delata eò fuerint, ſententiis ſeu opinionibus præplacet tertia, quâ id nec ſtatim à pace, poſt perſecutionum procellas Eccleſiæ reddita, nec Normannicarum in Neuſtriam irruptionum initio ſeu anno circitèr 841, ſed certo quidem haud ante annum 1032 probabiliterque etiam haud ante annum 1060 factum ſtatuitur.*

ſed, quemadmodùm, tranſcriptis, quæ huc

89 *Eam Arturus à Monaſterio in Neuſtria Pia pag. 332, poſtquam* SS. Nigaſii & Scubiculi *corpora unà cum* S. Quirini *reliquiis Wambaſio Rotomagum anno 1032 fuiſſe adducta narravit, amplectitur ſequentibuſque hiſce, quæ huc juverit tranſcripſiſſe, proponit verbis:* Itaque nulli dubium videtur prælatorum ſanctorum Martyrum (*imò & S.* Pientiæ) ſacra pignora, poſtmodùm exinde (*Rotomago videlicet*) Mellentum fuiſſe tranſlata, cujus cauſam ipſe Davanneus ſic aperit. Quòd, cùm Valerannus, Mellentinus comes, partes Henrici, regis Francorum, ſequutus, in conflictu Varavillano captus fuiſſet à duce Normanniæ ann. 1060, votum emiſit Deo & ipſis SS. Martyribus, quos præcipua devotione venerabatur, de eccleſia ædificanda in eorum memoriam, ſi ad eorum preces ab omnipotente Deo libertatem conſequeretur; cujus pia petitio* mox cælitus exaudita, ann. 2. ſuæ captivitatis liber evaſit. Tunc memor ſui promiſſi fundamenta jecit eccleſiæ ac prioratus in honorem S. Nicaſii & Sociorum apud Mellentum; quod oppidum nobiliſſimum eſt ad Sequanam fluvium diœceſ. Rothomagenſ.: locus verò, huic novæ ſtructuræ deſignatus, fuit in inſula Mellentina; ubi jam extabat ædicula quædam, virgini Deiparæ dicata; quæ* ſolo æquata, alia inſignis baſilica inibi conſtructa eſt ſub nomine ejuſdem Deiparæ Virginis, & S. Nicaſii ac Sociorum martyrum.

*petitione

*quâ

ſpectant, Arturi verbis.

90 Tum anno 1067, *rectiùs anno 1076, imò verò ob infrà dicenda rectiùs etiam anno 1077 aut alio poſteriori,* die XXVIII Octob. ſolemni ritu Deo dicata per Gaufridum, Carnotenſ. epiſcopum, ad quem ſpectat hujuſmodi inſula. Hujuſce rei gratiâ, probabile eſt, ipſum Valerannum comitem ſacra SS. Martyrum oſſa Nicaſii & Sociorum non ſine inſtantia magna obtinuiſſe & Rothomago Mellentum adferenda curâſſe in hanc novam eccleſiam; quæ poſtea magnis exornata eſt miraculis, ad interceſſionem horum Sanctorum divinitus editis; & ingentibus prædiis, terris ac poſſeſſionibus ditata ampliſſimis, tum à comitibus & vicecomitibus Mellentinis, tum à proceribus & optimatibus provinciæ: quæ omnia ultrò confirmârunt & ampliârunt reges Franciæ & Angliæ ac duces Normanniæ; ſed & ſummi Pontifices, archiepiſcopi Rothomagenſes nec non epiſcopi Carnotenſes eumdem locum multis privilegiis, gratiis, indulgentiis aliiſque favoribus illuſtrârunt, quorum teſſeram latè proſequitur Davanneus. *Hactenus laudatus ſcriptor, ſacroſancta* SS. Nigaſii, Quirini & Scubiculi *ac proin ob ſuprà dicta & S.* Pientiæ *lipſana, quæ hodieque Mellenti exſtant, fuiſſe eo occaſione, quam exponit, ac proin nonniſi poſt annum 1060 delata, probabile pronuntians.*

probatur, haud ante annum

91 *Verùm, priuſquam hac de re, quæ huc potiſſimùm ſpectat, lectori, quæ dicenda duco, proponam, in anteceſſum, fuiſſe re etiam ipſa, ùt verbis recitatis ab ipſo ſtatim horum initio ait, ſacra iſta pignora Rotomago Mellentum allata, idque proinde certè haud citiùs quàm anno 1032 factum, ſequenti modo oſtendo. Fuiſſe* SS. Nigaſii & Scubiculi *corpora unà cum* S. Quirini *reliquiis Wambaſio Rotomagum anno 1032 adducta, dilucidè, ùt ſuprà vidimus, anonymus Tranſlationis Sanctorum noſtrorum auctor apud Martenium loco ſuprà aſſignato docet; cùm autem is ſcriptor, quo certè, cùm omnibus hac de re locutis, & antiquior ſit & præſtantior, hic ſtandum, partem pro toto, ùt jam ſuprà oſtendi, non accipiat ſeu, quod eòdem recidit, per* SS. Nigaſii & Scubiculi *corpora, quæ Rotomagum anno 1032 allata ſcribit,*

AUCTORE C. B.

A *bit, non minores dumtaxat ſeu minùs præcipuas horum partes, ſed corpora vel omnibus omninò ſuis membris ſeu oſſibus integra, vel majori ſaltem horum parte conſtantia intelligat, conſectarium eſt, ut unà cum* S. Quirini *reliquiis ſeu corporis Sancti hujus partibus minùs præcipuis* SS. Nigaſii *&* Scubiculi, *imò & ob ſuprà dicta* S. Pientiæ, *corpora vel integra vel ferè integra anno 1032 Rotomagi exſtiterint, ac proin, ut, cùm tum, uti inde conſequitur, Mellentum nondum fuiſſent quæ hodieque ibidem aſſervantur, præcipua Sanctorum noſtrorum oſſa advecta, fuerint eò & poſt dictum annum 1032 & non aliunde quam Rotomago delata.*

1032, imò verò probabiliter etiam non priùs,

92 Quòd ſi, quod anno 1029 Aureliani ex antiqua S. Aniani eccleſia in novam tranſlatum fuiſſe, Helgaldus, *ut jam ſuprà docui, memoriæ prodit,* S. Scubiculi *corpus ſeu potiùs (partem enim pro toto, cum præcipua noſtri hujus Sancti oſſa Mellenti hodieque exſtare, nemo eat inficias, hic accepiſſe auctor ille eſt cenſendus) quæpiam ſacri illius pignoris pars Aurelianum Mellento, ut recentiores quidam putant, fuiſſet delata, inde enimverò non tantùm* S. Scubiculi, *ſed & trium* B *aliorum Sanctorum noſtrorum, quæ Mellenti hodieque ſervantur, ſacra lipſana fuiſſe eò & ante annum 1032 & aliunde quàm* Rotomago, *delata, non immeritò poſſet argui; verùm qui id, quod dixi putant, nec ex* Helgaldo, *utpote qui nec unde, nec quando, quas Aureliani anno 1029 tranſlatas ſcribit, advectæ eò fuerint* S. Scubiculi *reliquiæ, edicat, nec ex ullo alio ſcriptore ſeu documento antiquo hanc opinionem ſuam firmant, nihilque obſtare invenio, quo minùs, quod è* S. Scubiculi *reliquiis Aureliani hodie ſervatur aut certè ſervatum olim fuit, jam inde à ſec.* IX, *cùm Sanctorum noſtrorum lipſana vel Condati vel Wambaſii jam exiſterent, è locorum horum alterutro Aurelianum fuiſſe delatum credatur; cùm autem ſic habeat ac proin è* S. Scubiculi *reliquiis, anno 1029 Aureliani ex antiqua in novam S. Aniani eccleſiam tranſlatis, nihil omninò contra opinionem, quâ, quæ Mellenti hodieque aſſervantur, Sanctorum noſtrorum ſacra lipſana eò fuiſſe nec ante annum 1032,* C *nec aliunde quàm Rotomago delata exiſtimantur, poſſit inferri, modò ſacra illa pignora probabiliter occaſione, quam Arturus verbis jam recitatis aſſignat, ac proin nec ante annum 1060, utpote ante quem iſthæc locum è dicendis haud habuerit, Rotomago Mellentum fuiſſe delata, oſtendamus.*

quàm cùm poſt pugnam Varavillanam

93 Bello inter Henricum primum, Francorum regem & Guillielmum Nothum ſeu, ut ab aliis vocatur, conqueſtorem *Normanniæ ducem exorto, prælium inter duos hoſce principes anno 1060 in Normannia ad aggerem itinerarium Varavillanum, Gallicè* à la chauſſée de Varaville, *fuiſſe commiſſum, Davanneus, pro ſe citans mihi ignotum Normanniæ Chronicon, in Sanctorum noſtrorum Vita cap. 54 affirmat, idque pariter in Chronologico à ſe contexto Hiſt. Francicæ Compendio tom. 2, pag. 498 Mezerayus facit. Hic quidem, qui dictum itinerarium aggerem ſeu, ut vulgò loquimur,* Calceiam *Cadomum inter & Lexovium collocat, prælium illud, quod Francorum regi improſpere ceſſiſſe adjungit, non anno 1060, ut Davanneus, ſed anno 1058 innectit; verùm utro annorum iſtorùm id evenerit, parùm refert. Inde enim occaſioni, quâ, quæ Mellenti exſtant, tranſlata eò fuiſſe ſacra Sanctorum noſtrorum lipſana, probabile cum Arturo opinor, locum fuiſſe ante annum 1060 ac proin ante hunc ſacra illa pignora Mellentum fuiſſe delata, inferri haud poterit. Res è jam dicendis pateſcet. Galerannus, nominis hujus primus Mellentinus comes, qui, pro rege Francorum ſtans, in memorato prælio à duce Normanniæ, uti è dicto, quod laudat, Normanniæ Chronico Davanneus etiam docet, captus fuit, votum Deo ac* S. Nigaſio *pro libertate obtinenda vovit, cùmque hanc poſt annum adeptus domumque eſſet reverſus, voti fidem ſoluturus, eccleſiam, SS. Virgini Mariæ in inſula Mellentina ſacram, juſſit deſtrui, eodemque, quo hæc ſteterat, loco eccleſiæ & prioratûs* S. Nigaſii *fundamenta jecit, cùmque hæc ædificia poſt quinquennium circitèr aut ſexennium ad faſtigium eſſent adducta, eccleſia ſolemni ritu Deo ſub SS. Virginis Mariæ ſanctorumque* Nigaſii *ac Sociorum ejus invocatione anno 1067, die* XXVIII *Octobris, SS. Simoni & Judæ ſacra, à Gaufrido* E *Carnotenſi epiſcopo fuit conſecrata. Ita ſcilicet in Sanctorum noſtrorum Vita cap. 57 Davanneus; verùm, cùm eccleſia illa, uti è Galeranni ſecundi, Mellentini comitis, charta, quam poſt cap. 59 idem Davanneus laudat, perſpicuè intelligitur, fuerit reipſa à Gaufrido, Carnotenſi epiſcopo, conſecrata, certiſſimè is Sanctorum noſtrorum biographus, dum id anno 1067 factum ait, à veritate aberrat.*

nova S. Nigaſii hic memorata eccleſia à Gaufrido.

94 Certè enim ante annum 1077, uti, quæ Galliæ Chriſt. auctæ Scriptores tom. 8 col. 1123 & binis ſeqq. adducunt, dilucidè evincunt, Gaufridus Carnotenſem eccleſiam epiſcopali munere moderari exorſus non eſt. Verùm, etſi Davanneus, qui perperam, uti inde conſequitur, dictæ eccleſiæ conſecrationem anno 1067 innectit ac proin veroſimillimè etiam nec rectè, uti hinc concludendum apparet, ſacri iſtius ædificii, ante annum 1077 è dictis haud conſecrati, fundamenta jam inde ab anno 1061 aut ſeq. jacta affirmat, in plures alios, dum de Roberto de Beaufour, *qui primus fuerit Mellentini* S. Nigaſii *prioratûs in-* F *ſtitutus prior, ſermonem cap. 57 facit, errores graves, uti apud Arturum à Monaſterio in Neuſtria Pia Ivonis, Carnotenſis epiſcopi, charta oſtendit, ſit prolapſus, rectè tamen, ut jam indicavi, eamdem Mellentinam* S. Nigaſii *eccleſiam à Gaufrido, Carnotenſi epiſcopo, conſecratam fuiſſe tradit, cùmque hic eccleſiæ Carnotenſi, quam è dictis ante annum 1077 haud fuerat adeptus, ultra annum 1088, uti è Galliæ Chriſt. auctæ Scriptoribus loco proximè cit. fas eſt colligere, præfuiſſe haud videatur, conſectarium eſt, ut abs illo nova, de qua hic nobis ſermo, Mellentina* S. Nigaſii *eccleſia anno 1077 vel aliquo è decem ſequentibus fuerit conſecrata; tunc autem ac proin certè poſt annum 1060 à ſuprà memorato Galeranno, Mellentino nominis hujus primo comite, quem proinde diu ultra annum 1070, contra ac Davanneus cap. 57 ſcribit, vitam protraxiſſe eſt neceſſe, precibus inſtantiſſimis poſtulatas Rotomagoque Mellentum, eo curante, adductas fuiſſe, quæ hodieque ibidem ſervantur, Sanctorum noſtrorum reliquias, probabile cum Arturo opinor.*

95

AUCTORE C. B.

95 Nullo quidem id tum factum probari poteſt documento antiquo; verùm nec documento hujuſmodi probari poteſt contrarium, cùmque ſacra illa pignora, ùt ſuprà oſtendi, ante annum 1032 Mellenti nondum exſtiterint nec aliunde, quàm Rotomago ad S. Nigaſii ibidem eccleſiam fuerint delata, nihil magis obvium rationique, more antiquo, quo pro novis conſecrandis eccleſiis Sanctorum reliquiæ ſolebant undequàque conquiri, ſpectato, congruentius videtur, quàm ut eo tandem, cùm nova Mellentina S. Nigaſii eccleſia, ad umbilicum jam adducta, conſecranda eſſet, conſecrationis hujus occaſione, ac proin, uti è ſuprà dictis nemo non colliget, haud ante annum 1060, Rotomago dicantur, curante Galeranno Mellentino comite, fuiſſe adducta. Nec eſt, quod hic quiſquam anno 1035 datam ac à Davanneo in ſuis ad Sanctorum noſtrorum Vitam Additionibus cap. 2 laudatam, è qua, ùt infrà docebo, de cultu, S. Nigaſio diu etiam ante annum 1060 Mellenti delato conſtat, jam pluries memorati Galeranni comitis chartam objiciat; hæc enim, utpote in qua, contrà ac in chartis, de cultu, determinato cuipiam Sancto alicubi exhiberi ſolito, loquentibus, fieri conſuevit, nulla omninò S. Nigaſii, quæ jam tum Mellenti exſtiterint, reliquiarum mentio, uti ex Davannei de hac ibidem ſilentio non immeritò concluditur, inſtituta fuiſſe videatur, potiùs prodeſt, quàm obſit, opinioni, quâ Sanctorum noſtrorum, quæ hodieque Mellenti exſtant, ſacra lipſana fuiſſe eò occaſione mox dicta ac proin nec ante annum 1060 delata, arbitramur.

Carnotenſi poſt annum 1076 epiſcopo, conſecrata fuit,

B

96 Verùm, reponet quis fortaſſis, ſi ſacra illa pignora re ipſa haud ante annum 1060, imò vero etiam, uti è jam ſuprà dictis conſequitur, haud ante illud temporis ſpatium, quod ab anno 1077 uſque ad annum 1088 excurrit, è Rotomagenſi S. Audoëni abbatia Mellentum fuerint devecta ſeu tranſlata, qui factum, ut jam ſuprà ſæpiſſimè laudatus ſcriptor anonymus, qui, cùm, ùt dictum, Rotomagenſis S. Audoëni monachus exſtiterit ac ſub ſeculi XII initium floruerit, optimè ſanè hujuſmodi, ſi locum habuiſſet, tranſlationem, utpote vel ipſamet ejus ætate vel haud diu antè factam, habiturus fuiſſet perſpectam, nullam tamen illius in lucubratione, quâ de Sanctorum noſtrorum ſacris lipſanis, Vadiniaco Condatum & Wambaſium delatis indeque Rotomagum tandem anno 1032 adductis, tractat, mentionem inſtituat? Id, fateor, videri haud planè immeritò poteſt utcumque mirum; aſt, etſi ſic habeat, facilè tamen, ni fallar, illius hac de re ſilentium mirari deſinet, qui, ſcriptorem illum anonymum, non quidquid de ſacris Sanctorum noſtrorum lipſanis factum eſſet, ſed veroſimillimè, qui & quibus è locis hæc tandem ad Rotomagenſe ſuum S. Audoëni monaſterium fuiſſent adducta, dumtaxat exponere voluiſſe, conſiderârit. Quod ſi tamen hæc reſponſio cuiquam diſpliceat, haud fuiſſe occaſione, quam modò propoſuimus, Mellentum, quæ ibidem hodieque exſtant, Sanctorum noſtrorum lipſana delata, haud illubenter etiam vel ſic meam de Sanctorum noſtrorum reliquiis probabiliter etiam haud ante annum 1060 Mellentum tranſlatis opinionem propugnaturus, conceſſero; etenim, hoc dato, ſacra illa pignora occaſione alia, quæ ſeriùs etiam, quàm jam memorata, imò vero non niſi poſt lucubrationem, à ſcriptore noſtro anonymo de SS. Nigaſii, Quirini, Scubiculi & Pientiæ tranſlatione anno circitèr, ùt n. 8 docui, 1112 concinnatam, locum habuerit, fuiſſe eò delata, probabile evadet. Res è jam nunc dicendis pateſcet.

aut, ſi id diſpliceat, probabiliter etiam non priùs,

C

D

97 Cùm S. Nigaſii prioratus Mellenti aliquamdiu poſt annum 1060 jàm eſſet exſtructus, Galerannus, Mellentinus comes, hujus fundator primò ibidem, uti ex Ivonis Carnotenſis epiſcopi Charta, per Arturum à Monaſterio in Neuſtria Pia pag. 333 producta, fas eſt colligere, clericos ſeculares conſtituit, hiſque deinde, uti ex Paſchalis II Papæ Bulla Pomerayus in Archiep. Rotomag. Hiſt. pag. 37 docet, Ordinis S. Benedicti monachi ſub ſec. XII initium, comite Mellentino Roberto adſtipulante, imò & agente, fuère ſubſtituti. Quid ſi ergò religioſi illi viri, cùm jam annos aliquot domum illam occupâſſent, penes ſeſe non eſſe Sanctorum, qui præcipuè ibidem colebantur, reliquias, dolentes, comiti Roberto haſce adipiſcendi deſiderium injecerint, ſicque hoc ſibi adjuncto, haud exiguas ſacrorum illorum pignorum partes à Rotomagenſibus S. Audoëni Ordinis ſui monachis inſtantiſſimè poſtulârint, hique, penes quos erat ingens ſacrorum lipſanorum copia, ſodalium ſuorum & comitis Roberti, Ordini Benedictino, ut Guilielmus Gemeticenſis, Ordericus Vitalis & alii teſtantur, addictiſſimi, petitioni, iis ſibi dumtaxat, quæ pòſt à Calviniſtis furentibus combuſta fuère, Sanctorum noſtrorum oſſibus retentis, annuerint? Id enimvero re etiam ipſa tum factum ac proin occaſione iſthac Mellentum delata fuiſſe præcipua, quæ ibidem hodieque exſtant, Sanctorum noſtrorum oſſa, probabile opinor. Cùm hæc enim, quæ certè haud ante annum 1032 Mellentum, ùt ſuprà oſtendi, fuère delata, eò etiam, ùt dedi, dum Mellenti poſt annum 1076 conſecranda eſſet nova S. Nigaſii eccleſia, haud fuerint advecta, proximum videtur, ut id ſaltem probabiliter tum tandem, cum in eccleſiam illam aliquot jam annis Ordinis S. Benedicti monachi fuiſſent introducti, factum eſſe credatur.

quàm cum monachi in eccleſiam illam ſec. XII initio fuiſſent inducti ac proin

E

98 Verùm ſive una ſive altera è duabus modò aſſignatis occaſionibus Mellentum præcipua, quæ hodieque ibidem exſtant, Sanctorum noſtrorum oſſa ſtatuantur fuiſſe delata, conſectarium equidem è modò dictis eſt, ut hæc, quod huc potiſſimùm ſpectat, eò deferri probabiliter etiam haud ante annum 1060 contigerit reſque certè diutiſſimè etiam poſt hunc annum fuerit peracta, ſi forſan, quod tamen non puto, Chronicon Ms. parvum Beccenſe, quod, quemadmodùm Arturus à Monaſterio in Neuſtria Pia pag. 334 docet, SS. Nigaſii, Quirini & Pientiæ corpora fuiſſe in Mellentinam eccleſiam tranſlata, ad annum 1196 notat, de tranſlatione, quâ primùm in hanc illa fuerint delata, debeat intelligi. At vero, inquiet modò fortaſſis adhuc nonnemo, etſi quidem præcipua, quæ Mellenti adſervantur, Sanctorum noſtrorum oſſa probabiliter etiam haud fuiſſe eò ante annum 1060 advecta è jam dictis appareat, hæc tamen omnia Rotomago Mellentum aſportata haud videntur. Enimvero (neque enim id hic tacere velim) quæpiam S. Nigaſii oſſa ac ipſum etiam caput, non Rotomago, ſed Vadiniaco Mellentum

haud ante annum 1060, utut forſan ob Davannei, quæ hic

A *lentum fuiſſe allata, Davanneus, etſi interim rem hanc etiam ipſe, qui tamen, ut vidimus, præcipua Sanctorum oſſa jam inde ab anno 842 Mellentum fuiſſe adducta vult, ad tempus, anno 1060 poſterius, referat, diſertè in Sanctorum noſtrorum Vita cap. 64 & ſeq. tradit; verùm narratio, quâ id facit, ſuſpecta mihi videtur; ut autem, meritóne, an immeritò, diſpicere ſtudioſus lector queat, illam, in compendium contractam, hic exhibeo. Eò ferè tota recidit.*

in compendium

99 *In vico Vadiniacenſi, cùm inde aliò, Normannis ſeculo IX in Gallias frequenter irrumpentibus, Sanctorum noſtrorum corpora transferrentur, minora quæpiam horum oſſa unà etiam cum ipſo S. Nigaſii capite, causâ, ob quam, incertâ, fuerant relicta, cùmque ibidem ſacra illa pignora, quæ ruſtici loco ſecreto abdiderant, ſervata uſque ad ſec. XI fuiſſent, tum tandem inde poſt Galeranni I, Mellentini comitis, obitum ac proin, uti è ſuprà dictis nemo non eruet, certè haud ante annum 1060 ad Hugonem, qui fratri ſuo Galeranno in comitatum Mellentinum ſucceſſerat,* B *minores quædam corporis S. Nigaſii partes Mellentum ſuêre adductæ, annisque poſt non paucis elapſis, eò etiam ex eodem Vadiniacenſi vico S. Nigaſii caput ad Galerannum II, Mellentinum itidem comitem, fuit allatum. Ita laudatus Sanctorum noſtrorum biographus, nihil hactenus, quod creditu appareat admodùm difficile, ſuppeditans; verùm audi, quid adjungat. Hugo comes, an minores illæ, quæ Vadiniaco Mellentum erant allatæ, corporis partes ſeu oſſa veræ eſſent S. Nigaſii reliquiæ, experiri volens, clerum & populum Mellentinum in S. Nigaſii eccleſiam convenire magnumque in hac ignem accendi jubet, cùmque in hunc oſſa illa, Deum omnibus, ut ab igne, ſi vera eſſent S. Nigaſii oſſa, manerent intacta, ſin minùs, non ſecùs atque alia humana oſſa, flammis abſumerentur, enixiſſimè orantibus, fuiſſent conjecta ac tandem, poſtquam diu mediis inter flammas manſiſſent illæſa, ſponte ſua ex hiſce exſiliiſſent, ab univerſis, prodigio attonitis Deumque laudantibus, pro veris agnita fuêre S. Nigaſii reliquiis.*

C

contracta lectori proponitur,

100 *Quod modò ad caput, quod ad Galerannum II Vadiniaco fuerat allatum, ſpectat, quò dubitatio, quâ & hic & alii, an id verùm eſſet S. Nigaſii caput, hærebant incerti, tolleretur, Goſlenus Carnotenſis epiſcopus, populo & clero vicino, qui, à Galeranno arceſſiti, ſeſe in S. Nigaſii eccleſiam contulerant, inſpectantibus, in altero principis altaris cornu caput illud, in altero alia, quæ Mellenti jam antea exſtabant, S. Nigaſii oſſa collocat, cùmque id, Deum omnibus, ut, an verùm eſſet Nigaſii caput, ſigno aliquo manifeſtare dignaretur, ſuppliciter rogantibus, ſponte ſua ex altaris, in quo poſitum erat, cornu ad cornu aliud, in quo poſita erant alia S. Nigaſii oſſa, acceſſiſſet, nemo ampliùs, quin verum eſſet Sancti hujus caput, dubitandum exiſtimavit. Davanneus itaque ſuam de minoribus aliquot S. Nigaſii oſſibus capiteque Mellentum Vadiniaco allatis narrationem duobus miraculis planè inſignibus, modo hic expoſitis, veſtit. Aſt, etſi quidem miracula vel ex eo, quod miracula ſint, rejicienda commentiſque accenſenda haud ſint, minimè tamen, niſi teſtimoniis, fide undequaque dignis, ſint ſubnixa, credenda opinor; anne autem teſtimonia hujuſmodi pro duobus, de quibus hic, miraculis militent, compertum haud habeo. Davanneus quidem pro priori ex his antiquum quodpiam, quod in Mellentina S. Nigaſii eccleſia exſtet, Ms. citat.*

101 *Verùm, quod qualeve illud ſit, non edicit, hincque, an probatæ notæ documentis accenſeri queat, dubitare cogor; etſi autem, quin, ut pleraque alia, quæ memorat, ita etiam, quod è duobus jam relatis miraculis eſt poſtremum, ex antiquo quopiam, etſi nullum laudet, eccleſiæ mox dictæ Ms. acceperit, ambigendum pariter haud rear, illud tamen, qualecúmque etiam fuerit, fidei dumtaxat ſubleſtæ exſtitiſſe, vel ex eo opinor, quod, qui illud indubiè fuerit ſecutus, Davanneus poſtremo memoratum miraculum anno 1140 innectat, & tamen tunc, dum id accidit, à Goſleno Carnotenſi epiſcopo, quem ante annum 1149 eccleſiæ Carnotenſi non præfuiſſe, è Galliæ Chriſt. auctæ tom. 8 col. 1139 & duabus ſeqq. palàm fit, Sanctorum noſtrorum reliquias ex antiquis Hierothecis in novas Mellenti fuiſſe tranſlatas, affirmet. Quare,* E *cùm Davannei de minoribus aliquot S. Nigaſii oſſibus capiteque Mellentum Vadiniaco tranſlatis narratio fidem certam atque indubitatam, uti è jam dictis apparet, haud mereatur, enimvero haud prorſus immeritò in dubium etiam, an, ut ea fert, Vadiniaco Mellentum ſacra illa pignora fuerint allata, revocari poſſe opinor. Nec parum in hac opinione me quantum ad S. Nigaſii caput confirmant, quæ Dadreus in in Hiſtorica ſua archiepiſcoporum Rotomagenſium chronologia, anno 1618 Rotomagi vulgata, pag. 14 allegat, ſequentia duo carmina hexametra:*

ac porrò in dubium revocari poſſe

Antiſtes Rotomæ datus à Clemente, Nicaſi,
Si non ſediſti, caput adlegando ſtetiſti.

oſtenditur, narrationem non omnia Rotomago, fuerunt delata.

102 *Ita enim S. Nigaſii caput fuiſſe aliquando Rotomagum allatum, indicatur; etſi autem carmina illa, quæ loco cit. Dadreus Orderico Vitali attribuit, apud hunc Uticenſem monachum ſeu in eccleſiaſtica, quam is ſcripſit, Hiſtoria, prout hæc anno 1619, Andrea Cheſneo curante, typis Pariſienſibus è Ms. clariſſimi viri Joannis Bigoti codice prodiit, non legantur, in ejuſdem tamen Hiſtoriæ,* F *quæ à Rollonis in Neuſtriam adventu ad annum uſque 1140 excurrit, Ms. exemplari, quod Dadreo præluxit, reperta fuiſſe, ſcriptoris hujus fide eſt credendum, fuerintque fortaſſis in Bigotiano, quo Cheſneus uſus eſt, codice omiſſa, quòd hic aliquandiu poſt annum 1140 ſcriptus ſit, ac tum Nigaſii caput Rotomagi, utpote inde Mellentum jam delatum, haud ampliùs exiſteret; jam verò, ſi duo illa carmina Orderico Vitali, qui ſeculo XII floruit, à Dadreo rectè, uti è jam dictis conſequi videtur, attribuantur, conſectarium eſt, ut S. Nigaſii caput jam ante Orderici ætatem ac proin veroſimillimè jam ab anno 1032, quo, ut ſupra docuimus, ejuſdem Sancti itemque SS. Scuviculi & Pientiæ corpora unà cum S. Quirini reliquiis Wambaſio Rotomagum fuêre adducta, hùc etiam inde fuerit allatum; hinc autem jam fit, ut magis magiſque in opinione, quâ, meritò in dubium, an ſacrum illud pignus Vadiniaco Mellentum, ut Davanneus docet, fuerit delatum, revocari poſſe puto, com-*

AUCTORE C. B.

confirmer. Verùm, etſi & id & minora quæpiam S. Nigaſii *oſſa, ut ſuprà allegata Davannei narratio fert, re etiam ipſa forſan (id enim & ex indulgentiis, ab Hugone, Rotomagenſi archiepiſcopo, ob SS. reliquiarum apud Vadum S.Nicaſii inventionem anno* 1160, *ùt Arturus à Monaſterio in Neuſtria Pia pag.* 333 *notat, conceſſis, ſuſpicari quis queat) Vadiniaco Mellentum fuerint delata, inde tamen contra opinionem, quâ præcipua, quæ hodieque in poſteriori hac urbe exſtant, Sanctorum noſtrorum oſſa fuiſſe eò & non aliunde quàm Rotomago & haud ante annum* 1032, *imò verò probabiliter etiam haud ante annum* 1060 *allata, arbitramur, nihil etiam omnino, ut conſideranti pateſcet, poteſt inferri, manentque adeò, quæ ſuprà illa de re ſtatuimus, inconcuſſa.*

B

§ VII. Antiquus & recentior Sanctorum apud Mellentinos cultus miraculaque aliquot eorum patrocinio patrata.

Cultus, qui Mellenti, delatis eò nondum Sanctorum noſtrorum reliquiis, Nigaſio fuit exhibitus,

E*Tiamſi Sanctorum noſtrorum, quæ Mellenti hodieque ſervantur, ſacra lipſana ibidem probabiliter, ut* § *proximè prægreſſo oſtendi, haud ante annum* 1060, *imò verò probabiliter etiam haud ante ſec.* XII, *aliquot annis jam inchoatum, exſtiterint,* Nigaſium *tamen in inſula ſeu arce Mellentina aliquandiu etiam ante eumdem annum* 1060 *ac proin jam tum, cùm eò è dictis probabiliter delatæ nondum eſſent Sanctorum noſtrorum reliquiæ, cultu eccleſiaſtico fuiſſe gaviſum, fidem facit Colombenſi diœceſis Carnotenſis monaſterio à Galeranno I, Mellentino comite, conceſſa, cujus exemplar ſe vidiſſe, Davanneus in ſuis ad Sanctorum noſtrorum, quam contexuit, Vitam Additionibus cap.* 2 *inſinuat, anni* 1035 *Charta: hac enim, quâ decimarum aliorumque à comitatu Mellentino dependentium bonorum donationem, monaſterio iſti à muliere, nomine* Helviſa, *factam, Galerannus approbat ac confirmat, id dumtaxat, ut Davanneus loco cit. teſtatur, ea lege facit, ut Colombenſis abbas quotannis die* S. Nigaſio *ſacra ad caſtrum Mellentinum Miſſam ibidem celebraturus potioremque adeò inter abbates alios, eò pariter tum arceſſendos, locum occupaturus, accedat. Id autem Mellenti aliquamdiu ante dictum annum* 1060 *ac proin probabiliter è dictis, priuſquam eò Sanctorum noſtrorum eſſent delatæ reliquiæ,* S. Nigaſii *feſtum magna ſolemnitate, utpote ad quam augendam abbates etiam convocarentur, quotannis* XI *Octobris die à comite & populo Mellentinis (ita ſcilicet ſibi, quòd majores ſuos à* Nigaſio *fidei lumine illuſtratos putarent, faciendum exiſtimantibus) celebratum fuiſſe, argumento eſt perquam valido ac penè indubitato.*

C

104 *Verùm* S. Nigaſii *cultus, qui apud Mellentinos, priuſquam ad horum urbem Sanctorum noſtrorum reliquiæ deferrentur, exſtiterat adeò ſolemnis, non parùm deinde, hiſce eò tranſlatis, increvit ſeſeque à* S. Nigaſio, *quem anteà, ùt apparet, tantummodò ſpectabat, ad* SS. Quirinum & Scubiculum, *imò & ad* S. Pientiam, *etiam extendit, nec ſoli, ùt priùs,* XI *Octobris diei, Sanctis noſtris ſacræ, manſit affixus. Hæc omnia lectori è jam nunc dicendis fient perſpicua. Davanneus, qui, quin aliquot Sanctorum noſtrorum reliquiæ Vadiniaco Rotomagum à S. Audoëno fuerint tranſlatæ, haud dubitat, tranſlationem hanc* Sanctorum noſtrorum primam *cap.* 64 *appellat; etſi autem, fuiſſe poſt præcipua, quæ Mellenti modo exſtant, horum oſſa præ Normannorum metu Vadiniaco Mellentum à comite Mellentino tranſlata, dilucidè, ùt ſuprà vidimus, memoriæ prodat, haud tamen in computum tranſlationem hanc, quòd non tam ad Sanctos noſtros honorandos, quàm ad ſacras eorum exuvias inſano gentilium furori ſubducendas fuerit peracta, adducit, alteramque, eâ etiam, quâ hæ in eccleſiam novam, à Galeranno I Mellenti exſtructam, fuere tranſlatæ, in cenſum non relata, jam ſuprà à nobis memoratam, quâ ibidem ex antiquis hierothecis in novas tranſpoſitæ ſub Galeranno II, Mellentino comite, fuerint, eorumdem vocat præfato cap.* 64 tranſlationem ſecundam.

poſtea etiam ad illos ſeſe extendit, modòque omnium quatuor non tantùm feſtum die XI *Octobris,*

E

105 *Nec aliam ob cauſam id facit, quàm quòd hæc, ùt ibidem ait, exſtiterit admodùm ſolemnis, quódque, ùt addit, Mellenti Officio eccleſiaſtico, proximâ videlicet, uti, quæ poſteà adducit, docent, poſt Dominicæ Aſcenſionis feſtum Dominicâ recitando, quotannis celebretur. Verùm, etſi quidem id ibidem quotannis fieri, indubitanter ſanè Davannei fide ſit credendum, hic tamen ſcriptor, ùt jam anteà monui, tranſlationem illam ſeu reliquiarum in lipſanothecas novas, quas Galerannus II, Mellentinus comes, confici curârit, tranſpoſitionem vel perperam anno* 1140 *innectit, vel perperàm à Goſleno, Carnotenſi epiſcopo, qui è dictis eccleſiæ iſti ante annum* 1149 *haud præfuit, factam aſſirmat; hinc autem fit, ut nec tranſlationis ejuſdem annus, deficientibus etiam, è quibus hic certò innoteſcat, documentis aliis, determinari queat, eritque forſan etiam, qui iſtam ſeu tranſlationem ſeu reliquiarum tranſpoſitionem nec anno* 1140 *illigandam, nec Goſleno, Carnotenſi epiſcopo, adſcribendam, ſed cum* SS. Nigaſii, Quirini & Scubiculi *tranſlatione, in Beccenſi, quod num.* 98 *adhuc laudavi, Chronico ad anni ſeu* 1195 *ſeu ſeq.* XXV *Maii diem notata ac eo modo, quem in Archiepiſcoporum Rotomagenſium Hiſtoria pag.* 37 *Pomerayus aſſignat, intellecta, unam eſſe atque eamdem, ſuſpicetur.*

ſed & tranſlatio proximâ poſt Domini Aſcenſionem Dominicâ ibidem celebratur,

F

106 *Utut ſit, anno equidem, qui dictam ſeu tranſlationem ſeu tranſpoſitionem proximè excepit, quique, ùt reor, unus ſaltem ſeculi duodecimi exſtiterit, Mellentinus comes, ſi Davanneo fides ſit,* S. Nigaſii *hierothecam, quò Sanctorum noſtrorum patrocinio calamitas publica, quâ tum regio premebatur, averteretur, ad vicum, nomine* Juſiers, *undè circitèr Mellento leucâ diſſitum, ſupplicatione ſolemni, vicinarum paræciarum curionibus ac populo ad hanc arceſſitis, juſſit deferri, cúmque id optato cum ſucceſſu præſtitum fuiſſet, ac eodem, quo ſupplicatio inſtituta, die duo miracula, quorum altero mulier à paralyſi, altero juvenis à febri quartana liberatus erat, ad dictæ lipſanothecæ attactum fuiſſent patrata, in horum auxilii-*

reliquiæque ipſomet hoc feſto quotannis quàm maxima,

AUCTORE C. B.

A *xiliique, quo tunc regioni in urgente neceſſitate per ſanctorum Martyrum preces fuerat ſuccurſum, memoriam comes Mellentinus, ut quotannis Aſcenſionis Dominicæ feſto ſupplicatio ſimilis inſtitueretur, præſcripſit, cumque id deinceps, ut Davanneus eodem, quo hæc narrat, cap. 66 addit, religioſè quotannis tum ſolemni ritu non ſolâ* Nigaſii, *ſed omnium quatuor Sanctorum noſtrorum, ut poſtea docet, lipſanothecis circumlatis, obſervatum perpetuò fuerit, hinc & ex aliis ſuprà dictis conſectarium eſt, ut Sancti noſtri tribus vicibus diverſis, XI videlicet Octobris die, quo eorum ſeu martyrium ſeu felix è vivis exceſſus recolitur; proximâ poſt Dominicæ Aſcenſionis feſtum Dominicâ, quâ illorum poſtremo hic memorata tranſlatio celebratur; ac denique hoc ipſo feſto, quo eorumdem reliquiæ circumferuntur, Mellenti quotannis honorentur.*

quam Davanneus, nonnulla primùm de modo, quo ſacra illa pignora Mellenti ſerventur,

107 *Porro Davanneus, poſtquam, quæ modò expoſui, cap. 66 narravit, mox cap. 67 & duobus ſeqq. Pontificum Romanorum Bullas aliorumque diverſorum antiſtitum litteras, in Mellentini* S. Nigaſii *prioratûs favorem conceſſas, indulgentiaſque itidem ad Sanctorum noſtrorum in eodem prioratu cultum promovendum collatas, enumerat, ac deinde cap. 71 ac duobus ſeqq. ad plurima Sanctorum noſtrorum patrocinio patrata, quorum nonnulla, notatu magis digna, infrà recenſebo, miracula referenda adhibitis, mox ſermonem de Sanctorum noſtrorum reliquiis, Mellenti, ut ſuprà docui, per majora civitatis compita quotannis circumferri Dominicæ Aſcenſionis feſto ſolitis, facturus ſimulque, quanta ſolemnitate id fiat, expoſiturus, in anteceſſum quodammodo cap. 75, quantâ curâ quantâque reverentiâ ſacer ille theſaurus in Mellentina* S. Nigaſii *eccleſia adſervetur, ſequentibus hiſce, quæ è Gallicis Latina facio, explanat verbis:* In noſtra S. Nigaſii eccleſia, in Mellentino, quod ad diœceſim Carnotenſem ſpectat, caſtro ſita, quæ pulcherrimum ſatiſque amplum & ſpatioſum è lapidibus ſectis in crucis formam ſolide extructum ſacelliſque lateralibus munitum ædificium eſt, duo propè chorum ſupra primam fornicem extant ſacella arcuata, ad quæ per gradus pedum circiter triginta ſex altitudine aſcenditur. C In horum uno ſupra pulchrum politioris operis tabernaculum quatuor lipſanothecæ unà cum pluribus aliis reliquiis ſunt locatæ.

itemque de iis, quæ ibidem pridie ejuſdem feſti fiunt, præfatus,

108 Iſthoc porrò ſacellum ſcalaque, quâ ad id aſcenditur, majoribus duarum clavium portis clauduntur, quarum alteram nos, alteram dominus Generalis locum tenens, ſive ut regis officialis ſive ut conſul incolarumque præfectus, è longiſſima conſuetudine ſervat, quæ quamvis quàm antiqua ſit, edicendo haud ſim, optimam tamen, ne theſaurus tam pretioſus diſtrahatur, poſſum aſſerere. Quod ad SS. Nigaſii, Quirini (*ſuprà a nobis num. 80 & ſeq. dicta videſis*) & Pientiæ capita ſpectat, hæc prope altare princeps in armario è lapide ſciſſili, clathris munito, ſervari ſolent. *Hiiſce autem præmiſſis, ita deinde, ut primo etiam, quæ pridie ſolemnitatis fiunt, lectorem edoceat, proſequitur:* Vigilia Aſcenſionis veſperæ, eccleſiâ tapetibus ornatâ, ſolemni ritu cantantur. Hiiſce Generalis locum tenens præfatus intereſt aut officiales, clavem ſuam ferentes, mittit, hâcque ſimul & noſtrâ locus aperitur, dumque Antiphona ad Magnificat cantatur, ſacerdotes, ſuperpelliciis & ſtolis induti, in altum illud ſacellum aſcendunt hierothecaſque, quæ altaribus imponuntur, demittunt. Quando id fit, magnus adeſt populi numerus, alterque alterum, quò prior ſub S. Nigaſii lipſanotheca tranſire queat, propellit hæcque ante ſummum altare ſupra armarium, arte minutaria eo fine, ut quiſque, reliquias deoſculatus, facilè ſub illa, ut moris eſt, tranſeat, confectum, collocatur.

lectori verbis hîc propoſitis exponit,

109 *Ita ille, qui modò rem ipſam tandem aggrediens ſequentem de hac cap. 76 loquitur in modum:* Poſtridie, Aſcenſionis feſto, horæ matutinæ recitantur, tum parœciæ vicinæ, numero quindecim aut viginti, ſubinde etiam, nonnullis inde (*Mellento nimirùm*) tribus leucis diſtantibus, pro temporis ratione triginta ſub horam nonam ſupplicantium ordine adveniunt, illicóque tres urbis parœciæ eò ſeſe conferunt, ac tum inchoatur generalis ſupplicatio. In hac Cymbala, labara, cerei benedicti ac omnium parœciarum illarum cruces præferuntur, ponéque primò aliquot, quæ parœciarum illarum reliquias continent, capſulæ, tum (*Sanctorum* Nigaſii *ſcilicet*, Quirini, Scubiculi *&* Pientiæ) quatuor, quarum ultima S. Nigaſii, lipſanothecæ, per ſacerdotes, albis & tunicis indutos, apparitoribus ac ſatellitibus à latere ad eas cuſtodiendas incedentibus, portatæ, ac tandem presbyteri, curiones & clerus noſter ordine ſequuntur, hiſque nos Prior, officio fungentes, ſuccedimus unà cum diacono ac ſubdiacono noſtro, à quorum altero caput S. Quirini, altero caput S. Nigaſii, nobis crucem, cui veræ Domini noſtri Crucis pars aliæque plures ſacræ reliquiæ ſunt incluſæ, ferentibus, geſtatur. *Hæc de ſupplicationis illius, in qua Mellenti Sanctorum noſtrorum reliquiæ ſolemniſſimo ſanè, ut dixi, ritu quotannis circumferuntur, initio Davanneus, mox etiam de ejuſdem fine, poſtquam ei duodecim quindecimve diverſi ordinis ac ſtatûs perſonarum millia intereſſe edixit, ſequentia ſuppeditans:* Majoris arcis & urbis plateis circuitis, reditur eodem ordine ad S. Nigaſii eccleſiam, ubi ad portam majorem certis lapidibus, ibidem cum in finem locatis, S. Nigaſii lipſanotheca imponitur, quam omnes & clerici & laici deoſculantur ac ſub ea tranſeuntes ingrediuntur eccleſiam, ubi Miſſa ritu quam maximè ſolemni celebratur.

E

F

ſolemnitate circumferuntur eaſque is ſcriptor, quo rogante, ad illam etiam

110 Hâc finita, parœciæ omnes ſupplicantium ordine diſcedunt. In Veſperis, dum Reſponſorium proprium poſt Magnificat cantatur, lipſanothecæ illæ (Nigaſii *nimirum*, Quirini, Scubiculi *&* Pientiæ) eodem, quo antea demiſſæ fuerant, ordine attolluntur, ſuiſque, quæ iiſdem clavibus communibus occluduntur, locis reponuntur nec amplius uſque in annum ſequentem attinguntur, niſi eas forſan, quò antiſtitis cujuſpiam aut principis pietati ſatisfiat, exhiberi ſit neceſſe, idque tum non niſi ſub tuta ac fideli cuſtodia, à dicto generali locum-tenente ſubmiſſa, fit. *Ita hactenus ac argumento hic propoſito Davanneus; ex hiſce autem ejus verbis, ſolemnitatem, quâ ſacra Sanctorum noſtrorum lipſana Mellenti quotannis Aſcenſionis Dominicæ feſto circumferuntur, eſſe enimverò quàm maximam, nemo non intelliget. Porro is Sanctorum noſtrorum biographus ſimulque, ut dictum, Mellentini prioratus*

AUCTORE C. B.

tus S. Nigaſii Prior, qui ſacra illa pignora, uti infrà ſumus viſuri, in novas etiam, quas fieri curârat, hierothecas tranſtulit, Nigaſii ejuſque Sociorum cultui promovendo ſemper intentus, anno 1641 ad ſolemnitatem illam, quò hæc, pontificio ritu rem divinam celebrante ſupplicationemque comitante epiſcopo, redderetur auguſtior, Leonorium Stampenſem, eccleſiæ Carnotenſis, ad quam, ut ſuprà docui, prioratus ille ſpectat, antiſtitem invitavit, hicque, quò Sanctos noſtros veneraretur, invitantis deſiderio obſequens Meduntâ, ubi generali cleri Gallicani conventui intererat, Mellentum ſeſe Dominicæ Aſcenſionis feſto, in IX Maii diem tunc incidente, contulit, finitaque, ad quam augendam acceſſerat, ſolemnitate in perpetuam rei memoriam chartam etiam eſt impertitus. Hanc, quod, quæ huc ſpectant, pleraque teſtetur, è Davanneo, qui illam in ſuis ad Sanctorum noſtrorum Vitam Additionibus cap. 12 recenſet, huc tranſcribo.

B

Carnotenſi, teſte, quæ hic datur, ejus chartâ, antiſtes anno 1641 acceſſit,

111 Sequentibus hiſce, quæ è lingua Gallica in Latinam verto, concipitur verbis: Leonorius Stampenſis Dei gratiâ & Sedis apoſtolicæ auctoritate epiſcopus Carnotenſis, regis in ſuis ſtatûs & ſanctiori conſiliis conſiliarius univerſis clericis & Chriſti fidelibus ſalutem & benedictionem. Notum facimus, nos ad Domini Nicolai Davannei presbyteri, in diœceſi noſtra Nigaſiani in caſtro Mellentina prioratûs Prioris commendatarii, preces Meduntâ, ubi generali cleri Gallicani conventui intereramus, hodie, Aſcenſionis Domini noſtri feſto, anno 1641 die IX Maii occurrente, ad dictum prioratum iviſſe, ubi pontificio ritu ſupplicationis generalis annuæ ſolemnitatem peregimus in S. Nigaſii, S. Quirini & S. Scubiculi, Sociorum ejus martyrum, S. Pientiæ etiam martyris aliorumque ſanctorum reliquiarum venerationem, quorum lipſanothecæ ſeu reliquiarum capſulæ in dicta eccleſia ſervantur & in hac ſupplicatione geſtatæ magna cum reverentia fuerunt, comitantibus decentique ordine curionibus, urbiſque & vicinarum numero viginti quatuor tam archiepiſcopatus Rotomagenſis quàm diœceſis noſtræ paræciarum, qui eò ſeſe ſupplicantium ritu à tempore matutino contulerant, clericis incedentibus nobiſque ponè unà cum officialibus & domeſticis noſtris ac tum ordine regis officialibus, nobilibus, ſcabinis urbiſque & vicinorum locorum incolis cum magna populi multitudine ſubſequentibus; qui omnes interfuerunt Miſſæ ſolemni, quam nos etiam ritu pontificio celebravimus, omnibuſque noſtram unà cum indulgentiis ordinariis benedictionem impertivimus; qua de re ad poſteritatis memoriam præſens inſtrumentum, in dicti Prioràtûs archivo deponendum, fecimus & ſignavimus die & anno prædictis. Signatum d'Eſtampes &c.

C

ex antiquis in novas, quas confici curavit, hierothecas

112 A ſolemnitate, qua, ut jam vidimus, Mellenti circumferri quotannis ſolent ſanctorum noſtrorum reliquiæ, ſermonem modò ad aliud venerationis, erga haſce ſæculo proximè elapſo exhibitæ, argumentum converto. Cùm hierothecæ quatuor, quarum priori S. Nigaſii, ſecundâ S. Quirini, tertiâ S. Scubiculi, ac quartâ denique S. Pientiæ ſacra lipſana continebantur, peregrinorum aliarumque piarum perſonarum oſculis attactibuſque, per longiſſimam annorum ſeriem continuatis, ſæculo præterito, media ſui parte nondum elapſo, non

D

parùm jam eſſent detritæ, ipſaque etiam vetuſtate lignum, è quo SS. Quirini, Scubiculi & Pientiæ lipſanothecæ erant confectæ, eſſet corruptum, Davanneus ſæpiſſimè jam laudatus Mellentinus S. Nigaſii Prior, qui collapſa hujus ædificia jam inſtaurârat, eccleſiamque, indumentis ſacerdotalibus à ſe donatam, diverſis etiam ornamentis condecorârat, pro ſingulari ſua in Sanctos pietate nondum hæc feciſſe contentus. novas etiam à ſeſe ſacris horum aſſervandis lipſanis hierothecas procurandas exiſtimavit. Quo itaque id faceret, à tribus, quæ, ut dictum, è ligno erant, SS. Quirini, Scubiculi & Pientiæ hierothecis, poſteà de Nigaſii, quæ ex argento erat, lipſanotheca futurus ſollicitus, eſt exorſus. Brevi hæ fuerunt eleganti, quale tempori congruebat, opere confectæ, Davanneuſque in eas, facultate ad id à Carnotenſi epiſcopo impetrata, SS. Quirini, Scubiculi & Pientiæ ſacra lipſana, ſubſellii haud infimi perſonis adſtantibus, pridie Aſcenſionis Domini noſtri anno 1639, uti ipſemet in ſuis ad Sanctorum noſtrorum Vitam Additionibus cap. XI docet, tranſpoſuit, cùmque S. Nigaſii, quam ex argento partim ære proprio, partim pecuniis, pia aliorum in S. Nigaſium veneratione ac munificentia collatis, fabricari ab aurifabro curârat, bis mille quadringentarum librarum Francicarum lipſanotheca anno 1643 fuiſſet perfecta, ipſomet hoc anno, data ſibi ab epiſcopo Carnotenſi facultate, pridie Aſcenſionis Domini, quæ tunc in XIII Maii diem incidit, coràm quinque perſonarum millibus in theatro, ad id in S. Nigaſii eccleſia parato, Sancti hujus oſſa, ex antiqua, in qua ſervabantur, lipſanotheca extracta in novam iſtam, cum primùm horum ſingula adſtantibus monſtraſſet, pariter tranſpoſuit.

E

transpoſuit, litteriſque etiam non pauca,

113 Ita iterum in ſuprà memoratis Additionibus cap. XIII docet nos ipſemet Davanneus, ibidem etiam, ſeſe tranſlationis illius Acta, quò, quandonam & à quo fuerit peracta, ad poſteritatem tranſmittatur, eidem novæ lipſanothecæ incluſiſſe, adjungens. Nec id feciſſe contentus integra etiam Acta illa, uti etiam alia, SS. Quirini, Scubiculi & Pientiæ reliquiarum factam à ſeſe in novas lipſanothecas tranſlationem ſeu tranſpoſitionem teſtantia, harumque etiam ſingulis à ſe, ut ait, incluſa, in dictis Additionibus, priora quidem eodem cap. XIII, poſteriora verò cap. XI, recenſet. Verùm hæc, quòd omnia & ſingula Sanctorum noſtrorum in novas illas hierothecas tranſlata ſeu tranſpoſita oſſa haud enumerent nihilque præter jam dicta notatu dignum, quod huc ſpectet, edoceant, tranſcribenda haud putans, modò ad miracula, Sanctorum noſtrorum aut certè Nigaſii patrocinio Mellenti aut in ejus vicinia patrata, progredior. Davanneus, qui, quemadmodum plus ſemel jam monui, Sanctorum noſtrorum Vitam elucubravit, opuſculi, quo id fecit, parte ſecunda miracula etiam non pauca, quæ ad eorum ac præcipuè Nigaſii invocationem evenêre, recenſet. Ac primò quidem quatuor, apud Marteneum à Sanctorum noſtrorum tranſlationis Scriptore anonymo ſuprà ſæpiſſimè laudato memorata ac proin, cùm hic ſec XII floruerit, à longiſſimo tempore jam geſta, deinde verò longè plura, recentiori memoria patrata, commemorat.

F

quorum nonnulla

114 Verùm cum priora in S. Quirini miraculis, quæ commentario huic ſubjecturus ſum, oc-

Google

A *occurrant, ea hic recenſere ſupervacaneum fuerit; quod autem ad alia ſpectat, ea non omnia, ſed, ne nimis ſim prolixus, quæpiam dumtaxat, è Davannei cap. 71 accepta ac è lingua Gallica in Latinam verſa, lectori hic, priuſquam § huic finem imponam, ob oculos ponere eſt viſum. Pleraque vel fortè etiam omnia ſec. xv recentiora ſunt. Ab iis, quæ puto antiquiora, duco initium ſerieque non interrupta, tam hæc quam alia, proponam. Rem ipſam aggrediamur.* In urbe Mellentina exſtitit faber ferrarius, cui ex dentium dolore caput & guttur adeò intumuerant, ut nec videre, nec os ad manducandum aperire poſſet, cúmque magna eſſet in S Nigaſium devotione, cum in auxilium invocavit, aquâque, in quâ caput ejus fuerat intinctum, linteoque, quod huic fuerat admotum, acceptis, cum ex aqua illa bibiſſet linteumque illud capiti admoviſſet, ſanitati illicò eſt reſtitutus. Puella junior cum pedis malo, quod ex urenti inflammationis ardore maximum ei dolorem afferebat, laborabat, parentes ejus ad eccleſiam illam duxerunt, B preceſque ad S. Nigaſium direxit, vovens, fore, ut, ſi ejus auxilio ſanitatem recuperaret, ei & devotè ſerviret & oblationem quotannis faceret. Oratione & voto emiſſis, ſanitati ſeſe ſenſit perfectè reſtitutam domumque cum parentibus eſt reverſa. Duobus annis votum implevit, poſt id facere neglexit; extemplò eodem malo fuit correpta; quare ejus parentes reduxerunt eam ad eccleſiam, cúmque veniam poſtulâſſet promiſiſſetque, ſeſe haud amplius obligationi defuturam, ſanitati iterum fuit reſtituta, nec voti ampliùs fuit oblita.

115 Piſcator ex vico Vaux, nomine Nigaſius Langlois, ſingulari erat in S. Nigaſium, cujus nomen gerebat, devotione frequenterque ad ejus eccleſiam, ut ibi ſacro intereſſet, diebus Dominicis veniebat. Accidit, ut, cum ipſe & unus è filiis ejus in fluvio piſcarentur, puer è navicula in aquam ſit prolapſus, nec pater ei, quòd ex aqua haud emergeret, poſſet ſuccurrere. Statim vir infelix, flexis in navicula ſua genibus, Nigaſio, ut filio in hoc diſcrimine ſubveniret, devotè ſupplicabat; nec mora; filium ſuum ad ripam, ducentis circitèr paſſibus à loco, quo in aquam inciderat, diſtantem, eſt conſpicatus, ac ad C eum accedens, ſanum eum invenit ac dicentem, nihil ſibi mali obveniſſe, ſenemque, ſplendore undequaque coruſcum, ad caput eum arripuiſſe ac ad ripam duxiſſe. Eadem hora ad S. Nigaſii eccleſiam, gratias Sancto huic de auxilio allato acturi, ſeſe contulêre idque, quod jam dictum eſt, narrâvere. Uxor Pernoti le Biche ex paræcia Mureaux ſeſe, cum eſſet gravida, læſit, unde ante terminum peperit, gravi inde correpta morbo, è quo valde ſurda ac propemodum cæca effecta, eo in ſtatu per annum manſit, donec, auditis, quæ frequenter in lipſanothecæ S. Nigaſii demiſſione fiebant, miraculis, ad urbem pridie Aſcenſionis à filia ſua ducta venit, ibidemque poſt fuſas preces fiduciâ firmâ lipſanothecam deoſculata, eâ ipſâ horâ videre & audire incepit, finitiſque Veſperis, ſeſe ſanitati omnino reſtitutam ſenſit, poſtridieque ad ſupplicationem venit, Deo agens gratias omnibuſque illud, quod ſibi obvenerat, narrans miraculum.

lectori

116 Aſcenſionis Dominicæ feſto anno 1525 tria in S. Nigaſii eccleſia acciderunt miracula. Primò Ruvina Veteuil è S. Jacobi paræcia, quæ diu valetudine adverſa laborârat, ſeſe in eccleſiam, quò Sanctorum Martyrum lipſanothecas oſcularetur, fecit deferri, cúmque id magna fide ac devotione præſtitiſſet, ita ſeſe allevatam reperit, ut poſt Officium pedibus domum ſit reverſa ac intra triduum ſanitati omnimodæ fuerit reſtituta. Secundò Martina uxor Colini Robineau vinitoris habitans in Cormeilles, cùm magna ſurditate correpta Euangelium recitari feciſſet cereoſque ad lipſanothecas accendiſſet, tanto ſeſe fervore S Nigaſio commendavit, ut precum ſuarum effectum conſecuta, domumque, auditu penitus recuperato, ſit reverſa. Tertiò Philibertus Tourneur, labore manuum victitans, cujus manui, dum operi ſuo vacaret, ſeſe ſpina cum infixiſſet, hincque illa cum brachio adeò tumida ac nigra, ut hoc amputandum putaretur, eſſet effecta, ad eccleſiam, petens eleëmoſynam, venit, cúmque S. Nigaſii lipſanothecam tranſeuntem videret, manum ei, Deum ac beatum Martyrem, ut ejus miſererentur, orans, admovit, moxque malo imminuto, intra biduum ſanitati eſt reſtitutus; E qua de re Deo gratias acturus ac quod modò dictum, narraturus advenit.

ob oculos,

hic ponuntur, Sanctorum noſtrorum miracula eſt complexus.

117 Ego Joannes Belot ſacerdos, habitans in S. Jacobi in caſtro Mellentino, teſtatum facio, manum meam dextram, cum eam ſcalpello læſiſſem, intumuiſſe ac nigram eſſe effectam chirurgoſque gangrænâ correptam ac amputandam dixiſſe; cum autem in S. Nigaſii eccleſia intereſſem Officio, S. Pientiæ caput advenienti, quæ id videre deſiderabat, perſonæ devotæ monſtrabat Prior, cúmque lipſanotheca aperiretur, manum ægram ei admovi, Deum intimè per Sanctorum ſuorum merita rogans, ut dolorem meum allevaret. Illicò is ceſſavit, & intra biduum ſanata fuit manus illa, quâ libro huic, quod jam dixi, inſcripſi ultimâ Auguſti die anno 1530. Pauper mulier, Mellenti ad lapicidinas prope S. Aviti habitans, ad S. Nigaſii, in quem pietate erat inſigni, diebus Dominicis ad Miſſam & aquam luſtralem devotè accedebat, domumque deinde ſolemni paræciæ ſuæ Sacro interfutura redibat. Accidit, ut ſtramen, ſupra quod capiebat ſomnum, corripuerit ignis cúmque hic ardere flammæque ejus domunculam adurere cœpiſſent, calore expergefacta clamabat, S. Nigaſi, adjuva me; F tunc ignis ſponte ſua eſt extinctus, lignumque lecti reliquaque omnia manſerunt innoxia. *Hæc omnia pluraque alia, quæ, ut jam monui, brevitatis causâ huc non tranſcribo, præfato cap. 71 Davannæus, cap. deinde proximè ſeq. generatim addens, ſeſe ex eo, qui in S. Nigaſii eccleſia, priuſquam hanc ipſe in beneficium acciperet, ſacellani officio per annos quindecim functus erat, plurima alia miracula, in perſonis, quæ vel febribus vel ſurditate erant afflictæ, maximéque in peregrinis, Mellentum quotannis Aſcenſionis Dominicæ feſto undequáque confluentibus, ad Sanctorum noſtrorum invocationem patrata, accepiſſe; verùm & hæc & alia plura, quæ poſt etiam idem ſcriptor commemorat, hic pariter & quidem idcirco potiſſimùm, quòd haud vehementer à lectore deſiderandam putem eorum notitiam, ſilentio prætereo, & ad ea, quæ de ſacris SS.* Quirini, Nigaſii & Scubiculi *lipſanis, Malmundarii aſſervatis, dicenda ſunt, progredior.*

AUCTORE C. B.

§ VIII. An quæ Malmundarii hodieque exſtant, SS. Quirini, Nigaſii & Scubiculi reliquiæ fuerint anno 808 eò delatæ.

Quæ Malmundarii exſtant, SS. Nigaſii & Quirini reliquiæ, è Notitia hîc data

Quod ſuprà in tempus, quo Mellentum, quæ ibidem hodieque exſtant, Sanctorum noſtrorum ſacra lipſana fuerint delata, inquiſiturus, ab ipſo ſtatim initio feci, idem modo hîc in tempus pariter, quo Malmundarium, quæ ibidem hodieque aſſervantur, SS. Quirini, Nigaſii & Scubiculi reliquiæ fuerint delatæ, inquiſiturus, præſto, ac proin ante omnia, quænam hæ ſint, expono. De S. Poppone, Stabuleti, quod, ùt num. 64 docui, eoſdem, quos Malmundarium abbates habuit vixque inde duobus paſſuum millibus diſtat, in diœceſi Leodienſi abbate in Opere noſtro à Bollando ad xxv Januarii diem, quo nomen ejus Faſtis ſacris inſcribitur, eſt actum; ibidem autem in Præfatione num. 7 ſequentia de illo, quæ ex veteri quodam Cartuſiæ Colonienſis codice Ms. Joannes Gamanſius, Societatis Jeſu ſacerdos, deſcripſit ac ad deceſſores noſtros miſit, leguntur monachi Malmundarienſis anonymi verba: Anno ab Incarnatione Domini MXLII rege Henrico, huic autem venerabili abbate Poppone præſidente loco, factus eſt de reliquiis ſanctorum Quirini & Juſti per ignorantiam populi, nos eas non habere autumantis, promiſcuus error, aliis alia ſubmurmurantibus, nunc latenter, nunc in publico. Quod prædictus venerandæ memoriæ pater comperiens ex petitione & communi conſilio fratrum & fidelium laïcorum ſcrinia Sanctorum pridie idus Junii aperuit, & non modò, quæ ſperabantur, reliquias, ſed alias plures, quæ ignorabantur, aſtantibus nobis, invenit, &, ut repererat, decenter compoſitas relinquens, ſigillo ſuo fideliter eâdem horâ, nobis cernentibus, reſigillavit; ſicque & noſtra credulitas & temeritas populi patuit. Reliquiæ autem hæ fuerunt, duo dentes ſancti Petri Apoſtoli, corpora ſanctorum integra cum capitibus Quirini & Juſti, & maximæ reliquiæ ſancti Nigaſii & beati Scuviculi & ſancti Melantii & ſancti Audoëni & caſula ejuſdem & aliorum Sanctorum nobis incognitorum.

ſimulque ex aliis, tam quæ de S. Nigaſii brachio, corporeque S. Quirini,

119 *Quæ in notitia, verbis hiſce concepta, traduntur, ipſemet ejus auctor, ùt dilucidè in illa declarat, conſpexit, cùmque nihil, ob quod ei credendum haud ſit, occurrat, eſt ſanè, cur ejus fide,* S. Quirini *corpus cum ejuſdem capite anno* 1042 *Malmundarii exſtitiſſe, eique prætereà maximas* SS. Nigaſii & Scubiculi *reliquias fuiſſe adjunctas, credamus; etſi autem, quæ qualeſve, quas memorat, exſtiterint maximæ* SS. Nigaſii & Scubiculi *reliquiæ, haud edicat, nec id aliunde quantùm ad poſterioris hujus Sancti noſtri reliquias innoteſcat, exſtitiſſe tamen, quas maximas vocat* S. Nigaſii *reliquias, dextrum Sancti hujus noſtri brachium, docet nos in ſua de S. Quirini martyris apud Malmundarium adventu, quæ à Marteneo tom. 3 Theſauri novi Anecd. col. 1685 & quinque ſeqq. è monaſterii S. Trudonis Ms. vulgata eſt, typiſque iteratis recuſa Comment. huic à nobis ſubdetur, lucubratione monachus alter Malmundarienſis anonymus, qui, quamvis quæ veritati conſonent, ubique, uti infrà ſumus viſuri, haud ſcribat, tum tamen, dum, quas in monaſterio ſuo aſſervari ait, Sanctorum reliquias, fidem integram, quòd id quàm optimè compertum habuiſſe ſit cenſendus, ſibi adjungit. Porrò quæ Malmundarii è dictis anno* 1042 *exſtitère* SS. Quirini, Nigaſii & Scubiculi *reliquiæ, eaſdem hodieque ibidem exſtare, ſacri illius aſceterii inquilini arbitrantur. Aſt* S. Quirini *corpus, non integrum, ut notitia jam data fert, ſed dumtaxat* magna ex parte Condato *Malmundarium fuiſſe delatum, anonymus Tranſlationis Sanctorum noſtrorum auctor ſæpiſſimè ſuprà laudatus diſertis verbis tradit; cùm facilè autem factum eſſe queat, ut notitiæ num.* 118 *datæ auctor* S. Quirini *oſſa invicem ſejuncta ac commixta, etiamſi hiſce, quò corpus integrum conſtituerent, nonnulla etiam deeſſent, pro integro corpore per errorem acceperit,* S. Quirini *corpus, quod non integrum, ſed* magna *dumtaxat* ex parte *Malmundarium tranſlatum, anonymus Tranſlationis ſanctorum noſtrorum auctor ait, re etiam ipſa ibidem non integrum, ùt notitia data fert, ſed magna tantummodò* ex parte *exſtare opinor, maximè cùm quamdam etiam, ùt jam ſuprà docui, ſacri illius pignoris partem Mellentini ſibi vindicent aliamque etiam furentes Calviniſtæ anno* 1562 *Rotomagi exuſſerint.*

quàm quæ de Sancti hujus capite, quod Mellenti à Davanneo, Rodoniique

120 *At verò hîc alia prætereà quantum ad ejuſdem* S. Quirini *reliquias difficultas exoritur. Cùm enim hujus Sancti noſtri caput, quod Malmundarii adſervari, è notitiâ proximè huc tranſcriptâ certum apparet, apud Mellentinos extare, Davanneus, ùt jam anteà monui, affirmet, erit fortaſſis, qui hinc,* S. Quirini *caput Malmundarii exſtare, è jam datâ Malmundarienſi notitia certum non eſſe, contendat; verùm is ſcriptor vel* S. Scubiculi *caput (jam ſuprà num.* 81 *dicta videſis) per errorem pro* S. Quirini *capite, vel certè hujus partem (neque enim ulla ex cauſâ apparet contrarium) pro toto accepiſſe poteſt; cùm autem ſic habeat, is ſanè, ut* S. Quirini *caput vel integrum vel hujus ſaltem partem, quæ haud abſonè* caput *dici queat, Malmundarii exſtare, è Malmundarienſi notitia certum non ſit, efficere non poteſt. At verò erit modò forſan etiam quis, qui ſaltem, ne dimidiam quidem capitis* S. Quirini *partem Malmundarii aſſervari, ex iis, quæ Arturus à Monaſterio memorat, ſibi habeat perſuaſum. Is enim, de Rodonienſi, qui in diœceſi Carnotenſi ſitus Meduntâque leucâ circitèr unâ ſemotus ad Fontanellenſe diœceſis Rothomagenſis cœnobium ſpectat, prioratu in Neuſtria Pia pag.* 603 & *octo ſeqq. tractans, ibidem cap.* 2 *primùm ſic ſcribit:* Ex quo .... caput S. Quirini martyris, B. Nicaſii, primi Rothomagenſis epiſcopi & martyris, ſocii amantiſſimi, Rodonium allatum eſt, tanta illic miraculorum frequentia cælitus illuſtratum fuit, ut ad illud venerandum fideles ex quavis provincia piè certatim convolarent; imò & quæ promittebant juramento religiosè præſtito ſuper ipſum D. Quirini caput, ſervanda & explenda arctius obſtringebantur; ac deinde, *poſtquam è S. Nigaſii ejuſque Sociorum, quæ ſuprà ſubleſtæ fidei oſtendimus, Actis nonnulla, huc non ſpectantia, de SS.* Ni-

A Nigaſio, Quirino & Scubiculo *tranſcripſit*, *ſubjungit* : Contendit quidam neotericus author, horum SS. Martyrum reliquias, à comitibus Mellentinis exinde (*Vadiniaco nimirùm*) fuiſſe aſportatas & in eccleſiam prioratûs tunc in honorem B. Mariæ Virg. & SS. Nicaſii ac Sociorum ab illis exſtructam, tranſlatas; illicque caput S. Quirini nunc uſque unà cum aliis aſſervari.

ab Arturo ſaltem pro majori parte aſſervari aſſeritur,

121 At pace tanti viri (*videlicet*, *ùt in margine notat*, *Davannei*) dixerim, gratis id aſſertum eſſe, ſi de omnimoda ejuſdem ſacrati capitis integritate intelligat; cùm certo certius appareat ex ſequentibus, caput ejuſdem S. Quirini martyris, ſaltem pro majori parte, apud eccleſiam prioratûs Rodonii piè venerari, jam ab anno 1200, uti oſtendimus. *Rodonii ſanè S. Quirinum martyrem ejuſque reliquias maxima in veneratione jam inde ab anno 1200 exſtitiſſe, dilucidè ex antiquo, quod Arturus loco cit. cap. 1, § 5 allegat, documento conſtat. Nec, quas deinde cap. 3 adducit, Petri Carnotenſis epiſcopi & Radulphi Rotomagenſis archiepiſcopi litteræ, anno 1446 datæ, dubitare ſinunt, quin S. Quirini martyris caput, hierothecæ argenteæ, in capitis humani formam effictæ, incluſum, in præfato Rodonienſi S. Mariæ prioratu re etiam vera aſſervetur; verùm cùm nec litteræ illæ nec ulla documenta alia antiqua, quandonam vel unde ſacrum illud pignus Rodonium fuerit allatum, edoceant, enimverò non immeritò*, Quirinine *id*, S. Nigaſii *ſocii*, *an alterius Martyris homonymi caput ſit*, *dubitari poſſe opinor. Sanè in laudatis Carnotenſis & Rotomagenſis antiſtitum litteris Quirinus martyr, cujus caput Rodonii in veneratione eſſe miraculiſque coruſcare, illæ aiunt, nec* S. Nigaſii ſocius *vocatur*, *nec quidquam*, *è quo eum vel in pago Vilcaſſino vel cum* S. Nigaſio *martyrium ſubiiſſe*, *concludas*, *occurrit. Quid ſi ergò Martyris alterius*, Quirini *nomine diſtincti*, *nec tamen vel cum* Nigaſio *vel in pago Vilcaſſino paſſi*, *caput ſeu Romà ſeu aliunde Rodonium*, *pago huic innexum vel certè*, *uti apud Arturum loco cit.*, *cap.* 1, § 1 *videre licet*, *vicinum*, *ſeculo* XII, *aut*, *ſi velis*, *adhuc citiùs fuerit allatum*, *idque temporis lapſu*, *quòd vix alius ibi Martyr*, *nomine* Quirinus, *quàm qui in pago Vilcaſſino cum* Nigaſio *ſubiiſſet martyrium*, *notus eſſet*, *pro* Quirini, *Vilcaſſini martyris*, *capite per errorem fuerit acceptum?*

B

C

in medium hic adducuntur,

122 *Id ſanè*, *ſpectatis iis*, *quæ jam dixi*, *haudquaquam prorſus vero apparet abſimile. Quare*, *cùm non minùs*, *an Rodonii*, *quàm an Mellenti*, Quirini *Vilcaſſini caput ſeu integrum ſeu ex parte adſervetur*, *dubitandum appareat*, *qui*, *quæſo*, *ex iis*, *quæ Arturus num. proximè prægreſſo memorat*, *ne dimidiam quidem capitis* S. Quirini *partem Malmundarii exſtare*, *queat concludi? Verùm ſacrum pignus*, *quod Rodonii pro* S. Quirini, *Vilcaſſini martyris*, *capite habetur*, *re etiam ipſa noſtri hujus Sancti eſſe*, *tantiſper etiam demus*, *anne tamen id*, *ùt Arturus vult*, caput ſaltem pro majori parte, *exiſtat*, *non immeritò adhuc poterit dubitari. Etſi enim is ſcriptor*, *quod hac de re ait*, *certò certius ex ſequentibus*, *ſeu ex iis*, *quæ pòſt ſubdit*, *apparere*, *per verba*, *num. præced. recitata*, *affirmet*, *ego tamen nihil*, *è quo id vel utcùmque certum appareat*, *ſeu in ſuprà laudatis*, *quas poſt recenſet*, *Carnotenſis & Rotomagenſis epiſcoporum litteris*, *ſeu in aliis*, *quæ profert in medium*, *reperio. Fuiſſe quidem*, *quod ſolùm Arturo hic ſuffragari poſſe videtur*, *lipſanothecam ſeu capſam*, *quam* S. Quirini *martyris capiti aliiſque ſacris lipſanis aſſervandis anno* 1432 *Pariſiis fabricari Thomas*, *Rodonienſis Prior*, *fecerat*, *minùs capacem ipſius ſancti capitis viſam*, *hincque ipſam ampliare dictum Priorem ſtatuiſſe*, *ſcriptor anonymus*, *cujus de S. Quirini apud Rodonienſes culti miraculis lucubrationem Arturus cit. cap. 2 è Ms. Rodonienſi codice pòſt recenſet*, *ibidem* § VI *ſub finem affirmat; verùm cùm capſæ illius magnitudinem haud exprimat*, *exſtitiſſe poteſt adeò exigua*, *ut ne quidem capitis dimidio capiendo ſufficeret*, *idque adeò*, *quod Arturus ait*, *haudquaquam è modò dictis*, *quæ verbis ſuis ſuprà recitatis ex ſcriptore iſto anonymo de capſa illa ſubdit*, *certo certiùs apparet*, *cùmque id nec ex aliis*, *quæ iiſdem verbis aut ſubjungit aut præmittit*, *evadat vel utcùmque certum*, *enimverò etſi etiam pignus ſacrum*, *quod à Rodonienſibus pro* S. Quirini, *martyris Vilcaſſini*, *capite habetur*, *re etiam ipſa Sancti hujus foret*, *dubium tamen adhuc*, *anne id ejus* caput, ſaltem pro majori parte, *exiſtat*, *eſſet futurum.*

E

determinatur. Ita aliæque S. Scubiculi, quæ quales ſint, ignoratur,

123 *Verùm*, *etſi ſic habeat ac proin haud queat*, *ne dimidiam quidem capitis* S. Quirini *partem Malmundarii exſtare*, *pro certo concludi ex iis*, *quæ verbis ſuprà huc tranſcriptis Arturus ſcribit*, *anne tamen integrum Sancti ejuſdem caput Malmundarii adſervetur*, *ambigendum opinor. Ex ſedet ſententia*, *tum quòd re etiam ipſa forſan ſacri illius pignoris quæpiam pars apud Rodonienſes vel Mellentinos vel etiam tam apud hoſce*, *quàm apud illos*, *reperiatur*, *tum quòd Notitiæ Malmundarienſis plùs ſemel jam laudatæ auctor*, *dum de S.* Quirini *capite*, *Malmundarii aſſervato*, *loquitur*, *nullum omninò*, *quod integritatem ejus indicet*, *vocabulum adjungat*, *idque tamen faciat*, *dum de ejuſdem Sancti corpore*, *quod integrum Malmundarii exſtare*, *ſibi perſuaſum*, *utut è dictis per errorem*, *habebat*, *ſermonem inſtituit. Aſt*, *ut quid hac de re plura? Caput equidem* S. Quirini *vel integrum vel ſaltem ejus partem ſeu dimidiam ſeu hâc etiam majorem aut certè hujuſmodi*, *quæ merito ca*put *appellari queat*, *Malmundarii exſtare*, *è jam dictis at præcipuè è Malmundarienſi ſuprà adducta Notitia (neque enim ejus quiſquam hac in re fidem infringat) eſt certum; cùm autem*, *ibidem etiam exſtare integrum ferè ſeu magna ex parte ejuſdem Sancti noſtri corpus dextrumque* S. Nigaſii *brachium*, *certum pariter è jam ſuprà dictis ſit*, *ſicque tam prope*, *quàm fas fuerit*, *quæ* Malmundarii *exſtent*, SS. Nigaſii & Quirini *ſacra lipſana*, *determinatum jam ſit*, *in tempus modò*, *quo hæc eò unà cum quibuſdam* S. Scubiculi *reliquiis*, *quæ quales ſint*, *definire nulla ratione queo*, *fuerint delata*, *inquiramus. Sauſſayus prolixum*, *quo hodie in Martyrologio ſuo Gallicano Sanctos noſtros celebrat*, *elogium ſequentibus hiſce*, *de veneratione primùm*, *in qua* SS. Nigaſii & Pientiæ *reliquias in Galliis haberi ait*, *locutus*, *terminat verbis* : At verò Quirini & Scubiculi extra Galliæ fines ſe diffudit gloria & veneratio.

F

124 Cùm enim anno Chriſti octingenteſimo octavo horum & Nicaſii ſacra pignora è mauſoleo

AUCTORE C. B.

haud ſecùs, contrà ac Sauſſayus &, qui,

ſoleo proprio ad Condatenſem vicum agri Pariſienſis eſſent tranſlata, Hildebaldus, epiſcopus Colonienſis tum Pariſiis agens, & Odulphus præpoſitus Malmundarienſis à Carolo Magno & Deodefrido regiæ urbis Pariſiorum antiſtite impetrârunt corpus S. Quirini, brachium ſancti Nicaſii & potiores reliquias ſancti Scubiculi; quæ ſacra pignora tranſvexerunt Malmundarium, ubi Quirinus ipſe & Scubiculus potiſſimùm frequentibus miraculis claruerunt, quibus totius regionis ad ſe incolarum conciliârunt devotionem. *Quod ſi itaque vera hic memoret laudatus martyrologus, jam inde à ſeculi* IX *initio, imò verò determinato hujus anno* 808 *Malmundarium fuerint; quæ ibidem hodieque exſtant*, SS. Quirini, Nigaſii & Scubiculi *reliquiæ delatæ. Sauſſayo porrò Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii ita hic prævit, ut tamen, contrà ac ille facit, nec Hildebaldum, Colonienſem epiſcopum, quem & ipſe & Sauſſayus à Carolo Magno & Pariſienſi epiſcopo obtinuiſſe memoratas reliquias, aſſirmant, Pariſiis, dum has impetraret, ſiſtat*

B

præſentem, nec Pariſiorum præſulem, quem unà cum Carolo Magno ſacra illa pignora impertiiſſe prodit, nominetenus exprimat. Ipſa etiam ejus verba, quod infrà uſui adhuc ſint futura, huc tranſcribo. Sic habent: Cæterùm anno octingenteſimo octavo cùm corpora ſanctorum Nicaſii, Quirini & Scuviculi, metu tranſlata, mediocribus locis tenerentur in vico Condatenſium, qui Pariſiorum urbi adjacet, Odulphus præpoſitus Malmundarienſis & Hildebaldus epiſcopus Colonienſis obtinuerunt à Carolo Magno & à Pariſiorum præſule corpus S. Quirini, brachium dexterum beati Nicaſii & reliquias Scuviculi.

Malmundarienſem, cujus hic verba

125 *Hæc ille; cùm autem cum iis, quæ Sauſſayus verbis proximè recitatis memorat, ad amuſſim ſanè, ùt jam indicavi, haud conveniant, vel hinc, an is martyrologus, qui nuſquam, quo è fonte illa acceperit, edicit, ex eodem, è quo ſua Molanus, monumento iſta deprompſerit, dubitari poteſt; verùm, etſi ſic habeat, monumentum equidem, quod Sauſſayo, haud melioris, quàm quod Molano præluxit, exſtitiſſe notæ, quiſque, ni fallar, ex infrà dicendis agnoſcet. Verùm, quonam è*

C

monumento, quæ verbis ſuprà huc tranſcriptis memorat, Molanus accepit? Loco ſuprà cit. de SS. Nigaſii, Quirini & Scubiculi *martyrio eorumque ac nominatim* Quirini *Malmundarium tranſlatione acturus, ſeſe, quæ de utroque hoc argumento allaturus eſt*, ex hiſtoriis martyrii & tranſlationis, Malmundarii manuſcriptis, *deprompſiſſe, in capite declarat. Ut itaque, quonam è monumento Molanus, quæ verbis ſuprà recitatis ſcribit, acceperit, habeamus compertum, quanam ſit iſta, quam hic memorat*, tranſlationis S. Quirini *Hiſtoria, indagandum. Apud Martenenm tom.* 3 *Theſauri novi Anecdotorum col.* 1685 *& quinque ſeqq. quæpiam, quæ*, de S. Quirini martyris apud Malmundarium adventu *ſeu tranſlatione inſcripta, eadem planè de hac, quæ ex dicta, quam citat, Hiſtoria Molanus, ſuppeditat, exhibetur lucubratio, è monaſterii S. Trudonis Ms., ùt Marteneus notat, accepta ac à nobis num.* 119 *jam laudata; cùm autem lucubrationis hujus, cujus auctor anonymus ſeſe monachum Malmundarienſem loco non uno prodit, exemplar penes nos etiam exſtet, idque, non ſecùs ac memorata à Molano*

D

S. Quirini *Malmundarium tranſlationis Hiſtoria, è Ms. Malmundarienſi, ut nota, quam in capite præfert, fidem facit, ſit acceptum, enimverò, Hiſtoriam iſthanc eſſe ipſammet, quam Marteneus vulgavit, mox dictam de* S. Quirini *Malmundarium adventu lucubrationem, apparet è jam dictis indubitatum.*

dantur, anonymum ſecutus, et prævivit Molanus, ve-

126 *Porrò Malmundarienſis, qui hanc, Commentario huic, ut ſuprà monui, ſubdendam, contexuit ac ſub ſeculi* XI *finem, uti infrà docebo, floruit, monachus anonymus ſtatim ab initio ſic ſcribit:* Annus erat ab Incarnatione Domini octingenteſimus octavus, cùm diſponentis omnia Deitatis miſeratio noſtris proſpiciens neceſſitatibus, ob hoc pretioſiſſimi Quirini martyris beatiſſimo nos ditavit corpore. Ob hoc etiam collegarum ipſius reliquias nobis contulit ſua dignatione, ut, quoniam nulla roboramur auctoritate meritorum, eis intervenientibus, perducamur ad gaudia civium ſupernorum. *Ita ille,* S. Quirini *Malmundarium tranſlationem anno* 808 *diſertiſſimè innectens; cùm autem, quæ de hac Molanus ſcribit, è Malmundarienſi illo anonymo, uti*

E

è jam dictis conſequitur, acceperit, conſectarium eſt, ut eum quoque in anno 808, *cui unà cum Sauſſayo tranſlationem illam innectit, ſit ſecutus? Verùm anne hæc re etiam vera anno iſto evenit? Anonymus tranſlationis Sanctorum noſtrorum auctor jam ſuprà ſæpiſſimè laudatus apud Marteneum loco ſuprà cit. num.* 3 *ſic ſcribit:* Horum ergò infandorum metu gentilium (*Normannorum videlicet ſeu Danorum*) prædictorum oſſa Martyrum (Nigaſii *nimirum*, Quirini & Scubiculi) ſanctæque Pientiæ cum beatiſſimi Audoëni præſulis gleba ad vicum Condatenſem ſunt tranſlata. Poſt pauci temporis interſtitium B. Quirini corpus magna ex parte & ex reliquiis beatorum Nicaſii ac Scuviculi ad locum, qui Malmundarienſis dicitur, ſumma cum reverentia aſportantur, ubi miraculorum gloria aſſiduè illuſtrantur.

127 *Ita dictus anonymus, nec ab eo Malmundarienſis lucubrationis præfatæ ſcriptor itidem anonymus abludit. In hac enim, prout infrà in numeros à nobis diviſa exhibetur, primò ſequentem num.* 6 *loquitur in modum:* Eſt viculus anno 808

F

Condatenſium, urbi adjacens Pariſiorum, ubi corpora ſanctorum Martyrum Nicaſii, Quirini & Scuviculi, metu olim Danorum, regiones præda & incendio vaſtantium, à ſuis, ubi priùs poſita fuerant, tranſlata ſedibus, uſque ad id temporis locis tenebantur mediocribus; *ac deinde, poſtquam quæ tunc, ut vult, ad* SS. Quirini, Nigaſii & Scubiculi, *in vico Condatenſi, quò metu Normannorum, ut dixerat, erant tranſlati, aſſervatorum, reliquias ab imperatore obtinendas geſta ſint, narravit, num.* 13 *paulò ante narrationis ſeu lucubrationis ſuæ finem ſubjungit:* Quid multa? Aſſenſit imperator huic ſententiæ cum optimatibus ſuis perque ipſius (*epiſcopi Pariſienſis*) manum Sanctos efferri de ſuis mandavit locis, bonis omnibus ſatians deſiderium noſtrorum, è tribus unum nobis beatum tranſmittendo Quirinum, ſanctum antiſtitem Nigaſium ſuæ ſedi reſtituendo, ſcilicet urbi Rothomagenſium, cujus etiam nobis largitus eſt brachium dextrum cum reliquiis levitæ Sceuviculi, Melantii epiſcopi, caſula quoque S. Audoëni itidem Rotomagenſium archiepiſcopi. *Fuerunt itaque tunc primùm, cùm* SS. Nigaſii, Qui-

A Quirini & Scubiculi *corpora metu Normannorum Condatum fuiſſent adducta, Malmundarium ſacræ, quæ ibidem hodieque exſtant, eorumdem trium Sanctorum noſtrorum reliquiæ, ſpectatis duorum, quæ jam allegavi, ſcriptorum anonymorum teſtimoniis, delatæ; nec quidquam, quod, id citiùs factum, ſuadere ſit natum, invenio.*

Malmundarium delatæ.

128 *Quare, cùm Normanni ſeu Dani, uti inter omnes convenit, in Galliis tunc primùm, cùm vel anno* 841 *vel certò haud diu pòſt in Neuſtriam irrumpentes Rothomagum vaſtârant, timeri ac præ illorum metu de loco ad locum Sanctorum reliquiæ transferri inceperint*, SS. Quirini, Nigaſii & Scubiculi *reliquias, quæ Malmundarii hodieque exſtant, fuiſſe eò jam inde ab anno* 808 *delatas, quis credat? Id quidem tum factum, poſterior è binis modo adductis ſcriptoribus anonymis luculentiſſimè, uti ex ejus verbis, num.* 126 *huc tranſcriptis, palàm eſt, affirmat; verùm, cùm is ſimul, rem haud priùs, quàm cùm eorumdem Sanctorum noſtrorum corpora præ Normannorum metu Condatum fuiſſent delata, ac proin è dictis haud ante annum* 841 *geſtam, non minùs luculenter, uti è verbis ejus, num. proximè prægreſſo huc tranſcriptis, perſpicuum fit, tradat, è duabus iſtis ejus aſſertionibus, invicem pugnantibus, quarum alteram falſam eſſe neceſſe eſt, poſterior indubiè eſt amplectenda. Ea ſedet ſententia, quod ei non tantùm prior è duobus modo allegatis ſcriptoribus anonymis, ſed & Riculſi Charta, ſæpiſſimè jam anteà laudata, utpote è qua, ùt ſuprà vidimus*, SS. Quirini, Nigaſii & Scubiculi *corpora aut integra aut ferè integra Vadiniaci adhuc anno* 872 *exſtitiſſe ac proin, uti hinc conſequitur, nondum etiam tunc horum partes, quæ Malmundarii hodieque aſſervantur, fuiſſe eò delatas, conſtet, apertiſſimè ſuffragetur.*

B

§ IX. Auctoris anonymi de S. Quirini Malmundarium tranſlatione ſcriptum rejicitur, hæcque anno circitèr 876 è vico Condatenſi, Pariſiis veroſimiliùs haud adjacenti, facta ſtatuitur.

C

Malmundarienſis anonymus, qui S. Quirini corpus Malmundarium haud ante Normannorum irruptiones delatum prodit,

Cum *duo invicem pugnantia, videlicet & anno* 808 *& tum demùm, cùm Gallias ſuis in haſce irruptionibus terrêre, quod, ùt dictum, ante annum* 841 *haud factum, Normanni ſeu Dani cœpiſſent*, S. Quirini *corpus unà cum* S. Nigaſii *brachio dextero ac* S. Scubiculi *reliquiis Malmundarium fuiſſe delatum, Malmundarienſis in ſuo de* S. Quirini *Malmundarium tranſlatione Scripto monachus anonymus luculenter, ùt jam monui, tradat, Marteneus, qui è dictis lucubratiunculam illam tom.* 3 *Theſauri novi Anecdotorum vulgavit, id conſpicatus, in ſcriptoris illius verba, num.* 126 *huc tranſcripta, quò hunc & cum ſeipſo & cum veritate hiſtorica, quæ verè* S. Quirini *corpus non priùs, quàm cùm id Condatum præ Normannorum metu jam fuiſſet allatum, Malmundarium fuiſſe unà cum* SS. Nigaſii & Scubiculi *reliquiis advectum, fert, in concordiam adducat, in inferiori paginæ ora ita obſervat:* Hic ſcriptoris oſcitantiâ omiſſus eſt aliquis numerus, fortè legendum, 848. Nam Normanni circa annum 841 Rothomagum vaſtantes occaſionem dederunt tranſlationi corporum SS. Nigaſii, Quirini & Scuviculi ad Condatenſem vicum, unde poſt aliquot annos corpus S. Quirini aut illius maxima pars ad Malmundarienſe cœnobium delatum eſt. *Ita ille; verùm cùm annus, cui per dicta verba* S. Quirini *Malmundarium tranſlatio in monachi Malmundarienſis anonymi lucubratione innectitur, nec per notas numerales Latinas, nec per zyfras Arabicas, ſed per adjectiva numeralia exprimatur, oportet, ut in hiſce, ſi quod Marteneus ait, veritati conſonet, adjectivum numerale* quadrageſimus *ſit omiſſum, cùmque adjectivum iſthoc non magis in Malmundarienſi, è quo lucubratio illa Commentario huic ſubdetur, Ms., quàm in lucubrationis ejuſdem editione, à Marteneo è S. Trudonis Ms. facta, reperiatur, omiſſio illa, ſi admittenda ſit, fuerit veroſimillimè, non à librario, qui dictam lucubrationem tranſcripſerit, ſed ab ipſomet hujus auctore profecta; factum autem eſſe, ut hic, anno, cui* S. Quirini *Malmundarium tranſlationem illigandam putabat, exprimendo intentus, adjectivum hujuſmodi, quod quàm maximè ad rem faciebat, è mera oſcitantia omiſerit, mihi parùm veroſimile apparet.*

E

& tamen à Carolo Magno fuiſſe id

130 *Et verò id haud factum, ex eo induco in animum, quod auctor ille, fuiſſe re ipſa anno* 808, *non autem, quem huic ſubſtituendum ſuſpicatur Marteneus, anno* 848, S. Quirini *corpus unà cùm* SS. Nigaſii & Scubiculi *reliquiis Malmundarium delatum, exiſtimârit. Sacras enim haſce exuvias, non à Carolo Calvo, qui anno* 848 *diuque adhuc pòſt regnavit, ſed à Carolo Magno, qui anno* 814 *vivere deſiit, fuiſſe Malmundarienſibus impertitas, haud obſcurè poſt verba, num.* 126 *recitata, quibus Malmundarium pretioſo illo theſauro fuiſſe anno* 808 *ditatum, ab ipſo ſtatim lucubrationis ſuæ initio ſcribit, ratione deinde non una in illius decurſu prodit. Res, ni fallar, è jam nunc dicendis pateſcet. Proximè poſt verba, quibus, quod dixi, Lucubrationis ſuæ initio ſcribit, de principe, qui* SS. Quirini, Nigaſii & Scubiculi *reliquias Malmundarienſibus impertiit, ſequentem loquitur in modum:* Carolus imperator monarchiam regni virtute, conſilio prudentiaque gubernabat, & rempublicam non modò armis tuebatur, verùm etiam legibus emendabat, moribus exornabat. Ante omnia regem omnium Chriſtum, ſine quo nullus juſtè regnat vel imperat, diligebat, diligens metuebat, ejuſque mandatis obſequendo volebat ſe potiùs prodeſſe ſæculo quàm præeſſe populo. Munitus erat armis juſtitiæ, ne corrumperetur amore pecuniæ, ne deviaret à vero per acceptionem alicujus perſonæ. Gaudebat de ejus regimine Francorum regnum, lætabatur de ejus dominio Romanum imperium, tripudiabant divites & egeni omneſque eccleſiæ filii. Ante ejus conſpectum ſuperbia reſupinata iniquorum elanguit, cupiditas ſuperborum incurvata torpuit, innocentia pauperum afflicta convaluit.

F

AUCTORE C. B.

Non licuit majoribus minores opprimere, ſed dicere potiùs: Minores majoribus obedite.

unà cum SS. Nigaſii & Scubiculi reliquiis conceſſum, exiſtimaſſe ratione non [illegible]

131 Vidit eum ſuperbus terribilem, humilis mitem. Fines imperii, ne ab hoſtibus irrumperentur, ſtrenue defendebat, ipſoſque fines ad abundantiorem eccleſiæ pacem dilatare contendebat. Adverſus inimicas gentes pugnas egit frequentes, voluntarias ad ſerviendum voluntariè ſuſcepit, paratas ad reſiſtendum paratis copiis invaſit, invaſas ſuperavit, ſuperatas cepit, captas interfecit. Nullis parcebat regnis ſe ei ſubdere recuſantibus, omnibus parcebat populis, ſpontaneas manus ejus ditioni ſubjicientibus. Virtutis ejus potentiam numquam potuit effugere, niſi qui virtutis ejus potentiæ ſua colla maluit inclinare. *Hæc aliaque plura de principe, qui, ut dictum,* SS. Quirini, Nigaſii & Scubiculi *reliquias monaſterio Malmundarienſi conceſſit, aſceterii hujus laudatus monachus anonymus; cùm autem conjunctim ſumpta haudquaquam in Carolum Calvum, ſed in Carolum Magnum utcùmque quadrent, ita ſanè, ſacra illa pignora fuiſſe abs hoc, quem modo* regem, *modo* imperatorem *appellat, non autem à Carolo Calvo, Malmundarienſibus impertita, non obſcurè prodit. Aſt ne quis forſan illa omnia per inſolitam, quæ non tantùm fidem, ſed & modum excedat, hyperbolen dici etiam de Carolo Calvo potuiſſe à præfato monacho, reponat, à ſcriptore iſthoc verè, quod dixi, prodi, aliter adhuc oſtendo. Odulphum, monaſterii Malmundarienſis præpoſitum, qui favore & gratiâ tum apud Hyldebaldum, Colonienſem epiſcopum, tum apud regem ſeu imperatorem plurimùm valebat, à Malmundarienſibus monachis, ut abs hoc, ad quem tunc ab Hyldebaldo mittebatur,* SS. Nigaſii, Quirini & Scubiculi *reliquias monaſterio ſuo poſtularet, excitatum ſeu inductum fuiſſe, poſt verba proximè recitata num. 6 & ſeq. primùm refert.*

B

ac præcipuè ex Hildebaldi

132 *Tum verò, eoſdem monachos, quò Odulphus certiùs, quod poſtulaturus erat, à rege ſeu imperatore conſequeretur, commendatitias ad hunc ab Hyldebaldo petiiſſe litteras, huncque votis eorum benevolè obſecutum, præfatus, litteras illas integras recenſet, ac deinde, cùm regi ſeu imperatori fuiſſent prælectæ, fuiſſe abs hoc, ſuadente Pariſienſi epiſcopo,* S. Quirini *corpus unà cum* SS. Nigaſii & Scubiculi *reliquiis aliquot Malmundarienſi monaſterio conceſſum, ſub lucubrationis ſuæ finem tradit. Hiſce præmiſſis, probare modò, quod dixi, aggredior. Hyldebaldus ſeu Hildebaldus, Colonienſis epiſcopus, qui litteras illas ſcripſit, ab anno circitèr 790, ut Dionyſius Sammarthanus Galliæ Chriſtianæ auctæ tom. 3, col. 633 & tribus ſeqq. docet, uſque ad annum circitèr 818 Colonienſem ſedem occupavit; quare, cùm toto illo temporis ſpatio, quod ab anno 790 uſque ad annum 818 excurrit, haud alius ſeu rex ſeu imperator, nomine* Carolus, *quàm Carolus, cognomento* Magnus, *in Francia, ad cujus regem litteræ, modo hic recitatæ, fuerunt ab Hildebaldo conſcriptæ, regnârit, conſectarium eſt, ut hæ certè non ad Carolum Calvum, ſed ad Carolum Magnum fuerint directæ. Sunt quidem, qui Hildebaldum, cui Hadalbaldum ſeu Hagebaldum, Hildeboldum ſeu Hadalboldum in ſedem Colonienſem ſucceſſiſſè, alii volunt, eſſè cum hoc unum atque eumdem contendunt; verùm Hadalboldum ſeu Hildeboldum ab Hildebaldo eſſe diverſum, Dionyſius Sammarthanus mox laudatus tom. cit. col. 636 oſtendit.*

C

D

Colonienſis epiſcopi

133 *Attamen ne quis forſan facili literulæ unius mutatione* Hyldebaldus *pro* Hyldeboldus *ſeu* Hildeboldus *in litteris ſuprà huc tranſcriptis perperam legi, fortaſſis ſuſpicetur, haſce non ad Carolum Calvum, ſed ad Carolum Magnum ſcriptas alia adhuc ratione oſtendo. Poſt annum 850 nullus certè ampliùs epiſcopus, qui vel* Hildebaldus *vel* Hildeboldus *appellatus fuerit, ſedem Colonienſem, uti è Gallia Chriſt. aucta tom. 3 in epiſcopis Colonienſibus videre licet, occupavit; quare oportet, ut, ſi non eo ipſo anno 850, certè ante hunc Hyldebaldi, Colonienſis epiſcopi, de quibus hic nobis ſermo, litteræ fuerint conſcriptæ; cùm autem in hiſce Carolus, ad quem datæ ſunt,* imperator *nuncupetur, nec ante annum 875 Carolus Calvus coronâ imperiali fuerit inſignitus, conſectarium eſt, ut non ad hunc, ſed ad Carolum Magnum (ad eorum enim alterutrum datas eſſe neceſſe eſt) fuerint directæ. Scio quidem, reges Francorum, etiamſi coronâ imperiali decorati non eſſent, imperatores ſubinde fuiſſe appellatos. Scio etiam, ipſimet Carolo Calvo imperatoris titulum, priuſquam hac dignitate donaretur, in tabularii Belliloci Ch. 74 apud Beſlium in Regibus Aquitaniæ pag. 3 attribui; aſt titulum illum Carolo Calvo, coronâ imperiali, à Pontifice nondum decorato, ab Hildebaldo, Colonienſi epiſcopo, cujus ſedes ad Caroli Calvi ditionem numquam ſpectavit, fuiſſè attributum, veroſimile haud apparet.*

E

litteris

134 *Sed en aliud adhuc, quo, quod dixi, validiùs probetur, argumentum. Hildebaldus in ſuis, de quibus nos hic, litteris Odulphum, monaſterii Malmundarienſis præpoſitum, vocat &* ſuum & regis, *ad quem ſcribit,* monachum communem, *adeò ut Odulphus, ſpectatis Hildebaldi verbis, exſtiterit & ipſiuſmet Hildebaldi & regis illius monachus; uti autem Odulphus idcirco, quod Malmundarium, cujus monachus erat, Colonienſi diœceſi ſubeſſèt, Hildebaldi monachus, ita etiam idcircò, quòd regis, ad quem Hildebaldus ſcribebat, ditioni Malmundarium eſſèt ſubjectum, ejuſdem regis monachus exſtiterit. Adhæc Hildebaldus in ſuis, de quibus nos hic, litteris, ſeſe è regis Caroli, ad quem ſcribit, exſtitiſſè ſubjectis, non obſcurè prodit; in iis enim, neminem ei ſeſe fideliorem, pronuntiat, ſicque, niſi ipſè ſeu potiùs Colonienſis, cujus erat epiſcopus, diœceſis regis illius dominio fuiſſet ſubjecta, locutus certò (neque enim epiſcopus, ad quempiam, cujus dominio diœceſim ſuam haud ſubjectam novit, regem ſcribens, ſeſè huic vel* fidelem *dicat) haud fuiſſèt. Itaque ad regis Caroli, ad quem ſuprà huc tranſcriptas litteras Hildebaldus dedit, ditionem Malmundarium ſimul & diœceſis Colonienſis, uti è jam dictis pronum eſt colligere, ſpectârint; cùm autem ante annum 850, poſt quem certè epiſcopus, nomine* Hildebaldus, *eccleſiæ Colonienſi haud præfuit, nec diœceſis Colonienſis, nec Malmundarium ad Carolum Calvum unquam ſpectârit, conſectarium e modò dictis eſt, ut certè, non ad hunc, ſed ad Carolum Magnum, qui non tantùm Malmundarium, ſed & totam diœceſim Colonienſem ſub ditione ſua habuit, litteræ illæ fuerint conſcriptæ.*

F

135

probatur,

135 *Jam verò, cùm ſic habeat ac, ùt jam monui, hiſce regi ſeu imperatori, ad quem miſſæ erant, prælectis, fuiſſe abs hoc S.* Quirini *corpus unà cum* SS. Nigaſii & Scubiculi *reliquiis Malmundarium tranſmiſſum, Malmundarienſis jam ſæpe laudatus ſcriptor anonymus tradat, ita ſanè, quæ apud Malmundarienſes hodieque exſtant, Sanctorum noſtrorum ſacra lipſana fuiſſe hiſce à Carolo Magno impertita, non obſcurè, quod hic oſtendendum erat, prodit, minimèque adeò, cùm verè utique, fuiſſe hæc anno 808 Malmundarium tranſlata, exiſtimâſſe ob jam dicta ſit cenſendus, anno iſti, quo id factum prodit, annus 848, uti verbis num. 129 huc tranſcriptis Martenєus ſuſpicatur, debet ſubſtitui. Vidit id Molanus hincque, cùm ſimul, quod anno 808 ſeu ſub Carolo Magno geſtum eſſet, occaſione metûs, à Normannis ſeu Danis, ferro & igne in Gallias longè latèque graſſatis, incuſſi geſtum eſſe non poſſe, conſpiceret, non in dicto anno, ſed in occaſione, quâ Malmundarium, quæ ibidem hodieque exſtant, Sanctorum noſtrorum ſacra lipſana fuiſſe delata, Malmundarienſis ſcriptor anonymus refert, errorem cubare exiſtimavit, præque metu hæc, priuſquam id fieret, Condatum fuiſſe tranſlata, commemorâſſe contentus, nullam planè, a quibus is ortus eſſet, Normannorum ſeu Danorum (verba ejus num. 124 huc tranſcripta videſis) mentionem inſtituit.*

B

certéque ex hiſce, fuiſſe per eaſdem

136 *At verò, ſciſcitabere modò forſan, cùm Hildebaldi, de quibus modò hic multa, litteræ, non ad Carolum Calvum, ſed è jam dictis ad* Carolum Magnum *fuerint conſcriptæ, anne ergò ex iis, fuiſſe etiam reipſa à poſteriore hoc principe Malmundario impertita, quæ ibidem hodieque exſtant,* SS. Quirini, Nigaſii & Scubiculi *ſacra lipſana, debet concludi? Ita quidem è jam dictis Malmundarienſis, qui litteras illas integras in ſua Comment. huic ſubdenda lucubratione num. 8 & 9 recenſet, ſcriptor anonymus exiſtimavit; aſt ſua illum hac in re feſelliſſe videtur opinio. Neque id cuiquam, vel auditâ, quâ erraſſe eum puto, ratione, apparebit admodùm mirum. Poſt verba, quibus, quas imperator, prælectis ſibi Hildebaldi litteris, Malmundario, ùt putavit, conceſſerit reliquias, exponit, ita mox proſequitur:* Si quis verò tantæ exiſtit amentiæ, ut ſuper ejuſmodi theſauro nobis à Deo collato fortaſſis audeat nutare, mittimus eum ad Rothomagenſis eccleſiæ clerum, illic docebitur per veri teſtimonium, quod ſæpe experti ſumus per Dei auxilium. Nam, ut de præſentia eorum omne auferatur dubium, teſtatur frequens per eos operatio virtutum, uti deinceps manifeſtabitur fide ſcriptorum; *ita autem, fuiſſe adhuc tunc, cùm hæc ſcriberet, an* SS. Quirini, Nigaſii & Scubiculi *reliquiæ, quæ Malmundarium allatæ dicebantur, re etiam ipſa ibidem exiſterent, in dubium revocatum, indicare videtur, eritque forſan, qui hinc, cum circa annum 1042, quo pariter, an Malmundarii verè exiſterent* SS. Quirini, Nigaſii & Scubiculi *reliquiæ, dubitatum fuiſſe, Malmundarienſis num. 119 huc tranſcripta Notitia docet, floruiſſe ſuſpicetur; verùm eſt etiam, cur, an ſuſpicio hujuſmodi ſat fundata ſit, dubites.*

C

137 *Etenim* SS. Nigaſii & Scubiculi *corpora unà cum* S. Quirini *reliquiis Wambaſio Rotomagum anno 1032, ùt ſuprà vidimus, fuerunt adducta, idque veroſimiliter Malmundarii (idcircò enim, an ibidem trium iſtorum Sanctorum, ùt dicebatur, ſacra lipſana exſtarent, dubitatum fuiſſe reor) fuerit reſcitum; cùm autem ſic habeat, nec tamen id Malmundarienſis noſter anonymus, utpote qui non tunc, ſed eo ipſo tempore, quo* Quirini *corpus Malmundarium,* Nigaſii *corpus Rotomagum delatum fuiſſe, per verba num. 127 huc tranſcripta perperàm notet, perſpectum habuiſſe videatur, id enimverò, eum circa annum 1042 non floruiſſe, argumento eſt. Verùm, quod certum etiam eſt, addo. In Opere noſtro ad IX Julii diem de S. Agilolfo, epiſc. Martyre eſt actum; ex iis autem, quæ ibidem in Comment. Sancti hujus Actis prævio num. 27 & binis ſeqq. dicuntur, fuiſſe & S. Agilolfi Paſſionem & S.* Quirini *Malmundarium tranſlationem ab eodem, qui & poſterioris Sancti hujus miracula litteris mandavit, Malmundarienſi noſtro monacho anonymo conſcriptam, eſt perſpicuum; ut proinde, cùm hic, ut ibidem oſtenditur, ſub ſec. XI finem floruerit, elapſo equidem haud admodum magno poſt annum 1042 temporis ſpatio, Malmundarii iterum, an ibidem* SS. Quirini, Nigaſii & Scubiculi *reliquiæ exſtarent, dubitari, uti è mox dictis colliges, inceperit. Tollere itaque dubitationem illam ex hominum mentibus volens Malmundarienſis noſter anonymus monaſterii ſui ſcripta antiqua, ut in hiſce, quæ ſuo huic propoſito apta forent, reperiret, excuſſerit, cúmque ea inter ſuprà huc tranſcriptas Hildebaldi Colonienſis epiſcopi litteras inveniſſet, haſce, veluti è quibus,* SS. Nigaſii, Quirini & Scubiculi *reliquias à Carolo imperatore pro monaſterio Malmundarienſi fuiſſe poſtulatas, conſtaret, ſuæ de ſacris illis pignoribus aſceterio iſti collatis lucubrationi inſeruerit.*

ſacra illa pignora Malmundario impertita,

E

concludere, ut feciſſe videtur,

138 *Verùm id, quod putavit, è litteris illis, utpote in quibus ne nomen quidem vel* Nigaſii, *vel* Quirini, *vel* Scubiculi *legatur, neutiquam conſtat. Hildebaldus quidem in iis ſub finem, poſtquam monaſterium Malmundarienſe* beneficia imperatoris ſuſpirare in ſuis neceſſariis rebus *edixit, ſequentibus hiſce, quid abs hoc per illud petatur, exponit verbis:* Unde adeſt frater iſte (*Malmundarienſis monachus*) à nobis miſſus, nihil pompæ ſæcularis appetens, nihilque horum, quæ prima mortales æſtimant, ſitiens; verùm poſtulationes meas ſuoſque affectus, uti per eum vel ab eo pernoſcetis, oſtendens, poſtulationes meas ſuoſque affectus per vos ſive à vobis perduci ad effectum depoſcens. *Verùm hinc, fuiſſe per Hildebaldum abs imperatore* SS. Nigaſii, Quirini & Scubiculi *reliquias pro monaſterio Malmundarienſi poſtulatas, quis concludat? Anne forſan beneficium, quod eſſet à reliquiarum conceſſione diverſum & tamen nec* pompam ſecularem *ſaperet, nec in iis,* quæ prima mortales æſtimant, *conſiſteret, ab imperatore expoſci haud potuit? Id ſanè haud perſpicio, &, quamvis nihil poſtulatum fuiſſe hujuſmodi, undequáque foret certum, nondum tamen inde fuiſſe re ipſa* Nigaſii, Quirini & Scubiculi *reliquias per Hildebaldum ab imperatore poſtulatas, poſſet inferri. In reliquiarum, quæ Malmundarii anno 1042 exſtabant, Notitia, num. 119 huc tranſcripta, non modò* SS. Quirini, Nigaſii & Scubiculi, *ſed &* SS. *Juſti, Audoëni & Melantii,*

F

AUCTORE C. B.

tii, itemque aliorum, ùt dicitur, incognitorum Sanctorum ſacra lipſana recenſentur; cùm autem ſic habeat, non quorumdam è poſtremis hiſce Sanctis, ſed SS. Quirini, Nigaſii & Scubiculi *reliquias ab imperatore Hildebaldum popoſciſſè, ex hujus ſuprà recitatis litteris, etſi etiam, per haſce nihil omninò, quod, à reliquiarum conceſſione diverſum, vel pompam ſecularem ſaperet vel in iis, quæ prima mortales æſtimant, conſiſteret, poſtulatum fuiſſe, dederimus, nemo meritò intulerit.*

Haud potuit, à nobis hic idcircò rejicitur,

139 *Jam verò, cùm ſic habeat ac proin è litteris illis ne quidem* SS. Quirini, Nigaſii & Scubiculi *reliquias per Hildebaldum ab imperatore, ùt ſcriptor Malmundarienſis anonymus jam ſæpè laudatus putavit, poſtulatas fuiſſè, conſtet, non eſt ſanè, cur ex iiſdem litteris, etiamſi, ùt ſuprà docui, non ad Carolum Calvum, ſed ad Carolum Magnum fuerint conſcriptæ, fuiſſè à poſteriore hoc principe Malmundario impertita, quæ ibidem hodieque exſtant,* SS. Quirini, Nigaſii & Scubiculi *ſacra lipſana, quis concludat. Porrò, cùm nihilominùs ſcriptor ille id, uti è jam dictis apparet, fecerit ac prætereà, ùt jam ſuprà monui, ſacrorum illorum pignorum Malmundarium tranſlationem, quam ſub Carolo Magno factam credidit, imò & determinato anno 808 illigandam putavit, cum metu, à Normannis in Gallias irrumpentibus, qui non niſi diu poſt annum illum ac Caroli Magni imperium locum habere cœpit, exorto, conjungat, certèque ex Hildebaldi, quas allegat, litteris, fuiſſè per haſce Sanctorum noſtrorum lipſana Malmundario poſtulata, concludi haud queat, cum ego, qui inſuper, ùt mox adhuc monui,* S. Nigaſii *corpus, anno demùm 1032 Wambaſio Rotomagum è ſuprà dictis allatum, fuiſſe eò jam inde à ſec.* IX *ſeu tum, cùm Malmundarium ſacra* S. Quirini *lipſana deferrentur, adductum, perperàm tradit, hic à nobis, veluti tempori, quo Sanctorum noſtrorum, quæ Malmundarii hodieque exſtant, ſacra lipſana eò fuerint delata, determinando ineptum, omnino rejiciendum, opinor.*

B

Malmundariumque illorum tranſlatio

140 *Nec eſt, cur id cuiquam accidat admodùm mirum. Is enim ſcriptor, ùt in Commentario S. Agilolfi, quem ſuprà adhuc laudavi, Paſſioni prævio num. 25 & ſeq. fas eſt videre, in rebus hiſtoricis, quas vel legit vel audivit, nonnullas ſubinde imperitè confudit; ut enimverò non fuerit, cur Molanus* S. Quirini *Malmundarium tranſlationem anno 808 ob ejus lucubrationem per verba num. 124 recitata innecteret. Nec fuiſſè etiam reor, cur id faceret Sauſſayus; melioris enim, quàm ſit illa, fidei haud exſtiterit documentum, è quo, quæ verbis ibidem pariter huc tranſcriptis tradit, acceperit. Liquet id vel ex eo, quòd, non ſecùs ac Molanus, fuiſſè Malmundario* SS. Quirini, Nigaſii & Scubiculi, *quæ ibidem hodieque exſtant, reliquias anno 808 à Carolo Magno impertitas, ſcribat, ac prætereà Pariſienſem epiſcopum, quo intercedente, factum id ait, appellet* Deofridum, *quem, ſpectatis iis, quæ Galliæ Chriſt. auctæ Scriptores tom.* VII, *col. 29 & ſeq. ſcribunt, diu ante annum 808 fuiſſe vitâ functum, oportet. Verùm, cùm hæc ſic habeant, quâ tandem via quave ratione tempus, quo Malmundario conceſſæ eòque delatæ fuerunt, quæ ibidem hodieque exſtant,* SS. Quirini, Nigaſii & Scubiculi *reliquiæ, ſat aptè definiamus?*

C

D

anno circitèr 876

141 *Haſce certè haud ante annum 872, veroſimiliterque hunc ipſum annum inter & annum 876 Vadiniaco Condatum Normannorum metu fuiſſe delatas, ex iis, quæ ſuprà num. 67 & tribus ſequentibus diſputavimus, ſit perſpicuum; cùm autem ſacra illa pignora, uti inter omnes convenit, Malmundarium non priùs, quàm cùm Condatum Normannorum metu fuiſſent adducta, fuerint delata, conſectarium eſt, ut id certè ante annum 872 haud acciderit. Adhæc, cum ſacra trium Sanctorum noſtrorum lipſana veroſimiliter è jam dictis ante annum 876 Condatum fuerint adducta, modò hic, quam diu ibidem, priuſquam Malmundarium deferrentur, permanſerint, à nobis etiam, ut ſic tempus, quo fuerint eò delata, definiri propiùs queat, examinandum.* Pauci *dumtaxat* temporis interſtitio *poſt tempus, quo* SS. Nigaſii, Quirini & Scubiculi *itemque* S. Pientiæ *oſſa metu Normannorum Condatum fuerant allata, elapſo,* B. Quirini corpus magna ex parte & ex reliquiis beatorum Nigaſii ac Scuviculi ad locum, qui Malmundarienſis dicitur, *fuiſſe aſportatum, diſertiſſimè verbis, num. 126 huc tranſcriptis, anonymus Tranſlationis Sanctorum noſtrorum ſcriptor ſæpiſſimè laudatus tradit; cùm autem, uti è ſuprà dictis nemo non ſtatuet, ſcriptore illo tutò ſtare hic poſſimus, Sanctorum noſtrorum ſacra lipſana, quæ Malmundarii hodieque exſtant, fuiſſe eò veroſimiliter anno circitèr 876 delata, in animum induco.*

E

è vico Condatenſi, qui veroſimiliùs in diœceſi Sueſſionenſi.

142 *Porrò, uti in tempore, quo id factum, ita etiam in loci, è quo, cùm eo primùm adducta fuiſſent Sanctorum noſtrorum corpora, Malmundarium fuerit* S. Quirini *corpus unà cùm* SS. Nigaſii & Scubiculi *reliquiis delatum, ſitu aſſignando aberrâſſe à veritate Malmundarienſis noſter monachus anonymus videtur. Condatum enim ſeu ad Condatenſem vicum, aut, ut loquitur, viculum, quò primùm delata, & unde deinde Malmundarium fuère aſportata* SS. Quirini, Nigaſii & Scubiculi *ſacra lipſana, diſertè propè Pariſios (verba ejus num. 127 huc tranſcripta videſis) collocat; cùm autem, magis magiſque in Gallias graſſantibus Normannis, Sanctorum noſtrorum corpora Vadiniaco, quò gentilium horum furori ſubducerentur, à monachis Condatum, & quidem è dictis, haud ante annum 872, fuerint delata, ac tum à Normannis, qui, navigiis ſuis Sequanâ adverſo vecti, Pariſios uſque jam inde ab anno 854, uti apud Pagium in Criticis videre licet, penetrârant, urbem hanc anno 857 vaſtârant ſacrumque ibidem S. Germani aſceterium anno 861 exuſſerant ac porrò regionum, Sequanæ adjacentium, jugulo, ut ita loquar, quotidie imminebant, ſacras Sanctorum exuvias in locis Pariſienſium urbi vicinis, tutas fore, ſperari nullo modo poſſet, quis, quæſo, futurum fuiſſe, ut tunc Condatum, ſi locus hic, ut Malmundarienſis anonymus ait, Pariſiorum urbi fuiſſet propinquus, Sanctorum noſtrorum corpora à monachis, tutiori loco hæc ſeponere ſtudentibus, deferrentur ibidemque aliquanto etiam temporis ſpatio relinquerentur, in animum facilè inducat?*

F

non autem,

143 *Scriptor anonymus, num. 68 laudatus, qui de beati Audoëni Tranſlatione corporiſque*

ejus

AUCTORE C. B.

A *ejus integritate tractat, ſancti Audoëni itemque* SS. Nigaſii, Quirini & Scuviculi *corpora, invaleſcente Normannorum ſævitia, Vadiniaco à S. Audoëni monachis* ad villam ſuam Condatum *fuiſſe tranſlata, diſertè verbis, ibidem recitatis, tradit; cùm autem villam, nomine* Condatum, *quæ propè Pariſios ſita fuerit ac ad Rotomagenſem S. Audoëni abbatiam ſpectârit, nuſquam commemorari inveniam, nominiſque illius villam ſeu prædium, à S. Audoëno abbatiæ iſti collatum poſteàque in prioratum mutatum, in diœceſi Sueſſionenſi Pomerayus in abbatiæ ejuſdem Hiſtoria lib. 4, cap. XI locet, enimverò ad villam illam, ſuprà Sueſſionas ad Axonam ſitam, quam anonymus, tranſlationis Sanctorum noſtrorum auctor ſimpliciter abſque addito* Condatenſem vicum *appellat, non autem, ut Malmundarienſis ſcriptor anonymus vult, ad viculum homonymum, qui Pariſiorum adjaceret urbi, Sanctorum noſtrorum corpora, inde pòſt Malmundarium partim delata, Normannorum metu fuiſſe adducta, veroſimilius è modo in hanc rem adductis* B *apparet.*

ùt Malmundarienſis anonymus, ſibi, ùt apparet,

144 *Marteneus, poſtquam integram Malmundarienſis anonymi jam ſæpe à nobis laudatam lucubrationem loco ſuprà aſſignato è Trudonenſi, uti in capite monet, Ms. tranſcripſit, ſequentia deinde ei ſubjungit verba:* In Ms. ſequuntur miracula in adventu corporis S. Quirini martyris & reliquiarum SS. Nigaſii & Scuviculi, Audoëni, Melanti, quæ conſultò præterimus; *cùm autem ſequentibus hiſce verbis,* Ut de præſentia eorum (Quirini *nimirum*, Nigaſii & Scubiculi) omne auferatur dubium, teſtatur frequens per eos operatio virtutum, uti deinceps maniſeſtabitur fide ſcriptorum, *lucubratio illa terminetur, miraculaque, quæ Marteneus ſtudio à ſe prætermiſſa ait, fuerint abs hoc in eodem, in quo dicta lucubratio, Trudonenſi Ms. reperta, hinc, quod ſuprà dixi, videlicet & hanc & illa ab eodem laudato monacho Malmundarienſi anonymo fuiſſe conſcripta, confirmatur: nec dubito, quin miracula illa, quæ ſtudio prætermiſit Marteneus, ſint ea ipſa, quæ ſub titulo libri* de miraculis S. Quirini martyris *penes nos exſtant, è Malmundarienſi Ms. à P. Joanne Gamanſio, Societatis Jeſu ſacerdote, accepta.* C *Porrò, ut ad id, quod huc ſpectat, modò veniam, miraculorum illorum auctor, qui à dictæ lucubrationis ſcriptore anonymo Malmundarienſi diverſus, ùt monui, non eſt,* SS. Quirini, Nigaſii & Scubiculi *reliquiarum ex vico Condatenſi tranſlationem miraculaque, hanc in itinere Malmundarium verſus comitata, narrare exorſus, fratres ſeu monachos, tranſlationem illam facientes, ſecunda ab itinere è dicto vico Malmundarium verſus ſuſcepto die in ſuburbium Laudunenſe ſub veſperam adducit.*

non ſatis conſtans, exiſtimâſſe videtur, prope Pariſios,

145 *Quare, cùm Pariſiis Laudunum, Gallicè* Laon, *viginti novem leucis diſtet ac proin factum eſſe non poſſit, ut è vico Condatenſi, ſi hic Pariſiis fuerit vicinus, ſecundo poſt ſuum ex hoc diſceſſum die Laudunum, qui ſacra pignora Malmundarium inde pedites transferebant, advenerint, fuerit indubiè, ſi auctor ille ibidem rectè ſcribat, è vico Condatenſi, in diœceſi Sueſſionenſi ad Axonam ſito, nec niſi leucis circitèr octo à civitate Laudunenſi remoto,* SS. Quirini, Nigaſii & Scubiculi *reliquiarum, de qua hic agimus, tranſlatio peracta, conſectariumque proinde erit, ut is, utpote qui,* SS. Quirini, Nigaſii & Scubiculi *reliquias metu Normannorum ad vicum ſeu viculum Condatenſem, qui Pariſiis adjaceret, fuiſſe adductas, indéque Malmundarium partim tranſlatas, diſertè, ùt vidimus, tradat, ſibi minimè conſtet. Verùm deinde Lauduno Resbacum, qui tranſlationem peregêre, deducit; cùm autem eos, in Arduennam ac Malmundarium properantes, id itineris tenuiſſe, credibile nullo modo ſit, in noſtrum de* S. Quirini *miraculis Ms. ſuburbium Lugdunenſe pro Meldenſi, ad quod, utpote decem dumtaxat leucis Pariſiis diſſitum, eos ſanè, qui è vico, civitati huic propinquo, abierant, facilè ſecundâ poſt ſuum ex hoc diſceſſum die ſub veſperam appuliſſe, indeque Malmundarium properantes, Resbacum, in diœceſi Meldenſi ſitum, perrexiſſe, fidem haud excedit, per errorem forſan irrepſerit. Verùm Resbacum ſex leucarum ſpatio Meldis in ortum hybernum diſtat, nec ſitum eſt in via, quæ Baſtonacum, quò, qui ſacra pignora ferebant, Malmundarium inde petituri, pergebant,* E *rectà ducit; quare, etſi quidem, eos Resbacum Meldis iviſſe, omninò incredibile non ſit, veroſimile tamen haud apparet. Quid ſi ergò in Ms., quod Malmundarienſi anonymo præluxit, non in nomine* Lugdunenſis, *ſed contrà in nomine* Resbacis *fuerit erratum?*

ſitus fuerit, facta ſtatuitur.

146 *Quid ſi is, qui è rebus hiſtoricis, à ſe auditis vel lectis, nonnullas imperitè, ùt dictum, confudit, Sanctorum noſtrorum, quæ Malmundarii exſtant, ſacra lipſana, epiſcopo Pariſienſi interveniente, à rege, dum hic Pariſiis verſaretur, obtenta fuiſſe, in Ms. ſibi prælucente legerit, hincque vicum Condatenſem, è quo tranſlata fuêre, prope Pariſios ſitum fuiſſe, exiſtimârit. Utut ſit, vicum Condatenſem, ad quem Sanctorum noſtrorum corpora metu Normannorum fuêre adducta & unde partim pòſt Malmundarium anno circitèr, ùt jam ſtatui, 876 fuêre delata, non propè Pariſios, ſed in diœceſi Sueſſionenſi ad Axonam ſitum fuiſſe, ob ea, quæ ſuprà de hoc argumento diſſerui, veroſimilius opinor. Anonymus quidem Tranſlationis Sanctorum noſtrorum auctor apud Marteneum loco ſuprà aſſignato num. 3 de corporis* S. Quirini *unà cum* SS. Nigaſii & Scubiculi *reliquiis ad monaſterium Malmundarienſe tranſlatis ſermonem faciens ſic ſcribit:* F Qua verò ex cauſa quove id factum ſit ordine, quibus etiam ſignis eorum Dominus merita declaraverit in ipſo tranſlationis itinere, nequaquam oblivione interlita, ſed ab iis, quibus hoc contigit, inpræſentiarum litterali ſolertiæ ſunt tradita. *Verùm Malmundarienſis ſcriptor anonymus, qui* SS. Quirini, Nigaſii & Scubiculi *è vico Condatenſi ad Monaſterium Malmundarienſe tranſlationem ſignaque hanc comitata litteris eſt complexus, ducentis utminimùm (num. 137 dicta videſis) poſt illam annis floruit ac proin ex illis, quos & rei geſtæ interfuiſſe & hanc juxtà ac cauſam, ob quam, & ordinem, quo facta ſit, unà cum miraculis, quæ tum contigêre, litteris commendâſſe, Tranſlationis Sanctorum noſtrorum ſcriptor anonymus alter per verba jam nunc recitata ait, certiſſimè non eſt; ſeſe autem illorum etiam, qui, de qua modò hic ſermo, tranſlationi interfuêre, antiqua de hac ſcripta ſibi prælucentia non habuiſſe, ipſemet*

A. ANONYMO.

prodit, dum eos, qui adhuc, an Malmundarii eſſent Sanctorum noſtrorum reliquiæ, dubitare auderent, ad Rotomagenſem, quò abs hoc veritatem diſcant, clerum, non autem ad antiqua ſibi prælucentia Mss., è quibus de hac conſtet, ſub Lucubrationis ſuæ finem remittit.

miraculaque tunc & pòſt eorumdem ope patrata Commentario huic ſubduntur.

147 *Verùm, etſi ſic habeat, miracula tamen, tam quæ Sanctorum noſtrorum è vico Condatenſi tranſlationem comitata, quàm quæ deinde in Malmundarienſi, quæ* S. Quirini *appellari exinde cœpit, eccleſia, cùm ſacra illorum lipſana eſſent ad hanc adducta, fuiſſe eorumdem ac præcipuè* S. Quirini *patrocinio patrata, narrat, è Scriptis antiquis ſibi prælucentibus hauſiſſe videtur. Ita autumo, primò quidem, quòd de illis Sanctorum miraculis ſeu, ut loquitur, virtutibus acturus, ſequentem pro firmanda, quâ apud Malmundarienſes exſtare Sanctorum noſtrorum reliquiæ creduntur, fide loquatur in modum:* Ut de præſentia eorum omne auferatur dubium, teſtatur frequens per eos operatio virtutum, utì deinceps manifeſtabitur fide ſcriptorum; *deinde verò, quòd*

B

nonnulla è miraculis illis narret, hæcque ſeſe è Mss. antiquis hauſiſſe Tranſlationis Sanctorum noſtrorum ſcriptor anonymus ſæpiſſimè ſuprà laudatus apud Marteneum loco ſuprà cit. inſinuet. Cùm itaque miracula illa, veluti certò falſa, rejicienda haudquaquam videantur, nec parum ad cultum, quo SS. Nigaſius, Quirinus & Scubiculus *Malmundarii gaudent aut certè olim fuère gaviſi, probandum conferant, ea ego, quòd, ùt dictum, & ab eodem Malmundarienſi anonymo, à quo Sanctorum noſtrorum Malmundarium tranſlatio, ſint conſcripta, & partim cùm hac quamproximè connexa, Com. huic ſerie continua ſub unius ejuſdemque, quæ ſimul & illa & Sanctorum noſtrorum Malmundarium tranſlationem complectitur, lucubrationis, in capita ac numeros pro more noſtro diviſæ, titulo è Malmundarienſium patronorum Ms., cujus apographum unà cum S. Agilolfi, epiſcopi Colonienſis martyris, Paſſione, ex eodem Ms. accepta, P. Joannes Gamanſius, Societatis Jeſu ſacerdos, Coloniâ Antverpiam anno 1638 miſit, ſubjungo.*

C

D

TRANSLATIO

MALMUNDARIUM ET MIRACULA,

Auctore monacho Malmundarienſi anonymo,

E patronorum Malmundarienſium Ms., cujus apographum P. Joannes Gamanſius Coloniâ anno 1638 miſit.

CAPUT I.

E

S. Quirini corpus, S. Nigaſii brachium dextrum, & S. Scubiculi reliquiæ Malmundarienſi monaſterio impetrantur a.

SS. Quirini, Nigaſii & Scubiculi reliquias b

ANnus erat ab Incarnatione Domini octingenteſimus octavus *b*, cùm diſponentis omnia Deitatis miſeratio, noſtris proſpiciens neceſſitatibus, ob hoc pretioſiſſimi Quirini martyris beatiſſimo nos ditavit corpore, ob hoc etiam Collegarum ipſius reliquias nobis contulit ſua dignatione, ut, qui nulla roboramur auctoritate meritorum, eis intervenientibus, perducamur ad gaudia civium ſupernorum. Cujus autem rei occaſio tanti muneris nos effecerit participes, in primis optimum duximus ad poſteras tranſmittere nationes, ut veri amatores veritatem per omnia ſectantes paulatim ad eorum enarrandas perveniamus virtutes.

F

Carolus imperator, in cujus laudes

2 Carolus imperator monarchiam regni virtute, conſilio prudentiâque gubernabat, & rempublicam non modò armis tuebatur, verùm etiam legibus emendabat, moribus exornabat. Ante omnia Regem omnium Chriſtum, ſine quo nullus juſtè regnat vel imperat, diligebat, diligens metuebat, ejuſque mandatis obſequendo, volebat ſe potiùs prodeſſe ſæculo, quàm præeſſe populo. Munitus erat armis juſtitiæ, ne corrumperetur amore pecuniæ, ne deviaret à vero per acceptionem alicujus perſonæ. Gaudebat de ejus regimine Francorum regnum, lætabatur de ejuſdem dominio Romanum imperium, tripudiabant divites & egeni omneſque Eccleſiæ filii. Ante ejus conſpectum ſuperbia reſupinata iniquorum elanguit, cupiditas ſuperborum incurvata torpuit, innocentia pauperum afflicta convaluit. Non licuit majoribus minores opprimere, ſed dicere potiùs: minores majoribus obedite. Vidit eum ſuperbus terribilem, humilis mitem. Fines imperii, ne ab hoſtibus irrumperentur, ſtrenuè defendebat, ipſoſque

A ſoſque ad abundantiorem Eccleſiæ pacem dilatare contendebat. A. Anonymo.

auctor excurrit,

3 Adverſus inimicas gentes pugnas egit frequentes, voluntarias ad ſerviendum voluntariè ſuſcepit, paratas ad reſiſtendum paratis copiis invaſit, invaſas ſuperavit, ſuperatas cepit, captas interfecit. Nullis parcebat regnis ſe ei ſubdere recuſantibus, omnibus parcebat populis, ſpontaneas manus ejus ditioni ſubjicientibus. Virtutis ejus potentiam nunquam potuit effugere, niſi qui virtutis ejus potentiæ ſua colla maluit inclinare. Ab exortu phebææ lampadis uſque in extremos fines Oceani, quid ejus poſſet brachium, omnes experti ſunt populi. Quamvis diverſis regnis imperaret, quamvis in diverſa regna imperium ſuum protenderet, Ardennam *c* præ cæteris fertur adeò coluiſſe fortunis, Ardennæ in extremis ſuis adeò indoluiſſe, ut eam doloris & miſeriæ inclamitaret plenam, quam ſuo deceſſu Carolus imperator relinquebat ſolam. Præterea eccleſiarum & ſanctorum locorum præ omnibus curam geſſit, pauperibus, peregrinis, viduis, orphanis, omnibuſque neceſſitatem patientibus piè ſubvenit.

B

occaſione hic expoſita à Malmundarienſi,

4 Cùm tot & tanta negotia ſuſtineret princeps potentiſſimus, in nulla unquam ſui laude ſeſe jactabat penitus, ne conſcientiæ ſe probantis minueret ſecretum, oſtentando factum & famæ recipiendo pretium. Cùm, inquam, utpote in tanta ſublimitate conſtitutus, ſemper innumeris curarum impediretur ſucceſſibus, interque eruptiones hoſtium & incendia bellorum graviter fluctuaret, itemque de pace regni conſtituenda cum domino Hildebaldo Agrippinæ Coloniæ, quippe vita & ſapientia venerabili valde archiepiſcopo, ageret, Odulphus quidam, monaſterii noſtri præpoſitus, hujuſmodi negotii erat internuntius, &, ut ita dictum ſit, domini archiepiſcopi apocriſiarius erat, vir & ipſe valde idoneus, qui etiam proxima conſanguinitate pollebat inter eos præcipuè, qui nobiliores tunc temporis palatio regis videbantur adhærere.

qui gratiâ plurimùm apud eum valebat, præpoſito Odulpho,

5 Hujus rei gratia virum illum ipſi principi cunctiſque ejus primatibus, credo non ſine divina diſpoſitione, tanta devinxit familiaritate, ut nullus vel pauci ſederent apud eum in propiore loco amicitiæ: adeò enim illa regalis potentia benevolentiæ fratris ſe inclinavit, ut humilitatem illius in audaciam petendi, ſi quid vellet,

C

dignaretur erigere, promittens verbo fidei, nihil illum fruſtra velle, quod regiæ dignitatis eſſet præſtare. Sed ille, ut verus monachus, qui nec ſe ipſum curabat habere in hoc mundo, dicebat nihil ſibi præter gratiæ ſuæ donum eſſe deſiderio, ſe adprimè regio ornatum munere, quem in ulnas amicitiæ ſuæ dignatus eſſet tam benignè ſuſcipere: præterea omnem monachum ditiſſimum ſola paupertate contentum, illum contra pauperem & miſerum, qui, neglectâ monachi continentiâ, haberet vel habere vellet argentum vel aurum: ſic abſtinentia fratris tantò majorem apud principem inibat laudem & meritum, quantò majorem habebat conſtantiam in contemptu regalium donorum.

à monachis ſuis, ut haſce peteret, impulſo

6 Compertâ autem à fratribus noſtris tantâ viri gratiâ, non certè invidiæ, non indignationi, immò cunctis maximæ fuit jocunditati, exiſtimantibus unius familiaritatem commune omnium quoque fore commodum, ut poſtea per ipſum patuit effectum. Continuò diligenti indagatione fuit cura omnibus ſecum pertractare, cujus rei adeptione præcipuè dignum eſſet prædictum fratrem in regias aures preces porrigere, ne tanti principis benignitas incaſſum obtuliſſet ſeſe. Tandem divinitus hoc unum conſilium, hæc una ſedit omnibus ſententia, id eſſe petendum, quod monacho competeret, quodque largiri regiam majeſtatem deceret. Eſt viculus Condatenſium, urbi adjacens Pariſiorum *d*, ubi corpora Sanctorum martyrum Nigaſii, Quirini & Scuviculi metu olim Danorum regiones præda & incendio vaſtantium à ſuis, ubi priùs poſita fuerant, tranſlata ſedibus, uſque ad id temporis locis tenebantur mediocribus. *d*

commendatitiiſque Hildebaldi Colonienſis epiſcopi litteris,

7 Hos quoniam noverant beati Petri apoſtoli fuiſſe diſcipulos & à Clemente apoſtoli ſucceſſore cum ſancto Dionyſio in Gallias gratiâ convertendi populum deſtinatos *e*, nihil melius, nihilque diſpoſuêre poſtulandum congruentius, videlicet, ut cujus fuerant auditores in doctrina & virtutibus, eidem etiam adhærerent corporetenus. Et ut hæc petitio faciliorem in regias aures ſibi pararet aditum, faciliorem etiam tam arduæ rei conſequeretur effectum, placuit omnibus in auxilium tam piæ devotionis uti patrocinio archiepiſcopi Colonienſis; ut adjunctâ tanti viri auctoritate plus poſſet in impetrando gratia fratris. Petierunt itaque à præſule deprecatorias ad regem pro adeptione tanti theſauri litteras; quas ab illo cum ſumma benevolentiâ conceſſas per ſupradictum fratrem legerunt in auribus regis, fortè illis diebus Pariſii commorantis hoc modo recitandas. *e* E

quæ integræ

8 "Clariſſimo imperatori Carolo Hildebaldus, „Colonienſis ſedis non dico Rector, ſed imbe„cillus adjutor, in eo regnare & vincere, cui „ſervire eſt veram libertatem affectare. Egregia „benignitas veſtra, princeps inclyte, & cuncto„rum, quos novi, clementiſſime, dat non modi„cam fiduciam petitionibus meis impetrandi et„iam quælibet ardua, quia vota mea plerumque „pietatis veſtræ auribus admiſſa neſciunt adhuc, „quid ſit repulſa: itaque cùm fide implendi de„ſiderii audeo non ſolùm pro meo, ſed etiam „pro alieno negotio precibus majeſtatem veſtram „interpellare, & hunc tam veſtri quàm noſtri „familiarem monachum communem & meam & „ſuam cauſam loquuturum pietati veſtræ præſen„tare, cujus deſiderium dignum & laudabile à „vobis primum audiri, deinde etiam exaudiri ſit „bonitatis veſtræ. F

hac tranſcribuntur,

9 „Eſt in partibus noſtris locus quidam, cui „Malmundarium inditum eſt nomen *f*, à ſuis fun„datoribus principis apoſtolorum Petri patrocinio „conſecratus, ab anteceſſoribus veſtris ſatis de„center conſtructus: ab eiſdem magnifice regali„bus donis exornatus, qui tametſi gloriam & „liberalitatem eorum in multis teſtetur munerí„bus, tamen æquè beneficia veſtra ſuſpirat in „ſuis neceſſariis rebus; unde adeſt frater iſte à „nobis miſſus nihil pompæ ſecularis appetens, „nihilque horum, quæ prima mortales æſtimant, „ſitiens; verùm poſtulationes meas ſuoſque af„fectus, uti per eum vel ab eo pernoſcetis, „oſtendens; poſtulationes meas ſuoſque affectus „per vos ſive à vobis perduci ad effectum depo„ſcens; impetret hoc precum humilitate & ſer„vitii devotione qualiſcùmque tamen Colonien„ſium paſtor, quo nemo vobis fidelior, nemo „obedientior. Fac, Domine mi rex, fac velle „ſi potes, at, cur dixi, ſi potes? imò fac velle, „cùm non deſit poſſe „. *f*

10 Iſtis litteris in aure regis perlectis, cognitiſque

A. Anonymo. munito, eaſdem rogatus,

gnitiſque poſtulati & poſtulantis cauſis, aderant plurima quæ hanc legationis cauſam agebant, juvabant, promovebant, hinc ipſius nuntii familiaritas, illinc epiſcopalis auctoritas, quæ omnia ſuffragatione honeſta & multiplici regiæ ſupplicabant majeſtati. Quam igitur repulſæ abjectionem, quam poſſent tanti interceſſores vereri contradictionem? Nam fratrem illum non exaudiri, quem ſæpius ad petendum aliquid rex invitaverat, eſſet indignum: pontificis non attendere auctoritatem, qui ſæpe & multum in ſpem gratiæ laboraverat, foret abſurdum: dignitatem ipſius petitionis, tantummodò religioſa & ſancta quærentis, juſto examine non perpendere fortaſſe videretur inſcitum.

benigniſſimè

11 Itaque benigniſſimè tam piis votis aſſenſum dedit, ſed tamen in tanta re quia prudentum opus erat conſilio, omnes curiæ proceres ætate & ſapientia præditos in aulam convenire juſſit, præcipuè illos, quorum ſolertiore providentia commodiùs & decentiùs regni tractabantur negotia. His ſibi cunctis aſtantibus, quod apud B ſe dictante clementia agendum propoſuerat, in commune omnium conſilio tractandum quaſi dubius protulit, ſententias eorum quaſi ipſe incertus animi expoſcit, utrum eos, de quibus agebatur, concedere debeat, inquiſivit. Primus fuit in reſpondendo, qui prima vox ibi erat in conſilio, Pariſienſis ſcilicet epiſcopus, & quia noſtro Colonienſi prídem & optimè notus, & ſumma familiaritatę devinctus erat, plurima ejus beneficia in regem fideliter acta coram omnibus commemoravit, multiſque laudibus viri illius gratiam, quæ priùs apud principem magna erat, multò majorem fecit.

epiſcopi Pariſienſis ſuaſu

12 Dehinc jam ſatis comparata ſibi ipſius regis omniumque qui aſtabant benevolentia, ipſa, inquit, tanti viri fides & bonitas, Domine rex, ſatis in hac re ſunt tibi conſilium: ipſa ejus merita, quid illi reſpondeas, nobis tacentibus, non incertum præbent indicium. Quis enim in adminiſtrandis regni negotiis ſic devotus, quis ad omnia pericula ſubeunda magis promptus, quam ille inclitus frater noſter Hildebaldus? Sed ſupervacaneum duco eum pietati veſtræ meis laudibus gratificare, quem conſtat C apprime vobis veſtriſque ſua commendatum probitate. Decet igitur principem regiæ majeſtatis tantum pontificem regiis compenſare beneficiis: unde ſi regis placet pietati, favendum cenſeo tanti pontificis petitioni.

Malmundarienſibus eſt impertitus.

13 Quid multa? Aſſenſit imperator huic ſententiæ cum optimatibus ſuis, perque ipſius manum Sanctos efferri de ſuis mandavit locis, bonis omnibus ſatians deſiderium noſtrum, è tribus unum nobis beatum tranſmittendo Quirinum. Sanctum antiſtitem Nigaſium ſuæ ſedi g reſtituendo, ſcilicet urbi Rothomagenſium *g*; cujus etiam nobis largitus eſt brachium dextrum, cum reliquiis Levitæ Scuviculi, Melantii epiſcopi, caſula quoque ſancti Audoëni itidem Rothomagenſium archiëpiſcopi. Si quis verò tantæ exiſtit amentiæ, ut ſuper ejuſmodi theſauro nobis à Deo collato fortaſſis audeat nutare, mittimus eum ad Rothomagenſis eccleſiæ clerum, illic docebitur per veri teſtimonium, quod ſæpe experti ſumus per Dei auxilium. Nam ut de præſentia eorum omne auferatur dubium, teſtatur frequens per eos operatio virtutum, uti deinceps manifeſtabitur fide ſcriptorum.

ANNOTATA. D

a *Titulum hunc cap. ſubjecto, etſi, quod huic reſpondet, ſcriptum* de Tranſlatione & adventu corporis S. Quirini martyris *ab auctore ſuo Malmundarienſi monacho anonymo in Ms. mihi prælucente inſcribatur, præfigendum duxi, quod in ſcripto iſto verè de ſacris Sanctorum noſtrorum lipſanis Malmundario impetratis, non autem de hiſce eò etiam tranſlatis, agatur.*

b *Comment. prævium num.* 129 *& ſeq. videſis.*

c *Ardenna, Cæſari & Tacito Arduenna, ſylva eſt Galliæ & Belgii maxima, per ducatum Luxemburgenſem, ditionem Leodienſem & Hannoniam extenſa.*

d *Nominis hujus vicum, qui prope Pariſios ſitus ſit, nullum novi; verùm cùm civitas hæc quàm maxima poſt ſec.* IX *incrementa acceperit, ac tum fortè, qui modò ei includatur nomenque amiſerit, vicum hujuſmodi ſibi adjacentem habuerit, erroris ſanè ex eo, quòd* Condatenſium, *ut loquitur,* viculum *prope Pariſios hic collocet, inſimulari Malmundarienſis noſter anonymus haud poteſt.* E

e *An verè à Clemente Papa miſſus in Gallias fuerit Dionyſius, Pariſienſium apoſtolus, ad* IX *menſis hujus diem, quo is colitur, examinavimus.*

f *Loci hujus, qui vulgo* Malmedy *vocatur, notitiam & ſitum in Comment. prævio num.* 64 *expoſui; de illius autem ædificatione & diplomatibus inſtrui potes ex Analectis S. Sigiberti regis, die* 1 *Februarii, à pag.* 24.

g S. Nigaſii *corpus non tunc, ſed anno demum* 1032 *Rotomagum fuiſſe adductum, in Commentario prævio* § V *oſtendi.*

CAPUT II.

Malmundarium è vico Condatenſi SS. Nigaſii, Quirini & Scubiculi reliquiarum tranſlatio, miraculaque hanc comitata a. F

Cum exultatione, miraculo etiam hanc augente, è vico Condatenſi Sancti efferuntur,

Divina bonitas voluit omnibus notum facere, quanti habeat Sanctos in cæleſti manſione, mirificans eos in conſpectu hominum per operationes mirabilium ſuorum, de quorum multiplici numeroſitate hic exordium ſumimus loquendi, ut glorificetur Deus in miraculis, qui voluit eſſe admirandus in Sanctis. In eorum *b* ex vico Condatenſi tranſlatione fratribus noſtris *c* ingens fuit exultatio, etiam à populo utriuſque ſexûs cum accenſis cereis proſecutio. Ea dies immanitate ventorum, inundatione imbrium, tonitruique fragore à manè uſque ad ſextam ſat difficilis, qui cujuſque eſſent meriti, qui transferebantur, indicio patefecit ſigni ſuccedentis. Nam ex luminaribus, quæ vulgi ferebantur manibus, nullum extingui valuit ſpatio quatuor milliariorum; quodque adhuc extat jocundius

A cundius, ne una quidem pluviæ gutta fluxit ſuper corpora Sanctorum.

puero ſurdo, muto & contracto conferunt invocati ſanitatem,

15 Huic adjicitur miraculum, quo in Sanctis ſuis glorificatus eſt Conditor rerum. Nona ſubmiſſum volverat hora diem, noctiſque vicinitas cogebat eoſdem fratres quieſcere poſt laboris & itineris fatigationem. Libuit ergò in quoddam pratum ſuccedere, eò quòd herbarum fertilitas & fons prætérfluens multum loco amœnitatis & commodi videbantur præſtare. Nec res latuit incolas loci illius, certatimque infirmos ſuos deferebant certam ſalutem præſumentes tantis Interceſſoribus. Inter alios puer, nomine Helpricus, matris mœſtæ portabatur brachiis, qui vocem non ore dabat, non aure trahebat, quin ex contractione deformi deformia membra gerebat. Is novennis erat & novem ætatis annos in ipſa ægritudinis moleſtia expleverat; ſed ad primos genitricis adventus officio fungitur loquelæ atque auditus *d*. Mater attonita tantæ rei miraculo, prout noverat, gratias referebat Deo, quia, antequam pro eo funderetur oratio, affuit ei obtentu Sanctorum ipſius miſeratio: ſuper quo fratres non minimum læti feretrum ſtatuêre deponi. Puer ille, dum propter accumberet, ſopore detentus eſt. Excitus à ſomno lætatur munere ſumpto, munere dico optatæ ſalutis in erectione priùs contracti corporis. d B

ad Laudunenſe, ubi contractum alterum curant, ſuburbium advehuntur, e

16 Jam craſtina inſulſerat dies, cæptamque fratres viam inſiſtentes, cùm ſol Occiduis radios immergeret oris, pervenerunt in ſuburbium Lugdunenſis civitatis *e*: nec mora, res paſſim vulgata ad pontificem loci uſque pervolavit, qui veniens obnixè fratres poſtulabat, ut ſeſe crederent mœnibus urbis, ſublatis ſecum Sanctorum reliquiis. Quod utrùm pia mente voluerit, nobis incertum eſt. Verumtamen rei probavit eventus, cujus fuerit intentionis vel affectus: fratribus aſſenſum præbentibus, nitebatur epiſcopus ille primus appoſitis manibus, humeris eum* impoſiturus, feretrum ſublevare, ſed, admiſſa etiam militari manu, fruſtrà diu laboratum eſt. Ita enim ſolo hærens manebat, ut tanquam mons immobilis penitùs moveri non poſſet. Advertens itaque, quod temptaverat, non licere, eos ibidem nocte illa degere juſſit, tentorium ob honorem Sanctorum ſuper eos expandit, alimoniæ ſumptus affatim eis ſuppeditavit. Exactæ noctis tenebras aurora fugârat, rurſumque antiſtes adveniens cum clero cumque devoto populo Miſſarum ſolempnia ſolemni complevit officio. Quo in loco non defuit Sanctorum velut ubique protectio. Quidam enim Albodus toto corpore contractus, alieno auxilio delatus eorumque præſentiæ illatus, repentè in ore aſtantium erigitur, erectuſque ſuis lætatur vadere plantis. C

** an id?*

raptorum ſeu furum inſidiis mirabiliter ſubducuntur, f

17 His itaque geſtis, fratres, reſumpto ſalutari onere, carpebant iter cum ingenti exultatione tranſitoque monaſterio, cui Resbacis eſt vocabulum *f*, jam quartum ab eo fecerant miliarium, cùm prior exultatio repentino mœrore nonnihil illis ſubintulit triſte; audientes enim vicini circumquaque rumorem eorum, diabolico inſtinctu in unam conſpiravêre ſententiam, ut theſaurum à Deo collatum auferrent per violentiam. Cúmque id perficere vellent opere, immiſit Dominus inter utriuſque partis viros tam denſam nebulam, ut ad ſe invicem nullo modo valerent accedere. Ita pravorum inſidiis nequaquam proficientibus, divina protectione tuti evasêre noſtri, animis exultantibus. Hæc eſt, bone Jeſu, tuæ miſerationis operatio. His virtutum titulis univerſo innoteſcis mundo. Ita quondam populo tuo, filiis Iſraël, adfuiſti manu defenſionis, diſperdens hoſtes tuos in brachio tuæ veritatis. Illos Ægypto eductos in ignis columna protexiſti, nobis non diſſimiliter *; quos provideras patronos, de medio inimicæ gentis, nebula famulante, ſalvâſti. A. ANONYMO.

** ſupple: ſuccurriſti*

in Arduennam invecti Baſtoniæ cæco viſum, g h

18 Multis ergò laboribus inſumptis, multis etiam tam latronum quàm & viarum timoribus permeatis, tandem perventum eſt in Arduennenſem pagum *g*, ubi ab accolis villa ædificata nomen antiquitùs ſortita eſt Baſtonia *h*. Hic adoleſcens, ignota luce trahens natales tenebras, tanto acriore parentes afficiebat planctu, quantò diligentiùs parentum fovebatur affectu; ſed confide Deo, parentum dilecta ſocietas; gaude, adoleſcens, in hac ſorte tua, quia poſt auræ fluctuantis tempeſtuoſa pericula, grata ſuperveniet, quæ non ſperabitur, hora. Ergò ſpe & fiduciâ ſalutis percipiendæ ſiſtitur cum precibus Martyrum præſentiæ, adduntur etiam precibus devotis fletus uberes, ut, quod natura negârat, ſupplicum extorqueret fides. Flectitur his pietas Deitatis, de fonte cujus procellit medicina ſalutaris, tenebriſque remotis implevit vacuas ignoto ſole feneſtras *l*. E i

Wiſibronæ paralytico gradiendi facultatem, k

19 Inde fratribus progreſſis, aliamque ejuſdem pagi villulam nomine Wiſibronam *k* ingreſſis obviam fit quidam paralyticus, vix bacillo regente, ut illa poſcit infirmitas, debiles ſuſtentans artus. Is gravia ex imo pectoris trahens ſuſpiria Sanctorum ſupplex implorabat ſuffragia, cujus petitioni, quia ſemper ſunt præſtandi faciles, annuentibus eis, concepta valetudine ſtringitur in ſolidum qui fluxerat anteà nervus. Mirantur homines tam ſubitam viri mutationem, obſtupeſcunt nihilominus inſolitæ ambulationis directionem, Deique gratiæ attribuunt in laudibus, quæ per Sanctos Dei fiebant virtutibus.

Amblavæ miſerrimum in modum

20 Solet peritus venator per id locorum venabula tendere ubi plures ferarum curâ paſcuæ abundantioris novit confluere, piſcantum ſeu aucupum ſolertia inibi retia jacere ubi natantum ſeu volantum copias valeat comprehendere. Haud ſecus Sanctæ hujus ſocialitatis fraternitas, quaqua tranſitum habuerat, ſuæ ſanctitudinis monimenta linquebat, utque vivens lucrandis animabus inſudaverat, non minùs in gaudium Domini ſui recepta corporum infirmitates procurabat*. Ut ergò ex itineris rectitudine contigit ad villam Amblavam *l* eos acceſſiſſe, ex operis claruit ſpecie, quanta meritorum vigeant perfectione. Jam cæli medias Phœbus conſcenderat arces, horaque inſtante oportebat fratres laſſitudinem reparare victus neceſſarii neceſſaria conſuetudine. Inter agendum in eccleſia clauduntur corpora Sanctorum cum puero ſeptem annorum, cui miſerrimo genere paſſionis ſpem ſuſtulerat vivendi miſerrima deformitas contractionis. F

** i. e. curabat.* l

contracto incolumitatem,

21 Nam adeò miſerabilis increverat morbus, ut caput cruretenus recurvum penè inhæreret natibus, ut deforme monſtrum aſpicias, nec hominem a monſtro diſcernere queas. Stabat uterque parens pro foribus, filii calamitatem deflens, vitam & ſalutem filii Sanctorum commendans diſpoſitioni. Quid agebatur in eccleſiæ abditis ſolius erat noſſe Divinitatis, ſolius etiam

A. ANONYMO.

etiam martyrum devotionis pro infirmo apud Deum intercedentis. Auditæ valuêre preces parentum ad Sanctos, Sanctorum ad communem Dominum, ægrumque jacentem conſequitur feſtina ſalus, adſtanſque in pedes moribundos ad vitam ſubrigit artus. Illo deinceps incolumi reperto, populus ſtupere miraculo, fratres noſtri flere præ gaudio, Chriſti nomen prædicari ab omnibus, per quem tantum gratiæ ſuis infulſiſſet Martyribus.

& ad fontem, S. Quirini poſt dictum, mulieri diutiſſimè incurvatæ ſoſpitatem impertiuntur,

22 Exin aliquantiſper confecto itinere, venitur ad quendam fontem, ubi propter æſtum oportuit quieſcere ad refocillandam corporum neceſſitatem. Interea mulier, illi ex Euangelio æquiparanda; nam ſurſum aſpicere non poterat. Jam decem & octo annis incurvata Sanctis proſternitur, quà valuit, devotione orans, quà diu caruerat, donari ſoſpitate. Succedunt orationi lachrymæ: vox occupatur ſingultu quatiente, lingua fletibus præpeditur, & in medio conatu ſermo gemitu interrumpitur. Verè dixerim illam plus meruiſſe, dum lachrymatur, quia lachrymæ non poſtulant veniam, ſed merentur. B Reſtituta ergò petitioni ſuæ ad ſua rediit cum exultatione. Ex eo fons ille appellatus eſt ſancti Quirini; quod nomen hodierno reſervavit tempori, nec immeritò; eſt enim non ſolùm dulcis ad potandum, verùm etiam ſanitates conferens pro fide poſtulantium.

Campaniati à feretro ſuo donum, [illegible]

23 Eſt in proximo locus, quem dicunt Campaniatum *m*, ubi in adventu beatiſſimæ hujus ſodalitatis divinitas claruit ex oſtenſione ſuæ virtutis, Sanctorum patuit meritum ad gloriam divinitatis. Quia inibi perpulchra ad quieſcendum videtur planicies, qui beatas ferebant reliquias, ſolo ſtraverant ſua corpora fratres, ſeu cauſa reparandæ laſſitudinis, ſeu expectatione populi ſubſequentis, fama ſiquidem celebris aſciverat undique plebis multitudinem copioſam, &, ut res tantæ novitatis exigebat, ſua nonnulli munera pro poſſe honori Sanctorum deferebant. Inter eos, quibus mens & voluntas inerat ſua largiendi, mulier pannum lineum attulit, feretro beatorum ſuper expandit, ſed res in contrarium relapſa oſtendit, pannum illum veniſſe ex parte adverſa. Mox enim ut contigit feretrum, tanquam vento vehementi repulſus ferebatur per aëris ſpacium, donec C populi circumjacentis terræ corruens tranſiret numerum; qui ſecundò tertióque experientiæ causà ſuper impoſitus, ſecundo tertioque ſimili modo, ut prius, eſt repulſus.

injuſtè à muliere comparatum, repellunt,

24 Unde datur intelligi, ſanctos Martyres nihil velle injuſti, qui veræ juſtitiæ inhærentes ſanguinem fuderunt pro nomine Chriſti. Hæc mulier ſuper hujuſmodi conventa reatum ſuum hoc modo eſt confeſſa. Conſuetudinis, inquit, eſt mulieribus, linum ſuum fluentis aquarum imponere, ut, hinc aſſumptis viribus, ad uſus neceſſarios fiat tractabile. Ex eo diverſis locis diverſas partes clam auferens, ut ex aliena abundantiâ conſulerem paupertati meæ, non ſum reverita ſubire notam hujus infamiæ. Sic effata palam pœnitudinem geſſit errati, conceſſura deinceps ſordibus ſimilis delicti, ſic mulieris illius infamis detecta eſt iniquitas, ſic Martyrum Chriſti admirabiliter manifeſtata ſanctitas. Rem dicturus ſum tanto mirificam, quanto glorioſam, &, quia hodieque videtur, fide plenam. Locus ille, ubi Sanctorum requievêre corpora, vel ubi popularis circumſedit caterva, viriditatem ſui perpetuo conſervat gramine, D ut nec æſtivo exuratur fervore, nec hiemali adimatur frigore. Perpendat quiſque fidelium, quanti valeant apud Deum in cælis, quibus tantum gratiæ à Deo collatum eſt in terris.

ac tandem Malmundarium allati.

25 Abhinc fuit ſubeunda quies per diuturnos à fratribus noſtris petita ſudores, fuiſque ſedibus beati Martyres inferendi, quas ad noſtram ſalutem eis Dominus præelegerat ab exordio mundi. In quorum ſuſceptione, quantum jocunditatis confluxit in clero & plebe, quis peritorum perito explicet ſermone? Ruere videres è tota vicinia ſenes cum junioribus, & è cunctis properare locis puſillos cum majoribus, tantus omnes animi perflaverat ardor patronis ſuis occurrere, occurrendo famulatum quemque pro modo ſuo exhibere. Si quos etiam in rebus neceſſariis occupaverat cura ſecularis, exoccupari gaudebant voluntariè, dummodo cupitis gaudiis contingeret eis intereſſe. Erant, quos ætas curvaverat in ſenium, quoſque ſtratis injecerat debilitatis infortunium, hos quædam vis ex Deo rapiebat ad voces lætitiæ, tanquam oblitos ætatis & infirmitatis ſuæ. E

honorificentiſſimè, miraculo etiam eorum adventum illuſtrante, ſuſcipiuntur.

26 Ergò univerſis ad diverſa munia currentibus, quidam, remoto viarum obice, vias in planum componere, vicibus nonnulli certatim oneri Sancto ſuccedere, quibus id non datur effectui, magni æſtimant vel feretrum ſequendo intueri. Ergò laudibus hi, plauſibus illi perſultabant, & commune decus parili pietate ſalutabant. Tali excipiunt honorificentia, quos Deus inæſtimabili ſublimavit gloria, tali, inquam, introducuntur magnificentia remedium & ſolamen peccaminum noſtrorum futuri per ſecula. Intrantibus ſanè geſtatoribus pignorum beatorum monaſterii limina, miræ dulcedinis efferbuit mira fragrantia, diebus fermè unius menſis indicio durans Martyrum ſanctitatis. Ex eo cœpit nomen eorum haberi celebre, eorum ſuffragiis undique plebs infirma concurrere, uti dein per nos fideliter erit referendum.

ANNOTATA.

a *Etſi Lucubrationis, jam partim cap. proximè prægreſſo datæ, quà de* SS. Quirini, Nigaſii & Scubiculi *reliquiis è vico Condatenſi Malmundarium tranſlatis miraculiſque, eorum ope patratis, Malmundarienſis monachus anonymus agit, pars poſterior ſolo* libri de miraculis S. Quirini martyris *titulo abs hoc afficiatur, re tamen vera trium iſtorum Sanctorum noſtrorum Malmundarium tranſlationem miraculaque in hac & poſt tam* SS. Nigaſii & Scubiculi, *quàm* S. Quirini *ope patrata complectitur. Hinc illam duo in capita, quorum altero, titulo huic ſubjecto, dicta tranſlatio miraculaque, hanc comitata, altero miracula, eamdem tranſlationem ſubſecuta, exponuntur, ſum partitus.* F

b *Videlicet* SS. Quirini, Nigaſii, Scubiculi *& Melantii, quorum reliquias, Malmundarium deferendas, impertitas Malmundarienſibus ab imperatore fuiſſe, cap. proximè prægreſſo ſub finem anonymus noſter narravit.*

c *Per* Fratres *hic indubiè deſignantur monachi Malmundarienſes, ſicque unum ex hiſce ſeſe hic ſcriptor noſter anonymus prodit.*

d *Miraculum iſtud, in puero Helperico patratum, Tranſlationis Sanctorum, qui, ut ſuprà in Commentario prævio monui, Rotomagenſem*

A. ANONYMO.

A genſem S. Audoëni monachum ſe prodit, ſcriptor anonymus. nonnulla à ſeſe è ſignis, quæ in eorum Malmundarium tranſlatione contigêre ac ab iis, qui huic adfuêre, memoriæ ſunt prodita, memoranda præfatus, apud Marteneum in Theſauro novo Anecdotorum loco in Commentario prævio plus ſemel aſſignato etiam narrat; ut ſanè, quin id in itinere, dum SS. Nigaſii, Quirini & Scubiculi reliquiæ Malmundarium transferrentur, contigerit, dubitandum non ſit, utque proinde miraculis, in Mellentina S. Nigaſii eccleſia patratis, à Davanneo in Sanctorum noſtrorum Vita cap. 71 perperam accenſeatur.

c Lugdunum, Clavatum ſcilicet, modò Laudunum, Gallicè Laon, epiſcopalis eſt ſub Aëp. Remenſi in inſula Franciæ civitas, 29 aut 30 leucis Lutetiâ Pariſiorum diſtans; cùm autem Malmundarienſes monachi, qui SS Nigaſii, Quirini & Scubiculi reliquias è vico Condatenſi Malmundarium transferebant, ſecunda à ſuo inde diſceſſu die ad civitatis illius, uti hic traditur, ſuburbium pervenerint, id vicum illum, non prope Pariſios, ſed in diœceſi Sueſſionenſi ſitum fuiſſe, argumento eſt. Adi Comm. prævium num. 142 & ſeqq.

B f Virorum eſt Ordinis S. Benedicti in diœceſi Meldenſi Majorem inter & Minorem Mucram monaſterium, verùm pro hujus nomine aliud forſan monaſterii alterius hic legendum. Adi Comment. præv. num. 145.

g Vide, quæ de Arduennenſi ſylva ſeu pago in Annotatis, cap. proximè prægreſſo ſubjectis, ad lit. c dicta ſunt.

h Oppidum modò eſt, quod aliis Baſtonacum dicitur, in ducatu Luxemburgenſi ſitum leucïſque octo Luxemburgo remotum.

i Idem, ùt apparet, miraculum etiam narratur à Tranſlationis Sanctorum noſtrorum ſcriptore anonymo, mox hic iterum ad lit. d laudato.

k Nullum nominis hujus locum in Arduennenſi ſylva ſeu pago invenio; verùm, qui ita hic nominatur, Baſtoniam inter & Malmundarium ſitum fuiſſe, ex itinere, quod, qui ſacra Sanctorum noſtrorum pignora transferebant, veroſimillimè tenuerint, nemo non colliget.

C l Locus eſt in Tungrorum finibus, non procul à monaſterio Stabulenſi, a flumine Amblava nomen habens. Ita ad vocabulum Amblava in Notitia Galliarum Valeſius, qui deinde, nonnullis primùm interpoſitis, ibidem ſic jungit: Notgerus in Vita S. Remacli ad Warchinnam rivulum ..... in Arduenna Malmundarium ponit in parœcia Agrippinenſi: Stabulaus autem monaſterium trans Callam rivulum, Ubiorum & Tungrorum terminum, ad Amblavam fluvium in diœceſi Trajectenſi ſeu Tungricana. Alterum Stavelo, alterum Malmedy appellant.

m Nec uſquam etiam nominis hujus locum in Arduennenſi ſylva notatum invenio; haud procul tamen, qui hic memoratur, à Malmundario ſitum fuiſſe, è rerum hic narratarum ordine concludendum apparet.

CAPUT III.

Miracula, SS. Quirini, Nigaſii & Scubiculi reliquiis Malmundarium delatis, patrocinio eorum ibidem patrata a.

a

Viſio, ubi, qui Sanctos transferebant, quieverant, oſtenſa ;

MOns eſt monaſterio contiguus, quem appellant Bertuli ſedem, quia iſdem vir, prima inibi figens tabernacula, ex nomine ſuo loco indiderit nomen. Die itaque introductionis martyrum in laudibus divinis exultanter impleta, cum jam ſol Oceano rubros tingebat amictus, populus, qui è diverſo convenerat, tardiùs redibat ad propria. Quidam autem, per montis prælibati tranſeuntes ſupercilia, viderunt à longè, ubi die eadem fratres feſſi feretrum depoſuerant, tanquam in oſtenſione trium Sanctorum tria luminaria, & ne ſemel viſa res difficulter accommodaret fidem, trina per tres noctes contemplatio non incertam ad credendum contulit facultatem. Ubi ob honorem Sanctorum, ob memoriam futurorum crux excelſa porrecta eſt, quæ per ſucceſſionem temporum vetuſtate ſoluta, ſemperque à fidelibus innovata hujus rei hactenus atteſtationem præbet *b*. E

b

mulier pœnâ, divinitùs ſibi inflictâ,

28 Subjacet præfixo monti pratum ſpatioſum, multorum ſerviens Dominio, multa fœni participatione Dominos ſuos ditans in tempore ſuo. Hic puella, cæteris ad diem feſtum properantibus, ſeu timore conductoris ſui ſeu glorificatione Dei & martyrum ſola inſtabat laboribus manuum, quodque congregaverat furca, fœnum erigebat in cumulum. Sed non impune tulit, quod auſu temeritatis præſumpſit; ut enim ad poſteritatis exemplum vindicaretur in illam, quæ jam palmis inhæſerat, nequivit deponere furcam. Vim facit ipſa ſibi toto conamine ſolvi contendens, verum aderat vis quædam interna internis eam nexibus aſtringens. F Hærebat itaque ſtupens, & ob hoc, quod contigerat, ſtupebat hærens. Præterea clamoris indicabat magnitudine, quanta in manibus afficiebatur paſſione. Cujus voce exterriti, qui undique confluebant feſtivitati, accurrunt non ſine admiratione, tanquam in extaſi poſitam blanda relevant conſolatione, utque martyrum ſiſtant juvamini, ſecum feſtinant adducere. c Antequam itineris peragant medium, puella ſalutem recepit manuum, relicta forma in neceſſitate poſitis, nunquam diffidere de adjutorio divinitatis.

altera dæmonis infeſtatione hujuſque ſoror inſania liberantur;

29 Dæmonis peſſima infeſtatione mulier torquebatur Widrada nomine, ſed ſpe curandi ad noſtrum perducta monaſterium *d*, velox à Deo per beatos Martyres conſequuta eſt remedium. Nexibus quippe validis aſtricta eorum auxilio, obſeratis eccleſiæ foribus, deſeritur, rurſumque nobis, quid ageret, ſcire cupientibus, poſſeſſore ſuo vacuata, ſibique reſtituta reperitur. d Hujus etiam ſoror, Theduidis vocabulo, ſenſum perdidit, ad eorum memoriam errando pervenit, quæ ſtatim ſui compos effecta eſt, ut quoad vixit tempore, incolumis permaneret.

A. ANONYMO.

miſerandum in modum contractus,

30 Fuit quidam Wimboleus adeo contractione corporea invalidus, ut plantæ ejus adhærerent natibus. Hunc in viſione nocturna quidam affatus eſt in hæc verba: Si tuæ eſt voluntatis munere potiri erectionis, Ardennæ ingredere ſaltum, petens tibi oſtendi Malmundarii monaſterium, ubi Sancti recenter tranſlati diatim coruſcant virtute miraculorum. Evigilavit homo agenſque Deo gratias ſuper ſibi oſtenſo, quàm valuit ociùs paruit mandato. Solemnis aderat lætitia Deicolarum univerſitati ex glorioſa paſſione beati Petri apoſtoli, quando ille externis advectus humeris martyrum ſe poſcit inferri præſidiis, ubi ſub nocte pro ſcire & poſſe orationi procumbens, remque ſibi neceſſariam ex Deo per ipſos opperiens, dum matutinos vigiles inſiſtimus Ymnos, nodis reſolutis membrorum, clamores immenſos dedit ad cælum, quibus præſentes exterriti, ſed ex conceſſa ei incolumitate gaviſi, quanta poſſunt exultationis voce inſtant Laudationi divinæ. Is verò, qui ſui promeruit curationem, abeundi ſuáque repetendi ſibi ulteriùs interdixit voluntatem. B Tanto amoris deſiderio Sanctorum aſtrictus dilectioni, ut eorum & eis famulantium ſe deinceps tradiderit ſervituti *e*.

e

cæca itidem & curva

31 Natalis beati Joannis Baptiſtæ à fidelibus fideli excolitur devotione, & ſecundum promiſſum divinitatis per Angelum multi in ejus gaudent nativitate. Unde fit, ut ſingulorum annorum revolutione exultanter ad ipſius curratur memoriam, ut, quia ille clamaverat, pœnitentiam agite, peccatorum obtineatur indulgentia per bonæ operationis inſtantiam. Hujuſce conſuetudinis benevolentiâ huc promiſcuæ multitudinis confluxerat numeroſitas in tantum, ut præter populum nil aliud videas per compita, perque plateas. Intererat huic tripudio mulier, ſuorum advecta ſtudio, quæ toto membrorum deformis curvamine, utroque etiam oculorum carebat lumine. Fratrum quidam, Hugo nomine, ſancto de more recolens myſteria vitæ, ſancto aſtabat altari, cui non minima ineſt portio dominici ligni. Mulier, à ſuis projecta, præ ipſis gradibus ſacerdoti aſtabat propiùs. Jam ſecreta dicebantur ſecretius & plebs circumſtans Domino ſe mactabat in precibus, cum repente illa claris exclamat vocibus: En video, video, ſit laus & gloria Chriſto.

incolumitatem

32 Fit multiplex murmur in aſtantibus ex lætitia tanti proventus, tamdiu perſeverans ſuppreſſa voce, dum terminarentur Officia Miſſæ. Tum verò omnes prorumpant ad divinas laudes, ſuper facto ejuſmodi obſtupeſcentes Divinitatem in commune communi exorant precamine, ut virtus, oſtenſa in reſtauratione luminis, oſten datur in reparatione reliqui corporis. Nec defuit humilium ſupplicamini, qui ſe timentium ſemper adeſt voluntati. Nam ſub oculis omnium, qui aderant, compages nervorum ſubitò rapit arida ſuccum; officia & rigidi remeant in priſtina nervi, atque interdictum repetunt veſtigia fluxum. Mulier ſurrexit incolumis, argenteumque monile, collo ſuo pendens, altari pro munere impoſuit gaudens. Credo, ſi tot auri adfuiſſent pondera, quot arboribus inſunt folia, Deo Sanctiſque libens contuliſſet univerſa *f*. Ea res tantum proceſſit in admiratione, quanta populi multiplicitas in ejus rei affuit operatione *g*.

f

g

33 In nova villa, quæ noſtræ ſubjacet ditioni, Ada nomine mulier à ſpiritu nequam vexabatur nequiter adeò, ut, depoſita mollitie muliebri, vix robuſtæ virorum cederet multitudini; ſed re vera alienis nitebatur viribus, cui virilis nequibat obſiſtere virtus. Hæc ſalutis recuperandæ gratiâ, amicis ducibus, nonnulla Sanctorum perluſtravit loca, ſed, nequicquam Sanctorum ſuffragiis imploratis, adducitur curanda Dominis & Patronis noſtris. Quod geſtum cælitùs animadvertendum eſt, ut, quibus ancillabatur prius in ſoſpitate, per eos eriperetur ab infirmitatis neceſſitate. Aliquot ergò diebus elapſis, durabat in expectatione ſuæ liberationis, &, quia ſalvatione donatur perſeverantia uſque in finem, poſtmodùm Sanctorum obtentu in ſeſe divinam experta eſt miſerationem. Septima lux latè lato fulgebat in orbe, nobiſque divinis Miſſarum Officiis communiter inſervientibus, illa ſingulariter horrendis agitabatur clamoribus, ſed repentè, divinitus compreſſo furore maligni ſpiritus, mutata in melius dæmonio caruit, mentem ſenſumque recepit *h*. Diem illam eo, quo privata fuerat, peragi libuit in ſilentio; verùm Dominica ſuccedens rei geſtæ fuit teſtificatio, dum cleri plebiſque in unum convenientis frequentia ſalvatori omnium Domino jubilavit in lætitia.

energumenaque, dæmone expulſo, ſenſum ac mentem conſequitur;

h

E

Puella, occaſione, quæ hic

34 Exigentibus hominum inſolentiis, terrores Dominus incutiebat ſuperventuræ gentilitatis, utque primùm fama mali tanti intra fines Galliarum cœpit audiri, obviandum fuit non exteriori armorum protectione, verùm jejunio ſalutari cum oratione. Per id tempeſtatis pontificales adminiſtrabat infulas in Colonienſium urbe Hermannus, vir ſeveræ induſtriæ *i*, qui tam diræ auditionis perculſus metu per omnes parochias, ſuæ ditioni ſubjectas, rem geri fecit dignam relatu, triduanam videlicet abſtinentiam ab omnibus obſervari, ſi forſan pro iſtiuſmodi plaga ceſſanda, Dei omnipotentia poſſet placari. Hic in morem Ninivitarum omnis ætas aſſumpſit lamentum, pallet omnis juventus, virginumque immutatur color optimus, pro gemma & ſerico matrona glaucos induit amictus, nullus bibendi, nemo veſcendi memor. Quodque contriti & humiliati cordis conceperat afflictio interni doloris, externus exprimebat mæror. Audiverant enim ſimile quondam in has regiones detrimentum poſtque populationes & incendia civitatum, poſt iniquas neces plurimorum plures abductos Chriſticolarum. F

i

exponitur, oppreſſa & mortua,

35 Unde in commune fuit conſilii, divinitatem adire ſuper negotio hujuſmodi; quia ergò abbatia noſtra ad ejus diœceſim pertinet, ſtuduimus & nos idem agere, quantum valuimus, Deo largiente. Tertia conſtituti jejunii aderat dies, & ad miſſarum ſolemnia unanimi voto ruerat promiſcua plebs, ipſas etiam porticus tanta replens multitudine, ut nimirum intelligas, eam non poſſe capi intrà ſepta eccleſiæ. Jam recitabatur ſeries Euangelicæ lectionis, cum puella quædam inter confertiſſimas turbas oppreſſa in ſoporem ſolvitur mortis. Quæ ſtatim foras elata, ſepulturæ poſt modicum erat tradenda. Tunc unus circumſtantium, prudentiorem, imo fidentiorem habens animum, non ita, inquit, fratres, non ita eſt agendum, non omnis abſumpta ſalus. Certè ubi nulla putatur, advehet optatum levamen omnipotens Dominus. Sancti iſti, ad quorum tumbam conſiſtimus, maximis in dies magni habentur virtutibus. Quamobrem, ſi placet, ſi non diffidere mens eſt, eorum relinquatur juvaminibus.

A *revocatur ad vitam;*

36 Dixerat, dictorum ſpei cæteris aſſentientibus, propter mortua corpora mortuum relinquitur corpus, ſed non æquè mortua dixerim, per quæ ſuperatur mors, redeunte Vita. Non, inquam, æquè mortua dixerim, per quæ id, quod erat hominibus ad optandum difficile, ex præſcientia Dei factum eſſe palam hominibus perſpicile. Nam poſt tempus ieiunii, ſumpto cibo paſtiſque viſceribus, reverſi puellam vitali luce donatam reperimus. Percunctantibus, ubi vel quomodo fuerit, Educta, inquit, de corpore à duobus miræ pulchritudinis traducta ſum in locum amœnitatis, donec quidam ordine clericus, ſpecie decorus, corpore procerus, Quirinum ſe nominans, inde me abſtulit, & ad hujus exilii tenebroſas ſemitas reduxit *k*. Huius rei tot ſunt aſtipulatores, quot ſunt in circuitu noſtri commorantes. *k*

cæleſti, qui Sanctorum reliquias cuſtodiunt,

37 Nec illud prætereundum eſt ſilentio, quod in noſtro quondam apparuit monaſterio. Fratrum quidam, Hermeradus nomine, felicis vitæ ſuffultus religione, Sanctorum cuſtodiam ſuſceperat, &, quia grandævo erat ſitu conſumptus, juniorem, vocabulo Nevelonem, ad ſui ſuſtentamen acceperat. B Ambo ergò in eodem oratorio quieſcentes, ambo cæleſtis harmoniæ meruerunt fieri auditores. Is, qui ſenio eminebat, duabus noctibus in lecto recubans & pſalmis pervigil inſtans, audivit in choro fratrum tanquam voces infantium pſallentium Deoque confitentium, quamvis penitùs ne unum quidem intellectu caperet verbum. Tertia verò nocte is, qui junioris videbatur ætatis, dum ſimiliter vigilans inſtaret orationibus, audivit eaſdem cæleſtis voces exercitus. Æſtimans ergò, fratres ad pſallendum jam ſurrexiſſe, ſilentio vocans magiſtrum, Eſtne, ait, tempus ſignificandæ nocturnalis horæ, quia audio fratres in choro pſallere? At ille, Non, inquit, ſed membra compone ad quieſcendum, &, gallo canente, hora erit vocandi fratres ad pſallendum. Hæ enim voces, quas auditu percipis, jam duabus anteactis noctibus inſonuerunt auribus meis, quas non hominum in carne viventium, ſed ſanctorum noveris eſſe Angelorum.

C *harmoniâ recreantur;* *progredientia

38 Aliquot dein tranſierant horarum curricula, cùm inde progredientes* eadem Beatorum agmina eccleſiam ſubiêre monaſterio quàm proximam, beati Laurentii Sanctorumque multorum nominibus conſecratam, martyriſque Agilulfi, catenùs inibi quieſcentis, ambientes* tumbam hanc impoſuêre antiphonam: "Qui poſuit „animam tuam ad vitam„. Ibique matutinis pro fidelium animabus decantatis, viſio illa cæleſtis à conſpectibus evanuit humanis. De præſcripto beatæ memoriæ viro multa ſuppeterent, quæ dici laudabiliter poſſent, ſed, quia nobis ablatus, aliàs * eſt tranſlatus *l*, reticere exinde melius putavimus. Tamen ne reputetur ignaviæ, Deum in Sanctis ſuis mirabilem non glorificare, ne arguamur invidentiæ Sanctos per Deum glorioſos non magni facere, quis quantuſque vir fuerit iſte perpaucis libuit explicare. Nobili ſtirpe editus Anglino loci hujus abbati *m* à parentibus eſt traditus ſub inſtitutione monachi regulariter informandus. Qui patris ſpiritualis mores & vitam ſpiritualiter imitatus, ejuſdem ex voluntate Dei ſucceſſor eſt factus, dein ſedi Colonienſium antiſtes datus abbatis etiam non depoſuit onus, donec utrumque ſtrenuiſſime gubernando propter fidem regni apud Amblavam *n* coronatus eſt martyrio *o*, atque apud nos, ubi abbatis nomine præfuerat & opere, uſque dum Deus voluit, locum habuit ſepulturæ. Suſficiant iſta de illo ſcire cupientibus, hinc cœptus reflectatur noſtræ orationis curſus.

*ambientia

*aliò

l

m

A. ANONYMO.

n

o

agri ariditate longiori

39 Paſſionis Martyrum poſt aliquot annos jocunda ſatis inſulſit dies, in qua veſpertinis laudibus aſtantes mirabilis viſionis Deus effecit participes: nam ad caput ipſorum trinæ Sanctorum ſocietatis tres apparuerunt ſtellæ, adeo radiantes divinitus, ut, quotquot in eccleſia ardebant candelæ, earum obfuſcarentur reverberatione. Quod factum in magna populi multitudine, quia latere non potuit, divulgatum eſt ubique. Clauſo refrænatis imbribus cælo, terræ ariditas famem futuram nuntiabat mundo, id hominum inſolentia promerente ex multimoda peccati augmentatione. Hinc ſatis digna ultione actum eſt, ut, increſcentibus iniquitatum loliis, res neceſſariæ decreſcerent uſibus humanis. Sed quia Deus in ſe peccantibus miſeretur, ni diffidant; in ſe peccantes non aſpernatur, ſi reſipiſcant; pollicetur enim: E "Convertimini ad me & ego revertar ad vos„, tandem ſuſpendit ictum terror exorabilis, tandem ad ſalutarem portum appulſi ſumus poſt fluctuamina dubiæ navigationis.

exſiccati pluviis irrigantur

40 Aſſumptis enim ex communi conſultu martyrum corporibus, ternis dierum proceſſibus abbatiæ noſtræ villas proximas perluſtravimus, immutatione habitus exterioris offenſam cohibentes occultæ animadverſionis. Cerneres clerum cum populo mœrorem induere pro gaudio, in ſpiritu humilitatis aures pulſare divinitatis. Mollita his & talibus cenſura jugis indulgentiæ dextram exarmat, iramque reflectit in opus miſericordiæ. Tertia illuxerat dies plena jocunditatis, in qua mortalibus copia profluxit benedictionis. In redeundo enim portamque oratorii ſubeundo pluviarum ſubſecuta eſt magnitudo, adeo inundatione ſua irrigans terrarum faciem, ut poſtridie vim ſuam recolligeret herba, quæ jam redacta videbatur in pulverem, tantum fœcunditatis conferens herbis & frugibus, ut is, qui jam deſperabatur ab omnibus, ore omnium plenus appellaretur annus. F

nimiâque aliàs earum copiâ

41 Sicut ex ſiccitate nimia ſolet provenire inopia panis, ita per inundantiam pluviarum ſæpe labor hominum deperit, dum ruricolæ ſpebus ſuis fruſtrati, quod hiems acceperat ad nutriendum, quodque æſtas receperat ad metendum, per intemperiem aëris reverti dolent ad interitum. Hujuſmodi exitiale periculum extorſiſſet aliquando iniquitas ſua in genus humanum, ni reſpectus ad parcendum ſemper paratæ divinitatis à peccatoribus per Sanctos iram ſuæ averteret indignationis. A Calendis enim Auguſti menſis uſque ad duodecimum diem Septembris in tantum fuderat aſſiduas celeſtis aquarius undas, ut prius ad meſſem confortatæ fruges, pòſt ad nihilum redactæ per aquarum inundationes, curvas nequicquam ad colligendum reciperent falces; dumque irremediabiliter omnes penè quaſſaret procella, ſpeciatim tamen agros eorum, qui Amblavam inhabitabant villam, gravior quàm cæterorum vaſtaret tempeſtas, compulſi extremis malis incolæ Dei Sanctorumque auxiliamen communi expetunt deliberatione.

liberantur;

42 Eam quam præfati ſumus diem templi noſtri dedicatio exhibet celebrem, ad quam ille populus

A. ANO-NYMO.

** an pratorum ſepta?*

populus & reverentiâ feſti & temporis neceſſitudine conveniens, perque lugubres habitus, quid haberet animi, oſtendens, beatos martyres precatur efferri, oratorum * cum eis luſtrando rogaturus Dominum ſuper plaga imminenti. Quod ut impetratum eſt, repente tanta inclaruit cœli ſerenitas, tantaque inſecuta eſt aëris commoditas, ut quæ jam tranſiiſſe videbatur, tunc primùm inchoari putaretur æſtas. Cerneres paulatim ſegetes ad vim remeare priorem, quaſque infuſiones aquarum corruperant, paulatim reparari ad maturitatem. Quid multa? Nec cœlum dedit pluviam, nec ros abundans defuit ſuper terram, donec ſucceſſibus collecta ſecundis frumenta conderentur in horreis: ſuper quo, ſi quis tardus exiſtit ad credendum, ad præſcripti populi recurrat teſtimonium: qui accepti beneficii non immemor diem ſe obſervaturum tantæ ſolemnitatis & ad hanc per ſingulos annos venturum promiſit cum muneribus ſuis, atque hactenus in promiſſione ſua permanet fidelis *p*. p

ruſticus, quòd operi ſervili tempore illicito

43 Solemnitas apoſtolorum Principis, quæ titulatur ad vincula, magnæ devotionis in ſuo tempore confert gaudia, ſed quia plerúmque à quibuſdam obſervatur negligentius, fit ob hoc plerúmque, ut quibuſdam vindicta inferatur divinitus. Et ut res pateat propoſita, res adducenda eſt in medium vulgata fideli atteſtatione multorum. Apud Ledernacum *q* extitit ruſticus vocabulo Gerbertus, qui contemptor Dei & hominum pro nihil ducebat, ſi quod ex Deo per ſacerdotem accepiſſet mandatum. Nam, facto ſigno à ſacerdote, quo ſolent reſolvi artifices ab opere, is, qui cor incraſſatum habebat ad benè operandum, inſtanter operam dabat ad malefaciendum. Ergò prælibatæ ſolemnitatis adveniente jam veſpera, idem vir malè ſanus arrepta falce meſſoria ingreſſus eſt contiguum domui ſuæ pratum, ut vitulis ſuis faſciculum colligeret herbarum; quamobrem diſtrictè quidem, ſed miſericorditer corripi meruit, ut ſciret, ſi quid divina potentia poſſit, ut adverteret, cujus ſit virtutis & potentiæ, quem Deus univerſorum paſtorem univerſali fidelium conſtituit Eccleſiæ. q

C

vacet, divinitùs punitus,

44 Nam in prima herbarum collectione non dextera falcem, non ſiniſtra herbas valuit deponere, ſed per reliquum diei noctiſque ſuccedentis tempus difficiles in utraque patiebatur cruciatus. Nam videbatur ſibi, ut quot palmis inerant digiti, tot ferrei palmis infigerentur aculei. Quin etiam, ſi quis utrumque ab utraque manu tentabat divellere, ampliori miſer homo afficiebatur paſſione, ut ſine dubio intelligeret divina ſe teneri virtute. Quid multa? Tanto arctatus diſpendio tantaque neceſſitudine compulſus conſilio amicorum & adjutorio ad noſtrum eſt monaſterium perductus. Cujus valvas ut attigit, attingenſque oſcula libavit, repente quod utriſque tenebatur manibus tanquam nil incommodi paſſus abjecit. Quiſquis dubius in fide incredulitatis adhuc gravaris mole, diſce in ſancto opere, quia prope eſt dominus omnibus, qui invocant eum in veritate. Quia enim vir iſte nihil hæſitans in fide poſtulavit, quia non duplici corde, ſed in veritate quæſivit Dominum, antequam domum ſubiret orationis, potitus eſt effectu ſuæ poſtulationis. Idem introgreſſus grates Deo, Sanctiſque pro ſalute percepta reddidit, Dominique reverens exemplum correptionis reliquit poſteris, ſicque aliena ſalus aliis fit cauſa ſalutis. D

45 Quidquid à Sanctis ſeu per Sanctos agitur divinæ virtutis*, gratiæ aſcribitur. Unde non debet quiſquam ſat cunctari Sanctorum operationes, quibus valet verbis, effari; ſicut enim diverſi meriti ſunt homines, ita diverſæ ſunt in hominibus infirmitatum paſſiones. Et nos, qui Sanctorum actus enarrare cœpimus, qui diverſos in hominibus modos infirmitatum notare habemus, poſt relata referendis voluntariè animum applicamus. Mulieris manus dextera, nervis marcentibus, digitis torpentibus, in palmam erat recurva, creſcenteſque nimis nimiis progreſſibus ungues, quia carnem ſubierant, nimios miſeræ addebant dolores. Quot enim manus habebat digitos, tot manum perforare videres ungularum aculeos. Gravis adeò dolor & paſſio, ſed ſpes inerat ei per Sanctos recuperandi ſalutem à Domino. Stans ergò inter miſſarum ſolemnia devota Deo fundebat ſupplicamina, cum ſubitò ab immani erepta diſcrimine, amiſſæ recepit officium dexteræ, quæ in flexibilem uſum miro revocata eſt ordine *r*. E r

** ſeu virtutis*

Hinc, ſi quas egit gratiarum actiones, ſilendo lector advertere potes.

46 Sæpe videmus Sanctorum dierum obſervatores proficere in melius, Sanctos dies non curantes deficere in pejus, velut exemplo ſequenti facilè valebit agnoſci. Quidam eorum, quos Coridones *ſ* appellant, flocci pendens præſentis diei obſervantiam, fœnum plauſtro impoſitum ducere volebat domum, ſed temerariam ejus præſumptionem virtus divina non tulit, igneque cœlitus emiſſo plauſtrum pariter cum fœno crematvit. Ille gaviſus, quia vivens evaſit, unum ex bobus, quem ſancto Quirino in tanto poſitus periculo pro reſiduis ſibi reſervatis devoverat, de tanto liberatus periculo fideliter conceſſit, ex ſui eventu præſentibus & futuris præbens exemplum, quia Dominus peccantem non ſtatim judicat, ſed ad pœnitentiam miſeratus expectat. ſ

vir S. Quirinum ... colentes,

47 Inter plures, quos patriam egredi compulerat orationum gratia, mulier aderat ex oppido Nivialenſi *t*, eccleſiæ noſtræ ancilla, quæ quia remota videbatur à finibus noſtris, cenſum ſui capitis non ſolverat per multum temporis. Unius ergò perſolvens multorum annorum retinuit cenſum ad perniciem ſui, ad gloriam Dei, ad correptionem hominum, ad clarificationem Sanctorum. Expletis ergò pro quibus venerat, revertebatur per eam, quæ dicitur Francorum ſemita, habens hactenus ſanctæ Crucis ſignum ad virtutis ibi patratæ teſtimonium. In comitatu ejus erant viri & feminæ, qui teſtes exiſterent ad ſuos, quanta Deus operatur per Sanctos. t

mulier altera, cenſu non ſoluto, Sanctis injuria,

48 Ut ergò montis apicem aſcendit, horrore nimio ſtupefacta contremuit, ſoloque pede adhærente, immobilis perſtitit. Æſtimabant eam comites offenſionem pedis incurriſſe; verum illa tenebatur alia virtute. Accurrunt undique, eamque tentant ſublevare, ſed non datur copia, vel mutare locum, vel quóquam flectere greſſum. Tandem ad ſe reverſa, ad Sanctos tota eſt mente converſa, ſtudens orationibus facere placatos, quos propter infidelitatem ſui patiebatur iratos. Pollicetur emendationem ſui reatus per reſtaurationem ablati cenſus. Nec fuit apud eos difficile oranti veniam

u niam impendere *u*. Reſoluta ergò pedis vinculo admirationem auxit in populo: ad nos rediit cum tripudio, gratias retulit pro recepto greſſus officio. Deinceps domum regreſſa fidelis permanx ſit in promiſſione ſua *x*.

ANNOTATA.

a *Malmundarii non tantùm* SS. Quirinus, Nigaſius & Scubiculus, *ſed & S. Agilolfus pluresſque alii Sancti, in Notitia Malmundarienſi, Comment. præv. num.* 119 *huc tranſcripta, memorati ac nominatim S. Petrus Apoſtolus, cujus ſolius nomine*, S. Quirini *reliquiis nondum eo delatis, inſignita erat præcipua, quæ ibidem exſtat, eccleſia, pro patronis habentur; etſi autem vel horum omnium, vel ſolius* S. Quirini *vel denique hujus ſimul &* SS. Nigaſii & Scubiculi *patrocinio pleraque è miraculis, quæ Malmundarii, tranſlatis eo horum ſacris lipſanis, eveniſſe, Malmundarienſis anonymus refert, fuerint patrata ſintque adeo omnia, utpote in quibus ſaltem partem Sancti noſtri* B *habuerint, in capite, titulo huic ſubjecto, memoranda, ſunt tamen etiam ex iiſdem nonnulla, quæ ſolius S. Petri ope facta narrantur, hæcque, utpote ad Sanctos noſtros nullo modo ſpectantia, brevitatis causâ, lectore dumtaxat, id à me fieri, admonito, omittam.*

b *Hinc liquet, hac haud modico temporis ſpatio poſt rem geſtam eſſe conſcripta.*

c *Hic, ni fallar, deſignatur dies, quo* SS. Quirini, Nigaſii & Scubiculi *reliquiæ in eccleſiam Malmundarienſem fuerunt illatæ.*

d *Hic iterum auctor monachum Malmundarienſem ſe prodit idemque adhuc pluries infrà facit, quod hic monuiſſe ſufficiat.*

e *Is itaque è propria voluntate Sanctorum* Quirini, Nigaſii & Scubiculi, *ſeu potius Malmundarienſis, ad quod ſacra horum lipſana recenter erant tranſlata, monaſterii ſervitio ſeſe addixit, itaque juris ſeu è Sanctorum iſtorum pro more tunc uſitato familia eſt factus. Adi, quæ Operis noſtri tom.* 1 *Octobris pag.* 300 *in S. Bavonis miracula ad lit.* c *ſunt notata.*

C f *Hoc miraculum Malmundarienſis anonymus in S. Agilolfi, quam poſtea, uti apud nos in Commentario, Sancti hujus Actis prævio, num.* 29 *fas eſt videre, conſcripſit, Paſſionem intulit, paucis dumtaxat, quibus, quod hic omnibus, ùt apparet, Malmundarienſium Patronis tribuitur, ſoli S. Agilolfo adſcriberetur, partim additis, partim mutatis verbis, uti quiſque deprehendet, qui, quæ in dicta Paſſione num.* 20 *& ſeq. leguntur, cum verbis, quibus miraculum illud hic narratur, contulerit.*

g *Subditur modò miraculum, in energumeno patratum, quod hic, utpote ſoli S. Petro ab auctore adſcriptum, omitto.*

h *Hoc miraculum non ſolis* SS. Quirino, Nigaſio & Scubiculo, *ſed omnibus Malmundarienſium Patronis eſt adſcribendum, uti ex ipſiſmet, quibus narratur, verbis fas eſt colligere.*

i *Haud alium certè, quàm Hermannum, hujus nominis tertium, qui ab anno* 1089 *uſque ad annum* 1099 *ſedem Colonienſem occupavit, Malmundarienſis noſter anonymus, uti apud nos in Commentario, Actis S. Agilolfi prævio, num.* 30 *fas eſt videre, hic intelligit, hincque ſimul & ex eo, quod, uti hic ſubdit, mortuæ puellæ, ad vitam tunc revocatæ, adfuerit, vixiſſe cum ſub ſec.* XI *finem, conſequitur.* A Anonymo.

k *Miraculum iſthoc, quod, ùt verba, quibus refertur, exigere videntur, omnibus Malmundarienſium Patronis ac potiſſimùm* S Quirino *adſcribendum, diverſum, ùt apparet, non eſt à puellæ reſuſcitatæ miraculo, quod in Sanctorum noſtrorum Vita cap.* 71 *refert Davanneus, etſi interim in hoc, non* S. Quirino, *ſed* S. Nigaſio *præcipuas partes attribuat.*

l *S. Agilolfi corpus, quod Malmundarii fuerat ſepultum, inde ab Annone, Colonienſi epiſcopo, anno* 1075 *vitâ functo, Coloniam Agrippinam fuit tranſlatum, uti in ſæpiùs jam laudato Comment., ejuſdem S. Agilolfi Actis prævio, num.* 20 *docuimus.*

m *Malmundarienſi & Stabulenſi huic abbati, qui anno* 727 *fuiſſe Stabuleto præfectus à Dionyſio Sammarthano Galliæ Chriſt. auctæ tom.* 3, *col.* 941 *ex Cointio traditur, Chilpericus rex anno* 742 *multas prærogativas conceſſiſſe narratur. Fiſenum in Paralipomenis Florum eccleſiæ Leodienſis part.* 2, *pag.* 605 *Operiſque noſtri tom.* 2 *Julii in Commentario S. Agilolfi Actis prævio num.* 17 *& ſeq. videſis.* E

n *Vide, quæ in caput proximè prægreſſum ad lit.* l *de hoc loco ſunt notata.*

o *Anno circitèr* 770, *uti in Comment. mox iterum cit. docuimus.*

p *Ex iis, quæ in duobus poſtremò hic narratis miraculis dicuntur, inſigni planè cultu Malmundarii gaudere aut certè olim fuiſſe gaviſos Sanctos noſtros, nemo non facilè eruet.*

q *Nominis hujus locum in Tabulis Geographicis haud invenio; ſed, qui hic nominatur, ſitus indubiè fuerit Malmundario non procul.*

r *Hoc miraculum, omnibus, ùt apparet, Malmundarienſium Patronis adſcribendum, Malmundarienſis noſter anonymus, ad S. Agilolfum, iis dumtaxat, quæ, ut huic ſoli conveniret, mutari fuit neceſſe, mutatis, in ſancti illius Colonienſium antiſtitis Paſſione num.* 16, *non ſecùs ac aliud, de quo jam ad lit.* f, *tranſtulit.* F

ſ *Vocabuli hujus ſignificationem nuſquam invenio, nec de hac, conjecturis incertis adductis, divinare lubet.*

t *Hoc Brabantiæ oppidum communiùs* Nivigella, *vulgo* Nivelle, *vocatur, Bruxelliſque quinque & Namurco octo leucis diſtat.*

u *Mulier, cui, quod hic narratur, obvenit, eccleſiæ Malmundarienſis ſeu Malmundarienſium, qui in hac coluntur, Patronorum ſervitio fuerit addicta eo ſenſu, qui Operis noſtri tom.* 1 *Octobris pag.* 300 *in Annotatis, quæ S. Bavonis miraculis ſubduntur, ad lit.* c *exponitur.*

x *Lucubrationem ſuam anonymus noſter hic terminat narratione admodùm prolixa, quæ, cùm ad ſolum S. Petrum ſpectet, huc à nobis tranſcribenda non eſt.*

DE

AUCTORE J. B.

DE SS. TARACHO, PROBO, ET ANDRONICO MM.

ANAZARBI IN CILICIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

De SS. Martyrum cultu, martyrii adjunctis & Actis.

Anno CCCIV. Frequens in Faſtis ſacris,

PRæſtantiſſimos hoſce fidei Chriſtianæ Pugiles ſacri eccleſiæ tum Latinæ, tum Græcæ antiqui recentioreſque Faſti certatim, nec immeritò celebrant: Martyrologium Romanum Vetus ad diem XI Octobris ita habet: Apud Tharſum, martyrum Tharaci, Probi & Andronici. *Prolixiùs de illis Ado ſcribit; ac primo quidem ita illos annuntiat;* Apud Tarſum metropolim Ciliciæ, Natale beatiſſimorum martyrum Tharaci, Probi & Andronici: qui perſecutione Diocletiani ſub Maximo præſide, longo tempore carcerali ſqualore afflicti, & tertiò diverſis tormentis & ſuppliciis examinati in confeſſione fidei triumphum gloriæ adepti ſunt. *Dein vero addit varia, quæ paſſi ſunt, ſuppliciorum genera, qua demum fuerint morte ſublati, & quo pacto ſepulturæ traditi: quæ quidem omnia ex ipſiſmet ſanctorum Martyrum Actis in ſuum Martyrologium tranſtulit. Laudatis mox Adonis verbis Uſuardus apud Sollerium ad amuſſim concinit, uti & Martyrologium Romanum hodiernum, hoc ferè ſolo diſcrimine, quod Tarſum* metropolim *non appellet; addat autem, ſanctos Martyres* abſciſſis cervicibus *occubuiſſe. Wandelbertus apud d'Acherium tom. 2 Spicilegii pag. 54 ita de iiſdem canit:*

Quinas mox Taracus, Probus Andronicuſque coronant,
Virtutis, mortiſque pares quos gloria reddit.

Meminit etiam illorum Notkerus apud Caniſium Lectionum Antiquarum tom. 2, parte 2, pag. 179, ſed admodum vitiosè; ubi ſic legitur: Apud Tharſum metropolim Ciliciæ Tharaci presbyteri & Andronici martyrum &c. *Perperàm quippe hic* Probus *omittitur, & Taracho, homini, uti ex Actis Martyrum manifeſtum eſt, militari dignitas adſcribitur ſacerdotalis. Pari vitio laborat Mrl. Hieronymianum Epternacenſe, quod* S. Andronicum *veluti ſacerdotem annuntiat.*

cùm Latinis,

2 *Hactenus quidem quoad menſem, diem, locumque, quibus paſſi fuerunt ſancti Martyres, inter citatos martyrologos ſatis convenit: verùm ad diem* XXV *Martii annuntiantur in Auctariis Uſuardinis apud Sollerium, & Mss. Vaticano S. Petri & Uſuardo Reginæ Sueciæ: ad diem* IV *Aprilis in Ms. Vaticano, ſignato num. 5949, ubi annuntiantur* in Syria: *in Mss. vero Caſinenſi & Altempſiano ad eumdem diem omittitur* S. Probus. *Ad diem* V *Aprilis referuntur in Martyrologio monaſterii S. Maximini, & in tribus Martyrologiis Hieronymianis apud Florentinium: ad diem* VII *Maii refertur Depoſitio reliquiarum eorumdem Martyrum in eccleſia S. Euthymii, in hujus Vita num. 122, tomo 2 Januarii, die* XX *ejuſdem menſis data. Ad diem ejuſdem menſis* XIII *ſignantur, & quidem* in Palæſtina *in Mrll. Hieronymianis Lucenſi, Antverpienſi ſeu Epternacenſi, & Corbeienſi; ac rurſus ad diem* XXVII *Septembris, ſed* in Cilicia; *in Gellonenſi apud d'Acherium corruptè pro* Probi *legitur* Prolii: *ad diem* IX *&* X *Octobris in Martyrologiis Hieronymianis Florentinii mox laudatis; ad diem vero* X *ejuſdem menſis in Gellonenſi* S. Probus *perperàm vocatur* Proprius. S. Tarachum *omittit hoc die Mrl. Hieronymianum ab Edmundo Martene editum tom. 3 Anecd. à pag. 1550. Denique ad diem* XI *Octobris Mrl. Lucenſe Parvum Florentinii ſolum memorat* S. Andronicum: *Epternacenſe vero ſic habet:* V Idus Octobris in Anazabori *(lege* Anazarbo*)* Ciliciæ natalis Taraci, Probi & Andronici presbyteri. *Omitto alios codices Hieronymianos contractos, & recentiorum Martyrologia: de die vero locoque, quo ſancti Martyres paſſi ſunt, cùm de Faſtis Græcis, quibus inſcripti ſunt, egero, infra dicetur.*

3 *Græci paſſim* SS. MM. Tarachum, Probum *& Andronicum* IV *Idus menſis Octobris colunt, hoc eſt, die* XII *ſeu poſtridie ejus diei, quo Romano Martyrologio, Veteri Novoque, inſcribuntur; ad quem in Menæis Magnis, hauſtum ex Martyrum Actis, hujuſmodi elogium legitur:* Οὗτοι ὑπῆρχον ἐν ὑπατείᾳ Διοκλητιανοῦ καὶ Φλαβιανοῦ ἡγεμόνος· καὶ ὁ μὲν Τάραχος προβεβηκὼς ἦν τὴν ἡλικίαν, Ῥωμαῖος τὸ γένος, στρατιώτης τὴν τύχην. Ὁ δὲ Πρόβος ἐκ Σίδης τῆς Παμφυλίας, ὁ δὲ Ἀνδρόνικος ἐκ πόλεως Ἐφεσίων τῆς Ἰωνίας. Καὶ ὁ μὲν Τάραχος θάλπεται* λίθοις τὰς σιαγόνας καὶ τὸν αὐχένα, τὰς χεῖρας πυρὶ καταφλέγεται, καὶ ἀναρτᾶται ἐπὶ ξύλου, καὶ καπνῷ πνιγηρῷ ὑποβάλλεται, ὄξος ἐπὶ τῶν ῥινῶν δέχεται, τοῖς ὀβελίσκοις πεπυρακτωμένοις τοὺς μαστοὺς ὑποκαίεται. Ξυρῷ τὰ ὦτα ἐκτέμνεται· τὸ δέρμα τῆς κεφαλῆς ἀποσύρεται. Θηρίοις ἐκδίδοται καὶ τελευταῖον μαχαίρᾳ κατακοπεὶς μεληδὸν, τὴν ψυχὴν τῷ Θεῷ παρατίθησιν. Ὁ δὲ γενναῖος Πρόβος νεύροις ὠμοῖς τύπτεται, σιδήροις πεπυρακτωμένοις τοὺς πόδας κατακαίεται, ξύλῳ ἀναρτᾶται, τὸν νῶτον καὶ τὰς πλευρὰς ῥωθεῖσιν ὀβελίσκοις κατακαίεται, καὶ ἑτέρας σὺν αἷς τὰς κνήμας διατέμνεται, καὶ τελευταῖον μαχαίραις καὶ αὐτὸς κατακοπεὶς τὸ μακάριον τέλος

tum Græcis

* θλᾶται

A πλῆθος ἀπήνεγκατο. Ἀνδρόνικος δὲ ὁ ἐπὶ ξύλου ἀναρτᾶται, καὶ σιδήροις ὀξέσι τὰς κνήμας χαράττεται καὶ τὰς πλευρὰς κατακεντᾶται· ἅλατι τὰς ὠτειλὰς ἀνατρίβεται, τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ χείλη ἐκτέμνεται, καὶ σχεδὸν ὅλον τὸ σῶμα κατακοπεὶς μαχαίραις καὶ αὐτὸς τὸ πνεῦμα εἰς χεῖρας Θεοῦ παρατίθησιν.

SS. Martyrum

4 Hi, Diocletiano conſule & Flaviano præſide, floruerunt; Tarachus quidem ætate provectus, Romanus genere, ſorte miles. Probus ex Side Pamphyliæ; Andronicus autem ex Epheſo Joniæ oriundi. Tarachus, maxillis & cervice ſaxo contuſis, manibuſque igne aduſtis, in equuleo ſuſpenditur, fervido fumo ſubjicitur, acetum naribus excipit, verubuſque candentibus in mamillis uſtulatur. Præciduntur (*illi*) novaculâ aures; capitis abraditur cutis. Feris exponitur, & gladio tandem membratim conciſus animam Deo reddit. Generoſus autem Probus, crudis nervis cæſus, ferro candente aduſtus in pedibus, equuleo ſuſpenſus, tergo, lateribuſque candentibus verubus aduſtis, aliiſque item verubus fodicatus in ſuris, tandem B beatum nactus eſt exitum. Divinus autem Andronicus equuleo ſuſpenditur; acutis ferramentis inciſis cruribus, fodicatiſque lateribus, perfrictis ſale vulneribus, linguâ ac labiis exſciſſis, gladiiſque toto ferè corpore & ipſe conciſus, in Dei manus ſpiritum tradit. *Simili ad eumdem diem illos elogio exornat Menologium juſſu Baſilii imperatoris olim editum; ſed illic S. Probo axillæ candentibus verubus uſtulatæ dicuntur; quod quidem tormentum Acta illorum lateribus ejus, cùm tertiò oblatus Maximo fuit, illatum memorant; neque id Mopſueſtiæ, ùt ibidem legitur, ſed juxta Anazarbum, ùt habet Latina Actorum verſio, contigit.*

...mentio:

5 *Menaïs jam memoratis accedunt Menæa Maximi Margunii, Cytherorum epiſcopi, Horologium, ſeu Horæ canonicæ Cryptæ Ferratæ Ordinis S. Baſilii, Diptycum S. Sabæ, Anthologium Græcum, quod hujuſmodi Hymnum in laudem Martyrum decantari ſolitum exhibet:* Πολυειδεῖς οἱ Μάρτυρες αἰκισμοὺς ἐνεγκόντες, πολλῶν ἐπάθλων ἔτυχον καὶ βραβείων τῆς νίκης, παρὰ Χριστοῦ τοῦ Σωτῆρος, Τάραχος ὁ θεόφρων C καὶ Πρόβος καὶ Ἀνδρόνικος, οἱ στεῤῥοὶ ἀθλοφόροι· ὧν τὴν σεπτὴν ἐκτελοῦντες μνήμην τούτους τιμῶμεν ὑπὲρ ἡμῶν πρεσβεύοντας τοῦ ῥυσθῆναι πταισμάτων. Varios Martyres cruciatus perpeſſi, multa certaminum ac victoriæ præmia à Chriſto Servatore reportârunt præditus mente divina Tarachus, Probus & Andronicus, victores ſtrenui; quorum venerandam recolentes memoriam, ipſos colimus, pro nobis intercedentes, ut liberemur à noxis. *In ſupplemento noſtro Menæorum Græcorum typis excuſorum, ſeu in ſynaxario P. Sirmondi* SS. Probi, Tarachi & Andronici *elogio adduntur ſequentia:* Τελεῖται δὲ ἡ αὐτῶν σύναξις ἐν τῷ μαρτυρείῳ αὐτῶν, τῷ ὄντι ἐν τοῦ Νάρσου καὶ ἐν τῇ πηγῇ. Celebratur eorum feſtum in eorum æde ſacra, quæ eſt in Narſi (*ſupple* tractu) & Ad Fontes; *de quibus paulò infrà dicetur. Hæc item lego in Menologio noſtro Slavo-Ruſſico:* SS. MM. Probi, Tarachi & Andronici, paſſorum ſub Diocletiano anno CCLXXXVIII. *Item in ſynaxario Rutheno:* SS. MM. Probi, Tarachi & Andronici, *quæ pariter habentur in altero ſynaxario Rhuteno Moſcuâ ad deceſſores noſtros miſſo anno 1688 à P. Georgio David S. J. ibidem miſſionario, uti & in Kalendario Rhutenico Vaticano ſeculi XI apud Aſſemanum tom. 1 de Kalendariis univerſæ Eccleſiæ pag. 110. Memorantur denique ad eumdem diem, id eſt ad XII Octobris in Ephemeridibus Græco-Moſcis, menſi Junio præfixis, addito ſequenti ex Menaïs verſiculo:*

AUCTORE J. B.

Τμήθη δωδεκάτῃ Πρόβος, Ἀνδρόνικος, Τάραχός τε.
Bis ſena occidit Tarachum, Probum, Andronicum.

Tres hi SS. Martyres in Kalendario Rhutenico apud Poſſevinum tom. 2 Apparatus ſacri pag. 365 corruptiſſimè ac per modum unius ſic exprimuntur. S. Mart. Pronotarchii.

cultus ſacer in Palæſtinam

6 *Ex citatis modò Latinis Græciſque monumentis obſervatu facile eſt, nomen S.* Tarachi *diverſè ſcribi, ac è Latinis hos* Tarachum, *illos* Taracum; *Græcos autem conſtanter* Τάραχος *ſcribere; ac proinde rectiùs* Tarachus *etiam Latinè ſcribi; quod ita ſcripſerint perpetuò Græci, à quibus id nomen ad Latinos derivatum fuit. Liquet ex* E *iiſdem SS. Martyres modò in Cilicia, modò in Palæſtina, modo annuntiari in Syria. In Cilicia quidem, quod illic, uti Acta eorum fidem faciunt, pro Chriſto ſanguinem vitamque fuderint. In Palæſtina verò, quod eò delatæ in honoreque ipſorum habitæ ſint reliquiæ: conſtat id ex Cyrillo Scythopolitano in vita S. Euthymii, in eremo Hieroſolymitana hegumeni, ubi de Sancti illius Laura, in cœnobium poſt ejus obitum verſa, agens, hunc in modum, D. Jacobo Loppin, monacho Benedictino congregationis S. Mauri interprete, non ſine honorifica, quæ alibi deeſt, SS. Martyrum compellatione loquitur:* Hoc miraculo (*impetratæ cœlitus S. Euthymii meritis in arenti ſolitudine pluviæ*) cognito, archiepiſcopus (*Hieroſolymitanus*) Martyrius multa cum magnificentia in dedicationem monaſterii advenit, celebrataque eſt vigilia cum inſigni luminum apparatu, & ſynaxim agentes, ſub altare depoſuerunt reliquias Sanctorum & egregiorum victorum Tarachi, Probi & Andronici ſeptima die menſis Maii: *anno, ut additur, ab Euthymii obitu duodecimo, ſeu anno Chriſti 484; cùm S. Euthymius, uti* F *Henſchenius tom. 2 Januarii pag. 301 docet, anno 473 die XX ejuſdem menſis obierit. Hoc S. Euthymii monaſterium Joannes Phocas, ſeculi noni ſcriptor Græcus, num. 18 ita deſcripſit:* Dicto monaſterio (*S. Theodoſii*) adverſum, ſiniſteriùs in profundum eremi Jordanis S. Euthymii Magni monaſterium eſt; turribus magniſque fulcris circumvallatur; & in medio templum aſſurgit tecto in modum cylindri directo: ſubtus ſpelunca patet, ibique medium S. Euthymii ſepulcrum, deiteri Sabæ ſepulchro haud abſimile, candido marmore, æquè ac illud, opertum; & cum Sancto, Sanctorum ſimul patrum Paſſarionis & Dometiani reliquiæ reconduntur: *ita Joannem vertit Leo Allatius; ſed pro* ſiniſteriùs *Græcè legitur:* δεξιώτερον dexteriùs. *Denique cùm in Syria annuntiantur, Syriam opinor non propriè, ſed latè ſumptam, cujus pars eſt Palæſtina, oportere intelligi; quamquam etiam in utramque Syriam potuerint eorum transferri reliquiæ, cultuſque propagari.*

7 *Palæſtra tamen horum Martyrum, non* Pa-

è Cilicia, ubi die

Palæſtina, non Syria, ſed Cilicia, Aſiæ Minoris regio, nunc Caramania, *fuit, quam imperator Theodoſius Junior in Primam Secundamque partitus eſt, teſte Joanne Malala Chronographiæ lib.* 14. Ciliciam præterea Secundam, *inquit*, à Prima dirimens, provinciam fecit; urbe Anazarbo, metropolitico jure & præfecto donata. *In Cilicia Prima fuêre Tarſus metropolis & Pompeiopolis; in Secunda verò Anazarbus atque Mopſueſtia. Pompeiopoli ad Flavianum Maximum, Ciliciæ præfectum, adducti ſunt: inde Tarſum ducti, ab eodem Maximo interrogati ſunt ſinguli, tortique; unde factum, ut Tarſi tum in Mrl. Rom. aliiſque ſuprà citt. paſſi dicantur. Mopſueſtiæ altera à judice de iiſdem eſt habita quæſtio & ob ſuam in fide conſtantiam variis pœnis tormentiſque affecti ſunt. Poſtremum verò certamen Anazarbi ſubiêre, ubi nova perpeſſi ſupplicia, feriſque objecti, capite tandem minuti martyrium conſummârunt; quapropter in Mrl. Hieronymiano Epternacenſi Anazarbi annuntiatos legimus. Conſtant hæc ex infrà edendis Martyrum*

B

Actis, quibus additamentum aliquod Græcè æquè ac Latinè ſubjungitur, in quo Anazarbi (ſeu, ſi accuratiùs loqui lubeat, juxta Anazarbum) non ſolùm martyrium conſummâſſe, ſed etiam ſepulti, & quieſcere eorum corpora perhibentur, quod quidem me movit, ut ſanctorum Martyrum palæſtram Anazarbo potiùs, quàm Tarſo, abſque omni tamen eorum, qui ſecùs fecerunt, reprehenſione in hujus Commentarii titulo aſſignârim. Hæc de martyrii loco.

verosimiliùs xi Octobris paſſi ſunt, propagatus:

8 *Diem eorum emortualem incertum, quòd antiquioribus quidem Latinis Faſtis nomen eorum ad diem* XI; *in Græcis autem ad* XII *inſcribatur, Ruinartius putat: veroſimiliùs tamen die* XI *eorum martyrium contigiſſe propterea reor, quòd Faſtis Latinis purioribus conſonet non modò Additamenti, Actis ſubnexi, textus Græcus æquè ac Latinus, ſed etiam, quòd in Actis Martyrum, quæ Baronius tom. 2 Annalium à pag. 678 edidit ad annum Chriſti 290, num. 30, dies* XI *Octobris, nullam omninò diem Actis Ruinartianis aſſignantibus, diſertè expreſſus habeatur.* Maximus indignans,

C

inquiunt illa, vocat ad ſe Terentianum, jubetque edi gladiatorum munus, quibus mandaretur in primis Chriſtianos martyres confodi: quod factum eſt quinto Idus Octobris. *Eodem porrò die id juſſiſſe Maximum; effeciſſe verò gladiatores, rei adjuncta palàm oſtendunt. Quod ſi in quibuſdam Faſtis aliis inſuper diebus eorum feſtivitas aſſignetur, inde profectum id arbitror, vel quòd aliqui ex illis malè luxati ſint, ùt Lucenſis Major Florentinii codex, in quo, uti & in Corbeienſi, ad diem* IX *Octobris, rurſuſque poſtridie annuntiantur; vel quòd ex mero variarum eccleſiarum arbitrio variis quoque fuerint culti diebus, vel denique, quòd diebus aliis illorum fuerint tranſlatæ reliquiæ, aut ædes ſacræ Deo ſanctorumque Martyrum nomini dedicatæ.*

ædes ſacra illis ſeu Mopſueſtiæ

9 *Tranſlatas fuiſſe eorum reliquias aliquot anno 484 die* VII *Maii in eccleſiam cœnobii S. Euthymii, jam vidimus ſuprà: ex Actis verò S. Nicetæ Gothi martyris, quæ tom.* V *Septembris pag. 40 & binis ſequentibus habentur, diſcimus, tribus illis SS. Martyribus prope Mopſueſtiam templum ab Auxentio, loci epiſcopo, fuiſſe excitatum, in eoque repoſitas eorum reliquias. Primum S. Nicetæ Acta Græca, Stiltingo interprete, his verbis tradunt:*

D

Excitavit quidem hic Pontifex, amicus Martyrum, templum victoriâ inſignibus martyribus Taracho, Probo & Andronico, quod poſitum eſt ante muros civitatis Mopſueſtiæ. *Alterum verò ſequentibus:* Cùm autem ipſorum Sanctorum ei deeſſent reliquiæ ad conſecrationem templi ædificati, eas autem haberet urbs illi propinqua, nomine Anazarba, ei promiſſa parte reliquiarum hujus præclari Nicetæ, illorum Martyrum accipit reliquias. *De re quidem conſtat: at quis ille Auxentius? Le Quien tom. 2 Orientis Chriſtiani geminum hujus nominis Mopſueſtenum epiſcopum memorat, quorum prior anno 359 eccleſiam rexerit; alter verò poſt Baſſianum, qui Chalcedonenſi concilio anni 451 ſubſcriptus legitur apud Labbeum tom. 4 Conciliorum col. 787, uti & poſt Joannem; atque Auxentio huic II potiùs, quàm I factum id adſcribendum autumat, quam in ſententiam Stiltingus quoque inclinare videtur: Ruinartius autem, ac poſt illum Tillemontius tom. 5*

E

Monumentorum Eccleſiaſticorum pag. 301 Auxentio, Mopſueſteno epiſcopo Ariano, quo nomine (jure, an injuriâ, non inquiro) Auxentius I venit; quem cingulum militare abjicere, quàm uvas, quod illum facere Licinius imperator juſſerat, Baccho ſacrificare, maluiſſe, ac dein Mopſueſtenam cathedram adiiſſe, Suidas ſcribit. Expulit palatio ſuo Chriſtianos Licinius, teſte Euſebio in Chronico apud Scaligerum & Miræum, anno Conſtantini XIV, *Chriſti 320, quinquennio poſt Theſſalonicæ interfectus: quo tempore ad adultam Auxentius pervenerat ætatem; cùm & frater ejus natu minor Theodorus, uti ex Suida Baronius tom. 3 Annalium ad annum 316, num. 34 tradit, Tarſenſis in Cilicia epiſcopus factus, concilio Nicæno* II *anni 325 apud Labbeum tom. 2 Concill. col. 52 ſubſcripſerit.*

10 *Theodorus quidem alter metropolita Tarſenſis fuit; ſed hic, utpote concilio Calchedonenſi anni 451 ſubſcriptus, Auxentii, qui, Licinio imperatore, fuit, frater eſſe non potuit. Porrò verò S. Nicetas Gothus martyrium ſubiit ſub annum dumtaxat 372: neque illud* SS. Tarachi, Probi *&* Andronici *tem-*

ab Auxentio, hujus nominis II,

F

plum ſtatim à S. Nicetæ martyrio Auxentius condidit: nam, ùt S. Nicetæ Acta tradunt, aliquamdiu poſt occiſum S. Nicetam, corpus ejus à Mariano, milite Chriſtiano, Mopſueſtiam allatum fuit, inque Mariani ædibus item aliquamdiu ſervatum miraculis claruit; donec, procedente tempore, *conditum S. Nicetæ Mopſueſtiæ templum fuit. Rurſum verò inter templi Niceliani epocham, & epocham templi, quod* SS. Taracho, Probo *&* Andronico *excitavit Auxentius, annorum ſat multorum curricula intercedere potuerunt; ac proin Auxentius hujus nominis I, ſeu, qui Licinii tempore ad ætatem virilem jam pervenerat, ad conditum juxta Mopſueſtiam SS. Martyribus noſtris templum ætatem non prorogâſſe videtur, rectéque cenſuiſſe Lequienus, id Auxentii Mopſueſteni epiſcopi, non hujus nominis I, ſed II operâ factum.*

ſeu Conſtantinopoli à Narſete, quem comitari Phocas juſſit, condita,

11 *Alterum quoque templum SS. Martyribus in urbe Conſtantinopolitana fuiſſe dicatum, docet Zonaras lib. 14 Annalium ita ſcribens:* Οὗτος ὁ Ναρσῆς τὸν τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος ναὸν ᾠκοδομήσατο, καὶ τὸν τῶν ἁγίων μαρτύρων Πρόβου, Ταράχου

AUCTORE J. B.

A ράχου καὶ Ἀνδρονίκου καὶ τὸ ἐκεῖ ξενῶνα. Hic Narſes (*Phocæ, qui anno 602 ſalutatus fuit imperator, juſſu combuſtus*) divi Panteleëmonis & ſanctorum martyrum Probi, Tarachi & Andronici ædem atque vicinum hoſpitium condidit. *Ita Zonaram interpretatur Cangius; neſcio, an ſatis accuratè: nam, ſi hac Cangii interpretatione ſit ſtandum, templum idem & S. Pantaleëmoni, & SS. Martyribus Anazarbenis Narſes condidit; aliud autem S. Pantaleëmoni, aliud item illis conditum fuiſſe, textûs Græci verba innuunt, repetito articulo* τὸ, *uti obſervat Boſſchius noſter tom. 6 Julii pag. 398 in Commentario ad Vitam & Martyrium S. Pantaleëmonis prævio. Favet Boſſchii ſententiæ, quâ S. Pantaleëmonis templum ab eo, quod SS. Martyribus noſtris Narſes exſtruxit, aliud eſſe cenſet, ſcriptor anonymus, qui deſcriptas à ſe Antiquitates Conſtantinopolitanas Alexio Comneno Græcorum imperatori obtulit, ac ita apud Bandurum tom. 1 Orientalis Imperii lib. 3, ipſomet Banduro interprete, loquitur:* Narſetis tractus domus erat Narſetis patritii & præpoſiti, Eunuchi, tempore Juſtini, (*hujus nominis II*) & Sophiæ. Xenodochium

B autem, gerocomium & eccleſiam idem ipſe condidit, & quæcumque ad locum uſque Oxybaphii nuncupatum viſuntur; itemque ſanctum Probum, *ſeu* SS. Probi, Tarachi *&* Andronici *eccleſiam: addit enim Bandurus in ſuis ad hunc anonymi locum Commentariis tom. 2, pag. 687 in Codice Colbertino legi:* καὶ τὸ ἁγίου Πρόβου, Τάραχου καὶ Ἀνδρονίκου. *Ubi vides eccleſiam, quam in urbe Conſtantinopolitana S. Panteleëmoni Narſes condidit, ab eccleſia, quam Martyribus hiſce Anazarbenis idem condidit, manifeſtè diſtingui: unde miror, Bandurum pag. 486 mox citati tomi allata paulò antè Zonaræ verba hunc vertiſſe in modum:* Hic Narſes divi Pantaleëmonis & ſanctorum martyrum Probi, Tarachi & Andronici ædem, atque vicinum xenodochium condidit; *perinde ac ſi unam Narſes tantùm condidiſſet eccleſiam. Narſetem hunc confudêre nonnulli cum Narſete, qui Totilam, Gothorum regem, Juſtiniano imperante, anno 552 devicit in Italia; ubi cum eodem ferè tempore, quo Joannes III*

C *Romanus Pontifex obiit, id eſt, anno 572 è vita exceſſiſſe Anaſtaſius ſcribit; Procopius verò, ab anno Juſtiniani quarto, id eſt, 530 ærarii præfectum egiſſe; quare haud veroſimile fit, eum ad annum 602, quo Phocas imperium arripuit, fuiſſe in vivis. Plura de Narſete utroque vide apud Petavium Rationarii temporum parte 1, lib 7, cap. 10, & apud Pagium in Hiſtoria Critica ad annum 567. Imperium tenuit Juſtinus ab anno 565 uſque ad 578; Mopſueſtenam eccleſiam rexit Auxentius Secundus ſeculo V; unde Martyrum illorum cultûs per Orientem elucet antiquitas ac celebritas.*

annuaque eorumdem non procul inde in celebri loco, Ad Fontes *dicto, ſynaxis.*

12 *Sed & aliud ejuſdem cultûs monumentum ſuppeditant Sirmondi Synaxaria num. 5 citata, dum Martyrum feſtum non ſolùm* ἐν τοῦ Νάρσου, *ſed etiam* ἐν τῇ Πηγῇ *celebratum fuiſſe, affirmant: de quo loco, haud procul Conſtantinopoli extra portam auream ſito, ita anonymus apud Bandurum Antiquitatum Conſtantinopolitanarum lib. 3 loquitur:* Eccleſiam SS. Deiparæ ad Fontem Juſtinianus Magnus ædificavit. Cùm enim aliquando in Thraciam venatum iret, & ex hoc templo, quod tunc parvum oratorium ac unius monachi domicilium erat, magnam videret prodire populi multitudinem, interrogavit, quidnam illud eſſet? Reſpondit autem Strategius, magiſter & cuſtos imperialis pecuniæ, fontem ibi eſſe ſanantem morbos. Tunc imperator admiratione affectus hanc eccleſiam ex ſuperfluis magnæ eccleſiæ materiis extrui curavit. *Procopius lib. 1 de Ædificiis cap. 3 loci ejuſdem ſitum uberiùs deſcribens ait:* Eidem (*Deiparæ*) templum aliud condidit apud Fontem: ſic locum appellant, in quo opacilliмum eſt cupreſſetum: floribus molli ſolo ſurgentibus pratum vernat: pomis exuberat viridarium: fons tacita ſcaturigine lenem ac dulcem aquam effundit: nihil denique honori religionis conſentaneum deeſt. Hæc circum ædem: ipſam verò nec dignis ſignare vocabulis, nec adumbrare cogitatione, nec verbis exprimere promptum

E eſt. Unum dicere ſatis habeo, illam nitore & magnitudine pleriſque ſacris ædibus antecellere. *Encæniorum templi hujus in Menologio Cardinalis Sirleti commemoratio fit ad diem 11 Julii. Ex hactenus quidem dictis colligere licet, etiam alibi per Orientem ſacrum horum Martyrum cultum non fuiſſe vulgarem, ac plura veroſimiliter ipſorum nomini templa dicata, vel ſacris eorum ditata exuviis; perquam verò eſſe difficile, unde præcisè eorum annuntiationes, diebus variis affixæ, promanârint, ſigillatim accuratéque exponere.*

Martyrium ſubière

13 *Porrò autem, quemadmodùm non unus eſt, quo SS. Martyrum in Faſtis ſacris memoria celebratur, dies, ita non unus idemve eſt annus, quo martyrium paſſi dicuntur: Diocletiano quidem imperante, id contigiſſe, ex Actis ipſorum conſularibus, conſoniſque eorumdem Actorum hac ex parte apographis ſatis equidem luculentè pateſcit: at quoto Diocletiani imperantis anno id ipſum contigerit, non eadem omnibus ſedet opinio: Baronio placuit annus Diocletiani & Maximiani imperatorum ſeptimus, Chriſti 290, quo Diocletianus quidem quartum, Maximianus autem tertium iniit conſulatum, quem nimirum, quod Baronio præluxit, Latinum Actorum Bibliothecæ Vaticanæ exprimebat apographum: at*

F *verò Acta Græca (quo quidem ſermone primùm ab iis, qui martyrio eorum interfuêre, conſcripta, & ad vicinarum provinciarum Chriſtianos directa fuêre) Latino exemplari Vaticano nequaquam conſonant: quæ ab Emerico Bigotio vulgata ſunt, habent:* Ἐν ὑπατείᾳ Διοκλητιανοῦ σεβαστοῦ τὸ πρῶτον· Diocletiano auguſto primùm conſule: *neque ea in re diſſonant Acta Græca à Ruinartio inter ſincera Martyrum Acta relata: Latina autem eorumdem Græcorum Actorum Bigotii æquè ac Ruinartii editio habet:* Conſule Diocletiano & Maximiano iterum: *Roſweydi contrà:* Conſulibus Diocletiano auguſto quartùm & Maximiano tertiùm. *Menologium Slavo-Ruſſicum num. 5 citatum ſignat annum 288, in quem incidit annus Græcorum recentiorum 5796, qui in Sparwenfeldiano Calendarii Slavo-Ruſſici ad deceſſores noſtros anno hujus ſeculi duodecimo Holmiâ miſſo ſpecimine ſignatus legitur, & cum Maximiani Herculii conſulatu ſecundo congruit.*

anno, de apparet.

14 *Ex allatis hactenus epochis nulla ſubſiſtit: refutantur ſingulæ primùm ex eo, quòd* mar-

AUCTORE J. B.

martyrium tres illi fidei Chriſtianæ Pugiles eo ſubierunt tempore, quo jam latum publicatumque erat imperatorum decretum, quo, quaquà Romanum patebat imperium, diis ſacrificare Chriſtiani jubebantur: hinc illa ſub ipſum Actorum principium præſidis Maximi ad S. Tarachum *verba*: Ergò reſpice in ſenectutem tuam: quoniam ego volo, ut ſis unus ex conſentientibus præceptis dominorum, & à me honorem magnum accipias. Ergò accede & ſacrifica diis noſtris, quoniam & ipſi principes ſuper omnem orbem eos colunt. *Edictum autem iſtud annum Chriſti 303, quo conſules Diocletianus octavùm, Maximianus verò ſeptimùm fuère, non anteceſſit. Refutantur item ex eo, quòd, cùm paſſi ſint Martyres, alta ac diuturna pace Romanum fruebatur imperium, quódque jam tum fidelium ſanguis imperatorum juſſu frequenter fundi conſueverat: primum præſes Maximus* S. Andronico, *quæſtionem tertiò ſubeunti, dicit*: Maledicis principes, ô malum caput, qui diuturnam & almam pacem præſtiterunt; *alterum luculentè prodit hoc* S. Andronici *reſponſum*: Ego maledixi & maledico poteſtates, & ſanguibibulos, qui ſeculum everterunt; *quibus quidem verbis non levis quædam aut fortuita, ſed gravis, longéque diffuſa, quæque orbis Romani pacem everterat perſecutio indicatur. Rarò autem, ex quo imperare Diocletianus cœpit, à barbararum gentium incurſionibus motibuſque bellicis Romani vacârunt, donec anno 297 cum Perſis pacem inierunt; licèt autem poſt initam cum Perſis pacem cum Alemannis (ineunte ſec IV, ùt ait Tillemontius tom. 4 Hiſtoriæ Imperatorum ad annum 301) armis aliquoties illis certandum fuerit, pax tamen fuit in Oriente ſervata: neque, ùt modò in confeſſo eſt, perſequi Chriſtianos ante annum 303 Diocletianus & Maximianus aperto marte cœperunt.*

B

Chriſti 304.

15 *Propiùs à vero, ſi id non attingit, abeſt auctor Additamenti, Actis Græcis, Latiniſque apud Ruinartium ſubnexi, cùm SS. Martyrum necem anno primo Diocletianeæ perſecutionis adſcribit: quia tamen anno primùm 304 in cujuſvis Ordinis Chriſtianos, non eccleſiaſticos modò, ſed etiam laïcos, quales SS. Martyres erant, niſi diis ſacrificare vellent, capitis ſententiam Diocletianus tulit, rectiùs facturum exiſtimo, ſi quis unà cum Ruinartio, Pagio ac Tillemontio eorumdem martyrium ad annum 304 uſque diſtulerit; cùm Additamentum illud, utpote Tarſum* metropolim *(qua dignitate ante Theodoſium II civitas illa ex num.5 caruit) nominans, Actis primigeniis recentius ſit, nec peculiaris in promptu aliunde ſit ratio, cur id citiùs factum eſſe dicatur: ſeriùs autem multò minùs; cùm poſtremum Diocletianus anno 304 conſulatum geſſerit. Euſebius quidem Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ lib. 9, cap. 5 Acta quædam, impietatis adverſum Chriſtum plena, fuiſſe compoſita, ac à Maximino (qui anno 305, Diocletiano purpuram exuente, factus eſt cæſar) quaquaverſum, non per civitates tantùm, ſed etiam agros diſpergi ſub annum 311 juſſa commemorat; commemorari item hujuſmodi Acta videri poſſunt infrà num. 37, ubi* Andronicum *ſic alloquitur Maximus*: Iniquiſſime, non ſcis, quem invocas Chriſtum, hominem quemdam factum ſub cuſtodia Pontii Pilati punitum, cujus & Acta repoſita ſunt. *Unde videri cuipiam poſſent ſub annum 311 Sancti noſtri martyrium paſſi: ſed aut Acta utrobique non commemorantur eadem, aut, ſi ſeſe res habeat ſecùs, citiùs Acta illa primùm conficta fuerunt, ac dein Maximini juſſu undique in vulgus, ipſoſque etiam in pueros ſparſa. Aliud ſanè ſonare videtur, quod in Actis legitur* τὸ κατάκειται, *id eſt*, repoſita ſunt, *ſeu in in archiviis ſervantur; aliud hæc Euſebii phraſis*: Ἐπὶ πᾶσαν διαπέμπονται τὴν ὑπ' αὐτὸν ἀρχήν. In omnem tranſmittuntur, quæ illi (*Maximino*) ſuberat, provinciam.

C

D

variis priùs aſſecti ſuppliciis, primùm quidem Tarſi,

16 *Pompeiopoli, quæ Ciliciæ maritima civitas fuit,* Soloë *priùs, dein autem, ex quo piratis illam Pompeius incolendam dedit,* Pompeiopolis *dicta, primùm in vincula conjecti, vel certè Maximo, Ciliciæ, nondum in duas diviſæ partes, præfecto, oblati fuère ſancti Martyres;* Tarachus, *cùm militabat* Victor *dictus, gente Iſaurus, ortu Claudiopolitanus;* Probus, *privatæ ſortis homo, Sidæ in Pamphylia natus, &* Andronicus *nobili apud Epheſios loco exortus. Pompeiopoli quidem nullam interrogationem, cruciatum nullum, cùm vel ipſorum nomen Maximus, quamdiu illic detenti fuerunt, ignorârit, veroſimile eſt illos ſubiiſſe: ſed inde Tarſum, Ciliciæ metropolim, deductos interrogare ac torquere inſtituit Maximus* VIII *Cal. Aprilis ſeu* XXV *Martii ſecundùm textum Græcum; at* XII *Cal. Junii ſeu* XXI *Maii ſecundum Latinum. Dies* XXV *Martii ſignatur apud Baronium & Roſweydum, uti & in Codicibus Mss. S. Remigii Remenſis, S. Cornelii Compendienſis, & monaſterii Urſicampi Ordinis Ciſtercienſis, uti Ruinartius annotavit: quibus potiùs, uti & Græco præ Latino textu ſtandum apparet; eſto, Maximum eodem anno 304 die* VII *Aprilis Pompeiopoli* S. Calliopam *neci addixiſſe: neque enim ea eſt duarum iſtarum civitatum diſtantia, quin facilè die* VII *Aprilis Tarſo Pompeiopolim redux eſſe potuerit. Seorſum ſingulos, primum* S. Tarachum, *tamquam ætate provectiorem reliquis; tum* S. Probum, *denique* S. Andronicum *natu minorem aggreſſus eſt; quò faciliùs eorum, uti ſperabat, animos expugnaret: verùm cùm incaſſum blanditias, minas, ſuppliciaque tentâſſet, includi eos carcere juſſit, ut diuturno carceris ſquallore vinceret, in quos tormenta nequicquam adhibuerat.*

E

F

dein Mopſueſtiæ,

17 *Poſt temporis aliquantum alteram de illis quæſtionem Maximus habuit, cujus quidem Baroniano codici inſertus fuit, ſed præ vetuſtate obliteratus legi haud potuit dies; in ceteris autem codicibus ſilentio premitur. Ex Actis S. Tatiani, cognomento* Dulæ, *tom. 2 Junii parte 2, pag. 1047, ſi hic anno 304, die* XV *Junii, quod non abſimile vero eſt, martyrio affectus fuerit, habemus, Maximum Ciliciam obiiſſe, ac Zephyrio, maritimo Ciliciæ oppido, Tarſum ſub idem tempus rediiſſe: quare probabile quidem videtur, quæſtionem alteram ſubiiſſe ſanctos noſtros Martyres ſub idem ferè tempus, ſeu ab habita quæſtione prima menſibus circitèr tribus aut quatuor; maximè ſi Tarſi, uti in Roſweydiano apographo legitur, ſecunda quæſtio habita fuerit: atqui non Tarſi, ſed Anazarbi hanc habitam fuiſſe affirmat Græca Actorum tam Bigotiana, quàm Ruinartiana editio; quacum rurſus Latina verſio pugnat, quæ in civitate Sciſcia ſeu Sis, inter Anazarbum & Mopſueſtiam ſita, id factum affirmat. Rem eatenus dubiam decidunt, uti propemodùm certum videtur,*

AUCTORE J. B.

A *tur, ipſamet Acta Græca num.* 24 *(nihil contradicente eo loci verſione Latina) ubi* S. Tarachus, *tertiùm interrogatus à Maximo, reſpondet:* Ἐγὼ καὶ ἐν τῇ πρώτῃ μου ὁμολογίᾳ τῇ ἐν Ταρσῷ, καὶ τῇ δευτέρᾳ ὁμοίως ἐξετάσει τῇ ἐν Μαμψίστοις ὡμολόγησα Χριστιανὸν εἶναί με. Ego & in prima confeſſione mea Tarſi, & in ſecunda ſimiliter interrogatione Mopſueſtiæ profeſſus ſum, eſſe me Chriſtianum. *Hic* ἐν Μαμψίστοις *pro* Mopſueſtia *ſcribi, nemo, ùt opinor equidem, inficias ibit; cùm nullus alius in univerſa Cilicia locus occurrat, cui* τὸ ἐν Μαμψίστοις *applicari vel per umbram veriſimilitudinis queat. Accedit apographum noſtrum ex Vaticano codice tranſcriptum, quod disertè habet:* Δευτέρα ἐξέτασις τῶν ἁγίων ἐν Μομψουεστίᾳ· Secunda interrogatio Sanctorum in Mopſueſtia. *Hinc emendandi codex Remigianus, qui habet* in Sicilia, *Urſicampenſis & Compendienſis, qui habent* in Cilicia civitate, *uti Ruinartius monet.*

Acta eorum proconſularia

18 *Alio loco ſecundam, alio tertiam quæſtionem habitam fuiſſe, laudata mox Actorum Græcorum verba faciunt palam: cubat itaque in his ipſis Actis error num.* 22, *ubi tertia interrogatio* ἐν Μαμψίστοις *habita fuiſſe dicitur: Latina autem verſio rectè habet:* In

tum denique Anazarbi, ubi capite plexi ſepultique ſunt.

B Anazarbo civitate: *ex Actis enim liquet SS. Martyres juxta idem oppidum, in quo interrogati poſtremùm fuère, & paſſos fuiſſe & ſepultos: Anazarbi verò, vel certè juxta Anazarbum tumulatos fuiſſe, licèt id disertè Acta haud exprimant, exprimit tamen auctor Additamenti, Actis ſubnexi, cùm ait:* Proxima verò nocte in monte depoſitæ ſunt reliquiæ ſanctorum martyrum Probi, Tarachi & Andronici jacentium in glorioſa urbe Anazarbo. *Quod ſi Mopſueſtiæ alibive poſtremùm interrogati, cæſi ac ſepulti fuiſſent, opus non fuiſſet Auxentio, Mopſueſteno epiſcopo, condito illis templo, eorumdem reliquias Anazarbo arceſſere. Anazarbo quæſtionem tertiam item adſcribunt editio Bigotiana & apographum noſtrum Græcum ex codice Vaticano 797, pag. 182 tranſcriptum. Latinus Actorum interpres num.* 41 *Terentiani, ſacerdotis* civitatis Ciliciæ *meminit, in eaque civitate tandem SS. Martyres martyrio fuiſſe coronatos, ſubſequens verba citata contextus*

C *innuit; ſed ille Græci textus ſenſum non eſt aſſecutus; in quo, nulla civitatis cujuſcumque mentione facta, Terentianus nudè* Ciliciarcha *appellatur; quo nomine non civitas aliqua, ſed ſacerdotis, qui inter ſingularum civitatum per Ciliciam flamines eminebat, dignitas, ſeu præcipuus univerſæ Ciliciæ ſacerdos ſignificatur: flamines, in ſingulis urbibus conſtitutos,* ἱερεῖς; *ſacerdotes autem, ſingulis provinciis præſtitutos,* ἀρχιερεῖς, *qualis Terentianus fuit, vocat Euſebius Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ lib.* 8, *cap.* 14, *& lib.* 9, *cap.* 4. *Adde Ciliciam civitatem (ſi urbs oppidumve hoc nomine veniat) nuſquam gentium exſtitiſſe. Manifeſto inſuper errore in Epiſtola, Actis præmiſſa, legitur:* Quod actum eſt in Pamphylia de Martyribus, proſecuti ſumus: *miſſa eſt ea Epiſtola ad Iconienſes in Lycaonia, roganturque hi, ut in Piſidiam & Pamphyliam Acta martyrii (utpote ab illis provinciis minùs remoti) tranſmittere velint: at quid opus erat ea Acta per Iconienſes in Pamphyliam mitti, ſi in ipſamet Pamphylia SS. Martyres occubuerant?*

19 *Martyrii adjuncta accuratè deſcribunt Acta, quæ in quatuor partes non ineptè dividi poſſunt, ita ut tres harum priores tribus interrogationibus tribuantur, ſingulæ nimirum ſingulis; quarta verò martyrium hujuſque adjuncta complectatur. Tres priores ſunt Acta ipſa proconſularia, à notariis publicis excepta, & pretio* CC *denariorum à Sebaſto ſpiculatore redempta; poſtrema à teſtibus oculatis, Marcio, Felice & Vero; ſeu Marcione, Felice & Barnaba, uti habet apographum noſtrum Vaticanum, conſcripta eſt. Acta hæc, non ſine* multa inquiſitione *examinata, datis litteris, quæ Actis præfiguntur, per nuntios Iconium, inde ad Piſidiæ atque Pamphyliæ fideles mittenda, communi nomine deſtinârunt Marcianus, Lyſias, ceterique novem in iiſdem litteris nominatim memorati, è quorum numero probabiliter fuerunt tres illi, qui partem quartam adornârunt: Marcius enim in Actis memoratus idem videtur, qui Marcianus: Felix utrobique legitur: abeſt quidem à litteris encyclicis Verus ſeu Barnabas; ſed fieri facilè potuit, ut alio nomine in Actis, alio in litteris encyclicis fuerit appellatus; quemadmodùm idem veroſimiliter fuit, qui in his Actorum apographis Verus, in illis Barnabas dictus invenitur. Unde minimè mirum non eſt, Acta*

E *hæc ſummis paſſim laudibus celebrari: quod ſi in eorum apographa error hinc inde irrepſerit, id non Actorum primogeniorum auctoribus, ſed ea deſcribentium imperitiæ aut oſcitantiæ tribuendum eſt.*

20 *Acta hæc Baronius Annalium tom.* 2 *ad annum* 290 *Latinè primus vulgavit, ſuiſque illuſtravit Annotatis: ſed cùm mutila hinc inde eſſent, poſt Baronium Roſweydus uberiora quidem, quæ apud Surium ad diem* XI *Octobris exſtant, eodemque ſermone exarata protulit; ſed nec omnibus numeris abſoluta. His rurſum auctiora, Græceque ſcripta ex codice Colbertino, addita verſione Latina antiqua, typis Pariſienſibus anno* 1680 *edidit Emericus Bigotius; uti & ea, quæ Metaphraſtes, mutata ſuo more primigenia Actorum phraſi, conſcripſit. Alterum denique codicem Colbertinum nactus Ruinartius Acta integra horum Martyrum, cum variis Mss. collata, edidit, notis illuſtravit, dignaque cenſuit, quæ inter*

ex Actis MM. ſinceris, à Ruinartio vulgatis, edenda.

F *Acta Martyrum ſincera & ſelecta reponeret, adjecta non ſolùm verſione Latina antiqua, ſed etiam encyclica Anazarbenorum ad Iconienſes Epiſtola Latina, & Additamento Græco-Latino, quæ ab editione Suriana & Baroniana aberant. Acta quædam Græca præ manibus habuit Leo Allatius, quorum unum alterumque textum exhibet in Diatriba de Simeonum ſcriptis pag.* 90 *ad Latinæ verſionis ſenſum ſatis accommodatum, minùſque verboſum; quod pro textus primigenii indicio Tillemontius habuit Monum. Eccl. tom.* 5, *pag.* 702. *Apographum noſtrum Vaticanum iiſdem ferè totidemque verbis prædictos textus exprimit; quia tamen in apographo hoc æquè, ac in Actis à Ruinartio editis, Anazarbus metropoleos titulo, quem ante Theodoſium II non habuit, decoratur, neque hoc, neque Ruinartii Codex textum primigenium exhibere videtur. Recudentur hic itaque Acta, quæ Ruinartius edidit, unà cum antiqua interpretatione Latina, quæ ſicubi, ùt fit interdum, à textu Græco deflectat, atque operæ pretium viſum fuerit, monere in Annotatis ea de re lectorem, non pigebit.*

ACTA
SS. TARACHI, PROBI ET ANDRONICI MM.
EX RUINARTIO.

EPISTOLA AD ICONIENSES.

Anazarbenorum epiſtola ad vicinarum provinciarum fideles miſſa.

PAmphilius, Marcianus, Lyſias, Agathocles, Parmenon, Diodorus, Felix, Gemellus, Athenion, Tarachus & Oroſius, Aquilo, Baſſo, Berullo, Timotheo *a* cum omnibus Fratribus, qui ſunt in Iconio *b*, in veritate fideles ac ſancti & unanimes in Chriſto Jeſu Domino noſtro. Quod actum eſt in Pamphylia *c* de Martyribus, proſecuti ſumus: participari vinculis eorum cupientes, & deſiderantes manifeſtari actus eorum, ſuſcepimus. Et quia omnia ſcripta confeſſionis eorum neceſſe erat nos colligere, à quodam, nomine Sebaſto, uno de ſpiculatoribus, ducentis denariis *d* omnia iſta transſcripſimus; in quo eſt initium & conſummatio eorum paſſionis, & omnia, quæ dignatus eſt Deus facere nobis per eoſdem fortiſſimos Dei Matyres: & hæc cum multa inquiſitione reſcripſimus vobis omnia, ita clarificantes Dominum Jeſum-Chriſtum. Obſecramus autem vos, fratres, ut & vos dignemini omnia iſta tranſmittere illis, qui ſunt Piſidiæ & Pamphyliæ *e*, fratribus in Domino, ut & ipſi cognoſcant, quod actum eſt per eoſdem fortiſſimos Martyres Dei, ut laudent & glorificent Dominum noſtrum Jeſum-Chriſtum, ut unuſquiſque veſtrûm audiens ædificetur & confortetur in omni agone, armatus in fide & gloria incorruptibili, Spiritu Sancto ferventes, ut poſſitis reſiſtere in omni virtute illius contra eos, qui adverſantur veritati.

E

B

ANNOTATA.

a *Non omnia hæc nomina, numero* XI, *in omnibus codicibus reperiri, Ruinartius monet; retinenda nihilominus ſunt, eò quod totidem fratrum nomine ad Iconienſes perſcripta eſt, uti habent Acta Græca num.* 41 *infrà. Præterea ab his* XI *non eſſe diverſos Marcum ſeu Marcionem, Felicem & Verum, ad calcem Actorum memoratos, fit veroſimile ex his, quæ num.* 19 *Comment. prævii dicta ſunt.*

b *Metropoli Lycaoniæ, à Cilicia Tauro monte diviſæ.*

c *Legendum* Cilicia*: in hac enim SS. Martyrum & inchoatum & conſummatum eſt martyrium, ùt Acta clamant: neque, ſi in Pamphylia id contigiſſet, mitti in Pamphyliam hæ litteræ ab Iconienſibus debuiſſent, quod tamen ut faciant, paulo infrà Iconienſes rogantur.*

d *Id eſt, octo circitèr nummis aureis (Gallis* piſtoles*) uti Bailletus annotavit.*

e Piſidia *&* Pamphylia *Aſiæ Minoris regiones ſunt conterminæ, uti & Pamphylia Ciliciæ: quia verò Anazarbus ab utraque provincia majori intervallo diſtabat, quàm Iconium, rogati ſunt ab Anazarbenis Iconienſes, ut ſuas in Piſidiam & Pamphyliam tranſmitterent litteras. In quodam Ms. Codice, teſte Ruinartio, pro* Piſidia *legitur* Perſia, *quod erroneum eſſe, ex jam dictis colligere pronum eſt.*

C F

CAPUT I.

Prima SS. Martyrum interrogatio.

S. Tarachus Tarſi Chriſtum profeſſus.

COnſule Diocletiano & Maximiano iterum *a*, XII Kal. Junii *b*, in Tarſo metropoli Ciliciæ aſſidente* Numeriano Maximo præſide, Demetrius centurio dixit: Oblati ſunt nobilitati tuæ, domine, in Pompeiopoli *c* civitate ab Eutolmio* Palladio ſpiculatore *d*, qui ſunt peſſimi & impii Chriſtiani, qui non conſentiunt præceptis dominorum: præſentes ſunt ante tribunal nobilitatis tuæ. Maximus præſes Taracho dixit: Quis vocaris? Te enim oportet interrogari primum, quoniam ætate ſenior es. Reſponde. Tarachus dixit: Chriſtianus ſum. Maximus dixit: Parce hanc impiam profeſſionem. Dic, quis vocaris? Tarachus dixit: Chriſtianus ſum. Maximus dixit: Frangite illi maxillas, dicentes: Aliud pro alio noli reſpondere. Tarachus dixit: Quod eſt nomen meum,

* *al. Ms.* aſſiſtente

* *al. Ms.* Eutulineo

ΕΝ ὑπατείᾳ Διοκλητιανοῦ σεβαστοῦ τὸ πρῶτον, τῇ πρὸ ὀκτὼ Καλανδῶν Ἀπριλίων, ἡγεμονεύοντος Φλαυίου*, Γαΐου, Νουμερίου* δὲ καὶ Μαξίμου τῆς Κιλικίας ἐν Ταρσῷ τῇ μητροπόλει, αὐτοῦ δὲ Μαξίμου πρὸ βήματος καθεζομένου, Δημήτριος ἑκατοντάρχης εἶπεν· Οἱ προσενεχθέντες τῇ μεγαλειότητί σου, κύριέ μου, ἐπὶ τῆς Πομπηιουπόλεως, ὑπὸ Εὐτολμίου καὶ Παλλαδίου τῶν σπεκουλατόρων, ὡς ὄντες τῆς ἀσεβεστάτης θρησκείας τῶν Χριστιανῶν, μὴ πειθόμενοι τοῖς τῶν αὐτοκρατόρων ὁρισθεῖσιν, ἵστανται ἐπὶ τοῦ καθαρωτάτου βήματός σου. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν πρὸς Τάραχον· Τίς καλῇ; Δεῖ γάρ σε τῇ τάξει καὶ πολιᾷ καὶ ἡλικίᾳ προβεβηκότα, πρῶτον ἀποκρίνασθαι. Τάραχος εἶπεν· Χριστιανός εἰμι. Μάξιμος εἶπεν· Παυσάμενος τῆς ἀσεβοῦς ταύτης λέξεως, τί σου τὸ ὄνομα; Φράσον. Τάραχος εἶπεν· Χριστιανός εἰμι. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Τύψαντες αὐτοῦ τὸ στόμα, λέγετε αὐτῷ;

* Φλαβιανοῦ

* Νουμεριανοῦ

A αὐτῷ ἕτερα ἀνθ' ἑτέρων μὴ ἀποκρίνου. Τάραχος εἶπεν· Ἐγὼ ὃ ἔχω ὄνομα ἐν ἐμοὶ, τοῦτο καὶ λέγω. Εἰ δὲ τὸ ἐν χρήσει ὄνομα ζητεῖς, Τάραχος παρὰ τῶν γεννησάντων με καλοῦμαι· ἐν δὲ τῷ στρατεύεσθαί με, Βίκτωρ ἐκλήθην.

2 Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Ποίας εἶ τύχης; Τάραχος εἶπεν· Στρατιωτικῆς, καὶ Ῥωμαῖός εἰμι τῷ γένει, ἐγεννήθην δὲ ἐν Κλαυδιουπόλει τῆς Ἰσαυρίας. Διὰ δὲ τὸ Χριστιανόν με εἶναι, τὴν παγανείαν ᾑρετισάμην. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Οὐκ ἔξὸν γάρ σοι στρατεύεσθαι, ὄντι ἀσεβεστάτῳ. Τίς οὖν σε τῆς ἀρίστεως κατηξίωσεν; Τάραχος εἶπεν· Ἐδεήθην Φουλβίωνος τοῦ ταξιάρχου, καὶ ἀπέλυσέ με. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Κἀγὼ τὴν πολιάν σου κατανοήσας, βούλομαί σε εὐνοίας τε καὶ τιμῆς καταξιῶσαι πεισθέντα μοι, φίλον τε τῶν αὐτοκρατόρων ποιῆσαι, προσελθόντα καὶ θύσαντα τοῖς θεοῖς. Ὃ καὶ αὐτοὶ διατελοῦντες οἱ αὐτοκράτορες ὑπὲρ πάσης τῆς οἰκουμένης πράττουσι. Τάραχος εἶπεν· Σφάλλονται καὶ αὐτοί, πολλῇ πλάνῃ ὑπὸ τοῦ σατανᾶ περιελαυνόμενοι. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Κλάσατε αὐτοῦ τὰς σιαγόνας, ὑπὲρ ὧν ἔφη σφάλλεσθαι τοὺς σεβαστούς. Τάραχος εἶπεν· Ἐγὼ εἶπον, καὶ ἀεὶ λέγω, ὅτι πλανῶνται ὡς ἄνθρωποι. Μάξιμος
B ἡγεμὼν εἶπεν· Θῦσον, φημὶ, τοῖς πατρῴοις θεοῖς, παυσάμενος τῆς ἐθελοφρενομανίας σου. Τάραχος εἶπεν· Ἐγὼ τῷ πατρῴῳ μου Θεῷ λατρεύω οὐκ ἐν αἵματι θυσιῶν, ἀλλ' ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ. οὐ γὰρ χρῄζει τοιούτων θυσιῶν ὁ Θεός.

3 Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Ἔτι τὸ τῆς ἡλικίας σου μέρος αἰδούμενος, καὶ τὸν τοῦ γήρως τρόπον οἰκτείρων παραινῶ σοι πᾶσαν ἀποθέμενον μανίαν, τιμῆσαι μὲν τοὺς αὐτοκράτορας, αἰδεσθῆναι δὲ καὶ ἡμᾶς, καὶ ἐάσαντά μοι τὸν πατρῷον νόμον εὐσεβῆσαι. Τάραχος εἶπεν· Ἐγὼ τοῦ πατρῴου νόμου οὐκ ἀφίσταμαι. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Οὐκοῦν θῦσον προσελθών. Τάραχος εἶπεν· Ἀσεβεῖν οὐ δύναμαι, εἶπον, τὸν πατρῷόν μου νόμον τιμῶ. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Ἕτερος οὖν τίς ἐστιν παρὰ τοῦτον νόμος, ὦ κακὴ κεφαλή; Τάραχος εἶπεν· Ἔστιν εἷς ὃν ὑμεῖς ἀσεβοῦντες, λίθοις καὶ ξύλοις, ἀνθρώπων ἐπινοίαις, προσκυνεῖτε. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Καταυχενίαις πληγαῖς τύπτοντες αὐτὸν εἴπατε· Μὴ μώριζε. Τάραχος εἶπεν· Ἐγὼ τῆς μωρίας ταύτης οὐκ ἀφίσταμαι τῆς σωζούσης με. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Ἐγώ σε παύσας τῆς μωρίας ταύτης, φρόνιμόν σε ποιήσω.

4 Τάραχος εἶπεν· Ποίει ὃ θέλεις· ἐξουσίαν ἔχεις τοῦ σώματός μου. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Ἄρατε
C αὐτοῦ τὰ χιτώνια, καὶ ῥάβδοις αὐτῷ χρήσασθε. Τάραχος εἶπεν· Νῦν ἀληθῶς φρονιμώτερόν με ἐποίησας ταῖς πληγαῖς ἐνδυναμώσας με, ἔτι μᾶλλον πεποιθέναι με ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Ἀνοσιώτατε καὶ τρισκατάρατε, πῶς δυσὶ θεοῖς λατρεύεις· καὶ αὐτοὺς ὁμολογῶν, τοὺς θεοὺς ἀρνῇ; Τάραχος εἶπεν· Ἐγὼ Θεὸν ὁμολογῶ τὸν ὄντως ὄντα. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Καὶ μὴν καὶ Χριστόν τινα ἔφης εἶναι Θεόν. Τάραχος εἶπεν· Οὕτως ἔχει. Αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ἡ ἐλπὶς τῶν Χριστιανῶν, δι' ὃν καὶ πάσχοντες σωζόμεθα. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Παυσάμενος τῆς φλυαρίας σου ταύτης, πρόσελθε καὶ θῦσον τοῖς θεοῖς. Τάραχος εἶπεν· Οὐ φλυαρῶ, ἀλλ' ἀληθεύω. Ἑξήκοντα γὰρ ἐτῶν εἰμι λοιπὸν, καὶ οὕτως ἀνήχθην, τῆς ἀληθείας μὴ ἀφιστάμενος. Δημήτριος ἑκατοντάρχης εἶπεν· Φεῖσαι σεαυτοῦ, ἄνθρωπε, καὶ θῦσον ἀνασχόμενός μου. Τάραχος εἶπεν· Ἄπελθε, νουθέτησον σεαυτὸν, ὑπηρέτα τοῦ σατανᾶ. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Οὗτος μὲν σιδηροῖς μείζοσι περιληφθεὶς ἀναληφθήτω εἰς τὸ δεσμωτήριον. Προσαγάγετε δὲ τὸν καθ' ἡλικίαν τοῦ προτέρου τὸν δεύτερον.

5 Δημήτριος ἑκατοντάρχης εἶπεν· Ἕστηκεν, κύριε, δέομαί σου. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Πᾶσαν μα-

hoc dico. Si autem hoc quæris, quod commune eſt, à parentibus dicor Tarachus; &, cùm militarem, nominatus ſum Victor *e*. — Ex Ruinartio. e

2 Maximus dixit: Ex quo genere es? Tarachus dixit: Militaris ſum & Romanus *f*, natus autem in Claudiopoli civitate Iſauriæ *g*. Et propterea, quòd Chriſtianus ſum, renuntiavi militiæ *h*. Maximus dixit: Non enim dignus eras, impie, militare. Tamen quomodò receſſiſti à militia? Tarachus dixit: Precatus ſum Publionem * principem, & dimiſit me *i*. Maximus dixit: Ergò reſpice in ſenectutem tuam, quoniam ego volo, ut ſis unus ex conſentientibus præceptis dominorum, & à me honorem magnum accipias. Ergò accede, & ſacrifica diis noſtris, quoniam & ipſi principes ſuper * omnem orbem eos colunt. Tarachus dixit: Errant in multo errore ſatanæ. Præſes dixit: Frangite maxillas, propterea quòd dixit, erràſſe imperatores. Tarachus dixit: Ego dixi & dico, quoniam errant quaſi homines. Maximus dixit: Sacrifica diis noſtris, & relinque omnem aſtutiam tuam. Tarachus dixit: Ego Deo meo ſervio & ſacrifico, non in ſanguine, ſed in corde mundo. Non enim neceſſaria ſunt Deo talia ſacrificia.

& ad ſacrificandum diis — f — g — h

**Mſ. Polybionem* — i

**Mſ. per*

E

3 Maximus dixit: Adhuc ætati tuæ ex parte & ſenectuti prudenti miſereor, & admoneo, ut omnem vanitatem dimittas, & diis noſtris ſacrifices *k*. Tarachus dixit: Ego à lege Domini non recedo. Maximus dixit: Ergò accede & ſacrifica. Tarachus dixit: Impietatem non operor, quoniam legem Dei honorifico. Maximus dixit: Alia ergò eſt lex præter illam, ô malum caput! Tarachus dixit: Eſt, inquam, quà vos, impii, lapides & ligna, opera hominum adoratis *l*. Maximus dixit: Super cervicem ejus cædite illum, dicentes: Noli vanus eſſe. Tarachus dixit: Ego de vanitate iſta non recedo, quæ ſalvum me facit. Maximus dixit: Ego te requieſcere faciam ab iſta vanitate, & prudentem te faciam.

fruſtra invitatus, — k — l

4 Tarachus dixit: Fac, quod vis: poteſtatem habes in corpore meo. Maximus dixit: Tollite veſtimenta ejus, & virgis eum cædite. Tarachus dixit: Nunc verè prudentem me feciſti, plagis conſortans me. Magis ac magis opto confidere in nomine Dei & Chriſti ejus. Maximus dixit: Injuſte & maledicte, quomodò duobus diis ſervis, quos voce confiteris; & nunc deos negas? Tarachus dixit: Ego confiteor manifeſtè, qui eſt Deus verax. Maximus dixit: Nunc confeſſus es Chriſtum & Deum *m*. Tarachus dixit: Et benè. Hic eſt enim Filius Dei *n*, ſpes Chriſtianorum, propter quem patimur & ſalvamur*. Maximus dixit: Relinque verboſitatem tuam; accede & ſacrifica. Tarachus dixit: Non verboſor, ſed veritatem dico. Sexaginta & quinque annorum ſum *o*, & ſic crevi, à veritate non recedens. Demetrius centurio dixit: O homo, parce tibi, & immola. Audi me. Tarachus dixit: Recede à me cum conſilio tuo *p*, miniſter ſatanæ. Maximus dixit: Iſte vinculis ferreis magnis vinctus recipiatur in carcerem. Adducite alium, ſequentem eum.

virgiſque propterea caſus recluditur in carcerem: — m — n

** al Mſ. ſanamur* — o — p

5 Demetrius centurio dixit: Præſtò eſt, domine. Maximus præſes dixit: Quis vocaris, primò

Ex Ruinartio. S. Probo verò crudis nervis cæſo

primò reſponde *q*. Probus dixit: Primò, quod nobile eſt, Chriſtianus: ſecundò apud homines vocor Probus. Maximus præſes dixit: Ex quo genere es, Probe? Probus dixit: Patrem habui à Thracia: natus autem ſum in Side Pamphyliæ *r*. Sum autem plebeius, ſed Chriſtianus. Maximus dixit: Nec lucrum facies de iſto nomine. Audi me, & ſacrifica diis, ut à principibus honoreris: & noſter amicus eris. Probus dixit: Neque honorem principum volo, neque amicitiam tuam cupio. Non enim pauca eſt ſubſtantia mearum divitiarum, quas reliqui, ut Deo vivo ſerviam. Maximus dixit: Diſpoliate illum, & tollite ei pallium, & cingite eum, & extendite, & nervis crudis cædite.

ſimiliterque in carcerem reducto,

6 Demetrius centurio dixit: Propitiare tibi, ô homo, videns ſanguinem tuum fuſum ſuper terram. Probus dixit: Corpus meum ante vos eſt: mihi autem tormenta veſtra unguentum eſt. Maximus dixit: Non requieſcis à vanitate tua, ſed permanes in duritia tua, miſer. Probus dixit: Non ſum vanus, ſed prudentior vobis; ideò dæmoniis non ſacrifico. Maximus di- B xit: Gyrate illum, & ſuper ventrem cædite. Probus dixit: Auxiliare ſervo tuo, Domine. Maximus dixit: Cædentes illum, dicite illi: Ubi eſt auxiliator tuus? Probus dixit: Auxiliatur & auxiliabitur me. Sic enim pro nihilo habeo tormenta tua, ut non acquieſcam tibi. Maximus dixit: Attende corpus, miſer, quoniam ſanguine tuo impleta eſt terra. Probus dixit: Hoc ſcias, quod, quantum patitur corpus meum propter Chriſtum, tantò magis anima ſanatur, & vivificatur. Maximus dixit: Mittite illi ferrum, per quatuor loca nervorum *ſ* hunc conſtringite, non permittentes aliquem curam ei apponere. Alium in medio tribunali adducite.

S. Andronicum

7 Demetrius centurio dixit: Præſto eſt, domine. Maximus dixit: Quis vocaris? Andronicus dixit: Manifeſtè, ſi ſcire vis, dico tibi, quoniam Chriſtianus ſum *t*. Maximus dixit: Qui ante te fuerunt, non ſunt conſecuti de nomine iſto nihil. Oportet autem te nunc convenienter nobis reſpondere. Andronicus dixit: Commune nomen meum apud homines, vocor Andronicus. Maximus dixit: Quod genus es? Andronicus dixit: De nobili genere, & primi ordinis E- C pheſiorum filius. Maximus dixit: Omni ſtultiloquio & vanitati parce, & voluntariè audi me ut patrem. Nam, qui ante te voluerunt ſtulti fieri, nihil lucrati ſunt. Tu autem honorificans principes & patres, diis noſtris conſenti. Andronicus dixit: Bene illos patres nominatis, quoniam vos ipſi patrem habetis ſatanam. Nam filii diaboli eſtis facti, & opera ejus perficitis. Maximus dixit: Adoleſcentia pueritiæ tuæ adhuc me compeſcit *u*. Scias enim magna tibi tormenta parari. Andronicus dixit: Adoleſcens tibi videor in annis, perfectus ſum autem in anima & in omnibus. Maximus dixit: Recede à multiloquio, accede, ſacrifica, ut poſſis de tormentis evadere.

præſes Maximus

8 Andronicus dixit: Putas ita ſtultum me eſſe, ut minor ab anteceſſoribus meis inveniar? Paratus ſum tibi ad omnia tormenta. Maximus dixit: Diſpoliate illum, & cingite, & ſuſpendite. Demetrius centurio dixit: Antequam extermin etur corpus tuum, miſer, audi me Andronicus dixit: Melius eſt, ut corpus meum pereat, quàm & anima mea. Fac, quod vis. Maximus dixit: Conſenti & ſacrifica, antequam

D ματαιολογίαν ἀποθέμενος, εἰπὲ τίς καλῆσαι; Ὁ δὲ εἶπεν· Τὸ πρῶτον καὶ ἐξαίρετον Χριστιανός· δεύτερον δὲ, παρὰ ἀνθρώποις καλοῦμαι Πρόβος. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Ποίας τύχης; Πρόβος εἶπεν· Πατρὸς μὲν εἰμι Θρακός· ἐγεννήθην δὲ ἐν Σίδῃ τῆς Παμφυλίας. Παγανὸς δέ εἰμι, Χριστιανὸς δὲ ὤν *. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Μηδὲν ὠφελούμενος ἐκ τοῦ ὀνόματος τούτου, πείσθητί μοι, καὶ θῦσον τοῖς θεοῖς, ἵνα καὶ παρὰ τῶν σεβαστῶν τιμηθῇς, καὶ παρ᾽ ἡμῶν φίλος ἔσῃ. Πρόβος εἶπεν· Οὔτε τιμῆς τῶν σεβαστῶν χρῄζω, οὔτε τῆς σῆς ὠφελείας * ἥδομαι. Καὶ γὰρ οὐκ ὀλίγων ὑπαρχόντων κατεφρόνησα, ἵνα τῷ ζῶντι Θεῷ διὰ Χριστοῦ λατρεύσω. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Περιελόντες αὐτοῦ τὸ παλλίον, καὶ περιζώσαντες τείνατε, καὶ νεύροις ὠμοῖς τύψατε.

*Ms. ἦν μὲν Χριστιανὸς δὲ νῦν.
*Ed. φιλίας

6 Δημήτριος ἑκατοντάρχης εἶπεν· Φεῖσαι σεαυτοῦ, ἄνθρωπε, τὸ αἷμά σου βλέπων ῥέον ἐπὶ τῆς γῆς· Πρόβος εἶπεν· Τὸ σῶμά μου πρόκειται ὑμῖν· ἐμοὶ δὲ αἱ βάσανοι ὑμῶν ἀλείμματα μύρων εἰσίν. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Οὐ παύῃ τῆς μανίας σου λοιπὸν, ἢ ἐπιμένεις, ἄθλιε; Πρόβος εἶπεν· Ἐγὼ οὐ μαίνομαι, ὑμῶν δὲ φρονιμώτερος ὤν, δαίμοσιν οὐ λατρεύω. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Στρέψαντες αὐτὸν καὶ κατὰ τὴν γαστέρα τύψατε. Πρόβος εἶπεν· Κύριε, βοήθει τῷ E δούλῳ σου. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Τύπτοντες αὐτὸν λέγετε· Χριστιανὲ ἄνθρωπε, ποῦ ἐστιν ὁ βοηθῶν σοι; Πρόβος εἶπεν· Καὶ ἐβοήθησεν, καὶ βοηθεῖ μοι. Οὕτως γὰρ τῶν βασάνων σου καταφρονῶ, ὡς μὴ πείθεσθαί σοι. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Πρόσχες τῷ σώματί σου, πανάθλιε, ὅτι τὸ αἷμα τοῦ σώματός σου τὴν γῆν ἐπλήρωσεν. Πρόβος εἶπεν· Τοῦτο γίνωσκε, ὅτι ὅσον τὸ σῶμά μου πάσχει διὰ Χριστὸν, τοσοῦτον τὴν ψυχὴν ὑγιεινότερος γίνομαι. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Βάλλοντες αὐτῷ σίδηρα εἰς τέσσαρα κεντήματα, αὐτὸν διατείνατε, μὴ ἐάσαντες αὐτὸν ἐπιμελείας τυχεῖν· τὸν δὲ ἕτερον εἰς τὸ μέσον τοῦ βήματος ἀγάγετε.

7 Δημήτριος ἑκατοντάρχης εἶπεν· Ἕστηκε, κύριε, δέομαί σου. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Τί καλεῖταί τὸ ὄνομά σου. Ἀνδρόνικος εἶπεν· Χριστιανός εἰμι· πάντως γὰρ τοῦτο θέλεις ἀκοῦσαι· ἰδοὺ οὖν εἶπόν σοι, ὅτι Χριστιανός εἰμι. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Τῶν πρὸ σοῦ μηδὲν ὠφελησάντων ἐκ τοῦ ὀνόματος τούτου, συντόμως ἐρωτώμενος, εἰπὲ τὸ ὄνομά σου. Ἀνδρόνικος εἶπεν· Εἰ τὸ κοινὸν ὄνομά μου πρὸς ἀνθρώπους ἐρωτᾷς, Ἀνδρόνικος κέκλημαι. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Ποίου γένους εἶ; Ἀνδρόνικος εἶπεν· Εὐγενής εἰμι, καὶ τῶν F πρώτων Ἐφεσίων υἱός. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Πάσης ἀπαλλαγεὶς ἐπινοίας ἀλόγου * θέλησον ὡς πατρὶ πεισθῆναί μοι· καὶ γὰρ οἱ πρὸ σοῦ θελήσαντες μωρᾶναι, οὐδὲν ὠφέλησαν ἑαυτούς· σὺ δὲ τιμήσας τοὺς αὐτοκράτορας, καὶ τοῖς πατρῴοις θεοῖς θύσας, εὐεργετηθήσῃ. Ἀνδρόνικος εἶπεν· Καλῶς πατρῴους ὀνομάζετε. Πατέρα γὰρ ἔχοντες ὑμεῖς τὸν σατανᾶν, υἱοί ἐστε ἐκείνου, καὶ διάβολοι γεγόνατε. Τὰ γὰρ ἐκείνου ἔργα πράττετε. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Τὸ νέον σου τῆς ἡλικίας προσπεπτωκός (?) σε ποιεῖ· καὶ μείζονάς σοι παρέξει τὰς ὕβρεις. Ἀνδρόνικος εἶπεν· Νέος μὲν εἶναί σοι δοκῶ τοῖς ἔτεσι, τέλειος δὲ εἰμι τῇ ψυχῇ πρὸς ἅπαντα. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Τῆς πολυλογίας σου παυσάμενος, θῦσον τοῖς θεοῖς, ἵνα τῶν αἰκισμῶν ἀπαλλαγῇς.

*Ed. λόγων

8 Ἀνδρόνικος εἶπεν· Δοκεῖς με τοσοῦτον ἄφρονα εἶναι, ἵνα τῶν πρὸ ἐμοῦ σοι μηδὲν ἀποκρινομένων ἥττων γίνωμαι· ἑτοιμότερός σου εἰμὶ πρὸς πάντα. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Ἄρατε αὐτοῦ τὰ ἱμάτια, καὶ περιζώσαντες αὐτὸν ἀναρτήσατε. Δημήτριος ἑκατοντάρχης εἶπεν· Πρὸ τοῦ τὸ σῶμά σου ἀφανισθῆναι, πείσθητί μοι, πανάθλιε. Ἀνδρόνικος εἶπεν· Συμφέρει τὸ σῶμά μου ἀφανισθῆναι, καὶ μὴ τὴν ψυχήν. Ποίει ὃ θέλεις. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Πείθη

A θῦν καὶ θύῃς πρὶν ἢ ἀψάμενός σου ἀπολέσω σε. Ἀνδρόνικος εἶπεν· Ἐγὼ οὐδέποτε ἔθυσα, οὐδὲ ἐκ νεότητός μου, οὐδὲ νῦν θύω, μάλιστα οἷς ἀναγκάζεις με δαίμοσιν. Μάξιμος εἶπεν· Ἅψασθε αὐτοῦ τοῦ σώματος. Ἀθανάσιος κορνικουλάριος εἶπεν· Πείσθητι τῷ ὑπατικῷ. Πατὴρ γάρ σου τοῖς ἔτεσίν εἰμι, καὶ συμβουλεύω σοι. Ἀνδρόνικος εἶπεν· Ἄπελθε, νουθέτησον σαυτὸν, ὅτι γέρων ὢν, ἀσύνετος εἶ, πείθων με λίθοις καὶ δαίμοσιν θύειν.

9 Μάξιμος εἶπεν· Οὐχ ἥψαντό σου αἱ βάσανοι, παράθλιε, ἵνα σαυτὸν ἐλεήσας, παύσῃς τῆς μωρίας ταύτης, τῆς μηδὲν ὠφελούσης σε; Ἀνδρόνικος εἶπεν· Ἡμῶν ἡ μωρία αὕτη ἀναγκαία ἐστὶν τοῖς ἐλπίδα ἔχουσι εἰς Χριστόν· ἡ γὰρ σοφία πρόσκαιρος οὖσα αἰώνιον θάνατον τοῖς ἔχουσιν αὐτὴν προξενεῖ. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· τίς σε ἐδίδαξε τὴν μωρίαν ταύτην; Ἀνδρόνικος εἶπεν· Ὁ σωτήριος λόγος, εἰς ὃν καὶ ζῶμεν καὶ ζήσομεν, ἔχοντες ἐν οὐρανῷ Θεὸν, τὴν ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως ἡμῶν. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Ἀπαλλάττου τῆς μωρίας σου, πρὶν ἐπιπλεῖστά σε βασανίζων ἀπολέσω. Ἀνδρόνικος εἶπεν· Τὸ σῶμά μου πρόκειταί σοι, ἐξουσίαν ἔχεις, ποίει ὃ θέλεις. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Χαράξατε αὐτοῦ τὰς κνήμας
B ἐντονώτατα. Ἀνδρόνικος εἶπεν· Ἴδοι ὁ Θεὸς καὶ κρινάτω σε ἐν τάχει, ὅτι οὐδὲν ἀδικήσαντά με βασανίζεις ὡς φονέα.

10 Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Ἀσεβῶν εἰς τοὺς θεοὺς καὶ εἰς τοὺς σεβαστοὺς, καὶ τοῦ βήματός μου καταφρονῶν, οὐδὲν ἀδικεῖν φάσκεις; Ἀνδρόνικος εἶπεν· Ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγωνίζομαι τῆς εἰς τὸν ἀληθινὸν Θεόν. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Εὐσεβὴς ἦς, εἰ ἐτίμας τοὺς θεοὺς, οὓς καὶ οἱ αὐτοκράτορες σέβονται. Ἀνδρόνικος εἶπεν· Αὕτη ἀσέβειά ἐστιν καὶ οὐκ εὐσέβεια, ἵνα καταλιπὼν τὸν ζῶντα Θεὸν, λίθοις καὶ ξύλοις προσκυνήσω. Μάξιμος εἶπεν· Ἀσεβοῦσιν οὖν οἱ αὐτοκράτορες, δήμιε; Ἀνδρόνικος εἶπεν· Ἀσεβοῦσιν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ. Εἰ δὲ θέλεις καὶ αὐτὸς ὀρθῷ λογισμῷ χρήσασθαι, γινώσκεις ὅτι ἀσέβειά ἐστι τοῖς δαίμοσι θύειν. Μάξιμος εἶπεν· Στρέψαντες τὰ πλῆκτρα, τὰς πλευρὰς αὐτοῦ κεντήσατε. Ἀνδρόνικος εἶπεν· Πρόκειμαί σοι. Ὡς θέλεις, τὸ σῶμά μου αἴκιζε. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Ἅλας προσαγάγετε, καὶ ὀστράκοις αὐτοῦ τὰς πλευρὰς ἀνατρίψατε. Ἀνδρόνικος εἶπεν· Ἐστερέωσας ἀπὸ τῶν πληγῶν. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Κατ' ὀλίγον σε ἀφανίσω. Ἀνδρόνικος εἶπεν· Οὐ φοβοῦμαι σου τὰς ἀπειλάς. Ὁ γὰρ λογισμός μου κρείττων
C σου πάσης ἐπινοίας καὶ κακίας ἐστίν· ὅθεν καταφρονῶ σου τῶν βασάνων. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Δήσαντες αὐτοῦ τὸν τράχηλον καὶ τοὺς πόδας, φυλάττετε εἰς τὸ δεσμωτήριον.

iniciens* exterminem te. Andronicus dixit: Ego numquam ſacrificavi ab infantia mea, & nunc non ſacrifico. Præterea eis*, quibus me cogis ſacrificare, dæmones ſunt. Maximus dixit: Tangite corpus ejus. Athanaſius cornicularius *x* dixit: Conſenti præſidi. Pater tuus ſum in annis; ideo conſilior tibi. Andronicus dixit: Vade, conſilium tibi da, quia ſenior es, & ſenſum non habes, tale conſilium mihi dans, ut lapidibus & dæmoniis ſacrificem.

Ex Ruinartio. * *Ms. Rem.* incipiam exterminare te * ii

x

9 Maximus dixit: Non ſentis tormenta, miſer, ut miſerearis tui, & recedas à vanitate iſta, quæ te ſalvare non poteſt. Andronicus dixit: Vanitas iſta valde bona eſt illis,qui ſpem habent in Domino; ſapientia autem temporalis ſempiternam mortem operatur. Maximus dixit; Quis te docuit ſtultitiam iſtam? Andronicus dixit: Sermo, qui vivificat, in quo & vivimus *y*, habentes in cælo Dominum, ſpem reſurrectionis noſtræ. Maximus dixit: Recede à ſtultitia tua, antequam incipiam te gravius torquere. Andronicus dixit: Corpus meum ante te poſitum eſt. Habes poteſtatem, fac, quod vis. Maximus dixit: Torquete tibiam *z* ejus fortiter. Andronicus dixit: Reſpiciat Deus, quia ſine cauſâ me, ſicut homicidam, pœnis ſubjicis.

non abſimili modo ſed æquè incaſſum.

y

z

E

10 Maximus dixit: Contemnis præcepta principum, & tribunal meum nihil tibi videtur eſſe *aa*. Andronicus dixit: In Dei miſericordia & veritate confido: inde hoc patior. Maximus præſes dixit: Miſericors eſſes *bb*, ſi deos honorares, quos principes adorant. Andronicus dixit: Impietas eſt Deum verum derelinquere, & lapides adorare. Maximus dixit: Ergò deliquerunt principes? ô damnate! Andronicus dixit: Deliquerunt, ſicut intelligo. Nam ſi vis recto ſenſu intelligere, ſcito, quoniam delictum eſt dæmoniis ſacrificare. Maximus dixit: Convertite eum & latera ejus pungite *dd*. Andronicus dixit: Ante te ſum, quomodò vis, corpus meum pœnis ſubjice. Maximus dixit: Tollite teſtas *ee*, & plagas ejus perfricate. Andronicus dixit: Confortâſti nunc corpus meum in plagis. Maximus dixit: Minutatim te exterminabo. Andronicus dixit: Non timeo comminationes tuas. Senſus enim meus melior eſt cogitatione malitiæ tuæ; propterea contemno tormenta tua. Maximus dixit: Ligate ejus pedes & collum ferro, & ſub cuſtodia habeatur.

aggreditur.

aa *bb* *cc*

dd

ee

F

A N N O T A T A.

a *Cùm anno 304 veroſimiliùs paſſi ſint martyrium SS.Martyres, ùt in Comm. præv. dictum eſt, lege potiùs:* Conſule Diocletiano IX, & Maximiano VIII. *Maximianus ſecundùm conſul fuit anno Chriſti 288, collegamque habuit non Diocletianum, ſed Pomponium Januarium. Textus Græcus habet:* Conſule Diocletiano primùm, *nulla facta mentione Maximiani: annus primus conſulatûs Diocletiani à Faſtis conſularibus abeſt: ſecundus anno 285 illigatur, quo nondum Chriſtianos perſequi cœperat.*

b *Baronius, Roſweydus, Codices Mss. tres apud Ruinartium habent* VIII *Cal. Aprilis, alius habet* Julias: *Codices Græci* VIII *Cal. Aprilis, quibus hic ſtandum apparet.*

c *Ciliciæ civitas eſt, priùs* Soloë; *ex quo autem eam piratis incolendam Pompeius dedit,* Pompeiopolis *dicta.*

d *Textus Græcus habet:* σπεκουλατόρων ſpiculatorum: *vox eſt Græco-barbara, non à ſpeculando, ſed à ſpiculis, quæ geſtabant principum ſatellites, deducta: hujuſmodi ſpiculator caput S. Joanni abſtulit apud Marcum cap. 6, ℣. 27 & ſeq.*

e *Licitam fuiſſe militibus mutationem nominis, Baronius ad annum 290, num. 3 ex Diocletiani ad Julianum Reſcripto oſtendit.*

f Militaris, *quòd ſtipendia meruerat:* Romanus, *quòd erat civitatis jure donatus.*

Ex Rui-nartio.

g *Apud Baronium citatum num. 4 legitur* Syriæ : *ſed* Claudiopolis *Iſauriæ civitas eſt in confinio Ciliciæ ſita.* D

h *Græcè* : Vitam privatam agere quæſivi *vel* optavi.

i *Miſſione nimirum honeſta, ob* S. Tarachi, *ùt apparet, ſenectutem, vel quòd præſcriptum legibus militandi tempus expleverat.*

k *Uberior hic eſt textus Græcus, atque ita habet* : Hortor te, ut, omni inſania depoſita, honores quidem auguſtos, reverearis autem nos, mihique obtemperans legem patriam religiosè obſerves.

l *Græcus textus ita ſonat* : Eſt alia lex, in quam vos impiè agitis, cùm lapides & ligna, hominum opera, adoratis.

m *Græcè* : Atqui & Chriſtum quemdam dicebas eſſe Deum.

n *Supple ex textu Græco* : viventis.

o *Græcè legitur* : Cæterùm ſexaginta annorum ſum. *Acta à Metaphraſte conſcripta habent* : ἐν ἑξήκοντα ὅλοις ἔτεσι, totis ſexaginta annis, *pro quibus apud Bigotium Latinè leguntur anni ſexaginta ſex : apud Baronium verò & Surium anni ſexaginta quinque.*

p *Græcè* : Temetipſum admone.

q *Supple* : Miſſo omni vaniloquio.

r *Apud Baronium & Surium habetur* in Perge, *quæ etiam Pamphyliæ civitas eſt. Metaphraſtes etiam legit* in Side. *Codex Remigianus à ceteris diſſidet, Pamphyliæ Piſidiam, ad quam* Side *non ſpectat, perperam ſubſtituens.*

ſ *Id eſt*, ambas manus & pedes in nervo ſtringite. *Ita Ruinartius.*

t *Alius hic ſequitur verborum ordo in textu Latino, alius in Græco : ut Latina Græcis reſpondeant, ſic lege* : Chriſtianus ſum; hoc enim audire prorſus cupis : ecce igitur dixi tibi, B me Chriſtianum. Maximus præſes dixit : cùm nihil id nomen iis, qui tibi prævivêre, profuerit, E dic interrogatus nomen tuum abſque ambage. Andronicus dixit : ſi commune meum apud homines nomen quæris, dictus ſum Andronicus. Maximus præſes dixit : Quo genere es? Andronicus dixit : nobili, & apud Epheſios primario &c.

u *Græcè legitur* : Adoleſcentia tua facit, petulantior ut ſis, augebitque tibi ſupplicia.

x *Præfecti ſcriba, ſeu, ùt nunc loquuntur, ſecretarius, à cornu ſcriptorio ſeu atramentario ſic dictus. Apud Surium pro* Athanaſio *legitur* Anaxius.

y *Græcè additur* : & vivemus.

z *Textus Græcus habet* tibias. *Cod. 2 Colbertinus & Roſweydus* Torquete os.

aa *Græcè habetur* : Cùm impiè te in deos & imperatores geras, ac tribunal meum ſpernas, inſontem te dicis?

bb *Græcè habetur* : Pro pietate decerto, quæ eſt in Deum verum.

cc *Lege* : Pius eſſes &c, *prout exigunt verba proximè præcedentia.*

dd *Græcè habetur* : Vertentes ſcuticas, latera ejus pungite.

ee *Græcè* : Sal afferte & teſtis latera ejus perfricate.

CAPUT II.

Secunda SS. Martyrum interrogatio.

S. Taracho, fruſtra iterum ad ſacrificandum diis illecto, Mopſueſtiæ

SEcunda interrogatio facta eſt in Siſcia *a* civitate. Aſſidens Numerianus Maximus præſes dixit Demetrio centurioni : Voca impiiſſimos Chriſtianos, legi malæ ſervientes. Demetrius centurio dixit : Præſto ſunt, domine. Maximus dixit : Scio, quia ſenectus honoratur in multis, propterea quòd eſt in ipſis bona cogitatio, & ſenſus; proinde cogitâſti apud te, Tarache, ne iterum in prioribus cogitationibus velis & hodie permanere : ſed magis accede, ſacrifica diis pro honore principum, ut honorem conſequaris *b*. Tarachus dixit : Honorem iſtum ſi intelligerent & ipſi principes & alii, qui communicant ſenſibus eorum, omnes à cæcitate cogitationum vanitatis ſuæ ſepararentur, & in meliorem & fortiorem fidem à Deo veriſſimo vivificarentur *c*.

12 Maximus dixit : Lapidibus os ejus frangite, & dicite ei : Recede à ſtultitia tua. Tarachus dixit : Si non eram aſtutus *d*, ſimilis tibi eſſem inſenſatus. Maximus dixit : Ecce, dentes tuos vides comminutos; miſerere tui jam, miſer. Tarachus dixit : Non mihi ſuadebis *e* in nihilo : nam, ſi omnia membra mea collidas, ego inſto fortis in eo, qui me fortem

os ſaxis contunditur, d

Δευτέρα ἐξέτασις ἐν Ἀναζαρβῷ τῇ ἐν μητροπόλει. Φλάβιος, Γάϊος, Νουμεριανὸς, Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Κάλει τοὺς τῆς ἀσεβοῦς θρησκείας ὑπηρέτας τῶν Χριστιανῶν. Δημήτριος ἑκατοντάρχης εἶπεν· Ἑστήκασι, κύριε, δέσποτά σου. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Οἶμαι, Τάραχε, πάνυ τὸ γῆρας τίμιον τοῖς πλείοσι τῶν ἀνθρώπων εἶναι νομίζω, διὰ τὸ προσεῖναι μοι εἰς συμβουλίαν λογισμόν· ὅθεν νουθετήσας σεαυτὸν, μὴ θελήσῃς τοῖς προτέροις λογισμοῖς καὶ σήμερον ἀποχρήσασθαι, ἵνα θύσας τοῖς θεοῖς, τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας ἔπαινον ἀναδέξῃ. Τάραχος εἶπεν· Χριστιανός εἰμι· τὸν δὲ ἔπαινον τοῦτον εὔχομαί σε καὶ τοὺς αὐτοκράτοράς σου, καὶ πάσας ἀποθεμένους τὴν πώρωσιν* τυφλώσεως, ἀναδέξασθαι λογισμὸν κρείττονα καὶ στερεωποιηθέντα, ὑπὸ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ζωοποιηθῆναι. F

*Ms. ἀπόῤῥητον τῆς

12 Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Λίθοις τὸ στόμα αὐτοῦ κόψατε, καὶ εἴπατε αὐτῷ· παῦσον ἀπὸ τῆς μωρίας σου. Τάραχος εἶπεν· Εἰ μὴ ἔνηφον, ὅμοιός σου μωρὸς ἂν ἤμην. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Ἴδε καὶ τοὺς ὀδόντας σου σαλευθέντας, καὶ σεαυτὸν ἐλέησον, πανάθλιε. Τάραχος εἶπεν· Οὐ λυπεῖς* με ἐν οὐδενὶ, κἂν ἕκαστον τῶν μελῶν μου ἀκρωτηριάσῃς· ἀλλ' ἑστηκά σοι ἑδραῖος ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ.

*μολύνῃ

Μάξιμος

A Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Πείσθητί μοι, λυσιτελεῖ γάρ σοι, καὶ θῦσον προσελθών. Τάραχος εἶπεν· Εἰ ᾔδειν ὅτι συμφέρει μοι, οὐκ ἂν ἔπασχον ταῦτα. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Τύπτοντες αὐτοῦ τὸ στόμα, κράζειν αὐτῷ φήσατε. Τάραχος εἶπεν· Τῶν ὀδόντων μου διαπεπτωκότων, καὶ τῶν σιαγόνων συγκλασθέντων κράζειν οὐ δύναμαι. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Καὶ οὐδὲ οὕτως πείθῃ, ἀνόσιε; προσελθὼν τοῖς βωμοῖς, σπεῖσαι τοῖς θεοῖς. Τάραχος εἶπεν· Εἰ καὶ τὴν φωνήν μου ἐνεπόδισας εἰς τὸ κράζειν, ἀλλὰ τὸν τῆς ψυχῆς μου λογισμὸν οὐδὲν ἔβλαψας· εἰς μείζονα γὰρ ἐντονίαν με ᾠκοδόμησας.

13 Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Ἐγώ σου τὸν τόνον καθαιρῶ, ἀνοσιώτατε. Τάραχος εἶπεν· Πάσαις ταῖς ἐπινοίαις σου προβεβλημένος, ἡττῶ σε ἐν ὀνόματι τοῦ ἐνδυναμοῦντός με Θεοῦ. Μάξιμος εἶπεν· Προσαγάγετε αὐτῷ πῦρ εἰς τὰς χεῖρας, ἁπλώσαντες αὐτάς. Τάραχος εἶπεν· Τὸ πῦρ σου οὐ φοβοῦμαι τὸ πρόσκαιρον· φοβοῦμαι δὲ, μὴ ἄρα σου* πεισθεὶς, τοῦ αἰωνίου πυρὸς μέτοχος γένωμαι. Μάξιμος εἶπεν· Ἰδοὺ καὶ αἱ χεῖρές σου ἠφανίσθησαν ἀπὸ τοῦ πυρός· παῦσαι τῆς μανίας σου, ἀνόητε, καὶ θῦσαι; Τάραχος εἶπεν· Οὕτω μοι ὁμιλεῖς ὡς παραιτησαμένου τὸ σῶμα ἐπινοίαις πείθειν, καὶ νῦν* ἔτι στερεός εἰμι ἐν πᾶσιν οἷς κατ' ἐμοῦ πράττεις. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Δήσαντες αὐτὸν ἐκ τῶν ποδῶν ἀναρτήσατε εἰς ὕψος, καὶ καπνὸν δριμὺ* προσαγάγετε τῇ ὄψει αὐτοῦ. Τάραχος εἶπεν· Τοῦ πυρός σου καταφρόνησα· καὶ τὸν καπνόν σου ἔχω φοβηθῆναι; Μάξιμος εἶπεν· Θῦσαι ὁμολόγησον, ὡς ἀνήρτησαι. Τάραχος εἶπεν· Θῦσον σὺ, ὡς ἔχεις ἔθος, ὑπατικὲ, καὶ ἀνθρώποις* θύειν· ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο τοῦτο πρᾶξαι.

*Ed. σοι

*Ed. μου τὰς ὑμᾶς σου ἐπινοίας, πείθῃ κἂν νῦν

*Ed. δριμὺν

*l. ἀνθρώποις

14 Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Προσαγάγετε αὐτῷ ὄξος δριμὺ μετὰ ἅλατος κατὰ τῶν μυκτήρων αὐτοῦ. Τάραχος εἶπεν· Τὸ ὄξος σου γλυκύ ἐστι καὶ τὸ ἅλας σου ἐμοὶ μωρόν. Μάξιμος εἶπεν· Μίξαντες σίναπον τῷ ὄξει, ἐκχέετε αὐτῷ κατὰ τῶν ῥινῶν. Τάραχος εἶπεν· Πλανῶσί σε οἱ ὑπηρέται σου, Μάξιμε, καὶ μέλι ἀντὶ σινάπεως ἐνέχεόν μοι. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Ἐπινοήσω σοι βασάνους τῇ ἑξῆς δικασίμῳ, καὶ παύσω σε τῆς μωρίας σου. Τάραχος εἶπεν· Κἀγὼ ἑτοιμότερος ταῖς ἐπινοίαις σου γενήσομαι. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Καθελόντες αὐτὸν καὶ δήσαντες σιδήροις, παράδοτε τῷ δεσμοφύλακι· τὸν δὲ ἕτερον μετὰ τοῦτον

C κάλει.

15 Δημήτριος ἑκατοντάρχης εἶπεν· Ἕστηκε, κύριε, δέομαί σου. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Λέγε μοι, Πρόβε, ἔκρινας ἀπαλλάττεσθαι τῶν βασάνων, ἢ οὐδέπω τῆς μωρίας σου ἀπαλλάττῃ; ὅθεν προσελθὼν θῦσον τοῖς θεοῖς, ὃ καὶ οἱ αὐτοκράτορες ὑπὲρ κοινῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων πράττουσιν. Πρόβος εἶπεν· Ἑτοιμότερός σου καὶ σήμερον καθέστηκα, καὶ ἐκ τῶν πρώτων ἐξετάσεων καὶ πληγῶν δυναμώτερος, διὸ καὶ πεῖραν μου λάμβανε, πάσαις ἐπινοίαις καὶ ἐπαγγελίαις τιμωριῶν· οὔτε γὰρ σὺ, οὔτε οἱ αὐτοκράτορές σου, οὔτε οἱ δαίμονες οἷς θρησκεύεις πλανώμενος, οὔτε ὁ πατήρ σου ὁ Σατανᾶς πείσουσί με ἀσεβήσαντα προσκυνῆσαι θεοῖς, οἷς οὐ γινώσκω. Ἔχων δὲ τὸν Θεόν μου ἐν τοῖς οὐρανοῖς, αὐτὸν λατρεύων προσκυνήσω. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Οὗτοι γὰρ οὐκ εἰσὶ θεοὶ ζῶντες, ἀνοσιώτατε; Πρόβος εἶπεν· οἱ ἐν λίθοις καὶ ξύλοις ἔργοις χειρῶν ἀνθρώπων τυγχάνοντες, πῶς δύνανται θεοὶ εἶναι ζῶντες; Σφάλλῃ ὑπὸ πολλῆς ἀγνοίας, τούτοις θρησκεύων, ὑπατικέ.

16 Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Σφάλλεσθαί με νουθετοῦντά σε ἡγῇ, ὦ μιαρὰ κεφαλὴ, θρησκεύοντα τοῖς θεοῖς; Πρόβος εἶπεν· Θεοὶ οἱ οὐκ ἐποίησαν τὸν

facit. Maximus dixit: Crede mihi, quia melius eſt tibi, ut ſacrifices. Tarachus dixit: Si ſcirem, quia melius erat, hæc non paterer à te. Maximus dixit: Cædite illum in os, clamantes *f*: Reſponde. Tarachus dixit: Maxillæ meæ fractæ ſunt, quomodò reſpondeam tibi *g*? Maximus præſes dixit: Et in omnibus iſtis non conſentis, ô inſenſate? Accede ergò ad aram, & immola diis. Tarachus dixit: Si vocem clamoris mei ſubtraxiſti, ſenſum animæ meæ non nocuiſti, ſed in melius me ædificâſti.

Ex Ruinartio.

f

g

13 Maximus præſes dixit: Ego duritiam tuam exponam*, maledicte. Tarachus dixit: Omnibus cogitationibus tuis adſum, ſed vinco in eo, qui fortem me facit, id eſt, in nomine Dei. Maximus dixit: Afferte ignem, & expandite manus ejus & urite. Tarachus dixit: Ignem tuum temporalem non timeo; timeo autem, ſi conſenſero tibi, ne fortè ignis æternus in me dominetur. Maximus dixit: Quid nunc? ecce manus tuæ exterminatæ ſunt ab igne: requieſce à vanitate tua, inſenſate, & immola diis. Tarachus dixit: Sic mihi loqueris, quaſi jam voluntati tuæ conſenſerim, aut crudelitati tuæ voluntatem dederim. Fortis autem ſum in omnibus, quæ adverſum me præparantur *h*. Maximus dixit: Ligate eum à pedibus, & in altum ſuſpendite, & acrem fumum ſupponite ad faciem ejus. Tarachus dixit: Ignem tuum contempſi; & fumum tuum timere debeo? Maximus dixit: Cùm ſuſpenſus es, conſenti & ſacrifica. Tarachus dixit: Sacrifica tu, præſes, ſicuti conſuetudinem habes ſacrificare hominibus: mihi autem non licet hoc facere.

igni: fumoſque admovetur.

** al. Ed. expellam*

E

h

14 Maximus dixit: Afferte acetum acre cum ſale, & in naribus ejus infundite. Tarachus dixit: Acetum tuum dulce eſt mihi, & ſal mihi fatuus eſt. Maximus dixit: Immiſcete ſinape cum aceto, & perfundite nares ejus. Tarachus dixit: Fallunt te miniſtri tui, præſes; mel pro ſinape infuderunt mihi. Maximus dixit: Cogitabo proxima ſeſſione alia tormenta, & te quieſcere faciam ab ſtultitia tua. Tarachus dixit: Et me paratum invenies in omnibus cogitationibus * tuis. Maximus dixit: Deponite eum, & vinculis ferreis ligate, ut tradatur in cuſtodiam: ſequentem autem ejus adducite.

nares aceto & ſale torquentur:

**Comp tormentis*

F

15 Demetrius centurio dixit: Præſto eſt, domine. Maximus dixit: Dic mihi, Probe, cogitâſti parcere tibi à pœnis, aut adhuc ab inſania tua non recedis? ſed nunc accede & immola diis: quoniam & ipſi principes pro ſalute hominum ſacrificant. Probus dixit: Audax tibi aſſiſto; nam & præteritis interrogationibus & plagis fortiſſimus ſum, & nunc proba in me de omnibus tormentis tuis: neque tu, neque principes tui *l* facietis me delinquere, ut ſacrificem diis, quos neſcio. Habeo autem Deum meum in cælis. Ipſi ſoli ſervio & adoro. Maximus dixit: Iſti non ſunt dii vivi, maledicte? Probus dixit: Lapides & ligna, opera manuum hominum, dii quomodo poſſunt eſſe viventes? Erras à multa ignorantia his ſacrificans, præſes.

Probum verò

l

16 Maximus dixit: Errantem me dicis, ô malum caput, diis ſacrificantem? Probus dixit: Dii, qui non fecerunt cælum & terram, pereant

à fidei conſtantia

Ex Ruinartio.

perierant *k*. Maximus dixit: Ceſſa de aſtutia tua & immola diis, Probe, & ſalvus eris. Probus dixit: Ego diis multis non ſacrifico; ſed quem ſcio Deum verum, adorans adorabo eum. Maximus dixit: Ergò accede & immola Jovi, deo magno, & non multis, ſicut dixiſti. Probus dixit: Ego Deum habeo in cælis; ipſum ſolum timeo; nam, qui à te dicuntur dii, non iis conſentio, neque adoro. Maximus dixit: Iterum dico tibi: Immola Jovi deo invictiſſimo *l*. Probus dixit: Illum dicis deum, qui cum ſua ſorore fornicatus eſt, & alia multa fecit, quæ non poſſum dicere *m*. Iſtum deum dicis?

οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ἀπολέσθωσαν, καὶ πάντες οἱ θρησκεύοντες αὐτοῖς. Ὁ θυσιάζων γὰρ θεοῖς ἑτέροις, ἐξολοθρευθήσεται. Τῷ γὰρ Κυρίῳ τοῦ οὐρανοῦ καὶ γῆς θυσίαν δεῖ προσφέρειν οὐ δι᾽ αἵματος, ἀλλ᾽ αἰνέσεως ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ, τῆς εἰς αὐτὸν ἀληθείας καὶ γνώσεως. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Παυσάμενος τῆς ἐθελοκάκου φρονιμότητός σου, θύσον τοῖς θεοῖς, Πρόβε, καὶ σώθητι. Πρόβος εἶπεν· Πολλοῖς θεοῖς οὐ λατρεύω· ὃν δὲ γινώσκω Θεὸν εἶναι ἀληθῶς, εὐσεβῶς τούτῳ λατρεύων προσκυνήσω. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Οὐκοῦν τῷ τοῦ Διὸς προσελθὼν βωμῷ θύσον, ἵνα μὴ πολλοῖς, ὡς ἔφης, λατρεύῃς θεοῖς. Πρόβος εἶπεν· Ἐγὼ Θεὸν ἔχω ἐν τοῖς οὐρανοῖς, τοῦτον καὶ φοβοῦμαι· τοῖς γὰρ λεγομένοις ὑπὸ σοῦ θεοῖς οὐ λατρεύω. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Καὶ πάλαι ἔφην, καὶ νῦν ἐρῶ, θύσον τῷ μεγάλῳ θεῷ καὶ ἀνικήτῳ ἐπόπτῃ Διί. Πρόβος εἶπεν· Τὸν τῆς ἰδίας ἀδελφῆς ἄνδρα, μοιχόντε καὶ παιδοφθόρον, πόρνον τε καὶ βέβηλον, ὡς πάντες οἱ ποιηταὶ αὐτῷ μαρτυροῦσιν, ἵνα μὴ τὰ λοιπὰ αὐτοῦ καὶ ἄσεμνα λέγω καὶ ἀπόῤῥητα, τούτῳ, ἄδικε καὶ ἀνόσιε, κελεύεις με θύειν;

l

m

D

nec verbera, nec pedum capitiſque uſtulatio

17 Maximus dixit: Frangite os ejus, ut non blaſphemet. Probus dixit: Quid me cædis? Omnes, qui ei immolant, hoc dicunt. Non mentior, ſed verum dico, ſicut & tu ipſe optime nôſti. Maximus dixit: Stultitiam tuam modò converto *n*. Nunc ignite ferrum, & mittite illi *o*. Probus dixit: Ignis tuus tepidus eſt, & me non contingit. Maximus dixit: Ignite acriùs ferrum, &, ſtante eo, injicite illi *p*. Probus dixit: Nunc verè tepidus factus eſt ignis tuus. Irrident te miniſtri tui. Maximus dixit: Ligate eum, & tendite, & nervis crudis cædite, & aperite dorſum ejus *q*. Probus dixit: Ignem tuum non timui; tormenta tua contemno. Sed, ſi habes aliam cogitationem, adhibe, ut cognoſcas, qui eſt in me Deus. Maximus dixit: Radite ei caput, & prunas igneas ſuperponite ei. Probus dixit: Uſtulâſti mihi pedes & caput; & probâſti, quia Dei ſervus ſum, & tolero iram tuam.

n

o

p

q

E

17 Μάξιμος ἡγεμὼν λέγει· Τύπτοντες αὐτοῦ τὸ στόμα, λέγετε αὐτῷ· μὴ βλασφήμει. Πρόβος εἶπεν· Τί με δέρεις; Τοῦτο προεῖπόν σοι· ὅτι οἱ θρησκεύοντες αὐτοῖς, οὕτοι περὶ αὐτῶν λέγουσιν· ὅθεν οὐ ψεύδομαι, ἀλλὰ ἀληθεύω, ὡς καὶ σὺ γινώσκεις. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Τὴν μωρίαν σου τρέφω, μὴ αἰκιζόμενός σε; πυρώσαντες οὖν σίδηρα, ἐπιστήσατε αὐτόν. Πρόβος εἶπεν· Τὸ πῦρ σου ψυχρόν ἐστι καὶ οὐχ ἅπτεταί μου. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Πυρώσαντες αὐτὰ εὐτονώτατα, ἐπιστήσατε αὐτὸν κρατοῦντες καθ᾽ ἑκάτερα. Πρόβος εἶπεν· Τὸ πῦρ σου ψυχρὸν γέγονεν, οἱ ὑπηρέται σου καταπαίζουσί σου. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Δήσαντες αὐτὸν τείνατε, καὶ νεύροις ὠμοῖς σχίσατε* τὸν νῶτον αὐτοῦ, λέγοντες αὐτῷ· θύσον καὶ μὴ μώριζε. Πρόβος εἶπεν· Τὸ πῦρ σου οὐκ ἐφοβήθην, καὶ τῆς βασάνου σου οὐ φροντίζω. Ἑτέραν εἴ τινα ἄλλην ἔχεις μηχανὴν τιμωρίας, πρόσφερε, ἵνα δείξω τὸν ἐν ἐμοὶ Θεόν. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Ξυρήσαντες αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν, ἄνθρακας ἐκκεκαυμένους ἐπίθετε. Πρόβος εἶπεν· Ἐκαυτηρίασάς μου τοὺς πόδας καὶ τὴν κεφαλὴν, καὶ ἐδοκίμασας ὅτι Θεοῦ εἰμι δοῦλος, καὶ φέρω τὰς ἀπειλάς σου.

* l. κόψατε

dimoves:

18 Maximus dixit: Si deorum ſervus eſſes, ſacrificares eis, & adorares eos. Probus dixit: Ego ſervus Dei ſum, & non deorum, qui perdunt eos, qui conſentiunt eis. Maximus dixit: Nonne omnes, qui conſentiunt eis, præſto ſunt ante tribunal meum, à diis honorati & principibus? tu autem, ter maledicte, ſpectaris * ab omnibus propter inobedientiam tuam *r*. Probus dixit: Crede mihi; omnes perierunt, niſi converſi pœnitentiam egerint, ſuper quod deliquerunt.: nam ſcientes ſervierunt idolis, & Deum vivum dereliquerunt *ſ*. Maximus dixit: Frangite ei faciem, ut non dicat Deum, ſed deos. Probus dixit: Quia veritatem locutus ſum, juſſiſti frangi os meum, iniquiſſime. Maximus dixit: Non ſolum os tuum, ſed ſed & linguam tuam blaſphemam incidam, ut recedas ab ſtultitia ſermonum tuorum, & immoles diis. Probus dixit: Etſi, quod loquitur in me, organum incidi facias, habeo interiorem & immortalem linguam, ex qua reſponſum faciam. Maximus præſes dixit: Nunc & hic recipiatur in cuſtodia; alium ſequentem eum afferte.

C

* Roſweyd. deſpiceris

r

ſ

18 Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Εἰ θεῶν δοῦλος ἦς, ἔθυες ἂν αὐτοῖς, καὶ εὐσεβὴς ἦς. Πρόβος εἶπεν· Ἐγὼ Θεοῦ δοῦλος εἰμὶ, καὶ οὐ θεῶν τῶν ἀπολλυόντων τοὺς φοβουμένους αὐτούς. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Πάντες οὖν οἱ εὐσεβοῦντες αὐτοὺς, τρισκατάρατε, οὐ παρεστήκασί μου τῷ βήματι τίμιοι τοῖς θεοῖς καὶ τοῖς σεβαστοῖς, ὑμᾶς τε καθορῶντες, ὑπὲρ δυσφημίας τῶν θεῶν τιμωρουμένους. Πρόβος εἶπεν· Πίστευσον ὅτι ἀπώλοντο, εἰ μὴ μετανοήσωσιν ἐφ᾽ οἷς ἔπραξαν καὶ μὴ νοήσαντες* δουλεύουσι δὲ τῷ ζῶντι Θεῷ. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Κλάσατε αὐτοῦ τὴν ὄψιν, ἵνα μὴ λέγῃ Θεὸν, ἀλλὰ θεούς. Πρόβος εἶπεν· Ἀληθῆ λέγοντα τύπτεσθαι τὸ στόμα μου κελεύεις, παρανομώτατε; Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Οὐ μόνον τύπτεσθαι τὸ στόμα σου κελεύω, ἀλλὰ καὶ τὴν βλάσφημόν σου γλῶσσαν περικοπῆναι κελεύω, ἵνα παυσάμενος τῆς μωρολογίας σου θύσῃς προσελθών. Πρόβος εἶπεν· Κἂν τὸ λαλοῦν ὄργανον περικόψαι θελήσῃς, ἔχω ἔνδον τὴν ἀθάνατον γλῶτταν, δι᾽ ἧς ἀποκρίνομαί σοι. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Τέως καὶ οὗτος ἀναληφθήτω εἰς τὸ δεσμωτήριον. ἐπὶ τοῦ βήματος κάλει Ἀνδρόνικον.

F

* καὶ μὴ μετανοήσαντες

fruſtra item S. Andronico

19 Demetrius centurio dixit: Præſto eſt, domine. Maximus præſes dixit: Qui ante te interrogati ſunt, Andronice, multa tormenta paſſi ſunt, & nihil lucrum fecerunt miſeri: ſed

19 Δημήτριος ἑκατοντάρχης εἶπεν· Ἕστηκε, κύριε, δέομαί σου. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Τῶν πρὸ σοῦ ἐξετασθέντων πολλὰς τιμωρίας ὑπομεμενηκότων, καὶ μηδὲν ὠφεληθέντων, τρισάθλιε, ἀλλὰ καὶ μετὰ μυρίας

καὶ

A καὶ τοσούτους αἰκισμοὺς μόλις ἐπείσθησαν ἀσεβῆσαι τοῖς θεοῖς, τιμὰς οὐ μικρὰς παρὰ τῶν αὐτοκρατόρων δέξασθαι ἔχουσιν. Ὅθεν πεῖσον καὶ σὺ σεαυτὸν πρὸ τῶν βασάνων, καὶ κερδῆσαι θέλησον τὰς τιμωρίας, ἵνα θύσας τοῖς θεοῖς, ἀσεβὴς γεγενημένος καὶ ὑπήκοος τοῖς σεβαστοῖς, τιμὰς παρ' ἐκείνων σοι πρεπούσας δέξῃ. Εἰ δὲ μὴ βουληθῇς, ὄμνυμί σοι τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς ἀνικήτους αὐτοκράτορας, οὐχ ἁπλῶς ἀπαιδήσαντά σε τιμωρήσομαι. Ἀνδρόνικος εἶπεν· Μηδὲ τῶν πρὸ ἐμοῦ σοι ἀπολογησαμένων τοσαύτης ἀδρανίας* μου καταγίνωσκε, μηδὲ εἴκειν ποικίλοις λόγοις καὶ τὸ ἡμέτερον φρόνημα ἀπατᾷν νόμιζε. Οὔτε γὰρ αὐτοὶ τὸν πατρῷον νόμον ἀρνησάμενοι πεισθεῖεν τῇ σῇ μανίᾳ, καταλιπόντες τὰς εἰς Θεὸν ἡμῶν ἐλπίδας. Οὔτε ἐγὼ τοσοῦτον ἐλαττονήσω πίστει καὶ ὑπομονῇ τῇ πρὸς τὸν Κύριον καὶ Θεὸν καὶ Σωτῆρα ἡμῶν, μήτε τοὺς θεοὺς σου γινώσκω, μήτε σε, μήτε τὸ βῆμα σου φοβούμενος. Ὥστε τὰς ἀπειλάς σου πλήρου, καὶ τὰς τιμωρίας ἐπάγαγε, καὶ τὰ βασανιστήρια εὐτρέπιζε, καὶ πάντα τρόπον ἐπιχείρει ἐπὶ τὸν τοῦ Θεοῦ δοῦλον, βίαζε.

* ſupple: μηδὲ

20 Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Τείνατε αὐτὸν τοῖς πάλοις, καὶ νεύροις ὠμοῖς μαστίζετε. Ἀνδρόνικος εἶπεν· Οὐδὲν μέγα * ἐπεδείξω κατ' ἐμοῦ πράξεις, ὀμνύων τε τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς παρά σοι αὐτοκράτορας· αὗταί σου εἰσιν αἱ ἀπειλαί; Ἀθανάσιος κορνικουλάριος εἶπεν· Ὅλον τὸ σῶμά σου ἓν τραῦμά ἐστιν, καὶ οὐδὲν ἡγῇ τοῦτο, πανάθλιε; Ἀνδρόνικος εἶπεν· Οἱ ζῶντα Θεὸν ἀγαπῶντες, τούτων οὐ φροντίζουσιν. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Ἅλας πάσατε αὐτοῦ τὸν νῶτον. Ἀνδρόνικος εἶπεν· Πλεῖστά μοι πασθῆναι κέλευσον, ἵνα ἄσηπτος διαμείνας δυνηθείην ἀντιστῆναι τῇ κακίᾳ σου. Μάξιμος εἶπεν· Στρέψατε αὐτὸν καὶ κατὰ τὴν γαστέρα τύψατε, ἵνα αἱ πρῶται πληγαὶ ἀναξανθεῖσαι μέχρι τῶν μυελῶν αὐτοῦ καταδράμωσιν. Ἀνδρόνικος εἶπεν· Καὶ ταῖς πρώταις σου βασάνοις τραυματισθεὶς, ὅλον τὸ σῶμά μου ὑγιές ἐστιν, ὡς ἐθεάσω, τῷ βήματί σου παρέστηκα νῦν ὁ θεραπεύσας με τότε, ἰάσεταί με καὶ νῦν. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Οὐ παρήγγειλα ὑμῖν, κακοὶ στρατιῶται, μηδενὸς αὐτοῖς θεραπείας τυχεῖν παρά τινος, ἀλλὰ μένειν ἀνεπιμελήτους, ὡς τοῖς τραύμασι τῶν πληγῶν κατατρυχομένους πεισθῆναι ἡμῖν; Πηγάσιος κομενταρήσιος εἶπεν· Μὰ τὸ σὸν μέγεθος, οὐδεὶς αὐτῶν ἐπεμελήθη, οὐδὲ εἰσῆλθέ τις πρὸς αὐτοὺς, ἀλλὰ τῇ ἐνδοτάτῃ φυλακῇ ἐφρουροῦντο δεδεμένοι· εἰ δὲ εὕροις ὅτι ψεύδομαι, κεφαλὴν ἔχω, ἐξουσίαν ἔχεις.

*adde: ἂν

B

C

21 Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Πῶς οὖν αἱ πληγαὶ αὐτῶν γέγοναν ἀφανεῖς. Πηγάσιος κομενταρήσιος εἶπεν· Οὐκ οἶδα πῶς ἐθεραπεύθησαν μὰ τὴν σὴν ἀρετήν. Ἀνδρόνικος εἶπεν· Ὁ ἡμέτερος σωτὴρ καὶ Ἰατρὸς, ἀνόητε, μέγας ἐστὶ, καὶ τοὺς εὐσεβεῖς τῷ Θεῷ οὐ φαρμάκων ἐπιθέσει θεραπεύει, ἀλλὰ λόγῳ ἰώμενος τοὺς ἐλπίζοντας ἐπ' αὐτόν· κατοικεῖ μὲν οὐρανοὺς, πάρεστι δὲ ἡμῖν ἁπανταχῆ, ὃν σὺ οὐ γινώσκεις ἀσύνετος ὤν. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Αὗταί σου αἱ μωρολογίαι οὐδέν σε ὠφελήσουσιν· ἀλλὰ προσελθὼν θῦσον τοῖς θεοῖς, ἵνα μὴ κακὴν κακῶς σε ἀπαλλάξω. Ἀνδρόνικος εἶπεν· Τὸ ἅπαξ καὶ τὸ δεύτερον ὑπ' ἐμοῦ σοι ῥηθὲν ἕν ἐστιν. Οὐ γὰρ παιδίον εἰμὶ δυνάμενον κολακείᾳ λόγων ἀπατᾶσθαι. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Οὐ νικήσετέ με καταφρονήσαντες ἐμοῦ καὶ τοῦ βήματός μου. Ἀνδρόνικος εἶπεν· Ἀλλ' οὐδὲ ἡμεῖς ἡττηθῶμεν ταῖς τῶν λόγων καὶ βασανιστηρίων ἀπειλαῖς· ἕξεις δὲ ἡμᾶς γενναίους ἀθλητὰς τοῦ Θεοῦ τοῦ ἐνδυναμοῦντος ἡμᾶς διὰ Χριστοῦ, τοῦ σωτῆρος ἡμῶν. Ἐκ μέρους δὲ τάχα καὶ σὺ γινώσκεις, ὑπατικέ, ὅτι οὐ φοβηθησόμεθά σε οὐδὲ τοὺς αἰκισμούς σου. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Παρασκευασθήτωσάν μοι ποικίλα βασανιστήρια, τῇ ἑτέρᾳ περὶ αὐτοῦ ἐξετάσει. Οὗτος

Ex Ruinartio.

poſt tanta & talia, quæ paſſi ſunt, vix potuimus eos convertere ad deos. Honorem autem magnum accepturi ſunt à principibus. Unde & tu ipſe conſule tibi, & lucrare tormenta, & ſacrifica diis noſtris, & voluntati noſtræ obedias, ut honorem dignum conſequaris à principibus. Si autem nolueris, juro tibi per deos & invictiſſimos principes noſtros, ne æſtimes, quia de manibus meis evades *t*. Andronicus dixit: Miſer & mendax, quid me fallis? Non enim potes libertatem noſtram convertere, aut ſenſum noſtrum conculcare. Neque enim potuerunt Dominum negare, & ſtultitiæ tuæ conſentire. Exiſtima ergò, quia & me talem invenies. Armatus à Deo meo ante te aſſiſto in fide & virtute Domini Dei omnipotentis & Salvatoris noſtri, neque deos tuos ſciens, neque principes, neque tribunal tuum metuens. Et nunc omnes cogitationes tuas & omnia genera pœnarum, quas excogitâſti adverſum Servos Dei, proferantur in medio *u*.

t

u *novæ plagæ, prioribus*

20 Maximus dixit: Tendite eum in palis, & nervis crudis cædite eum. Andronicus dixit: Nihil magnum adverſus tuam priorem comminationem excogitâſti *x*: hæ ſunt omnes minæ? Athanaſius cornicularius *y* dixit: Totum corpus tuum vexatum eſt, & pro nihilo habes omnia iſta, miſer? Andronicus dixit: Qui Deum vivum diligunt, iſta omnia contemnunt. Maximus præſes dixit: De ſale fricate ei dorſum*. Andronicus dixit: Plus jube ſalem mitti, ut poſſim conditus eſſe, & ſtare contra malitiam tuam. Maximus dixit: Convertite eum, & in ventrem cædite, ut priores plagæ excitentur, & uſque ad medullas deſcendant. Andronicus dixit: Et in prima interrogatione vexâſti corpus meum, & ſanus ante tribunal tuum oblatus ſum. Præſto eſt & nunc, qui me curat & ſalvat. Maximus præſes dixit: Non præcepi vobis, ò mali milites, ut nemo ad eum accederet, neque curaret; ſed ſic eſſet, ut vulnera ipſa in ſe putrirent? Pegaſius * commentarienſis *z* dixit: Per magnificentiam tuam nemo eum curavit, neque aliquis intravit ad illum. In interiori cuſtodia ſervabatur in vinculis: &, ſi inveneris me mendacem, caput habeo; poteſtatem habes.

E

x

y

* *Roſweyd.* plagas ejus

* *al.* Pagaſius

z

F

divinâ ope ſanatis, inſeruntur.

21 Maximus præſes dixit: Quomodò ergò plagæ ejus non parent? Pegaſius commentarienſis dixit: Neſcio, quomodò curatus ſit, per nobilitatem tuam. Andronicus dixit: Medicus noſter grandis eſt & pius, ò ſtulte. Non medicamentum ponit aut emplaſtrum, ſed ſolo ſermone curat omnes, qui ſperant in eum. Habitat enim in cælo: præſens eſt ubique, quem tu non agnoſcis, inſenſate. Maximus præſes dixit: Hi ſermones ſtultitiæ tuæ nihil tibi proderunt: ſed accede & ſacrifica diis, ut non, male & ſceleſte *aa*, perdam te. Andronicus dixit: Et primò & ſecundò, quæ à me audiſti, unum ſunt. Non enim puer ſum, ut ſeducar ſermonibus tuis, & conculcer. Maximus dixit: Non me vinces aut contemnes tribunal meum. Andronicus dixit: Neque nos vincimur à ſermonibus tuis, aut tormentis, aut irâ tuâ; ſed adſumus in conſpectu tuo athletæ fortes in eum, qui nos confortat, Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum. Nam ex parte fortè ſentis & cognoſcis, præſes, quoniam non timemus te, neque pœnas tuas. Maximus dixit: Parentur mihi alia

aa

Ex Ruinartio.

D

tormentorum genera proximâ ſeſſione. Hic autem in vinculis ferreis recipiatur in cuſtodia, & à nullo videatur in imo carceris.

ἢ ἐν ἀσφαλείᾳ σιδήρων γεγενημένος ἀναληφθήτω εἰς τὸ δεσμωτήριον, μηδενὸς αὐτὸν ὁρῶντος ἐπὶ τῆς εἱρκτῆς.

A N N O T A T A.

a Siſcia *inter Anazarbum & Mopſueſtiam, Ciliciæ civitates, ſita quidem erat; at neque Sciſciæ, neque Anazarbi habitam fuiſſe hanc ſecundam de SS. Martyribus quæſtionem, ſed Mopſueſtiæ, num.* 17 *Commentarii prævii oſtenſum eſt.*

b *Hanc Maximi ad* S. Tarachum *orationem meliùs exprimit apographum noſtrum Vaticanum hoc modo:* Οἴμμοι, Τάραχε, πάνυ τὸ γῆρας τίμιον τοῖς πλείοσι τῶν ἀνθρώπων εἶναι νομίζω· διὰ οὖν τὰ προσόντα σοι εἰς συμβουλίαν λογισμὸν, νουθετήσας σεαυτὸν μὴ θελήσεις τοῖς προτέροις σου λογισμοῖς καὶ σήμερον ἀποχρήσασθαι· ἀλλ᾽ ἵνα θύσας *&c.* Heu mihi, Tarache, multo ſenectutem (*ſubintelligo* tuam) pleriſque hominum in honore eſſe arbitror: itaque per eam, quæ in te eſt, animi prudentiam, à temet ipſo monitus, noles priſtinis mentis tuæ ſenſis hodie quoque abuti, ut pietatis laudem, oblato diis ſacrificio, conſequaris.

c *Verba Græca ſic ſonant:* Chriſtianus ſum: opto autem, ut tu principeſque tui, laude iſta omnique mentis cæcitate abjecta, meliora ac firmiora ſapiatis, & a Deo vero vivificemini.

d Si non eſſem ſobrius, *ſeu, niſi ſaperem.*

e *Græcè:* Nulla in re dolore me afficies *vel* lædes.

f *Græcè:* Ut clamet, dicite. *Apud Roſweydum præmittuntur hæc:* Extendite eum & nervis crudis cædite: Tarachus nihil reſpondit: &, cùm non ampliùs loqueretur, Maximus præſes dixit: Cædite *&c.*

B

g *Reſponſio* S. Tarachi *in textu Græco talis eſt:* Excuſſis mihi dentibus, fractiſque maxillis, clamare non poſſum.

E

h *Correctiùs apud Bigotium hæc ita leguntur:* Οὕτω μοι ὁμιλεῖς, ὡς παραιτησαμένου μου τὰς ὠμὰς σου ἐπινοίας, πείθου κἂν νῦν, ὅτι στερεός εἰμι ἐν πᾶσι, οἷς κατ᾽ ἐμοῦ πράττεις. Ita mecum agis, quaſi crudelia tua inventa averſato; perſuaſum ſaltem nunc habe, me fortem eſſe in omnibus, quæ adverſum me facis.

i *Interſere:* Neque, quibus deceptus ſervis, dæmones, neque pater tuus ſatanas facietis *&c.*

k *Adde ex textu Græco;* Et omnes, qui illos colunt: qui enim ſacrificat diis alienis, exterminabitur. Cæli enim terræque Domino offerenda eſt hoſtia non ſanguinis, ſed laudis in corde puro, quæ eſt veritatis in ipſum & ſcientiæ.

l *Græcè legitur:* Sacrifica Jovi, deo magno & inſpectori invicto.

m *Sequitur Græcè:* Quem ſororis ſuæ maritum, adulterum puellarumque corruptorem, ſcortatorem & profanum omnes poëtæ teſtantur, ne cætera ejus parum decora ac neſanda dicam, huic, inique ac impie, ſacrificare me jubes?

n *Interpres pro* τρέφω *legit* στρέφω; *hincque poſuit* converto *pro* alo. *Sequitur:* non mulctans te, *quod omiſit interpres; quòd verſioni ſuæ non quadraret.*

o Superimponite illum.

p *Græcè:* Utrimque arreptum ſuperimponite.

q *Sequitur:* Dicentes ipſi: Sacrifica, neque ſtulteſce.

r *Græcè legitur:* Vos deſpiciunt ob deorum contumelias cruciatos.

ſ *Apud Bigotium:* Ἀπώλοντο, εἰ μὴ μετανοήσωσιν, ἐφ᾽ οἷς ἔπραξαν, καὶ εἰ μὴ μετανοήσαντες δουλεύσωσι τῷ ζῶντι Θεῷ. Perierunt, niſi pœnitentiam de commiſſis egerint, ac pœnitentiam agentes ſervierint Deo viventi.

t *Græcè legitur:* Non uno ſupplicii genere reluctantem afficiam.

C

u *Græca ſic habent:* Nec eos, qui priùs me tibi rationem reddiderunt, neque me tantæ ignaviæ argue, nec callidis tuis ratiociniis morem nos gerere, & animi noſtri ſenſum te fallere, puta. Neque enim ii ſunt illi, qui legi patriæ renunciantes aſſentiantur inſaniæ tuæ, ſpem, quæ in Deo noſtro eſt, relinquentes: neque ego tantò minoris ero fidei & patientiæ in Dominum, Deum Servatoremque noſtrum; neque deos tuos novi; nec te, nec tribunal tuum metuo. Quare minas tuas perfice, pœnas inflige, inſtrumenta cruciatuum appara, quovis pacto Dei Servum aggredere, vim infer. *Verùm prolixior hæc videtur* Andronici *oratio, quàm ut primigenia cenſeatur.*

F

x *Verba Græca ſic reddo:* Nihil magni adverſus me facis ex iis, quæ per deos & imperatores tuos jurans, denuntiâſti mihi, *nempe te facturum, ſi tibi non obtemperâſſem.*

y *Vide lit.* x *in Annotatis ad cap. ſuperius.*

z Commentarienſium *erat reorum nomina in commentarios referre, erantque cuſtodes eorum.*

aa Male & ſceleſte; *ita interpres vertit vocem* κακωκάκως: *ſed legendum videtur:* κακὴν κακῶς, *ut ſenſus ſit:* Ne te malum malè perdam.

CAPUT

CAPUT III.

Tertia SS. Martyrum interrogatio.

Τρίτη ἐξέτασις ἐν Μαμψίσοις. Φλάβιος, Γάϊος, Νουμεριανός, Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Κάλει τοὺς τῆς ἀσεβοῦς θρησκείας τῶν Χριστιανῶν μύστας. Δημήτριος ἑκατοντάρχης εἶπεν· Ἑστήκασι, κύριε, δέομαί σου. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Καὶ νῦν τῇ τῶν πληγῶν ἀνοχῇ βούλει πεισθεὶς ἀπαλλαγῆναι, Τάραχε, τῆς ἀναιδοῦς σου ὁμολογίας, καὶ προσελθὼν θῦσον τοῖς θεοῖς, δι' οὓς τὰ πάντα συνέστηκεν. Τάραχος εἶπεν· Μὴ σοι καλῶς, μήτε αὐτοῖς, ἵνα δι' αὐτῶν ὁ κόσμος κυβερνᾶται, οἷς ἡτοίμασται τὸ πῦρ καὶ ἡ αἰώνιος κόλασις· οὐ μόνον δὲ αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν τοῖς ποιοῦσιν ὑμῖν τὸ θέλημα αὐτῶν. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Οὐ παύῃ, μιαρώτατε, βλασφημῶν; ἢ νομίζεις διὰ τῆς τοιαύτης ἀναισχυντίας νικᾶν; ὅτι τὴν κεφαλήν σου λαβὼν ἀπαλλάξω σε. B Τάραχος εἶπεν· Εἰ ἦν μοι συντόμως ἀποθανεῖν, οὐκ ἦν τοῦτο μέγα ἀγώνισμα. Νῦν δὲ ἐπιπλεῖον ποίει ὃ θέλεις, ἵνα μοι ἐν Κυρίῳ ἡ προσκοπὴ τῆς ἀθλήσεως αὐξηθῇ.

23 Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Ταῦτα πάσχουσι καὶ οἱ ἕτεροι δεσμῶται, οἱ ὑπὸ τῶν νόμων αἰκιζόμενοι. Τάραχος εἶπεν· Καὶ τοῦτό σοι τῆς ἀνοίας ἐστὶ καὶ τῆς πολλῆς τυφλότητος, μὴ γινώσκοντος, ὅτι οἱ μὲν τῆς ἀδικίας ἐργάται ταῦτα δικαίως ὑπομένουσιν· οἱ πάσχοντες δὲ διὰ Χριστὸν μισθὸν κομίζονται παρὰ αὐτοῦ. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Ἀνόσιε καὶ μιαρώτατε. Τίνα οὖν μισθὸν ἐκδέχεσθε τοῦ βίου κακῶς ἀπαλλάξαντες; Τάραχος εἶπεν· Οὐκ ἔξεστί σοι οὐδὲ ἐπερωτᾶν περὶ τούτου, οὐδὲ μανθάνειν τὴν ἀποκειμένην ἡμῖν ἀντιμισθίαν. Διὰ τοῦτο καὶ φέρομεν νῦν τὰς ἀπειλὰς τῆς ἀπονοίας σου. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Οὕτω μοι ὁμιλεῖς, ἀνόσιε, ὡς ὁμότιμός μου ὤν. Τάραχος εἶπεν· Ἐγὼ ὁμότιμός σου οὐκ εἰμί, ἀλλὰ μήτε γένωμαί ποτε, παρρησίαν δὲ ἔχω τοῦ φθέγγεσθαι, καὶ οὐδεὶς κωλῦσαι δύναταί με, διὰ τὸν ἐνδυναμοῦντά με Θεὸν διὰ Χριστοῦ. Μάξιμος εἶπεν· Ἐγώ σου τὴν παρρησίαν ταύτην ἐκκόψω, μιαρώτατε.

C

24 Τάραχος εἶπεν· Οὐδείς μου τὴν παρρησίαν ἀφαιρεῖται, οὔτε σύ, οὔτε οἱ αὐτοκράτορές σου, οὔτε ὁ πατήρ σου ὁ σατανᾶς, οὔτε οἱ δαίμονες, οὓς θρησκεύεις, πλανώμενος. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Ὅτι καὶ λαλῶ σοι, ἐν ἀπονοίᾳ σε καθίστησα, δυσσεβέστατε. Τάραχος εἶπεν· Ἑαυτῷ καταγίνωσκε. Ἐγὼ γάρ, ὡς οἶδεν ὁ Θεός μου, ᾧ λατρεύω, ὅτι καὶ τὸ πρόσωπόν σου βδελύσσομαι, οὐ μὴν δὲ καὶ ἀποκριθῆναί σοι ἤθελον. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Τὸ λοιπὸν λογισάμενος τὸ μὴ ἐπιπλεῖον αἰκίζεσθαί σε, θῦσον προσελθών. Τάραχος εἶπεν· Ἐγὼ καὶ ἐν τῇ πρώτῃ μου ὁμολογίᾳ τῇ ἐν Ταρσῷ, καὶ τῇ δευτέρᾳ ὁμοίως ἐξετάσει τῇ ἐν Μαμψίσοις*, ὡμολόγησα Χριστιανὸς εἶναί με*, καὶ νῦν ἐνταῦθα ὁ αὐτός εἰμι. Πείσθητί μοι, μάθε τὸ ἀληθές. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Ἀφ' οὗ σε βασανίσας ἀπολέσω, τί ὠφελήσεις μετανοῶν, πανάθλιε; Τάραχος εἶπεν· Εἰ μετενόουν, τὰς πρώτας σου πληγὰς καὶ δευτέρας ἐφοβούμην, καὶ ἐποίουν τὸ θέλημά σου. Νῦν δὲ ἑδραῖος ὢν οὐ φροντίζω σου ἐν Κυρίῳ· πρᾶξον ὃ θέλεις, ἀναιδέστατε.

* Ed. Μοψυεσίᾳ
* abundat με

25 Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Ἐπλεόνασά σου τὴν ἀναίδειαν ἐπιπλεῖον μὴ τιμωρούμενός σε. Τάραχος εἶπεν· Καὶ πάλαι ἔφην, καὶ νῦν λέγω· ἐξουσίαν ἔχεις εἰς τὸ σῶμά μου, πρᾶξον ὃ θέλεις. Μάξιμος εἶπεν·

Tertia interrogatio facta eſt in Anazarbo *a* civitate. Maximus dixit: Vocate nequiſſimos & impios Chriſtianos. Demetrius centurio dixit: Præſto ſunt, domine. Maximus dixit: Si *b* adhuc plagarum, & pœnarum *c*, & cuſtodiarum vincula contemnis, audi me, Tarache, & recede à confeſſione tua impia, unde lucrum non habes: ſed ſacrifica diis, quoniam per ipſos omnia ſtant *d*. Tarachus dixit: Numquam bene ſit illis *e*, ut per ipſos mundus gubernetur, quibus paratus eſt ignis & tormenta æterna; non ſolùm illis, ſed & omnibus, qui faciunt voluntatem illorum. Maximus dixit: Non quieſcis, iniquiſſime, blaſphemare? aut putas, quia per impudentiam ſermonum tuorum caput tibi abſcindam, & recedas *f*? Tarachus dixit: Si ſic eſſet, ut in compendio morerer, non magnum agonem habebam. Nunc autem fac, ut mihi in Domino creſcat agonizatio fidei.

Tertiò Maximus Anazarbi — b c d e E f

23 Maximus dixit: Talia patiuntur & pares tui, qui ſunt in vinculis, à * legibus moriuntur. Tarachus dixit: Hoc; quod dicis, ſtultitia eſt mentis tuæ: quoniam, qui operantur malum, malè cum ratione *g* moriuntur. Nos autem, qui malum neſcimus, ſed propter Deum patimur, mercedem ſperamus accipere cæleſtem à Deo noſtro. Maximus dixit: *h* Maledicte & nequam, quam mercedem exſpectatis, malè & ſceleſtè conſummantes? Tarachus dixit: Non tibi licet de hoc interrogare, neque ſcire, quam præparavit Deus nobis poſitam mercedem in cælis: propterea ſuſtinemus iram ſenſus ſui. Maximus dixit: Sic mihi loqueris, maledicte, tamquam conſors meus ſis? Tarachus dixit: Ego conſors tuus non ſum, ſed habeo poteſtatem loquendi, & nemo poteſt me compeſcere per eum, qui me confortat: hic eſt Deus. Maximus dixit: Ego poteſtatem, quam habes, eradicabo à te, nequiſſime.

S. Taracho, * ex — g h

F

24 Tarachus dixit: Nemo aufert à me poteſtatem iſtam, neque pater veſter ſatanas *i*. Maximus dixit: Vel quia loquor tibi in adlectatione *k*. Tarachus dixit: Adlectatio tua tecum ſit *l*. Ego enim, ſicut Deus novit, cui ſervio, quoniam vultus tuus mihi horreſcit, etiam vel loqui tecum* *m*. Maximus dixit: Jam nunc cogita apud te, ne in magna tormenta irruas. Accede, & ſacrifica. Tarachus dixit: Ego jam & in prima confeſſione mea *n*, & in ſecunda *o* ſimiliter confeſſus ſum, Chriſtianum me eſſe: & modò illud ſum, quod ſum. Crede mihi *p*, hoc non facio; non enim licet mihi ſacrificare. Maximus dixit: Quid poteſt duritia tua? quoniam tormentis te alligam, & poſtmodùm pœnitebis, ſtulte. Tarachus dixit: Si pœniterem, in primis pœnis & in ſecundis pœnituiſſem, & voluntati tuæ conſenſiſſem. Nunc autem fortis ſum in Domino: fac, quod vis, impudens.

cùm ad ſacrificandum diis — i k l
* *ſupple*: nollem — m n o p

25 Maximus præſes dixit: Verum dicis, quia impudens ſum, qui adhuc te ſuſtineo *q*. Tarachus dixit: Et tunc dixi, & nunc dico, habes poteſtatem corporis mei: fac, quod vis. Ma-

verbis illum compellere nequires, q

EX RUINARTIO.

Maximus dixit : Ligate eum, & ſuſpendite, quoniam ſtultus eſt. Tarachus dixit : Stultus ſi eſſem, ſimilis tibi eſſem, & voluntati tuæ acquieſcerem. Maximus dixit : Quoniam ſuſpenſus es, acquieſce & ſacrifica, antequam ſecundùm meritum tuum pœnas tibi adhibere faciam. Tarachus dixit : Etſi non liceat tibi univerſas pœnas mihi adhibere, quia militaris fui r : ſed ne exiſtimes, quia acquieſcam iniquitati tuæ. Omnes cogitationes pœnarum in me comple. Maximus dixit : Milites ſemper pro ſalute principum diis ſacrificant, ut promereantur dignitatem. Tu autem cùm ſis peſſimus, quòd & fugiſti militiam ſ, propterea oportet te majora pati tormenta.

Δήσαντες αὐτὸν ἀναρτήσατε, ἵνα μὴ ᾖ μωρός. Τάραχος εἶπεν· Μωρὸς εἰ ἤμην, ὅμοιος σου συνετίθουν σοι. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Ὡς ἀνήρτησαι, πείσθητί μοι, πρὶν ταῖς πρεπούσαις σοι βασάνοις ὑποπέσῃς. Τάραχος εἶπεν· Εἰ καὶ τὰ μάλιστα οὐκ ἔξεστί σοι κατὰ τοῦ σώματός μου, στρατιωτικὸν ὄντα, οὕτως παρανόμως βασανίζειν· πλὴν οὐ παραιτοῦμαί σου τὰς ἀπονοίας, πρᾶττε ὃ θέλεις. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Στρατιώτης ὑπὲρ εὐσεβείας θεοὺς τιμῶν καὶ σεβαστοὺς, δώρων καὶ προκοπῶν ἀξιοῦται. Σὺ δὲ ἀσεβέστατος ὤν, ἀρέσεως ἀτίμου τετύχηκας, διὸ χειρόνως σε βασανισθῆναι κελεύω.

percuti faciem, concidi labia, t

26 Tarachus dixit : Quid comminaris t? frequenter tibi dico : Fac, quod vis, impie. Maximus dixit : Noli putare, te ſemel damnari ; ſed particulatim te exterminabo, & reliquias tuas beſtiis dabo. Tarachus dixit : Quod facturus es, fac citiùs : noli ſermonibus promittere. Maximus dixit : Putas, quia mulierculæ aliquæ poſt mortem corpus tuum habent aromatibus B vel unguentis condire, iniquiſſime ? Nam & modò cogitabo, ut reliquias tuas exterminem. Tarachus dixit : Et nunc, quæ vis, corpori meo adhibe, & poſt mortem fac, quod vis. Maximus dixit : Sacrifica priùs. Tarachus dixit : Sæpiùs tibi dixi, ſtulte, quòd neque diis tuis, neque ignominiis veſtris ſacrificem. Maximus dixit : Frangite ei faciem, & concidite ejus labia. Tarachus dixit : Et ſi faciem meam exterminâſti, vivificâſti animam meam.

26 Τάραχος εἶπεν· Πρᾶττε ὃ θέλεις· πολλάκις γὰρ περὶ τούτου ἠξίωσά σε· τί ὅλως ἀναβάλλῃ; Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Μὴ νόμιζέ με οὕτως προστρίβεσθαί σοι, ὡς προεῖπον, ἵνα συντόμως σε ἀπαλλάξω τοῦ ζῆν· κατ᾿ ὀλίγον σε τιμωρούμενος, θηρίοις τὰ λείψανά σου παραδώσω. Τάραχος εἶπεν· Ὃ ποιεῖς, ποίει διὰ τάχους· μὴ λόγοις μόνον ἐπαγγέλλου. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Οἴει τὸ σῶμά σου μετὰ θάνατον ὑπὸ γυναικαρίων θεραπεύεσθαι καὶ μύροις ἀλείφεσθαι, μιαρώτατε; ἀλλὰ καὶ περὶ τούτου μελήσει μοι, ὥστε τὰ λείψανά σου ἀφανισθῆναι. E Τάραχος εἶπεν· Καὶ νῦν αἴκιζε τὸ σῶμά μου, καὶ ἀποκτείνας ποίει ὃ θέλεις. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Θῦσον προσελθὼν, φημὶ, τοῖς θεοῖς. Τάραχος εἶπεν· Εἶπόν σοι ἅπαξ, ἀναίσθητε, ὅτι οὔτε τοῖς θεοῖς σου θύω, οὔτε τοῖς βδελύγμασί σου προσκυνῶ. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Ἅψασθε αὐτοῦ τῶν παρειῶν, καὶ κατὰ τὰ χείλη αὐτοῦ διαρρήξατε. Τάραχος εἶπεν· Καὶ τὰς ὄψεις μου ἠράτισας καταισχύνας, μᾶλλον δὲ τὴν ψυχήν μου ἀνανεάζεις.

nihil tamen vel ſic proficiens, u

27 Maximus dixit : Exaſperas me, miſer ; & alius tibi apparebo u. Tarachus dixit : Ne putes me timidum ſermonibus tuis : paratus ſum tibi ad omnia, portans arma Dei. Maximus dixit : Quæ arma portas, maledicte ? Ecce, nudus es, totus vulneratus. Tarachus dixit : Tu ignoras. Non enim potes videre arma mea, quoniam cæcus es. Maximus dixit : Suſtineo omnem vanitatem tuam. Non enim perdurans in reſponſionibus tuis exaſperas me, ut ſemel morti te tradam. Tarachus dixit : Quid enim mali dixi, quòd non poſſis arma mea videre ? C quia nec corpore, nec corde purus es, ſed impius devorator Servorum Dei. Maximus dixit : Non rectè vivebas : ſed fallax huc uſque vixiſti ante tribunal meum x. Tarachus dixit : Nec talis eram, nec ſum fallax. Non enim dæmonia adoro, ſed Deum vivum, qui mihi dabit patientiam, & quid dicam, & quid loquar ad te.

27 Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· ἀναγκάζεις με, ἄθλιε, ἄλλως σοι προσενεχθῆναι. Τάραχος εἶπεν· Μή με λόγοις φοβερίζειν νόμιζε. Ἕτοιμός σοι εἰμὶ πρὸς πάντα, φέρων τὰ ὅπλα τοῦ Θεοῦ. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Ὅπλα ποῖα, τρισκατάρατε, φέρεις, εἰπὲ, γυμνὸς ὢν καὶ τραυματίας ὅλος; Τάραχος εἶπεν· Σὺ μὲν ἀγνοεῖς ταῦτα. Οὐδὲ γὰρ δύνασαι τὴν πανοπλίαν μου βλέπειν τυφλὸς ὤν. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Ἀνέχομαί σου τῆς μανίας. Οὐδὲ γὰρ διὰ τῶν ἀποκρίσεων παροξυνθεὶς, τοῦ σώματός σου θᾶττον ἀπαλλάξω σε. Τάραχος εἶπεν· Τί γὰρ φαῦλον εἶπον; ὅτι οὐ δύνασαι, φημὶ, βλέπειν τὰ κατ᾿ ἐμὲ, μὴ τῇ καρδίᾳ καθαρὸς ὤν, F ἀλλὰ ἀσεβέστατος καὶ πολέμιος τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Οὐκ ὀρθῶς ζῆν καὶ τὸ πρότερόν σε ὑπολαμβάνω, ἢ γόητα, ὥς φασί τινες, πρὸ τοῦ βήματος ὄντα. Τάραχος εἶπεν· Οὐκ ἐγενόμην τοιοῦτος, οὔτε νῦν εἰμι. Οὔτε γὰρ δαίμοσι λατρεύω, καθάπερ ὑμεῖς, ἀλλὰ Θεῷ τῷ διδόντι μοι τὴν ὑπομονὴν καὶ ὑποβάλλοντι μοι λόγον καὶ ἔτι* λαλήσω πρός σε.

* τί

obeliſcis mamillas aduri, præcidi aures, caput y

28 Maximus dixit : Abeſto à vanis cogitationibus tuis y. Sacrifica, ut de anguſtiis iſtis libereris. Tarachus dixit : Putas, me ſtultum eſſe & inſanum, ut non in Deo meo confidens vivam in ſæcula ? Nam tu ad horam temporalem curam corporis tui facis ; animam autem tuam occidis in ſæcula ſæculorum. Maximus dixit : Obeliſcos incendite, & ei ad mamillas* ponite. Tarachus dixit : Et pejora iſtis ſi feceris, non convertes Servum Dei, ut adorem ignominias & dæmonia. Maximus dixit : Afferte novaculam, & abſcindite aures ejus. Caput autem ejus radite, & prunas ei ſuperimponite. Tarachus dixit : Aures meas abſcidiſti, ſed aures cordis mei fortes ſunt & firmæ. Maximus dixit : De novacula excoriate caput ejus & prunas in capite ei imponite.

* *al.* maxillas *ſeu* aſcillas

28 Μάξιμος εἶπεν· Οὐδέν σε ὠφελήσουσιν οὗτοι οἱ λόγοι σου. Θῦσον, ἵνα τῶν αἰκισμῶν ἀπαλλαγῇς. Τάραχος εἶπεν· Δοκεῖς, με πάνυ μωρὸν εἶναι καὶ ἀνόητον, ἵνα μὴ τοῦ Θεοῦ μου ἀνατχόμενος ζήσω δι᾿ αἰῶνος; Ἀλλὰ σοῦ τοῦ μὲν πρὸς ὥραν ὠφελοῦντος τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν ἀποκτείνοντος εἰς αἰῶνα αἰῶνος. Μάξιμος εἶπεν· Ὀβελίσκους πυρώσαντες, πρόσθετε αὐτῷ κατὰ τῶν μαζῶν. Τάραχος εἶπεν· Καὶ πλείονα τούτων ἐὰν ποιήσῃς, οὐ πείσῃς τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ εἶξαί σοι, καὶ μιαρρὰς δαιμόνων προσκυνῆσαι. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Φέρετε ξυρὸν, καὶ ἀφέλετε αὐτοῦ τὰ ὦτα, καὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ξυρήσαντες, ἀνθρακίαν ζέουσαν πυρώσατε αὐτήν. Τάραχος εἶπεν· Τὰ ὦτά μου περιεῖλες, ἀλλὰ τῆς καρδίας μου στερεὰ ὄντα μένει βέβαια. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Τῷ ξυρῷ τὸ δέρμα περιέλετε τῆς μιαρᾶς κεφαλῆς αὐτοῦ, καὶ ζεούσης ἀνθρακίας πληρώσατε αὐτήν.

A 29 Τάραχος εἶπεν· Καὶ πᾶν τὸ σῶμά μου εἰ ἀποδείρῃς κελεύσεως σῆς, τοῦ Θεοῦ μου οὐκ ἀφίσταμαι τοῦ ἐνδυναμοῦντός με ὑπομένειν σου τὰ ὅπλα τῆς κακίας. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Λαβόντες τοὺς ὀβελίσκους τοὺς πεπυρωμένους, πρόσθετε τὰς μασχάλας αὐτοῦ. Τάραχος εἶπεν· Ἴδοι ὁ Θεὸς καὶ κρινάτω σε σήμερον. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Ποῖον Θεὸν ἐπικαλῇ, τρισκατάρατε, εἰπέ μοι. Τάραχος εἶπεν· Ὃν σὺ οὐ γινώσκεις ὄντα ἐγγὺς ἡμῶν, ὃς ἀποδώσει ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Οὐχ ἁπλῶς σε ἀναιρῶ, ἵνα, ὡς πάλαι εἶπον, τὰ λείψανά σου ἐν ὀθονίοις περιβάλωσι καὶ μυρίζουσαι προσκυνοῦσιν· ἀλλὰ κακὴν κακῶς σε ἀποκτείνας, καυθῆναι προστάξω, καὶ τὴν τέφραν τοῦ σώματός σου διαρανῶ. Τάραχος εἶπεν· Καὶ πάλαι σοι εἶπον, καὶ νῦν λέγω· ὃ θέλεις ποίει· ἐξουσίαν ἔλαβες ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Ἀναληφθεὶς εἰς τὸ δεσμωτήριον φυλαττέσθω τῇ ἑξῆς θηριομαχήσει· τὸν δὲ ἕτερον μετὰ τοῦτον προσάγαγε.

30 Δημήτριος ἑκατοντάρχης εἶπεν· Ἕστηκε, κύριε, δέομαί σου. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Ἐλογίσω ἑαυτὸν παραμυθησάμενος, μὴ τοῖς αὐτοῖς περιπεσεῖν, Πρόβε, οἷς καὶ σὺ πάλαι καὶ ὁ πρὸ σοῦ δυστυχέστατος ὑπομεμένηκεν· νομίζω δὲ τοῦτο καὶ πέπεισμαι ἑαυτῷ, ὅτι σὺ φρόνιμος ὢν μετέγνως θῦσαι θέλων, ἵνα παρ᾽ ἡμῶν τιμηθῇς, εὐσεβὴς τοῖς θεοῖς ἐπιδεχθείς· προσελθὼν τοῦτο πρᾶξον. Πρόβος εἶπεν· Ὁ λογισμὸς ἡμῶν εἷς ἐστιν, ὑπατικέ, καὶ γὰρ τῷ Θεῷ δουλεύομεν. Μὴ νόμιζε δὲ ἕτερόν τι ἀκούειν παρ᾽ ἐμοῦ, ἢ ἀκήκοας καὶ μεμάθηκας· ὠφελήσεις δὲ οὐδὲν κολακεύων, οὐδὲ πείσεις ἀπειλούμενος, οὐδὲ μαλάξεις μου τὸ ἀνδρεῖον, ἐν οἷς φλυαρῶν ὁμιλεῖς. Τολμηρότερος δὲ καὶ σήμερον παρέστηκά σοι· καὶ καταφρονῶ τῆς ἀπονοίας σου. Ὥστε τί περιμένεις *, ἀνόητε, καὶ τὴν μανίαν σου οὐ γυμνοῖς; Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Νῦν συνεφωνήσατε τοὺς θεοὺς ἀρνησάμενοι δυσσεβῆσαι; Πρόβος εἶπεν· Ἀληθῶς εἴρηκας. Νῦν οὐκ ἐψεύσω, καίτοι ἀεὶ ψευδόμενος· συνῃνέσαμεν* γὰρ κατὰ τὴν εὐσέβειαν καὶ ἄθλησιν καὶ ὁμολογίαν, διὸ καὶ ἐν Κυρίῳ ἀντιστήκαμεν* σου τῇ κακίᾳ. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Πρίν σε ἀτιμότερον ὑπομεῖναι παρ᾽ ἐμοῦ, σκεψάμενος ἀπαλλάττου τοιαύτης σου μωρίας καὶ ἐλέησας σεαυτόν, θέλησον ὡς πατρὶ πεισθῆναί μοι, εὐσεβήσας τοὺς θεούς.

B

*El. ἀναβάλλῃ

*συνεφωνήσαμεν

*ἀνθίσταμεν

31 Πρόβος εἶπεν· Ἐπὶ πάντα ὁρῶ σε ἄπιστον, ὑπατικέ. Ἀλλὰ πείσθητί μοι ὀμνύοντί σοι τὴν καλήν μου εἰς Θεὸν ὁμολογίαν· ὅτι οὔτε σύ, οὔτε οἱ δαίμονές σου, οἷς θρησκεύεις πλανώμενος, οὔτε ὁ πατήρ σου ὁ σατανᾶς, οὔτε οἱ δεδωκότες σοι καθ᾽ ἡμῶν τὴν ἐξουσίαν δύνανται ἀνατρέψαι ἡμῶν εἰς Θεὸν πίστιν καὶ εὔνοιαν. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Δήσαντες αὐτὸν καὶ περιζώσαντες ἐκ ἄκρων ποδῶν αὐτοῦ, λαβόντες ἀναρτήσατε. Πρόβος εἶπεν· Οὐ παύῃ δυσσεβῶν, ἀνοσιώτατε τύραννε, ὑπὲρ τῶν ὁμοίων σου δαιμόνων ἀγωνιζόμενος; Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Πείσθητί μοι πρὶν σε παθεῖν· φεῖσαι τοῦ σώματός σου· ὁρᾷς πόσα σοι πρόκεινται κακά; Πρόβος εἶπεν· Πάντα μοι τὰ ὑπὸ σοῦ γινόμενα, ὠφέλειά μου τῆς ψυχῆς γίνεται· διὸ ποίει ὃ βούλει. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Πυρώσαντες τοὺς ὀβελίσκους, πρόσθετε αὐτῷ κατὰ τῶν πλευρῶν, ἵνα μὴ ᾖ μωρός.

C

32 Πρόβος εἶπεν· Ὅσον σοι μωρὸς δοκῶ εἶναι, τοσούτῳ μᾶλλον τῷ Θεῷ μου φρόνιμός εἰμι. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Ἔτι πυρώσαντες τοὺς ὀβελίσκους, τὸν νῶτον αὐτοῦ διακαύσατε. Πρόβος εἶπεν· Πρόκειταί σοι τὸ σῶμά μου. Ἴδοι ὁ Θεὸς ἐξ οὐρανοῦ τὴν ταπείνωσίν μου καὶ τὴν ὑπομονήν μου καὶ δικάσει μεταξὺ σοῦ καὶ ἐμοῦ. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Ὃν ἐπικαλῇ, πανάθλιε, αὐτός σε παρέδωκεν κατ᾽ ἀξίαν τῆς

29 Tarachus dixit: Et ſi totum corpus meum decoriari jubeas, non recedo à Deo meo, qui me fortem facit ſuſtinere arma malitiæ tuæ. Maximus dixit: Tollite obeliſcos, & incendite nimis, & ſub alas ejus ponite. Tarachus dixit: Reſpiciat Deus hodie de cælo, & judicet. Maximus dixit: Quem Deum vocas, maledicte? Tarachus dixit: Quem tu neſcis z, qui reddet unicuique ſecundum opera ſua. Maximus dixit: Non ſic te perdam, ſicut antè dixi, ut reliquias tuas mulierculæ in linteamine involvant, & cum unguentis & odoribus adornent: ſed, male & ſceleſte aa, jubebo te comburi, & cinerem corporis tui in omnem ventum diſpergam. Tarachus dixit: Et antea dixi tibi, & nunc dico, fac, quod vis: habes poteſtatem in hoc ſæculo. Maximus dixit: Hic recipiatur in cuſtodiam, & ſervetur proximo muneri ad beſtias: alium autem offerte ante tribunal.

Ex Ruinartio.

excoriari, alaſque aduri jubet:

z

aa

30 Demetrius centurio dixit: Præſto eſt, Domine, Probus. Maximus Præſes dixit: Conſule tibi, ne in præteritas pœnas irruas, Probe. Nam ante te, qui voluerunt permanere in duritia ſua, poſtea pænituit eos. Et tu ſacrifica, ut à nobis honoreris, & à diis ſuſceptus ſis. Accede, & ſacrifica bb. Probus dixit: Senſus noſter unus eſt, Præſes, quia uni Deo vero ſervimus. Noli te putare à nobis aliud audire. Nam & audiſti, & didiciſti: quoniam non potes convertere nos, nec irâ tuâ virtutem noſtram extinguere cc. Audax præſto ſum tibi hodie, contemnens omnem contentionem tuam. Ergo quid exſpectas dd? Maximus dixit: Conſiliati eſtis invicem in malitia deos negare. Probus dixit: Nunc verum dixiſti, & non es mentitus ee. Conſiliati enim ſumus ſuper ſalutem veritatis noſtræ, ut fortes athletæ contraſiſtamus in Domino malitiæ tuæ. Maximus dixit: Antequam ſentias duritiam meam, conſiliare tibi, & recede ab his tormentis, & miſerere tui, ut pius ſis in deos ff.

nec minùs in S. Probo

E

bb

cc

dd

ee

ff

31 Probus dixit: In omnibus te video infidelem, Præſes. Sed crede mihi juranti tibi bonam eſſe confeſſionem in Jeſum-Chriſtum Dominum noſtrum: quoniam neque tu, neque dæmones, quibus errans ſacrificas, neque qui tibi dederunt iſtam poteſtatem in nobis, poſſunt pervertere à nobis fidem & caritatem, quam habemus in Domino. Maximus dixit: Cingite eum, & pedibus ſurſum ſuſpendite. Probus dixit: Non quieſcis delinquens, injuſte tyranne, ſuper ſimiles tibi dæmones agonizare? Maximus dixit: Crede mihi, antequam patiaris, conſule corpori tuo. Vides enim, quæ tibi præparantur mala. Probus dixit: Omnia, quæ à te facta fuerint mihi, in conſolationem animæ fiunt: ideo fac, quod vis. Maximus dixit: Ignite obeliſcos, & lateribus ejus apponite, ut non ſit ſtultus.

F

operam perdens.

r

32 Probus dixit: Quantùm tibi ſtultus videor, tantùm aſtutior ſum in lege Domini. Maximus dixit: Nimis ignite obeliſcos, & in dorſum ejus ponite. Probus dixit: Subjectum eſt tibi corpus meum. Videat Dominus de cælo humilitatem meam gg. Maximus dixit: Quem Deum vocas, miſer, ipſe tradidit te dignè voluntati tuæ hæc pati. Probus dixit:

obeliſcis candentibus ejus latera.

gg

Ex Ruinartio.

Deus noſter amator hominum eſt. Nulli hominum malè vult: ſed unuſquiſque *hh*, prout eſt illi, facit, habens liberum arbitrium. Maximus dixit: Infundite illi vinum, & carnes de ara mittite illi in os. Probus dixit: Videat Dominus, & reſpiciat de altiſſimis ſedibus ſuis vim, quam patior, & judicet judicium meum. Maximus dixit: Multa ſuſtinuiſti, miſer, ecce, jam de ſacrificio accepiſti. Quid habes facere? Probus dixit: Nihil magnum feciſti, mittens mihi *ii* de inquinamentis veſtris, & infudiſti mihi vinum, vim faciens. Deus ſcit voluntatem meam.

hh

ii

33 Maximus dixit: Manducâſti, & bibiſti inde. Sed profitere hoc te facturum, ut à vinculis iſtis libereris. Probus dixit: Numquam tibi bene ſit, ut vincas propoſitum meum, & inquines confeſſionem meam. Hoc enim ſcire debes, quoniam & ſi omne inquinamentum ararum tuarum *kk* totum liquas & infundis mihi, nihil inde inquinabor. Scit enim Deus, & videt vim, quam patior. Maximus dixit: Ignite obeliſcos, & ſuris ejus imponite. Probus dixit: Neque ignis tuus, neque tormenta tua, neque pater tuus ſatanas poteſt pervertere ſervum Dei à confeſſione ſua. Maximus dixit: Nec unum locum habes ſanum in corpore tuo. Quid habes facere *ll*? inſenſate & miſer? Probus dixit: Inde corpus meum tibi tradidi, ut anima mea ſana ſit, & incorrupta. Maximus dixit: Clavos acutos uſtulate, & in manibus ejus figite. Probus dixit: Gloria tibi, Domine, quoniam & manus meas dignatus es crucifigi in nomine tuo. Maximus dixit: Multa tormenta vanum te fecerunt.

ſuraſque aduri, infigi m-nibus clavos,

kk

B

ll

34 Probus dixit: Multa poteſtas non ſolùm fatuum, ſed & cæcum te fecerunt: quod enim facis, neſcis. Maximus dixit: Injuſte, inſenſatum me dicis, & cæcum auſus es me dicere, quoniam ſuper pios deos agonizor? Probus dixit: Utinam cæcus eſſes oculis, & non corde! nunc autem cùm te ſperas videre, in tenebris es, & non vides. Maximus dixit: Debilis toto corpore, inique, audes talia in me dicere, quoniam adhuc oculos tuos ſanos dimiſi in te? Probus dixit: Etſi oculi mei non ſint in corpore meo, propter iniquitatem tuam, ſed oculi cordis mei non poſſunt excæcari ab homine. Maximus dixit: Ego ejiciam oculos tuos, & in hoc cruciabo te, inſenſate. Probus dixit: Noli ſolùm ſermonibus hæc promittere, volens intimidare ſervum Dei: ſed ſi verè perfeceris, quod dicis, non triſtabor. Inviſibilem enim oculum nocere non poteris. Maximus dixit: Pungite oculos ejus, ut vivens minutatim *mm* à lumine iſto ſeparetur. Probus dixit: Ecce & oculos corporis mei abſtuliſti: ſed numquam tibi bene ſit, crudeliſſime tyranne, ut poſſis oculos interiores tollere.

oculoſque

C

mm

35 Maximus dixit: Totus in tenebris es, inique, & talia loqueris? Probus dixit: Si ſcires tenebras, quæ ſunt in te, magnificares me, impie. Maximus præſes dixit: Mortuus es totus in carne, & non ceſſas de multiloquio, iniquiſſime? Probus dixit: Uſquequò habeo ſpiritum meum in me, non tacebo in Deo meo, qui me fortem facit. Maximus dixit: Poſt iſta tormenta vivere te ſperas? aut putas dimittam te lætum mori? Probus dixit: In hoc pugnam agonizor, ut confeſſionem bonam & integram perficiam, & à te occidar ſine miſericordia.

expungi:

προαιρέσεως σου ταῦτα πάσχειν. Πρόβος εἶπεν· Ὁ Θεός μου φιλάνθρωπος ὢν οὐδενὶ κακῶς ἀνθρώπῳ θέλει· ἀλλὰ ἕκαστος τὸ συμφέρον οἶδεν ἑαυτῷ, αὐτεξούσιος ὢν, καὶ κύριος καθ' ἑαυτὸν τοῦ ἰδίου λογισμοῦ. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Ἐκχέατε αὐτῷ οἶνον ἐκ τῶν βωμῶν, καὶ κρέας βάλετε εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ. Πρόβος εἶπεν· Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ υἱὲ τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ἴδε ἐξ ὕψους ἁγίου σου τὴν βίαν, καὶ κρῖνον τὴν κρίσιν* μου. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Πολλὰ ὑπομεμενηκὼς, ταλαίπωρε, ἴδε, τῶν βωμῶν ἀπεγεύσω, τί λοιπὸν ἔχεις ποιῆσαι; Πρόβος εἶπεν· οὐδὲν μέγα ἔπραξας, ἄκοντί μοι τῶν ἀκαθάρτων σου θυσιῶν ἐκχέας τῇ βίᾳ σου, ἵνα* οἶδεν ὁ Θεὸς τὴν προαίρεσίν μου.

D

*Ed. δίκlω

*Ed. ἀλλὰ

33 Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Καὶ ἔφαγες καὶ ἔπιες, ἀναίσθητε. Ἐπαγγέλου καὶ ἑαυτῷ τοῦ πράττειν, ἵνα καθαιρεθῇς τῶν δεσμῶν σου. Πρόβος εἶπεν· Μή σοι καλῶς, παράνομε, ἵνα νικήσῃς μου τὴν πρόθεσιν, καὶ βεβηλώσῃς μου τὴν ὁμολογίαν. Τοῦτο δὲ γίνωσκε, ὅτι εἰ καὶ τῶν ἀκαθάρτων σου βρωμάτων ὅλων ἐκχέῃς μοι, οὐδέν με βλάψεις. Τὴν γὰρ βίαν μου ὁρᾷ ὁ Θεὸς ἐν οὐρανῷ. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Καύσαντες τοὺς ὀβελίσκους, τὰς κνήμας αὐτοῦ διαφλέξατε. Πρόβος εἶπεν· Οὔτε τὸ πῦρ σου, οὔτε αἱ βάσανοί σου, οὔτε, ὡς πολλάκις εἴρηκα, ὁ πατήρ σου Σατανᾶς πείσει τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ ἀποστῆναι τῆς εἰς τὸν ἀληθινὸν Θεὸν ὁμολογίας. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Οὐδὲν τοῦ σώματός σου ἔχεις ὑγιὲς τὸ λοιπὸν, καὶ ἔτι ἀσυνετεῖς, ταλαίπωρε; Πρόβος εἶπεν· Τὸ σῶμά μου διὰ τοῦτο ἐξέδωκά σοι, ἵνα ἡ ψυχή μου ὑγιὴς διαμείνῃ καὶ ἄσπιλος. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Ἥλους ὀξεῖς πυρώσαντες πείρατε τὰς χεῖρας αὐτοῦ. Πρόβος εἶπεν· δόξα σοι, Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ, ὅτι καὶ τὰς ἐμὰς χεῖρας κατηξίωσας ἡλωθῆναι ὑπὲρ τοῦ ὀνόματός σου. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Αἱ πολλαὶ βάσανοι, Πρόβε, μωρότερόν σε γενέσθαι παρασκευάζουσιν.

E

34 Πρόβος εἶπεν· Ἡ πολλή σου ἐξουσία καὶ ἡ ἀμέτρητος κακία, ὦ Μάξιμε, ἀληθῶς οὐ μόνον μωρὸν, ἀλλὰ καὶ τυφλόν ἐποίησάν σε· ἃ γὰρ πράττεις, οὐ γινώσκεις. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Ἀνόσιε, μωρὸν καὶ τυφλὸν τολμᾷς λέγειν τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας θεῶν ἀγωνιζόμενον; Πρόβος εἶπεν· Εἴθε τυφλὸς ἦς τοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ μὴ τῇ καρδίᾳ· νῦν δὲ νομίζων βλέπειν, ἐν σκότει τυγχάνεις ὤν. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Ἀνάπηρος ὢς ὅλον τὸ σῶμά σου αἰτιάσαι με, δύστηνε, ὅτι καὶ τοὺς ὀφθαλμούς σου εἴασα ἀκμὴν ὑγιεῖς εἶναι; Πρόβος εἶπεν· Εἰ καὶ οἱ ὀφθαλμοί μου μὴ ὦσιν ἐν τῷ σώματί μου διὰ τὴν σὴν ὠμότητα, ἀλλ' οἱ ἐν τῇ καρδίᾳ μου τυφλωθῆναι ὑπὸ ἀνθρώπων οὐ δύνανται. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Ἐγὼ ἐκκόψας τοὺς ὀφθαλμούς σου, καὶ ἐν τούτῳ σε τιμωρήσομαι, ἀνόητε. Πρόβος εἶπεν· Μή μοι μόνον λόγοις ἐπαγγέλου· οὐ γὰρ φοβερίσῃς τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ εἰ καὶ ἔργοις τοῦτο πράξεις, οὐ λυπήσεις με. Τὸν γὰρ ἀόρατον ὀφθαλμόν μου οὐκ ἂν ἀδικῆσαι δυνηθῇς. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Ἐκκεντήσατε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, ἵνα κἂν ζῶν ὀλίγον τοῦ φωτὸς ἀποστερηθῇ. Πρόβος εἶπεν· Ἴδε καὶ τοὺς ὀφθαλμούς μου τοῦ σώματος ἔλαβες, ἀλλὰ μή σοι καλῶς, ὠμότατε τύραννε, ἵνα δυνηθῇς ἐμοῦ τοῦ ζῶντος ὀφθαλμοῦ στερῆσαι.

F

35 Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Ὅλος ὢν ἐν τῷ σκότει, ταλαίπωρε, λαλεῖς; Πρόβος εἶπεν· Εἰ ᾔδεις τὸ ἐν σοὶ σκότος, ἐμακάριζές με, δυσσεβέστατε. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Νεκρὸς ὢν ὅλον τὸ σῶμά σου, τοῦ φλυαρεῖν οὐκ ἀφίστασαι, δύστηνε; Πρόβος εἶπεν· Ἕως ὅτε τὸ πνεῦμά μου ἐν ἐμοὶ μένῃ, οὐ παύσομαι λαλῶν ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Θεῷ διὰ Χριστοῦ. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Μετὰ ταύτας βασάνους ζῆν ἔτι προσδοκᾷς, καὶ οὐκ οἶδας ὅτι οὐδὲ σεαυτῷ σε ἀποθανεῖν καταλείψω. Πρόβος εἶπεν· Εἰς τοῦτο ἀθλῶ σοι καὶ ἀγωνίζομαι, ἐπικατάρατε, ἵνα ἡ καλή μου ὁμολογία τελεία γίνηται, σοῦ μὲν ὁπωσδήποτε ἀποκτέναντος,

A νοντος, ἀνελεῆμον καὶ μισάνθρωπε. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Κατ' ὀλίγον σε ἀναιρῶ ταῖς πληγαῖς, ὡς ἄξιος εἶ. Πρόβος εἶπεν· Ἐξουσίαν ἔχεις, ὑπερήφανε, τυράννοις ὑπηρετῶν. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Ἄρατε αὐτὸν, καὶ δήσαντες σιδήροις φυλάξατε εἰς τὸ δεσμωτήριον, μήτις τῶν ὁμοφύλων αὐτοῖς πλησιάζων μακαρίζῃ αὐτοῖς, ἐφ' οἷς ἀσεβοῦντες ὑπομεμενήκασι παρ' ἐμοῦ, δηλαδὴ μετὰ τὴν δικασίμην θηρίοις παραδοθησόμενοι*. Κάλει τὸν ἀνοσιώτατον Ἀνδρόνικον.

*Ed. Big. παραδοθήσεσθαι μέλλοντας

36 Δημήτριος ἑκατοντάρχης εἶπεν· Ἕστηκε, κύριε, δέομαί σου. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Κἂν νῦν τὸ νέον σου τῆς ἡλικίας ἐλεήσας, Ἀνδρόνικε, σώφρονα λογισμὸν ἔδωκας ἑαυτῷ τοῦ εὐσεβῆσαι εἰς τοὺς θεούς; ἢ ἔτι τῇ προτέρᾳ μανίᾳ κέχρησαι τῇ μηδέν σε ὠφελῆσαι δυναμένῃ; εἰ μὴ βουληθείης ἀνέχεσθαί μου, καὶ θῦσαι τοῖς θεοῖς, καὶ τοῖς τε αὐτοκράτορσι τιμὴν τὴν δέουσαν ἀπονεῖμαι, οὐχ ἕξεις παρ' ἐμοῦ τινὰ παραμυθίαν οἴκτου οὐδεμίαν. Ὥστε προσελθὼν θῦσον καὶ σώθητι. Ἀνδρόνικος εἶπεν· Μή σοι καλῶς εἴη, πάσης ἀληθείας ἐχθρὲ καὶ ἀλλότριε, καὶ θηρίων ἀναιδέστατε τύραννε· τὰς ἀπειλάς σου πάσας ὑπήνεγκα, καὶ νῦν πείθειν με δοκεῖς, ἐφ' οἷς ἀσε-

B βῶν καὶ τοὺς τοῦ Θεοῦ δούλους τιμωρούμενος κελεύεις παρανομεῖν; Ἀλλ' οὐ λύσεις μου τὴν ὁμολογίαν πρὸς Θεόν. Ἕστηκα γὰρ ταῖς ὠμοτάταις ἐπινοίαις σου ἀγωνιζόμενος ἐν Κυρίῳ, καὶ δείξω σοι τὴν νεανίαν καὶ εὔτονον φρόνησιν τῆς ψυχῆς μου. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Δοκῶ σε μαίνεσθαι, καὶ δαιμόνιον ἔχεις. Ἀνδρόνικος εἶπεν· Δαιμόνιον εἰ εἶχον, ἐπειθόμην ἄν σοι. Νῦν δὲ ἄνευ δαίμονος ὢν οὐ πείθομαι. Δαίμων δὲ ὅλως εἶ καὶ τὰ τῶν δαιμόνων πράττεις. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Καὶ οἱ πρότερόν σου ἔλεγον, ἅπερ ἤθελον πρὸ τῶν βασάνων· ὕστερον δὲ τῇ τῶν πληγῶν ὠμότητι πεισθέντες εὐσεβῆσαι τοῖς θεοῖς, εὐγνώμονες γεγόνασι περὶ τοὺς σεβαστοὺς, καὶ σπείσαντες αὐτοῖς ἐσώθησαν. Ἀνδρόνικος εἶπεν· Οὐδὲν ἔξωθεν τῆς κακῆς σου φρονήσεως λέγεις ψευδόμενος· καὶ γὰρ οἷς θρησκεύεις πλανώμενος, οὐχ ἑστήκασιν ἐν ἀληθείᾳ· ψεύστης γὰρ ὑπάρχεις, ὡς καὶ ὁ πατήρ σου. Διὸ κρινεῖ σε ὁ Θεὸς ἐν τάχει, ὑπηρέτα τοῦ σατανᾶ καὶ πάντων τῶν δαιμόνων. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Εἰ μή σοι χρήσωμαι ὡς ἀσεβεστάτῳ καὶ καθαιρήσω σοι τὸ εὔτονον. Ἀνδρόνικος εἶπεν· Οὐ φοβηθήσομαι οὔτε τὰς ἀπειλάς σου ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ μου.

C

37 Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Προσαγάγετε πῦρ καὶ κατ' ὀλίγον δεσμεύσαντες προσάψατε τῇ κοιλίᾳ αὐτοῦ. Ἀνδρόνικος εἶπεν· Ἐὰν καὶ ὅλως καυθήσομαι ὑπὸ σοῦ, καὶ ἔτι ἐμπνέω, οὐ νικήσεις με, ἐπικατάρατε τύραννε. Πάρεστι γὰρ ὁ ἐνδυναμῶν με Θεὸς, ᾧ λατρεύω. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Ἕως πότε οὐ πείθῃ μωρὸς ὤν; κἂν ἑαυτῷ θέλησον ἀποθανεῖν. Ἀνδρόνικος εἶπεν· Ἕως ὅτε ζῶ, νικῶ σου τὴν κακίαν, ὅλως ὑπὸ σοῦ ἀναιρεθῆναι σπουδάζων· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ καύχημά μου ἐν Θεῷ. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Προσαγάγετε αὐτῷ τοὺς ὀβελίσκους πεπυρωμένους κατὰ τῶν μεσοδακτύλων. Ἀνδρόνικος εἶπεν· Ἀσύνετε καὶ Θεοῦ πολέμιε, πάσης ἐπινοίας τε τοῦ σατανᾶ μεστὸν ὅλον*, ὁρῶν τὸ σῶμά μου καταπεφλεγμένον ὑπὸ τῶν βασάνων σου, νομίζεις ἔτι με φοβεῖσθαι τὰς ἐπινοίας σου; Ἔχω δὲ τὸν Θεὸν ἐν ἐμοὶ ᾧ λατρεύω διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καταφρονῶ σου. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Μωρὲ, τοῦτο οὐκ οἶδας, ὅτι ὃν ἐπικαλῇ ἄνθρωπόν τινα γεγενημένον κακοῦργον, ὑπὸ ἐξουσίᾳ δὲ Πιλάτου τινὸς ἡγεμόνος ἀνηρτῆσθαι σταυρῷ, οὗ καὶ ὑπομνήματα κατάκειται.

*forte μεστὸς ὅλος

38 Ἀνδρόνικος εἶπεν· Φιμώθητι, ἐπικατάρατε,

Maximus dixit: Paullatim te plagis interficiam, ut dignus es. Probus dixit: Habes poteſtatem, miniſtrans impiis & tyrannis. Maximus dixit: Tollite, & ligate eum, & ſervate in cuſtodia: & nemo de ſodalibus eorum accedens magnificet eos, ſuper quod impii permanſerunt: à me autem proximo munere *nn* tradentur ad beſtias. Alium ſequentem ejus offerte injuſtiſſimum Andronicum. Ex Ruinartio. *nn*

36 Demetrius centurio dixit: Præſto eſt, Domine. Maximus præſes dixit: Vel nunc ætati tuæ conſule. Prudenti ſenſu cogitâſti tibi, ut ſis pius in deos? An adhuc in præterita immanitate voluntatis perſeveras, quæ tibi prodeſſe non poteſt? ſed voluntati meæ conſenti, & ſacrifica diis, quos & ipſi principes honorant; honores autem reddent, quos & tu accipies. Nam nullam aliter à me conſolationem invenies *oo*. Ergo accede, & ſacrifica, & ſalvus eris. Andronicus dixit: Numquam tibi bene ſit, ab omni veritate aliene, atrocitate ferarum plene tyranne, omnem crudelitatem tuam oſtendis: & nunc quaſi perſuadebis mihi, in quo impiè ſervos Dei crucians, jubes me extra legem facere *pp*? Sed non ſolves confeſſionem meam, quam habeo in Deo. Aſſiſto duritiæ tuæ, & cogitationibus tuis agonizor in Domino. Oſtendam tibi ætatis continentiam, & virtutem ſapientis animæ. Maximus dixit: Videris mihi quaſi rabidiare, & dæmonium habere. Andronicus dixit: Si dæmonium haberem, conſentirem tibi. Nunc autem ſine dæmonio ſum, quia dæmoniis non acquieſco. Tu autem dæmon es totus, & quæ dæmoniorum ſunt, ipſa operaris. Maximus dixit: Qui ante te voluerunt loqui, multa ante tormenta locuti ſunt, quæ voluerunt; poſtea autem à plagis & pœnis, quæ eis appoſitæ ſunt, confeſſi ſunt ſe eſſe pios diis & principibus ſacrificantes, & ſalvati ſunt. Andronicus dixit: Nihil extraneum operaris malitiæ cogitationis tuæ, mendacium dicens. Nam quos colis, numquam in veritate ſteterunt. Judicet te Deus citiùs, omnium malorum miniſter *qq*. Maximus dixit: Si non ſic egero, ſicut impius ero, deponam omnem ſuperbiam & virtutem tuam *rr*. Andronicus dixit: Non timeo te, neque iram tuam. Reſiſtam tibi in nomine Domini Dei mei.

S. Andronico verò, non minùs in fide conſtanti, *oo* E *pp* *qq* *rr* F

37 Maximus dixit: Date papyrum, & manipulos inde facite, & apponite ignem ventri ejus. Andronicus dixit: Etſi totus arſero, & fuerit in me ſpiritus, non me vinces, maledicte. Præſto eſt enim, qui me confortat Deus meus, cui ſervio. Maximus dixit: Quouſque non acquieſces, inſenſate? Vel quæris leto tuo mori? Andronicus dixit: Uſquequo vivo; vincam malitiam tuam. Totus feſtino a te interfici: gloria enim eſt mihi in Deo. Maximus dixit: Incendite obeliſcos, & candentes ponite inter digitos ejus. Andronicus dixit: Inſenſate, & Dei contemptor, omni cogitatione ſatanæ plenus es totus. Vides enim corpus meum uſtulatum à pœnis tuis; & putas, quoniam timeo cogitationes tuas? Sed habeo Chriſtum in me: contemno te. Maximus dixit: Iniquiſſime, non ſcis, quem invocas Chriſtum, hominem quemdam *ſſ* factum ſub cuſtodia Pontii Pilati punitum *tt*, cujus & Acta repoſita ſunt *uu*.

ventrem aduri, obeliſcos ignitos digitis inſeri; *ſſ* *tt* *uu*

38 Andronicus dixit: Obmuteſce, ſpiritus im-

Ex Ruinartio. *cū neque ſic flecteretur,*

immunde. Non enim licet tibi loqui de hoc, inique. Si enim dignus eſſes, non deliquiſſes in ſervos Dei. Nunc autem ab ſpe ejus alienatus es. Non enim te ſolùm perdidiſti, ſed & eos, qui conſentiunt tibi, quibus vim facis, iniquiſſime. Maximus dixit: tu autem quod lucrum habes, immaniſſime *xx* omnium, fide & ſpe hominis, quem dicis Chriſtum? Andronicus dixit: Lucrum magnum habeo, & habebo mercedem propter hæc omnia, quæ ſuſtineo. Maximus dixit: Nolo tormentis aliis pœnas tibi adjicere, aut ſemel te morti tradere, ſed beſtiis te faciam dari, ut videas membra tua ſingula à beſtiis corrumpi ante exitum animæ tuæ. Andronicus dixit: Inſenſate, & Dei contemtor, omni cogitatione ſatanæ plenus es totus, qui omnium beſtiarum ferocior es, & omnium homicidarum ſceleſtior, qui nihil delinquentes, neque accuſatores habentes pœnis interficis, ſicut homicidas. Ideo Deo meo ſervio, & condemno *yy* omnes auſteritates tuas. Adhibe ergo, ſi qua putas tormenta, iniquiſſime, & invenies in Chriſto Domino meo virtutem meam.

xx *yy*

D

οὐκ ἐξεστίν σοι λέγειν. οὐ γὰρ ἄξιος εἶ λαλῆσαι περὶ τούτου, ἀσεβέστατε· εἰ γὰρ ἦς ἄξιος, μακάριος ὤν, οὐκ ἠσέβεις εἰς τοὺς δούλους αὐτοῦ. Νῦν δὲ τῆς εἰς αὐτὸν ἐλπίδος ἠλλοτριωμένος, οὐ μόνον ἑαυτὸν ἀπώλεσας, ἀλλὰ καὶ βιάζῃ τοὺς αὐτοῦ, παρανομώτατε. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Σὺ δὲ τί ὠφελήσεις, ἀπονενοημένος ὤν, τῇ πίστει καὶ τῇ ἐλπίδι τοῦ κακούργου, ὅνπερ λέγεις, Χριστοῦ; Ἀνδρόνικος εἶπεν· Καὶ ὠφελήθην καὶ ὠφεληθήσομαι δι' ὧν καὶ ταῦτα ὑφίσταμαι. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· * βούλομαί σε βασανιστηρίοις χρησάμενος συντόμως ἀπαλλάξαι· ἀλλὰ θηρίοις παραδοθεὶς ἕκαστον τῶν μελῶν σου ἀναλισκόμενον ὁρῶν τοῦ ζῆν ἀπαλλάξεις. Ἀνδρόνικος εἶπεν. Σὺ γὰρ οὐ πάντων τῶν θηρίων ἀγριώτερος εἶ, καὶ πάντων τῶν ἀνδροφόνων ἀποτομώτερος, ὅτι τοὺς οὐδὲν ἠδικηκότας ἢ κατηγορουμένους ἐπ' ἀδικίᾳ τινὶ ἐτιμωρήσω ὡς φονέας; ὅθεν ἐγὼ τῷ Θεῷ μου λατρεύω ἐν Χριστῷ, οὐ παραιτοῦμαί σου τὰς ἀπειλάς. Πρόσταγε, εἴ τι νομίζεις, βασανιστήριον χαλεπώτατον, καὶ εὑρήσεις τὸ ἀνδρεῖον μου.

adde οὐ

B

39 Maximus dixit: Aperite os ejus, & immittite ei carnes de ara, & infundite ei vinum. Andronicus dixit: Domine Deus meus, vide vim, quam patior. Maximus dixit: Quid jam habes facere, maledicte dæmon? In quos pius eſſe noluiſti, ut ſacrificares, jam guſtâſti de ara illorum. Andronicus dixit: Inſenſate & tyranne, vim patientem cum periculo perſudiſti me eo, quod non me coinquinat, quia non voluntariè hoc feci: ſicut ſcit Deus, qui ſcrutatur cogitationes, qui potens eſt liberare me ab ira ſatanæ & miniſtrorum ejus. Maximus dixit: Quouſque inſenſatus & inſcius loqueris ea, quæ te non ſalvabunt? Andronicus dixit: Ego ſalutem meam à Deo exſpecto; ignorans autem ſum, ſi dolens iſta ſuſtineo *zz*. Maximus dixit: Uſquequo ſtultitiâ ſeduceris, inſipiens? faciam tibi linguam incidi, ut vel ſic non multum loquaris. Inde me contemnis, quoniam adhuc ſuſtineo, & vanum te feci. Andronicus dixit: In hoc te peto, ut abſcindas à me labia mea, & linguam, in quibus putas inquinamenta tua immiſiſſe.

carnes profanas in os ingeri. *zz*

E

39 Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Ἀνοίξαντες αὐτοῦ πρῶτον τὸ στόμα, ἐμβάλετε αὐτῷ κρέας τῶν βωμῶν, καὶ ἐγχέατε αὐτῷ οἶνον. Ὁ δὲ Ἅγιος εἶπεν· Κύριε ὁ Θεός μου, ἴδε τὴν βίαν μου. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Τί λοιπὸν ποιεῖς, κακόδαιμον, εἰς οὓς εὐσεβῆσαι οὐκ ἠθέλησας καὶ θῦσαι, ἴδε ἀπεγεύσω ἐκ τῶν βωμῶν. Ἀνδρόνικος εἶπεν· Μωρὲ καὶ τυφλὲ καὶ ἀνόητε τύραννε, βιαζόμενος μετὰ ἀνάγκης ἐνέχεάς μοι· οἶδεν ὁ Θεός, ὃς ἐμβατεύει τοὺς λόγους, ὃς καὶ δυνατός ἐστι ῥύσασθαί με ἀπὸ τῆς ὀργῆς τοῦ Σατανᾶ καὶ τῶν ὑπηρετῶν αὐτοῦ. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Ἕως πότε μωραίνεις τὰ μηδέν σε ὠφελοῦντα. Ἀνδρόνικος εἶπεν· Ἐγὼ καὶ τὴν ὠφέλειαν προσδοκῶν ἐκ Θεοῦ ὑπομένω ταῦτα. Ἀλλὰ σὺ οὐκ ἐπίστασαι, ἃ ἀποβλεπόμενος καρτερῶ. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Ἕως πότε μωραίνεις; γλωσσοτομήσω σε, ἵνα καὶ οὕτως μὴ φλυαρῇς. Καταγινώσκεις μου, ὅτι ἀνεξικακῶν μωρότερον σε ἐποίησα γενέσθαι. Ἀνδρόνικος εἶπεν· Εἰς τοῦτο ἀξιῶ, περίελέ μου τὰ χείλη καὶ τὴν γλῶτταν, ἐν οἷς ἔδοξας τὰ μιάσματά σου ἐπιβεβλῆσθαί μοι.

C

40 Maximus dixit: Uſquequo ſuſtines, inſipiens, poſitum te in pœnis? Ecce, ſicut præcepi, guſtâſti de ſacrificiis. Andronicus dixit: Numquam tibi bene ſit, tyranne, neque his, qui tibi dederunt poteſtatem iſtam, ut acquieſcam tibi, & inquinamenta immundorum ſacrificiorum veſtrorum guſtem. Tu autem ſcito, quid egiſti cum ſervis Dei. Videat Altiſſimus, & judicet te *aaa*. Maximus dixit: Maledicis principes, ô malum caput, qui diuturnam & almam pacem præſtiterunt *bbb*. Andronicus dixit: Ego maledixi & maledico poteſtates, & ſanguibibulos, qui ſæculum everterunt, quos Deus brachio ſuo alto evertat, & conterat, & perdat, & det ſuper eos iram; ut ſciant quid agant in ſervos Dei. Maximus dixit: Mittite ferrum in os ejus, & excutite ei dentes, & malam & blaſphemam linguam excidite, ut diſcat non blaſphemare in principes. Dentes autem ejus & blaſphemam linguam tollite, & comburite, & cinerem facite, & ubique ſpargite, ut nemo de conſortibus ejus impiis, aut de mulierculis aliqua colligat, aut ſervet, quaſi pretioſum aliquid aut ſanctum æſtimet. Ipſum

dentes excidi, linguamque præcidi jubet. *aaa* *bbb*

F

40 Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Ἀνόητε, διὸ μέχρι τοῦ νῦν καρτερεῖς τιμωρούμενος; Ἴδε τοῦτον, ὡς εἶπον, ἀπεγεύσω. Ἀνδρόνικος εἶπεν· Μή σοι καλῶς εἴη, τύραννε μιαρώτατε, μήτε τοῖς τὴν ἐξουσίαν ταύτην δεδωκόσι σοι, ἵνα ἐγὼ τῶν ἀσεβεστάτων θυσιῶν ἀλισγηθῶ. Σὺ δὲ ὄψει τί ἐποίησας κατὰ τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ. Μάξιμος εἶπεν· Τολμᾷς ὑβρίζειν τοὺς αὐτοκράτορας, ὦ κακὴ κεφαλή, τοὺς βαθεῖαν εἰρήνην τῷ κόσμῳ παρεσχηκότας; Ἀνδρόνικος εἶπεν· Ἐγὼ καὶ ὑβρίζω, λοιμοὺς ὄντας καὶ αἱμοπότας, οἵτινες τὸν κόσμον ἀνάστατον ἐποίησαν, οὓς ὁ Θεὸς τῇ ἀθανάτῳ χειρὶ αὐτοῦ, μὴ μακροθυμήσας εἰς αὐτούς, ἀμείψηται τῇ τοιαύτῃ παιδίᾳ, δι' ἧς δυνήσονται γνῶναι, ἃ πράττουσιν εἰς τοὺς δούλους αὐτοῦ. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Βαλόντες σίδηρον εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ καὶ τὴν ἀναιδῆ καὶ βλάσφημον γλῶσσαν αὐτοῦ περιέλετε, ἵνα μάθῃ μὴ βλασφημεῖν εἰς τοὺς σεβαστοὺς καὶ τὴν γλῶτταν καὶ τοὺς ὀδόντας τῆς μιαρᾶς κεφαλῆς καύσατε. Καὶ τεφρώσαντες αὐτά, πάντα διασκεδάσατε, ὡς μή τινα τῶν ὁμοφύλων τῆς ἀσεβεστάτης αὐτοῦ θρησκείας γυναικάρια ἐπιχειρήσαντα ἐπικομίσασθαι, καὶ φυλάττειν ὡς τίμια αὐταῖς ὄντα καὶ ἅγια. Αὐτὸν δὲ λαβόντες φυλάττετε ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ παραδόντες, ἵνα ἅμα σὺν τοῖς ἀσεβεστάτοις

*Ed. ἱεταί- ροις

τοῖς ἱέροις * αὐτῷ κατομιγεῖς, τῇ ἑξῆς θηρίοις παραδοθῶσι, καὶ δὴ ταῦτα οὕτως ἐγένετο.

autem tollite, & cuſtodite eum, ut ſimul cum conſortibus ſuis proximo munere offeratur beſtiis. Ex Ruinartio.

ANNOTATA.

a *Rectè Interpres Latinus :* in Anazarbo, *corrigendumque in textu Græco* ἐν Μαμψίσοις, *uti num.* 18 *Commentarii prævii dictum eſt.* Ἐν Ἀναζαρβῷ *rectè quidem legitur apud Bigotium & in Ms. noſtro Vaticano : ſed utrobique additur :* τῇ ἐνδόξῳ μητροπόλει, illuſtri metropoli, *qua appellatione Anazarbus primùm, Theodoſio II imperante, gaudere cœpit, uti dictum ſuprà eſt ex Joanne Malela num.* 7 *Commentarii prævii.*

b *Græcè legitur* καὶ νῦν *: at in Ms. noſtro Vaticano* κἂν νῦν, ſaltem nunc.

c *Legitur in textu Græco* ἀνοχῇ, tolerantiâ; *apud Bigotium & in Ms. noſtro Vaticano* ἀγχόνῃ, cruciatu.

d *Preſſiùs ſenſum ita reddo :* Viſne ſaltem nunc, plagarum cruciatu perſuaſus, diſcedere, Tarache, ab impudenti tua confeſſione? Igitur accede ſacrifica diis, per quos omnia conſiſtunt.

e *Textus Græcus habet :* Nec tibi, nec illis bene ſit.

f *Græcè ſic habetur :* Putaſne per hujuſmodi impudentiam vincere? Præciſo capite, te è medio tollam.

g *Id eſt*, meritò.

h *Sequitur Græcè :* Impie & ſceleſte.

i *Græcè :* Neque tu, neque principes tui, neque pater tuus Satanas, neque dæmones, quos B deceptus colis. E

k *Adde ex Græco :* In contumacia te conſtitui, impiiſſime.

l *Ita legitur etiam apud Surium & Bigotium : Græcè legitur :* Teipſum damna. *Pro* ἑαυτῷ *apud Bigotium eſt :* ἑαυτόν.

m *Græca ſic habent :* Ego enim, ùt novit Deus meus, cui ſervio, vel vultum tuum exſecror; neque verò reſpondere tibi vellem.

n *Adde :* Tarſi.

o *Adde :* Mopſueſtiæ.

p *Sequitur Græcè :* Verum percipe.

q *Græcè :* Auxi tibi impudentiam magis non puniens te.

r *Reſcripſerat nimirum Diocletianus ad Saluſtium præſidem :* Milites neque tormentis, neque plebeiorum pœnis in cauſis criminum ſubſungi concedimus; etiamſi non emeritis ſtipendiis ſuis videantur eſſe dimiſſi : exceptis iis ſcilicet, qui ignominiosè ſunt ſoluti. *Vide cod. Juſtin. lib.* 9 *tit.* 41 *num.* 8. *Sequitur in Græco :* Cæterùm non fugio veſaniam tuam, fac quod vis.

ſ *Græcè habetur :* Ignominiosè ſolutus es.

t *Apud Surium legitur :* Commoveris : *Græcè;* Quid prorſus moraris?

u Cogis me, miſer, ut alium erga te animum induam.

x Arbitror, te antè non rectè vixiſſe, aut ante tribunal meum præſtigiis, ùt aliqui aiunt, uti.

y *Græcè legitur :* Nihil tibi proderunt hi ſermones tui.

z *Adde :* Cùm prope nos ſit.

aa *Vide litt.* aa *cap. præcedente.*

bb *Hæc Maximi ad Probum verba ita interpretor :* Vide, teque met ipſum hortare, ne C in eadem incidas, Probe, quæ tu nuper, & prior ille infeliciſſimus ſuſtinuiſtis; hoc autem de te F opinor atque confido, ut, quoniam prudens es, mutato conſilio, volens unà nobiſcum ſacrifices, ut à nobis, edito in Deos pietatis ſpecimine, honoreris. Accede, atque hoc age.

cc *Græcè :* Neque adulatione proficies, nec perſuadebis minis, nec futilibus tuis ſermonibus animi mihi robur emollies.

dd *Græcè :* Quid moraris, inſane, nec palàm oſtendis furorem tuum?

ee *Additur Græcè :* Licet ſemper mentitus.

ff *Græcè legitur :* Priuſquam aliquid magis ignominioſum à me patiaris, mitte, re perpenſa, iſtam ſtultitiam tuam, & tui ipſiùs miſertus, mihi tamquam patri auſculta, Deoſque venerare. *Pro* magis ignominioſum *editio Bigotiana habet*, quid atrocius τί ὠμότερον.

gg *Adde :* Et judicabit inter te & me.

hh *Poſt* τὸ unuſquiſque *Græcè ſequitur :* Quid ſibi conveniat novit, ſui juris, & proprii arbitrii Dominus.

ii *Adde ex textu Græco :* Invito.

kk *Editio Bigotiana habet :* βωμῶν : *vox* βρῶμα Eſcam *vel* Cibum *ſignificat ; ſed res eòdem recidit.*

ll *Græcè legitur :* Et adhuc deliras?

mm. *Lege Græcè :* ἵνα ζῶν κατ' ὀλίγον.

nn *Id eſt, ludis publicis.*

oo *Ita textus Græcus :* An nunc ſaltem, ætatis tuæ miſertus, prudens tibimet dediſti conſilium, Andronice, ut Deos venerere? An ut in priſtina perſiſtas inſania, nihil tibi profutura? ſi obtemperare mihi, ac diis ſacrificare, debitumque imperatoribus deferre honorem nolis, nullum habebis à me commiſerationis ſolatium.

pp *Græcè ſic legitur :* Minas tuas omnes ſuſtinui, & nunc ea perſuadere mihi putas, quibus impiè Dei ſervos puniens, peccare in legem jubes?

Ex Ruinartio.

qq *Græcè :* Satanæ omniumque dæmonum miniſter. D

rr *Apud Bigotium ſic legitur :* εἰ μὴ σοι χρήσομαι, ὡς ἀσεβεστάτῳ, καὶ καθελῶ σου τὸ ἄτονον, οὐδὲν ὠφελήσω. Niſi tecum egero, tamquam cum ſceleſtiſſimo, & iſtam tibi animi firmitatem abſtulero, nihil profecero.

ſſ *Additur Græcè :* Malefactorem.

tt *Græcè :* Cruci affixum.

uu *Vide Comment. prævium num. 15.*

xx *Græcè legitur :* Demens.

yy *Græcè :* Non detrecto.

zz *Sequitur Græcè :* Ignoras autem, ad quæ reſpiciens iſta ſuſtineam.

aaa *Hæc periodus abeſt à textu Græco.*

bbb *Pax alta & diuturna anno 290, cui ſanctorum Martyrum necem Baronius affixit, non quadrat. Vide Comment. prævium num. 14.*

C A P U T IV.

Supremum SS. Martyrum ſupplicium & ſepultura.

Denique in theatrum adducti,

a b c TErtiam *a* autem confeſſionem conſummaverunt ita Martyres Dei. Impius autem & maledictus Maximus advocans ad ſe Terentianum, ſacerdotem civitatis Ciliciæ *b*, juſſit ei altera die parare munus civitati *c*. Et Terentianus mox juſſit his, qui præerant beſtiis, omnia parare. Mane autem facto omnis civitas, virorum & mulierum multitudo, exierunt in amphitheatrum. Eſt autem locus ſpectaculi à civitate mille paſſuum plùs minùs. Et cùm impletum eſſet amphitheatrum populo, venit Maximus, ut perficeret ſpectaculum. Et cum multæ horæ tranſiſſent, multorum jacentium corpora gladiatorum à feris devorata ſunt *d*. Nos verò cum eſſemus in abſconſo exſpectantes, & diligenter cuſtodientes, & cum omni metu reſpicientes; ſubitò jubet impius Maximus militibus ſuis, ut ſanctos Dei Martyres exhiberent. Milites autem angariaverunt homines, & impoſuerunt Martyres eis, & portaverunt eos ad amphitheatrum. Non enim poterant ambulare à laceratione pœnarum, & ab exuſtione ignis.

C *feriſque objecti.*

42 Quos ut vidimus à militibus adduci, accedentes modicùm in proximo gradu montis, cum feſtinantia poſuimus nos cum magna deprecatione lacrymarum in media fiſſura petrarum, & quievimus modicùm. Et cùm introducti fuiſſent, in medio amphitheatri projecti ſunt, & factus eſt timor magnus, & murmur populi, dicentium : Injuſtus judex, qui ſic judicavit. Nam & multi ſpectaculum dimiſerunt, atque contemnentes ibant murmurantes adverſus Maximum. Maximus autem mandavit militibus ſuis, ut eos, qui diſcedebant, notarent, ita ut poſt modum eos audiret. Juſſit autem feras multas laxari. Et cùm exiſſent beſtiæ, non tetigerunt corpora ſanctorum : & plùs iratus eſt impius Maximus, juſſit vocari cuſtodes ferarum *e*, & juſſit eos cædi; & cum multa comminatione dixit, eis ut dimitterent atrociſſimam feram, quam haberent. Illi autem à timore dimiſerunt urſum *f* peſſimum, quem dicebant ipſa die tres homines occidiſſe. Et appropinquavit ad corpora Sanctorum, & nullum corpus contaminavit. Et cum tranſiſſet, venit ad ſanctum Andronicum, & ſedens lingebat vulnera ejus *g*.

TΑ' ἀκόλουθα τῆς ἐπιστολῆς πρὸς Ἰκονίους, τῶν ἐνδεκα ἀδελφῶν περὶ τῆς τελειώσεως τῶν Μαρτύρων. Τῆς τοίνυν τετάρτης* ἐξετάσεως γενομένης τῶν ἁγίων Μαρτύρων τοῦ Θεοῦ, ὁ ἀνοσιώτατος Μάξιμος μετακαλεσάμενος Τερεντιανὸν τὸν Κιλικάρχην, αὐτὸν φιλοτιμῶν, ἐκέλευσε τῇ ἑξῆς πάνδημον θέαν ἐπιτελεῖν τῶν κυνηγίων τῇ πόλει. Καὶ ὁ Τερεντιανὸς παραχρῆμα τοῖς ἐφεστῶσι τῶν θηρίων ἑτοίμως γενέσθαι διέταττεν. Πρωΐας δὲ γενομένης, πᾶσα ἡ πόλις σὺν γυναιξὶ καὶ παιδίοις ἐξῄεσαν ἐπὶ τὸ στάδιον. ἦν γὰρ ὁ τόπος τοῦ θεωρίου τούτοις ἀπὸ μιλίου μικρὸν πλεῖον ἑνός· πληρωθέντος δὲ τοῦ ἀμφιθεάματος τῶν ὄχλων, ἀνῄει ὁ ἀνοσιώτατος Μάξιμος ἐπιτελῶν καὶ συνθεωρῶν αὐτοῖς. Ὡς δὲ καιρὸς εἶχε τῆς θέας αὐτοῖς, καὶ τὸ τῆς ἡμέρας μέτρον ὑπεχώρει, πολλῶν πεπτωκότων ἀνθρώπων, τούτων μὲν καὶ ἐκ τῶν σφαγιασθέντων ἀνθρώπων ὑπὸ τῶν δουλαρίων μετὰ μαχαίρας, τούτων δὲ καὶ ὑπὸ τῶν θηρίων ἀναιρεθέντων· ἡμῶν δὲ παραμενόντων καὶ παρατηρουμένων ἀνυπόπτως τὴν φυλακὴν, στρατιῶται ἀποστέλλονται ἐξαίφνης ἀπὸ τοῦ μιαρωτάτου Μαξίμου, καὶ τινας ἀγγαρεύσαντες ἁπλῶς ἐπιτιθέασι φέρειν τοὺς Μάρτυρας τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τὸ θηριομαχεῖν. Οὐ γὰρ οἷοί τε ἦσαν ἐπὶ τὸ βαδίζειν, ὡς ἐκ τῶν πληγῶν καὶ καυστηρίων ὀγκούμενοι.

*Ed. τρίτης

E

42 Ὡς οὖν ἴδομεν τούτους ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν φερομένους, προσελθόντες ὀλίγον ἀνῄειμεν ἐν τῷ πλησίον ὄρει μετὰ σπουδῆς, καὶ καθίσαντες ἑαυτοὺς συμπολλοῖς εὐχῶν* τε καὶ δάκρυσιν καὶ στεναγμοῖς κατὰ τῶν πετρῶν ἡσυχάζομεν. Τῶν δὲ Ἁγίων εἰσαχθέντων εἰς τὸ μεσώτατον τοῦ ἀμφιθεάματος, καὶ γογγυσμοῦ οὐκ ὀλίγων* ὑπὸ τῶν ὄχλων γενομένου, τῶν μὲν χαλεπαινόντων ἐπὶ τῇ ἀνοσίᾳ κρίσει τῶν καταδικασθέντων, τῶν δὲ τὴν θεωρίαν αὐτῶν ἀρνουμένων, ὡς ἐκ τούτου οὐκ ὀλίγους ὄχλους κατεληλυθέναι λοιδορουμένους τῷ Μαξίμῳ. Ὁ δὲ ἐκέλευσεν ἀποστείλας σημειοῦσθαι καὶ ἐνδήλους καθίστασθαι τοὺς κατιόντας τῇ ἑξῆς αὐτῶν ὡς καταδικασθησομένων. Θηρίων τε οὐκ ὀλίγων ἀπολυθέντων καὶ μὴ ἁψαμένων τῶν Ἁγίων σωμάτων, ἐχαλέπαινεν ὁ Μάξιμος σφόδρα, καὶ μετακαλεσάμενος τὸν τῶν θηρίων ἐπιστάτην, ἐκέλευσε μαστίξας ἀπειλὴν οὐ μικρὰν, εἴ τι θηρίον εἴη χαλεπώτερον, τοῦτο ἀπολύεσθαι τοῖς καταδίκοις τὸ τάχος. Ὁ δὲ τῷ τῆς ἀπειλῆς φόβῳ ἔντρομος γενόμενος, ἀνδροφόνον ἀπολύει ἄρκον, ὡς τινες ἔλεγον, ὑπ' αὐτῆς τρεῖς ἄνδρας ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἀναιρεῖσθαι. Καὶ αὐτὴ δὲ ἀπολυθεῖσα, ἐγγύς τε αὐτῶν γενομένη, τῶν μὲν λοιπῶν σωμάτων διαβᾶσα, ἐπέδραμε τῷ ἁγίῳ μάρτυρι Ἀνδρονίκῳ, κἀκεῖθεν παρακαθεσθεῖσα* τὴν ἰχῶρα τῶν τραυμάτων ἀπέλειχεν, κατὰ τὸ εἰρημένον ἐν τῇ γραφῇ· θῆρες ἄγριοι εἰρηνεύσωσί σοι.

F

*l. σὺν πολλαῖς εὐχαῖς

*Ed. ὀλίγου

*παρακαθίσασα

43

A 43 Ὁ δὲ ἅγιος Ἀνδρόνικος προσθεὶς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐβιάζετο θυμῶσαι τὸ θηρίον, ὅπως ἀψαμένου αὐτοῦ, τὴν ζωὴν ἀπαλλάξῃ. Ἡ δὲ ἄρκτος παραμένατα συνανέπιπτε τῷ Ἁγίῳ. Καὶ θυμοῦ πλησθεὶς ὁ Μάξιμος ἐκέλευσεν αὐτὴν ἀναιρεθῆναι. Σφαγείσης δὲ αὐτῆς παρὰ τοὺς πόδας Ἀνδρονίκου ἀνέπεσεν. Μεταπεμψάμενος δὲ ὁ Κιλικάρχης, (δεδιὼς, μήποτε ὀργισθεὶς ὁ Μάξιμος ὑπόδικον αὐτὸν καταστήσῃ) ἐκέλευσε λέαιναν τὴν ἀποσταλεῖσαν αὐτῷ παρὰ Ἡρώδου τοῦ Ἀντιοχείας Συριάρχου ἀφεθῆναι. Καὶ ταύτης ἀπολυθείσης φόβος καὶ τρόμος εἶχε τοὺς θεατὰς, διὰ τὸ μετὰ μεγάλου μυκήματος καὶ βρυγμοῦ ταύτην ἐκβεβηκέναι· ἡ δὲ ὡς εἶδε τὰ ἅγια σώματα ἐῤῥιμμένα, ἔρχεται πρὸς τὸν μακάριον Τάραχον, καὶ κύψασα τοῖς ποσὶν αὐτοῦ προσεκύνησεν. Ὁ δὲ ὅσιος Τάραχος τὴν χεῖρα ἐκτείνας καὶ τῶν τριχῶν καὶ τῶν ὤτων αὐτῆς ἁψάμενος, ἐφείλκετο πρὸς αὐτόν. Ἡ δὲ ὥσπερ πρόβατον ἑλκόμενον ἀντέτεινε τὴν χεῖρα ἡ ἀποσεισαμένη* ἐπὶ τὴν θύραν ἔρχεται παρελθοῦσα καὶ τὸν ἅγιον Πρόβον. Τοῦ δὲ κατηραμένου Μαξίμου, προστάττοντος, μὴ ἀνοίγεσθαι αὐτῇ, ἡ λέαινα τοῖς ὀδοῦσι τῶν σανίδων ἁψαμένη, διαῤῥῆξαι ταύτας ἐβιάζετο, ὥστε τὸν ὄχλον φοβηθέντα φωνῆσαι ἀνοίγεσθαι τῇ λεαίνῃ.

*forte, ut in Edit. οὐκ ἀντέτεινε· τὴν χεῖρα δὲ ἀποσεισαμένη

B 44 Ὥστε ἀγανακτήσας ὁ Μάξιμος καὶ τὸν Τερεντιανὸν αἰτιασάμενος ἐκέλευσε μαχαιροφόρους* τῶν λυδαρίων* εἰσελθεῖν καὶ ἀποσφάττειν αὐτούς. Καὶ τούτων ἀναιρεθέντων ἐν φόνῳ μαχαίρας, κατιὼν τῆς θέας ὁ Μάξιμος, δέκα στρατιώτας καταλιμπάνει, καὶ τὰ σώματα τῶν ἁγίων Μαρτύρων μετὰ τῶν ἀκαθάρτων καὶ βεβήλων σωμάτων ῥιφέντα φυλάττεσθαι κελεύει. Ἦν γὰρ τὸ λοιπὸν σκότος. Ὡς οὖν τὸ προστασσόμενον ἐγίνετο, καὶ τὰ σώματα καταμιγέντα ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἐφυλάττετο. Ἡμεῖς δὲ ὀλίγον ἀποβάντες ἀπὸ τοῦ ὄρους, θέντες τὰ γόνατα, εὐχὴν ἐποιούμεθα πρὸς τὸν ὕψιστον Θεὸν, ὅπως τῇ ἀγαθῇ αὐτοῦ φιλανθρωπίᾳ δυνηθείημεν ῥύσασθαι τῶν ἁγίων Μαρτύρων αὐτοῦ τὰ λείψανα. Εὐξαμένων δὲ ἡμῶν, πάλιν ὀλίγον τοῦ ὄρους καταδραμόντες, ὁρῶμεν τοὺς μὲν φύλακας εὐωχομένους, πυρὰν δὲ πλησίον τῶν σωμάτων ἐκκαιομένην. Καὶ πάλιν εἰς τὰ ὀπίσω μικρὸν ἤλθομεν, καὶ κάμψαντες τὰ γόνατα, σὺν μιᾷ φωνῇ ᾐτούμεθα τὸν Θεὸν καὶ τὸν Χριστὸν αὐτοῦ ἐν πνεύματι ἁγίῳ ἐπινεῦσαι τοῖς αἰτουμένοις αὐτὸν δοῦναι βοήθειαν ἀπὸ ὕψους αὐτοῦ τοῦ λυτρώσασθαι τὰ ἅγια σώματα ἐκ τῶν ἀκαθάρτων καὶ μιαρῶν σωμάτων.

*Ed. melius μαχαιροφόρους *δυλαρίων

C 45 Παραχρῆμα δὲ σεισμοῦ γενομένου οὐ μικροῦ, βρονταὶ καὶ ἀστραπαὶ τὸν ἀέρα συνήλαυνον, καὶ πολλοῦ σκότους γενομένου σφοδροτάτου, εἰς ἔκπληξιν ὑετοὶ κατεφέροντο. Μετ' ὀλίγον δὲ τοῦ ἀέρος παυσαμένου, πάλιν εὐξάμενοι ἀπῄειμεν ἐπὶ τὰ σώματα, καὶ εὑρίσκομεν τὰ φῶτα κατασβεσθέντα ὑπὸ τῶν ὄμβρων, τοὺς δὲ φύλακας ὑποχωρήσαντας. Θεωρήσαντες δὲ μετὰ πολλοῦ θάρσους ἐπλησιάσαμεν. Μὴ δυνάμενοι δὲ εὑρεῖν τὰ σώματα τῶν Ἁγίων, τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνατείναντες, ἐδεόμεθα τοῦ Θεοῦ γνωρίσαι ἡμῖν ποῖά εἰσι τὰ τῶν ἁγίων αὐτοῦ Μαρτύρων λείψανα. Ἐξαίφνης δὲ ὁ πανελεήμων Θεὸς τῇ ἀπαραθέτῳ αὐτοῦ εὐσπλαγχνίᾳ λαμπαδοῦχον ἀστέρα ἀπὸ οὐρανοῦ κατίησι. Καὶ οὗτος καθ' ἕκαστον σῶμα ἐπιτιθέμενος ἐδήλου ἡμῖν τὰ σώματα τῶν δούλων αὐτοῦ· καὶ ἁρπάσαντες μετὰ χαρᾶς τὰ τούτων λείψανα, ἀνῄειμεν ἐπὶ τὸ πλησίον ὄρος, δεόμενοι τοῦ Θεοῦ τοῦ συνευδοκήσαντος ἡμῖν. Ἀπελθόντες οὖν ἐπὶ τὸ πλεῖστον τοῦ ὄρους, καὶ τούτους ἀποθέμενοι, καὶ μικρὸν ἀναπαυσάμενοι, ὅπου δ' ἂν παρετίθεμεν τὰ λείψανα τῶν Ἁγίων, εὐχὴν ἐποιούμεθα πρὸς τὸν Θεὸν, τελειῶσαι τὸ ἔργον ἡμῶν, ὃ προεθέμεθα. Ἐπήκοος γίνεται ὁ πανελεήμων Θεὸς, καὶ τὸν ἁγιώτατον ἀστέρα πάλιν κατίησιν ὁδηγήσαντα ἡμᾶς· κἀκεῖθεν πάλιν ἐν ἀγαλλιάσει κουφίσαντες τὰ σώματα, εἰς τὸ ἕτερον μέρος τοῦ ὄρους ἀνακύπτομεν, καὶ μι-

---

Ex Ruinartio. *ſervantur illæſi,*

43 Sanctus verò Andronicus poſuit caput ſuum ſuper urſum, & inſtigabat eum, ut iraſceretur, & celeriùs redderet ſpiritum. Urſus autem quaſi manſuetus ſubitò factus eſt. Irâ repletus Maximus juſſit ipſum urſum occidi, & ante pedes ſancti Andronici fuit occiſus. Miſit autem Terentianus, ſacerdos Ciliciæ civitatis, metuens, ne fortè iraſceretur Maximus, & condemnaret eum: exire juſſit leænam, quæ miſſa erat illi ab Herode primo *h* Antiochiæ. *h* Et cùm exiſſet leæna, timor & tremor erat in ſpectantibus, eò quòd multùm rugiret: & cùm exiiſſet, vidit corpora Sanctorum projecta, & venit ad beatum Tarachum, depoſuit ſe ante pedes ejus, quaſi eum adorans. Sanctus autem Tarachus trahebat manu eam ad ſe, ut iraſceretur beſtia. Leæna autem cum magna manſuetudine ſecus beatum Martyrem, ſicut ovis, jacebat. Impius autem Maximus iracundiâ plenus, juſſit leænam provocari; quæ provocata cum magno rugitu poſticam confregit *i*, ut omnis populus à pavore clamaret: Aperiatur leænæ. *i*

E *ac Maximi juſſu gladio perimuntur, quorum corpora,*

44 Tunc Maximus irâ repletus vocavit ad ſe Terentianum ſacerdotem, & juſſit gladiatores introduci, ut ſanctos Dei Martyres gladio interficerent. Et ſtatim præceptum Maximi impletum eſt, & conſumti ſunt gladio. Et cùm Maximus de amphitheatro receſſiſſet, reliquit ibi decem milites, ut corpora Sanctorum intermiſcerent inter corpora gladiatorum, ut non poſſent agnoſci. Hæc cùm milites facerent, nos appropinquantes in proximo fiximus genua, orantes Altiſſimum, ut bonitas pietatis ejus nobis oſtenderet reliquias ſanctorum Martyrum *k*. *k* Et poſt orationem iterum appropinquavimus, & vidimus cuſtodes cœnantes, & focum ante ſe habentes propter vigilias noctis. Iterum fiximus *l* genua, & oravimus Dominum, ut deſiderium noſtrum impleret, & de alta ſede ſua *l* auxilium nobis mitteret *m*, & Sanctorum nobis *m* corpora oſtenderet.

F *ſtella indicio manifeſtata, ſepeliunt fideles,*

45 Tunc ſubitò terræ motus factus eſt magnus, & tonitrua, & fulgura, nimia tempeſtas imbrium deſcendebat: & cùm tempeſtas ceſſaſſet, iterum oravimus, & ad corpora appropinquavimus, & invenimus focum à tempeſtate extinctum. Cuſtodes autem fugerunt ab ira, & terræ motu, & imbrium tempeſtate. Et cùm corpora inquireremus *n*, manus ad *n* cælum levavimus, deprecantes Deum, ut nobis oſtenderet reliquias Sanctorum. Subitò miſericors Deus *o* ſtellam ſplendidam de cælo *o* miſit, quæ ſedebat ſuper ſingula corpora Sanctorum. Sanctus autem ſplendor ſtellæ antecedebat nos, iter demonſtrans. Et cùm fuiſſemus in via præ laſſitudine defecti, depoſuimus corpora, & pauſavimus: ſtella autem à nobis non recedebat. Et cum cogitaremus, ubi corpora beatorum Martyrum abſconsè ſepeliremus, deprecati ſumus Deum, ut opus, quod erat inchoatum, ipſe perficeret per nos. Et fortitudine repleti, bajulanteſque corpora Sanctorum, venimus in quamdam partem montis *p*: & cum *p* à nobis ſtella receſſiſſet, vidimus in parte montis petram apertam, in qua Sanctorum corpora collocavimus; metuentes futuram inquiſitionem à

Ex Ruinartio.

D

à Maximo, cum magna diligentia eos abſcondimus.

rei geſtæ teſtes oculati.

46 Tunc redeuntes ad civitatem, venimus cognoſcere, quid actum eſſet, & invenimus *q* cuſtodes jam punitos à Maximo, eò quòd Sanctorum corpora non inveniſſet. Nos autem exultantes, hymnum diximus Deo, eò quòd dignatio Chriſti per nos fuiſſet operata. Ego Marcius *r*, & Felix *ſ*, & Verus *t*, ibidem reliquum vitæ noſtræ tempus facere cupimus, ut cum ipſis digna ſint corpora noſtra poni: & in magna gloria benediximus Deum in omnibus, quæ fecit nobiſcum, cui eſt honor & poteſtas in ſæcula ſæculorum, amen. Quos mittimus ad vos, ſuſcipite eos cum magno gaudio caritatis. Sunt enim operarii Dei Chriſti. Habete nos in gratia Dei in memoria, cui eſt honor in omnia & in omnibus in Chriſto Jeſu Domino noſtro cum Spiritu Sancto ante omnia ſæcula, & nunc & ſemper & in omnia ſæcula ſæculorum, amen.

χρόν τι καταδραμόντες, τοῦ ἀστέρος ἡμᾶς καταλείψαντος, πέτραν κοίλην διασκοπήσαντες, κρύπτομεν τὰ σώματα, φοβηθέντες τὴν μέλλουσαν ἀναζήτησιν γίνεσθαι ὑπὸ Μαξίμου.

46 Μετὰ πολλῆς οὖν ἀκριβείας ταῦτα πράξαντες, κατέβημεν ἐπὶ τῆς πόλεως ὀψόμενοι τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι περὶ τούτων. Ἡμερῶν δὲ τοίνυν τριῶν διελθουσῶν, καὶ τοῦ Μαξίμου τῆς πόλεως ἀνακεχωρηκότος, καὶ τῶν φυλάκων τιμωρηθέντων ἐπὶ τῇ γενομένῃ κλοπῇ τῶν ἁγίων Μαρτύρων, ὑμνήσαντες τὸν ἁγιώτατον ὕμνον, πρὸς τὸν Θεὸν ἠγαλλιῶμεν, πολλὴν πρόφασιν ἐν Χριστῷ κεκτημένοι. Ἐγὼ μὲν Μαρκίων καὶ Φῆλιξ καὶ Βῆρος παρεμείναμεν τῇ ἁγίᾳ ἀναλήψει αὐτῶν, ἵνα καὶ τὸν τόπον τῶν ἁγίων λειψάνων ἀσφαλισώμεθα· ἅμα δὲ καὶ τὸν βίον ἡμῶν ἐνταῦθα κρίναντες ἀναλῦσαι, καὶ σὺν αὐτοῖς καταξιωθῆναι τὰ σώματα ἡμῶν ἀποτεθεῖναι· οἱ δὲ λοιποὶ τὸν Θεὸν αἰνέσαντες, ἐφ᾽ οἷς ἡμᾶς κατηξίωσεν· ὅτι αὐτῷ πρέπει δόξα, κράτος, τιμὴ, προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων ἀμήν. Προπεμφθέντες ὑφ᾽ ἡμῶν πρὸς ὑμᾶς ὥρμησαν, οὓς προσδέξασθε μετὰ φόβου καὶ πολλῆς αἰδοῦς, ὄντας ἐργάτας τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ, μνημονεύοντες καὶ ἡμῶν ἐν ταῖς δεήσεσι πρὸς τὸν Θεόν.

B

E

ADDITAMENTUM.

Porro ſancti Martyres anno primo perſecutionis conſummati ſunt, & aſſumti ſunt die ante quinque Idus Octobris, qui eſt undecimus Hyperberetis, hoc eſt, Octobris. Proxima verò nocte in monte depoſitæ ſunt reliquiæ ſanctorum Martyrum Probi, Tarachi & Andronici jacentium in glorioſa urbe Anazarbo, in Chriſto Jeſu Domino noſtro, cui gloria & poteſtas in ſæcula ſæculorum.

Ἐν δὲ τῷ πρώτῳ ἔτει τοῦ διωγμοῦ ἐτελειώθησαν οἱ ἅγιοι Μάρτυρες, καὶ ἀνελήφθησαν τῇ πρὸ πέντε εἰδῶν Ὀκτωβρίων, ἥτις ἐστὶν ὑπερβερετίου, τουτέστιν Ὀκτωβρίου ια᾽. Καὶ τῇ πλησιαστάτῃ νυκτὶ ἐτέθη ἐν τῷ ὄρει τὰ σκηνώματα τῶν ἁγίων μαρτύρων Πρόβου, Τάραχου καὶ Ἀνδρονίκου τῶν προκειμένων ἐν Ἀναζάρβῳ τῇ ἐνδόξῳ πόλει, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα, καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

ANNOTATA.

a *Textus Græcus habet*: Facta igitur quarta (*legendum* tertiâ) Sanctorum Dei Martyrum interrogatione, impiiſſimus Maximus *&c.*

b *Id eſt, totius provinciæ ſacerdotem: in ſingulis oppidis præerant ſacris flamines. Vide Comment. præv. num.* 18.

c Spectaculum, populo gratis datum *intellige: quod hic populo ſacerdos Ciliciæ exhibuit in textu Græco* τῶν κυνηγίων θέα, *Latinè* venatio, *appellatur; in qua nimirum feræ vel inter ſe, vel cum beſtiariis decertabant.*

d *Textus Græcus habet*: Cùm multi cecidiſſent, partim gladiatorum enſe, partim à feris interfecti.

C

F

e Beſtiis præfectum *habet textus Græcus.*

f *Græcè*: Urſam; *ſequitur enim paulò poſt*: ὑπ᾽ αὐτῆς ab illa, *dicebant nimirum aliqui, tres eo die homines fuiſſe interfectos.*

g *Additur Græcè*: Secundùm illud Scripturæ: Beſtiæ terræ pacificæ erunt tibi. *Lib. Job cap.* 5 ℣ 23.

h *Lege*: Sacerdote *& vide num.* 18 *Comm. prævii.*

i *Græcè legitur*: Vetante (Maximo) ne ei (leænæ) janua aperiretur, dentibus tabulas violenter confringere conabatur.

k *Græcè*: Ut pro bona ejus in homines pietate ſanctorum Martyrum ejus reliquias auferre poſſemus.

l *Adde ex Græco*: Paululùm retrogreſſi.

m *Sequitur Græcè*: Ad eruenda ſancta corpora ex impuris pollutiſque corporibus.

n *Adde ex Græco*: Nec invenire poſſemus.

o *Sequitur Græcè*: Ex infinita ſua miſericordiâ: *ſed error cubat in voce* ἀπαραιτήτῳ, *Latinè* inexorabili: *legendum* ἀπεράντῳ, infinita, *vel, prout habet Vaticanum apographum noſtrum*: ἀμέτρῳ, immenſa.

p *Anazarbi, quantùm apparet, is nempe à quo civitas ipſa nomen accepit.*

q *Adde ex Græco*: Peracto triduo, & Maximo è civitate profecto.

r *Idem fortè, qui* Marcianus *dicitur in Epiſtolâ Actis prævia.*

ſ *Idem veroſimiliter, qui* Felix *ibidem memoratus.*

t *In textu Græco vocatur* Barbas *apud Bigotium: apud Allatium, uti & in apographo noſtro Vaticano* Barnabas: *fortaſſè* πολυώνυμος *fuit, uniuſque ex illis, qui Epiſtolam, Actis praviam, ad Iconienſes perſcripſerunt.*

AUCTORE C. B.

DE SS. SANCTINO EP. ET ANTONINO SEU ANTONIO FORTE ETIAM EPISCOPO CONFESSORIBUS MELDIS IN GALLIA

COMMENTARIUS HISTORICO-CRITICUS.

§ I. Sanctorum in Faſtis ſacris memoria, cultus eccleſiaſticus, ſpuria nullius fidei Acta.

VEROSIMILITER SEC. IV PROVECTO. *S. Sanctinus, cui ob rationem hic adductam Antoninum jungimus,*

ETiamſi S. Sanctinus *epiſcopus unà cum* S. Antonio, *qui illi in ſedem Meldenſem proximè ſucceſſiſſe dicitur communiúſque* Antoninus *vocatur, in Martyrologio, Coloniæ & Lubecæ anno* 1490 *excuſo, itemque apud Grevenum & Caniſium ſequenti iſthoc modo*, Sanctorum confeſſorum Sanctini & Antonii, qui ſucceſſivè eccleſiam Meldenſem in pontificalibus rexerunt & in Domino quieverunt, *ad* XXII *Maii diem annuntietur, cum tamen inde huc, quòd hodie Meldis colatur, deceſſores noſtri in Prætermiſſis remisère. Id porro iterum deinde ad* XXII, *quo in generali Sanctorum, Martyrologio Romano non inſcriptorum, Ferrarii Catalogo* Antoninus, *ac in ipſomet Romano hodierno, verbis hiſce,* Apud civitatem Meldenſem B. Sanctini epiſcopi, diſcipuli S. Dionyſii Areopagitæ, qui ejuſdem civitatis epiſcopus ab eo conſecratus, primus illic Euangelium prædicavit, *adhibitis,* Sanctinus *ſignatur, Septembris diem facientes promiſerunt fore, ut hic ſimul de* S. Antonino, *utut numquam hac die, ſed vel ſequenti vel* XXX *Septembris, uti infra docebo, Meldis culto, tractaremus. Ut itaque fidem abs illis datam liberem, tam de* G S. Antonino, *quàm de* S. Sanctino, *etſi interim è duobus hiſce Sanctis ſolus poſterior Meldis hodie colatur, acturus modò hic ſum, idque eo propenſiùs, quòd, cùm* Antoninus, *qui in Opus noſtrum ad* XXX *Septembris diem, ei è dicendis ante annum* 1640 *in eccleſia Meldenſi ſacram, illatus nondum fuit, duodecima etiam Octobris die, ad quam anno illo ibidem fuit rejectus, inferri in illud, utpote abs iſthac Octobris die ad* XXX *Septembris apud Meldenſes modò remiſſus, convenienter, ſpectato, qui apud nos uſitatus eſt, more, haud queat, de eo à nobis haud alio loco commodiùs ac magis opportunè tractari poſſe putem, quàm quo de* S. Sanctino, *cui forſan re etiam vera in ſedem Meldenſem proximè ſucceſſerit, modò hic ob mox dicta eſt tractandum.*

Faſtis ſacris hic memoratis ad dies

2 *Hiſce præmiſſis, rem ipſam aggredior ac ab iis, quæ de Sanctorum in Faſtis ſacris memoria cultuque eccleſiaſtico merito à lectore præter modo de hoc argumento dicta deſiderari poſſe videntur, exordior. Faſtis ſacris jam memoratis, quorum pleriquc* S. Sanctinum *ſic celebrant, ut, quemadmodùm infra ſumus viſuri, Sanctinos duos conſtituere videantur, accedunt alii nonnulli; ex horum autem auctoribus, qui omnes, ut apparet, unum dumtaxat Sanctinum admittunt, aliqui quidem hunc* E *Meldis, aliqui contrà Veroduni ſeu, ut ab aliis ſcribitur, Viroduni, nulla omnino Meldarum mentione facta, ſignant; verùm de his, qui unum dumtaxat, quem Veroduni collocent,* Sanctinum *agnoſcunt, ſermonem tum demùm, dum infra, duplexne re vera, an unus tantùm ſtatuendus ſit* Sanctinus, *examinabo, inſtituam; quod autem ad alios, qui unicum, quem admittunt,* Sanctinum *Meldis conſignant, jam ſpectat, hic illos, ducto à recentioribus initio, propono. Qui Pariſienſe, quod anno* 1727 *prodiit, Martyrologium contexuère, hodie in hoc* S. Sanctinum *Meldis diſertiſſimè annuntiant, eiſque Caſtellanus, hodie inter Sanctos, qui in Martyrologio Romano tum ſignati haud reperiuntur,* Sanctinum *Meldis reponens, jam præiverat. Idem porrò, qui & Caſtellano & iis, qui Martyrologium Pariſienſe concinnavère, antiquiores ſunt, Galeſinius etiam & Sauſſayus, non quidem hodie, ut illi, ſed cum martyrologio Romano ad* XXII *Septembris diem* Sanctinum *Meldis in Martyrologiis à ſe con-* F *textis ſignantes, fecère. Nec ab hiſce Maurolycus & Felicius, qui non ſecus ac Sauſſayus & Galeſinius,* Sanctinum *ad dictam* XXII *Septembris diem in Faſtis ſacris à ſe adornatis celebrant, diſſentire ſunt cenſendi; etſi enim, dum id faciunt, locum, cui hunc Sanctum noſtrum attribuunt, haud exprimant, cum tamen vocant* Meldenſem epiſcopum.

quatuor diverſos, ratione, cur id

3 *Verùm ut quid è modò laudatis ſeu Faſtis ſacris ſeu hagiologis, qui* Sanctinum *Meldis, ut dictum ſignant, vel ſaltem ut Meldenſem epiſcopum annuntiant, alii* XXII *Maii, alii* XXII *Septembris, ac alii denique* XI *Octobris die id faciunt? Ut quid etiam Centulenſe apud Sollerium Uſuardinum Auctarium, quod Meldis pariter* Sanctinum *ſignat, in* XII *Octobris diem id differt? Cum* Sanctinus *è jam dictis ac porrò dicendis* XI *Octobris die Meldis modò colatur, enimverò quin idcirco ibidem die iſthac tam ab iis, qui Pariſienſe ſuprà laudatum Martyrologium contexuère, quàm à Caſtellano memoretur, dubitandum non eſt, nec ſcio, an etiam Sanctini Meldis memoria ad* XII *Octobris diem in dicto Uſuar-*

AUCTORE C. B.

Uſuardino auctario haud differatur, quòd ad diem iſthanc ſec. XIV, cujus initio Centulenſem, è quo id acceptum, codicem ſcriptum eſſe, Sollerius in ſua in Uſuardum Præfatione num. 226 docet, veneratione, Sanctis propria, Sanctinus Meldis fuerit gaviſus. In Turonenſis eccleſiæ, quod anno 1635 excuſum notatur quodque penes nos exſtat, Breviario S. Sanctinus, Meldenſis epiſcopus, officio eccleſiaſtico ad XII Octobris diem honoratur, hincque ſanè fuiſſe aliquando, ut pariter à Meldenſi eccleſia, à qua ad Turonenſem cultus ejus indubiè manârit, eâ ipſa XII Octobris die honoraretur, ſuboriri haud immeritò poteſt ſuſpicio, non parum etiam augenda ex eo, quod Martyrologium Lubecq-Colonienſe aliudque à Greveno vulgatum, in quibus Sanctinus unà cùm Antonino, ut num. 1 vidimus, die XXII Maii refertur, XII etiam Octobris die Meldis beatum Schynnum, epiſcopum & confeſſorem, ac proin, Schynni veroſimiliter, pro Sanctini, nomine corruptè (neque enim epiſcopum & confeſſorem, Schynni appellatione diſtinctum, Meldenſis eccleſia ullum novit) exarato, Sanctinum, ut apparet, annuntient.

horum ſingulis fiat, haud ſat certa, inſcribitur,

4 Quod autem ad tabulas ſacras, in quibus XXII vel Maii vel Septembris die Sanctinus Meldis aut ſaltem veluti Meldenſis antiſtes annuntiatur, jam ſpectat, qua de cauſa is Sanctus noſter, quem cultu eccleſiaſtico fuiſſe aliquando XXII Maii die gaviſum, nihil omnino ſuadet, tunc nihilominus in Lubeco-Colonienſi, Greveni & Caniſii Martyrologiis, num. 1 laudatis, ſignetur, edicendo haud ſum; aſt anne id quoque quantùm ad ſuprà adductos Faſtos ſacros horumve auctores, qui XXII Septembris die Sanctinum celebrant, obtinet locum? Petrus de Natalibus, Equilinus circa annum 1370, uti Italia Ughelli ſacra, à Coleto aucta, tom. 10 col. 87 & ſeq. dilucidè docet, creatus epiſcopus ac proin Maurolyco aliiſque ſuprà laudatis hagiologis, qui Sanctinum die XXII Septembris memorant, multò antiquior, in ſuo Sanctorum Catalogo lib. 8, cap. 108 vix non omnia, quæ de Sanctino in ſpuriis hujus Actis, Hincmari epiſtolæ infra huc tranſcribendæ incluſis, traduntur, ſummatim recenſet ac deinde, Sanctinum die XXII Septembris obiiſſe, affirmat. Sanctinus, ait, dormivit in Chriſto x cal. Octobris; hinc autem factum eſſe, ut Sanctinus in ſacris per Maurolycum alioſque ſuprà laudatos contextis Faſtis, imò & in ipſomet Martyrologio Romano hodierno (neque enim in hoc illum ante Equilini ætatem illatum fuiſſe reor) modò ad XXII Septembris diem obtineat locum, exiſtimari poſſe videtur.

cultuque eccleſiaſtico Meldis ab Equilini ætate,

5 At verò unde is ſcriptor, XXII Septembris die obiiſſe Sanctinum, habuit perſpectum? Quo die ad Dominum migrârit hic Sanctus noſter, ſpuria ac commentitia, quæ jam laudavi, qualiacúmque ejus Acta haud tradunt, idque non XXII, ſed XXVII Septembris die accidiſſe, Hugo Flaviniacenſis, qui non paucas Actis illis notas chronicas, è fonte, neſcio, quo, hauſtas, adjecit, in Chronico Verodunenſi apud Labbeum Bibliothecæ Mss. tom. 1 pag. 82 affirmat. Equilinus, uti ipſemet in præfatione, mox citato Catalogi ſui libro octavo præmiſſa, declarat, non alios in hoc Sanctos, quàm quorum feſtivitates à Kalendis Septembris uſque ad Kalendas Octobris occurrunt, recenſet. Quid ſi ergò, cùm fortè, XXII Septembris die Sanctini feſtivitatem Meldis agi, perſuaſum ſibi haberet, non alium, quàm quo ibidem hæc celebraretur, diem exſtitiſſe noſtro iſti Sancto emortualem, exiſtimârit hincque eum tunc obiiſſe, loco ſuprà cit. ſcripſerit? Sanè id, ut poteſt, ita etiam re ipſa factum, vero haud abſimile mihi vel ex eo apparet, quòd nulla prorſus Equilino antiquiora, quibus hic inductus Sanctini mortem in XXII Septembris diem conjeciſſe queat, documenta inveniantur. Utut ſit, Sanctino equidem Meldis cultum eccleſiaſticum, ut de hoc ſpeciatim magis modo agam, vel jam inde ab Equilini ætate vel etiam ante hanc fuiſſe exhibitum, videtur è jam nunc de ſcriptore iſthoc dictis concludendum.

Imò etiam multò citiùs, uti ex Hincmari,

6 Imò verò ibidem venerationem erga Sanctum hujuſmodi multò etiam citiùs obtinuiſſe locum, opinor indubitatum. Nec, quò minùs ita ſentiam, impedire poteſt minùs provecta ſuprà laudatorum, in quibus Sanctinus XXII Septembris die vel Meldis vel ſaltem ùt Meldenſis epiſcopus annuntiatur, Faſtorum ſacrorum ætas. Quamvis enim hi omnes ſeculo IX, imò & ſec. XII longè poſteriores ſint, Servorumque Dei in Faſtis hujuſmodi deſcriptio nec pro cultu eccleſiaſtico habeatur, nec illos, quorum ita recolitur memoria, veneratione Sanctis propria alicubi affici, argumento indubitato ſit, hæc tamen apud Meldenſes ante ſec. XIV, quo Equilinus floruit, imò & ante ſec. X Sanctinum fuiſſe gaviſum, evincunt, quæ jam nunc adducam in medium. Apud Surium ad IX Octobris diem Hilduini Areopagiticis, quorum notitia in Opere noſtro ad eamdem IX Octobris diem in Commentario, Dionyſii Areopagitæ Actis prævio, num. 4 ſuppeditata jam eſt, ſubnectitur Hincmari, Remenſis archiepiſcopi, anno circitèr 806 nati, epiſtola, ad Carolum Calvum anno circitèr 876, uti ex Operis noſtri tom. 4 Octobris pag. 709 intelligitur, conſcripta; hæc autem, Sanctino honorem, Sanctis deferri ſolitum, fuiſſe etiam ante ſec. X apud Meldenſes delatum, lectori facilè me perſuaſurum, puto; verùm, priuſquam id faciam, epiſtolam illam, quòd non parùm uſui futura hìc ſit, integram huc unà cum ſpuriis, quæ complectitur, qualibuſcumque ſeu Dionyſii, ſeu Sanctini & Antonini Actis, ratione etiam, ob quam Hincmaro haud abjudicandam opiner, ad calcem adjecta, tranſcribo. Sequentibus his verbis concipitur: Domino glorioſo Carolo, imperatori auguſto, Hincmarus nomine, non merito, Rhemorum epiſcopus ac plebis Dei famulus.

qua hæc

7 Lecta B. Dionyſii Paſſione, à Methodio, Conſtantinopolim Româ directo, Græcè dictata, & ab Anaſtaſio, utriuſque linguæ perito & undecúnque doctiſſimo, ſanctæ Sedis Apoſtolicæ bibliothecario, Latinè conſcripta, ſicut in præfatione ſua narrat, recognovi, his, quæ ibi ſcripta ſunt, ea, quæ in adoleſcentia legeram, conſonare, videlicet per quos ac qualiter geſta martyrii beati Dionyſii ſociorumque ejus ad Romanorum cognitionem, indeque ad notitiam Græcorum pervenerint. Nam quando, Deo diſponente, in Franconofurth palatio natus eſtis, Hucberto, præcentori palatii, epiſcopium Meldenſis civitatis commiſſum eſt, ubi propter Hilderici epiſcopi ætatis prolixitatem & diutinam ægritudinem, quædam ad ſcientiam & religionem

A ligionem pertinentia, nec non & ædificia ac cætera quæque neceſſaria, neglecta invenit. Quapropter à familiari ſuo Bodone, clerico domini & nutritoris mei Hilduini abbatis, ſacri palatii clericorum ſummi, quemdam clericum, ipſius Bodonis propinquum, nomine Vuandelmarum, qui cantilenam optimè à Teugario magiſtro in ſancti Dionyſii monaſterio didicit, ad erudiendos clericos ſuos obtinuit, cui abbatiolam beati Sanctini in beneficium dedit.

8 Iſdem autem Vuandelmarus in loco ſibi *integra* commiſſo quaterniunculos valde contritos, &, quæ in eis ſcripta fuerant, penè deleta, de vita & actibus beati Sanctini reperit: quos propter notitiam familiaritatis, & quia me ſciolum putabat, ad exhauriendum ea, quæ in iiſdem quaterniunculis contineri videbantur, & ad tranſcribendum apertè in nova pergamena mihi commiſit. Quod & ſtudioſè peregi, & mihi commendata commendanti reſtitui: ſed quia diu eſt, quòd idem Vuandelmarus etiam ante obitum Hucberti defunctus fuit, &, ſicut audivi, idem B locus neglectus extitit, ac demùm in eadem urbe Nortmanni fuerunt, & quædam incendio ibi concremaverunt, quædam verò prædantes diripuerunt, neſcio, ſi ipſi quaterniunculi vel eorum exemplaria in eadem urbe valeant reperiri. Propterea exemplar eorum, quod mihi retinui, veſtro devoto & bono ſtudio offerendum putavi, ut, ſi quæ ſunt illorum reliquiæ, qui negabant, dominum & patrem noſtrum, patronum veſtrum Dionyſium eſſe Areopagitem, à beato Paulo Apoſtolo baptizatum, & Athenienſium ordinatum epiſcopum, & in Gallias à beato Clemente directum, ex his, quæ Græca teſtificatio, & ſanctæ Sedis Romanæ atteſtatio, & Gallicana intimat conteſtatio, ratum & in hac cauſa, quod longè ante nos dictum eſt, recognoſcant: quia veritas, ſæpius exagitata, magis ſplendeſcit in lucem.

9 "Sanctus Areopagites Dionyſius, egregia *unà cum ſpuriis,* Pauli Apoſtoli prædicatione, fidei veritate illuminatus, & in nomine ſanctæ ac individuæ Trinitatis baptizatus, demùmque cæleſtium myſteriorum arcanis ſufficienter inſtructus, Athenienſium eſt ordinatus epiſcopus. Procedente autem tempore, magiſtri deſiderio & beati Petri C amore, quem unà cum præceptore ſuo Paulo apud ſepulcrum vitæ principis viderat, & docentem audierat per revelationem, ordinata ſibi commiſſa Eccleſia, Romam venit. quos nequiſſimi Neronis crudelitate jam martyrio coronatos invenit: & à beato Clemente, Petri Apoſtoli ſucceſſore, amabiliter ac honorabiliter ſuſceptus, poſt aliquod ſpatium temporis, cum aliis ad eroganda divini verbi ſemina in Gallias eſt directus. Qui prædicando & ſermonem confirmando ſequentibus ſignis, Pariſios, ducente Domino, pervenit. Deſtinatis quoque ſociis per diverſas civitates ad dolos diaboli deſtruendos & populos Domino acquirendos, Sanctinum ordinavit epiſcopum, & Carnotum eos illuminare, qui in tenebris & in umbra mortis erant, inſpirante Domino, miſit: ubi eum per aliquod temporis immorari diſpoſuit. Poſtea verò Meldenſium civitati paſtorem & epiſcopum eſſe conſtituit, ejuſque ſuffragio Antoninum, qui junior ad diſtinctionem ſenioris Antonini prænominabatur, adhibuit.

10 „Domitianus denique impiiſſimus cæſar, *quæ ſibi* poſt Neronem ſeviſſima perſecutione in Chriſtianos exæſtuans, lictores ad perquirendum & comprehendendum Dionyſium, cujus famam in deſtruendis idolis & convertendis ad Chriſtum populis, per multos audierat, in Gallias miſit, ut eum diligenter perquirerent, & inventum ac comprehenſum, aut idolis ſacrificare cogerent, aut diverſis ſuppliciis affectum occiderent. Quos cùm beatus Dionyſius ad fines Pariſiorum appropinquare comperit, Sanctinum & Antoninum ad ſe accerſivit, quibus præcepit, ut ſermones & agones ipſius ſolerter intenderent, & memoriæ commendarent, ac quibus tormentorum generibus per paſſionum ſupplicia corporis vitam finiret, conſpicientes Romanæ Sedis Pontifici & fidelibus, quos tunc ibidem invenerint, (quia, unde in orbem Chriſtianorum perſecutio procedebat, illic ardentius conflagrabat) per ordinem nunciare quantocyùs ſtuderent: eoſque obnixè depoſcerent, ut Athenienſium civibus ea nota facerent, quatenus & ipſi Domino pro curſu laborum ejus impleto gratias agerent, & erga cultum ejus bono animo fierent. E

AUCTORE C. B.

11 „Conſummato ſiquidem beato Dionyſio *adjuncta habet,* per martyrii palmam, Sanctinus & Antoninus, ſicut eis præceptum fuerat, Romam iter aggredi maturaverunt: & venientes in Italiam, Antoninus valida febre correptus eſt. In cujus obſequiis per aliquot dies Sanctinus immoratus, conſilio ac conſenſu ejuſdem Antonini, ne præceptio beati Dionyſii quàcunque occaſione impediretur, peragere cœptum iter diſpoſuit, & ſufficienter xeniis ac honeſtis linteis principi domûs, in qua jacebat Antoninus, commiſſis, petiit & per Dominum obteſtatus eſt eum, ut, ſi Antoninus convaleſceret, exinde illi abundantiſſime miniſtraret: ſi etiam vità decederet, honeſtiſſimè ſepeliret: & ſic iter, quod ceperat*, peragendum arripuit. Et, cùm Sanctinus fines Romanorum jam contigit, Antoninus vità deceſſit. Quem princeps domûs, retentis omnibus, quæ ſibi in obſequiis ejus commendata fuerant, catabuli ſui, in quo animalia ejus manebant, axes levavit, & in foſſam, ubi ſtercora & urina animalium defluebant, projecit, & deſuper axes remiſit.

* cœperat

12 „Quæ mox omnia Sanctinus per Spiritum *S. Sanctini Actis* Sanctum cognovit, & cum maxima feſtinatione reverſus ad domum, in qua Antoninum jacentem dimiſerat, flens & dolens pervenit, & principem domûs interrogavit: Ubi eſt, inquiens, Antoninus frater meus chariſſimus? Is autem fictis gemitibus ac ſuſpiriis ſimulata mœſtitia, Mortuus eſt, inquit, quem de mihi à te commiſſis honeſtiſſimè ſepelivi. Cui Sanctinus: Mentiris, inquit, fili diaboli, in ſterquilinum projeciſti eum Virum ſanctum & juſtum; & nunc veni mecum ad catabuli locum, in quem projeciſti eum. Is autem timore perculſus, non eſt auſus reniti, quin cum eo veniret ad locum, ubi eum projecerat. Et levantes inde axes, Sanctinus cum lachrymis clamavit voce magna dicens: Antonine frater, in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti, pro cujus nomine & amore paſſus eſt glorioſiſſimus martyr Dionyſius, ſurge & perficiamus ſimul obedientiam, quam idem pater & magiſter noſter communiter nobis præcepit.

13 „Et ſtatim Antoninus ſtercore obvolutus *tranſcribitur.* ſurrexit, quem Sanctinus de catabuli foſſa extraxit, & diligentiſſimè lavit, & mundis ac „ho-

AUCTORE C. B.

„neſtiſſimis veſtibus induit: ſicque offerentes Domino ſacrificium laudis, Euchariſtiæ Corporis & Sanguinis Chriſti participati ſunt: & accipientes cibum, confortati ſunt, & iter cœptum aggredientes, Romam, auxiliante Domino, pervenerunt: &, jam beato Clemente martyre coronato, in eadem Sede ſanctum Anacletum, natione Græcum de Athenis, qui fuerat à beato Petro Apoſtolo presbyter ordinatus, conſecratum Pontificem invenerunt. Cui per omnia, ſicut eis beatus Dionyſius juſſerat, actus & martyrii ejus ordinem narraverunt. Perfectoque negocio, ad civitatem Meldenſium reverſi fuerunt, ubi ſanctæ prædicationi ac piis operibus inſiſtentes, Sanctinus plenus fide, virtutibus ac bonis operibus ad cæleſtia regna tranſivit. Cui Antoninus in epiſcopatu ſucceſſit, & per plures annos in ſancto officio degens, cum multiplici bonorum operum fructu & animarum lucro migravit ad Dominum, cui eſt honor & gloria per omnia ſeculorum ſecula. Amen."

B

& Hincmaro vindicatur,

14 *Hanc epiſtolam, cui à num. 9 incluſa* S. Sanctini *Acta nullam planè fidem mereri, unuſquiſque, ni fallor, ob rationes, in Comment. Dionyſii Areopagitæ Actis prævio, § v adductas hicque idcirco non repetendas, haud difficulter agnoſcet, pro adulterino ſub Hincmari nomine conficto inſtrumento haberi, Calmetus in ſua Hiſtoriæ Lotharingicæ tom. 1 præmiſſa de primis eccleſiæ Verodunenſis epiſcopis Diſſertatione col. 64 affirmat, fictionemque Wandelmaro, quem haud diu poſt annum, uti infrà videbimus, 823 Meldenſi B.* Sanctini *abbatiæ Hubertus I, Meldenſium epiſcopus, præfecit, eſſè attribuendam, ſuſpicari Tillemontium, Dupleſſius Meldenſis Hiſt. tom. 1 pag. 5 inſinuat. Verùm ea, quæ Epiſtolæ illius initio habentur, à S.* Sanctini, *quæ in hac ſub finem recitantur, Actis ſunt diſtinguenda. Hæc, at non item, quæ propriè Hincmari epiſtolam conſtituunt, illa, à Wandelmaro fuiſſè conficta, Tillemontius tom. IV Monument. eccleſiaſt. pag. 721 ſuſpicari videtur; etſi autem, an epiſtola iſta Hincmari verè ſit, dubitâſſè forſan videri etiam queat, haud propterea tamen Remenſi huic archiepiſcopo abjudicandam, merito quis ſuſpicetur.*

C

Sirmondus quidem, ut loco cit. Tillemontius ait, Hincmari Operibus eamdem epiſtolam haud accenſet. Verùm Frodoardus, Hincmari ad Carolum Calvum epiſtolas lib. 3 Hiſt. eccleſiæ Remenſis cap. 18 recenſens, epiſtolam hiſce de Vita vel actibus beati Sanctini *annumerat, cùmque ſic, ut apparet, Hincmari, de qua hic nobis ſermo, epiſtolam deſignet, eſt ſanè, cur hanc Remenſi iſti archiepiſcopo haudquaquam abjudicandam, ſed contrà attribuendam, Frodoardi, qui ſec. x floruit ac proin Hincmaro propè æqualis fuit, auctoritate impulſi arbitremur.*

epiſtolâ ſit perſpicuum, fuit gaviſus, iſque,

15 *Porrò Hincmarus, qui, quemadmodum modo oſtendi, dictam epiſtolam ſcripſit ac è dictis ſec. IX floruit, certè in iis, quæ de rebus, tunc geſtis, in illa memorat, fidem indubitatam, niſi forſan alicubi de re, quam ſat exploratam habere haud potuit, agatur, ſibi adjungit. At verò, ſciſcitabere, quorſum hæc de Hincmaro ſcriptaque abs eo ad Carolum Calvum epiſtola? Huebertus, in hac ſuprà num. 7 memoratus, fuit & tunc, cùm Carolus Calvus natus eſt ac proin anno 823, Meldenſis epiſcopus, uti ibidem Hincmarus prodit, creatus & haud diu, ut apparet, poſt Wandelmaro, cui clericos ſuos cantandi arte imbuendos commiſerat, Meldenſem S.* Sanctini *abbatiolam in beneficium conceſſit; cùm autem ſic habeat, hæc certè, quæ, quemadmodum Dupleſſius loco ſuprà cit. docet, priori mutato ſtatu, collegiata tandem, quæ hodieque Meldis conſpicitur, evaſit ejuſdem Sancti noſtri nomine inſignita eccleſia, fuerit ibidem, ſpectatis iis, quæ Hincmarus ſuprà in præfata epiſtola num 7 ſcribit, jam inde à ſec. IX nondum valde provecto, ſi non multò etiam citiùs, exſtructa; quare, cùm ſervi Dei, à quibus nominantur eccleſiæ, hoc ipſo colantur ut Sancti, hique locis ſacris, ſub nomine ſuo dedicatis, potiſſimùm honorari cultu eccleſiaſtico ſoleant, enimverò ambigendum non eſt, quin hic Meldis jam inde ſaltem à dicto ſec. IX, ſi non multò etiam citiùs,* Sanctino *fuerit exhibitus. Neque verò ei ibidem exhiberi hactenus deſtitit, imò inde etiam aliò eſt propagatus. Tam hoc, quàm illud infrà, cùm primùm de veneratione, quâ pariter* Antoninus *Meldis afficitur, fuero locutus, oſtendam.*

D

E

qui non ſecùs ac cultus. S Antonino, utut paucis tantùm Faſtis ſacris inſerto,

16 *Generali Sanctorum, Martyrologio Romano non inſcriptorum, Ferrarii Catalogo, in quo ad* XXII *Septembris, aliiſque Faſtis ſacris num. 1 memoratis, in quibus ad* XXII *Maii diem* Antoninus, *ut ibidem docui, ſignatur, accedit Ms. noſtrum, quod ad poſteriorem hanc diem,* Sanctino *primùm velut martyre annuntiato, breviſſimè deinde* Antonii confeſſoris *meminit, Florarium, huicque eccleſiæ Meldenſis Martyrologium antiquum Gallicanumque à Sauſſayo contextum eſt jungendum. Poſtremum, quod* Antoninum *hodie celebrat, prolixiori elogio, integro ferè è ſpuriis Hincmari mox recitatæ epiſtolæ incluſis S.* Sanctini *Actis deprompto ac proin vel idcirco huc haud tranſcribendo, id facit; primum verò paucis dumtaxat, ut Dupleſſius Hiſtoriæ Meldenſis tom. 1, pag. 622 docet,* Antoninum *ad* XXX *Septembris diem annuntiat hiſce verbis:* Pridie Kalendas Octobris, civitate Meldis, S. Antonini epiſcopi & confeſſoris. *Ita vetuſtum illud Meldenſis eccleſiæ monumentum. Nec præter modò hic & ſuprà num. 1 relata hagiologia aliud ullum, in quo* S. Antoninus *memoretur, invenio; ut enimverò paucis dumtaxat ac ferè tantummodò recentioribus tabulis ſacris exſtet inſertus: verùm etſi ſic habeat ac ne quidem in Martyrologio Romano hodierno adeptus ſit locum, Meldis tamen, ſi non, ut S.* Sanctinus, *jam inde à ſeculo* IX, *haud ſerius equidem, quàm jam inde à ſeculo* XIII *cultu eccleſiaſtico fuit gaviſus. Id è datis anno 1259, quas ex ipſomet autographo inter inſtrumenta, probandæ San-Dionyſianæ Hiſtoriæ ſubſervientia, Felibianus ad hujus à ſè conſcriptæ calcem pag. 125 recenſet, decani & capituli Meldenſis litteris haud ineptè, ut apparet, poteſt colligi.*

F

ibidem pariter à longiſſimo tempore exhibitus.

17 *Haſce, ut de re ipſemet per ſè haud difficulter queat ſtudioſus lector ferre judicium, integras huc tranſcribo. Sic habent:* Univerſis præſentes litteras inſpecturis J. Decanus totumque capitulum Meldenſe æternam in Domino ſalutem. Notum facimus, quòd nos attendentes devotionem, quàm religioſi & honeſti viri Matthæus abbas & totus conventus beati Dionyſii in Francia habent erga nos & eccleſiam

noſtram

A noſtram & haſtenus habuerunt, volentes eos benigno favore proſequi congruiſque muneribus honorare ob honorem Dei ac præcipuè beati Dionyſii martyris, eorum patroni, petitioni ipſorum, quâ de Sanctorum, qui in noſtra Meldenſi eccleſia requieſcunt, reliquiis, videlicet beatorum Sanctini & Antonini, confeſſorum Chriſti, ſibi à nobis dari cum humilitate maxima petierunt, pio faventes affectu, de communi omnium noſtrûm conſilio ac venerabilis patris A. Dei gratiâ epiſcopi noſtri Meldenſis, noſtroque ad hoc interveniente conſenſu, coſtam unam de corpore ſancti Sanctini præfati & unum de oſſibus brachii Sancti Antonini prædicti eiſdem abbati & conventui in perpetuum liberaliter duximus conferendum. In cujus rei teſtimonium & munimen eiſdem abbati & conventui præſentes duximus concedendas ſigilli noſtri munimine roboratas. Datum anno Domini MCCLIX menſe Auguſto. *Cùm itaque, uti è litteris hiſce intelligitur,* SS. Sanctini *&* Antonini *reliquias Sandionyſiani in Francia monachi enixis juxtà ac ſup-* B *plicibus precibus ab eccleſiæ Meldenſis decano & canonicis poſtularint, hique illas, veluti munus haud exiguum, præfatis religioſis viris, conſentiente Meldenſi epiſcopo, anno 1259 conceſſerint, id ſanè tunc apud Meldenſes, qui apud ſeſe tam* S. Sanctini, *quàm* S. Antonini *reliquias quieſcere, indubitanter, etſi ex infrà dicendis haud rectè, credebant, binos hoſce Sanctos noſtros, ac proin de quo hic nominatim ſermo,* Antoninum *ſumma in veneratione fuiſſe, argumento eſt invicto; cùm autem ſic habeat, enimverò dubitandum non apparet, quin is, qui non ſecùs ac* Sanctinus *in jam datis litteris* Sanctus *vocatur, honore Sanctis proprio Meldis jam inde ſaltem à ſeculo* XIII *fuerit gavíſus.*

hodieque perſeverat,

18 *Porrò religioſa Sanctorum noſtrorum veneratio, quæ, quemadmodum è modo dictis nemo non eruet, à pluribus jam ſeculis locum Meldis obtinuit, conſtanter ibidem hodieque, mutatione tamen in eccleſiaſticum, quo honorantur, cultum ſubinde invecta, perſeverat. Id è jam nunc dicendis pateſcet. Dupleſſius Hiſt. Meldenſis tom. 1 pag. 622 op-* C *portunè ad inſtitutum noſtrum hic ſcribit, quæ è lingua Gallica in Latinam verſa eò ferè recidunt :* Secundum Ms. diœceſis Meldenſis anni 1492 Breviarium S. Antoninus Meldis die XXX Septembris ritu ſemiduplici tum colebatur, rejecto S. Hieronymi, qui tum pariter ibidem ritu tantummodò ſemiduplici colebatur, in alium diem officio. Verùm Hieronymus, ritûs duplicis anno 1640 effectus, die XXX Septembris, S. Antonino in XII, quæ S. Sanctini feſtum proximè excipit, Octobris diem dilato, fuit celebratus. *In Meldenſi, quod penes nos exſtat quodque anno 1640 excuſum notatur, Breviario ad* XXX *Septembris diem de S. Hieronymo ritûs duplicis,* XII *verò Octobris de* S. Antonino *ritûs ſemiduplicis officium præſcribitur; ut ſanè, quod de mutatione in S.* Antonini *& S. Hieronymi cultum anno illo invecta Dupleſſius verbis jam nunc recitatis ait, veritati apprimè conſonet. Nec dubitandum eſt, quin verum etiam ſit, quod hiſce mox ſubjungit, ſic de cultu, quo* Antoninus *Meldis hodieque afficitur, ſcribens :* Hodie S. Antoninus ritu ſemiduplici haud ampliùs colitur, eſtque, ſed ſub ſimplici dumtaxat commemoratione in XXX Septembris diem, S. Hieronymo ſacram, remiſſus. *Ita ille, jam anteà citato Hiſtoriæ Meldenſis tomo pag. 620 de* S. Sanctini *Meldis hodieque pariter perſeverante cultu ſequentem ferè locutus in modum :* S. Sanctinus in Ms. eccleſiæ Meldenſis anni 1492 Breviario ritûs duplicis officio colitur; id autem ad ritum duplicem majorem cum octava anno 1546 fuit evectum; verùm poſt Breviarii novi editionem ritu dumtaxat duplici abſque octava Sanctinus celebratur.

ad alia etiam hic memorata loca

19 *Ita hodieque hunc Sanctum noſtrum Meldis coli, laudatus ſcriptor verbis hiſce nos docet, cùmque eodem prorſus ritu* Sanctinus *die* IX *Octobris coli in Meldenſi jam ſuprà cit., quod penes nos exſtat, anni 1640 Breviario jubeatur, non aliud forſan, quàm hoc ipſum, per novum, cujus meminit, Breviarium intelligit. Utut ſit, modò à cultu, quo* Sanctinus *die* XI *Octobris Meldis hodieque afficitur, ad cultum, quo aliis etiam locis gaudet, ſermonem converto. Potiſſimùm hæc inter numerari, ut apparet, debent Verodunum, Turones, Carnotum, celebris in Francia S.* E *Dionyſii abbatia ac denique diœceſis Lemovicenſis vicus, qui, appellatione à* S. Sanctino *partim accepta,* S. Xantin de Malemort *nuncupatur ac ibidem, ùt Galliæ Chriſtianæ auctæ Scriptores tom.* VIII, *col. 1597 notant, ad Brivam eſt ſitus.* Sanctini *quidem in priori è locis hiſce cultus, non prorſus certus, ſed vero dumtaxat eſt ſimilis; quòd is Sanctus noſter non certò, ſed tantùm, uti ex infrà dicendis pateſcet, veroſimiliter cum* S. Sanctino, *quem, ùt primum ſuum epiſcopum, Verodunenſes* XI *Octobris die quotannis, uti poſt videbimus, venerantur, unus idemque ſit.*

ſeſe diffudit,

20 *Verùm de cultu, quo quatuor aliis jam nunc memoratis locis gaudet, aliter loquendum, ac primò quidem Turonis veneratione, Sanctis propria, quotannis illum affici, fidem facit ſuprà laudatum peneſque nos exſtans Turonenſe anni 1635 Breviarium, in quo ad* XII, *non autem, ut Bailletus & poſt hunc Dupleſſius aiunt, ad* XIII *Octobris diem eccleſiaſticum de* S. Sanctino, *Meldenſi epiſcopo, Officium ſub ritu duplici recitandum præſcribitur. Nec, quin Sanctus hic antiſtes* F *Carnoti quoque & in San-Dionyſiana Franciæ abbatia, cum qua Sanctorum noſtrorum reliquias anno 1259 communicare voluiſſe Meldenſes canonicos, ſuprà vidimus, colatur ut Sanctus, dubitare ſinunt Calmetus & Dupleſſius. Poſtremum enim horum prior in ſua de primis eccleſiæ Verodunenſis epiſcopis Diſſertatione pag. 65 diſertè aſſirmat, Carnotique in cathedrali eccleſia exſtare, in quo* Sanctinus *honoratur, ſacellum, ſub Sancti hujus epiſcopi nomine Deo conſecratum, tam ipſe ibidem, quàm Dupleſſius Hiſt. Meldenſis tom. 1, pag. 614 nos docet; quod autem ad ejuſdem Sancti noſtri in dicto diœceſis Lemovicenſis vico cultum jam ſpectat, mox iterum laudatus Dupleſſius ibidem ex eccleſiæ, quæ in margine citat, Lemovicenſis monumentis verbis Gallicis, Latinè à me redditis, ſic ſcribit :* S. Xantini de Malemort in diœceſi Lemovicenſi incolæ partem cranii ſancti hujus Antiſtitis ſeſe poſſidere arbitrantur; ſed qua ratione, aut tempore ſacras haſce reliquias acceperint, haud edicunt. Vicus interim è veneratione in Sanctum, quem pro patrono habet,

 bet,

AUCTORE C. B.

bet, nomen ejus ſibi impoſuit; & quamvis hoc ibidem paulò aliter (Xantin nimirum pro Saintin) ſcribatur, is ipſe nihilominus eſt, quem loci incolæ Meldenſem epiſcopum exſtitiſſe, credunt.

etſi interim, quæ geſſiſſe, Sanctinus narratur, in fidei probatæ Actis

21 Cultus itaque, quo in quatuor poſtremis modò hic memoratis locis Sanctinum etiam gaudêre aſſerimus, omnino apparet è jam dictis certus. Utinam modò, quæ hic Sanctus noſter geſſiſſe memoratur, certa pariter forent! Verùm Hincmari ſuprà huc tranſcriptæ epiſtolæ incluſa, quibus horum pleraque innituntur, ſeu Dionyſii ſeu Sanctini Acta adeò ſunt ridicula, adeò omni etiam veritatis ſpecie diſtituta, ut fidem certè inventura ſint apud neminem, qui Critices artem vel à limine ſalutârit ac à me, quæ huc ſpectant, in Commentario, S. Dionyſii Areopagitæ Actis prævio, num. 87 prolata expenderit. Alia quidem etiam, è quibus, ſi probatæ antiquitatis ac notæ forent, probari nonnulla, quæ de S. Sanctino narrantur, poſſent, noſtri hujus Sancti Acta Calmetus in ſua de primis eccleſiæ Verodunenſis epiſcopis Diſſertatione pag. 61 compendio exhibet; verùm præterquam quod haud citiùs quàm ſec. x, uti ibidem Calmetus docet, ſint conſcripta, anonymus eorum auctor Sanctinum, quem unà cum Dionyſio Areopagita ſub S. Clemente Papa jam ſene adducit in Gallias, martyrio vitam finiiſſe, diſertè, contrà ac ipſamet, antiquiora Hincmari ſuprà huc tranſcriptæ epiſtolæ incluſa Acta tradunt, affirmat, nihilque, quod ſat ſit in venerandæ antiquitatis fideique indubitatæ documentis fundatum, memoriæ prodit.

fundata haud ſint.

22 Hugo Flaviniacenſis, qui ſeculo xi floruit, Acta illa ſibi prælucentia habuit, partimque ex hiſce, & antiquioribus Hincmari epiſtolæ incluſis Actis tertia quæpiam, quæ apud Labbeum tom. 1 Bibliothecæ Mss. à pag. 78 exſtant, S. Sanctini Acta, variis adjunctis, neſcio, unde acceptis, aucta notiſque chronicis, à chronologia, quam vel ipſemet ſibi finxerat vel certè ſequi volebat, dictatis, munita, conſlavit. Hinc factum, ut quamvis in antiquioribus Hincmari epiſtolæ incluſis Actis nec de Veroduno, nec de Sanctini ibidem epiſcopatu mentio inſtituatur, Hugo tamen in contextis à ſe Actis opinionem eorum, qui, teſte apud Dacherium tom. 12 Spicil. pag. 252. Berthario eccleſiæ Verodunenſis ſub ſec. ix finem & ſeq. initium presbytero, Sanctinum idcircò tantùm, quòd Romam, ut martyrii S. Dionyſii Acta eò deferret, cum S. Antonino pergens indeque poſt rediens Veroduni primus Euangelium annuntiârit, primum poni in epiſcoporum Verodunenſium Catalogo credebant, ſecutus haud ſit, ſed verè S. Sanctinum, cùm jam Meldenſi eccleſiæ præeſſet, Româque, quò iverat, eſſet reverſus, fuiſſe à Verodunenſibus in epiſcopum electum, cùm anonymo ſec. x ſuprà laudato Actorum S. Sanctini auctore aſſirmârit, ſicque hunc Sanctum noſtrum pro ſtricti nominis Verodunenſi epiſcopo & nihilominùs cum S. Sanctino Meldenſi unum eumdemque à ſeſe haberi, indicârit; anne autem hac in re, ùt veroſimiliter in pleriſque de eodem Sancto noſtro aliis, à veritate aberrârit, lectoris erit ex iis, quæ § ſeq. ſumus dicturi, diſpicere.

D

§ II. An S. Sanctinus Meldenſis exſtiterit S. Dionyſii Pariſienſis diſcipulus, & an cum S. Sanctino Verodunenſi unus idemque ſit.

Sanctinus, quem Meldenſem

Eccleſiæ Meldenſis epiſcopum exſtitiſſe, qui hodie in hoc quotannis ſolenni ritu colitur, Sanctinum, communis modò eſt opinio, potiſſimùm in traditione, cujus ignoratur initium, fundata. In nullo quidem, quod ſpuriis Hincmari ſuprà huc tranſcriptæ epiſtolæ incluſis S. Sanctini Actis ſit antiquius, ſeu ſcripto ſeu monumento Sanctinum, nedum Meldenſem ejus epiſcopatum, memorari invenio; verùm, cùm Sanctinus, ùt ſuprà docuimus, à longiſſimo jam tempore, imò verò jam inde à ſec. ix honoratus fuerit ùt Sanctus, id, quæſo, niſi aliquando in rerum exſtitiſſet natura, futurum fuiſſe, quis credat? Ex eo autem, quòd monumentum, Hincmaro ſeu ſec. ix antiquius, in quo Meldenſis Sanctini epiſcopatus aſſeratur, aſſignari haud queat, haud fuiſſe hunc ante id ſeculum creditum, conſectarium non eſt, nec is Sanctus noſter, quem ùt Meldenſem epiſcopum, antiqua non tantùm Meldenſis, ſed & Verodunenſis ac Turonenſis eccleſiarum Breviaria colendum proponunt epiſcopiſque Meldenſibus univerſi horum à Demochare aliiſque ac nominatim à Galliæ Chriſt. antiquæ & novæ auctoribus vulgati Catalogi accenſent, temerè ex hiſce ob ſcriptorum monumentorumque ſeculo ix antiquiorum ſilentium eſt expungendus. Certè ego nec omnibus, quas veluti eo conducentes Launoius in ſuo de Hilduini Areopagiticis Judicio pag. 123 & ſeqq. allegat, rationibus expenſis, facere id auſim. Verùm primuſne, an ſecundus Meldenſium epiſcopus exſtitit Sanctinus?

E

& quidem primum

24 Hildegarius, Meldenſis & ipſe epiſcopus, qui, Carolo Calvo imperatore regnante, S. Faronis, Meldenſis itidem epiſcopi, Vitam contexuit, in hac apud Mabillonium Act. SS. Bened. tom. 2, pag. 616 ſic ſcribit: A Waldeberto... poſt Gundoaldum nonus decimus ordo à ſancto Dionyſio primo antiſtitum in hac urbe (Meldenſi) fulſit; hinc autem factum, ut nonnulli Hildegarii auctoritate impulſi, Dionyſium Meldorum perinde ac Pariſiorum primum fecerint epiſcopum. Aſt ut Dionyſius, quòd ab Apoſtolica Sede Pariſios miſſus toti circumquáque regioni Euangelium prædicârit, ab aliquibus hoc nomine civitatum Lutetiæ vicinarum, ita nominatim civitatis Meldenſis ab Hildegario primus dictus fuerit epiſcopus. Sanè cùm non hanc, ſed Pariſienſem civitatem in ſedem aſſumpſerit, à Sanctino, qui ſecùs fecerit, ac ab ipſiſmet, qui Dionyſium faciunt primum Meldenſium epiſcopum, pro proximo hujus ſucceſſore habetur, epiſcoporum Meldenſium ſèries eſt inchoanda. Ita ferè tom. 8, col. 1597 Galliæ Chriſt. auctæ Scriptores, hiſque non tantùm, quem ſibi proximè præeuntem habuêre, tom. 1 Hiſt. Meldenſis pag. 612 & ſeq. Dupleſſius, ſed & plures alii ac nominatim

E

A *natim, qui in ſuis Epiſcoporum Meldenſium Catalogis locum primum Sanctino concedunt, Sammarthani Fratres & Claudius Robertius ſuffragantur, nec video, quid his ſat ſolidi, quò erroris hic convincantur, poſſit opponi.* Sanctinus *itaque non tantum Meldenſibus epiſcopis accenſendus, ſed & primus hoſce inter numerandus videtur. Verùm quid modo de opinione, quâ & Carnotenſibus epiſcopi munere præfuiſſe à nonnullis putatur, cenſendum?*

numquamque Carnotenſem exſtitiſſe epiſcopum,

25 *Dupleſſius Hiſt. Meldenſis tom. 1, pag. 614 verbis Gallicis, Latinè à me redditis, ſic ſcribit:* Secundum quæpiam, quæ mihi ad manum ſunt, monumenta Souchetus, Carnotenſis canonicus, in Ms. ſua civitatis Meldenſis Hiſtoria probè conſtare, ait, S. Sanctinum exſtitiſſe hujus epiſcopum; cùmque ſic loquatur, oportet, ut, quæ ad id probandum habebat, argumenta crediderit admodùm valida. Sanctinus nihilominùs nec in eccleſiæ Carnotenſis Breviario memoratur, nec Carnotenſibus epiſcopis in horum Catalogis accenſetur, omniſque, qui ei in diœceſi Carnotenſi exhibetur, B cultus ad unicum ſacellum, Deo ſub nomine ejus in eccleſia cathedrali dedicatum, reducitur. *Ita ille, & ſanè, uti, re maturè diſcuſſa, comperi, rectiſſimè; verùm, cùm ſic habeat, qui ergò factum, ut Souchetus, à Dupleſſio laudatus, argumenta, quæ ſibi ad Carnotenſem* S. Sanctini *epiſcopatum monſtrandum ſuppetebant, exiſtimârit admodum valida? Spuria* S. Sanctini *Acta ſuprà in Hincmari epiſtola num. 9 habent:* Sanctinum (*Dionyſius*) ordinavit epiſcopum, & Carnotum eos illuminare, qui in tenebris & in umbra mortis erant, inſpirante Domino, miſit; ubi cum per aliquod temporis immorari diſpoſuit: poſtea verò Meldenſium civitati paſtorem & epiſcopum eſſe conſtituit.

hic adducta ſuadent.

26 *Ita dicta Acta, nec ab hiſce Actis, per Hugonem Flaviniacenſem eo, quem num. 22 expoſui, modo adornata, quantum ad ſubſtantiam hic diſſonant. Hinc factum, ut* Sanctinum *primo Carnotenſem ac dein Meldenſem exſtitiſſe epiſcopum, in Galliæ Belgicæ Antiquitatibus fol. 28 Waſſeburgius, nonnullis adhuc aliis ei etiam aſſentientibus,* C *ſcripſerit. Hinc veroſimillimè pariter factum, ut Souchetus ex Actis illis validè admodùm pro Carnotenſi* S. Sanctini *epiſcopatu argui poſſe autumans, probè hunc conſtare, affirmarit; verùm,* Sanctinum *à Dionyſio ordinatum epiſcopum Carnotumque, ut eos, qui ibidem in tenebris & in umbra mortis ſedebant, illuminaret, miſſum fuiſſe, Hincmari epiſtolæ incluſa* S. Sanctini *Acta per proximè huc tranſcripta verba, Hugone Flaviniacenſi conſona hiſce ſubminiſtrante, tantummodò tradunt, nihilque, quo id, civitate Carnotenſi in ſedem fixam* Sanctino *aſſignata, factum innuatur, adjungunt; imò contrà, cùm* Sanctinum, *Carnoti aliquamdiu moratum, poſteà fuiſſe Meldenſem conſtitutum epiſcopum, mox etiam, nullâ omnino Carnotenſis, quam antea occupârit, ſedis mentione factâ, ſubnectant, ita haud fuiſſe eum, priuſquam Meldenſi eccleſiæ præficeretur, Carnotenſem epiſcopum, inſinuare videntur. Adhæc, etſi etiam, Carnotenſem epiſcopum exſtitiſſe* Sanctinum, *luculentiſſimè dicta Acta tam quæ Hincmari epiſtolæ incluſa, quàm quæ ab Hugone Flaviniacenſi contexta apud Labbeum exſtant, aſſererent, haud proptereà tamen id foret credendum; illa enim Acta nullam omnino, ut jam docui, fidem merentur, facereque proinde auctoritate ſua haud queunt, ut* Sanctinum, *qui nec in eccleſiæ Carnotenſis Breviariis nec in epiſcoporum Carnotenſium Catalogis locum obtinet, exſtitiſſe Carnotenſem epiſcopum, arbitremur. Jam verò, cùm ſic habeat nec ulla argumenta alia, quibus Souchetus impulſus certum exiſtimare Carnotenſem* Sanctini *epiſcopatum potuerit, occurrant, eſt ſanè, cur epiſcoporum Carnotenſium Catalogis, in quibus hic Sanctus noſter nuſquam comparet, hic ſtemus, utque adeò eum numquam exſtitiſſe re vera Carnotenſem epiſcopum, exiſtimemus.*

pro Dionyſii Pariſienſis diſcipulo, ſed, ut apparet, haud rectè, obtruſus,

27 *Porrò uti nihilominùs Carnotenſem epiſcopum, ita etiam Dionyſii diſcipulum nonnulli faciunt* Sanctinum; *verùm nec hac in re illis aſſentiendum. Suffragantia quidem ſibi hic iterum habent, tam quæ Hincmari epiſtolæ incluſa, quàm quæ ab Hugone Flaviniacenſi confecta apud Labbeum exſtant,* S. Sanctini *Acta; aſt hiſce, utut rem luculentiſſimè tradentibus, nemo certè, qui quàm ſint* E *è jam dictis auctoritate omni deſtituta, conſiderârit, fidem adjunxerit. Nec eſt, quòd eccleſiæ Meldenſis traditionem alleges; hanc enim, quâ, ùt aiunt, Dionyſii diſcipulus exſtitiſſe* Sanctinus *fertur, genuinam eſſe pro certo quis aſſerat? Ut incertis hac in re vulgi rumoribus corruptam, credam, propendeo vel ex eo, quòd, ut apparet,* Sanctinus *ſeriùs, quàm ut* Dionyſii *diſcipulus eſſe potuerit, exſtiterit in vivis. Dionyſius enim, uti in Commentario, Actis ejus præmiſſo ad IX Octobris diem in Opere noſtro jam docuimus, haud ſeriùs quàm anno CCLXXXVI martyrio fuit affectus;* Sanctinus *autem haud citiùs quàm medio circitèr ſec. IV floruit, uti è jam nunc dicendis intelliges. Inter* S. Sanctinum, *primum è dictis Meldenſium epiſcopum, &* S. Faronem, *Meldenſium itidem epiſcopum octodecim dumtaxat, contràque inter Dionyſium, primum Pariſienſium epiſcopum, & Agilbertum, Pariſienſium itidem epiſcopum, triginta interceſſère, uti in vulgatis Pariſienſium & Meldenſium epiſcoporum Catalogis videre licet, epiſcopi medii; hoc autem diſcrimen, cùm* S. Faro *&* S. Agilbertus *æquales exſtiterint ſeu eodem ambo ſec.* F *VII floruerint, ex eo veroſimiliter provenit, quòd ſeries epiſcoporum, Pariſienſium quidem à Dionyſio, qui, ut dictum, haud ſeriùs quàm anno CCLXXXVI martyrium ſubiit, Meldenſium verò ab epiſcopo, qui multò ſeriùs, imò non citiùs, quàm uno circitèr poſt Dionyſium ſeculo elapſo obierit, fuerit incepta. Quare, cùm epiſcopus, à quo inchoata fuit epiſcoporum Meldenſium ſeries, exſtiterit è jam dictis haud alius, quàm* Sanctinus, *conſectarium eſt, ut hic veroſimiliter haud citiùs quàm medio circitèr ſec. IV Meldenſem ſedem occupârit, nec diu admodùm ante annum CCCLXXXVI exceſſerit è vivis, utque proinde haud fuerit Dionyſii diſcipulus.*

cum Sanctino, primo Verodunenſi epiſcopo, unus idemque.

28 *Res ſanè è jam dictis veroſimilis apparet, veroſimiliorque adhuc è modò hic ſubdendis evadet. Epiſcopum, nomine* Sanctinum, *ſeſe etiam habuiſſe, Verodunenſes contendunt. Et verò hunc, quem ut Sanctum Verodunenſis eccleſia die XI Octobris veneratur, re etiam ipſa exſtitiſſe Verodunenſium epiſcopum, negari, ut apparet, non poteſt.*

Id

AUCTORE C. B.

Id conſtans eccleſiæ illius fert traditio, in antiquo etiam cathedralis Verodunenſis eccleſiæ Martyrologio ad XI Octobris diem his verbis expreſſa: Natale S. Sanctini, Virdunenſis epiſcopi. Nec tantùm Sanctinum epiſcopis Verodunenſibus accenſendum, ſed & primum hoſce inter tribuendum illi locum, fidem faciunt vulgati eorumdem Catalogi, in quibus omnibus Sanctinus ante univerſos alios memoratur. Catalogis illis accedit inſtrumentum, Lipſanothecæ, in quam, ut poſt videbimus, anno 1044 Richardus, Verodunenſis epiſcopus, S. Sanctini reliquias tranſpoſuit, incluſum, in quo Sanctinus diſertè vocatur primus Virdunenſis eccleſiæ epiſcopus. Adhæc inter ſcriptores, qui Sanctinum epiſcopis Virodunenſibus annumerant, nullum omnino, qui primum hoſce inter locum illi haud attribuat, invenio; ut ſanè opinio, quâ Sanctinus non tantùm inter Verodunenſes epiſcopos, ſed & horum primus cenſetur, videatur haud immeritò amplectenda. Jam verò cùm ſic habeat ac B is ſanctus Verodunenſis epiſcopus veroſimiliter, uti infrà ſumus viſuri, & circa ſec. IV medium Verodunenſem ſedem occupârit & diu adhuc poſt vitam protraxerit, hinc enimverò opinio, quâ, haud citiùs, quàm medio circitèr ſec. IV Meldenſi eccleſiæ præfuiſſe nec diu admodùm ante annum CCCLXXXVI exceſſiſſe è vivis ac proin Dionyſii diſcipulum haud fuiſſe Sanctinum Meldenſem, ſtatuimus, veroſimilior evadit, cùm Sanctinus Verodunenſis unus idemque cum hoc veroſimiliter ſit, ùt ſuadent, quæ jam nunc ſubjungo.

uti eum ex hic laudatis, qui unum dumtaxat

29 Grevenus, qui unà cum Caniſio Uſuardique Lubeco-Colonienſi editione, anno 1490 facta, ad XXII Maii diem S. Antoninum juxtà ac S. Sanctinum, veluti Meldenſes epiſcopos, ut ſuprà vidimus, annuntiat, Veroduni hodie ſolum S. Sanctinum ut civitatis hujus epiſcopum, iterumque deinde, ſed epiſcopi dumtaxat abſque ſedis expreſſione titulum corruptéque, ut jam antea monui, Schynni nomen ei imponens, ſequenti XII Octobris die Meldis conſignat, idemque etiam, Caniſio interim Sanctinum Veroduni hodie dumtaxat commemorante, mox laudata Uſuardi Lubeco-Colo- C nienſis editio facit; ut ſacræ iſtæ tabulæ, cùm Sanctinum, quem loco uno Meldenſem, alio Verodunenſem epiſcopum faciunt, diverſis & diebus & locis celebrent, duos, ut apparet, Sanctinos diverſos, quorum alter Meldenſis, alter Verodunenſis exſtiterit epiſcopus, inducant. Verùm an rectè? Maurolycus & Galeſinius in Faſtis ſacris, à ſe contextis, ac ipſimet, qui Martyrologium Romanum hodiernum reformârunt, eruditiſſimi viri unum dumtaxat in hoc Sanctinum, quem Meldenſem epiſcopum faciunt, quemque idcirco veroſimillimè, quod die XXII Septembris obiiſſe à Petro de Natalibus in Catalogo lib. 8, cap. 108 dicatur, die illo ſibi duxêre memorandum, recenſent; etſi autem ſuppoſititia, quæ Hincmari ad Carolum Calvum epiſtola complectitur, ſuprà huc tranſcripta S. Sanctini Acta acceptaque ex hiſce, quibus Petrus loco mox cit. & S. Antoninus part. 1, tit. 6, cap. 28, § 1 Sanctinum exornant, elogia nec Veroduni, nec epiſcopatûs, ibidem abs illo geſti, mentionem faciant, videntur tamen laudati martyrologi, qui ex illis ſeu Actis ſeu elogiis, quæcumque ad XXII Septembris diem de Sancti- D no, Meldenſi epiſcopo, memorant, hauſêre, hunc cum Sanctinò Verodunenſi epiſcopo exiſtimâſſe eumdem.

Sanctinum ſtatuere videntur.

30 Ita autumo, quòd, quamvis ſibi Grevenam ſupràque memoratam Lubeco-Colonienſem Uſuardi editionem, in quibus hodie, ùt jam docui, S. Sanctinus, veluti Verodunenſis epiſcopus, annuntiatur, prælucentes habuerint, hodie tamen Sanctinum Verodunenſem haud memorent, ita ſcilicet ſibi faciendum veroſimiliter rati, quòd id, dum ad XXII Septembris diem Sanctinum Meldenſem commemorarent, fuiſſe jam inde à ſeſe factum, exiſtimârint. Jam verò, cùm ſic habeat ac proin unum dumtaxat Sanctinum, qui ex infrà dicendis primùm Verodunenſis ac dein Meldenſis epiſcopus veroſimiliter exſtiterit, agnoſcant, eſt ſanè, cur ſacris tabulis ſuprà laudatis, quæ, ùt dixi, duos Sanctinos invicem diſtinctos, quorum alter Meldenſis, alter Verodunenſis epiſcopus exſtiterit, ſtatuere videntur, adverſari credantur. Nec minùs, ùt apparet, Molanus, qui in ſuis ad Uſuardum E Additionibus hodie Sanctinum paucis hiſce memorat verbis, Virduni beati Sanctini, ejuſdem loci epiſcopi & confeſſoris, cum iiſdem ſacris tabulis pugnat. Uti enim laudati martyrologi, quod, quamvis ſibi Grevenum Uſuardique editionem Lubeco-Colonienſem, in quibus, ùt dictum, Sanctinus, veluti Verodunenſis epiſcopus hodie annuntiatur, prælucentes habuerint, hodie tamen Sanctinum Verodunenſem haud memorent, hunc cum Sanctino Meldenſi, quem jam antea ad XXII Septembris diem memorârant, feciſſe videntur eumdem, ita etiam Molanus, quod, quamvis ſibi Grevenum Uſuardique Lubeco-Colonienſem editionem, in quibus, ùt vidimus, ad XXII Maii diem Sanctinus, veluti Meldenſis epiſcopus annuntiatur, prælucentes habuerit, haudquaquam tamen ad diem iſtam Sanctinum Meldenſem memoret, feciſſe hunc eumdem cum Sanctino Verodunenſi, quem hodie celebrat, eſt cenſendus.

Faſtis ſacris,

31 Id veroſimiliter, qui Molanum haud dubiè ante oculos habuit, Ferrarius obſervârit. Certè Sanctinum, quem hodie Veroduni in generali ſuo Sanctorum, Martyrologio Romano non inſcriptorum, Catalogo memorat, in in- F dice huic ſubjecto, Meldenſem ſimul & Verodunenſem epiſcopum exſtitiſſe, dilucidè inſinuat, ſicque hunc cum illo, non ſecùs ac Molanus aliique ſuprà laudati hagiologi, quibus & hodiernum Uſuardi apud Sollerium Bruxellenſe Auctarium jungi poteſt, facit eumdem. Nec dubito, quin pariter Pariſienſis anno 1727 vulgati Martyrologii conditores, qui Sanctinum Meldis hodiè annuntiant nec uſquam cum Veroduni ſignant, Sanctinum Meldenſem ac Verodunenſem unum eſſe atque eumdem, exiſtimârint, idemque de Sauſſayo eſt dicendum; etſi enim hic in Martyrologio ſuo Gallicano ad XXII Septembris diem Sanctinum Meldis, veluti Meldenſem ac dein hodie Veroduni, veluti Verodunenſem epiſcopum, annuntiet, à ſeſe tamen de uno eodemque Sanctino fieri ſermonem, elogiis, quæ utrobique adhibet, facit perſpicuum. Jam verò, cùm ſic habeat nec ulli à jam memoratis, qui omnes, ut jam docui, unum dumtaxat Sanctinum agnoſcunt, diſtincti ſeu martyrologi ſeu Faſti ſacri, qui cum Greveno, Caniſio Uſuardique Lu-

A Lubeco-Colonienſi editione Sanctinos duos conſtituant, inveniantur, eſt ſanè, cur vel idcircò id ab hiſce perperam fieri, arbitremur. Verùm iſthoc ſeu opinionem, quæ Sanctinum Meldenſem cum Verodunenſi eumdem facit, aliter adhuc, cùm opinio oppoſita, quæ alterum ab altero diſtinguit, probabilitate omni deſtituta etiam haud ſit, juverit probâſſe.

tum ex antiquis, à Berthario

32 Bertharius presbyter ſuprà laudatus, qui ſub ſec. x initium brevem epiſcoporum Verodunenſium Hiſtoriam contexuit, in hac apud Dacherium tom. 12 Spicil. pag. 251 & ſeq. ſic ſcribit: Legimus in iſta eccleſia (Verodunenſi ſcilicet) jam præceſſiſſe triginta epiſcopos, quorum primus ſanctus Sanctinus vocatur, de quo quod ſentimus, notare hic ſtuduimus. Nam legimus, quòd ſanctus Dionyſius Sanctinum Meldenſem eccleſiæ epiſcopum & Antonium presbyterum mitteret cum Geſtis paſſionis ſuæ Romam ad ſanctum Clementem & iter illorum fuiſſet per iſtam (Verodunenſem nimirum) civitatem, & in eundo ac redeundo hic primi prædicâſſent verbum Dei. Et ferunt, quòd idB circò in ordine epiſcoporum iſtius eccleſiæ primus ponatur. Ii itaque, de quibus hic loquitur Bertharius, S. Sanctinum, qui primus cenſetur Verodunenſium epiſcopus, cum Sanctino Meldenſi, Dionyſii Pariſienſis, ut putabant, diſcipulo, faciebant eumdem. Tum quidem ſeu Bertharii ætate & antè fuiſſe etiam, qui Sanctinum, Verodunenſium primum epiſcopum, Agrippinenſis infrà memorandi concilii tempore ac proin anno, quo id celebratum, 346 floruiſſe, arbitrarentur, judicare faciunt, quæ Bertharius verbis proximè recitatis ſubnectit; verùm nihil omnino, quo, illos propterea primum Verodunenſium epiſcopum à Sanctino Meldenſi exiſtimâſſe diverſum, innuat, adjungit, fierique poteſt, ut de hoc nihil prorſus, ob quod à Sanctino Verodunenſi diſtinguendus ſit, crediderint.

& Laurentio Leodienſi memoratis, qui Sanctinum Verodunenſem cum Meldenſi

33 Adhæc ſec. duodecimo etiam fuerunt, qui, quemadmodum Laurentius Leodienſis, qui tum floruit, apud Dacherium tom. 12 Spicil., pag. 275 docet, duas opiniones oppoſitas, quarum altera, cum Sanctino Meldenſi, quem Dionyſii Pariſienſis diſcipulum primoque æræ chriſtianæ ſeculo vixiſſe credebant, unum C eſſe atque eumdem Sanctinum Verodunenſem, altera, hunc concilii Agrippinenſis tempore ac proin medio circiter ſec. IV floruiſſe, ferebat, in concordiam adducere volentes duos diverſos hunc in finem Verodunenſes epiſcopos, Sanctini nomine diſtinctos, quorùm primus cum Sanctino Meldenſi unus idemque eſſet ac ſec. I vixiſſet, ſecundus Agrippinenſis concilii tempore ſeu ſec. IV circiter medio floruiſſet, adſtruebant. Quare cùm id, utpote in nullis, quæ noſcantur, documentis antiquis fundatum omnibuſque etiam, in quibus unus dumtaxat Sanctinus comparet, epiſcoporum Verodunenſium Catalogis contrarium, ex eo dumtaxat, quod Sanctinum Meldenſem à Sanctino, primo Verodunenſium epiſcopo, diſtinctum aſſerere non auderent, feciſſe videantur, hinc enimverò, tum paſſim hunc cum illo creditum fuiſſe eumdem, poteſt argui, cumque Bertharii ætate, ut mox docui, fuerint etiam, qui id ipſum ſibi perſuaſum, haberent, conſectarium è modò dictis eſt, ut certè ante ſec. XII quàm maximè, quæ Sanctinum, Verodunenſium primum epiſcopum, cum Sanctino Meldenſi unum eumdemque facit, viguerit opinio. Hanc porrò, unde & tum viguiſſe confirmatur, amplexi etiam ſunt, qui ſec. X & XI floruerunt, Hugo Flaviniacenſis & actorum S. Sanctini, quorum compendium, ut num. 21 jam monui, Calmetus exhibet, ſcriptor anonymus, hoſque veroſimillimè poſt, qui Verodunenſe jam ſuprà laudatum anni 1625, itemque qui Meldenſe jam ſuprà pariter laudatum anni 1640 Breviarium condidère, fuerint ſecuti.

exiſtimârunt eumdem, oſtenditur, veroſimiliter eſt,

34 Utut ſit, certè tam hi, quàm illi in Lectionibus, quas in eccleſiaſtico S. Sanctini officio proponunt, Sanctinum, Verodunenſium primum epiſcopum, cum Sanctino Meldenſi diſertiſſimè, non ſecùs ac Hugo & laudatus anonymus, faciunt eumdem; cùm id autem aliaque huc ſpectantia ſic, ut dixi, habeant, nec quidquam dictam, quâ Sanctinus, Verodunenſium primus epiſcopus, cum Sanctino Meldenſi unus idemque ſtatuitur, opinionem certò eſſe à vero alienam, evincat, eſt ſanè, cur hanc, ſi non, ut certam, ſaltem ut probabilem ac veroſimilem, tum Faſtis ſacris ſuprà laudatis, qui unum dumtaxat ſtatuunt Sanctinum, tum antiquioribus, à Berthario & Laurentio Leodienſi memoratis, E qui dilucidè Sanctinum Verodunenſem cum Meldenſi exiſtimârunt eumdem, innixi, amplectamur. At verò, inquiet modò fortaſſis non nemo, allegata nondum etiam ſufficere videntur, ut Sanctinus, qui primus eccleſiæ Verodunenſi præfuit, unus idemque cum Sanctino, qui eccleſiam Meldenſem rexit, veroſimiliter exſtitiſſe credatur. Duæ enim iſtæ eccleſiæ longiori invicem ſpatio, quàm ut ambas ſimul gubernâſſe commodè queat, ſunt remotæ. Nec ſatis apparet, quâ veri ſpecie alteram poſt alteram rexiſſe dici queat. Eo enim in caſu dicendus foret vel à Verodunenſi ad Meldenſem, vel contrà ab hac ad illam tranſiiſſe; vetus autem Eccleſiæ diſciplina epiſcoporum tranſlationes ſediumque mutationes in uſu haud habuit, fuitque etiam, ne frequentarentur, ſynodi Nicænæ canone XV inhibitum. Ita contra opinionem, quâ Sanctinum Verodunenſem cum Meldenſi ſtatuimus veroſimiliter eumdem, poteſt argui; verùm, ſedium mutationes, cùm eas vel neceſſitas vel magna utilitas poſtularet, licitas fuiſſe ac ſubinde etiam obtinuiſſe F locum, exemplis non paucis, quæ Brevitatis causâ omitto, poteſt probari.

priuſque, ut apparet, Verodunenſem,

35 Quare, cum ratio quæpiam legitima, utut nobis ignota, ob quam Sanctinus, vel à Verodunenſi ad Meldenſem vel contra ab hac ad illam tranſiret, ſubeſſe potuerit, ut quid, quæſo, quò minùs id factum credamus, vel dictus ſynodi Nicænæ canon vel vetus Eccleſiæ diſciplina impediat? Diceſne forſan, exempla quidem, è quibus in Orientali, at non itidem æquè facilè alia, è quibus pariter in Occidentali eccleſia ſedium mutationes, ratione legitima haſce exigente, fuiſſe ſubinde primis Eccleſiæ ſeculis uſitatas, conſtet, allegari poſſe? Verùm quid ſi, Hunnis Alaniſque (Operis noſtri tom. 3 Maii in S. Servatio num. 13 videſis) poſt Gratiani mortem in Germaniæ Superioris Inferioriſque regiones excurrentibus Tungroſque & Remos ac alias vicinas urbes devaſtantibus, Veroduno abire S. Sanctinus compulſus circa annum 384 Meldas migrâſſe hâcque occaſione civitatem hanc, priori Verodunenſi

AUCTORE C. B.

nenſi ſede haud abdicata, epiſcopi munere moderandam accepiſſe ac haud ita multò poſt obiiſſe dicatur? Sanè id, ut poteſt, ita & reipſa factum eſſe, ex eo etiam propendeo ut credam, quòd inde nihil niſi quod cum opinione, quâ Veroduni primùm ac dein Meldis epiſcopum egiſſe Sanctinum *reor, quàm optimè congruat, oboriatur, hancque ob mox dicenda putem opinione oppoſita veroſimiliorem. Diſertè quidem eccleſiæ Meldenſi primùm ac dein Verodunenſi præfuiſſe hic Sanctus noſter in Officii eccleſiaſtici, quod hodie de eo Verodunenſe penes nos exſtans anni 1625 Breviarium recitandum præſcribit, Lectionibus aſſeritur; aſt contrarium in hodiernis de eodem Sancto noſtro, quas Meldenſe penes nos pariter exſtans anni 1640 Breviarium complectitur, Lectionibus non minùs diſertè affirmatur; hiſce autem potiùs, quàm Breviarii Verodunenſis Lectionibus ſtandum videtur.*

quàm Meldenſem eccleſiam gubernavit.

36 *Cur ea mihi ſedeat ſententia, expono. Dupleſſius Hiſtoriæ Meldenſis tom.* 1, *pag.* 4 *verbis Gallicis, Latinè à me hic redditis, de S.* Sanctino *ſic ſcribit:* Meldiſne, an Veroduni vitam hanc mortalem cum immortali commutârit, trahi poſſe in controverſiam, non credo. Poſſunt, ait quidam (*Tillemontius videlicet tom.* 4 *Monumentor. Eccleſiaſticorum pag.* 721) criticus, ſacra ejus oſſa Veroduno Meldas fuiſſe allata. Verùm, ſi ita haberet, eccleſia, in qua hæc deponerentur, haud potiùs extra urbem, quàm intra murorum ambitum videtur fuiſſe exſtruenda. Forum enim Meldenſe, ubi ſita eſt hæc eccleſia, diu non niſi vacuus extra urbis portas locus exſtitit. Magis itaque cum veri ſpecie congruit, ut Meldis mortuus ibidemque, ſed pro conſuetudine extra urbem, ſepultus, ac eccleſia, quæ ab eo nomen habet, non aliunde, quàm à Sancti ſepultura ac tumulo originem duxiſſe credatur. *Cùm itaque* Sanctinus, *ùt rationibus, quas hic adducit, Dupleſſius meritò contendit, veroſimiliùs Meldis, quàm alibi, obierit, hinc ſimul & ex eo, quod longè frequentiùs homines iis locis, quibus ſedes fixêre, quàm aliis, ad quæ caſu divertêre, è vita excedant, conſectarium fit, ut* Sanctinus *tunc, cùm obiit, veroſimiliùs Meldis, quàm Veroduni, ſedem fixam habuerit; cùm autem ſic habeat, idque veroſimiliter haud alio ex capite, quàm quòd tunc, uti inde nemo non eruet, ad eccleſiam Meldenſem à Verodunenſi tranſiiſſet, obtinuerit locum, conſectarium ulteriùs fit, ut veroſimiliter primò hanc ac poſtremò illam gubernârit. Contrarium quidem, ùt jam dixi, Verodunenſe ſuprà laudatum Breviarium tradit; aſt, quidquid in hoc illa de re memoratur, id totum vel ex* Hugone Flaviniacenſi *vel ex anonymo, qui ſec.* x S. Sanctini *Acta, apud Calmetum loco ſuprà cit. compendio expreſſa exaravit, ſcriptore eſt acceptum; hi autem, utut etiam ſibi Waſſeburgium in Galliæ Belgicæ Antiquitatibus fol.* 28 *& ſeq. aſſentientem habeant, nullam omninò, ùt num.* 21 *& ſeq. docui, fidem in iis, quæ de Sanctis noſtris memoriæ produnt, nec aliunde ſolidè, uti hic fit, confirmari queunt, merentur.*

B

C

D

§ III. Quo tempore Sancti noſtri floruerint: an eorum vel unus martyr, & an tam S. Antoninus, quàm S. Sanctinus exſtiterit epiſcopus.

Sanctinum, quem Agrippinenſe anni 346 concilium,

IN *tempus, quo Sancti noſtri floruerint, inquiſituro opportunè hic occurrit Agrippinenſe concilium, anno* 346 *in Euphratæ, ejuſdem urbis epiſcopi, cauſâ celebratum. Ex hoc enim, quod apud plures conciliorum editores ac nominatim apud Labbeum tom. illorum* 2 *col.* 615 *& binis ſeqq. exſtat,* S. Sanctinum *ac proin ex infrà dicendis etiam* S. Antoninum *ſec.* IV *circitèr medio in vivis exſtitiſſe, veroſimile evadit, quemadmodùm hic dabo probatum. Aſt, cùm in dubium dicti concilii veritas revocetur, nec, quod me probaturum, dico, probari ex hoc tutò, ſi fictitium dumtaxat ſit, queat, pro ſuppoſititio veroſimiliter haud eſſe habendum, juverit ante omnia hic oſtendiſſe. Etſi quidem vel in epiſcoporum, qui in concilii hic diſcutiendi Actis nominantur, vel in ſedium, quas occupârunt, nomina, compendio forſan in autographo exarata, librariorum, qui hæc idcircò commodè legere haud potuerint, imperitiâ irrepſiſſe errores, ultrò etiam fateamur, nihil tamen nos cogit, ut vel dictum, in quo Euphratas, Agrippinenſis epiſcopus, ob Chriſti divinitatem pertinaciter negatam exauctoratus ſeu de ſede ſua dejectus narratur, concilium veluti verum haud admittamus, vel illius Acta tamquam ſpuria ac certò ſuppoſititia rejiciamus. Sunt quidem ſcriptores non pauci, eruditione etiam celebres, quorum alii Acta illa ùt dubia & ſuſpecta traducunt, alii ùt certò etiam falſa ac ſuppoſititia repudiant; verùm ſunt etiam, nec numero nec eruditione illis inferiores, qui eadem Acta veluti ſincera ac genuina tuentur, nec ſatis perſpicio, cur hac in re illis, quibus etiam noviſſimè in Hiſtoria Argentoratenſi, anno* 1777 *vulgari cœpta, Grandidierus hujus auctor ſeſe adjunxit, refragari indubitanter debeamus. Rationes quippe, quas opinionis contrariæ patroni pro ſeſe allegant, haud ſat ſolidæ, ut hanc veluti certam amplectamur, apparent.*

E

F

utpote pro ſuppoſititiis,

38 *Nec iis ipſis, quas, qui id anno* 1759 *fecit, Artzheimius in ſua ad Germaniæ concilia Præfatione,* § XXVI *allegat, moveri queo, ut Colonienſem, de qua hic nobis ſermo, ſynodum ſeculi* IX *aut* X *figmentum eſſe, opiner. Præterquam enim, quòd non tantùm in S. Servatii à Berthario presbytero ſuprà laudato, qui ſec.* IX *floruit, citata veroſimiliterque proinde haud primùm tunc ſcripta Vita, ſed & in S. Maximini Trevirenſis epiſcopi Actis, ab auctore anonymo, qui, quemadmodùm in Commentario hiſce præmiſſo num.* 4 *Henſchenius, aſſenſum ei etiam hac in re tom.* XIX *Auctorum ſacrorum pag.* 59 *præbente Cellìero, ad* XXIX *Maii diem docet, ſec.* VIII *floruit, exaratis ac ibidem ab eodem Henſchenio vulgatis, ſynodi ſeu concilii Agrippinenſis mentio inſtituatur, cui bono hujus Acta,*

AUCTORE C. B.

A *cta, in quibus veluti ob hæreſim exauctoratus Euphratas Colonienſis epiſcopus exhibetur, tam longo poſt hujus ætatem tempore credamus conficta? Quis, quæſo, id, quod non niſi in ſummam Euphratæ, ab omni alioquin poſteritate pro probè Catholico habendi, ignominiam cedere poterat, à quopiam, qui quinque ut minimùm ſeculis à Colonienſis iſtius antiſtitis ætate fuerit remotus, ac proin nullis in eum ſeu odii ſeu invidiæ ſtimulis actus, factum eſſe, in animum inducat? Adhæc concilium illud anno, ùt chronicæ, quas in capite præfert, notæ indicant, 346 die Maii* XII *ac proin die Dominica, in quam ſecundùm tabulas Paſchales anno illo* XII *Maii dies incidebat, celebratum pro more tunc uſitato fuit, nec uſquam in formam, per antiquos Eccleſiæ canones pro conciliorum celebratione præſcriptam, peccare invenitur; cùm autem ſic habeat ac proin ejus Acta, in ſemetipſis conſiderata, omnibus omninò, qui in genuinis ac ſinceris Conciliorum Actis requiruntur, veritatis characteribus ſint munita, utquid ea ſeu cujus ſint,* B *concilium pro puro ac puto figmento habeamus?*

et quæ hic contra eos, qui opinionem contrariam

39 Certum eſt, *inquit loco ſuprà cit. Artzheimius*, Photini hæreſin non ante annum CCCXLVI. & ſynodum Sardicenſem innotuiſſe Eccleſiæ Orientali. Quomodò igitur Patres Eccleſiæ Occidentalis, tanto intervallo locorum & temporum disjuncti, anno uno citiùs eam Coloniæ reſcire & damnare potuerunt? Quomodò Euphratas veluti huic errori inſordeſcens & contumax ante annum CCCXLVI. damnari? *Verùm, quod certum eſſe Artzheimius hic affirmat, minimè certum eſſe, liquet ex iis, quæ Pagius in Criticis ad annum 347, num. 5 ſcribit. Fuit enim, ùt ibidem oſtendit, hæreſis Photiniana in ſynodo Antiochena primùm ac proin jam inde ab anno, quo celebrata hæc fuit, 345 damnata; cùm autem ſic habeat, utquid hæreſis illa anno ſequenti Occidentali eccleſiæ innoteſcere ac à Patribus Concilii Agrippinenſis, quod tunc, non autem, ùt Artzheimius ait, anno 345 celebratum, damnari Euphratas veluti errori iſti inſordeſcens haud potuerit? Adhæc, etſi etiam,* C *Photini hæreſin eccleſiæ Orientali ante annum 346, imò verò ante annum 347, cui ſynodus Sardicenſis ab eruditis paſſim innectitur, haud innotuiſſe, tantiſper dederimus, nihil tamen inde contra concilii Agrippinenſis ejuſve Actorum veritatem poterit inferri. In hiſce enim nulla omnino Photini mentio occurrit, nec neceſſe eſt, ut abs hoc Euphratas errorem, ob quem in concilio Agrippinenſi fuit damnatus, hauſiſſe dicatur.*

validiſſime etiam

40 *Audi, qui hic opportunè ad inſtitutum noſtrum Sirmondus apud Labbeum tom. 2 Conciliorum col 1805 in poſtumis ſuis in concilium Agrippinenſe Notis loquatur.* Euphratam...., *inquit*, à Photino didiciſſe, nemo eſt, qui tradat, nemo, qui probare queat, tametſi conſimilia docuerit. Potuit enim vel à Paulinianiſtis, quorum eadem fuit hæreſis, doceri, vel ipſemet ſine autore comminiſci, ſicut Leporium monachum eadem in Gallia dixiſſe, quæ Neſtorius poſtea docuit, auctor eſt Facundus Hermianenſis lib. I de tribus Capitulis ad Juſtinianum. *Ita, ni vehementer fallar, argumentum, ab hæreſi Photiniana, quæ ante annum 346 Orientali ac proin Occidentali eccleſiæ nota eſſe haud potuerit, contra Agrippinenſem anni 346 ſynodum repetitum, penitùs enerve ac elumbe evadit; quod autem ad argumenta reliqua, quæ contra eamdem ſynodum hujuſve Acta ab Artzheimio vel à ſcriptoribus aliis adducuntur, jam ſpectat, à quovis, qui in hæc errores librariorum ſeu imperitiâ ſeu oſcitantiâ irrepſiſſe admiſerit, queunt pleraque haud difficulter diſſolvi, cùmque adeò ſigillatim omnia enodare operæ pretium non ſit, unum dumtaxat adhuc, ſolutioni luculentæ haud æquè ac alia patens, hic propono.*

hic propoſito argumento propugnant,

41 *Id, quod omnium inſtar haberi poteſt quodque tantopere Baronium, ut ſynodum Agrippinenſem vel falſam omnino fictitiamque, vel poſt Sardicenſis tempora rejiciendam, judicârit, commovit, eò ferè reducitur: Euphratas, Colonienſis epiſcopus, non ſolùm Sardicenſi, quod à nemine revocatur in dubium, concilio inter orthodoxos Patres, qui in eam illirici urbem convenientes Chriſti divinitatem & verbi conſubſtantialitatem adverſus Arianos & Anomæos aſſeruère,* E *anno 347 adfuit, verùm etiam, uti Athanaſius in ſua ad ſolitariam vitam agentes epiſtola docet, à ſancta ſynodo, ut unà cum Vincentio, Capuano epiſcopo, Conſtantium imperatorem adiret Athanaſiumque ac ſocios ejus in ſedes, è quibus contra jus faſque fuerant depulſi, reſtitui, ab eo poſtularet, præ aliis epiſcopis, quorum non pauci fidei orthoxæ confeſſione ac defenſione erant conſpicui, fuit delectus; cùm autem, futurum fuiſſe, ut tum Euphratæ, ſi anno proximè prægreſſo à concilii Agrippinenſis Patribus, qui omnes ferè Sardicenſi interefant, veluti hæreticus damnatus ac de ſede ſua dejectus fuiſſet, tam honorifica legatio decerneretur, credibile haud ſit, Agrippinenſe illud anni 346 concilium, in quo exauctoratus fuerit Euphratas, pro ſuppoſitio eſt habendum. Tale eſt, quod validiſſimè ſanè contra id pugnat, quodque hic adhuc proponendum duxi, argumentum; verùm, etſi etiam foret ejuſmodi, ut nulla planè ratione poſſet dilui, haud illicò tamen propterea concilii ejuſdem, contra quæ intorquetur, Acta veluti certò* F *ſuppoſititia forent rejicienda.*

in medium

42 *Hæc enim, ut jam docui, nullam prorſus, ſi in ſemetipſis conſiderentur, includunt falſitatis notam, nec raro fit, ut, etſi quidem difficultates objectæ, quæ, ne res quæpiam geſta credatur, impediunt, vix ac ne vix quidem ſolvi poſſe videantur, mox tamen ſi omnia, quæ cum re illa conjunguntur anteaque ignorabantur, adjuncta innotuerint, evaneſcant. Quare id quoque quantùm ad modo propoſitum, quo Synodum Agrippinenſem impugnant, argumentum veroſimiliter, ſi omnia, quæ ad hanc ſpectant modòque adhuc ignorantur, adjuncta innoteſcerent, locum eſſe ſortiturum, exiſtimari haud immeritò poteſt. Ceterùm, etſi etiam in obſcuro adjuncta hujuſmodi modò adhuc ſint, rationes tamen, quibus qui pro ſynodo Agrippinenſi ſtant, nodum illum ſolvere, nec irrito, ut apparet, labore, conantur, haud deſunt. Ac primò quidem, quo id faciant, Euphratam, in concilio Agrippinenſi damnatum, errores pòſt evidentiſſimis animi ſincerè reſipiſcentis indiciis revocare itaque concilii Sardicenſis Patres, ut, lapsûs ejus memoriâ quodam-*

AUCTORE C. B.

dammodò obliteratâ, honorificam ei, veluti qui ſingulari, quo apud Conſtantium imperatorem valebat, favore, Athanaſium alioſque epiſcopos catholicos ſedibus ſuis reſtitui, faciliùs ac certiùs impetraturus eſſet, ad principem iſtum legationem decernerent, commovere potuiſſe; Petavius, Sirmondus aliique ac noviſſimè in ſua ſuprà laudata Diſſertatione Grandidierus, epiſcoporum etiam, qui cùm ad Eccleſiam ab hæreſi, ob quam de ſedibus ſuis fuerant dejecti, ſincerè eſſent reverſi, reſtituti in haſce fuêre, adductis in medium exemplis, reſpondent.

43 *Verùm, cùm favore & gratia apud Conſtantium plurimùm valuiſſe erroreſque ſuos retractâſſe Euphratam è monumentis antiquis haud conſtet, nec omnes, futurum fuiſſe, ut ei, utcùmque etiam reſipiſcenti, legatio hujuſmodi à concilii Sardicenſis Patribus decerneretur, in animum facilè inducturi ſint, neſcio, an cum Henſchenio noſtro ad* XIII *Maii diem in S. Servatii, quam ibidem illuſtrat, Vita num. 2 dicere non præſtet, Coloniæ epiſcopum, à concilio, anno 346 in civitate iſthac congregato, damnatum, à Colonienſi epiſcopo, qui,* Euphratæ *nomine diſtinctus, Sardicenſi concilio interfuit, eſſe diverſum, primumque, qui,* Euphraxius, Euphraſiuſve *aut alio ſimili modo fuerit vocatus, cum poſteriori, qui huic ob hæreſim abdicato fuerit ſuffectus, ab imperito librario ſciolove quopiam, qui epiſcopi hæretici nomen longè etiam à vero deformârit, ob nominum ſimilitudinem fuiſſe confuſum. Quòd ſi id diſpliceat, in diverſis epiſcoporum catalogis duo ejuſdem nominis epiſcopi, quorum alter alteri in eamdem eccleſiam proximè ſucceſſit, reperiuntur; cùm autem ſic habeat, quid ſi etiam tam epiſcopum in concilio Agrippinenſi depoſitum, quàm epiſcopum ei ſubrogatum,* Euphratam *ſeu* Euphratem *vocatum fuiſſe, perperamque ſecundum ſeu orthodoxum cum priori, qui hæreticus fuit, confundi, cum Pagio in Criticis ad annum 346, num. 6 dicamus? Reponi quidem poteſt, unum dumtaxat epiſcopum, qui* Euphratas *appellatur, in vulgatis epiſcoporum Colonienſium Catalogis recenſeri, epiſcopoque, qui in concilio Agrippinenſi, fuit damnatus, fuiſſe ſtatim in hoc Severinum ſubſtitutum, in S. Servatii hiſtoria tradi; verùm Catalogos illos in primis Colonienſium epiſcopis admodum eſſe imperfectos ac infidos, nemo non novit, hoſque nihilominus Hiſtoriæ S. Servatii, in qua illud traditur, auctor anonymus, ſec.* IX *certè haud multo antiquior, cæcè eſt ſecutus.*

adducantur,

B

C

suadent, veroſimiliter haud habendum,

44 *Hinc factum, ut unum dumtaxat exſtitiſſe Colonienſem epiſcopum, nomine* Euphratam; *credens, hunc idcirco cum epiſcopo, qui, & ipſe* Euphratas *vel alio haud multùm abſimili nomine appellatus, in concilio Agrippinenſi fuit damnatus, fecerit eumdem, ſtatimque illi in hoc Severinum, qui in omnibus laudatis epiſcoporum Colonienſium Catalogis Euphratæ proximè ſubjungitur, verèque, non quidem anno, quo concilium Agrippinenſe celebratum, 346, ſed, quemadmodum Henſchenius in ſuprà laudata, quam illuſtravit, S. Servatii Vita opinatur, decem circitèr aut ſedecim annis poſt Euphratæ orthodoxo ſucceſſit, fuiſſe à concilii Patribus ſuffectum, litteris mandârit. Itaque tam quod Pagio, quàm quod Henſchenio de epiſcopo, à ſynodi Agrippinenſis Patribus damnato, viſum eſt, verò admodum ſimile ſimulque ſupra propoſito, quo non aliud contra ſynodum Colonienſem validiùs militat, argumento elevando ac penitùs enervando viam, reliquis omnibus faciliorem ac planiorem aperire, exiſtimo. Haſce porro, quas varii eruditi aſſignant, Grandidierus in ſua ſuprà laudata Diſſertatione recenſet ac deinde rationibus aut certè plerìſque, quibus ſynodi Colonienſis hinc veritas, inde falſitas veroſimilis efficitur, lectori expoſitis, ita demum verbis Gallicis, Latinè hic à me redditis, ſuam ea de re diſputationem concludit:* In hoc veriſimilitudinum conflictu nonne pro ſynodi Agrippinenſis Actorum, quæ in ſemetipſis conſiderata nihil, quo ſuſpecta reddantur, exhibent ac præterea in totius antiquitatis ſuffragio majorique auctorum recentiorum numero, ut Petavius animadvertit, ſunt fundata, veritate ſententiam ferre oportet? *Ita ille & ſanè, meo quidem judicio, haud ineptè; cùm autem ſic habeat ac proin Agrippinenſis anni 346 ſynodus verè habuiſſe locum ſit cenſenda, conſectarium eſt, ut, qui* Sanctinus ab Articlavo *ſeu* Articlavorum *in hac nominatur ac inter epiſcopos, qui concilio nomine ſuo interfuturos miſerunt, recenſetur, ſec.* IV *circitèr medio floruerit.*

D

E

Sanctinumque; Verodunenſium.

45 *Verùm quid ibi* Articlavorum *vocabulum? In concilio iſto non tantùm prout apud Labbeum loco ſuprà cit. exhibetur, verùm etiam prout apud Chapeavillum ex Ægidii Aureæ-Vallis monachi ad pontificum Tungrenſium per Harigerum Geſta additamentis tom. 1, cap. 24 vulgatum exſtat,* Articlavorum *exaratur, hincque potiſſimùm, ni fallar, factum, ut non à* Laticlavo, *ſed potiùs ab* Articlavo, *prout in Suriana ejuſdem concilii editione habetur, legendum, Sirmondus in ſuis in id apud Labbeum ſuprà cit. Concil. tom. 2 Adnotationibus exiſtimârit. Verùm quæ gens quæve natio per* Articlavos, *quis locus per* Laticlavum *ſeu* Articlavum *ſignificatur? Verodunenſes per* Articlavos *ſignificari, Ægidius Aureæ-Vallis monachus apud Chapeavillum ſeſe exiſtimare, loco mox cit. prodit; certò autem per* Sanctinum ab Articlavo *deſignari Verodunenſium antiſtitem, Sirmondus in Adnotationibus mox citt. affirmat, quòd ſcilicet, ut addit, &* Sanctinus *fuerit Verodunenſis epiſcopus & Verodunum olim* urbs Clavorum *vocata. Ita ille, pro ſe, ut, quod poſtremò hic ait, probatum det, citans Bertharium presbyterum, qui apud Dacherium tom. 12 Spicil. pag. 252 de S.* Sanctino, *Verodunenſi epiſcopo loquens, in Euphratæ epiſcopi, quæ in concilio Agrippinenſi facta eſt, depoſitione partem habuiſſe* Sanctinum, *urbis Clavorum epiſcopum, in Vita S. Servatii, legi ait itaque non tantùm, urbem Verodunenſem vocatam olim fuiſſe* urbem Clavorum, *docet, verùm etiam facit, ut hanc, quam ita in S. Servatii Vita appellari indicat, unam eamdemque cum urbe, quæ vel* Articlavorum *vel* Articlavum *in dicti concilii Actis nuncupatur, exiſtimare poſſimus.*

F

de apparet, epiſcopum,

46 *Quod ſi itaque Ægidio & Sirmondo, qui ſibi Bertharium, ſec.* IX *& ſeq., ut ſuprà docui, ſcriptorem, imò & hoc, à quo laudatur, antiquiorem etiam S. Servatii Vitam ſuffragantem habet, aſſentiendum hic ſit, exſtitiſſe Verodunenſem epiſcopum, qui & vocatus fuerit* Sanctinus

&

AUCTORE C. B.

A & circa ſec. IV medium floruerit, è concilio Agrippinenſi, cùm id è jam dictis pro fictitio, ut nonnulli volunt, habendum haud ſit, poteſt concludi. Aſt verò, nec urbem Clavorum, nec Articlavum ſeu Articlavorum urbem olim vocatum fuiſſe Verodunum, Valeſius in Galliarum Notitia pag. 598 contendit; ea autem ipſi ſedet ſententia, quòd, ùt ait, à nullo ſcriptore antiquo Verodunum ita vocari inveniatur. Verùm, ait tom. IV Monument. Eccl. pag. 721 Tillemontius, à Valeſio urbs alia, cui hujuſmodi appellatio attribuatur ac Sanctinus epiſcopus præeſſe potuerit, haud invenitur; cùm autem ſic habeat, nec, etſi etiam fictitium dumtaxat eſſe Agrippinenſe concilium, tantiſper daremus, veroſimile ullo modo ſit, factum eſſe, ut ii, qui concilii Acta confinxerint, urbi in hiſce, quæ non exiſteret, Sanctinum, niſi ipſimet figmentum ſuum deſtruere voluiſſe contra omnem veri ſpeciem dicantur, præfecerint, reliquum eſt, ut cum Ægidio, Aureæ-Vallis monacho & Sirmondo admittatur, per urbem, quæ vel Articlavorum vel Ar- B ticlavum in Actis illis appellatur, deſignari urbem Verodunenſem, quæ, quamvis quidem neutro ex hiſce nominibus, appellatione tamen, quæ ad eorumdem vel unum vel alterum quàm proximè accedit, à Sigeberto etiam ad annum 1047, itemque apud Dacherium tom. 12 Spicil. pag. 276 à Laurentio Leodienſi, nulla etiam Concilii Agrippinenſis ratione habita, diſtinguitur, ac porrò diſtingui diu etiam antè ſec. XI hocque ipſo ſeculo conſueverat, ùt Hugo Flaviniacenſis, qui tum floruit, apud Labbeum tom. 1 Bibliothecæ Ms. pag. 79 teſtatur.

à primo horum epiſcopo homonymo non diverſum, commemorans.

47 At verò, inquies, ſit ita, uti hic contenditur; in concilii Agrippinenſis Actis Verodunum per Articlavorum urbem ſeu Articlavum ſignificetur, nondum tamen inde conſectarium certò erit, ut Sanctinus, qui in Actis illis Sanctinus ab Articlavo ſeu urbis Articlavorum vocatur, indubiè Verodunenſis, non autem alterius civitatis, epiſcopus exſtiterit. Cùm enim ex antè dictis in epiſcoporum ſediumque, quas hi occuparunt, nomina, in Actis illis expreſſa, errores irrepſerint, fieri poteſt, ut haud rectè fortè ſedes, quam Sanctinus occupârit, urbs Arti- C clavorum ſeu Articlavum in iiſdem Actis appelletur, utque proinde, cùm ei fortè civitas alia, cui epiſcopali munere epiſcopus, nomine Sanctinus, præfuerit, ſubſtituenda ſit, haud immerito etiam in dubium, Verodunenſiſne, an civitatis alterius epiſcopus exſtiterit, qui in dictis Actis Sanctinus Articlavorum ſeu ab Articlavo nuncupatur, revocari queat. Ita adhuc, ne Sanctinus, Verodunenſis epiſcopus, qui in Agrippinenſi concilio partem habuerit, admittatur, poteſt argui; verùm urbi, quæ Articlavorum ſeu Articlavum in concilii Agrippinenſis Actis nominatur, urbem aliam, cui epiſcopus, nomine Sanctinus, præfuerit, haud ſubſtituendam, vel ex eo concludendum apparet, quòd urbs alia, cui epiſcopus, nomine Sanctinus, concilii Agrippinenſis tempore ſeu anno 346 præfuerit, haud inveniatur, nec ullus umquam urbem Meldenſem, quam Sanctinus etiam rexit, fuiſſe urbem Clavorum ſeu Articlavum vocatam, vel ſomniârit; cùm autem ſic habeat, Sanctinus, in concilio Agrippinenſi memoratus, in cujus equidem nomen errorem irrepſiſſe, nihil ſuadet, civitatis veroſimiliter haud alterius, quàm Verodunenſis, exſtiterit epiſcopus, cùmque nec ex epiſcoporum Verodunenſium Catalogis, nec ex ullis aliis fide dignis documentis epiſcopus Verodunenſis, nomine Sanctinus, à Sanctino, quem ùt Sanctum ac ùt primum ſuum Epiſcopum Verodunenſes venerantur, diverſus, innoteſcat, conſectarium è modò dictis eſt, ut hic ſit ille ipſe Sanctinus, qui in Agrippinenſi concilio veluti urbis Articlavorum ſeu Verodunenſis epiſcopus memoratur.

ſec. IV circiter medio ſediſſe, veroſimile reddit.

48 Hinc porrò & ſimul ex eo, quòd concilium iſtud, veroſimiliter, ùt docui, pro ſuppoſititio haud habendum, fuerit è ſuprà dictis anno 346 celebratum, conſectarium ulteriùs ſit, ut is ſanctus noſter Verodunenſis Epiſcopus veroſimiliter tunc ac proin medio circitèr ſec. IV ſedem Verodunenſem occupârit; id autem ſic habere, veroſimilius adhuc efficitur vel ex eo, quòd ejuſdem concilii Acta, etiamſi forſan, contrà ac ſuprà docui, pro certò ſuppoſititiis forent habenda, ſint equidem, utpote ab auctore, qui, quemadmodùm num. 38 docui, ſec. E VIII floruit, laudata, ſeculo IX antiquiora, quòdque, cùm impoſtor, à quo fuerint conficta, opinionem, quâ S. Sanctinus Verodunenſibus ſec. IV circitèr medio præfuiſſe epiſcopi munere creditur, fuerit ſecutus, debeat & hæc ſec. IX eſſe antiquior. Neque verò inde tantùm, quod dixi, ſeu S. Sanctinum medio circitèr ſec. IV Verodunenſi eccleſiæ præfuiſſe, veroſimilius evadit, verùm etiam è S. Servatii Vita; hæc enim apud Dacherium tom. 12 Spicil. pag. 252 à ſuprà plus ſemel adhuc nominato, qui ſec. IX ac X floruit, Berthario, eccleſiæ Verodunenſis presbytero, laudatur, cùmque, uti hic ait, Sanctinum urbis Clavorum epiſcopum, ac proin è ſuprà dictis Verodunenſem, in Euphratæ, Colonienſis epiſcopi, depoſitione, ab Agrippinenſi anni 346 concilio facta, partem habuiſſe, memoriæ prodat Vitæ illius ſcriptor, fuerit & ipſe opinionem, quâ is Sanctus noſter Verodunenſis epiſcopus anno 346 ſeu ſec. circitèr quarto medio Veroduni ſediſſe putatur, haud dubiè ſecutus; cùm autem ſic habeat, eſt ſanè ob omnia de hoc argumento jam dicta, cur & nos eamdem, quam F vel ſolum, ùt docui, Agrippinenſe jam ſæpè memoratum concilium veroſimilem efficit, amplectamur, ac proin, S. Sanctinum, Verodunenſium primum epiſcopum, ſec. IV circitèr medio Verodunenſi eccleſiæ præfuiſſe, ſi non ut certum, ut veroſimile ſaltem, admittamus.

martyrio vitam, veroſimiliter diu adhuc

49 Tempore itaque, quo Sanctinus ſedem Verodunenſem occupârit, utcùmque hunc in modum jam determinato, modò etiam, ad quod uſque circitèr tempus hic Sanctus noſter poſt dictum Agrippinenſe anni 346 concilium vitam protraxerit & an hanc, ut memoriæ etiam proditam invenitur, martyrio terminârit, examinemus. Inter Sanctinum, quem veluti primum ſuum epiſcopum Verodunenſes venerantur, & Pulcronium ſeu Polychronium, quem circa annum 450 ſedere incepiſſe conſtat, tres dumtaxat epiſcopi medii, Maurus videlicet, Salvinus & Arator in omnibus vulgatis probatioris notæ epiſcoporum Verodunenſium Catalogis numerantur; cùm autem inter annum 450 & S. Sanctinum, ſi hic duobus dumtaxat adhuc tribuſve poſt concilium illud an-

AUCTORE C. B.

nis eccleſiæ Verodunenſi præfuiſſet, anni haud pauciores quàm centum intercesſiſſent, treſque tantummodò epiſcopos tanto temporis ſpatio Verodunenſem ſedem occupâſſe, veroſimile haud ſit, neceſſe apparet, ut Sanctinus *pluribus certè, quàm duobus tribuſve, poſt idem concilium annis eccleſiæ Verodunenſi adhuc præfuiſſe ſtatuatur. Verùm ad quem quidem hi numerum aſcenderint, ſeu ad quod circitèr uſque tempus* Sanctinus *adhuc poſt annum, quo præfatum concilium celebratum, 346 Verodunenſem eccleſiam gubernârit? Nihil omninò, ùt mihi equidem apparet, impedit, quò minùs is Sanctus noſter concilii hujus tempore juvenis adhuc exſtitiſſe, ſedem Verodunenſem poſt adhuc uſque ad annum circitèr 375, imò fortè (jam ſuprà num. 35 dicta videſis) uſque ad annum 384 occupâſſe, pauloque deinde poſt, cùm eccleſiam Meldenſem moderandam anteà accepiſſet, obiiſſe credatur.*

post annum 346 protractum, haud terminaſſe, B

50 *Et verò id, ut poteſt, ita ferè re etiam ipſa factum eſſe, veroſimile mihi apparet primò quidem, quòd anni dumtaxat ferè ſeptuaginta, qui ita à tempore, quo Veroduno Meldas* Sanctinus *migrârit, uſque ad annum 450, circa quem, ùt dictum, Pulchronius ſedere incepit, fuerint elapſi, inter Maurum, Salvinum & Aratorem dividendi ſuperſint, illique à tribus hiſce Verodunenſibus epiſcopis, ſi ſinguli paulò pluribus quàm viginti annis, quod à veri ſpecie neutiquam abhorret, ſediſſe ſtatuantur, impleri facilè potuerint; deinde vero, quòd, ùt apparet, nihil etiam obſtet, quò minùs Meldis annis circitèr 250, qui à mortis S.* Sanctini *tempore, ſecundùm jam dicta computato, uſque ad annum 626, quo cathedram Meldenſem S. Faro occupare incepit, excurrerint, epiſcopi Meldenſes octodecim, qui, quemadmodùm ſuprà jam docui, hunc inter & S.* Sanctinum *intercesſère medii, ſediſſe credantur. Porrò, ut ad aliud, quod hic etiam examinare mox propoſui, quodque hac die examinatum iri, jam antea ad tertiam Octobris diem, ad quam à Ferrario, ùt mox videbimus,* Sanctinus & Antoninus, *ut Martyres, Lutetiæ Pariſiorum annuntiantur, in Prætermiſſis promiſeramus, modò veniam,* Sanctinum *ſub Domitiano vel Nerva perperàm locari martyriumque proinde, etiamſi id ſubiiſſe daretur, ſub imperatorum illorum alterutro haud ſubiiſſe, ex iis ſanè, quæ de tempore, tam quo* Sanctinus *Veroduni ſederit, quàm quo inde Meldas migrans ibi obierit, jam diximus, nemo non eruet;* C *verùm anne vel martyrio vitam finiit is Sanctus noſter? Sauſſayus, qui eum, ut confeſſorem, tam ad* XXII *Septembris, quàm ad* XI *Octobris diem in Gallicano ſuo Martyrologio annuntiârat, poſteà veluti quod in hoc ſcripſerat correcturus eumdem ſimul &* Antoninum *ut martyres ad tertiam Octobris diem in Operis illius Supplemento ſignavit.*

etſi interim martyris titulo donatus inveniatur, imò & martyrium ſubiiſſe

51 *Verum, etſi quidem in elogio, quo ibidem ambos hoſce Sanctos noſtros exornat,* fuiſſe eos Meldis Pariſios, eodem die quidem recurrente, at diverſo anno, abductos, *ibidemque,* præſtanti certamine ſigillatim confecto, *martyrii palmam adeptos, affirmet, nec ullum hactenus, qui hæc ante ipſum prodiderit memoriæ, inveniam, primus tamen Martyris titulum* Sanctino *attribuiſſe à Dupleſſio Hiſt. Meldenſis tom. 1, pag. 620 perperam aſſeritur; id enim antè illum jam præſtiterat* Ferrarius, *qui, quamvis* Sanctinum *hodie paucis hiſce verbis* Viroduni S. Sanctini epiſcopi *abſque Martyris titulo annuntiet, eumdem tamen, quod ſanè mirum videri poteſt, veluti martyrem ad tertiam Octobris diem hunc in modum ſignat:* Lutetiæ Pariſiorum SS. Martyrum Sanctini & Antonii ſub Domitiano. *Nec ea in re Ferrarius tantùm, ſed & qui Verodunenſe, quod penes nos exſtat quodque anno 1625 notatur excuſum, Breviarium condidère, Sauſſayum præceſſiſſe ſunt cenſendi. Etſi enim hi, non* Martyris, *ſed* Confeſſoris *tantummodò titulum* Sanctino *adſcribant, in Lectionibus tamen, quas hodie de iſto Sancto noſtro recitandas proponunt, martyrio eum vitam finiiſſe, disertè affirmant. Verùm, etſi ſic habeat, non eſt tamen etiam, cur vel ipſi primi pro Martyre obtruſiſſe* Sanctinum *exiſtimentur. Martyrio enim coronatum fuiſſe hunc Sanctum noſtrum, Acta ejus, compendio à Calmeto loco ſuprà cit. exhibita ac, ut hic ſcriptor ait, ſec.* X *conſcripta, luculentiſſimè etiam tradunt. Imò verò cùm ex Actis hiſce pleraque, ut apparet, alia, quæ in dictis Breviarii Verodunenſis Lectionibus narrantur, ſint deprompta, ex iiſdem quoque, qui haſce concinnârunt,* Sanctini, *quod referunt, martyrium hauſiſſe, opinor.* E

in Actis, à Calmeto in compendium contractis, dicatur,

52 *Aſt, Actiſne illis,* Sanctinum *facientibus martyrem, aſſentiendum? Cùm nec Bertharius ſuprà laudatus, qui ſec.* IX *natus eſt, nec quis ſcriptor alius, qui vel eo ipſo, quo dicta Acta fuère contexta, ſec.* X *vel citiùs floruerit, quidquam uſquam, è quo martyrio vitam terminâſſe* Sanctinum, *colligas, ſuppeditet, imò verò, cùm ipſamet ficititia, quæ ſuprà tranſcripta Hincmari epiſtola includit, S.* Sanctini *Acta, martyrio hunc è vivis non fuiſſe ſublatum, dilucidè prodant, unde, quæſo, ſcriptor anonymus, qui Acta, à Calmeto compendio exhibita, contexuit, didicit contrarium? Id ego edicendo haud ſum; verùm, cùm pleraque, quæ narrat, commentitia, ut apparet, ſint, ac, ut jam monui, tum dumtaxat, dum quid, quod aliunde probè confirmari poteſt, memoriæ prodit, fidem ſibi adjungat, enimverò, cùm aliunde probari nulla planè ratione queat S.* Sanctini *martyrium, non eſt, cur ipſi, id aſſerenti, aſſentiamur. Hugo Flaviniacenſis, qui, quemadmodùm num. 22 indicavi, laudata, quæ auctor iſte anonymus ſcripſit, S.* Sanctini *Acta ſibi prælucentia habuit, ea etiam, quæ in hiſce de ejuſdem S.* Sanctini *martyrio legerat, recenſet, & tamen haudquaquam id, etſi interim, quæ in iiſdem Actis narrantur, pleraque alia, utut ab omni etiam veri ſpecie abhorrentia, admittat, credendum exiſtimavit. Audi, qui apud Labbeum tom. 1 Bibliothecæ Mſs. pag. 82 opportunè ad inſtitutum noſtrum loquatur.* F

oſtendunt

53 Legitur ſanè, *inquit,* in antiquioribus ejus (*S. Sanctini nimirum*) geſtis, quòd, cùm Meldis rediiſſet, tyrannum increpaverit, quòd res Eccleſiæ diripuiſſet, & ob id illum irâ præcipiti fervidum, gladio adactum beatum Virum vitæ tranſmiſiſſe perpetuæ. Apparet etiam nunc in ipſo Viri beatiſſimi capite, ſicut relatum eſt ab his, qui viderunt & oſſa ejus ſanctiſſima contrectaverunt, ſectio gladii materialis, ita ut media pars capitis, ipſa videlicet pars anterior, in qua poſitæ ſunt feneſtræ oculorum, non habeatur cum reliquo corpore, & quaſi

A quaſi gladio ſecta & diviſa videatur pars poſterior ab anteriore. Qualiter ergò ſervum ſuum Dominus ad ſe evocaverit, ipſe novit, qui eum prælegit ante ſæcularia tempora; nos credimus, quia, etſi ejus animam gladius perſecutionis non abſtulit, palmam tamen martyrii non amiſit, quia totius vitæ ejus excurſus jugis fuit cum principe mundi conflictus. *Ita ille, nec eſt, cur hic ab Hugone ob ea, quæ verbis hiſce ipſemet Hugo ſcribit, diſſentiendum quis arbitretur. Cum enim fieri queat, ut mortuorum capita vi ſibi vel caſu vel etiam ſtudioſè illata ſcindantur bifariàm, ex eo ſanè, quod capitis S.* Sanctini *pars poſterior quaſi gladio ab anteriore videatur diviſa, fuiſſe hunc Sanctum noſtrum gladio, quo caput ejus ſectum fuerit bifariàm, è vivis ſublatum, inferri non poteſt.*

hic adducta,

54 *Et verò, cùm* Sanctinus, *non ſub imperatoribus, chriſtianos diriſſimè perſecutis, ſed, quemadmodum è jam ſuprà dictis nemo non colliget, pace Eccleſiæ jam dudum reddita, floruerit, gladio eum pro fide occubuiſſe,* B *veroſimile haud apparet. Fuiſſe quidem, non quod Chriſti fidem abnegare noluiſſet, ſed quòd tyrannum, qui Eccleſiæ bona exſpoliârat, increpuiſſet,* Sanctinum *occiſum, ſuprà laudata ejus, uti Hugo, qui hæc ſibi prælucentia habuit, verbis jam nunc recitatis prodit, Acta antiquiora tradunt; verùm quis ille in hiſce memoratus, qui etiam, fide Chriſti latè propagata, eccleſiæ bona diripere epiſcopumque ob hæc defenſa occidere auſus ſit, tyrannus? Hunc ego, non ſecùs ac alia ferè omnia, quæ in Actis illis leguntur, è ſola fingendi licentia natum, vehementiſſimè ſuſpicor. Univerſæ propemodùm, quibus* Sanctinus *exſtat inſcriptus, Tabulæ ſacræ eum vel* Confeſſoris *titulo tantummodò diſtinguunt, vel certè* Martyrem *haud appellant. Tabulis ſacris accedit Meldenſis eccleſia, quæ, quemadmodùm penes nos exſtans ejus Breviarium fidem facit,* Sanctinum *hodie, non ut Martyrem, ſed ut Confeſſorem colit. Nec, ùt apparet, Meldenſi eccleſiæ hic penitùs adverſatur Verodunenſis. Etſi enim, ut jam antea docui,* Sanctinus *in Officio, quo hodie ab hac honoratur, martyrium ſubiiſſe dicatur,* Confeſſor C *tamen tam in titulo, quem id præfert, quàm in oratione, quam proponit, nuncupatur idemque tam in orationibus tribus diverſis, quas hodie in S.* Sanctini *Miſſâ Verodunenſe penes nos exſtans anni 1554 Miſſale ſuppeditat, quàm in Kalendario, huic præfixo, etiam fit. Utut ſit, cùm equidem* Sanctini, *qui præterea in pace defunctus in Verodunenſi num. 65 hic danda ſec.* XI *inſcriptione aſſeritur, martyrium in probatæ fidei Actis fundatum è jam dictis haud ſit, opinione, quæ eum Confeſſorem facit, cum Dupleſſio aliiſque paſſim eruditis omninò ob jam dicta ſtandum opinor, ſicque, quod hic de* Sanctino *monſtrandum ultimò erat, monſtrâſſe contentus, ſermonem modò ad S.* Antoninum *converto.*

idemque de S. Antonino, qui & ipſe forſan exſtiterit epiſcopus,

55 *Hic Sanctus noſter in epiſcopatum Meldenſem S.* Sanctino *proximè ſucceſſiſſe in hujus ſuprà huc tranſcriptis, quæ Hincmari epiſtola includit, Actis aſſeritur, idque ipſum in aliis, quæ, ut num. 22 docui, Hugo Flaviniacenſis contexuit, S.* Sanctini *Actis itemque in Greveni & Caniſii num. 1 laudatis, quibus & Uſuardi Lubeco-Colonienſis editio conſonat, Martyrologiis dilucidè etiam traditur. Adhæc in omnibus vulgatis epiſcoporum Meldenſium Catalogis proximum à S.* Sanctino *locum occupat* Antoninus, *ſcriptoreſque propemodùm omnes, qui* Sanctinum *faciunt Meldenſem epiſcopum, proximè ei in hanc ſedem ſufficiunt* Antoninum. *Nec deſunt hiſce etiam addenda monumenta, quæ, quamvis quidem* Antoninum *nec proximum* Sanctini *in ſedem Meldenſem ſucceſſorem, nec Meldenſem epiſcopum faciant, eum tamen* Epiſcopi *titulo diſtinguunt. Verùm, etſi ſic habeat ac porrò* Antoninus *etiam ut epiſcopus in Meldenſi anni 1640 Breviario colatur, imò & in Kalendario ſeu Directorio, huic præfixo,* Meldenſis Epiſcopus *vocetur, in antiquis tamen eccleſiæ Meldenſis Breviariis, uti apud Dupleſſium Hiſt. Meldenſis tom. 1, pag. 621 notatum invenio, epiſcopis Meldenſibus haud accenſetur. Adhæc nullum omninò, quo* Antonino *vel epiſcopatus aſſeratur, æqualis ſeu paris cum ſuprà laudatis S. Servatii Vita conciliique Agrippinenſis Actis, quæ juxtà ac alia ſuprà adducta pro S.* Sanctini *epiſcopatu ſtant, antiquitatis monumentum invenitur.* E *Hinc ſuprà, cùm mihi haud tam tutè S.* Antonini, *quàm S.* Sanctini *epiſcopatus aſſeri poſſe videatur, in Commentarii hujus capite* Epiſcopi *titulum, non niſi particulâ* fortè, *quæ dubitantium eſſe ſolet, adhibitâ,* Antonino *attribui.*

ac eodem, quo Sanctinus, ſec. IV provecto obierit, eſt dicendum.

56 *Adhæc, cùm veroſimiliter S.* Sanctinus *aliquamdiu etiam, ut ſuprà docui, ultra ſec.* IV *medium vitam protraxerit ac porro S.* Antoninus, *etiamſi* Sanctino *ſuperſtes vixiſſe paſſim credatur, eodem tamen, ut puto, quo hic, ſec* IV *magna ſui parte jam elapſo exceſſerit è vivis, hinc ſuprà, utrumque Sanctum noſtrum* veroſimiliter ſec. IV provecto *obiiſſe, in margine indicavi. Ceterùm id, uti è jam dictis haud* Sanctino, *ita nec* Antonino *per martyrium obveniſſe eſt dicendum. Etſi enim hic Sanctus noſter à Ferrario in generali Catalogo itemque à Sauſſayo in Martyrologii Gallicani Supplemento* Martyris *titulo ad tertiam Octobris diem donetur, in aliis tamen omnibus, quibus inſcriptus exſtat, Faſtis ſacris* Confeſſor *tantummodò nuncupatur, nec ſibi Ferrarius & Sauſſayus, cùm prior quidem in dicto Catalogo ad* F XXII *Septembris, poſterior verò in ipſomet ſuo Gallicano Martyrologio ad* XI *Octobris diem confeſſorem dumtaxat faciat* Antoninum, *ſatis conſtant. Porrò Faſtis ſacris, qui, ut dixi,* Antoninum Confeſſoris *tantummodò titulo inſigniunt, jungi poſſunt ipſamet ficititia, quæ ſuprà huc tranſcripta Hincmari epiſtola complectitur, S.* Sanctini *Acta, quæ juxtà ac alia jam ſæpiùs laudata, quæ Hugo Flaviniacenſis compoſuit, S.* Antoninum *non martyrio, ſed in pace vitam terminâſſe, dilucidè tradunt. Nec ut Martyr, ſed ut* Confeſſor *in Meldenſi, quod mihi ad manum eſt, anni 1640 Breviario S.* Antoninus *colitur; ut ſanè non ſit, cur hic Sanctus noſter, quem martyrii palmam adeptum, nec ipſa, utut è dictis martyrem facientia* Sanctinum, *commentitia hujus, quæ Calmetus compendio exhibet, Acta tradunt, terminâſſe martyrio vitam credatur. Hinc ſimul & ob ea, quæ num. 54 dixi, in Comment. capite* Confeſſoris *titulum tam S.*Antonino, *quàm S* Sanctino, *nullâ omninò, quæ animum de re dubium prodat, loquendi formula adhibitâ, adſcripſi.*

§ IV

AUCTORE C. B.

§ IV. S. Sanctini corpus Verodunum Meldis portatur ibique deinde, communicata interim cum Meldenſibus ejus parte, iterum ac tertiò in hierothecas novas transfertur.

S. Sanctini corpus, quod Meldis diu

D*Upleſſius Hiſt. Meld. tom.* 1, *pag.* 4 *& ſeq. de eccleſia, quæ modo Meldis* S. Sanctini *nuncupatur, nonnulla, num.* 56 *lectoris oculis hic jam ſubjecta, præfatus ita deinde verbis Gallicis, Latinè à me redditis, proſequitur:* Pretioſas corporis ejus exuvias venerando hoc in loco diu aſſervaverunt fideles. Seculo XI Mercatores quidam Verodunenſes Meldenſium huic honori

B

invidentes, famem, quæ totam regionem affligebat, ſibi verterunt in commodum, iiſque, qui theſaurum cuſtodiebant, donatâ quapiam argenti ſummâ, ſibi ut ſacras illas reliquias auferre licèret, impetràrunt, eaſque Veroduni in S. Vitoni abbatia, ubi hodieque ſervantur, depoſuerunt. *Ita ille,* S. Sanctini *corpus tum adhuc Meldis, dum inde Verodunum, quod veroſimiliùs anno* 1044 *ex infrà dicendis factum, deportaretur, in eccleſia, noſtri iſtius Sancti nomine inſignita, fuiſſe aſſervatum, non obſcurè indicans; aſt anne hac in re à vero haud aberret, dubitari poſſè videtur. Decanus enim & capituli Meldenſis canonici, qui, quemadmodum ex horum litteris, num.* 17 *huc tranſcriptis, liquet,* S. Sanctini *corpus quieſcere adhuc penes ſèſe, anno* 1259 *putabant, non collegiatæ* S. Sanctini, *ſed cathedralis Meldenſis eccleſiæ exſtitiſſè videntur.*

fuerat ſervatum,

58 *Adhæc* S. Sanctini *corpus, quadraginta ampliùs poſt obitum ejus annis elapſis, in cathedrali Meldenſi eccleſia depoſitum, ibidem uſque ad tempus, quo Verodunum fuit tranſlatum, quieviſſè, Waſſèburgius in ſuis Galliæ Belgicæ Antiquit. fol.* 29 *verſò af-*

C

firmat eique ſuffragatur Hugo Flaviniacenſis, qui S. Sanctinum *Meldis fuiſſè Verodunum à Verodunenſibus delatum, apud Labbeum tom.* 1 *Bibliothecæ Mss. pag.* 123 *ſcribens,* Sanctinum *tunc Meldis in majori ſeu cathedrali eccleſia poſitum fuiſſè, disertè tradit. Hinc etiam, ni fallar, eſt factum, ut Tillemontius, Meldiſne in cathedrali, an in* S. Sanctini *eccleſia ſacrum hujus corpus quieſcere, Meldenſes ſec.* IX *putàrint, tom.* IV *Monumentorum eccleſiaſt. pag.* 721 *dubitàrit. Verùm, ſive in harum eccleſiarum una, ſive in altera ſacrum illud pignus tum ac pòſt, dum Meldis transferretur, fuerit ſervatum, inde equidem id verè, uti ex infrà dicendis pateſcet, Verodunum fuit delatum. Qui res geſta ſit, ſacerdos, qui in hac magnam partem habuit, Verodunenſi S. Vitoni monacho, qui poſt Meldas venerat, narravit. Ita Calmetus, ipſiſmet etiam tranſcriptis ſacerdotis illius verbis, è Verodunenſis S. Vitoni abbatiæ Mss. in ſua de primis eccleſiæ Verodunenſis epiſcopis Diſſertatione col.* 64 *& ſeq. nos docet.*

59 *Audi, qui verbis Gallicis, Latinè a me redditis, ibidem loquatur:* S. Vitoni, *inquit,* religioſus, nomine Richardus, quorumdam negotiorum causâ Carnotum ab abbate ſuo miſſus, Meldis tranſivit, ibique in ſuburbio ex adverſo vetuſtæ eccleſiæ eſt hoſpitatus. Sacerdos ætatis admodùm provectæ attulit ei, quæ reficiendo corpori ſervirent, cúmque, Verodunenſem eſſe, intellexiſſet, ab illo, ſanctumne Sanctinum, epiſcopum Meldenſem, & locum, quo ſepultus eſſet, cognoſceret, eſt ſciſcitatus. Religioſus, Sanctum illum, cùm exſtitiſſet etiam Verodunenſis epiſcopus ſummaque in veneratione corpus ejus in S. Vitoni abbatia foret, ſeſe noviſſe, reſpondit. Sacerdos ſubjecit: "Si mihi ſilentium ſpoponderis, dicam tibi, „qui ſacrum illud pignus ad monaſterium veſtrum fuerit delatum:" Richardo, quod petebat, pollicito, proſecutus eſt ſacerdos eique dixit: "Fame valida in hac regione exorta, „plures tam clerici, quàm laïci aliò abſcedere „fuerunt compulſi. Id hiſce epiſcopus ea lege „permiſit, ut quatuor in eccleſia Meldenſi pre„sbyteri, qui ibi officium obirent reliquiaſque

quodque eâ, quæ hic exponitur, ratione à mercatoribus Verodunenſibus

E

„ac theſaurum cuſtodirent, relinquerentur; „unus è quatuor, qui ibidem remanſerunt, „ego exſtiti. Eo temporis intervallo mercato„res quidam Verodunenſes, ex Hiſpania re„vertentes, Meldas venerunt meque ad cœnam „invitàrunt. Inter confabulandum eis declara„vi, ſub cuſtodia mea poſitum eſſe S. Sanctini „corpus. Tam obnixè, ut id eis darem, me roga„runt, ut tandem, quod petebant, me factu„rum ſim pollicitus. Argenti ſummam haud „modicam largiti mihi ſunt; hanc cum tribus „aliis ſacerdotibus, reliquiarum cuſtodibus, ſum „partitus. Unà lipſanothecam aperuimus; ſacra „eis oſſa commiſimus, hæcque feſtinatione „quàm maximâ Verodunum aſportavêre."

obtentum, inde ab his, non anno 866, nec anno,

60 *Hanc reliquiarum* S. Sanctini *tranſlationem, quam verè factam, ex infrà dicendis pateſcet, Hugo Flaviniacenſis, anno* 866 *innectit; aſt perperam id abs illo fieri, modo hic juverit, priuſquam ad alia pergam, oſtendiſſe. Bertharius, jam ſuprà plus ſemel laudatus, brevis Epiſcoporum Verodunenſium Hiſtoriæ auctor, hanc haud ante annum, ut Tillemontius tom.* IV *Monumentorum eccleſiaſticorum pag.* 722 *probat,* 915 *ac proin haud priùs, quàm cum quinquaginta circitèr anni*

F

à tempore, cui dictam S. Sanctini *Verodunum Meldis tranſlationem Hugo Flaviniacenſis illigat, eſſent elapſi, conſcripſit, & tamen, dum id fecit, ſeſe, niſi Meldis foret* S. Sanctini *corpus, quonam loco id exiſteret, compertum haud habuiſſe, in Hiſtoria illa apud Dacherium tom.* 12 *Spicil. pag.* 252 *luculentiſſimè prodit; cùm autem is epiſcoporum Verodunenſium hiſtoriographus Veroduni verſaretur, ibidem eſſet eccleſiæ cathedralis canonicus ac in mandatis, ut quidquid de Verodunenſibus epiſcopis vel legiſſet vel aliunde intellexiſſet, litteris conſignaret, accepiſſet, quis, quæſo, ſi quinquagintà dumtaxat circitèr antè annis* S. Sanctini *corpus Verodunum Meldis fuiſſet allatum, ignoraturum id eum fuiſſe, in animum inducat? Haud dubiè itaque in tempore, quo* S Sanctini *corpus Verodunum Meldis fuit delatum, determinando à veritate Hugo aberravit. Aſt quandonam igitur id factum dicamus? Res certè ante annum* 915, *uti è jam dictis nemo non colliget, haud acciderit, cùmque tunc, cum fames valida in regione eſſet exor-*

AUCTORE C. B.

A *exorta, geſtam eſſe, ſidem faciant num. præced. è Calmeto huc tranſcripta ſacerdotis Meldenſis verba, oportet, ut, fame quapiam, quæ poſt annum 915 fuerit exorta, Gallias affligente,* S. Sanctini *corpus Verodunum Meldis ſtatuatur delatum.*

at Waſſeburgius primùm putavit,

61 *Waſſeburgius in ſuis Galliæ Belgicæ Antiquitatibus fol. 29 verſo verbis Gallicis, quæ Latina facio, ſic ſcribit : Corporis* S. Sanctini reliquiæ, honorificè & reverenter in cathedrali Meldenſi eccleſia depoſitæ, ... ibidem manſerunt uſque ad tempus Roberti, Francorum regis, Hugonis Capeti filii, quo regnante, fames adeò valida Franciam afflixit ut eas quatuor presbyteri, dictæ eccleſiæ cuſtodes, vendiderint Verodunenſibus quibuſdam mercatoribus, qui eaſdem Verodunum ad S. Vitoni eccleſiam, ubi honorificè grandi lipſanothecæ feretroque argenteo incluſæ hodieque ſervantur, anno circitèr 1032, cùm S. Richardus dictæ S. Vitoni abbatiæ abbas, Rambertuſque Verodunenſis epiſcopus eſſet, detulêre. *Robertus, Francorum rex, de quo hic* B *Waſſeburgius, anno 1031, uti ad hunc annum Pagius in Criticis oſtendit, è vivis exceſſit, fameſque hic memorata non niſi poſt ejus obitum videtur exorta. Diverſa enim, ut opinor, haud exſtiterit à fame, quam, narrata primùm dicti regis morte, exortam eſſe, Glaber Rodulphus apud Cheſnium Hiſtoriæ Francicæ Scriptorum tom. 4, pag. 43 memoriæ prodit. Verba, quibus id facit graphicèque horrendam, de qua loquitur, famem deſcribit, partim huc, quòd infrà uſui adhuc ſint futura, huc tranſcribo. Sic habent :* Sequenti..... tempore cœpit in univerſo orbe terrarum fames convaleſcere ac interitus penè univerſi humani generis imminêre. Nam temperies aëris ſic intempeſtiva eſt effecta, ut nullius ſationis proveniret tempus congruum nec meſſioni præcipuè ob inundantiam aquarum foret opportunum. Videbantur enim inter ſe ipſa elementa pugnam diſcordiæ agere... Aſſiduis enim imbribus ita compluta erat univerſa tellus, ut in ſpatio trium annorum nulli reperirentur ſulci utiles ſeminibus.

C

1032, ſed anno, ut poſtea, mutatâ ſententiâ,

62 *Ita ille, de eodem mox argumento plura alia ad inſtitutum noſtrum haud facientia huc que proinde haud tranſcribenda adjungens. Verùm an fame, quæ ab eo memoratur, quæque, quamvis Roberti regis obitu ſit poſterior, jam inde tamen ab anno 1032 initium accepiſſe poteſt, durante,* S. Sanctini *corpus Meldis Verodunum circa annum 1032, ut Waſſeburgius verbis ſuprà huc tranſcriptis ait, fuit delatum ? Dupleſſius Hiſt. Meldenſis tom. 1, pag. 621 ſic ſcribit :* Quod ad eventûs illius (*tranſlationis corporis* S. Sanctini *Verodunum*) annum determinatum ſpectat, poſſet hic cum eodem auctore (*Waſſeburgio ſcilicet*) anno 1032 aut, ſi velis, emortuali Regis Roberti anno atligi. Eodem enim anno famem adeò validam Franciæ incubuiſſe, ut parum abſuerit, quin alter alterum manducaret, Glaber Rodulphus (*Verba ejus mox recitata videſis*) nos docet. *Hæc laudatus Dupleſſius; verùm cum Glaber non niſi poſt narratam regis Roberti mortem ſuppeditet, quæ num. proximè prægreſſo ex eo recitavi, verba, hiſce certè, ut conſideranti pateſcet, eo ipſo, quo rex Robertus obiit, anno in Francia obtinuiſſe, de qua loquitur, famem, haud docet. Adhæc, etſi etiam, famem illam anno 1032 in Francia eſſe exortam, fuiſſeque, eadem durante,* S. Sanctini *corpus Meldis Verodunum tranſlatum, tantiſper dederimus, inde tamen, cùm fames iſta triennio, ut Glaber verbis num 61 recitatis tradit, obtinuerit, tranſlationem illam determinato anno 1032 innectendam, inferri haud poterit. Waſſeburgius, qui ad hunc circiter annum per verba num. 61 recitata eventum iſtum retulerat, poſtea eumdem, mutatâ ſententiâ, in annum 1044 per verba, quæ in ſuis Galliæ Belgicæ Antiquitatibus de Richardo I, Verodunenſium ab anno 1039 uſque ad annum 1046 epiſcopo, tractans fol. 234 verſo exhibet, rejecit.*

idem Waſſeburgius ſtatuit,

63 *Juverit & iſta, è lingua Gallica in Latinam verſa, lectoris oculis hic ſubjeciſſe. Sequentia hæc ſunt :* Invenio etiam, ipſum extitiſſe primum, qui feretro ſeu lipſanothecæ includi juſſerit S. Sanctini corpus, quod Meldis Verodunum Ramberti deceſſoris ſui tempore fuerat delatum, uti continetur in quibuſdam abbatiæ S. Vitoni actis, quæ tamen hic à vero aberràſſe videntur. Nam ſi attentè expendamus veros hiſtoricos, ut ſupplementum E Euſebii & Sigebertum, memoratum ſacrum corpus Meldis Verodunum dicti Richardi tempore & quidem ipſo anno milleſimo quadrageſimo quarto delatum fuiſſe, cum iis dicemus, non autem tempore, in Actis illis contento & expreſſo, qui eſt annus milleſimus trigeſimus ſecundus; quod credibile non eſt. Nam quemadmodum, illud à Verodunenſibus, per quos à Meldenſibus emptum fuerat, notæ haud infimæ mercatoribus, durante magna, quæ verè Galliam & Germaniam dicto anno milleſimo quadrageſimo quarto afflixit, fame, Verodunum fuiſſe delatum, veritati eſt conſonum, ita etiam, dictum Richardum primò iſtud capſæ includi feretroque imponi feciſſe, eſt certum. *In Euſebii ſupplemento & Sigeberto, quod in hiſce tradi, Waſſeburgius hic ait, ego nuſquam invenio; aſt hic ſcriptor, in Euſebii Supplemento & à Sigeberto, qui ad annum 1044 in Chronico habet,* fames valida Galliam & Germaniam profligat, *memoriæ prodi, famem validam in Gallia & Germania anno 1044 obtinuiſſe, hincque conſectarium eſſe, ut tunc Verodunum* S. Sanctini *corpus, quod eò, fame* F *in Galliis exorta, delatum fuiſſe, aliunde noſcebat, transferri contigerit, fortè dumtaxat vult.*

veroſimilliuſque ex hic adductis

64 *Utut ſit, ſacrum illud pignus non circa annum 1032 ſeu tunc, cùm fames à Glabro memorata, ſed anno 1044 ſeu tunc cùm fames, cujus verbis mox datis Sigebertus meminit, in Francia eſſet exorta, Verodunum fuiſſe delatum, veroſimilius mihi apparet, primò quidem quòd fames, à Glabro memorata, non ſolam Franciam & Germaniam, ſed totum terrarum orbem (ſcriptoris hujus verba ſuprà huc tranſcripta videſis) afflixerit, fameſque, cujus occaſione fuiſſe* S. Sanctini *corpus venditum Verodunumque tranſlatum, Meldenſis provectæ ætatis ſacerdos, loco ſuprà cit. à Calmeto allegatus, retulit, non per totum (neque enim hoc in caſu famis declinandæ causâ plures Meldis alio, uti tum factum is aſſeruit, ſeceſſuri fuiſſe videntur) terrarum orbem, ſed tantùm, ùt apparet, per Galliam vicinamque huic Germaniam ſævierit; deinde verò, quod* S. San-

AUCTORE C. B.

ctini corpus, Verodunum Meldis delatum, ibidem ante annum 1044, uti è proximè huc tranſcriptis Waſſeburgii verbis fas eſt colligere, ac ipſemet, qui tamen, ùt vidimus, anno 1032 affigi poſſè tranſlationem illam, putat, Dupleſſius tom. 1 Hiſt. Meldenſis pag. 621 admittit, in lipſanothecam haud fuerit Veroduni illatum, futurumque fuiſſe, ut id, ſi eò jam inde ab anno 1032 ſacrum iſtud pignus fuiſſet allatum, haud citiùs obtinuiſſet locum, veroſimile haud ſit.

65 Eſſet quidem, cur quis, ſi id unà cum hierotheca, cui Meldis ſervabatur incluſum, Verodunum inde fuiſſet delatum, exiſtimare poſſet contrarium; verùm ſacra Sanctini oſſa, lipſanothecâ, cui Meldis includebantur, extracta, mercatoribus Verodunenſibus tradita itáque ab hiſce Verodunum delata fuiſſe, fidem facit ſuprà huc è Calmeto tranſcripta ſacerdotis Meldenſis grandævi narratio. Omnibus itaque, quæ ad hoc argumentum ſpectant, ſedulò expenſis, mihi opinio, quæ corporis S. Sanctini Verodunum tranſlationem anno 1044 innectit, opinione oppoſita, quæ hanc anno 1032 illigat, veroſimilior apparet, eique ut tali puto adhærendum. At verò, inquies, ut quid hic tam multa de anno, quo facta ſit, de qua hic agimus, tranſlatio? Ipſemet eventus iſthic haudquaquam apparet certus, ſeque penes anno 1259 adhuc exſtitiſſè ac proin Verodunum Meldis vel anno 1032 vel anno 1044 non fuiſſe tranſlatum S. Sanctini corpus, decanus & capitulum Meldenſe, uti horum dicto anno 1259 datæ ſupráque num. 17 huc tranſcriptæ litteræ fidem faciunt, credidêre. Fateor, ſic habet; aſt capitulum illud ſeu eccleſiæ Meldenſis canonicos ea in re deceptos veréque Meldis S. Sanctini corpus Verodunum tranſlatum ac ibidem in S. Vitoni abbatia depoſitum fuiſſe, unuſquiſque, ni fallor, è jam nunc dicendis facilè agnoſcet.

apparet, 1044. Verodunum verè,

66 Adalbero, nominis hujus ſecundus Verodunenſis epiſcopus, qui, quemadmodùm epiſcoporum Verodunenſium Catalogus, jam ſuprà ſæpiùs laudatæ Calmeti de primis eccleſiæ Verodunenſis epiſcòpis Diſſertationi ſubnexus, nos docet, Verodunenſem ſedem ab anno 1131 uſque ad annum circitèr 1150 occupevit, anno 1132, ùt Waſſeburgius in ſuis Galliæ Belgicæ Antiquitatibus fol. 234 verſo docet, ſacrum S. Sanctini, prout Veroduni certè putabatur, corpus in novam lipſanothecam tranſpoſuit, tumque, ùt idem Waſſeburgius ibidem ait, in capſa antiqua, è qua illud tunc extractum, inventa eſt ſequens iſthæc epitaphii in modum compoſita inſcriptio: Hic jacet ſanti Sanctini præcioſiſſimum corpus, qui fuit ſanctæ Virdunen. eccleſiæ doctor & epiſcopus primus. Meldenſium quoque à ſancto Dionyſio Areopagita paſtor conſecratus, dum ipſius juſſu poſt martyrium ejus cum Antonino Romam tenderet, & per hanc civitatem (Verodunenſem nimirum) tranſitum facerent, Verbumque Vitæ civibus prædicaret, & quampluримos ad fidem Chriſti convertiſſet, Dei nutu in eccleſia S. Petri, in qua primum Baptiſmi Sacramentum fecerat, ipſamque epiſcopali benedictione conſecrârat, omnibus Chriſtianis applaudentibus, epiſcopus eſt electus. Poſtea ſecundùm Dionyſii ſancti præceptum Romam tendens in Italia condiſcipulum Antoninum febre valida defunctum meritis reſuſcitavit & cum ipſo, perfecto ſpirituali negotio, ad urbem Virdunenſem eſt reverſus Meldiſque plenus virtutibus in pace defunctus eſt. Cujus hæc præcioſiſſima oſſa Virdunenſes negotiatores poſt multa tempora præcio comparaverunt, indeque huc detulerunt & in hoc (S. Vitoni) monaſterio honorabiliter recondiderunt. Ubi etiam fulget ex tunc multis miraculorum ſignis eternalis ejus memoria & permanebit in ſeculorum ſecula.

ut inſcriptio hic allegata

67 Inſcriptio iſthæc, quam Richardus I, Verodunenſis epiſcopus, dum Veroduni primùm, quod è dictis anno 1044 factum, eò Meldis allata ſacra S. Sanctini oſſa lipſanothecæ includeret, apponi hiſce, ut Waſſeburgius loco proximè cit. docet, curavit, non pauca, quæ in commentitiis Hincmari ſuprà huc tranſcriptæ epiſtolæ incluſis S. Sanctini Actis continentur, complectitur, eſtque etiam anonymo horum ſcriptore, utpote qui certè è dictis haud ſeriùs quàm ſec. IX floruerit, multò poſterior. Verùm, etſi ſic habeat, fuit tamen, uti è jam dictis nemo non eruet, haud diu poſt S. Sanctini, quam memorat, tranſlationem, Verodunum Meldis factam, compoſita, nihilque, ob quod in iis, quæ de hac tradit, ſuſpectæ habeatur fidei, occurrit. Quare, cum nec ullo modo cum ſuprà huc tranſcripta ſacerdotis Meldenſis relatione pugnet, enimverò quin verè, ut affirmat, pretioſiſſima S. Sanctini oſſa & à mercatoribus Verodunenſibus pretio comparata & Verodunum, ubi in S. Vitoni monaſterio depoſita poſteà plùs ſemel Hierothecis novis decorata fuerunt, delata Meldis fuerint, dubitandum ampliùs non eſt. Fieri quidem ſacrorum illorum pignorum emptio & venditio abſque ingenti ac turpi reatu haud potuit. Verùm eò, Mercatores quidem Verodunenſes vehementiſſimum ac modum excedens ſibi ſacras Viri ſancti, à quo civitatem ſuam æquè ac Meldenſem fidei lumine illuſtratam fuiſſe credebant, exuvias adipiſcendi ſtudium, harum verò cuſtodes presbyteros Meldenſes immodica pecuniæ, qua victum comparare mortemque è fame, regionem quàm maximè premente, ſibi timendam devitare poſſent, aviditas potuit abripere.

probat. ſuit delatum. poſteà ibidem.

68 Nec eſt etiam, cur cuiquam mirum admodum accidat, penes ſeſe exſtare S. Sanctini corpus, quod è jam dictis Verodunum Meldis, & quidem haud ſeriùs quàm anno 1044, fuerat delatum, canonicos Meldenſes anno 1259 adhuc crediſſe, tuncque etiam litteras, num. 17 huc tranſcriptas, quibus id à ſeſe credi prodiderunt, dediſſe. Sacerdotes Meldenſes, qui S. Sanctini corpus mercatoribus Verodunenſibus, ut dictum, vendidêre, hiſce ſola, uti è ſacerdotis Meldenſis num. 59 huc tranſcripta relatione fas eſt colligere, ſacri iſtius pignoris oſſa, non autem etiam, in qua hæc Meldis ſervabantur incluſa, lipſanothecam conceſſère, cúmque ſacris, quæ ex hac extraxerant Verodunenſibuſque pretio accepto tradiderant, S. Sanctini oſſibus alia quæpiam, quò turpe iſtud impiumque ſuum facinus occulerent, vel S. Sanctini vel alterius cujuſpiam Sancti oſſa veroſimillimè ſubſtituerint, facilè factum eſſe poteſt, ut hæc canonici Meldenſes, fraude illa decepti, pro S Sanctini oſſibus acceperint; cùm autem ſic habeat, quid mirum, eos diutiſſimè adhuc, imò uſque ad annum utminimùm 1259, quo per litteras, num. 17 huc tranſcriptas, S. Sanctini

communicata etiam cum Meldenſibus ejus parte.

AUCTORE C. B.

A ctini, ut putabant, coſtam unam San-Dionyſianis in Francia monachis dedêre, penes ſeſe adhuc, reclamantibus licèt Verodunenſibus, exſtare S. Sanctini corpus, credidiſſe? Verùm id conſtanter perſuaſum ſibi uſque modò habuiſſe haud videntur. Anno enim 1622 os femoris veluti verum femoris S. Sanctini os, à Verodunenſibus, quod alioquin haud facturi fuiſſe videntur, accepêre, uti fidem facit, quam Dupleſſius inter documenta, Hiſtoriæ Meldenſi probandæ ſubſervientia, tomo hujus ſecundo pag. 384 & ſeq. recitat, Dominici Sequieri, Meldenſis epiſcopi Charta.

In hierothecas novas prius ſemel fuit tranſpoſitum.

69 Hac ille die XXX Octobris anno 1658 à ſeſe tranſlatas capſæque ex argento inauratæ, quam eccleſiæ ſuæ Meldenſi dederat, incluſas fuiſſe plures Sanctorum, quos nominat, ſacras reliquias, atteſtans, primo loco hiſce accenſet femoris S. Sanctini os, à Verodunenſibus, ut addit, monaſterii S. Vitoni religioſis eccleſiæ noſtræ, prout ex dictorum religioſorum teſtimonio, anno 1622 die XXI Julii dato, liquet, conceſſum. Porrò S. Sanctini corpus, cujus partem & à Verodunen- B ſibus eccleſiæ Meldenſi fuiſſe conceſſam & hodieque abs hac perhonorificè aſſervari, nemo non è jam nunc dictis etiam colliget, ipſo anno 1044, quo veroſimilliùs, ut ſuprà docui, Meldis Verodunum ad S. Vitoni abbatiam fuerat delatum, à Richardo, nominis hujus primo Verodunenſium epiſcopo, feretro primùm ſeu capſæ argenteæ incluſum, anno deinde 1132 ex hac in capſam novam ab Adalberone Verodunenſi epiſcopo, qui illam, priori pretioſiorem, fieri juſſerat, Dominicæ Aſcenſionis feſto fuit illatum ac tandem anno 1477 in capſam majorem vermiculatam gemmiſque ornatam, cui incluſum in dicta S. Vitoni abbatia hodieque ſervatur, à Matthæo de Dame-Marie, abbatiæ ejuſdem, qui illam hujus ſumptibus fabricari tunc curârat, abbate tranſpoſitum; quæ omnia partim in ſuis Galliæ Belgicæ Antiquitatibus fol. 234 verſo Waſſeburgius, partim, qui hunc ſecuti utplurimum hic ſunt, Calmetus & Dupleſſius, prior quidem in ſua jam ſuprà ſæpius laudata de primis Verodunenſibus epiſcopis Diſſertatione col. 68, poſterior verò Hiſt. Meld. tom. 1, pag. 5 nos docent. E

DE S. SARMATA MARTYRE

IN THEBAIDE

SYLLOGE.

ANNO CCCLVII. Quænam ſit, in qua S. Sarmata hodie annuntiatur, Thebaïs:

Ægypti ſeu ſoli, quod Nilus ab Auſtro in Septemtrionem permeat annuaque exundatione fecundat, notitiam amplam ſuppeditat Operis noſtri tom. 2 Januarii in Commentario, Actis S. Antonii in Thebaïde abbatis prævio Bollandus, regionemque, in Africa ſitam, quæ à locis Syenæ vicinis ad mare uſque Mediterraneum protenditur, tres in partes, videlicet in Ægyptum inferiorem, mediam & ſuperiorem ſeu Thebaïda diſtingui, num. 2 præfatus, Ægypti mediæ, quæ & ob C ſeptem, Græcè Ἑπτὰ, quas complectebatur, præfecturas, Græcè Νομοὺς, Ἑπτανομὶς, Latinè Heptanomis ſeu Heptanomia, à Ptolomæo vocatur, portionem ſeu partem ab Athanaſio, Palladio aliiſque ſec. IV ſcriptoribus ac nominatim, qui ad dictam Heptanomiam ſpectant, Memphiten, Arſinoïten & Aphroditen præfecturas ſeu potiùs (à Latinis enim vocabulum Nomus in eadem, in qua à Græcis vocabulum Νομὸς, ſignificatione etiam uſurpatur) Nomos ab Hieronymo & Ruſſino Ægypto inferiori, quæ & magnum Delta & Auguſtamnica indigetatur, includi reliquaque ejuſdem Heptanomiæ loca Thebaïdi, quæ in Vita S. Pauli Eremitæ inferior dicitur, annumerari, citatis, qui eò ſpectant, eorumdem Athanaſii, Palladii, Hieronymi & Ruſſini locis, num. 4 docet. Porrò modò dicta, cui à ſcriptoribus hiſce, quæ Bollandus ait, attribuuntur Heptanomiæ loca, Thebaïs inferior, non autem, quam Syene & Tabennenſium loca claudunt, ſuperior, ea ipſa eſt Thebaïs, in qua ad hanc diem à Martyrologio Romano hodierno Sanctus, de quo hic ſumus acturi, annuntiatur his verbis: In Thebaïde S. Sarmatæ, diſcipuli beati Antonii abbatis, qui à Sarracenis pro Chriſto necatus eſt.

ſitum veroſimillimè in hac fuit monaſterium. S. Antonii dictum.

2 Is enim S. Antonii diſcipulus in monte & monaſterio, à Sancto hoc dictis, & vixit & à Sarracenis, uti mox ſumus viſuri, fuit occiſus; utrumque autem hunc locum, ſpectata, quæ è dictis S. Athanaſii aliorumque mox memoratorum ſcriptorum ævo obtinuit, Ægypti diviſione, in Thebaïde inferiori ſeu Heptanomiæ, quam hæc complectebatur, parte ſitum fuiſſe, ſi non prorſus certum, vero ſaltem eſt ſimillimùm, uti è jam nunc dicendis intelliges. F Montes duos, S. Antonii nomine diſtinctos, quorum alter, exterior dictus, Nilo adjacebat, alter, interior vocatus, triginta circitèr abs hoc milliaribus aberat, ex Athanaſio in S. Antonii Vita Bollandus in ſuo in hanc Comment. ſuprà laudato § 2 ſtatuit. Poſterior, qui à Strabonis, Ptolomæi & Stephani monte Troïco haud diſtinguendus, amicum erat, in quo ſedens divinis viſionibus illuſtratus fuit Antonius, virtutis habitaculum, ſeu, ut ab Athanaſio in ſancti hujus Vita nuncupatur, interius archiſterium, prior verò, qui Piſper, Piſpir ſeu Piſpiri appellabatur, nec, uti è Bollandi in Comment. mox iterum laudato num 9 dictis apparet, à pago Troia Angyrorumque civitate multùm erat remotus, præcipuè hic memorandum S. Antonii, in quo hujus diſcipuli commorabantur & ad quod ipſe è monte interiori ſubinde tendebat, monaſterium complectebatur; jam verò, cùm Athanaſii ævo, ſpectata, quam hic aliique ſcriptores ſuprà laudati ſunt ſecuti, Ægypti diviſione, ſoli

AUCTORE C. B

ſoli tres, ùt loco ſuprà cit. Bollandus docet, Memphites, Arſinoïtes & Aphrodites Heptanomiæ nomi, reliquis hujus locis Thebaïdi Inferiori annumeratis, incluſi Ægypto Inferiori fuerint, nec in ullo è tribus illis nomis & tamen in Heptanomia, ubi & in antiqua Ægypti Tabula ab Ortelio locatur, ſitus fuerit unà cum Angyrorum civitate pagus Troia, tum haud dubiè, ſpectata eadem Ægypti diviſione, duo iſthæc poſtrema loca Thebaïdi Inferiori fuerint incluſa, idemque de S. Antonii, in quo hujus diſcipuli morabantur, monaſterio, utpote ab hiſce, ùt dictum, haud multùm remoto, veroſimillimè eſt dicendum.

In hoc Sarmata, uti hic adducta

3 Bollandus certè, utpote Sarmatam, quem in dicto monaſterio & vixiſſe & occiſum fuiſſe admittit, S. Antonii in Thebaïde Inferiori diſcipulis in dicto ſuo de hoc Comment. § v accenſens, fuiſſe in hac illud ſitum, exiſtimârit. Verùm ſive ibidem, ſive in Ægypto Inferiori, ùt nonnemo, quòd idem Bollandus eremum primam, in quam Antonius ſeſe recepit, intra Memphim, Babylonem & Aphroditon urbes in eodem Comm. num. 6 & 7 collocet, fortaſſis contendet, poſitum fuerit, de quo hic nobis ſermo, monaſterium, in hoc equidem, quod & Piſpiri vocabatur & Nilo adjacebat, S. Sarmata, ùt jam aſſerui, & vixit & à Sarracenis fuit occiſus, uti è jam nunc dicendis pateſcet. Hieronymus in Chronico, prout id Lugduni Batavorum Joſephi Scaligeri operâ anno 1606 vulgatum exſtat, primò ad annum Abrahami 2372, narrata S. Antonii morte, ſic ſcribit: Sarmata, Amathas & Macarius diſcipuli Antonii inſignes habentur; ac deinde ad annum proximè ſequentem ſeu Abrahami 2373 ſubjungit: Saraceni, in monaſterium beati Antonii irruentes, Sarmatam interfecerunt. Bollandus, qui duos hoſce Hieronymi textus in Commentario, S. Antonii Actis prævio, § v, ubi de S. Antonii in Thebaïde Inferiori diſcipulis tractat, pariter tranſcribit, ita deinde poſt pauca proſequitur: Cronius apud Palladium cap. 25. infrà in Apophth. num. 44 refert, in monaſterio S. Antonii, quod eſt prope fluvium, ſediſſe ejus diſcipulos Macarium & Amatham in eo, qui Piſper appellatur, loco, & cap. 26 in Apophth. Macarius œconomus iſthic fuiſſe videtur ſive curator præbendæ hoſpitibus annonæ; quem S. Antonius de adventu eorum morumque conditione percunctari ſolebat, eſſentne Ægyptii, an Hieroſolymitani; ut iſthic de Eulogio, qui cymba Alexandriâ elephantiacum ſeu mutilatum hominem advexerat, factum obſervavit Cronius, quod ante annum Chriſti 340 neceſſariò contigit. Ab eo enim anno Amathas & Macarius evocati fuerunt ad montem interiorem, relicto fortè Sarmatâ, monaſterii moderatore.

ſuadent, & vitam aliquamdiu exegit, & anno

4 Ita ille; & ſanè cùm inter S. Antonii diſcipulos, quos poſt hujus obitum inſignes habitos fuiſſe ſeu nominis ſui famâ inclaruiſſe, Hieronymus priori è duobus jam datis textibus aſſirmat, Sarmata à ſancto hoc ſcriptore primus recenſeatur, fuiſſe eum jam inde ſaltem ab anno 340 in S. Antonii, quod Piſper vocabatur, monaſterio unà cum Macario & Amatha, quos ibidem verſatos jam tum fuiſſe, Bollandus verbis mox recitatis docet, commoratum, imò & eidem præfectum, vero apparet haud prorſus abſimile. Utut ſit, cùm plures S. Antonii diſcipuli, uti in hujus Vita, apud nos tom. Januarii ſuprà cit. edita, Athanaſius loco non uno indicat, in monaſterio illo fuerint morati, enimverò, quin Sarmata, qui & ipſe, quemadmodum Hieronymus dilucidè modò huc tranſcriptis verbis teſtatur, S. Antonii diſcipulus exſtitit, & in dicto monaſterio à Sarracenis fuit occiſus, in eodem etiam, etſi interim id moderatus forſan numquam fuerit, aliquamdiu vitam exegerit, dubitandum haud videtur. Nihil quidem, quo annorum, quibus ibidem fuerit verſatus, ſpatium determinari vel utcùmque pro certo queat, occurrit; verùm de anno, quo Sanctus noſter fuerit occiſus, paulò aliter ſentias. Hunc enim, ſi non indubiè, veroſimillimè ſaltem in æræ Chriſtianæ annum 357 incidiſſe, ſuadere videntur, quæ jam nunc ſubjungo. S. Antonii abbatis, cujus è dictis diſcipulus S. Sarmata exſtitit, obitus ab anno 356, cui à Bollando in jam ſæpiùs laudato in celeberrimi abbatis illius Vitam Commentario innectitur, nullatenus, ut Pagius in Criticis ad annum 358, num. 2 contendit, removeri, veritate ſalva, poteſt, nec eſt, cur hanc ejus opinionem, quam ſecuti etiam paſſim alii eruditi ſunt, haud amplectamur.

D E

357 à Sarracenis,

5 Quare, cùm Hieronymus in Chronico ad annum, qui emortualem à ſeſe aſſignatum S. Antonii annum proximè excepit, Sarracenos in Sancti hujus monaſterium irrupiſſe hacque occaſione S. Sarmatam interfeciſſe, verbis, num. proximè prægreſſò recitatis, ſcribat, conſectarium fit, ut eventus iſthic ſeu S. Sarmatæ cædes anno 357 debeat innecti. Hanc quidem Hieronymus in Chronico, prout id à Scaligero eſt editum, ad annum 358 diſertè refert; verùm ibidem ad eumdem hunc annum non minùs diſertè ſignat: Magnæ Alamanorum copiæ apud Argentoratum oppidum Galliarum à cæſare Juliano oppreſſæ. Cùm autem, quæ hic memoratur, de Alemannis victoria à Juliano, haudquaquam, uti in dicto, quod Scaliger edidit, Chronico notatur, anno 358, ſed, quemadmodùm Valeſius Rerum Francicarum lib. 1, pag. 37 & Laguilleus Hiſt. Alſatiæ part. 1, pag. 25 rectè docent, anno 357 fuerit relata, Chronicon illud, quod prætereà S. Antonii obitum, certò è jam dictis anno 356 innectendum, in annum 357 perperàm differt, indubiè hic corrigendum. Quare, cùm certè, quò id fiat, neceſſe ſit, ut anno quidem 357, cui S. Antonii obitum haud rectè innectit, annus 356, anno verò 358, cui Juliani de Alemannis victoriam illigat, annus 357 ſubſtituatur, rationi quàm maximè congruit, ut & poſtremo hoc anno S. Sarmatæ cædes, quam perperam ad eumdem, cui Juliani de Alemannis victoriam innectit, annum referre, probari equidem non poteſt, patrata à Sarracenis fuiſſe credatur. Verùm quinam illi, à quibus necem pro Chriſto, quemadmodùm Mrl. Romani ſuprà huc tranſcripta annuntiatio fert, fuiſſe Sarmatæ illatam, credibile ſit, Sarraceni, in Hieronymi Chronico memorati, ſunt?

F

quorum hic datur notitia,

6 Januarii die quartâ decimâ primò quidem SS. Sabbam, Eſaïam & alios triginta ſex monachos, in Sina monte Arabiæ ſub. ſec. IV initium à Sarracenis interfectos, deinde verò Theodulum presbyterum aliosque plures itidem monachos, juxta eumdem montem altero poſt ſeculo à Sarracenis pariter trucidatos, in Opus noſtrum jam intulimus, additâ etiam certaminis, quod poſteriores hi ſubierunt, Hiſtoriâ,

a

AUCTORE C. B.

A *à S. Nilo monacho, qui id ipſemet oculis ſuis ſpectavit, deſcriptâ, in quâ hic opportunè ad inſtitutum noſtrum de barbarorum, qui Sanctos illos occiderunt, gente, nec alii, uti è ſubjectis, quibus deſcribuntur, Nili verbis Bollandique in hæc annotatis liquet, quàm Saraceni, fuerunt, ſequentem num.* 14 *loquitur in modum:* Gens quidem, quæ dicta eſt, habitat ſolitudinem, quæ ab Arabia uſque ad Ægyptum rubro mari & Jordane hinc inde terminis diſtenditur; quæ non artem, non mercaturam, non agriculturam umquam exercet, ſed ſolùm habet gladium, quo ſibi victum ſuppeditet. Aut enim feras venantes ſolitudinis, vivunt veſcentes carnibus; aut prædas agentes de iis, qui incidunt in eas vias, quas inſident, quæ ſunt ad uſum neceſſaria, ſibi quomodocúmque comparant. Quando autem eis utraque defuerint & rerum neceſſariarum laborârint inopiâ, tunc jumentis (ſunt autem ea cameli dromades) pro cibo utuntur, belluinam & ſanguinariam vitam omninò eligentes. Per cognationes enim aut per contubernia ipſi unum occidentes & modi-
B co ignis calore carnium mollientes duritiem, ut ſolùm cedant eorum dentibus, ita (ut ſemel dicam) aluntur inſtar canum. Deum non cognoſcentes, nec qui intelligentiâ apprehenditur, nec qui fuerit fabricatus manibus; aſtrum autem adorantes matutinum & orienti ei ſacrificantes ea, quæ meliora judicant ex ſpoliis, quando ex incurſione, quæ fit pro prædis agendis, ad eos pervenerit aliquid aptum ad occiſionem.

fuit occiſus; etſi autem id illi ex odio in fidem feciſſe haud videantur.

7 *Tales erant barbari ſeu è jam dictis, à quibus, quos memorat, Sanctos monachos fuiſſe juxta Sinam montem in Arabia trucidatos, S. Nilus tradit, Sarraceni, cúmque hi non tantùm in Arabia, ſed & Judæam inter & mare Rubrum verſus Ægyptum, uti è Bollandi in modò recitata Nili verba Annotatis nemo non colliget, habitârint, facilè certè non modò in terras, Sinæ monti vicinas, ubi monachos, à S. Nilo memoratos, ſeculo* v *alioſque, ut ſuprà indicavi, ſub ſec.* IV *initium necârunt, ſed & in Ægyptum hincque in vicinam Thebaïda Inferiorem potuerunt irrumpere;*
C *cùm autem ſic habeat, fuerint haud dubiè illi ipſi Sarraceni, qui ad mare Rubrum verſus Ægyptum habitantes, irruptione in hanc ſeu Thebaïda Inferiorem ac in S. Antonii monaſterium anno è dictis* 357 *per terræ tractum, qui mare Rubrum inter & Mediterraneum intercipitur, facta,* S. Sarmatam, *ut Hieronymus loco ſuprà cit. teſtatur, necârunt. Verùm, cùm Sarraceni illi, uti è jam recitatis Nili verbis concludendum apparet, in regiones ſibi vicinas pro prædis dumtaxat agendis ac proin è nullo vel in Chriſtum vel in fidem ejus odio irrumpere ſoluerint, ut quid,* S. Sarmatam, *quem fuiſſe à Sarracenis occiſum, Hieronymus etiam, nulla planè odii, quo id illi vel in Chriſtum vel in ejus fidem abrepti fecerint, mentione facta, dumtaxat ſcribit, pro Chriſto nihilominùs necatum à Sarracenis fuiſſe, diſertè notat ſuprà huc tranſcripta Martyrologii Romani hodierni annuntiatio? Utquid etiam, qui idem Martyrologium concinnârunt, in id veluti martyrem* S. Sarmatam, *quem præterea nec Uſuardus nec Ado, nec alii ulli, ſive antiqui ſive recentiores hagiologi in Faſtis ſacris à ſeſe contextis celebrant, intulère?*

Sarmata tamen haud immeritò, etiam ùt martyr,

8 *In Vitis Patrum nulla uſpiam* Sarmatæ *mentio occurrit, hincque potiſſimùm factum ſuſpicor, ut ei martyrologi antiqui, quos deinde recentiores fuerint ſecuti, in Faſtis ſacris à ſe contextis locum haud dederint; verùm Sidonius Apollinaris, ſanctiſſimus juxta ac doctiſſimus epiſcopus, in carmine Euchariſtico, quod ad S. Fauſtum, Reienſem in Gallia ſec.* v *epiſcopum, dum is adhuc viveret, miſit, inter ſanctos anachoretas, ob quorum imitationem Fauſtum impensè laudat,* S. Sarmatam *unà cum S. Antonio, Paphnutio pluribuſque aliis in tabulas ſacras tum antiquas, tum recentiores relatis, recenſet; cùm autem ſic habeat, haudquaquam, quin* Sarmatam *non minùs, quàm alios, quos cum hoc ibidem memorat, pro Sancto habuerit Sidonius, dubitandum apparet, cúmque id pariter Hieronymus, qui de duobus S. Antonii diſcipulis Amatha ſeu Ammone & Macario, Sanctitate ſanè quam-* E *maximè illuſtribus, loco ſuprà cit. loquens,* Sarmatam *hiſce præponit, feciſſe videatur, eſt ſanè, cur is S. Antonii diſcipulus, utut nullis prorſus Faſtis ſacris antiquis ſeu, uti etiam vocantur, claſſicis inſertus, in Martyrologium Romanum hodiernum meritò illatus exiſtimetur. Nec eſt, quòd illum equidem haud fuiſſe in hoc veluti martyrem memorandum, reponas.*

in Mrl. Romano celebratur.

9 *Etſi enim, ut apparet, martyrio in fidei Chriſtive odium haud fuerit affectus, fuit tamen contra jus faſque, dum ſanctè in eremo viveret, à barbarica Sarracenorum gente occiſus, nec pauci olim, qui, quamvis quidem non pro fide, injuſtè tamen, dum piè viverent, fuerant necati, Martyribus minùs ſtrictè loquendo fuerunt annumerati. Sic monachi, ſuprà à nobis memorati, tam qui ſub ſec.* IV *initium, quàm altero ſeculo poſt vel in Sina Arabiæ monte vel juxta hunc trucidati ab iiſdem, à quibus* S. Sarmata, *Sarracenis fuerunt,* Martyrum *titulo, etſi interim, ùt apparet, pro* F *Chriſto fideve paſſi haud ſint, paſſim donati inveniuntur. Sic etiam, ut à pluribus, quibus res confirmari poſſet, exemplis brevitatis causâ abſtineam, Moyſes abbas monachique ſex, in Opus noſtrum ad* VII *Februarii diem illati, qui, dum piè ac ſanctè in ſolitudine Scithiaca viverent, à barbaris, in hanc irrumpentibus, contra jus faſque ſub ſec.* v *initium fuerunt occiſi, veluti martyres, etſi interim pro fide Chriſtove paſſi, ùt apparet, nec ipſi ſint, celebrantur. Adhæc, cùm* S. Sarmata *occaſione ſolitariæ ac ſanctæ vitæ, quâ Chriſto in ſuprà dicto S. Antonii monaſterio ſerviebat, à Sarracenis fuerit occiſus, ſano ſenſu, ùt apparet, haud ineptè dici poteſt pro Chriſto necatus; cùm autem ſic habeat, nec veroſimiliter alio ſenſu pro Chriſto necatus in Martyrologio Romano dicatur, quidni, minùs ſtrictè loquendo, meritò in hoc potuerit etiam, non tantùm ùt Confeſſor, ſed & ùt Martyr, commemorari?*

AUCTORE C. B.

D

DE S. MICHAELE ARAGAWI MONACHO CONFESSORE IN ÆTHIOPIA.

Ex eccleſiæ Æthiopicæ Faſtis ſacris.

SEC. IV. *Sanctas, qui ſacris Æthiopum Faſtis*

C*Œpta Æthiopiæ converſione per S. Frumentium, plures eò monachos, partim hoc vocante, partim ſponte ſua, ex imperio Romano & quidem ex Ægypto ſeſe contuliſſe, Jobus Ludolfus Hiſtoriæ Æthiopicæ lib. 3, cap. 3, num. 1 præfatus, inſigniores illorum novem, quorum omnium ferè nomina Habeſſini mutârunt, nominatim recenſet, primumque* B *inter eoſdem locum Sancto hic propoſito, qui anteà tantummodò* Michaël *dicebatur, locum concedit. Papebrochius ad VI Junii diem de S. Bazalota ſanctimoniali Habeſſina, Hagiol. metrico Habeſſino tunc inſcripta, quam hujus Sancti noſtri ſororem exſtitiſſe ſuſpicabatur, tractans hacque occaſione de dictis, qui ex Ægypto in Æthiopiam, conſtituta illic per S. Frumentium fide, penetrârunt, monachis ſermonem inſtituens* Primus eorum, *inquit*, Michaël Aragawi ab ipſis (*Habeſſinis*) dicitur, & in Hagiologio metrico ad XIV menſis Octobris, qui nobis XI dies eſſet, ſic invocatur: "Salutem „Michaëli, qui nominatus fuit Aragawi: quo„niam vita ejus fuit ſapientia & mors pruden„tia: cum eo fuit trinus & unus in eſſentia „Deus."

2 *Encomio huic, quo ab Habeſſinis* S. Michaëlem *invocari Papebrochius hic ait, ad amuſſim conſonat interpretatio, Æthiopicis, quibus id concipitur, verbis apud Jobum Ludolfum Hiſtoriæ Æthiopicæ lib. 3, cap. 3 accommodata; ſacri autem eccleſiæ Æthiopicæ Faſti, ſecundùm quorum ordinem Habeſſinum à Papebrochio laudatum Hagiologium metricum eſt digeſtum, ad* XIV *ſeu ſecundùm no-* C *ſtrum computandi morem* XI *Octobris diem paucis hiſce apud eumdem Jobum Ludolfum verbis*, Michaël cognomento Aragawi, id eſt, Senex, *Sanctum noſtrum commemorant, eumque inde ſeu potiùs ex Hiſt. Æthiopicæ loco, quo Ludolfus, de novem fidei Chriſtianæ in Æthiopia poſt S. Frumentium propagatoribus agens, primo loco hiſce* Michaëlem *accenſet, ſequenti iſthoc, quod è Gallico Latinum facio, elogio*, In Æthiopia Michaël Aragawi, id eſt, Senex, unus è novem præcipuis fidei in regione illa poſt S. Frumentium propagatoribus, *in Martyrologium ſuum Univerſale hodie intulit Caſtellanus. Porrò* S. Michaël, *qui ex eo forſan, quòd jam tum, cùm ad Habeſſinos acceſſit, ætatis eſſet admodùm provectæ*, Senex *ab his fuerit cognominatus, non tantùm in Tabulis Æthiopum ſacris memoratur, verùm etiam apud hoſce, non ſecùs ac alii octo, qui veluti præcipui fidei Chriſtianæ in Æthiopia poſt S. Frumentium propagatores celebrantur, ſacellum, uti iterum Ludolfus docet, à ſeſe nuncupatum habet. Nec, quò minùs in Opere noſtro locum* Michaëli *concedamus, impedire nos debet ſchiſma, quod Habeſſinos ab Eccleſia Catholica avulſit.*

exſtat inſertus, ſacellumque à nomine ſuo dictum habet.

3 *Id enim poſt annum demùm 451 ſeu Chalcedonenſe, quod tunc celebratum, concilium locum habuit;* Michaël *autem aliique octo monachi, qui pro præcipuis fidei Chriſtianæ in Æthiopia poſt S. Frumentium propagatoribus* E *habentur, ante Chalcedonenſe concilium & in Æthiopiam venêre & ibidem vitâ functi ſunt, uti è jam nunc dicendis intelliges. Seculo* V, *ad mediam ſui partem jam provecto, ſeu tunc, cùm celebratum fuit Chalcedonenſe concilium, longè latèque per totam Æthiopiam Chriſtiana religio promulgata jam erat ac ſuſcepta; ut enimverò* Michaël *aliique octo à Ludolfo laudati monachi pro præcipuis hujus in regione illa propagatoribus, ſi eò demùm poſt annum 450 adveniſſent, celebrandi fuiſſe haud videantur. Adhæc Poëta ſeu quod ſub Poëtæ nomine à Ludolfo ſæpiſſimè citatur, encomiaque ſanctorum ac beatorum ſecundum Faſtorum in eccleſia Æthiopica uſitatorum ordinem complectitur, Æthiopicum auctoris incerti poëma Ms. ad* XIV *Octobris diem* Michaëlem, *quòd operam ſuam ad regnum* Arwè *in Æthiopia deſtruendum contulerit, apud Ludolfum Hiſtoriæ Æthiopicæ lib. 3, cap. 3, num. 6 laudat.*

ante annum 451 ſeu Chalcedonenſe

4 *Verba, quibus id illud facit, hic ſcriptor ibidem recitat ac deinde addit*, per vocem Arwè, quæ ſerpentem ſignificat, vel regnum ſatanæ in genere intelligit, quod propagatione Chriſtianiſmi fuit deſtructum; vel ethniciſmum Æthiopicum in ſpecie. Nam, ut in antecedentibus diximus, antiquiſſimi Æthio- F pum ſerpentem pro Deo colebant atque eò alludere videtur Poëta. *Poſtea quidem, num vocabulum* ſerpens *in ſenſu allegorico hic rectè acceperit, ipſemet Ludolfus in ſuo in proximè cit. Hiſtoriæ ſuæ Æthiopicæ locum Comment. dubitavit; verùm cùm Poëta regni ſerpentis, de qua loquitur, deſtructionem non ſoli* Michaëli, *ſed omnibus novem fidei Chriſtianæ in Æthiopia poſt S. Frumentium Propagatoribus adſcribat, eum omnino in ſenſu allegorico ſeu de regno ſatanæ abs hiſce per fidei Chriſtianæ propagationem idololatriæque, quæ latè in Æthiopia dominabatur, extirpationem in Æthiopia deſtructo intelligendum opinor; cùm autem concilii Chalcedonenſis tempore idololatria in Æthiopia dominata ampliùs haud ſit, ac proin ob illius in hac extirpationem, ſi* Michaël *aliique, qui præcipui poſt S. Frumentium fidei Chriſtianæ in regione illa propagatores cenſentur, eò demùm poſt concilium Chalcedonenſe adveniſſent, à Poëta ſuprà dicto laudari haud potuiſſent, id ſanè illos*

concilium, imò verò.

ante

A ante concilium Chalcedonenſe ſeu annum 451, imò verò jam inde à ſec. IV in Æthiopiam veniſſe, argumento eſt.

etſi interim etiam ſit, cur contrarium putari queat,

5 *At verò, inquies, Ludolfus in ſuo in Hiſt. Æthiopicæ lib. 3, cap 3, quo, multos Româ ſeu ex imperio Romano monachos in Æthiopiam tempore regis Amiamidæ, Saladobæ filii, veniſſe, in Chronico Axumenſi legi dixerat, Comment. num. 18 ſic ſcribit:* Obiter hic monemus, Saladobam & Amiamidam reges, quos hoc capite nominamus, eoſdem eſſe, quos ſuprà cap. 4 hujus libri Alodabam & Alamidam vocavimus; diverſimodè enim ſcribi teſtatur modò dictus (*Alphonſus Mendezius*) patriarcha. Tempus autem, quando hi Viri ſancti (Michaël Aragawi *nempe aliique, quos loco cit. nominat, octo monachi*) in Æthiopiam venerint, incertum eſt æquè ac tempus regiminis dictorum regum. Patriarcha Mendezius putat, illos veniſſe intra annos quadringenteſimum ſexageſimum vel octogeſimum. Nam poſt Abreham & Atzbeham, quorum tempore Frumentius epiſcopus ordinatus fuerit, ſex imperatores in Æthiopia regnaviſſe Atzfam, Ardedum & Ameyum fratres, ... deinde Aradum & Aladobam & Alamidam, ſub cujus imperio novem iſti Sancti cum multis aliis monachis intraverint. Verba Chronici Axumenſis, quæ ille (*nimirum patriarcha Mendezius*) habet, merentur hic referri: "Tempore" (*regis*) "Amiamidi „multi monachi Româ venerunt, qui totum „imperium impleverunt. Novem ex illis ſubſtiterunt in Tigra; unuſquiſque ex illis erexit „ædem ſacram de nomine ſuo appellatam." Si igitur computatio Mendezii vera eſt, incidit adventus iſtorum Monachorum poſt tempus concilii Chalcedonenſis, & ſic fortè perſecutio, ex ſchiſmate illius temporis orta, tam multos monachos Ægyptios ſolum vertere coëgit.

B

jam inde à ſec. IV in Æthiopiam

6 Ita ille; verùm, cùm Mendezii computatio in ſolo tempore, quo Alamida, Saladobæ ſeu Alodabæ filius, ſub quo multi monachi Româ ſeu ex imperio Romano in Æthiopiam veniſſe in Chronico Axumenſi traduntur, in Æthiopia regnârit, ſit fundata, tempuſque, tam quo Alodaba ſeu Salodaba, quàm quo Alamida ſeu Amiamida, in Æthiopiâ regnârit, ſit planè, ut verbis jam recitatis Ludolfus ait, incertum, Mendezii computationem, quæ præcipuorum novem fidei Chriſtianæ in Æthiopia poſt S. Frumentium Propagatorum in regionem hanc adventum poſt concilium Chalcedonenſe ſeu annum 451 collocari poſtulat, incertam pariter eſſe, neceſſe eſt. Neque verò Ludolfus & Papebrochius, quorum alter verbis modò huc tranſcriptis computationem dictam exponit, alter haud dubiè apprimè perſpectam habuit, moveri eâ, ut vel S. Michaëlis vel omnium Sanctorum illorum in Æthiopiam adventum concilio Chalcedonenſi ſeu anno 451 poſteriorem crederent, potuêre. Prior enim, dum Hiſtoriæ Æthiopicæ lib. 3, cap. 3 multos è Romano imperio in Æthiopiam monachos regis Amiamidæ tempore veniſſe, in Chronico Axumenſi legi ait, partim hoſce, ipſomet S. Frumentio, qui haud diu poſt annum 330 Euangelii lucem in Æthiopiam inferre incepit, vocante ac proin diu etiam ante concilium Chalcedonenſe ſeu annum 451 eò adveniſſe, dilucidè inſinuat; poſterior verò ſeu Papebrochius ad VI Junii diem S. Bazalotam, jam ſuprà memoratam ſanctimonialem Habeſſinam, ad IV ſeculum refert; quod utique, ſi S. Michaëlem, cujus hanc ibidem ſororem facit, ſeculo demùm quinto, media ſui parte jam elapſo, ſeu poſt concilium Chalcedonenſe in Æthiopiam veniſſe credidiſſet, facturus haud fuiſſet.

C

AUCTORE C. B.

venit ibidemque vitam

7 Quid plura? Cùm Mendezii, quam ſuprà è Ludolfi Æthiopia dedi, computatio incerta è jam dictis ſit, Ludolfo & Papebrochio, quorum prior generatim præcipuorum omnium novem fidei Chriſtianæ in Æthiopia Propagatorum, poſterior nominatim S. Michaëlis in regionem illam adventum ſec. IV innectendum cenſuit, hic ſtandum ob rationes, num. 3 & 4 adductas, opinor, etſi interim hodie in Martyrologio ſuo Univerſali Caſtellanus, Mendezii forſan ſuprà relata computatione inductus, contrarium, uti notâ in margine appoſitâ indicat, exiſtimârit. Tempore itaque, quo Sanctus noſter in Æthiopiam venerit, utcumque hunc in modum jam determinato, ad id modò, quod ibidem egerit, ſermonem convertamus. Cùm veluti unus è novem præcipuis, qui poſt S. Frumentium apud Æthiopas fidem Chriſtianam propagârunt, paſſim celebretur, enimverò quin egregiam huic, cùm in Æthiopiam veniſſet, quaquaverſum ibidem dilatandæ operam navârit, dubitandum non eſt. Adhæc in Tigra, Æthiopiæ regione, quæ, quemadmodùm Papebrochius ad VI Junii diem in S. Bazalota num. 2 docet, inter Tocazam fluvium & mare Rubrum infra decimum à circulo æquinoctiali gradum ſita eſt, potiſſimùm ſubſtitit, ibidemque primus, ſi Ludolfo fides ſit, monachorum, quos & ipſe monachus, veroſimiliter vel ad S. Antonii vel ad S. Pachomii diſciplinæ normam informârit, abbatem ſeu præſulem egit, ac tandem diebus & meritis plenus ad Dominum migravit, cùm nondum adhuc id ipſum, quo in Æthiopiam venerat, ſeculum IV eſſet elapſum, uti ſuadent, quæ ſubjungo.

E

eodem ſec. IV terminavit.

8 S. Frumentius, à S. Athanaſio, patriarcha Alexandrino, circa annum 330 epiſcopus ordinatus, haud diu admodùm poſt ex Ægypto in Æthiopiam profectus, ibidem quaquaverſum Chriſti fidem annuntiavit, cùmque aliquot annis pòſt è jacto Euangelii ſemine copioſa ibidem meſſis exſurrexiſſet, nec multi, qui hanc colligerent, operarii exiſterent, eò ex Ægypto, quò Frumentio opem ferrent, medio circitèr, ut veroſimile apparet, ſec. IV ſuprà memorati novem, qui præcipui fidei Chriſtianæ in Æthiopia poſt S. Frumentium Propagatores fuerunt, ſancti Monachi, ac proin, qui eorum unus exſtitit, S. Michaël ſeſe contulerint; quare cùm hic jam tum, uti vel ex eo, quòd Habeſſini, qui è dictis nomina illorum mutârunt, Aragawi *ſeu* Senem *eum appellârint, colligendum apparet, provectæ ætatis exſtiterit, conſectarium fit, ut veroſimiliter vitam, currente adhuc eodem, quo in Æthiopiam venerat, ſec. IV, terminârit, niſi forſan, fuiſſe eum, quod tamen mihi minùs veroſimile apparet, ab Habeſſinis, non quòd jam tum, cùm in Æthiopiam venit, provectæ ætatis exſtiterit, ſed quòd poſteà ibidem ad magnam ſenectutem perveniſſet,* Aragawi *ſeu* Senis *appellatione fuiſſe diſtinctum, quis velit.*

F

DE

AUCTORE C. B.

D

DE S. NECTARIO PATRIARCHA CONSTANTINOPOLITANO

COMMENTARIUS HISTORICO-CRITICUS.

§ I. Cur Nectario, Græcorum dumtaxat Faſtis ſacris inſcripto, in Opere noſtro locum hîc concedamus.

ANNO CCCXCVII. *Nectarium, quem verè exſtitiſſe Sanctum, S. Caſſianus*

Etiamſi Conſtantinopolitanus hic propoſitus Patriarcha à S. Joanne Caſſiano lib. 7 de Incarnatione Domini cap. 31 ſanctimoniâ Inſignis *ac ab aliis antiquis ſcriptoribus titulo* Beati & Sanctiſſimi *decoretur, ab ea tamen appellatione* Nectario *attribuenda Cuperus in*
B *Chronologica ſua de Patriarchis Conſtantinopolitanis Diſſertatione, Operis noſtri tom. I Auguſti præmiſſa, ſemper abſtinuit, ac, an is vel* Sanctus *vel* Beatus *appellari mereatur, die* XXVII *Septembris aut* XI *Octobris in eodem Opere noſtro diſcutiendum reliquit. Quare cùm priori è duobus hiſce diebus, quo brevis dumtaxat* Nectarii *in Prætermiſſis facta eſt mentio, diſcuſſum id nondum fuerit, reliquum eſt, ut rem modò diſcutiamus. Nec id tantùm hic ſumus facturi, verùm etiam, ut* Nectario *jure locum inter Sanctos in Opere noſtro hic attribui pateſcat, meritò ei ob virtutes, quibus eminuit,* Sancti *titulum competere, oſtenſuri. Promiſcuè quidem* Sancti *epitheton, maximè præſulibus, qui in communione Catholicæ Eccleſiæ vivebant aut obierant, fuiſſe olim, etſi etiam à vitæ ac morum ſanctitate commendandi neutiquam forent, ex more, ab ipſiſmet Eccleſiæ incunabulis uſurpato, venerationis ſeu honoris gratiâ attributum, paſſim omnibus (Cangium in mediæ & infimæ Latinitatis Gloſſàrio ad vocabulum* Sanctitas *videſis) eſt notum; verùm ex more illo ſeu honoris dum-*
C *taxat gratiâ, non autem, ut ſanctitate verè ſignificaretur illuſtris, à Caſſiano loco ſuprà cit.* ſanctimoniâ inſignem *dictum fuiſſe* Nectarium, *veroſimilè haud apparet. Nec aſſeverare auſim, ſcriptores omnes alios antiquos, qui etiam* Nectarium *vel* Sancti *vel* Sanctiſſimi *titulo dumtaxat condecorârunt, è ſolo id feciſſe præfato more antiquo.*

& S. Nicolaus I Papa indubiè crediderint.

2 *Certè S. Nicolaus I Pontifex, qui ab anno 858 uſque ad annum 867 Romanam S. Petri cathedram occupavit,* Nectarium *non honoris tantummodò gratiâ, ſed ut verè eum vitæ ſanctitate exſtitiſſe illuſtrem, ſignificaret,* Viri ſanctiſſimi *appellatione ornavit. Audi, qui apud Labbeum tom.* VIII *Concil. 283, in ſua ad Photium, qui Ambroſii, Nectarii & Taraſii exemplo ſeſè meritò ex laïcorum gradu ad epiſcopalem dignitatem perveniſſe affirmabat, epiſtola loquatur.* Temere atque impudenter, *inquit*, ad tanti honoris culmen accedere præſumpſiſtis, aſſumentes vobis quaſi à ſanctiſſimo Viro Nectario occaſionem, quem ſancta ſecunda ſynodus non ob aliud ſacerdotalem eligere atque ordinare ex laïcali ordine voluit dignitatem, niſi quia magnæ neceſſitatis contritione anxiabatur, eò quòd in ſancta Conſtantinopolitana eccleſia nullus clericorum inveniri poterat, qui peſſimæ hæreſeos nimboſa caligine non fuerit impeditus; & ob hoc ne diu jam dicta eccleſia ſub deſtitutione paſtoris quaſi viduata maneret, prædictum expugnatorem hæreticorum & defenſorem atque gubernatorem eccleſiarum ad eccleſiaſticam curam & dignitatem ſacerdotalem jam dicta ſe- E
cunda ſynodus elegit. *Hæc laudatus Pontifex; cùm ſic autem* Nectarium *honorificentiſſimo exornet elogio, nec in hoc, quod non putavit, vel dixiſſe vel inſinuaſſe ſit cenſendus, haud dubiè* Nectarium, *quem &* hæreticorum expugnatorem & Virum ſanctiſſimum *appellat, exſtitiſſe Vitæ Sanctimonia conſpicuum crediderit, nec ei honoris tantummodo gratiâ pulcherrimum* Viri Sanctiſſimi *titulum adſcripſerit.*

3 *At verò, inquies, Baronius in Annalibus eccleſiaſticis ad annum Chriſti 381, num. 69 comparationem inter Gregorium Nazianzenum, qui epiſcopatu Conſtantinopolitano ſeſe abdicârat, &* Nectarium, *qui ei fuerat ſuffectus, inſtituens, ſequentem loquitur in modum:* Quod autem ad creationem Nectarii ſpectat, accidit planè prodigium ac planè monſtrum. Etenim, cùm epiſcopus Gregorio haud impar meritis atque doctrina, qui in locum ejus ſufficiendus eſſet, quæri deberet (nam ſecundum ſententiam Joannis Chryſoſtomi, cùm lapis è ſtructura tollitur, illi magnitudine ſimilis collocandus ibidem eſt, ne quid vacuum in pariete maneat) contigit loco abſolutiſſimi Chriſtiani F
ſufici hominem nondum Chriſtianum, ſed cathecumenum adhuc; & loco theologi perfectiſſimi ſubrogari hominem, rerum eccleſiaſticarum penitus imperitum; ac denique pro conſummatiſſimæ perfectionis monacho hominem, petitum è curia, & loco Virginis dari, qui hactenus intemperantiùs vixiſſet, quod ipſemet apud Sozomenum teſtatur; qui licèt in ſæculi obeundis negotiis dexter videri potuerit, tamen in eccleſiaſticis functionibus (ut ita dicam cum Gregorio) præ ſe ferret cadaver vivum, nulla penitus ex parte conferendum cum ipſo Gregorio. Nectarium *ſanè, qui, dum electus fuit Conſtantinopolitanus epiſcopus, Neophytus adhuc erat, Gregorio Nazianzeno tunc, uti hic Baronius ait), exſtitiſſe meritis, doctrina, rerum eccleſiaſticarum peritia, virtute ac vitæ perfectione longè inferiorem, nemo ibit inficias; verùm, etſi ſic habeat, virtute equidem poſt, uti infra ſumus viſuri, in epiſcopatu quam maxime* Nectarius *excelluit, cumque lavacro ſacro, quod, ſtatim atque epiſcopus fuerat electus, ſuſcepit, univerſa, utcùmque etiam*

è Sanctorum numero excludendum, nec vita ante epiſcopatum acta,

gra-

AUCTORE C. B.

A *gravia, quæ antea patrârat, deliƈta fuerint deleta, non eſt ſanè, cur ob vitam, ante epiſcopatum actam, è Sanctorum numero excludendus dicatur.*

quam uſque ad tempus, quo electus fuit epiſcopus.

4 *Nec, ut apparet, ipſemet* Nectarius, *exſtitiſſe hanc uſque ad tempus, quo epiſcopus Conſtantinopolitanus fuit electus, intemperantem ac impudicam, apud Sozomenum lib. 7, cap. 10, ut Baronius ratus eſt, teſtatur. Res quidem, ſi Sozomeni à Chriſtophorſono facta, quam Baronius ſecutus eſt, interpretatio ſpectetur, ſic habet; verùm, hâc ſtandum non eſſe, infrà oſtendam, cùm Sozomeni primùm huc ſpectantia, quæ Latina ejus per Valeſium interpretatio exhibet, de* Nectario, *ad cathedram Conſtantinopolitanam jam evecto, verba huc tranſcripſero. Sic habent:* Nectarius..., Cyriaco Adanorum epiſcopo præceptore uſus ſacerdotale officium condidicit. Diodorum enim, Tarſenſem epiſcopum, rogaverat, ut iſte aliquandiu ſecum maneret. Sed & alios multos Cilicas pellexit, ut ſecum morarentur, atque inter cæteros Martyrium. Quem cùm familiarem haberet ac medicum, & omnium, quæ in
B
juventute deliquerat, conſcium, diaconum ordinare cogitabat. Sed Martyrius nequaquam id fieri paſſus eſt, indignum ſe divino myſterio eſſe affirmans ipſumque Nectarium anteactæ vitæ ſuæ teſtem eſſe jubens. Cui Nectarius, An non ego, inquit, qui nunc ſacerdos ſum, meam retrò vitam multò, quàm tu, negligentius traduxi, ſicut tu ipſe teſtari potes, qui intemperantiæ meæ ſæpiùs miniſtrâſti? Ille ſubjiciens, At tu, inquit, ô Beate, percepto recèns Baptiſmo, mundatus es & poſt Baptiſmum Sacerdotium accepiſti. Horum verò utrumque ad expianda peccata lege divina conſtitutum eſt. Ac mihi quidem videris ipſe ab infantibus recèns natis nil differre. Ego verò, qui jam pridem ſacrum Baptiſmum conſecutus ſum, in eadem, quâ priùs, vivendi ratione perſeveravi. Atque hic quidem, hujuſmodi cauſam allegans, ordinationem detrectavit.

Intemperantem fuiſſe, ipſemet Nectarius, ut Baronius putavit,

5 *Pro verbis, quibus, ſeſe tempore retroacto ſeu ſuperiori multo negligentiùs, quàm feciſſet Martyrius, vixiſſe,* Nectarius *in Sozomeni hìc modò recitato textu declarat, Chriſtophorſonus ſequentia uſurpat:* Nunquid ego ... idem, qui nunc ſacerdos ſum, vitam meam
C
hactenus multò magis diſſolutè traduxi, quàm tu tuam, cùm vel tu ipſe id teſtari poſſis, qui frequenti intemperantiæ meæ opem perſæpe tuliſti? *Hinc autem factum, ut, ſeſe uſque ad tempus, quo epiſcopus fuit electus, intemperanter vixiſſe, ipſummet apud Sozomenum teſtari* Nectarium, *Baronius exiſtimârit. Verùm recitt. Chriſtophorſoni verba ad amuſſim Græcis, quibus reſpondent, Sozomeni verbis in ſignificatione haud conſonant. Hæc enim, quæ ſequentia ſunt,* ἢ οὐκ ἐγὼ, ... ὁ νῦν ἱερεὺς, ἀμελέστερον σοῦ πολλῷ τὸν πρότου διετέλουν βίον, ὡς καὶ αὐτὸς μαρτυρεῖς, πολλάκις διακονησάμενος πολλαῖς ἐμαῖς ἀκολασίαις· *Latinè, non ut à Chriſtophorſono fit, ſed, cùm vocabulum* πρότου *Latinè* priùs *ſeu* antehac, *non autem* hactenùs, *quod Græcè* μέχρι τούτου *exprimitur, ſignificet, hunc in modum, ne vel utcùmque ab auctoris Græci mente diſcedatur, ſunt reddenda:* An non ego, ... jam ſacerdos, vitam antehac multò, quàm tu, ſicut etiam tu ipſe, qui intemperantiæ meæ ſæpius ſerviiſti, teſtari potes, negligentiùs tranſegi? *Ita autem, non uſque ad tempus, quo epiſcopus ſeu ſacerdos fuit creatus, ſed vel proximè vel diu ante id intemperanter ſeſe vixiſſe,* Nectarius *indicat, imò verò id ſeſe in juventute feciſſe, veroſimillimè, ſi Sozomeni, qui Martyrium omnium, quæ* Nectarius *in juventute deliquerat, conſcium fuiſſe, paulo antè in textu num. præcedenti recitato dixerat, mens ſpectetur, dumtaxat ſignificat.*

apud Sozomenum haud teſtatur,

6 *Vidit id haud dubiè Hiſt. eccl. lib. 12, cap. 14 Nicephorus Calliſtus, hincque proximè huc tranſcriptis Græcis Sozomeni tredecim primis verbis ſequentia iſthæc* Ἐγὼ δ' ὁ νῦν ἱερεὺς, οὐκ ἀμελέστερον σοῦ ἐν νεότητι διαγέγονα βίον, *Græca itidem verba, quæ Latinè ſonant* An non ego, qui nunc epiſcopus ſum, in juventute inconſideratè magis, quàm tu, vitam egi, *ibidem ſubſtituit. Jam verò, cùm ſic habeat ac* Nectarius, *cùm epiſcopus Conſtantinopolitanus fuit electus, jam exſtiterit, ut Sozomenus Hiſt. Eccleſiaſticæ lib. 7, cap. 8 prodit, canitie venerandus, fuiſſe illum tunc adhuc eâ, quæ à*
E
Baronio aſſeritur, morum corruptione, ex ipſomet Nectarii *teſtimonio probari non poteſt. Et verò, quò minùs per hoc ſignificari, quod ait Baronius, credamus, Socrates & Theodoretus etiam impediunt. Prior enim Hiſt. Eccl. lib. 5, cap. 8 de* Nectarii *ad ſedem Conſtantinopolitanam electione loquens ſequentia iſthæc prodit memoriæ:* Erat tunc vir quidam, Nectarius nomine, moribus placidus, & in omni vita planè admirandus, quamvis prætoris officio fungeretur. Hic à populo raptus ad epiſcopale munus obeundum eligitur, & ab epiſcopis centum & quinquaginta, qui tunc illic (*Conſtantinopoli*) aderant, ordinatur; *poſterior verò Hiſt. Eccleſiaſt. lib. 5, cap. 8 de eadem electione ſic ſcribit:* Nectarium virum patricium, generis nobilitate clarum virtutibuſque omnibus illuſtrem, maximæ illius urbis (*Conſtantinopolitanæ*) epiſcopum ordinârunt. *Ita duo ſcriptores illi; verùm quidquid de morum, quâ forſan adhuc, dum Conſtantinopolitanus eligeretur epiſcopus,* Nectarius *exſtiterit, corruptione ſit, inde equidem, cùm & mores alios in epiſcopatu induerit & univerſa, quæ antè patrârat, delicta ſibi à Deo per Baptiſmum,*
F
ſtatim à ſua in epiſcopum electione ſuſceptum, condonari impetrârit, eſſe illum è Sanctorum numero excludendum, argui, ut jam dixi, non poteſt.

nec major, quæ in ipſo aliquando

7 *Nec fieri pariter id poteſt ex eo, quòd major aliquando in* Nectario *jam epiſcopo deſiderata fuerit in reprimendis hæreticis vigilantia. Theodoſius imperator, qui, quemadmodum cod. Theodoſ. lib 16, tit. 5 de hæreticis, leg. 12 fidem facit, Eunomianis, Arrianis, Macedonianis, Apolinarianis ſeu Apolinariſtis aliiſque hæreticis ſeveriſſimè, ne conventus agerent, anno 383, die 3 Septembris inhibuerat, poſteà id faciendi facultatem Apolinariſtis conceſſit, hiſque, qui liberè deinde Conſtantinopoli degebant conventuſque agebant,* Nectarius, *aiunt, ſeſe, ut decuit, ac, uti facere, imperatorem ad dictam facultatem revocandam impellendo, debuiſſet, haud oppoſuit; id autem probatum ut dent, longiorem, quâ* Nectarium, *ut imperatorem ad facultatem illam revocandam inducat, Gregorius Nazianzenus Operum ſuorum tom. 1 majorem in modum*

AUCTORE C. B.

modum hortatur, epiſtolam allegant; neque verò immeritò: in hac quippe, è quâ præterea, quod de facultate Apolinariſtis à Theodoſio conceſſâ mox dixi, nemo non facilè eruet, Gregorius primùm ibidem pag. 721 *de Arrianis, Macedonianis & Eunomio, qui maximè etiam Eccleſiæ nocebant, amariſſimè conqueſtus, ſequentem deinde loquitur in modum:* Atque hæc tamen ferenda. Quod autem ex omnibus eccleſiaſticis calamitatibus acerbiſſimum, Apollinariſtarum licentia eſt, quos haud ſcio, quonam modo pietas tua conventuum, æquè ac nos, habendorum auctoritatem ſibi arrogâſſe, paſſa fuerit. Quamquam autem omninò Dei beneficio myſteriis divinis inſtructus & eruditus, non modò rectæ doctrinæ patrocinium nôſti, verùm etiam ea omnia, quæ adverſus ſanam & orthodoxam fidem ab hæreticis excogitata ſunt; honorificentiam tamen tuam à tenuitate noſtra certiorem fieri nequaquam intempeſtivum fuerit, mihi in manibus eſſe libellum Apollinarii, in quo ea, quæ aſtruuntur, hæreticam omnem pravitatem excedunt.

B

Hic Gregorius præcipua impiæ Apollinarii doctrinæ capita exponit, ac deinde ita proſequitur: Proinde ſi iis, qui talia ſentiunt, cœtus habere licet, illud velim cogitet atque expendat ſua in Chriſto illuſtris prudentia, quòd, cùm nobis cum eorum dogmatibus non conveniat, cœtus habendi facultatem illis factam eſſe, nihil aliud eſt, quàm eorum doctrinam noſtrâ veriorem exſtimare. Nam ſi illis, ut & piè ſentientibus, ea, quæ ſentiunt, docere liberéque promulgare permittitur, quis non videt, Eccleſiæ doctrinam condemnari, perinde ac veritate ab illorum partibus ſtante? Neque enim rerum natura fert, duas de eadem re contrarias doctrinas veras eſſe.

deſiderata fuit contra hæreticos

8 Quomodò igitur excelſus & præſtans animus tuus ad tanti mali correctionem conſueta libertate non uti ſuſtinuit? Verùm, etiamſi nondum hoc factum eſt, nunc ſaltem inimitabilis tua numeriſque omnibus abſoluta virtus excitetur, ac pientiſſimum imperatorem doceat, nihil ex reliquo ipſius erga eccleſias ſtudio rediturum eſſe utilitatis, ſi tale malum ad fidei ſanæ everſionem per eorum libertatem licentiamque prævaleat.

C

Ita hactenus Gregorius; ex hiſce autem, aiunt, ejus verbis, ſeſe haud adeò, quàm par eſſet, promptum atque alacrem ad Apollinariſtas reprimendos exhibuiſſe Nectarium, *meritò ſanè poteſt inferri. Verum, etſi (neque enim vel id, ut jam innui, negare velim) ſic habeat, conſectariumne hinc illicò pariter ſit, ut è Sanctorum numero debeat Conſtantinopolitanus is Patriarcha noſter expungi? Certè in eorum, qui id aſſererent, opinionem, ſi, quemadmodum Tillemontius tom.* 9 *Monument. eccl. pag.* 488 *ait, nullis umquam præ mollitie atque inertia vitiis hæreticiſque ſeſe oppoſuiſſet, manibus pedibuſque concederem; aſt ex eo, quòd* Nectarius *congruo paſtoralis officii fervore adverſus Apollinariſtas aliquando uſus haud ſit, inde id eum contra hoſce alioſque hæreticos numquam feciſſe ſemperque in coercendis vitiis exſtitiſſe inertem, inferri non poteſt; imò contrà, ſolitum fuiſſe* Nectarium *& hæreticis & vitiis liberè ſeſe opponere, ex ipſamet partim mox recitata Gregorii Nazianzeni epiſtola, cùm in hac à Gregorio, quòd ad Apollinariſtarum licentiam audaciamque compeſcendam* conſueta *ſeu* ſolita libertate *uſus haud ſit, corripiatur, concludendum apparet.*

D

vigilantia

9 *Utut ſit,* Nectarium *equidem, ſi non ante, ſaltem poſt litteras, partim ſuprà huc tranſcriptas, quibus à Gregorio Nazianzeno fortiter ſimul & ſuaviter ad compeſcendos Apollinariſtas fuit exſtimulatus, hiſce aliiſque hæreticis, & quidem haud improſperè, ita ſeſe, ut vigilem fideique tutandæ ardore incenſum paſtorem decebat, oppoſuiſſe, apparet credendum. Id enim niſi fecerit, futurum fuiſſe, ut à Nicolao I Papa, qui eum, ut ſuprà vidimus,* hæreticorum Expugnatorem *in epiſtola, ad Photium ſcripta, poſteà vocavit, honorificentiſſimo hoc titulo aſſiceretur, in animum quis inducat? Adhæc ſuprà memoratæ ad* Nectarium *litteræ fuerunt certè, uti ex infrà dicendis fas erit colligere, à Gregorio Nazianzeno, cùm Theodoſius, priuſquam ex Oriente in Occidentem adverſus Maximum tyrannum moveret, in Oriente verſaretur, conſcriptæ; quòd ſi autem nec ante, nec poſt has hæreticis ſeſe* Nectarius *oppoſuit, ut quid, bellum in Italia poſt ſeu anno* 388 *adverſus Maximum tyrannum Theodoſio gerente, Ariani, qui falſum de imperatoris cæde rumorem ſparſerant itáque plebi ad quidlibet audendum animos addiderant,* Nectarii *ædes incendère?* Tunc verò, *inquit Hiſt. eccleſiaſt. lib.* 5, *cap.* 13 *Socrates,* Ariani, reſumptâ fiduciâ, in apertam eruperunt inſaniam domumque epiſcopi Nectarii conjectis facibus incenderunt. Id factum eſt Theodoſio auguſto iterum & Cynegio conſulibus,

E

id eſt, anno Chriſti CCCLXXXVIII. *Enimverò è manifeſtiſſimo iſthoc Arianorum in* Nectarium *odii argumento, magno hunc in illos alioſque hæreticos zelo, ſi non ante, ſaltem poſt acceptas Gregorii Nazianzeni litteras, efferbuiſſe haud immeritò poteſt argui. Et verò* Nectarius *acceptæ per haſce exhortationi obſequens veroſimillimè eaſdem imperatori Theodoſio oſtenderit eumque, ut, quod Gregorius deſiderabat, præſtaret, induxerit.*

evincit, in Opus noſtrum, etſi in ſolis Græcorum Faſtis

F

10 *Theodoſius certè, cùm jam aliquamdiu poſt annum* 383 *ſedem Conſtantinopolitanam occupâſſet* Nectarius, *hæreticis omnibus ac nominatim Apollinariſtis, ne conventus agerent, ſeverè ante ſuam in tyrannum Maximum expeditionem inhibuit, idque litteris jam ſæpe memoratis, quas Gregorius ad* Nectarium *ſcripſit quaſque hic proinde Theodoſio exhibuerit, referri poſſe acceptum, Tillemontius tom.* VI *Monumentorum Eccleſiaſt. pag.* 633 *& Baronius in Annalibus ad annum* 384, *num.* 35 *exiſtimant. Omnibus itaque ſedulò expenſis, ex eo etiam, quòd major aliquando contra hæreticos deſiderata in* Nectario *fuerit vigilantia, eſſe eum, quem nihilominus* hæreticorum Expugnatorem & Virum ſanctiſſimum *Nicolaus I Papa in Epiſtola ſuprà laudata appellat, è Sanctorum numero excludendum, haud probatur. At verò, inquiet fortaſſis nonnemo, etſi ſic habeat, nec pariter, uti ex infrà dicendis pateſcet, contra* Nectarii *ſanctitatem è Socrate & Sozomeno, familiaritatem cum Novatianis ei attribuentibus, poſſit argui, inde tamen, Conſtantinopolitanum hunc Patriarcham pro Sancto indubiè habendum eique adeò ut tali locum in Opere noſtro dandum, conſectarium nondum eſt. Fateor, ſic habet; verùm Græci in duobus Mss. penes nos exſtantibus Synaxariis*

AUCTORE C. B.

A *rlis, quorum alterum* Sirmondianum, *alterum* Chiffletianum *vocare ſolemus*, XXVII, *quâ ex infrà dicendis* Nectarius *obiit*, *Septembris die annuam ejus memoriam recolunt*, *idemque ad* XI *Octobris*, *veroſimillimè*, *quòd tunc aliquando cultu* Nectarius *fuerit gaviſus*, *non modò iterum in jam dicto Sirmondiano Synaxario*, *ſed & in Mſs. Bibl. Ambroſianæ Menæis itemque in magnis Græcorum Menæis excuſis etiam fit.* Nectarium *Iſthæc duobus hiſce*, *in quibus ad nomen proprium* Νεκτάριος, *à nomine appellativo* Νέκταρ, *quod ad deorum potum ſignificandum in poëtarum fabulis uſurpatur*, *deductum*, *alluditur*, *ſequentibus ornant verſiculis :*

Ὁ Νεκτάριος οὐ τὸ τῶν μύθων, Λόγε,
Ἀληθινὸν δὲ σῆς τρυφῆς νέκταρ πίνει.
Nectarius, non fabulæ, ô Dei Verbum,
Sed verum deliciarum tuarum nectar bibit.

11 *Porrò*, *ut jam dicta magna Græcorum Menæa excuſa*, *ita etiam*, *qui hiſce preſsè inhærere ſolet*, *Maximus Margunius*, *Cytherorum epiſcopus*, *in Menologio*, *vernaculâ Græcorum hodiernorum linguâ conſcripto*, Nectarium *hodie commemorat*, *& ne nihilominùs*, *an à* B *Græcis*, *ut Sanctus*, *Conſtantinopolitanus is Patriarcha honoretur*, *dubius forſan quis adhuc hæreat*, *non tantùm in Menologio illo*, *ſed & in Menæis brevis ponitur oratio*, *quâ*, *qui hanc recitant*, *Deum ſibi fieri propitium per* S. Nectarii *preces rogant. Jam verò*, *cùm ſic habeat*, *ac proin immemorabili cultus poſſeſſione apud Græcos* Nectarius *gaudeat*, *eum ego ex hac deturbare non auſim. Nullis quidem ſacris Latinorum Faſtis exſtat inſertus ſubindeque etiam indignos*, *prout ex ipſiſmet jam laudatis*, *in quibus hodie unà cum Siſinnio &* Nectario *vel Arſacius*, *hujus frater*, *vel hic ſimul & Acacius*, *ambo è Sanctorum numero*, *uti in Prætermiſſis jam monui*, *certò eradendi*, *recenſentur*, *Græcorum Faſtis ſacris liquet*, *Græci Sanctis accenſent* ; *verùm ſi propterea è Sanctorum numero* Nectarius *debeat excludi*, *conſectarium erit*, *ut nullus*, *Græcorum ſolis Faſtis ſacris inſcriptus*, *accenſendus Sanctis ſit* ; *id autem cùm admittendum haud ſit*, *ſolis etiam Græcorum Faſtis ſacris inſcripti pro Sanctis ſunt* C *habendi*, *niſi mereri*, *ut ex horum numero excludantur*, *ſolidè probentur* ; *quare cùm id quantum ad* Nectarium *rationibus ſuprà adductis factum haud ſit*, *nec aliunde petitis fieri*, *ut apparet*, *queat*, *cum ſanè*, *qui &* virtute numeris omnibus abſoluta *effulſiſſè à Gregorio Nazianzeno*, *adulationibus minimè aſſueto*, *in epiſtola*, *plùs ſemel ſuprà laudata*, *aſſeritur*, *&* Viri ſanctiſſimi *titulo à S. Nicolao I Papa loco ſuprà cit. donatur*, *Sanctis accenſendum hoſque inter* Sancti *titulo affectum Operi noſtro inſerendum exiſtimavi*, *etſi interim ſolis Græcorum Faſtis ſacris exſtet inſcriptus.*

celebretur, ob rationem ... addu- inſeri-

§ II. Quandonam & qua ratione Nectarius electus fuerit è neophyto Conſtantinopolitanus epiſcopus ; in rebus officii ſui ſeſe inſtrui ab epiſcopo orthodoxo curavit, nec Novatianos in conſilium adhibuit.

Nectarius anno Christi 381 repentè è neophyto

CIrca anni 381 *medium in Synodo Conſtantinopolitana*, *ad quam*, Euchario & Euagrio, *ut Socrates lib.* 5, *cap.* 8 *affirmat*, conſulibus, menſe Maio, *centum & quinquaginta antiſtites*, *à Theodoſio imperatore*, *qui orthodoxos imperii ſui præſules*, *tum ut Nicæni concilii decreta confirmarent*, *tum ut* E *Conſtantinopolitanæ eccleſiæ epiſcopum conſtituerent*, *Conſtantinopolim vocari juſſerat*, *arceſſiti convenerant*, *S. Gregorius Nazianzenus pluribus Orientalium præſulum ſuffragiis epiſcopus urbis Conſtantinopolitanæ fuerat electus communique omnium lætitia in Conſtantinopolitanæ eccleſiæ throno collocatus. Verùm*, *cùm brevi poſt*, *exortis turbis*, *pacis atque concordiæ causâ ſeſe Sanctus ille dignitate obtenta in eadem*, *in qua eam acceperat*, *ſynodo circa medium dicti anni* 381 *ſponte abdicâſſet*, Nectarius *ejus loco fuit electus. Dies quidem*, *quo id factum ſit*, *determinari haud poteſt* ; *verùm*, *jam ante diem* XXX *Julii in cathedra Conſtantinopolitana* Nectarium *anno* 381 *ſediſſe*, *ex codice Theodoſiano lib.* 16, *tit.* 1, *leg.* 3 *in editione poſtuma Jacobi Gothofredi tom.* 6 *pag.* 9 *&* 10 *fit perſpicuum. Ibidem enim in conſtitutione de fide catholica*, *quam edidit Theodoſius III* Kalend. Aug. Heracl. Eucherio & Syagrio coſſ., *id eſt*, *die* XXX *Julii in urbe Heraclea anno* 381, *ante alios antiſtites* Nectari * epiſcopi Conſtantinopolitanæ eccleſiæ *mentio inſtituitur. A tempore*, *ſic ſat propè jam determinato*, *quo* Nectarius *repentè*, *dum neophytus dumtaxat adhuc eſſet*, *electus fuit Conſtantinopolitanus epiſcopus*, *ad rationem*, *quâ mira iſta electio acciderit*, *ſermonem modo converto.* F

* *l.* Nectarii

13 *Sozomenus Hiſt. eccleſiaſt. lib.* 7 *cap.* 8 *illam ſic exponit* : Eo tempore Nectarius quidam, Tarſo Ciliciæ oriundus, vir ſenatorii ordinis, Conſtantinopoli degebat : qui cùm in patriam reverti jam pararet, adiit Diodorum (*Conſtantinopoli ſcilicet*, *quò ad concilium venerat*, *tunc exiſtentem*) epiſcopum Tarſi, velut laturus epiſtolas, ſi quas ille Tarſum ſcribere voluiſſet. Fortè tum Diodorus ſecum ipſe tacitus agitabat, quiſnam potiſſimùm eligendus eſſet ad eam ordinationem, quæ tanta ambitione celebrabatur. Qui Nectarium conſpicatus, eum epiſcopatu dignum eſſe cenſuit, ſtatimque in intimo mentis receſſu ſuffragium ſuum ei contulit, canitiem viri vultumque ſacerdotio dignum & morum ſuavitatem conſiderans. Itaque tanquam alterius negotii causâ eum ad epiſco-

in Conſtantinopolitanum epiſcopum, uti hic à Sozomeno.

AUCTORE C. B.

piſcopum Antiochenſem deduxit; multiſque laudibus proſecutus, oravit epiſcopum, ut illum ſuffragio ſuo adjuvaret. Ille verò in tanti momenti negotio, ubi multi illuſtres viri eligendi proponebantur, Diodori ſuffragium deriſit. Nihilominùs evocatum ad ſe Nectarium aliquantulum temporis opperiri juſſit. Haud multò pòſt cùm imperator mandâſſet epiſcopis, ùt nomina eorum, quos quiſque epiſcopatu dignos judicaret, in charta perſcriberent, unumque ex omnibus eligendi facultatem ſibi ipſe reſervâſſet, alii quidem aliorum nomina perſcripſerunt; Antiochenſis autem eccleſiæ antiſtes ſcripſit & ipſe eos, quos voluit; omnium tamen poſtremum adjecit Nectarium in gratiam Diodori.

narratur, miro modo eligitur.

14 Imperator igitur, perlecto indiculo eorum, qui inſcripti fuerant, ſubſtitit in Nectario, & intenta mentis acie ſecum ipſe conſultabat, digito in poſtremum vocabulum impreſſo: rurſuſque ad caput reverſus, cum cunctos ordine percurriſſet, Nectarium elegit. Tum verò admiratio omnes invaſit, quærebantque, quis & unde eſſet Nectarius ille, & quod vitæ genus ſectaretur. B Cùmque didiciſſent, ne ſacro quidem lavacro eum initiatum eſſe, inopinatum principis judicium eò amplius mirabantur. Ignorabat autem iſtud, ut opinor, etiam Diodorus: neque enim, ſi ſciviſſet, auſus eſſet umquam viro nondum initiato ſacerdotii ſuffragium dare; ſed, ut veroſimile eſt, virum jam canum pridem baptizatum fuiſſe exiſtimabat. Verùm hæc non ſine Dei nutu evenêre, ſiquidem imperator, poſtquam eum Baptiſmi expertem eſſe intellexiſſet, in eadem ſententia permanſit, multis licet epiſcopis reſragantibus. Poſtquam verò univerſi ceſſerunt & imperatoris ſententiam ſuffragio ſuo comprobârunt, baptizatus eſt & adhuc Neophyti veſtem indutus, communi totius concilii calculo epiſcopus Conſtantinopolis renuntiatur. Multi porrò crediderunt, hæc ita ab imperatore geſta eſſe, Deo id illi mandante ac præcipiente. Sed utrùm id verum ſit, necne, certò equidem affirmare non poſſum. Mihi tamen ipſe perſuaſerim, non ſine divina Providentia id actum eſſe, dum & ordinationis illius miraculum conſidero, & ex iis, quæ conſecuta ſunt, animadverto, Deum manſuetiſſimo & optimo atque honeſtiſſimo viro hunc epiſcopatum C conferre voluiſſe. Et hæc quidem in ordinatione Nectarii ita geſta ſunt, ut auditione accepi.

Is, in quo divinum inſtinctum interveniſſe,

15 *Quæ de mirabili* Nectarii *in epiſcopum Conſtantinopolitanum electione Sozomenus his verbis narrat, ſingulari Dei inſtinctui, uti ſub finem indicat, non pauci adſcripsêre. At, ait in ſuprà laudata Chronologica patriarcharum Conſtantinopolitanorum Hiſtoria num.* 133. *Cuperus,* quocùmque modo mirabilis illa electio facta ſit, nonnullæ... narrationis (*quâ ſcilicet à Sozomeno per verba modo huc tranſcripta exponitur*) circumſtantiæ nobis parum veroſimiles videntur. *Fateor; nonnulla ſanè, quæ nec vero apparent ſimilia, nec facilè fidem apud quemlibet invenient, narratio illa complectitur; verùm quid ſi in* Nectarii *electione ſingularis reipſa, uti à nonnullis creditum fuiſſe Sozomenus affirmat, Dei inſtinctus ſeu divinæ voluntatis ſignificatio intervenerit? Enimvero hoc in caſu, quæ vero alioquin abſimilia incredibiliaque apparerent, haud ampliùs apparebunt hujuſmodi. Vidit id Cuperus hincque, poſtquam, quæ ſibi parum veroſimilia videntur, dictæ narrationis adjuncta propoſuit, Hiſt. mox iterum laudatæ num.* 134 *ſic loquitur :* Si hic de Ambroſio Mediolanenſi aut ſimili catechumeno ſermo eſſet, mirabilem hujuſmodi electionem ſingulari divinæ voluntatis ſignificationi adſcriberemus; ſed non videmus, tales fuiſſe Nectarii dotes ante ſuſceptum Baptiſma, ut ad peculiarem Dei inſtinctum recurri hic debeat. *Animi dotes, quibus ante ſuſceptum Baptiſma ac proin ante ſuam in epiſcopum Conſtantinopolitanum electionem ornatus fuit* Nectarius, *tales certè, quales, dum è catechumeno Mediolanenſis epiſcopus crearetur, erant Ambroſii, haud exſtitiſſe, nemo forſan ibit inficias; aſt uſque ad tempus, quo epiſcopus fuit electus, intemperantiùs equidem haud vixiſſe* Nectarium, *ſuadent, quæ num.* 5 *&* 6 *in medium adduxi; etſi autem, id ſeſe in juventute feciſſe, ipſemet verbis, num.* 4 *huc tranſcriptis, apud Sozomenum* Nectarius *teſtetur, inde tamen pro mirabili ejus electione recurri ad peculiarem Dei inſtinctum haud poſſe ac proin nec debere, conſectarium non eſt.*

credibile apparet, locum non habuiſſe, ex aliorum

16 *Quid ni enim is, qui vas electionis eſſe Saulum nomenque ſuum ab eo coram regibus & gentibus portari volens, repentè eumdem ex Eccleſiæ perſecutore fecit apoſtolum ſuamque hac de re voluntatem Ananiæ mirabili modo ſignificavit,* Nectarium *è neophyto, qui corruptis in juventute moribus exſtitiſſet, in epiſcopum Conſtantinopolitanum eligi voluiſſe, hancque ſuam voluntatem exſecutioni per Theodoſium imperatorem mandari peculiari inſtinctu curâſſe haud queat? At verò, addit Cuperus,* Si electio illa tam prodigioſo modo aut divino inſtinctu facta fuerit, mirum ſanè eſt, alios eccleſiaſticæ Hiſtoriæ ſcriptores id litteris non mandâſſe, dum interim multò minutiora illius temporis geſta poſteritati reliquerunt. *Miror certè ego, hoſce omnes ac ipſummet, qui Conſtantinopoli & natus & educatus erat, Socratem de raro ac mirando modo, quo* Nectarium *elegiſſe Theodoſius à Sozomeno narratur, tacuiſſe; verùm eſt pariter, cur, vel è neophyto in Conſtantinopolitanum epiſcopum electum fuiſſe* Nectarium, *unicuique appareat quàm maximè mirum, neque tamen, quin verè è neophyto in Conſtantinopolitanum epiſcopum electus fuerit* Nectarius, *etſi interim res à ſolo etiam Sozomeno, reliquis, qui huic vel æquales vel ſuppares fuerunt, ſcriptoribus eam tacentibus, affirmetur, revocandum eſt in dubium, cùm S. Ambroſius, qui & ipſe è Neophyto fuerat creatus epiſcopus, ordinationem ſuam per* Nectarii *è Neophyto in epiſcopum Conſtantinopolitanum ordinationem in epiſtola, ad eccleſiam Vercellenſem anno* 396 *ſcripta, tacitè excuſet.*

Scriptorum ſilentio & Socrate, qui rem aliter geſtam narrat.

17 *Quod autem ad divinum, quo* Nectarii *electio facta fuerit, inſtinctum ſpectat, cùm is facilè vel penitùs ignorari vel haud ſat exploratus haberi potuerit, non eſt, cur locum haud habuiſſe credatur, quòd à nullis Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ ſcriptoribus memoretur, ac ab ipſòmet, à quo fuiſſe per nonnullos creditus refertur, Sozomeno in dubium, uti ex ejus ſuprà huc tranſcriptis verbis liquet, revocetur.* Nectarium *quidem,* qui moribus placidus & in omni vita planè admirandus erat, *à populo raptum ad epiſcopale munus obeundum & ab epiſcopis centum & quinquaginta, qui tum Conſtantinopoli aderant, ordinatum fuiſ-*

ſe

AUCTORE C. B.

A ſe epiſcopum, Socrates huc ſuprà num. 6 tranſcriptis verbis, nulla omnino vel miri, quo eum in epiſcopum Theodoſius elegerit, modi, vel divini, quo id hic fecerit, inſtinctûs mentione facta, dumtaxat docet; verùm etſi ſic habeat ac proin, Nectarium ob lenem ac blandam agendi rationem ſeu gratam morum facilitatem & in epiſcopum à populo expetitum & huic haud difficulter epiſcopus aſſenſos fuiſſe, vero appareat haud abſimile, nihil tamen impedit, quo minùs tam quæ à Sozomeno, quàm quæ à Socrate narrantur, ad Nectarii electionem concurriſſe credantur.

18 Quid ni enim factum eſſe queat, ut, declaratione, quâ Theodoſius, utut Baptiſmi expertem eſſe Nectarium, jam edoctus, in hujus tamen in epiſcopum, quam fecerat, electione ſeſe perſtare, epiſcopis edixerat, ad populum delata, Nectarium hic à ſeſe raptum ac ad concilium abductum in epiſcopum ab epiſcopis ordinari poſtulârit, hique demum, Theodoſio, qui è dictis non ſecus ac populus Nectarium in epiſcopum deſiderabat, præſente, Baptiſmate primùm ei collato, id fecerint? Id certè

haud probatur;

B ego haud perſpicio; quare, cùm auctores, qui pugnare utcumque ſeſe inter videntur, non collidendi, ſed, ſi fieri commodè poſſit, componendi ſint, rationi conſentaneum eſt, ut, quemadmodum poſſunt, ita etiam reipſa ad Nectarii electionem, tam quæ Sozomenus, quàm quæ Socrates narrat, concurriſſe credantur. Epiſcopi, qui anno poſt Nectarii electionem proximo Conſtantinopolim iterum convenêre, in ſua ad Damaſum aliosque per Occidentem epiſcopos epiſtola rationem tandem eorum, quæ in Synodo Conſtantinopolitana, ſecundæ œcumenicæ nomine diſtingui ſolita, geſta fuerant, reddentes, de Nectarii electione ſequentem loquuntur in modum: Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ.... reverendiſſimum ſanctiſſimumque Nectarium in concilio generali communi omnium conſenſu, præſente Theodoſio imperatore religioſiſſimo, totius denique cleri totiuſque civitatis ſuffragiis, epiſcopum conſtituimus.

19 Ita illi, haudquaquam certè his ſuis verbis impedientes, quò minùs in Nectarii electione concurriſſe putentur, tam quæ à Sozomeno, quàm quæ à Socrate de ea narrantur;

etſi autem certus non ſit,

C verùm, etſi ſic habeat, ne tamen hæc omnia re etiam ipſâ habuiſſe locum, abſque omni dubitatione opiner, ipſemet facit Sozomenus. Cum enim, ſeſe non è probatæ fidei documentis hauſiſſe, ſed auditione dumtaxat, quæ de Nectarii in epiſcopum ordinatione narravit, accepiſſe, ſub verborum, num. 13 & ſeq. huc tranſcriptorum, finem inſinuet, hæc omnia, utpote è ſola forſan traditione populari hauſta, veritati exactæ ubique haud eſſe conſona, ſuſpicandi anſam præbet. Viderit id haud dubiè Baronius, piiſſimumque Theodoſium in Nectarii electione ſibi tantum, quantum ait Sozomenus, arrogâſſe juris, veroſimile haud ratus, de hac apud nos tom. 2 Maii in S. Gregorii Nazianzeni, quam contexuit, Vita num. 148 ſic ſcribit: Qui autem, poſtquam Gregorii Nazianzeni à ſede Conſtantinopolitana abdicationem ratam habuiſſet Theodoſius, in concilio Conſtantinopolitano, remanſerunt epiſcopi, cùm de ſubrogando alium in loco Gregorii mutuo diſſiderent, aliis alii faventibus; tandem cùm nulla eſſet ſpes concordiæ, ut in eamdem omnes coirent ſententiam; placuit, ut, ſcriptis multorum nominibus, imperatori deferretur, quem vellet ex notatis eligere. Erat ultimo loco in ſchedula conſcriptus Nectarius, adhuc catechumenus expræfectus, nuper enim geſſerat præfecturam urbanam. Hunc, ceteris poſthabitis, Theodoſius imperator elegit. Quòd ſi itaque Baronius, qui, quæ hic de urbana Nectarii præfectura ait, veroſimiliter è Sozomeno partim & partim è Socrate conjectârit, vera hic memoret, Theodoſius jure ſeu poteſtate, non quam ſibimetipſi arrogârat, ſed quam à concilio acceperat, Nectarium elegerit Conſtantinopolitanum epiſcopum.

20 Aſt quocùmque demum modo ſive à Theodoſio, ſive à concilio, ſive à clero & populo, ſive denique ab omnibus his ſimul Nectarius fuerit electus, legitimus equidem exſtitit eccleſiæ Conſtantinopolitanæ epiſcopus. Nec contrarium probari poteſt è concilii Italici anno 381 paulò poſt ſuprà memoratum Conſtantinopolitanum celebrati, ſecunda ad Theodoſium imperatorem epiſtola. In hac quidem apud Labbeum tom. 2 concil. col. 1008 Ambroſius

Nectarius equidem legitimus,

E ceterique, quorum nomine, cùm è fama duntaxat adhuc, ut apparet, res in Conſtantinopolitano geſtas haberent perſpectas, fuit conſcripta, Italiæ epiſcopi ſequentem loquuntur in modum: Nectarium autem cùm nuper noſtra mediocritas Conſtantinopoli cognoverit ordinatum, cohærêre communionem noſtram cum Orientalibus partibus non videmus. Præſertim cùm ab iiſdem Nectarius dicitur illico ſine communionis conſortio deſtitutus, à quibus fuerat ordinatus. Non mediocris igitur hic ſcrupulus. Nec quædam nos angit de domeſtico ſtudio & ambitione contentio, ſed communio ſoluta & diſſociata perturbat. Nec videmus, eam poſſe aliter convenire, niſi aut is reddatur Conſtantinopoli, qui prior eſt ordinatus, aut certé ſuper duorum ordinatione ſit in urbe Roma noſtrum Orientaliumque concilium; ita autem, quâ ad ſedem Conſtantinopolitanam promotus fuit Nectarius, electionem, ab epiſcopis, qui anno hanc proximè ſecuto, Conſtantinopolim convenêre, magnificè verbis, num. 18 huc tranſcriptis jactatam, ſeſe legitimam haud cenſuiſſe, luculenter produnt.

F 21 Aſt hi, Maximi philoſophi Cynici, qui ſedem Conſtantinopolitanam vi occupare tentârat, mendaciis & fraudibus decepti, hujuſmodi haud dubiè, uti ex iis, quæ Cuperus in ſuprà laudata Chronologica Patriarcharum Conſtantinopolitanorum Hiſtoria num. 119 & duobus ſeqq. ſcribit, pronum eſt colligere, tulerint judicium. Utut ſit, haud multum equidem temporis effluxit, quin, quod ad Nectarii electionis firmitatem ac, ut eſſet legitima, requiri, ipſemet, ut mox videbimus, Theodoſius judicârat, Romanus Pontifex Damaſus conceſſerit. Qui id factum ſit, expono. Apud Labbeum tom. 4 Conciliorum exſtat Bonifacii Papæ epiſtola, in qua hic ibidem col. 1708 quibuſdam Macedoniæ vicinarumque regionum epiſcopis anno 422 ſic ſcribit: Clementiſſimæ recordationis princeps Theodoſius Nectarii ordinationem, propterea quia in noſtra notione non eſſet, habere non exiſtimans firmitatem, miſſis è latere ſuo aulicis cum epiſcopis, formatam (litteras ſcilicet communionis indices) huic à Sede Romana dirigi regulariter depopoſcit. Theodoſius itaque, qui, quemadmodùm ex hiſce Bonifacii verbis intelligitur, Nectarii electionem,

electione ejus à Damaſo Papa approbata,

 quòd

quòd abſque Romanæ Sedis cognitione & conſenſu eſſet peracta, haud ſat firmam exiſtimabat, roborari illam ſeu confirmari ab eadem Sede, miſſâ ad Damaſum Papam, quæ ex aulicis & epiſcopis erat compoſita, legatione, poſtulavit. Nec, quin hic imperatoris poſtulationi obſecutus ſit, dubitare ſinunt verba, è Nicolai I Papæ ad Photium litteris num. 2 huc tranſcripta. Iis enim ob ingentem, quâ preſſa fuerat Conſtantinopolitana eccleſia, neceſſitatem Nectarii *promotionem is ſanctus Pontifex excuſat, id utique, niſi hæc à Sede Apoſtolica fuiſſet probata, haud facturus.*

ecclesiæ Conſtantinopolitanæ exſtitit epiſcopus.

22 *Verùm an ante, an poſt epiſtolam, ab epiſcopis, qui CPolim anno à* Nectarii *promotione proximo convenêre, ad Damaſum aliosque epiſcopos Occidentales ſcriptam, ratam hanc Sedes Apoſtolica habuit? In epiſtola iſta, uti eam apud Theodoretum Hiſt. Eccleſiaſticæ lib. 5, cap. 9 evolventi pateſcet, nulla omninò neceſſitatis, cujus causâ è ſtatu laïcali ad ordinem ſacerdotalem promotus fuerit* Nectarius, *mentio occurrit, cùmque nihilominùs*
B Nectarii *promotio à Sede Apoſtolica ob talem neceſſitatis excuſationem fuerit è jam dictis approbata, hæc veroſimillimè ab epiſcopis, ſupra memoratam Theodoſii ad Damaſum Papam legationem partim componentibus, fuerit adducta; quare, cùm hæc dictâ epiſcoporum Orientalium ad Damaſum epiſtolâ indubiè fuerit anterior, veroſimillimè & hâc anterior exſtiterit, quæ ob excuſationem, à legationis iſtius epiſcopis adductam, facta è jam dictis eſt, promotionis* Nectarii *à Sede Apoſtolica approbatio. Verùm hæc de mira* Nectarii *ad ſedem Conſtantinopolitanam promotione hujuſque à Damaſo Papa, quæ, quemadmodùm è jam dictis pronum eſt colligere, veroſimillimè vel ipſomet, quo concilium Conſtantinopolitanum celebratum fuit, anno 381 vel certè haud diu poſt locum habuerit, facta approbatione modò dicta, ut,* Nectarium *exſtitiſſe legitimum eccleſiæ Conſtantinopolitanæ epiſcopum, pateſcat, ſufficiant. Ad ea, quæ* Nectarius *jam epiſcopus egerit, ſermonem converto.*

C

Inſtructoreque apprime orthodoxo uſus, collationis Conſtantinopolitanæ

23 Nectarius, *qui ſeſe nec ſufficientem rerum eccleſiaſticarum peritiam, nec doctrinam præcelſo, ad quod inopinatò fuerat evectus, muneri dignè obeundo parem habere, noſcebat, à Diodoro, Tarſenſi epiſcopo, qui ad ejus in epiſcopum Conſtantinopolitanum electionem plurimùm, ut Sozomeni verba, num. 13 huc tranſcripta, fidem faciunt, contulerat, prudenter ac providè, ut Cyriacus, apprime orthodoxus Adanorum epiſcopus, à quo rerum, ad ſacerdotale ſuum officium ſpectantium, ſcientiâ imbueretur, Conſtantinopoli, jam finito Conſtantinopolitano concilio, aliquamdiu adhuc ſecum maneret, poſtulavit, ac, ut Sozomenus verbis num. 4 recitatis teſtatur, Cilicas præterea & ipſe Cilix multos alios, ut ſecum morarentur ac ſuam, ut veroſimile apparet, ei operam in gubernanda Conſtantinopolitana eccleſia addicerent, pellexit. Neque vero* Nectarius, *unde & ejus in faciendis, quæ jam dixi, prudentia laudanda, diu admodùm ſedem Conſtantinopolitanam occupârat, cùm & doctrinâ ipſe & doctiorum quorumcumque conſilio atque ope quàm maximè indiguit. Quâ occaſione id acciderit, è modo hic in medium adducendis mox intelliges. Sozomenus lib. 7 Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ cap. 12 ſic ſcribit:* Imperator... Theodoſius, exiguo tempore (*vix biennio nimirum*) poſt priorem ſynodum (*Conſtantinopolitanam videlicet, anno 381, ut dictum, celebratam*) elapſo, ſectarum, quæ tum temporis maximè vigebant, principes iterum convocavit, ut de iis, quorum causâ diſſidebant, rationem redderent aut acciperent. Sperabat enim, perfecturum ſe, ut omnes inter ſe conſentirent, ſi communem ipſis diſputationem de controverſiis fidei propoſuiſſet. D

cujus hic è Sozomeno

24 Cùm igitur conveniſſent, Merobaude iterum & Saturnino conſulibus, quo anno (*nempe, qui ita deſignatur, 383*) Theodoſius Arcadium filium ſuum imperii conſortem ſibi adjunxit, imperator, evocato ad ſe Nectario, de futura ſynodo cum eo communicavit, juſſitque, ut quæſtiones, ex quibus natæ erant hæreſes, diſceptandas proponeret, quò una fieret eccleſia credentium in Chriſtum & doctrina fidei concors ſtabiliretur. Porrò Nectarius, domum reverſus, cùm variis curis angeretur, Agelio Novatianorum epiſcopo, ut qui eandem cum ipſo fidem (*in iis ſcilicet, quæ ad Nicænum Symbolum pertinebant*) teneret, conſilium imperatoris aperuit. Agelius E verò, utpote qui vitæ ſanctimoniam factis ipſis profitebatur, in dicendo verò ac diſputando parum erat exercitatus, alterum vice ſua propoſuit, qui & diſpicere quid agendum eſſet & diſputare, ſi opus foret, egregiè calleret, Siſinnium nomine, qui tum quidem lector ſub ipſo erat, poſtea verò epiſcopus ibidem Novatianorum fuit; virum intelligendi facultate ac dicendi copiâ præditum; qui ſacrorum librorum expoſitiones accuratè didicerat & multiplicem habebat notitiam eorum, quæ tum ab ethnicis, tum ab eccleſiaſticis auctoribus ſcripta erant. Hic, pro loco ac tempore rectiſſimè conſulere viſus, auctor fuit, ut fugerent diſputationes cum hæreticis, tanquam contentionis ac diſſidii fomites, interrogarentque potiùs illos, num admitterent eos doctores atque interpretes ſacrarum Scripturarum, qui ante diſſidium Eccleſiæ vixiſſent. Etenim, aiebat, ſi iſtorum teſtimonia rejecerint, à ſuis conſortibus explodentur; ſi verò illos ad dirimendas controverſias idoneos eſſe arbitrabuntur, proferendi ſunt eorum libri. F Probè enim nôrat, antiquos, qui Filium Patri coæternum credi reperiſſent, numquam auſos fuiſſe dicere, quòd generationis ſuæ aliquod habuiſſet initium.

datur notitia,

25 Cùm igitur Nectario id placuiſſet, & imperator certior factus conſilium approbâſſet, tentare cœpit hæreticorum animos, quidnam ipſi de veterum interpretationibus ſentirent. Qui cùm eas magnopere laudâſſent, imperator apertiùs ex iis percontatus eſt, utrùm ex illorum dictis controverſias deciſuri eſſent & num illos idoneos doctrinæ teſtes judicarent. Cùm verò hac etiam de re inter ſectarum principes orta eſſet diſſenſio, neque enim eadem omnes de veterum libris ſentiebant, intellexit imperator, illos opinionum ſuarum altercationibus confiſos, conditionem propoſitam recuſare, &, damnato illorum conſilio, juſſit, ut unaquæque ſecta fidei ſuæ formulam ſcripto comprehenſam ipſi traderet. Poſtquam dies illuxit, quæ huic negotio conſtituta fuerat, convenerunt in palatium, pro iis quidem, qui Trinitatem conſubſtantialem profitebantur, Nectarius & Agelius, pro Arianis autem Demophilus ejus ſectæ antiſtes; pro Eunomianis Eunomius ipſe; pro iis verò,

A

verò, qui Macedoniani dicuntur, Eleuſius, epiſcopus Cyzicenus. Porrò, acceptis ſingulorum libellis, eam ſolam fidei formulam imperator probavit, quæ Trinitatem conſubſtantialem aſſereret; reliquas verò tanquam huic adverſantes diſcerpſit. Ac Novatianis quidem nihil ex hoc negotio accidit præter ſententiam. Idem enim, quod Eccleſia Catholica de Divinitate ſentiunt. Cæteri verò epiſcopis ſuis ſuccenſuerunt, quòd coram imperatore, pugnantia ſecum ipſis atque contraria, imperitè dixiſſent. Multi etiam, damnatis illis, ad eam fidem, quæ probata fuerat, ſe tranſtulerunt. Cæterùm imperator lege lata præcepit, ne hæretici collectas agerent, neve de fide docerent, neve epiſcopos, aut alios ordinarent; utque alii quidem urbibus & agris pellerentur; alii verò notarentur infamiâ, nec jus æquum civitatis cum reliquis civibus poſſiderent. Et graves quidem pœnas legibus ſuis adſcripſit; haudquaquam tamen executioni mandavit. Neque enim punire ſubditos, ſed terrere tantummodò ſtudebat, ut idem cum ipſo de Divinitate ſentirent. Nam & illos laudabat, qui ſua ſponte converterentur.

B

occaſione Novatianos duos in conſilium adhibuiſſe

26 *Hæc omnia hactenus Sozomenus; eadem autem & quidem nonnihil fuſiùs lib. 5 Hiſt. Eccleſiaſt., cap. 10 Socrates etiam refert, ſub finem adjungens, Theodoſium dein Novatianis, quòd eorum fidem reperiſſet catholicorum de Sanctiſſimæ Trinitatis conſubſtantialitate fidei conſonam, faviſſe, legeque lata, ut & oratoria ſua abſque metu poſſidere & iiſdem, quibus catholici, privilegiis gaudere poſſent, ſtatuiſſe. Quòd ſi itaque duobus illis ſcriptoribus aſſentiendum hic ſit, Theodoſius, hæreticos omnes adducere ad unam eamdemque fidem Catholicam deſiderans, præcipuos variarum hæreſium ſeu ſectarum propugnatores ad ſynodum vocavit, cùmque hi, pro Arianis ſcilicet Demophilus, pro Eunomianis ipſe Eunomius proque iis, qui Macedoniani dicebantur, Eleuſius epiſcopus Cyzicenus, Conſtantinopolim,* Merobaude iterum & Saturnino conſulibus, *id eſt, anno 383 & quidem, ut Socrates addit,* menſe Junio *conveniſſent,* Nectarius, *ab imperatore, ut quæſtiones, è quibus natæ eſſent hæreſes, diſceptandas ſeu examini, quò doctrina fidei concors ſtabiliretur, ſubjiciendas proponeret, juſſus, duos dumtaxat in tanti, quâ maximè angebatur, momenti re Novatianos, Agelium videlicet epiſcopum hujuſque lectorem, nomine Siſinnium, in conſilium, utcumque quidem, quem duo illi ſcriptores exponunt, felici, ſed tamen eatenus pudendo ſucceſſu adhibuit.*

C

à Socrate & Sozomeno, à Baronio idcirco hic exploſis

27 *Verùm Baronius, qui, contrà ac Socrates & Sozomenus inſinuare videntur, memoratæ ab his ſynodo ſeu collationi plures etiam epiſcopos Catholicos interfuiſſe, ac proin partem in illa ſolum ex orthodoxis* Nectarium *haud habuiſſe, perſuaſum ſibi, & quidem ex infrà dicendis meritò, habuit, Sozomeni ferè integro, quem jam è Valeſii verſione recitavi, textu in Annales ſuos eccleſiaſticos ad annum 383, num. 16 & duobus ſeqq. è Chriſtophorſoni verſione illato, ita deinde proſequitur:* At quoniam ſuſpecta fides eſt hæreticorum, de ſuis dogmatibus & eorum ſectatoribus aliquid affirmantium, æquè nobis dubium redditur, immò, ut veriùs dicam, mendacium eſſe convincitur totum hoc, quod de Nectario ait, in cauſa tanti momenti Novatianum epiſcopum conſuluiſſe, atque, ut illud uſurpem, perinde acſi in Iſraël Deus non eſſet, Deum Accaron adiiſſe. Quis ſibi perſuadeat, in eam ſynodum, in qua fortiores hæreſum propugnatores audiendi eſſent, non vocatos eſſe à Theodoſio Catholicos epiſcopos, qui doctrinâ ceteris eminerent, ut inter alios Gregorium Nyſſenum, quem conſtat non ſolùm hoc tempore fuiſſe ſuperſtitem, ſed & plures adhuc vixiſſe annos, Amphilochium Iconii epiſcopum æquè diſertum, Diodorum Tarſenſem eumdemque Nectarii ſtudioſum & illos ipſos, quos idem Diodorus dederat eidem Nectario in divinis litteris conſultores atque doctores; ut Euagrium relictum à Gregorio Nazianzeno prætermittamus atque alios plures, quibus ſynodus creditur abundâſſe, qui omnes Agelium decrepitum ſenem & juvenem Syſinnium antecellerent doctrinâ rerumque peritiâ. Quis igitur perſuadere ſibi poterit, his omnibus poſthabitis, Nectarium conveniſſe Novatianos hæreticos eorumque præſcripto dumtaxat rem tantam adminiſtrâſſe & in tanto negotio, tacentibus reliquis, ſoli Nectario cum hæreticorum anteſignanis ſermonem habere permiſſum eſſe?

E

ac præterea collationi iſti ſolum ex orthodoxis Nectarium interfuiſſe,

28 *Hæc laudatus Annalium eccleſiaſticorum parens, qui cùm Gregorium Nazianzenum inter &* Nectarium *parùm huic honorificam, quam ſuprà num. 3 propoſui, comparationem inſtituat, locoque non uno* Nectario *laudando haud admodum idonea adducat, certè è præpoſtero in hunc affectu nimiove favore Sozomenum & Socratem verbis jam datis exploſiſſe cenſendus non eſt; etſi autem, contrà ac exiſtimavit, hi ambo, non hæretici, ſed, quemadmodum Valeſius ante eorum Opera, Græco-Latinè à ſeſe edita, oſtendit, orthodoxi exſtiterint, Novatianis tamen, ut Bellarminus de Scriptoribus eccleſiaſticis ait, nec ipſemet diffitetur Valeſius, faviſſe dignoſcuntur, idque ad illorum in iis, quæ in hæreticorum iſtorum laudem commemorant, fidem elevandam ſufficit. Et verò, dum Conſtantinopolitanæ, de qua hic nobis ſermo, ſynodo ſeu collationi nullos orthodoxos epiſcopos, ſi unum exceperis* Nectarium, *interfuiſſe, inſinuant, tutò illis ac nominatim Socrati, dum prætere-*

F

rea, fuiſſe à Theodoſio in Novatianorum favorem, ſynodo finita, legem latam, affirmat, credi ſanè haud poſſe, è jam nunc dicendis pateſcet. Theodoſius imperator, qui, ut dictum, ſynodum iſtam ſeu concilium, ut hæreticos omnes ſub una fide connecteret, congregârat, hoſce ad ſeſe vocatos officiis ſibi devincire eſt conatus, cùmque indulgentiùs, quàm par eſſet, cum iis agere videretur, orthodoxi inde, veriti ſcilicet, ne imperator, illorum circumventus aſtutiâ, præceps delaberetur in hæreſim, nonnihil fuère commoti.

falsò induxit, uti ex iis, quæ

29 *Ita ferè in Ann. Eccleſ. ad annum 383, num. 20 idem Baronius, qui deinde, imperatorem idcircò ab Amphilochio, Iconienſi epiſcopo, cùm factis, tum verbis redargutum fuiſſe, præfatus, qui res geſta ſit, exponit ipſiſmet, quæ Theodoretus lib. 5, cap. 16 ſuppeditat, è Chriſtophorſoni verſione verbis, quibus ego, quæ Valeſii verſio exhibet, ſequentia hæc ſubſtituo:* Ingreſſus … denuò (*Amphilochius*) in palatium, cùm Arcadium filium imperatori adſtantem vidiſſet, quem ille paulò antè Auguſtum renuntiaverat, ipſum quidem imperatorem ſolito more ſalutavit, filium verò honoris expertem dimiſit. Imperator

verò

AUCTORE C. B.

verò id ab Amphilochio per oblivionem exiſtimans factum, accedere eum juſſit & filium oſculari. Verùm Amphilochius ſufficere ei honorem dixit, quem ipſi exhibuiſſet. Quod indignè ferens imperator, contemptum filii ſuam eſſe aiebat injuriam. Tum verò ſapientiſſimus Amphilochius facti ſui cauſam aperuit & contenta voce dixit: Vides, imperator, te filii tui contumeliam ferre non poſſe, ſed ſuccensère iis, qui illi contumeliam faciunt. Crede igitur, Deum quoque hujus univerſi eos averſari, qui Filium ipſius Unigenitum blaſphemant; eoſque tanquam ingratos erga Servatorem ac bene de ſe meritum, odio habere. Re hoc modo intellectâ, imperator, tum dictum, tum factum Amphilochii admodùm miratus, legem extemplò dedit, quâ hæreticorum conventicula vetabantur.

hic in medium

30 Theodoretus quidem, iſthoc Amphilochii factum tum demùm, cùm Theodoſius à cæde Maximi tyranni Conſtantinopolim ex Occidente eſſet reverſus, accidiſſe, ſub cap. proximè citati initium prodit; verùm, cùm Theodoſius anno demùm 391, uti apud Pagium in Criticis videre licet, Conſtantinopolim ex Occidente, cæſo tyranno Maximo, ſit reverſus, Amphilochiique jam relatum factum, cùm haud diu Auguſtus à Theodoſio, quod, quemadmodùm Socrates Hiſt. Eccleſiaſticæ lib. 5, cap. 10 docet, Merobaude iterum & Saturnino conſulibus die ſeptimo decimo Calendas Februarii, *ac proin anno 383 die* XVI *Januarii evenit, Arcadius fuiſſet renuntiatus, habuiſſe locum, mox data Theodoreti narratio ferat, neceſſe eſt, ut Amphilochii, de quo hic, factum, anno 383, imò verò Conſtantinopolitani, quod è ſuprà dictis anno iſthoc, menſe Junio ac proin haud diu poſtquam à Theodoſio Auguſtus renuntiatus Arcadius fuiſſet, celebratum pro pace Eccleſiæ fuit, concilii tempore acciderit. Erit quidem fortaſſis nonnemo, qui reponat, potiùs id, quod capitis dicti initio, quàm quod deinde in narratione, num. proximè prægreſſo data, Theodoretus affirmat, eſſe credendum, ac proin Amphilochii, de quo hic, factum, non anno 383 ſeu tunc, cùm haud diu Auguſtus creatus à Theodoſio Arcadius fuiſſet, ſed anno 391 ſeu tum demùm, cùm à tyranni Maximi cæde Conſtantinopolim ex Occidente Theodoſius eſſet reverſus, conſignandum.*

adducuntur,

31 Verùm quò minùs fieri id queat, impediunt, quibus dicta narratio terminatur, Theodoreti verba. Hiſce enim ſtatim poſt Amphilochii, quod illa exponit, factum latam fuiſſe, quâ hæreticorum conventicula vetabantur, à Theodoſio legem, diſertè traditur; quare cùm in codice Theodoſiano lib. 16, tit. 5 de hæreticis lege XI, *quæ ad Poſtumianum prætorii præfectum* VIII. Kal. Aug. CP. Merobaude II. Saturnino coſſ., *ac proin die* XXV *Julii anno 383 data notatur, omnibus omnino hæreticis,* ut nullis circulis coeant, nullam colligant multitudinem, nullum ad ſe populum trahant, *à Theodoſio præcipiatur, nec ulla lex hujuſmodi, quæ in Oriente à Theodoſio, poſt Maximi cædem Conſtantinopolim reverſo, anno 391 lata fuerit, reperiatur, conſectarium eſt, ut ſuprà relatum Amphilochii factum, poſt quod extemplo legem, quâ vetabantur hæreticorum conventicula, à Theodoſio latam, Theodoretus tradit, haud dubiè anno 383 & quidem ante hujus* XXV *Julii diem, quo è dictis lex, hæreticorum conventicula vetans, à Theodoſio lata fuit, acciderit. Jam verò cùm ſic habeat Amphilochiuſque tunc, cùm factum illud locum habuit, Conſtantinopoli & quidem in imperatoris palatio, teſte Theodoreto, fuerit verſatus, quis eum tunc ſeu anno 383 concilio, pro Eccleſiæ pace ibidem celebrato, interfuiſſe, eat inficias? Nec tantùm Amphilochium, ſed & plures alios orthodoxos epiſcopos eidem concilio interfuiſſe, fas eſt colligere è duabus, quarum altera 71, altera ordine eſt 72, epiſtolis, à Gregorio Nazianzeno ad Poſtumianum, anno 383 prætorio præfectum & Saturninum, qui anno eodem conſulatum cum Merobaude geſſit, conſcriptis.*

palàm fit, inſinuantibus,

32 In harum enim priori Gregorius ad Poſtumianum ſic ſcribit: Nihil tam imperio tuo convenire exiſtima (quando quidem rurſus epiſcoporum ſynodus celebratur, haud ſcio qua de cauſa aut quomodo coeuntium) quàm ut te præfecto ac tua operâ eccleſiæ ad pacem reducantur, etiamſi eos, qui diſſidiis & factionibus contendunt, apertiùs objurgare oporteat. Quòd ſi cuiquam nimium curioſus eſſe videar, quòd, cum à negotiis ſeceſſerim, non tamen curam & ſolicitudinem abjecerim, hoc memineris, non, quemadmodum à throno & faſtuoſo ſupercilio, ita etiam à pietate ſeceſſimus. Quin potius eò majorem fidem auctoritatemque apud te habiturus mihi videor, ut qui non rem meam privatam, ſed publicam utilitatem curem; *in poſteriori vero ad Saturninum conſularem ſequentia iſthæc, nonnullis aliis præmiſſis, commemorat:* Omnia apud nos Dei Beneficio rectè ſe habent, hoc uno excepto, quod de eccleſiis anxii & ſoliciti ſumus tam fœde perturbatis. His quidquid operis afferre potueris ad communem concordiam & re & ſermone impigre conſtitue. Quandoquidem rurſus epiſcopi coeunt, metuendum rurſus eſt, ne nunc quoque pudore ſuffundantur, ſi hæc quoque ſynodus parum præclarum finem habuerit, quemadmodum & prius. *Cùm itaque Gregorius, uti ex hiſce, quibus in duabus jam dictis epiſtolis utitur, verbis liquet, de felici ſynodi, quæ tunc ſeu anno 383 celebrabatur, ſucceſſu ſit ſollicitus, certèque, ſi ab Heterodoxis dumtaxat epiſcopis celebrata hæc fuiſſet, ita animo haud futurus fuiſſet affectus, haud dubiè inter epiſcopos, quos ad illam coire ait, nonnulli orthodoxi exſtiterint, eſtque proinde certò, ſolum ex orthodoxis* Nectarium *ſynodo iſti ſeu concilio, ut Socrates & Sozomenus inſinuant, interfuiſſe, à vero alienum.*

perperam aſſeritur.

33 Atque hoc quidem tam uni, quàm alteri è ſcriptoribus hiſce, ut jam ſupra innui, eſt commune; verùm Conſtantinopolitani anno 383 pro Eccleſiæ pace celebrati concilii occaſione fuiſſe lege lata, ut Novatiani eccleſias ſuas ſeu oratoria abſque ullo metu poſſidere iiſdemque, quibus Catholici, privilegiis gaudere poſſent, à Theodoſio ſtatutum, Socrates prætereà, ut jam ſuprà monui, & quidem ſolus affirmat; id autem apparet à vero pariter alienum. Ita autumo primò quidem, quod legem talem à Theodoſio fuiſſe tum latam, Sozomenus haud dicat, deinde verò, quod in Theodoſiano apud Gothofredum codice nulla etiam uſquam lex hujuſmodi reperiatur. Nulla quidem in ejuſdem codicis lege,

A *lege, anno 383 vigeſima quinta Julii die data, quâ, ne conventus hæretici agant, inhibetur horumque, quibus id vetatur, ſectæ nominetenus exprimuntur, Novatianorum mentio occurrit; verùm, etſi quidem inde, non fuiſſe idipſum, quod reliquis hæreticis, Novatianis prohibitum, haud tamen etiam in horum favorem legem, quâ, ut & oratoria propria poſſidere & iiſdem, quibus Catholici, privilegiis gaudere poſſent, Theodoſii juſſu prodiiſſe, poteſt inferri. Jam verò, cùm ſic habeat ac proin tam Socrates quàm Sozomenus in iis, quæ de ſynodo, à Theodoſio pro pace Eccleſiæ procuranda anno 383 convocata, fidem integram haud mereantur, non eſt etiam, cur eorum auctoritate impulſi, fuiſſe tunc à Ne*ctario *duos hæreticos Novatianos, Agelium videlicet epiſcopum ejuſque diaconum Siſinnium in conſilium, neglectis quibuſcùmque orthodoxis, adhibitos, credamus, idque adeò, quod hac de re aiunt, rejicere cùm Baronio ut certò perperam ab iis aſſertum minimè veremur, etſi interim res à Nicephoro Calliſto, Socratem* B *& Sozomenum hic, ut ſæpiſſimè alias, ſecuto, Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ lib. 12, cap. 15 etiam aſſeratur. Ad res modò, ſynodo ſeu collatione Conſtantinopolitana jam dicta poſteriores ac quoquo modo ad* Nectarium *ſpectantes, quas § ſeq. exponere ſtatui, progrediamur.*

§ III. Nectarius à Gregorio Nazianzeno, ut imperatorem contra Apollinariſtas excitet, epiſtolâ monetur; quandonam hanc acceperit, pòſt obierit, quid adhuc egerit & presbyterum pœnitentiarium abrogando effecerit.

C

Nectarius, qui à Nazianzeno per epiſtolam vel anno,

T*Heodoſius eodem, quo ſynodus ſeu collatio ſuprà memorata CPoli celebrata eſt, anno 383 duo dedit ad Poſthumianum, prætorio præfectum, adverſus omnes, quæ tunc graſſabantur, hæreſes reſcripta. Hiſce Arianos, Eunomianos, Macedonianos, Apollinarianos, Encratitas, Apotactitas, Saccophoros & Hydroparaſtatas, urbe agriſque pellendos ſanciens, iiſdem præterea omnem conventus agendi poteſtatem ademit miniſtrorumque ordinationem inhibuit. Verùm cùm poſtea, contemptis hiſce imperatoris legibus, cujuſvis generis hæretici Conſtantinopoli nihilominùs libere degerent ac conventicula haberent, Gregorius Nazianzenus prolixam, quæ Operum ejus tom. 1 à pag. 721 exſtat inſerta, ſcripſit ad* Nectarium *epiſtolam, ſuaviter juxta ac fortiter hâc illum, ut imperatorem ad compeſcendos Apollinariſtas excitet, exſtimulans. Ex epiſtola illa, quam jam ſuprà partim tranſcripſi,* Nectarium *Sanctis haud accenſendum, validè haud probari, luculenter, ni fallor, oſtendunt, quæ de hoc argumento ibidem diſſerui. Verùm quandonam illâ admoneri* Nectarium *à Gregorio contigerit, determinatum nondum eſt, lubetque proinde id modò hic præſtare. Admonitoriam iſtam ad* Nectarium *epiſtolam fuiſſe vel anno 384 vel etiam ante hunc exaratam, Baronius in Annal. eccl. ad dictum annum num. 32 exiſtimâſſe videtur; verùm id ſeriùs factum, poſtea, ut apparet, mutatâ ſententiâ, in S. Gregorii Nazianzeni, quam contexuit, Vita, Operis noſtri tom. 2 Maii inſerta, num. 165 eſt arbitratus videturque poſterior hæc ejus opinio amplectenda, uti è jam nunc dicendis pateſcet.*

AUCTORE C. B.

uti ex eo, quòd illâ ad ſecundam è duabus, quæ hic recitantur,

35 *In codice Theodoſiano lib. 16, tit. de Hæreticis duæ exſtant contra hoſce Theodoſii leges; quarum altera* XII. Kal. Febr. CP. Richomere & Clearcho coſſ., *id eſt, die* XXI *Januarii anno 384, altera* VI. Id. Mart. Theſſal. Theodoſio A. II & Cynegio coſſ., *id eſt, die* X *Martii anno 388 data notatur. Ad harum legum alterutram ferendam Theodoſium fuiſſe Gregorii Nazianzeni jam dicta ad* Nectarium *epiſtolâ impulſum, apparet indubitatum. Ut itaque annus, quo circitèr ſcripta hæc ſit ac proin* Nectarium *à Gregorio Nazianzeno admoneri contigerit, innoteſcat,* E *fueritne eâdem ad primam, an ad ſecundam è dictis legibus ferendam Theodoſius commotus, hic ſtatuendum. Ut id faciam, haſce ambas huc tranſcribo, ut cum præcipuis Gregorii epiſtolæ capitibus, infrà hic memorandis, commodè à lectore queant conferri ſicque ad utram ferendam fuerit hâc Theodoſius impulſus, determinari. Prior ſic habet:* Eunomiani, Macedoniani, Arriani necnon Apollinariani, inter ſacræ religionis officia, pro ſuis erroribus, famoſa ſunt nomina. Omnes itaque, qui harum profeſſionum vel pontificium ſibi, vel miniſterium vindicârunt; qui ſe fugati nominis adſerunt ſacerdotes, quique in criminoſa religione miniſtrorum ſibi imponunt, qui docere ſe dicunt, quod aut neſcire aut diſcere ſit dedecoroſum, omnibus hujus urbis latebris, indagine curioſiore perſpectis, ſine ulla gratiæ interventione pellantur; in aliis locis vivant ac penitùs à bonorum congreſſibus ſeparentur. Datum XII Kal. Febr. &c. *Poſterior verò his verbis concipitur:* Apollinarios, cæteroſque diverſarum hæreſum ſectatores ab omnibus locis jubemus inhiberi, à mœnibus urbium, à congreſſu ho- F neſtorum, à communione Sanctorum; inſtituendorum clericorum non habeant poteſtatem; colligendarum congregationum vel in publicis vel in privatis eccleſiis careant facultate; nulla iis epiſcoporum faciendorum præbeatur auctoritas; ipſi quoque epiſcopi nomine deſtituti, appellationem hujus dignitatis amittant; adeant loca, quæ hos potiſſimùm, quaſi vallo quodammodo ab humana communione ſecludant. His etiam illud nectimus, ut ſuprà memoratis omnibus adeundi atque interpellandi ſerenitatem noſtram aditus denegetur. Datum VI. Id. Mart. &c.

legibus ferendam impulſus fuerit Theodoſius,

36 *Tales ſunt duæ, quas huc tranſcribendas duxi, Theodoſii leges; Nazianzeni autem ad* Nectarium *epiſtolæ, quâ ad harum alterutram ferendam imperator fuit impulſus, tria præcipua, de quibus Gregorius quàm maximè conqueritur, ſunt capita. Horum primum eſt Arrogantia & audacia, quâ Ariani eccleſias ſeu congregationes, veluti facultate ſibi ad hoc facta, colligebant; ſecundum temeritas, quâ Macedoniani eò etiam, ut epiſcoporum nomen ſibi ipſis adſciſcerent caputque exererent, erant progreſſi,*

AUCTORE C. B.

ac tertium denique Apollinariſtis conceſſa, ad quam revocandam ſeu ad cœtus hæreticis hiſce iterum interdicendos imperatorem ut inducat, Nectarium vehementiſſimè Gregorius hortatur, conventus agendi facultas. Confer nunc hæc cum duabus mox huc tranſcriptis Theodoſii legibus, certéque non ad harum primam, utpote à Theodoſio, cùm Eunomianorum, Macedonianorum, Arrianorum & Apollinariorum ſacerdotes & miniſtros, per reſcriptum, anno 383 die Septembris tertia datum, ad proprias terras migrare juſſos, Conſtantinopoli adhuc latere intellexiſſet, idcirco dumtaxat, ut hi, indagine curioſiore perquiſiti, ex urbe expellerentur, latam, ſed ad ſecundam, utpote quâ congregationes colligendi ſeu cœtus agendi facultas, epiſcopos faciendi eoſque, qui jam ad dignitatem illam eſſent evecti, epiſcoporum appellatione diſtinguendi auctoritas hæreticis omnibus ac nominatim Apollinariſtis adimitur, ferendam, motum fuiſſe Gregorii epiſtolâ Theodoſium, videbis.

B

eruitur, 388 vel paulo anteriori, conſcriptam, officii monitus,

37 Jam vero, cùm ſic habeat ac duarum dictarum legum prior anno 384, poſterior anno 388 fuerit, ut jam docui, lata, conſectarium ſit, ut Gregorii, quâ è dictis non ad illam, ſed ad hanc ferendam Theodoſius motus fuit, epiſtola, veroſimillimè non ante annum 384, ſed vel ipſo anno 388 vel aliquanto dumtaxat citiùs fuerit conſcripta. Reponi quidem poteſt, poſteriorem è duabus dictis Theodoſii legibus Theſſalonicæ datam notari eoque Conſtantinopoli jam inde ab anno 387 imperatorem hunc abiiſſe ac proin neceſſe apparere, ut Gregorii epiſtola, utpote quâ ſibi à Nectario exhibitâ Theodoſius, ut dictum, fuerit ad legem illam ferendam motus, non anno 388, ſed anno vel hunc proximè prægreſſo, vel altero etiam anteriori fuerit conſcripta. Verùm quid ni factum eſſe queat, ut Nectarius epiſtolam, à Gregorio Conſtantinopolim ad ſe anno demum 388 miſſam, Theodoſio, etiamſi haud ampliùs Conſtantinopoli tunc, ſed Theſſalonicæ exiſtenti, exhiberi, epiſtolâ etiam, quâ, quod Nectarius petebat, exſecutioni à Theodoſio mandari poſtulârit, adjunctâ, curârit? Utut ſit, fuiſſe epiſtolam illam, ſi non anno 388, anno equidem haud longè anteriori conſcriptam, veroſimile mihi vel ex eo apparet, quod eâ è jam

C

dictis fuerit ad legem, quæ anno 388 data notatur, ferendam inductus, idque vix ulla veri ſpecie dici poſſet, ſi diu, antequam hæc ferretur, ſeu ante annum 388 fuiſſet iſta epiſtola conſcripta.

ſtrenuè hoc deinde eſt functus, Conſtantinopoli

38 Quod itaque de Nectario, officii per Gregorium Nazianzenum admonito, ex eadem hujus ad illum epiſtola eruitur, id veroſimillimè circa annum 388 contigerit; Nectarium autem id, ad quod à Gregorio illâ excitabatur, veroſimillimè præſtitiſſe, ſuadent præter jam dicta etiam duæ, quarum altera 226, altera 227 à Bilio in Gregorii Nazianzeni Operum editione numeratur, ſancti hujus patris epiſtolæ. Hiſce enim, ut ſibi gratificaretur, paratum ſemper exſtitiſſe Nectarium, Gregorius prodit. Nec quæ ſuprà num. 9 adduxi, dubitare ſinunt, quin Nectarius poſt monitoriam, quam dixi, epiſtolam à Gregorio acceptam, hæreticis ſeſe ſemper fortiſſimè oppoſuerit. Id quidem qui fecerit ac quæ præterea præclarè geſſerit, ſingillatim, ſcriptoribus omnibus antiquis, qui de Nectario loquuntur, parcè tantummodo id facientibus, edicendo non ſum; verùm, etſi

D

ſic habeat, duo tamen adhuc, è fidei etiam probatæ fontibus hauſta, de Nectario præter jam dicta memoranda hic occurrunt. Ab eo, quod tempore præceſſit, duco initium. In Conſtantinopolitana aliiſque Orientalibus eccleſiis presbyter erat, pœnitentiam agentibus præfectus; Nectarius autem hunc in eccleſia Conſtantinopolitana ſuſtulit ſeu abolevit. Ita ſcilicet, additâ etiam, ob quam factum id fuerit, causâ, Socrates & Sozomenus, prior quidem Hiſt. Eccleſiaſt. lib. 5, cap. 19, poſterior verò lib. 7, cap. 16, memoriæ, conſentiente etiam illis Nicephoro Calliſto, produnt. Omnia, quibus Socrates id facit, verba in anteceſſum, poſtea etiam partim, quæ Sozomenus ſuppeditat, in decurſu, cùm id è re judicâro, recitaturus, huc tranſcribo. Verùm, priuſquam id faciam, quandonam circitèr res geſta ſit, è Socrate & Sozomeno definio.

39 Prior, narrato Theodoſii poſt tyranni Maximi cædem ex Occidente Conſtantinopolim reditu, mox ſubjungit: Sub idem tempus presbyteros eccleſiarum, qui pœnitentiæ præerant, placuit aboleri; Sozomenus verò, relato S. Marcelli Apameenſis epiſcopi, qui ad XIV Auguſti diem in Opus noſtrum illatus jam eſt, martyrio, ita deinde proſequitur: Per idem tempus Nectarius, Conſtantinopolitanus epiſcopus, presbyterum illum, qui præpoſitus erat pœnitentibus, primus ex eccleſia ſuſtulit. Cùm itaque Theodoſii poſt Maximi tyranni cædem Conſtantinopolim reditus ſub Tatiani & Symmachi, ut Socrates teſtatur, conſulatu ac proin anno 391, Marcelli verò martyrium anno circiter 389, uti in Opere noſtro loco proximè cit. videre fas eſt, acciderit, conſectarium ſit, ut circa annum 391, Si Socrate, anno autem 389, Si Sozomeno ſtandum ſit, presbyterum pœnitentiarium à Nectario Conſtantinopoli aboleri contigerit. Attamen, cùm phraſis, qua id per idem tempus, quo Marcelli martyrium, eveniſſe Sozomenus ait, latitudinem aliquam, utut non æquè certò ac adhibita à Socrate Phraſis ſub idem tempus, utcúmque pati ac proin tam ad annum 390 quàm ad annum 389 extendi poſſe videatur, præſtare mihi videtur, ut poſteriori hoc anno non magis, quàm anno 391, ſed circa annum 390 eventus ille ſignetur, maximè cùm ſic, etſi etiam huic fuiſſet reipſa anno 389 locus, à veritate haud ſimus abituri, nec quidquam, quod vel cum Socrate vel cum Sozomeno pugnet, ſtatuturi. Atque ita quidem tempus, quo circitèr presbyterum pœnitentiarium Conſtantinopoli à Nectario aboleri contigerit, modò utcumque definii; nunc quâ de causâ factum id à Nectario fuerit, Socratem loco ſuprà cit. exponentem, aliaque nonnulla, eò utcúmque ſpectantia, adjungentem audiamus.

anno circitèr, ut probatur, 390, presbyterum pœnitentiarium,

F

uti à Socrate, causâ etiam, ob quam id fecerit,

40 Poſtquam Novatiani, inquit, ſe ab Eccleſia ſejunxiſſent, eò quòd cum illis, qui perſecutione Deciana lapſi erant, communicare noluiſſent, ex illo tempore epiſcopi pœnitentiarium presbyterum albo eccleſiaſtico adjecerunt, ut qui poſt Baptiſmum lapſi eſſent, coram presbytero, ad eam rem conſtituto, delicta ſua confiterentur. Et apud alias quidem ſectas hæc regula etiamnum perſeverat; ſoli verò Homouſiani &c, qui cum illis in fide conſentiunt, Novatiani presbyterum pœnitentiæ præpoſitum rejecerunt. Nam Novatiani ne initio quidem ſupplemen-

AUCTORE C. B.

A mentum hoc admiſerunt. Homouſiani verò, qui nunc eccleſias obtinent, cùm hoc inſtitutum diu retinuiſſent, tandem Nectarii epiſcopi temporibus abrogârunt ob facinus quoddam, quod in Eccleſia commiſſum fuerat. Mulier quædam nobilis, ad pœnitentiarium presbyterum accedens, delicta poſt Baptiſmum à ſe perpetrata ſingillatim confeſſa erat. Presbyter verò præcepit mulieri, ut jejuniis & orationibus continuis vacaret; quò ſcilicet unà cum delictorum confeſſione opus etiam pœnitentiæ conveniens oſtenderet. Progreſſu temporis mulier aliud facinus confeſſa eſt, eccleſiæ videlicet diaconum cum ipſa ſtupri conſuetudinem habuiſſe. Id cùm dixiſſet, diaconus quidem Eccleſia ejectus eſt; populus verò graviter commoveri cœpit. Neque enim ſolùm ob ſcelus, quod patratum fuerat, indignabatur, verùm etiam eò quòd labes haud mediocris atque infamia hoc facto adſperſa videbatur Eccleſiæ.

41 Cùm igitur eam ob cauſam eccleſiaſtici homines dicteriis appeterentur, Eudæmon quidam Eccleſiæ presbyter, Alexandriâ oriundus, epiſcopo Nectario ſuaſit, ut pœnitentiarium quidem presbyterum expungeret; unumquemque verò pro arbitrio & pro animi ſui conſcientia ad Sacramentorum communionem ſineret accedere. Neque enim aliter fieri poſſe, ut Eccleſia ab omni probro libera eſſet. Hæc ego cùm ab ipſo Eudæmone acceperim, Hiſtoriæ huic inſerere minimè dubitavi. Etenim, ut ſæpiùs dixi, omnem curam ac diligentiam eò contuli, ut res geſtas ex iis, qui eas optimè nôrant, condiſcerem, eaſque accuratè perſcrutarer, ne quid à veritate alienum ſcriptis mandarem. Et initio quidem Eudæmoni iſta dixi: Conſilium tuum, ô presbyter, utrùm Eccleſiæ profuerit, an non, Deus viderit. Ceterùm anſam ex eo ſingulis datam eſſe video, ut delicta ſua invicem ampliùs non coarguant, nec obſervent præceptum illud Apoſtoli, quod ita habet: "Nolite communicare „operibus infructuoſis tenebrarum, ſed potiùs redarguite." *Valeſius in hoc, quo presbyter pœnitentiarius Conſtantinopoli à Nectario ſublatus refertur, Hiſt. eccleſiaſt. Socratis caput in ſuis in hanc Annotationibus ita obſervat:*

adjuncta, hic narratur, ſuſtulit,

B

C Nullus eſt locus in Hiſtoria eccleſiaſtica, qui doctorum hominum ingenia magis exercuerit, quàm iſte de presbytero pœnitentiario Conſtantinopoli ſublato. Atque, ut fieri ſolet, quiſque pro cultu ac religione ſua varias ejus loci interpretationes attulit.

42 *Ita ille, ſubdens deinde, quæ potiſſimùm in controverſia iſthac diſcutienda atque obſervanda arbitretur; verùm cùm de presbytero pœnitentiario, Conſtantinopoli ſublato, hic dumtaxat, prout id factum ad* Nectarium *ſpectat, tractemus, quidnam per hoc ac proin confeſſionemne, an pœnitentiam & qualem* Nectarius *ſuſtulerit, itemque an laudem, an reprehenſionem fuerit id faciendo promeritus, nobis præcipuè examinandum. Ut rem ipſam jam nunc aggrediamur, quidnam igitur fecit presbyterum pœnitentiarium abolendo* Nectarius? *A tempore, quo Novatiani ab Eccleſia, quod circa ſec. tertii medium eſt factum, ſeſe ſejunxêre, presbyterum quemdam, qui pœnitentibus præeſſet, in ſingulis eccleſiis fuiſſe ſtatutum Socrates verbis proximè huc tranſcriptis ſub initium non obſcurè prodit. Non parum itaque, ut, quid presbyterum pœnitentiarium abolendo* Nectarius *egerit, definiri queat, officii ſeu muneris, quod presbyter ille obibat, conferet notitia. In hanc itaque ante omnia hic inquiramus. Sozomenus Hiſt. eccleſiaſticæ lib. 7, cap. 16 ex interpretatione Valeſii ſic ſcribit:* Cùm in nullo penitus peccare divinioris cujuſdam naturæ ſit & humanâ præſtantioris; pœnitentibus verò, etiamſi ſæpius deliquerint, veniam dare Deus præceperit; cúmque in petenda veniâ peccatum neceſſariò confiteri oporteat, grave ac moleſtum ab initio viſum eſt ſacerdotibus, tanquam in theatro, circumſtante totius eccleſiæ multitudine, crimina ſua evulgare.

ſicque, cùm officii à presbytero illo ſecundum antiquorum,

43 Itaque ex presbyteris aliquem, qui vitæ integritate ſpectatiſſimus eſſet, & taciturnitate ac prudentiâ polleret, huic officio præfecerunt; ad quem accedentes ii, qui deliquerant, actus ſuos confitebantur; ille verò pro cujuſque delicto, quid aut facere ſingulos, aut luere oporteret, pœnæ loco indicens, abſolvebat confitentes, à ſeipſis pœnas criminum exacturos. *Nicephorus Calliſtus Hiſt. eccleſiaſt. lib. 12, cap. 28 in textu, qui huic Sozomeni textui reſpondet, eidem etiam ad amuſſim quantum ad ſubſtantiam conſonat, idemque de Chriſtophorſono dicendum; ut ſpectatis Græcis, quæ Nicephoro, Chriſtophorſono & Valeſio præluxêre, Sozomeni exemplaribus, publicè quaſi in theatro recitari peccata, primos Eccleſiæ ſeu ob jam dicta eos, qui, hæreſi Novatiana exorta, floruêre, epiſcopos noluiſſe, ſit credendum. Verùm Caſſiodorus in Hiſtoria tripartita à tribus jam memoratis Sozomeni interpretibus non parum diſcrepat itaque hujus jam recitata verba reddit:* Quoniam omnino non peccare, divinum, & ultra humanam naturam eſſe cognoſcitur, peccantibus autem & pœnitentiam agentibus veniam Deus dari præcepit; qui verò confiteri refugiunt, majus peccatorum onus acquirunt, propterea viſum eſt antiquis pontificibus, ut velut in theatro, ſub teſtimonio eccleſiaſtici populi, delicta pandantur; & ad hanc rem presbyterum bonæ converſationis ſervantemque ſecretum ac ſapientem virum ſtatuerunt, ad quem accedentes ii, qui deliquerant, delicta propria fatebantur &c; *ita autem, antiquos, quos dixi, epiſcopos, ut publicè & quaſi in theatro peccata presbytero pœnitentiario panderentur, voluiſſe dilucidè ſignificatur.*

qui, non quod Nicephorus, ſed quod Caſſiodorus è Sozomeni

E

F

44 *Verùm hæcne, quam Caſſiodorus ſuppeditat, an altera, quâ id non voluiſſe epiſcopos, non minùs dilucidè indicatur, num. proximè prægreſſo è Valeſio allegata ac in Nicephoro Calliſto etiam fundata Sozomeni interpretatione eſt ſtandum? Id apparet admodùm dubium, hincque, quod fuerit presbyteri pœnitentiarii, à Sozomeno memorati, munus, ſeu an publicas pœnitentium confeſſiones excipere pœnaſque hiſce publicas injungere ad partes ejus ſpectârit, pro certo nequit edici. Attamen, cùm Caſſiodorus non longè à Sozomeni ætate floruerit, Nicephorus autem annis plus* 800 *Sozomeno ſit poſterior, Sozomeni codex, qui Caſſiodoro vel Epiphanio, qui primus hiſtoriam tripartitam confecit, magis integer & incorruptus, quàm qui Nicephoro, Chriſtophorſono & Valeſio*

ante oculos à ſe habito codice indicat, veroſimiliùs voluerint,

AUCTORE C. B.

ac tertium denique Apollinariſtis conceſſa, ad quam revocandam ſeu ad cœtus hæreticis hiſce iterum interdicendos imperatorem ut inducat, Nectarium vehementiſſimè Gregorius hortatur, conventus agendi facultas. Confer nunc hæc cum duabus mox huc tranſcriptis Theodoſii legibus, certéque non ad harum primam, utpote à Theodoſio, cùm Eunomianorum, Macedonianorum, Arrianorum & Apollinariorum ſacerdotes & miniſtros, per reſcriptum, anno 383 die Septembris tertia datum, ad proprias terras migrare juſſos, Conſtantinopoli adhuc latere intellexiſſet, idcirco dumtaxat, ut hi, indagine curioſiore perquiſiti, ex urbe expellerentur, latam, ſed ad ſecundam, utpote quâ congregationes colligendi ſeu cœtus agendi facultas, epiſcopos faciendi eoſque, qui jam ad dignitatem illam eſſent evecti, epiſcoporum appellatione diſtinguendi auctoritas hæreticis omnibus ac nominatim Apollinariſtis adimitur, ferendam, motum fuiſſe Gregorii epiſtolâ Theodoſium, videbis.

B

eruitur, 388 vel paulo anteriori, conſcriptam, officii monitus,

37 Jam vero, cùm ſic habeat ac duarum dictarum legum prior anno 384, poſterior anno 388 fuerit, ut jam docui, lata, conſectarium ſit, ut Gregorii, quâ è dictis non ad illam, ſed ad hanc ferendam Theodoſius motus fuit, epiſtola, veroſimillimè non ante annum 384, ſed vel ipſo anno 388 vel aliquanto dumtaxat citius fuerit conſcripta. Reponi quidem poteſt, poſteriorem è duabus dictis Theodoſii legibus Theſſalonicæ datam notari eoque Conſtantinopoli jam inde ab anno 387 imperatorem hunc abiiſſe ac proin neceſſe apparère, ut Gregorii epiſtola, utpote quâ ſibi à Nectario exhibitâ Theodoſius, ut dictum, fuerit ad legem illam ferendam motus, non anno 388, ſed anno vel hunc proximè prægreſſo, vel altero etiam anteriori fuerit conſcripta. Verùm quid ni factum eſſe queat, ut Nectarius epiſtolam, à Gregorio Conſtantinopolim ad ſe anno demum 388 miſſam, Theodoſio, etiamſi haud ampliùs Conſtantinopoli tunc, ſed Theſſalonicæ exiſtenti, exhiberi, epiſtolâ etiam, quâ, quod Nectarius petebat, exſecutioni à Theodoſio mandari poſtulârit, adjunctâ, curârit? Utut ſit, fuiſſe epiſtolam illam, ſi non anno 388, anno equidem haud longè anteriori conſcriptam, veroſimile mihi vel ex eo apparet, quod eâ è jam dictis fuerit ad legem, quæ anno 388 data notatur, ferendam inductus, idque vix ulla veri ſpecie dici poſſet, ſi diu, antequam hæc ferretur, ſeu ante annum 388 fuiſſet iſta epiſtola conſcripta.

C

ſtrenuè hæc deinde ille functus, Conſtantinopoli

38 Quod itaque de Nectario, officii per Gregorium Nazianzenum admonito, ex eadem hujus ad illum epiſtola eruitur, id veroſimillimè circa annum 388 contigerit; Nectarium autem id, ad quod a Gregorio illâ excitabatur, veroſimillimè præſtitiſſe, ſuadent præter jam dictam etiam duæ, quarum altera 226, altera 227 à Billio in Gregorii Nazianzeni Operum editione numeratur, ſancti hujus patris epiſtolæ. Hiſce enim, ut ſibi gratificaretur, paratum ſemper exſtitiſſe Nectarium, Gregorius prodit. Nec quæ ſupra num. 9 adduxi, dubitare ſinunt, quin Nectarius poſt monitoriam, quam dixi, epiſtolam a Gregorio acceptam, hæreticis ſeſe ſemper fortiſſimè oppoſuerit. Id quidem qui fecerit ac quæ præterea præclare geſſerit, ſingillatim, ſcriptoribus omnibus antiquis, qui de Nectario loquuntur, parcè tantummodo id facientibus, edicendo non ſum; verùm, etſi ſic habeat, duo tamen adhuc, è fidei etiam probatæ fontibus hauſta, de Nectario præter jam dicta memoranda hic occurrunt. Ab eo, quod tempore præceſſit, duco initium. In Conſtantinopolitana aliiſque Orientalibus eccleſiis presbyter erat, pœnitentiam agentibus præfectus; Nectarius autem hunc in eccleſia Conſtantinopolitana ſuſtulit ſeu abolevit. Ita ſcilicet, additâ etiam, ob quam factum id fuerit, causâ, Socrates & Sozomenus, prior quidem Hiſt. Eccleſiaſt. lib. 5, cap. 19, poſterior verò lib. 7, cap. 16, memoriæ, conſentiente etiam illis Nicephoro Calliſto, produnt. Omnia, quibus Socrates id facit, verba in anteceſſum, poſtea etiam partim, quæ Sozomenus ſuppeditat, in decurſu, cùm id è re judicâro, recitaturus, huc tranſcribo. Verùm, priuſquam id faciam, quandonam circitèr res geſta ſit, è Socrate & Sozomeno definio. D

anno circitèr, ut probatur, 390, presbyteratus pœnitentiariam.

39 Prior, narrato Theodoſii poſt tyranni Maximi cædem ex Occidente Conſtantinopolim reditu, mox ſubjungit: Sub idem tempus presbyteros eccleſiarum, qui pœnitentiæ præerant, placuit aboleri; Sozomenus verò, relato S. Marcelli Apameenſis epiſcopi, qui ad XIV Auguſti diem in Opus noſtrum illatus jam eſt, martyrio, ita deinde proſequitur: Per idem tempus Nectarius, Conſtantinopolitanus epiſcopus, presbyterum illum, qui præpoſitus erat pœnitentibus, primus ex eccleſia ſuſtulit. Cùm itaque Theodoſii poſt Maximi tyranni cædem Conſtantinopolim reditus ſub Tatiani & Symmachi, ut Socrates teſtatur, conſulatu ac proin anno 391, Marcelli vero martyrium anno circiter 389, uti in Opere noſtro loco proximè cit. videre fas eſt, acciderit, conſectarium ſit, ut circa annum 391, Si Socrate, anno autem 389, Si Sozomeno ſtandum ſit, presbyterum pœnitentiarium à Nectario Conſtantinopoli aboleri contigerit. Attamen, cùm phraſis, qua id per idem tempus, quo Marcelli martyrium, eveniſſe Sozomenus ait, latitudinem aliquam, utut non æquè certò ac adhibita à Socrate Phraſis ſub idem tempus, utcumque pati ac proin tam ad annum 390 quàm ad annum 389 extendi poſſe videatur, præſtare mihi videtur, ut poſteriori hoc anno non magis, quàm anno 391, ſed circa annum 390 eventus ille ſignetur, maximè cùm ſic, etſi etiam huic fuiſſet reipſa anno 389 locus, à veritate haud ſimus abituri, nec quidquam, quod vel cum Socrate vel cum Sozomeno pugnet, ſtatuturi. Atque ita quidem tempus, quo circitèr presbyterum pœnitentiarium Conſtantinopoli à Nectario aboleri contigerit, modò utcumque definii; nunc quâ de causâ factum id à Nectario fuerit, Socratem loco ſuprà cit. exponentem, aliaque nonnulla, eò utcùmque ſpectantia, adjungentem audiamus. F

uti à Socrate, certè etiam, ob quam id fecerit.

40 Poſtquam Novatiani, inquit, ſe ab Eccleſia ſejunxiſſent, eò quòd cum illis, qui perſecutione Deciana lapſi erant, communicare noluiſſent, ex illo tempore epiſcopi pœnitentiarium presbyterum albo eccleſiaſtico adjecerunt, ut qui poſt Baptiſmum lapſi eſſent, coram presbytero, ad eam rem conſtituto, delicta ſua confiterentur. Et apud alias quidem ſectas hæc regula etiamnum perſeverat; ſoli verò Homouſiani &, qui cum illis in fide conſentiunt, Novatiani presbyterum pœnitentiæ præpoſitum rejecerunt. Nam Novatiani ne initio quidem ſupplemen-

A mentum hoc admiſerunt. Homouſiani verò, qui nunc eccleſias obtinent, cùm hoc inſtitutum diu retinuiſſent, tandem Nectarii epiſcopi temporibus abrogârunt ob facinus quoddam, quod in Eccleſia commiſſum fuerat. Mulier quædam nobilis, ad pœnitentiarium presbyterum accedens, delicta poſt Baptiſmum à ſe perpetrata ſingillatim confeſſa erat. Presbyter verò præcepit mulieri, ut jejuniis & orationibus continuis vacaret; quò ſcilicet unà cum delictorum confeſſione opus etiam pœnitentiæ conveniens oſtenderet. Progreſſu temporis mulier aliud facinus confeſſa eſt, eccleſiæ videlicet diaconum cum ipſa ſtupri conſuetudinem habuiſſe. Id cùm dixiſſet, diaconus quidem Eccleſia ejectus eſt; populus verò graviter commoveri cœpit. Neque enim ſolum ob ſcelus, quod patratum fuerat, indignabatur, verùm etiam eò quòd labes haud mediocris atque infamia hoc facto adſperſa videbatur Eccleſiæ.

41 Cùm igitur eam ob cauſam eccleſiaſtici homines dicteriis appeterentur, Eudæmon quidam Eccleſiæ presbyter, Alexandriâ oriundus, epiſcopo Nectario ſuaſit, [*adjuncta, hic narratur, ſuſtulit,*] B ut pœnitentiarium quidem presbyterum expungeret; unumquemque verò pro arbitrio & pro animi ſui conſcientia ad Sacramentorum communionem ſineret accedere. Neque enim aliter fieri poſſe, ut Eccleſia ab omni probro libera eſſet. Hæc ego cùm ab ipſo Eudæmone acceperim, Hiſtoriæ huic inſerere minimè dubitavi. Etenim, ut ſæpiùs dixi, omnem curam ac diligentiam eò contuli, ut res geſtas ex iis, qui eas optimè nôrant, condiſcerem, eaſque accuratè perſcrutarer, ne quid à veritate alienum ſcriptis mandarem. Et initio quidem Eudæmoni iſta dixi: Conſilium tuum, ô presbyter, utrùm Eccleſiæ profuerit, an non, Deus viderit. Ceterùm anſam ex eo ſingulis datam eſſe video, ut delicta ſua invicem ampliùs non coarguant, nec obſervent præceptum illud Apoſtoli, quod ita habet: "Nolite communicare „operibus infructuoſis tenebrarum, ſed potiùs redarguite." *Valeſius in hoc, quo presbyter pœnitentiarius Conſtantinopoli à Nectario ſublatus refertur, Hiſt. eccleſiaſt. Socratis caput in ſuis in hanc Annotationibus ita obſervat:* C Nullus eſt locus in Hiſtoria eccleſiaſtica, qui doctorum hominum ingenia magis exercuerit, quàm iſte de presbytero pœnitentiario Conſtantinopoli ſublato. Atque, ut fieri ſolet, quiſque pro cultu ac religione ſua varias ejus loci interpretationes attulit.

42 *Ita ille, ſubdens deinde, quæ potiſſimùm in controverſia iſthac diſcutienda atque obſervanda arbitretur; verùm cùm de presbytero pœnitentiario, Conſtantinopoli ſublato,* [*ſicque, cùm officii à presbytero illo ſecundum antiquorum,*] *hìc dumtaxat, prout id factum ad* Nectarium *ſpectat, tractemus, quidnam per hoc ac proin confeſſionemne, an pœnitentiam & qualem* Nectarius *ſuſtulerit, itemque an laudem, an reprehenſionem fuerit id faciendo promeritus, nobis præcipuè examinandum. Ut rem ipſam jam nunc aggrediamur, quidnam igitur fecit presbyterum pœnitentiarium abolendo* Nectarius? *A tempore, quo Novatiani ab Eccleſia, quod circa ſec. tertii medium eſt factum, ſeſe ſejunxère, presbyterum quemdam, qui pœnitentibus præeſſet, in ſingulis eccleſiis fuiſſe ſtatutum Socrates verbis proximè huc tranſcriptis ſub initium non obſcurè prodit. Non parum itaque, ut, quid presbyterum pœnitentiarium abolendo* Nectarius *egerit, definiri queat, officii ſeu muneris, quod presbyter ille obibat, conferet notitia. In hanc itaque ante omnia hìc inquiramus. Sozomenus Hiſt. eccleſiaſticæ lib. 7, cap. 16 ex interpretatione Valeſii ſic ſcribit:* Cùm in nullo penitus peccare divinioris cujuſdam naturæ ſit & humanâ præſtantioris; pœnitentibus verò, etiamſi ſæpius deliquerint, veniam dare Deus præceperit; cúmque in petenda veniâ peccatum neceſſariò confiteri oporteat, grave ac moleſtum ab initio viſum eſt ſacerdotibus, tanquam in theatro, circumſtante totius eccleſiæ multitudine, crimina ſua evulgare.

43 Itaque ex presbyteris aliquem, qui vitæ integritate ſpectatiſſimus eſſet, & taciturnitate ac prudentiâ polleret, huic officio præfecerunt; ad quem accedentes ii, [*qui, non quod Nicephorus, ſed quod Caſſiodorus è Sozomeni*] qui deliquerant, actus ſuos confitebantur; ille verò pro cujuſque delicto, quid aut facere ſingulos, aut luere oporteret, pœnæ loco indicens, abſolvebat confitentes, à ſeipſis pœnas E criminum exacturos. *Nicephorus Calliſtus Hiſt. eccleſiaſt. lib. 12, cap. 28 in textu, qui huic Sozomeni textui reſpondet, eidem etiam ad amuſſim quantum ad ſubſtantiam conſonat, idemque de Chriſtophorſono dicendum; ut ſpectatis Græcis, quæ Nicephoro, Chriſtophorſono & Valeſio præluxère, Sozomeni exemplaribus, publicè quaſi in theatro recitari peccata, primos Eccleſiæ ſeu ob jam dicta eos, qui, hæreſi Novatiana exorta, floruère, epiſcopos noluiſſe, ſit credendum. Verùm Caſſiodorus in Hiſtoria tripartita à tribus jam memoratis Sozomeni interpretibus non parum diſcrepat itaque hujus jam recitata verba reddit:* Quoniam omnino non peccare, divinum, & ultra humanam naturam eſſe cognoſcitur, peccantibus autem & pœnitentiam agentibus veniam Deus dari præcepit; qui verò confiteri refugiunt, majus peccatorum onus acquirunt, propterea viſum eſt antiquis pontificibus, ut velut in theatro, ſub teſtimonio eccleſiaſtici populi, delicta pandantur; & ad hanc rem presbyterum bonæ converſationis ſervantemque F ſecretum ac ſapientem virum ſtatuerunt, ad quem accedentes ii, qui deliquerant, delicta propria fatebantur &c; *ita autem, antiquos, quos dixi, epiſcopos, ut publicè & quaſi in theatro peccata presbytero pœnitentiario panderentur, voluiſſe dilucidè ſignificatur.*

44 *Verùm hacne, quam Caſſiodorus ſuppeditat, an altera, quâ id non voluiſſe epiſcopos, non minùs dilucidè indicatur,* [*ante oculos à ſe habito codice indicat, veroſimiliùs voluerint,*] *num. proximè prægreſſò è Valeſio allegata ac in Nicephoro Calliſto etiam fundata Sozomeni interpretatione eſt ſtandum? Id apparet admodùm dubium, hincque, quod fuerit presbyteri pœnitentiarii, à Sozomeno memorati, munus, ſeu an publicas pœnitentium confeſſiones excipere pœnaſque hiſce publicas injungere ad partes ejus ſpectârit, pro certo nequit edici. Attamen, cùm Caſſiodorus non longè à Sozomeni ætate floruerit, Nicephorus autem annis plus 800 Sozomeno ſit poſterior, Sozomeni codex, qui Caſſiodoro vel Epiphanio, qui primus hiſtoriam tripartitam confecit, magis integer & incorruptus, quàm qui Nicephoro, Chriſtophorſono & Va-*

AUCTORE C. B.

teſio præluxit, veroſimiliter exſtiterit. Quare Sozomeni per Caſſiodorum interpretatio, quâ, ut publicè veluti in theatro peccata panderentur, voluiſſe antiquos epiſcopos, ſignificatur, ejuſdem Sozomeni per Valeſium, quâ indicatur contrarium, interpretationi, utut etiam in Nicephoro fundatæ, præferenda videtur, maximè cùm ei etiam Joannes Chryſoſtomus, utpote qui Hom. 5 de incomprehenſibili natura Dei, Hom. 4 de Lazaro, Hom. 8 de pœnitentia & Hom. de Publicano in cap. 18 Lucæ, apertè ad Nectarii *proximi ſui in ſede Conſtantinopolitana deceſſoris factum priſcæque epiſcoporum conſtitutionis abrogationem alludens, jam non opus eſſe, ut peccata quaſi in theatro pandantur, ubique repetat, non obſcurè ſuffragetur. Et verò peccata ſaltem publica (neque enim, ſi & occulta fuiſſent vulganda, presbyter pœnitentiarius ſecretorum tenax & taciturnus eſſe debuiſſet) à pœnitentibus vel ſponte ſua vel è presbyteri pœnitentiarii, cui ea fuiſſent confeſſi, mandato publicè & quaſi in theatro fuiſſe pandenda, è Socrate* B *& Sozomeno, quibus & Nicephorus addi poteſt, fas eſt colligere.*

epiſcoporum conſtitutionem, Bellarmini verbis

45 *Dum enim* Nectarium, *quòd presbyterum pœnitentiarium ſuſtulerit, reprehendunt, indicant id ſeſe facere, primò quidem quod, eo ſublato, non poſſint ampliùs homines invicem peccata arguere juxta illud Apoſtoli:* Nolite communicare operibus infrugiferis tenebrarum, ſed ea potiùs arguite; *deinde verò, quod, ſublato publicæ confuſionis fræno, tum plura ac majora fierent, quàm olim, peccata: quæ cauſæ indubiè requirunt, ut peccata ſaltem publica fuerint à pœnitentibus vel ſponte ſua vel presbyteri pœnitentiarii, ab epiſcopis olim conſtituti, cui hæc fuiſſent confeſſi, mandato publicè coram populo declaranda. Bellarminus Diſputationum de controverſiis Chriſtianæ fidei tom. 3, lib. 3 cap. 14 hiſce aliiſque, quæ ad hoc argumentum ſpectant, fuſiùs expoſitis, duo primùm, quæ eò etiam faciunt, videlicet non occulta, ſed publica dumtaxat peccata confeſſioni publicæ antiquos epiſcopos per ſuam de presbytero pœnitentiario conſtitutionem ſubjeciſſe, huncque* C *non omnibus fidelibus, qui quocumque modo pœnitentiam agebant, ſed ſolis publicis pœnitentibus præpoſitum fuiſſe, luculentiſſimè probat ac deinde ita proſequitur:* Ex his, quæ hactenus dicta ſunt, colligimus, conſtitutionem epiſcoporum, de qua hiſtorici (*Socrates nimirum, Sozomenus & Nicephorus locis ſuprà citt.*) loquuntur, id ſolum complexam, ut, qui publicè lapſi eſſent poſt Baptiſmum, ii ad ſacram Euchariſtiam non accederent, niſi presbytero pœnitentiario privatim omnia peccata ſua confeſſi eſſent & deinde ad ejus arbitrium publicè coram cœtu Eccleſiæ peccata publica detexiſſent & pœnitentiam publicam egiſſent.

hic expoſitam, monendi, partes hic memoratæ exſtiterint,

46 Quam conſtitutionem Socrates rectè vocat appendicem additam ad veteres canones; nam ante exortam hæreſim Novati, nemo cogebatur certum presbyterum adire, neque peccata ulla publica confiteri. Conſueverant quidem aliqui juxta conſilium ſacerdotis, cui peccata omnia confeſſi fuerant, aliqua graviora & publica publicè confiteri, ut ex Origene cognoſci poteſt Hom. 2 in Pſalm. 37, tamen, ut dixi, non tenebantur, ſed ſatis erat, peccata omnia privatim confiteri & pœnitentiam privatam vel publicam juxta ſacerdotis imperium agere. D Cæterùm poſt Novati hæreſim excitatam placuit epiſcopis aliquid addere, ne Novatiani catholicos reprehendere poſſent, quòd nimis facilè lapſos ad communionem admitterent. *Ita, qualis fuerit, quâ pœnitentibus presbyter pœnitentiarius poſt exortam Novati hæreſim fuerit præfectus, epiſcoporum antiquorum conſtitutio, exponit laudatus Bellarminus; cùm autem, quæ de hac ait, vero ſanè ſint quàmſimillima, inde modò, presbyteri pœnitentiarii, ut eorum, qui poſt Baptiſmum lapſi eſſent, ſecretas confeſſiones exciperet iiſque vel publicam delictorum aliquot publicorum coram Eccleſiæ cœtu confeſſionem vel aliam publicam pro occultis etiam, ſi id expedire arbitraretur, criminibus pœnitentiam injungeret, partes exſtitiſſe, vero etiam evadit ſimillimum.*

harumque non aliter, quàm quæ ſcandalo occaſionem dederant, abolitæ ſint,

47 *Verùm haſne omnes presbyterum pœnitentiarium tollendo abrogavit* Nectarius? *Cùm cauſa, ob quam presbyterum hunc ſuſtulerit, diaconi cum muliere crimen hujuſque cum ingenti populi ſcandalo publicatio, Socrate & Sozomeno teſtibus, exſtiterit, haud dubiè eas dumtaxat officii, à presbytero illo obeundi, partes, quæ crimini hujuſque publicationi ac proin & ſcandalo graviſſimo occaſionem dederant,* Nectarius *abrogârit. Verùm quænam partes illæ exſtitêre? Sozomenus loco ſuprà cit. ſic ſcribit:* In Conſtantinopolitana .... eccleſia certus presbyter conſtitutus erat, qui pœnitentibus præeſſet, donec matrona quædam nobilis ob peccata, quæ confeſſa fuerat, juſſa ab hoc presbytero jejunare ac Deum ſuppliciter orare; dum hujus rei causâ in eccleſia moraretur, à diacono ſe ſtupratam eſſe prodidit. Quo cognito, plebs omnis vehementer ſuccenſuit, eò quòd contumelia illata eſſet eccleſiæ; nec mediocri probro expoſiti erant ſacri ordinis viri. *Dum itaque matrona, de qua hic ſermo, diutiùs in eccleſia, quò pœnitentiam publicam, à presbytero pœnitentiario ſibi injunctam, impleret, moraretur, diaconus hac occaſione patravit cum illa flagitium; id autem è publica mulieris iſtius confeſſione ad populi aures pervenit. Etſi enim peccatum eſſet occultum, neque presbyter, ut populo illud* F *patefaceret, ei mandâſſet, ipſa tamen, cùm alia peccata, quæ publica erant, publicè, ut veroſimile apparet, ſeu è presbyteri mandato ſeu ſponte ſua confiteretur, longiùs, quàm par eſſet, progreſſa, fuit & illud peccatum ex devotione indiſcreta confeſſa; ut id, quod pœnitentiæ publicæ occaſione fuerat patratum, confeſſionis publicæ occaſione publicum ſit factum.*

publicam & pœnitentiam & confeſſionem, non ceteram.

48 *Re porrò ad* Nectarium *delata, primò hic quid ageret, incertus, poſtea, accepto, ut Socrates ait, à presbytero Eudæmone, conſilio, presbyterum pœnitentiarium abrogavit, ſicque ſimul publicam & pœnitentiam, cujus occaſione turpe diaconi cum muliere flagitium fuerat patratum, & confeſſionem, cujus occaſione populo id, tumultu inde contra clerum exorto magnaque infamiæ nota ordini ſacerdotali inuſta, innotuerat, abolevit. Aſt, an nihil præterea presbyterum pœnitentiarium abolendo fecit* Nectarius? *Fuiſſe etiam ſimul & privatam ſeu auricularem confeſſionem & privatam itidem pœnitentiam à* Nectario *abrogatam, contendit Calvinus; verùm, ait loco ſuprà cit.*

A *cit. Bellarminus*, Nectarius nec abrogavit, nec abrogare potuit confeſſionem & pœnitentiam privatam. Quare, quod ſcribunt Socrates & Sozomenus, permiſſum eſſe à Nectario, ut unuſquiſque ſecundum conſcientiam ſuam ad ſacra myſteria participanda accederet, non ſignificat, permiſſum eſſe fidelibus, ut ſine confeſſione & judicio ſacerdotis ſacræ menſæ participes fierent; ſed ut non cogerentur adire publicum Eccleſiæ tribunal, verùm ipſi conſcientiæ ſuæ rationem haberent, & ſiquidem ſine peccato mortali eſſent, ad communicationem divinorum myſteriorum tutò accederent; ſin autem, unum ex presbyteris eligerent, cui privatim peccata ſua confiterentur. *Socratis verba, quæ ita exponenda Bellarminus ait, num. 41 tranſcripta huc jam ſunt; Sozomeni vero, quæ hiſce reſpondent, ſequentia hæc ſunt:* Cúmque nonnulli conſilium ei (*Nectario nimirum*) dediſſent, ut unicuique, prout ſibi conſcius eſſet, ac fiduciam ſui haberet, ad ſacrorum myſteriorum communionem accedendi liberam faceret poteſtatem, presbyterum, qui
B agendæ pœnitentiæ præerat, abolevit.

ad argumenta, è Bellarmino hic adducta, evincunt.

49 *Hac porro ſimiliaque Socratis verba eo, quem verbis jam datis Bellarminus aſſignat, ſenſu eſſè intelligenda, nec à* Nectario *confeſſionem privatam ſeu auricularem fuiſſè abrogatam, probant, quæ mox is ſcriptor ſubjungit, argumenta diverſa. Quatuor præcipua ipſiſmet ejus verbis lectori ob oculos pono.* Non ſuſtulit, *ait*, Nectarius, niſi appendicem (*epiſcoporum ſcilicet antiquorum jam ſuprà num. 45 & ſeq. expoſitam conſtitutionem*) ad veteres canones, quæ acceſſerat initio hæreſis Novatianæ, illa autem appendix, ut jam ſatis oſtendimus, ad publicam tantum pœnitentiam pertinebat. Deinde non ſuſtulit Nectarius, niſi id, quod neceſſarium erat ad ſedandum populi tumultum ex occaſione detecti illius flagitii, *à muliere ſcilicet, quæ id prodiderat, & eccleſiæ diacono commiſſi*, excitatum; ad hoc autem ſatis ſuperque erat, de medio tollere confeſſionem & pœnitentiam publicam; neque enim ex confeſſione pœnitentiaque privata ullus tumultus exoriri poterat. Tertio poſt Nectarii tempora manſit ſemper in eccleſia Græca uſus con-
C feſſionis privatæ, ut perſpicuum eſt ex Chryſoſtomo, Nicephoro, Chartophylace, Concilio Trullano aliiſque teſtimoniis ſuprà citatis. Nulla autem hiſtoria refert, ab ullo epiſcopo vel concilio revocatum eſſe ac retractatum id, quod Nectarius fecerat: non igitur abrogaverat ille confeſſionem privatam. Quarto Sozomenus, qui fuſius hiſtoriam iſtam conſcripſit & quem adverſarii potiſſimùm citant, affirmat, Deum ipſum præcepiſſe, ut pœnitentibus venia daretur, & neceſſariam eſſe confeſſionem: idem autem Sozomenus non reprehendit Nectarium, ut everſorem juris divini, ſed tantùm dubitanter & modicè illum carpit, quòd occaſionem ſuſtulerit peccata invicem arguendi. Neque ullus alius ſcriptor in tot annorum centuriis Nectarium accuſavit, quod certè multi feciſſent, ſi rem tam neceſſariam & ab apoſtolorum temporibus in eccleſia frequentatam ipſe unus epiſcopus abrogare tentaſſet.

50 *Talia ſunt, quæ Bellarminus in rem ſuam allegat, argumenta quatuor præcipua, hæcque certe, non privatam ſeu auricularem, ſed publicam dumtaxat confeſſionem juxtà ac pœnitentiam à* Nectario *fuiſſè abrogatam, dilucide evincunt; verùm, cùm* Nectarius *equidem, quòd id fecerit, à Socrate & Sozomeno, ut apparet, carpatur, meritòne, an immeritò id ab hiſce fiat ac proin laudemne, an vituperium id faciendo fuerit promeritus, modò indagandùm. Sozomenus, quomodo & quam ob cauſam in eccleſia presbyter, qui pœnitentibus præerat, fuerit ſublatus, loco ſuprà cit. narraturus, primumque deinde, qui id fecerit, exſtitiſſe* Nectarium, *præfatus, mox ſubjungit, hujus exemplum epiſcopos propemodum univerſos poſtea eſſe ſecutos; quòd ſi autem, non laudari, ſed jure merito carpi confeſſionem & pœnitentiam publicam abrogando meruiſſet, quis facilè, quæſo, futurum fuiſſe, ut ejus exemplum omnes ferè epiſcopi poſtea ſequerentur, in animum inducat?*

Auctore C. B. confeſſionem auricularem, abrogavit, cùmque Sanctus, qui à Socrate & Sozomeno

51 *Imprudentiæ quidem idcircò inſimulandum* Nectarium, *Tillemontius tom. IX Monum. eccleſiaſt. pag. 488 exiſtimavit; verùm ſi ſcriptori iſti aſſentiendum hac in re ſit, imprudentiæ quoque, quod nemo dixerit, univerſi ferè epiſcopi,* Nectarii, *ut dictum, exemplum poſt ſecuti, fuerint inſimulandi. At vero presbyterum pœnitentiarium abolendo non imprudenter, ſed prudenter potius egiſſe* Nectarium, *oſtendunt, quæ jam ſubdo. Poterat ille injungere reque etiam ipſa ſubinde pœnitentibus injungebat, ut, quæ in confeſſione declarabant delicta, ea publicè coram populo vulgarent; cùm ita autem fieret, ut non paucos magnorum criminum reos reperiri inter catholicos atque orthodoxos gentiles etiam atque hæretici cernerent, non modica hinc Eccleſia Dei aſpergebatur infamiâ prudenterque proinde, vel ut hoc malum averteret, presbyteri Eudæmonis, qui, niſi presbyter pœnitentiarius aboleretur, eccleſiam omni probro (Socratis verba num. 41 huc tranſcripta videſis) liberam eſſe non poſſe cenſebat, conſilium ſecutus* Nectarius *presbyterum illum ac proin & quibus hic pro munere ſuo præſidebat, publicam confeſſionem & publicam itidem etiam occultorum (neque enim publica pro delictis quibuſcùmque publicis pœnitentia in uſu eſſe poſt* Nectarii *decretum deſiit) criminum pœnitentiam abrogavit.*

meritò ob id, quod ſic fecit, fuiſſe carpendus haud videtur.

E

F

52 *Ad aliud modò, quod, ut dixi, hic adhuc de* Nectario *memorandum occurrit, progrediamur. Inter SS. Apoſtolorum & Conciliorum Canones, à Theodoro Balſamone Commentariis illuſtratos, pag. 761 & duabus ſeqq. extat & ſynodi, Conſtantinopoli in Bagadii & Agapii, qui ambo Boſtrorum in Arabia epiſcopatum ſibi vindicabant, cauſa celebratæ, ſeſſio; in hac autem, cui & interfuit & præſedit* Nectarius, *Bagadii, in cujus locum electus fuerat Agapius, depoſitionem haud fuiſſè legitimè à duobus tantummodo epiſcopis factam, fuit à ſynodi patribus, non parùm ad id conferente* Nectario, *pronuntiatum. Ceterùm ſynodus iſthæc fuit anno, uti è Chronicis, quas in capite præfert dicta ſeſſio, notis liquet, 394 celebrata, nec diu admodùm poſt illam in vivis adhuc ſuperſtes fuit* Nectarius. *Anno enim 397, die* XXVII *Septembris, ut ſequentibus his verbis,* Nectarius Conſtantinopolitanus epiſcopus extremum diem obiit, Cæſario & Attico conſulibus, qui 10 Calendas Octobris, *Socrates lib. 6, cap. 2 docet, exceſſit è vivis.*

ſynodo poſt, in Bagadii & Agapii cauſa celebratæ interfuiſſet, anno 397 obiit.

AUCTORE J. B. F.

D

DE S. GERMANO EPISCOPO VESONTIONENSI IN COMITATU BURGUNDIÆ

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Sancti memoria in Faſtis ſacris, cultus eccleſiaſticus, Acta edenda, tempus obitûs.

CIRCA ANNUM CCCCVII. *Sanctus, qui Faſtis ſacris hic memorati inſcribitur.*

VEſontio, *quæ, in antiquis Provinciarum & Civitatum Galliæ Notitiis maxima Sequanorum metropolis habita, archiepiſcopalis in comitatu Burgundiæ urbs eſt, inter illuſtres ſuos epiſcopos recenſet* S. Germanum, *martyrii etiam coronâ clarum. Dominus Dunod de Charnage, regius profeſſor Veſontionenſis, Hiſtoriæ Veſontionenſis, quam anno 1750 publici juris fecit, tom. 1, pag. 34 refert, Sanctum in antiquis epiſcoporum ejuſdem diœceſis Catalogis nominari, celebremque ejus eſſe in dictæ eccleſiæ Martyrologiis hoc die memoriam. Certè tum in antiquo Ms. Uſuardi Martyrologio, ad eccleſiarum Alſatiæ & Burgundiæ uſum aucto, ſequentia leguntur:* Biſuntiæ S. Germani, epiſcopi & martyris. *Accedunt porrò Uſuardino iſti Auctario Molanus, Caſtellanus, & in Generali ſuo Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non ſunt, Catalogo Ferrarius. Ac hi quidem, quibus etiam, quod paucis dumtaxat hiſce verbis,* Veſontione in Galliis ſancti Germani, epiſcopi & martyris, *Sancti hodie meminit, Martyrologium Romanum hodiernum jungi debet, breviſſimè hodie* Germanum *commemorant; Miræus autem in Faſtis Belgicis & Burgundicis id facit prolixiori etiam adhibito ſequenti elogio:* IX Octobris, S. Germani epiſcopi XII Biſontini. Is apud Grandiſontem (oppidum id temporis nobile, nunc in vicum redactum, quarto lapide à Veſontione) circa annum 396 ab Arianis, quos bonus Præſul urbe Biſontina ejecerat, eſt interfectus. Quieſcit Palmæ (quod oppidum decimo lapide à Veſontione diſtat) in monialium cœnobio, quod à S. Deſiderato XI epiſcopo inchoatum S. Germanus perfecerat. *Sauſſayus Martyrologii Gallicani parte 2 Sancti annuntiationi ipſa etiam ejuſdem Acta ex Chiffletii Veſontione excerpta, ſed comptiori ſtylo reddita ac ad elogii formam redacta ſubjungit; verùm, cùm Faſti ſacri modo memorati, quibus* Germanus *exſtat inſcriptus, ſeculo X antiquiores ſeu claſſici non ſint, eccleſiaſticumque adeo ejus cultum haud probent, juverit hic, priuſquam de Actis illis aliiſque ad Sanctum noſtrum ſpectantibus ſermonem inſtituam, lectori ob oculos poſuiſſe, quæ,* Germanum *cultu eccleſiaſtico jam à longiſſimo tempore in eccleſia Veſontionenſi fuiſſe gaviſum, ſibique adeo locum in Opere noſtro vindicare, dilucidè evincunt.*

C

cultus eccleſiaſticus

2 *In Muſeo noſtro aſſervatur antiquum in membrana Ms dictæ eccleſiæ Veſontionenſis Breviarium, in quo de* S. Germano *novem lectionum, ſed ex communi accipiendarum, præſcribitur Officium. Adhæc aliud etiam anno 1590 typis excuſum penes nos exſtat ejuſdem eccleſiæ Breviarium, in quo Sanctus novem lectionum, quarum tres ei propriæ ſunt, Officio honoratur. Haſce, quæ & Vitæ ejus compendium exhibent, hic ſubjicio.* Lectio IV. Germanus Biſuntinenſis epiſcopus, Deſiderati ſucceſſor, nihil niſi moleſtias & labores expertus eſt in eo munere. Tantæ perfectionis erat, ut ſit uſus ſæpe numero in ſacris miniſterio Angelorum. Convertit multos homines ab idololatria & hæreticos ad fidem eccleſiæ reduxit. Lectio V. Antequam fieret epiſcopus, jam fuerat confeſſor coram tyranno examinatus, factus quoque epiſcopus non ſemel tantùm, ſed ſepties ad tribunal præſidis pertractus, ſemper in Chriſti veri Dei confeſſione permanſit. Hæreticos autem in concionibus acriter oppugnabat: quamquam illi ut aſpides obturarent aures ſuas, ne audirent verba Incantantis. Lectio VI. Erat tunc temporis quarto ab urbe milliario oppidum munitum mœniis & turribus nomine Grandiſons. Eò loci convenire ſolebant hæretici ad ſua conciliabula, auctoritatem Epiſcopi metuentes. Ex hoc loco igitur egreſſi, cùm aliquando Germanus ſerò ex prædicatione reverteretur, & in eccleſia vici cujuſdam proximi, orationis causâ, ſubſtitiſſet: hæretici per inſidias Epiſcopum ſuum orantem ſagittis confodiunt, caput etiam gladio abſcindunt. Sepultus eſt Palmæ in eccleſia Sanctimonialium, quam ipſe fundaverat.

E

F

gesta,

3 *Nec tantùm duo antiqua eccleſiæ ſeu archidiœceſis Veſontionenſis Breviaria jam laudata, ſed & veneratio, cujus initium nemo facilè determinet,* S. Germani *reliquiis ibidem exhibita, eccleſiæque ſub ejus nomine Deo erectæ, quarum ætatem nuſquam aſſignatam invenio, fuiſſe jam à longiſſimo tempore honores, Sanctis deferri ſolitos, Sanctum noſtrum in dicta archidiœceſi adeptum, argumento ſunt indubitato. Joannes Jacobus Chiffletius in ſua Veſontione parte 2, pag. 58 refert, in Balmenſi archidiœceſis ejuſdem nobilium Virginum abbatia, vulgo* Baume les Nonnes, *quæ cognomine oppidum Galliæ in comitatu Burgundiæ, ad Dubim fluvium, 4 leucis ſupra Veſontionem Montem Pelicardum verſus celebre reddit, ſacra* S. Germani *oſſa piè aſſervari. Huic con-*

A conſentiens Dunodus in Hiſtoria Veſontionenſi tomo 1, pag. 34, quam anno 1750 ab eo editam diximus, ſic ſcribit: ipſius (S. Germani videlicet) ſacræ reliquiæ, corpus ſcilicet in pervetuſta theca lignea, & caput in argentea incluſa in eccleſia monaſterii Balmenſis honorificè quieſcunt. *Veſontionenſe proximè laudatum Sancti Officium, ac quæ hodieque in dicto monaſterio perſeverat, antiqua traditio ferunt, S. Germanum, abſoluto martyrio, in eccleſia Balmenſi fuiſſe ſepultum; ſicque ab anno circitèr 407, quem ipſi emortualem fuiſſe infrà videbimus, pretioſo illo pignore gaudere hic parthenon dicitur. Aſt id à verò longè alienum eſſe dicit laudatus Dunodus, contenditque, illud nobilium virginum cœnobium circa annum 763 ducis Garnerii munificentiâ primùm fuiſſe conditum. Adhæc eodem tempore Sancti noſtri reliquias illi duci ab archiepiſcopo Veſontionenſi, ut ſuper illas Balmenſem eccleſiam, prout tunc moris erat, ædificaret, conceſſas fuiſſe, conjectat idem auctor. Dunodi rationes lectoris judicio infrà ſubjiciemus, ubi* B *de hujus monaſterii fundatione, quam à Sancto peractam ipſius etiam Acta ferunt, ſermonem inſtituemus. Bernuinus, qui circa annum 787 Veſontionenſem ſedem occupavit, de ſacro illo corpore quaſdam particulas accepit, illaſque, dum metropolitanam S. Joannis eccleſiam, à fundamentis à ſe inſtauratam, conſecraret, ſimul cum aliis Sanctorum aliquot reliquiis, in maximam illius eccleſiæ aram inſeruit. Hocque ipſum etiam fecit antiſtes Hugo, qui ſec. XI ad mediam ſui partem vergente, floruit, dum Veſontione S. Pauli baſilicam ſolemni ritu dedicaret. Diſco id ex codicibus in Chiffletii Veſontione parte 2, pagg. 92 & 176 editis. Quod modò ad diœceſis Veſontionenſis eccleſias, Deo ſub S. Germani nomine conſecratas, ſpectat, Dunodus haſce, quarum interim ætatem nec ab ipſo, nec ab ullo alio aſſignari reperio, exiſtere numero plures affirmat; cùmque non ſit, cur ei hac in re fides haud adhibeatur, fuiſſe enimverò S. Germano jam à longiſſimo tempore honores, Sanctis proprios, in diœceſi Veſontionenſi delatos, ex omnibus modò de hoc argumento dictis omninò* C *certum atque extra omnem controverſiam poſitum debet videri.*

Habet Acta multis poſt ætatem ſuam

4 *Eccleſiaſtico itaque Sancti cultu jam ſatis ſtabilito, modo ad ejus, quæ, ut dictum, in Chiffletii Veſontione exſtant, Acta ſermonem convertamus, ac primùm, quam fidem, quamve auctoritatem mereantur, examinemus. Acta illa ab auctore, à Sancti ætate multis ſeculis remoto, fuiſſe exarata, vel è ſolo Chryſopolis nomine, quo Veſontionenſem civitatem appellat, apparet indubitatum. Neminem enim latère puto, quantò recentius nomen illud ſit, quàm ut aptari S. Germani tempori poſſit. Hæc dictio, ut notat Hadrianus Valeſius in Notitia Galliarum, Veſontionenſibus medio ævo mirabiliter placuit, poſtquam eos aliquis docuiſſet, in quodam libello Provinciarum ſub* Provincia Sequanorum *ſic haberi:* Metropolis civitas Chryſopolinorum, hoc eſt, Veſontionum; *quod* Chryſopolitanorum *debere legi mox cœpit à ſciolis pleriſque credi ac pro indubitabili veritate haberi. Quare hiſce Actis, niſi in iis, quæ biographum è monumentis fide dignis hauſiſſe conſtiterit, haud multum fidei videtur adhibendum.*

AUCTORE J. B. F. ſeculis ſcripta.

5 *Dominus Perreciot in Hiſtoria Eccleſiaſt. diœceſis Veſontionenſis apprimè verſatus, regiique ærarii Veſontione conſiliarius, à quo per amicum quadam de S. Germano documenta popoſceram, nuper reſcripſit, nihil præter jam edita à Chiffletio Acta reperiri; tamen de illis, quid ſentiat, libenter ſe communicare. Autumat laudatus vir, hanc apud Chiffletium lucubrationem, ſicut & primorum dictæ diœceſis Archiepiſcoporum Acta à Ternatio antiſtite, qui anno 675 floruit, fuiſſe compoſitam, ſeu potiùs ex hujus antiſtitis Chronico ſollicita Hugonis I cura, qui Veſontionenſi metropoli anno 1040 præfuit, fuiſſe excerptam. At licèt, ſedulo Hugonis ſtudio, qui ex antiquis monumentis deceſſorum ſuorum præclara facta ſcriptis conſignâſſe dicitur, Sancti noſtri etiam Acta poſteritati fuiſſe tradita, plauſibilibus rationibus probabile (quod præſtitum nondum eſt) efficeretur; hæc tamen, quod ab imbecilli biographo imperitè poſt interpolata, atque inconcinnè fabulis ſint adaucta, haud multum fidei auctoritatiſque apud ſani judicii homines, niſi in illis aſſerta aliundè probentur, ſibi conciliatura puto.* E

Hæc, utut in quibuſdam fabuloſa,

6 *Eruditiſſimus Dunodus, qui citato ſuprà libro Archiepiſcoporum Veſontionenſium Catalogos, Vitaſque Commentariis illuſtravit, de Sancti Vita quid ſentiat, exponit ſermone Gallico, quem Latinè ſic reddo:* In ipſius (S. Germani *ſcilicet*) Officii eccleſiaſtici Lectionibus legimus, Sanctum ad præſidis tribunal pertractum, ſemper in veri Dei confeſſione permanſiſſe: legimus etiam, ipſum ſagittis confoſſum, in oppido Grandiſonte gladio cervicem ſubjeciſſe. Quæ omnia, inquit, ex ipſius Vita in abbatia Balmenſi aſſervata, & à Jacobo Chiffletio edita, hujus Officii editores deſcripſerunt. His exceptis, reliqua in dictis Actis contenta fabulis ſcatent, nullamque fidem merentur. *Hæc Acta in quibuſdam commentitia eſſe lubens fateor. Quis enim ad aniles fabulas non reducat prodigium, quo S. Germani cadaver ſeſe erexiſſe, manibuſque etiam amputatum caput, cui in columbæ ſpecie Spiritus Sanctus inſidebat, ſeptem leucarum ſpatio, trémente interim terra, muriſque oppidi Grandiſontis atque turribus cadentibus, geſtâſſe fingitur? Hanc capitis geſtationem biographus ex eo certè aſſeruit, quod ſanctum Martyrem cervicem in manibus portantem, ad ſignificandum ipſius mortis genus, depictum viderit. Cùmque Sancti corpus in eccleſia monaſterii Balmenſis honorificè quieſcere cerneret, fabulam novo adjuncto adornare ſtudens, ſcripſit, Sanctum à Grandiſonte oppido, martyrii loco, uſque ad dictum cœnobium, caput amputatum præ manibus ferentem, iviſſe. Quæ commenta, à Chiffletio fruſtrà propugnata, in Officii lectionibus ſuprà tranſcriptis citati Breviarii editores meritò omiſerunt.* F

rectè tamen à S. Germano, uti hic

7 *Inſpiciamus modò, qua impulſus ratione Dunodus in fabularum numero reponat, Balmenſe nobilium virginum monaſterium à Sancto, ut Acta ferunt, fuiſſe conditum; & an eruditiſſimi Mabillonii legem, quam conſtanter ſequendam in Hiſtoriæ Veſontionenſis editione prima anno 1735 ſibi propoſuit, haud infregerit:* Si falſo, *inquit Mabillonius,* aſſentiri turpe eſt, cavère debemus, ne alio extremo vitio circumveniamur; neque enim veritas minus religionis meretur, propter circum-

ſuſos

AUCTORE J. B. F.

D

fuſos errores. *Laudatum Dunodum ratiocinantem audiamus.* Argumentum, *inquit*, maximè idoneum ad probandum ſanctum Germanum (*qui circa annum* 407, *ut ſtatim videbimus, obiit*) dictum cœnobium non erexiſſe, ſuppeditat nobis anonymus Vitæ S. Romani, ſeculo 6 ſcriptæ, auctor, dum aſſeverat, ante monaſterii S. Claudii fundationem, *quæ, ut fatetur Dunodus, circa annum* 430 *à S. Romano* (*de quo vide Opus noſtrum ad diem* 28 *Februarii*) *peracta eſt*, in Provincia Sequanorum nullum monaſterium exſtitiſſe. *Biographi illius verba accipe* : Ante Romanum nullus monachorum intra provinciam Sequanorum religionis obtentu, aut ſolitariam, aut conſortialis obſervantiæ ſectatus eſt vitam. *Proinde veriſimile fieri vult Dunodus, nullum etiam ante illud tempus parthenonem in dicta provincia exſtitiſſe. At unde id conſectarium fieri contendit? ullane umquam lex, prius virorum quàm mulierum monaſteria erigenda eſſe, præcepit? An præterea facta in Hiſtoria conſignata argumentis è probabilitate ductis evertuntur? Acta* S. Germani *expreſſis terminis ferunt, ipſum Balmenſe cœnobium condidiſſe, quod & alibi, quàm in his Actis ſe legiſſe, Jacobus Chiffletius affirmat* : Id cœnobium, *inquit*, vivente S. Deſiderato (*Sancti noſtri deceſſore*) ædificari cœptum legimus : perfectum deinde à S. Germano, ab eoque piis & Deo conſecratis fæminis attributum. *Similiter in Leontii Vita, qui, fatente Dunodo, anno* 443 *jam plus* 25 *annis eccleſiam Veſontionenſem rexerat, legitur hic virginum cœnobium in monte* Chaudanne *dicto propè Veſontionem ædificaſſe, quod pariter Dunodus, anonymi S. Romani biographi verbis inhærens, negat. En itaque duo monumenta antiqua, quæ clarè tradunt, ante S. Romanum in Sequanorum provincia virginum monaſteria erecta fuiſſe. Facta ita expreſsè in monumentis antiquis ſignata levibus conjecturis nullo modo elevanda videntur. Quod & poſtea ipſe Dunodus ſatis ſenſit; nam in citati Operis editione recentiori anno* 1750, *anonymi S. Romani biographi verbis haud ampliùs nixus, Leontium ſupradictæ abbatiæ fundatorem dixit; ſicque argumentum, quod maximè idoneum, ad negandum S. Germanum unquam parthenonis Balmenſis fuiſſe fundatorem, priùs exiſtimârat, improbâſſe, ac idcirco in recentiori Operis ſui ſuprà laudati editione lectori amplectendum haud propoſuiſſe videtur.*

B

C

8 *Aliud argumentum, quo opinionem ſuam Dunodus tuetur, ac Balmenſe cœnobium tempore Caroli Magni à duce Garnero fuiſſe conditum contendit, repetit ex hiſce, quæ Albericus in Chronico ad annum* 763 *refert, Hugonis à S. Victore verbis* : Iſte dux Garnerus fundavit abbatiam monialium de Balmis, ubi poſitus eſt, & adhuc nobiliſſimam habet ibi ſepulturam. *Certiſſimum eſt, Hugonem de Balmenſi nobilium virginum monaſterio hic loqui; at etiam haud minùs verum eſt, Hugonem fuiſſe allucinatum. Certo alicubi legerat vel audiverat, ducem quemdam* Garnerum *plurima dona huic monaſterio fuiſſe largitum, ibidemque in pulchro mauſoleo quieſcere; cumque Caroli Magni tempore ducem* Garnerum *quemdam exſtitiſſe inveniret, hunc cum duce, plurima dona dicto parthenoni largito, eumdem exiſtimârit, omnemque ipſi honorem adſcripſerit, quem circa annum* 600 *Garnerus ſeu Vuarnarius palatii Burgundici comes, dictum monaſterium, à Wandalis anteà devaſtatum, reædificando reddítibuſque ditando acquiſierat. Chiffletius hic opportunè ad inſtitutum noſtrum ſic ſcribit* : Id cœnobium, vivente adhuc S. Deſiderato, ædificari cœptum legimus : perfectum deinde à S. Germano, ab eoque piis & Deo conſecratis fæminis (quæ poſtea Benedictinum inſtitutum ſequutæ ſunt) attributum; à Wandalis poſtea disjectum, ac deinde circa annum 600 à Vuarnario palatii Burgundici comite reædificatum atque auctum proventibus.

contra Dunodum oſtenditur,

9 *Ex S. Ermenfredi, primi Cuſantienſis abbatis, ſincera & fide digna Vita, in Opere noſtro ad diem* 25 *Septembris edita, quam Egilbertus dictæ domûs abbas, ejuſque monachi ante annum* 732, *ac proin ante Caroli Magni, quæ, quemadmodùm Pagius in Criticis oſtendit, anno* 742 *evenit, nativitatem ſcripſerunt, manifeſtum fit, Balmenſem abbatiam ante annum* 763, *quod Dunodus negat, fuiſſe erectam; nam ibidem Cuſantienſes monachi de illo parthenone, ac ſi ſua ætate jam antiquus haberetur, loquuntur. Citatæ Vitæ caput* 3 *hæc habet* : Sed nec illud ſilendum eſt præcipuè, quod recluſa quædam ſanctimonialis fæmina, quæ erat penes monaſterium virginum Balmam, diſtante à cella eadem plus aut minus millibus ſex, in ipſius (*Ermenfredi*) articulo mortis vocatâ ad ſe miniſtrâ ait : Vade, inquit, citò dic Warnerio vel ſororibus, quia dominus Ermenfredus nunc de hac vita migrat ad Dominum. Nam fuit conſuetudo antiquitùs in præfato monaſterio, ut una ex ipſis, cujus animum Spiritus Sanctus ardentiùs illuſtrâſſet, recluſa haberetur, unà cum ſola tantùm miniſtra. *Æquus lector modo judicet, an Dunodi conjecturæ rationeſque huc in medium adductæ evidenter, ut ipſe contendit, probent, Balmenſe nobilium virginum monaſterium S. Germani munificentiâ non fuiſſe erectum. Judicet, an ex laudati auctoris argumentis conſectarium fiat, Sancti noſtri Acta, antiquamque, quæ hodieque perſeverat, traditionem, dum ipſum Balmenſem abbatiam fundâſſe ferunt, eſſe commentitia.*

parthenonis Balmenſis fundationem aſcribunt.

E

10 *Supereſt, ut nunc in tempus, quo Veſontionenſem ſedem adierit, ipſamque pretioſa in conſpectu Domini morte vacuam reliquerit Sanctus noſter, inquiramus. Decimus tertius in antiquiori archiepiſcoporum dictæ diœceſis Catalogo, in recentiori verò duodecimus, quòd de Ferreoli, quem inter Linum & Maximinum medio loco vetuſtior Catalogus collocat, epiſcopatu non ſatis conſtet, recenſetur. Sancti Acta, ipſum S. Deſiderato ſucceſſiſſe, ita ferunt* : Poſt glorioſum beati Deſiderati ad cælos tranſitum beatus Germanus vir apoſtolicus ..... electus eſt. *At cùm annum S. Deſiderati emortualem nec Acta nec Catalogi diſertè exprimant, ſed tantummodò ipſius mortem circa annum* cccc, *uti in Opere noſtro ad diem* 27 *Julii videre eſt, contigiſſe referant, inde fit, ut annum, quo Sanctus hanc ſedem adierit, pro certo determinare in promptu non ſit. Nec annum, quo vitam hanc mortalem cum immortali* S. Germanus *commutârit, vel ipſamet ejus Acta, vel editi apud Chiffletium laudatumque Dunodum epiſcoporum Veſontionenſium Catalogi aſſignant. Petrus Franciſcus Chiffletius S. J., qui in Illuſtrationibus Claudianis, in Opere noſtro ad diem* VI *Junii editis,*

ex illis & Chiffletio, è quibus, Sanctum circa annum 407 obiiſſe deducitur,

citatos

A *citatos Catalogos commentatus eſt, facto annorum computo, quibus Sancti deceſſores ſucceſſoreſque dictam ſedem occupâſſe, in fide dignis monumentis reperiuntur, ipſius obitûs tempus circa annum 407 retulit, eique conſentientes in Gallia Chriſt. Sammarthani fratres, & Caſtellanus in Mrl. Univerſali, ipſum illo circitèr anno æterna à Deo mercede remuneratum ſcribunt. Cardinalis Baronius ipſum anno 372 ex hac vita migrâſſe haud ſine errore dicit; nam cùm S. Fronimius ſeu Fromimius (cui S. Deſideratus, ac deinde Sanctus noſter ſucceſſerunt) tempore ſummi Pontificis Siricii, qui ab anno 385 uſque ad 398 Eccleſiæ præfuit, vixiſſe in ipſius Actis, in Opere noſtro ad diem x Maii relatis, legatur, emortuale Sancti tempus anno 372, quo nondum erat epiſcopus, non poteſt affigi.*

Epiſcoporum Veſontionenſium Catalogis, uti hic adducta ſuadent,

11 *A laudatis auctoribus diſſentiens Dunodus, Sancti epiſcopatûs obitûſque tempus circa annum 270 eſſe ſtatuendum, ſequentes ob rationes contendit, quas ex his Sancti biographi verbis deducit :* Hic ante epiſcopatum probabilis fuit confeſſor, & in epiſcopatu ſemel B & iterum pro nomine Salvatoris examinatus & dijudicatus. Ex his, *inquit Dunodus*, ſequitur, tunc temporis perſecutorum tribunal extitiſſe, quod Honorii tempore, quo imperante, Sanctum obiiſſe, noſtri Catalogi ferunt, certò non potuit contigiſſe; nam tota Eccleſia & præcipuè Veſontionenſis, Honorio imperii habenas tenente, optata pace jam fruebatur. *At tantùm abeſt, ut Actis his, Sanctum tempore, quo eccleſia Veſontionenſis perſecutionem patiebatur, martyrium ſubiiſſe, conſectarium fiat, ut contrà, tunc religionem Catholicam omninò fuiſſe dominatam, ſatis eadem illa Acta inſinuent; expreſſis enim verbis ferunt, hæreticos ex civitate Veſontionenſi à Sancto pulſos, eamdem in poſterum ingredi haud auſos fuiſſe, atque* S. Germanum *morti à judice non addictum, ſed, illata ab hæreticis ſicariis nece, martyrio fuiſſe affectum. Si* in epiſcopatu, *ut ipſius Acta ferunt*, ſemel & iterum, uſque ſepties pro nomine Salvatoris examinatus & dijudicatus fuerit, *id à provinciæ præſidibus hæreticis vel paganis, graviori in ipſum pœna* C *ſævire numquam auſis, fuerit patratum. Ipſorum hæc circumſpectio, Sanctum ſub Catholicis imperatoribus vixiſſe, ſatis declarat; nam ſi paulo poſt annum 267, & tempore perſecutionis Aurelianæ eccleſiam Veſontionenſem rexiſſet, haud tam ſæpe examinatus & dijudicatus fuiſſet: à primis vicibus ipſius liti finem judices certo impoſuiſſent. Illæ Sancto creatæ moleſtiæ Honorii regno haud repugnant, cui, tunc adhuc minorenni, & plurimùm à Provincia Sequanorum remoto, hujus provinciæ gubernator conſilia ſua diſſimulare facilè poterat.*

ſuffragantur, Commentarioque huic ſunt ſubdenda.

12 *Quæ cùm ita ſint, Sancti noſtri Acta, è quibus ſanè, quod vult Dunodus, conſectarium non eſſe, ex modo allegatis liquet, ſuffragantur etiam ſuprà memoratis, è quibus, Sanctum circa reparatæ Salutis annum 407 ex hac vita migrâſſe, deducitur, Veſontionenſium epiſcoporum Catalogis, adeòque facere, ne hic hiſce unà ſuprà laudatis auctoribus ſubſcribamus, haud debent. Adhæc cùm eadem Acta, Balmenſe Virginum nobilium monaſterium fuiſſe à* S. Germano *fundatum, rectè etiam, ut è ſuprà allegatis palam eſt, memoriæ tradant, luceque proinde haud penitùs ſint indigna, nos ea, è Chiffletii Veſontione excerpta, Commentario huic, Adnotationibus etiam, ubi id res exiget, ſubinde adjunctis, ſubjiciemus, rati ſcilicet, futurum, ut, quamvis fabulis, ut dictum, ſint reſperſa, lectori tamen, qui ſic illa habebit in promptu, nec alio, ſi, ut a ſe conſulantur, quæpiam fortè ratio impulerit, recurrere hunc in finem habebit neceſſe, rem faciamus haud omnino ingratam.* AUCTORE J. B. F.

A C T A,

Auctore anonymo,

E Ms. monaſterii Balmenſis Legendario in Chiffletii Veſontione edita.

E

CAPUT UNICUM.

Eximia Germani ſanctitas, zelus in hæreticos, mors ab his illi inflicta, prodigium hanc ſecutum.

Sanctus, qui dumtaxat adhuc presbyter ſanctitate emicuerat,

POſt glorioſum beati Deſiderati *a* ad cælos tranſitum, beatus Germanus, vir Apoſtolicus, ſignis & prodigiis inclytus, concordante favore populi, aut potius Dei ſpiritu proclamante (vir olim miniſteriis deputatus) aliquando ſacris altaribus ſacerdos electus eſt. Factus ergò presbyter tanta ſanctitate emicuit, ut in Miſſarum ſolemniis, inter manus miniſterium angelicum appareret. Qui etiam tantæ dignitatis faſtigio ſublimatus, multis calamitatibus ac tribulationibus hujus mundi pro Chriſti nomine eſt afflictus. F

factus epiſcopus ſtrenuiſſimè omnes muneris hujus partes explet,

2 Nullis uſus eſt proſperis, cùm omnia adverſa pro Chriſti amore portaret. Hic ante epiſcopatum probabilis fuit confeſſor & in epiſcopatu nihilominus ſemel & iterum, uſque ſepties pro nomine Salvatoris examinatus atque dijudicatus eſt: hic fecit vaſa plurima ſacrata, ſacris altaribus apta: miniſteria quoque ſacra ſolerti induſtria ſancivit: denique ſua prædicatione ac traditione, multos ad credulitatem & baptiſmum Chriſti convertit.

dumque hæreticos inſectatur, ab his,

3 Poſtquam verò prædictam plebem ad verum Dei cultum præfatus Dei Pontifex convertit, & multos à variis languoribus liberavit; hæreticos etiam, qui in ſua civitate Caryſopoli *b* remanſerant, in ſuis prædicationibus graviter impugnabat, & ut eos ad viam veritatis reduceret, modò blandimentis vel exhortationibus; modò increpationibus vel vituperiis corripiebat: ſed quia, dicente ſcriptura: In animam malevolam non intrabit ſapientia, neque cordibus induratis & ſubditis peccatis *c*. Sicut aſpis ſurda contra incantatorem, ita & hæretici

A. Anonymo.

contra prædicationis verbum obturabant aures ſuas & ſicut Judæi in B. Stephanum, ita iſti in B. Germanum dentibus fremebant; &, ſi eum extra civitatem invenire potuiſſent, non minùs, quam Judæi Stephanum, iſti Germanum lapidâſſent.

quos Veſontione Grandiſontem abire compulerat,

4 Erat autem quarto ab urbe milliario quædam civitas, nomine videlicet Grandiſons; in qua quidem civitate multi hæretici confluxerant ad refugium, propter metum beati Germani, qui hæreticos omnes, quos invenire poterat, à civitate & patria exſtirpabat: ibique die & nocte dicti hæretici, ſua iniqua conſilia peragebant. Glorioſus igitur Germanus hæc audiens, de Chryſopoli exiit, & ad civitatem illam perrexit: ad cujus adventum per odium & invidiam exierunt, & ad perſequendum eum adſtipulati ſunt.

inſidiis ibidem appetitur,

5 Quid plura? intenderunt arcum ſuum, ut ſagittarent in occulto Immaculatum *d*, id eſt, inſidiabantur ei, ut eum morti traderent, ſi poſſent: verumtamen quia in aperto nocere non audebant, diſpoſuerunt ei inſidias ponere. Erat enim quidam vicus in civitate, per quem ire & redire ſolebat: & cùm Deus Famulum ſuum illum, veritatis pugilem, donativo gloriæ cæleſtis remunerare vellet, raptus eſt, ne malitia mutaret intellectum ejus, aut fictio deciperet animam ipſius *e*.

ac tandem occiditur:

6 Et verè raptus; nam cùm quadam die à civitate ſerò reverteretur, & per vicum illum, ſicut ſolebat, tranſire vellet, illi miſeri, qui arcum inſidiarum tetenderant, quaſi ſagitta de occultis inſidiarum proſilientes, ſanctum Germanum orantem invenerunt: & dum oraret, audita eſt vox conſolans eum; quod audientes hæretici *f* dicebant: magicam artem eſſe; alii verò dicebant, angelos confortantes: cujus gratiâ converſi ſunt plurimi. Ipſo orante, ſagittaverunt eum & armis ſuis capite privaverunt: ita conſummatus in brevi explevit tempora multa, placita enim erat Deo anima ipſius.

caput ſibi abſciſſum poſt necem arripit, indeque

7 Poſt hæc flexus caput ſuum inter brachia recepit: de quo multi obſtupeſcentes fugerunt. Glorioſus itaque martyr Chriſti Germanus, & ſacerdos Domini dilectiſſimus, inter amplexus caput habens, angelo duce & cæleſti lumine præcedente, progreditur, ſuper caput ſuum ferens Spiritum ſanctum, in ſimilitudinem columbæ. Qui dum de vico exiiſſet, terra tremuit, & ceciderunt muri civitatis illius & turres *g*. Et, qui viderunt hæc omnia, dixerunt: Verè magnus eſt Dominus, qui talia operatur; verè amicus Dei erat hic: & converſi ſunt populi multi.

id manibus geſtans Balmam uſque progreditur.

8 Qui cùm ante eccleſiam beatorum martyrum Ferreoli & Ferrutii *h* acceſſiſſet, inclinavit ſe ibidem & inde pertranſiens circa Chryſopolim à latere deſuper, ad eccleſiam & civitatem ſe inclinans, ſine mora perrexit uſque Balmam, declinavitque ad quandam baſilicam juxta majorem eccleſiam *i*, ibi enim fundaverat ſanctimoniales, ibique obdormivit in Domino Jeſu Chriſto. Cætera miracula causâ brevitatis omittemus: ipſe enim tanta ſanctitate præpollebat, quod etiam ſpiritu prophetiæ plenus erat: omnes morbos à corporibus humanis expellebat, præſtante Domino Jeſu Chriſto, cui eſt honor & gloria in ſæculorum ſæcula, amen.

ANNOTATA.

a *De hoc Sancto in Opere noſtro ad diem 27 Julii actum eſt.*

b *Vide Commentarii prævii num.* 4.

c *Sapient. cap.* 1, ℣. 4 *legitur:* Nec habitabit in corpore ſubdito peccatis.

d *Pſalm.* 63, ℣. 4.

e *Sapient. cap.* 4, ℣. 11.

f *Hæc Acta, cujus ſectæ fuerint hæretici, qui ſancto vitam ademerunt, non exprimunt; cùmque quatuor prima Eccleſiæ ſecula plus quàm* 80 *diverſas hæreſes effuderint, non eſt, cur cum Dunodo, ſicarios hoſce hæreticos Arianiſmo potiùs, quàm omni alia hæreſi infectos fuiſſe, credamus.*

g *Mihi prorſus ignotum eſt, è quo antiquitatis monumento, antiquis geographis ſilentibus, biographus hic hauſerit, Grandiſontem, hodie pagum duabus leucis ab urbe Veſontionenſi diſſitum, olim civitatem turribus muriſque fuiſſe munitam.* Fruſtra, *inquit Dunodus,* in illo pago murorum vel antiqui cujuſdam ædificii veſtigia quæſieris.

h *De iis Sanctis in Opere noſtro ad diem* 16 *Junii, quo coluntur, actum eſt.*

i *Ex his biographi verbis dominus Perreciotus vult conſectarium fieri, hæc Acta ante Balmenſis civitatis conflagrationem, quæ* XII *ſeculo contigit, collecta fuiſſe:* Iſta major eccleſia, *inquit,* certò erat devaſtata nunc eccleſia parœcialis S. Sulpicii, cujus limites, ut nuper fuit repertum, uſque ad civitatis Balmenſis muros ſeſe extendebant: ſicque tunc temporis triplo major erat incombuſtâ abbatiæ Balmenſis eccleſia, quæ ipſi etiam hodie proximè adjacet: ab illo autem incendio ſemper abbatialis multò major S. Sulpicii hodierna eccleſia exſtitit; inde manifeſtum fit, S. Germani Vitam ante illud tempus fuiſſe exaratam.

DE

A AUCTORE C. B.

DE S. SISINNIO PATRIARCHA CONSTANTINOPOLITANO

SYLLOGE.

ANNO CCCCXXVII. *S. Siſinnius, quem ſoli Græcorum Faſti ſacri hîc memorati*

GRæcorum Faſti ſacri, jam ſuprà in S. Nectario num. 10 & 11 relati, qui hodie ut ibidem vidimus, Conſtantinopolitanum hunc patriarcham celebrant, hodie pariter Siſinnium, Conſtantinopolitanum itidem patriarchum, de quo hic modò ſumus acturi, commemorant; etſi autem hi omnes ſeu, ut ſingulos nominatim etiam hic exprimam, Synaxarium Sirmundianum, Græcorum Bibliothecæ Ambroſianæ Menæa Mss., Græcorum itidem magna Menæa excuſa ac denique, quod vernaculâ Græcorum hodiernorum linguâ Maximus Margunius, Cytherorum epiſcopus, contexuit, Menologium, nullo planè elogio adhibito, id præſtent, magna tamen Menæa excuſa, ut Nectarium jam ſuprà huc tranſcriptis, ita etiam Siſinnium duobus hiſce, in quibus, ut apparet, ad Siſinnii nomen, veluti à verbo σινιάζω, Latinè cribro ſeu concutio, deductum, frigidè pro more ſuo poëta alludit, ſequentibus ornant verſiculis:

B

Ἀσινὲς ἦραν πνεῦμα τὸ Σισινίου
Οὐ σειασθὲν μηχαναῖς τῶν δαιμόνων.
Illæſum tulerunt Siſinnii ſpiritum,
Dæmonum artibus haud concuſſum.

Nec id tantùm dicta Græcorum Menæa præſtant, verùm etiam brevem, quâ per SS. Nectarii & Siſinnii preces divina miſericordia imploratur, orationem, à Margunio in laudatum, quod contexuit, Menologium *etiam illatam, verſiculis jam recitatis ſubjungunt.*

celebrant, quemque nihilominùs rationibus hîc adductis C

2 Laudata quidem Menæa anno demum 1595 fuerunt excuſa; verùm ea ipſa diutiſſimè antè exſtiterunt Mss., hæcque tum, ut modò excuſa, pro recitando eccleſiaſtico officio ſolebant à Græcis adhiberi; ut ſanè, quin apud hoſce immemorabili cultu Siſinnius *gaudeat, dubitandum non ſit; cùm autem ſic habeat, non eſt, cur hîc Sanctis haud accenſeatur. Solis quidem jam ſuprà memoratis Græcorum nulliſque Latinorum Faſtis ſacris exſtat inſcriptus; verùm id pariter locum quantùm ad S. Nectarium obtinet, huncque tamen idcirco è Sanctorum numero haud excludendum, oſtendunt, quæ ſuprà, ubi de Sancto iſto patriarcha Conſtantinopolitano tractavi, num. 10 & 11 diſſerui. Eſſet quidem, cur* Siſinnius, *cùm Græci Sanctis ſubinde etiam indignos hacque ipſa die Arſacium, è Sanctorum numero, ut jam ſuprà in Prætermiſſis monui, certò eradendam, accenſeant, iis etiam, utut laudatis Græcorum Faſtis ſacris inſcriptus, haud accenſeretur, ſi indignus eſſe, qui honore hoc afficiatur, probari ſolidè poſſet; verùm nihil omnino, quo id vel utcùmque (neque enim eò ignavia, Sancto à quibuſdam imputata, conferre etiam, uti ex infrà dicendis pateſcet, quidquam poteſt) probatum dari queat, invenio, contràque occurrit, quod dignum omnino eſſe* Siſinnium, *qui Sanctis annumeretur, oſtendit. Lectori id ob oculos hîc pono.*

præclaroque Cæleſtini PP. de ejus jam mortui fide & virtute

3 Cæleſtinus Papa in epiſtola, ad Neſtorium, qui Siſinnio, *Attici ſucceſſori, in ſedem Conſtantinopolitanam ſucceſſerat, anno 431 conſcripta, apud Labbeum tom. 3 Concil. col. 353 ſic ſcribit:* Aliquantis diebus Vitæ noſtræ. poſt nefandum & ſæpe damnatum dogma Pelagii atque Cæleſtii, catholica fides quietem habuit, quando eos cum ſuæ opinionis ſequacibus telis unitæ ſententiæ Oriens Occidenſque percuſſit. Denique ſanctæ recordationis Atticus, catholicæ magiſter fidei & verè beati Joannis etiam ad iſta ſucceſſor, eos ita perſecutus eſt pro rege communi, ut nec ſtandi quidem illic copia præſtaretur. Manſit nos poſt ejus exitum ſolicitudo vel maxima, cùm ſucceſſor ipſius utrum etiam in ejus fide ſuccederet, quæreremus; quia difficile eſt continuari, quæ bona ſunt; nam ſibi ſæpe alternis vicibus adverſa ſuccedunt. Habuimus tamen poſt hunc, à quo eramus, continuò deſerendi, ſanctum Siſinium, celebratum ſimplicitate collegam, eam fidem, quam invenerat, prædicantem. Legerat profectò ſimplex ſanctitas & ſancta ſimplicitas, "Timendum magis, „quàm altè ſibi eſſe ſapiendum." Et alibi: "Altiora ſectanda non eſſe." Et, iterum: "Si „quis aliud prædicaverit, quàm quod præ„dicavimus, anathema ſit." *Adhæc idem Cæleſtinus tomo Conciliorum proximè citato col. 365 in epiſtola, quâ clerum populumque Conſtantinopolitanum adverſus Neſtorii hæreſim præmunit, de Sancto noſtro ſequentem loquitur in modum:* Habuimus, hoc (*S. Attico*) decedente, collegam beatæ memoriæ Siſinnium, ſcientem quid poſſit gloriæ remanêre, ſi integra & intemerata, quæ ad ſe uſque pervenerant, catholicæ fidei ornamenta ſervaret. Intelleximus, ei nec columbæ ſimplicitatem, nec prudentiam defuiſſe ſerpentis. Flevimus, fratres cariſſimi, velut præſcii futurorum, citò nos ejus præſidio deſtitutos.

E

F

teſtimonio impulſi, in Opus noſtrum infertimus, epiſcopus CPolitanus anno 426

4 Ita ſummus Pontifex laudatus; cùm ſic autem in duobus hiſce huc tranſcriptis textibus perilluſtre de Siſinnii *jam mortui fide & virtute teſtimonium reddat, hinc ſanè, omnino dignum eſſe* Siſinnium, *qui Sanctis accenſeatur, non immerito poteſt concludi, cùmque, ut jam dixi, nullo ex capite poſſit probari contrarium, ego eum, utut ſolis Græcorum Faſtis ſacris inſcriptum, Sanctis annumerandum Operique noſtro* Sancti *titulo affectum inſerendum exiſtimavi; quod hic monuiſſe contentus, modò ad ejus in epiſcopum Conſtantinopolitanum electionem progredior. Accidit hæc anno 426, uti tradit Marcellinus comes, in chronico, prout id à Panvinio eſt editum, pag. 63 ſic ſcribens:* Indictione IX, Theodoſio XII & Valentiniano II coſſ. Siſinnius, Vir ſanctæ ſimplicitatis & ſimplicis ſanctitatis, Conſtantinopolitanus epiſcopus factus eſt. *Tum porro ſeu anno 426 Conſtantinopolitanum epiſcopum factum eſſe* Siſinnium, *tradit pariter Hiſt. eccleſiaſt. lib. 7, cap. 26 Socrates, qui*

AUCTORE C. B.

cùm prætereà & rationem, quâ id acciderit, & diem, quâ epiſcopus ordinatus fuerit is Sanctus noſter, edoceat, lubet & ejus verba huc tranſcribere. Sequentia hæc ſunt : Poſt obitum Attici ingens contentio de ordinatione epiſcopi exorta eſt, aliis alium poſtulantibus : quidam enim Philippum presbyterum cupiebant, quidam Proclum, qui etiam presbyter erat. Sed univerſus populus communi conſenſu Siſinnium optabat, qui & ipſe presbyter quidem erat, non tamen in ulla intra urbem eccleſia conſtitutus, ſed in ſuburbano Conſtantinopoleos, cui nomen eſt Elæa, presbyterii gradum ſortitus fuerat.... Hujus autem Viri deſiderio omnes laici flagrabant, tum quòd pietatis nomine celeberrimus ubique eſſet, tum præcipuè quòd pauperibus fovendis etiam ultra vires ſuas incumberet.

die ultima Februarii legitime electus,

5 Prævaluit igitur ſtudium laïcorum, ordinatuſque eſt Siſinnius pridie Kalendas Martii, conſulatu proximè ſequenti, qui fuit Theodoſii duodecimus & Valentiniani junioris auguſti ſecundus. *Fuit itaque, uti è di-* B *ſtinctis, quas Socrates hic ſuppeditat, notis chronicis perſpicuè intelligitur, anno 426 & quidem ultima Februarii die* S. Siſinnius *ordinatus Conſtantinopolitanus epiſcopus; quod autem ad rationem, quâ id factum fuerit, jam ſpectat, nihil quidem, quod, non dicam, illegitimam, ſed vel ſuſpectam reddat* Siſinnii *ordinationem, in jam datis Socratis verbis occurrit; verùm, etſi ſic habeat, eam tamen carpere & arrodere auſus eſt, qui, cathedram Conſtantinopolitanam ambiens,* Siſinnio, *uti hiſce auctor ille prodit, fuerat poſtpoſitus, Philippus presbyter, è Sidenſi in Pamphylia urbe, uti idem Socrates lib. 7, cap. 27 tradit, oriundus. Audi, qui hic ſtatim poſt verba, proximè huc tranſcripta, loquatur.* Poſt hæc, *inquit*, Philippus presbyter, quoniam alter ipſi antepoſitus fuerat, ordinationem illam pluribus reprehendit in ea, quam conſcripſit, Hiſtoria chriſtiana; ubi & ordinatum ſimul & ordinatores perſtringens ac præcipuè laïcos, ea dicit, quæ litteris mandare equidem nolim : neque enim ullo modo probare poſſum ejus temeritatem, qui talia ſcriptis ſuis prodere auſus C fuerit. *Ita ille; cùm autem, quæ Philippum contra* Siſinnium *litteris mandâſſe ſcribit, ex invidia, uti ſatis innuit, dumtaxat profluxerint, non eſt ſanè, cur ob hæc, quàm maximè etiam à Socrate improbata, an fuerit necne legitima* S. Siſinnii *ordinatio, revocetur in dubium.*

partim zelum ſuum contra hæreticos Meſſalianos oſtendit;

6 Sanctus porrò ſtatim poſt hanc, imò durante adhuc, à qua conſecratus fuerat epiſcopus, Conſtantinopolitana ſynodo, ferventem adverſus hæreticos Meſſalianos zelum, S. Attici, proximi deceſſoris ſui, exemplum imitatus, oſtendit. Colligitur id ex iis, quæ apud Photium in Bibliotheca, ab Andrea Schotto Græco-Latinè edita, cod. 52 col. 39 & 40 occurrunt. Ibi enim, epiſcopis aliquot, qui vel de mox dictis hæreticis vel etiam contra hoſce, in ſynodo Sidetana alteraque, à Flaviano, Antiocheno epiſcopo, congregata, damnatos, ſcripſerunt, memoratis, ſequentia iſthæc produntur memoriæ : Scripſit & Atticus Conſtantinopolitanus epiſcopis in Phamphylia exiſtentibus, ut undique Meſſalianos veluti ſacros ac deteſtandos exturbarent. Quin & ipſum ad Amphilochium Sidæ præſidentem ſimiliter ſcripſit. D Siſinnius item Conſtantinopolitanus & Theodotus Antiochenus communem epiſtolam ad Berinianum & Amphilochium cæteroſque in Pamphylia epiſcopos ſcripſêre, cujus epiſtolæ hæc inſcriptio eſt : "Deo cariſſimis ,,ſacrorum collegis Beriniano & Amphilochio ,,omnibuſque adeò in Pamphylia epiſcopis Siſinnius atque Theodotus & univerſa ſancta ,,ſynodus, quæ Dei gratiâ in magna urbe ,,Conſtantinopolitana coacta eſt conſecrandi ,,gratiâ Deo amantiſſimi epiſcopi Siſinnii juſſu ,,& auctoritate pientiſſimi & Chriſto cari imperatoris noſtri Theodoſii, ſalutem in Domino ;" *ex hiſce autem, quod dixi, colligi, eſt perſpicuum. Nec dubitandum, quin, ut initio, ita etiam deinceps in quibuſcumque ad eccleſiam ſuam ſpectantibus negotiis ac nominatim in arcendis ab hac hæreticis ſtrenuum ac gnavum ſeſe exhibuerit* Siſinnius.

etſi autem ignaviæ & accuſatus à quibuſdam fuerit,

7 Socrates quidem, dum præclaram Siſinnii *indolem lib. 7, cap. 28 exponit, ſequentem ibidem de eo loquitur in modum :* Vir ob temperantiam quidem vitæque ſanctitatem & ob benignitatem erga pauperes celeberrimus ; moribus verò ſimplex & affabilis ac proinde à ne- E gotiis alienus ; quam ob cauſam moleſtus fuit negotioſis hominibus ; apud quos in opinionem venit ignaviæ ; *ita autem, Sanctum noſtrum à negotioſis ſeu variis ſeſe negotiis libenter implicare ſolitis hominibus ignavum ſeu ſocordem judicatum fuiſſe, haud obſcurè prodit.* Sed, *ait in Chronologica, quæ Operis noſtri tom. 1 Auguſti præfigitur, Patriarcharum Conſtantinopolitanorum Hiſtoria num. 190 Cuperus,* cùm juxta Apoſtolum ſapientia hujus mundi ſtultitia ſit apud Deum, imprudens illud inquietorum hominum judicium honori tam præclari Præſulis nihil detrahet ; nam qui puriore rerum ſpiritualium cognitione præditi erant, de tranquilla Siſinnii ſimplicitate aliter judicârunt. *Hæc ille, qui deinde, duobus, quos ſuprà recitavi, Cæleſtini Papæ textibus adductis, alterum prætereà, ex ejuſdem Cæleſtini, quæ apud Labbeum tom. 3 Concil. col. 1070 exſtat, epiſtola, poſt Neſtorii damnationem ad ſynodum Epheſinam ſcripta, deſumptum ſequentibuſque hiſce de S. Maximiano,* Siſinnii *poſt Neſtorium ſucceſſore, verbis* Talem ſucceſſorem quærebat ſanctæ memoriæ Siſinnii beata ſimplicitas, ut F locum ſuum non niſi ſui ſimilis obtineret ; etenim meliùs agimus, ſi abſtinentes jam ab illius ſacrilegi (*hæretici videlicet, qui* Siſinnio *proximè ſucceſſerat, Neſtorii*) nomine, ſedem vacâſſe dicamus, *conceptum, tranſcribit ac mox ſubjungit :* Ex hactenus dictis colligi poteſt, Siſinnium perperam à negotioſis hominibus ignaviæ accuſatum fuiſſe, cùm hæc omnia potiùs in eo tranquillam alacritatem & ſimplicem ſimulque prudentem agendi rationem commendent.

& ſuſpectus è facto hic narrato

8 Porrò idem Cuperus, ſancti noſtri Antiſtitis exiſtimationem è quorumdam, à quibus ignaviæ accuſabatur, inſulſa calumnia violari non poſſe, meritò æſtimans, hanc è Philippi presbyteri, qui, quemadmodùm jam vidimus, cathedram Conſtantinopolitanam ambiens, Siſinnio *fuerat poſtpoſitus, æmulatione ſeu invidiâ traxiſſe originem, ſeſe ſuſpicari, tandem etiam non obſcurè inſinuat. Verùm Socrates lib. 7, cap. 28 ſic ſcribit :* Mortuo Cyzicenorum epiſcopo, Siſinnius Proclum urbis illius epiſcopum ordinavit. Sed dum ille

A ille eò profectionem parat, prævertentes eum Cyziceni, Dalmatium quemdam, monaſticæ profeſſionis virum, ſibi epiſcopum conſtituerunt, idque ab illis factum eſt, contempta lege, quâ ſancitum eſt, ne præter ſententiam epiſcopi Conſtantinopolitani ulla fiat ſacerdotis ordinatio. Porrò legem iſtam adeò neglexerunt, quòd ſolius Attici perſonæ hæc prærogativa conceſſa eſſe videretur. Manſit igitur Proclus, propriæ quidem eccleſiæ adminiſtratione ſpoliatus, in eccleſiis verò Conſtantinopoleos concionando maximam gloriam adeptus eſt; *ita hiſtoriographus laudatus; Valeſius autem in hæc ejus verba ac præcipuè in legem, quam memorant, ſic obſervat:* Quænam fuerit ea lex & à quo lata, incertum eſt. Ego imperialem legem fuiſſe exiſtimo, quâ cautum fuerat, ne Cyziceni præter conſenſum Attici, Conſtantinopolitani epiſcopi, epiſcopum ordinarent.

haberi forſan meritò potuerit,

9 Nam, ſi id in concilio epiſcoporum ſtatutum fuiſſet, canonis vocabulo potiùs quàm legis uteretur Socrates. Eam legem, mortuo Attico, Cyziceni inſuper habuerunt. B Dicebant enim id privilegium ſpecialiter Attico conceſſum fuiſſe, nec ad ſucceſſores ejus pertinere. Verùm fallebantur. Diu enim ante Atticum Conſtantinopolitani epiſcopi Cyzicenis præſules dederant. Nam Conſtantii temporibus Eudoxius, epiſcopus Conſtantinopoleos, Eunomium Cyzici ordinârat epiſcopum. *Jus itaque, uti ex hiſce jam recitatis Socratis & Valeſii verbis apparet, in demortui Cyzicenorum epiſcopi locum ſufficiendi alium* S. Siſinnio, *veluti Conſtantinopolitano epiſcopo, competebat, aut certè Cyzicenis novum ſibi abſque ejus conſenſu conſtituere epiſcopum haud licebat. Cyziceni quidem, ſoli Attico, non autem ejus ſucceſſoribus, ut abſque ejus conſenſu Cyzicenorum epiſcopus creari non poſſet, fuiſſe conceſſum putabant aut certè prætexebant; verùm perperam, ait Valeſius; cùm autem, uti hinc, ſi aſſentiendum auctori huic ſit, conſequitur, Cyziceni epiſcopum à Si*ſinnio *jam ordinatum rejicere aliumque ſibi conſtituere, abſque ſumma* Siſinnii *injuria haud potuerint, neque tamen, ut apparet, hic quidquam, quo vel Cyzicenis ſeſe opponeret, vel* C *ſedis ſuæ jus læſum vindicaret, tunc egerit, hinc forſan non tantùm à negotiis alienior, ſed & ignavus fuerit à nonnullis exiſtimatus. Et vero ex hujuſmodi agendi ratione, niſi forſan hanc legitima quapiam de cauſa fuerit ſecutus, ignaviæ ſaltem ſuſpectus haud prorſus, ut apparet, immeritò potuit videri.*

ob ea tamen, quæ hic adducuntur, ſuſpicioni iſti eximendus videtur,

10 *Verùm quid ſi Cyziceni conſtituendi epiſcopi jus, quod ſibi competere* Siſinnius *primùm putârat, haud ſat certum ac fundatum exſtiterit, itáque rem habere ipſemet haud dudum poſt deprehenderit? Diu quidem ante Atticum Cyzicenis datos fuiſſe ab epiſcopis Conſtantinopolitanis antiſtites, Valeſius verbis ſuprà huc tranſcriptis affirmat; verùm id Eunomii, qui Conſtantii temporibus ab Eudoxio, Conſtantinopolitano epiſcopo, ordinatus fuit Cyzicenorum epiſcopus, exemplo haud rectè probatum dat; legitime enim ab Eudoxio ordinatum fuiſſe Eunomium, nemo facilè credet qui quæ de hujus ordinatione Socrates Hiſt. Eccleſiaſt. lib. 4, cap. 7, & Theodoretus lib. 2, cap. 35 ſcribunt, expenderit. Quare, ſi re ipſa forſan, uti è jam dictis concludi poſſe videtur, Cyzicenis dandi epiſcopi jus haud habuerit* Siſinnius, *enimvero, hiſce ſeſe non opponendo litemve, quod contempto, quem ordinârat, Proclo, Dalmatium ſibi adſciviſſent epiſcopum, haud intentando, ignaviæ non inſimulandus ſuſpectuſve habendus, ſed potiùs, quod ita ſeſe nihil, quod æquitati contrarium videri poſſet, velle oſtenderit, laudandus fuiſſe videtur. Adhæc Cyzicenorum ordinandi epiſcopi jus undequaque etiam certum habuiſſe credatur* Siſinnius, *fieri tamen poteſt, ut id non præ ignavia, ſed præ pacis ſervandæ rixarumve vitandarum ſtudio haud vindicârit. Verùm ſive ex agendi cum Cyzicenis, quam* Siſinnius *tenuit, ratione, ſive è Philippi presbyteri invidia, ſive alia demum quacumque ex cauſa ortum ſit, ut in ignaviæ opinionem apud aliquos venerit, in* Siſinnio E *equidem, quæ de eo Cæleſtinus Papa ſuprà huc tranſcriptis verbis ſcribit, non ignaviam, ſed tranquillam potiùs, ut Cuperus ait, alacritatem ſimplicemque ac prudentem agendi rationem commendant.*

11 *Nec dubitare illa ipſa ſinunt, quin is Sanctus noſter, ut ſtrenuum ac vigilem paſtorem decuit, Conſtantinopolitanam ſibi creditam eccleſiam, quamdiu ei præfuit, gubernârit.* Flevimus, *inquit in ſuis ſuprà citatis ad clerum & populum Conſtantinopolitanum litteris Cæleſtinus,* fratres cariſſimi, velut præſcii futurorum, citò nos ejus (Siſinnii *nimirum, haud diu admodum poſt obtentum Conſtantinopolitanum epiſcopatum vitâ functi*) præſidio deſtitutos; *fuiſſe autem Cæleſtinum, quòd* Siſinnii, *è vivis citò erepti, præſidio eſſet deſtitutus, fleturum, ſi ignavus dumtaxat is exſtitiſſet, nec, ut decebat, eccleſiam Conſtantinopolitanam gubernâſſet, in animum quis inducat? abſit itaque, ut vel ignaviæ meritò inſimulatus fuiſſe vel eccleſiam Conſtantinopolitanam haud rectè adminiſtrâſſe* Siſinnius *credatur. Verùm haud diu, quemadmodum vel è jam dictis nemo non* F *intelliget, tam bono paſtore gaviſa eſt Conſtantinopolitana eccleſia, utpote eo, cum biennium nondum in epiſcopatu expleſſet, orbata, ut Socrates Hiſt. Eccleſiaſt. lib. 7, cap. 28 teſtatur his verbis:* Siſinnius autem, cùm in epiſcopatu nondum biennium expleviſſet, ex hac luce migravit, Hierio & Ardaburio conſulibus, die nono Kalendas Januarii, *ſeu anno Chriſti* CDXXVII, *die* XXIV *Decembris; ut, cùm è ſuprà dictis anno* CDXXVI, *die ultima Februarii ſedem Conſtantinopolitanam Sanctus noſter aſcenderit, hanc anno uno, menſibus novem ac diebus quatuor ſuprà viginti occupârit, utque proinde auctores, qui annis duobus epiſcopatum ejus definiunt, de annis incompletis debeant indubiè intelligi.*

gregemque uſque ad annum, quo obiit, 427 rectè gubernavit.

AUCTORE C. B.

AUCTORE J. B.

DE S. PLACIDIA VIRGINE
VERONÆ IN ITALIA
SYLLOGE.

S. Placidiæ apud martyrologos memoria & cultus ſacer: fueritne Valentiniani filia? Incerta obitûs epocha.

Forte anno cdcclx. S. Placidia,

SAnctam Placidiam *Veronæ, clariſſimæ Venetorum in Longobardia ſub patriarchatu Aquilejenſi civitati, Romanum Mrl. ad hunc diem his verbis adſcribit :* Veronæ ſanctæ Placidiæ virginis. *Nomen ejus Sanctorum Faſtis, paulò antiquioribus, inſcriptum nuſquam reperi;* B *ex recentioribus verò martyrologis Maurolycus ad diem* XV *Octobris, de eadem ita habet :* Apud Veronam, ſanctæ Placidiæ virginis ſanctiſſimæ, Valentiniani imperatoris filiæ. *Maurolyco conſonant, ſervato eodem annuntiationis die, Felicius in Martyrologio Italico, Grevenus, & Molanus in Auctariis Uſuardinis apud Sollerium pag. 503. Petrus quoque de Natalibus lib. 12 in Catalogo Idibus, ſeu diei* XV *Octobris feſtum* S. Placidiæ *illigat; contrà* XI *Galeſinius, Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ, Brautius in Martyrologio Metrico, & Tamayus in Martyrologio Hiſpanico. Fuerit fortaſſè olim* S. Placidia *apud Veronenſes Idibus Octobris culta; dein verò* V *Idus Octobris, quo die feſtum ejus etiam ſignatur in Mrl. Romano, Benedicti XIV auctoritate noviſſimè edito.*

ſacro quidem culta

2 *Sacrum* S. Placidiæ *apud Veronenſes cultum duo maximè probant monumenta antiqua, tabella nempe marmorea eccleſiæ S. Stephani muro affixa, & ordo quidam eccleſiæ cathedralis Veronenſis,* Carpſo *dictus, in quibus* S. C Placidia *inter Sanctos, Veronæ cultos, numeratur: hunc illuſtriſſimus Scipio Maffeius lib.* XI *Hiſtoriæ Veronenſis col. 343 inter annos 900 & 1200 à quodam Stephano, ſacerdote & cantore, compilatum conjicit: illam ſeculo* XI *vel* XII*, aut fortè etiam citiùs confectam ſuſpicatur col. 342. Memoratis porrò ſanctis epiſcopis Veronenſibus, quorum corporibus eccleſia S. Stephani gloriatur, Simplicio, Petronio, Innocentio, Felice, Salvino, Theodoro, Senatore, Probo, Andronico, Mauro & confeſſore Mama, mox ſequitur hæc de* S. Placidia *mentio :* Atque virginis Criſti venerabilis Placidiæ. *Qui integrum tabulæ textum volet, adeat tom. 6 Septembris pag. 24, ubi illum ex Onuphrio Panvinio tranſcriptum inveniet: aut Blanculinum tom. 1 de Eccleſiis Veronenſibus pag. 13, ubi ipſammet tabulæ, litterarumque formam expreſſit. Conſonat utrobique inſcriptio, ſi Panvinianam hoc modo,* & ceterarum innumerabilium Sanctarum; *alteram autem iſto,* ſeu & ceterorum innumerabilium Sanctorum *&, uti opinor, accuratiùs terminari, exceperis.*

3 *Cetera, quæ ad* S. Placidiæ *cultum ac reliquias ſpectant, in Epiſcoporum Veronenſium antiquis Monumentis, à Raphaële Bagata, & Baptiſta Peretto editis, pag. 29 & ſeq. ſic explicantur.* S. Placidiæ virginis corpus requieſcit in eccleſia S. Stephani Veronæ, ut (*ſupple :* patet) ex Lectionario antiquo eccleſiæ cathedralis, ex Martyrologio dictæ eccleſiæ cathedralis, ex lapide marmoreo, de quo ſuprà, ubi de S. Andronico, ex tabula vetuſta ex membranis, de qua ubi de S. Alexandro, ex Franciſco Corna, & ex tabula Sanctorum die XI Octobris. *Recitatis deinde mox expreſſis Maurolyci verbis, ita pergunt :* In feſto S. Placidiæ & per Octavam in eccleſia S. Stephani conceditur indulgentia viginti dierum pro criminalibus & de medietate partis venialium, ùt ex tabula vetuſta ex membranis in ſacrario S. Stephani, de qua ſuprà. Ejus Vita deſcribitur in Lectionario antiquo eccleſiæ cathedralis, ſed non tota: quæ completa deſcribitur in libro vetuſto ex membranis in eccleſia S. Stephani, & in libro 9, cap. 70 Petri de Natalibus, epiſcopi Equilini. Quomodò corpus S. Placidiæ repoſitum ſit in una eademque arca ſimul cum corpore S. Simplicii, epiſcopi Veronenſis, quæ ſervit pro ſtipite altaris, erecti in honorem S. Simplicii & S. Placidiæ, dictum eſt ſuprà, ubi de Simplicio. Feſtum S. Placidiæ virginis apud eccleſiam Veronenſem celebratur ſub ſimplici Officio, ex conſuetudine die XI Octobris. *Reliquiarum in eccleſia S. Stephani ſervatarum enumerationem inſtituunt pag. 4 & 5, & S. Placidiam Reginam appellant; de ſitu verò corporum S. Simplicii & S. Placidiæ ita loquuntur :* Item à capite arcæ S. Placidiæ verſus ſerò corpus S. Simplicii, epiſcopi Veronenſis..... Item corpus S. Placidiæ in arca ejus. *Non ita tamen hæc verba accipienda ſunt, ut nuſquam alibi illius Virginis reliquiæ conſervari putentur: nam ex iiſdem portiones aliquot ſervari Veronæ in eccleſiis S. Catharinæ virginis & martyris, S. Martini, S. Michaëlis ad Portas, & anno 1550 die 20 Februarii aliquot* S. Placidiæ *oſſa ex eorum arca ſumpta fuiſſe per Joannem, eccleſiæ S. Stephani archipresbyterum, in Indice reliquiarum in eccleſiis Veronenſibus ſervatarum, iidem auctores tradunt.*

apud Veronenſes gaudet. E F

ſed, quod Acta ejus,

4 *Quod autem ad Acta* S. Placidiæ*, de quibus ſuprà ab illis facta eſt mentio, attinet, en illa, uti apud Petrum de Natalibus loco citato ſunt exarata.* Placidia virgo fuit filia Valentiniani imperatoris & Eudoxiæ auguſtæ, filiæ Theodoſii Magni. Quæ, ſpreto ſeculo, adhæſit aviæ ſuæ Gallæ Placidiæ, jejuniis, eleëmoſynis intenta. De hujus ſanctitate cuidam ſeni revelatum eſt, quod ejus meritis ſoror ipſius Placidiæ, Honoria nomine, à graviſſima

A viſſima infirmitate liberata fuiſſet. Qui & viſa Eudoxiæ, ipſius matri, rettulit. Et ex tunc mater filiam in devotione habere cœpit. Cùm autem Placidia cum utroque parente & avia Galla Ravennam navigio veniret, graviſſima in mari tempeſtas exorta eſt. Qui omnes beato Joanni Euangeliſtæ pro eorum liberatione voverunt baſilicam conſtruendam. Statimque idem beatus Apoſtolus eiſdem apparuit, &, tempeſtate ſedata, incolumes ad portum perduxit. Regina ergò Galla ei apud Ravennam eccleſiam fabricavit, in qua ſanctus Joannes eidem auguſtæ & Barbaciano presbytero apparuit, & ſandalium ſuum pro reliquiis illis dimiſit, ùt ſuprà actum in Geſtis Barbaciani pridie Cal. Januarii. Poſt aliquod autem tempus Placidia Hieroſolymam perrexit, ubi luſtrans loca ſancta biennium exegit. Et deinde per Venetiam Veronam venit, ibique cuidam Drutæ, filiæ Orabilis, nobilis matronæ, ſurdæ & mutæ aurium & linguæ facultatem conceſſit: ubi & in Chriſto dormivit, ſepulta in eccleſia S. Stephani, viâ Tridentinâ, Idibus Octobris, ſignis B coruſcans.

5 *Plurima civitatis Veronenſis cùm incendiis, direptionibuſque, etiam domeſticis, tum populorum barbarorum devaſtationibus monumenta periiſſe, in Præfatione ſua laudati ſcriptores non immeritò conqueruntur: ſed dolendum pariter eſt, accidiſſe ſæpenumero, ut poſteriorum temporum ſcriptores, dum reſarcire antiqua damna voluère, Sanctorum geſta fabulis erroribuſque deturpârint, atque ad hunc modum damna damnis cumulârint.* S. Placidiæ *Acta (ſi tamen hoc ea nomine compellare liceat) ea labe non fuiſſe immunia, paucis oſtenſum imus. Ac primo quidem Eudoxia,* S. Placidiæ *mater, quæ hic Theodoſii Magni filia fuiſſe dicitur, non hujus, ſed Theodoſii Junioris filia fuit, nata an. 422: ſic enim habet Marcellinus in Chronico Indictione 5 ad conſulatum Honorii* XIII, *Theodoſii vero* X: Theodoſius imperator Eudoxiam filiam genuit; *quo item teſte, Theodoſius Magnus anno 395 Mediolani ex hac vita deceſſit. Dein Galla Placidia, cùm maris tempeſtate jactata eſt, ac templum S. Joanni Apoſtolo Ravennæ exſtruendum vovit, comites habuiſſe* C *dicitur Valentinianum, uxorem ejus Eudoxiam, & utriuſque filiam* Placidiam. *Obtigit ea tempeſtas Gallæ Placidiæ, cùm Conſtantinopoli, quò à fratre Honorio imperatore ob diſſidia miſſa fuerat, in Italiam rediit anno 425: at Valentinianus, natus anno 419, teſte Marcellino, quinquennis tantummodò tunc erat, Eudoxia verò triennis; imò anno dumtaxat 437 Valentinianus Eudoxiam ſecundum Marcellinum in uxorem duxit, ac proinde* Placidia, *Valentiniani filia, utpote nondum nata, aviæ ſuæ itineris comes eſſe non potuit. Quod de ſandalio S. Joannis ſcribit, res enimvero mira eſt, nec creditu facilis, quæ diſcuti uberiùs poterit, cùm de S. Barbatiano, ad quem propiùs attinet, ad diem 31 Decembris agetur.*

vel & alia quædam, perperam aiunt,

6 Denique S. Placidia, *Veronæ culta, neque Valentiniani III filia, quod paſſim, qui de ea ſcribunt, affirmant, neque Honoriæ ſoror fuit; quandoquidem illa apud Veronenſes Virginis titulo gaviſa cultaque perpetuò fuerit;* Placidiam *autem, Valentiniani III filiam, Olybrio conſuli, ac dein anno 472, licet exiguo temporis ſpatio, imperatori conſtet fuiſſe nuptam ex Evagrio lib. 2 cap. 7, ubi, interprete Henrico Valeſio, ita loquitur:* Urbe incenſa, & cunctis opibus direptis in Africam (*Geizericus Wandalorum rex*) reverſus eſt, Eudoxiam (*Valentiniani III viduam*) cum duabus filiabus ſecum abducens. Ex his majorem natu, Eudociam nomine (*quam* Honoriam *Petrus de Natalibus ſuprà nominat*) Hunerico filio ſuo (*non Tranſmundo, ùt ſcribit Panvinius Antiquitatum Veronenſium lib. 4 cap.* 19) conjugem dedit. Juniorem verò Placidiam nomine, unà cum matre Eudoxia, aliquantò pòſt cum regio cultu ac ſatellitio Byzantium miſit, ut Marcianum imperatorem placaret.... Cæterùm Placidia juſſu Marciani nupſit Olybrio, qui inter ſenatores Romanos nobiliſſimus habebatur, & capta urbe Roma (*anno 455*) Conſtantinopolim ſe receperat. *Idem quoque teſtatur Procopius lib. 1 de bello Vandalico cap. 5 & Cyrillus Schytopolitanus in Vita S. Euthymii abbatis, inter Analecta Græca à monachis Benedictinis congregationis S. Mauri Pariſiis anno 1688 edita, pag. 64 Olybrium vocat* generum filiæ *Eudociæ, Theodoſii Junioris viduæ.*

Valentiniani III

E

7 *At verò, inquiunt nonnulli, ſic Olybrio juncta fuit, ut tamen integrum virginitatis decus illibatumque ſervârit: habuit, fateor, Placidia, Valentiniani III filia, inſigne S. Pulcheriæ imperatricis, quod ea in re imitari poſſet, exemplum: at, quò minùs id illam reipsâ imitatam fuiſſe, credam, obſtat Procopius lib. 1 de Bello Perſico cap. 8, ubi Areobindi ducis his verbis meminit:* Quatuor erant *belli imperatores:* Areobindus, Olybrii, qui Occidentis imperium paucis ante annis tenuerat, gener, ac tum temporis magiſter militum per Orientem. *Obſtat Chronicum Alexandrinum, quod, à Radero editum, pag. 743 ita habet:* Olybrius Romam miſſus à Leone imperatore coactus ibi imperator inauguratur, ducta uxore Placidia illa à barbaris è ſervitute liberata. Hi extruxerunt D. Euphemiæ eccleſiam, quam Olybrii dixere. Creavit Olybrius ex Placidia Julianam, conjugem Areobindi, magni illius heroïs, qui in Perſide ſingulari certamine cum hoſte eſt congreſſus. Ex quibus natus eſt Olybrius junior, *qui conſul ſignatur in Faſtis conſularibus apud Petrum* F *Relandum ad annos 491 & 526, in chronico verò Alexandrino Olympiade 317, Indictione* XIV, *& Olympiade 326, Indictione* IV.

Imperatoris filia

8 *Obſtat denique Cyrillus Schytopolitanus, qui in Vita S. Sabæ apud Cotelerium tom. 3 Monumentorum eccleſiæ Græcæ pag. 303 Julianam patriciam,* Valentiniani imperatoris neptem *vocat: Quæro an ex Eudocia, an ex Placidia? Prolem enim maſculam Valentiniano fuiſſe, nuſquam proditum legi. Non ex Eudocia, quæ primùm quidem à Maximo tyranno filio ſuo Palladio uxor data, ſed utroque mox interempto, captiva cum matre Eudoxia & ſorore Placidia in Africam à Genſerico abducta eſt, ubi illius filio Hunerico in uxorem ceſſit. Rediit illa quidem ſub annum 472, virum Arianum exoſa, arreptâ clanculum fugâ, in Orientis imperium; ſed nullis liberis comitata (quantùm quidem ex Theophane, Pariſiis anno 1655 edito, pag. 102 colligere eſt) obiitque non diu poſt. Non ex Honoria ſuprà memorata: hæc enim alia non eſt ab ea, quæ à Procopio aliiſque vocatur Eudocia: de ea quippe ita legitur in Chronico*

non fuit;

AUCTORE J. B.

nico Alexandrino pag. 741 Honoriam retinuit Genſericus filio ſuo Hunerico deſponſam. *Reliquum igitur eſt, ut Juliana patricia ex Placidia Valentiniani filia ſit nata; id quod pariter in Diagrammate* IV *Genealogico Valentiniani I apud Lambecium tom.* 2 *Bibliothecæ Cæſareæ pag.* 585 *videre eſt. Quibus accedit, arduum creditu captuque videri, antiquiora eccleſiæ Veronenſis monumenta de captivitate* S. Placidiæ, *quam ignorare Veronenſes non potuère, nihil planè meminiſſe; nihil de condito ejus opibus Conſtantinopoli S. Euphemiæ templo,* Olybrii *dicto; nihil de facultate eligendi, quem vellent, epiſcopum Carthaginenſibus catholicis partim ob ejus preces ab Hunerico, teſte Victore Vitenſi, conceſſâ; quæ ſanè ad ejus laudes plurimùm contuliſſent; captu, inquam, arduum eſt, alto hæc fuiſſe involuta ſilentio, ſi nimirum eadem, quæ Placidia, Valentiniani III filia, fuiſſet. Victoris Vitenſis lib.* 2. *Perſecutionis Wandalicæ num.* 1 *apud Ruinartium hæc verba ſunt :* Dedit autem (*Hunericus*) licentiam, Zenone imperatore atque Placidia, relicta Olybrii, rogantibus, ut Carthaginenſis eccleſia ſibi, quem vellet, epiſcopum ordinaret, quæ jam per vinginti quatuor annos tali ornamento fuerat deſtituta.

B

9 *Quiſquis iſta perpenderit, mecum, ùt opinor, ſtatuet, floruiſſe quidem apud Veronenſes ſeculo* V *morum ſanctimoniâ* S. Placidiam *virginem; ſed virtutes ejus reſque geſtas temporum lapſu rerumque viciſſitudine fuiſſe ex hominum memoria magna ex parte deletas : ipſam verò poſterioribus ſeculis pro Valentiniani III filia haberi cœptam eſſe ea ſolùm de cauſa, quòd eodem utraque ſeculo vixerit, idemque nomen habuerit; id quod etiam indicare videtur Scipio Maffeus lib.* XI *Hiſt. Veronenſis col.* 345 *ſcribens,* S. Placidiam, *Valentiniani filiam* olim *creditam ob nominis congruentiam. Quo anno in vivis eſſe deſierit, dicendo non ſum : ſignavi tamen annum* 460, *Ferrarium in Catalogo Sanctorum Italiæ, & Caſtellanum in Martyrologio univerſali nimirum ſecutus; etſi, ſi* S. Placidia *Valentiniani III, ùt Ferrarius credidit, filia fuerit, eam ad annum ùt minimùm circiter* 481, *quo Eugenius Carthaginenſis epiſcopus eſt ordinatus, vitam produxiſſe, ex Victore Vitenſi mox laudato ſit certum. Obiiſſe* S. Placidiam *anno* 495 *La Hier in Menologio SS. Virginum ſcribit : at, cùm nullum dicti ſui teſtem proferat, ex conjectura id abs illo factum arbitror. Nihilo plus certi de die, quo ex hac vita ad beatam tranſiit, dixero; his, ùt ſuprà dictum eſt, ad diem Octobris* XI, *aliis ad* XV *ejus mentionem facientibus, & Franciſco Tinto, ſed pariter abſque vade ac teſte, eam die* 2 *Octobris mortales exuiſſe exuvias, affirmante.*

neque ſat certus eſt, quo obierit aut annus, aut dies.

E

DE S. EUPILIO EP. CONF.

COMI IN ITALIA

C. B.

SYLLOGE

È Martyrologiis ac præcipuè è Comenſibus Annalibus.

ANNO CIRCITER DXXXVII.

S Eupilius, qui Comi, contrà ac Ferrarius hic inſinuare videtur,

INter *Comenſis ſeu Novocomenſis eccleſiæ epiſcopos, quorum jam plures ſanctitate illuſtres in Opus noſtrum intulimus, ab Ughello Italiæ ſacræ tom.* 5 *nonus ordine numeratur* S. Eupilius *ſeu, ut etiam vocatus invenitur,* Euplius. *Hunc hodie ſequenti iſthoc elogio,* Eupilius epiſcopus Comenſis IX. S. Eutychio ſucceſſit in epiſcopatu. Is Germanus natione ex Ultrajectenſi urbe originem duxit. Qui in Italiam veniens, cùm vitæ probitate, doctrina & moribus excelleret, S. Eutychio meruit in eccleſia Comenſi ſubrogari. Quam eccleſiam ſic piè adminiſtravit, ut non ſine Sanctitatis opinione deceſſerit V idus Octobris. Cujus corpus in æde S. Abundii conditum eſt, *Ferrarius in Sanctorum Italiæ, quem anno* 1613 *typis vulgavit, Catalogo exornat; verùm elogio mox ſubjungit Annotationem, ſequentibus hiſce de Sancto noſtro verbis conceptam :* Poſt annum Domini D vixiſſe eccleſiæque Comenſi præfuiſſe ex conjecturis videtur, qui non multis abhinc annis in tabulas referri ac in eccleſia Comenſi celebrari cœpit. *Adhæc Comenſibus epiſcopis, de quibus,* licèt inter Sanctos habiti ſint, eccleſia Comenſis, *ut ait,* nullum recitat Officium, *idem Ferrarius in nova ſua in Martyrologium Romanum Topographia, anno* 1609 *excuſa,* S. Eupilium *accenſet ; hinc autem, an ante celeberrima Urbani VIII decreta, quibus ne ſervis Dei, Sanctorum aut Beatorum albo ab Eccleſia nondum adſcriptis, nec cultu eccleſiaſtico centum ampliùs annis ante annum* 1634 *affectis, honores Sanctis proprii deferantur, eſt cautum, cultu eccleſiaſtico Comi à tempore, centum ampliùs annis dictum annum* 1634 *prægreſſo,* Eupilius, *qui nullis Faſtis ſacris antiquis inſcribitur, fuerit gaviſus ac proin in Opere noſtro locum jure ſibi vindicet, initio dubitavi.*

F

2 *Verùm hanc dubitationem mihi ademit Primus Aloyſius Tattus Novocomenſis, congregationis Somaſchæ theologus ac ſacri officii conſultor. Hic enim in Novocomenſi ſuo, quòd anno* 1675 *edidit, Martyrologio* S. Eupilium *hodie his verbis celebrat,* Novocomi S. Eupilii epiſcopi & confeſſoris ad aram propriam in eccleſia D. Abundii ; qui Novocomum adveniens, cùm vitæ probitate, doctrinâ & moribus excelleret, S. Eutychio meruit ſubrogari ; eccleſiæ autem Comenſi tanta religione præfuit ſub ærumnoſo Gothorum imperio, ut ex hac vita decedens cooptari inter cælites

à tempore immemorabili, ut Sanctus,

AUCTORE C. B.

A cælites meruerit, ac deinde in iis, quæ brevi huic elogio mox ſubnectit, S. Eupilii corpus, quod Comi in eccleſia, SS. Apoſtolorum Petri & Pauli primò ac deinde S. Abundii dicta, prope hujus tumulum fuerat ſepultum, poſtea ad altare, ſub proprio Eupilii nomine ſeu potiùs, ut idem auctor in ſacris civitatis Comenſis Annalibus, anno 1663 vulgatis, lib. 7, num. 91 & 130 docet, ſub S. Euſebii, Novocomenſis itidem in Opus noſtrum ad XXII Maii diem jam illati epiſcopi, & S. Eupilii nominibus in eadem eccleſia ſacrum, fuiſſe tranſlatum, affirmat; cùm autem altare illud jam inde ab anno 1095, uti infrà docebo, fuerit conſecratum, enimvero è modò dictis, fuiſſe S. Eupilio honores Sanctis proprios jam inde à pluribus ante annum 1634 ſeculis ac proin à tempore ante hunc immemorabili delatos, fit perſpicuum. Verùm an hi è ſolo, quod ſub S. Euſebii ſimul & S. Eupilii nominibus conſecratum eſſet, altari conſtitère?

colitur, Germanuſque potiùs, quàm Afer

3 Natalitium S. Eupilii diem, ſeu XI, quo obiiſſe creditur, Octobris, fuiſſe etiam Comi ſolenni ritu ab immemorabili ante annum 1634 tempore quotannis, & quidem non interruptè, celebratum, fas eſt colligere ex iis, quæ laudatus Tattus in Martyrologio & Annalibus citatis tradit. Verùm, quo ratione & via procedamus, convenit, ut de loco Sancti natali temporeque, quo ſedem Comenſem obtinuerit ac deinde obierit, ſermonem priùs quàm hæc adducantur in medium, inſtituamus. A loco natali incipio. Uticæ, quæ maritima eſt Africæ in Mauritania civitas, Biſerta modo appellata, natum eſſe S. Eupilium, Ballarinus in chronologico ſuo civitatis Comenſis Compendio pag 99 affirmat; verùm, ait mox iterum memoratus in dictis ejuſdem civitatis, patriæ ſuæ, Annalibus lib. 7, num. 111 Tattus, ab omnibus noſtris conſtanter creditus fuit Eupilius eſſe Germanus, ſolùmque ſeſe offert difficultas, ut, quænam inter multas Germaniæ civitates patria ejus ſit, inveniatur. Qui ſaniori judicio de Sancto loquuntur, eum ex urbe Utechia ſeu Utichia faciunt oriundum; verùm qua in provincia ſita ſit urbs iſta, nullus edicit, ſi unum exceperis Ferrarium, qui, nullum Ger-

C maniæ locum particulari illo nomine à geographis appellatum inveniens, eam eſſe civitatem illuſtrem Ultrajectum, Belgicè Utrecht, quæ unius ex amœnis illis Belgii ſeu Germaniæ Inferioris provinciis caput eſt, acutè (verba ejus num. 1 huc tranſcripta videſis) conjectat. Verè nec Utechia, nec Utichia vel, ut in uno epiſcoporum noſtrorum Catalogo legimus, Nitecchia, Germaniæ locus ullus à coſmographis invenitur appellatus; quare, ſimilitudinis, quæ inter nomen Ultrajectum, Belgicè Utrecht, nomenque Utechia ſeu Utichia, unde Eupilius ortus traditur, intercedit, ratione habita, haud gravatè propendemus, ut Ultrajectum eſſe Eupilii patriam cum Ferrario arbitremur.

exſtitiſſe videtur, anno, ut fertur, 532 factus epiſcopus,

4 Ita ferè quantùm ad ſubſtantiam laudatus Tattus, mox etiam adjungens, eos, qui Germaniæ civitatem, Utichiæ nomine diſtinctam, haud reperientes, Eupilium idcirco Uticæ, quod nomen ſimilitudine pariter ad Utichiæ ſeu Eutechiæ nomen accedit, natum dixerunt Afrumque adeo fecerunt, non animadvertiſſe, S. Eupilium natione Teutonem ac porro in Germania natum, communi conſenſu ab hiſtoriographis antiquioribus aſſeverari. Verùm etſi quidem ab antiquitate, quos hic memorat, hiſtoriographos Tattus commendet, haudquaquam tamen, quandonam floruerint, edicit; cùm autem ſic habeat, meritò in dubium, an ab Eupilii ætate remotiores, quàm ut, quæ de eo narrant, habere potuerint probè perſpecta, haud vixerint, revocari poteſt; quare, etſi quidem, Eupilium in Germania potiùs, quàm in Africa natum, illorum fide credendum appareat, rem tamen minimè certam opinor. Brautius interim Eupilium natione Germanum facit, utpote de eo in Martyrologio ſuo poëtico hodie ſic canens:

Eupilium Germana parens produxit alumnum,
Comenſis patrem læta recepit humus.

Nec certum etiam eſt, quandonam Eupilius factus ſit Comenſis epiſcopus; attamen, cùm S. Eutychius, ad V Junii diem, quo colitur, in Opus noſtrum jam illatus, proximè ante S. Eupilium ſedem Comenſem occupàrit annoque, ut ibidem cum Tatto, qui nihil tamen certi de eo affirmari poſſe fatetur, ſtatuitur, 532 diem extremum clauſerit, nihil pro- E piùs eſt, quàm ut, qui ei in ſedem Comenſem proximè ſucceſſit, hanc circa eumdem annum 532 occupare incepiſſe dicatur.

anno circiter 537 obiit,

5 Et vero tunc Eutychio in epiſcopatum Comenſem ſucceſſiſſe Eupilium, Ughellus Italiæ ſacræ tom. 5 in epp. Com. affirmat. Nec ab eo in Martyrologio ſuo Comenſi diſſentire cenſendus eſt Tattus; etſi enim hic, Comenſi eccleſiæ ſub ærumnoſo Gothorum imperio præfuiſſe Eupilium, ibidem verbis num. 2 huc tranſcriptis dicat, ſic tamen, cùm imperium illud ab anno 476 uſque ad annum 554 in Italia tenuerit, haudquaquam certè Ughello, qui Eupilium anno 532 epiſcopum Comenſem creatum ſcribit, adverſatur. Porro haud certiùs annus, quo Sanctus obierit, quàm quo ſedem Novocomenſem occupare inceperit, determinari poteſt. Alios anno 539, alios contrà anno 535 Sancti obitum innectere, Tattus jam ſæpiùs laudatus in memoratis Patriæ ſuæ Annalibus lib. 7, num. 129 præfatus, nec hoſce, nec illos auctoritate ſat firma inniti ac proin priorum quidem parùm certam, poſteriorum vero admodum dubiam eſſe opinionem, affirmat; cùm autem nihil omni- F nò, quo opinionum illarum alterutra reddatur certa, occurrat, nec ineptè Sanctus, ſive interim anno, pro quo Ballarinus & Ughellus locis ſuprà citt. ſtant, 535, ſive anno, qui ſcriptoribus, à Tatto laudatis, præplacuit, 539 diem extremum clauſerit, anno circitèr 537 obiiſſe dici queat, hinc ſuprà tempus, quo Sanctus ad Superos migràrit, utcùmque deſignare volens, anno circitèr 537 in margine adſcripſi, etſi interim præfractè iis, qui vel cum Caſtellano Eupilium aliquanto citiùs, quàm anno 535, vel ſeriùs etiam, quàm anno 539 obiiſſe contenderint, refragari nolim. Ad ea modo, quæ Sancti noſtri morte poſteriora ſunt ac ad eum quocùmque etiam modo ſpectant, progrediamur.

ſepultuſque in S. Abundii, poſt ibidem ad altare proprium eſt tranſlatus, ſubque hoc,

6 Fuiſſe S. Eupilium Novocomi in SS. Apoſtolorum Petri & Pauli eccleſia, poſtea S. Abundii dicta, prope deceſſorum ſuorum corpora ſepultum, indeque poſt ad proprium S. Euſebii etiam nomine inſignitum ac in eadem, ut Tattus locis ſuprà citt. docet, eccleſia ſitum altare, ſub quo hodieque ex infrà dicendis ſervatur, tranſlatum fuiſſe, ſcriptores omnes, qui

AUCTORE C. B.

de hoc argumento loquuntur, unanimi conſenſu memoriæ produnt; verùm nullus eſt, qui, quandonam tranſlatio iſta facta ſit, edicat. Ballarinus quidem, Eupilium *fuiſſe numero Viventium in cælo ſub Vigilii Pontificatu, Juſtiniano imperatore regnante, adſcriptum, affirmat; verùm, an ſic,* S. Eupilium *de loco, quo fuerat ſepultus, levatum, ad ſuprà dictum nominis ſui altare fuiſſe tum tranſlatum, ſignificare intendit? Quod ſi ſic, ut non nemini forſan videbitur, res habeat, oportet, ut tranſlatio iſta, utpote ſub Vigilio Papa, qui ab anno 537 uſque ad annum 555 ſedit, peracta, eo temporis ſpatio, quod inter utrumque hunc annum interceſſit medium ac proin haud admodùm diu poſt Sancti obitum, ſpectatis iis, quæ Ballarinus ſcribit, acciderit; aſt, cùm hic ſcriptor nullum omnino vel auctorem vel monumentum antiquum, è quo,* S. Eupilium *Viventium in cælis numero fuiſſe ſub Vigilii Pontificatu adſcriptum, hauſerit, alleget, fit vel hinc, ut, anne id tunc fuerit reipſa factum, ambigendum haud immerito ſit. Dubitandi porro ea de re*
B
ratio quàm maximè etiam augetur ex eo, quòd altare, ad quod S. Eupilius *tranſlatus narratur, haud citiùs quàm anno demùm 1095 ſacratum fuiſſe è jam nunc dicendis videatur.*

quod Urbanus II Papa anno 1095

7 *Cùm Urbanus II Papa, qui ab anno* 1088 *uſque ad annum 1099 S. Petri Cathedram occuparit, in Longobardia, in Galliam inde profecturus, Novocomi verſaretur, ibidem, ut Porcacchius de Novocomenſi Nobilitate lib. 1, pag. 22 docet, S. Abundii eccleſiam unà cum aliquot ſanctorum Novocomenſium epiſcoporum, Adelberti videlicet, Rubiani, Euſebii &* Eupilii, *altaribus conſecravit. Verùm quo anno id factum? Bertoldus in Chronico ad annum 1095 ſic ſcribit:* Dominus Papa (*nimirum Urbanus II*) rebus in Longobardia bene diſpoſitis, in Gallias Marinoitinere cœpit divertere & ad Sanctam Mariam ad Podium in Aſſumptione ipſius pervenit, ſynodumque ad Montemclavum in Octavam ſancti Martini Apoſtolica auctoritate condixit. *Cum itaque, uti ex hiſce chronologi dicti verbis fas eſt colligere, anno 1095 Urbanus II Papa, in Galliam tranſiturus, in Longobardia, in qua Comum ſitum eſt, exſtiterit, tumque è jam dictis, cùm in Galliam profecturus,*
C
Comi verſaretur, S. Abundii ibidem eccleſiam hujuſque mox memorata altaria ac nominatim, quod SS. Euſebii & Eupilii *nominibus inſignitur, conſecrârit, conſectarium eſt, ut id dicto anno 1095 veroſimillimè fecerit. Jam vero, ſi altare, à SS. Euſebio &* Eupilio *vocatum, anno demùm 1095 fuerit conſecratum, id jam inde à ſec. VI ſub Vigilii Papæ Pontificatu fuiſſe exſtructum, ac* S. Eupilii *reliquiis condecoratum, veroſimile haud apparet.*

conſecravit, [illegible]

8 *Id quidem ab Urbano, non primùm, ſed* de novo *conſecratum fuiſſe, Porcacchius loco ſuprà cit. ait; verùm, vocibus hiſce* de novo *omiſſis,* S. Eupilii *altare ab Urbano II Papa anno 1095 dedicatum fuiſſe, Tattus in eccleſiæ Novocomenſis Martyrologio hodie notat, nec altare iſtud jam inde à ſec. VI ſub Vigilii Papæ pontificatu fuiſſe exſtructum ac* S. Eupilii *reliquiis ornatum, ſola Ballarini ſcriptoris recentioris ſuprà laudati, qui nullum pro ſe vadem antiquum allegat, auctoritate eſt credendum, ſitque proinde vel hinc, an tum* S. Eupilius, *de terra levatus, ad nominis ſui altare fuerit tranſlatus, incertum. Verùm, etſi ſic habeat, id equidem haud ſeriùs, quàm ſec. XI factum, veroſimile vel ex eo apparet, quod tunc è dictis altare illud fuerit ab Urbano ſacratum. Nec id tantùm ſolenni ritu Urbanus, ut Tattus, auctoribus omnibus, qui de re illa loquuntur, ei conſentientibus, affirmat, tum dedicavit, ſed & variis indulgentiis, uti in civitatis Comenſis Annalibus lib. 7, num. 130 laudatus Tattus pariter affirmat, ditavit. Audi, qui etiam opportunè hic ad inſtitutum noſtrum idem Tattus in ſuo eccleſiæ Novocomenſis Martyrologio ad tertiam Junii diem, quâ de Comenſi S. Abundii eccleſia, ab Urbano II tunc conſecrata, ſermonem inſtituit, loquatur.* D

ditavit.

9 At non ſolum, *inquit*, hanc baſilicam (*S. Abundii ſcilicet*) Urbanus oro ſua eximia in urbem noſtram & monachos S. Benedicti, cujus antea alumnus fuerat in Congregatione Cluniacenſi, humanitate dedicavit; verùm etiam ſacris indulgentiis perpetuò duraturis exornavit. Largitus eſt enim templum hoc E
piè viſitantibus hac die illius conſecrationis omnium peccatorum venialium remiſſionem & tertiæ partis capitalium; id quod etiam ampliavit inviſentibus eamdem eccleſiam natalitiis diebus SS. Abundii, Euſebii, Eupilii, Adelberti & Rubiani epiſcoporum Comenſium, quorum aras ibidem erectas poſtridie ſacris ceremoniis initiavit. Stationes ad hanc eccleſiam & altaria ob hujuſmodi indulgentias tanto in honore & cultu olim habitæ ſunt, ut ex aſſidua populi frequentia ii dies à forenſibus cauſis & judiciariis actibus tam eccleſiaſticis, quàm ſæcularibus feriarentur. *Hæc ille; è quibus ſanè, natalitium* S Eupilii *diem ſolemni ritu Comi, ut ſuprà jam monui, fuiſſe jam inde ab immemorabili ante annum 1634 tempore quotannis celebratum, nemo non colliget; uti autem olim, ita etiam hodie Comi is honor* S. Eupilio *exhibetur, ſacrumque ejus corpus ibidem honorificè ſub altari, ad quod è ſuprà dictis haud ſeriùs, quàm ſec. XI fuerit tranſlatum, integrum hodieque ſervatur. Duo hæc oſtendenda modò adhuc hic ſunt. A poſtremo duco initium. Anno 1590 SS. epiſcoporum Comenſium Abundii, Amantii, Conſulis, Exuperantii, Rubiani & Adelberti corpora, ſolenniſſima totius cleri ac populi ſupplicatione ad varias* F
urbis Novocomenſis eccleſias delata, honeſtiori in iiſdem ſede ac tumulo, ut Tattus in Martyrologio Comenſi ad 1 Julii diem è documentis autenticis docet, fuêre collocata.

honorificè hodieque ſervatur.

10 *Hinc factum, ut tum quoque alio* S. Eupilii *corpus fuiſſe è S. Abundii eccleſia tranſlatum, Ballarinus loco ſuprà cit. & poſt hunc Ughellus tom. 5 Italiæ ſac. per errorem, in quem & Caſtellanus partim eſt prolapſus, arbitrati, mediam ſacri illius pignoris partem unam in Crucifixi, quod cathedralis Comenſis eccleſia complectitur, ſacellum, alteram in Fratrum Ordinis S. Dominici, quæ* S. Joannis de Pedemonte *dicitur, eccleſiam fuiſſe tunc illatam, litteris mandârint; verùm, ait in ſuis ad Ughellum Additionibus Coletus,* S. Eupilii corpus totum adhuc ſervatur in S. Abundii eccleſia. Anno verò 1590 SS. Abundii, Conſulis, Exſuperantii, Amantii, Rubiani & Adelberti corpora tranſlata, non vero S. Eupilii. Corpora denique, quorum medietas eminentiſſimi Cardinalis Gallii rogatù in cathedralem, & altera medietas in S. Joannis de Pedemonte illata ſunt, fuêre

ſan-

A ſanctorum Rubiani & Adelberti, ut clarè patet ex Inſcriptione, quæ in cathedrali in crucifixi ſacello legenda proſtat, hujus tenoris: "Sanctorum corporum Adelberti & Rubiani „epiſcoporum Comenſium pars altera ab eccle„ſia S. Abundii huc tranſlata an. 1590 die 1 „menſis Julii celeberrima ſupplicatione." Ita ille, pro ſe mox citans Tattum, qui, quæ ait, in civitatis Comenſis Ann. lib. 8, num. 197 docet.

ac Officio etiam eccleſiaſtico Comi quotannis modò honoratur.

11 Verùm etſi S. Eupilii corpus in ſolenni modo hic memorata ſupplicatione tranſlatum haud fuerit, à Ninguarda tamen Novocomenſi epiſcopo, ſub quo hæc facta, fuit ſuprà memoratum, ſub quo illud quieſcit, altare ad priſtinam venerationem, cùm in eccleſiæ S. Abundii inſtauratione (Tattum in Novocomenſi Martyrologio ad XXII Maii videſis) labefactatum fuiſſet, ſacris denuo ceremoniis reſtitutum, ſubque illo hodiéque ſacrum illud pignus, ſericeis velis involutum arcæque plumbeæ, quæ unà cum arca, S. Euſebii corpus continente, in magna tumba marmorea collocata eſt, incluſum, honorificè, uti iterum B apud Tattum in Novocomenſibus Annalibus lib. 7, num. 130 videre licet, ſervatur. Ceterùm Sanctus, cujus ita corpus Novocomi uſque in hoc etiam tempus cuſtoditur, ibidem quoque, non ſecùs atque olim, ſolenni modò ritu & quidem, etſi interim id factum à tempore immemorabili forſan haud fuerit, officio eccleſiaſtico colitur. Ita ſcilicet Ferrarius & Tattus ſuadent. Prior enim, poſtquam ſanctis Novocomenſibus epiſcopis, de quibus nullum eccleſia Novocomenſis recitat officium, in nova ſua in Martyrologium Romanum Topographia, anno 1609 excuſa, S. Eupilium accenſuit, eumdem deinde haud multis abhinc annis in eccleſia Comenſi celebrari cœpiſſe, in Sanctorum Italiæ Catalogo, anno 1613 typis vulgato, affirmat; ita autem, tunc Eupilium haud dudum cœpiſſe in eccleſia Comenſi Officio eccleſiaſtico coli, non obſcurè, ut apparet, prodit; quod autem ad poſteriorem ſeu Tattum ſpectat, hic hodie auctores, qui de S. Eupilio tractant, in Novocomenſi ſuo Martyrologio enumeraturus, hiſce eccleſiæ Novocomenſis Officia accenſet, cùmque id, niſi hæc inter officium de S. Eupilio reperiretur, facturus fuiſſe haud videatur, eſt ſanè, cur ea in- E ter re etiam ipſa officium hujuſmodi reperiri hocque in eccleſia Comenſi quotannis de S. Eupilio recitari exiſtimetur.

DE S. FIRMINO, EPISCOPO USETIENSI, IN OCCITANIA INFERIORI

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. B. P.

Sancti memoria in Faſtis ſacris, cultus, quædam vitæ chronotaxis, Acta qualia edenda.

ANNO DLIII Sanctus, cujus in Faſtis ſacris memoria,

USetia ſeu Uzetia, aliis Ucetica vel Utica urbs Galliæ, in Occitania Inferiori, epiſcopalis hoc die S. Firminum, quondam antiſtitem ſuum, veneratur. Hujus memoriam Uſuardus hiſce verbis celebrat: V. Idus Octobris civitate Uzetia Firmini epiſcopi & confeſſoris. Eodem die iiſdemque terminis vetus apud Sauſſayum monaſterii S. Savini de Levitania Hagiologium, Martyrologium Rothomagenſe, & Florarium noſtrum Ms. ipſum commemorant. Cardinalis Baronius in prima ſua Martyrologii Romani editione S. Firminum Uzetiæ, non in Gallia Narbonenſi, ſed in Africa cathedram habuiſſe ſic refert: Uzetiæ in Africa XI Octobris ſancti Firmini epiſcopi & confeſſoris. Quam annuntiationem poſtea, non recentiores Martyrologii Romani (ut Dominicius in Opere, cui titulus, Familia rediviva Ansberti, refert) editores, ſed ipſemet Baronius cùm nempe eodem præciſè die ſicut & 2 Maii Uſetiæ in Occitaniæ Inferiori S. Firmini feſtum celebrari, animadverteret, mendoſam judicavit; ideóque anno 1631, quo Martyrologium Romanum, adnotationibus à ſe illuſtratum, publici juris iterum fecit, lectioni in Africa ſequentem in Gallia Narbonenſi ſubſtituens, allucinationem ſuam purpuratus vir correxit. Hunc Caſtellanus & F P. Labbeus ſecuti, in ſuis Martyrologiis, Gallicè editis, etiam locum, in quo Sanctus epiſcopi munus obierit, clariùs quàm citati Uſuardus, Florarii noſtri Ms., Martyrologii Rothomagenſis, & veteris Hagiologii monaſterii S. Savini de Levitania auctores, ſic indicant: V Idus Octobris Uzetiæ in Gallia Narbonenſi S. Firmini epiſcopi & confeſſoris. Quibus etiam conſentiunt Calendaria eccleſiarum Uſetienſis, Biterrenſis & Narbonenſis, quæ ipſum Uſetiæ in Gallia Narbonenſi epiſcopum fuiſſe conſtanter tradunt. Mendoſa interim, quam recitavi, Martyrologii Romani, à Baronio vulgati, annuntiatione ſuffultus Faber, libro, cui titulus: Diſquiſitio hiſtorica de matrimonio Ansberti cum Blithilde, contendit, Uſetiæ in Gallia Narbonenſi antiſtitem nomine Firminum nunquam extitiſſe. At quàm multùm hujus auctoris aſſertum à veritate alienum ſit, conciliorum Galliæ, quibus Sanctus interfuit, ſubſcriptiones, de quibus in hujus Commentarii decurſu agemus, dilucidè evincunt.

in Uſetienſi, Biterrenſi, & Narbonenſi eccleſiis

2 Neque tantum Faſti ſacri eccleſiarum Uſetienſis & Biterrenſis Sancti memoriam celebrant, ſed quotannis XI Octobris ipſius obi-

AUCTORE J. B. F.

tûs dies officio eccleſiaſtico, ritu, ut vocant, duplici, in dictis eccleſiis colitur; atque in eccleſia Narbonenſi officio proprio novem lectionum honoratur. Haſce à Lambecio libro Comment. ſecundo pag. 914, excepta dumtaxat ſeptima Lectione, quæ in exemplo Cæſareo deſideratur, publicatas, lectori, quòd & Sancti Vitæ fragmentum exhibeant, legendas hic propono. Lectio i. Regnante in perpetuum Domino noſtro Jeſu Chriſto, cum conſtantiſſimè fides floreret Chriſtianorum, Firminus, parentibus adhuc gentilitatis errori vacantibus, audiens Chriſtianos Dominum Chriſtum fateri, ſeque de paganis ſuperſtitioſis inſidiis deſiderans liberare, Euangelica quidem ſecutus præcepta, quæ dicunt: niſi quis reliquerit patrem aut matrem & cætera, non poteſt eſſe meus diſcipulus; patriam, parenteſque relinquens, rebus interdum propriis pauperibus traditis; Chriſtum Dominum ſequi jugiter concupivit.

Officio eccleſiaſtico B

3 Lec. ii. Itaque ab urbe Narbona egreſſus, itinere cœpto ad civitatem quandam provinciæ (*Occitaniæ Inferioris*) Uceciam nomine pervenit, ibique Laurentium presbyterum reperit, virum doctum, & religioſum, cujus amicitiæ ſe jungens, & quaſi familiaritatis obſequium præbens, aliquamdiu apud illum tranquillâ commoratus eſt vitâ. Lectio iii. Quem Ferreolus virgula præclara filius fratris ejus ſubſequens calle feſtino jungere ſe ei cupiebat. Quem beatus Firminus elevatis oculis videns, dixit: Fili, quo pergis, aut quo vadis? Ille protinus reſpondit: Ego, derelicto patre & matre, ſecutus te, Domino toto corde obedire paratus. Tunc dixit ei beatus Firminus: Fiat, ſicut dixiſti. Lectio iv. Tunc venerunt ad domum quandam civitatis Roricii pontificis ac patricii, inveneruntque ibi juvenem ſedentem, qui Roricio miniſtrabat quotidie epulas. Qui videns beatum Firminum, interrogavit eum dicens: Ex qua provincia es, vel ex qua natione progenitus? Ille reſpondit: In Narbona civitate ſum ortus. Pater, inquit, meus Ferreolus vocitatur, mater verò mea Induſtria vocatur nomine.

honoratur, jam etiam C

4 Lectio v. Hæc videns juvenis ille, ingreſſus palatium iſtius pontificis, nunciavit ei omnia, quæ à beato Firmino audierat. Tunc pontifex juſſit eum introire ad ſe, cui dixit: Unde venis, aut quò pergis, vel quo uteris nomine? Cui beatus Firminus dixit: In Narbona civitate ortus, relicto errore gentilitatis, Chriſto Domino huc ſerviturus adveni; de nomine autem, quod perquiſiſti, ego Firminus vocor. Lectio vi. Cognovit autem ipſe pontifex, quod eſſet ortus ex progenie ſua vinculoque beati amoris eum ſibi conjunxit. Erat enim ipſe Firminus annorum circitèr duodecim, literis benè eruditus; Ferreolus quidem ſeptem annorum. Die ſubſequente Roricius Firminum clericum faciens, diaconum ordinavit; Ferreolum verò tradidit Grammaticæ eruditioni. Cùm autem Firminus fuiſſet annorum viginti, ad honorem presbyterii pervenit. Lectio viii. Erat autem beatus Firminus religioſiſſimus, Domino ſerviens in ſanctitate, jejunans quotidie, & niſi cum pauperibus cibum nullo modo ſumens; in vigiliis nocturnis pernoctans, ſecretas orationes appetens, ſuccinctis lumbis Domino militavit. Cœpit itaque per beatum Firminum Dominus ſigna facere. Nam cæcos illuminabat illius oratione, leproſos mundabat, dæmones ejiciebat. Lectio ix. Apud Uceciam dum ad portam civitatis illius, magnis populorum turbis ſecum euntibus, introiret, leproſum habuit obvium miſerabili facie, horrenti cute, quem coram omnibus oſculatus atque benedicens, ab omni lepra continuò emundavit. Poſtero verò die ad eccleſiam veniens nitente cute gratiam pro ſanitate, quam receperat, agebat.

D

à ſeculo IX,

5 *A quo verò tempore cultûs S. Firmini primordia ſint repetenda, monumentorum, id referentium, defectu definire nequeo: autumat Marcus Dominicius in libro, cui titulus* Familia Ansberti rediviva, *jam ſeculo IX populi, ad ejus ſepulcrum ſuppliciter accedentis, pietatem ac fiduciam multitudine miraculorum multùm creviſſe; idque laudatus auctor confirmari contendit ex ſequentibus verbis Epiſtolæ Amulonis, epiſcopi Lugdunenſis, qui circa annum 843 Agabarbo ſucceſſit, ad Theobaldum epiſcopum Lingonenſem directæ:* Scimus etiam civitatem quamdam haud longè à noſtris finibus, quæ Ucetia nuncupatur, ſita in provincia Narbonenſi; ubi cùm ejuſdem piæ memoriæ præceſſoris noſtri tempore ad ſepulcrum ſancti Firmini epiſcopi iſtiuſmodi percuſſiones, & eliſiones fieri cœpiſſent, ita ut in membris cadentium reperirentur quædam ſtigmata uſtionis, tamquam illic ſulphur arſiſſet, & ex hoc territi atque obſtupefacti vulgares, cum votis ac donis plurimis gregatim eccleſiam frequentarent, accepto ab eodem patre noſtro conſilio, prædicavit eis, atque præcepit Narbonenſis, qui nunc ſupereſt, Bartholomæus epiſcopus, ut omninò locum illum, quem ſuperſtitioſi frequentare cœperant, nequaquam ampliùs ita frequentarent, & quæcumque illuc conferre conſueverant, magis in uſus indigentium, & miſericordiæ opera erogarent.

E

ut hic probatur.

6 Quod cùm factum fuiſſet, ſtatim & ibi & in aliis locis, in quibus jam ſimiliter fieri incipiebat, tota illa deceptio ceſſavit, & populus fidelis, optata incolumitate ac tranquilitate reſpiravit. Unde omninò videtur nobis, ut ..... eliminetis ex domo Domini iſtiuſmodi commentum & figmentum diabolicum, quo tanta infelicium hominum & maximè mulierum multitudo nimis dolendè, ac pudendè, velut captiva & mente capta obligata tenetur; annuntiando omnibus fideliter, atque obteſtando, ut intermiſſo hujuſmodi vano & pernicioſo concurſu, unde nulla animæ ſalus, nulla corporis incolumitas, nulla vitæ utilitas provenire cognoſcitur, unaquæque plebs in parrœchiis & eccleſiis, quibus attributa eſt, quieta conſiſtat &c. *Haſce percuſſiones & eliſiones, inquam, laudatus auctor pro miraculis habendas eſſe exiſtimat, ſicque Sanctum ſeculo IX miraculis claruiſſe probare nititur; at nullus dubito, quin hæ operationes dicendæ ſint commentum & figmentum, prout illas Amulo, epiſcopus Lingonenſis, in citata Epiſtola meritò vocat. Quis enim credat, unquam in Dei eccleſiis, in beatiſſimorum Martyrum baſilicis talia ſigna Sanctorum interceſſione increbuiſſe, quibus nequaquam ægri ſanarentur, ſed ſani percuterentur & dementarentur?*

F

apud mortales in veneratione habitus

7 *At licèt ex prædictis ſignis, in quibus divinam poteſtatem reluxiſſe nullo modo conſtat, Sancti fama ſec. IX miraculis clara nullatenus probetur; tamen ex ſequentibus his Epiſtolæ Amulonis, epiſcopi Lugdunenſis, verbis*

bis

A bis, Firminum dicto tempore jam ut Sanctum habitum fuiſſe, ſit manifeſtum: Ad ſepulcrum, inquit Amulo, ſancti Firmini epiſcopi &c. Et S. Agobardus, archiepiſcopus Lugdunenſis, in epiſtola ad Bartholomæum, epiſcopum Narbonenſem, qui anno 828 floruit, directa, Sancto cælitum honores ſec. IX fuiſſe delatos claris terminis ſic exprimit: Cognovimus, ſollicitam eſſe prudentiam veſtram, quonam modo accipi debeat illud, quòd in quodam loco cœperunt fieri quædam percuſſiones, ita ut caderent quidam, ... maximè in quadam eccleſia, ubi cujuſdam Sancti corpus veneratur, nomine Firmini. Ex his ſatis patet, ſeculo IX Sanctum cultu fuiſſe gaviſum. Porrò, quo tempore ipſum mortales Sanctorum honoribus proſequi cœperint, determinare huc uſque nemini, quod ſciam, in promptu fuit.

Narbone, in Occitania Inferiori,

8 Stabilito nunc illuſtratoque Sancti cultu, reliquum eſt, ut de quibuſdam ipſius rebus geſtis, quæ, ſilentibus S. Firmini Actis, ſcriptores varii tradiderunt, ſermonem inſtituamus, atque præcipua ipſius vitæ capita ad B ordinem chronologicum reducere conemur. Narbone, quæ ampla & munita Galliæ civitas eſt archiepiſcopalis, in Occitania provincia Inferiori, in lucem editum Sanctum noſtrum, ipſius Acta ferunt; verùm Hiſtoriæ literariæ Francicæ editores, Sanctum in pago Galliæ Aquitanicæ, apud Ruthenos, teſte Sidonio, Trevidon nuncupato, vel in agro Pruſiano, Gallicè Leſperou, haud longè à dicto pago diſſito, natum conjectant, ex eo quòd in dictis locis, quæ nobilia majorum S. Firmini prædia erant, Sancti parentes, teſte Sidonio lib. 2, Ep. 9, habitarent. Utut ſit, nos ipſius Actis, quibus & in hoc capite ſubſcribunt, quotquot de Sancto tractàrunt auctores, adhærentes, civitatem Narbonenſem ipſius locum natalem fuiſſe dicimus.

anno 516

9 Quos de Sancti nativitatis loco inter ſe ſatis convenientes auctores jam vidimus, in anno aſſignando, quo lucem hanc primùm aſpexerit S. Firminus, omninò diſſentientes inveniemus. Bailletus in Vitis Sanctorum ad hunc diem, Novæ Galliæ Chriſtianæ editores tomo 6, pag. 613, Hiſtoriæ Literariæ Francicæ auctores & Cointius in Annalibus Eccleſiaſticis C Francorum Sanctum reparatæ ſalutis anno 516 natum conſtanter ſcribunt; Dubouchetus verò in libro de Origine Domûs Francicæ, Sammarthani in ejuſdem Domûs Hiſtoria & Dominicius in ſuprà citato Opere ipſum duobus annis ſeriùs ortum referunt. Utri opinionum ſit adhærendum, inquiramus. Ac in primis Cointium, qui anno Chriſti 516 Sancti natales collocat, hic audiamus: Firminus ex Ferreolo & Induſtria ſeu Deutheria natus eſt hoc anno, id eſt, 516, vixit enim annos dumtaxat triginta ſeptem, & Ferreolus illius in epiſcopatu Uceciensi ſucceſſor, qui ſuperſtes ei fuit annis octo ac viginti, tranſiit ad Deum anno Chriſti quingenteſimo octogeſimo primo. Sancti Acta, ipſum triginta ſeptem tantum annos vixiſſe, etiam tradunt, neque laudati ſecundæ opinionis auctores Cointio in hoc capite refragantur; at Ferreolum, qui, ut refert ipſius Vita, cui ſecundæ ſententiæ patroni ſimiliter in hoc capite ſubſcribunt, annis 28 ſedem Uſetienſem occupavit, anno 581 ex hac vita migràſſe, ſeu epiſcopali dignitate, defuncto S. Firmino, anno 553 ornatum fuiſſe negant; atque contendunt, dictum Ferreolum non ante annum 555 Sancto noſtro ſucceſſiſſe. In eam opinionem, quæ longè abeſt à vero, abducti ſunt laudati Dubouchetus, Sammarthani & Dominicius, quòd Pariſienſem ſynodum ſecundam, cui dum ſubſcripſerat, Sanctus obiit, anno 555 fuiſſe celebratam exiſtimant. Verùm hanc ſynodum ante annum 553 celebratam fuiſſe, & Sanctum noſtrum anno 553 mortalem vitam cum immortali commutàſſe, ex his, quæ infrà, dum de Pariſienſis ſynodi & Sancti mortis epochis ſermo recurret, dicemus, fiet manifeſtum. Cæterùm, ne hujus Commentarii ordo turbetur, S. Firminum anno 516 natum hic dicamus, lectori, cur Sancti ortum dicto anno aſſigamus, poſtea rationem edicturi. Modo de Sancti familia agamus.

nobili patre Ferreolo, matre Induſtria nomine, quam

**lege: alio*

10 S. Firmini patrem, qui in ejus Actis Ferreolus nominatur, & ibidem ex exalta* parentum proſapia extitiſſe nobili germine ortus dicitur, unum eumdemque cum Tonantio Ferreolo nomine tertio, filio præfecti prætorii Galliarum, quotquot (ſi Fabrum excipias) de E illuſtri Sancti noſtri genere tractàrunt auctores, unanimi conſenſu ſcribunt. Nobile hujus Ferreoli genus Cointius ad annum 508, cap. 47 ſic deſcribit: Genus autem ejuſdem Ferreoli ſi conſideramus, infra regiam dignitatem quid auguſtius eſſe potuit aut utilius Franciæ? Apud Wiſigothos auctoritatis erat maximæ, patre & avo gloriabatur præfectis prætorio Galliarum, avo imperatore per matrem, proavo per aviam conſule ac præfecto prætorio Italiæ Galliarum. Neque eatenus magna inter auctores diſceptatio eſt. At ubi ad Sancti matris nomen & genus deſignandum acceditur, nulla inter eos conſenſio; quidam ipſam Induſtriam, ut Sancti Acta ferunt, nominantes, dum alii in dictis Actis Induſtriæ nomen pro Deutriæ ſeu Deutheriæ ab indoctis amanuenſibus repoſitum putant, Chlodovei I, Francorum regis, filiam fuiſſe volunt; quidam S. Firmini matrem Etheriam vocitant, illamque ditiſſimi cujuſdam ſenatoris natam fuiſſe contendunt.

quidam Chlodovei regis filiam dicunt. natus [illegible] atres [illegible] eſque ſorores habuit.

11 Qui ipſam Chlodovei regis filiam dicunt genealogi, id ex Pauli diaconi, qui Caroli Magni temporibus vixit, probare nituntur. Laudatus hic ſcriptor, ubi de Agiulfo ſeu Aigulfo, qui, ut ſtatim videbimus, Sancti noſtri frater legitur, ſermonem habet, hunc ex Chlodovei regis filia ortum ſic refert: Vigeſimus ac ſextus, Pontifex ſcilicet Metenſis, Agiulfus, qui fertur patre ex nobili ſenatorum familia orto, ex Clodovei regis Francorum filia procreatus. Si jam, inferunt dicti genealogi, Agiulfus S. Firmini frater extitiſſe dilucidè probetur, Sancti etiam matrem Clodovei natam fuiſſe fiet conſectarium. P. Jordanus S. J. in libello, quem inſcripſit: La critique de l'origine de l'auguſte Maiſon de France duas S. Firmini patri uxores legit, unam eamque Clodovei filiam, è qua natus ſolus Agiulfus, alteram ditiſſimi ſenatoris natam, & Eteriam dictam, quæ reliquos Ferreolo, Sancti noſtri patri, liberos peperit; itaque Agiulfum & Firminum eodem patre, at diverſis matribus natos fuiſſe contendit. Utut ſit, qui totum hoc argumentum, nitidè ſanè & quantâ fieri potuit diligentiâ atque eruditione elaboratum deſiderat, adeat libellum citatum totâ priori parte: & ſimiliter Dominicium in Familia Anſberti rediviva, Dubouchetum ſu-

AUCTORE J. B. F.

prà citato libro, & Cointium in Annal. Eccl. Francorum conſulat : neque enim animus eſt mihi diffuſam adeo, atque à viris in hoc genere verſatiſſimis agitatam toties controverſiam inſtaurare. Laudatos inter genealogos, ubi Sancti noſtri fratres ſororeſque ſuis quoſque nominibus deſignare aggrediuntur, omnis diſceptatio ceſſat, atque omnes genealogiæ S. Arnulphi, Metenſis epiſcopi, quæ in veteri codice S. Symphoriani Metenſis S. Firmini *fratres ſororeſque hoc modo enumerat, ſubſcribunt :* Ansbertus...., qui fuit ex genere ſenatorum, habuit fratres Deotarium, Firminum, Gamardum, & Aigulfum epiſcopum, & Raginfridum. Deotarius verò conſtruxit vicum Ariſidum, ubi confeſſor Chriſti effectus requieſcit; Firminus autem Pontificatum tenuit in Ucetia civitate, ubi confeſſor Chriſti requieſcit; Aigulfus verò in Mettis civitate epiſcopus ordinatus eſt : Goda verò & Maria in virginitate perſeverantes migraverunt ad Dominum. *Hæc de Sancti illuſtri familia jam ſufficiant.*

B

Anno 541 concilio Aurelianenſi IV,

12 *Superiùs innui, haud omnia præclarè* S. Firmini *in epiſcopatu geſta in Actis recenſeri. Quapropter, quidquid aliundè ſe obtulerit relatu dignum, ordine temporis adjungam. Anno 541 ad ſynodum Aurelianenſem quartam convenerunt epiſcopi triginta octo cum presbyteris undecim & uno abbate, qui totidem epiſcoporum nomine interfuerunt. Habita eſt hæc ſynodus, ut titulus apud Labbeum tom. 5 Concil. pag. 380 præfert,* Triennio poſt Aurelianenſe concilium tertium, Indictione quarta, Baſilio viro clariſſimo conſule, id eſt anno Chriſti DXLI. Vigilii Papæ II. Childeberti regis XXX. *Licet dies & menſis, quibus hoc concilium, in quo Leontius Burdegalenſis eccleſiæ epiſcopus, primus ſubſcripſit, fuerit celebratum, huc uſque nullibi expreſſi reperiantur; tamen Jacobus Sirmondus S. J. hanc ſynodum ante autumnum habitam fuiſſe rectè exiſtimat ob ſequentem rationem, quam in Annotatis ad idem concilium apud Labbeum ſic tradit :* Tribus tantum in libris nacti ſumus hoc concilium, Rhemenſi nimirum, Bellovacenſi, & Minore Pithæano, qui ſolus temporis notam habuit, eamque duplicem: nam & indictionem deſignat & conſulatum, diem verò & menſem non indicat. Ceterum ante autumnum habitam fuiſſe ſynodum ex eo colligimus, quòd anno Chriſti 541, quo conſul fuit Baſilius, quarta indictio finem habitura erat menſe Septembris, & quintæ futurum initium.

C

anno verò 549 concilio ejuſdem civitatis V,

13 *In hoc concilio, in quo,* ut ſanctum Paſcha ſecundum Laterculum Victorii ab omnibus ſacerdotibus uno tempore celebretur, *decretum fuit, canones triginta & octo, quibus præcedentium ſynodorum decreta, paucis additis, fuère confirmata, ſunt conditi. His canonibus ſubſcripſiſſe legitur* Firminus *hunc in modum :* Firminus, in Chriſti nomine epiſcopus civitatis Ucetiæ, conſenſi & ſubſcripſi. *Deinde anno 549 ſynodus Aurelianenſis quinta ex tripartito Franciæ regno à Childeberto, in cujus ditione hæc civitas ſita erat, rege convocata eſt. Concilium iſtud habitum eſt* Poſt Theodoreti regis mortem, ſub die V Kalendas Novembris, indictione XIII id eſt, anno Chriſti DXLIX. Vigilii Papæ X. Childeberti regis XXXVIII, *ſic titulus apud Labbeum tomo 5, col. 390, ubi epiſcopi 50 & 21 vel presbyteri, vel archidiaconi, ſeu diaconi, ſeu abbates, à ſuis epiſcopis directi, huic ſynodo ſubſcripſiſſe traduntur. Canones viginti quatuor, quorum magna pars præcedentium canonum ac decretorum repetitio & confirmatio eſt, laudati antiſtites ibidem condiderunt. Quibus* Firminus *etiam ſubſcripſit ſequentem in modum :* In Chriſti nomine Firminus, epiſpiſcopus eccleſiæ Uceticenſium, conſenſi & ſubſcripſi.

D

prout contrà Binium & Fabium hic probatur, interfuit, eiſque,

14 *Laudatus ſuprà Faber, Binii ad dicta concilia Annotatis ſuffultus, in citatis ſtatim* Firmini *ſubſcriptionibus mendosè epiſcopum* Uticenſem *pro* Vincienſi *dici exiſtimat. At quam multùm à vero aberret Binius in citato ſuprà libro ſequenti ratione Dominicius demonſtrat :* Sed, *inquit,* quam falſa ſit Binii conjectura, ex editione conciliorum à doctiſſimo Sirmundo procurata liquidò patet : conſtanter enim in conciliis Aurelianenſi IV & V adfuit Firminus, epiſcopus civitatis Uceticæ, aut eccleſiæ Uceticenſium, & cum eo Deuterius, epiſcopus eccleſiæ Vincienſis. Cujus ultimi nomen in editione Binii deſideratur, ex codicibus Corbeienſi, Lugdunenſi, & Pithæano nunc primùm reſtitutum. Unde non potuit Firminus eccleſiæ Vincienſi præeſſe, cum eadem tempeſtate, quâ ipſe præerat Uceticæ, Deuterius Vincienſem adminiſtraret. Nec Binium movere debuit, quod ſit ejuſdem nominis civitas in Africa; rectè enim Ucecienſis epiſcopus, Uticenſis etiam quandoque dicitur, ut conſtat ex concilio Toletano XIII cui cum quibuſdam epiſcopis Narbonenſis primæ ſubſcripſit Leopardus abbas vices agens Potentini epiſcopi Uticenſis. *Laudati hanc Dominicii opinionem Cointius, Labbeus, Pagius, Natalis Alexander, Bailletus cum Hiſtoriæ Litterariæ Franciæ editoribus, & novæ Galliæ Chriſtianæ auctoribus amplectuntur, ſoloſque Binium & Fabrum ex omnibus, qui de his ſynodis tractârunt, ſcriptoribus ſibi adverſarios habent.*

E

uti etiam ſynodo II Pariſienſi inter annum 549 & annum 553 celebratæ ſubſcripſit.

15 *Etiam ſynodo Pariſienſi ſecundæ, à rege Childeberto in cauſa Saffaraci, ejuſdem urbis epiſcopi, qui graviſſimi criminis accuſatus, propriaque confeſſione convictus ſecundum ſacros canones epiſcopatu dejectus, & in monaſterium fuerat detruſus, convocatæ interfuiſſe, ac ſubſcripſiſſe legitur* Firminus *his verbis :* Firminus, epiſcopus eccleſiæ Uceticæ, ſubſcripſi. *De tempore, quo hoc concilium, cui viginti ſeptem epiſcopi ſubſcripſère, habitum fuerit, haud conveniunt auctores : titulus huic ſynodo apud Labbeum tomo V col. 811 præfixus, dictam ſynodum celebratam fuiſſe, refert :* In cauſa Saffaraci epiſcopi, Childeberto rege evocante, ſub annum Chriſti DLV. Pelagii Papæ I. Childeberti ejuſdem regis XLIV. *Sirmondus tomo 1. Conciliorum Galliæ pag. 610 ſynodum Pariſienſem ſecundam, cujus annum nulla hùc uſque nota definiri poſſe fatetur, circa annum 555 celebratum fuiſſe conjectat. Natalis Alexander, Cointius, & Pagius etſi apertis verbis declarent, hoc concilium, quod temporis notâ careat, nondùm in conciliorum collectionibus & in Annalibus eccleſiaſticis epocham certam nanciſci potuiſſe, tamen dictam ſynodum ultra annum 553 differri poſſe negant ex eo quòd Sanctus noſter, qui huic ſubſcripſiſſe probatur,* dict•

AUCTORE J. B. F.

dicto anno Uſetienſem ſedem morte ſua vacuam, ut ex infrà dicendis manifeſtum fiet, reliquerit. Cum verò hanc ſynodum concilio Aurelianenſi V, *cui Saffaracus, ante concilium Pariſienſem* II *epiſcopatu amotus, anno* 540 *ſubſcripſit, poſteriorem eſſe, quotquot de hoc concilio ſcripsère auctores, meritò affirment, ſynodum Pariſienſem ſecundam inter annum* 549 *&* *annum* 553 *habitam fuiſſe, ſit conſectarium.*

S. Cæſarii Arelatenſis diſcipulus, ipſiuſque Vitæ ſcriptor fuiſſe dicitur.

16 *Priuſquam de Sancti noſtri obitûs anno & Actis diſſeramus, de quodam facto, ab aliquot ſcriptoribus Sancto adſcripto, ſermonem habeamus. Mabillonius in Annotatis ad S. Cæſarii Arelatenſis epiſcopi Vitam, quæ, ut ibidem videre eſt, à quinque ejus diſcipulis, ſcilicet Cypryano, Firmino, Viventio epiſcopis, & presbytero Meſſiano & diacono Stephano eſt compoſita, hunc Firminum cum* S. Firmino *Uſetienſi epiſcopo, de quo hic agimus, unum eumdemque fuiſſe exiſtimat; cui Bailletus in Vita S. Cæſarii ad* XXVII *Auguſti & auctores Hiſtoriæ Litterariæ Franciæ tom.* 3, *pag.* 197 *ſuffragantur. At editores noviſſimi Galliæ Chriſtianæ tom.* 6, *coll.* 611 *&* 612, *ubi agunt de* S. Firmino *Uſetienſi, ſic loquuntur:* In Actis noſtri Firmini nulla occurrunt, quæ huic faveant opinioni, *quibus J. Stiltingus tomo* 6 *menſis Auguſti num.* 3 *Commentarii prævii ad S. Cæſarii Vitam his verbis aſſentitur:* Neque ego in Mss. noſtris de S. Firmino Uſetienſi quidquam reperire potui, quo evincam S. Cæſarii diſcipulum fuiſſe, aut cum aliis Vitæ ſcriptorem. Qua propter rem incertam relinquere cogor uſque ad XI Octobris, ubi de S. Firmino Uſetienſi agetur latius. *Ego verò lubens fateor, me poſt accuratam indagationem nihil huc uſque invenire potuiſſe, quo Sanctum noſtrum in S. Cæſarii diſciplinam ſeſe tradidiſſe, ſeu ad illius Vitam concinnandam operam & ſtudium contuliſſe, cum laudatis Mabillonio, Bailleto & Hiſtoriæ Franciæ editoribus affirmare poſſim.*

Anno 553 ex hac vita migravit.

17 *In ipſius obitûs tempus modo inquiramus. Etſi* S. Firmini *Acta, ut ſuprà dictum eſt, annum, quo ex hac vita migrarit, nequaquam exprimant; tamen ex tempore, quo ipſius in Uſetienſem ſedem ſucceſſor S. Ferreolus obierit, ſicut & ex annorum numero, quibus hic dictam eccleſiam adminiſtrarit, Sancti noſtri mortis epocha poteſt determinari. Gregorius Turonenſis lib.* 6, *cap.* 7 *S. Ferreoli obitum anno ſexto Childeberti II regis, qui annus ſecundum omnes hiſtoricos Incarnati verbi anno* 581 *illigatur, contigiſſe ſic refert:* Anno ſexto Childeberti II regis Ferreolus Uceenſis epiſcopus magnæ vir ſanctitatis obiit, plenus ſapientia & intellectu. Qui libros aliquos epiſtolarum, quaſi Sidonium ſecutus, compoſuit. *Hunc auctorem ſecuti Cointius, Pagius in Criticis, Bailletus, Hiſtoriæ Litterariæ Franciæ editores, multique alii S. Ferreoli mortem anno* 581 *conſtanter collocarunt. Quod ad annorum numerum, quibus dictus Ferreolus Uſetienſem ſedem occuparit, ſpectat, hunc ipſius Vita ex antiquiſſimo codice collegii Fuxenſis Tholoſæ in citato Dominicii Opere edita claris verbis ſic refert:* Ferreolus vir Domini, confeſſorque beatiſſimus poſt tranſitum S. Firmini Pontificatum tenuit annis XX & VIII. *Atque de hoc S. Ferreoli Vitæ capite, quotquot de ipſo tractarunt, ſcriptores omninò, ut jam ſuprà diximus, conveniunt. Proinde ſi annos* 28, *quibus S. Ferreolus Uſetienſem eccleſiam adminiſtrârit, ex anno* 581, *quo hic mortalem vitam cum immortali commutârit, demas, S. Ferreolum ſedem Uſetienſem anno* 553 *quam morte ſua vacuam Sanctus noſter eodem anno reliquerat, adiiſſe reperies. Quo ſtabilito, cùm* S. Firminus *ex ſcriptorum ſuprà num.* 9 *laudatorum conſenſu tantum* 37 *annos vixerit, ipſum reparatæ ſalutis anno* 516 *natum fuiſſe etiam ſit conſectarium.*

Acta hic edenda.

18 *Sancti noſtri Acta, ut ſuprà monui, Dubouchetus in libro, cui titulus:* Origo Domûs Franciæ, *publici juris fecit, & in omnibus ferè cum illorum exemplari, quod à P. Poſſino ad Majores noſtros anno* 1646 *tranſmiſſum, nobis hic præ manibus eſt, conveniunt. Acta apud Dubouchetum ſicut & exemplar noſtrum nec auctoris nomen, nec fontes è quibus, quæ narrantur, hauſta ſint, exprimunt, neque ullam notam chronologicam continent, quâ tempus, quo exarata fuerint, determinari queat; atque in quibuſdam locis truncata, in aliis verò variis adjunctis, fabulam omninò redolentibus, plurimùm ſint adaucta, ita ut haud multum fidei apud eruditos videantur promereri. At licèt hæc ita ſint, laudatus ſuprà Dominicius Acta hæc haud omninò rejicienda eſſe, ſed, quæ in illis hiſtorica ſunt, à figmento ſeparanda ſicque cum temperamento admittenda exiſtimat. Dominicii opinioni Bailletus, novæ Galliæ Chriſtianæ editores, & Hiſtoriæ Franciæ auctores videntur ſuffragari, qui in ſuis Operibus dicta Acta, apud Dubouchetum edita, omiſſis, quæ in illis reperiuntur, fabuloſis adjunctis, poſteritati commendârunt. Utut ſit, ego exemplar noſtrum, huc uſque, ut puto, ineditum, collatum cum illis, quæ publici juris fecit Dubouchetus, Commentario huic ſubjiciam, Lectorique in Annotatis, quid laudati ſtatim auctores de ſingulis in Actis aſſertis ſentiant, referam.*

ACTA

A. Anonymo.

ACTA
S. FIRMINI EPISCOPI
Auctore anonymo,
EX P. Poſſini Ms. cum editis apud Dubouchetum in libro de Origine Domûs Franciæ collato.

CAPUT UNICUM

Sancti patria: illuſtres parentes: fuga Uſetiam: ad presbyteratum & deinde epiſcopatum Uſetienſem promotio, quem morti proximus fratris filio cedit.

B

Sanctus, Narbone natus, parentes, Gentilitatis errore inſectos fugiens,

FUit vir quidam in civitate Narbona *a*, qui de parentibus honeſtis ſecundum quidem ſeculi dignitatem deſcendiſſe dicitur, & ex exalta* parentum proſapia *b* exſtitiſſe nobili germine ortus, cujus filius vocabatur Firminus; dum ſacris polleret moribus, eſſetque Baptiſmi undâ regeneratus, in teneris poſitus annis à Spiritu, qui, ubi vult, ſpirat, inſpiratus, relicto ſuperfluo gentilitatis ritu ad ſervitium ſeſe Chriſti fideliter mancipavit. Eodem itaque tempore dum conſtantiſſimè fides floreret Chriſtianorum, Firminus, parentibus adhuc gentilitatis *c* errori vacantibus, audiens Chriſtianos Dominum Chriſtum fateri, ſeque de Paganiæ ſuperſtitioſis inſidiis deſiderans liberari, Euangelica ſecutus (C) præcepta, quæ dicunt: Niſi quis reliquerit patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut fratres, aut ſorores, adhuc autem & animam, non poteſt meus eſſe diſcipulus *d*. Patre parentibuſque relictis *e*, rebus interdum propriis pauperibus traditis, Chriſtum pauperem bajulando crucem ſuam pauper ſecutus eſt.

*lege alta

Uſetiam tendit, ubi una cum Ferreolo fratris ſui filio, etiam fugitivo, à Roricio

2 Itaque ab urbe Narbona egreſſus itinere arrepto ad civitatem quandam nobiliſſimam Uzetiam pervenit, ibique Laurentium presbyterum reperit, virum doctum & religioſum, cujus amicitiæ ſe jungens, & quaſi familiaritatis obſequium præbens, aliquamdiu apud illum commoratus, tranquillam duxit vitam. Quem Ferreolus *f* virgula præclara filius fratris ejus ſubſequens gradu feſtino ſe ei jungere cupiebat. Quem beatus Firminus elevatis oculis videns, dixit ei: Fili, quò pergis aut quò vadis? Ille protinus reſpondit: Ego, derelicto patre & matre, ſecutus ſum te, Domino toto corde paratus obedire. Tunc venerunt ad domum Roricii *g*, pontificis ac patricii, inveneruntque ibi juvenem ſedentem, qui Roricio quotidie epulas miniſtrabat; qui, ut vidit Firminum, interrogavit eum dicens: Ex qua provincia es, vel ex qua natione* progenitus? Ille reſpondit: In (D) Narbona civitate ſum ortus. Pater, inquit, meus Ferreolus vocatur, mater verò mea Induſtria *h* vocatur nomine. Hæc audiens juvenis ille, ingreſſus palatium ipſius pontificis, nuntiavit ei omnia, quæ à beato Firmino audierat.

*lege progenie ſeu ſtirpe

illius urbis epiſcopo de cognatus recipitur, in cujus, jam presbyter factus,

3 Tunc pontifex juſſit eum introire ad ſe, cui & dixit: Unde venis, aut quò pergis, vel quo vocaris nomine? Cui beatus Firminus dixit: In Narbona civitate ortus, relicto errore gentilitatis, Chriſto Domino ſerviturus huc adveni: de nomine autem, quod perquiſiſti, ego Firminus vocor. Cognovit autem ipſe pontifex, quod eſſet ex ſua progenie ortus: tituloque ſancti ac beati amoris eum ſibi junxit. Erat autem ipſe Firminus annorum circitèr duodecim, literis benè eruditus; Ferreolus verò ſeptem annorum. Eadem die ſubſequente Roricius Firminum clericum faciens Diaconum ordinavit; Ferreolum verò tradidit Grammaticæ eruditioni. Et dum Firminus annorum fuiſſet viginti *i*, ad honorem presbyterii pervenit.

ſeneſcenti ſedem ſuccedit. Poſteà Ferreolo, quem ſubdiaconum, diaconum, ac deinde

4 Erat autem prædictus Roricius jam ſenex octoginta ſcilicet annorum, poſuitque ſub ditione ſua beatum Firminum ſuper omnes civitates provinciæ (Occitaniæ Inferioris) & cætera loca. Eodem anno ſubſequente Roricius vitâ functus eſt. Remanſit vir religioſus Firminus Uſetiæ titulatus & paſtoralis culmine ſublimatus, qui domi reſidens, juſſit Ferreolum venire ad ſe; cum autem veniſſet, interrogavit eum de ſua eruditione & de moribus ſuis. Quo perſpecto, invenit eum dilectionis Dei & proximi concordem, charitatis non fictæ; orationibus enim Domino jugiter adhærere ſolum gaudebat. Itaque Firminus ſummus epiſcopus eum clericum fecit & non poſt multos dies Diaconum ordinavit.

ſacerdotem conſecrarat,

5 Poſt hæc ſanctus Firminus gravi infirmitate infirmari cœpit, tunc paternâ curâ cuncta peragens, atque pertractans ſupradictum Ferreolum diaconum vocans, presbyterum ordinavit, atque in vice ſua ſuper civitates, quibus ipſe præerat, & ſuper omnes vicos ſuos eum conſtituit, & præcepit ei, ut moneret ſacerdotes, ut ſcirent, quomodo docerent populos & regerent ſibi ſubjectos.

Uſetienſem ſedem, juſſione divina,

6 Beatus verò Firminus graviter ex eadem infirmitate gravatus, parùm loqui poterat, cui nocte quieſcenti aſtitit angelus Domini, & vocans eum dixit: Firmine, dimiſſum eſt peccatum tuum, craſtina die, horâ diei tertiâ, videbis gloriam Dei & angelum Michaëlem venientem, ut te ſuſcipiat, atque ad regna cælorum perducat. Beatus verò Firminus clamans voce magna ad angelum dixit: Domine indica mihi, cui dimittam curam cunctarum civitatum provinciæ. Cui angelus dixit: Filio fratris tui Ferreolo, quia datum eſt illi deſuper, & hæc dicens viſio Angelica receſſit. Qui autem vigilabant in eadem domo vocem angelicam audiebant *k*.

cedens, piè moritur.

7 Audiens hæc B. Firminus gaviſus eſt valde, & miſſis epiſtolis epiſcopo Arelatenſi *l* & Avenionenſi *m* ſimulque Auracienſi *n* monuit, ut in loco ſuo Ferreolum epiſcopum ordinarent *o*, quod & factum fuit. Poſt hoc verò beatiſſimus Firminus præcepit venire ad ſe omnes clericos, & presbyteros, & omnes miniſtros eccleſiæ, & omnes ſubditos ſuos, quos venientes, pervolvens ſe ad pedes eorum, rogat, ut eidem dimitterent, ſi quid in eos deliquiſſet. Circa verò horam diei tertiam beatiſſimus antiſtes Firminus ſe in eccleſiam portari, & juſſit

A juſſit ſacra ſibi myſteria celebrari expectans promiſſum angeli. Ut autem ſanctum Domini corpus accepit, intentis auribus auſcultans, audivit vocem canentium in aëre. Et ſignans ſe ſigno crucis, migravit in pace v Idus Octobris, perſeveravitque in epiſcopatu xlvi *p* annos.

A Anonymo

ANNOTATA.

a *Vide Commentarii prævii numerum* 8.

b *Vide Comment. prævii numerum* 10.

c Pugnare videntur, *inquit Dominicius in citato ſæpius libro*, cum Sidonii epiſcopi mente hæc Acta, dum Sancti noſtri patrem gentilitatis ritu detentum hic referunt, quem nihilominus, ſi idem ille ſit, ac Tonantius Ferreolus, cujus idem præſul in libro 2, Epiſt. 9 meminit, de recta fide non ſecus ac genitores ejus benè ſentientem inſinuat; quia tamen, ut ex eodem auctore Sidonio colligitur, is Tonantius Ferreolus admodum juvenis, ac teneræ ætatis erat tunc cum Sidonius ſcriberet, fieri potuit, ut, Gothis Septimania, Occitaniæ inferioris parte potitis, Arrianam fidem amplexus fuerit, aut horum Actorum auctor, dum Firmini patrem apud Gothos degentem audivit, eorum quoque dogmatibus hunc imbutum ſibi ſuaſerit; ut eò magis beati Viri, quem laudabat, virtutem extolleret, quo à parentum fide longè alienum repræſentaret. *Dominicii opinioni Bailletus, Novæ Galliæ Chriſtianæ editores, Hiſtoriæ Litterariæ Franciæ auctores & Cointius ſuffragari videntur, qui in ſuis de Sancto noſtro elogiis ne verbum quidem de ipſiùs parentum hæreſi loquuntur, quin imò Novæ Galliæ Chriſtianæ editores S. Firminum uſque ad duodecimum annum à parentibus piè educatum fuiſſe dicunt.*

B

d *Apud Lucam cap.* 14, ℣. 26.

e *Bailletus, Novæ Galliæ Chriſtianæ editores & Hiſtoriæ Litterariæ Franciæ auctores de hac Sancti fuga altum ſilent, & Sanctum noſtrum & Ferreolum fratris ſui filium ad Roricium Uſetienſem epiſcopum &* S. Firmini *patruum, ut literarum ſtudio ſeſe traderent, à parentibus fuiſſe miſſos, ferunt.*

f Sancti Ferreoli *Acta, de quo in Opere noſtro in Prætermiſſis ad diem primam Aprilis mentio habetur, in Operis ſupplemento ad* iv *Januarii diem dabimus. Fuit hic filius celeberrimi Anſberti, fratris S. Firmini, per quem Anſbertum regum Francorum ſecundæ ac tertiæ ſtirpis originem cum prima connectunt quidam genealogi, ut apud laudatos Dominicium, Bouchetum & apud Jordanum in libro, cui titulus :* Critique de l'Origine de la Maiſon de France *eſt videre.*

C

g *De Roricio ſeu Rorico Uſetienſi epiſcopo & Sancti noſtri patruo conſule in Opere noſtro Prætermiſſos ad hunc diem* xi *Octobris.*

h *Vide Comment. prævii num.* 10.

i S. Firminum *anno ætatis* 20 *à Roricio Uſetienſi epiſcopo ad ſacerdotium & ſequenti anno ad epiſcopatum contra leges Eccleſiaſticas promotum fuiſſe, etiam Bailletus & Novæ Galliæ Chriſtianæ editores referunt.*

k *Hæc Sancti cum Angelo colloquia in Fabularum numero Dominicius reponit, cui Bailletus, Novæ Galliæ Chriſtianæ editores & Hiſtoriæ Litterariæ Franciæ auctores meritò ſuffragantur.*

l Arelate *urbs Galliæ in Provincia Archiepiſcopalis, ad ſiniſtram Rhodani fluvii oram ſita.*

m Avenio *urbs Galliæ in Provincia ad Rhodanum fluvium, archiepiſcopatûs titulo ſub ſummi Pontificis Dominio inſignis.*

n Auratium *meliùs* Arauſio *urbs Galliæ in ſui nominis provincia epiſcopalis ſub archiepiſcopo Arelatenſi.*

o *Sancti noſtri epiſcopi ordinationem ab epiſcopis Arelatenſi, Avenionenſi & Arauſionenſi peractam canonicis conſtitutionibus repugnare contendit ſuprà laudatus Faber ex eo, quod Uſetienſis epiſcopus non Arelatenſi, ſed Narbonenſi Metropolitæ ſecundum veteres provinciarum notitias eſſet ſubditus, cujus auctoris rationes ſequenti ratiocinio Dominicius citati libri pag.* 123 *impugnat :* Attamen ſi rei geſtæ tempus expendiſſet (*Faber*) ereptam ſcilicet Gothis Uſetiam, quave ratione Eccleſiaſtica diſciplina civilem Provinciarum normam ex auctoritate principum ſecuta ſit, peractam ab his præſulibus Ferreoli ordinationem legitimam putaret: nam ut à Chlodoveo Tholoſa eadem expeditione Francorum imperio adjecta, non Narbonenſem, quæ adhuc ſub Gothorum dominio remanſit, ſed Bituricenſem metropolim agnovit, ſic Uſetia non Narbonenſi, ſed Arelatenſi uti viciniori, ac jam Francis ab anno 536 addictæ paruit, idque apertè inſinuat Gregorius Turonenſis. Aſſerit enim defuncto Ferreolo Uſetienſi Albinum extra regis conſilium Dynamii ſtudio in ejus locum fuiſſe ſubrogatum: at Dynamius rector erat Provinciæ, quæ in Sigeberti regno cenſebatur, ut ex eodem Gregorio conſtat, dum in adminiſtratione Provinciæ Albinum in locum Jovini ſubrogatum narrat, Sigeberto verò ſucceſſerat Childebertus, qui poſt Albini, tribus tantum menſibus epiſcopatu Uſetienſi functi, deceſſum, Jovinum regio præcepto ſucceſſorem ei deſignaverat, contra quem Marcellus Fælicis ſenatoris filius inſurrexit, qui convocatis comprovincialibus per conſilium Dynamii epiſcopus Uſetienſis eſt odinatus, ab epiſcopis ſcilicet Provinciæ, cui præerat Dynamius, ac per conſequens à Viennenſibus, in Childeberti regno conſtitutis. Non ergò provinciarum ordinem turbavit Firminus, dum Ferreolum nepotem ſuum ab Arelatenſi, Avenionenſi, & Arauſicano epiſcopis conſecrandum cenſuit. Quòd ſi non hac Faber vincitur ratiocinatione, negare certò non poteſt, tunc temporis Arelatenſi epiſcopo Romanos Pontifices per Gallias vices ſuas demandâſſe, ac per conſequens ordinandorum ubique per hunc tractum præſulum auctoritatem, quam olim Viennenſi & utrâque Narbonenſi Zoſimus epiſtola ſua circumſcripſerat; id teſtatur Vigilii Papæ decretum ad Auxanium Arelatenſem epiſcopum datum anno 545, quam deinde gratiam in Sapaudo renovavit Pelagius anno 557, ut ipſius Pelagii ad Childebertum regem docet epiſtola: at inter hæc ſpatia Firminum deceſſiſſe ſatis conſtat.

E

F

p *Pro numero chronico* xlvi *ponendus eſt numerus* xvi *: quod mendum facilè irrepſit; nam cùm literis chronicis per* xvi *annos, qui ab anno* 537, *quo ſedem hanc Sanctus adiit, uſque ad annum* 553, *quo ex hac vita migravit, continuò decurrunt, ſanctum Præſulem epiſcopatum tenuiſſe, ſcripſiſſet biographus, inter denarium numerum* x *& quinarium* v *quinquagenarius* L *ab imperitis amanuenſibus fuit adjectus.*

AUCTORE J. B. F. D

DE S. CANNICO, ABBATE

KILL-KENNIENSI SEU ACHADH-BOENSI, IN OSSORIA HIBERNIÆ PROVINCIA

COMMENTARIUS HISTORICUS.

§ I. Memoria in Martyrologiis : cultus : qualiacúmque Sancti geſta unde eruenda.

Anno dxcix vel dxcviii. Sanctus cujus memoria in Mrll.

INter Sanctos, qui ſeculo VI antiquam Scotiam ſeu hodiernam Hiberniam vitæ ſanctimoniâ illuſtrârunt, hoc die memorandus venit S. Cannicus, Achadh-boenſis, poſt à Sancti B noſtri nomine Kill-kennienſis dicti, olim nobilis monaſterii fundatione celebris, quem Martyrologium Romanum ad præſentem diem breviter ita memorat : In Scotia ſancti Cannici abbatis. *Baronio præiverat Uſuardus, in cujus genuino textu ſic legitur :* In Scotia, ſancti Cainichi abbatis. *Apud ipſo antiquiores nulla ejuſdem ſit mentio : unde colligit ibidem Sollerius noſter, ſanctum illum Abbatem ſingulari Uſuardi diligentia, vel fortè quòd ipſum Ordinis ſui abbatem Uſuardus cenſuerit, aut in ipſa Gallia peculiari cultu fuerit celebratus, in ſacris Tabulis locum obtinuiſſe. Florarium quoque noſtrum Ms. eodem die ipſum ſic celebrat :* In Scotia ſancti Canithi abbatis. *Inter recentiores Caſtellanus & auctor Martyrologii Pariſienſis ad eamdem diem illum* Cainicum *appellant. Wionus in Ligno Vitæ, Menardus in Martyrologio & Bucelinus in Menologio Benedictino Sanctis ſui Ordinis ipſum adſcribunt; ſed Mabillonio tam in Actis, quàm in Annalibus rectiùs ignotus eſt. Joannes Wilſonius in Martyrologio Anglicano, quod anno 1608 patrio idiomate vulgavit, annoque ejuſdem ſeculi 40 recognitum iteratis typis ſubjecit, geminum nectit elogium.* C *In priore editione hæc habet Anglicè, quæ Latinè ſubjungo :* In Scotia depoſitio S. Caniki abbatis & confeſſoris, cujus pia vita & miracula in toto Chriſtiano mundo ſunt nota, at præcipuè in Scotia, ubi natus eſt, vixit, & circa Chriſti annum 800 obiit. *In poſteriori verò editione ſic :* In Hibernia depoſitio S. Caniki abbatis & confeſſoris, cujus pia vita & miracula apud poſteros ſunt celebria. Circa Domini noſtri annum 800 obiit. *At Wilſonium plurimùm à vero aberrare, dum Sanctum circa annum 800 ex hac vita migrâſſe aſſerit, ex dicendis fiet manifeſtum.*

Kill-kennia Officio ecclesiaſtico

2 *Kill-kennienſis Hiberniæ civitas Sanctum noſtrum ut patronum olim venerabatur, atque quotannis XI Octobris die ipſius feſtum Officio eccleſiaſtico novem Lectionum, quarum ſex ipſi propriæ, reliquæ verò è Communi Confeſſorum, ut vocant, legendæ præſcribebantur, celebrabat : quod Officium ex Breviario eccleſiæ cathedralis Aberdonenſis, anno 1509 edito, excerptum & in ſupellectili noſtra literaria aſſervatum hic accipe :* Oratio. Preces noſtras, quas tibi, Domine, in B. Caynici confeſſoris tui atque abbatis venerationem deferimus, benignus ſuſcipe, & ipſius interventu, quæſumus, clementer exaudi. Per Dominum &c. Lectio 1. Caynicus, qui de Hibernia genus acceperat, & nomen, Scotiam veniens ſub E monachali habitu, & monaſticorum habitu pluribus militavit annis. Eo namque tempore magnæ ſanctitatis & devotionis vir B. Columba in Jona floruit inſula, à quo, cùm B. Caynicus eum viſitaret, venerabiliter receptus eſt. Lectio 2. Cúmque ſimul confabularentur, varias ſacræ Scripturæ quæſtiunculas in medium S. Columba propoſuit, quas perfectè, ut apparuit, humanam naturam ſuperando, enucleavit, & audientibus claras B. Caynicus reddidit; ita ut ſapientiam ejus B. Columba admiraretur, & ab eo interrogatus, unde hæc haberet, Caynicus reſpondit : Cùm ſolitariam in eremo agerem vitam pro nomine Jeſu, ille meum illuſtravit ſpiritum, & ruditatem meam ſpiritu oris ſui deterſit. Lectio 3. Verùm inito per fratres conſilio Romam petiit; eo itaque itinerante per Italiam, incidit in latrones, qui cùm eum ſpoliatum occidere niterentur, brachia eorum divina Pietas adeò compeſcuit & retraxit, ut quaſi ſtatuæ immobiles viderentur; ſed prece beati Viri brachia, ut antè, ſanata ſunt, & ad ſe converſi latrones Deum & beatum Virum laudaverunt, ab eoque genibus flexis veniam poſtulantes abierunt.

F 3 Tres mediæ Lectiones de Communi Confeſſorum ſunt deſumendæ. Lectio 7. Quodam etiam die oblatum eſt beato Viro monſtrum, mirabile ad humanam effigiem corpus habens ſine brachiis; quod cùm vidiſſet, fontem vivum de terra produxit, in quo monſtrum lavit, & confeſtim omnia membra de maſſa perfectè proruperunt. E mago etiam, qui ſe tamquam Deum à populo arte magica coli perſuaſerat, ſigno ſanctæ Crucis primitùs facto, dæmonem, qui illum illuſerat, effugavit, & artem magicam illam populo palam demonſtravit. Lectio 8. Contigit etiam dæmonem, virorum ſanctorum inſidiatorem, domum, in qua ſtudebat B. Caynicus, igni dare, cúmque Vir Dei domum igne valido accenſam intellexiſſet, domum foris egreditur, & librum Euangeliorum, in quo ex tunc legebat, apertum reliquit, poſtea, ſingulis attamen in domo conſumptis, liber Evangeliorum ſine macula compertus eſt. Lectio 9. His & quamplurimis aliis virtutibus & claris miraculis ſanctus Caynicus mortuos reſuſcitavit, mare calcabile ſe præbuit, & cætera ele-

A clementa ejus nutui obediebant; animam cujuſdam de manu dæmonum liberavit, ſurdos audire & loquelâ privatis fandi modum dedit. Tandem in bona ſenectute celeribus ſuper æthera volavit pennis, angelico in præſens aſſociatus choro.

& Miſsâ honoratur.

4 *Inter Miſſas proprias Sanctorum Patronorum Franciæ & Hiberniæ, juſſu Clementis XII Papæ editas, una præſcribitur ad diem* XI *Octobris*, in feſto ſancti Canicii abbatis, eccleſiæ & civitatis Kilkennienſis patroni, *quæ ſequentis tenoris eſt*: Introitus. Tenuiſti manum dexteram & in voluntate tua deduxiſti me, & cum gloria ſuſcepiſti me, Deus cordis mei, & pars mea in æternum. *Pſalmus*: Quoniam bonus Iſraël Deus, his qui recto ſunt corde. *Oratio*: Deus omnipotens, cujus ſervitus ſumma & plena eſt felicitas, præſta, quæſumus, ut beati Canicii imitatione ſubjecti, invicem in timore Chriſti, quaſi filii obedientiæ, tibi libera charitate in ſanctitate & juſtitia ſerviamus.

B Per eumdem Dominum &c. *Lectio Epiſtolæ ex cap. 12 epiſtolæ B. Pauli Apoſtoli ad Romanos à* ℣. 9: Obſecro vos, fratres. *Graduale*: Lucerna pedibus meis verbum tuum, Domine, & lumen ſemitis meis. ℣. Cuſtodivi vias Domini & juſtitias ejus non repuli à me. Alleluia, alleluia. ℣. Ecce verè Iſraëlita, in quo dolus non eſt, vir erat rectus ac timens Dominum & recedens à malo. *Evangelium ſecundùm Matthæum cap. 19 à* ℣. 16: Unus accedens ad Jeſum ait illi. *Offertorium*: Jacta ſuper Dominum curam tuam, & ipſe te enutriet, & delectare in Domino, & dabit tibi petitionem cordis tui. *Secreta*: Suſcipe, quæſumus, Domine, preces & hoſtias, quas tibi offerimus; & concede, ut beati Canicii imitatione deſideria carnis ſpiritu mortificantes, tibi ſoli ſerviamus. Per Dominum &c. *Communio*: Tu es ſpes mea, Domine, portio mea in terra viventium. *Denique Poſtcommunio*: Deus cordis noſtri & pars noſtra in æternum, hujus perceptione Sacramenti tribue nobis, intercedente beato Canicio, ut tibi uni adhæreamus in terris, à quo ſperamus æternam hæreditatem in cælis. Per Dominum &c. *Sed de his ſatis.*

C

Inter præcipuos Hiberniæ Sanctos & Apoſtolos numeratur:

5 *Sanctum* Cannicum *noſtrum inter præcipuos Hiberniæ Sanctos celebratum fuiſſe, ex variis apud Colganum, in Opere de Sanctis Hiberniæ, locis diſcimus: quippe in Annotatis ad Vitam S. Finniani pag. 398, num. 24 aſſerit, illum in quibuſdam codicibus inter duodecim Hiberniæ apoſtolos numerari: in Catalogo Sanctorum Hiberniæ, quem Jacobus Uſſerius in libro de Britannicarum eccleſiarum Primordiis Commentario illuſtravit, inter primos Sanctos, qui poſt S. Patricium ſub regibus Tuathail, Diarmata & duobus Muredaig nepotibus Britanniam ſanctitate illuſtrem reddiderunt, hic Sanctus recenſetur: etiam in S. Columbæ Vita apud Colganum inter præcipuos, qui ſeculo* VI *in Hibernia floruère, Sanctos* S. Cannicus *numeratur.* Quatuor (*inquit laudatus biographus*) ex Hiberniæ illo ævo præcipuis Sanctis, venerabiles patres & monaſteriorum fundatores, Comgeilus ſcilicet abbas Benehorenſis, Cannechus abb. Achadhboenſis, Brendanus abbas Cluainfertenſis & Cormacus O Liethain abbas Darmagenſis, unà ex Hibernia profecti in Jonam inſulam veniunt ad S. Columbam inviſendum.

AUCTORE J. B. F.

ejus nomen variè ſcriptum.

6 *Porrò ſancti Abbatis nomen apud varios variè ſcriptum legimus. Uſuardus, ùt vidimus, illum* Cainichum *appellat; Caſtellanus & auctor Martyrologii Pariſienſis* Cainicum. *Apud Colganum in Vita S. Columbæ* Cannechus, *in Vita S. Congalli in Opere noſtro ad diem decimam Maii* Cannicus *ſcribitur: in Actis autem S. Finniani apud Colganum* Cainichus *dicitur, à Colgano vero* Cannicus *appellatur. Uſſerius citati libri pag. 957 Sanctum vulgò* S. Kenny *nominari aſſerit, atque locum* Achadh-bo, *in quo ipſe monaſterium ejuſdem nominis, quod Latinè* agrum boum *ſignificat, ædificârat, poſteà in civitatem, quæ hodieque* Kil-kennia, *quod nomen* Cellam *ſive* Fanum Cannici *denotat, vocatur, fuiſſe erectam refert. Unde jam varia illa apud diverſos ſcriptores Sancti noſtri appellatio repetenda ſit, mihi & Colgano prorſus ignotum eſt; utut ſit, ego cum Colgano, Martyrologio Romano aliiſque cum* Cannicum *appellabo.*

E

Cur Vitam non exhibeamus.

7 *Dolemus ſanè, quòd hujus ſancti Viri Vitam nullam habeamus, quam ſtudioſo lectori utiliter exhibere poſſimus. Habemus quidem aliquam auctoris anonymi in codice noſtro Ms. Salmanticenſi notato Ms. 167, de qua Sollerius in Uſuardi, quod edidit, Martyrologio ad hunc diem meminit: verùm ea hujuſmodi eſt, ut, etſi Roſiveydus illam aliquot Annotatis illuſtrare voluerit, ego tamen prorſus indignam prelo judicem. Etenim in ea vix quidquam præter prodigia, qualia in jam ſuprà tranſcripto Sancti Officio leguntur, reperias, eaque partim ex aliis Vitis mutuata, partim tam inſulſè relata, ut fidem apud eruditos non mereantur, niſi à peritiore certioreque, quam anonymus ille fuerit, ſcriptore tradantur. Extare tamen alia Sancti Acta, diſcimus ex Colgano, qui tum in Actis Sanctorum Hiberniæ, tum in Triade Thaumaturga frequenter laudat* S. Cannici *Vitam, ſpondens ſe eam ad diem* XI *Octobris editurum; quod tamen, morte præpeditus, non præſtitit. Hanc Vitam diverſam eſſe à noſtra, liquet ex eo, quod Colganus quædam ex illa recitet, quæ in hac deſiderantur.*

F

Sancti geſta unde eruenda.

8 *Hujus itaque citatæ à Colgano Vitæ defectu cogor ad aliorum Hiberniæ Sanctorum, quæ exſtant, Vitas recurrere, quæque in his ſparſim narrantur, colligere. At priuſquam id agam, lectorem duo univerſim monitum velim: primum eſt, Hibernorum Sanctorum Acta paſſim dubiæ eſſe fidei, & à ſcriptoribus minime accuratis ac ætate longè poſterioribus conſcripta. Alterum eſt, in iiſdem frequentem occurrere rerum ſimillimarum narrationem, quas variis Sanctis adſcribunt; ita ut neſcias, cui tutò adſcribi poſſint. Hiſce prænotatis ad Sancti geſta progredior.*

AUCTORE J. B. F.

§ Sancti nativitas, quæ fertur prædicta à S. Patricio: parentes: patria. A S. Doco inſtitutus, fit S. Finniani diſcipulus, ac deinde monaſterium Achadh-boenſe condit. Ipſius cum SS. Columba & Pulcherio familiaritas. Obitûs tempus.

Sancti nativitas, quam S. Patricius prædixiſſe fertur:

B

Sancti Cannici *nativitatem multis, antequam in lucem ederetur, annis à S. Patricio, Hiberniæ apoſtolo, prædictam fuiſſe, auctor eſt anonymus ſcriptor Vitæ tripartitæ S. Patricii apud Colganum, ubi pag.* 146 *cap.* 26 *cum narraſſet, S. Patricium in Kiennacta, quæ regio ſecundum Colganum in Ultonia, Hiberniæ provincia, ſita* Kiennacta Glinnè Gemhin *vocatur, nobilem virum Sednam cum ſua familia ad Deum convertiſſe, ſacroque fonte abluiſſe, hæc ſubdit:* ibi (*in Kiennacta*) etiam prædixit ſanctum Cannechum poſt tempora naſcendum, futurumque decus eximium, communemque iſtius Kiennacthæ regionis patronum. *Adhæc Colganus, qui, S. Patricium hæc prædixiſſe, credere videtur, in annotatis ad dictam S. Patricii tripartitam Vitam pag.* 182, *num.* 192 *refert:* Vide Vitam S. Cannechi ad XI Octobris. Ex qua, ejuſque notis conſtabit omnia eſſe vera, quæ de ipſo hic referuntur. Fuit enim natus in illa regione Kiennacta, eſtque ad hunc diem ejus patronus. *At, licet Sanctus in dicta regione natus, ipſiuſque patronus ſit, quis ex eo, S. Patricium illa vaticinatum fuiſſe, fieri conſectarium dicat? Indè S. Patricium, ſi reipsâ de Sancto noſtro talia prædixerit, vera prænuntiaſſe, ſolùm conficitur. Utut ſit, cùm nullus, quod ſciam, inter S. Patricii biographos, ſi anonymum dictæ Vitæ tripartitæ auctorem excipias, hujus vaticinii mentionem faciat; cumque de illius tripartitæ Vitæ antiquitate & auctoritate nihil certi poſſimus conſtituere, non eſt, cur cum Colgano, Sanctum Hiberniæ apoſtolum Sancti noſtri nativitatem prædixiſſe, nulla veterum monumentorum auctoritate præeunte credamus.*

C

Sancti parentes & patria.

10 Cannici *patrem* Laydeccum *nomine fuiſſe Uſſerius in Chronologico citati operis indice ſcribit, addens eum poëtam fuiſſe, atque ex Dalani familia originem traxiſſe. Auctor Vitæ ineptæ, ſuprà memoratæ, Sanctum ex honeſta, at pauperi ſtirpe, patre etiam* Laydeco *poëta venerabili, matre vero* Melda *nomine* de nepotibus Maguais *ortum refert. Quod ad Sancti patriam ſpectat, auctor Vitæ tripartitæ apud Colganum in Triade, ut ſtatim diximus, S. Patricium vaticinantem inducit de* S. Cannico in Kiennacta Hiberniæ regione *naſcituro, illudque etiam in Sancti noſtri Vita, teſte, qui ipſam legit, Colgano, referri, numero ſuperiori lectorem monuimus. Nec in hoc capite Vita noſtra Ms., quæ* S. Cannicum *in Kiennactæ regionis loco, Vallis pellis dicto, in lucem editum refert, diſcrepat:* Sanctus igitur, *habet,* Kannechus in regione Kannachte, in valle pellis natus eſt; ſed in regione nepotum Maguais in loco, qui dicitur Kennbuge, nutritus eſt.

D

à S. Doco inſtitutus

11 *Cum jam S.* Cannicus *pueritiam exceſſerat, ex Hibernia in Britanniam tranſnavigavit, ibique religioſo ac ſapienti abbati nomine Doco ſe erudiendum tradidit. Diſco id ex ſequentibus Sancti noſtri biographi verbis, apud Uſſerium in Britannicarum eccleſiarum Antiquitatibus pag.* 952 & 953 *relatis:* Cum S. Cannicus creviſſet, & perfectus eſſet ſenſu; voluit ſcientiam diſcere, & religioſæ vitæ vacare. Perrexit ad mare, tranſnavigavitque in Britanniam ad virum religioſum & ſapientem nomine Docum. Legit verò apud illum ſedulò, & bonos mores didicit. *Idem etiam, qui* S. Cannici *Officium eccleſiaſticum Pariſiis anno* 1620 *ediderunt, referunt:* Britanniam, *habet ipſius Officium,* petiit (*Sanctus*) & apud venerabilem abbatem nomine Docum literali ſcientiæ, ſanctæque religioni ſe tradens, cum eo in docibilitate atque obedientia aliquot annis permanſit. *R. D. Godeſcardus in Opere, cui titulus Vitæ SS Martyrum, aliorumque &c, Pariſiis anno* 1783 *Gallicè edito, ad* XI *Octobris diem inter pauca, quæ de Sancto noſtro ſcribit, ipſum in Cambriam, magnam Angliæ provinciam,* Valles *Anglis, & Gallis* le pays de Galles, *ad Docum, quem Sancti titulo inſignit, tranſnavigâſſe, ſic refert:* S. Cannicus adhuc juvenis aliquot annis in Cambria ſub S. abbatis Doci diſciplina vixit. *Quis fuerit iſte Docus, qui ab erudito Godeſcardo hic Sancti titulo honoratur, vel cui monaſterio præfuerit, huc uſquè reperire haud potui: interim, ſi S. Cannicus à quodam abbate nomine Doco inſtructus fuerit, equidem non in Anglia ab ipſo in religione & ſcientia eccleſiaſtica eruditum fuiſſe certum eſt; nam tunc temporis nec monachos, nec abbates ibidem vixiſſe; atque tantum anno* 596 *in Angliam ſacerdotes, qui infideles hujus inſulæ incolas converterent, à Gregorio I miſſos fuiſſe, omninò conſtat.*

E

in diſciplinam S. Finniani tranſit: deinde

12 *Auctor Vitæ S. Finniani, ſeu Finneni abbatis, apud Colganum die* XXIII *Februarii pag.* 395, *cap.* 19, S. Cannicum, *in Hiberniam jam reverſum, ſub hujus abbatis diſciplina, in monaſterio Cluain-Erardenſi, quod Colganus in Annotatis hodiè* Clonardiam *dictum & in confiniis Lageniæ & Midiæ ſitum ait, eruditum fuiſſe ſic tradit.* In hoc ergo loco, *inquit,* velut ſol in medio cæli, radios virtutum & ſalutaris doctrinæ atque miraculorum illuſtrando mundum (*Finnianus*) emiſit. Fama enim bonorum operum ejus ex diverſæ terræ partibus viros illuſtres partim ad Scripturam ſacram addiſcendam; partim ad eccleſiaſticam inſtitutionem percipiendam, quaſi ad quoddam totius ſapientiæ admirabile ſacrarium attraxit. Quorum nomina ſunt duo Kyerani; Kyeranus filius artificis, qui Mac-an-Tſoir dicitur & Kyeranus Saighre; Columba-Kille & Columba filius Crimthainn..... & Kainnechus..... Et hi omnes ſancti viri ac virtutibus pleni erant. *Acta S. Finniani, inter Prætermiſſos relati ad diem* XXIII *Februarii, Majores noſtri ad* XII *Decembris diſtulerunt: interim, cum apud Colganum in annotatis ad hujus ſancti vitam, ipſe*

A *Ipſe anno 552 ex hac vita migraſſe, dicatur, & S.* Cannicus, *ut infrà videbimus, anno circiter 515 natus, circa annum 597 mortalem vitam cum immortali commutârit, nulla chronologica ratio vetat, quo minus Sanctus noſter S. Finnianum diſcipulus audierit.*

monaſterium Achadhboenſe condit,

13 *Sancti geſta ſub Finniani diſciplina memoriæ prodita non reperi. Apud Colganum, & Uſſerium variis locis legimus quidem* S. Cannicum *in comitatu inferiori Oſſoriæ, in loco* Achadh-bo *dicto, quem Adamnanus in Annotatis ad Vitam S. Columbæ* Campulum-Bovis *Latinè appellatum aſſerit, monaſterium condidiſſe, quod poſteà* Kilkenny, *quod* Fanum Cannici *interpretantur, dictum urbi & comitatui Oſſoriæ nomen dediſſe videtur; at nullam chronologicam notam, qua tempus, quo monaſterium illud à Sancto ædificatum fuerit, determinari queat, reperire potuimus: undè his rebus ſuperſedemus. Nunc reſtat nobis, ut quædam ad Sancti gloriam facientia ex SS. Columbæ, & Mochoemoci ſeu Pulcherii, quibuſcum* S. Cannicus *familiaris fuiſſe dicitur, Vitis, in noſtro Opere editis, lectori ob oculos ponamus.*

B

S. Cannicus, igneum globum circa S. Columbæ ſacrificantis caput apparere, ex ſocio audit:

14 *Porro* Cannicus, *dum in ſuo Achadhboenſi ſeu Kill-Kennienſi monaſterio jam ipſe abbas præeſſet, S. Columbam quandoque adiiſſe videtur. Ita diſcimus ex Vita S. Columbæ in noſtro Opere ad diem* IX *Junii edita, quæ pag. 232 ſequentia refert:* Alio in tempore quatuor ad Sanctum viſitandum Columbam monaſteriorum Sancti fundatores de Schotia tranſmeantes in Hymba eum invenerunt Inſula, quorum illuſtria vocabula Concellus, Cahinnechus, Brendanus, Cormacus. Hi uno eodemque conſenſu elegerunt, ut Sanctus Columba coram ipſis in eccleſia ſacra Euchariſtiæ conſecraret myſteria. Qui eorum obſecundans juſſioni ſimul cum eis die Dominica ex more poſt Evangelii lectionem, eccleſiam ingreditur, ibidemque dum Miſſarum ſollemnia celebrantur, ſanctus Brendenus, ſicut poſt Concello & Cahinneco intimavit, quemdam crinioſum igneum globum, & valdè luminoſum de vertice ſancti Columbæ ante altare ſtantis, & ſacram oblationem conſecrantis, tam diu ardentem, & inſtar alicujus columnæ ſurſum aſcendentem vidit, donec eadem perficerentur ſacroſancta Myſteria.

C

S Columbam precibus à naufragio eximit:

15 *Citato in Opere noſtro loco pag. 216 ſequens de Sancto noſtro prodigium legitur:* Alio quoque in tempore ſæva nimis inſiſtente & periculoſa tempeſtate, ſociis, ut pro eis Dominum ſanctus (*Columba*) exoraret, inclamantibus; hoc eis dedit reſponſum, dicens: Hac in die non eſt meum pro vobis in hoc periculo conſtitutis orare, ſed eſt abbatis Cahinnichi ſancti Viri. Mira dicturus ſum: eadem hora S. Cahinnichus in ſuo converſans monaſterio, quod Latinè Campulus-bovis dicitur, ſpiritu revelante Sancto ſuprà dictam S. Columbæ interiore cordis aure vocem audierat. Et cum fortè poſt nonam cæpiſſet horam in oratorio Eulogiam frangere, ocius deſerit menſulam, unoque in pede inhærente calceo, & altero præ nimia feſtinatione relicto, feſtinanter pergit hac cum voce ad eccleſiam: Non eſt nobis nunc tempus prandere, quando in mari periclitatur navis S. Columbæ. Hoc enim nomen Cahinnichus ingeminans commemorat, ut pro eo & ſociis periclitantibus exoret. Poſt hæc illius verba oratorium ingreſſus flexis genibus pauliſper oravit, ejuſque orationem exaudiente Domino, illico tempeſtas ceſſavit, & mare valdè tranquillum factum eſt. Tum dein ſanctus Columba Cahinnichi ad eccleſiam præparationem in ſpiritu videns, quamlibet longè converſantis, mirabiliter hoc de pectore puro profert verbum, dicens: Nunc cognovi, ô Cahinniche, quod Deus tuam exaudierit precem: nunc valdè nobis proficit tuus ad eccleſiam velox cum uno calceamento curſus. In hoc itaque tali miraculo amborum, ut credimus, oratio cooperata eſt Sanctorum.

conficit brevi ſpatio iter unius diei & coram S. Pulcherio ſacrificat: deinde

16 *In S. Mochoemoci ſeu Pulcherii Vita ab auctore coævo ſcripta, & in Opere noſtro ad diem* XIII *Martii edita, ſequentia, quæ Sanctum noſtrum cum S. Pulcherio familiarem fuiſſe probant, leguntur:* Quodam, *inquit biographus pag. 286,* die conſtituto B. abbas Kainnicus promiſit ſe venturum horâ nonâ ad S. Pulcherium uſque ad Liath. Hanc promiſſionem S. abbas Kainnicus oblitus eſt, uſque ad nonam diei in ſuo monaſterio manens, Achadhbo videlicet in regione Oſſrige: recordatus autem ingemuit ad Deum, quia non implevit, quod promiſit Sancto: & inſpiratus Dei diſpenſatione cœpit currere: ſed tam citò agitatus eſt, quod ipſam nonam in monaſterio Liath cum S. Pulcherio cantavit: Deus qui eum conduxit citiſſimè, ipſe ſcit, quid illi accidit, quia ſibi & nobis latebat, niſi quod ipſe viribus ambularet ſuis. Iter jam unius diei multis pedibus inter ipſa duo monaſteria Liath & Achadhbo conſtat; & præcepit S. Pulcherius balneum præparari, & ait S. Cannico: Canta nobis, frater, interim Miſſam, donec fratres de obedientia redeant: ſed S. Kainnicus noluit. Sedentes poſteà in refectorio ad menſam, B. Kainnicus abſcidit panem, ſed ſanguinis rivum de pane in terram concurrere fratres viderunt. Tunc ei leniter dixit S. Pulcherius: Domine pater, redeamus ad eccleſiam, & ſacrifica Deo ſacrificium laudis, quia hoc ego & fratres valdè ambimus. Et B. ſenior Kannichus tunc Miſſam Deo cantavit, ſicut deſiderabat S. Pulcherius. Reverſis autem Sanctis poſt ſacrificium, panem nitidum ſine abſciſſione viderunt: & gratias Domino Jeſu Chriſto agentes, comederunt eum cum lætitia ſpirituali.

E

F

cum S. Pulcherio aliiſque Sanctis, S. Mochumbæ benedicit.

17 *Idemque biographus in eadem S. Pulcherii Vita cap. 4, pag. 287 hæc habet:* Quamdam cellam S. Pulcherius ſuo commendavit diſcipulo, qui vocabatur Mochumbe, & ipſe ædificavit ibi primitus eccleſiam & refectorium. Interea S. Pulcherius & S. Kannichus & S. Molua filius Coche, & S. Mofecta convenerunt una nocte ad eamdem cellam; nullaque domus ibi tunc erat tecta niſi eccleſia ſola. Et ille diſcipulus præpoſitus loci ait illis: Ite vos in eccleſiam, quia aliam domum paratam non habemus. S. Mofecta, qui dicitur & Fecheanus, ait ei: Non; ſed ibimus ad refectorium, quamvis ſit nudum, & Deus noſter non ſinet ventum vel pluviam ſuper nos deſcendere hac nocte. Comedentes ibi Sancti, id eſt, in refectorio nudo & manentes illic, poſtea S. Molua dixit: In hoc loco, in quo facta eſt hæc nobis caritas tanta, abundantia divitiarum ſemper erit. S. Pulcherius dixit: Hoc nudum culmen meum, ſub quo Dominus nos hac nocte tempeſtiva defendit à nocte & pluvia, benedictum erit, & clarum ædificium hic non

AUCTORE J. B. F.

D

deficiet uſque in æternum. S. Kainnichus dixit: Filius mortis in hoc loco non morietur. Ita Sancti benedixerunt illum locum, & benedictio illorum ſemper non fallitur ibi. Et recedentes inde Patres, ille pius diſcipulus Mochumbe, magiſter loci, ait eis: Me ſolum, ſancti Dei, hic dimittitis? Dixerunt ei Sancti: ſpiritualiter hic tecum erimus: & tu eris Sanctus in hoc loco, & tu nobiſcum ad judicium Dei convenies: & hoc ſignum habebis. Tunc Sancti quinque parvos lapides poſuerunt ibi in ſancto cœmiterio, qui uſque hodiè immobiles ibi gratia Sanctorum permanent, in ſignum ſuæ promiſſionis, & nemo poteſt illos indè movere. *Plura Sancti geſta lectori communicanda non habeo.*

Anno 599 vel 598 ex hac vita migrat.

18 *Nunc reſtat, ut in ejus obitûs tempus inquiramus. Quotquot* S. Cannici *ſeu præclara facta poſteritati tradiderunt, ſeu cultum promovêre allaborarunt auctores, hi omnes, inquam, ſi Wilſonium, qui ſancti mortem plus duobus integris ſeculis ſeriùs ſtatuit, excipias, ipſum ſeculo 6 ex hac vita migraſſe, unanimi conſenſu ſcribunt; at in dicti ſeculi anno, quo obierit, aſſignando haud omninò conſentiunt. Uſſerius citato ſuprà libro pag. 957 Sanctum anno 527 natum, Incarnati verbi anno 599 ex hac vita migraſſe ſic refert:* Anno DXXVII S. Cainicum in lucem editum, DXCIX diem ſuum obiiſſe, ex noſtris Annalibus didicimus. Qua ratione LXXII tantum annos vixiſſet: quum octogeſimo quarto ætatis ſuæ anno felicem animam tradidiſſe deo, in incerto quodam Vitæ ipſius ſcriptore invenerim. *Idem auctor dictis Annalibus adhærens, in Indice chronologico, ad operis ſui calcem edito, Sanctum anno 528 primùm lucem aſpexiſſe, ac anno 599 obiiſſe ſcribit. Uſſerium ſecutus R. Dominus Godeſcardus, citato ſupra loco S. Cannici nativitatem etiam anno 527, ipſiuſque mortem anno 599 illigat. A laudatis jam duobus hiſce ſcriptoribus diſſentiens Colganus, in Triade Thaumaturga* S. Cannicum *anno 515 natum, atque reparatæ ſalutis noſtræ anno 598 ad cæleſtem patriam, ſecundum quatuor Hiberniæ Annalium magiſtros, fuiſſe evocatum, refert. Colgano Caſtellanus in Martyrologio Univerſali, & Pariſienſis Martyrologii auctor conſentientes,* S. Cannicum *etiam anno 598 mortalem vitam cum immortali commutaſſe ſcribunt. Utri jam opinionum ſit ſubſcribendum, mihi in promptu non eſt definire.*

B

E

DE S. EUFREDO
PRO MARTYRE CULTO
ALBÆ POMPEIÆ IN INSUBRIA

C. B.

SYLLOGE.

Sancti cultus eccleſiaſticus certus; reliqua ferè omnia incerta.

SEC. FORSAN VII. Sanctus, qui, quamvis nullis Faſtis ſacris antiquis inſcriptus, certò tamen

ETſi S. Eufredum *nulli prorſus ex hagiologis ſive antiquis ſive recentioribus, ſi Ferrarium & Caſtellanum, qui eum hodie annuntiant, exceperis, in faſtis ſacris à ſe contextis uſquam commemorent, eccleſiaſtico tamen cultu Albæ Pompeiæ, quæ epiſcopalis ducatûs Montis-ferrati in Inſubria ad Tanarum fluvium civitas eſt, noſtrum iſtum Sanctum, cujus etiam ibidem in cathedrali eccleſia, uti infrà videbimus, ſacrum corpus quieſcit, quotannis hodie & quidem antiquitus, gaudere Claraſcique, quod oppidum inde ſeptem P. M. abeſt, ædem ſacram, à nomine ſuo dictam, præterea habere, fidem facit ſcriptum, in D. Theobaldi Regii, notarii Albenſis, qui id veroſimiliter (Operis noſtri tom. 1 Junii in beato Theobaldo num. 3 videſis) ſec. XVI labente contexuit, Protocollo inventum ac ab Hyacintho Bareſiano Vitæ Italicæ Margaritæ Sabaudicæ pag. 153 & tribus ſeqq. intextum. Id enim, quod Sanctorum, quorum corpora in cathedrali Albenſi eccleſia requieſcunt, catalogum ſeu inventarium, ut aiunt, exhibet, ſequentia iſthæc Italica, quæ Latina facta, verba complectitur:* Eſt præterea ibidem (*Albæ Pompeiæ videlicet in cathedrali, quæ S. Laurentio martyri ſacra eſt, eccleſia*) corpus S. Eufredi martyris, qui pariter (*non ſecùs nimirum ac Sanctus, qui in eodem Scripto antè memoratur, Frontinianus*) pro canonizato habetur, lipſanothecæque, quæ in dictæ cathedralis eccleſiæ ſacriſtia invenitur, incluſus feſto & officio, idque antiquitus, XI Octobris die honoratur. Claraſci exſtat eccleſia, erecta in honorem dicti ſancti Eufredi, qui in energumenis & amentibus ſanandis elucet.

F

cultu eccleſiaſtico gaudet,

2 *Cùm Caſtellanus, qui Eufredum idcirco indubiè, quod Claraſcum, ubi is è jam dictis ædem ſacram, à nomine ſuo dictam, habet, in comitatu Aſtenſi ſitum ſit, in comitatu iſthoc, non autem Albæ Pompeiæ, ubi corpus ejus in honore eſſe ait, annuntiat, Martyris titulo Sanctum non diſtinguat, veroſimiliter ſcriptum illud, in quo is diſertè, uti è ſcripti ejuſdem modò hic recitatis verbis liquet, titulo illo donatur, præ oculis haud habuerit, certèque, ſi ſecùs habeat, ſequendum ſibi haud duxerit. Nec certò idem ſcriptum uſurpâſſe cenſendus eſt Ferrarius. In Sanctorum enim Italiæ catalogo de* S. Eufredo, *ut in titulo*

A

tulo præmittit, apud Albam Pompeiam martyre, *ſequentia iſthæc, quibus etiam conſona in altero ſuo Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non ſunt, Catalogo tradit, hodiè commemorat:* Eufredus, quem monachum Benedictinum injuſtéque ab impiis circa ea loca interemptum tradunt, martyr Albæ Pompeiæ, ubi illius ſacrum corpus in eccleſia cathedrali quieſcit, colitur. Extat apud Claraſcum (quod op. ab Alba ad 7 M. P. diſtat) ſacra ædes illi dicata: ad quam amentes, pro quibus invocatur, deduci ſolent. Iis enim Deum S. Eufredi interceſſione ſæpiſſime propitiari ferunt; *cùm hæc autem cum iis, quæ num. 1 relata è dicto ſcripto ſunt, ad amuſſim, ut conſideranti pateſcet, omnino haud conſonent, eccleſiæ Albenſis Tabulæ, è quibus illa à ſe hauſta, ſub finem adjungit, veroſimiliter fuerint à ſcripto illo diverſæ; ut, cum nihilominùs idem prorſus, quod hoc, de eccleſiaſtico* S. Eufredi *Albæ Pompeiæ & Claraſci cultu tradant, hic ſanè, qui è ſolo etiam dicto ſcripto eſt certus, è tabulis illis adhuc firmetur.*

B

monachus Benedictinus, uti ea,

3 *Utinam modò, ut cultus, ita etiam reliqua, quæ ad* S. Eufredum *ſpectant, haberentur comperta! Verùm, ait in Annotatione, verbis ſuis proximè huc tranſcriptis ſubnexa, Ferrarius,* Vita Actave ejus (S. Eufredi *ſcilicet*) Albæ & Claraſci non exſtant: idcircò, ubi & quando vixerit & martyrio affectus fuerit, minimè ſcripſimus. *Ita ille: verùm, etſi ob rationem, quam hic allegat, ubi & quando* S. Eufredus *vixerit ac deinde martyrium ſubierit, litteris haud commendàrit, reliquaque etiam ferè omnia, quæ ad hunc Sanctum noſtrum ſpectant, vel incerta vel prorſus etiam in obſcuro ſint, anne ſaltem utcùmque determinari tempus, quo floruerit, non poteſt? Ughellus, tom. 4 Italiæ ſacræ col. 402 ſermonem de cathedrali Albenſi eccleſia inſtituens, ibidem* Corpora ſanctorum Eufredi, Caſſiani & Frontiniani martyrum, Theobaldi civis Albenſis & Eufridi monachi Benedictini & B. Alerini epiſcopi nec non B. Margaritæ, Amodei à Sabaudia, principis Achaiæ, filiæ... *requieſcere, affirmat. Quòd ſi itaque ſcriptore illo ſtandum hic ſit, Sanctos duos, quorum alter, nomine* Eufredus, *martyr, alter, modico literulæ unius diſcrimine* Eufridus *vocatus, monachus Benedictinus exſtiterit, in cathedrali Albenſi eccleſia aſſervari erit dicendum.*

C

quæ hic in medium

4 *Aſt unum dumtaxat, qui & monachus Benedictinus & martyr exſtiterit aut ſaltem pro martyre habitus antiquitus fuerit, aſſervari ibidem* Eufredum, *huncque adeò ab Ughello in duos per errorem perperam dividi opinor; ut autem merito mihi hanc ſedere ſententiam, oſtendam, primò qui is error ſcriptori iſti veroſimiliter obrepſerit, expono. Duos tantummodò Sanctorum, quorum corpora in cathedrali Albenſi eccleſia aſſervantur, Catalogos, à jam ſuppeditato ex Ughello diverſos, invenio. Horum alter, è D. Theobaldi Regii, notarii Albenſis num. 1 jam laudati, Protocollo acceptus, Vitæ S. Margaritæ Sabaudicæ ab Hyacintho Bareſiano, qui hanc, à ſe ſcriptam, anno 1638 publici juris fecit, pag. 153 & tribus ſeqq., ut ibidem jam monui, exſtat inſertus, alter in chronologica S. R. E. è regione Pedemontana Cardinalium, archiepiſcoporum, epiſcoporum & abbatum Hiſtoria, à D. Franciſco Auguſtino ab eccleſia, qui hanc, à ſeſe conſcriptam, anno 1645 typis Taurinenſibus vulgavit, pag. 179 ſuppeditatur; ambo autem unum dumtaxat, cujus corpus in Albenſi cathedrali eccleſia quieſcere, affirmant,* Eufredum *recenſent.*

adducuntur,

5 *Verùm prior hunc (Scripti, num. 1 memorati, verba, huc jam ibidem tranſcripta, videſis)* Martyris *titulo diſtinguit, poſterior vero* monachum Benedictinum, *nulla omninò martyrii, quod ſubierit, mentione facta, appellat, cùmque Ughellus, qui anno demum 1652 laudatum Italiæ ſacræ tomum IV vulgavit, vel ipſoſmet Sanctorum, qui in cathedrali Albenſi eccleſia requieſcunt, duos illos catalogos vel alios, hiſce haud diſſimiles, conſpicatus veroſimillimè fuerit,* Eufredum, *qui in Catalogorum illorum priori* Martyr, *ab Eufredo, qui in eorumdem Catalogorum poſteriori* monachus Benedictinus *appellatur, diſtinctum exiſtimàrit hincque veroſimiliter in memorato, quem ſuppeditat, Sanctorum, in cathedrali Albenſi eccleſia ſervatorum, catalogo Eufredos duos, quorum alter Martyr, alter monachus Benedictinus exſtiterit, numeràrit. Verùm etſi è duobus jam dictis, qui Ughello prælaxerint, Sanctorum, in cathedrali Albenſi eccleſia quieſcentium, catalogis alter* Eufredum, *quem memorat,* Martyrem, *alter* monachum Benedictinum *appellet, ambo tamen, ut jam dixi, unum dumtaxat, qui ibidem aſſervetur,* Eufredum *recenſent.*

E

6 *Quare, cùm duobus illis catalogis potiùs quam uno, quem Ughellus ſuppeditat, ſtandum ſit, unum dumtaxat, qui & martyr & monachus Benedictinus exſtiterit,* Eufredum *in cathedrali Albenſi eccleſia aſſervari, apparet credendum; ut, cùm abs hoc* Eufredus *noſter, utpote in cathedrali Albenſi eccleſia, uti quæ num. 1 & 2 adduxi, probant, aſſervatus, diverſus indubiè haud ſit, hic ſanè & martyr & monachus Benedictinus, ſi ſuprà laudatus, quem Franciſcus ab eccleſia ſuppeditat, Sanctorum, in cathedrali Albenſi eccleſia quieſcentium, Catalogus* Eufredum, *quem memorat, rectè* monachum Benedictinum *appellet, exſtiterit; veroſimiliter autem in Catalogo illo* monachum Benedictinum *rectè appellari* Eufredum, *ſuadet traditio; hæc enim, ut Ferrarii verba num. 2 recitata docent, monachum Benedictinum exſtitiſſe* Eufredum, *disertè fert. Jam verò, cùm ſic habeat nec S. Benedicti Ordo, ſec.* VI *inſtitutus, ante ſec.* VII *domicilia in partibus, Albæ Pompeiæ vicinis, in quibus* Eufredus *ab impiis fuiſſe occiſus creditur, habuiſſe videatur, hunc idcirco, quem poſt ſec.* VII *vixiſſe nihil etiam ſuadet, hoc ipſo forſan ſeculo ad Dominum migràſſe, ſuprà in margine ſignificavi. Adhæc, cùm Sanctus non pro fide, ſed injuſtè ab impiis (Ferrarii verba, num. 2 huc tranſcripta, videſis) interemptus dumtaxat tradatur, neque adeò pro ſtricti nominis martyre videatur habendus, hinc eum in titulo* Martyrem *non vocavi, ſed pro martyre tantummodò coli ſeu haberi, indicavi.*

ſuadent, veroſimiliter exſtitit, fortaſſiſque ſec. VII ad Superos migravit.

F

DE

AUCTORE J. B. F.

B

DE S. ETHELBURGA VIRGINE

ABBATISSA BERCHINGENSI IN ANGLIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Sanctæ memoria in Martyrologiis: cultus: in conſtructo à S. Erconwaldo monaſterio fit abbatiſſa: ipſius obitûs tempus.

Senescente ſeculo VII. De Sancta, quæ in Martyrologiis memoratis inſcribitur,

B

BErchingum, *Bedæ* Berecing *dictum, aliis* Birchingum, *vulgò autem* Barking, *in Orientalium Saxonum, ſive Eſſexienſi provincia, prope Tameſim fluvium, octo infra Londinum milliaribus, teſte Malmesburienſi, illuſtre olim fuiſſè monaſterium, à S. Erconwaldo, Londinenſi epiſcopo, priuſquam dictam cathedram conſcenderet, in gratiam* S. Ethelburgæ, *ſororis ſuæ, conſtructum, Majores noſtri jam in Opere noſtro ad diem* XXVI *Januarii, in Commentario ad S. Toritgiddæ Acta, ſcripſerunt. Hujus cœnobii primam cum Abbatiſſæ dignitate præſidem* S. Ethelburgam, *quam quidam* Edilburgam, *alii* Athelburgam *vocant, hoc die pauci, iique recentiores martyrologi commemorant, ac in primis Molanus his verbis ;* In Anglia S. Ethelburgæ, virginis & abbatiſſæ. *Quibus etiam verbis eam Grevenus annuntiat. Bellinus Sanctam his verbis celebrat :* S. Athelburgæ virginis & abbatiſſæ. *Plura de ipſa Menardus in Martyrologio SS. Ordinis S. Benedicti ſic refert :* In Anglia ſanctæ Edilburgæ, ſororis ſancti Erconwaldi, Londinenſis epiſcopi, quæ multis virtutibus & ſignis refulſit. *Wilſonius in Martyrologio Anglicano ſequenti elogio, Latinè hic à me reddito, Sanctam exornat :* XI Octobris in oppido Barking in Eſſexienſi provincia Depoſitio S. Edilburgæ abbatiſſæ, ſororis S. Erconwaldi, Londinenſis epiſcopi, qui in monaſterio, in dicto oppido Barking, prope Tameſim fluvium, à ſe conſtructo, ipſam præfecerat, ubi ipſa in omni ſanctitate & monaſticæ diſciplinæ amore animam cæleſti Sponſo anno Chriſti ſexcenteſimo ſeptuageſimo ſexto reddidit.

C

cultuque eccleſiaſtico gaudet,

2 *Verùm, cùm modò memorata Martyrologia, quibus* Ethelburga *extat inſcripta, ſint admodùm, ùt diximus, recentia, adeòque ad eccleſiaſticum ejus cultum probandum, haud ſufficientia, neceſſè eſt, ut, priuſquam de quibuſdam ad Sanctam noſtram ſpectantibus ſermonem habeamus, lectori aliunde probemus,* Ethelburgam *cultu eccleſiaſtico jam à longiſſimo tempore fuiſſè gaviſam, ipſique proinde locum in Opere noſtro eſſè tribuendum. In primis* S. Ethelburgæ *nomen exhibet Miſſale Anglicanum cœnobii Gemmeticenſis, annis abhinc ſeptingentis ſcriptum : deinde Sanctam noſtram in eccleſia Berchingenſi cultu eccleſiaſtico uſque ad religioni infeſta Henrici VIII, Anglorum regis, tempora honoratam fuiſſè, certos nos facit ipſius Officium, duodecim Lectiones proprias complectens, quas quotannis* XI *Octobris die in* S. Ethelburgæ *honorem dictæ abbatiæ ſanctimoniales recitare ſolebant. Illud Officium, quod ex pervetuſto, ut præfert, codice Ms. Bibliothecæ Cottonianæ ſub Othonis effigie Londini excerptum, ad Majores noſtros anno* 1678 *dominus Dugdal tranſmiſit, cùm nihil præter ea, quæ huic Commentario ſubjiciemus, contineat, huc tranſcribere operæ pretium haud duxi. Hæc cùm ſufficienter evincant, Sanctam noſtram à longiſſimò tempore honores, Sanctis deferri ſolitos, in dicta eccleſia fuiſſè adeptam, ipſi in Opere noſtro locum tribuendum eſſè, cenſuimus.* E

varii ſcripſerunt, qui omnes, ipſam

3 *Varii* S. Ethelburgæ *præcipuas res geſtas poſteritati tradidère ſcriptores, quos inter huc uſque notos primum locum tenet venerabilis Beda, qui Eccleſiaſticæ Gentis Anglorum Hiſtoriæ libro* 4, *cap.* 6 *de ipſius præclaris factis ſermonem inſtituturus, hoc breve ſanctæ elogium præmittit :* Edilburga, ſuſcepto regimine monaſterii, condignam ſe in omnibus epiſcopo fratre & ipſa rectè vivendo & ſubjectis regulariter ac piè conſulendo præbuit, ut etiam cæleſtia indicio fuêre miracula. *Deinde capite ſequenti monumenta, è quibus, quæ narrat, hauſerit, his verbis indicat :* In hoc etenim monaſterio plura virtutum, tempore Edilburgæ, ſunt ſigna patrata, quæ ad memoriam ædificationemque ſequentium ab his, qui novêre, deſcripta habentur à multis. È quibus & nos aliqua hiſtoriæ noſtræ eccleſiaſticæ inſerere curavimus. F *Joannes Capgravius in Nova Sanctorum Angliæ Legenda Sanctæ noſtræ Acta quibuſdam, quæ apud Bedam haud reperiuntur, aucta edidit. Ex hiſce fontibus præcipua ſeligentes,* S. Ethelburgæ *elogium Maihewus & Bucelinus concinnârunt, quorum lucubrationes cùm ea tantùm, quæ apud Bedam & Capgravium habentur, complectantur, lectori ob oculos ponere, neceſſè haud exiſtimamus. Quæ modò à Capgravio edita Sanctæ Acta diximus, infrà recudemus, lectoremque de adjunctis, apud Bedam deſideratis, quæ, aliunde hauſta, in Actis apud Capgravium narrantur, in Annotatis monebimus.*

monaſterii Berchingenſis, ab Erconwaldo fundati, regimen circa annum 666 ſuſcepiſſe, autumant,

4 *Etſi pro monumentorum penuria annum, quo* S. Ethelburga *prima cum Abbatiſſæ dignitate Berchingenſe monaſterium rexerit, ſive quo dictum cœnobium S. Erconwaldus conſtruxerit, pro certo determinare non poſſimus; tempus tamen, quo circitèr id contigerit, antiqua de Chertеſeyenſis monaſterii, à dicto Sancto etiam conditi, fundatione monumenta, in Monaſtico

A *naſtico Anglicano recenſita, indicare videntur; in quibus ante fundationis tabulas ſequens Prologus præmittitur :* Anno ab Incarnatione Domini DCLXVI, regnante glorioſo rege Anglorum Egberto, fundata eſt domus Certes à Frithwaldo, & venerando patre Erkenwaldo, cujus vita & converſatio legitur tam fuiſſe ſanctiſſima, ut in interiore homine divitias gloriæ cæleſtis perſeverans, caduca & ſecularia cuncta poſtponeret. Habebat autem germanam, Ethelburgam nomine, quam ita diſciplinis cæleſtibus inflammaverat, ut ipſa Virgo & vitâ, & moribus, & converſatione ſanctiſſima Deo per omnia placere ſatageret. Renuntiatis itaque pompis ſecularibus, gloriæ cæleſtis amore terrenam dignitatem & ampla patrimonia in divinam & eccleſiaſticam hereditatem tranſtulêre. Unde unico affectu amborum ipſe inclytus frater, ſcilicet Erkenwaldus, ante pontificium ſuum (*id eſt, ante annum 675, quo Londinenſem ſedem occupavit*) primitivus conditor emicuit duorum illuſtrium cœnobiorum; & utrumque, ſuum B videlicet ac ſororis, divina familia & rerum copia, ac regulari ſtabilivit diſciplina. Suum in regione Surregiæ ſuper flumen Thamiſe, in loco, qui dicitur Certeſeya, id eſt, Cirotis inſula, celeberrimè adhuc floret ſuis plantationibus; ubi ipſe pater monachorum converſatione ſanctiſſima præluxit primus. Ethelburgæ verò in Orientalium Saxonum provincia, in loco, qui appellatur Berkinga : in quo & ipſa benigniſſima Parens ſacro contubernio virginum præfuiſit prima, & uterque monaſterialium animarum primitias obtulerunt ad ſidera. *Ex his enim conjectare licet, Berchingenſe monaſterium eodem circitèr tempore, quo Chertеſeyenſe à S. Erconwaldo fuiſſe fundatum, proindeque S.* Ethelburgam *circa annum 666 in dicto cœnobio Abbatiſſæ dignitate fuiſſe condecoratam. Eſtque hæc etiam communis Rerum Anglicarum ſcriptorum opinio.*

Ipſius obitûs tempus.

5 *Actorum* S. Ethelburgæ *auctor, de quo jam diximus, apud Capgravium, Harpsfeldius in Angliæ Hiſtoria, Alfordus in ſuis Annalibus, & Wilſonius in ſuprà citata Martyrologii Anglicani annuntiatione, ipſam circa Incarnati Verbi annum 676 ex hac vita mi*C*gráſſe, unanimi conſenſu ſcribunt. At, ſi cum laudatis Harpsfeldio & Alfordo Berchingenſe cœnobium circa annum 666 erectum fuiſſe dicamus, Sanctæ noſtræ ex hoc mundo ad æterna gaudia tranſitus ſeriùs, quàm circa annum 676, ut hi omnes ſcriptores tradunt, collocandus videtur, ex eo quod Beda cit. ſuprà libri cap. 9 Sanctam noſtram per multos annos dicto monaſterio præfuiſſe ſatis inſinuet; idque legenti fiet manifeſtum :* Cùm autem, *inquit venerabilis auctor,* & ipſa mater pia Deo devota congregationis Edilburga eſſet rapienda de mundo, apparuit viſio miranda cuidam de ſororibus, cui nomen erat Toregid, quæ multis jam annis in eodem monaſterio commorata & ipſa ſemper in omni humilitate Deo ſervire ſatagebat, & adjutrix diſciplinæ regularis eidem matri exiſtere, minores docendo vel caſtigando curabat. Cujus ut virtus juxta Apoſtolum in infirmitate perficeretur, tacta eſt repentè graviſſimo corporis morbo & per annos novem pia Redemptoris noſtri proviſione multum fatigata; videlicet ut quicquid in ea vitii ſordidantis inter virtutes per ignorantiam vel incuriam diutinè reſediſſet, totum hoc caminus diutinæ tribulationis excoqueret. *Et quibuſdam interjectis, dictam Toregid tribus tantùm annis* S. Ethelburgæ *ſupervixiſſe ſic refert :* Cùm verò præfata Chriſti famula Toregid tres adhuc annos poſt obitum Dominæ (*Ethelburgæ*) in hac vita teneretur ..... tranſactâ una die ac nocte, ſoluta carnis ſimul & infirmitatis vinculis, ad æterna gaudia ſalutis intravit. *Cùm vero dicta Toregid multis annis* S. Ethelburgæ *in dicti cœnobii regimine inſervierit, ac deinde per ſex annos Sanctâ noſtrâ etiam ſuperſtite, gravi morbo fuerit afflicta, lector facilè perſpiciet, hæc omnia decem circitèr annorum ſpatio, ſcilicet ab anno 666, quo circitèr Berchingenſe cœnobium conditum fuiſſe jam diximus, uſque ad annum 676 Sanctæ, ut laudati ſupra ſcriptores ferunt, emortualem, contingere haud potuiſſe. Quæ cùm ita ſint, ſeriùs Sanctæ noſtræ mortis epocha erit differenda, vel dicti monaſterii erectioni aliud tempus aſſignandum. At laudati Harpsfeldius & Alfordus aliique citati ſcriptores,* E *ut jam diximus, Berchingenſis monaſterii à S. Erconwaldo eodem circitèr tempore, quo ab ipſo Chertеſeyenſe fuit conditum, fundamenta poſita fuiſſe ſcribunt, nec unum poſt diligentem inquiſitionem, qui ipſis in hoc capite refragatur, ſcriptorem reperire potui. Proinde non anno 676, ſed multo ſeriùs Sanctam noſtram ad cæleſtia migráſſe erit dicendum, cùmque annum, quo obierit, pro certo determinare in promptu nobis haud ſit, ipſam ſeneſcente ſec. VII ad æterna gaudia tranſiiſſe, erit ſtatuendum.*

ACTA

Ex Joanne Capgravio.

CAPUT UNICUM.

F

Illuſtre Sanctæ genus, & patria, quâ relictâ, in conſtructo à S. Erconwaldo fratre cœnobio abbatiſſa conſtituitur : ipſius obitûs tempus cuidam ſanctimoniali revelatum. Quædam poſt mortem miracula.

Sancta, in Lindeſeiæ provincia rege Oſſa prognata, a b

SAncta Ethelburga in provincia Lindeſeiæ *a* in villa de Stalingtona originem duxit, cujus pater nomine Oſſa *b*, nondum in Chriſto renatus, per Filiam ſuam ad fidem Chriſti converti meruit. Hæc enim Virgo ſancta à primæva ætate carnis delicias & ſæculi blandimenta abhorrens non levitati, non joco dedita fuit. Ejus ſtudio hoſtis antiquus invidens patrem ejus

Ex J. Capgravio.

jus Oſſam adhuc incredulum contra illam incitavit in furorem, ut de patre ſeviſſimus fieret perſecutor. Puella verò ſancta capellam, in qua baptizata fuerat, ſecretiùs ſæpe intrans crebris ſuſpiriis & afflictionibus Deum invocare ſtuduit; ut ſuam caſtitatem carnali corruptela violari non permitteret. Via, quam pedes Virginis venerandæ in tam ſancto propoſito eundo & redeundo calcàrunt, nunquam mareſcens in colore viridi, ut fertur, ſemper perſeverat.

patrem fugit, & Berchingensi

2 Creſcente autem ætate, cùm pater copulæ carnali eam tradere vellet, penitùs renuit: utpote quæ à pueritia Sponſum Jeſum Chriſtum ſibi ex corde elegerat. Et parentum non ſuſtinens moleſtias, unius ancillæ comitatu contenta, patriam relinquere cogitavit *c*. Arrepto autem itinere, ancilla tam gravi ſiti ſubitò eſt afflicta, quod niſi citiùs adjutorium adeſſet, mortem ſibi vicinam non dubitaret. Hoc graviter ferens Ethelburga, flexis genibus omnium Creatorem exoravit, quatenus ſiti ancillæ ſuæ ſubveniret. Nec mora, fons de terra erumpens ſitim ancillæ extinxit, & uſque hodie manare non deſinit. B Contigit illas tempore meſſis in domo mediocri hoſpitio recipi, & poſt refectionem hoſpita cum ſua familia ad agram pergens, aſſignato unicuique opere, laborem Virgini ſanctæ aſſignavit: genibus in terram flexis, & oratione fuſa, Dei cooperante gratia, ſine manuum adjutorio laboris impoſiti expletionem impetravit *d*.

monaſterio, poſtquam regularem diſciplinam addidiciſſet, præficitur.

3 Erkenwaldus verò germanus ſuus poſtea Londinenſis *e* epiſcopus de patrimonio ſuo ampliſſimo duo conſtruxit monaſteria: unum ſibi in loco, qui dicitur Certeſeia *f*, ubi ipſe pater monachorum converſatione ſanctiſſima extitit inſignis: alterum verò monaſterium monialium conſtruxit apud Berkingum, cui ſororem ſuam, virginem Deo devotam, præfecit Ethelburgam. In opere enim inventa eſt trabs una operi admodum neceſſaria cæteris brevior & ideò fabricæ minùs apta; ſanctus ergò Erkenwaldus & Soror ejus aridam trabem inter manus ſuas arripientes, quo uſque cæteris æquaretur, ipſam in longum traxerunt *g*. C Constructo itaque apud Berkingum monaſterio, cum ſancta Ethelburga habitum monachalem ſuſcipere decreviſſet, cúmque in Anglia nullum monialium monaſterium fundatum eſſet, ſanctus Erkenwaldus regularibus diſciplinis eruditam virginem, nomine Hildelitham *h*, de partibus tranſmarinis accerſivit, cui tradidit ſororem ſuam Ethelburgam moribus imbuendam. Quæ in brevi omnes ſorores ſanctitate & moribus tranſcendens, congregatis multis ſororibus, Abbatiſſa & Mater omnium effecta eſt. Carnem ſubjecit ſpiritui; jejuniis, vigiliis & orationibus die noctéque Deo ſervire ſtuduit, omnia terrena velut caduca & frivola judicavit, ſeculum contempſit, ſororibus inceſſanter prædicavit, & omnem vanitatem mundi abhorrere docuit.

Sanctimonialibus, locus peſte interemptis ſepeliendis, divinitùs indicatur.

4 Summus tandem Arbiter vibrans gladium, tendens arcum, tenens falcem acutam examinabat, quos ad ſe colligeret. Ecce tempeſtas mortalitatis latè vaſtans omnia, & terrena diſpendia cæli faciens lucra, ſacerdotes & miniſtros monaſterii beatæ Ethelburgæ paſſim abſtulit à mundo, & terror maximus totum collegium concuſſit. Quantis tunc hortamentis Virgo ſancta ſorores inſtruxit; ut fide non ficta ornarent lampades ſuas & tota vigilantia orationum omniumque operum bonorum in occurſum D Domini paratæ eſſent. Dulce enim ſanè habebat poſt matutinas laudes & vigilias non ad lectulos *i*, ſed ad ſepulcra ſororum & fratrum choros ducere, & defunctorum animas orationibus Deo commendare. Hac illis devotione quadam nocte ibidem more ſolito pſallentibus, ecce repentè admirabilis claritas ſuper eam cælitus effuſa, more ingentis linthei latè omnes operuit, & tanto eas ſtupore perculit, ut canticum, quod canebant, tremefactæ intermitterent. Ipſe autem ſplendor emiſſæ lucis, in cujus comparatione ſol meridianus videri poſſet obſcurus, non multò pòſt de loco illo elevatus in meridianam monaſterii partem ſeceſſit, & aliquamdiu loca illa operiens, cunctis videntibus ad cæli ſe alta ſubduxit, ut nulli eſſet dubium, quin ipſa lux, quæ animas famularum Chriſti eſſet ductura in cælis, etiam corporibus earum locum, in quo diem reſurrectionis eſſent expectaturæ, monſtraret. Cujus radius lucis tantus erat, ut frater quidam ſenior, in oratorio poſitus, vidit* radios lucis per rimas oſtiorum & feneſtrarum omnem diurni luminis ſuperare fulgorem *k*.

*l. viderit

Cuidam moniali mortis ſuæ tempus revelatur.

5 Quandam virginem monaſterii ſui peſtis ſæva perculit, & medio noctis tempore ardentibus candelis miniſtri ſervabant moribundam. Cúmque illa majori luce, quàm mortalis aſpectus caperet, confortata eſſet, & zelo illius viſionis accenſa, crebro clamore oravit, ut iſtam mortalem lucernam velut inutilem extinguerent. At illis, qui nil præter lucem materialem erant videntes, dictis puellæ non credentibus illa ſubjunxit: Numquid, obſecro, non aſpicitis, quantus ſplendor hic affulgeat? Tanta enim claritate hanc domum video coruſcare, ut hæc veſtra candela videatur penitùs deficere. Referebat enim, quemdam Dei famulum, qui eodem anno obierat, ſibi apparuiſſe, atque illuceſcente diluculo ſuum tranſitum ad ſupernam lucem ſibi nunciâſſe, & factum eſt ita *l*.

S. Ethelburga, cujus futuræ mortis indicia divinitùs data fuerant,

6 Erat autem in ejus monaſterio virgo quædam, nomine Torgitha *m*, ardentiſſima virtutum æmulatrix, per multos annos Domino ſerviens in timore & humilitate, junioribus ſtuduit prodeſſe tam documento quam exemplo, exhortando, obſecrando & corripiendo. F Hæc tandem per novem annos velut aurum in fornace ægritudinis decocta, ut virtus in infirmitate perficeretur, & ſanitatis offenſas vel negligentias morbi medicina expiaret & tribulatio extollentiam reprimeret & patientia coronam augeret. Hæc enim quodam noctis crepuſculo egreſſa de cubiculo vidit ſubito humani corporis formam omni ſolis jubare ſplendidiorem à dormitorio ſororum in ardua efferri. Lucebat ipſo nitore ſiderea via & latè coruſcantibus radiis clarum dabat intuenti ſpectaculum. Interea apparuerunt cordæ omni luce clariores in cælum tendentes, quibus eadem glorioſa ſpecies trahebatur. Nec multo poſt beata Ethelburga ad cæleſtia regna migrans, præmonſtratæ imaginis ſpectacula ſui tranſitûs indicia fuiſſe, oſtendit.

piè moritur, & elapſis

7 Virgo autem Sancta ad extrema perveniens plangentes ſorores & ejulantes conſolata eſt dicens: nolite flere filiæ meæ dilectiſſimæ; ſed potius mecum gaudete & gratias Deo agite & vocantem nos ad ſuam miſericordiam tota devotione ſequamur & toto corde. Fratres noſtri & ſorores abiere, immo nos præceſsêre, ploremus potiusnos illis, quam illos nobis abeſſe,

qui

Ex J. Capgravio.

A qui ad beata ſecula migravêre. Voſque mecum feliciùs optetis, ire ad illa gaudia, quam me vobiſcum detineri in hac ærumna. Præveniamus faciem Domini in confeſſione, & jugiter ardentibus ſupernorum deſideriorum lampadibus ſimus paratæ venienti occurrere. Talia quam plurima ſuggerendo, virgo ſancta erectis ad cælum manibus animam creatori ſuo reddidit.

Tribus annis S. Theorigidam ad cælos invitat.

8 Præfata verò Tortgitha triennio ſanctæ Ethelburgæ ſupervixit: & præfatus languor illam ita exhauſit, ut conſumptis carnibus oſſa pelli adhærere vel reſolvi viderentur. Et ecce adeſt ei ſancta Ethelburga de ſuperna habitatione ſplendida invitans anhelantem ad ſua convivia. Quæ cùm magna mentis jubilatione gratias agens Deo, ſpiritum emiſit.

A S. Ethelburgæ monaſterio Danorum exercitus,

9 Regnante Ethelredo rege, Danorum exercitus Angliam intrans, cæde & incendio omnia conſumendo ad depopulandum monaſterium ſanctæ Ethelburgæ venit. Approximantes autem locum ſacrum, proſpiciunt immanem lupum præ foribus eccleſiæ vice janitoris excubantem, qui velut contra tot pecudes ſubitò B inſiluit immanique rictu ac dentibus infrendens procul omnes abſterruit, nec rebellare auſos fugam ire coegit. Quærunt tutiores aditus, ſed ab alio oſtio acrius urſus propugnator exturbat. Tertium poſt hæc ingreſſum tentantibus reſiſtit leo vaſtiſſimus, arcetque longè rugitu & impetu efferatus. Per beſtias tandem à beſtiali feritate correpti & intelligentes ſe divinitùs extrudi, Sanctos loci orant, ſe cum pace admitti. Et cum illi ingrederentur, pacis cultoribus feræ ingreſſum præbuerunt: & oblatis donis copioſis & iterum egreſſis, beſtiæ nuſquam comparuerunt *n*. n

& paganorum turba arcentur,

10 Alio tempore cum turba paganorum in monaſterium ſanctæ Virginis irruere niteretur, quidam ſcalam aſcendens protinus de alto cecidit, & fractis membris velut cadaver exanimis jacuit. Hoc ſocii videntes ad ſepulcrum ſanctæ Virginis defunctum deferunt, & ſibi veniam & mortuo vitam flebiliter implorant. Nec mora; reſuſcitato mortuo, abdicata idololatria baptiſmum & fidem ſuſceperunt Chriſti. Inundantes iterum Dani, & ut fluvius ſine C obice effuſi & omnia ſe armis cepiſſe rati, eccleſiam ſanctæ Ethelburgæ & tumbam confringere aggrediuntur. Et ecce continuò divina percuſſi indignatione; alii rabie, alii cæcitate, reliqui diverſis cladibus ſunt percuſſi. Hoc terrore compuncti, fuſis precibus, meritis ſanctæ Virginis optatam ſanitatem & temeritatis ſuæ veniam conſecuti, læti receſſerunt.

Ibique tres mulieres cæcæ viſum recuperant.

11 Mulieres tres cæcitate percuſſæ ad monaſterium ſanctæ Virginis accedentes meritis ejus ſalutem ſibi dari implorabant. Quarum una per S. Ethelburgam, altera per ſanctam Hildelitham, tertia per ſanctam Wulfildam *o*, o erumpente ex oculis cruore, amiſſam oculorum lucem recuperârunt. Viri duo ferreis vinculis *p* p & uſque in medium templi viſibiliter excuſſis, læti ad ſua Deum laudantes redierunt.

Sancta cuidam dicti loci abbatiſſæ glorioſa apparet.

12 Abbatiſſa quædam loci ejuſdem annis octo gravi vexata languore, dum quodam veſpere ſermocinaretur de libro Vitæ S. Ethelburgæ, de quo Beda ſe memorat excepiſſe, quæ indidit hiſtoriæ ſuæ, nocte ſequente vidit, ſe ad tumbam ſanctæ Virginis Ethelburgæ ſedere à dextris, & Wulfrunam virginem à ſiniſtris. Deindè apparuit ipſa tumba aperta, & glorioſa virgo adjacere viſa eſt candidiſſimo lintheo obvoluta, & in capite ejus ferens aureum diadema. Et ait Wulfruna: accipe à pedibus hujus ſub dependente lintheo litteras, quas inveneris, & lege. Paruit illa & ſigillum ſuſtulit litteris ita inſcriptum: Regnat Ethelburga cum Chriſto. Et ſoluto ſigillo, hujuſmodi ſeriem aureis litteris totam inſcriptam reſpexit: In tribulatione, in anguſtiis, in neceſſitatibus, in multa patientia, in longanimitate, in jejuniis, in vigiliis, in charitate, in caſtitate, per arma juſtitiæ à dextris, & à ſiniſtris, & libenter gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Chriſti *q*. q Cumque talia & plura virtutum inſtrumenta perlegiſſet, Wulfruna ita ſubintulit: Hæ ſunt virtutes, quibus beata Ethelburga ad hanc gloriæ excellentiam, qua nunc præeminet, aſcendit. Quaſi diceret, quæſiſti ejus vitam, iſta eſt, imitare cum patientia. Obiit autem virgo ſancta Ethelburga quinta Idus Octobris circa annum Domini ſexcenteſimum ſeptuageſimum ſextum. B

ANNOTATA.

a Lindeſeia, *vulgò* Lindſey, *apud Bedam* Lindiſſum *(ab urbe primaria ſic nominata, quæ hodie* Lincolnia *vocatur) maxima eſt, teſte Camdeno, Comitatus Lincolnienſis pars, quæ ab aliis duabus dicti comitatus partibus Hoilandia ſcilicet & Keſtevena Withamâ fluvio ſejungitur.*

b *Sanctam noſtram, ipſiuſque fratrem S.Erconwaldum genere ortos regio communis ſcriptorum conſenſus eſt, at magna interim diſcordia de patre: quem hic auctor, Harpsfeldius, & Martyrologii Anglicani auctor, ut jam in Commentario ad Acta S. Erconwaldi in Opere noſtro ad diem 30 Aprilis obſervatum eſt, Orientalium Anglorum Regem Offam; Spedus vero & Alfordus eorumdem populorum Regem Annam eſſe volunt.* Quæſtionem, *inquit in dicto Commentario Papebrochius,* quia patrocinium à conjectura potiſſimum habet, in medió nos relinquimus. *Quod & nos etiam hic facimus, lectorem ſolummodo de ſcriptorum inter ſe diſcrepantia monuiſſe, contenti.* F

c *De hac Sanctæ noſtræ fuga (ſilente Beda) in S. Erconwaldi Actis, in Opere noſtro citato ſtatim loco editis, etiam mentio habetur.*

d *Iſtius fontis ſicut & laboris à Sancta ſine manuum adjutorio perſoluti nulla apud laudatos ſtatim auctores fit mentio.*

e *Londinenſem epiſcopum* S. Erconwaldum *à S. Theodoro, archiepiſcopo Cantuarienſi, anno 675 fuiſſe conſecratum, paſſim ſcriptores ferunt.*

f Chertſeya *ſeu* Certeſeia *locus eſt juxta Tameſim in Inſula Surreia.*

g *Id prodigium, de quo altum ſilet Beda, Actorum S. Erconwaldi auctor etiam commemorat.*

h *De hac Sancta, quæ in Berchingenſis cœnobii præfecturam* S. Ethelburgæ *ſucceſſit, in noſtro Opere ad diem 24 Martii actum eſt.*

i *Per hanc vocem puto hic intelligi* ſtalla, *in quibus religioſi & canonici tempore, quo horas canonicas in choro perſolvunt, ſedere vel ſtare ſolent.*

Ex J. Camoravio.

k *Factum illud iiſdem fere verbis venerabilis Beda lib. 4, cap. 7 etiam refert.*

l *Rem hanc venerabilis Hiſtoricus ſic narrat:* Quædam ex eiſdem ancillis Dei cum præfato tacta morbo, atque ad extrema eſſet perducta, cœpit ſubitò circa mediam noctem clamare his, qui ſibi miniſtrabant, petens ut lucernam, quæ inibi accenſa erat, extinguerent. Quod cum frequenti voce repeteret, nec tamen ei aliquis obtemperaret, ad extremum intulit: ſcio quod me hæc inſana mente loqui arbitramini, ſed jam nunc non ita eſſe cognoſcite. Nam verè dico vobis, quod domum hanc tanta luce impletam eſſe perſpicio, ut veſtra illa lucerna mihi omnibus modis eſſe videatur obſcura. Et quum ne adhuc quidem illi talia loquenti quiſdam reſponderet, vel aſſenſum præberet, iterum dixit, accendite ergo lucernam illam quamdiu vultis. Attamen ſcitote, quia non eſt mea lux: nam mea lux, incipiente aurora mihi adventura eſt. Cœpitque narrare quia apparuerit ſibi vir Dei quidam, qui eodem anno fuerat defunctus, dicens, quod adveniente diluculo perennem eſſet exitura ad lucem. Cujus veritas viſionis ita circa exortum diei puellæ morte probata eſt.

m *De S.* Theoritgida *ſeu* Torgitha *in noſtro Opere ad diem 26 Januarii, quo colitur, actum eſt.*

n *De hac, & quæ numero ſequenti refertur, Danorum incurſione ſilet Beda, nec mirum, cum hæ Angliæ per Danos vaſtationes anno 793, quo tempore venerabilis ſcriptor haud ampliùs in vivis erat, utpote qui anno 734 ex hac vita migrârat, primùm contigiſſe ſcriptores tradant.*

o *De hac Sancta in noſtro Opere ad diem 9 Septembris, quo colitur, actum eſt.*

p *Pro his* vinculis *conſule in noſtro Opere ad diem 1 Octobris Annotata in S. Bavonis Miracula pag. 303 lit.* f.

q *Epiſtola B. Pauli ad Corinthios 2, cap. 6.*

DE S. ANSILIONE MON. CONF.

LATINIACI IN DIOECESI PARISIENSI

C. B.

SYLLOGE.

È Martyrologio Pariſienſi & aliis Faſtis ſacris.

Sub sec. VII finem. *Latiniaci, cujus hic datur notitia, monachum egiſſe Sanctus*

Latiniacum, *qui locus in pago Briegio ad Matronam fluvium ſex ſupra Lutetiam Pariſiorum leucis poſitus erat, Erchinoaldus, majordomus in Gallia ſeu, ut etiam vocatur, Francorum patricius S. Furſeo, ſeculo* VII *media ſui parte nondum elapſo, conceſſit, hicque ibidem, uti ex Opere noſtro ad* XVI, *quo S. Furſeus colitur, Januarii diem & è Gallia Chriſt. aucta tom. 7, col. 490 intelligitur, monaſterium, quod hodieque à loco illo* Latiniacum *nuncupatur, exſtruxit. In ſacro iſthoc aſceterio, quod & oppidum homonymum ſibi habet adjunctum, & ad diœceſim Pariſienſem Ordinemque S. Benedicti modo ſpectat, monachum primo ac dein etiam Priorem egiſſe exiſtimatur, de quo hic nobis agendum,* S. Anſilio, *aut, ut etiam appellatus invenitur,* Amſilo *ſeu* Amſilio. *Ita ſcilicet opinari me facit Pariſienſe, quod anno 1727 typis Pariſienſibus prodiit, Martyrologium, utpote hodie noſtrum iſtum ſanctum ſequentibus hiſce annuntians verbis:* Apud Latiniacum S. Anſilionis, illius cœnobii monachi & poſteà Prioris. *Nullum quidem, quo vel utcùmque, quæ annuntiatio iſthæc inſinuat, confirmari queant, monumentum antiquum invenio; verùm nullum etiam, quo convellantur, occurrit.*

in Mrl. Pariſienſi, nec, ut apparet,

2 *Adhæc, cùm ii, qui Martyrologium Pariſienſe condidère, Latiniaco certè haud procul abfuerint facilèque adeò in res, ad* Anſilionem *ſpectantes, inquirere potuerint veroſimillimè, quæ de hoc in modò huc tranſcripta annuntiatione produnt, è ſinceris probiſque notitiis, à monaſterio illo ſibi ſubminiſtratis, didicerint; cùm autem ſic habeat, eſt ſanè, cur & à nobis* Anſilio *Latiniaci primò monachum ac dein Priorem etiam egiſſe, imò & ſub ſeculi* VII *finem, uti inſuper Martyrologium Pariſienſe laudatum, appoſitâ in margine notulâ, indicat, vivere deſiiſſe, Martyrologii ejuſdem auctoritate ac fide exiſtimetur. Latiniacenſes quidem, de S.* Anſilione *cultuque ejus ac reliquiis ſub ſeculi proximè elapſi finem, Papebrochio noſtro curante, interrogati, aliunde haſce ad ſe, unde ſanctum Latiniaci non egiſſe monachum non nemo forſan arguat, fuiſſe aliquando allatas, inſinuâſſe videntur ex iis, quæ, ut poſt videbimus, laudatus Papebrochius ad ſecundam Junii diem in Prætermiſſis de S.* Anſilione *aliiſque aliquot Sanctis loquens, ſcribit; verùm cùm chartas, quæ, quid credendum de S.* Anſilionis *reliquiis eſſet, docere potuiſſent, fuiſſe ſimul cum hiſce à Calviniſtis exuſtas, addiderint illaſque adeò legere haud potuerint, dubitari non immeritò poteſt, an probè, quid in iiſdem contineretur, habuerint perſpectum ac proin an de S.* Anſilionis *reliquiis inſinuando, quod dixi, à veritate haud aberrârint.*

perperam, traditur.

3 *Sauſſayus quidem de* Anſilione *iiſdemque, de quibus loco mox cit. Papebrochius, Sanctis in Martyrologio ſuo Gallicano ad ſecundam Junii diem ſequentibus hiſce verbis,* In Latiniacenſi cœnobio agri Pariſienſis ſuſceptio ſanctarum reliquiarum unius ſanctorum Innocentium & beatorum confeſſorum Deodati epiſcopi, Maldegarii, Fulberti, Amſilionis & Lauberti, *ſermonem inſtituit, ſicque & ipſe,* Anſilionis *ſeu* Amſilionis *reliquias Latiniacum fuiſſe aliunde allatas, inſinuat. Verùm quæ hic*

AUCTORE C. B.

A hic à Sauſſayo reliquiarum ſuſceptio, à Wiono & in Molani ad Uſuardum anni 1583 Additionibus tranſlatio vocatur, huicque, etſi etiam reliquiæ illæ non aliunde Latiniacum, ſed ibi dumtaxat è loco minùs honeſto ad honeſtiorem fuiſſent delatæ, futurum fuiſſe locum, nemo ibit inficias. Adhæc fieri poteſt, ut, quamvis Anſilio Vitam monaſticam Latiniaci egerit, alibi tamen, unde poſt ſacræ ejus exuviæ Latiniacum fuerint tranſlatæ, vitâ functus ac ſepulturam ſit adeptus; ùt ex hiſce, quæ aliunde fuiſſent ad monaſterium Latiniacenſe tranſlatæ, monachum in hoc non egiſſe Anſilionem, inferri contra Martyrologium Pariſienſe haud queat.

Ibidemque religioſè aliquando ſervatus

4 Quod ſi tamen, contrà ac in Martyrologio iſthoc traditur, verè forſan Sanctus, quem hodie in Martyrologio ſuo univerſali Caſtellanus ac ad ſecundam Junii diem in hagiologiis ſuis monaſticis Wionus & Dorganius, loco, ubi monachum egerit, haud expreſſo, monachum appellant, in monaſterio, quod à Latiniacenſi eſſet diverſum, Vitam B monaſticam duxerit, Latiniaci equidem ſacras ejus exuvias, utut eò forſan aliunde allatas, fuiſſe aliquando aſſervatas, quiſque facilè è modò dictis colliget ac porro è jam nunc dicendis pateſcet. S. Anſilionis ſeu Amſilionis aliorumque aliquot Sanctorum in monaſterio Latiniaco tranſlatio ad ſecundam Junii diem in Molani ad Uſuardum anni 1583 Additionibus, minori charactere exaratis, ſignatur idemque à Wiono, qui Amſilionem alioſque duos è Sanctis illis exſtitiſſe monachos, adjungit, in Martyrologio monaſtico etiam fit; verùm, cùm Menardus ejuſdem cum Latiniacenſibus Benedictini Ordinis monachus, Pariſiis ac proin ſex dumtaxat à Latiniaco leucis ſcribens nec Sanctorum iſtorum, nec vel ſolius etiam Anſilionis uſquam meminerit, ac præterea eoſdem minori charactere, quaſi inter Prætermiſſos, Sauſſayus, qui tamen & ipſe Pariſiis degens in res, ad Anſilionem reliquoſque è dictis Sanctis ſpectantes, inquirere facillimè potuiſſet, per verba ſuprà huc tranſcripta commemoret, haud immeritò ſanè dubitari poteſt, tum an cultu eccleſiaſtico Latiniaci gaudeant, tum an ibi umquam tranſlatæ ac proin & aſſervatæ fuerint eorum reliquiæ.

Eſto annuo, & quidem antiquitùs colitur.

5 Vidit id Papebrochius, nihilque idcircò certi, niſi meliùs antè rem totam edoctus, pronuntiare audens, ſtudioſè in hanc apud Latiniacenſes inquiri curavit ſicque, uti ipſemet Operis noſtri tom. 1 Junii pag. 157 in Prætermiſſis docet, dictorum Sanctorum ac nominatim S. Anſilionis reliquias, Latiniaci olim ſervatas, ſed à Calviniſtis ſimul cum chartis, documentis unde & quando vel quomodo allatæ illò eſſent, exuſtas fuiſſe, intellexit. Adhæc ſingulorum nihilominus Sanctorum iſtorum feſta diebus, quos aſſignat, Latiniaci quotannis coli, ſimul etiam didicit; quare, cùm E ipſammet hodiernam ſeu XI, quâ etiam non tantùm in Pariſienſi, ſed & in univerſali Caſtellani Martyrologio Anſilio ſignatur, Octobris diem annuo ejus apud Latiniacenſes feſto mox aſſignet, nec quin id apud hoſce immemorabili ante annum 1634 tempore, & quidem non interruptè, celebratum conſtanter fuerit, dubitandum ullo modo appareat, non potui, quin hic illum, ſub ſeptimi, ut puto, ſeculi finem cum Pariſienſi, à quo Caſtellanus, utpote ſec. VIII Anſilionem innectens, haud multùm abludit, Martyrologio conſignandum, in Opus noſtrum inſerrem, etſi interim univerſa propemodùm, quæ ad eumdem ſpectant, in obſcuro penitus ſint.

DE S. PALDONE ABBATE

S. VINCENTII AD VULTURNUM IN ITALIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. B. F.

C

Aſſerta Sancti appellatio: patria: S. Vincentii cœnobii ædificatio: Vita edenda.

Anno DCCXI Titulus ſanctitatis aſſeritur Paldoni.

Celeberrimum quondam S. Vincentii monaſterium Ordinis S. Benedicti ad Vulturni fluminis fontem, in Beneventana provincia, Guilielmus Cuperus tomo IV Julii ad diem XIX pag. 646, in Commentario prævio ad Acta S. Ambroſii Autperti, dicti cœnobii abbatis, deſcripſit. Illuſtrium hanc olim virorum palæſtram S. Paldo, ipſiuſque conſanguinei Taſo & Tato (qui duo fratres erant) ædificarunt, & illos inter Paldo, quo de hic agimus, primus abbas conſtitutus tam ſtrenuè certavit, ut ab antiquo ipſius biographo Petro presbytero, ejuſdemque cœnobii anno 739 monacho, Sancti titulo condecoretur, quo etiam titulo Carolus Magnus in ſuo diplomate, auctor Vitæ S. Thomæ abbatis Farfenſis, Mabillonius in Actis SS. Ord. S. Benedicti, & Ughellus in Italia ſacra ipſum honorant. Beati noſtri Abbatis in duobus Sanctorum Catalogis apud Ferrarium honorifica eſt memoria, ipſumque Marius de Vipera in Appendice ad Catalogum Sanctorum, quos Beneventana eccleſia colit, ſequenti elogio celebrat: Sanctus Paldo nobilis Beneventanus unà cùm Tatone, & Taſone ſuis fratribus, relictis parentibus, & facultatibus, peregrinationeque ſuſcepta in Marſorum fines ad Thomam abbatem venit, cujus perſuaſu in quandam Samaii ſolitudinem apud Vulturni fluminis ortum ſe recepit, ubi eccleſia cum cœnobio nomine ſancti Vincentii extructa (cui poſteà a Longobardis principibus, ob monachorum ſanctitatem, plurima per circuitum prædia attributa ſunt) cùm fratribus, & aliis, qui ſe illis in dies inſtruendos tra-

 debant,

AUCTORE J. B. F. debant, vitam magna cum ſanctitate duxit; demum à Domino vocatus, quinto Idus Octobris in pace quievit, cujus corpus à fratribus ibidem ſepultum miraculis claruit. *Quare nos veteris biographi laudatorumque auctorum auctoritate moti, etiamſi martyrologi Benedictini tam egregii viri & de ſuo Ordine optimè meriti memoriam haud celebrârint, iſtum pium, primumque monaſterii S. Vincentii Parentem Actis Sanctorum inſerimus.*

qui in Beneventano ducatu natus, 2 *De parentibus Sancti noſtri, deque ipſius nobili genere, aut primæva ætate nihil quidquam litteris conſignatum apud ſcriptores tum veteres, tum recentiores reperi; omnes hi tamen eum nobilem, natione Italum & patriâ Beneventanum conſtanter affirmant, cumque ſuis conſanguinitate propinquis Taſone & Tatone, germanis fratribus, S. Vincentii monaſterium ædificaſſe ſcribunt. Chronicon Vulturnenſe à Joanne, dicti cœnobii monacho, exaratum, & à Muratorio in Opere de Rerum Italicarum ſcriptoribus tom.* 1, *part.* 2 *editum, ſequentem chartam exhibet, in qua Giſulfus I* B *Dux Beneventanus* Paldonem, *Taſonem, &* Tatonem ſibi conſanguinitate propinquos *vocat. Hæc Charta refert,* In nomine Domini Dei & Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti. Conceſſimus nos dominus vir glorioſus Giſolfus ſummus dux gentis Longobardorum monaſterio ſancti Vincentii levitæ & martyris Chriſti, quod venerabiles famuli Chriſti, nobis carnis conſanguinitate propinqui, Paldo, Tato & Taſo, pro amore Dei patriam, parentes & mundi gloriam relinquentes, nuper ædificare cœperunt in territorio ſacræ noſtræ civitatis Beneventanæ ſuper Vulturni fluminis fontem, terras & poſſeſſiones per deſignatos fines &c. *At, huic chartæ haud magnam fidem eſſe adhibendam, laudatus Muratorius in ſequenti, quam chartæ ſubjicit, nota obſervat:* Antiquiſſimæ iſtæ chartæ quæcumque à chronographo noſtro producuntur, aut aperta falſitate laborant, aut certè ſuppoſitionis ſuſpicionem relinquunt. Mihi ſuſpecta eſt conſanguinitatis iſtius mentio, ut alia omittam &c.

circa annum 703 monaſterium S. Vincentii Vulturnenſe 3 *Nunc, quo Incarnati Verbi anno Vulturnenſe S. Vincentii monaſterium, S. Thoma abbate Farfenſi juvante, quo de in Opere noſtro ad diem* x *Septembris actum eſt, à nominatis Sanctis conſtructum fuerit, inſpiciamus. Leo Oſtienſis Chron. Caſſinenſis cap.* 4, *Vulturnenſe cœnobium* 15 *circiter annis, priuſquam monaſterium Caſſinenſe à S. Petronace (hujus Sancti Acta in Opere noſtro ad diem* VI *Martii conſule) anno* 718, *ut ibidem probatur, reſtauraretur, ædificari captum, ſic ſcribit:* Quem videlicet (*Petronacem*) tres quidem nobiles viri Beneventani Paldo & Taſo, atque Tato germani fratres, qui ante quindecim circitèr annos monaſterium ſancti martyris Vincentii, juxta ortum Vulturni fluminis, de propriis ſumptibus conſtruere cœperant, cùm eſſent potentes ac divites, in ipſo opere tam per ſemetipſos, quàm per ſuos uſque ad reſtaurationem loci hujus plurimum adjuverunt. *E quibus, hanc ſacram virtutum palæſtram in S. Vincentii honorem anno* 703 *Sanctum noſtrum conſtruere incepiſſe, fit conſectarium.*

ædificare cœpit, 4 *Leoni Oſtienſi in hujus cœnobii S. Vincentii fundationis epocha aſſignanda, quâ de Sancti noſtri biographi Ambroſius Autpertus & Petrus presbyter ſilent, eruditiſſimus Mabillonius conſentit, qui in Annalibus Benedictinis ad annum* 681, *num.* 22, *enarrata monaſterii Farfenſis à S. Thoma reſtauratione, & SS.* Paldonis, *Taſonis & Tatonis quibuſdam rebus geſtis laudatis, hæc habet:* Hæc anticipatò ſimul retulimus de monaſterii Vincentiani origine, licet ejus fundamenta vix ante annum ſeptingenteſimum tertium jacta ſint, perfectio verò collocanda non ſit ante annum ſeptingenteſimum ſeptimum. *Laudatis ſcriptoribus auctor chronici Vulturnenſis, apud Muratorium editi, Joannes Monachus adverſatur, qui dictum cœnobium anno* 685 *fundatum, ſic refert:* Sanctus autem Paldo, primus hujus loci abbas, poſt diuturnam hujus vitæ decertationem conſummatis operibus ſanctis in requiem Chriſti aſſumptus, obiit quinto Idus Octobris, anno Incarnationis Dominicæ 720, poſtquam in loco ſacri regiminis decem & ſeptem expleverat annos. Ab ædificatione verò hujus monaſterii Chriſti martyris Vincentii jam agebatur trigeſimus quintus. E *At, cùm citatum chronicon, ut ipſius editor Muratorius reflectit, multis mendis & anachroniſmis ſit conſperſum, citato ſuprà Leonis Oſtienſis aſſerto anteponendum eſſe haud exiſtimo. Proinde, donec meliora documenta nobis præluceant, ſupradictam chronographi Caſſinenſis ſententiam amplectentes, cum Mabillonio,* S. Paldonem *anno circiter* 703 *Vulturnenſis abbatiæ fundamenta jeciſſe, dicimus.*

5 *In annis computandis, quibus S. Vincentii monaſterio jam conſtructo Sanctus noſter præfuerit, quædam difficultas, ut eruditiſſimus Mabillonius & Muratorius reflectunt, occurrit,* *cuique, anno 707 perfecto, uſque ad annum 720 præfuit.* *ex eo quod S.*Paldonis *biographus S. Autpertus, dum de tempore, quo Sanctus noſter Vulturnenſes monachos rexerit, loquitur, ſibi contradicere videatur. En ipſius biographi verba:* Sæpedictus venerabilis Paldo, evangelicæ perfectionis vir per omnia conſummatus, humanis rebus excedens, præſentis vitæ finem fecit V Idus Octobris Indictione III, anno Incarnationis Dominicæ DCCXX, reſidente in Sede Apoſtolica venerandæ memoriæ Gregorio II. Hic ſuſceperat ſacri cœnobii regimina ab Incarnatione Domini anno DCCVII, ſub ſancto Papa Siſinnio. E

En, paradiſe, tuos vernantes collige flores:
Denis ſeptenis annis moderatus habenis
Eſt Paldo felix, quando tua gaudia cepit.

Si enim S. Paldo ab anno DCCVII, *quo Romanam cathedram Siſinnius aſcendit, S. Vincentii monaſterium adminiſtrandum ſuſceperit, mortalemque vitam cum immortali anno* DCCXX *commutaverit, haud ſine errore in verſu ſeptemdecim annis monaſterio præfuiſſe hic legitur, cùm ab anno* DCCVII *uſque ad annum* DCCXX *tredecim tantum anni numerentur. Mabillonius hunc Vitæ textum rectè ſic conciliari poſſe contendit,* ut, *inquit,* ſi ab inchoato S. Vincentii cœnobio calculum ducas, annum DCCIII; ſi à perfecto, annum DCCVII prælaturæ S. Paldonis initium definias. *Sic verè Sanctus noſter ſeptemdecim annis monaſterium rexiſſe dicetur. Laudatus Muratorius in Præfatione, chronico Vulturnenſi affixa, aliam viam init, ut S. Autperti citatum hic verſum cum antedictis conciliet; nempe ſi mendum, quod in hoc verſu ex amanuenſium incuria cubat, tollamus, & loco* Denis ſeptenis annis *ponamus* Denis & ternis annis. *Nec hi modi,*

quibus

A quibus S. *Autpertus ſibi ipſe conſtare poſſe videtur, ſunt rejiciendi.*

Vita edenda. *6 Supereſt, ut de Vita, quam cum Petri presbyteri, alterius Sancti noſtri biographi, lucubratione collatam huic Commentario ſubnectemus, ſicut & de ſinceritate & fide S. Autperti, hujus Vitæ auctoris, quædam dicamus. Vita, quam hic, quod nondum editam fuiſſe ſciam, prelo ſubjiciam, ex Ms. Domini J. B. Mari deſcripta, & cum Majoribus noſtris communicata in omnibus ferè, ſi quædam excipias, quæ ſanè ex amanuenſium incuria proveniſſe videntur, cum illa convenit, quam ab eodem auctore S. Autperto conſcriptam Mabillonius in Actis Sanctorum Ordinis S. Benedicti ſeculo* III, *part.* I, *Muratorius de Scriptoribus Italiæ tom.* 1, *part.* 2, *& Ughellus in Italiæ ſacræ tomo* VI *publici juris fecerunt. Hujus Vitæ auctor S. Ambroſius Autpertus, Vulturnenſis cœnobii abbas, qui aliquot poſt Sanctum noſtrum floruit annis, defunctus nimirum (ut in noſtro Opere* B *ad diem 19 Julii in Comment. prævio ad ipſius Acta eſt videre) ante annum 778, hic auctor, inquam, in Prologo Vitæ ſtatim edendæ, in quo cauſam, cur ſcribat, edicit, diſertis verbis, ſe Sancto coætaneum non fuiſſe, fatetur, verùm iis, qui illi coætanei fuerant, ſe convixiſſe ſic affirmat :* Hoc enim ego non temeritatis auſu impulſus, ſed abbatis mei monita ſecutus, eaque modò ſtilo proſequor, de quibus adhuc teſtes exiſtunt, qui ſe hæc ab his (SS. Paldone, Taſone & Tatone) audiſſe confirmant. *Apud laudatum Muratorium dictæ jam S. Autperti lucubrationi alia SS.* Paldonis, *Taſonis & Tatonis Vita ſubjungitur, quæ in omnibus, paucis exceptis, cùm iis, quæ in ſtatim laudata Vita de Sancto noſtro memorantur, convenit, cujuſque auctor nomen ſuum, tempuſque, quo illam conſcripſerit, in Prologo perſpicuis verbis ſic exprimit :* Hæc, quæ dicturus ſum, omnia ex ordine retulit mihi Petro presbytero & monacho benigniſſimus pater, domnus abbas meus Taſo. *Undè, cum laudatus abbas Taſo, ut ex Vita hic edenda ſit manifeſtum,* S. Paldoni *anno 720 defuncto ſucceſſerit, atque circa reparatæ* C *ſalutis annum 730 obierit, hunc biographum S Autperto ſuprà laudato fuiſſe anteriorem, ſit conſectarium. Atque hæc ſunt, quæ de Sancto noſtro prælibanda cenſuimus, reliqua ejuſdem geſta diſcet ſtudioſus lector ex Vita, quam, ut diximus, cum edito apud Mabillonium, Muratorium, & Ughellum exemplari, cumque ſtatim laudata Petri presbyteri lucubratione collatam, & de more notis illuſtratam, huic Commentario ſubnectimus.*

* * * * * *
* * * * *
* * * *
* * *
* *
*

V I T A

S. PALDONIS, ABBATIS

S. VINCENTII AD VULTURNUM IN ITALIA, ET SUCCESSORUM EJUS TATONIS ET TASONIS,

Auctore S. Autperto, ibidem abbate,

Ex Ms. D. J. B. Mari.

PROLOGUS.

E

HUmani generis primus parens, ad imaginem Dei factus, in paradiſo voluptatis poſitus, ut vitæ præcepta ſervaret, ab ipſa vita, quæ Deus eſt, fuit admonitus, & ne hanc pro minimo duceret, mortem ei eſt comminatus. ſed hæc ille contemnens, ſponte deſeruit Creatorem & ſecutus eſt peremptorem. Deus verò, qui mentiri, ut eſt veritas, non novit, morti, quam minatus eſt, eum addixit. Dixerat enim illi atque ejus uxori : "In quacumque die co„mederitis de ligno ſcientiæ boni & mali, mor„te moriemini *" Quæ videlicet ſententia non ſolùm corporis ſed & animæ mortem oſtendit. Sed, quia benigniſſimus Deus ſerpentis ſuaſionibus miſerabiliter vidit hominem deceptum, fragilioriſque eſſe materiæ figmentum, noluit, hunc eſſe in æternum damnatum. Hinc enim actum eſt, ut Unigenitus Dei Filius carnem ſumens moreretur pro nobis, ne mors animas ultra regnaret in nobis, ut, quod in Adam perdideramus, in Chriſto reciperemus. Hinc enim ſcriptum eſt : "Cum venit plenitudo tem„poris, miſit Deus Filium ſuum, factum ex „muliere, factum ſub lege, ut eos, qui ſub „lege erant, redimeret, ut adoptionem filio„rum reciperemus.*" Sed, quo caritatis ardore id fecerit pro nobis, nullus verbis explicat ex nobis ; ait enim ipſe Dei Filius : "Sic Deus „dilexit mundum, ut Filium ſuum Unigenitum „daret.*" Hinc iterum Paulus dicit : Qui dilexit me & tradidit ſeipſum pro me. De quo rurſus ait : "Cùm in forma Dei eſſet, non ra„pinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo : „ſed ſemetipſum exinanivit formam ſervi acci„piens in ſimilitudinem hominum factus & ha„bitu inventus ut homo. Humiliavit ſemetipſum „factus obediens uſque ad mortem, mortem „autem crucis.*" In qua ſcilicet humanitatis forma converſatus inter homines per omnia ut homo, excepto peccato, iter eis oſtendit, quo ad derelicta gaudia repedare poſſint. Si autem, quod ſit hoc iter, inquiramus, Dominum in Euangelio dicentem attendamus. Ait enim : "E„go ſum via, & nemo venit ad Patrem niſi „per me.*"

Homo à dæmone ſeductus

**Gen. 2, 17.*

F

**Galat. cap. 4, v. 4.*

**Johan. cap. 3, v. 16.*

**Philipp. cap. 2, v. 6.*

**Johan. cap. 14, v. 6.*

2 Ecce, audivimus iter, per quod patriam re-

A S. AUTPERTO. *per Chriſtum ad Deum reducitur.*

repetamus, videamus nunc, quibus modis ad ambulandum greſſus dirigamus. "Qui" (inquit Joannes Epiſt. 1, cap. 2, ℣. 6) "dicit, ſe in „Chriſto manere, debet, ſicut ille ambulavit, „& ipſe ambulare." Libet autem intueri, quæ ſint hæc Chriſti veſtigia, qui greſſus, quibus in carne ambulavit pro nobis. Ut cætera taceam, quæ euangelica plenitudine narrantur de Baptiſmo ad tentationem ac jejunium, de jejunio ad prædicationem, de prædicatione ad opprobria, de opprobriis ad flagella, de flagellis ad ſputa, de ſputis ad crucem, de cruce ad ſepulturam pervenit. Ii etenim ſunt greſſus Dei in terra, de quibus Pſalmiſta ait: "Viſi ſunt „greſſus tui, Deus, ingreſſus Dei mei regis.*" Hos imitandos eſſe denuntians Petrus ait fidelibus: "Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis re„linquens exemplum, ut ſequamini veſtigia e„jus.*" His ſe paſſionibus ſequi ipſa Via inſinuat dicens: "Si quis vult poſt me venire, ab„neget ſemetipſum & tollat crucem ſuam quo„tidie, & ſequatur me*"; & ait Paulus: "Mi„hi autem abſit gloriari, niſi in Cruce Domini „noſtri Jeſu-Chriſti, per quem mihi mundus „crucifixus eſt & ego mundo.*" Ii greſſus autem & anguſtam ingrediuntur viam, quæ ducit ad vitam. Ii ambulant ſuper aſpidem & baſiliſcum & conculcant leonem & draconem. In his ambulaverunt Apoſtoli, hos Martyres & Confeſſores ſunt ſubſecuti. Hos per greſſus inceſſerunt Monachi, quibus ſpecialiter à Domino dicitur: "Tollite jugum meum ſuper vos, & di„ſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde, „& invenietis requiem animabus veſtris.*" Sed quia nos in illorum tempus devenimus, de quo Dominus in Euangelio ait diſcipulis ſuis, "Quia „abundabit iniquitas, refrigeſcet caritas multo„rum*," ac ſecundùm Apocalypſis ſententiam, nequaquam ferventes, ſed (quod gemendum eſt) tepidos adſpicimus monachos. Ad incitandos animos eorum, tres nuper ad Chriſtum converſos euangelica perfectione probatos auditorum animis ingerimus, Paldonem ſcilicet, Taſonem atque Tatonem, ſanctorum Patrum ſudoribus ac laboribus coæquandos: ut, qui deſidioſi ac languidi antiquos patres noſtros nos imitari non poſſe cauſamur, horum nuper converſorum vitam, recolentes erubeſcamus. Hos ergò non temeritatis auſu impulſus, ſed abbatis *a* mei monita ſecutus, eaque modò ſtilo proſequor, de quibus adhuc teſtes exiſtunt, qui ſe hæc ab his (SS. Paldone, Taſone & Tatone) audiſſe confirmant.

* Pſalm. 67, v. 25.
* Epiſt. 1 Petri cap. 2, v. 21.
* Luc. cap. 9. v. 23.
B
* Galat. cap. 6, v. 14.
* Matt. cap. 11, v. 29.
* Matt. cap 24, v. 12.
C
a

ANNOTATUM.

a *Secundùm monaſterii Abbatum ſeriem apud Ughellum & Mabillonium huic abbati* Johannes *nomen erat.*

D

CAPUT I.

Sanctorum patria: iter Romanum & reditus ad Farfenſe monaſterium, cujus abbatis ſuaſu cœnobium ad Vulturnum fluvium ædificant.

TRes igitur ex nobili genere orti, jure conſanguinitatis *a* propinqui, Paldo, Taſo & Tato fuerunt viri Beneventani: ex quibus ſuperior Paldo ex uno, Taſo verò & Tato ex altero fratre ſunt procreati. Ii euangelica voce excitati, divinoque amore inflammati, una eis ſententia, unum conſilium fuit, unumque exſtitit votum, patriæ ſolum, divitias, parenteſque relinquere & nudos nudum Chriſtum ſequi, nudos cum nudo adverſario pugnare Galliarumque provincias pro voto expetere atque inibi corpore, non mente ductos diverſa monaſteria inquirere lenique jugo Chriſti colla mentis ſubmittere. Hoc autem idcircò ſtudioſè facere prævidebant, ut propter Chriſtum ne uno, qui ſupereſſe poterat, adſpectu viſionis corporaliter fruerentur. Quid plura? Ut animo & mente conceperant, iter præparant, nec moram faciunt, nec dilationem prætendunt. Sed carnalium parentum nexus pertimeſcentes, qui ſemper impedimentum fiunt ad Chriſtum converſis, eorum oculos pia ſimulatione deludunt, ita tamen ut mendacii crimen nequaquam incurrant. Dicunt enim, ſe Romam pergere velle, Apoſtolorum principis Petri ſe ſuffragiis commendare, ejuſque deſiderata limina oſculari: quod & fecerunt. Sicuti autem nobiles decet, oneratis animalibus ſtipendiis, præparatis ad ſedendum equis, famulorum fulti obſequiis, ſibi ſolique Deo cognitum, quid agere vellent, greſſus ad ambulandum movent.

SS. Paldo, Taſo & Tato clam parentibus

E

Stirps veneranda ſatis, nimium præcelſa parente.
Primus à principio luxit ut orbe dies.
Germine purpureo decus hoc tulit urbs Beneventus,
Jure ſalutiferos traxit ab urbe Viros.
Scandere regna petunt ſublimia corde ſereno,
Dignè ſacra ferunt ſigna pro lege Dei.
Terrea cuncta terunt, gazas ut ſtercora ſpernunt.
Laudes magnifico gaude referre Deo.
Cui laus & virtus,
Rex bonus invictus.

F

4 At verò ubi proprios fines ſunt egreſſi, Marſorumque *b* provinciam ingreſſi, deſcenderunt equis, admonuerunt pueros, ut cum equis & his, quæ allata fuerant ad propria remearent. Et hoc propterea, quoniam ſibi tale votum exſtitiſſe dicebant, ut ii tres tantum ſuis pedibus Romam pergere deberent. Illis autem abſcedentibus, dum præfati famuli Chriſti ſcandunt iter, obviàm habent pauperes vilibus ac ſciſſis indumentis adopertos. Jam ii

In Galliam, ut Deo ſe conſecrent, cogitantes

pau-

A paupertatis amore inflammati aiunt inter ſe: Ne ſit in nobis, quod mundus honoret, ne quod latro diripiat, his nos veſtibus exuamus, pauperibus tribuamus, illorumque nos viliſſimis ac ſordidis induamus. Hinc perpendant, qui nomen monachi prætendunt, quanti reatus criminis ſit, ſub Chriſto paupere degentes, indumentis comtos & non moribus incedere. Ecce etenim ii, per quos monaſterium hoc initium ſumpſit, talibus induti amictis* initium ſuæ converſionis dederunt.

** l. amictibus*

Mundus ad ima ruit, miſeros ad tartara ducit.
Mutemus veſtes, noſtras, Deus, inſtrue mentes:
Ne ſit quod fortis, fur, latro tollere poſſint.

ad monaſterium Farfenſe tendunt, à cujus cœnobii c

5 Et ut ad propoſitum revertar, dum cœpto itinere pergunt, ad monaſterium glorioſæ Dei genitricis Mariæ, quod eſt in Sabinis, perveniunt, in quo vir Vitæ venerabilis Thomas *c* pater præerat: de quo à pluribus audivi, quia olim in partibus Orientis conſtitutus, ſicut ipſe narravit, tamdiu ad Redemtoris ſepulcrum orationi vacavit, quoadusque impe- B traret, quod precibus poſtulabat. Denique, ut aſſerunt, nocte quadam precibus fatigato, ſoporeque depreſſo adſtitit ei quidam geſtans in manu miræ pulcritudinis panem, cui & dixit: accipe hunc panem, & abſcede. Scito autem te minus ex eodem nunquam habiturum *d*. Tantæ etenim deinceps, ut aiunt, qui eum viderunt, compunctionis vir fuit, ut pænè de Deo ſine lacrymis nil poſſet loqui. Is dum præfatos Dei famulos hoſpitio ſuſcepiſſet, ut monachorum ac bonorum moris eſt Chriſtianorum, cum fratribus, ut ei ſolitum fuit, ſecundum Domini præceptum eorum pedes abluere pergit. Hi autem, qui advenerant, delicata ac candida membra vilibus & ſordidis veſtibus tegebant, elegantem ac compoſitum vultûs aſpectum prætendebant. Quam ob rem nec eorum ſecretum abſcondi potuit oculis viri Dei.

abbate S. Thoma hoſpitio excipiuntur, qui Sanctos Romam

6 Peracto itaque caritatis officio noctiſque curſu tranſacto, cum aurora daret initium diei, ſeorſum eos blanda locutione inquiſivit, qui eſſent, unde, cur advenerint, ne forte aliquod præjudicium ſuſtinerent, ne peccati crimine peracto fugerent, promittens ſe eis, in C quo valeret, adjutorium miniſtrare: tantum ut profiterentur; cur eis ita placuerit tantam ſimulationem arripere. Ad hæc illi obſtupefacti, videntes conſilium ſuum ſeniori celari non poſſe; conſilio accepto narrant cuncta per ordinem, qui fuerint, unde, cur advenerint, quæque geſſerint, quorum filii, quibus nominibus vocarentur, qualiterve Romam pergere vellent, indeque Galliarum regiones expetere: multis cum adjurationibus conſtringentes, ne eorum propoſito ipſe fieret impedimento. Ad hæc ingemiſcens venerabilis ſenex ait: nequaquam, ô filii, in hoc tam laudabili propoſito vos impedire cupio, ſed magis adjuvare: nec vos interim relinquam, aliquantiſper vobiſcum pergam, itineris veſtri uſque ad Apoſtolorum limina me habebitis comitem. Propterea autem vir Deo plenus itineris illorum particeps fieri geſtiebat, ut eos, ſicuti & fecit, ſuis ſalutaribus conſiliis ab illius itineris longitudine revocaret. Quod Dei providentiâ factum fuiſſe nullus ignorat, qui hoc monaſterium cernit.

Hos ſpecie, formâ, cognoſcit munere dogma,
Conſilio refovet, levat obſequio Pater almus,
Ne paveant, faveant, facilis pateat labor altus.

comitatus, ad ſuum monaſterium reducit,

7 Pergunt interea ſimul, ut ſenis fuit voluntas, multiſque lacrymis profuſis, devotionem ſuam Apoſtolorum commiſerunt ſuffragiis. Oratione verò completa, cœpit eos reverendæ memoriæ jam dictus pater verbis ſuaſoriis admonêre, ut ſecum ad monaſterium reverterentur, & aliquantum apud eum demorati, & propoſitum inſtitutionis ſuæ videndo & operando addiſcerent, & tum demum, quò eos Dominus vellet vocare, properarent. Et ut verbis illius utar: Audite, inquit, ô filii, conſilium meum, ad monaſterium, cui deſervio, revertimini mecum, & propter ardorem veſtri deſiderii, quamquam extra uſum monaſterii, intrinſecus vos recipiam, ut ſimul cum fratribus edatis, ſimul dormiatis, ſimul orationi vacetis, ut his exercitiis probati ſciatis, quibus modis propoſitum monachi adimplere valeatis. Hæc & his ſimilia eo dicente, præbuerunt aſſenſum, pariterque cum eo ad monaſterium ſunt E regreſſi, in quo paucis diebus remorati, pænè ad plenum inſtructi ſunt.

Te ſimul ecce petunt, Petri dum limina quærunt,
Roma beata nimis, fratreſque, ſenexque fidelis,
Quos trahit ipſa ferens fidei per littora navis.

ibique à parentibus inventi, nec illorum lacrymis permoti,

8 Accidit autem, ut dum pater duorum fratrum Tatonis ſcilicet atque Taſonis, cum cæteris parentibus, huc illucque eos quærerent, rapidiſſimo curſu Romam venirent, quos dum ſtudioſè quærerent, ac nequaquam inibi invenirent; audiunt à dicentibus Sabinis, eos eſſe in monaſterio glorioſæ Dei Genitricis Mariæ. Tunc illi majoris amoris ſtimulis agitati, ſpatium itineris illius quaſi tranſvolantes, ad prædictum monaſterium pervenerunt, à prædicto monaſterii patre petierunt, ut aſpectibus illorum præſentarentur. Venerabilis autem ſenex eorum dolori compatiens, ut erat ſuadibilis eloquio, admonuit, ut exirent. Illis autem renitentibus compulit eos, ut ſibi imperanti obedirent. Ut vero egreſſi ſunt, paren- F teſque eos viderunt, vehementer flere cœperunt, elevataque voce ad eos dixerunt: cur nos peccatores tamquam mortuos reliquiſtis? ut quid curam animarum noſtrarum deſeruiſtis? nulluſne vobis ineſt pietatis affectus? nulla conſanguinitatis compaſſio? obſecramus, inquiunt, obſecramus & per Deum conditorem cœli & terræ deprecamur, ne nos deſeratis, quia ad Chriſtum converti *e*, & ſeculum funditus relinquere ſumus parati. Sin autem, conteſtamur cœlum & terram, ſanguinem noſtrum de manu veſtra à Deo fore quærendum.

ad ſolitudinem prope Vulturnum fluvium, ſuadente f

9 Ad quorum verba, lacrymas atque ſingultus dum illi pietate nequaquam moverentur, ſeque, ut Deo promiſerant, Gallias petere dicerent; prophetica *f*, ut apertè nunc cognoſcimus, fertur ſenex ad eos voce dixiſſe: confidite, inquit, filii, confidite & de Dei miſericordia præſumite, quia ſi modò meis monitis aurem obedientiæ accommodaveritis, multi per veſtræ actionis exemplum, cœleſte ingredientur regnum. Audite, inquit, filii chariſſimi, audite conſilium patris veſtri & horum preces ſpernere nolite. Oſtendam vobis, ſi vul-

A. S. AUTPERTO.

tis, à Deo vobis locum præparatum. Spero enim in Domino, quoniam illic adimplebit Deus deſiderium veſtrum, ibique facietis Deo fructum acceptum. Indicium autem loci percipite, & ad eum quantociùs properate.

Non pater hos monitis, gemitu movêre parentes.
Sed * patriam gentem contemnere ritè fatentes
Mollia ſpernentes, pro Chriſto dura ferentes.

* *Muratorius* ſe

10 Eſt autem, dilectiſſimi filii, locus, ad quem vos ire deſidero, in Samnii partibus ſuper ripam Vulturni fluminis, ubi initium ſumit à mille ferè paſſibus, in quo videlicet loco ſitum eſt oratorium martyris Chriſti Vincentii nomine dedicatum: ex utraque vero parte fluminis ſylva denſiſſima, quæ habitationem tantum præſtat ferarum latibulaque latronum. Omnipotens autem Dominus, cui vos famulatum exhibere deſideratis, & vos in eodem loco illæſos ſervabit, & cunctis iter agentibus à timore latronum pacatum atque ſecurum conſtituet; necnon & cerafis, dumis, ac ſentibus, lignis fructiferis abundare faciet. Ite, ait, filii & in eodem loco ſine metu cujuſpiam permanete.

S. Thoma abbate,

B

Hos pater ire monet, loca monſtrat pervia nullis,
Arboribus multis, quæ comant flumina pulcris,
Montibus, & ventis nivibus ſunt frigida mæſtis.

11 His igitur & hujuſcemodi verbis à rigore obſtinationis emolliti, tamquam Chriſtum in ſeniore loquentem attendentes, Apoſtolique dictum recordantes: Nolite quærere quæ veſtra ſunt ſinguli, ſed quæ alterius g; ab his, quæ cœperant, revocant animos, atque ab eodem benedictione percepta, iter arripiunt, & ad hunc, quem incolimus, perveniunt locum, nihil ſecum in alimoniis corporis præter viaticum in ſportella ferentes, jam tunc non immemores illius præcepti dicentis: Nolite ſolliciti eſſe quid manducetis, aut quid bibatis; & nolite ſolliciti eſſe in craſtinum h. Sed ille, qui propter miſeriam inopum & gemitum pauperum ut pius pater exurgit, qui talia agentibus repromittit dicens: quærite primum regnum Dei & juſtitiam ejus & hæc omnia adjicientur vobis, hanc eorum fidem aſpiciens, citò ſtipem largiendo adfuit.

ſecedunt: in qua

g

h

C

Tres iter adſumunt, nihil huc niſi corpora ducunt.
Eſt regimen, victus, tegmen, miſeratio Chriſtus.
Lex quoque ſacra Dei, lux noctis ſive diei.

12 Nam cum ad hunc, in quo reſidemus, ut dictum eſt, perveniſſent locum, quia cuncta, quæ ad uſus corporis ſunt neceſſaria deerant, ad illum protinùs mentem erexerunt, in quo & per quem omnia vivunt. Ingrediuntur denique oratorium, peragunt in Dei laudibus officium, atque ſuperveniente nocte quieti membra deponunt. Sed cur dico, quieti? cum terratenùs tantùm artus locantes, ad morem patriarchæ Jacob, lapides capitibus ſuppoſuerunt. Dico tamen quietem eſſe: in qua etſi caro tabeſcit, ſpiritus pingueſcit. Et ecce facto parvo intervallo, venit ad eos quidam homo ignotus nocturno ſilentio, regiamque * Oratorii pulſans, ait: quiſnam in hoc loco quieſcit? ad cujus vocem exiliens tacitus venit ad eum venerabilis Taſo. Cui ille, audivi, inquit, à dicentibus, quoniam hic peregrini adeſſent, & propterea à paſtoribus meis veniens, detuli modicum farinæ ac vini. Si habes, ubi hoc, quod attuli, recondas, accipe. Tum ille quædam vaſcula reperiens, tamquam à Deo ſibi oblata ſuſcepit quæ offerebantur: quo abſcedente, nullus deinceps compertus fuit, quiſnam ille fuiſſet, qui hoc munus gratanter obtuliſſet i. His igitur indiciis claret, à quanta perfectione cœperunt ii, per quos hunc locum ad tantæ magnitudinis excellentiam perducere dignatus eſt omnipotens Deus.

à quodam ignoto alimenta accipiunt.

* *ſubintelliges portam*

D

i

Angelus acceſſit, dixitque: Quis hic requieſcit?
Exſilit inde Taſo tacito pede, pectore grato:
Munera cui præſtans vinum, ſimilam, redit extra.

ANNOTATA.

a *De hac conſanguinitate ſuprà laudatus Petrus presbyter & monachus Vulturnenſis, ſic loquitur:* Tres fuerunt viri religioſi, à Deo vocati atque electi, nobili genere orti, Beneventani cives Paldo venerabilis conſobrinus Taſonis & Tatonis germanorum fratrum.

E

b *Paulus diaconus de Geſtis Longobardorum cap. 20 refert,* Marſorum *regionem in Latii provincia juxta lacum Fucinum,* Valeria *dicta, ſitam eſſe, in qua S. Equitius, de quo in noſtro Opere ad diem 7 Martii actum eſt, abbas floruit. Eruditiſſimus Mabillonius in Annotatis ad Vitam SS.* Paldonis, *Taſonis & Tatonis putat,* Marſorum *regionem per ſe provinciam non eſſe. En ipſius verba:* Marſorum regionem ideo intra Valeriam provinciam æſtimo computari, quia in Catalogo provinciarum Italiæ minimè ab antiquis deſcripta eſt. Si quis autem hanc per ſe provinciam eſſe vera ratione comprobaverit, hujus rationabilis ſententia modis omnibus erit retinenda.

c *Vide in noſtro Opere ad diem 10 Septembris hujus ſancti abbatis Acta, in quibus hanc Sanctorum peregrinationem etiam ritè deſcriptam reperies.*

d *Eadem ſed fuſiùs refert auctor anonymus Vitæ S.Thomæ, qui haud rectè, uti videtur, per vocem* quidam *hic D. Virg. Mariam eſt interpretatus, cùm in omnibus hujus vitæ exemplaribus vox* quidam *non verò* quædam *legatur.*

F

e *Petrus presbyter & monachus Vulturnenſis ſequentia addit:* Nam genitor Taſonis & Tatonis de præſenti Deo teſte converti promiſit, quod & fecit.

f *In Vita apud Muratorium & Ughellum legitur* propterea; *quod certò amanuenſium incuriæ tribuendum videtur.*

g *Vide B. Pauli Apoſt. Epiſt. 1 ad Corinth. cap. 10.*

h *Apud Matth. cap. 6.*

i *Petrus presbyter monachus Vulturnenſis hoc factum paulò fuſius ſic enarrat:* Cui ille, audivi, quod hic peregrini veniſſent: à paſtoribus meis venio, ſed habeo hic aliquantulum farinæ, & in utre vinum: accipe, ſi habes, ubi recondas. Cumque vaſculum quæreret jam dictus Taſo, invenit cupum aptum jacentem & collocavit in eo ipſam farinam, deinde in angulo Oratorii invenit parvam botticulam, ubi presbyter offerendas amulas ſuſcipere ſolebat, quando idem miſſam ſemel in anno facere veniebat; lavit & effudit, miſitque in eam vinum; ac deinceps nullus ſcire potuit, quis ille fuiſſet, qui hæc obtulit.

CA-

A

CAPUT II.

Monaſterii S. Vincentii S. Paldo primus abbas conſtituitur: cui defuncto, S. Taſo & deinde Tato ſuccedunt.

Multos ad ſe alliciunt,

IN hac denique Chriſti paupertate ſollicitè perſiſtentes, eorum vita, quam Deus ad exemplum plurimorum oſtendere diſpoſuit, longè, latéque perſonuit, atque lucerna ſuper candelabrum poſita diutiùs latere non potuit: & cùm multi eorum vitam imitari cupiunt, multitudo fraternitatis ad eos concurrere cœpit.

Longè per * centum ſociis moderare talentum

Famina ſacra ferunt, palmam bellique tulerunt.

Et capiunt multos valido de gurgite ductos.

*lege ter

B

14 Primus itaque præfuit ſacro gregi Paldo Dei famulus, qui erat omninò mitiſſimus, quippe per omnia hoc in ſuis actibus oſtendebat, quod ſuis ſubjectis voce prædicabat: ita amator Chriſti paupertatis, nec, ſicuti carnales, æſtuans divitiis terrenis. Hic nempe fertur ad confirmandas animas fratrum, ut in paupertate, quam cœperant, perdurarent, dixiſſe: Credite mihi fratres, quia monachus ille, qui in hoc monaſterio perſiſtens, uſque in finem permanſerit, anima ejus æterna ſupplicia nequaquam ſuſtinebit; ſed vitam æternam poſſidebit: & hoc ſanctæ congregationis monaſterium uſque ad finem ſæculi ad lucrandas animas permanebit *a*. Quod quidam ignorantes, qua intentione hæc proſecutus fuerit, falsâ ſe ipſos ſecuritate decipiunt, quamvis malè viventes & contra regulam patrum facientes *b*, hoc in monaſterio ſi permanſerint, ſalvos eſſe in futurum poſſe; cùm conſtet omnibus, quia quicumque in perpetratione criminis, hoc in loco permanſerint, & ante extremi obitûs diem ſe minimè correxerint, ad vitam nequaquam poſſe tranſire. Dicendum autem illis eſt, nequaquam virum Dei contra divina eloquia ſententiam protuliſſe: ſed in illis hanc ſententiam permanere dixiſſe, qui ipſorum ſobriam & caſtam vitam ac laudabilem paupertatem vellent imitari.

quibus S. Paldo præficitur, qui,

a

b

C

Culmine præclaro renitens diademate ſacro,

Primus præficitur Paldo venerandus & abbas

Innumeras animas Chriſto ſuper æthera mandat.

15 Interea turba fratrum ſuccreſcente, cœperunt contra votum habere, per quod poſſent eiſdem, quos regebant, ſubvenire. Dumque prædicti venerabilis patris Thomæ immemores* dicti: Multos per eos in hoc loco eſſe ſalvandos, amicam paupertatem ſollicitè requirentes, abjicere conantur ea, quæ poſſidere videbantur. Sed, reſiſtente eis, divino judicio, turbâ fratrum, ſtuduerunt magis ſecundum Apoſtolum non ſua ſinguli, ſed, quæ alterius ſunt, quærere. Et illud: "Omnibus omnia factus ſum, ut omnes ſalvos facerem *c*". Multa ſiquidem tunc inter eos fuiſſe caritas, multa concordia unitatis, multa compaſſio fraternitatis refertur. Et quidem narrantur de eis quædam digna miraculis; ſed noſtrum ab hoc tantum fuit ſtudium incitatum, ut, quibus modis ſæculum ac diabolum vicerint, apicibus proſequamur. Neque enim majus poteſt eſſe miraculum, quam quod tota mente mundum reliquerunt. Et quia multi videntur miraculorum eſſe participes; ſed nullatenus nomina habent ſcripta in cœlis, nequaquam hoc in tempore virtutes in eccleſia, ſed perfectam vitam requirimus. Unde Dominus diſcipulos de ſubjectione dæmonum gaudentes deterret dicens: Nolite gaudere in hoc quia dæmonia vobis ſubjiciuntur *d*. In quo verò deberent lætari, ſubdendo manifeſtat dicens: Gaudete autem, quod nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlis. Magna ſiquidem virtus, magnumque & admirabile extitit ſignum, ſuæ converſationis exemplo tam innumeros de terris elevâſſe ad cœlos, de tenebris ad lucem, de morte ad vitam, de exilio reduxiſſe ad patriam. Et, ut cæpta proſequar, ſæpe dictus venerabilis Paldo evangelicæ perfectionis vir, per omnia conſummatus, humanis rebus excedens præſentis vitæ finem fecit, quinto Idus Octobris, indictione tertia, anno Incarnationis Dominicæ ſeptingenteſimo vigeſimo, reſidente in Sede Apoſtolica venerandæ memoriæ Gregorio Secundo. Hic ſuſceperat ſacri cœnobii regimina ab Incarnatione Domini anno DCCVII ſub ſancto Papa Siſinnio.

ſtlè adminiſtrato cœnobio, pie moritur.

*lege memores

c

A. S AUTPERTO.

d

E

En paradiſe tuos vernantes collige flores.

Denis e ſeptenis annis moderatus habenis

Eſt Paldo felix, quando tua gaudia cepit.

e

16 Cui ſucceſſit in ſancto regimine Taſo, minor quidem annis, ſed ardentior in ſancto propoſito omnibus illis. Quia verò nonnumquam is, qui præeſt, ſi conſiderare negligat & contueri infirmorum imbecillitates, eoſque non ut prævaluerint, ſed ut rigor diſtrictionis ejus dictaverit, voluerit arctiùs aſtringere, nequaquam eos, quò cupit, perducere valet. Quia huic nimius zeli fervor potuit dominari, ſimile quiddam ei accidiſſe cognoſcitur. Nam cùm hunc arduo itinere incedentem nequaquam ſequi valerent, penitùs deſerentes abjecerunt, fratremque ejus majorem natu loco ejus conſtituerunt. Unde factum eſt, ut ab utriſque partibus ad pontificem Romanum relatio mitteretur. Quod cùm Gregorius Papa ſecundus audiſſet, factum improbat, hos contra canones egiſſe notat, manuſque ſuas in Chriſtum Domini extendiſſe denuntiat. Quibus & pœnitentiam indicens, hujus facti efficaciam ademit, quam ſcilicet indictam ſibi pœnitentiam vix cum magno difficultatis conamine, obſiſtente eis aëris ardore, perficere valuerunt.

Ipſi S. Taſo ſuccedit, qui dein ob zelum à fratribus exauctoratus

F

Poſt ſequitur ſocius retinens moderamina Taſo

Qui minor eſt annis, validus ſapientia quamvis.

Hic alacer, fortis, fervens quoque robore cordis.

17 Sed ut oſtenderet omnipotens Deus, quanti reatûs crimen admiſiſſent ii, qui paſtorem à Deo ſibi prælectum abjeciſſent, nequaquam hâc pœnitentiâ placatus, mox ſine mora judicium exercuit ultionis. Nam ita cœperunt ſinguli humanis rebus excedere, ut duorum aut trium corporum fieret una memoria *f* receptaculum. Eoque hæc graſſata fuit ſententia, quoad uſque pænè nullus eorum in corpore remaneret, qui hujus nævi fuerant conſilio ma-

& Gregorii Papæ juſſu reſtitutus ad Superos migrat.

f

A. S. AUTPERTO.

maculati. Sed nec ipſe diu moratus, eoſdem eſt moriendo ſecutus. Idcirco autem hujus facti adverſitatem huic operi adnectimus, ut à tali deinceps ſeditione & paſtor & grex alieni exiſtant. Quia etſi nequaquam eos, per hoc factum utpote incipientes pœnitere, damnandos adfirmare audemus, cùm ſcilicet paſtor zeli fervore & grex puſillanimitate erraverit; tantum incertum eſt, utrum eos hæc judicii ſententia ad plenum hujus reatûs crimine mundaverit, an etiam purgatorii poſt mortem ſupplicio ignis fuerint abſoluti. Obiit autem Taſo *g* prædictus pater tertio Idus Januarii in pace, anno Dominicæ Incarnationis ſeptingenteſimo vigeſimo nono Indictione undecima *.

g

* lege duodecima

h

Sis memor ergo tui, qui cernis fata ſepulti *h*,
Fratri prælatus pœnam Taſo fertque reatûs
Annis poſt octo migrans, cui ceſſerat ordo:
Quem ſequitur fratrum numerus ſub peſte necatus.

18 Succedunt præterea poſt hujus diſcriminis luem, ut adſolet, læta quædam atque jucunda, cùm ſuperſtes Tato loco paternitatis ſuccedit. Hic denique virtutum omnium matre plenus extitit caritate, in animabus colligendis ſtudioſiſſimus, zelo Dei ferventiſſimus, pietate uberrimus, diſcretione cautiſſimus quique veluti mater ſuper filios, ſic ſemper ſollicitus fuit ſuper ſubjectos, ſemetipſum in laboribus duriſſimè exercens, gregi ut pater parcens, inter mites mitior exiſtens, inter elatos zelum diſcretionis exercens. Fertur etiam, ex quo ad monachi habitum venit, nequaquam balneis uſum fuiſſe, numquam caput laviſſe, numquam novaculam ſuper caput aut barbam duxiſſe; &, quod his difficilius eſt, diebus operæ manuum inſudans, noctibus vigiliis propenſiùs vacans; loricæ *i* onus ad carnem geſtans, quo uſque virtus corporis prævaleret, non depoſuiſſe. Cùm verò, defeſſis ac fatigatis jam membris, hanc ferre non poſſet, circulum ex eadem occultè ſibi fieri præcepit, quem & uſque ad diem obitûs ſui geſtavit. Hunc afferunt lectiſternia refugiſſe. Fertur etiam & hebdomadam jejunio peregiſſe. His enim ac cæteris virtutibus repletus ad finem uſque perdurans, conſummatus obiit in pace tertio Idus Decembris Indictione vero ſexta *, felici gaudio lætus, anno Incarnationis Dominicæ ſeptingenteſimo trigeſimo nono.

Huic ſuffectus S Tato ab anno 729 uſque ad 739 monaſterium rexit.

i

* lege ſeptima

C

Hic prius abjectus, fit poſtea paſtor honeſtus
Undenis actis, poſtquam Tato præfuit, annis.
Ad finem durans explevit tempora longa,
Qui fuerat magnus ſtudiis, opibus quoque largus.

19 Hæc de iis dixiſſe ſufficiat, quorum nos exempla ac facta præclara de ſæculi turbine ad hanc quietem perduxerunt. Sed horum adſpicientes fervorem, cogit nos gemitus aliquid dicere de noſtræ converſationis tepore. Et quamquam meipſum primò ferire loquendo pertimeſcam, tamen ea, in quibus jaceo, & mihi ſimiles jacere cognoſco, enarrare vitia ſublato pudore non erubeſco. Fortaſſis enim per hanc humilitatis confeſſionem & mihi à Deo venia dabitur & illis ſalubris correctio miniſtrabitur. Sed unde exordiar? unde loquendi initium ſumam? Omni enim ex parte ſanctum à nobis propoſitum violatur & pœnè nihil nobis ſupereſt, niſi quod ſanctus pater prædixit Benedictus, Per tonſuram & habitum nos Deo mentiri videmur pœnè omnes ad ſuperbiam prompti, ad contentionem, ad ſcandalum, ad detractionem, ad mendacium, ad maledicendum, ad accuſationis læſionem, ad contumaciam, ad iram, ad amaritudinem & deſpectionem, ad ſuſurrationem, ad murmurium, ad gulam atque ornatum veſtium ſumus illecti: &, ut breviter cuncta perſtringamus, ea, per quæ Sancti cæleſtia conſecuti ſunt regna, id eſt, tribulationes, perſecutiones, adverſitates, anguſtias, paſſiones, contumelias, humilitatem, ſubjectionem, paupertatem odio habentes: quæ noſtra ſunt, non quæ alterius, quærentes; falſos honores appetentes, ac per hoc invicem invidentes, invicem mordentes; quidquid ad præſens delectat, quidquid dulcedinis, tota mente requirimus, neſcio per quod aliud itèr, fallente nos viſu interiore, à Sanctorum calle deviantes, ad vitam nos poſſe pervenire confidimus. Ait enim Dominus: "Arcta & anguſta via eſt, „quæ ducit ad vitam, & pauci ſunt, qui in„trant per eam.*" Apoſtolus verò dixit: "Per „multas tribulationes oportet nos introire in re„gnum Dei.*" Et iterum: "Si non compati„mur, nec conregnabimus.*" Et: "Nemo co„ronabitur, niſi qui legitimè certaverit.*" Eja monachi noſtri, quid ad hæc dicturi ſumus? aut (quod enim nefas eſt) Scripturam mendacem, aut noſmetipſos mendaces veraciter appellabimus. Sine via enim tendentibus labor eſt itineris, non profectus. Aut fortè decepti dicere poterimus (ut ſecundùm miſeriam noſtram loquar) Dominum dixiſſe: Beati, qui induti ſunt cappâ, vel qui uſque in horam nonam jejunant? Nequaquam. Dixit autem de his, qui falſam religionem prætendunt: "Veniunt ad „vos in veſtimentis ovium, intrinſecus autem „ſunt lupi rapaces.*" De illis autem, qui beati futuri ſunt, ait: "Beati pauperes ſpiritu, quo„niam ipſorum eſt regnum cælorum* &c." Intendamus, qui hæc abhorremus, quibus modis in Scriptura deteſtantur ea, quæ nunc ſequi videmur. Scriptum namque eſt: "Superbis Deus „reſiſtit, humilibus autem dat gratiam.*" Et: "Qui detrahit fratri, eradicabitur.*" Et: "Ne„que maledici regnum Dei poſſidebunt.*" Et: "Perdes eos, qui loquuntur mendacium.*" Et: "Cecidit accuſator fratrum noſtrorum.*" Et: "Qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit judi„cio.*" Et: "Væ, qui ſcandalizaverit unum „de puſillis iſtis, qui in me credunt.*"

D

Temporis ſui vitia

* Matt. cap 7. v. 14.
* Act. 14, v. 21.
* Rom. 8, v. 17.
* 2 Timot. 2, v. 12.
* Matt. cap. 5, v. 3.
* Jac. 4, 6.
* Ibid 11.
* 3 Corint. 6, 10.
* Pſalm. 5, 7.
* Apoc. 12, 10.
* Matt. 5.
* Ibid. 18, 6.

20 Tot enim mortibus digni ſumus, quot his malis exemplis ſcandalizamus. Sed nos, ô dilectiſſimi fratres, ſuperiorum pauperum, quorum mentionem feci, exempla attendamus, ne in vacuum currere videamur. Omni niſu, omni conamine, omni virtute deſudemus, ut ab his, quæ dixi, præcipitiis educti, per iter Sanctorum incedere valeamus. Si enim unum in nobis bonum perfectè adeſſet, tot enumerata mala nequaquam ineſſent. Et quod eſt bonum, niſi mandatum novum? "Mandatum novum", inquit Dominus, "do vobis, ut diligatis invi„cem.*" Et: "In hoc cognoſcent omnes, quia „mei eſtis diſcipuli, ſi dilectionem habueritis „ad invicem.*" "Qui enim diligit", ait Apoſtolus, "legem implevit. Et plenitudo legis eſt „dilectio.*" Ego autem dico vobis, quia, qui fratrem diligit, nequaquam detrahit, ſed corrigit: qui verò detrahit, non diligit. Qui autem non diligit, docente Johanne, manet in morte.

auctor luget.

* Johan. 13, 34.
* Rom. 13, 8.
* Ibid. 10.

A morte Si, inquam, radix hujus dilectionis eſſet in nobis, omnia virtutum poma matureſcerent: quia verò deeſt, in flore vaneſcunt.

A. S. Autperto.

& fratres ſuos ad piè vivendum exhortatur.

**ſupple vitia*

21 Sed quia inducias ad corrigendum hujus temporis * à pio Redemtore accepimus, agamus, ut in melius proficiamus. Non enim ſufficit patrias, divitias, parenteſque reliquiſſe, niſi noſmetipſos mortificemus. Diem ergò mortis quotidie attendamus & in æternum non peccabimus. Paſſiones Domini inſpiciamus, & de præſentibus injuriis non dolebimus. Sicque hujus exſilii iter peragamus, ut egredientes de corpore, angelum lucis inveniamus, per quem deſenſi ab accuſatore illuc perveniamus, ubi Deum cuncti cum angelis ſine fine laudemus. Ubi jam nullus erit metus mortis, nullus corruptionis metus, nulla eſuries, nulla ſitis, nullus mœror, nullus dolor, nulla amaritudo, nulla tenebrarum caligo; ſed dies æterna, dies beata, in qua qui inventi fuerint, lumine ſolis non egebunt, quia ab ipſo Agno illuminati, ſicut ſol in regno Patris fulgebunt: ubi ſemper beati, ſemper gaudentes, ſemper lætantes, ſemperque erunt cum Chriſto ſine fine regnantes: B ubi caritas in ſingulis regnabit, & Deus omnium in omnibus erit, qui in Trinitate perfecta vivit & regnat per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *Monachorum numero celeberrimum quondam fuiſſe S. Vincentii monaſterium, probat dicti cœnobii Chronicum, in quo fertur, ſeculo* IX *nongentos ejuſdem monaſterii monachos à Saracenis martyrio fuiſſe affectos. Iſtud cœnobium, teſte V. C. Angelo de Nuce abbate Caſinenſi in Notis ad Chron. Caſinen. lib. 1, cap. 4*, Nunc undique ſolitudinem ſpirat & horrorem, omni monachorum cultu deſtitutum, abbati tantum commendatario commiſſum. *Undè patet, prædictionem hanc non abſolutam, ſed conditionatam fuiſſe. Id etiam & ſequentia biographi verba confirmant.*

b *Notat eruditiſſimus Mabillonius per* regulam patrum *hic intelligi* regulam S. Benedicti.

c *Epiſtola B. Pauli ad Corinth. cap. 9, ℣. 22.*

d *Vide Lucæ Evang. cap. 10, ℣. 20.*

e *Vide Comment. prævium.*

f *Id eſt*, unus tumulus. *Nam ſæpiſſimè, ut videre eſt in Gloſſario Cangii,* memoria *ad Sanctorum tumulum deſignandum uſurpatur.*

g *In editione Muratorii ſic legitur*: Obiit autem Tato prædictus pater tertio Idus Januarias in pace anno Dominicæ Incarnationis DCCXXIX. *Contrà in editione Vitæ apud Mabillonium ſicut & in hoc exemplari Taſo tertio Idus Januarias in pace anno* DCCXXIX *obiiſſe dicitur. Si Mabillonii ſtatim citata lectio melior ſit, ut reliquus Vitæ textus ſatis ſuadet, corrigendus erit in Opere noſtro Bollandus, qui Ferrarium in Catalogo Sanctorum Italiæ, aliorum monumentorum defectu, ſecutus ad diem* XI *Januarii Tatonis Acta loco Taſonis dedit. Verumtamen de hac re operoſiùs ad diem* XI *Decembris agetur, ubi de Taſone vel Tatone tractandum erit.* E

h *Hic verſus in editione Ughelli deſideratur.*

i Loricam ferream *olim monachi ſanctioris vitæ, inter quos eminuit S. Dominicus, ideo* Loricatus *dictus, ad cutem induebant, ut per hanc mortificationem corpus ſpiritui ſubjicerent.*

DE S. JULIANA, VIRGINE

ABBATISSA PAULIACENSI IN NORMANNIA,

COMMENTARIUS HISTORICO-CRITICUS. C. B.

C F

§ I. Faſti ſacri, quibus Sancta inſerta; an vel à Julia abbatiſſa, cujus rogatu S. Auſtrebertæ Vita fuit conſcripta, vel à Juliana, quam Menardus memorat, ſit diverſa; prolixum, quo à Sauſſayo ornatur, elogium.

MEDIO CIRCITER SEC. VIII. Sancta, quæ ab hagiologis hic memoratis hodie celebratur,

Pauliacum, *Gallicè* Paully, *nobile olim in Normannia Benedictinarum monaſterium, quatuor ab urbe Rotomagenſi leucis eo ipſo loco, quo hodie (DD. Cornelium & Martinierum in Lexicis ſuis Geographicis ad Vocabulum* Pavilli *videſis) oppidulum homonymum conſpicitur, à S. Filiberto, Gemeticenſi abbate, ſec.* VII *in Caletis Caurum verſus exſtructum, à Danis ſeu Normannis poſtea exciſum ac denique ſub ſec.* XI *finem in Benedictinorum prioratum,* S. Auſtrebertæ *dictum, qui & ipſe modò, proventibus ejus omnibus, ut Galliæ Chriſt. auctæ Scriptores tom.* XI, *col.* 127 *docent, ad Cartuſianos Rothomagenſes decimo tertio ſeculi hujus anno tranſlatis, haud ampliùs exiſtit, converſum, virtutibus ſuis ac beato obitu, de qua hic modò agendum,* S. Juliana *ſeu, uti etiam vocata invenitur,* Julia *illuſtravit. Hinc haud dubiè ibidem à Sauſſayo, Bucelino, Arturo à monaſterio & Caſtellano, qui illam hodie in Faſtis ſacris à ſe contextis celebrant, conſignatur. Annuntiatio, qua id à Caſtellano fit, paucis dumtaxat, quæ è Gallicis Latina facio, hiſce verbis* Pauliaci in Normannia S. Juliana virgo, loci illius abbatiſſa, cujus corpus Monaſterioli ad mare in

S.

AUCTORE C. B.

S. Auſtrebertæ eccleſia honoratur, concipitur. Nec pluribus, utut nonnihil diverſis, conſtat, quæ ab Arturo in Gynæceo ſacro exhibetur; verùm prolixum, quo non tantùm dicto loco Sancta ſignatur, ſed & quoddam Vitæ ejus compendium continetur, elogium à Sauſſayo huncque deinde ſecuto Bucelino ſuppeditatur. Id integrum, prout apud Sauſſayum exſtat, huc tranſcribam, cùm primum examinâro, an Sancta noſtra, quam celebrat quamque Monſtrolii cultu eccleſiaſtico etiam gaudere, infrà oſtendam, diverſa ſit vel à Juliana, hodie à Menardo memorata, vel à Julia abbatiſſâ, quæ exſtantem apud nos ad x Februarii diem S. Auſtrebertæ Vitam conſcribi, uti hujus præfatio, illi nuncupata, fidem facit, poſtulavit.

nec vel à Juliana, per Menardum,

2 Menardus Julianam, quam memorat, ſequentibus hiſce verbis in territorio Rothomagenſi depoſitio ſanctæ Julianæ virginis ſanctimonialis Pauiliacenſis, in Benedictino à ſe contexto Martyrologio hodie annuntiat, ac deinde, illam in cœnobio Pauliacenſi ſanctimonialem ſub Auſtreberta abbatiſſa egiſſe, hujuſque, ex nobiliſſimo, uti apud nos ad x, quo Operi noſtro exſtat inſerta, Februarii diem fas eſt videre, ſtemmate ortæ, cognatam

B

exſtitiſſe, ſuarum in Martyrologium illud Obſervationum lib. 2 affirmat. Verùm Sauſſayus, Julianam noſtram, quam memorat, humili loco natam ac à Benedicta, Pauliacenſi abbatiſſâ, quæ Auſtrebertæ Vitâ functæ ſucceſſerat, mirabili hujus, in cœlo jam regnantis, protectione in Pauliacenſium ſanctimonialium numerum receptam, in elogio, infrà huc, ut jam monui, tranſcribendo, tradit; cùm hæc autem cum iis, quæ Menardum de Juliana ſua affirmare mox dixi, apertiſſimè pugnent nec conciliari ullo modo queant, vel à veritate aberrare hagiologorum illorum alterutrum, vel Julianam aliam ab uno, aliam ab altero memorari, eſt dicendum. Vidit id Bucelinus, erroriſque tamen nec Menardum, nec Sauſſayum inſimulandum, ſed Julianam, à Menardo memoratam, à noſtra, quam Sauſſayus celebrat, diſtinguendam ratus, duas hodie Julianas, quarum alteri, quam ſolo venerabilis titulo perperam exornat, ea ipſa, quæ de Juliana noſtra Sauſſayus, alteri vero ea ipſa,

C

quæ de Juliana ſua Menardus memorat, adſcribit, in Menologio ſuo Benedictino annuntiat. Verùm Julianam, quæ Pauliaci ſanctimonialem ſub S. Auſtreberta egerit cognationeque cum hac fuerit conjuncta, numquam exſtitiſſe ac proin Menardum, qui contrarium è jam dictis affirmat, aberrare ea in re à veritate ſuadent, quæ jam nunc ſubjungo.

qui rationibus, in medium

3 Etſi Mabillonius ſibi prælucentem habuerit Menardum, nuſquam tamen Julianæ, cui eadem, quæ Julianæ ſuæ hic, attribuat, in Ordinis ſui Benedictini ſeu Sanctis ſeu Annalibus meminit. Adhæc in binis, quæ Sæculi 3 Benedictini part. 1 exſtant, Auſtrebertæ Vitis nulla omninò, quæ ſanguine cum hac dicatur conjuncta, Juliana memoratur, nec ſcriptor ullus, Menardo antiquior, è quo Juliana, Pauliacenſis ſub S. Auſtreberta ſanctimonialis hujuſque cognata, innoteſcat, invenitur. Menardus quidem, ſeſe quæ de Juliana ſua memorat, è cœnobii Pauliacenſis monumentis hauſiſſe, in Obſervationibus ſuprà citt. declarat; verùm, monumenta illa notiſſimis Normannorum in Gallias ir-

D

ruptionibus nonoque adeò, quo hæ inchoatæ, ſeculo vel antiquiora vel recentiora exſtitiſſe oportet; veroſimillimè autem antiquiora haud exſtiterint. Monumenta enim hujuſmodi, quæ de Juliana, Pauliaci ſub S. Auſtreberta, anno 704, uti in hac ad x Februarii diem docuimus, è vivis ſublata, ſanctimonialem profeſſâ, tractârint, anno 1629, quo Martyrologium ſuum Benedictinum Menardus vulgavit, in Pauliacenſi monaſterio, multis antè ſeculis à Normannis tum exciſo nec paucas viciſſitudines alias paſſo, fuiſſe adhuc reliqua, in animum quis inducat? Et ſanè monumenta, è quibus ſeſe, quæ de Juliana ſua memorat, hauſiſſe Menardus loco ſuprà cit. indicat, ſeculo nono haud antiquiora, ſed multò etiam exſtitiſſe recentiora, vel ex eo liquet, quod Benedictinus is martyrologus, fuiſſe adhuc ætate ſua Julianæ à ſe memoratæ corpus Pauliaci aſſervatum, ex iiſdem etiam, uti ipſemet prodit, monumentis didicerit.

4 Jam verò, cùm ſic habeat ac proin non ſit, cur Juliana, à Menardo memorata, ſanctimonialem Pauliaci ſub S. Auſtreberta egiſſe hujuſque cognata exſtitiſſe monumentorum illorum fide credatur, Julianam noſtram à Juliana Menardi haud diverſam meritò æſtimâris, tum quòd, quo die hæc, eodem etiam, quod & de loco dicendum, illa in Faſtis ſacris ſuprà relatis ſignetur, tum quòd non tantùm Mabillonius, ſed &, ſi unum Bucelinum exceperis, hagiologi ſuprà memorati omnes ac ipſemet Menardus unam dumtaxat Julianam recenſeant. Reponi quidem poteſt, corpus Julianæ, à Menardo memoratæ, Pauliaci, noſtræ autem, ut pòſt videbimus, Monaſterioli aſſervari; verùm an Julianæ ullius, ac proin an Julianæ, à Menardo memoratæ, corpus Pauliaci, uti hic è dictis monumentis inſinuat, aſſervetur, dubitare me facit Pauliaci, quam D. Cornelius num. 1 laudatus in Lexico ſuo Geographico ad Vocabulum Pavilli è documentis, ipſomet, ut ait, hoc in loco anno 1704 confectis, ſuppeditat, notitia; in hac enim de aliquot S. Auſtrebertæ reliquiis, ibidem aſſervatis, loquitur, nullamque tamen, etſi interim hac occaſione commodè id facere potuiſſet, Julianæ ullius, quæ ibidem pariter aſſerventur, reliquiarum mentionem inſtituit. Adhæc fieri poteſt, ut partim Pauliaci & partim Monaſterioli unius ejuſdemque Julianæ noſtræ corpus aſſervetur. Nec eſt etiam, cur hanc à Menardi Juliana æſtimes diverſam, quòd Juliana noſtra exſtiterit abbatiſſâ, Julianamque ſuam Menardus, ab abbatiſſæ titulo abſtinens, ſanctimonialem dumtaxat appellet. Veroſimiliter enim perperam id à martyrologo iſthoc fieri, vel ex eo concludendum videtur, quod nulla uſquam Juliana, ſanctitate illuſtris, quæ ſanctimonialis Pauliacenſis dumtaxat exſtiterit, apud ſcriptores, Menardo antiquiores, inveniatur, & tamen in S. Auſtrebertæ Vita, ad x Februarii diem apud nos, & ſec. tertii Benedictini part. 1 à Mabillonio edita, occurrat Pauliacenſis, cui Vitæ S. Auſtrebertæ præfatio ab auctore anonymo, Auſtrebertæ æquali, inſcribitur, abbatiſſa, nomine Julia, hæcque à Juliana noſtra, uti jam nunc dicenda ſuadent, videatur haud diverſa.

hic adducti, refutatur, memorata,

E

F

5 Sanctam noſtram, quam in parthenonem Pauliacenſem à Benedicta abbatiſſâ receptam, Sauſ-

Digitized by Google

vel à Julia abbatiſſa, cui S. Auſtrebertæ Vita inſcripta,

Sauſſayus, ut jam ſuprà monui, in elogio infrà huc tranſcribendo tradit, fuiſſe poſt in abbatiſſæ illius defunctæ locum ſuffectam, adjungit, eique nec in hac, nec in aliis, quas ibidem ſcribit, rebus fidem denegandam, ſtudioſus lector ex infrà dicendis intelliget. Porrò Mabillonius, qui neutiquam, quæ Martyrologus ille de Sancta noſtra ſcribit, rejicienda putavit, hanc eſſe illam ipſam jam ſuprà num. 1 *& proximè prægreſſo memoratam Juliam, Pauliacenſem abbatiſſam, ſæc.* 3 *Benedict. part.* 1 *eſt ſuſpicatus, uti ipſemet ibidem non obſcurè prodit, in præviis ſuis in S. Auſtrebertæ Vitam Obſervationibus num.* 4 *ſic ſcribens :* Pauliacenſis parthenon in Caletis, quarto miliari à civitate Rotomago, illuſtratus fuiſſe dicitur S. Benedictâ abbatiſſâ, quæ S. Julianam virginem iſtuc admiſiſſe creditur, futuram ibidem abbatiſſam. Forſan iſta eſt Julia, cui ſubjectæ Vitæ (*S. Auſtrebertæ*) præfatio nuncupata eſt. *Ita ille, qui, quod ſeſe, dum hæc exararet, ſuſpicatum dumtaxat eſſe ſic indicat, indubitanter deinde, dum Ordinis ſui Benedictini Annales ſcriberet, ſeſe credidiſſe, non obſcurè in hiſce ad annum* 704, *num.* 19 *prodit his verbis :* Sanctæ Auſtrebertæ geſta primus ſcripſit auctor anonymus, ejus ferè æqualis, rogatu Juliæ abbatiſſæ Pauliacenſis, quæ Benedictæ primæ poſt Auſtrebertam Pauliacenſi abbatiſſæ ſucceſſit. Hæc ſine dubio eſt Julia, aliis Juliana dicta, quam ex ſervili genere ortam cùm Benedicta in numerum ſororum, quantumvis poſtulantem, admittere nollet, morbo graviſſimo correpta, ſed Auſtrebertæ ſanata meritis, roganti tandem ac flagitanti hanc gratiam concedere compulſa eſt.

B

videtur diverſa, prolixo,

6 *Et verò, Sanctam noſtram à Julia abbatiſſâ, cujus rogatu conſcripta fuit S. Auſtrebertæ Vita, haud diverſam, meritò ſanè non tantùm eſt ſuſpicatus, ſed & indubitanter credidit Mabillonius; cùm enim auctor anonymus, qui vitam S. Auſtrebertæ ſcripſit, fuerit huic, ut idem Mabillonius in ſuis mox laudatis Obſervationibus docet, ferè æqualis, conſectarium eſt, ut & abbatiſſa Julia, cujus rogatu id ille fecit, eidem Auſtrebertæ exſtiterit pariter ferè æqualis, cúmque Sancta noſtra à Benedicta abbatiſſâ, quæ Auſtrebertæ proximè ſucceſſerat, in parthenonem Pauliacenſem fuerit admiſſa, debere & ipſam eidem Auſtrebertæ exſtitiſſe ferè æqualem, nemo non videt; cùm autem ſic habeat, enimverò eſt, cur tam à Julia, Pauliacenſi abbatiſſâ, quæ S. Auſtrebertæ Vitam conſcribi rogavit, quàm à Juliana, per Menardum memorata, exiſtimetur haud diverſa. Itaque, re hac modo, ut facere ſtatueram, ſtabilita, lectoris oculis prolixum, quo Sancta noſtra, ut jam monui, à Sauſſayo hodie ornatur, elogium ſubjicio. Id in Gallicano, quod hic contexuit, Martyrologio ſequentibus hiſce concipitur verbis :* In territorio Rotomagenſi, Pauliacenſi cœnobio, ſanctæ Julianæ virginis & abbatiſſæ, quæ ſucenſa cæleſti igne pietatis, ab infantia ſua Chriſto ſeſe in famulam dedicavit; utque carnis & ſpiritus ſui holocauſtum perficeret, ſanctæ religionis habitum à Benedicta abbatiſſa humiliter inſtanterque flagitavit.

C

quod integrum

7 A qua ob natalium obſcuritatem & rerum inopiam contemptui habita, perpeſſaque repulſam, in ſanctæ Auſtrebertæ virginis primæ illius loci abbatiſſæ jam beatæ clientelam ſe conjecit, opem ejus aſſiduè implorans, quâ abbatiſſæ in ſe duritia emolliretur; cujus tamen interim miſericordiam aſſiduè enixéque interpellabat; donec die ipſo, quo feſtum ſanctæ Auſtrebertæ eo in monaſterio agebatur, Puella incenſa vehementiori ſancti propoſiti deſiderio, ſupplex ad ſepulcrum ſanctæ ipſius accurrit, idque fortiter complexa proteſtatur, ſe tametſi membratim diſcerpi oporteat, à tumulo beatæ opitulatricis ſuæ, non brachia, non manus, quibus eum ſtringebat, laxaturam, quin priùs habitu ſancto religionis donetur. Piam cujus pertinaciam abbatiſſa ægrè ferens juſſit à ſepulcro venerando illam avelli extrudique mox ſacris liminibus. Sed Deus, cujus pauperis æquè ac divitis cura eſt paterna, afflictæ Puellæ protinus injuriam vindicavit & piam juvit intentionem. Percuſſa illico abbatiſſa febrili ardore adeò vehementi, ut extremis ſe jam illa crederet proximam, cùm facti pœnitens voto ſe Deo & beatæ Auſtrebertæ obſtrinxit, ſi ſolatium conſequeretur, ſe pauperculæ Puellæ optatis ultro cumulum præſtituram. AUCTORE C. B.

hac tranſcribitur, elogio à Sauſſayo ornatur.

8 Vix formata erat ſeria illa deprecatio, cùm repente, extincto febris ſoculo, abbatiſſa convaluit. Quæ ſe extemplò eximens religioſâ ſponſione Julianam, veſte expetita indutam, ſacrum in cœtum admiſit interque ſorores, quæ ſanctimonialibus primi ordinis ancillantur, quoniam ea ſic enixè poſcebat, deputavit. Hac in ſorte annos perplures tranſegit devota Filia tanta humilitate, ut Soror de Jeſu ob divinos hos præſertim, quibus præſtabat, affectus paſſim cognominaretur. Defunctâ deinde abbatiſſâ illa, non multùm diſquiſitum eſt, quæ Virginali choro præficienda eſſet. Omnibus enim mox una occurrit Juliana in mentem; cujus divinæ virtutis* dignitatem hanc ipſi ſingulariter deferebant. Sic omnium facta Mater de filia deque ancilla Domina, onus magis, quàm honorem ſubiit, quantoque ex inferiori loco ad majus faſtigium evectam ſe noverat, eò majori animi demiſſione ſe deprimens omnibus humilitatis exemplum præſtitit admirandum amoriſque & ſollicitudinis maternæ ſtudia officiaque eximia. Itaque in Marthæ & Mariæ viciſſim exercitata ac demum perfecta muneribus ſtadium vitæ hujus abſolvit, imò è mortis palæſtra ad immortalitatis glorioſæ promeritam tranſivit uſuram. Cujus corpus puriſſimum è Pauliaco Monſtrolium uſque tranſlatum incluſumque honoro conditorio, illic prope ſanctæ Ausbertæ*, cujus benigna aſpiratione votis potita eſt, venerandam lipſanothecam requieſcit. *Tale eſt, quo, ut dixi, Sanctam noſtram Sauſſayus exornat, elogium; de iis autem, quæ in hoc tradit, cenſendum quid ſit, § ſeq. exponam.*

* *l.* virtutes

F

* Auſtrebertæ

§ II.

AUCTORE C. B.

§ II. Quid de elogio, § præcedenti exhibito, cenſendum; tempus, quo Sancta obierit, reliquiarum ejus tranſlatio, cultus eccleſiaſticus.

Quæ in Sanctæ noſtræ elogio Sauſſayus tradit, ac, ut apparet, primitus

UNde Sauſſayus, *quæ in prolixo Sanctæ noſtræ elogio, § præced. huc tranſcripto, tradit, acceperit, nuſpiam edicit; aſt inter Miracula, apud nos ad x Februarii diem Vitæ S. Auſtrebertæ è quatuor antiquis codicibus ſubnexa, occurrit quoddam, quod in horum tribus legitur quodque ibidem num. 4 exponitur hiſce verbis:* Alio quoque tempore ejus (*S. Auſtrebertæ*) memoriam (*ſanctimoniales Pauliacenſes*) recolentes, cùm Miſſarum B ſolemnia celebrarent, Puella quædam, ſalvare volens animam ſuam, ſanctæ illi congregationi adhærêre deſiderabat; ſed cùm multis modis in præterito tempore iſtiuſmodi cauſam poſtulanti ei omnis denegata fuiſſet adeundi facultas; deſperata jam ab homine hanc ſe conſequi gratiam poſſe, de Dei potiùs miſericordia & orationibus Sanctæ illius (*Auſtrebertæ nimirum*) confidens, in ipſa hora, quâ Dominus Deus Sabaoth Sanctus ter ab omnibus clamabatur, currens ad ſanctum ſepulchrum, beatæ Dei famulæ manibus pallium apprehendit, dicens, ſe inde nullatenus receſſuram, niſi projecta fuiſſet invita, inquiens, ſi fortè ejiceretur, animam ſuam perituram fore; ſanguinem tamen ſuum exquirendum de manu ipſius, quicumque devotionem ſuam ulterius impediſſet. Mater verò earumdem ancillarum Dei, quæ illis temporibus monaſterio præerat, valde indignans, quod factum eſt, juſſit illam amovere ex loco illo atque cum dedecore expelli, dicens: Tu, inquit, cùm ſis ex monaſterii hujus nata famula debeaſque ſervile opus exercere, quodcumque tibi forinſecus injungitur, auſa es hoc C arbitrari, ut rapinâ corpori ſanctimonialium ſociata, domina effici delecteris?

à S. Auſtreberta, quod hic narratur, miraculo

10 Nocte igitur inſecutâ, cùm ſe ſopori dediſſet, graviſſima ei febris continuò acceſſit, ita ut per totum noctis ſpatium pervigil vexaretur. Manè autem facto, ingraveſcente febre, jubet adeſſe presbyterum, ſimul & omnes ſorores: indicat ſe mori quidem, ſed Puellam illam, pro qua ſe pati dicebat, recipi in congregatione ab omnibus flagitabat. Illæ autem, quia uno animo conſpiraverant adverſus Puellam, ne recipi potuiſſet, dubitantes adhuc hac de cauſa ei ægritudinem accidiſſe, conſilium inierunt dicentes: Eamus primum ad corpus ſanctæ Dei famulæ, ibique pro te preces fundamus, votum voventes, ſi fortè miſereatur tui Dominus, ut ab hac infirmitate ſaneris, atque ut per temet ipſam facias, quod hortaris. Quod ita factum eſt. Nam ſtatim reliquit eam febris, & ſurgens à lectulo juſſit adduci Puellam ac recepit eam in filiam, ceteriſque fecit ſororem, jam tum benè recordans, quod antè male immemor extiterat, quia Dominus perſonarum non eſt acceptor; ſed ſive ſervus, ſive liber, in Chriſto unum ſumus, & ſub uno Domino militiam bajulamus; beneplacitum enim eſt Domino ſuper D timentes eum, & in eis, qui ſperant ſuper miſericordia ejus. *Puellam itaque, humili loco natam, quæ Religionis habitum Pauliaci poſtulârat, repulſamque paſſa erat à loci matre ſeu abbatiſſa, poſteà ab eadem in parthenonem illum, mirabili modo patrocinante, ad quam confugerat, S. Auſtrebertâ, fuiſſe admiſſam, tam hæc miraculi, quod eò ſpectat, jam data relatio, quàm ſuprà huc tranſcriptum, quo Sanctam noſtram Sauſſayus celebrat, elogium memoriæ prodit.*

partim manarunt, videntur ut vero haud abſimilia admittenda.

11 *Quare, etſi quidem hoc & illa, ut conſideranti pateſcet, in adjunctis, quibus factum veſtiunt, invicem diſſonent, in ſubſtantia tamen ad amuſſim conveniunt; cùm autem ſic habeat, veroſimillimè id Sauſſayus vel ex ipſa miraculi, eò ſpectantis, relatione jam expoſita, vel ex altero, in quod hæc mandrat, ſcripto, mutatis pro arbitrio adjunctis, acceperit. Ac poſtremum quidem credibilius apparet, quòd nec qui Puella iſta, nec qui abbatiſſa, à qua hæc tandem Pauliaci fuit admiſſa, nun- E cupata fuerit, in relatione memorata dicatur, debeatque proinde Sauſſayus, qui hanc quidem* Benedictæ, *illam vero* Julianæ *nomine diſtinguit, ita eas appellatas fuiſſe, è ſcripto ſeu documento, ab eadem relatione diſtincto, intellexiſſe. Verùm quod qualeve id exſtiterit? Mabillonius, qui eadem, quæ apud nos loco ſuprà cit. exſtant, S. Auſtrebertæ Miracula Sæc. 3 Benedictini part. 1, pag. 39 & tribus ſeqq. recenſet, in mox relatum de Puella, S. Auſtrebertæ patrocinio Pauliaci admiſſa, miraculum in inferiori paginæ ora ita obſervat:* Andreas Sauſſayus in Martyrologio ad v Id. Octob. ait, Puellam iſtam fuiſſe S. Julianam; abbatiſſam Benedictam..... Conſentit Officium S. Julianæ à ſanctimonialibus Monſteriolenſibus recitari ſolitum. *Sanctæ noſtræ Officium, à Mabillonio hic citatum ac, ut ait, à Monſteriolenſibus ſeu Monaſteriolenſibus ſanctimonialibus recitari ſolitum, ad manum mihi non eſt; aſt, cùm equidem, ni vehementiſſimè fallar, Sauſſayo ſit antiquius, hic ex illo, utpote in quo, ut Mabillonius verbis jam nunc recitatis indicat, Puella quidem, quæ S. Auſtrebertæ patrocinio in Pauliacenſem parthenonem F fuit admiſſa,* Julianæ, *abbatiſſa verò, à qua hæc repulſam fuerat perpeſſa,* Benedictæ *nomine diſtinguatur, ita haſce fuiſſe appellatas, habuerit perſpectum. Nec inde id tantùm, verùm etiam reliqua, quæ in Sanctæ noſtræ elogio ſuprà huc tranſcripto martyrologus ille tradit, veroſimillimè didicerit; cùm autem ſic habeat, proximum eſt, ut ea, ſi non ut certa, ſaltem ut probabilia ac ut vero minimè abſimilia admittamus, maximè cùm Officio illo, quod veroſimiliter è monumentis antiquis, Monaſterioli aſſervatis, fuerit compoſitum, documenta nec præſtantiora nec antiquiora, è quibus confutari ac convelli queant, inveniantur.*

ad emortuale Sanctæ tempus determinandum conducunt.

12 *Porrò, ut aliò modò ſermonem convertam, etſi quidem, quæ in dicto elogio Sauſſayus ſcribit, diſertè tempus, quo Sancta noſtra obierit, haud exprimant, non parum tamen ad id determinandum conducunt. Etenim ea inter occurrunt ſequentia de* Juliana, *in parthenonem Pauliacenſem admiſſâ ſororibuſque, quæ primi ordinis ſanctimonialibus ancillari ſolebant, jam adſcripta, verba:* Hac in ſorte annos perplures

AUCTORE C. B.

A res tranſegit devota Filia tanta humilitate & charitate, ut Soror de Jeſu ob divinos hos præſertim, quibus præſtabat, affectus paſſim cognominaretur. Defunctâ deinde abbatiſſâ illâ, *Benedicta nempe*, non multum diſquiſitum eſt, quæ virginali choro præficienda eſſet. Omnibus enim mox una occurrit Juliana in mentem; *cùm ita autem, Benedictam, Pauliacenſem abbatiſſam, quæ* S. Julianam *in parthenonem ſuum admiſit, pluribus adhuc annis, poſtquam id feciſſet, in vivis manſiſſe ſuperſtitem, ſignificetur, anteaque eamdem per aliquot adhuc annos dicto parthenoni præfuiſſe, veroſimile appareat, conſectarium ſit, ut, cùm S. Auſtreberta, cui in Pauliacenſis cœnobii regimine ſucceſſerat, anno 704, uti apud nos ad* x *Februarii diem fas eſt videre, obierit, veroſimiliter uſque ad annum circiter 725 vitam protraxerit; quare, cùm Sancta noſtra, quæ ei in cœnobii Pauliacenſis regimine proximè ſucceſſit, facilè potuerit annis circiter quinque & viginti poſt in vivis adhuc exiſtere ſuperſtes, conſectarium ulterius ſit, ut veroſimiliter ſeculo* viii*, media circiter ſui parte*

B *jam elapſo, vitam hanc mortalem cum immortali commutârit. Neque vero id multo vel ſeriùs vel citiùs, quàm anno circiter 750 factum, ex eo etiam concludendum apparet, quod Sancta alioquin, contrà ac è jam ſuprà dictis fuit, futura fuiſſe S. Auſtrebertæ, anno, ut jam monui, 704 vitâ functæ, ferè æqualis haud videatur.*

Corpuſque ejus Monſtrolium tandem, quòd Normannis

13 *Locus poſtulat, ut modò de iis, quæ Sanctæ obitum ſunt ſecuta ac vel utcùmque ad eam ſpectant, loquamur. Pauliaci eam, ubi ſanctiſſimè vixerat, fuiſſe terræ mandatam, nec in ſuprà huc tranſcripto, quo à Sauſſayo ornatur, elogio, nec alibi uſquam notatum invenio; verùm id ibi factum, indubitatum apparet. Inde enim poſt paulliſper ejus* corpus, *etſi eo, ut apparet, aliunde priùs haud adductum,* Monſtrolium, *cujus apud nos tom. 7 Maii pag. 800 in S. Framechilde notitia ſubminiſtrata, fuit* tranſlatum: *Ita ſcilicet in Sanctæ noſtræ elogio diſertè affirmat Sauſſayus, nec ea in re, cùm ſacrum illud pignus Monſtrolii hodieque ex infra di-*

C *cendis ſervetur, nihilque, Sanctam alibi, quàm ubi abbatiſſam egerat, ſepultam fuiſſe, ſuadeat, aberrare à veritate eſt cenſendus. Verùm quandonam tranſlatio iſta evenit? Eam, Normannis ſec.* ix *Gallias vaſtantibus contigiſſe, ex iis, quæ de S. Auſtrebertæ, primæ Pauliacenſis abbatiſſæ, corpore, modò partim Audomaropoli, partim Monſtrolii aſſervato, Mabillonius ſæc. 3 Benedictini part. 1 pag. 44 in monito, S. Auſtrebertæ miraculis ſubnexo, ſcribit, veroſimile apparet. Audi, qui ibidem is loquatur.* Magna, *inquit*, pars reliquiarum S. Auſtrebertæ aſſervatur in virginum Benedictinarum parthenone Auſtrebertino, quod * muris Monſterioli opidi incluſum * eſt; pars Audomaropoli in eccleſia cathedrali. Id quam ob rem quave ratione contigerit, paucis accipe. Normannis Galliam, præcipuè loca Ligeri & Sequanæ fluviis circumfuſa, vaſtantibus, Pauliacenſes virgines in Marconnenſe monaſterium ſeſe recepiſſe feruntur. Iſtud monaſterium in paterno S. Auſtrebertæ caſtro, Marconna dicto, ab ipſa, ut aiunt, Auſtreberta poſt parentis utriuſque mortem conſtructum fuerat ad Quantiam fluvium, paullò infra Heſdinum opidum hodiernum.

* *l.* qui
* *l.* incluſus

Gallias vaſtantibus, veroſimillimè factum,

14 At cùm nec ibi tutæ eſſent ſanctimoniales ab incurſibus Nortmannorum, ad Monſteriolum opidum munitiſſimum confugerunt; ubi, deſtructo à Nortmannis utroque parthenone, Pauliacenſi & Marconnenſi, ſedem fixerunt, eóque loci circiter annum milleſimum erexerunt cœnobium, S. Auſtrebertæ nuncupatum, cujus partem reliquiarum poſſident, partem Audomaropolitana eccleſia, in qua corpus ſanctæ Virginis, ſæviente Nortmannorum procella, ſervatum eſt. Et quidem Monſteriolenſes Virgines patronæ ſuæ reliquias in Theca argentea affabre elaborata, cranii partem in ſcrinio ex argento deaurato; Audomaropolitani verò canonici portionem ſuam in feretro argenteo aræ majori impoſito venerantur. *Cùm itaque Pauliacenſes virgines, dum Nortmanni Galliam ac præcipuè loca Ligeri & Sequanæ circumfuſa ſec.* ix *vaſtarent, Marconnam primo ac deinde Monſtrolium ſeſe recepiſſe, ut Mabillonius ait, ferantur, tunc veroſimillimè non tantùm S.*

E *Auſtrebertæ, ſed & S.* Julianæ *Pauliaci hactenus ſervatum corpus, quo, tam hoc, quàm illud Nortmannorum furori ſubducerent, ſecum aſportârint, ſicque tunc corpus* Julianæ *quidem Monſtrolium tandem, Auſtrebertæ verò Audomaropolim, poſtea inde Monſtrolium etiam partim deferendum, fuerit tranſlatum.*

fuiſſe tranſlatum ac ibi hodieque aſſervari.

15 *Utut ſit, nos equidem, quæ in Sanctæ noſtræ elogio Sauſſayus ſcribit, fuiſſe ejus corpus* Monſtrolium, *quod ita aut etiam* Monſteriolum *ſeu* Monaſteriolum *à S. Auſtrebertæ monaſterio ſibi incluſo vocatur, tranſlatum, rectè docent, uti etiam ſacrum illud pignus ibidem hodieque aſſervari. Horum enim poſtremum, è quo primum conſequitur, Mabillonius & Papebrochius noſter diſertè etiam docent; prior quidem, cui & Arturus à monaſterio in Neuſtria Pia pag. 328 jungi poteſt, ſæc. 3 Benedictini part. 1 pag. 29 in ſuis in S. Auſtrebertæ Vitam Annotationibus; poſterior verò tom. 7 Maii in S. Framechilde, S. Auſtrebertæ matre, num. 2. Verba ejus, correctis, quibus laborant, mendis typographicis, huc tranſcribo. Sic habent:* S. Fra-

F mechildis exuviæ Monſtrolii reverenter ſervantur in arca, ad ejus arcæ dexteram collocata, quæ S. Auſtrebertæ exuvias continet; cui etiam ad ſiniſtram aſſiſtit arca S. Julianæ Pauliacenſis abbatiſſæ poſt S. Benedictam, quæ ipſi beatæ Auſtrebertæ ſucceſſit in regimine ejuſdem monaſterii. Sanctam Benedictam dico, quia ita loquitur Mabilio in prævio ad Vitam S. Auſtrebertæ Commentariolo; ſed optem diem cultûs ac modum noſſe. S. Juliana apud Sauſſayum in Gallicano Martyrologio amplum elogium habet xi Octobris, in quem diem optamus de ejus cultu pleniùs informari. *Ita loco cit. laudatus deceſſor noſter, qui deinde ibidem, nonnullis interpoſitis, ſubjungit, ſeſe à Claudio Caſtellano, qui per menſem Julium anni 1686 Antverpiam excurrens Monſtrolio tranſierat ac omnia coràm inſpexerat, certiorem eſſe factum, ibidem S. Framechildis* corpus pari quo S. Auſtrebertæ reliquias in honore haberi, ambaſque cum S. Julianæ corpore in ſanctimonialium choro elevatas ſpectari.

16 *Quod de* S. Julianæ *corpore Monſtrolii honorificè aſſervato Caſtellanus Papebrochium, uti hic teſtatur, anno 1686 edocuit, id ille* in

AUCTORE C. B.

recte docent; etſi autem de cultu ſileant, Juliana tamen Monſtrolii colitur.

in Martyrologio ſuo univerſali, anno 1709 vulgato, per Sanctæ noſtræ annuntiationem, num. 1 huc tranſcriptam, dilucidè etiam tradit; ut, cùm is martyrologus ſimulque è dictis Mabillonius & Arturus à Monaſterio, S. Julianæ corpus Monaſterioli hodieque aſſervari, unanimi conſenſu & quidem, ut apparet, è notæ haud adulterinæ notitiis aſſirment, dubitandum enimvero non ſit, quin rectè, rem ita habere, edoceant, quæ in Sanctæ noſtræ elogio Sauſſayus ſcribit; imò vero hæc, ſacrum illud pignus, honoro conditorio incluſum, prope S. Auſtrebertæ lipſanothecam honorificè ibidem ſervari, rectè etiam docere, è Papebrochii verbis modò huc tranſcriptis fas eſt colligere. Verùm, etſi ſic habeat, de cultu tamen, quo Sancta vel Monſtrolii vel alibi gaudeat olimve fuerit gaviſa, omnino ſilent. Nec, etſi Papebrochius (verba ejus num. proxime prægreſſò huc tranſcripta videſis) de S. Julianæ cultu in hanc, quâ de ea foret tractandum, diem pleniùs informari deſiderârit, notitiam ullam, eò facientem, quæ poſt cum Deceſſoribus noſtris fuerit communicata, in ſupellectili noſtra litteraria reperio. Hinc factum, ut, an Juliana, quæ Faſtis ſacris dumtaxat recentioribus, ſuprà enumeratis, inſcribitur, jure ſibi locum in Opere noſtro vindicaret, initio dubitârim; verùm dubitationem hanc mihi exemit Mabillonius. Julianæ enim Officium, à Monſteriolenſibus recitari ſolitum, per verba, num. XI huc tranſcripta, citat; cùm ſic autem, non tantùm qualicùmque modo, ſed & Officio eccleſiaſtico Monaſterioli Julianam coli, non obſcurè prodat, nec quin id ibi ab immemorabili etiam ante annum 1634 tempore factum fuerit, dubitandum ullo modo appareat, hinc eam, veluti Sanctam, in Opus noſtrum illatam, lectori, ſcrupulo omni depoſito, hic exhibui. D

DE S. VINARDO SEU WINARDO

CONF. PROPE LINGONAS IN GALLIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Sancti memoria in paucis, iiſque recentioribus dumtaxat, Faſtis ſacris, cultus eccleſiaſticus, tempus emortuale incertum, Vita, ei afficta, cur edenda.

SEC. FORTE VIII.

Sanctus, qui, dumtaxat Pariſienſi & Univerſali Caſtellani Martyrologiis inſertus,

INter omnia diverſi nominis Hagiologia, magno numero penes nos exſtantia, duo dumtaxat, Pariſienſe videlicet & Univerſale Caſtellani, Martyrologiorum appellatione diſtincta, quæ Vinardum ſeu Winardum hodie celebrant, inveniuntur; verùm, etſi ſic habeat ac proin nullis prorſus Faſtis ſacris antiquis ſeu claſſicis hic Sanctus exſtet inſertus, ſibi tamen jure locum in Opere noſtro hic expoſcit; hodie enim cultu eccleſiaſtico certò gaudet, uti infrà oſtendam, cùm primùm, quâ ratione in duobus mox memoratis Martyrologiis memoretur, lectori ob oculos poſuero. Qui Pariſienſe, quod anno 1727 in lucem prodiit, Martyrologium contexuit, breviter hodie in hoc S. Vinardi ſic meminit: Sancti Vinardi, cujus memoria prope Lingonas extat; Caſtellanus autem, Sanctum Gallicè non Vinart, ſed Guenard appellens, ſequentibus hiſce, quæ è lingua Gallica in Latinam verto, id verbis, S. Vinardi confeſſoris, & prope Lingonas & prope Nobiliacum in pago Pictavenſi culti, in Galliarum Sanctis, hodierno Sanctorum, Martyrologio Romano Inſcriptorum, laterculo in Martyrologio ſuo Univerſali adjunctis, facit; verùm hanc Sancti noſtri annuntiationem hodie reformari ſequenti iſthoc modo, S. Guenardi, prope Nobiliacum in pago Pictavenſi & propè Andiliacum in diœceſis Lingonenſis loco, CELLÆ nomenclatione diſtincto, ubi Vinardus appellatur, culti, in ſuis ad Martyrologium illud Additionibus & Correctionibus vult.

Nobiliaci etiam coli ab hoc aſſeritur, ſub[illegible] que etiam in eccleſia Cellenſi

2 Quòd ſi itaque martyrologo illo ſtandum hic ſit, Sanctum noſtrum non tantùm in diœceſis Lingonenſis loco, Cellæ appellatione diſtincto, ubi Latinè Vinardus, Gallicè Vinart, verùm etiam Nobiliaci in pago Pictavenſi, ubi Latinè Guenardus, Gallicè Guenard, appelletur, cultu eccleſiaſtico affici, erit dicendum. Verùm, cùm Sanctum, qui Gallicè Guenard, Latinè Guenardus, appelletur Nobiliacique in pago Pictavenſi hodie colatur, nuſquam vel in Faſtis ſacris vel in aliis penes nos exſtantibus libris invenire, diligentiſſima licèt facta indagine, potuerim, enimverò, unde ibi cultu eccleſiaſtico gaudere Sanctum noſtrum, Caſtellanus didicerit, edicendo non ſum. Verùm, etſi ſic habeat, eum equidem in diœceſis Lingonenſis loco, Cellæ ſeu, ut ab aliis ſcribitur, Cellulæ nomine diſtincto ſexque ab urbe Lingonenſi milliaribus prope Andiliacum ſito, cultu eccleſiaſtico centum ampliùs annis antè Urbani VIII de Servis Dei, Sanctorum albo ab Eccleſia nondum adſcriptis, publicè haud honorandis decretum, anno 1634 emiſſum, fuiſſe affectum ac proin (neque enim, quod tum ac ſeculo, uti ex infrà dicendis pateſcet, proximè elapſo, factum ibi eſt, modò haud ampliùs ibidem fieri, veroſimile apparet) hodieque affici, aſſeverare, & quidem abſque errandi periculo, poſſum. F

antiquitus cultus [illegible]

3 A tempore enim, tot, quot dixi, annis mox dictum Urbani VIII decretum prægreſſo, honore illo Winardum ſeu Vinardum in præfato diœceſis Lingonenſis loco affectum fuiſſe, luculentiſſimè evincit penes nos exſtans, quod Le-

AUCTORE C. B.

Lectiones novem prolixiores aliaſque eccleſiaſtici de Vinardo *ſeu* Winardo *recitandi Officii partes complectitur, ecgraphum, è veteri Cellenſis prope Lingonas eccleſiæ codice Ms. à Jacobo Vignerio, Societatis Jeſu ſacerdote, excerptum atque ad Deceſſores noſtros tranſmiſſum. Hic quidem, cujus ætatis codex ille Cellenſis Ms. exſtiterit, haud edicit; verùm, cùm poſt artem typographicam ſec.* XV. *inventam ſolidéque quibuſdam in locis jam ſtabilitam libri tam ſpirituales ſeu eccleſiaſtici, quàm profani manu haud ampliùs deſcribi, ſed typis excudi ſoluerint, id enimverò, ſec.* XVI *antiquiorem exſtitiſſe Ms. illum eccleſiæ Cellenſis codicem ac proin Sanctum, utpote de quo è jam dictis eccleſiaſticum in hoc contineatur Officium, centum ampliùs ante Urbani* VIII *ſuprà memoratum decretum annis honore Sanctis proprio in diœceſis Lingonenſis loco,* Cellæ *ſeu* Cellulæ *appellatione diſtincto, affectum fuiſſe, oſtendit. Nec ibi tantùm, ſed & in tota eadem diœceſi jam tum Officio eccleſiaſtico, etſi interim in hoc, contra ac in Officio, quod è ſuprà memorato eccleſiæ Cellenſis codice Ms. Vignerius nobis deſcripſit, fiebat, nullæ omnino lectiones veluti Sancto propriæ recitarentur, honoratus fuit* S. Vinardus.

de communi Conf. non Pontif. Officio in diœceſi Lingonenſi diu honoratus, anno 1604

4 *Ita ſcilicet dilucidè nos docet idem, qui, quod dixi, fecit, Vignerius. Poſtquam enim è veteri iſto eccleſiæ Cellenſis codice Ms. Lectiones ſuprà memoratas novem aliaſque eccleſiaſtici de* S. Vinardo *recitandi Officii partes tranſcripſit, ſtatim in harum à ſeſe ita confecto, quod mihi ad manum eſt, apographo, ad* v Idus *ſeu* XI *diem Octobris novem Lectionum de communi confeſſoris non pontificis Officium de* S. Vinardo *confeſſore in veteribus Lingonenſibus Breviariis Mss. ac proin ſec.* XVI, *uti è mox dictis nemo non colliget, antiquioribus legi, diſertè affirmat. Nec eſt, cur illi hac in re, cùm eam haud dubiè è Breviariis illis à ſeſe inſpectis acceperit, fides haud adhibeatur. Porro Sanctus eodem etiam modo, uti mox idem Vignerius ſubjungit, uſque ad tempus, quo Claudius de Longovico, dictus Cardinalis de Givry, anno 1561, ut Galliæ Chriſt. auctæ ſcriptores tom. 4, col. 635 docent, è vivis ereptus, eccleſiam Lingonenſem rexit, in diœceſi Lingonenſi coli perrexit, nec mutationem ullam ante annum 1604, quo, ut laudati Galliæ Chriſt. Scriptores tom. cit. col. 638 tradunt, Carolus d'Eſcars Lingonenſis epiſcopus Breviarium Lingonenſe reformavit, fuiſſe in eccleſiaſticum* Vinardi *Officium invectam, invenio; verùm tunc, uti ex ipſomet, quod mihi ad manum eſt quodque dicto anno 1604 è proximè laudati Lingonenſis epiſcopi mandato notatur excuſum, Lingonenſi Breviario diſco, fuerunt breviores in hoc Lectiones ſex, quæ veluti* Vinardo *propriæ in eccleſiaſtico ejus Officio ad* XI *Octobris diem recitandæ proponuntur, illatæ.*

ſex in eo, quæ huc ſerie continua

5 *Lectiones illas, priuſquam meum de iiſdem juxtà ac de prolixioribus jam ſuprà memoratis Officii, quo in eccleſia Cellenſi colitur cultuſve certè è jam dictis olim fuit* Vinardus, *Lectionibus novem judicium promam, ſerie non interrupta huc tranſcribo. Sic habent:* Vinardus, Geniti civis Romani & Alciæ filius, tempore perſecutionis, à Decio imperatore Chriſtiano nomini inflictæ natus. Quem parentes diu, poſt contractum matrimonium ſteriles, multis precibus & piis operibus à Domino obtinuerunt, & ſacro Baptiſmatis fonte renatum Vinardum nuncupârunt. Hunc, cùm viderent bona indole & acri ingenio præditum, Sixto Pontifici Romano litteris & pietate ac religione inſtituendum tradiderunt. A quo ſedulò edoctus progreſſum non contemnendum aſſecutus eſt. Tanta autem fuit illius comitas & in tolerandis coætaneorum in ſe conviciis patientia, ut, quamvis ſæpiùs impeteretur ab illis, eos certaret beneficiis obruere, memor Dominici præcepti, quo jubemur maledicentibus benedicere. Defuncta deinde matre, cum pater conjugis amiſſæ anxietate conficeretur, beatus eum Vinardus tam efficacibus rationibus ſolatus eſt, ut omnem ei triſtitiam ademerit.

tranſcribuntur, Lectiones, veluti ſibi proprias, è novem eccleſiæ Cellenſis

6 Poſteà rogatus idem Vinardus a quodam Romano, ut filiæ ſuæ graviter decumbenti ſuis precibus ſubveniret, cum pollicitatione Fidei Chriſtianæ recipiendæ, ſi filia ſua ſanitati reſtitueretur, id aſſecutus ſua oratione Vinardus, eum cum tota familia ſua Chriſtianum fecit. Cúmque multis clareret miraculis, apud Dioſcorum, quod Chriſtianus & magus eſſet, accuſatur. A quo cum multis minis & ſuppliciis ad ſacrificia idolorum compelleretur, idque conſtantiſſimè renueret, in carcerem poſteà miſſus, divinitus eſt liberatus, multis ejus conſtantiâ in aſſerenda Religione ad fidem converſis. Poſteà Galliam petens ad locum, cui Cellulæ nomen eſt, ſex miliaribus ab urbe Lingonorum diſtantem pervenit. Ubi conſtructo brevi oratorio in honorem divæ Virginis collectiſque aliquot diſcipulis, qui ejus pietatem ac religionem imitari cupiebant, reliquum vitæ tempus die noctuque in orationibus ducens multiſque editis miraculis, glorioſus ad Chriſtum migravit. *Tales ſunt, quæ veluti* Vinardo *propriæ, in eccleſiaſtico ejus officio ad* XI *Octobris diem recitandæ, in Lingonenſe anni 1604 Breviarium ſunt illatæ, Lectiones ſex; hæ autem ſuprà memoratis eccleſiaſtici, quo in Cellenſi eccleſia colitur olimve certè cultus* S. Vinardus *fuit, Officii lectionibus novem recentiores, uti è jam dictis nemo non colliget, certo ſunt.*

de Sancto Lectionibus conflatas, eſt nactus, cùmque hæ è S. Genulphi

7 *Quare, cum quæ in hiſce novem, eadem ferè etiam, epiſcopi tamen, quæ ibidem Sancto tribuitur, dignitate ſuppreſſâ aliiſque nonnullis brevitatis causâ omiſſis, in ſex illis, ut comperio, memorentur hæque certè, quæ præterea in titulo, quem in dicto Breviario præferunt, ex antiquis eccleſiæ Cellularum Tabulis depromptæ indicantur, nulla in re cum dictis Lectionibus novem pugnent, ex hiſce eſſe illas, contractione adhibita, conflatas, indubitatum opinor. Verùm quid de iiſdem lectionibus novem, è quibus ſex iſtæ aliæ promanârunt, cenſendum? In Opere noſtro ad* XVII *Januarii diem, quâ Cadurci Aquitaniæ primæ populi S. Genulphum veluti primum civitatis ſuæ antiſtitem venerantur, Sancti hujus epiſcopi Vitam, cui & Vitam aliam, ab auctore anonymo conſcriptam, è Floriacenſi Joannis Boſcii bibliotheca addidimus, è duobus veteribus Mss. publici juris fecimus. Porro uti in novem eccleſiæ Cellenſis de* S. Vinardo *Lectionibus hic Sanctus noſter, ita in duabus iſtis Vitis Genulphus Patrem quidem,*

AUCTORE C. B.

nomine Genitum, matrem verò, Acliam appellatam, habuiſſe, à Deo per hoſce precibus impetratus, erudiendus Sixto Pontifici traditus ac abs hoc per gradus eccleſiaſticos ad epiſcopatum promotus fuiſſe narratur. Adhæc eadem propemodùm omnia, quæ de Vinardo dictæ Lectiones, de Genulpho etiam dictæ Vitæ memoriæ produnt, frequenter etiam vix in verbis, ſed tantùm ferè vel in ordine, quo res geſtas narrant, vel loco, quo hæ Genulphum, illæ Vinardum cum diſcipulis, à ſe congregatis, commoratum ferunt, invicem diſſonæ; cùm autem ſic habeat, è duabus dictis S. Genulphi Vitis vel ſaltem ex harum alterutra conflatas contractione eſſe novem, de quibus hic nobis ſermo, eccleſiæ Cellenſis de S. Vinardo Lectiones, meritò æſtimes.

Vitis mutuatæ ſint ac proin, quæ tradunt, ad Vinardum ii

8 Hæ quidem tam unâ, quàm alterâ è duabus illis Vitis longè breviores ſunt, dumque duæ Sancti cujuſpiam Vitæ, quarum altera prolixior, altera contractior eſt, inveniuntur, plerumque prolixior è contractiori per amplificationem nata ab eruditis exiſtimatur; verùm vix ullam Sancti cujuſpiam Vitam, è Lectionibus, in eccleſiaſtico ejus officio recitari ſolitis, compoſitam, invenias, hæque ut plurimùm, ne dicam ſemper, è Sanctorum Vitis, per eos, qui eccleſiaſtica de hiſce compoſuère Officia, in compendium, quo paucis multa complecterentur, contractis, adornatæ deprehenduntur; cùm autem ſic habeat, nec ulla S. Vinardi duæque contra, uti è jam dictis conſtat, S. Genulphi Vitæ reperiantur, veroſimillimè harum, tunc paſſim haud notarum, unam, ſi non & alteram, qui eccleſiaſticum S. Vinardi Officium, recitari in eccleſia Cellenſi ſolitum, compoſuit, ad manum habuerit, omniaque ferè, quæ in illa de S. Genulpho memorantur, haud prorſus ineptè S. Vinardo, cujus geſta ignorari ſciebat, abſque ullo, ne qualecumque factum hujuſmodi, in Sancti hujus gratiam commiſſum, detegeretur, periculo applicari poſſe putans, ex iis, in compendium contractis, Lectiones, in Officio iſto recitandas, concinnârit.

haud ſpectant, ne emortuali quidem hujus tempori determinando

9 Ita ſanè rem verè factam, vel idcircò apparet, quod alioquin, ut univerſa propemodùm, quæ de S. Vinardo in Lectionibus iſtis narrantur, de Genulpho etiam in duabus hujus Vitis, in quibus tamen id, ut jam vidimus, fit, referrentur, futurum fuiſſe haud videatur. At verò, cùm ſic, ut jam dixi, habeat, non ad S. Vinardum, ſed ad S. Genulphum ſpectare, quæ Lectiones illæ memorant, ſunt cenſenda nihilque adeò harum fide de Sancto noſtro meritò credendum. Hinc, etſi Vinardum fuiſſe à Sixto Pontifice ordinatum epiſcopum, diſertè tradant, ei ego non epiſcopi, ſed, eccleſiæ Lingonenſis, quæ, quemadmodùm è veteribus hujus Breviariis Mss. ſuprà citatis liquet, S. Vinardum, ut confeſſorem non pontificem, antiquitùs coluit meliùſque ob jam dicta eodem, quo ante annum 1604, officio, omiſſis etiam in hoc, quas ſuprà num. 5 & 6 huc tranſcripſi, lectionibus propriis, colere perrexiſſet, auctoritate potiſſimùm impulſus, confeſſoris dumtaxat titulum attribui. Hinc, etſi certè, ut Vinardus, quem & circa Decii tempus natum & à Sixto II Pontifice fuiſſe eruditum, non obſcurè produnt, vel ad ſec. III vel ad ſequentis initium referatur, exigant, cum ego ad VIII æræ Chriſtianæ ſeculum cum Caſtellano, cujus veſtigia hac in re illum, qui Martyrologium Pariſienſe, anno 1727 vulgatum, contexuit, ſecutum etiam eſſe conſpicio, malui referre. D

ſunt apta, etſi interim ſint ob rationem hic adductam Comment. huic ſubdenda.

10 Neſcio quidem, qua ratione impulſus Caſtellanus ſeculum VIII potiùs, quàm aliud quoddam anterius S. Vinardo aſſignârit; verùm cùm haud temerè vel litteris quidquam mandare vel tempus, quo quid factum ſit, determinare ſit ſolitus, errori me minùs, ſi ipſum, quàm ſi Lectiones, quæ, cùm ad Vinardum è dictis neutiquam ſpectent, tempori ſanè, quo hic vixerit aut obierit, determinando aptæ nullatenus ſunt, hic ſequerer, exponendum putavi. Porrò, etſi ob jam dicta nec emortuale Vinardi tempus ſtatui, nec quidquam de hoc Sancto noſtro tuto credi Lectionum iſtarum auctoritate poſſit, eas tamen ego omnes novem ſub Vitæ, quam in totidem numeros dividam, S. Vinardo affictæ titulo, Commentario huic, Adnotationibus etiam, ubi id res exiget, adjunctis, ſubnecto; id autem vel idcircò facere eſt viſum, quod ita ſit futurum, non tantùm ut ab iis, penes quos Opus noſtrum exſtat, tam cum duabus dictis S. Genulphi Vitis, quàm cum brevioribus num. 5 & 6 huc tranſcriptis Breviarii Lingonenſis Lectionibus conferri facilè queant, verùm etiam ut certò, quod ad rem potiſſimùm hic facit, univerſi & ſinguli, à quibus factum id fuerit, primò quidem è duabus iſtis S. Genulphi Vitis aut ſaltem ex harum alterutra prolixiores eccleſiæ Cellenſis Lectiones, deinde verò ex hiſce Breviarii Lingonenſis Breviores promanâſſe ſeu contractione eſſe conflatas, dilucidè perſpiciant ac porrò ſimul etiam, quæ dixi, conſectaria inde eſſe, agnoſcant. E

V I T A,

S. VINARDO AFFICTA,

Auctore anonymo,

E veteri Cellenſis propè Lingonas eccleſiæ codice Ms.

F

CAPUT UNICUM

Sancti parentes, nativitas, pia ſub Sixto Pontifice educatio, ordinatio in epiſcopum, miracula, cruciatus pro fide tolerati, vita auſtera, obitus.

Parentum piorum, ſed diu ſterilium precibus

TEmporibus Decii imperatoris perſecutio Chriſtianorum acriter in urbe graſſabatur Romana, adeò ut penè omnes, qui Chriſtum confitebantur, per impium jam ſuprà dictum Auguſtum idolis ſacrificare compellebantur, aut variis perimebantur tormentis. In illis itaque die-

A diebus fuit quidam homo Chriſtianiſſimus, Genitus nomine, nobili genere inclitâque ortus proſapiâ, occultè Chriſtianitatis ſervans habitum, multas pauperibus, viduis & orphanis devotiſſimè præbendo eleëmoſynas, obſervans illud: Date eleëmoſynas, & omnia munda ſunt

a vobis *a*. Qui non ob amorem illicitæ voluptatis, ſed propter filiorum procreationem accepit ſecundùm ſuam nobilitatem excellentiſſimis ortam natalibus uxorem, nomine Acliam, valdè à Deo dilectam; qui per diuturnum tempus ſimul commorantes filium genuere* nequiverunt.

**l. gignere*

à Deo impetratus Vinardus Sixto Papæ erudiendus traditur.

2 Ambo autem erant juſti incedentes in mandatis & juſtificationibus Domini, quorum uterque preces ad Dominum fudit, ut illorum viſcera ſacro ſemine dignaretur perfundere, quatenùs filium procreare potuiſſent. Qui exaudivit preces, & dedit beatiſſimæ Acliæ conceptum; quod cernens beatus Genitus innumerabiles Deo reddidit gratias, ſciens, Deo ſibi propitio eſſe fœcundam prolem generandam. Poſtmodum verò, præclariſſimo partu edito à matre, in ejus nativitate valde gaviſi parentes, in ablutionem

B ſacri Baptiſmatis in unum convenientes, puerum Deo dilectum, nomine ſuo vocaverunt Winardum. Cùm autem creviſſet, omnes mirabantur elegantem illius formam egregiamque pulchritudinem. Nam cùm luſtri haberet curricula tranſacta, tradiderunt illum beato Sixto, Papæ Romano, poſcentes eum, ut Puerum ſacris imbueret diſciplinis, qualiter ejus veſtigia juxta humanum poſſe ſequi valeret. Vir denique ſanctiſſimus cum gaudio illum ſuſcepit, & infra breve ſpatium vetus ac novum Teſtamentum ei memoriter tradidit.

ſanctitate præcellens, epiſcopus ab hoc ordinatur.

3 Ipſe autem puer, divinâ fultus Clementiâ, quamvis ætate eſſet puer, moribus tamen ſenex erat. Nam, ſi quis ex illius ſodalibus atque juvenibus eum convitiaretur atque verberaret, cum gaudio magno propter nomen Domini patienter ſufferebat. Videns quoque beatus Sixtus illius ſanctitatem nec non & patientiam, per ordinem omnes eccleſiaſticos gradus ei committens, ad ultimum ordinavit epiſcopum. Cùm autem ipſe in ſcholaribus moraretur diſciplinis, beatiſſima mater ejus migravit a ſeculo. Pater

C nempe cujus, dolens multum de morte uxoris, noluit ullam accipere conſolationem; ſed tamen veniens ad beatum Sixtum, cui ſuum tradidit Filium, narravit illi dolorem, quem ex amiſſa contraxerat conjuge. Beatus itaque Sixtus multis verbis eum conſolatus eſt; & jam conſolatione præceptâ abiit in domum ſuam, magnas Deo referens gratias pro conjuge, quam jam

b Dominus in regnum tranſtulerat ſuum *b*.

puellam ægram ſanat eamque & parentes baptizat:

4 Audiens autem hoc quidam homo, nomine Aclibertus *c*, venit ad ſanctum Winardum & cecidit ad pedes ejus, dicens: Obſecro te, domine, ut venias in domum meam, & liberes filiam meam ab infirmitate, quâ detinetur: ſi

c enim hoc feceris, credam in Deum tuum. Tunc abiit ſanctus Winardus cum illo & ſanavit filiam ipſius in nomine Domini. Videns autem pater filiam ſanatam, cœpit deprecari beatum Winardum, ut baptiſaret eum cum uxore & filia. Audientes itaque multi infirmi miracula, quæ faciebat Winardus, cœperunt venire ad eum, ut ſanaret eos: at ille curabat eos in nomine Domini.

5 Interea cùm hæc agerentur, quidam homo abiit & nunciavit Dioſcoro comiti, quod

d magi duo adveniſſent à partibus Romæ *d*, qui docerent templa deorum deſtrui, ceremonias reſpui, & omnia priſcæ legis decreta convelli. Unum enim Deum prædicant coli, cujus etiam ſe famulos proteſtantur. Hæc audiens comes miſit milites, qui eos in conſpectu ſuo exhiberent. Et cùm fuiſſent ante illum adducti, interrogavit illos dicens: Nunquid non magi illi eſtis, qui ſubvertitis noſtram civitatem. Ad hæc beatus Winardus reſpondit: Non ſumus magi, ſed ſervi Domini noſtri Jeſu Chriſti. Tunc comes dixit: Niſi ſacrificaveritis diis & revocaveritis omnes, quos in errorem induxiſtis, per multa tormenta vos interficiam. Tunc ſanctus Winardus reſpondit: Neque te timemus, neque tormenta tua, quia non vales ampliùs nocere, niſi quantum Dominus noſter tibi permiſerit.

A. ANONYMO. apud Dioſcorum præſidem accuſatur ac ad eum adductus animoſè reſpondet,

fuſtibus cæditur, in ignem conjicitur, illæſuſque manens, multos baptizat;

6 Tunc comes, irâ commotus, juſſit illos fuſtibus cædi. At illi cùm cæderentur, benedicebant Dominum, qui illos confortabat. Videns autem, quod nihil illis nocere potuiſſet, juſſit illos in clibanum ardentem mitti. In quo cum miſſi fuiſſent, deſcendit angelus Domini de cælo, confortans eos, & refrigerans ignem; factus eſt ſtatim clibanus velut ros. Populus au- E
tem cœpit clamare & dicere: Non eſt Deus in univerſa terra, niſi Deus Chriſtianorum, quem ſervi ſui Winardus & Genitus prædicant. Præfectus verò comes tantâ inſaniâ erat invaſus, ut etiam necis erubeſceret *e*, juſſitque ſanctos e
Viros de clibano extrahi; cernenſque, quòd nihil eis nocere poſſet, præcepit in ipſorum brachia circulos mitti ferreos, atque in carcerem uſque in craſtinum retrudi. Cùm autem ducerentur in carcerem, facta eſt vox ad illos de cælo dicens: Eſtote fortes, ô Viri ſancti, & confortamini in Domino; quia craſtina die omnes habitatores civitatis hujus per veſtram prædicationem credituri erunt in Dominum Jeſum Chriſtum. Populus verò rogabat ſanctiſſimum virum Winardum, ut baptizaretur ab eo. Beatus autem Winardus, acceptâ aquâ, conſecravit eam, & baptizavit illo die plus quàm trecentos viros, exceptis parvulis & mulieribus, & prædicabat illis, ut pacem inter* haberent *f*. f

**ſupple ſe*

ad locum, qui Cellula vocatur, venit; ibidem oratorium ædificat arduamque vitam ducit.

** recedentes*

7 Poſtea recedens* inde, venerunt in Burgundiam *g* ad locum, qui vocatur Cellula: qui locus diſtat ſex milliaribus ab urbe Lingonenſi: juxta fontem, à quo manat lympha dulciſſima. Cujus ſucceſſores, poſt ejus tranſitum, ipſum fontem ſub beatiſſimi Guinardi nomine, uſque in hodiernum diem, in ejus honore nuncuparunt. Beatus verò Winardus ædificavit ibi oratorium ſub honore beatiſſimæ Virginis Mariæ, & laborabat die ac nocte, ut omnes diſcipuli ejus, poſt ſuum diſceſſum, ibidem Deo ſervire valerent. Audientes quoque viri religioſi, quàm arduam beatiſſimus Winardus ducebat vitam, veniebant ad eum tradentes illi ſuas poſſeſſiones; nec non comam capitis, propter nomen Domini, ibidem deponentes. ſicut enim ſupra inſertum eſt, à die ordinationis ſuæ, uſque ad mortem, vinum non bibit *h*: panem alium niſi hordeaceum non h
comedit; veſtimentumque illius aſperrimum erat cilicium. Ubicumque diſcordantes videbat, nihilominus ad concordiam revocare ſtudebat. Et quid dicam? Longè ipſius vita fuit à ceteris hominibus *i*. i

8 Quadam enim die, cùm ad excolendum hortum, ubi fieri debuiſſet, & cum diſcipulis eſſet *k*, beſtiola, quæ vulgò vulpes dicitur, k

 unam

A. Anonymo. *vulpem, ut gallinam raptam referat, ſolo mandato compellit,*

unam ex ſuis invadit gallinam, & ante illum tranſiens in ore illam ferebat; quod cernens venerabilis vir Dei Winardus, ait illi, ô crudelis beſtiola, cur hanc ſubſtantiam fratrum defraudare veniſti, nullam habens licentiam, noſtram deportare gallinam? Sed potiùs ad ipſum, ubi eam cepiſti, revertere locum, ipſamque dimitte illæſam. Tunc illa, ſervi Dei obtemperans præcepto, reverſa ad locum, ubi gallinam ceperat, ibi eam incolumem dimiſit. Revertens autem viam ſuam atque ante fores eccleſiæ tranſiens, in ſemetipſa contremiſcens, cecidit, & expiravit. Unde ex eo tempore, uſque in præſentem diem, non fuit viſa in eodem loco capta gallina à ſupradictæ ſpeciei beſtiolâ, per interceſſionem ſanctiſſimi Winardi confeſſoris; hoc autem non admirandum eſt, ſed ſumma cum reverentia prædicandum: quiſquis enim voluntatem Domini fecerit, ſine dubio ſecuritatem habere poteſt, quod omnia, quæ apud Dominum petierit, impetrabit *l*. Appropinquante autem tempore migrationis ſuæ ab
8 hac luce, convocans diſcipulos ſuos in unum, prædixit illis, quòd die quarto ſequenti, de hoc ſeculo eſſet migraturus. Inter alia admonitionis verba, præcepit eis, ſub teſtificatione, ut corpus ejus in eccleſia non ſepelirent, neque involverent linteaminibus, ſed cilicio ſicco * corporis operirent nuditatem. Audientes autem hoc diſcipuli, præ nimio dolore cœperunt dicere: O pater, cur nos tam citò deſeris, aut cur nos deſolatos relinquis? omnes enim à te derelicti perditi erimus.

**fortè ſolo*

diſcipuloſque ſuos conſolatus ac ad virtutem hortatus piè moritur.

9 Sanctiſſimus itaque Winardus, motus his fletibus, blandè eos conſolari cœpit, dicens: Nolite flere, filii dulciſſimi, nolite ſuper me contriſtari: ſed habete firmam ſpem in Domino, & purâ mente ac ſincero corde, ſicut cœpiſtis, illi ſervite; & tenete doctrinam, quam vos huc uſque docui: ſi enim hoc feceritis, procul dubio ſcitote, quod Dominus ſemper vobiſcum erit. Quod ſi aliqua tribulatio vobis evenerit, cum gaudio, propter nomen Domini, ſufferte; cogitantes ipſius verba, in euangelio dicentis: Ego quos amo, caſtigo, & arguo *m*. Et illud: Scitote, quia mundus gaudebit: vos autem contriſtabimini *n*. His autem C peractis, vox de cœlo intonuit, dicens: Jamque *o*, Serve Dei, feſtina & veni: accipe coronam, quam tibi præparatam Dominus habet, ab initio ſeculi, & ſic demum miſſarum ſolemniis celebratis, admonitioneque diſcipulorum peractâ, corpore & ſanguine Domini ſe munivit, & ad ultimum vale dicens diſcipulis, migravit ad Dominum, ſub quinto Idus Octobris, ad laudem ejus, qui vivit, & regnat nunc & ſemper, per infinita ſecula. Amen.

ANNOTATA.

a *Lucæ* XI, ℣. 41 Date eleëmoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis.

b *Eadem planè, quæ tribus primis hiſce numeris de* Vinardo *hic referuntur, in duabus, quæ apud nos ad* XVII *Januarii diem exſtant, S. Genulphi Vitis, prioris quidem cap.* 1, *poſterioris verò cap.* 1 *&* 2 *de Genulpho narrantur.*

c *Fortè hic legendum* homo, nomine ac re Libertus, *Vignerius in margine admonet; ſed* homo, nomine Aglibertus, *in priori S. Genulphi Vita num.* 17, *ubi idem de Genulpho, quod hic de Vinardo, narratum invenies, legitur.* D

d *Duæ S. Genulphi Vitæ, priuſquam, quæ hic & num. proximè prægreſſò narrantur, de S. Genulpho memorent, hunc ejuſque patrem in Gallias Euangelii ibidem annuntiandi causâ miſſos tradunt; cùm id autem ibidem Vitæ*, S. Vinardo *aſſictæ, auctor anonymus de* Vinardo *ejuſque patre haud indicet, & tamen non ſecùs atque illæ in plurali numero loquatur, vel ſic ſeſe, quæ hic & num. proximè prægreſſò ſcribit, è duabus S. Genulphi Vitis aut certè ex harum alterutra mutuâſſe prodit.*

e *Locus hic indubiè eſt corruptus. In* 1 *S. Genulphi Vita num.* 24 *legitur:* Comes, multâ invaſus inſaniâ, etiam nec ſic erubeſcebat.

f *Quæ hic & duobus numeris præced. narrantur ac iis, quæ in* 1 *S. Genulphi Vita num.* 17, 19, 20, 22, 23 *&* 24 *referuntur, reſpondent, tunc primùm, cùm ex Italia jam abiiſſet* Vinardus, *ſpectatis iis, quæ num. proximè prægreſſò dicuntur, evenerint; contrarium autem in Lingonenſis anni* 1604 *Breviarii Lectionibus, Commentarii prævii num.* 5 *&* 6 *recitatis, indicatur; verùm, cùm hæ in reliquis ferè cunctis ad amuſſim cum eccleſiæ Cellenſis de* Vinardo *Lectionibus conveniant, ex hiſce illas, contrà ac jam plus ſemel indicavi, haud profluxiſſe, concludendum inde non eſt, uti nec ex eo, quòd Comment. prævii num.* 5 *in Lectionibus Lingonenſibus* Vinardus, *hic verò num.* 3 *in Cellenſibus Sixtus dicatur* Genitum, *cùm hujus uxor obiiſſet, efficaciter conſolatus.*

g *Qui Vinardus ejuſque pater è carcere, in quem conjecti fuerant, evaſerint liberi, auctor anonymus è S. Genulphi Vitis exponere nimio brevitatis ſtudio hic omiſit.*

h *Suprà ſeſe dixiſſe, quod ibidem non dixit, auctor hic innuit, cæcè ſcilicet ſecutus* 1 *S. Genulphi Vitam, in qua num.* 37 *legitur:* Sicut enim ſuprà inſeruimus, à die ordinationis ſuæ uſque ad diem migrationis ſuæ omne, quod inebriare poteſt, os ejus non attigit.

i *Præcipua, quæ hoc num. narrantur, ſunt præſertim è primæ S. Genulphi Vitæ num.* 34, 36, 37 *&* 38 *accepta.*

k *In priori Genulphi Vita num.* 38 *de Sancto hoc legitur:* Quodam die cùm ipſe ſanctiſſimus confeſſor invigilaret aſſiduus in opere, ne quos Chriſtus in eo locello congregaverat, penuria afficeret, excolendi agri causâ, quo hortus fieri deberet, cum diſcipulis expetiit.

l *Quod hic de* Vinardo, *qui vulpem, ut gallinam raptam referret, ſolo vocis ſuæ imperio compulerit, id de Genulpho in priore hujus Vitæ num.* 38 *& in poſteriori num.* 29 *refertur.*

m *Apocalypſ.* 3, ℣. 19.

n *Joannis* 16, ℣. 20.

o *Vocem hanc, pro qua meliùs poneretur* Euge, *hic ego, quòd primaria manu in ecgrapho noſtro exarata reperiatur, retinui; contrarium verò ob cauſam vocibus* Actiam *&* Actiæ, *quæ, correcta primaria manu, in ecgrapho noſtro exhibentur, voces* Acliam *&* Acliæ, *pro quarum poſteriori in Lectionibus Lingonenſibus* Alciæ *legitur, hic ſuprà num.* 1 *&* 2 *ſubſtitui.*

DE

DE S. GRAMMATIO EP. CONF.

SALERNI IN REGNO NEAPOLITANO

SYLLOGE.

Sancti memoria in utroque Ferrarii Catalogo, cultus eccleſiaſticus, tempus ſedis incertum.

Sec. forte VIII. Sanctus, qui in utroque Ferrarii Catalogo hodie memoratur, elogioque,

S*Alernitanum hunc ſanctum epiſcopum Ferrarius in ambobus ſuis, quorum alter Sanctos Italiæ, alter Sanctos, qui in Martyrologio Romano non ſunt, complectitur, Catalogis hodie recenſet. Ac paucis quidem his verbis:* Salerni S. Grammatii epiſcopi, *in poſteriori, in priori verò, adhibito etiam, quo quoddam Vitæ* S. Grammatii *compendium exhibet, prolixiori elogio, id facit. Elogium illud, quod è Gaſpare Muſca, civitatis Salernitanæ presbytero, quem ad calcem citat, accepit, ipſiſmet à ſcriptore iſthoc in eccleſiæ Salernitanæ epiſcoporum Catalogo pag.* 12 *uſurpatis verbis, quæ Ferrarius nonnihil mutavit, Ughellus tom.* 7 *Italiæ ſacræ in epiſcopis Salernitanis integrum recitat, idque & ego hic facturus modò hic ante omnia ſum. Sic habet :* Sanctus Gramatius, Salerni epiſcopus, nobilibus parentibus, ſed ob Chriſtianæ pietatis cultum longè nobilioribus, genitus, divinæ Majeſtatis venerationi mirabiliter à pueritia deditus, cum diſciplinarum ſtudio morum ac vitæ integritatem conjungens, grandior factus, ut Chriſtum Dominum, paupertatis auctorem, toto ſectaretur animo, ſuas pauperibus facultates diſtribuit. Mox cum ſanctur vir Bonoſius, Salernitanæ urbis epiſcopus, ex hac peregrinatione ad cæleſtem patriam evolaſſet, quamvis invitus, incredibili omnium conſenſu epiſcopus creatur.

quod integrum huc tranſcribitur,

2 In cujus honoris faſtigium evectus, eandem tamen pauperum ſollicitudinem ſemper habuit, eadem in corde humilitas, eadem in vultu gravitas erat. Aſſiduis populum concionibus ad humanarum rerum contemptionem & æternæ beatitudinis deſiderium vehementer excitans, orationibus, vigiliis ac jejuniis ita carnem ſpiritûs imperio ſubjiciebat, ut terrenis negotiis ſolutus, mente cæleſtibus inhæreret. Morti tandem proximus, ſupellectilia domus egenis ac pauperibus ſuis ipſe manibus clargitus, accitos presbyteros & clericos, veluti filios de ſua ad Dominum tranſmigratione commonet, ad bene Chriſtianéque vivendum cohortatur, & ſimul Salernitanam eccleſiam (quod ad glorioſi corpus apoſtoli & Euangeliſtæ Matthæi pertinuit) haud multo pòſt tempore cæleſti fore theſauro inſignem prænunciat, erectiſque in cælum oculis v Idus Octobris, qui dies quotannis in eccleſia Salernitana ad ejus honorem feſtivus agitur, obdormivit in Domino, ejuſque ſanctitatem quàm plurimis poſtea miraculis, qui eſt mirabilis in Sanctis ſuis, Deus illuſtravit; per quem cæcis videndi & ſurdis audiendi & mutis loquendi & claudis ambulandi facultatem reſtituit, leproſos mundavit ac paralyticos etiam & ab immundis ſpiritibus oppreſſos liberavit. *Tale eſt, quod huc tranſcribendum duxi,* Grammatii *elogium; verùm quam fidem id meretur?*

nec tamen ut undequaque certum habetur, à Muſca ornatur,

3 *Muſca, qui, id ſuppeditans ſecundum inter epiſcopos Salernitanos locum* Grammatio *in Catalogo ſuprà laudato concedit, in admonitione ad ſtudioſum lectorem huic præviâ ſub finem ſic loquitur :* Utinam circa priores epiſcopos, quos in Sanctorum numero eccleſia noſtra ſemper habuit ac venerata eſt, certius aliquid, præter dicenda, afferre potuiſſemus! Sed in iis Tabulas, Breviarium, Miſſale & antiquas inſcriptiones altaris, quod Sanctorum confeſſorum appellatur, aliaque monumenta eccleſiæ noſtræ, quorum fides certa habetur, quoad illorum ordinem, non numerum, ſecuti ſumus. Monumenta *itaque, quorum fides certa habebatur, Muſca, ſi vera memoret, ſibi prælucentia habuerit; verùm, quem deinde eſt ſecutus quemque ſeſe ex hiſce hauſiſſe, hic indicat, antiquorum ſanctitate illuſtrium eccleſiæ Salernitanæ antiſtitum ordo, ſi fortè, hoſce inter non ſediſſe ullos alios medios, Muſca contendat, haudquaquam, uti ex infrà dicendis pateſcet, eſt certus. Adhæc, dum ad elogii jam dati calcem, unde, quæ in hoc memorat, acceperit, aſſignat, Salernitanum dumtaxat Breviarium nominat; cùm autem particularium eccleſiarum Breviaria, in quibus non rarò, quæ à veritate hiſtorica aliena ſunt, memoriæ prodita inveniuntur, pro certæ atque indubitatæ fidei monumentis haberi non poſſe, eruditorum etiam vulgo ſit notum, enimverò, quæ in modò huc tranſcripto Sancti noſtri elogio ſeu Vitæ compendio à Muſca traduntur, nec aliunde quàm è Breviario Salernitano deprompta noſcuntur, neutiquam queunt pro undequaque certis haberi.*

Salerni, ubi honorificè hodieque

4 *Verùm, etſi ſic habeat, Ferrarius equidem, qui, quemadmodum jam dixi, in ambobus ſuis Sanctorum Catalogis* Grammatium *hodie memorat, Salerni illum in brevi ſuprà huc tranſcripta annuntiatione meritò ſignat. Ibidem enim hic Sanctus noſter non tantùm epiſcopum egit, ſed & ſepulturam eſt nactus, honorificè hodieque ſervatur ac porrò quod præcipuum eſt, ut Sanctus, cultu eccleſiaſtico, cujus initium aſſignari non poteſt, afficitur, uti è jam nunc dicendis intelliges. Officii eccleſiaſtici, infra memorandi, quod inter penes nos exſtantia* Officia propria *(ita ſcilicet in titulo, quem præferunt, vocantur)* feſtorum eccleſiæ Salernitanæ, ab illuſtriſſimo & reverendiſſimo viro DD. Bologni-

no,

AUCTORE C. B.

no, archiepiſcopo Salernitano, apoſtolica auctoritate reformata & anno MDXCIV Neapoli excuſa, *ad* XI *Octobris diem de* S Grammatio *proponitur*, *Lectio* VI, *narrata Sancti morte, hunc in modum concluditur:* Corpus ejus, (Grammatii *nimirum*) in Pontificum altari inferioris baſilicæ cathedralis (*Salernitanæ*) eccleſiæ, ubi B. Bonoſius requieſcit, fuit repoſitum; ut quorum eadem in pontificatu fuerat ſors, ac eadem in cælis gloria, idem quoque eorumdem eſſet venerationis locus. *Eo ipſo, quo hic indicatur, loco ſepultum fuiſſe Salerni* S. Grammatium, *tradit quoque loco ſuprà cit. Ughellus, Sancti elogio, è Muſca recitato, mox ſubjungens:* Reconditum eſt ejus (S. Grammatii *videlicet*) corpus in eccleſia cathedrali in crypta inferiore ſub altaris confeſſione, ubi & poſita ſunt aliorum ſanctorum epiſcoporum ejuſdem civitatis (*Salernitanæ*) veneranda corpora; *Salerni autem in cathedrali ſeu Metropolitana eccleſia hodieque ſervari aut certè ſub ſec.* XVI *finem ſervatum adhuc fuiſſe* S. Grammatii *corpus, fidem faciunt Conſtitutiones, ab Antonio Marſilio Columna, archiepiſcopo Salernitano, in diœceſana ſynodo anno* 1579 *editæ & anno ſeq. typis excuſæ.*

B

servatur, ecclesiastico,

5 *In his enim* Corpora & reliquiæ Sanctorum, quæ condita reperiuntur in Metropolitana eccleſia Salernitana, pag. 383 indicantur, *ac deinde pag. ſeq. iſta leguntur:* In altari, quod conſtructum eſt ad honorem confeſſorum ex parte meridiei requieſcunt corpora B. Bonoſii, epiſcopi Salernitani, B. Grammatii, B. Veri, B. Euſterii, B. Gaudioſi, B. Valentini, epiſcoporum Salernitanorum. *Conſtitutionibus dictis accedit Ferrarius, qui Salerni in majori ſeu cathedrali eccleſia requieſcere ſeu ſervari hodieque* S. Grammatium *in Annotatione, quam hujus elogio ſubdit, ſequentibus hiſce verbis,* Corpus S. Grammatii in æde majore Salernitana apud S. Bonoſium requieſcit, *diſertè affirmat; ut neſciam, cur Caſtellanus, qui, Ferrarii exemplum ſecutus, in Martyrologio ſuo Univerſali* Grammatium *hodie ſignat, in annuntiatione, quâ id facit, noſtri hujus Sancti corpus in S. Bonoſii aſſervari tradat. Anne forſan cathedralem Salernitanam eccleſiam, quam olim ſub titulo S. Mariæ Angelorum, at nunc ſub nomine S. Matthæi Apoſtoli, civitatis patroni, Deo conſecratam, Ughellus Italiæ Sacræ tom. 7 in Epiſcopis Salernitanis ſcribit, S. Bonoſii, epiſcopi Salernitani, in Opus noſtrum ad* XIV *Maii diem jam illati, appellatione modo etiam inſigniri exiſtimârit? Utut ſit, ſacrum equidem* Grammatii *corpus in cathedrali Salernitana eccleſia hodieque ſervari, certum omninò atque indubitatum è jam dictis apparet. Modo ad cultum, quo Salerni gaudet, ſermonem converto.*

C

uti hic adducta probant, cultu

6 *In Kalendario, quod ſuprà laudata feſtorum eccleſiæ Salernitanæ Officia propria præfixum ſibi habent, præſcribitur ad diem* XI *Octobris feſtum* S. Grammatii epiſcopi & confeſſoris ſub ritu duplici *ac dein pag.* 69 *& binis ſeqq. poſt hæc verba* Die XI Octob. S. Gramatii epiſcopi Salernitani; omnia de communi Confeſſorum Pontif. præter illa, quæ hic ſunt propria, *Oratio & Lectiones ſex propriæ pro eccleſiaſtico, quo tum honorandus* S. Grammatius, *Officio recitandæ proponuntur. Oratio, haud multùm ab Oratione, quam ſuprà huc tranſcripto* Grammatii *elogio Gaſpar Muſca è Salernitano Breviario ſubnectit, eſt diverſa hiſque verbis concipitur:* Deus, qui hodiernam diem ſanctiſſimam nobis beati Gramatii confeſſoris tui atque pontificis ſolemnitate tribuiſti, adeſto propitius Eccleſiæ tuæ precibus, ut, cujus gloriatur meritis, muniatur ſuffragiis. Per Dominum &c; *quod autem ad Lectiones ſpectat, hæ præter id, quod, ut ſuprà vidimus, de* S. Grammatii *corpore in cathedrali Salernitana eccleſia depoſito tradunt, nihil ferè, quod in elogio ſeu qualicumque Vitæ* S. Grammatii *compendio ſuprà huc tranſcripto non contineatur, ſubminiſtrant. Adhæc non alibi, ut apparet, quàm in feſtorum eccleſiæ Salernitanæ propriis, anno* 1594 *(horum titulum num. 4 videſis) reformatis luceque publicâ donatis, reperiuntur.*

D

gaudet, secundas inter Salernitanos episcopos à Musca numeratur,

7 *Quare, cum elogio ſuprà huc tranſcripto, utpote quod, quamvis quidem in Epp. Salernitanorum Catalogo, haud citiùs quàm eodem anno* 1594 *in lucem emiſſo, ſuppeditetur, tum tamen à Muſca, uti hic ipſemet ad ejus calcem notat, è Breviario Salernitano, & quidem, ut Ughellus loco ſuprà cit. addit, vetuſto, fuerit depromptum, antiquitatis palmam cedant, eas ego integras Syllogæ huic haud inſerendas, ſed tantùm, ſi quid forſan, quod uſui utcùmque eſſe poſſet, offerrent, lectori id proponendum, exiſtimavi. Interim tam ex illis, quàm ex aliis, jam adductis Salerni coli* Grammatium, *non tantùm ut Sanctum, ſed & ut Salernitanum epiſcopum, fit perſpicuum; verùm, etſi ſic habeat, nec, quin verè Sanctus exſtiterit Salernitanus epiſcopus, dubitari ullo modo queat, tempus tamen, quo ſedem Salernitanam occupârit, certo determinari non poteſt, uti è jam nunc dicendis pateſcet. Muſca, qui plures, quàm deinde relaturus ſit, antiquos epiſcopos, ſanctitate illuſtres, qui eccleſiam Salernitanam rexerint, exſtitiſſe, in ſua ad lectorem, quàm ſuprà laudato epiſcoporum atque archiepiſcoporum Salernitanorum Catalogo præmittit, admonitione conjectat, in hoc deinde primum illos inter locum S. Bonoſio, ſecundum* S. Grammatio, *tertium S. Vero, quartum S. Euſterio, quintum S. Gaudioſo, ſextum S. Valentiniano ac ſeptimum denique Gaudentio, quem nec ipſe* Sanctum *appellat, nec ut Sanctum eccleſia Salernitana veneratur, concedit.*

E

F

verosimiliterque tamen, si fortè, qui post annum,

8 *Hinc ſunt, qui, poſt* Grammatium *primò quidem quatuor adhuc alios epiſcopos ac tum demùm Gaudentium, qui anno* 500 *ſedit, à Muſca ſic poni conſpicati, exſtitiſſe in vivis anno circitèr* 400 *Sanctum noſtrum conjiciunt. Verùm, ait tom.* VII *Italiæ Sacræ in epiſcopis Salernitanis Ughellus,* facile eſt advertere, ut eruditè innuit Antonius Caracciolus de ſacris Neapolitanis monumentis in Gaudioſo, Muſcam non habuiſſe rationem temporis in ſuis illis epiſcopis recenſendis; ſed ante omnes alios, poſuiſſe divos, mox ſubjeciſſe Gaudentium cæteroſque, qui divi non fuerunt, exiſtimavitque Bonoſium, cui ſucceſſit Gaudioſus, floruiſſe Neapoli ac Salerni multis annis poſt Gaudentium. *Ita ille, Caracciolum hic, neque verò prorſus immeritò, ſecutus; etſi enim, contrà ac his verbis innui videtur, ordinis ac proin & temporis in ſex jam memoratis antiquis ac Sanctis Salernitanis epiſcopis recenſendis rationem habuiſſe ſeu ſedulò, ne quem ex horum numero, qui ſedem* Sa-

A *Salernitanam ante eorumdem alterum occupâſſet, huic fortè poſtponeret, curâſſe Muſcam, ex ipſiſmet ejus verbis, num. 2 huc tranſcriptis, appareat, anne tamen, Sanctos illos Salernitanos epiſcopos ac proin &* S. Grammatium *Salernitanis epiſcopis aliis, ſanctitate haud conſpicuis, quibus poſteriores exſtiterint, perperam haud præponat, dubitari vel idcircò poteſt, quòd Gaudentio, qui eccleſiæ Salernitanæ anno 500 præfuiſſe ſcitur, præponat Gaudioſum, quem tamen hanc non niſi poſt annum iſtum epiſcopi munere moderatum eſſe, veroſimillimum ex iis, quæ jam nunc ſubdam, evadit.*

qui hic probatur, 500 ſedit, Gaudioſus

9 *Neapolitanam S. Mariæ eccleſiam S. Pomponius epiſcopus, de quo in Opere noſtro ad* XIV *Maii diem jam actum, poſt annum 500 ſeu ſec.* VI *aliquamdiu jam inchoato, uti ex iis, quæ ibidem de Sancto iſto dicta ſunt, nemo non colliget, exſtruxit; in encomiaſtica autem de S. Gaudioſo oratione, Salerni in ejus feſto recitari ſolita, quam, è Ms. abbatis Conſtantini Cajetani codice exſcriptam, Ughellus tom.* VII *Italiæ ſacræ, ubi de Salernitanis epiſcopis, in S. Gaudioſo exhibet, ſequentia iſthæc de Salernitano hoc epiſcopo,* B *qui in titulo, orationi præfixo, ortu & genere Neapolitanus dicitur, leguntur verba:* Cum igitur eſſet vocatus ad ſuſcipiendum clericatus honorem, ipſe cum fletu id accipere recuſavit. Antiſtes verò (*Neapolitanus nimirum*) ad hoc habendum, quaſi eum invite coegit, qui poſt multam precum inſtantiam in eccleſia Dei Genitricis tandem (*Neapoli videlicet*) cum metu recepit. *Fuit itaque Gaudioſus, uti ex his dictæ orationis verbis intelligitur, à Neapolitano epiſcopo clericus in Neapolitana ſanctiſſimæ Dei Genitricis Mariæ eccleſia ordinatus; cùm autem ſic habeat nec hæc è jam dictis priùs, quàm cùm jam annis aliquot ſeculum* VI *eſſet inceptum, fuerit exſtructa, conſectarium eſt, ut Gaudioſus, qui, quemadmodum in eadem oratione ſtatim poſt verba, modo ex hac recitata, declaratur, haud admodum diu, poſtquam clericus factus eſſet, ad ſedem Salernitanam fuit promotus, hanc demum poſt annum 500, quo Gaudentius, eccleſiæ Salernitanæ præfuit, occupârit.*

C *ejuſque deceſſor Bonoſius ſec. demùm 8, ut Ughellus conjicit, obierint, tum quoque exceſſerit è vivis,*

10 *Verùm ut quò hæc vergant, ſtudioſus lector modo intelligat, quamdiu quidem poſt dictum annum id factum? Gaudioſum atque adeò etiam ejus deceſſorem Bonoſium non multò ante Grimoaldi Salernitani ducis, quem anno 800 vixiſſe ait, tempora ac proin ſec.* VIII *è vivis exceſſiſſe, Ughellus Italiæ ſacræ tom. 7 in Salernitanis epiſcopis conjicit; cùm autem ordo, num. præced. aſſignatus, quo ſex antiquos eccleſiæ Salernitanæ epiſcopos, ſanctitate illuſtres, Muſca recenſet, è fidei probatæ, uti hic per verba, num. 2 recitata, indicat, monumentis ſit acceptus ac proin, etſi interim ſex illi epiſcopi alios inter ſeſe veroſimiliter habuerint medios ſibique adeo non immediatè, ſed mediatè dumtaxat ſucceſſerint, germanus ac veritati conſonus eſſe videatur, conſectarium eſt, ut* Grammatius, *qui à Muſca, eoſdem ſex iſtos Sanctos epiſcopos, recenſente, inter Bonoſium & Gaudioſum ponitur, ſec. pariter octavo, ſi tum verè hi ambo, uti è dictis Ughellus conjicit, è vivis exceſſerint, vitam hanc mortalem cum immortali commutârit. Verùm anne re etiam ipſa non multò ante Grimoaldi ducis Salernitani tempora ſeu ſec. demum* VIII *Bonoſius & Gaudioſus obiêre? Ughellus, qui id, ut dixi, tum factum, conjicit, ex eo dumtaxat id facit, quod, ut ait, à Grimoaldo, Salernitano duce, quem anno 800 vixiſſe affirmat, S. Gaudioſi, quem in ſede Salernitana S. Bonoſius præceſſit, corpus poſtulârit. Aſt ait ad* XIV, *quâ de S. Bonoſio, Salernitano epiſcopo, egit, Maii diem Henſchenius noſter,* Non ſatis apparet, quorſum dux Neapolitanus non potuerit ab illo (*Salernitano duce Grimoaldo*) petere corpus S. Gaudioſi, licet pluribus hic ſeculis fuiſſet mortuus.

quamvis autem iſta Ughelli conjectura, ut probatur, non ſubſiſtat,

11 *Ita ſanè habet ac proin Ughelli conjectura ſatis fundata non eſt, ut ob hanc vel Gaudioſus vel Bonoſius ſeculo demum octavo ſedem Salernitanam occupâſſe credatur. Nec, etſi etiam Gaudioſum haud diu ante Grimoaldi ducis Salernitani tempora ac proin ſeculo* VIII *eccleſiæ Salernitanæ præfuiſſe, tantiſper daremus, merito id pariter de S. Bonoſio, niſi hic vel proximè vel certè haud diu ante Gaudioſum ſediſſe ſtatuatur, exiſtimâris. Aſt anne verè vel proximè vel haud diu ante hunc ſedit Bonoſius? Apud Ughellum in encomiaſtica de S. Gaudioſo Oratione ſuprà laudata* E *Sancto huic morti proximo* beatus Bonoſus & alii Salernitani præſules præceſſores *apparuiſſe dicuntur; cùm ita autem è S. Gaudioſi, qui huic apparuerint, deceſſoribus ſolus Bonoſius nominetenus ibidem exprimatur, Ughellus, id ab enconomiaſte, quòd hunc vel proximè vel haud admodum diu ante Gaudioſum eccleſiæ Salernitanæ præfuiſſe exiſtimaret, fieri ratus, re etiam vera Bonoſium vel proximè vel haud admodum diu ante Gaudioſum Salerni ſediſſe in animum induxit; verùm quid ni ſolum Bonoſium, non quòd hunc vel proximè vel haud diu ante Gaudioſum, ſed ante omnes prorſus hujus deceſſores Salerni ſediſſe autumaret, nominâſſe encomiaſtes queat? Utut ſit, cum ſex antiqui Salernitani epiſcopi, ſanctitate illuſtres, ſibi è jam dictis ordine, per Muſcam aſſignato, & quidem non immediatè, ſed veroſimiliter mediatè dumtaxat ſucceſſerint, non eſt ſanè, cur Bonoſius, quem inter & Gaudioſum à Muſca, Sanctos illos ſex epiſcopos recenſente, horum omnino tres, videlicet* Grammatius, *Verus & Euſterius,* F *ponuntur, diu etiam, imò uno alterove ante Gaudioſum ſeculo ſediſſe haud credatur; cùm autem ſic habeat, ex eo certè, quod Gaudioſum ſeculo* VIII *ſediſſe, tantiſper daremus,* Grammatium *pariter, qui Bonoſio à Muſca proximè ſubjungitur, tum ſediſſe, inferri non poſſet.*

Sanctus tamen ob hic memoratam,

12 *Verùm anne tum ſediſſe Sanctum noſtrum ratione alia probari etiam utcùmque non poteſt? In eccleſiaſtico, quod inter ſuprà laudata feſtorum eccleſiæ Salernitanæ Officia propria hodie proponitur,* S. Grammatii *Officio, Lectione* VI *ſequentia de hoc Sancto noſtro leguntur verba:* Beatiſſimi Matthæi apoſtoli corporis adventum his verbis prædixit: "Non poſt multa tempora „eccleſia Salernitana cæleſti theſauro decorabitur atque ad ſummum honoris apicem deducetur." *Fuiſſe id ipſum, quod hic memoratur, à* Grammatio, *& quidem jam morti proximo prædictum, à Muſca, in Sancti noſtri elogio numero 1 huc tranſcripto, ab Ughello tom. 7 Italiæ ſacræ in Epiſ. Salern., itemque à Mazza in urbis Salernitanæ Hiſtoria, anno 1681 vulgata, pariter aſſeritur. Aſt quid inde*

AUCTORE C. B.

ad rem noſtram? S. Matthæi apoſtoli & Euangeliſtæ corpus anno 954, uti in Opere noſtro ad XXI Septembris diem in Commentario, Sancti illius Actis præmiſſo, § V docuimus, è civitate Peſtana Salernum fuit tranſlatum. Quòd ſi itaque de S. Matthæi corpore, Salernum tranſlato, intelligenda ſit dicta S. Grammatii prædictio, hæcque verè abs hoc Sancto noſtro, morti jam proximo, fuerit prolata, neceſſarium, ut apparet, erit, ut hæc non multa tempora ante corporis S. Matthæi Salernum tranſlationem ſeu annum, quo hæc è jam dictis facta, 954 ac proin vel ſec. X inchoato vel haud multò citiùs accidiſſe ſtatuatur.

etſi fortè aliter, quàm velint, intelligendam Grammatioque haud attribuendam,

13 Verùm, cùm Grammatius haud expreſsè, contrà ac in ejus elogio Ferrarius, Muſcæ verbis perperam mutatis, hodie inſinuat, Salernitanam eccleſiam S. Matthæi corpore decorandam, prænuntiârit, meritò ſanè, anne de hoc Salernum tranſlato rectè intellecta poſteà fuerit ac porrò debeat intelligi Sancti noſtri, de qua hic loquimur, prædictio, revocari poteſt in dubium.

B

Quid ſi enim, cùm obſcuriori modo, quæ futura prænuntiantur, explicari plerùmque ſoleant, per cæleſtem theſaurum, quo eccleſiam Salernitanam decorandam Grammatius prædixerit, intellectus fuerit Gaudioſus, præclarè geſtis, ſanctitate & miraculis planè eximius epiſcopus, qui haud longo admodùm poſt Grammatii obitum tempore Salernitanis ad gubernandam eorum eccleſiam cæleſti munere fuerit conceſſus? Adhæc cùm iſta Grammatio attributa prædictio primitùs ex eccleſiæ Salernitanæ Breviario, uti è ſuprà dictis nemo non facilè colliget, ſit hauſta, nec particularium eccleſiarum Breviaria fidem integram in iis, quæ narrant, ubique mereantur, meritò pariter, an prædictio

D

illa verè à Grammatio fueri prolata, revocari poteſt in dubium, maximè cùm ſuprà aſſignatus, quem Muſca in ſex antiquis ſanctitate illuſtribus eccleſiæ Salernitanæ epiſcopis recenſendis eſt ſecutus noſque è jam dictis amplectimur, ordo expoſcat, ut Grammatius, qui hoſce inter ante Gaudioſum, certò ante annum 800, uti è ſuprà dictis pronum eſt eruere, vitâ functum, recenſetur, vitam hanc mortalem cum immortali ante eumdem annum 800 certèque adeò ante ſeculum IX & X, contrà ac memorata prædictio, ſi locum umquam habuit ac, ut plerique volunt, debet intelligi, exigere è jam ſuprà dictis videtur, commutâſſe credatur.

prædictionem ad VIII potiùs, quàm ad aliud anterius ſeculum referendus videtur.

14 Attamen cùm ſubinde veluti brevi futura, quæ non niſi diu pòſt accidère, à Sanctis fuerint prædicta, ac proin, de qua hic agimus, S. Grammatii prædictio haud eſſet, etſi etiam, ut paſſim adſtruitur, de corporis S. Matthæi Salernum tranſlatione foret intelligenda, nec hæc priùs quàm cùm ducenti circitèr, poſtquam prænunciata fuiſſet, anni eſſent elapſi, fuiſſet peracta, à veritate dicenda aliena, hinc ego eam, quæ, quamvis è dictis certò haud debeat, haud ineptè tamen poteſt de corporis S. Matthæi Salernum tranſlatione exponi, haudquaquam ut certò falſam fictitiamve rejiciendam putans, Sancti noſtri obitum, qui ob jam dicta nec in IX, nec in X ſec. poteſt differri, ad VIII potiùs, quàm ad aliud anterius ſeculum, ut is equidem tam parum, quàm fieri poſſit, à Matthæi, quæ, quemadmodùm dicta prædictio fert, haud admodùm diu pòſt S. Grammatii mortem acciderit, tranſlatione removeatur, referendum exiſtimo, etſi interim, anne verè tum Sanctus obierit, ſit admodùm, uti ex omnibus jam dictis nemo non colliget, incertum.

E

DE S. GUMMARO CONFESSORE

LIRÆ IN BRABANTIA

J. B.

C

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

F

§ I. Theobaldi, S. Gummari biographi, ætas: Acta ab illo conſcripta: præcipua Sancti geſta paucis perſtricta.

SEC. VIII SENESCENTE. S. Gummari, cui Lira ſuam debet originem,

Lira præclarum pariter & amœnum Brabantiæ, quà hæc Campiniam reſpicit, ad amnem Nethum oppidum S. Gummaro, in cujus prædio condi ſeculo VIII cœpta eſt, non modò ſuam debet originem, ſed & eam, ad quam paulatim excrevit, amplitudinem. Primùm quidem hoc oppidum, teſte Theobaldo, Sancti biographo, ex quo nimirum S. Gummarus, cæſis arboribus dumetiſque, lætiorem loco fœcunditatem attulit, Niveſdonch, ſeu (quod idem valere arbitror) Nieuwdonck dictum fuit; deinde Ledo vel Ledi, quo poſteriore nomine in diviſione regni Lotharii, anno ſeculi IX ſeptuageſimo facta, inſignitum eſt, ac Carolo Calvo, Franciæ regi, uti & vicina Mechlinia, ceſſit; denique Lira, Belgicè Lier. Refellendis variis iſtorum nominum etymologiis, quibus parum ponderis momentique ineſt, ſuperſedeo: non diſplicet tamen, ſi quis, vocem antiquam Ledi ſeu Ledo in hodiernam Lier migrâſſe, dixerit, ad eum modum, quo caſtrum Leda vel Ledi in Cenomanis dictum èſt vernaculè Château-ſur-Loir, uti ex Sirmondi in Goffridi abbatis Vindocinenſis Epiſtolam XIV Annotatis Gottefridus Wendelinus de Natali legum Salicarum ſolo cap. XVI obſervat: aſſerenti porrò Wendelino, Leodardos, Leudardos, Leudos, Leudiniam, Lidio, quorum in legibus Salicis abs illo editis frequens mentio fit, fuiſſe oppidum Liranum, adjicere calculum nequeo, quòd leges Salicæ, quas Theodoricus, Francorum rex, auxit, Hildebertus cor-

A torrexit, *Clotarius, anno 561 defunctus, uti ipſe Wendelinus ex Heroldo, Heroldus verò ex Iſidoro ſcribit, tandem perfecit, Lirani oppidi ortum, ſi qua fides Theobaldo eſt, dudum anteceſſerint.*

ſcriptor nullus Balderico antiquior meminit;

2 *Monumentum, quod* S. Gummari *mentionem faciat, nullum inveni Chronico Cameracenſi Balderici, qui ſeculo* XI *ſcripſit, antiquius, niſi quis* S. Gummarum *in Præcepto Caroli Magni, quo Laurisheimenſi Ordinis S. Benedicti monaſterio poſſeſſiones quaſdam adverſus Heimericum comitem vindicavit, memorari fortè contenderit, utpote anno 776 Heriſtalii, ad ſiniſtram Moſæ ripam infrà Leodium, unde natale* S. Gummari *ſolum haud procul aberat, dato, & in quo inter Caroli Magni vaſſos ſeu familiares poſt comites Gunthmarus quidam recenſitus legitur. Pauca hæc de Sancto noſtro Baldericus prodit lib. 2, cap. 48:* Nec procul hinc (*Maſlinas ſeu Mechlinia*) eſt monaſterium canonicorum, quod ex propriis prædiis vir Dei Guntmarus, illuſtris laïcus, ſtruxit, ibique ſepultus diem reſurrectionis exſpectat.
B *Balderico ætate proximus eſt Theobaldus, qui geminam* S. Gummari *Vitam, alteram ſoluta oratione, alteram metro, Sigeri, præpoſiti Lirani, rogatu primus conſcripſit: neque enim, quod Henſchenius noſter opinatus eſt, ex eoque Jacobus le Roy, S. R. I. Baro lib. 2, cap. 16 Notitiæ Marchionatus ad verbum exſcripſit, ulla ante Theobaldum extitit* S. Gummari *Vita: ipſiſſima utriuſque ſcriptoris verba ſunt:* Extitit Vita S. Gummari "ſtylo veteri" qui "videbatur ruſticari" uti aſſerit Theobaldus in Prologo Vitæ, à ſe ſimplici ſtylo emendatiùs ſcriptæ, & metricis etiam verſibus expoſitæ, quam inſcripſit Sigero Lirenſi Præpoſito: *anſam errori dedit, quod pro* ſtylum verterem, *Henſchenius legerit* ſtylum veterem.

Theobaldus, cujus ætas, utcùmque determinatur,

3 *Multùm ſe torſit Henſchenius, ut aut Sigeri, Lirani præpoſiti, aut Theobaldi ætatem alicunde erueret; ac tandem ex probabili conjectura ſibi viſus eſt poſſe aſſerere ob rationes, à Domino Barone le Roy loco citato expreſſas, S. Guilielmi, Guilielmitarum parentis, de quo ad diem* X *Februarii egerat, &* S. Gummari *Vitas ab uno eodemque Theobaldo, non*
C *epiſcopo, ſed monacho vel canonico regulari fuiſſe conſcriptas; vixiſſe verò Theobaldum ſub finem ſeculi* XIII, *aut ſeculo* XIV, *ſi non ſeriùs. Henricus Schynckele, collegii Lirani anno 1771 rector, collegæ meo Cornelio Byæo Vitam* S. Gummari *ſoluta oratione conſcriptam exhibuit, ad cujus calcem hæc verba legebantur:* Hactenus Theobaldus, canonicus Regularis Ordinis S. Auguſtini in Rubea-valle, *quæ cùm anno demum 1373 initium ſumpſerit, à ſeculo* VIII, *quo* S. Gummarus *fuit, ad Theobaldi tempora ſex ſecula aut plùs eo, effluxiſſe, neceſſe eſſet, ſi vera ſint, quæ illic Theobaldi lucubrationi ſubnectuntur. Ego verò de Theobaldi ætate ita ſtatuendum exiſtimo, ut quidem poſt Baldericum ſcripſerit, ſed non ſeriùs ſeculo* XII *media ſui parte elapſo: primum vel ideo opinor, quod Theobaldus voce recentiori* Gummarus *perpetuò utatur; contra Baldericus voce* Guntmarus, *quæ ipſomet* S. Gummari *ævo in uſu fuit, ùt ex diplomate numero ſuperiore laudato manifeſtè conficitur: alterum verò, quòd Theobaldus Sigero præpoſito æqualis fuerit; præpoſiturà verò Lirenſis jam inde à ſeculo* XII *in Francone deſierit, uti colligere eſt ex Lirenſium decanorum ſerie in Theatro ſacro Brabantiæ tom. 2, pag. 167 hoc modo diſpoſita:* Sigerus præpoſitus anno.... Franco præpoſitus anno.... Lambertus decanus anno 1147. Balduinus Souverheyt decanus anno 1224 &c.

Vitam, hic edendam, ſcripſit.

4 *Franconem præpoſiti, Lambertum verò decani titulo & quidem uno eodemque tempore gaviſos fuiſſe, etiam ex Henrici, Godefridi tertii, Brabantiæ ducis filii, litteris apud Miræum Notitiæ eccleſiarum Belgii, anno 1630 editæ, cap. 172 litteris liquet; ut adeò præpoſitorum Lirenſium ſeriem Franco clauſerit: num Sigero proximè ſucceſſerit, necne, nihil magnopere intereſt: eo enim Theobaldus à rebus geſtis, quas prodit, utcumque ſeſe res habeat, temporis intervallo disjungitur, ut vel ex hoc ſolo capite indubitatam apud prudentiores fidem non ſit reperturus, eòque maximè, quòd, antiquiore ſe duce deſtitutus, quem ſequeretur, habuerit neminem, præter unicam,*
E *quæ res geſtas, miraculaque inprimis, vel fingere, vel exaggerare non rarò ſolet, populi vocem: quod ipſemet, prout infrà ſuis annotabitur locis, ſubinde prodidit Theobaldus. Acta vitæ & tranſlationis* S. Gummari *abs illo ſcripta habemus gemina, altera in capita ſeptemdecim diviſa, altera in lectiones die feſto* S. Gummari, *per octavam, & die tranſlationis ad Matutinum recitari ſolitas: hæc ex Ms. codice eccleſiæ Liranæ tranſcripta ſunt, variiſque additamentis, divinum officium recitantium pietati quidem accomodatis, ſed ad rem hiſtoricam nihil facientibus aucta, & aliquâ præterea ſui parte mutila: quapropter priora, ſed cum poſterioribus collata, hic prelo ſubjicienda cenſuimus. Edita quidem ea ſunt à Surio, ſed mutato nonnihil ſtilo: item in Legenda Coloniæ & Lovanii anno 1483 & 1485 excuſa; ſed utrobique abſque Prologo, quem ex Ms. codice cœnobii Corſendoncani prope Tournhoutum, ſex circitèr leucis Belgicis Lirâ diſtantis, exhibemus. Vitam metricam, ad quam Prologus ille ſpectat ab eodem Theobaldo ſcriptam, in qua vix quidquam eſt, quod in proſaica non reperias,*
F *prelo committere, non putavimus operæ pretium. Fas tamen nobis haud eſſe duximus omittere Miraculorum ſub annum 1475 patratorum Hiſtoriam, ab auctore, ſi non æquali, certè ſuppari litteris conſignatam, quòd cùm ad illuſtrandam* S. Gummari *gloriam, tum ad fovendam fidelium erga eumdem ceteroſque mortalium in cœlis Patronos pietatem facere, quod optamus, quamplurimùm poſſit. Nunc præcipua rerum capita, quas de* S. Gummaro *Theobaldus narrat, quoniam eo antiquiorem non habemus, diſpiciamus: in Annotatis dicentur cetera, ubi uſus facto fuerit.*

Natus nobili quidem, non tamen regio ſtemmate, ſec. VIII *non admodùm provecto, in pago Emblehem,*

5 S. Gummarum *Theobaldus* generoſa ſtirpe exortum *ait;* illuſtrem Laïcum *Baldericus vocat: ſatis id quibuſdam recentioribus viſum eſt, ut è Carolidarum, ſeu ex eadem, quâ natus eſt Pippinus Brevis, primus hujus nominis Francorum rex, ſtirpe prognatum dicerent, ùt ſcriptor Hiſtoriæ Miraculorum, de quibus ſuprà, in Epilogo, & auctor Florarii noſtri Ms. ad diem* XI *Octobris faciunt: ſed, cùm nullum dicti ſui teſtem afferant, denegari illis hac in re fides abſque injuria poteſt.*

AUCTORE J. B.

De loco natali conſentiunt omnes : fuit is pagus Emblehem, milliari Belgico circiter uno Lirâ diſtans, ad dextram Nethæ Minoris, modò in diœceſi Antverpienſi & provincia Renenſi ſeu Rienſi, vulgò het lânt van Ryen, ſitus : de anno, quo editus in lucem fuit, haud ita convenit : neque eſt, unde illum certò & exactè determines. Id unum hanc in rem Theobaldus aſſerit, in aula Pippini regis, exactâ nempè pueritiâ, fuiſſe verſatum, ejuſque juſſu accepiſſe uxorem ; ex quo apparet, eum ætatis non admodùm provectæ fuiſſe, cùm ad aulam acceſſit Pippini regis, qui anno, ut melioris notæ Chronica teſtantur, 752 ad regiam dignitatem è Childeberti, Francorum regis, majore-domûs fuit evectus : quæ, quantùm opinor, ratio fuit, cur recentior anonymus in Vita S. Gummari, idiomate Flandrico conſcripta, nativitatem ejus anno 725 illigârit. Laudato mox anonymo ferè conſentit Bailletus, S. Gummarum natum ſcribens, cùm Carolus Martellus, Pippini regis pater, palatii præfectum egit, quo munere apud Auſtraſios ab anno B 712 uſque ad annum 742 functus eſt. Natum anno 700, Judocus Kegelius, Lirenſis canonicus, memorato mox anonymo paulo antiquior, tradit in Vita Sancti anno 1644 typis Antverpienſibus edita : neuter fortè verum attigit : ſed Theobaldo conformior videtur opinio prior, niſi quis Theobaldi verba ad Pippinum Heriſtallum, Caroli Martelli patrem, detorquere voluerit.

quam à teneris hauſerat,

6 Quæ fuerit à cunabulis S. Gummari indoles, Theobaldus ſic primùm quidem univerſim exponit : Qui ſanctis pollens exordiis, ſanctioribus verò poſtmodum inſiſtens ſtudiis ſanctiſſimo fine vitæ curſum conſummavit. Nam à cunabulis mancipatus Deo, tantùm proficiebat virtutibus & fide, quantùm creſcebat corpore & ætate. Tum verò ſpeciatim : Avertens quidem ſe à vanitate & ludis, animo ſuſpirabat ad cælum : illic patriam & patrem ſibi eſſe affirmans. Quid verò multum de principio ſanctitatis ejus dicam ? Lenis erat in ſermone, conſtans in bono opere, humilitate ſubmiſſus, pietate profuſus. In jejuniis & vigiliis caſtigator carnis, eleëmoſynarum largitor dapſilis, id eſt, C largus & liberalis. Auctor Vitæ Latinæ S. Fredegandi abbatis, Theobaldo recentior, tom. 4 Julii pag. 295 ait, S. Gummarum ſub Pippino, Francorum Orientalium duce circa annum 700 (obiit Pippinus, nempe Herſtallius, anno 714) militantem à S. Fredegando arceſſitum fuiſſe, quod ille ex proprio veroſimiliter penu deprompſit, eos imitatus, qui in rebus obſcuris quidvis comminiſci ſibi licitum putant: nec proinde eſt, cur cogamur à Theobaldo recedere. Addit idem anonymus, S. Fredegandum fuiſſe cum SS. Rumoldo & Gummaro ſæpiſſimè converſatum, cujuſmodi nihil in horum Actis occurrit.

etiam in aula pietatem ſervat :

7 Chriſtiana itaque à teneris unguiculis pietate imbutum, & ſeculi vanitatis oſorem, parentes tamen ad aulam Pippini regis, cùm jam utcùmque adoleſceret, deduxerunt ; anno ætatis ſuæ 26, Zachariæ Papæ quinto, coronatoque abs illo in regem Francorum Pippino, inquit Kegelius cap. 3; ſed oblitus, ſeſe paulo antè S. Gummari ortum cum anno 700 copulâſſe, neſciuſque annum Zachariæ v incidiſſe in annum Chriſti 745; Pippinum vero in regem Francorum à S. Bonifacio, archi- D epiſcopo Moguntino, fuiſſe coronatum anno 752, aut proximè ſuperiori. Quam inierat Gummarus in paternis laribus vitæ rationem in aula conſtanter retinuit, atque ita ſe geſſit, ut brevi magnâ præfecturâ honoratus fuerit, inquit Theobaldus num. 2 : at qualis ea fuerit, divinandum reliquit. Totius Rienſis tractûs jure feudi à patris obitu eum dominum fuiſſe, ſcribunt biographi recentiores ſuprà laudati, nullo antiquitatis monumento fulti : certum autem aliunde eſt, Rohingum, virum præpotentem in tractu Rienſi multa eadem tempeſtate poſſediſſe, uti ex donationibus ab ipſo S. Willebrordo, quarum diplomata apud Miræum alioſque videre eſt, factis conſtat. Tractûs Rienſis Dynaſtam eum vocârunt Bollandus & Henſchenius, cùm Gaſpari Nemio, archiepiſcopo Cameracenſi, tomum 2 Februarii dedicârunt; non quod illius tractûs Dominus fuerit, ſed quod in eo multa lautaque poſſederit prædia opibuſque valuerit. Nec Bollandus, nec Henſchenius Rohingum aut ejus donationes ignoravit : imò vero Henſche- E nius non modo Rohingum eodem tom. pag. 820, num. 4 Antuerpienſium principem, in indice vero hiſtorico Anverpiæ Dominum appellat, ſed ejuſdem etiam diplomata laudat; unde conſequitur, Baronem le Roy, dum in Notitia Marchionatûs ſacri imperii pag. 148 illos, quod S. Gummarum nominârunt tractûs Rienſis Dynaſtam, carpſit, aliter eorum verba, atque abs illis dicta ſunt, accepiſſe.

8 Ab eadem, quam à teneris unguiculis imbiberat, pietate profectum eſt, ut, licet inter aulæ illecebras deliciaſque verſantem, nulla ineundarum nuptiarum libido inceſſerit; ad quas tamen principis ſui juſſu compulſus eſt. Obtigit illi uxor, mulier imperioſa, avara, immitis & pervicax. Apographum noſtrum Grimmaram nominat : alibi Guimaria, Grimmaria vel Guuinmaria dicitur. Non inuſitatum fuiſſe id ſeculo VIII apud Belgas nomen, ex Actis SS. Herlindis & Renildis, ſeculo nono ſcriptis, colligo, in quibus (vide tom. 3 Martii pag. 386 & ſeq.) illarum matrem Grinuaram, Gruinaram vel Grumiaram appellatam reperio : unde Grimmaram, S. Gummari uxorem, in Belgio veroſimillimè natam, haud F difficulter admiſero : at vero Pippini neptem fuiſſe, quod Kegelius alterque Vitæ S. Gummari ſcriptor anonymus aſſerunt, non item : ejuſdem generis commentum arbitror eſſe, quod de Grimmara, tandem, Deo vindice, telluris hiatu abſorpta tradunt, licet paluſtrem puteum, in quo, corpore nuſquam invento, demerſam credunt, teſte Gramayo lib. 2 de Antverpia cap. 6, oſtendant indigenæ. Has porro S. Gummari cum Grimmara nuptias poſt annorum aliquot intervallum, ſi nempe non ad Pippini Herſtalli, ſed Pippini Brevis aulam à parentibus adhuc juvenis ductus fuerit, expeditiones militares, quas verbo tantùm attigiſſe ſatis Theobaldo fuit; ſed plus æquo exornare ex arbitrio magis ſuo, quàm ex vero recentiores ejus vitæ ſcriptores voluêre, exceperunt.

uxori junctus

& Pippini caſtra

9 Ex quo Pipinus ad regium faſtigium evectus eſt, ſeu ab anno 752 ad obitum uſque, qui anno 768 accidit, bella geſſit ferè continua; primùm adverſus Saracenos, quos Narbonâ expulit ; dein adverſus Saxones ; tum adverſus Aiſtulphum, Longobardorum in Italia regem : denique adverſus Waifarium, Aqui-

AUCTORE J. B.

A quitaniæ ducem, quod quidem bellum, anno 760 inchoatum, non niſi 768 finem accepit. Novem porrò annis (alibi legitur ſeptem) uti Theobaldus ſcribit, domo S. Gummarus abfuit: quos ita diſponit Bailletus, ut ab anno 755 ad annum 762, id eſt, bello Italico, Saxonico anni 758, ac Aquitanico jam tertiùm reſumpto, in Pippini caſtris S. Gummarus fuerit. Bello Saracenico, Italico & Aquitano illum interfuiſſe, imò & à rege ſecundum præfuiſſe, ſcribit recentior ejus biographus: miraberis equidem incidere Pippino potuiſſe, ut rei bellicæ ſummam homini, qui ſoli hactenus pietati vacaverat, nec umquam arma triverat, committeret: verùm mirari, ut id deſinas, ait, eò Pippinum, nocturna Zachariæ Papæ (obiit priùs Zacharias, quàm Pippinus rex Francorum coronatus fuerit) viſione & triplici angeli admonitione, ſibimet facta, fuiſſe permotum. Apage ſuccenturiatam fabulæ fabulam.

annos aliquot ſecutus, B.

10 Quod verò ad veram, quâ ad bellum S. Gummarus profectus ſit, epocham attinet, quis eam certò determinet? Si autem conjecturis hic uti liceat, ac Theobaldi, quo potiorem ducem non habemus, ſtare verbis lubeat, illam neque bello Saracenico, neque Italico, ſed uni Aquitano, anno 760 cœpto, probabiliùs innectendam exiſtimo. Contractis enim ſub annum 752 cum Grimmara nuptiis, Emblehemum ex aula Pippini unà cum uxore S. Gummarus rediit, annorumque aliquot lapſu, quo eſſet in familiam ſuam iniqua mulier animo, didicit; hinc ſollicita illa abeuntis Gummari admonitio, ut ſuos benignè humaniterque, ſe abſente, haberet: hinc item è bello redux, nuſquam aliò, quàm in Emblehem ſe contulit, ut uxorem familiamque reviſeret. Cùm porrò annos novem domo abſuiſſe Gummarum, Theobaldus ſcribat, totidemque præcisè annis bellum protractum fuerit Aquitanum, huc digitum, cùm novennalem S. Gummari abſentiam aſſeruit, intendiſſe Theobaldum, non admodùm mihi apparet à veriſimilitudine alienum.

ad ſuos redit, conditaque SS. Petro & Paulo æde ſacra,

11 Irrita fuêre, quibus ad bellum profecturus uxorem inſtruxerat, monita, eoque confecto, eò primùm curas intendit, ut turbatam Grimmaræ immanitate odioque familiam priſtinæ tranquillitati reſtitueret. Ceterùm ſe totum Chriſtianæ pietatis exercitationibus dedit: Romanum iter, ut SS. Apoſtolorum Petri & Pauli limina viſeret, meditatus eſt; ſed, mutato conſilio, ex angeli monitu, ut Theobaldus ſcribit, ſeu, quod verius puto, divino ſuggerente Numine, exiguam iiſdem Apoſtolis eccleſiam condidit, milliari circitèr uno à vico Emblehem diſſitam, eo, quo nunc Liranum oppidum ſitum eſt, loco; de qua eccleſiola ita Theobaldus in Vita ejuſdem metrica cecinit:

Moles baſilicæ, quam Sanctus fecerat iſte,
Structurâ lapidum minimè ſurgebat in altum,
Lignea ſed modicis conſtabat fabrica tignis.

Monaſterium item canonicorum conſtruxiſſe diſertè tradit Baldericus num. 2 laudatus, quod monachorum priùs, dein autem canonicorum, nimirum ſecularium, fuiſſe, nonnulli, neſcio, quo ſolido argumento, contendunt: neque enim quidpiam aut apud Baldericum, aut apud Theobaldum, alibive reperi, quod me in iſtam concedere ſententiam cogat. Baldericus quidem utitur voce monaſterium: ſed id nominis tum canonicorum collegiis, tum monachorum clauſtris fuiſſe olim commune, notius eſt, quàm ut pluribus oſtendi debeat: ſufficiet hanc in rem vel unicum cap. 30, lib. 2 apud Baldericum proferre, quod ita habet: In caſtro Valentianenſi monaſterium eſt canonicorum, quod Arnulfus comes, conſilio & auctoritate Rothardi, in honore S. Johannis Baptiſtæ conſtruxit, rebuſque pro opportunitate collatis, XII canonicos deputavit. Utitur quidem Theobaldus nuda voce monaſterii num. 20 inquiens: Poſtquam verò ædificatum eſt monaſterium, quod illic adhuc cernitur, in illud elevatus eſt honorificè & ſublevatus. Sed monaſterii nomine ſignificari hic templum, quod priori eccleſiolæ à S. Gummaro conditæ ſucceſſit, perſpicuum eſt. Similiter num. 24 ait: Ignem jactaverunt (Normanni) ad faſtigium monaſterii: ſed hic iterum, non canonicorum aut monachorum ædes, ſed novum templum intelligi debet: ſubdit enim paulo poſt: Templum, quod comburere injectæ foris flammæ non potuerant, ingreſſi ſunt, ut manu propria fierent noxii. Nec minùs dilucidè loquitur in Vita metrica ſequentibus verſiculis: E

Venerunt etiam, duce Netha flumine, Lyram:
Hic quoque nonnulli ferro periêre coloni,
Tunc magnæ in cineres ceciderunt ignibus ædes
Temtanteſque domum ſimul & violare ſepulchrum
Sancti Gummari, jactis ad culmina flammis,
Non poterant; tectum fax ſæpius attigit ipſum,
Sed vim virtutis oblitus decidit ignis:
Sic, Pater alme, tuum facis inviolabile templum.

ac, fundato canonicorum collegio,

12 Non eſt itaque aut apud Baldericum, aut apud Theobaldum, unde monachos Liræ, quibus poſtea canonici ſucceſſerint, à S. Gummaro primitus inſtitutos fuiſſe concludas: imò verò ſanctimonialis, Wrachtildis nomine, quæ noctu in S. Gummari eccleſia cubare ſolebat, atque adeò matricularia illius fuiſſe videtur, meminit Theobaldus num. 18, ubi de S. Gummari ſepultura & tranſlatione ſermonem inſtituit: feminas verò hujuſmodi templorum miniſteriis à monachis fuiſſe adhibitas non arbitror: Cangius certè verbo Matricularii ex libro Ordinis S. Victoris Pariſienſis Ms. cap. 21 hæc verba profert: In eccleſia tres ſemper ad minùs dormire debent, videlicet ſacriſta, matricularius, & tertius, cui abbas injunxerit: contrà verò eas eccleſiarum ſecularium miniſteriis (ſed vilioribus) fuiſſe addictas ex Flodoardo lib. II, Hiſtoriæ Remenſis cap. 9 patet; unde Cangius hæc verba deprompſit: Deputat (Bennadius, Remenſis proximè antè S. Remigium archiepiſcopus) ſanctimonialibus & viduis, in matricula poſitis, ſol. III. Neque movere quempiam debet, Wrachtildem ſanctimonialem à Theobaldo appellari: hoc enim olim nomine, teſte eodem Cangio, mulieres Deo dicatæ, etiamſi nullis votis monaſticis obſtrictæ, comprehendebantur, quas nunc devotarum nomine appellamus. Talis etiam fuit Gerlindis ſacriſtana in Actis S. Rumoldi Theodoricianis num. XI memorata. Eodem, quo de monaſterio Lirano, de Mechlinienſi, quod S. Rumoldus inſtituit, Baldericus modo loquitur, id eſt, canonicorum monaſterium appellat: Baertius tom.

AUCTORE J. B.

tom. 1. Julii in Annotatis ad S. Rumoldi Acta, à Theodorico, abbate Trudonopolitano, qui anno 1107 obiit, ſcripta, pag. 244 & ſeq., primine illud incoluerint monachi, an canonici, quærit. Monachos fuiſſe primos illius incolas putavit, tum quòd S. Rumoldus religioſam vitam priùs profeſſus videatur, quàm in Belgium venerit; tum quòd Notgerum, Leodienſem episcopum ac Mechliniæ ab anno 971 ad 1007 Dominum, duodecim canonicorum illic collegium condidiſſe repererit. Baertii Annotatis mox eorumdem Annotatorum continuator Sollerius ſubdit: Quid ego de primo S. Rumoldi monaſterio cenſeam, alibi indicavi: tale autem fuiſſe non dubito, quale Mechlinienſi conjungit Baldericus, nempe Liranum, communicatis, ut opinatur, cum S. Rumoldo conſiliis, à S. Gummaro conſtructum. Ordini quidem Benedictino ibidem Mechlinienſe monaſterium abrogat; verùm pag. 187 num. 84 fueritne illud à Notgero primitus pro canonicis inſtitutum, an dotatum dumtaxat, ambigit: atque adeo num Mechliniæ & Liræ monachi alterius

B cujuſdam, quàm Benedictini, inſtituti, an clerici ſeu canonici primitus illud incoluerint, reliquiſſe videtur in dubio: ſed utcumque Mechlinienſis monaſterii ſeſe habuerint initia, ac S. Rumoldi uſus S. Gummarus conſiliis fuerit, Liranum numquam à monachis inhabitatum fuiſſe, Balderici auctoritate, iiſque, quæ mox dicta ſunt, fultus opinor. Fundatum id à S. Gummaro fuiſſe ſub annum 760 Miræus tradit in Annotatis ad cap. 75 lib. 1. Donationum Belgicarum, neſcio, quo monumento aut teſtimonio ductus; reor tamen, quod ſub dictum annum S. Gummarum è Pippini caſtris reverſum, tumque id operis exorſum fuiſſe cenſuerit: at quemadmodum annus, quo è caſtris rediit, in incerto eſt; ita & annum cœpti abs illo monaſterii ſeu collegii perinde in incerto eſſe, neceſſe eſt. Addit lib. de Canonicorum collegiis, auctam fuiſſe poſtmodum à Carolo Magno fundationem, ac canonicos illic inſtitutos; quæ ſi verè abs illo ſint addita, ipſummet S. Gummarum à Carolo Magno id impetrâſſe credi non abſurdè poſſet; ſi Gunthmarum, de quo num. 2, eumdem ac Noſtrum

C eſſe conſtaret.

piè moritur ſub ejuſdem ſeculi VIII finem.

13 Pippino rege, ex hac vita ſublato, Gummarus ſoli Deo vixiſſe videtur, ad memoratum mox ſacellum recurrere identidem ſolitus, orationibus & rerum divinarum in eo contemplationi; in Emblehem autem piis erga proximum operibus vacans, uti num. XI Theobaldus ſcribit: quotannis etiam cum S. Rumoldo, Mechlinienſium Apoſtolo, medio fere Mechliniam inter & Liram itinere congredi ſoluit; quod quidem, non obſtante Theodorici Trudonopolitani in Vita S. Rumoldi ea de re ſilentio, vel ob utriuſque vicinitatem paremque ætatem veroſimillimum apparet: locum congreſſûs Sancteyck Gramayus appellat, ac corruptè ſua ætate Scadeneyck dictum ſcribit: Theobaldus autem Stadeyck nominat: Miræus in Notitiâ eccleſiarum Belgii cap. 199 ex monumentis vallis Roſarum, monialium Ordinis Ciſtercienſis ad Netham fluvium monaſterii ſcribit Stacydeke, & villam ait in Duffele ſitam, quam à fratre ſuo Ægidio Berthout emit Sophia Bertout, quarta vallis Roſarum ab anno 1294 uſque ad annum 1328 antiſtes, ita ut cum locum Santeyck umquam dictum fuiſſe, mera ſit Gramayi, multa ſæpiuſcule abſque idoneo teſte confidenter aſſerere ſoliti, conjectura. Cetera, quæ de S. Gummaro uſque ad ejuſdem obitum narrat Theobaldus, paſſim miracula ſunt, de quibus in Annotatis dicetur: annum, quo ad immortalem vitam S. Gummarus abſceſſit, haud exprimit Theobaldus, ſed diem tantum, quintum nempe Idus Octobris: id contigiſſe recentiores ſcribunt, alius quidem anno ſeculi octavi ſeptuageſimo, alius autem 74 vel 75, non alia, ut opinor, ratione ducti, quàm quod ſub id tempus S. Rumoldus ad ſuperos migrâſſe credatur. Itaque ſi anno 775 obiiſſe, ac 25 circiter ætatis ſuæ ad Pippini regis aulam acceſſiſſe S. Gummarus ponatur, obierit anno circiter ætatis ſuæ 48; à relictis verò Pippini caſtris ſeptimo: quod ſi poſtremum id temporis ſpatium arctioribus, quàm par ſit, limitibus circumſcriptum quis putet, cùm arbitraria potiùs, quàm ſolidè ſtabilita ſit Gummariani obitûs epocha, eam in annos aliquot differat, quod facere abſque piaculo poteſt.

D

E

§ II. S. Gummari ſepultura, tranſlatio, cultus ſacer & apud martyrologos recentiores mentio.

S. Gummari corpus, ex Emblehem Liram tranſlatum, elevatumque in novo S. Petri ſacello.

FInem vivendi S. Gummarus fecerat, ejuſque exuvias in Emblehem loci incolæ ſepelierant, ut illic defuncti oſſa quieſcerent, ubi ille vitales primùm auras hauſerat, ac ætatis partem maximam ſumma pietate tranſegerat: verùm, teſte Theobaldo num. 18, ſecùs Deo viſum eſt, ſacraſque ejus reliquias in id, quod S. Petro condiderat, ſacellum transferri voluit, nec abſque prodigiis. Ter à S. Gummaro in ſomnis monitu ſanctimonialis, nomine Wrachtilt, convocatis incolis divinæ voluntatis eſſe, ut ſacra S. Gummari oſſa Emblehemo ad S. Petri ſacellum transferrentur, quæque ſibi contigiſſent, aperuit: fidem invenit mulier, tum quod, uti veroſimile admodùm eſt, notæ apud omnes virtutis eſſet; in primis verò, quòd veſtigia manifeſta vultu gereret manûs S. Gummari, quæ hic dormienti tertiò apparens impreſſerat. Apertus itaque ſacri corporis loculus eſt, ſed illud cùm in cymbam, quâ per Netham fluvium ad S. Petri oratorium veheretur, transferendum eſſet, moveri vi nulla aut arte potuit; dum illud pecorum S. Gummari cuſtos facilè ſuſtulit, ac in cymbam detulit, quæ ſponte Liram delata, ubi S. Petri templo propior facta eſt, etiam ultro

F ſubſtitit. Ita ferè Theobaldus, ſed ex aliorum relatu, uti ſub initium Commentarii dictum eſt. Porrò verò jam tum invocari cœptum eſſe, ac miraculis coruſcâſſe S. Gummarum, abſimile vero non apparet, hincque factum arbitror, ut, destructo tenui illo, quod S. Gummarus condiderat, S. Petri ſacello, templum aliud, quod illic adhuc cernitur, inquit Theobaldus num. 20, loci incolæ ſubſtituerint; utut ſit, anno equidem poſt tranſlationem mox memoratam circiter quadrageſimo, in illud, ut Theobaldi verbis utar, elevatus eſt honorificè & ſublimatus; quæ quidem res priſcis illis temporibus pro

pro canonizatione eſt habita. Addit Theobaldus, S. Gummarum *deinceps plurima ad ſuam uſque ætatem patrâſſe miracula, ac è multis unum veluti ſpeciminis loco num. 22 deſcribit, quod ante cladem Normannicam contigiſſe neceſſe eſt, ſiquidem res eo, quo geſtæ ſunt, ordine referat.*

à quo Sanctus Normannorum furorem prodigiosè

15 *Sic autem de clade, quam Antverpiæ, Mechliniæ & Liræ ſeculo* IX *intulêre Normanni, Theobaldus ſcribit, ut incensâ Antverpiâ, vaſtatâ Walachriâ, exciſo Turnino, incenſo pariter Mechliniæ S. Rumoldi templo, furorem ſuum Liram verſus converterint, ac templum, in quo ſacræ* S. Gummari *ſervabantur exuviæ, igne conſumere conati, ſed incaſſum, fuerint, Deo ſcilicet ob* S. Gummari *merita flammarum vires cohibente, Reginario autem & Reolfo, Normannorum ducibus, altero morte punito, altero cæcitate percuſſo, territis ceteris. Vereor, ne quæ diverſis accidêre temporibus, in unum idemque tempus Theobaldus contulerit: ceterùm, cum crebræ fuerint ſeculo* IX *Normannorum in Belgium noſtrum incurſiones, quo anno Liram appulſi fuerint, accuratè definire, perquàm difficile eſt: ſi quid tamen audendum eſt, annum Chriſti 835 vel è duobus proximis aliquem funeſtam illam Brabantiæ cladem attuliſſe dixerim, Annalium Fuldenſium potiſſimum fide, qui res geſtas ab anno 833 uſque ad 896 complexi, apud Cheſnium tom. 2 Scriptorum Galliæ pag. 546 ad annos ſupradictos ita habent; ad annum quidem 835:* Normanni Dorestadum (*Batavodurum*, Wyk te Duerstede) vaſtaverunt: *dein ad annum 836:* Normanni Antwerpam civitatem incendunt, ſimiliter & Wittham emporium juxta oſtium Moſæ fluminis, & à Friſionibus tributum acceperunt: *ad annum denique 837:* Normanni tributum exactantes in Walchram inſulam (*inter Scaldis oſtia ſitam & Zelandiæ nunc attributam*) venerunt, ibique Eggihardum ejuſdem loci comitem, & Hemmingum Halpdani filium, cum aliis multis XV Kal. Jul. occiderunt, & Doreſtadum vaſtaverunt, acceptoque à Friſionibus tributo, reverſi ſunt. *Neque enim quidquam reperire uſpiam potui, quod ad Theobaldi ſenſa accedat propiùs, eamque epocham, veluti probabiliorem ceteris, amplexus eſt Sollerius tom. 3 Julii pag. 709, uti & Papebrochius in Annalibus ſuis Mss., eodem Sollerio teſte. Depulſi furoris Normannici memoriam incolæ læto campanarum eccleſiæ collegiatæ ſonitu, & ingenti ad S. Petri ſacellum concurſu, accepti à Deo per* S. Gummarum *beneficii memores, recolere feria* V *ante feſtum S. Andreæ quotannis ſolent: unde factum arbitror, ut credulum vulgus, diſcedentibus Lirâ Normannis, ſpontaneum campanas ſonitum edidiſſe putârint, quod quidem recentiores Vitæ* S. Gummari *ſcriptores aiunt; Theobaldus autem tacet.*

ſed non ſine adjunctis falſi ſuſpectis, avertiſſe perhibetur:

16 *Vacillat etiam ipſiuſmet Theobaldi fides, cùm, popularem veroſimillimè ſecutus traditionem, Reginarium numinis vindictâ oculos amiſiſſe, Reolſum verò, effuſis viſceribus, periiſſe ſcribit; quæ, mutatis paululum adjunctis, ab Aimoino, monacho Pratenſi & ſeculi* IX *ſcriptore lib. de Miraculis S. Germani mutuata & à Normannis, qui S. Germani prope Pariſios templum anno 845 diripuerunt, ad Normannos Liræ eadem ferè tempeſtate graſſatos tranſlata videntur; quorum ducem Ragenarium* diffuſis viſceribus medium crepuiſſe, *ex oculati teſtis fide affirmat. Addit prætere a Aimoinus, Ragenarii ſocios momentaneâ ſaltem cæcitate fuiſſe percuſſos, ut quà è S. Germani templo ſeſe proriperent, vix invenerint, ac demum dyſenteriâ miſerum in modum periiſſe, quæ à Theobaldi narratione haud admodum differunt. Generis ejuſdem veroſimiliter commentum eſt, quod de Reolſo, altero Normannorum rege ſeu duce, effuſis viſceribus, exſtincto narrat:* Reolfus *enim idem valet, quod Danicum* Rolf, *pro quo, teſte Olao Wormio lib. 3 Monumentorum Danicorum pag. 196,* jam Rudolphum malunt, *addas, licet, & Francici illius ævi ſcriptores maluerunt: vix autem dubito, quin Reolſus ſeu Rudolphus hic memoratus idem ſit, qui Hruodulphus Normannus, regio Normannorum ſanguine ortus & in Annalibus Francorum Fuldenſibus ad annum 873 memoratus, qui, uti ibidem legitur, poſt regnum Caroli Calvi ſæpenumero devaſtatum, Ludovici, Germaniæ regis, regnum aggreſſus,* conſerto *cum Friſiis* prælio, cecidit primus & cum eo octingenti viri: *Haud ſatis itaque Theobaldum inter & ſcriptores illo antiquiores convenit, ut fidem illi, quantùm quidem ad pœnas Normannis, Deo ultore, inflictas attinet, indubitatam debeamus. Sed & cum Theodorico Trudonopolitano Theobaldus pugnat, dum hic, quod ſtruxerat Mechliniæ S. Rumoldus templum, à Normannis exuſtum; ille autem ab eorum furore perſtitiſſe illæſum ait; niſi Mechliniam iteratis vicibus, quod fieri facilè potuit, primum quidem ſub annum 835, ac dein ſub annum v. g. 881 efferæ gentis impetum rabiemque expertam fuiſſe contenderis.*

magnificum ejus nomini templum Liræ excitatum,

17 *Pacatiora noſtratibus tempora affulsêre, poſtquam anno 891 Arnulphus Normannos prope Lovanium ingenti clade protrivit: miracula item jam aliquot* S. Gummarus, *uti in ſuperioribus dictum eſt, ediderat, ac edere porro perrexit:* Hoc teſtantur præclara miracula, *inquit Theobaldus infrà num. 21,* quæ frequenter apud tumulum ejus in ſalute multimoda oſtenduntur. Pleraque ratione (*lege* relatu) fidelium didicimus: pleraque noſtris temporibus facta cognovimus. *Minimè itaque dubitandum videtur, quin ſacer ejus cultus temporis ſerenioris lapſu inſigne incrementum ceperit, ac ædificia ſacra ejus nomini exſtrui cœperint: præcipuum in his merito locum obtinet præclara* S. Gummari *Liræ eccleſia, cujus quidem apud Theobaldum, qui ſeculo* XI *vel* XII *ex dictis ſuprà fuit, veſtigium nullum; ſed mentionem factam reperio apud Miræum in Notitia eccleſiarum Belgii cap. 189 in charta Henrici, Brabantiæ ducis, quâ* S. Gummaro *& canonicis Liranis munificum ſe præbuit anno 1211. Deſinit illa in hæc verba:* Actum anno milleſimo ducenteſimo undecimo. *Sita eſt ex adverſo ſacelli S. Petri, & S. Joannem Baptiſtam patronum alterum habet: ex quo præcisè tempore* S. Gummari *dici cœperit, nuſquam reperi: ſplendidis ædificiis, uti Gramayus ſcribit, ab anno 1326 uſque ad annum 1475 ſubinde augeri cœpit.*

& alia quædam loca,

18 In hoc, *inquit Henſchenius noſter (in Ms. quodam, quod præ oculis habeo)* tunc perfecto (*non periodo, uti perperam, non ſatis accuratè inſpectis Henſchenii characteribus, habet D. le Roy in Notitia Marchionatus S.R.I. lib.*

AUCTORE J. B.

lib. 2, cap. 16) templo S. Gummari, hujus tumba viſitur ſuprà tabulam altaris, non procul à boreali porta in excurrente in formam crucis porticu ſiti, ubi è regione altaris picta aliqua miracula: eſt etiam in dextera parte oſtii tabulæ ſummi altaris picta imago S. Gummari habitu principis. *Templum SS. Petri & Pauli, quod eccleſiam collegiatam ex adverſo reſpicit, ab ipſo* S. Gummaro *angeli monitu conſtructum paſſim traditur; ſed Theobaldus in Vita Metrica* S. Gummarum *ſacellum ligneum illic condidiſſe, cui ante irruptionem Normannicam aliud, quod ſua ætate adhuc cernebatur, ſucceſſiſſe ſignificat, uti num.* XI *diximus.* Ibi, *pergit Henſchenius*, ſub altari viſitur ſepulcrum S. Gummari unde corpus in majus eſt templum (*nempe ſub annum 1470, die* XVII *Maii, quo illa Liræ quotannis recolitur*) tranſlatum. Eſt ibidem poſt altare rotundum foramen, per quod caput ſuum inſerunt quidam pii homines ſepulcro, quod ad latus aperitur.

ſive Liræ,

19 *Hinc vero ad aliud templum ſeu ſacellum*, S. Gummari *memoriæ ſacrum, ita progreditur Henſchenius:* Eſt & tertium ſacellum, recluſorium dictum, vulgò DE CLUSE, illo in loco, ubi quercum abſciſſam, collectis fragmentis iiſque cingulo junctis, ut recreſceret, effeciſſe intra in Actis traditur: & in tanti miraculi memoriam arbor ferrea affabrè facta medium ſacelli occupat. *Stabat adhuc ſana & vegeta quercus illa Theobaldi ætate, ut ex num. 7 Actorum liquet: poſtquam periit, locum, quo ſteterat, dictum mox ſacellum, anno 1262 conditum, cinxit, ſaxumque in eo poſitum, quod loci, in quo quercus ſteterat, memoriam conſervaret: arbor porro ferrea ſacello binis circitèr ſeculis recentior eſt, utpote ſub annum dumtaxat 1470 illic collocata, uti ex Hiſtoria Lirana Ms. Teutonica, auctore, ut apparet, Richardo van Graeſen, Lirano ſub initium ſeculi* XVII *conſule, in ſupellectile noſtra litteraria annotatum reperio. Quibus ferè Gramayus conſonat, de hoc ſacello, collocataque in ea quercu ita ſcribens lib. 3 de Antverpia cap. 8:* Locus hoc miraculo (*præciſæ reſtitutæque quercûs*) honoratus frequentatur admodum, cui anno MCCLXII ſacellum, & ſeculo ſequenti recluſorium (inde nomen retinet) ſuperſtructum, choro anno 1466 renovato, quod vitio temporis collapſum, repoſita illic anno 1605 icuncula (ex ligno arboris, in qua Aſpricollis reperta eſt) Deiparæ nunc nitidiuſculè reſtauratur, annitente in primis Richardo van Graſen & Joanna Munninx conjugibus, ſuccurrente piorum eleëmoſyna. Arbor ferrea affabrè facta medium ſacelli occupat, & locus, ubi miraculo prior ſuccreverat, ſaxo notatur. *De ædibus*, S. Gummaro *ſacris, quas ambitu ſuo Lira complectitur, hactenus.*

B

C

ſive alibi ejuſdem cultui ſacra.

20 Eſt extra urbem, *inquit Henſchenius*, ad duo M. P. pagus Emblehem, nativitate & habitatione S. Gummari celebris, ubi etiam ſacellum S. Gummari & fons contra febres ſalutaris: *neque contra febres tantùm, ſed alios etiam corporis morbos & vitia, uti Miracula* S. Gummari *ſub annum 1475 facta legenti abundè conſtabit: hunc* S. Gummarus *ſedandæ agricolarum ſiti, defixo in terram baculo, excitâſſe in Actis dicitur;* cujus ſcaturigo minimè miraculoſa, ſed naturalis apparet, *inquit D. le Roy ſuprà laudatus; unde commentitium eſſe excitati à* S. Gummaro *fontis miraculum ſuſpicatus eſt. Fateor quidem, non eum eſſe Theobaldum, ut fidem dictis ſuis certam vindicet: neque id miraculi certo evincunt collata divinitùs eo fonte utentibus beneficia, ut quæ conferri ægris potuerint, non tam in excitati à* S. Gummaro *fontis teſtimonium, quàm in illorum erga Deum Sanctoſque fiduciæ præmium: favent tamen utcùmque indigenarum traditioni; neque, ut fons prodigiosè excitetur, neceſſe eſt, hunc eò ſcaturire loco, unde emanare naturaliter nequeat, ac vel ipſo ſui ſitu prodigium prodat.*

D

Sancti reliquiæ ſec. XIV integræ repertæ.

21 Præterea in Hollandia Boreali, quæ & Friſia Occidentalis dicitur, *pergit Henſchenius*, ad mare Auſtrale oppidum Enchuſa olim, cum religio orthodoxa ibidem florebat, venerabatur patronum ſuum S. Gummarum, cui eccleſia erat dicata, & in ea pollex ejuſdem Sancti religiosè adſervabatur, & ſolebant cives Enchuſiani quotannis multo numero Liram ad natalem Patroni ſui accedere, ejuſque feretrum in ſupplicatione quaſi ſuo jure circumferre. *E duabus eccleſiis parochialibus alteram* S. Gummaro, *alteram S. Pancratio martyri ſacram Enchuſæ fuiſſe, locique incolis in more poſitum, ut Liram ſacra* S. Gummari *oſſa veneratum irent, legitur etiam Bataviæ Sacræ parte altera pag. 449. Seculi* XV *anno* XXIII *aut ſequenti S. Pancratii templum, ut ibidem legitur, conditum fuit: verùm de Gummariani templi epocha nihil iſthic occurrit: neque, qua occaſione, quove tempore peregrinationem Liranam inſtituerint Enchuſiani, uſpiam reperi. Gramayus* S. Gummarum *villæ Enoch (ita Enchuſam appellat) Dominum Pippini regis munere fuiſſe tradit; Enchuſianos verò illum jam inde ab ejus obitu primos invocâſſe, & in Patronum ſibi delegiſſe, ac quotannis ejus tumulum gregatim viſitare ſolitos: verùm hoc* non convenit cum ratione temporum; oppidum enim illud multis ſeculis recentius eſt, nec ſcio, unde illa (*Gramayus*) hauſerit, *inquit dominus le Roy, &, ut apparet, fundatè ſatis: fatetur equidem Menſo Alting Notitiæ Germaniæ inferioris, quam ex Germanicarum & Francicarum Rerum ſcriptoribus, ac medii ævi monumentis concinnavit, parte altera pag. 51, ſe mentionem hujus oppidi ſeculo* XIII *antiquiorem non inveniſſe. Quod autem ad fontem, unde hauſerit, quæ hic Gramayus ſcribit, attinet, hunc non alium fuiſſe, quàm Hiſtoriam Liranam Ms., ſermone vernaculo à domino Richardo van Graeſen conſcriptam, propterea exiſtimo, quod illius excerptum de* S. Gummari *reliquiis præ oculis habeam, in quo pariter* S. Gummarus *Enchuſæ Dominus fuiſſe perhibetur; ſed ea non eſt domini Graeſen, Lirani conſulis, auctoritas, ut certam hac in re ſibi fidem vindicet, niſi pariter de monumentorum, quibus uſus eſt, antiquitate & auctoritate conſtiterit. Eodem porro cultûs genere* S. Gummarum, *patronum ſuum, annuatim proſequi olim conſuevêre lignorum fiſſores Antverpienſes, cui & altare in eccleſia cathedrali erexerunt: Gandenſes item annis pluribus ante & poſt annum 1475* S. Gummari *feretrum in ſolenni ſupplicatione ſuccollâſſe, in eodem Hiſtoriæ Liranæ Ms. Excerpto dicuntur. Viſitur etiam in pago Duffele diœceſis Mechlinienſis, medio ferè inter Liram & Mechliniam itinere, ſacellum SS. Rumoldo & Gummaro ſacrum ob congreſſus utriuſque Sancti me-*

E

F

AUCTORE J. B.

A memoriam, ſed non ita pridem exſtructum; & in diœceſi Antverpienſi non procul Lira pagus Herenthout, S. Gummari dictus. De locis S. Gummaro ſacris hactenus: proximum eſt, ut de ejuſdem nunc reliquiis quædam, etſi pauca, delibemus.

poſtulque interdum oſtenſa.

22 Defuncti S. Gummari corpus in vico Emblehem, ubi primùm traditum humi fuit, per annos priùs quadraginta, quàm Liram tranſlatum inde fuerit, jacuiſſe bini ejus biographi recentiores, & auctor Hiſtoriæ Liranæ in Excerpto, num. ſuperiore laudato, tradunt; quibus tamen aſſentiri non poſſum: neque enim Theobaldus annos 40 ab obitu S. Gummari uſque ad primam ejuſdem tranſlationem, ſed à dicta tranſlatione uſque ad eccleſiæ novæ, quæ minori, à S. Gummaro exſtructæ, ſucceſſit, ædificationem elapſos ſcribit, id quod non ſolùm in Vita proſaica infrà num. 20, ſed etiam in Vita metrica hiſce verſiculis tradi. :

Ibant à navi pſalmis hymniſque canori.
B Nec non ſancta ſacro poſuerunt oſſa ſepulchro.
Moles baſilicæ, quam Sanctus fecerat iſte,
Structurâ lapidum minimè ſurgebat in altum;
Lignea ſed modicis conſtabat fabrica tignis.
Hic jacuit ſacer ille cinis denos quater annos,
Dum conſpirantis pariter devotio plebis
Erexit talem, qualem nunc conſpicis, ædem.

Erectâ hac nova incolarum pietate eccleſiâ, ſacrum ejus corpus (ita ſonant Excerpti ſuprà memorati verba) inde (ex humiliori loculo) extractum & elevatum eſt, politumque in capſa bene clauſa manſit in illa uſque ad annum MCCCLIV, quo anno, conſentiente epiſcopo Cameracenſi, Petro nomine (tenuit is ſedem Cameracenſem ab anno 1350 uſque ad annum 1368) primùm capſa fuit aperta, in eaque inventum eſt corpus adhuc integrum cum veſte, in qua involutum jacuerat annos XL in ſepulcro, eaque pariter integra & incorrupta; uti conſtat ex litteris, illa de re in pergameno ſcriptis, quæ hodiedum ſervantur apud æditimos. Hæc eadem veſtis deinceps crebrò oſtenſa fuit, periitque tandem in iconoclaſi Belgica hæreticorum.

C

in collegiatam S. Gummari tranſlatæ, a hæreticis profanatæ, & cum Tongerloënſibus

23 Altera inſpectio oſtenſioque ejuſdem ſacri corporis facta eſt anno MCCCLXX die XX Aprilis. Tertia MCDVI, XII Septembris. Quarta MCDLXXV, quando corpori integro nihil deerat, niſi coſta una, quæ capſellæ argenteæ incluſa per cryſtallum ſpectanda & veneranda proponebatur. Alterius igitur cujuſdam Sancti, non S. Gummari, pollex fuerit, cujus olim poſſeſſione gloriati ſunt Enchuſiani. Gramayus item tres ſacri ejuſdem corporis viſitationes memorat, quarum prima anno 1344, altera 1369, tertia 1406, die tertia Octobris contigerit; quæ cum Excerpto noſtro, & tempore, quo Petrus epiſcopus Cameracenſem rexit eccleſiam, pugnant; ſed hujus mihi potior fides eſt, quod ex Ms. Hiſtoria Lirana vernacula tranſlatum ſit, cujus auctor hac in re eccleſiæ Liranæ monumenta procul dubio conſuluerit. Ceterùm anno 1475 die 17 Martii S. Gummari reliquiæ ex eccleſia ſeu ſacello S. Petri tranſlatæ fuerunt ad eccleſiam collegiatam, novis ædificiis auctam: opus planè inſigne dignumque, quod tanti Thaumaturgi oſſa exciperet; hæc verò non minùs digna, quæ ſumma incolarum advenarumque veneratione colerentur: verùm nec loci majeſtas, nec ſacri pignoris ſanctitas cohibere ſceleſtas hæreticorum manus potuit, quin id templum ſeculo XVI diripuerint, ſacras S. Gummari exuvias profanârint, diſperſerint, ac caput ejuſdem ambuſſerint, Normannorum impuris dexteris nihilo ex hac parte meliores; quam cladem accidiſſe ſcribit anonymus S. Gummari biograpraphus anno 1580. Hinc factum, ut haud multum reliquiarum S. Gummari hodiedum eccleſiæ collegiatæ ſuperſit. Earum pars aliqua in abbatia Tungerloënſi ſervatur, uti ex abbatiæ illius Chorographia, Sanderi Brabantiæ ſubnexa, intelligo.

ac Antverpienſibus lignorum fiſſoribus aliquando communicatæ

E

24 Partem item earumdem reliquiarum Antverpienſibus lignorum fiſſoribus, de quibus ſuprà, dono dedit dominus Franciſcus Ortiz de Ybarra, cathedralis eccleſiæ Antverpienſis decanus, ac diœceſis vacantis vicarius generalis, quæ in eadem eccleſia anno 1699 ſolenni ritu fidelium venerationi expoſitæ exaltataque fuerunt XI Octobris, quo præterea die indulgentias plenarias in ſacello fiſſorum lignariorum à fidelibus lucrandas ad augendam eorum erga S. Gummarum, peculiarem adverſus hernias patronum, pietatem conceſſit Pontifex ſummus Innocentius XI, uti habetur in earum programmatibus anni 1705 & 1712, quæ præ manibus habeo. Canonici porrò Lirani uti olim conſuevêre ſigillo, quod S. Gummari equo inſidentis effigiem exprimebat; quo autem nunc utuntur, ſcutum album, cruce rubea inſignitum, exhibet: quæ de antiquo capituli Lirani ſigillo mox dixi, hauſta ſunt ex citata paulo ſuprà Tungerloënſis abbatiæ Chorographia, ubi hæc leguntur: Poſt Eugeramum ergò Wenemarus VII abbas pedum Tungerloënſe moderatus eſt, & ſub illo facta eſt quædam tranſactio ad annum MCCX inter canonicos Tungerloënſes & Lyranos S. Gommari. Ubi in ſigillo collegiatæ eccleſiæ de Lyra cernitur D. Gummarus equo inſidens & haſtatus cum hac inſcriptione: "Sigillum S. „Gummari pretioſi militis Chriſti."

Officium denique eccleſiaſticum, & apud martyrologos mentio.

25 Commentarium claudant reliqua Henſchenii de S. Gummaro, quam, ſuppreſſo ejus nomine, dominus le Roy Operi ſuo ferè totam inſeruit, lucubratio. Præterea ſolenni cultu dies natalis ejus in eccleſia tam Antverpienſi, quam Bruxellenſi celebratus fuit. Hinc primo loco ad diem XI Octobris in Ms. Martyrologio Bruxellenſi S. Gudilæ iſta leguntur: "Apud Li„ram oppidum Brabantiæ depoſitio S. Gummari „confeſſoris." In antiquo Breviario Antverpienſi, excuſo anno MCCCXCVI, & in Bruxellenſi, anno MDXVI impreſſo, habentur Lectiones propriæ ſex, aut etiam novem, ad Matutinum recitari ſolitæ & ex Actis aſſumptæ, cum hac ubique Oratione: "Omnipotens ſempiterne „Deus, angelorum decus & gaudium, qui „glorioſum nominis tui confeſſorem Gumma„rum ſignis & prodigiis mirabilem demonſtrâ„ſti, propitiare populo ſupplicanti, ut, qui „venerandam ejus ſolennitatem celebrat, ejus „ſacro interventu æternæ ſalutis portum inve„niat. Per Dominum." Colitur etiamnum in tota diœceſi Antverpienſi ritu duplici, ſed omnia de communi Confeſſoris non Pontificis de-

AUCTORE J. B.

deſumuntur. Lectiones ſecundi Nocturni incipiunt: "Deridetur juſti ſimplicitas" (*dein ſubſtitutæ ſunt his propriæ*) & tertii Nocturni Euangelium: "Nolite timere puſillus grex." Initium Miſſæ: "Juſtus ut palma." Memoria ejuſdem celebratur in Ms. Florario cum longo encomio ex Vita, additurque "de ſtirpe Carolidarum" prognatus. Item in Auctario Grevens, & Molani ad Uſuardum, item in hujus Indiculo & Natalibus Sanctorum Belgii, Faſtis Belgicis Miræi aliiſque cum hodierno Martyrologio Romano, *cujus Annuntiatio hæc eſt*: Liræ in Belgio, depoſitio S. Gummari confeſſoris.

ANNOTATA.

a *Non ſeriùs ſcripſit ſeculo* XII, *quo vixit Fronto, Lirenſium Præpoſitorum poſtremus.*

b *Vitam* S. Gummari *Theobaldus proſâ conſcripſerat; ſed ſtilo, uti cenſebat Sigerus, haud ſatis eleganti: ſtilum itaque Theobaldus vertit, id eſt, orationem ſolutam vertit in ligatam, quod manifeſtè ipſemet prodit in Prologi calce. Nulla igitur antiquior* S. Gummari *Vita, quod Henſchenius & D. le Roy opinati ſunt, Theobaldo præluxit.*

VITA

Auctore Theobaldo.

B

PROLOGUS

Ex Vita Metrica.

Theobaldus Sigero Vitam S. Gummari verſibus à ſe redditam mittit.

DOmino Sigero, Lirenſi Præpoſito, frater Theobaldus *a* ſummam ſalutem. Hortata eſt caritas tua, ut in Vita ſancti Gummari ſtilum verterem, qui videbatur ruſticari *b*, quod tamen etſi ita eſſet, ego quoque ſentirem, nolui tamen mox acquieſcere petitioni tuæ, non laborem fugiens, ſed quorumdam animos nobiſcum non ſentire mecum reputans. Rogatus ergò iterum atque * excuſavi, ſed nihil excuſando profeci. Inſtantem itaque obnixiùs non* offenderem amicum, cui non ſolùm mea meumque laborem, ſed etiam meipſum impenderem, tandem aſſenſi, manum appoſui, mê*, integritate ſervata, ſtilum verti, eâ præcipuè causâ, quoniam pia & ſincera devotione erga ſanctum Gummarum fervere intellexi animum tuum. Hoc etiam proviſum eſt, ne rem lucidam tenebris obvolverem, ſed materiam ſimplicem proſequeretur ſtilus ſimplex. Sed vide, frater mi, ne me dentibus invidiæ & detractionis morſibus objeceris, quaſi ſuperfluè ſuperducam Opus novum. Ab his veniam poſtulo, pacem peto, ad juris quoque præſidium fugiens poſtulo, ne præjudicent indiſcuſſum. Ceſſa, quæſo, invidia, obmuteſce detractio; ſi erravi, ſi exceſſi, erravit pietas, erravit charitas: amico enim roganti obtemperavi. Scio equidem, ſi quis ſegnitiæ torporem calore ſtudii excuſſit, & oculos collirio rationis inunxit, non aſpiciet hæc torvo lumine, nec veterem ſomnum novæ vigilantiæ præponet. Accipe ergò amici tui donum, de Patre ac Patrono tuo Opuſculum, quem quia diligis, etiam, quidquid de eo loquitur, amplecteris: ſed vera dilectio non parit faſtidium, ſed potiùs ampliat deſiderium. Quare repetitum eſt metricè, quod expoſitum fuerat proſaïcè, ut ſancto Gummaro nunc per planitiem proſæ te delectes, nunc in pedibus verſuum ſaltes.

a b

* ſupple: iterum me
* l. ne
* metricè

C

CAPUT I.

S. Gummarus in Emblehem naſcitur, uxore ducta, Pippini caſtra ſequitur, oratorium SS. Petro & Paulo condit, miraculis ac virtutibus clarus ad Dominum migrat.

E

SAnctus Gummarus generoſa ſtirpe *a* exortus, apud Emblehem, Renenſis provinciæ vicum *b*, natus fuit & nutritus. Qui Sanctis pollens exordiis, ſanctioribus verò poſtmodum inſiſtens ſtudiis, ſanctiſſimo fine curſum vitæ conſummavit. Nam à cunabulis mancipatus Deo, tantùm proficiebat virtutibus & fide, quantùm creſcebat corpore & ætate. Avertens quidem ſe à vanitate & ludis, animo ſuſpirabat ad cælum, illic patriam ſibi eſſe affirmans. Quid verò multum de principio ejus ſanctitatis dicam? In jejuniis & vigiliis caſtigator carnis, eleëmoſynarum largitor dapſilis.

CAP. I. *S. Gummarus ſtirpe nobili in Emblehem ortus,* a b

2 Igitur cum bonorum flores ſanctus Gummarus emitteret, ad aulam regis perductus eſt à parentibus ſuis, dignus quidem, ut regni principibus intereſſet & negotia regni procuraret. Pippinus eo tempore primatum tenebat imperii *c*: ab eo itaque ſuſceptus eſt. Sed ſanctus Gummarus mallet Deo ſervire, quàm regi; vellet potiùs privatus eſſe, quàm in aula conſiſtere. Cogitabat ſecum, ſe quaſi procul à littore abductum in procellas & turbines ſeculi, in quo tumultuantur vitiorum cunei, ubi ſuperbia regnat, avaritia ſollicitat, invidia mordet, luxuria ardet, ceteraque hujuſmodi virtutum acies impugnant. Pro ſua ergo induſtria non ſolùm regi acceptus, ſed etiam cunctis optimatibus ſuis factus eſt chariſſimus. Sermo ejus ſapientiâ conditus erat. Omnia opera ejus Deo & hominibus complacebant; nec multum temporis magnâ præfecturâ *d* honoratus eſt.

CAP. II. *cùm ad Pippini aulam acceſſiſſet,* c d

3 Libet nunc breviter recitare de ſancto Gummaro rem parvam, ſed magnæ pietatis plenam. Cogente rege, nulla autem libidine, uxorem duxerat, nomine Grimmaram *e*, longè à ſuis moribus diſſimilem. Nam quantò hic lenitate & miſericordiâ, tantò illa redundabat impietate. Cùm ergo juſſu regis ad expeditionem proficiſci pararet, domus ſuæ totiuſque familiæ illi reliquit poteſtatem, & quantam manſuetudinem,

CAP. III. *hujus juſſu uxorem ducit,* e

A dinem erga ſubditos exhibere deberet, ammonuit, profectuſque eſt. Sed illa, mente crudelis, ùt fera, cœpit ſævire in ſuos: falſis eos obligabat culpis quaſi negligentes, & conſtituta debita non ſolventes, ſervitia eorum deſpiciebat. Qua occaſione abſtulit boves eorum omnemque poſſeſſiunculam, nichil eis relinquens præter paupertatem & laborem, præter vitam ſummamque miſeriam. Cúmque tamen exigeret abſque pietate quidquid ſolebat priùs ſibi perſolvi, & illi bobus eſſent ſpoliati, ſubibant jugo, ùt jumenta, trahebantque plauſtra onuſta ad uſque domum illius dolentes atque gementes. Attende nunc animum non feminæ, ſed crudelis belluæ. Poſtquam ſpoliaverat eos rebus ſuis, duris affligebat verberibus, & capillos capitis detonderi *f* jubebat.

f

CAP. IV. turbatamque abs illa familiam è bello redux tranquillitati primùm reſtituit;

4 Annis verò novem tranſactis, cùm dimiſſus à militia rediret exercitus, Sanctus quoque Gummarus remeavit ad ſua *g*. Et ecce apud rivulum, qui dicitur Diepenuorth, quendam ſervulorum aſpexit trahentem plauſtrum, vehementer cæſum, & toto capite raſum, dolenterque lachrimantem. Et cum appropinquaret, motus pietate, inquit: Quis te, frater, in tantum afflixit? Quis tibi capillos abraſit? Quænam eſt lachrimarum vel tanti cauſa doloris? Adhæc ille, * nequaquam reſponderet, metuens Dominæ ſuæ crudelitatem, multis eum minis aggreſſus eſt, donec rei veritatem ab eo extorſit. Audiens pius pater ſanctus Gummarus ſævitiam uxoris ſuæ, ſuſpirans ab imo, juſſit illum ſecum reverti: ſed reverti præ timore renuit, donec violenter à Domino ſuo coactus eſt. Præmonuit Vir ſanctus omnes, qui ſecum aderant, dicens: Ingreſſus domum ut potus michi detur, præcipiam. Si vituperatur ab illa, laudetur è contrario à nobis, ut confuſa erubeſcat. Intranti ergo domum occurrit tota familia, ejulans & clamitans, ſe graviter cæſos, injuſtè ſpoliatos, omnibus modis miſerabiliter afflictos. At ille hoc videns animo conturbatus eſt & converſus ad uxorem dixit: Conturbet te Deus, ſicut conturbâſti nos. Oportet bonum operari ad omnes, maximè autem ad domeſticos fidei: ſive enim ſervus, ſive liber, omnes in Chriſto unum ſumus. Parce ergo ſervis tuis: pone modum ſævitiæ tuæ. Eadem horâ pecus omne juſſit è paſtu reduci, & unicuique, quod ſuum erat, reſtitui. Deinde cùm ſediſſet, quaſi ſitibundus potum afferri præcepit, & cùm cerevifia allata propinaretur in circuitu, ſolita à verſutia mulieris vituperata eſt: ſed ſanctus Gummarus & omnes, qui cum illo venerant, oppoſita laude potum commendantes, confuſam tacêre fecerunt. Poſt hæc convivium grande & copioſum tam liberis, quàm ſervis fieri juſſit, & ſic corda omnium paterna conſolatione lenivit, & exhilaratos remiſit in domos ſuas.

g

B

**ſupple* cùm

C

CAP. V. mox ſoli Deo militare decernit; Romamque cogitans

5 Igitur ſanctus Gummarus magis magiſque ad Deum intentus, ſanctioribus ſtudiis voluit inſudare, ſicut intereſt omnium bonorum, ut de virtute in virtutem proficiant. Animum itaque ſuper terrena & caduca erigens, anhelabat toto deſiderio ad ſuperna, ut videret Deum Deorum in Syon. In ſancto igitur ipſius pectore, nonne tibi videtur tale verſari conſilium? Hactenus militavimus regi terreno: deinceps militandum eſt, regi regum, Deo. Parum eſt labore præſentis militiæ præmia capere peritura; optimum verò ſanctitate vitæ dona mereri ſempiterna. Abjiciendus eſt mundus iſte, quia fugitivus eſt, & omnis gloria ejus ſicut fœnum marceſſit. In caſtra ergo ſummi imperatoris devotus miles venio. Hunc ſequor, hunc diligo, huic fidem perſeveranter cuſtodio. Itaque commendans ſe Deo, Romam iter aggreſſus eſt. Erant ergo ſecum nonnulli de vicinis ſuis. Adverte nunc jocundum novumque miraculum. Primo die incepti itineris non longè à domo ſua progreſſus, fixit tentorium juxta fluvium, qui vocatur Nita *h*. Arborem quoque in proximo ſtantem, pulcram valde juſſit ſuccidi *i*, quia ad fixionem tentorii erat neceſſaria.

A. THEOBALDO

h

i

præciſam arborem

6 Continuò poſſeſſor loci illius ruſticus affuit iracundus, & jurgiis tumidus, cunctos aggreditur, nulli parcit, omnes incuſat, converſuſque ad ſanctum Gummarum, tali vexavit illum aſperitate verborum: cur agrum meum pervaſiſtis? Ecce jumenta veſtra, ecce tentoria veſtra. Quaſi propria ſic tenetis aliena: omnia depaſcitis, omnia conculcatis, cuncta proſternitis. Quid michi & tibi, Gummare? Quid tibi malè feci? Neque te offendi, nec quemquam tuorum læſi. Quod ſi nullum meum cauſaris peccatum, cur innocentem conteris? Sed ut cetera dampna obmittam, hoc unum præcipuè doleo, quia arborem hanc, quam plantavi, quam michi tot annos ſervavi, ſuccidi feciſti. Reſpondit placido vultu ſanctus Gummarus: Fateor peccatum meum: ſed ſi injuriam intuli, ſicut juſtum eſt, ſatisfaciam tibi: aut arborem proſtratam tibi reſtituam, aut pro dampno juſtam mercedem tibi rependam. Quieſce, precor, quieſce tantùm iſta nocte. Vix multis precibus conſenſit ruſticus, ut ſileret uſque manè & abſceſſit. Nocte ergo inſtanti, cùm jam ſopor & ſilentium tenerent omnes, ſanctus Gummarus ad conſuetum præſidium & ſolita orationis arma confugit. Domine, inquit, tu refugium factus es nobis, adjutor oportunus in tribulationibus. Ne avertas faciem tuam à clamore meo, nec claudas aures tuas ad preces noſtras. Quod ſi ego, Domine, exaudiri non mereor, ſaltem hos, qui mecum ſunt, attende. At ſi peccatis noſtris omnes gravemur, ne aſcendant ad te petitiones noſtræ, fac propter temetipſum, Domine, cujus nec pietas habet finem, nec dona menſuram. Reveletur hominibus gloria tua; prædicetur ab incredulis nomen tuum, & ſciant, quia non eſt vana fides noſtra, nec deſerit ſperantes in majeſtate tua. Tu ergo, Domine, qui de nichilo omnia condidiſti, qui die tertia herbas, arbores, & virgulta de terra produxiſti, reſtitue arborem, ùt priùs integram, & aufer à ſervis tuis, quàm ignoranter incurrimus, contumeliam.

E

F

7 Et cùm oraſſet ſecus arborem proſtratus, ſurgens tulit zonam ſuam, collegit arborem, præcinctam colligavit. Res mira, & memoriâ venturæ generationis digna. Ita enim ſolidata eſt, acſi nullam antea læſionem ſenſiſſet *k*. Adhæc in eodem loco ipſam videmus omnino ſanam *l*. Aſpicimus tantùm veſtigia circumligatæ zonæ retinentem. Signum ligaturæ arbor integra repræſentat ad gloriam Dei & laudem ſervi ſui. Mane autem facto, rediit ruſticus ex condicto, heſterna tumidus irâ, & pro dampno replicans jurgia. Quem ſanctus Gummarus leni afflatu & læto vultu compeſcens, apprehenſum manu perduxit ad arborem, & oſtendens illæſam, ecce, ait,

ſuis precibus redintegrat,

k

l

A. THEOBALDO.

ait, fili, arborem, quam præcipuè dolebas receiſam. Dedit Deus ſolatium dolori tuo : abſtulit quoque angorem cordi noſtro. Gratias refer omnium bonorum largitori Deo, cujus pietate donum memoriale accepiſti. Quod ſignum cùm viderat ille, qui priùs impatienter ſæviebat, divina inſpiratione compunctus ait, virtus Dei hæc eſt; non eſt opus hominis, ut arbor ſucciſa exiguæ noctis ſpatio in priſtinum conſurgat ſtatum. Arbor iſta, quam hoc miraculo dedicâſti, ultra non erit mea : hanc ego tibi do : totum quoque territorium, quidquid meæ hereditatis eſt, in poſſeſſionem ſtabilem tibi conſtituo. Igitur, ùt poſt illum diem firmam ad invicem amicitiam pepigerunt, oſculantes & ſalutantes mutuo ſe, pacificè digreſſi ſunt.

SS. Petro & Paulo angeli monitu m

8 Prædicta nocte, quæ prima fuit itineris ſui, quieſcebat ſanctus Gummarus in tentorio; & ecce, angelus Domini in viſione apparuit ei ſuprà tentorium quaſi columba aſſiſtens *m* : qui dixit ad eum, O Gummare, vigilas? Vigila. Nam ego nuncius à Deo miſſus ſum, ut ipſius mandata tibi aperiam. Præmonet te, quid facturus ſis, oſtendens, ubi maneas, vel qualem vitam ducere debeas. Diſpoſuiſti Romam ire, & oratoria Apoſtolorum Petri & Pauli viſitare. B Sed Deus ubique præſens eſt, bonos & malos in omni loco contemplantur oculi ejus; novitque Dominus, qui ſunt ejus. Tu autem, hoc itinere omiſſo, imperium, quod tibi mandat, attentiùs audi. Haud longè ab hoc loco, in quo jaces, locus eſt circumfluente amne concluſus, arboribus quoque conſitus. Arbores inde exſtirpabis & oratorium ibi facies : hic tibi viventi ſedes, hic tibi defuncto erit requies. Nam cùm in cœtus ſanctorum fueris aſſumptus, hic in monumento pauſabunt artus tui. Sed conſtanti animo eſto, & bonis operibus vigilanter inſiſte, certiſſimè ſciens, quia ad conſortium angelorum pervenies, & ſempiternæ vitæ præmia pro labore temporali percipies.

Liræ,

9 Tali autem admonitione completa, egreſſus Vir ſanctus, vidit in apice tentorii angelum in ſpecie columbæ, mirabili ſplendore rutilantis. O beatum Virum, qui angelico affatu dignus fuit; qui etiam inſpicere illum oculis morituræ carnis promeruit. Illico ammiranda viſione lætatus in hanc vocem erupit : Benedictus es C Deus, qui reſpicis humilia in terris, in throno celeſtis gloriæ tremendus angelis, ammirabilis hominibus, quem omnis creatura veneratur, cui genua cunctorum flectuntur. Tibi laus & honor, tibi jubilatio & gratiarum actio, tibi regnum, decus & gloria ſine fine in ſempiternum. Ecce ego viſione iſta certus, & ammonitione inſtructus, non morabor omittere, quod incepi, & apprehendere opus, quod juſſiſti. Tunc ſanctus Gummarus tranſiens flumen, ingreſſuſque locum, cœpit cædere, cœpit exſtirpare arbores & frutices : nec ceſſavit donec planicies amœniſſima facta eſt : projecit autem exciſas arbores in vicinum fluvium, quarum congeries tanta eſt, ut videatur adhuc ædificiorum culmina adæquare *n* : ubi cum fuiſſent hactenus avium ferarumque domus, habitatio hominum aptiſſima facta eſt.

cujus hic ſitus deſcribitur, o

10 Sed nunc locus ille paucis deſcribatur. Nomen huic villæ antiquum Nivesdonch fuit, quod mutatum vulgus Ledonem *o* appellavit. Hæc uno à latere reſpicit Taxandriam; à latere altero Renenſem provinciam : ſed inter has D & villam amnis, Nita nomine, medius influit, qui eam ſuo ambitu incluſam ab utraque ſequeſtrat; quæ in flexuoſo ſinu ipſius quaſi inſula ſtans, hinc advenientes admittit per pontem unum, inde exeuntes emittit per pontem alterum. Sed amnis iſte, Nita nomine, in acceſſu marinæ effuſionis creſcendo alveum ſuum complet : receſſu verò decreſcendo minuit; dulces aquas tamen ad potandum ſemper habet, atque ſub illis alit immenſam piſcium habundanciam. Progreſſus inde idem amnis præterfluit villas, præterfluit caſas in ripis ſuis exſtructas, prata irrigat, fœcundat arva, tranſit ſilvarum umbracula. Si quis autem de medio ſupradictæ inſulæ oculos hac illacque circumferat, in jocundo ſpectaculo delectatur animus ejus. Aſpicitur enim ultra amnem planicies lata & ſpecioſa, quæ longè latéque diffuſa, & floribus decorata eſt & paſcuis uberrimis. In circuitu autem ingens ſilva conſpicitur, quæ plurima magnitudine in longum latumque porrigitur. Illic glandiferæ arbores, illic paſcua, illic ferarum cubilia, uſuique hominum multùm neceſſaria. Quid de agrorum adjacentium fertilitate E dicam? Illos præ ceteris laudant, quia parvo coluntur labore, ſed maxima abundant ubertate. Igitur in tali territorio locus ſitus geſtat in medio ſui eccleſiam lapidibus exſtructam *p*, & decenter peromatam, in qua S. Gummari reliquiæ continentur, quæ ſunt totius patriæ munimentum, liberatio hominum, ſpes benigna, laus jocunda, ſalus certiſſima. p

oratorium condit,

11 Sed nunc ad inceptum redeamus opus : ſanctus Gummarus, poſtquam arbores & ſpineta & frutices exſtirpavit, & in fluvium, ſicut jam dictum eſt, dimerſit, eccleſiam ibidem in honorem ſancti Petri condidit; in qua jugiter orationibus invigilans, ad ſupernam civitatem & cives ipſius deſiderans ſuſpirabat; oculos interiores ad vanitatem non retorquens, ſicut ſcriptum eſt : Nemo mittens manum ad aratrum & reſpiciens retro, eſt aptus regno Dei *q*. Sanctorum verò geſta perſcrutabatur & exemplis Sanctorum vitam ſibi formabat. Præceptorum Dei erat auditor, & illa opere complebat. Qui, cùm ad villam ſuam Emblehem reverti vellet, in eundo vel redeundo nullum ſuſtinebat laborem; nam modico intervallo inde F aberat * Conſiderate, fratres, temporalem hujus Viri miliciam. Apud Emblehem activam vitam exercebat. Nudis ſcilicet porrigens indumenta veſtium, eſurientibus largiens victum, infirmorum curam gerens, peregrinantes ſuſcipiens, pupillos judicans *, defendens viduas, & hujuſmodi operibus inſiſtens. At quotiens à terrenis animum levabat, ut ſoli conditori per contemplationem intenderet, ad locum oratorii ſui recurrebat. q

baculo fontem excitat,

12 Silendum verò non eſt, quàm præclara virtute ſanctus Gummarus enituit. Nam meſſis in tempore, cùm exirent homines undique in agros, ait illi uxor ſua : Ecce videmus alios ad meſſem properantes. Quid in deſidia conſuminur? Et exivit cum familia in agros. Cùm inſtarent operi, nec reſpirarent, ſitire cœperunt vehementer : fervor quoque nimius erat, jam ſolis æſtu diem mediante. Petierunt itaque pauliſper dimitti, donec reſtringerent * ardorem ſitis. Sed mulier truculenta nullam incepti operis moram, fieri ſinebat : Immo laceſſitos urgebat

* ſic Ms. L.

* an vindicans?

* Ms. L. reſtinguerent

A gebat minis, & amaris ſermonibus. Cùmque jam gravitate laboris & ſitis deficerent, ecce, ſanctus Gummarus veniebat in agrum; cui occurrerunt omnes cum fletu & procidentes ad pedes ejus dixerunt: Ecce, Pater, ecce, deficimus: labor iſte in tanto diei fervore gravis eſt, & ſiti perimus. Petivimus à domina noſtra, ut concederet nobis pauliſper reſpirare & aquæ hauſtu animas noſtras reſocillare; ſed aſperè renuit. Miſerere ergo ſaltem tu, Pater, & ſalva famulis tuis animas noſtras. Horum lacrimoſa voce commotus, ait uxori ſuæ: O cor impium! ô mens perverſa. Cur ad pietatem non inclinaris? Quare viſcera miſerationibus occludis? Non ſit tibi ſors nobiſcum, quæ talem geris animum. Recede hinc, revertere domum, Deo inviſa & hominibus odioſa. Quæ ſtatim receſſit, increpationem illius parvipendens. Tunc ſanctus Gummarus fodit baculo terram, & erupuerunt * aquæ largiſſimæ. Omnes ergo alacres hauſerunt aquas; ſed magis præſenti miraculo, quàm potu refecti ſunt. Adhuc manat fons ibidem, ut ſit jocundæ virtutis teſtimonium r.

* Ms. L. eruperunt

r

B

ſigno crucis uxorem præ ſiti de vita periclitantem reddit incolumem,

13 Uxor autem illius, ùt dictum eſt, domum regreſſa nimio ſitis ardore periclitari cœpit. Denique ultrix impietatis ſuæ ſitis eam apprehenderat, quæ priùs ſitientem familiam reſocillari non permiſerat. Juſto quidem judicio: quæ enim per compaſſionem ſentire noluerat, quantum affligeret alios, tormentum ſitis tranſlatum in ſe experimento didicit. Dicit quippe in Euangelio Dominus: "Eadem menſura, qua „menſi fueritis, remetietur vobis ſ". Sed ardorem aqua reſtringere* non potuit; vim & naturam ſuam aqua perdiderat, quæ in pectore ſuo fomes & nutrimentum incendii erat. Sentiens autem illa ſibi mortis inſtare periculum, miſſo nuntio, orabat clementiam ſancti Gummari: ille autem intellexit divina ultione illam cruciari & incidere * laqueum, quem ipſa tetenderat. Sed recogitans malum pro malo non eſſe reddendum, ad ægrotam pervenit, videnſque in extremitate vitæ periclitantem, ita ut penè expiraret, ſignaculo ſanctæ crucis ſignavit illam, & potum manu ſua porrexit; quæ ſtatim ab infirmitate corporis convaluit, ſed in infirmitate mentis perduravit.

ſ

* Ms. L. reſtinguere

* Ms. L. addit in

C

puerum à colubro illæſum ſervat,

t

14 Alio tempore cùm apud Lanchem t familia ſancti Gummari meteret in agro, cogente domina ſua, venerat mulier quædam habens filium inter eas, quæ ſecundis feriis debebant operari; quæ eumdem infantulum ſuum pannis involutum jactavit ſuper manipulum, ut dormiret, & ab eo ad opus receſſit. Qui cùm obdormiſſet, ingreſſus coluber os ejus, per guttur delapſus eſt in interiora. Interea ſuperveniens ſanctus Gummarus, reperit infantem ſopitum, viditque colubrum ejus faucibus illapſum, & adhuc forinſecus eminere caudam. Tunc athletha Chriſti feſtinanter arripiens dolcum u, quo erat ſurpatum x pallium ejus, perforavit caudam ejus & colubrum extraxit. Et convocans familiam; Quæ eſt, inquit, mater hujus pueri? Quæ, cum in præſentia timida conſtitiſſet, dixit: Quare huc infantem detuliſti? Cur non reliquiſti eum domi? Gratias age Deo; ecce, quanto ab hoſte illum eripuit. Quòd vivit, donum Dei eſt: nam quis tanta poſſeſſus morte vivat? Caput & totum penè corpus ventri immerſerat: vix cauda ex ore prominebat. Cunctis inde ſtupentibus, in virga ſuſpendit, & iterum atque iterum videndum obtulit. Cui cùm mater diceret, infantulum non eſſe tutum ſine matre, miſericordiâ motus, omnibus ſuis conſtituit, ut mulier quæcumque habens lactantem parvulum feriâ ſecundâ ab omni ſervitio eſſet libera.

u x

A. Theobaldo.

ſtatis temporibus cum S. Rumoldo congreditur,

15 Erat eodem tempore vir quidam Rumoldus, quem ſuperna gratia ſua inſpiratione repleverat. Hic viciorum temptamenta penitus mortificans, ad virtutum culmina cotidie exurgebat. Non die, non nocte à bono opere vacabat; ſed carnem ſuam jejuniis & vigiliis attenuans orationibus aſſiduis incumbens. Omnibus igitur virtutum armis præmunitus, ubicùmque bonæ converſationis aliquem eſſe noverat, deſiderabat ejus præſentiam, ut cum illo de æterna vita conferret, & ſanctæ Scripturæ ferculis pingueſceret. Audiens ſancti Gummari præclaram opinionem, videre illum æſtuabat. Famam quoque ejus ſanctus Gummarus audiens, non minori deſiderio noticiam ejus quærebat. Cùmque tandem conveniſſent duo clariſſima illius provinciæ Luminaria, non de vanis & caducis rebus habuêre ſermonem: ſed mutua exhortatione ſe inſtruentes, jam cæleſtis vitæ prægustant dulcedinem. Præmonent ſe, quantæ ſint inſidiæ dæmonis, quæ arma Deus è contrà contulerit; quæ ſupplicia reprobis, quæ præmia dentur juſtis: quàm brevis ſit hæc vita, & quot incurrimus pericula. Revocant ad memoriam & victorias Sanctorum: quis beſtiis ſit objectus, quis lapidibus obrutus, quis ferro trucidatus, quis igne conſumptus. Magna quidem de Euangeliis & Apoſtolorum & Prophetarum dictis proferentes, divinarum Scripturarum aperuerunt fontem & rigabant mentes audientium.

E

eorumque baculi ex aridis mutantur in virides,

y

* an paſtoralis?

16 Cùm verò ab invicem ſeparari deberent, diem & locum conſtituerunt, ut iterum convenirent. Ipſo autem die ad locum, qui dicitur Stadeyke y, ſibi invicem occurrerunt, geſtantes uterque virgam aridam, quæ dicitur archadica*. Illic igitur more ſuo ſpiritualibus epulis refecti, hunc locum medium itineris elegerunt, quia æquali ſpacio ab utriuſque diſtabat manſione. Placuit illis ex inſpiratione divina, ut ſingulis annis cum tota populorum frequentia in ſupradicto convenirent loco, cum crucibus & capſulis & Sanctorum pignoribus, Miſſaſque ibi pro communi ſalute celebrarent z. Iis diſpoſitis, uterque jaculatus eſt virgam, quam geſtabant, quæ ſteterunt in vicinæ quercûs ſtipite; & cùm priùs fuiſſent aridæ, in momento reviruerunt, floreſque & folia protulerunt, ſicut multi atteſtantur aa. Hoc certo & manifeſto ſigno Deus declarare voluit, illud ſibi placuiſſe conſilium, talemque conventum eſſe gratiſſimum.

F

z

aa

ſecurus denique ad Dominum migrat.

17 Tandem cùm inſtaret tempus, ut emeritum Athletam à corporali milicia ad coronam Deus evocaret, cœpit modica ægritudine fatigari ſanctus Gummarus, ſenſitque diem reſolutionis ſuæ adeſſe, nec habuit timorem illum omnium timorum, ſcilicet mortis. Erat enim ſecurus de præmio, ſciens, cui ſe à primæva ætate devoverit, cui huc uſque certaverit, quòd ad illum tamquam victor tranſiret ex hoc mundo. Poſtquam ergò ægritudine correptus in villa ſua decubuit, terminavit curſum mortalis vitæ quinto Idus Octobris, ſanctamque ani-

A. Theobaldo.

animam per manus Angelorum in ſupernas tranſmiſit ſedes. Fruitur itaque nunc perhenni vita glorioſus confeſſor Dei Gummarus; lætatur cæleſtium Civium contubernio ſe introductum, gaudetque ille ſacer Chorus, numerum ſuum tanto Concive eſſe adauctum.

ANNOTATA.

a *Et quidem è ſtirpe Carolidarum, uti aiunt nonnulli, ſed omni antiquitatis teſtimonio deſtituti.*

b *Milliari circitèr uno Lirâ, nec procul à dextera Nethæ Minoris ripa diſtantem.*

c *Quod adiit anno 752 tenuitque uſque ad annum 768.*

d *Præfectum palatii ſeu Majorem-domûs Pippino regi fuiſſe, Kegelius ſcribit, neſcio, qua de cauſa: an quia* Illuſtrem *Baldericus vocat, quo titulo præfecti palatii* S. Gummari *ævo utebantur? Sed* illuſtrem Laïcum *cum appellâſſe Baldericus potuit vel ob ſolam generis claritudinem; neque ita proprius palatii præfectis hic titulus fuit, quin & aliis, uti docet Mabillonius de Re diplomatica lib. 2, cap. 3, fuerit quandoque conceſſus.*

B

e *Variis id nomen modis ſcribitur; eoque appellata etiam fuit SS. Herlindis & Renildis mater. Conſule Comment. prævium num. 8. Grimmaram,* S Gummari *uxorem, fuiſſe Pippini neptem, ac terræ hiatu abſorptam narrant; verùm de his altum eſt Theobaldo, licet alia multa ex aliorum relatu non tacuerit, ſilentium.*

f *Nempe ut adderet ſævitiæ probrum. Non diu poſt Carolus Magnus ſervo, qui latronem exſilio mulctatum ſuſcepiſſet, dimidium caput tonderi ſtatuit in capitulari anni 809, uti apud Bouquetum ſcriptorum Rer. Gall. & Francic. tom. 5, pag. 680 videre eſt.*

g *Sub annum 762 vel 768. Vide dicta num. 9 & 10 Comment. prævii.*

h *Nethæ duo ſunt, alter Major dictus, alter Minor: oritur uterque in Brabantiæ Campiniæque confiniis; ac ſuo quiſque alveo Liram uſque procurrit: inde verò in eumdem alveum confluit, recipiturque à Dilia ad pagum Rumpſt primo à Mechlinia lapide.*

C

i *Malim credere id, inſcio Gummaro, factum; uti innuunt iſta ad calcem num. ſeq. Sancti verba:* Aufer à ſervis tuis (*Domine*) quam ignoranter incurrimus, contumeliam; *& fortè quidem, cùm S. Petri oratorium conderet, uti Wichmannum abbatem Tongerloënſem in Brabantia Mariana ex Theobaldo ſcribere, ait dominus Le Roy.*

k *Ita equidem fert conſtans & vetus, quæ hodieque viget, indigenarum traditio.*

l *Hæc Theobaldus haud ſerius ſeculo* XII *ſcripſit: exaruerat quercus illa anno ſeculi proximè inſecuti ſexageſimo, quo ædes ſacra eo, quo ſteterat loco, fuit exſtructa.*

m *Factum ſæpiſſime, ut ejuſmodi angelorum apparitiones Sanctorum biographi, ab horum ætate remotiores, ad ornatum potiùs argumenti, quam ex vero retulerint; unde habentur paſſim ac meritò ſuſpectæ.*

n *Mirum profectò, ſi tam alta lignorum congeries à ſeculo* VIII *ad Theobaldi ætatem uſque perdurârit.*

o *Eo nomine appellatur in diviſione regni Lotharii, anno 870 facta.*

D

p *Quam* S. Gummarus *exſtruxit, ligneam fuiſſe, Theobaldus in ejuſdem Vita Metrica ſcribit: Verba habes num.* XI *Commentarii prævii.*

q *Luc. 9, ✝. 62.*

r *D. le Roy in brevi quodam Ms. apud nos ſervato, cui titulus:* Diſquiſitio Vitæ S. Gummari, qui Lyræ colitur XI Octobris, *ſic ſcribit:* Cæterum ad levandam ſitim meſſorum ſcipione fontem excitâſſe quoque ſcribitur, & etiamnum viſitur puteus, quem Fontem divi Gummari appellant, in pendente collis prope fluvium Netham. Unde ſuſpicor, commentum eſſe hujus fontis miraculum, cujus ſcaturigo minimè miraculoſa, ſed naturalis apparet. *Sed eſto, ut illius ſeu putei ſeu fontis ſitus naturalis appareat: eſtne hinc conſectarium, eum ad Sancti preces non fuiſſe productum, aut geminari debuiſſe prodigium?*

ſ *Marci 4, ✝. 24.*

t *In Vitis Sanctorum Lovanii in domo Joannis de Weſtphalia anno 1485 impreſſis fol. 240 verſo legitur* Leuchen; *qui locus idem videri poſſet, qui* Lechenen, *viculus in ſuburbano Lirenſi, de quo D. le Roy in Notitia Marchionatûs S. Imperii lib. 2, cap. 16, pag. 151 & ſeq. Sed terram, quam Giſelbertus in* Lanchem *poſſederat, abbatiæ Tongerloënſi anno 1186 confirmavit Urbanus III apud Miræum Notitiæ Eccleſiarum Belgii cap. 173: videturque idem viculus, qui* Lankom, *haud procul Tongerloâ ſitus.*

E

u *Id eſt,* ſicam *vel* pugionem.

x *Quid ea vox ſignificet, planè ignoro; niſi, quod veriſimile eſt, legendum ſit* ſirpatum: *ſignificat autem* ſirpare *idem, quod* alligare *vel* implicando colligare.

y *Vide dicta de ſitu hujus villæ num. 13 Comment. prævii.*

z *Tanto id apparatu factum minùs credo: nec vero admodùm ſimile ſit, ibi Miſſas celebratas fuiſſe, niſi tum temporis illic ſacellum exſtiterit. Viſitur quidem illic ſacellum in memoriam occursûs utriuſque Sancti, ſed anno demùm 1688 excitatum. Poſt obitum tamen utriuſque Sancti locum illum ſolenni vicinorum locorum ſupplicatione in congreſsûs illius memoriam honorari olim conſueviſſe, ſatis indicant Manuſcripti Lirenſis, cui editio Lovanienſis, de qua ad lit. t, conſonat, verba iſthæc:* Quia igitur, fratres, quæcumque ſcripta ſunt, ſanctorum hominum exempla imitetur parvitas noſtra; ut in eodem loco à cunctis provinciæ incolis per ſingulos annos conventus fiat.

F

aa *Poſtrema hæc Theobaldi verba,* ſicut multi atteſtantur, *primùm quidem, Theobaldum hoc non niſi ex aliorum relatu memorâſſe, palam ſatis oſtendunt: dein verò, an ſatis o*mnibus *ea, quâ ſcribebat, ætate probatum id fuerit, relinquunt in dubio. Vivebat id ferè temporis Theodoricus abbas Trudonopolitanus, vir virtute & eruditione inſignis, anno 1107 defunctus; nec tamen hujus miraculi, quod S.* Gummaro *ac S. Rumoldo commune fuiſſet, in Actis S. Rumoldi vel verbo meminit. Siluit is quidem etiam S. Rumoldi cum S.* Gummaro *congreſſum, quod facere abſque rerum à S. Rumoldo præclarè geſtarum notabili diſpendio potuit. Aliter vero cenſendum de ſcipione S. Rumoldi ex arido in viridem repentè converſo: Theodoricum enim, qui tom. 1 Julii de Rumoldo ita ſcribit:* Præterea de inſerendis arboribus & inſitivis earum, non ignobile illud recordamur mira-

A miraculum. Quidquid enim ejuſmodi ſeminum ſanctiſſima ejus manus ſparſiſſet, cum incremento cæleſtis donum comitabatur (*ſed abſque miraculo*) efficaciæ..... Fagineam hoc negotio nutriverat ſilvulam, ſub quarum plerúmque recubans tegmine meditabatur harmoniam Davidicæ melodiæ. Ad noſtra uſque tempora una harum perdurat arborum, *miraculum tam inſigne, argumentoque, quod eo loci tractabat, tam affine, ſi id cognitum habuiſſet, vel ſufficienti traditione ſuffultum credidiſſet, ſilentio præteriturum fuiſſe, vix inducar, ut credam. Retulit id quidem Belgicus S. Rumoldi biographus, à Domynſio Latinè redditus, ſed recentior, &, ut veroſimillimum apparet, ex Theobaldo.*

C A P U T II.

B

S. Gummari ſepultura, tranſlatio, & quædam poſt ejus obitum patrata miracula.

S. Gummari, in Emblehem ſepulti, corpus

CONvenerat ad exequias ſancti Gummari multa amicorum & affinium multitudo, quibus pari conſenſu placuit, ſanctas reliquias in ſupradicta villa Emblehem recondere, ut ibidem ſepulturam haberet, ubi natus fuerat & nutritus. Sed (alia) erat divina voluntas Dei, quod mox, ipſo revelante, innotuit *a*. Nam, quieſcente quadam ſanctimoniali, nomine Wrachtilt, in oratorio ſancti Petri, quod, jubente angelo, ſanctus Gummarus exſtruxerat, talis ad eam divinitus vox facta eſt: Transferantur beati Viri reliquiæ de loco, ubi ſepultæ ſunt *b*, & recondantur in illa, quam ipſe conſtruxit, eccleſia: hanc divinam juſſionem omnibus revelabis, ut eam omni devotione maturent perficere. Evigilans illa cœpit in ſecretario cordis viſionem revolvere, dubitans, an fidem auditis adhiberet; an potiùs ludibrium ſomni fuiſſe C crederet. Num, inquit, talem viſionem audeam cuiquam revelare? Quis enim credet aſſerenti? Deridebunt omnes aniculam, fantaſiis deluſam; aut dicent, figmenta me compoſuiſſe fœminea deliratione.

19 Melius itaque eſt ſilere, quàm verba deliramentis ſimilia proferre. Secunda vice ammonita ſiluit, trinam ammonitionem expectans, ut conſtanti voce mandata ſummæ Trinitatis aſtrueret. Tertia autem nocte ſanctus Gummarus viſus eſt ei aſſiſtere quieſcenti, in tali ſermone: cur negligenter agis? Cur adhuc uſque hanc horam ſiluiſti? Tandem acquieſce, tandem acquieſce, ſurge & juſſionem divinam cunctis loci illius incolis effare, ut reliquias meas inde ſublatas apud Ledonem reponant: & ut te à nobis miſſam certiùs cognoſcant, hoc ſignum meæ præſentiæ in facie tua aſpiciant. Et hoc dicens, poſuit manum dexteram ſupra faciem ejus; cujus attactu caro in candorem converſa; palmæ autem & digitorum veſtigia manifeſta retinuit. Ecce, ſi verbis, inquit, non credant, tamen ſigno acquieſcant. Mane facto, ſurgens mulier, presbyterum cum omnibus, qui aderant, inco-

** nota divino*

lis convocavit *c*, trinum mandatum apparuit *, ſignumque impreſſum ſibi oſtendit; & ne moram præcepti ageret, conſtanter ammonuit. Nullus autem fantaſiis deputare auſus erat, quia tertia ammonitione repetitum; ſigno quoque manifeſto videbatur confirmatum. A. THEOBALDO. *c* ** l. aperuit*

20 Venerunt igitur ad locum, ubi humatæ erant ſanctæ reliquiæ, quas, aperto ſepulchro, conati ſunt elevare; ſed neque plauſtro, neque equis, vel navi, neque ullo vehiculorum genere potuerunt eas amovere. Stupentibus verò cunctis, advenit cuſtos pecorum ſancti Gummari, qui in eccleſia, quam ipſe conſtruxerat, cooperator ejus fuerat. Hic primo conatu levavit à ſepulchro ſanctiſſimam glebam: uſque ad amnem ubi ſubvectum erat, parata navicula deportavit. Suſcipiens igitur navis ſacratiſſimum pondus, remota ultro à ripa, curſu velociſſimo properavit ſine remigis officio, ſed evidenti cum miraculo: videbant enim navim velociter currentem, ſed in ea gubernatorem nullum *d*. Poſtquam verò in ripa præfatæ villæ curſum fixit ſacra illa ſarcina, humeris portantium in eccleſiam ſuam ſubvecta eſt, ibique cum magna reverentia ſepulta annis XL quievit *e*. Poſtquam verò ædificatum eſt monaſterium *f*, quod illic cernitur, in illud elevatus eſt honorificè & ſublimatus. Ibi quoque uſque in hodiernum diem multa mirabilia per ſervum ſuum operatur Dominus noſter Jheſus Chriſtus. Ægris ſanitatem reſtituit, freneticos ad ſenſum reducit, claudis greſſum reparat, ſurdis auditum. Cæcis viſum renovat, linguas mutorum reſerat. Ipſas quoque animas à ſuis languoribus purgat. Certum quippe eſt, quicumque fideliter invocaverit ſanctum Gummarum, ſentit eum in omni neceſſitate propicium. Unde quia divinitus talem ſuſcepit theſaurum, meritò exultat loci illius plebecula laudes illi & gratias offerens, qui vivit in ſecula Deus.

Liram transfertur elevaturque; deinde verò Sanctus *d* E *e* *f*

21 Si quis hæc pauca de vita & converſatione ſancti Gummari diligenter intendat, habet, quod miretur: quia litterarum rudis attigit ad culmen perfectionis. Quanta in eo manſuetudo fuit! Quàm ſancta ſimplicitas! Quàm placitus Deo in fide & in omni opere! Quis dubitet, cum diſciplina ſancti Spiritûs eruditum? Quis dubitet, cum Deo vixiſſe, in Deo quoque vitam finiſſe? Hoc teſtantur præclara miracula, quæ frequenter apud tumulum ejus in ſalute multimoda oſtenduntur. Pleraque ratione * fidelium didicimus: pleraque noſtris temporibus facta cognovimus. Sed de præcedentibus dubitare nefas eſt, quorum fidem recentia veraciter aſtruunt.

miraculis inclarescit; è quibus recenſet aliqua F ** relatione*

22 Fuit quondam bonæ memoriæ mulier quædam, quæ famam virtutum ſancti Gummari audiens cœpit ſecum cogitare, ut ad ſepulchrum ejus tenderet, & orationibus ejus ſe commendaret. Erat de provincia, quæ dicitur Brachbant, de villa Nutue *d g* nuncupata. Venit ergo ad oratorium ſancti Petri, ubi ejus reliquiæ; & cum introiſſet orationis causâ, cogitabat ſecum partem hereditatis ſuæ ſancto Gummaro tradere pro ſua ſuorumque ſoſpitate. Et, adductis teſtibus, cùm accepiſſet wantam *h*, ut ſuper altare, ſolito tradicionis more *i*, deponeret, nequaquam inde manum retrahere valuit. Wantam excutere volebat; ſed non potuit. Wantam ſecum excutere & auferre conata eſt; ſed nequivit. Omnes, qui aderant tradicio-

prodigioſam mulieris peccato obnoxiæ converſionem; *g* *h* *i*

A. THEOBALDO.

ni, facti ſunt teſtes miræ virtutis. Obſtupebant omnes, ſed mulier præ omnibus. At illa divinitus inſpirata rediit in ſe: iniquitatem recognovit, & peccato ſe obligatam eſſe expavit. Tunc partem, quam ſibi retinuerat, priori adjunxit, & ſancto Gummaro totam poſſeſſionem tradidit. Inſuper, abjecto peplo, comam capitis ſui arripiens k ſeſe in ancillam ipſi mancipavit, dedit ſe & redemit ſe. Sanctus autem Gummarus ſolvit eam à vinculis corporis, poſtquam habuit totam ſui juris. Et illa poſtmodum in fide magis ſolidata fuit, & in terrenis bonis copioſiſſimè habundavit.

S. Petri templum

23 Quodam tempore, cùm excreviſſent peccata hominum, & ſuperno judicio correptionis flagella meruiſſent, à Deo educta à ſedibus ſuis gens Northmannica, gens ferociſſima, quæ navigio in Rhenenſem provinciam advecta circumquaque omnia depopulati ſunt. Hantverpiam incenderunt l, Walchram vaſtârunt: adeò alii diſperſi ſunt, ut nullus eſſet locus, ubi ceſſaret luctus. Per fluvium igitur, qui dicitur Schinda m, ad villam Turninum devenerunt, ubi erat monaſterium ſancti Fredegandi confeſſoris n. Sed Deus propter iniquitatem inhabitantium exoſus locum, reliquias ipſius juſſit aliò tranſportari, ut nullum eſſet obſtaculum contra deſolationem. Quibus ſublatis, velût muro & turribus civitatis deſtructis, irruit gens inimica & incendio pereunt cuncta ædificia; ipſumque monaſterium conſumpſit, homines partim trucidavit, partim captivos abduxit. Neque domus ſuperfuit, neque habitator evaſit. Nichil niſi ſolitudo remanſit. Ergo Northmanni inde tranſmeantes poſt fluvium, qui vocatur Thile o, apud Machlinas eccleſiam ſancti Rumoldi ſuccenderunt.

adverſus Normannos mirabiliter defenſum,

24 Digreſſi inde per alveum Nitæ, ad ſanctum Gummarum ferocitatis ſuæ direxerunt curſum: ſed illic pugnavit ſancti Viri meritum contra ſævitiam hoſtium. Ignem jactaverunt ad faſtigium monaſterii; ſed repulſus & emortuus elanguit. Vim virtutis ſuæ oblitus eſt ignis, ut domus ſancti Gummari maneret incolumis. Sed quantùm amittebat ignis de virtute ſua, tantùm incendebantur ampliùs inimicorum corda. Nam templum ingreſſi ſunt, ut manu propria fierent noxii: quia ignis non obtemperabat eorum furori. Interim beatæ memoriæ Fredegerus p presbyter inſulatus q aſſiſtebat *, offerens ſacrificium Dominici corporis & ſanguinis pro ſua & aliorum ſalute. Nam cùm audiret adventum ferociſſimæ gentis ait: cruentas horum manus non fugio: in manu Dei eſt anima mea. Si placet illi, ut vivam, quis vitam meam tollet? Dum vixi, tibi, ſancte Gummare, vitam impendi. Si locum iſtum, te permittente, tollunt, me ſimul perdant: me cadens domus iſta involvat trabibus ſuis & parietibus ſepulchrum mihi faciat. Hæc requies mea in ſeculum ſeculi: hic habitabo quoniam elegi eam r. Hæc dicens veſtimenta ſacerdotalia induens ad Miſſam proceſſit. Cúmque ſummæ Majeſtati mactaret ſacrificium, mactatus eſt ipſe Deo in holocauſtum. Ingreſſi enim, ut prædictum eſt, irruerunt in eum & crudeliter peremerunt. Cecidit igitur ſuper altare victima ſuaviſſimi odoris Domino, & felix quievit in ſomno. Sic honoravit ſervum ſuum ſanctus Gummarus; hoc illi præmium reddidit, quòd ad martyrii eum coronam proveheret, & perpetuæ gloriæ conſortem haberet. Sed divina ultio graviter reos conſumpſit. Nam cùm univerſa, quæ rapuerant, ligatis etiam cum ſanctimonialibus detuliſſent ad navim, duo reges, qui aderant, percuſſi ſunt: alter eorum Reolfus, alter vocabatur Reginarius: ſed Reolfus, cùm ventrem purgaret, omnia inteſtina per ſeceſſum emiſit: Reginarius autem oculorum lumine privatus, graviorem morte mortis pœnam ſuſtinuit ſ. Habens enim quod ſemper plangeret; portans in ſe, quod ſemper defleret, ipſe teſtis reatûs ſui fit, præco majeſtatis Dei, ne quis loca ſacra temerare audeat, vel mittere manum in ſanctum Dei præſumat.

** adde ex Ms. Lir. altari*

ſurdum mutumque auditu ac loquelâ donatum.

25 Eſt autem aliud, quod diebus noſtris Deus oſtendit. Illum, de quo nunc locuturus ſum, viderunt multi in villa ſancti Gummari manentem, & devotiſſimè illi ſervientem. Unde loqui fideliter audeo, quod affirmare fideles audivi perſonas. Erat juvenis quidam Gerolfus nomine, qui à primo nativitatis die & auditu caruerat & loquela: erat autem, ùt aiunt, ingenuis parentibus oriundus, de vico Tornicenſi t, qui, cùm hac debilitate ad juventutem proceſſiſſet, diſponente Deo, ingreſſus eſt navim & applicuit noſtræ viciniæ, tandem ad villam ſancti Gummari pervenit. Illic cùm oratorium frequentaret, & ſedulus in monaſterio eſſet, aquam deferens & pavimentum purgans, reſpexit operarium ſuum ſanctus Gummarus, & laboris ſui gratiſſimam illi mercedem reſtituit. Nam aures ejus diu clauſas aperuit; linguam quoque diu ligatam reſolvit, ut clarè audiret & diſcretè reſponderet. Auditum eſt illud miraculum ab incolis, & fit concurſus in eccleſiam omnis ſexus & ætatis. Accedunt, aſpiciunt, colloquuntur, & audiunt. Gracias Deo omnes clamant; gracias Deo iterum pronunciant. Prima autem muti illius vox fuit, quâ ſancti Gummari nomen protulit. Hanc ſemel, hanc ſecundò, hanc tertiò edidit. Adeò autem loci illius habitationem dilexit, ut nec parentes, nec patriam vellet reviſere; ſed ſerviret fideliter, à quo mirabilem illam acceperat ſervicii mercedem.

Neſcio, cujus additamentum.

26 Multò plures virtutes per ſanctum Gummarum claruiſſe certum eſt; ſed ſcriptis commendatæ non ſunt. Nec licet cuiquam dubitare quippiam difficile eſſe in cælo commoranti & cum Deo viventi. Et, ſi ceſſavit miracula operari, ideo certè fit, quia rari ſunt, qui fideliter petant, devotè quærant, perſeveranter pulſent. Imploremus ergo miſericordiam ſummi judicis, quæramus nota ſuffragia hujus clementiſſimi confeſſoris, quatenus interioris hominis ſoſpitatem & æternæ vitæ conſortium impetret nobis à Deo & Domino noſtro Jheſu Chriſto, cui eſt honor in ſecula ſeculorum. Amen u.

ANNOTATA.

a *Si* mox S. Gummari *corpus Liram transferri Deus voluit, qui annis* 40 *priùs Emblehemi, quàm Liram deferretur, quievit, prout ejus biographi vernaculi tradunt?*

b *Nempe ex Emblehem, ubi mox ab obitu ſepultum fuiſſe Theobaldus dixit: Baldericus quidem in monaſterio canonicorum ab ſe condito ſepultum ait; verùm illi ſermo eſt, non de loco, quo primùm tumulatus fuit, & in quo brevi admodum temporis ſpatio jacuiſſe videtur, ſed de eo, quo eâ, quâ ſcribebat, ætate jacebat.*

A c *Editio Lovanienſis ſic habet :* Manè facto, ſurgens mulier presbyterum cum omnibus, qui aderant in collegio, convocavit.

d *Nihil hic miraculi agnoſcit D. Le Roy in Mss. ad Vitam* S. Gummari *Animadverſionibus penes nos exſtantibus. Secundo quippe, inquit, rectoque alveo (ſcapha) vehebatur. Verùm æſtui marino Netha hodieque cedit : quid ſi igitur Emblehemum uſque ſeculo* VIII *ille ſe extenderit, perque retrocurrentes Nethæ undas, atque adeò adverſo flumine ſcapha ſine remis, ſine rectore delata Liram fuerit, atque iſthic, fruſtra illam retrò trudente æſtûs acceſſu, ſponte ſubſtiterit ?*

e *Non in Emblehem, ut ejus biographi vernaculi tradunt; ſed Liræ in oratorio à ſe conſtructo; cui poſt annos ab ejus tranſlatione circitèr 40 ſuffectum eſt aliud*, quod, *inquit paulo poſt Theobaldus*, illic adhuc cernitur.

f *Si annis 40 circitèr poſt* S. Gummari *Liram tranſlationem conditum illic monaſterium eſt, quomodo id a* S. Gummaro *factum Baldericus ſcribit ? At Baldericus de inſtituto à S.*

B Gummaro *canonicorum cœtu locutus eſt : Theobaldus vero* monaſterii *nomine novum SS. Petri & Pauli ſacellum intellectum voluit, id quod num.* XI *Comment. prævii oſtenſum eſt.*

g *Locus eſt mihi non notus.*

h *Id eſt, chirothecam.*

i *Priſci hujus moris exempla plura videſis apud Cangium.*

k *Capillorum tonſio ſervitutis olim ſymbolum fuit.*

l *Veroſimiliter circa annum* 836.

m *Hodieque Turninum pagum prope Antverpiam alluit, indeque progreſſus Antverpiæ in Scaldim devolvitur : minoribus eo navigiis Normanni appulſi fuerint, aut Scinda capaciore, quàm modò, fluxerit alveo.*

n *Relatus eſt in Opus noſtrum ad diem* XVII *Julii.*

o *Nunc vocatur* Dilia; *conjungitur Nethæ ad pagum Rampſt, indeque vocari incipit* Rupela.

p *Meminit illius Molanus in Natalibus SS. Belgii ad diem* XI *Octobris, ubi de* S. Gummaro *: non tamen in Præfatione ſua, ubi in-*

C *ter diœceſis Antverpienſis Sanctos* Gummarum, *omiſſo Fredegero, recenſet. Retulit igitur Fredegerum ad eorum claſſem*, qui, etſi natalem in nulla eccleſia haberent, meritò tamen inter Beatos numerantur.

q *Seu veſtimentis ſacerdotalibus indutus.*

r *Pſalm.* 131, ℣. 14.

ſ *Videſis de his dicta num.* 16 *Commentarii prævii.*

t *Liram inter & Tongerloam non procul à Netha Majori occurrit via quædam, dicta* Doornickſtraete, *quem tractum hic* vici Tornicenſis *nomine indicari, exiſtimo.*

u *Additamentum videtur : non enim exſtat in editione Lovanienſi, pugnatque præterea cum iis, quæ num.* 20 *Theobaldus aſſerit ; hic facere miracula* S. Gummarus *ceſſat : illic autem, ſeu num.* 20, in hodiernum diem multa mirabilia per Servum ſuum operari Dominus, *dicitur.*

MIRACULA S. GUMMARI,

SUB ANNUM 1475 PATRATA,

Auct. anonymo ſubæquali,

Ex Ms. Corſendoncano.

A. Anonymo.

PROLOGUS.

BEnedictus Deus in donis ſuis & mirabilis in Sanctis ſuis; nobis, in quos fines ſeculorum devenerunt, nova prodigia miraque portenta per ſanctum nominis * confeſſorem Gummarum circa annos Domini mille quadringentos ſeptuaginta in diverſis utriuſque ſexus perſonis, per longa terrarum ſpatia ad oppidum Lyrenſe Renenſis provinciæ confluentibus, catervatim pariter & devote, varios languores ac diverſa morborum genera curando, ſua ex ineffabili atque immenſa clementia oſtendit, ut, ſi omninò vitæ vel geſtorum ejus ſcripta deeſſent, ad prædicanda meritorum ipſius inſignia hæc pluralitas miraculorum utique ſufficeret. De quibus inauditis, divinâ gratiâ annuente, ad ipſius laudem nec non & beatiſſimi Confeſſoris honorem aliquam, mentes hominum maximè in admirationem moventia, brevi ſub ſtylo redigere curabimus, quorum patrandorum occaſio hujuſmodi fuiſſe perhibetur.

Auctor Miraculorum; ſub annum 1470
** ſuppl. ſui*

2 Nam cum rectores eccleſiæ S. Gummari cernerent, eam multis ac diverſis gravatam debitis ob ipſius ampliationem ac dilatationem, creditoribuſque ſuis non poſſe ſatisfacere, tractaverunt inter ſe dicentes : Quid faciemus? Unde nobis tanta denariorum copia, uti ad competentem ædificiorum eccleſiæ noſtræ ſtructuram & congruentem creditorum ſatisfactionem ſufficere poſſit? Nonne cernere eſt, charitatem multorum obriguiſſe, & paupertatem undique creviſſe, ut vix unus denarius ad eccleſiæ hujus fabricam præſtetur? Conſulite igitur, quid facto opus ſit. Reſpondit unus eorum, & dixit : Scitis, curtim unam in parochia de Broechem à eccleſiæ noſtræ de patrimonio S. Gummari proveniſſe : vendamus igitur eam, ut de pretio inde nobis proventuro creditoribus noſtris ſatisfacere, & fabricam eccleſiæ noſtræ ampliare poſſimus. Quid plura? Fit conſenſus multorum, laudantium & approbantium, tam ſanum, ut videbatur, conſilium.

S. Gummari in receſſione patratorum,

3 Mox igitur in tali loco conſueto tribus feſtivis diebus proclamatur præfata curtis venalis, quatenus majus pretium præſtaturus ipſam recipiat in ſuam. Audi denique miraculum: Convenerunt itaque quadam die ab abbate & conventu monaſterii S. Michaëlis Antverpienſis directi unà cum rectoribus prætatæ fabricæ, inveſtigantes, quonam modo illius curtis inhæreditationem obtinere valerent. Ipſis igitur circa

occaſionem expoſit.

A. Anonymo.

hanc materiam occupatis, pulſantur interea campanæ, fit concurſus populorum ad eccleſiam confluentium, clamantium ac dicentium: Benedictus Deus, benedictus Deus! ſiquidem primum miraculum, quod hic ſubſcribitur, tunc recenter contigiſſe memoratur, propter quod ſtupefacti tractatores præfati, ac tam novum prodigium cernentes, abſque pacti confirmatione ab invicem diſceſſerunt, cognoſcentes, S. Gummarum non ſine cauſa & myſterio hoc egiſſe miraculum: quod utique rei geſtæ permaximè declarat eventus; cùm per eumdem Sanctum eodem tempore ac deinceps innumera miracula coruſcare noſcantur. Quapropter eccleſiæ B. Gummari multa ſimul & magna donaria proveniunt, quibus non ſolum creditoribus ſuis ſatisfacere, verum etiam egregiè ac magnificè valeant ædificare, qui præſunt eidem. Horum igitur miraculorum innumerabilium quædam hic annotâſſe ſufficiat, ut per hæc & alia cognoſcantur, & Deus in Sancto ſuo, tædio ablato, quod multitudo parit, glorificetur.

B

ANNOTATUM.

a *In diœceſi Antverpienſi & decanatu Lirano.*

CAPUT I.

Miraculorum pars prima.

S. Gummari ope [illegible] contracti

ANno Domini milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo quinto in die ſanctiſſimæ Pentecoſtes quidam honeſtus vir ac diſcretus, nomine Nychaleus, cognomento Struyſſens, moram trahens pro tunc in oppidulo Flandrenſi noviter conſtructo, Middelborch vocato *a*, longo tempore membrorum ſolatio deſtitutus erat adeò, ut abſque apodiamentis ſibi minimè quiret auxiliari. Hic ob ſpem recuperandæ ſalutis limina beati Gummari confeſſoris Chriſti in eccleſia collegiata, ipſius nomine quoque conſecrata, quieſcentis, adiit & orationem coram reliquiis ſacris, plurimis fide dignis civitatis Lirenſis perſonis præſentibus & eventum rei præſtolantibus, ſuppliciter effundens, alterationem ſuæ naturæ ex occulta Dei diſpoſitione & B. Gummari interceſſione ſentiens, & attonitus ac ſtupefactus, ignorans, quid ſibi acciderit, ſanus & incolumis effectus, gratias non minimas Deo & ſanctiſſimo Confeſſori referens, ſoſpes & incolumis ad propria eſt reverſus. Anno, quo ſuprà, ultima die Maii quædam juvencula dæmoniaca Elyzabeth de Oelen, quatuor annis membrorum ſolatio deſtituta adeò, ut ſine baculorum ſuſtentaculo incedere non valeret, etiam viſitans ſanctiſſimi confeſſoris Chriſti Gummari eccleſiam ac devotam illic orationem effundens, ſubitò ſanitatem reparavit; Deumque ac beatum Confeſſorem ejus magnificè collaudans, incolumis, baculis, quibus prius ſuſtentabatur, in præfata eccleſia relictis, domum repedavit.

C

cæci, ſurdus,

5 Eadem die, qua ſuprà, quædam mulier ab annis pluribus contracta, ſuarumque virium robore privata, beatum Gummarum cum hoſtiarum immolatione in eadem eccleſia viſitans, & orationum ſuarum preces humiliter eidem offerens, ſubitò, cunctis rite peractis, obtentu Confeſſoris Chriſti ſanctiſſimi reſtituta eſt ſanitati, ut ſaccum ſiligine plenum, quem S. Gummaro pro gratiarum actione offerret, ſuis humeris impoſitum ad præfatam eccleſiam, pluribus intuentibus, deferret. Præterea hac ultima die Maii adoleſcens quidam viginti annorum, dictus Andreas Minten, ſedecim annis ſoſpitate membrorum ſuorum fruſtratus, ut, niſi aliorum adminiculo ſuffultus, incedere minimè valeret, cùm aſpiceret tot ac tanta diverſarum curarum* genera, preces ſupplices in præfata baſilica coram beati Confeſſoris reliquiis toto cordis affectu ingeminans, optatam meritis ſanctiſſimi confeſſoris Gummari recepit ſanitatem. Dehinc ſequenti die ejuſdem anni, videlicet prima Julii quidam honeſtus vir dæmoniacus, Jacobus Rumoldi, oppidanus Lirenſis, auditu aurium non mediocriter privatus, precibus devotis imploravit auxilium ſanctiſſimi confeſſoris Chriſti Gummari, & confeſtim uſui priſtino ſibi redditus eſt auditus.

D

*curationum

E

claudus, mulier contracta, laborans cruribus,

6 Secunda die menſis Junii ejuſdem anni adoleſcens quidam quindecim annorum, claudus exiſtens, & à parentibus de villa Contik *b* delatus ad reliquias S. Gummari gratiâ percipiendæ ſanitatis, qui, pede ad palmum manûs altero breviore nimirum, ceſpitabat, & ideirco rectè gradiendi officio fruſtratus erat. Pro hoc igitur oratione à cunctis devotè magnoque affectu cordis Deo ac beatiſſimo Gummaro effuſa, nec non & hoſtiarum oblatione ſoluta, incunctanter pedi claudo alteroque breviori prolongatio additur, &, cunctis ibidem eventum rei exſpectantibus, adoleſcens ſanus & incolumis reſiliit, & Deus in Sancto ſuo illico glorioſus exiſtit. Præterea quinto die Junii conſtat, quamdam honeſtam matronam, nomine Margaretam, de villagio, vulgariter Vreemde nuncupato *c*, omnibus ſuis membris contractam curru ad eccleſiam ſæpe dicti Confeſſoris evectam & à pluribus coram ſacris ejuſdem reliquiis delatam, orationibus devotis pro ea cum hoſtiarum ſacrificiis humiliter fuſis, meritis B. Gummari ſanitatem membrorum ſuorum integrè adeptam, domum ſine cujuſquam ſublevamine repetentem*. Eodem die quidam civis Daventrienſis *d*, dictus Nicolaus Janſſen, decem annis crurum execrabilibus languoribus fatigatus, qui facultatem bonorum ſuorum in medicos expenderat ſatis abundanter, nullam tamen medelam perſenſerat; imò ipſorum magis deciſionem exſpectabat de die in diem. Hic, perceptâ creberrimorum miraculorum famâ, meritis beatiſſimi confeſſoris Gummari ſpem firmam concipiens ſanitatis, ac de miſericordia Dei confidens, cum labore expenſiſque non modicis baſilicam ejuſdem viſitavit, nec non fontem, quem S. Gummarus, divina virtute fultus tamquam inſigne prodigium de terra ebullire fecit, adiens, crura ſua cum ejuſdem aqua abluens & perfundens, ſoſpitatem diu concupitam magno cum gaudio adeptus, magnificéque Deum in Confeſſore ſuo glorificans, lætus ad propria remeavit.

F

*l. repetiiſſe

alter item

7 Anno, quo ſuprà, decima die menſis ejuſdem Junii mancus quidam fuit Bruxellæ, dictus Joannes Hugens, qui quatuordecim ferè annis apodiamentis baculorum greſſus ſuos dirigens, altero crurum ejus breviore exiſtente, reliquo uno pede fœtidiſſimas nihilominus habens

Digitized by Google

A beris fiſtulas undecim, aſpectui intuentium propter fœtorem continuum & ſaniem exinde prorumpentem abominabiles, omni medicorum, in quos magnam facultatis ſuæ ſubſtantiam expenderat, induſtria ceſſante, quod multorum diſcretorum notitiam non latuit, nec non fere omnium civium Bruxellenſium utriuſque ſexus, à quibus ſæpius pro vitæ ſuæ neceſſariis alimoniam expetierat. Hic itaque antedictus Joannes deciſionem languidi cruris dietim præſtolans atque formidans, mirabili atque laudabili tantorum ſignorum & prodigiorum B. Gummari rumore à diverſis perſonis percepto, confiſus in Domino & ſpem ſuam in B. Confeſſoris ſubſidio conſtituens, iter ad viſitandum baſilicam ejuſdem confeſſoris Gummari in ſæpedicta civitate Lyrenſi non ſine magno labore arripuit, ſanitatem ac reſtaurationem ſuæ valetudinis ab eo ſperans.

...ciandus.

8 Quid multis immorer? Intranti denique illi eccleſiam, & orationem ſupplicibus ſuſpiriis Deo coram S. Gummari reliquiis ingeminanti confeſſionemque ſuorum peccaminum ſecundum B Apoſtolicum præceptum facienti, nec non communionem ſacroſancti corporis & ſanguinis Domini Chriſti ſumenti accidit quiddam mirabile & inauditum, plurimis fide dignis in eadem eccleſia præſentibus. Nam, eo adhuc in oratione perſiſtente, panni faſciales, quibus languidum membrum fuerat involutum, miraculoſe diſrupti ſunt, & ipſe integram firmamque, breviori crure ad æqualitatem alterius diſtento, nec non omnibus plagis ſopitis, virtute divina & meritis haud dubium beatiſſimi confeſſoris Gummari adeptus eſt ſanitatem. Fit itaque tam ſpiritualium, quàm popularium concurſus ad tam novum & inſolitum prodigium, ſpirituales odas unà cum ſanato conſona voce omnipotenti Deo, nominiſque ſui confeſſori Gummaro depromentium. O quàm incomprehenſibilis miſericordia Dei, & quàm ſtupenda ejus magnificentia, per quem in Sancto ſuo tanta clareſcunt miracula, cujus nomen ſit benedictum in ſecula. Amen.

puer, cujus caput humero erat annexum: hyd. ops:

9 Eodem die, quo ſuprà, contigit, quod quidam Mechlinienſis, dictus Quirinus van Gaveren, filium ſuum, cujus caput humeris adhærebat, nec illud quoquo modo erigere valebat, ad eccleſiam S. Gummari adduceret, ob C recuperandæ valetudinis ſpem & fiduciam. Qui quidem juvenis, in via cum genitore ſuo moram faciens, aſſeruit ſublevaminis aliquale ſentimentum ſe habere, ac tandem unà cum patre genibus procumbens coram capſa reliquiarum B. Gummari, oblatione cum orationibus præviis debitè perſoluta, caput recepit diu optatæ incolumitati reſtitutum, acſi nullam antea ſenſiſſet jacturam. Gratias itaque quamplurimas Deo & beato referentes nominis ſui confeſſori Gummaro ad propria hilariter ſunt reverſi. Ceterùm anno, quo ſuprà, die decima quarta menſis Junii quidam Walterus Struyne van Hove ad S.Laurentium *e*, ydropicus multo tempore, genitalibus ad unius capitis magnitudinem intumeſcentibus, viſitans devotè cum precibus & blada ad ſui corporis gravitatem offerens, in ejus baſilica adeptus eſt ipſius interventu celerem liberationem, domumque cum multa gratiarum actione ſoſpes eſt regreſſus.

10 Quinta die Julii ejuſdem anni mulier quædam Mechlinienſis, Barbara nomine, geſtans in cruribus viginti duas fiſtulas, vovenſque limina beatiſſimi confeſſoris Chriſti viſitare, ſubſidium mox perſenſit, nec tamen votum perſolvit. Verùm quia ſcriptum eſt, "Vovete „& reddite" *f*, cùm tutum non ſit promittere Sanctis, & non ſatisfacere, tantis rurſus cœpit moleſtari doloribus, livoribus & pœnis, ut uſum gradiendi, quo non antea caruerat, penitus amitteret. His denique attentis, omni cum celeritate nec non devotis precibus debitùm votum perſolvere feſtinavit, &, plagis fiſtularum fonte ſanctiſſimi Gummari ablutis, valetudinem, quam magno concupierat deſiderio, conſecuta eſt. Ceterùm ſeptima die Julii ejuſdem anni vir quidam, nomine Henricus Verbaghe, filium habens ſeptem annorum, qui prunellum unà cum lapide deglutierat, ac per hoc quaſi ſemimortuus in terram corruerat, perplexus nimirum pater & attonitus, hoc infortunio viſo, vovit, unà cum filio ac tota familia domus ſuæ baſilicam ſe Confeſſoris antedicti viſitaturum, & ſtatim poſt votum prunellum per guttur puerili exiliit, ac ſanus effectus eſt. Deinde impleta ſunt, quæ promiſſa fuerant à patre. E

A. Anonymo. mulier fiſtulis laborans, puer pene extinctus, *f*

loquela deſtitutus.

11 Dehinc ultima die Septembris unum quaſi ceteris contigit mirabilius. Nam quidam civitatis Colonienſis emiſſarius, nomine Godefridus de Diva, vocalem arteriam habens obſtruſam, ut nedum edere, ſed nec loqui valeret, potu tantum tenui a feſto præteritæ Nativitatis Domini refocillatus. Tunc enim inciderat in armigeros, qui eum, manibus poſt tergum reſtrictis, ac gutture ſuo arbori cum fune fortiter tribus diebus, totidemque noctibus alligato, deſpoliaverunt, ipſo poſtmodum illam ægritudinem guturis retinente. Miraculis itaque præclaris ſæpedicti Confeſſoris Chriſti per omnem circumquaque regionem crebreſcentibus, diverſis quoque ægritudinibus præſidio & adminiculo beatiſſimi Gummari curatis, præfatus Godefridus non ſine magno affectu per tantarum terrarum ſpatia acceleravit adire baſilicam ejuſdem Confeſſoris in oppido Lyrenſi, & ſupplices cum oblationibus & cereo coram ſanctis reliquiis, genibus provolutus, preces cordiales depromens, nec non ultrò ad ipſius fontem extra prædictum oppidum progrediens, & aliquantulum aquæ deglutiens, ſubitò loquebatur rectè, ac uſum recepit manducandi. F Receſſit igitur inde magnificans & glorificans Deum, qui per Sanctum ſuum tanta mirabilia operari dignatus eſt.

à latronibus

12 Quidam mercator erat in parochia de Berſe prope Oorſchot *g*, cui nomen erat Joannes Godefridi, qui quodam tempore pro mercimoniis ſuis pergens in Friſiam incidit in latrones inter Zwollas & Daventriam *h*. Captus eſt itaque ab eis, &, oculis obſtructis, ad loca incognita perductus, qui ipſum illic tribus hebdomadibus nihil penitus videntem tenuerunt, omnia ſua diripientes. Tandemque ſqualori carceris eum mancipantes, ac diverſis pœnis eum nihilominus affligentes, magnam ſummam pecuniarum ab eo extorquere ſatagebant. Accidit denique, finito tempore trium hebdomadarum, ut is, quamvis antea ſæpiùs miſerabiliter atque immaniter punitus fuiſſet, ex tunc tamen magis exquiſitè torquebatur *, vinctus ſuper ſcamnum quatuor funibus fortiſſimis ad quatuor ſui corporis partes. Hic igitur captivus in lamentabili conſtitutus periculo ſpem firmam conſti-

*torqueretur

A. Anonymo.

tuit in Deo & in confeſſore ipſius beatiſſimo Gummaro, ob cujus merita plures diverſorum morborum languore detenti ſoſpitatem adipiſcuntur, ac in periculis conſtituti ſpe ſua non fraudantur, ſuppliciter ac devotè auxilium ſupernum pro ſua liberatione invocans, ut meritis ſanctiſſimi Confeſſoris poſſet manus punientium ſe evadere, vovenſque, vita comite, ſe poſt liberationem reliquias præfati Confeſſoris devotè viſitaturum.

captus, orbatus oculo,

13 Quod cùm mente revolveret, vincula ſubitò ſunt diſrupta, quibus ligatus erat; quod videntes prædones iniquitate pleni alium funem arripuerunt & pedes ejus circumligaverunt, ac trahentes eum pedibus ſurſum, capite deorſum ſuſpenderunt: qui quidem funis, ſicut priores, diſruptus eſt. Tandem manus ejus à tergo conſtringentes, grandi ſaxo ejus pedibus appoſito, ipſum per tranſverſum in pertica levantes pertraxerunt, &, ut priùs, vincula diſrupta ſunt. Quod conſiderantes præfati prædones & cauſam hujus rei ab ipſo cognoſcentes, eum liberum abire permiſerunt, ducentes illum, præfato modo obtutibus obſtructis, ad locum, in quo eum repererant. Qui videlicet Joannes, deſiderio ſuo adepto, votum peregrinationis devotè perſolvit, immenſas Deo ac ejus confeſſori Gummaro referens gratias. Quemdam virum, Joannem Kerman nuncupatum, quem morbillorum diutiùs languor invaſerat ac unum oculorum ejus occupaverat adeò, ut per decem hebdomadas videndi uſu caruerit, conſtat, in præſentia reliquiarum S. Gummari luminis beneficium obtinuiſſe. Nam præfatus Joannes, oculi officio deſtitutus, ſeſe devoverat beati Confeſſoris baſilicam cum pondere ſiliginis, quantæ ipſe foret gravedinis, viſitaturum; quod cùm facere maturâſſet, uſum videndi recepit, ac Deo & ſanctiſſimo Gummaro magnificas gratias egit & lætus ad propria remeavit.

B

infantula apoplectica, ſacerdos fiſtulis laborans,

14 Infantulam quamdam trium annorum ex Zelandia gravi quadam infirmitate, quam phyſici apoplexiam nuncupant, uno in latere corporis percuſſam & omni ejuſdem lateris vitali ſenſificatione deſtitutam, inſuper uſu loquendi privatam, quam parentes ſui ob ejus incolumitatem recuperandam Deo & Gummaro devoverant, eccleſiam ipſius cum orationibus & ſacrificiis debitis expetentes, conſtat meritis ejus fuiſſe ſanatam ac loquendi facultatem & uſum adeptam. Quare non immeritò de tam munifico beneficio gaudentes & admirantes, Deumque ac ejus Confeſſorem omni cum devotione collaudantes, votis peractis, ovanter domum propriam expetebant. Præterea quidam ſacerdos Nivellenſis *i*, Bartholomæus Lamberti denominatus, in uno crure triginta & ampliùs abhorrendas habens fiſtulas, quibus nullus medicorum, in quos non modicas pecunias expenderat, curationem impendere valuit, audivit de tanta, tamque multiplici miraculorum operatione, quæ meritis B. Gummari continuè actitabatur, moxque omni medicorum confidentiæ renuntians & ad verum ac ſpiritualem medicum ſeſe convertens, vovit reliquias ſacroſanctas beatiſſimi Gummari, in eccleſia Lirenſi reconditas, ſe viſitaturum, quatenùs ob ipſius merita Deus ſuæ infirmitatis optata dignaretur præſtare remedia. Itaque, voto emiſſo, ſe ſopori dedit, & poſt hæc, ſole, nocte tranſacta, diem præſtante, integram ſuo livido cruri ſenſit acceſſiſſe ſanitatem. Cupiens igitur fideliter perficere, quod voverat, omni dilatione remotâ, baſilicam præfati Confeſſoris cum devotione viſitavit præcipua, Deo & B. Gummaro laudes cum ſacrificiis oblationum offerens, ad propria lætus repedavit.

C

f

D

puer ſubmerſus, experiantur.

15 In parochia de Boechout *k* exſtitit quidam, Gerardus Fabri vocatus, cui erat infantulus octodecim menſium, qui ex parentum ſeu domeſticorum incuria quoddam inopinatum incurrit periculum, uti videlicet in vaſe quodam aquâ repleto lapſus ſubmergeretur. Cumque à parentibus undique requireretur, ac tandem in vaſe ſuffocatus aquis cerneretur, fit undique luctus omnium & lamentatio cum ejulatu magno conquerentium, parvulum tam innocenter occiſum propter incuriam cuſtodum. Quid plura? Accurrunt vicini & propinqui puerulum aquâ ſubmerſum intueri cupientes, & non erat vox, neque ſenſus. Conſilio itaque præſtito, extrahitur infans, nullum vitalis animantis ſignum prætendens, ſed facie adinſtar nigri panniculi fuſcata ferè dimidiæ horæ ſpatio perdurans ab omnibus mortuus judicatur. Quapropter Deum & B. Gummarum, per quem Dominus copioſa & inaudita miracula operatur in diverſorum morborum & caſuum eventu, invocantes præfati parentes, ejuſque miſericordiam ferventi affectu ac lachrymoſis vocibus implorantes, devoverunt ipſum puerulum ſanctiſſimo Gummaro, ut ejus interventu extincto infantulo divina pietas ſubvenire dignaretur, ipſique ab animæ & corporis anxietate liberarentur. Mira res! Denique voto emiſſo, ſtatim apertis occulis arridet parvulus triſtibus parentibus, cunctis familiaribus eorum non ſine magno & admirabili gaudio id B. Gummari meritis eveniſſe, aſſerentibus. Fit igitur omnibus, priùs quidem dolore ac gemitu detentis, tripudium ac lætitia, ſingulis in voce exultationis & laudationis prorumpentibus, & dicentibus: Gratias tibi Deo, qui humilium & contritorum es conſolator, offerimus immenſas, qui ob ſancti Confeſſoris tui merita nos conſolari dignatus es, & liberare ab ingruenti miſeria. Tandem præfati parentes ſancti Gummari in oppido Lirenſi eccleſiam unà cum puerulo, in quo perpetratum fuerat tam evidens miraculum, viſitantes, ſuaſque preces & oblationes humiliter offerentes, reverſi ſunt ad proprii domatis limina, puero incolumitate perſeverante non ſine cunctorum intuentium ſtupore & admiratione.

E

ANNOTATA.

a *In Franconatu Brugenſi ſito, de eodem ſeculo* XV *à Petro Bladelino equite in oppidi formam primùm redacto. Aliud ejuſdem nominis oppidum in Zelandia viſitur.*

b *Medio ferè Mechliniam inter & Antverpiam itinere.*

c *In decanatu Lirano.*

d Daventria *Tranſiſalanæ provinciæ oppidum eſt ad Iſalam fluvium.*

e *In decanatu Antverpienſi Anverpiam inter & Liram.*

f *Pſalm.* 75, ℣. 12.

g *Buſcoducenſis olim diœceſis pagum, à quo ad fluvium Beerze non procul abſunt pagi* Beerze, Oosterbeerze, Weſterbeerze, Middelbeerze: *priorem ex his hic ſignificatum puto.*

h *Utrumque oppidum in Tranſiſalania ſitum eſt.*

i

A i Nivella *Gallo-Brabantiæ oppidum eſt.*
k *In decanatu Lirano.*

CAPUT II.

Miraculorum pars altera.

Mulier morti proxima, hydrops, SImile penè accidit de muliere quadam ex civitate Aldenardenſi provinciæ Flandrenſis, quæ dicebatur Barbara van Keye, quæ tanta infirmitate attrita erat, quòd nullus in ea vitalis motus percipi poſſet; ſed à cunctis ipſam inſpectantibus æſtimaretur jam jamque defuncta. Qua de re germanus ejus, qui ipſam affectione fraternali diligebat, ſororem ſuam Deo & B. Gummaro confeſſori commendavit ac devovit, deprecans humiliter ac promittens, quòd, ſi eam vivam & ſanam adhuc intueri poſſet, ipſam eſſet cum tanto ceræ pondere, quanto ille gravis eſſet, ad limina baſilicæ S. Gummari perducturus. B Mirum in modum, vix emiſſo voto, mulier, quæ ab omnibus penitus mortua putabatur, apertis oculis fratrem ſuum intuens, loquebatur & ſenſim ſanabatur. Quam ob rem ſine quavis dilatione ſuam promiſſionem adimplere cupiens frater cum ſorore anno Domini milleſimo quadringenteſimo ſexto octavo die Junii ad templum S. Gummari apud opidum Lirenſe cum oblationibus & multiplicibus gratiarum actionibus advenere. Quidam inſuper ydropicus, Henricus van den Sype denominatus ex Heveren *a*, villagio ſic dicto juxta Mechliniam, tota extitit ydropis mole depreſſus, ut ſeſe vix in aliquam partem movere poſſet. Audiens itaque, tanta per S. Gummarum miracula coruſcare, ſpem ſuam in Domino ac Gummaro integraliter reponens, devovit, ſe quantocius cum hoſtiarum oblationibus reliquias ipſius B. Confeſſoris viſitaturum. Vix autem promiſſionis verba finierat, &, ecce, cruribus ejus quaſi quodam cauterio apertis, ſuperfluus humor exitum petivit per S. Gummari interventionem, & exinde perfectam conſecutus eſt ſanitatem. C Suum itaque votum omni cum devotione adimplens, ac gratiarum actiones Deo ac ſancto ejus Confeſſori perſolvens, ad propria eſt reverſus.

puer calculo laborans, 17 Præterea in oppido Hollandiæ, nomine Delſt, civis quidam erat, qui dicebatur Theodoricus Gerardi, qui habebat filium decem annorum dolore calculi lamentabiliter laborantem, nullumque medicorum peritiâ ſubſidium obtinentem; omnes quoque intuentes, & præcipuè genitorem in compaſſionem & gemitum trahentem. Hic denique Theodoricus magna cum devotione Deum ac beatiſſimum ejus confeſſorem Gummarum invocans ac deprecans pro remedio liberationis filii ſui, devovit præfatum infantulum ad ejuſdem Sancti eccleſiam cum oblationibus debitis ſe delaturum. Igitur, voto emiſſo, liberatur eodem die filius ejus, ita ut, nullo dolore pungente, meatu urinali emitteret calculum, quantitatem unius lapilli dactyli habentem. Quare exhilaratus pater cum filio votum perſolvere geſtiens, calculum illum, manu artificis in argento redactum ſeu incluſum, in memorabile teſtimonium tam ſubitaneæ gratiæ ad eccleſiam ſæpedicti Confeſſoris detulit, orationibuſque ſuis cum oblationum muneribus exhibitis, lætus & gaudens, ac Deum in Sancto ſuo magnificans ad propria reverſus eſt, calculo illic relicto in teſtimonium veritatis. Acta ſunt hæc anno Domini milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo ſexto, vigeſima prima die menſis Junii.

18 Item ultima die Maii anni LXXV *b* mulier quædam novem annis ſolatio virium & membrorum deſtituta ſuorum, officium gradiendi vix ſine adminiculo appodialium complens, orationum ſuarum vota & oblationum ſacrificia Domino & S. Gummaro ejus confeſſori humiliter repræſentans perfectam & ſtabilem recepit ſanitatem. *duæ mulieres contractæ, claudæ, b* Simile accidit de alia muliere, quæ denominabatur Barbara Firmans, eodem die, quæ gradiendi uſum longo tempore propter membrorum impotentiam amiſerat, devotè reliquias ſæpefati S. Gummari adiens, ſuaſque preces humiliter offerens, perfectam obtinuit ſanitatem, & ad propria ſine cujuſlibet adminiculo, quo priùs non caruerat, cunctis admirantibus, repedavit. Idem penè accidit de quadam muliere Lyrenſi eodem die, Heylwige nomine, ſimili modo curata. E Alia quædam mulier, quæ dicebatur Elyzabeth Scuts van de Pulderboſſche *c*, anno, quo ſuprà, quinto die Junii, quia clauda erat, in vehiculo delata ad reliquiarum S. Gummari præſentiam, & ſuas Domino ac beato ejus Confeſſori orationes & oblationes offerens, non eſt à ſuo deſiderio fruſtrata, ſed membrorum ſuorum perfectam obtinuit ſanitatem. Quæ, cùm ſe cerneret ſoſpitati redditam, non eſt ingrata reperta; ſed magnificas Deo & S. Gummaro gratias rependens reverſa eſt cum gaudio ad propria.

laborans cruribus, d 19 Eodem die, quo ſuprà, de villa Contike *d* apparuit mulier, Katharina Sans nuncupata, quæ ob crurum ſuorum execrabilem dolorem firmam habens ſpem in S. Gummari ſubventione devovit, ſe cum omni devotione ac hoſtiarum oblatione ſacratiſſimam capſulam, reliquiarum B. Gummari contentivam, viſitaturam; cujus voti non immemor ſtuduit omni cum celeritate implere, quod promiſerat. Hæc itaque veniens ante præfatas reliquias, cùm orationes ſupplices & oblationes ſuas præſentaret, nec tamen aliquod eadem die ſublevamen inde perciperet, F nihilominùs tamen in Deo & ejus confeſſore S. Gummaro ſpem totam & fiduciam reponens, & perſeveranter orationibus continuatis diebus inſiſtens, tandem dehinc octava die ſuorum crurum obtinuit curationem. Quæ Deo & B. Gummaro laudes non exiguas jucundo corde decantans ad propria lætanter eſt reverſa.

corpore languidus, 20 Anno & menſe, quo ſuprà, nono die ejuſdem menſis quidam civis Gandenſis, Theodoricus nomine, baſilicam S. Gummari devotè adivit, qui longo tempore graviſſimo viſcerum ſuorum dolore anxiè laboraverat, & ob nimiam & continuam doloris impulſionem ſuorum ope membrorum caruerat, ut ſine appodialibus inſtrumentis incedere non valeret. Hic, inquam, ſe Deo ac B. Gummaro cum importunis precibus commendans, & flexis genibus coram ſanctis reliquiis perſeverans, & ſuimet oblitus propter inexſpectabilem divinæ virtutis ac S. Gummari gratiam ſuæ naturæ variationem ſentiens, nimirum quaſi in extaſi conſtitutus exiſteret, attonitus erat & perplexus. Mira res & ſtupenda! Denique, cunctis illic præſentibus & cernentibus, ab oratione ſanus & incolumis

A Anonymo.

mis exurgens ſenſit, omnimodam ſe recepiſſe ſuæ infirmitatis ſoſpitatem. Fit itaque populorum clamantium ac Deum laudantium concurſus, catervatim geſtientium, quæ per S. Gummari merita fiebant mirabilia. Qua de re præfatus Theodoricus miraculum hoc, quod in eo divina operata eſt gratia, coram venerabilibus dominis & canonicis eccleſiæ collegiatæ S. Gummari Lyrenſis ob certiſſimæ veritatis teſtimonium, qualiter fuerat, referens, & gratiarum laudes ipſi Domino ac ejus Confeſſori ſanctiſſimo decantans, ad domum, ſanus & ſuorum membrorum compos effectus, reverſus eſt propriam.

lateris uſu deſtituta, contracta, claudus, e

21 Præterea eadem die mulier quædam de villagio, Boome *e* vulgariter nuncupato, quam longus & inevitabilis dolor detinuit adeò, ut præ illius magnitudine ac diuturnitate vigorem lateris unius omninò perdiderit, ac ſine alterius ſublevamine ac baculi ſuſtentamento ſeſe movere minimè potuerit, quia ſe cordialiter Deo & S. Gummaro devoverat, orationeſque ac oblationes ſuas coram S. Gummari confeſſoris reliquiis devotè obtulerat, priſtinæ reddita eſt ſanitati, & non ſine magno [gaudio] & multiplici gratiarum actione abſque alicujus adminiculo ad propriam domum repedavit, plurimis fide dignis clericis & laïcis tantæ rei ſignum intuentibus. Alteri cuidam mulieri, quæ dicebatur Elyzabeth Berrevoets de Ranſt *f*, ſeptem annis per membra contractæ, frequentanti eccleſiaſtica limina S. Gummari confeſſoris, ſuaſque preces cum hoſtiarum muneribus devotè eidem offerenti per interceſſionem utique beatiſſimi Confeſſoris præfati reſtitutum eſt perfectum gradiendi officium. Quidam civis Antverpienſis, qui dicebatur Thomas Moerlyn, ſeptem annis debilis pedibus extitit adeò, ut abſque ſuſtentaculis iter agere non valeret. Hic vir Deo ejuſque confeſſori ſanctiſſimo Gummaro ſeſe commendans, beatiſſimam glebam reliquiarum ejus, apud Lyram in eccleſia ſua quieſcentem, toto niſu, quo potuit, viſitans, & cordialiter devotéque orationum preces multiplicans, diu optatam adeptus eſt ſanitatem, & non ſine multorum, Deum ſecum collaudantium, admiratione ad propria, ſuſtentaculis in præfata eccleſia relictis, ſoſpes & incolumis repedavit.

membris tumidi tres,

22 Ceterùm decima quinta die ſuprà memorati menſis ſcilicet Junii, matrona quædam Antverpienſis, quæ denominabatur Catharina Haelſens, intolerabiles ſuſtinens dolores uno in brachio adeò, ut præ nimia torſione, propter quam ipſum brachium tumidum reddebatur, intra unius anni ſpatium illud ad caput erigere minimè valeret. Hæc, inquam, matrona magno cum affectu limina S. Gummari adiens, & ſeſe Deo ac ejus confeſſori Gummaro commendans, oblatione cerei brachii cum oratione multiplici peracta, cupitam recepit in plurimorum fide dignorum præſentia ſanitatem. Die verò decima ſexta ejuſdem menſis penè ſimile contigit viro cuidam Bruxellenſi, qui dicebatur Guilhelmus van den Leemputte, quique ob ſui cruris tumorem per unius anni ſpatium claudus inceſſit. Hic devovens, ſe baſilicam S. confeſſoris Gummari viſitaturum ob ſpem convaleſcentiæ, cùm iter arriperet cum devotione, antequam ad terminum deſideratum perveniret, ſanitatem integram non ſine magna admiratione conſecutus eſt. Nihilominus tamen votum ſuum ardenter & cum gratiarum actione ac laude ipſi Deo ſanctoque ejus confeſſori Gummaro perſolvit. Die vigeſima ejuſdem menſis quædam de Heyſt *g* habens magnum tumorem, quem nullus medicorum ſanare poterat, ex cordis intimis ſe Deo & B. Gummaro devovens, ac limina ipſius cum precum inſtantia viſitans, nec non infirmam partem ſui ventris de aqua fontis, quem S. Gummarus de terra divina virtute ebullire fecit, humectans, ſoſpitatem integram meritis antedicti Confeſſoris gaviſa eſt recepiſſe.

contracta ſimul & apoplectica, claudus,

23 Præterea die vigeſima prima ejuſdem menſis mulier quædam Antverpienſis, quæ denominabatur Margareta van den Dale, contracta, nec non & apoplexiâ percuſſa, ſpem ſuam de recuperanda ſanitate in Deo & beatiſſimo Gummaro defigens, reſtituta eſt duplici ſanitati, pluribus exiſtentibus teſtibus, qui hoc viderunt. Quæ quidem mulier magna cum devotione ob gratiarum actiones debitas referendas ſæpedictam eccleſiam viſitavit, coram omnibus magnum ſibi à Deo beneficium per ſancti ſui Gummari merita collatum manifeſtans. Porrò die vigeſima tertia ejuſdem menſis Junii quidam vir Antverpienſis, dictus Joannes van den Perre, per tres annos claudicabat in pedibus, qui devotè reliquias S. Gummari, appodiamentis ſuſtentatus, in eccleſia ſæpe dicta viſitans, orationumque preces ſuppliciter pro incolumitate Deo beatoque Gummaro libans, optatam, plurimis illic præſentibus, ſanitatem eſt conſecutus, domumque propriam, ſuſtentaculis in eccleſia relictis, lætanter expetivit.

cruribus malè affecti duo,

24 Dehinc non ſilentio prætereundum, quòd vigeſima quarta die ejuſdem menſis quidam vir Mechlinienſis, dictus Petrus de Scheppere, longo tempore multiſque diebus magno dolore cruris propter execrabilem ſaniem defluentem, quod omni medicorum arte mederi fuerat ineptum, in quos etiam magnam facultatis ſuæ partem expenderat, [cruciatus], cùm de die in diem ipſius cruris præſtolaretur abſciſionem, magna cum fiducia recuperandæ ſanitatis devotè limina baſilicæ S. Gummari adivit, ibique orationum ſuarum precibus ſuppliciter coram reliquiarum ipſius capſula fuſis, & eodem crure fonte S. Gummari abluto, & oblatione cum cereo crure illic peracta, reſtituta eſt eidem cruri ſanitas diu affectata, & ipſe cum multa gratiarum actione ad propria eſt reverſus. Eodem die, quo ſuprà, Gregorius Fabri, civis Bruxellenſis, multas habens in ſuis cruribus fiſtulas, devotè reliquias S. Gummari viſitavit, qui cordis intentionem Deo & B. Gummaro obnixis precibus explicans, voti ſui obtinuit de gratia ipſorum intentum, ſicque ſoſpitate, præſentibus fide dignis, ſuſcepta, ad propria eſt reverſus laudando Deum & confeſſorem ſuum B. Gummarum.

brachio contracta, clauda. h

25 Præterea vigeſima octava die ejuſdem menſis mulier quædam habitatione Bruxellenſis, ſed natione Inſulenſis *h*, contracta erat in brachio, quæ propter inexplicabilem, quem ſentiebat, dolorem nedum operari, ſed nec quidem dormire valebat. Quodam ergò die, cùm ſe ſopori dediſſet, nec ob nimiam pœnam ſomnum ſumere potuiſſet, cœpit in ſtratu ſuo cogitare, quonam modo, vel quibus mediis ſuum poſſet ſortiri deſiderium, ut à tanta pœna & anguſtia liberaretur. Venit itaque tandem in mentem ejus, quomodo tot & tanta noſtris tem-

A temporibus per S. Gummari merita clarebant miracula, & qualiter omnes, qui ejus depoſcunt auxilium, à ſuo non fraudantur deſiderio. Qua de re mulier præfata totis cordis ſui medullis ſeſe Dei ac beati nominis ipſius confeſſoris Gummari, cum oblatione videlicet unius cerei brachii & argentei denarii, commendavit gratiæ, quatenùs per eam doloris ſui brachii poſſet accipere ſublevamen. Mira res. Vix mulier verba ſuæ ſponſionis finierat, &, ecce, quod diu deſideraverat, brachii videlicet incolumitatem conſecuta eſt. Benedictus itaque Deus, per quem ob ſui confeſſoris Gummari merita tanta miracula coruſcant. Præterea ſecunda die Julii quandam feminam Antverpienſem, cui nomen Catharina Nouts, annis octo pedibus claudam, & ſine ligneo adminiculo incedere non valentem, atque ob ſuorum crurum valetudinem baſilicam S. Gummari adeuntem ſcimus, & veridicorum relatione ſui voti compotem fuiſſe *, quæ ex magnifica gratia, ſic collata, devota & hilaris effecta, Deum ſanctumque Gummarum

* ſupple diſcimus

B collaudavit, ac ſuſtentaculo, quo iter agere conſueverat, illic in eccleſia relicto, cum gaudio ad propria domatis limina repedavit.

claudus, 26 Porrò, ut paululùm retrocedamus, prima die Julii ejuſdem anni prænominati quidam Cornelius nuncupatus, de Yſpen *i* oriundus, *i* ob ſuorum crurum debilitatem magnoſque dolores, quibus continuè vexabatur, non ſolùm cum apodiamentis, ſed etiam cum nola, quemadmodùm infecti morbo S. Antonii incedere conſueverunt, per vicos & plateas pro ſui victus neceſſariis iter agere ſolebat. Hic itaque tanta miracula ob S. Gummari merita per diverſas provincias coruſcantia percipiens, ſe ex integro cordis affectu ad ipſius Sancti baſilicam ob recuperandæ ſanitatis ſpem convertit. Inſuper tandem cum labore ac ſuſpiriis ad eamdem baſilicam perveniens proſtravit ſe humiliter in ſanctarum reliquiarum præſentia, Deum ſanctumque ſuum Confeſſorem ſupplicibus precibus flagitans, ut, per quem tot ac tanti infirmi ac debiles ſuum conſecuti ſunt deſiderium, ipſe non privaretur voto ſuo, ſed propter gloriam Dei augmentandam potiretur beneficio tam

C optato. Porrò mirum in modum prælibatus Cornelius ab oratione, quam ex intimis ſui cordis profuderat, ſenſit ſe, multis teſtibus præſentibus, ſanatum. Quapropter multiplices Deo & S. Gummaro gratiarum referens actiones, apodiamentis ſuis & nolâ in teſtimonium certiſſimæ ſanitatis conſecutæ in eccleſia ejuſdem relictis, ad ſua lætanter eſt reverſus.

cæcutiens, membris impotens, 27 Præterea quinta die Julii Ægidius Bliers, civis Braxellenſis, ſuorum oculorum lumine fere privatus adeò, ut niſi ad manum alterius greſſus ejus dirigeretur, viam bene incedendi tenere minimè potuiſſet, cùm tantorum mirabilium inſignia ob S. Gummari merita rutilare conſpexiſſet, devotè ſuum Deo, ac ejus Confeſſori deſiderium explicans, & commendans, eccleſiam S. Gummari ſe aditurum promiſit. Voti verò ſui compos effectus, ſtatim ſolus, nullius adjutorio fultus de Theniſmonte *k* ad eccleſiam *k* præfatam pervenit, orationumque ſuarum libamina, nec non hoſtiarum munera illic perſolvens læto animo ad propria reverſus eſt. Porro eodem die venit quidam vir Petrus de Pomerie ex villa, quæ Themſeca *l* dicitur, tribus *l* annis membrorum ſuorum minimè compos. Hic denique, poſtquam diverſos curationum excogitâſſet modos, & quadam nocte lecto decumbens, quid propter nimium dolorem urgentem agendum ſibi foret, anxiè pertractaret, ſtatim menti ejus incidit rumor de præclaris B. Gummari miraculis & virtutibus, quibus utriuſque ſexus hominibus quotidie ſubveniebatur in diverſis regionibus; qua de re ipſe hæc eadem apud ſe revolvens ſpopondit, numquam ſe comeſturum carnes, niſi priùs reliquias B. Confeſſoris in urbe Lirenſi viſitaret, & illic de peccatis ſuis, propter [quæ] in corporibus languores plerumque generantur, cum debita contritione confeſſionem faceret. Et ecce miraculum. Vix enim præfatus Petrus verba ſponſionis finierat, &, nullo temporis intervallo mediante, convaleſcentiam eſt conſecutus. Promiſſionis itaque ſuæ non immemor omni cum feſtinatione ad eccleſiam S. Gummari pervenit & confeſſionem ſuam cum oblationibus debitis, ac orationem ſupplicem cum gratiarum actionibus faciens, ad deſtinatum locum, unde exierat, incolumis eſt reverſus. A. AN̄SENS, ID.

E

claudi duo, fiſtulis laborans, 28 Die inſuper eodem Joannes, cognomento Sien, Dieſtenſis *m* tribus annis cum apodiamentis greſſum faciens ob nervorum ſuorum contractionem, & quaſi tantum retrorſum, quantum antrorſum gradiens, reliquias in eccleſia ſæpe dicta S. Gummari reconditas ſpe adipiſcendæ ſoſpitatis adiit, & ſupplices preces cum hoſtiarum oblatione devotiùs, quò potuit, Deo ac B. ejus confeſſori Gummaro fundens, adeptus eſt ſubitò diu optatæ ſoſpitatis beneficium, &, in teſtimonium veritatis apodiamentis ſuis illic relictis, ſanus & incolumis ad propria remeavit. Simile per omnia contigit cuidam mulieri Mechlinienſi, quæ pluribus annis in pedibus impotens, officium gradiendi non rectè peragere potuit, niſi fulciretur alterius adminiculo aut baculorum ſuſtentaculo. Quæ tandem limina præclari confeſſoris Gummari cum recuperandæ priſtinæ potentiæ fiducia viſitavit, & orationum ſuarum precibus ſuppliciter fuſis, ſanitatem adepta eſt optatam. Magnas igitur Deo, ejuſque Confeſſori gratias referens, baculorum inſtrumentis illic dimiſſis in tantæ rei ſignum, ad domum propriam ſoſpes & læta repedavit. Die

F verò decima quinta Julii quidam civis Bruxellenſis, dictus Guilhelmus Erum, diu dolore unius cruris fatigatus, quod quidem obtutibus hominum abominabile fuit ad videndum propter ſaniem exinde per viginti fiſtulas erumpentem, fiducialiter agens, eccleſiam S. Gummari adivit. Qui ſolotenus proſtratus in reliquiarum ejus præſentia ſuas preces effudit, & poſthæc de aqua fontis ejus accerſiens, crus ſuum lividum ac dolore fatigatum de ipſa fontali aqua cum magna fiducia lavit. Deniquè incontinenti meritis præclariſſimi confeſſoris Dei Gummari obtinuit ſanitatem integram, acſi pridem nullum omnino in ſuo crure ſenſiſſet dolorem aut livorem habuiſſet. Hic itaque lætabundus & laudans ac gratias magnificas Deo referens ad proprii domatis fines remeavit.

ex diuturno pedum dolore 29 Dehinc ejuſdem menſis die decima ſeptima quidam vir Antverpienſis, qui dicebatur Adrianus, cognomento de Pleckere, quatuor ferme annis ſuorum pedum vigore deſtitutus in tantum, ut nedum illius temporis medio non ſine apodiamentis incedens, verùm etiam tanto dolore ac languore fatigatus, ut longo tempore omnino decumberet lecto, tædio ex hoc magno alliciebatur. Hic denique tanta morborum genera

A. Anonymo

nera curata per merita ſanctiſſimi confeſſoris Chriſti Gummari audiens, magna cum fiducia Deum, ut per ſui Confeſſoris interventum ſuæ miſeriæ condoleret, ac debilitati auxiliaretur, exoravit. Quique tandem omni conamine, quo valuit, ſpe adipiſcendæ ſanitatis limina baſilicæ S. Gummari devotus adiit, & illic ſuam Deo ac ejus Confeſſori petitionem* in terra proſtratus ait: ô ſanctiſſime Deus, ego peccator humilis, & multorum criminum meorum conſcius, ob quorum magnitudinem & numeroſitatem tanta debilitate fatigor, tuam invoco clementiam, ut me digneris exaudire in hac hora & per merita præclariſſimi confeſſoris tui Gummari, per quem tam innumera crebreſcunt miracula, mihi peccatori animæ ſalutem & corporis ſoſpitatem præſtare digneris.

** ſupple gaudeas*

30 Qui tandem ab oratione conſurgens nullam ſenſit ſui deſiderii conſecutionem; nec tamen ab importunitate precum deſiſtens, tribus diebus orationem ſuam protelandam dignum æſtimavit, quatenus quod unica & ſimplici obſecratione obtinere non poterat, ſaltem perſeveranter orationem multiplicans, id, quod optabat, conſequi poſſet, audiens Domini pollicitationem in Euangelio: "Qui perſeveraverit uſque in finem, hic ſalvus erit *n*". Demum tertia die ſentiens paululum convaleſcentiæ ad habitationis domicilium eſt reverſus, apodialibus inſtrumentis ſubnixus. Mira res & digniſſima*. Nam hic Deo fidelis ejuſque Confeſſori ſanctiſſimo, videlicet Gummaro, beneficii quoque accepti, quamquam parvuli non immemor nec ingratus, ſed continuè in oratione perdurans, ac Dei miſericordiam pulſans, flagitabat obnixis precibus recuperationem priſtinæ ſanitatis. Porro Deus pius & miſericors, nolens ſupplicem oratorem ſuum fraudare à deſiderio ſuo, per interventum ſui ſanctiſſimi Confeſſoris tribuit illi optatam ſanitatem. Itaque præfatus Adrianus de tanto beneficio ſibi collato nolens ingratus reperiri, ſoſpes repedavit ſine apodiamentis ad antedictum B. Gummari baſilicam, magnificans Deo, ejuſque Confeſſori referens gratiarum actiones cum oblationum muneribus.

lecto affixus, B *n* ** ſupple ſtupore*

31 Præterea vigeſima die præfati menſis Julii quædam matrona Bruxellenſis, cui nomen erat Elizabeth Tynnens, quadraginta annis incommodum unius cruris ſuſtinens erat pro eo, quòd brevius tribus digitis in latitudine extitit, deferens ea de cauſa ſandalia, quorum unum altero tribus digitis præſtantius erat in altitudine. Audiens itaque tot & tanta, quæ per S. Gummarum quotidie fiunt, miraculorum inſignia, devovit, ſeſe ob reparandæ ſalutis, ac removendæ tantæ incommoditatis auxilium limina ſanctiſſimi Gummari ocyùs viſitaturam. Voto igitur emiſſo, mox iter aggrediens per merita & interceſſionem ſanctiſſimi Gummari melius & rectius ſolito incedere cœpit, & abſque longa mora, quidquid voverat, adimplevit, baſilicam B. Confeſſoris reverenter viſitans & precum laudes, gratiarumque actiones decantans, ac oblationum munera libans, integram ſoſpitatem ſe ſuſcepiſſe gaudebat, in cujus teſtimonium veritatis unum ſandaliorum, quod altius erat, illic relinquens, ad propriam urbem & domum læta remeavit. Ceterùm vigeſima tertia Julii puer quidam, natione Bruxellenſis, Philippus de Burgundia nuncupatus, diu intenſi languoris moleſtia fatigatus, uniuſque oculi lumine orbatus, ſperando confidenter unà cum matre ſua in beatiſſimi confeſſoris Chriſti Gummari patrocinio, ejus reliquias devotè omni cum alacritate viſitavit, &, orationibus ſuis coram eiſdem fuſis cordialiter, atque hoſtiis ac muneribus oblatis, hilariter, præſentibus pluribus fide dignis, illic retulerunt, quòd poſtquam in ſanctiſſimi Gummari interventu confidentes ſeſe Domino ac ejus confeſſori ob recuperandæ ſanitatis ſpem devoverunt, ſtatim poſtmodum puer à gemina infirmitate ſanatus ſit, obtenta moleſti languoris curatione, & luminis reſtitutione ocularis. Igitur divinorum promiſſorum non immemores, ne tamquam promiſſa debita minimè ſolventes increparentur, Deo & ejus Confeſſori ſanctiſſimo gratiarum actiones magnificas rependerunt.

C *clauda, puer languidus & monoculus,* D

32 Tandem vigeſima quarta die menſis ejuſdem quidam honeſtus civis Mechlinienſis, qui dicebatur Ægidius de Palude, baſilicam, in qua ſanctiſſimæ reliquiæ præclari confeſſoris Chriſti Gummari reconduntur, devotè, ùt ſpoponderat, viſitavit hac de cauſa, prout illic retulit. Nam geſtaverat venam quamdam ſubcutaneam per viginti ſex annos ruptam & ſanguinem evomentem, ſæpius exinde moleſtiam non modicam perpeſſus adeò, ut nec in ſedecim hebdomadibus aliquò longè pergere valeret. Audiens itaque præfatus Ægidius per beatiſſimum Gummarum tam innumera clarere miracula, tactus devotione cordis intrinſecus, ſeſe Deo ac ejus Confeſſori commendavit, promittens ejuſdem Confeſſoris oſſa ſacrata ſe viſitaturum, ſi vel aliquam ſaltem ſublevaminis gratiam ſenſu percipere poſſet. Mira res. Nam ſuam vix orationem verbis expreſſerat, & eadem vena, nullo inſtrumento aperta, inſtanti aperta eſt in ipſo ſanguinem ad quantitatem unius Walpodii *o* emittens, quam ipſe modico reſtringens emplaſtro, integerrimam à tam diu paſſa moleſtia ſoſpitatem, haud dubium, quin meritis beatiſſimi Gummari, adeptus eſt. Sicque, ùt voverat, ad prænominatam Sancti baſilicam, nulla morula interveniente, cum innumera gratiarum actione ſanus & incolumis advenit. Præterea quinta die menſis Octobris ejuſdem anni Dominus Joannes Patribays, presbyter & curatus in Heripont *p*, quinque ferme annis claudus pedibus exiſtens, ut non ſine baculorum ſuſtentatione incedere valeret, devotè limina ſæpedicti præclari confeſſoris Chriſti Gummari viſitavit, qui ſimplici corde preces coram ejus reliquiis in terram proſtratus effundens, ſuæ miſerandæ debilitatis ſubſidium expetivit. Et, ecce, mox, ùt ad aures pii Patroni devoti ſui preces inſonuiſſent, in eodem loco, quod optavit, obtinuit non ſine multorum admiratione, ac domum rediit cum gratiarum actione.

venam ruptam gerens, presbyter claudus, E *o* *p* F

33 Hæc pauca diverſorum ſignorum ac prodigiorum, quæ glorioſus Deus modernis temporibus per beatiſſimum nominis ſui Confeſſorem, S. videlicet Gummarum, Karolienſium ac Brabantenſium germine inclitum ac præclarum *q*, manifeſtare ac quaquaverſum dilatare dignatus eſt, extant quaſi granum de maſſa & quaſi ſtilla de fluvio: tanta ſunt etenim, ut nulla mortalium lingua ea dignè valeret exprimere, etiamſi Demoſthenis facundiam poſſideret, egregii oratoris; ac tot quotidie augmentantur & accreſcunt, ut nemo ea plenè dinumerare ſufficeret, etiamſi totius Arithmeticæ peritiam haberet: tot enim & talia ſunt & fuerunt; ut a-

aliique quamplures, *q*

A. ANONYMO.

A r terræ maris coæquarentur & copia menſuram excederet *r*. Denique ut de omnibus & ſingulis infirmitatibus taceamus, quas impoſſibile foret hic recenſere ac dinumerare, quis vel in uno genere languoris detentos & curatos dignè poſſet explicare, cujus diverſitatem nec nominetenus valeret appellare, nec cordetenus quidem indagare? Putamus enim Avicennæ, Galeni, ſeu Ypocratis hic ceſpitare debere phyſicalem peritiam, ſi conata fuerit inveſtigare morbidas ſpecies, nedum curare, quas Deus omnipotens dignatus eſt per merita & ſuffragia dilecti confeſſoris ſui Gummari tam potenter, quàm miſericorditer ab innumeris utriuſque ſexus hominibus auferre & ſanare.

quos ad gratitudinem hortatur auctor. **lege* quemlibet

34 Proinde, ſeparata majeſtate myſterii, videres & audires beatiſſimum Gummarum cuilibet* indigenarum & advenarum exhortantem & dicentem verbum Euangelicum à Chriſto ad diſcipulos Joannis prolatum, ut virtus Dei hoc modo manifeſtaretur ex his, quæ facta ſunt, & laus ejus exinde dilatetur: "Euntes" inquit, B „renuntiate Joanni, quæ vidiſtis & audiſtis. „Cæci vident, leproſi mundantur, claudi ambu„lant, mortui reſurgunt, pauperes euangeli-ſ zantur *ſ*". Et item in alio loco: "Ite, oſtendite t „vos ſacerdotibus &c *t*." Ita laus Dei eſt & voluntas ſanctiſſimi ejus confeſſoris Gummari, ſi qui per eum quovis modo curati ſunt, quatenùs redeant ad eccleſiam S. Gummari Lyrenſis, in qua S. Joannes antiquitùs eſt patronus conſtitutus, ille cognomento Baptiſta & Præcurſor Domini Jeſu, & dent gloriam Deo cum leproſo alienigeno & Samaritano, ſimul & gratiarum actiones referant præclaro confeſſori ejus S. Gummaro, recitantes illic, quæ in ſeipſis experti ſunt, & per eum virtute Dei & ſui facta fuerint magnalia, ne & ipſi abominabilis ingratitudinis notentur & arguantur, quemadmodum & alii novem leproſi, qui, poſtquam cum præfato Samaritano curati ſunt, non tamen cum eo redierunt, neque gratias egerunt.

S. Gummari opem experti ſunt. u

35 Quod quidem aliqui hactenùs benefecerunt, ùt ſcriptum eſt, quorum etiam relatione hæc miracula ad noſtram notitiam pervenerunt *u*, quæ curavimus hic annotare, quia propoſiti C noſtri fuit, per eadem divinam laudem propagare ac Sancti ſui nomen dilatare, legentibus quoque devotionem & reverentiam per hæc pauca inculcare. Quis enim tam idoneus & ſufficiens eſt, qui omnia languidorum; claudorum, cæcorum, ydropicorum, febricitantium, hernioſorum atque diverſorum aliorum languorum moleſtiis laborantium & gravatorum genera meritis & ſuffragiis præclariſſimi confeſſoris Chriſti priſtinæ ſanitati reſtitutorum enarrare ſufficiat, cùm, ùt dictum eſt, innumerabilia ſint, nedum inexplicabilia, imò incomprehenſibilia? Quorum multiplicitatem ſatis explicat continua numeroſitas adventantium, teſtimonia ſuæ ſanitatis, pignora videlicet ſua, illic relinquentium ad laudem Domini Jeſu Chriſti. Amen.

ANNOTATA.

a *Ad flumen Diliam inter Lovanium & Mechliniam.*

b *Legendum fortè* LXXVI.

c *Ad Majorem Netham ferè Liram inter & Hoogſtraeten.*

d *Vide lit.* b *in Annotatis ad cap.* I.

e *Secundo ab Antverpia lapide ad fluvium Rupelam.*

f *Prope Liram in diœceſi Antverpienſi.*

g *Inter Liram & Arſchotum.*

h *In Gallo-Flandria.*

i *Fortè* Niſpen *in diœceſi Antverpienſi & decanatu Bergizomenſi.*

k *Brabantiæ oppido ad fluvium Getam, cui etiam Tillæmontis nomen tribuitur.*

l *Ad Scaldim inter Dendermondam & Rupelmondam.*

m Dieſthemium *Brabantiæ oppidum eſt ad fluvium Demeram.*

n *Matth.* 10, ℣. 22, & *cap.* 24, ℣. 13.

o *Videtur ſignificari certum ſanguinis pondus.*

p *Prope Bronium ſeu Brenniam-Comitis in Hannonia.*

q *Quod abſque idoneo teſte aſſeritur.*

r *Plurima quidem præter hic relata patravit miracula* S. Gummarus: *at eorum numerum hic nimiùm augeri, nemo non cenſeat.*

ſ *Matth.* XI, ℣. 5.

t *Luc.* 17, ℣. 14.

u *Hinc colligo, auctorem Miraculis, quæ in litteras miſit, ætate fuiſſe ſaltem ſupparem.* F

AUCTORE C. B.

DE S. BRUNONE, ARCHIEPISCOPO COLONIENSI,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Sancti Coloniæ Agrippinæ ac præcipuè Tornaci cultus, memoria in Faſtis ſacris, Vita, ab auctore æquali conſcripta, hîcque edenda.

ANNO CMLXV. Sanctus, qui, quamvis Beatorum Sanctorumve canoni ab Eccleſia nondum adſcriptus, B

Quos Beatorum Sanctorumve canoni Eccleſia nondum adſcripſit, nos hoſce, etſi etiam ſubinde velut Sanctos aut Beatos Faſtis ſacris recentioribus inſertos, in Opus noſtrum inferre non ſolemus, niſi forſan à tempore immemorabili ſeu centum annorum metam excedente, ante annum 1634, quo, ne cultu eccleſiaſtico venerabiles hujuſmodi Dei Servi, hoc jam antea à pari temporis ſpatio continuè haud affecti, deinceps afficerentur, Urbanus VIII, ſummus Pontifex, inhibuit, honores Sanctis proprios adepti hiſque non interruptè gavisi alicubi fuiſſe noſcantur. Quare, ne cui mox fortè, dum hìc de Brunone, *Beatorum Sanctorumve canoni hactenùs ab Eccleſia haud adſcripto, ac ne quidem in Mrl. Rom. hodiernum illato, tractare aggredimur, à more iſto, meritò certè apud nos uſitato, recedere videamur, Colonienſem illum ſanctitate juxtà ac natalium ſplendore Illuſtrem Antiſtitem, qui &* Brunus *ſubinde nuncupatur, fuiſſe alicubi jam inde à tempore, centum ampliùs annis dictum annum 1634 prægreſſo, cultu eccleſiaſtico, & quidem ad eumdem uſque annum haud interrupto, gaviſum, ſtatim hìc à Commentarii hujus initio juverit probâſſe.*

Tornaci tamen Officio eccleſiaſtico ab immemorabili, ut probatur, ante annum 1634 tempore,

2 Verùm qua ratione id præſtemus? Etſi quidem Sanctorum in Faſtis ſacris, claſſicorum nomine diſtingui ſolitis perque ſuos auctores ante ſec. X *contextis, inſcriptio pro cultu eccleſiaſtico ſoleat haberi, eò tamen, ut* Bruno, *anno demùm, uti infrà docebo, 965 è vivis ereptus ac proin Faſtis ſacris adeò antiquis haud inſcriptus, fuiſſe jam inde ab immemorabili ante annum 1634 tempore honores, Sanctis proprios, adeptus probetur, recurri certè haud poſſe, nemo non videt. Aſt opportunè hìc ſuccurrunt duo antiqua penes nos exſtantia eccleſiæ Tornacenſis Miſſalia, quorum alterum anno 1498, alterum anno 1509 notatur excuſum; in hiſce enim ad* XVIII *Julii diem Miſſa de* S. Brunone, *epiſcopo & confeſſore, præſcribitur; de alio autem Brunone, quàm de noſtro, non agi, dilucidè oſtendit antiquum, quod penes nos pariter exſtat, ac, ut in fine ſignatur, anno 1508 fuit excuſum, eccleſiæ ejuſdem Breviarium. Id enim eccleſiaſticum, quod Lectiones novem,* S. Brunonis, *Colonienſis archiepiſcopi, Vitam, Commentario huic ſubdendam, compendio exhibentes, complectitur, Officium, ad* XVIII *Julii diem recitandum, proponit; ut Bruno, Colonienſis archiepiſcopus, qui, uti inde conſequitur, cultu eccleſiaſtico jam inde à ſeculo* XV *ac proin à centum ampliùs annis ſeu ab immemorabili ante annum 1634 tempore Tornaci fuit gaviſus, alius certè, quàm* Bruno *noſter, haud ſit, hunc autem jam inde etiam à ſeculo* XIII *fuiſſe honore iſthoc ibidem affectum, ſuadet Uſuardi, quod ad* XVIII *Julii diem apud Sollerium exſtat, quodque tunc* Brunonis, epiſcopi & confeſſoris, *meminit, Auctarium, ex Uſuardino eccleſiæ Tornacenſis codice depromptum.*

E

& quidem, ut pariter probatur, non interruptè, XVIII *Julii die fuit honoratus,*

3 Sanctus enim, qui Tornaci, ut modò docui, cultu eccleſiaſtico à longiſſimo jam tempore gaviſus ad XVIII *Julii diem fuit, nec hac tamen, ſed, quemadmodum infrà videbimus,* XI *Octobris obiit, fuerit indubiè ad dictam* XVIII *Julii diem haud aliam ob cauſam in codice mox memorato ſignatus, quàm quòd tunc, cùm exaratus iſthic fuit, iſta etiam die, pro arbitrio ſcilicet aſſumpta, Tornaci ſeu in eccleſia Tornacenſi coli ſoleret; cùm autem codex ille, ut laudatus Sollerius in prævia ſua in Uſuardum Præfatione num. 215 docet, veroſimiliter inter annos 1219 & 1252 fuerit conſcriptus, conſectarium ſit, ut veroſimiliter à tempore, binos inter hoſce annos medio ac proin jam inde ſaltem, ſi non etiam aliquantò citiùs, à ſeculo tertio decimo honores, deferri Sanctis ſolitos, Tornaci* S. Bruno *fuerit adeptus. Porrò Sancti ibidem cultum, qui longo adeò ante annum 1634 temporis ſpatio obtinuit, interruptum etiam uſque ad eumdem annum haud fuiſſe, è duabus penes nos exſtantibus, quarum altera anno 1591, altera anno 1712 prodiit, propriorum diœceſis Tornacenſis Officiorum editionibus fas eſt colligere; in ambabus enim eccleſiaſticum de* S. Brunone *Lectionum novem, quarum tres mediæ quodpiam hujus Vitæ Compendium exhibent, Officium, ad* XVIII *Julii diem recitandum, præſcribitur.*

F

cultu, Sanctis proprio, Coloniæ etiam.

4 Quare, cùm cultu eccleſiaſtico, quem Tornaci, ut ſuprà docui, immemorabili ante annum 1634 tempore obtinuit, non interruptè etiam, uti è mox dictis eruitur, uſque ad eumdem annum Tornaci fuerit gaviſus, nihil omninò, quò minùs ei, ibidem haud dubiè hodieque culto, locum in Opere noſtro concedamus, impedire nos debet; cur autem id, etſi è jam dictis Tornaci XVIII *Julii die colatur, hodie demùm faciamus, infrà exponam, cùm primùm de ſacris, quibus inſertus exſtat, Faſtis ſimulque de cultu, quo Coloniæ Agrippinæ etiam gaudet, fecero ſermonem. Ibidem Sanctum, etſi non eccleſiaſtico, ut Tornaci, Officio, vero tamen cultu, exhiberi Sanctis ſolito, honorari, apparet indubitatum. Contrarium quidem in ſacris & piis Agrippinenſibus Faſtis indicare videtur Gelenius, utpote hodie*

A hodie Brunonem ſic ſignans: Coloniæ in baſilica S. Panthaleonis beati Brunonis I archiepiſcopi, quem Tornacenſis eccleſia colit Officio novem Lectionum, ſed propter reverentiam S. Romanæ Sedis, quæ eum needum inter Sanctos cenſuit, Colonienſis eccleſia ipſamet eum needum honorat; *verùm Gelenio, ſi, ut apparet, ita etiam re ipſa, nullo prorſus cultûs genere, Sanctis proprio ſeu hiſce deferri ſolito, Coloniæ Agrippinæ* Brunonem *honorari, fortaſſis velit, aſſentiendum hac in re non eſſe, ſuadet id, quod Ghinius & Molanus aut, ſi forſan (hic jam ſuprà in S. Nuncio num. 1 & 2 dicta videſis) quis malit, Petrus Louwius, hic quidem in Sanctorum Belgii, ille vero in Canonicorum Natalibus, ſcribunt.*

uti hic adducta oſtendant, hac xi Octobris die gaudet

5 *Quotannis enim Coloniæ Agrippinæ, recurrente* XI, *quâ è dicendis* S. Bruno *obiit, Octobris die, in S. Pantaleonis eccleſia, ubi Sanctus noſter fuit è dicendis depoſitus, celebrari in ejus honorem ſacroſanctum de æterna Sapientia Miſſæ Sacrificium, ambo illi hagiologi, ac præcipuè Louwius, qui, convenientibus etiam ad ſolemnitatem omnibus canonicorum* B *Colonienſium collegiis, rem fieri affirmat, diſertè in Faſtis ſuis ſacris mox laudatis tradunt. nec eſt, cur illis hac in re fides indubitata haud adhibeatur; cum autem Miſſæ hujuſmodi, ut Benedictus XIV de Servorum Dei Beatificatione ac Beatorum Canonizatione lib. 2, cap. 9, num. 4 docet, anniverſario Servorum Dei obitûs die celebratio inter publici cultûs actus, Servis Dei nondum beatificatis aut canonizatis exhiberi vetitos ac proin Sanctis ſeu Beatis proprios, recenſeatur, eſt ſanè, cur Coloniæ etiam qualicumque cultû eccleſiaſtico, Sanctis ſeu Beatis proprio, & quidem (neque enim hujus uſquam invenitur initium) ab immemorabili ante annum 1634 tempore gaudere* S. Brunonem, *ac proin Gelenio, qui, ut jam dictum, contrarium indicare videtur, aſſentiendum non eſſe, ob id, quod, ut dixi, Ghinius & Molanus, ſeu potiùs Petrus Louwius, ſcribunt, arbitremur. Caſtellanus interim, uti etiam Uſuardini, quod, è codice Bruxellenſi acceptum, apud Sollerium hodie exſtat, Auctarii auctor ita haud ſenſiſſe aut certè* C *pro Sancto aut beato* Brunonem *non habuiſſe videntur; prior enim, qui* Brunonem, *quod Remis, uti infrà videbimus,* XI *Octobris die obierit, ibidem in Martyrologio ſuo Univerſali hodie ſignat,* Venerabilem *dumtaxat eum appellat, poſterior autem ne quidem etiam hunc titulum ei attribuit.*

ac à pleriſque, à quibus tum celebratur, hagiologis pro Sancto agnoſcitur;

6 *Verùm Grevenus, cui & Caniſius in Martyrologio Germanico ad amuſſim conſonat, ſequentibus hiſce verbis* Brunonem *hodie annuntiat:* Item ſanctæ memoriæ Brunonis archiepiſcopi Agrippinenſis Coloniæ & confeſſoris, germani Ottonis primi imperatoris; *ita autem* Bruno, *etſi nec* Sancti *nec* Beati *titulo afficiatur, dilucidè tamen pro Sancto, ut conſideranti pateſcet, à martyrologo illo habetur, idque ipſum non tantùm à mox laudatis, qui è dictis per id, quod ſcribunt, Coloniæ etiam coli* Brunonem, *inſinuant, Ghinio & Louwio, verùm etiam a mox pariter laudato Gelenio, imò & ab ipſomet Molano fieri eſt cenſendum; etſi enim hic in ſua Uſuardi, quam anno 1568 vulgavit, editione nuſquam* Sancti *aut* Beati *titulo* Brunonem *inſigniat, nec eum vel Tornaci vel Coloniæ Agrippinæ coli inſinuet, eumdem tamen* Beati *appellatione in altera poſteriori, quæ anno 1573 prodiit, antiqui illius ſeu, ut loquuntur, Claſſici martyrologi editione diſtinguit, ſimulque in Annotationibus, annuntiationi, quâ id facit, ſubnexis, cultu eccleſiaſtico Coloniæ juxta ac Tornaci gaudere, luculenter docet. Quod autem ad Gelenium ſpectat, quamvis hic Coloniæ non coli* Brunonem, *indicare è ſuprà dictis videatur, ei tamen, quem &* Beati *titulo exornat, honorem illum Tornaci, & quidem novem Lectionum Officio, deferri, diſertè verbis, num. 4 huc tranſcriptis, dit; ut ènimvero* Brunonem, *veluti Sanctum ac Beatum, tam is & Molanus, quàm Grevenus & Caniſius, Louwiuſque item & Ghinius, quibus etiam Miræus, Ferrarius & Florarii noſtri Ms. auctor jungendi, unanimi conſenſu agnoſcant.*

etſi autem in xx Octobris diem à Florario noſtro rejiciatur,

7 *At vero horum poſterior id non* XI, *quâ alii, ſed* XX *Octobris die facit: ita ſcilicet exigere ipſi viſa fuerit, quàm adhibet, quamque aliunde, ut puto, acceperit, annuntiatio, his verbis concepta:* Apud Coloniam Agrippinam in cœnobio ſancti Pantaleonis martyris depoſitio beati Brunonis archiepiſcopi Colonienſis; E *cum enim* S. Brunonem, *qui, quemadmodum ejus Acta, Commentario huic ſubdenda, num. 69 docent,* XI *Octobris die Remis obiit octavoque inde poſt die Coloniam Agrippinam fuit advectus, ibidem non* XI, *ſed* XX *menſis ejuſdem die in S. Pantaleonis cœnobio fuiſſe depoſitum ſeu terræ mandatum, veroſimilliinè crediderit, mox datam annuntiationem, quod hâc illud factum indicari exiſtimârit, non ad* XI, *ſed ad* XX *Octobris diem referendam, in animum induxerit; verùm, cùm* Brunonem *in S. Pantaleonis eccleſia* quarto decimo Kal. Novembris *ſeu* XIX *Octobris die fuiſſe depoſitum, Acta illa num. 73 diſertè notent, intra dies Octobris octo, quarum ultimâ ſeu ab obitu octavâ Sanctum Coloniam advectum num. 69 tradant, ipſummet emortualem ejus diem ſeu* XI *Octobris incluſerint. Adhæc, cum equidem, etſi etiam ſecus foret, vox* Depoſitio, *uti apud Cangium in Gloſ. & apud nos ad* XXIX *Junii diem in Comment. de SS. Petro & Paulo num. 46* F *fas eſt videre, tam ad diem, quâ quis obiit ſeu vitam depoſuit, quàm ad diem, quâ terræ fuit mandatus, ſignificandam accipiatur, non fuit ſanè, cur dictam annuntiationem, quod eâ* S. Brunonis *depoſitio memoretur, non ad* XI, *ſed ad* XX *Octobris diem referret.*

hodie tamen à nobis hic datur. Biographum nactus eſt Rotgerum;

8 *Utut ſit, reliqui equidem omnes hagiologi modo hic adducti, ſi unum ſuprà laudati Tornacenſis ad Uſuardum Auctarii auctorem anonymum exceperis,* Brunonem *hodie celebrant, cùmque is ſanctus noſter Colonienſis Antiſtes hodie etiam & cultu Sanctis proprio ab eccleſia Colonienſi, ut jam docui, afficiatur, & vitam hanc mortalem cum immortali, ut poſt videbimus, commutârit, mihi eum, quem præterea à* XVIII *Julii die, quâ in Cartuſiæ Bruxellenſis ad Grevenum Additionibus memoratur, iterumque deinde à* VI *Octobris, quâ à Ferrario annuntiatur, ad hodiernam, quâ ab eodem Ferrario repetitur, diem deceſſores noſtri remiſêre, non in menſis hujus* XX *cum Florario noſtro rejicere, ſed, vel ut fidem abs hiſce datam liberem, hac die, quâ etiam Vitam ejus exhibet Surius, in Opus noſtrum inferre eſt viſum.*

AUCTORE C. B.

viſum. Hanc, ut Prologus, quem præfert, fidem facit, Rotgerus ſeu Rogerus aut etiam (variè enim à variis id nomen exaratur) Rutgerus, & quidem, uti ex infrà dicendis pateſcet, haud diu poſt S. Brunonis mortem, imò quatuor forſan poſt hanc nondum elapſis annis, conſcripſit. Verùm quis ille hujus Sancti noſtri biographus?

Hic, qui à nonnullis S. Panthaleonis, Corbeienſiſque à Schateno, cum illis fortè

9 Trithemius, qui ſub ſec. ſexti decimi initium floruit, in chronico Hirſaugienſi ad annum 953 nonnulla de S. Brunone præfatus, ſic ſcribit: Præfuit autem eccleſiæ Colonienſi ſtrenuè & utiliter annis duodecim, cujus Vitam & geſta Rutgerus monachus ſancti Pantaleonis deſcripſit; etſi autem antiquum nec ſcriptorem nec monumentum, è quo, quem hic adſtruit, Rotgeri in Colonienſi S. Pantaleonis cœnobio monachatum hauſerit, is ſcriptor alleget, ei tamen Miræus hodie in Faſtis Belgicis & Hiſt. Litterariæ Franciæ ſcriptores tom. VI, pag. 307 aſſentiuntur, nec illos id faciendo à veritate certò aberràſſe aſſeverare auſim. Rotgerum quidem, qui Brunonis Vitam conſcripſit, monachum Corbeienſem Schatenus in Annalibus Paderbornenſibus, anno 1693 vulgatis, appellat; verùm is pro ſe pariter antiquum nec ſcriptorem nec monumentum adducit, nec ſcio, an cum ſcriptoribus proximè laudatis, qui, Trithemium ſecuti, Rotgerum faciunt S. Pantaleonis monachum, in concordiam nequeat adduci. Quid ſi enim Rotgerus exſtiterit ſimul & Corbeiæ-Novæ & S. Pantaleonis monachus? Qua ratione factum id eſſe queat, expono. Colonienſe S. Pantaleonis monaſterium S. Bruno, uti in ejus Vita num. 42 Rotgerus docet, exſtruxit monachiſque, qui ibidem Domino religioſè ſervirent, conceſſit; hoſce autem, ſi, quod Annales Corbeiæ-Novæ docent, Brunonem eo loci exſtitiſſe monachum, verum foret, fuiſſe inde eductos, veriſimilius ſibi futurum, Mabillonius in Annalibus Benedictinis lib. 45, num. 96 declarat.

B

In concordiam adducendi, monachus vocatur, neque tamen monachus forſan exſtiterit.

10 Aſt, etſi quidem Bruno Corbeiæ-Novæ monachum, uti infrà, manente etiam monaſterii hujus Annalium veritate intacta, docebo, veroſimiliter haud fuerit profeſſus, ex affectu tamen planè ſingulari, quo in id exſtitiſſe Sanctum, luculenter, quæ in iiſdem Corbeienſibus Annalibus ad annum 942 & aliquot ſeqq. narrantur, evincunt, regularem diſciplinam in ſacro iſto aſceterio tum maximè viguiſſe primoſque S. Pantaleonis monachos fuiſſe ex hoc accitos, vero haud immeritò poteſt apparère haud abſimile; cùm autem ſic habeat, Rotgerus, ut poteſt, ita etiam re ipſa ex horum numero exſtitiſſe ac proin Corbeiæ-Novæ ſimul & S. Pantaleonis monachum, utpote vitam monaſticam primò quidem in priori, deinde verò in poſteriori è duobus illis monaſteriis profeſſum, exſtitiſſe, vero etiam reipſa mihi, ſi modò vel monachus fuiſſe probari ſolidè poſſet, appareret haud abſimile. Verùm nihil omnino, quo vel utcúmque certus reddi Rotgeri monachatus queat, invenio. Surius quidem Benedictinum appellat hunc Sancti noſtri biographum; verùm hic in tota, quam, ut dixi, ſcripſit, S. Brunonis Vita nihil omnino, è quo vel monachus, vel Benedictinus exſtitiſſe intelligatur, ſuppeditat. Nec quidquam hujuſmodi vel apud Sigebertum vel apud Ægidium, Aureæ-vallis monachum, qui ſcriptoribus omnibus, de Rotgero locutis, antiquiores ſunt, occurrit; prior enim ſequentia dumtaxat, quæ huc ſpectant, verba, Rotgerus ſcripſit Vitam Brunonis, Colonienſis archiepiſcopi, qui fuit dux & frater Othonis imperatoris, in lib. de Scriptoribus eccleſiaſticis cap. 130 ſubminiſtrat, nec plura vel hic in chronicis ad annum 953, ubi iterum de Rotgero loquitur, vel Ægidius in 34 de epiſcoporum Leodienſium geſtis caput, quo de Rotgero ſermonem inſtituit, nos docet.

D

Brunoni exſtitit æqualis, aut ſaltem, ut hic

11 Verùm Rotgerus, ſive exſtiterit ſive non exſtiterit monachus, Brunoni equidem vel omnino vel ſaltem ferè fuit æqualis, imò etiam quadantenus familiaris. Utrumque è jam nunc dicendis pateſcet. Lucubrationem ſuam Rotgerus ita orditur: Domino in gratia Chriſti beatiſſimo atque in omni ſplendore ſapientiæ perfectiſſimo Folcmaro archiepiſcopo Rotgerus ſervorum ſuorum ultimus veræ claritatis gloriam ſempiternam. Impoſuit ſanctitatis veſtræ reverentia ſuper caput meum gravem quidem ſarcinam, ſed pro captu parvitatis meæ dulcem & jocundam, videlicet ut Vitam mirabilis & magnifici archiepiſcopi Brunonis, quà potuerim, ſermonis facultate deſcriberem. Jubente itaque Folcmaro ſeu, ut ab aliis ſcribitur, Folcmaro aut etiam Volmaro, Colonienſi archiepiſcopo, S. Brunonis Vitam Rotgerus, uti ipſemet his verbis docet, litteris mandavit; quare neceſſe eſt, ut id, quatuor nondum poſt Sancti noſtri obitum elapſis annis, fecerit, ſi Folcmarus, qui, quemadmodum inter omnes convenit, S. Brunoni in ſedem Colonienſem proximè ſucceſſit, poſt quatuor in epiſcopatu tranſactos annos è vivis, ut volunt, exceſſerit. Verùm, cùm non longiori temporis ſpatio ſediſſe Folcmarum, undequaque certum haud ſit, aliter adhuc, S. Brunonis Vitam haud diu poſt ejus obitum litteris Rotgerum eſſe complexum, juverit probâſſe. Is num. 8 de Sancto noſtro ſic ſcribit: Eo tempore generoſa regum proles, annos circitèr quatuor habens, liberalibus litterarum ſtudiis imbuenda, Baldrico venerabili epiſcopo, qui adhuc ſupereſt, Trajectum miſſa eſt.

E

adducti probant, ferè æqualis.

12 Baldricus, Trajectenſis epiſcopus, hic memoratus in vivis, dum Rotgerus Sancti noſtri Vitam ſcriberet, hicque adeò jam obiiſſet, exſtitit adhuc, uti hæc verba ferunt, ſuperſtes; cùm autem diu ante S. Brunonis obitum ſeu annum è dicendis 965 Baldricus, Trajectenſis ad Moſam ſeu Leodienſis epiſcopus, è vivis, uti apud Galliæ Chriſtianæ auctæ Scriptores tom. 3, col. 843 videre fas eſt, exceſſerit, conſectarium eſt, ut non hic, ſed Baldricus Trajectenſis ad Rhenum ſeu Ultrajectenſis epiſcopus, qui, quemadmodum in Chronicis Ultrajectinæ Hiſtoriæ, anno 1643 vulgatæ, inſertis, paginâ hujus 34 Joannes de Beka, vix non omnibus, qui de re loquuntur, ſcriptoribus aliis ei aſſentientibus, docet, anno 977 poſt longiſſimum annorum ampliùs quinquaginta eccleſiæ illius regimen ad Superos migravit, à Rotgero in textu, proximè huc tranſcripto, deſignetur, utque proinde Sancti noſtri Vita, utpote quam is ante Ultrajectini iſtius antiſtitis obitum in litteras, uti è jam dictis nemo non concludet, conjecerit, ante annum 978 atque adeò intra duodecim circitèr annorum ſpatium, quod intra ipſiuſmet Brunonis & Baldrici, Ultrajectenſis modò memorati epiſcopi, obitum interceſſit, fuerit conſcripta. Res omnino certa apparet; hinc autem

F

A *tem conſectarium evadit, primo quidem, cùm Sancti noſtri biographus nec ſeculi undecimi initium attigiſſe videatur, indubiè & Surium, qui eum anno 1040 floruiſſe ait, & Voſſium, qui eumdem veluti à Rotgero, monaſterii ſanctæ Crucis ſeu ſancti Leutfredi in Normannia abbate, integro facilè ſeculo poſt S.* Brunonem *è vivis ſublato, haud diverſum in ſuo de Hiſtoricis Latinis Opere obtrudit, à veritate aberrare; deinde vero,* Brunoni *æqualem Rotgerum, ejus biographum, exſtitiſſe.*

Imò etiam familiaris. Hinc fidem integram meretur, atque lucubratio ejus

13 *Modò etiam, familiarem pariter fuiſſe; oſtendendum. Quò id præſtem, qui num. 8 & 44 de Sancto noſtro Colonienſi Antiſtite loquatur, exhibuiſſe ſuffecerit. Priori è duobus hiſce locis ſic habet :* Deinde, ubi prima Grammaticæ artis rudimenta percepit, ſicut ab ipſo in Dei omnipotentis gloriam hoc ſæpius ruminante didicimus, Prudentium poëtam, tradente magiſtro, legere cæpit; *poſteriori vero ſequentibus hiſce utitur verbis :* Juvenis ut erat omnique pompa circumfluus, audeo dicere, diſſolvi vellet, tantùm ut cum Chriſto eſſet. Hinc lacri- B mæ aſſiduæ, ſuſpiria ferè continua, furtivæ orationes & ſingultus, in ipſo etiam lecto clariùs perſtrepentes, ut teſtantur, quos id minus celare poterat, etiam dum latere volebat. Quotiens diem mortis poſuit ante conſpectum cordis? Quotiens ad hoc vocis quoque officio prorupit, quod corde molitus eſt? Quotiens audivimus cum vehementi gemitu præoptaſſe id, quod futurum, non tamen ſine gravi trepidatione, ſperavit, ut æſtuoſum mundi hujus naufragium, in Dei ſola miſericordia tutus, evaſiſſet, & in litore tandem ſecuritatis intimæ conſtitiſſet? *Diligenter modo ſtudioſus lector binos hoſce Rotgeri textus expendat, nec dubito, quin futurum ſit, ut* Brunoni *hunc non tantùm ſeu æqualem ſeu ferè æqualem, ſed & familiarem exſtitiſſe ac proin, quæ de illo ſcribit, haud parvi facienda eſſe, fateatur. Hæc quidem, quæ notis chronicis raro munit, nec adeo, ut Sigebertus in Chronicis ad annum ſuprà cit. vult,* luculenter, *nec ſtylo, qui ubique elegans cenſeri meritò queat, exponit; verùm cùm ea, quæ litteris mandat nec* C *ipſemet vel vidit vel audivit, ſeſe ex aliis, à quibus vel viſa vel audita fuerant, accepiſſe, loco etiam non uno indicet, nec fallere voluiſſe ullo ex capite ſit credendus, eſt equidem, cur hiſce aliiſque, quæ ſuprà de ætate, quâ floruit, familiaritateque, quâ* Brunoni *adhæſit, diſſerui, conſideratis, fidem integram mereri lucubratio ejus exiſtimetur, eſtque proinde hic edenda.*

non quidem è Suriana, quæ narrationem prolixam, à Rotgero

14 *Verùm quâ ratione id præſtabimus? Lucubratio iſta ſeu Sancti noſtri Vita, jam bis typorum beneficio, primò quidem à Surio, apud quem, ut ſuprà innui hodie exſtat, deinde verò a Leibnitio, à quo inter Scriptores, Rerum Brunſvicenſium illuſtrationi inſervientes, tom. 1 à pag. 273 exhibetur, fuit vulgata. Hic illam, quæ unde à Surio fuerit accepta, nec abs hoc ipſo, nec ab ullo alio notatum invenio; è Ms. Bibliothecæ auguſtæ Guelſebytanæ codice deprompſit, hincque fideliter, ſervato etiam, quo res expreſſas exhibet, ſtylo nec ulla cujuſvis generis alia mutatione adhibita, eſt ſecutus. Iſtarum porrò editionum altera ab altera ſubinde diſcrepat. Diſcrimen quidem, quod inter eas intercedit, magni ut plurimùm momenti non eſt; verùm notatu admodum dignum eſt, quo de SS. Evergiſli & Patrocli reliquiis, Coloniam Agrippinam à* Brunone *ſeu attractis ſeu adductis, loquentes invicem diſſonant. In Leibnitiana enim, fuiſſe illas ad hanc urbem à Sancto, aut certè eo curante, delatas, paucis dumtaxat verbis indicatur; in Suriana verò, qui res geſta ſit, & quæ hanc fuerint comitata adjuncta, narratione admodum prolixa, quæ* XXVII *& tria ſequentia capita occupat, explicatur; aſt hanc à Rotgero haud profectam, ſed opus eſſe à Sancti noſtri Vita ſeparatum, Leibnitius in Annotationibus, huic ſubjectis, rectè contendit.*

non profectam, ſibi habet intextam;

15 *Reliquæ enim narrationi, uti hanc & illam apud Surium expendenti pateſcet, haud ſat aptè cohæret; contrà autem, quæ, prolixa illa narratione omiſſâ, in Leibnitiana editione leguntur aptiſſimè inter ſe cohærent. Surius ad* XXIV *menſis hujus diem S. Evergiſlo ſacram, è codicibus Mss. Colonienſis hujus epiſcopi vitam recenſet ac deinde ad hujus calcem ſubjungit :* Hoc loco ſequitur in Mss. codicibus de ſacri ejus corporis tranſlatione; ſed eam ſuprà inveniet lector in Vita S. Brunonis, E archiepiſcopi Colonienſis, cap. 27 die XI Octobris. *Ab eo itaque, qui S. Evergiſli Vitam ſeu Hiſtoriam, ſeculo, ut reor,* X *jam ſeneſcente aut* XI, *ſcripſit, tranſlationem ejuſdem pariter conſcriptam hancque deinde unà cum S. Patrocli tranſlatione, aliunde accepta, in S. Brunonis Vitam, à Rotgero concinnatam, à manu poſteriori illatam fuiſſe, opinor. Ea mihi ut ſedeat ſententia, faciunt non tantùm jam ſuprà dicta ac porrò infrà num. 26 & tribus ſeqq. dicenda, verùm etiam & vel maximè Ms., è quo Sancti noſtri Vitam, à Rotgero adornatam, Leibnitius, ut jam dixi, vulgavit, bibliothecæ Guelſebytanæ codex, alterque olim Vallicenſis modòque penès nos exſtans; qui vitam eamdem complectitur ac PMS. 159 ſignatur, Ms. itidem codex. Uti enim, teſte in ſua in Operis ſui tomum primum Introductione Leibnitio, haud in priori è duobus iſtis codicibus, ita nec, ut comperio, in eorumdem poſteriori Vita illa intextam ſibi habet, quæ in Suriana hujus editione reperitur, prolixam* F *illam de SS. Evergiſli & Patrocli tranſlatione narrationem.*

editione, ſed è codice noſtro Ms, ratione hic expoſita edetur.

16 *Jam verò cum ſic habeat ac Sancti noſtri Vitam, prout à Rotgero primitùs conſcripta, non autem prout poſt, additionibus abs hoc non profectis, aucta fuit, edi à nobis conveniat, præſtaret ſanè, ut non è Suriana, ſed è Leibnitiana editione hic ederetur; attamen, cùm iſta, prout in hac exhibetur, Rotgeri lucubratio cum lucubratione eadem, prout in codice noſtro mox memorato exſtat, ad amuſſim ferè conſonet, hanc ego, ut, quàm verum id ſit, ſtudioſus lector ex utriuſque collatione queat diſpicere, nec è Leibnitiana editione, quam, ſi velit, habere poteſt ad manum, ſed è dicto, è quo nondum prodiit in lucem, codice noſtro Ms., cum Surii & Leibnitii editionibus collato, Commentario huic in capita & numeros pro more noſtro diviſum ſubnectam, Adnotationibus etiam, ubi id vel neceſſum vel expedire viſum fuerit, adjunctis. Sic quidem unà cum Sancti noſtri Vita, cui tamen etiam, prout in codice noſtro & editione Leibnitiana fit, Teſtamentum ejus ſubjungam, Tranſlationes duas, in prolixa, quam ſuprà memoravi, narratione expoſitas, obtenturus ſibi ſtudioſus lector non*

AUCTORE C. B.

eſt; verùm nihil inde amittet. Præterquam enim quòd ambas apud Surium, apud quem è jam dictis in Sancti noſtri Vita exſtant, conſulere, ſi opus fuerit, facilè queat, harum altera, quæ ad S. Patroclum ſpectat, in Opus noſtrum ad XXI, quâ hic Sanctus antiquiſſimis Martyrologiis inſcriptus, Januarii diem illata jam eſt, altera verò, quæ S. Evergiſli eſt, haud dubiè in id ad XXIV, quæ Sancto huic ſacra eſt, menſis hujus diem inferetur. Quod ſi autem quæpiam hic de Brunone memorari translationes illæ exigant, hæc etiam vel in Comment. iſthoc vel in Adnotationibus, quas Vitæ edendæ ſubjungam, locum invenient.

§ II. Nobile Sancti genus, tempus natale, educatio, Balderico Ultrajectenſi epiſcopo commiſſa, ingens in litteris progreſſus.

B

Sanctus, qui è nobiliſſimo genere

Henricus, cognomento Auceps, Saxoniæ dux ac dein Germaniæ rex, triennio, uti annaliſta Saxo ad annum 911 docet, ante Ottonis patris ſui, Saxoniæ itidem ducis, obitum, qui, teſte Ditmaro, anno 916 evenit, matrimonium cum Mathilde, lectiſſima ac nobiliſſima femina, contraxit. Hanc, quæ vitâ ſanctiſſimè actâ meritò apud poſteros Sanctorum honores eſt adepta, in Opus noſtrum ad XIV Martii diem, ei ſacram, jam intulimus: cùm autem, quæ ibidem in Commentario, illuſtriſſimæ iſtius reginæ Actis prævio, num. 1 allegata ſunt, nobilem tam hujus, quàm Henrici mariti progeniem ſufficienter edoceant, eò lectorem, qui, quàm illuſtri Bruno, parentes illos nactus, genere oriundus ſit, ſcire avet, brevitatis ſtudio ſimulque, ne hic actum agam, remitto. Porrò S. Bruno, ut Commentarii mox laudati num. 2 adducta oſtendunt nec obſcurè in Annalibus, Quidlinburgenſi abbatiſſæ Mathildi, B. Mathildis mox memoratæ ex filio
C
Ottone nepti, inſcriptis, Witikindus, qui ab anno 946 uſque ad annum 975 floruiſſe dicitur, lib. 1 docet, fratres duos duaſque itidem ſorores habuit.

poſt fratres ac ſorores ſuas hic memoratas

18 Harum altera, quæ, quemadmodùm ad annum 929 annaliſta Saxo ſuprà laudatus ait, Giſleberto, Lotharingiæ duci, primùm ac dein poſt hujus necem Galliarum regi Ludovico Tranſmarino, uti in Chronico ad annum 939 Frodoardus tradit, nupta fuit, Gerberga ſeu, ut ab aliis ſcribitur, Girbir fuit vocata; altera vero, quæ, quemadmodùm Glaber Rodulphus, ſec. XI ſcriptor, Hiſtoriarum lib. 1, cap. 4 teſtatur, ab Hugone Magno, Francorum duce ſeu, ut alii loquuntur, Pariſienſium comite, in uxorem & quidem anno, ut Frodoardus in Chronico prodit, 938 fuit accepta, Hathuidis ſeu Hadvidis aut etiam Hadwigis nomen obtinuit; quod autem ad duos Brunonis fratres jam ſpectat, horum alter, qui, patre nondum rege, natus, primò Germaniæ rex ac dein imperator fuit creatus, appellatus fuit Otto, Magni etiam cognomen à rerum geſtarum magnitudine adeptus; alter vero, qui, patre jam rege ac proin poſt annum 918 natus, ducatum Bavariæ anno 947 à fratre ſuo Ottone accepit, nuncupatus fuit Henricus. D
Tam hoc, quàm illo S. Bruno, qui nomen forſan ab avi ſui Ottonis fratre Brunone, inter Martyres Ebbeckeſdorpienſes, anno 880 occiſos ac in Opus noſtrum ad 2 Februarii diem, eis ſacram, jam illatos, primario, fuerit ſortitus, exſtitit junior, ut Witikindus loco ſuprà cit. diſertè docet. Nec, quin pariter duabus ſuis ſororibus junior exſtiterit Bruno, dubitare ſinunt nuptiæ, abs harum priori quidem anno 929, poſteriori vero ſeu Hadwige anno 938, ut jam docui, contractæ. Hiſce enim tum contrahendis ineptæ præ ætatis ſat maturæ defectu futuræ fuiſſe videntur, ſi juniores exſtitiſſent Brunone, qui anno demùm 925 natus eſt, uti jam nunc ſumus viſuri.

anno, uti hic ex Rotgero.

19 Rotgerus in Sancti noſtri Vita ſequentia de hoc ſubminiſtrat num. 6 verba: Natus eo tempore, quo pater ejus Henricus, rex glorioſus, perdomita barbarorum ſævitia, repreſſo etiam inteſtinæ cladis periculo, diruta magno ſtudio reædificabat, & volentem populum juſtitiæ in tutiſſima & optatiſſima demum pace regebat. Natus itaque, uti verbis hiſce Rotgerus indicat, Sanctus noſter tunc fuit, cùm regnum, quod tam ab ipſiſmet incolis, pacem minimè amantibus, quàm ab hoſtibus externis fuerat turbatum, jam penitùs, curante rege Henrico, eſſet pacatum; cùm id autem in annum 925, uti quiſque, qui ad hunc proximéque prægreſſos annos vel Reginonis continuatorem vel annaliſtam Saxonem evolverit, haud difficulter, ni fallor, agnoſcet, quàm optimè quadret, eſt ſanè, cur ob modò huc tranſcriptum Rotgeri textum Sanctus noſter anno 925 credatur natus. Attamen, cùm cuique ad manum bini illi ſcriptores, è quibus res pateſcat, non ſint, juverit hanc alio adhuc modo monſtrâſſe. Rotgerus, num. 62 nonnulla de Ottone imperatore ex Italia in Germaniam reverſo ac Sancto noſtro ei obviàm progreſſo præfatus, ita deinde proſequitur: Igitur cùm in ſanctiſſimo ſtudio imperator triceſimum regni ſui, Germanus ejus duodecimum pontificatûs ſui ageret annum, nondum niſi vix prælapſus ætatis quadrageſimum, ſanctam Pentecoſten ſimul Coloniæ celebrantes, F
quâ major mortalibus gloria conceſſa non eſt, ſeſe invicem inter ſancta ſolennium dierum Officia, unà cum diva matre, ſorore regina, nepotibus, filiiſque regibus totaque illa Deo dilecta familia & cunctis regni ſenatoribus adfuerunt.

qui regni Ottoniani initium ab anno 937 haud repetiit,

20 Quod hic Rogerus narrat, id anno 965 indubiè evenit. Ipſemet quidem hic Sancti noſtri biographus, qui, prout apud Surium exſtat, anno 937 regnare incepiſſe Ottonem, cap. 6 & 17 aſſirmat, hic rem cum trigeſimo regni principis hujus anno conjungit, ſicque eam anno non 965, ſed ſeq. contigiſſe, luculenter, cùm annus, qui ab anno 937 exſtitit trigeſimus, nullam omninò, ut computanti pateſcet, anni 965 partem occupâſſe queat, inſinuat; verùm pro verbis, quibus Otto regnare cœpiſſe anno ab Incarnatione Domini nongenteſimo triceſimo ſeptimo à Rotgero apud Surium loco cit. aſſeritur, de Ottone ſequentia iſthæc, Regnare cepit CLXXXVIII luſtro, LXIII Indictionum circulo, ab Incarnatione Domini noſtri Jheſu Chriſti, tam in Rotgeri per Leibnitium editione, quàm

AUCTORE C. B.

A *quàm in noſtro, è quo, ut dixi, Sancti noſtri Vita Comment. huic ſubdenda, codice Mſ. leguntur; hæc autem, ut conſideranti pateſcet, haudquaquam, ut regni Ottoniani initium ab anno 937 repetiiſſe credatur Rotgerus, expoſcunt. Et vero hunc Sancti noſtri biographum, non ab anno 937, ſed à proximè hunc prægreſſo regni Ottoniani annos numerare incepiſſe, perſuaſum mihi habeo, primò quidem quod id omnes ſcriptores alii, ſi unum Sigebertum ac ob jam dicta anonymum, qui Sancti noſtri Vitam, à Rotgero conſcriptam, interpolârit, exceperis, unanimi conſenſu faciant, deinde verò quod abs hoc biographo per verba ſuprà huc tranſcripta cum trigeſimo regni Ottoniani anno conjungatur duodecimus epiſcopatûs* Brunonis *annus, uſque ad Pentecoſten, quam incluſit, provectus, qui, cùm* Bruno *ſedem Colonienſem jam inde ab anno 953 uſque ad Julii initium circitèr, uti infrà videbimus, provecto, occupare incepèrit, Chriſti annum, ut conſideranti pateſcet, 965 indubiè deſignat.*

B

probatur, natales

21 *Utut ſit, Rotgerus equidem ſuprà relatum Ottonis,* Brunonis *aliarumque perſonarum illuſtrium congreſſum duodecimo epiſcopatûs* Brunonis *anno, ad Pentecoſten uſque provecto, ac proin Chriſti, uti è jam dictis conſequitur, 965 innectit. Nec is tantùm poſtremum iſthoc facit, verùm etiam Frodoardus & Reginonis continuator. Prior enim in Chronico ad annum 965 ſic ſcribit:* Otho imperator ab urbe Roma regrediens Coloniam venit, ibique Gerbergam reginam ſororem ſuam cum filiis Lothario rege Karoloque puero ad ſe venientem excepit & cum eis aliiſque magnis proceribus placitum magnum habuit; *poſterior verò ad eumdem annum ſequentia iſthæc,* imperator, *cùm ſcilicet ex Italia aliquamdiu jam eſſet reverſus....* Wormatiam progreſſus fratrem ſuum Brunonem archiepiſcopum in purificatione ſanctiſſimæ Mariæ virginis ſibi obviam habuit ſicque totâ quadrageſimâ in Francia commorans, in Ingelheym Paſcha cum magno gaudio celebravit. Inde navigio Coloniam attingens, matrem ſuam dominam Mathildem & ſororem ſuam Gerbirgam reginam filiumque ejus regem Lotharium ſibi obvios condigno ibi amore & honore tractavit, *ſubminiſtrat verba.*

C

anno 925 paulò ante 14 Maii eſt natus, quadrimus dumtaxat adhuc

22 *Jam vero cùm ſic habeat ac proin Ottonis cum* Brunone *aliiſque congreſſus anno 965, & quidem, uti è ſuprà datis Rotgeri verbis intelligitur, ad Pentecoſten uſque provecto, acciderit, tuncque* Bruno, *uti hæc etiam produnt,* nondum niſi vix prælapſus *eſſet annum ætatis* quadrageſimum, *ſeu, quod hac phraſi indubiè ſignificatur,* nondum diu prætergreſſus eſſet quadrageſimum ætatis annum, *ita enimverò, cùm anni quadraginta, ex annis 965 ſubducti, ad annum 925 deducant, annoque 965 Paſcha in 26 Martii ac proin Pentecoſte in 14 Maii inciderit, conſectarium ex omnibus jam fit, ut Sanctus noſter anno 925 paulo ante 14 poſterioris hujus menſis diem ſit natus. A Sancti natalibus horumque tempore jam ſat propè determinato ad ejus educationem progredior:* Generoſa regum proles, *inquit de* Brunone *adhuc puerulo num. 8 Rotgerus,* annos circiter quatuor habens, liberalibus literarum ſtudiis imbuenda Baldrico venerabili epiſcopo, qui adhuc ſupereſt, Trajectum miſſa eſt.

litteris imbuendus Balderico,

23 *Hic deſignari Baldericum, non Leodienſem ſeu Trajectenſem ad Moſam, ſed Trajectenſem ad Rhenum ſeu Ultrajectenſem epiſcopum, jam ſuprà oſtendi; hunc autem jam tum, cùm* Bruno *litteris informandus miſſus ei fuit, exſtitiſſe epiſcopum, ipſamet modò recitata Rotgeri verba ſat luculenter produnt, idque, etſi ſecus foret, conſtaret etiam ex iis, quæ jam nunc ſubdo. Baldericus, Ultrajectenſis epiſcopus, Radbodo, qui anno 917 obiit, in ſedem Ultrajectinam fuiſſe ſuffectus, hancque uſque ad annum 977 obtinuiſſe, ab omnibus propemodum, qui de Ultrajectinis epiſcopis tractant, ſcriptoribus tam antiquis, quàm recentioribus aſſeritur, nec quidquam, ob quod an verè toto illo tempore Ultrajectinæ eccleſiæ præfuerit, ambigendum appareat, occurrit; quare, cùm* Bruno, *qui, quemadmodum ſuprà oſtendi, anno 925 paulò ante XIV Maii diem eſt natus,* quatuor circitèr, *ut per verba mox recitata Rotgerus teſtatur,* annos habens *ac proin anno circitèr 929 informandus litteris Trajectum ad Baldericum miſſus fuerit, conſectarium è modo dictis ſit, ut hic certè non modò poſt, ſed jam tum, cum id factum eſt, Ultrajectenſis epiſcopus exſtiterit.*

B

qui jam tum epiſcopus Ultrajectinus exſtitit;

24 *Brunonis intèrim Ultrajectum, quò ibidem liberalibus litterarum ſtudiis à Balderico epiſcopo imbueretur, miſſionem eſſe circitèr dicto Chriſti anno innectendam, Sigiſmundus Calles, dum eccleſiaſticorum Germaniæ Annalium tom. IV anno 1758 Viennæ Auſtriæ vulgatum, conſcriberet, animadvertiſſe haud videtur. Ibidem enim lib. 8, num. 57 ſic ſcribit:* Ultrajecti in Friſia ad VI Januarii anni DCCCCLXXVII migravit ad dominum Baldricus epiſcopus, poſtquam raro exemplo eccleſiam ſuam annis LIX uſque ad ſummam ſenectutem ſuam ſanctiſſimè rexiſſet.... Is eſt Baldricus, qui Brunonis Colonienſis archiepiſcopi pueritiam primus Græcis Latiniſque litteris inſtituit; *cùm autem, Baldericum, quem* Brunoni *litteras tradidiſſe hic ait, non tunc, cùm id faceret, ſed poſtea dumtaxat exſtitiſſe Ultrajectinum epiſcopum, in cit. eorumdem Annalium tom., lib. 6, num. 144 dilucidè inſinuet, idque tamen, ſi tum, cùm* Bruno *litteris imbuendus Balderico miſſus fuit, fuiſſe circitèr 929 Chriſti annum in curſu, animadvertiſſet, facturus indubiè haud fuiſſet, eſt ſanè, cur id re etiam ipſa haud animadvertiſſe is ſcriptor cenſeatur. Utut ſit, Baldericus equidem, uti ipſamet etiam Rotgeri verba proximè recitata clarè indicant, exſtitit jam tum, cùm* Brunonem *litteris informandum accepit, Ultrajectenſis epiſcopus, eique, uti è jam dictis liquet, anno circitèr 929 datus fuit* Bruno *litteris imbuendus.*

F

traditus; cum magno in hiſce progreſſu apud illum

25 *Porro* Bruno *ſub tali magiſtro, qui unanimi ſcriptorum omnium calamo quammaximis laudibus effertur, certéque ab Henrico Aucupe niſi virtute juxta ac doctrina præſtitiſſet, ad puerum regium erudiendum haud fuiſſet aſſumptus; tantos in ſtudiis fecit progreſſus, ut, cùm prima Grammaticæ artis rudimenta edoctus, Prudentium, magiſtro id permittente, legiſſet, imò non tantum poëtæ illius exteriores verborum ſententias, ſed & intimam harum medullam, non ſecus ac nectar ſuaviſſimum, majori, quam dici poſſit; avi-*

AUCTORE C. B.

aviditate hauſiſſet, nullum penitus eſſet in omni Græca vel Latina eloquentia ſtudiorum liberalium genus, quod, quemadmodum Rotgerus num. 9 loquitur, ingenii ejus vivacitatem effugeret. Neque verò, ut is Sancti noſtri biographus ibidem adjungit, vel divitiarum affluentia vel turbarum circumſtrepentium aſſiduitas vel ullum alicunde ſubrepens faſtidium Brunonem *umquam, ut à litteris ſcientiiſque excolendis deſiſteret, commovit, ſingulari etiam, quo haſce complectebatur, amore faciente, ut vel libros, quibus utebatur, incautè refringi aut corrugari aut quomodolibet minùs diligenter tractari, ægerrimè ferret. Ita Sanctus noſter litterarum ſtudiis, quibus etiam pietatis ac virtutis exercitium adjunxerat, continuò operam dans apud Baldericum ſeptennio circitèr commoratus jam erat, cùm pater ejus Henricus exceſſit è vivis.*

uſque ad annum, quo, contrà ac Sigebertus ait,

B

26 *Id anno 936 die ſecunda Julii acciꝺiſſe, continuator Reginonis ad annum iſtum tradit, eidemque etiam anno Hermannus Contractus & Marianus Scotus principis illius mortem innectunt; cùm autem Frodoardus, qui tempore iſto vixit, dicto anno Henricum è vivis fuiſſe ſublatum, in Chronico pariter notet, eique Ditmarus, qui à tempore eodem haud multùm abfuit Henricique obitum anno 936 die ſecunda Julii ſignat, jungendus etiam ſit, nemo prudens Sigeberto, qui ſub ſec.* XII *initium obiit, eventumque illum in annum 937 differt, ſtandum hac in re eſſe, exiſtimabit. Apertè quidem ſcriptori iſti verba, quibus, ut jam ſuprà vidimus, Ottoniani regni initium anno nongenteſimo trigeſimo ſeptimo diſertè, nullis omnino numericis ſeu Romanis ſeu Arabicis notis adhibitis, in Suriana Rotgeri editione cap. 6 iterumque deinde, ubi de S. Evergiſli tranſlatione agitur, cap. 17 illigatur, adſtipulantur; verùm illa non ab ipſomet Rotgero profecta, ſed à ſcriptore poſteriore, qui Sancti noſtri Vitam, abs hoc ſcriptam, interpolavit, eſſe in hanc intruſa, dilucidè vel duo, à quibus verba illa abſunt, vitæ illius exemplaria, quorum alterum Leibnitiana Rotgeri editio, alterum codex noſter* PMS. 159 *exhibet, evincunt.*

C

Henricus Auceps ſecundâ

27 *Adhæc annus regni Ottoniani trigeſimus cum anno epiſcopatûs* Brunonis *duodecimo non modò in Leibnitiana Rotgeri editione, verùm etiam, quod interpolationi id haud attribuendum argumento eſt, in Ms. noſtro codice ac in ipſamet Rotgeri ejuſdem per Surium editione conjungitur; inde autem, verum eſſe, quod jam nunc dixi, concludi pariter poteſt. Quòd ſi enim Otto anno demùm 937 regnare incepit, annus regni ejus trigeſimus ab anno 966 in annum 967, contràque, ſi jam inde ab anno 936 regnare incepit, ab anno 965 in annum 966 excurret. Quare, cùm annus ab anno 965 in annum 966, non verò à poſteriori hoc anno in annum 967 excurrens, quàm optimè, ut conſideranti pateſcet, cum anno epiſcopatûs* Brunonis *duodecimo, qui, cùm hic Sanctus noſter anno 953 ſedere ex infrà dicendis inceperit, anno 965 terminatur, poſſit componi, enimverò id, Rotgerum, qui, ut dictum, trigeſimum regni Ottonis annum cum duodecimo epiſcopatûs* Brunonis *anno conjungit, regni Ottoniani annos non ab anno 937, ſed ab anno 936 numerare incepiſſe, ac proin ſuprà memorata, quæ in Rotgeri per Surium editione occurrunt Sigebertoque, Henrici Aucupis obitum anno 937 illiganti, ſuffragantur, verba non ab ipſomet Rotgero, ſed à ſcriptore poſteriore, qui hujus de Sancto noſtro lucubrationem interpolârit, eſſe profecta, argumento etiam eſt.*

D

Julii die obiit,

28 *At verò, inquies, trigeſimus regni Ottoniani annus cum duodecimo epiſcopatûs* Brunonis *anno, uſque ad Pentecoſten provecto, haud rectè, ſpectatis iis, quæ Reginonis Continuator & Ditmarus ſcribunt, conjungitur. Ambo enim è jam dictis Henrici Aucupis obitum anno 936, die ſecunda Julii, ſignant; quare, cùm ſecundum illos ab hac ipſa anni 965 die uſque ad eamdem anni 966 diem trigeſimus regni Ottoniani annus, ut computanti pateſcet, excurriſſe debeat, is certè jam inde ab anni 965 decima quarta Maii die, quâ è ſuprà dictis duodecimus numerabatur epiſcopatûs* Brunonis *annus, cucurriſſe ac proin rectè cum hoc, ſi Reginonis continuatore & Ditmaro, Henrici Aucupis obitum die ſecunda Julii ſignantibus, ſtandum ſit, conjungi non poteſt. Fateor, ſic habet, ſi regni Ottonis annos ab ipſomet die ac menſe, quo pater ejus Henricus Auceps obiit, Rotgerus numerârit. Verùm anni, quibus regnavit Otto, in principis hujus Diplomatibus modo ab anni 936 menſe & die, quo pater ejus, obiit, modo ab ipſiuſmet, in quem dies ille & menſis incidit, anni 936 initio, etſi verè tunc inchoati haud fuerint, ſolent numerari.*

E

936 eſt commoratus.

29 *Quàm verùm id ſit, unuſque facilè deprehendet, qui notas chronicas, quibus nonnulla Ottonis diplomata, apud Meibomium tom. 3 Rerum Germanicarum à pag. 730 aliоſque exſtantia, muniuntur, expenderit; cùm autem ſic habeat annuſque regni Ottoniani trigeſimus, niſi hujus anni ab ipſomet anni 936 initio computentur, cum duodecimo epiſcopatûs* Brunonis *anno, uſque ad* XIV *dumtaxat Maii diem provecto, conjungi haud queat, Rotgerus, qui hunc nihilominùs eò uſque tantummodò provectum cum trigeſimo, ut jam dictum, regni Ottoniani anno conjungit, regni Ottonis annos, non ab anni 936 ſecundo Julii die, quo pater ejus Henricus obiit, ſed ab ipſiuſmet, in quem dies ille & menſis incidit, anni 936 initio computare eſt cenſendus. Jam verò, cum ſic habeat ac proin cum Ditmaro & Reginonis continuatore Rotgerus minimè pugnet, conſectarium eſt primò quidem, ut, cùm equidem regni Ottoniani annos, non ab anno 937, ſed è jam dictis ab anno 936 numerârit, neutiquam ſanè, quò minùs verba, quibus regni Ottoniani initium ab anno 937 in Suriana Rotgeri editione repetitur, ab interpolatore in hanc intruſa credantur, officiat; deinde verò, ut, cùm ſcriptoribus, qui Henricum Aucupem anno 936 ſecunda Julii die obiiſſe ſcribunt, ſtandum omnino è jam dictis ſit, Sanctus noſter, qui uſque ad Henrici Aucupis obitum litteris operam ſub Balderico dedit, fuerit ut minimùm uſque ad anni 936 ſecundam Julii diem apud antiſtitem illum commoratus.*

F

§ III.

A

§ III. Sanctus è ſcholis in palatium vocatur, ſcientias etiam ibidem ac pietatem excolit, monaſteria aliquot adminiſtranda accipit, neque tamen monachus exſtitiſſe videtur.

Bruno, à fratre ſuo vocatur ad aulam; ibidem

Rotgerus de Ottone, regnare jam exorſo, num. 10 ſic ſcribit: Hic germanum ſuum Brunonem, Deo dicatum, adhuc adoleſcentulum honorabiliter, ut par fuit, è ſcolis in palatium evocavit; cùm id autem, quod hic Rotgerus narrat, Otto veroſimiliter tunc, cùm nondum diu regnare incepiſſet, præſtiterit, hinc ſimul & ex anno 936, quo regnare, ut § preced. docui, Otto incepit, conſectarium ſit, ut Bruno vel anno eodem vel certè proximè ſeq. è ſcholis in palatium à fratre ſuo Ottone fuerit vocatus. Ac verè quidem tum Sanctus, utpote qui non citiùs quàm anno 925, ut ſuprà docui, natus eſſet, adoleſcentulus, uti à Rotgero per verba proximè recitata vocatur, adhuc erat; verùm, etſi ſic haberet, neutiquam tamen aulæ deliciis ſeſe ineſcari alioque avocari patiens, totum ſeſe, ut anteà, pietatis & litterarum ſtudiis dedit. Tum, inquit num. xi Rotgerus, quicquid hiſtorici, oratores, poëtæ & philoſophi novum & grande perſtrepunt, diligentiſſimè cum doctoribus cujuſcumque linguæ perſcrutatus eſt, & ubi magiſter excelluit ingenii velocitate, ibi ſe Diſcipulum præbuit humilitate. Magiſtris variis, tum Græcis, tum Latinis uſum tunc eſſe Sanctum noſtrum, Rotgerus num. mox dicto & ſequenti non obſcurè prodit; verùm unum dumtaxat, quem Iſraëlem epiſcopum Scotigenam appellat, poſterorum memoriæ commendavit, nec aliunde alii, ſi unum, de quo non pauca, ut poſt videbimus, Fulcuinus, Lobienſis abbas, Sancto noſtro æqualis, litteris à ſe mandata reliquit, Ratherium epiſcopum exceperis, innoteſcunt.

B C

magiſtro primùm, qui Hibernus exſtitiſſe videtur,

31 Iſraël, ſub cujus magiſterio plurimùm ſeſe profeciſſe, ipſemet Bruno, ut Rotgerus num. 12 ait, eſt teſtatus, de illuſtriſſimi Diſcipuli ſui moribus à quibuſdam interrogatus, ſanctum eum apprimè Virum eſſe, percunctantibus, teſte ibidem eodem Rotgero, reſpondit. De illo, qui ante alios aut certè ante Ratherium Brunoni, in aula jam commoranti, ceſſiſſe in præceptorem videtur, Leibnitius in ſua in Scriptorum Brunſvicenſium Collectionem Introductione, primo horum tomo præmiſſa, ſequentem loquitur in modum: Neſcio, an alibi, quam apud Rotgerum, mentio fiat Iſraëlis epiſcopi Scotigenæ, id eſt, Erigenæ, ut puto, ſeu Hiberni..... Nam conſtat, antiquo ſignificatu Scotorum appellationem ad Hibernos pertinuiſſe, & Joannes Erigena Scotus, ut vulgo loquuntur, nihil aliud eſt, quàm Joannes Erigena ſeu Scotus, uti Rabanus Maurus duplicatio eſt ejuſdem nominis nihilque aliud ſibi vult, quàm Rabanus ſeu Maurus, id eſt, Corvus ſeu Niger. Eris erat antiquum Jernes nomen & fertur ſignificâſſe occidentem. Poſtea Scoti Hiberniæ, Coloniis ductis, Caledoniorum regioni nomen Scotiæ dedêre. Porrò viri docti ex Hibernia, diu ante & poſt Carolina tempora, claros in Europæ continentem viros miſêre, cùm poſtea, mira rerum commutatione, vix ulla pars Europæ magis, quàm inſula illa, à cultu deſciverit. Ita laudatus Leibnitius, è viris, doctrinâ claris, quos ante & poſt Caroli Magni ætatem in Europæ continentem ſubinde Hibernia miſit, exſtitiſſe Iſraëlem Scotigenam Brunonis magiſtrum, non immerito ſuſpicans; verùm anne hunc merito pariter cum S. Silao epiſcopo Hiberno, ad xxi Maii diem in Opus noſtrum jam illato, Lucæque in Hetrùria culto, per verba, quæ jam datis mox ſubjungit, ſuſpicatur eumdem?

AUCTORE C. B.

ac Sanctum, provectioris etiam ætatis factum, ſub diſciplina ſua habuit, Iſraële Scotigena,

32 Ut alia, ob quæ ſuſpicio iſta mihi diſplicet, omittam, vel ſolum ingens, quod inter Silai & Iſraëlis nomina intercedit, diſcrimen facit, ut ab omni propemodum veri ſpecie aliena mihi videatur. Plura non addo, ſuſpicionemque illam, uti & alteram, quâ Iſraëlem Scotigenam cum Iſrahele epiſcopo Britone, qui a Frodoardo in Chronico ad annum 947 ſynodo Virdunenſi, tunc celebratæ, cum epiſcopis aliis ibidem enumeratis, præſente Brunone abbate, regis Ottonis fratre, interfuiſſe, ſedis loco non expreſſo, memoratur, unum eſſe atque eumdem non nemo forſan conjiciat, lectoris judicio relinquens, ad aliud, quod de Iſraële, epiſcopo Scotigena, Brunonis magiſtro, tuto credi poſſe videtur, progredior. Hic, qui ante alios aut certè ante Ratherium mox memorandum Brunoni, in aulam vocato, in præceptorem è jam dictis ceſſit, hunc Sanctum noſtrum provectioris etiam ætatis jam factum ſub diſciplina ſua adhuc habuiſſe videtur; cùm enim, ut ſuprà vidimus, de Brunone diſcipulo ſuo interrogatus, ſanctum eum apprimè Virum eſſe reſponderit, oportet, ut is, quem ea occaſione Virum Iſraël appellavit, provectioris ætatis tunc exſtiterit, utque proinde, cùm indubiè tunc, cùm honorifico illo teſtimonio ab Iſraële decoraretur, epiſcopi hujus adhuc eſſet diſcipulus, ſub diſciplina ſua adhuc hic illum, provectioris etiam ætatis jam factum, habuerit.

F

ac deinde, qui Veronenſi antea exſtiterat epiſcopus,

33 Verùm ei tunc vel ſucceſſit vel certè additus fuit Ratherius, è ſede Veronenſi, ad quam fuerat evectus, bis jam ejectus. Rotgerus quidem, Brunonis præceptorem exſtitiſſe Ratherium, nuſquam tradit; verùm id facit in abbatum Laubienſium Geſtis Folcuinus, qui cùm æquè ac Rotgerus Brunoni exſtiterit æqualis, non eſt, cur ei illa in re fidem haud adhibeamus. Ratherius, qui eà, quam Mabillonius Sæc. v Benedict. part. i exponit, ratione è monacho Laubienſi factus erat ſub annum 931 Veronenſis in Italia epiſcopus, multa ibidem perpeſſus ac tandem ex Italia abire compulſus primo in Provinciam ſeceſſit ac deinde ad abbatiam Laubienſem circa annum, ut Hiſt. lit. Franc. Scrip. tom. 6, pag. 343 contendunt, 943 eſt reverſus; verùm tunc epiſcopi illius, qui, cum anteà vitam monaſticam Laubiis adhuc profiteretur, monachorum omnium, qui ibidem tum litteris ediſcendis operam dabant, perſpicaciſſimus exſtitiſſe è Folcuino intelligitur, fama longè lateque diffuſa ad im-

AUCTORE C. B.

imperatoris Ottonis aures eſt perlata. Hinc factum, ut hic, qui fratrem ſuum Brunonem *ab optimis quibuſcúmque magiſtris Philoſophia juxtà ac omnibus aliis ſcientiis & vel maximè rerum eccleſiaſticarum cognitione erudiri cupiebat, Ratherium, quò id certiùs conſequeretur, in curiam ſub annum, ut apparet,* 944 *advocârit.* Otto, *inquit cap.* 22 *Fulcuinus,* Tunc potentiſſimus Auſtraſiis & ſubactæ Italiæ imperitabat; cujus frater Bruno, unicum & ſingulare in Chriſti eccleſia decus futurum, velut pretioſiſſimus lapis, multiplicibus philoſophorum poliebatur argumentis. Advocatur Ratherius & habetur inter Palatinos philoſophos primus. Quid multa? Non deſtitit, donec regiam illam & mirificam indolem in omnibus diſciplinis perſpicaciſſimam reddidit & perfectam.

Ratherio maximo cum progreſſu in ſcientiis aſſis,

34 *Mabillonius, qui loco ſuprà cit. hunc Folcuini textum pariter recitat, ei mox ſubjungit:* Hæc aliquot annis ante Brunonis epiſcopalem dignitatem, *ſeu annum ex infrà dicendis* 953, accidêre atque adeò, antequam Otto Italiæ ſubactæ imperaret; quod tamen B anticipatò ei tribuit hoc loco Folcuinus. *Ita omninò habet; aſt* Brunonem *equidem ſub Ratherio, quem &* abundanti doctrina & eloquentia copioſa inter ſapientiſſimos *ætate ſua floruiſſe, Rotgerus num.* 58 *ait, in omnibus diſciplinis ac præcipuè in Philoſophiæ ſacræ ſtudiis quàm maximè profeciſſe, Folcuino, verbis jam datis id tradenti, eſt credendum. Abſit tamen, ut quis idcirco tantùm Sancti in ſtudiis progreſſum Ratherio præſertim aut aliis, quibus uſus eſt, magiſtris putet adſcribendum; eo enim plùs, quàm magiſtrorum labor atque induſtria, contuliſſe videtur ipſamet Sancti indoles raraque ei à naturæ Auctore collata in litteras ac ſcientias propenſio. Hâc tantum ſtudendi ac legendi conceperat ardorem, ut, quemadmodùm Rotgerus num.* 13 *teſtatur,* quocúmque circùmagebantur tabernacula & caſtra regalia, biliothecam *& ipſe* ſuam circumduceret, *&, quod ſomnio alii, epulis aut confabulationibus tempus tribuerent, legendo ille, ſtudendo ac commentando exigeret.*

C *reliquos hujus ætatis ſuæ*

35 *Hinc præſertim, operam ſuam conferentibus magiſtris, eſt factum, ut* Bruno, *etſi etiam fratris caſtra, uti ex illis Rotgeri verbis nemo non colliget, ſequeretur, muſæque, ut loquuntur, inter arma ſileant, in intima tamen Philoſophiæ ſacræ & profanæ arcana penetraret, hiſtoricoſque, oratores & poëtas continuò evolvendo, tam in rerum, quæ ex hiſce hauriri poteſt, cognitione, quàm in aliis altioris ordinis ſcientiis facilè omnibus palmam præriperet. Veritati apprimè id eſſe conſonum, ſuadet tam quæ, Græcè juxta ac Latinè erudita, ſec.* x *floruit, Roſwitha Poëtria, quàm qui eodem ſec. Vitam B. Joannis, abbatis Gorzienſis, litteris mandavit, ſcriptor. Prior enim in Metrica Ottonis I Panegyri de S.* Brunone, *poſtquam hujus fratrem Henricum nonnullis carminibus laudavit, ita, aliis hic ſequentibus, quæ omnia, quòd uſui pòſt adhuc ſint futura, huc tranſcribo, mox canit:*

Poſt hunc Eccleſiæ paſtor Brun naſcitur almæ,
Gratia pontificis quem duxit ſumma perennis
Dignam catholici curam geſtare popelli.
Hinc quoque divino nutu patris pia cura,
Abſtractum gremio charæ nutricis amando,
Ipſum ſervitio Chriſti fecit religari,
Ut regni pompis poſſet conſtare relictis D
Miles ſtelligera ſemper regnantis in aula.
At Chriſti Patris ſapientia vera perennis
Tyronem reſovendo ſuum clementiùs iſtum
Ipſi dona dedit tantæ præclara Sophiæ,
Quod non eſt illo penitùs ſapientior ullus
Inter mortales fragilis mundi ſapientes.

eruditos ſuperat, virtuteque etiam

36 *Ita laudata poëtria, dilucidè ſanè,* Brunonem *rerum multarum cognitione aut, ſi mavis, altioris etiam ordinis ſcientiis quammaximè inter eos, qui ætate ſua veluti eruditi ac ſapientes celebrabantur, eminuiſſe, declarans. Nec minùs dilucidè id facit ſcriptor, qui, ut dixi, ſeculo decimo Vitam B. Joannis, abbatis Gorzienſis, litteris mandavit. Audi, quomodò & hic, qui forſan, ut Bollando noſtro viſum eſt, Joannes abbas S. Arnulphi Metis exſtiterit, apud nos in dicta Beati illius Vita num.* 116 *loquatur.* Bruno..., *inquit,* germanus regis (*Ottonis I ſcilicet*) ſapientià & doctrinà, cùm rerum publicarum, tum omnium liberalium eruditione diſciplinarum, ita apprimè eruditus, ut ſui temporis omnes ſuperaret, & antiquos penè æquipararet, E cui inſuper & Græcæ lectionis multa acceſſerat inſtructio, omnium tunc temporis publicè ac privatim agendorum communicator ac prudentiſſimus erat conſultor. *Scriptori iſti & Roſwithitæ jungi queunt jam ſuprà laudati Folcuinus abbas & Ditmarus, quorum alter* S. Brunoni *è jam dictis exſtitit æqualis, alter ſub ſec.* x *finem ſequentiſque initium floruit. Prior enim* Brunonem in philoſophicis ſtudiis erudiſſimum unicumque & ſingulare in Chriſti Eccleſia decus *in ſuprà citt. Abbatum Laubienſium Actis cap.* 20 *&* 22 *appellat; poſterior verò, etſi, ut pòſt videbimus, ſiniſtris ac levibus vulgi rumoribus deceptus perfidiæ labem Sancto perperam aſpergat,* Sapientiſſimi *tamen titulo eum condecorat. Verùm Sanctus, qui à ſcriptoribus modò memoratis aliiſque propemodùm omnibus, qui ætate ejus ſeu ſec.* x *floruerunt, tantopere ob doctrinam juxtà ac multiplicem ſcientiam fuit laudatus, non minùs ob virtutem ac ſingularem morum probitatem laudari promeruit.*

præſtat; mores aſteris aliquot moderanda adhuc adoleſcens accipit. Has inter.

37 *Utcúmque ſtudiis vacaret, haud propterea tamen calamitoſis patrocinari, conſulere afflictis, opem ferre miſeris, quotieſcúmque id faciendi opportuna, quæ vix umquam deerat, ſeſe offerret occaſio, omittebat. Tantùm aberat, ut ſcientià inflaretur, ut contrà, quò magis hâc præcelleret, tantò inde redderetur humilior. Plus quidem quid gravitatis induebat; verùm hæc & à faſtu ſemper aliena & cum urbanitate, ut biographus noſter, qui hæc aliaque eò ſpectantia num.* 12 *nos docet, affirmat, erat conjuncta. Hinc fiebat, ut, quamvis* Bruno *epiſcopali charactere nondum eſſet inſignitus, ab epiſcopis tamen, ut loco cit. biographus addit, ac ab aliis quibuſcúmque præſtantiſſimis viris, qui nihil, niſi eo adjutore, in religionis cauſa vel magnum vel præclarum moliebantur, adhiberetur in conſilium. Hinc veroſimillimè etiam factum, ut rex Otto, æquus, ſiquis, meritorum æſtimator, fratrem ſuum, cujus præclaras animi dotes, virtutem ac doctrinam univerſorum ore prædicari audiebat, religioſis familiis ritè gubernandis aptum exiſtimans, ei, etiamſi adhuc tantummodò adoleſcenti, monaſteria nonnulla adminiſtranda commiſerit.* Prima diſpenſatio, *inquit num.* 15 *Rotgerus*

gerus, credita eſt illi adhuc adoleſcenti in quibuſdam monaſteriis, in quibus degentes cum idoneo Eccleſiæ teſtimonio, partim voluntate, partim vi ad regularem vitam conſtrinxit, ſciens, quòd & invitis bona præſtantur. Ipſaque poſt paululum Deo ſacrata loca, annuente regia liberalitate, privilegiis & immunitatibus priſtinis reformavit, nichil ſibi ſuiſve exindè beneficii jure reſervans, niſi quantùm cœnobiorum patres ſpontè causâ caritatis optulerant. In his exſtat Loresham, locus regum munificentiâ nobilis, adhuc in memoriam tanti Viri retinens & prærogativam libertatis & monumenta religionis.

tuſ, uti in Annalibus Laurishamenſibus traditur, poſt Ebergiſum,

38 *Ita ille; verùm quandonam, quæ hic narrat, geſta? quandonam* S. Bruno *monaſterio Laurishamenſi fuit ab Ottone præfectus? In noviſſima Annalium Laurishamenſium editione, anno 1766 ſub codicis diplomatici Laurishamenſis titulo facta, ad annum 944 ſequentia hæc occurrunt verba:* Poſt Ebergiſum (*Laurishamenſem abbatem*) Otto sereniſſimus rex germanum ſuum Brunonem Colonienſis ſedis archiepiſcopum & omnium virtutum floribus adornatum eidem monaſterio præfecit. Hic inter cetera pietatis opera, quæ non ſolùm in eccleſia ſibi commiſſa, ſed etiam per totum fratris regnum fideliter & feliciter geſſit, apud ſedis ſuæ metropolim tria monaſteria conſtruxit, unum apud ſanctum Pantaleonem, ubi conditus requieſcit, aliud ad ſanctum Andream Apoſtolum, tertium ad ſanctum Martinum. Laurishamenſi quoque monaſterio inter plurima liberalitatis ſuæ dona thuribulum argenteum magnum & duos nolarum circulos argenteos contulit, & xxx hubas in Brumat à fratre ſuo Ottone ſancto Nazario (*id eſt, Laurishamenſi, quod ut patronum ſuum S. Nazarium veneratur, monaſterio*) dari expetivit.

& quidem, contrà ac Gelenio viſum eſt,

39 *Cùm monaſterio Laurishamenſi præfectus fuiſſe* Bruno, *priuſquam Colonienſis eſſet archiepiſcopus, per verba, num. 37 recitata, non obſcurè à Rotgero inſinuetur, in Annalibus Laurishamenſibus per hæc, modo huc tranſcripta, anticipatò* Colonienſis Archiepiſcopi *titulo, non quod jam tum, cùm Laurishamenſi monaſterio à fratre ſuo Ottone fuit præfectus, archiepiſcopalem illam eccleſiam moderaretur, ſed quod poſteà moderandam acceperit, condecorari eſt cenſendus; cùm autem uſque ad tempus, quo id factum, ſeu ex infrà dicendis annum 953 anni ſex ab anno 947, quo* Bruno *abbas, frater Ottonis, concilio Virdunenſi interfuiſſe à Frodoardo in Chronico ad annum illum aſſeritur, numerentur, hinc ſexennium utminimùm monaſterio Laurishamenſi præfuiſſe* Brunonem *erroremque adeo in Annalibus Laurishamenſibus, qui Laurishamenſi* Brunonis *præfecturæ quatuor dumtaxat annos per verba ſuprà recitata attribuunt, cubare, Gelenius in pretioſa Hierotheca pag. 54 exiſtimat. Verùm, cùm Sanctus, non ſolùm Laurishamenſe, ſed etiam (Rotgeri verbà num. 37 recitata videſis) plura alia monaſteria gubernanda ab Ottone acceperit, unum horum aut alterum à Laurishamenſi diverſum, & veroſimiliter quidem ob infrà dicenda Corbeiæ-Novæ, ante annum etiam 947 accepiſſe poteſt, ſicque & ut abbas concilio Virdunenſi tunc interfuiſſe & ſexennio ampliùs, priuſquam Colonienſis archiepiſcopus crearetur, exſtitiſſe abbas poteſt, etſi interim nec citiùs quàm anno 950 Laurishamenſe cœnobium moderandum accepiſſet, nec id etiam diutiùs quàm annis quatuor rexiſſet.*

anno demùm 950 fuit præfectus. Laurishamenſi

40 *Et verò* Brunonem *haud ante annum 947, imò nec ante annum 950 monaſterio Laurishamenſi fuiſſe præfectum ac proin in Annalibus Laurishamenſibus, qui per verba ſuprà recitata id factum ad annum 944 ſignant, errorem cubare, ex Ottonis I, quod in ſuprà laudata noviſſima Annalium Laurishamenſium editione tom. 1, pag. 120 & ſeq. adducitur, diplomate juxta ac Fuldenſi, quod ibidem pag. 123 laudatur, Necrologio apparet indubitatum; in hoc enim Ebergiſus, qui proximè ante* Brunonem *monaſterio Laurishamenſi præfuit, anno demum 950 obiiſſe traditur; in diplomate verò, quod anno 948 datum notatur, idem Ebergiſus veluti tunc adhuc vivens ac monaſterium Laurishamenſe gubernans laudatur. Etſi itaque* Bruno *unum quidem aut alterum, aut fortè etiam, quorum unum Corbeienſe exſtiterit, plura monaſteria, à Laurishamenſi diverſa, adminiſtranda à fratre ſuo Ottone ante annum 947 ſeu Verodunenſem tunc celebratam ſynodum acceperit, poſteriori tamen haud citiùs quàm anno 950 fuerit præfectus idque ab hoc anno uſque ad tempus, quo factus eſt Colonienſis epiſcopus ſeu annum 953, ac proin non per annos ſex, ut Gelenius ſuprà laudatus vult, ſed per annos quatuor, ut Annales Laurishamenſes perhibent, gubernarit. Verùm, etſi ſic habeat, haud proptereà tamen, ut apparet, intra quadriennium illud* prærogativam libertatis, *de qua per verba, num. 37 recitata, biographus noſter loquitur, monaſterio Laurishamenſi, agente* Brunone, *fuiſſe conceſſam ſeu reſtitutam, rectè intuleris. Veroſimiliter enim per prærogativam illam libera intelligitur, quæ ſacro iſti aſceterio fuerat adempta, abbatis electio; hanc autem monaſterio Laurishamenſi anno demùm 956 reſtitutam fuiſſe, Reginonis continuator docet. Sed hæc de ſacro iſto aſceterio jam dicta ſufficiant. Ad id, quod* Corbeia-Nova *vocatur, quodque veroſimiliter inter monaſteria,* Brunoni, *priuſquam Colonienſis fieret archiepiſcopus, ab Ottone ſeu tradita ſeu commiſſa, numerandum jam ſuprà indicavi, ſermonem modò converto.*

&, quod Corbeia Nova vocatur, numerari debent. Hujus tamen

41 *Annales Corbeienſes ad annum 953 ſic habent:* Bruno, commonachus noſter, Ottonis regis frater, fit archiepiſcopus Colon., *ac deinde ad annum 954.* Functus ſeduli œconomi & boni prælati officio, noſter in omnibus, auxit bibliothecam monaſterii & ſupellectilem fratrum, pauperum inſignis benefactor; *hiſce autem verbis, monachus Corbeienſis anonymus, qui Annales illos ſcripſit, monaſterii ſui prælatum ſeu abbatem exſtitiſſe* Brunonem, *indicare mihi videtur, nec facilè futurum puto, ut quis mihi hac in re haud aſſentiatur. Verùm an Sanctus, quem prætereà* Commonachum ſuum *verbis mox datis laudatus monachus Corbeienſis anonymus appellat, verè etiam monachum in monaſterio Corbeienſi fuit profeſſus? Idem Annaliſta Corbeienſis anonymus ad annum 942 ſic ſcribit:* Otto rex ad petitum Brunonis, fratris ſui, tunc monachi Corbeienſis, monaſterio noſtro multa confert; *hiſce autem verbis, Corbeienſem monachum exſtitiſſe* Brunonem, *luculentiſſimè ſanè tradit; verùm Rotge-*

AUCTORE C. B.

gerus in tota Sancti noſtri Vita, quàm longa eſt, nuſquam ſuppeditat vel verbum, è quo eum, non dico monachum Corbeienſem, ſed vel monachum exſtitiſſe, colligas. Rotgerus quidem, fuiſſe à Brunone S. Pantaleonis prope Coloniam monaſterio abbatem, nomine Chriſtianum præpoſitum, num. 42 præfatus, mox ſubjungit, breve ad hunc à Sancto noſtro ex Occidentis partibus ſcriptum fuiſſe commonitorium, ſequentibus hiſce conceptum verbis: Ut ſis, quod vocaris, cura; gentilitati ne degeneres; id ſeriò triumpha, ut non, ſicut priùs, antiquetur, ſed de virtute in virtutem ut eatur, nava; verùm è verbis hiſce, monachum exſtitiſſe illum, à quo profecta ſunt, colligendum haud video.

nec omninò monachus, ut rationes,

42 Mabillonius quidem, qui verba iſta ipſimet Rotgero Sæc. v Bened. part. 1, pag. 335 perperam attribuit, concludere ex iis Rotgeri monachatum fas eſſe, pronuntiat; verùm id, ſedulo re expenſa, à veritate non modo quantum ad Rotgerum, ſed etiam quantum ad Brunonem, ad quem dicta verba verè ſpectant, certiſſimè eſſe alienum, comperio, nec dubito, quin id pariter comperturi ſint, quicumque hæc attento animo expenderint. At verò, inquies, Rotgerus, de Brunone adhuc adoleſcentulo, per Ottonem fratrem jam regem è ſcholis in palatium vocato, num. 10 loquens, fuiſſe eum jam tum Deo dicatum, perſpicuè tradit. Imò Sanctum à prima ætate, nutricis gremio abſtractum, Chriſti ſervitio, volente patre Henrico, fuiſſe mancipatum, fidem faciunt Roſwithæ poëtriæ carmina, num. 35 ex Ottonis Panegyri huc tranſcripta. Fateor, ſic habet, idque, quod Roſwitha ait, veroſimiliter tum, cùm Bruno litteris imbuendus Balderico epiſcopo traderetur, acciderit; verùm quid tum? Inde Sanctum vitæ monaſticæ à patre ſuo deſtinatum fuiſſe, nedum monachum aliquando exſtitiſſe, concludi haud poteſt. Veritati enim Rotgeri & Roſwithæ aſſerta erunt omnino conſona, ſi vel canonicali ordini ſeu clero ſub epiſcopo ſecundum canones viventi à teneris unguiculis fuerit Sanctus ſeu adſcriptus ſeu deſtinatus. Res apparet omnino certa; verum, ſciſcitabere forſan modò, quâ ergò ratione Bruno, ſi monachus haud fuit, ad annos ſuprà citt. Monachus & commonachus, iterumque deinde ad annum 965, quo ejus obitus refertur, olim commonachus noſter ab Annaliſta Corbeienſi vocatur?

hic in medium

43 Etſi quidem hic ſec. demùm XV floruerit nec omnia & ſingula, quæ ſcribit, è fidei probatæ documentis hauſiſſe aſſeverari certò queat, in dubium tamen, quæ de Sancto noſtro memorat, revocare nolim; verùm, crediderim ego, ab annaliſta iſthoc iis, quas jam memoravi, appellationibus Brunonem diſtingui, quod in monaſterio Corbeienſi frequenter fuerit verſatus, tumque ibidem non ſecùs ac monachus inter monachos monaſtica etiam, etſi interim vitæ monaſticæ ex voto haud eſſet obſtrictus, inſtituta obſervans, vixerit. Mabillonius in Annalibus Benedictinis ad annum 942, num. 49 Corbeienſium, quæ ſuprà tranſcripſi, Annalium verba, quibus Otto rex ad petitum Brunonis fratris ſui, tunc monachi Corbeienſis, monaſterio Corbeienſi multa contuliſſe dicitur, pariter tranſcribit, neque tamen monachum exſtitiſſe Brunonem, pronuntiat. Imò contrà, cùm dictis Annalium iſtorum verbis mox ſubdat, verùm Brunonem monachum fuiſſe, non dicit Rotgerus, ejus Vitæ ſcriptor, monachum crediſiſſe Brunonem nòn videtur. Addit quidem, Sanctum à Frodoardo vocari abbatem, eaque de re lib. 45, num. 95 à ſe iri tractatum; verùm, dum poſt ibidem de abbatis appellatione, Brunoni à Frodoardo attributâ loquitur, nihil omnino, quod Brunonis monachatum probare natum ſit, adducit, nec hic è ſola iſta appellatione, cùm ſubinde ſec. etiam X monachorum cœnobiis, qui monachi non eſſent, præfuiſſe noſcantur, poteſt inferri.

adductæ, ſuadent, exſtitit Bruno,

44 Neque verò inter ſcriptores recentiores benè multos, de Brunone locutos, vel unum, qui aut inde id intulerit, aut monachi etiam appellatione Sanctum noſtrum diſtinxerit, invenio. Hunc nempe monachum haud exſtitiſſe, vel omnes vel ſaltèm plerique exiſtimârint, neque ſanè immeritò; cùm enim ſcriptores propemodùm omnes, qui ſeculo decimo floruerunt, Brunonem, cùm de eo loquendi ſeſe obtulit occaſio, ſummis laudibus efferant, neque tamèn eumdem monachi titulo uſpiam diſtinguant, imò verò id etiam Vitæ S. Joannis, abbatis Gorzienſis, ſcriptor & abbatum Laubienſium hiſtoriographus Folcuinus, qui ambo tamen ipſimet exſtiterè monachi impenſeque Brunonem laudant, haud faciant, id enimverò, cùm futurum fuiſſe, ut, ſi monachus exſtitiſſet Bruno, id nullus ex his omnibus vel verbo indicâſſet, veroſimile haud appareat, re etiam ipſa monachum haud exſtitiſſe Brunonem, argumento eſt perquam valido; hinc autem & vel maximè ex eo, quòd ipſemet Rotgerus, qui, quæ ad Sanctum noſtrum ſpectant, diligenter litteris eſt complexus, nihil etiam, è quo monachum exſtitiſſe Brunonem, elicias, uſquam ſuppeditet, re etiam ipſa monachum haud exſtitiſſe hunc Sanctum noſtrum, ac proin Corbeienſes, qui Sanctum facere videntur Corbeienſem monachum, Annales modo ſuprà aſſignato intelligendos, opinor.

etſi interim Deo à teneris dicatus, admodùm adhuc juvenis fuerit diaconus

45 Verùm, etſi Sanctus noſter haud exſtiterit, uti è jam dictis apparet, monachus, eum tamen, qui, ſpectatis iis, quæ Roſwitha & Rotgerus ſcribunt, Dei ſervitio jam tum, cùm adoleſcentulus dumtaxat eſſet, imò cùm à nutricis gremio vix foret abſtractus, mancipatus è jam dictis fuit, jam inde ab anno 942 ac proin, uti ex anno 925, quem, ut vidimus, natalem conſecutus eſt, conſequitur, jam tum, cùm dumtaxat ſeptemdecim circitèr eſſet annorum, diaconatûs ordine, quod ſanè mirum videri poteſt, fuiſſe inſignitum, fidem facit Ottonis I, quod à Schateno in Annalibus Paderbornenſibus pag. 286 & ſeq. integrum recitatur annoque 942 datum notatur, diploma; in hoc enim, quo Otto multa bona, ut feciſſe è jam dictis in Annalibus Corbeienſibus ad annum 942 aſſeritur, monaſterio Corbeienſi concedit, S. Bruno, ad cujus preces facere id ſeſe ait, Diaconi titulo diſertè aſſicitur; etſi autem, quamdiu quidem poſt, ſacerdotio etiam initiari Brunonem contigerit, nuſpiam expreſsè notatum inveniam, cum tamen, priuſquam in epiſcopum Colonienſem anno, ut mox videbimus, 953 eligeretur, ſacerdotem jam exſtitiſſe, vel ex eo, ut apparet, fas eſt colligere, quòd,

ſi

A ſi non citiùs, jam inde ſaltem ab anno 952 *Ottonis archicapellanus exſtiterit, ut fidem facit vel hujus apud Meibomium loco ſuprà cit. exſtans ac à Mabillonio tom. 3 Annal. pag. 517 etiam memoratum Diploma, quod anno 952 datum notatur ſibique ſequentia iſthæc verba,* Ludolfus cancellarius ad vicem Brunonis archicapellani recognovi, *habet ſubjecta.*

§ IV. Eligitur Colonienſis epiſcopus ac pauló pòſt Lotharingiæ præficitur; quandonam hæc facta.

Anno 953 eligitur Colonienſis epiſcopus.

SU*blatò è vivis Wicfridò, Colonienſium epiſcopo, ſuffectum fuiſſe* Brunonem, *Ottonis regis fratrem, Sancti noſtri biographus num. 17 & ſeq. nos docet, idque anno, quem* B *is non exprimit, 953 factum, Frodoardus in Chronico, Reginonis continuator, annaliſta & chronographus Saxo, Hugo Flaviniacenſis aliique unanimi conſenſu tradunt; ut ſanè, quin anno illo Sanctus noſter, etſi interim rem Leodienſe apud Labbeum tom. 1 Bibliot. Mss. pag. 336 Chronicon ad annum 952 referat, creatus fuerit Colonienſium antiſtes, dubitandum non ſit. Verùm quo anni illius menſe quove die id evenit? Wicfridi, Colonienſis epiſcopi, cui proximè* Bruno *ſucceſſit, mortem anno 953, die* VII *Julii à Frodoardo in Chronico conſignari, Dionyſius Sammarthanus Galliæ Chriſtianæ auctæ tom. 3, col. 645 affirmat; verùm Frodoardus in Chronico hæc dumtaxat, quæ huc ſpectant, ſequentia verba,* Wicfredus Colonienſis antiſtes defungitur, & Bruno, frater regis Othonis, inibi pontifex ordinatur, cui etiam Otho regnum Lotharienſe committit, *ad annum illum ſubminiſtrat. Nec plura habet Hugo Flaviniacenſis, ut mirer à Sigiſmundo Calles, qui Annalium eccleſiaſticorum Germaniæ tom.* IV, *pag. 321 Wicfredi, Colonienſis epiſcopi, mortem anno 953, die ſeptima Julii conſignat, abbatem Flaviniacenſem* C *in inferiori paginæ margine citari. Adjungit quidem adhuc Necrologium Fuldenſe; verùm id apud Leibnitium tom. 3 Rerum Brunſvic. pag. 764 Wigfridi obitum ad annum 953 commemorans duobus tantummodò utitur his verbis:* Wigfrid archiepiſcopus. *Hæc conſiderans non poſſum non, an Wigfridus verè* VII, *quâ mortem ejus Calleſius ſignat, Julii die obierit, hærere dubius; verùm, etſi ſic habeat, Wicfridum equidem dicto anno circa menſem Julium obiiſſe eique in ſedem Colonienſem mox ſucceſſiſſe* Brunonem, *ob ea, quæ biographus noſter ſcribit, in animum induco. Meritòne, an immeritò, è jam nunc dicendis pateſcet.*

Id, graviſſima in regno

47 *Nonnulla de tempeſtate ſeu magna rerum perturbatione ſubitò exorta, quâ, ut quidam interficere ipſummet imperatorem fuerint conati, factum ait, præfatus, num. 16 primò ſubjungit:* Tunc ſanctæ Colonienſi eccleſiæ paſtor Wicfridus, diu admodùm imbecillis, regiæ tamen majeſtati & patriæ ſatis fidus, feſſis tandem relictis terræ artubus, ſupernis ſpiritibus ſociatus eſt; plebs autem, deſtituta paſtore, in ipſa confuſione nil anceps, nil varium molita, unicum unicè optatum in domino Brunone, magnifico viro & probatiſſimo, ſibi delegit ſolatium, ſecuta magnatum & totius cleri conſilium; *ac deinde, nonnullis in* Brunonis *laudem interpoſitis, num. 18 ita proſequitur:* Conſpirantibus itaque omnibus & idem in Chriſto ſentientibus, cùm adhuc inhumatum & ad oculos poſitum, ſecundùm conſuetudinem loci, corpus bonæ memoriæ deceſſoris ejus adſpicerent, electi ſunt à ſenatu ſanctiſſimo quatuor ſummi viri & eodem numero laïci, omnes apprimè eruditi, qui omnia hæc perferrent ad palatium, &, patefactâ poſt defletam deſtitutionem electionis unanimitate, memoratum deſolatis flagitarent ſolatium. Quid multa? Complacuit (Deo gratias) imperatoriæ authoritati ſic & tempori & loco conſulere, ut petitum tanta conſtantia viſitatorem feſtinanter ad deſtituti gregis cuſtodiam mitteret. Miſſus tandem è caſtris terreni imperii in cæleſtis Regis tabernacula cum ſpiritualibus nequitiis pugnaturus intravit.

contra Ottonem conſpiratione exorta, eſt factam.

48 *Wicfridus itaque, uti ex his biographi noſtri verbis intelligitur, vitam cum morte tunc, cùm graviſſima in regno perturbatio, imò in regem Ottonem, in qua ipſemet hujus, ut poſteà num. 25 idem biographus tradit, filius Ludolphus partem habebat, conſpiratio ſeu conjuratio eſſet exorta, commutavit, ſtatimque pòſt* Bruno *unanimi omnium ſuffragio Colonienſis epiſcopus defuncti loco electus, Coloniam è regiis caſtris, quod ob infrà dicenda bene notandum, à fratre ſuo inde eo miſſus, advenit; cùm autem deinde, omnibus acclamantibus, in cathedram epiſcopalem fuiſſet abſque mora ibidem evectus, haud diu poſt, uti quæ Rotgerus num. 22 & quinque ſequentibus narrat, manifeſtant, ab Ottone, qui tunc Moguntiam, à Ludolpho aliiſque rebellibus occupatam, obſidebat, accitus, nepotem ſuum, qui in caſtra, ſecuritatis fide per obſides accepta, venerat, ſeorſum à turba ſecum acceptum, graviſſimo ſermone in viam reducere eſt conatus. Ut ergò, quo circiter tempore Wicfridus obierit, eique ſucceſſerit* Bruno, *habeatur compertum, hic tantummodò, ut conſideranti pateſcet, quandonam iſta in Ottonem conjuratio fuerit exorta, quandonam ad hanc* F *comprimendam exercitum is princeps eduxerit, Moguntiam cum hoc obſederit, ſecuritatiſque fide per obſides accepta, in patris ſui caſtra inde Ludolphus venerit, ſtudioſus lector eſt docendus, idque proinde, narratione etiam, ut ſic, tam quæ biographus noſter ſcribit, quàm quæ in Comment. hoc ſubinde dicenda, lucem inde accipiant, pauló altiùs ab iis, quæ dictam conjurationem præceſſerunt, repetita, præſtiturus modo hic ſum.*

Hæc, quæ, ſuſcepta in Italiam ab Ottone expeditione, ductaque ibidem uxore Adelheïde,

49 *Sub anni 950 finem Lotharius, Italiæ rex, qui à puero in regni conſortium à patre Hugone vocatus, regium nomen annis aliquot geſſerat, exceſſerat è vivis, Adelheïdam viduam, quæ Rodulfi, Burgundiæ quondam regis, filia erat, poſt ſe relinquens. Berengarius, Berengarii auguſti ex filia nepos, qui, Lothario adhuc vivente, penè rex erat, re comperta,* XIV *Decembris die regni gubernacula Ticini ſuſcepit, filiumque Adelbertum in regni conſortium adlegens, Adelheidam huic, quò regnum ſibi firmet, poſcit uxorem; verùm à muliere, quæ cum marito ſuo hujuſque patri Hugoni experta fuerat infeſtum,*

AUCTORE C. B.

paſſus repulſam, eam deinceps, non ut reginam, ſed ut vile mancipium habuit, eò etiam progreſſus, ut Willæ, rixoſæ conjugis ſuæ, pugnis calcibuſque contuſam in carcerem detruſerit; verùm rex Otto, qui, conjuge ſua Editha, è qua Ludolfum regni hæredem Lutgardemque filiam genuerat, à quadriennio circitèr jam amiſſâ, hæc omnia noſcebat, regnumque Italiæ reliquis ſuis regnis adjicere deſiderans, in Italiam, quò Adelheïdam, è Berengarii cuſtodia ereptam, ſibi in conjugem ac cum ea Italiam in dotem accipiat, proficiſci cum exercitu ſtatuit, omnia in expeditionem parat, in Italiam, ubi, qui patri præiverat, filius Ludolfus nihil memoratu dignum, patruo Henrico, Bavariæ duce, adoleſcenti in omnibus præ invidia, ut Reginonis continuator ait, adverſante, egerat, magnis itineribus properat, eò ſub Septembris initium anno 951 appulſus, brevi totam Italiam ſuperiorem ſubigit, Berengarioque à Canuſinæ arcis, in quam Adelais, è cuſtodia, cui fuerat incluſa, elapſa, ſeſe receperat, obſidione recedere compulſo, reginam ad ſeſe evocatam honorificèque ſuſceptam matrimonio ſibi jungit.

B

à Ludolpho & Conrado in regem ob cauſas hic memoratas

50 *Verùm Ludolfus, novas haſce nuptias in detrimentum ſuum ceſſuras, ſive ultro, ſive, aliis id ſuggerentibus, ſuſpicatus, patruoque Henrico, quem ſibi adverſari ſenſerat, iratus in patriam unà cum Frederico, archiepiſcopo Moguntino, clam patre revertitur occultaque ibidem adverſus eum agitat conſilia. Rex, Ticini primùm celebrato Dominicæ Nativitatis feſto, in Germaniam anno 952 ſub veris initium unà cum nova ſua conjuge redit, relicto in Italia, qui Berengarium, cujus vires nondum penitus attritæ erant, omnino ſubigeret, Lotharingiæ duce Conrado. Hic, qui cum Lutgarde, Ottonis filia, matrimonio junctus erat, Berengariumque conſilio potiùs, quàm armis ſubigendum cenſebat, captato viri colloquio, firmam ei, fore ut, ſi ſeſe Ottoni ſubmitteret, Italiæ regnum, quod contra principis hujus voluntatem tenere non poſſet, benevolentia ejus obtineret, ſpem facit, cùmque ſeſe id pro eâ, quâ apud ſocerum ſuum valebat, auctoritate & gratiâ effecturum, ſpopondiſſet, Berengarius fidei ejus ſeſe committit, ac cum eo ad Ottonem, anno 952 ad Maium nondum provecto, in Germaniam ſe confert. Verùm cùm is, contrà ac Conradus volebat, non ſtatim, ſed poſt triduum dumtaxat ad regis colloquium fuiſſet admiſſus, nec niſi verba, quibus, quod deſiderabat, in menſem Auguſtum differebatur, accepiſſet, hinc Conradus ac Ludolphus, qui totum id Henrici, ducis Bavariæ, ſibi maximè ſuſpecti ac inviſi artibus adſcribebant, quammaximè ſuccenſentes, ambo, arctiſſima ſeſe inter amicitiâ contracta, ab Ottone, prior quidem in Lotharingiam, cujus dux erat, poſterior verò in Sueviam ſeu, ut tunc vocabatur, Alemanniam, quam, uxoris ſuæ Idæ patre Hermanno, qui illius dux erat, à tribus circiter annis defuncto, obtinuerat, abſcedunt.*

C

conjurantibus excitata fuit, anno 953

51 *Otto ſtatuta menſis Auguſti die Berengario ejuſque filio Adelberto, ſeſe in Clientelam ejus tradentibus, in publico regni apud Auguſtam vindelicorum conventu Italiam, Aquileienſi dumtaxat ac Veronenſi marcis, quas fratri ſuo Henrico, Bavariæ duci, committit, exceptis, regendam permittit, rebuſque ita compoſitis, Otto in Saxoniam, Berengario ac filio ejus Adelberto in Italiam revertentibus, redit, indeque haud ita diu poſt Francofurtum ad Mœnum, natalem Domini diem ibidem celebraturus, ſe confert. Atque hæc omnia, quæ modò ex Witikindo, Ditmaro, Frodoardo, Reginonis continuatore & Annaliſta Saxone compendio hic & duobus numeris proximè prægreſſis expoſui, in Italia & Germania anno 951 & ſeq., ut jam ſatis ſuis locis indicavi, ſunt geſta; nunc quæ anno, quo deterrima, jam antea à Conrado & Ludolpho in Ottonem formata, conſpiratio erupit, 953 acciderint, lectori etiam & quidem præcipuè, quòd potiſſimùm ad menſem ac diem, quo circitèr Wicfridus obierit huicque in ſedem Colonienſem ſuffectus fuerit* Bruno, *determinandum conducant, ob oculos ponenda. Reginonis continuator, qui annos pro more, ætate ſua multis in locis uſurpato, à Nativitatis Dominicæ feſto orditur, non pauca, quæ huc ipſiſmet ejus verbis juverit tranſcripſiſſe, ſuppeditat.* Anno, *inquit,* Dominicæ incarnationis 953 rex (*Otto*) Natalem Domini Franconofurdiæ celebravit, indeque Alſatiam progrediens, ſocrui ſuæ Bertæ, matri ſcilicet dominæ Adelheidæ reginæ, abbatiam Merenſtein dedit.

D

E

52 Tunc jam animoſitates & conſilia occultè contra eum facta palam cœperant apparere, & unuſquiſque eorum, quæ in corde contexerant, apperire. Redeunte enim illo de Alſatia & Ingelheym Paſcha celebraturo, Luidolfus filius ejus & Chuonradus dux nequam, fautoribus & maximè juvenibus & de Francia & de Saxonia & de Bavaria ſibi coadunatis, conſpiraverant, & quacúmque poterant, munitiones ſeu caſtella futuræ ſeditioni muniebant. Nec enim jam clam agebatur, quò tendebant, ſed aperta rebellionis ſigna monſtrabant. Rex igitur Ingelheym perveniens, paucis ſuorum fidelium ſecum habitis, non tutò inter medios hoſtes Paſcha celebrandum ratus, Maguntiam inde ſeceſſit. Ubi aliter, quàm regem decebat, diutiùs ante portas expectans, Friderícho archiepiſcopo jam cum illis conſpirante, vix urbis ingreſſum obtinuit. Tunc Luidolfus & Chuonradus ibi ficta ad eum humilitate, ut poſtea claruit, venientes, nihil talium ſe in ejus contrarietate egiſſe dicebant. Sed, ſi Henrichus frater ejus in Paſcha Ingelheym veniret, illum ſe comprehenſuros, non negabant; quod rex tranquillè ac modeſtè ſuſcipiens, navigio Coloniam attigit indeque progrediens Droomanni vico Paſcha celebravit. Poſt Paſcha, coadunata fidelium ſuorum multitudine, Coloniam iterum rediit, ibique Mettenſem epiſcopum, in quo maxima ſpes & fiducia Luidolfo & Chuonrado eſſe videbatur, omneſque Lotharienſes, exceptis paucis, quibus prædæ & rapinæ cordi erant, obvios habuit, & ab amicis ſuis deficientes, benigna ad ſe venientes ſuſcepit charitate & in ſua fidelitate firmos & ſtabiles coadunavit.

detecta, rex, Moguntiæ, ut decuit, non receptus, Coloniâ poſt Paſcha, Lotharienſibus,

F

53 *Ita hactenus, quem laudavi, Reginonis continuator; Metenſi autem, qui Adalbero vocabatur, epiſcopo reliquiſque Lotharienſibus, uti is verbis jam datis narrat, Coloniæ in fidem acceptis, Otto inde in Saxoniam reverſus, filio generoque ſeverè, ut, ni ſeſe publicos hoſtes haberi vellent, ſceleris auctores punien-*

à quibus Conradus expellitur, in fidem acceptis, in Saxoniam ſe confert, indeque

niendos traderent, injunxit. Lotharienſes ſeu, ut ab aliis vocantur, Lotharii interea, qui, quod jam diximus, fecerant, arma in Conradum, ducem ſuum, arripiunt. Lotharii..., cùm regem duci Cunrado ſenſiſſent offenſum, cùm jam olim ei infeſti eſſent, eò quòd ducatum ſuper eos adminiſtraret, ipſis invitis, arma contra eum ſumunt, *inquit lib. 3 Witikindus, mox addens, acerrimè inter partes dimicatum fuiſſe, neque tamen ulli, nocte pugnam dirimente, victoriam ceſſiſſe. Verùm poſteà, quod, ut Witikindus & Frodoardus, ſcriptores ambo ſynchroni, in concordiam adducantur, dicendum apparet, Ragenario, Hagenoenſium comite, & Conrado, quorum prior ad quoddam hujus caſtrum obſidendum, poſterior ad obſidionem ſolvendam venerat, congreſſis, Conradus, ut Frodoardus in Chronico ad annum 953 tradit, in fugam vertitur, Moguntiamque ſeſe recipere compellitur. Hic copias ſibi reliquas cum copiis Ludolfi, cui interea Fredericus archiepiſcopus, partium motu audito, civitatem illam tradiderat, Briſacumque, rerum eventum ibidem exſpectaturus, ſeſe receperat, conjungit. Rex audiens, Moguntiam inimicis ſuis deditam, ad eam obſidendam ingenti cum exercitu, cui etiam Henricus, Ottonis frater, cum copiis è ſuo Bavariæ ſeu Bajoariæ ducatu adductis, ſeſe adjungit, velocitate quàm maxima accedit. Quo circitèr anni 953 die res geſta ſit, ſimulque, qui civitatis illius obſidio fuerit peracta, uti etiam quamdiu duràrit, Witikindus lib. 3 exponit. Verba ejus omnia, quòd præcipuè ad rem noſtram hic faciant, huc tranſcribo.*

Poſt movens, Moguntiam circa Julii initium obſidet. Hinc Sanctus, qui eodem circitèr, quo

54 *Sic habent*: Rex... circa Calendas Julias, moto exercitu, armis filium generumque quærere tentavit, obvias urbes partis adverſæ aut armis cepit aut in deditionem accepit, quouſque Moguntiam perveniret, quam filius cum exercitu intravit patremque, dictu miſerabile, armatus expectavit. Ibi pluſquam civile & omni calamitate acerbius bellum cœptum: multæ machinæ muris admotæ, ſed ab urbanis deſtructæ vel incenſæ, crebræ ante portas pugnæ, rarò forinſecus ſtationes falſæ; cunctando enim res univerſæ variavère, dum dominatorem regni foris, intus ſucceſſorem metuebant. Obſidio itaque dum ſexaginta dies fermè excederet, ſermo fit de pace; unde datus eſt obſes in urbem conſobrinus regis Ecbertus, quò libera via cuilibet pateret in caſtra crimen purgandi, de pace atque concordia tractandi. *Quod de S. Brunone, nepotem ſuum Ludolfum, cùm obſides, quo ex urbe Moguntiacenſi obſeſſa ad Ottonis caſtra abſque metu tranſiri poſſet, dati fuiſſent, in viam revocare conato, à Rotgero, ut ſuprà vidimus, num. 26 narratur, id haud dubiè eodem tempore, quo, quod Witikindus hic de Ekberto, in obſidem, quò liber ex urbe Moguntina ad Ottonis caſtra acceſſus pateret, obſeſſis dato, hic refertur, evenerit; cùm autem hoc poſtremum tunc, cùm urbis Moguntinæ per Ottonem obſidio, haud diu admodùm poſt primam Julii diem inchoata, per dies circitèr ſexaginta ſeu duos ferè menſes, uti ex Witikindi verbis jam datis & Frodoardo in Chronico ad annum 953 fas eſt eruere, duràſſet, ac proin ſub menſis Septembris initium habuiſſe debeat locum; conſectarium fit, ut & tunc id, quod de Brunone, Ludolphum in viam obſidionis Moguntinæ tempore revocare conato, Rotgerus narrat, acciderit.*

Id factum, tempore epiſcopus Colonienſis fuit electus, ad ſedem illam circa Julii initium,

55 *Jam verò, cùm* Bruno, *dum id fecit, recenter dumtaxat, ut Rotgerus ibidem indicat, deſignatus fuiſſet Colonienſis epiſcopus, id enimverò, cum, ſi non tunc primùm, cùm Moguntiæ per Ottonem, quod è dictis haud diu admodùm poſt 1 Julii factum, obſidio cœpta eſt, certè haud diu antè creatum eſſe Colonienſem antiſtitem, argumento eſt. Adhæc, Wicfridum tunc, cùm rebellionis in Ottonem contages longè latèque, quod ante anni 953 Paſcha haud obtinuit, per totum regnum ſeſe jam diffudiſſet, exceſſiſſe è vivis, Rotgerus num. 16 & 17 ſcribit, ac deinde, poſtquam* Brunonem, *ſtatim defuncti loco electum ac ab imperatore è caſtris Coloniam miſſum, ſummo ibidem honore ut epiſcopum fuiſſe receptum, num. 18 & 19 narravit,* novum illum Agrippinæ civitatis, *ut loquitur,* cuſtodem & deſignatum antiſtitem *ab imperatore, Moguntiam jam obſidente, in caſtra accitum fuiſſe, per ea, quæ num. 22 & 24 refert, dilucidè prodit. Quare cùm* Bruno, *uti hinc, ſpectato, quem Rotgerus ſequitur, narrationis ordine, fas eſt colligere, Colonienſis epiſcopus tunc, cum Moguntia quidem nondum obſeſſa, ſed brevi poſt eſſet obſidenda, fuerit electus, ac ab imperatore è caſtris Coloniam tum miſſus, haud diu pòſt inde, cùm epiſcopatûs, ad quem electus erat, poſſeſſionem jam adiiſſet, ad caſtra fuerit ab imperatore revocatus, conſectarium fit, ut veroſimillimè tunc, cum imperator cùm exercitu ſuo in procinctu, ut Moguntiam obſideret, jam ſtaret, ac proin, uti è ſuprà dictis nemo non eruet, circa menſis Julii initium & Wicfridus diem extremum clauſerit & ei in epiſcopatum* Bruno *fuerit ſuffectus.*

ex eo verò; quod deinde, poſtquam ea, quæ

56 *Porrò Sanctus necdum diu eccleſiæ Colonienſi fuerat præfectus, cùm ſimul à fratre ſuo dux Lotharingiæ fuit creatus, ſeu quod (neque enim ſub Ottonibus ducatus in imperio erant hæreditarii, ſed à ducibus, veluti à præſidibus ac legatis, qui pro nutu amoveri poſſent, adminiſtrabantur) eodem recidit, Lotharii regnum, ut biographus noſter num. 30 docet, gubernandum accepit. Quâ ratione id acciderit, expono. Venerant, ut ſuprà vidimus, ad Ottonis caſtra, fidei obſide abs hoc in urbem Moguntinam miſſo conſobrino ſuo Ecberto, Conradus & Ludolphus, inde, ut de pacis conditionibus tractarent, egreſſi, ſpeſque ſumma erat, ut bello abſque mora finis imponeretur. Verùm res longè aliter cecidit, nullumque è labore, quo, ut dictum, Ludolphum nepotem ſuum revocare ad officium conatus eſt Sanctus noſter, conſecutus eſt fructum. Audi, qui Witikindus poſt verba, ſuprà ex eo recitata, paucis interpoſitis aliis, loquatur.* Ingens, *inquit*, intereà oritur lætitia in caſtris & à caſtris circumquàque fama diffuſa, nunquam (*Ludolfum & Conradum*) urbe egreſſuros, niſi omnibus eſſent à rege imperatis obtemperaturi. Ea ſpes incaſſum conceptæ; nam, cùm obedirent edictis regis, motus Henricus (*frater regis*) adverſus adoleſcentem, (*Ludolfum ſcilicet regis filium*) Nihil te, inquit, jactitas contra dominum meum regem feciſſe, & ecce, omnis exercitus uſurpatorem te regni invaſoremque novit. Ipſe ergò ſi accuſor reus criminis, ſi culpabilis exi-

ſto;

AUCTORE C. B.

ſto, quare non contra me legiones ducis? Signa adverſum me move, & feſtucam de terra ſumens, hujus, inquit, pretium à me meaque poteſtate rapere non poteris. Quid tibi viſum eſt ſolicitare hujuſcemodi rebus patrem tuum? Contra ſummam Divinitatem agis, dum domino patrique tuo repugnas. Si aliquid ſcis vel vales, in me furorem tuum evome; ipſe enim tuam non timeo iram.

lectoris oculis hic ſubjiciuntur,

57 Ad hæc adoleſcens nihil reſpondit, ſed, audito rege, cum ſuis urbem ingreſſus eſt; conſobrinus autem regis Ecbertus, cùm obſes datus eſſet in urbem, ſuaſibilibus corruptus verbis, regi fit averſus, cùm & antea ei iratus eſſet... Dum hæc agerentur, proxima noƈte Bajoarii comites fratris regis, relicto eo, conjuncti ſunt Luidolfo; qui pergens cum eis cepit urbem regiam, quæ dicitur Reinesburg, cum ceteris in ea regione munitiſſimis, omnemque pecuniam ducis ſuis militibus diviſit; conjugem cum filiis patrui & amicis non ſolum urbe, ſed & regione excedere cogit... Erat autem junior Arnulphus cum fratribus, qui tale conſilium machinatus eſt contra Henricum, eò quòd paterno regno ſubrogaretur, ipſe autem honore patrio privatus eſſet. Exercitus, diutino labore fatigatus, miſſionem petit & accipit, rege cum paucis admodum filium in Bajoariam ſubſequente. *Arnulphus junior, cujus Witikindus in textu modo huc tranſcripto meminit, filius erat Arnolphi ſeu Arnoldi, cognomento mali, Bavariæ ducis, qui cùm anno 938 obiiſſet, ducatum, defunƈti, non filiis, ſed fratri Bertolpho, cùmque deinde hic anno 947 obiiſſet, germano ſuo Henrico Otto impertiit. Hinc factum, ut Arnoldus ille, etſi etiam ejus ſoror Juditha matrimonio cum Henrico juncta eſſet, facilè tamen cum fratribus ſuis ob ducatum familiæ ſuæ ſubtractum ſeſe conjuratis in Ottonem adjunxerit, eaque, quæ hic Witikindus memorat, in Henricum Ottonis fratrem fuerit machinatus.*

B

acceperit, Lotharienſium dux

58 *Verùm rem paulò aliter, quàm Witikindus per verba modò huc tranſcripta faciat, geſtam eſſe, apud nos ad diem* IV *Julii ſcriptor anonymus in Vita S. Udalrici cap. 6, num. 39 narrat.* Henricus dux, *inquit*, commendata civitate Ratiſpona, totaque regione Noricorum Arnolfo Palatino comiti & ceteris inſuper ſuis fidelibus, perrexit ad regem. Moram autem illo ibi faciente, præfatus Arnolphus cum multitudine populi fraudulenter Ratiſponam cum ceteris urbibus & cum frequentia populorum & cum omnibus, quibus potuit, Luitolfi poteſtati ſubegit. *Ita ille, hæcque ejus narratio, quæ, ut eo modo, quo à Witikindo traditur, Moguntiæ obſidio ſoluta credatur, pati non videtur, cum Rotgeri narratione meliùs convenit. Hæc enim, ſtatimatque fruſtraneum* Brunonis *pro Ludolpho in viam reducendo conatum num. 26 & duobus ſequentibus expoſuit, ſequentia, quæ huc ſpeƈtant, verba complectitur:* Intereà tamen modis omnibus nec dolis minùs quàm viribus certare, neque dies, neque noƈtes requieſcere, adverſarios interdum ſuſpectos facere, nichil intentatum relinquere, neque quicquam penſi habere, dummodò id efficerent, ut maximis intra regnum urbibus & his opulentiſſimis, quocúnque ingenio potirentur, inde cunƈtis regni finibus facilè ſe imperaturos arbitrantes.

C

59 Ac ne quid penitus ſine fraude fieret, cum Arnoldo, ſtrenuo imprimis viro, cui ſumma rerum per idem tempus in Bauwariorum terra commiſſa fuit, ſecretiùs pollicitationibus infinitis, commemorando inſuper odium vetus, egerunt ut ſe primùm, deinde Regenesburg urbem præclaram, poſtremò totum illud regnum Henrico duci perjurus abdicaret; tantum ſibi roboris inter eos invidia & odium vindicavit. Simul Ungros, antiquam peſtem patriæ ſolicitabant, ut regnum ipſum diviſum invaderent; arbitrantes, hoc modo ſolicitudinem, quâ premebantur, aut penitus adimi, aut aliquatenùs minui poſſe. Hac de re, ut puta, tam ſubita & improviſa, commotus imperator & magis illorum miſeria, quàm ſuo damno, dolens, obſidionem Magontiæ, accepto tandem, quod petebatur, paƈto, dimiſit. *Ita biographus noſter, à Witikindo ſanè haud parum diſſonans; verùm etſi ſit habeat, Ottonem equidem Moguntiæ obſidionem ſolvere fuiſſe compulſum, tam unus, quàm alter ſcribit; cùm autem Otto ſtatim poſt hanc, uti ambo, Reginonis continuatore aliiſque conſentientibus, tradunt, in Bavariam, Ludolfo filio ſuo, ibidem vel jam, ut veroſimiliùs apparet, per Arnoldum graſſato, vel propediem graſſaturo, ſeſe oppoſiturus, moverit ac, priuſquam id faceret, Lotharingiæ ducatum, ſeu tunc primùm, ſeu priùs etiam, quàm quod num. 53 narravi, accideret, certéque anno 953, uti ex Frodoardo in Chronico ad hunc annum conſtat, Conrado ereptum, fratri ſuo* Brunoni, *ut biographus noſter addit, contulerit, hic modò, ut, quandonam id Otto fecerit, quamproximè determinetur, juverit jam ſuprà diƈtis, quæ tempori, quo ſoluta fuerit Moguntiæ obſidio, definiendo ſubſerviunt, ſequentia addidiſſe.*

fuerit ſtatutus, ad dignitatem hanc

E

60 *Otto, poſt Moguntiæ obſidionem in Bavariam appulſus, Ratiſponam, ut Reginonis continuator ad hunc annum docet, obſedit; cùm autem, poſtquam tres menſes integros ibidem egiſſet, re infeƈta, in Saxoniam circa Kalendas Januarii, ut Witikindus tradit, fuerit reverſus nec dies pauciores certè quàm quindecim circiter itineri ex agro Moguntino in Bavariam conficiendo impenderit, conſeƈtarium fit, ut ſub Septembris initium à Moguntiæ obſidione deſtiterit, ac proin ut tum ab eo Lotharingiæ regnum* Bruno *moderandum acceperit ſeu, ut Biographus noſter num. 30 loquitur,* regni illius tutor & proviſor, *imò &* archidux *ſeu ſupremus gubernator fuerit ſtatutus. Frodoardus quidem, Reginonis continuator & Annaliſta Saxo, qui* Brunoni *regni Lotharienſis gubernacula fuiſſe ab Ottone commiſſa, pariter tradunt, nihil omnino, unde vel diem vel menſem, quo res geſta ſit, elicias, ſuppeditant, verùm eam ad annum 953 unanimi conſenſu referunt, cùmque id pariter, uti è jam diƈtis nemo non eruet, faciat Sanƈti noſtri biographus, à veritate indubiè aberrat Magnum Chronicon Belgicum, quod quamvis non ſecus ac nos ſcriptoreſque illi omnes, eccleſiæ Colonienſis epiſcopum anno 953 creatum fuiſſe* Brunonem *notet, eum tamen quinto demum præſulatûs ſui anno Lotharienſium ducatum adeptum aſſirmat.*

ſub Septembris initium fuiſſe anno 953 erectas concluditur.

F

§ V.

A

§ V. An Bruno, quod Lotharingiæ regnum gubernandum acceperit, reprehendendus meritò ſit.

Sanctus, qui, quòd Lotharingiam gubernandam acceperit, à Meibomio hic reprehenditur,

MEibomius, *Rerum Germanicarum tom. 1 in ſuis in Witikindum Annotationibus pag. 680 de Sancto noſtro primùm nonnulla præfatus, mox de eodem ſic ſcribit*: Colonienſem archiepiſcopen indeptus eſt anno 953, ut idem Frodoardus & continuator Reginonis. Qua dignitate non contentus poſt quinquennium (*imo verò, ut jam monſtravi, eodem, quo epiſcopus creatus fuit, anno 953*) ducatum Lotharingiæ à fratre auguſto ſibi committi paſſus eſt. Inſolens hoc erat & numquam antea in Germania auditum. Primi enim ejus epiſcopi, Italicis Gallicisque ſimiles, nec dominia ulla, nec imperia vel mera vel mixta, affectabant, memores utique doctrinæ Chriſti, quâ regnum ejus vel hac in parte ab imperio & gladio ſeculari ſeparavit. Sed fortis ſuæ & officii ſeſe admonentes, hoc ipſum eſſe satagebant, quod dicebantur. Exemplum Brunonis ſecuti poſtmodum ex prælatis alii, religione neglecta deſertaque, ad dominatum & imperium ſeſe converterunt, ſimiliores facti ſatrapis, quàm ſacerdotibus. Hinc locus de epiſcopo Wirceburgenſi apud Adamum Bremenſem lib. 4, cap. 5. Hinc Adelberti archiepiſcopi Bremenſis ſtudium comitum juriſdictionem exterminandi. Æmilius Veronenſis Hiſtoriæ Francor. lib. 9 ſcribit, Brunonem inſolenter archiducis appellationem ſumpſiſſe; à quo non recedit monachus Nullienſis in Chronico Belgico magno. Ineptum verò eſt, quòd Witichindus Brunonem exemplo Samuelis excuſare nititur. Longè enim alia ratio erat vocationis Samuelis quàm Brunonis, quem & Filii Dei mandatum expreſſum diſertumque & ſalutaria ſynodorum decreta imperatorumque ſanctiones ſalutares, pia denique ſuperioris ſeculi epiſcoporum exempla ab omni gubernatione politica avocabant. Annotavit Aventinus, hunc epiſcopum, fratris auguſti auctoritate fretum, inter primos fuiſſe, qui reipublicæ munia obierint, cum hactenus epiſcoporum ſtudium fuiſſet ſacras literas docere.

B

quique tamen id nec ex ambitione,

62 *Ita Eccleſiæ Catholicæ epiſcopum, quem virtute non minùs, quam doctrinâ effulſiſſe, nemo non fatetur, ambitionis, ſuperbiæ & inanis gloriæ reum agit laudatus Meibomius; verùm, omniane & ſingula, eo conducentia, quæ vir, nimio partium ſtudio abreptus, in Sanctum noſtrum hic intorquet, veritati ad amuſſim ſunt conſona?* Ducatum Lotharingiæ, *inquit ſub verborum, quæ jam nunc recitavi, initium*, à fratre Auguſto ſibi committi paſſus eſt. *Fateor, ſic habet; verùm quis hinc, Brunonem, epiſcopali, ad quam evectus fuerat, dignitate non contentum, id feciſſe, cum Meibomio concludat? Poſtremum hoc indicat ambitionem, primum non item. Sanctum autem ducis dignitatem ſeu munus non ambiviſſe, aut, ut mox Meibomius inquit, affectaſſe, Rotgerus, Sancti noſtri biographus, cui certè*

C

potior, quàm Meibomio, fides debetur, haud obſcurè prodit num. 36 de Brunone ſic ſcribens: Cogente igitur imperiali authoritate, ſuſcepit, ut jam dictum eſt, tractare negotia regni apud Lotharicos. *Porrò uti Sanctus haudquaquam ex ambitione ducis Lotharingiæ munus ſuſcepiſſe, ita nec inſolenter* archiducis *appellationem ſibi aſſumpſiſſe eſt credendus. Contrarium quidem ſeſe æſtimaſſe aut certè credi voluiſſe, ſequentibus hiſce mox iterum recitatis verbis*, Æmilius Veronenſis Hiſtoriæ Francor. lib. 9 ſcribit, Brunonem inſolenter archiducis appellationem ſumpſiſſe; à quo non recedit monachus Nullienſis in Chronico Belgico magno, *indicare videtur Meibomius.*

D

nec, aſſumpto archiducis titulo, fecit,

63 *Verùm in Magno Chronico Belgico quatuor dumtaxat, ut comperio, locis, pag. nimirum 2, 75, 80 & 81*, Brunonis *mentio occurrit, cùmque duæ harum priores & poſterior nihil omninò, è quo dicendi, quod de Chronico iſto hic dicit, occaſionem arripere potuerit Meibomius, in ſeſe, uti quiſque, qui ibidem memorata evolvet, comperturus eſt, complectantur, oportet, ut hanc ſcriptori iſti, quæ quatuor, quas modo citavi, paginarum tertiâ leguntur, ſuppeditârint; verùm etſi quidem Nuſſienſis, non monachus, uti illum vocat, ſed Canonicus Regularis* Brunoni *ibidem* Archiducis *titulum attribuat, hunc tamen* inſolenter *ſibi ſumpſiſſe Sanctum, minimè edicit ac proin Meibomius, qui contrarium prodit, à veritate indubiè aberrat; quare, ut ad Æmilii Veronenſis, quæ ad manum mihi non eſt, Hiſtoriam jam reſpondeam, in dubium ſaltem. an, quod in iſthac ab Æmilio de Sancto noſtro ſcribi, Meibomius aſſirmat, re etiam ipſa ſcribatur, ſeu an à veritate pariter is ſcriptor, id aſſirmans, haud aberret, revocari haud immeritò poſſe opinor. Meibomius quidem, dum* Brunonem *inſolenter ſibi aſſumpſiſſe* archiducis *appellationem, à duobus modo laudatis ſcriptoribus tradi, aſſirmat, id ex horum teſtimonio à* Brunone *non arrogari ter, ſed contra morem, antea uſurpatum, factum eſſe ſeu fieri ſoluiſſe, fortaſſis dumtaxat vult; verùm* Archiducis *titulum ratione ulla à* Brunone *fuiſſe aſſumptum, Canonicus Regularis Nuſſienſis haud dicit, eſtque adeo ob jam dicta, an id vel ab Æmilio dicatur, incertum ac dubium. Et vero* Brunonem *nullatenus ſibi* Archiducis *appellationem aſſumpſiſſe, vel ex eo fas eſt colligere, quod Sancti noſtri biographus num. 30 de Ottone loquatur ſequentem in modum*: Brunonem Occidenti tutorem & proviſorem, &, ut ita dicam, archiducem miſit; *quod ſi enim* Archiducis *titulum ſibi adſcribere* Bruno *ſolitus fuiſſet, ab Ottone hunc ſtatutum fuiſſe archiducem, veroſimillimè ibidem Rotgerus, omiſſâ, quam adhibet, loquendi formulâ*, ut ita dicam, *fuiſſet ſimpliciter ſcripturus.*

E

F

exemplo ſuo, quæ de Wirceburgenſi & Bremenſi epiſcopis Adamus Bremenſis memorat, egiſſe

64 *Fuiſſe itaque unà cum Archiepiſcopi titulo non* archiducis, *ſed ducis dumtaxat appellationem à* Brunone *uſurpatam, opinor; verùm, anne, uti id forſan ab alio epiſcopo anteà haud factum, ita etiam ducatum ſeu principis politici munus ſibi committi paſſum eſſe epiſcopum, inſolens nec umquam, priuſquam id à* Brunone *fieret, in Germania, ut Meibomius, ſtatim à verborum, quæ ſuprà recitavi, initio ait, fuerat auditum? An, quod de epiſcopo Wirceburgenſi*

AUCTORE C. B.

ceburgenſi, immoderatoque Adelberti, Bremenſis ſec. XI archiepiſcopi, univerſum comitum juriſdictionem exterminandi ſtudio apud Adamum Bremenſem lib. 4, cap. 5 narratur, Brunonis *exemplo eſt factum? Priuſquam meam hac de re ſententiam proferam, Adami Bremenſis, quæ huc ſpectant, verba lectori exhibeo. Sic habent:* Potuit eccleſia noſtra (*Bremenſis ſcilicet*) dives eſſe, potuit archiepiſcopus noſter (*Adelbertus*) Colonienſi aut Mogontino in omni rerum gloria non invidêre. Solus erat Wirzeburgenſis epiſcopus, qui in epiſcopatu ſuo neminem dicitur habere conſortem. Ipſe enim cùm teneat omnes comitatus ſuæ parochiæ, ducatum etiam provinciæ gubernat. Cujus æmulatione noſter præſul ſtatuit omnes comitatus, qui in ſua diœceſi aliquam juriſdictionem habere videbantur, in poteſtatem Eccleſiæ redigere. *Ita laudatus ſcriptor. Diſpiciamus modò, an, quæ verbis hiſce narrat,* Brunonis, *qui ſibi Lotharingiæ ducatum committi paſſus eſt, exemplo, ut vult Meibomius, acciderint.*

B

haud tamquam, alii quæ hic in medium

65 *S. Burchardus, Herbipolenſis ſeu Wirzeburgenſis epiſcopus, ad XIV Octobris diem, quâ Martyrologio Romano hodierno exſtat inſertus, in Opus noſtrum inſerendus, gubernationem ducatûs Franconiæ & poteſtatem judiciariam accepit, imo vero & epiſcopus & gubernator ducatûs Franconiæ fuit, & dignitatem ducalem ſucceſſoribus ſuis reliquit, uti, quæ Joannes Georgius ab Eckhart in ſuis de Rebus Franciæ Orientalis & epiſcopatûs Wirceburgenſis Commentariis, anno 1729 vulgatis, tom. 1 à pag. 395 uſque ad pag. 400 allegat, dilucidè oſtendunt; cùm autem S. Burchardus, uti idem Eckhartus in dictis Commentariis tom. 1, pag. 522 docet, haud diu poſt annum 750 obierit ac proin jam inde à ſec. VIII Wirceburgenſes epiſcopi ea, quæ Adamus Bremenſis per verba mox recitata ait, poſſederint, qui factum eſſe poteſt, ut Brunonis, qui duobus demum ſeculis poſt floruit ſibique Lotharingiæ ducatum committi paſſus eſt, exemplo per epiſcopos illos fuerint accepta? Sanè id inde nec accidiſſe, nec accidere potuiſſe, nemo non videt; cùm autem ſic habeat, conſectarium fit primo quidem, ut, cùm immoderatum, quo Adelbertus, Bremenſis archiepiſcopus, fuit incenſus, univerſam diœceſis ſuæ comitum juriſdictionem exterminandi ſtudium è ſola, quâ Adelbertus Wirzeburgenſi epiſcopo par eſſe volebat, æmulatione, ut per verba proximè recitata Adamus Bremenſis non obſcurè prodit, originem duxerit, id pariter exemplo, quod Bruno Lotharingiæ ducatum accipiendo præbuerit, adſcribendum haud ſit; deinde verò, ut ducatum ſeu politici principis munus ſibi committi paſſum eſſe epiſcopum, in Germania ante* Brunonis *etiam ætatem, contrà ac Meibomius ait, fuerit auditum.*

C

adducuntur, ... Leibnitio etiam

66 *At vero, inquies, Leibnitius in ſua in Scriptorum Brunſvicenſium tom. 1 Introductione, duces olim & rei militari præfuiſſe & domi ſupremam juriſdictionem cum jure gladii per provinciam adminiſtraſſe, hocque epiſcopos judicibus regiis ſeu ducibus comitibuſque, etiam in ſuis territoriis, donec ipſimet tandem epiſcopi ducatus comitatuſque accepêre, reliquiſſe, præfatus, mox ſubjungit:* Credibile eſt, exemplum Brunonis, viri ob mores ſcientiamque laudatiſſimi, plurimùm potuiſſe, ut nec vererentur dare principes, nec accipere prælati, quod tantus vir habuiſſet. *Ita, fateor, neque prorſus immeritò, opinatus eſt laudatus Leibnitius; verùm, etſi forſan fuerint aliquot Germaniæ epiſcopi* Brunonis *exemplo, ut diœceſium ſuarum ducatus comitatuſque, cùm ſibi offerrentur, acciperent, impulſi, id tamen, quantum ad omnes, ac nominatim quantum ad Wirceburgenſem Leibnitius haud putavit. Verbis enim proximè recitatis ſequentia iſthæc, quibus etiam ante* Brunonis *ætatem ducis jus Herbipolenſi ſeu Wirceburgenſi in Franconia epiſcopo fuiſſe, ab Adamo Bremenſi, contrà ac num. 61 indicat Meibomius, memoriæ prodi, inſinuat, mox ſubjungit:* Quidam longiùs juſto provecti, omnem epiſcopis & abbatibus ſub Carolinis regibus ſecularem poteſtatem negant, tanquam primus omnium Otto magnus eam contulerit. Sed eccleſiæ dudum prædia ampliſſima allodii jure & in illis vaſallos habebant, quibus terras in beneficium dederant, aut à quibus dominium directum reddito utili acceperant, quod feudum oblatum vocamus. Aliquot etiam ruſticorum ſeu colonorum millia aliquando ſub ſua ditione habebant, quos coercere potuiſſe mixti imperii jure non dubito.

D

E

ſuffragante, oſtendunt, eſt cenſendus;

67 Sed juriſdictionem in liberos homines (quæ tunc infima nobilitas) aut merum imperium in quoſcumque habuiſſe non apparet, donec ipſi comitatus ducatumque aut æquivalentem eis poteſtatem in ſua quiſque ditione accepêre. Hoc primus fortè in Occidente epiſcopus Romanus obtinuit Pipini I & Caroli M. liberalitate. Ducis etiam jus Herbipolenſi in Francia Orientali antiſtiti antiquitus fuiſſe, ait Adamus Bremenſis; & Wormatiam ducis poteſtati exemptam epiſcopoque attributam, narrat Ditmarus. *Modo hæc ſtudioſus lector expendat, videbitque, Leibnitium haud adverſari, imò contrà etiam ſuffragari aſſertioni, quâ* Brunonis *exemplo, quæ Adamus Bremenſis per verba num. 64 recitata ſcribit, haud attribuenda, contendo. Adhæc, etſi Leibnitius* Brunonis *exemplum, ut nec principes epiſcopis ducatus comitatuſque dare, nec hi illos vererentur accipere, plurimùm potuiſſe, ſit arbitratus, is tamen ſcriptor tam in Sanctum noſtrum, qui accepit, quam in Ottonem, qui ei contulit Lotharingiæ ducatum, exſtitit Meibomio, etſi non ſecùs atque hic, heterodoxus, longè æquior neutrumque idcircò carpens, proximè ante verba ſuprà recitata Ottonem etiam, quod Lotharingiæ ducatum* Brunoni *contulerit, excuſat, de Sancti noſtri biographo ſic ſcribens:* Idem non diſſimulat fuiſſe, qui reprehenderent, quòd epiſcopus rem populi & bella tractaret; ſed cui magis fideret frater imperator in illa temporum difficultate, quâ filius ſeductus in patrem inſurrexerat; quâ Hungari, Slavi, Galli metuebantur?

F

haud ineptè, contrà ac Meibomius contendit.

68 *Ita ille, rectè etiam Witikindum, qui Samuëlis, politica juxtà ac ſacra poteſtate Dei populum moderati, exemplo excuſare* Brunonem *nititur, ineptiæ, ut Meibomius per verba ſuprà recitata facit, nuſpiam inſimulans. Rationes quidem hic, cur Samuëlis exemplo perperam à Witikindo excuſari* Brunonem *autumet, adjungit; verùm haſce, quod vult, minimè evincere, ſtudioſus lector facilè perſpiciet. Neque vero ſolus Witikindus, ſed & biographus noſter* Brunonem *Samuëlis exemplo excuſat. Audi, qui is num. 36 loquatur:* Cauſantur,

A tur, *inquit*, forte aliqui, divinæ diſpenſationis ignari, quare epiſcopus rem populi & pericula belli tractaverit, cùm animarum tantummodò curam ſuſceperit. Quibus res ipſa facilè, ſi quid ſapiunt, ſatisfacit, cùm tantum & tam inſuetum, illis præſertim partibus, pacis bonum per hunc Tutorem & Doctorem fidelis populi longè latéque propagatum aſpiciunt; ne pro hac re, quaſi in tenebras amplius, ubi eſt præſentia lucis, offendant. Nec verò nova fuit hujuſmodi gubernatio, aut ſanctæ Dei Eccleſiæ rectoribus antè inuſitata; cujus exempla ſi quis requiſierit, in promptu ſunt. Nemo igitur ſuper hac re culpabilem eum dicat, cùm Samuëlem ſanctum & alios plures ſacerdotes pariter legamus & judices, & Daniëlem prophetam duos presbyteros ad mortem damnâſſe legamus.

Samuëlis exemplo excuſatur,

69 *At verò, ait, quò Brunonem haud aptè Samuëlis exemplo excuſari oſtendat, Meibomius*, Longè... alia ratio erat vocationis Samuëlis, quàm Brunonis, quem & Filii mandatum expreſſum diſertumque & ſalutaria ſynodorum decreta imperatorumque ſanctiones ſalutares, pia denique ſuperioris ſeculi epiſcoporum exempla ab omni gubernatione politica avocabant. *Non una ſanè ratione, ſuſcepta in ſeſe, quam Otto ei committebat, regni Lotharingici gubernatione, Sanctus noſter, ſi nudè & ſimpliciter, quæ Meibomius hic dicit, admittenda ſint, peccàrit; verùm, ſi quæ allegat,* Brunonem *ab omni gubernatione politica avocare neceſſario debebant, qui factum, ut ea ipſa ſec. VIII à ſuſcipienda politica diœceſis Wirtzeburgenſis gubernatione S. Burchardum, Wirceburgenſem epiſcopum, haud avocàrint? An expreſſo Filii Dei præcepto ſynodorumque decretis S. Bruno, at non item S. Burchardus fuerit obſtrictus? Id nemo certè dixerit, potuitque vel ſolum Burchardi exemplum efficere, ut, quamvis* Bruno *politicam regni Lotharingici gubernationem minimè ambiret, eam tamen ſibi à fratre oblatam haud detrectandam exiſtimàrit. Burchardus, epiſcopi ſimul & ducis munere Franconiam moderandam, quod id majus hujus bonum exigeret, ſuſcepit, parque ratio ac Burchardi præterea exemplum* Brunonem, *ne ducis ſeu politici Lotharingiæ gubernatoris munus dignitati epiſcopali adjungere vereretur, impuliſſe poteſt.*

B

adque non pauca alia, Schateni verbis

C

70 *Schatenus, qui Sanctus noſter, jam creatus Colonienſis archiepiſcopus, Lotharingiæ ducatum à fratre ſuo Ottone acceperit, in Annalibus Paderbornenſibus anno 1693 excuſis, ad annum 953 primùm narrat, ac deinde non pauca jam ſupra adductis, quæ & ad Ottonem, quod ducis munus* Brunoni *contulerit, & ad hunc, quod id acceperit, excuſandum conducunt, adjungit. Lubet idcirco hæc omnia, quæ ſimul epiſcoporum in Germania dignitatem fuiſſe cum principis poteſtate bene conjunctam probant, huc tranſcribere. Ibidem itaque is ſcriptor ſequentem loquitur in modum:* Scio equidem ab heterodoxis noſtrorum temporum reprehendi Ottonem regem, quod hæc duo (*epiſcopi nempe ac ducis munera*) conjunxerit in fratre ſuo, & Brunonem perſtringi, quòd primus (*contrarium è ſuprà dictis liquet*) admiſerit utramque dignitatem, epiſcopi ſcilicet & politici principis, ſecus quàm inſtitutio ſacerdotis patiatur. Sed jam ſatis reſponderunt ad hæſce inanes querimonias Widekindus & Rotgerus in rebus geſtis Brunonis, aliique veteres eorum temporum ſcriptores, qui Brunonem exemplo Samuëlis principatum cum ſacerdotio geſſiſſe docent; quod & Melchiſedechum ſacerdotem & Moyſen Pontificem, & Machabæorum duces ac reges feciſſe conſtat, & jam ex omni legis ſtatu hujuſmodi exempla ſuppetunt. Quemadmodum etiam ab exordio regni Francici epiſcopi conſederunt cum regibus in conventibus publicis principes, adminiſtri, judices & moderatores reipublicæ.

Hic propoſita, propugnando Sancto,

71 Quo inſtituto Carolus M. & ab eo ceteri imperatores ac reges eodem honore ac munere dignati antè duces ſuos, marchiones ac comites in comitiis imperii epiſcopos collocàrunt; eóque etiam epiſcopi diœceſes ſuas ſubjectoſque ſibi homines & bona principis poteſtate adminiſtrârunt, antequam ulli in Saxonia aut Germania Hereditarii principes conſpicerentur. Hinc epiſcopi à Carolo M. conſtituti, ordinarii miſſi ac legati per provincias; hinc judices civilium etiam cauſarum & graviſſimarum in reges ac regum filios controverſiarum arbitri leguntur in Annalibus. Quare magnopere falluntur qui primum à Brunone nunc politicam poteſtatem traducunt. Multò quidem melius epiſcopis conſultum fuiſſe opinentur, ſi intra pontificalia munia ſua relicti fuiſſent; ſed ejuſmodi tempora inciderunt, ut principatum cum ſacerdotio pro communi eccleſiæ bono conjungere neceſſe fuerit. Sanè Brunonem Sigebertus glorioſum Virum ex utroque munere dilaudat: Urſbergenſis magna religione & bono imperii epiſcopum & ducem egiſſe teſtatur; quò & Otto Friſingenſis aliique accedunt, quod multò æquius ac longè melius ſcriptores illi cenſuerunt, quàm hoc ſeculo, quo hæreſis in pontifices & ſacerdotes concitavit ſcriptores, hujuſmodi per invidiam evulgantur. Tot à Carolo M. imperatores ac reges ſapientiſſimi ac religioſiſſimi hæc epiſcopis detulerant, & qui admiſère epiſcopi, haud minus ſapientes ſanctique etiam viri fuerunt; quæ nunc ſerò tandem obtrectantur.

quòd poteſtati epiſcopali politicam adjunxerit, inſerviant,

72 Sanè fatali noſtra ætate, niſi epiſcopi principum auctoritate & potentia ſe objeciſſent deficientibus ceteris à religione per Saxoniam & Germaniam principibus politicis, hæreſis totam Germaniam abſorbuiſſet; quod Bellarmini aliorumque ſapientum virorum judicium eſt. *Ita hactenus Schatenus laudatus, validè ſanè* Brunonem *contra illos, qui ei, quod poteſtatem politicam cum epiſcopali in ſeſe conjungi paſſus ſit, obtrectant, propugnans. Foret quidem idcirco carpendus Bruno, ſi, quemadmodum Meibomius loquitur, ſimilior factus ſatrapis quàm ſacerdotibus, totum ſeſe ad dominatum & imperium, omni religionis curâ abjectâ, convertiſſet; verùm, etſi poteſtate politica rem publicam adminiſtrandam ſuſcepiſſet Sanctus, haud propterea tamen religionem neglexit, ſed populum etiam, quæ ad religionem & fidem ſpectabant, docens, tam epiſcopi, quàm ducis munus ſtrenuè obivit. Nec id ipſemet diffitetur Meibomius. Audi, qui proximè poſt verba num. 61 huc tranſcripta de Brunone loquatur.* In adminiſtratione, *inquit*, tam eccleſiaſtica quàm politica oppidò gnavus fuit & induſtrius; etenim diœceſis ſuæ libertatem, poſſeſſiones ædeſque

AUCTORE C. B.

deſque ſacras, quibus potuit modis (potuit autem multis) auxit, amplificavit, ſtabilivit.

perperam certè idcircò à Meibomio arguitur.

73 Hæc ille, nimis evidenti haud dubiè rei veritate convictus; etſi autem contrarium aſſereret, haud propterea tamen, à Sancto noſtro omnes tam epiſcopi, quàm ducis, partes fuiſſe ſtrenuè impletas, minùs certum foret atque indubitatum. Id enim, præter ſcriptores, à Schateno in textu mox huc tranſcripto, nominatim memoratos, diſertiſſimè teſtatum etiam facit, qui hic pariter idcircò nominatim recenſeri meretur, annaliſta Saxo ad annum 953 ſub finem ſic ſcribens: Bruno frater regis glorioſus totius Lotharienſis regni ducatum & regimen cum epiſcopatu ſuſcepit. Ita cum magna religione uſus eſt officio ſacerdotis, &, exigente neceſſitate, functus eſt virtute magnanimi ducis. Quoniam itaque tam epiſcopi, quàm ducis munere Sanctus noſter quàm optimè, uti vel ex hoc Annaliſtæ laudati teſtimonio intelligitur, fuit perfunctus, hinc ſimul & ob alia jam ſuprà allegata Brunonem ſanè ob politicæ ſimul & epiſcopalis poteſtatis in ſe uno conjunctionem, quàm in evidentiſſimum reipublicæ bonum ceſſiſſe, ſcriptores non pauci teſtantur, perperam à Meibomio reprehendi, evadit indubitatum. Quare haud plura de hoc argumento jam dictis adjungens ad ea modo, quæ Sanctus, cùm primùm dignitatem ejus epiſcopalem additâ ducali Otto auxiſſet, primùm egerit, § ſeq. examinanda ſermonem converto.

B

§ VI. Quæ ſub epiſcopatûs ſui initium potiſſimùm egerit, & an ante annum 955 epiſtolam ſynodicam ad Agapitum Pontificem haud miſerit.

Conrado in Lotharingiam irrumpente, Brunonis inimici conatibus ſeſe oppoſiturus, Aquiſgranum ſe confert,

MOguntiæ obſidione anno 953 ſub Septembris, ut ſuprà vidimus, initium ſoluta, dux Conradus mox in Lotaringiam, veroſimillimè tum ut ſuum in Brunonem, cui rex Otto ei ablatum Lotharingiæ ducatum contulerat, odium exerceat, tum ut de Adalberone Metenſi epiſcopo Lotharienſibuſque huic adhærentibus, qui ſeſe haud ita pridem, ut ſuprà docui, Ottoni adjunxerant, vindictam ſumat, irrumpens, urbem Metenſem aggreditur. Otto rex, inquit ad annum 953 in Chronico Frodoardus, urbem Maguntiam, ubi Conradus ſe receperat, obſidet, tandemque poſt duos ferè menſes cum egreſſo ad ſe Conrado locutus & obſidibus ab eo acceptis, trans Renum regreditur. Nec mora Conradus, dimiſſo Maguntiæ militum præſidio, Mettenſem appetit urbem, quam mox futura pervadit inreptione. Otho rex, vocatus à fratre Heinrico, Bajoariam petit, quam filius ejus Luidulfus, captis quibuſdam urbibus, devaſtabat. Conradus Metenſem quoque urbem poſt non modicam ipſius deprædationem, hortatu, ceu fertur, Agenoldi abbatis reliquit. Nec tantùm, quæ hic Frodoardus ait, tum fecit Conradus; verùm etiam minis, terroribus, promiſſis atque aliis quibuſcumque modis Lotharienſes à fide Ottonis abſtrahere eſt conatus. Fas eſt id colligere è Sancti noſtri biographo. Hic enim de Hungarorum anno 954 paulo poſt Paſcha, uti infrà ſumus viſuri, facta in Lotharingiam irruptione num. 38 locutus, de Conrado mox ſubjungit: Antè contra eum (S. Brunonem videlicet) dura quæque fraudulenter, quia vires defecerant, tentavit, ita ut Metim urbem opulentiſſimam dolo invaderet, ipſi Coloniæ & cæteris regni munitionibus ſuſpectum ſe faceret, probra jactaret, minas effunderet. Bruno itaque, pravis haud dubiè Conradi molitionibus ſeſe oppoſiturus ſicque ducis muneri, ſibi impoſito, ſatisfacturus, Aquiſgranum, ſtatimatque Otto in Bavariam moverat, ſeſe contulit. D

Coloniaque anno 953 ante xi Octobris ordinatus epiſcopus.

75 Docet id num. 33 Sancti noſtri biographus, mox etiam, quid ibidem Sanctus egerit, ſequentibus his verbis, quæ etiam, minis promiſſiſque à Conrado, ut mox aſſerui, actum fuiſſe, confirmant, exponens: Principes regni (Lotharingici nimirum) quorum id intererat, convenit, eos variis multiſque modis inſtruxit; atque hoc cum eis potiſſimum egit, ne ſeductoribus aut vanis eorum promiſſis crederent, ne minas timerent; regiæ majeſtati & ſuæ ipſorum fidei pollicitationes nullas præponerent, ſpondens ſe ante tempus & in tempore ſemper paratum fore, ut pacem Eccleſiæ violatam, ſi ſic neceſſe eſſet, vitæ etiam ſuæ periculo reformaret. Porro Sanctus, ita ducis ſimul & archiepiſcopi munus implere exorſus regnique Lotharingici primates ad fidem erga regem fratrem ſuum ſervandam hortatus, Aquiſgrano Coloniam Agrippinam, ibidem, uti ex iis, quæ Rotgerus num. 34 ſcribit, nemo non colliget, ordinandus epiſcopus, diſceſſit. Ordinatum quidem, ſtatim atque eo advenit, haud fuiſſe, Rotgerus loco proximè cit. inſinuat; aſt id equidem anno 953 ante xi Octobris diem ac proin ob ſuprà dicta eo temporis ſpatio, quod hunc inter & Septembris initium anno illo interceſſit medium, factum eſſe, ex Ditmaro fas eſt concludere. Hic enim, Brunonem, quem anno 965 Vitâ functum, inter omnes convenit, decimo tertio ordinationis ſuæ anno obiiſſe, lib. 2 ſcribit; cùm autem, ſi Bruno anno 953 ante xi Octobris diem haud fuiſſet ordinatus epiſcopus, decimus tertius ordinationis ejus annus, dum dicta xi Octobris die anno 965 obiit, in curſu, ut cuique computanti fiet perſpicuum, nondum fuiſſet, neceſſè eſt, ut Sanctus, ne alioquin Ditmarus, à quo, ut dictum, tertio decimo ordinationis ſuæ anno obiiſſe traditur, à vero aberraſſe ſit dicendus, anno 953 ante xi Octobris diem ac proin ob ſupra dicta eo temporis ſpatio, quod hanc inter & Septembris initium anno illo interceſſit medium, ordinatus fuiſſe epiſcopus credatur. E

epiſtolam ſynodicam eodem anno, contra ac Pagius

76 Haud diu, ut apparet, poſt ordinationem ſuam Bruno ad Agapitum, Romanum Pontificem, ſynodicam ſuam, quâ huic, qui ad ſedem Colonienſem eſſet electus, ſignificavit, epiſtolam per Hadamarum, Fuldenſem abbatem, Romam miſit. Quoniam igitur, inquit num. 40 Sancti noſtri biographus, humilis iſte philochriſtus & meliorum ardens æmulator chariſmatum ſervus Domini Bruno, ſecundum dignitatem ſedis ſuæ, Romanæ quoque ſedis & apoſtolicæ benedictionis privilegio debuit inſigniri, & cum eis pariter, qui traditam à beato

A beato Petro apoſtolo ſanam ſervavêre doctrinam, Catholicæ fidei integritate in vera confeſſione & inviolabili veritate prædicationis uniri, ſynodicam ſuam epiſtolam per Hadamarum, venerabilem monaſterii Fuldenſis abbatem, Romam ad Agapetum, miræ ſanctitatis Papam, direxit. *Agapetus, acceptâ iſtâ epiſtolâ, ad* Brunonem, *qui tum Romæ* concors & concivis, *ut Rotgerus ait*, Apoſtolorum, princeps ac propagator Domini præceptorum *fuit vocatus, ſacrum pallium, additâ, quæ rarò concedi ſolebat, eo utendi, quotieſcumque vellet, facultate, per eumdem, qui ſynodicam Sancti noſtri epiſtolam attulerat, Hadamarum abbatem miſit. Id ad annum 953, & verò, ut mihi equidem apparet, rectiſſimè, refert Baronius; aſt, ait ad annum illum num. 4 Pagius in Criticis*, Quod hic narrat Baronius de pallio ab Agapito Papa ad ſanctum Brunonem miſſo, pertinet ad annum nongenteſimum quinquageſimum quintum. Rotgerus enim monachus in Vita ſancti Brunonis, antequam referat, Brunonem Romam ad Agapetum Papam B direxiſſe Hadamarum abbatem Fuldenſem, qui ei attulit pallium, cap. XXI de Galliarum vaſtatione per Hungaros verba facit, & capite antecedenti de pace per Brunonem conciliata; Hungari autem anno ſequenti in Gallias irrupêre, eodemque anno die decima ſeptima menſis Decembris Ottonem inter & Luidolfum filium pax ſancita, uti anno ſequenti videbimus.

77 *Ex eo itaque, quòd Rotgerus non priùs, quàm cum de Hungarorum in Gallias anno 954 facta irruptione paceque, ſub anni ejuſdem finem Ottonem inter & filium ejus Ludolfum ſancita, tractârit, de pallio ab Agapeto ad* Brunonem *miſſo loquatur, id anno, non 953 aut ſeq., ſed anno demum 955 factum, Pagius contendit. Verùm Rotgerus vel de pace, Ottonem inter & Ludolfum ſub anni 954 finem compoſita, loco à Pagio cit. haud loquitur vel, ſi id faciat, res eo, quo evenerunt, ordine haud narrat; Hungarorum enim in Gallias anno 954 irruptio haud diu, uti infrà videbimus, poſt Paſcha certèque proinde ante pacem, ſub anni ejuſdem 954 finem initam, evenit & tamen* C *Rotgerus, ſi Pagio ſtandum ſit, priùs de hac quam de illa, ſermonem inſtituit; cùm autem ſic habeat ac proin res eo, quo evenerunt, ordine haud narret, enimverò ex hoc, fuiſſe demum anno 955 ab Agapeto pallium ad* Brunonem *miſſum, Pagius haud rectè, ſpectatis etiam iis, quæ ipſemet ſcribit, concluſit. At vero Rotgerus, non de pace, quæ ſub anni 954 finem Ottonem inter & Ludolfum fuit compoſita, ſed de pace, quæ tunc, cum* Brunonis *Vitam ſcriberet, obtinebat officiiſque Sancti, ſtrenuè ducis, dum in vivis ageret, officio functi, curis debebatur, loco à Pagio cit. loquitur.*

ex Rotgero contendit,

78 *Ut quàm verum id ſit, pateſcat, verba ejus de* Brunone *eo ſpectantia, huc tranſcribo. Sic habent :* Cauſantur fortè aliqui, divinæ diſpenſationis ignari, quare epiſcopus rem populi & pericula belli tractaverit, cum animarum tantummodò curam ſuſceperit. Quibus res ipſa facilè, ſi quid ſanum ſapiunt, ſatisfacit, cum tantum & tam inſuetum, illis præſertim, partibus, pacis bonum per hunc tutorem & doctorem fidelis populi longè latèque propagatum aſpiciunt. *Jam verò, cùm ſic habeat ac proin de pace, à* Brunone *non ſub anni 954 finem, ſed per totum, quo Lotharingiæ ducatum adminiſtravit, tempus ubique procurata, Rotgerus loquatur, ex eo ſanè, quod de hac priùs, quam de pallio, per Agapetum miſſo, ſermonem inſtituat, fuiſſe hoc demum anno 955 à pontifice iſto ad Sanctum noſtram miſſum, inferri non poteſt. At verò, inquies, Rotgerus equidem haud priùs de miſſo ad* Brunonem *per Agapitum pallio, quam de Hungarorum anno 954 facta in Gallias irruptione facit ſermonem. Fateor, ſic habet; verùm quid tum? Diceſne forſan, res eo, quo geſtæ fuerunt ordine à Rotgero narrari, ac proinde ab Agapeto ad* Brunonem *pallium, utpote de quo Rotgerus non priùs, quàm de Hungarorum anno 954 facta in Gallias irruptione ſit locutus, ſermonem inſtituat, jam inde ab anno 953 miſſum haud fuiſſe?*

79 *Aſt, ſi ſic habeat, conſectarium erit, ut nec anno demum, contrà ac Pagius vult, 955 pallium ad* Brunonem *fuerit ab Agapeto miſſum. Rotgerus enim in Sancti noſtri Vita, prout in capita & numeros diviſa Commentario huic ſubdetur, primo quidem num. 38 de jam memorata, quæ, ut dictum, anno 954 paulo poſt Paſcha evenit, Hungarorum in Gallias irruptione, dein vero num. 41 de miſſo ab Agapeto ad* Brunonem *pallio, ac tandem, contra ac Pagius ſuprà ait, num. 52 de pace, Ottonem inter & Ludolfum ejus filium ſub anni 954 finem ſeu ſeptima decima Decembris die Arnſtedii, ut poſt videbimus, ſtabilita ſermonem inſtituit; quare, ſi res eo, quo geſtæ ſunt, ordine exponat, neceſſe eſt, ut ab Agapeto ad* Brunonem *pallium eo temporis ſpatio, quod anno 954 Paſcha inter & ſeptimam decimam Decembris diem interceſſit medium, miſſum credatur. Res evidens apparet; verùm à Rotgero res eo, quo geſtæ ſunt, ordine ubique non narrari, vel ex eo apparet, quod victoriæ planè inſigni, quam ab Ottone de Hungaris relatam, num. 52 & ſeq. refert, quàm plurima, quorum certè non pauca glorioſum iſtum anni 955 eventum haud præceſſêre, num. 48 & tribus ſeqq. præmittat; cùm autem ſic habeat ac proin ex ordine, quo res geſtas Rotgerus narrat, tempus, quo hæ geſtæ ſint, determinari haud queat, ſynodicam ad Agapitum epiſtolam, etſi de hac haud priùs, quàm de Hungarorum anno 954 facta in Gallias irruptione ſit locutus, ſermonem inſtituat, fuiſſe tamen jam inde ab anno 953 à* Brunone, *qui & tum aut certè initio ſequentis pallium acceperit, miſſam, opinor, quòd curæ illi fuiſſe, ut tam cito, quàm fieri poſſet, ſuæ in archiepiſcopum Colonienſem electionis certiorem redderet Pontificem, veroſimile appareat.*

ad Agapetum Papam miſit, E

80 *Porro ut* Bruno *ſub epiſcopatus ſui initium ſynodicam ad pontificem epiſtolam, quâ hunc electionis ſuæ certiorem redderet, miſit, ita etiam, quo eccleſiæ Leodienſi, cujus epiſcopus Farabertus anno 953 die 28 Auguſti, ut Ægidius, Aureæ-vallis monachus, teſtatur, obierat, de optimo paſtore proſpiceret, Ratherium, ſuum aliquando, ut ſuprà docui, magiſtrum, quem maximi faciebat, eccleſiæ iſti vacanti præficiendum curavit. Folcuinus in abbatum Lobienſium geſtis, Sancti noſtri ad ſedem Colonienſem promotione*

cùmque eo jam tunc mortuus eſſet Farabertus Leodienſis epiſcopus,

AUCTORE C. B.

ne cap. 22 *narrata, ita deinde cap. ſeq. proſequitur* : Contigit eo tempore Leodienſem cathedram vacare, Famberto decedente; cui in emolumentum magiſterii magnâ Brunonis induſtriâ Ratherius eſt incardinatus : quod quidem propter abundantem doctrinam & eloquentiam copioſam, quâ inter ſapientiſſimos florere viſus eſt, non eidem ſolùm eccleſiæ, cui præfuit, ſed & multis aliis circumquaque valde proficuum fore putatum; ſimul quia in illis partibus per zelum atque contentionem, unde fieri ſolet inconſtantia & omne opus pravum, quidam etiam ſacerdotes Domini plerumque, quod nefas eſt dictu, terrenæ plus juſto confiſi potentiæ populum imperitum ſcandalizabant, ſæpe dictus & ſæpe dicendus dominus Bruno, cujus jam totius regni diſpenſandi cura imminebat, ratus id, quod verum fuit, hunc ejectum antea & neglectum, hoc tanto beneficio ad illud fidei & veritatis fœdus adduci, ut a nemine poſſet ſeduci, ita demum os loquentium inimica obſtruere ſe B poſſe credidit, ſi nulla occaſio ſcandali poſſet in eorum epiſcopo reperiri.

Ratherium ei in ſedem illam

81 *Eadem ferè apud Sancti noſtri biographum num.* 88 *etiam leguntur, hincque, anne abs hoc, an contra à Folcuino primitùs ſint profecta, incertum eſſe, Mabillonius, à quo unà cum nonnullis aliis, apud binos illos ſcriptores pariter occurrentibus, Sæc.* V *Benedict. part.* 1, *pag.* 481 *& ſeq. etiam recitantur, pronuntiat; verùm, utcùmque res hæc, de qua in Annotatis, Sancti noſtri Vitæ ſubdendis, iterum loquendi locus dabitur, ſeſe habeat,* Brunonem *equidem, ut Leodienſi eccleſiæ poſt Faraberti obitum, qui è dictis anno* 953 *contigit, ab optimo paſtore proſpiceret, operam dediſſe, è Folcuini verbis jam recitatis fit manifeſtum. Ac id quidem, quod in* Emolumentum magiſterii *Folcuinus*, ſecundùm ſtatuta canonum *factum, Rotgerus ait*, eo tempore, *quo Bruno ad ſedem Colonienſem fuit evectus, contigiſſe, indicare videtur Folcuinus; at cùm ſub loquendi, quâ id facit, formula duo etiam anni comprehendi queant, annone* 953, *an ſequenti* Ratherium *creari Leodienſem epiſcopum curârit* Bruno, *dubium relinquit. Nec* C *certum id facit Sancti noſtri biographus. Etſi enim de Ratherii ad ſedem Leodienſem promotione locuturus num.* 57 *ſequentia iſthæc*, Libet meminiſſe quoddam hujus pii Patris pium & laudabile factum, quod in ipſis ſacerdotii ſui primordiis ut pro luctu ſpirituque mœroris in oppreſſorum cordibus excitaret ſpem ſalutis, effeciſſe cognoſcitur, *verba præmittat, ſicque Ratherii, quam hic deſignat moxque ſubjungit, ad ſedem Leodienſem promotionem* in ipſiſmet epiſcopatûs S. Brunonis primordiis *fuiſſe abs hoc procuratam prodat, nihil tamen, quo iſthæc verba, quibus ſimul & anni* 953 *finis, & ſequentis initium, ut nemo non fatebitur, ſignificari queunt, ad alterutrum dumtaxat ſignificandum determinentur, adjungit.*

ſubſiſtendum ſub anni 954 initium curavit.

82 *Verùm anne id aliunde determinari ſeu, quod eodem recidit, ſat certo, annone* 953, *an ſequenti Ratherium ad ſedem Leodienſem promoveri curârit* Bruno, *definiri non poteſt? Cùm Farabertus, cui Ratherius in ſedem Leodienſem ſucceſſit, anno* 953, *& quidem, ut Ægidius, Aureæ-Vallis monachus, teſtatur,* XXVIII *Auguſti ac proin quatuor circitèr menſibus ante anni* 953 *finem, obierit, nihil impedit, quò minùs currente adhuc anno iſthoc Ratherius ad ſedem Leodienſem* S. Brunonis *curâ credatur promotus, hincque factum, ut re etiam ipſa tunc ad ſedem illam evectus à nonnullis ſcriptoribus recentioribus ſtatuatur. Verùm chronographus Saxo, à Leibnitio typis Lipſienſibus anno* 1698 *in lucem emiſſus, ad annum* 954 *ſic habet:* Ratherius, bis epiſcopatu Veronenſi depulſus, Leodienſium epiſcopus ordinatur per Brunonem archiepiſcopum poſt Farabertum; *quare cùm chronographo iſto antiquior non ſit, qui, contrà ac hiſce verbis is facit, Ratherii in epiſcopum Leodienſem ordinationem anno* 953 *conſignet, enimverò Ratherium, qui bis anteà è ſede Veronenſi expulſus, certo jam erat ordinatus epiſcopus, fuiſſe reipſa anno* 954, *ſed ob ſuprà dicta haud multùm provecto, Leodienſium, curante* Brunone, *creatum epiſcopum, ſcriptoris illius, cui & Chronicon Magnum Belgicum pag.* 81 *hac in re conſonat, auctoritate ac fide videtur credendum.* D

§ VII. Quænam præterea Sanctus anno 954 egerit, explanatur.

Hungaris, qui, contra Brunonem & Raginerum acciti, anno 954

UTi *ſupra, quò lux iis, quæ* § IV *& duobus ſeqq. erant dicenda, affunderetur, lectori, quæ anno* 951 *& binis ſeqq. in Germania potiſſimùm & Italia evenêre, compendio exhibui, ita modo hic, quo nonnulla, quæ deinceps ſunt dicenda, luculentiora evadant, compendio pariter, quæ anno* 954 *potiſſimùm geſta ſint; exhibere eſt viſum. Otto, qui, ut vidimus, poſt fruſtraneam Ratiſponæ trium circitèr menſium obſidionem è Bavaria in Saxoniam ſeſe anno* 954 *circa Kalendas Januarii receperat, ibidem hyemem exegit. Ludolfus tum & Ratiſponæ & totâ ferè Bavariâ dominabatur; Conradus, qui &* Cunradus, *imò &* Cono *ſeu* Cuno *à Rotgero, Folcuino multiſque aliis ſcriptoribus, ut Pagius in Criticis ad annum* 954, *num.* 3 *obſervat, indiſcriminatim vocatur, per nuperam, quam ſuprà retuli, urbis Metenſis populationem Lotharienſes ſibi reddiderat quammaximè infeſtos, cùmque eos ac* Brunonem, *vicariâ regis, ut vidimus, per totum Lotharingiæ regnum poteſtate auctum, ſuis ipſe viribus depellere non poſſet, Hungaros adhuc, ut notum eſt, tum paganos in regni maximè Lotharienſis perniciem acceſſit. Hi itaque abs illo contra Ragenarium potiſſimùm &* Brunonem, *ut plurimorum erat opinio, acciti, Bavariam, anno* 954 *nondum diu inchoato ingrediuntur, inde ad Rhenum & Moſam tranſituri. Triſtis ea de re nuntius in Saxoniam celerrimè defertur.* Otto rex, *inquit Witikindus lib.* 3, *pag.* 655, intereà audit, quia Avares (*ſic Hungaros appellat*) intrantes Bajoariam jungerentur adverſariis diſponerentque eum publico bello tentare.

In Lotharingiam, duce Conrado,

84 At ille ſatis imperterritus tali neceſſitate, nequaquam ſe, gratiâ Dei, Dominum ac regem oblitus eſt, ſed collecta valida manu ob-

A obviàm procedit acerrimis hoſtibus: illi autem divertunt ab eo, acceptiſque ducibus à Luidolfo, totam Franciam (*ita tum regio, quæ Franconiam, Haſſiam, Francofurtum ad Mœnam, Wormatiam, Moguntiam aliaſque non paucas urbes ad utrimque Rheni littus ſitas complectebatur, appellari ſolebat*) pervagati ſunt. *Wormatiam Dominica palmarum advenerunt; ibi ne omnia obtererent vel auferrent,* publicè eis, *ut Laudatus Witikindus lib. cit. pag. 654 ait*, miniſtratum eſt & muneribus auri & argenti plurimum donatum. *Inde in Lotharii regnum tranſivère.* Conradus pacto cum Hungaris inito, *inquit ad annum 954 in Chronico Frodoardus*, eos per regnum Lothariense deducit uſque in terram Ragenarii, ſcilicet æmuli ſui, atquè Brunonis epiſcopi. *Qui & cur hæc Hungarorum excurſio facta ſit, Folcuinus de abbatum Lobienſium Geſtis cap. 25 fuſius exponit. Nonnulla, quibus id facit, verba, è biographo noſtro, ut apparet, abs ipſo partim deprompta, juverit huc tranſcripſiſſe.* Sub Ottone.., *inquit*, orta eſt tempeſtas contentionis, dormiente, puto, Jeſu in pectoribus vigilum, ante fores domûs Domini excubantium, ita ut quidam ſocii ſatanæ regem conarentur exſtinguere. Caſſato per Dei miſericordiam hoc per ſerpentinum ſibilum concepto conſilio, nequitiæ ſuæ virus per totius regni ejus viſcera diffuderunt. Erat in ea conjuratione princeps ipſius regis filius Luidulfus, ſpectabilis adoleſcens & unicè clarus, ſi ſeductoribus minimè crediediſſet, & heres eſſe, non proditor, maluiſſet, & cum eo, quaſi quidam ſtimulus Cono dux, paulò antè fortiſſimus...

85 Hi Hungros, antiquam, ut prædiximus, peſtem, ſollicitaverunt, ut regnum, in ſe ipſum diviſum invaderent; arbitrantes, hoc modo ſibi ſollicitudinem, quâ premebantur, aut penitus adimi aut aliquatenus poſſe minui. Hac de re ſæva Hungrorum gens, & qualem numquam terra noſtra ſenſit barbariem, à perverſis illecta civibus, tranſitis Germaniæ & pleriſque Galliæ provinciis, cui jam olim nobilis ille Francorum populus inſedit, omnia ferro & ignibus vaſtatura ſe totam infudit. In hac acie Cono prædictus cum ſuis ſequacibus militavit; ſed ubi Trajectum, quam Moſa alluit, ventum eſt, ab eis, incertum, qua de cauſa, deſcivit; Hungri Haſbaniam ignibus & deprædatione aggreſſi Carbonariam petunt. *Ita Hungaris, qui, quemadmodum Frodoardus loco ſuprà cit. docet, multis Galliarum locis devaſtatis nec parva ſuorum manu tam præliis quàm morbis amiſſa, per Italiam in patriam ſuam ſunt reverſi, Lotharingiæ regno imminentibus, rex Otto, appropinquante Quadrageſima, in Bavariam, cùm inde Hungari vix eſſent egreſſi, è Saxonia cum exercitu revertitur. Ei obviam cum exercitu Ludolfus ſe fert, cùmque propè eſſet, ut prælium etiam cum patre committeret, S. Udalrico Auguſtano & Hartberto Curienſi epiſcopis intervenientibus, fiunt induciæ indictòque in xv Junii diem apud Cinnam ſeu Einnam, ubi quiſque eorum, quæ egiſſet, rationem dare reſponſionemque reddere poſſet, congreſſu, patris & filii exercitus invicem ſejunguntur.*

[left margin, beside § 85: *irruperunt,*]

C

86 *Verùm, priuſquam ad condictum locum conventus fieret, parùm abfuit, quin, qui infeſtationibus, ut Frodoardus in Chronico ad annum 954 loquitur, Lotharienſes lacerabat, Conradus & Bruno, coactis in unum, quas habebant, copiis, in Belenſi pago manus conſererent.* In eodem anno (954 *ſcilicet*) Chuonradus dux, *inquit Reginonis continuator,* cum Lotharienſibus, duce Brun archiepiſcopo, in Belenſi pago apud villam Rimilinga congreſſurus erat; ſed in ultimo, quia contra regem erat (Deo volente) ne fieret, remanebat. *Qui factum ſit, ut Bruno & Conradus, cùm jam ad congrediendum ſtarent parati, congreſſi haud fuerint, laudatus ſcriptor non edicit; verùm, Hungaris, qui, ut Folcuinus loco ſuprà cit. refert, abbatiam Lobienſem ſecundâ Aprilis die aggreſſi prodigiosè, Urſmaro aliiſque ſanctis loci patronis agentibus, magnò cum dedecore & damno fuerant rejecti, è Lotharingia digreſſis, Conradus, qui jam ab illis, cùm ante dictam Aprilis ſecundam diem Trajecti ad Moſam eſſent, deſciverat, reſpicere ſeſe & ad ſaniora conſilia cœperat redire, cùmque à rege conventum, in quo quiſque eorum, quæ geſſerat, rationem reddere veniamque de admiſſis obtinere poſſet, in xv Junii diem indictum eſſe intelligeret, ad eum ſeſe conferre ac cum rege in gratiam ſtatuerat redire. Hinc veroſimillimè factum, ut, cùm copiæ, quas Bruno & Conradus ducebant, ad præliandum in pago Belenſi ſtarent paratæ, pugna tamen ſecuta haud ſit. Utut ſit, certum equidem ex Witikindo eſt, tam Conradum, quàm Fredericum, Moguntinum archiepiſcopum, ad indicti conventus locum pacis communis ſtudio veniſſe, nec deinceps, recalcitrante licet Ludolpho, deſeciſſe.*

[right margin, beside § 86: *Inde digreſſi, congreſſuri propè erant Bruno & Conradus; ſed hi, mutato conſilio,*]

B

87 *Ac Fredericus quidem, Moguntinus archiepiſcopus, cùm ad conventum illum veniſſet, ſeque paratum quocumque judicio demonſtrare, nihil ſe vel conſilio vel voluntate adverſus regem feciſſe, nec ab eo niſi timore coactum, quod nempe graviſſimis accuſationibus oppreſſus & quamvis inſons, in odium tamen apud ipſum eſſet adductus, diſceſſiſſe, palàm eſſet profeſſus, in gratiam, pollicitus de cetero, à fidei ſacramento numquam ſeſe receſſurum, à rege fuit receptus; etſi autem de Conrado ſeu Cunone duce nihil ſimile expreſſis verbis referatur, eum tamen pariter ibidem in gratiam cum rege rediiſſe, vel ex eo fas eſt colligere, quod, non ſecùs ac archiepiſcopus, Ludolphum ad officium revocare, ſedulò, quamvis incaſſum, fuerit conatus.* Pontifex, *inquit Witikindus loco ſuprà citato,* cum duce Chunrado, cùm adoleſcentem non poſſent inclinare, quatenus patri ſubderetur, ejuſque ſententiam ſecutus ſuſtineret, diſceſſerunt ab eo, Deo regique ſe jungentes. *Ita jam Ludolfus ſibi relinquebatur; verùm, etſi ſic haberet, à contumacia haud receſſit, ſed* proxima nocte, *inquit Witikindus*, à rege cum ſuis diſcedens, urbem Reinesburg cum exercitu intravit.

[right margin, beside § 87: *ad indictum ab imperatore conventum ſe conferens in gratiam recipitur,*]

E

88 *Tum rem niſi armis confici non poſſe rex cernens, filium inſequitur, Ratiſponam properat, urbi exercitum admovet; verùm opinione gravior & productior obſidio fuit. Attamen, cùm vel ipſamet hujus diuturnitate, cui & alia accedebant incommoda, fracti eſſent obſeſſorum animi, Ludolfus, ut Witikindus narrat, urbe egreſſus, pacem poſtulat; etſi autem, hâc, quod patri obedientiam neget, non impetratâ, urbem iterum ingrediatur, haud diu tamen poſt, cùm prælium haud ſat fauſtum, in quo*

[right margin, beside § 88: *In contumacia adhuc manet Ludolfus; ſed poſt marte adverſo fractus patri ſe ſubmittit,*]

Ar-

AUCTORE C. B.

Arnoldus Palatinus perierat, ad Orientalem urbis portam fuiſſet commiſſum, cum ſociis urbe iterum egreſſus, interventu principum, dum menſe integro & dimidio obſideretur, pacem (*ipſamet Witikindi verba ſunt*) obtinuit uſque ad condictum diem, dum de his cauſis dijudicaretur, locuſque conſilii apud Fridesleri notabatur. *Verùm Ludolfus regni conventum exſpectandum, haud ratus, Ottoni patri, venatione ſeſe oblectanti, obvium ſe fert, proſtratuſque in genua oratione flebili, quâ & omnium præſentium & patris lacrymas extorquet, abs hoc, cui ſeſe obtemperaturum iiſque, quæ voluerit, aſſenſurum ſpondet, in gratiam ex amoris paterni affectu ſuſcipitur. Obit interim Fredericus, archiepiſcopus Moguntinus, hocque defuncto, regni conventus, qui Fridelariæ è jam dictis fuerat indictus,* XVII *Decembris die, non ibidem, ſed Aranſtedi fuit celebratus.*

ac cum eo pacem init.

B

89 *Ita credere me faciunt Gullielmus, Ottonis regis filius, & Rotgerus Sancti noſtri biographus. Prior enim in Chronico à ſe ſcripto & à Trithemio in Chronico Hirſaugienſi citato apud Marianum Scotum ad annum 954 ſic ſcribit :* Anno Dominicæ Incarnationis DCCCCLIV. Indict. XII. beatæ memoriæ dominus Fridericus, ſanctæ Moguntiacenſis eccleſiæ archiepiſcopus, VIII Calend. Novembris obiit. Eodem verò anno ego Guilielmus, tantæ ſucceſſionis indignus, loco ejus cum conſenſu cleri & populi ejuſdem ſanctæ ſedis XVI Kal. Januarii (ipſoque die pace inter regem Ottonem & filium ejus Luitolphum facta) in loco Aranſtedi ſum electus & in die IX Cal. Januarii Moguntiæ ordinatus : *poſterior verò, de iterata Hungarorum in Bavariam, quæ anno 955 accidit, irruptione loquens, num. 52 ſequentia ſubminiſtrat verba :* Prævenit hanc preſſuram, imminentem Eccleſiæ, pax in palatio regali, quod in Arnſtat habitum fuit, ex integro condicta & ex magna jam parte per imperatoris noſtri fratrumque ejus ſapientiam confirmata. *In conventu illo Guilielmus, Ottonis regis, non ex Eaitha regina, ut Pagius aliique ſcriptores recentiores aiunt, ſed, quemadmodùm Ditmarus lib. 2 nonnihil poſt medium teſtatur, ex* matre quamvis captiva, tamen nobili & Slavonica, *filius, in ſedem Moguntinam, uti ex ipſiſmet ejus verbis mox datis & Reginonis ad annum 954 continuatore intelligitur, Frederico recèns defuncto fuit ſuffectus.*

C

cui firmandæ Bruno ſeſe impendit.

90 *Porro idem conventus, ſub cujus tempus Moguntia, ſeſquianno ab inimicis jam occupata, Ottoni regi tandem fuit reddita, generalis ſeu, ut Witikindus loco proximè cit. loquitur,* univerſalis *exſtitit ; quare, cùm ab omnibus regni tum epiſcopis, tum optimatibus celebratus indubiè fuerit, ei certè præſentem etiam ſeſe ſtiterit Sanctus noſter. Et vero* Brunonem *conventui iſti reipſâ interfuiſſe, indicare videtur Rotgerus, dum pacem, Arnſtedii initam, Ottonis fratrumque ejus, quorum è dictis natu minimus Sanctus noſter erat, ſapientiâ confirmatam fuiſſe, per verba proximè recitata tradit. Sanè Sanctum noſtaum, qui, quemadmodùm Frodoardus in Chronico ad annum 954 teſtatur, anno iſthoc operam ſuam, ut Lotharius, Gerbergæ ſororis ſuæ & Ludovici Tranſmarini tum defuncti filius, Francorum rex conſecraretur, contulit, ſedulo juxtà ac gnaviter, ut pax, Arnſtedii eodem è dictis anno 954 inita, firma ac ſtabilis maneret, ſeu tum ſeu poſt adlaboràſſe, è verbis illis ac vel maximè ex eo quod, ut poſt videbimus, Ludolphum, regis filium, continere in officio adniſus, in Bavariam iterum anno 955 irrumpentibus Hungaris, quàmmaximè ſit, apparet indubitatum. Verùm, priuſquam eo progrediamur, hoc loco, quo de rebus, 954 à Sancto noſtro geſtis, agimus, modo adhuc, an is, quod, ut apparet, tunc, ſi locum habuiſſet umquam, accidiſſe foret dicendum, perfidiæ in fratrem ſuum Ottonem reum ſeſe reddiderit, § ſeq. indagandum.*

D

§ VIII. An Bruno perfidiæ in fratrem Ottonem umquam ſeſe reddiderit reum.

E

Bruno, fratri infidus, Lotharingiæ coronam Hugoni, genero ſuo,

D*itmarus, cujus verba omnia, quæ huc ſpectant, lectori in anteceſſum hìc exhibenda, lib. 2 de Brunone, ad epiſcopi ducisque dignitatem per Ottonem evecto locutus, mox de eodem ibidem ſic ſcribit :* Hic pòſt iniquorum, quamvis ſapientiſſimus eſſet, conſilio depravatus, pro bono malum regi ſuimet germanoque reſtituere meditatus eſt. Vocavit nempe ad ſe Hugonem generum, regi, ut ſuprì memoravimus, nimis infidelem, ad convivium & cum corona artificiosè gemmata regnum ipſi committere, conſanguinitatis & juramenti immemor inſtituit. Qui cùm in ſancto die ſolennis Paſchæ, paratis omnibus inſtrumentis regalibus, generum promiſſi fœmineo expetentem deſiderio, coronare voluiſſet, odii, divinæ miſerationis gratiâ, ſapientiæque, cuncta volventis, freno paululum laxato, puduit incepti & pœnituit; acceſſitoque clàm ſuimet ſecretario, quem prædiximus, Volckmaro, quod in mente latebat, vulnus aperuit, qualiterque curaretur, diligenti conſilio quæſivit. Sed converſis quibuſque paratus ad omnia Dominus huic in mentem cælitus miſit, quo curam ſui ſenioris reſpondendo talibus mitigavit. "Sanctus", inquit, "Spiritus tibi, ſe„nior cariſſime, ſuggeſſit, ut non amplius ad„verſus nos prævaleret tanti auctor ſceleris „inimicus ; quem ſic confundi teque autumo „poſſe honorari. Coronam, quam genero tuo „cras te daturum promiſiſti, vobis conſiden„tibus præſentabo, ut fides tua in conſpectu „omnium clareſcat, & invitus corruens di„ſrumpam eandem, ut fraternus amor modò „frigidus in poſterum recaleſcat."

F

conferre voluiſſe à Ditmaro narratur;

92 Placuit hoc archiepiſcopo & ſic expleri votis exultantibus divinas pulſavit ſimpliciter aures. Mane autem facto, dicta hæc ut factis ſunt impleta, archiepiſcopus magnum ſimulabat mœrorem. Hugo autem ſuique tanta ſpe fruſtrati inconſolabilem ſuſtinuère dolorem conſummatiſque diebus feſtivis, aliis, quàm ratus ſit, donis honoratus rediit. Poſt hæc confratres, rex inquam, & epiſcopus, reconciliati invicemque pietatis ſtudio perſeverantes omnem inimicitiæ ſcrupulum deinceps amovere curabant. *Ut ratione & via in hac, quâ perfidiæ nota Sancto noſtro inuritur, Ditmari narratione examinanda procedam, neceſſe eſt,*

A eſt, ut, quis ſit Hugo, cui, uti hæc fert, coronam deferre voluerit Sanctus noſter, definiam. Iſte haud dubiè non alius, quàm Hugo, regi, ut ſuprà Ditmarus (verba ejus mox huc tranſcripta videſis) memorârat, nimis infidelis, exſtiterit. Verùm quis Hugo, quem ſuprà regi nimis infidelem memorârat Ditmarus? Sub libri ſecundi, quo hic narrationem jam datam ſuppeditat, initium, relatis Ottonis in Italia cum Adelheïde regina nuptiis, mox ſubjungit: Qua de re Ludolfus, filius ejus, admodum triſtis effectus, ad noſtrates properavit, lociſque, quæ ad Salfeldum pertinent, abditis doloque idoneis inſidias occultavit.

verùm quæ hic in medium

** l. Berengarius*

93 Poſt hæc, Papiâ præſidio munitâ diſpoſitiſque ibi rebus neceſſariis, revertitur, quem Beringerus * cum duce Conrado (hic jam ſuprà num. 50 & ſeq. dicta videſis) ſubſequitur, regiſque gratiam in urbe Auguſtana ſuâ filiique deditione promeruit ſimulque reginæ iram ſupplici venia placavit bonaque cum pace patriam reviſit. Rex autem Franciam

B (ita à Ditmaro aliiſque ſec. x & xi ſcriptoribus Germaniæ pars, quæ Franconiam, Haſſiam, Francofurtum, Wormatiam, Moguntiam aliaſque ad utramque Rheni ripam ſitas urbes complectitur, appellari, ut jam ſuprà monui, ſolebat) regrediendo perluſtrans, latentes inſidias, quæ à filio generoque Hugone parabantur, comperit moxque eis per internuncios hæc, irâ dictante, mandavit, ut vel tanti facinoris autores ſibi mitterent, vel ſe poteſtatis regiæ inimicos pro certo ſcirent. En Hugonem, qui, cùm Ottoni, uti hic Ditmarus narrat, ſtruxerit inſidias, ei certè nimium quantùm exſtitit infidelis, eſtque adeò de hoc Ditmarus, utpote de Hugone alio, qui Ottoni ſeſe infidelem exhibuerit, nuſquam antea locutus, per verba, num. 91 & ſeq. huc tranſcripta, loqui cenſendus. Verùm quis Hugo, qui Ottoni ſtruxiſſe inſidias à Ditmaro per verba proximè recitata aſſeritur? Is alius non eſt, quàm Lotharingiæ dux Conradus, qui, quamvis à Ditmaro, aliiſque ſcriptoribus ac nominatim, ut jam ſuprà monui, à Sancti noſtri biographo indiſcriminatim modo Conradus,

C modò Cuno appelletur, hic tamen Hugo, errore in Ditmari textum librarii ſeu oſcitantia ſeu alia quacùmque ratione illapſo, nuncupatur.

adducuntur, ſcriptorem illum non de Hugone, Pariſienſium comite,

94 Ea ſedet ſententia primò quidem, quòd id, quod per verba illa de inſidiis, Ottoni à filio generoque Hugone ſtructis ſeu paratis narratur, in Cunonem quidem, at non itidem in Hugonem, Pariſienſium comitem, contrà ac, quod hic è ſuprà dictis Hadwigi, Ottonis ſorori, nuptus fuerit, non nemo forſan opinetur, quadret, uti palàm vel ex eo fit, quod Hugo, qui unà cum Ottonis filio Ludolfo Ottoni, ex Italia reverſo Franciamque Germanicam luſtranti, ſtruxiſſe inſidias à Ditmaro per dicta verba traditur, ſimul in hunc cum eodem Ludolfo, ut ſuprà vidimus, tunc conſpirârit, idque Hugo, Pariſienſium comes, etſi bellum contra Ottonem anteà geſſiſſet, feciſſe nuſquam legatur; deinde vero, quod Hugo, à quo inſidias Ottoni ſtructas Ditmarus refert, nimis erga hunc infidelis exſtitiſſe à ſcriptore iſto dicatur, idque iterum in Hugonem, Pariſienſium comitem, utpote qui Ottonis ſubditus non fuerit, haud quadret. Adhæc inter lectiones & emendationes Ditmari varias, quas Leibnitius ad ſcriptorum Brunſwicenſium tomi 1 calcem recenſet ſeriùſque annotatas ait, notatur, Ditmari lib. 2, pag. 330, lin. 5 ac proin in textu proximè huc tranſcripto pro Hugone forſan Cunone eſſe legendum; id autem, quod ibi, adhibitâ, quæ dubitantium eſſe ſolet, particulâ fortè, Leibnitius pronuntiat, id mihi, ſi non prorſus certum, vero ſaltem apparet ſimillimum non tantùm ob jam dicta, verùm etiam & quidem præcipuè ex eo, quòd, quæ in dicto textu ac proximè poſt hunc de Hugone, Ottonis genero, dicuntur, ſoli convenire Cunoni, manifeſtiſſimum efficiant, quæ de hoc ſeu Conrado Witikindus ſub lib. tertii initium, Frodoardus in Chronico ad annum 953, itemque ad eumdem annum Reginonis continuator, chronographus & annaliſta Saxo memoriæ produnt.

ſed de Conrado ſeu Cunone duce,

95 Quare, cùm Hugoni, qui Ottoni, ex Italia in Franciam Germanicam regreſſo, inſidias unà cum Ludolfo parâſſe ac proin ei infidelis exſtitiſſe in duorum Ditmari modò recitatorum textuum poſteriori aſſeritur,

E Conradus ſeu Cuno, quod poſtremum nomen ad Hugonis nomen propiùs accedit, debeat ſubſtitui, nec ab Hugone iſto diverſus è jam dictis ſit Hugo, cui regni Lotharingiæ coronam conferre voluiſſe S. Bruno à Ditmaro in eorumdem textuum priori narratur, conſectarium eſt, ut & in hoc Cuno Hugoni debeat ſubſtitui, utque proinde & ibidem Ditmarus non de Hugone, Pariſienſium comite, ſed de Conrado ſeu Cunone, Lotharingiæ duce, loqui ſit cenſendus. At vero, inquies, Hugo, de quo in priori è duobus dictis textibus ſermonem Ditmarus facit, S. Brunonis gener ibidem vocatur, cùmque Hugo, Pariſienſium comes, Hadwigi, Brunonis & Ottonis ſorori, nuptus è ſuprà dictis fuerit, ſoleantque tam ſororum quàm filiarum mariti vocari eorum, quorum hæ ſunt, generi, is certè S. Brunonis exſtitit gener; etſi autem neptis etiam & proneptis mariti appellari generi eorum, quorum hæ ſunt, queant, haud propterea tamen S. Brunonis gener appellari Cuno potuit; Lutgardis enim Ottonis filia, cui, ut ſuprà docui, ma-

F trimonio junctus Cuno erat, Brunonis, etſi hic ejus eſſet patruus, neptis appellari, cùm vocabulum hoc, ſpectatâ, quam apud probatiores ſermonis Latini auctores habet, ſignificatione, filiæ ſeu filii filiam ſignificet, haud potuit.

qui ſanè etiam ſenſu Brunonis gener exſtitit, loqui voluiſſe, ſuadent,

96 Fateor, ſic habet, reſque etiam confirmatur ex Ulpiano, qui in Dig. lib. 5, tit. 16, num. 136 ſic ſcribit: Generi appellatione & neptis & proneptis, tam ex filio, quàm ex filia editarum cæterarumque maritos contineri manifeſtum eſt. Verùm etſi id ita ſit, Gener tamen apud medii ævi ſcriptores ſubinde etiam, uti apud Cangium in mediæ & infimæ Latinitatis Gloſſario videre eſt, tantummodò id ipſum, quod agnatus ſeu affinis, ſignificat; cùm autem ſic habeat, in ſignificatione iſthac Hugonem, ſeu potiùs, ſubſtituendum huic è dictis Cunonem, qui, cum è dictis Lutgardi, Ottonis filiæ ac proin S. Brunonis cognatæ, nuptus eſſet, affinitate certè cum hoc erat conjunctus, à Ditmaro in duorum ſuprà huc tranſcriptorum textuum priori appellari Bru-

Yyyy nonis

AUCTORE C. B.

nonis generum, opinor. Et verò vel hoc admittendum, vel de Hugone, Pariſienſium comite, à Ditmaro agi ac proin, è textu iſto verba, quibus ſeſe de eodem, de quo ibidem loquitur, Hugone fuiſſe anteà locutum Ditmarus inſinuat, eradenda, eſt dicendum. Res cuique, qui jam dicta attentè expenderit, fiet perſpicua; cùm autem è textu verba illa, veluti quæ à Ditmaro primitùs profecta haud ſint, eſſe eradenda, parùm admodùm veroſimile appareat, in textum eumdem librariorum oſcitantia pro nomine Cunonis nomen Hugonis irrepſiſſe, huicque adeò Cunonem, in quem quadrant, quæ ſeſe antea de Hugone ſuo dixiſſe Ditmarus inſinuat, ſubſtituendum, ac proin non de Hugone, ſed de Cunone ſcriptorem hunc ibidem loqui, eſt credendum. Annaliſta Saxo, de Conrado ſeu Cunone duce ad annum 954 locutus, mox Ditmari de corona regni per Brunonem genero ſuo deſtinata narrationem recenſet nec hunc uſquam Hugonem appellat. Verùm ſive de Cunone, ſive de Hugone, Pariſienſium comite,

B

loqui Ditmarus voluerit, narratio equidem, quâ ei Lotharingiæ regni coronam conferre voluiſſe Brunonem, tradit, pro mero ac puto figmento videtur habenda.

nec vel Hugoni Pariſienſi homonymove hujus filio,

97 Quòd ſi enim de Hugone Pariſienſium comite loqui voluerit, neceſſe eſt, ut Bruno, qui è dictis haud citiùs, quàm cum jam aliquantum temporis ſpatium poſt Paſcha eſſet elapſum, anno 953 creatus eſt Colonienſis archiepiſcopus, Hugonique Paſchatis tempore ad ſe invitato Coloniamque venienti conferre, cum jam archiepiſcopus eſſet, Lotaringiæ coronam voluiſſe à Ditmaro narratur, id certè anno 953 facere haud voluerit. Nec id pariter anno vel 954 vel 955 vel denique 956, quo Hugo, Pariſienſium comes, obiit, facere eum voluiſſe, eſt credibile. Anno enim 954 turbatis parricidali Ludolfi in Ottonem patrem bello Germaniæ rebus, Hugo, Pariſienſium comes, Coloniam non venit, ſed in Galliis, ubi ſibi, quemadmodum Frodoardus in Chronico ad annum illum docet, Aquitaniam & Burgundiam à Lothario puero obtinuit, indubiè permanſerit. Anno 955 Hugo in Paſchate Gerbergam reginam cum Lothario rege ejus filio Pariſiis excepit;

C

quod cùm ſic habeat, Coloniæ tum certè, ubi regni Lotharingici coronam à Brunone accipere potuiſſet, haud exſtitit; quod autem ad annum 956 ſeu ultimum, quo fortè coronam Hugoni Pariſienſi à Brunone conferri potuiſſe, quis putet, anno iſto poſt Paſcha Hugo obiit, Otto imperator conventum Lotharienſium Coloniam, uti iterum Frodoardus in Chronico ad annum illum docet, indixit; eo ipſo autem anno Hugoni, jamjam morituro, coronam regni à Brunone, injuriæ ſic ſibi illatæ ultore mox adfuturo fratre rege, fuiſſe deſtinatam, quis credat? Parùm ſanè credibile id eſſe, viderit Georgius Fabricius, hineque, quòd de corona Hugoni à Brunone deſtinata Ditmarus narrat, non ad Hugonem, qui è dictis anno 956 obiit, ſed ad homonymum hujus filium originum Saxonicarum lib. 3 retulit; verùm huic, qui præterea nullo è ſuprà relatis modis S. Brunonis gener exſtitit, non magis quàm patri, quæ de Hugonis, à ſeſe memorati, infidelitate Ditmarus antea ſcripſit, conveniunt.

98 Deſpiciamus modo, an ſi de Cunone, pro quo perperam Hugo in Ditmari textu legatur, Ditmarus loqui ſit cenſendus, majorem fidem mereatur ejus narratio. Cùm

D

vel Conrado ſeu Cunoni duci regni Lotharingici

Cuno, uti infrà docebo, anno 955 in prælio, contra Hungaros die S. Laurentio ſacra commiſſò, fuerit occiſus nec prius, quàm jam aliquanto temporis ſpatio Paſcha an. 953 eſſet præteritum, Bruno è jam dictis fuerit creatus Colonienſis archiepiſcopus, conſectarium eſt, ut, ſi hic Cunoni verè in Paſchate voluerit conferre Lotharingiæ coronam, neceſſariò id vel anno 954 vel ſequenti debeat accidiſſe. Verùm annorum iſtorum neutro, ut regni Lotharingici coronam Cunoni conferre voluerit Bruno, factum eſſe, è jam nunc dicendis pateſcet. Witikindus lib. 3, pag. 655 de Frederici, archiepiſcopi Moguntini, quem Summum Pontificem ſubinde appellat, obitu ſimul & univerſali populi conventu, in quo, ut ſuprà vidimus, ſub anni 954 finem ſtabilita inter Ottonem regem & filium Ludolfum pax fuit, locutus, mox ſubjungit: Mogontia poſt annum & dimidium regi tradita cum omni Francia: filius ac gener in gratiam ſuſcepti, qua & in finem

E

uſi ſunt fideliter. Eo anno (954 ſcilicet) Sclavi, qui dicuntur Uchri, à Gerone cum magna gloria devicti, cùm ei præſidio eſſet dux Cunradus à rege miſſus. Cùm igitur Conradus ſeu Cuno, quem dicto conventui interfuiſſe certum eſt, poſt hunc ad Geronem, qui contra Sclavos bellum gerebat, ſuppetias laturus Ottonis juſſu ſit profectus, bellum iſtud ipſamet, quæ in annum 955 exiit, hieme vereque hanc ſecuto geſtum veroſimillimè fuerit; cum autem ſic habeat, Paſchali anni 955 tempore Coloniæ Cunonem fuiſſe ibidemque ei tum Lotharingiæ coronam conferre voluiſſe Brunonem, nemo ſanè facilè crediderit.

coronam conferre

99 Adhæc Conradus ſeu Cuno Ottonis gratiâ, in quam è dictis in conventu Arnſtadienſi, ſub anni 954 finem celebrati, fuerat receptus, fideliter uſque in finem, ut Witikindus per verba proximè recitata teſtatur, eſt uſus; cùm autem, ſi Paſchali anni 955 tempore Coloniam ſeſe, Lotharingici regni coronam ibidem à Brunone contra fidem, Ottoni datam, recepturus, contuliſſet, fideliter uſque ad finem Ottonis gratiâ, in quam, exeunte

F

anno 954, fuerat ſuſceptus, uſus fuiſſe, veritate ſalva, dici haud poſſet, neutiquam ſanè, ut id dicto anno 955 feciſſe illum, credamus, permittit Witikindus. Reſtat ergo ſolus annus 954, cujus tempore Paſchali, ſi Lotharingiæ coronam Cunoni conferre verè umquam Sanctus noſter voluerit, facere id hic voluiſſe erit dicendus. Aſt anne id anno illo, ad quem & ab annaliſta Saxone refertur, re etiam vera facere voluit S.Bruno? Conradus ſeu Cuno, ut ſuprà vidimus, Hungaros in Lotharingiam anno 954 accivit, iiſque, in quorum acie cum ſuis ſequacibus erat, ducem viæ ſeſe præbuit; cùm autem, dum Trajectum ad Moſam ventum eſſet, abs hiſce illum deſciviſſe cauſamque, ob quam id fecerit, eſſe incertam, Folcuinus per verba num. 85 huc tranſcripta diſertè tradat, erit fortaſſis, qui, Cunonem inde tunc paulò ante Paſcha Coloniam Agrippinam, quo coronâ regni Lotharingici donandus à Brunone invitatus fuiſſet, ſeſe contuliſſe ſuſpicetur.

S. Bruno voluit,

100 Verùm, cùm Hungari, priuſquam in Lotharingiam anno 954 irrumperent, Wormatiæ, ut ſuprà vidimus, Dominica Palmarum

A rum ſubſtiterint, itinerique inde Trajectum ad Moſam, ubi abs illis Cuno diſceſſit, conſiciendo quinque ut minimùm aut etiam ſex dies impendiſſe debeant, conſectarium ſit, ut certè non citiùs, quàm vel ipſomet Paſchatis feſto vel die id proximè prægreſſo Trajectum ad Moſam advenerint, utque proinde tunc Cuno, contrà ac Ditmari narratio, ſi vera foret ac de Cunone intelligenda, exigeret, Coloniæ Agrippinæ adeſſe, ut coronam Lotharingiæ à Brunone acciperet, haud potuerit. Adhæc Hungaris, Wormatiâ in via Trajectum ad Moſam exiſtentibus, omniaque, quæ ſibi occurrebant, vaſtantibus, vel Brunonem de Cunone è feruciſſimorum hoſtium exercitu ad ſe evocando cogitâſſe, vel ſi reipſa ducem illum, fratri ſuo rebellem, Coloniam tunc evocârit Sanctus, hincque ille ab Hungaris, cùm Trajectum ad Moſam ventum eſſet, diſceſſerit, id Folcuinum, qui eo ipſo & loco & tempore, quo res geſta eſt, at non itidem Ditmarum, qui non niſi quinquaginta circiter annis poſt proculque à Lotharingia vixit, ignoraturum fuiſſe, quis credat? Nemo ſanè, B qui, quod de corona Hugoni deſtinata ac à Volcmaro, ſimulata pedum offenſione in terram prolapſo, confracta Ditmarus verbis ſuprà recitatis memorat, coram pluribus hominum millibus geſtum eſſe debuiſſe, ac proin, ſi verè locum habuiſſet, Folcuinum latere non potuiſſe, conſiderârit. Eſſe itaque Ditmari narrationem, ſi, ut apparet, re etiam ipſa, Brunonem aliquando genero ſuo Hugoni ſeu Cunoni Lotharingiæ coronam conferre voluiſſe, ferat, à vero alienam ac porro eamdem, quæ, ſi vel ſecundum ſe conſideretur, fabulam manifeſtè ſapit, non è documentis authenticis, ſed ex inſidis tantummodò vulgi rumoribus hauſtam, in litteras ſcriptorem illum conjeciſſe opinor.

nec Ditmari, contrarium tradentis, qui ſubinde etiam

101 Nec eſt, cur id cuiquam vel mirum vel creditu appareat difficile. Ditmarus enim loco non uno etiam alia, quæ vel commentitia videntur, vel ex eo, quod cum auctoribus, Ditmaro antiquioribus fideque dignioribus pugnent, falſitatis meritò ab eruditis argui queunt, memoriæ prodit. De prælio, contra C Hungaros anno 955 ab Ottone prope Auguſtam Vindelicorum die S. Laurentio ſacra commiſſo, lib. 2, pag. 332 loquens, pridie feſti illius jam cum Hungaris & malè pugnatum, captivos tamen à Conrado duce iterum ſervituti ereptos & ſic tandem poſtero die redintegratum à rege prælium & patratam victoriam perperam affirmat; Witikindus enim Ditmaro antiquior, Sancti noſtri biographus Rotgerus ceterique omnes uno omnia S. Laurentii feſto perpetrata eſſe, memoriæ produnt. Adhæc, ut omittam alia, in quibus Ditmarus falſi haud difficulter poſſet convinci, de Ludolfo, poſtquam eum Ottoni Patri, in quem, ut ſuprà vidimus, arma anno 953 & ſeq. geſſerat, ſeſe ſubmiſiſſe pag. 332 narravit, pag. 333 ſic ſcribit: Luidolfus regis filius, malorum depravatus conſilio, rurſum reſtitit, patriaque cedens, Italiam perrexit, ibique cum unum ferme annum eſſet, VIII Idus Septembris præ dolore obiit; id autem cum Witikindo & Sancti noſtri biographo Rotgero, quibus ambobus, utpote Ditmaro antiquioribus, potior certè, quàm Ditmaro, fides debetur, manifeſtiſſimè pugnat.

AUCTORE C. B.

à vero aliena, imò etiam fabulis ſimillima,

102 Prior enim, Ludolphum, à Patre poſt ſuam in hunc rebellionem in gratiam receptum, fideliter ea uſque in finem, ut jam ſuprà docui, uſum eſſe, affirmat; poſterior verò, Ludolphum, patri ſuo jam reconciliatum, Italiam, neutiquam hoc repugnante, ſed propensè, contra ac verbis proximè recitatis Ditmarus innuit, conſentiente, imò & ſubſidia, quibus illam ſibi ſubjiceret, ſubminiſtrante, petiiſſe, dilucidè prodit, nec à duobus illis ſcriptoribus antiquioribus ſcriptores alii itidem antiqui diſſentiunt; ut ſanè, quin Ditmarus, qui contrarium per verba proximè recitata tradit, à veritate hac in re aberret, dubitandum non ſit. Atque hæc de iis, in quibus convinci falſitatis Ditmarus poſſe videtur, dixiſſe jam ſufficiat; quod autem ad ea, quæ fabulis etiam ſimillima ac planè commentitia videntur, jam ſpectat, lib. 2, pag. 334, ſic ſcribit: Multa Sanctorum corpora imperator ab Italia ad Magdeburg per Dedonem capellanum ſuimet tranſmiſit. Hoc autem, quod de ejus clerico audivi, nomine Poppone, Wilhelmi comitis germano, memoria E dignum non eſt prætereundum. Is cum imperatori diu fideliter inſerviret, nimis infirmatur & in ecſtaſi effectus, in montem excelſum ducitur, ubi civitatem magnam & pulchra ejus conſpicatur ædificia.

planève commentitia,

103 Inde perveniens ad turrim arduam, laborioſos ejuſdem ſcandit aggreſſus. In cujus ſummitate magna Chriſtum cum omnibus Sanctis ſedentem videre promeruit. Ibi Bruno, archiepiſcopus Colonienſis, ob inanem Philoſophiæ executionem à ſummo Judice accuſatus, & B. Paulo defenſus, iterum inthronizatur. Tunc iſte vocatus ſimili de cauſa redarguitur, & ſupplici Sanctorum interceſſione ſuffultus, talem audivit vocem: "Poſt tres dies ad me „veniens, hanc, quam nunc ego tibi demon„ſtro, cathedram poſſidebis." Hæc omnia ſacerdos, cùm evigilaret, cæſari ad ſe accerſito explicuit, & non eſſe ſomnium, ſed veram viſionem, gratias ei retulit pro bonis omnibus, quæ ei umquam fecit, & ſic ei indicatum eſt. Facta confeſſione & indulta à præſentibus re- F miſſione, dereliquit aliena, repetens ſua cum pace bona, flentem tam felici obitu conſolatus ſeniorem. Hanc ſeu viſionem ſeu dæmonis aut ſomni ludificationem nitidiùs ſimul & luculentiùs, quàm id his verbis à Ditmaro hic fiat, Gelenius in Hierotheca Pretioſa pag. 54 exponit, ac deinde ſubjungit: Hæc Dithm. lib. 2. Fruſtrà igitur & ſine fundamento Meibom. in Witich. Annal. lib. 1 & Fabric. in Orig. Saxon. hanc hiſtoriam explodunt. *Hiſtoriam illam aut, ſi mavis, viſionem, quâ probatum potiùs, quàm improbatum fuiſſe Philoſophiæ in* Brunone *ſtudium æſtimare queas, perperam ſanè, veluti inane & ridiculum commentum à Fabricio & Meibomio explodi, in animum & ego indubitanter inducerem, ſi ex antiquis fideque dignis monumentis à Ditmaro hauſtam, haberem compertum.*

ut probatur, memoria prodit,

104 *Verùm nihil omninò id ſuadere vel utcùmque natum invenio, imò contrà ſuam de viſione, quæ Popponi, Ottonis ſacellano, oblata fuerit, narrationem ſeſe auditu dumtaxat ab aliis accepiſſe, ipſemet hic ſcriptor ſtatim ab ipſo, quæ modo huc tranſcripſi, verborum initio luculenter prodit; ea autem, quæ non è documentis authenticis, ſed ex auditu dumtaxat* no-

AUCTORE C. B.

noſcuntur, nata utplurimùm, imò vix non ſemper, è rumoribus dumtaxat ac infida vulgi fama ſunt, quæ, cùm eundo creſcat, ſæpenumero fit, ut, quamvis res, circa quas verſatur, initio quidem haud penitus incredibiles forſan ſint, paulatim tamen, dum per alios atque alios, à quibus referantur, adjuncta, quibus veſtitæ primùm erant, vel mutantur, vel nova prioribus adduntur, in narrationes, quæ fidem omnem ſuperant, degenerent; cùm autem ſic habeat nec viſionibus, revelationibus miraculiſque ſeu quibuſvis, quæ naturæ vires ſolitumve hujus curſum excedunt, factis fides, niſi in notæ undequaque probatæ monumentis fundata ac proin haudquaquam è rumoribus incertis hauſta noſcantur, adhibenda facilè ſit, eſt ſanè, cur ſuprà Ditmari verbis relata, utpote pro qua certè monumenta hujuſmodi haud ſtent, Popponis ſacellani viſio, ſi non pro certò commentitia ac falſa, pro dubia ſaltem atque admodùm ſuſpecta habeatur. Porrò re etiam ipſa, ut narrationes, ex infida vulgi fama natæ, etſi initio haud penitùs forſan incredibiles, paulatim in fabulas, fidem omnem ſuperantes, degenerent, non rarò, ut mox innui, accidere, haud difficulter poteſt probari, nec, ut id fiat, extra ipſummet, de quo hic agimus, argumentum eſt evagandum. D

narrationi, fortè etiam ad aliarum, non ſecùs ac ea ipſamet,

105 *Quod enim de corona regni, per* Brunonem *genero ſuo Hugoni promiſſa ac à Volemaro, Sancti diacono, cùm conferenda illi ſolenni Paſchalis die fuiſſet, in terram ſimulata pedum offenſione prolapſo, confracta, à Ditmaro per verba ſuprà recitata narratur, in compendiariæ, quæ à Gelenio in Hierotheca ſacra pag.* 59 *laudatur,* S. Brunonis *Vita Ms., adjunctis, quibus à Ditmaro veſtitur, mutatis, tot præterea adjunctis aliis, à ſcriptore poſteriore vel confictis vel è fallere aſſueta fama acceptis, augetur, ut res, quæ, prout à Ditmaro narratur, credita hactenus à nonnullis fuit, fidem certè, prout in compendiaria illa Vita exſtat, apud ſani capitis neminem ſit inventura. Ut quàm verùm id ſit, utque ſimul quantum fabulæ temporis lapſu creſcant, ſtudioſus lector vel inde colligat, compendiariæ illius Vitæ verba omnia, quæ huc ſpectant locoque cit. à Gelenio exhibentur, juverit è ſcriptore iſthoc huc tranſcripſiſſe. Sic habent:* Romanum regente imperium glorioſo Ottone, ipſius ad gratiam frater ejuſdem Colonienſibus pontifex præficitur, ad ſæculum egregiæ indolis, circa Deum miræ religionis, cujus apud nos vita vel actus multarum virtutum redimita floſculis curioſum delectabit lectorem. Et quidem miram viri efficaciam maxima ex parte indigeſtam ſcriptoris tranſilivit articulus, quoniam fama ejus celebrior remotos orbis angulos impleverat. Hujus ſacerdotii temporibus orta occaſio regem cum exercitu Italicas movit in partes, de regni negotiis cum Longobardis acturum, qui eidem fratri & epiſcopo Galliarum procurationem delegavit, facere judicium & juſticiam injunxit, proſpectum ſciens ſub tali patrono eccleſiæ tam populo quàm clero tam civili, quàm Plebeio. C

prout apud Gelenium è compendiaria

106 At ſanctus Bruno depoſiti curam gerens, luſtratis eccleſiis, vicis, caſtellis, urbibus, quâque ad agenda quoſque animavit, diſſidentes ab invicem concordavit, pacem reformavit, reformatam juriſjurandi ſacramento conſolidavit cum primis provinciarum. Mediante ita B. Petri feſto, idem antiſtes, cùm eſſet Coloniæ, miſſa legatione, regem Pariſienſem ſolemniſandi gratiâ invitavit. At rex, tam conſanguinitatis, quàm dilectionis ex affectu conjunctus, ire non diſtulit; decenti & congrua rei veneratione ſuſcipitur, pleniſſima jucunditate tractatur. Tamen neſcio qua temeritate die ſacra coronatus procedere dictaverat. Quod reniſus Antiſtes, ut ne inſolitis conſentiens fraternum præcaveret offendiculum, regiæ coronæ procuratorem, quo quomodo ſuaſum hoc egiſſe dicitur, ut ſacra die eam prolaturus, ex populi preſſura occaſionem ſumeret, & ſpontaneo lapſu, quaſi impulſus, pedibus offenderet, caſuque ſimulato diadema labi permitteret. Sic factum eſt & populi anguſtiatus preſſuris, cum labente corona labitur populique ſtrepentis pedibus allentatur. Nec res geſta regem latere poterat, qui ſpe ſua fruſtratus, proceſſit quidem, circulatus tamen, Miſſiſque peractis, prægustato potiùs quàm ſumpto cibo, non ultrà diſcumbere voluit, ſed maturato procinctu ire perrexit. Res interim ſilentio tegitur. Pariſienſis tamen ſe dolens injuriatum, ſimilem Antiſtiti retributionem machinatur. B E

Sancti Vita profertur,

107 Unde ſacra die B. Dionyſii, Pariſiorum apoſtoli, rex invitatum epiſcopum, qui ſolemnem Miſſam omni cum clero celebraturus gratiam pro gratia reciperet. Paruit Antiſtes dieque ſacra pontificiali cum gloria ornatus procedens, alium neſcio quem gentis illius epiſcopum altario aſtare reperit. Intellexit eruditus animus veteris iræ ultionem, ſed quoniam ſe ſacris miſſalibus initiaverat, aliud ad altare divertit, ſuiſque cum ſequacibus impoſitam Miſſam explevit, & nec regi valefaciens, impranſus, ſuis comitatus civitatem egreditur, innoteſci volens tam regi quam civitati, pro illata injuria judicium eis affuturum. Nec ultra moratus ſuos comprovinciales reviſit, ſumptus & neceſſaria parat, caſtra militum ordinat, reverſuſque regem cum ſuis omnibus expugnat, propellit & exturbat, civitatem flammis abſumit & vaſtat & victor regreditur. *Hæc è laudata compendiaria Sancti noſtri Vita Gelenius, ea ipſa etiam in Chronicis Colonienſibus inſinuari, mox adjungens. Certò quidem, quæ qualiave illa, à Gelenio hic citata, Chronica ſint, edicendo non ſum; aſt in Chronico Belgico Magno pag.* 80 *à Canonico Regulari Nuſſienſi anonymo citantur epiſcoporum chronica, in quibus, uti hic ibidem ait, ſequentia iſthæc leguntur verba:* Dum Otto imperator, Brunonis archiepiſcopi Germanus, moram faceret in Italia; Bruno recepta ab imperatore procuratione Galliarum Ciſalpinarum, latrocinantibus fortiter Francigenis intulit bellum & adeptus victoriam cœpit urbem inſignem Pariſienſem & theſauris copioſis ſpoliavit. F

narrationum modum enatæ,

108 *Quid ſi ergò citata à Gelenio Colonienſia chronica ab epiſcoporum, quæ anonymus Nuſſienſis laudat, chronicis diverſa haud prorſus ſint? Hæc quidem in iis, quæ de urbe Colonienſi hic referunt, non parum ab iis, quæ de eadem urbe in compendiaria Sancti noſtri Vita ſub verborum huc proximè ex hac tranſcriptorum finem narrantur, diſſonant; verùm hæc in Colonienſibus à ſe citatis chronicis non contineri, ſed tantùm inſinuari indicat Gelenius. Utut ſit, non magis quod in chronicis*

a

AUCTORE C. B.

A à *Nuſſienſi, quàm quod in chronicis à Gelenio laudatis de urbe Pariſienſi à* Brunone *ſeu incenſa, ſeu etiam dumtaxat theſauris ſpoliata memoriæ proditur, fidem meretur. Id enim nec à Ditmaro, nec à Witikindo, nec à Reginonis continuatore, nec denique, cui etiam annaliſta & chronographus Saxo jungi queunt, à Frodoardo, rem certè, ſi fuiſſet, ſcituro miniméque taciturno, memoriæ uſquam proditum invenitur, nec veroſimile ullo modo apparet, facturum fuiſſe* Brunonem, *quod in chronicis illis feciſſe narratur. Otto rex in Galliam anno 946, uti ad hunc annum Reginonis continuator refert, valido cum exercitu, ut ſuppetias Ludovico Tranſmarino contra Hugonem Magnum ferret, eſt ingreſſus, Pariſienſique agro, qui Hugoni parebat, vaſtato, hunc etiam Pariſiis, ut Witikindus lib. 3, pag. 651 narrat, obſedit. Hoc factum, variis, quibus veſtitur, adjunctis vel mutatis vel, omiſſis, ab Ottone ad hujus fratrem* Brunonem *Chronica illa veroſimiliter tranſtulerint. Quod autem* B *nominatim ad jam ſupra ex compendiaria Sancti noſtri Vita ſeu Gelenio huc tranſcriptam narrationem modò ſpectat, hæc à narratione, quâ* Bruno *genero ſuo Hugoni conferre voluiſſe regni coronam, à Ditmaro narratur, non parum ſanè in adjunctis diſſonat, imò verò & altera cum altera, uti quiſque, qui ambas contulerit, haud difficulter comperiet, manifeſtiſſimè pugnat.*

Fides indubitata eſt adhibenda.

109 *Ac poſterior quidem, nonnullis, quæ in priori reperiuntur, adjunctis munita, aliiſque, quæ abs hac abſunt, aucta, Pariſienſem regem, quem diadema ſibi à* Brunone *imponi voluiſſe narrat, nuſquam vel Hugonis vel alio nomine diſtinguit; etſi autem ſic habeat, vel ex eo tamen, quod cum, abſente in Italia Ottone, vicariam in imperio poteſtatem, quod è dicendis, ſi umquam, certè ante annum 961 haud accidit, commiſſam ab imperatore* Brunoni *fuiſſe, prodat, non de Hugone Magno, Pariſienſium comite, qui rex numquam fuit jamque ab anno 956 è vivis erat ſublatus, ſed de Hugone Capeto, hujus filio, qui Francorum rex poſtea eſt factus, fieri in illa ſermonem, ſit perſpicuum. Haudquaquam quidem in ſuprà datâ ex Gelenio* C *narratione occurrunt, quæ, ut anteà jam docui, in Hugonem Capetum haud quadrantia, à Ditmaro narrantur; verùm vel hinc, in ſcriptoris hujus narratione à ſcriptore poſteriore, Colonienſi ſcilicet S. Pantaleonis, qui compendiariam* S. Brunonis *Vitam ſcripſit, monacho anonymo haud pauca eſſe mutata, fas eſt colligere; cùm id autem ex aliis etiam jam dictis conſtet, dubitari poteſt, an in ipſamet Ditmari, tum qua de viſione, quæ Popponi ſacellano oblata, tum qua de corona, quæ Hugoni à* Brunone *deſtinata fuerit, ſermo inſtituitur, mutationes quædam, quibus* Brunoni, *quod adſcribendum ei haud fuiſſet, fuerit adſcriptum, temporis lapſu à ſcriptore poſteriore factæ haud ſint, cúmque è dictis alia adhuc ſint, quæ utriuſque illius narrationis fidem haud commendant, tantùm abeſt, ut vel prior etiam, quæ,*Brunonem *Hugoni, ſeu Pariſienſium, qui anno 956 obiit, comiti homonymove hujus filio ſeu Cunoni Lotharingiæ coronam dare voluiſſe fert, fidem indubitatam mereatur, ut contra pro mero ac puto figmento, ut jam ſuprà aſſerui, videatur habenda.*

§ IX. Suſcepta, ut ægrum nepotis animum erigat, cura, monaſterii S. Pantaleonis exſtructio aliaque anno 956 geſta.

Delectum nepotis animum

Q*Uamvis anno 954 ab Ottone in gratiam Ludolfus & Conradus fuiſſent recepti, haudquaquam tamen, pace etiam hoſce inter & regem ſub anni ejuſdem finem Aranſtedi compoſita, Conradus, quem amiſerat, ducatum recuperavit, eoque contrà fuit Ludolfus etiam mulctatus. Fas eſt id colligere è Reginonis continuatore, qui Wilhelmi, regis filii, in archiepiſcopum Moguntinum, quæ unanimi populi & cleri ſuffragio Arneſtedi facta erat, electione ad annum 954 narrata, mox ſubjungit:* Ea tempeſtate Ludolfus, in gratiam E regis revocatus, vaſallos, quos habuit, & ducatum (*Alemanniæ nimirum ſeu Sueviæ*) patri reddidit; cui Burchardus in ducatu ſucceſſit. Chuonradus etiam omnium, quas habuit, divitiarum nudus, omiſſo Lotharingiæ ducatu, in gratiam regis intromittitur, vitâ & patriâ & prædio contentus. *Pœna iſta, quâ à patre regnique, ut ex hoc ſcriptoris, qui Reginonem continuavit, textu apparet, conventu damnatus erat Ludolfus, poterat ſanè, criminis graviſſimi, quod arma in patrem arripiendo regnumque, advocatis etiam in hujus perniciem Hungaris, cædibus & ſanguine miſcendo admiſerat, ratione habita, haud admodùm gravis videri; verùm ea juvenem principem ægerrimè habebat, timendumque erat, ne deſperato rerum ſuarum ſtatu ad conſilia, quieti & paci futura pernicioſa, ſeſe denuò, ſi qua forſan novas turbas excitandi ſeſe offerret occaſio, abripi pateretur.*

erigit, et ad Italiam,

111 *Non latebat id* Brunonem; *cúmque novam, quæ provecta anni 955 æſtate contigit, Hungarorum in Bavariam irruptionem intellexiſſet, veritus, ne quid forſan* F *novi hac occaſione moliretur Ludolphus, ægrum ejus animum demulcere ſpeque meliorum erigere cum præcipuè, quamvis & id anteà feciſſe ſit cenſendus, ſummo ſtudio eſt conatus. Fas eſt id colligere è Sancti noſtri biographo, qui, nonnulla de Hungarorum, cujus modo memini, in Bavariam irruptione, pugna cum hiſce prope Auguſtam Vindelicorum commiſſa, Conrado duce in hac occiſo inſignique victoria de inimicis ab Ottone relata num. 52 & ſeq. præfatus, ita deinde, quæ* S. Bruno *interea egerit, num. 54 exponit:* Cùm videret (*S. Bruno nimirum*) ſe ad præſtitutum diem ſeniori & fratri ſuo magno imperatori cum auxiliaribus copiis non poſſe occurrere, ſimulque eſſet ſollicitus, ne fortè barbari bellum vitantes, in Galliam ſuo juri commiſſam provinciam, declinarent, arbitratus ſic ſe regno conſulere votiſque imperatoris ſic ampliùs deſervire, Ludolphum prolem regiam, nepotem ſuum, convenit, ægrum ejus animum blanditiis melle dulcioribus delinivit, ſtatum priſtinum, ſi quæ ſua erant, accuratiùs vellet attendere, repromiſit. A quo poſtquam medicinalis

AUCTORE C. B.

nalia ſermonum & exhortationum ſuarum antidota, non ut priùs, obliquis ambagibus declinari, ſed ſolito avidiùs prægustari & ad interiora pectoris recipi ſenſit, cum mox in epiſcopii ſui locum venerabilem, Bonnam videlicet, jucundè ſatis invitavit, jucundiùs ſuſcepit, omni voluptate, utriſque digna & commoda, cunctiſque, qui aderant, gratiſſima, non immemor regiæ dignitatis affecit. Qui dum adhuc ſimul eſſent, de his, quæ in expeditione bellica, imò divina virtute facta ſunt, nuncios acceperunt.

quò is etiam, expeditione in Berengarium, non invito,

112 Inſtitit nepotem patruus ampliùs conſolari. S. Brunonis *hic memoratum cum Ludolpho congreſſum, in quo hunc conſolari eſt niſus, fuiſſe Bonnæ anno* 955 *menſe Auguſto habitum, perſpicuum ex eo fit, quòd, cùm patruus & nepos adhuc ſimul eſſent, nuntios ibidem, uti ex hiſce modò huc tranſcriptis biographi noſtri verbis intelligitur, de pugna cum Hungaris die S.Laurentii ſacra ſeu* x *Auguſti commiſſa victoriaque de hiſce ab Ottone relata acceperint. Nec inani tantùm verborum ſolatio nepotem ſuum* Bruno *demulſit; verùm etiam eâ, quâ apud fratrem ſuum Ottonem valebat, auctoritate effecit, ut haud ita dudum pòſt tota ei Italia delegaretur.* Factum eſt, *inquit ſtatim poſt verba proximè recitata Rotgerus*, in brevi, inſtinctu hujus conſiliarii, ut filio ſuo, qui perierat & inventus eſt, imperator totam Italiam delegaret. *Verùm, cùm Italiam Berengario regendam anno* 954, *ut ſuprà vidimus, Otto dederit, qui factum, ut eam totam haud ita dudum à pugna, contra Hungaros prope Auguſtam Vindelicorum anno* 955 *commiſſa, Ludolpho delegârit? Id nec* Reginonis *continuator, nec Witikindus, nec ulli alii Rerum Germanicarum, qui ſec.* x *floruerunt, ſcriptores exponunt. Hinc forſan factum, ut Ditmarus, Italiam ab Ottone fuiſſe Ludolpho delegatam ignorans hunceque nihilominùs regionem illam anno* 956 *eſſe aggreſſum, aliunde habens perſpectum, id abs illo, in patrem denuo rebellante, factum exiſtimârit ac porro litteris etiam, ut ſuprà docui, commendârit; verùm Walperti, Mediolanenſis archiepiſcopi, à Berengario metum, cui reconciliare Walpertum Otto fruſtrà fuerat conatus, in cauſa fuiſſe, cur hic anno* 956 *filium ſuum Ludolphum cum exercitu in Italiam mitteret, Arnulphus ſcriptor Italus, Rerum Mediolanenſium lib.* 4, *cap.* 5 *affirmat.*

ſed juvante etiam patre, ſuſcepta, proficiſcitur. curas delegandum,

113 *Utut ſit, Ludolphum equidem, quod hic, ne quis cæcè omnia, quæ Ditmarus ſcribit, credenda exiſtimet, bene obſervandum, Italiam, invito patre, haud petiiſſe, ſed eò abs hoc ipſo, etſi fortè non alio conſilio, quàm ut inquietam filii adhuc juvenis indolem externo potiùs, quàm domeſtico bello diſtineret, miſſum fuiſſe, è Reginonis continuatore, Arnulpho mox laudato, chronographo & annaliſta Saxone, quibus omnibus, unanimi conſenſu id aſſeverantibus, fides potior, quàm uni Ditmaro, debetur, omninò eſt certum.* Luidolphus, *inquit ad annum* 956 *Reginonis continuator*, in Italiam ad deprimendam Berengarii tyrannidem dirigitur, & in brevi, expulſo Berengario, totius penè Italiæ poſſeſſor efficitur. *Eadem habent annaliſta & chronographus Saxo; fuiſſe autem Berengarium cum Adalberto filio in fugam conjectum Papiamque & urbem & provinciam à Ludolpho occupatam, Hermannus Contractus diſertè affirmat, cùmque id non niſi ægrè admodum, ſi ſuis tantùm copiis, & non etiam paternis rem tantam is princeps fuiſſet aggreſſus, fieri potuiſſet, id enimverò illum, non tantùm non invito, ſed juvante etiam Ottone, expeditionem, à Reginonis continuatore per verba proximè recitata memoratam, in Berengarium ſuſcepiſſe, argumento etiam eſt, huicque confirmando inſervit, quod Otto, ut biographus noſter num.* 55 *teſtatur, filio ſuo Italiam,* Brunone *interveniente, non tantùm delegârit, ſed* &, quod majus fuit, paternam *ei, ut loquitur,* firmiſſimè pietatem impenderit.

duobus placitis ſeu conventibus, anno 956 celebratis, intereſt,

114 *Porrò Reginonis continuator, qui Ludolphum ad coercendam Berengarii tyrannidem fuiſſe anno* 956 *in Italiam miſſum, per verba proximè recitata ait, fuiſſe etiam eodem anno ab Ottone placitum Coloniæ Agrippinæ poſt Paſcha celebratum memoriæ prodit eique ad annum illum chronologus & annaliſta Saxo aſſentiuntur. Ac hi quidem omnes tres unius dumtaxat placiti, quod Coloniæ Agrippinæ Otto poſt Paſcha habuit, meminêre. Verùm Frodoardus in chronico ad eumdem annum non unius tantummodo, quod Coloniæ Agrippinæ, ſed & alterius, quod Ingelheimii ab Ottone celebratum fuit, mentionem inſtituit his verbis;* Rex Otho placitum habuit apud Engulenheim cum Lotharienſibus, à quibus & obſides accepit de cunctis penè ipſorum oppidis. Item aliud placitum ab eo poſt Paſcha Coloniæ habitum eſt, ubi non paucos à Lotharienſibus theſauros accepit. *Quid in duobus illis placitis geſtum fuerit, nuſquam à quoquam ex profeſſò memoriæ proditum invenio; verùm tam in uno, quam in altero partem non minimam habuiſſe* S. Brunonem, *veroſimillimum vel ex eo apparet, quod utrique Lotharienſes, quorum dux ſeu gubernator erat, adfuerint. Ac primum quidem, cùm in hoc obſides de cunctis ferè Lotharienſium oppidis rex acceperit, vel ob metum, quo, ne quid novi forſan hi molirentur, timebatur, vel ob certam ab iiſdem petendam pecuniæ ſummam, quam deinde in placito altero, datis in priori pro ſolutionis ſecuritate obſidibus, etiam ſolverint, celebratum fuiſſe opinor.*

in horum priori ob metum, ne turbæ

115 *Et verò tum metum, ne quid novi Lotharienſes molirentur, haud penitus abfuiſſe, ſuadent ſequentia iſthæc, quæ ferè etiam abſque ullo diſcrimine apud biographum noſtrum num.* 59 *leguntur, de Ratherio, qui ſub anni* 954, *ut vidimus, initium, agente* Brunone *archiepiſcopo, ad ſedem Leodienſem fuerat evectus, à tumultuante Leodienſi clero & populo ex hac anno, ut Sigebertus notat,* 956 *ac proin, cùm hic annos à* 25 *Nativitatem Domini prægrediente Martii die exordiatur, reſque hoc in feſto, uti è ſcriptore jam nunc laudando intelligitur, geſta ſit, ſub anni* 955 *finem ejecto, Folcuini abbatis Lobienſis verba.* Cum apud nos Nativitatem Domini feſtivè & opiparè celebraret, facta eſt Leodii contra eum graviſſima conſpiratio, quæ niſi & hinc penitus amoveretur, & in eundem locum Baldricus, qui erat de magnatorum terræ illius proſapia oriundus, ſubrogaretur, ſedari viſa eſt non poſſe. Ad hanc ſentinam tempeſtates innumeræ confluxerunt, navis eccleſiæ, laborante remige, fluctuavit; gubernator ipſe procelloſas

A cellosæ tempeſtatis impetum ferre non valuit. Ceſſit igitur, ceſſit, ne vinceretur à malo, ſed vinceret in bono malum: ceſſit adverſantium voluntati, ut ſuo eos gladio jugularet ſibi: obſtricti ſunt ſacramentorum fide ſpontanei, ut, ſi accipere mererentur epiſcopum, quem petebant, invicta exinde firmitate auctoritatem eccleſiæ & jus imperatorium tuerentur.

excitentur, Ratherium, à ſede Leodienſi dejectum, reſtituere huic haud ſtudet.

116 *Ita contentione quammaxima Leodienſes, à minis etiam, tumultu excitato, aut vix aut ne vix quidem abſtinentes, Ratherium è ſede Leodienſi dejici illique in hanc ſubſtitui Baldricum, poſtulabant; cùm ii autem, uti ex hiſce ad annum 956 Sigeberti verbis,* Ratherio ab epiſcopatu Leodienſium ejecto, Baldricus, annitente avunculo ſuo Raginerio comite Montenſe, epiſcopus ſubſtituitur, *fas eſt colligere, inſtigante Raginerio, Montenſium comite, qui plurimùm non tantùm apud Leodienſes, ſed & apud Lotharienſes reliquos valebat, facerent, veroſimillimè metus omnis, ne quid hi novi molirentur, ab Ottone, ejuſ*B*que fratre* Brunone, *dum duo jam ſuprà memorati conventus, alter Ingelheimii, alter Coloniæ Agrippinæ, anno 956 celebrarentur, haud abfuerit. Hinc, ni fallor, factum, ut in horum priori* Bruno, *ne novæ in regno turbæ, extremam fortè perniciem huic allaturæ, excitarentur, Ratherium, contra jus faſque è ſede Leodienſi nuperrimè dejectum, tuendum ſeu in hanc reſtituendum haud ſuſceperit, etſi interim omnibus aliàs viribus id facere foret paratus, uti vel ex eo fas eſt colligere, quod eidem poſtea ſedem Veronenſem, è quâ, ut ſuprà docui, pulſus fuerat, reddendam, fratre ſuo Ottone adlaborante, curârit, ut biographus noſter num. 59 docet, mox verbis, quibus Ratherii è ſede Leodienſi expulſionem ibidem narrat, ſequentia hæc de* Brunone *ſubjungens:* At ne quid in ejuſmodi negotio imperfectum reſtaret, quod curioſis alienarum rerum inveſtigationibus ſcrupulum commoveret, cum imperatore germano ſuo id effecit, ut Ratherio epiſcopo, bis jam deſtituto, antiqua ſedes Veronenſis eccleſiæ redderetur.

principis politici partes ſedulò explet,

C 117 *Quod modò ad ſecundum è duobus dictis conventibus Coloniæ poſt Paſcha celebratum ſpectat, accepiſſe in hoc Ottonem a Lotharienſibus non paucos theſauros, ſeu, ut apparet, non parvam pecuniæ vim, Frodoardus tantummodò verbis ſupra adductis docet; verùm quid præterea ibidem tum non tantùm ab Ottone, ſed & à fratre ejus* Brunone *geſtum ſit, perſpicuè è biographo noſtro intelligitur. Hic enim, de Italia Luidulpho, quod è ſuprà dictis anno 956 factum, delegata num. 55 locutus, mox iſthæc, quibus de conventu illo agi palàm eſt, ſequentia verba ſubjungit:* Pater autem ejus imperator ac ſemper magnificus triumphator, poſt luctum conſolatione recepta, cum fratre ſuo veterem neceſſitudinem nova conſuetudine junxit. Coloniam venit. Ibi ſe non tam fraternis deliciis, quàm mutuis cum illo aſpectibus, affatibus & cunctis omnino jucundiſſimis uſibus oblectavit. Nec defuit ibidem ſevera in improbos & importunos cives regni cenſura judicii, blanda item in bonos & mites piæ dominationis liberalitas. De ſtatu regni rebuſque ejus tutandis & dilatandis ſedulò & ſtrenuè in commune conſultum; ut de ſanciendis quibuslibet, aliis reſecandis cautiſſimè ageretur, ſummo conſilio proviſum eſt. *Nec tantùm, quæ hîc memorantur, cum fratre ſuo in conventu illo egit Sanctus noſter; verùm etiam, ut idem biographus noſter mox ſubdit,* Quæſivit... ſumma diligentia..., navos & induſtrios viros, qui rempublicam ſuo quiſque loco, fide & viribus tuerentur, iis ut neque conſilium, neque copiæ deeſſent, ſedulò curavit. Quotquot etiam de principibus & regionariis primoribus, cæteriſque, quorum diſpoſitio regni intererat, ſaluberrimis ſuis ammonitionibus ad communis bonorum omnium utilitatis fœdus fide plena conſenſerant, hos ipſe inter ſanos & familiares habebat, eiſdem imperatorem germanum ſuum apprime conciliabat, penſans non temere à quodam ſapiente dictum: "Bonus, ubi negligas, ſegnior, aut malus fit improbior."

epiſcopique munus haud negligens S. Pantaleonis monaſterium,

118 *Ita, quæ ad politici principis partes ſpectabant, Sanctus ſedulò ac ſtrenuè explevit. Nec propterea tamen ullo modo, quæ ab ipſo vel religio, vel munus epiſcopi exigebat, neglexiſſe eſt putandus.* Quid autem, *inquit de* Brunone *jam ordinato epiſcopo num. 34 Rotgerus,* fecerit, quomodo docuerit, qualiter pro pace eccleſiarum Dei ſeipſum impenderit, actu eſt mirabile, dictu difficile. Tantùm enim ſuperiorum inſignia hujus quotidiana opera præcedebant, ut totum, quod in eccleſiis ſive ampliandis ſive reſtaurandis, quod in reliquiis & corporibus Sanctorum in ſuam parochiam transferendis, quod in privatis vel publicis ædificiis componendis, quod in ordinandis domibus, familiæque ſanctæ Dei Eccleſiæ rebus fecerat, ad aliorum operam penè incomparabile videretur. *Inter ædificia, quæ à Sancto compoſita ſeu exſtructa Rotgerus hic indicat, à nobis hoc loco, quo de rebus, anno 956 à Sancto geſtis, tractamus, memorandum venit, quod* Bruno *haud procul ab urbe Colonienſi exſtruxit, aut, ut alii volunt, inſtauravit, S. Pantaleonis monaſterium. Hadamarus, Fuldenſis abbas, per quem, ut ſuprà vidimus,* Bruno *ſynodicam epiſtolam ad Agapetum Papam anno 953 miſit, Româ unà cum pallio, ad Sanctum noſtrum per Agapetum miſſo, S. Pan*E*taleonis, de quo prævius apud nos ad XXVII Julii diem Commentarius num. 43 & ſeqq. conſuli poteſt, reliquias ſecum tulit, haſque cum ſacro iſto habitu in antiqua & ruinæ proxima S. Pantaleonis prope Coloniam eccleſia, ubi illas Hadamarus depoſuerat,* S. Bruno *recepit. Hic itaque, quo congruam ſacris illis pignoribus ſedem pararet,* Non multo pòſt, *ut biographus noſter apud Surium & Leibnitium, tribus illis aliiſque quinque ſequentibus vocibus in codice noſtro ab oſcitante librario omiſſis, cap. 24 docet,* ibidem, ut puta in loco ſecretiori & ab urbanæ inquietudinis moleſtia remotiori fratres in laude divina pervigiles & ſolicitos ſub monaſticæ regula diſciplinæ Domino ſervire inſtituit; quibus abbatem præpoſuit nomine Chriſtianum.

cujus fundationem in annum 964 Gelenius differt,

119 *Gelenius de Coloniæ Agrippinæ Magnitudine lib. 3, ſyntagmate 12 primò ſic habet:* Anno Dominicæ Incarnationis, ut tabulæ *(fundationis ſcilicet dicti monaſterii)* aiunt, 964 Bruno eccleſiæ Colonienſis archiepiſcopus duodecimus primique Ottonis imperatoris germanus monaſterium S. Panthaleonis extra urbis mœnia fundavit, fratreſque in laude divina pervigiles ſub monaſticæ Benedictinæ regula

AUCTORE C. B.

inſtituit, quibus abbatem præpoſuit Chriſtianum nomine; *ac deinde, nonnullis interpoſitis, ita proſequitur :* Idem Bruno archiepiſcopus in diplomate fundationis monaſterii plurimas eidem concedit libertates, prohibet ſpolia à morte defunctorum abbatum, & mandat, ut locum defuncti nullus penitus obtineat, niſi quem votiva fratrum electio ſecundum timorem & amorem Chriſti de ſuis ſibi præeſſe voluerit. Eximit verò cœnobium ab omni onere, niſi cum dominis ſucceſſoribus ſuis pro ſtatu & negotio regni ultra Alpes proficiſcendum eſt, ab abbate præfatæ eccleſiæ pro charitate ſpadicem validum accipiant, ſed nudum, ſi verò infra, vehiculum abſque jumentis, quod poſt expeditionem ſi ſuperfuerit, reſtituatur, ne vel in hoc damnum eccleſiæ ſuæ inferant. *Ita laudatus Gelenius; cùm autem fundationis diploma, quo, quæ hic memorantur, monaſterio S. Pantaleonis à* Brunone *fuêre conceſſa, anno 964, ut mox ſubdit, datum notetur, hinc veroſimillimè, anno iſthoc monaſterium illud fundatum exiſtimârit ac porrò re etiam ipſa id tum factum, in diplomate illo, quod* fundationis tabulas *appellat quodque liberiùs, quàm par ſit, interpretatur, tradi, per verba priori loco hic recitata affirmarit.*

B

anno 956, ut Mabillonius cenſet.

120 *Verùm Mabillonius, qui Colonienſe S. Pantaleonis monaſterium anno 956 conditum putat, conſtructionem ejus à Gelenio (loco nempe à me nunc cit.) ſeriùs differri idque è* Brunonis *diplomate ſeu privilegio, quo, quæ jam dicta ſunt, ſacro iſti aſceterio conceduntur, abs illo probari, Annalium Bened. lib. 45, num. 96 præfatus, mox ſubjungit :* Verùm hoc privilegium poſt aliquot à condito monaſterio annos concedi potuit; nec veriſimile eſt, Brunonem poſt acceptas ex Urbe ſancti Pantaleonis reliquias ad annos undecim exſpectâſſe, quò congrua eis ſedes ac loci religioſi cuſtodes & cultores aſſignarentur. *Res planè, ut mihi equidem apparet, ſic habet. Et verò,* Brunonem *non in annum uſque 964 cœnobii S. Pantaleonis ſtructuram diſtuliſſe, ſuadet mihi etiam ipſemet Sancti noſtri biographus. Poſtquam enim, S. Pantaleonis reliquias in antiqua ruinæque proxima ſancti illius martyris prope Coloniam eccleſia ab Hadamaro Fuldenſi abbate, qui eas, uti è ſuprà dictis nemo non colliget, anno 953 vel ſub ſequentis initium Româ attulerat, fuiſſe tantiſper depoſitas, num. 42 narravit,* non multò poſt ibidem *fratres in laude divina pervigiles ac ſollicitos, qui Domino ſervirent, à* Brunone *fuiſſe inſtitutos, mox adjungit, id utique non facturus, ſi annis demùm vel decem vel undecim poſt res facta fuiſſet. Adhæc annaliſta & chronographus Saxo ad annum 956 ſic ſcribunt :* Brun archiepiſcopus Colonienſis, frater regis, cœnobium S. Pantaleonis conſtruxit; *cùm autem ſcriptor, annaliſtâ & chronographo iſto vel præſtantior vel antiquior, qui monaſterii S. Pantaleonis conſtructionem poſt aſſignatum abs hiſce annum 956 ſtatuat, haud inveniatur, Mabillonio, qui anno huic, ut jam dixi, illam innectit, ſtandum opinor.*

C

ab ipſis etiam, ut apparet, fundamentis exſtruit.

121 *Ceterùm Gelenius, qui anno demùm 964 fuiſſe à* S. Brunone *fundatum S. Pantaleonis monaſterium autumat, Syntagmatis ſuprà laudati initio ſic ſcribit :* Eccleſia ſub patrocinio ſanctorum medicorum Panthaleonis, Coſmæ & Damiani ob vetuſtatem originis notitiâ caret; exſtitiſſe tamen temporibus Ludovici imperatoris & Lotharii filii ejus, ex diplomate anni 853 conſtat, in quo hæc lego : "Eccleſia S. Panthaleonis, quæ ad theſaurum & „luminaria ejuſdem matris eccleſiæ (metropolitanæ) pertinere dinoſcitur, ſed & hoſpitale „inibi ad pauperum receptionem conſtructum „&c." Quæ verba non novitiam originem, ſed anilem ætatem ſubindicant. *Hæc ille, nonnulla deinde adhuc alia, è quibus, monaſterii S. Pantaleonis, etſi hujus fundator cenſeatur* S Bruno, *exordia ante hujus ætatem reponenda, cognoſci affirmat, adjungens; verùm cùm antiqua S. Pantaleonis prope Coloniam eccleſia, dum in ea S. Pantaleonis, quas Romà attulerat, reliquias Hadamarus Fuldenſis abbas tantiſper depoſuit, inculta ac ruinæ proxima, ut Rotgerus loco mox cit. teſtatur, exſtiterit, nihil impedit, quò minùs illam, etſi etiam olim, uti quæ Gelenius allegat, probare videntur, à monachis occupatam, dirui juſſiſſe novamque una cum ædificiis, monachorum uſui deſtinatis, à fundamentis exſtruxiſſe* Bruno *credatur. Et verò re etiam ipſa id feciſſe Sanctum, nec tantum eccleſiam antiquam inſtaurâſſe, ſuadent mihi una cum ſuprà plus ſemel laudato, quod, ut dixi, inter tria monaſteria, Coloniæ Agrippinæ à* S. Brunone, *ut tradit, exſtructa, S. Pantaleonis nomine inſignitum disertè recenſet, Lauriſhamenſi Chronico annaliſta & chronographus Saxo, ſuprà pariter plus ſemel jam laudati, qui, dictum Colonienſe S. Pantaleonis monaſterium à* Brunone, *non inſtauratum, ſed exſtructum fuiſſe, memoriæ produnt.*

D

E

Gerberga ſorori ſuæ bona data lia curat reſtitui.

122 *Modò à ſacro iſthoc aſceterio, quod, ut docui Sanctus anno 956 exſtruxit, aut certè (neque enim id fortè eodem, quo fuit inceptum, anno ad umbilicum fuerit adductum) exſtruere incepit, ad alia, quæ* Bruno *adhuc eodem anno 956 feciſſe narratur, progrediamur. Lotharius, Ludovici Tranſmarini, Francorum regis, ex Gerberga Sancti noſtri, ut ſupra docui, ſorore filius, qui patri, anno 954 è vivis ſublato, in regnum ſucceſſerat, biennio circitèr inde elapſo ſeu anno 956 Raginarii, Hanoenſium comitis, caſtrum, ſupra Carum fluvium ſitum, occupârat, liberoſque ejus ac milites, direpto incenſoque caſtro, ſecum abduxerat. Gerberga, hac occaſione, ut bona, dotis nomine à priore marito ſuo Giſleberto duce accepta, quæ Ragenarius violenter detinebat, recuperaret, utendum rata, cum* Brunone *fratre ſuo, ut, hoc interveniente, voti ſui compos reddi reſque cum Ragenario componi poſſent, in colloquium deſcendit;* Bruno *autem, cum ſorore ac, ut veroſimillimum apparet, cum Ragenario etiam locutus, effecit, ut illi quidem bona ſua, huic verò liberi militeſque reſtituerentur. Ita colligo ex Frodoardo, qui in Chronico ad dictum annum 956 ſic ſcribit :* Lotharius rex munitionem quamdam ſuper Carum fluvium, quam Ragenarius comes Urſioni cuidam Remenſis eccleſiæ militi abſtulerat, pugnando recepit, & infantes Ragenarii ac milites quoſdam, ibidem inventos, ſecum abduxit, ipſumque caſtrum direptum incendit... Gerberga regina colloquium habuit cum Brunone fratre ſuo, ubi prædicto Ragenario ſui mi-

F

A milites & infantes redduntur; reginæ verò poſſeſſiones, quas illi quondam Gillebertus dux dotis nomine dederat, reſtituuntur.

eamque ad Abderramenum, Saracenorum regem, à quo legati ad Ottonem venerant,

123 *Eodem, quo hæc geſta, anno 956 accidit etiam aliud, in quo Sanctus partem non exiguam habuit.* Crebris victoriis, *inquit de Ottone lib. 3 Witikindus*, imperator glorioſus factus atque famoſus multorum regum ac gentium timorem pariter & favorem promeruit; unde plurimos legatos ſuſcipit, Romanorum & Græcorum, Saracenorumque, perque eos dies diverſi generis munera, vaſa aurea & argentea; *id autem, quod verbis hiſce refertur, vel anno, ut apparet, 956, cui paſſim ab eruditis innectitur, vel certè ſub anni 955 finem, ad quem ab annaliſta Saxone refertur, evenit. Witikindus enim ſtatim poſt verba jam recitata, paucis dumtaxat aliis, quæ eòdem ſpectant, interpoſitis, ſic habet:* Liudulfus autem filius imperatoris, cùm fidem vult ſervare amicis, patriâ ceſſit, Italiamque cum iis adiit; quo agente annum ferè totum, diem extremum obiit; *quare, cùm ſic, ut*

B *apparet, eodem circiter, quo Ludolphus Italiam, poſt annum ibidem moriturus, adiit, tempore veniſſe ad Ottonem diverſorum regum ac gentium legatos, inſinuet, Italiamque Ludolphus anno, ut ſuprà vidimus, 956 adierit, conſectarium ſit, ut legati, à Witikindo memorati, ad Ottonem vel eodem anno 956 vel certè (neque enim quid eventum illum anno 957 illigandum ſuadet) anno 955 advenerint.*

legati pariter abs hoc eſſent mittendi,

124 *Porrò, ut ad id modò, quod ad Sanctum noſtrum ſpectat, propiùs accedam, inter legatos illos erant etiam, qui, quemadmodùm S. Joannis abbatis Gorzienſis Vita, Operi noſtro ad XXII Februarii diem intexta, nos docet, per Abderamenum, Maurorum in Hiſpania potentiſſimum regem, cum litteris ac muneribus miſſi erant. Hiſce, quibus epiſcopus quidam præerat, pro dignitate receptis diuque retentis, poſt longiores moras, quas inter epiſcopus ille moritur, quinam ad Saracenorum regem ab Ottone mittendi pariter ſint legati, diſquiritur.* Dum à noſtris, quinam eò, *inquit Vitæ S. Joannis abbatis Gorzienſis ſcriptor*, remit-

C tantur, diſquiritur, poſt nonnulla aliquamdiu tracta conſilia id demùm convenit, ut, quia idem rex ſacrilegus & profanus, utpote qui Sarracenus & à vera fide prorſus eſſet alienus; quique, quamvis amicitiam expeteret principis Chriſtiani, in litteris tamen, quas miſerat, blaſphema nonnulla in Chriſtum evomuerat, cùm ſcriptis imperialibus, quæ ferrent, vocem quoque ſuam ipſi aperire, &, ſi quo pacto divinitus daretur, immutare poſſent perfidiam. *Difficili ac longæ deliberationi finem impoſuit* Bruno, *Colonienſis archiepiſcopus, qui Adalberoni, Metenſi epiſcopo, ut viros è ſuis idoneos duos, qui Chriſtianam veritatem libere, ſi res ita poſceret, profiteri parati eſſent, in legationem illam deligeret, injunxit.*

Adalberoni Metenſi, ut è ſuis duos, legationi iſti idoneos, pararet, non ante,

125 *Qui res geſta ſit laudatus Vitæ S. Joannis, abbatis Gorzienſis, auctor ſequentibus hiſce apud nos num. 116 verbis exponit:* Forte, *inquit*, ſub ipſos dies Adalbero noſter ſacræ memoriæ palatium adierat. Bruno magno ac felici poſtmodum futurus uſui & decori, germanus regis, ſapientiâ & prudentiâ, cùm rerum publicarum, tum omnium liberalium eruditione diſciplinarum ita apprimè eruditus, ut ſui temporis omnes ſuperaret & antiquos pænè æquipararet, cui inſuper & Græcæ lectionis multa acceſſerat inſtructio, omnium tunc temporis publicè & privatim agendorum communicator ac prudentiſſimus erat conſultor, eique imperialium data provincia litterarum. Is, variè ceteris conſultantibus, noſtrum Adelberonem ſacræ memoriæ nominat epiſcopum, nullique aptiùs id negotii ſic addit poſſe injungi, quia ipſe plurimos perfectorum virorum haberet, quos humanis nequaquam ceſſuros terroribus ſatis conſtaret, utpote ſeculò jam defunctos & libero pro fide coram quibuſlibet poteſtatibus ore locuturos. Convenitur epiſcopus, & ut duos ſuorum idoneos legationi Hiſpaniarum paret, imperatur. *Cùm magno ac felici poſtmodùm futurus uſui & decori litterarumque imperialium provinciam demandatam ſibi habuiſſe Bruno hic dumtaxat, nuſpiam ei vel epiſcopi vel ducis titulo attributo, à laudato Vitæ S. Joannis abbatis Gorzienſis Vitæ ſcriptore dicatur, ſicque hic illum archicapellanùm quidem, quo officio Sanctum noſtrum priùs etiam, quàm foret epiſcopus, apud Ottonem functum eſſe, ſuprà vidimus, non autem etiam epiſcopum, faciat, non nemo forſan, antène, an poſtquàm ad dignitatem illam jam eſſet evectus, ac proin an ante, an poſt annum 953 Sanctus noſter fecerit, quod feciſſe illum, verbis jam datis narrat, revocabit in dubium.* B

ſed poſt annum, uti hic addacta ſuadent, 955

126 *Verùm Witikindus non priùs, quàm duabus, quarum alteram de Hungaris, die è ſuprà dictis S. Laurentio ſacra ſeu X Auguſti, alteram de Sclavis, die, ut Hepidannus docet, S. Gallo ſacra ſeu XVI Octobris anno 955 Otto retulit, victoriis narratis, ſuprà huc tranſcripta verba, quibus ad Ottonem, crebris victoriis jam glorioſum ac celebrem, diverſarum nationum ac nominatim Saracenorum legatos veniſſe tradit, ſubminiſtrat; quare, cum res eo, quo geſtæ fuerunt, ordine ſcriptor ille, qui eodem, quo Sanctus noſter, ſeculo X floruit, narrare ſit ſolitus, auctoritas ejus omnino exigit, ut legatos illos non priùs, quàm cùm duæ dictæ victoriæ ab Ottone fuiſſent relatæ annuſque proinde 955 ad XVI Octobris diem jam eſſet provectus, ad principem hunc veniſſe credamus. Jam verò, cùm certè etiam, ut conſideranti pateſcet, non priùs, quàm cùm jam veniſſent ad Ottonem dicti legati, Sanctus noſter fecerit, quod feciſſe verbis proximè huc tranſcriptis à Vitæ S. Joannis abbatis Gorzienſis auctore narratur, hocque inter & legatorum ad Ottonem adventum haud prorſus exiguum temporis ſpacium, uti è ſuprà dictis pronum eſt colligere, interceſſerit, conſectarium eſt, ut Sanctus noſter id, quod per dicta verba ab auctore iſto traditur feciſſe, veroſimillimè ante annum 956 & quidem aliquantulum jam provectum haud fecerit ſeu ut Bruno tum demum, cùm poſterior hic annus aliquamdiu jam fuiſſet in curſu, Adalberoni, Metenſi epiſcopo, injunxerit aut certè injungendum curàrit, ut duos è ſuis viros, legationi, ad Abderamenum Saracenorum regem mittendæ, aptos, deligeret.* E

127 *Nec eſt, cur à quoquam, an res jam inde*

AUCTORE C. B.

Injunxit ſeu injungendum curavit.

inde ab anno, quo etiam ad Ottonem diverſarum nationum legatos veniſſe, Frodoardus in Chronico ſcribit, 948 ac proin ante annum 953 ſeu tempus, quo Sanctus noſter factus eſt Colonienſium epiſcopus, haud acciderit, in dubium revocetur ex eo, quòd ſupra plus ſemel jam laudatus Vitæ S. Joannis abbatis Gorzienſis ſcriptor Sanctum noſtrum per verba ſupra huc tranſcripta Ottonis archicapellanum, at non itidem epiſcopum, faciat. Bruno *enim apud Ottonem etiam tunc, cùm ad Colonienſem cathedram jam fuiſſet promotus, archicapellani functus eſt officio, nec neceſſe fuit, ut Vitæ S. Joannis abbatis Gorzienſis ſcriptor,* Brunonem *deſignare volens, eum in finem omnes, qui huic competebant, titulos uſurparet. Sanctum quidem, utpote quem (verba illius ſuprà adducta vidiſtis)* Magno ac felici, *non jam tum fuiſſe, cùm fecit, quod verbis illis feciſſe dicitur, ſed* poſtmodum *dumtaxat* futurum uſui & decori, *inſinuet, epiſcopum nondum etiam tum fuiſſe, ſuſpicandi anſam præbet; verùm* B *cùm ſcriptor ille exſtiterit monachus, ita forſan fuerit locutus, ſignificare volens,* Brunonem, *cùm feciſſet, quod feciſſe illum narrat, factum eſſe paulò poſt, non Colonienſem epiſcopum, ſed, nonnullis, qui monachis in Hannonia erant quammaximè infeſti, malevolis ac nominatim Montenſium comite Ragi ero, quem anno 957 in exſilium, ut § ſeq. ſumus viſuri, pepulit, repreſſis, eccleſiarum & monaſteriorum in Lotharingia protectorem ac patronum. Utut ſit, Abdarameni equidem ad Ottonem legationem anno 948 certiſſimè eſſe poſteriorem ac proin tempori jam aſſignato innectendam, vel ex eo liquet, quod, annis certè nondum quinque poſt hanc elapſis, Saracenorum ille rex Joanni, Ottonis legato ac dein Gorzienſi abbati, Hungarorum, uti in hujus ſuprà laudata apud nos Vita, num. 136 videre licet, in Ottonis regna, duce Conrado, hujus genero, irruptionem, anno, ut ſuprà vidimus, 954 factum, objecerit.*

C

§ X. Quæ ad religionem ſpectant, ſtudiosè curat; Ragenarium Hanonienſium comitem, in exſilium pellit; cur & quando id fecerit.

Monaſteria varia in diœceſi Colonienſi vel exſtruit vel inſtaurat.

I*Nter ædificia, quæ Sanctum noſtrum exſtruxiſſe, Rotgerus per verba, num. 118 huc tranſcripta, docet, non tantùm, quod, ut dictum, anno 956 exſtruxit quodque § proximè prægreſſo, cùm de rebus, à* Brunone *tum geſtis, ſermo ibidem foret, commemoravimus, Colonienſe S. Pantaleonis, verùm etiam multa alia variis locis in diœceſi Colonienſi exſtructa monaſteria recenſeri debent. Sancti noſtri biographus de non paucis hujus geſtis jam locutus num. 48 ſequentia iſthæc de eodem ſubjungit verba :* Interea certatim multis in locis per parochias epiſcopii ſui fidelis hic Domini Servus & prudens eccleſias, monaſteria & D cetera ædificia ſervitio Domini Dei ſui & honori Sanctorum ejus apta, quædam à fundamentis erexit, quædam priùs fundata nobiliter auxit, alia olim diruta reparavit. *Monaſteria omnia & ſingula, quæ à Sancto noſtro vel inſtaurata vel aucta vel à fundamentis erecta hic memorantur, nullus uſpiam ſcriptor enumerat. Adhæc, etſi etiam Colonienſi jam memorato S. Pantaleonis monaſterio duo adhuc alia, S. Andreæ nimirum & S. Martini, monaſteria, veluti à Sancto in ipſamet Colonienſi urbe exſtructa, Laurishamenſe Chronicon per verba, num. 38 huc tranſcripta, adjungat, neutrum tamen per* Brunonem *fuiſſe à fundamentis exſtructum, Gelenius de Coloniæ Agrippinenſis Magnitudine lib. 3, ſyntagmate* V *&* XIII *contendit.*

Id vel fecit, vel ſaltem facere incepit, priuſquam Ragenarium relegaret. Hunc ob cauſam, hic à Folcuino,

129 *Verùm, etſi ſic habeat, ambo tamen loca iſta ſacra ædificiis ſaltem opibuſve, uti ipſemet ibidem non diffitetur Gelenius, fuerint indubiè à* Brunone *aucta hincque, veluti abs hoc condita, in Chronico Laurishamenſi notata. Utut ſit, fuiſſe equidem monaſteria haud pauca in diœceſi Colonienſi à* E *Sancto noſtro vel aucta vel inſtaurata vel etiam à fundamentis exſtructa, è proximè huc tranſcripto biographi noſtri textu habetur compertum; etſi autem tempori etiam, quo cuilibet illorum manum admoverit, determinando haud ſim, hic tamen pauca, quæ modo protuli, de ſacris illis ædificiis proferre eſt viſum, quòd certò equidem priùs id, quàm quæ modò memoraturus ſum, Sanctus noſter fecerit aut ſaltem facere inceperit. Res è dicendis haud difficulter cuilibet pateſcet. Rotgerus, ſtatim atque de monaſteriis, in diœceſi Colonienſi à Sancto exſtructis liberaliterque fundatis, per verba, jam partim mox huc tranſcripta, fecit ſermonem, ſubjungit :* Idem ad exteras nationes transfudit & in regno ſuæ providentiæ delegato, partim exemplo, partim opere proprio, partim varia perſonarum qualitate & crebra admonitione diffudit. *Quod itaque Sanctus, in diœceſi ſua Colonienſi inſtaurando exſtruendove ac porrò fundando monaſteria præſtitit, id certè, priuſquam idem in* F *regno, curæ ſuæ commiſſo ſeu Lotharingia præſtaret, vel fecerit, vel ſaltem, uti ex hiſce biographi noſtri verbis nemo non colliget, facere inceperit. Verùm quandonam Sanctus in Lotharingia pariter monaſteria vel exſtruxit vel inſtauravit?*

130 *Ut quæque eo, quo geſtà videntur, ordine proponam, ea de re ſermonem non priùs inſtituam, quàm de Ragenario, Hanoenſium comite, à* Brunone *in exſilium miſſo, tractâro. Frodoardus in Chronico ad annum 957 ſic ſcribit :* Bellorum tumultus agitantur inter Brunonem ex præſule ducem & Ragenarium comitem cæteroſque Lotharienſes.... Lotharius rex cum matre ſua & amita ſua relicta Hugonis (*hæ ambæ, quarum hæc* Hadwigis, *illa* Gerberga *vocabatur,* S. Brunonis *è jam dictis erant ſorores*) obviàm pergit in pagum Camaracenſem avunculo ſuo Brunoni. Videns verò Ragenarius non poſſe ſe venienti reſiſtere multitudini, ad Brunonem venit; at quia quæſitos dare noluit obſides, eum Bruno comprehendens ſub cuſtodia ſecum deduxit, nec multò poſt trans Rhenum in exilium miſit. *Fuit itaque Raginarius, uti ex hoc Frodoardi textu liquet, à* Brunone *in exſilium pulſus.*

Ve-

AUCTORE C. B.

A *Verùm utquid id à* Brunone *& an anno per Frodoardum aſſignato factum? Folcuinus de abbatum Lobienſium geſtis apud Dacherium in Spicilegio edit. anni 1723 pag. 739, eccleſiæ S. Urſmari per Ragenarium violatione aliiſque nonnullis, quæ impiè hic geſſit, narratis, ſequentia, quæ huc potiſſimùm ſpectant, verba ſuppeditat:* Poſt prædictam eccleſiæ ſancti Urſmari violationem Raginerus tyrannidem multiplicat, pauperes premit, & res eccleſiarum, non Dei, ſed ſuas facit; pro quibus omnibus à domino Brunone verè pacifico apud ſanctum Salvium evocatus, confeſſus & læſæ regiæ majeſtatis convictus reus, proſcriptus eſt ac perpetuo exilio deportatus.

cui Vitæ S. Gerardi ſcriptor & Baldericus in Chronico,

131 *Folcuino adſtipulantur anonymus Vitæ S Gerardi, abbatis Bronienſis, ſcriptor, qui ſec. XI floruit, & Baldericus, chronici Cameracenſis auctor eruditus & gravis. Prior enim apud nos tom. 2 Octobris in Vita illa num. 39 ſic habet:* Ut mentio fiat quantulacúmque de altero fratre ejus duce atque archiepiſcopo Brunone, cujus nimirum memoria eſt in Benedictione, quiſnam queat condigna relatione B virtutes ejus æquiparare? Sub cujus procuratione ſagaciſſima radicitus amputante improborum ſpurca vitulamina, tamquam arbor fructifera reſloruit Lotharingia pacis & juſtitiæ abundantiâ, aſſeverans ejus tutamine revexiſſe * aurea quondam tempuſcula. Cujus rei indicio eſt Raginerus comes Hainoenſium haud ignotus, cognomento Longicollis, qui, quia tyrannicè ſuis importunabatur comprovincialibus & noluit reſipiſcere, ſemel & ſecundò commonitus, nunc uſque exſulat in ignotis regionibus, procurante induſtria ambidextra Archipræſulis hujus; *poſterior verò in laudato Chronico lib. primo, cap. 94 ſequentem loquitur in modum:* Audita igitur longè latéque morte imperatoris (*Ottonis I nempe*) Rainerius atque Lantbertus, filii videlicet Raineri, quem, vivente adhuc imperatore, archiepiſcopus Bruno, qui ſub fratre monarchiam tenebat, pro inſolentiis, pro rapinis, pro Eccleſiæ incuſſionibus, pro multis etiam ſceleribus ſæpe arguendo corrigebat, ſæpe beneficiis ejus ſævitiam placando leniebat; C ſed cùm tamen ejus feritatem ſiriatico turgore inflatam nullo modo premere potuerit, in exilio tandem perpetuo damnatum fratri contradidit.

* revixiſſe

at non item per verba hic recitata

132 *Verùm Sigebertus in Chronico ad annum 959 ſic habet:* Bruno archiepiſcopus & archidux Lotharingiæ ſecundas partes in regno fratris ſui (*Othonis I nempe*) potenter & induſtriè adminiſtrans Raginerum, Montenſem comitem, qui Longi-collus cognominabatur, apud Valentianas evocatum capit, & irrevocabili exſilio damnavit pro eo quod regnum bellis inquietabat, vel quod verius fuiſſe dicitur, pro eo quod mortuo Giſleberto duce conſanguineo ſuo, ea, quæ Giſlebertus uxori ſuæ Gerbergæ ſorori imperatoris in dotem contulerat, violenter ei auferre præſumebat. *Quod ſi itaque fides Sigeberto, cui etiam annaliſta Saxo & Chronici Belgici Magni auctor, utpote idipſum, quod hic ille, iiſdem etiam ferè verbis referentes, adſtipulantur, adhibenda hic ſit, Raginerus non certò, quòd bellis regnum vexaret, rapinas exerceret, res ſacras violaret tyrannicéque gubernaret, ſed vel idcirco, vel quod, quæ Gerbergæ,* Brunonis *ſorori, à marito ſuo defuncto in dotem fuerant collata, violenter auferret, exſilio fuerit à Sancto noſtro mulctatus; aſt, cùm poſſeſſiones, quas à defuncto marito ſuo Giſleberto Gerberga dotis nomine acceperat, fuerint ei à Raginero, ut num. 122 vidimus, jam inde ab anno 956 reſtitutæ, haud prorſus immeritò, an vel partim ob illas vi ablatas Raginerus poſt fuerit à* Brunone *in exſilium miſſus, dubitari poſſe videtur. Et verò aut id certè illa etiam partim de cauſa non factum, aut Raginerum dictas poſſeſſiones, cùm Gerbergæ haſce anno 956 reddidiſſet, iterum ei poſt violenter abſtuliſſe, eſt dicendum.*

Sigebertus, ſuffragantur,

133 *Cùm Sigebertus, dum per verba proximè huc tranſcripta cauſam, ob quam relegatus à* Brunone *Ragenarius fuerit, exponit, ſub disjunctione loquens, id vel quod hic regnum bellis turbaret, vel quod dotalia Gerbergæ bona violenter auferret, factum eſſe, ſcribat, ita ſemet, an vel partim ob poſtremam hanc cauſam pœna illa Ragenario fuerit inflicta, dubium hærere, non obſcurè prodit; etſi autem, id ob ſolum etiam eamdem* E *hanc poſtremam cauſam veroſimiliùs factum, nonnulli, ut inſinuat, crediderint, hinc tantùm, talem quidem horum opinionem, at non itidem veritati hanc exſtitiſſe conſonam, poteſt concludi. Quoniam non rarò fit, ut, quæ ſanctiſſimi Viri optima etiam intentione faciunt, in deteriorem partem malevoli interpretentur, facilè inducor, ut credam, quoſdam pro genio ſuo, quòd Bruno relegando Raginarium fecerat, ſiniſtrè interpretatos, id abs illo, non ut reipublicæ & religioni conſuleret, ſed ut ſororis ſuæ commodis ſerviret, factum credidiſſe ac porrò vulgâſſe. Verùm hoſce, qui, quemadmodùm è recitatis Sigeberti verbis apparet, Raginarium idcirco dumtaxat, quòd dotalia Gerbergæ bona violenter abſtuliſſet, exſilio fuiſſe à* Brunone *mulctatum, arbitrati ſunt, fuiſſe in hac opinione ſua deceptos, ſuprà recitata non modo anonymi, qui S. Gerardi, abbatis Bronienſis, Vitam ſcripſit, auctoris, verùm etiam ac præcipuè quidem Fulcuini, qui eodem, quo S.* Bruno *obiit, anno 965 creatus fuit Lobienſis abbas, verba evin-* F *cunt. Hiſce enim, nulla omninò dotalium, quæ Gerbergæ per Ragenarium fuerint ablata, bonorum mentione facta, fuiſſe hunc in exſilium, quòd tyrannidem exerceret, pauperes opprimeret, eccleſiaſque diriperet, à* Brunone *miſſum, tantummodo indicatur.*

allegatam in exſilium

134 *Nec eſt, cur quis, opinioni illorum, qui ob ablata Gerbergæ bona dotalia relegatum à* Brunone *fuiſſe Ragenarium, credidère, Frodoardum quadantenus, qui illum Hanoenſium comitem, quòd* quæſitos dare noluiſſet obſides, *in exſilium à* Brunone *miſſum fuiſſe, per verba ſupra recitata tradit, ſuffragari arbitretur. Etſi enim* Bruno, *quo dotalium Gerbergæ bonorum, quæ Ragenarius iterato forſan invaſerat, vel ſeſe reſtituturum quidem anno 956 promiſerat, re tamen ipſa reſtituere nondum voluerat, reſtitutionem certam ac tutam redderet, poſtulare meritò obſides à* Ragenario *potuerit, id tamen etiam, quo hunc ad pacem ſervandam ſceleraque, quorum, ſpectato Folcuino, reum ſeſe reddiderat, deinceps haud patranda, certiùs adigeret, facere illum potuiſſe, nemo non videt. Adhæc Ra-*

AUCTORE C. B.

genarium, cum in Brunonis poteſtate ac manibus jam foret, libertatem ſuam tam parum curâſſe, ut, quò ex hiſce ſeſe eriperet, Brunoni, quos petebat, dare obſides detrectârit, haud admodum, etſi interim Frodoardus id è jam dictis aſſerat, veroſimile apparet; quare Folcuino, qui nec obſidum, quos Raginarius dare noluerit, mentione facta, fuiſſe hunc idcircò, quod, à Sancto noſtro ob tyrannidem exercitam, ob pauperum oppreſſionem, ob eccleſiarum direptionem evocatus, læſæ regiæ Majeſtatis reus fuiſſet convictus, à Brunone relegatum, loco ſuprà cit. memoriæ prodit ac porro hac in re, ſi non apertè ſibi aſſentientes, ſaltem ſuffragantes, Cameracenſem chronographum anonymumque Vitæ S. Gerardi, abbatis Bronienſis, ſcriptorem habet, ſtandum opinor.

135 Quod modò ad tempus, quo Ragenarium Sanctus noſter relegârit, ſpectat, fueritne id anno 957, an ſequenti factum, dubitari haud immeritò poſſe videtur; dilucidè enim poſteriori huic anno rem non tantùm annaliſta Saxo, ſed & Reginonis continuator, qui ibidem habet, Factione Brun archiepiſcopi Reginerus comes comprehenditur, & in Slavos exul mittitur, innectit; etſi autem Sigebertus, non ad annum 958, ſed ad ſequentem id referat, haud propterea tamen, cùm hic forſan, ut ſubinde etiam alibi, documenta ſibi prælucentia ſecutus, facit, à xxv Martii die, Nativitatem Domini prægrediente, annorum initium repetat, ab annaliſta Saxone & Reginonis continuatore, qui à Domini Natali numerare incipiunt, certo diſſentit. Verùm, etſi ſic habeat, Frodoardo tamen, qui Ragenarii exſilium anno 957 illigat, aſſentiri malo, primò quidem, quod, quamvis Reginonis continuator, qui, ut dictum, Ragenarium anno 958 exſilio mulctatum notat, Brunoni exſtitiſſe, non ſecùs ac Frodoardus, à nonnullis exiſtimetur æqualis, id tamen omnino certum haud appareat; deinde verò, quod Reginonis continuator pro ſcriptore minùs accurato, quàm Frodoardus ab eruditis paſſim ſoleat haberi, nec ullum ipſi pondus ex annaliſta Saxone, utpote qui vel ipſummet ſcriptorem illum vel Sigebertum cæcè fuerit ſecutus, poſſit accedere.

anno, uti ex Frodoardo ſtatuendum apparet, 957 pepulit.

B

C

136 Porrò Bruno eo ipſo, quo è jam dictis in exſilium pepulit Ragenarium, anno 957 plures Nortmannorum, non tantùm plebeios, ſed & principes ſeu magnates ſacris Baptiſmatis undis, ut chronographus & annaliſta Saxo ad annum illum teſtantur, ablui curavit; etſi autem Sigebertus id Sancti factum ad annum 958 referat, haudquaquam tamen abs hiſce, cùm fortè hic iterum annum & à xxv Martii & à novem, priuſquam id illi faciant, menſibus inchoet, diſſentire eſt cenſendus. Verùm, quinam ſunt Nortmanni, quorum plures non tantùm plebeios, ſed & principes ſeu magnates baptizari curârit Sanctus noſter? Rotgerus num. 60, de Brunone, Lotharium adverſus Hugonis Magni filios in Galliis tutato, locutus, mox ſubjungit: Imminet regno illi, quod reticendum non eſt, ſæva clades, Nortmannorum gens, quibus in piratico latrocinio non ſunt alii exercitatiores. His ex magna jam parte præda erat populus, diſſentione & civili pernicie aſſuetus. Quod illis ſuperfuerat, inter ſe domeſtica ſeditione conſumpſerant; egit autem provida diſpenſatio Rectoris noſtri, qui, quoniam hominem ſe eſſe intellexit, humani nihil alienum à ſe putavit, egit, inquam, ut ad ſe, quaſi ad tutiſſimum portum, confugerent omnes, qui quietem & pacem amarent; ipſorum etiam barbarorum immanitatem & intolerandam dudum ferociam mitigavit, ſiquidem eodem tempore & rex eorum Haroldus cum magna ſuæ multitudine gentis Regi regum Chriſto colla ſubmittens vanitatem reſpuit idolorum.

Eodem anno Normannos plures,

D

137 Ita ille; cùm autem unà cum Haroldo, Nortmannorum ſeu potiùs (Nortmannorum enim nomine etiam Dani ſolebant diſtingui) Danorum rege, quem unà cum magna gentis ſuæ multitudine, curante, ut indicare videtur, aut operam ſaltem ad id conferente Brunone, Chriſti jugo ſe ſubmiſiſſe hic memorat, plures haud dubiè, dum id rex ille fecit, Nortmannorum ſeu Danorum non tantùm plebeii, ſed & magnates ſacris Baptiſmatis undis fuerint abluti, non nemo forſan, hoſce eſſe illos ipſos Normannos, quos ſacris undis ablui anno 957 curâſſe Brunonem, Sigebertus non ſecus ac chronographus & annaliſta Saxo, memoriæ, ut docui, prodit, in animum inducat. Verùm fuit, uti ex iis, quæ Adamus Bremenſis in eccleſiaſtica ſua hiſtoria lib. 2, cap. 2 & Helmoldus ſcribunt, omnino conſtat, Haroldus, Danorum ſeu Nortmannorum rex, jam inde ab anno 947 ad Chriſti fidem converſus; quare, neceſſè eſt, ut Nortmanni, quos cum hoc Chriſti jugo ſe ſubmiſiſſe, Rotgerus per verba proximè recitata docet, diverſi à Normannis, quos anno 957, Brunone curante, baptizatos, Sigebertus, annaliſta & chronographus Saxo tradunt, exſtiterint. Forſan quidem, cùm Danos à Nortmannis diſtinguat, hoſque pro Norwegis loco proximè cit. Adamus Bremenſis habeat, factum eſſe poſſe, quis contendet, ut, quemadmodum Dani regem, nomine Haroldum, jam inde ab anno 947 ad fidem converſum, ita etiam nominis ejuſdem regem, qui ſeriùs chriſtiana ſacra fuerit amplexus ac à Rotgero per verba ſuprà data memoretur, Norwegi habuerint.

cum Normannis unà cum Haroldo, Danorum rege,

E

138 Verùm, etſi quidem reipſa rex, qui Haroldus ſeu Haraldus fuit vocatus, Norwegis ab anno 950 uſque ad annum 962, ut Torfæus Rerum Norvegicarum part. 2, pag. 78 & ſeq. docet, præfuerit, fuiſſe tamen illum umquam Chriſtiana ſacra amplexum, nec hic edicit, nec aliunde poteſt probari. Adhæc Rotgerus in narrandis iis, quæ loco citato ſeu num. 60 ſcribit, ordinem, quo geſta ſunt, vel ſervare vel non ſervare eſt cenſendus; ſi primum fuerit admiſſum, conſectarium erit, ut, etſi etiam, de Haroldo Nortmanniſque, qui non Dani, ſed Norwegi exſtiterint, ſeriùſque quàm anno 947 ad fidem cum illo rege ſuo fuerint converſi, à Rotgero loco cit. tractari, tantiſper dederimus, neceſſariò tamen Nortmanni illi ſeu Norwegi à Nortmannis, quorum plures tum plebeios, tum magnates ſacris Baptiſmatis undis, curante Brunone, anno 957 fuiſſe ablutos, annaliſta & chronographus Saxo, Sigeberto etiam è jam dictis ſuffragante, tradunt, exſtitiſſe debeant diverſi. Cùm enim Rotgerus loco cit. de Haroldo Normanniſque una cum hoc ad fidem converſis non priùs, quàm de Brunone, Lotharium adverſus Hugonis Magni filios in Galliis tutato fuerit locutus, ſermonem inſtituat, ac anno demum 958 Lotharium contra Hugonis filios tutari Bruno,

ut Rotgerus narrat, ad fidem

F

ut

A

ut pòſt videbimus, inceperit, conſectarium ſit, ut, ſi res eo, quo geſtæ fuerunt, ordine Rotgerus narret, Haroldus Nortmanniq'ue, quos unà cum hoc Chriſtiana ſacra amplexos, deinde tradit, id ante annum 958 haud fecerint, ac proin ut à Nortmannis, ad fidem anno 957, ut Sigebertus, annaliſta & chronographus Saxo referunt, converſis, debeant exſtitiſſe diverſi.

converſis, non confundendos, baptizari curavit,

139 *Jam verò, cùm ſic habeat, non eſt ſanè, cur, ut vera loco cit. memorâſſe Rotgerus oſtendatur, Haroldum, Normannorum, qui Norwegi exſtiterint, regem, ab Haroldo, Nortmannorum rege, anno 947 ad fidem converſo, diſtinctum, qui ſeriùs Chriſtiana ſacra fuerit amplexus, abſque ullo vade antiquo admittamus, cùmque adeò Haroldus, Danorum rex, à Rotgero loco cit. memoratus, alius indubiè, quàm Haroldus, anno, ut ſuprà docuimus, 947 unà cum multis Nortmannis Chriſtiana ſacra amplexus, non ſit, nihil ſupereſt, quàm ut hoſce cùm Nortmannis, quos annò 957 ad fidem converſos, Sigebertus, annaliſta*

B

& chronographus Saxo tradunt, non confundendos reſque eo, quo geſtæ fuerunt, ordine à Rotgero loco ſuprà cit. non narrari, credamus. Quare, dum ſequentia hæc verba, Eodem tempore & rex eorum (*Nortmannorum ſeu Danorum*) Haroldus cum magna ſuæ multitudine gentis Regi regum Chriſto colla ſubmittens, vanitatem reſpuit idolorum, *ſub num. 60 finem uſurpat, non ad aliquid, antea à ſe memoratum, quod eodem, quo, quod verbis illis prodit, tempore geſtum ſit, reſpexiſſe, ſed tantùm, eodem tempore & Haroldum, Danorum regem, & magnam gentis hujus multitudinem Chriſti jugo colla ſubmiſiſſe, ſignificare voluiſſe eſt cenſendus. Sed hæc illa de re jam ſufficiant, modo ad illa, quæ Sanctus, pulſo in exſilium Ragenario, in Hannonia præſtiterit, ſermonem convertamus.*

pacatâque Ragenarii exſilio Hannoniâ, pariter ibidem diverſa

140 Brunonem, *pulſo in exſilium Ragenario pacatâque tandem hunc in modum Hannonià, rebus ibidem tam temporalibus, quàm ſpiritualibus miſerè turbatis debito ordini reſtituendis, clericis & monachis, qui ab eccleſiaſtica & regulari diſciplina deſciverant,*

C

reformandis eccleſiiſque ac monaſteriis, quæ prægreſſis Normannorum in regionem irruptionibus inteſtiniſque haſce ſecutis bellis devaſtata erant boniſque urbata, inſtaurandis, operam indefeſſo ſtudio dediſſe, apud omnes Hannoniæ, qui ea de re fuère locuti, ſcriptores tam antiquos, quàm recentiores in confeſſo eſt; hiſce autem ſuffragantur etiam non pauci ſcriptores alii, ac in primis Molanus, qui pro ſe etiam citans Chronica, vernaculà Hannonum linguà conſcripta, de Brunone *hodie in Sanctorum Belgii Natalibus ſic ſcribit:* Lotharici regni populum, dum epiſcopus eſſet, ſic cum fratre gubernavit, ut eum ex inculto & fero pacatum reddiderit & manſuetum. Explicatiùs autem iſtud per capita aliquot exprimitur de Hannonibus in eorum vernaculis Chronicis. Erat tunc miſeranda facies monaſteriorum, eccleſiarum & cleri. Nobiles eccleſiaſtica bona invaſerant & gravi jugo ſubditos premebant. Nordmanni enim omnia vaſtaverant; ſed ex his archiepiſcopus & archidux beatus Bruno multos cum principibus ſuis baptizari fecit.

AUCTORE C. B. monaſteria vel inſtauravit vel à fundamentis exſtruxit.

141 Raginerius, comes Montenſis, cognomine Longicollus, regnum inquietabat, ſed hunc Valentianis cepit & irrevocabili exilio damnavit; bonis ad fiſcum publicatis. Quibus ſedatis, nobilitatem & clerum Hannoniæ in decentiſſimum ordinem redegit, & collapſa loca tam ſacra quàm profana reſtauravit. In quibuſdam tamen locis nimiùm vaſtatis pro monachis & ſanctimonialibus canonicos ſubſtituit, ut Montibus, Sonegiis, Condati. Horum enim tunc magna erat in Eccleſia dignitas propter regularem diſciplinam & ſtudium juvandi plebem. *Vernacula Hannoniæ Chrònica, à Molano laudata, veroſimillimè alia non ſunt, quàm quæ ſub* Annalium *nomine Latinè à Jacobo Guyſio ſub ſec. XIV finem contexta ac deinde ſec. XVI in linguam Gallicam converſa ſub* Illuſtrationum Galliæ Belgicæ *titulo typis Pariſienſibus anno 1532 prodiêre in lucem; aſt anne* S. Bruno *Sonegiis, Montibus, Condati (addi poteſt & Malbodii) vel monachis canonicos, vel ſanctimonialibus canonicas, ut Guyſius memoriæ prodit, re vera ſubſtituit?* Brunonem, *quod in variis diœceſis ſuæ Colonienſis parœciis, non tantùm, ut jam ſuprà vidimus, inſtaurando, exſtruendo ac fundando monaſteria, verùm & in horum* ſingulis *ſtatuendo,* qui Deo omnipotenti ſub regula vitæ canonicæ deſervirent, *præſtitit, id ad regnum, curæ ſuæ commiſſum, ſeu Lotharingiam ac proin ad hujus etiam partem Hannoniam extendiſſe, biographus noſter num. 48 docet; quare cùm, quæ Sonegiis, Montibus, Malbodii & Condati exſtiterant, monaſteria vel Normannorum aliorumve barbarorum irruptionibus, vel bellis inteſtinis indubiè tum fuiſſent vaſtata, dubitandum non apparet, quin* Bruno *tunc & ea inſtaurârit &* in ſingulis, qui ſub vitæ canonicæ regula *Domino deſervirent, collocârit.*

E

§ XI. Quamnam vitæ normam monaſteriis, à ſe in Hannonia inſtauratis, præſcripſerit.

F

Montibus Hannoniæ ſanctimoniales in canonicas ſeculares,

D*Ionyſius Sammarthanus tom. 3 Galliæ Chriſt. auctæ col. 144 de Caſtrilocenſi ſeu Montenſi, quod ſuprà Molanus inter monaſteria, vitæ canonicæ regulam profeſſuris à* Brunone, *ut ait, conceſſa, primo loco recenſet, S. Valdetrudis monaſterio ſic ſcribit:* Caſtrilocenſe ſeu Montenſe S Valdetrudis monaſterium, Ordinis quondam Benedictini ſacrarum Virginum, modò nobilium canonicarum inſigne collegium, nomen habet à S. Waldetrude, quæ fundamenta ejus conſilio venerabilis viri Gilleni jecit anno 656 in monte, qui vocabatur caſtrorum locus, & lapſu temporis excrevit in urbem ampliſſimam, hodie totius Hannoniæ primariam, à ſitu nomen Montes ſortitam. Paulò pòſt Sigebertus, Auſtraſiæ rex, fundationem hanc donis adauxit pro anima patris ſui Dagoberti, qui ducem Brunulphum apud Ablatonem interfecerat. Majorem videlicet eccleſiam B. Mariæ virgini exſtrui curavit, triginta præbendis, pro totidem nobilibus puellis, inſtitutis, quæ in ea Chriſti mancipa-

rentur

AUCTORE C. B.

tur obſequio; monachis autem in primario ejuſdem Sanctæ templo, quod erat SS. Apoſtolorum Petri & Pauli, collocatis, cenſus ad victum comparavit, ut ipſi ſtatis horis in ſacra puellarum æde divinis operarentur.

monachoſque, hiſce ibidem in ſacris deſervire ſolitos, in canonicos ſeculares mutaſſe Brunonem,

143 Haud igitur ab initio S. Germani eccleſia deputata fuit in miniſterium ſacrum monialibus impendendum, ſed fuit tantùm olim paræcia Montium, in qua circa annum 957, diruto jam monachorum S. Petri monaſterio, Bruno Colonienſis archiepiſcopus clericos inſtituit, qui in æde nobilium virginum S. Waldetrudis ſacra facerent. Tunc etiam temporis idem Antiſtes, accepta à ſummo Pontifice nuntii apoſtolici auctoritate ad incumbendum reparationi dirutarum à Nortmannis eccleſiarum in Hannonia, moniales S. Waldetrudis in canonicas & monachos ſimiliter S. Petri in canonicos ſeculares transmutavit, quorum poſteà præbendæ numero tredecim, S. Dionyſii de Broqueroya monachis ceſſerunt ex dono Balduini, Hannoniæ comitis, anno 1084. Ipſa verò eccleſia Sancti ceſſit S. Germani canonicis ſub annuo cenſu ſex denariorum eccleſiæ S. Dionyſii in ipſius S. Dionyſii feſto ſolvendorum, qui nunc etiam quotannis abbati Brocqueroyano penduntur, ſicque, ut ita dicam, eccleſia S. Petri deſiit. *Iis itaque, quæ verbis hiſce laudatus ſcriptor memorat, ſpectatis, S. Bruno, auctoritate etiam à Pontifice Romano munitus, Benedictinas Montibus Hannoniæ S. Waldetrudis ſanctimoniales in canonicas ſeculares, Benedictinoſque itidem, in ſacra illarum æde divinis operari ſolitos, SS. apoſtolorum Petri & Pauli ibidem monachos in canonicos ſeculares mutavit, clericoſque, poſtea etiam factos canonicos, qui in nobilium S. Waldetrudis virginum templo ſacra deinceps facerent, in Montenſi S. Germani eccleſia inſtituit.*

Dionyſius Sammarthanus è Guyſio vel Vinchantio, qui id etiam à Sancto

144 *Præclarè ſanè, ſi modò hæc omnia vel authentico quopiam documento vel antiqui fideque digni ſcriptoris teſtimonio poſſent firmari! Verùm non aliunde quàm vel è ſuprà laudato, qui ſec. demum quarto decimo floruit, Jacobo Guyſio, vel è Vinchantii, qui & ipſemet illa ex hoc hauſit, Hannoniæ Annalibus, anno 1648 vulgatis, videntur accepta. Ea ſedet ſententia primò quidem, quòd, de quo hic loquimur, Dionyſius Sammarthanus paulo pòſt verba ſupra huc tranſcripta Vinchantium, infràque, dum de Malbodienſi parthenone tractat, Guyſium etiam, nonnullis ejus in inferiori paginæ ora tranſcriptis verbis, citet; deinde verò, quod, quæ de S. Waldetrudis monaſterio per verba jam data docet, re etiam vera ipſemet, prout apud nos in linguam Gallicam verſus exſtat, tom. 2, fol. 65 Guyſius, aut, ſi mavis, qui hunc pro ſe citat, Vinchantius in Annal. Hannoniæ cap. 24 memoriæ prodit, ita verbis Gallicis, quæ Latina facio omniaque, quòd diſcutienda ſedulo hic ſint, huc transfero, de Brunone ibidem ſcribens :* Montibus tres vicinas S. Waldetrudis, S. Petri & paræcialem S. Germani eccleſias quammaxime, quòd S. Waldetrudis collegium, bonis hujus à comite Ragenario in belli ſumptus occupatis ac pleriſque domicellis apud parentes ſuos vivere coactis, redditibus juxta ac religioſa diſciplina foret imminutum, turbatas invenit. Ut faciliori ſimul & ſuaviori modo ſplendorem priſtinum eccleſiæ iſti redderet, auctoritate Apoſtolica, quam à ſancta Sede acceperat, cum domicellabus, diſpenſavit, eaſque primùm, ut Guyſius, etſi id alii, ſed minori cum fundamento, anno 817 poſt Aquiſgranenſem ſynodum factum velint, affirmat, in canonicarum ſecularium collegium erexit.

Malbodii factum, aiant,

145 Tunc ergò, ut auctoritate Apoſtolica redditæ ſint ſeculares, primò eſt factum, habitum tum pariter, aſſumpto, quo modò utuntur, mutàſſe putantur. "In villa Montenſi", ait Guyſius, "in eccleſia beatæ virginis Ma„riæ, quæ nunc ſanctæ Waldetrudis nuncu„patur, & in villa Malbodienſi in eccleſia, „quæ nunc S. Aldegondis dicitur, canonicales „ordinavit præbendas ſæculares, de ſanctimo„nialibus canonicos & canonicas ſæculares or„dinans, & proventibus à prædictis Sanctis & „aliis defunctis derelictis eas adſtipulans." Montenſes dein S. Petri, Malbodienſeſque S. Quintini monachos in canonicos transmutavit, quatuordecim quidem pro prioribus, duodecim verò pro poſterioribus ordinans; & in S. Germani, quæ erat Montenſis parœcia, quatuordecim, qui poſtea canonicorum nomen aſſumpſêre, ſacellanos, ut Guiſius, qui tamen opinionem ſuam Giſleberto (*hujus Hannoniæ Chronicon curâ & ſtudio marchionis du Chaſteler in lucem primùm anno 1784 jam prodiit*) contrarium fatetur, memoriæ prodit, inſtituit. "Alias eccleſias", *inquit nimirum Guyſius*, "conventuales atque collegiales cum canonicis „& præbendis ſtabiliens, qui domicellabus an„tedictis in his, quæ ad Officia divina & ec„cleſiaſtica pertinere debent, devotius deſer„virent, & inſuper dictas eccleſias reſtauravit." In Montibus de monachis eccleſiæ ſancti Petri, ſicut mutavit ſanctimoniales in canonicas ſeculares, ita monachos in canonicos transmutavit ſæculares. Item in eccleſia S. Germani in loco, ubi villæ parochia conſtructa erat, canonicos, *vel fortè, ut ſuprà è Guyſio Vinchantius ait, ſacellanos poſtea canonicos factos*, & præbendas ad finem ſuperiùs declaratum ordinavit.

affirmat; verùm id, quod Malbodii à Brunone non factum, S. Theodorici abbatis Vita

146 *Conferat nunc hæc ſtudioſus lector cum ſuprà recitatis Dionyſii Sammarthani verbis, videbitque, quæ hiſce is ſcriptor de S. Waldetrudis monaſterio memorat, non aliunde haud dubiè, quàm vel è Guyſio vel Vinchantio promanâſſe; verùm, an quod hi de Montenſibus Malbodienſibuſque Sanctimonialibus in canonicas ſeculares, monachiſque in canonicos itidem ſeculares à Sancto noſtro mutatis per verba jam data tradunt, veritati certò eſt conſonum? In S. Theodorici abbatis Andaginenſis Vita, Sæc. VI Benedictino part. 2 & apud nos ad XV, quâ ſanctus ille abbas anno 1087 obiit, Auguſti diem auctor anonymus æqualis nonnulla de vitæ ſanctitate virtutibuſque, quibus Malbodienſi S. Aldegondis monaſterio Anſoaldis, S. Theodorici ſoror, effulgebat, præfatus, ſequentem deinde de hac loquitur in modum :* His & ceteris cùm gratiâ Dei redundaret virtutibus, multas in Malbodienſi cœnobio ad ſimilem virtutem excitavit, multas poſt lapſum ad pœnitentiam revocavit; &, annuente Gerardo epiſcopo Cameracenſi & Rainero comite Montenſi, ordinem religionis monaſticæ, quæ pœnè annihilata erat in eodem monaſterio, correxit & in melius reparavit. *Cùm itaque religio monaſtica, ſec. XI, mediâ ſui parte, uti è modo dictis pro-*

pronum eſt eruere, jam elapſo, in Malbodienſi S. Aldegondis monaſterio, nondum penitus eſſet extincta, ſed tantummodò valde intepuiſſet ac proin partim ſaltem locum tum adhuc ibidem haberet, id enimverò monaſterii illius ſanctimoniales jam inde à ſec. x *in canonicas ſeculares per* S. Brunonem *haud fuiſſe mutatas, argumento eſt perquam valido.*

Suadet, Montibus quoque factum non eſſe,

147 *Quare à veritate, qui contrarium per verba ſuprà recitata tradunt, Guyſius & Vinchantius veroſimillimè aberrant; cùm autem ſic habeat, quis, quæſo, fuiſſe etiam jam inde à ſeculo* x *Montenſes S. Waldetrudis ſanctimoniales in canonicas ſeculares per Sanctum noſtrum mutatas, indubitanter in animum facilè inducat? Itaque fuiſſe quidem S. Waldetrudis & S. Aldegondis monaſteria, quæ tam à Normannorum irruptionibus, quàm à bellis inteſtinis plurimùm paſſa erant, a* Brunone *inſtaurata, iiſque, quæ hæc vel inhabitabant vel inhabitaturæ deinceps erant, fuiſſe etiam, ut, rigidiori, quod antea ſecutæ fuerant, vivendi genere relicto, minus rigidum deinceps ſequi, non tamen, ut voto caſtitatis ſolutæ vitæque communi haud ampliùs adſtrictæ ad nuptias, ſi vellent, tranſire hodiernarum adinſtar ſecularium canonicarum poſſent, à* Brunone *conceſſum, omnino apparet credendum. Nullum quidem, quo Montenſes S. Waldetrudis ſanctimoniales in canonicas ſeculares haud fuiſſe à* Brunone *mutatas, probari tam validè queat, quàm id jam quantum ad S. Aldegondis Malbodienſes eſt præſtitum, argumentum invenio. Verùm, etſi ſic habeat, mihi tamen, non magis Montenſes S. Waldetrudis, quam Malbodienſes S. Aldegondis ſanctimoniales fuiſſe à S.* Brunone *in canonicas ſeculares mutatas, perſuaſum habeo.*

ſed tam ibi quàm Malbodii

148 *Ita animo comparatus ſum primò quidem, quod nullum prorſus, è quo vel unum in Belgio noſtro ante ſec.* xi *exſtitiſſe canonicarum ſecularium collegium, probari ſolidè queat, documentum inveniam. Deinde vero, quod Rotgerus, Sancti noſtri biographus, poſtquam, S. Pantaleonis monaſterium fuiſſe à Sancto noſtro in Colonienſi ſuburbio* ſub monaſticæ regula diſciplinæ *inſtitutum, num.* 42 *narravit ac porro, fuiſſe ab eodem diverſis etiam epiſcopatus Colonienſis locis eccleſias, monaſteria aliaque Dei ac Sanctorum ſervitio apta ædificia vel à fundamentis exſtructa vel aucta ſeu inſtaurata ac in horum ſingulis,* qui Deo omnipotenti ſub regula vitæ canonicæ deſervirent, *conſtitutos, num.* 48 *edocuit, hanc Sancti curam ad exteras nationes & nominatim ad regnum ei commiſſum ſeu Lotharingiam fuiſſe diffuſum, mox adjungat. Inde enim, ibidem haud ſecùs atque in Colonienſi diœceſi fuiſſe à* Brunone *non tantùm diverſis locis monaſteria ſeu exſtructa ſeu inſtaurata, verùm etiam in horum ſingulis,* qui Deo omnipotenti ſub regula vitæ canonicæ deſervirent, *collocatos, concludi poſſe videtur. Quare, cùm per vitæ canonicæ regulam veroſimillimè non aliam, quàm quæ ſecundum canones in communi victuris ab Aquiſgranenſi anni* 816 *concilio fuit præſcripta, Rotgerus intelligat, conſectarium evadit, ut Sanctus non tantùm in diœceſis Colonienſis, ſed & in Hannoniæ monaſteriis, à ſe vel exſtructis vel inſtauratis, conſtituerit, qui ſecundum concilii Aquiſgranenſis ſtatuta eſſent victuri, utque adeo ſanctimonialibus, quæ in Montenſi & Malbodienſi cœnobiis priùs fuerant, non canonicas ſeculares, ſed virgines ſacras, quæ ſecundum dicta concilii Aquiſgranenſis ſtatuta forent victuræ, ſubſtituerit.*

fuiſſe, quæ ſecundum regulam in concilio Aquiſgranenſi

149 *Res ſat certa apparet, ſi modò, ut dixi, Rotgerus per canonicæ vitæ regulam non aliam, quàm quæ clericis, in communi ſecundum conciliorum canones victuris, ab Aquiſgranenſi anni* 816 *concilio fuerat præſcripta, intelligat. Aſt an verè per canonicæ vitæ regulam Rotgerus non aliam quàm abs iſto Aquiſgranenſi concilio præſcriptam intelligit? Clerici, qui, ſeculo* viii *uſque ad mediam ſui partem nondum provecto, à matricula ſeu canone eccleſiæ, cui inſcripti erant, vocari canonici ſolebant, poſtea ſub Pipino & Carolo Magno, à regula, è ſanctorum patrum ſcriptis conciliorumque canonibus compoſita, quam ſequebantur, nomine illo fuerunt affecti. Regula iſta, quæ congregationes, in quas tunc clerici adgregari cœpêre, vitæ communi in clauſtro ducendæ ita adſtringebat, ut cuique tamen proprium & patrimonium retinere & peculium habere permitteret, à S. Chrodegango, Metenſi epiſcopo, fuerat compoſita, paſſimque in omnibus canonicorum collegiis uſque ad annum* 816 *fuit obſervata; verùm tunc canonicè ſeu ſecundum canones victuris nova ex hiſce Chrodegangi regulæ admodum ſimili in concilio Aquiſgranenſi, addita etiam, quæ ſacris virginibus canonicè victuris, inſervitura eſſet, regula haud multum abſimili, fuit contexta.*

præſcriptam viverent, ſtatutas, hic adducta,

150 *Duabus iſtis regulis poſtea & tertia, quam canonici regulares, aliorum canonicorum votis paupertatis Euangelicæ votum addentes, ſunt amplexi, acceſſit. Verùm quamnam è tribus iſtis vitæ canonicæ Regulis, præter quas aliæ hic memorandæ haud veniunt, Rotgerus per vitæ canonicæ Regulam, de qua loco ſupra cit. loquitur, intellexit? Cùm tertia ſeculo demum* xi, *ut Thomaſſinus de veteri & nova Eccleſiæ Diſciplina tom.* 1, *lib.* 3, *cap.* xi *docet, fuerit introducta, eam certè per vitæ canonicæ Regulam, de qua loquitur, haud intellexerit Rotgerus; quare nihil ſupereſt, quàm ut vel Chrodegangi vel concilii Aquiſgranenſis Regulam (neque enim canonicorum, quos* ſeculares *modo vocamus, vivendi rationem vel introducere in monaſteria à ſe inſtaurata voluiſſe* Brunonem *vel hunc per vitæ canonicæ regulam deſignâſſe Rotgerum veroſimile ullo modo eſt) intellexiſſe credatur, cùmque poſt Aquiſgranenſe concilium, paſſim, quam id, non autem, quam Chrodegangus condiderat, regulam canonicorum collegia duobus circitèr ſeculis fuerint ſecuta, Aquiſgranenſem regulam per vitæ canonicæ regulam, de qua loquitur, intellexiſſe Rotgerum, ſi non prorſus certum, vero ſaltem apparet ſimillimum.*

objectione etiam una

151 *Jam verò, cum ſic habeat ac proin Sanctus in inſtaurata à ſeſe Hannoniæ, ac nominatim tam in Montenſe S. Waldetrudis, quàm in Malbodienſe S. Aldegondis monaſteria haud aliam veroſimillimè, quàm Aquiſgranenſem regulam introduxerit, conſectarium fit, ut tam in S. Waldetrudis, quàm in S. Aldegondis monaſterio non canonicas ſeculares, quarum vitæ ratio ab Aquiſgranenſi canonicarum regula longiſſimè diſtat, ſed alias, quæ ſecundum hujus præſcripta vitam exigerent, collocârit.*

Id

AUCTORE C. B.

Id quidem in Malbodienſi S. Aldegundis monaſterio haud factum, non nemo forſan contendet ex eo, quòd in hoc, utpote in quo Religio monaſtica ſeculo XI media ſui parte jam elapſo nondum penitus, ut Vitæ S. Theodorici abbatis Andaginenſis verba, num. 146 huc tranſcripta, fidem faciunt, eſſet extincta, nondum etiam tum Aquiſgranenſis vitæ canonicæ regula obtinuerit locum; verùm, cùm Bruno in omnia à ſe inſtaurata Hannoniæ monaſteria ac proin & in Malbodienſe, hiſce, uti è jam dictis apparet, accenſendum, Aquiſgranenſem vitæ canonicæ regulam veroſimillimè introduxerit, anonymus Vitæ S. Theodorici abbatis Andaginenſis auctor, dum in Malbodienſi parthenone pænè annihilatam ſec. XI media ſui parte jam elapſo Religionem monaſticam fuiſſe, per verba iſta prodit, ita loqui eſt cenſendus, non quòd tunc ibidem utcùmque adhuc religio ſeu vita monaſtica obtineret locum, ſed quòd ipſamet, quam jam pridem monaſticæ regulæ ſeu religioni Bruno in dicto cœnobio ſubſtituerat, Aquiſgranenſis vitæ canonicæ regula, monachorum ac ſanctimonialium regulæ in multis ſimilis, ibidem obſervari ferè etiam omninò tum deſiiſſet. B

atque altera, quæ in contrarium

152 Sanè vel id, vel Malbodienſe monaſterium haud fuiſſe à Brunone, contrà ac ſuprà docuimus, inſtauratum, eſt dicendum. At verò, inquies, S. Bruno ſanctimoniales, quæ S. Mariæ monaſterium Colonia inhabitabant, inde juſtis de cauſis, quod ſcilicet, ut Gelenius in Hierotheca ſacra pag. 62 ait, familiariùs, quam par eſſet, cum fratribus S. Petri vicinis agerent, amotas, in villæ regiæ à Carolo Magno fundatum monaſterium, vulgò Königſdorf appellatum, tranſtulit, iiſque in S. Andreæ eccleſia, monaſterio iſti adjacente, canonicos ſubſtituit; hoſce autem, non ad regulam Aquiſgranenſem regulares, ſed ſeculares fuiſſe, vel ex eo concludendum apparet, quòd id alioquin non ægrè aliqui videantur fuiſſe laturi, uti tamen factum eſſe, Rotgerus docet, num. 50 de Brunone ſic ſcribens: De ancillis Dei, quæ in monaſterio ſanctæ Mariæ divinæ religioni fuerant deditæ, deque canonicis ad ſancti Andreæ Apoſtoli eccleſiam tranſlatis, &, ſi qua C erant hujuſmodi, ſcrupulum quidem reliquit non modicum, ſed iis, quibus mentis acies ita non urget, ut ſinceram ejus intentionem in diverſis operibus valeant perſpicaciter intueri. Qui utique ſi adverterent, non homines propter locum, ſed locum a Deo eligi propter homines &, quia obedientia Deo placet ſuper ſacrificium, ſcirent fortaſſe, oves vocem paſtoris audire debere, & magis id ratum acceptumque Deo fore, quod per obedientiam, quàm quod per propriam voluntatem ſequuntur. Seculares exſtitiſſe canonicos, quos ad S. Andreæ eccleſiam a Brunone tranſlatos fuiſſe, verbis hiſce Rotgerus tradit, Rotgeri modo adducta verba minimè probant.

atcûmque facit, ſoluta,

153 Id enim, quod Sanctus feciſſe hiſce dicitur, à nonnullis non ex eo, quòd iis, qui vitæ rigidioris genus ſequebantur, quoſpiam alios, qui vitam minus rigidam amplecterentur, ſubſtituiſſet, ſed quod locum, qui ad ſanctimoniales antea ſpectârat, canonicis attribuiſſet, fuiſſe improbatum, unicuique, qui Rotgeri verba modò huc tranſcripta attentè expenderit, fiet perſpicuum. Utut ſit, nihil omninò, quod canonicos, à Sancto ad S. Andreæ eccleſiam tranſlatos, alterius tunc, cujus antea haud fuerant, inſtituti factos eſſe ſuadeat, Rotgerus per verba proximè huc tranſcripta ſuppeditat; cùm autem ſic habeat, ac proin ex hiſce Sanctum vel monachos in canonicos ſeculares vel ſanctimoniales in canonicas itidem ſeculares in diœceſi Colonienſi commutâſſe, inferri haud poſſit, ſanè, id illum in Hannonia feciſſe, verba illa argumento eſſe haud queunt; quare, cum contra Sanctus in monaſteriis a ſe in diœceſi Colonienſi ſeu exſtructis ſeu inſtauratis non alios, quàm qui canonicè ſecundum Aquiſgranenſis, quod anno 816 celebratum fuit, concilii præſcripta eſſent victuri, conſtituiſſe ac proin nuſquam ibidem vel monachos in canonicos ſeculares vel ſanctimoniales in canonicas ſeculares commutâſſe è jam ſupra dictis videatur, conſectarium ſit, ut id pariter, quidquid interim de canonicis ad S. Andreæ eccleſiam tranſlatis dicatur, in Lotharingia ac proin & in hujus parte Hannonia haud fecerit. D

154 Hinc autem jam fluit, ut, quidquid ſeu Guyſius ſeu Vinchantius non tantum de ſanctimonialibus in S. Waldetrudis & S. Aldegundis monaſteriis in canonicas ſeculares, ſed & de monachis, ſeu Montenſibus, ſeu Malbodienſibus, ſeu denique Soneglenſibus in canonicos ſeculares à Brunone mutatis ſcribunt, meritò queat revocari in dubium, imò verò & haberi ut à veritate veroſimillimè alienum. Crediderim itaque, à Brunone cùm dictorum monachorum cœnobia propemodùm collapſa ruinave proxima inſtaurâſſet, fuiſſe illis, qui hæc vel inhabitabant vel inhabitaturi deinceps erant, conceſſum, ut, ſeveriori relicta vitæ monaſticæ regulâ, minùs rigida, quæ Aquiſgranenſe anni 816 concilium condiderat, ſtatuta ſequerentur. Ac id quidem optimo conſilio, ut ſcilicet, cùm Normannorum in regionem irruptionibus belliſque inteſtinis monaſteria ad ſummam pauperiem eſſent redacta, alendiſque, qui ea inhabitabant, non ſufficerent, id ſaltem, ſi à canonicis, qui patrimonium peculiumque proprium habebant, occuparentur, abs illis inde adjuta facere poſſent, Sanctus noſter indubiè fecerit. Verùm paulatim temporum injuriâ eſt factum, ut, relaxatione in diſciplinam introducta, ab ipſamet, quam F Aquiſgranenſe concilium præſcripſerat, vivendi norma canonici deſciverint, ac tandem tam vitæ communi quam clauſtro nuntium mittentes, inſtitutum, quod modo ſequuntur, quos canonicos ſeculares vocamus, fuerint amplexi idemque etiam, proportione ſervata, fecerint, quas modò ſeculares canonicas vocamus.

oſtendunt, uti etiam eamdem regulam in alia Hannoniæ monaſteria fuiſſe introductam.

§ XII.

A

§ XII. Burgundiam pacis componendæ cauſâ petit. Lotharienſibus à ſeſe deficientibus Fredericum præponit; an tum, vel umquam Lotharingiam bifariam diviſerit.

Anno 958 in Burgundiam, ſorores ac nepotes in concordiam adducturus, tendit,

ETſi Sanctus quietis publicæ juxta ac pacis ſtudioſiſſimus foret, ei tamen anno 958 & binis ſeqq. quieſcere neutiquam licuiſſe, palàm fit ex iis, quæ Frodoardus in Chronico ad tres annos iſtos memoriæ prodit; ad priorem enim ibidem ſic habet: Bruno Colonienſis archiepiſcopus cum exercitu Lotharienſium per Franciam proficiſcitur in Burgundiam, locuturus cum ſororibus ac nepotibus ſuis. B Sancti ſorores, ut jam ſuprà monui, erant Gerberga & Hadwigis; nepotes autem, ex priore quidem, quæ, marito ſuo Ludovico Tranſmarino è vivis jam ab annis quatuor ſublato, vidua erat, Lotharius Francorum rex & Carolus, Lotharingiæ inferioris poſtea dux; è poſteriore vero, quæ, marito ſuo Hugone Pariſienſium comite, è vivis anno 956 erepto, vidua pariter jam erat, Hugo, cognomento Capetus, Francorum poſtea rex, Otto & Henricus, ambo, alter ſcilicet poſt alterum, Burgundiæ duces. Colloquium itaque cum hiſce habiturus Bruno anno 958 in Burgundiam ſe contulit; verùm Frodoardus, qui id nos docet, cauſam, ob quam id Sanctus fecerit, ſilentio ſic præterit, ut id tunc Sanctum, quo ſororum ac nepotum diſcordias componeret, feciſſe, conjiciendi anſam ſubminiſtret, mox ad annum 959 verbis jam recitatis ſequentia iſthæc ſubjungens: Anno nongenteſimo quinquageſimo nono Bruno iterum in Franciam venit, & apud Compendium cum regina ſorore ac nepotibus ſuis diſcordantibus pro quibuſdam caſtris, quæ rex Lotharius ex Burgundia C receperat, colloquium habuit, obſidibuſque datis, pacem inter ipſos uſque in futurum tempus placiti pepigit.

à nepote Lothario, Franciæ rege, Coloniæ inviſitur, Lotharienſes.

156 Oportet, ut id, quod verbis hiſce laudatus ſcriptor refert, ſub anni 959 initium ſeu tum certè, cùm is nondum ad Paſcha eſſet provectus, contigerit. Mox enim ibidem ſcriptor, Brunoni vicem qui Lotharius Francorum rex ac Sancti nepos reddiderit, edocens, ita proſequitur: Lotharius rex cum matre regina Coloniam proficiſcitur in diebus Paſchæ, moraturus hac feſtivitate cum avunculo ſuo Brunone, datâque illi ſecuritate de regno Lotharienſe & quibuſdam acceptis ab avunculo donis, Laudunum revertitur. Per regni Lotharienſis ſecuritatem, Brunoni à Lothario, ut Frodoardus hic indicat, promiſſam, veroſimillimè is ſcriptor, fuiſſe Brunoni à Lothario promiſſum, fore ut, ſi Lotharienſes, quod timebatur ac paulo poſt factum eſt, à Brunone deficerent, eos Lotharius nec in clientelam ſuam reciperet, nec ullo modo juvaret, ſignificatum vult. Ita autumo, quod re etiam ipſa à Brunone deſciviſſe Lotharienſes mox ſubjungat. Lotharienſes, inquit, à Brunone duce deſciſcunt, ſuadente quodam Immone, qui ejus pridem conſiliarius exſtiterat & ab eo nuper receſſerat, propter oppidâ quædam ipſorum novitia, quæ idem dux everti præcipiebat aliaque onera ipſis inſueta, quæ ipſis imponere velle ferebatur. Ita ille; verùm Bruno, Lotharienſium rebellione audita, curam omnem, quò eos ad officium revocaret, adhibuit. Præceptum, quo eis, ut nova quæpiam, quæ exſtruxerant, oppida deſtruerent, injunxerat, revocavit, ſimulque, ut apparet, futurum, ut inſueta, quæ timebant, onera ipſis haud imponerentur, promiſit.

Fredericus hiſce, quorum regnum an duas in partes,

157 Quibus poſtmodum, inquit de Brunone ſtatim poſt verba proximè recitata Frodoardus, revocatis, Fredericum quendam comitem eis vice ſua præfecit. Sigiſmundus Calles, hiſce, quibus vicariam dumtaxat ducis poteſtatem Frederico comiti fuiſſe à Brunone collatam, indicari videtur, Frodoardi verbis juxta ac nonnullis ejuſdem, quæ mox dedi, ſcriptoris aliis Annalium eccleſiaſticorum Germaniæ tom. IV, pag. 381 tranſcriptis, mox ſubjungit: Hunc Fredericum filium fuiſſe Ottonis, quondam ducis Lotharienſis ante Conradum, Ottonis M. generum, defunctumque anno 984 Mabillonius Annalium Benedictinorum tom 3, pag. 544 affirmat. Idem fratrem illi Adalberonem, Metenſem epiſcopum, conjugem Beatricem, Hugonis M. ex Hadwide, Ottonis regis ac Brunonis ſorore filiam, tribuit, ex qua Theodericus illi filius, nepos Fridericus II, Barrenſes ac Moſellanici duces, ut ſcilicet, quemadmodum in margine notat, Albericus in Chronico ad annum 958 & Arnulphi epiſcopi apud Cheſneum tom. 2, pag. 543 Genealogia prodit, deſcenderunt. An jam tum, an aliquot pòſt annos, Ottonis M. aſſenſu, Lotharingia, in Superiorem ſeu Moſellanicam, quæ, Moſellâ decurrente bifariam diſſecta, iiſdem ferè, quibus hodierna Lotharingia, finibus claudebatur; & Inferiorem, quæ Brabantiam cum parte Belgii, Geldriæ, Juliaci aliiſque inter Moſam, Scaldim, Rhenumque provinciis complectebatur, diviſa ſit, non facilè ſtatuero, præſertim cum vicariam tantum poteſtatem Fridericus, ut ex Frodoardo diximus hoc anno (959 nempe) à Brunone acceperit, nec parum veroſimilis ſit eorum opinio, qui anno primùm pòſt ſexto, in Colonienſi conventu regum, tranſactam rem tantam velint.

Bruno umquam,

158 Regum conventus, de quo laudatus ſcriptor hic loquitur, fuit anno 965, cùm primùm ex Italia, quò ex infrà dicendis anno 961 erat profectus, Otto eſſet reverſus, Coloniæ Agrippinæ, ut infrà videbimus, celebratus. Ac ad annum illum quidem à Reginonis continuatore & Frodoardo, itemque à Sigeberto & ab annaliſta Saxone, quibus etiam, à quo id num. 62 fit, biographus noſter jungi debet, memoratur; verùm quæ ibidem ſcribunt, opinionem, quæ in conventu illo ac proin anno 965 Lotharingiam in inferiorem & ſuperiorem fuiſſe diviſam ſtatuit, non parum veroſimilem efficere mihi haud videntur. Neque tamen, etſi ita animo comparatus ſim, bifariam fuiſſe, à Brunone umquam, nedum determinato anno, ut nonnulli volunt, 959, regionem illam diviſam, pro certo atque indubitato reor haben-

AUCTORE C. B.

bendum. Utcùmque quidem placeret contrarium, ſi Fredericum, quem, teſte è dictis Frodoardo, Lotharienſibus Bruno vice ſua, vel anno è dicendis 959 vel certè haud diu poſt præfecit, Lotharingiam non integram, ſed hujus dumtaxat partem gubernandam tum accepiſſe, probari ſolidè poſſet; verùm id fieri ullo pacto poſſe, haud conſpicio. *Valeſius in Notitia Galliarum pag.* 286 *ſic ſcribit:* Fridericum à Brunone, Lotharingiæ archiduce, primum Moſellanorum ducem anno DCCCCLIX factum eſſe prodit Miræus ejuſque rei auctorem Frodoardum laudat; apud quem tantùm dicitur Bruno anno DCCCCLIX. Fredericum, fratrem Adalberonis Mettenſis epiſcopi, Hugonis principis generum, ex comite Lotharienſibus vice ſua præfeciſſe; quem Fredericum Lotharienſium ducem in anno DCCCCLX appellat; Fridericum Galliæ Medianæ ducem Vita Adalberonis junioris, ejus filii, Mettenſium epiſcopi: ita ut totam Lotharingiam, an partem ejus ſub Brunone rexerit, incertum ſit.

ut nonnulli autumant,

159 *Hæc ille; verùm, etſi quidem, totam ſub* Brunone *Lotharingiam, non autem hujus dumtaxat partem, rexiſſe Fredericum,*

B

certum, ut ait, haud ſit, toti tamen iſti regno ſub Brunone *hunc præfuiſſe, mihi verò apparet ſimilius, primo quidem, quòd Frodoardus, dum à* Brunone *Lotharienſibus præfectum fuiſſe Fredericum, ſcribit, univerſim, nullo omnino, quo ad alterutrius dumtaxat Lotharingiæ incolas ſermo reſtringatur, vocabulo adhibito, loquatur; deinde verò, quòd, cùm Fredericus, uti verbis jam datis Valeſius teſtatur, in Adalberonis filii ſui Vita* Galliæ Medianæ, *quibus duabus vocibus Lotharingia integra, non autem hujus dumtaxat ſeu Inferior ſeu Superior pars, deſignari videtur,* dux *nuncupetur, neceſſarium appareat, ut aliquando ſaltem Lotharingiæ totius dux exſtiterit. Adhæc Frodoardus, dùm de Lotharienſium præfectura, Frederico à* Brunone *collata, facit ſermonem, nihil omnino, quo tum Lotharingiam à Sancto in Inferiorem & Superiorem fuiſſe diviſam, vel utcùmque indicet, adjungit. Aſt, etſi hæc ſic habeant, Calmetus tamen in Lotharingiæ & Barreus in*

C

Germaniæ Hiſtoria, Brunonem, *cùm ſeſe diœceſi ſuæ Colonienſi ſimul & latè extenſo Lotharingiæ regno commodè gubernando imparem eſſet expertus, id duas in partes diviſiſſe, harumque unam, ſibi reſervata dumtaxat altera, Frederico adminiſtrandam dediſſe, aſſirmant binisque illis ſcriptoribus plures alii aſſentiuntur.*

diviſerit,

160 *Ita ſcilicet ſibi omnes illi faciendum rati ſunt, quod* Bruno, *poſtquam Lotharienſibus Fredericum vice ſua jam præfeciſſet, ducis poteſtatem, uti è Frodoardo intelligitur, & ex infrà dicendis pateſcet, in Lotharingiam adhuc exercuerit, idque, ut putant, facere haud potuiſſet, niſi regno illo in duas partes jam diviſo, is quidem in harum unam, Fredericus vero in alteram dominium obtinuiſſet. Verùm Fredericus vicariam dumtaxat, uti è Frodoardi verbis ſuprà huc tranſcriptis apparet, poteſtatem in Lotharingiam a* Brunone *accepit; cùm autem ſic habeat ac proin Sanctus ſupremum ſibi ſemper in hanc ducis reſervârit dominium, ex eo ſanè, quod, Frederico Lotharienſibus jam præfecto, ducis in hoſce poteſtatem adhuc* D *exercuerit, Lotharingiam abs illo duas in partes, quarum alteram ſibi is retinuerit, alteram Frederico gubernandam dederit, diviſam fuiſſe, ſtatuendum non eſt. At verò, inquies, etſi quidem* Bruno *verè ſibi ſemper ſupremum in Lotharingiam, quod duci eſſet proprium, dominium reſervâſſe videatur, ac proin ex eo, quod, Frederico Lotharienſibus jam præfecto, in Lotharienſes adhuc ducis poteſtatem exercuerit, fuiſſe abs illo duas in partes, quarum alteram ſibi retinuerit, alteram Frederico gubernandam dederit, Lotharingiam tunc diviſam, inferri haud queat, erit tamen, cur id à Sancto, ſi non anno 959 aut ſeq., anno ſaltem 961 factum fuiſſe credatur, ſi duces duo, qui tum Lotharingiæ ſub* Brunone *præfuerint, aſſignari queant. Inde, fateor, pro opinione de Lotharingia à* Brunone *bifariam diviſa utcùmque poſſet argui; verùm an duo aſſignari queunt duces hujuſmodi?*

& an horum uni Godefridum ducem hic memoratum

161 *Mabillonius in Annalibus Benedictinis primò ad annum* 959 *de* Brunone *ſic ſcribit:* Fridericum comitem vice nomineque ſuo moderatorem ac ducem Lotharingiæ Moſellanæ dedit; *deinde verò ad annum* 963 *inter eos, quos è peſte in Italia obiiſſe in Ottonis imperatoris exercitu memorat, recenſet* Godefridum ducem Lotharienſis provinciæ inferioris, quam, *ut ait,* Moſanam vocant ad diſcrimen

E

Moſellanæ, cui Fridericus præerat. *Lotharingiam itaque jam tum, cùm* Bruno *adhuc viveret, fuiſſe in Moſellanam & Moſanam ſeu in Superiorem & Inferiorem diviſam ac priori quidem Fredericum, poſteriori vero Godefridum præfuiſſe, exiſtimavit. Verùm an rectè? A Sancto noſtro* auxiliares copias, non levem armaturam de Lotaricorum populo, *fuiſſe Ottoni, in Italiam anno* 961 *profecto, ſubmiſſas, Rotgerus num.* 61 *ſcribit ac deinde ſubjungit:* Iis præfuit Godefridus dux, quem ipſe nutrivit, vir ſapiens & religioſus, amantiſſimus pacis, obſervantiſſimus æquitatis... Hic eodem tempore *(quo nempe imperator cum exercitu in Italia verſabatur)* febre correptus expiravit. *Godefridus, hic memoratus, indubiè alius non eſt, quàm* Godefridus dux Lotharienſis, *qui anno* 964 *è peſte in Italia obiiſſe à Reginonis continuatore ad annum illum traditur; hunc autem Lotharingiæ Inferioris ducem exſtitiſſe, Mabillonius, Molanum Militiæ ducum Brabantiæ Sacræ cap.* 29 *Louwiique in hanc Notas, ſecutus, exiſtimavit, hincque veroſimillimè factum, ut, Lotharingiâ in Superiorem & Inferiorem jam diviſâ, Superiori quidem anno* 959 *Fredericum, Inferiori verò Godefridum, anno* 964 *defunctum, præfuiſſe, locis ſuprà citt. indicârit.*

F

præfecerit,

162 *Aſt an* Godefridus, *à Rotgero per verba proximè huc tranſcripta & à Reginonis continuatore loco proximè cit. memoratus, verè exſtitit Lotharingiæ Inferioris dux? Cùm Fredericum, comitem quemdam, Lotharienſibus præfeciſſe* Bruno *univerſim à Frodoardo loco ſuprà cit. aſſeratur, ſicque hic ſcriptor, Fredericum, quem etiam ad annum* 960 *Lotharienſium ducem univerſim appellat, toti Lotharingiæ, non autem hujus dumtaxat parti, fuiſſe à* Brunone, *cùm primùm à Sancto Lotharienſes defeciſſent, vicaria ſeu quâ non ſuo, ſed* Brunonis *nomine res adminiſtrare poſſet, poteſtate præfectum, indicet, ſanè anno* 959, *quo id ex infrà dicendis factum, Godefridus* non-

AUCTORE C. B.

A *nondum à* Brunone *Lotharingiæ Inferiori fuerit præpoſitus ; verùm , cùm poſteà in Sanctum ſub anni 960 finem Lotharienſes quidam , cùm res jam fuiſſent pacatæ , iterum è dicendis inſurrexerint , pactiſque cum illis induciis Coloniam ille ſeſe receperit , nihil impedire videtur, quò minùs vel tunc vel ſub anni ſequentis initium S.* Bruno *regnum , quò pax firma in hoc ſtabiliri poſſet , duas in partes , aſſentiente fratre Ottone , fuiſſe partitus , ac illarum unam , Frederico altera jam antè collatâ, Godefrido ducis nomine gubernandum , ſuprema ſibi in utramque auctoritate reſervata , conceſſiſſe credatur.*

163 *Ac ita quidem verè & rem tum geſtam & Lotharingiæ Inferiori , non Superiori , quod hac , at non item illa , Frederico poſt* Brunonis *mortem inveniatur manſiſſe ſubjecta , Godefridum fuiſſe præfectum , arbitrarer à veri ſpecie haud alienum , ſi per nomen ducis , quod è jam dictis Godefrido à Sancti noſtri biographo & a Reginonis continuatore tribuitur, ſignificari , non copiarum militarium præfectum , ſed provinciæ ſeu regni* B *gubernatorem , foret indubitatum ; verùm , cùm id planè , ut mihi equidem apparet , ſit incertum , dubium pariter atque incertum eſſe neceſſè eſt , an anno 960 aut ſequentis initio* Bruno *& Lotharingiam duas in partes diviſerit, & an harum , cum jam alteri Fredericum antea præfeciſſet , Godefrido moderandam impertierit. Ottonem imperatorem natalem Domini Coloniæ Agrippinæ celebraſſe ac ibidem tum* cuncta Lotharienſis regni negotia, prout ei videbatur, diſpoſuiſſe, *Reginonis continuator & annaliſta Saxo ad annum 966 tradunt ; cùm autem à nativitate Domini annorum computum incant , Ottonem , quod aiunt , tribus nondum poſt* Brunonis *obitum elapſis menſibus , egiſſe , ſi adhibenda ipſis fides ſit , eſt neceſſe. Quid ſi ergo ipſemet Otto tum demum Lotharingiam duas in partes diviſiſſe ac harum unam Frederico , cùm jam antea is non eam ipſammet , ſed Lotharingiam integram à* Brunone *accepiſſet , gubernandam reliquiſſe , alteramque ſibi reſervaſſe dicatur ? Quid ſi etiam ante* Brunonis *ætatem , ut Valeſio ex Annalibus Bertinianis viſum eſt , Lo-* C *tharingia bifariam fuerit diviſa ?*

est dubium,

164 *Utut ſit,* Brunonem *equidem , ſeu diviſerit, ſeu non diviſerit duas in partes Lotharingiæ regnum, ſupremam ſibi ſemper vel in hoc totum vel in ejus partem , poſtquam Fredericum Lotharienſibus vice ſua præfeciſſet , retinuiſſe , indubitatum apparet primo quidem ex Frodoardo, qui ad annum 960 Fredericum diſertè Lotharienſium ducem appellat & tamen* Brunonem *& illo ipſo anno & anno proximè prægreſſo cum exercitu , è Lotharienſibus partim compoſito, in Gallias moviſſe ad utrumque illum annum tradit; deinde vero è Sancti noſtri biographo , qui hunc Ottoni fratri ſuo , anno 961 in Italiam profecto, copias auxiliares , è Lotharienſibus compoſitas , miſiſſe ac proin hiſce adhuc tum præfuiſſe, num. 61 dilucidè prodit. Nec tantùm , quod dixi , ex iis , quæ Frodoardus ad duos dictos annos ſcribit , habetur compertum, verùm etiam Lotharienſes, qui anno, ut jam dictum , 959 à fide,* Brunoni *debita, defecerant , ad officium , Frederico illis præfecto, jam inde ab eodem anno rediiſſe , eoſque proinde* Brunonis *induſtriâ ac ſtudio fuiſſe utcùmque jam tum pacatos. Res ex eo, quod alioquin cum* Brunone *in Gallias tunc profecturi Lotharienſes haud fuiſſent , certa apparet atque indubitata ; quare de iſthac plura haud addens , ad ea, quæ Sanctus in Galliis, dum eo duobus dictis annis cum exercitu , è Lotharienſibus partim compoſito , advenerat, geſſiſſe memoratur, ſermonem converto.*

duce conſtituto, compeſcit.

§ XIII. Sedi Trecenſi Anſegiſum , injuſtè ex hac expulſum , reſtituit , ſorores ac nepotes in concordiam adducit , Lotharienſeſque reddit omnino pacatos.

E

Frodoardus in Chronico ad annum 959 ſequentia prodit memoriæ :* Caſtrum Divionum Rotbertus comes invadit , regis expulſis fidelibus. Quapropter accitus Bruno regis ac reginæ petitione in Burgundiam venit cum Lotharienſibus aliiſque ſibi ſubditis populis idemque caſtrum , ſed & Trecas civitatem , quam præfatus potiebatur Rotbertus , obſidione vallat. *Ita ille , nec quo ſucceſſu urbem Trecenſem* S. Bruno *obſederit , adjungens , nec* Brunonem *aliam ob cauſam , quàm quod contrà Rotbertum , comitem Trecenſem , qui Caſtrum Divionenſe , militibus regiis expulſis , occupârat , à rege Lothario ejuſque matre , Gerbergâ reginâ , accitus eſſet , in Gallias tunc veniſſe , nos docens ; verùm apud Dacherium tom. 2 Spicilegii à pag. 705 exſtat Chronicon , S. Petri Vivi Senonenſis appellatione diſtinctum , à Clario , primùm Floriacenſi ac deinde ejuſdem cœnobii S. Petri monacho , conſcriptum ac ab anno 446 uſque ad annum 1179 deductum , in quo , narrata Ottonis , Burgundiæ ducis , morte , chronographus ita proſequitur :* Sub ipſo tempore oritur contentio inter Anſegiſum , Trecarum epiſcopum , & Rotbertum comitem. Ejectus autem ex civitate Anſegiſus à Rotberto perrexit in Saxoniam ad Otonem imperatorem, adductiſque Saxonibus menſe Octobri obſedit Trecas civitatem tempore longo. Venientes autem in prædam Senones* voluerunt vaſtare totam regionem. Occurrerunt verò illis Archembaldus archiepiſcopus (*Senonenſis nimirum*) & Rainardus comes vetulus cum exercitu maximo in loco , qui vocatur Villare ; interfectiſque Saxonibus cum duce ſuo Elpone , Senonenſes victores rediêre.

Anno 959, ſi quæ chronicon

F

* Saxones

166 Dixerat Elpo , incenſurum ſe eccleſias & villas uſque ad civitatem , mittere lanceam in portam ſancti Leonis. Interfectus autem reportatus eſt in patriam ſuam Ardennam. Sic enim juſſerat mater ejus Warna. Planxerunt autem eum valde Rainardus comes & Archembaldus archiepiſcopus ; conſanguineus enim illorum erat. Videns autem Bruno dux, ſocius ejuſdem Elponis, quòd ipſe mortuus eſſet & populus, reverſus eſt in patriam ſuam. *Quod ſi itaque chronographo iſti ,*

S Petri vivi notat,

AUCTORE C. B.

iſti, cui etiam in Chronico Hugo Floriacenſis & Aimoïnus ſeu potiùs hujus continuator multò recentior lib. 5, cap. 44 ad amuſſim ferè, utpote rem iiſdem propemodùm, quibus ille, verbis exponentes, conſonant, aſſentiendum ſit, Bruno *nec tantùm ob cauſam, quam Frodoardus allegat, anno 959 in Gallias venerit, nec felici eventu urbem Trecenſem obſederit; verùm, etſi quidem Hugo, Aimoïnus ſeu hujus continuator & Clarius de eadem, de qua per verba ſuprà recitata Frodoardus,* Brunonis *in Gallias expeditione locis modo citatis agere videantur, hanc tamen, quam Frodoardus anno 959 innectit, illi, ut apparet, uſque ad Ottonis, Burgundiæ ducis, mortem, quæ, teſte Frodoardo, anno 965 evenit, perperam differunt nec Lotharienſium, è quibus, ut Frodoardus tradit, exercitus, cum quo* Bruno *anno 959 in Gallias venit, partim erat compoſitus, mentionem inſtituunt. Adhac omnes tres ducentis ut minimùm annis vixerunt à* Brunonis *ætate remoti; ut merito, an, quæ de hoc ſcribunt, ſat explorata habuerint, revocari queat in dubium.* B *Sanè anonymus Tranſlationis S. Patrocli auctor, qui, quamvis à Rotgero, Sancti noſtri biographo, diverſus è jam ſuprà dictis ſit, haud ſeriùs tamen quàm ſec. XI floruiſſe videtur, nullam uſpiam infelicis, quo* Bruno, *reſtituere in ſedem Trecenſem Anſegiſum epiſcopum expulſum volens, urbem Trecenſem obſederit, eventùs mentionem inſtituit, etſi interim de Anſegiſo è ſede Trecenſi expulſo eidemque per* Brunonem *reſtituto loquatur.*

veritati conſonent, infelici eventu

167 *Attamen, cùm nihil omninò, quò minùs* Bruno *& ut Anſegiſum ſedi ſuæ reſtitueret & ut Robertum, Trecenſem comitem, qui Divionenſe caſtrum, regiis ex hoc præſidiariis expulſis, occupârat, ad id regi reddendum compelleret, expeditionem in Gallias anno 959 ſuſcepiſſe credatur, impediat, nec niſi in tempore, ad quod hanc referant, cum Frodoardo, qui, quo eventu Treeas* Bruno *obſederit, non edicit, Clarius aliique duo modo laudati ſcriptores pugnent, certo eſſe à verò aliena quæ, ex antiquis forſan documentis etiam accepta, de argumento illo memoriæ produnt,* C *aſſeverare non auſim. Nec id aſſeverare auſi ſunt, dum de Archembaldo, Senonenſi archiepiſcopo, qui Saxones, urbem Trecenſem anno 959 obſidentes, profligâſſe à laudatis ſcriptoribus narratur, in Gallia Chriſtiana Antiqua tom. 1, pag. 625 tractârunt, Sammarthani fratres. Horum, quæ huc ſpectant, verba, quod verbis Clarii, quæ ſuprà exhibui, illuſtrandis ſubſerviant, juverit hic ob oculos poſuiſſe. Illi itaque, Archembaldum, Roberto comite Trecenſi & Adeleïde Burgunda natum, parentum potiùs, quàm Dei examine probatum nec canonica electione nominatum, accepiſſe nihilominùs anno circitèr 959 à Joanne Papa conſecrationis munus, præfati, ita deinde inceptum de illo proſequuntur ſermonem:* Idem ..... in delitiis enutritus & prophanæ vitæ ſectator ſacra neglexit; quin & * continuator Aimoïni (*apud me lib. 5, cap. 44*) notat lib. 4, cap. 43, oborta contentione inter Anſegiſum epiſcopum Trecenſem & Robertum Archembaldi patrem, cum utrimque ad arma ventum eſſet, Otho imperator Saxones, duce Helpone, in ſubſidium epiſcopi miſit, Senonenſiſque metropolitanus, adjuncto Rainardo, D comite Senonico, ejus conſanguineo, in loco Villari exercitum (*Helponis ſcilicet*) profligavit.

* *ſupple*, ut

168 *Ita laudati Sammarthani, addentes deinde, Archembaldum, qui, ne Anſegiſus à comite Roberto ex urbe Trecenſi expulſus, ſedi ſuæ per* Brunonem *anno 959 reſtitueretur, potiſſimùm obſtiterat, miſerè tandem, ſi ſuprà laudato Senonenſi S. Petri vivi Chronico fides ſit, à B. Saviniano percuſſum, interiiſſe. Galliæ Chriſtianæ auctæ ſcriptores tom. 12, col. 494, Archembaldi pariter Senonenſiumque de Saxonibus, qui anno 959 ad obſidendas Trecas, duce Helpone, venerant, victoria è dicto S. Petri Senonenſis Chronico narrata, ita deinde ſubjungunt:* Anno 960 Bruno, Colonienſis epiſcopus, ab Othone imperatore fratre miſſus in Galliam ad reconciliandos filios duarum ſororum ſuarum Anſegiſum epiſcopum expulſum reſtituit, à quo ſecum aſportandum obtinuit corpus S. Patrocli martyris. *Nec* Bruno *id tantùm, quod verbis hiſce ſcriptores illi memorant quodque anno 959 facere armis haud potuerat, anno 960* E *obtinuit, verùm etiam tunc, ut & caſtrum Divionenſe in regis poteſtatem, quod armis pariter, ut apparet, conſequi anno 959 haud potuerat, concederet & ſororum ſuarum filii inter ſeſe conciliarentur, effecit. Hæc omnia partim è Frodoardo, partim, è ſuprà laudato, qui S. Patrocli tranſlationem litteris mandavit ac, ut jam ſuprà monui, veroſimillimè haud ſeriùs quàm ſeculo XI floruit, ſcriptore anonymo perſpicuè docemur.*

Treeas obſedit, ſed anno.

169 *Hic enim hodie apud Surium in Sancti noſtri Vita cap. 28, Aurelianum imperatorem, ſub quo S. Patroclus paſſus eſt martyrium, anno ab Incarnatione Domini noſtri Jeſu Chriſti ducenteſimo ſeptuageſimo quinto Romani imperii habenas tenere incepiſſe, præfatus, ita mox proſequitur:* Exinde circiter ſexcentos octoginta quinque annos (*hi, additi annis 275, ad annum, ut computanti pateſcet, 960 deducunt*) ſanctus Bruno, reverendiſſimus Colonienſis eccleſiæ archiepiſcopus, ab Othone imperatore auguſto, fratre ſuo, in Lugdunenſem Galliam miſſus eſt, nobis in tempore ipſo, populo illius provinciæ penè ſerò; F ubi diverſæ voluntates civium diſtractæque fuerunt ſententiæ, velle ſuum cuique, nec conſiliis ſolùm & ſtudiis, ſed armis etiam diffidebant & caſtris. Illic ergò duarum ſororum ejus filii ſummâ rerum potiebantur. Hi propinqui inter ſe fœdere ſanguinis, diſcordes animis, ludibrium avaris ſuis militibus erant, qui lucris tantùm divitiarum intenti neque in hac, neque in illa parte fidem habebant. Ubi enim regionis principes avaritiæ æſtibus anhelant, pacis gaudia miſeri quique fruſtra exſpectant. Sed glorioſus archiepiſcopus, pacis nuncius citiùs, quàm credi poſſet, calidæ fecit ſilentia turbæ majeſtate manus; deinde, quid utile omnibus eſſet, quid ſingulis expediret, edocuit, &, reconciliatis invicem civibus, bonitate in ſuos uſus, juſtitia in omnes, pacem integerrimam reformavit.

uti è tranſlationis S. Patrocli auctore

170 His ita geſtis, cùm jam redire diſponeret, multis precibus obtinuit ab Anſegiſo, Tricaſſinæ eccleſiæ venerabili epiſcopo, quem, & paulò antè expulſum, inter alia inſignia legationis ſuæ, cum ingenti plauſu populi reſtituit propriæ ſedi, ut donaret ſibi ſecum pariter

& Frodoardo liquet.

A riter abſportandum corpus B. Patrocli martyris. *Hæc ſcriptor laudatus anonymus; Frodoardus autem in Chronico ad annum 960 ita prodit memoriæ :* Divionem quamdam Munitionem, quam regis Lotharii fideles tenebant, Rotbertus, frater Heriberti, fidelem regis ſe faliens, dolo ingreſſus invadit, regiis expulſis cuſtodibus. Ad quam recipiendam rex cum matre regina profectus ipſum obſidet caſtrum. Bruno præſul, cum Lotharienſibus & aliis ſibi ſubditis illuc adveniens, obſides à Rotberto accepit, quos regi tradidit. Quorum unus, Odalrici comitis filius, proditor comprobatus & judicatus atque decollatus eſt; alter vivus retentus. Otho & Hugo, filii Hugonis, mediante avunculo ipſorum Brunone, ad regem veniunt ac ſui efficiuntur; quorum Hugonem rex ducem conſtituit, addito illi pago Pictavenſi ad terram, quam pater ipſius tenuerat, conceſſâ Othoni Burgundiâ. *Expendat modo ſtudioſus lector hæc omnia tum Frodoardi, tum laudati, qui S. Patrocli tranſlationem litteris mandavit, ſcriptoris anonymi* B *verba, moxque ex hujus, quem complectuntur, textu, Anſegiſum, Trecenſem epiſcopum, ſedi ſuæ, quam deſerere à comite Trecenſi Roberto fuerat coactus, anno 960 fuiſſe à* Brunone *reſtitutum, perſpiciet.*

171 *Ac ſic quidem tum id, quod armis, ſi quæ Clarius, Hugo & Aimoini continuator per verba ſuprà huc tranſcripta memorant, veritati conſonent, efficere anno 959 haud potuerat, conſilio potiſſimùm & prudentiâ veroſimillimè effecerit; verùm cùm* Bruno *tunc, cum id fecit, ſeu anno è dictis 960 cùm exercitu, è Lotharienſibus partim compoſito, in Gallias, uti è jam datis Frodoardi verbis nemo non colliget, adveniſſet, partim etiam armorum metu factum reor, ut Robertus, Trecenſis comes, qui ex urbe ſua Anſegiſum, hujus epiſcopum, anno, ut apparet, 959 expulerat, hunc intra illam anno 960 receptum ſedi ſuæ paſſus ſit à* Brunone *reſtitui. Nec alio modo occupatum ab eodem comite Rotberto Divionenſe caſtrum ad regis poteſtatem dicto anno redierit. Id juxtà ac Trecas anno 959* Bruno, *ut ſuprà è Frodoardo vidimus, obſederat, ſed, uti vel ex eo, quod* C *hic ſcriptor, quo ſucceſſu factum id ſit, haud addat, concludendum apparet, irrito conatu. Verùm, cùm comes Robertus, Divionenſe caſtrum anno 959 occupâſſe non contentus, anno ſequenti Divionenſem munitionem, ſeu, ut opinor, urbem homonymam, tum munitam, à caſtro haud multum remotam, dolo etiam cepiſſet, idque rex Lotharius, quò munitionem ſibi denuò ſubjiceret, obſidione cinxiſſet,* Bruno, *cum Lotharienſibus appulſus, obſides, quos regi tradidit, à comite, ſibi veroſimillimè ab exercitu, cum quo Sanctus venerat, timente, accepit, poſtque non tantùm Divionenſe caſtrum, ſed & munitio homonyma, ut Frodoardus, qui, quod modo de obſidibus* Brunoni *traditis, dixi, per verba ſuprà recitata tradit, paulo poſt hæc etiam teſtatur, in regis poteſtatem, eodem adhuc anno 960 labente, conceſſit.*

960 exſtitit felicior.

172 *Verùm* Bruno, *qui, non tantùm, ut Anſegiſum ſedi ſuæ reſtitueret comitemque Robertum reprimeret, verùm etiam, ac præcipuè quidem, ut ſororum ſuarum filios inter ſeſe diſſidentes in concordiam adduceret, in Gallias venerat, Anſegiſo ſedi ſuæ jam reſtituto ac ad officium ferè jam omnino adducto Roberto, totum ſeſe nepotibus ſuis inter ſeſe conciliandis impendit. Utcumque quidem hoſce inter pacem anno 959 compoſuerat; verùm hæc in tempus tantùm, quo alius eſſet habendus conventus, fuerat ſtatuta, nec alia, quæ diuturnior ac firmior eſſet futura, facilè ſtatui poſſe videbatur. Potentiores ipſomet rege Lothario erant Hugonis Magni, Pariſienſium comitis, anno 956 vitâ functi, filii, hincque, ut apparet, altiori, quàm par eſſet, ſpiritu elati, Lothario, ut regi ſuo, ſeſe ſubmittere omnino detrectabant. Verùm* Bruno, *qui jam bis, anno videlicet 958 iterumque deinde anno proximè ſequenti in Gallias, non tantùm ut pacem Lotharium inter & potentiores illos Hugonis filios componeret, verùm etiam, ut, ſi neceſſe foret, contra hoſce etiam, ut apparet, Lotharium armis tueretur, cum exercitu venerat, eò tandem anno 960, uti è Frodoardi verbis, proximè huc tranſcriptis, colligendum apparet, rem adduxit, ut Hugo & Otho, duo Hugonis Magni majores natu* E *filii, Lothario tandem, cùm prior quidem abs hoc Francorum unà cum pago Pictavenſi ducatum, poſterior verò Burgundiam in feudum accepiſſet, ſeſe, ut regi ſuo, fidem & obſequium ei pollicentes, ſubmiſerint.*

paci inter nepotes ſuos componendæ intentus, Hugonis filios

173 *Ita quidem disertè, quæ proximè memoravi, Frodoardi verba haud ferunt; verùm hiſce, quam modo protuli, interpretationem adhibendam exiſtimavi ob Sancti noſtri biographum, qui num. 60 ſequentem de* Brunone *loquitur in modum :* Præterea Lotarium, ſororis ſuæ filium, de antiqua regum proſapia ortum, cùm à ſobrinis ſuis vehementer eſſet oppreſſus, mirificè eruit & exaltavit, nec ceſſavit, donec in locum patris ſui regem conſtituit, ac majores ipſo potentioreſque Hugonis filios omneſque illius regni principes ſub jugum ejus ſtravit, ita proſpiciens univerſis, ut, ſub unius moderamine imperii omnes pariter & ab hoſtibus tuti & inter ſe invicem poſſent eſſe pacati. *Cùm ſtatim atque aut certè haud admodùm diu poſtquam Ludovicus Transmarinus anno 954 exceſſit è vivis, filius ejus Lotharius, ab Artaldo, Remenſi archiepiſcopo, Franciæ, Burgundiæ & Aquitaniæ proceribus ac ipſomet* F *Hugone Magno, ut Frodoardus ad annum 954 docet, conſecratus Remis fuerit Francorum rex, ac proin* Brunoni, *quo etiam, ut ibidem idem ſcriptor teſtatur, favente, res ea fuerat peracta, poſt certè, ut fieret, laborandum adverſus Hugonis filios haud fuerit, fuiſſe à Sancto noſtro, non ut Lotharius rex coronaretur, ſed ut ei debitum in ſubditos aſſereretur imperium, laboratum, Sancti noſtri biographus per verba proximè huc tranſcripta veroſimillimè dumtaxat ſignificare voluerit.*

ad debitam Lothario fidem promittendam adducit,

174 *Itaque, ne hic cum Frodoardo utcùmque collidatur, hinc, quæ ſuprà proximè huc tranſcripſi, ſcriptoris hujus de Hugone & Othone, Hugonis Magni filiis, verba ita interpretatus ſum, ut hiſce, Hugonis filios tandem Lothario ſeſe, agente* Brunone, *ſubmiſiſſe, ſignificetur. Et verò ipſamet Frodoardi de Othone & Hugone, Hugonis Magni filiis, mox data, utpote quibus hoſce Lotharii regis factos eſſe ſubditos ſeu fideles, ſignificari videatur, ſequentia iſthæc unà cum aliquot aliis verba,* ad regem veniunt ac ſui efficiuntur,

Lotharienſeſque, horum quibuſdam iterum rebellantibus,

AUCTORE C. B.

tur, *adverſari interpretationi hujuſmodi haud videntur. Quod ſi tamen forſan ſit, ob quod hæc certò admittenda haud videatur, fuiſſe equidem Lotharium inter & duos Hugonis Magni majores natu filios concordiam & pacem*, agente Brunone, *anno 960 compoſitam, è Frodoardo eſt certum. Verùm, dum Sanctus in Francia pacem reſtituit, in Lotharingia ſeu regno, ejus curæ, ut Rotgerus loquitur, commiſſo, res turbantur, uti palàm fit ex iis, quæ Frodoardus verbis ſuis proximè huc tranſcriptis mox de* Brunone *ſubjungit:* Audiens autem, *inquit*, quoſdam adverſum ſe Lothariensium inſurgere, illò cum feſtinatione regreditur, rege ad obſidionem cum ſuis conſobrinis dimiſſo. Quidam Brunonis hoſtium, Rotbertus nomine, Manuvium * caſtrum muniebat, alter Immo munitionem, quam dicunt Capræmontem: ad cujus obſidionem approperans Bruno, loca circumquaque rebus exhauſta reperit ſicque abundantem alimentis obſidet hoſtem. Datis ergò treugis, Coloniam ingreditur.

*al. Namurum

B

175 *Apud Miræum tom. 3 Diplomat. Belg. exſtat Charta, anno 946 data, quâ villa* Melin *abbatiæ Valciodorenſi à Roberto, comite Namurcenſi, donatur. Fuerit veroſimillimè is, qui Berengarii, Namurcenſis ſeu Lomacenſis comitis, diplomati, quo abbatiæ Bronienſis fundationem Henricus Auceps anno 932 confirmavit, ſubſcripti, exſtitiſſe putatur filius, ille ipſe Rotbertus, à Frodoardo hic memoratus; quod autem ad Immonem, alterum* Brunonis *à ſcriptore illo memoratum hoſtem, ſpectat, is haud dubiè alius non eſt, quàm qui Lotharienſes, ut à* Brunone *deſciſcerent, anno 959, ut ſuprà vidimus, concitârat. Aſt, ut quid hi, cùm è modò dictis* Bruno *jam ea, ob quæ anno 959 à ſeſe deſciviſſe Lotharienſes udrat, revocâſſet, in Sanctum iterum inſurrexère? Id in obſcuro eſt; verùm, etſi ſic habeat, videntur equidem ambitione potiùs, quàm ratione vel in ſpeciem gravi aut honeſta Rotbertus & Immo eo fuiſſe impulſi. Utut ſit, cum eis, ut Frodoardus addit, inducias, veroſimillimè, ut ſic ſeſe reſpiciendi atque ad officium redeundi haberent locum, Sanctus pactus eſt, nec novi, quos in Lotharingia excitârant, motus diu poſt durâſſe videntur. Verùm qui brevi adeo fuère hi compoſiti? Fuiſſe id potiſſimùm, conſtituto, qui Lotharingiæ inferiori præeſſet, Godefrido duce, factum, utcumque veroſimile efficiunt, quæ ſuprà num. 161 & binis ſeqq. adduxi. Rem quidem ſimul, quæ ibidem adjunxi, incertam reddunt ac dubiam; aſt, etſi ſic habeat, haud magis equidem evadit dubia ex eo, quòd Godefridi ducis mentionem Frodoardus nec ad annum 959, quo de Frederico, Lotharienſibus per* Brunonem *tunc præpoſito, loquitur, nec ad annum 960, quo novos iſtos in hunc quorumdam ex illis rebellium motus refert, inſtituat.*

reddit, Godefrido duce forſan

C

176 *Qui enim motus, quos poſteriori loco memorat, fuerint compoſiti, is ſcriptor nec ibidem, nec poſt exponit; priori autem loco tantummodò quid* Bruno*, quò Lotharienſes, cùm prima hoſce vice rebelles in ſeſe fuiſſet expertus, egerit, edicit; ut, cùm tunc illis Godefridus haud fuerit præpoſitus, mirum ſanè non ſit, cur hujus ibidem mentionem haud faciat. Verùm, etſi ſic habeat, haud fuiſſe tamen quoſdam, qui poſtremo in* Brunonem *inſurrexerant, Lotharienſes, Godefrido duce hiſce præpoſito, pacatos, omnino erit dicendum, ſi* Godefridus dux, *qui apud Martenium & Durandum tom. 2 Veterum Scriptorum Diplomati, quo Sanctus noſter quamdam bonorum commutationem, inter Werenfridum Stabulenſem abbatem & Warnerum comitem factam, confirmavit, ſubſcriptus reperitur, Lotharingiæ dux exſtiterit. Cùm enim diploma illud anno 953 datum notetur, conſectarium erit, ut jam inde ab anno iſthoc Lotharingiæ ſub* Brunone *dux, nomine* Godefridus, *exſtiterit, nec erit ampliùs, cur* Bruno *anno 960 aut ſeq. Lotharienſes, tunc primùm hiſce duce Godefrido præfecto, compeſcuiſſe credatur. Imò verò, ſi Godefridus dux, dicto diplomati ſubſcriptus, Lotharingiæ dux ſeu gubernator, uti ex eo, quod ad Lotharingiam id ſpectet, exſtitiſſe videri poteſt, re ipſa exſtiterit, exiſtimari ob jam ſuprà dicta meritò poterit, duci iſti, qui jam aliquot abhinc annis Lotharingiæ ſub* Brunone *dux fuerat, ducem alterum, nomine* Fredericum, *à Sancto noſtro anno 959 fuiſſe adjunctum, diviſaque duas in partes Lotharingia, Fredericum harum alteri, Godefrido alteram retinente, ſupremamque ſibi in ambas auctoritatem reſervante Sancto, fuiſſe præfectum.*

illis præpoſito.

D

E

177 *Verùm, etſi ſanè, ſi res ita habuerit, novos Lotharienſium quorumdam motus, præfecto hiſce Godefrido duce, compoſitos fuiſſe, credendum haud ſit, haud diu tamen, ut jam dixi, durâſſe videntur. Ita autumo, primò quidem, quòd Frodoardus, qui anno 960 illos exortos narrat, eorumdem deinceps haud ampliùs meminerit; deinde verò, quòd priuſquam Otto in Italiam anno 961 proficiſceretur, res ritè, ut Witikindus, Reginonis continuatore & Sigeberto, qui Galliam & Germaniam tum bene pacatam fuiſſe ait, etiam ſuffragantibus, teſtatur,* per omnem Franciam, Saxoniamque & vicinas circumquaque regiones *fuerint compoſitæ. Adhæc Lotharienſes ſibi anno 961, uti infrà ſumus viſuri, Ottonis filium adſciverunt ſuffragio unanimi in regem: quod, niſi tum penitus fuiſſent pacati, facturi fuiſſe haud videntur. Sanctus itaque, qui anno 960 Anſegiſum, è ſede Trecenſi expulſum, reſtituerat, Lothario Divionenſe caſtrum reddendum curârat aut certè eò multùm contulerat, ac denique nepotes ſuos ſeu ſororum ſuarum filios conciliârat, eodem etiam anno aut certè haud diu admodùm pòſt Lotharingiæ populum omninò pacârit; ut eò veroſimiliter reſpexerint biographus noſter & Witikindus, prior quidem, dum Lotharicorum populum ex inculto & fero pacatum & manſuetum, ſicut, dum iſta is ſcriberet, cernebatur, à* Brunone *redditum fuiſſe, num. 60 aſſerit; poſterior verò, dum ſequentia iſthæc lib. 2 prodidit memoriæ:* Dominus Brun magnus erat ingenio, magnus ſcientiâ & omni virtute ac induſtriâ. Quem cùm rex præfeciſſet genti indomitæ Lothariorum, regionem à latronibus purgavit, & in tantùm diſciplinâ inſtruxit, ut ſumma ratio ſummaque pax illis in partibus locum tenerent.

omnino pacatos.

F

* * * * *
* * * *
* * *
* *
*

§ XIV

A

§ XIV. Bremenſem eccleſiam, veluti eccleſiæ Colonienſis ſuffraganeam, ſibi ſubjicere conatur; quandonam & an jure id fecerit.

Bruno, ut Bremenſis eccleſia Colonienſi

QUt, inſigni de Danis ab Ottone I Imperatore relatâ victoriâ, tres in Cimbrica Cherſoneſo, Sleſwicenſis nimirum, Ripenſis & Arhuſenſis epiſcopatus, Hamburgenſi deinceps archiepiſcopatui, veluti ſuffraganei, futuri ſubjecti, fuerint inſtituti, Adamus Bremenſis Hiſtoriæ eccleſiaſticæ lib. 2, cap. 2 exponit, ac deinde, nonnullis adhuc, quæ ad rem noſtram haud faciunt, interpoſitis, cap. 3 ſubjungit: Fortiſſimus rex Otto univerſos Slavorum populo ſuo ſubjicit imperio. Et, quos pater ejus uno grandi bello domuerat, ipſe Otto deinceps tantâ Dei adjutorio potentiâ conſtrinxit, ut tributum & Chriſtianitatem pro vita ſimul & patria libenter offerrent victori, ſicque baptizatur gentilium populus univerſus. Et eccleſiæ tum primum in Slavonia ſunt conſtructæ..... Igitur poſt hæc Colonienſis archiepiſcopus Bruno, videns, jam Hammaburg noſtram, divina opitulante gratia, ſuffraganeos habere, veterem de Brema, ſicut in ſcriniis eccleſiæ noſtræ invenimus, inſtauravit querelam, ſperans, ſe, quæ voluit, eò faciliùs adepturum, quòd filius (*imo frater*) erat Ottonis regis. Sed, dum fruſtra omnibus modis laboráſſet, nec Papæ concilium, nec patris (*imo fratris*) meruit habere auxilium. Ita ut Vir nobilis atque ſapiens auctoritate pontificis Adaldagi facilè ſuperatus, in noſtræ gratiam eccleſiæ rediit, prædicans, Hammaburgenſem eccleſiam, quæ in tanto gentilium periculo conſtituta ſit, non debere lædi ab aliquo, verum dignam eſſe, quæ omni conſolationis amore foveatur & celebretur ab omnibus ubique eccleſiis. Adhuc poſteris in memoria eſt, quendam Erp, diaconum pontificis Adaldagi, quia fideliter ei adſtiterit in præfata contentione, Ferdenſi ab rege epiſcopatu donatum.

B

C

denuò ſubderetur, anno 960 eſt niſus,

179 *Bellum ab Ottone I adverſus Slavos tanto, quanto ſub horum verborum initium narratur, cum ſucceſſu geſtum à chronographo & annaliſta Saxone, quibus etiam Reginonis continuator & Sigebertus ſuffragantur, ad annum 960 refertur; quare, cùm Sanctus noſter tam poſt id, quam poſt novos in Dania, quos mox nominavi, inſtitutos epiſcopatus antiquam de Bremenſi eccleſia querelam, ut modo recitata Adami Bremenſis verba fidem faciunt, inſtauràrit ſeu, ut per veterem de Brema querelam Adamus ſignificare hic vult, Bremenſem eccleſiam veluti ſuffraganeam, Colonienſi eccleſiæ ſubjicere fuerit conatus, conſectarium eſt, ut id ante dictum annum 960 haud fecerit; anne autem haud paulo etiam ſeriùs, operæ pretium non eſt inquirere; verùm cùm ſint, qui Sanctum, quod litem, quam, dudum antea, ut aiunt, contra eccleſiam Colonienſem ſeu hujus epiſcopos deciſam, renovàrit, carpendum exiſtiment, jure illum, ut Bremenſis eccleſia, veluti ſuffraganea, Colonienſi ſubjiceretur, contendiſſe, modò hic oſtendendum; quod ut præſtem, litis illius occaſionem, initium, progreſſum & qualemcumque, quæ Sancti noſtri ætatem præceſſit, deciſionem lectori ante omnia juverit compendio expoſuiſſe. Caroli Magni tempore epiſcopatu Brema fuerat inſignita, huncque, qui ſtatim ab initio, veluti ſuffraganeus, Colonienſi eccleſiæ fuit ſubjectus, adminiſtrandum ſuſcepit S. Willehadus, VIII Novembris die, quo colitur, Operi noſtro inſerendus.*

idque, cùm Bremenſem eccleſiam, etſi legitimè cur Hamburgenſi

180 *Huic ſubſtitutus eſt, qui ſub Ludovico Pio Tranſalbianis populis Chriſti fidem annuntiavit, Willericus, huic que, anno 837 vitâ functo, ſuffectus eſt, ad quem S. Anſcharius, è ſede ſua Hamburgenſi ab ethnicis pulſus, confugit. Leudericus; qui cum deinde anno 849 obiiſſet, ſtatim de S. Anſchario, ſede Hamburgenſi pulſo, epiſcopatui Bremenſi præficiendo apud Ludovicum, Germaniæ regem, agi eſt cœptum. Ille, utrum canonica id auctoritate liceret, diſcuti volens, epiſcoporum conventui rem propoſuit, cùmque hi multis exemplis, quod diœceſis Hamburgenſis parva eſſet jamque ſæpiùs barbarorum incurſionibus devaſtata, aliam ei ſolatii causâ adjungi poſſe, probàſſent, ſedes Bremenſis archiepiſcopatui Hamburgenſi fuit unita traditaque S. Anſchario gubernanda. Verùm, cùm tunc Colonia, cujus ſuffraganea erat Bremenſis eccleſia, epiſcopo eſſet orbata, Guntharìuſque, qui poſt creatus fuerat Colonienſis archiepiſcopus, ſedis Bremenſis cum archiepiſcopatu Hamburgenſi unioni quàm maximè, quod ſic eccleſiæ ſuæ ſedes ſuffraganea ſubtraheretur, contrarium ſeſe exhiberet, res in ſynodo, Moguntiæ anno 857 celebratæ, fuit denuò diſcuſſa, cùmque Guntharius, ab epiſcopis, ibidem congregatis, ut unioni conſentiret, rogatus, ſeſe eam, ſi Apoſtolica auctoritate approbaretur, ratam quoque eſſe habiturum, reſpondiſſet, ad Nicolaum I Papam miſſa eſt legatio, hicque unionem confirmavit. Hinc ad dictum annum 857 annaliſta Saxo ſic habet:* Bremenſis atque Hammaburgenſis parrochiæ coadunatio facta eſt ultimo tempore ſancti Anſgarii ex auctoritate Nicolai Papæ, qui tam ipſum, quàm ejus ſucceſſores legatos & vicarios conſtituit in omnibus gentibus Sueonum, Danorum atque Sclavorum; quod & antè Gregorius Papa (*hujus nominis IV nimirum*) conceſſit.

E

F

anteà unitam, redire tamen, ſiquando hæc epiſcopatibus aliis

181 *Verùm, etſi ſedes Bremenſis, cujus cum archiepiſcopatu Hamburgenſi unio ſtabilita hunc in modum erat, videri poſſet Colonienſi eccleſiæ haud amplius ſubjecta, Anſcharius tamen, quamdiu in vivis adhuc manſit ſuperſtes, &, qui ei proximè ſucceſſit, S. Rembertus quempiam conſtanter Colonienſi antiſtiti ſubjectionis modum detulerunt. Ea ſanè maximè probanda erat in viris ſanctis agendi ratio; aſt, cùm hanc deinde, qui Remberto in ſedem Bremenſem, cum archiepiſcopatu Hamburgenſi unitam, anno 888 ſucceſſerat, Adalgarius neglexiſſet, difficultas major, urgente Hermanno archiepiſcopo Colonienſi, recruduit, epiſcoporum archiepiſcopo Colonienſi ſubjectorum Francofurti congregata eſt ſynodus, in qua Adalgarius nec per ſe, nec per vicarium comparuit; ad Formoſum Papam, qui ab anno 891 uſque ad annum 896 ſedit,*

eſt

AUCTORE C. B.

eſt recurſum; is ſcripta ad Adalgarium epiſtolà, quæ apud nos ad III Februarii diem in Commentario S. Anſcharii Actis prævio, § XX integra recitatur, diſpenſativè cenſet, Bremenſem eccleſiam ad ſubſidium archiepiſcopi Hamburgenſis, cum aliquo ſubjectionis reſpectu, permanere poſſe, dum, fundatis novis epiſcopatibus, Hamburgenſi antiſtiti ſubjiciendis, Bremenſem eccleſiam recipiat ſedes Colonienſis.

augeretur, ad Colonienſem debere, Formoſus Papa ſtatuiſſet,

182 *Diſpenſativè cenſuimus, inquit, nonnulla de controverſia duabuſque Hamburgenſi & Bremenſi eccleſiis præfatus, Formoſus,* quatenus, quoaduſque divina ſuffragante gratia, prælibata Hammaburgenſis eccleſia in tantum dilatetur, ut epiſcopiam inſtituere valeat, jam memoratam Bremenſem eccleſiam ad ſubſidium habeat, & quoties in magnis ac pernecceſſariis canonicis negotiis oportuerit, non ſubjectione aliqua, ſed affectu fraternæ caritatis Hammaburgenſis archiepiſcopus, qui ejuſdem Bremenſis eccleſiæ regimen obtinet, per ſe aut vicarium, ſuam vicem gerentem, in adjutorium Colonienſis archiepiſcopi invitatus accedat. Dilatata autem Hammaburgenſi eccleſia, largitore omnium bonorum amminiculante, & fundatis epiſcopiis, ſæpe memorata Coloniæ ſedes Bremenſem recipiat eccleſiam. Inhumanum quippe eſt inter ſeculares, aliena jura pervadere; quantò magis ſanctiſſimos epiſcopos ſtatutos à patribus transgredi terminos, & eos litigare, qui pacis debent ſubditis exempla præbere? Hæc autem ad hoc decreta eſt diſpenſatio, ut pax vigeat, ceſſet contentio & juſtitiæ vigorem miſericordiæ compaſſio temperet, ſcientes, ſine pacis bono nullum Deo munus fore acceptabile.

B

nec ſententiam hanc Sergius tertius,

183 *Talis erat controverſiæ, de qua modò hic nos, ſub ſeculi IX finem ſtatus; cùm tunc autem, etſi quidem Bremenſis eccleſia cum archiepiſcopatu Hamburgenſi à Nicolao I Papa, conſentiente etiam Gunthario Colonienſi archiepiſcopo, fuiſſet jam antea unita ſicque ab eccleſia Colonienſi, cujus ſuffraganea fuerat, avulſa, à Formoſo Papa, ut, ſi quando epiſcopatibus ſuffraganeis augeretur Hamburgenſis eccleſia, ad archiepiſcopum Colonienſem rediret Bremenſis eccleſia, fuerit è jam dictis ſtatutum,* Bruno *certè anno 960, cùm tunc jam ab annis ampliùs decem Sleſivicenſis, Ripenſis & Arnhuſenſis in Cimbrica Cherſoneſo epiſcopatus fundati Hamburgenſique eccleſiæ veluti ſuffraganei ſubjecti fuiſſent, jure potuit, ut Colonienſi eccleſiæ Bremenſis denuo ſubderetur, contendere. At verò, inquies, Sergius tertius Papa, qui ab anno 904 uſque ad annum 911 ſedit,* Adalgarii calumnias, *id eſt, querelas,* miſeratus, privilegia eccleſiæ Bremenſis poſtea renovavit. *Ita, fateor, ſcribit ſuprà laudatus Adamus Bremenſis; verùm ſit ita, eccleſiæ Bremenſis privilegia Pontifex ille renovârit, ſic tamen haudquaquam ſententiam, quâ, ut ad Colonienſem eccleſiam, ſi Hamburgenſis archiepiſcopatus epiſcopatus alios, ſibi ſuffragaturos, acquireret, eccleſia Bremenſis rediret, Formoſus, ejus deceſſor, ſtatuerat, abrogavit, imò vero ne quidem, ut nulla planè ratione eccleſiæ Colonienſis ſuffraganea deinceps cenſeretur Bremenſis, effecit. Liquet id ex ipſomet Adamo Bremenſi & Alberto Stadenſi, qui* Bremam *poſt Formoſi ſcilicet jam memoratum decretum* omni tempore ſub Adalgario & Hogero Coloniæ factum eſſe ſuffraganeam, *affirmant.*

C

184 *Etenim tam Hogerus, quàm Adalgarius, exſtitit Bremenſis epiſcopus, ac poſterior quidem ſedem hanc archiepiſcopatui Hamburgenſi unitam ab anno 888 uſque ad annum 909, prior verò abs hoc anno uſque ad annum 914, ut Petrus Lambecius in ſuo ad Rerum Hamburgenſium libri primi Auctario, Chronologicè ab anno 808 uſque ad annum 1225 digeſto, docet, occupavit; cùm autem ſic habeat ac Brema omni tempore, quo epiſcopalem hujus ſedem occuparunt, eccleſiæ Colonienſis, ut Adamus Bremenſis & Albertus Stadenſis aiunt, ſuffraganea exſtiterit, Sergium Papam, qui ab anno, ut jam monui, 904 uſque ad annum 911 ſedit, effeciſſe, ut nulla planè ratione eccleſiæ Colonienſis ſuffraganea cenſeretur, in animum quis inducat? Nemo ſanè, quantùm opinor; quòd ſi autem ne id quidem Sergius fecerit, fuiſſe etiam abs illo, quod de eccleſiæ Bremenſis ad Colonienſem, ſi quando Hamburgenſis archiepiſcopatus ſuffraganeis epiſcopatibus aliis augeretur, eccleſiam reditu Formoſus Papa ſub ſec. IX finem ſtatuerat, abrogatum, omnino incredibile apparet. Lambecius quidem in ſuo mox citato Auctario ad annum 911 ſic ſcribit:* Hoc anno Æ. C. 911 tranſmiſit Pontifex Sergius Tertius pallium epiſcopale Hogero, quarto Hamburgenſi archiepiſcopo, & abrogationem ſententiæ contra Hamburgenſis archiepiſcopi Adalgarii jus in eccleſiam Bremenſem, Pontificum Gregorii IV & Nicolai I privilegiis communitum, in concilio Triburienſi cum conſenſu Pontificis Formoſi A. Æ. C. 895 promulgatæ, confirmavit. Extat etiamnum ea de re ipſum Pontif. Sergii tertii Reſcriptum, Kal. Junii currentis anni Æ. C. 911 datum, quod in Appendice triapoſtolatus Septentrionis à Philippo cæſare editum eſt; *verùm in Sergii, quod hic laudat moxque integrum recitat Lambecius, Reſcripto nihil omninò, è quo ſententiæ, à Formoſo contra Adalgarii jus latæ, abrogatio extundi merito queat, occurrit.*

contra ac Lambecius vult,

F

185 *Pontifex reſcripto illo ſeu epiſtolà Hogero, poſtquam ei ſeſe ex more pallium ad Miſſarum Solemnia celebranda tranſmiſiſſe ſignificavit, dies dumtaxat, quibus eo uti poſſit, præſcribit ac deinde ſalutaria quæplam monita ad eccleſiam, curæ ſuæ commiſſam, rectè gubernandam ſubminiſtrat. Sergius quidem eo epiſtolæ loco, quo dies illos determinat, ſequentem loquitur in modum:* Pallium... Fraternitati tuæ ex more ad Miſſarum Solemnia celebranda tranſmiſimus, quo tibi, novaliter eccleſiæ tuæ privilegiis in ſuo ſtatu manentibus, uti largimur non niſi ſolummodò in die ſanctæ ac venerandæ Reſurrectionis Domini noſtri Jeſu Chriſti &c; *verùm, etſi ſic Pontifex, ſeſe velle, aut, ſi mavis, ſeſe de novo, ut eccleſiæ Hamburgenſis privilegia illibata ac intacta maneant, ſtatuere, utcùmque inſinuet, ſeſe tamen ſuprà dictam Formoſi ſententiam abrogare haudquaquam prodit. Imò vero, cùm privilegia non nova concedere, ſed ea dumtaxat, quæ eccleſia Hamburgenſis antè habuerat, renovare videatur, privilegium huc ſpectans, quod hæc antè habuerat, quodque, ut, quamdiu novis epiſcopatibus, ſibi ut ſuffraganeis ſubjectis, aucta non eſſet Hamburgen-*

abrogaſſet, anno 960 exiſtere jure potuit,

genſis eccleſia, ad ſui ſubſidium retineret Bremenſem eccleſiam, dumtaxat ſerebat, haud immutâſſe ac proin dictam Formoſi ſententiam haud abrogâſſe, ſed potiùs confirmâſſe eſt cenſendus; cùm autem ſic habeat, ac è jam dictis novos epiſcopatus, ſibi ut ſuffraganeos ſubjectos, Hamburgenſis eccleſia jam inde ab anno circitèr 947 eſſèt adepta, jure ſanè Sanctus, ut Bremenſis eccleſia eccleſiæ Colonienſi veluti ſuffraganea denuo ſubderetur, anno 960 potuit exigere.

nec contrarium vel ex hic memorata,

186 *Nec eſt, cur quis hic opponat Agapiti II Papæ, qui ab anno 946 uſque ad annum 956 ſedit, ad archiepiſcopum Hamburgenſem epiſtolam, ab Artzheimio è Manſi Supplementi Concilior. tom. 1 in Conciliorum Germaniæ tom. 2, pag. 619 & ſeq. illatam; etſi enim illâ Pontifex ad archiepiſcopi Hamburgenſis poſtulationem jura omnia, à Nicolao I Papa huic conceſſa, confirmet, epiſcopatus novos, in Cimbrica Cherſoneſo nuper erectos, eidem ſubjiciat, archiepiſcopum Colonienſem nullam ſibi deinceps juriſdictionem in diœceſi Bremenſi vindicare poſſe hancque & Hamburgenſem*, non deinceps duas, ſed unam eſſe & vocari, *decernat, nuſquam tamen vel Formoſi Papæ, vel decreti, quo hic, ut Bremenſis eccleſia, ſi quando Hamburgenſis novis epiſcopatibus ſibi ſuffraganeis augeretur, ad Colonienſem rediret, per verba num. 182 recitata ſtatuerat, mentionem inſtituit. Imò verò ne noviſſe quidem decretum illud videtur; alioquin enim, ſeſe velle, non tantùm, ut una deinceps eſſet Hamburgenſis & Bremenſis diœceſis, verùm etiam ut harum poſterior, etſi epiſcopatibus ſuffraganeis aucta jam eſſet earumdem prior, ad Colonienſem haud rediret, veroſimillimè fuiſſèt dictâ epiſtolâ ſeu decreto, huic incluſo, declaraturus, cùm per hoc, ut aiunt, voluerit abrogare, quæ de Bremenſi eccleſia à Formoſo fuerant ſtatuta; cùm autem ſic habeat hæcque adeo Hamburgenſis archiepiſcopus, cui poſtulanti Agapetus, quæ dixi, per memoratam epiſtolam ſeu decretum, huic incluſum, conceſſit, veroſimiliter Pontificem celârit, fuiſſè poſtremum hoc decretum obreptitiè ac ſubreptitiè impetratum, Sanctus noſter putare atque adeo, ut reſcinderetur ſibique, quod Formoſus ſtatuerat, concederetur, poſtulare jure merito potuerit.*

quæ an ſuppoſititia non ſit, dubitari etiam poteſt, Agapeti epiſtola,

187 *Adhæc an memorata Agapeti epiſtola ſuppoſititia haud ſit, dubitari poteſt; toto enim tempore, quo Romanam S. Petri cathedram Agapetus II occupavit, nullus archiepiſcopus, nomine Adalgarius, ad quem in titulo, quem præfert, miſſâ indicatur, eccleſiam Hamburgenſem gubernavit; etſi autem privilegia omnia, quæ à Nicolao I aliiſque Romanis Pontificibus eccleſiæ Hamburgenſi fuère conceſſâ, fuiſſè pariter Adaldago, qui ab anno 937 uſque ad annum 987 eccleſiæ Hamburgenſi præfuit, ab Agapeto conceſſa, Adamus Bremenſis Hiſt. Eccleſiaſt. lib. 2, cap. 2 ſcribat, meritoque, ut apparet, vel hinc, in mox dictum epiſtolæ titulum pro* Adaldagi *nomine nomen* Adalgarii *irrepſiſſe per errorem, oriri queat ſuſpicio, Lambecius tamen, qui, quæ loco cit. Adamus ſcribit, minimè ignoravit, nuſquam epiſtolam, quæ ab Agapeto ad Adaldagum fuerit conſcripta, in medium, quo abrogatum fuiſſè, quod de eccleſia Bremenſi Formoſus ſtatuerat, probatum det, adducit, etſi interim eum in finem Sergii tertii reſcriptum, quod tamen, ut jam docui, rem neutiquam probat, proferre haud omittat. Et vero epiſtolam, quâ id abrogatum fuerit, ab Agapeto ad Adaldagum ſcriptam haud fuiſſè, imo & ſuprà memoratam, quâ is Pontifex, Colonienſi archiepiſcopo juriſdictione omni in diœceſi Bremenſi interdicta, hanc & Hamburgenſem* unam deinceps & eſſe & vocari, *decreverit, ſuppoſititiam eſſe, vel ex eo mihi apparet, quòd, quemadmodum apud nos ad tertiam Februarii diem in Comment., S. Anſcharii Actis prævio num. 10 fas eſt videre, Colonienſi eccleſiæ Bremenſis ſec. XI adhuc fuerit ſubjecta, ac tum demum, prout Krantzius lib. 2 Metropolis, cap. 21 obſervat, Adalbertus ſeu Albertus, archiepiſcopus Hamburgenſis, apud ſummum Pontificem & imperatorem, ut in ſuam dignitatem Hamburgenſis eccleſiæ, metropolitico jure adverſus Colonienſes gaviſa, rediret, effecerit.*

vel ex eo, quòd Bruno voti compos factus haud ſit, poteſt concludi.

188 *Hinc enim conſequitur, non tantùm, ut non, quod mox memoravi, Agapetus, Hamburgenſi eccleſia novis epiſcopatibus, ſibi ſuffragaturis, jam aucta, decreverit, verùm etiam, ut tum, quod eo in caſu fieri debere Formoſus ſtatuerat, Colonienſes epiſcopi ſec. X adhuc currente impetrârint; etſi autem, ut Adamus Bremenſis per verba, num. 178 recitata, docet, id* Brunoni, *ſumma licèt auctoritate pollenti modiſque omnibus, ut ea in re voti compos efficeretur, adniſo, conceſſum haud fuerit, jure tamen, ut ſibi concederetur, poſtulare eum haud potuiſſe, non magis inde, quàm è ſuprà memorata, quæ Agapeto, ſed, uti è dictis apparet, falso, tribuitur, epiſtola poteſt inferri; id enim veroſimillimè eſt factum, non quòd juſtitiæ conſonum, quod* Bruno *poſtulabat, non eſſet, ſed quod, quam ob cauſam cum Hamburgenſi eccleſia unire Bremenſem Ludovico Germaniæ regi viſum olim fuerat, alteram ab altera haud ſejungendam Otto ob eamdem exiſtimârit. De epiſcopatu Bremenſi cum Hamburgenſi uniendo, ut S. Anſcharius, utrique præfectus, majori cum fructu ſuam ad Euangelii lumine illuſtrandas Septemtrionales terras legationem obire poſſèt, Ludovicus, Germaniæ rex, uti in Anſcharii Vita S. Rembertus ejus diſcipulus teſtatur, cogitavit; Otto vero duas illas eccleſias invicem haud ſejungendas veroſimillimè putârit, ut Adaldagus, ambabus præfectus, qui, quemadmodum Adamus Bremenſis loco ſuprà citato teſtatur, totum ſeſe ethnicorum converſioni & animarum ſaluti impendebat, majori cum fructu campum ampliſſimum, longè latéque Euangelio diſſeminando per Ottonis de Danis Slaviſque victorias apertum, poſſèt excolere.*

AUCTORE C. B.

§ XV. Ab Ottone, Italiam petente, Ottonis Junioris tutor & regni Ciſalpini vicarius ſtatuitur, Hugoni Remenſi excommunicato adverſatur, eccleſiis vacuis ab optimis proſpicit paſtoribus; ſynodos duas ſeu conventus celebrat.

Ab Ottone, in Italiam anno 961 profecturo,

D

ITali à Berengario ejuſque filio Adelberto, quibus Otto, cùm in clientelam ejus ſe dediſſent, regnum Italiæ anno 952 reſtituerat, graviter preſſi, principem ſibi Ottonem deſiderabant, annoque 960, circa quem etiam, uti infrà, cùm de S. Patrocli reliquiis, a Brunone obtentis, agetur, obſervandum opportunius erit, Euracrus, epiſcopatu ſanè digniſſimus, eccleſiæ Leodienſi, Brunone *concedente, fuit præfectus, enixiſſime eum, ut in Italiam præproperè veniens Berengarii tyrannide eos liberaret, erant obteſtati.* Legati, *inquit ad annum iſtum Reginonis continuator,* ab Apoſtolica Sede veniunt Joannes diaconus & Azo ſeriniarius vocantes regem ad defendendam Italiam & Romanam rempublicam à tyrannide Berengarii. Waltbertus etiam archiepiſcopus Mediolanenſis & Waldo Cumanus epiſcopus & Opertus Marchio, Berengarium fugientes, in Saxonia regem adeunt. Sed & reliqui penè omnes Italiæ comites & epiſcopi litteris eum aut legatis, ut ad ſe liberandos veniat, expoſcunt. *Otto, auditis ſingulorum querelis, tempeſtivum in Italiam adventum pollicetur, ſed iter gravibus de cauſis in annum ſequentem differens, rebus intereà in Germania componendis, omnibuſque in expeditionem parandis*

C

operam dat. Nec hæc tantùm ſibi facienda, verùm humanæ conditionis memor, regno ſibique de ſucceſſore filio, ſi quid humanitus ſibi contingeret, providendum exiſtimavit. Otto is erat, à ſexennio dumtaxat ſeu anno, ut Reginonis continuator docet, 955 ex Adelheïde natus.

filium Ottonem in tutelam,

190 *Hunc itaque, priuſquam in Italiam proficiſceretur, regem, Germaniæ quidem Wormatiæ, Lotharingiæ verò Aquiſgrani, ut Reginonis continuator memoriæ prodit, eligi curavit, cumque, utpote rebus adminiſtrandis præ ætate adhuc ineptum,* Brunoni *fratri ſuo ac Wilhelmo filio commendavit ſeu, ut apparet, eorum, à quibus etiam & Henrico, Trevirenſi archiepiſcopo, rex inunctus & conſecratus fuerat, tutelæ commiſit. Hæc ferè omnia partim ex Reginonis continuatore & partim è Sancti noſtri biographo docemur. Prior enim ad annum 961 ſic habet:* Rex in Italiam ire diſponens, maximam ſuorum fidelium multitudinem Wormatiæ coadunavit; ubi conſenſu & unanimitate regni procerum filius ejus Otto rex eligitur; indeque progrediens convenientia quoque & electione omnium Lotharienſium Aquis rex ordinatur; *poſterior verò num. 61 ſequentia prodit memoriæ:* Erat imperatori filius adhuc tenellus delicatiſſimæ indolis & integerrimæ voluntatis, obſes pacis & gloria plebis; hunc archiepiſcopis Patruo fratrique commendatum ad cuſtodiam regni Ciſalpini reliquerat imperator, profecturus Romam & res totius Italiæ ordinaturus cæſar ipſe futurus, electum ſummo conſenſu ab omni populo regem eſſe conſtituit, unxeruntque Ottonem, æquivocum patris, Bruno archiepiſcopus, Wilhelmus & Henricus cæterique ſacerdotes Domini regem in Aquiſgrani palatio & exultavit maxima gratulatione populus dicens: vivat rex in æternum. *Optimo ſanè Otto conſilio filium ſuum regem recèns inunctum, tam Wilhelmi, filii ſui, Moguntiacenſis archiepiſcopi, quàm* Brunonis *tutelæ commiſit.*

D

etſi id Reginonis continuator non latenter inſinuet.

191 *Cùm enim futurum eſſet, ut ſub illo, regni negotiis adminiſtrandis præ ætate adhuc inepto, ex regis adhuc pueri tutores vel omnia vel magnam ſaltem eorumdem partem adminiſtrare deberent, non alios ſanè, quàm qui conſilio & prudentiâ præcellentes, animis etiam inter ſeſe eſſent concordes, ad tutelam illam deligi conveniebat; talem autem exſtitiſſe tam Wilhelmum quàm* Brunonem *vel ex eo fas eſt colligere, quod hic, quem prudentia & conſilio excelluiſſe, nemo negârit, frequenter, priùs etiam, quàm id fieret, adhibere Wilhelmum ſoluerit in conſilium, ut Rotgerus in Sancti noſtri Vita num. 56 dilucidè teſtatur. Verùm Otto, in Italiam anno 961 profecturus, filium ſuum Ottonem* Wilhelmo archiepiſcopo tuendum & nutriendum *commiſiſſe, ad annum iſtum, nullo omnino, quo vel commendatus ille* Brunoni *avunculo ſuo fuiſſe indicetur, verbo adhibito, à Reginonis continuatore aſſeritur eique apud nos ad* XIV *Martii diem anonymus Vitæ S. Mathildis, qui ſec.* XI *floruit, ſcriptor ſuffragatur, utpote ibidem num. 25 de Ottone in Italiam anno 961 profecturo, ſic ſcribens:* Tunc commendans regnum & Ottonem parvum filium ſuum piæ matri & archiepiſcopo Wilhelmo ſecum tulit fortia virorum pectora; *hinc autem erit, qui forſan, an Otto in Italiam anno 961 diſcedens filii ſui tutelam* Brunoni *commiſerit, revocet in dubium. Et vero, cùm Otto filium ſuum Wilhelmo, Moguntino archiepiſcopo, nutriendum etiam, ut Reginonis continuator ait, tunc dederit, iſque deinde patri, ex Italia anno 965 revertenti, obviam, non cum* Brunone, *ſed, quemadmodum denuo Reginonis continuator teſtatur, cum Wilhelmo, Moguntino archiepiſcopo, proceſſerit, fuiſſe apud hunc Moguntiæ Ottonis, in Italia abſentis, filium commoratum ejuſque adeo tutelæ potiſſimùm commiſſum, credendum apparet.*

E

E

datum fuiſſe Brunoni, vel ex eo, quod ei etiam imperatoris vices, uti ex Vindrico.

192 *Verùm tam* Brunoni, *quàm Wilhelmo, fuiſſe ab Ottone, Italiam anno 961 petente, filium ſuum commendatum, Sigebertus æquè ac biographus noſter affirmat. Quare, etſi quidem Coloniæ apud Sanctum noſtrum Otto junior, abſente in Italia patre ejus, commoratus, ut apparet, haud fuerit, illius tamen nepotis ſui, cui Otto, ut Rotgerus num. 61 ait,* regni Ciſalpini cuſtodiam reliquerat, *in adminiſtrandis hujus negotiis tutorem egiſſe* Brunonem, *vel ex eo apparet, quod ipſiuſmet Ottonis, in Italia abſentis, vices, ſi non in toto dicto* Ci-

A *Ciſalpino regno, in magna ſaltem hujus parte, geſſerit, uti è jam nunc dicendis ſtudioſus lector intelliget. Apud nos ad* XXIII *Aprilis diem, quâ S. Gerardus, Tullenſis ad Moſellam epiſcopus, colitur, in hujus Vita, à Vindrico, auctore ſynchrono & S. Apri abbate, ſcripta, ſequentia iſthæc num.* 4 *leguntur verba:* Interea domno Gauzelino, Tullenſis ſedis pontifice, rebus humanis (*circa annum ſcilicet* 962) exempto, qui, morum illuſtris ſanctimonia, angelorum, ut creditur, in cœlis aſcitus eſt conſortio, plebs Leucha graviter mœrebat tanti orbata paſtoris ſolatio. Erat tunc temporis venerandus Bruno, Agrippinæ eccleſiæ ſummus pontifex, qui in tota Germania ſibique finitimis partibus imperiales agebat vices, utpote magni Othonis auguſti germanus frater; ipſe autem prænominatus princeps tunc fortè aberat, quia fines Italicos, causâ urgente, adierat. *Quod ſi itaque ſcriptori iſti adhibenda ſit fides, erit ſanè, cur* Brunonem *ab Ottone, in Italiam proficiſcente, imperii in Occidente vicarium conſtitutum fuiſſe, credamus. Verùm, ne id*
B *illicò abſque omni examine faciamus, obſtant, quæ jam nunc ſum dicturus.*

cum Reginonis continuati Chronicis

193 *Witikindus, nonnullis, quæ, Ottone tertia jam vice, quod, ut Reginonis continuator docet, anno 966 poſt* XV *Auguſti diem evenit, in Italiam profecto, ibidem accidère, lib. 3 narratis, ſubjungit:* Eo tempore, quo hæc intra Italiam gerebantur, ſummus pontifex Wilhelmus, vir ſapiens & prudens, pius & cunctis affabilis, à patre ſibi commendatum regebat Francorum imperium; *cùm ſic autem, ut conſideranti pateſcet, Ottonis imperatoris, in Italiam anno 966 profecti, vices in Germania ſeu in regno Ciſalpino egiſſe Wilhelmum, Moguntinum archiepiſcopum, memoriæ prodat, eique etiam Ditmarus, utpote qui, de Wilhelmi, Moguntini archiepiſcopi, morte, quæ anno 968 die ſecunda Martii evenit, ſermonem lib. 2 inſtituens, illi tum* Parthenopolim diſponendi cæteraque regni neceſſaria regendi *curam, ab Ottone patre commiſſam, incubuiſſe, affirmet, aſſentiatur, erit forſan non nemo, qui Ottonis, in Italiam anno 961 profecti ibidemque uſque ad anni 965 initium*
C *commorati, in regno Ciſalpino vices pariter eumdem Wilhelmum, non autem* Brunonem, *egiſſe, exiſtimet, eò potiſſimùm impulſus, primo quidem, quod Witikindus, Ditmarus & Reginonis continuator, qui, ab Ottone, Italiam anno 961 petente, fuiſſe Ottonis Junioris tutelam* Brunoni *commiſſam, nulla planè ratione indicant, nihil etiam, unde vices ſuas ei in regno Ciſalpino Ottonem tum commiſiſſe, colligas, ſuppeditent; deinde vero, quod, cùm Otto, anno 961 in Italiam diſcedens, Ottonis Junioris tutelam Wilhelmo, Moguntino archiepiſcopo, ut Reginonis continuator docet, commiſerit, conſectarium inde, ut apparet, certò ſit, ut tunc eidem Wilhelmo, utpote juvenis hujus principis, cui, etſi rebus adminiſtrandis præ ætate nondum apto, pater Otto, ut Rotgerus docet, regni Ciſalpini cuſtodiam reliquerat, tutori, id quoque vice ſua gubernandum conceſſerit.*

ratione hic aſſignata conciliando

194 *Sanè, ut res ita habuerit, exigere, quæ Reginonis continuator ſcribit, videntur; verùm, cùm Vindricus, qui æquè ac Reginonis continuator* Brunoni *fuit coævus,* Brunonem *Ottonis, dum hic ab anno 961 uſque ad anni 965 initium in Italia verſaretur, egiſſe in Germania ſeu in regno Ciſalpino vices, apertè tradat, ſatiſque adeò ipſum inter & Reginonis continuatorem haud conveniat, quid hic faciamus? Cùm auctores, qui paris meriti ſunt ac fidei, non collidendi, ſed, ſi fieri poſſit, inter ſeſe componendi ſint, recta ratio exigit, ut Windricum, qui è jam dictis cum Reginonis continuatore in ſpeciem pugnat, in concordiam cum hoc adducere conemur. Quo itaque id faciamus, Ottonis vices in Occidentali ſeu Ciſalpino imperio tam Wilhelmum Moguntinum archiepiſcopum, quàm* Brunonem *egiſſe, ac Wilhelmum quidem id in Francia Germanica, cujus Moguntia, ubi ſedem habebat, tum erat metropolis, præcipuè feciſſe, eſt dicendum. Ita ſanè, tam à Vindrico, quàm à Reginonis continuatore, veritate ſalva, dici potuiſſe, quæ de hoc argumento dicunt, nemo non facilè intelliget. Ditmarus quidem, Witikindus & Reginonis continuator nihil omnino, è quo* Brunonem *Ottonis, cùm hic in Italiam anno 961 eſſet profectus, egiſſe in Occidente vices concludas, ſuppeditant; verùm id feciſſe Sanctum, disertè è jam dictis Vindricus affirmat, nequitque adeo è trium iſtorum ſcriptorum de re ſilentio, utpote quod, uti inde conſequitur, univerſale non ſit, concludi contrarium.* E

& charta hic memorata probatur,

195 *Adhæc iidem tres ſcriptores nihil etiam, quo ab Ottone, in Italiam an. 961 profecturo, Ottonem filium commendatum* Brunoni *fuiſſe, vel utcùmque inſinuetur, ſubminiſtrant & tamen abs illo id tunc factum, è ſuprà proximè huc tranſcriptis Rotgeri verbis eſt certum. Apud Miræum in Notitia Eccleſiarum Belgii cap. 61 exſtat charta, quâ Sigifridus comes caſtellum Luziliburgum, in pago Arduennæ ſitum, à Wikero, S. Maximini Trevirenſis abbate, titulo permutationis ſibi ac ſuis acquiſiviſſe omnibus tam præſentibus quàm futuris declaratur; in iſto autem documento authentico, quod anno 963 datum notatur,* Bruno *archiepiſcopus, frater imperatoris Ottonis,* tunc principatum totius regni poſt ipſum tenuiſſe, *aſſeritur. Quare, cùm* Bruno, *ſi tum ſolus Moguntinus archiepiſcopus Guilielmus in Occidentalibus omnibus imperii partibus imperatoris vicarium ac proin primas poſt hunc partes egiſſet,* principatum totius regni *poſt Ottonem ac proin primum abs hoc in illo locum anno 963 tenuiſſe* Bruno, *veritate ſalva, in laudata charta dici non potuiſſet, hæc certè, in qua id nihilominus dicitur, Sanctum noſtrum tunc imperatoris locum tenuiſſe ſeu vices, ſaltem in Lotharingiæ regno, in quo caſtellum, permutatione per comitem Sigifridum à S. Maximini abbatia acquiſitum, ſitum erat, egiſſe, argumento eſt perquam valido. Nec eſt, quod reponas,* Brunonem, *quod Lotharingiæ dux eſſet, dici potuiſſe in regno iſthoc principatum poſt Ottonem ſeu primum abs hoc locum anno 963 obtinuiſſe.* F

demandatæ in regno Ciſalpino fuerint, concludendum apparet;

196 *Quod ſi enim tunc imperatoris vices in Lotharienſium etiam regno obtinuiſſet ſolus Moguntinus archiepiſcopus Guilielmus, hic utique ibidem tunc, non autem* Bruno, *primum ab imperatore Ottone obtinuiſſet locum, dicique proinde totius regni Lotharingici principatum poſt Ottonem anno 963 obtinuiſſe Sanctus noſter in charta*

AUCTORE C. B.

charta ſuprà laudata, veritate ſalva, haud potuiſſet. Bruno *itaque imperatoris, in Italia ab anno 961 uſque ad annum 964 abſentis, in toto Lotharingiæ regno vicarium, non autem dumtaxat hujus ducem, egerit, ſimulque communi conſilio unà cum Guiliemo archiepiſcopo reliquas imperii Ciſalpinas provincias, præcipuè interim harum partem, Franciam Germanicam, in qua Moguntia ſita erat, Guilielmo adminiſtrante, imperatoris vice ac nomine gubernârit. Ut rem ſic verè geſtam ac proin & Ottonem Juniorem* Brunoni *in tutelam tum datum fuiſſe, credam, ex eo etiam inducor, quòd aliàs etiam Otto* Brunonis *conſilio & operâ ad regna ſua optimè moderanda uti ſolenne habuerit, ùt fas eſt colligere è ſequentibus hiſce, quæ Rotgerus num. 59 ſuppeditat, de Sancto noſtro verbis:* Multa ſunt alia & propè infinita, quæ in brevi non in Lotharicorum tantummodò populo, quem ipſe ex integro ſuſceperat gubernandum, ... ſed etiam per totum regnum glorioſiſſimi imperatoris ſui in Dei rebus & ſalute totius populi, ſtrenuiſſimè operatus eſt. Erat enim eidem omninò communis cura cum ſeniore & germano ſuo, quorum uterque de altero meritò gloriabatur in Domino. *Ad ea modò, quæ Sanctus noſter, abſente ab anno 961 in Italia Ottone, egerit, progredior.*

Hugonis Remenſis excommunicati reſtitutionem diſſuadet.

197 *Artaldo, cui Remenſis ſedes, Hugone, Heriberti comitis filio, qui eam legitimè haud aditam aliquamdiu occupârat, multiſque ea occaſione turbis excitatis, conciliis etiam ſeſe ſiſtere noluerat, excommunicato, adjudicata anno 948 fuerat, è vivis anno 961, ut Frodoardus in Chronico docet, ſublato, Hugo modis omnibus, ut jam vacua Remenſis ſedes ſibi redderetur, eſt adniſus, reſtitutionique ejus rex Lotharius aliique non pauci favebant; verùm* Bruno*, ſedi epiſcopali reſtituendum, qui à tot epiſcopis excommunicatus fuiſſet, haud ratus, Hugoni ſeſe contrarium exhibuit, ut Frodoardus docet, in Chronico ad annum 962 ſic ſcribens:* Anno 962 Gerberga regina fratris Brunonis colloquium petiit, eique hic Frater ejus, ne Hugoni Remenſe redderetur epiſcopium, prout fratres ejus petebant, ſuggeſſit; *ita autem* Brunonem *ſorori ſuæ Gerbergæ nihil, niſi quod eſſet ſacris canonibus conſonum, ſuaſiſſe, rei hujus exitus manifeſtavit. Cùm enim tredecim epiſcopi, à quibus in ſynodo ad Matronam in diœceſi Meldenſi res fuerat diſcuſſa, nihil omninò, ſancta Sede inconſulta, in Hugonis causâ ſtatuendum cenſuiſſent, hæcque adeò fuiſſet ad Romanum Pontificem delata, à Joanne Papa, præfatum Hugonem quondam epiſcopum, non tantùm à Papa & omni ſynodo Romana, ſed & ab alia ſynodo, apud Papiam celebrata, fuiſſe excommunicatum, eſt reſponſum, Remenſeſque, pontificii hujus reſponſi per* Brunonem *certiores facti, Hugonem rejiciunt, ſibique Odalricum illuſtrem clericum, Hugonis cujuſdam comitis filium, eodem* Brunone *juxtà ac Lothario rege & regina matre faventibus, epiſcopum eligunt, uti apud Froduardum loco proximè cit. eſt videre.*

Metenſem eccleſiam aliquamdiu vacuam adminiſtrat.

198 *Porro* Bruno*, qui è jam dictis, ne in ſedem Remenſem Hugo excommunicatus reſtitueretur, anno 962 obſtiterat, eodem anno ſedem Metenſem, paſtore orbatam, ad tempus unà cum Colonienſi adminiſtrandam accepit ac veroſimiliter ad annum uſque 965 adminiſtravit. Ita ſcilicet è Theodorici, Metenſis epiſcopi, quæ apud Meuriſſeum in Epiſcoporum Metenſium Hiſtoria pag. 326 exſtat, charta colligendum opinor. In hac enim antiſtes ille, in ſedem Metenſem Adalberoni, anno 962, ut Reginonis continuator ad hunc annum docet, è vivis ſublato, anno 965, uti iterum idem Reginonis continuator ad hunc annum tradit, Ottone, ex Italia jam reverſo, ſuffectus, aliquantò poſt Adalberonis, pii deceſſoris ſui, obitum tempore* Brunonem *archiepiſcopum, in* quo, *ut loquitur,* regni tunc procuratio *ſeu vicaria hujus ab imperatore è dictis ei collata* cura incumbebat, *diſpoſuiſſe ſeu adminiſtrâſſe ſedem vacuam, non obſcurè prodit.* Brunonis *adminiſtrationem aliquot dumtaxat menſium exſtitiſſe, Meuriſſeus in mox laudata, quam contexuit, Hiſtoria pag. 216 affirmat; verùm illam, ſi toto, quo ab Adalberonis obitu uſque ad Theodorici promotionem ſedes Metenſis vacavit, tempore duravit, diuturniorem indubiè exſtitiſſe, è jam dictis liquet. Paſſum interim eſſe Sanctum, ut ſedes illa tamdiu abſque epiſcopo maneret, mirum poteſt non immeritò videri; verùm id, quo fratri ſuo, qui ſedem illam uſque ad ſuum ex Italia reditum vacuam manere voluiſſe videtur, obtemperâret, veroſimillimè fecerit.*

Berengario, qui anno 956 ad ſedem Cameracenſem fuerat evectus, epiſcopum,

199 *Id ſanè nullâ accidiſſe Sancti noſtri culpâ vel ex eo fas eſt conjicere, quòd cùm eodem, quo ſedes Metenſis, tempore duæ aliæ in Lotharingiæ regno, Cameracenſis videlicet & Tullenſis, eccleſiæ epiſcoporum ſuorum morte factæ eſſent vacuæ, maturè hiſce ab optimis paſtoribus proſpexerit. Res è jam nunc dicendis pateſcet. Fulbertus, Cameracenſis epiſcopus, anno 956 exceſſerat è vivis fueratque huic Berengarius, Tranſrhenenſis è nobili ſtemmate clericus, eodem anno, ut Frodoardus in Chronico docet, ſuffectus; cùm autem aliquamdiu poſt ipſum inter & Cameracenſes diſſenſio, non tam epiſcopo, ut apparet, quàm civibus, quos tum omnibus ſuis epiſcopis exſtitiſſe ſemper præ ferocitate inobedientes ac rebelles, Baldericus, ſec XI ſcriptor, in Chronico Cameracenſi lib. 1, cap. 79 non obſcurè prodit, attribuenda, eſſet exorta, negotiorumque causâ in Germaniam Berengarius eſſet profectus, hunc, dum reverteretur, intra urbem ſuam haud ampliùs recipere Cameracenſes, conſpiratione inita, ſtatuêre. Epiſcopus, cùm jam, confectis, quorum causâ in Germaniam iverat, negotiis, in itinere, ſedem ſuam epiſcopalem repetens, exiſteret, rei factus certior, à* Brunone*, ut à rebellibus, quod ab his ſibi denegatum iri nôrat, vi extorqueat, copioſam militum manum, in ſubſidium etiam Arnulpho, Flandriæ comite, accito, impetrat. Cives, id edocti, ſibique à copiis, Cameracum properantibus, quibus ſeſe impares noſcebant, timentes, ad officium redeunt, epiſcopumque, etiam ſolum ad eos venientem, vi nulla ſibi illata, intra urbem ſuam recipiunt.*

qui civibus, immanitate horrenda abs hoc offenſis vitæ ſanctitate prælucebat,

200 *Ita omnia jam videbantur pacata, nec quidquam Berengarius, ob quod vel ipſe, vel* Bruno*, ſubminiſtrando, quibus ad officium adigerentur Cameracenſes, militares copias, reprehendi meritò poſſet, hactenus commiſerat; verùm,* evoluto aliquo, *ut Baldericus, qui modò relata in Cameracenſi Chronico lib. 1, cap. mox dicto & ſeq. narrat, cap.*

82

A 82 *ſubjungit*, temporis intervallo, *epiſcopus injuriæ ſibi à civibus illatæ memor, horrendam de hiſce, nihil ampliùs quid hujuſmodi timentibus, vindictam, clam vocatis ad ſe militibus, ſumit, dumque in illa modum omnem excedit, alii per hoſce interficiuntur, alii manibus pedibuſque truncantur, alii oculis orbantur ac alii denique ferro ardente frontes notantur. Deteſtanda eninverò in quocùmque fuiſſet certèque adeò erat in epiſcopo immanitas; verùm quam inultam divina juſtitia, ſi Balderico fides ſit, haud reliquit. Berengarius enim, cùm præterea, uti is chronographus cap.83 addit, violâſſet crudelitate ſua S.Gaugerici eccleſiam, noctu abs hoc percuſſus, miſerè paulo poſt Coloniæ, quò ſeſe contulerat, interiit. Cùm itaque hæc, quæ omnia, ut abſque culpa Sancti noſtri, qui utique, Berengario militarem manum, Cameracenſes rebelles ad officium adacturam, præbens, antiſtitem illum hàc abuſurum, haud præviderat, accidere potuiſſe, ſtudioſus lector, à quo fuerint attento animo expenſa, intelligat, hic narranda exiſtimavi, geſta eſſent, atque adeò epiſcopo deſtituta foret Cameracenſis eccleſia*, S.Bruno *nihil habuit antiquius, quàm ut huic maturè in eo rerum ſtatu epiſcopum optimum, qui,* B *quod alter peſſimo exemplo in fidelium mentibus deſtruxerat, bono vitæ ſanctæ ac virtutum odore reædificaturus eſſet, concederet.*

nomine Ingrannum, virtute ac morum probitate inſignem.

201 *Ingelrannus, aliàs Ingrannus, aut etiam Enguerrannus, Corbeiæ Antiquæ monachus, vitæ ac morum probitate inſignis, in Sancti noſtri, cùm monaſterii ſui bona trans Rhenum procuraret, familiaritatem ſeſe inſinuârat. Hunc* Bruno *in ſedem Cameracenſem Berengario defuncto ſubſtituit, aut certè ſubſtitui curavit, ut Baldericus in Chronico jam ſæpiùs cit. lib.1, cap. 84 nos docet. Verba, quibus id facit, huc tranſcribo. Sic habent:* Poſt hujus (*Berengarii nimirum*) exceſſum Engrannus, antè Corbeienſis cœnobii ſancti Petri monachus, obtentu Brunonis præfati archipatris, cum quo pro rebus fratrum, quas trans Rhenum procurabat, notitiam & familiaritatem habebat, ad epiſcopale ſolium promovetur. Hic tam eccleſiaſticis, quàm ſecularibus diſciplinis C ſufficienter inſtructus, mira erga gregem charitate pollebat, omnique manſuetudine plenus, tanto ambitu religionis epiſcopi dignitatem implebat, ut propoſitum monachi nullo modo excedere videretur. Semper nempe in eccleſiaſticæ culturæ ſtudio inſudabat, gregemque commiſſum exemplo vitæ innocentis morumque bonorum informatione doctrinabat. *Talis erat, qui curante* S. Brunone, *Berengario vitâ functo in ſedem Cameracenſem fuit ſuffectus; verùm quandonam id factum?*

non anno, uti ex iis, quæ Dionyſius Sammarthanus ſcribit, conſequitur, 957.

202 *Ingrannus, ut Baldericus in Chronico lib. 1, cap. 86 docet, Cameracenſem* eccleſiam triennio moderatus, ad Chriſtum migravit; *quare, ſi Dionyſio Sammarthano, à quo Berengarius quidem, anno, ut docui, 956 ad ſedem Cameracenſem promotus, poſt epiſcopatûs annum, Ingrannus verò die* XII *Octobris anno 960 è vivis exceſſiſſe tom. 3 Galliæ Chriſt. auctæ col. 16 aſſeritur, ſtandum ſit, conſectarium erit, ut Ingrannus certè haud citiùs quam anno 957 veroſimillimèque hoc ipſo anno ad ſedem Cameracenſem fuerit evectus; verùm unius dumtaxat anni ſpatio, quæ ſuprà ex Balderico de Berengario narravi, geſta eſſe huncque adeo anno 957 obiiſſe, creditu apparet oppidò difficile. Neque verò id, quantùm opinor, ipſemet Dionyſius Sammarthanus credidiſſet, niſi Ingrannum, quem triennio eccleſiæ Cameracenſi præfuiſſe, è Balderico habebat compertum, die* XII *Octobris anno 960 obiiſſe, perſuaſum ſibi habuiſſet. Verùm qua ratione impulſus hoc poſtremum induxerit in animum ac porrò in litteras miſerit, haud facilè quivis intelliget. Eo ipſo enim loco, quo è dictis Ingranni mortem anno 960 illigat, citat Folcuini abbatis Laubienſis, qui ab ipſomet Ingranno ordinatus fuit abbas, vigeſimum octavum de abbatum Laubienſium geſtis caput: quod ſi autem hoc unà cum cap. proximè prægreſſo vel perfunctoriè dumtaxat evolviſſet, Ingrannum anno 960 haud obiiſſe, ſed vitam utminimùm uſque ad annum 965 protraxiſſe, è ſcriptore illo didiciſſet.*

ſed, quemadmodùm è Folcuini hic recitatis verbis

203 *Is enim, nonnulla de Aletranno Laubienſi abbate, cap. 27 præfatus, ſub cap. ejuſdem finem primo ita proſequitur:* Hàc igitur diu deſideratâ pacem * jam tandem ſerò potita citiùs eccleſia noſtra eſt deſtituta. Nam D Bruno, in quem rei ſumma decumbebat, diem clauſit VI (*Rotgerus habet* V) E Idus Octobris, & domnus abbas (*Aletrannus nimirum*) poſtquam biennii paralyſi diſſolutus eſt, poſtque quinquennium quam præeſſe cœperat, in magna ſpe futuræ gloriæ defunctus eſt III. Nonas Novembr. anno uterque DCCCCLXV Dominicæ Incarnationis; *ac deinde cap. ſeq. ſeu 28 ſequentibus hiſce orditur verbis:* Poſt hæc domnus Euracrus (*Leodienſis epiſcopus*) Folcuinum verè peccatorem, ſed & ætate juvenem, Lobienſibus præfecit abbatem; quem, cùm eſſet idem pontifex coloniæ in præſentia imperiali, in frequentia magna populari, recitatâ priùs & lectâ fratrum electione, ibidem ordinari fecit. Ordinatus eſt ergò ab Ingranno, Cameracenſi epiſcopo, die ipſo Domini Natalicio.

* pace

concluditur, anno 903 ſubſtituit vel ſubſtituendum curat.

204 *Cùm igitur, uti è binis hiſce Folcuini textibus palam ſit, Aletrannus Lobienſium abbas anno 965 die tertia Novembris diem extremum clauſerit ac poſt is ſcriptor, qui Aletranno fuit ſuffectus, ipſo Natalicio Domini die Lobienſium abbas Coloniæ ab Ingranno fuerit ordinatus, conſectarium ſit, ut* F *hic Cameracenſium antiſtes, qui, teſte è jam dictis Balderico, triennio ſedem Cameracenſem occupavit, hanc veroſimillimè haud citiùs quàm anno 966 morte ſua vacuam reliquerit, utque proinde jam inde ab anno 960 obiiſſe à Dionyſio Sammarthano perperam dicatur. Scriptori huic, qui, Ingrannum non tantùm anno 960, ſed & die* XII *Octobris obiiſſe, diſertè loco ſuprà citato ſcribit, documentum quodpiam antiquum, in quo præſul ille anno nongenteſimo ſexageſimo ſexto obiiſſe per numericas Arabum notas 966, ſuperiori harum tertiæ parte ferè exeſa aut certè non ſat clarè expreſſa, ſignabatur, præluxiſſe, opinor, hincque eſſe factum, ut in monumento illo, non 966, ſed 960 notari exiſtimans, Ingranni mortem & anno 960 illigârit, & Berengarii, qui hunc præceſſit ſexque annis circitèr ſederit, anno uno ſedem circumſcripſerit; cùm autem ſic habeat, hinc ſimul & è jam ſuprà dictis, Ingrannum ipſo etiam anno 966, ad* XII *Octobris diem provecto, obitu ſuo vacuam ſedem Cameracenſem effeciſſe, fuiſſeque proinde ad hanc, quam triennio è*

AUCTORE C. B.

dictis occupavit, anno 963 promotum, rectè exiſtimâris.

eodemque anno Gerardum, pro Sancto etiam honoratum,

205 *Ac is quidem, qui, è jam dictis, curante Sancto noſtro, eccleſiam Cameracenſem moderandam anno 963 accepit, honore Sanctis proprio, etſi interim vitæ ac morum probitate exſtiterit planè inſignis, nuſpiam afficitur; verùm alius, qui & cultu eccleſiaſtico gaudet, modò etiam memorandus hic eſt, ad dignitatem epiſcopalem Sancti noſtri operâ pariter promotus. S. Gerardus is eſt, Tullenſis, quæ antiqua Leucorum ad Moſellam fluvium urbs eſt, epiſcopus, Operi noſtro, ut jam monui, ad* XXIII, *quâ colitur, Aprilis diem inſertus. Hunc in ſedem illam à* S. Brunone *eodem, cui ſuprà Ingranni ad inſulas Cameracenſes promotionem innexui, anno 963 fuiſſe S. Gauzelino paulò antè defuncto ſuffectum, auctor ſynchronus, num. 192 laudatus, qui vitam ejus, in Opus noſtrum loco cit. illatam, conſcripſit, nos in illa num. 4 & binis ſeqq. docet. Verba, quibus id ibidem facit, proximè verbis num. 192 huc tranſcriptis, quibus regni Ciſalpini vicarium, dum Otto in Italia anno 963 abeſſet, egiſſe* Brunonem *prodit, ſubduntur. Eorum præcipua, quòd quanto ſtudio* Bruno, *ut eccleſiis vacuis optimos paſtores vel ipſemet præficeret vel præficiendos curaret, laborandum exiſtimârit, argumento ſint, lectori hic ob oculos pono.* B

ad ſedem Tulleſem, inito cum cleri præcipuis conſilio,

206 *Sic habent:* Mæſtus ergò *(ob Gauzelini ſcilicet epiſcopi ſui obitum)* Leuchorum populus & conſilio paſtoris viduatus ad memoratum archipræſulem Brunonem legatos dirigit, deſolationem ſui humili ſuggeſtione intimat, utque ſibi ſuccurratur, ſuppliciter expoſtulat, ne velut grex errabundus, paſtore perdito, pereat. Is verò clementis compaſſione animi eorum lamentationi condolens; ipſamque urbem regno Franciæ confinem, Romano nuperrimè adjunctam imperio perpendens, ſumma mentis angebatur ſollicitudine, cogitans, quem eidem eccleſiæ idoneum juxta canonum ſcita potuiſſet pontificem eligere, ſecundùm divinæ cultum religionis, cum bonitate morum, ſapientiæ ſale conditum & in ſcientiæ ſecularis ſtudio exercitatum. Sed Deus, qui in bonorum diſpoſitionibus ſemper piorum aſſiſtit affectui, ſuis non permiſit eum diutiùs agitari curarum fluctibus, ſuoque inſpiravit conſilio, venerabilem Gerardum huic præficiendum officio, aſciſcere, quem conſtabat utilem ſuperni dono Conditoris in cunctis exiſtere. *Ita ille, qui, nonnullis deinde de Gerardo, pœnitentiæ tunc vacante, interpoſitis, primò ſubjungit:* Religioſus ergò pontifex Bruno ad ſe primos cleri convocat, eis coëpiſcopi ſui domini Gauzelini tranſitum flebilem notificat, quemque illi ſucceſſorem ſubroget, familiariter conſultat. C

multum licèt præ humilitate reluctantem promovet,

207 Mox decanus, divinæ amator religionis, ſani conſilii ejus conſultibus hæc reddidit: Si, domine Præſul, meo dignaris tantillo credere dicto, fratrem Gerardum, huic gradui præ ceteris idoneum, veridico aſſero teſtimonio: quem vera humilitate ſubjectum, promptâ obedientiâ clarum, longanimi patientiâ certiſſimè atteſtor probatum; *ac poſt, nonnullis adhuc præmiſſis, qui Gerardus ſuæ ad epiſcopatum promotioni obſtiterit, eique tamen tandem aſſentiri à* Brunone *fuerit compulſus, exponit:* Vir Domini, *inquit de Gerardo*, in humilitatis fundamento firmiter ſtabilitus, huic ordinationi cunctis obnitebatur viribus, magiſque elegit priſtinum pœnitentiæ otium repetere, quàm hujus prælationis laborioſo prægravari pondere. Tamen plurimùm reclamans, plurimùm repugnans, coram jam dicto Archipræſule (Brunone *ſcilicet*) deducitur, & ſub juſſione obedientiæ pontificalem apicem ſuſcipere compellitur. Dum ergò annus Incarnationis Dominicæ nongenteſimus ſexageſimus tertius curreret, Leucham urbem adducitur, obviiſque populorum turmis cum hymniſonis laudibus excipitur, ac, ſicut mos exigebat, præſulari ſedi inthronizatur. *Ita* Bruno *Tullenſi eccleſiæ præfecit virum, epiſcopatu ſanè digniſſimum; cùm autem tempus etiam, quo id factum ſit, Vindricus, S. Gerardi biographus, modò huc tranſcriptis verbis diſertè aſſignet, opus non eſt, ut de Tullenſi iſto antiſtite, qui qualis quantuſque fuerit, apud eumdem Vindricum loco ſuprà cit. ſtudioſus lector inveniet, plura hic in medium adducam.* D

ſynodoſque deinde ſeu conventus duos anno 964 celebrat.

208 *Nunc ſynodi ſeu conventus duo, quorum alterum Coloniæ Agrippinæ, alterum ignoto quodam Lotharingiæ loco Sanctus noſter anno 964 ac proin haud admodùm diu, poſtquam duo, quos jam memoravi, optimi epiſcopi Tullenſi & Cameracenſi eccleſiis fuiſſent præfecti, celebravit, hic adhuc, priuſquam* § *huic finem imponam, ſunt memorandi. Innoteſcit horum prior quidem è Trithemio, qui in Annalibus Hirſaugienſibus ad annum, quo proinde is, ut jam innui, celebratus fuerit, 964 ſequentia prodit memoriæ:* Bruno dux & archiepiſcopus Colonienſis, vir eccleſiaſticæ diſciplinæ ſtudioſiſſimus, ſynodum Coloniæ provincialem celebrans, omnes epiſcopos & abbates de toto archiepiſcopio ſuo convocavit & multa in eodem concilio ad utilitatem communem conſtituit; *poſterior verò è Balderico, plus ſemel jam laudato, qui in Chronico Cameracenſi lib. 1, cap. 85 ſic ſcribit:* Eo tempore Bruno dux ſive archiepiſcopus conventum generalem cum multis principibus & epiſcopis apud quandam villam, cujus nomen non ſubvenit*, habuiſſe dicitur, in quo de pace & religione ſanctæ Dei Eccleſiæ ſtatuque regni ſalubriter & competenter tractatum eſt; *conventum, hic memoratum, anno, ut dixi, 964 celebratum pariter fuiſſe, indubitatum apparet. Cùm enim, ut Baldericus loco cit. docet, Ingrannus, anno demùm è jam dictis 963 Cameracenſis epiſcopus creatus, dicto conventui interfuerit, conſectarium fit, ut hic, utpote qui non priùs, quàm cùm jam aliquantulum temporis ſpatium ab Ingranni promotione eſſet elapſum, videatur habuiſſe locum, veroſimillimè haud citiùs, quàm anno 964 fuerit celebratus; cùm autem* Bruno, *qui ei pariter, ut Baldericus docet, interfuit, ſub anni 965 initium redeunti ex Italia Ottoni imperatori, uti infrà videbimus, obviam progreſſus, magnum dein cum hoc circa Pentecoſten Coloniæ Agrippinæ conventum celebrârit, hocque finito, in Gallias profectus, Remis obierit, ac proin tempus opportunum & congruum, quo Balderici verbis mox memoratum Lotharingiæ conventum anno 965 celebrâſſet, aſſignari haud queat, conſectarium è modò dictis fit, ut tam hunc, quàm priorem à Trithemio memoratum* Bruno, *non anno 965, ſed, ut dixi, anno 964 celebrârit.* F

* modò non occurrit

§ XVI

AUCTORE C. B.

§ XVI. Ottoni fratri, ex Italia redeunti, obviàm procedit, Pentecoſten ſimul & maximum regni conventum cum eo Coloniæ celebrat; Galliam pòſt, ut nepotes ſuos, ſeſe inter denuò diſſidentes, componat, petens, Remis obit Coloniamque relatus ibidem ſepelitur.

Ottoni fratri, ex Italia anno 965 redeunti, Wormatiam uſque obviàm procedit, cumque illo,

OTTO, *quem anno 961 in Italiam eſſe profectum, ſuprà docuimus, quemque ibidem, imperiali etiam corona à Pontifice jam accepta, multò diutiùs, quàm futurum initio putàrat, commorari turbæ aliæ ex aliis continuò natæ compulerunt, anno demùm 965 in Germaniam, poſtquam natalitia Domini feſta anno 964 Papiæ celebràſſet, eſt reverſus, tumque tam S. Brunonem, quàm Wilhelmum Ottonemque filios ſibi, in Germaniam jam appulſo, obvios habuit.* Imperatoris præterea reditum frater ejus nocte dieque ſolicitus expectavit, redeunti in omni gloria lætus occurrit. *Ita num. 62 de Sancto noſtro Rotgerus; verùm cùm nec annum, quo reditus Ottonis acciderit, nec quò uſque huic obviàm* Bruno *proceſſerit, edoceat, opportunè hìc Reginonis continuator ſuccurrit. Hic enim ad annum 965 ſequentia ſubminiſtrat verba:* Anno Dominicæ Incarnationis 965 imperator Papiæ natalem Domini celebravit, &, peracta feſtivitate, ſtatim in patriam, diſpoſitis in Italia regni negotiis, commeavit; cui filii ſui Otto & Wilhelmus archiepiſcopus in confinio Franciæ & Alemaniæ in villa Heimbodesheym occurrerunt, & cum magna ibi cum alacritate ſuſceperunt. Inde Wormatiam progreſſus, fratrem ſuum Brun archiepiſcopum in Purificatione ſanctiſſimæ Mariæ virginis ſibi obviàm habuit; *ita autem, cùm annum, quod bene notandum, à Nativitate Domini inchoet, anno 965, quæ de Ottonis in Germaniam reditu ac* Brunonis *in ejus occurſum progreſſu hìc narrat, accidiſſe, licèt, quod de Nativitate Domini Papiæ ab imperatore celebrata ait, anno 964 evenerit, non obſcurè prodit.*

C

qui, Paſchate Ingelheimii celebrato, Coloniam ſe confert,

210 *Porrò uti Rotgerus, etſi obviam Ottoni, ex Italia in Germaniam reverſo, proceſſiſſe* Brunonem, *ſcribat, locum tamen, quo id factum, haud expreſſit, ita etiam, etſi haud multò pòſt Coloniæ cum* Brunone *eumdem Ottonem ſiſtat præſentem, locum tamen, unde eò advenerit, in obſcuro reliquit; verùm hunc iterum Reginonis continuator nos docet. Ottonem enim, ut primùm ex Italia anno 965 erat reverſus, totà quadrageſimà in Francia, Germanica ſcilicet, cujus metropolis, ut jam ſuprà monui, Moguntia tum cenſebatur, commoratum eſſe Paſchaque magno cum gaudio Ingelheimii celebràſſe, præfatus, mox ſubjungit:* Inde navigio Coloniam attingens, matrem ſuam, dominam Mathildem & ſororem ſuam Gerbirgam reginam filiumque ejus regem Lotharium ſibi obvios condigno ibi honore & amore tractavit. *Ita laudatus ſcriptor; etſi autem, quod hìc, ut jam monui, facit, biographus noſter locum, unde tum Coloniam Otto appulerit, haud edoceat, annum tamen, imò & anni, quâ id acciderit, tempeſtatem non obſcurè prodit, num. 62 ſic ſcribens:* Cùm... Imperator triceſimum regni ſui, Germanus ejus (Bruno *nempe*) duodecimum pontificatus ſui ageret annum, nondum niſi vix præterlapſus ætatis quadrageſimum, ſanctam Pentecoſten ſimul Coloniæ celebrantes, quâ major gloria mortalibus conceſſa non eſt, ſeſe invicem inter ſancta ſollempnium dierum officia unà cum diva matre, ſorore regina, nepotibus (*Carolo ſcilicet & Lothario, Gerbergæ filiis, aut certè præter horum poſteriorem juvenculo adhuc, quem Mathildis, uti hujus ſuprà laudata apud nos Vita num. 26 fidem facit, ſecum adduxerat, Henrico, Henrici Bavariæ ducis anno 955 defuncti, filio*) filiiſque regibus totaque illa Deo dilecta familia & cunctis regni ſenatoribus affuerunt.

E

Pentecoſten magnumque conventum ibidem.

211 *Duodecimo epiſcopatûs* Brunonis *anno, quem cum trigeſimo regni Ottonis anno Rotgerus hìc conjungit, annum Chriſti 965 deſignari hocque proinde anno, quod is verbis jam datis de Pentecoſte, à* Brunone *Coloniæ cum Ottone celebratâ, magnoque tunc ibidem regum conventu refert, luculenter, quæ ſuprà § 2 diſſerui, evincunt, nihilque adeò iis, quæ, ut id oſtenderem, ibidem adduxi, hìc addendum; verùm alia quædam in magnum Coloniæ habitum, quem is Sancti noſtri biographus memorat, regum ac reginarum conventum ſeu congreſſum Pentecoſtenque, ubi hoc ibidem anno 965 celebratam, obſervandæ occurrunt. Reginonis continuator, poſtquam verbis ſuprà huc tranſcriptis, Ottonem anno 965, Ingelheimii Paſchate celebrato, navigio inde Coloniam petiiſſe, ibique matrem Mathildem, ſororem Gerbergam hujuſque filium regem Lotharium obvios habuiſſe honorificèque tractàſſe, narravit, mox, nullâ omnino Pentecoſtes, quam Coloniæ etiam tunc celebràrit, mentione facta, hinc iterum illum in Saxoniam abiiſſe, ſubjungit; verùm Sigebertus Ottonem anno 965 poſt Paſcha Ingelheimii celebratum Coloniam inde tunc veniſſe ibique matrem, ſororem ac hujus filium regem obvios habuiſſe, nuſquam memorans, ad annum 965 ſic ſcribit:* Otho imperator Pentecoſtem Aquiſgrani celebravit, concurrentibus ibi à Francia ſororibus ſuis, regina ſcilicet Francorum Gerberga, matre Lotharii regis & Karoli ducis, & Hathuide uxore Hugonis Pariſiorum comitis; quorum filius fuit Hugo, qui pòſt regnavit in Francia.

F

non autem; ut Sigebertus tradit, Aquiſgrani, celebrat.

212 Ubi omnis illa regalis proſapia tanto ad invicem congratulationis jubilo eſt affecta, ut in omni vita eorum vix aliquid gaudii huic lætitiæ potuerit æquiparari; *hinc autem factum, ut annaliſta Saxo, qui, quæ apud Sigebertum, Reginonis continuatorem, Witikindum & Ditmarum reperit, in Annales ſuos ſolet inferre, Coloniæ quidem regum conventum à Reginonis continuatore abſque ulla Pentecoſtes à conventu illo celebratæ mentione, Aquiſgrani verò, hâc additâ, à Sigeberto ſignari, conſpicatus, duos regum conventus,* al-

AUCTORE C. B.

D

alterum Coloniæ, alterum Aquiſgrani, anno 965 habitos, Pentecoſtenque tunc abs illorum poſteriori celebratam fuiſſe, litteris mandàrit. Verùm non ſolùm unà cum Reginonis continuatore biographus noſter, ſed etiam Frodoardus in Chronico unum dumtaxat regum, qui anno 965 celebratus ſit, conventum recenſet, cùmque pariter unum dumtaxat tunc celebratum Sigebertus memoret ac abs hoc Pentecoſten celebratam, dicat, dubitandum non apparet, quin de eodem, quem tres illi ſcriptores memorant quemque Pentecoſten celebràſſe, biographus noſter adjungit, regum conventu ſermonem inſtituat. Quare cùm omnes tres, qui eo ipſo, quo res geſta eſt, tempore vixerunt, ſcriptores illi ac nominatim biographus noſter, qui à dicto conventu, Coloniæ, ut & ipſe & alii duo produnt, habito, Pentecoſten ibidem celebratam, ait, majorem certè, quàm Sigebertus, qui ſeſqui circitèr ſeculo à re geſta abfuit, fidem mereantur, proximum eſt, ut & regum anni 965 conventum & Pentecoſten abs hoc tunc celebratam, non Aquiſgrani cum Sigeberto, ſed Coloniæ Agrippinæ cum biographo noſtro, cui è jam dictis Reginonis continuator & Frodoardus ſuffragantur, ſtatuamus.

B

ſintne one cum an, ut Sigebertus ait, Helwigis, Henrici Magni vidua,

213 *Ad alia, quæ, priuſquam quid Sanctus noſter, finito, de quo hic loquimur, conventu, egerit, edicam, obſervanda in hunc adhuc ſunt, progredior. Cùm Sigebertus juxtà ac Magni, qui Sigeberto eſt recentior eique hic aſſentitur, Chronici Belgici auctor in loco, quo Ottonem unà cum regibus anno 965 conveniſſe Pentecoſtenque celebràſſe aiunt, aſſignando è jam dictis erront, dubitari merito poteſt, an iis, qui conventui interfuiſſe memorantur, Hathuidem ſeu Hadwigem, Hugonis Pariſienſium comitis uxorem, de qua id nec Reginonis continuator, nec Frodoardus, nec denique biographus noſter tradit, rectè adjungant. Aſt erit fortaſſis, qui, quemadmodùm Hathuidis iis, qui conventui interfuerunt, haud rectè fortè à Sigeberto & Magni Chronici Belgici auctore accenſetur, ita etiam inter eos, qui eidem conventui adfuêre, haud rectè pariter* Ottonis *filios reges à biographo noſtro numerari ſuſpicetur ex eo, quod Otto anno 965 unum dumtaxat filium regem, Ottonem videlicet, anno 961 Wormatiæ quidem Germaniæ, Aquiſgrani vero Lotharingiæ regem, ut ſuprà vidimus, coronatum, habuiſſe reperiatur. Sanè quinam per Ottonis filios reges, quos ſuprà memorato regum conventui interfuiſſe, Rotgerus memorat, intelligantur, dictu apparet primo intuitu difficile; verùm regum filii, etſi reges nec electi nec coronati eſſent, reges etiam interdum, imo & pari modo filiæ appellari à medii avi ſcriptoribus reginæ inveniuntur.*

C

at non item, an, ut Rotgerus prodit, Ottonis filii reges interfuerint, dubitari poteſt,

214 *Ut res exemplo pateſcat, in titulo, præfationi, quâ Witikindus Annales ſuos, jam ſuprà à nobis ſæpiùs laudatos, Mathildi, Ottonis I imperatoris & Adelaïdis filiæ, inſcribit, disertè hæc, quamvis tum Quedlimburgenſis dumtaxat ſanctimonialis ac proin haudquaquam eſſet regina,* regina *abs illo nuncupatur. Quod ſi itaque præter Ottonem, jam regem electum & coronatum, alius adhuc Ottonis imperatoris filius regum, de quo hic nobis ſermo, conventui interfuerit,* Ottonis filios reges *conventui iſti adfuiſſe rectè aſſeruerit Sancti noſtri biographus; eſt quem alium illum Ottonis filium dicamus? Witikindus, Annalium lib. 2 de Ottonis filiis, ex Adelaïde natis, ſermonem inſtituens, ſic ſcribit:* Nati ſunt autem regi filii ex sereniſſima regina primogenitus Henricus, ſecundus Bruno, tertius Otto, paterni nominis majeſtate deſignatus; *cùm autem è tribus hiſce hic memoratis Ottonis filiis Bruno jam inde ab anno 957, uti è Necrologio Fuldenſi conſtat, obiiſſet, eſſe videtur, cur Henricus, qui quandonam obierit, nuſquam invenitur, exiſtimari queat alius ille Ottonis filius, qui unà cum Ottone jam rege electo & coronato conventui dicto interfuiſſe à biographo noſtro indicatur; attamen cùm is, teſte Witikindo, primogenitus exſtiterit Ottonis filius, nec facilè, ut Otto natu minimus anno 961, ſi ille adhuc exſtitiſſet tunc in vivis, rex conſtitueretur, futurum fuiſſe videatur, alium illum Ottonis filium, qui unà cum Ottone jam rege conventui prædicto interfuiſſe à Rotgero indicatur, Wilhelmum, Moguntinum archiepiſcopum, qui & ipſe, quamvis haud ex uxore legitima, Ottonis imperatoris, ut jam ſuprà docui, filius erat, exſtitiſſe, veroſimilius opinor, maximè cùm is conventui iſti indubiè interfuerit, neque tamen ei interfuiſſe, nomine ejus expreſſo, à Sancti noſtri biographo uſquam dicatur. Utut ſit, cùm equidem vel Wilhelmus archiepiſcopus vel natu major Ottonis & Adelaïdis filius eſſe è jam dictis queat ille alius ex Ottonis filiis regibus, qui conventui interfuiſſe à Rotgero dicuntur, merito ſanè in dubium, an ei Ottonis filii reges interfuiſſe abs illo biographo noſtro rectè dicantur, revocari non poteſt.*

E

215 *Porrò conventum illum, in quo etiam* collegiatæ *S. Martini Leodienſis eccleſiæ fundatio, uti exſtans ea de re apud Marteneum tom. VII Veterum Script. col. 54 diploma, à* Brunone *archiepiſcopo & primiſcrinio, uti ei ſubditur, recognitum, fidem facit, confirmata fuit, placiti magni appellatione Frodoardus, qui id cum Gerberga regina, hujus filio Lothario rege ac cum aliis magnis proceribus ab Ottone habitum fuiſſe, adjungit, diſtinguit eique biographus noſter, utpote qui placita iſti ſeu conventui non tantùm reges, ſed &* cunctos regni ſenatores *adfuiſſe dicat ſicque in eo de regnorum negotiis, uti in magnis placitis ſolebat, tractatum fuiſſe, utcùmque, ut apparet, inſinuet, ſuffragatur. Conventum illum* Brunonis *rogatu convocatum, ac abs hoc in illo, ut Lotharingiæ à ſe facta duas in partes diviſio confirmaretur, poſtulatum fuiſſe, quorumdam eſt opinio; verùm, cùm diviſionem hujuſmodi à* Brunone *factam fuiſſe, undequaque, uti è ſuprà dictis fas eſt colligere, certum haud ſit, fuiſſe à Sancto, ut confirmaretur, in dicto conventu poſtulatum, certum pariter eſſe non poteſt; etſi autem* Brunonis *conſilio & rogatu non pauca geſſiſſe Ottonem, biographus noſter loco non uno innuat, non pauca tamen etiam, ad quæ certè à* Brunone *haud fuerat impulſus, egiſſe meritò creditur. Quare opinio, quæ, dictum conventum* Brunonis *rogatu convocatum, abſque ullo vade antiquo ſtatuit, dubia etiam eſt atque incerta. Minùs ſanè, Gerbergam & Lotharium, qui, ſuadente* Brunone, *Coloniam, ut imperatori de victoriis relatis gratularentur, advenerant, ſuppetias*

conventu illo, Bruno, cujus rogatu an convocatus is fuerit, eſt dubium.

F

AUCTORE C. B.

A & conſilium adverſus Hugonis, Pariſienſium comitis, filios, à quibus, ſibi antea per Brunonem, ut ſuprà vidimus, conciliatis, Lotharius iterum diſſidebat, ab Ottone poſtulâſſe, à veritatis ſpecie abhorret.

In Galliam proficiſcitur, Remiſque, Compendio iſthac, ut Sigebertus,

216 Ita autumo, quòd poſt Colonienſem, de quo jam ſatis ſuperque diſſerui, conventum Ottoniſque ex hoc Orientem verſus ſeu in Saxoniam diſceſſum Sanctus noſter in Franciam, ut ibidem nepotes ſuos ab invicem diſſidentes ad concordiam revocaret, ſeſe iterum, ut biographus noſter num. 63 teſtatur, contulerit. Verùm quo ſucceſſu iter illud Sanctus ſuſcepit? An iterum ſorores ſuas ac nepotes, ut feciſſe illum anno 960, jam vidimus, in concordiam adduxit? Dum rei huic animum habet intentum, laborum ſuorum metam invenit, in ætatis ſuæ flore è mortali hac vita ereptus. Qui res facta ſit, indagemus. Sigebertus in Chronico ad annum 965 ſequentibus his verbis utitur: Bruno dux & archiepiſcopus in Franciam pergens ad pacificandos nepotes ſuos Lotharium regem & filios Hugonis, ubi Compendium venit, febre correptus Remis redit; ubi, quidquid habuit jure mancipi, per teſtamentum eccleſiis Sanctorum delegato, mortuus eſt. Corpus ejus à Deoderico, Mettenſi epiſcopo, Coloniam refertur; Sigeberto autem annaliſta Saxo & Albericus in Chronico aſſentiuntur, nec ſcriptorem ullum ſive antiquum ſive recentiorem, à quo, ſi de re illa loquatur, S. Bruno, cùm Compendium, quò, nepotes ſuos inter ſe diſſidentes in concordiam adducturus, erat profectus, Remos inde morbo correptus rediiſſe ibidemque obiiſſe non dicatur, invenire quivi; verùm, etſi ſic habeat, non neminem tamen, anne Sanctus noſter, Coloniâ Compendium, ut ibidem nepotes ſuos in concordiam adduceret, profectus, morbo haud fuerit, priuſquam eò adveniret, & correptus & è vivis ſublatus ac proin an Compendium umquam tunc fuerit appulſus, dubitare forſan faciet Sancti noſtri biographus. Ille enim, Brunonem in via, cùm Coloniâ in Galliam abierat, ægrotare cœpiſſe ac in civitate Remenſi, cùm ad hanc perveniſſet, morbo, quinta jam die durante, fuiſſe detentum ibique ex hoc obiiſſe, indicare videri poteſt.

B

C

rem interim dubiam

217 Ut ſtudioſus lector, meritòne, an immeritò ita ſentiam, dijudicare queat, verba omnia, eò ſpectantia, quæ num. 63 & ſeq. ſuppeditat, oculis ejus hic ſubjicio. Cùm, inquit, ſummus antiſtes (ita haud dubiè Brunonem, quòd archiepiſcopus eſſet, hic nuncupat) Bruno ſenioris (Domini) & fratris ſui, Orientem verſus euntis, contubernia, ruens prius in oſcula & flens largiter, liquiſſet, pacataque omnia & quieta intra metas regni ſibi credita, agens Deo gratias, aſpexiſſet, iterum iterumque ſuos omnes, clerum populumque, quæ agenda fuiſſent, ammonuit, & mox in Occidente Compendium adiit, ut ibidem nepotes ſuos ab invicem diſſidentes ad concordiam revocaret, in fide & gratia ſtabiliret eccleſiæ Religionem, regi honorem &, quæ ſua eſſent, dictante æquitatis ratione, annuente Domino, ſingulis confirmaret. Eo intentus negotio infirmari cœpit & Remenſium civitate gravi corporis moleſtiâ detentus quinto demum die poſtquam invaſit ægritudo eum prevenit. Quibus diebus in itinere non minùs, quàm in hoſpitio, lectione aſſidua, nullo penè alio cibo refocillatus eſt. Interrogatus autem familiariter ab epiſcopo Wicfrido, ut ipſe teſtis eſt, cujus morbi gravedine urgeretur, non morbum, ſed diſſolutionem ſui corporis eſſe, reſpondit. Priora textûs hujus verba, quibus Bruno Compendium, ut ibidem nepotes ſuos, invicem diſſidentes, in concordiam adduceret, adiiſſe traditur, haudquaquam, ut apparet, quò minùs in dubium, Compendiumne uſque, ut id faceret, Sanctus iverit, an in viam dumtaxat eò verſus ſeſe dederit, revocari queat, impediunt.

atque incertam faciente

218 Nec Compendium uſque eum pertigiſſe, certum, ut apparet, efficitur ex eo, quòd verbis illis ſequentia iſthæc de Brunone mox ſubdantur: Eo intentus negotio infirmari cœpit; cùm enim tam in via Compendium verſus, quàm cùm ibidem jam verſaretur, putuerit Sanctus animum paci inter nepotes ſuos componendæ habere intentum, enimverò, cœperitne tum primùm, cùm Compendium jam eſſet appulſus, an antè, ægrotare, è poſterioribus illis verbis palàm haud fit, cúmque id pariter, ut conſideranti patefcet, ex aliis, quæ ſequuntur, haud innoteſcat, Rotgerus ſanè, Compendióne jam redux, an eò nondum appulſus, Bruno Remis obierit, incertum ac dubium facit ſuo ſcribendi modo. Nec Remis ſanctum, cùm Compendio illuc eſſet reverſus, obiiſſe, Sigebertus aliique ſuprà laudati, qui diſertè id aſſerunt, certum efficiunt. Etenim ſcriptor nullus, Sigeberto antiquior, qui id pariter aſſerat, invenitur, hicque, Rotgerum ſibi prælucentem nactus, eumdem, veluti à quo Sancti noſtri Vita luculenter ſit deſcripta, in Chronicis ſuis ad annum 953 laudat; quæ cùm ita ſint, Brunonem Remis, cùm Compendio illuc eſſet reverſus, obiiſſe, non aliam, ut puto, ob cauſam ſcripſit, quàm quòd ita per Rotgeri verba, ſuprà huc tranſcripta, ſignificari exiſtimârit. Verùm, an Sigebertum, qui Rotgero centum ut minimùm annis eſt recentior, ſua illa in re haud fefellit opinio, ſicque annaliſtam Saxonem, Albericum aliosque hanc ſecutus in errorem haud induxit?

E

F

aut certè relinquente Rotgero.

219 Incertum eſſe admodum, an Bruno Remis, Compendio redux, obiiſſe ſuprà huc tranſcripto Rotgeri textu ſignificetur, è modo huc adductis nemo non, quantùm opinor, facilè agnoſcet. Nec ut contrarium putet, efficere ullo modo queunt, quæ in textu illo verbis hiſce, Eo intentus negotio infirmari cœpit, mox ſubduntur, ſequentia iſthæc alia, Et Remenſium civitate gravi corporis moleſtiâ detentus quinto demum die poſtquam invaſit ægritudo eum prevenit; hiſce enim ſecundum ſe ſpectatis nec ullo modo mutatis quid certò ſignificetur, nemo facilè dixerit, niſi forſan modicè mutata ſequentem hunc patiantur ſenſum: Et in Remenſium civitatem, gravi corporis moleſtia detentus, quinto demum die, poſtquam invaſit ægritudo eum, pervenit. Aſt, etſi etiam reipſa ſenſum hunc haberent, haud propterea tamen, ut conſideranti patefcet, efficere poſſent, ut Bruno, cùm Compendio Remos rediiſſet, in poſteriori hac civitate obiiſſe à Rotgero per textum ſuprà huc tranſcriptum dilucidè ſignificetur. Et verò id per hunc à Rotgero haud ſignificari vel ex eo poteſt contendi, quod, futurum fuiſſe, ut Bruno, ſi Compendii, cum

AUCTORE C. B.

cùm ægrotare cœpit, exſtitiſſet, præpropere inde, ubi apud ſorores ſuas ac nepotes fuiſſet verſatus, Remos ſeſe, nulla omnino, ob quam ſuum in Germaniam reditum maturaret, urgente cauſa, reciperet, veroſimile haud appareat.

220 Verùm cùm Otto imperator, qui poſt ſuprà memoratum anni 965 conventum Coloniâ in Saxoniam, ſeu, ut Rothgerus num. 63 loquitur, Orientem verſus diſceſſit, Magdeburgi ſeu Parthenopoli anno illo jam inde à XXVI Junii die, uti ejus apud Meibomium Rerum Germanicarum tom. 1, pag. 749 Diploma, in eccleſiarum Hamburgenſi ſuffraganticum favorem ibidem tunc conceſſum, fidem facit, exſtiterit, conventus ille, cui etiam, qui infrà memorandi venient, Theodoricus & Wicfridus, Metenſis & Virdunenſis epiſcopi, haud dubie, utpote diplomati num. 215 citato ſubſcripti, interfuêre, ultra XIV Junii diem veroſimillimè haud fuerit protractus; cùm autem Bruno, conventu finito, mox Compendium, ut Rotgerus num. 63 docet, ſit profectus neque tamen, ut idem Rotgerus num. 64 luculenter prodit, ante finem Septembris Remos, citiùs certè, niſi alio primùm iter inflexiſſet, eò adventurus, advenerit, equidem Sanctum noſtrum Coloniâ Compendium rectà petiiſſe ac tum demum, cùm, ibidem duobus circiter menſibus, ut nepotes ſuos in concordiam adduceret, verſatus, ægrotare cœpiſſet, Remos inde ſe deferri juſſiſſe, veroſimilius apparet. Quare, cum, cùm infirmari cœpit, jam Compendium, ut Sigebertus ſcribit, fuiſſe appulſum, vitamque, cum inde eſſet reverſus, Remis terminâſſe dicendum opinor, etſi interim is ſcriptor, Brunonem, ſtatim atque Compendium veniſſet, cœpiſſe infirmari, per verba, num. 216 recitata, haud rectè, uti è jam dictis nemo non eruet, inſinuet.

memoriæ prodit, reverſus,

B

221 Aſt, utcùmque hæc tandem habeant, Brunonem equidem Remis obiiſſe, omnino eſt certum. Id enim non tantùm Sigebertus, ſed & Rotgerus reliquique ſcriptores ferè omnes, qui de re illa fuêre locuti, unanimi conſenſu tradunt. Verùm quo anno & die id factum? Rotgerus de magno, cujus ſuprà meminimus, regum conventu, anno 965 circa Pentecoſten, ut docuimus, Coloniæ celebrato, num. 62 locutus, Compendium inde Brunonem eſſe profectum Remiſque quinto Idus Octobris obiiſſe, num. 69, nulla omnino, quæ alio, quàm dicto anno 965, acciderit, re relata, narrat, ſicque eum hoc ipſo anno è vivis exceſſiſſe, non obſcurè prodit; Rotgero autem non tantùm Sigebertus, annaliſta & chronographus Saxo, verùm etiam, qui Sancto ſynchroni exſtitêre, Reginonis continuator & Folcuinus Laubienſis abbas (hujus verba, num. 203 huc tranſcripta videſis) aſſentiuntur; quare non eſt ſanè, cur ab ullo, an Sanctus verè anno 965, obierit, revocetur in dubium. Verùm diene X, an XI Octobris, ut paſſim creditur, id acciderit, poſſe utcùmque in dubium revocari videtur. Bruno enim non quinto, ſed VI Idus, id eſt, non XI, ſed X Octobris die obiiſſe à Folcuino (ejus iterum verba num. 203 huc tranſcripta videſis) aſſeritur; verùm Sanctum noſtrum quinto Idus ſeu XI Octobris die vitam hanc mortalem cum immortali commutâſſe, non tantùm Rotgerus, ſed & Reginonis continuator & Ditmarus, quibus etiam Sancti Epitaphium, Vitæ ejus ſubjectum, conſentit, memoriæ produnt, iiſque ſcriptores vix non omnes, qui de emortuali Brunonis die fuêre locuti, ſuffragantur.

ex hac vita anno 965, non X, ut Folcuinus ait,

C

D

222 Brunonis quidem corpus quarto decimo Kal. Novembris, id eſt, XIX Octobris, cùm pridie hujus diei ſeu die Octobris XVIII Coloniam octavo poſt Sancti obitum die, ut Rotgerus num. 69 diſertè ait, fuiſſet allatum, fuiſſe ibidem in S. Pantaleonis monaſterio ſepultum, idem Rotgerus num. 73 tradit, ſicque, cùm dies octo à XVIII Octobris die retrogradiendo computati ad diem menſis ejuſdem decimam deducant, Brunonem hac ipſa, non autem XI Octobris die obiiſſe, arguendi ex iis, quæ ſcribit, anſam præbet. Verùm octavo, poſtquam Bruno obiiſſet, die corpus ejus Coloniam fuiſſe allatum, à Rotgero, ipſomet emortuali Sancti die adnumerato, affirmari, num. 10 jam docui. Nec eſt, cur in notas numericas, quibus dies ille à Rotgero exprimitur, librariorum oſcitantiâ errorem irrepſiſſe, ſuſpiceris. Præterquam enim quod, non notis hujuſmodi, ſed vocibus, abſque ullo compendio exaratis, dies, quo Bruno obierit, in codice noſtro Ms. & in Suriana Rotgeri editione, etſi interim in Leibnitiana contrarium fiat, exprimatur, ipſummet Rotgerum non VI, ſed V Idus Octobris pro emortuali Sancti die loco ſuprà cit. ſignare voluiſſe, vel ex eo liquet, quod Sanctum nocte media, quæ SS. Gereonis & ſociorum ejus feſtum, decima Octobris die quotannis recurrens, proximè excepit, jam tranſactâ, ac proin undecima Octobris die, utpote quæ à nocte illa media, in quâ decima menſis ejuſdem dies defierat, initium è dicendis acceperit, obiiſſe, per ea, quæ num. 68 & ſeq. ſcribit, luculentiſſimè prodat.

ſed XI, ubi hic adducta, ratione etiam,

E

223 Adhæc V Idus Octobris diem extremum clauſiſſe Sanctus noſter tam in ſuo Epitaphio, Dithmarique & Reginonis continuati, ut jam ſuprà indicavi, Chronicis, quàm in ſcripta per Rotgerum Vita aſſeritur; quod ſanè, è librarii errore, ut id in hac fiat, natum haud eſſe, argumento etiam eſt; contrà autem, cùm VI Idus Octobris obiiſſe S. Bruno in ſoliis Lobienſium abbatum per Folcuinum Geſtis dicatur, idque, notis numericis Romanis, in quas è librariorum oſcitantia errores irrepere pronum eſt, adhibitis, fiat, dubitari haud immeritò poſſe videtur, an è librarii, qui Acta illa tranſcripſit, oſcitantia natum non ſit, ut in hiſce non V, ſed VI Octobris dies, veluti Brunoni emortualis, ſignetur. Nec, etſi in Folcuini textum, quo Bruno VI Idus ſeu die decima Octobris obiiſſe traditur, errorem haud irrepſiſſe, certum omninò foret atque indubitatum, propterea die illa verè obiiſſe Sanctum, foret credendum. Ea ſedet ſententia primò quidem, quod Rotgerus, quæ de S. Brunonis morte memorat, è Wicfrido, Virdunenſi epiſcopo, qui ſancto Remis ægrotanti & è morbo, quo ibidem decubuit, morienti adſtitit, auditu, uti ipſemet per verba, num. 217 recitata, non obſcurè prodit, acceperit, potioremque proinde indubiè is, dum XI, quàm Folcuinus, dum X Octobris die obiiſſe Sanctum, ſcribit, fidem mereatur; deinde verò, quod, cùm Sanctus nocte, quæ naturali proximè ſequenti Octobris die undecima ſolis ortum præceſſit, diem extremum clauſerit, Folcuinus forſan nocturnum illud, quo id factum, tempus non ad undecimam, ſed ad de-

quâ facilè, ut à veritate hic aberrârit is ſcriptor,

F

A decimam Octobris diem, veluti hujus, ſi pro die, non civili ſeu artificiali, ſed naturali accipiatur, complementum retulerit, ſicque à vero obitûs Brunonis die hic aberrâſſe Folcuinum, creditu haudquaquam apparebit difficile.

factum eſſe queat, aſſignata, evincunt, Octobris die,

224 Cùm enim è more, apud Gallos, Anglos, Germanos, Hiſpanos, Luſitanos ac denique Belgas, qualis Folcuinus fuit, recepto, dies (diem hic, non naturalem ſeu tempus ab ortu uſque ad occaſum ſolis elabens, ſed civilem ſeu temporis ſpatium, quod unica ſolis circa tellurem revolutione abſolvitur, intellige) à media nocte initium mediaque nocte ſequenti finem accipiat, conſectarium ſit, ut ab eadem nocte media, in qua Octobris dies decima deſinit, undecima menſis ejuſdem dies inchoetur; quare, cùm die undecima Octobris paulò poſt noctem mediam ac proin paulo etiam dumtaxat poſt diei decimæ finem Sanctus noſter Vitam è jam dictis terminârit, facilè factum eſſe poteſt, ut, quod ſub diei undecimæ initium factum erat, id ſub diei decimæ finem accidiſſe, nonnulli, haud ſat omnia, B quæ Brunonis mortem comitata fuerant, adjuncta habentes explorata, perperam crediderint, hincque abs hiſce in errorem inductus Folcuinus, Sanctum noſtrum, non V, ſed VI Idus Octobris obiiſſe, litteris mandârit. Verùm quacumque demum ratione impulſus id fecerit, eum equidem ea in re à veritate aberrâſſe ac porrò S. Brunonem vitam hanc mortalem cum immortali, non X, ſed XI, quâ propterea etiam anniverſaria mortis ejus dies Coloniæ Agrippinæ quotannis recolitur, Octobris die commutâſſe, ſatis ſuperque, ni vehementer fallar, jam adducta evincunt.

ætatis ſuæ 41, epiſcopatûs 13 annum agens, exceſſit,

225 Id porrò, cùm Sanctus ætatis ſuæ quadrageſimum primum, epiſcopatûs verò tertium decimum annum dumtaxat adhuc ageret, contigiſſe, vel ex eo, quòd, paulò ante anni, ut ſuprà num. 22 oſtendi, 925 quartam decimam Maii diem natus, Colonienſium epiſcopus anno 953 circa Julii initium, ut § IV monſtravi, fuerit creatus, ſit perſpicuum; ut plura, quò id probatum dem, hic afferre minimè ſit neceſſe. Nec opus etiam eſt, ut hic, quanta animi propenſione atque alacritate voluntatem ſuam C ad voluntatem divinam, dum mortem imminentem cerneret, conformârit, quanta pietate ad hanc ſeſe comparârit, quanta fide ac veneratione ſacrum viaticum, confeſſione præmiſſa, ſuſceperit, quanto conatu ſacerdotale officium, lethali licet morbo oppreſſus, adhuc perſolverit ac quàm fervida in Deum charitate firmaque fiducia diſſolutionis ſuæ horam exſpectârit, exponam; hæc enim omnia Rotgerus à num. 64 uſque ad num. 69 tam luculenter, ut commentatione nulla indigeat, nos docet. Iis, quæ ibidem etiam de teſtamento, per Sanctum maturè tunc condito, refert, dumtaxat adjungo, ſolis per id ſacris locis proſpici, neque tamen eſſe, cur id mirum cuiquam appareat. Etſi enim in hoc ultimæ voluntatis ſuæ monumento nec pauperum, nec loci, quo ſepeliri vellet, mentionem inſtituerit, haud propterea tamen vel hujus, vel illorum, dum morti eſſet proximus, fuit oblitus.

226 Rotgerus enim, poſtquam, qui Sancti corpus, octavo ab obitu ejus die Coloniam Agrippinam allatum, ibidem in S. Petri eccleſia tum fuiſſe depoſitum poſtridieque ad id ingentem populi multitudinem confluxiſſe, narravit, mox num. 71 ſubjungit: Proceſſerunt in medium, qui nimirum morienti adſtiterant, Metenſis & Virdunenſis epiſcopi Theodericus & Wicfridus, teſtes ultimæ ſanctionis ejus.... Lectum eſt teſtamentum ejus in presbiterio venerabili ante altare ſanctiſſimi Petri. Recenſita ſunt & ea, quæ pio quidem & ſollicito in Dei rebus animo rogavit & juſſit, ſed ſcribenda non cenſuit, videlicet ut anno illo toto per ſingulos * numquam minùs, quàm libra integra in uſus pauperum erogari deberet. Deinde ſecundum poſtulationem & deſiderium cordis ejus, quo flagrabat in extremis ſuis, ſuaſum eſt clero ſanctiſſimo, ut volenti animo corpus ejus transferri permitterent ad monaſterium monachorum, quod in honore ſanctorum martyrum Pantaleonis, Coſmæ & Damiani atque Quirini.... conſtruxit. Ita ille, cùmque, ut mox addit, clerus in omnia, quæ Sanctus præſcripſerat, ac in horum etiam, etſi admodum ægrè, poſtremum, conſenſiſſet, fuit Bruno in SS. Pantaleonis, Coſmæ, Damiani & Quirini templo quarto decimo Kalendas Novembris ſeu decima nona Octobris die cum magno ordinum omnium luctu ſepultus, &, quemadmodum loca ſacra, ita etiam pauperes benignitatem ac benevolentiam defuncti fuerunt experti.

AUCTORE C. B.

Coloniamque delatus, ibidem in S. Pantaleonis monaſterio eſt ſepultus.

* ſuppl. dies

E

§ XVII. Quâ ſanctitatis & virtutum famâ ante & poſt obitum inclaruerit & an quæ etiam ingenii ſui monumenta ad poſteros tranſmiſerit.

Magnam probitatis ac ſanctitatis, uti è S. Wolfgango

FUiſſe Brunonem, dum adhuc, ſed provectioris ætatis jam factus, juvenis eſſet, ab Iſraële Scotigena, ſub cujus diſciplina verſabatur, Viri ſancti appellatione condecoratum, num. 31 & ſeq. jam vidimus. Hæc porrò præclara ſanè, F quam is de diſcipulo ſuo conceperat, opinio apud alios etiam poſtea, uti modò ſumus viſuri, invaluit. Ac primò quidem hoſce inter loco memorandus hic eſt S. Wolfgangus, Ratiſponenſis epiſcopus, Operi noſtro ad XXXI, quâ Martyrologio Romano hodierno inſcribitur, Octobris diem inſerendus. Cùm hic, quem æquum virtutis arbitrum exſtitiſſe, nemo certè ibit inficias, aliquamdiu cum S. Brunone Treviris, quò hic poſt Henrici Trevirenſis archiepiſcopi, in Italia anno 964, ut Reginonis continuator docet, defuncti, mortem ſeſe contulerat, fuiſſet converſatus, poſtea frequenter, uti ejus, quæ apud Mabillonium Sæc. V Benedict., part. I exſtat, Vita, ab auctore anonymo, qui familiaris S. Wolfgango fuit, conſcripta, cap. 9 fidem facit, aſſeruit, ſeſe eidem Brunoni epiſcopo ſimilem in omni probitate raro vidiſſe. Wolfgango, qui de S. Brunone, in vivis adhuc ſuperſtite, indubiéque etiam poſt de mortuo tam præclarè ſenſit, jungendi etiam ſunt, qui Paſtore fuerant illo gaviſi, vel omnes vel certè illorum quàm plurimi.

AUCTORE C. B.

ac e manuſcriptis hic memoratis,

228 *Ita ſtatuendum liquet ex Rotgero, qui, poſtquam Sanctum in SS. Pantaleonis, Coſmæ, Damiani & Quirini monaſterio ſepulturâ, ut petierat, fuiſſe donatum, num. 73 retulit, ita deinde proſequitur:* Ubi uſque hodie perſpicuè monſtratur, quantus fuerit in oculis bonorum omnium. Quem poſteaquam amiſerunt, qualis fuerit, & boni & mali lucidiùs agnoverunt. Frequentant locum ſepulturæ ejus, certatim memorant, quid fecerit, quid docuerit, qualis vixerit, qualis obierit. Modò pro illo orant, modò, ut ipſe pro ſe orare dignetur, rogant. Signa non quærunt, vitam attendunt, doctrinam recolunt, futurum in eo aut ſibi aut poſteris ſuis magnum aliquid pollicentur. Denique omnes ejus monimentis, ſicut olim per vivum, ita nunc per mortuum ad Dei laudem & gloriam excitantur. *Ita ille de iis, à quibus Sanctus, præſertim cùm jam obiiſſet, ob virtutes, morum probitatem vitæque ſanctitatem celebratus fuit, generatim prologuitur; ut autem quinam præter hoſce ac mox memoratum S. Wolfgangum de* Brunone *jam mortuo magnificè pariter opinati ac porro fuerint locuti, magis etiam ſpeciatim innoteſcat, juverit adhuc tam quæ duo ſcriptores anonymi, quorum alter Tranſlationem S. Evergiſli, alter Vitam S. Gerardi, abbatis Broniensis, litteris mandavit, quam quæ ſcriptor tertius, itidem anonymus, qui S. Mathildis Vitam, in Opus noſtrum ad XIV Martii diem jam illatam, contexuit, opportunè ad inſtitutum noſtrum hic ſuppeditant, allegâſſe. Prior, cui etiam de Abbatum Laubienſium geſtis Folcuinus, qui* unicum & ſingulare in Chriſti Eccleſia decus *cap. 20 nominat* Brunonem, *jungi poteſt, hunc eundem* Sanctum, piiſſimum, morum bonorum ſpeculum *appellat. Nec minùs magnificè de Sancti virtutibus morumque probitate ſenſit è ſcriptoribus anonymis modo citatis ſecundus. Aptè enim delineari ſeu dignè adumbrari virtutes omnes, quibus Sanctus effulſerit, haud poſſe, per verba, num. 131 huc tranſcripta, luculenter prodit.*

B

C

quorum unus eſt S. Mathildis biographus, ſcriptoribus [illegible] *poſſe videtur.*

229 *Quod modò ad tertium ſeu Vitæ S. Mathildis ſcriptorem anonymum pertinet, hic, quam præclarè de* Brunone *ſenſerit, exponit elogio ſat prolixo; quod cùm totum ferè circa virtutes, quibus Sanctus emicuerit, verſetur ac proin ad argumentum, nobis hic propoſitum, ſpectet, lectoris oculis integrum id iis ipſis, quibus à ſcriptore illo comprehenditur, verbis hic ſubjicio. Is itaque,* S. Brunonem *in ſedem Colonienſem Wicfrido defuncto fuiſſe ſuffectum ſicque ad epiſcopalis dignitatis honorem evectum, in dicta S. Mathildis apud nos Vita num. XI præfatus, mox de eodem ſequentia iſthæc ſubjungit verba:* Aſcenſo autem tanto culmine pietatis, nequaquam ſibi inde creſcebat tumor elationis, ſed ſancta mens Epiſcopi ſe potius inclinavit humilitati; illud in memoria recondens, quod Scriptura admonet dicens: Quantò magnus es, humilia te in omnibus. Pervigil fuit ſapientiâ, placabilis lenitate nimia, ſerpentis aſtutiam cum lege cuſtodivit & columbæ ſimplicis animum non amiſit. Gregem ſibi commiſſum dilexit & per baculum diſciplinæ multos ab errore eripuit; quoſdam collationibus aſſiduæ diſputationis ad meliora ducens, quoſdam placidæ maturitate doctrinæ deſiderio ſanctæ converſationis implens. In ſermone fuerat mitis, in doctrina humilis, malorum acerrimus deſtructor & veritatis ſtudioſiſſimus aſſertor; humilibus blandus, ſuperbis ſeverus, quoſdam intra ſepta gregis ſuſcipiens ex lupis oves fecit, alios extra ſepta enutrivit; &, quidquid alios docuit, ipſe primùm implevit, nec non in eadem civitate exſtruxit quàm plurima monaſteria. In omnibus etiam exſtitit fortis athleta Dei & propugnator Chriſtianæ fidei.

D

famam poſt ſe reliquit, eruditioneque præſtans

230 *Hæc annis circitèr quadraginta poſt Sancti obitum laudatus ſcriptor anonymus, è quibus ſanè aliiſque aliorum de Sancto noſtro jam adductis ſeu verbis ſeu judiciis,* Brunonem *ob virtutes, quibus juxtà ac incorrupta morum probitate, dum viveret, eluxit, egregiam planè ſanctitatis, cùm jam obiiſſet, reliquiſſe poſt ſe famam, videtur haud ineptè poſſe concludi; verùm cùm Sanctus, quem nonnulli etiam* Magnum *à rerum, piè juxtà ac fortiter geſtarum, magnitudine appellant, ita etiam fuerit eruditus,* ut, *quemadmodùm Vitæ S. Joannis abbatis Gorzienſis ſcriptor (hic ſuprà num. 36 dicta videſis) teſtatur,* ſui temporis omnes ſuperaret & antiquos pænè æquipararet, *cùm* nullum, *ut Rotgerus num. 9 memoriæ prodit,* penitus *fuerit* ſtudiorum liberalium genus in omni Græca vel Latina eloquentia, quod ingenii *ejus* vivacitatem effugerit, *cùm doctrinæ profanæ ſacram adjunxerit, ac denique, ut Rotgerus num. 49 memoriæ pariter prodit, prædicatione verbi Dei & rara in explicandis ſacris Litteris ſubtilitate præſtiterit, an non, ut virtutum, quibus effulſit, famam, ita etiam aliquot ingenii ſui monumenta ad poſteros tranſmiſit? Fuiſſe illum &* lucubrationibus inveniendis intentiſſimum & in dictatu, quæcumque ſunt honeſtiſſima, acutiſſimum, *biographus noſter Rotgerus num. 12 tradit; verùm nullam prorſus lucubrationem, quam ſeu dictârit, ſeu contexuerit, nominatim recenſet. De epiſtola ſynodica, à* Brunone, *cùm ordinatus fuiſſet epiſcopus, ad Agapetum II Papam miſſa, ſermonem dumtaxat, nullis omnino, quibus illa conſtiterit, verbis adductis, num. 40 inſtituit.*

E

Commentarios etiam in quatuor Euangelia & in Pentateuchum ad poſteritatem tranſmiſit.

231 *Epiſtolam etiam admodùm brevem ſeu potiùs ſchedulam, non alia re magis, quàm ſummo, quo elucet, laconiſmo notabilem, quâ Sanctus, in Lotharingia exiſtens, Chriſtianum, monaſterii S. Pantaleonis recèns exſtructi, abbatem, ad virtutem hortatur, num. 42, paucis etiam, quibus ea conſtat, tranſcriptis verbis, recenſet. Idem biographus noſter orationem prætereà, quam Sanctus morti jam proximus ad ſuos habuit, num. 65 & tribus ſeqq., omnibus etiam & ſingulis, quibus concepta fuit, verbis recitatis, ſuppeditat. Monumentum eſt, in quo eloquentia, doctrina, pietas, fides, ſpes & charitas pari ferè paſſu incedunt. Hæc, quæ jam dixi, nec plura Rotgerus, niſi forſan jam memoratis, brevem quidem, ſed gravem ac ad movendum aptam, quam num. 26 & ſeq. recitat quamque, ut nepotem ſuum Ludolphum, patri rebellem, in viam reduceret, adhibuiſſe* Brunonem, *ait, orationem adjungere placuerit, de ingenii monumentis, à Sancto noſtro relictis, ſubminiſtrat; verùm an modica iſtâ ac ferè nullâ illorum notitiâ major aliunde ac luculentior acquiri non poteſt? Sixtus Senenſis Bibliothecæ Sanctæ edit. anni 1610, lib 4, pag. 217 ſic habet:* Bruno, archiepiſcopus Colonienſis, edidit

A dit in quatuor Euangelia Commentarios non negligendos, quorum initium eſt: "Poſt Pentateuchum Moſis ut nova veteribus jungere„mus." Extant in bibliotheca Bononienſi Prædicatorum. Idem quoque teſtatur, ſe in Pentateuchum ſcripſiſſe.

Horum poſteriorem Bononiæ aſſervari, Voſſius,

232 *Ita ille*, Brunonem, *quod hic ait, de ſemetipſo teſtari, è ſolis, ni fallar, verbis, quibus ejus in quatuor Euangelia Commentarios inchoari aſſerit, concludens, ſimulque hoſce, non autem etiam, quem in Pentateuchum Sanctus ſcripſit, Commentarium Bononiæ in Dominicanorum bibliotheca exſtare, affirmans. Verùm Voſſius, qui, de Brunonis lucubrationibus locuturus, Sixtum Senenſem vel omnino non legerit vel id certè animo ſat attento haud fecerit, nullam prorſus contextorum à* Brunone *in quatuor Euangelia Commentariorum mentionem inſtituit, idque, quod de hiſce Sixtus Senenſis per verba mox recitata ait, ad compoſitum à Sancto in Pentateuchum ſeu in quinque Moyſis libros Commentarium transferens, hunc in Bononienſi* B *Dominicanorum bibliotheca aſſervari tradit. Audi, qui in ſua de Hiſtoricis Latinis Lucubratione lib. 2, cap. 40 loquatur.* Bruno, *inquit*, archiepiſcopus Colonienſis, Henrici Aucupis imperatoris (*imò Germaniæ regis*) filius, Ottonis I imperatoris frater fuit. Hic præter Commentarium in Pentateuchum, qui à Sixto Senenſe laudatur ac Bononiæ in Dominicanorum bibliotheca exſtat, etiam vitas aliquot Sanctorum conſignavit.

ſequacem etiam nactus Dupinium, perperam affirmat,

233 *Dupinius in eumdem, quem hic Voſſius, id ipſum, quod de Sancti noſtri in quatuor Euangelia Commentariis aſſerere debuiſſet, de ejuſdem in Pentateuchum Commentario aſſerens, admittit, errorem eſt prolapſus. Quare eſſe videtur, cur bibliographum iſtum, Sixto Senenſi non inſpecto, cæcè dumtaxat Voſſii veſtigia hic preſſiſſe, non immeritò quis ſuſpicetur. Utut ſit, Sixto Senenſi equidem, qui Commentarium, non quem Sanctus in Pentateuchum, ſed alterum, quem in quatuor Euangelia compoſuit, Bononiæ in Dominicanorum bibliotheca aſſervari ait, eſt* C *ſtandum. Verùm, cùm is deſpiciendus ſeu, ut Sixtus Senenſis ait, negligendus minimè ſit, mirum videri poteſt, cur iſtam Sancti noſtri lucubrationem librarii docti ac laborioſi, qui tot lucubrationes ſcriptorum antiquorum alias typorum beneficio vulgarunt, luce publica hactenus pariter haud donârint. Enimverò & ille Sancti noſtri in quatuor Euangelia Commentarius & Sanctorum aliquot, quas is etiam, ut Voſſius adjungit, concinnavit, Vitæ voluptate quammaxima vel hoc ſolo ex capite, quod antiſtitis adeò celebris fœtus ſint, à rerum ſacrarum ſtudioſis evolverentur; verùm an re etiam ipſâ Sanctorum aliquot Vitas* Bruno *contexuit?*

& vel ſic, an, ut ait, aliquot etiam ſanctorum Vitas Bruno ſcripſerit, dubium efficit.

234 *Cùm Voſſius, à quo ſolo id affirmatur, Bononiæ aſſervari Sancti noſtri in Pentateuchum ſeu quinque Moyſis libros Commentarium perperam è jam dictis tradat, haud prorſus immeritò in dubium, an aliquot Sanctorum Vitas à* Brunone *ſcriptas perperam pariter haud aſſerat, revocari poſſe videtur. Adhæc ſi aliquot Sanctorum Vitis conſcribendis* S. Bruno *ſeſe impendit, hi veroſimillimè, ut Hiſtoriæ litterariæ Franciæ Scriptores tom.* VI, *pag.* 310 *arbitrantur, alii non ſunt, quàm quos patronos elegerat, vel quorum ſacras exuvias erat adeptus; tales autem erant SS. Patroclus, Gregorius, Privatus, Chriſtophorus & Pantaleon martyres; verùm ſi quid in horum ſeu Acta ſeu elogia ſcripſit, id vel haud ampliùs exiſtit, vel ex hominum cognitione penitus excidit. Aliquid quidem adhuc è S. Privati Actis ſupereſt; verùm id ſec.* X *eſt antiquius; quod autem ad Sanctorum illorum reliquos ſpectat, de horum aliis nihil omnino, de aliis verò nihil, quod* Brunone *ſit dignum, memoriæ proditum invenitur. Ita ferè ſcriptores proximè laudati, cùmque nihil hic, niſi quod veritati ad amuſſim conſonet, aſſerere videantur, eſt ſanè, cur, an Voſſio, qui aliquot Sanctorum Vitas à* Brunone *ſcriptas ait, aſſentiendum ſit, dubitari, ſi quæ eò faciunt, maturè expendantur, haud immeritò queat.*

§ XVIII. Nonnullæ ſacræ, quas undecúmque conquiſivit, reliquiæ, temporis, quo id fecerit illaſve tranſtulerit, ordine ſervato, recenſentur.

E

A Brunone, cujus geſta ordine chronologico, cum fieri id potuit, fuerunt hactenus relata,

Q*Uamvis hactenus, dum de Sancti noſtri geſtis egi, id vix non ſemper, cùm fieri utcúmque potuit, ſervato, quò quæque accidêre, temporis ordine præſtiterim, tractare tamen de Sanctorum reliquiis à* Brunone *undecumque acceptis ac Coloniam tranſlatis, etſi interim harum tranſlatio Sancti morte, de qua jam actum, ſit anterior, in hunc locum diſtuli; id autem facere eſt viſum, quòd, quamvis de ſacris illis lipſanis, ſervato pariter, quo quæque à* Brunone *vel obtenta, vel Coloniam Agrippinam fuêre tranſlata, temporis ordine tractare eſſet ſtatutum, omnia tamen & ſingula, quæ ad hoc argumentum ſpectant, ſerie non interrupta placeret lectori exhibêre, idque, ſi rebus aliis, tempore, ut vidimus, non uno geſtis, & tamen de Sancto* F *dicendis ac porrò jam dictis, ea etiam, quæ de Sanctorum reliquiis, abs hoc vel comparatis vel Coloniam Agrippinam tranſlatis dicenda nec omnia eodem, quo illæ, tempore geſta erant, immiſcuiſſem, haudquaquam, ut conſideranti pateſcet, fieri potuiſſet. Quid plura? Hæc præfati jamque ſuprà de S. Pantaleonis reliquiis, quòd quæ dicenda de hiſce erant, cum argumento ibidem tractando nimis arctè eſſent connexa, locuti, modò, hiſce præmiſſis, alius aliorum aliquot, quas* S. Bruno *obtinuit, Sanctorum reliquias, ſervato, quem dixi, ordine, recenſêre aggrediamur.*

Sanctorum, qui hic à Rotgero recenſentur, reliquiæ,

236 *Rotgerus num. 46 de Sancto noſtro ſic habet:* Sanctorum corpora atque reliquias & quælibet monimenta, ... undecúmque collegit; iis loca & miniſteria omni ſumptu & apparatu copioſiùs preparavit. De quibus ſingulis plura eſſent dicenda, ſi paterentur promiſſa compendia. Indicia ſunt hæc invictæ fidei, quia non ſua, ſed quæ ſunt Jeſu Chriſti, quæſivit. Baculum & cathenam ſancti Petri quâ diligentiâ, quo fervore,

AUCTORE C. B.

quo gaudio Coloniam, alterum Metti, alteram Romà adduxerit, omnes noverunt; in cuius honore domum ejus honoratiſſimam mirabiliter ampliavit, quam de pulchra pulcherrimam fecit. Inclitos & præclaræ famæ martyres Patroclum, Eliſium, Privatum & Gregorium, quorum geſta ſunt permagnifica, merita glorioſa, patrocinia tuta; Chriſtofori ſanctique Pantaleonis, ut jam dictum eſt, pretioſas reliquias, quibus ſe patronis ſpecialiùs delegavit, utputa gemmas gratiſſimas & dulciſſima pignera ad ſanctiſſimam ſuæ eccleſiæ ſedem miro ambitu variis de locis attraxit. De tranſlatione beati Evergiſili tertii ejuſdem ſedis archiepiſcopi quid factum ſit hujus pii Proviſoris diſpenſatione, plurimis notum eſt; quem in eccleſia beatæ Ceciliæ virginis cum hymnis & divinæ laudis celebratione repoſitum plebs religioſa ita veneratur & colit, ut præſentem crederes beneficiis largioribus cotidiana obſequia mutuari.

S. Evergiſli tempus anno, B

237 *E Sanctis, quorum reliquias undequaque conquiſiiſſe* S. Bruno *à Rotgero his verbis narratur, nobis hic S. Evergiſilus, ſeu, ut ab aliis vocatur, Evergiſlus, Colonienſis ſec.* v *epiſcopus, qui ultimus abs iſto Sancti noſtri biographo memoratur, primo loco, quod ſacrum corpus ejus Coloniam, priuſquam eò aliorum, ſi S. Pantaleonis, de quo jam ſuprà actum, exceperis, Sanctorum, à Rotgero per verba proximè recitata memoratorum, reliquiæ à* Brunone *transferrentur, fuerit è jam nunc dicendis tranſlatum, memorandus venit. Fuit hic, uti ejus apud Surium ad* xxiv *Octobris diem Vita docet, ex urbe Tungrenſi oriundus, cùmque poſteà factus Colonienſis archiepiſcopus, divino monitu in patriam, ut zizania, quæ ibidem generis humani hoſtis in agro Dominico ſeminârat, evelleret, eſſet reverſus, ibidem à nefariis quibuſdam hominibus interfectus ac in S. Mariæ eccleſia fuerat tumulatus. Quingenti jam circitèr à tempore, quo factum illud fuerat, anni erant elapſi, cùm* S. Bruno, *ſacrum Sancti illius corpus inde amotum Coloniam tranſtulit. Qui res geſta ſit, ſcriptor anonymus, qui, quam mox laudavi, S. Evergiſli Vitam ſimulque tranſlationem, Sancti noſtri apud laudatum Surium Vitæ num. 27 inſertam, in litteras haud ſeriùs, ut apparet, quàm ſec.* xi, *coniecit, nos docet, ſimul etiam quæpiam adjungens, quæ ad tempus, quo Sancti iſtius Coloniam à* Brunone *facta ſit tranſlatio, determinandum haud parum conducunt. Verba ejus huc ſpectantia ac in Sancti noſtri, ut jam innui, apud Surium Vita num. 27 exſtantia lectoris oculis ſubjicio.*

C

vel partim è vita

238 *Sequentia hæc ſunt:* Cum causâ colloquii habendi (Bruno *nimirum*) de ſtatu regni apud principes regionis illius, iter haberet in Occidentem, fortè in reverſione, pacato regno, ad oppidum Tungrenſium devenit, quod venerandos reliquiarum cineres ſancti Evergiſli conſervavit. Nam, peccatis exigentibus, civitatem totam longa vetuſtas & bellorum tempeſtas cum nomine penitus delevit, ac novitas aliò ſedem epiſcopalem tranſmutavit; cúmque ibi ſummus præſul (*ita haud dubie* Brunonem, *quod archiepiſcopus eſſet, appellat*) pernoctaret, illudque animum ejus multùm moveret, quod tam ſacer locus ad nihilum jam quaſi deveniret, in ipſa nocte apparuit ei ſanctus Evergiſlus, quaſi palliatus caſulâ conſciſſâ, qui ei diceat talia verba: Videſne, ut veſtimenta mea ſunt neglecta & tineâ conſumpta? Quoniam tu illuminabis lucernam meam; illumina tenebras meas. Nam hinc eripiar & in Deo murum tranſgrediar. Nec mora, epiſcopus ſomno ſolutus, rem volvebat tacitus. Facto autem manè, bonæ memoriæ ad ſe juſſit venire Folcmarum œconomum, quem in omni negotio conſuevit habere conjunctiſſimum remque illi ex ordine nunciavit, & ut ille in medium conſuleret, poſtulavit. Qui mox dicebat ad primam reſponſionem, ſanctum Evergiſlum ad propriam debere reviſere ſedem.

D

& Tranſlationis illius Hiſtoria,

239 Lætatus epiſcopus, tam ſacri corporis reliquias ſua imperiali potentia propriæ ſedi ſe velle reſtituere, ſuis nunciavit omnibus. Hoc verò illi audientes, illud eis optabile fore, prædicabant & penè omnes præ gaudio flebant. Nec mora, cum omni devotione perrexit cum ſuis epiſcopus ad locum, ubi jacebat ſanctum corpus, & poſt quoddam altare de quadam fabrica jam ſenio conſumpta cum omni veneratione elevavit, ac multum flentibus incolis, cum ſuis Coloniæ * reportavit. Ubi ad ſanctiſſimam ſedem ventum eſt, clerus cum ſanctimonialibus convenit, uterque ſexus concurrit, tota civitas novis gaudiis exultavit ſicque cum omni celebratione divinæ laudis quinto Calendas Aprilis honorabiliter repoſitum eſt in eccleſia ſanctæ Cæciliæ virginis. *In Franciam, quæ ad Occidentalem diœceſis Colonienſis plagam ſita eſt,* S. Bruno, *ut ſuprà ex Frodoardi Chronico docui, anno 959 veniens, Compendii ibidem cum ſorore Gerberga regina ac nepotibus ſuis invicem diſſidentibus colloquium habuit, cùmque, pace hoſce inter compoſita, Coloniam eſſet reverſus, ad eum in diebus Paſchæ, quod feſtum anno illo in tertiam Aprilis diem incidit, Lotharius Francorum rex cum matre ſua Gerberga regina venit.*

* Coloniam

E

partimque è Frodoardo eruitur,

240 *Quare cùm Sanctus noſter in ſuſcepto Occidentem verſus, de quo Tranſlationis S. Evergiſli auctor per verba mox data loquitur, itinere colloquium ibidem de ſtatu regni cum regionis illius principibus habuerit, indeque, pacato regno, quinto Kalendas Aprilis ſeu* xxviii *Martii Coloniam, ſecum Tungris S. Evergiſli reliquias aſportans, ſit reverſus, iter illud veroſimillimè aliud non eſt, quàm modò è Frodoardo memoratum; cùm autem ſic habeat ac proin eodem, quo iſtud, anno 959 locum habuerit, conſectarium ſit, ut & anno iſthoc & quidem* xxviii *Martii S Evergiſli reliquias Coloniam Tungris Sanctus noſter attulerit. De hac S. Evergiſli, Colonienſis epiſcopi, tranſlatione, à* Brunone *facta, etiam agit, non tantùm Gelenius De Coloniæ Agrippinenſis Magnitudine lib. 3, ſyntagmate* xi, *verùm etiam in Pontificum Leodienſium Geſtis tom. 1, pag. 67 & ſeq. Chapeavillus, qui, quamvis Evergiſlum, Colonienſem ſec.* v *epiſcopum, ab Ebregiſo ſeu Evergiſo, qui ſub ſec.* vii *initium epiſcopi munere moderatus eſt Leodienſem eccleſiam, diſtinguat, nec niſi è nominum affinitate factum eſſe, ut quidam hunc cum illo confuderint, pronunciet, determinare tamen, an tam Ebregiſi Leodienſis, quàm Evergiſli Colonienſis corpus Coloniam* Bruno *haud tranſtulerit, non audet.*

F

241 *Neque verò, ſpectatis, quas allegat, rationibus, immeritò: attamen, cùm ii, qui primi S. Ebregiſi Leodienſis corpus à* S. Brunone *Coloniam dixère tranſlatum, id dumtaxat,* 959.

ut

AUCTORE C. B.

A *ut apparet, quòd hunc cum S. Evergiſlo, cujus corpus Coloniam Sanctus noſter verè, ut jam vidimus, tranſtulit, eſſe eumdem, nominum affinitate decepti, exiſtimârint, feciſſe videantur, haud prorſus etiam temerè, ut apparet, quis æſtimet, hinc poſteà factum, ut alii, etſi Evergiſlum Colonienſem ab Evergiſo Leodienſi rectè diſtinguerent, tam hujus tamen, quàm illius corpus à* Brunone *Coloniam tranſlatum, in animum, cùm ab aliis id de Evergiſli Colonienſis, ab aliis de Evergiſi Leodienſis corpore memoriæ prodi, cernerent, perperam induxerint. Utut ſit, non pauci equidem, an S. Ebergiſi Leodienſis corpus Coloniam fuerit à* Brunone *tranſlatum, revocant in dubium, cùmque contrarium, uti è jam dictis pronum eſt colligere, quantum ad S. Evergiſli Colonienſis archiepiſcopi corpus obtineat locum, fuiſſe equidem iſthoc, ſi non itidem illud, à* Brunone *Coloniam, & quidem è jam dictis anno 959, tranſlatum, apparet indubitatum.*

B *S. Patrocli verò per hic memoratum,*

242 *Ad ſacras, quas* Bruno *pariter acquiſivit, S. Patrocli, in Opus noſtrum ad* XXI *Januarii diem jam illati, reliquias progredior. Anſegiſum, Trecenſem epiſcopum, ſedi ſuæ, è qua à Roberto comite fuerat expulſus, Sanctus noſter anno 960, ut ſuprà docuimus, reſtituit, dumque adhuc, poſtquam id feciſſet, in Galliis, imo & Trecis, ut apparet, verſaretur, à dicto civitatis hujus, in qua ſepultum jacebat S. Patrocli corpus, antiſtite ſacrum iſthoc pignus, Coloniam aſportandum, Sanctus noſter, ut ſcriptoris anonymi, qui ſancti illius martyris Tranſlationem ſec., ut apparet,* XI *litteris mandavit, verba huc ſuprà num.* 170 *è Sancti noſtri apud Surium Vita tranſcripta fidem faciunt, impetravit. Verùm cùm quidam Lotharienſes intereà hoſque inter Immo & Robertus, ut ſuprà è Frodoardo docui, in* Brunonem *inſurrexiſſent, hicque adeo, negotiis urgentibus, in Lotharingiam è Galliis præproperè redire eſſet coactus, ſecum inde ſacras S. Patrocli reliquias, Coloniam aſportandas, ipſemet haud aſſumpſit, ſed qui id faceret, Evercharum, quem alii Euracrum, alii Eraclium ac alii denique Everadum aut paulo etiam aliter appellant, Leodienſem e-*

C *piſcopum miſit. Cùm Baldericus, proximus Euracri in ſede Leodienſi deceſſor, anno 959, ut probatioris notæ documenta ferunt, è vivis exceſſerit, fuerit veroſimillimè is, qui,* Brunone, *ut Folcuinus cap. 26 loquitur, concedente, factus eſt Leodienſium epiſcopus, ad dignitatem hanc vel anno 959 vel ſeq. promotus. Utut ſit, Everacrus, quod ſibi erat injunctum, ſedulò exſecutus, ſacrum S. Patrocli corpus Coloniam detulit.*

prout è Tranſlationis ejus auctore verbis hic memoratis

243 *Qui res geſta ſit, laudatus Tranſlationis S. Patrocli ſcriptor anonymus in Sancti noſtri apud Surium Vita num. 29 ſequentibus hiſce verbis exponit:* Cum, *inquit de* Brunone, ſe hoc gratum munus (*corpus ſcilicet S. Patrocli*) ab epiſcopo conſenſu cleri totiuſque populi (*Tricaſſini nimirum*) promeruiſſe gauderet, ipſe ne quid imperfectum relinqueret, adhuc in plurimis occupatus, miſit acceptum reliquias virum omni laude dignum, Evercharum Leodienſem epiſcopum, & cum eo clericos ac monachos religioſos. Inter quos fidelis populi multitudo non minima cauſâ laudabilis ſpectaculi confluebat; cúmque ad locum deſtinatum veniſſent, videntes ibi pavimentum marmoreum perſtratum, nullum verò certum recognoſcentes reconditi ſignum theſauri, alii quidem adoraverunt, quidam autem dubitaverunt. Tunc, admonente epiſcopo & exhortante eos, qui convenerant, præmiſſa tandem ſolenniter oratione, opus, propter quod venerant, aggreſſi ſunt cum fiducia. Confeſtim autem ut aperuerunt ſarculis terram, mirabile dictu, repleti ſunt omnes odore vehementiſſimo, quo nihil umquam ſuavius ſentiebant; & quò quis magis proximus fuit ſepulcro, eò magis ſe odoris dulcedine affectum eſſe, teſtatus eſt. Unde factum eſt, ut omnes tunc religioſi, foſſores eſſe cuperent, quatenus divinæ fragrantiæ vim mirificam abundantiùs caperent.

memoria eſt proditum, Leodienſem epiſcopum,

244 Nullus tamen, qui intra parietes ejuſdem eccleſiæ fuiſſet, expers hujus ſuavitatis inventus eſt, nec erat quiſquam, qui vel tam dulce vel huic ſimile aliquid ſe umquam olfeciſſe fateretur. Augebatur itaque magis & magis aura delectabilis, donec veniretur ad corpus ſancti Martyris. Tunc verò mirum in mo-

E dum ita afflati ſunt omnes, ut ſibi ipſis eo, quod ſenſerant, pleni omnimodis viderentur, & tamen adhuc, velut ſitibundi, haurire ampliùs niterentur.... Elevatæ ſunt igitur à ſarcophago lapideo ſancti Martyris reliquiæ, indeque proſpero curſu cum frequentia exultantis populi Coloniam tranſlatæ ſunt. *Ita ille; verùm etſi Everacrus jam inde è jam dictis ab anno 960 exſtiterit Leodienſium epiſcopus, dubitari tamen poſſe videtur, an S. Patrocli corpus ipſomet, quo id* Bruno *ab Anſegiſo impetrârat, anno 960, an ſequenti Coloniam Trecis è* Brunonis *mandato tranſtulerit. Dionyſius Sammarthanus Galliæ Chriſt. auctæ tom. 3, col. 843 de Eraclio, Leodienſi epiſcopo, ſic ſcribit:* Jubente Othone auguſto, Brunonem Colonienſem comitatus eſt in Franciam, quò mittebatur, ut nepoti Lothario ſuppetias ferret. Trecis tranſiens Bruno (*imò verò ibidem, Anſegiſo in ſedem ſuam jam reſtituto, veroſimillimè adhuc commorans*) S. Patrocli corpus ab epiſcopo obtinuit, ſed, negotiis urgentibus, redire coactus, rem totam Eraclio commiſit, qui, ſedulò eam exſecutus,

F ſacrum depoſitum Coloniam detulit; *cùm autem* Bruno, *uti his verbis indicatur, in itinere, in quo Trecis S. Patrocli corpus, anno è jam dictis 960, obtinuit, comitem ſibi Eraclium ſeu Euracrum habuerit adjunctum, huicque, ut ſacrum illud pignus Coloniam deferret, in mandatis dederit, ita ſimul, ut apparet, id ipſomet dicto anno 960 è civitate Trecenſi Coloniam ab Euracro fuiſſe tranſlatum, inſinuatur.*

veroſimilliùs anno, uti hic adducta ſuadent,

245 *Aſt, cùm* Bruno *non tantum Euracrum, verum etiam, ut Tranſlationis S. Patrocli ſcriptor ſub verborum, quæ mox recitavi, initium docet,* cum eo clericos ac monachos religioſos, *qui ſacrum iſtud pignus Coloniam Trecis deferrent, ſubmiſerit, nec veroſimillimè ullos, cùm Trecis anno 960 verſaretur, diœceſis Colonienſis clericos & monachos religioſos, quibus id negotii dare potuiſſet, habuerit ibidem ad manum, hoſce unà cum Euracro à* Brunone, *Coloniam à dicto itinere è Francia jam reverſo, ac proin haud citiùs quàm anno 961 Coloniâ Trecas, ut ibidem S. Patrocli corpus acciperent Coloniamque inde deferrent, miſſos fuiſſe, mihi vero apparet ſimilliùs;*

AUCTORE C. B. milliis; etſi autem ſic habeat, non eſt tamen, cur id adhuc ſerius factum, fortaſſis quis ſuſpicetur. Brunonem enim vel annum, priuſquam ſacrum theſaurum, quem maximè expetierat multiſque precibus impetrârat, Coloniam transferri curâret, elabi ſiviſſe, apparet omnino à veri ſpecie alienum. Bollandus quidem ad XXI Januarii diem inter ea, quæ jam antea de S. Patroclo dictis addenda judicavit, ſic habet: Anno Chriſti 963 deportatas eſſe Coloniâ Suſatum ſancti Martyris (*Patrocli nempe*) reliquias, patet ex monumento Suſatenſi Friderici I archiepiſcopi Colonienſis, in quo annus Chriſti 1118 numeratur à tranſlatione S. Patrocli 155, ut nobis pro ſua humanitate ſignificavit Ægidius Gelenius. v. cl.

961. *246 Etſi enim S. Patrocli corpus Suſatum (civitatis hujus notitiam apud Bollandum in S. Patroclo ad dictum Januarii diem videſis) anno demum 963 Coloniâ Suſatum fuerit tranſlatum, conſectarium inde neutiquam eſt, ut id aliquanto citiùs Coloniam Trecis haud fuiſſet allatum. Nec id etiam concludi poteſt è Cartuſiæ Colonienſis ad Uſuardum Additionibus, in*
B *quibus v Idus Decembris ſequentia hæc leguntur verba:* In Suſato oppido diœceſis Colonienſis Adventus S. Patrocli martyris, à Trecaſſina civitate per ſanctæ memoriæ Brunonem Colonienſem archiepiſcopum illuc tranſlati; *etſi enim S. Patrocli corpus Suſatum, quò è jam dictis anno 963 fuit aſportatum, è civitate Tricaſſina in dictis Additionibus haud falsò (neque enim quid è locis, in quibus ultimò, ſed & ex iis, in quibus primo exſtitit, rectè alio aſſeritur devectum) dicatur tranſlatum, id tamen, priuſquam ad illam diœceſis Colonienſis in Weſtphalia civitatem deferretur, Coloniam Agrippinam fuiſſe adductum, è mox huc tranſcriptis anonymi, qui S. Patrocli Tranſlationem litteris mandavit, ſcriptoris verbis eſt certum; cum autem ſic habeat, nihil impedit, quo minùs ſacrum illud pignus anno 961 ab Euracro, Leodienſi epiſcopo, è civitate Tricaſſina Coloniam ad Brunonem, indeque ab hoc, à quo interea religiosè ac honorificè fuerit ibidem ſervatum, Suſatum anno 963 tranſlatum fuiſſe credatur.*

C *247 Nec pariter eſſe videtur, cur quis, S.*
non autem annis aliquot ſerius, Coloniam, *Patrocli corpus Trecis ab Euracro non priùs, quàm cùm hic, annis aliquot poſt annum 961 elapſis, infeſtiſſimo fœdiſſimoque cancri genere, quem lupum vocant, miraculosè S. Martini Turonenſis ope liberatus, voti ſolvendi causâ ad Sancti hujus ſepulcrum ſeſe contulerit, tranſlatum fuiſſe, cum Gelenio in Agrippinenſibus ſacris & piis Faſtis ad IX Decembris diem ſuſpicetur; præterquam enim quòd ſuſpicio hujuſmodi deſtituta omni fundamento ſit, miraculoſam iſtam Euracri, patrocinante S. Martino, ſanationem, cujus occaſione collegiatam Sancti hujus eccleſiam Leodii ab Euracro fundatam fuiſſe, aiunt, à vero alienam ſuſpicari, quæ Foullonus Hiſt. Leodienſis tom. 1, pag. 186 & binis ſeqq. affert, haud immerito faciunt ſuſpicionique augendæ num. 215 laudatum fundationis eccleſiæ iſtius Diploma, utpote in quo Euracrus, nulla omnino S. Martini mentione facta, ſeſe duntaxat,* Brunone *hortante, eccleſiæ iſti fundandæ animum adjeciſſe, prodat, non parum ſubſervit. Jam vero, cùm ſic habeat ac porrò Suſatum anno demum, uti è documento, per Bollandum laudato, conſtat, 963 S. Patrocli corpus fuerit tranſlatum, Treciſque Coloniam id anno è jam ſuprà dictis veroſimillimè 961 fuiſſet adductum, conſectarium eſt, ut veroſimillimè in civitate iſthac, priuſquam inde Suſatum à* Brunone *deferretur, biennio circitèr fuerit aſſervatum.* D

248 Tranſlationis S. Patrocli auctor poſt unde poſt fuiſſe Suſatum delatas,
verba ſuprà huc tranſcripta, quibus Sancti hujus corpus Trecis Coloniam ab Euracro Leodienſi epiſcopo allatum refert, civitatem Colonienſem, quam impensè laudat, dignum profectò eſſe locum, qui perlatum ad ſe ſancti martyris corpus in gremio ſuo cuſtodiret, præfatus, mox ſequentia iſthæc, è quibus id Coloniâ Suſatum à Brunone *fuiſſe tranſlatum conſtat, verba alia ſubjungit:* Sed ſollicitudo ſummi Pontificis (Brunonis *nimirum archiepiſcopi*) nihil negligendum ducens, ut perfecta quæque de magnis maxima faceret, imperfecta ſuppleret, neglecta magnificè illuſtraret, modis omnibus invigilabat. Quocircò ratum duxit, ut locum quemdam Saxoniæ (*Inferioris nimirum ſeu, quæ olim etiam Weſtphaliam complectebatur,* E
Antiquæ) Suſatium nomine, rebus ſeculi opulentum, populo plenum, longè latéque circumpoſitis Saxonum gentibus, nihilominus provinciarum populis notiſſimum, ſed religionis adhuc penè ignarum, his ſancti Patrocli pignoribus decorare, & quodammodò ad ſacramenta futuræ ſalutis initiari debuiſſet, fiducialiter agens in illo & credens, quia aromatizans fumus ille, qui in manifeſtatione ſancti ejus corporis, ſicut ſuprà diximus, inviſibiliter adſperſus & ſenſibiliter cognitus eſt, per famam meritorum ejus multis foret profuturus. Unde factum eſt, ut corpus B. martyris à venerabili Brunone archiepiſcopo Coloniâ deductum, cum honore magno & gaudio Suſato inferretur, ubi repoſitum eſt in eccleſia cum divinis laudibus, quam idem pius Antiſtes fundaverat, & donis competentibus ditaverat.

249 Eccleſia hic memorata, in qua Suſati conſtat, fuerunt tranſlata,
Bruno *S. Patrocli corpus depoſuit, alia haud dubiè non eſt, quàm in qua eſt, ut Georgius Braunius in Theatro Urbium ſcribit,* magnificum canonicorum collegium D. Patroclo, qui & urbis patronus eſt & tutelaris, ſacrum. *Ca-* F
nonicorum collegium, quo inſignita eſt Suſatenſis S. Patrocli eccleſia haud dubiè è canonicis ſeu clericis, quos, eccleſiæ iſti inſervituros, condito haud procul ab ea, in quo ſecundùm vitæ canonicæ regulam, è concilio Aquiſgranenſi anno 816 præſcriptam, vitam in communi ducerent, monaſterio, S. Bruno *inſtituit, traxit originem. Ita autumo, quòd etiam pleraque alia canonicorum ſecularium collegia è clericis ſeu canonicis ſecundùm canonicæ vitæ regulam ab eodem concilio præſcriptam in monaſteriis (ita ſcilicet ædes, quas ſimul incolebant, vocari tum ſolebant) vitam in communi ducentibus, per diſciplinæ relaxationem ſint nata, quodque verè* S. Bruno *clericos ſeu canonicos hujuſmodi Suſati inſtituerit, uti colligere eſt ex infrà dando Sancti Teſtamento, utpote in quo hic, bona ſua variis legans locis ſacris, ſub finem ſic loquatur:* Monaſterio & clauſtro Soſatio fundando libræ centum, altari ſex vaſa, pallia totidem, tapete unum ex majoribus, ſcampnalia duo, cappa & caſula ex noſtris. Prædium præterea, quod Wodilo deprecatu noſtro dedit;

A illud etiam, quod domnus Poppo, Richildinchuſo & Arutte, nobis ſatis naviter adquiſivit. *Cùm monaſterium hic memoratum anno 965 ſeu tum, cùm Sanctus, uti ex his ejus verbis apparet, moreretur, nondum penitus eſſet fundatum, à veri ſpecie haud abhorret & illud & S. Patrocli, quam id ſibi habuit adjunctam, eccleſiam tum primùm, cùm Sancti hujus reliquiæ anno 961 Coloniam eſſent allatæ, à* Brunone *& condi cæpiſſe, & illas inde, cùm utrumque illud ædificium jam multùm eſſet provectum, Suſatum fuiſſe, quod è dictis anno 963 accidit, delatas.*

Idque quantum ad S. Odonis, quas Rotgerus non memorat, poſt annum 961,

250 *Sed hæc de argumento iſto jam ſufficiant. Modò iis, quæ hactenus de reliquiis, à Rotgero memoratis, dicta ſunt, quæpiam etiam de reliquiis, abs hoc non memoratis, ſunt immiſcenda. In Opere noſtro de S. Odone, Cantuarienſi in Anglia epiſcopo, ad* IV, *quâ is obiit, Julii diem eſt actum; ibidem autem in Commentario Sancti iſtius Actis prævio num.* XI *occurrunt, quæ ad inſtitutum noſtrum ſpectant, ſequentia iſthæc verba:* Non B incongruè videtur ſæpe laudatus Alfordus primordia & propagationem cultus (*S. Odonis*) retuliſſe ad S. Dunſtanum, columbæ indicio motum, de qua tractat Capgravius & apographum noſtrum cap. 3. "Hinc" inquit Alfordus, "crevit ſanctitatis opinio, quam fama „etiam ad exteras nationes detulit. Unde re„liquias corporis ejus Germani ambitioſè quæ„ſiverunt. Sic Bruno, Colonienſis epiſcopus, „qui vivum familiariter noverat, mortuum co„luit, tranſlatis Coloniam ejus oſſibus." Aubertus Miræus in Faſtis Belgicis pag. 320 occaſione miraculi, pro confirmatione realis Chriſti præſentiæ in Euchariſtia ad preces archiepiſcopi noſtri patrati, ſic de eodem ſermonem inſtituit. "Hujus beati viri oſſa B. Bruno, archiepiſco„pus Colonienſis, cui Odo familiaris olim „fuerat, Coloniam tranſtulit, indeque non„nulla Boxtellam ſunt allata"... Eadem teſtatur Raiſſius in Auctario Molani. *Cùm S. Odo, Cantuarienſis epiſcopus, è mortali hac vita, uti in mox laudato Comment., Sancti iſtius Actis prævio, num. 9 eſt videre, anno 961 exceſſerit, hicque de Sanctorum reliquiis, à* C Brunone *Coloniam poſt annum 960 tranſlatis, agam, idcircò hoc loco de S. Odonis oſſibus, Coloniam à Sancto noſtro tranſlatis, ſermonem hic inſtituere eſt viſum, etſi interim haud ipſo, quo Odo obiit, anno 961, ſed altero è ſequentibus oſſa illa à* Brunone *Coloniam transferri, veroſimillimè contigerit.*

ac quantùm ad S. Eliphii, quas is etiam memorat, reliquias,

251 *Plura non addo, ſed ad reliquias, à Rotgero etiam per verba, num. 236 recitata, memoratas ac à* Brunone *Coloniam pariter adductas, ſermonem promoveo. S. Gerardus, Tullenſis epiſcopus, anno 963, ut jam ſuprà docui, Tullenſem eccleſiam à* Brunone, *vel certe hoc Sancto noſtro ſeu curante ſeu conſentiente, epiſcopi munere moderandam accepit. Abs illo jam epiſcopo Sanctus noſter S. Eliphii martyris, à Juliano Apoſtata occiſi ac ad* XVI, *quo proinde apud nos res, ad illum ſpectantes, examinari poterunt, Octobris diem apud Tullenſes & Colonienſes culti, reliquias accepit. Vindricus, jam ſuprà laudatus, id apud nos tom. 3 Aprilis in mox dicti S. Gerardi Tullenſis epiſcopi Vita num. 13 docet hiſce, quæ, de SS. Apri & Aproniæ reliquiis primùm locutus, ſuppeditat, ſequentibus verbis:* Reliquias etiam (*S. Gerardus*) venerandi martyris Eliſii religioſâ devotione tranſtulit; quarum partem non minimam, majora ſcilicet oſſa prænominato Brunoni archipræſuli contulit, quæ Coloniam cum ſumma devotione devexit ibique devota populorum coluntur veneratione. *Cùm Gerardus è dictis anno demùm 963 factus ſit Tullenſis epiſcopus, nec priùs, quàm ad dignitatem iſthanc eſſet evectus, S. Eliphii reliquias,* Brunoni *harum parte donata, tranſtulerit, hanc certè is Sanctus noſter ante dictum annum 963 Coloniam haud devexerit, idque etiam, cùm anno, ut jam ſuprà vidimus, 965 exceſſerit è vivis, haud multò ſeriùs, ſed circa dictum annum 963 fecerit. Gelenius, dum S. Eliphii reliquias à* Brunone *Coloniam fuiſſe tranſlatas, in ſuo, quod* De Coloniæ Agrippinenſis Magnitudine *inſcribit, Opere lib. 3, ſyntagmate* XIII, *§* III *narrat, fuiſſe eas ibidem in abbatiali S. Martini Majoris baſilica depoſitas, adjungit.*

baculumque S. Petri, tum circa annum 963 obtinuit,

252 *Quo è jam dictis anno circitèr 963 S. Eliphii reliquias, veroſimillimè etiam eodem circitèr S. Petri Apoſtoli baculum, quem Metis acceptum, Rotgerus per verba, num. 236 recitata, docet, Coloniam* Bruno *adduxit. Cur ea mihi ſedeat ſententia, expono. De illo S. Petri baculo, cujus attactu S. Maternus ad vitam revocatus creditur, toto de hoc ſancto epiſcopo Commentarii §* XV *ad decimam quartam, quâ hic Faſtis ſacris exſtat inſcriptus, Septembris diem actum apud nos eſt; ibidem autem, incertum eſſe, quomodo baculus ille Metas pervenerit, Commentarii auctor Perierus numero hujus 150 præfatus, num. 4 inde ſeq., baculum illum intra annos Chriſti 953 & 965 ad Colonienſes fuiſſe tranſlatum, è ſuprà recitatis Rotgeri verbis indubitanter, & quidem, cùm ex hiſce id à* Brunone, *qui ab anno 953 uſque ad annum 965 ſedem Colonienſem occupavit, factum eſſe, conſtet, haud immeritò concludit. Verùm cùm ab anno 953 uſque ad annum 965 anni tredecim, computato utroque extremo, excurrant, ſicque quonam è tredecim hiſce annis res geſta ſit, maneat omnino incertum, tempus, quo acciderit, paulò propiùs determinare conemur. Sanctus, ut num. 198 docui, eccleſiam Metenſem vacuam* E *ab anno 962 uſque ad anni 965 initium epiſcopi munere adminiſtravit, cùmque adeo tunc ibidem tam in ſacris quàm in politicis rebus ſumma poteſtate fuerit gaviſus, tunc illum, hâc uſum, anno 963, quo, quemadmodùm è ſuprà laudata S. Gerardi, Tullenſis epiſcopi, apud nos Vita nemo non colliget, in Lotharingia Superiori, Metas complectente, fuit verſatus, inde dictum baculum ſuſtuliſſe Coloniamque avexiſſe, vero opinor ſimilius, nihilque, quod rem vel dicto anno 963 vel alteri è ſuprà memoratis tredecim determinato certò illigandam, ſuadeat, inveniens, ad S. Petri Catenam, quam non Metis, ſed Româ Coloniam pariter adduxiſſe* Brunonem, *per verba ſuprà recitata Rotgerus ait, ſermonem converto.*

catenamque S. Petri, quæ Coloniæ hodieque ſervatur, ab Ottone imperatore, ex Italia

253 *Gelenius, qui, illam, Coloniæ hodieque aſſervatam, Româ fuiſſe acceptam, admittit, in dubium tamen, an inde à Brunone fuerit adducta, in Opere, quod* Pretioſa Hierotheca *vocatur, pag. 65 revocat; idcircò autem potiſſimùm id facit, quòd, cùm* Bruno, *quamdiu fuit Colonienſis epiſcopus,* pedem

AUCTORE C. B.

pedem in Itáliam intuliſſe nuſquam legatur, tùm certè Româ, ubi non fuit, S. Petri Catenam ad Colonienſes adducere haud potuerit. Verùm, quod quis per alium facit, id per ſe facere cenſetur. Quid ſi ergò Otto imperator, rogante fratre ſuo Brunone, *S. Petri Catenam ſeu hujus ſaltem partem, cùm Romæ vel anno, quo ibidem coronatus fuit imperator, 962 vel altero è binis ſequentibus verſaretur, ſibi impertiendam curârit, eamque deinde anno 965 ex Italia in Germaniam redux* Brunoni, *Wormatiam uſque ſibi occurrenti, donârit? Ait quidem Gelenius, imperatorem dumtaxat legi ſecum Sanctorum corpora ex Italia aſportâſſe; verùm, etſi Otto non alia, quàm quæ Parthenopolim miſit, Sanctorum corpora ex Italia extuliſſe legatur,* Brunonem *tamen Roma, quas Rotgerus per verba, num. 236 recitata, memorat, Sanctorum reliquias, S. Pantaleonis dumtaxat, quas Româ unà cum pallio, ut ſuprà vidimus, per Hadumarum, Fuldenſem abbatem, jam antea acceperat, à fratre ſuo, Româ ſub annum 965 redeunte, indubiè accepiſſe, in ſua jam dicta Lucubratione pag. 63 diſertè aſſirmat; etſi autem ſic quantum ad* S. Eliſii *reliquias indubiè à veritate, uti quæ de hiſce modo adduxi, luculenter oſtendunt, aberret, ex eo tamen, quod de ſolis Sanctorum corporibus, Parthenopolim ab Ottone miſſis, ſcriptores loquantur, non fuiſſe abs hoc ullum, quod* Brunoni *dederit, Sancti corpus Româ allatum, inferri haud poſſe, rectè exiſtimavit.*

anno 965 reverſi . in Germaniam

254 *Etſi enim Ditmarus, quem deinde ad annum 965 annaliſta Saxo aliique ſunt ſecuti, Chronici lib. 2 hæc tantummodo verba,* Multa Sanctorum corpora imperator (*Otto nempe*) ab Italia ad Magdeburg per Dedonem Capellanum ſuum tranſmiſit, *ſubminiſtret, ſicque nullius planè corporis, quod dicto anno 965 Otto ex Italia attulerit ac fratri ſuo* Brunoni *Coloniam aſportandum dederit, mentionem inſtituat, fuiſſe tamen tunc S. Gregorii, qui à Trithemio in Chronico Hirſaugienſi huncque ſecuto Miræo* Spoletanus *nuncupatur, corpus ex Italia ſeu Roma ab Ottone allatum ac* Brunoni *donatum, communis eſt opinio, quam & Gelenius, ut jam innui, eſt ſecutus. Neque verò, ut apparet, immerito. Certè opinio illa non parum confirmatur ex eo, quod, dum* Bruno *anno è dictis 965 obiit, Gregorii corpus Coloniam nuper dumtaxat fuiſſet adductum, uti intelligitur è Sancti noſtri teſtamento tunc condito, in quo ſequentia iſthæc, quæ huc ſpectant, leguntur verba :* In Occidente eccleſiæ beato Gregorio Magno martyri, qui recens adductus eſt, fiat, ubi ſacratiſſimum corpus ejus recondatur; huic fundando centum libræ legentur.

unà cum aliis aliquot reliquiis allatam ac Brunoni,

255 *Jam verò, cùm S. Gregorii Spoletani corpus, etſi rei Ditmarus ſcriptoreſque alii haud meminerint, ab Ottone anno 965 ex Italia allatum ac* Brunoni *Coloniam aſportandum datum fuiſſe, credendum è jam dictis ſit, quid ni etiam tunc S. Petri Catenam ab Ottone Roma allatam ac* Brunoni, *etſi pariter rei Ditmarus ſcriptoreſque alii haud meminerint, datam fuiſſe, credere poſſimus? Mihi ſanè id non tantùm credi poſſe, ſed & omnino debere vel ex eo apparet, quod catenam S. Petri, quæ Coloniæ aſſervatur, fuiſſe eò à Brunone Româ adductam, è Rotgero ſit certum, nec facilè ratio, quâ Sanctus illam Româ acceperit, aſſignari queat, niſi illi ab Ottone, à quo Româ in Germaniam fuerat allata, dicatur fuiſſe conceſſa. Gelenius quidem S. Petri vincula, quæ Coloniæ hodieque aſſervantur, à Gregorio Papa ad Carolum Martellum, quem* Francorum *regem perperam appellat, Româ olim fuiſſe tranſmiſſa, cùmque abs hoc Joppiliæ prope Leodium, ubi plurimùm commorabatur, fuiſſent relicta, à Ratherio deinde, ad Leodienſem ſedem* Brunonis *operâ promoto, fuiſſe ad hunc grati animi teſtificandi causâ circa annum 954 tranſlata, exiſtimare ſeſe lucubrationis ſuæ ſuprà laudatæ pag. 64 & binis ſeqq. prodit.*

qui eas Coloniæ depoſuit, donatam fuiſſe, apparet credendum.

256 *Verùm cùm Gregorius Papa, qui S. Petri catenam ſeu hujus ſaltem partem ad Carolum Martellum miſiſſe à Gelenio memoratur, haud dubiè, uti apud nos ad* XXIX, *quo de SS. Petro & Paulo actum, Junii diem in Analectis § x fas eſt videre, fuiſſet Gregorius ſecundus, hicque limaturam ſeu raſuram vinculorum, clavibus incluſam, mittere ad principes, uti ibidem oſtenditur, dumtaxat ſoleret, conſectarium eſt, ut, cùm S. Petri catena, quæ coloniæ hodieque aſſervatur, plures uncos ſeu annulos complectatur, non ſit certè illa, quam Gregorius II ad Carolum Martellum olim miſerat; cùm autem ſic habeat, nihilque illam vel ante annum 965 vel ab alio, quàm ab Ottone, in Germaniam Româ allatam ac* Brunoni *impertitam fuiſſe, ſuadeat, reliquum eſt, ut id à principe iſthoc re etiam vera factum credatur. Nec vero abſimile apparet, ab eodem etiam tunc, à quo, ut ſuprà vidimus, S. Gregorii Spoletani corpus, Coloniæ hodieque, in metropolitana eccleſia aſſervatum, ex Italia dicto anno 965 adductum,* Brunoni *fuit collatum, ſacra inde à Rotgero etiam memorata SS. Privati & Chriſtophori pignora (neque enim ea vel aliunde vel ab alio Coloniam, ubi hodieque ſervantur, fuiſſe allata, quidquam ſuadet) adducta ac* Brunoni *Coloniam aſportanda impertita fuiſſe.*

§ XIX. An Sanctus, ſummo ſtudio undecúmque ſacras reliquias conquirens, modum hac in re non exceſſerit.

Clavum, Treviris aſſervatum, quo Chriſtus Cruci creditur affixus, furatò

B*Rowerus Annalium Trevirenſium lib.* x, *num.* 53 *narrato* S. Brunonis *obitu brevique addito ejus elogio, mox ſubjungit :* Sed quoniam Brunoni hic juſta ſuprema exſolvimus, prodigium inſigne ſilentio præterire non poſſum, quod à majoribus proditum litteris & annotatum de eodem invenio. Servant inter eccleſiæ ſuæ præcipua ornamenta Tréviri clavum ſacratiſſimum, in quo Chriſti D. N. ſacroſancta dextera in Crucem ſuffixa atque perterebrata creditur; hunc Bruno, ut reliquias Divorum ſummo undecúmque & evigilato ſtudio conquirebat earumque cupidiſſimus erat, avertere in primis atque Coloniam transferre ad eccleſiam ſuam optabat; cúmque id quibus modis efficeret, in præſentia non facilè occurreret, denique

AUCTORE C. B.

A que ſtat, cuſtodem ejus theſauri largitione pervertere, quamque palàm nequiret, clam tentandam eſſe plagam. Cuſtos hic precibus pretioque pellectus, adulterino ſuppoſito, verum clavum tollere nil ambigit; ac ſubtili tenuique velo impoſitum, ad Brunonem, qui aderat, jam aſportatum ibat; ſed ecce tibi, dum ſacro limine pedem effert ſacrilegus, vim illicò ſanguinis tantam auguſtum illud pignus profudit, ut largiter è ſinu cuſtodis effluens, ſindonem ubertim atque ipſius ſinum hominis, quo clavum abdiderat, ipſamque adeò interulam perſpergeret & cruentaret. Quo viſo, territus ille & ſacrilegii ſimul ictu attonitus, ſubeunte pœnitentiâ, in ſemet rediit, crimen ultrò confeſſus, ſurreptumque Chriſti clavum ſuo loco reſtituendum è veſtigio curavit.

tentâſſe Bruno à Browero è Ms. Trevirenſi & in Vita S. Agricii narratur;

258 *Ita ille, qui præterea, hanc ſuam narrationem è Ms. Trevirenſi ſeſe accepiſſe, in margine indicat, nihil interim, è quo Ms. illius vel auctor vel ætas innoteſcat, adjungens. In Opere noſtro ad* XIII *Januarii diem, S. Agricio Trevirenſi epiſcopo ſacram, exſtat ſancti hujus, qui ſæc.* IV *floruit, antiſtitis* B *Vita; in hac autem num. 19 & 20 refertur idem prorſus, quod Broweri verbis modò narravi, prodigium, iiſdem planè, quibus ab hoc ſcriptore, adjunctis veſtitum, aliiſque præterea, quæ & diem, quo factum ſit, determinant, & fidem ei facere nata videntur, adauctum. En ipſamet, quibus ibidem poſteriora iſta adjuncta à Vitæ illius ſcriptore, quem ab annis circitèr ſexcentis floruiſſe, veroſimile apparet, num. 20 exponuntur, verba. Qua, inquit,* de re (*de ſanguinis ſcilicet è clavo profluentis miraculo*) confuſus *inſidus clavi, qui hunc abſtulerat, cuſtos* reatum ſuum & epiſcopi (Brunonis *nimirum*) publicè confiteri coactus, facto mox omnium conventu, quos diuturnus campanarum ſonitus tantique miraculi rumor inſolitus nec auditus à ſeculo poterat evocare, ſtatuto in medio eodem fure nefando, extenſo coram omnibus ſanguinolento panno ipſoque fuſore hujus ſanguinis ſacratiſſimo clavo, una vox omnium Deum laudantium elevatur. Quæ cùm repetita ſæpius iteratione, diu multùmque fuiſſet frequentata, communi omnium, qui ibi C aderant, conſilio prudentiorum, competens tam præcipuo ſacrilegio pœnitentiæ ſententia in illum miſerum, ne dicam cuſtodem, eſt dictata.

verùm, cùm id tentâſſe Theodoricus Metenſis epiſcopus in aliis Trevirenſium documentis referatur,

259 Dies quoque ipſa, in qua hæc miſerationum Dei nobiſcum ſunt divinitus celebrata, in Martyrologiis ſtatim eſt notata, duodecimo Kalendas Julii. Huic autem inaudito licet Domini miraculo, ſi quis, quod abſit, aurem credulitatis dubitat præbere, poteſt adhuc & eumdem ſanguinis notas habentem pannum, & eumdem adulterinum clavum in domo S. Petri (ſi permittitur) videre. *Hactenus ille; verùm, etſi quidem miraculum, quo ſanguinem è clavo ſublato profluxiſſe, narrat, negandum ſeu rejiciendum ut certò falſum haud videatur, dubitari tamen, ut apparet, poteſt, primò quidem, an dies, quâ acciderat, fuerit ſtatim, ut ait, in Martyrologiis notata, deinde verò, an Bruno clavi cuſtodem ad faciendum, quod feciſſe hunc, ille refert, impulerit. Etenim inter antiqua eccleſiæ Trevirenſis Martyrologia nullum prorſus, in quo miraculi illius ad* XII *Kal. Julii ſeu* XX *Junii diem mentio inſtituatur, invenio; nec clavi cuſtodem ad faciendum, quod hunc feciſſe, antiquum, quod Browerus citat, Trevirenſe Ms. & S. Agricii biographus aiunt, à* Brunone *fuiſſe inductum, in omnibus antiquis Trevirenſium documentis videtur fuiſſe notatum. Etenim ipſemet Browerus, qui Hiſtoriam illam Annalium Trevirenſium lib., ut dixi,* 10 *è Ms. Trevirenſi narrat, ſuprà relatum ſacratiſſimi clavi furtum, non à* Brunone, *ſed à Theodorico Metenſi epiſcopo, qui* Brunonis *fuit æqualis, eique, ut Rogerus docet, morienti adſtitit, tentatum fuiſſe, lib. 4, num. 12 ex antiquis eccleſiæ Trevirenſis documentis indicare videtur, dum de clavorum, quibus Chriſtus Cruci affixus creditur, multitudine nonnulla locutus, ſubjungit:* Quis neget etiam nonnullos (*clavos nempe*) imitatione exempli fabrefactos, meruiſſe prototypi honorem? Certè nobis Veterum Annalium memoriâ compertum, Theodoricum, Mediomatricum antiſtitem, cùm hunc germanum (*Chriſti clavum videlicet*) à Treviris auferre parabat, ſecum habuiſſe perſimilem alium & geminum, quem extemplò ſubjiceret.

nec furtum illud vel ſemel à Brunone & ſemel à Theodorico,

260 *Cùm itaque ſacratiſſimi clavi, Treviris aſſervati, furtum, veluti à Theodorico, Metenſi epiſcopo, tentatum, in veteribus Annalibus, teſte Brouwero, notetur, nec hi, utpote è quibus alioquin is ſcriptor rem ſibi eſſe compertam, pronuntiaturus, ut facit, non fuiſſet, deterioris fidei ac notæ, quàm Ms. ab eodem Brouwero ſuprà citatum & S. Agricii Vita, in quibus* Bruno *furtum illud tentâſſe, ſeu, quod eodem recidit, clavi cuſtodem, ut hunc ſibi furaretur, induxiſſe aſſeritur, cenſendi videantur, in dubium ſanè, an id Sanctus noſter fecerit, revocari haud immeritò poſſe videtur. Reponi quidem poteſt, antiqua probatæ fidei documenta, quæ in ſpeciem pugnant, inter ſeſe non collidenda, ſed, ſi fieri poſſit, componenda, ac proin, quò ſuprà laudata, quorum alia à* Brunone, *alia à Theodorico, Metenſi epiſcopo, clavi Trevirenſis furtum tentatum tradunt, in concordiam adducantur, dicendum, ejuſdem clavi furtum bis, ſemel ſcilicet à* Brunone *& ſemel à Theodorico, Metenſi epiſcopo, fuiſſe tentatum; verum, ſi res ita habuerit, erit ſanè, cùm* Bruno *è jam dictis anno 965 obierit hocque ipſo anno Theodericus, ut ſuprà è Reginonis continuatore docui, creatus ſit Metenſis epiſcopus,* E *omnino neceſſe, ut furtum illud primò à* Brunone *ac poſt à Theodorico Metenſi epiſcopo dicatur tentatum; cùm autem clavi furtum, dum id Bruno, ſi binis ſuprà laudatis documentis antiquis fides ſit, tentavit, inſigni planè per hæc relato prodigio fuerit impeditum, hocque Deus, ſibi minimè, ut Trevirenſibus ſacer ille theſaurus eriperetur, placère, luculentiſſimè ſanè manifeſtâſſet, Theodoricum, qui prodigium illud, utpote, ſtatimatque accidiſſet, maximo cum ſtrepitu, ut verba, è S. Agricii Vita ſuprà huc tranſcripta, fidem faciunt, innumeræ populi multitudini annuntiatum, haud dubiè habuerit perſpectum, auſum adhuc poſt fuiſſe tentare ejuſdem clavi furtum, in animum quis inducat?*

vel ſimul à duobus illis epiſcopis tentatum fuiſſe, veroſimile appareat,

261 *Dicendum itaque, clavi furtum, ſi à* Brunone *fuerit tentatum, à Theoderico poſt haud fuiſſe tentatum, vel contra, ſi factum id à Theodorico fuerit, à* Brunone *antè factum haud fuiſſe, ac proin è documentis ſuprà laudatis vel illa, quæ à* Brunone, *vel alia, quæ à Theodorico clavi furtum tentatum notant,*

AUCTORE C. B.

D

à veritate eſſe hac in re aliena. Nec eſt, quod adhuc reponas, clavi furtum ſimul & à Brunone & à Theodorico, Metenſi epiſcopo, fuiſſe tentatum, hincque è documentis ſuprà laudatis alia à Brunone, alia verò à Theodorico, Metenſi epiſcopo, id factum notâſſe; cùm enim anno 965 & Bruno obierit, & Theodoricus primùm factus ſit Metenſis epiſcopus, oportet, ut, ſi ambo ſimul clavi furtum tentarint, id certè, ut conſideranti pateſcet, ipſomet jam dicto anno 965 fecerint; cùm autem è ſuprà dictis vigeſima Junii die vel clavi furtum tentari vel certè miraculum, quo id fuit impeditum, acciderit, nec Brunonem, qui, ut ſuprà vidimus, anno 965 Pentecoſten in XIV Maii diem tunc incidentem, Coloniæ Agrippinæ cum fratre ſuo Ottone celebravit, magnoque, quem cum hoc ibidem pariter tum celebravit, conventu circa XV Junii diem finito, Compendium inde mox abiit, exſtitiſſe tunc XX Junii die Treviris, ubi tamen, dum clavi furtum tentaret ſeu ſuprà memoratum miraculum accideret, exſtitiſſe aſſeritur, veroſimile ullo modo ſit, veroſimile pariter, clavi furtum ſimul & à Brunone & à Theodorico, Metenſi epiſcopo, fuiſſe tentatum, nullo modo eſt.

B

narratio illa quatenus ad epiſcopos, à quibus id tentatum ait, incerta eſt ac dubia,

262 Quare, cùm monumenta laudata, quorum alia à S. Brunone, alia à Theodorico, Metenſi epiſcopo, clavi Trevirenſis furtum tentatum, notant, nulla planè, ut apparet, ratione ſat veroſimili in concordiam queant adduci nec illorum auctores eo ipſo, quo res geſta eſt, tempore, ſed uno utminimùm ſeculo poſt, ut apparet, floruerint, hoſce quidem, fuiſſe & miraculo clavi furtum impeditum & ab hujus cuſtode, per epiſcopum quemdam ad id impulſo, tentatum, litteris mandatum reperiſſe, crediderim, ſed, cùm ſimul epiſcopum illum nominetenus expreſſum, haud reperirent, hinc factum, ut alii quidem à Brunone, alii verò à Theodorico, Metenſi epiſcopo, clavi furtum tentatum ſeu quod eodem recidit, clavi cuſtodem, ut hunc furaretur, inductum fuiſſe, è conjectura crediderint ac porro in litteras miſerint. Ac hi quidem, qui à Brunone clavi furtum tentatum ſcripsère, id, factâ ex eo, quod cum undecùnque ſacras reliquias ſummo ſtudio conquiſiviſſe, ac ipſiſmet Metenſibus, à Trevirorum urbe haud admodum remotis, ereptum S. Petri baculum Coloniam tranſtuliſſe Brunonem, aliunde haberent compertum, conjecturâ, veroſimiliter fecerint. Jam verò, cùm ſic habeat, eorum narratio quantùm ad Brunonem, imò & quantùm ad ambos epiſcopos, à quibus clavi furtum tentatum ſcribunt, pro incerta ac dubia videtur habenda. Porrò è conjecturâ, jam memoratæ haud abſimili, partim fortè etiam eſt factum, ut, qui tertiam Operi noſtro ad IX Septembris diem inſertam S. Audomari epiſcopi tunc culti Vitam ſcripſit, auctor anonymus, hujus quoque ſancti antiſtitis reliquias auferre conatum eſſe S. Brunonem, crediderit.

C

nec narratio altera, quæ S. Audomari reliquias, Neomagum delatas,

263 Certè is, à S. Audomari canonicis, quibus etiam aliquot S. Bertini monachos adjungere debuiſſet, Sancti illius epiſcopi reliquias, quò poſſeſſiones quaſdam, eccleſiæ ſuæ à longo jam tempore injuſtè ablatas, Otto imperator, tanti Sancti præſentiâ commotus, reddi juberet injuſtoſque earum poſſeſſores compeſceret, Neomagum uſque, ubi tunc is princeps unà cum fratre ſuo Brunone verſabatur, tranſlatas fuiſſe, num. 35 & binis ſeqq. præfatus, num. 38 ſequentem proſequitur in modum: Ut autem rex prædictus (Otto ſcilicet) adveniſſe tanti patris reliquias audivit, immenſo repletus gaudio gratias omnipotenti retulit. Frater verò ejus, Agrippinenſis eccleſiæ archiepiſcopus, Bruno nomine, auditis cauſis hujus adventûs, in inſaniam mentis prorumpens, excogitavit, ſe rapturum fore ſanctum theſaurum, ſuiſque aliquibus in locis digno venerationis obſequio tractaturum, clericos verò in exteras regiones tranſmiſſurum. Sed miſericors Dominus, qui omnia novit, antequam fiant, non permiſit ſanctum Audomarum ab eo loco exulari, quem, dum viveret, diſpoſitione ſibi divina elegit. In eadem namque nocte, cujus matutino hæc erant perpetranda, omnipotentia Domini eundem archiepiſcopum metu terruit mirabili; nam, poſtquam à cœna ſanus & alacer more ſolito pauſaturus cubile aſcendit, intolerabilis eum repente dolor & languor per omnes artus invaſit, ſanguis etiam plurimus per nares diſtillans, antequam media nox adveniret, mortis vicina intentabat.

E

auferre molitus S. Bruno traditur,

264 Tandem præſul reminiſcens, quod contra Sanctum ſuoſque excogitaverat, pœnitentiæ lamentis mox immunditias cordis abluere cœpit, promittens etiam corde puro ac ſimplici ſe cuncta, pro quibus beatus Audomarus advenerat, ſibi ſuiſque * impetraturum à rege, ſi ſoſpitati priſtinæ, ipſius intervenientibus meritis, reſtitueretur. Ad hæc ſtatim epiſcopus convaluit, & è lecto exiliens, gratias Deo ſanctoque Audomaro redditurus ad orationem pronus ſummiſſo vultu acceleravit. In craſtino autem fratrem aggrediens totiuſque illi rei eventum indicans, pro rebus Sancti intercedere cœpit. Rex verò, nimium fraternæ congaudens ſoſpitati, quæcumque archiepiſcopus popoſcerat, complere non diſtulit. Reddidit itaque ſancto Audomaro terras multo ſibi tempore ablatas, conſtituitque duos advocatos, Wichmannum & Hermannum, ut Sancto ſuiſque famulis contra omnes infeſtationes inexpugnabile ſcutum exiſterent. Ita ille; verùm, ait in ſuis in modo recitata dictæ S. Audomari Vitæ verba Stiltingus noſter, Bruno frater Ottonis imperatoris & archiepiſcopus Colonienſis, vir erat pietate præſtans, ut conſtat ex Vita ipſius. Quare veriſimilia non ſunt, quæ hic de molitionibus ipſius aſſeruntur, præſertim cùm ne verbo quidem ea attingat Folquinus.

* i. e. ei ejuſque miniſtris

F

certiorem fidem, uti, quæ hic

265 Folcuinus ſeu Folquinus, levita ac monachus Bertinianus, ac proin à Folcuino, Lobienſi abbate ſuprà ſæpiſſimè laudato, etſi eodem, quo hic, ſeculo X floruerit, haud dubiè diſtinctus, Chartas omnes, uſque ad tempus, quo floruit, à monaſterii ſui fundatione datas, unà cùm aliis ad hoc ſpectantibus monumentis in unum volumen, quod propterea Chartularium inſcribitur, ſumma fide, ut Hiſtoriæ litterariæ Franciæ Scriptores tom. VI, pag. 384 & ſeq. docent, collegit, eaſque, ordine Chronologico à ſe digeſtas, annotationibus etiam, quæ ſingulorum monaſterii Bertiniani abbatum hiſtoriam complectuntur, illuſtravit; cùm autem in Opere iſto, cui anno, ut iidem ſcriptores loco cit. aiunt, 961 manum admovit, reliquiarum S. Audomari tranſlationem, in tertia S. Audomari Vita mox laudata narratam, ac, ut Stiltingus obſervat, inter mox dictum annum 961 & annum 954 fa-

A *ſactam, commemoret, neque tamen uſquam, dum id facit, molitionum, quæ in Vita illa* S. Brunoni *attribuuntur, mentionem inſtituat. enimvero id hiſce locum haud fuiſſe, argumento eſſe perquam valido, rectè æſtimavit Stiltingus. Et vero* Brunonem, *virum mitiſſimum, de canonicis monachiſque ſeu iis, qui S. Audumari reliquias Neomagum advexerant, in exteras regiones amandandis cogitâſſe ab omni veritatis ſpecie abhorret.*

addantur, ſuadent, mereatur.

266 *Stiltingus quidem verbis ſuis proximè huc tranſcriptis ſubjungit:* Attamen, ſi quid veri, *in iis nempe, quæ de* Brunonis *molitionibus in dicta S. Audumari Vita dicuntur, forſan* ſubſit, potuit Bruno exiſtimare iniqua peti atque improbare, quod ſacræ reliquiæ tam longè cum in finem à propria eccleſia amoverentur; quod ſanè magis mirandum apparet, quàm noſtro tempore imitandum; *verùm ego, in iis, quæ ibidem de Sancti molitionibus memorantur, veri quid ſubeſſe, vix queo vel ſuſpicari. Cùm enim illarum nec Folquinus, nec ſcriptores, qui duas priores S. Audumari Vitas contexuêre, meminerint, laudatus Vitæ tertiæ ſcriptor, qui, quemadmodum Stiltingus in Commentario, Vitis præmiſſo, num. 7 docet, è populari traditione, quæ ſcribit, ſubinde accepit, veroſimiliter è traditione hujuſmodi, cui idcirco, quod* Brunonem *undecumque ſacras reliquias ſummo ſtudio conquiſiviſſe haberet compertum, faciliùs, quàm par eſſet, fidem adhibuerit, ea etiam, quæ de Sancti molitionibus memorat, dumtaxat hauſerit; cùm autem ſufficere, ut,* Brunonem *de relegandis, qui ſacras reliquias Neomagum attulerant, canonicis ac monachis cogitâſſe vel ſuſpicemur, popularis traditio haud videatur, laudato, qui, ut apparet, ex hac tantummodò tum illud, tum S. Audomari reliquias auferre meditatum eſſe* Brunonem, *memoriæ prodit nec ante ſec.* XII *aut* XIII *floruit, Vitæ tertiæ S. Audomari ſcriptori fidem ea in re adhibere non auſim, maximè cùm Sanctum, ut ſacras reliquias acquireret, fuiſſe eo, quo ait, progreſſurum, minimè appareat credibile. Metenſibus quidem baculum S. Petri eripuit* S. Bruno; C *verùm cùm id fecit, Metenſem eccleſiam vacuam epiſcopi loco, ut ſuprà docui, adminiſtrabat, nec eum, Metenſibus omnino invitis, baculum illum eripuiſſe, alicunde conſtat. Erit quidem fortaſſis, qui contrarium ſuſpicetur ex eo, quod fuerint olim pii etiam viri, qui ſacras reliquias, ut haſce venerarentur, furari fas ſibi eſſe exiſtimârint; verùm* Brunonem, *virum ſanè eruditiſſimum, in falſa iſta opinione fuiſſe, nullo modo veroſimile apparet.*

(B at margin: "xuêre, meminerint")

VITA,

Auctore Rotghero *a*, *a*

E Codice noſtro, olim Vallicellenſi, PMS. 159, cum Surii & Leibnitii editionibus collato.

PROLOGUS.

Scriptionis ſuæ cauſam auctor exponit. E

Auctor, ſeſe, ut Folcmaro obtemperaret, haud illubenter res, *b*

DOmino in gratia Chriſti beatiſſimo atque in omni ſplendore ſapientiæ perfectiſſimo Folcmaro archiepiſcopo *b* Rotgerus ſervorum ſuorum ultimus veræ claritatis gloriam ſempiternam. Impoſuit ſanctitatis veſtræ reverentia ſuper caput meum gravem quidem ſarcinam, ſed pro captu parvitatis meæ dulcem & jocundam, videlicet ut Vitam mirabilis & magnifici archiepiſcopi Brunonis, quà potuerim, ſermonis facultate deſcriberem, cui virtus laudem contulit, quam, ut ipſe meruit, ſtyli mei officium implere non potuit. De ipſo tamen me quomodocumque loqui, quia vos juſſiſtis, delectabile fuit: qui ab initio ſic fuit animatus, ut non magis ſuâ cauſâ ſe putaret natum, quàm noſtrâ reique publicæ procreatum. Fecit omninò plurima & propè infinita, quæ digna fuerunt ſempiterna memoria: ſed non expectet auditor aut à me aut à quolibet hæc omnia explicanda. F

à Brunone geſtas, quibus ſcribendis alios etiam vacare putat,

2 Quod ſi quis fideliter & verè agendum promitteret, ſingulos, quos pueritiam prætergreſſus vixit, annos propriis & iis utique ſpecioſis codicibus inſigniret. Æſtimo igitur, multos longè latéque hâc occupatos induſtriâ, ut geſta ejus iis etiam, qui poſt futuri ſunt, partim ſcribendo, partim commemorando tranſmittant. Non enim in una provincia, aut in uno negociabatur regno: omnium, quos adire poterat, ſalutem benivolentiæ atque laboris ſtudiique ſui quærebat commercio. Nec deſunt plurimi, qui hoc laute & prudenter exequi poſſint, cum, etſi nulli alii tales valeant repperiri, in ſolis ejus *c* admodum omne ſtudiorum & eloquentiæ genus, adhuc recenti ejus memoria, ita per multa terrarum loca floreat, ut maxima rerum geſtarum inſignia non enarrare modò, verum & exornare ſufficiat. Quot quantoſque de alumpnis tanti Viri epiſcopos, quantos in quacúmque eccleſiaſticæ profeſſionis diſciplina probatiſſimos novimus, qui eum & familiarius noverunt, & perfectius illuſtribus monimentis vitam ejus declarare potuerunt *d*. *c* *d*

3 Sed qui ſum ego, qui votis veſtris, dominorum excellentiſſime, auſus fuerim contraire?

A Rotgero. litteris utcúmque complexam declarat, ſtyloque, quo id fecit, excuſari poſtulat.

A re? Feci ergò, quod potui, non præſumens de ſcientia, ſed ſiduciam qualemcúnque retinens in obedientia. In quo, etſi minus poſſibile michi viſum eſt id explere, quod agreſſus ſum, præcepti tamen veſtri dignitatem ita venerari ſemper & ampleƈti animum induxi, ut impoſſibilitatis meæ oblitus, in manibus veſtris ſim oculis & animo totus. Hinc ergò largiſſuæ pietati veſtræ ſupplico, ut, quod huic Operi meo deeſt in pompa ornatuque ſermonis, ſuppleat in auribus veſtris ejus commendatio, quem pro merito virtutis tam ſuaviter amâſtis. Beatitudinem veſtram Deus omnipotens ad ſalutem noſtram diutiſſimè incolumem & benè valentem conſervare dignetur.

ANNOTATA.

a *Nihil hic occurrit addendum iis, quæ de ſcriptore iſthoc in Comment. prævio § 1 edocui; verùm res, quantum ad ea, quæ in nonnullos hujus textus commentatus ſum, ſecùs habet. Quare, ſi quis hæc ſcrutari velit, convenit, ut & hic ſubdenda in illos annotata diſcutiat.*

B

b *Hic, qui, quemadmodum Rotgerus num. 70 in Sancti noſtri Vita & in hac apud Surium cap. 27 tranſlationis S. Evergiſli (Comment. præv. num. 14 & ſeq. videſis) auctor anonymus docent,* Brunoni *viventi conjunctiſſimus fuerat, defuncto in ſedem Colonienſem anno 965 fuit ſuffectus; quare, ſi antiſtes ille, cujus nomen non uno ab omnibus modo exaratur, poſt quatuor dumtaxat in epiſcopatu tranſactos annos, ut nonnulli volunt, obierit, conſectarium erit, ut ei à Rotgero inſcripta* S. Brunonis *vita ante annum 970 fuerit contexta. Verùm vide Comment. præv. num. xi & ſeq.*

c *In Suriana & Leibnitiana editionibus additur :* diſcipulis.

d Brunoni *non paucos inſignis doctrinæ diſcipulos & alumnos fuiſſe, Rotgerus non obſcurè hic prodit; verùm ſcriptorem nullum, qui vel paucos ex his nominatim recenſeat, invenire quivi. Nec ſcio, an ex iiſdem ullus Sancti Vitam deſcripſerit. Optandum interim foret, non tantùm, ut quis id feciſſet, aſt, ut is etiam omnia & ſingula Sancti geſta enucleatè expoſuiſſet, nec, ut Rotgerus plerùmque facit, generatim in Sancti laudes excurrens, ea ferè tantummodo, quæ virtutem ac ſanctitatem ejus commendare nata ſunt, commemoraſſet.*

C

D

CAPUT I.

Nobile Sancti genus, nativitas, educatio Ultrajecti apud Baldericum epiſcopum, vitæ ibidem & poſt in aula ratio.

Gratia divina, quæ ad menſuram hominibus datur, diverſimodè in his operatur.

SApientiæ nimirum eſt, ſcire undè ſit donum, quod quis accipit, nec à ſe ſibi hoc eſſe: aut à Deo quidem, ſed ſibi debitum, putet. Si enim quærimus, quid nobis debeatur, nichil invenimus, niſi ſupplicium. Miſericordia autem Dei prærogavit nobis gratiam, ut haberet, quibus redderet gratiam pro gratia, & hoc etiam eſſet debitum, quia Deus voluit, non quia homo meruit. Quid enim habes, ait Apoſtolus, quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris, quaſi non acceperis *a*? Ineffabili igitur providentia bonitatis Dei collatum eſt electis ejus, & ut gratis copioſis gratiæ muneribus ditentur, & tamen hoc ipſum, quo munerantur, quodammodò per gratiam mereantur: alius ſic, alius verò ſic, unuſquiſque ſecundùm quod in eo operatur unus atque idem ſpiritus, dividens ſingulis, prout vult *b*. Soli unigenito non ad menſuram dat Deus ſpiritum. In ipſo nanque, ut ait Apoſtolus, habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter *c*: membris ejus pro ſua cuique voluntate partitur: quibus abundanter omnia dat ad fruendum, videlicet ſe ipſum, ut ſit Deus omnia in omnibus *d*.

E

Alterum alteri præſtare S. Bruno, ſumma quæque cum humilitate conjungens, oſtendit.

5 Diſpar hæc claritas, & diverſa donorum largitas nunc eſt ammirabilis quæſtio, quandoque erit ammirabilis pulchritudo, & ornatus domûs Domini, de qua dicitur Deo: Sanctum eſt templum tuum, mirabile in æquitate *e*. Compertum eſt nuper à plurimis in venerabili Colonienſis eccleſiæ archiepiſcopo Brunone piæ memoriæ, & ſatis à prudentioribus intellectum, homo homini quid præſtat. Cujus plerique dicta & opera, qui familiarius eum noverant, ſatis ammirari nequibant. Erant enim in illo uno homine res valdè diſſimiles, natalium nobilitas, honorum dignitas, ſcientiæ, quæ inflare ſolet, tanta *f* ut nichil ſuprà: animi verò & habitûs humilitas quantum à ſagacioribus diſcerni potuit, ut nichil infrà putares: media, caritate conſtrata ſunt. Arridebant ei omnia, quæ ad faſtum ſuppeterent. Hæc à ſe ſemper ſtudioſiſſimè vigilanti manu diſcretionis abegerat: ità aliud ad oculos hominum, aliud ad teſtem cordium exhibebat. Cujus converſationis exemplo plurimos ſalubriter inſtitui poſſe credimus, ſi eandem ſtrictim à pueritia repetamus. Habent enim in illa mediocres & humiles, undè convaleſcant, elati contrà & divites, undè obſtupeſcant.

F

Hic, regno tandem à patre Henrico rege

6 Attavorum ejus attavi, uſque ad hominum memoriam, omnes nobiliſſimi *g*: nullus in eorum ſtirpe ignotus, nullus degener facilè repperitur. Hic tamen omnes, ſalvâ auguſtorum & regum

A regum excellentiâ, omninò perſpicaciſſimè liniamentorum gratiâ, artium gloria & omnigena animi ſuperabat induſtriâ. Natus eo tempore, quo pater ejus Henricus, rex glorioſus, perdomita barbarorum ſævitia, repreſſo etiam inteſtinæ cladis periculo, diruta magno ſtudio reædificabat, & volentem populum juſtitiæ frenis in tutiſſima & amatiſſima demùm pace regebat *h*. Ita nativitatis ejus tempus jam quaſi futuræ bonæ voluntatis ejus inſignia præferebat. Nam cum omne, quod bonum, vivaciſſimè ſemper appeteret, pacis donum, quaſi nutrimentum & ornamentum quoddam ceterarum virtutum, ſolicitiùs expetivit, quod bonis omnibus profuturum preſcivit. Tranquillitatis enim tempore nutriri debent & ſolidari virtutes, ut, perturbatione qualibet ingruente, à ſtatus ſui vigore hominem emolliri non ſinant.

pacato, natus,

7 Nimis longum eſt perſequi, quomodò memoratus rex, pater hujus magni Viri, de quo agimus, ad illam tam gratæ pacis ſerenitatem pervenerit, cùm ipſe omnia regni ſui B ſpacia & continuis finitimorum incurſionibus & graviſſimis inter cives, etiam cognatos, diſſenſionibus concuſſa & atrociter vexata repperit *i*. Hinc etenim ſeva Danorum gens, terrâ marique potens, inde centifida Sclavorum rabies barbarorum frendens inhorruit: Ungrorum nihilominùs inſecuta crudelitas, tranſgreſſa terminos Marahenſium, quos ſibi non longè antè impia uſurpavit licentia *k*, pleraſque provincias regni ejus ferro & igne longè lateque vaſtavit *l*. Dies antè, quàm hujus mali materies, narranti deficiet. Trans Rhenum Occidentem versùs nobis omnia rebellabant *m*. Ipſi certè regni adhuc auguſti principes in ſua viſcera penè irremediabiliter ſeviebant. Quæ omnia vel reſecare, ut narrare *n*, nemo, niſi præcipua virtute & ſingulari præditus induſtria, poſſet. Sed poſt aliquantum temporis tantus timor per gratiam divinam invaſit extraneos, ut nichil umquam eis eſſet formidabilius: tantus amor colligavit domeſticos, ut nichil unquam in quolibet potentiſſimo regno conjunctius videretur.

quadrienmoque circitèr pòſt, Trajectum, ut literis imbuatur, miſſus maxima in hasce cum voluptate

7 Eo tempore generoſa regum proles, annos circitèr quatuor habens, liberalibus litterarum ſtudiis imbuenda, Baldrico venerabili epiſcopo, qui adhuc ſupereſt, Trajectam miſſa eſt *o*. Ubi cùm ipſe diſciplinabiliter, utputa bonæ indolis puer, ingenio ſagaci proficeret, inviſa Nortmannorum tyrannides *p* per hujuſmodi obſidem, aliquantum refriguit, & eccleſiæ demùm cæteraque ædificia, quorum ruinæ vix extiterant, hac occaſione reſtaurata ſunt. Ita nulla ſuæ ætatis ſpacia abſque utilitate ſanctæ Dei Eccleſiæ tranſigebat. Per ipſum enim, licèt adhuc inſcium, jam Chriſtianus populus, ab hoſtibus liber, in Dei laudibus exultabat. Deinde, ubi prima Grammaticæ artis rudimenta percepit, ſicut ab ipſo, in Dei omnipotentis gloriam hoc ſæpius ruminante, didicimus *q*, Prudentium poëtam, tradente magiſtro, legere cepit. Qui ſicut eſt & fide intentionéque catholicus, & eloquentia veritatéque præcipuus, & metrorum librorumque elegantiſſimus, tanta mox dulcedine palato cordis ejus complacuit, ut jam non tantùm exteriorum verborum ſcientiam, verùm intimi medullam ſensûs, & nectar, ut ità dicam, liquidiſſimum majori, quàm dici poſſit, aviditate hauriret.

9 Poſteà nullum penitus erat ſtudiorum liberalium genus in omni Græca vel Latina eloquentia, quod ingenii ſui vivacitatem aufugeret. Nec verò, ut ſolet, aut divitiarum affluentia, aut turbarum circumſtrepentium aſſiduitas, aut ullum aliundè ſubrepens faſtidium ab hoc nobili ocio animum ejus unquàm avertit, ità ut munditiam cordis ejus atteſtaretur jugis meditatio, & indefeſſum continuæ exercitationis ſtudium, cùm jam penitùs omnis hujuſmodi affectio tranſiret in habitum, ſicut ſcriptum eſt: Ex ſtudiis ſuis intelligitur puer, ſi munda & ſi recta ſint opera ejus *r*. Huic accedit *ſ*, quòd ſicut fervorem animi ſui non paſſus eſt aliorum deſidia & levitate extingui, aut ſuperfluis vaniſque corrumpi colloquiis, ità libros, in quibus ſtuduit, aut quoſcunque præ oculis habuit, incautè reſtringi, aut corrigi *t*, vel quomodolibèt minùs diligenter tractari, omninò ægerrimè tulit, nichil ſanè in his, quæ ad ſe pertinebant, negligendum ducens, quandoquidem, ut Salomon ait, qui minora negligit, paulatim decidet *u*.

A. Rotghero. nec minori cum progreſſu, illos etiam, quibus utitur, conſervare ſtudens, incumbit;

patre vitâ functo, in aulam evocatur; ibidem totum ſeſe

10 Igitur poſtquàm pater ejus, fundato & ad unguem pacato imperio, rebus humanis conceſſit, Ottho filius ejus major natu, benedictione Domini auctus, & oleo lætitiæ unctus, magna voluntate & conſenſu principum regnare cepit centeſimo octogeſimo octavo luſtro, ſexageſimo tertio Indictionum circulo ab Incarnatione Domini noſtri Jeſu Chriſti *x*; vir, in quem ſpiritus Dei donum contulit ſingulare veritatis & fidei. Cujus virtutes ſi me narraturum promiſerim, nimium mihi præſumpſerim, & ferendus minimè fuerim. Excedit enim laus ejus & gloria, quicquid vel ipſe Cicero ſibi promitteret in facundia *y*. Hic germanum ſuum Brunonem, Deo dicatum, adhuc adoleſcentulum, honorabiliter, ut par fuit, è ſcholis in palatium evocavit, locum videlicet tam lucidiſſimo aptum ſpeculo, ubi quicquid deforme per totum penè mundum eſſet, in ſtudiis liquidiùs elucidaret. Huc enim ex omnibus ejus finibus confluebat totum, quod ſibi aliquid eſſe videbatur. Nichilominus ab omnibus, calumpnia qualibet oppreſſis, hoc aſylum unicum petebatur. Exemplar ibi ſapientiæ, pietatis & juſtitiæ ſupra hominum memoriam eminebat. Indè reverſi, qui ſibi paulo antè domi videbantur doctiſſimi, rubore notati, rudimenta artium, quaſi, Nunc cœpi, dicentes, aggreſſi ſunt. Cui in læva parte mamillæ nil ſaliit, ſeſe ab hoc quaſi celſo tribunali exindè verecundus abſtinuit.

philoſophorum aliorumque doctorum placitis rimandis impendit,

11 Vas illud ſuum implevit Dominus ſpiritu ſapientiæ & intellectûs. Nec ſuffecit ei in gazophylatium cordis ſui colligere, quod in promptu habebat: peregrina inſuper conduxit enigmata, & quicquid philoſophicum terreniſque ſenſibus remotiſſimum ſenſit, hoc undecunque contraxit. Obliteratas diu ſeptem liberales artes, ipſe retexit. Quicquid Hiſtorici, Oratores, Poëtæ & Philoſophi novum & grande perſtrepunt, diligentiſſimè cùm doctoribus cujuſcunque linguæ perſcrutatus eſt, & ubi magiſter excelluit ingenii velocitate, ibi ſe diſcipulum præbuit humilitate. Sæpè inter Græcorum & Latinorum doctiſſimos de philoſophiæ ſublimitate, aut de cujuſlibet in illa florentis diſciplinæ ſubtilitate diſputantes, doctus interpres medius ipſe conſedit, & diſputantibus ad plauſum omnium, quo nichil minus amaverat, ſatisfecit. Non enim examen improbum in illa caſtigavit trutina, nec quæſivit extrà glo-

A ROTGHERO. D

gloriam, ſed ſibi ſufficere æſtimavit teſtimonium conſcientiæ ſuæ. Spectavit hoc frequentiùs judex, in talibus falli neſcius, rex orbis terrarum maximus: & qui regnum ſuum exteriùs fortitudinis & conſilii vigore firmavit, interiùs illud tali ſplendore veſtivit. Horum ſpectator & ipſe Deus conditor, cujus miſericordia donum, quodcunque tribuit, cuſtoditur.

ſcientiâque haud inflatus miſeris interet natu... nec nauſeas abſque ſupercilio docet;

12 Quis enim à tanta & tam incomparabili altitudine prohiberet arrogantiam, niſi pius ipſe ſuam adhiberet cuſtodiam? Iſraël epiſcopus Scotigena, ſub cujus magiſterio illuſtriſſimus hic, de quo loquimur, plurimùm ſe profeciſſe teſtatus eſt, de moribus ejus requiſitus à quibuſdam, quos ipſi audivimus, hocipſum ſolicitiùs ruminantes, & quaſi pro oraculo habentes, ſanctum eum adprimè virum reſpondit z. Satis laudabile ſcitumque doctoris de diſcipulo teſtimonium. Græci, quibus æquè magiſtris uſus eſt, ad tantam gratiam ſtupebant, digna nimirum de illo problemata domum ſuis civibus reportabant, quorum ſtudium quondam fuiſſe dicitur, aut audire ſemper aliquid novi, aut invenire aa. Milies intereà per dies cogebatur calamitoſis patrocinari, conſulere afflictis, opem ferre miſeris. Quæ omnia ſic adminiſtrabat, ut refugium factus egenis omnibus videretur. Ità cùm eſſet in ocio, nemo ferè magis videbatur in negocio: nec cùm eſſet in negotio, unquàm ceſſabat ab ocio. Lucubrationibus intentiſſimus inveniendis, in dictatu, quæcunque ſunt honeſtiſſima, acutiſſimus fuit. Latialem eloquentiam non in ſe ſolùm, ubi excelluit, ſed & in multis aliis politam reddidit & illuſtrem. Nullo autem hoc egit ſupercilio, ſed cum domeſtico lepôre, tum urbana gravitate.

nuſquam tempus otioſè tranſigit, bibliothecam, quocumque eundum, circumducit,

13 Poſt epulas, cùm alii & majores etiam, ut accepimus, paulò agunt remiſſiùs, ipſe lectioni & meditationi vacabat attentiùs. Matutinum crepuſculum nullo precio vendidit, nec tunc ſe ſomno ſolicitanti ullo modo credidit. Scurrilia & mimica, quæ in comœdiis & tragœdiis à perſonis variis edita, quidam concrepantes riſu ſe infinito concutiunt, ipſe ſemper feriò lectitabat: materiam pro minimo, auctoritatem in verborum compoſitionibus pro maximo reputabat. C Tranſlatitiis uſus eſt ſcolis, non corpore quidem, ſed mente, quietus. Quocunque enim circumagebantur tabernacula aut caſtra regalia, bibliothecam ſuam, ſicut arcam Dominicam, circunduxit, ferens ſecum & cauſam ſtudii ſui & inſtrumentum: cauſam in divinis, inſtrumentum in gentilibus libris, utpotà doctus paterfamiliâs, qui novit de theſauro ſuo proferre nova & vetera bb. Nec in ipſo itinere deſidiæ locus erat. In turba, quod paucorum eſt, quaſi ſolus erat. Confabulabatur nanque utiliſſimum aliquid cum quovis, aut meditabatur idipſum in quovis.

divino Officio attentè aſſiſtit, ab aliis adhibetur in conſilium.

14 Cum ad divinum ventum eſſet officium, animum gerebat intentum, brevi quidem, ſed pura ſe oratione Domino commendans. Iis, quibuſcum vixerat, habitu & geſtu aliquando, mente aliud actitans, ſatisfecit. Non enim aliter tam verè popularis eſſet, neque tam multis meliora perſuaſiſſet. Quicquid ſacerdotum Domini, aut perfectorum virorum quiſpiam illo in tempore magnum in religione moliebatur, hoc quaſi ſolo quodam comite nitebatur: nec rebatur auctoritatem ſuam ſatis per ſe vehementem, niſi hunc, quaſi ſuccenturiatum, nôſſet ſe in divina acie ſuſtentantem. Servus autem Dei non mediocriter in incepto profecit. Rumores vulgi pro nichilo duxit, nec quod ante pedes fuit ſolùm, ſed multa quoquè in poſterum prævidit. Hinc eſt, quod de fratrè ſuo, cognomento patris ſui, & de Cunonę in affinitatem regiam aſſumpto cc, dum nimiam inter eos colloquii familiaritatem, & hoc maximè Miſſarum tempore cerneret, præſago ſpiritu fertur dixiſſe: O, in quantam inimicitiarum amaritudinem iſta in hoc tempore tremendo malè parta contubernia reſolventur. Eventus rei non multò pòſt dictis fidem fecit.

monaſteria, quæ, quamvis adhuc juvenis, adminiſtranda acceperat, beneficiis cumulat,

15 Prima diſpenſatio credita eſt illi adhuc adoleſcenti in quibuſdam monaſteriis, in quibus degentes cum idoneo Eccleſiæ teſtimonio, partim voluntate, partim vi ad regularem vitam conſtrinxit, ſciens, quòd & invitis bona præſtantur. Ipſaque poſt paululum Deo ſacrata loca, annuente regia liberalitate, privilegiis & immunitatibus priſtinis reformavit, nichil ſibi ſuiſve exinde beneficii jure reſervans, niſi quantùm cœnobiorum patres ſpontè causâ caritatis optulerant. In iis extitat Loresham, locus regum munificentiâ nobilis, adhuc in memoriam tanti Viri retinens & prærogativam libertatis & monumenta religionis dd. E

dd dumque in virtute gradu maximè proficit, ingens rerum exſurgit perturbatio.

16 Deindè cùm de virtute in virtutem gigantæis, ut ità dicam, paſſibus iret, & quocunque pedem intendit, ſemper in voluntate Domini proficeret, orta eſt ſubitò tempeſtas diſſenſionis in eccleſia, dormiente, credo, Jeſu in pectoribus vigilum, ante fores domûs Domini excubantium, ità ut quidam ſathanæ ſocii, invidiæ ſpiritu diſtenti, imperatorem ipſum, per quèm ſalus erat in populo, videlicet lumen orbis terræ, conarentur extinguere ee. Quarè hoc, niſi ut non arguerentur eorum mala opera? Nam teſte Evangelica veritate, omnis qui malè agit, odit lucem ff. Caſſato igitur per Dei miſerationem hoc per ſerpentinum ſibilum concepto conſilio, nequitiæ ſuæ virus per totius regni ejus viſcera diffuderunt. Quod licèt ubique & legum minaretur ſilentium, & plebis per cædes & rapinas interitum, nuſquàm tamen atrociùs, quàm in Occidentis partibus æstuabat. Ibi principes vi & rapto aſſueti, populi rerum novarum cupidi, civilibus omnes cladibus intenti, aliorum diteſcere miſeriis præoptabant gg. F

ANNOTATA.

a 1 *ad Cor.*, *cap.* 4, ℣. 7.
b 1 *ad Cor.*, *cap.* 12, ℣. 11.
c *Ad Coloſ.*, *cap.* 2, ℣. 9.
d 1 *ad Cor.*, *cap.* 15, ℣. 28.
e *Pſal.* 64, ℣. 5 & 6.
f *E Suriana & Leibnitiana editionibus ſupple* ſublimitas

g *Dionyſius Sammarthanus*, *tom.* 3 *Galliæ Chriſt. auctæ col.* 645 *de* S. Brunone, *Colonienſi archiepiſcopo*, *tractaturus*, *ſic habet*: Brunonis ſtirpe nihil in orbe nobilius; natus eſt patre Henrico Aucupe, Germaniæ rege, fratrem habuit Othonem magnum imperatorem, ſororem Haduidem, quæ fuit Hugonis Capeti regis mater, nepotem Othonem II auguſtum; *verùm ut ſpeciatim magis nobiliſſimum Sancti noſtri genus noſcas, adi Operis noſtri tom.* 1 *Februarii pag.* 311 *& ſeq.*, *uti etiam tom.* 2 *Martii pag.* 356 *& ſeq.*

A Rotgero.

A h *An hæc, veritate ſalva, de Henrico Aucupe*, Brunonis *patre, hic tradantur, dijudicare poterit, qui Reginonis continuatorem ab anno 920, quo Henricus regnare incepit, uſque ad annum 925, quo* Bruno, *uti in Comment. prævio num. 21 & ſeq. oſtendi, pauló ante XIV Maii diem natus eſt, evolverit.*

i *Sur. & Leib. editio :* Inter cives etiam & cognatos &c repererit.

k *Surius legit :* Quos ſibi longè antè impiâ uſurpavit licentiâ; *ſed codici noſtro conſonat Leibnitiana editio.*

l *Quæ bella & quàm felici exitu contra Danos, Slavos, & Hungaros, qui verè, uti hic dicitur, Murahenſium ſeu Moravorum terminos, tum latiùs, quàm nunc protenſos, tranſgreſſi, pleraſque Henrico Aucupi ſubjectas provincias vaſtârunt, princeps hic geſſerit, annaliſta Saxo ab anno 920 uſque ad annum 936 enucleatè exponit.*

m *Lotharingiæ regnum, de quo hic ſermo fit, Henricus Auceps poſt comitis Odonis mortem ſibi ex eo, quod, quemadmodum Witikindus lib. 1 docet, Arnulphus imperator, qui poſt Caroli Craſſi exauctorati obitum regnum illud ſibi vindicârat, comiti iſti id in beneficium tantummodò conceſſiſſet, deberi contendebat; cùm autem Carolus Simplex idem regnum tunc teneret, Henricus in Lotharienſes, principi illi adhærentes, ac poſt etiam, cùm ab eo defeciſſent, arma movit, nec ceſſavit, donec eos ad ſeſe ſibi, veluti legitimo ſuo principi, ſubjiciendos adigeret, uti intelligitur ex iis, quæ de Henrico Witikindus & annaliſta Saxo memoriæ produnt.*

n *Surius & Leibnitius :* vel ſanare.

o *Baldricum Trajectenſem, non ad Moſam, ſed ad Rhenum ſeu Ultrajectenſem epiſcopum hic deſignari, evincunt, quæ in Comment. prævio num. 12 adduxi, cùmque is antiſtes, qui, ut ibidem docui, uſque ad annum 977 vitam protraxit, tum adhuc, cùm Sancti noſtri Vitam Rotgerus conſcriberet, in vivis, uti is hic indicat, exſtiterit ſuperſtes, fuiſſe eam ante annum 978 concinnatam, eſt manifeſtum. Nec minùs manifeſtum eſt, Baldricum tum, cùm* Bruno *litteris imbuendus Ultrajectum miſſus ad eum eſt, epiſcopum exſtitiſſe & id anno circitèr 929 accidiſſe. Adi* C *Comment. præv. num. 23 & 24.*

p *Suriana & Leibnitiana editio :* Tyrannis.

q *Familiarem etiam* Brunoni *exſtitiſſe ejus biographum, hinc partim Commentarii prævii num. 13 eruimus.*

r *Proverb. 20,* ℣. XI.

ſ *Surius & Leibnitius :* Huc accedit.

t *Iidem :* Corrugari.

u *Eccleſiaſt. 19,* ℣. 1.

x *Apud Surium legitur :* Ottho... regnare cœpit anno ab Incarnatione Domini nongenteſimo triceſimo ſeptimo; *verùm codici noſtro conſonat Leibnitiana editio; Surianam autem lectionem à Rotgero non eſſe profectam, vel ex eo liquet, quod hic, quemadmodum quæ Comment. prævii § 2 diſſerui, dilucidè evincunt, cum anno Chriſti 965 conjungat trigeſimum regni Ottonis annum, qui, ſi Otto anno demum 937 regnare incepit, non cum dicto Chriſti anno 965, ſed, ut computanti pateſcet, partim cum anno 966, & partim cum anno 967 fuerit conjunctus. Ab eodem itaque, qui tranſlationis S. Evergiſli Hiſtoriam (Comment. prævium num. 15 videſis) in Sancti noſtri apud Surium Vitam intulit, interpolatore anonymo fuerint haud dubiè proximè jam data, quibus Otto regnare anno 937 incepiſſe aſſeritur, editionis Surianæ verba profecta; is enim hiſtoriam illam à ſequentibus (Sancti noſtri apud Surium Vitam cap. 27 conſule) hiſce verbis,* Centeſimo octogeſimo Dominicæ Incarnationis octavo luſtro (id eſt, nongenteſimo triceſimo ſeptimo anno) ſexageſimo tertio Indictionum circulo, regnare cœpit Ottho, *inchoari conſpicatus, ſeque, ſi hic eodem, quo ibi Hiſtoriæ iſtius auctor, modo aſſignatum à Rotgero regni Ottoniani initio centeſimum octogeſimum octavum luſtrum exponeret, optimè facturum ratus, re etiam ipſa id fecit Ottonemque adeò non centeſimo octogeſimo octavo Dominicæ Incarnationis luſtro, ſed anno 937 regnare incepiſſe ſignavit, non animadvertens, à Rotgero annum Ottonis trigeſimum cum anno Chriſti, ut mox docui, 965 conjungi, hincque conſectarium eſſe, ut is Sancti noſtri biographus, non ab anno 937, ſed ab anno 936 regni Ottonis initium repetat.* B *Luſtrum quinque annorum eſt ſpatium, cùmque adeò 188 à Dominica Incarnatione luſtra ad annum 940 deducant ac poſtremum illorum annos, inter annum 935 & annum 941 interceptos, ac proin tam annum 936, quam annum 937 complectatur, centeſimum octogeſimum octavum à Dominica Incarnatione luſtrum, à quo hic Rotgerus regni Ottoniani initium repetit, non officit, quò minùs id ille, non ab anno 937, ſed ab anno 936 repetiiſſe credatur; cùm autem ſic habeat ac proin Rotgeri, in quo Otto anno 937 regnare cœpiſſe aſſeritur, textus ſit certò, ut jam docui, ex interpolatione natus, nullo planè modo, quin is Sancti noſtri biographus regni Ottonis initium ab anno, quo Henricus Auceps, ejus pater, obiit, 936 repetat, eſt dubitandum. Non quidem, ut ſtrictè loquendo facere debuiſſet, ab ipſa etiam, quâ hic princeps obiit, anni 936, uti in Comment. prævio num. 28 & ſeq. fas eſt videre, die 11 Julii id facit; verùm ſecutus eſt morem, in nonnullis etiam uſitatum Ottonis Diplomatibus, in quibus regni principis hujus anni, non à die patris ejus emortuali, ſed ab anni, in quem hæc incidit, 936, ut in Commentario prævio loco mox dicto monui, ac Benedictini Diplomaticæ novæ auctores tom. 5, pag. 751 rectè obſervant, initio numerantur.* E

y *Ottonem I, à rerum geſtarum magnitudine* Magni *appellatione meritò condecoratum, principem exſtitiſſe numeris omnibus abſolutum, nemo ſanè non fatebitur, qui ſeculi X, quo ab anno 936 uſque ad annum 973 regnavit, hiſtoriam apud ſcriptores paſſim obvios vel perfunctoriè evolverit.*

z *Cùm Rotgerus, quod Iſraëlem Scotigenam (dicta de hoc in Comment. prævio num. 31 & ſeq. videſis) de Sancto noſtro reſpondiſſe hic narrat, ſeſe ex ipſiſmet, quibus datum fuerat reſponſum illud, audiviſſe, dilucidè indicet, ita iterum, ſeſe à Sancti noſtri ætate haud longè abfuiſſe, non obſcurè prodit; ut magis magiſque mirer, eum anno demùm 1040 claruiſſe, à Surio aſſeverari.*

aa *Actor. 17,* ℣. 21.

bb *Matth.* 13, ℣. 52.

cc *Cuno, Lotharingiæ dux, qui frequentiùs* Conradus *vocatur, Lutgardi, Ottonis filiæ, matrimonio junctus erat, Henrico, Bavariæ duci, Ottonis &* Brunonis *fratri, quo aliquando nimis etiam familiariter, uti hic indicatur, uſus erat, poſtea factus eſt inimiciſſimus, ut diſcere licet ex iis, quæ in Comment. prævio variis locis ac nominatim num. 50 diſſerui.*

dd *De hic nominatim expreſſo, quod, olim in pago Rhenenſi conditum, quatuor Heidelbergâ, biniſque Wormatiâ leucis diſtat, Loreshamenſi ſeu Lauriſhamenſi aliiſque, quæ* Bruno, *licèt admodum juvenis, adminiſtranda accepit, monaſteriis in Comment. præv. à num. 37 diſſerui, ſimulque, an Sanctus extiterit monachus, examinavi, de* prærogativa libertatis, *quam,* Brunone *agente, monaſterio Lauriſhamenſi conceſſam fuiſſe, Rotgerus hic indicat, num. 40 primùm locutus.*

B ee *Diſſenſio, de qua hic loquitur biographus, fœda fuit in Ottonem conjuratio, quam qua occaſione & quas ob cauſas in hunc principem filius Ludolfus & gener Conradus inierint, in Comment. prævio à num. 50 è Witikindo potiſſimùm, Ditmaro & Reginonis Continuatore expoſui, qui, quamvis tunc Ludolfum & Conradum multa in Ottonem machinatos tradant, eò uſque tamen vel eos vel eorumdem aſſeclas, ut Ottonem, prout Rotgerus hic innuere ac ipſemet apud hunc infrà num. 31 Otto ſuſpicatus videtur, occidere fuerint conati, progreſſos eſſe, non edicunt.*

ff *Joannis* 3, ℣. 20.

gg *De Lotharingiæ regno Rotgerus hic loquitur; ibidem autem, ut innuit, miſerrimam circa ſec. x medium extitiſſe rerum faciem, è Witikindo aliiſque medii ævi ſcriptoribus paſſim obviis eſt notum.*

CAPUT II.

C *Creatur Colonienſis epiſcopus, nepotem Ludolphum, arma in patrem, conſpiratione cum Conrado duce inita, gerentem, ad officium reducere conatur Lotharingiæque à fratre Ottone præficitur.*

Unanimi omnium conſenſu, ut Wicfrido, defuncto Colonienſi archiepiſcopo ſuccedat, eligitur.

TUnc ſanctæ Colonienſis eccleſiæ paſtor Wicfridus, diu admodùm imbecillis, regiæ tamen majeſtati & patriæ ſatis fidus, feſſis tandem relictis terræ artubus, ſupernis ſpiritibus ſociatus eſt *a*; plebs autem, deſtituta paſtore, in ipſa confuſione nil anceps, nil varium molita, unicum unicè optatum in domino Brunone, magnifico viro & probatiſſimo, ſibi delegit ſolatium, ſecuta magnatum & totius cleri conſilium. Qui juvenili corpore moribus maturus *b*, in maximo nobilitatis faſtu humilis & manſuetus erat, in ſublimitate ſapientiæ, quam percepit, non plùs ſapere, quàm oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem *c*, animum induxit: in regali affluentia parcus ſibi, dives amicis fuit. In ea primum electione præter ceteros Godefridus floruit epiſcopus *d*; ſed quis alium voto præiret, difficilè quiſpiam expediret. Hoc uno inter ſpem metumque dubii ferebantur, quòd honoris dignitatem & Viri gloriam metientes, indignum fore tantæ ſublimitati metuebant, quod ei cum tanto ambitu præparabant. Et revera ſi quis in toto hoc regno locus eſſet auguſtior, aut certè clero, populo, eccleſiis omnique apparatu elegantior, hic tanti Paſtoris receptui ab omnibus, qui eum noverant, dignior putaretur.

Coloniamque ab Ottone fratre, electioni ejus aſſentiente, miſſus,

18 Conſpirantibus itaque omnibus & idem in Chriſto ſentientibus, cùm adhuc inhumatum & ad oculos poſitum, ſecundùm conſuetudinem loci, corpus bonæ memoriæ deceſſoris ejus aſpicerent, electi ſunt à ſenatu ſanctiſſimo quatuor ſummi viri & eodem numero laïci, omnes adprimè eruditi, qui omnia hæc perferrent ad palatium, &, patefactâ poſt defletam deſtitutionem electionis unanimitate, memoratum deſolatis flagitarent ſolatium *e*. Quid multa? E Conplacuit (Deo gratias) imperatoriæ auctoritati ſic & tempori & loco conſulere, ut petitum tanta conſtantia viſitatorem feſtinanter ad deſtituti gregis cuſtodiam mitteret. Miſſus tandem è caſtris terreni imperii in cæleſtis Regis tabernacula cum ſpiritualibus nequitiis pugnaturus intravit *f*, artes ſecum exercitationeſque virtutum, arma fidei præ ſe ferens. In illo mox novi ejus comites viderant & quod blandiebatur, & quod terrebat. Affabilem nanque ſe valdè & mitem præbuit, & cùm ejus induſtriam in agendis nichil effugeret, requiſivit tamen undecunque ſollicitiùs, quid agendum ſibi eſſet, quibus conſuetudinibus inniti debuiſſet.

honorificè ibidem excipitur, ſolennique ritu in ſede epiſcopali locatus,

19 Erat ei humilitate comitante condita gravitas, ita confluenti turbæ modicè hilaris, & per omnia mirabilis apparebat. Ventum eſt ad ſacratiſſimam ſedem, huic pio proviſori ab omnipotente Domino ante tempora præparatam, in ipſo tempore præſentatam. Factus eſt concurſus ingens populi, infinita trepidatio vulgi: novis gaudiis exultavit civitas. Clerus ex monaſteriis convenit, ſanctimonialium multitudo concurrit, F conditio quælibet & ſexus uterque plùs ſolito ad gaudia convenerunt. Eccleſia læta prolem ſuam, maternis eatenus lactatam uberibus, jam in Chriſti gratia adultam, in die tantæ ſollempnitatis ablactavit, & ſpiritualiter matrem eſſe conſtituit, quæ ſibi poſtmodùm filiolos, in quibus Chriſtus formaretur, affectu dulciſſimo parturiret. Epiſcopi autem, qui frequentes aderant, & hujus ſancti Cleri Senatus, acclamantibus cunctis in voce exultationis & ſalutis, electum à Deo & hominibus Virum ſuper cathedram pontificalem ſedere fecerunt, & laudem ſimul Deo univerſi clamore, quo quiſque poterat, in organis nichilominùs & cymbalis, & quocunque ſigno leticiæ perſonuerunt.

omnes deinceps epiſcopi partes ſedulò implere eſt niſus.

20 Exinde omnis ejus intentio, omne ſtudium matri Eccleſiæ aut munimento fuit aut ornamento; munienda ſcilicet erat exteriùs, ornanda interiùs: munienda in ſecularibus, ornanda in ſpiritualibus. Dilexit ante omnia decorem domûs Domini, & locum habitationis gloriæ ejus *g*. Hoc ſe ardero G deſiderio multis modis perſpicaciter oſtendit,

quod

quod hic ſcripto perſtringere neceſſe non eſt, quoniam quidem illuſtrium ejus factorum memoria recens eſt *h*, nec in ejus populo de eo loqui ceſſabit omnis, qui veritatem & fidem amabit. Quædam tamen de his, ut propoſuimus, propter exemplum & inſtructionem plurimorum ſcriptorum, ſilentio tegenda non ſunt. Impoſſibile nanque eſt, tanti viri geſta, per cotidianos virtutum profectus evolvere, dignisque factorum laudibus magna ejus merita congruenter attollere, quæ longè latéque, more prudentiſſimæ apis, ut Chriſti bonus odor eſſe poſſet, benefaciendo & oppreſſorum inopiam ſuſtentando, collegerat.

moxque à pacis inimicis, ſua huic contraria conſilia Sancti electione turbari ægrè ferentibus,

21 Hoc nimirùm aliis ad vitam, aliis ad mortem erat. Nam qui amaritudinis zelo ſucceníi, bonarum artium ignari, diſſimillima ſuis ſtudia factis, quæ immutare *i* poterant, nec venerari noverant, detrahendo & maledicendo pervertere conabantur, mortem ſibi & væ perpetuum comparabant, ſecundùm prophetæ comminationem dicentis: Væ, qui dicunt malum bonum, & bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras *k*. Qui verò ſequitur me, dicit Dominus, non ambulat in tenebris *l*. Hic profectò ante tempus non judicat, nec quenlibet facilè ex ſua ſententia dampnat. Bonis igitur propoſitum eſt, peſſimis diſplicere: undè vitam ſuam non popularium vanitate ſermonum, ſed conſcientiæ veritate metiuntur. Antequàm in ſuggeſtum pontificalem Vir iſte in lege Domini eruditus aſcenderet, ſeditioſis noſtræ reipublicæ civibus, quos inflammavit ſpiritus ſathanæ inſurgere in Chriſtum Domini, erat ſpes quædam Coloniam potiundi *m*.

calumniis appetitus, à fratre, tunc occupatam à rebellibus Moguntiam,

22 Ita magnanimum regni Lotharici populum aut pacis ſibi fœdere devinciri, aut crebro belli impetu, propter opportunitatem loci, terreri poſſe arbitrabantur. Sed poſtquàm illam hic filius pacis, cuſtos eccleſiarum Dei pervigil, introïvit, dici non poteſt, quanto mœrore ſint afflicti, quanta deſperatione incepti ſui perficiendi obducti ſint, quicunque in hoc regno erant pacis inimici. Hinc blaſphemiæ, maledicta, probra & multimoda impietatis commenta. Sanè mentita eſt iniquitas ſibi, ut quia paſtorem nec corrumpi, nec ullo modo ſeduci poſſe ſciebant, gregem ſaltem ab ejus amore, ſi quis daretur hujuſmodi fraudis proceſſus, his mendaciorum oſtentis averterent. Docti nanque & magni viri invidiam promereri nôrunt, habere nolunt. Ea tempeſtate ab imperatore & exercitu ejus obſeſſa eſt Magontia, urbs nobilis & opulenta *n*. Erat enim referta hoſtibus & inſidiatoribus regni *o*: & ubi vigere ſolebat ſinceritas religionis, illic maxima confluxit ſentina diſſenſionis.

de cujus epiſcopo non una omnium erat ſententia.

23 De archiepiſcopo loci, varius principum, æquè & vulgi, ſermo fuit. Alii innocentiam ejus in cælum ferre, virtutes prædicare, ea quæ paſſim, & in illis præſertim partibus, per civile malum perperam agebantur, ipſi præ omnibus odioſa dicere: quippè partes eum execrari teſtabantur. Idcircò è medio ſecedere, minimùm curare, cui urbs pateret, cui milites obedirent. Hæc ferè illorum erat ſententia, qui conjuratione impia fœderati, ejus jugi auxilio & conſilio in omnibus ſe fretos eſſe jactabant: hoc ſolo cauſam ſuam defendentes, quòd nequaquàm reproba eſſe poſſet, cui talis vir communicare vellet. Alii verò, & penè omnes, quorum cordibus divina gratia inſpiravit, poteſtatem ordinatam à Deo venerari, imperatorem omni devotione ſequi, tutorem opum, vindicem ſcelerum, largitorem honorum: ipſi etiam, quibus domi ſua res familiaris, conjuges & liberi curæ erant, aut pax & ſalus ſua quomodocunque dulcis extiterat, longè aliter hujus viri merita eſtimabant *p*. Nos interim hæc Dei judicio relinquamus, & à diverticulo ad propoſitum redeamus.

obſidente, arceſſitus in caſtra, adhibetur in conſilium.

24 Novum itaque Agrippinæ civitatis cuſtodem, & deſignatum antiſtitem imperator ad novum invitavit conſilium, expertus quid ante hanc injunctam ei curam mente linguaque poſſet. Ibi varius altrinſecùs aſſentantium favor, & propè cui meritò crederetur, incertum. Audire hoc erat frequentiùs etiam ab iis, qui in caſtris regalibus militabant, laudare adverſæ partis fortitudinem, preferre in eiſdem innocentiam cauſæ, quòd coacti & nimis inviti, hunc ſibi laborem aſſumerent: & quandoquidem nec inter hoſtes quiſquam tam demens inventus eſt, qui majeſtatem regiam blaſphemaret, in Henricum fratrem ejus Bauwariorum ducem & marchionem inclytum, barbaris & omnibus id locorum gentibus, ipſis etiam Grecis formidabilem, crudelitatis inchoatæ culpam omnem & malitiam retorquebant *q*. Reverà autem quo quis melior, & ad conſervandam imperatori & regno ejus fidem promptior erat, hunc magis exoſum habebant.

primòque rebellium animos lenitate tentandos cenſens, horum coryphæum Ludolphum,

25 In hoc impiè latrocinantis & perjuræ partis odium, Bruno glorioſus & populo Dei optatus præſul, ſemetipſum ſpontè libenſque conjecit, nec duplici corde, nec labiis doloſis cuiquam occaſionem prebens, aut diſſimulare quod vellet, aut ſimulare quod nollet. Ita neque alium fallere animum induxit, neque ab alio ſe falli ipſe conſenſit. Priùs tamen dura temptavit corda rebellium ſi quo modo ullis ſalutiferæ ſuaſionis ejus & doctrinæ poſſent curari fomentis, ultimam cauterii differens medicinam, donec pia ſolicitudine diligentiùs experiretur, quid ſibi hæc infrenis audacia polliceretur. Erat in ea conjuratione princeps, imperatoris filius Liudolphus, unicè clarus & ſpectabilis adoleſcens, qui non ſolum ad conſervanda, verùm etiam exornanda patriæ monimenta victoriæ ſufficeret, ſi ſeductoribus minimè crediſſet, & heres eſſe, non proditor, voluiſſet. Sed quoniam feſtinans ditari, paterno non meruit obedire conſilio, contigit illi ſecundùm veridicam Salomonis ſententiam, ut hereditas, ad quam feſtinavit in principio, in noviſſimo benedictione careret *r*.

Moguntiæ, ſecuritatis fide per obſides acceptâ, egreſſum, oratione gravi

26 Egregius verò plenus conſilii, futurus & jam deſignatus, ut diximus, ſacerdos Domini, dolens de contemptu fratris, de interitu nepotis, eundem, accepta fide per obſides, in caſtra belluino animo venientem *ſ*, eductum, ut ferunt, de turba ſeorsùm, ita allocutus eſt: Neſcis juvenum omnium, quos terra tulit, clariſſime, quantùm tibi tuiſque profueris, ſi ammonitionis meæ verba in pectoris tui ſecreta demiſeris. Tu nanque maxima glorioſiſſimi patris tui cura, noſtra gloria, quid nobis ſperandum relinquis, ſi teipſum noſtris votis ademeris? Non reſpicis honorandam pii genitoris tui canitiem, quem te contriſtare, cui te injuriam inferre non expedit?

A. Rotghero.

Non recordaris ejus paternam erga te à puero pietatem? Deum, michi crede, offendis, cùm patrem contempnis. Non eſt quòd te excuſes. Ad injuriam ejus reſpicit, quicquid novum contra hoc regnum abſque ejus voluntate moliris. Cauſam tuam tractas cum inimicis tuis, quod contrà decuit cum amicis. Illi enim non te, ſed quæ ſua ſunt, quærunt in te: ſalutem tuam parvi pendunt: verbis omnia, non rerum veritate, metiuntur.

juxtà ac ad movendam apta aggreditur,

27 Non illud eſt ſapere. Vide, quæſo, quò te ducant. Qui eras gaudium & corona patris, ſpes & oblectatio totius regni, quomodò converſus es in amaritudinem? Deſine tandem eſſe Abſalon, ut poſſis eſſe Salomon. Cogita quis te tantùm exaltaverit, quis omnes regni hujus principes tibi ſacramentorum fide firmaverit *t*. Quarè hoc fecit? Nunquid ut ingratus exiſtas? Nunquid ut proditor eſſe diſcas? Verè inſaniunt, qui te ſic decipere volunt. Time quotidianos ſingultus, expaveſce frequentes gemitus, horreſce lacrymas patris tui. Minùs ægrè ferret totum ſibi ab hoſtibus prae-

B ripi regnum, quàm te, cui ſervat regnum. Innocens cor tuum venenoſis heu! blanditiis ſeductum eſt: paternæ pietatis patet ſinus, in quo nullus eſt dolus. Dolet pius pater filium ſibi corruptorum impietate præreptum: gaudebit ad reditum. Si paulò iratior eſt ſeductoribus tuis, citò miteſcet, cùm te ſuas delicias receperit: nec ſcelere, ſed errore hoc actum eſſe judicabit, cùm te ſibi reſtitutum ſenſerit, quem etiam plùs quàm ſeipſum amavit.

ſicque eum in viam, ſed fruſtra, reducere conatus,

28 Hæc & his ſimilia dominus Bruno vir bonus, dicendi peritus, de ſalute pulcherrimi juvenis valdè ſollicitus, perorabat. Ille verò, quaſi cujus mentem erynnis ad ceptum nefas inſtigâſſet, aurem cordis ſui neutiquàm paſſus eſt hujuſmodi monitis admoveri: vix auditu exteriori, ne videretur nimis inſolens, propinquavit. Innocens enim ab hujus diſſenſionis miſeria videri quàm eſſe, honeſtius duxit. Movit ejus juvenilem animum anxietas & metus elegantiſſimorum comitum, qui, niſi illius impiæ conjurationis tabe eſſent infecti vel adſperſi, ornatus & jucunditas eſſe poſſent etiam imperatoriæ dignitati. Tunc utique tam de-

C ſiderabilem, tam manu fortem, tam egregiam ejus prolem deceret hoc agmine ſtipari, de hac delecta juvenum excellentia gloriari. Erat præ omnibus in ejus animo quaſi quidam ſtimulus, dux paulò antè fortiſſimus, tunc autem predo audaciſſimus Cuno, etiam parta, ùt ipſi jactabant, divitiarum & regni gloria: ſed reverà labor ſterilis pro tranquillitate, ſollicitudo ſemper anxia pro ſecuritate. Nam is, cui, ut ita dicam, omnia erant in manibus, agendo ut plus haberet, ut nichil haberet, omnimodis effecerunt.

ab Ottone, qui ut Bavariæ, ab inimicorum ſuorum machinationibus periclitanti,

29 Interea tamen modis omnibus nec dolis minus quàm viribus certare, neque dies, neque noctes requieſcere, adverſarios interdum ſuſpectos facere, nichil intemptatum relinquere, neque quicquam penſi habere, dummodò id efficerent, ut maximis intra regnum urbibus & his opulentiſſimis, quocùnque ingenio potirentur, inde cunctis regni finibus facilè ſe imperaturos arbitrantes. Ac ne quid penitus ſine fraude fieret, cum Arnoldo, ſtrenuo imprimis viro, cui ſumma rerum per idem tempus in Bauwariorum terra commiſſa fuit, ſecretiùs pollicitationibus infimus, commemorando inſuper odium vetus, egerunt ut ſe primùm, deinde Regenesburg D urbem præclaram, poſtremò totum illud regnum Henrico duci perjurus abdicaret *u*; tantum ſibi *u* roboris inter eos invidia & odium vindicavit. Simul Ungros, antiquam peſtem patriæ ſollicitabant, ut regnum ipſum diviſum invaderent; arbitrantes, hoc modo ſollicitudinem, quâ premebantur, aut penitus adimi, aut aliquatenùs minui poſſe.

conſulat, Moguntiæ obſidionem ſolvit, Occidentis ſeu Lotharingiæ gubernator ſtatuitur, ac abi illo,

30 Hac de re, utpute tam ſubita & improviſa, commotus imperator & magis illorum miſeriæ, quàm ſuo dampno, dolens, obſidionem Magontiæ, accepto tandem, quod petebatur, pacto, dimiſit *x*, è caſtris Orientem verſus *x* cum his, quos fidos habuit, conſultum partibus illis feſtinè proficiſci diſpoſuit, fratrem ſuum Brunonem Occidenti tutorem & proviſorem &, ut ita dicam, archiducem in tam periculoſo tempore miſit *y*, cui talia mandata de- *y* dit: Unum nos ſemper idemque ſenſiſſe, nec unquam vota noſtra in quocunque negocio diſcrepâſſe, dici non poteſt, Frater dilectiſſime, quantùm delector. Et hoc eſt, quod in acer- E bis meis rebus me maximè conſolatur, cùm video per Dei omnipotentis gratiam noſtro imperio regale ſacerdotium acceſſiſſe. In te nanque & ſacerdotalis religio & regia pollet fortitudo, ut & ſcias ſua cuique tribuere, quod eſt juſticiæ, & poſſis adverſariorum ſive terrori ſive fraudi reſiſtere, quod eſt fortitudinis & juſticiæ *z*, *z* nec abeſſe tibi jam dudum perpendi ipſam ingenuarum artium matrem & veræ virtutem philoſophiæ, quæ te ad hanc modeſtiam magnitudinemque animi erudivit.

qui in Bavariam, acerbè de inimicorum ſuorum perverſitate

31 Scio itaque, Frater mi, ſcio, quòd nemo prudentiæ tuæ perſuadebit, id tua non intereſſe, quantùm perverſi de bonorum pernicie glorientur, quacùnque id, quod intenderint, honeſtate verborum velent. Dicent fortaſſe, bellis hæc ſedanda eſſe, quæ ad te non pertineant, quæ tui miniſterii dignitatem non deceant. Hujuſmodi fraudulenta verborum jactantia iſtius metropolis præſul vides, quantos ad civilis cladis rabiem illexit, qui, ſi ſubducere ſe vellet à diſſenſione, quemadmodùm fingit, & bellorum periculo, ut religioſo degere poſſet in ocio, nobis profectò & noſtræ F reipublicæ meliùs id, quod ei regali munificentia contulimus, reddidiſſet, quàm hoſtibus *aa*. *aa* Hoſtes dico, ut ferè omnes ſentiunt, nefarios civium predones, patriæ proditores, regni vaſtatores, militiæ deſertores, qui meipſum utique ſacrilegâ audaciâ ſuis (credo) manibus necatum, aut quovis quàm acerbiſſimo mortis genere periſſe vellent, cui filium ſuſtulerunt, fratrem regno, liberis, ipſaque dulci conjuge, vitâ denique ipsâ privare contendunt *bb*. Tu ſo- *bb* lus michi demùm es ſolidum, fidum, firmumque ſolatium, qui tantùm ab ineunte ætate in bonis actibus profeciſti, ut bene facere ſummâque diligentiâ omnia circumſpicere tibi jam ex conſuetudine in naturam venerit.

ac ingratitudine conqueſtus

32 Te planè ſoſpite ſi jocunde & ex integro fruitus fuero, ut mens mea ſemper flagitat, deſiderium poſtulat, animus implorat, tum dignitas, tum gloria, tum decus aderit. Præſidii ſatis abundéque nobis eſt, ne * nobis nos deſimus, hoc verò ſummopere curandum eſt. Tu michi, tu, inquam, teſtis, quantâ curâ, quantâque benivolentiâ foverem, tuerer, amplecterer hos, quos modò tam crudeles patior, quibus tamen adhuc quam libentiſſi-

** forte ab*

A. Rotgero.

tiſſimè mederi vellem, ſi ſibi parcere ipſi vellent. Ah quanta importunitate præcipites perire feſtinant, ſecumque prolem meam, innocenter educatam, in omnia ſcelera verſant. Ita in poteſtatibus temperare illis adeò difficile eſt, qui per ambitionem probos ſe non eſſe, ſed videri præoptant. Noſti, dilectiſſime, quod quidem cum dolore recolo, eos michi frequenter duriores & magis infidos fuiſſe, quos ampliùs fovi, quos in multis neceſſitudinibus fœderatiſſimos amavi, quos denique michi conjunctiſſimos exiſtimavi. Grave hoc perpeſſu fuit, duplex miſeria. Quod autem urget, mala ſuperiora preponderat, cùm ille, quem genui, prereptus michi, paternæ pietati didicit inſidiari.

Sanctumque, ut hoſte compeſcat, hortatus, diſcedit, digrediens, Aquiſgranum ſe confert.

33 Enitere igitur, Vir Deo dedite, non quomodò primùm, ſed modò potiſſimum enitere, queſo, conſilio illo tuo, quo calles plurimùm, ut pro loco & tempore aut arma diſſuadeas, aut quoquo pacto compeſcas. Abſens tibi corpore, ubicúnque ero, gaudeam tibi, gratuler providentiæ & moderationi tuæ. Id michi reputare libet, quod feceris, id itidem libeat tibi, quod fecero. Opto & cumulatè deſidero, ut ea nobis ſit votorum & oblectamenti ſumma non tantum coram Deo, ſed etiam coram hominibus provideri bona alterutrum ea, quæ ſunt, &, ſi fieri poteſt, cum omnibus habere pacem. Deinde, poſtquam ruerunt in oſcula, non ſine lachrymis ab invicem digredientes, imperator Orientem, Frater ejus Occidentem petivit. Moxque ad Aquaſgrani palatium properavit: ibi principes regni, quorum id intererat, convenit, eos variis multiſque modis inſtruxit; atque hoc cum eis potiſſimùm egit, ne ſeductoribus aut vanis eorum promiſſis crederent, ne minas timerent; regiæ majeſtati & ſuæ ipſorum fidei pollicitationes nullas præponerent, ſpondens ſe ante tempus & in tempore ſemper paratum fore, ut pacem Eccleſiæ violatam, ſi ſic neceſſe eſſet, vitæ etiam ſuæ periculo reformaret &c.

ANNOTATA.

C

a *Wicfridum anno 953 circa Julii initium obiiſſe, in Commentario prævio § IV oſtendi: aſt id determinata etiam ſeptima menſis hujus die accidiſſe, affirmant non tantùm Calleſius &, qui perperam pro ſe Frodoardum citat, in Archiepiſcopis Colonienſibus Dionyſius Sammarthanus, verùm etiam in iiſdem Archiepiſcopis Sammarthani fratres & tom. 2 Martii pag. 362 in ſuis in B. Mathildis Vitam Annotationibus ad lit. o Henſchenius. Id conſpicatus, ſedulò, unde iſta horum omnium aſſertio primitus profluxerit, examinavi; verùm nullum, è quo hauſta eſſe queat, vel ſcriptorem vel documentum, antiquum fideque indubitata dignum, invenire quivi.*

b *Annum ætatis ſuæ trigeſimum, utpote paulò dumtaxat ante* XIV *Maii diem anno 925, uti in Commentario prævio num. 22 docui, natus, nondum attigerat, eratque tamen etiam jam tum Ottonis archicappellanus, uti liquet, tum ex iis, quæ Commentarii prævii num. 45 adduxi, tum è S Mathildis apud nos ad* XIV *Martii diem Vita, in qua num.* XI *ſequentia de Brunone leguntur verba:* Cùm autem profeciſſet ætate & ſapientiâ, rex adjunxit eum ſibi per amorem fraternitatis in miniſterium archicapellani. Interim obiit Wigfridus vir venerandus, qui archiepiſcopalem Coloniæ ſedem poſſedit & munere ſuperni Diſpoſitoris Brunoni ceſſit epiſcopalis honor dignitatis.

c *Ad Rom.* 12, ℣. 3.

d *Spirenſis nempe, cùm nominis hujus epiſcopus, qui tum ſedem aliam vel in Germania vel in Lotharingia occupârit, haud inveniatur.*

e *Cùm* Bruno, *ut Rotgerus hic docet, unanimi omnium ſuffragio, dum Wicfridi, ſub Julii initium defuncti, corpus inhumatum adhuc jaceret, electus fuerit Colonienſium epiſcopus; fuiſſe illum trigeſima demùm Auguſti die, ut Dionyſius Sammarthanus & Henſchenius locis jam ſuprà ad lit.* a *citatis aiunt, Wicfrido in ſedem Colonienſem ſuffectum, in animum quis inducat? Id ſanè, cùm, teſte hic Rotgero, fuerint etiam, qui* Brunonem, *ſtatimatque fuerat electus, Colonienſi eccleſiæ concedi paſtorem poſtularent, ad Ottonem miſſi, hicque, qui tum, ut apparet, Coloniâ ne octo quidem dierum itinere cum exercitu aberat, poſtulationi illorum annuens,* Brunonem *feſtinanter Coloniam miſerit, à veritatis ſpecie, etſi etiam Sanctus non priùs, quàm cùm ſedis Colonienſis poſſeſſionem adierit, ſtatuatur creatus Colonienſium epiſcopus, abhorrere mihi videtur. Neque vero ullum, è quo* Brunonem *Wicfrido, anno 953 circa Julii initium vitâ functo, trigeſima demùm Auguſti die in ſedem Colonienſem fuiſſe ſuffectum, probari ulla ratione queat, vel ſcriptorem vel documentum antiquum fideque integra dignum invenire, diligentiſſima licèt facta indagine, uſquam quivi.* E

f *Cùm* Brunonem, *poſtquam, ut in epiſcopum Colonienſibus concederetur, horum legati ab Ottone poſtulâſſent, Coloniam fuiſſe feſtinanter abs hoc miſſum, Rotgerus mox dixerit, fuiſſe illum eò tandem miſſum, modo veroſimillimè hic dicit, non quod diu, poſtquam mitti eum Colonienſium legati poſtulâſſent, ſed vel quod è terreni imperii caſtris, è quibus nondum quemquam ad regendam Colonienſem eccleſiam mitti contigerat, vel quod, quamvis citò quidem, ſeriùs tamen, quàm Colonienſes deſiderâſſent, miſſus eſſet.* F

g *Pſalm.* 25, ℣. 8.

h *Hinc iterum liquet, Rotgerum haud diu, poſtquam Sanctus obiiſſet, litteris eſſe hanc Vitam ejus complexum.*

i *Verbo huic, pro quo Leibnitius habet* imitare, *apud Surium præponitur adverbium* nec.

k *Iſaïæ* 5, ℣. 20.

l *Joannis* 8, ℣. 12.

m *Cùm ſeditioſis, qui in Ottonem inſurrexerant, fuerit adhuc, priuſquam* Bruno *Colonienſem cathedram aſcenderet, ſpes quæpiam, ut Rotgerus hic ait, Coloniâ potiundi, ſpeſque illis hujuſmodi, ſi jam tum ab Ottonis exercitu, Moguntiam obſidente, incluſi in hac civitate fuiſſent, futura fuiſſe haud videatur, conſectarium inde apparet, ut Sanctus, priuſquam Moguntia ab Ottone obſideretur, Colonienſium fuerit creatus epiſcopus; id autem non diu etiam ante civitatis illius obſidionem ac proin anno 953 circa Julii initium accidiſſe, fas eſt colligere ex iis, quæ in Commentario prævio num. 54 & ſeq. diſſerui. Cer-*

tè Brunonem ante annì 953 decimam quartam Maii diem Colonienſem cathedram haud aſcendiſſe, perſpicuum vel ex eo fit, quod anno 965, ad mox dictam Maii diem jam provecto, duodecimum adhuc epiſcopatûs ſui annum numerârit, uti Rotgerus per ea, quæ num. 62 ſcribit, non obſcurè prodit.

n Cùm ſcilicet ad cathedram Colonienſem paulo antè Bruno, quod è jam dictis anno 953 circa Julii initium factum, jam fuiſſet promotus.

o Moguntiam nimirum, haud procul à Rheni & Mani confluentibus ſitam, quæ non tantùm, ut nunc, ſede archiepiſcopali erat inſignita, ſed & Franciæ Orientalis, uti in Commentario prævio plùs ſemel monui, cenſebatur metropolis, Ludolphus & Conradus, qui ob cauſas, in Comm. prævio num. 49 & ſeq. expoſitas, in Ottonem conſpirârant, cum ſequacibus ſuis tunc tenebant

p Archiepiſcopus Moguntinus, de quo hic loquitur Rotgerus, erat Fredericus, ad ſedem illam anno 937 promotus. Ille, qui non ſemel Ottonis inimicis vel ſeſe apertè junxiſſe vel certè utcùmque faviſſe videtur, Conrado & Ludolpho civitatem ſuam tradiderat, indeque, cùm ad hanc obſidendam certo venturum Ottonem, intellexiſſet, ad Briſacenſe caſtellum, latibulum, ut Reginonis continuator ad annum 953 loquitur, ſemper Deo regique rebellantium, ſeſe rerum eventum ibidem exſpectaturus receperat. Hæc agendi, quam Fredericus tenuit, ratio vix ac ne vix quidem excuſari, ut apparet, poteſt, neque vero illam Rotgerus, uti quæ hic ſcribit, ſatis produnt, approbâſſe videtur. Excuſare interim, quæ Fredericus toto epiſcopatus ſui tempore in Ottonem egit, nititur in ſuis in Schannati diœceſin & Hierarchiam Fuldenſem Animadv num. 63 Ekhartus; verùm, etſi quidem Fredericus pietate & vitæ auſteritate præſtitiſſe videatur, merito tamen, ut rite omnibus, quæ de eo tam ipſemet Ekkartus, quàm Witikindus aliique, ab Ekkarto laudati, ſcribunt, expenſis, opinor, viſus fuit, uti à Reginonis continuatore ad annum 954, quo archiepiſcopi illius mortem narrat, pronuntiatur, Reprehenſibilis, quòd ſicubi vel unus regis inimicus emerſit, ipſe ſe ſtatim ſecundum appoſuit.

q Cur id facerent, colligi poteſt ex iis, quæ Reginonis continuator ad annum 951 ſcribit.

r Proverb. 20, ℣. 21.

ſ Quod de Ludolpho, in patris ſui caſtra, fide per obſides accepta, veniente, Rotgerus hic narrat, veroſimillimè illud ipſum eſt, quod de Ekberto, in obſidem, quò liber ex urbe Moguntina duobus circiter menſibus obſeſſâ ad Ottonis caſtra acceſſus pateret, obſeſſis dato, Witikindus refert. Adi Comment. prævium num. 54.

t Otto nempe, qui Ludolphum, Editha, matre ejus, priori uxore ſua, anno 947 è vivis ſublata, hæredem ſuum, ut Witikindus ſub lib. 3 initium docet, conſtituerat, ei etiam fidem, ut Frodoardus in Chronico ad annum 953 teſtatur, jurejurando à magnatibus ſuis promitti curârat.

u Arnoldus, de quo hic ſermo fit, erat Arnolphi ſeu Arnoldi Bavariæ ducis, cognomento Mali, anno 938 defuncti, filius, qui cum ob patris ducatum ſibi non collatum Ottoni eſſet infenſus, facilè hujus inimicis, poteſtate, quam ab Henrico Bavariæ duce, cum is è Bavaria ad Ottonem, Moguntiam obſeſſurum, cum auxiliaribus Bajoariorum copiis diſcederet, in Bavariam, veluti hujus palatinus comes, acceperat, abuſus, ſeſe adjunxit pluresque Bavariæ, regni nomine à Rotgero hic diſtinctæ, urbes ac inprimis claram admodùm ad Danubium, quæ Ratiſpona ſeu Reginoburgum, vernaculè Regensburg vocatur, Ludolphi nomine occupavit. Comment. præv. num. 57 videſis.

x Quale exſtiterit, quod Otto tandem accepiſſe hic dicitur, pactum, nuſquam invenio expoſitum; Verum unam è pacti conditionibus fuiſſe opinor, ut Otto, trans Rhenum digreſſus, liberum Ludolpho permitteret ex urbe Moguntina egreſſum. Ea ſedet ſententia, quod, cùm in modo, quo Moguntiæ obſidio fuerit ſoluta, Witikindus à Rotgero & anonymo Vitæ S. Udalrici ſcriptore, uti ex iis, quæ in Comment. prævio num. 57 & duobus ſeqq. adduxi, fas eſt videre, diſcrepet, nihil omnino, quò bini hi poſteriores in concordiam cum Witikindo utcumque adducantur, ſupereſſe videatur, quam ut Otto, cùm ab Arnulpho Ratiſponam aliaſque Bavariæ urbes pro Ludolpho occupatas eſſe intellexiſſet, Moguntiæ obſidionem ſolviſſe Ludolphumque, qui tunc è civitate illa egreſſus Bajoariiſque, ab Henrico deficientibus, auctus, iter in Bavariam, Arnolpho illic ſeſe juncturus, arripuerat, ſecutus eo eſſe ſtatuatur.

y Fuiſſe Brunonem Lotharingiæ non tantùm ducem ſeu gubernatorem, verum etiam veluti archiducem ſeu ſupremum gubernatorem ab Ottone poſt Moguntiæ obſidionem ac proin, uti in Comment. prævio num. 60 oſtendi, anno 953 ſub Septembris initium conſtitutum, Rotgerus hic prodit; verum etſi ſic habeat, Bruno non tantum non archiducis, ſed nec, contrà ac in Comment. prævio opinatus ſum, ducis titulum ſibi, ut apparet, adſcripſit. Certe in duabus; quarum altera apud Martenium tom. [illegible] veterum ſcript., altera apud eumdem Martenium veterum Monum. Collectionis ampliſſimæ tom. VII exſtat, Chartis antiquis, Brunonis nomine ſignatis, ſibi hic Sanctus noſter archiepiſcopi, non autem vel ducis vel archiducis titulum aſſumit, nec ullum, in quo ſecùs fecerat, diploma aut monumentum antiquum invenire quivi; cùm autem ſic habeat, non fuit ſanè, cur ex eo, quod Chronici Belgici Magni auctor aliique ſcriptores antiqui Brunoni attribuant archiducis titulum, fuiſſe hunc ab ipſomet Sancto noſtro uſurpatum, Meibomius inferret, uti in Comment. prævio § V oſtendi, ſimul etiam probans, Brunonem haud merito, quòd regnum Lotharingiæ gubernandum acceperit, à Meibomio reprehendi ac veluti, qui primus ex epiſcopis ducatum ſeu principis politici munus ſibi committi paſſus ſit, perperam traduci. Bruno quidem, cum antea Colonienſes epiſcopi non jure gladii, ſed tantummodo juriſdictione uſi eſſent baculi paſtoralis, politicam in diœceſim ſuam poteſtatem juſque gladii & obtinuit & ad ſucceſſores ſuos tranſmiſit; verùm aliarum diœceſium epiſcopi fuerant jam antea in haſce pari poteſtate ac jure gaviſi, uti in jam dicto Comment. prævio § V fas eſt videre.

A z *Surius & Leibnitius etiam habent* juſtitiæ, *ſed horum prior legendum putat* prudentiæ, *poſterior verò malit* conſtantiæ.

aa *Ita de Moguntinæ metropolis præſule hic Otto, ſibi ſanè, quam is erga ſe tenuit, agendi rationem minimè probari, dilucidè prodens.*

bb Regni *titulo Rotgerus hic afficit Bavariam, quâ Henricum Ottonis fratrem*, ducis *titulo illi præfectum, privare, aliaque, de quibus hic Otto conqueritur, mala inferre contendiſſe inimicos, è Witikindi verbis, Comment. prævii num. 57 recitatis, fas eſt colligere.*

cc *De hac* Brunonis *habita ad Lotharingiæ magnates exhortatione, Comment. prævium num. 74 & ſeq. videſis.*

CAPUT III.

B *Ordinatur epiſcopus, clerum & monachos optimè inſtituit, pacem in Lotharingia, irrumpentibus interea in hanc Hungaris, procurat, epiſtolam ſynodicam ad Agapitum Papam Romam mittit, pallium inde accipit, ſacris conquirendis reliquiis ſtudet.*

Epiſcopus ordinatus deceſſores ſuos, ſtudiosè, quæcùmque epiſcopi ſunt, a

HOc facto, Coloniam lætus rediit. Expectabatur ordinationis tempus & unctionis lætitia ſalutaris. Hoc facto *a*, innovatum eſt gaudium plebis, & refulſit in conſpectu omnium, qui convenerant, ornatus ſtolâ jocunditatis Sacerdos Domini Salvatoris. Poſtea nardus precioſa dedit odorem ſuum, in medio Eccleſiæ aperuit os ſuum. Audiebatur ſecundùm legale C inſtitutum ſonitus intrantis in domum Domini *b* Dei *b*. exemplum & documentum factus eſt omnibus obtemperantibus ſibi in ſalutem. Quid autem fecerit, quomodo docuerit, qualiter pro pace eccleſiarum Dei ſeipſum impenderit, actu eſt mirabile, dictu difficile. Tantùm enim ſuperiorum inſignia hujus quotidiana opera precedebant, ut totum, quod in eccleſiis ſive ampliandis ſive reſtaurandis, quod in reliquiis & corporibus Sanctorum in ſuam parrochiam transferendis, quod in publicis vel privatis ædificiis componendis, quod in ordinandis domibus, familiæque ſanctæ Dei Eccleſiæ rebus fecerat, ad aliorum opera penè incomparabile videretur. Nam, ſicut ſuper omnes docentes ſe intellexit, ita cordis ſui aciem, ingenii acumen, animi vigorem ad majora ſapientiæ & virtutis opera direxit.

35 De religione primò & cultu Dei, quod Greci Theoſebian dicunt, ſecundum datam ſibi ſapientiam, canonicam & Apoſtolicam auctoritatem ſecutus, inſtituit, ut multitudinis, quæ in diverſis congregationibus ad ejus honorabilem ſedem pertinentibus erat, unum cor

faciendo, ſuperat,

A. Rotgero. eſſet & anima una: ut veſtium ſuperfluitas, morum inequalitas, &, quicquid effeminatum & indecens in eius eccleſia videretur, vera ſpiritali circumciſione, quod eſt initium ſapientiæ, diligentiſſimè abſcinderetur: ut divinis miniſteriis omnes, quorum id intererat, intentiſſimè ſecundùm præfixam ſibi regulam viverent, nec aliam ſibi ſuæ ſalutis cauſam ullatenùs eſtimarent. Hæc & his ſimilia cum venerandis patribus & cleri ſui ſenioribus frequens egit, eoſque in cuſtodia Dominici gregis ſecum pariter invigilare ſollicitus ammonuit. Et quia culpâ temporum urgebatur, ut rariùs hæc cum illis ageret, quàm volebat, ſollicitiùs abſens non minus, quàm preſens, ſpiritu fervens, Domino ſerviens, eſtuabat. Erant ei foris pugnæ, intùs timores. Pugnabat contra luporum, Eccleſiam Dei devaſtare cupientium, rabiem: timebat Domini ovium ſimplicitati, ſicut Apoſtolus: Timeo, inquit, ne ſerpens ſicut Evam ſeduxit aſtutiâ ſuâ, ita corrumpantur ſenſus veſtri à ſimplicitate, quæ eſt in Chriſto Jeſu *c*. *c*

36 Ita exercitato pectore contra adverſa omnia robuſtiſſimus erat, in proſperis quoque talis animus minimè vacillabat, rebus æquè & crebris exercitationibus docens omnes ſibi ſubjectos, ſollicitos ſervare unitatem ſpiritûs in vinculo pacis. Viſus eſt ſingulari illa mentis ſuæ agilitate penè exceſſiſſe generale illud, quod dicitur, mentem, cum dividitur ad multa, fieri minorem ad ſingula. Cogente imperiali auctoritate, ſuſcepit, ut jam dictum eſt, tractare negocia regni apud Lotharios, &, cùm unicuique de principibus & magiſtratibus ſuum partiretur onus *d*, nihil tamen erat, quod non *d* ipſe obiret, hoc maxima conſilii vivacitate providens, quod omnibus expediret. Cauſantur fortè aliqui, divinæ diſpenſationis ignari, quare epiſcopus rem populi & pericula belli tractaverit, cùm animarum tantummodò curam ſuſceperit. Quibus res ipſa facilè, ſi quid ſapiunt, ſatisfacit, cùm tantum & tam inſuetum, illis præſertim partibus, pacis bonum per hunc Tutorem & Doctorem fidelis populi longè latéque propagatum aſpiciunt *e*; ne pro hac *e* re, quaſi in tenebras amplius, ubi eſt præſentia lucis, offendant. Nec verò nova fuit hujuſmodi gubernatio, aut ſanctæ Dei Eccleſiæ F rectoribus antè inuſitata; cujus exempla ſi *f* *f* requiſierit, in promptu ſunt.

ſtrenuèque ſimul, ut dux ſeu gubernator

37 Nemo igitur ſuper hac re culpabilem eum dicat, cùm Samuëlem ſanctum & alios plures ſacerdotes pariter legamus & judices, & Daniëlem prophetam duos presbyteros ad mortem damnâſſe legamus *g*. Nos verò ad alia *g* feſtinantes, quid quiſque de pio hoc Viro loquatur, ſuo ipſius judicio relinquimus, ſcientes, ſani capitis eſſe neminem, qui bonum evidentiſſimum ullo maledicti obprobrio fuſcare nitatur. Honeſtum enim & utile noſtræ reipublicæ fuit omne, quod fecit. Factis verò ſuis hunc finem nequaquam conſtituit, ut non niſi per hominum ora favorem captando volarent: ſed ita vixit, ita opera ſua coram hominibus temperavit, ut peſſimis horrori, bonis eſſet honori. His apertè cunctis innotuit, quòd in epiſcopatu bonum opus deſideravit, in quo nec ab invidis & æmulis ſuis facilè potuit reprehendi, niſi hoc ipſum in laude ejus magis proficeret, quòd talibus diſpliceret. Hic igitur mirifica occupatione detentus pervigil ſummi patris

cum ſummo reipublicæ bono res Lotharingiæ,

A. Rotghero.

patris familias operator & ſummus præſul, lucernam ardentem, boni videlicet operis exemplar, in manibus ferens, ad ea, quæ Dei ſunt, alios volentes duxit, alios nolentes traxit. Sed inter hæc humani generis antiqua peſtis non ceſſavit invidiæ ſuæ virus per opera pii doctoris, iam in bona ſpe germinantia, longè lateque diſpergere.

in quam interea Hungari, Gallias vaſtaturi, irrumpunt,

38 Nam cùm primùm Lotharici regni populus, multimoda magni hujus Viri exhortatione vix tandem inductus, blandimenta pacis valdè ſibi inſueta temptaret, & iis, qui ſola civili diſſenſione tutum ſibi aliquid pollicebantur, aſſenſum in ſui perniciem ex parte plurima prebere reſpueret, ſæva Ungrorum gens, & qualem nunquam terra noſtra ſenſit barbariem, à perverſis illecta civibus, tranſitis Germaniæ & pleriſque provinciis Galliæ, cui jam olim nobilis Francorum populus inſedit, omnia ferro & ignibus vaſtatura ſe totam infudit *h*. In hac acie Cuno, qui prius dux erat egregius, cum ſuis ſequacibus militavit: utrùm ad hoc, ut odio ſuo, quod in virum Dei Brunonem, bonis certè manſuetiſſimum, conceperat, hac ſeda crudelitate ſatisfaceret, an ut, quibus poſſet, in tanto periculo ſubveniret, incertum: ſed illud priùs, latiùs opinione diſſeminatum eſt. Nam & antè contra eum dura quæque fraudulenter, quia vires defecerant, tentavit, ita ut Mettim urbem opulentiſſimam dolo invaderet *i*, ipſi Coloniæ & ceteris regni munitionibus ſuſpectum ſe faceret, probra jactaret, minas effunderet. Et poſtea aliquantum temporis in hac eadem, quâ dudum erat, immanitate permanſit: nichil reliquit intemptatum, quo fedus in populo noſtro per ſapientiam ductoris ſui pactum diſſolvere ſe poſſe putaret.

adminiſtrans, ſæpe, periculis contemptis, ſola pietate, quos nulla vis frangere potuerat, compeſcit: k

39 Homo nanque erat paulò antè ſummâque fortunâ, ſummâque potentiâ, ſed ignarus, quo modo ſecundis rebus uti conveniret. Has quoniam, poſtquam abuſus eſt, perdidit, in bonos ultra modum impatiens ſeviit, ſed à nefariis ſuis conatibus ſemper ita, Deo diſpenſante, repulſus eſt, ut hoc cum non leviter peniteret, quòd magnum facinus tanta levitate aggreſſus eſt *k*. Pepercit autem in omnibus Sacerdoti ſuo & pio Proviſori populi ſui miſericors & miſerator Dominus, & ita omnia ordinavit, ut abſque bello & humana pernicie maxima ſæpè pericula ſedarentur. Inter quæ frequenter ipſe interritus aut ſecum intentus legit, aut de maximis quibuſque rebus, quaſi curarum inſtantium neſcius, diſputavit. Hoc apud Treverim, hoc in Aliſatio gentibus & populis innotuit, quantâ conſtantiâ & ſecuritate animi ſui, inconſtantes & temerarios adverſariorum motus redarguit, cùm eos, qui in alienis ſe fortiſſimos jactabant, in propriis tam imbecilles eſſe monſtrabat *l*. Et reverà quos nulla unquàm acies, nulla infelix *m* aſperitas, hos hujus Viri pietas imbelles & timidos faciebat. Conſilio nanque & bonorum hominum multitudine, non ſevitiâ, timendus fuit, & quòd nemo hoſtium tam acriter vigilabat ad perniciem, quàm ipſe ad ſalutem. Famâ autem & multitudinis judicio minimum motus eſt: ſuo ſibi judicio uſus eſt, & in quo recta probavit, non ut ſibi, ſed Deo placeret, optavit.

C

electionis ſuæ Agapetum Papam certiorem reddit,

40 Itaque, ut paucis multa comprehendam, plura omittam: intùs & foris, domi militiæque indefeſſus Domini Præliator animi plùs, quàm corporis viribus, tandiu contra peſtilentes & inquietos tantúmque vitæ etiam ſuæ plerùnque periculo decertavit, ut nominis quoque ejus fama quouſque pervenit, bella ſedaret, pacem formaret, ſtudium in omnibus bonis artibus firmaret, ſanctæ religionis & ſalutiferæ quietis gratiam ampliaret. Quoniam igitur humilis iſte philochriſtus & meliorum ardens emulator chariſmatum ſervus Domini Bruno, ſecundum dignitatem ſedis ſuæ, Romanæ quoque ſedis & apoſtolicæ benedictionis privilegio debuit inſigniri, & cum eis pariter, qui traditam à beato Petro apoſtolo ſanam ſervare *n* doctrinam, Catholicæ fidei integritate in vera confeſſione & inviolabili veritate prædicationis uniri, ſynodicam ſuam epiſtolam *o* per Hadamarum, venerabilem monaſterii Fuldenſis abbatem *p*, Romam ad Agapetum, miræ ſanctitatis Papam *q*, direxit *r*, in qua, cujus ſpiritûs eſſet, & quia paſtor ab ovibus electus, à Domino miſſus eſſet, innotuit *ſ*, appellatuſque eſt ibi concors & concivis Apoſtolorum, princeps & propagator Domini præceptorum. Legatus inde cum magna mentis alacritate reverſus pio Paſtori, cui antehac gratiâ collatum eſt ſecundùm prophetam oleum gaudii pro luctu *t*, tunc attulit pallium pro ſpiritu meroris.

D

E

pallium abs hoc per legatum ſuum accipit, allatiſque ſibi ſimul per hunc S. Pantaleonis reliquiis,

41 Spiritus nanque Dei cordato homini, & ſacramenti hujus magnificæ virtuti magis quàm his quæ viſibiliter gerebantur, intento divinitùs inſpiravit, ut erigeret cor ſuum in ſpem vel gaudium ſpiritale, ne triſtaretur in eo, quem ſenſit imminere, labore. Cor enim, quod novit amaritudinem animæ ſuæ, in gaudio ejus non miſcebitur extraneus. Sapientiæ hæc verba ſunt *u*. Legatus ergò, ut loqui cœpimus, Romà rediens, bonum nuncium Coloniam ferre acceleravit, portans ſacrum habitum, ab univerſali Pontifice miſſum *x*, pretendentem jugum Domini ſuave, & onus ejus leve, & ipſum, quod ſub eo diſpenſatur, humile miniſterium, quod verba Domini teſtantur, dicentis: Qui major eſt veſtrûm, erit miniſter veſter, ferens ſimul reliquias de proprio corpore S. Pantaleonis martyris *y*, & privilegium, Apoſtolicæ ſublimitatis auctoritate traditum, quo & eodem pallio preter conſuetudinem ſacerdos Domini, quotiens vellet, indui permiſſus *z*, & conceſſis omnibus, quæ petebantur, ipſe præ magnitudine virtutis & ſapientiæ in participatum ejus operis, & propè in conceſſum tantæ dignitatis admiſſus eſt. Properavit in occurſum ejus leta civitas, undique jubilans accurrit multitudo, convenerunt in ſuburbio prope antiquum locum, ubi eccleſia ejuſdem precioſi martyris erat inculta adhuc & ruinæ proxima. Ibi depoſita ſunt grata onera, deinde ſuo quæque loco repoſita.

F

haud multò poſt monaſterium, Sancti hujus nomine inſignitum, condit,

42 Monet me hic aliquantulùm immorari feſtivus ille, qui poſteà in brevi proh dolor! factus eſt funeroſus, ejuſdem loci occurſus. Ibi venerabilis iſte amictus primò, ibi poſtremò, ſemel leto, ſemel lugubri carmine ſuſceptus eſt. Corpus enim religioſi & Deo digni ſacerdotis ibidem ſepeliendum, officii ſui inſignia non amiſit *aa*, quæ tamen ſpiritaliter, & ideò feliciter, ut credimus, anima ſecum vexit. Archano itaque Dei omnipotentis conſilio proviſum eſt, ut idem locus ad declaranda ſancti martyris merita, prima hac occaſione illuſtraretur, & talis fieret, ubi vir iſte Domini pacificus & mirabiliter humilis, potiſſimùm eligeret ſub ejuſdem pii martyris patrocinio tremendi

A mendi judicii diem, & futuræ reſurrectionis gloriam exanimis preſtolari *bb*, & ab urbanæ inquietudinis moleſtia remotiori, fratres in laude divina pervigiles & ſollicitos, ſub monaſticæ regula diſciplinæ, Domino ſervire inſtituit *cc*: quibus abbatem præpoſuit, nomine Chriſtianum, ſuæ videlicet profeſſionis ſoronomum, & in lege Domini, ſicut hunc decuit ordinem, adprimè eruditum. Cui ordinato hoc breve commonitorium de Occidentis partibus ſcripſit: Ut ſis, quod vocaris, cura, gentilitati ne degeneres. Id ſeriò triumpha, ut non, ſicut prius, antiquetur, ſed de virtute in virtutem ut eatur, nava.

bb

cc

43 Nunquàm ita civilium negociorum occupatione detentus eſt (ad quam cum non ſua libido, ſed populi neceſſitudo attraxit) ut animo illo ad omnia vivaciſſimo non vigeret, intentus religioni præcipuè & lectioni, in cujus ſtudio mori videbatur. Ad id agendum exemplo ſuo & crebro monitu accendit omnes penè, quos præ oculis habuit. His verò, qui hoc ita non amabant, vehementer indoluit, eoſque, licèt alias familiares eſſent, à ſecreto tamen & amico meroris loco, ubi ſe ſibi licentiùs, & ideò diligentius, ſolebat explicare, removit. Pectus cordati viri pertæſum fuit regifici luxûs, & conſuetæ, hoc præſertim tempore, potentibus jocorum & voluptatum illecebræ. Unde ſi quando ſuis coactus quodammodo reddidit, quod non debuit, exceſſum hunc modicum fletu plerunque largiore deterſit. Vitam præſentem & dulcem metuit, & amaram expertus eſt: de vita verò, omnis ſollicitudinis & languoris ignara, haud dubium, quin ante omnia plurimum cogitaverit, qui de ea tam luculenter multotiens & cum familiaribus, & coram plebe ſibi commiſſa diſſeruit.

religioni & lectioni totum ſe dedit, luxum & voluptates odio habet,

B

44 Juvenis ut erat omnique pompa circumfluus, audeo dicere, diſſolvi vellet, tantùm ut cum Chriſto eſſet. Hinc lacrimæ aſſiduæ, ſuſpiria ferè continua, furtivæ orationes & ſingultus, in ipſo etiam lecto clariùs perſtrepentes, ut teſtantur, quos id minus celare poterat, etiam dum latere volebat. Quotiens diem mortis poſuit ante conſpectum cordis? Quotiens ad hoc vocis quoque officio prorupit, quod corde molitus eſt? Quotiens audivimus eum vehementi gemitu præoptâſſe id, quod futurum, non tamen ſine gravi trepidatione, ſperavit, ut æſtuoſum mundi hujus naufragium, in Dei ſola miſericordia tutus, evaſiſſet, & in litore tandem ſecuritatis intimæ conſtitiſſet *dd*? Elapſurus quodammodò putabatur, ut quaſi mortem aufugeret totum, quod ei in hujus mundi deliciis blandiebatur. Teſtes ſuperſunt converſationis ejus quam plurimi: quotiens cum in ſecretis corde contrito & ſpiritu humiliato perſenſerant, mirari plus poterant, quàm imitari.

piis ac Dei amorem ſpirantibus affectibus frequenter indulget,

C

dd

45 Nam ille popularis, plerunque quaſi ſollitarius vixit. Mirum dictu: inter convivas lætiſſimos lætior ipſe frequenter abſtinuit. Molles & delicatas veſtes, in quibus nutritus & ad hominem uſque perductus eſt, etiam in domibus regum multotiens declinavit. Inter purpuratos miniſtros & milites *ee* ſuos, auroque nitidos, vilem ipſe tunicam & ruſticanas ovium pelles induxit. Lectuli delicias vehementer aſpernatus eſt. In balneis cum lavantibus cutiſque nitorem quærentibus vix aliquando lotus eſt. Quod eo magis mirum eſt, quia ab ipſis cunabulis ejuſmodi mundiciis & pompâ regiâ educatus eſt. Hæc autem pro tempore & loco, modò palàm, modò ſecretiùs egit, ut & laudem humanam ſubterfugeret, & tamen ſubditis exemplum hoc agendo præberet. Multi enim verbis, plùs exemplis proficiunt plerique. Apud mites & humiles nemo humilior, contra improbos & elatos nemo vehementior fuit. Hunc terrorem, qui beneficio obligari non potuit, indigena æquè & alienigena formidavit, & recto convenientiſſimoque ordine omnis, ad quem magnitudinis ejus fama pervenit, primò cum timere, poſteà conſuevit amare.

inter epulas etiam abſtemius omnibus bonum exemplum, inanem interim gloriam fugiens, ſe præbet,

ee

A. Rotghero.

46 Sanctorum corpora atque reliquias & quælibet monimenta, ut ſuis patrocinia cumularet, & per multos populos ultra citraque hac celebritate gloriam Domini propagaret, undecúmque collegit; iis loca & miniſteria omni ſumptu & apparatu copioſiùs preparavit *ff*. De quibus ſingulis plura eſſent dicenda, ſi paterentur promiſſa compendia. Indicia ſunt hæc invictæ fidei, quia non ſua, ſed quæ ſunt Jeſu Chriſti, quæſivit. Baculum & cathenam ſancti Petri quâ diligentiâ, quo fervore, quo gaudio Coloniam, alterum Metti, alteram Româ adduxerit, omnes noverunt: in cujus honore domum ejus honoratiſſimam mirabiliter ampliavit, quam de pulchra pulcherrimam fecit *gg*. Inclitos & præclaræ famæ martyres Patroclum, Eliſium, Privatum & Gregorium, quorum geſta ſunt permagnifica, merita glorioſa, patrocinia tuta; Chriſtofori ſanctique Pantaleonis, ut jam dictum eſt, pretioſas reliquias, quibus ſe patronis ſpecialiùs delegavit, utputa gemmas gratiſſimas & dulciſſima pignera ad ſanctiſſimam ſuæ eccleſiæ ſedem miro ambitu variis de locis attraxit *hh*. De tranſlatione beati Evergiſili tertii ejuſdem ſedis archiepiſcopi quid factum ſit hujus pii Proviſoris diſpenſatione *ii*, plurimis notum eſt; quem in eccleſia beatæ Cæciliæ virginis cum hymnis & divinæ laudis celebratione repoſitum plebs religioſa ita veneratur & colit, ut præſentem crederes beneficiis largioribus cotidiana obſequia mutuari.

ſacras reliquias undecumque ſummo ſtudio conquirit

ff

E

gg

hh

ii

F

47 Cætera, quæ tam brevi tempore ſuæ eccleſiæ filiis oblectamenta contulit, & dona ſalutis, penſari nequeunt, æſtimari non poſſunt, quæ ex omnibus penè mundi plagis & terminis religioſo affectu & animo congregavit, quaſi conjiciens, quod futurum erat, ut pro brevitate dierum ſuorum, gregi ſibi commiſſo dona perennia confirmaret. Quo tamen ſtudio id curavit potiſſimùm, ut & illis, unde abducta ſunt, deſiderium, & iis, quò adducta ſunt, amplificaretur gaudium: quatenus utrique bono odore Chriſti, qui eſt in martyribus, immò quod ipſi ſunt, licèt diverſis affectibus provocati, & illi vivacius appeterent, quod negligebant: & iſti perpetuò venerarentur, quod ad ſe tranſlatum eſſe gaudebant. Nam qui neſcit bonum amare, quod habet, ſi ablatum ab illo fuerit, diſcet fortâſſe bonum amare, quo caret: & habebit illud, dum aberit, fructuoſiùs in memoria, quod ſibi inutiliter habuit in præſentia. Impletum eſt hoc modo Euangelicum illud, quo dicitur: omni habenti dabitur, & abundabit: ei autem, qui non habet, & quod habet, auferetur ab eo *kk*.

ſimulque ut hæ ab illis, ad quos deveniunt, debitè honorentur, curat.

kk

A. Rotgero.

ANNOTATA.

a *Ante undecimam ſcilicet, quæ Sancti electionem, anno 953 circa Julii initium factam, proximè excepit, Octobris diem, uti in Commentario prævio num. 75 luculenter oſtendi. Opponi quidem ibidem hunc in finem allegatis poteſt,* Brunonem *Coloniæ Agrippinæ, quo ſeſe Aquiſgrano contulerat, ordinatum fuiſſe epiſcopum, & tamen apud Marteneum tom. 2 Veterum Scriptorum exſtare chartam, abs illo in poſteriori iſthac civitate anno 953 die Octobris ultima conceſſam; verùm quid ni factum eſſe queat, ut Sanctus, qui Coloniam, ut ibidem ordinaretur epiſcopus, Aquiſgrano ſeſe contulerat, eò vel ſtatim atque paulò ante XI Octobris diem ordinatus fuiſſet, vel certè haud dudam poſt, ita Lotharingiæ, quam gubernandam acceperat, exigente rerum ſtatu, fuerit reverſus?*

b *Exodi* 28, ℣. 35.

B

c *Surius legit:* Timeo, ... ne, ſicut ſerpens Evam ſeduxit aſtutiâ ſuâ, ita corrumpantur ſenſus veſtri & excidant à ſimplicitate, quæ eſt in Chriſto; *cùm autem hæc ipſa etiam verba, nullo penitus vel dempto vel addito, epiſt. 2 ad Corinth., cap. XI, ℣. 3 apud Apoſtolum, quem Rotgerus hic citat, occurrant, Suriana lectio præſtat certè noſtrâ, etſi interim, cùm Leibnitiana huic conſonet, Rotgeriana forſan non ſit.*

d *Apud Surium & Leibnitium hic additur:* Unicuique ſibi congruum imperaret opus.

e *De pace, Ottonem inter & filium ejus Ludolphum ſub anni 954 finem compoſita, à Rotgero hic fieri ſermonem, Pagius in Criticis ad annum 953, num. 4 exiſtimat; verùm haud rectè, uti in Comm. prævio num. 77 & ſeq. oſtendi.*

f *Apud Surium & Leibnitium meliùs* ſiquis, *eumque, quò ſenſus ſit perfectus, vocabulum iſtud omninò requiratur, librarii tantummodò oſcitantiâ, ut ſola prior ejus ſyllaba in codice noſtro hic legatur, veroſimillimè eſt factum.*

C

g *Quæ de Samuële & Daniële hic dicuntur, è Suriana editione ſunt excerpta; etſi autem, cùm & ab editione Leibnitiana abſint, Rotgeri veroſimiliter non ſint, haud propterea tamen, quæ pro* Brunone, *quòd poteſtatem politicam cum ſacra conjunxerit, excuſando in Comment. præv. num. 67 & ſeq. adducuntur, vim ſuam amittunt, cùm equidem, ſi non Rotgerus, is ſaltem, qui hunc interpolavit, Witikindo,* Brunonem *Samuëlis exemplo excuſanti, ſit jungendus.*

h *Surius & Leibnitius, omiſsâ, quæ hic Germaniæ vocabulo ſubditur, conjunctione* &, *poſitoque, quod in codice noſtro omittitur, poſt vocem* provinciis, *commate, legunt:* Sæva Ungrorum *ſeu* Hungarorum gens... tranſitis Germaniæ pleriſque provinciis, Galliæ, ... omnia ferro & ignibus vaſtatura, ſe totam infudit; *verùm Folcuinus, Laubienſis jam ſuprà ſæpiſſimè laudatus abbas, qui, tam quæ de Hungarorum in Germaniam ſub Henrico Aucupe irruptionibus, de regni ſub hujus filio Ottone perturbatione, de Ludolphi & Cunonis ſeu Cononis in hunc conjuratione ac denique de Hungaris per hoſce ſollicitatis Rotgerus hic & ſuprà, quàm quæ infra num. 52 & ſeq. de pace Arnſtedii,*

D

Thuringiæ oppido, compoſita aliiſque hanc ſeculis ſparſim ſcribit, in Abbatum Lobienſium Geſtis cap. 25 conjunctim in compendium contracta iiſdem ferè, quibus id Rotgerus facit, verbis recenſet, ibidem Rotgeri textum, in quem hæc obſervo, ſic reddit: Sæva Hungrorum gens..... tranſitis Germaniæ & pleriſque Galliæ provinciis.... omnia ferro & ignibus vaſtatura ſe totam infudit; *cùm autem Folcuini huic lectioni Surianam & Leibnitianam præferendam, & verborum ſenſus & rei veritas ſuadeant, fortaſſis Rotgeri exemplar, in quo eâdem, quâ in codice noſtro, textus hic propoſitus ratione, perperam omiſſo, quod apud Surium & Leibnitium poſt vocem* provinciis *ponitur, commate, legebatur, Folcuino præluxerit, hincque hic ſcriptor, voci iſti non ineptè poſſe, quod eamdem in exemplari ſibi prælucente, prout in codice noſtro fit, ſequebatur,* Galliæ *vocabulum præponi, ſeque id præponendo venuſtiùs locuturum ratus, modo jam aſſignato textum iſtum reddiderit. Eſt quidem, cur id, non à Folcuino, ſed à librario, qui Folcuinum poſt*

E

tranſcripſit, factum eſſe, haud immeritò quis ſuſpicetur; verùm, utcùmque res habeat, Folcuinum equidem, quæ in abbatum Laubienſium Geſtis cap. mox cit. compendio iiſdem ferè, quibus à Rotgero memorantur, verbis recenſet, ex Rotgero, non autem hunc illa è Folcuino hauſiſſe, veroſimilius mihi vel ex eo apparet, quòd, cùm Folcuinus, anno demum 990, ut Hiſtoriæ Litterariæ Franciæ Scriptores tom. 6, pag. 453 docent, è vivis ſublatus, ultra annum, uti iidem Scriptores ibidem pag. 455 affirmant, 974 ablatum Laubienſium Geſta ſit proſecutus, hæc certè ante annum 975, ante quem veroſimillimè (Comment. prævium num. XI & ſeq. videſis) Sancti noſtri Vitam Rotgerus ſcripſit, luce publica haud fuerint donata.

i *Id Conradus ſeu Cuno, uti in Comment. prævio num. 74 docui, anno 953 ſub Septembris initium, Moguntiæ obſidione jam ſoluta, fecerat.*

k *Facinoris iſtius Cunonem ſeu Conradum quantopere pœnituerit, liquet ex iis, quæ infra num. 52 Rotgerus ſcribit.*

F

l Brunonem *quidquam memoratu ſanè dignum tam in Alſatia, quæ notiſſima eſt Rheno adjacens Galliarumque regi modo parens provincia, quàm apud Treviros geſſiſſe, Rotgerus hic indicat; cùm autem nihil omnino, è quo quidnam id fuerit, vel utcùmque queat colligi, adjungat, omnem operam, ſed fruſtrà, ut rem aliunde expiſcari poſſem, impendi.*

m *Suriana & Leibnitiana editio:* inflexit.

n *Surius, ut ſenſus exigit, habet* ſervavêre; *ſed codici noſtro conſonat Leibnitius.*

o *Hâc* Bruno *electionis ſuæ certiorem faciens Pontificem, ei ſimul fidei ſuæ, uti ex ſubſequentibus intelligitur, reddidit rationem.*

p *Ab anno nimirum 927 uſque ad annum 956, ut Browerus in Antiquitatibus Fuldenſibus pag. 284 & ſeq. docet.*

q *Romanam S. Petri Cathedram hic occupavit ab anno 946 uſque ad annum 955.*

r *Non anno demùm 955, ut Pagius in Criticis contendit, ſed, quemadmodùm in Comm. prævio § VI oſtendi, anno 953.*

ſ *Id eſt,* ſignificavit.

t *Iſaiæ* 61, ℣. 3.

u *Proverb.* 14, ℣. 10.

a

A. ROTGHERO.

A *x Pallium, ſacri habitûs, à Pontifice miſſi, appellatione à Rotgero hic diſtinctum archiepiſcopiſque in juriſdictionis ſibi collatæ ſignum mitti à Pontifice Romano ſolitum, à Durando lib. 3 Ration. cap. 17, num. 3 & è ſcriptore iſto apud Cangium in mediæ & infimæ Latinitatis Gloſſario deſcribitur, deque ſacra illa veſte, ſummis Pontificibus, patriarchis, primatibus & metropolitanis propria, Diſſertationem hiſtoricam Theodoricus Ruinartius, Operibus ejus poſthumis, anno 1724 vulgatis, inſertam, contexuit.*

y De ſancto hoc martyre ad XXVII Julii diem actum apud nos jam eſt, poteſtque, quem ibidem Actis ejus præmiſimus, Commentarius num. 43 & ſeqq. conſuli, uti in Comment. prævio num. 118 jam monui.

z Ita ſanè Brunoni *haud vulgare impertiebatur privilegium, cùm archiepiſcopis, pallio à Pontifice condecoratis, raro dumtaxat, ut eo, quotieſcumque vellent, uterentur, legatur indultum.*

aa Archiepiſcopi quippe cum pallio, quo di-
B *gnitatis ſuæ inſigni à Papa fuerant donati, erant ſepeliendi.*

bb *Apud Surium & Leibnitium ſequentia iſthæc vocabula* Non multò poſt ibidem, utpute in loco ſecretiori, *inter verbum* præſtolari *&, quæ huic ſubditur, conjunctionem* & *interjecta reperiuntur, cùmque omnino, ut ſenſus evadat perfectus, requirantur, dubitandum non eſt, quin librarii dumtaxat oſcitantiæ, ut à codice noſtro abſint, ſit adſcribendum.*

cc *Quandonam id* Bruno *fecerit in Comment. prævio, num. 119 & ſeq. definii.*

dd *Familiarem etiam* Brunoni *exſtitiſſe Rotgerum, partim ex hoc ejus textu in Comment. prævio num. 13 oſtendi.*

ee *Nomen* miles *hic idem, quod* vir nobilis, *ſignificat.*

ff *Quàm verum id ſit, unuſquiſque facilè intelliget, qui Sancti Teſtamentum, vitæ ejus ſubdendum, evolverit.*

gg *Eccleſia S. Petri, de qua hic loquitur Rotgerus, hodieque eſt metropolitana electoralis Colonienſis.*

C hh *Unde & quandonam plerorumque Sanctorum, hic memoratorum, itemque SS. Evergiſili & Odonis reliquias Sanctus noſter Coloniam tranſtulerit, in Comment. prævio § XVIII expoſui.*

ii *Quæ poſt hanc vocem hoc num. adhuc leguntur, apud Surium non exſtant, ſed eorum loco ponitur* ſilentio non duximus ſupprimendum *ac deinde ſequitur prolixa SS. Evergiſili & Patrocli tranſlationis deſcriptio, hic à nobis ob ea, quæ in Comment. præv. num. 14 & duobus ſeqq. dicta ſunt, ac præcipuè quidem, quod à* Brunonis *Vita, codici noſtro inſerta, abſit, omiſſa.*

kk *Matthæi 25, ℣. 29.*

CAPUT IV.

Loca ſacra condit & inſtaurat, gregem & rempublicam ſedulò curat, nepotem ſuum Ludolphum cum patre in gratiam reducit, viros optimos adhibet in conſilium, taleſque etiam vacuis præficit eccleſiis.

Monaſteria, quibus vitæ canonicæ regulam præſcribit, variis locis vel ipſe parat vel ab aliis parari curat,

INterea certatim multis in locis per parochias epiſcopii ſui fidelis hic Domini Servus & prudens eccleſias, monaſteria & cetera ædificia *a* Domini Dei ſui & honori Sanctorum ejus apta, quædam à fundamentis erexit, quædam priùs fundata nobiliter auxit, alia olim diruta reparavit *b*. In his ſingulis, qui Deo omnipotenti ſub regula vitæ canonicæ deſervirent, provida ingenii ſui arte diſpoſuit *c*: ac ne quid eis pro modo converſationis ſuæ deeſſet, liberaliter diſponendo providit. Cujus operis & ſaluberrimi ſtudii monimenta ære perennius in iis, ubi acta ſunt, locis firmata perdurant, ita ut in laudem & gloriam Jeſu Chriſti, memoriam tanti Viri nulla ætate obſcuratum iri in perpetuum patiantur. Idem ad exteras nationes tranſiudit & in regno ſuæ providentiæ delegato, partim exemplo, partim opere proprio, partim varia perſonarum qualitate & crebra admonitione diffudit *d*. Non enim paſſus eſt ſuorum quenlibet aut incaſſum occupari, aut ocio torpere inerti diffiniens, ut ſolebat loqui, ignavum pecus arcendum à præſepibus, & ſecundùm Apoſtolum, ut qui non laborat, nec manducet *e*. Non poſſunt ſingillatim conſcribi bona omnia, quæ fecit, quæ docuit, quæ amavit. Tantum ſemper materiei ſupererit id curantibus, ut ipſi profectò antè laſſi ceſſaverint, quam id, quod moliuntur, expleverint. F

vitam ſolitariam agentibus favet,

49 Jam verò in prædicatione verbi Dei, & in ſubtilitate diſputationum de ſinceritate ſcripturarum, qualis quantuſque fuerit, ammirari poſſumus, diffinire non poſſumus: quæ tam copioſe ſanis ſermonibus Domini noſtri Jeſu Chriſti, & ea, quæ ſecundum pietatem eſt doctrina, profudit, ut plenum eum eſſe ſapientiâ Dei, per quam omnia facta ſunt, nemo hoc audiens & rectè intelligens dubitaverit. Et ut nichil, quod divini cultûs uſui competeret, ſagax eorum, quæ ſunt Jeſu Chriſti, ſcrutator intemptatum relinqueret, ſi quos aut in ſuorum ovilium ſeptis, aut extrà reperit, qui, ſingulari acie contra diabolum dimicaturi, ſolitariam vitam appeterent, hos cum omni veneratione ſuſceptos, ſuæ quoque exhortationis charitativa conſolatione munitos, per diverſas monaſteriorum *f* cellulas, cum idoneo Eccleſiæ teſtimonio, & religioſo, ut decebat, officio, alibi ſingulos, alibi binos incluſit: quibus tamen adinvicem, niſi ſermone tantùm & adſpectu, nullus pateret acceſſus. His ſumptus,

A Rotohero.

& quæcunque humanæ fragilitati neceſſaria videbantur, per fideliſſimos ſuæ adminiſtrationis vicarios ſollicitè miniſtravit, & præcipuè per Apoſtolorum feſta, quotquot in anno occurrerent, ſingillatim eos donis congruentibus viſitavit. Ita ſecundùm perſpicuam Apoſtolicæ normam doctrinæ, bona providere curavit, non tantùm coram Deo, ſed etiam coram hominibus *g*: ut cujuſcunque affectûs ſive conditionis homines, ſi Deum quærerent, inter ejus diſcipulos aut probari poſſent; aut erudiri.

g

contra aliquos, qui ejus hic memoratam in quibuſdam h

50 De ancillis Dei, quæ in monaſterio ſanctæ Mariæ divinæ religioni fuerant deditæ, deque canonicis ad ſancti Andreæ Apoſtoli eccleſiam *h* tranſlatis, &, ſi qua erant hujuſmodi, ſcrupulum quidem reliquit non modicum, ſed iis, quibus mentis acies ita non viget, ut ſinceram ejus intentionem in diverſis operibus valeant perſpicaciter intueri. Qui utique ſi adverterent, non homines propter locum, ſed locum a Deo eligi propter homines &, quia obedientia Deo placet ſuper ſacrificium, ſcirent fortaſſe, oves vocem paſtoris audire debere, & magis id ratum acceptumque Deo fore, quod per obedientiam, quàm quod per propriam voluntatem ſequuntur. Ubi autem zelus & contentio, ait Jacobus Apoſtolus, ibi inconſtantia & omne opus pravum *i*. Similiter in eo, quòd nefarios quoſdam patriæ civiumque prædones de regno, ubi quieti & pacifici eſſe noluerunt, quaſi peſtem bonorum expulit, & exulare coëgit, ipſis licèt neſcientibus profectò conſuluit. Quo enim diuturnior nequam, eò graviorem & prolixiorem ſibi comparabat pœnam.

B

i

agendi ratione carpebant, propagatur. k

51 Quando autem boni quieſcerent, ſi malorum furori nemo reſiſteret *k*? Nimirum pepercit illis Deus, quibus hoc magna ſua patientia & bonitate permiſit, ut de pace & ſtatu patriæ ſuæ abſentes audirent, quod præſentes nunquam videre vellent. Felices, ſi bona ſua ſaltem in peregrinatione cognoverint, & patriam cupierint, de qua expelli non poſſint: ubi beati omnes pacifici, quoniam filii Dei ſunt vocati. Talis itaque per Dei omnipotentis gratiam vir iſte fuit, ut nec odio, nec invidia ad perſequendum eos, qui tales erant, ullo modo excitaretur: nec à miſerendo aut parcendo miſeris duritia aut crudelitate aliqua reſtringeretur: ſed ut paſtor ſollicitus, & verè dux populi Dei, ſalutem omnium & utilitatem in omni quæſivit negocio, & quos ipſe in via Dei duxit & docuit, ne à perverſis ſeducerentur, & in errorem mitterentur, ſtrenuè decertavit. Tantum autem aberat à ſævitia, ut pro iis etiam, quibus amarum aliquid pro qualitate factorum neceſſariò inferebat, ipſe frequenter amarè fleret: ita gaudere cum gaudentibus, cum flentibus flere conſuevit. Nam & qui hoc dixit, quendam ſatanæ in interitum carnis tradere juſſit, ut ſpiritus in die Domini ſalvus eſſe poſſit.

C

paci, Arnſtedii compoſitæ, firmandæ adlaboravit, dumque in Bavariam iterum Hungari, l m n

52 Igitur cum jam propè eſſet ſumma dies & ineluctabile tempus, quo Deus omnipotens, propitius terræ populi ſui, ultus ſanguinem ſervorum ſuorum, vindictam retribueret in hoſtes eorum: etenim *l* erat ultra modum & omninò intolerabiliter ſuperbia ferociſſimæ gentis Ungrorum, ſeducta (credo) ſuperioris anni *m* ſucceſſu. Siquidem, ut veraciſſimè dictum eſt, ante ruinam exaltatur cor *n*: ibi ceciderunt omnes, qui operantur iniquitatem. Prævenit hanc preſſuram imminentem Eccleſiæ, pax in palatio regali, quod in Arnſtat habitum fuit, ex integro condicta *o*, & ex magna jam parte per imperatoris noſtri fratrumque ejus ſapientiam confirmata. Et reverà tribubus & linguis innotuit, quia Deus diſſenſionis non eſt, ſed pacis *p*: tantam hujus initio operatus eſt ſalutem populo ſuo. Imperatoris quidem ſpiritus agitabatur in ipſo, quia non erat ei tempus exercitum congregandi: ſed fiduciam habuit per Chriſtum ad Deum, qui potens eſt ſalvare in paucis, ſicut in multis *q*. Aderat ibi Cuno, non jam dux, ſed miles, toto, ut putabatur, animo converſus ad pacem, quam paulò antè atrociter impugnabat, cilicio membra domans, Deum gemitibus, ut fertur, exorans, ut ſi ſic ejus ſancta voluntas exiſteret, permiſſâ regi noſtro & exercitui ejus victoriâ, eum ab impiis, quibus ſe priùs conjunxerat, permitteret trucidari, ut poſſit in perpetuum ab eorum conſortio liberari.

o

p

q

contra quos Otto feliciſſimo eventu arma movet, E

53 Imperator indici ſanxit jejunium ipſa, quæ tunc erat, in vigilia ſancti Laurentii martyris, per cujus interventum ſibi populoque ſuo ipſum Deum popoſcit eſſe refugium. Propoſitum ſuſcepti operis negat expedire bellum, primo ſanctæ feſtivitatis diluculo ſuſceptum, vixdùm veſpertino crepuſculo, Deo miſericorditer diſpenſante & pro ſuis pugnante, ſatis feliciter peractum, miſerandum poſt victoriam Cunonis interitum, glorioſiſſimum imperatoris triumphum, regem ipſum barbarorum, duces & principes captivos, trophæa per totam regni ipſius latitudinem, uſque ad ejuſdem gentis fines frequentiſſima: quæ omnia proprii induſtriam operis, ad laudem & gloriam nominis Dei omnipotentis, expectant *r*. Nos, ut à quo paululùm deſleximus, ad propoſitum redeamus, quid intereà pius archiepiſcopus Bruno, totius ſemper peroſus malitiæ, & indefatigatus juſtitiæ executor fecerit, diſſeramus.

r

Irrumpunt, nepotem ſuum quò patriæ conſulat, demulcere atque erigere conatur,

54 Cum videret ſe ad præſtitutum diem ſeniori & fratri ſuo magno imperatori cum auxiliaribus copiis non poſſe occurrere, ſimulque eſſet ſollicitus, ne fortè barbari bellum vitantes, in Galliam, ſuo juri commiſſam provinciam, declinarent, arbitratus ſic ſe regno conſulere votiſque imperatoris ſic ampliùs deſervire, Ludolphum prolem regiam, nepotem ſuum, convenit, ægrum ejus animum blanditiis melle dulcioribus delinivit, ſtatum priſtinum, ſi quæ ſua erant, accuratiùs vellet attendere, repromiſit. A quo poſtquam medicinalia ſermonum & exhortationum ſuarum antidota, non ut priùs, obliquis ambagibus declinari, ſed ſolito avidiùs prægustari & ad interiora pectoris recipi ſenſit, eum mox in epiſcopii ſui locum venerabilem, Bonnam videlicet *ſ*, jucundè ſatis invitavit, jocundiùs ſuſcepit, omni voluptate, utriſque digna & commoda, cunctiſque, qui aderant, gratiſſima, non immemor regiæ dignitatis affecit. Qui dum adhuc ſimul eſſent, de his, quæ in expeditione bellica, imò divina virtute facta ſunt, nuncios acceperunt. Inſtitit nepotem patruus ampliùs conſolari.

ſ

eique poſt à fratre, qui Coloniam venit ibique conventum celebrat, Italiam committi curat.

55 Factum eſt autem in brevi, inſtinctu hujus conſiliarii, ut filio ſuo, qui perierat & inventus eſt, imperator totam Italiam delegaret, &, quod majus fuit, paternam firmiſſimè pietatem impenderet. Ubi dum maximè placuit populo viamque affectavit olympo, repentè flos ille integerrimus & robur regni tutiſſi-

t tiſſimum è medio excellit t. Pater autem ejus imperator ac ſemper magnificus triumphator, poſt luctum conſolatione recepta, cum fratre ſuo veterem neceſſitudinem nova conſuetudine junxit. Coloniam venit. Ibi ſe non tam fraternis deliciis, quàm mutuis cum illo aſpectibus, affatibus & cunctis omnino jucundiſſimis uſibus oblectavit. Nec defuit ibidem ſevera in improbos & importunos cives regni cenſura judicii, blanda item in bonos & mites piæ dominationis liberalitas. De ſtatu regni rebuſque ejus tutandis & dilatandis ſedulò & ſtrenuè in commune conſultum; ut de ſanciendis quibuſlibet, aliis reſecandis cautiſſimè ageretur, ſummo conſilio proviſum eſt u. Quæſivit interea ſummâ diligentiâ pius paſtor Bruno, veritatis aſſertor, Euangelii propagator, navos & induſtrios viros, qui rempublicam ſuo quiſque loco, fide & viribus tuerentur, iis ut neque conſilium, neque copiæ deeſſent, ſedulò curavit.

B

reipublicæ & gregis ſedulò curam gerentes viros optimos adhibet in conſilium,

56 Quotquot etiam de principibus & regionariis primoribus, ceteriſque, quorum diſpoſitio regni intereſt, ſaluberrimis ſuis ammonitionibus ad communis bonorum omnium utilitatis fœdus fide plena conſenſerant, hos ipſe inter ſummos & familiares habebat, eiſdem imperatorem germanum ſuum apprimè conciliabat, penſans non temere à quodam ſapiente dictum: "Bonus, ubi negligas, ſegnior, "aut malus fit improbior." Archiepiſcopum Trevirenſem Henricum, magni meriti & ſummæ probitatis virum, qui Rutperto magnifico præſuli, Coloniæ in gravi peſtilentia, cùm & imperator ibidem eſſet, defuncto ſucceſſit x, Wilhelmum quoque præclaræ & gratiſſimæ excellentiæ archimandritam, nepotem ſuum, Friderici Moguntini antiſtitis ſucceſſorem y, ambos egregios, ambos in lege Domini perfectè inſtructos, imperatori alterum conſanguinitate, alterum probitate, utrunque familiaritate conjunctiſſimos, ipſe quoque inprimis ſumma veneratione colebat. Hos igitur tales tam illuſtres, tam certè ſapientes & religioſos, &

C

in omnibus bonis artibus eruditos viros ad conſilium, ne fortè ipſe per ſe, ut ſunt humana, à tramite veritatis uſquam exorbitaret, frequenter adhibuit: hos cum ipſo ſimul non ſolum in lectione, conſilio & diſputatione, ſed etiam in acie vidimus, providentes bona non tantùm coram Deo, ſed etiam coram hominibus.

zeloſque etiam vacuis eccleſiis præficiens,

57 Erat nanque in Occidentalibus Lotharici regni finibus velut indomita barbaries, ea quæ videbatur Eccleſiæ proles, felicitati invidens alienæ, nec minùs ſaluti ſuæ, deſpiciens paternæ blandimenta exhortationis, terrorem vix ſentiens poteſtatis. Qui ſi juri ſuo permitterentur, ſuis perverſi ſibimetipſis peſſimi viderentur. Ille verò ante omnia provido uſus eſt moderamine diſcretionis, ut pro qualitate locorum & temporum, in prælatione paſtorum ad ſapientiſſimi imperatoris noſtri imperium, Dominici gregis paci & tranquillitati conſuleret: illos nimirum ceteris præferens, quibus nequaquam eſſet incognitum, quid paſtoris eſſe officium, quid mercenarii eſſet vitium, quid in miniſterio ſuſcepto, quid in angaria aut agendum eſſet aut ſperandum: alios, ut quaſi cortinæ hyacinthinæ interiora domûs Domini ornarent: alios, ut quaſi ſaga cilicina deforis violentiam tempeſtatum arcerent.

Libet meminiſſe quoddam hujus pii Patris pium & laudabile factum, quod in ipſis ſacerdotii ſui primordiis ut pro luctu ſpirituque meroris in oppreſſorum cordibus excitaret ſpem ſalutis, effeciſſe cognoſcitur: quamvis hoc ipſum ob inopiam rectè dividentium, linguæ calumnianti fuit obnoxium. Quid enim non pervertit invidentia, quâ nulla major videtur eſſe amentia?

Leodienſem epiſcopum creari Ratherium ac è ſede illa paulò poſt dejectum a

58 Siquidem Ratherus Veronæ, quæ civitas eſt Italiæ, ordinatus præſul, cùm ex quadam levi ſuſpicione, ut mos eſt gentis illius, ab honore propriæ ſedis eſſet expulſus, Leodienſi cathedræ vacanti magnâ ejus induſtriâ ſecundùm ſtatuta canonum incardinatus eſt z. z Quod quidem propter abundantem doctrinam & eloquentiam copioſam, quâ inter ſapientiſſimos florere viſus eſt, non eidem ſolùm eccleſiæ, cui præfuit, ſed & multis aliis circumquàque valdè proficuam fore putatum eſt. Simul quia in illis per zelum & contentionem, unde fieri ſolet inconſtantia & omne opus E pravum, quidam etiam ſacerdotes Domini plerúnque, quod dictu nefas eſt, terrenæ plùs juſto confiſi potentiæ, populum imperitum ſcandalizabant: ſæpè dictus ſæpéque dicendus domnus Bruno, cui jam totius regni diſpenſandi cura imminebat, ratus id, quod verum fuit, hunc ejectum antehac & neglectum, hoc tanto beneficio ad illud fidei & veritatis fœdus adduci, ut à nemine poſſet ſeduci, ita demum os loquentium iniqua obſtruere poſſe credidit, ſi nulla occaſio ſcandali poſſet in eorum Epiſcopo reperiri. Sed ad ſui perniciem pars ſiniſtra prævaluit, quicquid pro ſalute eorum geſtum eſt, hoc ſibi peſtiferum æſtimabant. Quid multa? Erratum eſt, ſævitum eſt, nec ceſſatum eſt, donec expulſione ejus crudelitati ſuæ & nequitiæ ſatisfacerent.

ſedi Veronenſi è qua antea expulſus fuerat, reſtitui curat,

59 Ablata eſt omnis ſpes reſtitutionis ejus. Conſpiratio enim graviſſima facta eſt, quæ, niſi & hic penitùs amoveretur, & eundem locum Baldricus, qui erat de magnatum terræ illius proſapia oriundus aa, ſubrogaretur, ſedari non poſſe viſa eſt. F Ad hanc ſentinam tempeſtates undique innumeræ confluxerunt, navis Eccleſiæ, laborante remige, fluctuavit, gubernator ipſe procelloſæ tempeſtatis impetum ferre non potuit. Ceſſit igitur, ceſſit, ne vinceretur à malo, ſed vinceret in bono malum. Ceſſit adverſantium voluntati, ut ſuo eos gladio jugularet ſibi. Obſtricti ſunt Sacramentorum fide ſpontanei, ut, ſi accipere mererentur epiſcopum, quem petebant, invicta exinde firmitate auctoritatem Eccleſiæ & jus imperatorium tuerentur bb. At ne quid in ejuſmodi negotio imperfectum reſtaret, quod curioſis alienarum rerum inveſtigationibus ſcrupulum commoveret, cum imperatore germano ſuo id effecit, ut Ratherio epiſcopo, bis jam deſtituto, antiqua ſedes Veronenſis eccleſiæ redderetur cc. Multa ſunt alia & propè infinita, quæ in brevi non in Lotharicorum tantummodò populo, quem ipſe ex integro ſuſceperat gubernandum, quem etiam, ſicut inpreſentiarum cernitur, ex inculto & fero pacatum reddidit & manſuetum, ſed etiam per totum regnum glorioſiſſimi imperatoris ſui, in Dei rebus & ſalute totius populi, ſtrenuiſſimè operatus eſt. Erat enim eidem omninò communis cura cum ſeniore & germano ſuo, quorum uterque de altero meritò gloriabatur in Domino.

A. Rotgero
Lothario ſororis ſuæ filio opitulatur, Normannorum etiam barbariem mitigare conatus.

60 Preterea Lotarium, ſororis ſuæ filium, de antiqua regum proſapia ortum, cùm à ſobrinis ſuis vehementer eſſet oppreſſus, mirificè eruit & exaltavit, nec ceſſavit, donec in locum patris ſui regem conſtituit, ac majores ipſo potentioreſque Hugonis filios omneſque illius regni principes ſub jugum ejus ſtravit, ita proſiciens univerſis, ut, ſub unius moderamine imperii omnes pariter & ab hoſtibus tuti & inter ſe invicem poſſent eſſe pacati *dd*. Imminet regno illi, quod reticendum non eſt, ſæva clades, Nortmannorum gens, quibus in piratico latrocinio non ſunt alii exercitatiores. His ex magna jam parte præda erat populus, diſſenſione & civili pernicie aſſuetus. Quod illis ſuperfuerat, inter ſe domeſtica ſeditione conſumpſerant; egit autem provida diſpenſatio Rectoris noſtri, qui, quoniam hominem ſe eſſe intellexit, humani nihil alienum à ſe putavit, egit, inquam, ut ad ſe, quaſi ad tutiſſimum portum, confugerent omnes, qui quietem & pacem amarent; ipſorum etiam barbarorum immanitatem & intolerandam dudum ferociam mitigavit, ſiquidem eodem tempore & rex eorum Haroldus cum magna ſuæ multitudine gentis Regi regum Chriſto colla ſubmittens vanitatem reſpuit idolorum *ee*.

ANNOTATA.

a *Surius & Leibnitius addunt* ſervitio.

b *Quandonam, quod hic Rotgerus memorat, Sanctus noſter fecerit ſeu potiùs facere inceperit, pronum eſt colligere ex iis, quæ in Commentario prævio* § x, *quo de monaſteriis, abs illo tam in Lotharingia hujuſve parte Hannonia, quàm in diœceſi Colonienſi vel auctis vel inſtauratis vel denique à fundamento erectis, diſſerui, in medium adduxi.*

c *Vitæ canonicæ regulam, quam monaſteriis, à ſe in diœceſi Colonienſi vel conditis vel inſtauratis, præſcripſiſſe* Brunonem, *biographus ejus hic tradit, aliam haud exſtitiſſe, quàm quæ anno* 816 *à concilio Aquiſgranenſi canonicè victuris fuerat præſcripta, probatum dant, quæ in Commentario prævio num.* 148 *& duobus ſeqq. adduxi; iis autem confirmandis ſubſervire poteſt Suſatenſe à Sancto in diœceſi Colonienſi fundatum canonicorum collegium; hiſce enim Aquiſgranenſem vitæ canonicæ regulam præſcriptam fuiſſe, fas eſt colligere ex infra exhibendo Sancti Teſtamento, utpote in quo hic, fuiſſe illis in monaſterio & clauſtro, ut clerici, ſecundum regulæ Aquiſgranenſis ſtatuta canonicè viventes, debebant, habitandum, prodat ſequentibus hiſce ſub finem verbis:* Monaſterio & clauſtro Soſatio fundando libræ centum, *&c.*

d *Monaſteria pariter Sanctum in regno, curæ ſuæ commiſſo, ſeu Lotharingia partim per ſe, & partim per alios, quos eo crebris admonitionibus adduxit, vel auxiſſe vel ſi eſſent ſeu Normannorum ſeu Hungarorum irruptionibus belliſve inteſtinis diruta, inſtauraſſe vel etiam à fundamentis exſtruxiſſe, Rotgerus hic indicat. Monaſteriis illis ſeu locis ſacris, de quibus juxta ac de regula, à Sancto eadem inhabitaturis præſcripta, in Commentario prævio* § x *& ſeq. tractavi, accenſenda meritò etiam eſt collegiata Leodienſis S. Martini eccleſia; hanc enim* frequenti impulſu ſummi & incomparabilis viri Domini Brunonis archiepiſcopi *ſeſe fundaſſe, in jam ſuprà ſæpius laudata, quæ apud Marteneum Veterum Monumentorum Collect. ampliſſ. tom.* 7 *exſtat, anni* 965 *charta Earacrus, Leodienſis epiſcopus, affirmat, ſimul etiam eccleſiæ iſti monaſterium ſeſe adjunxiſſe iiſque qui id inhabitaturi eſſent, Aquiſgranenſem vitæ canonicæ regulam præſcripſiſſe, non obſcurè prodens; ut hinc etiam, fuiſſe a* Brunone *monaſteriis, quæ in Lotharingia vel ipſemet exſtruxit vel exſtruenda curavit, non aliam, quam Aquiſgranenſem vitæ canonicæ regulam, præſcriptam, non immeritò poſſit argui.*

e *Epiſt.* 2 *ad Theſſalon. cap.* 3, ℣. 10.

f *Sur. & Leibn. addit* Et eccleſiarum.

g *Ad Rom.* 12, ℣. 17.

h *Eccleſia, quam hic Rotgerus memorat, ad S. Mariæ monaſterium, de quo mox fuit locutus, ſpectabat fuitque proinde ab eo haud multùm remota; fuiſſe autem tam monaſterium iſthoc, quàm eccleſiam illam ſeu templum* S. Matthæi *nomine aliquando etiam inſignitum, Gelenius in Precioſa Hierotheca pag.* 62 *prodit, addens, templum modo* S. Andreæ *nuncupari.*

i *Epiſt. Jacobi cap.* 3, ℣. 16.

k *Fuiſſe etiam, qui* Brunoni, *quòd nefarios quoſdam prædones in exſilium pepuliſſet, obtrectârint, ex hoc Rotgeri loco apparet; ex horum autem numero exſtitiſſe opinor illos, qui, quemadmodùm in Commentario prævio num.* 133 *vidimus, à* Brunone, *non ut reipublicæ & religioni conſuleret, ſed ut ſororis ſuæ Gerbergæ commodis ſerviret, relegatum fuiſſe Raginarium, Montenſium comitem, dicebant.*

l *Vox hæc è librarii dumtaxat errore in codice noſtro videtur exarata. Certè ejus loco apud Surium & Leibnitium itemque apud Folcuinum loco ad lit.* h *in Annotatis, cap. proximè prægreſſò ſubjectis, cit. legitur* aggravata, *ac porro ſic, ut ſenſus habeatur perfectus, legendum apparet.*

m 954 *nempe, quo Hungari, è ſedibus ſuis egreſſi, tranſitis pleriſque Germaniæ provinciis, multiſque Lotharingiæ & Galliæ locis, uti in Comment. prævio* § VII *vidimus, vaſtatis, per Italiam in patriam ſuam ſunt reverſi.*

n *Proverb.* 16, ℣. 18.

o *Etſi Folcuinus, qui omnia etiam, hoc & ſeq. num. a Rotgero narrata, iiſdem ferè, quibus id ille facit, verbis adhibitis, loco iterum ad lit.* h *in Annotatis, capiti proximè prægreſſò ſubjectis, citato recenſet, è Rotgero iſta, uti ibidem indicavi, acceperit, hic tamen non* in palatio regali, *ſed habet, & quidem, ut apparet, meliùs,* in placito regali.

p *Ad Cor.* 1, *cap.* 14, ℣. 33.

q *Lib.* 1 *Reg., cap.* 14, ℣. 6 Non eſt Domino difficile ſalvare vel in multis vel in paucis.

r *Prælium, à Rotgero hic memoratum, quo Hungari ingenti clade fuerunt proſtrati, ad Licum fluvium haud procul à civitate Auguſtana* x *Auguſti die ac proin ipſamet luce, ut Rotgerus hic memoriæ prodit,* S. Laurentio *ſacra, anno* 955 *fuit commiſſum.*

ſ *Notiſſima hæc eſt ad Rhenum civitas, archiep. & electoris Colonienſis hodieque ſedes.*

t *Anno videlicet* 957, *ut Hepidannus aliique memoriæ produnt.*

u *Placitum ab Ottone Coloniæ celebratum* Rot-

A *Rotgerus hic indicat, idque haud dubiè aliud non eſt, quàm quod ibidem anno 956 poſt Paſcha Ottonem celebrâſſe, Frodoardus in Chronico prodit.*

x *Reginonis continuator ad annum 956 ſic ſcribit :* Ea tempeſtate gravis per omnes regni partes peſtilentia graſſabatur, quæ innumeram populi multitudinem paſſim extinxit. Ex qua Rotbertus, *à Rotgero hic* Rutpertus, *ab aliis etiam* Robertus, *appellatus*, archiepiſcopus Trevirenſis & Hadamarus abbas Faldenſis obierunt. Quibus Henricus in epiſcopatu & Hatto in abbatia ſucceſſerunt.

y *Frederico Moguntino archiepiſcopo, ſub anni 954 finem è vivis ſublato ſuffectus omnium ſuffragio in conventu Arnſtadienſi fuit Wilhelmus, vir planè egregius, Ottonis, non ex Editha regina, ſed è matre Slavonica filius. Comment. prævium num. 89 conſule.*

z *In Comment. prævio de Ratherio primùm num. 33 & ſeq., deinde vero de ejus ad ſedem Leodienſem promotione num. 80 & binis ſeqq. tractavi, hancque anno 954, cui etiam à chronographo Saxone innectitur, accidiſſe probant, quæ ibidem adduxi; etſi autem, quin canonicè ad ſedem illam promotus fuerit Ratherius, dubitandum haud videatur, Rotgerus tamen, dum eum è ſede Veronenſi ob levem dumtaxat ſuſpicionem fuiſſe expulſum, hic ſcribit, rationem, ob quam factum id fuerit, ſeſe haud ſat habuiſſe exploratum, prodit. Ratherius enim, ut Luitprandus lib. 3 Hiſt. cap. 14 tradit, Veronâ Papiam ſeu Ticinum, quod Bajoarios in Italiam evocâſſet, in exſilium fuerat, anno, ut chronographus Saxo docet, 933, ab Hugone rege conjectus, ſeque abs hoc Papiæ in quamdam turriculam fuiſſe non ſine ſua culpa retruſum, ipſemet in ſua ad Joannem XII Papam epiſtola, apud Dacherium tom. 1 Spicil. edit. an. 1723, pag. 372 fatetur.*

B

aa *Avunculum ejus Sigebertus facit Raginarium, Montenſium comitem, fuiſſeque nobiliſſimo loco natum, inter omnes convenit.*

bb *Omnia ferè, quæ huc uſque à num. 58 de Ratherio Rotgerus hic narrat, refert iterum, ſed cap. 23, iiſdem ferè, quibus id ille facit, verbis Folcuinus, Lobienſis abbas. Idcirco, hicne è Rotgero, an contra è Folcuino* C *Rotgerus, quæ ſcribit, depromſerit, incertum eſſe, Mabillonius Sæc. v Benedictino pag. 481 pronuntiat; verùm vide, quæ cap. 3 ſubjeci, Annotata ad lit.* h.

cc *Id, ut apparet, anno 963 aut ſeq. eſt factum.*

dd *Qui intelligenda ſint, quæ hic de Lothario, Hugoniſque Magni, Pariſienſium comitis filiis, Rotgerus ſcribit, in Comment. prævio num. 173 & ſeq. expoſui.*

ee *Normannos horumque regem Haroldum, à Rotgero hic memoratos, de quibus in Comment. prævio § x nonnulla diſſerui, cum Normannis, quos cum principibus ſuis anno 957 baptizari curâſſe* Brunonem, *chronographus & annaliſta Saxo tradunt, non confundendos, ibidem oſtendi; verùm ſupereſt, ut, qui qualeſve hi poſteriores Normanni exſtiterint, hic modo, quod ibidem non feci, paucis examinem. Luitprandus lib. 4 Hiſt., cap. 7 de tribus Henrici Aucupis filiis ſermonem inſtituens ſic ſcribit :* Tertium... Brunonem nomine, quem pater Sanctus, quoniam Normanni Trajectenſem deſtruxerant omnino eccleſiam, ob ejuſdem recuperationem voluit militare; *verum, cùm* Bruno *duodecimum ætatis ſuæ annum, moriente patre ſuo Henrico Aucupe, vix eſſet è ſuprà dictis ingreſſus, voluiſſe hunc, quod in modo recitato Luitprandi textu traditur, veroſimile non eſt, nec, ut* Bruno *contra Normannos, vivente ac volente patre, militâſſe credatur, permittunt, quæ Rotgerus ſuprà num. 8 & duobus ſeqq. ſcribit; cùm hæc autem ſic habeant, in Luitprandi textum è librarii oſcitantia errorem irrepſiſſe, vocabuloque* Pater *vocabulum* Frater *ſubſtituendum opinor itáque etiam hodie Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii exiſtimâſſe videtur. Nulli quidem, Othonem voluiſſe, quod verbis ſuprà huc tranſcriptis Luitprandus ait, ſcriptores antiqui abs hoc diverſi memoriæ uſquam produnt; verùm omnia, quæ Otho geſſit, litteris commendata non ſunt, utque veritati tam quæ loco mox cit. Luitprandus, quàm quæ, ut dictum, chronographus & annaliſta Saxo de Normannis, ſacris undis,* Brunone *curante, ablutis, ſcribunt, intelligantur conſona, videtur omnino exigi, ut* Bruno, *cùm iterum, jam inſtaurata, quæ à Danis deſtructa fuerat, Ultrajectenſi civitate, Haroldoque rege cum Nortmannis ſuis ad fidem converſo, Nortmanni alii, fortaſſis Norwegi, in regionem vicinam anno 957 irrupiſſent, arma in hoſce, fratre Ottone volente, moviſſe ac eorumdem, cum cedere fuiſſent coacti, numerum non parvum juxtà ac magnates, ad fidem converſos, ſacris undis ablui curâſſe credatur.* E

A. ROTGHERO.

CAPUT V.

Ottoni, in Italiam profecto, copias auxiliares mittit, inde redeunti obviàm procedit, cum eo conventum & Pentecoſten Coloniæ celebrat, Compendium, ut nepotes conciliet, profectus, Remis obit, Coloniamque delatus in S. Pantaleonis eccleſia ſepelitur. F

Ottoni, in Italiam poſt commendatum ei filium profecto, copias auxiliares mittit,

ERat imperatori filius adhuc tenellus delicatiſſimæ indolis & integerrimæ voluptatis *a*, obſes pacis & gloria plebis; hunc archiepiſcopis Patruo fratrique commendatum *b* ad cuſtodiam regni Ciſalpini reliquerat imperator, profecturus Romam & res totius Italiæ ordinaturus cæſar ipſe futurus, electum ſummo a
conſenſu ab omni populo regem eſſe conſtituit, b
unxeruntque Ottonem, æquivocum patris, Bruno archiepiſcopus, Wilhelmus & Henricus ceterique ſacerdotes Domini regem in Aquiſgrani palatio *c* & exultavit maxima gratulatione populus dicens: vivat rex in æternum. c
Diviſi ſunt deindè ab alterutrum germani, par ſemper invictum: & imperatore Alpes Pœninas *d* d
tranſeunte, remanſit citrà ſpectatus, atque in-

cre-

A. ROTGHERO.

credibili pietate utrobique deſideratus, pius paſtor & archiepiſcopus Bruno. Non longè pòſt domino & fratri ſuo, quia ipſum per ſe ire non licuit, auxiliares copias non levem armaturam de Lotaricorum populo miſit. Iis præfuit Godefridus Dux, quem ipſe nutrivit, vir ſapiens & religioſus, amantiſſimus pacis, obſervantiſſimus æquitatis, impe[illegible]ri per id tempus ad votum ſerviens, omnibus placens *e*. Hic eodem tempore ſebre correptus, in magnam ſpem futuræ quietis expiravit. De cujus innocentia quodammodò ſecurus, quaſi teſtis & conſcius vitæ ejus pius pater Bruno, cùm de pecunia diſpenſanda ageretur pro remedio animæ illius, non valdè illum talibus indigere aſſeruit.

redeunti inde obviam procedit. Pentecoſte cum eo Coloniæ celebrata,

62 Imperatoris præterea reditum frater ejus noſte dieque ſollicitus expectavit, redeunti in omni gloria letus occurrit *f*. Ejus enim eximia virtus, dignitas, & in eo negocio, quod geſſit, fides & continentia : ſimulque cum ipſo ſpem ocii & tranquillitatem animorum, judicia, leges, cum concordia populi, regis & principum auctoritatem reductam eſtimavit. Cujus B conſiliis omnibus, cùm ipſe nihil aliud dies ac noctes, niſi de ſalute populi cogitaret, interfuit, & inter primos excelluit. Hic eidem graviſſimus auctor ad conſtituendam, fideliſſimus ſocius ad comparandam, fortiſſimus adjutor ad rempublicam perficiendam fuit. Igitur cùm in ſanctiſſimo ſtudio imperator triceſimum regni ſui, Germanus ejus duodecimum pontificatûs ſui ageret annum, nondum niſi vix prælapſus ætatis quadrageſimum, ſanctam Pentecoſten ſimul Coloniæ celebrantes, quà major mortalibus gloria conceſſa non eſt, ſeſe invicem inter ſancta ſolennium dierum Officia, una cum diva matre, ſorore regina, nepotibus, filiiſque regibus totaque illa Deo dilecta familia & cunctis regni ſenatoribus adfuerunt *g*.

Compendium, ut nepotes ſuos in concordiam adducat, proficiſcitur,

63 Conſtat enim, nullum aliquandò locum tanta celebritate, tanto ſplendore omnis generis hominum, ætatum, ordinum floruiſſe. Hanc itaque glorioſiſſimi Cæſaris Auguſti, & germani ejus, ſummi & incomparabilis viri Brunonis archiepiſcopi, fidam Deoque placitam in C omni voluntate & opere conjunctionem, hanc conſpirationem in omni utilitate & honeſtate adminiſtranda & benè gerenda, hanc jocundiſſimam vitæ officiorumque omnium ſocietatem, mors ſeva, mors horrenda, mors, inquam, ſola diremit. Et reverà quanvis nihil atrocius videretur, nihil tamen eſſe potuit, quod eam innocentiùs diremiſſet. Ergò cum ſummus antiſtes Bruno ſenioris & fratris ſui, Orientem verſus euntis *h*, contubernia, ruens prius in oſcula & flens largiter, liquiſſet, pacataque omnia & quieta intra metas regni ſibi creditas, agens Deo gratias, aſpexiſſet, iterum iterumque ſuos omnes, clerum populumque, quæ agenda fuiſſent, ammonuit, & mox in Occidente Compendium *i* adiit, ut ibidem nepotes ſuos ab invicem diſſidentes ad concordiam revocaret, in fide & gratia ſtabiliret eccleſiæ Religionem, regi honorem &, quæ ſua eſſent, dictante æquitatis ratione, annuente Domino, ſingulis confirmaret.

Infirmatur, morbique moleſtiâ Remis detentus,

64 Eo intentus negotio infirmari cœpit & Remenſium civitate gravi corporis moleſtiâ detentus quinto demum die poſtquam invaſit ægritudo cum prevenit *k*. Quibus diebus in itinere non minùs, quàm in hoſpitio, lectione aſſidua, nullo penè alio cibo refocillatus eſt. Interrogatus autem familiariter ab epiſcopo Wicfrido, ut ipſe teſtis eſt, cujus morbi gravedine urgeretur, non morbum, ſed diſſolutionem ſui corporis eſſe, reſpondit. Epiſcopus itaque ſupradictæ metropolis *l* digniſſimè eum recepit, humaniſſimè tractavit. Et in feſtivitate quidem, quæ tunc inerat ſancti Remigii *m*, leviùs aliquantulùm habuit, ita ut clientulis ejus & ſociis ſpes eſſet recuperandæ ſalutis ejus. Ipſe autem vocatis epiſcopis, qui ſimul cum eo venerant, Theodorico & Wigfrido *n*, poſtulavit ut teſtamenti ſui faciendi copiam ei facerent, & adjutorium ei adhiberent. Quod cùm perdolenter & lachrymabiliter valdè excuſarent, valetudinem optatam in brevi pollicentes futuram, ille animi induſtria, qua ſemper viguit, econtrà reniſus : dum tempus eſt, inquit, hoc fiat : multa nobis alia poſt hæc reſtant agenda.

Ibidem condito teſtamento confeſſioneque de cujus generibus

65 Ingravata eſt deindè infirmitas & invaluit : jamque anhelitus, intercluſo faucium meatu, vitalium laſſitudinem premonſtravit. Tunc vocato notario, coram memoratis teſtibus teſtamentum ſuum ipſe dictavit : res omnes, quas habuit, à ſeſe, dum adhuc in bona ſpe viveret, abalienavit, diſperſit, dedit pauperibus : quodque ordinandis exterioribus eccleſiarum Dei ædificiis congeſſit, in brevi ſecundùm collatam ſibi ſapientiam, facta & corroborata cautione ſua, congruè & profeſſione ſua dignè diviſit. Hoc qui legere ipſe querit, inferiùs ſcriptum in promptu habebit *o*. Ingenium, quod mundo corde & jugi exercitatione politum dono Dei reddidit & illuſtre, illum, ut liquidò apparet in ejus verbis, non defecerat in extremis *p*. Poſt hæc pauper Chriſti, collecta animi virtute, iterùm ſemotim epiſcopos advocavit. Quibus aſſidentibus, & interioribus factis, hæc verba, gemitu exuberante & fletu inundante, profudit : Tria mihi videntur genera eſſe confeſſionis, quibus ſe cor hominis Domino Deo ſuo, ſcrutatori cordium, patefacit : non ut ipſi, qui nichil non novit *q*, veracius ſemetipſum agnoſcat, & aut Deum in benefactis laudet, aut ſe in malefactis accuſet. F

nonnulla proloquitur.

66 Hoc cùm ſemper fieri debeat, (ſic enim vigilare præcipimur, ne fur veniens nobis incautis dampnum illaturus irrepat) tunc pulſante Domino domùs per infirmitatis moleſtiam, neceſſe eſt, ut mens ſe, quibus poteſt viribus, erigat : qua valeat intentione, judici ſuo appropinquanti aſſurgat, ſopitis terrenis deſideriis, ſpe ad ſuperna flagret, bona perennia etſi non meruit, minimè tamen deſperet : ſibi diffidat, in Domino confidat. Ecce fratres dilecti, ſicut cernitis, pulſatur janua pectoris mei : vocor ad reddendam rationem operis mei, ſi quid poteſtis, rogo, ferte præſidium, orationis veſtræ porrigite manum. Incertus inter ſpem metumque feror, ut in neutram partem pronior inflectar, id verò enitendum eſt. Sed, quæ ſunt vires meæ? Miſericordiæ remedium præſtolor, in manu Creatoris mei ſum, de me quod ipſi placet, ut fiat, expecto. Bonum eſt confiteri Domino : confeſſio & magnificentia opus ejus. Non enim aliquid boni, niſi ipſo operante, fieri poteſt. Eſt autem quædam confeſſio, non peccata deplorans, miſericordiam tamen implorans, de qua per Pſalmiſtam

miſſam ex perſona Domini dicitur: ſacrificium laudis honorificabit me r, & illic iter, quo oſtendam illi ſalutare meum ſ. Hoc ſalutare, id eſt, Dominum Jeſum, ore confiteor, & corde credo, quòd Deus illum ſuſcitavit à mortuis. Hic omnes theſauros ſapientiæ & ſcientiæ abſconditos agnoſco.

Emiſſa ac ſacro Viatico percepto,

67 Hunc Dominum Jeſum nemo poteſt dicere, niſi in Spiritu Sancto. Ante illum eſt omne deſiderium meum & gemitus meus ab eo non eſt abſconditus. Dixi, confitebor adverſùm me injuſticias meas Domino, quod eſt ſecundum genus confeſſionis, lamentabile in peccatis. Tertium, quod commendat beatus Jacobus Apoſtolus: Confitemini, inquiens, alterutrum peccata veſtra, & orate pro invicem, ut ſalvemini t. Hoc vobiſcum, domini & fratres mei, agere volo, hoc anxiè quæro. Spero autem, quòd advocatum habemus apud patrem Jeſum Chriſtum juſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris. Deinde poſtquam his ſe coram Domino totum effudit, Corporis & Sanguinis Dominici Sacramentum, virtutis B ejuſdem Sacramenti non inſcius, expetivit. Quod cùm fuiſſet allatum Vir ille Domini, quid animo ſenſerit, corpore proſtratus oſtendit. Refectus autem hac vitali alimonia, ipſe validior, lectulo reſtitutus eſt, dies poſtquam non minùs, quàm quinque, in eodem corporis languore & ſpiritûs fervore permanſit.

poſt habitam ad ſuos orationem nocte poſt S. Gereonis feſtum u

68 Solenni verò die beatorum martyrum Gereonis & ſociorum ejus u jam vertente, ſubitò mentis exceſſu raptus, epiſcopis, ducibus, comitibus, & cunctis, qui aderant, luctum movit ingentem, quia diſſolutionem optatiſſimi corporis inſtare putabant præſentem. Ille, ut ſolebat, paululum convaleſcens, tumultum manu ſedabat, fletus & rugitus aſtantium mitigabat, majores & hoc affatu ultimo digniores ex nomine vocabat, nolite, inquiens, nolite, fratres, hac mea ſorte triſtari. Divinæ animadverſionis judicio cunctis mortalibus impoſita eſt iſta conditio. Non licet nolle, quod Omnipotens ſanxit inevitabile: triſtibus iſtis in brevi læta ſuccedunt. Illuc non abſumpta vita, ſed mutata in melius; pergo, ubi viros longè plures & clariores, quam umquam viderim, C citò videbo. Nec plura his locutus lectulo feſſa mox membra repoſuit. Conſuetum paulo pòſt, luce adhuc integra, veſpertinæ laudis Officium, nocte jam profunda Completorium ipſe cum fratribus conſummavit, Domino Deo ſuo Sanctorumque ejus precibus ſeſe quaſi mox iturum attentius commendavit, iter ſuum magno illo Viatico, ſancto videlicet & unico redemptionis noſtræ pignore, munivit, epiſcopos, ſeipſumque & eos, qui præſtò erant, benedictione conſignavit.

media tranſacta è vivis excedit, Coloniamque

69 Ita tremendam diſſolutionis ſuæ horam animo intento ad Creatoris ſui imperium expectavit. Exin x media nocte tranſacta, converſus niſu, quo poterat, ad epiſcopum Theodoricum, nepotem ſuum y. Domine, inquit, ora & mox inter pſallentes Domino & orantes, nimiumque flentes, ſpiritum exhalavit z. Quod in illo non potuit mori, redditum eſt Creatori: Corpus autem ejus exanime, ſicut ipſe vivus præceperat, eodem die, id eſt, quinto Idus Octobris, indefeſſi ejus comites levatum in feretro transferentes, nono aa poſteà die ad auguſtam ſedis ejus metropolim Coloniam pervenerunt. Quorum adhuc nonnulli jurejurando & mirum in modum affirmando teſtantur, in illo longo itinere nullam penè laſſitudinem aut laboris moleſtiam ſe ſub tanto onere pertuliſſe. Unde autem ibant, quocúnque ibant, quaſcunque gentes, quaſcunque terras attigerant, omnes mirabiliter hujus, ut eorum verbis utar, digni Deo Viri merita in rempublicam, in imperatorem, in reges, in principes, in omnem populum eximia, qua quiſque facultate poterat, eſtimabant.

A. Rot- OHARO

delatus ac ibidem ſummo omnium luctu

70 Jam verò cùm ejuſmodi exequiæ Coloniam adventarent, & hoc per omnem regni Lotarici populum fama nimis odioſa diſpergeret, ita diſſoluti ſunt omnes, præſertim ſanctiſſimæ ſedis illius & Eccleſiæ alumpni, quaſi diſceſſus tanti Paſtoris & obitus ejuſdem eſſet Eccleſiæ funus. Nam ſecundum amplitudinem prioris conſolationis, tunc invaluit vis & magnitudo doloris. Flebant omnes, plerique donec exſiccarentur in eis lachrymæ: multi, congelatis membris attoniti, in tanta orbitatis hujus miſeria ſemetipſos vivere obliti ſunt. Ante omnes luctu ſe lachrymiſque, magis autem interno dolore cordis affecit, qui hunc Patrem E patriæ præ ceteris amavit, Folcmarus bb memorabilis probitatis & induſtriæ diaconus, ac prudens fideliſque hujus ſanctæ Eccleſiæ protus cc & œconomus, quo nomine eum ipſe pater, utpote vicarium ſuum, & ſibi in omni negocio conjunctiſſimum dd, honorare conſuevit. In quo ſolo tunc omnium deſolatorum ora, oculi & animi verſabantur: quorum certè omnium voluntate atque deſiderio jam electus, licet nondum deſignatus, fuerat præſul. Huic pater pius abſenti, quòd eum nôſſet ex nomine, res ſuas omnes egenis & eccleſiis epiſcopii ſui diſtribuendas, præſcius (credo) futuræ ſucceſſionis, ſummo ſtudio delegavit ee.

in ſuburbana SS. Apoſtolorum eccleſia tantiſper depoſitus

71 Eſt prope muros civitatis eccleſia, ſtructura quidem & opere humilis, ſed Apoſtolorum nomine, in quorum veneratione conſecrata perhibetur, inſignis. In ea depoſitum Paſtoris ſui corpus exanime, ſacerdotii velabant inſignibus: quo paucis, niſi epiſcopis & quibuſdam ſecundi ordinis ſacerdotibus, patebat acceſſus. Inde mox elevatum, clerus & populus cantum planctumque permixtum ingeminantes, in eccleſiam beatiſſimi Petri Apoſtolorum F principis, ubi ſedes erat venerabilis ff, detulerunt. Noctem illam celeberrimè in vigiliis, & pſalmodiis, vix refocillatis corporibus, inſomnem duxerunt. Manè autem facto, convenit univerſa civitas, & eorum, qui de diverſis provinciis & regnis ſubitâ famâ exterriti advenerunt, innumerabilis multitudo. Adfuit Trevirenſis archiepiſcopus, & Leodienſis antiſtes gg. Proceſſerunt in medium epiſcopi Theodoricus & Wicfridus, teſtes ultimæ ſanctionis ejus & legationis, quam filiis ſuis ibidem Deo militantibus miſit.

poſtridie; lecto ejus teſtamento, in S. Pantaleonis

72 Lectum eſt teſtamentum ejus in presbyterio venerabili ante altare ſanctiſſimi Petri: recenſita ſunt & ea, quæ pio quidem & ſollicito in Dei rebus animo rogavit & juſſit, ſed ſcribenda non cenſuit: videlicet ut anno illo toto per ſingulos nunquam minus, quàm libra integra, in uſus pauperum erogari deberet hh. Deinde ſecundum poſtulationem & deſiderium cordis ejus, quo flagrabat in extremis ſuis, ſuaſum eſt clero ſanctiſſimo, ut vo-

A Rotgero. lenti animo corpus ejus transferri permitterent ad monaſterium monachorum, quod in honore ſanctorum martyrum Pantaleonis, Coſmæ & Damiani atque Quirini, extra urbis, muros non ſolùm tunc conſtruxit, ſed adhuc uſque conſilio & providentiâ ſuâ conſtruit, & ordinare non ceſſat, gubernante Deo inſignia bonæ voluntatis ejus per Sanctorum merita, quorum illuc & reliquias advexit *ii*, & patrocinia ſibi religioſa & ſedula ſupplicatione providit. Aſſenſerunt promptiſſima voluntate omnes ad omnia, quæ imperavit: ſolum illud difficilimè perſuaſum eſt, ut de ſummo ſacratiſſimæ ſedis ejus loco corpus abduceretur exanime. (margin: ii)

73 Lugebant quaſi iterum deſtituti, non audentes poſt longam deliberationem, vel in hoc reſiſtere ejus glorioſiſſimæ voluntati. Deductus eſt ergò Paſtor ab ovibus, dici non poteſt, quibus lamentis & queſtibus, ſepultus eſt in eccleſia beatorum martyrum quartodecimo Calendas Novembris. Ubi uſque hodie perſpicuè monſtratur, quantus fuerit in oculis bonorum omnium. Quem poſteaquam amiſerunt, qualis fuerit, boni & mali lucidiùs agnoverunt. Frequentant locum ſepulturæ ejus, certatim memorant, quid fecerit, quid docuerit, qualis vixerit, qualis obierit. Modò pro illo orant, modò, ut ipſe pro ſe orare dignetur, rogant: ſigna non querunt, vitam attendunt, doctrinam recolunt, futurum in eo aut ſibi aut poſteris ſuis magnum aliquid pollicentur *kk*. Denique omnes ejus monimentis ſicut olim per vivum, ita nunc per mortuum ad Dei laudem & gloriam excitantur.

al. id ferebat, eccleſia, xix Octobr. die fuit ſepultus.

B

kk

ANNOTATA.

a *Leibnitiana editio*: voluntatis.

b *Illinc ſimul & ex eo, quòd* Brunonem *regni Ciſalpini vicarium Otto, in Italiam profecturus, crediit, fuiſſe abs hoc Ottonis Junioris tutorem tunc conſtitutum non tantum Wilhelmum ejus patruum, Moguntinum archiepiſcopum, verùm etiam Sanctum noſtrum, concludendum apparet. Commentarium prævium* § xv *videſis.*

C

c *Hæc anno 961, quo Otto, ſummo Pontifice aliiſque invitantibus, in Italiam, coronâ imperiali ibidem condecorandus, ſe contulit, eveniſſe, in Commentario prævio num. 190 docui, ubi etiam, Henricum, qui unà cum* Brunone *& Wilhelmo, Ottonis Junioris Patruo & fratre, unxiſſe hunc in regem hic traditur, exſtitiſſe Trevirenſem archiepiſcopum, indicavi.*

d *Hæ, quæ à Leibnitio etiam* Penninæ, *à Surio vero & aliis* pœninæ *vocantur, ab Occaſu in Ortum, inter ſummum Penninum & Adulam montem, Gallicè* le mont de S.Gothard, *ſeſe, ut Baudrandus in Lexico Geographico docet, extendunt.*

e *Reginonis continuator ad annum 964, nonnulla de peſte, quæ, dum Otto in Italia anno 961 & duobus ſeqq. verſaretur, exercitum ejus invaſit, præfatus, ſubjungit:* Ex qua peſtilentia obierunt Heinricus, archiepiſcopus Trevirenſis, & Gerricus, abbas Wirtzeburgenſis, & Godefridus, dux Lotharienſis. *Godefridus, dux Lotharienſis, quem è peſte in Italia anno 964 obiiſſe, ſcriptor laudatus his verbis prodit, alius indubiè non eſt, quàm dux Godefridus, quem auxiliaribus copiis, è Lotharingia Ottoni, anno 961 in Italiam profecto, à* Brunone *miſſis, præfuiſſe febrique correptum exſpiràſſe, Rotgerus hic tradit; verùm quis poſterior is Godefridus, militumne Lotharienſium dux ſeu præfectus, an Lotharingiæ gubernator? Apud Marteneum & Durandum tom. 2 Veterum Scriptorum exſtat Diploma, in Commentario prævio num. 176 jam citatum, eſtque, ut ibidem docui, cur* Godefridus dux, *qui Diplomati iſti, quod anno 953 datum notatur, ſubſcriptus reperitur, exſtitiſſe credatur Lotharingiæ gubernator; quare, ſi cum Godefrido iſthoc unus atque idem ſit Godefridus dux, à Rotgero hîc laudatus, conſectarium erit, ut hic non modò Lotharienſium copiarum præfectus ſeu dux, ſed ipſiuſmet, è qua hæ Ottoni ſubmiſſæ erant in auxilium, regionis gubernator exſtiterit. Verùm cùm Godefridus, qui copiis Lotharienſibus, poſt annum 960 in Italiam miſſis, præfuit, à* Brunone, *qui, anno demùm 925 natus, anno 953 nondum certè ætatis ſuæ annum trigeſimum attigerat, educatus, teſte Rotgero, fuerit, is veroſimillimè anno iſto exſtiterit adhuc junior, quàm ut veluti Lotharingiæ gubernator præfato, quod tunc datum fuit, diplomati ſubſcripſiſſe credatur; cùm autem ſic habeat, à Godefrido, qui diplomati ſubſcribitur, videtur diſtinguendus. Verùm quid ſi hujus filius exſtiterit eique in Lotharingiæ regimen vel ante vel poſt annum 959, quo à* Brunone *Fredericum comitem Lotharienſibus fuiſſe præfectum, Frodoardus in Chronico ad annum illum ſcribit, fuerit ſuffectus? Eo in caſu, vel quod ſub num. 162 vel quod ſub num. 176 finem in Comm. prævio dictum eſt, eveniſſe, credibile evadet, dicendumque erit, ſi poſtremum habuerit locum, Frodoardum, etſi loco mox dicto, dum Fredericum à* Brunone *fuiſſe Lotharienſibus præfectum ait, generatim loquatur, minimè tamen officere, quò minùs hic non toti Lotharingiæ, ſed hujus dumtaxat parti præfectus à* Brunone *fuiſſe credatur. Porrò ſunt, qui, dum Godefridum, à Reginonis continuatore loco ſuprà cit. memoratum, exſtitiſſe Lotharingiæ gubernatorem, contendunt, antea hunc exſtitiſſe Arduennæ comitem, in animum inducunt; aſt nihil omninò, quo hæc eorum opinio ſolidè probari queat, invenio. Neque verò quidquam, eò conducens, Mabillonius, qui Godefridum, à Reginonis continuatore memoratum, Lotharingiæ Inferioris ſeu Moſanæ ducem in Annalibus Benedictinis lib. 46, num. 81 appellat, uſquam ſuppeditat, etſi interim Godefridi, Arduennenſis comitis, conſobrinum exſtitiſſe Fredericum, quem Lotharingiæ Superiori ſeu Moſellanæ vice ſua* Bruno *præfecit, jam cit. eorumdem Annalium lib., num. 23 apertè prodat.*

D

E

E

f *Wormatiæ nimirum, cùm annus 965 ad 2 Februarii diem dumtaxat adhuc eſſet provectus, ut Reginonis continuator ad annum iſtum docet.*

g *De magno placito ſeu conventu, quem ab Ottone, ex Italia reverſo, Coloniæ Agrippinæ anno 965 celebratum fuiſſe, Frodoardus in Chronico prodit, ſermonem hic fieri ex antecedentibus fit perſpicuum; cùm autem conventus ille, de quo Commentarium prævium* § xvi *videſis, ſeu annus Chriſti 965 cum trigeſimo*

A ſimo regni Ottonis anno in codice noſtro hic conjungatur idemque tam in Suriana, quàm in Leibnitiana editione fiat, id enimverò, ut dictus Chriſti annus cum dicto regni Ottoniani anno in Sancti noſtri Vita hic conjungatur, non à ſcriptore, qui Rotgerum interpolârit, ſed abs ipſomet hoc biographo noſtro eſſe profectum huncque proinde regni Ottonis initium ab anno Chriſti non 937, ſed, quemadmodùm computanti pateſcet, 936 repetiiſſe, argumento eſt perquam valido, imò indubitato. Adhæc, feciſſe id revera Rotgerum, trigeſimus regni Ottoniani annus cum duodecimo epiſcopatûs Brunonis anno abs illo hic conjunctus argumento pariter eſt, uti, quæ in Comment. prævio num. 27 & duobus ſeqq. adduxi, evincunt.

h Otto in Orientem ſeu in Saxoniam Coloniâ Agrippinâ anno 965, cùm magnum, de quo mox ad lit g, conventum juxtà ac Pentecoſten, quæ anno illo in XIV Maii diem incidit, ibidem celebrâſſet, ante XXVI Junii diem diſceſſit, uti ex iis, quæ in Comment. prævio

B num. 220 dixi, nemo non eruet.

i Urbs eſt Galliæ in inſulæ Franciæ provincia, ſeptem leucis Sylvanecto, ſeptemdecim verò Leutetiâ Pariſiorum diſtans. Ita in Lexico geographico Baudrandus.

k Surius hic habet: Eo intentus negocio, infirmari cœpit, & ſic in Rhemenſium civitate gravi corporis moleſtiâ detentum, quinto demum die, poſtquam invaſit, ægritudo eum prævenit; Leibnitius autem, eaſdem, quas hic Surius interpunctiones adhibens, præpoſitionem in, quæ vocabulum civitate hic afficit, omittit, participiique paſſivi præteritum, à verbo detineo formatum, quod accuſativo caſu Surius effert, in nominativo, non ſecùs ac codex noſter, ponit; verùm ſive prout in codice noſtro, ſive prout apud Leibnitium exſtant, Rotgeri, de quibus hic, verba legantur, nemo facilè, quid ſecundum ſe ſpectata ſignificent, edixerit, niſi modicè, uti in Comment. prævio num. 219 expoſui, fuerint mutata. Adhæc ex iis, quæ de Sancti Compendium verſus ſuſcepto poſt conventum Colonienſem itinere, morboque & morte in civitate Remenſi id ſe-

C cutis Rotgerus ſcribit, haud ſat certò, an tùm Sanctus, priuſquam Compendium adveniſſet, an contrà, poſtquam eò fuiſſet appulſus, infirmari cœperit ac obierit, poteſt intelligi; verùm vide, quæ de hoc argumento in Comment. prævio num. 216 & quatuor ſeqq. diſſerui.

l Remenſis nempe, cui tunc præerat Odalricus, comitis cujuſdam, nomine Hugonis, filius, anno 964, ut Frodoardus in Chronico docet, Artaldo ſuffectus.

m Prima Octobris die colitur hic ſanctus celeberrimus Remenſis epiſcopus.

n Duo epiſcopi hic memorati, quorum prior Metenſi, poſterior Virdunenſi eccleſiæ præerat, Colonienſi jam ſuprà ſæpius memorato anni 965 conventui interfuerant indeque cum Brunone Compendium erant profecti.

o Ita etiam Surii editio; etſi autem Sancti teſtamentum infrà dandum, ſic promittat, nuſquam tamen in illa id exſtat; verùm Sancti noſtri Vitæ tam in Leibnitiana hujus editione, quàm in codice noſtro ſubjicitur, huncque proinde ſequentes non ſpernendum illud venerandæ antiquitatis monumentum è dicto codice noſtro cum ejuſdem per Leibnitium & Miræum, apud quem tom. 3 Diplomatum Belg. edit. anni 1734, pag. 295 & ſeq. exſtat, editionibus collato Sancti noſtri Vitæ, ut jam ſuprà promiſimus, pariter ſubdemus.

p Enimvero verbis, quibus Sancti teſtamentum, tam prout in codice noſtro exſtat, quàm prout hactenus fuit vulgatum, concipitur, ſpectatis, minimè id, prout quiſque, à quo fuerit perlectum, facilè agnoſcet, Sancto noſtro fuiſſe ingenium jugi exercitatione admodum politum, argumento eſſe poteſt; verùm antiquum iſtud, quo ultimam voluntatem ſuam declaravit Sanctus, inſtrumentum à librariis miſerè in ipſiſmet verbis deturpatum ac luxatum eſſe, vel ſolæ, quæ in omnibus ejus exemplaribus occurrunt, lectiones variantes ſuſpicandi anſam præbent.

q Huc loco ſequentia iſthæc verba lucidiùs innoteſcat, ſed, ut ille, qui ſe parum novit, apud Surium & Leibnitium interſeruntur, cùmque, ut ſenſus ſit perfectus, omnino re-

D quirantur, è ſola indubiè librarii oſcitantia in codice noſtro ſunt omiſſa.

r Quæ hic inter verbum honorificabit & voces à mortuis interponuntur, in codice noſtro non exſtant; ſed cùm manifeſtum ſit ab oſcitante librario eſſe omiſſa, ea è Surio & Leibnitio ſupplevi.

ſ Pſalmo 49, ℣. 23.

t Jacobi 5, ℣. 16.

u Coluntur hi die proximè prægreſſo, quo propterea in Opus noſtrum jam ſunt illati.

x Leibn. & in, ſed codici noſtro conſonat Surius.

y Id eſt, ni vehementiſſimè fallar, conſobrinum. Ottonis enim conſobrinum exſtitiſſe, de quo hic ſermo ſit, Theodoricum, Metenſem epiſcopum, Reginonis continuator ad annum 965 luculenter prodit, ſeque Brunonis conſobrinum ipſemet Theodoricus in Charta, quæ in epiſcoporum Metenſium Hiſtoria à Meurisſeo pag. 326 integra recitatur, diſertè facit.

z Quo Chriſti & quoto ætatis & epiſcopatûs Brunonis anno, itemque quo die factum id ſit, in Commentario prævio num. 221 & qua-

E tuor ſeqq. dilucidè, ni fallar, oſtendi.

aa Suriana & Leibnitiana editio habet octavo; perperam autem in codice noſtro, in quo non ſecùs atque in duabus hiſce editionibus quinto Idus ſeu XI Octobris die obiiſſe Sanctus aſſeritur, ſignari nono, vel ex eo liquet, quod, quemadmodum & in ambabus illis editionibus & in ipſomet codice noſtro traditur, Coloniæ Agrippinæ Sanctus XV Kal. Novembris ſeu XIX Octobris die, poſtquam eò pridie fuiſſet allatus, fuerit ſepultus, idque, ſi nono demum, poſtquam obiiſſet, die Coloniam fuerit adductus, verum eſſe haud queat, etſi etiam nono poſt mortem die, ipſamet, quâ obiit, die adnumerata, ſtatuatur eò allatus. Res computanti pateſcet.

bb Hic eſt ille ipſe Folcmarus, cui Rotgerus ſupra in Prologo Sancti noſtri Vitam, à ſeſe, proximo iſto Brunonis in ſedem Colonienſem ſucceſſore id rogante, concinnatam, inſcripſit.

cc Hæc vox, uti in mediæ & infimæ Latinitatis Gloſſario viſum eſt Cangio, idem hic ſignificat, quod primicerius, de cujus in ec-

A.ROTGHERO. *clеſiis cathedralibus dignitate eumdem Cangium ad vocabulum iſtud videſis.*

dd Brunoni *exſtitiſſe* in omni negotio conjunctiſſimum Folcmarum, *etiam prodit tranſlationis S. Evergiſili Hiſtoria, in Sancti noſtri apud Surium cap. 27 Vitam ab interpolatore illata.*

ee *Folcmarum ergò conſtituerit* Bruno *teſtamenti ſui executorem.*

ff *Epiſcopalis nempe eccleſiæ Colonienſis cathedra.*

gg *Thiedericus nimirum ſeu Theodoricus & Euracrus, quorum prior ſub anni 965 initium in ſedem Trevirenſem Henrico, poſterior anno circitèr 960 in Leodienſem Balderico ſucceſſerat.*

hh *Surius & Leibnitius meliùs legunt :* Ut anno illo toto per ſingulos dies numquam minus quàm libra Denariorum integra &c.

ii Bruno *itaque non tantùm S. Pantaleonis, ſed & aliorum Sanctorum reliquiis, S. Pantaleonis monaſterium, de quo in Comment. præv. num. 118 & quatuor ſeqq. egimus, ditârit.*

B kk *Ita* Brunonem, *qui à nonnullis ſcriptoribus* Magni *etiam appellatione ob rerum geſtarum magnitudinem condecoratur, non exiguam poſt ſe apud multos reliquiſſe probitatis ac ſanctitatis famam, Rotgerus haud obſcurè prodit.*

TESTAMENTUM

E Codice noſtro, olim Vallicellenſi, PMS. 159, cum Miræi & Leibnitii editionibus collato.

BRuno, ſervus Chriſti, filiis Coloniæ Deo
militantibus. Quæ in animum induxi,
de rebus, quæ divina mihi commiſit Mu-
nificentia, diſpenſandis, veſtro roborari judi-
a cio, inniti teſtimonio *a*, ſi ipſum me præſentem
C hæc Deus vobiſcum communicare non ſiverit,
b digniſſimum ſtatui ſcripto ad vos perlato *b*.

2 Eapropter ex ſententia fratrum noſtrorum
c Theoderici, Wicfridi *c*, qui & ipſi alumpni ve-
ſtri ſunt, cuncta conſciſcite, rectè, Deo vo-
l. transigite lente, cuncta tranſagite *d*, & *e* quicquid the-
d e ſauri noſtris opibus illati eccleſiæ, quicquid
clavibus hujus Evizonis viri illuſtris Kimiliar-
f chi *f* S. Petri cuſtoditur, præter ſi quid à mi-
niſtris nondum relatum ſit, nequid ab eccle-
ſia diviſum eſſe videretur, ſub teſtimonio Chriſti
& Eccleſiæ ante altare S. Petri palam domno
g Poppone proto *g* & yconomo eccleſiæ noſtræ
congeſta diligentique ratione inſpecta vaſa au-
rea & precioſiora quæque in miniſterio ſanctæ
Dei Genitricis Mariæ & B. Petri Apoſtoli in
ipſa eccleſia in perpetuo uſu perpetuò conſe-
crentur.

h i 3 Cuppam *h* auream, ſigillum *i* & ſcutulam
k Græcam *k*, quæ penes nos ſunt, beato Pantaleo-
ni. Candelabra præterea, quæ in miniſterio noſtro
ſunt, cotidiana, equitem argenteum à Ma-
guntiaco archiepiſcopo datum, pallia decem o-
ptima, vaſa decem argentea ex melioribus, li-
bras centum ad clauſtrum perficiendum *l*, trecen- l
tas ad Eccleſiam ampliandam, cortinam latio-
rem, menſalia *m* tria, tapetia tria, ſcamnalia *n* m n
totidem, mappas triginta.

4 Inſuper equarum quicquid nobis fuerit,
ipſis, quæ Eccleſiæ repertæ ſunt, exceptis, villis*, *l. villas
quas eccleſiæ noſtræ adquiſivi, Langalon jux-
ta Rhenum, Werebetti, Heingilon, Lidron,
Wishem, quam Moſa alluit; domum quoque
Sobrini noſtri Metenſis epiſcopi & villam Ba-
vingan; inſuper quicquid de rebus eccleſiæ
noſtræ tenet, trado *o*. Detur etiam uſui mo- o
nachorum tertia pars hujus anni fructuum ad
uſus noſtros elaboratorum.

5 Jerichomium *p* loco competenti ad nutum p
abbatis non longè à cenobio conſtituatur, cui,
quicquid predii nobis Tuicii eſt *q*, Jeresfelt q
preterea in Saxonia uſque ad ſitum *r*, &, quic- r
quid Gevehardus, quondam Bonnenſis præpoſi-
tus, juxta Moſellam ſcitur habuiſſe, confero; &,
ut hoc bonâ veniâ noſtri ſenioris *ſ* & ſucceſſo- ſ
ris fieri queat, pro utriuſque noſtrûm remedio
Ruothinge, quod Eccleſiæ rebus operâ noſtrâ E
augmentatum eſt *t*, ut libet, utatur. t

6 Inſtar oratorii, quod beato Privato con-
ſtruximus juxta altare S. Martini in Occidente
eccleſiæ, beato Gregorio Magno martyri, qui
recèns adductus eſt *u*, fiat, ubi ſacratiſſimum u
corpus ejus recondatur. Huic fundando centum
libræ legentur.

7 Cuppas *x* aureas fratribus noſtris ad S. Pe- x
trum, libras viginti, cortinam, menſalia duo,
ſcamnalia totidem.

8 Ad S. Gereonis altare urcei magni, pal-
lia duo, tapete ex majoribus, fratribus na-
ves *y* & libræ duodecim, menſale & ſcamna- y
lia duo *z*. z

9 Ad altare Sti. Severini conſummandum
quatuor libræ auri, fratribus libræ octo, vaſa
duo, menſale, ſcamnalia duo.

10 Sancto Cuniberto *aa* ſcutulæ duæ, Sanctis aa
Ewaldis duobus pallia tria, fratribus vaſa duo,
libræ octo, menſale, ſcamnalia duo, tapete
unum.

11 Sancto Andreæ *bb* libræ triginta, pallia bb
quatuor, totidem vaſa, candelabra duo, fratri-
bus libræ ſex.

12 Beato Eliphio martyri; ſancto Martino F
confeſſori *cc* tantumdem. Predium præterea Sola- cc
gon per precariam *dd* noſtræ eccleſiæ acquiſitum. dd

13 Ad S. Mariæ altare, vaſa duo ex me-
lioribus, monaſterio & clauſtro perficiendo li-
bræ centum. Cortina, ſcamnalia duo, mappæ
totidem.

14 Ad altare S. Cæciliæ auri libræ tres,
cortina, candelabra duo, vaſa duo, tapete u-
num, ſcamnalia duo, in conſummando mona-
ſterio libræ quinquaginta. Collegio illius mo-
naſterii libræ decem, menſale.

15 Ad Sanctas Virgines *ee* vaſa duo, can- ee
delabra duo, pallia duo, cortina, tapete unum,
ſcamnalia duo, ſanctimonialibus libræ decem,
menſale.

16 Altari ſanctorum martyrum Caſſii & Flo-
rentii auri libræ duæ, baccina *ff*, quæ penes nos ff
ſunt, cuppæ *gg* duæ, pallia totidem, fratribus gg
libræ decem.

17 Sancto Victori *hh* & collegio tantùmdem. hh

18 Monaſterio & clauſtro Soſatio fundando
libræ centum, altari ſex vaſa, pallia totidem,
tapete unum ex majoribus, ſcamnalia duo,
cappa & caſula ex noſtris. Predium preter-
ea,

A ea, quod Wodilo deprecatu noſtro dedit, illud etiam, quod dominus Poppo, Richildinchuſo & Aruite nobis ſatis noviter acquiſivit *ll*.

ANNOTATA.

a *Leibnitius habet :* Veſtro roborari judicio juxta ac teſtimonio; *ſed codici noſtro conſonat Miræus, apud quem & Leibnitium, locis ſuprà in Annotationibus, quas Vitæ cap.* 5 *ſubjeci, ad lit.* o *citatis venerandæ, quod hic damus, antiquitatis monumentum exſtat.*

b *Leibnitius putat fortè hic ſubintelligendum* ſtabiliri; *malim ego* communicare.

c *Metenſis nempe & Virdunenſis epiſcopi, qui, quemadmodum Rotgerus in Sancti noſtri Vita cap.* 5 *teſtatur, præſentes huic, teſtamentum ſuum Remis condenti, adſtiterant.*

d *Leibnitius legit :* Eapropter ex ſententia fratrum noſtrorum Theodorici, Wicfridi, qui & ipſi alumni noſtri ſunt, cuncta conſcientiâ rectâ, B Deo volente, tranſigite; *verùm, cùm Miræus Codici noſtro conſonet, præſtare videtur hujus lectio tantùmque in hac pro* tranſigite *ponendum* tranſigite.

e *Quæ ab hac voce uſque ad voces* Cuppam auream *hic ſequuntur, ſenſum generant admodum obſcurum; quò autem utcùmque is intelligatur, verba, quibus conſtat, parentheſi horum parte, uti à Leibnitio, apud quem & Miræum proximè ante vocem* clavibus *voces binæ* enim eſt, *in codice noſtro omiſſæ, ponuntur, fieri obſervo, incluſa duabuſque hiſce vocibus* hujus Evizonis, *quas à librario perperam exaratas ac ſejunctas ſuſpicor, correctis ac in unam conflatis, ſequenti modo mutanda ſeu exponenda opinor: Et quicquid per opes noſtras in eccleſiam (id enim omne, niſi quid à miniſtris, ne ab eccleſia diviſum eſſe videretur, relatum nondum ſit, Huſevizonis viri illuſtris, cimeliarchæ ſancti Petri, clavibus cuſtoditur) theſauri eſt illatum, videlicet vaſa aurea & pretioſiora quæque, ſub teſtimonio Chriſti & Eccleſiæ ante altare ſancti Petri coram domno Popponе, proto & eccleſiæ noſtræ œconomo congeſta diligentique ratione inſpecta, in miniſterium ſanctæ* C *Dei Genitricis Mariæ & beati Petri Apoſtoli in ipſa eccleſia in perpetuum uſum perpetuò conſecrentur. Porrò eccleſia, cui hic memorata legantur, hodieque eſt metropolitana electoralis Colonienſis.*

f *Hæc vox à voce Græca* κειμηλιάρχης, *Latinè* ſuppellectilis pretioſæ præfectus *ſeu* theſaurarius, *formatur, oportetque proinde, ut exaretur* Cimeliarcha.

g *Hæc vox idem ſignificat, quod Primicerius. Adi, quæ cap.* V *Vitæ Sancti noſtri ſubjeci, Annotata ad litt.* ee.

h *Vox hæc, ni fallor, vel calicem, vel vas, ſacræ Euchariſtiæ aſſervandæ deſtinatum, hic ſignificat.*

i *Epiſtomium, ut puto, vel obturaculum vaſis. Adi ad hanc vocem Cangium in Gloſſario.*

k Patena, *ni fallor, hac voce hic ſignificatur, diciturque forſan Græca, quòd ad Normam, quâ Græci patenas ſuas conficere ſolebant, eſſet confecta.*

l *Hinc liquet, S. Pantaleonis, cui hic memorata donantur, monaſterium, cùm Sanctus noſter moriebatur, nondum penitus ad umbilicum fuiſſe adductum.*

m *An vox hæc hic idem, quod* Mappa, *ſignificet, dubitare cogor ex eo, quòd eidem S. Pantaleonis eccleſiæ Mappas triginta mox hic Sanctus leget.*

n *Id eſt, Scamni Stragula.*

o *Leibnitius, cui ferè ad amuſſim Miræus hic conſonat, ſic habet :* Inſuper equorum, quicquid nobis fuerit, ipſiſque eccleſiæ repertæ ſunt exceptis villas quas eccleſiæ noſtræ acquiſivi, Langalon juxta Rhenum, Werebetti &c. domum quoque ſobrini noſtri Mettenſis epiſcopi & villam Havingan; inſuper quicquid de rebus eccleſiæ noſtræ tenet, trado. *Mendoſa quidem certò eſt hæc lectio; verùm, cùm equidem pro voce* Villis *habeat* Villas, *ſenſuſque textûs modò hic dati, ſi in eo, prout in codice noſtro exſtat, voci* Villis, *poſito poſt vocem* exceptis *commate, vox* Villas *ſubſtituatur, perfectus mendique etiam, ut apparet, expers ſit futurus, Leibnitiana lectio, etſi mendoſa, facit, ut in dicto textu, prout in codice noſtro exſtat, voci* Villis *re etiam ipſa vocem* Villas E *putem ſubſtituendam.*

p *Vox hæc à voce Græca* γηροκομεῖον, *quæ locum, ſenibus alendis deſtinatum, ſignificat, eſt formata debetque proinde exarari* Gerocomium.

q *Tuitium pagus eſt, ad ulteriorem Rheni ripam ex adverſo Coloniæ Agrippinæ ſitus. Leibnitius hic, ſed, cùm codice noſtro conſonet Miræus, haud dubiè mendoſè, habet* Quicquid prædii nobis tuitum eſt.

r *Miræus legit* Jereſvelt præter in Saxonia uſque ſitum, *ſuntque tam hæc, quàm quæ hiſce in codice noſtro hic reſpondent, apud Leibnitium omiſſa.*

ſ *Id eſt,* Domini.

t *Id eſt,* accrevit.

u *Ipſomet videlicet emortuali Sancti anno, uti in Commentario prævio* § XVIII *docui; etſi autem, vero abſimile non videri, Coloniam pariter tunc S. Privati reliquias à* Brunone *fuiſſe allatas, ibidem etiam adjunxerim, anne tamen verè factum id tum fuerit, revocari haud immeritò, ut conſideranti pateſcet, poterit in dubium, ſi Sanctus morti proximus, ſeſe oratorium, in quo S. Privati reliquias* F *reconderet, non* conſtrueret, *ſed* conſtruxiſſe, *in teſtamento ſuo dixerit, uti hujus, quam codex noſter hic exhibet, lectio contra Miræi juxtà ac Leibnitii lectionem fert.*

x *Cupparum hic, cujus vocis ac duarum aliarum poſtremò hic occurrentium ſignificationem jam ſuprà dedi, numerus haud determinatur, cùmque omnes accuſativo caſu abſque verbo, quod hunc exigat, efferantur, vel textui aliquid deeſt, vel certè verbum, quod accuſativum regat, ſubaudiri eſt neceſſe.*

y *Id eſt, vaſcula, in naviculæ formam efficta, thurique ſeu rebus quibuſcumque aliis aſſervandis deſtinata.*

z *Hic, uti & poſt ſingulas, quæ modò ſequuntur, donationes ſubintellige :* legentur *vel* conferantur, *vel aliud paris ſignificationis verbum.*

aa *Coloniæ collegiata eſt canonicorum eccleſia, S. Cuniberti nomine ac ſacris duorum SS. Ewaldorum, de quibus in Opere noſtro ad* III *menſis hujus diem jam actum, corporibus condecorata.*

A. ROTGHERO.

bb *Collegiata & hæc eſt Coloniæ canonicorum eccleſia.*

cc *Inſignis eſt Coloniæ Agrippinæ Ordinis S. Benedicti abbatia, in qua ſeu hujus eccleſia* S Bruno *S. Eliphii reliquias, è civitate Tullenſi a ſeſe, ut ſuprà docui, Coloniam delatas, locârat.*

dd *Id eſt, ſub onere ei, qui prædium conceſſit, hujus uſum fructum totâ vitâ ſuâ permittendi.*

ee *S. Mariæ, S. Cæciliæ & SS. Urſulæ ejuſque Sociarum ſunt tres Coloniæ, quæ canonicos & canonicas nobiles habent, eccleſiæ inſignes.*

ff *Id eſt, vaſa ſeu pelves.*

gg *Leibnitius legit* cappæ, *ſed codici noſtro conſonat Miræus.*

hh *Id eſt, collegiatæ Sanctenſi eccleſiæ, Sancti hujus, de quo in Opere noſtro ad diem præcedentem egimus, nomine inſignitæ.*

B ii *Suſatium, vulgò* Zoeſt, *electoratûs Colonienſis oppidum, collegiatam habet canonicorum eccleſiam, à* S. Brunone *& fundatam & S. Patrocli, à quo propterea nuncupatur, reliquiis ditatam. Commentarium prævium* § XVI *videſis.*

a

EPITAPHIUM *a*

E Surii & Leibnitii editionibus inter ſe collatis.

Fundite corda preces, lachrymoſas mittite voces:
Ecce Pater patriæ conditus in ſilice.
Regia progenies, terras memoranda per omnes, D
Bruno pacificus, vir bonus atque pius.
Archos antiſtes, cui clara *b* Colonia ſedes, *b*
Viſus erat cunctis charus ubique bonis.
Offendit tenebras lux vivaciſſima tetras,
Invida lingua tacet, laus modò vera placet.
Non fuit hic mundus tam raro munere dignus:
Raptus ab hoc nævo *c*, jam fruitur Domino. *c*
Idus Octobris quinto præſul duodennis *d*
Vitæ conceſſit, ſpes comes alma fuit.

ANNOTATA.

a *Id apud Surium Sancti noſtri Vitæ annectitur; hinc factum, ut Hiſtoriæ Litterariæ Franciæ ſcriptores monumentum illud, quod veluti longè infrà* S. Brunonis *merita non abſque cauſa carpunt, jam inde à tempore, quo Rotgerus Sancti Vitam ſcripſit, memoriæ ejus poſitum fuiſſe exiſtimârint; verùm cùm Rotgeri lucubratio nec prout a Leibnitio eſt edita, nec prout in codice noſtro exſtat, Epitaphium illud ſibi habeat annexum, id Sancti noſtri apud Surium Vitæ ab eodem, qui in hanc SS. Evergiſili & Patrocli Tranſlationis Hiſtoriam intulit, interpolatore anonymo fuiſſe adjectum, veroſimile apparet, facilèque proinde factum eſſe poteſt, ut forſan non priùs, quàm cùm quinquaginta ampliùs anni poſt Sancti obitum eſſent elapſi, memoriæ ejus fuerit poſitum.* E

b *Ita Leibnitius; ſed Surius habet:* Data.

c *Tam Leibnitius, quàm Surius, habet* nævo, *ſed præſtare, ut ponatur* ævo, *cum Leibnitio exiſtimo.*

d *Surius legit* Duodenus, *ſed* Duodennis *hic ſcribere cum Leibnitio libuit.*

DE B. JACOBO ALEMANNO C.

C

ORDINIS S. DOMINICI

F

BONONIÆ IN DITIONE PONTIFICIA

J. B. F.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Beati memoria in Martyrologiis: cultus: Vita edenda: obitûs tempus.

ANNO MCDXCI. *Bononiæ Beatus, de quo memoriæ*

BOnoniæ, *quæ ampla & pulchra civitas eſt archiepiſcopalis & cognominis provinciæ in ditione Pontificia caput, in conventu Fratrum Prædicatorum ſeculi* XV *anno* 91 *ſanctè obiit, honorificèque adhuc aſſervatus colitur hoc die* B. Jacobus, *ejuſdem Ordinis Prædicatorum frater, ut vocant, laïcus, à patria ſua* Alemannus *dictus, ut qui natus eſt* Ulmæ, *quæ ampla, probè culta & munita civitas eſt Germaniæ, in Sueviæ circulo, ad Danubium ſita. Ex martyrologis, ſi Dominicanos exceperis, tres ſolum ipſius memoriam celebrantes reperi, quos inter primum locum tenet Molanus, cujus verba hic accipe:* Hoc die, *id eſt* XI *Octobris,* obiit B. Jacobus Alemannus Ordinis Prædicatorum. *Hunc ſequitur Philippus Ferrarius in Catalogo generali Sanctorum, qui non ſunt in Romano Martyrologio, Beati memoriam eodem die paucis ſic celebrans:* Bononiæ B. Jacobi Alemanni Ord. Prædicatorum. *Tertio loco laudandus eſt Caſtellanus, qui in ſuo Univerſali ſanctorum Martyrologio eodem die, paucis additis, illum ſic commemorat:* Beati Jacobi Alemanni, qui, vitrearum laminarum pictor,

A ctor, & Ordinis Prædicatorum frater laïcus fuit.

in paucis Mill.,

2 *In Martyrologio Ordinis Prædicatorum, auctoritate Apoſtolica approbato & Venetiis anno* 1582 *excuſo, Beati memoria non celebratur; at in Indiculo Beatorum laudati Ordinis ad dicti Martyrologii calcem pag* 99 *de illo ſequentia leguntur :* F. Jacobus Alemannus converſus Ulmenſis, Bononiæ ſepultus, ſanctitatis & ſignorum nomine ad hodiernum uſque diem magnoperè celebratur. *Ad eumdem Octobris diem Beati feſtum celebrandum annuntiant Dominicus Maria Marcheſius in Sacro Diario Dominicano, & Jacobus Laſonus in Anno Dominicano, ambo Ordinis Prædicatorum, ipſiuſque res geſtas, ex infrà laudandis ſcriptoribus depromptas, exhibent. Caroli Sigonii de* B. Jacobi *obitu & ſepultura verba huc tranſcribere lubet, quod ad ipſius cultum probandum haud parum conducant : libro* IV *de epiſcopis Bononienſibus ſic loquitur :* Anno milleſimo quadringenteſimo nonageſimo primo F. Jacobus Alemannus inter fratres Prædicatores

B converſus, cum multa in vita eximiæ ſanctitatis argumenta dediſſet, ea mortuus ſignis aliquot editis confirmavit. Cadaver ejus per diem non ingratum univerſo confluenti populo ſpectaculum fuit. Poſt autem cum ingens quotidie ad locum, ubi humatum intra monaſterium fuerat, virorum mulierumque concurſatio fieret, Fratres rei indignitate permoti poſt diem octavum, permittente epiſcopo (*nondum enim ad metropolitanæ dignitatis faſtigium hæc eccleſia evecta erat, quod Incarnati Verbi anno* 1582 *primum contigit*) illud in eccleſiam retulerunt, atque in delubro divi Thomæ repoſuerunt, ubi nunc quoque Beatus quieſcit.

cultu ex publica ſepulcri veneratione,

3 *Quamquam non invenio,* B. Jacobum *Eccleſiaſtico Officio umquam fuiſſe honoratum, paucique, ut jam diximus, ſi Dominicanos exceperis, ipſius memoriam celebrant martyrologi, tamen ob ſequentes rationes, quæ Beati cultum qualemcumque ſatis probant, ipſi locum in Opere noſtro tribuendum cenſui. Primo enim, præter recenſitos jam martyrologos, omnes, qui de Beato tractârunt, ſcriptores ipſi* Beati *titulum adſcribunt ; ſecundo magnus po-*

C *puli, ad ipſius ſepulchrum, ad quod patres Ordinis S. Dominici, annuente, ut num. præced. eſt videre, Bononienſi epiſcopo, expeditiorem etiam viam adaperuerunt, ſuppliciter accedentis, factus eſt concurſus ; tertiò plura votiva donaria Beato, ut refert Vita hic edenda, in gratiarum actionem de beneficiis, ipſius patrocinio conceſſis, fuerunt oblata. Quæ omnia ac præcipuè poſtremum, cultu quodam publico honoratum certò fuiſſe* B. Jacobum, *argumento ſunt. Nec eſt, cur illa tabellarum votivarum publica ad Beati tumulum appenſio in dubium revocetur, ſiquidem ipſemet, qui illam refert, biographus, expreſſis verbis declaret, ſe in beneficii, Beati patrocinio obtenti gratiam, votiva donaria ad ipſius tumulum condecorandum, recepiſſe : ſic enim num.* 37 *ad calcem Vitæ ſtatim edendæ habet :* Mediolani cum quidam nobilis civis, gravi detentus infirmitate, audiret, B. Jacobum Bononiæ tam mirifica operari, voto quodam emiſſo, ad invocationem ejuſdem planè convaluit, qui duos aureos per R. P. F. Vinc. de Caſtro-Novo, tunc Priorem conventûs S. Mariæ Gratiarum, mihi ad ſepulchrum B. Jacobi exornandum Bononiæ tranſmittendos obtulit. *Plura præterea ſunt, quæ illam tabellarum votivarum appenſionem confirmant, teſtimonia; at illa hic lectori proponere neceſſe non duxi, cùm illa in edenda Vita facilè ſit reperturus.*

quæ ſatis vetuſta eſt, probato gaudet.

4 *At hæc cultûs qualiſcumque publici indicia, ut ipſi locum in Opere noſtro daremus, haud ſufficerent, ſi centum annis vetuſtiora non eſſent Decreto ab Urbano VIII, anno* 1634 *lato, quo hic Pontifex ad tempus centum annorum metam excedens reſtrinxit immemorabilem temporis curſum, quo qui cultum honoribus fuerant gaviſi, hiſce adhuc affici ut Sanctos ſeu Beatos poſſe, ſuo anni* 1625 *de Sanctorum veneratione, hominibus, qui, quamvis cum ſanctitatis fama mortui, nondum tamen Sanctorum Beatorumve Albo à Sede Apoſtolica fuiſſent adſcripti, haud tribuenda, Decreto declarârat. Porrò fuiſſe* B. Jacobum *centum ampliùs annis ante ſuprà memoratum, quod anno* 1634, *imo & aliud, quod anno* 1625 *Urbanus VIII tulit, Decre-*

D *tum cultu, Sanctis propriò, gaviſum, vel ex eo liquet, quod miracula, quibus permoti mortales Beatum noſtrum cælitum honoribus proſequi cœperunt, ſeculo* XV *adhuc currente, imò ipſomet anno* 1491, *quo ille mortalem vitam cum immortali commutavit, patrata fuiſſe manifeſtum fiat ex iis, quæ numeris* 29, 36 & 39 *Vitæ hic edendæ biographus Beato ſynchronus refert. Cum hæc autem ſic habeant, nec quidquam* Jacobi *cultum, poſtquam ſec.* XV *fuiſſet inchoatus, fuiſſe aliquamdiu ante mox dicta Urbani decreta interruptum ſeu intermiſſum, ſuadeat, non ſuit ſanè, cur eum Beatis accenſeri ac ut talem Operi noſtro inter alios præſentis diei Cælicolas inſeri haud poſſe, arbitrarer.*

Ipſius Vita, quæ à F. Ambroſino de Soncino, Beato

5 *Hæc jam de ipſius cultu dicta ſufficiant; ad ſcriptores, qui res ad Beatum ſpectantes calamo excepêre, ſermonem converto. Leander Albertus ſeu Alberti, qui, teſte Echardo in Bibliotheca Scriptorum Ordinis Prædicatorum, ejuſdem Ordinis habitum anno* 1495, *quo tempore Beatus noſter à* 4 *annis jam obierat, Bononiæ induit, libro* 6, *pag.* 268 *de Viris*

E *illuſtribus ſui Ordinis* B. Jacobi *biographus ſequentibus verbis laudat :* Ambroſinus Soncinas vir diligentiſſimus, hac tempeſtate noſtra, *id eſt anno* 1517, ætate gravis floret. Hic enim optimus eſt vitrearum concinnator, prout videri poteſt in pluribus cœnobiis Italiæ, ita ut in ea arte neminem habeat ſuperiorem, nec litterarum expers eſt. Edidit vernaculo ſermone Vitam beati Jacobi Alemanni, pluribus capitibus diſtinctam. Ex qua Sylveſter Prierias vir peritiſſimus, prout in quarto libro oſtendimus, Iſidorus Mediolanenſis, vir ſanè in ſcribendo elegans, & poſtremò Jo. Antonius Flaminius orator clariſſimus ſuas Latinas deduxêre. *His Leandri Alberti verbis Echardus citato libro ad annum* 1517, *pag.* 35 *quædam addit, quæ fratrem Ambroſinum Beato ſynchronum & in ipſum gratum fuiſſe denotant :* ſub beato Jacobo Alemanno, *inquit*, vitrearum laminarum pingendarum inſigni artifice tirocinium artis poſuerat, proptereaque magiſtro anno MCCCCXCI, quinto Idus Octobris, ætatis LXXXIV mortuo, ne ejus chriſtianæ ac religioſæ virtutes, quarum ille in primis conſcius erat, e memoria elaberentur,

AUCTORE J. B. F.

rentur, gratitudinis ergò ſcripſit Vitam B. Jacobi. *Leander Albertus Deſcriptione Italiæ verſ. Kyriand. pag. 627 de eodem Ambroſino ſic loquitur :* Hi omnes ornavêre Soncinum & memoria noſtra floruêre cum Ambroſino Ord. Prædicat. converſo, tam bono ac ſancto Viro, quam ſummo feneſtrarum vitrearum artifice, qui licet converſus eſſet, tamen B. Jacobi ex Alemania Vitam compoſuit, cujus ipſe diſcipulus fuerat. *Hæc jam ſufficienter probant, laudatum à Leandro biographum res, ad* B. Jacobum, *cui is diſcipulus arctiſſimis amicitiæ vinculis, ut ex Vita edenda patebit, conjunctus fuit, ſpectantes, habere potuiſſe optimè perſpectas, ac proin non eſſe, cur ipſi, quem narrare à vero aliena datâ operâ voluiſſe, nihil etiam ſuadet, fides adhibenda haud ſit.*

Synchrono, compoſita eſt & ab Iſidoro Mediolanenſi

6 *Laudatam fratris Ambroſini lucubrationem Italicam, de qua hic Albertus loquitur, hucuſque non reperi; at illa, Latinitate ab Iſidoro Mediolanenſi donata, in ſupellectili noſtra litteraria aſſervatur, prout propria Papebrochii noſtri manu deſcripta eſt* ex F. Ambroſii (*ut præmittitur*) Taëgii de Inſigniis Ord. Prædicat. lib. 3 Diſt. 7. in Tomo ſig. N F. 160. *Præfert hæc Prologos duos diverſos, in quorum primo, qui Taëgii labor eſt, laudatæ lucubrationis auctor F. Ambroſinus de Soncino, Latinuſque interpres Iſidorus Mediolanenſis his verbis deſignantur :* Hujus (*B. Jacobi*) Vitam virtutibus plenam F. Ambroſinus de Soncino converſus Ord. Præd. vernaculâ linguâ compoſuit, quam poſtremò venerandus P. F. Iſidorus Mediolanenſis in Latinam linguam tranſtulit. *In altero verò ipſe auctor, ut fieri ſolet, lectorem de dicendis præmonet.*

B

Sylveſter Prierias inter ſcriptores, qui F. Ambroſini operâ in Beati Actis concinnandis uſi ſunt, primo loco à Leandro Alberto ſuprà laudatus eodem ferè tempore, quo Iſidorus & Flaminius, teſte eodem Leandro, Opus ſuum poſteritati tradiderunt, Beati Vitam ſcripſit; etſi autem lucubratio iſthæc mihi ad manum non ſit, ſuſpicor tamen, in illa vel nulla vel pauca de eodem legi præter ea, quæ & ab Iſidoro, de quo mox adhuc ſermo recurret, & à Jo. Antonio Flaminio, cujus lucubrationem ampliſſimæ ſuæ Sanctorum collectioni hodie Surius, & Leander lib. 6 de Viris illuſtribus Ord. Prædic. inſeruit, litteris ſunt mandata.

C

Latinitate donata, hic datur.

7 *Iſidorus Mediolanenſis, ut ſuprà citato loco Ambroſius Taëgius expreſſis verbis declarat, Beati Vitam non compoſuit, ſed F. Ambroſini de eodem lucubrationem, Latinè dumtaxat à ſe redditam, poſteris tranſmiſit, &, ut ex hic edendis videre eſt, primigenium auctoris textum incompto ſtylo lectori legendum proponit, qui aliàs, ut citato jam loco Leander Albertus refert, opera ſua ſollicitiſſimâ curâ polire ſolebat. Inde fit, ut fides & auctoritas, quas F. Ambroſini de Soncino Opus, ſi adhuc reperiatur, meretur, Iſidori Mediolanenſis Latina interpretatione nullo modo ſint attenuatæ. Beati Vita, quam J. Antonius Flaminius poſteritati tradidit, Præfatione caret, eſtque elegantiori comptiorique ſtylo ſcripta; in illa de factis quibuſdam teſtimonia ab auctore allegata fruſtrà quæſieris, quod tamen apud Iſidorum Mediolanenſem plus vice ſimplici eſt invenire; unde conjicio laudato Flaminio in adornandis Beati Geſtis aliud exemplar præluxiſſe, ex eodem quidem, ut puto, fonte depromptum; at diſſimile illi, quod Iſidorus Mediolanenſis Latinitate donavit. Ceterum etſi cum Flaminio Iſidorus haudquaquam in die, quo, ut mox videbimus, Beatum obiiſſe ait, conveniat, in factis tamen, quæ de eo narrat, res ſecus habet, ejuſque hactenus, quod ſciam ineditum, Taëgiique Chronico inſertum Opus hic edemus, factaque hujus cum altero, quod Flaminius elucubravit, collatione, lectorem de biographorum inter ſe diſcrepantia, ubi operæ pretium erit, in Annotatis monebimus.*

D

8 *De anno, quo B. Jacobus æternam in cælis virtutum mercedem receperit, quotquot ipſius res geſtas ad ſempiternam memoriam propagare allaborârunt ſcriptores, ſatis conveniunt, idque reparatæ Salutis anno 1491 contigiſſe conſtanter referunt. At in die emortuali aſſignando illis nullo modo aſſentitur Vitæ ſtatim edendæ auctor, qui ipſum die 12 menſis Octobris, illi vero* XI *ejuſdem menſis ex hac vita migrâſſe ſcribunt.* Fuit autem, *inquit ille,* tranſitus ejus die Mercurii circa quintam noctis horam (*Italicum*) 12 menſis Octobris anno MCCCCXCI. *Quo anno, cùm littera* B *eſſet Dominicalis, dies menſis Octobris duodecima in feriam quartam ſeu Mercurii incidebat. Cùm jam Papebrochii noſtri, qui hanc Vitam ex Taëgii Chronico deſcripſit, ſedulitas omnem oſcitationis ſuſpicionem tollat, & Ambro. Taëgius Beati obitûs diem ignorâſſe non videatur, ſiquidem ſex circitèr annis, ut habet Echardus, nempe anno 1485, antequam ille è vivis eriperetur, Ordinis Prædicatorum habitum induerat, dies hic duodecimus tutò retineri poſſe videtur. Nec eſt, quod lector miretur, omnes ſcriptores, contradicente uno Iſidoro Mediolanenſi ſeu potiùs F. Ambroſino, diem undecimam ſignâſſe; cùm enim Flaminii lucubrationem, uti hanc cum aliorum lucubrationibus conferenti pareſcet, ſibi prælucentem omnes habuerint, hoſce in eumdem, in quem ille, Sancti obitum* XI *Octobris die ſignando, eſt prolapſus, errorem incidiſſe, mirandum non eſt. Quamquam verò* B. Jacobus 12 *Octobris die è vivis exceſſerit; tamen quòd hodie Bononiæ coli à martyrologis referatur, hac die etiam de ipſius rebus geſtis tractare ſtatuimus.*

Obiit anno 1491, 12 Octobris.

E

F

VITA

A

VITA,

Auctore F. Ambroſino de Soncino Ord. Prædicat.

EX ITALICO SERMONE IN LATINUM VERSA PER P. ISIDORUM MEDIOLANENSEM EJUSD. ORD.

Ex Fr. Ambroſii Taëgii de Inſigniis Ord. Prædicat. lib. 3, Diſt. 7, tom. ſign. N. fol. 160.

B

PRÆFATIO

AMBROSII TAEGII.

NOn ſolùm de fratribus clericis, ſed etiam illiteratis converſis hic Ordo decoratus fuit, ut meritò dicatur illud Auguſtini verbum: Surgunt indocti & rapiunt cælum. Et hujuſmodi fratres laici in Ordine plures fuerunt, qui obedientiâ prompti, oratione devoti, labore diligentes, caritate ferventes in vita & morte miraculis claruerunt; haud dubium fidelium laborum ſuorum mercedem in cœlis ſempiternam recipientes. Aliquorum autem præclara geſta, prout Deus dederit, enarrabimus ad præſentium & futurorum profectum ſpiritualem & exemplum bene vivendi; in primis præmittere libet Vitam B. Jacobi de Alemannia viri ſanctiſſimi, qui Bononiæ miraculis coruſcans ſepultus jacet in eccleſia B. Dominici: hujus Vitam virtutibus plenam Ambroſinus de Soncino, C converſus Ord. Prædicatorum, vernaculâ linguâ compoſuit, quam poſtremò venerandus P. Fr. Iſidorus Mediolanenſis in Latinam linguam tranſtulit: cui tamen Vitæ tale præmiſit Fr. Ambroſinus Proemium.

PROŒMIUM

Fr. AMBROSINI

Biographus rationem, ob quam ſcribit, indicat.

QUæcumque ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt, etſi hæc Apoſtoli verba de divina Scriptura principaliter verificentur, extendi tamen poſſunt ad opera quælibet, à doctoribus ſanctis edita, quæ in ædificationem fidelium veluti Sanctorum præclariſſima geſta exiſtunt. Poſſunt itidem verba antè dicta ad hujus devotiſſimi viri B. Jacobi dicta factaque extendi; exemplar etenim continentiæ, humilitatis, patientiæ, obedientiæ atque morum omnium fuit. Quis tantæ facundiæ vir exiſtat, qui beati hujus Viri virtutes ſufficienti ſermone diſſerat. Tantum ſibi ſeveritatis aſſumpſerat ob carnem domandam mentiſque ſervandam puritatem, ut vigiliis, orationibus, jejuniiſque mirum in modum inſiſteret. Diem impendebat activis operibus, nocte in ſui Conditoris amore exercebatur. Sæpiſſime hunc Servum Dei antiquus hoſtis inſecutus eſt, brutorum variis imaginibus ipſum deterrere moliens, ſæpius illum lumen quoddam divinum, dum oraret, circumdabat, quod puritatis ſuæ indicium fuiſſe creditur. Nunquam poſt ſanctæ religionis aſſumptum habitum mortalis criminis ſenſit contagium, quemadmodum veridica aſſertione is, qui generalem ejus confeſſionem audivit, proteſtatus eſt. Mirabilia enim Salvator noſter operatus eſt Sancti hujus meritis, quem D. Hieronymus, ſi temporibus ejus extitiſſet, non dubito, quin laudibus extuliſſet, ut multos ſanctorum patrum digno ſermone proſecutus eſt. Nec minus in Vitis FFrum. hujus geſta Mr. Humbertus annotâſſet, quo nos tantis inſtructi documentis facilius ad æterni Redemptoris faciem perpetuò videndam admitti valeamus.

A. Fr. Ambroſino de Soncino.

B

CAPUT I.

Beati patria & parentes: iter Romanum: Alphonſo regi militat: militiæ valedicit & cuidam nobili famulatur: tandem S. Dominici inſtitutum amplectitur.

Beatus, à parentibus optimè educatus,

DIlectus Deo & hominibus, cujus memoria in benedictione eſt *a*. Hæc verba, quæ de Moyſe ſcribuntur, meritò huic B. Jacobo applicari poſſunt; fuit enim à Deo dilectus, cujus gratiâ tam mirifica operatus eſt, fuit etiam ab hominibus uſque adeò dilectus, ut ejus cogniti convivere illi ac converſari ſemper cuperunt*. Hic igitur Beatus, ut mihi aliquando interroganti ipſe humiliter reſpondit, natus eſt in Ulma *b*, oppido Alemanniæ, patre Theodorico, oppidi illius nobili mercatore atque operibus miſericordiæ nihilominus dedito, anno Dominicæ Incarnationis MCCCCVII, Gregorio XII pontificatum tenente: mater ejus, pudica multorum filiorum procreatrix, ſecundum hunc in ordine filiorum produxit. Theodoricus ergò velut aquila ſuper pullos ſuos volitans & eos ad volandum provocans, ſanctis eos imbuebat moribus, ſicque actum eſt, ut B. Jacobus juxta viam ſuam, quam ab ineunte ætate didicerat, ad perfectum uſque conſcenderit. Referebat etiam Vir Dei patrem ſuum ob victûs parcitatem continentiamque centeſimum annum ſuperâſſe *c*, qui nullo dentium carebat. Mirum fuiſſet tantum vidiſſe ſenem. Factus igitur B. Jacobus annorum XXV, ut eo referente didici, patrem Theodoricum adiit, ab ipſo licentiam petens Romam eundi, quò Sanctorum Apoſtolorum reliquias viſitaret à ſummoque Pontifice benedictionem ſimul & omnium peccatorum remiſſionem accipere poſſet. Annuit venerandus ſenex

a

* l. cupierint

F

b

c

A. Fr. Ambroſino de Soncino.

nex piis Filii votis illumque benedicens ait: Vade, Fili dilecte, Creatoriſque tui in omni itinere tuo memento, potiùs mortem eligas, quàm in conſpectu ejus peccatum admittas; dum in locis Sanctis fueris, mei ſenis, qui te genui, recordare; quantociùs revertere, quoniam gaudium meum & corona mea ſenectutiſque meæ baculus exiſtis; benedicat te, Fili dilectiſſime, Creatoris clementia & te æternæ hereditatis participem efficiat. Sumpta itaque benedictione, ſocios, cum quibus iturus erat, adiit, verſiculum illum in corde decantans: Vias tuas, Domine, demonſtra mihi & ſemitas tuas edoce me *d*.

d

Romam proficiſcitur & rei pecuniaria

2 Cœpto igitur itinere, ſocios B. Jacobus ſic allocutus eſt: Videat unuſquiſque noſtrûm, ſodales dilectiſſimi, ne fortè aliquo pondere peccati gravatus ſancto hoc itinere fruſtremur, rimemur conſcientias, quatenus peccatis expurgati plenariam conſequamur indulgentiam; toto autem itinere nihil otioſum agebat, ſemper autem orans, ſemper meditans, modò pſalmos, modò Orationem Dominicam dicebat.

B

Tandem Romam incolumis perveniens, D. Petri Apoſtolorum principis primùm ſanctam ædem devotiſſimè adiit, ubi vero Altiſſimo gratias retulit, in hoſpitium divertit: hoc Salvatorem opere imitatus eſt, hoc peregrinantibus exemplum dedit, quòd priùs eccleſiam, quam hoſpitium, accedant. Erat Quadrageſimæ initium, quando urbem applicuit totamque Quadrageſimam in eccleſiarum viſitatione conſumpſit; verùm cùm feria v in cœna Domini vicinior eſſet, diligentiſſimam omnium peccatorum ſuorum confeſſionem egit, quatenus ſancta Pontificis benedictione eorumdem indulgentiam percipere mereretur. Paſchate autem expleto, pecunias ſibi deficere cernens, intra ſe aiebat: Quid agam? quo me vertam? fodere non valeo, mendicare erubeſco *e*. Hæc igitur diu mente revolvens, tandem Neapolim *f* versùs ire decrevit. Ea tempeſtate, ut à quodam venerabili patre ejus familiariſſimo audivi, quædam matrona nobilis in urbe ſecum eum inter vernas & aulicos ſuos ad ſibi ſerviendum habere voluit, eò, ut arbitror, quòd pulcher juvenis & elegantis formæ decoraque facie habebatur.

e
f

C

At ille periculoſum ſciens cohabitare ſcorpionibus & fœmineæ fragilitati ſuæque caſtitati rationabiliter metuens, non ignorans paleam, ſi ſæpius ignem viderit, calefieri & ad incendium diſponi & ex frequenti convictu facilè inardeſcere, ſapienter ſapiens, ut alter Joſeph, antequam intraret; fugit periculum, malens peregrè laborando prudenter propriæ caſtitati conſulere, quàm ſub carnalibus divitiis magnaque mercede ſerviendoque mulieri patere diſcrimini *g*.

g

inopiâ cogitur Alphonſo regi militare.

h

3 Temporibus Alphonſi regis Neapolitani nominatiſſimi bella in regno ſuo ſæpius excitata ſunt *h*, quæ audiens præfatus Juvenis, haud aliter honeſtè vivere valens, ejus exercitûs ſe militiæ adſcribi fecit; immunis fuit quidem ab illis vitiis, quibus illud hominum genus implicari ſolet. Pius, modeſtus, caſtus, ſuiſque tantummodo ſtipendiis contentus fuit. Memini ego, dum eidem conviverem, me aliquando talia dixiſſe: Pater mi, cùm artem militarem exercuerit caritas veſtra, propriumque videatur militum, aliena diripere, numquid animus manuſque veſtræ ab his vitiis immunes extitêre? At ille ſubridens reſpondit: Equidem, fili, numquam me aliquid abſtuliſſe recordor rei domino invito; ſubdebatque: Ego, dum in quadam urbe regni hoſpitium in ſynagoga Judæorum ab exercitûs ducibus ſortitus fuiſſem, quodam manè multas eccleſias viſitavi, propter quod domum rediens, ſocios jam penè prandiſſe reperi; reſidenti igitur mihi cum cæteris caulium pulmentum delatum eſt; ubi illud dixêre ſodales: Hoc pulmentum caulibus furatis atque oleo lampadis Judæorum compoſitum eſt, (lampas enim, ut Judæorum mos eſt, ob bibliæ venerationem in domo illa ſemper ardebat) tantum igitur horrui, me pulmentum, ex vi ablatis compoſitum, manducâſſe, ut artem illam execrans, mane ſequenti, à præſide licentiâ habitâ, militiæ reſignaverim, Capuam *i* illicò contendens.

D

i

Deinde; postquam cuidam nobili famulatus fuiſſet,

k

4 Capuam igitur advenienti quidam nobilis doctor & æquus *k* obviam fuit, qui, modeſtiâ Juvenis & elegantiâ, quam in aſpectu demonſtrabat, conſideratâ, eum ſapientem, pudicum & morigeratum judicavit, unde in tantum eum dilexit, quòd eum in ſervum habere voluit, quem non ut ſervum, ſed ut filium habuit.

E

Placuit Viro Dei negotium hoc, illique per quinquennium tanta fidelitate ac gratiâ ſervivit, ut dominus fidelem ſervum ſuper familiam conſtitueret, non itaque tamquam ſervus ibidem demoratus eſt, ſed filiis domino gratior exſtiterat. Quinquennio tranſacto, Deus, qui eum religioſum ab æterno præordinaverat, in mentem ejus miſit patriam repetere ſenemque patrem præſentiâ ſuâ conſolari, quibus cogitationibus vehementer agitatus ſemel atque iterum licentiam hujuſcemodi à domino ſuo expetiit, nec obtinuit. Adeò enim ipſum tenerrimè diligebat, ut nullo modo abire pateretur. Tandem intra ſe deliberans quodam die ſummo manè, inſalutato domino, receſſit, nec hujus rei aliquando conſcientiâ agitatus eſt, cùm dominus ſervo magis, quàm ſervus domino fidelitate teneretur. Cùm aliquando Vir Dei hæc referret, adjungebat: Voluiſſet dominus meus, ut equo aſcenſo atque pecuniis ſumptis abiiſſem magis, quam ea paupertate, quâ receſſi; tanto ſiquidem me dilectionis proſequebatur affectu. Sic ad patriam tendens Bononiam Deo ducente pervenit.

F

Bononiam tendit,

l

5 Ingreſſo itaque Bononiam Servo Dei, ut moris ſui erat, D. Petronii *l* primariam illius urbis eccleſiam devotus adiit, vota ſua gratiaſque Altiſſimo referens. Egrediens autem, ubi limitem majoris portæ attigit, ecce ante oculos ſpecies quorumdam ſociorum, qui ſecum Romam perrexerant, quibus viſis, valde gaviſus eſt, in mutuos autem amplexus prorumpentibus Servo Dei ac ſociis, tanto geſtiêre gaudio, ut angelum Dei ſe vidiſſe, ſodales arbitrarentur. Causâ tandem itineris expoſitâ, ipſum coegêre ſocii, ut ad ſtipendia Bononienſis arcis ſecum aliquantulum commoraretur, quo honoratiùs congregatis pecuniis patriam repetere poſſet; inſuper eidem ſocii pollicebantur, ſe pariter Alemanniam ituros. Sicque divino conſilio ibidem moram traxit, addictus ſtipendiis Thomæ Tartari Bononienſis, tunc arcis præſidis. Interea dum Bononiæ moraretur, eccleſiarum limina frequentabat, potiſſimè autem D. Dominici, ubi præfati patris noſtri ſanctiſſimi reliquiæ magna veneratione ſervantur. Tantum fratrum modeſtiâ, ſanctitate atque divinis compunctus eſt officiis, ut patris patriæque obliviſcens, religionis D. P. N. Dominici ha-

A habitum aſſumere diſpoſuerit. Hoc itaque ductus propoſito, primo fratri, qui ſibi ſequenti manè occurreret, pectoris ſui ſecretum aperire decrevit, illius conſilium firmiſſimè ſecuturus.

ubi S. Dominici

6 Facto manè ad monaſterium B. Dominici Servus Dei feſtinat, cui venienti obviat divino conſilio Ven. P. Fr. Nicolaus Carbonellus, provinciæ Cataloniæ *m*, vir Deo devotus & ferventiſſimus admodùm prædicator, nec non illius monaſterii tunc prior, ad quem humiliter accedens ſervus Dei Jacobus dixit: Ego, pater venerande, Salvatori meo Jeſu Chriſto toto mentis affectu ſervire cupiens, ſtatui intra memetipſum illius fratris, quem hoc manè primum obviam haberem, omninò conſilium ſequi, ſic igitur reverentiam veſtram, ut mihi conſulas, me diligas, qua poſſum, humilitate ac devotione rogo. Admirans autem prior Juvenis fervorem, illum devotè hortatus eſt, ut ſe in Dei timore conſervaret, demonum, carnis ac mundi tentamenta ſuperaret, illud Sapientis dictum memorans: Fili, accedens ad ſervitutem Dei ſta in juſtitia & timore & præpara animum tuum ad tentationes *n*; quibus verbis tanto Juvenis fervore accenſus eſt, ut exclamans diceret: Ego, pater, in ſancto habitu Deo ſervire volo, rogans, ut mei reverentia veſtra miſereatur: non quæſo, venerabilis pater, hunc filium ſuum à ſui præſentia abjiciat. Annuit prior petitioni Juvenis devotæ, illumque hortatus eſt, ut regrediens ad hoſpitium ſua omnia ordinaret ac diſponeret, quo ſanctæ religionis habitum purior ſuſcipere mereretur. Die igitur ſequenti, cunctis rebus ſuis diſpoſitis, ad monaſterium revertitur, ubi ſecundum noſtrarum ſeriem conſtitutionum diligenter examinatus, ad habitum converſorum noſtri Ordinis, licèt pauculas ſciret litteras, jucundè receptus eſt.

inſtitutam amplectitur.

7 Erat autem, ut ipſe Vir Dei retulit, annorum circitèr 30 vel 31 *o*, quando ſcilicet Ordinem intravit: Vicarius autem Congregationis tunc erat ven. pater Fr. Antonius de Vercellis, homo Dei. Fiunt hæc nota Thomæ arcis præſidis ac ſociis ſuis, qui celeriùs ipſum viſitàrunt, non ut à religionis ipſum propoſito retraherent, quem ſtabilem noverant, ſed C magis illi congratularentur, dum receſſuri eſſent. Thomas prælatus hæc adſtantibus dixit fratribus: Patres, vos recepiſtis Juvenem iſtum, quo numquam modeſtiorem ac honeſtiorem vidiſſe me fateor: nullus noſtrûm aliquando, quod reprehenſione dignum eſſet, illum dicere aut agere cognovit, quin imò nos coram eo nec otioſum quidem verbum loqui auſi fuimus, doleo equidem, non quod ſacram hanc religionem ſit ingreſſus, ſed quod tam modeſto tamque pio Juvene ſim privatus. Hæc mihi Fr. Ambroſius, ven. P. Fr. Jacobus de Bononia & Fr. Joannes de Parma converſus, qui his, quæ diximus, interfuère, retulerunt.

ANNOTATA.

a *Eccleſiaſt. cap.* 45, ℣. 1.

b *Urbs Germaniæ eſt, in Sueviæ circulo, ampla, probè culta & munita, ad Danubii flumen.*

c *Flaminius, de quo in Commentario præv. ſumus locuti, dicit,* Theodoricum *ad ætatis annum centeſimum tertium perveniſſe.*

d *Pſalm.* 24, ℣. 4.

e *Lucæ cap.* 16, ℣. 3.

f *Italiæ civitas eſt & ejuſdem nominis regni caput.*

g *Apud Flaminium nihil de nobili hac matrona, Sanctum ad famulatum petente, legitur.*

h *De bellis, quæ geſſit Alphonſus rex ab anno* 1420 *uſque ad mortem Joannæ, nominis II, Neapolis reginæ, id eſt, ad annum* 1434, *agit Pandulphus Collenutius in Hiſt. Neap. lib.* 5.

i *Italiæ, in regno Neapolitano, civitas archiepiſcopalis,* 6 *leucis ab ejuſdem regni primaria urbe diſſita.*

k *In* B. Jacobi *Vita, à Flaminio concinnata, ita legitur:* Sanctus ibi (*id eſt, Capuæ*) nactus eſt Campanum civem, præclarum virum, juriſconſultum & equitem, qui *&c.*

l *De hoc Sancto in noſtro Opere ad* IV *Octobris diem actum eſt.*

m *Hiſpaniæ magna provincia, principatûs titulo inſignita, inter montes Pyrenæos, qui eam à Gallia dividunt, interque mare Mediterraneum & regna Arragoniæ atque Valenciæ ſita.* E

n *Eccleſiaſt. cap.* 2, ℣. 1.

o *Flaminius ſuprà citato loco dicit,* B. Jacobum *S. Dominici Ordinem anno ætatis trigeſimo quarto fuiſſe amplexum.*

CAPUT II.

Solennis ejus votorum nuncupatio & præclaræ virtutes.

Præceptorem ſuum de ſanctiſſimo vivendi modo percontatur.

POſtquam igitur Juvenis habitum devotiſſimè ſuſcepit, tanto ferebatur deſiderio dignè Creatori ſuo deſervire, ut non ſatiaretur viam inquirere, quâ ſanctum propoſitum executioni mandare poſſet. Propter quæ magiſtrum adiens novitiorum, ut mihi Fr. Ambroſius aliquando retulit, his verbis allocutus eſt: Pater amantiſſime, ego, ſæculo relicto, hunc ſuſcepi habitum, quatenus Deo meo ferventiſſimè ſervire valeam, eapropter paternitatem veſtram, quâ poſſum, virtute rogo, ut mihi viam hanc oſtendat, me inſtruat meque ſuis conſiliis ad cæleſtia regna perducat. Hæc audiens novitiorum magiſter in his verbis pulcherrimè eumdem exhortatus eſt dicens: Fili mi, duæ ſunt civitates perpetuæ, ad quarum alteram omnes homines accedere neceſſe eſt; prima Babylon dicitur, quæ interpretatur confuſio: hæc eſt ardentis gehennæ fornax infernique chaos, in hac ſepulti cruciantur omnes, qui in mortali peccato diſceſſère, ad hanc ſuperbi, impudici, pertinaces, ſeditioſi, ſchiſmatici Majeſtati divinæ prorſus inobedientes damnabuntur in æternum. Ad hanc civitatem via, quæ nos ducit, eſt ſuperbia, omnium vitiorum mater & procreatrix, ibi enim habitat ſatanas, qui eſt rex ſuper omnes filios ſuperbiæ. Secunda civitas eſt, Fili dilectiſſime, quæ ſurſum eſt Hieruſalem, viſio pacis interpretata, hanc beatiſſimi Spiritus Sanctique omnes inhabitant, Dei Patris potentiam, Filii humanitatem & Sapientiam & Spiritûs Sancti bonitatem æternum jucun-

A. Fr. Ambroſino de Soncino. cundiſſimè collaudantes: hujus civitatis Dominus eſt Salvator noſter Jeſus Chriſtus, qui eſt Rex regum & dominus dominantium. Ad hanc civitatem nos conducit ſancta humilitas, quæ eſt omnium virtutum cuſtos & conſervatrix: divo dicente Gregorio, qui cæteras virtutes ſine humilitate congregat, quaſi pulverem in ventum portat. Hanc ut amplectaris, te ſuo exemplo invitat Salvator noſter Jeſus Chriſtus dicens: Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde *a*. Hanc ſummè commendat beatiſſima Dei Mater Advocata noſtra dicens: Quia reſpexit humilitatem Ancillæ ſuæ *b*. Hæ igitur duæ ſunt viæ, una, quæ ducit ad cæleſtem patriam, ſcilicet humilitas: altera perpetuo igni ſe ingredientes deducit, ſcilicet ſuperbia. Extende igitur manum tuam, Fili mi, & eam, quæ tibi magis placet, elige. Te tamen hortor, ut humilitatis viam ingrediaris, quâ poſtea exaltari poſſis. His verbis mirum in modum Juvenis accenſus, Benedictus Deus in donis ſuis, inquit, ego, pater amantiſſime, ſanctæ humilitatis ſemitam eligo, illam totis animi votis amplecti volo. Humilitate igitur ita Sanctus Dei firmiſſimè fundatus fuit, ut omnibus inferiorem ac viliorem ſe reputaret, nullum ſpernens, ſed cunctis libentiſſimè ſerviens.

a

b

B

& ſolennia vota emittit.

9 Anno itaque expleto à religionis ingreſſu, miro deſiderio expectabant fratres, ut profeſſionis vinculo devotus Vir ſe ligaret; timebant enim, ubi non erat timor, ne ſcilicet tam devotus Juvenis, tam ſimplex tamque pius Frater aliqua mundi aut dæmonis tentatione ad ſeculum rediret. Sed Dei Servus intra ſe ſtatuerat, potiùs mortem ſubire, quàm ſanctæ religionis habitum vel ad momentum relinquere. Igitur tempore adveniente, quo ſuperioribus obedientiam profiteretur, ſollicitè noviciorum magiſter illum inſtruit, primùm ut peccatorum omnium diligentiſſimam ac generalem confeſſionem faceret, ſecundò ut ſeniorum pedibus advolveretur ſecundum religionis ſanctiſſimos mores, quatenus tantum donum ab iiſdem impetraret; quibus ſollicitiſſimè peractis, die ſtatuto fratribus in capitulo congregatis, Priori Fr. Nicolao de Catalonia *c*, vice magiſtri Bartholomei Tenerii, tum generalis Magiſtri Ordinis Prædicatorum, Servus Dei obedientiam profeſſus eſt, in qua, ut ipſe retulit aliquando, nova dona conſecutus eſt. Habuit enim poſtmodùm in ſuis orationibus ſupernos guſtus, ſemper deſiderans, quæ Dei voluntati placita noſſet, cogitare atque operari.

c

C

In Beato

10 Tanta hujus Servi Dei verba mirumque vivendi modum mihi exprimere volenti vires deficiunt; quamvis enim multa egerit, quæ noſtræ religionis conſuetudines non exigunt, ut cilicio carnem domare, diſciplinis corpus affligere, orationibus tota penè nocte inſiſtere, atque alia multa, quæ à ſuis familiaribus deprehenſa ſunt; hæc tamen omnia quadam hilaritate ſancta ſemper occultavit. Omnibus affabilis, domeſticus atque familiaris fuit; cunctis ſine ulla perſonarum acceptione cupiebat rem gratam exhibere, nunquam ſingularitatis notam incurrit; communem refectorii victum, communes orationes, communia loca ſemper diligens ac ſequens. Nullus tamen illo ſollicitior erat: cæteris prior eccleſiam ingrediebatur, & in obſcura capella primùm Matutinas dicebat, tum ſuas orationes ſolitas, deinde altaria omnia viſitabat, ſemper ab altari B. Virginis inchoans, ſumma ſiquidem veneratione mundi Reginam proſequebatur, ut illum in viam ſalutis dirigeret, illi ſanctam matrem Eccleſiam ejuſque prælatos, illoſque, pro quibus rogare tenebatur, devotiſſimè commendans: hæc eadem agebat, dum ſingula luſtrabat altaria, Sanctos deprecans, in quorum honore conſtructa fuerant.

D

devotio,

11 Cùm ſacram Communionem ſumere debebat, tota præcedenti die ſummo ſilentio deditus erat; nocte verò ſanctis meditationibus incumbebat, confitebatur etiam libentiſſimè eâ horâ, quâ Nocturna completa erant: ſumpta Communione, totus in Dei raptus amore hæc eadem peragebat. Conſuetudo ſemper illi fuit, Primam, Tertiam, Sextam Nonamque in aurora dicere, tum ſacerdoti Miſſam celebranti ſerviebat ſemel atque iterum & pluries, prout à ſacriſta vocabatur. Expeditis autem his, tota die manuum operibus intendebat; tantam menti ejus gratiam omnipotens Deus infuderat, ut quarumlibet artium mechanicarum optimus magiſter exiſteret, potiſſimè in componendis vitreis feneſtris excelluit: dum his intendebat, ſæpius illud Apoſtolicum fratribus adſtantibus replicabat: Qui non vult operari, non manducet *d*. Ego tanti viri, quamquam indignus diſcipulus, veridica aſſertione hæc atteſtari poſſum, me illum nunquam otioſum vidiſſe, ſed ſemper aut manuum operibus, aut divinis rebus occupatum, ſæpiùs illius dicti memor erat: Multa mala docuit otioſitas *e*. Vir erat, qui rariſſimè, niſi interrogatus, loqueretur, verba autem ejus ædificatoria erant, ſuæ aut alienæ ſalutis utilia atque proficua, noverat optimè dictum illud: Qui in verbo non offendit, hic perfectus eſt vir *f*. Ad refrænandam linguam fratres hortabatur, eo maximè quod ad ſervandum ſilentium ipſi tenerentur.

d

e

f

pietas, victa patientia,

12 Clementia autem & pietas cum ipſo perſeveravit ab uberibus matris uſque ad extremum vitæ. Quid longiùs morer? Omnis motus, omnis geſtus omniſque converſatio ejus longè latéque ſanctum ſparſerat odorem, cupiebant plerique religioſorum ac ſæcularium illum alloqui ſanctiſque ejus exemplis ædificari. Eo tempore, quo inter Venetos & ducem Ferrariæ bella exorta fuerunt, Alfonſus *g*, dux Calabriæ *h*, Ferrariam contendens, Bononiam devenit, ubi, B. P. N. Dominici reliquiis viſitatis, conventum ingrediens, patribus, qui ſe ſociabant, ait: Ego, patres reverendi, quàm libentiſſimè Fr. Jacobum de Alemannia converſum viſitarem, ſancta ſiquidem fama ejus in regno etiam noſtro ad aures noſtras pervenit, quo acceſſito, hominem venerando cognovit aſpectu illumque complectens ac deoſculans humiliter ſe Viri Dei orationibus commendavit. Cui Vir Dei per ſingulos dies Dominum pro ſua excellentia rogaturum pollicitus eſt. Tunc dux, gratias referens, caput eidem inclinavit. Sic venerandus ſenex ad propria reverſus eſt. Dux autem fratribus adſtantibus dixit: Verè, patres reverendi, Senex hic venerandus Servus Dei verus mihi videtur ac ſanctus; confido me iſtius orationibus ad patriam incolumem rediturum. Præclariſſima autem patientiæ exempla, quibus in adverſis tolerandis mirum in modum excelluit, quis ullo ſermone comprehendere poſſet? Nunquam in adverſis turbabatur; ſed hilaris ac feſtivus ſæpiùs dicebat: Patientia vobis neceſſaria eſt. Trium infirmitatum moleſtias in corpore ſuo perpeſſus eſt,

g

h

F

A eſt, quas tanto patiebatur gaudio, ut Deo gratias referret, qui ſibi talia conceſſerat ad animæ ſalutem. Dum doloribus cruciaretur, orationes ſuas nunquam omiſit, rariſſimè manuum opera, dicens: Virtus in infirmitate perficitur *i*. Et hæc de ejus virtutibus in communi dicta ſufficiant.

Inſignis obedientia, cujus hic illuſtria

13 Chriſtus factus eſt pro nobis obediens uſque ad mortem, mortem autem Crucis *k*. His verbis ſacra obedientiæ virtus glorioſiſſimè commendatur, ob quam ſervandam Salvator mundi Jeſus Chriſtus mortem perpeſſus eſt. Hæc & his ſimilia Servus Dei animo pervolvens, tanto fervore ſuperioribus obedientiam ſervavit, ut enarrari vix poſſit. Vidi ſæpiùs, cùm prælatus Servo Dei aliquam obedientiam injungeret, illum in tanta celeritate mandatum ſuperioris exequentem, quod, priuſquam prælatus verba compleverat, expeditus ipſe, ut eadem impleret, feſtinabat. Si quando ei infirmarii *l* aut cujuſvis alterius officium imponebatur, ita ſollicitè illi officio intentus erat, ac ſi perpetuò idem officium exequi debuiſſet. B Interrogantibus fratribus, cur tanto ſtudio officium ad horam impoſitum exequeretur, reſpondit: Nos, qui obedientiam polliciti ſumus, eandem diligenter uſque ad mortem ſervare tenemur: licèt me ad horam huic miniſterio obedientia addixerit, quis ſcit, num fortè velint majores mei illud perpetuò exerceam; eapropter illi intentus ſum, quaſi mihi perpetuò injuncto officio. Quadam vice venerabilis P. Fr. Michaël de Hollandia, vir Deo devotus, dum prior in eodem conventu Bononienſi exiſteret, contigit, quemdam epiſcopum, qui gratiâ viſitandi conventum advenerat, eumdem aſſociare: accidit autem, ut, tranſeunte epiſcopo, Vir Dei illuc pertranſiret; prior autem epiſcopo dixit: Reverende pater, hic, qui nunc pertranſit, frater devotiſſimus eſt, religioſus ac Dei Servus. Venerandus ejus aſpectus, inquit epiſcopus, hoc teſtatur. Tunc prior ait: Inter cæteras virtutes ejus obedientiſſimus inter omnes fratres exiſtit; quòd ſi dominationi veſtræ placet, hoc ipſum experimento comprobabo. Gratiſſimum ac jucundum, ait epiſcopus, mihi erit talia videre. Unà igitur epiſcopus & prior ad locum, C ubi Vir Dei ſuo exercitio intentus erat, acceſſerunt; cui prior ait: Fr. Jacobe, neceſſe eſt, ut verſus Franciam ad reverendiſſimum Magiſtrum Generalem Ordinis, qui Pariſiis eſt, quaſdam litteras delaturus eas; at Vir Dei ad cellam feſtinans, Accedam, inquit, niſi veſtræ paternitati diſpliceat, accepturus pileum, quo facto, genuflectens Vir Dei ante priorem, benedictionem illicò receſſurus petiit. Admiratus eſt epiſcopus vehementer tam promptam obedientiam eo maximè, quòd nec pecunias, nec rem aliquam pro tam longo itinere peragendo perquiſierit. Prior autem Viro Dei mandavit, ut ad priſtinum rediret officium, quaſi alteri obedientiam itineris impoſiturus eſſet.

exempla traduntur.

14 Quidam civis Bononienſis, dum multos fratres invitâſſet ſecum in quodam viridario ſuo, haud procul ab urbe Bononia, ut aliquantulùm recrearentur; adfuit etiam Vir Dei; poſtquam autem omnes ſimul pranderunt, ait qui primus inter fratres aderat: Fr. Jacobus citiùs cum fratribus ad piſcandum ſumptis retibus accedat, ut cœna nobis præparari poſſit. Abiit illico Vir Dei ad Rhenum *m* fluvium eidem loco propinquum; miſſis igitur retibus, prima vice tantos extraxit piſces, quantos duo fratres vix perferre poſſent, &c., cùm tanti eſſent, non eſt ſciſſum rete. Stupor fratres omnes circumſtantes circumdedit, promptæ ac ſimplicis obedientiæ meritis hoc geſtum attribuentes. Vir Dei in componendis, ut ſuprà diximus, vitreis feneſtris ac eiſdem depingendis optimus artifex erat; dum ergò vice quadam figuram quamdam depinxiſſet, vitros* in fornace depoſuerat, quatenus igne ſuppoſito, ut illius artis moris eſt, colores vitro fortiùs inhærerent, cautiſſime autem hujuſmodi ignem adhiberi talibus neceſſe eſt, ne nimio calore conſumantur colores. Accenſo itaque igne, veniens frater quidem, Vir Dei ait, mandat pater prior, ut unà ad quæſtum panis eamus; at Vir Dei, Benedictus Deus in donis ſuis, reſpondens, vitris ibidem relictis illicò receſſit. Rediens autem, vitros* ita obedientiæ meritò non ſolum conſervatos, ſed etiam perfectè decoctos reperit, qualiter unquàm aliquando viderat. Nec mirum: Deus enim, cujus perfecta ſunt opera, obedientiæ meritum hoc miraculo comprobare voluit. Denique uſque adeò obedientiæ meritum hic Vir Dei diligebat, ut ea E die, quâ nihil ſibi imponebatur, nullum meritum ſe acquiſiviſſe poſſe crederet.

A. Fr. Ambrosino de Soncino.

* *l.* vitra

* *l* vitra

& angelica caſtitas nitent.

15 Nunquam corpus ſuum incontinentiæ fœditate Servus Dei maculavit, ſed pudicum mente & corpore ſe ſervavit. Duo enim ſibi aſſumpſerat ob puritatem ſervandam; primò in ſtatu atque inceſſu oculorum dimiſſionem, ſciens, quoniam mors intrat per feneſtras; aliud erat, cogere corpus ſuum tum rebus ſpiritualibus, tum manuum operibus aſſiduè ſpiritui ſervire. His igitur angelica puritate Servus Dei in terris nituit; in carne enim præter carnem vivere angelicum eſt, non humanum. Ad hanc virtutem cuſtodiendam ſæpius fratres hortabatur, aſſerens, quod nulla adeò gravis eſt carnis tentatio, quæ non dulciſſimi Jeſu aut unius actûs paſſionis ejuſdem meditatione extinguatur. Paupertatem autem ſic Servus Dei dilexit, ut illam ad unguem ſemper ſervaverit, rebus ſummè neceſſariis contentus erat; demum ſæpius dicebat, ſe non ſolùm particularia non habere, ſed nec ſeipſum, quia majorum voluntati omnis ſubjiciebatur, ſicque pauperrimus ſpiritu reF gnum cœlorum adeptus eſt. Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum *n*. Cum refectionis hora adveniſſet, ſociis aliquando dicebat: Eamus fratres ad refectorium, ut videamus, ſi iſti patres nobis aliquam eleëmoſynam facere dignentur.

ANNOTATA.

a *Matth. cap.* XI, ℣. 29.

b *Apud Lucam cap.* 1, ℣. 48.

c *Vide Annotata cap.* 1.

d *Apoſt. Paulus Epiſt.* 2 *ad Theſſalonicenſes cap.* 3, ℣. 10.

e *Eccleſiaſtici cap.* 33, ℣. 29.

f *Epiſtola B. Jacobi cap.* 3, ℣. 2.

g *Hic Alphonſus poſtea rex Siciliæ nomine II fuit.*

h *Ampla regni Neapolitani provincia maximè in auſtrum extenſa verſus Siciliam.*

i 2 *B. Pauli Epiſt. ad Corinthios cap.* 12, ℣. 9.

k *Epiſt. B. Pauli ad Philipp. cap.* 2, ℣. 8.

A FR. AMBROSINO DE SONCINO.

l Infirmarius, *hæc vox deſignat illum, cui infirmorum cura demandata eſt.*

m Renus, *non* Rhenus, *Italis* Reno, *fluvius in Florentina Italiæ provincia prope civitatem Piſtoriam originem ſumit, & Pado junctus Bononiam præterfluit.*

n *Apud Matth. cap. 5, ℣. 3.*

CAPUT III.

Ejus cardinales & theologales virtutes: orationes & meditationes: viſio mirabilis Beato exhibita.

Beatus prudentiâ, temperantiâ,

B FIdelis ſervus & prudens. Una cardinalium virtutum prudentia eſt, quæ in tantum in hujus Viri actionibus fulſit, ut meritò videri poſſit fidelis ſervus & prudens: in ſuperandis hoſtis antiqui acerrimis tentationibus, quibus diu noctuque illum inſequebatur, potiſſimùm virtute prudentiæ uſus eſt. Si quando vanâ gloriâ tentabatur, illicò dicebat: Quid terra & cinis? Puſillanimitatem interdum tantam demonis perſecutione incurrebat, ut nunquam delictorum ſuorum pœnitentiam condignam poſſe agere arbitraretur, quod vitium prudentiſſimè ſuperabat ante crucem ſe provolvens ac dicens: Domine Jeſu Chriſte Fili Dei, per mortem & crucem tuam ſalvum me fac in ſanguine tuo & aqua, quam ſparſiſti. In agendis negotiis exterioribus quantumvis arduis ita prudenter ſe habuit, ut illius dicti meminiſſe videretur: Quidquid agis, prudenter agas & reſpice finem. Secunda virtutum cardinalium temperantia eſt. Hâc ita hujus Viri Dei omnes actiones delinitæ erant, ut temperatum magis neminem viderim. Si quando ab aliquo dicto vel facto offendebatur, nunquam huic virtuti contrarium ſignum oſtendit; ſemper hilaris, ſemper jucundus puriſſimæ mentis claritatem in

C exteriori homine præferebat. Turbabatur quidem vehementer temperatumque modum in hoc excedere videbatur, ubi contra divinum honorem aut animæ ſalutem aliquid dici aut agi animadvertiſſet; ſed tamen Salvatoris exemplo excuſari poteſt, de quo dicitur: Zelus domus tuæ

a comedit me *a*.

fortitudine, juſtitiâ,

17 Fortitudine quoque Vir Dei apprimè dotatus erat, quâ ardua tum temporalia tum ſpiritualia audacter aggrediebatur, conſtantiſſiméque in his uſque ad ultimum perſeveravit. Demum juſtitia, quæ unicuique, quod ſuum eſt, reddit, glorioſiſſimè claruit; divinæ etenim Majeſtati gloriam & honorem ſemper reddidit, ſanctæ matri Eccleſiæ venerationem, ſuperiores obedientiâ cæteroſque affectuoſiſſima caritate ſemper proſecutus eſt, Davidicum illud per ſingulos dies ſemper obſervabat: Feci judi-

b cium & juſtitiam *b*. Cum dormitionis hora aderat, dicta factaque ſua diligenter examinabat, tribunal mentis ſuæ ſemper conſcendens, de malè actis ſe vindicabat; deinde corpore diſciplinæ verberibus attrito, ac ſi peccata grandia commiſiſſet, in hunc modum orabat: Averte faciem tuam à peccatis meis & omnes iniquitates meas dele *c*, & iterum: Salva me vigilan- c

tem, cuſtodi me dormientem, ut vigilem cum Chriſto dilectiſſimo Filio tuo & requieſcam in pace. Poſtea ſe S. Angelo commendans dicebat: Angele, qui meus es cuſtos, pietate ſuperna me tibi commiſſum ſalva, defende, guberna. Poſt hæc membra ſopori tradebat. Propter quod ita deduxit eum Dominus per vias rectas, & oſtendit illi regnum Dei & beatificavit illum in gloria.

intemerata fide,

18 In fide & lenitate Sanctum fecit illum Dominus Deus noſter *d*. Tantum cuilibet ne- d

ceſſaria eſt hæc virtus, ut ſine illa impoſſibile ſit placere Deo, cui fidei ita inhærebat Vir Dei, quod pro illa libentiſſimè corpus & animam ſemper exponere cupiebat. Hæc verba ſæpius illum repetentem audivi; cùm ad ejus aures aut hæreſes, aut ſchiſmata, aut exorta bella in ſanctam Romanam Eccleſiam perveniſſent, miro cruciabatur dolore, orabat cum lacrymis diuturnis ad Dominum, ut Sponſam ſuam oculo pietatis aſpiceret, ſæpiſſimè pro ejuſdem ſanctæ matris Eccleſiæ ſtatu rogabat, dicens: O Domine Jeſu Chriſte, nobis tuis famulis ſubveni, quos pretioſo ſanguine redemiſti. Multa alia propter ingentem fidei fervorem agebat, E

quæ longum eſſet enarrare. Verùm quia fides ex auditu, auditus autem per verbum Dei; attentiſſimè verba Dei Vir ſanctus audiebat, conſiderans etiam, quoniam, qui ex Deo eſt, verba Dei audit *e*. e

ſpe conſtantiſſima

19 Spe longanimis equidem fuit hic Vir Dei, non in mundi hominibus, ſed in Creatore ſuo ſpem ponens, laborum, vigiliarum, orationum cæterarumque virtutum ab ipſo ſolo expectabat mercedem. Hanc igitur Vir Dei ſæpe laudibus efferebat, dicens: Legimus inaudita tormenta ſanctos Martyres fuiſſe perpeſſos, Confeſſores ac Virgines grandia ſuſtinuiſſe. Hæc virtus eſt, quæ illis conſtantiam, longanimitatem ac optimum finem tandem conceſſit. Dicebat enim aliquando de hac præclariſſima virtute loquens: Sunt quidam, qui ſe in Deo ſperare credunt, dicentes: In Domino confido, quod, cum dies mortis advenerit, omnium peccatorum meorum veniam obtinebo, & hac decepti ſpe peccata committunt & mundi oblectamenta ſequuntur: non ſunt hæc dicenda F

ſpes; ſed præſumptio. Anne arbitramur Deum, qui ſumma juſtitia eſt, ſine operibus aliquibus maximè operari valentibus æternam velle largire beatitudinem. Dicit enim B. Auguſtinus: Qui fecit te ſine te, non ſalvabit te ſine te: idem divina Scriptura: Spera in Domino & fac bonitatem *f*. Qua ſpe Dei Servus longanimis effectus, f

laborum ſuorum mercedem tandem accepit.

& charitate erga proximum elucet

20 Nunc manent fides, ſpes, charitas; tria hæc, major autem horum eſt caritas. Duobus mandatis omnis caritatis vis concluditur; Dei ſcilicet & proximi dilectione *g*. Cùm ita- g

que ferventiſſimo amore Dei hic Servus Dei ſemper arderet, quis dubitat, eum caritatis virtute excelluiſſe. De dilectione autem, quâ proximum proſequebatur, quid loquar? Amicos omnes ſe in Deo amare dicebat, ſed inimicos propter Deum. Nullus eſt, qui, ſi eum infirmis ſervientem vidiſſet, non illum pietate ac clementiâ ardere affirmâſſet. Verùm, quia perfecta caritas foras mittit timorem, nullo mortis pavore pavidus, morbo peſtilentiæ laborantibus fratribus promptiſſimè ſerviebat; etenim cum fratrem hoc morbo laborantem audiebat,

A bat, à priore, benedictione ſumpta, eidem ſerviturum ſe diligentiſſimè pollicebatur. Ad infirmos autem jucundè ac lætanter accedens, illos verbis atque operibus mirabiliter confortabat, cibaria neceſſaria præparans atque cuncta peragens, quibus indigere noverat, ægrotantes. Multi, quibus ipſe deſerviebat, liberati fuêre, ut ipſi affirmabant, potius Viri Dei meritis, quàm medicamentorum ſubſidiis: hujuſmodi infirmitate fratrum decedentium corpora caritative abluebat, ſepulturæ diligentiſſimè tradens. Propter hoc credimus, Chriſtianis ad hujus beati Viri præſidia concurrentibus tempore peſtis, grandia ſubſidia divinam clementiam largituram. Caritate itaque fundatus, tam mirifica ſemper operatus eſt: otia ſummopere devitans; ſicut enim ait B. Gregorius: Amor Dei nunquam eſt otioſus. Dum fratres converſos ad hanc caritatem acquirendam aliquando hortaretur, dicebat: Fratres cariſſimi, diligenter caritati intendite, quia hæc eſt veſtis nuptialis, ſine qua in æterno Dei convivio nullus introducitur; ſed hac ſpoliati mittuntur in tenebras exteriores, ubi erit fletus & ſtridor dentium *h*. Hæc & his ſimilia ad

h B caritatis commendationem & fratrum exhortationem ſæpe numero Vir ſanctus dicebat.

Ferventi orationi

21 Intelligens Vir Dei divinas Scripturas, fidelibus cunctis orationum frequentiam conſulere, eiſdem totis animi votis inhærere ſtuduit; namque cum Salvator diſcipulis dixit: Vigilate & orate, ut non intretis in tentationem *l*. Chri-

l ſtianis cunctis eadem præcipiebat, & Beatus Apoſtolus ait: Orationi inſtate. Hoc igitur animi firmato propoſito, majorem noctis partem orationi inſiſtens expendebat: orationis autem tanta trahebatur dulcedine, ut etiam manuum operibus intentus ab hac deſiſtere nequiret. Una die, dum unà cum Servo Dei ego Fr. Ambroſinus noſtro intenderemus exercitio, poſtquam ab ipſo de modo orandi interrogatus fuiſſem, illum itidem interrogavi obſecrans, ut ad mei profectum, quemnam modum obſervaret in orando, aperire dignaretur. Reſpondit illico Servus Dei: Crede mihi, cariſſime frater, me nullam ex multis, quas didici, digniorem, dulciorem atque magis proficuam orationem aliquando reperiſſe eâ, quam Filius Dei ore ſuo

C edocuit, ſcilicet Pater noster: Cuncta hac oratione ab omnipotenti Deo petimus aut animæ aut corporis neceſſaria: tantum mihi ſuavitatis plerúmque hæc oratio præſtat, ut illam dicens dulciſſimo melle aut ſaccharo me plenas fauces habere credam: hanc mihi dulcedinem ex verbis, quæ Filius Dei ore ſuo protulit, provenire arbitror. In hoc Servo Dei illud Davidicum excellentiſſimè exemplabatur. Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua ſuper mel ori

k meo *k*. Orabat quotidie pro ſummo Pontifice Eccleſiæ paſtore, proque cunctis prælatis ejus, potiſſimè autem pro Ordinis noſtri præſidentibus, quod tantum Dominus conſervaret Ordinem, denique pro omnibus deprecabatur Servatoris clementiam eo modo atque ordine, quo ſuprà diximus.

Et contemplationi aſſiduè intendit.

22 Poſtquam Servus Dei per ſingulas dies præfatis orationibus, genuflectionibus ſpiritum ſuum in actualem provocaverat devotionem, tandem in ſeipſum reductus, quanto valebat fervore, omnipotenti Deo immortales referebat gratias ob collata beneficia, Creationis ſcilicet, conſervationis ac redemptionis, potiſſimè autem religionis, quod beneficium velut maximum ſemper magni pendebat. Verum recogitans humanum genus dulciſſimi Salvatoris Jeſu Chriſti ſanguine redemptum, quotidie paſſionis myſteria magnis ſuſpiriis magniſque gemitibus contemplabatur. Imaginabatur primùm Servus Dei videre ſe Jeſum Salvatorem ſancto deflexo vertice diſcipulorum pedes lavantem; quapropter ad ſectandam humilitatem ſeipſum mirum in modum hortabatur, tum veluti trans torrentem Cedron abiens, Filium Dei in agonia factum atque orantem; Pater, ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte, ſe videre arbitrabatur, & cùm ſudores ſanguineos Jeſum ob repræſentationem futuræ paſſionis emittere cogitaret, mirabili compunctione atque incredibili cordis agitatione afficiebatur; inde itidem impiiſſima traditione à Judæis ligatum Jeſum, Annæ & Caïphæ præſentatum, in maxilla à ſervo percuſſum quàm amariſſimè recogitabat; cum vero divinam ſapientiam albo veſtitu indutam velut fatuam memorabat, totus triſtitiâ perfundebatur; neque verò oblivioni tradebat ſequentia myſteria flagellationis, coronationis, crucifixionis &c dolebat, angebatur valdè, cùm

E hujuſmodi cogitando animadverteret. Denique cum myſteria gaudioſa reſurrectionis D. N. Jeſu Chriſti & aſcenſionis piè meditaretur, ingenti gaudio replebatur. His itaque peractis, Chriſto, ad dexteram Patris conſtituto, profundè Servus Dei ſe inclinabat dicens: Gloria tibi, Domine, qui natus es Virgine, ſuccurre mihi hodie cum Patre & S. Spiritu in ſempiterna ſæcula. Tunc ad ſereniſſimam Dei Matrem ſe vertens, quam reverenter eam ſalutans dicebat: Ave Regina cælorum, Mater regis Apoſtolorum, ô Maria flos Virginum velut roſa, velut lilium, funde præces ad Filium pro ſalute fidelium. Denique Sanctos omnes viſitabat, dicens: Sancti Dei omnes, intercedere dignemini pro noſtra omniumque ſalute. Hoc igitur modo Dei Servus quotidianas ſuas contemplationes terminabat, poſtea verò, ad ſua opera exercenda contendens, nullo aliquando labore fatigabatur; vehementer enim cupiebat opera meritoria exercere, quibus, quam contemplando deguſtaverat, æternam felicitatem tandem aſſequi mereretur.

F *Raptus extra ſe*

23 Narravit mihi aliquando hic Dei Servus, dum ſemel noſtro exercitio intenderemus: Ego, inquit, dum in quadam camera conventus Bononienſis me quandoque reperiſſem, tum forte ſubiit mihi voluntas orandi, verum, quomodò, neſcio, Deus ſcit, à ſenſibus corporis alienatus fui: deductus eſt autem ſpiritus meus in quoddam viridarium omnibus mundi oblectationibus repletum, ubi ſuaveolentes roſæ, violæ dulciſſimique concentus aderant, tantâque mens mea dulcedine completa fuit, ut ibi perpetuò commorari optarem; verum quidam frater pertranſiens meque mortuum ſuſpicatus priorem feſtinanter vocavit, accurrunt fratres atque fricationum vehementiâ ecſtaſis illa receſſit; ubi verò in tot fratrum me conſpexi præſentia dixi: Promitto vobis, (ſic enim inter loquendum ſæpe numero Vir Dei replicare conſueverat) quod nihil mihi infelicius accidere potuiſſet, tanta ſiquidem conſolatione gaudentem animum meum conturbaverunt *l*. Aliud quoque *l* multis fratribus referentibus didici, quod ſcilicet grandi ſplendoris lumine hic Vir Dei corpus circumdabatur. Hoc idem mihi interroganti Vir Dei ſecretiſſime aperuit dicebatque, tantum eſſe lumi-

A. Fr Ambroſino de Soncino.

minis, ut media nocte minima quæque conſpici poſſent.

ANNOTATA.

a *Pſalm.* 68, ✝. 10.
b *Pſalm.* 118, ✝. 121.
c *Pſalm.* 50, ✝. 10.
d *Eccleſiaſtici cap.* 45, ✝. 4.
e *Epiſt B. Pauli ad Rom. cap.* 10, ✝. 17.
f *Pſalm.* 36, ✝. 3.
g *Epiſt.* 1 *B. Pauli ad Corinthios cap.* 13, ✝. 13.
h *Matt. cap.* 8, ✝. 12.
i *Marc. cap.* 14, ✝. 38.
k *Pſal.* 118, ✝. 113.
l *Illum Beati extra ſeſe raptum iiſdem ferè verbis refert laudatus Flaminius in citata ſæpe Vita.*

CAPUT IV.

B

Beneficia quædam Sancti interceſſione collata: mors, ſepultura & tranſlatio.

Dæmones fugat & civium ſeditionem avertit.

HUmani generis hoſtis illius virtutibus invidens, quem vitiorum tentationibus ſuperare interiùs nequibat, variis imaginibus eum deterrere conatus eſt. Eidem aliquando oranti in capella S. Vincentii, qui in eccleſia noſtra jacet, apparuit dæmon hujuſmodi figuræ: æthiops videbatur nigerrimus unum tantum oculum habens in frontis medio, adeò brevi circumdatus veſte, ut pudenda paterent, facto autem ſigno Crucis, ut fumus evanuit. Dum idem Servus Dei alia vice in capella S. Antonii præfatæ eccleſiæ oraret, magnum ſonitum in eccleſia audivit, tunc faciem vertens, dæmones in eccleſiæ medio ducentes choreas advertit, ad hos Servus Dei appropinquans, quænam ſit cauſa tanti gaudii in virtute Dei inquirit; illicò ab iiſdem reſponſum eſt: Hujus urbis factiones, quæ vulgò partes dicuntur, tantum excitavimus, ut magno furore ſanguis humanus craſtina die ſit effundendus. His dictis, dæmonum turba aufugit; Servus autem Dei in oratione ſe proſternens à populo hoc flagellum avertit: finita oratione, ad propriam revertitur cellam, quam & ingrediens dæmonum multitudine in corvorum ſpecie hinc inde volitantium ipſam plenam reperit; facto autem ſigno Crucis, Davidicum illud replicabat: Deus in adjutorium meum intende, Domine, ad juvandum me feſtina; confundantur & revereantur, qui quærunt animam meam *a*. Dæmonum autem multitudo illicò diſparuit. Multis autem vicibus à dæmonibus percuſſus, poſt verbera antedicto lumine mirabiliter circumdabatur *b*, interiorque ſpiritus illum propheticis verbis confortabat: Eſto fidelis uſque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ *c*; & iterum: Expecta Dominum, & viriliter age, & confortetur cor tuum, & ſuſtine Dominum *d*. Hoc lumine illum circumdatum vidit quidam ſacerdos, qui fortè inde tranſibat. Hæc igitur ſunt paucula, quæ ad ſanctitatis indicium Dominus oſtendit, quæ ibidem ex multis enarràſſe ſufficiat.

C

Presbyterum gravi morbo laborantem,

25 Voluit omnipotens Deus ſuâ clementiâ Servi ſui actiones ſibi acceptas etiam cæleſtibus indiciis demonſtrare. Bononiæ quidam venerabilis ſacerdos fuit, D Hieronymus de Aviolo dictus, hic ſancto Viro familiariſſimus fuit, cùm in gravem incidiſſet infirmitatem, Vir Dei, illo evocante, ipſum viſitavit, ubi autem cameræ limites, in qua jacebat, attigiſſet, viſum eſt ægroto ſemiſanum ſe eſſe. Cum dulciùs confabularentur, extendens manum Vir Dei ſuper faciem ægroti illam traxit uſque ad plantam pedum: mira res! illicò ægrotus convaluit. Hoc autem venerabilis ſacerdos atteſtabatur, quod in ea parte corporis ſe liberatum pedetentim ſentiebat, ſuper quam manum ſuam Vir Dei traheret. Illicò ergò è lecto conſurgens, Altiſſimo gratias reddidit. In hujus autem rei teſtimonium præfatus ſacerdos, qui egregius pictor erat, figuram Viri Dei illo vivente naturaliſſimè depinxit atque poſt mortem ad ſepulchrum primus obtulit.

E

ſororemque ejus febricitantem & alium ægrum ſanat.

26 Soror quædam præfati ſacerdotis, cùm acutiſſima febre laboraret, memor ſanitatis, quam frater meritis Viri Dei fuerat adeptus, illum, ut ſe viſitaret, evocari fecit, qui adveniens ſalutiferæ crucis ſignum fronti ejus orans impreſſit ſicque ad monaſterium illo redeunte mulier illicò è lecto ſoſpes ſurrexit. Cujus rei publica vox urbis Bononienſis teſtimonium reddidit. Taceo quot morbo peſtilentiæ laborantibus hic Vir Dei ſalutem contulit. Quidam ſtudens Bononiæ, qui de partibus Alemanniæ venerat, dolore capitis incredibili per quatuor menſes laborabat, fluctuabat mens ejus, an domum rediret, an ſtudium proſequeretur; dum igitur die quadam in porta habitationis ſuæ cogitabundus reſideret, ecce vir quidam interrogat, quæ tantæ ſit cauſa triſtitiæ; reſpondit ille ad ſingula: cui vir, Vade, inquit ad S. Dominicum & Fr. Jacobum inquire, hic te ſuis orationibus ſoſpitem efficiet: Abiit ille & Virum Dei reperiens, ut ſui miſereatur implorat, humillimus Servus Chriſti ſe peccatorem aſſerens iſta refugit: tandem ſtudentem ad portam conventûs lacrymantem uſque deduxit deprecantemque, ut ſuper caput ejus manum imponeret, manum ſuper caput illius Vir Dei impoſuit, imploranſque dixit: Deus, qui te creavit, ipſe te ſanet. Quo facto, oſtium Vir Dei clauſit & Juvenis ſanum ſe eſſe perſenſit.

F

Futura prædicit.

27 Venerabilis vir Fr. Hieronymus de Genua dignus prædicator, dum in civitate quadam, cujus nomen conticere libet, contra gubernatorem vehementiùs prædicàſſet, irati præſides eundem evocaverunt, qui expaveſcens Virum Dei accerſit rogavitque, ut pro ſe Dominum precaretur, qui illum his verbis propheticis exhortatus eſt: Jucundiùs erat paternitas veſtra, non confuſionem, ſed honorem habitura: reperies ſiquidem dominos omnes reſidentes, qui, ut veſtram intuebuntur præſentiam, illicò conſurgent omnes grandique te proſequentur honore, primum reſidendi locum tribuentes; ſic paternitas veſtra ad ſingula reſpondendo honorem Deo ac religioni acquiret. Abiit prædicator, & cuncta, prout Vir Dei prædixit prophetico ſpiritu, evenêre.

28 Pretioſa in conſpectu Domini mors Sancto-

Eccleſiæ Sacramentis munitus piè moritur.

ctorum ejus *e*. Poſt longa diuturnaque virtutum exercitia tempus advenit, quo Virum Dei ad cœleſtia Dominus evocaret. Correptus itaque acutiſſima febre infirmario illud Apoſtolicum dixit: Ego enim jam delibor & tempus meæ reſolutionis inſtat *f*. Confeſſionem generalem fecit cum reverendo P. Fr. Vincentio de Caſtro-Novo ſacræ Theologiæ Magiſtro, qui poſtmodùm fuit totius Ordinis noſtri generalis magiſter, tunc priore conventûs Bononienſis, Sacramentiſque Eccleſiæ devotè ſuſceptis, pedes ac manus in modum Crucis pauxillùm componens oranſque ſpiritum Deo reddidit. Nec dubium, quin Angelorum catervâ ad cæleſtem patriam ſit deductus. Fuit autem felix tranſitus ejus die Mercurii circa quintam noctis horam, XII *g* menſis Octobris anno D. MCCCCXCI. Frater Dionyſius de Bellano tunc ſtudens Bononiæ, cùm gravem pateretur infirmitatem *h*, quâ in choro cantare & prædicationis officium exercere prohibebatur, Virum Dei in extremis laborantem enixius rogavit, ut, ſi cæleſti gloria eum Dominus ſublimaret, ſanitatem ſibi

B impetraret. Illo itaque decedente, frater ipſe corpus Defuncti amplectens clamare non ceſſabat: Imple, Pater, quod promiſiſti, me tuis ſana precibus; nec umquam à corpore avelli potuit, donec plenam aſſecutus eſt ſanitatem. Ferunt fratres, qui aderant, faciem Viri Dei, quæ pallida mortis horrore fuerat, poſt mortem aliquantulùm rubuiſſe, corpus exanime mentis felicitatem indicâſſe.

Sacrum ipſius corpus propter ingentem concurſum è priori ſepulturæ loco

29 Antiquæ conſuetudinis erat fratres in quodam cœmeterio ſepelire, in quo & B. Dominicus primò ſepultus fuit; in hoc igitur cœmeterio plerique magnæ ſanctitatis viri ſepulti fuêre, quorum corpora ignorantur. Hæc itaque advertens R. P. prior atque antiquiores patres decreverunt, ut Virum, qui ſingulari vita præfulſit, particulari ſepulchro decorarent. Verùm, dum in eccleſia corpus jaceret; tantus concurſus factus eſt populi, ut omnes mirarentur. Conabantur omnes illud oſculari, annulis atque coronis ipſum contingentes. Inter cæteros autem quidam puer trium annorum, quantum valebat, corpus attingere conabatur, domumque reverſus matrem hortatur, ut ad il-

C lud videndum quantocius properaret; admirans mater infantuli verba, qui vix dimidium proferre noverat, ad eccleſiam B. Dominici pervenit, corpuſque inſepultum reperiens, infantuli verba fratribus enarravit; decebat namque, ut puriſſimus Dei Servus infantis puriſſimi verbis efferretur. Traditus eſt tandem ſepulturæ in capella quadam, quæ erat in capitulo majori conventûs Bononienſis in depoſito ſuper terram.

ad eccleſiam monaſterii transfertur.

30 Mente animoque cogitantes prior & patres conventûs multitudinem virorum ac mulierum, quas in clauſtrum Ordinis ingredi non licet, confluentium ad Viri Dei ſepulcrum & fratrum quietem perturbantium, ſano conſilio ſanxêre, corpus ejus aliunde* transferre; ſed priùs D. epiſcopi Bononienſis conſilium atque conſenſum expetierunt, quo annuente, octavo die ab obitu ejus tranſlatum eſt corpus in eccleſiam in capellam D. Thomæ Aquinatis, ubi cereis atque tabellis & imaginibus circumquaque appenſis venerabiliter uſque adhuc jacet. Cùm autem transferretur, repertum eſt corpus ejus ſanum nullumque omninò fœtorem emanans*. Quanta autem Dominus per eum operatus eſt, teſtantur cerei, tabellæ & argentea membra circa ſepulcrum ejus appenſa, quorum aliqua in ſequentibus declarantur. Majora autem credimus illum præbiturum his, qui ex toto corde ipſum invocaverint. Cumque morbo peſtilentiæ laborantibus hic Servus Dei ſemper deſervierit, ad impetrandam ab eo morbo liberationem populis peculiare donum eum habere experimento compertum eſt.

*l. aliò

A. FR. AMBROSINO DE SONCINO.

*l. emittens

ANNOTATA.

a *Pſalmo 69, ℣. 1.*

b *Vide, quæ habentur in fine capitis præcedentis.*

c *Apocalypſis cap. 2, ℣. 10.*

d *Pſalmo 26, ℣. 14.*

e *Pſalmo 115, ℣. 15.*

f *Epiſt. 2 ad Timoth. cap. 4, ℣. 6.*

g *Vide Commentarium Prævium.*

h *Flaminius citato loco, dum de Dionyſii de Bellano infirmitate loquitur, hæc habet:* Fratri Dionyſio, cui inteſtina fluebant. E

CAPUT V.

Miracula poſt mortem patrata.

Infans, voto à parentibus emiſſo,

QUamquam admiranda multa hujus Servi ſui meritis Dominus operatus ſit, ex multis tamen pauca referam, quæ ad me diſcipulum ſuum pervenêre. Quidam civis ac mercator Bononienſis filium habebat, qui gravi morbo correptus jam ſigna amiſſæ vitæ præferebat, necnon quàm plures mortuum judicabant. Hic igitur civis hujus Viri audiens magnalia, votum vovit Domino dicens: Domine Deus, ſi filium meum vitæ priſtinæ meritis B. Jacobi reddideris, illi habitum FF. Prædicatorum me induturum devoveo. Mira res: puer reviviſcens oculos aperuit ac veluti à ſomno evigilans incolumis omninò repertus eſt. Quapropter pater vehementer factum admirans, tabellam ad ejus ſepulchrum appendit, ubi mater filium geſtans F conſpicitur, in qua hæc verba conſcripta ſunt: Puerulus hic mortuus erat & meritis B. Jacobi reſurrexit.

mulier

32 Quædam Bononienſis mulier, receptis Eccleſiæ Sacramentis, ita in extremis laborabat, ut eam complures cum candelis accenſis veluti mortuam circumdarent, ſed emiſſo voto à quodam eorum, qui aderant, ſi ipſam Deus B. Jacobi meritis liberaret, quòd ad ſepulchrum ejus imaginem pariformis longitudinis appenderet, ſtatim mulier caput erigens, ait: Gratias Deo, quia vitæ reſtituta ſum meritis B. Jacobi, qui mortuus eſt & ſepultus apud S. Dominicum. Qua de re parentes vehementer admirati Prædicatorem Ordinis noſtri adierunt illum rogantes, ut tantum miraculum populo aperire dignaretur. Non annuit prædicator, niſi mulier ſanata unà cum cæteris, qui præſentes exſtiterunt, advenirent. His igitur prædicatorem adeuntibus, populo miraculum divulgatum eſt.

item juvenis à morte liberantur.

33 Venerabilis P. F. Hieronymus de Bononia, dum prædicaret Bononiæ hujus beati Viri mi-

A Fr. Ambroſino de Soncino.

miracula, quidam civis Bononienſis ſermoni fortè intererat, hic unicum domi filium in extremis laborantem dereliquerat; audiens igitur tanta tamque admiranda dominum Servi ſui meritis agere, ad ſepulcrum ejus acceſſit rogans, ut in teſtimonium ſanctitatis ſuæ filio ſuo ſalutem à domino impetraret. Oratione finita, domum rediit filiumque incolumem reperit; perfectæ autem ſanitatis indicium tentans, unà cum filio eâdem ferè horâ cibum ſumpſit ſicque magno cum gaudio ſacriſtiæ conventûs S. Dominici atque quàm pluribus aliis miraculum propalavit.

Prior quidam Ordinis S. Dominici a

34 Venerabilis P. Fr. Bartholomeus de Genua *a*, Ordinis Prædicatorum in conventu Genuenſi S. Mariæ de Caſtello tunc prior, cum apud Bononiam deveniſſet, febribus vehementer æſtuare cœpit, morbo igitur in dies creſcente, ſocius ejuſdem eidem dixit: Pater venerande, credo, paternitatem veſtram audiviſſe, quanta dominus B. Jacobi meritis oſtendat mirabilia, non igitur dubitaverim, ſi ad eum toto corde recurras, quin ſanitatem paternitas veſtra aſſequatur. Quo reſpondente: Me Deo commendatum facio orans, ut B. Jacobi meritis mihi valetudinem concedat ad animæ meæ ſalutem. B Illicò ad ſepulcrum Viri Dei acceſſit ſocius hæc eadem deprecans; revertente igitur illo ad infirmariam *b*, priorem ſuum mirabiliter convaluiſſe reperit atque infra paucos dies ſoſpes Genuam rediit.

puella febribus, mulier gravi morbo,

35 Quidam civis Bononienſis pro ſorore ſua, quæ febribus & dolore capitis laborabat, B. Jacobum oravit illamque eidem commendavit & domum revertens plenè ipſam convaluiſſe invenit. Alius quidam Bononienſis civis, dictus Andreas Lardarolus, cum filiam in mortis articulo haberet conſtitutam, una cum uxore ſua vovit ſe ſtatuam ceream facturum; ſi filia ſanitatem conſequi valeret meritis B. Jacobi. Eodem igitur die, filia convaleſcente, in ſignum miraculi ſtatuam ad ejus ſepulcrum mox appendit. Mulier quædam, Adriana nomine, antiquiſſima ultra centum annorum, longâ atque moleſtâ infirmitate laborans, ad tactum ſepulcri Viri Dei illicò ab infirmitate liberata eſt.

C *item alia capitis dolore, alii tres febribus,*

36 Quædam nobilis mulier Bononienſis, intolerabili capitis dolore per quatuor menſes excruciata, medicos non reperiens, qui ei prodeſſe valerent, ad B. Jacobi ſuffragia recurrens illicò è lecto incolumis ſurrexit. Fr. Paulus de Bohemia, cum in conventu Bononienſi anno D. 1499 acutiſſima febre laboraret, timenſque ſummopere, maximè propter dolorem capitis aſſiduum, quo jam per decennium laboraverat, ad B. Jacobi ſuffragia confugiens ſtatim à febre & capitis dolore liberatus eſt. Fr. Vincentius de Soncino Ordinis Prædicatorum, qui B. Jacobo, dum adhuc viveret, multum familiaris erat illumque in brachiis tenebat, quando ex hac luce migravit, dum maxima febri laborabat, ad B. Jacobi merita confugiens, eâdem horâ incolumitatem recepit. Hujus rei ego teſtis ſum & multi fratres mecum præſentes.

liberantur. Mulier contracta, alius gravi morbo laborans ſanantur. c

37 Quidam, dictus Miſſacarius de S. Georgio, comitatûs Bononienſis, acutiſſima febri laborans, illicò, ut B. Jacobo ſe commendavit, convaluit. Mulieris cujuſdam Bononienſis, quodam terrore ſibi ſuperveniente, membra omnia contracta ſunt, ſed cum ad B. Jacobi præſidia confugeret, illicò lux magna ei apparuit, quæ eidem & terrorem expulit & ſanitatem reſtituit *c*. Mediolani, cùm quidam nobilis civis D gravi detentus infirmitate audiret B. Jacobum Bononiæ tam mirifica operari, voto quodam emiſſo, ad invocationem ejuſdem plenè convaluit, qui duos aureos per reverendum P. Fr. Vincentium de Caſtro Novo, de quo ſuprà mentio facta eſt, tunc priorem conventûs S. Mariæ Gratiarum, mihi ad ſepulcrum B. Jacobi exornandum Bononiæ tranſmittendos obtulit.

Mulier pedum uſum, aliique d

38 Nobilis quædam mulier Bononienſis, uxor capitanei juſtitiæ *d*, Mediolani jam per tres annos contractis habens tibias, cùm venerabilem P. Fr. Hieronymum Bononienſem audiret de miraculis B. Jacobi prædicantem, ad ipſum B. Jacobum confugiens, quatenus ſuis precibus ſibi Dominus tibiarum ſanitatem reſtitueret, oravit, &, oratione finita, ſtatim convaluit. Hoc idem retulit venerabilis prædicator Fr. Hieronymus de Bononia antedictus. Civis quidam Bononienſis filium habens morbo quodam, qui vulgò malum lapidis *e* dicitur, laborantem, ubi ad ſepulchrum B. Jacobi pro ſalute oravit, plenè fuit liberatus. Apud Maranum oppidum non longè à civitate Venetiarum *f* in conventu, ſive eccleſia conventûs, E poſt mortem Viri Dei, fratres Ordinis noſtri ejus imaginem ante chorum ſtatuerunt, quam cùm quidam clericus Venetus intuens à fratribus, cujus eſſet, didiciſſet, tantam fidem erga Virum Dei concepit, quod ad ejus ſuffragia recurrens à dolore capitis, quò continuò laborabat, propter quod phreneſim etiam pertimeſcebat, ad plenum liberatus eſt poſuitque cereum in loco antedicto in ſignum miraculi.

variis morbis affecti ſanitatem, item quatuor oculorum uſum recuperant.

39 Quidam civis Bononienſis filium graviſſimè ægrotantem habebat, pro quo ad ſepulcrum B. Jacobi devotius orans liberatus fuit, de quo medici timebant anno Domini 1493. Apud Bononiam monialis quædam Ordinis noſtri, voto emiſſo, meritis B. Jacobi à dolore capitis, quo per triennium laboraverat, ad plenum convaluit. Mulier quædam Bononienſis per dies partûs doloribus agitata, obſtetrice hortante, ad B. Jacobum confugit, quæ pulcherrimum filium edidit; cùm autem è lecto ſurrexit, primo itinere eccleſiam B. Dominici adiit, votum, quod voverat, B. Jacobo referens. Hoc idem alteri evenit, ut illa & F quàm plures aliæ matronæ, quæ aderant, retulerunt. Alter quidam, Calcarelius dictus, cum cæcus eſſet, facto voto, B. Jacobi meritis illicò ſibi videndi facultas reſtituta eſt, atque ita ut minima quæque, ùt ipſe referebat, conſpiceret. Alter etiam ob humorem ad oculos deſcendentem viſum ſe perdidiſſe arbitrans B. Jacobi meritis, cui ſe devotè voverat, ad plenum liberatus eſt. Mutinæ *g* cum quidam civis, qui uſquequaque cæcus erat, admiranda audiret hujus beati Viri, voto emiſſo, intra paucos dies viſum recepit, qui Bononiam contendens duos oculos argenteos ad ſepulcrum Viri obtulit, quos ſe oblaturum, ſi ſoſpes eſſiceretur, devoverat. Quidam calcis artifex, qui oculum ita calce oppleverat, ut per multos dies nil inde prorſus cerneret, ad B. Jacobi ſepulcrum proficiſcitur, priuſquam templum ingrediatur, depulſis tenebris, viſum recipit.

Ancilla brachii & vir linguæ uſu destituti, quidam hydropiſi,

40 Ancilla matronæ cujuſdam Bononienſis brachium diu invalidum ac inutile habuerat, ad ſepulcrum viri Dei B. Jacobi veniens, illique brachium ſuperponens, ſtatim incolumis effecta eſt. Quidam civis Bononienſis ita in lingua ægro-

A ægrotabat, ut vix cibum capere valeret, nil medicis aut medicinis proficientibus, B. Jacobo vovit, quòd, ſi ejus meritis ſalutem aſſequeretur, linguam argenteam in miraculi fidem illi offerret; manè itaque ſequenti incolumem ſe uſquequaque comperiens, linguam argenteam fieri fecit & ad ſepulcrum B. Jacobi, ut voverat, devotè obtulit. Hydropicus quidam B. Jacobo vovens, quòd, ſi ejus precibus ſanus efficeretur, Miſſam ad Dei & ſui honorem celebrare faceret, atque ad ejus ſepulcrum cereum unius libræ offerret, infra dies quatuor incolumitatem recepit votumque ſuum quàm citò adimplevit.

alius morbo Gallico,

41 Alius quidam ad ſepulcrum B. Jacobi imaginem obtulit, in qua ſcriptum hujuſmodi legitur: Ego Joannes per quatuor annos morbo Gallico laboravi, atque hoc in loco vovens ad plenum convalui meritis & interceſſione B. Jacobi.

item mula Beati interceſſione ſanatur.

B

42 Non ſolùm in creaturis rationalibus, ſed etiam irrationalibus hujus Viri Dei virtus effulſit: nam Fr. Stephanus, converſus Ordinis Prædicatorum, cum Bononiam mulæ inſidens adveniſſet, ut prædicatorem quemdam Placentiam *h* ſecum deduceret, mula antedicta ita laborare cœpit, ut ad terram ſe proſternens moritura videretur; advocatur quidam, qui hujuſcemodi mederi conſueverat, qui mulam intuens, eandem mortuam indicavit; triſtatur frater vehementer atque ad ſepulcrum Viri Dei accedens, ut jumento ſanitatem conferat, devotiùs expoſcit, expleta oratione, mulam viſitans eandem jam pene mortuam aſpexit. Verùm eadem nocte dormientem fratrem vox quædam excitavit, dicens: Surge, frater Stephane, & pabulum mulæ affer, qui illicò ſurgens jumentum incolume adinvenit. Sicque B. Jacobo gratias referens, Placentiam lætus repedavit. Quàm plura itidem Dominus Servi ſui meritis præmonſtravit mirifica, quæ, ſi enarrare vellem, altius volumen excreſceret; igitur huic Vitæ finem imponens, omnes hortor, quatenus tanti Viri veſtigia ſectari conentur, ſicque ad cæleſtem patriam ejus ſuffragantibus meritis conſcendant.

A. Fr. Ambrosino de Soncino.

ANNOTATA.

a Genua *urbs eſt Liguriæ in Gallia Ciſalpina & ejuſdem nominis Reipublicæ caput.*

b *Vox hæc* valetudinarium *ſignificat.*

c *Urbs Italiæ archiepiſcopalis & ducatûs Mediolanenſis primaria.*

d *Id eſt, juſtitiæ exercitio præfecti.*

e *Ita auctor* calculorum valetudinem *ſignificat.*

E

f *Urbs perampla & culta Italiæ, reipublicæ cognominis ab ea dictæ caput.*

g *Urbs Italiæ ampla, in Longobardia, ejuſdem nominis ducatûs primaria & epiſcopalis, inter Scuttenam & Secciam fluvios.*

h *Urbs Italiæ in Longobardia epiſcopalis, ejuſdem nominis ducatûs caput ſub dominio Parmenſis ducis, ad Padi & Trebiæ confluentem.*

DE B. MARTINO CONFESSORE

EX ORDINE S. AUGUSTINI

VERCELLIS IN ITALIA

SYLLOGE.

C

C. B. F

ANNO CIRCITER MDIII. *Beatus, qui centum ampliùs annis ante Urbani VIII decreta, Servi Dei*

Vercellis, epiſcopali in Pedemontano Italiæ principatu, quæ jam plus ſemel memorata apud nos fuit, civitate, natus eſt ac denatus, uti inter ſcriptores omnes, de re locutos, convenit, beatùs hîc propoſitus ex Ordine S. Auguſtini Confeſſor. Hunc hodierna, quà ex allegandis oblit, die Operi noſtro inſerendum, deceſſores noſtri, ad XX Maii diem in Prætermiſſis ſermonem de Jacobino ſeu Jacobo Cravacorio, fratre Carmelita laïco, qui non ſecùs atque ille Vercellis jacet ſepultus, inſtituentes, ſpopondère, eſtque ex inſtituti noſtri ratione, ut fidem, abs illis datam, hîc liberemus, neceſſe. Etſi enim Martinus nec Faſtis ſacris exſtet inſcriptus, nec Officio eccleſiaſtico Vercellis aut alibi colatur, à ſcriptoribus tamen vix non omnibus, à quibus memoratur, Beati titulo, uti Ordinis Auguſtiniani ſcriptor Thomas de Herrera, qui non pauca de illo in Alphabeto Auguſtiniano, anno 1644 in lucem emiſſo, tom. 2, pag. 57 & ſeq. memoriæ prodit, ibidem affirmat, condecoratur. Adhæc tam à Joanne Stephano Ferrerio in diœceſis Vercellenſis, quàm à Joſepho Pamphilo Auguſtiniano in Ordinis ſui Beatorum Catalogo collocatur, &, quod caput eſt, qualicùmque etiam cultu, Sanctis ac Beatis deferri ſolito, Vercellis gaudet, imò verò & ante annum 1634, poſt quem, ſpectatis, quæ tum juxtà ac anno 1625 Urbanus VIII ea de re tulit, decretis, Servos Dei, Sanctorum Beatorumve Albo ab Eccleſia nondum adſcriptos, cultu hiſce proprio, niſi hoc anteà centum ampliùs annis fuiſſent affecti, venerari nefas fuit, haud minori, quàm quod annorum totidem metam excedit, temporis ſpatio non interruptè fuit gaviſus, uti è jam nunc dicendis nemo non, quantùm opinor, facilè agnoſcet.

2 *Papebrochius noſter in Ms. penes nos ex-*

AUCTORE C. B.

coli qui poſſint, definientia, cultu jam cumque

exſtante, quo ſuam unà cum Henſchenio anno 1661 Romæ moram indeque anno 1662 in Belgium reditum eſt complexus, Itinerario pag. 233 ſermonem de iis, quæ annorum illorum poſtremo vigeſimâ ſextâ Maii die Vercellis conſpexit ſeu examinavit, inſtituens ſic ſcribit : Apud Patres Auguſtinianos in media navi ſub vili marmore corpus eſt B. Martini, cujus in proxima columna grandis imago ad populum concionantis cum ſuperſcripto : "Inſpice in Regem tuum crucifixum & conſolaberis." Inferiùs verò : "A°.... XI Oct. horâ III noctis B. Fr. Martinus de Vercellis obiit." Pendet ante eam exigua lampas, nunc ſine lumine, & paucula anathemata. Ejuſdem imago cum radiis ſimiliter picta variis locis in templo atque ad unam columnarum ſequens miraculum : "Quum Laurentius de Laſſone Caſine Strate, duceret plauſtrum unum lapidum Vercellas, fuit oppreſſus ab ipſo plauſtro, quòd viſcera propria emittebat ; ſed, facto voto ad B. Martinum, immediatè valuit MDV." *Cultus publicus, Sanctis ac Beatis proprius, ex*

B *imaginum Servorum Dei, etſi etiam hæ abſque diademate ac ſplendoribus fuerint depictæ, in eccleſiis collocatione, ut Benedictus XIV de Servorum Dei Beatificatione ac Beatorum Canonizatione lib. 2, cap. 14, num. 3 & duobus ſeqq. docet, infertur.*

fuiſſe haud interruptè gaviſus probatur,

3 *Quare, cùm* B. Martini *imagines, cum radiis etiam depictæ, in Vercellenſi Auguſtinianorum eccleſia anno 1662, ut modo recitata Papebrochii verba fidem faciunt, fuerint locatæ, fuiſſe illum tunc ibidem qualicumque ſaltem, qui Sanctis ac Beatis deferri ſolet, honore affectum, certum eſt atque indubitatum, cùmque miraculum, adductis à Papebrochio verbis relatum, anno 1505, uti hæc produnt, acciderit, eſt ſanè, cur, ſi non jam inde ab ipſomet anno 1505, haud pluribus equidem quàm decem circitèr annis ſeriùs fuiſſe & illud uni ex eccleſiæ dictæ columnis inſcriptum &* Martini *in hac imagines collocatæ credantur; cùm autem ſic habeat, nec has inde fuiſſe aliquando ante annum 1634 amotas, veroſimile appareat, conſectarium evadit, ut etiam ante annum iſtum* Martinus *in Vercel-*

C *lenſi apud Auguſtinianos eccleſia qualicumque cultu, Sanctis ac Beatis proprio, non minori, quam quod centum annorum metam excedit, temporis ſpatio fuerit non interruptè gaviſus, utque proinde in Opus noſtrum hic, uti factum iri deceſſores noſtri loco ſuprà cit. promiſère, debeat inferri. Id itaque, quod fieri è dictis hic debet, præſtantes, undecumque, quæ de Beato memoriæ prodita inveniuntur, collecta, qualicumque ejus cultu jam probato, lectori modo hic exhibeamus.*

Grammaticæ operam dare jam ſenex

4 *Alfonſus de Orozco, Ordinis Auguſtiniani ſcriptor, qui & ipſe Beatorum hujus numero accenſetur ac, quemadmodùm Thomas de Herrera ſuprà laudatus in Alphabeto Auguſtiniano tom. 1, pag. 24 & ſeq. docet, anno 1592 è vivis nonagenario jam major exceſſit, in Ordinis ſui Chronicis ad annum, quo hæc edidit, 1551 de* B. Martino de Vercellis *ſequentem ſcribit in modum :* Hic Religioſus divinitùs potiùs, quàm humanâ induſtriâ, fuit inſtructus. Senex erat, cùm Grammaticam addiſcere incepit ſicque profecit, quòd paucorum annorum ſpatio & theologus & inſignis prædicator evaſerit. Cœnobium Papienſe, in quo

D ſacra parentis noſtri Auguſtini pignora condita ſunt, templo minante ruinam, reſtauravit, & quaſi de novo ædificavit. Idem præſtitit monaſterio Mediolanenſi. Ab omni populo magni æſtimabatur, quia videbant ſigna & prodigia, quæ propter ejus merita Deus operabatur; quæ etiam & nunc ad ejus ſepulcrum, ad quod plures infirmi ſanitati reſtituuntur, operatur. Excurrunt ab ejus morte quinquaginta anni. *Ita ille, qui cùm anno 1592, quo obiit, extiterit è jam dictis nonagenario major ac proin haud procul à* Martini, *cujus mortem annis quinquaginta ante Chriſti annum 1551 eveniſſe per verba modò huc tranſcripta tradit, ætate abfuerit, eſt ſanè, cur in iis, quæ de illo per hæc memoriæ prodit, fidem mereri exiſtimetur; verùm, cùm pleraque, quæ de Beato refert, nec notis chronicis muniat, nec quidquam, è quo tempus, quo circitèr acciderint, determinari queat, ſuppeditet, alio, quò id vel utcùmque fiat, eſt recurrendum.*

5 *Thomas de Herrera Operis ſuprà cit. tom. 2, pag. 57 de* B. Martino *ex Ordinis ſui, ut apparet, quæ mox laudârat, Regiſtris ſic ſcribit :* A Jacobo de Aquila (*hunc ab anno 1470 ad annum uſque 1476 generalis Prioris munere præfuiſſe Auguſtinianorum Ordini, Cruſenius in Monaſtico Auguſtiniano pag. 176 & ſeq. tradit*) die XVI Junii anno 1470 creatur lector honoris & die XVIII Decembris ann. 1471 Biblicus honoris, & die XXVI Februarii anno 1473 Baccalarius honoris : & die 3 Julii anno 1474 Baccalarius formatus ; *hinc autem, ut conſideranti pateſcet, conſequitur, ut, quod de Beato Grammaticam primùm, cùm jam ſenex eſſet, diſcere exorſo Alfonſus de Orozco per verba, num. proximè prægreſſo huc tranſcripta, memoriæ prodit, ante omnes & ſingulos annos, ab Herrera hic memoratos, ac proin & ante annum 1470 acciderit. Imo verò id jam inde ab anno 1465 ac forſan aliquanto etiam citiùs accidiſſe, vel ex eo veroſimile apparet, quòd haud dubiè, dum ad primum ex honoris gradibus, ab Herrera memoratis, anno 1470 aſcendit, jam ab aliquot annis in Grammaticam incumbere incepiſſet. Porrò, cùm Beatus, Grammaticæ primum ac*

ante annum 1470 exorſus, theologus ac inſignis concionator brevi evaſit,

F *dein altioris ordinis ſcientiis operam navans,* paucorum annorum ſpatio theologus & inſignis prædicator, *ut ſuprà Alfonſus de Orozco teſtatur, evaſiſſet, brevi per totam Italiam, ut Torellius de Illuſtribus Ordinis Auguſtiniani Viris pag. 419 adjungit, nominis ejus fama ſeſe adeo diffudit, ut vix ibi fuerit civitas, quæ ſibi eum dari ſacrum præconem inſtantiſſimè haud flagitârit.*

Papienſe Ordinis ſui monaſterium anno 1487 ac dein Mediolanenſe inſtauravit,

6 *Nec immeritò ſanè* Martinum *è ſuggeſtu verba de fidei myſteriis Chriſtianique hominis officio facientem cupidiſſimè omnes paſſim audiebant. Quæ enim ad concionem dicebat, ea non modo ipſe vitæ intemeratæ exemplo, ſed & Dominus ſequentibus ſignis ac miraculis, quæ ob Servi ſui merita operabatur, confirmabat. Hinc factum, ut ubique planè inſignem animarum referens fructum, eo etiam pertigerit, ut à fidelibus adjutus, quæ collapſa eſſent, loca ſacra inſtaurârit. Ita ferè etiam loco mox cit. laudatus Torellius ; locis autem ſacris, à Beato noſtro inſtauratis, nominatim accenſenda eſſe Papienſe ſeu Ticinenſe ac Mediolanenſe Ordinis S. Auguſtini monaſteria, ex Alfonſi de Orozco verbis, num 4 recitatis,*

eſt

AUCTORE C. B.

A *eſt palàm. Ac primùm quidem è duobus illis monaſteriis anno* 1487, *etſi nec id verbo ullo indicet is ſcriptor, inſtauratum fuiſſe, fidem facit Epigraphe, monaſterii illius eccleſiæ frontiſpicio inſcripta ſequentibuſque, ut Herrera tom. 2, pag. 58 teſtatur, his verbis concepta:* M. CCCC. LXXXVII. reparata fuit hæc eccleſia, authore ven. fr. Martino de Vercellis, cooperantibus nobilibus DD. Joanne Antonio Bareta, & D. Renaldo Strada; *quod autem ad monaſterii Mediolanenſis inſtaurationem ſpectat, hæc veroſimiliter poſt Ticinenſis demùm inſtaurationem (non priùs enim, quàm hâc narratâ, ab Alfonſo de Orozco refertur) contigerit, annoque proinde* 1487 *exſtiterit poſterior.*

Ordiniſque ſui munere non uno

7 *Mediolani ſanè* Martinum *ante annum* 1489 *degiſſe, imo & ibidem monaſterii Auguſtiniani Priorem egiſſe, ex Herrera jam ſæpiùs laudato colligendum apparet. Verbis enim, num.* 5 *citt., mox ex Ordinis ſui Regiſt. ſequentia iſthæc ſubjungit:* Anſelmus de Monte Falcone (*hic, Ordinis Auguſtiniani Prior generalis anno* 1486 *creatus, munus illud, uti ex Cruſenii Monaſtico Auguſtiniano intelligitur, decennio circitèr geſſit*) die XXVI Julii anno 1489 ei (Mar-
B tino *videlicet*) præcipit Mediolani, ut relinquat vicarium in conventu & eat Papiam vel ad alium locum opportunum ad præparanda neceſſaria pro capitulo generali juxta ordinationem provincialis & patrum conventûs Papiæ. *Porro* Martinus *non uno, poſtquam Mediolanum anno* 1489 *reliquiſſet, Ordinis ſui munere fuit perfunctus. Eum enim ab Anſelmo de Monte Falcone, generali è dictis Ordinis Auguſtiniani tunc Priore, die* XIX *Novembris anno* 1490 *monialium Novarienſium confeſſorem conſtitutum duodecimaque Maii die anno* 1492 *conventui Modoëtienſi præfectum fuiſſe, Herrera ſtatim poſt verba proximè recitata non obſcurè prodit.*

perfunctus, poſt inſtitutam,

8 *Etſi autem hinc etiam curis, quæ cum ſacri præconis officio minus conveniebant, Beatus diſtineretur, haud propterea tamen huic umquam nuntium remiſiſſe videtur. Cùm enim, Bononiam ſeſe accedere non poſſe, Bononienſis conventûs patribus ſignificâſſet, ad eum, ut ad alia loca, quæ commodiùs accedere ſermo-
C nibuſque ſuis illuſtrare poſſet, ſeſe conferret, placere ſibi, proximè laudatus generalis Ordinis Auguſtiniani Prior die* XVII *Januarii anno* 1494 *ſcripſit. Ita iterum, ſed aliis ac, ut apparet, paulò obſcurioribus verbis, loco mox cit. Herrera, ſtatim nihilominus etiam adjungens:* Crediderim tamen, adhuc Martinum vel eo anno vel ſequenti Bononiæ verbum Domini diſſeminâſſe. Reperio enim in Carolo Sigonio lib. 4 de Epiſcopis Bononienſibus pag. 208 ſodalitatem devotorum B. Mariæ conſolationis in æde S. Jacobi fuiſſe anno 1495 per F. Bernardinum (debuiſſet dicere Martinum) Vercellenſem inſtitutam. *Fuiſſe ſanè, quam hic Herrera memorat, ſodalitatem Bononiæ à Beato noſtro inſtitutam, memoriæ etiam produnt duo adhuc alii Ordinis S. Auguſtini alumni, Torellius ſcilicet plùs ſemel jam laudatus & in Auguſtiniano ſuo, quod anno* 1654 *vulgavit, Encomiaſtico Philippus Elſſius.*

quæ hic memoratur, ſodalitatem

9 *Ac poſterior quidem, qui Bononiæ divini Verbi ſemina anno* 1495 *ſparſiſſe* Martinum *dilucidè ſimul etiam tradit, ſequentibus id verbis facit:* An. 1495. cùm Bononiæ (Martinus *nimirum*) Quadrageſimam in eccleſia noſtra S. Jacobi teneret, curavit depingi juxta majorem porticum ejuſdem eccleſiæ imaginem B. M., quam cùm in ſumma haberet veneratione & coràm ea precibus ardentibus inſtaret, contigit populum Bononienſem per ipſius conciones prorſus in cultum D. V. accendi. Unde cùm plurimos videret indies dare nomen ſuum ſodalitati à ſe inſtitutæ, conſtituit illius officiales & præfectos, & curavit omnium ad perpetuam memoriam fieri catalogum; titulus autem ſodalitatis eſt S. M. de Conſolatione; *prior vero, etſi nec annum, quo ſacrum præconem Bononiæ Martinus egerit, determinet, nec ullo etiam modo, quandonam, de qua hic loquimur, ſodalitatem ibidem inſtituerit, edicat, id tamen illum, dum ibidem concionaretur, feciſſe, dictamque ſodalitatem, quæ & à cingulo nomen habet ac idcirco* Cingulatorum *etiam appellatur, fuiſſe poſtea à Gregorio XIII Papa archiſodalita-* E *tem, id eſt, reliquarum, quæ toto in mundo reperiuntur, omnium nominis ejuſdem ſodalitatum caput creatam, adjungit, Beatumque, quem ante & poſt mortem fuiſſe à Deo ſtupendis miraculis honoratum ait, vitam hanc mortalem cum immortali anno* 1503 *commutâſſe, elogio, quo illum exornat, ſic finem imponens, rectè affirmat.*

è vivis anno circitèr 1503 exceſſit.

10 *Nihil quidem, quo poſtremam hanc ſuam aſſertionem probatam det, in medium adducit; aſt hâc illum à vero emortuali* Martini *anno minùs certè, quàm Marquezium & Cruſenium, quorum hic in ſuo Monaſtico circa annum* 1300, *ille in Auguſtinianis ſuis Origg. cap.* 18, § XI, *pag.* 329 *circa an.* 1256 *Beati obitum ſignat, aberrâſſe, non poteſt non unicuique eſſe perſpicuum tum è jam dictis, tum ex eo, quòd ad* Martini *preces Marianus Genazzanenſis, qui, quemadmodùm Cruſenius in Onomaſtico Auguſtiniano docet, S. Auguſtini Ordinis Priorem generalem ab anno* 1497 *ad annum uſque* 1499 *egit, favorem quemdam anno* 1498 F *conceſſiſſe in Ordinis ejuſdem Regiſtris, teſte, qui ſæpiùs citatus eſt, Herrera, legatur. Adhæc jam erant, cùm anno* 1551 *Alfonſus ab Orozco Chronica ſua ſuprà cit. luce publica donaret, anni quinquaginta, uti hic ipſemet per verba, num.* 4 *huc tranſcripta, ſub finem teſtatur, à* Martini *obitu elapſi; ut hic, ſi non ipſomet, cui non tantùm à Torellio, ſed & ab Hieronymo Romano in Centuriis & ab Elſſio in Encomiaſtico Auguſtiniano innectitur, determinato anno* 1503, *certè circa hunc eveniſſe haud immeritò ſit credendus. Nec eſt, cur contrarium quis ſuſpicetur ex eo, quòd in epigraphe,* Martini *imagini in Vercellenſi, ut Papebrochius per verba num.* 2 *citt. teſtatur, Auguſtinianorum templo ſubjecta, emortualis Beati annus deletus ſit ſeu exeſus; id enim non è ſola trium aut plurium ſeculorum inhærente characteribus vetuſtate, ſed alio etiam ex capite, uti experientiâ conſtat, factum eſſe poteſt.*

AUCTORE J. B. P. D

DE B. ALEXANDRO SAULIO
EPISCOPO TICINENSI
IN DUCATU MEDIOLANENSI

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Beati biographi : Vita hîc danda.

ANNO MDXCII. Inter hic recenſitos B. Alexandri Biographos

BEati Alexandri *virtutes, præclaréque facta varii vario tempore ex Ordine Clericorum Regularium S. Pauli ſacerdotes litteris conſignârunt. Horum præcipuos, quorum & lucubrationes in judicio Romano examinatæ &,* B *ut loquuntur, compulſatæ fuerunt, aſſervatum in ſupellectili noſtra litteraria proceſſuum, qui ad legitimum hujus Antiſtitis cultum impetrandum auctoritate Apoſtolica inſtructi fuerunt compendium, ſequentibus his verbis recenſet :* Nactus eſt venerabilis Servus Dei quatuor ſequentes Vitæ ſcriptores, quorum duo primi antiqui fuerunt ac contemporanei ven. Servi Dei ; alii verò recentiores : ſcilicet reverendum patrem Jo. Antonium Gabutium, ex Ordine Clericorum Reg. S. Pauli, qui cum Servo Dei ſæpiùs converſatus, hujus Vitam circa annum 1600 conſcripſit, & reverendum P. J. Ambroſium Mazentam, Præpoſitum Generalem Congregationis Cler. Reg. S. Pauli, qui cum Servo Dei converſatus, hujus etiam ſcripſit Compendium Vitæ anno 1617. Reverendum P. Innocentium ab Eccleſia, ejuſdem Congregationis clericum, qui Servi Dei Vitam anno 1656 ſcripſit ; denique R. Patrem Auguſtinum Galleium, qui ejuſdem Servi Dei Vitam anno 1661 Romæ edidit. *Laudatos biographos reverendi patres Maggius* C *& Auguſtinus Torniellus ſunt ſecuti ; ex horum vero lucubrationibus, cum ſtatim citato P. Innocentii ab Eccleſia opere collatis, P. Franciſcus Barellus* B. Alexandri *Acta & Miracula concinnavit, quæ ſui Ordinis Hiſtoriæ, Bononiæ anno 1703 Italicè a ſe editæ, inſeruit.*

primum locum tenet Jo. Ant. Gabutius.

2 *Gabutius, quem inter Beati noſtri biographos primo loco nominatum videmus, Congregationem Clericorum Reg. S. Pauli Reparatæ Salutis anno 1575 ingreſſus, vir fuit ſummo ingenio, probatâ vitâ, doctrinâ & moribus, ut ex ipſius Vita, quam Paulus Branda ejuſdem Congregationis clericus compoſuit, &* B. Alexandri *Vitæ, infra a nobis recudendæ, fas eſt colligere, ſpectandus ; qui inter varia miræ eruditionis monumenta, quæ poſteritati tradidit, Pii V Pontificis ſanctiſſimi res præclarè geſtas ita fideliter eleganterque ſcripſit, ut nihil hac lucubratione (in Opere noſtro ad diem* V *Maii Comment. prævium ad hujus beati Pontificis Vitam videſis) abſolutius, nihil illuſtrius fieri potuiſſe, conſenſerint viri doctiſſimi. Eadem fidelitate & elegantiâ laudatus auctor* B. Alexandri *res geſtas, quibus, quamdiu in vivis fuit, mortalibus innocentiæ virtutiſque exemplum fuit, ſicut & miracula, quæ per Beati noſtri interceſſionem à Deo patrata fuerunt, Latinis litteris mandavit ; ea autem omnia optimè habuit perſpecta, ut ipſe auctor ſequentibus hiſce Prologi ad lectorem verbis teſtatur :* Ceterùm ea tantùm brevi ac fideli narratione complectemur, quæ vel ipſi vidimus E vel à viris fide dignis oculatiſque teſtibus, qui hæc ferè omnia jurejurando in judicio confirmârunt, accepimus.

Hujus Latinam lucubrationem,

3 *Quâ porrò curâ & ſollicitudine Latinum id exemplar laudatus Gabutius perficere allaboraverit, &, quanti ſit æſtimandum, colligimus ex Præfatiuncula, Operi iſti præmiſſâ, in qua, qui id Mediolani anno 1748 in lucem emiſit, Paulus Onuphrius Branda, Cler. Reg. S. Pauli ſacerdos, ſequentem loquitur in modum :* Quantâ verò perfectum induſtriâ fuerit exemplar hujuſmodi, quod edimus in lucem, plane poſſumus intelligere ex altero item codice Ms. ejuſdem Vitæ, quem Gabutii manu pluribus in locis emendatum ac magna ex parte renovatum expendimus. Hoc igitur exemplar à Gabutio tam ſeverè caſtigatum, nitidè poſtea exſcriptum ante annum MDCXXII, leviterque rurſum a Gabutio paucis in locis inſatiabili propè diligentia limatum alio in libro Ms. Tabularii S. Barnabæ Præp. Gener. invenimus, atque id eſt, quod modò excudendum curamus. F

ex alia ejuſdem auctoris Italica

4 *Elapſis aliquot annis, poſtquam Beati noſtri Vitam Latinè ſcripſiſſet, aliam Italico ſermone, Latinâ fuſiorem, plurimiſque præclarè factis auctam, idem auctor compoſuit. Ita me Onuphrius Branda in ſuprà laudato Prologo docet :* Nacti enim ſumus, *inquit*, uno in volumine Latino exemplari adjectum Italicum ab eodem Gabutio concinnatum pluribuſque auctum pulcherrimis ac neceſſariis cognitionibus. Tantæ verò fidei & auctoritatis id ipſum reperimus, ut in calce operis facultatem illud edendi obſignatam ab iis deprehenderimus, ad quos pertinet, Religionis & Principis nomine, vivo adhuc Gabutio. *Et quibuſdam interjectis idem ſcriptor, cur Italica Gabutii lucubratio plurima, in Latina deſiderata, contineat, ſic edicit :* Neque mireris Latinâ ejuſdem auctoris hiſtoriâ Italicam eſſe fuſiorem. Cum enim nihil haberet Gabutius veritate antiquius, ac mori etiam ſe malle præmittat Italicæ Vitæ, quam quidquam pro certo affirmare, quod non ſatis conſtaret ; nihil mirum, ſi plurima reticuit in Latina, quæ poſtea in Italicam aliquot poſt annis ab ſe conſcriptam inſe-

A inſeruit, cùm ea ſcilicet per teſtes juratos in Actis legitimis explorata & comperta fuerunt, quæ, dum Latinam ſcribebat, non adhuc erant firmiſſimis momentis comprobata.

& aliunde ab Onuphrio Branda aucta, hic in lucem,

5 *Paulus Onuphrius Branda, ex Ordine Clericorum Reg: S. Pauli*, B. Alexandri *Vitam, quam à laudato Gabutio Latino ſermone concinnatam diximus, cum ſuprà citata ejuſdem ſcriptoris Italica lucubratione, ex qua plurima majoris momenti excerpſit & Latinitate donavit, ſtudioſè collatam & aliquot factis, quæ, mortuo fortè Gabutio, in Romano judicio diſcuſſa & probata fuêre, auctam, Mediolani Incarnati Verbi anno 1748 publici juris fecit. Editorem ipſum de Operis ſui formâ in Prologo ad lectorem loquentem audiamus.* Hinc igitur, *id eſt, ex Italica Vita*, depromenda cenſuimus, quæ eſſent majoris momenti. Sed, cùm hæc in Latinum fuerint vertenda, ne quid temerè violata fide in Gabutii textum induceretur, cujus etiam verborum auctor ipſe non eſſet, optimum duximus; quæ nos ex Italica Gabutii Vita Latina feceramus, tamquam
B additamenta alio charactere ſingulis capitibus ſupponere: ut, ſi quis illa etiam deſideret, facilè poſſit numerorum indicio in locum ſuum revocare; ſi quis, delectatus Gabutii elegantiâ, interpretis ceterorum faſtidiat ruditatem, rectà pergat in Gabutii lectionem..... Quod ſi quidquam adjiciendum cenſebimus, quod, mortuo fortè Gabutio, in Romano judicio de Alexandri ſanctitate diſcuſſum, juratiſque teſtibus confirmatum fuerit, (quod rariùs continget) hâc notâ * diſtinguemus, ſimulque locum deſignabimus Actorum Romanorum, quæ in hac cauſſa congeſta ac typis impreſſa Romæ fuerunt. *Hunc Beati noſtri Vitam, ut à Paulo Onuphrio eſt edita, recudemus, & conſuetis Annotatis illuſtrabimus; cui deinde ipſum Beatificationis Breve, Româ ad nos miſſum, ſubjungemus.*

de Beato hac die ob rationem hic allegatam agentes emittimus.

6 *Supereſt, ut, cur de* B. Alexandro, *qui quotannis die* XXIII *Aprilis ex auctoritate Apoſtolica Officio & Miſſâ de Communi, ut vocant, Confeſſoris Pontificis ab Alerienſi Ticinenſique eccleſiis, atque à clericis Barnabitis honoratur, hoc die agamus, lectorem*
C *edoceamus. Quamquam Sanctos ac Beatos, Martyrologio Romano haud inſcriptos, iis diebus, quibus vel ex immemorabilis temporis uſu, vel ex Eccleſiæ conceſſione cultu eccleſiaſtico à Fidelibus afficiuntur, ſoleamus plerùmque in Opus noſtrum inferre, ac proin in hujus Appendicem Beatus noſter, ut de eo ibidem ad* XXIII *Aprilis diem, quâ quamvis Martyrologio Romano nuſquam hactenus ſit inſcriptus, quotannis tamen, ut dictum, ex auctoritate Apoſtolica colitur, ageretur, rejiciendus fuiſſet, hodie tamen Beato locum in Opere noſtro concedere ac res ejus præclarè geſtas lectori legendas proponere eſt viſum, tum quod quotannis, ut R. Pater Attendolus, Mediolanenſis S. Barnabæ collegii præpoſitus, Majoribus noſtris ſcripſit, hâc* XI *Octobris die, quâ anno 1592 mortalem vitam cum immortali commutavit, à religioſis Barnabitis honoribus, Beatis deferri ſolitis, afficiatur; tum quod de* B. Alexandri *virtutibus hac die à nobis tractatum iri, laudato Præpoſito à deceſſoribus noſtris fuerit promiſſum.*

V I T A
B. ALEXANDRI SAULII,
ALERIENSIS, TUM TICINENSIS EP.,
EX ORDINE CLER. REG. S. PAULI,

Auctore Jo. Ant. Gabutio, ejuſdem Ordinis clerico,

Mediolani anno MDCCXLVIII *cum pluribus additamentis ex eodem potiſſimùm ſcriptore depromptis, per Paulum Onuphrium Brandam ejuſdem Congreg. clericum edita.*

E

PRÆFATIO EDITORIS.

Hac Vita, à ſincero & docto Gabutio Latinè concinnata,

Nihil hâc vitâ poſſe gravius ſcriptum in hoc genere proferri, clarius jam puto conſtare, quàm ut pluribus demonſtrari oporteat. Vix enim cujuſquam fides, integritas & doctrina eſſe poteſt tanta, quantam Gabutii fuiſſe ſupremo religionis conſilio, ac orbis propè univerſi conſenſu jam fuit comprobatum. Quanta verò perfectum induſtria fuerit exemplar hujuſmodi, quod edimus in lucem, planè poſſumus intelligere ex altero item codice Ms. ejuſdem Vitæ, quem Gabutii manu pluribus in locis emendatum, ac magna ex parte renovatum expendimus. Hoc igitur exemplar à Gabutio tam ſeverè caſtigatum, nitide poſtea exſcriptum ante annum 1622, leviterque rurſum
F à Gabutio paucis in locis inſatiabili prope diligentia limatum alio in libro Ms. Tabularii S. Barnabæ Præp. Gener. invenimus; atque id eſt, quod modò excudendum curamus.

cui quædam, ex dicti auctoris Italico exemplari deſumpta,

2 Compendium potius videtur, quàm ſatis explicatâ hiſtoria. Plura etiam in hoc deſiderantur, quæ ſplendida, quæ heroïca habenda ſunt, ad ſanctiſſimarum Alexandri virtutum celebritatem commendandam & exemplum promovendum. Sed primum expetebatur ab iis, qui librum hunc flagitabant; ut eſſet percommodus, ac ipſa brevitate vel occupatos alliceceret ad legendum. Quæ verò deerant præcipua, qua ratione ſuppleremus, non fuit difficile invenire. Nacti enim ſumus uno in volumine Latino exemplari adjectum Italicum, ab eodem Gabutio concinnatum, pluribuſque auctum pulcherrimis ac neceſſariis cognitionibus. Tantæ vero fidei & auctoritatis id ipſum reperimus, ut in calce operis facultatem illud edendi obſignatam ab iis deprehenderimus, ad quos pertinet, Religionis & Principis nomine, vivo adhuc Gabutio, V. ſcilicet Id. Jan. MDCXXII.

Hinc

A. GABUTIO.

Hinc igitur depromenda cenſuimus, quæ eſſent majoris momenti. Sed cùm hæc fuerint in Latinum vertenda, ne quid temerè violata fide in Gabutii textum induceretur, cujus etiam verborum auctor ipſe non eſſet, optimum duximus, quæ nos ex Italica Gabutii Vita Latina feceramus, tamquam additamenta alio charactere ſingulis capitibus ſupponere *a* : ut, ſi quis illa etiam deſideret, facilè poſſit numerorum indicio in locum ſuum revocare; ſi quis delectatus Gabutii elegantiâ, interpretis ceterorum faſtidiat ruditatem, rectâ pergat in Gabutii lectionem.

& Latinè reddita ſingulis capitibus editor adjecit,

3 Neque mireris, Latinâ ejuſdem auctoris hiſtoriâ Italicam eſſe fuſiorem. Cum enim nihil haberet Gabutius veritate antiquius, ac mori etiam ſe malle præmittat Italicæ Vitæ, quàm quidquam pro certo affirmare, quod non ſatis conſtaret; nihil mirum, ſi plurima reticuit in Latina, quæ poſtea in Italicam, aliquot pòſt annis ab ſe conſcriptam, inſeruit, cùm ea ſcilicet per teſtes juratos in Actis legitimis explorata & comperta fuerunt, quæ, dum Latinam ſcribebat, non adhuc erant firmiſſimis momentis comprobata. Rerum igitur præcipuarum cognitio in hac Vita Gabutii auctoritate innitetur. Quod ſi quidquam adjiciendum cenſebimus, quod, mortuo fortè Gabutio, in Romano judicio de Alexandri ſanctitate diſcuſſum, juratiſque teſtibus confirmatum fuerit, (quod rarius continget) hâc * notâ diſtinguemus, ſimulque locum deſignabimus Actorum Romanorum, quæ in hac cauſſa congeſta ac typis impreſſa Romæ fuerunt *b*. Id verò, ut liceat, quotieſcúmque lubebit, rogamus; quin ulla teneamur lege, omnia, quæ ibi ſunt ſumma auctoritate comprobata, in hoc breve Compendium referre.

ob elegantem elocutionem plurimùm laudatur.

4 Nitidam & elegantem ac verè Latinam eſſe Gabutii elocutionem, non dubitamus, quin ſit lector quivis judicaturus: dummodò in æquum ac minimè ſuperſtitioſum Latinitatis æſtimatorem incidamus. Scrupulos enim quoſdam in verbis Latinis dijudicandis ut evellamus ex animo, nedum ratio, verùm etiam neceſſitas ipſa cogit, cùm in iis verſamur, quæ ad ſacroſanctam religionem & inſtituta Chriſtianorum pertinent, quæque non licet ſatis idonea ex aureis quidem, at minimè Chriſtianis auctoribus mutuari. In quibus quis nobis jure ſuccenſeat, ſi vel paululùm ad rem noſtram Latina verba inflectimus, vel quædam etiam ſubſtituimus recepta jam apud veteres Eccleſiæ patres, vel etiam derivamus ex Græcis rerum nomina, quæ Latinis inuſitatæ prorſus atque inauditæ fuerunt? Quare integrum nobis erit, Jeſum Chriſtum, ſalutis noſtræ auctorem, ſuo jam nomine, quamvis non ita Latino, Salvatorem appellare, quin moleſta ſæpe verborum circuitione utamur. Rem enim attingere minimè videntur, qui Servatorem idem putant ſignificare *c*. Eadem prope ratione humilitatem, devotionem aliaque hujuſmodi virtutum nomina, quæ ad Servorum Dei ſanctitatem promovendam ſunt definitæ, ex Vitis Sanctorum expungere nefas erit. Eccleſiam porrò, epiſcopum, clericos & id generis plurima ſacris ſcriptoribus, licet nitidiſſimis, adeò ſunt familiaria, ut, qui peregrinitatis ea redarguit, peregrinari ipſe in Chriſtiana republica videatur. Sed hæc jam fortè nimis multa, humano præſertim ac benevolo lectori, qualem te eſſe certò ſcimus, qui noſtra etiam legere minimè gravaris; ceterorum neque adprobationem expetimus, neque cenſuram & reprehenſionem aut pertimeſcimus, aut recuſamus.

ANNOTATA.

a *Nos etiam in Annotatis lectorem de iis monebimus.*

b *Hæc etiam in Annotatis recenſebimus.*

c *Hoc aſſertum ſequentibus Ciceronis & Manutii verbis editor confirmat:* Cicero Act. II, lib. II in Verrem cap. LXIII: Etiam Sotera inſcriptum vidi Syracuſis. Hoc quantum eſt? Ita magnum, ut Latino uno verbo exprimi non poſſit. Is eſt nimirum Soter, qui ſalutem dedit. Ad quæ Manutius: Quo patet communis error eorum, qui Jeſum Chriſtum, cujus immortalia merita nullo ſatis uno verbo exprimi Latinè queunt, Servatorem appellant. Aliud enim eſt ſervare, aliud ſalutem dare. Servat is, qui, ne ſalus amittatur, aliqua ratione præſtat: ſalutem dat, qui amiſſam reſtituit. Quod ſi Servator non eſt Soter, quia minùs valet; Salvator autem, ut inuſitatum, Cicero vitavit, maluitque dicere, qui ſalutem dedit: nimirum de eo ſi loquimur, qui afflictum genus humanum non in eodem ſtatu ſervavit; ſed à ſempiterno interitu ad perpetuæ vitæ bona perduxit; quod ſummi Dei Filius & fecit & facere ſolus potuit; neceſſe eſt vel Salvatorem appellare, quod Σωτὴρ Græcè dicitur, uſurpato in re nova novo verbo, quod veteres quoque probârunt; vel Ciceronis exemplo uti circumſcriptione, & dicere: Is, qui ſalutem dedit. Quamquam circumſcriptio, ut interdum non commoda ſolùm, verùm etiam neceſſaria videtur, ſic iterata ſæpiùs & dignitatem amittit, & ſatietatem parit.

PRÆFATIO

AUCTORIS GABUTII.

Quare Sancti res geſtas poſteritati commendet, & unde illas hauſerit, auctor edicit.

Virorum cùm dignitate & virtute, tum vitæ ſanctitate præſtantium mores, ac res geſtas mandare litteris Chriſtianæ Reipublicæ conducere, & res ipſa docet, & ſapientiſſimi viri ſemper cenſuerunt. Nam ſi, ùt præclarè dixit ſanctus Ambroſius, ſanctorum Hominum vita ceteris norma vivendi eſt, eam nobis ad imitandum propoſitam eſſe juvat: ac ſi omnis hiſtoria, ut ſummus Orator ſcriptum reliquit, eſt magiſtra vitæ, eo magis id in eam convenit hiſtoriam, quæ nobis, tamquam in ſpeculo perfectæ virtutis imaginem, variis ſanctarum actionum colorum* expreſſam repræſentat, atque ad rectè piéque vivendum animos incendit. Quo in genere, quamvis plurima eaque præclara, nobis non deſint exempla in omni ætate, omni ſcriptorum ſtudio litterarum monumentis tradita: non ab re tamen fuerit, quæ recentiora ſunt, quæque veluti præſentia magis legentium animos movent, poſteris tradere; ut, ſi minùs antiquis, ſaltem noſtri temporis ad virtutem ſtimulis incitemur; atque ei honorem & gloriam, ut par eſt, tribuamus, qui talia nobis in Servis ſuis ad noſtram eruditionem prælucere voluit lumina virtutum. Cùm igitur hujuſmodi beneficium in Alexandro Saulio, epiſcopo ſingulari virtute pro-

* *L. coloribus*

A prædito, pro ſua clementia in nos Deus contulerit; id ne ullâ umquam vel temporum injuriâ, vel hominum oblivione deleatur, ſcriptis prodere, ad gloriam Dei, & ad ejus famuli retinendam memoriam, ad communeque poſteritatis commodum pertinere exiſtimatum eſt. Ceterum ea tantum brevi, ac fideli narratione complectemur, quæ vel ipſi vidimus, vel à viris fide dignis, oculatiſque teſtibus, qui hæc ferè omnia jurejurando in judicio confirmarunt, accepimus. Sed jam ad rem aggrediamur.

CAPUT I.

Beati ortus, educatio, & in Clericorum Reg. SS. Pauli & Barnabæ congregationem ingreſſus.

B

Beatus, ex illuſtri familia, patre Dominico Saulio, matre verò a

Sauliæ gentis nomen Genuæ *a*, & alibi tum generis ſplendore, tum virorum virtute, dignitateque præcellentium celebritate, clarius eſt, quam ut in iis recenſendis hic immorandum videatur. Inter alios verò (ut majores omittamus) Dominicus Alexandri parens, non minùs Chriſtianæ pietatis, quàm civilis prudentiæ, doctrinæque laude floruit: ac propterea tum aliis ſummis viris, tum in primis Franciſco II Sfortiæ, poſtremo Mediolani duci, & Carolo V Cæſari, qui poſtmodum ipſam ditionem tenuit, fuit longè gratiſſimus. Quibus ſub principibus, licet patriâ Genuenſis, ſingulari privilegio in Mediolanenſem ſenatum honorificè cooptatus, & graviſſimis negotiis publicis gerendis præfectus eſt: & ab ipſo duce honoris & meriti cauſsâ Dominus conſtitutus eſt Caſtelli, quod, in diœceſi Derthonenſi ſitum in Liguria, Puteolum appellatur; atque etiam in Saulia familia tenetur hoc tempore. Honeſtiſſimas præterea Dominicus ad ſummos pontifices Clementem VII, & Paulum III legationes, atque alia publica munera, & in iis u- C trumque Mediolani Quæſtorum magiſtratum (licet magno ſuo cum detrimento, ob graves in illum excitatas calumnias) præſes integrè adminiſtravit.

Thomaſia Spinula, die 15 Februarii an. 1535 Mediolani natus, optimè educatur, & b

2 Patebat porrò domus ejus optimis, & eruditiſſimis quibuſque viris, quos ipſe, tamquam alter ſui temporis Mæcenas liberaliter fovebat, & honeſtis officiis complectebatur. Alexander igitur patre Dominico, matreque Thomaſia Spinula, ejus conjuge, lectiſſima fœmina, pari nobilitate natus eſt Mediolani XV Kal. Martii, anno Salutis MDXXXV *b*. Adoleſcens in patris diſciplina optimè educatus, linguarum Græcæ & Latinæ, Rhetoricæ præterea, ceterarumque bonarum artium ſtudiis operam dedit, in quibus & ingenii præſtantiâ, & præceptorum induſtriâ, haud mediocres progreſſus fecit. Doctore præter alios uſus eſt Joanne Baptiſta Raſario Novarienſi, probo viro, omnique liberali doctrinâ ornatiſſimo, qui poſtea Galeni, Hippocratis, Oribaſii, & aliorum Græcorum opera in Latinum, non minùs fideliter, quam eleganter convertit, oratoriamque facultatem Venetiis, & Ticini per annos fere XXX magna cum laude publicè docuit *c*. Alexander itaque humanioribus litteris, optimiſque diſciplinis inſtructus, id futuræ ſanctitatis ſpecimen dedit, ut inter æquales eo modeſtior nemo eſſet, nemo candidior, atque Chriſtianæ pietatis in ſtudia propenſior.

A. GABUTIO. c

bonis artibus inſtructus, Mediolani Clericorum Regularium S. Pauli habitum anno 1554 induit;

3 Itaque XVII annum agens humanæ vitæ fragilitatem, æternæque felicitatis gaudia ſecum ipſe conſiderans, & quàm multis, magniſque nominibus Deo vivere oporteret, diligenter expendens, relictis omnibus, Deo ſe ſe in Congregatione Clericorum Regularium S. Pauli dedicare conſtituit, atque anno Domini MDLI ſacro die Pentecoſtes XVI Kal. Junii in collegium S. Barnabæ Mediolani, poſt varia de illius conſtanti propoſito facta pericula, ad probationem admiſſus, XVIII Kal. Septembris ejuſdem anni Religionis habitum, ſuo retento nomine, ſuſcepit. Inter alias verò probationis ejus exercitationes, illa fuit memorabilis, cùm ſeu patrum ſuaſu, ſeu permiſſu, habitu ſuo candido atque eleganti, ut ſtultus fieret propter Chriſtum, ſublata magna cruce, in ampla civitatis platea *d*, in ſumma populi frequentia, alacriter procedens, ardenti animo de mundi contemptu, deque ſeria Chriſti imitatione verba fecit. Quod ſpectaculum, ut pleriſque admirationis & ad meliorem frugem converſionis, ſic aliis irriſionis & ludibrii fuit occaſio. Sic enim piorum vita: Aliis quidem, ut ait Apoſtolus, odor mortis in mortem, aliis autem odor vitæ in vitam eſſe conſuevit. II. ad Cor. II. XVI. Sed in utriſque Alexander de mundo triumphans, quod quærebat, lucrum reportavit; in illis quidem animarum ſalutem, in his verò ſui ipſius, & humani faſtûs deſpicientiam. Sed ejuſmodi religioſæ humilitatis opera, ut primis illis congregationis patribus, ita poſtea Alexandro noſtro, frequenti erant in uſu; indéque ad intimam ſui negationem, ſanctamque victoriam humanæ ſuperbiæ ſæpius exercebant.

E d

in qua religione, plurim... virtutum

4 At verò illud quoque ſpectare, vel audire, jucundum fuit, cùm diverſis, ut fit, difficultatibus objectis, patribus ejus propoſitum diſquirentibus prudenter, & religioſè reſponderet. Rogatus inter alia, cur novam hanc potiùs & pauperem, quàm aliam longè antiquiorem & clariorem Religionem ſibi delegiſſet, & num ſuper hac deliberatione Deum ſummis precibus conſuluiſſet, & quid potiſſimum in hac re ſpectaret: & quibus viribus fretus & auxiliis tam arduum opus, quale eſt perpetuum religioſæ profeſſionis jugum, ſubire aggrederetur; denique etiam atque etiam cogitaret, videretque quid ageret. Nam ſibi, delicatè educato & famulorum potiùs uti ſervitio, quàm aliis inſervire jam aſſueto, fore gravius & fortaſsè intolerabile, aſperum religionis inſtitutum amplecti & in laboribus, & vigiliis ceteris inſervire. De his autem partitè interrogatus, ſingillatim reſpondens: "Deum", inquit, „per annum, ex quo mihi hanc mentem immiſit, enixè precatus ſum, ut quid ſibi gratius, „mihique ad ſalutem utilius foret, oſtenderet: „atque in dies magis in hoc conſilio confirmatus, eo duce, ſtatui me in hoc Clericorum „Ordine divino cultui conſecrare, ratus in aliis „pleriſque religioſis familiis poſſe quidem me „ſeveriorem affligendi corporis diſciplinam inveni-

F

A. Gabutio.

,,nire; ſed hic, præter alia mortificationis inſtituta, vigere plurimum intimam voluntatis negationem, quod ſacrificium Deo longè gratiſſimum, præſtantiuſque patiendi genus eſſe exiſtimo. In quo illud mihi propoſitum eſt, ut tolerandis injuriis & objurgationibus cum humilitate, patientia & caritate Deo perfectè ſerviam; atque ita ad ejus gloriam ſanctus efficiar; quod me ope divina, veſtroque, patres, auxilio conſecuturum ſpero. Neque me ab hoc conſilio aut inſtituti difficultas, aut corporis commodè enutriti, aut propriæ libertatis amor, aut quidpiam aliud avocare poteſt." Hæc ipſe ferè ad verbum.

Speciminibus per triennium & amplius

5 Petentibus patribus, quas præcipuè virtutes adamaret: Humilitatem, inquit, & caſtimoniam, quoniam per eas beatiſſimam virginem Mariam Deo valdè placuiſſe intelligo. Inter hæc autem quidam ex patribus, quaſi futura præſagiens, per jocum, ut fit, ad ejus tentandam modeſtiam, objecit, cum in hunc ordinem, adſcribi velle, ut exindè fieret epiſcopus. B Quod ille tamquam jocosè dictum accipiens, nihilque minus fore cogitans, modeſto ſilentio diſſimulavit. Hæc autem licet leviora fortaſſe videantur, quàm ut litteris mandentur, ea tamen ſilentio præterire non eſt viſum, cum, ut ex iis quaſi adoleſcentiæ floribus, quales virtutum fructus ſuo tempore daturus eſſet, innoteſcat, tum etiam ut quàm maturè, cautéque in admittendis ad hoc Inſtitutum novitiis, præſertim adoleſcentibus, (quod etiam adhuc uſu retinetur) agere ſolerent jam ex eo tempore patres noſtri, perſpici poſſit.

datis, anno 1554 ſolemnia

6 Alexander igitur religionis habitu ſuſcepto, quam de ſe concitaverat exſpectationem non modo non fefellit, ſed etiam longè ſuperavit. Nam eas virtutes, quæ potiſſimùm ſpiritualis militiæ tironem ornant, ita cœpit exercere, ut eo nemo eſſet aut ad devotionem humilioraque miniſteria promptior, aut ad obediendum alacrior, aut ad omnia regularis diſciplinæ munera diligentior *e*. Erga ſuperiores humillimus, inter æquales omnibus gratus & amabilis, patiens in laboribus, in vigiliis, in jejuniis, in ſui negatione in dies ſe ipſo fortior, in omni denique genere virtutum C exemplo ceteris ſingulari. Quas in eo virtutes mirificè condiebat virginalis quædam verecundia, ac verecunda gravitas, ſimplexque prudentia *f*. In hac probatione per triennium & amplius exercitatus, tandem anno MDLIIII. III Kal. Octobris ſolemnia religionis vota nuncupavit. Sic enim ferè per id temporis differri (præcipuè adoleſcentium) profeſſio conſueverat. Sed cum poſtea Tridentina ſynodus, poſt annum probationis, qui habiles fuerint, ad profeſſionem admittendos eſſe ſtatuiſſet; id deinceps apud nos ritè ſervari cœpit. Ceterùm jam profeſſi per quadriennium, plus minus, ſuperiorum arbitrio, ſub novitiorum diſciplina apud nos haberi ſolent, ut in iis regulares mores magis ac magis adoleſcant, virtuteſque altiùs radices agant.

vota emittit.

7 Votorum igitur vinculis obligatus Alexander, diuque probatus, licet è novitiatu eſſet eductus, nihil tamen de ſua ſubmiſſione, nihil de ſevera regularis vitæ ratione remiſit; ſed quam ingreſſus erat, religioſæ perfectionis viam quotidie magis ſibi tenendam putavit, (juſtorum enim ſemita, ut ait ſapiens Prov. IV. XIIX, quaſi lux ſplendens, procedit, & creſcit uſque ad perfectam diem.) gravemque D illorum errorem diligenter cavit, qui, abſolutò regularis vitæ tirociniò, vota profeſſi, quaſi jam ad perfectionis metam pervenerint, perniciosâ quâdam licentiâ, ferventis diſciplinæ ſtudia remittunt, & dum minima negligunt, paulatim decidunt *g*.

ANNOTATA.

a *Urbs eſt Italiæ clariſſima, emporium celebre, archiepiſcopalis & ejuſdem nominis Reipublicæ caput, quæ aliquando ducibus Mediolanenſibus paruit, nunc autem, libertate recuperata, ſui juris eſt.*

b *Supralaudatus Franciſcus Aloyſius Barellus in citato opere, Thomaſiam Spinulam Dominico Saulio ſequentes proles peperiſſe, Italicis verbis, quæ Latina facio, ſic refert.* Dominicus Saulius ex Thomaſia Spinula tres filios & tres filias genuit: primogenitus fuit Franciſcus, patris in ſeculo veſtigia ſecutus, ſecundus Alexander noſter, & tertius Carolus, in pueritia mortuus; natarum verò prima fuit E Lucia, poſteà Annibali Viſconti matrimonio juncta, ſecunda Cornelia, quam Alexander Brivius, illuſtris Mediolanenſis eques, in conjugem accepit, & natu minima, Paula Antonia nomine, ſpreto mundo, Mediolani in S. Lazari parthenone S. Dominici inſtitutum eſt amplexa.

c *Laudatus vitæ hujus editor ſequentia ex Italico Gabutii exemplari, quæ Latina fecit, addit:* Neque minorem aut operam impendit, aut laudem promeruit in hoc munere adoleſcentem optimis artibus informandi Julius Camillus Delminius, vir omni præſtans eruditione & cultu litterarum.

d Mercatorum ſcilicet, ut conſtat (*inquit hujus Vitæ editor*). Hoc enim forum duntaxat, tunc temporis popularibus hiſce ſpectaculis patebat. Nam quod modò ante templum maximum complanatum eſt, ab anno dumtaxat MDCLXXXII apertum fuit, tabernis everſis, quæ ibi erant exſtructæ, ac templi fabricæ addictæ. Tum vero dejectæ cùm fuerint ad magnificentiùs exornandum apparatiſſimum in urbem ingreſſum Frederici vicecomitis Mediolani archiepiſcopi, F cautum poſteà fuit, ne rurſum exædificarentur, civibus ultrò, & abundè largientibus ipſi fabricæ, quanti non erant, neque tabernæ, neque reditus ex ipſis. V. C. Latuada in Mediol. Deſcript. tomo I n. 2 pag. 39.

e *Hujus Vitæ editor ex Italico Gabutii exemplari ſequentia excerpſit.* Primis Tirocinii ſui menſibus contra naturæ ſuæ propenſiones acriter decertavit. Somnum, quo incommodè ferebat antelucanas vigilias, ita devicit, ut etiam curaverit, officium ſibi demandari alios ſuſcitandi, atque ad ſacras Matutinas horas ſonitu conſueto advocandi. Neque quas ſolum in vitio eſſe putabat, verum etiam honeſtas cupiditates temperavit, ſi quidpiam in modo timeret exceſſus. Sanctorum meditationum cum ſuaviſſima teneretur dulcedine, ſolitudinem, utpote illis maximè accommodatam, vehementer expetebat: ac veritus, ne fraus ulla ſubeſſet, quæ ipſum averteret à ſuſcepto vitæ inſtituto; Deo ſcilicet unicè à ſe dilecto alios etiam conciliandi, rogavit moderatorem ſuum, cui omnes aperiebat animi receſſus, ut abjectiora domûs munia ſibi committeret. Timiditatem

verò,

A verò, quam ſua ipſi attribuerat natura, ut ſuperare conſueſceret in iis muneribus obeundis, quæ palam exerceri oporteret, precibus impetravit, ut auxilio daretur ſacrarii adminiſtris; in quo officio ita aliquamdiu inſtar angeli verſatus eſt, ut pietatis, ac modeſtiæ ſingularis tum noſtris, tum extraneis admirabili fuerit exemplo.

f *Laudatus editor ex dicto exemplari Italico hæc addit:* Rerum divinarum contemplationi ita erat deditus, atque in ſacris meditationibus tanta perfundebatur gratiæ delectatione, ut, quemadmodum conſcientiæ ſuæ moderatori debuit ſignificare, in iis cor ſuum æſtuare divino amore, liqueſieri, ac propè langueſcere ſentiret. Unde poterat & ipſe uſurpare Chriſti ſponſæ verba: "Fulcite me floribus, „ſtipate me malis, quia amore langueo". Nec minùs: "En dilectus meus loquitur mihi". Adfirmabat enim, Chriſti Crucifixi ſecum loquentis vocem exaudire, ſeque ad apicem Chriſtianæ perfectionis amantiſſimè provocantis: ſibi propterea certum ac deliberatum eſſe, in rebus omnibus, quoad poſſet, ſummum honorem B Redemptori ſuo deferre.

g *His verbis Onuphrius Branda ſequentia, ex dicto jam fonte deprompta, alio caractere ſubjecit:* Ad pertentandam, ut fit, ejus animi conſtantiam, domeſticas delicias, parentum commoda, honores ampliſſimos, à quibus ſe abdicabat, proponebant identidem, qui ipſi erant præpoſiti: quibus ille modeſtè reſpondebat, humana omnia præ Ordinis ſui paupertate ac religioſa ſubmiſſione ne pili quidem ſe facere. Quo in propoſito illud fuit memorandum. Graviter ægrotabat vir quidam de congregatione noſtra benè meritus, ex cujus ſubſidiis & liberalitate magna ex parte pendebat ejus collegii ſuſtentatio. Adit Alexandrum vicarius; periculum pii hominis & futuras ſimul collegii anguſtias, ſi ille periiſſet, denunciat; ægrum propterea ipſi commendat, ut precari Deum velit pro illius ſanitate: Cui Alexander, "Ne hac, inquit, de cauſa tempus differat Deus „tam benè de nobis meriti æterna mercede re„munerandi. Nihil me terret paupertas, arctiſſi„ma licet, & maximè laborioſa." Hinc fiebat, C ut etiam, quoad liceret per moderatorum permiſſum, corpus ſuum voluntariis caſtigationibus affligeret ac maceraret, quin & quandoque aſperiorem vitæ rationem cuperet inire. Quamquam poſteà certior factus experientiâ confirmare ſoleret, quod in amplectendo Ordinis noſtri inſtituto jam ſe intelligere declaraverat; multo nimirum eſſe difficiliorem ſui ipſius, ſuæque voluntatis oppugnationem atque victoriam: in quo pugnæ genere hic ſibi fortiter & aſſiduè confligendum videbat.

CAPUT II.

Sacerdos & ſacræ Theologiæ doctor efficitur: deinde collegii Mediolanenſis SS. Pauli & Barnabæ ac totius Congregationis Præpoſitus eligitur.

Ad ſacerdotium promotus, ſuperiorum juſſu contra hujus Congregationis decretum

QUam igitur cœperat, piè vivendi rationem conſtanter tenens, doctrinam cum probitate, pietatem cum ſapientia, ſuperiorum ductu, ſibi conjungendam exiſtimavit. Atque ut præſtantis erat ingenii, Logicæ, Philoſophiæ ac Theologiæ ſtudiis deditus, in iis brevi tempore eos progreſſus fecit, ut ceteris edocendis aptus judicaretur. E Factuſque ſacerdos, in Ticinenſi *a* Congregationis collegio docens juſſu patrum, ipſarum ſcientiarum doctoris inſignia conſecutus eſt anno Salutis MDLXIII, idque, ut majore cum auctoritate poſſet apud nos docere, &, ubi opus eſſet, quas optimè callebat, ſcientias profiteri: quamquam doctoris munere neque ipſe, neque alius ex noſtris publicis in gymnaſiis adhuc functus eſſe reperitur, atque id deinde Conſtitutionum decreto cautum eſt. Quin etiam in more poſitum, ut ad faſtum declinandum, religioſamque humilitatem retinendam, doctoris lauream ex noſtris nemo ambiat, aut eâ inſigniri ſoleat: ſed potiùs ſacrâ doctrinâ atque ad animarum ſalutem procurandam neceſſariâ divinarum & humanarum rerum cognitione, qui ingenio valent, privatim inter nos diligenter inſtrui curentur.

S. Theologiæ doctor creatur, quam ſumma cum humilitate,

9 Inter hæc igitur Alexander in eccleſia noſtra Ticinenſi feſtis diebus verbum Dei prædicare, ſacras confeſſiones audire, in ipſo collegio noſtros & alios Dialecticam, Philoſophiam F & ſacram Theologiam magna cum laude parique auditorum fructu docere, quæſtiones de officiis Chriſtianæ vitæ, quas Caſus appellant Conſcientiæ, explicare ac de jure divino & humano multis reſpondere. In concionibus gravis ordinatuſque erat & facilis; utilia docens, non in curioſitate aut ſublimitate ſermonis, ſed in doctrina ſpiritûs; non ſe ipſum prædicans, ſed Chriſtum; in verbis efficax ac ſuavis, actioneque ac ſententiarum pondere graviſſimus *b*. In omni denique dicendi docendique ratione tutus atque perſpicuus. In doctrina verò S. Thomæ ita peritè verſatus erat & eruditus, ut ejus opera, præcipuè Theologicam Summam ferè totam memoriâ teneret. Inter ceteros ſanctos Patres, potiſſimùm lectione operum S. Gregorii Papæ, S. Joannis Chryſoſtomi, S. Bernardi & Joannis Caſſiani delectabatur; eorumque, ut mores in vita, ita ſpiritum & doctrinam in concionibus repræſentabat.

cujus continuò exempla præbet.

10 Quidquid autem à ſacris auctoribus accepiſſet, non tamquam ſuum docendo jactabat, ſed, quibus opus eſſet, acceptum referebat; haud ignarus ingenuum eſſe confiteri, per

A. Gabutio.

quos didiceris. Quin etiam quicquid propriis ſtudiis & laboribus didiciſſet, non ſibi vindicare, ſed ei, à quo omnis ſapientia eſt, acceptum ferre, ad ejuſque gloriam cuncta dirigere conſueverat: neque ſe multa ſcire, vir alioqui doctiſſimus, oſtentabat; ſed in multis, quaſi neſcius, diſcere potiùs, quàm docere cupiebat. Nihil tamen magis curare videbatur, quàm omnibus, quibus poſſet, verbo & opere prodeſſe, nullumque diem ſine benignitatis in aliquem officio tranſigere: ratus, ſe non ſibi ſolùm, ſed aliis quoque natum, ſapientibus & inſipientibus cum Apoſtolo ad Rom. I. XIV. debitorem eſſe *c*.

c — *diſcipulos docet.*

11 Inter hæc autem magno omnibus cùm ceterarum virtutum, tum religioſæ ſubmiſſionis erat exemplo, non clarum parentum genus trahere, non præclaris animi ingeniique ornamentis efferri; non humiliora quæque domeſtica miniſteria defugere. Cùm aliquando ejus propinqui ad Ticinenſe collegium noſtrum, ubi tum ipſe morabatur, carrum frumento onuſtum caritatis causâ miſiſſent, noſtris, ut fit, bajulos, qui triticum in horreum deportarent, conducere volentibus, Alexander, qui velut tritici granum erat, pro Chriſto ſibi mundoque in terra mortuum, fructus multos allaturus: "En", inquit, "quidnam impedit, quo minus „nos ipſi oblatam eleëmoſynam ſine aliorum o„pera reponamus?" Ac dicto citiùs, arreptis ſaccis iiſque ad menſuram virium dimidiatis, humeris ſuis triticum in horreum geſtare cœpit, ceteris clericis exemplum ejus admirantibus pariter & imitantibus. Sed longum eſſet alia multa hujuſmodi humilitatis ejus ceterarumque virtutum exempla commemorare, de quibus infrà ſuo loco plura ſcribentur *d*.

B

d

Anno ætatis 33 Congregationis Præpoſitus electus, S. Carolo Borromæo à confeſſionibus eſt.

12 Hæc & alia religioſæ humilitatis & Chriſtianæ caritatis officia ex inſtituto præſtans, in omni genere virtutum probè exercitatus, annum agens ætatis XXXIII lectus eſt à patribus Præpoſitus Congregationis & collegii SS. Pauli & Barnabæ Mediolani. Quo munere magna cum pietate & prudentiæ laude triennio fungens, gravibus in rebus, ad Chriſtianam & Eccleſiaſticam diſciplinam pertinentibus, ſicuti etiam antea S. Carolo Cardinali, apud quem gratiâ & auctoritate plurimùm valebat, fideliter inſervivit. Nihil enim ferè paulò gravius ſanctus ille præſul agere ſolebat, quod non priùs cum Alexandro conferret, atque de illius conſilio conſtitueret, eumque ſibi à Confeſſionibus eſſe voluit, atque ad ejus prudentiam ſanctiſſimæ vitæ ſuæ rationem, pro eximia ſua humilitate moderabatur *e*. Solebat namque optimus antiſtes, donec in terris vixit, pro ſingulari ſua in hunc Clericorum Ordinem benevolentia ad patres noſtros ſæpe divertere & apud eos diu familiariterque commorari, atque eorum operâ & auxiliò plurimis in rebus uti, quæ præſertim ad cultum divinum & ad animarum ſalutem pertinerent *f*.

C

e

f

ſubditos in regulari diſciplina

13 Ceterùm Alexander, factus Præpoſitus, regularem diſciplinam in Congregatione non minus exemplo, quàm verbo, plurimùm provexit; idque mirabili caritate ac manſuetudine, quâ fiebat, ut cunctis eſſet amabilis ac reverendus; amoreque potiùs, quàm timore, homines, præſertim ingenuos & qui ſponte ſe ſe Chriſti jugo ſubjeciſſent, in officio continendos eſſe, atque ad perfectiorem vitam inſtituendos dicebat dictaque præſtabat. Itaque non jubere, ſed rogare; non imperare, ſed innuere: non caſtigare, ſed monêre, quæ erat ejus in omnes caritas, & omnium in illum obſervantia, conſueverat *g*. Quas horas ſtatim à ſumpto cibo vel quieti, vel recreandis animis alii tribuunt, has ipſe vel cum patribus agens de re ſtè moderanda Congregatione, deque ordinanda diſciplina, vel audiendis fratrum neceſſitatibus tranſigebat.

D

g

exemplo & verbo provehit.

14 Ceterùm, quò aliis major erat, eò magis ſe omnibus ſervum eſſe exiſtimans, ejus exemplo, qui de cælo venit miniſtrare, non miniſtrari, dum feſtis diebus in eccleſia S Barnabæ horis veſpertinis ſacras conciones haberet ad populum, qui ad eum audiendum frequens confluebat, iis diebus leviſſimo ſumpto jentaculo, prandentibus fratribus vel menſæ miniſtrare vel lectoris munere fungi, poſtea verò patinas & coquinæ vaſa humilitatis cauſâ ex inſtituto purgare conſueverat; quod aliàs etiam per totam hebdomadam agebat, & quandoque præter ordinem alienas vices ſupplens, ut alios ad humilitatis exemplum provocaret. Huic autem religioſæ humilitati, velut firmo virtutum omnium fundamento, de quo infrà ſuo loco plura dicentur, innixa erat ardens illa caritas, quâ cùm in omnes propter Deum, tum in primis domeſticos præſertim ægrotos ac valetudinarios utebatur, eos quotidie licèt variis curis occupatus benignè viſitans, de illorum diligenti curatione ſollicitus, illoſque verbis humaniſſimis ad patientiam & ad capiendum ex languore ſalutis fructum leniter adhortans *h*.

E

h

errantes paterno amore corripit.

15 In privatis porrò congreſſibus, ac familiari conſuetudine eo nihil erat humanius, nihil ad mores componendos ſuo efficacius exemplo. Vidiſſes eum nihil otioſè, nihil temerè proferre, ſed verba vitæ facientem, ſingulos ad virtutem excitare, dare monita ſalutis, omnes ad amorem Dei & ad fraternam caritatem incendere, idque non importunè aut moleſtè, ſed gravi quadam hilaritate atque prudentiâ. In collationibus verò de rebus ſpiritualibus, ſive de culparum accuſatione ex inſtituto habendis, magna cum rerum experientia de curatione vitiorum ac de virtutum actionibus apoſtolico ſpiritu differens, non minus exemplo, quàm verbo, omnes ad perfectam vitæ rationem inflammatos dimittebat *i*. Si quiſpiam privatim erràſſet, hunc non publicè objurgare, ſed ſecretò; ſi verò publicum fuiſſet erratum, hunc coram aliis pro culpæ gravitate paterna quadam ſeveritate corripere ſolebat. Sed priùs errantem inducere, ut, cognita erroris ſui qualitate, verè pœniteret; peccantis verò vitium, quaſi ulcus, aperturus ejus primùm virtutes & honeſtas actiones commendare, mox ſubjicere vitii turpitudinem, laudabiles in eo virtutes obſcurantis; quod ſi emendaretur, pulchram in illo morum formam non deſiderari: mox tamquam optimus animarum medicus, oſtenſa virtutis pulchritudine, quibus remediis curandus morbus eſſet virtuſque paranda, peritè demonſtrabat.

F

i

illoſque corrigit.

16 Hunc autem divinum corripiendi modum, docente Deo, didicerat, qui, ut eſt in ſacra Apocalypſi cap. 11 objurgaturus quoſdam, priùs eorum commemorat virtutes, bonaque opera commendat; ſubinde reprehenſos ad ſalutarem excitat pœnitentiam. Novit enim Dominus figmentum ſuum, noverat & Alexander ejus ſpiritu ductus, ita hominibus naturâ compara-

A. GABUTIO.

A paratum eſſe, ut & virtus laudibus excitata creſcat, & objurgationibus, niſi rectè fiant, exaſperari potiùs, quàm ſanari animi ſoleant; & pleroſque lenitate magis, quàm acerbitate corrigi: cavendumque omninò, ne medicina noceat ægroto; neque increpationis remedium indignantis animi vindicta, ſed caritatis juſtè pieque caſtigantis fiat medela, ut, quem oportet, ſalutis fructum conſequatur. His itaque atque aliis ejuſmodi tum domeſticis, tum externis curis dum ſtrenuè ſe ſe ad ſalutem animarum exercet Alexander, celebris jam de illius vitæ integritate, doctrinâ atque prudentiâ percrebuerat fama: plurimique ad eum tamquam ad ſummum theologum virumque optimum, conſilii auxiliique cauſsâ confluebant.

ANNOTATA.

a Ticinum *Italiæ, in ducatu Mediolanenſi, ad Ticinum fluvium, epiſcopalis ſub archiepiſcop Mediolanenſi civitas.*

b *Sequentia ex Italica Beati noſtri Vita* B *à laudato editore ſunt deſumpta:* Antequam id muneris obiret, ut eò accuratiùs, quàm fieri poſſet, in concione fungeretur, patres Alexandrum aliquo tempore privatim, dum ipſi menſæ accumbebant, ad dicendum coram ipſis advocabant, eique, ſi quid minùs probâſſent, aperiebant. Ipſe verò omnium admonitiones æqui bonique faciebat, atque ad aliorum ſententiam & voluntatem tum actionem, tum orationem ipſam diligenter componere ſtudebat.

c *Ex Beati noſtri Vita Italica editor hæc addit:* Ordinis ſui inſtitutorum cuſtos accuratiſſimus ſecum ſemper deferebat regulas illas: quæ ſuo tempore erant præſcriptæ, ac in more poſitæ apud primos patres; atque ex eis caput unum quotidie legebat. Quod etiam præſtitit epiſcopus, ſæpè attentéque evolvens Conſtitutiones, quæ poſtmodùm, anno ſcilicet MDLXXIX, in generali Ordinis conventu coram S. Carolo promulgatæ, receptæ à patribus & Apoſtolica auctoritate confirmatæ fuerunt.

d *In Italico exemplari hæc, teſte laudato editore, habentur adjecta:* Vigebat eo tempore apud noſtros pia conſuetudo, (de qua nunc C etiam præſcriptum eſt in Conſtitutionibus lib. II cap. X) per ſingulas ferè hebdomadas, quotquot aderant, in collegio ſimul conveniendi; ut quivis ordine in medium prôſiliens ac in genua procumbens, eas ſpontè humiliterque confiteretur exteriores culpas, in quas fortè incidiſſet. Nec ſe quiſque ſolùm accuſabat; verùm etiam cuique licebat, eum, qui ante patres erat conſtitutus, ex caritate admonere & redarguere. Hoc judicium ſubibant ipſi etiam ſuperiores. Quæ hîc verò animadvertebantur, à perfecta Ordinis diſciplina defectiones per graviores collegii patres, qui apud nos Diſcreti vocantur, referebantur in librum ad id comparatum; cujus rei plura exſtant apud noſtros monumenta. De Alexandro nihil in his notatum invenimus, præter ardentem nimiùm diſcendi cupiditatem; quæ tanta fuit, ut una interdum manu tintinnabulum pulſaret, alterâ librum teneret, quem attentè legebat. Nihil propterea difficilius in ſuſcepto vitæ curſu ſe expertum eſſe ingenuè teſtabatur, quàm non poſſe pro libito litteris operam dare. Hanc tamen cupiditatem in ſui victoria ita cohibuit, ut ne litterulam quidem vel legeret, vel ſcriberet, niſi ex præſcripto vel facultate moderatoris ſui, ac poſtea fateretur, nihil ſe libentiùs facere, quàm omnem voluntatem ſuam infringere.

e De S. Carolo Borromæo (*teſte ſæpe laudato hujus Vitæ editore*) ita Carolus à Baſilica Petri in ejus Vita, Ingolſtadii impreſſa an. MDXCII, lib II, pag. 68 refert: Præterita omnia peccata ſua à primis annis recognita, quod jam diu cupiebat, confeſſus eſt Alexandro Saulio, S. Barnabæ Mediolani Præpoſito, poſteà epiſcopo Ticinenſi, cujus conſiliis & doctrinâ uti plurimùm ſolitus fuit, donec eum ad epiſcopatum Alerienſem à Pio V vocatum tam libenter ob Eccleſiæ fructum, quàm ægrè ob ſuum & S. Pauli Congregationis uſum dimitteret. Addit Gluſſianus, *inquit Beati noſtri editor*) in ejuſdem S. Caroli Vita lib. II ſub initio cap. XVI, S. Cardinalem ſingulari exemplo nihil hæſitantem dicere auditum fuiſſe: Tum fermè (ab illa nimirum totius anteactæ vitæ expiatione, Alexandri peracta miniſterio) ſpiritualis vitæ curriculum inire cœpiſſe, quidquid hactenus egiſſet, habere pro nihilo. E

f *Ex ſæpiùs citata* B. Alexandri *Vita Italica Onuphrius Branda, Vitæ hujus editor, hæc ſubjicit:* Alexandri operâ & prudentiâ uſus eſt idem S. Antiſtes in pertractandis de ſummi Pontificis mandato graviſſimis negotiis cum magnis principibus. Tam demùm amanti liberalique erat in noſtros animo præſul ſanctiſſimus, ut eos Romæ præsbyteros Cardinalis Borromæi paſſim vocarent, ipſum verò Ordinis noſtri parentem & auctorem haberent permulti: cùm alioqui annis jam triginta, antequam ille Mediolanum archiepiſcopus veniret, hîc fundamenta jeciſſet Congregatio noſtra ad morum diſciplinam, & pietatem in hac ſanctis operibus ac frequenti ſacrorum Myſteriorum uſu inſtaurandam. Quod opus feliciter cœptum ad eam perfectionem divinitùs provexit S. Carolus. Ex hac, *inquit editor*, Gabutii narratione & error patet & fortè erroris cauſſa, quo uni ex ingentibus tabulis, S. Caroli præclara geſta elegantiſſimè repræſentantibus ac templi maximi intercolumnia in ejus ſolemniis Mediolani ornantibus, ſubſcriptum legitur: S. Carolum Mediolanum introducere Barnabitas. Id enim abeſt quidem longè F à veritate, ut conſtat ex dictis; ſed ex ſingulari fortè S. Antiſtitis amore, maximiſque erga Ordinem noſtrum promeritis, fidem primùm apud aliquos invenit, tum etiam litteris mandatum eſt.

g *His in Latina Beati Vita enarratis, Onuphrius Branda ſequentia ex Italica ejuſdem Vita ſubjungit:* In cultu divino promovendo erat maximè ſollicitus. Curavit diligentiſſimè, ut noſtri ſtatis horis pſallerent in domo Dei voce non minùs gravi, quàm moderata & æquabili, quâ poſſent diſtinctè à populo ſacra verba exaudiri non ſine intimo pietatis ſenſu, benè verò ſine moleſtia ac tædio, quod ferè parit immodica cantilenæ productio & compreſſa nimiùm pronunciatio. Quod poſtea, ut perpetuò ſervaretur, conſtitutum fuit ex antiquo Eccleſiæ inſtituto, Orientalis nimirum, ut tradit Auguſtinus de Athanaſio loquens lib. X Confeſſ. cap. XXXIII, & Latinæ, ut auctor eſt S. Iſidorus lib. I de Offic. Eccleſ. cap. V. In templorum rerumque ſacrarum nitore & elegantia fuit accuratiſſimus: cavitque, ne quidquam, quod ſacrario attributum eſſet ac donatum, in

A. GABUTIO.

alios impenderetur uſus, quàm in ſacras ſupellectiles templique ornamenta .... Regularis diſciplinæ propugnator acerrimus ne paululum quidem ejus umquam relaxavit, licèt à viris ampliſſimis rogaretur, nihil veritus repulſam dare; (ſumma tamen ſemper cum dexteritate & gratia) cuicúmque id poſtulanti, quod officeret inſtitutorum rationi. Comiter etiam blandéque id impetravit à ſacerdotibus nonnullis, vota jam quidem profeſſis, at non ſatis matura adhuc ætate, ut ſpontè ad tempus aliquod juri cederent ſuffragiorum: idque ne in Ordinis moderatione ad conſilium adhiberentur, qui nondum per ætatem eſſent idonei.

h *In Beati Vita Italica Gabutius hæc addit:* Tenax ipſe communis vitæ nihil umquam in victu ac veſtitu admiſit, quod eſſet ſingulare. Abhorrebat ab omnibus vitæ commodis, corporiſque ſui indulgentiâ. Rariùs, quàm poſſet, domos alienas etiam conſanguineorum adibat. Hæc, ut ceteri quoque præſtarent, diligenter curabat In id autem ſummâ incumbe-
B bat vigilantiâ, ut omnes aſſiduè in religioſa & utili aliqua exercitatione eſſent occupati. Sacra ſtudia magni faciebat, legeſque ipſe opportunas de eorum ratione conſtituit. Quantùm verò quiſque tum in his, tum in religioſæ perfectionis curſu proficeret, rationem ipſe a ſingulis repoſcebat.

i *Ex Italico Beati noſtri Vitæ exemplari ſequentia ſunt deprompta:* Peculiarem dabat operam, ut adoleſcentes noſtri probè eſſent ſanctéque inſtituti; ut ſemper alacres lætique Deo famularentur. Eorum valetudini invigilabat attentè, ac, ne quid umquam, quod fieri poſſet, eorum corpori vel animæ deeſſet, ſumma caritate providebat. Quin pulchrum fuit & ad videndum jucundum, Alexandrum ea præditum dignitate, illorum adoleſcentum ætati identidem morem gerere, atque, ut illis liberiorem ad ſe aditum aperiret eoſque ſuaviùs alliceret ad virtutem, eorum ſe ſe luſibus immiſcere animique remiſſionibus, quibus ætas illa non minùs honeſtè, quàm utiliter, à religioſis etiam moderatoribus refici & recreari ſolet: ut verè potuerit Alexander illud Apoſtoli ſui uſurpare:
C Facti ſumus parvuli in medio veſtrûm, tamquam ſi nutrix foveat filios ſuos.....; quoniam cariſſimi nobis facti eſtis. 1 Theſſ. II. VII.

CAPUT III.

Aleriæ epiſcopus creatur: in hac diœceſi eccleſiaſticam diſciplinam & Chriſtianam religionem reſtituit.

Oblatum à Pio V ſummo Pontifice Alerienſem epiſcopatum a

QUare Pius V *a*, Pontifex ſanctiſſimus & in hominum meritis æſtimandis acerrimi judicii, etſi ejus operam ad lucrandas Chriſto animas & in hac parvula Congregatione benè moderanda perutilem eſſe non ignorabat; tamen honori divino magis conſultum fore putavit, ſi lectus epiſcopus ad Alerienſem eccleſiam in Corſicam *b*, tamquam ad incultam Domini vineam diligenter excolendam, mitteretur. Fuit quondam Aleria ejus inſulæ oppidum inſigne nobiliſque Romanorum colonia, nunc verò temporis injuriâ deſolatum, cujus vix exſtant ruinæ, titulumque tenet epiſcopatûs, ſub ſe alia multa oppida & pagos habentis, ita ut non minùs locorum aſperitate, quàm diœceſis amplitudine primarium inter alios ejus inſulæ epiſcopatus locum tenere perhibeatur. Protenditur enim in longitudinem ferè centum millia paſſuum, in latitudinem verò quinquaginta. Quemadmodùm igitur olim à Magno Baſilio Gregorius *c* ille, cognomento Theologus, Saſimæ exigui ignobiliſque in Cappadocia oppidi, ſic Alexander noſter à ſummo Pontifice parvæ quidem & lapſæ civitatis, ſed amplæ & nobilis diœceſis & eccleſiæ præſul invitus deſignatur.

recuſat, at hanc eccleſiam tandem, Pio V jubente & S. Carolo ſuadente,

18 Quod ſimul atque ille cognovit, ad Pontificem litteras dedit, quibus ea, qua decebat, ſubmiſſione ac libertate onus, ut ipſe cùm eodem Gregorio dicere ſolebat, angelicis humeris formidandum ac viribus ſuis impar, ſubire recuſabat: malle namque ſe tuto religioſæ humilitatis in portu continere, quam ſalutem E
ſuam periculoſis epiſcopalis vitæ fluctibus exponere: non deeſſe alios huic oneri ſuſtinendo longe aptiores atque meliores; ſe quicquid poſſet in congregationis ſuæ beneficium, in qua mori cuperet, libentiùs, donec viveret, impenſurum: interim aliorum ſaluti procurandæ non defuturum: alioqui paratum eſſe, quando opus foret, nullis laboribus parcendo, pro Sede Apoſtolica, ſanctaque Dei eccleſia vitam & ſanguinem profundere. Sed quò magis ille reniti, eò conſtantior in ſua ſententia Pontifex perſiſtere videbatur. Quare quominus jubenti Pio, ac S. Carolo ſuadenti obtemperaret, effugere minimè potuit, præſertim quòd id ad majorem Dei gloriam, eccleſiæque ſuæ utilitatem pertinere dicebant *d*.

d *Interim dictæ Congregationis patribus plurimùm dolentibus, regendam ſuſcipit,*

19 Itaque ne propter loci difficultates, vel ob alia incommoda in eo paſcendo Dominico grege paſtorales labores detrectâſſe videretur, licet invitus, manus dedit. Fuit autem hæc electio tam patribus noſtris quam ipſi electo minimè grata, ſed acerba potius, plenaque mœroris: tum quia vir congregationi utiliſſimus eo tempore, quo ejus opera maximè indigebat, ſubtrahebatur; tùm verò multò magis, quod id F
conſervando religioſæ humilitatis inſtituto repugnare, & ambitioni quaſi aditus ad dignitates aperire verebantur. Nihil namque magis primi illi hujus congregationis auctores, eorumque deinceps ſucceſſores ex profeſſo curarunt, quàm ut minimè ad honores, & dignitates aſpirantes, in ſua humilitatis profeſſione ſe ſe continerent, & in qua primùm vocati eſſent, vocatione Domino deſervirent. Sed, ut fit, ſummis Pontificibus, aliter interdum ad honorem Dei Eccleſiæque ſuæ ſanctæ utilitatem expedire judicantibus atque adeò jubentibus, non acquieſcere nefas videtur. Nam ut ambire periculoſum ac turpe, ita divinæ voluntati, in Chriſti vicario ſe prodenti, reſiſtere minimè tutum aut æquum eſt. Inter hæc non defuit, qui Pio ſuggereret, ut ſuper ipſius epiſcopatus fructus, qui erant circiter duo aureorum millia, annuam penſionem imponeret. Quam Pontifex ſuggeſtionem repellens: "Id", inquit, "nobis nullo modo placet. „Scimus enim epiſcopatum viro probo ac digno colla-

A. GA-BUTIO.

A „collatum eſſe, qui illum rectè adminiſtrabit.” Pontificis opinionem, ut patebit, comprobavit eventus.

Et ad illam anno 1570, poſtquam à S. Carolo fuiſſet conſecratus, proficiſceretur.

20 Alexander igitur quarto Idus Martii, die feſto S. Gregorii Papæ ipſo anno MDLXX in eccleſia Metropolitana Mediolani à S. Carolo ritè conſecratur, ac paulò poſt ad eccleſiam ſuam proficiſcitur: ſecumque perduxit tres congregationis ſacerdotes, quorum ſocietate regularem diſciplinam, quoquo modo poſſet, retineret & eorum operâ, quod illi præſcripſerat Pius, ad procurandam animarum ſalutem, eccleſiamque illam benè moderandam uteretur. Quibus alii deinceps bini, vel terni præsbyteri, & clerici ex noſtris pro tempore paſſim ſucceſsêre; qui magnis laboribus haud mediocres ad animarum ſalutem ibi pietatis fructus protulêre. In Corſicam properantem de obitu Dominici parentis ſui, quem Ticini ſenio, morboque languentem reliquerat, lugubris nuncius eſt ſubſecutus. Quem ille caſum æquo tulit animo, divina fretus clementia, quæ illum ex humanæ vitæ miſeriis ad æternæ feli-
B citatis gaudia transtuliſſet: nihilque inde retardatus, parentis cariſſimi obitum non tam lacrymis, quam piis apud Deum ſuffragiis proſequendum putavit: iterque ſuum tenens, in Corſicam pervenit, ubi ab illis diœceſis ſuæ populis citrà magnifici apparatus pompam reverenter exceptus, ad gregem ſuum bene curandum bonus paſtor cogitationes omnes & ſtudia contulit.

In hac diœceſi ad Chriſtianam religionem populum,

21 Squalebat eo tempore illa diœceſis, tamquam inculta ſylva, variis & morum corruptelis, & ignorantiæ tenebris obfuſcata; idque propter diuturna bella, & paſtorum non reſidentium incuriam. Neglecta, & collapſa eccleſiaſtica diſciplina, magna rerum ad ſalutem neceſſariarum tam in clero, quam in populis ignorantia. Sed ſicut populus, ſic & ſacerdos. Nulla Chriſtianæ doctrinæ catecheſis; magna fames verbi Dei, morumque barbaries, euangelii prædicatorum diuturnum perniciosſumque ſilentium; ſacerdotibus, tamquam canibus mutis, præ imperitia ſeu torpore in vitia proclamare negligentibus. Dies feſti, ſtata jejunia, Sacramentorum uſus ac ritus, divini cultus
C ſtudia paſſim neglecta: Eccleſiæ ſqualidæ & incultæ nidorem potius olebant, quam nitorem: pauci admodum, qui articulos Fidei, Dei præcepta, & alia ad ſalutem ſcitu neceſſaria ritè tenerent. Conjugia illegitimè inita, ac per inceſtas nuptias propagatæ familiæ. Vigebant ſimultates, odia inteſtina, & inimicitiæ; maleficia paſſim, cædeſque patrabantur. Denique illud ſapientis inibi completum eſſe videbatur: "Cùm prophetia" (hoc eſt, verbi Dei prædicatio)"defecerit, diſſipabitur populus." Prov. XXIX. XVIII. Nam ubi ſacerdotes ſuo non funguntur officio, religio deficit, pietas populi corruit, chriſtianique mores facilè prolabuntur: & dormiente, ſeu abſente paſtore, lupus rapit oves, gregemque diſpergit.

ſacerdoteſque ad eccleſiaſticam diſciplinam,

22 Nulla in tota diœceſi ſacerdotum collegia, nulla cathedralis eccleſia, epiſcopales ædes nullæ. Sed Alexander ſive in diœceſi, ſive extra, precario vel conducto uti cogebatur hoſpitio, donec ipſe ære ſuo honeſta ſibi ac ſucceſſoribus ſuis domicilia, ut dicemus, exſtruxit. Hæc & alia plura incommoda noſtrum exceperunt antiſtitem, quæ tolerabiliora fuiſſent, ſi ſacros adminiſtros, quorum opera in paſtorali munere, ut oportebat, uteretur, habere licuiſſet. Sed meſſis quidem multa, operarii autem pauci; & ii quidem minùs omninò, quam par erat, ad tantum opus idonei. Veréque dici poterat illud Prophetæ: "Parvuli petierunt panem", (verbi Dei) "& non erat, qui frangeret eis." Thren. IV. IV. Itaque præclara magnæ patientiæ, eximiæ fortitudinis, & apoſtolicæ caritatis argumenta Alexandro non deerant. Sed nullis ille deterritus difficultatibus, divino fretus auxilio, manum ſuam miſit ad fortia; & nullis laboribus parcens aut vigiliis, ad hanc perpurgandam & excolendam ſylvam vires omnes intendit. Idque tum ope divina, qua potiſſimum nitebatur, & quam aſſiduis precibus quotidianiſque ſacrificiis ſupplex implorabat, tum laboribus & exemplis, ſtrenuè præſtare aggreſſus eſt.

quam prorſus neglexerant,

23 Ac primùm quidem ſapientis ſecutus conſilium, animarum paſtores admonentis, Prov. XXVII. XXIII, ut diligenter agnoſcant vultum pecoris ſui, gregeſque ſuos conſiderent, univerſam diœceſim peragrare cœpit, per juga
E montium, per vicos & caſtella longum iter cum ſudore pedibus ſæpè conficiens, per loca aſpera & jumentis inacceſſa, ubi quandoque accidit, ut ſub dio pernoctaret, dum obrepente nocte per tenebras ad hoſpitia pervenire non poſſet. Ubi verò pagum eſſet ingreſſus, interim omiſſa corporis cura, ad eccleſiam primum, exemplo Salvatoris, pergere, ibique, ſi tempus ferret, convocato populo concionem habere, ſacras confeſſiones audire, oblatoque divino ſacrificio, quos à peccatis abſolutos, paratoſque vidiſſet, ſacroſancta communione reficere: mox ipſo, vel altero die ſacrum chriſma adminiſtrare, & ea, quæ oporteret, in eccleſiis ordinare; divinum cultum, eccleſiaſticamque diſciplinam lapſam reſtituere, chriſtianæ doctrinæ ſcholas inſtituere, ſacerdotum populique mores emendare. In quo ſecum, ne quemquam aggravaret, quam pauciſſimos poſſet adminiſtros perducebat: ac primo tantum die oblatum caritatis officium, quod magna frugalitate conditum volebat eſſe, à præsbyteris accipiebat. Sed ſi diutiùs immorari contigiſſet, id ſuis faciebat impenſis. Et quemadmo-
F dum ipſe in itinere, in viſitatione, & ubique in victu, & neceſſario rerum uſu parcus erat, paucíſque, & quibuſcumque rebus appoſitis contentus, ita ſuos domeſticos, & miniſtros tales eſſe cupiebat: eoſque ad ejuſmodi frugalitatem hortabatur.

ſingulari cura indefeſſoque labore

24 Atque hæc quidem viſitandi ratio illi ſolemnis fuit in omni loco, ac tempore, dum diœceſim peragraret; quam per partem ferè omnem quotannis obire conſueverat. Neque verò ſolùm ipſe in hanc viſitandi curam incumbebat; ſed identidem regulares ſacerdotes ex noſtris, vel ex Eremitano Franciſcanove Capuccinorum Ordine ſelectos viros in varias diœceſis partes dimittebat: quibus ipſe viaticum, impenſaſque omnes præbens, (nolebat enim tenues provinciæ clericos onerare) viſitandi rationem & documenta ſuggerebat. Ceterum chriſtianæ doctrinæ ſcholas per vicos & oppida plures inſtituit, & optimis legibus ac moribus inſtruxit. Eaſdem ipſemet frequentare, catholicæ Fidei rudimenta docere, ſacris munuſculis & pecuniis ad hæc omnes allicere, ſermonibus & exemplis excitare non deſinebat, factus omnia omnibus, ut omnes lucrifaceret.

A. Gabutio. [illegible]

25 Inter alias autem, quas, ut primùm ad epiſcopale miniſterium acceſſit, diligenter exercere curas inſtituit, eam præcipuè fuiſſe conſtat, in qua ad eccleſiaſticam diſciplinam ſanctè reſtituendam ſacerdotumque vitam & mores componendos paſtoralis in primis elucet induſtria. Intelligebat enim morum corruptelam & Chriſtiani populi cæcitatem, ac ruinam ex ſacrorum hominum negligentia & ignorantia, & pravis exemplis potiſſimùm pendere. Itaque diœceſanam ſynodum quamprimùm habuit, & convocatos ſacerdotes graviter admonuit muneris eorum; &, quidquid ad divinum cultum ad Chriſtianoſque mores reſtituendos pertineret, diligenter conſtituit; idque per annos ſingulos diligenter præſtitit. Quo tempore, ut aliàs ſæpe, inopes ſacerdotes ad ſynodum convenientes, vel aliis de cauſſis ad ſe adeuntes, benignè excipiebat hoſpitio & non minùs optimis monitis & exemplis, quàm neceſſariis vitæ ſubſidiis inſtructos dimittebat. Et quandoque, ut illis commodaret, lectuli ſui ſtratum ſibi ſubtraxit. Ceterùm domus ejus univerſis, præſer-
B
tim pauperibus, patebat hoſpitio, omneſque, prout poterat, magno caritatis ardore complectebatur; quippe qui didiciſſet ab apoſtolo, magiſtro ſuo, epiſcopum hoſpitalem eſſe oportere. Sed ſacerdotes in primis alioſque ſacris initiatos plurimùm diligebat, honorabat & omni caritatis officio fovebat, & ab aliis reverendos curabat: eoſque ſæpiùs admonebat, ut ea morum ſanctitate & vitæ integritate ac doctrina, quæ Dei ſacerdotes commendat, cunctis ad exemplum ſpectabiles ſeſe exhiberent, & officium quiſque ſuum diligenter præſtaret.

ANNOTATA.

a *De ſanctiſſimo hoc ſummo Pontifice In Opere noſtro ad 5 Maii actum eſt.*

b *Magna Italiæ in mari Mediterraneo inſula, quæ hodie Francorum regi paret.*

c *Hujus ſancti Saſimorum Antiſtitis Acta in Opere noſtro ad 9 Maii ſunt edita.*

d *In Beati noſtri ſæpè citata Italica Vita ſequentia reperiuntur:* Nihil intentatum neque Alexander, neque patres reliquerant, ut
C
id impedirent. Primum enim S. Carolum enixè precati ſunt, ut operam ſuam interponeret apud ſummum Pontificem, illumque conaretur à ſententia deducere. Is ut precibus eorum, ſuæque ſimul diœceſis cauſſæ faveret, litteras dedit III Idus Januar. MDLXX ad Ormanetum Præſulem ſpectatiſſimum, ac tum Romæ ejuſdem S. Caroli procuratorem, quo etiam antea Mediolani erat uſus vicario generali. Earum ſumma (non enim vacat integras referre, uti leguntur apud Gabutium) hæc eſt: Graviſſimum animi dolorem ſignificat in primis, quem Alexander, & patres ſimul ceperant ex illa prorſus inopinata electione, iis potiſſimum de cauſſis, quæ in hoc capite indicantur. Tum addit S. Cardinalis, quam ſibi pariter gravis eſſet Alexandri diſceſſio, totique civitati incommoda, cui erat ille ad pietatem & morum diſciplinam magno incitamento, & ſacris lectionibus habendis, & confeſſionibus excipiendis, & aliis privatis officiis, & prudenti conſilio, quo ego etiam (inquit) uti ferè ſoleo. Hæc omnia ut Pontifici repræſentet, mandat Ormaneto, atque oſtendat, quam gratum ſibi & electo, & patribus faceret Pius, ſi Alexandrum
D
ſuæ relinqueret congregationi. Quod ſi nihilominus ſuo in propoſito perſiſteret, paratum eſſe Alexandrum ad eam crucem ſubeundam, quam offerret, imponeretque obedientia; nolle autem ſe impedire, quominus bonis hinc certo conſecuturis ea Inſula gauderet, quam & ipſe putabat tali viro ſummopere indigere, qui poſſet graviſſimis ejus neceſſitatibus proſpicere. Interim patres Deum obſecrabant aſſiduè, ut, quod magis expediret, Pontificis inderet menti: nec omisêre de hac ipſa re ſcribere ad cardinalem S. Georgii Jo. Antonium Serbellonum, tum Ordinis noſtri patronum. Sed cum reddita fuit cardinali epiſtola, actum jam erat. Pius ſiquidem divino Spiritu afflatus, quin per alios de Alexandri vita & moribus inquireret, exſpectaretque juridica teſtimonia, in cardinalium conventu Alexandrum Aleriæ epiſcopum, ceteris electionem comprobantibus, palam renunciarat. Quare licet Serbellonus ex patrum noſtrorum Sententia, ex Inſtituti rationibus, ex electi difficultatibus ſuadere conaretur ſanctiſſimo Pontifici, ut conſilium mutaret; ille tamen in propoſito hærebat ſemper magis, ac lætabatur, in invi-
E
tum contuliſſe id muneris, in eumque, cujus operam tanto uſui fuiſſe intelligebat & noſtræ congregationi, & Mediolanenſi eccleſiæ: hinc enim certò ſperabat, ſalutarem æque futurum ei diœceſi, cujus ipſi curam demandabat.

CAPUT IV.

Clericorum ſeminarium condit: ſumma integritate eccleſiam ſuam regit: à Gregorio XV ad ſedem Ticinenſem promovetur.

In ſeminario proprio ære conſtructo, clericos erudiendos curat, atque

SEd cum optimè intelligeret, bonos ſacerdotes ex bonis clericis fieri, & quales mores à puero homines imbiberint, eos ferè in omni vita retinere, magnique referre in eccleſia Dei bonam adoleſcentium, qui ſe divino miniſterio dediderunt, educationem curare; eorum collegium ex decreto Tridentini concilii *a*, a
cum primùm potuit, erexit, in quo, tamquam in perpetuo ſacrorum miniſtrorum ſeminario, ſaltem viginti quinque, & item plures, ſi vires ſuppeterent, bonæ indolis clerici optimis artibus, & eccleſiaſticis diſciplinis erudirentur. Quod quidem collegium in domibus ære ſuo coemptis inſtituit, & annuis redditibus trecentorum aureorum de Menſa *b* epiſcopali in per- b
petuum inſtruxit, præter ſtipendium, quod per annos ſingulos magiſtro ipſo, clericos edocenti, conferebat. Sed eos ipſe paterna caritate complectens, non modo per alios, verum etiam per ſe optimis diſciplinis, & chriſtianis moribus inſtitui curabat, & quotidie ad ſe convocatos ſacris inſtitutis, & doctrinis erudiebat. Quos vero ſeu clericos, ſeu ſacerdotes ipſum collegium capere non poſſet, eos ſæpè apud ſe diuturno hoſpitio benignè acceptos, ſingulari pietate ac patientiâ ſuſtentans, neceſſariis diſciplinis inſtruebat, donec ad ſacra miniſteria ritè exercenda apti redderentur.

A

populum ſacerdoteſque tùm verbis, tum libris, à ſe compoſitis, neceſſaria docet.

27 Ad hæc autem ſalutaria rerum benè ordinandarum remedia alia etiam adjunxit, quæ non ſolum aſſiduo verbi Dei prædicandi labore, ſed etiam accurato, & apto ad rudium clericorum eruditionem, ſcribendi, docendique ſtudio plurimum contulerunt. Nam ubicumque per diœceſim reperiretur, cunctis feſtis præſertim, aliiſque diebus, ſæpéque bis in die concionem ad populum habere conſueverat *c*. Et quæ viva voce cunctos docere non poterat, curavit, ut ea ſcriptis à ſe tradita ac typis impreſſa commodiùs diſcere, meditari, & ad uſum inducere nemo non poſſet. Itaque ſucciſivis horis varia opuſcula chriſtianæ pietatis, ac ſacræ eruditionis plena conſcripſit, quibus ea, quæ tam populo, quam ſacerdotibus, & clericis cognitu neceſſaria ſunt ad ſalutem, facili quadam, ac plana methodo continentur. Idque præter paſtorales litteras Apoſtolico ſpiritu ſcriptas, quas ad eccleſiæ ſuæ clerum, populumque excitandum, & ad pietatem erudiendum, initio, ac deinceps paſſim promulgavit. Inter alia verò monumenta, Italicâ linguâ ab ipſo

B

edita, in primis exſtant, quas breves Inſtitutiones inſcripſit, ſemel, & iterum auctas; & item ſynodalium Conſtitutionum volumen; denique doctrina Catechiſmi Romani, in dialogo ad ſimpliciorem facilioremque rationem redacta. Hos autem libros editos clericis, & aliis piè largiebatur ipſe, & ad fructum ex iis capiendum omnes hortabatur. Quæ omnia ſe litteris mandâſſe dicebat, non ut novos ederet libros, aut actum agens, quæ ceteri auctores copioſè tradidiſſent, ea ipſe repeteret: ſed ut, quæ fuſè, & peritè in eo genere graviorum doctorum opuſculis, præſertim ſacri concilii Tridentini decretis, Romano catechiſmo, & S. Thomæ doctrinâ continentur, ea brevi, & facili quadam docendi ratione, ac viâ, rudium præcipuè ſacerdotum in gratiam, ediſcenda proponeret. Ex quo quidem labore, quem ſperabat, ad animarum ſibi creditarum ſalutem, haud mediocrem pietatis fructum illi perceperunt.

Summa integritate eccleſiæ beneficia confert, atque

C

28 Ceterum ſingularis ejus integritas, cùm aliis multis in rebus, tùm præcipuè in conferendis ſacris ordinibus, ac beneficiis, & in adminiſtrando jure, atque ſuum cuique tribuendo in primis enituit. Neminem enim vel ad ſacros ordines, vel ad eccleſiaſtica beneficia, præſertim ad curam animarum admittebat, niſi qui priùs diligenter examinati ceteris virtute, & ſcientiâ præſtarent, & de quorum vitæ probitate exſtarent teſtimonia, in eoque ab omni genere munerum, ſive à manu, ſive à lingua, ſive aliter offerrentur, diligentiſſimè cavebat. Juris porrò, & æquitatis vindex erat integerrimus: dabatque operam, ut jus ſuum quiſque retineret, & ut adminiſtri ſui ne quidpiam iniquè gererent, neque aliis injuriam, aut damnum inferri paterentur, aut apud illos locum haberet perſonarum acceptio. Vicarium ſuum graviter increpavit *, quod permitteret cubicularium ſuum ab iis pecuniam accipere, quos ad audientiam *d* admitteret, nihil dantibus repulſis: & eorum multis rem ſcientibus teſtatus, id ſibi valdè diſplicere, juſſit, ne vicarius id ampliùs pateretur, neque ab aliis officii ſui mercedem, aut ſportulas acciperet. Suum enim eſſe eum remunerare, quippè qui juſtum ducentorum aureorum ſtipendium ei conſtituiſſet. Neque vero curiæ ſuæ cancellarii munus vendere, ut ſolebant alii, umquam voluit; non ignarus illud ſcitè dictum quondam fuiſſe: Qui emit, neceſſe eſſe ut vendat.

* *l.* increpuit

d

A. Gabutio.

jus adminiſtrat;

29 Mulctas, ſi quas ipſe, vel ejus vicarius faceret, omnes vel eccleſiis, vel piis operibus applicabat. Quamvis eas rarò faceret pro ſingulari ſua clementia: qua fiebat, ut non pauci eâ commoti ad meliorem frugem converterentur. In profanis autem controverſiis, & in omni tranſigendo negotio, ubi ageretur de honore divino, neminem verebatur, ſed cuivis in faciem reſiſtebat: ubi vero de ſibi illatis injuriis res eſſet, nihil movebatur: ſed potiùs alienis condolens miſeriis, pro ſuis æmulis, vel offenſoribus Deum rogabat *e*.

e

Genuenſes, quibus ſemper carus fuit,

f

30 Cum republica Genuenſi, cui ſubjecta Corſica *f* eſt, nullam umquam habuit de juriſdictione controverſiam, quin etiam Genuenſes tantum illi deferebant, ut judices, ceteroſque Corſicæ præfectos ſine ejus conſilio nihil gravius decernere conſtituerint. Ceterum in eccleſiaſtica dignitate, libertateque tuenda, ac ſacra juriſdictione retinenda, ut minimè ſegnis, aut connivens, ita neque pertinax, aut litigioſus, ſummive juris exactor fuit: ſed pia quadam æquabilitate, & eccleſiaſticâ clementiâ, ac benignitate ita ſe cum Reip. Magiſtratibus, Inſulæque præfectis gerebat, ut citrà controverſiam eccleſia jus ſuum cum dignitate retineret: & illi ſacræ poteſtati, quam decêret, obedientiam, & honorem ſpontè deferrent.

E

ipſam ad archiepiſcopatum Genuenſem regendum fruſtra invitant.

g

31 Itaque Genuenſes cives præſtantem hominis virtutem, & optimam ejus ſacra jura adminiſtrandi rationem admirantes, ſingularique benevolentia complexi, ipſum ad Genuenſem regendum archiepiſcopatum transferri ſæpe tentaverunt. Sed ille veluti alter S. Bernardus *g* ad eandem eccleſiam olim electus, ſemper omnibus officiis, ne id fieret, obſtitit; ratus, ut aiebat, non humanis ſtudiis, ſed divino conſilio, per ſummum Pontificem, Dei vicès agentem, declarato, eccleſiarum adminiſtrationes conferendas eſſe. Prætereà nolle ſe ad eam eccleſiam promoveri, ubi profana quædam negotia ſeu tolerare, ſeu tollere ipſe non poſſet.

Romæ anno ſacro 1575 ab amicis, ut commodiorem à Pontifice ſedem peteret, ſollicitatus,

h

32 Quin etiam cum anno ſacro MDLXXV Romam ad Gregorium XIII *h*, qui eum ſummoperè diligebat, profectus, cum illo multa de eccleſiæ ſuæ ſtatu, deque ſacrorum miniſtrorum, & adjutorum ſibi ſupplendo numero contuliſſet, amicorum in urbe rogatu adduci numquam potuit, ut à Pontifice ſe ad aliam meliorem, ac commodiorem eccleſiam traduci, quod facilè obtinuiſſet, poſtularet. Dicebat enim, id conſilii divinæ providentiæ relinquendum eſſe, nolleque ſe eccleſiam illam, primam ſponſam ſuam, quam ſibi divino nutu ſanctiſſimus ille Pontifex Pius V motu proprio commiſiſſet, licet incommodam, ac laborioſam, ſua ſpontè deſerere, ut ad commodiorem, ditioremque tranſiret; niſi id Deo placere per liberum Pontificis arbitrium conſtaret *i*.

In Corſicam fugit.

33 Idcircò in Corſicam quamprimùm reverſus (quamminimum enim poſſet Romæ commorabatur) ad eccleſiam ſuam ſummâ diligentiâ, labore, & induſtriâ regendam incubuit; donec, ut dicemus, ad Ticinenſem eccleſiam tranſlatus eſt. Intereà verò commiſſum ſibi Chriſti gregem, ut anteà, & præclaris ſanctitatis exemplis, & aſſidua verbi Dei prædicatione, & eleëmoſynarum largitate, & optimis inſtitu-

A. Gabutio.

tis bonus paſtor erexit, & inſtituit, atque in ſalutis æternæ viam deduxit. In quo incredibile eſt, quos labores, ſudoreſque, & quas vigilias, quas ærumnas, & incommoda per annos unum & viginti in ea Inſula, quaſi in exſilio relegatus pro Chriſti gloria, animarumque ſalute pertulerit, præſertim affecta & ægra valetudine, & imbecilla corporis conſtitutione: quâ flebat, ut ſæpè ex pituitæ copia, febribuſque laboraret. Sed reliqua ab eo in Corſica geſta cum iis, quæ Ticini pariter geſſit, quoniam ad eadem rerum, ac virtutum genera pertinent, ne bis eadem repetantur, infrà ſuo loco ſimul explicabimus *k*.

k

Anno 1591 ab Alerienſi eccleſia, populo lacrymante, ad ſedem Ticinenſem

l

34 Quod igitur ipſe pro ſua modeſtia poſtulare numquam voluit, id pro meritis ejus poſtea Gregorius XIV. *l* Romanus Pontifex, qui hominis virtutes, & merita non ignorabat, ſummis viris, boniſque approbantibus, præſtare ſua ſponte ſtatuit; eumque ad regendam Ticinenſem eccleſiam revocavit anno MDXCI. VI Idus Maii. Fuit hæc ſingulari benigniſſimi Pontificis beneficio facta tranſlatio, Alexandro non

B

incommoda; immò ſeneſcenti homini apta prorſus, & opportuna, atque ut Ticinenſibus univerſis, Inſubribuſque *m* populis longè gratiſſima, ita non ſolum Alerienſi eccleſiæ, ſed omnibus etiam Corſicæ epiſcopis, & plebibus, quibus magnum Chriſtianæ diſciplinæ lumen, atque præſidium ſubducebatur, acerba valdè plenaque doloris. Lugebant Corſi optimi præſulis, amantiſſimique parentis jacturam, & abſentiam; ac tamquam oves amiſſo paſtore balantes, ne Chriſtianum gregem jam benè diſpoſitum lupi diſpergerent, verentes conquerebantur. Dolebat & ipſe paſtor cariſſimos ſibi filios, quos in Chriſto genuerat, & tot, tantiſque laboribus ad pietatem informaverat, quaſi oves errantes deſerere. Ticinenſes verò ſe præſtantiſſimum ſacrorum antiſtitem, & quem vehementer optabant, utpotè jam diu ſibi cognitum, & probatum ſpiritualis vitæ ducem, nactos eſſe gratulabantur, maximaſque Deo, ejuſque vicario Romano Pontifici indè gratias agebant, ſperantes fore id, quod eos non fefellit, ut ejus ſtudio, & operâ eccleſiaſtica diſciplina, chriſtianaque res in ea eccleſia, ac

m

C

civitate optimè conſtitueretur.

à Gregorio XIV Papa transfertur, & à Ticinenſibus ſummis honoribus exceptus, mortem ſuam prædicit.

35 Succeſſit Alexander Hyppolyto Rubeo epiſcopo, cardinali tituli S. Blaſii noſtri de annulo Romæ, ubi ipſo anno MDXCI ſepultus eſt; qui Ticinenſem eccleſiam per annos ferè triginta magna cum laude adminiſtravit. Ceterum quemadmodum urbs Ticinenſis inter præcipuas Inſubriæ civitates, & originis antiquitate, & nobilitate civium, & ſitûs amœnitate, & ubertate rerum, & publicâ ſcientiarum academiâ, & (quod caput eſt) Catholicæ Religionis cultu celebris in primis, & inſignis habetur; ita illius eccleſiæ epiſcopus, Sedis Apoſtolicæ beneficio, ſacri Pallii gaudet honore, Romano Pontifici immediate ſubjectus. Ad hanc igitur regendam eccleſiam Alexander venit ipſo anno XII. Kal. Novembris, vacante Romana Sede ex ejuſdem Pontifici obitu: ſummiſque honoribus à Ticinenſibus exceptus, omnium animos magno quidem, ſed brevi gaudio complevit, poſt annum, ut dicemus, obiturus. Quos ipſe honores civium humanitate, & munificentiâ delatos ſuſtinens, humanarumque rerum fragilitatem, & mortalitatis ſuæ vicem conſiderans, dum ſolemni pompa urbem iniret, obortis lacrimis, quaſi futura præſagiens: Hæc, inquit, gaudia poſt annum in luctum convertentur. Prædictionem, ut mox dicetur, probavit eventus. Nam anno vix evoluto, ob ejus deceſſum extrema gaudii luctus occupavit.

D

36 Hujus igitur eccleſiæ, amplæque diœceſis adminiſtratione ſuſcepta, ad eam verbo & opere piè inſtituendam diligenter incubuit. Clericorum diſciplinam ex parte lapſam reſtituit, operamque dedit, ut omnes piè, caſtéque viverent; beneficiarii reſiderent; divina officia, quâ decet, pietate recitarent: qui verò curam animarum gererent, eam, qua par eſſet, ſollicitudine, & caritate præſtarent. Eccleſiarum decorem, & ornatum augendum, & ubi divinus cultus neglectus eſſet, reſtituendum curavit; cavitque, ne in templis profanis colloquiis, aut inanibus, ſacroque loco indignis actionibus quiſpiam intenderet; neque pro foribus cathedralis eccleſiæ merces, aut cibaria venderentur: eccleſiamque ipſam ſacris, pretioſiſque donariis, & ſacerdotalibus indumentis, argenteiſque vaſis ad divinum cultum inſtruxit.

In hac diœceſi, quæ ad clericos

E

& populum Chriſtianum pertinent, ritè ordinat.

37 Ibique ſummo manè nocturnis, pariterque diurnis precibus, præſertim feſtis diebus, niſi graviter impeditus, unà cum canonicis ſuis primus intererat; ſacræque Pſalmodiæ devotè, & attentè operam dabat. Neque ad id impediebatur interjectâ ſatis amplâ, & apertâ plateâ, quâ epiſcopium *d* ab eccleſia disjungitur. Sacras conciones paternæ caritatis, ſalutariſque doctrinæ plenas de ſuggeſtu ſæpius habere, Chriſtianæ doctrinæ ſcholas viſitare, lapſas erigere, erectas fovere, & ad meliora provehere; pauperum curam, de qua infrà plura ſcribemus, ſumma caritate gerere; edicta præterea, decreta, ac paſtorales epiſtolas, quæ exſtant, ad clerum, & ſacras Virgines, & ad populum, quibus ſacra, & Chriſtiana diſciplina optimis documentis reſtitueretur, ac reſtituta conſervaretur, opportunè promulgare non deſtitit. Varias denique corruptelas, & depravatos mores, qui in eam civitatem, ac diœceſim, ut eſt humana fragilitas, paſſim irrepſerant, ſummâ vigilantiâ repreſſit. Hæc autem & alia curæ paſtoralis officia præſtans Alexander, præclara cùm epiſcopalium, tùm ceterarum quoque virtutum poſteris reliquit exempla, de quibus nonnulla ſe ſe offerunt, quæ cum alium ſcribendi ordinem poſtulent, ut magis in promptu ſint, ea particulatim deinceps referre non ab re fore putavimus. Ac primùm de ea, quæ ceterarum virtutum fundamentum eſt, quæque in eo maximè enituit, ſublimi humilitate, & manſuetudine agendum videtur.

n

F

ANNOTATA.

a *Vide hujus concilii ſeſſionem 23 de Reformatione cap.* 18.

b *Hæc vox epiſcopalis ſedis patrimonium, cujus redditibus vitæ neceſſaria epiſcopus ſibi comparat, ſignificat. Vide Cangii Gloſſarium.*

c *Ex ſummario proceſsûs, ad Beati noſtri beatificationem à Romana Sede impetrandam, inſtructi, ſequentia hujus vitæ editor, quæ citati libri cap.* XIV *à pag.*48 *ad* 54 *habentur, excerpſit:* Ad hoc munus prædicandi verbi Dei cum ſacra eruditione, uſuque aſſiduo, tum Spiritus Sancti afflatu, & gratia comparatus incredibile eſt, quantam ad ſe frequentiam auditorum pertraheret, quotque in iis pareret fructus æternæ vitæ

A. Gabutio.

vitæ. Agi propè æſtu divino videbatur. Itaque in Deum vultu oculiſque ſæpè erectum ſuſpiciebant auditores. Quin exclamare identidem ſolebat, vi percitus ardentiſſimæ caritatis, nihil ſibi jucundius fore, ut eveniret, quàm ſi in ſuggeſtu animam efflaret; dum præſentis vitæ ſuæ jacturâ vel unius periclitanti animæ ſubſidio poſſet eſſe & ſaluti. Sed nullum præclarius de ejus verè ſacro dicendi genere teſtimonium adferri poteſt, quàm quod dicit Petrus Antonius Conſalonerius Patricius Ticinenſis. Is enim Franciſcum Panigarolam, epiſcopum Aſtenſem creatum, in eo gradu dicentem cùm audiviſſet, admiratus ex eodem quæſivit, cur adeò immutâſſet ſuam priſtinam dicendi rationem. Sibi autem ſapientiſſimum antiſtitem reſpondiſſe teſtatus eſt, auctore affini ejuſdem Conſalonerii Alexandro Saulio (qui erat avunculus Hippolytæ Brippiæ conjugis Petri Antonii) illud perorandi genus didiciſſe atque ex eo intellexiſſe, ſe anteà in hoc munere bubulcum egiſſe, tum conari, ipſo magiſtro, verba facere, uti paſtorem deceret. Idem porrò ſibi in congreſſu de ſe confirmâſſe Cardinalem Fredericum Borromæum, hoc paſtorali dicendi munere excellentiſſimum, accepiſſe ſcilicet ab Alexandro, quâ ipſe utebatur, eloquendi rationem, Conſalonerius in eodem judicio pariter declaravit.

d *Hac voce hic exprimitur tempus, quod epiſcopi & principes ſubditis audiendis impendunt.*

e *In citato ſtatim Proceſſûs ſummario cap.* XXXI, *pag.* 122 *& ſeq., teſte laudato hujus Vitæ editore, ſequentia leguntur:* Cùm ad fontem quemdam cœnâſſet Alexander, editum in locum & prominentem, unde præſul lapidibus adpeti atque opprimi facilè poſſet, clàm aſcendit nefarius adoleſcens, quem ob vitæ licentiam & obduratam ſuis in criminibus pervicaciam è ſeminario ejecerat habituque clericali privârat epiſcopus. Ille præceps animi furore, vindictæque ſtimulis concitatus, in S. Antiſtitem ſub rupe ſedentem ſaxa demittere adortus eſt, ingentemque lapidem ita in ipſum libravit, ut directò in caput proruens, gravi impetu altoque caſu fregiſſet Alexandri cervices, niſi ope divina liberatus eſſet. Nam lapis leviter naſo allabens in pedem ſine noxa decidit. In ſceleſtum plures ex Alexandri familia impetum fecêre, ac jam circumſeptum nunciant in epiſcopi eſſe poteſtate, ejuſque nutu in vincula conjiciendum. At ipſe nihil tam gravi injuriâ commotus, imperat, ut illum abire liberum & incolumem ſinant: mox, quam ipſe ex animo donabat, veniam reo ab inſulæ gubernatore ſuis officiis impetravit.

f *Hæc inſula, de qua ſuprà in Annotatis fuimus locuti, tunc temporis adhuc Reipublicæ Genuenſi ſubjecta erat, hodie verò ſub regis Galliæ ditione eſt.*

g *Hujus Sancti Acta in Opere noſtro ad 20 Auguſti diem conſule.*

h *Hic S. Petri Sedem ab anno 1572 uſque ad annum 1585 occupavit.*

i *Ex Italica Beati Vita ſequentia Onuphrius Branda ſubjicit:* Romæ cùm eſſet hoc anno ſacro, feriâ quartâ poſt Sexageſimam Alexander inter Cardinales & alios Eccleſiæ præſules pontificem comitabatur in ſupplicatione ad ſeptem urbis baſilicas inſtituta. Ad S. Laurentii extra muros pervenerant, cùm fortè in P. Philippum Nerium, Congregationis, quæ Oratorii nuncupatur, auctorem, nunc inter Beatos adſcitum & miraculorum gloriâ præfulgentem, inciderunt, qui cum magna & honeſtiſſima hominum frequentia eodem procedebat. Hic cùm optaret Philippus, ut quiſpiam ex Pontificis comitatu ad nobilem illum conventum pietatis ardore vehementiùs incitandum, brevem aliquem ſermonem haberet; Pontifici deſiderium ſuum aperuit ſuaſitque, ut id muneris Aleriæ epiſcopo, amico ſuo atque ad dicendum maximè idoneo, committeret. Lubens ejus verbis acquievit Pontifex, atque Alexandro, ut onus ſuſciperet, mandavit. Pro ſua is repugnabat modeſtia, prætendens ſe minimè paratum eſſe, nec ſatis aptum ad illud officium ex tempore ſubeundum. Sed, cùm facere non potuerit, quin urgenti Pontifici obtemperaret, verba ipſe fecit pro temporis opportunitate eo ſpiritu, eaque caritate & dulcedine perfuſa, ut divino omnes amore ſuccenſos dimiſerit, Deumque ſummis laudibus efferentes ac magna voce prædicantes Alexandri modeſtiam, eloquentiam, ſanctitatem. Nec tum ſolùm, ſed quoties Romæ moraretur Alexander, ſacra ejus dicendi ratione ſummopere delectabatur Philippus Nerius. Quare pro veteri conſuetudine & familiaritate, quâ erat Alexander Philippo, ſui & totius Congregationis noſtræ amantiſſimo, conjunctiſſimus, quamvis eſſet plurimis negotiis Romæ diſtentus, ab illo tamen rogatus quintâ quâque feriâ ad ejus Oratorium adibat, ibique ad populum ex Nerii inſtituto familiarem habebat ſermonem, ſed tanta animarum caritate tantâque fluentem gratiâ, ut omnium auditorum animos reficeret paſtu verbi Dei ſuaviſſimo.

k Supplendum hic eſt, *inquit hujus Vitæ editor*, integrum caput, quod Gabutius in Italicum inſerit codicem inſcribitque: "De amore & obſervantia univerſæ diœceſis „erga Alexandrum." Antequam finem iis imponamus, quæ Alexander egit in Corſica, commemorare par eſt amorem & reverentiam, quâ populus omnis & ſacer ordo univerſus paſtorem hunc ſuum amantiſſimum proſequebantur; quantique facerent paſtorales ejus labores, unde uberrimos fructus referebant omnes. Nam ut ipſe prodeſſe omnibus conabatur, ejuſque omnes evigilabant curæ in procuranda ſingulorum ſalute; ita nemo erat, qui non ipſum unicè diligeret atque obſervaret. Paſtorem alii vigilantiſſimum, alii pauperum Patrem, alii Angelum, ad ipſos è cælo delapſum, omnes autem Virum Dei, Hominem ſanctum, optimum Chriſtianæ diſciplinæ Magiſtrum appellabant. Sed, quàm carum haberent Alexandrum ſuæ diœceſis incolæ, numquam clariùs ſignificârunt, quàm cùm ab aliis vehementiùs expetebatur. Genuæ proceres jam propè impetraverant à Sixto V., quod olim ſub Gregorio XIII. contenderant, nimirùm ut Alexandrum ad eorum urbis archiepiſcopatum traduceret. Ejus rei fama cùm in Corſicam perlata eſſet, Clerus populuſque Aleriæ vehementer hoc nuncio perculſus, ut nihil omitteret, quod ſua eſſet in poteſtate, ſupplices litteras ad ſummum Pontificem communi nomine conſcriptas dari curavit, quibus avertere à ſententia Sixtum conatur. Harum exemplar ad verbum adducit Gabutius: nobis earum ſummam perſtringere ſatis erit. Unius Alexandri, quæ denunciabatur, jacturâ omnia

A. GABUTIO.

A perdita & profligata ſibi fore collacrimantur. Maximum beneficium ad vitæ ſolatium atque ad animarum ſalutem difficillimis temporibus à Deo illi diœceſi conceſſum, ne per ejuſdem vicarium ipſis præripiatur, rogant obſecrantque. Commemorant, quos quantoſque tulerit labores, quàm ingentes fecerit ſumptus, quot ſacras ædes vel refecerit vel à fundamentis excitaverit, quàm ſollicitè curaverit, ut eccleſiaſticam diſciplinam penitus collapſam & religionem ipſam jam propè concidentem ſuſtentaret atque erigeret. Addunt, neminem poſt hominum memoriam eò ſacram adminiſtrationem perduxiſſe, quò Alexander aſſidua verbi Dei prædicatione, frequenti Sacramentorum uſu inducto, crebriſque locorum luſtrationibus & exemplis vitæ ſanctiſſimæ provexerat: ſed florere adhuc & adoleſcere tam uberem proventum ſub egregio cultore; ipſo autem ſublato, direptum iri. Pergunt deinde ad omnia beneficentiæ & liberalitatis genera, queis paſtor optimus, ſuæ redditus eccleſiæ, magna ex parte in pauperum ſubſidia & calamitatum ſæpè ingruentium levatio-

B nem erogabat. In maxima annonæ difficultate, quâ ſemel atque iterum tota inſula extremum in diſcrimen vocabatur, unam evigilâſſe epiſcopi providentiam, qui niſi ex Continenti ſubſidia omnis generis advehenda curâſſet, & multò acerbior fames fuiſſet & plurimos conſumpſiſſet. Onera ab aliis impoſita per ipſum condonata: Curiæ adminiſtros epiſcopi ſtipendio vivere ſatis honeſtè, neminem gravare. Infinita demùm eſſe effuſiſſimæ beneficentiæ genera, quibus is verè communis pauperum Pater ſibi omnes obſtrinxerat. Poſt divinam clementiam Alexandro debere ſe omnia, ſibi nihil in terris ſpei reliquum eſſe. Concludunt, non tam ſe dolere vitæ præſentis incommodis, quæ Alexandro erepto ſibi videbant impendere omnia, quam animarum & æternæ vitæ diſcrimen perhorreſcere, in quod ſe adduci ſentiebant, niſi Pontifex ſanctiſſimus Paſtorem ipſis ſuum, ut ſuppliciter orabant, benignè concederet. Sixtus his precibus permotus admiranſque Servi ſanctitatem & his temporibus raram admodùm cleri populique erga ſuum Epiſcopum amoris & obſervantiæ conſenſionem, noluit tam utili & caro Paſtore

C gregem illum deſtituere.

l *Gregorius XIV à 5 Decembris anni* 1590 *uſque ad* 15 *Octobris anni* 1591 *Pontificatum tenuit.*

m Inſubres, *populi Galliæ Tranſpadanæ, quibus ad Septentrionem contermini erant Orobii, ad Ortum Cenomani, à quibus Addua fluvio, teſte Baudrando, diviſi fuēre: ad Occaſum verò Lævi; ad Meridiem denique Ligures, illos ab Inſubribus Ticino flumine, hos verò ſeparante Pado. Acceſſēre poſtmodùm Inſubribus Lævi. Sicque eorum urbes fuēre Mediolanum, regionis caput & Laus Pompeia, uti Novaria & Ticinum, quæ ſub Lævis priùs cenſebantur.* Inſubria, *nunc* il Ducato *ſeu* lo ſtato di Milano *ab incolis*, le duché de Milan *à Gallis appellari ſolet.*

n *Id eſt, epiſcopi domus ſeu palatium.*

D

CAPUT V.

Ipſius præcipuæ virtutes, humilitas, manſuetudo, in Deum pietas, ac religio.

In epiſcopatu conſtitutus, egregia humilitatis, a

HÆc igitur virtus, in qua, teſte S. Bernardo *a*, omne ædificium ſpirituale conſtructum conſiſtit & creſcit, quâque, ut idem adjicit, nulla ſplendidior gemma, præcipuè in ornatu Pontificis, enitet, in Alexandro ſic effulſit, ut, quò dignitate celſior ceteris, eò humilitate appareret illuſtrior & ſe ipſo. Hâc fiebat, ut, quemadmodum de Deo altiſſimè ac honorificè de aliis, ità de ſe humillimè ſentiret ac loqueretur; &, quicquid eſſet, aut ageret boni, id omne ad gloriam Dei ubi-

E que referret. Hinc ægrè ferebat, ſi quid audiret, quod ad laudem ſuam pertineret. Sed ne repetamus ea, quæ de religioſa ejus animi ſubmiſſione atque modeſtia ſupra retulimus, illud ex multis ejus ad præpoſitum S. Barnabæ datis epiſtolis ſatis conſtat; in quibus, dum eſſet epiſcopus, ejus ſe humilem in Chriſto filium vel minimum & indignum hujus Congregationis membrum appellabat. Ad noſtra porro collegia Romæ, Mediolani Ticinique, tamquam, ut ipſe dicere ſolebat, in amantiſſimæ parentis gremium & tranquillum religioſæ quietis portum, ſe ſe, quoties per epiſcopales curas liceret, libentiſſimè recipiebat; ut collectis viribus ad paſtorales labores vegetior rediret ac firmior. In quo mirum, quanta eſſet ejus humanitas religioſaque ſubmiſſio. Tamquam unus ex aliis regularem ſervare diſciplinam, ſuperiores revereri, affabilem atque humilem ſe ſe omnibus exhibere, humillima quæque ex inſtituto obire miniſteria, omnibus omnia pietatis, manſuetudinis & caritatis exempla præbere. Denique in victu, in cubiculo & in omni corporis cultu nihil extra aliorum ordinem ſibi dari patieba-

F tur. Sed factus ſibi parvulus in medio fratrum, quantò major erat in conſpectu Dei & hominum, tantò magis ſe ſubmittebat in omnibus.

patientia,

39 Ceterùm regularem vitam in epiſcopatu ducens, omnia religionis, quam profeſſus erat, inſtituta, quoad ejus conditio & dignitas ferret, diligenter ſervavit; &, quam à prima ætate præ ſe tulerat, modeſtiam, virginalem pudicitiam ac morum integritatem perpetuò tenuit. Nihil in verbis aſperum, nihil incompoſitum in actu, nihil in juſſu videres imperioſum, ac ſicut nihil in humilitate vile, ita nihil in moribus ſordidum, nihil in gravitate ſuperbum. Sed ita ſubmiſſionem animi cum gravitate temperabat, ut ſimul præ dignitate reverendus ac præ humilitate cunctis eſſet amabilis. Faciles ad eum patebant aditus, omnibuſque, quantumlibet abjectis, hominibus benignè præbebat aures. Mandaverat miniſtris ſuis à cubiculis, ne quemquam, licèt infimi ordinis, excluderent; ſed, ſi quis ad ſe vereretur accedere, eum ipſe humaniter advocabat, & patienter, donec ille vellet, audiebat; neminemque ab ſe triſtem aut male acceptum, quantum in ſe erat, umquam dimiſit. Eximiam ejus

jus in familiares & adminiſtros alioſque patientiam ac manſuetudinem ipſi admirabantur. Ex iis quidam, qui in epiſcopatu ei perpetuò deſervierant, jurejurando confirmârunt, ſe in eo nullum umquam excandeſcentis animi ſignum animadvertiſſe: licèt miniſtri, ut fit, aliquando errarent, nihil tamen eum perturbabat. Hanc ipſam patientiam humilitatis ſociam, dum ægrotaret, præcipuè demonſtrabat: quam adminiſtri ſuſpicientes, nihil ab eo querelarum ſe umquam audiviſſe, teſtabantur. Sed ſive languorem, ſive malè conditos cibos, ſive miniſtrantium incuriam, omnia patienter de manu Domini cum gratiarum actione ſuſcipiebat.

& temperantiæ in victu & amictu exempla præbet.

40. Ceterùm paucis contentus, corporis ſui curam negligebat potius, quàm ut genio nimis indulgeret. Victus ſimplex ac temperatus uno vel altero ciborum genere. Veſtitus pro dignitate modeſtus: ſericam veſtem extra divina officia numquam adhibuit, ſed laneis indumentis, ut plurimùm nigri coloris, induebatur. Simplex & vulgaris lectulus, non plumeus aut ornatus conopæo, ſed ex viliore conſtratus tomento. Cubicula non inanibus tabulis, non
B
profanis picturis aut pretioſis aulæis, ſed ſacris tantùm imaginibus inſtructa. Nobili viro gentili ſuo eum cohortanti, ut pulchris tapetibus domûs ſuæ cubicula vellet exornare eaſque ſe ex Hiſpania curaturum pollicenti reſpondit, "malle ſe Chriſti pauperes, quàm parietes, conveſtire. "Non enim", inquit, "in magno illo judicio à nobis requiret Chriſtus, ſi parietes, ſed ſi pauperes ejus nudos, ipſum repræſentantes, operuerimus." Paucis ille quidem verbis, ſed iis ſemper de rebus ſalutaribus & ſeriis, utebatur, nihil ferè proferens, quod non vel ad honorem Dei aut ad ſuam aliorumve ſalutem pertineret. Itaque ubicumque daretur occaſio, quam ipſe ſæpè captabat, de vita piè inſtituenda, de recto Dei cultu, deque aliis rebus ad ſalutem neceſſariis diſſerebat. Otioſa colloquia & inanes, eoque magis pernicioſos & indignos ſermones coram eo miſcere audebat nemo. Denique ingenitam ſibi morum gravitatem cum eximia animi moderatione perpetuò tenens, ubique ab omni rerum humanarum faſtu atque ambitu alienum ſe demonſtravit.

C

Cardinalatûs honores recuſat, &

41 Gregorio XIV ſummo Pontifice creato, pro veteri ſua in eum neceſſitudine ſingularique benevolentiâ lætatus eſt vehementer. Erant enim ambo mutuo amore, & parentum amicitiâ, & propinquorum affinitate & ſtudiorum ſimilitudine conjunctiſſimi. Verumtamen ab ipſo Pontifice neque divitias, neque honores aut humani quidpiam aliud umquam ambiit aut petiit. Quin etiam obedientiæ & officii cauſâ Romam profectus ab eodemque Pontifice humaniter acceptus, ei, in Cardinalium numerum ſe velle ipſum legere deſignanti, reſpondit: ſe quidem nihil minùs optare; ſed potiùs, ut apoſtolico conceſſu in religionem ſuam
b
redire ſibi liceret *b*. At verò Pontifici Gregorio, ſi vita ſibi ſuppetiiſſet, cum in ampliſſimorum patrum collegium adſciſcere, jam erat conſtitutum. Sed, Deo aliter providente, ad curandam eccleſiam Ticinenſem ſibi, ut diximus, commiſſam, quamprimum Româ demigravit, Cardinalatûſque honorem propinquis ſuis minoribus natu reliquit, nempe Antonio Saulio, patrueli ſuo, jam à Sixto V. delatum, & Alphonſo vicecomiti Mediolanenſi, Luciæ ſororis ſuæ filio, à Clemente VIII. poſtea collatum, qui duo Cardinales, præclara Romanæ Eccleſiæ lumina, prudentiâ ceterarumque virtutum ſplendore poſtmodùm claruerunt.

A. GABUTIO.

ad priſtinam religionis obedientiam anhelat.

42 Verùm Alexander non ad altiores dignitatum gradus, ſed ad priſtinam religionis obedientiam & ad humilem pro Chriſto ſubjectionem, veluti alter Gregorius Magnus, anhelabat. Cùm aliquando ad Ticinenſe collegium noſtrum patres *d* Congregationis viſitatores munus ſuum obituri perveniſſent, ad ipſumque
d
epiſcopum amoris & officii cauſâ reverendum acceſſiſſent, ad quid Ticinum veniſſent, rogavit: illiſque ſe collegium illud viſitandi gratiâ adveniſſe ſignificantibus, humilis Præſul ingemiſcens, "Utinam", inquit, "ego quoque veſtræ ſubjectus eſſem viſitationi, veſtroque me judicio corrigeretis." Simile quiddam accidit, cum aliquando nobilis noſtri Ordinis juvenis, ut clericus fieret, ad eum miſſus eſſet ac rogatus, quid ſibi vellet, ſe ad exequenda ſuperiorum juſſa veniſſe reſpondiſſet; gemens epiſcopus: "O te felicem", inquit, "utinam ego quoque tali ſubjectus eſſem obedientiæ."

E

Divino auxilio fretus

43 Ceterum cum inſigni hac humilitate conjunctus erat ſingularis quidam animi candor morumque ſinceritas, ut in eo nihil cerneres fictum, nihil ſimulatum. Huc accedebat egregia quædam animi magnitudo & eximia in Deum fiducia, quâ fiebat, ut, quamvis eſſet naturâ pavidus, magnis tamen in periculis & rerum difficultatibus divino fretus auxilio nihil trepidaret. Rem dictu parvam, ſed, quæ ad hanc fiduciam indicandam pertinet, ſilentio non præteribo. Accidit ſemel, dum eſſet in Corſica, ut ex noſtris, ſine quibus ægrè vivebat, ſecum haberet neminem, licèt ſocium per litteras ſibi dari à patribus poſtulâſſet. Qua de re ad Paulum Mariam Homodæum, tunc collegii Mediolanenſis præpoſitum, ſe, quem ad ejus vota mitteret, ſacerdotem in promptu non habere excuſantem, Alexander in hæc ferè verba reſpondit: "De ſumma rei" (de qua nempe diximus) "illud tantum præſcribam, omnia me de manu Domini æquo animo ſuſcipere; & quando non modò in Corſica, ſed etiam in deteriore loco, ſine ſocio permanere me oporteret, Deo Domino confido, eum mihi ſemper affuturum; neque umquam deſerturum pro divina ſua providentia, quâ cuncta ſapientiſſime diſponit." Sed paulò pòſt ad eum ex noſtris miſſi ſunt, qui ſtudio & operâ eum ad-
F
juvarent atque illi continenter aſſiſterent *e*.

e

naufragii pericula non formidat.

44 In periculis verò, cum alias ſæpè, tum præcipuè, dum aliquando à Sextio, Papienſis diœceſis oppido, Papiam per Ticinum amnem lintre deveheretur, ſe intrepidum, divina protectione nixus, oſtendit. Nam ubi ex profluentis alveo aquæductus Mediolanum ducens derivatur, parum abfuit, quin navis aquarum rapta divortio impetuque in tranſverſum aggerem illiſa, facto naufragio, vectores obrueret. Quo in periculo cunctis perterrefactis, unus Alexander conſtanti animo, cæleſti auxilio ſupplicìter implorato, trepidantes confirmavit: Deo fidenrent, ſe incolumes integra navi periculum evaſuros. Quod cum illicò factum illi vidiſſent, omnes unà cum ipſo divinæ clementiæ gratias egerunt, pluresque precibus ejus, ac meritis tam ſingulare beneficium Deo acceptum retulerunt.

45 Huic autem, ſolido veræ ſanctitatis fundamento in humilitate poſito, eximia ceterarum virtutum inhærebat altitudo, quæ Alexandri animam

Non de ſingulis at præcipuis Beati virtutibus ſe nunc ſcripturum, auctor hìc indicat.

nimam & virtutem coram Deo & hominibus mirificè decorabant. Quibus de ſingulis hoc loco ſcribere, longum eſſet, ſed neque meæ facultatis atque propoſiti; cùm præſertim non laudationem, ſed hiſtoriam ad exemplum ſimpliciter texere ſit in animo; eaque virtutum, atque hominum iis præſtantium ſit conditio, ut longè plura, majoraque ornamenta lateant intrinſecus, quam ea ſint, quæ foris apparent; ut non immeritò de anima ſancta Propheta cecinerit: Omnis gloria ejus ab intus. PS. XLIV. XV. In Alexandro igitur, ut alia prætereamus, præter illa, quæ diximus, præcipuè videntur eminere ſingularis in Deum pietas, atque devotio, ſummaque in omnes caritas & in pauperes miſericordia. De quibus nonnulla, quæ potiora ſunt, deinceps ordine memorabimus.

Quotidie divinum Officium aperto capite legere, confiteri, Miſſamque in qua ſæpe mentis exceſſum paſſus, celebrare ſolet; f

46 Honoris ergò divini ſtudio ita fervebat, ut ad gloriam Dei longè lateque propagandam, & omnes ad ejus cultum excitandos aſſiduè vigilaret, nulliſque laboribus parceret *f*. Divinum officium ſtatis horis quotidie aperto capite atque ut plurimùm flexis genibus, ſingulari devotione & quandoque totum Pſalterium, vel Pſalmos ad pœnitentiam pertinentes recitabat. Sacroſanctum Miſſæ ſacrificium, niſi valetudine impeditus, diligenti cùm ſacræ confeſſionis, tùm piarum precum præparatione celebrare numquam intermiſit. In quo ſæpe mentis exceſſum in divina raptus patiebatur. Quare volebat, ut ſibi ad altare ille tantum ſacerdos aſſiſteret, quem ipſe ſuæ conſuetudinis conſcium diu familiarem habuerat: qui ei celebranti divinaque patienti & ad ſe reverſo, quid in ſacra actione ſequeretur, indicabat. Hunc autem mentis raptum quandoque etiam inter concionandum patiebatur; præſertim cùm de Deo rebuſque cæleſtibus ardentiùs verba faceret.

Hebdomadam ſanctam in jejunio & oratione traducit.

47 Sacram Chriſti Domini Salvatoris noſtri Paſſionem pia meditatione recolebat omni quidem tempore, ſed potiſſimum per eos dies, quibus tanti beneficii memoriam annuo ritu ante Paſcha Eccleſia ſancta concelebrat. Quibus diebus ſeveriore ſe abſtinentiâ macerans, ad panem ſolum adhibebat pultem ex oryzæ farina, ſale tantum conditam, omiſſa refectione veſpertina, in orationeque diutiùs perſiſtebat, in qua coram Sanctiſſimo Sacramento, in conſuetò ſepulcri ſimulacro repoſito, quandoque pernoctabat. Ac divinis officiis abſolutis, epiſcopali capitio uſque ad oculos coopertus, lugubris veſtimenti caudam trahens, pii mœroris cauſſâ, è templo gravi cum ſilentio diſcedebat familiamque ſuam ad ipſam Dominicam Paſſionem piè per eos dies celebrandam verbis, & exemplo hortabatur. Feriâ quintâ in cœna Domini præsbyteros omnes, qui ad olea ſacra cum eo ritè conficienda conveniſſent, benigno convivio ſecum excipiebat: pauperibuſque duodecim ad exemplum Salvatoris lavabat pedes eoſque deoſculabatur; ac cibo potuque recreatos, pecuniiſque ſublevatos dimittebat. Per eoſdem dies Pſalterium aperto capite, & ſextâ quâque feriâ per annum Dominicæ Paſſionis hiſtoriam ex Evangeliſtis alternatim, ſtatiſque preces de ſancta Cruce quotidie piè recitabat.

C

48 Ceterùm in omni vita, mente in Deum ſublata, quod ab actionibus neceſſariis & à ſacris ſtudiis ſupererat temporis, id in oratione conſumebat. Nam per noctem horis quatuor, vel ad ſummum quinque ſomno, & quieti datis, in quibus etiam ſæpe pſallere & cum Deo colloqui audiebatur; ante lucem quotidie ſurgere, ac per ſe veſtibus indutus, ſine miniſtro, ſine lumine, in ſacellum cubiculo vicinum ſecedens, ibi per horas binas vel ternas ſilentio divinis meditationibus intentus, poſitis genibus, immobilis perſiſtere ſolebat. Ubi quandoque de nocte omns, oculis ac manibus ſublatis in cælum, magno ſplendore circumfuſus inventus eſt, & viſus à ſacerdote, qui ei miniſtrabat: qui hæc & alia jurejurando de illo teſtabatur *g*. Sæpe præterea vel in horto vel alibi ſolus inambulans, oculis in cælum intentis, mox nixus genibus, mente in Deum rapta, ita diu conſiſtebat, ut ad ſe accedentes non adverteret. Porrò ad veſperam per horam ſaltem, in idem orationis ſtudium incumbebat. Denique ſanctis hujuſmodi meditationibus ac precibus tam aſſiduè erat intentus, ut ejus animus in Deum perpetuò ferri videretur, diceretque cum Apoſtolo poſſet: "Noſtra converſatio in cælis eſt." Ad Philipp. III. XX. Quod tamen eum ab actionibus ex officio neceſſariis, aut ab attentione humanis debita negotiis non revocabat. Intelligebat enim, ſe tamquam Dei legatum in terris eſſe ab eo conſtitutum, epiſcopaleque ſibi onus impoſitum humanis viribus ſuſtineri non poſſe, niſi ope conſilioque divino: propterea ad colloquia cum Deo ſæpè ſibi confugiendum putabat; cùm ut tamquam legatus ab eo diſceret, quid cum populo ſibi credito ad divinam exequendam voluntatem agere ſe oporteret, tum etiam ut vires ad omnia ſanctè peragenda neceſſarias impetraret, Deumque ſibi & populo propitium redderet & conſervaret.

Semper, licèt multis negotiis implicitus mentem Deo intentam habet, ac interdum cæleſti luce perfunditur; g

publicis ſupplicationibus maximâ devotione intereſt:

49 Sed ejus pietas religioque ſingulari Chriſtianæ humilitatis exemplo cum aliis multis in rebus, tum præcipuè in publicis ſupplicationibus enituit. Ex quibus ea fuit memorabilis; cùm ſummus Pontifex ad implorandam opem divinam in variis Eccleſiæ difficultatibus amplum & generale Apoſtolicæ indulgentiæ promulgaſſet edictum, quo fideles omnes ad ſalutarem pœnitentiam & ad alia pietatis ſtudia, quibus placatur ira divina, provocabat; Alexander, ut per ejuſmodi ſolebat occaſiones, id, quam maxima potuit pietate, exequendum curavit: indictaque ſupplicatione, in Balania, quæ Corſicæ provincia eſt in ſua diœceſi, ab uno ad alterum templum ſatis remotum, aſpero lugubrique habitu, nudis pedibus, fune de collo pendente, grandem geſtans crucem, oculis in Chriſti Salvatoris imaginem intentis, orans proceſſit. Cujus exemplo commoti omnes, optimi paſtoris ſui veſtigiis diſcalceati & precantes inſtiterunt. Ad quos ille cùm ad ſtationis locum perveniſſet, gravem concionem habuit. Ac licèt ex pede in itinere læſo, ſanguis cum dolore profluerет corpuſque ſudore manaret, nihilominùs omnia pro Chriſto libenter ſufferens, curam ſui, donec opus Dei abſolutum eſſet, patienter diſtulit. *h*.

F

h magnam pecuniæ ſummam in reſtaurandis, ornandis & ædificandis eccleſiis conſumit:

50 Ceterùm ad divinum cultum eccleſiaſticamque diſciplinam, ut diximus, reſtituendam & conſervandam, ſummum ſtudium ſemper adhibuit. In eccleſiis nihil ſordidum, nihil indecorum aut indignum tolerabat. In iiſque clericorum aut ſacerdotum incuriam, ubi delinquerent, corrigebat. In reparandas ſacras ædes ac novas ædificandas eaſque decenter ornandas magnos ſumptus fecit. Duo aureorum millia ſemel impendit in comparanda ſacerdotalia, & eccleſiaſtica veſtimenta ſerica, auro, argentoque contexta, quæ poſteà variis diœceſis ſuæ eccleſiis

in

A in Corſica, prout magis indigebant, liberali pietate largiebatur. Quod incredibile non videbitur ſcientibus, epiſcopales redditus ejus, qui decimis conſtabant, auctâ ſuo tempore agricultura, ad ſex ferè millia aureorum excreviſſe. Inter alias ſacras ædes, quas erexit & exornavit, exſtat ibi ſedis epiſcopalis nobile templum apud Campilorium, in eoque ſacerdotum collegium ab ipſo inſtitutum: quibus ſingulis quinquagenos aureos annuos in perpetuum ex illius eccleſiæ fructibus attribuit, ſummi Pontificis conceſſu. Nomen verò ſuum vel inſignia gentilitia fabricis, aut aliis rebus ab ſe conſtitutis, aut datis inſcribi non patiebatur. Luciæque ſorori ſuæ, honeſtiſſimæ, ac religioſiſſimæ matronæ, quæ primario viro, Annibali Vicecomiti Mediolanenſi, nupſerat, ut gentis Sauliæ ſigna quibuſdam ſacerdotalibus ornamentis Mediolani compoſitis apponi vellet, ſuadenti ſe nolle reſpondit: "Id „enim", inquit, "nihil ad pietatem, ſed ad „inanem gloriam pertinere arbitror."

B

ſumma veneratione B. Virginem proſequitur:

51 At verò B. Virginem Dei Matrem ſingulari devotione colebat, atque ad ejus honorem illius pſalmodiam, litaniam & precatoriam coronam quotidie recitabat; diebuſque Sabbati atque omnium ejus feſtorum pervigiliis jejunabat, ſicut etiam aliis diebus, ab Eccleſia ſacro jejunio addictis, & per Adventum Domini quotidiè, & item per annum quartâ & ſextâ quaque feriâ, niſi morbo aut itinere impeditus; quamvis tenui, ut diximus, valetudine uteretur. His igitur orationum & jejuniorum armis, atque aliis heroicarum virtutum ornamentis inſtructus Vir Dei, quemadmodùm ſummis & infimis amabilis erat ac venerabilis, ita dæmonibus terribilis apparuit. Nam, dum coram eo malis ſpiritibus vexati conſiſterent, magnis clamoribus præſentiam ejus ſe ferre non poſſe, vel inviti teſtabantur.

numquam navigium, niſi confeſſos nautas S. Euchariſtiâ munierit, conſcendit.

52 Porrò quoties navigare ſibi contigiſſet, antequam navigium conſcenderet, ut nautæ vectoreſque omnes peccata ritè confeſſi ſacratiſſimam Euchariſtiam, ipſo miniſtrante, ſuſciperent, operam dabat; ne videlicet peccatorum, ut ita dicam, pondere preſſum navigium ad nau-

C

fragium iram Dei provocaret: neque ferebat, ut ſecum navigantium quiſquam blaſphemaret aut nefaria loqueretur. Sed ipſe cum aliis ſuis & ſociis ad Deum preces fundere & ſalutaribus de rebus ſermonem conferre magna cum ſuavitate conſueverat.

Mulierum conſortia devitat.

53 Ceterùm ut erat tam in ſe, quàm in aliis caſtimoniæ cultor & cuſtos egregius, ſic à mulierum contubernio, imò ab earum colloquiis quatenus per caritatem licebat, ſemper abſtinuit, ut ſi quando eas audire ex officio oporteret, id coram aliis, demiſſis oculis & aperto loco, fieret. Sed in omni vita virginalem pudorem, ut ſuprà memoravimus, & quam à puero profeſſus erat, ſanctam caſtitatem in verbis & in moribus ita conſervavit ac tenuit, ut eum virginem ex hac vita migrâſſe, qui illum probè noverant, omnes haud temerè conjiciant.

ANNOTATA.

a *Lib. 2 de Conſid. cap. 6 in fine.*

b *In Gabutii Italica de Beati noſtri geſtis lucubratione ſequentia, quæ hic deſiderantur, leguntur.* Hic (Romæ) aliquamdiu Pontificis juſſu verſatus ac tamquam angelus exceptus (ut propter ejus morum innocentiam & modeſtiam ac pudicitiam ſingularem ab ipſo Pontifice aliiſque ex aula paſſim nominari conſueverat) in ſupremi regiminis conſultationibus à Gregorio adhibebatur: multaque jam Pontifex Alexandri ſuaſu conſtituerat animo ad Chriſtianam rempublicam utiliſſima, quæ & præſtitiſſet, niſi optima conſilia mors intempeſtiva ſubvertiſſet.

c *Is ſummus Pontifex S. Petri Cathedram anno Domini 1592, 30 Januarii aſcendit, quam anno 1605, 3 Martii die morte vacuam reliquit.*

d *In Beati noſtri Italica Vita à Gabutio concinnata illorum patrum nomina, ſcilicet* Seraphinus Curtius & Jo. Baptiſta Pioltinus, *recenſentur.*

e *Ex ſuprà citato proceſsûs Summario cap. XVIII à pag. 64 ad 71 laudatus noſter editor hæc ſubjicit:* Gregorio XIII regnante, Româ Alexander in Corſicam navigabat: ad Ilvam jam propè ventum erat, cùm ex improviſo concitata vehementi tempeſtate, quotquot navi vehebantur, vectoreſque ipſi animum deſpon-

E

debant. Hoc in periculo quidam ex epiſcopi familia, Cæſar nomine, Hei nobis! exclamat. Hei miſeri! ſubmergimur. Cui Alexander pacato reſpondet animo, non ideo angi ipſum oportere, cùm alioquin certò ſciret, ſeriùs citiùs ſemel omnibus moriendum eſſe. At Cæſar, "Eſto", inquit; "nollem tamen hoc genere mor„tis perire." Tum Alexander erexit in cælum oculos Cruciſque ſigno ſtatim mare placavit, ac, ſedatis ventis adverſis, proſperis Baſtiam (*totius Corſicæ caput*) delati ſunt. Pari in Deum fiducia, cùm jam horrida grando præcipitans caderet, ac vinearum vaſtationem minitaretur, ad Alexandrum verò, commune in adverſis perfugium, concurriſſet populus, ipſe periculum è feneſtra proſpiciens, eodem benefico Crucis ſigno diſſolvit ac propulſavit. In eadem inſula cùm degeret, duæ & viginti piratarum triremes, quæ oras maritimas inſulaſque Chriſtianorum prædandi cauſsâ ſolverant ex Africa, locaque jam multa magno cum terrore diripuerant, in eam Corſicæ partem, in qua tum erat Alexander, citato impetu rapiebantur. Res erat non in opinione dubia, ſed in præſenti diſcri-

F

mine. Fit ad Alexandrum populi concurſus, ad ipſum etiam equum deducunt, ut fugâ ſalutem quærat. Negat ille ullo in periculo velle ſe populum ſuum deſerere: ut bono tamen ſint animo, omnes cohortatur: ipſe in ſacellum ſuum ſe recipit, ibique per horæ ſpatium Deum exorat: egreſſus deinde, vultu hilari ſolatur omnes, qui eò convenerant & adhuc trepidabant; jubet domum quemque ſuam tutum redire; nec quidquam ampliùs periculi imminere Deo fretus confirmat. Rem probavit eventus; ſubitò exorta tempeſtas, nimboque præcipiti repulſæ, & diſſipatæ barbarorum triremes: imò disjectas naufragium feciſſe, argumento eſſe potuerunt tabulæ, quæ vel innatantes vel in litore poſtmodùm repertæ ſunt.

f *In citato ſæpe proceſsûs ſummario cap. 14 hæc habentur:* Romæ in ædem SS. Trinitatis ad Pontem Sixtum plures Hebræi convenerant die condicta, ut quemdam ex eorum genere, qui ad Chriſtum ſe converterat palàm execrantem convincentemque gentis ſuæ perfidiam audirent. Aderant etiam Cardinales ampliſſimi Cuſanus, Matehæius aliique, & inter

eos

A. Gabutio.

eos Alexander Saulius. Peroravit Hebræus, aſſedit. Tum Alexander, ut morem gereret Cardinalibus, id optare innuentibus, ſurrexit ipſe, tantaque vi & eruditione & gratiæ cæleſtis ubertate Judæorum pervicaciam eſt inſectatus, veritatemque Chriſtianæ Religionis oſtendit, ut illorum plures à perfidia ad veræ lumen fidei traduxerit; qui poſtea Alexandrum ſecuti ad S. Blaſium de annulo, ubi apud noſtros hoſpitabatur, quod animo ſtatuerant, re, ut primùm licuit, præſtiterunt.

g *In dicto Summario cap. 22, pagg. 84 & 85 ſequentia leguntur:* Sæpè etiam, dum ita immobilis menteque à ſenſibus prorſus abalienata totus hærebat in Deo, rebuſque divinis defixus, ſuaviſſimos concentus circum ipſum exauditos fuiſſe, nec humanum certè ſonantes, teſtati ſunt ex ejus familiaribus nonnulli, qui interfuerunt.

h *Ex eodem Summario cap. XVI, pagg. 64 & 65 ſequentia laudatus hujus Vitæ editor addit:* Diuturna ſiccitate agri laborabant & jam de totius anni meſſe valdè timebatur: ad

B

Alexandrum confugiunt eumque rogant, ut impendenti annonæ caritati velit ſubvenire. Ipſe tridui jejunium indicit, inſtituitque, hoc peracto, ſupplicationem à ſuæ ſedis templo ad S. Franciſci. In eo populus epiſcopum imitatus nudis pedibus ac ſingulari pietate procedebat. Poſtquam omnes pervenêre, quò ſupplicatio fuerat decreta, flexis ibi genibus, præeunte Epiſcopo, Litaniam precationem preſſis flebilibuſque modis concinuerunt. Tum poſt preces ad pluviam impetrandam Deo fuſas ex ritu Eccleſiæ, Alexander divino Spiritu ſuccenſus, ter magna voce Miſericordiam intonuit, totidemque vicibus populus reſpondens, perſpicua cum animorum commotione, miſericordiam conclamavit. Mirum! Dicto citiùs nubibus obducitur cælum, quæ ſtatim coactæ atque in maximos imbres diſſolutæ per tres horas ne pedem quidem templo efferendi poteſtatem fecerunt. Quare Antiſtes populum, non minus gaudentem Dei beneficio, quam admirantem Paſtoris ſui gratiam apud Deum, ita eſt allocutus: "Diſcite, filii, „Deum, uti par eſt, timere. Bene enim nos

C

„eſſe erga ipſum animatos riteque per pœnitentiam reconciliatos oportet, ut vocatus adſit propitiùs & in periculis ſubveniat. Alias deinde pro gratiarum actione unà cum populo preces obtulit bonorum omnium Largitori; cœtumque univerſum iterum cohortatus ad piè ſanctèque in poſterum vivendum dimiſit. Illo autem anno ſterilitatis timorem magna frugum copia ſubſecuta eſt.

D

CAPUT VI.

Singularis ejus in omnes charitas & in pauperes miſericordia: domeſtica diſciplina.

Proximi amore accenſus, peccatores ad Deum reducit: ægros inviſit:

JAm verò, quàm ardens ejus in Deum eſſet pietatis ſtudium & ardor caritatis, non ſolùm ex iis, quæ diximus, ſed etiam ex iis, quæ pro animarum ſalute & erga Chriſti pauperes geſſit, licet agnoſcere. De quibus præter illa, quæ paſſim ſuprà tetigimus, nonnulla libet hoc loco ſummatim referre. Namque ſatis conſtat, caritatem in Deum nulla in re ferè magis probari atque cognoſci, quam ex iis, quæ propter ipſum erga homines geruntur. A-

E

lexander igitur cùm animarum omnium, tum præcipuè ſibi commiſſarum ſalutis ardenter adeò ſitiens fuit, ut tam in epiſcopatu, quàm anteà, nullis vigiliis nulliſque laboribus, ut omnes lucrifaceret, parceret. Solebat enim criminum reos omnes verbo & exemplo ad pœnitentiam excitare: quos poſſet, ſacris confeſſionibus expiare; bonos in officio continere & ad meliora provehere; ægrotos præſertim pauperes inviſere; afflictos humaniſſimè conſolari, eorum neceſſitatibus benigna manu ſuccurrere; medici familiaris ſui operâ ægrotos tenues gratis curare neceſſariaque alimenta ac medelas illis ſubminiſtrare, moribundis aſſiſtere, nudos veſtire & alia Chriſtianæ caritatis officia mirabili pietate ac patientiâ præſtare.

inter ſe diſſidentes reconciliat.

55 Hinc fiebat ut non minus exemplis, quam verbis omnes ad virtutem impelleret, & in ſedandis, tollendiſque diſcordiis, quod ſæpe numerò facere conſueverat, gratia & auctoritate plurimum valeret *a*. In quo ut inimicorum diſſidentium pervicaciam argueret, & ad condonandas injurias, pacemque faciendam pertinaces animos inflecteret, non modò efficaci ſermone, ſed aliquandò etiam poſitis genibus humili per Chriſtum ſupplicatione utebatur. Quo quidem mirabili Chriſtianæ ſubmiſſionis in tanto viro, & ardentis caritatis exemplo illi confuſi reconciliari cogebantur. Sed ſi fictæ pacis reos videret, perfidiamque ſubeſſe comperiſſet, magna cum auctoritate æternæ damnationis ſupplicia minabatur.

Alienæ inopiæ condolens, Corſis annonæ difficultate

56 Illud verò præter cetera fuit magnum ejus caritatis argumentum: cum in ſumma annonæ difficultate, & agrorum ſterilitate, cælique inclementia, Deo peccata mortalium vindicante, ne diuturna fames Corſos affligeret, periculum immineret, multis flagelli præſentis acerbitatem jam ægrè ferentibus, Alexander veluti alter Joſeph, communem ſuorum vicem dolens, eis providâ caritate ſuccurrit; magnamque tritici, milii & leguminum copiam ſuis comparatam impenſis è continenti in Corſicam advehi curavit, paulatimque pauperibus gratis & aliis famem patientibus vel minimo pretio vel tanti ſolùm, quanti conſtaret, largè diſtribuit: plurimis etiam hæc vel ad tempus dilata pretii ſolutione, vel depoſito pignore, cautionis causâ, ſi tamen

A men ſolvendo aliquando forent, impertivit. Neque verò ſolùm per id tempus, ſed etiam aliàs ſæpè pro facultate ſua egenorum inopiam ſublevabat. Nam per annos ſingulos centenos tritici leguminumque modios, prout opus erat, egenis familiis diſtribui curabat, præter alias quamplurimas quotidianas eleëmoſynas in mendicos & alios inopes diſtributas.

preſſis bis ſuccurrit·

57 Certam porrò tritici menſuram in hebdomadam penuriæ tempore dabat Seminarii Clericis, ut indè parentibus ſuis & propinquis egentibus ſubvenirent. Tertio quoque anno de more Apoſtolica limina adire conſueverat, quod ut faceret, aliquando Mediolanum ad S. Carolum venit amoris officiique cauſsâ, inde Romam diverſurus, ſed ibi cùm audiſſet, pauperes in Corſica annonæ difficultate premi, rectà ad eccleſiam ſuam eſt reverſus, ut eorum neceſſitatibus ſuccurreret; & quam pecuniam in itinere impendiſſet, eam & ampliùs in egenorum alimenta contulit. Id ipſum aliàs præterea fecit è Corſica digreſſus, ut in Liguriam *b* perveniret: cùm audiſſet Genuam peſtilentiâ laborare, mutato conſilio, in inſulam regreſſus, quod viaticum erat expenſurus, id ſublevandis pauperibus tribuit *c*.

monaſteriis eleëmoſynas largitur:

58 Solebat etiam per ſingulos annos ad Congregationis noſtræ novitiorum collegium Modoëtiæ *d* ſubſidio mittere centenos aureos: &, ut, quod cupiebat, Genuæ nobis domicilium erigeretur, ibi ad id certam pecuniam in fidem apud eos, qui ad S.Georgii negotiantur, collocavit. Ceterùm Congregationem ſuam, quam Dilectiſſimam Matrem ſuam nuncupabat, ut antè, ita, poſteaquam fuit epiſcopus, unicè dilexit ſingularique benignitate ſemper eſt complexus.

nautis à piratis ſpoliatis vitæ ſubſidia tribuit.

59 Sed quoniam longum eſſet omnia ejus caritatis officia memorare, plurimis omiſſis, ad ea, quæ in Corſica præſtitit, duo tantùm, ſilentio non prætereunda, libet adjicere. Cùm ſeptuaginta circitèr piſcatorum celoces à Sardinia *e* ad Corſicæ littora à piratis direptæ & ſpoliatæ fuiſſent, nautæ, aliique cum ipſis damnum paſſi ferè octingenti ad Alexandri epiſcopi benignitatem confugiendi conſilium inierunt. Quos ipſe benignè ſuſceptos alimentis & aliis vitæ ſubſidiis recreatos dimiſit.

puerulum à parentibus derelictum ex proprio ære nutriri jubet,

C 60 Accidit porrò quadam die, ut ad Franciſcanum cœnobium non longè à Zerbio, oppido in Corſica, per agreſtem viam proficiſcens vagientis puerulì vocem audiret, circumſpiciensque videret ſacculum, quâ vox exaudiebatur, de arbore pendentem: quo viſo, ſtatim Thomam ſacerdotem familiarem ſuum, qui nobis hæc narravit, ad rem inſpiciendam miſit. Is ergò, depoſito & inſpecto ſacculo, in eo infantem recèns natum invenit: quem ritè baptizatum eſſe cùm ex chirographo conſtaret, Alexander, parentum impietatem deteſtatus proliſque miſeriam dolens, nutricem quæri eique puerum educandum, ac diligenter curandum tradi juſſit, ei perſoluta mercede cum alimentis, donec infans adoleſceret. Itaque Vir Dei, auxilio divino optimâque conſcientiâ fretus, ne caritati deeſſet, nullam infamiæ timuit ſuſpicionem, neque humana malitia aut calumniæ periculum claram probitatis ejus famam vel minimùm obſcurare potuit, aut eum à pietatis officio deterrere. Hæc igitur & alia plura præclara Chriſtianæ charitatis opera Alexander geſſit in Corſica, quibus non minora ſuccedunt, quæ in Ticinenſi epiſcopatu patravit.

A. Gabutio.

Ticinenſes ad egenis ſuccurrendum exemplo allicit.

61 Nam quo primùm tempore ſolemni cæremonia Pontificiam Miſſam fecit in eccleſia Ticinenſi, civitas, confluenteſque populi ejus hortatu in pauperum ſubſidium copioſam pecuniam obtulerunt; quod ut promptius facerent, eos ipſe non ſolùm verbis, ſed etiam, quod efficacius eſt, exemplo excitans, aureos centum ex ære ſuo ad id primus contulit. Quam ille pecuniam protinus pauperum cœtibus erogandam curavit.

Ipſius ſollicita de mendicare erubeſcentibus,

62 Subinde eodem tempore egenorum curâ ſuſceptâ, eorum omnium præſertim mendicare erubeſcentium, numerum deſcribi, ſibique dari voluit. Atque ad id quattuor nobiles viros elegit, quorum operâ certis diebus pecunias illis diſtribueret. Neminem verò præteribat, cui indigenti pro viribus non ſubveniret. Et quandoque pro aliis petere ſubverentibus animos addebat, & plura, quàm petiiſſent, erogabat. E Quod præter alios ſibi contigiſſe narrabat Balthaſſar Landinus, vir pius, mercator Ticinenſis, cujus opera ad hæc ipſe utebatur. Is ergò, cùm tam frequentem acceſſum ſuum ad eum pro pauperibus interpellandum aliquando excuſaret, ipſum Alexander humaniter amplexus: "Non „eſt", inquit, "cur in hoc pietatis officio im„portunus mihi eſſe verearis. Nihil enim mihi „facere gratius potes, quàm hanc mihi occa„ſionem dare." Accidit porrò, ut idem Landinus eleëmoſynam ab eo peteret, in quemdam pauperem erogandam, quem ille ad miniſtrum ſuum loculos tenentem, à quo duos aureos acciperet, remiſit. Pecunias enim Epiſcopus non tractabat. At ille, audita Landini petitione, juſſa facere cunctabatur. Quod ubi cognovit Epiſcopus, aureos quattuor Landino dari illicò præcepit; tarditatemque miniſtri duplici ſtipe compenſavit.

de pupillis & viduis cura.

63 Ticinenſibus præterea pauperum ac piarum mulierum cœnobiis per ſingulos menſes, aliis ternos, aliis ſenos, aliis denos aureos piè largiebatur. Denique pauperum, orfanorum, viduarum & pupillorum, aliorumque miſerabilium hominum tam ſollicitam ac providam curam geſſit, ut ſingulari benignitatis & paternæ caritatis exemplo eos ſæpiùs inviſeret, inopiam ſublevaret, benignuſque Pater pauperum ab omnibus jure appellaretur. F

Frugaliter vivens redituum ſuperflua

64 Quicquid ex epiſcopatûs redditibus ſibi, magna frugalitate utenti, alendæque modicæ familiæ ſuæ ſupererat, totum larga manu ſuſtentandis egenis erogabat: majoraque in eos benignitatis officia conferre ſe non poſſe condolebat. Hinc ægrè tulit, annuam eamque gravem ſibi exceptam eſſe penſionem, quam non ſibi, ſed Chriſti pauperibus ſublatam eſſe querebatur. Intelligebat enim Vir pietate ſapientiâque præſtans, pauperum curam propriam eſſe epiſcoporum; eamque à Chriſto Domino cùm omnibus diſcipulis ſuis, tùm in primis Apoſtolis, & eorum ſucceſſoribus epiſcopis diligenter commendatam fuiſſe; & in eorum ſubſidia terrenas facultates, præſertim eccleſiaſticas, non minùs utiliter, quàm juſtè conferri.

larga manu erogat.

65 At verò quo magis caritate in Deum & hominis ardebat Alexandri animus, eò minùs avaritiæ ſordibus & rerum caducarum cupiditate fœdabatur. A quibus quidem maculis & ab omni

A. GABUTIO.

mni ambitione tantùm aberat, ut ne minimæ quidem de iis ſuſpicioni locum relinqueret. Vitia verò, ſi qua erant, ea minima, ſine quibus vivit nemo, virtutum multitudine ad cæleſtium donorum magnitudine obruebantur. Quod non affectui, ſed veritati tributum eſſe, qui eum ſcriptoremque probè noverint, facilè judicabunt. Ex his igitur & aliis ejus actionibus, qualis erga ſe, qualis erga Deum & homines fuerit Alexander, ferè ſatis conſtare jam arbitror. Reliquum eſt, ut, qualis fuerit in familiam, videamus.

Famulos ſuos

66 Neque verò ſolùm in extraneos, ſed eò magis etiam in domeſticos ſuos, quos, uti filios diligebat, ſe ſe benignum ac prudentem Patrem oſtendit. Sciebat enim, epiſcopum ex apoſtolico præcepto domui ſuæ bene præpoſitum eſſe oportere. Nam, qui domui ſuæ præeſſe neſcit (ait Apoſtolus 1. ad Timoth. III. v.) quomodò Eccleſiæ Dei diligentiam habebit? Itaque modicam eamque ſelectam ſibi familiam Alexander adſcivit, quæ moribus & vitâ Epiſcopi domum non oneraret, ſed ornaret; quæque Domini ſui mores oſtenderet. B Ipſe verò diligenter operam dabat, ut familiares ſuos verbo & exemplo meliores redderet, imperfectos toleraret, ignaros erudiret, omnes in officio contineret; nemini porrò moleſtus, aut importunus, aut iratus, eoque minùs injurius umquam fuit.

Sacerdoteſque adjutores paterna

67 Sed ei ſolemne erat, errantes paterna caritate corrigere, non minima quæque peccata caſtigare; ſed quædam diſſimulare pro tempore & alia humanæ imbecillitati condonare; ſingulis pro dignitate honorem deferre, omnes ſingulari caritate complecti: octavo quoque die omnes congregatos ſalutaribus monitis ad honeſtè piéque vivendum excitare. Quotidie veſperi ſub horam nocturnæ quietis omnes ad orationem & examen conſcientiæ in domeſtico ſacello cum eo congregati beatæ Virginis Deiparæ litaniâ recitatâ, aquâ ſacrâ ab ipſo conſperſi, cum ſilentio cubitum ſe conferebant. Sacerdotes quotidie ſacroſanctum offerre Sacrificium; reliqui verò vel ſemel, vel ſæpiùs in menſe & per annuas ſolemnitates ſacram Communionis Menſam, ipſo miniſtrante, frequen- C tare; ſinguli preces ſuas recitare, quartâ quâque feriâ carnibus abſtinere, ac præter ſtata Eccleſiæ jejunia, per Adventum Domini, & ſextâ quâque feriâ ſponte cum eo plerique jejunare.

charitate dirigit.

68 Sacerdotes item & advenas ad menſam adhibebat ſuam, quam quidem & diſcumbentis etiam familiæ ſacra lectione condiri volebat, ut non minùs mentes, quàm corpora eodem tempore reficerentur. Profani ſermones eoque magis impuri, alea, ceteraque vitiorum genera à domo ſua procul aberant. Non vanitatis indicem veſtem, aut luxum, non otioſa colloquia aut quidpiam aliud ſacrâ indignum familiâ ibi vidiſſes. Ceterum ipſis ægrotantibus aut valetudinariis nullum caritatis officium deeſſe patiebatur, eoſque ſæpiſſimè viſitans, medicorum & miniſtrorum operam & medicinas etiam diuturno tempore & alia illis neceſſaria abundè ſuppeditari curabat, de illorum ſtipendio nihil imminuens. Hæc quidem & alia optimi Paſtoris officia præſtans, bonum, quod ait Apoſtolus, operabatur ad omnes, maximè verò ad domeſticos ſuos, quos non facilè mutabat; ſed, cum probatos haberet, pleroſque D ab initio epiſcopalis vitæ ad finem uſque fideliter perſeverantes, honeſtis præmiis remunerare non eſt oblitus.

ANNOTATA.

a *In Italica, auctore Gabutio, Beati Vita hæc addita leguntur:* Plura poſſunt proferri, ſed uno erimus contenti, ex quo facilè conjici poterit, quantum auctoritate & prudentiâ in reconciliandis animis Alexander valeret. E ſua diœceſi nonnulli parocho ſuo vehementer irati, ad epiſcopum nomen ejus de quibuſdam criminibus detulerunt. At Paſtor ſapientiſſimus ſumma lenitate & efficacitate verborum permulſit priùs illorum animos: tum parochum ad ſe clàm vocatum ſeriò admonuit errorum ſuorum ac verè emendatum dimiſit.

b *Italiæ regio in Gallia Ciſpadana, quæ antiquitùs duplex fuit, nempe Littorea & Mediterranea. Verùm cùm, auctorem de* Liguria Littorea *hic loqui, ſatis conſtet, hanc tantùm cum Baudrando deſcribemus. Regio illa extenditur inter Alpes maritimas ad Oc-* E *caſum, quibus à Gallia Narbonenſi dividitur, & Macræ fluvii, quo ab Hetruria ſeparatur, oſtia ad Ortum; à Septentrione verò Apennino monte & à Meridie mari Liguſtico terminatur, quæ Liguria vera & propria; nunc* la Riviera di Genova *dicitur, dividiturque in oram Orientalem*, la Riviera di Levante *vulgò, & in oram Occidentalem*, la Rivierà di Ponente.

c *In ſæpè citata Italica Vita hæc Gabutius adjecit:* In his aliiſque itineribus, ut honeſtiùs avocaret ſe ab omni profana conſuetudine, ac quotidianis pietatis exercitationibus tranquillo magis animo operam daret, numquam, niſi neceſſitas cogeret, ad cauponas vel publica diverſoria adibat, ſed, ubi noſtra non exſtarent collegia, domum ſe ſe recipiebat ſacri alicujus Ordinis, ubi commodiùs cum religioſis hoſpitibus de rebus poſſet divinis conferre. Quidquid verò pecuniæ in venali conſumpſiſſet hoſpitio, in ſubſidium ejus religioſæ familiæ, ad quam diverterat, largiùs im- F pendebat. Id ipſum facere conſuevit celebrioribus in oppidis, ubi vel conſanguineos vel nobiles & opulentos amicos haberet, qui ipſum ad ſe invitarent, præponens frugalem menſam & humile Servorum Dei contubernium ædibus ampliſſimis lautiſque conviviis.

d Modoetia ſeu Modvecium *lepidum ducatûs Mediolanenſis oppidum in Italia ad Lambrum fluvium, ubi imperatores, ut Longobardorum reges, coronam ferream accipere ſolebant.*

e *Ingens Italiæ inſula, ſub regis Sabaudiæ dominio, in mari Mediterraneo, quæ à Septentrione ad Meridiem extenditur, inter mare Tyrrhenum ad Ortum & mare Sardoum ad Occaſum.*

CAPUT

A

A. GABUTIO.

CAPUT VII.

Ipſius obitus & ſanctitatis ſigna.

Diœceſim ſuam viſitans, in morbum incidit, & morti jam proximus Sacramentis Eccleſiæ munitur;

CUm in eccleſia Ticinenſi ſanctè adminiſtranda ferè annum exegiſſet, duo ſibi impoſitæ paſtoralis curæ munera præſtare reliquum erat: commiſſum ſibi Chriſti gregem viſitare & diœceſanam habere ſynodum; hanc autem abſoluta viſitatione celebrandam indixerat. Sed ſummus ille rerum Conditor & Moderator, qui ſapientiſſimè cuncta diſponit, humanis conſiliis antevertens, Famulum ſuum ad æternæ vitæ præmia communi opinione citiùs evocavit. Dum enim eccleſiæ diœceſim obit & ordinat, in caſtello ipſius diœceſis, Calotium appellato, in collibus Aſtenſibus febre correptus, laboribus, inediâ, ætate jam ingraveſcente, & imperiti medici curâ debilitatus, morbo ſuccubuit. Itaque peregrinationis ſuæ finem adeſſe ſentiens *a*, ad extremum diem feliciter obeundum ſe ſe diligenter præparavit, ſingulari pietatis ſignificatione ritè perceptis ſacroſanctis Eccleſiæ Sacramentis operâ Ambroſii Rotulæ, Congregationis noſtræ ſacerdotis, qui viventi per annos plures in Corſica primùm, mox in eccleſia Ticinenſi, ejus laborum aedolorum particeps morienti affuit ac fideliter miniſtravit *b*.

B

a

b

deinde ad hoſpitem familiareſque ſuos pium ſermonem habet, à quibus

70 Sub mortem ad familiares & hoſpites ſuos domi nobilis viri Caroli Roveræ verba fecit, eximiæ pietatis plena, quibus egregiam humilitatem, ſanctam in Deum fidem & ardentem caritatem præ ſe ferens, omnes ad piè ſanctéque vivendum eſt cohortatus, conteſtans, ſe tam conſtanti ac perſpicua fide Chriſtianæ religionis dogmata tenere ac confiteri, ut ea certo quodam divinæ Sapientiæ lumine comprehendens, ne id fidei meritum imminueret, propemodùm vereretur. Quamquam non ignorabat divini luminis copiam de fidei præſtantia aut merito nihil in hac vita detrahere, ſed id potiùs augere. Id autem non jactantiæ cauſsâ, ſed ut alios in Chriſtianæ fidei profeſſione magis confirmaret, ſe dixiſſe demonſtrabat. In quo tamen divinæ Sapientiæ, quæ ſe confert in animas ſanctas, puram mentem ejus abundè colluſtrantis, lumen licet agnoſcere.

C

ſicut & ab abſentibus de offenſis veniam petit, ipſoſque conſolans piè moritur.

71 Inter hæc ab omnibus tam præſentibus, quàm abſentibus, magna cum ſubmiſſione veniam petiit, ſi quibus in rebus eos offendiſſet; rogavitque, ut pro animæ ſuæ ſalûte Deum precarentur, eamque piis Ticinenſium, præſertim ſacrarum virginum, precibus commendarent. Adhæc, omnibus, qui aderant, collacrimantibus, tantique Viri ac Patris amantiſſimi jacturam deplorantibus, eos ipſe humaniſſimè conſolans: "Ne me, quæſo", inquit, "fratres filiique cariſſimi, lacrimis, ſed lætis „animis ac precibus proſequamini. Ego enim, „ut ſpero, ad ſempiterna vitæ gaudia per miſe„ricordiam Dei propero, vos autem ſic agite, „ut ad eandem pervenire poſſitis *c*." His dictis, manibus ac pedibus in crucis formam compoſitis oculiſque in cælum intentis, pronuntians illa verba S. Job: "Exſpecto, donec ve„niat immutatio mea", ſpiritum Deo reddidit quinto Idus Octobris, Dominico die, horâ circitèr ſextâ decimâ, anno Salutis milleſimo quingenteſimo nonageſimo ſecundo, ætatis verò ſuæ duodeſexageſimo.

c

Ipſius corpus, cujus hic habitus pingitur,

72 Proceræ potiùs, quàm juſtæ fuit ſtaturæ, gravi ac pleno Sanctitatis adſpectu, macilenta & oblonga facie, majuſculis & ſubalbicantibus oculis, alta fronte, naſo nonnihil ſimo, ore probo lætoque, colore ſubruſo, barbâ modicè promiſsâ, caneſcente capillo, longis manibus, toto corpore integer, decorus ac venerabilis.

poſt mortem ſuavi odore flagrans, Ticinum defertur, & in cathedrali

73 Ceterum corpus ejus, ut ab iis, qui ſepeliendum curaverunt, recepimus, etſi nullis conditum rebus, ſuavi odore flagrabat: & cùm per octo ferè dies inhumatum fuiſſet, caro ejus vivida, ac mollis erat inſtar corporis viventis: quæ nec levia ſanctitatis indicia videntur. Itaque decenter curatum delatumque Ticinum magno totius cleri civitatiſque concurſu in cathedralem eccleſiam pontificali habitu illatum eſt, univerſis cariſſimi Parentis jacturam & optimi Paſtoris obitum deplorantibus, & pro ea, quam de illius vitæ ſanctitate conſtantem opinionem mente conceperant, manus, pedes ac veſtimenta deoſculari ſacriſque roſariis tangere conantibus. Quæ quidem opinio Ticinenſium & adjacentium populorum animis tam firmiter inhærere cœpit, ut eum deinceps colere & veluti jam cæleſti gloria fruentem invocare non deſinant. De quo infrà ſuo loco pluribus agetur.

E

ibidem eccleſiâ à patribus Congregationis Cler. Reg. quos ſupellectilis heredes inſtituerat,

74 Ex teſtamento Apoſtolica facultate condito collegium noſtrum Ticinenſe, ubi ipſe eruditus erat in ſtudiis, ac dum epiſcopatum gereret, frequenter divertere ſolebat, ſupellectilis heredem inſtituit: ducentoſque nummos aureos cathedralis eccleſiæ vaſis ſacris ornando ſacrario, & nonnulla domeſticis ſuis adminiſtris pauperibuſque diſtribuenda pecuniarum ſubſidia reliquit. Clericorum denique ſeminario, quod ipſe erexerat in Corſica, trecentiſque aureis nummis annuis, ut diximus, inſtruxerat, quamvis id ampliùs ad ſe non pertineret, pro ſua tamen in illud pietate, moriens quadringentos aureos legavit, qui ſubinde ſunt ei perſoluti. Sed quemadmodùm in omni vita evangelicæ paupertatis fuit cultor egregius, ita morienti ex eleemoſynarum largitate parum ſuperfuit, quod poſteris relinqueret.

F

honorificè ſepelitur.

75 Patres verò noſtri in eo præſertim reſidentes collegio, qui eum & viventem ſingulari pietate coluerant & ex humanis egreſſum ſummo dolore, & honore, parique ſuffragiorum beneficio ſunt proſecuti, in medio templo maximo corpus ejus ſepeliendum curàrunt, incluſum arcâ, cui erat inſcriptum: ALEXANDER SAULIUS EPISCOPUS PAPIENSIS HIC JACET, ſepulcroque lapidem *d* è candido marmore perpolitum poſuêre *e*.

d

e

Ad Alexandri ſepulchrum populi concurſus, qui, licet

76 Hactenus Alexandri vitæ curſum & quæ ipſe ad gloriam Dei, ejus ope, geſſit, ut ipſi vidimus oculis noſtris, & ut ab aliis, qui viderunt, accepimus, proba fide memoravimus. Deinceps verò, quæ Deus ipſe ad honorem Famuli ſui, cæleſti, ut piè credimus, gloriâ fruentis, ipſo intercedente, perfecit, pari fide referemus. Divino namque judicio conſtitutum videtur, ut, qui Deo debitos honores habuerunt,

A. Gabutio.

runt, ab eo pariter honorentur; ut omninò certum eſſe intelligamus decretum ejus pollicentis in hæc verba: "Quicumque glorificaverit „me, glorificabo eum." 1 Reg. II. XXX. Quod non ſolùm de ſempiterna illa, quâ juſti fruuntur in cælis, ſed de hac etiam, quâ ipſi clarent in terris, gloria verum eſſe conſpicimus. Nam etſi propria virtutis præmia juſtis redduntur in cælis; pleroſque tamen in hac quoque mortali vita Deus coli voluit, & per eos divinæ ſuæ potentiæ ſigna dari, ut vel imbecilli confirmentur in fide, vel præclaris eorum exemplis ad rectè vivendum excitentur, vel quos olim fortè parvifecerant, eos divinis & humanis honoribus dignos eſſe cognoſcant, vel denique ut hæc omnia ſimul aliaque ejus divina conſilia ad gloriam ſuam humanamque ſalutem complectantur. Sed, quemadmodùm non omnibus, alioqui viris ſanctiſſimis, datum eſt, ut miraculorum ſignis effulgeant, ita nemo poteſt hæc ſigna facere (ut inquit ille in Evangelio Joan. III. II.) niſi fuerit Deus cum eo: & miraculorum ſigna ſanctitate vitæ confirmentur, B ut vita ſignis & ſigna vitæ reſpondeant; atque ita Deus, qui ſumma veritas eſt, non vanitatis fiat teſtis, ſed veritatis. Quæ cùm ita ſint, mirum eſſe non debet, ſi bonorum omnium auctor ac remunerator Deus, qui pro immenſa ſua bonitate exaltat humiles, & divinis humaniſque honoribus ornat eos, qui divinæ Majeſtati ſuæ honorem augere ſtuduerunt, hunc Famulum ſuum ad ejus invocationem variis editis miraculis cœperit illuſtrare.

ab epiſcopo Ticinenſi prudenter inhibeatur,

77 Anno igitur à Chriſto nato MDCX, ab Alexandri verò obitu duodevigeſimo, per ejus invocationem Ticini nonnullis ægrotis divina virtute mirificè ſanatis, major ac frequentior civitatis finitimique populi concurſus ad ejus ſepulcrum fieri cœpit. Complures ibi vota facere, cereos & candelas accendere; tabellas voti cauſſâ & alia pietatis reſtitutæque valetudinis ſymbola, donaria & pecunias offerre. Sed, ut fit, nonnullis de veritate rerum ambigentibus, Jo. Baptiſta Billius, Ticinenſis epiſcopus, Alexandri ſucceſſor, pro ſingulari ſua prudentia & auctoritate curavit, ne quid in hac re perperam committeretur. Quare, cùm primùm C de his audivit, populi frequentiam repreſſit; cavitque, ne ad ſepulcrum concurſus fieret; neque ibi cerei aut lampades arderent, aut tabellæ aliaque voti cauſſâ deponerentur, donec de re tota diligenter inſpecta diuque probata magis conſtaret: idque, ne in re tam gravi quidpiam leviter credidiſſe aut temerè feciſſe videretur.

nihilominùs indies accreſcit, ac tandem,

78 Sed cùm Ticinenſes diuturnam hanc tarditatem ægrè ferrent; quò magis reprimi, eò vehementiùs augeri & accendi populi in Alexandrum pietas, frequenſque ad ejus ſepulcrum concurſus quotidie magis urgeri videbatur. Quod igitur Servi Dei gloriam opprimere putabatur, id eam clariùs, ut mox dicetur, illuſtravit. In quo etiam patrum noſtrorum modeſtiam multi commendaverunt; quippe qui, cùm primùm de his fama percrebuit, licèt de Alexandri ſanctimonia ſe nihil ambigere profiterentur; tamen tantùm abfuit, ut hæc ſigna prædicare, in vulgus offerre ac concurſum affectare voluerint, ut etiam ſilentio noſtris omnibus indicto, rem diſſimulare, tacere, quidquid eſſet, Deo committere, Eccleſiæque judicio relinquere, donec veritas magis eluceſceret, ſatius eſſe judicaverint: ſcilicet ne ſermo daretur hominibus, hæc D nimis carpere jactantiæque tribuere gliſcentibus.

ſacrorum rituum collegio annuente,

79 At verò lucernam ſub modio diutiùs latere, Dominus non paſſus; ſed quò magis humana prudentia Servi Dei gloriam explicare diſtulit; eò citiùs ac certiùs eam divina providentia longè latéque propagavit. Nam vigeſimo circitèr menſe, ex quo de his rumor increbuit, idem epiſcopus de conſilio etiam ampliſſimorum patrum Romæ ſacris ritibus præfectorum pro ſua auctoritate liberam omnibus poteſtatem fecit, ut ad Alexandri ſepulcrum confluere, divinam opem per eum invocare, ei vota facere, tabellas & res alias offerre, accendere lumina, & alios honores ex Eccleſiæ ritu juſtis illis, qui nondum à ſummo Pontifice inter Sanctos relati ſunt, deferri ſolitos habere, nemo non poſſet *f*.

f permittitur.

80 Quod cùm cives Ticinenſes intellexiſſent, univerſa civitas ad Alexandri ſepulcrum confluere & ſingulari devotione vota facere, ardentes cereos, votivas tabellas & alia pietatis ſymbola deferre perrexit *g*. Ac proinde multi *g* E ex variis languoribus per ejus invocationem ſanati, divinæ virtuti ac Servi Dei ſanctitati teſtimonium certiori fide reddiderunt. Sed jam ipſa mirifica per eum patrata divinæ poteſtatis opera, ut vidimus, & ut ab iis, qui viderunt, accepimus, inſpiciamus. Quæ tamen non omnia hoc loco, ſed, multis in aliud tempus locumque dilatis, nonnulla nobis magis perſpecta referemus.

ANNOTATA.

a *Gabutius in Italica Beati noſtri Vita hæc addidit:* De hoc ipſo admonitus, lætus nuncium excepit; tum exorſus à diligenti totius anteactæ vitæ diſquiſitione & generali per pœnitentiæ Myſterium expiatione, ad extremum &c.

b *In citata Italica Vita ſequentia ſubjiciuntur:* Antequam divino Corporis Chriſti Viatico communiretur, flagrantiſſimum divina caritate ſermonem habuit, de dignitate & veritate tanti Sacramenti eo ſpiritu diſſerens, ut omnes, qui aderant, ſuo inflammaverit ſancto in Deum ardore. F

c *Quibus relatis, in Italica Beati Vita Gabutius ſequentia adjecit:* Poſt hæc aliquantulùm quietis capere viſus eſt. Experrectus deinde, rogatuſque, quomodò ſe haberet, verbis S. Job reſpondit: "Exſpecto, donec veniat im„mutatio mea." Extrema deinde ſalutari Unctione ut muniretur, poſtulavit, dumque ſacrum hujuſmodi officium præſtabat adminiſter, precationibus inter miniſtrandum ex Chriſti & Eccleſiæ inſtituto adhibitis Alexander reſpondebat. Petiit poſtea, ut ſacra Dominicæ Paſſionis hiſtoria legeretur, quod cùm præſtaret Ambroſius, clauſis ipſe oculis, ita cœpit quieſcere, ut jam deceſſiſſe videretur. Sed cùm propterea lectionem intermitteret ſacerdos, ſuſcitatus Alexander, "Cur", inquit, "legere non „pergis, Ambroſi? Næ ſi ſcires, quid mihi „impedimenti injeceris hac tua intermiſſione, „numquam ceſſaſſes." Exoratus verò, ut impedimentum hujuſmodi declararet, nihil hæſitans adfirmavit, ſibi jam ſe per id tempus in cælos ſublatum videri, ibique contemplari angelorum ordines felicitatemque Beatorum intueri. Hic rurſum, ut divinam perageret lectionem,

A ctionem, Ambroſium rogavit, quam dum is proſequitur, Vir Dei erigens in cælum oculos placidiſſimè quievit in Domino, atque è terris abſcedens evolavit, ut piè credi poteſt, ad cæleſtem gloriam, ab ſe jam animo proſpectam ardentiſſiméque concupitam.

d *Quem lapidem ſequenti epitaphio, teſte Aloyſio Barellio, condecorârunt:*

Alexandro Saulio, clerico Regulari ſancti Pauli,
Alerienſi primùm, deinde Ticinenſi epiſcopo,
Doctrinâ & religione excellenti,
Collegium S. Mariæ-Coronatæ
Patri ac Fratri
B. M. P.

e *His narratis in citata Vita Italica Gabutius libros, quos Beatus noſter compoſuit, ſic enumerat:* In lucem edidit, uti jam eſt memoratum, opera nonnulla ad curam paſtoralem & Initiatorum doctrinam pertinentia, quibus adnumerandum eſt volumen unum ſynodalium conſtitutionum, alterum breves complectens clericorum inſtitutiones, aliud exhibens Catechiſmi Romani doctrinam, in Dialogum re-B dactam. Plura etiam reliquit Mss.: Theologiæ compendium: De vera hominis felicitate libros IV. Totidem de Religione Chriſtiana. Tractatum de Juſtificatione: alterum de officio, & moribus Epiſcopi: alterum de officio & moribus ſacerdotis ad curam animarum addicti: alterum de Cambiis. Adnotationes inſuper aliquot in Pſalmos octo, aliaſque in ea verba Pſ. XLIV. "Audi, filia, & vide.

f *Laudatus Gabutius in Beati Italica Vita colloquium, quod Billius Ticinenſis epiſcopus cum ſummo Pontifice Paulo V de veneratione, quâ Ticinenſes Alexandrum proſequebantur, Romæ habuit, ſic refert:* De his rebus omnibus idem Billius Ticinenſis epiſcopus, uti teſtis oculatus, Paulum V Pont. Max. Romæ in colloquio certiorem fecit. Ipſi verò Pontifex (ut poſtea Billius referebat) in hæc fermè verba reſpondit: "Pergratum nobis eſt, hæc de „illo fideli Dei Servo audire, quem nos etiam „Sanctum in hac vita exiſtimabamus." Addiditque alia de egregia ejus Viri opinione, quam imbiberat animo. Hinc epiſcopum hortatus eſt, ut diligentem haberet eorum rationem, quæ ad Alexandri ſanctitatem illuſtrandam C in poſterum eveniret. *Hic Gabutius præclaros & illuſtres viros, qui Alexandrum ſtatim poſt mortem ut Beatum habebant, enumerat:* Neque aliter de Alexandri virtute & meritis ſenſêre, qui Paulum V. anteceſſerunt, Pius V., Gregorius XIII., Sixtus V., Gregorius XIV., quorum poſtremus, uti jam diximus, tota conſentiente aula Pontificia, Angelum ſolebat illum appellare. Idem judicabant Cardinales & Præſules ampliſſimi, quotquot Alexandrum benè noverant. Cardinalis autem Belmuſtus piæ mem., qui Alexandro in Alerienſi epiſcopatu primus ſucceſſerat, præcipuo illum colebat honore, atque ut ipſe nobis teſtabatur, illum invocare quotidie ſolebat, & peculiari aliqua precatione in ſui ſubſidium poſcere, ut jam æterna beatitate donatum. Videbat enim ipſe, quot & quantos obiiſſet labores, & quàm præclara ubique reliquiſſet ſanctitatis monumenta, & quàm conſentiens eſſet totius inſulæ ejus virtutum prædicatio ac vehemens deſiderium; unde Corſicæ Apoſtolum populus univerſus Alexandrûm vocabat. Hæc demùm multis abhinc annis jam inveterata conſenſio eſt, hæc vox publica Alexandri ſanctitatis, quæ non Ticinenſium modò, & Corſicæ, ſed omnium Inſubriæ populorum fines pervaſit, apud quos jam diu Beati nomen & honorem retinuit.

A. GABUTIO.

g *Hunc ad Beati noſtri ſepulchrum concurſum rurſus vi decreti Urbani VIII inhibitum fuiſſe, ſuprà laudatus Aloyſius Barellus citato loco ſic ſcribit:* Elapſis aliquot annis poſt hanc conceſſionem, ſub Paulo V Pont. Max. à Joanne Baptiſta Billio factam, Urbanus Octavus ſuum decretum promulgavit, quo homines cum ſanctitatis fama mortui publicè coli prohiberentur, priuſquam à ſancta Sede Apoſtolica Beati vel Sancti declarati fuiſſent, illis exceptis, qui per immemorabile tempus ante hoc decretum Cælitum honoribus fuiſſent affecti. Quapropter Fabricius Landrianus, tunc temporis eccleſiæ Ticinenſis epiſcopus, licèt venerabili Alexandro maximè affectus, ut colligitur ex imaginibus radiatis, quæ excuſſæ fuerunt, ipſique Prælato dicatæ, volens tamen decretum hoc Pontificium executioni mandare, omnem publicam venerationem ad ven. Alexandri ſepulchrum huc uſque exhiberi ſolitam, prohibuit, atque de ven. Servi Dei ſepulchro tabellas votivas, lampades cæteraque ornamenta auferri E juſſit: verùm iſtud decretum civium Ticinenſium erga Alexandrum devotionem evellere haud potuit, qui id, quod publicè facere non poterant, privatim ſemper fecerunt, continuò ad patrocinium ſui Paſtoris confugientes; tandem divina Majeſtas hanc perſeverantiam remunerare volens, circa annum 1677 B. Alexandro ſeſe commendantibus iterum multa beneficia rependere cœpit, quæ Innocentium Undecimum impulêre, ut duos epiſcopos, Dertonenſem ſcilicet & Alexandrinum, mitteret, qui de his beficiis Beati interceſſione conceſſis jurata teſtimonia reciperent.

CAPUT VIII.

Miracula poſt mortem ejus interceſſione patrata,

F

B. Alexandri invocatione ſurarum dolore correptus ſanatur.

MEnſe Maio anno MDCX. in urbe Ticinenſi, in parochia S. Gervaſii, Jo. Antonius Spoletus bidui ſpatio tam gravi renum ſurarumque dolore correptus fuit, ut neque cibum, neque ſomnum capere, neque quieſcere ullo modo poſſet. Itaque cùm in ſummo vitæ diſcrimine verſaretur, ad Alexandri interceſſionem confugit; eique voto facto, ſtatim indormivit; mox evigilans, ſanum omninò & incolumem ſe eſſe reperit.

Canonicus grande periculum evadit:

82 Petrus Antonius Lazarus, canonicus Ticinenſis, ipſo anno, menſe Junio, cùm ad villam ſuburbanam unà cum ſociis de B. Alexandro colloquens equitaret, onuſtum jumentum obvium habuit, cui ut loco cederet, equum ad viæ marginem declinavit, ubi fovea, ſeu aquæductus altè defoſſus, & in eo ligneum aquarum repagulum ex adverſo erat. In id equus poſterioribus pedibus lapſus & everſus equitem excuſſit; qui, dum caderet, B. Alexandrum invocans, in ipſum repagulum caput graviter impegit. Sed perindè ac ſi in molles plumas deci-diſſet, nihil mali ſentiens illæſus ſurrexit; cùm

A. GABUTIO.

alioqui ex tam gravi caſu illiſo capite mortem evadere non potuiſſe, niſi ope divina, omnium judicio videretur.

puer herniâ liberatur, cujus mater viſum recipit: quidam à ſanguinis fluxu, alius à capitis dolore ſanati:

83 Puer Ticinenſis, nomine Carolus Franciſcus, Julii Villani & Antoniæ Rovedæ conjugum filius, inteſtinis in ſcrotum defluentibus, diſcerptis pelliculis graviter laborabat. Sed cùm die quadam parentes ejus Alexandro filium devoviſſent, ſequenti nocte ille ſanatus, manè ſurrexit prorſùs incolumis, neque ampliùs tale quidpiam ſe paſſum eſſe, ipſe parenteſque mihi retulerunt. Ipſa porrò Antonia cùm viſûs hebetudinem pateretur, invocato Alexandri nomine, ſtatim priſtinam videndi vim recuperavit. Hieronymus Boſſius Ticinenſis, ſanguinem è naribus copioſiùs effundens, nocte quadam, cùm de propinqua morte propterea dubitaret, ad Alexandri interceſſionem confugit, divinam opem per eum implorans in hunc modum: "Benedicte Sauli, ſi verum eſt, ut piè credo, te cœleſti gloria perfrui, rogo, ut meritis tuis ac precibus ex hoc periculo ſanus evadam." Quo dicto, protinus ſtetit ſanguis; ac deinceps ab hujuſmodi fluxione liber omninò B fuit. Marcus Antonius Bellanus, monachus Ticinenſis cœnobii S. Salvatoris Ordinis S. Benedicti, cùm per multos annos gravem capitis dolorem, Emicraniam Græcis appellatum, pateretur ac præſertim oculis grave pondus ſuſtinere videretur, eoſque in rem ullam objectam figere & quandoque loqui non poſſet, plurimis remediis fruſtrà conſumptis, ad Alexandri ſepulcrum deprecans liberatus eſt domumque ſanus revertit.

Ipſius veli pectoralis uſu calculorum valetudo curatur.

84 Sebaſtianus longus, frater noſter laïcus ex iis, quos Converſos appellamus, patriâ Mediolanenſis, annos natus circitèr xx, jam ferè per biennium acri dolore ex calculis & urinæ difficultate laborabat: cùm ei multa ac varia per medicos peritos adhibita remedia nihil profuiſſent, tentatum eſt, an loci remediorumque mutatio quicquam conferret. Itaque ad diverſa miſſus collegia noſtra, ibi medicorum operâ diligenter curatus, ſed minimè ſanatus eſt. Imò, ingraveſcente morbo, eum niſi extractis per inciſionem calculis ſanari non poſſe, phyſici judicabant. Quapropter, quaſi deſperata ſalute, incertus, quid ageret, ex urbe Aquenſi Mediolanum C remiſſus, anno MDCX circitèr Idus Julii Papiæ ſubſtitit. Ubi gravi dolore afflictus, cum jam triduum nihil urinæ reddidiſſet, ab humanis remediis, quæ fruſtrà fuerat expertus, eaque jam pridem adhibere deſierat, ad divina perfugit; ſumptoque ſecum pectorali velo ſeu linteolo, quo Alexander epiſcopus ad menſam uti ſolebat, fidei plenus ad ejus ſepulcrum acceſſit. Ibique ex animo Deum precans, ut, ſi ita expediret, per interceſſionem & merita Servi ſui ex eo languore liberaretur, ſtatim dolorem omnem ceſſiſſe ſenſit; urgenteque mingendi neceſſitate, vix templum egreſſus magnâ turbidi humoris copiâ leniter effuſâ, omninò convaluit. Inde lætabundus domum reverſus incolumis, Deo & Alexandro Servo ejus gratias agens, rem, ut geſta erat, patribus collegii noſtri Ticinenſis, deinde hujus hiſtoriæ ſcriptori, aliiſque narravit. Seque exinde nullum dolorem aut naturæ impedimentum jam per biennium & ampliùs, ex quo id accidit, paſſum eſſe teſtatur. Qui diffidit, ipſum adeat; vivit & munus ſuum liberè peragit. De his teſtes habemus ex noſtris complures, & ex Phyſicis, quorum operam D nequicquam adhibuerat.

Facto voto oculorum uſus reſtituitur.

85 Chriſtophorus Petrus Ticinenſis cùm in graviſſimum oculorum morbum ac dolorem incidiſſet, ita ut amiſſa videndi facultate, ex magna humorum copia intumeſcentibus oculis ſingulis ad magnitudinem ovi magni ſtruthionis, monſtrum hominis repræſentaret; nihilque per multos dies agere, præterquam ex vehementi cruciatu conqueri, lamentarique poſſet; nulla inveniens remedia, medicis tumores illos incidere verentibus, hortatu amici ſui ad implorandam Alexandri opem ſe convertit; eoque ſuppliciter invocato & voto facto, paulò pòſt, dum ad ignem, capite in pulvinar inclinato, quieſceret, vocem audire viſus eſt ſibi dicentem: "Eja ſurge: numquid putas te inſanabilem eſſe"? Ad quam vocem excitatus (erat enim in loco ſolus) uxorem inclamat, quiſnam ita ſibi dixiſſet; cúmque nemo viſus eſſet, ſtatim cedente dolore, humores ex oculorum tumoribus effluere, & duarum vel trium horarum ſpatio evacuatis illis veſiculis, pellis introrſum reduci, ſanis oculis eo die videre & quaſi revi- E viſcere cœpit: ac deinceps, ut vidimus, ſanus & pelle in rei ſignum circa oculos rubeſcente, vivit ſanus, Deo & Alexandro gratias agens.

Sanctimonialis, à malignis ſpiritibus vexata,

86 Sed in energumenis, per Alexandri interceſſionem liberandis, divina virtus non ſemel enituit. Inter alios nobiles ſacrarum virginum cœtus extitat Ticini celebre & antiquum cœnobium, quod à Duce Senatore (id viro nomen) Luithprandi Longobardorum regis conſanguineo ejus conditore cognomen tenet. In eo cœnobio ſub Inſtituto S. Benedicti religioſa virgo Aurelia Boſia, ita Deo permittente, jam per quinquennium malignis oppreſſa ſpiritibus, tam graviter vexabatur, ut conquieſcere non poſſet; ſæpéque vel in puteos ab illis demergi, vel ex alto loco præceps dari periclitaretur; accidiſſetque, niſi ope divina & aliarum virginum manibus periculo ſæpiùs erepta fuiſſet. Plurima ad eam liberandam adhibita remedia pluraque vota Cælitibus facta cum irrita viderentur, tandem quarto pòſt anno ad imaginem Virginis Deiparæ in hortenſi ſacello cœnobii vehementiùs oranti, ei talis quaſi divinitùs immiſſa cogitatio eſt, patienter ſuſtineret; nam fore, ut per in- F terceſſionem Sancti, nondum mundo cogniti, citò liberaretur.

87 Sed ipſa, quiſnam Sanctus hic incognitus eſſet, ignara (nondum enim de Alexandri ſanctimonia percrebuerat fama) ſpem futuræ ſalutis tamdiu ſuſtinuit, donec ſequenti anno pervulgatus de ſignis Viri Dei ſanctitatis rumor in mentem ei revocavit datam fiduciam, eamque in ſpem erexit, hunc eſſe fortaſſe Sanctum illum mundo incognitum, per quem ſe liberatum iri, Dei Mater denunciaverat. Itaque magna fide & devotione eum invocare cœpit. Interea mali ſpiritus eam acriùs divexare ac torquere ſunt aggreſſi, non ferentes, talem ſibi Patronum delegiſſe, aut ejus opem implorare. Cùm autem per menſes ferè quattuor ita Deum obſecraſſet, demùm, multis effuſis precibus & lacrymis, ei in mentem venit, quoquo modo poſſet, Alexandri ſepulcrum & oſſa venerari. Cùmque loci ſepta egredi ſibi non liceret, ſpatium illud, quo ſepulcrum diſtat à cœnobio per alios emenſa, id ipſa totidem paſſibus, centum videlicet & triginta, à cubiculo ſuo ad ſacellum

A ſacellum, in horto ſitum, pia proceſſione una cum aliquot ſacris virginibus, ſecum deprecantibus, nudis pedibus obire conſtituit.

B. Alexander in ſomnis apparet,

88 Sequenti nocte in lectulo ſuo recumbenti ſibi Alexander in ſomnis apparuit, quem ipſa videre videbatur in æde veteri ipſius cœnobii, pontificali habitu ante altare maximum, multis aliis venerabilibus circumfuſum epiſcopis (quem ipſa inter alios agnovit, quod eum in humanis agentem vidiſſet, ex ejuſque ſacris manibus Confirmationis Sacramentum olim ſuſcepiſſet) ibique inſignem collucentem lampadem intuens ex eo rogavit, cur ibi lampas illa refulgeret; cui ille: "Id", inquit, "fit ex pio deſiderio „ſacræ virginis ſociæ tuæ, quæ lampadem ipſam „hic ad honorem Dei lucere cupiens, dolet ſe „præ ſua paupertate voti compotem fieri non „poſſe. Sed Deus piam ejus voluntatem gratam „ſibi eſſe hoc ſigno declaravit. Quo ſigno etiam „intellige, vota tua non irrita futura; ſed, „quod exequi piè propoſuiſti, re ipſa præſta: „idque trina diverſis diebus habita proceſſione; „prima videlicet ſequenti die (quæ dies erat B „circitèr Kal. Maii anno MDCXI) altera poſtridie „ejus diei; tertia verò die feſto Inventionis „S. Crucis: quo die, malis ſpiritibus expulſis, „prorſus liberaberis."

eamque, voto adimpleto, liberat.

89 At evigilans Aurelia viſionem admirari & de rei veritate nonnihil ſuſpicari, ne qua ſubeſſet illuſio. Itaque ſummo manè, ut de veritate certior fieret, Victoriam ſociam ſuam interrogat, num de lampade in veteri eccleſia ponenda umquam cogitâſſet. Quæ id quidem ſe diu optâſſe reſpondit; ſed dolere, quod pro voto ſuo ſatisfacere non poſſet, quod tamen nemini ſignificâſſet. Hoc audito Aurelia, quod viderat in ſomnis, haud vanum eſſe intelligens, quam conſtituerat, proceſſionem exequi cœpit, aſſumptiſque ſecum aliis quattuor ſacris virginibus, per tres dies, ut diximus, conſtitutos paſſus ad ſacellum in horto ſitum nudis pedibus orans emetitur, ad ſingulos paſſus dicens: "Adoramus te, Chriſte, & benedicimus tibi, „quia per ſanctam Crucem tuam redemiſti mun„dum. Libera me, Domine, ab iſtis draconi„bus inferis." Ad ſacellum progreſſa, ante beatiſſimæ Virginis imaginem proſtrata, Alexandri C epiſcopi virtutes, labores & merita recogitans, ejus apud Deum opem ſupplex imploravit. Dum ita precaretur, ex naribus, ore & oculis ejus immundi ſpiritus, magna vi coacti, quaſi ſcintillæ ignis ardentis exibant: atque ipſo die, S. Cruci ſacro, peractâ tertiâ ſupplicatione ſumptâque priùs ſacroſanctâ Euchariſtiâ, ut illi prædictum erat, ope divinâ prorſus libera & incolumis evaſit: ſimulque intimo quodam inſtinctu, quaſi angelico nuncio, fuit admonita, ſe per interceſſionem B. Alexandri Saulii liberatam eſſe. Quo divino recreata beneficio, deinceps ab omni diabolicæ vexationis moleſtia penitùs libera fuiſſe comprobatur. Quod exinde poſt diuturnas ac varias ad rem explorandam per dies centum & ampliùs adhibitas probationes & ferè duorum annorum ſpatio compertum eſt. Hæc ipſa Aurelia aliique plurimi ejuſdem rei teſtes omni exceptione majores in judicio diligenter examinati jurejurando aſſeruère.

Per Beati merita diuturna febris, item faſcinum pelluntur:

90 Allegrina de Lù, diuturna febri catarrhoque laborans, è lecto ſurgens, in quo per multos dies ægra jacuerat, invocato divino auxilio, per Alexandri merita, utcúmque potuit, exſurrexit, ad ejuſque ſepulcrum baculo nixa ſe ſe, licèt ægrè, proripuit: ubi fuſis ex animo precibus pro ſalute ſua, domum ſana rediit, baculo ad ſepulcrum relicto. Jo. Baptiſta, Antonii Mariæ Tibaldi filius, octodecim circitèr menſes natus, Ticini faſcino ſemeſtrique febri continua correptus, ita contabuerat, ut pellis vix oſſibus hæreret. Cúmque nulla ei humana remedia prodeſſent, pater ejus ad divina confugit; ac per Alexandri preces & merita, nuncupato voto, ſtatim filium convaleſcentem lætus aſpexit. Sed poſtea, cùm de ſolvendo voto minùs, quàm par erat, cogitaret, puer in priſtinum recidit languorem. Ex quo pater, ſuam negligentiam agnoſcens & arguens, votum confirmavit & ſolvit. Quo facto, protinus filius iterum convaluit ſanuſque, ut vidimus, optimè adoleſcit. Quo quidem duplici miraculo divinum illud effatum verum eſſe Dominus demonſtravit: "Si quid voviſti Deo, ne moreris „reddere. Diſplicet enim ei infidelis & ſtulta „promiſſio." Eccleſ. ℣. III.

mulier morti jam proxima, & alia gravi matricis dolore affecta,

91 Hortenſia, uxor nobilis viri Fabricii Campeſii, jam per tres menſes gravi febre doloribuſque in variis corporis partibus afflicta, propè erat, ut moreretur; propterea ſacro jam oleo delibuta, ſe ad emigrandum è vita præparabat: cùm ecce, Alexandro Saulio ſuppliciter invocato eique voto facto, ſtatim quieſcere cœpit ac ſuaviter obdormire: mox evigilans meliúſque habens, febri, doloribuſque extinctis, octo dierum ſpatio ſurrexit prorſus incolumis. Margarita, Alexandri Salvadei uxor, cùm per dies ferè quinquaginta gravibus matricis doloribus vexata fuiſſet, nulloque humano remedio levaretur, divinam opem per Alexandri merita ſupplex implorans exoravit, eique voto nuncupato, poſt quietem evigilans ſe ſanam invenit.

item paralytica,

92 Sed in eo, quod ſequitur, divinam virtutem per hujus Servi Dei interceſſionem magis licet admirari. Aurelia, Joannis de Regibus uxor, Ticini jam per quinquennium graviſſimis renum & laterum, denique totius corporis afflicta doloribus, paralytica decumbebat immobilis: neque etiam aliena manu, niſi acri cruciatu, per lectum dimoveri poterat. Morbi conditionem medici ſibi incognitam, nedum ſanabilem eſſe, licèt multis nequicquam adhibitis remediis, profitebantur: eamque ferè per annum curare deſierant. F Illa tandem cùm de Alexandri ſignis inaudîſſet, eum invocare cœpit; votoque ſe obligans, tantum, ut in lectulo ſe ſe commovere poſſet, ſupplex rogavit. Id enim ſatis magnum beneficium eſſe ducebat. Quod cùm ſtatim obtinuiſſet, ſe ſe ipſa movens, lætabunda majore concepta fiducia, ut è lecto ſurgere, mitigatis doloribus, poſſet, per Alexandri preces rogans impetravit. Itaque duplici læta beneficio, aucta fide & animo, ut integram ſalutem obtineret, ad Alexandri ſepulcrum, ligneis innixa fulcris, utcúmque potuit, obrepens ſe ſe contulit, ibique in preces & lacrimas effuſa, Deo de accepto per eum beneficio gratias agens, priſtinæ eſt reſtituta ſanitati; fulcriſque ibidem relictis, domum per ſe rediit, ac deinceps, ut vidimus, ab eaque & aliis accepimus, domeſticæ curæ labores ab omni languore libera jamdiu pergit ſuſtinere.

alia ſenſibus destituta, mulier in articulo mortis conſtituta, item filia epileptica,

93 Claudia, uxor viri nobilis Jo. Jacobi Marotii, in gymnaſio Ticinenſi medicam artem profitentis, ægrotans, jamque moribunda à medicis deplorata, loquelâque, ac ſenſibus deſtituta, propè erat, ut animam efflaret: cùm ecce vir

A. GABUTIO.

vir ejus Alexandrum epiſcopum in conjugis ſalutem invocans, eam, ſeque illi devovet, voto facto, protinùs illa cœpit convaleſcere, mox loqui atque octo circiter dierum ſpatio integram valetudinem nullo alio remedio penitùs recuperavit. Catharina Papazona, nobilis viri Petri Imberti Phyſici Ticinenſis uxor, cùm ex gravi morbo à medicis derelicta, in articulo mortis conſtituta eſſet, vir ejus, voto facto, illam B. Alexandro commendavit, eaque ſtatim ad ſe reverſa reſpirare cœpit ac brevi horarum ſpatio prorſus convaluit. Cæcilia, Joſephi Marini Franciſcæque Reſtæ conjugum filia quinquennis, epileptica decies ferè quotidiè Ticini cadebat horribiliter, nulloque remedio juvari poſſe videbatur. Mater eam ad B. Alexandri ſepulcrum deduxit: ibique, emiſſo voto, in jejunio & oratione filiæ ſalutem à manè uſque ad veſperam ſuppliciter implorans perſeveravit; perſeverantiæque fructum retulit, filiæ ſanitatem: quæ deinceps ejuſmodi morbo nuſquam laboravit.

B

Fœmina ulcere affecta ſanitatem recuperant.

94 Alia quædam honeſta mulier Ticinenſis, nomine Benedicta, ulcus in crure cancri ſpecie, magno cum dolore ſufferebat, quo ſenſim carnem abſumente, in vitæ diſcrimine verſabatur. Nocte quadam Alexander, intimo affectu in æſtu doloris ab ea invocatus, ſtatim adfuit; eique, dolore abſterſo, ſanitatem, ut ab ea accepimus, poſt biduum omnino reſtituit.

Juvenis decennis ex alto puteo, in quo ceciderat, Beati invocatione illæſus extrahitur:

95 Hieronymus Pauli Æmilii Caponagi nobilis Ticinenſis civis filius, decem circitèr annos natus, cum aliis pueris in domeſtica porticu ludens, in altum puteum, qui putridis tabulis, ſaxis, ac ruderibus aggeſtis operiebatur, cecidit. Caſus ità fuit: fractis, quas pedibus incautus ille premebat, tabulis, intrò cadens, brachiis ſuſpenſus B. Alexandri opem imploravit, cujus imaginem in ſinu pro ſua pietate geſtabat. Sed, ut divini beneficii gratia magis eluceret, permiſit Deus, ut in imam aquam citiùs, quàm ut eripi poſſet, decideret, ſecum trahens totam illam lignorum lapidumque congeriem in caput ejus corruentem. Quod cùm ſocii aliique domeſtici vidiſſent, eum tanta mole obrutum aquâque ſubmerſum eſſe arbitrabantur. Statim verò tenuem funiculum, cùm firmiorem ad manum non haberent, uncino ferreo præmunitum in puteum demiſerunt. Quo ille derepentè, neſcit, quonam modo, injecto pede, prorſus illæſus, cunctis admirantibus, ſed madidus ac ſordidus fuit extractus: ac tantum beneficium Deo acceptum per Alexandri, quem ipſe cadens invocaverat, interceſſionem ille parenteſque, & alii retulerunt. Quæ omnia ab ipſo puero præſente & atteſtante, & ab aliis, qui viderunt, accepimus.

C

Puer febribus & puſtulis,

96 Hieronymus Sellarius Ticinenſis filiolum habebat febribus & puſtulis ita laborantem, ut de illius ſalute medicorum judicio ſpes nulla reliqua eſſet, propéque jam erat, ut animam exhalaret. Pater itaque humanis diffidens remediis, fretus divinis, ad Alexandri ſepulcrum ſupplex accurrit; ac, voto facto, filio ſanitatem implorat, atque, ut, quod petebat, efficaciùs conſequatur, monachos duos Cappucinos in via obvios ad ipſum ſepulcrum precatores adhibet. Denique domum reverſus, filium convaleſcentem ciboſque, quos anteà reſpuebat, capientem invenit, qui bidui ſpatio ab omni morbo liber evaſit.

matrona capitis humore,

97 Daria de Regibus, matrona Ticinenſis in parochia S. Nicolai, jam per quinquennium frigidum humorem in capite aſſiduo cum dolore patiebatur, ut cerebro grandem glaciem ſuſferre videretur. Qui humor in oculos defluens, illi viſum obfuſcabat, & in humeros ceteraſque inferiores partes deſcendens, acerbum ei dolorem inferebat. Cùm autem multa adhibita remedia nihil profuiſſent, hortatu Lauræ Beccariæ amicæ ſuæ, quæ & ipſa, Alexandro epiſcopo intercedente, divino quodam beneficio dignata fuerat, ad ejus opem perfugit, Lauramque rogat, ut, quoniam ipſa ad Alexandri ſepulcrum pergere non poſſet, id illa præſtare velit; quicquid voti Alexandro pro ipſa feciſſet, id ſe ratum habituram diligenterque præſtituram. Itaque Laura ad ſepulcrum progreſſa divini Sacrificii oblationem Deo & Alexandro unà cum argentei capitis munere pro ea deſpondet. Quæ omnia Daria cùm rata grataque habuiſſet ac plena fide perſolviſſet, ſtatim ab omni languore libera fuit & deinceps vixit incolumis.

E

mulier dæmonum vexatione.

98 Mulier quædam Ticinenſis, nomine Bartholomæa de Monte Alto, olim dæmonum paſſa vexationem, ex qua, quod jam per anni ſpatium nullam ei moleſtiam intuliſſent, cùm ſe exemptam eſſe arbitraretur, ad Alexandri ſepulcrum orans vexari denuò cœpit, hoſtibus ſeſe prodentibus, & Alexandri Saulii cauſſâ latere ſe non poſſe, ſed ab eo expellendos eſſe proclamantibus. Quod nec ita multò pòſt re ipſa contigit: dum in æde S. Bartholomæi, Alexandri nomine Exorciſta illis imperante, deceſſerunt. Eaque, ut deinceps comprobatum eſt, libera prorſus fuit ab omni dæmonum vexatione.

filia femoris dolore, alia febri & vomitu,

99 Suſanna Zoja Ticinenſis, cùm à dextro femore ad pedem uſque gravi ac diuturno morbo tamque acri dolore vexaretur, ut neque ſtare, neque incedere, neque in lecto conquieſcere, niſi cum acerbiſſimo cruciatu, poſſet, pede quaſi mortuo, ad Alexandri ſepulcrum baculo nixa vix cum ſe contuliſſet, ibi orans ſanata eſt, ac ſine baculo domum per ſe reverſa, nihil amplius mali ſenſit. Antonia Succia ægrotans ex febri, vomituque tam moleſto, ut alimenta retinere nullo modo poſſet; cum die quadam de Alexandri ſignis ſanctitatis ſermonem habuiſſet, ſequenti nocte ipſi vigilanti Alexander apparuit, ſplendida facie; ad cujus aſpectum illa perterrita dixit; non audere ſe ab eo quicquam petere, quoniam ſacroſanctis confeſſionis, & communionis ſacramentis nondùm expiata fuiſſet. At ille hilari vultu eam intuens, eique benedicens evanuit. Mox ipſa omninò nihil deinceps paſſa convaluit.

F

item mulier periculoſo partu liberatur.

100 Conſtantius Craſſus, cum videret uxorem ſuam jam triduum magno cum dolore, atque ejus, fœtûſque in corpore tranſverſi periculo parturientem, ad Alexandri opem confugit; eumque precatus, uxori, prolique ſalutem impetravit. Nam illa protinùs ſine ulla ſua, fœtûſque læſione peperit. a

a

ANNOTATUM.

a His miraculis (*inquit hujus Vitæ editor*) in Italico Ms. alia XL adjecit Gabutius, quæ comperta ipſi poſteà, & explorata fuêre. Hæc tamen referre omittimus, ne opus præcipuum excedant additamenta. Id verò facimus minus inviti, quod in eadem fermè recidant mirabilium

A lium capita, quæ jam narrata ſunt. Difficilè autem eſſet omnia retexere, quorum numerus tempore ſemper crevit, creſcitque in dies magis. Quare ne propoſitam ab initio compendii rationem prætereamus, id ſolùm adjungemus, quod neceſſe eſt; uti ſcilicet Alexandro divina auctoritate ſacri honores, qui Beatum decent, in terris denique fuerint decreti. Paulò poſt Alexandri obitum, elapſis 19 annis, ſumma fide ac legitima auctoritate quæſitum eſt de heroïcis Servi Dei virtutibus, ejuſque rebus geſtis mirabilibus; quæque conſtabant, certis teſtimoniis & monumentis in Acta publica & juridica per plures epiſcopos variis in locis digeſta fuerunt. Inductâ autem cauſâ in Romanam ſacrorum Rituum Congregationem, in eaque ſingulis ordine & tempore recognitis, diſcuſſis ac definitis, anno demùm MDCCXLI Alexandrum Beatos inter ævo perfrui ſempiterno, ſupremo judicio certâque ſcientiâ declaravit Benedictus XIV. Pont. Opt. Max. ad Chriſti Eccleſiæ gubernacula feliciter ſedens. Qui eodem die, quo ad Pontificiam dignitatem benigniſſima Dei Pro-
B videntia ipſum evexit, diem indixit generali Congregationi coram ſe in hac cauſſa celebrandæ, qui dies fuit V. Kal. Octobris anni MDCCXL. Mox VIII Kal. Februarii, feſto ſcilicet Converſionis S. Pauli Ordinis noſtri patroni, ad S. Caroli in Urbe eccleſiam noſtram ejus diei ſolemnia celebrantem ſe contulit Pontifex clementiſſimus, ibique ſacris Myſteriis peractis, miracula jam antea examinata ritè adprobavit. Hinc poſt alium conventum coram ſe habitum XII Kal. Aprilis, V Id. ejuſdem menſis cauſſam decreto ſuo definivit: IX autem Kal. Maii magnâ Urbis frequentiâ, divinâque auctoritate Alexandrum Beatorum gloriâ in cœlis donatum palàm renuntiavit, Beatique honores eidem habere in terris ipſe cœpit, & ubique terrarum habendos eſſe decrevit.

APPENDIX

Benedictus XIV Alexandrum
C *Saulium in Beatorum numerum refert.*

BREVE BEATIFICATIONIS BEATI ALEXANDRI SAULII,

EX CLERICIS REGULARIBUS S. PAULI BARNABITIS NUNCUPAT. PRIMUM ALERIÆ, DEINDE PAPIÆ EPISCOPI

BENEDICTUS PAPA XIV.

AD PERPETUAM REI MEMORIAM.

Benedictus XIV Papa indicat,

BEnignitatem Dei noſtri & divitias bonitatis ejus in ſervi Dei Alexandri Saulii, primùm Aleriæ, deinde Papiæ antiſtitis, virtutibus ac meritis extollere & prædicare non religionis modò debitum eſſe ducimus officium; ſed nihil etiam intelligimus in hac temporum conditione eſſe opportuniùs, quàm, ut univerſis Chriſti fidelibus & animarum maximè paſtoribus uberiora ſuppetant ad imitationem exempla, atque in ejuſdem patrocinio factiſque admirandis præſidia ad pacem, tranquillitatem & ſalutem tam inter Chriſtianos omnes, quàm inter eos potiſſimùm populos procurandam, quos ab illo per viginti & amplius annos, non tamquam ſolius Aleriæ epiſcopo, ſed totius Corſicæ Apoſtolo, olim ſalutaribus monitis ac legibus inſtructos & moribus correctis, extinctis odiis, conciliatis amicis, reformatiſque clericis, viam mandatorum Dei currere edoctos ipſa rerum humanarum divinarumque perturbatio, jam dudum inibi exorta, à tradita ſanctiſſima diſciplina alienos tenet. *A. Gabutio.*

cur Alexandrum Saulium

2 Eapropter inter præcipuas partes Apoſtolici muneris, quod altiſſimo divinæ Sapientiæ conſilio infirmitati noſtræ impoſitum eſt, illam miniſterio ritè ſanctéque obeundo magis congruentem reputamus, ut ad cœleſtem nobis promerendam opem ſtudeamus, quantùm nobis ex alto conceditur, ad omnipotentis Dei glo-
riam, Catholicæ Eccleſiæ decus, bonumque Chriſtiani populi exemplum, promovere cultum & venerationem ejuſdem Servi Dei, qui pueritiæ curriculo ſumma cum pietatis & doctrinarum laude confecto, ſeverioris diſciplinæ inſtitutum in Congregatione Clericorum Regularium S. Pauli Barnabitarum nuncupata amplexus, omnium religioſarum virtutum ſplendore longè latéque præfulſit, & ad paſtorales ovium ſibi commendatarum curas evocatus, ita ſe geſſit, ut optimi Paſtoris officio perfunctum à Paſtorum principe Jeſu Chriſto æterna mercede donatum fuiſſe non dubitemus. Cùm itaque, maturè diligenterque diſcuſſis atque perpenſis per Congregationem ven. Fratrum noſtrorum S. R. E. Cardinalium ſacris Ritibus præpoſitorum, Proceſſibus, de Apoſtolicæ Sedis licentia confectis, ſuper ſanctitate & virtutibus tam theologicis, quàm moralibus in gradu heroïco, quibus idem ſervus Dei Alexander Saulius multipliciter claruiſſe, nec non miraculis, quæ ad ejus interceſſionem & ad manifeſtandam hominibus ipſius ſanctitatem, à Deo patrata fuiſſe aſſerebantur, eadem Congregatio coram nobis conſti- E
tuta, auditis etiam conſultorum ſuffragiis, uno ſpiritu unaque voce cenſuerit, poſſe quandocúmque nobis videretur, prædictum Servum Dei Beatum declarari cum conſuetis Indultis. F

Beatis adſcribat.

3 Hinc eſt, quod nos piis atque enixis quamplurimum venerabilium Fratrum Archiepiſcoporum & Epiſcoporum, nec non dilectorum filiorum magiſtratuum, procerum & populorum Italiæ præſertim, ac totius inſuper antedictæ Congregationis Clericorum Regularium S. Pauli ſupplicationibus (quas olim etiam humiliter datas fel. rec. Prædeceſſoribus noſtris
Innocentio PP. X *a* cl. me. Ferdinandus Romanorum Rex in imperatorem electus, Clementi a
PP. X *b* bo. me. Emanuel Sabaudiæ Dux, & b
Innocentio PP. XI *c* Coſmus itidem bo. me. c
Etruriæ ſibi ſubjectæ magnus dux, piarum ſuarum precum acceſſione roboraverant, & fel. pariter rec. Clementi PP. XII *d* itidem Prædece- d
ſſori noſtro chariſſima in Chriſto filia noſtra Maria Amalia utriuſque Siciliæ, & Hieruſalem regina illuſtris, ac nobis ipſis nuper dilecti filii nobiles viri dux, & Reſpublica Januenſis reno-

A. GABUTIO. renovârunt) nobis ſuper hoc humiliter porrectis benignè inclinati, de ſupradictæ Congregationis conſilio & aſſenſu, auctoritate Apoſtolica, tenore præſentium indulgemus, ut idem Dei ſervus Alexander Saulius impoſterùm Beati nomine nuncupetur, ejuſque corpus & reliquiæ venerationi fidelium (non tamen in proceſſionibus circumferendæ) exponantur.

Ipſius feſtum diem quotannis in nominatis hic eccleſiis

4 Imagines quoque radiis, ſeu ſplendoribus exornentur, ac de eo quotannis die XXIII menſis Aprilis e recitetur Officium & Miſſa de communi Confeſſoris Pontificis cum Oratione à nobis approbata, juxta Rubricas Breviarii, & Miſſalis Romani. Porrò recitationem Officii, & Miſſæ celebrationem hujuſmodi fieri concedimus dumtaxat in univerſa Congregatione eorumdem Clericorum Regularium S. Pauli Barnabitarum, in civitate Mediolanenſi, ubi natus & Regularem emiſit profeſſionem, in diœceſibus tam Alerienſi, quàm Ticinenſi, quibus epiſcopus præfuit, & in civitate Januenſi, unde originem duxit, & ubi adhuc ejus nobilis gens, & familia perſtat, ab omnibus utriuſque ſexûs Chriſti fidelibus tam ſecularibus, quàm regularibus, qui ad horas Canonicas tenentur, & quantùm ad Miſſas attinet, etiam ab omnibus ſacerdotibus ad eccleſias, in quibus feſtum peragetur, confluentibus.

B

C *celebrari poſſe concedit.*

5 Prætereà primo dumtaxat anno à datis hiſce literis & quoad Indias à die, quo eædem literæ illuc pervenerint, inchoando, in eccleſiis Congregationis, civitatum, & diœceſium antedictarum ſolemnia Beatificationis ipſius Servi Dei cum Officio, & Miſſa ſub ritu duplici majori, die ab Ordinariis reſpectivè conſtituta, poſtquam in Baſilica noſtra S. Petri in Vaticano de Urbe celebrata fuerint eadem ſolemnia ipſa die XXIII currentis menſis Aprilis, pariter celebrandi facimus poteſtatem. Non obſtan. Conſtitutionibus, & Ordinationibus Apoſtolicis, ac decretis de non cultu editis, cæteriſque contrariis quibuſcumque. Volumus autem, ut earumdem præſentium literarum tranſumptis, ſeu exemplis etiam impreſſis, manu ſecretarii dictæ Congregationis Cardinalium ſubſcriptis & ſigillo Præfecti ejuſdem Congregationis munitis eadem prorſus fides ab omnibus, & ubique tam in judicio, quàm extra illud habeatur, quæ ipſis præſentibus haberetur, ſi forent exhibitæ, vel oſtenſæ. Datum Romæ apud S. Mariam Majorem ſub Annulo Piſcatoris die XXIII Aprilis 1741, Pontificatûs noſtri anno primo. D

D. Cardinalis Paſſioneus.

ANNOTATA.

a *Petri Cathedram anno 1644 aſcendit, cui anno 1655 Alexander VII ſucceſſit.*

b *Romanum Pontificatum anno 1670 adiit, anno verò 1676 ex hac vita migravit.* E

c *Supremum Pontificatûs faſtigium anno 1676 aſcendit, obiit anno 1689.*

d *Eccleſiæ gubernacula ab anno 1730 uſque ad Incarnati Verbi annum 1740 tenuit.*

e *Quamvis ex hoc ſummi Pontificis decreto* B. Alexandri *feſtum quotannis die 23 Aprilis in citatis eccleſiis celebretur, tamen hodie ejus Acta illuſtravimus, quia die* XI *Octobris obiit & apud ſuos hoc die etiam colitur, ut in Commentario prævio monuimus.*

INDEX HISTORICUS
IN TOMUM V OCTOBRIS.

Abbarca (*Barbara*) *fluxu ſanguinis per S. Ludovicum liberata* 420 e. *Roſarium, Catharinæ Eſpina à S. Ludovico datum, obtinuit* 457 f
Abbarca (*Iſabella*) *peſtilenti carbunculo per S. Ludovicum liberata* 349 e, 420 e
Abderamenus, *Maurorum in Hiſpania rex, legatos ad Ottonem I miſit* 428 b f
Abegla (*Hieronymus*) 328 d, 378 a, 379 f, 394 c, 421 c. *Colloquia ſpiritualia cum S. Ludovico ſerere ſolitus* 314 f, 315 d, 379 a b. *Circulum luciḋiſſimum, operante Sacris S. Ludovico, vidit* 315 b. *Quædam illi prædixit S. Ludovicus* 379 c d, 380 e. *S. Ludovicum vix induci potuiſſe, ut lecto cubaret, teſtatus eſt* 343 e, 381 b.
† Ablebertus, *Cameracenſis epiſcopus, S. Venantii Hannonienſis frater perperam dictus* 129 a b c d
Abobinus. *Vide* Abolinus.
Abolinus, *Bettonis frater, & SS. Aguilbertæ & Ebregiſili Meldenſis epiſcopi, ut quidam aiunt, pater* 117 b
Abreham, *Æthiopum rex* 607 a
Abtalmon & Soror ejus martyres *inter Prætermiſſos* 6 b
Abtolamon. *Vide* Abtalmon.
† Abundius, *epiſcopus Comenſis, ſolenni ſupplicatione honoratus* 634 e
Acacius *patriarcha CPolitanus inter Prætermiſſos* 495 c, 611 b
† Acepſimas *epiſcopus martyr inter Prætermiſſos* 3 a
Aclia. *Vide* Alcia.
Aclibertus, *qui cum uxore & filia à S. Vinarnardo converſus & baptizatus dicitur* 669 c, 670 c d
Acoſta (*Joſephus*) *S. J. primus collegii Taurinenſis rector* 217 b; *in Peruviam miſſus* 219 b
Ada, *dæmone, delatis Malmundarium S. Nigaſii &c reliquiis, liberata* 556 c d
Adalbero, *Metenſis epiſcopus, Frederici Lotharingiæ ducis filius* 738 a b
Adalbero, *Metenſis epiſcopus, in fidem ab Ottone I receptus* 710 f, 716 c, 729 c d f, 737 e. *Frederici Lotharingiæ ducis frater* 738 a

Adal-

IN TOMUM V OCTOBRIS.

Adalbero II, *Verodunenſis epiſcopus, S. Sanctini reliquias novæ lipſanothecæ incluſit* 602 b c, 603 d

Adaldagus, *Bremenſis Aëp., cum S. Brunone Aëp. Colonienſi litigavit.* 743 b c

Adalgarius, *Hamburgenſis archiepiſcopus* 743 f, 744

Adalgiſus, *Deſiderii Longobardorum regis filius, Giſlam Pipini regis filiam in matrimonium popoſcit* 131 c

Adamantius, *Æthiopum rex, nomini Chriſtiano infeſtus* 265 b

† Adauctus *martyr,* xxx *Auguſti cultus* 272 a e

† Adelardus, *abbas Corbeienſis, inter Prætermiſſos* 2 a

Adelbertus, *Aëp. Bremenſis* 713 b, 714 c

Adelbertus, *Berengarii filius, regni Italiæ à patre conſors factus* 709 f, 710 c

† Adelbertus, *epiſcopus Comenſis, ſub cujus nomine Urbanus II altare Comi conſecravit* 634 b. *Solenni ſupplicatione honoratus* ibid. e

† Adelheida, *Rodulfi Burgundiæ quondam regis filia, à Berengario fruſtrà in uxorem expetita* 709 f; *Ottoni I nupta* 710 a

Ado, *S. Audoëni Rothomagenſis Aëp. frater, Jotrenſis cœnobii conditor* 114 f, 117 f, 118 a

Adolphus, *Cliviæ dux* 14 e, 15 c. *Auctor Scripti de S. Gereone aliiſque martyribus* 17 f; *quo loco habendum id ſit* 18 a b c d. *Ejus in S. Victorem pietas* 45 f

Adriana, *moleſta infirmitate B. Jacobi Alemanni interceſſione liberata* 802 b

Adrianus VI *Papa, ſub cujus tempora fuit Waldo hæreticus* 266 d, 359 c, 363 b

Adrouet (*Andreas*) *S. Ludovicum hoſpitio excepit* 395 e

Ædilberctus, *Cantuariorum rex, à S. Auguſtino Anglorum apoſtolo ad Chriſti fidem converſus* 104 e, 105 a

Ælianus, *Bagaudarum dux, in ordinem à Maximiniano redactus* 32 f, 33 a, 38 b f, 39 b

† Æmilianus *confeſſor Rhedonis, idem fortè, qui S. Melanius Rhedonenſis epiſcopus, inter Prætermiſſos* 490

Ætheria, *parthenonis S. Mariæ Sueſſionenſis abbatiſſa* 115 c, 120 d

† Agabarbus, *Aëp. Lugdunenſis* 636 d, 637 a

Agabius, *in Boſtrorum epiſcopum electus* 621 f

Agapetus II *Papa S. Brunonem Aëp. Colonienſem pallio donavit* 717 a d, 776 d

Agathocles, *in encyclicis de SS. Tarachi, Probi & Andronici martyrio litteris memoratus* 566 a

Agelius, *Novatianorum epiſcopus* 614 d e, 615 c d

Agenoldus *abbas Conrado ſuaſiſſe fertur, ut Metenſem urbem relinqueret* 716 e

† Agia *vidua, cujus reliquias in S. Aniani Aurelianenſem eccleſiam tranſtulit Robertus Francorum rex* 527 e

† Agilberta, *ſecunda Jotrenſis cœnobii abbatiſſa* 115 a

Agilbertus, *Pariſienſis epiſcopus, S. Telechildis, ut quidam aiunt, frater* 117 b, 591 f. *Inter Prætermiſſos* 492 a

† Agilolfus *martyr Malmundarii quievit* 557 e; *hinc Coloniam tranſlatus* 559 d

Aglibertus. *Vide* Aclibertus.

Agnes, *dolore pedis B. Roberti Malateſta meritis liberata* 148 b

Agnes, *Petri Fernandez de Caſtro filia, Petro, dein Luſitaniæ regi hujus nominis I, nupta* 158 c

Agramontelli (*Chriſtophorus*) *gravi morbo S. Ludovici ope liberatus* 451 a b

Aguilar (*Franciſcus*) *Guillelmi Catalani ægrotantis geſtus feliciter interpretatus* 358 a: *conſpicillum S. Ludovici ex oculo laboranti attulit, conſecuta oculi ſanitate* 361 a

† Aguilberta, *S. Ebregiſili Meldenſis epiſcopi, ut quidam aiunt, ſoror* 117 b

Agullona (*Angela*) *Tertiaria Franciſcana, admotâ oculis orâ cinguli S. Ludovici, viſum adepta* 362 b, 448 e, 451 e. *Videndi S. Ludovici compos facta* 485 d. *Cœlum ante ejuſdem mortem apertum vidit* 428 b c

Aiſtulphus, *Longobardorum rex, cum Pippino Francorum rege bella geſſit* 676 f

Alamidas. *Vide* Amiamidas.

Alarçon (*Antonius de*) *S. J. minùs defectuoſam S. Franciſci iconem Toletum detulit* 228 a

Alarçon (*Joannes*) *Ordinis Prædicatorum* 375 d, 378 b c, 379 c. *S. Ludovico a ſacris Confeſſionibus* 317 e. *Quædam de illo ad Antiſtium ſcripſit* 317 e f. *In magna ſanctitatis fama defunctus* 404 d. *S. Ludovici faciem ſplendentem vidit* 407 d

Alarçonius (*Garzias*) *præclarus ſub S. Franciſco S. J. tiro* 197 b

Alavedra (*Iſabella*) *penè mortua S. Ludovici ope ſanitati reſtituta* 466 d

Albanus (*Alexander*) *S. R. E. Card. decreto Clementis X ſubſcriptus* 245 a

Albericus, *Hannoniæ comes, non probatur avus fuiſſe S. Venantii Hannonienſis* 130 b c d e f

Alberola (*Thomaſa Angela*) *viſu & loquelâ S. Ludovici ope donata* 449 d. *Brachii tumore liberata* 456 a

Alberonus (*Julius*) *S. R. E. Card. decreto Clementis X ſubſcriptus* 235 a

Albertus, *Belgii princeps, Ludovici Beatis adſcripti cultum extendi petiit* 477 e

† Albertus Magnus *altare princeps & chorum eccleſiæ Sanctenſis in honorem S. Victoris aliorumque conſecravit* 45 d. *Numquam ſe cellâ abſque jactura egreſſum, teſtatus* 343 d

Albinus *S. Ferreolo epiſcopo Uſetienſi ſubrogatus* 641 e

Albitius (*Franciſcus*) *S. R. E. Card. Bullæ Canonizationis S. Ludovici ſubſcriptus* 487 f

Albizia (*Navarra*) *urinæ difficultate S. Ludovici meritis liberata, ejuſdemque ope puerum hydropicum ſanatum fuiſſe teſtata* 365 f

Albodus *contractus, cùm S. Nigaſii reliquiæ Malmundarium transferrentur, incolumitate donatus* 553 e

Alboinus *Longobardorum rex, Italiæ funeſtus* 95 b c e, 96 a. *Ticinum obſedit* 95 d

† Alcantara (*Petrus de*) *amicitiam cum S. Franciſco coluit* 266 d

Alcia, *fictitia S. Vinardi mater* 667, 668 a, 669 a, 670 f

Alciatus, *S. R. E. Card., ad S. Franciſcum, ut pœnitentiariam admitteret, à Pio V miſſus* 265 d

Aldo-

Aldobrandinus (*Joannes*) *S. R. E. Card. S. Franciſco amicitiâ junctus* 210 c : *à Gregorio XIII ad S. Franciſcum ſupremo morbo laborantem miſſus* 227 d

Aldonca, *Alphonſi IX Legionenſis regis filia, Stephano Fernandez de Caſtro nupta* 158 c

Aldricus, *Anglorum in Cantio rex* 131 c d

† Aldricus, *Senonenſis archiepiſcopus, inter Prætermiſſos* 3 c

Aldulf, *Anglorum Orientalium rex* 111 f,

Alegre (*Catharina*) *uberis gangrenâ S. Ludovici ope liberata* 454 b c

Alemanus (*Franciſcus*) *Ord. Præd.* 329 c, 398 c. *Parietes & pavimentum cellæ S. Ludovici ſanguine recenti imbutos vidit* 376 b. *Illi vitam S. Ludovicus ſuis precibus prorogavit* 405 f, 406 a, 483 b. *S. Ludovici corpus incorruptum invenit* 434 f

† Alexander *martyr in territorio Lugdunenſi* 511 d

Alexander III *Papa, ſub cujus tempora vixit Waldo hæreticus* 266 d. *Falſi Sancti cultum ſuſtulit* 354 e. *Anno* 1175 *Ordinem Equitum S. Jacobi approbavit* 165 a, 244 c

Alexander VI *Papa* 324 d, 326 b. *Calixti III ex ſorore nepos, dictus* Rodericus Borgia 151 c f, 152 a, 266 a. *Lenzolium ſeu paternum nomen in maternum commutavit* 152 b. *Præpoſtera libidine abreptus nomini ſuo labem inuſſit* 152 e. *Paulum III ad Cardinalatum erexit* 247 c

Alexander VII *Papa* 302 e

† Alexius *conf., relictis ſuis, peregrè profectus* 369 e f

Alfagiari, *faber argentarius, S. Ludovici precibus viſum recepit* 420 e

Alfonſus *Aragonius, Alphonſi II Neapolitani regis filius nothus, Lucretiæ, Alexandri VI filiæ, maritus* 152 f, 174 d

Alfonſus I, *Aragoniæ rex, Petrum Athareſium Borgiæ dominio auxit* 149

Alfonſus, *Jacobi I Aragonum regis filius, ſimultatem cum patre habuit* 151 a

Alfonſus III, *Aragoniæ rex, Caroli principis Salernitani, prælio navali capti, cuſtodiam Gonſalvo Bertrando Borgia commiſit* 151 b

Alfonſus IV, *Aragoniæ rex, Jacobi II filius & ſucceſſor* 151 b

Alfonſus, *Cæſarauguſtanus archiepiſcopus, Ferdinandi II Aragoniæ regis filius illegitimus* 152 f, 153 c, 232 b, 235 f

Alfonſus, *Calabriæ dux, B. Alemanni precibus ſe commendavit* 796 f

Alfonſus I, *dux Ferrarienſis, Lucretiæ, Alexandri VI filiæ, maritus* 152 f

Alfonſus II, *dux Ferrarienſis, S. Franciſcum ægrotantem egregiè habuit* 277 f, 227 a b

Alfonſus, *Joannis Gandiæ ducis III filius, Vallis-dignæ juxta Gandiam abbas* 153 a. *S. Franciſci frater* 238 c

Alfonſus V, *Luſitaniæ rex, Melo oppidi titulo cohoneſtavit* 158 c d

Alfonſus, *Segobrienſium dux, rebellium victor* 155 e

Alfonſus Simonis *S. J. in inſulas Canarias miſſus* 267 b

Aliaga (*Iſidorus*) *Aep. Valentinus, judex in proceſſu de virtutibus & miraculis S. Franciſci* 229 e. *Pro obtinenda S. Ludovici canonizatione ad Paulum V ſcripſit* 480 a

Alle (*Ferdinandus de*) *vaticinium è S. Ludovico audivit* 384 a b

Almanar (*Jacobus*) *febri per S. Ludovicum liberatus* 438 f

Almanza (*Joannes de*) *Alcaniſii marchio* 206 b. *Joannæ S. Franciſci filiæ maritus* 251 c, 253 f

Almenara (*Hieronymus*) *doctor* 365 b, 427 d; *cum filio S. Ludovicum moribundum benedictionem petiturus acceſſit* 351 a b

Almenara (*Hieronymus*) *ut prædixerat S. Ludovicus, S. Dominici Ordinem ingreſſus* 415 e. *Splendorem magnum in obitu S. Ludovici vidit* 428 b

Almenara (*Ludovicus*) *medicus Raphaëlam filiam S. Ludovico commendavit & poſtridie apoſtemate liberatam reperit* 365, 452 a b

Almeyda (*Stephanus*) *Murcienſis & Carthaginenſis epiſcopus, S. Franciſci admirator & præco* 172 e. *Societatem Murciam evocavit* 215 c

Alodaba. *Vide* Saladoba.

Aloyſia, *Joannis Gandiæ ducis III filia, nupta duci Villæ-Hermoſæ, S. Franciſci ſoror* 153 a, 155 d, 198 c, 233 a, 236 e, 238 e f, 250 d, 253 f. *Virtutum ejus imitatrix* 156 d, 177 b, 180 f. *Franciſci de ejus morte vaticinium* 181 d

† Alphius *martyr*, x *Maii Mrl. Romano inſcriptus* 491 b c

† Alphius *martyr Milenſis in Sicilia* 502 b d

Alphonſus *rex Neapolitanus* 794 c. *B. Jacobi Alemanni laudator* 795 c

Alreus (*Andrea*) *uberum lacte S. Ludovici ope donata* 453 e, 479 e

Alteriis (*Joannes Baptiſta de*) *S. R. E. Card. decreto Clementis X ſubſcriptus* 234 f

Alteriis (*Laurentius de*) *S. R. E. Card. decreto Clementis X ſubſcriptus* 234 f

Alteriis (*Paulutius de*) *S. R. E. Card. Bullæ Canonizationis S. Ludovici ſubſcriptus* 488 a

Alvarado (*Simon*) *patri pleuritide laboranti, ut S. Ludovicum invocaret, felici ſucceſſu ſuaſit* 445 f

Alvarado (*Vincentius Matthæus*) *puer mortis periculo meritis S. Ludovici ereptus* 360 b c 435 d e

Alvarez (*Emanuël*) *S. J. in odium fidei à Calviniſtis occiſus* 220 b, 271 d e

Alvarez (*Ferdinandus*) *dux Albanus Philippi II in bello Luſitano dux ſupremus* 159 a

Alvarez (*Ferdinandus*) *S. J. Abulam à S. Franciſco miſſus, amicitiam cum S. Tereſia contraxit* 186 c

Alvarez (*Ferdinandus*) *S. J. laïcus pro fide occiſus* 222 b e, 273 d

Alvarez (*Franciſcus de*) *Covillanius S. J. à Calviniſtis in odium fidei occiſus* 220 b, 271 e

Alvarez (*Gaſpar*) *S. J. in odium fidei à Calviniſtis occiſus* 220 b, 271 f

Alvarez (*Joannes*) *S. J. laïcus pro fide occiſus* 222 b e, 273 d

Alvarez Toleti (*Ferdinandus*) *à Carolo V ad S. Franciſcum miſſus* 200 a

Alvarezius (*Balthaſar*) *præclarus S. J. tiro, cujus ſanctitati S. Thereſia teſtimonium dedit* 197

Alvarius (*Antonius*) *in Peruviam miſſus* 219 a, 268 c

Alva-

Alvarius (Balthaſſar) Caſtellæ inſpector 225 c
Alzamora (Joannes Baptiſta) Ord. Prædicatorum, conventus Valentini in cauſa S. Ludovici, defuncto Yſtella, procurator 478
Amador (Sebaſtianus) S. J. laïcus, in Peruviam miſſus 219 b
Amandus, Bagaudarum dux, in ordinem à Maximiano redactus 32 f, 33 a, 38 b, 39 b
† Amantius, Comenſis epiſcopus, ſolenni ſupplicatione honoratus 634 e
Amathas, S. Antonii abbatis in Thebaïde diſcipulus 604 b c, 605 e
Amator in conventu PP. Prædicatorum Valentino floruit 307 e
Ambroſius à Jeſu Ordinis Minimorum S. Ludovico à ſacris confeſſionibus 309 c, 310 b, 369 b
† Ambroſius, epiſcopus Mediolanenſis, S. Ludovico apparuit 484 b; è laïcorum gradu ad dignitatem epiſcopalem evectus 608 c, 612 d
† Amelberga, S. Venantii Hannonienſis mater perperam dicta 129 a b c d, 132 b
Americourſius (Gerardus) S. Bertini abbas & primus Audomaropolitanus epiſcopus, collegium Societatis Audomarenſe fundavit 217 f
Ameyus, Æthiopum rex 607 b
Amiamidas, Æthiopum rex 607 a c
† Amor confeſſor, inter Prætermiſſos 491 f,
Amphilochius, Iconienſis epiſcopus 628 d; qui Theodoſium redarguerit 615 f, 616 a
Amulo, Aep. Lugdunenſis 636 d
Anadone (Dominicus) Ord. Prædicatorum etiam extraordinarias pauperibus eleëmoſynas promptè dare à S. Ludovico juſſus 331 d e, 397 d. S. Ludovicum, cùm vilipendebatur, gaudere ſolitum teſtatus 402 e. B. Nicolaum Factorem ægrotantem cum reliquiis S. Ludovici acceſſit 434 d
† Anaſtaſius martyr, in apographis Hieronymianis aliquot ad diem XI Octobris memoratus 491 c
† Andochius presbyter martyr 511 d
Andrada (Didacus) S. J. in odium fidei à Calviniſtis occiſus 220 b, 221 c, 271 d e
Andrea (Antonius) religioſus diſcalceatus Ord. S. Franciſci 438 e
Andrea (Thomas Petrus) cujus mater S. Ludovici meritis ſanæ menti reſtituta fuit 439 b
Andrea (Vincentius Ludovicus) per S. Ludovicum morbo comitiali liberatus 438 c d e
Andreas Martini è S. Ludovico vaticinium audivit 438 a. S. Ludovici reliquias Suſannæ Carcellera optato ſucceſſu impoſuit 441 e
† Andronicus martyr inter Prætermiſſos 8 a, 11 b c d
Angelo (Balduinus ab) S. J. provinciæ Germaniæ Inferioris præfectus 224 b
† Angelus martyr Ord. Minorum inter Prætermiſſos 8 a b
Angelus, maligno ſpiritu B. Roberti Malateſta meritis liberatus 148 b
Anglinus, abbas Malmundarienſis & Stabulenſis, S. Agilolphum inſtituit 557 c, 559 e
Anguerotti (Marcus Antonius) Xativæ juratus, pro cauſâ S. Ludovici Romam ſcripſit 474 b
† Anianus confeſſor, Aureliani cultus 527 b c e
Anna, Alfonſi Aragonii filia, nupta Joanni Alphonſo de Guzman, duci Medinæ Sidoniæ 254 d, 256 c; Ludovicam, S. Franciſci ſororem, Baëzâ ad ſe evocavit 156 d
Anna, Anglorum rex, fortè S. Ethelburgæ pater 651 e
Anna à Cruce Clariſſa, Gandiâ in Caſtellam profecta 256 f
Anna à Jeſu, S. Ludovici ope ſanitati reſtituta 450 b; manuum rigore liberata 457 a
Anna à S. Paulo, monacha Ord. S. Dominici, gangrænâ pectoris S. Ludovici ope ſanata 466 a
Anna, dolore manûs B. Roberti Malateſta meritis liberata 148 b
Anna Ludovica, gutturis tumore per S. Ludovicum liberata 437 f
Anna Marca, tertiaria Ord. Prædicatorum, facto appendendi ad ſepulcrum S. Ludovici cor argenteum voto, animi ſcrupulo liberata 361 e
Anna, tertii Ordinis S. Franciſci, fruſtum tunicæ S. Ludovici puero contracto & alteri febricitanti felici ſucceſſu applicuit 360 c d e
Anno, Colonienſis epiſcopus, S. Agilolfi M. reliquias Coloniam tranſtulit 559 d
† Anno, Veronenſis epiſcopus 86 b c d
Anonyma virgo Clariſſa, inter Prætermiſſos 6 c d
Anonymus comitis Urbinatis filius, febre mortiſque periculo per B. Robertum Malateſtæ liberatus 148 e
Anonymus Minorita, ſtomachi dolore ad B. Roberti Malateſta tumulum liberatus 148 b
Anonymus puer contractus, per B. Robertum Malateſta ſanatus 148 d
Anonymus puer, in odium fidei à Calviniſtis in mare projectus 222 b
Ansbertus, S. Firmini frater 638 a, 641 e
Anſegiſus, epiſcopus Trecenſis, ſedi ſuæ per S. Brunonem Aep. Colonienſem reſtitutus 739 f, 740 d f, 741 b e
Anſoaldis, S. Theodorici Andaginenſis abbatis ſoror, religionem monaſticam ſec. XI Malbodii correxit 734 f
Antiſt (Agnes) fruſto habitûs S. Ludovici à fratre donata 451 d
Antiſt (Vincentius Juſtinianus) ſcriptor Vitæ S. Ludovici 305 a. S. Ludovici vice aliquando concionatus 299 a, 346 e, 413 d. Religionis Dominicanæ in cauſa S. Ludovici procurator 302 a. Ejuſdem ope ſæpe adjutus 335 f & ſeq. Iſabellæ Eſcrivæ S. Ludovici digitum optato ſucceſſu applicuit 364 a. Partem ſcapularis S. Ludovici dedit Philippo II. 447 d e, Litteras remiſſoriales & compulſoriales Riberæ Aep. Valentino obtulit 472 d
† Antoninus Ord. Prædicatorum, Aep. Florentinus 343 b, 345 d
† Antonius abbas 604 a b c, 605 d. Quid de viſentibus ſe quærere ſolitus fuerit 259 d a Conſtantino Auguſto cultus 264 c
Antonius, à gravi pedis vulnere ad ſepulcrum B. Roberti Malateſta ſanatus 148 a
Antonius, moleſta febre B. Roberti Malateſta meritis liberatus 148 b
Antonius, non procul ab Actio promontorio ab Auguſto devictus 275 d
Antonius, Ordinis Prædicatorum tiro profeſſus,

ſus, quale curioſæ interrogationi à S. Bertrando reſponſum tulerit 337 f

Apocellus (*Jacobus*) *J. U. doctor, in litteris Othonis Truchſes S. R. E. Card. memoratus* 57 a

Apollonius *curſor ſeu apparitor* 71 d, 74 d

Apparicio (*Joſephus Alphonſus*) *Xativæ juratus pro cauſa S. Ludovici Romam ſcripſit* 474 b

Aquaviva & Aragon (*Octavius de*) *S. R. E. Card. Bullæ Canonizationis S. Ludovici ſubſcriptus* 487 f

Aquaviva, *Societatis Generalis, pro canonizatione S. Franciſci ſupplices litteras Paulo V dedit* 229 c

Aquila (*Jacobus de*) *Ord. S. Auguſtini Prior generalis, B. Martinum de Vercellis ad varios gradus promovit* 804 c

Aquilus, *cui inſcriptæ ſunt encyclicæ de SS. Tarachi, Probi & Andronici martyrio litteræ* 566 a

Aradoni (*Petrus*) *Xativæ juratus pro cauſa S. Ludovici Romam ſcripſit* 474 b

Aradus, *Æthiopum rex* 607 b

Ara-cæli *Cardinalis proceſſum in Italia inſtituit de Miraculis S. Franciſci* 229 c

Aranda *comes pro obtinenda S. Ludovici canonizatione ad Paulum V ſcripſit* 480 a

Arandiga (*Michaël de*) *presbyter Ordinis de Monteſa, in opprobrium fidei à Mauris combuſtus* 242 f, 345 d, 405 b

Araozius (*Antonius*) *S. J. presbyter, S. Franciſco innoteſcit* 165 c d, 167 d, 243 f; *dux fuit S. Franciſco in obeundis S. Ignatii exercitiis* 168 d; *Romam abeunti comes* 173 f, 247 c; *Caſtellæ provincialis* 190 b, 194 e; *Philippo II carus* 212 f

Araozius (*Petrus Michaël*) *in Societatem beneficus* 249 b

Arator, *epiſcopus Verodunenſis* 597 f, 598 b

Arcadius *à Theodoſiò patre imperii particeps factus* 614 d, 615 f, 616 b

Archembaldus, *Senonenſis Aëp.* 739 f, 740 c

Archintus (*Philippus*) *Saluciarum epiſcopus, libelli Exercitiorum S. Ignatii examinator* 171 f

Arcis (*Joannes*) *diuturno aſthmate S. Ludovici ope liberatus* 441 e f

Ardedus, *Æthiopum rex* 607 b

Arenas (*Thomas*) *Ordinis Prædicatorum* 324 c, 390 c; *quærens ex S. Ludovico, cur doleret, quid reſponſi acceperit* 313 c, 376 d e

Arenoſa *vidua, fluxu ſanguinis S. Ludovici meritis liberata* 360 b, 431 b

Areobindus, *Olybrii gener* 621 e

Arevalius (*Bernardinus*) *Ordinis S. Franciſci, S. Franciſci Borgiæ ſeculum deſerentis præco* 178 a

Armengol (*Andreas*) *S. Ludovici manus magna claritate perfuſas vidit* 430 c

Armengol (*Joannes Andreas*) *pueri, S. Ludovici meritis ad vitam revocati, pater* 430 c d e

Arnoldus *Arnoldi Bavariæ ducis, cognomento* Mali, *filius. Vide* Arnulfus, *Arnulphi, Bavariæ ducis, filius.*

Arnulfus, *Arnulfi Bavariæ ducis filius* 772 c, 774 c d; *Henrico Bavariæ duci infeſtus* 712 b c d, *perit in prælio* 720 a

Arnulfus *comes Valentianenſe canonicorum collegium inſtituit* 677 d

Arnulphus *imperator Lotharingiæ regnum Odoni comiti dedit* 769 b. *Normannorum victor* 679 c

Arſacius, *patriarcha CPolitanus, inter Prætermiſſos* 445 b, 611 b

Artes (*Franciſcus*) *juratus civitatis Valentinæ pro obtinenda S. Ludovici canonizatione ad Paulum V ſcripſit* 480 a

† Arthemius *martyr, inter Prætermiſſòs* 493 c

Aſnares *medicus* 416 c. *Joſephum del Campo ſanum, uti prædixerat S. Ludovicus, invenit* 416 a

Aſſenſi (*Sperantia*) *ſtrumis per S. Ludovicum liberata* 407 d, 418 b c d, 479 b, 486 a

Athanaſia, *S. Matronæ diſcipula & in condendo monaſterio adjutrix* 83 c

Athanaſius *cornicularius* 569 d

† Athanaſius *martyr. Vide* Anaſtaſius.

Athenion, *in encyclicis de SS. Tarachi, Probi & Andronici martyrio litteris memoratus* 366 a

† Atticus, *epiſcopus CPolitanus, inter Prætermiſſòs* 2 a, 490 f, 491 a, 627 d, 628 a c. *Eccleſiæ CPolitanæ S. Sophiæ dedicationem fecit* 2 b

Atzbeham, *Æthiopum rex* 607 a

Atzfam, *Æthiopum rex* 607 b

Ávalos (*Gaſpar de*) *Aëp. Granatenſis Elizabethæ imperatricis funus excepit* 163 c

† Audoënus, *Rothomagenſis Aëp., Adoni fratri ſuo in condendo Jotrenſi cœnobio adjutor* 117 f; *partem reliquiarum S. Nigaſii & Sociorum Rotomagum Vadiniaco attuliſſe fertur* 523 b; *ejuſdem reliquiæ Vadiniacum delatæ* 524 c d; *Condatum* 528 d e & ſeq., 544 e; *Wambaſium* 531 d; *ejuſdem reliquiæ Malmundarii* 542 c, 544 f, 547 f, 552 c

† Auguſtinus, *Anglorum apoſtolus, S. Juſtum Cantuarienſem conſecravit epiſcopum* 102 c. *Ædilberctum ad Chriſti fidem convertit* 104 e, 105 c; *miſſus in Angliam a S. Gregorio I Papa* 105 a

† Auguſtinus, *Eccleſiæ doctor, inter Prætermiſſòs* 491 e; *à S. Ludovico in ſupremo morbo invocatus* 346 c

Avignonus (*Bartholomæus*) *Ordinis Prædicatorum, ſcriptor alter Vitæ S. Ludovici Bertrandi & pro ejus canonizatione procurator* 294 c, 367 b e, 478 f, 479 a; *inſignem ex patre Ord. S. Franciſci, quam hic habuerat, de S. Ludovici gloria viſionem audivit* 428 d & ſeq.; *S. Ludovici corpus incorruptum invenit* 432 f

Avila (*Alfonſus*) *Gandienſis canonicus, S. Franciſco in pueritia à ſacris confeſſionibus* 154 f, 238 e

Avila (*Alphonſus ſeu Baſilius*) *S. J., aditum condendi Hiſpalenſis collegii aperuit* 194 c; *magno ibidem fructu verſatus* 216 a

Avila (*Elvira*) *Biatinum Societatis collegium condidit* 216 c, 273 f

Avila (*Gomeſius*) *Carolum V & S. Franciſcum ſplendidè habuit* 161 b

Avila (*Joannes de*) *concionem habuit in funere Elizabethæ imperatricis* 153 d e 241 c

Avila Padiglia (*Auguſtinus d'*) *Ordinis Prædicatorum, Inſulæ S. Dominici dein Aëp., particulà fili veſtimenti S. Ludovici gravi fluxione in lingua liberatus* 390 e, 410 f

Avilez (*Franciſca*) *in Societatem benefica* 269 f

Aviolo (*Hieronymus de*) *presbyter gravi morbo B. Jacobi Alemanni interceſſione liberatus* 800 d

Aurelia, *Joannis de Regibus uxor, paralyſi B. Alexandri Saulii meritis liberata* 831 e f

† Aureus *Ep. martyr* 46 a

† Auſtreberta, *abbatiſſa Pauliacenſis* 662 b c e, 663 c, 664 e; *ejus reliquiæ* 665 c e f; *inter Prætermiſſos* 2 c

† Autpertus, *abbas S. Vincentii ad Vulturnum, Vitam S. Paldonis ſcripſit* 655 a d

Auxanius, *Arelatenſis Aëp.* 641 f

Auxentius II, *Mopſueſtenus epiſcopus, SS. Taracho, Probo & Andronico templum condidit* 562 d e f

Ayala, *S. J. doctor, S. Franciſci faciem reſplendentem vidit* 285 a

Aybar (*Anna de*) *filium malo crurum S. Ludovici ope liberatum vidit* 464 f, 465 a

Ayeſſa (*Urſula Clara*) *tertii Ord. S. Franciſci S. Ludovicum ſibi glorioſè apparentem vidit* 436 a

Ayora (*Joannes de*) *Carvajalii epiſcopi Placentini proviſor, poſt Ovetenſis epiſcopus* 193 f, 257 f

Azarola (*Joannes de*) *ex Ordine S. Hieronymi, divini verbi inſignis præco* 197 f

Azebedius, *Montis-Regii comes, condendo illic Societatis collegio ſymbolam contulit* 215 a

Azebedo (*Alphonſus*) *comes de Monterey, audita S. Franciſci concione, aulam deſeruit* 189 e

Azevedius (*Ignatius*) *S. J. collegium Fluminis Januarii inchoavit* 217 a; *pro fide occiſus* 220, 270 b & ſeqq.

Azzolinus (*Decius*) *S. R. E. Card., Bullæ Canonizationis S. Ludovici ſubſcriptus* 488 d

B

BAccari (*Thomas*) *ab apro læſus, per B. Robertum Malateſta ſanatus* 148 d

Baëza (*Joannes de*) *S. J. in odium fidei à Calviniſtis occiſus* 220 b, 271 f

Baga (*Joannes*) *Ord. Præd. monitus a S. Ludovico, ut imaginem Crucifixi in cubiculo haberet* 375 e. *S. Ludovicum duriter ſe flagellantem vidit* 396 f. *ejus fragantiam expertus* 410 c

Bagadius *Boſtrorum in Arabia ep. non legitimè depoſitus* 621 f

Bagliares (*Maria*) *in eccleſiam Burglazor benefica* 549 a, 425 b c

Baglieſter (*Antonius*) *Ordinis Prædicatorum* 335 b, 396 d, 417 b d, *cæleſtem muſicam in obitu S. Ludovici audivit* 428 b c, *ſplendorem, ex ejus corpore prodeuntem, vidit* 434 c

Bagni (*Joannes Baptiſta*) *curſor procuratorem fiſcalem, ut proceſsûs ſpecialis de S. Ludovico apertioni aſſiſteret, citavit* 474 b

Bajarri (*Angela*) 415 a, 459 b; *accepto a S. Ludovico vino, a filia ſua capitis malum depulſum vidit* 328 d, 420 b *ejus operâ uſus eſt S. Ludovicus in diſtribuendis eleëmoſynis occultis* 391 f, 392 a

Bajarri (*Beatrix*) *Iſabellæ Caſtigliona Vazicro, febri S. Ludovici ope liberatæ, mater* 336 c

Balbinus *epiſcopus Ruſſellanus ad Populonienſes paſtore viduatos miſſus* 88 f

Balda, *Bettonis & Abolini ſoror dicta* 119 b

Baldericus *Leodienſis epiſcopus* 781 e, 783 d

Baldericus, *Trajectenſis ad Rhenum epiſcopus* 769 b. *S. Brunonem Colonienſem Aëp. litteris imbuit* 700 e f, 703 c d e f, 704 a, 708 b

Baldivia (*Ludovicus*) *S. J. Chilenſis rector* 195 b

Baldricus. *Vide* Baldericus *Trajectenſis ep.*

Balduinus, *Hannoniæ comes monachis de Broqueroia beneficus* 734 a

Balduinus, *decanus Liranus* 675 d

Balleonus, *dux Venetus, à Turcis Famaguſtæ occiſus* 276 a

Banchiere (*Auguſtinus Rochus*) *acri febri per S. Ludovicum liberatus* 451 c

Barbara *fiſtularum incommodo S. Gummari meritis liberata* 691 c d

Barbara Laudienſis *inter Præmiſſos* 495 b

Barbaroſſa (*pirata*) *Muley Hazem regno Tunetano expulit* 161 c

† Barbatianus *presbyter* 631 a b

Barberinus (*Carolus*) *S. R. E. Card. Bullæ Canonizationis S. Ludovici ſubſcriptus* 488 d

Barberinus *S. R. E. Card. Ep. Oſtienſis Bullæ Canonizationis S. Ludovici ſubſcriptus* 487 c

Barberinus (*Franciſcus*) *S. R. E. Card. Decreto Clementis X ſubſcriptus* 234 c

Barboſa *medicus regius S. Franciſcum in Luſitania curavit* 203 b c, 260 c f

Barci *S. J. presbyter* 357 c, 451 d

Bareta (*Antonius Joannes*) *erga Ticinenſe Ord. S. Auguſtini cœnobium beneficus* 805 a

Baretto (*Gundiſalvus Nunius*) *Phari præfectus, avus maternus Eleonoræ S. Franciſci conjugis* 158 c

Bargallus, *Moncadæ rector, S. Ludovico, attactu puellam ſcrofulis liberanti, adfuit* 334 f

Barma (*Joannes Baptiſta*) *primus collegii Murcienſis rector* 215 d

Barranca *vidua filiam colli apoſtemate S. Ludovici ope liberatam uidit* 449 f

Barros (*Hieronymus*) *Ord. Prædicatorum propheticum S. Ludovici ſpiritum expertus* 383 f, 384 a

Barros (*Petrus*) *cujus uxorem S. Ludovicus de inſtanti obitu commonefecit* 384 b

Barrozza (*Mexia*) *febri S. Ludovici ope liberata* 466 e f

† Bartholomæus *Apoſtolus à S. Franciſco præcipuè cultus* 154 e

Bartolomæus *Minorita, variis ſimul malis preſſus, perfectam apud B. Roberti tumulum ſanitatem conſecutus* 148 c

Bartholomæus, *Narbonenſis epiſcopus, Uſetiæ ſuperſtitioſum morem ſuſtulit* 636 e

Barzana (*Alfonſus*) *S. J. in Peruviam miſſus* 219 b

Baſſus, *cui inſcriptæ ſunt encyclicæ de SS. Tarachi, Probi & Andronici martyrio litteræ* 566 a

Bathori (*Stephanus*) *ſocios Rigam induxit* 269 d

† Batildis, *Franciæ regina, cœnobii Kalenſis fundatrix* 118 a d e f, 119 a b, 120 d

Battorius (*Andreas*) *S R. E. Card. cauſæ S. Ludovici examinator a Sixto V conſtitutus* 468 c, 469 c, 470 c

† Baudelius *Aureliani cultus* 627 e

Baulonus (*Franciſcus*) *ſenator Burdigalenſe Societatis collegium condidit* 217 e

† Baumadus, *cujus reliquiæ in Cathedrali Tutelenſi ſervantur* 64 f

† Bazalota, *ſanctimonialis Habeſſina* 606 b, 607 c d

Baranus (*Franciſcus*) *S. J. in Mexicum miſſus* 219 b, 268 d

Beatrix, *Frederici Lotharingiæ ducis uxor* 737 e

Beaufour (*Robertus de*) *primus prioratûs S. Nigaſii apud Mellentum Prior* 535 f

Beccaria (*Hippolytus Maria*) *Generalis Ordinis Prædicatorum* 472 d

Beccaria (*Laura*) *beneficio per B. Alexandrum Saulium affecta* 832 d

Becutius (*Aleramus*) *Taurinenſis Societatis collegii parens* 217, 270 c, 272 c

Bella, *amiſſas brachii vires* B *Roberti Maleſta meritis recepit* 148 c

Bellano (*Dionyſius de*) *Ordinis Prædicatorum gravi infirmitate B. Jacobi Alemanni interceſſione liberatus* 801 a b c

Bellanus (*Marcus Antonius*) *capitis dolore B. Alexandri Saulii meritis liberatus* 830 b

Bellot, *Cartuſianus in Porta-Cœli* 393 c

Belluga & Moncada (*Ludovicus*) *S. R. E. Card. Decreto Clementis X ſubſcriptus* 234 f

Belmuſtus, *S. R. E. Cardinalis, B. Alexandri Saulii merita & virtutes magni fecit* 829 c

Belot (*Joannes*) *ſacerdos, tactis S. Pientiæ reliquiis, manûs dexteræ gangrenâ liberatus* 541 e

Beltrani (*Iſabella*) *brachii uſu S. Ludovici ope donata* 455 e

Beluis (*Anna*) *Hieronymi Abella filia* 380 c, 381 b, *malo cordis per S.Ludovicum liberata* 419 b, 458 e; *Roſario a S. Ludovico donata* 457 f, *gutturis obſtructione liberata* 458 e, *Mauram, admoto illi, quod S. Ludovici fuerat, Roſario, difficili partu liberatam vidit* ibid. f

Beluis (*Iſabella*) 375 c, *filiam, uti prædixerat S. Ludovicus, peperit* 315 c, 379 b c

Benedetti (*Gaſpar*) *civitatis Valentinæ juratus pro cauſâ S. Ludovici Romam ſcripſit* 472 a

Benedetti (*Maria Anna*) *uſu annuli S. Ludovici laterum dolore liberata* 361 b

Benedicta, *Paullacenſis abbatiſſa, S. Julianam in cœnobium recepit* 662 b f, 663 a b c f, 664 c, 665 c f

Benedicta, *Ticinenſis mulier ulcere B. Alexandri Saulii meritis liberata* 832 b

Benedicti (*Baptiſta*) *laterum cruciatu per S. Ludovicum liberatus* 451 d

Benedictus *Eccleſiæ Catholicæ Epiſcopus Clementis X decreto ſubſcriptus* 234 c

† Benedictus *a S. Ludovico in ſupremo morbo invocatus* 346 e

Benedictus (*Michaël Joannes*) *Vide* Beneyto.

Benedictus, *Annæ Montforte filius, aquam, ex qua in Ruſaffa S. Ludovicus bibit, ſuavem odorem dediſſe teſtatus* 443 f, 444 a

Benedictus VII *Papa Haſteriæ cum Valciodoro unionem ab imperatore Othone I factam approbavit* 126 d

Benedictus XIII *Papa decretales de S. Franciſci canonizatione litteras promulgavit* 231 f & ſeqq.

Benedictus XIV *Papa particularium eccleſiarum traditiones non eſſe contemnendas docet* 21 c. *Alexandrum Saulium Beatis adſcribit* 833 c. *Muſeo Bollandiano beneficus* 295 d

Benet (*Clemens*) *Ordinis Prædicatorum, S. Ludovico poſt mortem, uti promiſerat, apparuit* 314 d e, 377 e f

Benet Comes (*Matthæus*) *S.Ludovici reliquiis feliciter uſus* 449 f

Benet Gomez, *puer, ſtrumis S. Ludovici ope liberatus* 453 f

Beneyta (*Vincentia*) *febri S.Ludovici meritis liberata* 431 e

Beneyto (*Michaël Joannes*) *Franciſcæ Ferreræ conjux* 332 d, 396 b

† Benignus *presbyter martyr* 511 d

† Benitius (*Philippus*) *in Sanctorum album unà cum S. Franciſco relatus* 231 e, 234 a

Bentacourt (*Bernardus*) *ſanctos Ambroſium & Thomam Aquinatem, ut credebat, vidit* 389 a b, 407 e

Berengarius, *Berengarii Auguſti nepos, Italiæ regnum occupavit* 709 f; *amiſſum ab Ottone I recepit* 710 c d; *inde pulſus à Ludolfo* 727 c

Berengarius, *Namurcenſis ſeu Lomacenſis comes* 742 b

Berinianus, *in Pamphylia epiſcopus* 628 d

Bernardinus Marmoreus, *inter Prætermiſſos* 495 a

Bernardo (*Sperantia*) *duos ſuos liberos per S. Ludovici attactum ſtrumis liberatos vidit* 420 d

† Bernardus, *abbas Claravallenſis, moroſi hominis imperio ſe ſubdidit* 283 d

Bernardus, *Caroli Magni nepos, rex Italiæ* 88 c d e

Bernice (*Margarita*) *puellæ S. Ludovici meritis ad vitam revocatæ mater* 461

Bernuinus, *Veſontionenſis epiſcopus, S. Germani reliquias aliquot in metropolitanam S. Joannis eccleſiam intulit* 623 b

Berrevoets (*Elyzabeth*) *contracta, S. Gummari meritis ſanata* 694 b

† Berta, *Blangiacenſis abbatiſſa, inter Prætermiſſos* 491 d

Berta, *Ottonis I ſocrus, abbatiâ Merenſtein ab eodem donata* 710 e

† Bertilia, *prima cœnobii Kalenſis abbatiſſa* 118 a c e, 119 a, 120 d

Bertolfus, *Bavariæ dux* 712 b

Bertout (*Ægidius*) 678 c

Bertout (*Sophia*) *Vallis Roſarum prope Mechliniam abbatiſſa* 678 c

Bertrandus (*Jacobus*) *S. Ludovici frater* 346 d, 362 c, 368 b, 369 a, 375 a. *S. Ludovico ſepulcrum condidit* 434 e; *litteras remiſſoriales & compulſoriales in cauſa fratris ſui Riberæ Aep. Valentino obtulit* 472 d

Bertrandus (*Joannes Baptiſta*) *S. Ludovici frater, Ordinis Prædicatorum* 369 a

Bertrandus (*Joannes Ludovicus*) *S. Ludovici pater* 295 c, 367 b, 481 f; *anno* 1548 *mortuus* 297 a, 309 a; *à SS. Brunone & Vincentio gratiis affectus* 309 c d, 310 c, 368 c d

Bertrandus (*Michaël Hieronymus*) *S. Ludovici frater* 407 e; *ſubſacriſta in eccleſia majori Valentiæ* 348 c, 368 f; *S.Ludovicum ægrotantem ad noſocomium presbyterorum deducendum curavit* 348 c. Jacobus *perperam dictus* 299 b, 424 f

Bertrandus (*Petrus*) *mortuo Martino Aragoniæ*

niæ rege, pro novo rege declarando deputatus judex 309 b, 312 b, 368 f

Bertrandus (*Gaſpar*) *cujus nepos à febre & fluxu S. Ludovici ope ſanatus fuit* 465 b

† Bertulianus, *pro S. Gereonis ſocio habitus* 55 c

Berullus, *cui inſcriptæ ſunt encyclicæ de SS. Tarachi, Probi & Andronici martyrio litteræ* 566 a

Betanzi (*Dominicus*) *Ordinis Prædicatorum, mirabilia, narrante S. Ludovico, patravit* 324 c d

Betto, *S. Telechildis & Agilberti Pariſienſis epiſcopi, ut quidam aiunt, pater* 117 b

Biche (*Pernotus le*) *uxorem ſuam ſurdam penè & cæcam S. Nigaſii meritis ſanitati reſtitutam vidit* 541 c

Billius (*Jo. Baptiſta*) *Ticinenſis epiſcopus populi ad B. Alexandri Saulii ſepulcrum concurſum tantiſper reprimit* 828 c

† Birgitta *Sueca revelationes ſuas publicavit* 306 e, 308 d

Biveroa, *nobilis matrona, in Societatem benefica* 269 f

Bladelinus (*Petrus*) *Middelburgum Flandriæ in oppidi formam redegit* 692 f

Blanca, *Jacobi Ferreri uxor* 414 c

Blancus (*Franciſcus*) *Malacitanus epiſcopus, Malacitanum Societatis collegium condidit* 216 c, 274 b

Blanes (*Franciſcus*) *quantùm S. Ludovicus honores fugeret, expertus* 344 f, 403 a, 428 b; *eo tempore, quo moriebatur S. Ludovicus, lucidiſſimum lumen vidit* 351 c; *fragrantiæ ejus teſtis* 410 d e, 420 b

Blaſæus, *epiſcopus Audomaropolitanus, S. Venantii Hannonienſis oſſa in decentiorem capſam transferri juſſit* 133 b

Blaſco (*Lucas*) *agricola* 419 d

Blaſius, *Joannis Marci filius, febre S. Ludovici meritis liberatus* 360 d

Blecca, *Lincolniæ præfectus, à S. Paulino, Aep. Eboracenſi, fide Chriſtiana imbutus* 103 c, 106 d, 112 b

Bleſa (*Catharina*) *dolore dentium & pedis S. Ludovici ope liberata* 442 a, 456 d

Bliers (*Ægidius*) *cæcutiens S. Gummari meritis priſtinum oculorum uſum recepit* 695 c

Blonda, *diuturna infirmitate B. Roberti Malateſta meritis liberata* 145 d

Bodo *clericus* 587 a

Bohemia (*Paulus de*) *Ord. Prædicatorum, febre acutiſſima diuturnoque capitis dolore B. Jacobi Alemanni interceſſione liberatus* 802 c

Boil de Arenos (*Joannes*) 403 c; *S. Ludovicum cujuſdam doctoris arcana cognoviſſe, narravit Antiſtio* 339 e; *pro filia ſua, de vita ex partu periclitanti, apud S. Ludovicum ſollicitus* 346 c d; *fruſto tunicæ S. Ludovici varia à variis mala depelli vidit* 360 c f; *nobilem quemdam puniendum a Deo è S. Ludovico audivit* 314 c; *ſtrumoſum ejus ope ſanatum vidit* 464 c, 455 a; *roſario à S. Ludovico donatus* 457 f, 449 c

Boil (*Bertrandus*) *tumore ventris, invocato S. Ludovico, liberatus* 445 e f

Boil (*Iſabella*) *mortis ex partu periculo S. Ludovici precibus erepta* 346 f, 347 a; *gravi unius genu malo, admoto illi tunicæ S. Franciſci fruſto, liberata* 360 f, 448 c

Boil (*Maria Joanna*) *ejuſque filia febre S. Ludovici ope liberatæ* 336 d, 420 a

Bologninus, *Aep. Salernitanus, eccleſiæ ſuæ Breviarium reformavit* 672 a

Boluda (*Angela*) *urinæ fluxu per S. Ludovicum liberata* 457 c

Bona (*Joannes*) *S. R. E. Card. Bullæ Canonizationis S. Ludovici ſubſcriptus* 488 b

Boncompagnus (*Hugo.*) *Vide* Gregorius XIII.

Bonellus (*Carolus*) *S. R. E. Cardinalis, Bullæ Canonizationis S. Ludovici ſubſcriptus* 488 a

Bonellus (*Michael*) *S. R. E. Cardinalis, Pii V ad Hiſpaniæ, Luſitaniæ, Galliæque reges legatus* 224 c d, 232 f, 233 d, 275 c, 276 a, 358 c. *Reliquiis S. Ludovici donatus* 435 d. *A Sixto V examinator cauſæ S. Ludovici conſtitutus* 468 c, 469 b, 470 b

† Bonifacius, *Aep. Moguntinus, Pippinum in regem Francorum coronavit* 676 c d

Bonifacius V *Papa Edwinum regem ad fidem amplectendam hortatus eſt* 109 a; *eaque de cauſa ad ejus conjugem Ethelburgam etiam ſcripſit* 110 c

Bonifacius IX *Papa* 135 e; *an S. Joannem, Brilendunenſem canonicum Regularem, in Sanctorum album retulerit* 136 b c d e

Bononia (*Hieronymus de*) *Ord. Prædicatorum* 801 f, 802 d

† Bonoſius, *ep. Salernitanus* 671 b, 672 a c f, 673 c d e

Borgia (*Ægidius Bertrandus de*) *ſeculo* XV 151 c

Borgia (*Alfonſus de.*) *Vide* Calixtus III.

Borgia (*Alfonſus de*) *ſub Jacobo I Aragoniæ rege* 150 f

Borgia (*Alfonſus*) *S. Franciſci filius, Mariæ imperatricis, Maximiliani II uxoris, præfectus aulæ* 159 f, 172 b, 224 f, 238 c, 250 a

Borgia (*Arnaldus de*) *ſub Jacobo I Aragoniæ rege* 150 f

Borgia (*Alvarus de*) *S. Franciſci filius, Philippi II ad ſummum Pontificem legatus* 159 e, 172 b, 238 c, 250 a, 251 c, 288 a b c

Borgia (*Bernardus de*) *ſub Jacobo I Aragoniæ rege* 150 f, 151 a

Borgia (*Catharina Auguſtina*) *periculoſo morbo S. Ludovici ope liberata* 364 e f, 439 f, 440 a

Borgia (*Cæſar*) *primùm S. R. E. Cardinalis, dein Valentinus in Delphinatu dux* 152 e

Borgia (*Didacus*) *S. Franciſci frater* 188 b, 238 c

Borgia (*Dominicus*) *tenuioris fortunæ, Calixti III ſummi Pontificis pater* 151 c d

Borgia (*Dorothea*) *S. Franciſci filia, Franciſcana Diſcalceata Gandiæ* 159 f, 172 b, 338 c, 246 f, 250 b, 256 b d; *ejus obitum abſens cognovit S. Franciſcus* 180, 287 c

Borgia (*Ferdinandus de*) *S. Franciſci filius, Mariæ imperatricis, Maximiliani II uxoris, præfectus aulæ* 159 f, 172 b, 225 a; *obviam patri à Philippo II miſſus* 224 d, 225 c, 238 c, 266 d, 276 c, 277 b

Borgia (*F. de*) *fidem ſuam obſtrinxit Jacobo I, Aragoniæ regi, in comitiis anno* 1265 *Exeæ habitis* 151 a

Borgia (*Fortunius de*) *ſub Alfonſo IV Aragoniæ rege* 151 b

Borgia (Fortunius Arnaldus de) 150 e
Borgia (Franciſcus de) ſub Jacobo I Aragoniæ rege 150 f
Borgia (Franciſcus) Gandiæ dux hujus nominis II, S.Franciſci ex Carolo filio nepos 173 f, 224 f. Avo obvius 276 c. Confeſtim ſe ſanandum è S. Ludovico audivit 341 d, 342 b, 416 e f
Borgia (Franciſcus de) S. Franciſci ex filio Joanne nepos, Majaldæ comes & Squilacii princeps, poëta celeberrimus 159 d
Borgia (Gaſpar) S. R. E. Card. S. Franciſci abnepos 229 f; ejus Beatificationem petiit 230 b c
Borgia (Gunſalvus Bertrandus de) Caroli principis Salernitani navali prælio capti cuſtodiam ſibi demandatam habuit 151 b
Borgia (Gundiſalvus Ægidius de) 150 e
Borgia (Gunſalvus Ægidius de) ſeculo XIV 151 c
Borgia (Henricus) epiſcopus Squilacenſis S. R. E. Cardinalis, Joannis Gandiæ ducis III filius 153 a, 173 c, 232 e, 250 a
Borgia (Joannes) Gandiæ dux II 152 e; Romæ occiſus 154 b, 238 d
Borgia (Joannes) Franciſci hujus nominis II Gandiæ ducis filius 416 e
Borgia (Joannes) Gandiæ dux III, S. Franciſci pater 152 f; anno 1543 defunctus 167 f; à Paulo III laudatus 249 f
Borgia (Joannes) 253 f. S. Franciſcum patrem ſecutus Romam 247 e, 250 a d
Borgia (Joannes) Petri Aloyſii Galceran filius, S. Ludovici pedes oſculatus 355 f, 426 b; S. Ludovici corpus ex ſacriſtia in eccleſiam ſuis humeris tranſtulit 352 a, 429 b
Borgia (Joffredus de) ſeculo XIV 151 c
Borgia (Joffredus) Squilacenſis in regno Neapolitano princeps 152 e
Borgia (Lucretia) Alexandri VI filia 152 e f, 174 d, 232 b, 235 f, 236 e, 238 d e, 244 c
Borgia (Ludovica) Joannis Cardonæ conjux, S. Ludovici interceſſione auditum recuperavit 363 a, 457 b
Borgia (Petrus Ludovicus) Gandiæ dux I 152 e, 238 d
Borgia (Petrus Ludovicus) Monteſæ magiſter, S. Franciſci frater 188 b, 207 b, 219 a, 238 c, 268 b
Borgia (Petrus Aloyſius Galceran) Monteſæ magnus commendator, erga S. Ludovicum devotè affectus 253 e, 255 e, 246 a, 285 d
Borgia (Petrus de) ſub Jacobo I Aragoniæ rege 150 f
Borgia (Philippus de) ſub Jacobo I Aragoniæ rege 150 f
Borgia (Philippus) S.Franciſci frater 188 b, 238 c
Borgia (Raymundus de) eques S. Jacobi 151 c
Borgia (Rodericus.) Vide Alexander VI.
Borgia (Rodericus Ægidius de) 150 e
Borgia (Rodericus de) ſeculo XIV 151 b
Borgia (Rodericus de) ſeculo XIV 151 c
Borgia (Rodericus de) egregiam operam Jacobo I, Aragonum regi, in expugnatione Oriolenſi præſtitit 151 a
Borgia (Rodericus) Joannis Gandiæ ducis III ex ſecunda uxore filius, S. R. E. Cardinalis 153 a, 154 c, 173 c, 232 d, 238 d, 250 a
Borgia (Stephanus de) ſub Jacobo I, Aragoniæ rege 150 f
Borgia (Thomas) Cæſarauguſtanus epiſcopus 183 c, 227 a, 238 d, 262 c f; volenti inſpicere S.Franciſci demortui pellem obriguit brachium 279 d
Borgia (Ximenius Garces de) 150 e
Borromæa (Barbara) tironum S.J. domum Novellariæ excitavit 270 d, 272 c
Borromeus (Fredericus) S. R. E. Cardinalis, proceſsûs generalis de S.Ludovico examinator à Sixto V conſtitutus 469 f. Bullæ Canonizationis S. Ludovici ſubſcriptus 488 b. B. Alexandri Saulii concionandi rationem imitatus 819 b
Borrugli (Bartholomæus) puellæ, colli apoſtemate per S. Ludovicum liberatæ, pater 463 f, 464 a
Boſii (Aurelia) ſanctimonialis, malignis ſpiritibus B. Alexandri Saulii meritis liberata 830 e f, 831 a b c
Boſſius (Hieronymus) ſanguinis fluxu B.Alexandri Saulii meritis liberatus 830 a
Bou (Galerannus) uxorem ſuam graviſſima febre laborantem, ut S. Ludovici opem imploraret, optato cum ſucceſſu monuit 362 d
Boudot (Paulus) Audomaropolitanus epiſcopus 133 d
Bracamontius (Jacobus) S.J. primus Limenſis rector 219 a, 268 c
Bragadenus, dux Venetus, à Turcis Famaguſtæ occiſus 276 a
Brancatius (Franciſcus) S. R. E. Cardinalis, Bullæ Canonizationis S. Ludovici ſubſcriptus 487 e
† Braulio, Cæſarauguſtanus epiſcopus, Peccatorem ſe nominavit 282 c
† Brendanus, abbas Cluainfertenſis 643 c, 645 b
† Brigida virgo lignum aridum in viride commutâſſe fertur 139 c
Briones (Franciſcus) S. J., S. Franciſco in Luſitaniam eunti ſocius 203 b, 204 c; valetudinem illi prædixit S. Franciſcus 285 b
Brizuela (Joannes de) civitatis Valentinæ juratus 467 f
Bru de la Modelana (Joannes) Ord. Prædicatorum, cauſæ S. Ludovici procurator 467 f, 471 c
† Bruno, archiepiſcopus Colonienſis, Ottonis I imperatoris frater, inter Prætermiſſos 5 f, 43 c e, 45 b. Tabulam inauratam S. Victori martyri paravit 43 b; anno 965 mortuus 46 c
† Bruno, Cartuſianorum fundator, S. Ludovici patri, mortua prima conjuge, de Cartuſianorum habitu ſuſcipiendo deliberanti, apparens, id ne faceret, ſuaſit 295 e; ægrotanti S.Ludovici patri apparuit 309 c d, 368 d; à S. Ludovico in ſupremo morbo invocatus 346 f
† Bruno M., Ottonis Saxoniæ ducis frater 702 d
Brunulphus dux, à Dagoberto, Sigeberti Auſtraſiæ regis patre, interfectus 733 f
† Burchardus, Herbipolenſis epiſcopus ſimul & Franconiæ gubernator 714 b, 715 b
Burchardus, Wormatienſis epiſcopus, inter Prætermiſſos 492 b, 495 f
Burchardus, Sueviæ dux 726 d

Burdeus

Burd eus (Joſepha) S. Ludovici meritis viſu donata 431 c
Burgoa, ex Ordine Prædicatorum, PP. Societatis Jeſu propugnator 199 b
Burgundia (Philippus de) languidus & unius oculi lumine orbus, S.Gummari meritis ſanatus 696 c d
Buſcfrea, Edwini ex Edelburga filius, à S. Paulino Aëp. Eboracenſi baptizatus 168 b
Buſtamantius (Bartholomæus) S. Franciſci exemplum ſecutus, in Societatem recipi petiit 178 b, 180 b, 181 b, 186 d. Mortis periculo S. Franciſci precibus ereptus 184 b, 254 f, 255 a. Tironibus præfectus 196 c. Malè habitus in Luſitania 203 b. S. Franciſco Carolum V adeunti ſocius 258 b. In S. Franciſci faciem inſcius conſpuit 286 b c
Buyrac (Elias) filio ulcerata crura S. Ludovici meritis ſanata vidit 444 b

C

Caballa (Apollonia) puella Romana, herpete S. Franciſci meritis miraculosè liberata 231 c
Cabanes (Simona) parotide per S. Ludovicum liberata 440 d
Cabrera (Hieronymus) pueri, S. Ludovici meritis ad vitam revocati, pater 460 e f
Cabrerizo (Andreas) Ordinis Prædicatorum, ex S. Ludovico, ſe, ut Indum converteret, innoxiè toxicum hauſiſſe, audivit 389 f; eum in Indiis puellam ad vitam revocâſſe, teſtatus eſt, ſe audiviſſe ex multis 390 b; item S. Ludovicum ſæpè altiſſimæ contemplationi intentum fuiſſe 395 c d, 407 b. Ejus ſecreta S. Ludovicus divinitus cognovit 393 e f
Cabrero (Gaſpar) gravi febre & coſtarum dolore S. Ludovici ope liberatus 463 d
Cadovilius. Vide Capdevillius.
Cæcilia, Joſephi Marini filia, B. Alexandri Saulii meritis epilepſi liberata 832 a
Cæcilia, diuturna febre & lateris tremore, invocato B. Roberto Malateſta, liberata 148 c
Cæleſtius hæreticus 627 d
† Cæſarius, Arelatenſis epiſcopus, quos habuerit Vitæ ſcriptores 639 a b
Caëtanus (Henricus) S. R. E. Card., cauſæ S. Ludovici examinator à Sixto V conſtitutus 468 c, 469 b, 470 c
Cafra (Andreas) cujus ſoror à vulnere ex pulvere pyrio contracto S. Ludovici ope ſanata fuit 463 b c
† Cajetanus Thienæus, unà cum S. Franciſco in Sanctorum album relatus 231 e, 234 a
Calatajud (Ludovicus) collegio Societatis Ocanienſi originem dedit 215 c
Calcareſius, B. Jacobi Alemanni interceſſione viſum adeptus 802 f
Caldera (Marcus) S. J., in odium fidei à Calviniſtis occiſus 220 b, 271 f
Calderone, SS. Vincentii Ferrerii & Ludovici ope ſtomachi malo & ſanguinis fluxu liberatus 440 e f
Calixtus II Papa ſententiam excommunicationis tulit in Henricum V imperatorem 58 b
Calixtus III Papa 307 d; ex præſule Valentino Papa, Dominici de Borgia filius, nobili Borgiarum genere ortus 151 d e f, 236 a, 238 d; à Martino V Valentinis infulis decoratus & Alfonſo V à conciliis & ſecretis 152 a
Calvus (Joannes) Ordinis Minorum generalis Miniſter, S. Franciſcum cum uxore & liberis bonorum Ordinis ſui operum communione impertivit 165 e f
Camargus (Alfonſus) S. J. in Mexicum miſſus 219 c, 268 d
Camicia (Franciſcus) civitatis Alicante juratus pro obtinenda S. Ludovici canonizatione ad Paulum V ſcripſit 480 c
Campanero (Martinus) Indus lethargo per S. Ludovicum liberatus 390 d
Campo (Joſephus à) cujus neptem S. Ludovicus ſtruma exitiali liberavit 486 a
Campo (Joſephus del) S. Ludovicum prandio excepit 408 e, 418 b; eum è morbo ſanatum iri S. Ludovicus prædixit 416 a. Ejus neptem è morbo, quo laborabat, morituram indicavit 332 c
Candidus (Vincentius) Prædicatorum in Sicilia Provincialis 293 c
Caniſius (Petrus) ad conventum Auguſtanum à Pio V miſſus 218 c
Canus (Melchior) ex Ordine Prædicatorum, PP. Societatis infeſtus 198 d e f
Capdevillius Calviniſta plures è Societate in odium fidei neci dedit 222 b d & ſeq., 272 & ſeq.
Capegli (Hieronyma) infantem hernioſum S. Ludovici ope ſanatum vidit 443 c
Capegli (Ludovicus) cujuſdam nobilis filium hernioſum, quem uxor ſua nutriebat, S. Ludovici meritis ſanatum vidit 443 f, 486 c
Caponagi (Hieronymus) è gravi lapſu B. Alexandri Saulii ope illæſus 832 b c
Carafa (Antonius) S. R. E. Cardinalis, S. Franciſco amicitiâ junctus 210 c. Cauſæ S. Ludovici examinator à Sixto V conſtitutus 468 c, 469 b, 470 b
Carafa (Carolus) S. R. E. Card., Bullæ Canonizationis S. Ludovici ſubſcriptus 488 a
Carafa (Decius) archiepiſcopus Neapolitanus, Sanctos aliquot in civitate & diœceſi Neapolitana celebrari juſſit 2 b. Pontificius legatus in Hiſpaniam, ut de virtutibus & miraculis S.Franciſci proceſſus inſtitueretur, conceſſit 229 d
Carauſius, Romano imperio rebellis 33 a b, 38 b f, 39 b
Carbonellus (Nicolaus) Prior Bononienſis, B. Jacobum Alemannum S. Dominici habitu induit 795 a b
Carcellera & de Marco (Suſanna) animi deliquiis S. Ludovici ope liberata 441 e
Cardenas (Bernardinus) Maquedæ dux, in rebus dubiis S. Franciſcum conſuluit 178 e, 182 a, 190 b, 251 b
Cardiglia (Hieronymus) S. Ludovicum in Indiis aliquamdiu comitatus 382 e f, 383 a; à vulnere per S. Ludovicum ſanatus 437 e f
Cardona (Alphonſus de) comes de Oropeſa, ſimultatem habuit cum Carolo, S. Franciſci filio 202 d
Cardona (Chriſtophorus de) S. Ludovici corpus è ſacriſtia in eccleſiam PP. Prædicatorum Valentini conventus ſuis humeris tranſtulit 352 a, 429 d. S. Ludovicum, cùm viveret, pro inſigni Dei Servo habuit 353 f
Cardona (Didacus) S. Ludovicum, cùm viveret,

ret, velut inſignem Dei Servum æſtimavit 353 a

Cardona (*Hieronyma*) *Uzedæ dux, fœtu mortuo S. Franciſci meritis miraculosè liberata* 230 d

Cardona (*Joannes*) *febre S. Ludovici ope liberatus* 442 f

Cardona (*Sanctius*) *Aragoniæ Ammirantius* 287 f

Cardoſo (*Gaſpar*) *protonotarius Apoſtolicus* 466 f

Cardova (*Jacobus*) *defuncti S. Ludovici manus oſculatus* 429 e

Carillius (*Jacobus*) *Ocaniæ primus Societatis munia obiit* 215 c

Carillus Carvajalius (*Didacus*) *Biatinum Societatis collegium reditibus auxit* 216 c, 274 a

Carlota, *Albreti regis Navarræ filia, nupta Cæſari Borgia* 152 f

Carnerus (*Melchior*) *S. J., Nicænus epiſcopus, à Pio V ad Japonas Sinaſque miſſus* 218 c, 265 a c, 266 d

Carolomannus, *Pipini frater, monachus Caſinenſis* 281 c

† Carolus Borromeus, *S. Franciſco amicitiâ junctus* 210 d; *in Societatem beneficus* 217 c d. *B. Alexandri Saulii operâ in multis uſus* 822 c, 813 d e; *eumdem conſecravit epiſcopum* 815 a, 816 f; *magni fecit* 825 a

Carolus Calvus, *Franciæ rex* 515 f, 545 e, 546 a b: *imperator* 546 d; *Hincmari ad illum ſcriptum* 586 f & ſeqq., 674 b

Carolus VI, *Franciæ rex* 121 a

Carolus IX, *Franciæ rex* 224, 263 a; *S. Franciſcum humaniter excepit* 226 c, 277 d. *Pro* Carolo IX *malè* Ludovicus XIII *legitur* 240 f

Carolus, *Caroli V ex Philippo nepos* 203 b

Carolus, *Gebhardi Truchſeſii Aëp. Colonienſis frater, eccleſiam Bonnenſem vaſtavit* 49 a

Carolus II, *Hiſpaniæ rex, canonizationem S. Franciſci petiit* 231 e, 233 f; *uti & S. Ludovici* 487 e

Carolus Magnus *imperator* 545 e, 546 a b c, 547 a b, 548 a b c, 550 f, 551 e, 686 b. *Anno* 814 *defunctus* 91 d. *S. Quirini reliquias Hildebaldo Colonienſi epiſcopo impertiiſſe fertur* 544 a, 552 a c. *Epiſcopis politica munera detulit* 714 c, 715 d. *Monaſterium Villæ regiæ condidit* 736 b

Carolus IV *imperator, ſacris reliquiis à Bonnenſibus donatus* 49 d

Carolus V *imperator* 153 a c, 155 b. *Adiit ejus aulam S. Franciſcus* 157 c. *Eumdem Lombayæ marchionem dixit & comitem ſtabuli* 158 b. *Expeditio Caroli Tunetana* 161 b c d; *Gallica* ibid. e f. *S. Franciſcum Catalauniæ proregem conſtituit* 164 b. *Altera ejus, ſed infelix, in Africam expeditio, diſſuadente S. Franciſco, ſuſcepta* 166 d e. *Illum Cardinalibus adſcribi petiit* 182 d. *Relictis regnis, in S. Juſti cœnobium ſe abdidit* 199 f. *Ejus cum S. Franciſco colloquia* 200 d & ſeq., 202 d, 204 d. *Illum eleëmoſynâ donat* 201 c, 204 e, 258 & ſeq. *In Luſitaniam mittit* 203 b. *Oratione funebri à S. Franciſco laudatus* 205 a b, 233 c, 261 b. *Ejus ad S. Franciſcum litteræ* 249 c. *Melitam inſulam equitibus S. Joannis defendendam tradidit* 264 c. *Varias Indis, inſtante Bartholomæo de las Caſas, conceſſit gratias* 324 e f, 391 c

Carolus Lotharingus, *S. R. E. Card., collegio Societatis Muſſipontano academiam addidit* 217 f, 274 c

Carolus (*Mansfeldius*) *monaſteria Sanctorumque reliquias circa Rhenum Inferiorem ſec.* XVII *exſpoliavit* 46 b

Carolus, *S. Brunonis, Colonienſis archiepiſcopi, ex ſorore Gerberga nepos* 703 b, 737 b

Carolus, *S. Franciſci filius & ſucceſſor* 172 c, 173 d f, 179 a, 233 a, 256 f, 249 c f, 251 c. *Res ejus geſtæ* 158 f, 159 a, 238 b, 287 f. *Fit obvius Patri* 276 c. *S. Ludovicum, cùm viveret, velut inſignem Dei Servum æſtimavit* 353 f

Carpineo (*Gaſpar de*) *S. R. E. Cardinalis, Bullæ Canonizationis S. Ludovici ſubſcriptus* 488 c

Carpineus (*Uldericus*) *S. R. E. Cardinalis, Bullæ Canonizationis S. Ludovici ſubſcriptus* 487 e

Carpualdus, *Orientalium Anglorum rex, à S. Paulino, archiepiſcopo Eboracenſi, ad Eccleſiæ gremium adductus* 103 b, *uti & ſuaſu Edwini regis* 106 c, 111 f

Carranza, *Aëp. Toletanus, Ord. S. Dominici in cuſtodiam datus* 207 c e. *Societatem Toletum evocavit* 215 b

Carvajalius (*Gutierus*) *epiſcopus Placentinus Societatis collegium erexit* 188 a, 193 b c, 215 d; *mores ſuos S. Franciſci precibus emendavit* 193 & ſeq.; *in pauperes pius* 194 a, 257 f

Carvajalius *S. J. Aſturum apoſtolus* 205 d, 261 f

Carvalius (*Didacus*) *S. J. tiro, pro fide occiſus* 222 b e

Carvallo (*Petrus*) *S. Franciſco Ulyſſiponem adventanti Joannis III regis nomine felicem adventum gratulatus* 184

Cas (*Joannes*) *tres pueros B. Bertrandi ope ſanatos vidit* 347 c d, 420 d

Caſas (*Bartholomæus de las*) *ex Ordine Prædicatorum, Chiapenſis in Hiſpania Nova epiſcopus, Indorum oppreſſorum defenſor* 324 e, 326 c, 391 a c

Caſaus (*Albertus de*) *Ord. Prædicatorum generalis Magiſter* 373 a

† Caſſianus *martyr Albæ Pompeiæ* 647 b

† Caſſius *martyr, inter Prætermiſſos* 2 f, 3 d

† Caſſius, *Narnienſis epiſcopus, inter Prætermiſſos* 3 c d, 11 c d

Caſtagna (*Joannes Baptiſta*) *S. R. E. Card. cauſæ S. Ludovici examinator à Sixto V conſtitutus* 468 c, 469 c

Caſtagno (*Petrus*) *à peſte S. Ludovici ope immunis* 462 c, 463 a

Caſtelle (*Raphaël*) *Ordinis Prædicatorum, S. Ludovico familiaris & provinciæ Aragoniæ reformator* 311 e f, 313 a, 374 c d; *à S. Ludovico à dæmone percuſſus ac ſemimortuus repertus* 375 a

Caſtelli (*Angela Hieronyma*) *ſtrumis S. Ludovici ope liberata* 454 d e; *puellam brachio contractam ad ſepulcrum S. Ludovici fuiſſe ſanatam teſtata* ibid. e f

Caſtellioneus (*Franciſcus Romeus*) *Ord. Prædicatorum generalis Magiſter* 373 a

Caſtellui (*Angela*) *inſtantem ſibi mortem ex S. Ludovico percepit* 414 f

Caſtellui (*Franciſca*) *filium ſuum brevi moriturum è S. Ludovico audivit* 417 c; *filiam ejus S. Ludovicus ab inflicto vulnere ſanavit*

vit 437 c; animi deliquio & genæ livore eamdem liberavit 448 e
Caſtellui (Joannes de) febribus aliiſque malis S. Ludovici reliquiis liberatus 362 d e, 448 f, 449 a
Caſtellui (Maria) Philippi & Joannæ Ribot filia triennis, febre & fluxu ventris S. Ludovici patrocinio liberata 448 f
Caſtelvi (Maria de) 449 a. Joanni de Caſtelvi ægrotanti imaginem, quâ uſus fuerat S. Ludovicus, cum ſanitatis effectu impoſuit 362 d; S. Ludovicum ſibi glorioſè apparentem vidit 457 a b c
Caſtelui (Raphaëla de) auris doloribus & fluxu ſanguinis ex oculo, adhibitâ S. Ludovici faſciolâ, liberata 362 f
Caſtigliana (Magdalena) à luxato brachio per S. Ludovicum ſanata 457 c
Caſtiglio, Ordinis S. Franciſci, S. Ludovici ſpiritum propheticum expertus 320 d, 381 d e
Caſtigliona Vaziero (Iſabella) febre S. Ludovici ope liberata 336 e f
Caſtillus (Sancius) S. J. Gaditanum emporium excoluit 216 a
Caſtriota (Joanna) Nuceriæ dux, tirocinium Societatis in urbe S. Angeli inſtitui poſtulavit 217 e
Caſtro (Alvarus de) Eleonoræ S. Franciſci conjugis pater 158 b, 237 f
Caſtro (Benedictus de) S. J. in odium fidei à Calviniſtis occiſus 220 b, 271 d e
Caſtro (Eleonora de) Alvari de Caſtro & Elizabethæ Meneſiæ filia, nupta S. Franciſco 158 a, 232 c, 237 f, 244 f. Elizabethæ imperatricis cubiculi præfecta 158 b. Paternum ejuſdem & maternum genus, laudes 158 c d e; vox præclara 167 d; mors 170 a b, 245 b c d
Caſtro (Ferdinandus de) comes d'Andrada, aquæ in colorem ſanguineum prodigioſè verſæ teſtis 206 d. Ejus pediſſequo auditus & loquela, ut de peccatis confiteri poſſet, S. Ludovici ope redditus fuit 466 b c
Caſtro (Franciſca de) Joannis, Gandiæ ducis III, uxor ſecunda 153 b, 154 c, 156 c, 289 a, 291 e
Caſtro (Franciſcus de) Philippi III ad Paulum V legatus, Ludovici Beatis adſcripti cultum extendi petiit 477 e
Caſtro (Franciſcus de) S. J., in Braſiliam miſſus 220 e 223 c d; pro fide occiſus 222 b d e, 273 b d
Caſtro (Joannes de) Indiarum prorex, S. Franciſci uxoris conſanguineus 161 c
Caſtro (Joſephus Melchior de) è lapſu graviter læſus, S. Ludovici ope ſanatus 361 a b, 457 d
Caſtro (Maria de) Franciſci Ciſneros uxor 206 d
Caſtro (Petrus Fernandez de) ex avis paternis Eleonoræ, S. Franciſci conjugis 158 c. Filias habuit Joannam Petro, Caſtellæ regi, & Agnetem Petro, Luſitaniæ dein hujus nominis I regi, nuptas 158 c
Caſtro (Stephanus Fernandez de) ex avis Eleonoræ, S. Franciſci conjugis, maritus Aldonæ, Alphonſi IX Legionenſis regis filiæ 158 c
Caſtro Novo (Vincentius de) Ordinis Prædicatorum Prior conventûs S. Mariæ Gratiarum 791 c. B. Jacobi Alemanni moribundi confeſſionem excepit 801 a
Catalani (Baptiſta) Valentinæ civitatis juratus, pro obtinenda S. Ludovici Canonizatione ad Paulum V ſcripſit 480 a
Catalano (Guillelmus Raymundus) variis viſionibus Sanctorumque apparitionibus in morbo honoratus 357 c & ſeq., 436 a b c d e
Catalano (Joannes Vincentius) Ord. Præd., Guilielmi filius, in patris viſionem cautè inquiſivit 358 b
Catalanus (Antonius) Ordinis Prædicatorum novitius, tentationes ſuas S. Ludovico notas eſſe, expertus 327 f, 402 f, 415 a b; S. Ludovici fragrantiam expertus 410 b
Cataraxibetta (Simon à) inter Prætermiſſos 495 a
Catarina, brachii uſum per B. Robertum Malateſta adepta 148 d
Catarina, dæmone B. Roberti Malateſtæ meritis liberata 148 b
Catharina, Caroli V ſoror, Joanni III Luſitaniæ regi dein nupta, S. Gereonis reliquiis à Ferdinando Hungariæ rege donata 56 c. Inter ephebos ſuos habuit S. Franciſcum 156 e, 237 a, 255 b, 283 a; & conſolatorem in obitu Joannis 202 e f, 260 c; S. Franciſcum honorificè habuit 184 c d e f; conventa ab eodem juſſu Caroli V 203 b & ſeq.; ejus de Portuenſi collegio gaudium & cura 208 e, 262 a
Catharina Guilielma, digiti apoſtemate S. Ludovici ope liberata 463 d e
Catharina, Joannis Segarra uxor, invocato S. Ludovico, febre liberata 447 b
† Catharina Senenſis ſcripſit de Providentia Dei, crediturque Chriſti, Deiparæ, SS. Franciſci & Dominici revelationibus honorata 306 e, 308 d; cœleſti fragrantiâ prædita 410 b. A S. Ludovico in ſupremo morbo invocata 346 e, 349 c
Catharina, S. Franciſci ex Iſabella filia neptis, Ferdinando Ruiz de Caſtro nupta 159 b
† Catharina, virgo martyr Alexandrina 332 a, 334 c. Apparuiſſe S. Ludovico fertur 409 f
Cautinus epiſcopus, inter Prætermiſſos 492 b c
Cavalerius (Jacobus) Rotæ auditor in cauſa Beatificationis S. Franciſci 230 c; item in cauſa S. Ludovici 310 e f; cauſam Canonizationis S. Ludovici unà cum ceteris judicibus Gregorio XV retulit 480 b c
Cavalli (Seraphinus) Ordinis Prædicatorum Magiſter generalis, ne S. Ludovicus Prioris munus deponeret, vetuit 333 d
Caxal (Tereſia) Borgienſi dominio, Raymundi, Barcinonenſis comitis, munere aucta 149 c
† Ceadda, epiſcopus in Anglia, cœleſti concentu ante obitum honoratus 300 a
Cedualla, Britonum rex, Edwini regis victor 107 c, 113 a
Centeglias. Vide Centella.
Centella (Hieronyma) in partu periclitans S. Ludovici precibus adjuta 338 a, 400 e f
Centella (Jacobus) filium ſuum S. Ludovici precibus febre liberatum & uxorem ſanitati reſtitutam vidit 327 e, 414 f
Centellas (Magdalena) Caroli, S. Franciſci filii, uxor 172 b, 246 f
Cerda (Ferdinandus de la) à Carolo V ad S. Franciſcum miſſus 200 b

Cernovicius (*Petrus*) *quis fuerit* 426 c f; *piè mortuus* 349 e, 350 a d, 351 d; *Valentiæ ſepultus* 350 f
Cervantius (*Gaſpar*) *Aëp. Hiſpalenſis vicarius, S. Franciſco amicitiâ junctus* 210 c; *condendo Hiſpalenſi collegio favit* 194 d, 258 a; *factus dein Aëp. Tarraconenſis & S. R. E. Card. binos è PP. Prædicatoribus Theologiæ ſcholaſticæ profeſſores in academia Tarraconenſi, à ſe fundata, eſſe voluit* 329 c, 330 c
Cervellone (*Philippus*) *Majoricæ prorex* 311 f, 374 d
Chenco, *Vincentii filius, S. Ludovici ope præter omnem ſpem ſanitati redditus* 365 b, 451 e f
Childebertus I, *Franciæ rex* 641 f
Childebertus II, *Franciæ rex* 639 c, 641 e
Chiles (*Anna*) *ſtrumis S. Ludovici ope liberata* 456 c
Chilpericus III, *Francorum rex, Anglino, Malmundarienſi & Stabulenſi abbati, beneficus* 559 e
Chiſius (*Flavius*) *S. R. E. Cardinalis, Bullæ Canonizationis S. Ludovici ſubſcriptus* 488 a
Chiſius (*Sigiſmundus*) *S. R. E. Cardinalis, Bullæ Canonizationis S. Ludovici ſubſcriptus* 488 d
Choſroës, *Perſarum rex, Antiochiam Syriæ cepit* 121 f
Chriſtianus, *dux Brunſvicenſis, monaſteria Sanctorumque reliquias circa Rhenum Inferiorem ſec.* XVII *exſpoliavit* 46 b
Chriſtianus, *S. Pantaleonis prope Coloniam abbas* 708 a, 728 c, 777 a
Chriſtophorus (*Petrus*) *B. Alexandri Saulii meritis oculorum tumore liberatus* 830 d
† Chrodegangus, *Metenſis epiſcopus, canonicæ vitæ regulam compoſuit* 735 c
† Chrotildis, *Clodovei I conjux, cœnobium in Calenſi villa exſtruxit* 119 d
Ciandelier (*Horatius*) *litteras remiſſoriales & compulſoriales de Proceſſu ſpeciali de S. Ludovico in Hiſpaniam mittendas accepit* 472 c
Cienfuegos (*Alvarus*) *S. R. E. Card., Bullæ Canonizationis S. Franciſci ſubſcriptus* 234 f
Ciſre (*Jacobus*) *presbyter, invocato S. Ludovico, febre liberatus* 446 b
Cimarra (*Angela*) 418 b; *neptem ſuam morituram ex S. Ludovico intellexit* 332 c, 398 f
† Clarus, *ep. martyr Lactoræ in Novempulania* 62 a, 64 b, 65 a b d c f
† Clarus *martyr, ad Eptam cultus* 517 d e, 518 a c
Clarus *presbyter è ſocietate S. Nigaſii* 513 f, 516 d e f; *ejus ab homonymis diſtinctio* 517 a b c d, 518 c
† Clarus, *primus Nannetenſium epiſcopus* 517 a
† Clarus *Viennenſis in Gallia S. Marcelli abbas* 66 e
Claudia, *Jo. Jacobi Maroti uxor, B. Alexandri Saulii meritis ex articulo mortis liberata* 831 f
Claudius, *Æthiopum rex Chriſtianus, ſed lentus* 265 b
Clemens (*Onuphrius*) *S. Ludovici in Prioratu Valentino deceſſor, colloqui cum S. Ludovico veritus, niſi antè confeſſus* 395 b, 298 d, 317 d, 319 c, 396 c. *S. Ludovico, ut denuò tironum curam ſuſciperet, præcepit* 395 a, *unà cum S. Ludovico Mariæ de Caſtellui apparuit* 437 d
† Clemens *Papa* 513 c, 519 b c e f, 520 c, 552 e
Clemens VII *Papa Ferdinando, Hungariæ regi, poteſtatem fecit mittendi in Luſitaniam S. Gereonis reliquias* 56 c; *ut officium de S. Hiacintho in Polonia dici poſſet, conceſſit* 359 c
Clemens VIII *Papa, quem Carolus V in Italia coronandus acceſſit* 158 a; *Franciſcum Toletum Cardinalibus adſcripſit* 218 d, 265 e, *Helenenſem ſedem tranſtulit Perpinianum* 481 a
Clemens IX *Papa decretum de S. Franciſco in Sanctorum numerum referendo, morte præreptus, vulgare non potuit* 233 f; *præcepit, ut miracula poſt Beatificationem patrata priùs examinentur ac approbentur, quàm ad canonizationem procedatur* 302 b e; *ad S. Ludovici canonizationem tutò deveniri poſſe decrevit* 487 a
Clemens X *Papa S. Franciſcum in Sanctorum numerum retulit* 231 e, 232 a, 233 f, 279 a; *feſtum ejus à Kalendis in* V *Non. Octobris tranſtulit* 235 b *S. Ludovicum in Sanctorum numerum retulit* 367 c, 481 c & ſeqq.
Clemens XII *Papa* 834 e
† Clemens, *S. Reguli, ut nonnulli contendunt, ſocius* 98 c
Clemente (*Coſmas*) *de uxoris ſuæ parturientis ſalute apud S. Ludovicum ſollicitus* 340 a, 400 c
Clementia, *Margaritæ Belliot filia, totius corporis doloribus S. Ludovici ope ſanata* 455 e
Cleopatra, *non procul ab Actio Promontorio ab Auguſto devicta* 275 d
Clephus, *Longobardorum rex* 95 b c e
Climente (*Joannes*) *civitatis Segorbienſis juratus pro obtinenda S. Ludovici Canonizatione ad Paulum V ſcripſit* 480 a
Climente (*Petrus*) *civitatis Segorbienſis juratus pro obtinenda S. Ludovici Canonizatione ad Paulum V ſcripſit* 480 a
Clodoveus I *Franciæ rex, Toloſam expugnavit* 641 d
Clodoveus II *Franciæ rex* 118 d, 119 c
Clotarius I, *Francorum rex, leges Salicas perfecit* 675 a
Clotarius III *Franciæ rex* 118 d e
Cobos (*Franciſcus de los*) *à Carolo V ad Joannem S. Franciſci patrem, cùm de illius matrimonio ageretur, miſſus* 158 a
Coccinus (*Joannes Baptiſta*) *Rotæ auditor in cauſa Beatificationis S. Franciſci* 230 c, *cauſæ S. Ludovici ſub Gregorio XV examinator* 301 e f, 478 c
Coderos (*Petrus de*) *Aëp. Hydruntinus, erga S. Ludovicum devotè affectus* 553 e
Codrettus (*Ludovicus*) *S. J. Camberienſis collegii rector* 217 c
Cogliado (*Ludovicus*) *S. Ludovici medicus fragrantiam ex S. Ludovici corpore manantem à ſe perceptam teſtatus* 348 c d
Coiffi *ſacerdos ethnicus* 110 e; *a S. Paulino ad fidem converſus* 111 a b
Collado, *medicus celeber* 405 f; *S. Ludovici fragrantiam expertus* 410 c d

Colon

Colòn (*Joannes Baptiſta*) *civitatis Valentinæ juratus, pro cauſa S. Ludovici Romam ſcripſit* 474 a

† Columba, *abbas in inſula Jona* 642 e, 645 bc

Columba (*Blanca*) *comitis Albaydæ uxor, S. Ludovici precibus è partu periculoſo erepta* 317 c, 380 a; *ejus mortem divinitus cognovit* 318 c, 379 c

Columba *Ferrarienſis humerorum & brachii doloribus per B. Malateſta liberata* 148 d

Columbar & de Barrancar (*Angela*) *viſu S. Ludovici ope donata* 456 bc

Columna (*Antonius Marſilius*) *Aëp. Salernitanus, conſtitutiones eccleſiaſticas edidit* 672 b

Columna (*Aſcanius*) *S. R. E. Card. Proceſsûs generalis de S. Ludovico examinator à Sixto V conſtitutus* 469 f

Columna (*Carolus*) *S. R. E. Card. Bullæ Canonizationis S. Franciſci ſubſcriptus* 234 f

Columna (*Fabritius*) *S. Franciſco Romam venienti obviam factus* 175 a

Coluna (*Margareta de la*) *Clariſſa, Gandiâ in Caſtellam profecta* 256 f

† Comgallus. *Vide* † Comgellus.

† Comgellus *Benchorenſis in Hibernia abbas* 643 c, 645 b; *inter Prætermiſſos* 3 b

Commendonus, *Pontificius in Poloniam legatus, eò Societati aditum aperuit* 218 a, 268 f; *S. R. E. Card. Pii V ad Maximilianum imperatorem & Sigiſmundum Poloniæ regem miſſus* 224 c

Comes (*Matthæus*) *notarius anginæ morbo laborantem, ut ad S. Ludovicum recurreret, ſalubriter monuit* 365 a; *& puellam quamdam* 365 e

Concha (*Suarius Ferdinandus*) *S. J. in Mexicum miſſus* 219 b, 268 d, 269 c

Concilia. Agrippinum *anno* 346 *in cauſa Euphratæ celebratum* 593 bc, 594 d & ſeqq. Antiochenum *anni* 345, *in quo hæreſis Photiniana damnata eſt* 595 b. Aurelianenſe IV *anno* 541 *celebratum* 638 b. Baſileenſe *revelationes S. Birgittæ approbavit* 306 c. Chalcedonenſe *anni* 451, *generale* IV 562 d, 606 def, 607 c. Conſtantienſe *anno* 1414 *cœptum, in quo Papatui renunciavit Gregorius XII* 146 c. Conſtantinopolitanum, *generale* II, *anno* 381 *celebratum* 613 b. Conſtantinopolitanum *aliud anno* 518 *celebratum* 81 b. Italicum *anno* 318 *celebratum*. Nicænum *& generale* I *anno* 325 *celebratum* 662 e. *Vetuit tranſlationes epiſcoporum* 593 c. Pariſienſe II *ſub medium ſeculum* VI *celebratum in cauſa Saffaraci* 638 e. Sardicenſe *anno* 347 *celebratum* 595 c. Senonenſe (*non Sueſſionenſe*) *anno* 1528 *celebratum* 266 d. Toletanum XIII *anno* 683 *celebratum* 638 e. Tridentinum *generale ultimum*. Triburienſe *anno* 1076 *celebratum* 744 e

Cono. *Vide* Conradus, *Lotharingiæ dux.*

Conradus, *Lotharingiæ dux, in Ottonem I conſpiravit* 710 ce, 711 f. *A Ragenario, Hagenoënſium duce, fuſus* 711 a; *in Lotharingiam irrupit* 716 cd; *Hungaros accivit* 718 c, 719 ef. *Reſipuit* 780 e. *In gratiam ab Ottone receptus* 719 c. *Cæſus in prælio* 722 d, 780 e. *Num illi S. Bruno, Colonienſis Aëp., Lotharingiæ coronam deferre voluerit?* 722 c & ſeqq. *Non rectè dictus* Hugo 721 bc & ſeqq.

† Conwoion *Rotonenſis monachus* 49 c b

Conſalvius (*Conſalvus*) *aditum condendi collegii Hiſpalenſis aperuit* 194 c; *magno illic fructu verſatus* 216 a

Conſalvius (*Martinus*) *S. J. Laïcus in Mexicum miſſus* 219 c, 268 d

Conſtantinus, *Heraclii imperatoris filius* 107 b

Conſtantinus Magnus 18 a, 40 b, 41 bc; *S. Antonii abbatis cultor* 264 e, 266 c; *quo modo depictus fuerit* 514 c

Conſtantinus, *Theodoſii ducis Brigantini frater, S. Franciſco obviam venit* 277 ab; *eumque Ulyſſiponem deduxit* 225 b

† Conſtantius, *S. Gereonis ſociis annumeratus* 54 b

Conſtantius *imperator* 40 a, 41 b

† Conſul, *epiſcopus Comenſis, ſolenni ſupplicatione honoratus* 634 e

Corbera (*Joannes Marcus*) *ſacerdos, S. Ludovici Sacrum celebrantis vultum ſplendentem vidit* 408 e

Corduba (*Antonius*) *in Cardinalium numerum referendus, S. Franciſci exemplo in Societatem recipi petiit & obtinuit* 178 cd, 181 a, 182 be, 183 f, 186 adf, 252 d, 254 d, 269 e; *primus collegii Cordubenſis rector* 187 a

Corduba (*Catharina Fernandia de*) *Antonii mater, in Societatem benefica* 186 f, 254 d, 256 e

Corduba (*Franciſcus de*) *epiſcopus Dertoſanus, erga S. Ludovicum devotè affectus* 353 e

Corduba (*Joannes*) *decanus Cordubenſis Societati beneficus* 186 f, 187 a; *collegio Cordubenſi initium dedit* 216 b

Corduba (*Martinus de*) *Dertuſenſis epiſcopus, S. Ludovico in Brigiana concionari præcepit* 329 a

Coreglia (*Hieronymus*) *tranſlationi corporis S. Ludovici interfuit* 434 f, 463 f

Cormacus, *abbas Darmagenſis* 643 c, 645 bd

Cornelius *claudus, S. Gummari meritis optato greſſu donatus* 695 b

Corradinus (*Petrus*) *S. R. E. Card. Bullæ Canonizationis S. Franciſci ſubſcriptus* 234 e

Correa (*Antonius*) *S. J. in odium fidei à Calviniſtis occiſus* 220 b, 271 f

Correa (*Ludovicus*) *S. J. in odium fidei à Calviniſtis occiſus* 220 b, 271 f

Correlia (*Ignatia*) *Franciſcana Diſcalceata Gandiæ, brevi poſt Mariam Henriqueziam, ut optârat, mortua* 240 ef

Corſinus (*Laurentius*) *S. R. E. Card. Bullæ Canonizationis S. Franciſci ſubſcriptus* 234 e

Corſinus (*Nerius*) *S. R. E. Card. Bullæ Canonizationis S. Ludovici ſubſcriptus* 488 a

Cortazar (*Julianus de*) *Aëp. S. Fidei ſupplicationis annuæ, in honorem S. Franciſci inſtitutæ, votum innovavit*

Coſcia (*Nicolaus*) *S. R. E. Card. Bullæ Canonizationis S. Franciſci ſubſcriptus* 234 f

† Coſmas, *archiepiſcopus Africanus, inter Prætermiſſos* 3 a

Coſmas, *Etruriæ dux, pro cauſa B. Alexandri Saulii apud Innocentium XI ſollicitus* 833 f

Coſpeanus (*Philippus*) *Namnetenſis epiſcopus, S. Theodlecheldis reliquias in Jotrenſem majorem baſilicam tranſtulit* 115 f

Coſta (*Bartholomæus della*) *Ordinis Prædicatorum, S. Ludovici confeſſarius, felici morte defunctus, à S. Ludovico in ſupremo morbo invocatus* 335 b, 347 e

Coſta (*Lucretia de*) *vehementi partûs dolore S. Ludovici ope liberata* 466 f, 467 a

Coſta (*Maria*) *Jacobi Bertrandi uxor* 369 b; *loquelâ deſtituta tremenſque, admoto gutturi ejus fruſto tunicæ S. Ludovici, ſanitati reſtituta* 362 c, 452 d

Coſta (*Simon à*) *S. J. in odium fidei à Calviniſtis occiſus* 220 b, 271 e f

Coſtachiarius (*Petrus Faunus*) *Acquenſis epiſcopus, Maximiliani II imperatoris orator, ſedandis Genuenſium tumultibus incubuit* 158 f

Cotallus, *Jacobi Centellæ filius, S. Ludovici precibus febre liberatus* 327 e

Craſſus (*Conſtantius*) *uxorem meritis B. Alexandri Saulii perículoſo partu liberatam vidit* 832 f

† Craton, *pro S. Gereonis ſocio & fratre habitus* 55 b c

Cravacorius (*Jacobus*) *Carmelita laicus, Vercellis ſepultus* 803 c

Cribellius (*Alexander*) *S. R. E. Card., S. Franciſco amicitiâ junctus* 210 c

Criſpina, *Magdalenæ Paſtora & di Ordognez filia, à gravi capitis vulnere per S. Ludovicum ſanata* 452 b

Critonius (*Guilielmus*) *S. J. primus collegii Lugdunenſis rector* 217 e

Crucius (*Andreas*) *Tyburtinus epiſcopus, Societati beneficus* 212 d, 264 d, 266 c

Cruiglias (*Coſmas Mathias de*) *juratus civitatis Valentinæ* 467 f

Cubeglis (*Vincentius*) *pueri, S. Ludovici meritis ad vitam revocati, pater* 460 f

Cucalini (*Hieronymus*) *Ord. Prædicatorum, conventûs Valentini Prior* 478 f

Cueva (*Bartholomæus de*) *S. R. E. Cardinalis, S. Franciſco amicitiâ junctus* 174 f, 210 c

Cuichelmus, *Weſtſaxonum rex, ab Edwino, Northanhymbrorum rege, devictus* 102 c, 105 f, 106 a

† Cunegundis *revelationes ſuas propalavit* 306 d; *eadem fortè, quæ Poloniæ ducíſſa & Ordinis S. Claræ* 308 d

Curiel (*Joannes*) *S. J. in Mexicum miſſus* 219 c, 268 d

Curtius (*Seraphinus*) *Ord. Barnabitarum, B. Alexandri Saulii adjutor* 821 d, 823 d

Cuſanus, *S. R. E. Card.* 823 f

Cybo (*Alderanus*) *S. R. E. Cardinalis, Bullæ Canonizationis S. Ludovici ſubſcriptus* 487 f

Cyprianus (*Petrus*) *auriga, paralyſi S. Ludovici ope liberatus* 365 c, 457 b

Cyriacus, *Adanorum ep.* 609 a, 614 c

† Cyrillus *viſiones ſuas propalavit* 306 d

† Cyrinus *martyr*, x *Maii Mrl. Romano inſcriptus* 491 b c, 502 b d

D

† DAdo. *Vide* † Audoënus.

Dagobertus I, *Franciæ rex, S. Edwini exſtincti liberos excepit* 114 a. *Sigeberti Auſtraſiæ regis pater* 733 f

Dale (*Margarita van den*) *apoplectica, S. Gummari meritis ſanata* 694 d

Dalmatius, *in epiſcopum Cyzicenum electus* 629 a d

Dalp (*Balthaſar*) *civitatis Valentinæ juratus pro obtinenda S. Ludovici Canonizatione ad Paulum V ſcripſit* 480 a

† Damaſus *Papa electionem Nectarii in epiſcopum CPolitanum approbavit* 613 f, 614 a

Dame-Marie (*Matthæus de*) *abbas S. Vitoni, S. Sanctini reliquiis novam capſam fabricari juſſit* 603 d

Dandinus (*Anſelmus*) *protonotarius apoſtolicus, Regiſtrum eorum, quæ pro obtinenda S. Ludovici Beatificatione & Canonizatione geſta ſunt, confecit* 467 c, 471 c

Dandulus, *dux Venetus, à Turcis Nicoſiæ occiſus* 276 a

† Daniël *martyr, Ordinis Minorum, inter Prætermiſſos* 8 a b

Darbishirus (*Thomas*) *S. J. Vincentii Laurei, Pii V in Scotiam legati, comes* 218 e

Darder (*Raphaël*) *civitatis Valentinæ juratus, pro obtinenda S. Ludovici Canonizatione ad Paulum V ſcripſit* 480 a

Daſſier *uxorem ſuam Iſabellam Buil, genu laborantem, fruſti tunicæ S. Ludovici, quo ſanata fuit, memorem fecit* 360 f

Daſſion (*Joannes Onophrius*) *civitatis Valentinæ ſyndicus* 467 f; *ſplendorem ex ore S. Ludovici prodeuntem vidit* 428 b

Davanneus (*Nicolaus*) *cultûs SS. Nigaſii & Sociorum ſtudioſus* 450 b d e f

David, *Æthiopum rex Chriſtianus* 265 a

Davila Padilla (*Auguſtinus*) *Ordinis Prædicatorum, Antiſtium Oratione funebri laudavit* 293 d

Dazza (*Catharina*) *uberum lac S. Ludovici meritis recuperavit* 365 b c

Decius *Imperator* 667 c, 768 c f

Deda, *abbas monaſterii Peartan* 112 b

Dedo, *Ottonis I Capellanus, SS. reliquias Magdeburgum detulit* 723

Delgadus (*Alexius*) *S. J., in odium fidei à Calviniſtis occiſus* 220 b, 271 f

Delminius (*Julius Camillus*) *B. Alexandri Saulii magiſter* 810 e

Demetrius Albani, *tertiarius Franciſcanus, inter Prætermiſſos* 6 d e f

Demetrius *Centurio* 566 c, 567 f, 568 b, 571 f, 572 c, 575 d, 577 d, 579 d

Demetrius, *Franciſcanorum Obſervantium Regulam profeſſus, inter Prætermiſſos* 6 d e f

Demophilus, *Arianus epiſcopus* 614 f, 615 b

Deodatus *diaconus, S. Clari, ep. Namnetenſis, ſocius* 61 c

† Deodatus *ep., Latiniaci cultus* 652 f

Deodefridus, *Pariſienſium epiſcopus, Hildebaldo Colonienſi reliquias S. Quirini impertiiſſe fertur* 544 a

Deotharius, *Anſberti frater* 638 a

Dernbach (*Balthaſſar à*) *Fuldenſis abbas & princeps, PP. Societatis Fuldæ collegium dedit* 217 c, 274 d, 276 a

† Deſideratus, *Veſontionenſis epiſcopus, Balmenſe monialium cœnobium inchoavit* 622 c, 624 b, 625 e

Deutheria. *Vide* Induſtria.

Deutherius, *ep. Vincienſis, concilio Aurelianenſi* IV & V *ſubſcriptus* 638 d

Diarmata, *Hiberniæ rex* 643 c

Diaz (*Bernardus*) *Calagurritanus epiſc.* 177 a. *S. Franciſcum in diœceſim ſuam evocavit* 183 e

Diaz

Diaz (*Catharina*) *in Societatem benefica* 269 f
Diaz Ferrande (*Angela*) *ut ab homine, ſibi olim inimico futuro, caveret, à S. Ludovico monita* 417 b; *filium febre liberum, applicitis illi S. Ludovici reliquiis, vidit* 451 b
Diaz (*Petrus*) *S. J. laïcus, pro fide occiſus* 222 b c, 273 d
Diaz (*Petrus*) *S. J. presbyter, in Braſiliam miſſus* 220 e, 270 f; *pro fide occiſus* 222 d, 223 d, 272 f & ſeq.
Didacus de Aragonia, *ducis Segovienſis filius naturalis, ictu ſclopeti occiſus* 188 b
Didacus, *Joannis Gandiæ ducis ex Franciſca de Caſtro filius* 154 c
† Didacus, *Ord. S. Franciſci*, XII *Novembris cultus* 470 a, 471 b
Diſſar (*Beatrix*) *fruſtum ſcapularis S. Ludovici feminæ, brachii uſu privatæ, non ſine optato ſucceſſu dedit* 361 c d
† Dimidrianus, *Veronenſis ep.* 86 d
Dinis (*Nicolaus*) *S. J., in odium fidei à Calviniſtis occiſus* 220 b, 271 f
Diocletianus *imperator* 13 b, 17 b, 33 c, 37 d, 40 a, 41 a, 47 d; *ſub eo paſſi SS. Eulampius, Eulampia & Socii* 67 a. *SS. Tarachus, Probus & Andronicus* 561 a, 563 e, 566 c
Diodorus, *in encyclicis de SS. Tarachi, Probi & Andronici martyrio litteris memoratus* 566 a
Diodorus, *Tarſenſis epiſcopus* 609 a, 611 f, 612 a b, 614 c
Dionis (*Baptiſta*) *febre per S. Ludovicum liberatus* 458 d
† Dionyſius, *Pariſienſium apoſtolus* 511 f, 512 b e, 513 c, 516 b, 520 b c, 552 e, 586 f & ſeqq.
Dioſcorus *comes S. Vinardum variis ſuppliciis affeciſſe dicitur* 669 c d e
Dliva (*Godefridus de*) *loquelam S. Gummari meritis recepit* 691 e
† Docus *abbas, magiſter S. Cannici* 644 d e
Domeneccus (*Hieronymus*) *canonicus Valentinus, in Valentinum Societatis collegium beneficus* 216 c
Domeneccus *S. J.* 178 e f, 180 b, 181 b, 205 d, 215 b. *Claſſem Chriſtianam, adverſus Solimannum, cùm Melitam obſideret, inſtructam, comitatus* 211 f. *Oranum miſſus* 219 a, 262 a, 268 b
† Dometianus *in Palæſtina* 561 f
Dominguez (*Chriſtophorus*) *hernioſus, S. Ludovici ope ſanatus* 486 f
Dominicus *Ariminenſis, herniâ B. Roberti Malateſta meritis liberatus* 148 b
† Dominicus 356 e f, 357 a, 373 c, 436 b; *habitum Michaëli de Fabra Toloſæ dedit* 307 c; *cum S. Ludovico converſatus* 335 c, 484 e; *à S. Ludovico in ſupremo morbo invocatus* 346 e; *cæleſti fragrantiâ præditus* 410 d
Domitianus *imperator* 511 f, 512 a b, 513 e; *ſub illo paſſus non eſt S. Nigaſius* 514 e, 587 c, 598 c
Domitianus, *S. Matronæ maritus* 83 a
† Domninus *martyr, inter Prætermiſſos* 4 d
Donat (*Catharina*) *ad vitam S. Ludovici meritis revocata* 480 a b
† Donatianus *martyr, apud Namnetas paſſus* 61
† Donnus *martyr, Ordinis Minorum, inter Prætermiſſos* 8 a b
Dorothea, *Martini Sancis uxor, filio ſuo ruptam dorſi ſpinam S. Ludovici meritis ſanatam vidit* 444 e f
Doza (*Franciſcus*) *colli tumoribus S. Ludovici meritis liberatus* 444 f
Druta, *ſurda & muta, auditu & loquelâ S. Placidiæ precibus donata fuiſſe fertur* 631 a
Dubliul (*Laurus*) *actor Philippi II apud Sixtum V* 471 c, *& Clementem VIII* 472 b
Ducnnas (*Rodericus de*) *collegii Societatis Methymnæ-Campi fundator* 186 b, 215 a
Dupré (*Catharina*) *Antonii Prevoſt vidua, Margaritam Bernice, puellæ defunctæ matrem, ut S. Ludovicum invocaret, opportunè monuit* 461 c
Dynamius, *Provinciæ rector* 641 e

E

EAdbaldus, *Edelberthi regis filius* 105 d, 107 d, 108 c, 110 c, 114 a b
Eadfridus, *Edwini regis filius, à S. Paulino Aep. Eboracenſi baptizatus* 103 b, 111 d
† Eanfled, *S. Edwini regis filia* 165 f, 108 f; *in Galliam ad Dagobertum à matre miſſa* 114 a
Eberegiſilus, *archiepiſcopus Colonienſis, capipitis dolore per pulverem, ex SS. Martyrum Agrippinenſium ſepulcro collectum, liberatus* 22 b, 34 b, 40 c; *invenit corpus S. Malloſi martyris, dicatâ illi priùs eccleſiâ* 28 e, 29 b, 31 a, 47 f; *probabiliùs Gregorio Turonenſi idem, qui aliis S. Evergiſlus* 31 c d e f
Eberegiſilus, *qui ſub ſec.* VI *finem Colonienſem rexit eccleſiam* 31 b f
Ebergiſus, *Lauriſhamenſis abbas* 707 a d
† Ebregiſilus, *Meldenſis epiſcopus, S. Agilberthæ, ut quidam aiunt, frater* 117 b
† Ebuergeſell. *Vide* † Evergiſlus.
Ecbertus, *Ottonis I conſobrinus, obſes Ludolfo* 711 c f, 712 a, 774 c
Edelfridus, *Nordhanhymbrorum rex, in prælio adverſus S. Edwinum occiſus* 109 b f, 110 c
Edfrid, *S. Edwini filius, à Penda peremptus* 113 f
† Edilburga, *Edwini regis conjux, Ethelberthi regis filia* 105 d, 107 d, 108 c, 110 b, 114 a
Edilhinus, *Edwini regis ex Edilburge filius, à S. Paulino Aep. Eboracenſi baptizatus* 113 b, 111 d
Ediltridis, *Edwini regis ex Edilburge filia, à S. Paulino Aep. Eboracenſi baptizata* 103 b, 111 d
Editha, *Ottonis I uxor* 710 a
Edmundus, *Angliæ rex hujus nominis I* 517 e f, 518 a
† Edwinus, *rex Northanhymbrorum* 105 d e, 110 b. *A S. Paulino ad fidem converſus, S. Petro Apoſtolo Eboraci eccleſiam condidit* 102 c e f, 103 a, 106 a b, 108 b, 111 c; *occiſus in prælio* 107 c; *caput ejus Eboraci depoſitum* 114 a
Egbertus, *Anglorum rex* 649 a
Egebertus, *monachus Trudonopolitanus, è reliquiis S. Gereonis aliquas partes impetravit* 59 e
Eggihardus *comes, à Normannis in Walachria occiſus* 679 b

Eguia (*Jacobus de*) *S. J., unà cum Araoſio in Hiſpaniam miſſus* 165 c
Eilbertus comes, *cujus precibus Otho I imperator Haſteriam Valciodoro univit* 126 d
Eleonora, *Joannis Gandiæ ducis III ex Franciſca de Caſtro filia, nupta Michaëli de Gurrea* 154 c d, 238 d
Eleonora, *Joannis Vegæ filia* 214 f
Eleonorā, *Ludovici, marchionis de Navarres, S. Franciſci fratris, uxor* 207 b
Eleonora, *mater Eleonoræ S. Franciſci conjugis, Nunii Baretto & Eleonoræ de Melo filia* 158 c
Eleonora, *S. Franciſci ex Iſabella filia neptis, Lupo Oſorio de Moſcoſo nupta* 159 b
Eleuſius, *ep. Cyzicenus hæreticus Macedonianus* 65 a
† Eleutherius, *S. Dionyſii, Pariſienſium apoſtoli, ſocius* 511 f
† Elias Propheta, *à corvo paſtus* 290 a
Elinandus. *Vide* Helinandus.
† Eliphius *martyr, inter Prætermiſſos* 496 a b d
Eliſabetha, *Eduardi, fratris Joannis III Luſitaniæ regis, uxor, honorificè S. Franciſcum habuit* 184 c
Elizabetha *imperatrix, Caroli V uxor, Emanuëlis Luſitaniæ regis filia* 157 f, 232 c, 244 c; *Carolum & Iſabellam S. Franciſci liberos è ſacro fonte ſuſcepit* 158 f, 159 b. *Poſt obitum à S. Franciſco Granatam deducta* 162 & ſeq., 233 c, 241 b c d
Emanuël II, *Sabaudiæ dux, de cauſa B. Alexandri Saulii apud Clementem X ſollicitus* 833 f
† Emebertus. *Vide* † Ablebertus.
Ennius, *Namnetenſis ep., inter S. Similianum & S. Clarum medius* 62 e f
Enriquez (*Gonſalvus*) *S. J., in odium fidei à Calviniſtis occiſus* 220 b, 271 f
Enriquezius (*Leo*) *collegii Eborenſis rector* 208 b; *Henrico Card. à ſacris Confeſſionibus* 213 c
† Epipodius *martyr, in territorio Lugdunenſi* 511 d
Eraſſus, *regi Catholico à ſecretis, emptas à ſe Segoviæ ædes condendo Societatis collegio ceſſit* 207 a
Erchinoaldus, *major-domûs in Gallia Latiniacenſe monaſterium S. Furſeo exſtruxit* 652 b
† Erconwaldus, *Londinenſis epiſcopus* 648; *Berchingenſis & Charteſeyenſis cœnobii conditor* 648 b f, 649 a b, 650 b
† Ermelindis *virgo, S. Venantii Hannonienſis ſoror perperam dicta,* 129 a d
† Ermenfredus, *Cuſantienſis abbas* 624 e
Ernoſtus, *Roffenſis ep.* 103 d
Erp, *Adaldagi Aëp. diaconus, ad epiſcopatum Ferdenſem evectus* 743 c
Eruas (*Jacobus*) *à capitis vulnere S. Ludovici ope ſanatus* 449 c
Erum (*Gulielmus*) *cruris fiſtulis S. Gummari meritis liberatus* 695 f
† Eſaias, *à Saracenis interfectus* 604 f
Eſalva Caſtellar de Villa-Nova (*Ludovicus*) *tumore brachii, invocato S. Ludovico, liberatus* 445 d
Eſarch. *Vide* Exarches.
Eſcars (*Carolus d'*) *ep. Lingonenſis, diœceſis ſuæ Breviarium reformavit* 667 c
Eſcobar (*Sperantia*) *venenoſâ puſtulâ per S. Ludovicum liberata* 438 c
Eſcriva (*Balthaſar*) *oculi morbo, admoto conſpicillo S. Ludovici, liberatus* 361 a, 448 d
Eſcriva (*Chriſtophorus*) *Ord. Præd. ſub S. Ludovico novitius* 314 a, 377 a
Eſcriva (*Hieronyma Vincentia*) *Petri filia, nupta N. Ximeno* 369 b
Eſcriva (*Iſabella*) *impoſito per Antiſtium capiti ejus S. Ludovici digito, mortis periculo erepta* 364 a, 447 f
Eſcriva (*Petrus*) *Jacobi, fratris S. Ludovici, filiam uxorem duxit* 369 b
Eſcriva (*Raphaëla*) *Petri filia, innupta* 369 b
Eſcriva (*Urſula Magdalena*) *Petri filia, nupta N. Cutanda* 369 b
Eſpes (*Gratia de*) *ulcere capitis S. Ludovici ope liberata* 465 b
Eſpi (*Amator*) *in conventu PP. Prædicatorum Valentino floruit* 307 c, 331 a, 334 a b; *locus exuviarum ejus* 352 f, 432 c
Eſpina (*Anna*) *à ventris tumore per S. Ludovicum ſanata* 458 c
Eſpina (*Catharina*) *roſario à S. Ludovico donata* 457 f; *per id mulierem corporis tumore liberatam* 458 e, *puerum ad vitam revocatum vidit* 459 f, 460 a
Eſplugues (*Candia*) *invocato per amitam ejus S. Ludovico, cordis doloribus liberata* 446 a
Eſquivelius, *ex Ordine S. Dominici Cæſarauguſtanus Prior* 197 f
Eſſarca. *Vide* Exarches.
Eſſerila (*Iſabella*) *oculi malo S. Ludovici meritis liberata* 360 b
Eſtagna (*Joſepha*) *pluribus ſimul morbis S. Ludovici ope liberata* 463 e
† Ethelbertus, *rex Cantianorum & Anglo-Saxonum* 110 c; *templum Roffenſe, S. Andreæ ſacrum, in quo ſepultus eſt S. Paulinus, archiepiſcopus Eboracenſis, exſtruxit* 103 c, 107 f
Ethelredus, *Angliæ rex* 651 a
Etheria. *Vide* Induſtria.
Evantius, *archidiaconus Toletanus, inter Prætermiſſos* 7 a
Eubrachius, *perſona fictitia* 4 e f
† Eucharius *martyr, inter Prætermiſſos* 496 a b d
Eudæmon *presbyter Nectario ſuaſit, ut presbyterum pœnitentiarium abrogaret* 619 b, 620 f
Eudocia, *Valentiniani III filia, Hunerico, Wandalorum regi, nupta* 631 d
Eudoxia, *Theodoſii Junioris filia, Valentiniani III uxor, mater Placidiæ, Olybrio conſuli nuptæ* 631 b d
Eudoxius, *epiſcopus Conſtantinopolitanus, Eunomium in epiſcopum Cyzicenum ordinavit* 629 b
Everelinus. *Vide* Querelinus.
† Evergiſlus, *Aëp. Colonienſis* 31 b, 41 d e f, 42 a b c d f, 43 a, 701 d e f
Evergiſtus. *Vide* Evergiſlus.
Everhelmus. *Vide* Querelinus.
Eugenius III *Papa S. Radegundi mandâſſe perhibetur, ut revelationes ſuas publicaret* 306 d
Eugenius IV *Papa concilium Baſileënſe diſſolvit* 306 e
Eugeramus, *abbas Tongerloënſis VI* 681 e
Eulogius *elephantiacum Alexandriâ ad S. Antonium abbatem deduxit* 604 c

Eumer *ſicarius, in Edwini necem à Cuichelmo miſſus* 108 e

Eunomius, *in epiſcopum Cyzicenum ab Eudoxio CPolitano ordinatus* 629 b

† Evodius, *Rothomagenſis epiſcopus, inter Prætermiſſos* 4 c d

Euphratas, *epiſcopus Agrippinenſis* 41 d e, 594 d e, 595 d e f & ſeqq.

† Euprepius, *Veronenſis epiſcopus* 86 d

Euracrus, *Leodienſis epiſcopus, S. Brunonis, Aëp. Colonienſis, exequiis interfuit* 785 f, 788 a. *Eccleſiæ S. Martini fundator* 778 d

Euſebius, *Andegavenſis epiſcopus* 63 f

† Euſebius, *Comenſis epiſcopus, cui Urbanus II altare Comi conſecravit* 634 b

† Euſebius *martyr incerti loci* 19 b

† Euſpicius *conſ., Aureliani cultus* 527 e

† Euſtachius, *martyr in Syria, inter Prætermiſſos* 495 e

† Euſtachius *presbyter,* XII *Octobris Mrl. Romano inſcriptus* 495 e

† Euſterius, *epiſcopus Salernitanus* 672 b e, 673 f

† Euthymius, *in eremo Hieroſolymitana hegumenus* 561 e f

† Eutychius, *epiſcopus Comenſis* 632 c e, 633 e

Exach. *Vide* Exarches.

Exarch *Cartuſianus, Joannæ Angelæ Exarch frater, Portæ-Cœli Prior* 362 c

Exarch. *Vide* Exarches.

Exarches (*Joanna Angela de los*) *S.Ludovici Bertrandi mater* 295 c, 368 e, 481 f; *alicubi* Joanna Anna *dicta* 295 d e, 308 a, 312 a

Explugues (*Joanna*) *tumore corporis, invocato S.Ludovico, liberata* 447 b

† Exuperantius, *Comenſis epiſcopus, ſolenni ſupplicatione honoratus* 634 e

† Exuperius, *Toloſanus epiſcopus, cibi parcus* 288 e; *cultus* XXVII *Septembris* 291 d

F

FAbabuix (*Franciſca Paula*) *Ludovici filia, variolis per S.Ludovicum liberata* 439 d e

Faber (*Petrus*) *S. J. presbyter Gandienſe collegium inchoavit* 171 e; *item Valliſoletanum* 214 f. *Ex Hiſpania à Paulo III, ut concilio Tridentino intereſſet, accitus, ſed priuſquam eò veniret, mortuus* 245 d f

Fabra (*Michaël de*) *conventum PP. Prædicatorum Valentinum ſuis virtutibus miraculiſque illuſtravit* 307 b c, 432 b

Fabri (*Gerardus*) *filium ſubmerſum S.Gummari meritis ſanum recepit* 692 d e

Fabri (*Gregorius*) *crurum fiſtulis S. Gummari meritis liberatus* 694 f

Fabricius (*Joſephus*) *S. J. Calatajeronenſis collegii primus rector* 217 b

Fachenettus (*Cæſar*) *S. R. E. Card. Bullæ Canonizationis S. Ludovici ſubſcriptus* 487 f

Farabertus, *Leodienſis epiſcopus* 717 f, 718 c d

Farneſius (*Alexander*) *bello clarus* 174 f

Farneſius (*Alexander*) *S. R. E. Card. S. Franciſco amicitiâ junctus* 210 d; *SS. Nominis templum Romæ ſuis ſumptibus excitavit* 217 e, 219 e, 264 e; *cauſæ S. Ludovici examinator à Sixto V conſtitutus* 468 e, 469 b; *ejus mors* ibid. e, 470 b

Farneſius (*Octavius*) *Camertium dux, S.Franciſcum Romam euntem Parmæ excepit* 174 e, 250 b

Farneſius (*Petrus Ludovicus*) 174 f

† Faro *Meldenſis epiſcopus* 590 f, 591 e f, 598 b

† Fauſta *Virgo Martyr inter Prætermiſſos* 490 a

Fax (*Michaël Angelus*) *civitatis Valentinæ juratus* 467 f

† Fecheanus. *Vide* † Moſecta.

† Felix, *Anglorum Orientalium epiſcopus* 112 a

Felix, *Claromontanus epiſcopus, inter Prætermiſſos* 2 d e

† Felix *epiſcopus S. Reguli ſocius, in Hetruria cultus* 87 c, 88 a, 90 e, 91 f, 93 c d e, 97 a, 98 b c d

† Felix *Martyr* XXX *Auguſti cultus* 272 a e

Felix, *martyrii SS. Tarachi, Probi & Andronici oculatus teſtis* 565 d, 584 a; *in encyclicis de eorum martyrio litteris memoratus* 566 a

† Felix *Nolanus, Kalendario Carthaginenſi inſcriptus* 13 a

Ferdinandus, *Alfonſi Cæſarauguſtani Aëp. filius* 256 c

Ferdinandus Aragonius *Cæſarauguſtanus Archiepiſcopus* 197 f

Ferdinandus *Caroli V frater & in imperio ſucceſſor* 199 f

Ferdinandus, *Caſtellæ rex, Martini in Aragoniæ regno ſucceſſor* 312 a

Ferdinandus, *Ferdinandi de Caſtro filius, febre S. Ludovici ope liberatus* 466 c d

Ferdinandus, *Hungariæ rex, ex reliquiis S. Gereonis in Luſitaniam miſit* 56 c

Ferdinandus, *Philippi II regis Hiſpaniæ filius* 226 c

Ferdinandus, *rei maritimæ apud Caſtellanos præfectus, S. Franciſco reconciliatus* 164 b

Ferdinandus, *rex Catholicus, S. Franciſci proavus maternus* 153 a d e, 162 f, 236 a, 244 b c

Ferdinandus III, *Romanorum imperator, pro cauſa B. Alexandri Saulii apud Innocentium X ſollicitus* 833 f

Ferdinandus, *S. Franciſci in pueritia magiſter* 154 e f, 236 c

Fernandez (*Alfonſus*) *S.J. laïcus, pro fide occiſus* 222 b e, 273 d

Fernandez (*Antonius*) *S. J. in odium fidei à Calviniſtis occiſus* 220 b, 271 e

Fernandez de Heredia (*Raphaëla*) *occulta cognoſcendi in S. Ludovico donum experta* 414 d e

Fernandez de Pineda, *Baſilii Avila pater* 194 e

Fernandez (*Didacus*) *S.J. tiro, à Calviniſtis in mare projectus, natatu mortem evaſit* 222 b, 224 a, 273 c d

Fernandez (*Dominicus*) *S. J. in odium fidei à Calviniſtis occiſus* 220 b, 271 e

Fernandez (*Emmanuël*) *S. J. in odium fidei à Calviniſtis occiſus* 220 b, 271 e

Fernandez (*Gaſpar*) *S. Franciſco Romæ à ſacris confeſſionibus* 183 b, 246 c

Fernandez (*Hieronymus*) *S. Ludovici in Indiis comes, aliqua ab eo illic geſta Antiſtio narravit* 325 c d e, 383 b c, *quemdam è primoribus promontorii inſulæ S. Vincentii inſigni prodigio à S. Ludovico ad fidem converſum vidit* 389 a

Fer-

Fernandez (*Joannes*) *Bracarenſis S. J. in odium fidei à Calviniſtis occiſus* 220 b, 271 f; *perperam ex Azevedii ſociis expunctus* ibid. c
Fernandez (*Joannes*) *Ulyſſiponenſis S.J. in odium fidei à Calviniſtis occiſus* 220 b, 271 e
Fernandez (*Petrus*) *S. J. tiro pro fide occiſus* 222 b e, 273 d
Fernandia à Corduba, *Plegi marchio, Montellanum Societatis collegium condidit* 216 b
Fernandius *S. J. Melitam, à Solimanno obſeſſam, unà cum Chriſtiana claſſe miſſus* 211 f
Fernandus *Luſitanus, Joannæ, Flandriæ & Hannoniæ comitis, maritus* 472
Ferran (*Jacobus*) *conventus Dominicani Valentiæ Prior, Prædicatorum habitum, invito patre, S. Ludovico dare noluit* 296 c, 310 bc, 371 b
Ferrandez (*Vincentius*) *Ord. Prædicatorum, cujus mortem S. Ludovicus abſens cognovit* 320 a, 415 c
Ferrandiz (*Franciſcus*) *Ordinis Prædicatorum S. Ludovico abſenti apparuit mortuus* 329 c
Ferrando (*Iſabella Joanna*) *cruris contractione & febre, invocato S. Ludovico, liberata* 446 b c
Ferrarius (*Petrus Paulus*) *Societatis theologus Eboram miſſus* 262 b
† Ferreolus *presbyter martyr* 624 f, 626 d
† Ferreolus, *S. Firmini, Uſetienſis epiſcopi, conſanguineus* 636 b c; *ejuſdem ſucceſſor* 637 c, 639 c d, 640 c f, 641 b
Ferreolus, *S. Firmini, Uſetienſis epiſcopi, pater* 636 b, 637 d e, 641 a b
Ferrer (*Joannes*) *nuntius curiæ eccleſiaſticæ Valentiæ* 302 b
Ferrera (*Franciſca*) 395 b, 418 f; *periculoſo partu per S. Ludovicum liberata* 332 d e, 399 a; *S. Ludovicum impulit, ut tactu Speranzam ſcrofulis liberaret* 335 a; *cadem fortè capitis fluxu ſcapularis S. Ludovici fruſto liberata* 361 f; *S. Ludovicum facie & manibus ſplendentem vidit* 407 d; *ejus fragrantiam experta* 399 f, 400 a, 410 b
Ferrera (*Vincentia*) *S. Ludovici meritis gravi febre liberata* 359 f
Ferreri ac Benedicti (*Franciſcus*) *cujus filia S. Ludovici ope laterum doloribus liberata fuit* 449 d
Ferreri (*Baptiſta*) *S. Ludovicum in aëra elevatum vidit* 407 b
Ferreri (*Bonifacius*) *eryſipelate S. Ludovici ope liberatus* 452 c f
Ferreri (*Chriſtophorus*) *notarius Valentinus* 472 d e; *S. Ludovici cellam ingenti lumine ſplendentem ſæpe vidit* 407 c
Ferreri de Benedetto (*Franciſca*) *roſario à S. Ludovico donata, quo filios ſuos à morbis liberatos vidit* 459 a
Ferreri (*Franciſcus*) *Ord. S. Franciſci de Paula, Cernovicium per SS. Dominicum & Vincentium Ferrerium ad S. Ludovicum fuiſſe deductum, ex ipſomet Cernovicio audivit* 326 a c
Ferreri (*Joannes*) *curiæ epiſcopalis Valentinæ in cauſa S. Ludovici nuncius* 472 e
Ferreri (*Ludovicus*) *Jacobi filius, per S. Ludovicum morbo liberatus* 448 a
Ferreri (*Michaël*) *Ord. Prædicatorum, ſplendorem è S. Ludovici ore prodeuntem vidit* 428 b
Ferreri (*Urſula*) *S. Ludovici avia, è S. Vincentii familia* 309 c, 368 c, 471 b, 488 c
Ferrerius (*Bonifacius*) *Cartuſianus, S. Vincentii frater, mortuo Martino Aragoniæ rege, pro novo rege eligendo deputatus judex* 312 b
Ferrerius (*Henricus*) *notarius, fragrantiam corporis S. Ludovici expertus* 410 f, 435 a
Ferrerius (*Petrus Paulus*) *S.J. theologus, Eboram à S. Franciſco miſſus* 208 a
Ferrerus (*Jacobus*) *Valentiæ gubernator, magni momenti ſcripturas fidei ſuæ commiſſas S. Ludovici conſilio reperit* 337 c d, 401 b, 484 e; *S. Ludovico, cùm ſacro Viatico muniretur, adſuit* 346 d, 423 e; *filiam ſuam ſanandam, uxorem verò filium parituram, è S. Ludovico audivit* 414 c d; *febre per S. Ludovicum liberatus* 448 a
Ferrerus (*Joannes*) *Ordinis Prædicatorum, fruſtum faſciolæ S. Ludovici ſurdæ auribus felici ſucceſſu applicuit* 361 d
Ferrerus (*Michaël*) *Ord. Prædicatorum, ſecreti peccati à S. Ludovico memor factus* 328 f, 395 b c
† Ferrutius, *diaconus martyr* 626 d
Feſcenninus *præfectus, ſub quo paſſus eſt S. Dionyſius, Pariſienſium apoſtolus* 512 b, 513 c, 522 a
Figheroa (*Raphaël*) *S. Ludovicum Indi convertendi causâ cyathum intoxicatum innoxiè ſumpſiſſe, rem eſſe in Indiis publicam, affirmavit* 323 b, 389 e
Figueroa, *Ord. S. Auguſtini, S. Ludovici ſepulturæ interfuit* 432 f
Figuerola (*Anna Maria*) *Clariſſa, morbo per S. Ludovicum liberata* 436 f, 437 a
Figuerola (*Melchior*) *civitatis Valentinæ juratus* 467 f
† Filibertus, *Gemeticenſis abbas, monaſterium Pauliacenſe exſtruxit* 661 c
Filibertus, *Sabaudiæ dux* 224 d
Firmans (*Barbara*) *contracta, S. Gummari meritis ſanata* 693 d
† Firminus, *ep. martyr, inter Prætermiſſos* 3 f
† Finnianus *abbas, S. Cannici magiſter* 644 f, 645 a
Flavianus *præſes. Vide* Maximus.
† Florentius, *epiſcopus Populonienſis, apud quem aliquando commoratus eſt S. Cerbonius, Populonienſis dein epiſcopus* 90 c, 92 a, 93 f, 97 c, 98 e
† Florentius *martyr, Veronæ ſeu Bonnæ depoſitus, inter Prætermiſſos* 2 f, 3 c d, 11 c e
† Florus *martyr, inter Prætermiſſos* 7 b
† Floſculus *conf., Aureliani cultus* 527 e
Foix (*Petrus*) *Ord. Prædicatorum, ſplendorem ex ore S. Ludovici prodeuntem vidit* 428 b
Folches (*Martinus Vincentius*) *pro ſalute matris ac ſororis B. Nicolaum adiens, ab hoc ad S. Ludovicum miſſus* 336 d, 420 d
Folcmarus, *Colonienſis archiepiſcopus, S. Brunonis ſucceſſor proximus* 39 d, 45 a. *S. Victori martyri tabulam inauratam, à S. Brunone mox memorato cœptam, perfecit* 43 b c. *Rotgerum, ut ſancti Deceſſoris ſui Vitam exararet, impulit* 43 b c
Fongliana (*Catharina*) *eryſipelate S. Ludovici ope liberata* 442 b c
Fonſeca (*Alphonſus*) *condendo Monte-Regio Societatis collegio ſymbolam contulit* 215 a

Fonſeca (*Didacus*) *S. J. in Mexicum miſſus* 219 c, 268 d, 269 c
Fonſeca (*Petrus*) *Amaro Vaz ex Azevedii ſociis perperàm ſubſtitutus* 220 c, 272 d
Fontana (*Alexius*) *S. J. aditum in Sardiniam Societati aperuit* 216 e
Fontana (*Euphemia*) *ſaguinis fluxu S. Ludovici meritis liberata* 361 b
Fontaura. *Vide* Fontoura.
Fontius (*Michaël*) *S. J. in Peruviam miſſus* 219 b, 268 c
Fontoura (*Petrus*) *S. J. in odium fidei à Calviniſtis occiſus* 220 b, 271 f, 272 d
† Forannanus, *Walciodorenſis in Belgio abbas* 126 d e
Fordherus *miles, à ſicario, ad necem S. Edwini regis miſſo, peremptus* 108 e
Formoſus *Papa, quid de ſede Bremenſi ſtatuerit* 744 a b
† Fortchernus, *Athrymenſis in Hibernia epiſcopus, inter Prætermiſſos* 491 a
Forte (*Antonius*) *cujus uxor gravi febre S. Ludovici meritis liberata fuit* 445 b
Fos (*Petrus*) *diuturna infirmitate per S. Ludovicum liberatus* 440 b c
Foſcararius (*Ægidius*) *ſacri Palatii magiſter, libelli Exercitiorum S. Ignatii examinator* 171 f
Foſſo (*Gaſpar de*) *Aëp. Rheginenſis collegium Societatis Rhegini inſtitui poſtulavit* 217 b
† Framechildis, *S. Auſtrebertæ mater* 665 c e
Frances (*Acatius*) *rector in Bicorb, invocato S. Ludovico, calculo liberatus* 447 c
Frances (*Raphaël Jacobus*) *patrocinio S. Mariæ Roſarii è naufragio ſervatus* 385 c, 483 e
Franciſca à Jeſu. *Vide* Iſabella, *Joannis Gandiæ ducis II filia.*
Franciſca, *Calixti III Papæ mater* 151 f
Franciſca de Aragonia & Bareto, *Joannis, S. Franciſci filii, uxor altera* 159 d
Franciſca *Inda, partûs doloribus S. Ludovici meritis liberata* 390 e
Franciſcus à S. Maria, *ex Ordine S. Hieronymi, Segovienſis epiſcopus, in collegium Segovienſe beneficus* 214 e
† Franciſcus Aſſiſias 236 a, 239 c, 290 c, 291 c. *A S. Roberto Malateſta ſumma in veneratione habitus* 147 a. *Cum S. Ludovico converſatus* 335 a d, 338 c, 484 c. *Ab illo in ſupremo morbo invocatus* 346 e. *Inter Prætermiſſos* 491 f
† Franciſcus Borgia *Cardinalem Alexandrinum in Hiſpaniam comitatus* 358 c f. *Conventum PP. Prædicatoribus Lombaiæ fundavit* 374 c, 377 b
† Franciſcus de Paula, *Minimorum parens, anno* 1518 *inter Sanctos relatus* 359 b, 363 a
Franciſcus I, *Galliarum rex, ducatui Mediolanenſi imminet* 161 d
Franciſcus *Methymnæus S. J., in Peruviam miſſus* 268 c
Franciſcus Paulus, *S. J. tiro, pro fide occiſus* 222 b c, 223 e, 273 b d
Franco, *Præpoſitus Liranus* 675 d, 682 d
Franzonus (*Jacobus*) *S. R. E. Cardinalis, Bullæ Canonizationis S. Ludovici ſubſcripſit* 488 a
† Fredegandus, *Turnini prope Antverpiam abbas* 676 c; *ejus monaſterium à Normannis deſtructum* 688 b
Fredegerus *presbyter, à Normannis Liræ occiſus* 688 b c, 689 c
Fredericus, *Aëp. Moguntinus, in Ottonem I conſpiràſſe dictus* 710 c, *Moguntiam Ludolfo tradidit* 711 a. *Ab Ottone in gratiam receptus* 719 c f. *Rebellibus in Ottonem I faviſſe videtur* 771 c d, 774 a b; *obit* 720 b
Fredericus, *Colonienſis archiepiſcopus, S. Victoris eccleſiam denuò inſtauratam à S. Norberto conſecrari obtinuit* 44 b. *Lotharium II imperatorem coronavit* 44 f, 46 b. *Favit Rudolpho abbati Trudonopolitano* 52 b f
Fredericus, *Frederici Lotharingiæ ducis filius* 737 e
Fredericus, *Frederici Lotharingiæ ducis nepos* 737 e
Fredericus II, *Romanorum rex, monaſterii S. Benedicti in Lorch conditor* 57 a
Fredericus, *Leodienſis epiſcopus, cujus electioni favit Ludolphus, abbas Trudonopolitanus* 58 b
Fredericus, *Lotharingiæ à S. Brunone præfectus* 737 d e f, 738 & ſeq., 742 e, 786 e f
Friſa, *partui vicina, per B. Robertum Malateſta febre moleſtâ liberata* 148 e
† Frominius, *Veſontionenſis epiſcopus* 625 a
† Frontinianus *martyr, Albæ Pompeiæ* 646 f, 647 b
† Frumentius, *Æthiopiæ apoſtolus* 606 a c e f, 607 b f
Fruſius (*Andreas*) *communi ſociorum nomine felicem S. Franciſco in Urbem adventum gratulatus* 175 b
Fuente (*Conſtantinus de*) *hæreſi infectus* 195 b c
† Fulbertus, *Latiniaci cultus* 652 f
Fuſet (*Philippus*) *fragrantiæ S. Ludovici teſtis* 410 e; *uxorem ſuam fluxu ſanguinis per S. Ludovicum liberatam vidit* 451 f, 452 a
Fuſter de Pedros (*Catharina*) *filiæ ſuæ ſpinam dorſi ruptam S. Ludovici meritis ſanatam vidit* 444 a b

G

GAbutius (*Joannes Antonius*) *clericus Regularis S. Pauli, Vitam B. Saulii Ticinenſis ep. ſcripſit* 807 d
Gacettus (*Joſephus*) *conventus S. Onuphrii Supprior, panes S. Ludovici meritis multiplicatos vidit* 327 d, 329 f, 418 a b
Gagliac (*Melchior Joannes*) *Mariani, S. Ludovici meritis ad vitam revocati, pater* 459 e
Gaglient (*Andreas*) *febre S. Ludovici ope liberatus* 438 b
Galerannus. *Vide* Valerannus.
Galindii (*Iſabella*) *collegii Hiſpalenſis inopiæ opportunè ſubvenit* 193 a
Galla Placidia, *tempeſtate jactata, S. Joanni apoſtolo templum Ravennæ exſtruendum vovit* 631 a
† Galla, *vidua & martyr, inter Prætermiſſos* 8 a
Gallus (*Joannes*) *Ord. Prædicatorum, Cardinalem Alexandrinum in Hiſpaniam comitatus* 358 e
Gamardus, *Anſberti frater* 638 a
† Gangulphus *martyr, an S. Venantii Hannonienſis frater, incertum* 129 e f, 130 a

Gaona, epiſcopus S. Franciſco ordines ſacros contulit 176 f, 177 a
Garaia (Hieronymus) medicus Hieronymam Vives de Canamas miraculosè S. Ludovici ope ſanatam reperit 366 c
Garces Marſiglia (Agnes) mortiferâ melancholiâ S.Ludovici ope liberata 450 d e
Garcia (Agnes) invocato S. Ludovico, filiæ ſuæ palati vulnus ſanatum vidit 446 d
Garcia (Dorothea) mariti abſentis periculum reditumque è S.Ludovico audivit 335 e, 400 c
Garcia (Franciſca) ut frequenter S. Euchariſtiam ſumeret, à S.Ludovico perſuaſa 336 c, 416 b
Garcia (Franciſcus) pueri, ad extrema perducti, ſed à S. Ludovico ſanati, pater 461 f
Garcia (Joannes) S. J. in Peruviam miſſus 219 a b, 268 c
Garcia (Ludovicus) ab inguinis vulnere S.Ludovici ope ſanatus 441 b c
Gardegna (Iſabella) ab oculo malè affecto & è loco ſuo moto S.Ludovici ope ſanata 463 c d
Gari (Gaſpar) narium morbo S. Ludovici meritis liberatus 359 c f; fragrantiæ S.Ludovici teſtis 410 e, 430 e f
Gari (Maria Anna) comitiali morbo S.Ludovici ope liberata 464 b
Garnerus dux, monaſterii Balmenſis conditor haud fuit 623 a, 624 c
Garriga (Vincentius) bibliopola S. Ludovico pecuniam divinitùs ſubminiſtratam vidit 327 b, 393 b
Garro (Antonius) dein Ordinis Prædicatorum, brachii tumore per S.Ludovicum liberatus 456 e
Garſias infans, Ranimiri I, Aragoniæ regis, ex Sanctio nepos 150 b c
Garzia (Hieronymus) doctor, Guillelmum Catalaunum, dum viſiones ſuas retulit, ſanæ mentis fuiſſe, teſtatus 358 c
Garzia (Iſabella) tertii Ord. S. Auguſtini, Iſabellam Gardegna, ut S. Ludovicum invocaret, monuit 463 c
Garzia (Melchiora Angela) brachii uſum & oculorum ſanitatem, fruſto ſcapularis S.Ludovici ſibi admoto, recepit 361 d
Garzias, Jaccetanus epiſcopus, Ranimiri I Aragonum regis filius 150 e
Garzias Ranimiri Navarræ rex 150 c
Gaſto, Lucretiæ de Graglia filius, tranſlationi S. Ludovici interfuit 363 e
Gaſto, Ord. Minimorum ſacerdos 364 d
† Gatianus, primus Turonenſium epiſcopus 62 c d f
Gauarda (Joannes) Ord. Prædicatorum, Agneti Pedrazzæ unà cum S.Ludovico apparuit 442 a
Gaudentius, epiſcopus Salernitanus 672 f, 673 a
Gaudentius, S. Adalberti Pragenſis epiſcopi & martyris frater, inter Prætermiſſos 492 c d e f
† Gaudioſus, epiſcopus Salernitanus 672 b e f, 673 a c d, 674 b d; Neapoli conſecratus 673 b d e
Gaveren (Quirinus van) filium S. Gummari meritis diſtorto capite liberatum vidit 691 b c
Gaufridus, Carnotenſis epiſcopus, S.Nigaſii eccleſiam apud Mellentum Deo conſecravit 534 e, 535 e f
Gaunt (Gilbertus de) Lincolniæ comes, monaſterium Peartan inſtauravit 112 f
Gaunt (Walterus de) monaſterium Canonicorum Regularium Ordinis S. Auguſtini in ducatu Eboracenſi ſeculo XII condidit 135 b c
Gazet (Magdalena) peſte S. Ludovici ope liberata 462 d
Gebhardus, comes Siegenſis & præpoſitus Bonnenſis, SS. Caſſii & Florentii reliquias elevâſſe dicitur 48 a b
Gelaſius II Papa 58 b, 60 b
Gemellus, in encyclicis de SS. Tarachi, Probi & Andronici martyrio litteris memoratus 566 a
Geneſius, inter Prætermiſſos 492 f
† Geneſius martyr, non fuit SS. Anaſtaſii, Ampodi &c MM. ſocius 497 f & ſeq.
† Geneſius, martyrium in Luſitania paſſus 498 b c d, 501 c
Genitus, fictitius S. Vinardi pater 667 c, 668 a, 669 a, 670 e
Genneſius ſacerdos, S. Bertiliam ex Jotrenſi cœnobio ad Kalenſe deduxit 118 f
Genricus, cœnobii Rothomagenſis monachus, SS. Nigaſii, Scuviculi & Quirini reliquias furtim ſublatas Wambaſio Rotomagum detulit 530 d e
Genſericus, Wandalorum rex, Romam diripuit 631 d
Genua (Hieronymus de) ſpiritum propheticum B. Jacobi Alemanni expertus & febribus ejuſdem interceſſione liberatus 800 f, 802 a b
† Genulphus, Cadurcenſis epiſcopus 667 f; Acta ejus S. Vinardo afficta 668 & ſeqq.
Georgius II, Magnæ Britanniæ rex 148 f
† Geraldus, Aurelianenſis fundi comes ſeu toparcha & conditi illic monaſterii fundator, inter Prætermiſſos 8 b
Gerardi (Theodorus) filium, ex calculo laborantem, S. Gummari meritis ſanatum vidit 693 c
Gerardus, Præpoſitus Bonnenſis, Reinaldo, Aëp. Colonienſi, S.Malloſi reliquias elevanti adſtitit 29 b
Gerb de Fortea (Iſabella) filium ab hernia S. Ludovici ope ſanatum vidit 443 d e, 486 c
Gerberga, primùm Giſleberto Lotharingiæ duci, dein Ludovico Tranſmarino nupta, & S. Brunonis, Aëp. Colonienſis, ſoror 702, 703 b, 730 f; dotem recuperat 728 f, 731 d, 737 b
Gerbertus ruſticus, cùm operi ſervili tempore illicito vacaret, divinitùs punitus 558 b c
† Gerinus martyr, inter Prætermiſſos 491 e
† Gerindis revelationes ſuas propalavit 306 d. Eadem, quæ S. Gertrudis Saxonica 308 d
Gerlindis ſanctimonialis, à Normannis, Mechliniam vaſtantibus, abducta 677 f
† Germanus, eremita in Arvernia, inter Prætermiſſos 8 c
Gero, Slavorum victor 722 e
† Geroldus, ùt martyr cultus 132 a
Geroldus juvenis, S. Gummari meritis auditum adeptus 688 d e
Geſualdus (Alfonſus) S. R. E. Cardinalis, proceſsûs generalis de S.Ludovico examinaminator conſtitutus 469 f; examinato Proceſſu

ceſſu generali, Sixto V ulteriùs procedi poſſe nomine Congregationis S. R. declaravit 471 d e; *Philippi III ad eum litteræ* 475 c
Gevehardus, *Bonnenſis Præpoſitus* 788 d
Ghiſilerius (*Michaël*) *S. R. E. Cardinalis (pòſt Pius V) S. Franciſco amicitia junctus* 210 d
Giner (*Hieronyma*) *amiſſos ex capitis ulceribus crines S.Ludovici ope recepit* 452 d, 479 e, 486 b
Girbau *notarius, ſecundùm S.Ludovici vaticinium defunctus* 401 e
Giron Alarconius (*Alfonſus*) *Garziæ Alarconii pater* 197 c
Giſla, *Pipini regis filia, à Leone, Conſtantini Copronymi filio, & ab Adalgiſo, Deſiderii Longobardorum regis filio, in matrimonium poſtulata* 131 c
Giſlebertus, *in Sylva Nigra abbas, inter Prætermiſſos* 4 f, 5 a
Giſlebertus, *Lotharingiæ dux, Gerbergæ, S. Brunonis ſororis, maritus* 702 c, 728 f, 731 d
† Giſlenus *abbas, parthenonis Caſtrilocenſis fundationem conſilio juvit* 733 f; *inter Prætermiſſos* 4 d
Giſulfus I, *dux Beneventanus, erga monaſterium S. Vincentii munificus* 654 b
Giuliani (*Joannes Baptiſta*) *civitatis Valentinæ juratus, pro S.Ludovici cauſa Romam ſcripſit* 474 a
Glioſa (*Juſta*) *à luxato brachio S. Ludovici ope ſanata* 449 b
† Glodeſindis, *abbatiſſa Mettis* 126 d
Gloriet (*Lucia*) *convulſionibus S.Ludovici ope liberata* 442 e f
Goda, *Anſberti ſoror* 638 a
Godefridi (*Joannes*) *latronum manibus S.Gummari meritis ereptus* 691 f, 692 a b
Godefridus *dux* 742 c d; *an dux Lotharingiæ Inferioris* 738 f & ſeqq. *In Italiam cum copiis miſſus* 784 a; *peſte ſublatus* 786 c d
Godefridus, *epiſcopus Spirenſis* 770 d, 773 d
Godoy (*Alfonſus*) *Ord. Prædicatorum, dum peccata S. Ludovico confiteretur, ad lacrymas planctumque excitatus* 314 f, 378 a
Godoius (*Franciſcus Perez*) *S. J. in odium fidei à Calviniſtis occiſus* 220 b, 221 f
Gois (*Gaſpar*) *S. J. laïcus, pro fide occiſus* 222 b e, 223 d, 273 b d
Gomez (*Gabriël*) *S. J. laïcus, in odium fidei occiſus* 128 f, 268 a
Gomez (*Franciſcus*) *febre S. Ludovici meritis liberatus* 445 a
Gomez (*Franciſcus*) *Petri Ximeni famulus, morbo S. Ludovici meritis liberatus* 445 b
Gomez (*Joannes*) *S. J. laïcus, in Peruviam miſſus* 219 b
Gomez (*Ludovicus*) *S. J., in Indias Occidentales miſſus* 267 b
Gomez (*Vincentius*) *Ord. Prædicatorum, ſacriſtiam ſacelli miſericordiæ Valentiæ in oratorium convertit* 375 a
Gomezius (*Rodericus*) *princeps Evolitanus, S. Franciſcum, cùm Valliſoletum concionaturus acceſſit, audiendi cupidus* 180 e, 212 f. *Cæſarem unà cum S.Franciſco in Galliam ſecutus* 240 b
Gomiſa *particulam habitûs S. Ludovici vicinæ ſuæ ex pedis digito laboranti felici ſucceſſu applicuit* 449 f
Gomius (*Jacobus*) *S. J., in inſulas Canarienſes miſſus* 219 a
Gomius (*Laurentius*) *S. J., in inſulas Canarienſes miſſus* 219 a
Gommarus, *Longobardorum dux, Populonium invaſit* 88 b, 95 a b, 101 a, 102 a
Gondiſalvus (*Didacus*) *Didaco Carvalio perperam à Scotto ſubſtitutus* 273 d
Gonſalvez (*Andreas*) *S. J., in odium fidei à Calviniſtis occiſus* 220 b, 271 f
Gonſalvius (*Gaſpar*) *abjecta præ metu Societatis veſte, à Calviniſtis tamen ob alimentorum penuriam projectus in mare* 222 b
Gonzaga (*Camillus*) *Novellariæ comes, illic tirocinium Societati condidit* 217 d, 270 d, 272 f
Gonzaga (*Ludovicus*) *dux Nivernenſis, collegium Societatis Niverni condidit* 217 f, 274 c
Gonzaga (*Veſpaſianus*) *Aragoniæ gubernator* 337 c
Gonzales de Medina (*Andreas*) *S. J., in Indias Orientales à S.Franciſco miſſus* 205 f
Gonzales (*Franciſcus*) *S. J.* 192 f
Gonzales (*Ludovicus*) *S. J., Joannis III Luſitaniæ regis litteras, quibus in Luſitaniam invitabatur, S. Franciſco attulit* 184 a
Gonzales Telmus (*Petrus*) 336 b, 338 d
† Gonzalvus Marante, *Ord. Prædicatorum, à Pio IV coli permiſſus* 359 c, 363 b
Goſlenus, *Carnotenſis epiſcopus, S.Nigaſii & Sociorum reliquias novis hierothecis incluſiſſe dicitur* 537 d, 538 e f
Govea (*Hieronymus de*) *partem ædium condendo in civitate Portuenſi Societatis collegio ceſſit* 208 e
Govianus (*Henricus*) *collegium S. J. Portuenſe re juvit* 262 c
Gradulphus *conf., inter Prætermiſſos* 493 a b c
Graeſen (*Richardus van*) *conſul Liranus, ſacellum recluſorii inſtauravit* 680 c
Graglia (*Lucretia de*) *proregis Valentini uxor, unà cum filiis S. Ludovici defuncti manus oſculata* 352 b, 429 e; *tranſlationi S. Ludovici interfuit* 363 e, 434 f
Gralla. *Vide* Graglia.
Gratulphus. *Vide* Gradulphus.
Grau (*Catharina*) *febre S. Ludovici meritis liberata* 445 b
Grau (*Joannes*) *cujus filia à faucium impedimento per S. Ludovicum liberata fuit* 456 d
Gregorius, *Joannis Marci filius, papulis membrorumque contractione S. Ludovici meritis liberatus* 360 c d
Gregorius, *Joannis Marci filius, S. Ludovicum ſibi apparentem habuit* 440 c
† Gregorius *Nazianzenus epiſcopatum Conſtantinopolitanum abdicavit* 608 e, 611 e; *Nectarium, ut Theodoſium adverſus Apolinariſtas incitaret, monuit* 617 d e
† Gregorius *Nyſſenus* 615 d
† Gregorius I *Papa* 114 a *S. Auguſtinum Evangelii præconem miſit in Angliam* 102 e, 104 d e, 108 b; *de B. Virgine loqui frequenter ſolitus* 344 a
Gregorius II *Papa* 654 e, 659 e f
Gregorius IV *Papa* 153 a, 743 f, 744 e
† Gregorius VII *Papa* 512 e
Gregorius XII *Papa Carolum Malateſta pro abrenunciando pontificatu ad concilium Conſtantienſe miſit* 146 e
Gre-

Gregorius XIII 265 e, *Cardinalem Moronum ad ſedandos tumultus Genuam miſit* 158 f, *in collegium S. J. Romanum beneficus* 175 d, 248 c; *tirocinii Brunenſis fundationem approbavit* 276 a; *apoſtolicam benedictionem S. Franciſco ſupremo morbo laboranti impertiit* 227 b, 233 e; *ejus de S. Franciſco elogium* 227 f 277 c; *Calendarium anno* 1582 *correxit* 366 ce. *Sodalitatem S. M. de Conſolatione Bononienſem ceterarum* ''*uſdem nominis ſodalitatum caput eſſe voluit* 805 c. *B. Alexandri Saulii virtutes magni fecit* 829 c; *anno* 1585 *mortuus* 308 c
Gregorius XIV *Papa brevi mortuus* 472 b 474 f
Gregorius XV *Papa morte præreptus S. Ludovici Bertrandi Canonizationem peragere non potuit* 294 f, 467 f; *B. Alexandrum Saulium ab Alerienſi ſede ad Ticinenſem tranſtulit* 818 a; *anno* 1623 *mortuus* 302 d
† Gricinus *Veronenſis epiſcopus* 86 d
Grimmara *S. Gummari uxor* 676 ef, 677 c, 682 f, 683 bc, 684 f, 695 ab; *fabulæ de illa confictæ* 688 b
Grimoaldus, *dux Salernitanus* 673 cd
Grinuara *SS. Herlindis & Renildis mater* 676 e
Grodecius (*Joannes*) *Olomucenſis dein epiſcopus, tirocinii domum Brunæ condidit* 274 d, 276 a
Gropperus Junior (*Gottifredus*) *cathedralis eccleſiæ Colonienſis canonicus, in litteris Othonis Truchſes, S. R. E. Card. memoratus* 57 a
Gropperus Senior (*Gottifredus*) *J. U. doctor, in litteris Othonis Truchſes S. R. E. Card. memoratus* 57 e
Gualterius (*Carolus*) *S. R. E. Card. Bullæ Canonizationis S. Ludovici ſubſcriptus* 487 f
Gualterius (*Philippus Antonius*) *S. R. E. Cardinalis, Bullæ Canonizationis S. Franciſci ſubſcriptus* 234 e
Guaſco (*Anna*) *febre graviſſima, admoto ſibi S.Ludovici pileolo, liberata* 362 d, 452 be
† Gudila *virgo, S. Venantii Hannonienſis ſoror perperam dicta* 129 abcd
Guerreus (*Petrus*) *Granatenſis Aëp., ut Societati Granatæ collegium conderetur, adnixus* 216 a
Guevara (*Inigus*) *Bovini dux, S. Franciſci exemplo Societatem ingreſſus* 178 e
Guilielmus I, *archiepiſcopus Rothomagenſis* 5 d
Guilielmus, *Ottonis I ex captiva filius, Aëp. Moguntinus* 720 bc
Guillielmus Conqueſtor, *Normanniæ dux & Angliæ poſtea rex* 3 d. *Bellum adverſus Henricum I Galliæ regem geſſit* 535 c
Guiomar de Moncada, *marchionis Aytonæ filia, S.Ludovici reliquiis ab Antiſtio donata* 435 d
Gumarus, *è Sardiniæ judice monachus Ciſtercienſis, inter Prætermiſſos* 493 cd
Gumerus. *Vide* Gumarus.
Gummarith. *Vide* Gommarus.
Gundiſalvus, *Ciſtercienſis Ordinis abbas Azebeyrenſis, inter Prætermiſſos* 7 def, 8 a
Gundiſalvus, *Ciſtercienſis Ordinis abbas Junienſis ſeu Burienſis, inter Prætermiſſos* 7 bce
Gundoaldus, *Meldenſis epiſcopus* 590 f
Gundulfus, *Roffenſis epiſcopus, à S. Lanfranco ordinatus* 103 d. *S. Paulini Eboracenſis reliquias è veteri in novam eccleſiam tranſtulit* 103 c, 107 f
Guntharius, *Colonienſis archiepiſcopus, in unionem Bremenſis eccleſiæ cum Hamburgenſi conſenſit* 74 c
Gunthmarus, *in Charta Caroli Magni memoratus* 675 a, 678 b
Gurrea (*Joannes*) *Melitam, à Solimanno obſeſſam, cum claſſe Chriſtianorum miſſus* 211 f
Guſman (*Henricus de*) *Philippi II apud Sixtum V legatus* 468 ac, 471 f
Guſman (*Thomas de*) *Ordinis Prædicatorum, à S. Franciſco de Sacramentorum uſu conſultus* 165 c
Guſmanus (*Didacus*) *comitis Baileni filius, S. Franciſci exemplo Societatem ingreſſus* 178 d, 252 e
Guterus (*Joannes*) *una cum P. Joanne Suarez Hiſpalim miſſus* 358 a
Gutierez (*Anna*) *animi perturbatione per S. Ludovicum liberata* 401 f
Guttierez (*Franciſcus*) *quædam de fructu concionum S.Ludovici retulit* 344 ab
Guttierez (*Martinus*) *S. J., de ſociorum ſalute revelationem habuit* 219 f
Guttierez (*Joannes*) *S. J. presbyter miſſionarius* 181 b
Guttierrus (*Joannes*) *S. J. laïcus, à S. Franſco Hiſpalim miſſus* 194 d, *miſſioni navali addictus* 205 d

H

HAdalbaldus, *Colonienſis epiſcopus, ab Hildebaldo diverſus* 546 cd
Hadamarus, *abbas Fuldenſis ad Agapetum Papam à S. Brunone Aëp Colonienſi miſſus* 717 a, 727 ef. *S. Pantaleonis reliquias Coloniam detulit* 728 bc. *Ejus mors* 783 e
† Hadelinus *conf. inter Prætermiſſos* 491 a
Hadwigis, *Hugonis, Pariſienſium comitis uxor, & S. Brunonis Aëp. Colonienſis ſoror* 702 c, 730 f, 737 b
Hanſerus (*Erhardus*) *monachus S. Benedicti in Lorch, Othoni Truchſes S. R. E. Card. varias Sanctorum reliquias dedit* 57 a
Hanſſens (*Catharina*) *brachii tumore S. Gummari meritis liberata* 694 c
Haroldus, *Danorum rex anno* 947 *ad fidem converſus* 732 c, 733 ab, 783 e
Haroldus, *Norvegiæ rex* 732 cf
Hartbertus, *Curienſis epiſcopus, conciliavit inducias inter Ottonem I ejuſque filium Ludolfum* 719 c
Haſſia (*Fredericus*) *S. R. E. Card. Bullæ Canonizationis S. Ludovici ſubſcriptus* 488 d
Hatto *abbas Fuldenſis Hadamari ſucceſſor* 783 c
Hayus (*Edmundus*) *S. J. collegii Pariſienſis rector, Vincentii Laurei, Pii V in Scotiam legati, comes* 218 c, 244 b
Heimericus *comes monaſterio Laurisheimenſi adverſus* 675 a
† Helena, *Conſtantini mater* 17 a, 22 df, 23 ab, 25 f, 26 b, 40 b, 41 cb, 56 f, 57 f; *fertur condidiſſe eccleſias Coloniæ S. Gereoni ejuſque ſociis, Bonnæ SS. Caſſio & Florentio aliiſque, Sanctis S. Victori ejuſque Sociis* 35 abdc; *quod tamen certum non eſt* 35 f & ſeq. *Altare illi erectum in Santenſi S. Victoris martyris eccleſia* 44 c

Helena, *Ferdinandi imperatoris filia, Halenſis in comitatu Tyrolenſi ſacrarum virginum collegii fundatrix* 217 c. 270 b
Helena *leproſa, per B. Robertum Malateſta ſanata* 148 e
Helinandus, *Ciſtercienſis Ord. monachus, auctor Actorum SS. Gereonis aliorumque Martyrum* 17 a
Helmandus. *Vide* Helinandus.
Helmundus. *Vide* Helinandus.
Helpo, *Saxonum dux, interfectus in prælio* 739 f, 740 c
Helpricus *puer mutus, ſurdus & contractus, cùm S. Nigaſii reliquiæ Malmundarium transferrentur, incolumitate donatus* 553 a b, 554 f
Helviſa, *Columbenſi diœceſis Carnotenſis monaſterio benefica* 538 b
Hemmingus, *à Normannis in Walachria occiſus* 679 b
Henricus, *abbas monaſterii S. Audoëni Rotomagi* 530 c f
Henricus II, *Angliæ rex, conſenſit in erectionem monaſterii Brillendunenſis Canonicorum Regularium Ordinis S. Auguſtini* 135 c
Henricus VIII, *Angliæ rex* 648 c
Henricus Auceps, *Germaniæ rex & S. Brunonis Aëp. Colonienſis pater* 702 b d, 704 b d f, 708 b; *abbatiæ Bronienſis fundationem confirmavit* 742 b; *variarum gentium victor* 769 a b c
Henricus, *Bavariæ dux & S. Brunonis Aëp. Colonienſis frater* 702 d, 710 a c f, 711 b f
Henricus, *Burgundiæ dux, S. Brunonis Aëp. Colonienſis ex ſorore Hadwige nepos* 737 b
Henricus, *Colonienſis archiepiſcopus, variis Sanctorum reliquiis F. Franciſcum Bartholum de Aſſiſio donavit* 49 b c, 55 f
Henricus *Delphinus Perpignanum fruſtra obſidet* 167 b c
Henricus, *Eborenſis Aëp., Joannis III Luſitaniæ regis frater, ac dein Luſitaniæ rex, S. Franciſcum honorificè excepit* 185 e, 203 d, 225 f, 255 c; *in Hiſpania malè habitum in Luſitaniam invitavit & Eborenſe collegium condidit* 207 f, 213 c, 255 d, 266 a. *Eborenſis & Ulyſſiponenſis collegii benefactor* 216 f
Henricus I, *Francorum rex* 530 c, 531 b, 542 b. *Bellum ejus adverſus Guilielmum Conqueſtorem, Normanniæ ducem* 535 c
Henricus II, *Francorum rex, fœdus cum Paulo IV Papa iniit* 196 a
Henricus, *Joannis Gandiæ ducis III filius, epiſcopus Squilacenſis & S. R. E. Card., S. Franciſci frater* 153 a, 238 d
Henricus, *Luſitaniæ princeps, inter Prætermiſſos* 5 b
Henricus, *Ottonis I frater, Bavariæ dux* 771 c, 774 d
Henricus V *imperator, Henrici IV imperatoris filius* 58 b, 60 b
Henricus, *Trevirenſis Aëp., peſte ſublatus* 781 b, 783 c, 786 c
Henricus, *Wintonienſis in Anglia epiſcopus* 493 d
Henriquez de Almanza (*Elvira*) *S. Franciſci ex Joanna ſorore neptis, nupta Alvaro S. Franciſci filio* 159 e, 288 a d
Henriquez (*Elvira*) *Antonii Cordubæ avia* 254 a
Henriquez & Guſman (*Jacobus*) *Siciliæ prorex, dolore digiti pedis ope S. Ludovici liberatus* 466 d e
Henriquez (*Ferdinandus*) *rei maritimæ præfectus, S. Franciſcum ad ſe invitavit* 181 e
Henriquez (*Henricus*) *Ferdinandi II Catholici regis avunculus* 152 f, 156 b, 236 f, 238 f, 244 b, 254 a
Henriquez (*Joanna*) *Ferdinandi II regis Catholici mater* 152 e, 244 c
Henriquez (*Joannes*) *Alcaniſii marchio, Joannæ Aragoniæ, S. Franciſci filiæ, maritus* 247 a
Henriquez (*Maria*) *Joanni Gandiæ duci II nupta* 125 a c, 236 c, 238 c, 240 c, 254 a, 256 b d; *Ferdinandi II regis Catholici conſanguinea* 152 e f; *S. Franciſci avia & Clariſſa Diſcalceata* 153 b; *ejus de S. Franciſco vaticinium* 154 a; *mors* 162 f, 163 a b, 240 c & ſeq.
† Heraclius, *Antiochiæ paſſus* 502 f
Heraclius *imperator* 107 b
Heraclius, *Heraclii imperatoris filius* 107 b
Herculanus (*Vincentius*) *Ordinis Prædicatorum, epiſcopus Sarnenſis, Cardinalem Alexandrinum in Hiſpaniam comitatus* 358 e
Hercules Eſtenſis, *dux Ferrarienſis, S. Franciſcum Romam abeuntem excepit* 174 d e, 247 f
Hercules, *S. Franciſco Romam abeunti comes* 173 f
Hereſwita, *Aldulfi Anglorum Orientalium regis mater, in monaſterium Calenſe, à S. Clotilde extructum, ſe abdidit* 119 b e
Hermannus I, *Aëp. Colonienſis, Bremenſem eccleſiam ſubjicere conatus* 743 f
Hermannus III, *Colonienſis Aëp.* 556 e
Hermannus, *Præpoſitus monaſterii S. Pantaleonis, partes aliquot reliquiarum S. Gereonis, ùt putabatur, Egeberto, monacho Trudonopolitano, dedit* 59 e
Hermeradus *monachus, reliquiarum S. Nigaſii & Malmundarii cuſtos, cæleſtem harmoniam audivit* 557 b c
Hernandez de Heria, *S. Officii promotor fiſcalis* 412 b
Hernandez (*Gaſpar*) *S. J., S. Franciſcum Romam euntem comitatus* 209 e, 262 f; *eidem à confeſſionibus* 253 f
Hernandez (*Ludovicus de*) *S. J., ad S. Franciſcum ſupremo morbo laborantem aditum habuit* 227 d
Hernandez (*Maria Anna*) *à periculoſa manûs plaga per S. Ludovicum ſanata* 456 f, 457 a
Hernandez (*Paulus*) *S. J., unà cum S. Franciſco Hiſpalim profectus* 194 e, 258 b
Hernandius (*Bartholomæus*) *in Peruviam miſſus* 219 b
Herodes, *à S. Joanne Baptiſta reprehenſus* 339 a
Herodes, *ſacerdos ethnicus Antiochiæ* 583 d
Herrera (*Elvira*) *à lethifera febre per S. Ludovicum ſanata* 437 f
Herrera (*Michaël*) *Ordinis Prædicatorum* 419 d, 449 a. *S. Ludovici faciem ingenti lumine ſplendentem vidit* 407 c; *ſororis ſuæ mortem ex S. Ludovico ſibi apparente percepit* 438 a
Herrera *S. J., S. Franciſci itineris ſocius* 188 f, 189 c, 200 b, 260 c

Hervæus, *Mettenſis comes* 130 b
Hevele (*Remigius de*) *inter Prætermiſſos* 495 b
Heylwigis *contracta, S. Gummari meritis ſanata* 693 c
Hidda *vidua inter Prætermiſſos* 493 d
Hieronyma Auguſtina *prava orexi S. Ludovici precibus liberata* 420 c d
Hieronyma Auguſtina, *Franciſci Garcia uxor, ad ſanam mentem S. Ludovici ope revocata* 455 f, 456 a
Hieronyma Juliana, *febre per S. Ludovicum liberata* 435 f
Hilarius, *vir piiſſimus, cujus ſe imperio ſubdidit B. Robertus Malateſta* 147 b
Hildebaldus, *Colonienſis Aëp., S. Quirini reliquias impetrâſſe fertur* 544 c, 546 b c, 547 b c f, 548 a, 551 b
† Hildegardis *Bingienſis, cujus editæ exſtant revelationes* 308 c
† Hildelitha, *abbatiſſa Berchingenſis* 650 c,
Hildericus, *Francorum rex, leges ſalicas correxit* 674 f
Hildericus, *Meldenſis epiſcopus* 485 f
Hilduinus, *abbas S. Dionyſii* 587 a
Hodus (*Alphonſus*) *Vide* Godoy
Hogerus, *Hamburgenſis Aëp.* 744 d e
Hollandiâ (*Michaël de*) *Ord. Prædicatorum Prior Bononienſis, ſummam B. Alemanni obedientiam expertus* 797 b c
Homodeus (*Aloyſius*) *S. R. E. Card. Bullæ Canonizationis S. Ludovici ſubſcriptus* 487 f
Homodeus (*Paulus Maria*) *Ord. Barnabitarum Ticinenſis collegii rector* 821 c
† Honeſta, *virgo martyr, inter Prætermiſſos* 493 c
Honoria, *Valentiniani III filia. Vide* Eudocia
Honorius, *Cantuarienſis Aëp.*, 114 a b; *à S. Paulino Eboracenſi Aëp. conſecratus* 106 d e, 112 b; *S. Paulinum profugum conſtituit epiſcopum Roffenſem* 107 d, 114 b
Honorius *imperator* 625 b c
Honorius I *Papa* 114 b; *SS. Paulino Eboracenſi, & Honorio Cantuarienſi pallium miſit* 106 f, 113 b c. *Ejus ea de re ad regem Edwinum epiſtola* 106 f, & ſeq. *item* 113 c d
Honorius III *Papa* 47 a
Hortenſia *Fabricii Campeſii uxor febre meritis B. Alexandri Saulii liberata* 831 d e
Hoſius (*Staniſlaus*) *S. R. E. Card. S. Franciſco amicitiâ junctus* 210 c; *hoc in Generalem Societatis electo, gratias egit Deo* 211 f; *Societati aditum in Poloniam aperuit, & Bransbergenſis collegii in Boruſſia auctor fuit* 218 a
Hoſtovinus (*Balthaſſar*) *S. J. ſociorum coloniam Vilnam duxit* 218 a
Hucbertus I, *Meldenſis epiſcopus* 586 f, 588 b c d
Huerto Candelaro (*Joannes*) *ſtrumâ per B. Ludovicum liberatus* 419 b c
Hugens (*Joannes*) *claudus, S. Gummari meritis ſanatus* 690 f, 691 a b
Hugo, *Cameraceſii comes, non probatur fuiſſe S. Vincentii Hannonienſis pater* 130 b c d e f, 132 b
Hugo, *Canonicus Regularis, ſcripſit Vitam S. Joannis de Bridlingtona* 137 c, & ſeqq.
Hugo Capetus, *Hugonis Magni, Pariſienſium comitis filius*, 722 c, 725 b, 737 b, 741 a c
Hugo, *comes Pariſienſium, maritus Hadwigis, ſororis S. Brunonis Aëp. Colonienſis* 702 c, 721 c, 737 b, 741 d. *Num hic illi Lotharingiæ coronam deferre voluerit* 722 b c, 725 c
Hugo, *epiſcopus Autiſſiodorenſis, inter Prætermiſſos* 5 f, 6 a
Hugo, *Veſontionenſis epiſcopus, aliquot S. Germani reliquiis S. Pauli eccleſiam ditavit* 623 b
Hugo *monachus Malmundarienſis* 556 b
Hugo, *rex Italiæ* 773 b
Hugo, *Rotomagenſis archiepiſcopus, inventis S. Nigaſii reliquiis, indulgentias conceſſit* 538 a
Humbertus *Ordinis Prædicatorum V Magiſter Generalis* 343 b, 345 d
Hunericus, *Wandalorum rex* 12 f, 13 b; *Eudociæ Valentiniani III filiæ maritus* 631 d
Hurtado (*Agnes*) *S. Franciſci meritis laterum dolore & febre miraculosè liberata* 230 e
Huſeviſo *vir illuſtris, cimeliarcha S. Petri Coloniæ* 788 c, 789 b c
† Hyacinthus *Ordinis Prædicatorum à Clemente VIII Sanctis adſcriptus* 359 c, 363 b
Hyparchus (*Angelus*) *claſſi Chriſtianorum adverſus Solimanum, Melitam obſidentem, expeditæ adjunctus* 211 f
Hyppolitus Eſtenſis *S. R. E. Card. ad Carolum IX Galliæ regem unà cum Lainio miſſus* 210 c, 263 a

I

JAcoba, *dolore capitis B. Roberti Malateſta meritis liberata* 148 b
Jacobus à S. Petro, *vulgò* Samper, *è Prædicatorum Ordine, inter Prætermiſſos* 6 f, 7 a
Jacobus è monte Columbi, *herniâ per B. Robertum Malateſta liberatus* 148 d
Jacobus I, *Aragoniæ rex, regnum Valentinum Mauris eripuit* 152 d. *Michaëlem de Fabra Ordinis Prædicatorum à ſacris Confeſſionibus habuit* 307 c; *Majoricam cepit* 432 c e
Jacobus II, *Aragoniæ rex, Ordinem Equitum Monteſæ inſtituit* 349 c
† Jacobus Aſceta, *eremita in Palæſtina, inter Prætermiſſos* 2 c
Jacobus *Diaconus, à S. Paulino profugo Eboraci relictus* 114 b
† Jacobus Major *Apoſtolus, à S. Franciſco præcipuè cultus* 154 e
Jacobus *Parmenſis miles, amiſſo pedum uſu B. Roberti Malateſta meritis donatus* 148 b
Jande (*Alvarus de*) *S. Franciſcum miſeram ſub Turcis Græcorum ſortem edocuit* 210 d
Janguez (*Thomas de*) *Lucronienſis collegii auctor* 214 f
Janſſen (*Nicolaus*) *crurum languore S. Gummari meritis liberatus* 690 f
† Januarius *martyr* 12 d
Idiaquez (*Joannes de*) *regis Catholici orator, ſedandis Genuenſium tumultibus incubuit* 158 f
Iffi, *Edwini regis ex Oſfrido nepos, à S. Paulino, Aëp. Eboracenſi, baptizatus* 103 b, 111 d; *in Galliam ad Dagobertum à matre miſſus* 114 a
† Ignatius *captivus obvium ſibi habuit S. Franciſcum, ad Caroli V aulam proficiſcentem* 157 c d. *De Sacramentorum uſu ab illo conſultus* 165 d, 232 d, 243 f. *Illius in So-*

Societatem ingreſſum prædixit 172 a, 246 d, *eumque recepit* 171 c; *ejus rigori modum poſuit* 172 f, 180 b, 191 d. *Vetuit, ne ſe* Peccatorem *litteris ſubſcriberet* 279 f. *Præſcivit ejus generalatum* 211 b, 257 e. *S. Franciſcum magni fecit* 233 e. *Tranſlatio reliquiarum ejus* 219 e

Immo, *conſiliarius S.Brunonis, ſeditionis ſuaſor* 737 d, *eidem inimicus* 472 a b

Imperialis (*Joſeph*) *S. R. E. Card., Bullæ Canonizationis S. Franciſci ſubſcriptus* 234 f.

Imperialis (*Laurentius*) *S. R. E. Card., Bullæ Canonizationis S. Ludovici ſubſcriptus* 487 f

Induſtria, *S Firmini, Uſetienſis epiſcopi, mater* 636 b, 637 c e f

Innocentius IV *Papa S. Petrum Martyrem altero, ex quo hic occiſus fuerat, anno in Sanctorum numerum retulit* 85 a

Innocentius VIII *Papa* 324 c. *Miſſam & Officium S. Franciſci ſub ritu ſemiduplici ad univerſam Eccleſiam extendit* 235 b

Innocentius IX *Papa brevi mortuus* 472 b, 474 f

Innocentius X *Papa* 302 d, 833 f, 834 d.

Innocentius XI *Papa* 833 f, 834 e. *In miracula B. Alexandri Saulii inquiri juſſit* 828

Joanna à Cruce *Clariſſa ex Margarita Saliglias, S. Ludovicum ſibi apparuiſſe audivit* 436 f

Joanna à Cruce, *Joannis Gandiæ ducis III ex Franciſca de Caſtro filia, Matritenſium Clariſſarum abbatiſſa* 154 c d, 155 c, 156 c, 203 a, 225 c, 238 d, 256 b d d; *germana S. Franciſci ſoror perperam dicta* 286 c

Joanna, *Alfonſi Cæſarauguſtani Aëp. filia, nupta Joanni Gandiæ duci III, S. Franciſci mater* 152 f, 153 c, 232 b, 235 f. *S.Franciſco Aſſiſiati devota* 153 f; *anno* 1520 *defuncta* 155 b, 156 c, 256 c

Joanna Aragonia, *Aſcanii Columnæ vidua, in Societatem benefica* 212 d, 264 d

Joanna Baptiſta *Clariſſa, Gandiâ in Caſtellam profecta* 256 c

Joanna, *Caroli V ſoror, Joanni II Luſitaniæ regi nupta, & Sebaſtiani regis avia* 153 a

Joanna de Aragonia & Borgia, *S. Franciſci filia, nupta Joanni Henriquez, marchioni de Alcanizes* 159 c, 167 e, 172 b, 238 c, 247 a

Joanna Eugenia *mulieri cuidam crus ruptum S. Ludovici ope ſanatum fuiſſe teſtata* 456 c

Joanna, *Ferdinandi II Aragoniæ regis filia, Caroli V mater* 152 f, 153 e; *S. Franciſcum inter ephebos habuit* 156 e; *ab eodem honoris causâ viſitata* 180 f, 254 c; *deliranti plurimùm S.Franciſcus profuit* 187 e. *Morienti adſtitit* 195 e f

Joanna, *Henrici regis Navarræ mater* 220 f

Joanna, *Joannis de Almanza, Alcaniſii marchionis, uxor, de mariti ſui abſentis morte & ſalute à S. Franciſco certior facta* 206 b

Joanna Luſitana, *Medinæ-Cœli ducis conjux, caſtitati conjugali S. Franciſci in aula degentis teſtimonium dedit* 158 c

Joanna, *Petri Fernandez de Caſtro filia, Petro Caſtellæ regi nupta* 158 c

Joanna, *Philippi II ſoror, Luſitaniæ principi deſponſa, Clariſſarum Matritenſium fundatrix* 154 d, 202 f, 256 b. *S. Franciſcum ad ſe invitavit* 180 f, 254 c. *Ad fratrem ſcripſit, ne ad purpuram Franciſcus eveheretur* 183 a. *Illum honorificè habuit* 184 c d e, 185 b c. *In luctu à S. Franciſco ſolatium accepit* 187 f. *Quanti S. Franciſcum fecerit* 189 f. *Aſturum inopiam ſublevavit* 205 e, 261 f. *Aquam prodigioſè in colorem ſanguineum verſam, ſanguinem è S. Bartholomæi reliquiis & ex particula S. Crucis profluentem vidit* 206 c d e. *Atrocem calumniam paſſa* 207 c

Joannes ab Herendero, *ex Ordine S. Franciſci, inter Prætermiſſos* 6 b

Joannes, *abbas S. Vincentii ad Vulturnum, S. Autperto, ut Vitam S. Paldonis ſcriberet, auctor fuit* 654 c

Joannes *ægro filio per B. Robertum Malateſta ſanitatem impetrat* 148 c

Joannes Aragonius, *archiepiſc. Cæſarauguſtanus, S. Franciſci, nepotis ſui, aliquamdiu curam geſſit* 155 e, 156 e f, 236 e

Joannes à S. Martino. *S. J., in odium fidei à Calviniſtis occiſus* 220 b

Joannes Auſtriacus, *regni Luſitani ſub Philippo II gubernator* 159 a. *Turcarum navali prælio victor* 224 c, 275 d

† Joannes Baptiſta, *cujus caput fuit inventum prope Emeſam* 81 d e, 82; *tranſlatum ex Cilicia in Bithyniam ſub Valente* 82 d, *fertur virgas ſylveſtres convertiſſe in aurum* 139 c. *Herodis reprehenſor* 339 a

Joannes Baptiſta, *Hieronymæ Stephanæ, Philippi Perez viduæ, filius, capitis porrigine S.Ludovici meritis liberatus* 444 f

† Joannes, *Bridlingtonienſis in Anglia canonicus Regularis* 90 c e

Joannes, *Brigantinus dux, Brigantinum Societatis collegium inchoavit* 216 e

Joannes, *Burgenſis epiſcopus S. R. E. Card., libelli Exercitiorum S. Ignatii examinator* 171 f

Joannes Emmanuël, *præclarus ſub S.Franciſco S. J. tiro* 197 b

† Joannes Gualbertus, *Ordinis Vallumbroſani fundator, inter Prætermiſſos* 3 e

Joannes II, *Aragoniæ rex* 153 d. *S.Engratidis monaſterii Cæſarauguſtæ unà cum filio Ferdinando conditor* 155 f

Joannes III, *Luſitaniæ rex* 255 d, 265 a, 280 c. *S. Franciſcum honorificè habuit* 183 f, 184 c d e. *Ejus mors* 202 e. *Laudes* 260 b

Joannes III *Papa* 563 c

Joannes XXII *Papa abbatiæ S. Martini Tutelæ eccleſiam in cathedralem erexit* 64 e

Joannes, *Luſitaniæ princeps, S. Franciſcum honorificè habuit* 185 a d, 255 e

Joannes, LXXVII *epiſcopus Trecenſis, incolis parœciarum de Inſulis & de Luſtria, de S. Tanchæ reliquiis diſceptantibus, ſilentium impoſuit* 121 d

Joannes, *marchio de Alcanizes, maritus Joannæ de Aragonia & Borgia, S. Franciſci filiæ* 159 e, 172 b, 178 f, 179 a

Joannes, *Petri filius, ad ſepulcrum B. Roberti Malateſta vitæ diſcrimine liberatus* 148 a

Joannes *piſcator à coſtarum fractura, invocato B. Roberto Malateſta, ſanatus* 148 b

Joannes, *morbo Gallico B. Jacobi Alemanni interceſſione liberatus* 803 a

Joannes *ſacerdos, dæmone liberatus meritis S. Joannis de Bridlingtona* 144 b c

Joannes S. Æmiliani, *Legionenſis antiſtes, collegium Societatis Legione exſtruxit* 214 f, 215 a, 274 a
Joannes, *S. Franciſci filius, Majaldæ & Ficalli comes* 172 b; *ejus res geſtæ* 159 b c d, 162 e; *patri in itinere Romano comes* 173 e, 174 c. *Philippi II in Luſitania legatus* 225 f, 238 b
Joannes, *vir conſularis, S. Baſſiani in condendo CPoli monaſterio adjutor* 80 e, 81 b c
† Jocundus *martyr* 11 c, 18 f, 19 b
Jordanus, *Hemmenrodenſis ex Ordine Ciſtercienſi monachus, inter Prætermiſſos* 5 a
† Jordanus, *Ordinis Prædicatorum Magiſter Generalis* 314 a, 316 d, 343 b; *ſanctiſſimi Nominis inſignis cultor* 342 f, 345 c
Jordanus *presbyter S. Ludovicum contemplatione defixum invenit* e f
Jovinus, *epiſcopus Uſetienſis deſignatus* 641 c
Iſabella ab Incarnatione *Clariſſa, Gandiâ in Caſtellam profecta* 256 f
Iſabella Anna, *laterum doloribus S. Ludovici meritis liberata* 431 b
Iſabella, *Calixti III Papæ ſoror, Joſredo Lenzolio nupta* 151 c, 152 b
Iſabella Eugenia Clara, *Philippi II Hiſpaniarum regis filia, S. Ludovici reliquiis ab Antiſtio donata* 435 d. *Ludovici Beatis adſcripti cultum extendi petiit* 477 c
Iſabella, *Ferdinandi regis Catholici uxor, Iſabellæ imperatricis avia materna* 162 f, 244 c
Iſabella, *Henrici IV Caſtellæ regis ſoror, nupta Ferdinando Aragoniæ regi cognomento* Catholico 153 e
Iſabella *imperatrix. Vide* Elizabetha *imperatrix*
Iſabella, *Joannis Gandiæ ducis II filia, Clariſſa diſcalceata* 153 b, 155 c 156 c, 162 f, 163 b e; *ejus de S. Franciſco vaticinium* 154 a; *illum hæredem inſtituit* 169 a. *Gandienſium Clariſſarum coloniam duxit Caſam-reginæ* 182 a, 202 f, 256 b e; *ejus mors* 203 a
Iſabella, *Joannis Gandiæ ducis III ex Franciſca de Caſtro filia, Clariſſarum Gandienſium abbatiſſa* 154 c, 155 a c, 156 e, 238 d, 250 b, 256 b d e
Iſabella, *S. Franciſci filia, Lermæ comes, Franciſco Sandovallo nupta* 159 a b, 167 e, 172 b, 238 b, 247 a, 286 e, 288 d, 291 c; *mortis ejus nuncius imperturbato animo à S. Franciſco acceptus* 287 d
Iſcherda (*Beatrix*) *ùt præſagierat S. Ludovicus, mortua* 332 c d
Iſembertus, *abbas cœnobii S. Trinitatis* 530 f, 531 b
Iſola (*Antonius Joannes*) *cujus uxor dolore dentium S. Ludovici meritis liberata fuit* 431 a
Iſolta, *matrona nobilis, filium in extremis laborantem B. Roberti Malateſta meritis ſanum recepit* 148 b
Iſquierdo (*Joannes*) *Ordinis Prædicatorum Aragoniæ provincialis, erga S. Ludovicum devotè affectus* 353 c
Iſraël, *epiſcopus Hibernus, S. Brunonis Aëp. Colonienſis magiſter* 705 d, 709 f, 768 a, 769 f
† Ithamar, *S. Paulini in ſede Eboracenſi ſucceſſor* 107 f, 114 d e
† Itisberga 131 a b c d e; *ædiculam ſacram S. Venantio exſtruxit* 127 b, 133 f; *honorificam ſepulturam procuravit* 127 f, 132 e e; *mauſolei & aræ S. Itisbergæ ſacræ tranſlatio* 133 c
Judice (*Nicolaus*) *S. R. E. Cardinalis, Bullæ Canonizationis S. Franciſci ſubſcriptus* 235 a
Juditha, *Henrici Bavariæ ducis uxor* 712 b
† Judocus *conf. inter Prætermiſſos* 496 d
Juliana de Aragonia, *Friæ dux, à S. Franciſco ſalutata* 180 b c, 181 f, 182 b. *Clariſſarum Gandienſium coloniæ domicilium dedit* 202 f, 256 b
† Juliana *virgo, Pauliacenſis abbatiſſa, inter Prætermiſſos* 493 d
Julianus, *Araozii ſocius, S. Franciſco Romam abeunti comes* 173 f
Julianus *imperator, Alemannorum victor* 604 e f
Julius II *Papa* 153 d, 235 f
Julius III *Papa* 232 f; *ædes Pontificias S. Franciſco, Urbem ingreſſo, in hoſpitium obtulit* 175 b, 248 a. *Eum Cardinalibus adſcribere voluit* 176 c, 182 d, 233 a, 249 a, 253 b c, 265 a. *Jubileum conceſſit iis, qui primo S. Franciſci Sacro intereſſent* 177 b, 250 d. *PP. Prædicatoribus, ut die Commemorationis Omnium Fidelium Defunctorum tres Miſſas in Provincia Aragoniæ celebrarent, indulſit* 342 c, 407 f
Juncar (*Violanta*) *S. Ludovici ope promptè convaluit* 334 e f, 419 c d; *ejus fragrantiam experta* 410 c, 416 c
Juſtina, *ex familia comitum de Lupfen, abbatiſſa monaſterii Undecim millium Virginum Coloniæ, varias SS. reliquias Othoni Truchſes S. R. E. Card. dedit* 56 f
Juſtinianus I *imperator templum S. Annæ Conſtantinopoli condidit* 84 c d. *Vigilium Papam Conſtantinopolim evocavit* 93 f, 634 a. *Eccleſiam Deiparæ ad Fontem condidit* 563 c d
Juſtinianus (*Vincentius*) *Ord. Præd. Generalis, S. Ludovico redeundi in Hiſpaniam facultatem fecit* 391 d
† Juſtinus, *diaconus martyr* 46 c
Juſtinus II, *imperator Orientis, S. Archangelo Michaëli templum condidit in fundo Addæ* 68 c
† Juſtus, *Cantuarienſis Aëp.* 110 c, 114 c. *S. Paulinum Eboracenſem epiſcopum conſecravit* 102 b c, 105 e, 108 d. *S. Auguſtini, Anglorum apoſtoli, adjutor* 104 e, 105 b d; *primus Roffenſis epiſcopus* 107 c
† Juſtus, *cujus reliquiæ Malmundarii* 542 c, 547 f
† Juſtus *martyr, inter Prætermiſſos* 493 c
† Juſtus *puer Mrl. Romano die* XVIII *Octobris inſcriptus* 495 f, 496 a
† Juſtus, *S. Reguli, ùt nonnulli contendunt, ſocius* 98 c

K

Kerman (*Joannes*) *S. Gummari meritis viſum recepit* 692 b
Keye (*Barbara van*) *morti proxima, S. Gummari meritis ſanitati reſtituta* 693 a b
Koch (*Theodoricus*) *monaſterii S. Cæciliæ capellanus, in litteris Othonis Truchſes S. R. E. Card. memoratus* 57 a
Konarſcius (*Adamus*) *Poſnanienſis epiſcopus, Socie-*

Societati collegium Poſnaniæ condidit 218 b, 284 d, 276 a

Kuecke (*Godefridus de*) *Sanctenſis eccleſiæ Præpoſitus, in S. Victorem martyrem ejuſque ſocios muniſicus* 43 bc, 44 ef, 46 de

L

LAinius *S. J. concilio Tridentino interfuit* 193 b, 233 c, 245 d, 268 e; *electus in Præpoſitum generalem Societatis* 205 a. *Indorum ſaluti conſuluit* 206 c, 263 b; *in Galliam cum Card. Eſtenſi miſſus* 210 c, 263 a; *præſcivit, ſibi ſucceſſurum S. Franciſcum* 211 b, *ejus mors* Ibid. d

Lamberti (*Bartholomæus*) *ſacerdos, fiſtulis S. Gummari meritis liberatus* 692 c

Lambertus, *decanus Liranus* 675 d

Lamechen (*Gaſpar*) *litteris Othonis Truchſes S. R. E. Card. ſubſcriptus* 57 d

Landinus (*Balthaſſar*) *mercator Ticinenſis, pauperum ſollicitus* 825 e

Lando, *comes Capuanus* 135 ad

Landrianus (*Fabricius*) *epiſcopus Ticinenſis populi ad B. Alexandri Saulii tumulum concurſum tantiſper repreſſit* 829 d

Landulfus, *comes Capuanus* 135 d

† Lanfrancus, *Dorobernenſis epiſcopus* 103 c; *Gundulfum Roffenſem epiſcopum ordinavit* 163 d. *Num S. Paulini Eboracenſis reliquias tranſtulerit* 104 a

Langlois (*Nigaſius*) *invocato S. Nigaſio, filium ſuum ſubmerſionis periculo ereptum vidit* 541 bc

Lantbertus, *Ragineri Longicolli filius* 731 b

Lanzolius. *Vide* Lenzolius

Lara (*Manricus de*) *Nagaræ dux, erga S. Ludovicum devotè affectus* 353 d

Lardarolus (*Andreas*) *filiam, B. Jacobi Alemanni interceſſione mortis periculo ereptam, vidit* 802 b

Larenoſa, *vidua triennali ſanguinis fluxu S. Ludovici meritis liberata* 360 b

Larius (*Bartholomæus*) *S. J. in Mexicum miſſus* 219 c, 268 d, 269 c

Laſſone (*Laurentius de*) *plauſtro oppreſſus, invocato B. Martino de Vercellis conſ. ex Ord. S. Auguſtini, convaluit* 894 a

† Laubertus *Latiniaci cultus* 652 f

† Laudus, *cujus reliquiæ in cathedrali Tutelenſi ſervantur* 64 ef, 65 a, 66 ab

Laurentius *presbyter, S. Firminum, Uſetienſem poſtea epiſcopum, in amicitiam recepit* 636 b, 640 c

† Laurentius, *S. Auguſtini in Anglia cooperator* 104 a

Laureus (*Vincentius*) *Pii V in Scotiam legatus* 218 c

Lauria (*Rogerius de*) *Carolum Salernitanum principem prælio navali cepit* 151 b

Laurus *Ariminenſis genuum dolore B. Roberti Malateſta meritis liberatus* 148 b

† Lauto. *Vide* † Laudus

Laxius (*Gaſpar*) *S. Franciſci in ſtudiis altioribus magiſter* 156 cf, 237 ab

Lazarus (*Antonius*) *è gravi lapſu B. Alexandri Saulii meritis illæſus* 829 f

Leccio (*Robertus de*) *epiſcopus Aquinas, ex Ordine S. Franciſci* 307 d

Ledeſma (*Jacobus*) *S. J. ad conventum Auguſtanum à Pio V miſſus* 218 c

Leemputte (*Guillielmus van den*) *cruris tumore S. Gummari meritis liberatus* 694 c

Lentaillerus (*Joannes*) *abbas Aquicinctinus Ordinis S. Benedicti, collegium Societatis Duacenum fundavit* 217 f, 228 a

Lenzolius (*Arnaldus*) *à Jacobo I Aragonum rege ob præſtitam ſibi in bello Maurico operam Villalongæ dominio donatus* 152 d

Lenzolius (*Arnaldus*) *ſub Petro IV Aragonum rege clarus* 152 d

Lenzolius (*Berengarius*) *ſub Alfonſo III & Jacobo II Aragonum regibus clarus* 152 d

Lenzolius (*Joannes*) *eques Valentinus ad bellum Sardoum evocatus* 152 d

Lenzolius (*Jofredus, ſeu Gotifredus*) *Alexandri VI pater* 152 a

Lenzolius (*Matthæus*) *ſub Petro IV Aragonum rege clarus* 152 d

Lenzolius *quidam Jacobo I Aragonum regi præclaram in bellis operam contulit* 152 c

Leo, *Conſtantini Copronymi filius, Giſlam Pipini regis filiam in matrimonium popoſcit* 131 c

Leo *imperator Olybrium in imperatorem inaugurandum Romam miſit* 631 e

Leo Iſaurus, *imperator Orientis, S. Theophilum ob cultum ſacrarum imaginum in exſilium miſit* 4 b

† Leo *martyr Ordinis Minorum, inter Prætermiſſos* 8 ab

Leo X *Pontifex* 359 c; *modum orandi, à Michaële Florentino inventum, obſervantibus indulgentias conceſſit* 5 c. *Oſannæ Andreaſiæ cultum permiſit* 363; *de S. Brunone in eccleſiis Cartuſianorum Officium fieri permiſit* 309 d, 312 b

† Leodegarius *martyr, inter Prætermiſſos* 491 e

Leon (*Paulus de*) *meretricem pro ſancta virgine in Hiſpaniæ vico cultam detexit* 354 e

Leonia (*Pontia*) *Belmontenſe Societatis collegium reditibus ſtabilivit* 215 d

Leonius (*Joannes Emmanuel*) *S. J. primus tirocinii Villaregienſis magiſter* 215 c; *Toleti inſpector* 225 c

Leonius (*Ludovicus Pontius*) *dux de Arcos, Marcenenſe Societatis collegium condidit* 216 b

Leonius (*Pontius Ferdinandius*) *ædes ſuas PP. Societatis Hiſpali obtulit* 194 ef, 258 b

Leonius (*Pontius Rodericus*) *dux de Arcos* 269 e

Leonorius Stampenſis, *epiſcopus Carnotenſis, SS. Nigaſii & ſociorum ſolennitatem Mellenti auxit* 540 b

Leontius *Burdigalenſis epiſcopus, ſynodo Aurelianenſi anni 541 ſubſcriptus* 638 b

Leontius, *Veſontionenſis epiſcopus, monaſterii Virginum in monte Chaudanne conditor* 624 b

Leopardus *abbas concilio Toletano XIII ſubſcriptus* 538 e

Leopoldus, *Romanorum Imperator, unà cum conjuge S. Franciſci Borgiæ, uti & S. Ludovici Bertrandi canonizationem petiit* 231 e, 233 f, 487 a

Leporius, *monachus in Gallia hæreticus* 595 c

Leſcano (*Joannes*) *Ordinis Præd., S. Ludovico inſervivit* 417 c, 420 f, 427 a; *tentatione deſerendi habitum religioſum à S. Ludovico liberatus* 380 de; *laterem in lecto*

S.Ludovici, ex morbo decumbentis, deprehendit 408 f
Leudericus, *Bremenſis ep.* 743 d
Leydecus, *S.Cannici pater* 644 c
† Libaria, *virgo martyr, inter Prætermiſſos* 496 a b
Libertus. *Vide* Aclibertus.
Licinius *imperator aſſentatores aulæ ſorices tineaſque vocavit* 268 e; *Chriſtianos palatio expulit* 562 e
Lilla, *S. Edwini miniſter, ſicarii ictum, ut regem ſervaret, excepit* 108 e
Linares (*Petrus*) *S.J. laïcus, in odium fidei occiſus* 218 f, 268 a
Linarez (*Hieronyma*) *peſte S.Ludovici ope ſanata* 462 d
† Linus *Papa, S. Petri ſucceſſor proximus* 61 f
Linus, *Veſontionenſis ep.* 624 f
Loarez (*Joannes*) *Ord. Prædicatorum in Aragonia Provincialis, S. Ludovici corpus incorruptum invenit* 434 f
Loartes (*Gaſpar*) *S.Franciſci exemplo Societatem ingreſſus* 178 d, 252 e
Lobeus (*Petrus*) *S.J. in Peruviam miſſus* 219 b, 268 c
Locoyn (*Andreas de*) *inter Prætermiſſos* 495 b
Lodoſa (*Petrus*) *theologus inſignis, S.Franciſci exemplo Societatem ingreſſus* 178 d, 252 e
Logrogno (*Eleonora de*) *Alphonſo, S. Franciſci filio, nupta* 159 f
† Lomanus, *Athrymenſis in Hibernia epiſcopus, inter Prætermiſſos* 491 a
Longovico (*Claudius de*) *ep. Lingonenſis & S.R.E. Card.* 667 b
Lopez (*Alfonſus*) *S.J. coadjutor, in Indias Orientales à S.Franciſco miſſus* 205 f
Lopez (*Angela*) *accremento carneo S.Ludovici ope liberata* 455 d
Lopez Cabrera (*Franciſcus*) *parochus Tubaræ, bina in Indiis prodigia S. Ludovici meritis patrata vidit* 390 d e
Lopez de Victoria (*Alphonſus*) *ſtrumis S.Ludovici precibus liberatus* 420 b
Lopez (*Didacus*) *S.J. in Indias Occidentales miſſus* 167 b
Lopez (*Gaſpar*) *Ord. S. Hieronymi, febre & tumore colli per S. Ludovicum liberatus* 449 e
Lopez (*Joanna*) *febre S. Ludovici ope ſanata* 449 c
Lopez (*Joannes*) *à letali vulnere per S. Ludovicum ſanatus* 449 d e
Lopez (*Joannes*) *Sperantiæ ex fratre nepos, peſte S. Ludovici ope liberatus* 462 e f
Lopez (*Iſabella Joanna*) *ſanæ menti S.Ludovici ope reddita* 456 a b
Lopez (*Laurentius*) *habitum Dominicanum in conventu Valentino accepit* 307 e; *S. Ludovico à Confeſſionibus & familiaris* 310 b, 311 c, 371 a, 374 c. *Gaudium ejus de S. Ludovici in Hiſpaniam ex Indiis reditu* 326 e
Lopez (*Sebaſtianus*) *S.J. tiro, à Calviniſtis in mare projectus, natatu mortem evaſit* 222 b, 223 f, 224 a, 273 d
Lopez (*Simon*) *S.J. in odium fidei à Calviniſtis occiſus* 220 b, 271 f
Lopez (*Sperantia*) *tertii Ord. S. Dominici, peſte S. Ludovici ope liberata* 462 e
Lopius (*Andreas*) *S.J., in Peruviam miſſus* 219 b
Lopius (*Franciſcus*) *S.J., in odium fidei à Malabaribus necatus* 218 f, 219 a, 268 a 269 b
Lopius (*Jacobus ſeu Didacus*) *S.J., Mexicani collegii rector* 214 b, 268 d
Lopius (*Jacobus*) *S.J., Gaditanum emporium excoluit* 216 a
Lopius (*Ludovicus*) *S.J., in Peruviam miſſus* 219 b, 268 c
Lopius Navarrus, *S. J., in Mexicum miſſus* 219 c, 268 d
Lopius Pacheeus (*Jacobus*) *Villenæ marchio, primus Belmontenſe Societatis collegium expetiit* 215 d
Loret (*Petrus*) *Ordinis Prædicatorum S. Ludovico poſt mortem valde hilaris apparuit* 332 e f, 399 b
† Loth, *Abrahami nepos* 19 f
Lotharius II, *à Frederico I, Trevirenſi Aep., imperator coronatus* 44 f, 46 b, 782 a, 783 e; *S. Brunonis Colonienſis archiepiſcopi ex ſorore Gerberga nepos* 703 b; *ejus cum Ragenario diſſidium* 728 e f, *cum S. Brunone colloquium* 737 b c. *Hugonis filios operâ ejuſdem ſibi obſequentes habuit* 741 e f, 742 a
Lotharius, *Italiæ rex* 709 f
Lu (*Allegrina*) *diuturna febre B. Alexandri Saulii meritis liberata* 831 c d
Luca (*Joannes*) *peſte S. Ludovici ope liberatus* 462 c
Luca (*Michaël*) *Ord. Præd., ſplendorem ex S. Ludovici ore prodeuntem vidit* 428 b
Lucardus, *epiſcopus conf., inter Prætermiſſos* 493 e
Lucas (*Joannes*) *collegium Societatis Belmontenſe fovit* 215 d
Lucas, *Ordinis Prædicatorum, B. Nicolaum mortem ſibi prædicentem audivit* 433 d
† Lucas, *S. Mariæ effigiem, quæ Romæ in æde B. Mariæ Majoris eſt, pinxiſſe creditur* 284 e
Luchian (*Joſephus*) *Ord. Præd., S. Ludovici reliquias, per Iſabellam Mires miro modo obtentas, in partes dividi juſſit* 442 d
Lucia, *dæmone B. Roberti Malateſtæ meritis liberata* 148 b
† Lucianus, *Bellovacenſium apoſtolus* 522 a b
† Lucilius, *Veronenſis ep.* 86 d e
Lucius Ælius Verus *imperator, Hegeſippo, Dionyſio Corinthiorum ep. aliiſque ſcriptoribus eccleſiaſticis æqualis* 9 a b
Ludolfus, *Ottonis I ex Editha filius* 770 b, 771 f, 774 a. *Patri rebellis* 709 e, 710 b e, 711 a c f, 712 a, 719. *Sueviæ ducatu privatus* 725 d. *Amanter habitus à S.Brunone, archiepiſcopo Colonienſi* 726 a. *Patri reconciliatus* 720 a b, 778 b. *In Italiam miſſus eidemque præfectus* 726 b, 780 f; *inde Berengarium expulit* 726 c. *Ejus mors* 729 a, 781 a, 782 f
Ludolfus, *Ottonis I cancellarius* 709 a
Ludovica, *Joannis, Gandiæ ducis III, filia. Vide* Aloyſia.
† Ludovicus Bertrandus, *cœnobii Dominicani Lombayæ à S. Franciſco excitati, incola* 171 d. *Ejus preces expetiit S. Franciſcus, cùm de religioſo ſtatu amplectendo deliberaret* 171 b, 249 f. *Unà cum S. Franciſco in Sanctorum album relatus* 231 c, 234 a

† Ludo-

† Ludovicus, *ep. Toloſanus* 338 d
Ludovicus Granatenſis, *Ordinis Præd., PP. Societatis Jeſu defendit* 199 b
Ludovicus, *Jacobi Ferreri filius, ſecundùm S. Ludovici vaticinium natus* 414 c d
Ludovicus, *Luſitaniæ princeps, Joannis III frater, in amicitiam cum S. Franciſco coiit* 161 c; *ſociis adſcribi petiit* 178 a, 255 b. *Plurimùm S. Franciſci operâ in pietate profecit* 184 f. *Litteræ ejus ad eumdem* 251 d e; *ejus laudes* 255 b c d
Ludovicus Neophytus, *in miſſionarios perfidus* 218 f, 267 e
Ludovicus, *puer Indus, poſt ſuſceptum per S. Ludovicum baptiſma idolis ab Indis immolatus* 323 c d, 384 b c
Ludovicus, *Segorbienſis epiſcopus, Calixti III ex ſorore nepos* 152 b
Ludovicus XIII, *Galliæ rex* 420 f
Ludoviſius, *S. R. E. Card., Bullæ Canonizationis S. Ludovici ſubſcriptus* 487 f
Lugo (*Bartholomæus de*) *Ordinis Prædicatorum, epiſcopus Interamnenſis, Cardinalem Alexandrinum in Hiſpaniam comitatus* 358 d
Luna (*Maria de*) *S. Franciſci proavia, Mariæ Henriquez iæ mater* 156 b, 236 f, 254 a
Lupita, *ſoror S. Patricii, inter Prætermiſſos* 5 b
Lutgardis, *Ottonis I filia ex Editha* 710 a, 721 e f, 770 a
Lyſias, *in encyclicis de SS. Tarachi, Probi & Andronici martyrio litteris memoratus* 566 a

M

† MAcarius, *S. Antonii abbatis in Thebaïde diſcipulus* 604 b c, 605 e
† Machabæus, *cujus reliquias comitiſſa de Reychenſtain dedit Othoni Truchſes, S. R. E. Card.* 56 f
Macheſa (*Ludovicus*) *Juratus Orioleſis, pro cauſa S. Ludovici Romam ſcripſit* 474 b
Macip (*Vincentia*) *uberum ſiccitate S. Ludovici ope liberata* 461 f, 462 a
† Madelgarius, *Latiniaci cultus* 952 f
Madridius (*Baptiſta*) *doctor Navalcarnerenſe Societatis collegium condidit* 215 f
Magallanes (*Franciſcus*) *S. J., in odium fidei à Calviniſtis occiſus* 220 b, 271 f
Magdalena, *cæſaris Ferdinandi filia, Halenſis in comitatu Tyrolenſi ſacrarum Virginum collegii fundatrix* 217 c, 270 b
Magdalena, *diuturna febre quartana per B. Robertum Malateſta liberata* 148 e
Magdalena, *famula D. Joſephi Poli, febre acuta ac parotide S. Franciſci meritis liberata* 231 d
Magdalena, *Joannis, Gandiæ ducis III, ex Franciſca de Caſtro filia, nupta Ferdinando de Proxita, comiti de Almenara* 154 c, 238 d
Magdalena, *Petri Arbolay conjux, uberum ſiccitate S. Ludovici ope liberata* 458 d e
Magnes (*Melchior*) *S. Ludovicum in Miſſâ cœleſti luce circumfuſum ſe vidiſſe, teſtatus* 315 f, 408 b
Magnez & Montoſini (*Suſanna*) *brachio contracto S. Ludovici ope liberata* 456 c d
Majorga (*Joannes de*) *S. J., in odium fidei à Calviniſtis occiſus* 220 b, 271 e
† Malaſus. *Vide* † Malloſus.
Maldonatus (*Franciſcus*) *Generalis Fratrum de Mercede, S. Ludovici ſepulturæ interfuit* 352 d, 432 a f
Malateſta (*Carolus*) *B. Roberti Malateſta patruus & educator* 145 c e, 146 e; *ad concilium Conſtantienſe à Gregorio XII miſſus* 146 e
Malateſta (*Novellus*) *B. Roberti Malateſta frater* 146 e
Malateſta (*Pandulphus*) *Brixiæ dominus, B. Roberti Malateſta pater* 145 b, 146 e
Malateſta (*Senior*) *B. Roberti Malateſta patruus* 146 e
Malateſta (*Sigiſmundus*) *B. Roberti Malateſta frater & in principatu Ariminenſi ſucceſſor* 146 e, 148 f
† Mallonus, *Rotomagenſis epiſcopus* 512 a, 515 c, 520 f, 525 f, 526 b
† Malloſus, *Bonnæ elevatus per Reinaldum archiepiſcopum Colonienſem, alius à Malloſo Gregorii Turonenſis* 29 b d, 48 a
† Malloſus *martyr* 19 e f, 20 a b c d, 21 b c d, 25 c d, 26 e f, 27 a f, 34 a, 36 a b, 43 a d e f, 47 f; *ſitne alius à S. Gereone* 28 d & ſeqq. *Ejus tranſlatio* 47 d
† Maluſius. *Vide* † Malloſus.
† Mamas *martyr, inter Prætermiſſos* 3 e
† Mamertinus, *abbas S. Germani Autiſſiodorenſis* 494 c
Mancinelli (*Julius*) *S. J., cantum angelicum audivit pridie Tranſlationis S. Ignatii* 219 e
Mancinus (*Franciſcus Maria*) *S. R. E. Card., Bullæ Canonizationis S. Ludovici ſubſcriptus* 488 a
Mancius (*Paſchalis*) *ex Ordine Prædicatorum, S. Franciſcum oratione publica laudavit* 194 b
Manjon (*Franciſca*) *collegio Societatis Methymnæ-Campi benefica* 186 b
Manricus à Lara, *Aurienſis epiſcopus, condendo Monte-Regio Societatis collegio collaboravit* 215 a
Manrique de Lara (*Joannes*) *Caroli V apud Pontificem legatus* 182 e
Manrique Sandovalius, *comitis Nazaræ filius, S. Franciſci exemplo Societatem ingreſſus* 178 e
Manſueta *Virgo Laudæ, inter Prætermiſſos* 495 b
Manuella (*Eleonora*) *marchioniſſa de Navarrez, S. Franciſcum, cùm viveret, velut inſignem Dei Servum æſtimavit* 353 f
Manuello (*Alfonſus*) *modicam meſſem futuram, S. Ludovicum vaticinantem audivit* 337 a
Manzanedus de Zuignones (*Alfonſus*) *Rotæ auditor cauſam Beatificationis S. Franciſci Borgiæ, uti & Canonizationis S. Ludovici Bertrandi examinavit* 230 e, 478 e
Marachiglia (*Joanna*) *S. Ludovicum facie ſplendentem vidit* 407 e
Marc (*Philippus*) *ſigilla & ſubſcriptiones Proceſſûs generalis de S. Ludovico ſincera eſſe, teſtatus* 471 c
Marc (*Urſula*) *brachiorum uſu S. Ludovici ope donata* 454 b
† Marcellinus *Papa* 33 c d, 37 f
† Marcellus, *Apamenſis ep. Martyr* 618 e
Marcellus *diaconus, S. Baſſiani diſcipulus* 83 b d

Mar-

Digitized by Google

Marcellus, *Felicis ſenatoris filius, Uſetienſis epiſcopus ordinatus* 641 c
† Marcellus *Martyr, inter Prætermiſſos* 7 b
Marcellus II *Papa* 106 a
March (*Urſula*) *cujus filia morbo comitiali, invocatis S. Maria, SS. Vincentio Ferrerio & Ludovico, liberata fuit* 439 f
Marci (*Lopus*) *Aëp. Cæſarauguſtani vicarius, in PP. Societatis turbas excitavit* 197 f
Marcianus, *imperator Orientis* 81 e, 83 f, 84 b c e, 631 d; *templum S.Baſſiano CPoli condidit* 80 a b
† Marcianus. *Vide* † Marianus *monachus.*
Marcius, *martyrii SS. Tarachi, Probi & Andronici oculatus teſtis* 565 d, 584 a; *memoratus in encyclicis de Martyrio illorum litteris* 566 a
Marco (*Gregorius*) *contractus per S.Ludovicum ſanatus* 448 a b c
Marco (*Joanna Anna*) *tertii Ord. S. Dominici, ex morbo ſe convaliturum, ex S.Ludovico audivit* 415 d; *Gregorium fratrem S. Ludovico optato ſucceſſu commendavit* 448 b; *aurium dolore per illum liberata* 456 f
Marcus Aurelius Antonius *imperator Hegeſippo, Dionyſio Corinthiorum epiſcopo aliiſque ſcriptoribus eccleſiaſticis æqualis* 9 a b
Marcus (*Joannes*) *per S. Ludovicum ſanitati reſtitutus* 440 c
Mareſuſcus (*Proſper*) *S. R. E. Cardinalis, Bullæ Canonizationis S.Franciſci ſubſcriptus* 234 f
Margareta Auſtriaca, *Philippi III Hiſpaniarum regis uxor* 159 c
Margareta, *Caroli IX, Galliæ regis, ſoror, Henrico Navarræ principi, pòſt regi Galliæ hujus nominis IV deſponſa* 225 f
Margareta *contracta, S. Gummari meritis ſanata* 690 c
Margareta, *Joannis Gandiæ ducis III ex Franciſca de Caſtro filia, Frederici de Portugal uxor* 154 c, 238 d
Margareta, *Maximiliani imp. filia, Clariſſa Matriti* 256 b
Margareta, *uxor Garziæ Infantis & Petri Athareſii mater* 150 b
Margarita, *Alexandri Salvàdei uxor, B. Alexandri Saulii meritis matricis doloribus liberata* 831 e
Margarita *Ariminenſis, femina valde pia & miſera, cujus curam ſingularem habuit B. Robertus Malateſta* 147 d
Margarita, *Nicolai marchionis Eſtenſis filia, B. Roberto Malateſta maritata* 145 c d, 146 f
† Margarita *Sabaudica* 647 c
Maria à Cruce *Clariſſa, Gandiâ in Caſtellam profecta* 256 e
Maria à Jeſu *Clariſſa, Gandiâ in Caſtellam profecta* 256 e f
Maria Amalia, *utriuſque Siciliæ regina, pro cauſa B. Alexandri Saulii apud Clementem XII ſollicita* 833 f
Maria, *Anſberti ſoror* 638 a
Maria, *Caroli V ſoror* 198 d
Maria Clara, *Matritenſium Clariſſarum Diſcalceatarum abbatiſſa* 206 e
Maria, *Emmanuëlis Luſitaniæ regis filia, S. Gereonis reliquias thecâ argenteâ decoravit* 56 d
Maria, *Ferdinandi regis Catholici filia, nupta Emmanuëli Luſitaniæ regi* 162, 244 c
Maria Gabriëla. *Vide* Henriquez (*Maria.*)
Maria, *Henrici VIII filia, Angliæ regina* 183 a
Maria Jeſu, *Franciſcana Diſcalceata, comitis Dianii ſoror* 240 f
Maria (*Joannes*) *S. J., ad ordinanda ſtudia in Siciliam miſſus* 217 b
Maria, *Joannis III Luſitaniæ regis filia, Philippo Hiſpaniarum principi deſponſa* 167 d; *Immatura morte ſublata* 168 b, 244 f
Maria, *Joannis III Luſitaniæ regis ſoror, S. Franciſcum honorificè habuit* 184 e
† Maria Magdalena *S.Ludovico apparuiſſe fertur* 409 f
Maria, *Maximiliani imp. uxor* 206 a
Maria, *Philippi I ſoror, Maximiliani II imp. conjux* 159 c
Maria Toletana, *ducis de Arcos uxor, à S. Franciſco de via ſalutata* 187 b. *Marcenenſe Societatis collegium condidit* 216 b
† Marianus *abbas, cognomento* Incluſus, *inter Prætermiſſos* 2 c
† Marianus *Eremita, in diœceſi Bituricenſi mortuus, inter Prætermiſſos* 493 f, 494 a b c f
Marianus Genazzenſis, *Ord. S. Auguſtini Prior Generalis* 805 e
Marianus Joannes, *Melchioris Gagliae filius, S. Ludovici meritis ad vitam revocatus* 459 e f
Marianus *miles, S. Nicetæ Gothi reliquias Mopſueſtiam attulit* 562 f
† Marianus, *monachus in monaſterio S. Germani Autiſſiodorenſis, mortuus Fontaneti in diœceſi Auguſtodunenſi, inter Prætermiſſos* 493 f, 494 c f
Marina, *Petri Baldiviæ uxor, S.Franciſci Sacris operantis vultum cæleſti quadam luce radiantem conſpicata* 195 a b
Marinis (*Carolus de*) *S. R. E. Cardinalis, Bullæ Canonizationis S.Franciſci ſubſcriptus* 235 a
Marinitta *Inda ſorori ſuæ S. Ludovici cingulo partum felicem procuratum vidit* 389 f
Marinitta *Inda, S. Ludovici calumniatrix* 411 f
† Marinus. *Vide* † Marianus *monachus.*
Marquiria (*Petrus*) *canonicus Conchenſis, collegium Conchenſe reditibus ſtabilivit* 215 d
Marſiglia (*Magdalena*) *ſanguinis effluvio per S. Ludovicum liberata* 457 b
† Martialis, *epiſcopus Lemovicenſis, inter Prætermiſſos* 3 d
Martina, *invocato S. Nigaſio, auditum recuperavit* 541 d
Martinettus, *Bullæ Canonizationis S. Franciſci ſubſcriptus* 235 a
Martinez (*Antonius*) *S.J. laïcus, in Peruviam miſſus* 214 b
Martinez (*Beatrix*) *S. Ludovicum ſibi apparentem habuit* 442 b
Martinez (*Joannes*) *Ordinis Prædicatorum, ſplendorem ex ore S. Ludovici prodeuntem vidit* 428 b
Martinez (*Maria*) *S. Franciſci meritis uberum morbo miraculosè liberata* 230 b f
Martinez (*Petrus*) *S.J. miſſionarius navalis, in Florida pro fide occiſus* 205 d, 261 f, 267 c d
Martinez (*Sebaſtianus*) *ejuſque conjux, peſte S. Ludovici ope liberati* 461 c d

Martinez (Vincentia) pleuritide S. Ludovici ope liberata 449 b
Martini (Gaſpar Simeon) Xativæ juratus, pro cauſa S.Ludovici Romam ſcripſit 474 b
Martinius (Jacobus) S.J. in Peruviam miſſus 219 b
Martinius (Petrus) S.J. in Florida à Tacatucuranis occiſus 218 f
Martino (Joannes à) S. J. in odium fidei à Calviniſtis occiſus 220 b, 271 f
Martinus Andreas, Jacobo Nerotto, procuratori fiſcali, ſubſtitutus 302 b
Martinus Aragonius S.Franciſcum in ſeceſſu Ognati inviſit 251 c
Martinus Bononienſis ad ſepulcrum B. Roberti Malateſta viſum recepit 148 b
Martinus V Papa, in B. Robertum Malateſta beneficus 147 a
† Martinus Turonenſis latronem pro Sancto cultum detexit 354 e, 355 b
Martinus, ultimus ex Barcinonenſium comitum ſtirpe Aragoniæ rex 309 b, 312 a, 368 f, 380 b
Martyr (Petrus) Carthaginenſis in India conventûs Prior, ſpiritum propheticum S.Ludovici expertus 383 f, 384 a
Martyribus (Bartholomæus de) Ordinis Prædicatorum, Bracharenſis epiſcopus, Societati collegium condidit 208 f, 209 a, 216 e, 262 c
Martyrius, archiepiſcopus Hieroſolymitanus, dedicationi monaſterii S. Euthymii interfuit 561 e
Martyrius, monaſterii S. Baſſiani archimandrita, concilio CPolitano anni 518 ſubſcriptus 81 b
Martyrius, Nectario ep. CPolitano familiaris 609 b
Maſquarena (Petrus) ut ſocii in Indiam Orientalem mitterentur, auctor 255 d
Maſquarenia (Eleonora) inchoando Matritenſi collegio domum dedit 215 b
† Maternus, Trevirenſis ep. 40 c e, 41 d
† Mathildis, Henrici Aucupis uxor & S.Brunonis archiepiſcopi Colonienſis mater 702 b f, 703 b
† Mathildis, S. Mathildis ex Ottone filio neptis, Quidlinburgenſis abbatiſſa 702 c
Matilla (Martinus) S. J. laïcus, in Mexicum miſſus 219 c, 268 d
Matrona, quæ capitis S.Joannis Baptiſtæ è Ciliciâ in Bithyniam tranſlationi interfuit, alia à S. Matrona, S. Baſſiani diſcipulâ 82 d e f, 83 a
† Matrona, S.Baſſiani diſcipula, monaſterium CPoli condidit 83 c d
Matteu (Petrus Antonius) civitatis Valentinæ juratus, pro S.Ludovici cauſa Romam ſcripſit 474 a
Matthæus, abbas Sandionyſianus, SS. Sanctini & Antonini reliquiis, ut putabatur, donatus 588 f, 589 a
Matthæus (Antonius) uxorem ſuam S. Ludovici precibus febre liberatam vidit 418 e
† Matthæus Apoſtolus, Salernitanorum patronus 671 c, 672 c; ejus corpus Salerni 673 f, 674 a c f
Matthæus (Claudius) S. J. provinciæ Aquitanicæ præfectus 224 b
† Maurinus, abbas Coloniæ Agrippinæ 35 a
† Maurinus ſeu Maurianus M. Agenni 495 a

† Mauritius ſociique Thebæi martyres 18 a, 21 e f, 24 e f, 33 a d e, 37 b c, 38 c, 39 a. Ex illius reliquiis comitiſſa de Reichenſtain dedit Othoni Truchſes, S. R. E. Cardinali 56 f
† Mauroſus. Vide † Malloſus.
Maurus, epiſcopus Verodunenſis 597 f, 598 b
Maximianus Galerius 67 a, 68 f
Maximianus imperator 13 b, 15 f, 17 b, 19 f, 20 a, 21 e, 23 d, 24 c e f, 25 a b, 27 b, 32 f, 33 c d e, 37 d f, 38 a b f, 32 a b c d, 40 a, 41 a, 47 d e
† Maximianus, patriarcha Conſtantinopolitanus 628 e
Maximilianus, Bavariæ dux, reliquias unius ex SS. Caſſii & Florentii ſociis donatus 49 b
Maximilianus I, Romanorum imperator 153 d, 255 f
Maximilianus II imperator legatos ad tumultus Genuenſes ſedandos miſit 158 f
Maximinus imperator 68 f, 73 b; impia adverſus Chriſtum Acta quaquaverſum ſpargi juſſit 564 c d
Maximinus, Veſontionenſis epiſcopus 624 f
Maximus, Bithyniæ præfectus 69 f, 72 a
Maximus (Camillus) S. R. E. Cardinalis, Bullæ Canonizationis S. Ludovici ſubſcriptus 488 b
† Maximus martyr, ep. Æmonienſis, inter Prætermiſſos 3 c
Maximus (Flavianus) præſes Ciliciæ, ſub quo paſſi ſunt SS. Tarachus, Probus & Andronicus 561 b, 562 a, 566 c & ſeqq; S.Calliopam neci addixit 564 e
Maximus, philoſophus Cynicus, ſedem CPolitanam occupare adnixus 613 f
Meca (Magdalena) anginæ malo S. Ludovici ope liberata 365 a, 452 b
Medicæus (Ferdinandus) S. R. E. Card. cauſæ S.Ludovici examinator à Sixto V conſtitutus 468 c, 469 c, 470 c
Medicis (Catharina de) Caroli IX Galliarum regis mater 210 c, 263 a; S. Franciſcum humaniter excepit 226 e f, 277 d
Medicis (Coſmas de) magnus Hetruriæ dux, S.Franciſcum Romam abeuntem excepit 174 e, 248 a
Medicis (Maria de) Ludovici XIII Galliarum regis mater, tranſlationi reliquiarum S. Theodlecheldis interfuit 115 f
Medina (Ludovicus) collegii Societatis Jeſu Abulæ conditor 214 e
Medina (Ludovicus) S. J. in Peruviam miſſus 219 a
† Melanius conf. Rhedonenſis ep., VI Januarii Mrl. Romano inſcriptus 490 c d e f
† Melantius, cujus reliquiæ Malmundarii 542 c, 544 f, 547 f, 552 c
Melchior Marcus, S. J. laïcus, cui tamquam ſuperiori obtemperavit S. Franciſcus 182 a, 227 a, 262 f, 282 f, 284 a. S. Franciſci olim muſicus 195 c, 199 a, 208 a, 209 c; in Peruviam, uti S. Franciſcus prædixerat, miſſus 227 c, 285 c; revelationem S. Franciſci de ſociorum ſalute propalavit 219 f; eidem, ſupremo morbo laboranti, adfuit 227 d
Melda, S. Cannici mater 644 c
Melendez (Petrus) claſſis Hiſpanæ præfectus 267 c, 269 b

† Mellitus abbas, à S. Gregorio I Papa S. Auguſtino, Anglorum apoſtolo, in ſubſidium miſſus 104 e, 105 b
Melo (Georgius de) Carolum V in expeditione Gallica unà cum S. Franciſco ſecutus 161 e, 240 b; ejus cum S. Franciſco in Luſitania congreſſus 185 e f
Melo (Ruiſius de) rei maritimæ in Luſitania præfectus 158 c d
Mena (Natalis de) Ordinis Prædicatorum, ad S. Ludovicum conſilii causâ à P. Micone miſſus 314 c, 421 a. Cernovicio extrema Eccleſiæ Sacramenta adminiſtravit 349 f. Propinatum fuiſſe S. Ludovico toxicum, ex ipſomet audivit 386 e. Reminiſci S. Ludovici, recèns defuncti, cùm Sacris operam daret, ter fruſtra conatus 429 a b
Mendez (Alvarus) S. J., in odium fidei à Calviniſtis occiſus 220 b, 271 e
Mendez (Joannes Baptiſta) S. J. laïcus, in odium fidei occiſus 218 f, 268 a, 269 b
Mendoza (Agnes de) febre per S. Ludovicum liberata 390 a b
Mendoza (Aloyſius de) S.J. ab Othone Truchſes varias Sanctorum reliquias ad Philippum II, Hiſpaniarum regem, perferendas accepit 57 b c
Mendoza (Beatrix) S. Ludovicum maximi fecit & aliquando apud ipſum confeſſa de peccatis eſt 318 c, 319 a, 380 f
Mendoza, Burgenſis archiepiſcopus, S. R. E Cardinalis, S. Franciſco PP. Stradam & Alvarez del Aguila obvios miſit 180 d, ac diœceſis ſuæ emendationem commiſit 183 f
Mendoza (Didacus de) anno 1521 à rebellibus prope Gandiam victus 155 c, 236 e, 238 e
Mendoza (Eneco) dux Francavillæ 198 a
Mendoza (Eneco) dux del'Infantado, operâ S. Franciſci filio reconciliatus 206 f
Mendoza (Franciſcus Joannes) à gravi vulnere per S. Ludovicum ſanatus 459 c
Mendoza (Hieronyma) Villaregii S. Franciſcum benignè habuit 225 b, 276 e
Mendoza (Ines) vaticinii, à S. Ludovico editi, certior facta 384 a b
Mendoza (Ludovicus de) S. J., à S. Franciſco, ſupremo morbo laborante, ut ſibi benedictionem Apoſtolicam peteret, ad Gregorium XIII miſſus 227 d, 277 b
Mendoza (Maria de) S. Franciſci conjugi familiaris 167 d
Mendoza (Petrus Gundiſalvius) Gandiam ad S. Franciſci patrem à Carolo V miſſus 237 f
Mendozza (Nicaciana) à mortifero vulnere S. Ludovici ope ſanata 465 f
Meneſes (Joanna de) Eleonoræ de Caſtro ſoror 165 c, 173 d e
Meneſes (Iſabella) Eleonoræ de Caſtro mater 237 f
Mercader (Franciſca) S. Ludovici precibus ſanitati reſtituta 327 e
Mercader (Michaël) presbyter, S. Ludovici defuncti corpus ex ſacriſtia in eccleſiam Prædicatorum conventûs Valentini ſuis humeris tranſtulit 352 a, 429 d
Mercatus (Petrus) S.J. laïcus, in Mexicum miſſus 219 c, 268 d
Mercurianus (Everardus) Germaniæ Aſſiſtens, 219 c; dein S. Franciſci ſucceſſor 227 c
Meſa (Jacobus Lopius d) S. J. in Mexicum miſſus 219 b
Mexia (Iſabella) Joannis Bernal uxor, obventura ſibi mala ex S. Ludovico audivit 388 a b
Michaël Aquenſis, inter Prætermiſſos 493 a
Michaël Aragonius, S. J. tiro, pro fide occiſus 222 b d, 223 e, 273 b d
Michaël à S. Dominico habitum religioſum in conventu PP. Præd. Valentino accepit 307 e. Prior Valentinus anno 1555 ob peſtem Valentiæ graſſantem S. Ludovicum ad conventum S. Annæ de Albaida miſit 314 e; peſte ſublatus 317 b, 377 f; à S. Ludovico in ſupremo morbo invocatus 347 e. Locus ejus ſepulturæ 352 f, 432 c. Ejus dictum 331 d, 397 e
Michaël Florentinus, eremita Camaldulenſis, Coronæ Domini inventor, inter Prætermiſſos 5 e f
Michaël, Indi ethnici puer, à S. Ludovico baptizatus ac paulò pòſt defunctus 220 f, 284 e, 483 e
Michaël Taraconenſis. Vide Michaël Aragonius.
Michaëli (Franciſcus) civitatis Valentinæ Juratus, pro cauſa S. Ludovici Romam ſcripſit 474 a
Mico (Gaſpar) curiæ archiepiſcopalis in Proceſſu generali de S. Ludovico notarius 469 e; in Proceſſu ſpeciali 472 c, 474 c
Mico (Joannes) Prior conventûs Dominicani Valentiæ 311 c, 313 f & alibi ſæpe. S. Franciſco Borgia à ſacris Confeſſionibus fuit 165 c, 250 a. S. Ludovico, inſciis ejus parentibus, habitum Dominicanum dedit 296 c d, 308 f, 310 d, 371 e; ejus profeſſionem excepit ibid. e. Lombayæ Prior S. Ludovicum ad ſe evocavit 297 d. Ejus de S. Ludovico vaticinium 314 c, 366 c. Frequenter de B. Virgine loqui ſolitus 344 a. Virtutum miraculorumque famâ clarus 307 e f. Locus ejus natalis 314 f. Annus mortis ibid. c. Sepulturæ locus 352 c. A S. Ludovico morti proximo invocatus 347 e
Micon (Gaſpar Joannes) notarius & ſcriba curiarum Valentiæ 302 a, 378 c
Micon (Petrus) Ordinis Prædicatorum 380 f. Jordani presbyteri de S. Ludovico dicta retulit 318 e, 319 a
Miconi (Magdalena) brachii tumore S. Ludovici ope liberata 462 b
Milan (Chriſtophorus de) genu tumore S. Franciſci meritis miraculosè liberatus 231 a b
Milan (Franciſca de) laterum dolore S. Franciſci meritis miraculosè liberata 230 f, 231 a
Milano (Joannes) comes Albaydæ, uxorem ſuam mortis periculo S. Ludovici precibus ereptam vidit 317 c. S. Ludovico hoſpitium præbuit 318 b, 379 f. S. Ludovicum, cùm viveret, velut inſignem Dei Servum æſtimavit 353 f
Milano (Violanta) S. Ludovicum impulit, ut tactu Speranzam ſcrofulis liberaret 334 f, 335 a
Minten (Andreas) S. Gummari meritis membrorum uſu donatus 690 d
Miranda (Bartholomæus de) procurator generalis Ordinis Prædicatorum 471 c, 472 b
Mires (Iſabella) tertii Ordinis S. Dominici, S. Ludovici reliquias miro modo adepta 442 d

Miro (*Jacobus*) *S. J. ſecundus Murcienſis collegii rector* 215 d; *S. Franciſco Romam abeunti comes* 173 f, 250 b. *Luſitaniæ inſpector* 225 c
Miro (*Joannes*) *S. J.*, *ſociis in Luſitania præpoſitus* 181 b, 190 d
† Mochoëmocus. *Vide* † Pulcherius.
Mochumbe, *S. Pulcherii diſcipulus* 645 f, 646 a
Moda, *Bettonis & Abolini ſoror dicta* 117 b
Moerlyn (*Thomas*) *pedum debilitate S. Gummari meritis liberatus* 694 b
† Moſecta *S. Columbam inviſit* 645 f
Moleglia (*Pompeius*) *Cameræ Apoſtolicæ procurator fiſcalis* 474 f
Molina (*Joannes*) *peſte S. Ludovici ope liberatus* 462 f
Molto, *S. Franciſci famulus, dein S. Jeſu, Dominum ſuum altiſſima contemplatione abſorptum vidit* 172 f
† Molua *S. Columbam inviſit* 645 f
Moncada (*Franciſcus*) *prorex Valentinus, S. Ludovici defuncti manus oſculatus* 352 b, 429 c. *Erga S. Ludovicum devotè affectus* 353 a
Moncada (*Gaſto de*) *Philippi III apud Paulum V legatus* 476 a. *Tranſlationi corporis S. Ludovici interfuit* 363 c, 434 f
Monclus (*Petrus*) *roſario, quod S. Ludovici fuerat, impoſito, grave capitis vulnus ſanatum vidit* 362 a, 458 b
Monforte (*Anna*) *paralyſi S. Ludovici meritis liberata* 443 f
Monforte (*Eleonora*) *auditu per S. Ludovicum donata* 457 d
Monforte Eſcrivano, *Xativæ Juratus, pro cauſa S. Ludovici Romam ſcripſit* 474 b
Monforte (*Vincentius*) *invocato per uxorem ejus S. Ludovico, à letali vulnere ſanatus* 446 f
† Monitor *conf., Aureliani cultus* 527 e
Monleone (*Joſephus*) *S. Ludovici corporis fragrantiam expertus* 410 c, 435 a
Monplau (*Narciſcus de*) *civitatis Valentinæ Rationalis* 467 c
Monte Alto (*Maria de*) *à dæmonum vexatione B. Alexandri Saulii meritis liberata* 832 e
Monte (*de*) *S. R. E. Cardinalis, ſacræ Congregationis Rituum præfectus, ejuſdem ſententiam in cauſa Beatificationis S. Franciſci ad Urbanum VIII retulit* 230 b
Monte Falcone (*Anſelmus de*) *Ordinis S. Auguſtini Prior Generalis, cœnobio Mediolanenſi B. Martinum de Vercellis præfecit* 805 a b
Monte Majore (*Dominicus Cordubenſis de*) *in conventu PP. Prædicatorum Valentino floruit* 307 e, 331 a, 334 a b; *à S. Ludovico in ſupremo morbo invocatus* 347 e; *locus exuviarum ejus* 352 f, 432 c
Monteira (*Didacus*) *S. J. de ſociorum ſalute revelationem habuit* 219 c
Montefini (*Dionyſius*) *ſanguinis profluvio S. Ludovici ope liberatus* 459 b c
Monteſinos (*Aloyſius Vincentius*) *febre aliiſque malis S. Ludovici ope liberatus* 486 f
Montfort (*Eleonora*) *comitiali morbo per S. Ludovicum liberata* 439 e
Montiel (*Jacobus*) *febre S. Ludovici ope liberatus* 442 a
Montis Regalis (*Nicolaus*) *S. R. E. Card., Proceſsûs generalis de S. Ludovico examinator à Sixto V conſtitutus* 469 f
Montis Regalis (*Vincentius*) *S. R. E. Card., Proceſsûs generalis de S. Ludovico examinator à Sixto V conſtitutus* 469 f
Monton (*Sperantia*) *ſcrofulis per S. Ludovicum liberata* 418 f
Montoya (*Joannes*) *S. J. fœderatorum adverſus Turcas claſſem comitatus* 424 c
Mora (*Franciſcus*) *ſclopeti in Crucifixi iconem mutati teſtis* 412 d e f, 413 d. *Dictus Chriſtophorus* 483 a
Morales (*Sebaſtianus*) *S. J.*, *in Japoniam epiſcopi nomine à Sixto V miſſus* 265 c
Moregli (*Vincentia*) *ulceribus S. Ludovici ope liberata* 447 e f, 479 c, 486 d
Moregli (*Vincentius*) *Proceſsûs ſpecialis de S. Ludovico reſignationi interfuit* 474 c
Moreglia (*Melchior de*) *Ord. Præd., S. Ludovici, cùm viveret, fragrantiam expertus* 410 c
Morilla (*Macciana*) *viſum S. Ludovici ope recepit* 365 c d
Morlet (*Chriſtophorus*) *Audomaropolitanus epiſcopus* 133 d
Moronus (*Joannes*) *S. R. E. Cardinalis, ad ſedandos tumultus Genuenſes à Gregorio XII miſſus* 158 f
Mos (*Hieronymus*) *Ordinis Præd. conventûs Valentini Prior* 478 e
Moſchera (*Joannes*) *ad meliora à S. Franciſco converſus* 188 d & ſeq. *Condendo Septimancæ Societatis tirocinio ædes ſuas obtulit* 215 a
Moſcoſo (*Lupus Oſorius de*) *comes Altamiranus, Eleonoræ, S. Franciſci ex Iſabella filia neptis, maritus* 159 b
Moya (*Chriſtophorus Rodericus de*) *Seguritani Societatis collegii conditor* 215 f, 269 f
Moya (*Iſabella*) *lateris doloribus S. Ludovici meritis liberata* 440 d
† Moyſes *abbas, à barbaris interfectus* 605 f
Mugnos (*Petrus.*) *Vide* Nunnez (*Petrus.*)
Mugnoz Borgia (*Magdalena*) *fruſto veſtium S. Ludovici uberum malo liberata* 361 f, 451 f
Muley Haſem, *à Barbaroſſa regno Tunetano expulſus* 161 b
Munieſſa (*Joannes*) *Matritenſium Clariſſarum Diſcalceatarum confeſſarius* 206 e
Munninx (*Joanna*) *ſacellum recluſorii Lirani inſtauravit* 680 c
Mur (*Hieronymus*) *S. J. Oranum miſſus* 219 a, 268 b
Muſeſſi (*Marcus Antonius*) *Horatii Ciandelier negotiorum procurator* 272 c d. *Confectum proceſſum in ſpecie de S. Ludovico ad illum Romam miſit* 473 a
Myco (*Joannes.*) *Vide* Mico.

N

Narſes *eunuchus, ſub Juſtino II templum SS. Taracho, Probo & Andronico Conſtantinopoli condidit* 563 a b c
Narſes, *Totilæ in Italia victor* 563 c
Natalis (*Hieronymus*) *Societatis per Hiſpaniam commiſſarius* 184 a, 190 e, 192 b, 254 e f, 255 e, 270 a, 285 c. *Ad conventum Auguſtanum à Pio V. miſſus* 218 c. *Ad S. Franciſcum ſupremo morbo laborantem acceſſum habuit* 227 d

Navarro della Ragoyen (*Joanna*) *S. Ludovici meritis lethargo liberata* 437 d e

Navarro (*Nicolaus*) *peſte S.Ludovici ope liberatus* 462 e

Navarrus (*Lopius*) *S. J., in Mexicum miſſus* 219 c

Navarrus (*Michaël*) *Ord. Præd., S.Ludovico familiaris* 311 c

Navarrus (*Michaël*) *S.J., S. Franciſci ſuperior* 250 f

Naves (*Auguſtinus*) *aurigine per S.Ludovicum liberatus* 420 c; *filium oculorum uſu S.Ludovici ope donatum vidit* 455 e

Nero *imperator* 16 b, 37 c, 587 c

Nerottus (*Jacobus*) *procurator fiſcalis Cameræ Apoſtolicæ* 302 b, 472 b c

Nerva *imperator* 598 c

Nevelo *monachus, reliquiarum S. Nigaſii & Malmundarii cuſtos, cæleſtem harmoniam audivit* 557 b c

† Nicetas Gothus, *martyr ſec.* IV 562 f

Nicetas, *patricius CPolitanus* 88 c

Nicolas (*Urſula*) *ulceribus S. Ludovici ope liberata* 457 c d

Nicolaus Ariminenſis, *genuum & capitis dolore B. Roberti Malateſta meritis liberatus* 148 b e

Nicolaus de Catalonia, *Prior Bononienſis, B. Jacobi Alemanni religioſa vota excepit* 796 b c

† Nicolaus Factor, *Ordinis S.Franciſci* 314 a, 316 d, 407 e f; *preces ſuas pro ſalute matris & ſororis ſuæ flagitantem ad S. Ludovicum miſit* 336 d, 338 d, 420 a. *S. Ludovico diſſuaſit ad Cartuſianos tranſitum* 343 c. *Numquam S. Ludovicum, niſi anteà confeſſus, acceſſit* 395 d. *S. Ludovici ſanctitatis præco* 421 & binis ſeqq., 432 f & ſeqq.

† Nicolaus, *martyr Ord. Minorum inter Prætermiſſos* a b

† Nicolaus I *Papa Nectarium patriarcham Conſtantinopolitanum à vitæ ſanctitate commendavit* 608 c, 610 f, 611 c. *Unionem eccleſiæ Bremenſis cum Hamburgenſi confirmavit* 743 e f

Nicolaus V *Papa* 6 c

† Nicolaus Tolentinas, *Ord. S.Auguſtini* 357 e, 436 c. *Cantu angelico recreatus* 98 f

Ninguarda, *Comenſis epiſcopus, altare S. Eupilii reſtituit* 635 a

Ninius (*Jacobus*) *S. R. E. Cardinalis, Bullæ Canonizationis S. Ludovici ſubſcriptus* 488 b

† Norbertus *corpus S. Gereonis Coloniæ in hujus eccleſia, ùt multi contendunt, invenit* 17 a, 28 c, 42 d, 51 a b c d. *S. Victoris martyris Sanctenſem eccleſiam conſecravit* 44 b f. *Sanctorum reliquias à Colonienſibus obtinuit* 49 f, 52 b c d & ſeq., *quas partim Floreſſiæ, partim Præmonſtrati depoſuit* 52 e f

Noſcovius (*Andreas*) *Ploœnſis epiſcopus, Pultavienſe Societatis collegium condidit* 218 a

† Notgerus, *Leodienſis epiſcopus, Mechliniæ canonicos inſtituit* 678 a

Nouts (*Catharina*) *clauda, S. Gummari meritis ſanata* 695 a

Nugnez (*Petrus*) *ſacerdos Toletanus* 226 c

Nunneſius (*Joannes*) *patriarcha, in Æthiopiam miſſus* 265 a

Nunnez (*Petrus*) *S.J., in odium fidei à Calviniſtis occiſus* 220 b

Nuza (*Hieronymus Baptiſta*) *Prædicatorum in Aragonia Provincialis* 472 b. *Epiſcopus dein Lobetanus* 403 e. *S. Ludovico carus* 356 d. *Inſignem ex P. Franciſcano, quam hic habuerat, de S. Ludovici gloria viſionem audivit* 428 d & ſeq.

Nuza (*Martinus Baptiſta della*) *nepotem ſuum ex lapſu moribundum S. Ludovico ſucceſſu optato commendavit* 464 e

O

OBerſtein (*Andreas*) *eccleſiæ Spirenſis decanus, Spiram ſocios evocavit* 270 a b, 272 c

Ocagna (*Catharina*) *admoto ſibi fruſto faſciolæ S. Ludovici, auditum recepit* 361 d, 452 c

Ochioa (*Michaël*) *S.J., S. Franciſci ſuperior* 177 d, 178 e

† Octavianus, *S. Reguli, ùt nonnulli contendunt, ſocius* 98 c

Odalricus, *Remenſis ep.* 787 c

Odeſcalchus (*Benedictus*) *S. R. E. Cardinalis, Bullæ Canonizationis S. Ludovici ſubſcriptus* 487 f

Odulphus, *Malmundarienſis Præpoſitus* 546 b e f, 551 b. *S. Quirini reliquias impetrâſſe fertur* 544 a

Œlen (*Eliſabeth de*) *S. Gummari meritis membrorum uſum adepta* 690 c

Offa, *Anglorum rex, fortè S. Ethelburgæ pater* 649 f, 650 a, 651 e

Olivares (*Georgius*) *commendator de Mercede Valentiæ, S. Ludovici ſepulturæ interfuit* 352 d e, 432 a f

Oliverius de Abbatibus (*Fabius*) *S.R.E.Card., Bullæ Canonizationis S. Franciſci ſubſcriptus* 235 a

Olybrius Junior, *Areobindi & Julianæ filius* 631 e

Olybrius, *primùm conſul, dein imperator, Placidiæ, Valentiniani III filiæ, maritus, templum S. Euphemiæ condidit* 631 d e

Omiſte (*Joanna*) *febre & parotide S. Ludovici ope liberata* 465 e f

Oñas & Loyola (*Laurentia*) *S. Ignatii proneptis, nupta Joanni, S. Franciſci filio* 159 d

Orabilis, *matrona nobilis, cujus filiæ ſurdæ & mutæ S. Placidia auditum & loquelam impetrâſſe fertur* 631 a

Ordognez (*Jacobus*) *iſchiacis doloribus per S. Ludovicum liberatus* 420 e f

Orſinus (*Thomas*) *Strongulanorum epiſcopus, à Pio V adverſus Valdenſes miſſus* 218 c

Origus (*Curtius*) *S. R. E. Cardinalis, Bullæ Canonizationis S. Franciſci ſubſcriptus* 234 f

Oroſius, *in encyclicis de SS. Tarachi, Probi & Andronici martyrio litteris memoratus* 566 a

Ortin (*Petrus*) *cujus uxoris filius herniâ S. Ludovici ope liberatus fuit* 463 f

Ortitius (*Petrus*) *S. J., Stephani Ortitii ex fratre nepos* 215 e

Ortitius (*Stephanus*) *ſacerdos Huetenſi collegio initium dedit* 215 c, 274 a

Ortiz de Ybarra (*Franciſcus*) *decanus Antverpienſis*

pienſis, è S.Gummari reliquiis lignorum fiſſuribus partem aliquam dedit 681 d
Ortoneda (*Petrus*) *lumborum dolore per S.Ludovicum liberatus* 456 f
† Oſanna Andreaſia *Mantuana revelationes ſuas propalavit* 306 e, 308 d, 359 b, 363 b
Oſcherius, *Normannorum dux, Rotomago infeſtus* 524 c
Oſfridus, *regis Edwini filius, à S. Paulino, archiepiſcopo Eboracenſi, baptizatus* 103 b, 111 d. *Peremtus in pugna adverſus Cedualiam* 113 c
† Oſwaldus, *rex Northumbriæ, Eboraci S. Petri eccleſiam, ab Edwino rege cœptam, perfecit* 102 c, 111 d
Oſwius *Northumbrius Pendam Mercium prope Leedes fudit* 112 e
Otbrannus, *abbas monaſterii S. Albini Andegavi* 63 f
Otgerus, *cognomento* Catalo, *expeditionem in Hiſpaniam Caroli Martelli tempore ſuſcepiſſe fertur* 164 c
† Othmarus, *abbas S. Galli, cæleſti concentu in obitu honoratus* 300 d
Otho (*Truchſes*) *S. R. E. Card., S. Gereonis reliquias in Hiſpaniam miſit* 56 c
Otthobonus, *S.R.E. Card., Bullæ Canonizationis S. Ludovici ſubſcriptus* 487 f
Otto, *Burgundiæ dux, S. Brunonis Colonienſis Aep. ex ſorore Hadwige nepos* 737 b, 741 a c
Otto I *imperator, S. Brunonis frater* 699 c, 700 d, 702 e f, 703 b, 704 c, 705 a b, 707 f, 708 c f, 786 c; *cognomento* Magnus 702 c, 769 d e. *Fratrem ſuum S. Brunonem variis manaſteriis præfecit* 706 f, 707 a. *Moguntiam obſedit* 709 c f, 711 b c, 771 c, 774 a. *Berengario Italiæ regnum reſtituit* 710 c d. *S. Brunoni Lotharienſis regni gubernationem commiſit* 711 c f, 712 f, 713 d. *Ratiſponam fruſtra obſedit* 712 e. *Hungaros cecidit* 723 c, 780 e. *Ludovico Transmarino adverſus Hugonem Magnum ſuppetias tulit* 725 a. *Maurorum legatos excepit* 729 b. *Slavorum victor* 743 b c. *Haſteriam Valciodoro univit* 126 d
Otto Junior 786 b; *in regem unctus* 783 f
Oviedo (*Ignatius*) *S. J. presbyter, Eleënoræ, S. Franciſci conjugi, moribundæ adſtitit* 170 a. *Primus Gandienſis academiæ rector* 171 f. *S. Franciſco Romam abeunti comes* 173 f, 250 b
Oviedus (*Andreas*) *S. J., Æthiopiæ patriarcha, à Pio V ad Japonas Sinaſque deſtinatus* 218 c, 264 f, 265 a b, 266 d

P

PAcheco (*Joanna*) *Garziæ Alarconii mater* 197 c
Paciecus (*Joannes*) *Villaregienſis tirocinii parens* 215 b c, 276 e. *S. Franciſcum benignè excepit* 225 b
Padranos (*Joannes*) *S. J., Abulam à S.Franciſco miſſus, amicitiam cum S. Thereſia contraxit* 186 c. *Fuit illi à ſacris Confeſſionibus* 201 f
Paglias (*Mathias*) *canonicus Valentinus, in obitu S. Ludovici ſplendorem vidit* 428 b
Pais (*Andreas*) *S. J. laïcus, pro fide occiſus* 222 b c, 273 d

Palæottus (*Gabriel*) *S. R. E. Cardinalis, S. Franciſco amicitiâ junctus* 210 c. *Proceſsûs generalis de S.Ludovico examinator à Sixto V conſtitutus* 469 f
Palafoix (*Hieronyma de*) *pluribus ſimul morbis S. Ludovici ope liberata* 464 e
Palafoix (*Petronilla*) *gangrænâ pectoris S.Ludovici ope liberata* 564 f
Palatius (*Auguſtinus*) *S. J., reliquias S.Franciſci febre & parotide laboranti applicandas felici ſucceſſu dedit* 231 d
Palau (*Franciſcus*) *Ord. Præd., Franciſci Ferrandi abſentis mortem ex S.Ludovico percepit* 329 c, 415 c
Paleotus, *S. R. E. Card.* 183 c
Palladius, *Maximi tyranni filius* 631 f
Palladius *ſpiculator* 566 c
Pallas (*Mathias*) *S. Ludovici defuncti corpus veneraturus acceſſit* 351 f
Palma (*Franciſcus*) *Triguerenſe Societatis collegium ædificandum ſuſcepit* 216 b
Palma *S. J. orationem habuit ad ſocios in comitiis, in quibus S. Franciſcus electus fuit in Præpoſitum Generalem Societatis* 211 b
Palmirenus *calculum S. Ludovici ægræ ex calculo laboranti felici ſucceſſu applicuit* 440 e
Palmius (*Benedictus*) *S. J., concionator Pontificius* 218 a, 265 f
Palomeque. *Vide* Palumbo.
Palu (*Franciſcus*) *Ord. Præd., S.Ludovici humilitatis ſpecimen vidit* 345 a
Palude (*Ægidius de*) *à vena rupta S.Gummari meritis ſanatus* 696 d e
Palumbo (*Emanuël*) 400 f. *S. Ludovici precibus ex uxore ſterili filium ſuſtulit* 335 b
Pamphilius (*Benedictus*) *S. R. E. Card., Bullæ Canonizationis S. Franciſci ſubſcriptus* 234 f
Pamphilius, *in encyclicis de SS. Tarachi, Probi & Andronici martyrio litteris memoratus* 566 a
† Pancratius *M. templum ſibi dicatum Enchuſæ habuit* 680 d e
Panes (*Ludovica*) *nepotem ſuum per S. Ludovicum febre ſtrumiſque liberatum vidit* 419 f
Panicus (*Jacobus*) *Cameræ Apoſtolicæ fiſcalis* 471 e
Panigarola (*Franciſcus*) *ep. Aſtenſis, rationem concionandi B. Alexandri Saulii imitatus* 818 a
† Pantaleëmon, *cui Narſes templum CPoli condidit* 563 a b
† Pantaleon *Martyr* 728 c d e
Papas, *ethnicorum manibus S. Zenaïdis precibus ereptus* 503 e, 507 f, 508 a b c
Papazona (*Catharina*) *ex articulo mortis B. Alexandri Saulii meritis liberata* 832 a
† Paphnutius, *à Sidonio Apollinare laudatus* 605 d
Paradiſius (*Angelus*) *in Societatem receptus, ex eaque egreſſus* 217 d. *Collegii S. J. Brixienſis auctor* 270 c, 272 c
Parma (*Baptiſta*) *S.J., unus è teſtamenti S.Franciſci exſecutoribus* 173 d, 274 b
Parmenon, *in encyclicis de SS. Tarachi, Probi & Andronici martyrio litteris memoratus* 566 a
Parra (*Petrus Lopius*) *S. J., in Mexicum miſſus* 219 c, 269 c
Paſquale (*Hieronymus*) *Iſabellæ Caſtigliona Vaziero, febre à S.Ludovico liberatæ, maritus*

ritus 336 c. *Mortui corpus veneraturus acceſſit* 351 f

† Paſſarion *in Palaſtina* 561 f

Paſtori (*Jacobus*) *civitatis Alicante Juratus, pro obtinenda S.Ludovici Canonizatione ad Paulum V ſcripſit* 480 a

Pateras, *ethnicorum manibus S. Zenaïdis precibus ereptus* 503 c, 507 f, 508 a b c

Paternus, *Veronenſis epiſcopus* 86 d, 87 a

Patiecus (*Emanuël*) *S. J.*, *in odium fidei à Calviniſtis occiſus* 220 b, 271 f

Patiecus, *S. R. E. Card.*, *ſiniſtros de Societate rumores rogatu S.Franciſci ad Pium V detulit* 218 e, 219 d. *S. Franciſcum Burgis honorificè excepit* 266 c. *Ejus de S. Franciſco elogium* 227 f

Patribays (*Joannes*) *presbyter claudus, S. Gummari meritis ſanatus* 696 f

Patricianus, *epiſcopus in Scotia, inter Prætermiſſos* 8 e f

† Patricius, *Hiberniæ apoſtolus, S. Cannici nativitatem prædixiſſe fertur* 644 b c

Patricius Sporacius, *cujus uxor S. Matronæ condendo monaſterio fundum ſubminiſtravit* 83 c

† Patroclus, *martyr Trecenſis, cujus reliquiæ Coloniam delatæ ſunt* 701 d e f, 702 a, 740

Pavia (*Bartholomæus*) *habitum religioſum in conventu PP. Præd. Valentino accepit* 307 c. *A S.Ludovico in ſupremo morbo invocatus* 347 c. *In morte à dæmonibus tortus* 395 f

† Paulinus, *Eboracenſis in Britannia epiſcopus* 4 e f

Paulus *aſceta, inter Prætermiſſos* 6 b

Paulus III *Papa* 247 c, 250 a. *Carolum V & Franciſcum I in concordiam adduxit* 161 d. *Infelicem in Africam expeditionem Carolo V diſſuaſit* 166 d. *Exercitia S. Ignatii approbavit* 170 d & ſeq., 245 e. *Ejus de academia Gandienſi litteræ lectæ* 171 f. *S.Franciſcum de patris obitu litteris conſolatus eſt* 168 a. *S.Franciſco conceſſit, ut clàm religioſa vota nuncuparet* 232 f. *Ejus Bulla de Lombayenſi per S. Franciſcum excitato PP. Prædicatorum monaſterio promulgata* 170 d; *mors* 196 a

Paulus IV *Papa S. Franciſcum ad purpuram evehere in animo habuit* 183 b. *Illum evocavit in Italiam* 233 c. *Excommunicationem in Philippum II, Hiſpaniæ regem, meditatus* 196 a

Paulus V *Papa de referendo S. Franciſco in album Sanctorum conſilium iniit* 232 a, 233 c. *Edito Decreto, S.Ludovicum Beatis adſcripſit* 293 a, 294 d, 301 e, 302 d, 476 e f, 477 a, 486. *Cultum ejus extendit* 477 d. *B. Alexandri Saulii virtutes & merita magni fecit* 829 b. *Anno* 1621 *obiit* 481 b

† Paulus, *Leonenſis epiſcopus, inter Prætermiſſos* 3 a

Paunet (*Petrus*) *Audomaropolitanus epiſcopus* 133 d

Pavorde (*Martinus Andreas*) *procuratoris fiſcalis Cameræ Apoſtolicæ ſubſtitutus* 472 c e, 474 c

Pedevera (*Joannes*) *greſſu S.Ludovici ope donatus* 453 c, 479 e, 486 d

Pedrazza (*Agnes*) *febre S. Ludovici ope liberata* 442 a

Pedros (*Catharina*) *ſeſe gemellam prolem feliciter parituram ex S. Ludovico audivit* 416 b

Pegaſius *commentarienſis* 573 e

Pelagius *hæreticus* 627 d

Pelagius I *Papa Arelatenſi Aëp. vices ſuas demandavit* 641 f

Pelegri (*Michaël*) *rector Ruſaffæ peregrinos fontem, ex quo S.Ludovicus biberat, accedere magno cum fructu juſſit* 443 d

Pellicerus (*Joannes*) *ſacriſta cathedralis eccleſiæ Valentinæ* 349 a, 425 b. *S. Ludovicum futurorum præſcium expertus* 416 a b

Pelliciaius (*Joannes Vincentius*) *non uno ſimul morbo per S.Ludovicum liberatus* 219 a

Penarogia (*Beatrix*) *mortuo fœtu S. Ludovici ope liberata* 459 b

Penda, *Merciorum rex, Ceduallæ belli adverſus Edwinum ſocius* 107 c, 113 e. *Ab Oſwio Northumbrio fuſus* 112 e

Peneranda (*Bartholomæus*) *Cartuſianus, futurum ſe Religioſum ex S.Ludovico audivit* 333 c, 399 c d

Penna (*Joannes*) *PP. Societatis propugnator* 199 b

Pereira (*Odoardus*) *primus collegii Societatis Matriti rector* 215 b

Pereyra de la Cerda (*Joſephus*) *S. R. E. Card., Bullæ Canonizationis S.Franciſci ſubſcriptus* 234 f

Perez (*Andreas*) *S. Ludovicum Mariæ de Caſtelui glorioſè apparuiſſe teſtatus* 437 b c

Perez (*Anna*) *cujus frater S.Ludovici meritis ad vitam revocatus fuit* 460

Perez (*Antonius*) *Juratus Oriolenſis, pro cauſâ S. Ludovici Romam ſcripſit* 474 b

Perez de Almazano, *ne à Mauris caperetur, periclitatus* 335 c. *Mortua conjuge, Societatem ingreſſus* 400 d, 402 a

Perez (*Didacus*) *S. J.*, *in odium fidei à Calviniſtis occiſus* 220 b, 271 f

Perez (*Ferdinandus*) *S. J. theologus, Eboram à S. Franciſco miſſus* 208 a, 262 b

Perez (*Franciſcus*) *pueri, è lapſu graviter læſi & S. Franciſci meritis miraculosè ſanati, pater* 231 b c

Perez (*Franciſcus*) *à letali vulnere per S. Ludovicum ſanatus* 439 c d

Perez (*Gaſpar*) *Annam Ruuio, ut S. Ludovicum invocaret, feliciter monuit* 447 a

Perez (*Gaſpar Joannes*) *ſtatarum reſtio* 421 c. *Uxorem ſuam febre S.Ludovici ope liberatam vidit* 451 c d

Perez (*Joannes*) *Ordinis Prædicatorum, dum S.Ludovico peccata confiteretur, ad lacrymas excitari ſolitus* 314 f, 378 a

Perez (*Joannes*) *Ord. Præd.* 371 c, 405 e, 406 f. *S. Ludovico, Miſſam celebranti, faciem ſplenduiſſe teſtatus* 408 a

Perez (*Marcus Antonius*) *Jacobi filius, colli tumore S. Ludovici ope liberatus* 253 f, 254 a

Perez (*Maria Anna*) *urinæ fluxu S. Ludovici ope liberata* 463 f

Perez (*Martinus*) *civitatis Alicante Juratus, pro obtinenda S. Ludovici Canonizatione ad Paulum V. ſcripſit* 480 a

Perez (*Nicolaus*) *Juratus Oriolenſis, pro cauſâ S. Ludovici Romam ſcripſit* 474 b

Perez (*Salvator*) *pater filiæ, quam gravia paſſuram S.Ludovicus prædixit* 415 d; *ex eodem, ſe ex gravi morbo convaliturum, audivit* 415 f, 416 a

Perezius, *Ord. S. Mariæ de Mercede inſignis theologus, S.Franciſci magiſter* 172 d
Perpignano (*Joannes Laurentius*) *notarius, S.Ludovici adhuc juvenis ſanctitatem teſtatus* 310 c, 409 b
Perpignano *mercator integrum viſum S.Ludovici ope recepit* 488 d e
Perre (*Joannes van den*) *claudus, S.Gummari meritis ſanatus* 694 e
Peſebre (*Hieronymus del*) *Clariſſa, Gandiâ in Caſtellam profecta* 256 f
Petra è Pignano, *dæmone per B. Robertum Malateſta liberata* 148 d
Petra (*Vincentius*) *S. R. E. Cardinalis, Bullæ Canonizationis S. Franciſci ſubſcriptus* 234 f
Petrius Guſmanus (*Alfonſus*) *Methymnæ Sidoniæ dux, Triguerenſe Societatis collegium fovit* 216 b
† Petronax, *monaſterii Caſinenſis inſtaurator* 654 c
Petronilla, *Aragonum regina, Raymundi Barcinonenſis comitis uxor* 149 e
† Petronius, *Veronenſis epiſcopus* 86 c
† Petrus *Apoſtolus non videtur in Gallias miſiſſe S. Clarum ep. conf.* 62 c d. *Ejus duo dentes & eccleſia Malmundarii* 542 c, 559 a
Petrus Atareſius, *Ranimiri I Aragoniæ regis pronepos, Borgiæ dominus* 149 b, 150 a b c d e. *Verolenſis monaſterii conditor* 149 b. *Num abſque liberis deceſſerit* 149 c e. *Anno* 1152 *mortuus* 150 e
† Petrus Cæleſtinus, *Ordinis Cæleſtinorum fundator* 3 b
Petrus, *Cameracenſis ep.* 681 b c
Petrus, *Carnotenſis ep.* 543 a
Petrus Ludovicus, *Joannis Gandiæ ducis III ex Franciſca de Caſtro filius* 154 c
† Petrus *Martyr ex Ordine Prædicatorum* 333 b, 334 d, 342 c, 343 b, 345 c d, 356 e f, 357 a b, 404 e, 447 d, 485 a. *A S.Ludovico in ſupremo morbo invocatus* 346 c. *Altero ab illata ſibi nece anno in Sanctorum numerum adſcriptus* 85 a
Petrus *Salmanticenſis, Ordinis Prædicatorum Vicarius in Hiſpaniæ regnis generalis* 346 f, 400 b, 403 b, 418 e, 425 d. *Graſſante anno* 1555 *Valentiæ peſte, multos ex Valentino conventu aliò mitti juſſit* 314 e, 377 f
Petrus Tudertinus, *inter Prætermiſſos* 495 a
† Pharaildis, *incertum, an S. Venantii Hannonienſis ſoror* 149 e f
† Philadelphus *martyr,* x *Maii Romano Mrl. inſcriptus* 491 b c, 602 b d
Philibertus (*Emmanuel*) *Sabaudiæ dux, S.Franciſci ægrotantis curam inſignem geſſit* 226 f, 227 a, 277 e f, 279 c
Philippa *Ariminenſis contracta, per B. Robertum Malateſta ſanata* 148 d
Philippus *Auſtriacus, Maximiliani I imperatoris filius, Caroli V pater* 152 f, 153 a c
Philippus, *Colonienſis archiepiſcopus, ſub quo ſacra cujuſdam Martyris pignora inventa ſunt in æde S. Victoris Sanctenſi* 25 e, 26 c d, 47 b
Philippus, *Joannis Gandiæ ducis III ex Franciſca de Caſtro filius* 154 c
Philippus II, *Galliæ rex* 47 a
Philippus II, *Hiſpaniæ rex* 157 c, 161 e, 168 b, 171 c, 175 d, 181 c, 261 c, 262 f. *Varias Sanctorum reliquias ab Ottone Truchſes S. R. E. Cardinali accepit* 57 b d. *S. Crucis particulâ à S. Franciſco donatus* 225 e, 276 e. *S.Franciſcum ad purpuram evehi voluit* 182 f, 183 a, 253 e, 281 a. *Monſonium evocavit* 245 f. *Eidem offenſus & reconciliatus* 207 b d. *Uſus ejus conſilio* 213 d e. *Litteræ, quas ad S. Franciſcum dedit* 276 c. *Bello impetitus à Gallis* 202 a. *Inſtante Bartholomæo de las Caſas, varias Indis conceſſit gratias* 324 e f, 326 c. *Morbus ejus à S.Ludovico abſente cognitus* 337 a b; *ex quo S. Ludovici precibus convaluit* 416 f, 417 a. *Ejus convaleſcentia à S.Ludovico prædicta* 473 f. *Inſtitit apud Sixtum V, ut inſtrui proceſſus de S. Ludovico juberet* 468 a. *Eadem de re iteratò Romam ſcripſit* 471 f, 472 a. *Mors ejus* 478 c
Phillippus III, *Hiſpaniæ rex, ad Paulum V pro Canonizatione S.Franciſci ſupplices litteras dedit* 229 e, 230 b, 233 e. *Philippum filium in pueritia ſcapulare candidum geſtare voluit ex devotione erga S. Petrum Martyrem & partem ſcapularis S. Ludovici ab Antiſtito accepit* 447 d e. *Litteræ ejus in cauſa S. Ludovici* 473 c d, 474 d e, 475 b c d e, 479 f. *Anno* 1621 *obiit* 481 a
Philippus IV, *Hiſpaniæ rex, S.Ludovici Canonizationem iteratis litteris urſit* 480 d e. *In pueritia incommodo quodam S. Ludovici meritis liberatus* 447 d
† Philippus Nerius, *B. Alexandro Saulio conjunctiſſimus* 819 d e
Philippus *presbyter, in patriarcham CPolitanum, defuncto Attico, à nonnullis expetitus* 628 a, 629
† Philippus, *Trallenſium in Aſia epiſcopus, inter Prætermiſſos* 491 d
Philocyrus, *ethnicorum manibus S. Zenaïdis precibus ereptus* 503 e, 507 f, 508 a b c
Phocas *imperator Orientis* 563 c
Photinus *hæreticus* 595 b
† Piatus *martyr Tornaci* 516 b
Picaza (*Gratia*) *S. Ludovicum pro mariti ſui ſalute non fruſtrà deprecata* 443 a
Picus de Mirandula (*Ludovicus*) *Bullæ Canonizationis S.Franciſci ſubſcriptus* 234 e
† Pierius, *presbyter Alexandrinus, inter Prætermiſſos* 8 d
Pignatellus, *S. R. E Cardinalis, cauſam Canonizationis S.Ludovici S. R. Congregationi examinandam dedit, retulitque Pontifici ex ſententia Congregationis ad Canonizationem poſſe procedi* 480 c d
Pimentel (*Martinus de*) *Tavaræ marchio, audita S. Franciſci concione, aulæ valedixit* 189 e
Pinellus, *S. R. E. Cardinalis, examinato S. Ludovici Proceſſu ſpeciali, beatificari illum poſſe ex S. R. Congregationis ſententia ad Paulum V retulit* 476 a
Pinerius (*Antonius*) *Mirandenſis epiſcopus, Brigantinum Societatis collegium condi poſtulavit* 216 e
Pinetus (*Rodericus*) *epiſcopus Portuenſis, S. Franciſcum ad populum verba facere juſſit* 208 d
Pinguentos (*Joannes de*) *conventum PP. Prædicatorum Valentinum ſuis virtutibus miraculiſque illuſtravit* 307 c d
Pioltinus (*Joannes Baptiſta*) *Ordinis Barnabitarum, B. Alexandri Saulii adjutor* 821 d, 823 d

Pinto

Pinto (*Joannes*) *Sinarum ep., bina S. Ludovici miracula approbavit* 466 f

Pipinus, *Martelli filius, Franciæ rex* 130 b, 131 c e. *S. Venantio S. Itisbergam filiam erudiendam tradidiſſe fertur* 128 c. *Non probatur ejus cum S. Venantio Hannonienſi conſanguinitas* 131 a. *Ejus bella* 677 f, 678 c, 682 e

Pippinus, *Caroli Magni filius, Italiæ rex* 86 d

Pippinus Herſtallus 676 b c

Pius (*Carolus*) *S. R. E. Cardinalis, Bullæ Canonizationis S. Ludovici ſubſcriptus* 487 f

† Pius *martyr, è ſociis SS. Caſſii & Florentii* 48 f

Pius II *Papa quemdam principem, qui patri rebellis fuerat, inter Sanctos referre noluit* 354 e

Pius IV *Papa Cardinali Eſtenſi, in Galliam legato, ... comitem dedit* 263 a. *S. Franciſcum Romam evocavit* 209 c d, 262 f, *benignéque ſuſcepit* 210 a b, *bis ad purpuram evehere voluit* 183 b, 253 c. *Uſus eſt S. Franciſci conſilio* 213 e, 264 f. *Ejus de S. Franciſco, Societatis Generali, vox* 211 d, 264 b

† Pius V *Papa Ottoni Truchſes permiſit, ut varias Sanctorum reliquias Philippo II regi Hiſpaniæ mitteret* 57 b. *Joannem Brillendunenſem Canonicum Regularem cultu ſacro coli indulſit* 136 f, 137 a. *Humiliatos exſtinxit* 274 d. *Ejus adverſus Turcas molimina* 275 c d. *Eorum progreſſibus obſtitit* 224 b. *Quoſdam Societatis patres conventui Auguſtano intereſſe voluit* 218 b. *Benevolus in Societatem* ibid. c d e, 265 d & ſeq. *Ejus de Azevedio aliiſque Societatis Martyribus judicium* 222 a. *Magni S. Franciſcum fecit* 233 c. *Eum Cardinali Alexandrino legato comitem addidit* 224 c, 226 c, 232 f, 233 d, 275 c, 276 b. *Oviedum ad Japonas Sinaſque deſtinavit* 265 b. *Falſum de Societatis inſtituto, veſtituque commutandis rumorem redarguit* 266 b. *S. Franciſcum ad Cardinalatum ſuſcipiendum adigere voluit* 183 b, 253 c. *Pœnitentiariæ collegium eidem adminiſtrandum commiſit* 217 c. *Ejus jejunia* 287 a. *Augeri ſibi dolores & patientiam petiit* 350 d, 351 e. *Alerienſi eccleſiæ B. Alexandrum Saulium præfecit* 814 c. *Virtutes ejus & merita magni fecit* 829 c. *Sanctis à Clemente XI adſcriptus* 266 c

Pla (*Violanta Ludovica*) *brachiorum uſu S. Ludovici ope donata* 454 b

Placidia, *Valentiniani III filia, nupta Olybrio, & Julianæ, Areobindi conjugis, mater* 631 d e f, 632 a

Plaza (*Joannes*) *S. J., vice S. Franciſci ad Romana comitia miſſus* 205 a

Pleckere (*Adrianus*) *pedum vigorem S. Gummari meritis recuperavit* 695 f, 696 a b

Poggius (*Joannes*) *Pontificis in Hiſpaniam legatus* 182 f, 253 e

Polancus, *Societatis vicarius à S. Franciſco conſtitutus* 224 c

Polignac (*Melchior de*) *S. R. E. Card., Bullæ Canonizationis S. Franciſci ſubſcriptus* 234 e

Polus (*Franciſcus*) *gravi oculorum catarrho S. Ludovici meritis liberatus* 444 d c

Polychronius, *ep. Verodunenſis* 597 f, 598 b

Pomerie (*Petrus de*) *membrorum uſum S. Gummari meritis recepit* 695 c d

Pompeius *Pompeiopoli in Cilicia nomen dedit* 564 d

† Pomponius, *Neapolitanus ep., S. Mariæ eccleſiam exſtruxit* 673 a

Poncet (*Antonius Joannes*) *tumore brachii, invocato S. Ludovico, liberatus* 466 c

Pons (*Michaël*) *eremita S. Ludovici faciem ſplendentem vidit* 407 c; *febre per eumdem liberatus* 435 e f

Pontaureus (*Petrus.*) *Vide* Fontoura.

Ponz (*Martinus*) *ſupremi concilii Aragoniæ Regens, S. Ludovico, cùm ſacro Viatico muniretur, adfuit* 346 d

† Poppo *abbas reliquias Malmundarii ſervatas recluſit inſpexitque* 542 b

Poppo, *eccleſiæ metropolitanæ Colonienſis œconomus* 789 a c

Poppo, *Ottonis I ſacellanus, quam viſionem habuiſſe dicatur* 723 d & ſeq.

Porſina (*Lucas*) *presbyter*, 418 f, 420 a, 422 e

Portero (*Joannes*) *brachii tumore per S. Ludovicum liberatus* 438 f

Portero, *malo manûs, invocato S. Ludovico, liberatus* 364 d

Portillus (*Hieronymus*) *S. J., in Peruviam miſſus* 219 a, 268 c. *S. Franciſci faciem inſtar ſolis ſplendentem vidit* 285 a

Portina (*Lucas*) *S. Ludovicum & B. Nicolaum Factorem magna luce circumfuſos vidit* 407 e f

Portocarrero (*Ludovicus*) *S. R. E. Cardinalis, Caroli II Hiſpaniarum regis nomine S. Ludovici Canonizationem petiit* 487 b. *Bullæ Canonizationis ejus ſubſcriptus* 488 b

Poſſevinus (*Antonius*) *S. J. Avenionenſi collegio præfectus* 217 f. *Calumniis falsò appetitus* 218 d; *à Pio V vindicatus* 266 e

Poſthumianus, *præfectus prætorio ſub Theodoſio I* 617 c

Potentinus, *epiſcopus Uticenſis* 638 e

Pou Catalano (*Melchior*) *Ord. Præd. in Aragonia Provincialis* 373 a

Primus (*Ludovicus*) *Ordinis Prædicatorum* 396 d, 404 d. *P. Vincentio Juſtiniano Antiſt in cauſa S. Ludovici ſubſtitutus* 302 b. *Sebaſtiani regis Luſitaniæ cladem ex S. Ludovico audivit* 334 c, 416 e: *quo item die hic moriturus eſſet* 337 b c; *uti & Chriſtum ſibi aliquando viſum* 341 c. *In cauſa S. Ludovici Informationes varias judicibus obtulit* 472 f

Priolus, *dux Venetus, à Turcis Nicoſiæ occiſus* 276 a

Priſienovius (*Guilielmus*) *Olomucienſis epiſcopus, collegii Societatis Olomucii, & tirocinii Brunenſis fundator* 217 c, 270 a, 272 c

† Probus *martyr, inter Prætermiſſos* 8 a, 10 f, 11 b e

† Probus, *Veronenſis epiſcopus* 87 a

Proclus *presbyter, in patriarcham Conſtantinopolitanum, defuncto Attico, à nonnullis expetitus* 628 a b c. *In epiſcopum Cyzicenorum ordinatus* ibid f, 629 a d

† Proculus, *Veronenſis epiſcopus* 85 f, 86 b b e, 87 d

Pruvoſt (*Paulus*) *Arlenſis paſtor & decanus, transferenda S. Venantii Hannonienſis oſſa inſpexit* 133 b

Pſalmæus (*Nicolaus*) *Verodunenſis epiſcopus,*

Verodunenſe Societatis collegium condidit reſtituitque 217 f, 269 f, 272 c
Ptolemachus & fratres ejus martyres, *inter Prætermiſſos* 6 b
Publio *ductor S.Tarachum militiâ ſolvit* 567 d
Puer anonymus, *S.Ludovici meritis ad vitam revocatus* 460 f, 461 a
Pujades (*Agnes*) *roſario à S. Ludovico donata* 457 f
Pujades (*Iſabella Vincentia*) *acuta febre S. Ludovici ope liberata* 458 a, 479 e, 486 c
† Pulcherius, *S.Cannico familiaris* 645 b d e f
Punter (*Gaſpar*) *Dertuſenſis epiſcopus, pro cauſa S.Ludovici Romam ſcripſit* 474 b
Puteus (*Petrus*) *canonicus Conchenſis, Conchenſi Societatis collegio initium dedit* 214 d

Q

QUadrado (*Petrus*) *collegio Societatis Methymnæ-Campi beneficus* 186 b, 215 a
Quartada (*Magdalena*) *invocato S.Ludovico, filium convulſionibus liberatum vidit* 446 a
Quenburga, *Cearli Merciorum regis filia, Oſfridi & Eadfridi mater* 103 b, 111 d
Querelinus *anachoreta, inter Prætermiſſos* 491 e f
Quignones (*Manzanedus de*) *Rotæ auditor, cauſæ S. Ludovici ſub Gregorio XV examinator* 301 e f
Quignonia (*Tereſia*) *Montis-Acuti comes, Palentinum collegium Societatis condi impetravit* 214 f
Quintaſius, *Muteeitanus ep., quis* 12 f, 13 a b c
Quintilius Varus, *à quo nonnulli tradunt nomen inveniſſe pagum Vorſſeberg* 30 c
Quirinus *anachoreta. Vide* Querelinus.
Quiros (*Ludovicus*) *S.J. in odium fidei occiſus* 218 f, 268 a, 269 b
Quixada (*Ludovicus*) *Caroli V in S. Juſti cœnobio œconomus* 200 c, 215 a, 258 e, 274 c

R

RAbaſſa (*Joannes Hieronymus*) *Proceſſum ſpecialem de S. Ludovico ex lingua Hiſpanica in Italicam vertit* 474 c
† Radegundis, *Eugenio III ſynchrona, hujus juſſu viſiones ſuas ſcripſiſſe perhibetur* 306 d, 308 c
Radelbertus, *epiſcopus Capuanus, in cujus funere orationem habuit S. Paulinus, ejus ſucceſſor* 134 d f
Radulphus, *Atrebatenſis ep.* 47 a
Radulphus, *Rotomagenſis archiep.* 543 a
Ragenarius III, *Hagenoënſium comes, Conradum Lotharingiæ ducem fudit* 711 a. *Ejus cum Lothario Franciæ rege diſſidium* 728 e f. *In exſilium pulſus* 730 b f, & ſeqq., 782 e
Raginfridus, *Ansberti frater* 638 a
Rainardus, *comes Senonicus* 739 f, 740 d
Rainerus, *Ragenarii Longicolli filius* 731 b
Rambertus I, *Verodunenſis ep.* 601 a d
Ramirez (*Gaſpar*) *viſu S. Ludovici ope donatus* 453 a b, 479 d, 486 c
Ramirez (*Geſualda Gilda*) *curru obterenda S. Ludovici ope illæſa ſervata* 486 f
Ramirius (*Joannes*) *doctor Ludovicum Calatajud ad fundandum Ocanienſe Societatis collegium impulit* 215 c. *A S. Franciſco Huetum miſſus* ibid. c
Ramirus (*Antonius*) *S.J. theologus, Neapolim miſſus* 217 d
Rumos (*Petrus Ludovicus*) *civitatis Valentinæ Juratus, pro obtinenda S. Ludovici Canonizatione ad Paulum V ſcripſit* 480 a
† Ramyrus *martyr, inter Prætermiſſos* 491 b
Ran (*Joannes*) *conſiliarius regius, pueri, ex lapſu moribundi & S. Ludovici ope ſanati, pater* 464 d
Ranimirus I, *Aragoniæ rex* 149 b
Ranimirus, *Ranimiri I nepos, monachus primùm, dein Aragoniæ rex* 150 a
Raſarius (*Joannes Baptiſta*) *B. Alexandri Saulii magiſter* 809 c
Raſponus (*Cæſar*) *S. R. E. Cardinalis, Bullæ Canonizationis S. Ludovici ſubſcriptus* 488 b
Ratherius, *Veronenſis aliquando epiſcopus, S. Brunonis Aëp. Colonienſis magiſter* 705 e f, 706 a b, 718 a c d, 719 a, 726 f, 727 a b. *Veronenſi ſede pulſus, Leodiumque tranſlatus* 781 d e. *Veronenſi ſedi reſtitutus* ibid f
Raulerius (*Franciſcus*) *puellæ, S. Ludovici meritis ad vitam revocatæ, pater* 461 a b
Raymundus, *Barcinonenſis comes, Tereſiam Caxul Borgienſi dominio auxit* 149 c d
† Raymundus de Pennafort, *Ordinis Prædicatorum, pallio mare trajecit* 336 b, 338 d, 357 e; *à S. Ludovico in ſupremo morbo invocatus* 346 e
Rebolay (*Feliciana de*) *Ludovici de Romani uxor, peccati occulti à S. Ludovico memor facta* 416 c
Redualdus, *Anglorum Orientalium rex, S. Edwinum ad ſe profugum excepit juvitque* 109 b f; *à ſuſcepta fide defecit* 111 f
Regenherus, *Redualdi regis filius, in prælio adverſus S. Edwinum occiſus* 110 a
Regibus (*Maria de*) *humore capitis B. Alexandri Saulii meritis liberata* 832 c d
Reginaldus, *Ord. Præd.* 343 b, 345 d
Reginarius, *Normannorum dux* 679 a c d, 689 d
Regno (*Michaël*) *Caravacenſe Societatis collegium impetravit* 215 f, 269 f
Reguarte (*Joſephus*) *S.Ludovici medicus, fragrantiam, ex illius corpore manantem, à ſe perceptam teſtatus* 348 c d, 410 c d
† Regulus *epiſcopus, in Hetruria cultus* 87 e f, 90 e, 93 b c d e. *Totilæ juſſu occiſus* 91 f. *S. Cerbonii, Populonienſis epiſcopi, magiſter* 92 a, 96 f, 98 b. *Expulſus Africâ juſſu Traſamundi, Wandalorum regis* 93 a, 98 c d
Reichenbachius (*Michaël*) *monachus S. Benedicti in Lorch, varias Sanctorum reliquias dedit Ottoni Truchſes S. R. E. Card.* 57 a
Reinoſſo *licentiatus S. Ludovicum, cùm viveret, velut inſignem Dei Servum æſtimavit* 353 e
† Rembertus, *Aëp. Hamburgenſis, Colonienſi aliquo ſe pacto ſubjecit* 743 f
Remiſcendis *virgo, inter Prætermiſſos* 5 c d
Reolfus, *Normannorum dux* 679 a c d, 689 d
† Reparata *virgo martyr, inter Prætermiſſos* 491 f, 492 a

Reychenſtain (*comitiſſa de*) *abbatiſſa monaſterii S. Cæciliæ Coloniæ varias Sanctorum reliquias dedit Othoni Truchſes, S. R. E. Cardinali* 56 f

Reynaldus, *archiepiſcopus Colonienſis* 48 a b c. *S. Malloſi corpus elevavit* 29 b d, 47 c d e f. *SS. Caſſii, Florentii & ſociorum corpora invenit* 48 b c

† Reynildis *virgo, S. Venantii Hannonienſis ſoror perperam dicta* 129 a b c d

Reynoldus. *Vide* Reynaldus.

Riarius, *patriarcha Alexandrinus, Bonellium Card. Alexandrinum in Hiſpaniam comitatus* 358 e

Ribadineira (*Petrus*) *S.Franciſci biographus, ab eodem, cùm inſtaret Generalis Præpoſiti electio, conſultus* 211 b

Ribera (*Blaſius*) *S. J., in odium fidei à Calviniſtis occiſus* 220 b, 271 d f

Ribera (*Franciſcus*) *Major-domûs Indiarum* 384 c f, 411 d

Ribera (*Joannes de*) *Aëp. Valentinus, S. Franciſco teſtimonium dixit* 181 a. *Miſit, qui advenientem in Hiſpaniam S.Franciſcum ſuo nomine ſalutaret* 224 f, 225 a, 276 d. *S. Ludovicum ægrotantem in villa ſua fovit* 299 c. *Manu propria cibavit* 403 b. *Cùm ſacro Viatico muniretur, adfuit* 346 d, 423 e. *Eo mortuo, prorupit in lacrymas* 351 e. *Defuncti corpus amplexus eſt* 352 d. *Orationem ejus funebrem habuit* 363 e, 434 f. *Pingi ejus imaginem, & Proceſſum inſtitui de vita & miraculis juſſit* 300 f, 304 b e, 359 b, 467 e. *Judex commiſſarius in Proceſſu generali de S.Ludovico à Sixto V conſtitutus* 468 d, 470 c; *uti & in Proceſſu ſpeciali à ſacra rituum Congregatione* 472 c. *S. Ludovici Beatis adſcripti cultum extendi à Paulo V petiit* 477 c. *Antiſtium ad conſcribendam S. Ludovici Vitam impulit* 307 b; *ſcriptoris hujus funus cohoneſtavit* 293 d

Ribera (*Paraſan de*) *phreneticus S. Ludovici ope ſanæ menti redditus ac piè mortuus* 384 c

Ribera (*Periſanus*) *Neapolitanus prorex, Rhegini collegium Societatis condi poſtulavit* 217 b

Ribera (*Vincentius*) *ex S. Ludovico, ignorare ſe, unde ſibi nummi adſerrentur, audivit* 393 b

Ricardis (*Conſtantia de*) *inter Prætermiſſos* 495 b

† Richardus, *abbas S. Vitoni* 601 a

Richardus, *monachus S. Vitoni* 600 d

Richardus I, *Verodunenſis epiſcopus, S. Sanctini reliquias thecæ incluſit* 592 a, 601 d e, 602 d, 603 d

† Richarius, *Centulenſis abbas, inter Prætermiſſos* 3 b

Richbertus *Carpualdum regem occidit* 111 f

Riculfus, *Rotomagenſis epiſcopus* 513 a, 520 e, 522 e f, 533 e. *Ejus Charta* 523 d & ſeq. 529 e

Rifos (*Raphaël*) *Ord. Præd. Vicarius Generalis* 478 f

Robertus, *Francorum rex, S. Aniani Aurelianenſem eccleſiam exſtruxit* 527, 601 a c

Robertus, *Mellentinus comes* 536 d e

Robertus, *Normanniæ dux, Richardi II filius* 530 f, 531 b

Robertus Piſanus, *Pariſiis S. Mariæ canonicus, eò reliquias aliquas S. Cerbonii, Populonienſis epiſcopi, attulit* 88 e f

Robertus, *Præpoſitus S. Amati Duaci, reliquias SS.Gereonis, Victoris & ſociorum martyrum vel ſaltem unius ex illis feretro incluſit* 47 a

Robertus, *Rotomagenſis epiſcopus, SS. Nigaſii, Scubiculi & Quirini reliquiis obviam proceſſit* 530 e, 531 b

Robertus, *Trevirenſis Aëp., peſte exſtinctus* 781 b, 783 a

Robles (*Petrus Joannes*) *Enguerræ rector, quædam mirabilia S. Ludovici operâ in Indiis patrata narravit* 325 e. *S. Ludovico ob præſtitum fratri beneficium gratus* 385 d

Roca (*Antonius de*) *latronum princeps, neci datus* 164 e

Roca (*Jacobus*) *ſenſibus, dum confeſſus de peccatis eſſet, S.Ludovici ope redditus* 418 d e

Rocafolius (*Guilielmus*) *inſulæ Majoricæ prorex, collegium Societatis* Mons Sion *dictum inſtitui poſtulavit* 216 e

Rocca (*Franciſcus*) *decanus Gandienſis, Apoſtolicorum decretorum in erigenda Gandienſi academia exſecutor* 171 e

Roccaſagli (*Iſabella de*) *oculi albugine S.Ludovici ope liberata* 463 b

† Rochus, *relictis ſuis, peregrè profectus* 369 f

Rodericius (*Chriſtophorus*) *S. J., pluribus miſſionibus clarus* 206 a. *Segoviam à S. Franciſco miſſus* 214 e; *contra Valdenſes hæreticos à Pio V* 218 c, 266 a. *Claſſem fœderatorum adverſus Turcas comitatus* 224 c, 275 e

Rodericius (*Joannes*) *S. J., primus collegii Triguerenſis rector* 216 b

Rodericus, *Ord. Ciſt. novitius, inter Prætermiſſos* 495 c d

Rodiglia (*Hieronymus*) *pueri, à ſurditate S. Ludovici ope ſanati, pater* 465 b

Rodriguez (*Alphonſus*) *S. J. laïcus, de ſociorum ſalute revelationem habuit* 219

Rodriguez (*Chriſtophorus*) *purpureis maculis S.Ludovici ope liberatus* 443 a

Rodriguez (*Emmanuël*) *S. J., in odium fidei à Calviniſtis occiſus* 220 b, 271 f

Rodriguez (*Ludovicus*) *Azevedii ſociis perperam immixtus* 220 c

Rodulphus II *imperator* 159 c

† Rogatianus *martyr, apud Namnetas paſſus* 61 a

Rogerius (*Joannes*) *S. J., in Floridam à S. Franciſco miſſus* 215 f

Rogis (*Joannes de*) *dein epiſcopus Agrigentinus, S. Ludovicum, cum viveret, inſignem Dei Servum cenſuit* 353 e, 355 b

Rohingus, *S. Willibrordo beneficus* 676 d

Roias (*Franciſcus*) *S.Franciſco Romam abeunti comes* 173 f

Roias (*Joannes de*) *Vide* Rogis.

Roig (*Joannes Laurentius*) *variis morbis S. Ludovici ope liberatus* 450 e f, 451 a

Roig (*Laurentius*) *febre per S.Ludovicum liberatus* 438 a

† Romanus, *abbas Jurenſis, monaſterii S. Claudii conditor* 624 a

Romanus (*Alphonſus*) *S. J., S. Franciſcum turbarum Cæſarauguſtæ excitatarum certiorem fecit* 198 b, 199 c

Romanus, *Roffenſis epiſcopus in Cantia, cui ſubſtitutus fuit S. Paulinus archiepiſcopus Ebo-*

Eboracenſis, in Cantiam profugus 103 c, 107 d e, 114 b c
Roricius, *Uſetienſis ep., S.Firminum ad ſacros ordines promovit* 636 c, 640 d, 641 b. *Inter Prætermiſſos* 495 d
† Roſa à S. Maria, *unà cum S. Franciſco in album Sanctorum relata* 231 e, 234 a
Roſelli (*Iſabella*) *peſte S. Ludovici ope liberata* 462 c
Roſpiglioſius (*Jacobus*) *S. R. E. Cardinalis, Bullæ Canonizationis S. Ludovici ſubſcriptus* 488 b
Rotbertus, *comes Trecenſis, caſtrum Divionenſe occupavit* 739 e, 741 a
Rotbertus, *S. Brunoni archiepiſcopo Colonienſi inimicus* 742 a. *Quis veroſimillimè fuerit* ibid. b
Rothardus, *Cameracenſis ep.* 677 d
Rotula (*Ambroſius*) *Ord. Barnabitarum, B. Alexandro Saulio morienti adfuit* 827 b, 828 f
Rotundus (*Chriſtophorus*) *S. J. laïcus, in odium fidei occiſus* 218 f, 268 a
Roveda (*Antonia*) *oculorum hebetudine B. Alexandri Saulii meritis liberata* 830 a
Rovera (*Carolus*) *B. Alexandrum Saulium ſupremo morbo laborantem hoſpitio excepit* 827 b
Roxas (*Dominicus*) *hæreticus ſenſa ſua S. Franciſcum celavit* 207 e c
Roxas (*Joannes de*) *Vide* Rogis.
Royas & Sandoval (*Chriſtophorus de*) *Cordubenſis antiſtes, collegii Cordubenſis eccleſiæ primum lapidem poſuit* 216 b
Rubertus Victorii (*Carolus*) *S. R. E. Card., Bullæ Canonizationis S. Ludovici ſubſcriptus* 488 b
Rubeus (*Alexander Hippolytus*) *S.R.E.Card.* 818 c
† Rubianus, *Comenſis epiſcopus, cui Urbanus II altare Comi conſecravit* 634 b. *Solenni ſupplicatione honoratus* ibid. e
Rudolphus, *abbas Trudonopolitanus, obtentas à Colonienſibus ſacras S. Gereonis, ut credebatur, reliquias Trudonopolim miſit* 53 c d e. *Ejus de inventione corporum aliquot Martyrum Coloniæ epiſtola* 58 & ſeq. *Expulſus cœnobio ſuo & factus abbas S. Pantaleonis* 58 b
Rudolphus *Normannus. Vide* Reolfus.
Rufinianus *à S. Gregorio I Papa S. Auguſtino, Anglorum apoſtolo, in ſubſidium miſſus* 104 e, 105 b
Ruigi (*Violanta*) *manûs & brachii dolore S. Ludovici ope liberata* 463 a b
Ruis (*Maria*) *febre S. Ludovici ope liberata* 450 b c
Ruitius (*Alphonſus*) *S.J., provinciæ Romanæ præfectus* 224 b
Ruitius (*Ludovicus*) *S. J. laïcus, in inſulas Canarienſes miſſus* 219 a
Ruiz de Corella (*Hieronymus*) *Lucretiæ de Gralla gener, tranſlationi S. Ludovici interfuit* 363 f
Ruiz de la Camara (*Didacus*) *Methymnenſis abbas, templi collegii Societatis Methymnæ-Campi fundamentum exorſus* 186 b
Ruiz (*Ferdinandus de*) *comes Lemoſii & Sarriæ marchio, Catharinæ S. Franciſci neptis maritus* 159 b
Ruiz (*Ferdinandus*) *ex avis paternis Eleonoræ S.Franciſci conjugis, maritus Violantis, Sanctii IV Caſtellæ regis filiæ* 158 c
Ruiz (*Hieronyma*) *cruris fiſtulâ S. Ludovici ope liberata* 465 d
Ruiz (*Ludovicus*) *S.J., in inſulas Canarias miſſus* 267 b
Rumoldi (*Jacobus*) *S. Gummari meritis auditum recepit* 690 d
† Rumoldus *martyr, Mechlinienſium apoſtolus* 676 c, 677 f, 678 b. *S. Gummaro familiaris* ibid. c, 685 d c f
Ruuio (*Anna*) *ſparſis per corpus ulceribus, invocato S.Ludovico, liberata* 446 f, 447 a
Ruvius (*Melchior*) *ſecretarum partium dolore S.Ludovici ope liberatus* 440 f, 441 a

S

SA (*Emmanuël*) *S. J., S.Franciſco Romam abeunti comes* 173 f. *Concionator Pontificius* 218 d, 265 f
Saavedra (*Petrus*) *S. J., Aſturiæ apoſtolus* 205 d, 208 a, 261 f. *S.Franciſcum Romam comitatus* 209 c, 262 f. *Præſcivit electionem ejus in Generalem Societatis* 211 b c, *Palentini collegii primus rector* 214 f
† Sabas, *abbas in Palæſtina* 561 f
Sabater de Marco (*Beatrix*) *ab ambuſto pede per S.Ludovicum ſanata* 461 e f
† Sabbas, *à Saracenis interfectus* 604 f
Sabellus (*Paulus*) *S. R. E. Cardinalis, Bullæ Canonizationis S. Ludovici ſubſcriptus* 489 d
† Sabinus *eremita, inter Prætermiſſos* 4 d
Sacratus, *Cauſæ Canonizationis S. Ludovici examinator* 478 e; *à Gregorio XV ad Cardinalatum evectus* 301 f, 480 b
Sacripantes (*Joſephus*) *S. R. E Cardinalis, Bullæ Canonizationis S.Franciſci ſubſcriptus* 234 e
Saffaracus, *Pariſienſis epiſcopus, è ſede dejectus* 638 f
Sagarra (*Joannes*) *claudum greſſu, & filiam ſuam viſu S. Ludovici meritis donatos vidit* 444 a, 479 d
Saias (*Catharina*) *uberum malo veſtium S.Ludovici fruſto liberata* 361 e f, 451 f
Sala (*Franciſcus*) *Ord. Præd. plagam S. Ludovici cruris curare ſolitus, nullum inde fœtorem expertus* 438 d
Sala (*Joannes*) *cujus uxor à febre & lethargo S.Ludovici ope ſanata fuit* 465 b
Saladobas, *Æthiopum rex* 607 a
Salas (*Dominicus*) *gangrænâ S. Ludovici ope liberatus* 465 c
Salas, *ex Ordine Præd., PP. Societatis Jeſu propugnator* 199 b
Salazar (*Martinus*) *cruris malo S. Ludovici ope liberatus* 465 a
Salazar (*Petrus de*) *S. Ludovicum inter Indos ægrotantem domo ſua recepit* 321 d
Salazarius (*Gaſpar*) *S. J. primus collegii Marcenenſis rector* 216 b
Salernus (*Joannes Baptiſta*) *S. R. E. Card., Bullæ Canonizationis S.Franciſci ſubſcriptus* 234 f
† Saleſius (*Franciſcus*) *magni fecit S. Franciſcum* 233 e, 266 d
Saliglias (*Margarita*) *Ord. S. Claræ, S.Ludovicum ſibi apparentem habuit* 463 e f
Salinas (*Martinus*) *S. J., Placentiam à S. Franciſco miſſus* 193 c
Saliutri (*Petrus*) *inter Prætermiſſos* 495 b
Salmeron, *S. J., concilio Tridentino interfuit*

193 b, 210 c, 245 d, 263 b, 268 e. *A S. Franciſco, cùm Generalis Præpoſiti inſtaret electio, conſultus* 211 b. *Concionator Pontificius* 265 f

Salon (*Michaël*) *Ord. S. Auguſtini*, S.*Ludovici ſepulturæ interfuit* 432 f

Salone (*Iſabella Joanna*) *fiſtulâ S. Ludovici meritis ſanata* 430 d e, 479 c, 486 c

Salſedo, *S. J. in Mexicum profectus* 219 c

Salvador (*Anna*) *brachii tumore S. Ludovici ope liberata* 454 c d

Salvatore (*Hieronymus*) *apoplexiâ, invocato per ejus matrem S. Ludovico, liberatus* 446 d

Salvatore (*Joannes*) *pedum uſu S.Ludovici ope donatus* 455 a b c

Salvinus, *epiſcopus Verodunenſis* 597 f, 598 b

Salzado. *Vide* Salzedo.

Salzedius (*Franciſcus*) *eques, S. Tereſiæ familiaris* 201 f

Salzedo (*Rodericus*) 332 c, 333 c, 334 b, 335 c, 399 c, 400 a b. *S. Ludovico occultorum notitiam fuiſſe expertus* 331 b c, 398 d e. *S. Ludovico, cùm ſacro Viatico muniretur, adfuit* 346 e. *Mortui corpus veneraturus acceſſit* 351 f

Sampſon, *Caroli Gandiæ ducis domeſticus, ad S.Franciſcum miſſus* 285 b

† Samuël *martyr, Ord. Minorum, inter Prætermiſſos* 8 a b

Sances de Ayala (*Chriſtophorus*) *invocato S. Ludovico, teſtamentum, fruſtrà quæſitum, continuò reperit* 431 b c

Sanchez (*Ferdinandus*) *S. J., in odium fidei à Calviniſtis occiſus* 220 b, 271 f

Sanchez, *theologus inſignis, S.Franciſci exemplo Societatem ingreſſus* 178 d & fortè 186 c, 252 e

Sanchius (*Joannes*) *S. J., in Mexicum miſſus* 268 d

Sanchius (*Petrus*) *S. J., in Mexicum miſſus* 268 d

Sancius (*Baptiſta*) *S. J., Hiſpali magno fructu verſatus* 216 a

Sancius (*Petrus*) *S. J., Novæ Hiſpaniæ præfectus* 224 b

Sanciz (*Franciſcus*) *in Indiis præfectus, S. Ludovici inopiam miſertus* 385 e f, 386 b c. *Innocentiæ ejus vindex* 411 c

Sanctacrucius (*Alphonſus*) *Caroli V & S. Franciſci in re mathematica magiſter* 160 b, 239 f

Sanctia, *Alfonſi II regis Neapolitani filia notha, nupta Joffredo Borgia, principi Squilacenſi* 152 f

Sanctius *comes, Ranimiri I Aragonum regis filius* 150 b c

Sanctius (*Joannes*) *S. J., à Calviniſtis, occiſâ ſociorum ejus turbâ, ſervatus in vivis* 220 b, 271 f

Sanctius (*Joannes*) *S. J., in Mexicum miſſus* 219 c

Sanctius, *Ranimiri I Aragonum regis filius & ſucceſſor* 150 c

Sanctius (*Petrus*) *S. J. provinciæ Mexicanæ Provincialis* 219 b

Sandovalius (*Alfonſus*) *S. J., Ocaniæ theologiam docuit* 215 c

Sandovalius (*Bernardus*) *S. R. E. Cardinalis & archiepiſcopus Toletanus, judex in Proceſſu de virtutibus & miraculis S. Franciſci* 229 c

Sandovalius (*Chriſtophorus*) *Ovetenſis epiſcopus, Aſturum ſollicitus* 205 d e, 261 e

Sandovalius (*Franciſcus*) *Lermæ dux, S. Franciſci ex Iſabella filia nepos* 159 b, 178 f, 179 a & alibi. *De Avi ſui virtutibus & miraculis Proceſſum inſtitui obtinuit* 229 d. *Pro ejus Canonizatione ſupplices ad Paulum V litteras dedit, & templum Avo ſuo Matriti condere ſtatuit* 229 e f

Sandovallus (*Joannes*) *Philippo II regi à cubiculis, S. Franciſci ex filia Iſabella nepos, marchio de Villamiçar* 159 b, 238 b

Sanfelice (*Franciſcus*) *civitatis Valentinæ Juratus* 467 f

S. Georgio (*Maſacarius*) *febre B. Jacobi Alemanni interceſſione liberatus* 802 c

San-Joannes, *Societatis candidatus, in odium fidei à Calviniſtis occiſus* 220 b, 272 a

Sans (*Catharina*) *crurum dolore S. Gummari meritis liberata* 693 c

Santacrucius (*Marcellus*) *S. R. E. Card., Bullæ Canonizationis S. Ludovici ſubſcriptus* 487 f

Santanderus (*Ludovicus*) *collegii Segovienſis S. J. rector* 161 c. *Quantùm à dignitatibus S.Franciſcus abhorreret, teſtis* 183 c. *In bonam ſpem futuri collegii à S. Franciſco erectus* 207 a, 214 c. *Concionator in primis nobilis* ibid. e

Sanz (*Lupus*) *Garziæ Infantis filius* 150 c

Sanz (*Michaël*) *ſcrofulis, appoſito ejus collo tunicæ S.Ludovici fruſto, liberatus* 361 e

Sapaudus, *Arelatenſis Aëp., Pontificis vicarius in Gallia* 641 f

Sapena (*Iſabella*) *ſpinâ faucibus inhærente S.Ludovici ope liberata* 365 d, 452 c d

Sapuerta (*Joannes Andreas*) *diuturnis animi deliquiis S. Ludovici meritis liberatus* 444 c d

Saragoſſa (*Petrus Joannes*) *malè affecto Catharinæ Guilielmæ digito fruſtum habitûs S.Ludovici felici ſucceſſu applicuit* 463 d

Saragozza (*Joannes*) *Ordinis Prædicatorum tiro* 404 d. *S. Ludovici fragrantiam expertus* 510 c. *S. Ludovici reliquiis ab Iſabella Mires donatus* 442 d. *S. Ludovici reliquias convulſionibus agitatæ applicandas cum ſucceſſu dedit* ibid. e

Satorres (*Gregorius Joannes*) *ſcapulare, quod S.Ludovico commodârat, mirum fragrâſſe in modum, expertus* 349 b, 425 c

† Saturninus, *Veronenſis ep.* 86 d

† Satyrus, *à S. Ambroſio fratre laudatus* 280 f

Savallius (*Sanctius*) *S. J. laïcus, pro fide occiſus* 218 f, 268 a

Saulia (*Cornelia*) *B. Alexandri ſoror, Alexandri Brivio equiti nupta* 810 c

Saulia (*Lucia*) *B. Alexandri ſoror, Annibali Viſconti nupta* 810 c

Saulia (*Paula Antonia*) *B. Alexandri ſoror, ſanctimonialis Dominicana* 810 e

Saulius (*Antonius*) *S.R.E. Card., B. Alexandri patruëlis* 821 c

Saulius (*Carolus*) *B. Alexandri frater* 810

Saulius (*Dominicus*) *B. Alexandri pater* 809 b

Saulius (*Franciſcus*) *B. Alexandri frater* 810 d

Saulius (*Hieronymus*) *Aëp. Genuenſis, PP. Societatis Genuam evocavit* 175 f

Scheppere (*Petrus de*) *cruris ſanie S. Gummari meritis liberatus* 694 c

Schottus (*Bernardinus*) *S. R. E. Cardinalis, Bullæ Canonizationis S.Franciſci ſubſcriptus* 234 c
Schrettelius (*Philippus*) *inter Prætermiſſos* 495 b
Schrikin (*Barbara*) *inter Prætermiſſos* 495 b
Sciaverio (*Jacobus*) *S. Ludovici in Indiis ſocius* 386 c
Scrivanus (*Gregorius*) *S. J., à Calviniſtis in odium fidei occiſus* 220 b, 271 e f
Scuts (*Elyſabeth*) *clauda, S. Gummari meritis ſanata* 693 e
Sebaſtianus, *Luſitaniæ rex* 187 e, 202 f, 203 b, 208 c, 225 e f, 226 a, 261 f. *Collegium Fluminis Januarii ſuis ſumptibus erigi curavit* 217 b. *In prælio cæſus* 262 a, 263 d. *Obviàm factus S. Franciſco* 277 b. *Necem ejus & cladem abſens cognovit S. Ludovicus* 334 b, 338 b
Sebaſtianus, *Ordinis Barnabitarum converſus, calculi malo B. Alexandri Saulii meritis liberatus* 330 b c
Sebaſtus *ſpiculator Acta proconſularia Paſſionis SS. Tarachi, Probi & Andronici pretio vendidit* 565 d
Sedennius *S. J., in Mexicum profectus* 219 c
Sedna, *vir nobilis, à S.Patricio ad fidem converſus* 644 b
Segriana (*Hieronyma*) *ex Catharina Donat, mortuam ſe fuiſſe, audivit* 460 b
Segura (*Joannes*) *S. J., cum aliquot ſociis in Florida ex odio fidei occiſus* 218 f, 267 d, 268 a, 269 b
Selimus, *Turcarum imperator, Venetis infeſtus* 275 c
Sellarius (*Hieronymus*) *pueri, febribus & puſtulis B. Alexandri Saulii meritis liberati, pater* 832 c
Senator, *regis Luitprandi conſanguineus* 830 e
Sepulveda (*Joannes Geneſius*) *juris-conſultus, Hiſpanorum adverſus Americanos protector* 324 f, 326 c
Sequeyra (*Emmanuël de*) *S. J. primus Materienſis collegii rector* 217 a, 273 f
Sequierus (*Dominicus*) *epiſcopus Meldenſis, novæ hierothecæ os femoris S. Sanctini incluſit* 603 a
† Serenus *conf.* 5 d
Serenus, *incertæ ſedis epiſcopus, inter Prætermiſſos* 5 c
Sergius III *Papa, quid de Bremenſi eccleſia ſtatuerit* 744 b c
Serranus (*Jacobus*) *Prior Valentinus, S. Ludovico, in Indias Occidentales profecturo, viaticum ſeſe daturum negavit* 320 a, 381 e
† Servulus *conf., à S. Gregorio memoratus* 244 c
† Severinus *abbas, Noricorum apoſtolus, inter Prætermiſſos* 2 b
† Severinus, *Colonienſis Aep.* 31 b, 40 c, 41 d, 43 a, 596 c
Severus, *S. Baſſiani in condendo monaſterio adjutor* 80 e, 81 b c
Sfortia (*Fredericus*) *S. R. E. Cardinalis, Bullæ Canonizationis S. Ludovici ſubſcriptus* 487 f
Sfortia (*Franciſcus*) *dux Mediolanenſis, hujus nominis II* 809 b
Sibertus, *Anglorum Orientalium rex* 112 a
Sien (*Joannes*) *claudus, S. Gummari meritis ſanatus* 695 c
Siffridus, *Aep. Trevirenſis, ſtatuit, ut S. Victoris martyris tranſlatio die* XXX *Octobris celebraretur* 45 c
Sigebertus, *Auſtraſiæ rex, parthenonis Caſtrilocenſis fundationem auxit* 733 f
Sigerus, *Præpoſitus Liranus* 675 b d, 682 b d.; *ut S. Gummari Vitam ſcriberet, Theobaldo auctor fuit* 682 b
Sigewinus, *archiepiſcopus Trevirenſis, inſtauratam S. Victoris martyris eccleſiam conſecravit* 44 b
† Silaus, *ep. Hibernus* 705 d
Siliceus, *Toletanus ep., Ocanienſi Societatis collegio obſtitit* 215 c
Silva (*Gomezius de*) *S.Franciſci litteras Philippo II dedit* 207 d
† Silveſter I *Papa* 12 f, 13 a, 37 f, 41 b
Simarra (*Angela*) *pro mariti ſui Joſepho del Campo ſalute apud S. Ludovicum ſollicita* 416 a. *Vide etiam* Cimarra.
† Similianus. *Vide* † Similinus.
† Similinus, *Namnetenſis ep. ſec.* IV 62 d
† Simplicius, *Veronenſis epiſcopus* 86 c d,
Siria (*Petrus*) *herniâ S. Ludovici ope ſanatus* 454 f
† Siricius *Papa* 625 a
Sirletus (*Guilielmus*) *S.R.E.Card., S.Franciſco amicitiâ junctus* 210 c
Siſinnius, *Novatianorum ep.* 611 b, 614 c f, 615 c d
Siſinnius *Papa* 654 f, 659 e
Sixtus II *Papa* 667 d, 668 c, 669 b, 670 e
Sixtus V *Papa Proceſſum generalem de S. Ludovico inſtitui juſſit* 468 d & ſeq. *B. Alexandri Saulii virtutes & merita magni fecit* 829 c. *Moritur* 471 f
Soler (*Andreas*) *judex Oriolenſis, pro cauſa S.Ludovici Romam ſcripſit* 474 b
Soler (*Raphaëla*) *digiti pediſque doloribus S. Ludovici ope liberata* 449 a b. *Splendorem è corpore S.Ludovici prodeuntem vidit* 430 b c. *SS. Vincentii Ferrerii & Ludovici reliquias ægro feliciter applicuit* 440 e f; *idem ſuaſit ſorori ſuæ ſucceſſu pari* 441 a; *item puellæ, dentibus orbæ, ut S. Ludovici ſepulcrum viſeret* 457 e
Solerius (*Michaël*) *S. J., de ſociorum ſalute revelationem habuit* 219 f
Solierus (*Fernandus*) *S. J., Segoviam à S. Franciſco miſſus* 214 c. *Febre ab illo liberatus* 285 c
Solierus (*Franciſcus*) *Segovienſis archipresbyter, in collegium Segovienſe beneficus* 214 c
Solimannus, *Turcarum imperator, Melitam terrâ marique obſedit* 211 f, 264 c
Soliz (*Gabriël de*) *S. J. laïcus, in odium fidei occiſus* 218 f, 268 a, 269 b
Soncino (*Ambroſius de*) *Ordinis Prædicatorum, Vitam B. Jacobi Alemanni ſcripſit* 793 a
Soncino (*Vincentius de*) *Ord. Præd., maxima febre B. Jacobi Alemanni interceſſione liberatus* 802 c
Sora (*Joannes.*) *Vide* Soria (*Jacobus*)
Soria (*Jacobus*) *pirata Calviniſta, S. J. miſſionariorum claſſem in odium fidei trucidavit* 220 a & ſeq., 271 a b c d e
Soſa (*Beatrix de*) *S. Franciſci conſobrina* 165 c
† Soſius *martyr* 12 d
Soto (*Dominicus*) *ex Ordine PP. Præd. inſignis*

'gnis theologus, ad Caroli V matrem moribundam evocatus 195 f
Spada (*Joannes Baptiſta*) S.R.E.Card., *Bullæ Canonizationis S. Ludovici ſubſcriptus* 487 f
Specchio (*Eugenia*) *ſplendorem è corpore S. Ludovici prodeuntem vidit* 430 c. *Pedis dolore ejus ope ſanata* 449 f
Sperantia, *Jacobi Nager filia, ſtomachi malo S.Ludovici ope liberata* 456 e
Sperantia, *Joannis Marco ancilla, quam monacham haud fore, etſi concluſum negotium eſſet, prædixit S. Ludovicus* 415 f
Sperantia, *Petri Tudo filia, ſanguinis vomitu S.Ludovici meritis liberata* 360, 431 c
Speranza, *ſcrofulis S.Ludovici attactu liberata* 334 f, 335 a
Spiga (*Petrus*) *S. J., aditum in Sardiniam Societati aperuit* 216 e
Spina (*Beatrix*) *mulierem ambobus brachiis contractam ad ſepulcrum S. Ludovici ſanatam fuiſſe teſtata* 354 d
Spina (*Catharina*) *S. Ludovicum occultorum notitiâ præditum experta* 416 c d. *S.Ludovici roſarium poſſedit* 439 d
Spina (*Joanna Angela*) *apoſthemate S.Ludovici ope liberata* 265 a
Spinoſa (*Michaël*) *epiſcopus Marrochianus* 351 a. *S.Ludovico, cùm ſacro Viatico muniebatur, adfuit* 346 d, 423 c, 427 d. *Miſſam in ejus exſequiis celebravit* 352 f, 432 c. *Erga illum devotè affectus* 353 c. *Tranſlationi corporis S. Ludovici interfuit* 363 c, 434 f. *Proceſſum de Miraculis illius inſtruxit* 359 b. *Orâ cinguli viſum Religioſæ reſtitutum vidit* 362 b, 448 a. *Reliquiis ejuſdem in aliorum morbis feliciter uſus* 450 b d. *Teſtimonia de vita & miraculis S. Ludovici excepit & examinavit* 467 e. *Judex commiſſarius in proceſſu ſpeciali de eodem à ſacra Rituum Congregatione nominatus* 472 c
Spinoſa, S.R.E. Card. 225 c. *S.Franciſco felicem in Hiſpaniam adventum gratulatus* 224 e, 276 c. *Collegium Segunti Societati condere meditatus, ſed morte, ne id efficeret, præpeditus* 215 f
Spinula (*Gregorius*) *S. R. E. Cardinalis, Bullæ Canonizationis S.Franciſci ſubſcriptus* 234 e
Spinula (*Julius*) *S. R. E. Cardinalis, Bullæ Canonizationis S. Ludovici ſubſcriptus* 488 b
Spinula (*Nicolaus*) *S. R. E. Cardinalis, Bullæ Canonizationis S. Franciſci ſubſcriptus* 234 e
Spinula (*Thomaſia*) *B. Alexandri Saulii mater* 809 c
Spoletus (*Antonius*) *ſurarum dolore B. Alexandri meritis liberatus* 829 f
Stella (*Marcus Antonius*) *febre lethifera S. Ludovici ope liberatus* 365 e
Stephano (*Joſephus*) *canonicus Segobrigenſis S.Ludovici laudator* 339 d
Stephanus, *converſus Ordinis Prædicatorum, mulam, quâ iter agebat, B.Jacobi Alemanni interceſſione ſanatam vidit* 803 b d
Strada (*Franciſcus*) *S. J.* 208 d, 215 d. *S. Franciſco Romam abeunti comes* 173 f, 181 e, 247 c. *Aragoniæ provincialis* 190 b
Strada (*Ludovicus*) *Ord. Ciſt., Hortenſis abbas, PP. Societatis propugnator* 199 c
Strada (*Renaldus*) *erga Ticinenſe Ord. S. Auguſtini cœnobium beneficus* 805 a
Struyne (*Walterus*) *hydrops S.Gummari meritis ſanatus* 691 c
Struyſſens (*Nicolaus*) *S. Gummari meritis membrorum uſum recepit* 690 b c
Suarez (*Antonius*) *S. J., in odium fidei à Calviniſtis occiſus* 220 b, 271 c
Suarez, *familiæ de Melo caput* 158 c
Suarez (*Joannes*) *Hiſpalenſis collegii rector* 193 a. *Placentiam à S. Franciſco miſſus* 193 c; *Hiſpalim* 194 d e, 258 a b. *Magno illic fructu verſatus* 216 a. *Quædam illi S.Franciſcus prædixit* 226 d, 285 c
Suarez (*Ludovicus*) *S. J., novam domûs profeſſæ eccleſiam Matriti condi curavit* 230 a
Suarez (*Martinus*) *Ord. Præd., S. Ludovico Belgidam eunti comes* 379 d
Suarius (*Jacobus*) *S. J., claſſi Chriſtianorum adverſus Solimannum, Melitam obſidentem, expeditæ adjunctus* 211 f
Succia (*Antonia*) *B.Alexandri Saulii meritis febre & vomitu liberata* 832 e f
Sugner (*Alphonſus*) *civitatis Valentinæ Juratus, pro obtinenda S. Ludovici Canonizatione ad Paulum V ſcripſit* 480 a
Surianus (*Hieronymus*) *Societatis theologus, Neapolim miſſus* 217 d
† Suſanna, *SS.Eliphii & Eucharii martyrum ſoror, inter Prætermiſſos* 496 a b
† Syagrius, *Veronenſis epiſcopus* 87 a
Sylva (*Ruiſius Gomeſius de*) 225 c. *Carolum V in expeditione Gallica unà cum S.Franciſco ſecutus* 161 c. *Felicem huic in Hiſpaniam adventum gratulatus* 224 e
Sype (*Henricus van den*) *hydrops, S.Gummari meritis ſanatus* 693 c

T

TAblares (*Petrus*) 190 c. *S.Franciſco Romam abeunti comes* 173 f, 250 b. *Abeuntibus Cæſarauguſtâ ſociis, ad ſenatum verba fecit* 198 b
Taborinus (*Sebaſtianus*) *in cauſa Canonizationis S. Ludovici notarius* 478 e
Taſaglia (*Carolus*) *Ord. Præd., à S. Ludovico in ſupremo morbo invocatus* 347 e f
Tapia (*Joannes*) *S. Franciſco, in Generalem Societatis electo, litteras gratulatorias Valentiâ miſit* 211 f
Tarachus, *in encyclicis de SS.Tarachi, Probi & Andronici martyrio litteris memoratus* 566 a
† Taracus *martyr, inter Prætermiſſos* 8 a, 11 a b c
Taraſius, *è laïcorum gradu ad dignitatem epiſcopalem evectus* 608 c
Tarino (*Joannes*) *Ord. Prædicatorum, mulieri à dæmone poſſeſſæ aliquid ex habitu S. Ludovici proſpero ſucceſſu admovit* 465 c
Tarrega (*Anna*) *Mariani, S.Ludovici meritis ad vitam revocati, mater* 459 c
Tartari (*Thomas*) *arcis Bononienſis præſes* 794 c
† Taſo, *S. Paldonis propinquus, fit abbas S. Vincentii* 660 b. *Moritur* 660 c
Tate. *Vide* Edilburga.
† Tatianus, *cognomento* Dulas, *ſec.* IV *martyr* 564 f
† Tato, *S. Paldonis propinquus, fit abbas S. Vincentii* 659 e. *Moritur* 660 a, 661 d

Tavera (*Didacus de*) *Giennenſis epiſcopus* 182 e
Tavera (*Joannes*) *Toletanus archiepiſc.* 178 b, 252 e
Tenerius (*Bartholomæus*) *generalis Ordinis Præd. Magiſter* 796 b
Terentianus, *ſacerdos ethnicus* 562 c, 564 c, 582 b, 583 d
† Tereſia *amicitiam cum PP. Societatis Abulæ iniit* 186 c. *S. Franciſci conſiliis uſa* 201 f. *Magni eum fecit* 233 e, 266 d; *à S. Ludovico ad inſtituendum ſuum Ordinem animata* 413 f, 484 f
Terez (*Joannes*) *epiſcopus Dertuſenſis, judex commiſſarius in Proceſſu generali de S. Ludovico à Sixto V conſtitutus* 468 d, 470 c, 471 a
Teſſeda, *Religioſa Ordinis Montis Carmeli, dominum quemdam per S. Ludovicum naufragii periculo eripi in viſione vidit* 328 a b, 343 b, 345 d, 356 e f, 357 b
Teugarius, *cantûs magiſter in cœnobio Sandionyſiano* 587 a
Teupolus, *dux Venetus, Famaguſtæ à Turcis occiſus* 276 a
Texeda (*Joannes*) *Ordinis S. Franciſci, auctor fuit S. Franciſco ingrediendæ Societatis* 166 c, 172 b, 250 a. *Apud illum morari conſuevit* 168 b f. *A Stephano Almeyda laudatus* 172 e. *Præſcivit S. Franciſcum in Generalem Societatis eligendum* 211 b
Texeda (*Maria*) *xenodochium Tordeſillæ exſtruxit* 187 c. *Balthaſaris Alvarezii S. J. ſanctitati teſtimonium dedit* 197 c
Texeda (*Raphaël*) *S. J. presbyter, quid de vilitate veſtium S. Franciſci, adhuc ducis, ſcripſerit* 173 b
Teyeda *Carmelitana quemdam in periculo ſubmerſionis conſtitutum, eique auxiliantem S. Ludovicum in viſione vidit* 394 b
Theduidis, *delatis Malmundarium S. Nigaſii &c reliquiis, ſenſibus reddita* 555 f
† Theobaldus, *civis Albenſis* 647 b
Theobaldus, *Lingonenſis epiſcopus* 636 d
Theodericus I, *Mettenſis epiſcopus, cujus precibus Otho I imperator Haſteriam Valciodoro univit* 126 d. *S. Brunoni Aëp. Colonienſi ultimæ voluntatis teſtis fuit* 784 d. *Eidem moribundo adſtitit* 785 c, 787 c
† Theodoricus, *Andaginenſis abbas* 734 f
Theodoricus, *Aëp. Trevirenſis, exequiis S. Brunonis Aëp. Colonienſis interfuit* 785 f, 788 a
Theodoricus, *B. Jacobi Alemanni pater* 793 f
Theodoricus, *corporis languore S. Gummari meritis liberatus* 693 f, 694 a
Theodoricus, *Francorum rex, leges Salicas auxit* 674 f
Theodoricus, *Lotharingiæ ducis titulo inſignitus* 129 a. *Incertum, an S. Vincentii Hannonienſis pater* 129 b c f
Theodoricus, *Præpoſitus S. Mariæ de Gradibus, Colonienſes ſedavit* 59 a
Theodoricus, *S. Pharaildis pater* 129 f
Theodoricus, *Valciodorenſis abbas* 126 c
† Theodorus, *Aëp. Cantuarienſis, S. Erconwaldum Londinenſem epiſcopum conſecravit* 651 f
† Theodorus Graptus, *inter Prætermiſſos* 496 e
Theodorus I, *Tarſenſis epiſcopus, concilio Nicæno ſubſcriptus* 562 c
Theodorus II, *Tarſenſis epiſcopus, concilio Chalcedonenſi ſubſcriptus* 562 e
Theodoſius, *dux Brigantinus, S. Franciſcum honorificè excepit* 185 c, 255 e, 262 c
Theodoſius I *imperator* 631 b. *Erga Apollinariſtas indulgens* 909 f. *Bellum adverſus Maximum tyrannum geſſit* 910 c. *Synodum Conſtantinopolitanam anni* 381 *convocavit* 611 e. *Nectarium laïcum in epiſcopum Conſtantinopolitanum elegit* 612 a. *Novatianis non favit* 616 f *Binæ ejus leges adverſus hæreticos* 617 e f
Theodoſius Junior *imperator, Ciliciam in I & II partitus* 562 a
Theodotus, *Antiochenus ep.* 628 d
† Theodulus, *à Saracenis interfectus* 604 f
† Theophanes, *metropolita Nicænus, inter Prætermiſſos* 496 d e
† Theophilus, *S. Gereonis ſociis à quibuſdam adnumeratus* 54 b c
† Theophilus *monachus confeſſor, inter Prætermiſſos* 3 f, 4 a b c
† Thomas, *abbas Farfenſis, adire ſolitudinem S. Paldoni ſuaſit* 653 e f, 654 a b c d, 656 c d, 657 f, 658 a c d f, 659 e
† Thomas Aquinas, *à S. Ludovico in ſupremo morbo invocatus* 346 c. *Cæleſti fragrantiâ præditus* 410 b. *S. Ludovico apparuit* 484 b
† Thomas à Villanova, *Ordinis S. Auguſtini, à S. Franciſco Romam abeunte viſitatus* 173 e. *Anno* 1555 *mortuus* 314 d
Thomas, *Joannis Gandiæ ducis III ex Franciſca de Caſtro filius, Aëp. Cæſarauguſtanus* 154 e
Thomas, *Rodonienſis Prior, capſam fabricari S. Quirini martyris reliquiis aſſervandis juſſit* 543 d
Thomas *ſacerdos, B. Alexandro Saulio familiaris* 825 c
Thyrſus *diaconus, martyr Auguſtoduni* 511 d
Tibaldus (*Joannes Baptiſta*) *faſcino B. Alexandri Saulii meritis liberatus* 831 d
Tibona (*Baptiſta*) *cujus filiam comitiali morbo SS. Vincentius Ferrerius & Ludovicus liberârunt* 439 e f
Timotheus, *cui inſcriptæ ſunt encyclicæ de SS. Tarachi, Probi & Andronici martyrio litteræ* 566 a
Toledo (*Franciſcus de*) *auditis S. Franciſci concionibus, aulam deſeruit* 189 e
Toledo (*Maria de*) *Ludovici Chriſtophori Ponce, ducis de Arcos, uxor* 254 d, 256 c; *Marchenæ collegium exſtruxit* 269 e
Toletanus (*Franciſcus*) *Peruviæ prorex, eò unà cum Societatis miſſionariis profectus* 219 b, 268 c
Toletus (*Ferdinandus Alvarus*) 258 c. *Collegii Societatis Oropeſani unà cum fratre fundator* 215 f
Toletus (*Franciſcus*) *collegii Societatis Oropeſani unà cum fratre fundator* 215 f
Toletus (*Franciſcus*) *S. J. concionator Pontificius, dein S. R. E. Card.* 218 d, 265 f, *Cardinali Commendono in legatione comes* 224 c
† Toregid *monacha, S. Ethelburgæ adjutrix* 649 c d, 650 e f, 651 a, 652 d
Torinus (*Bernardus*) *tumore ventris S. Ludovici meritis liberatus* 445 b c
Torres (*Bartholomæus*) *S. J. Canarienſis ep., ſocios aliquot in inſulas Canarienſes duxit* 219 a, 267 c

Torres (*Michaël*) *unà cum S. Franciſco Hiſpalim profectus* 258 a
Torres (*Philippus*) *moribundum, admoto illi, quod S. Ludovici fuerat, roſario, ſanitati reſtitutum vidit* 458 f, 459 a
Torreſiglia (*Joannes*) *ſigilla & ſubſcriptiones Proceſsûs generalis de S. Ludovico ſincera eſſe teſtatus* 471 c
Tortoſa (*Bartholomæus*) *pueri, cui brachium fractum S. Ludovicus ſanavit, pater* 461 c
Totila, *Gothorum rex, SS. Regulum & Felicem epiſcopos decollari juſſit* 88 a, 90 c, 91 f, 97 b; *S. Cerbonium, Populonienſem epiſcopum, urſo objici* 88 a, 94 b. *Romam obſidione cinxit* 94 d e. *Anno* 552 *necatus* 101 e
Tourneur (*Philibertus*) *manûs brachiique tumore, invocato S. Nigaſio, liberatus* 541 d e
Traſamundus, *Wandalorum rex* 93 a
Trivulcius (*Joannes*) *Camberienſe Societatis collegium dotavit* 217 c
† Troëſius *abbas, Gallicè* S. Troé, *inter Prætermiſſos* 8 d
† Trojecius. *Vide* † Troëſius.
Truchſeſius (*Gebhardus*) *Aëp. Colonienſis exauctoratus* 57 d
Truchſeſius (*Otho*) *S. R. E. Cardinalis, Dilingani collegii conditor, S. Franciſco amicitiâ junctus* 210 c. *De S. Franciſco, in Præpoſitum Generalem Societatis electo, Deo ſolennes gratias egit* 211 c
Trunwulſus, *abbas Elmetenſis* 111 e
Tuathaïl, *Hiberniæ rex* 643 c
Tudela (*Maria*) *malo ventris S. Ludovici meritis liberata* 530 f, 431 a
Turrecremata, *S. R. E. Cardinalis, ex Ordine Prædicatorum, S. Birgittæ revelationes approbavit* 306 c
Turrianus *S. J., Bæticæ Provincialis* 190 d, 194 c. *Collegium Societatis Salmanticenſe exorſus* 215 a
Tynnens (*Elyzabeth*) *clauda, S. Gummari meritis ſanata* 696 c
Tyræus (*Hermannus*) *S. J. provinciæ Rheni præfectus* 224 b
Tytilus, *rex Anglorum Orientalium* 111 f

V

Vadillo (*Dominicus*) *Ordinis S. Benedicti, aquæ in ſanguineum colorem prodigiosè mutatæ teſtis* 206 d
Vaëna (*Alphonſus de*) *S. J., in odium fidei à Calviniſtis occiſus* 220 b, 271 f
Vagliadolid (*Benedictus*) *ſigilla & ſubſcriptiones Proceſsûs generalis de S. Ludovico ſincera eſſe teſtatus* 471 c
Vaglies (*Sperantia*) *deſperatæ ſalutis, fore ut ex morbo convaleſceret, ex S. Ludovico audivit* 415 d
Valderavanus (*Joannes*) *primus domûs profeſſæ Toletanæ Præpoſitus* 215 b
Valdeſius (*Ferdinandus*) *Aëp. Hiſpalenſis* 194 d, 207 d. *Innocentiæ PP. Societatis Jeſu publicum teſtimonium dedit* 195 b, 261 d; *Caſtellæ præſes* 204 f
Valdeſius (*Marcus*) *S. J., Seguntum ad inchoandum collegium miſſus* 215 f
Valentinianus III *imperator* 630 b. *Ejus filia non fuit S. Placidia, Veronæ culta* 631 c & ſeq.
† Valentinus, *epiſcopus Salernitanus* 672 b c
† Valentinus *presbyter martyr, inter Prætermiſſos* 2 d e f
Valerannus I, *Mellenti comes* 538 b. *Eccleſiam & prioratum S. Nigaſii apud Mellentum ex voto condidit* 534 d, 535 d f, 536 a d, 538 d
Valerannus II, *Mellenti comes* 538 c
Valerianus, *Vilnenſis epiſcopus, collegium Societati Vilnæ condidit* 218 a
Valero (*Agnes*) *peſtilenti apoſtemate, invocato S. Ludovico, liberata* 446 c
Valero (*Urſula Antonia*) *pro ſorore ſua S. Ludovici opem felici ſucceſſu imploravit* 446 c
Valgranera (*Joſephus Stephanus*) *Oriolenſis ep.* 441 d, 443 d
Valgranera (*Iſabella Joanna*) *morti propinqua, S. Ludovicum ſibi apparentem habuit* 441 d
Valpetroſa (*Gaſpar*) *S. J., capitis dolore S. Ludovici meritis liberatus* 332 b c, 398 f
Valterra (*Franciſcus*) *viſionem, Guilielmo Catalano factam, ex ipſomet audivit* 357 d, 436 b
Valterra (*Joannes*) 448 d. *S. Ludovicum occulta cognoſcendi dono præditum expertus* 315 b c
Valvert (*Vincentius*) *Catharinæ Donat, ad vitam S. Ludovici meritis revocatæ, maritus* 460 a
Vannoſia, *Dominici de Arignano uxor, Joannis Gandiæ ducis II mater* 152 f
Varſevitius (*Staniſlaus*) *primus Vilnenſis collegii rector* 218 a
Vaſconcellus (*Aloyſius.*) *Vide* Vaſconcellus (*Ludovicus.*)
Vaſconcellus (*Ludovicus*) *Braſiliæ prorex, Azevedium ſociosque in claſſe habuit* 220 d e f, 222 c d, 270 f. *In pugna occiſus* 223 273 a
Vaſconcellus (*Ludovicus*) *S. J., primus Angrenſis collegii rector* 217 a, 273 f
Vaſquez (*Anna*) *Antonii filia, manûs malo S. Ludovici ope liberata* 365 d, 458 a
Vaſquez de Guevara, *Teneriſæ gubernator, ſummi S. Ludovicum fecit* 288 f
Vaſquez (*Dionyſius*) *S. J., S. Franciſco à confeſſionibus* 160 c, 188 c, 193 c, 196 b, 203 b. *S. Franciſci ſeveritatem expertus* 213 f
Vaſquez (*Joanna*) *vix non mortua, cùm ſibi partem habitûs S. Ludovici applicuiſſet, convaluit* 362
Vaſquius (*Franciſcus*) *S. J., Bæticæ inſpector* 225 c
Vaz (*Amarus*) *S. J., in odium fidei à Calviniſtis occiſus* 220 b, 271 f
Vaz (*Amatus*) *Vide* Vaz (*Amarus*)
Vazieda Caſtellana *ſuis ſenſibus per S. Ludovicum reſtituta* 219 f
Vaziedo (*Franciſcus*) *graviſſimè decumbens, ſe ex eo morbo non moriturum, è S. Ludovico audivit* 336 f, 419 e; *filium autem è morbo, quo laborabat, moriturum* 416 c d. *Fragrantiæ corporis S. Ludovici teſtis* 410 f, 435 a
Vaziero (*Thomaſa Bonaventura*) *Iſabellæ Caſtigliona Vaziero, febre S. Ludovici ope liberatæ, ſoror* 336 e
Vaziero (*Vincentius*) *ſe ex morbo, quo laborabat, moriturum, è S. Ludovico audivit* 336 f, 337 a, 415 d.

† Udalricus, *Auguſtanus epiſcopus, inducias inter Ottonem I, ejuſque filium Ludolfum procuravit* 719 c

Vega (*Garcilaſſus de la*) *poëta celeber, S. Franciſco, in aula Caroli V degenti, familiaris* 157 c. *Pia S.Franciſci expertus obſequia* 161 f, 162 a

Vega (*Joannes*) *præclaras de PP. Societatis ad Lainium litteras dedit* 198 f. *Moriens S. Franciſcum ſibi aſſiſtentem habuit* 205 c

Vega (*Joannes de*) *comes de Graial, maritus neptis S.Franciſci ex filio Alvaro* 159 c

Vega (*Suerus de*) *domûs corruentis periculo à S. Franciſco ereptus* 207 b, 214 f, 260 c

Velaſco (*Ferdinandus Alvarez de*) *rei maritimæ in Caſtella præfectus, S. Franciſci, cùm hic Valliſoletum concionaturus acceſſit, videndi cupidus* 180 c

Velaſco (*Joannes*) *ad purpuram à Carolo V deſtinatus* 182 c

Velaſco (*Maria de*) *comes Oſorni, à S. Franciſco ſalutata* 180 b c d, 181 f, 182 a b

Velaſquez (*Ferdinandus*) *Stabuli regii comes* 254 c

† Venantius *abbas*, XIII *Octobris die Romano Mrl. inſcriptus* 495 e f, 502 a

† Venantius *Biturigenſis ab Arienſibus cultus* 127 e f

Venantius, *Lunenſis ep.* 91 c, 94 f

Vera (*Angela*) *admoto ſibi ſcapularis S. Ludovici fruſto, uberum doloribus liberata* 362, 452 a

Vera (*Michaël de*) *Cartuſianus revelationem, S. Ludovico factam, retulit* 341 d, 400 c

Vera (*Vincentius*) *Ord. Præd., S.Ludovicum fatentem audivit, neſcire ſe, unde pecunia in cellam ſuam inferretur* 327 a

Vergara (*Sperantia*) *colli tumore, invocato S. Ludovico, liberata* 446 c

Verhaghe (*Henricus*) *filium ſemimortuum S. Gummari meritis morti ereptum vidit* 601 d

Veronica Sommarina, *inter Prætermiſſos* 495 b

† Verus, *epiſcopus Salernitanus* 672 b e, 673 f

Verus, *martyrii SS. Tarachi, Probi & Andronici teſtis oculatus* 665 d, 584 a

Veteuil (*Ruvina*) *diuturna infirmitate S.Nigaſii meritis liberata* 541 c d

Ugarte (*Ferdinandus Arias d'*) *Aëp. S.Fidei, S.Franciſcum in patronum adverſus terræmotum, habita provinciali ſynodo, elegit* 225 b c

† Ugolinus *martyr, Ordinis Minorum, inter Prætermiſſos* 8 a b

Uguccionus, *canonicus Burgenſis, S. Franciſcum hoſpitio excepit* 181 f. *Multum collegio Bellimarenſi contulit* 214 e f

Vicecomes (*Alphonſus*) *S. R. E. Cardinalis, B. Alexandri Saulii ex ſorore nepos* 821 c d

Vicecomes (*Annibal*) *Luciæ ſororis B. Alexandri Saulii maritus* 823 a

Vicecomes (*Fredericus*) *Aëp. Mediolanenſis* 810 f

Vich (*Michaël*) *canonicus Valentinus, de inſtante ſibi morte à S. Ludovico monitus, ad eam piè ſeſe diſpoſuit* 337 d e f, 417 b

† Victor *martyr, Agauni paſſus* 24 f

† Victor *martyr, inter Prætermiſſos* 2 f, 11 b c e

† Victor *martyr, Solodori occiſus* 24 f

† Victor *presbyter confeſſor, inter Prætermiſſos* 2 f, 3 a

† Victoria *virgo martyr, cujus corpus Coloniâ Burgos delatum eſt, inter Prætermiſſos* 8 c

Vidagna (*Petrus*) *amentem, applicata illi habitûs S.Ludovici parte, ſanæ menti reſtitutum vidit* 466 b

Vidonus (*Petrus*) *S. R. E. Cardinalis, Bullæ Canonizationis S. Ludovici ſubſcriptus* 488 a

Vigilius *Papa* 634 a, 641 f. *Romam accivit S. Cerbonium, Populonienſem epiſcopum, de ſibi objectis reſponſurum* 92 c d, 97 e f, 99 b, 100 a. *Mortuus in Sicilia* 93 f

Villalba (*Joanna*) *tuberibus S. Ludovici meritis non ſemel liberata* 360 a b, 431 d

Villalbos (*Alphonſus de*) *epiſcopus Squilacenſis* 175 e

Villalbos de Xeres (*Henricus*) *ep. Squilacenſis* 175 e f

Villalobos (*Franciſcus*) *S. Franciſci medicus* 161 a

Villalonus, *à S.Franciſco ad cæſarem miſſus, ut licentiam abdicandi ſui à cæſare obtineret* 176 c, 248 d, 249 b

Villalua (*Franciſca*) *doloribus colicis S.Ludovici ope liberata* 450 c d

Villana (*Catharina Franciſca*) *febre per S. Franciſcum liberata* 439 a

Villani (*Carolus*) *B. Alexandri Saulii meritis herniâ liberatus* 830 a

Villa-Nova (*Michaël de*) *colli tumore S. Ludovici ope liberatus* 455 c

Villa-Nova, *S. J. rector Complutenſis* 190 c. *Placentiam à S. Franciſco miſſus* 103 c f, 194 a

Villaregius (*Franciſcus*) *S. J. laïcus, in Floridam à S. Franciſco miſſus* 267 d, 318 f

Villaſecca (*Alfonſus*) *condendo Mexicano S. J. collegio ſumtus ſuppeditavit* 219 c

Vincentia, *Ginez Martinez filia, viſu S. Ludovici ope donata* 455 f

Vincentia, *Jobi Perez filia, ſalſo capitis humore S.Ludovici meritis liberata* 431 d

Vincentia, *Ludovici Primo filia, à male affectis oculis S.Ludovici ope ſanata* 464 a

Vincentinus, *presbyter Vicentinus, per B. Robertum Malateſta carcere liberatus* 148 d e

Vincentius *abbas, Legione in Aſturibus pro fide occiſus* 491 b

Vincentius, *Capuanus epiſcopus, ad Conſtantium imp. miſſus* 595 e

† Vincentius Ferrerius, *Ordinis Prædicatorum*, 307 d, 308 c & alibi ſæpe. *S. Ludovici patri, mortua prima conjuge, de ſuſcipiendo Cartuſianorum habitu deliberanti, apparens, ut ne id faceret, ſuaſit* 295 c. *Eumdem, quem S.Ludovicus, ſacrum fontem habuit* ibid. f. *Patris S. Ludovici ambuſtam faciem ſanavit laborantique apparuit* 309 c d, 310 c, 427 b c, 485 c. *Mortuo Martino rege, pro novo rege eligendo deputatus judex* 312 b. *Ejus de conventu Albaydæ vaticinium* 314 e. *S.Ludovicum complexus* 332 c, 333 a b; *ut pedes ſibi oſcularetur, abnuit* 334 c d. *Oratio, quâ pro ægris uti ſolebat* 346 b. *A S.Ludovico in ſupremo morbo invocatus* 346 e, 485 b. *Hunc in extremis poſitum inviſit* 350 c. *Cæleſti fragrantiâ præditus* 410

Vincentius Juſtinianus, *Ordinis Prædicatorum Magiſter Generalis, dein S.R.E. Cardinalis, reditum ex Indiis S.Ludovico conceſſit* 325 a
† Vincentius, *levita & martyr Valentinus* 342 c d, 345 c, 404 c, 406 d, 483 a
† Vincentius Madelgarius *Hannoniæ comitatum hæreditario jure non poſſedit* 130 c
Vincentius, *nepos Ximenes, febre S.Ludovici ope liberatus* 158 b
Vincenzo (*Hieronymus*) *civitatis Segorbienſis Juratus, pro obtinenda S.Ludovici Canonizatione ad Paulum V ſcripſit* 480 a
Violans, *Sancii IV Caſtellæ regis filia, Ferdinando Ruiz nupta* 158 c
† Vigilius, *ep. Arelatenſis, inter Prætermiſſos* 3 a
Vitale (*Joannes*) *Ordinis Prædicatorum, unà cum P. Provinciali S. Ludovici corpus incorruptum invenit* 364 a b, 434 f. *Miconi honorificum ſepulcrum condidit* 432 b
Vitalis (*Joannes Baptiſta*) *S.J., claſſi Chriſtianorum, adverſus Solimannum Melitam obſidentem expeditæ, adjunctus* 211 f
† Vitalis, *pro S. Gereonis ſocio habitus* 55 b c
Vitelleſcus (*Mutius*) *Societatis Jeſu Generalis* 229 f. *Petiit Beatificationem S. Franciſci* 230 b c
Viudes (*Joſephus*) *conventus S. Onuphrii diſpenſator, liberalitatem in pauperes à S.Ludovico in mandatis habuit* 391 f. *S. Ludovico concionaturo comes* 402 f
Vives de Canamas (*Franciſca*) *Guilielmi Raymundi Catalano uxor, hujus viſionem ex ipſomet audivit* 357 d, 436 b
Vives de Canamas (*Hieronyma*) *Franciſci Valterra uxor* 420 a. *S. Ludovici filia ſpiritualis* 338 a. *Sanari ſibi frontis plagam S.Ludovici ope obtinuit* 365 f, 366 a. *Guilielmi Catalano nomine de quodam beneficio, ipſi collato, in eccleſia Prædicatorum Valentiæ Deo gratias egit* 357 c. *Febre per S. Ludovicum liberata* 418 f
Vives de Canamas (*Joannes*) *S. Ludovicum Indi convertendi causâ intoxicatum cyathum innoxiè ſumpſiſſe, à ſe auditum eſſe teſtatus* 323 b. *S. Ludovici defuncti manum, ſponte motam, oſculatus* 430 c d. *Stomachi oppilatione per S. Ludovici reliquias liberatus* 362 f, 363 a, 452 c
Vives (*Joannes Baptiſta*) *doctor, procurator cauſæ S. Ludovici* 467 f
Vivez (*Angela*) *filium, quem brevi moriturum S. Ludovicus prædixerat, peperit* 381 c
† Ulfardus, *cujus reliquiæ in cathedrali Tutelenſi ſervantur* 64 c f
Ulloa (*Magdalena*) *collegia Societatis Ovetenſe & Santanderenſe exſtruxit* 215 b, 274 b
Ulloa (*Magdalena*) *Villagarcienſe tirocinium & collegium exſtruxit* 215 a b, 266 d
† Undelina, *cujus reliquias Juſtina ex comitibus de Lupfen dedit Othoni Truchſes, S. R.E Card.* 56 f
Volcmarus *Rotgero, ut S.Brunonis Vitam ſcriberet, auctor fuit* 700 d. *Vide* Folcmarus.
Volcmarus. *Vide* Folcmarus.
Volmarus. *Vide* Folcmarus.
Urbanus II *Papa Comi aliquot Sanctis altaria conſecravit* 634 b c d
Urbanus VII *Papa, brevi mortuus* 472 b, 474 f
Urbanus VIII *Papa* 698 b. *Præcepit, ut S. Ludovici miracula, poſt Beatificationem patrata, priùs examinarentur ac approbarentur, quàm ad Canonizationem procederetur* 302 d e & alibi. *S.Franciſcum Beatis adſcripſit* 230 b, 232 a, 233 c, 279 d. *Mrl. Romanum corrigi juſſit* 15 e
Urgeglias (*Honophrius*) *cujus uxor felicem partum S.Ludovici meritis obtinuit* 462 a b
Urſinus (*Virginius*) *S.R.E. Cardinalis, Bullæ Canonizationis S. Ludovici ſubſcriptus* 487 c
Urſio, *Remenſis eccleſiæ miles* 728 f
Urſula, *Antonii Joannis Sauſtre uxor, dolore dentium S.Ludovici meritis iteratò liberata* 359 f, 371 a
† Urſula ejuſque ſociæ *martyres* 16 a
† Urſus *martyr, Solodori paſſus* 24 f
† Uſetia (*Robertus de*) *Ord. Præd., viſiones ſuas ſcripſit* 306 d, 308 e
Vuandelmarus *clericus, cantûs eccleſiaſtici peritus* 587 a, 588 b c d
Vuarnarius, *monaſterii Balmenſis inſtaurator* 624 d e
Vuffa, *à quo reges Anglorum Orientalium Vuffingæ appellati* 111 f
Vulcfrea, *S. Edwini filius, in Galliam ad Dagobertum à matre miſſus* 114 a

W

WAifarius, *Aquitaniæ dux, bella cum Pippino Francorum rege geſſit* 676 f
Waldebertus, *Meldenſis ep.* 590 f
† Waldetrudis *parthenonis Caſtrilocenſis fundatrix* 733 f
Waldo, *à quo* Waldenſes *hæretici appellationem accepiſſe dicuntur* 266 d
Walpertus, *Aëp. Mediolanenſis* 726 c
Walterus, *Hannoniæ comes, non probatur fuiſſe patruus S.Venantii Hannonienſis* 130 b c d e f
Warnerus *comes bona quædam cum Werenfrido abbate Stabulenſi commutavit* 742 d
Wenemarus, *abbas Tongerloënſis VII* 681 c
Werenfridus, *Stabulenſis abbas, quædam bona cum Warnero comite commutavit* 742 d
Wicfridus, *Colonienſis ep., S. Brunonis ſucceſſor* 709 a b c e, 711 d e, 770 c, 773 c
Wicfridus, *ep. Virdunenſis, teſtis ultimæ voluntatis S. Brunonis Aëp. Colonienſis* 784 d, 785 f, 788 c, 789 a
Widericus, *Haſterienſis cœnobii conditor* 5 c
Widrada, *dæmone, delatis S. Nigaſii & Malmundarium reliquiis, liberata* 555 f
Wieſpergius (*Fridericus*) *Herbipolitanus epiſcopus, PP. Societatis Herbipolim evocavit* 217 b, 270 b, 272 c
Wilhelmus, *Ottonis filius, Aëp. Moguntinus* 726 d, 781 b, 783 c f. *Ottonis Junioris tutor & patruus* 786 c
Wilhelmus, *Remenſis Aëp.* 47 a
Willa, *Berengarii uxor, Adelheidi infeſta* 710 a
† Willehadus, *Bremenſis ep.* 743 d
Willericus, *Bremenſis ep.* 743 d
† Willibrordus, *ep. Trajectenſis, cæleſti concentu in obitu honoratus* 300 d
Wimboleus *contractus, delatis Malmundarium*

S. Nigaſii & reliquiis, ſanitati redditus 556 a

Witgerus, *S. Amelbergæ conjux* 129 b c e

Wolfartus (*Chriſtianus*) *monachus S. Benedicti in Lorch, varias Sanctorum reliquias dedit Othoni Truchſes S.R.E. Card.* 57 a

Wrachtildis *ſanctimonialis, eccleſiæ S. Gummari cuſtos* 677 e f, 678 e, 687 b d e

Wulfilda, *abbatiſſa Wiltonienſis in Anglia* 651 c d, 652 d

Wulfruna. *Vide* Wulfilda.

X

Ximenes (*Jacobus*) *Terulenſis epiſcopus, judex commiſſarius in Proceſſu generali de S. Ludovico à Sixto V conſtitutus* 468 d, 470 c, 471 a

Ximenes (*Joannes*) *pueri, oculis malè affecti, ſed eo malo S. Franciſci ope liberati, pater* 462 c

Ximenes (*Iſabella*) *S. Ludovici ope partûs doloribus levata* 465 d

Ximenius (*Alfonſus*) *S. J. laïcus, in inſulas Canarienſes miſſus* 219 a

Ximenius (*Franciſcus*) *S. R. E., Aëp. Toletanus, Orano expugnando opes ſuas expendit* 261 f

Ximenus (*Baptiſta*) *febre S. Ludovici ope liberatus* 445 c

Ximenus (*Petrus*) *agricola* 404 c. *Febre S. Ludovici meritis liberatus* 443 c

Xoares (*Martinus*) *Ordinis Præd.* 401 c. *S. Ludovici Albaydæ contubernalis, quædam de illo retulit* 318 c d e

Y

Yſteglia (*Ludovicus*) *Ord. Prædicatorum, regni Valentini in cauſâ S. Ludovici procurator, proceſſum in ſpecie de S. Ludovico Clementi VIII obtulit* 273 b c, 474 c

Z

Zabdas, *Hieroſolymitanus antiſtes* 37 f, 39 a

Zacharias, *aſceta, inter Prætermiſſos* a b

Zacharias *Papa* 281 c, 686 a

Zafra (*Joannes Baptiſta de*) *S. J., in odium fidei à Calviniſtis occiſus* 220 b, 271 b

Zamara (*Laurentius*) *S. Ludovici de ſua morte prophetiam ex patriarcha Valentino audivit* 425 f. *Cartuſiæ Portæ-Cœli Prior* 397 f. *S. Ludovici ſepulturæ interfuit* 352 d, 432 a

Zapata (*Antonius*) *S.R.E. Card., S. Franciſci reliquias Matritum Româ detulit* 229 f

Zarçuela (*Bernardus*) *S. J. laïcus, S. Franciſco itineris ſocius* 186 d, 187 b

Zaureus (*Joannes*) *Vide* Zafra.

Zeba (*Helena di*) *à pectoris ulceribus S. Ludovici ope ſanata* 464 b c

† Zenon, *Veronenſis ep.* 85 b, 86 d f, 87 a; *in duos malè diſtinctus* 86 e

Zerda (*Joannes*) *Methymnæ-Cœli dux, nuntium S. Franciſci, in Præpoſitum Generalem electi, ſummo gaudio accepit* 211 c

Zoja (*Suſanna*) *B. Alexandri Saulii meritis femoris dolore liberata* 832 e

Zondadarius (*Antonius Felix*) *S. R. E. Card., Bullæ Canonizationis S. Franciſci ſubſcriptus* 234 c

Zozimus *Papa Arelatenſi ep. vices ſuas demandavit* 641 f

Zucchius (*Nicolaus*) *S. J., reliquias S. Franciſci herpeti peſſimo applicandas felici ſucceſſu dedit* 231 c

Zugnega (*Joannes de*) *licentiatus, S. Ludovicum, cùm viveret, pro inſigni Dei Servo habuit* 353 e

Zunica (*Catharina de*) *Ferdinando filio fruſtum tunicæ S. Ludovici felici ſucceſſu illigavit* 466 c

Zuniga (*Joannes*) *S. J., in Peruviam miſſus* 219 b

Zunniga (*Eleonora de*) *Triguerenſe Societatis collegium fovit* 216 b

Zuraire (*Stephanus*) *S. J., in odium fidei à Calviniſtis occiſus* 220 b, 271 b

INDEX TOPOGRAPHICUS.

A

Abrincæ, Galliæ in Normannia civitas. *Quædam SS. Nigaſii, Quirini, Scuviculi & Pientiæ reliquiæ aſſervantur* 526

Abula, Hiſpaniæ Tarraconenſis civitas 160 b, 161 b, 201 c, 202 a

Achadh-bo. *Vide* Kill-kennium.

Adregin *ſeu* Ad-Grebin, locus in Anglia, hodie Yeverin dictus 111 d

Æthiopia, Africæ regio 606 a c d

Agres, locus in Hiſpania 318 c d

Agrigentum, civitas in Sicilia 353 e

Alaquas, locus haud procul Valentiâ ſitus 458 d

Alava, Hiſpaniæ provincia 177 f, 251 d

Alba-Pompeia, epiſcopalis ducatûs Montis-Ferrati in Inſubria ad Tanarum fluvium civitas 646 b c. *Corpus S. Eufredi* 646 f, 647 a

Albaida, Hiſpaniæ Tarraconenſis locus 297 c d, 317 c d e, 318 c d, 377 d f, 379 f, 380 a, 406 b

Alboraya, Hiſpaniæ pagus juxta Valentiam 455 a b

Albu-

Digitized by Google

Albuſera, lacus Valentinus 445 b c
Alcanizes, locus in Hiſpania 159 c
Alcois, regni Valentini oppidulum 318 f, 380 f, 415 e, 463 d
† Aldegondis monaſterium, Malbodii in Hannonia Francica 734 e f, 735 a b, 736 d e
Aldenardum, Belgii in Flandria civitas 693 a
Algerium, urbs Africæ, cognominis regni caput in Barbaria regione 166 d, 342 f, 347 e, 405 a
Alicante. *Vide* Alone.
Allavona, Hiſpaniæ Tarraconenſis oppidum 150 a
Almanſa, vicus in Caſtellæ & Valentiæ confiniis ſitus 437 f
Alone, indigenis Alicante, regni Valentini oppidum 335 f, 442 e
Alſafar, Hiſpaniæ locus, mediâ leucâ Valentiâ diſſitus 445 e, 448 c, 457 f
Alvernus, mons Tuſciæ in Italia 147 e
Amblava, locus in Tungrorum finibus non procul à monaſterio Stabulenſi ſitus 553 f, 557 d f
Anazarbus, civitas in Cilicia 560 a, 564 f, 565 b, 575 d, 584 b
Andaluſia, ampla Hiſpaniæ regio 156 a b d, 207 a, 242 b
Andegavum, Galliæ civitas, cognominis provinciæ caput. *Reliquiæ S. Clari aſſervatæ* 63 f, 121 a
† Andreæ cœnobium, in urbe Romana 103 a
† Andreæ eccleſia, Coloniæ Agrippinæ 780 a, 782 d
† Andreæ monaſterium, in diœceſi Colonienſi 730 d
† Andreæ Vinea, *olim* Curia SS. Maurorum *dicta*, *vulgò* Morthoff, locus propè Coloniam Agrippinam ſitus 23 b
Angra *ſeu* Portus Angrenſis, urbs Inſulæ Terceræ *ſeu* Tertiæ 217 a, 273 f
† Anna de Albaida, PP. Prædicatorum conventus in Hiſpania 314 e
Antiliæ, Americæ Septentrionalis inſulæ 222 c
Antiochia, Syriæ civitas 121 e
Antverpia, Belgii in Brabantia civitas *S. Gummari reliquiæ* 681 d
Anus, Luſitaniæ fluvius 203 c
Aquæ Lupiæ, *vulgò* Guadaloupe, Hiſpaniæ in regno Legionenſi oppidulum 359 d
Aquiſgranum, imperialis Germaniæ Inferioris civitas, in Weſtphaliæ circulo 716 c d e, 751 f, 752 a b c, 773 b
Aragonia, amplum Hiſpaniæ regnum 149 f, 197 f, 235 f, 371 b, 373 a, 476 b
Archiacum, Galliæ in Campania oppidum 120 c, 122 e
Ardenna *ſeu* Arduenna, ſylva Galliæ & Belgii maxima, per ducatum Luxemburgenſem, ditionem Leodienſem & Hannoniam extenſa 551 a, 553 d, 556 a
Arelate, archiepiſcopalis Galliæ in Provincia civitas 640 f
Aria, Belgii in Arteſia civitas 127 b
Ariminum, Italiæ civitas in ditione Pontificia 145 a b, 146 e
Armentaria, Flandriæ ſub regis Galliæ dominio oppidum 127 b
Arona, ducatûs Mediolanenſis oppidum 217 d
Arteſia, Belgii provincia 127 b
Articlavorum *ſeu* Articlavum. *Vide* Verodunum.
Aſturiæ, Hiſpaniæ regio 205 d, 261 e, 354 e
Avenio, Galliæ in Provincia ad Rhodanum fluvium civitas 217 e, 218 e 269 f, 640 d f
Audomaropolis *ſeu* Fanum S. Audomari, urbs Belgii in Arteſia 129 a, 217 f. *S. Auſtrebertæ reliquiæ* 665 c
Auguſta Taurinorum, Galliæ Subalpinæ civitas principatuſque Pedemontani caput 270 b, 277 f
Auguſta Vindelicorum, celebris Germaniæ civitas 158 b, 723 c, 725 f, 726 b
Auratium *al.* Arauſio, epiſcopalis Galliæ in cognomini provincia civitas 640 f
Aurelianum, Orleans *Gallicè*, ampla Galliæ civitas. *Aliquæ S. Scuviculi reliquiæ honoratæ* 527 c d e f, 535 a b
Axona, Galliæ fluvius 549 c
Ayora, oppidum in regno Valentiæ 463 e

B

BAëza, oppidum in regno Granatenſi 156 a c, 236 f
Bajona, Vaſconiæ portus 209 f, 226 d
Baranca, Telonium ad fluminis Magdalenæ ripam ſitum 391 f, 394 e
Barcino, primaria Catalauniæ civitas 153 c, 160 b, 162 a, 164 c, 224 d, 242 c d f, 336 b
Barrameda. *Vide* Fanum S. Lucæ.
Baſtonacum, Belgii in ducatu Luxemburgenſi oppidum 549 d, 553 d
Baſtonia. *Vide* Baſtonacum.
Belgida, Hiſpaniæ oppidum 314 f, 315 b, 318 c, 379 a c d e, 408 b
Bellimar, pagus prope Burgos in Hiſpania 181 e
Belpouchium, Gothalaniæ vicus 238 b
Beniſaraig, regni Valentini vicus 430 d
Berchingum, Angliæ in Eſſexienſi provincia oppidum, in quo cognomine monaſterium olim exſtitit 648 a b c e f, 649 b, 650 b
Berniciorum provincia, Angliæ regio 111 e, 112 d
Bertuli ſedes, mons cœnobio Malmundarienſi contiguus 555 d
Bicorps, baronatus versùs regni Valentini limites ſitus 445 d, 447 c
Biſcaia, Hiſpaniæ in Caſtellæ Veteris regno provincia 177 f, 179 c
Biſerta. *Vide* Utica.
Bituricum *ſeu* Biturices, Galliæ civitas 127 e
Bleſæ, Galliæ civitas 226 e, 277 d
Boechout, parœcia in decanatu Lirano 692 d
Bœtes, fluvius in Hiſpania 186 e
Bona, inſulæ Cubæ portus 222 d
Bonna, Germaniæ civitas Moguntiam inter & Coloniam Agrippinam 15 e, 726 a, 780 f, 782 f
Bononia, Italiæ civitas in ditione Pontificia 148 b, 149 a, 369 a, 790 f. *B. Jacobi Alemanni reliquiæ* 790 c, 793 b
Borgia, Hiſpaniæ Tarraconenſis oppidum 149 b, 465 d
Boruſſia, Europæ regnum 118 a
Bovinum, regni Neapolitani civitas 178 e
Brachara, Luſitaniæ civitas 208 f, 209 a, 261 c
Bransberga, Boruſſiæ civitas 118 a
Braſilia, Occidentis Indiæ ampla pars 212 d, 217 a, 220 a d, 270 d
Brema, archiepiſcopalis Germaniæ, in Inferioris Saxoniæ circulo, civitas 743, 744 e
Brigiana, caſtrum & vicus regni Valentiæ 329 a, 395 d e

Bril-

Brillendunum, *al.* Bridlintona, Angliæ in ducatu Eboracenſi oppidulum 135 b f

Brixia, Longobardiæ civitas ſub reipublicæ Venetæ dominio 270 c

Buda, Hungariæ civitas 166 d

Bugnuolum, locus in Valentiæ regno 309 f, 370 d

Burdigala, Galliæ Aquitanicæ urbs 117 f, 274 f

Burgi, primaria Caſtellæ Veteris in Hiſpania civitas 180 d, 183 f, 226 c, 254 c

Burgiazor, locus in Hiſpania unâ leucâ Valentiâ diſſitus 425 b

Burgum S. Sepulchri, *Italis* Borgo-di-San-Sepolcro, urbs Italiæ in Umbria 147 f, 148 f

Burriana, regium Hiſpaniæ in Valentino regno oppidum 418 d, 472 f

C

CAdomus, primaria Normanniæ Inferioris civitas 535 c

Cæſarauguſta, Hiſpaniæ civitas 155 c f, 197 f, 198 c e, 226 c, 236 c f, 293 d, 418 c, 458 f, 464 d

Cæſena, Æmiliæ in Italia civitas 147 a

Calabria, Italiæ regio 206 a, 217 b, 796 c, 797 f

Calaguris, urbs Hiſpaniæ Tarraconenſis 176 f, 177 a, 183 d e, 252 c

Calapatar, regni Valentini oppidum 445 c

Calaris, Sardiniæ civitas 369 a

Calataiero, Siciliæ locus 217 b

Calciata, Caſtellæ Veteris civitas 253 c

Camberium, Galliæ urbs 217 c

Cambria, Angliæ provincia 644 e

Campania, Galliæ provincia 120 b, 121 e

Campania Felix, provincia in regno Neapolitano 134 a

Campinia, Belgii tractus 674 c

Campo-dunum *vel* Cambodunum, Angliæ oppidum 111 e, 112 e

Canaria, inſula in Oceano Atlantico 219 a, 220 e

Cantabria, Hiſpaniæ Tarraconenſis regio 176 d, 249 b

Cantia, Angliæ provincia 107 d

Capua, regni Neapolitani civitas 134 a b c d, 794 d, 795 d

Carnotum, Galliæ civitas 589 e

Caroli-Mons, Belgii arx in comitatu Namurcenſi 124 a

Carthagena, Americæ Meridionalis civitas 323 d, 382 c, 383 e, 384 a, 385 c, 388 b c d, 391 f, 392 b, 472 f, 483 c

Carthago, Murciæ in Hiſpania civitas 155 d

Carthago. *Vide* Carthagena.

Caſa-Reginæ, locus in Hiſpania 180 b c, 182 a b, 202 f, 254 c

Caſtella, in Hiſpania regnum 157 c, 187 d, 209 c, 313 f, 348 b, 377 a

Caſtellar, comitatus versùs regni Valentini limites ſitus 445 d

Caſtrum Julii, diœceſis Placentinæ in Hiſpania oppidum 194 a

Caſtrum Loyolæ, in Guipuſcoana provincia 177 a

Catalaiuda, Hiſpaniæ in Aragonia civitas 328 f, 395 b

Catalaunia *ſeu* Gothalania, Hiſpaniæ provincia 162 d, 164 b c, 242 b, 795 a d

Catarogia, Hiſpaniæ locus unâ leucâ Valentiâ diſſitus 443 d

Cella, Galliæ in diœceſi Lingonenſi locus 666 e, 667 c, 669 f

Cellenſe monaſterium, in Campania Galliæ 120 c

Ceniſius, mons Sabaudiæ 227 a, 277 f

Cervera, arx regni Valentini 329 a

Cerveria, oppidum in finibus regni Valentini, Catalauniæ vicinis 464 b

Ceſtria, Angliæ provincia 110 d

Chertſeya, Angliæ in regione Surregiæ locus 649 a b, 650 b

Chiapa, Hiſpaniæ Novæ in America Septentrionali civitas 324 f, 391 c

China, ampliſſimum Aſiæ regnum 324 d

Cilicia, Aſiæ Minoris regio 502 c f, 560 a, 565 c

Cipacoa, locus in America Meridionali 382 c, 411 c

Claraſcum, comitatûs Aſtenſis oppidum 646 c f

Claudiopolis, Iſauriæ in Ciliciæ confiniis civitas 567 d

Clonardia, Hiberniæ in Lageniæ & Midiæ confiniis locus 644 f

Cnoſſia *ſeu* Cnoſſus, urbs olim regia nunc deſtructa in inſula Creta 9 c

Cocentayna, Hiſpaniæ in Valentiæ regno vicus 380 f

Colonia Agrippina, archiepiſcopalis Germaniæ civitas, ditioniſque Electoris Colonienſis caput 716 d e, 722 f. *S. Petri Vincula* 761 f. *SS. Privati & Chriſtophori reliquiæ* 762 e, 783 c

Compendium, Galliæ civitas, in Inſulæ Franciæ provincia 737 b, 751 a c d, 753 b c d e f, 754 b, 783 e, 784 c, 787 b

Complutum, Caſtellæ oppidum 157 c, 170 e, 190 a

Compoſtella, Gallæciæ civitas 209 f

Comum, Italiæ in ducatu Mediolanenſi civitas 632 b c f. *Reliquiæ S. Eupillæ* 633 a, 634 c

Condatum, Galliæ in diœceſi Sueſſonienſi oppidum 528 b c, 529 e f, 534 b, 535 b, 536 c, 542 d, 545 a d, 547 b, 548 d

Conimbrica, Luſitaniæ civitas 184 b, 208 d, 254 f

Conſtantinopolis, Turcici imperii regia ſedes 608 a, 611 f, 614 c

Contik, Brabantiæ pagus, medio ferè Mechliniam inter & Antverpiam itinere 690 e

Corbeia-Nova, monaſterium O. S. B. in Weſtphaliæ circulo 700 a b c, 707 c e f

Corduba, Hiſpaniæ ad Bœtim fluvium civitas 186 f, 187 a b, 207 a, 329 a, 353 c

Corſendonc, cœnobium Can. Reg. prope Tournhoutum, ſex circitèr leucis Belgicis Lirâ diſtans 675 c

Corſica, magna Italiæ in mari Mediterraneo inſula, quæ hodie Francorum regi paret 814 c, 816 b

† Crux, conventus PP. Prædicatorum in Lombaya 296 f, 311 c

Cuba, Americæ Septentrionalis inſula 222 d

Cullera, regni Valentini oppidum 435 f

Curretia, Galliæ in Lemovicenſi provincia fluvius 64 d

D

DAlmatia, Europæ regio 88 e

Daroca, Hiſpaniæ in Aragoniæ regno oppidum 353 c, 473 a

Daventria, Tranſiſalanæ provinciæ oppidum ad Iſalam fluvium 690 f, 691 f
Deira pars fuit regni Northumbriæ in Anglia 111 e, 112 d
Delft, Hollandiæ oppidum 693 c
Demetrias, Theſſaliæ civitas 505 b c d
Demetrias, vicus in Cilicia 503 a b e f, 504 d, 507 e
Dertona. *Vide* Dertuſa.
Dertuſa, epiſcopalis in Catalaunia civitas 329 a, 353 c, 464 b
Dianium, Hiſpaniæ portus, quarto ferè lapide Gandiâ diſſitus 155 d, 236 o
Dionantum, Belgii oppidum 124 a
† Dionyſius, celebre in Gallia monaſterium 589 e
† Dominici de la Calçada, oppidum in Hiſpania 182 f
† Dominici inſula in America Septentrionali 293 d, 390 e, 409 d
Doroventio, *al.* Dorventio, *Anglis* Derwent, Angliæ fluvius 108 e
Duacum, urbs Belgii in Francica Flandria 217 f
Duffele, diœceſis Mechlinienſis pagus, medio ferè inter Liram & Mechliniam itinere ſitus 680 f
Dummock, *al.* Dumwich, maritima Suffolciæ, in Anglia provinciæ, civitas 112 a f
Durango, locus in Biſcaia 179 c
Duria, amnis in Hiſpania 155 d, 262 d, 295 b

E

EBora, Luſitaniæ civitas 185 e f. 207 f, 208 a b c, 255 d
Eboracum, Angliæ civitas, cognominis comitatûs caput 102 b, 107 e
Ebuſus *nunc* Iſciva *dicta*, Hiſpaniæ Tarraconenſis inſula 311 f, 374 d
Egara, oppidum in Catalaunia 466 d
Elgueta, locus in Hiſpania 179 c
Elmet, Angliæ ſylva 111 e, 112 f
Emblehem, pagus uno milliari Belgico Lirâ diſtans 676 a, 677 b c, 670 c e, 680 c, 681 a, 682 b
Emeſa, urbs in Syria 82 d e
Enchuſa, Hollandiæ Borealis ad mare Auſtrale oppidum 680 d e f
† Encratidis monaſterium, Cæſarauguſtæ in Hiſpania 155 f
Enguera, regni Valentiæ locus 385 d 463 f
Epta. *Vide* Itta.
Eſcuriales, *ſeu* Scoriales, regium in Hiſpania monaſterium 56 e
Eſcuſa de Haro, Hiſpaniæ villa in Caſtellæ regno 377 a
Evora alta, provinciæ Tranſtaganæ in Luſitania oppidum 203 c, 260 c
Extremadura, regni Legionenſis provincia 260 f

F

FAnum S. Lucæ, *Hiſpanis* San Lucar, portus in Hiſpania 156 d
† Faræ parthenon in Gallia 117 e
Fanum S. Fidei, Americæ Meridionalis in novo regno Granatenſi primaria civitas 323 d, 391 c
Fanum S. Marthæ, Americæ Meridionalis civitas 382 c
Farfa, Italiæ in Eccleſiæ ditione, & in Sabina provincia monaſterium 657 a
† Felicis, *Hiſpanis* Sanſfins, villa in Luſitaniæ Gallæciæque confiniis 208 c 209 e
Ferraria, cognominis ducatus in Italia caput 148 d, 227 a
Floreffienſe monaſterium in Belgii diœceſi Namurcenſi 52 f
Florentia, ampla Etruriæ civitas 359 d
Florida, inſula in America 205 d, 218 e, 267 d
Fons S. Quirini, in Ardenna Sylva 554 b
Fontanellenſe monaſterium in diœceſi Rothomagenſi 542 f
Fontarabia, Hiſpaniæ oppidum 226 d
Fortunatæ Inſulæ in Oceano Atlantico 220 a, 220 c
Forum Julium, (*Frejus*) urbs Galliæ in Provincia 161 f
Franconia, Germaniæ provincia 217 b
Frigidus-mons, Ord. Ciſterc. in Galliæ diœceſi Bellovacenſi 17 b

G

GAndavum, Flandriæ civitas 164 b
Gades, Hiſpaniæ Bæticæ inſula 216 a
Gandia, Hiſpaniæ oppidum 154 a, 156 c, 170 e, 173 f, 235 f, 236 e, 240 c, 242 c
Gallæcia, Hiſpaniæ provincia 209 e, 309 f
Gemblacenſe monaſterium, in cognomini Brabantiæ pago ſitum 54 f, 128 c
† Geneſii Xenodochium in Matritenſi Hiſpaniæ civitate 190 a
Genua, Italiæ civitas, cognominis Reipublicæ caput 158 f, 292 c, 293 d, 802 a, 803 d, 809 b
Gerunda, Catalauniæ civitas 256 b
Geſtalgar, Hiſpaniæ ad Duriam fluvium vicus, 8 leucis Valentiâ diſſitus 456 a
Giſortium, Galliæ in Normannia oppidum 517 d
Gleni, Angliæ fluviolus 111 e, 112 c
Gloceſtria, Angliæ provincia 110 d
Goa, Aſiæ in India Citeriori civitas 205 f
Gothalania. *Vide* Catalaunia.
Gotmundin-Gahan, Angliæ locus propè Eboracenſem civitatem 111 b
Granata, cognominis in Hiſpania regni caput 162 e, 205 d
Granatenſe Regnum, Hiſpaniæ provincia 153 e, 156 d
Guadalaxara, Caſtellæ novæ in Hiſpania oppidum 206 e
Guadalope, Hiſpaniæ fluvius 159 e
Guinea, ampla Africæ regio 324 d
Guipuſcoa, Cantabriæ provincia 176 d, 199 f, 249 b, 252 f

H

HAnnonia, Belgii provincia 127 b
Haſteria, monaſterium Ord. S. Benedicti in comitatu Namurcenſi 124 a
Havana, Americæ Septentrionalis in inſula cuba portus 267 d
Helena, vulgò Elna, Galliæ urbs in comitatu Ruſcinonenſi 478 f
Herbipolis, Franconiæ civitas 217 b, 270 b, 214 a b c d
Herefordia, Angliæ provincia 110 d
Herenthout, diœceſis Antverpienſis non procul Lirâ pagus 681 a

Heriſtalium, Germaniæ ad Siniſtram Moſæ ripam infra Leodium oppidum 675 a
Heſdinum, Galliæ in Arteſia civitas 665 d
Hethfelth, Angliæ locus 107 c 113 c
Hetruria, ampla Italiæ regio 87 f
Hieroſolyma, notiſſima Palæſtinæ civitas, & Judææ caput 83 a
Hiſpalis, Hiſpaniæ Bæticæ primaria civitas 160 b, 170 f, 195 a, 320 ac, 322 a, 381 c
Hiſpania, Europæ regnum 212 d
Horrio, *al* Orio, locus propè cognominem fluvium in Hiſpania ſitus 179 c
Hydruntum, regni Neapolitani civitas 353 c
Hymba, Hiberniæ inſula 645 b
Hungaria, amplum in Europa regnum 339 d

I

JAponia, Aſiæ regio 264 f, 265 c, 324 d
Jaroſlavia, Ruſſiæ Rubræ civitas 269 a
Iconium, Lycaoniæ metropolis 566 a
Ilicitanum, *hodie* Halicantum, regni Valentini oppidum 256 b
Ilva, Hetruriæ in mari Thyrreno inſula 87 c, 88 b
Indella, Galliæ flumen 510 c
Ingelheimium, Germaniæ oppidulum, in Palatinatu Inferiori, propè Rhenum fluvium 751 c e
Inſula S. Thomæ, una ex Antillis Americæ in mari Septentrionali inſulis 389 c
Inſula S. Vincentii, una ex Antillis Americæ inſulis 389 c
Inſulæ, Belgii in Francica Flandria civitas 461 a b
Interamna, epiſcopalis Umbriæ in ditione Pontificia civitas 358 e
Jotrenſe monaſterium in Gallia 114 c, 115 a
Jotrum, Galliæ oppidum 114 c
Iſara Galliæ fluvius 510 c, 513 c, 520 c
Iſauria, Aſiæ Minoris regio 567 d
Itta, Galliæ fluvius 511 a b, 513 f
Juliobriga, Logronno *Hiſpanis dicta*, Hiſpaniæ oppidum 183 e
† Juſti monaſterium in Hiſpaniæ diœceſi Placentina 199 f, 200 c, 204 c, 258 d

K

Kala, *al.* Cala, monialium in Gallia abbatia 118 b e
Kiennacta, Hiberniæ in Ultonia regio 644 b
Kill-Kennium, Hiberniæ in provincia Offorienſi civitas 642 a c, 645 a b

L

LActora, epiſcopalis in Novempopulania civitas 64 e
Lancea Oppidana, locus in regno Legionenſi 359 d
Lanchem, Lankom, viculus haud procul Tongerloâ ſitus 685 c
Landava, epiſcopalis Angliæ in Wallia Meridionali civitas 104 a
Latiniacum, Galliæ monaſterium Ordinis S. Benedicti in pago Briegio ad Matronam fluvium 652 b c e f, 653 a b d
Laudunum, urbs Sueſſionum in Gallia Belgica 549 c, d 737 c
Lauretum, parva Italiæ in ditione Eccleſiæ civitas 57 c, 210 a c, 219 c, 227 b c, 359 c
Lauriſheimum, Germaniæ in Palatinatu Rheni monaſterium 675 a, 707 a b c, 768 e
Ledernacum, locus haud procul Malmundario ſitus 558 b
Legia *ſeu* Liſa, Belgii Francici fluvius 127 b
Legionenſe regnum, ampla Hiſpaniæ pars 156 e
Leodium, Belgii civitas, cognominiſque principatûs caput 217 f
Leria, *Hiſpanis* Lyria, regni Valentini, ad Duriam fluvium, oppidulum 327 c
Lerma, Hiſpaniæ oppidulum 159 b
Liath, monaſterium in Hibernia 645 d e
Liburnus, *indigenis* Livorno, celebris Hetruriæ civitas 336 a
Lincolnea *ſeu* Lindiſum, cognominis in Anglia comitatûs caput 106 d, 112 b
Lindeſeia, Angliæ provincia 649 f, 651 c
Lingones, *Gallicè* Langres, munita Galliæ, in Campania provincia, civitas 666 b c
Lira, Belgii in Brabantia ad amnem Netham oppidum 674 c, 675 a, 677 e, 678 f, 679 b, 680 c, 681 a, *S. Gummari Reliquiæ* 681 d, 687 d
Liria, Hiſpaniæ vicus 393 d
Lithuania, regni Polonici ducatus 118 a
Lobetum, Hiſpaniæ in regno Aragoniæ civitas 403 e
Lombaya, marchionatus in Gandienſi territorio 158 b, 162 a, 170 c, 224 f, 241 b, 374 c
Longobardia, ampla Italiæ pars 634 b
Lotharingia, ampla Galliæ regio 217 f, 713 a c d, 716 c, 717 d
Lovanium, Belgii in Brabantia civitas 217 f
Loydis *ſeu* Leedes, Angliæ regio 111 c, 112 c
Loyola, Hiſpaniæ in Cantabria oppidum 233 a, 249 b, 250 d
Luca, civitas in Hetruria 89 c, 166 a, 705 d
Lucena, Hiſpaniæ in Vandalitia oppidum 359 d
Lucens, vicus in Hiſpania 353 c
Lugdunum, Galliæ civitas 217 e, 226 f
Lugdunum Clavatum, *Gallicè* Laon, epiſcopalis ſub Aep. Remenſi, in Inſula Franciæ, civitas 553 b
Luna, Hetruriæ in Liguriæ confinio civitas 94 f
Luſitania, Europæ regnum 156 e, 180 a, 183 f, 202 e, 212 d
Luſtria, Galliæ oppidum 120 c
Lutetia Pariſiorum. *Vide* Pariſii.
Luxovium, Galliæ in Burgundiæ comitatu oppidum 535 c
Lycaonia, Aſiæ regio, à Cilicia Tauro monte diviſa 365 b c d e f

M

MAcerata, epiſcopalis Italiæ civitas 227 b c
Machao, Sinarum civitas 265 c
Madera *ſeu* Materia, inſula in Africa 220 d, 272 f, 273 f
Mæchteren, parva propè Coloniam Agrippinam paræcia 23 b
Magdalena, *Hiſpanis* Rio-grande, magnum in America Meridionali flumen 323 d, 325 a, 390 b
Majorica, major Balearium in mari Mediterraneo inſula 311, f, 336 b, 374 d
Malaca, Hiſpaniæ civitas 225 d
Malbodium, *Gallis* Maubeuge, Belgii Francici,

ci, in Hannonia, oppidum ad Sabim fluvium 734 d e f
Malmundarium, monaſterium in diœceſi Leodienſi, inter Arduennam ſylvam & Leodium 527 f, 528 c, 529 f, 530 a b. *Reliquiæ SS. Quirini, Nigaſii & Scuviculi* 542 a b c e f
Mantua Carpetanorum, Hiſpaniæ Tarraconenſis civitas 500 f
Manzanera, Aragoniæ regni civitas 396 b
Marconna, Galliæ in Arteſia monaſterium 665 c
† Maria d'Agres, locus in Hiſpania, quatuor milliaribus Albaidâ diſſitus 378 c
† Maria de Bridlingtona, Canonicorum Reg. in Angliæ comitatu Eboracenſi prioratus 138 b
Mariani montes, in Andaluſiæ & Caſtellæ Novæ confiniis ſiti 186 d
Mariquita, Americæ Meridionalis oppidum 391 f
Marrochium, cognominis regni in Africa regia civitas 353 c
† Martini monaſterium, in diœceſi Colonienſi 730 d
Maſovia, regni Polonici provincia 218 a
Maſſa, Hetruriæ civitas *Corpus S. Cerbonii aſſervatum* 89 b
Maſſilia, Galliæ Narbonenſis civitas 256 a
Materna. *Vide* Matrona
Matritum, regia Hiſpaniæ civitas, 159 c, 161 c, 202 a f, 466 a b
Matrona, Galliæ fluvius 114 c, 652 b
† Matthæi conventus PP. Prædicatorum in regno Valentino 373 c
Mauritania, Africæ pars 38 f
Mechlinia, Belgii in Brabantia civitas 674 c, 675 a
Medina Sidonia, Andaluſiæ Inferioris oppidum 156 d
Mediolanum, Italiæ civitas 160 d, 806 f, 807 a d
Medunta, Galliæ civitas, in Franciæ inſula 513 d, 527 f, 540 a, 542 f
Meldæ, primaria Briæ, in Gallia provinciæ, civitas 549 d, 585, 586 d, 588 d f, 592 b c f, 593 f. *Quædam S. Sanctini reliquiæ* 603 a
Melita, Dalmatiæ in mari Adriatico inſula 211 f, 212 a
Mellentum, Galliæ in Franciæ inſula oppidum 527 f, 528 c, 532 a, 535 b c, 537 a, 538 b c d, 540 a b c
Melmin, Angliæ locus 111 e
Melo, oppidum in Tranſmontana Luſitaniæ provincia 158 c
Mercia, Angliæ pars 109 f, 113 e
Merulis, Hetruriæ locus, prope urbem Populonienſem 88 a
Meſſana, Siciliæ inſulæ civitas 217 b
Methymna-Campi, oppidum in Legionenſis regni confiniis 159 a, 160 b, 215 a, 254 d
Mettæ *ſeu* Metæ, Galliæ in Lotharingia civitas 124 b, 125 e
Mevaniæ, inſula inter Britanniam & Hiberniam 108 b
Mexicum, primaria Novæ Hiſpaniæ in America Septentrionali civitas 219 b, 390 e
Middelborch, Belgii in Franconatu Brugenſi oppidulum 690 b
Minor-Mucra, Galliæ fluvius 114 c
Miranda, Aragoniæ vicus 285 c
Miſlata, regni Valentini vicus 439 c
Moguntia, urbs Germaniæ in Inferioris Rheni circulo archiepiſcopalis 709 e, 711 a b c, 716 b c, 746, 747 d, 771 c, 772 b d
Mompoix *ſeu* Mopoix, Americæ Meridionalis oppidum 382 c, 388 f, 407 e
Moncada, regni Valentini oppidulum 379 f, 393 c, 407 b, 408 e, 418 b
Mons Banaiæ, locus in Gallia 123 b
Mons S. Cerbonii, in inſula Ilva 96 c
Mons S. Marthæ, provinciæ S. Marthæ in America Meridionali mons 386 a
Monſonium, oppidum in Celtiberiæ finibus 245 f
Mons-Principum *vulgò* Furſtenberge, monialium Ordinis Ciſterc., in Germaniæ ducatu Clivenſi, monaſterium 45 c
Mons-Regalis *ſeu* Mondevia, Italiæ civitas 217 d, 262 d
Mons-Regius, Gallæciæ oppidum 215 a
Mons-Serratus, in Catalaunia, Hiſpaniæ provincia 359 d
Monſtrolium, Monaſteriolum, Monſtreuil, Galliæ vicus in provincia inſulæ Franciæ 662 a c, 664 f. *S. Julianæ corpus* 665 b. *S. Auſtrebertæ reliquiæ* 665 c. *S. Framechildis exuviæ* 665 f
Montes Hannoniæ, primaria Hannoniæ in Belgio civitas 733 f, 734 d
Montella, Hiſpaniæ oppidum 186 e, 187 a, 207 b, 208 a, 264 b
Monteſa, Hiſpaniæ in Valentiæ regno pagus 346 c, 352 a, 353 c, 395 f, 464 a
Monticas, *Gallis* Montiers, Galliæ vicus, ad Sequanam ſitus 513 d
Montio, Aragoniæ oppidum 160 e, 162 b, 167 c, 200 e, 224 e, 244 b
Mopſueſtia, Ciliciæ civitas 564 f, 565 a b, 570 c
Moravia, Bohemiæ regni provincia 217 c, 218 a
Moreglia, regni Valentini oppidum 430 c, 457 d
Morontivilla, Belgii in ipſo Arteſiæ limite oppidum 127 b
Morviedro. *Vide* Murviedrum.
Moſcovia, Magnæ provincia Ruſſiæ 169 a
Moſtaganum, Barbariæ oppidum in regno Tri-miſeno 262 a
Munda (*Mondego*) Luſitaniæ fluvius 184 b, 254 f
Murcia, Hiſpaniæ civitas, Murciani regni caput 172 d e
Murcianum regnum, Hiſpaniæ provincia 498 a
Murviedrum, regni Valentini oppidum 155 f, 444 c
Muſſipons, Lotharingiæ civitas 217 f, 274 f
Mutina, Italiæ urbs, cognominis ducatûs caput 217 d, 802 f, 803 e

N

NAgara, *incolis* Nagera, Hiſpaniæ urbs in Caſtella Veteri 335 c
Namneta, Britanniæ Armoricæ civitas 61 a b
Namurcenſis comitatus, Belgii provincia 124 b c
Narbona, Galliæ civitas, in Occitania Inferiori 167 a, 636 c, 637 b
Navarra, Hiſpaniæ regnum 178 e
Neapolis, cognominis in Italia regni caput 217 d, 335 c, 400 c, 794 b, 795 d
Neomagus, urbs Germaniæ Inferioris in Gallia Belgica & in Batavorum tractu 764 a. *S. Audomari Reliquiæ* 764 c d e f
Netha, Brabantiæ amnis 674 c, 678 f, 683 d, 686 b

Neu-

Neuſtria, Regni Francorum pars 524c, 528c, 529f, 530c, 534abc, 545a
Nicomedia, Aſiæ in Bithynia civitas 41a, 67a
Nilus, Ægypti fluvius 603b
Nivernum, Galliæ civitas 217f, 273f
Niviala. *Vide* Nivigella.
Nivigella, *vulgò* Nivelle, Brabantiæ oppidum 558f, 692c,
Nola, Italiæ in Campania Felici civitas 217c
Nomen Dei, *Hiſpanis* Nome de Dio, urbs fuit in Terra Firma, Americæ provincia 383f
Normannia, Regni Francorum provincia 524c, 528c, 529f
Novellaria, Italiæ oppidum 217d
Novocomum. *Vide* Comum.
Novum regnum Granatenſe, ampla Americæ Meridionalis regio in Terra Firma 319f, 381d, 391e, 409d

O

OCania, Hiſpaniæ in Caſtella Nova oppidum 310b
Octodurum. *Vide* Sarabris.
Ognatum, Hiſpaniæ in Guipuſcoana provincia oppidum 176e, 177a, 180a, 249b, 251d, 252ef, 254b
Oliva, Hiſpaniæ oppidum 246f, 445c
Olomucium, Moraviæ civitas 218a, 270a
Ontinente, *Latinè* Fontinentum, Hiſpaniæ vicus, cognominiſque tractûs in regno Valentino caput 460af, 461d
† Onuphrii conventus PP. Prædicatorum in Hiſpania 298c, 327e, 392d, 393bef, 402f, 414e
Oorſchot, Buſcoducenſis olim diœceſis pagus 691f
Oranum, Algeriæ oppidum 205cd, 219a, 261f
Oriola, urbs regni Valentini 331b, 398e, 410c, 441b, 463b
Ovietum, Hiſpaniæ in regno Legionenſi civitas 199d, 261d
Ouſa, Angliæ fluvius 110c
Oxenfordia, Angliæ provincia 110d
Oxonium, Angliæ civitas 135c

P

PAdus, Italiæ fluvius 227a, 277f
Palma, Hiſpaniæ oppidulum 155c, 236e
Palma, una Fortunatarum inſula 220ae, 270f
Palombara vel Palomar, Vallis Albaidæ in Hiſpania oppidum 314e, 318b, 378c, 380a
Pamphylia, Aſiæ minoris regio 365bcdef, 566a
Panormus, Siciliæ inſulæ civitas 235d, 293b, 294b, 335e, 400c
† Pantaleon, monaſterium prope Coloniam Agrippinam 58b, 700abc, 708a, 727e, *S. Pantaleonis Reliquiæ* 727f, 735b, 755d, 756f, 783f 785f
Papia ſeu Ticinum, urbs Italiæ in ducatu Mediolanenſi, ad Ticinum fluvium 751bc
Parcenſe monaſterium prope Lovanium in Brabantia 54f
Paredes, Vicus Caſtellæ regno ferè conterminus 181c
Pariſii, regni Francorum caput. *Quædam S. Cerbonii reliquiæ* 89d, 652b
Parma, Italiæ in cognomini ducatu civitas 148b, 149a
Parthenon B. Mariæ in urbe Galliæ Tricaſſina. *Reliquiæ S. Tanchæ* 120c
Patavium, Italiæ in Republica Veneta civitas 148b, 149a
Pax, *cognomento* Auguſta, provinciæ Extremaduræ caput 261d
Peartan, monaſterium fuit in Anglia 112bf
Pedemontium, Italiæ provincia 161d, 167a
Peninſula, Hiſpaniæ mons, in regni Valentini finibus 155d, 156c
Perpinianum, Ruſcinonenſis in Gallia comitatûs caput 167a
Peruſia, *ſeu* Peruſium Italiæ in ditione Pontificia civitas epiſcopalis 358a
Peruvia, Americæ Meridionalis regio 219a, 227c, 382c
Petriola, Hiſpaniæ Tarraconenſis oppidum 198c
Petro-Berga, *ſeu* Itisberga, pagus in Belgio 132f
Pintia. *Vide* Valliſoletum.
Placentia, Hiſpaniæ civitas 193b, 257d, 258d, 329a
Polonia, Europæ regnum 218a, 269a
Pompeiopolis, urbs Ciliciæ maritima 564ad e, 566c
Pompeiopolis, Navarræ primaria civitas 178c, 251c
Pons-Dominarum, monialium Ord. Ciſter. in Bria, Galliæ provincia, monaſterium 55c
Ponteſium. *Vide* Pontiſara.
Pontiſara, *ſeu* Ponteſium, Galliæ, in inſula Franciæ, civitas 316d, 517d, 525d
Populonium, Hetruriæ olim civitas 87f, 88c
Porta-cœli, Cartuſianorum propè Valentiam in Hiſpania conventus 295e, 309d, 343b, 352d, 368bd, 374f, 393d, 425e
Porticus S. Gregorii Papæ 114a
Portuenſis civitas in Luſitania 208dc, 209ab, 262c
Poſnania, majoris Poloniæ civitas 118a, 269a
Præmonſtratum, Galliæ vicus, in provincia Picardiæ, in tractu Laudunenſi, cum cœnobio ejuſdem nominis, unde dictus Ordo Præmonſtratenſis, & ubi Ordinis Generalis commoratur 52f
Provincia, *Gallicè* Provence, Galliæ pars 161b, 240b, 705f
Puebla, Americæ Septentrionalis oppidum 309e

R

RAguiniacum, diœceſis Venetenſis pagus 62f
Ramerudes, *al.* Ramerucum, Campaniæ in Gallia oppidum 120c, 122e
Ratiſpona, Germaniæ, in Bavariæ circulo, civitas 166d, 712bcdef, 718c
Ravenna, Italiæ in Eccleſiæ ditione civitas 631ab
Recinetum, Italiæ civitas 229e
Remi, Galliæ in Campania civitas 593f, 699c, 753abef, 754b, 783f
Renus, Italiæ fluvius in agro Florentino 797c, 797a
Resbacum, Galliæ, in Bria, monaſterium 549d, 553c
Rhegium, Calabriæ civitas 237b
Rhodus, Aſiæ Minoris inſula 264c

Riga, Livoniæ in Polonia civitas 269 a
Rio de la Hacha *Hiſpanis*, *Latinè* Facis fluvius, Americæ Meridionalis fluvius 383 f, 384 a
Rocca-forte, Hiſpaniæ vicus 425 c
Rodonienſe monaſterium in Galliæ diœceſi Carnotenſi 542 f
Roffa, *Anglis* Rocheſter, Angliæ Meridionalis civitas. *Reliquiæ S. Paulini* 104 b, 107 e f, 114 b e
† Romarici in monte Habendenſi Parthenon 118 b
Rotomagum, primaria Normanniæ civitas 511 f, 512 a, 513 c, 519 a, 520 a c, 531 a b c, 535 a b, 536 c, 542 e, 545 a, 547 d, 548 b
Ruſaſſa, locus in Hiſpania 404 c, 437 f, 440 b, 443 c d e f, 445 a b c
Ruſcinonenſis comitatus, Galliæ provincia 164 c

S

SAbaudia, Europæ regio 161 d
Sætabis, Hiſpaniæ in regno Valentino oppidum 320 b c, 335 f, 336 c, 382 a, 400 f
Salernum, Italiæ in regno Neapolitano civitas 671. *Corpus S. Grammatii* 672 a b
Salmantica, Hiſpaniæ civitas in regno Legionenſi 178 d, 180 a, 181 a, 254 c, 336 a
Salopia, Angliæ provincia 110 d
Sancti, *incolis* Zanten, Germaniæ in ducatu Clivenſi oppidum 14 c
Sarabis, *ſeu* Octodurum, *Hiſpanicè* Toro, regni Legionenſis oppidum 206 b
Sardinia, ingens Italiæ inſula 206 a, 212 d, 369 a
Sarinene, Aragoniæ oppidum 156 c
Sarnum, regni Neapolitani civitas 358 c
Scalabis, oppidum in Luſitania 501 c
Sciativa. *Vide* Sætabis.
Sciſcia *ſeu* Sis, Ciliciæ inter Anazarbum & Mopſueſtiam oppidum 564 f, 570 c
† Sebaſtiani portus in Guipuſcoæ limite 177 f
Segobriga, *vulgò* Segorve, regni Valentini civitas 339 d
Segovia, Caſtellæ Veteris civitas 162 a b, 206 e, 207 a, 240 b
Septem Pallares, rupes in Hiſpania, propè civitatem Conimbricenſem 254 f
Septimanca, Hiſpaniæ Taraconenſis oppidum 188 e f, 192 f 202 e, 260 f, 281 e
Sequana, Galliæ fluvius 513 d, 528 a
Serra S. Marthæ, Americæ Meridionalis oppidum 382 c
Sicilia, Italiæ inſula 217 b, 497 a
Sides, Pamphyliæ oppidum 568 a
Sina, Arabiæ Petrææ mons 83 a, 604 f
Sollana, provinciæ Lemovicenſis in Gallia fluvius 64 d
Stabuletum, abbatia in diœceſi Leodienſi 527 f
Staffordia, Angliæ provincia 110 d
Suala *al.* Swala, Angliæ fluvius 111 c, 112 d
Sucro, fluvius in Hiſpania 153 c, 235 f
Sueſſionenſis *S.* Mariæ in Gallia parthenon 115 c
Suffolcia, Angliæ provincia 112 f

T

TAſalla, Navarræ oppidum 424 d
Tagus, Luſitaniæ fluvius 203 c d
Tameſis, Angliæ fluvius 648 c
Taprobanum, Aſiæ in mari Indico inſula 224 d
Tarſus, Ciliciæ civitas 502 c f, 564 d e f, 565 a, 566 c
Taurinum, provinciæ Mediolanenſis in Italia civitas 217 c, 227 a
Taurus, urbs regni Legionenſis 180 f, 254 c, 450 b
Teneriſa, Americæ Meridionalis oppidum 382 c, 388 a c f, 391 f, 392 a
Ternel, urbs in Aragonia 465 d
Tertiæ, inſulæ Hiſpaniam inter & Novam Franciam ſitæ 217 a, 222 d
Thebais, regio in Africa 603 b
Theſſalia, regni Macedoniæ regio 504, 505 b c d
Tibur, Italiæ in Eccleſiæ ditione civitas 227 d
Ticinum *ſeu* Papia. *Vide* Papia.
Tigra, Æthiopiæ regio 607 e
Toletum, Hiſpaniæ civitas 161 b, 162 e, 206 f, 241 b
Toloſa, Galliæ Narbonenſis civitas 104 e
Tongerloa, monaſterium in Brabantia *S. Gummari Reliquiæ* 981 d
Tordeſilla Legionenſis regni in Hiſpania oppidum 156 e, 180 f, 181 b c, 187 d e, 237 a
Tornacum, Belgii civitas 217 f, 698 c d e f
Torrente, Hiſpaniæ locus uno milliari Valentiâ diſſitus 314 c, 349 f, 386 e, 418 d, 421 a, 426 c, 429 a
Trajectum ad Moſam, Belgii civitas, in Brabantia, ad Moſam fluvium, ſub Batavorum dominio 700 f, 722 f, 723 a
Trajectum ad Rhenum in Belgio Unito civitas ad Rhenum fluvium 700 e f, 703 d e, 767 b
Trecæ *ſeu* Tricaſſis, Galliæ in Campania civitas 120 b c d, 639 e f, 740 a b c d f
Trehenta, Angliæ fluvius 112 b
Trevidon, Galliæ Aquitanicæ pagus 637 b
Tridentum, Germaniæ in comitatu Tirolenſi civitas 210 c d
Troïcus, Thebaidis Inferioris mons 603 f
Trovulſinga Ceſtir, Angliæ civitas 112 b
Trudonenſe monaſterium in Haſbania 53 c
Trumwulſi olim monaſterium in Anglia 111 e
Tubalis, Luſitaniæ oppidum 256 b
Tubara, Americæ Meridionalis oppidum 382 c, 383 b, 384 c
Tudela, urbs in Navarræ regno 182 a
Tuenge, villa in comitatu Eboracenſi 137 e
Tullum, antiqua Leucorum ad Moſellam fluvium civitas 707 a, 750 a
Tunetum, urbs Africæ 161 b, 244 b
Tungri, parvum Germaniæ in epiſcopi Leodienſis ditione oppidum 593 f
Tunia, Novi regni Granatenſis urbs 235 e
Turones, Galliæ Celticæ civitas 62 c d, 586 a, 589 e
Turris Syllana. *Vide* Tordeſilla.
Turvaio, Americæ Meridionalis oppidum 382 c
Tuſcia *ſeu* Hetruria, Italiæ regio 217 e
Tutela, Galliæ in Inferiori Lemovicenſi provincia civitas 64 d

V

VAdiniacum, Galliæ vicus, ad Ittam amnem ſitus 515, 536 c
Valciodorum, monaſterium in Belgii comitatu Namurcenſi 124 a

Va-

Valentia, primaria cognominis regionis in Hiſpania civitas 168 d, 224 e, 235 f, 242 c, 292 a, 295 b. *Sacrum S. Ludovici Bertrandi corpus* 304 a b c d, 435 b
Valentiæ regnum, regio in Hiſpania 155 f
Vallis-bellè-facta, S. Hieronymi monaſterium, in Luſitaniæ territorio Penichii 55 f
Vallis-Digna, Ord. Ciſterc. monaſterium in Hiſpania 170 b
Vallis-Monachorum, prioratus in ducatu Luxemburgenſi 530 a, 531 b
Valliſoletum, Hiſpaniæ in Veteri Caſtella civitas 156 c, 161 b, 162 b, 180 a d e, 188 d, 228 a, 373 a
Vaſtus-Saltus, *vernaculè* Waſlau *ſeu* Waſtelau, lucus in Arteſia 128 c
† Venantii-Fanum. *Vide* Venantiopolis.
Venantiopolis *ſeu* Fanum S. Venantii, *Gallicè* S. Venant, oppidum in Belgio 127 b
Venetiæ, Italiæ civitas, cognominis Reipublicæ caput 802 e, 803 e, 809 d
Venetiola, *vulgò* Venezuela, epiſcopalis Americæ Meridionalis civitas 382 c
Veragua, Americæ Meridionalis, in Nova Hiſpania, provincia 383 f
Vercellæ, epiſcopalis in Pedemontano Italiæ principatu civitas 803 c. *B. Martini corpus* 804 a
Vergara, in Guipuſcoana provincia oppidum 177 b, 179 b, 180 a, 233 a, 250 d
Vernonium, *Gallicè* Vernon, Galliæ in Normannia oppidum. *S. Quirini reliquiæ* 526 d
Verodunum, Lotharingiæ civitas 217 f, 585 d, 589 e, 590 b c, 592 b c e f, 593 f, 596 e f
Verona, *vernaculè* Vrongeiſt, urbs olim ad Rhenum haud procul Alcmariâ, Hollandiæ oppido, ſita 15 e
Verona, Italiæ ſub Venetorum dominio civitas 85 b, 630 a d f, 631 a c, 705 f, 781 d e
Vicentia, *al.* Vincentia, Italiæ in cognomini provincia civitas 148 d, 149 d
Victoria, Alavæ civitas 177 f
Vicus juxta Catarractam 111 e, 112 d
Vicus S. Jacobi, locus in Anglia 115 d
Vienna, primaria Auſtriæ in Germania civitas 166 d, 206 a, 703 c
Vilcaſſinus tractus, in Galliæ diœceſi Rotomagenſi 510 c f
Villa-Nova, civitas in Murciæ regno 498 a
Villa Scuſa di Haro, Hiſpaniæ locus in Caſtella Nova 313 f
Villa-vitioſa, caſtrum in Luſitania 185 f
Vilna, Lithuaniæ civitas 118 a, 286 f
† Vincentii cœnobium, Ordinis S. B. in Italiæ Beneventana provincia 653 c f, 654 c e
Viterbium, Italiæ in Eccleſiæ ditione civitas 174 f, 259 d
† Vitoni abbatia, in civitate Verodunenſi 600 b. *Reliquiæ S. Savini* 603 d
Ulma, Germaniæ in Sueviæ circulo civitas 790 c, 793 f
Ulyſſipo, Luſitaniæ primaria civitas 184 a, 203 e, 204 a, 208 a, 498 b, 501 c
Vormatia, urbs Germaniæ in Palatinatu Inferiori ad Rhenum fluvium 703 b, 722 f, 723 a, 751 b c, 752 c
Vreemde, pagus in decanatu Lirano 690 e
Utica *ſeu* Biſerta, maritima Africæ in Mauritania oppidum 633 a
Vulturnus, Italiæ fluvius 134 a, 653 a

W

† WAldetrudis monaſterium, Montibus in Hannonia 733 f, 734 e f, 735 a b, 736 d e
Wambaſium, vicus in ducatu Luxemburgenſi 528 b, 530 a, 531 a
Warchinna, Belgii rivulus 527 f
Warevicus, Angliæ provincia 110 d
Wigornia, Angliæ provincia 110 d
Wirzeburgum. *Vide* Herbipolis.
Wormatia. *Vide* Vormatia.

X

XAbea, Hiſpaniæ vicus propè Dianium (*Denia*) & Sinum, nunc Imperatoris-Cornu dictum 463 f
Xanthus, Troiadis fluvius 15 a
† Xantini de Malemort, Galliæ vicus in diœceſi Lemovicenſi 589 e f
Xativa. *Vide* Sætabis.
Xorcas, diœceſis Cæſarauguſtanæ oppidum 465 c

Y

YBerghana, parœcia in Belgio 127 b
Yevenes, portus in Hiſpania 207 a

Z

ZAyda, Ord. Ciſterc. juxta Valentiam monaſterium 441 f
Zephyrium, maritimum Ciliciæ oppidum 464 f
Zwolla, Tranſiſalaniæ oppidum 691 f

INDEX

INDEX
ONOMASTICUS.

A

ABſentare, *abſcindere* 59 b
Abſtemia, *menſa frugalis* 147 c
Acceptabilis, *acceptus* 138 a
Acœmeta, *monachus* 82 a
Æquivocus, *ſpurius*, *illegitimus* 783 f
Aliacron, *vox Arabica*, *malum ictericum ſignificans* 420 c
Allentatur, *calcatur*, *fortè legendum attenuatur* 724 d
Apoſtolicus, *ſummus Pontifex* 97 e, 99 e
Archimandrita, *archiepiſcopus* 68 b
Armariolum, *ſinus* 138 a
Aurifrigium, *opus acu pictum*, *Gallicè broderie* 58 d

B

BAccina, *vaſa*, *Gallis Baſſins* 783 f
Barillus, *cadus* 148 d
Bladum, *quodvis triticum* 143 e, 691 c
Beneficiatus, *eccleſiaſtico beneficio donatus* 361 a

C

CAmera, *cubiculum* 150 b
Campana, *tintinnabulum* 134 c
Campanile, *tintinnabulorum turris* 134 c
Capellanus, *presbyter miniſtrans* 723 e
Capitularis domus, *locus*, *in quem canonici conveniunt* 134 f
Capitulum. *Vide* Capitularis.
Cappa, *veſtis longa & talaris*, *quam epiſcopi & ſacerdotes quandoque induebant* 139 a
Cariſtia, *caritas* 143 a
Caritas, *paſtus in mutuæ caritatis teſtificationem* 98 a, 99 b
Caritativè, *ſummo amore* 799 a
Caſſari, *deſtrui* 38 b
Catabulum, *ſtabulum* 587 f
Caucus, *patera ſeu vas ad aquam hauriendam* 113 b
Centifida, *quæ in plures homines fiduciam reponit* 767 b
Cenubium, *cœnobium* 116 a
Cerevicia, *cerviſia* 143 b
Ceſpitare, *cadere*, *offendere* 697 a
Chriſtianitas, *leges eccleſiaſticæ*, *Chriſtiana religio* 743 b
Cimeliarchium, *ſacrorum vaſorum ærarium* 55 a
Circonſpectus, *circumſpectus* 141 e
Collatio, *modica refectio diebus jejunii ſumenda* 140 b
Comeſtio, *prandium* 142 d
Compallio, *commiſeratio* 139 f
Compater, *qui infantem in Baptiſmo ſuſcipit* 123 a
Comprovincialis, *ejuſdem provinciæ* 731 b
Concordavit, *ad concordiam revocavit* 724 c
Confeſſio, *martyrum ſepulcrum* 68 c
Contradere, *dare* 40 b
Coopertorium, *cooperculum* 141 a
Cotidie, *quotidie* 96 f
Crypta, *locus ſacer ſubterraneus* 115 c, 117 d, 133 d
Cura regalis, *regnum* 118 e
Curſor, *apparitor* 71 d, 73 c
Curtis, *atrium ædificiis cinctum* 689 f

D

DAmpnum, *damnum* 38 b
Denarium laboris remunerare, *laboris mercedem dare* 143 c
Dictim, *per diem*, *ſingulis diebus* 601 a
Diſciplinabiliter, *ex diſciplina*, *juxta regulam* 767 b
Dominus Apoſtolicus, *ſummus Pontifex* 97 e
Dormitio, *obitus*, *mors* 97 c
Dormitio, *tempus dormiendi* 140 d
Dyota, *cadus aut vas muſto plenum* 148 d

E

ECcleſiola, *eccleſiæ diminutivum* 119 d
Elephantiacus, *lepra affectus* 604 c
Epiſcopia, *epiſcopatus* 744 a
Epiſcopium, *eccleſia epiſcopalis* 97 d
Epiſcopium, *epiſcopi ædes ſeu palatium* 818 e
Eulogia, *Euchariſtia* 645 c

F

FAbrica eccleſiæ, *certi proventus ad eccleſiam ac eorum, quæ ad Dei cultum ſpectant, reparationem deſtinati* 689 f
Familia, *terræ portio uni familiæ ſufficiens* 110 b
Foronomus, *ferens nomen ſuum* 777 a

G

GArba, *ſpicarum manipulus*, *Gallis gerbes* 143 e
Gentilitas, *idolorum cultus aut populus idolorum cultui deditus* 636 b
Grangia, *horreum* 138 c
Groſſus, *craſſus* 140 c
Gubernator, *epiſcopus* 97 e

H

HAbetudo, *habitudo vel habitus* 830 a
Hereſis, *praxis eccleſiæ praxi contraria* 97 f, 99 b
Heretici, *qui Eccleſiæ præcepta conſuetudineſve infringunt* 98 a

Hu-

Humaniter, *humanè* 140 f

I

JEriclomium, *locus alendis ſenibus deſtinatus* 788 d
Jocondus, *jucundus* 138 b
Importunabatur, *importunus erat* 731 b
Incardinare, *aliquem in cathedra epiſcopali collocare* 718 a
Inceſtus, *ſtuprum* 123
Infulatus, *ſacerdotis veſtibus indutus* 688 c
Invaſor, *raptor* 141 c
Intronizare, *in throno collocare, inſtituere* 103 e, 723 e, 750 d
Jucundari, *gaudere* 123 a

K

KImiliarchus, *theſauro præfectus ſeu theſaurarius* 788 c

L

LEgatarius, *legatus* 105 b, 107 c, 109 b, 114 b

M

MArtyrium, *Martyrum ſepulcrum* 68 c
Menſa, *ſedis epiſcopalis patrimonium* 816 f
Menſalia, *fortè quæ ad menſam pertinent ſeu lintea, quibus menſa inſtruitur* 788 d. *Vide Cangii Gloſſarium verbo* Menſale.
Miſſa, *preces & laudes incruenti Miſſæ Sacrificii tempore recitari ſolitæ* 97 d
Morbillus, *minimus morbus* 692 b
Munus civitati parare, *ſpectaculum populo gratis dare* 582 b, 584 b

N

NOla, *tintinabulum* 695 b

O

OFfenſor, *qui aliquem lædit* 817 d
Onocentaurus, *animal, ſi exiſtat, ex aſino & homine mixtum* 510 d
Ordinabiliter, *ordinatè* 138 c
Otioſitas, *otium* 141 a

P

PAgania, *ethnicorum religio ſeu idolorum cultus* 640 b
Palliare, *ſimulationis involucris tegere* 139 b, 141 b
Pallium archiepiſcopale, *ſignum plenitudinis poteſtatis* 106 b f
Parochia, *diœceſis, intra quam extenditur epiſcopi poteſtas* 743 e, 775 c
Peccamen, *peccatum, culpa, quâ quis reus dicitur* 691 b
Peplum, *pannus linteus, quem ſub mento gerunt moniales* 688 a
Perſonaliter, *ipſemet, vel, ſi Latinè dici poſſet, in propria perſona* 142 b
Philochriſtus, *Chriſti amator* 719 f
Pœnitentiarius, *ſacerdos, qui peccata confitentes audit & ſalutares pœnas ipſis injungit* 617 & ſeqq.
Portitor, *lator* 106 f, 113 d
Prælatio, *præfectura* 140 b
Præſentialiter, *nunc vel in præſenti* 99 d
Proceſſio, *ſupplicatio* 45 e
Proceſſionaliter, *in ſupplicatione* 45 f
Protus, *primicerius* 788 c

Q

QUaterniunculus, *codex, folium* 587 a
Queruloſus, *querulus* 141 c

R

REfectorium, *cœnaculum* 140 d
Rememorare, *memorare* 140 c
Ruditas, *ruſticitas* 642 c

S

SAcerdos, *epiſcopus* 101 a, 113 d
Scolaris, *qui ſcholas frequentat* 141 d
Scutula *Græca, fortè patena* 488 d
Senior, *dominus* 788 d
Servitor, *famulus* 140 d
Sigillum, *operculum vaſis* 788 c
Siriaticus turgor, *à voce Gallica* Sire, *qui turget vel inflatur ùt dominus* 731 c
Sociabiliter, *ſocialiter* 138 c
Solemnizare, *diem celebrem agere* 724 d
Solemniſatio, *feſtum ſolemne* 45 e
Sphalma, *error* 68 e
Spiculator, *carnifex* 77 f, 79 b
Syncera, *ſincera* 113 c

T

TAſſa, *vaſculum* 141 a, 142 d
Temptamentum, *tentamen* 685 d
Tumba, *tumulus ſeu lapis, ſub quo defuncti corpus componitur* 136 a

V

VIllagium, *villa ſeu vicus* 690 e
Vitulamen, *ſtolo ſeu ſurculus* 731 b

W

WAlpodium, *certi, ùt videtur, ponderis menſura* 696 e
Wantha, *chirotheca* 687 f

Y

YConomus, *œconomus* 788 c

Z

ZEnia, *dona* 587 a

INDEX MORALIS.

A

Abſentia *intelligit S. Bertrandus* 394 a. Abſentis *mortem cognoſcit B. Bertrandus* 329 c
Abſtinentia *& jejuniis corpus ſuum caſtigant SS. Paldo & Socii* 658 c. *Idem præſtat Tato abbas* 660 b. Abſtinentiam *adhuc juvenis ſervat S. Bertrandus* 369 d. Abſtinentiæ *inter epulas ſtudet S. Bruno* 777 c. Abſtinentiæ *leges cum vitæ periculo ſervat S. Franciſcus* 787 a
Adverſantes *ſibi multos expertus eſt S. Bertrandus, ſicut omnes Sancti experiri ſolent* 340 f
Æger, *S. Bertrandi afflatu, ſanitatem recuperat* 398 f. Ægrotans *Epiſcopus abſentis B. Bertrandi meritis ſanitati redditur* 390 c
Æqualitate *vitæ & munerum, morumque ſimilitudine, caritas, arctiſſimum religioſæ conjunctionis vinculum invaleſcit* 253 c
Æthiopum *Religio Judaïſmo & Chriſtianiſmo commixta* 265 a
Affectus *pii S. Bertrandi erga SS. Sacramentum Altaris* 342 c, 347 c, 369 d
Afflictationem *corporis in lecto quieſcens quærit S. Bertrandus* 344 e
Agens, *prudenter agas & reſpice ſinem* 798 b
Amentia *S. Bertrandi meritis pellitur* 455 f
Amicos *in Deo, & inimicos propter Deum diligebat B. Jacobus* 798 f
Amiſſa *conſilio B. Bertrandi recuperantur* 337 c. Amiſſa *magni momenti recipienda B. Bertrandus ſpondet* 401 b
Amor *Dei nunquam eſt otioſus* 799 a. Amore *Dei flagrat S. Bertrandus* 404 b. Amori *Dei & piis affectibus ſtudet S. Bruno* 777 b. Amore *Dei verbo & exemplo, alios accendit B. Bertrandus* 378 a, 404 c d, 408 b. Amoris *divini in S. Bertrando & in aliis effectus* 404 d. Amore *potiùs, quàm timore, homines ingenui in officio ſunt continendi* 812 c
Animam *purgatorio liberat B. Bertrandus* 398 c. Animas *piaculari igne ſuis precibus liberat B. Franciſcus* 285 e, 331 a 377 e
Annum *ſterilem prædicit S. Bertrandus* 400 f
Apoplectica *infantula S. Gummaro auxiliante ſanatur* 692 b. Apoplexia *laborans, invocato Sancto Bertrando, ſalvus evadit* 444 c
Apoſthema *curat S. Bertrandus* 260 a b. Apoſtema *periculoſum cilicio S. Bertrandi dimovetur* 366 a. Apoſtema *peſtilens removet S. Bertrandus* 446 c; *aliud collum afficiens per reliquias ejus depellitur* 449 f, 452 a. Apoſtemate *colli laborans, S. Bertrandi meritis curatur* 458 c d
Apparitiones: *cuidam S. Mulieri* apparet *B. Bertrandus* 355 c d; *ſicut & nonnullis religioſis & piis perſonis* 356, 357, 358. *Mulieri rabie laboranti* apparet *& ſanitatem reddit S. Bertrandus* 364 f. *B. Bertrando S. Franciſcus* apparet 335 c d. *S. Vincentius Ferrerius B. Bertrando* apparet 350 b. Apparet *multis poſt mortem S. Bertrandus* 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442. *Amenti* apparens *S. Bertrandus ſenſum reddit* 439 a. Apparet *cuidam mulieri, poſt mortem S. Bertrandus* 355 c; *item & religioſo* 356. Apparitione *SS. Dominici & Franciſci recreatur S. Bertrandus* 399 f; *imo & Crucifixi Jeſu* apparitione *gaudet* 400 a. Apparet *in ſomnis cuidam ſacerdoti, item mulieri S. Joannes* 144 c. Apparet *Tortgithæ & cuidam abbatiſſæ S. Ethelburga* 651 a c.
Aqua *S. Joannis precibus vinum ſapit* 142 d c. Aqua *adhibita graviter læſum ſanat B. Bertrandus* 382 a. Aquis *immerſus puer, S. Nigaſio auxiliante, ſalvus evaſit* 541 b. Aquis *ſubmerſus puer S. Gummari opem expertus* 692 d
Arboris *fructibus S. Bertrandus mirabiliter paſcitur* 382 f. Arbor *præciſa, B. Gummari precibus, coaleſcit* 683 f
Arcana *mentium detegit S. Bertrandus* 395 e.
Arcanum *quoddam detegit viro nobili S. Bertrandus* 315 f
Aſthmate *affectum ſanat apparens S. Bertrandus* 441 c; *& per reliquias ejus alius curatur* 450 f
Auſteritas, *cui ſtudet S. Bertrandus, ſanitati ejus nocet* 373 d, 384 c, 393 d

B

Baculi *SS. Rumoldi & Gummari eorum oratione revireſcunt* 684 f
Baptizat *puerum ſibi à patre idololatra allatum S. Bertrandus* 384 f. Baptiſmo *ablui Indi haud pauci à S. Bertrando petunt* 323 a b. Baptiſmum *multis confert S. Bertrandus* 384, 386 f. Baptiſmum *pluribus martyrio deſtinatis S. Eulampius confert* 76 b. Baptizati *pueri ſævam mortem docet B. Bertrandus* 323 c
Benignus *in omnes S. Bertrandus, ſed maximè erga improbos* 397 a b
Boni *vitam ſuam non populari vanitate, ſed conſcientiæ veritate metiuntur* 771 a b. Bonus, *ubi negligas, ſegnior, malus fit pejor* 781 b
Brachii *malo afflicta S. Bertrandi ſepulcrum adiens mulier liberatur* 366 a. Brachii *pars una ſub nomine S. Gereonis, in Pragenſi eccleſia, altera Ulyſſipone aſſervatur* 51 c. Brachii *uſus B. Jacobi meritis redditur* 802 f

C

Cacoſtomacho *laboranti ſuccurrit apparens S. Bertrandus* 440 c
Cadaveris *Iſabellæ reginæ aſpectus S. Franciſcum ad Deum convertit* 241 d e
Cæcitas *S. Bertrandi meritis fugatur* 455 f, 456 b. Cæco *lumen, B. Bertrando auxilium ferente, redditur* 444 a d
Calamitatibus *aliorum piè condolet S. Franciſcus* 289 a b

Cal-

Calculi *morbo affectam ſanat ei apparens S. Bertrandus* 440 c, 447 b. Calculo *laboranti S. Alexander ſubvenit* 830 b. Calculo *puer affectus S. Gummari ope liberatur* 693 b.
Calumniantium *injurias patiens tolerat S. Bertrandus* 411 e f. Calumniatori *pœnam remittit S.Bertrandus* 441 f. Calumniis *appetitur S. Bruno* 771 b
Capitis *dolorem pellit S. Jacobus* 800 e, 802 b c d e; *pariter S. Alexander* 830 b. Capitis *humore affectus S.Alexandri meritis incolumis redditur* 832 d. Capitis *S.Gereonis pars, ut fertur, in conventu S. Hieronymi Vallis-belle-facta aſſervatur* 55 f. Caput *porrigine affectum S. Bertrandi meritis ſanatum* 444 f. Caput *unius ex S. Gereonis ſociis, Laureti aſſervatur* 57 e
Captivis *patrocinatur B. Bertrandus* 406 b
Carcere *incluſus à B. Roberto eripitur* 148 d
Cardinalis *dignitatem fugit S. Franciſcus* 249 a, 253 a b c
Caritas *B. Bertrandi erga infirmos* 405 e f. Caritatem *erga peccatores & adverſantes ſibi præſertim exhibet S. Franciſcus* 289 c d. Caritatem *miram exercet erga Indos Bartholomæus de las Caſas Epiſcopus* 324 e f. Caritatem *peſte afflictis innoxius S. Bertrandus exhibet* 378 e. Caritatis *erga infirmos aſſiduè officia adimplet S. Bertrandus* 405 e f. Caritatis *exempla S. Alexander imprimis præbet* 825
Carneum *accrementum, viſum tollens, poſt novemdiales preces ad B. Bertrandi ſepulcrum factas, decidit* 455 d. Carnis *tentatio invocato Nomine Jeſu fugatur* 797 e
Caſtitate *eminet B. Jacobus* 797 e. Caſtitatem *B. Bertrandi indicat odor ſuaviſſimus* 410 a f. Caſtitatem *morte S. Tancha tuetur* 121 c, 123 c d e. Caſtitatis *amore flagrat B. Bertrandus* 409 a; *mulieres impudicas abigit* ib. c d; *illibatam* Caſtitatem *ſervavit* 400 b. Caſtitati *ſervandæ imprimis ſtudet S. Bertrandus* 409 a b c, 650 a. *Perperam tentatur ab immiſſis mulierculis* 409 d, 410 a; *mulierem, quæ ad impios amores accendendos immiſſa fuerat, ad pœnitentiam S. Bertrandus adducit* 410
Catarrho *morbo epidemico laborantes curat S. Bertrandus* 323 f
Ciliciis *corpus ſuum affligit S. Franciſcus* 286 c. *Idem præſtat S. Bertrandus* 408, 409
Cinguli *uſu deſperatæ puerperæ partum procurat S. Bertrandus* 389
Claudus *S. Bertrandi meritis ſanatur* 444 a. Claudus *S. Gummari meritis ſanitati redditur* 600 c; *alter, cujus caput humero erat annexum* 691 b, 693 c, 694 a f, 695 b e, 696 c
Clericis *religioſis utilis ſcientia* 313 c
Cognitio *ſui & æternitatis contemplatio B. Franciſco quaſi prodromi duo* 281 d
Collegia *exſtruit aut exſtruenda curat S. Franciſcus* 214, 215, 217 218. *Gandiæ* 245 e. *Hiſpali & Placentiæ* 257 d 258 a. *Marchenæ in Bætica, Caravacæ in Carpetanis, Seguræ, Avenione, Viroduni* 269 f f. *Camberii Allobrogum metropolis, Olomutii in Moravia, Spiræ Nemetum, Halæ, Auguſtæ Taurinorum, Brixiæ, Herbipoli* 270 a b c d f; *in Bætica Baëzæ* 273 f. *Compoſtellæ; in Toletana provincia, Huetenſe; apud Siculos Calataieronæ; in Caſtellana provincia, Legionenſe, Malacitanum, Ovetenſe, in Aſturiis, in Gallia Burdigalenſe, Nivernenſe, Muſſipontanum apud Lotharingos, in Germania, Fuldenſe; in Polonia Poſnanienſe, in Auſtria Brunenſe; Mediolani Breranum* 274
Comitatem *S. Bertrandus ſectatur* 344 e.
Comitialem *morbum pellit S. Bertrandus* 438 d, 439 e
Concionum *B. Bertrandi, quæ fuerint præcipua argumenta* 412 c
Concubinarios *fruſtra monitos publicè arguit S. Bertrandus* 338 f
Confeſſarii, *pœnitentium ſuorum domos, ſi ſapiant, haud frequentent* 343 d
Confeſſioni *peccatorum unaquaque die vacat S. Franciſcus* 283. Confeſſio *peccatorum, ſublato ſacerdote pœnitentiario, non fuit ſublata* 620 d e f, 621 a b. Confitentes *peccata qualiter audiebat S. Bertrandus* 343 c. Confitentibus *ſibi peccata mirum dolorem ſuggerebat S. Bertrandus* 314 f
Conſilia *filio ſuo, patre Chriſtiano digna, dat S. Franciſcus* 247 d
Conſtantia *in arguendo & mira prudentia eminet S. Bertrandus* 344 d
Contracti *S. Gummari auxilio ſani evadunt* 690 b. *Mulier contracta curatur* ibid. e. *Item duæ aliæ ad ſanitatem redeunt* 693 c, 694 a. Contracta *& apoplectica ſimul* 694 d; *brachio* contracta ibid. f. *S. Jacobi ope* contracta *ſanitati redditur* 802 c. Contracti *SS. Nigaſii & Soc. ope ſanitatem obtinent* 556 a b
Converſio 200 *hominum divinitus ad Chriſtum facta* 76 b. Converſio *mira cujuſdam mulieris S. Gummari meritis, ad ſepulcrum ejus dona offerentis* 287 f, 288 a. Convertit *gentem Nordan-Humbrorum cum ſuo rege S. Paulinus* 108 b
Converſi *plures pietate & obedientiâ inſignes* 793 b. Converſis *religioſis periculoſum eſt ſtudium* 313 c
Convulſiones *lethiferas invocatus fugat S. Bertrandus* 445 f
Coronâ *mariana mulieri parturienti ſubvenit S. Bertrandus* 315 b c, 317 c
Corporis *gravi infirmitate detentam S. Paulinus ſanat* 103 f. Corpus *B. Bertrandi incorruptum poſt mortem* 303 d e. Corpus *B. Bertrandi mortui, inſtar vivi deprehenditur* 352 e; *miro odore fragrat* 410 c d e, 427 f. Corpus *B. Bertrandi, veſtibus quibus induebatur corruptis, incorruptum* 364 a b. Corpus *piè divexat S. Robertus* 146 f. Corpus *S. Cerbonii exciſa urbe Populonienſi Maſſam transfertur* 89 a. Corpus *S. Nuncii in Valciodorenſi monaſterio aſſervatur* 124 c. Corpus *ſub nomine S.Gereonis ſacrum à S. Noberto invenitur* 51 a b c d. Corpus *ſuum diverſis ſuppliciis affligit S. Franciſcus* 285 f. 286 a b. Corpus *jejuniis & vigiliis exercet S.Zenaïs* 507 c. Corpus *ſuum ſævis flagellis caſtigat B. Bertrandus* 376 a 396 f, 405 b, 408 f, 409 f. Corpus *ſuum, vigiliis, flagellis, ciliciis, mirum in modum caſtigat S. Franciſcus* 286 c d f
Crucifixi *imaginem in cella habeat Religioſus & ad eam frequenter ſe convertat* 375 d e. Crucifixi *imago ſanguinem fundit* 202 a b c.
Crucis *particula regi Hiſpaniæ à S. Franciſco oblata* 276 d e f, 277 a
Crudelitatem *Hiſpanorum in Indos improbat S. Ber-*

Bertrandus 391 b c
Crure laborans mulier, S. Gummaro ſuccurrente, ſanatur 690 e, 693 f. Crus arundine graviter læſum curat S. Bertrandus 444 f
Cultus B. V. M. viro Chriſtiano commendandus & omnibus perutilis 284 f

D

DÆmon variis modis cruciat S. Bertrandum & ad peccandum allicit 411 a b c. Dæmonem fugat S. Bertrandus 384 d e; B. Jacobus 800 c. Dæmones in tranſlatione SS. Nigaſii & Sociorum fugati 555 f. Dæmones quemdam Religioſum flagellis cæſum quaſi mortuum relinquunt 313 a. Dæmonis apparitiones bonis & malis nonnumquam fiunt 284 f. Dæmonis fraudem cognoſcit S.Bertrandus 396 a b, 379 f. Dæmonis poſſeſſione vexata monialis & quædam mulier B. Alexandri meritis eximuntur 830 e. Dæmonis vexationibus multos eximit S. Robertus 148 a b. Dæmon ſuos divexat, à rebus ſanctis removet, Chriſtianos fugit & veretur 323 a b. Dæmonum obſeſſione liberantur ſacerdos & mulier S. Joannis apparitione & meritis 144 b c
Dani à S. Ethelburgæ parthenone arcentur 651 b
Defuncti cujuſdam gloriam edocetur S. Bertrandus 399 b. Defunctorum corpora cum honore ſervanda docet S. Bertrandus 341 f
Delectus vitæ omnium difficillimus 246 a
Dentes novi, aliis excuſſis, auxiliante S. Bertrando, ſuccreſcunt 457 e
Deo ſe vovere ardet S. Juliana 663, 664 b c. Deum mirificè liberalem S. Bertrandus experitur 393 b
Digitus S. Bertrandi abſciſſus moribundæ mox ſalutaris 364 a
Diſcordes inter ſe ad concordiam S Alexandri auxilio revocantur 824 e
Diſſidentes ad unionem revocat S. Bertrandus 406 b
Doctiores religioſi, ſapientiores ſunt, Deum timentes magis, cellæque amantiores 313 d e
Dolore pedum affectus à S. Gummaro ſanatur 695 f
Dyſſenteriâ laboranti ſubvenit S. Bertrandus 419 a

E

ECcleſia prope Lucenſem civitatem S. Cerbonio dicata 89 c. Eccleſia S.Gereoni Coloniæ Agrippinæ dedicata 51 c. Eccleſia S. Gummari, contra Normannos divinitùs defenſa 688 b
Eccleſiaſtes placet, qui moribus adimplet, quæ verbis docere enititur 255 e
Ecſtaſim patitur S. Bertrandus 483 f. B. Jacobus Alemannus 799 f; & Miſſam celebrans B. Alexander 822 b
Effeminatum & publicum peccatorem ab Eccleſia reſcindendum S. Bruno curat 775 c
Egenis mira largitate providet S. Bertrandus 378 d, 392 c. Egeſtatem nobilis matronæ divinitùs cognoſcit & ei ſuccurrit B. Bertrandus 392 f, 416 c
Elevatio reliquiarum S. Victoris 44 c. Elevatio ſacri cujuſdam corporis, quod S. Gereonis à nonnullis creditum fuit, Coloniæ Agrippinæ facta 58 & ſeq.
Energumenum, facto per ſpinam Coronæ Chriſti arreptam ſigno, liberat S.Norbertus 147 e. Energumena liberata SS. Nigaſii & Sociorum meritis 556 d
Epyleptica B. Alexandri meritis ad ſanitatem redit 831 f
Errantes quo modo corrigit B. Alexander 812 e f
Eryſipelate laboranti apparens ſubvenit S.Bertrandus 442 b. Aliud per reliquias ſanat 452 e
Euchariſtiæ amor & veneratio à S. Franciſco exhibita 284 c d. Euchariſtiæ cultum trementes dæmones reddunt 321 e. Euchariſtiæ honor à duce Gandiæ redditus 244 e. Euchariſtiæ pia fames in B. Bertrando 378 c. Euchariſtiæ pius & frequens uſus quàm utilis 243 f, 244 a, 445 a. Euchariſtiam recipientis faciem mirè mutatam conſpicit B. Bertrandus 401 e
Exemplar humilitatis fuit B. Jacobus Alemannus 793 c, 796 f. Exemplar omnibus eſt S. Bruno 777 c. Exemplorum magna vis eſt, ut vel ad virtutem vel ad vitia quis excitetur 252 d

F

FAme preſſis ſubvenit B. Alexander 825 b
Faſciæ B. Bertrandi appoſita particula gangrænam fugat 465 c, 466 a
Faſcina pellit B. Alexander 831 c
Febre laborantes ſanitati reddit B. Jacobus 800 d f, 802 a b c. B. Alexander 831 c. Febre laborantes à B.Bertrando ſanati 435, 438 a, 439 a, 441 a, 442, 445 a b, 449 e, 450 a. Febre laborans, invocato S. Roberto, convaluit 148 b. Febre & vomitu laborans ſana evaſit B. Alexandri precibus 832 c. Febres aliaque mala ſuis precibus pellit S. Bertrandus 336 d, 418 e, 419 f, 420 a
Femoris dolore laborans ad ſanitatem, invocato B. Alexandro, redit 832 c
Fervor B. Bertrandi, dum orationi vacat 317 c. Fervore in orando mirè æſtuat S. Bertrandus 378 b
Feſto SS. Apoſtol. Petri & Pauli operi ſervili vacans, pœnas peccati luit 558 a b
Fiſtula, admota S.Bertrandi veſte, pellitur 430 d e. Fiſtulâ mulier affecta S.Gummari meritis curatur 691 d. Sacerdos eodem morbo laborans ſanitati redditur 692 c. Fiſtulis laborans S. Gummaro opem ferente, ſanus evaſit 695 c
Fluvio Cruce ſignato, feliciter S. Bertrandus tranſit 386 b c
Fons, cui S.Bertrandus benedixerat, varia prodigia operatur 443 e. Fontem aquarum perennitate donat S. Bertrandus 419 e. Fontem precibus S. Ethelburga obtinet 650 a; ſimilem baculo excitat S. Gummarus 684 f
Fragrat ſuaviter, ægrotans S. Bertrandus 348 d, & moriens 351 c
Frumentum oratione S. Joannes multiplicat 143 a b
Fruſtulum veſtis S. Bertrandi pectoris tubera ſanat 464 b
Funus S. Cerbonii miraculo decoratur 100
Futura indicat B. Jacobus 800 f

G

GAngrænâ *manus laborans S. Nigaſii meritis ſanitate donatur* 541 c. Gangræna *uberis S. Bertrandi meritis fugata* 454 b

Gibbus *pectoris S. Bertrandi meritis ſanatus* 444 b c

Grandiores *natu & ætate maturos cur S. Franciſcus Societati libentiùs adſcripſerit* 259 c

Gubernatorum *in Indos ſævitiam arguit Bartholomæus de las Caſas* 324 e

Gutturis *malo laboranti ſuccurrit S. Bertrandus* 435 f; *aliud per reliquias ſanat* 452 c

H

HÆreſis *Galliæ nociva* 277 c. Hæreſis *per Hiſpaniam graſſatur & quo pacto* 277 c. Hæreſis *Valdenſium apud Neapolitanos reliquiæ* 266 a b

Harmoniâ *cæleſti recreantur, qui SS. Nigaſii & ſoc. reliquias cuſtodiunt* 557 b c

Hemicraniam *ſubitò pellit S. Bertrandus* 332 b

Herbis *ſolùm vitam ſuſtentant SS. Zenaïs & Philonilla* 508 b

Hernia, *hydropiſi & pthyſi juncta, S. Bertrandi reliquiis curata* 463 c f. Herniâ *laborantes, invocato S. Roberto, ſanantur* 148 b d. Herniæ *meritis S. Bertrandi ſanatæ* 443 e. Herniam *curat S. Alexander* 830 a. Hernioſi *plures S. Gereonis interceſſione ſanati* 56 d

Hiſpano *regi ſanitatem obtinet orans S. Bertrandus* 416 f

Homo *ingratus Deo vocanti parere abnuit* 239 e

Honores *fugit S. Bertrandus* 344 c

Humanum *ſe erga leprâ affectos præſtat B. Robertus* 147 b

Humillimè *de ſe ſentit S. Bruno* 766 f. Humillimus *S. Bruno coram humilibus Dei Servis* 777 c. Humilis *S. Franciſci coram cæſare confeſſio* 258 e f, 259 a b. Humilitas *Chriſti & Chriſtianorum propria virtus eſt* 279 c. Humilitate *nulla ſplendidior gemma in ornatu pontificis* 820 d. Humilitas *omnium virtutum mater & cuſtos* 796 a. Humilitas *B. Bertrandi inſignis* 331 e, 344 b f; *erga ſubditos* ibid. c, 402 c d e f. *Nullam ex revelationibus ſibi factis gloriam quærit* 402 d, 403 d e f. *A novitiis argui gaudet & ab omnibus deſpici ſtudet* ibid. c. *Vanam è divinis revelationibus gloriam fugitat S. Bertrandus* 403 f. Humilitas *S. Franciſci* 259 f, 260 a, 263 c f, 264 a b, 281, 282. Humilitate *enitet B. Alexander* 820 d. Humilitatis *laus* 279 e f

Hydrops, *S. Gummaro intercedente, ſanatur* 691 c, 693 b. Hydropiſis *meritis S. Bertrandi curata* 365 c

I

IDola *multa per baptizatos comburit S. Bertrandus* 324 a. Idola *ſua non amore, ſed timore potiùs Indi venerantur* 321 e

Jejuniis *& orationibus vacat S. Ethelburga* 650 c. Jejunio *perpetuo corpus caſtigat S. Bertrandus* 408 d. Jejunium *vigiliâ S. Laurentii indici curavit imperator* 780 d

Igneus *globus circa S. Columbæ ſacrificium facientis caput apparet* 645 b

Ignis *eccleſiæ S. Gummari divinitùs parcit* 688 b c. Ignis, *invocato S. Nigaſio, exſtinctus* 541 c. Igni *traditus S. Winardus illæſus, ut fertur, evaſit* 669 e

Ignotâ *linguâ prædicantem S. Bertrandum intelligunt barbari* 322 f, 325 c d

Imagines *ſacras conſpiciens S. Bertrandus, adhuc puer, plangere ceſſat* 369 b. Imagine *S. Franciſci mulier uberibus laborans ſalutis beneficium percipit, ſic & puer, cui genu intumuerat, & alter gravi morbo periclitans* 231 a b c. *Per* imaginem *ejuſdem mulier, quæ herpetem patiebatur, ad ſanitatem redit* ibid. c. *Capitis vulnere affectus*, imaginem *Sancti aſpiciens, ſanitati redditur* ibid. b c. Imago *Crucifixi ex tubo bellico divinitùs efformata* 412 d e. Imago *S. Franciſci per dies multos ſudore manare videtur* 235 c. Imago *S. Vincentii Ferrerii S. Bertrando ſe inclinat* 332 e, 333 a, 396 b. Imago *S. Bertrandi peſte laborantes ſanat* 462 e; *aut incolumes, ea graſſante, ſervat* ibid. f. Imago *S. Virginis, à B. Luca depicta, in ſummo honore à S. Franciſco habita* 284 c f. Imaginum *cultum promovet S. Franciſcus* 284 e f

Impudicum *videt S. Bertrandus à dæmone catenis conſtrictum* 339 c

Incendium *oratione S. Joannis extinctum* 142 f

Indiæ *gubernatorum ſævitia* 324 e

Indocti *ſurgunt & rapiunt cælum* 793 b

Indorum *variæ ſuperſtitiones* 321 f

Indulgentias *Urbanus II baſilicam S. Abundii viſitantibus concedit* 634 c d e

Infirmitates *varias pati ſolitus S. Bertrandus* 423 b. Infirmos *ſedulò curat* 397 d, 405 e

Inimicos *ad pœnitentiam adducit S. Bertrandus* 412, 413 a. Inimicos *inprimis diligebat S. Bertrandus* 344 d

Injurias *ſibi illatas æquo animo ſuffert S. Bertrandus* 411 e

Inventio *SS. quatuor corporum Coloniæ Agrippinæ* 58 & ſeq.

Jubentis *S. Franciſci lenitas* 288 e f

Juſtos *& peccatores miro modo diſcernit S. Bertrandus* 398 e

L

LAc *mulieri conceditur S. Bertrandi precibus* 365 c

Lethali *vulnere læſo ſubvenit apparens S. Bertrandus* 439 e

Languidus *corpore S. Gummari meritis incolumis evadit* 694 f, 696 c

Lapis *craſſus ex alto decidens non lædit S. Joannem* 142 f

Lapſo *ex arbore S. Bertrandi precibus ſenſus redditur* 418 d. Lapſus *S. Franciſci meritis ex abyſſo ereptus* 255 a

Lateris *uſu deſtituta S. Gummari ope domum læta redit* 694 b

Latrones *ad Deum reducit S. Bertrandus* 413 c

Lecti *mollitiem aſpernatur S. Bruno* 777 c. Lecto *non utitur puer adhuc S. Bertrandus* 309 f. *Mollem fugiebat* 318 b, 379 c, 408 f

Lectionibus *piis febris dolores mitigat S. Franciſcus* 240 a

Lenitate *potiùs, quàm acerbitate plerique corriguntur* 813 a

Loquelâ deſtitutus, S. Gummaro intercedente, ſubitò loquitur 691 e
Ludos quoſcumque fugiendos putat S. Franciſcus 239 b
Luminaria, tranſlatis SS. Nigaſii &c reliquiis, non extinguuntur 552 f
Lumine cæleſti S. Bertrandus, duobus Sanctis ſtipatus, circumfunditur 389 a, 407 e f, 408 c. Lumine cæleſti coruſcat S. Jacobus 799 e f, 800 c. Lumine cæleſti Miſſam celebrans S. Bertrandus circumfunditur 315 a b e f. Lumine cæleſti moriens fulget S. Bertrandus 351 c. Lumine cæleſti peſte ereptos ſepeliendi aptus locus monſtratur 650 c
Luſitani regis cladem abſens noſcit S. Bertrandus 416 e
Luxum & voluptatem odio habet S. Bruno 777 a

M

MAriæ Deiparæ devotus S. Alexander 823 b
Martyrii deſiderio tenebatur S. Bertrandus 242 f, 404 d e. Martyrii laureâ plures è Societate Jeſu donantur 262, 273 a c d. Martyrii SS. Tarachi & Sociorum Acta ab uno de ſpiculatoribus pretio redempta & Fratribus miſſa 565 d, 566 a b. Martyrio Patris Azevedii & Soc. Societas Jeſu decoratur 220 a b c d. Item aliorum duodecim 222 a. Martyrio plures in Florida afficiuntur 267 f, 268 a b. Martyrium anhelat S. Robertus 147 f
Maſculam prolem ſterili ſuis precibus obtinet S. Bertrandus 335 b
Matricis dolore affecta S. Alexandri meritis curatur 831 e
Medicam artem exercentes SS. Zenaïs & Philonilla vitam apoſtolicam agunt 503
Meditatio myſteriorum perutilis 243 c. Meditationibus piis animum S. Franciſcus paſcit 239 e, 245 d
Membris impotens, auxiliante S. Gummaro, incolumis ad ſua redit 695 c
Mendicantibus annumerantur Jeſuitæ 266 a b. Mendicare erubeſcentibus opem fert S. Alexander 825
Meſſem uberem, pluviâ obtentâ, procurat S. Alexander 824 b
Metu damnationis æternæ percuſſus eſt S. Bertrandus 404 a
Minorita quidam variis morbis affectus, S. Roberto invocato, ſalutis beneficium recipit 148 f
Miracula: S. Ludovicus Bertrandus adhuc puer ab incendio, & à gravi morbo liberatus 309 b c d. Incendium ſigno Crucis compeſcit S. Bertrandus 316 b, 381 a. Duas piraticas naves ſuis precibus ſubmergit S. Bertrandus 319 a b. Veneno potatus S. Bertrandus divinitùs convaleſcit 321 c d, 323 b c, 386 d, 389 c. Idem Sanctus puellam mortuam reſuſcitat 322 f. Signo Crucis & Coronâ Marianâ infirmos ſanat & varia edit miracula 324 b c, 325 b d e. Ignotæ linguæ Indis utiliter prædicat 325 c, 382 d. Inter feras incedit innoxius & in aquis adnatantem cibis mirabiliter reficit 325 c f. Conventûs egeſtatem nummis etiam mirabiliter obtentis levat 326, 327 a b. Panes multiplicat, ægros ſanat, ſecreta novit & quædam vaticinatur S. Bertrandus 327 e f. Quo plus pauperibus largitur S. Bertrandus, plus accipit 331 d e. Hemicraniam ſubitò pellit 332 b. Scrofulis infectam ſanat 334 f. Febres ſuis precibus pellit 336 d e. In mari periclitanti ſubvenit ibid. f. Veſtis S. Bertrandi aut ejus reliquiarum contactu multi curantur 360 e, 361, 362. Una ab angina, altera ab apoſtemate ejuſdem Sancti meritis convaleſcunt 364 f, 365, 366. Febre laborantes ſanat 390 a. Pluviâ obtentâ, uberem meſſem procurat 286 a. Fluvium feliciter tranſit & pluviam arcet 386 b c. Creditur in India puellam ad vitam revocâſſe 390 c e. Vino dato capitis dolorem pellit 328 e. Miracula multa, auxiliante S. Bertrando, in Valentini regni partibus facta 461; in aliis regnis patrata 464 d. Miracula, invocatis SS. Nigaſio &c, patrata 552, 555 d. Surdo auditus, muto loquela, cæco viſus redditur 553 a b c d. Paralytico gradiendi facultas conceditur 553 c. Incurvata diutiſſimè mulier curatur 554 a. Miracula multa S. Gummari auxilio patrantur 689 & ſeqq. Miracula pro beatificatione S. Franciſci obtinenda ſummo Pontifici exhibita 230, 231. Ægrotantem puellam ſanitati reddi dicitur S. Winardus 669 c. Miracula poſt mortem S. Jacobi patrata 801 e. S. Alexandri auxilio 829 f. Morti proximi S. Jacobi meritis ſani fiunt 801, 802. Item mulier S. Alexandri meritis 831 e f. Pedum uſum mulier S. Jacobi ope percipit 802 d. Morbo Gallico laboranti S. Jacobi meritis ſanitas reddita 803 a. Mula cujuſdam periculosè ægrotans ſana evaſit S. Jacobi meritis 803 a. Miraculis variis multos ad Chriſtum adducit S. Zenaïs 507 f. Miraculum grande eſt, mundum ſi tota mente quis relinquat 659 d
Miſſam celebrans cæleſti lumine fulget S. Bertrandus 315 f, 317 f. Miſſam quotidie, licèt debilis, celebrat 315 e f, 317 f, 407 f, 408. Idem præſtat pietate ſingulari S. Franciſcus 284 b c
Miſſionarii ad Indos miſſi 270 d; in odium fidei mortem paſſi 271, 273 a b e. Miſſiones Societatis Jeſu inſtitutæ: in Florida, in Axacana prov. 218 f; in inſulis Canarienſibus, Orani, in Peruvia, in Mexico 219 a b c
Modeſtia ſingularis S. Bertrandi 343 d
Mœſtos ſolatur S. Bertrandus 401 d
Monachis parùm, parentes & patriam reliquiſſe, niſi ſeipſos abnegent 661 d
Monaſteria aut loca pia condit, auget aut reſtituit S. Bruno 779 c. Monaſteria diruta reſtituit S. Martinus 804 d. Monaſterium CP. S. Baſſianus ædificat 80 f, 81 a b c d. Monaſterium S. Pantaleonis Coloniæ S. Bruno exſtruit 776 e
Monumentum S. Clari Raguiniaci in diœceſi Venetenſi monſtratur 62 f
Morborum variorum curationes S. Roberti patrocinio 146 & ſeqq.
Mores S. Franciſci ſuaves abſque faſtu 236 b
Mors pia Caroli V imperatoris 261 b c. Mors piorum ſolatium noſtrum eſt 273 e. Mortis S. Ethelburgæ tempus revelatur 650 e. Mortem cuidam prædicit S. Bertrandus 398 f. Mortem cujuſdam canonici prævidet S. Bertrandus

trandus eumque ad moriendum piè diſponit 337 c f, 417 b. Mortis gemino periculo S. Franciſcus liberatur 260 c d e. Mortem ſuam prædicit S.Bertrandus 337 b, 417 a, 425 a f. Mortui plures S.Bertrandi meritis vitæ redduntur 459, 460, 461. Puer quidam, cui roſarium mater impoſuerat, ad vitam revocatur ibid. f. Catharina Donat, Sancti auxilio, ad vitam redit 460 a; ſicut & quædam ſoror Annæ Perez ibid. b. Infans, ùt mortuus habitus, ſanus evadit ibid. c. Puer, filius Joannis Armengol, intra biduum convaleſcit ibid. c. Filius Hieronymi Cabrera, Miſſâ celebratâ, oculos aperuit ac lectum reliquit 460 e. Filius Vincentii Cubegli, omnium judicio mortuus, vitam recepit ibid. f. Alter puer, cloacâ profundiſſimâ ſublatus mortuus, poſtridie per plateam ludibundus ivit ibid. f. Inſulis in Flandria, infans in cacabum aquâ plenum delapſa & mortua ex hoc extracta, ſe vivam mox exhibuit 461 b c. Puella mortua SS. Nigaſii & Sociorum meritis ad vitam revocatur 556 e f. Mortuus ferè puer B. Gummari meritis ſanus evadit 691 e. Morti proxima mulier ad ſanitatem redit ejuſdem Sancti auxilio 693 a. Mortuus penè infans, voto B. Jacobo facto, incolumis redditur 801 e; ſicut & mulier ibid. f. Mortuus S. Bertrandus multis apparet 428, 429

Mulierum conſortia devitat S. Alexander 823 c. Mulierem impudicam ad frugem reducit S. Bertrandus 340 c, 341 c, 405 c. Mulier S. Gummari meritis ad Deum converſa 687 f

Muſica cæleſtis apud corpus S. Bertrandi auditur 353 b, 428 c

N

NAufragio quinque viros S. Joannes eripit 142 b. S. Columbam naufragio liberat S. Cannicus 645 c d. Naufragii periculo S.Bertrandi amicus, eo ſuccurrente, eripitur 385 c. Alii eamdem protectionem experti 336 a b

Nefario veniam dat S. Alexander 819 b

Nominis Jeſu & Mariæ cultui valdè addictus erat S. Bertrandus 342 c f

Novemdialis devotio erga S. Bertrandum contractionem cruris depellit 446 b

Novitiis præfectum fuiſſe S. Bertrandum moleſtè fert diabolus 395 a. Novitios amorem Dei præcipuè edocet S. Bertrandus 375 d e. Novitios rigidiſſimè regit ac paternè fovet S. Bertrandus 313 c, 376 d. Novitiorum contemplationes improbat 376 f. Novitiorum minimos etiam defectus ſeverè caſtigat idem Sanctus 376 c; & Novitiorum tentationes noſcit 415 b

O

OBedientiæ dulciſſimos effectus S. Jacobus conſequitur 797 c d. Obedientiâ fulget S. Jacobus 797 b c. Obedientia ſingularis S. Franciſci ſuperioribus exhibita 282 c d, 283 a d

Obſervantiâ regulari omnibus prælucet S. Bertrandus 396 f

Obſeſſos à malignis ſpiritibus quatuor liberat S. Robertus 148 b d

Obſidione civibus Colonienſibus cinctis S. Gereon ejuſque ſocii ſuccurriſſe feruntur 54 d

Oculo orbati S. Gummari meritis viſum recipiunt 692 b, 695 c, 696 c. Oculorum morbo puella meritis S. Bertrandi liberatur 365 d. Oculorum uſum recipit quis S.Alexandri meritis 830 d

Occultas tentationes S. Bertrandus novit 417 c. Occultum conſilium detegit 398 e

Odore ſuaviſſimo fragrat defuncti S. Alexandri corpus 827 d. Odorem ſuaviſſimum emittit S. Patrocli corpus tranſlatum 759 c

Operibus piis deditus fuit adhuc puer S. Bertrandus 309 e

Oppreſſo ſubvenit S. Martinus 804 a

Orans cæleſti luce perfunditur S. Franciſcus 285 a. Orans in ecſtaſi ſplendore coruſcans apparet S. Bertrandus 406, 407 d e. Orationis aſſiduitate & conſtantiâ fulget S. Bertrandus 406 c f. Orationis ſtudio flagrat S. Franciſcus 283 f. Oratio ejuſdem Sancti ad SS. reliquias & imagines 284 b e. Oratio pia ad J.C. 350. f. Orationi vacat adhuc juvenis S. Bertrandus 369 c. Oratio pro infirmis ab eodem Sancto dici ſolita 405 f

Oratione gravi Ludolphum rebellem movere conatur S. Bruno 711 f

Ordines omnes Religioſos in primis colebat S. Bertrandus 342, 343. Ordinis Diſcalceatorum futuros progreſſus S. Thereſiæ idem Sanctus indicat 413 c

P

PAnem multiplicat S. Bertrandus 418 a. Panes, quos S. Joannes ad egenos ferebat, invidis lapides apparuiſſe dicuntur 139 a b

Paralyſi laborans mulier S. Roberti precibus ſanatur 148 b. Paralyſis S. Alexandri auxilio curata 831 c. Paralyſis S. Bertrandi meritis ſanatur 365 c, 443 f

Partibus ſecretis afflicto ſuccurrit S.Bertrandus 440 f

Partu periculoſo liberatur, S. Alexandro auxiliante, mulier 832 f

Patientiſſimus in gravioribus infirmitatibus S. Bertrandus 345, 347 a, 370 c d, 424 c

Pauperes quomodo ſublevandi 267 a. Pauperibus condolet S. Robertus 147 c. Pauperibus largiter ſubvenit S. Bertrandus 405 d. Paupertatem inprimis ſectentur monachi 657 a. Paupertatis amore S.Robertus eminet 146 e f

Peccata ſibi fuiſſe remiſſa, intelligit S. Bertrandus 400 c. Peccata aliorum cognoſcit & in proprio corpore eluere nititur idem Sanctus 405 a b c; peccatores publicos fortiter arguit 412 f

Pecuniam, quam ſibi Religioſi ſervaverant, indicat S. Bertrandus 394 c

Pedes S. Bertrandi quibuſdam oſculandi divinitùs offeruntur 426 b c

Periculum evaſit quis, facto S. Bertrando voto 361 a. Periculo grandi canonicus, S. Alexandro invocato, liberatur 829 f

Perſeverantiâ orationis eminet abbas S. Thomas 657 a

Peſte laborantibus ſubvenit S. Franciſcus 266 f, 267 a

Phreneticus, S. Joanne invocato, ad mentem redit 144 e

Pietate *inſigni ægrotans aliis prælucere ſtudet S. Bertrandus* 347 c. Pietate *ſua & fortitudine pericula Reipublicæ imminentia ſedavit S. Bruno* 776 b
Piraticas *triremes orans arcet S. Alexander* 823 f
Pleuritidem *ſanat S. Bertrandus* 446 f
Pluviâ *divinitùs obtentâ, uberem meſſem procurat S. Bertrandus* 386 a. Pluviam *precibus obtinet idem Sanctus* 419 d. Pluvia *obtenta aut nimia compreſſa SS. Nigaſii & Soc. auxilio* 557 e f
Pœnitentiæ *operibus vacabat S. Bertrandus* 318 b
Pompam *exteriorem humilitate cordis S. Robertus temperat* 147 b
Præcones *fidei in Indiam miſſi* 260 b; *ad Æthiopes, Japones, in Inſulas Fortunatas, in Floridam* 264 e, 265 a b, 267 b c d
Prægnanti *mulieri opem fert ſuis reliquiis S. Franciſcus* 230 d. *Pluribus ſubvenit S. Bertrandus* 315 b c, 316 b c, 332 d, 338 b, 379 b f, 389 f, 399 a
Precibus *S. Franciſci quidam epiſcopus ad meliorem vitam converſus* 257 d e f
Presbyter *carcere detentus, S. Roberti nomine invocato, libertati redditur* 148 e
Probationis *domus exſtructa Brunæ* 217 c: *Nolæ, in urbe S. Angeli* ibid. e
Procuratorem *nimis tenacem docet in Deum fiduciam S. Bertrandus* 316 a
Profeſſorum *domus Soc. J., Valentiæ fundata, Ulyſſipone* 216 d e
Propinquorum *immemor S. Franciſcus* 287 c d 288 a b
Prophetiæ *dono fulget S. Bertrandus* 413 e. *Læta cuidam dominæ, Religioſis calamitates, aliis obitum, ægris ſanitatem futuram, quibuſdam ſecretum nuntiat* 414, 415. Prophetiæ *ſpiritu S. Cerbonius claret* 95 a. Prophetico *ſpiritu præditus S. Joannes mortem ſibi inſtare prædicit* 143 c d
Puellam *à peccato prohibet S. Bertrandus, ipſius conſcientiæ ſtatum ei aperiens* 405 d
Puer *à colubro illæſus S. Gummari interceſſione* 685 c. Puero *illuſtri, graviter & variis doloribus afflicto, ſubvenit S. Bertrandus* 362 d e. Puer, *in puteum lapſus, illæſus extrahitur S. Alexandri meritis* 832 b. Puerorum *inſtitutio multum Reipublicæ utilis* 242 f. Puer, *puſtulis affectus, ſanus redditur, S. Alexandro invocato,* 832 e
Pulvis, *circa puteum, in quem Sancti Thebæi projecti fuêre, collectus, capitis dolorem ſanat* 40 c. Pulvis *ſepulchri S. Tanchæ fluxu ſanguinis laborantes curat* 121 a
Purgatorii *pœnas luentem liberat S. Bertrandus* 331 a, 398 c. Purgatorio *eripit idem Sanctus animam P. Benet* 314 d e
Puſtulâ *venenoſâ mulierem laborantem ſanitati reddit S. Bertrandus* 438 c d

R

REbus *recèns natis proprium perpetuumque accidit, ut æmulos & adverſarios reperiant* 259 b
Religioſi *vita crux eſt perpetua & martyrium* 290 f. Religioſos *oportet amantiores eſſe cellæ, quàm colloquiorum cum ſecularibus* 328 b. Religioſum *ſtatum multis perſuadet S. Bertrandus* 344 b
Reliquiæ *S. Bertrandi oculis affectis, mulieri in partu laboranti ſubveniunt* 464 a; *manûs & brachii dolorem, albuginem ex oculo abigunt* 462 a b; *urinæ fluxum comprimunt* 463 b. Reliquiæ *SS. Gereonis & Sociorum in omnibus ferè illuſtrioribus Belgii eccleſiis aſſervantur* 53 f; *Leodii* 55 b; *in Bohemia* 55 d; *in Luſitania* 56 b *& in Hiſpania* 56 e f. Reliquiæ *S. Gummari, Deo monente, Liram tranſlatæ* 687 b c. Reliquiæ *S. Patrocli Coloniam tranſlatæ* 759, 760; *hùc etiam S. Pantaleonis* reliquias *aſportandas curat S. Bruno* 776 e. *Undequáque colligit* reliquias *S. Bruno, ſcilicet baculum & catenam S. Petri, ſacras exuvias SS. Eliſii, Privati, Gregorii, Chriſtofori & Evergiſili* 777 e; *nec in his inquirendis modum exceſſit S. Bruno; iis* reliquiis *debitum cultum exhibendum curat ſanctus Præſul* 777 f. Reliquiæ, *ùt fertur, SS. Gereonis Sociorumque Coloniæ Agrippinæ aſſervatæ* 49 d e. Reliquiæ *quædam, quas S. Gereonis fuiſſe plures putant, S. Norberto conceſſæ* 53 a b. Reliquiæ, *quas quidam S. Gereonis eſſe credunt, ad Trudonenſe monaſterium transferuntur* 53 c. Reliquiæ *S. Tanchæ in urbe Tricaſſina honoratæ* 120 e. Reliquias *SS. Victoris & Sociorum in civitate Sanctenſes venerantur* 45 e. Reliquiæ *Sanctorum in hoc vitæ exſilio tanquam pignora nobis à Deo relicta* 284 d. Reliquias *S. Ignatii transfert S. Franciſcus* 219 e. Reliquiarum *pars ſub S. Gereonis nomine Præmonſtrati in diœceſi Laudunenſi & Floreffiæ in diœceſi Namurcenſi aſſervatæ* 52 f. Reliquiarum *S. Cerbonii portiones Pariſiis aſſervatæ* 89 d. Reliquiarum *S. Ludovici contactu multi vulneribus & aliis morbis curantur* 360 & ſeqq. Reliquiarum *S. Nuncii pars in cœnobio Gemblacenſi aſſervata* 125 c. Reliquiis *S. Bertrandi Hiſpaniarum rex quodam incommodo liberatus* 447 c; *ulcera fugata* ibid. f; *viſus reſtitutus* 448 a d; *variolæ ſanatæ* ibid. b; *lethargo oppreſſa animi deliquium paſſa & membris impeditus ſanitati reſtituuntur* ibid. c d e f; *dentium dolor, grave digitis malum, luxatum brachium, pleuritis depulſa* 449; *dolores colici, genæ apoſtema pelluntur* 450; *laterum dolor, morbus immedicabilis, uberis malum & ſanguinis fluxus diffugiunt* 451. Reliquiis *S. Bertrandi apud Sinas pepercit ignis* 466 e
Renum *dolorem ſedat S. Alexander* 829 f
Revelationem *habet S. Franciſcus Borgia de ſociorum ſalute* 219 f. *Mortem patris S. Ludov. Bertr. noſcit* 311 c d. Revelationes *novitiis factæ S. Bertrando haud gratæ ſunt* 376 e f
Roſaria *corpori S. Bertrandi applicanda offeruntur* 430 a; *per illa multa prodigia ſunt* 457 f. Roſariis, *quæ S. Bertrando uſui fuerant, miracula varia patrantur* 457 f

IN TOMUM V OCTOBRIS.

S

SAcerdotes ubi ſuo piè non funguntur officio, Religio deficit 815 c

Sacramentorum uſus frigidos incendit & eos à vitiis deterret 243 f

Salutem proximi ſincerè deſiderat S.Bertrandus 405 b. Salute deſperata ad B. Roberti ſèpulcrum cereum ſè oblaturum promittens quidam, divinitùs convaluit 148 a. Simili beneficio donantur duo alii in extremis poſiti ibid. f

Sanatur puella febre laborans, adhibitis S. Franciſci Borgiæ reliquiis 230 e; item mulier uberum, & altera laterum doloribus laborantes ibid e f; ſanatur alia, quæ ob febrim & parothidem periclitabatur 231 d. Vir narium dolore afflictus, manus S. Bertrandi defuncti oſculans, ſanatur. Alii febri, dentium dolore, Apoſtemate; vomitu aliiſque malis laborantes S. Bertrandi meritis curantur 359, 360. Tres pueros ſanat S. Bertrandus 347 c; puellam ſanitati reddit 349 c. Lateris malo, fluxu ſanguinis, mentis angoribus, ſcrofulis, uberum doloribus, capitis vulnere & oculorum morbis laborantes S.Bertrandi reliquiis & meritis curantur 361, 362. Strumis laborantem ſanat S. Bertrandus 419, 420 a. Lethale vulnus & variolas, malum contagioſum pellit, ſanguinis fluxum & iſchiadicos dolores ſiſtit 420 f; quâ ipſè carebat, aliis ſanitatem dat 423 c. Puella nobilis morti proxima à S. Bertrando ſana redditur 423 f. Odoratum reddit, narium fœtorem pellit, malum ventris fugat, viſus cæco reſtituitur 430, 431. Moniales plures ſanat 436 f, 437 a. Oculorum & melancholiæ morbis affectis opem fert 441, 442. Sanationes variæ ad ſepulcrum S. Bertrandi factæ 453. Offerens quis multa dona & gallinam, ad ſepulchrum S.Zenaïdis, Sanitatem recipit 509 e; ægra fœmina, ſurdus, brachii dolore affectus S. Nigaſii reliquiis curantur 541 c d. Varii variis morbis afflicti S. Gummari precibus ſanitati redduntur 689 & ſeqq. Securi percuſſus, gravi vulnere læſus S.Roberti meritis ſanatur; alii genibus, pede, manu, capite dolentes ſanitatis beneficium B Roberti interceſſione recipiunt ibid. Pari beneficio donantur oculis captus, qui tres coſtas ſibi ruperat, duo genibus attracti, oblatis cereis & voto emiſſo 148 b c d f. Ægrum ſolo affatu ſanat S. Bertrandus 398 f, fratrem quemdam ſanitati reſtituit B. Jacobus 801 b

Sanctorum imagines unoquoque menſe ſorte à S. Franciſco eductæ 236 b, 284 d e

Sanguis ex imagine crucifixi effuſus 202 a b c. Sanguinis effluvium, opem ferente S. Bertrando, ſedatur 457 a. Sanguinis fluxus, S. Alexandri meritis compreſſus 830 a. Sanguinis rivulum de pane fluentem quidam Religioſi conſpiciunt 645 c

Sapientia Dei in rebus creatis admirabilis 239 c d. Sapienter ſe geſſit S. Franciſcus in mulieribus, officii gratiâ inviſendis 237 e. Sapientis eſt omnia priùs conſilio experiri quàm armis 289 a

Scapulare S.Bertrandi miro odore fragrat 425 c

Scientiarum radices amaræ fructus dulciſſimos efferunt 237 b

Secreta cordium noſcit S. Bertrandus & indicat 320 d, 339 f. Secreta ſuorum & aliorum S. Bertrando divinitùs cognita 393 e f, 400 d

Secularium conſortia religioſis vitanda 328 b c

Seditionem excipit & oratione ſèdat B. Robertus 147 f

Sepultis corporibus reverentia exhibenda 401 d

Signo crucis cuidam abſenti auxiliatur S. Bertrandus 328 d. Signo crucis dæmones fugat S. Bertrandus 484 a. Uxorem ſanat S. Gummarus 685 b. Signo crucis ferocia animantia cohibet S. Bertrandus 383 b. Strumas ſanat 390 f, 418 c, 419 b, 485 f. Tempeſtatem ſèdat 392 b. Incendium arcet 318 c, 417 f, 485 f. Signo crucis mare ſedat B. Alexander & grandinem arcet 823 e

Sine via tendentibus, labor eſt itineris, non profectus 660 c

Societatis Jeſu profeſſos de numero mendicantium eſſè pronuntiat Pius V 266 a b

Solitariam vitam agentibus favet S. Bruno 779 f

Spina dorſi rupta S. Bertrandi meritis reſtituitur 444 b e. Spina faucibus inhærens meritis S. Bertrandi eximitur 365 d

Splendore fulget S. Bertrandi cadaver 428 b, 430 b

Stellæ indicio SS. Martyr. Tarachi, Probi & Andronici corpora ſepeliunt fideles 583 e f

Stomachi dolorem fugat invocatus B. Robertus 148 b

Strumæ ſanatæ ad ſepulcrum S. Bertrandi 453 f, 454 d f, 455 c 456 c. Vide Sanationes.

Studio omnium virtutum incumbit S. Bertrandus 373 e

Superbia omnium vitiorum mater 796 f

Supplicationes variæ, in quibus S. Victoris reliquiæ ſolemni ritu circumlatæ fuerunt 45 e. Supplicationibus publicis piè intereſt S. Alexander 822 c

Surarum dolor S. Alexandri auxilio ſedatus 829 f

Surdus & mutus S. Gummari meritis curantur 688 d e. Surdus meritis S. Gummari auditum recipit 688 e, 690 c

T

TEmpeſtatem maris S. Cerbonius ſedat 97 a

Templum in honorem S. Baſſiani ab imperatore Marciano erigitur 800

Terræ motus S. Franciſci patrocinio ſedantur 235 b

Tibia ſub Gereonis nomine in Eſcorialenſi S. Laurentii monaſterio in Hiſpania honoratur 56 e

Timor in martyre ad tormenti conſpectum exortus Sanctitati ipſius non officit 78 b. Timore Judiciorum Dei S. Franciſcus adhuc juvenis, concutitur 236 f

Tirocinia Societatis Jeſu exſtructa Villa-garciæ, Villa-Regii 215 a b. Novellariæ, Tornaci, Romæ 217 d e. In ſingulis hujus Societatis provinciis exſtitère ad Tirones educandos domus Juſſu S. Franciſci 264 c d

Tubere brachii laborantem S. Bertrandus ſanat 438 f

Tumor brachii, ventris & capitis à S. Bertrando curatur 445, 446 c. Tumor capitis & gutturis, S. Nigaſio invocato, ſanatus 541 a

Tranſlationes variæ reliquiarum S. Victoris 45 a.

Tranſlatio reliquiarum S. Clari è civitate Nannetenſi Andegavum 63 f. Tranſlatio reliquiarum S. Telechildis 115 e f. B. Roberti Ariminum 148 a

V

Vaticinatur abſens S. Franciſcus puerum filio ſuo natum 285 b. Marcum fratrem aliquando ad Indias profecturum, edicit ibid c. Uxoris mortem cuidam viro prædicit S. Bertrandus 315 d e. Mortuæ cujuſdam ſalutem declarat & futurum filiorum ejus ſtatum prædicit 379 d. Quale vitæ genus amplexurus quis ſit, ei vaticinatur S. Bertrandus 320 d, 333 e, 415 d. Prælato ablatam dignitatem reddendam eſſe prænoſcit 331 f. ægrotantem mulierem, ad quam vocabatur S. Bertrandus, morituram præſagit 332 c, 336 f. Alteri graviter ægrotanti ſanitatem promptam prædicit 334 f, 336 f. Modicam meſſem futuram indicat 336 f. Morbum regis nuntiat 337 a. Suam mortem prædicit 337 b, 350 b. Inſtantem mortem canonico prædicit 337 e. Ambitioſo religioſo defectionem à ſtatu ſuo vaticinatur 339 c; alteri infortunia nuntiat 340 d. Variis claret vaticiniis 340, 341 a b, 381, 393, 384, 388, 389. Principi ægrotanti mortem prædicit S. Bertrandus 350 b. Amici periculum prævidet S. Bertrandus 374 d. de tribus religioſis varia prædicit S. Bertrandus 414 a

Vena diutiſſimè rupta, voto S. Gummaro facto, ſubitò curatur 696 e

Veneno infectum S. Joannes ſanat 144 c. Venenum bibit S. Bertrandus in teſtimonium veræ fidei 389 e

Ventris tumorem S. Bertrandus apparens curat 445 b

Veſtis S. Bertrandi contactu oculus malè affectus & digiti apoſtema ſanantur 463 c d ac multa & varia fiunt miracula 465, 466

Viaticum piè recipit S. Bertrandus 346 d

Vigiliis intentus eſt S. Bertrandus 408 e

Vincula, quibus duo viri conſtringebantur, S. Ethelburgæ meritis diſrupta 651 c. Vincula S. Gummari meritis ſoluta 691, 692 a

Virgini infelices nuptias prædicit S. Bertrandus 415 d

Viros optimos in conſilium adhibet S. Bruno aut eccleſiis præficit & à ſede dejectos reſtituit 781 b c

Virtute eminet B. Jacobus 798, 799. Virtutibus variis epiſcopus factus S. Bruno elucet 775 c

Viſione cæleſti S. Gummarus recreatur 684 b. Viſionem, Edwino regi oblatam, S. Paulinus divinitùs cognoſcit & ad votum implendum eum impellit 109 b c d

Viſione S. Vincentii Ferrerii recreatur S. Bertrandus 350 b c. Animam patris in purgatorio videt S. Ludov. Bertr. 211 d, 743 e. Futurum cujuſdam fratris periculum videt S. Ludovicus Bertrandus 311 d e, 312 a. Cujuſdam patris animam in purgatorio laborantem videt S. Bertrandus 314 d e. Videt dæmonem ſub pauperis veſte latitantem idem Sanctus 317 c d e; & mortem mulieris divinitùs cognoſcit 318 c. Secreta cordis S. Bertrandus videt 318 d, 379 a; confitenti, peccata oblivione prætermiſſa & duobus fratribus ſecretum indicat 328 d e f, 329 d. Morbi cujuſdam cauſam divinitùs edocetur S. Bertrandus & mortem abſentis cognoſcit 329 c. Futuras in conventûs regimine moleſtias proſpicit idem Sanctus 331 a: & ſecreti conſilii divinitùs conſcium ſe probat 331 b c. Fatris Loret nuper defuncti ſalus S. Bertrando revelatur 332 e f. Cladem Luſitanorum & regis mortem abſens noſcit 334 d e. Mira viſione recreatur 335 a b c, 337 b, 341 f. Defunctum videt & Miſſam pro eo celebrat S. Bertrandus 340 b; 401 c. Mira cujuſdam Franciſcani viſio poſt mortem S. Bertrandi 355 356. Viſionibus multis recreatur S. Bertrandus 311 f, 332 f, 333, 415, 416

Viſum cæca S. Alexandri meritis recipit 829 a. Viſum quatuor reddit B. Jacobus 802 f. Viſus cæco meritis S. Gummari redditus 688 c. Viſus merito S. Jacobi cæco redditus 802 e. Viſus tribus mulieribus, auxiliante S. Ethelburga, reſtituitur 651 c

Vitæ rigorem, quem auxerat S. Franciſcus, temperat S. Ignatius 257 a b. Vitam amittere, quam caſtitatem maluit S. Tancha 121 b, 123 b c. Vitam ſuam pro infirmo offert S. Bertrandus 405 f

Vitia aulicorum tria, ambitio, invidia & libido 242 a. Vitia oderat S. Franciſcus, non homines 242 e

Ulcera colli curat S. Bertrandus 444 f. Ulcera corporis S. Bertrandi meritis diffugiunt 457 c. ope S. Alexandri 832 a. Ulcera crurum, S. Bertrandi meritis ſanata 444 b. Ulcera cujuſdam ſanantur, invocato S. Roberti nomine 148 c

Urinæ difficultas S. Bertrandi meritis ſolvitur 365 f. Urinæ fluxus, opitulante S. Bertrando, compreſſus 457 c

Urſo S. Andronicus objectus non læditur 583 a. Urſus, cui S. Cerbonius devorandus objicitur, manſueſcit 88 a, 100 c

Utile fuit & honeſtum quidquid fecit epiſcopus & dux factus S. Bruno 775 f

Vulnera S. Andronico inflicta divinitùs ſanantur 573 e f. Vulnus palati & gutturis invocato S. Bertrando ſanatum 446 d e

Z

Zelo fervens B. Alexander Mediolani prædicat 809 e. Zeloplenus S. Taſo abbas à ſuis ejectus, & à Papa reſtitutus 657 e

ADDENDA ET CORRIGENDA.

PAg. 34, num. 82 in margine Octobis-l-Octobris.

Pag. 50, col. 1, lin. 8 captis-l-capitis.

Pag. 56, num. 51, lin. 33 tamem-l-tamen.

Pag. 80, num. 3, lin. 4 ecgraphun-l-ecgraphum.

Pag. 88, num. 4, lin. 7 Conſtantinopoleano-l-Conſtantinopolitano.

Ibidem col. 2, lin. 24 Papulonium-l-Populonium.

Pag. 94, col. 2, lin. 2 ſpectatiis-l-ſpectatis.

Pag. 96, num. 1, lin. 1 hærefis-l-hæreſis.

Pag. 97, num. 7, lin. 8 ſancte-l-ſanctæ.

Pag. 105, num. 15, lin. 6 Nordhanhymbroum-l-Nordanhymbrorum.

Pag. 106, num. 19, lin. 2 Lincolnea-l-Lincolnia.

Pag. 107, num. 24, lin. penultimâ Edelberga-l-Edelbergæ.

Ibid. num. 26 in margine 634-l-644.

Pag. 112, num. 21 in margine Lincolnienſibuſqus-l-Lincolnienſibuſque.

Pag. 115, num. 4, lin. 32 poſt dicto adde: cujus ichnographia apud Caſtellanum in Martyrologio Univerſali pag. 751 & ſeq. exſtat,

Pag. 126, num. 9, lin. 9 poſt & tribus ſeqq. adde: Papebrochium noſtrum, qui de charta hic memorata tom. 3 Aprilis, pag. 820 jam tractârat, ſecutus

Pag. 128, num. 4, lin. 31 Benedictorum-l-Benedictinorum.

Pag. 136, num. 4, lin. 7 audem-l-autem.

Pag. 143, num. 23, lin. 7 viden-l-vident.

Ibid. in Annotatis ad lit. c lin. 2 conninnârunt-l-concinnârunt.

Pag. 150, num. 5, lin. 10 neme-l-nempe.

Pag. 152, col. 2, lin. 12 poſt eripuit, adde: operam,

Pag. 154, num. 19, lin. 23 Mariam Henriqueziam-l-Maria Henriquezia
lin. 30 adjunxit-l-adjunxiſſe

Pag. 164, num. 57, lin. 25 Gallæ-l-Galliæ.

Pag. 169, num. 78, lin. 8 exprobat-l-exprobrat

Pag. 178, col. 2, lin. 22 exantlatatis-l-exantlatis.

Pag. 181, num. 124, lin. 18 Luſitaia-l-Luſitania

Pag. 187, num. 152, lin. penultima mediata-l-meditata

Pag. 202, num. 211, lin. 18 laloribus-l-laboribus

Pag. 207, col. 1, lin. 21 ultra-l-ultro

Pag. 219, num. 276, lin. ultima poſt ad horas viginti adde: tantùm.

Pag. 228, num. 311, lin. 4 & 5 poſt ad excitandam adde pietatem

Pag. 229, num. 316, lin. 23 B. Euſebius-l-P. Euſebius

Pag. 232, num. 334, lin. 20 & ſeq. fugegeret-l-fugeret.

Pag. 254, num. 86, lin. xi & ſeq. advolalaret-l-advolaret.

Pag. 262, num. 121, lin. 7 ſcripto-l-ſcriptores.

Ibid. num. 123 in margine Pii V-l-Pii IV.

Pag. 263 in Annotatis ad lit. i, lin. 1 prævium-l-prælium.

Pag. 266 in Annotatis ad lit. t, lin. 4 Sueſſionenſi-l-Senonenſi

Pag. 294, col. 2, lin. 3 præterea-l-prætercam

Pag 299, num. 43, lin. 13 Jacobus presbyter-l-Michaël Hieronymus

Pag. 314, num. 33, lin. 9 Porez-l-Perez
lin. 13 Hodi-l-Godoy.

Pag. 319 in Annotatis ad lit. g, lin. 1 cap. 3-l-cap. 2.

Pag. 400, num. 176 in margine Sætubi-l-Sætabi.

Pag. 405, num. 19, lin. antepenultimâ efficiæ-l-efficaciæ.

Pag. 414, num. 69 in margine alterius-l-ejuſdem.

Pag. 420 in Annotatis ad lit. c Ludovicus XIII-l-Carolus IX.

Pag. 441, num. 34, lin. 15 Ludovieus-l-Ludovicus.

Pag. 448, num. 80 in margine puella ex febri &c reſtituti-l-puella ex febri deſperata & puer ex variolis membris impeditus, ſanitati reſtituti.

Pag. 461, num. 155 in margine filius-l-filia.

Pag. 463, num. 173, lin. 7 eum-l-eam.
lin. 8 illé-l-illa

Pag. 471 in Annotatis ad lit. m, lin. 1 mater-l-proavia.

Pag. 473, num. 35 in margine Philippi II-l-Philippi III.

Pag. 488 in Annotatis ad lit. d, lin. 1 avia-l-proavia.

Ibid. ad lit i, lin. 1 Honulphiri-l-Honuphrii.

Pag. 509, col. 2, lin. 5 dexro-l-dextro.

Pag. 510 in Annotatis ad lit. g, lin. ultimâ poſt induco adde: Interim, non inſulsè, an Ægyptus, monſtrorum ferax, hippocentauros, quod animal, ex equo & homine mixtum, exſtitiſſet, non genuerit, Hieronymum in Vita S. Pauli, primi eremitæ, dubitâſſe, Roſweydus exiſtimat. Adi Operis noſtri tom. 1 Januarii pag. 606 in Annot. ad lit. a.

Pag. 525, col. 2, lin. 3 claſo-l-clapſo.

Pag. 538, num. 105, lin. 18 innoceſcat-l-innoteſcat.

Pag. 544, num. 126 in margine vo-l-volunt.

Pag. 546, num. 134, lin. 17 obſcruré-l-obſcurè.

Pag. 550, num. 147, lin. 22 ercto-l-certò.

Pag. 551, num. 6, lin. 3 exiſtmantibus-l-exiſtimantibus.

Ibid. num. 7 in margine epiſopi-l-epiſcopi.

Pag. 559 in Annotatis ad lit. q, lin. 3 poſt procul adde: in ditione Stabulenſi. Hæc enim, uti apud Fiſenum in eccleſiæ Leodienſis Floribus pag. 616 eſt videre, complectitur pagum, vulgò Lerneux nuncupatum, qui, cùm Latinè ab eodem Fiſeno ibidem vocetur Ladernacum, certò alius non eſt, quàm locus, Ledernaci nomine hic diſtinctus.

Pag. 610, num. 10, lin. 12 poſt exiſtimant adde: In dubium quidem, an non unicè ob eccleſias, à Catholicis poſſeſſas, Nectarii ædes Ariani incenderint, revocari poſſe, Tillemontius tom. 9 Monument. Eccleſiaſt. pag. 488 inſinuat; aſt eò hoſce, niſi Nectarium ſimul, qui eccleſiis illis præerat, odio

odio habuiſſent, fuiſſe progreſſuros, veroſimile haud apparet. Ægrè tuliſſe Arianos, quod Nectarius eccleſias obtineret, hincque ædes ejus incendiſſe, Sozomenus, nominatim illum ſolum exprimens, lib. 7 Hiſt., cap. 14 non obſcurè prodit.

Ibid. lin. 20 *poſt* probatur *adde:* Nec fieri etiam id poteſt vel è ſuprà num. 4 recitatis, quibus Nectarius, recèns creatus epiſcopus, Martyrium ordinare voluiſſe diaconum narratur, Sozomeni verbis, vel è Gregorii Nazianzeni carminibus, per Tillemontium tom. mox cit., pag. 486 in margine laudatis. Hiſce enim, non Nectarium, uti is ſcriptor vult, ſed Maximum, philoſophum Cynicum, ſibi prælatum, queritur Gregorius; quod autem ad Martyrium ſpectat, hic quidem diaconatu etiam tum, cùm ad hunc promovere illum Nectarius voluit, erat indignus; verùm hic id perſpectum, contrà ac Tillemontius vult, haud habuiſſe videtur, uti ex ipſiſmet proximè laudatis Sozomeni verbis fas eſt colligere.

Pag. 620, *num.* 47, *lin.* 26 audem-*l*-autem.

Pag. 628, *num.* 6, *lin. ultimâ* ipem-*l*-idem.

Pag. 636, *num.* 5, *lin.* 26 ſuperſtitioſi-*l*-ſuperſtitioſè.

Pag. 638, *num.* 15, *lin.* 6 convocata-*l*-convocatæ.

Ibidem lin. 21 celebratum-*l*-celebratam.

Pag. 639, *col.* 1, *lin.* 5 Pariſienſem ..... anno 540-*l*-Pariſienſe ..... anno 549.

Ibidem num. 17, *lin.* 8 determirari-*l*-determinari.

Pag. 646, *num.* 1, *lin.* 7 cummemorent-*l*-commemorent.

Pag. 648, *num.* 4, *lin.* 1 pro-*l*-præ.

Pag. 653, *num.* 5 *in margine* eſto-*l*-feſto.

Pag. 671, *num.* 1, *lin.* 18 modò hic-*l*-modò.

Pag. 672, *num.* 1, *lin.* 1 cam-*l*-cùm.

Pag. 674, *col.* 2, *lin.* 1 fueri-*l*-fuerit.

Pag. 675, *num.* 4, *lin.* 6 *deleatur* litteris.

Pag. 681, *num.* 25, *lin.* 1 claudant-*l*-claudat.

Pag. 682 *in Annotatis ad lit.* a, *lin.* 2 Fronto-*l*-Franco.

Pag. 701, *num.* 15, *lin.* 26 Vallicenſis-*l*-Vallicellenſis.

Pag. 702, *num.* 17 *in margine* genero-*l*-genere.

Ibid. num. 18, *lin.* 24 forſan-*l*-, ùt Dithmarus lib. 2 docet,

Pag. 703, *num.* 22 *in margine* nactus-*l*-natus.

Pag. 718, *num.* 82 *in margine* ſubſiſtuendum-*l*-ſubſtituendum.

Pag. 726, *num.* 115, *lin.* 12 *poſt* die *adde:* hic, ùt credere fas eſt,

Pag. 728, *num.* 121, *lin. ultimâ poſt* produnt *adde;* Ceterùm Brunonem è pontis, Rheno Coloniæ impoſiti ac à ſe dejecti, lapidibus ædificâſſe S. Pantaleonis monaſterium, Wernerus Titianus, cui etiam ſec. proximè elapſo in Hierotheca pretioſa pag. 63 ſuffragatus eſt Gelenius, in Annal. Noveſienſibus apud Marteneum Collect. ampli. tom. IV, col. 54 tradit; verùm cùm Wernerus haud citiùs quàm ſec. XVI ſeneſcente floruerit, nec, quod ibi ait, ſat antiqui ſeu ſcriptoris ſeu monumenti teſtimonio confirmatum hactenùs invenerim, fuiſſe verè à Brunone pontem illum dejectum ac ex ejus lapidibus S. Pantaleonis monaſterium ædificatum, aſſeverare non auſim.

Ibidem num. 122, *lin.* 3 fortè-*l*-, uti è Brunonis Teſtamento infrà dando intelligitur,

Pag. 733, *num.* 141, *lin.* 22 & *ſeq.* ut Guyſius memoriæ prodit-*l*-uti poſt Chronica iſta inſpecta Molanus verbis modò recitatis docet,

Ibidem lin. antepenultimâ non-*l*-vix

Ibidem lin. ultimâ poſt vocem collocârit *adde:* Ita tamen, ut Sonegienſe monaſterium à vita monaſtica ad canonicam haud traduxiſſe, ſed dumtaxat (neque enim, cùm relegatus à Brunone fuit Ragenarius, id MONASTICI adhuc, ut primùm fuerat, aſt, quemadmodum apud Dacherium Spicil. tom. 6, pag. 513 libellus de Abbatum Gemblacenſium Geſtis, ſec. XII initio, ùt apparet, ſcriptus, fidem facit, CLERICALIS ORDINIS REGULÆ erat obſtrictum) ad priſtinum hujus vigorem, à quo, diſciplinâ relaxatâ, deſciverat, revocâſſe ſit cenſendus.

Pag. 734, *num.* 144, *lin.* 7 illa-*l*-illorum pleraque, quæ memorat,

Ibid. num. 145, *lin.* 23 contrarium-*l*-contrariam

Ibidem lin. antepenultimâ è Guyſio-*l*-Guyſium pro ſe perperam citans

Ibidem num. 146, *lin.* 16 *poſt* quibus *adde:* in

Pag. 736, *col.* 1, *lin.* 20 *poſt* vita monaſtica *adde:* propriè & ſtrictè dicta

Ibidem num. 152, *lin.* 7 ſacra-*l*-pretioſa.

Ibidem lin. 12 monaſterio iſti adjacente-*l*-quæ ad monaſterium S. Mariæ ſpectabat,

Ibidem num. 154, *lin.* 10 & *ſeq.* dictorum monachorum-*l*-Sonegienſe S. Vincentii, Montenſe S. Petri & Malbodienſe S. Quintini

Ibidem lin. 15 *poſt vocem* monaſticæ *adde:* , ſi hanc adhuc profitebantur,

Ibidem lin. 18 Normannorum-*l*-Normannorum olim ac noviſſimè Hungarorum

Pag. 747, *num.* 193, *lin.* 38 admimiſtrandis-*l*-adminiſtrandis.

Pag. 765, *num.* 2, *lin.* 20 eccceſiaſticæ-*l*-eccleſiaſticæ.

Pag. 771, *num.* 26 *in margine* Mogiuntiâ ſecurtatis-*l*-Moguntiâ ſecuritatis.

Pag. 789 *in Annotatis ad lit.* i *poſt* vel *adde* , ut ita dicam,

Ibidem ad lit. q, *lin.* 3 codice-*l*-codici.

Pag. 792, *col.* 2, *lin.* 7 quc-*l*-quæ.

Pag. 806, *num.* 2. *lin.* 8 *poſt* recudendæ *adde* præmiſit,

In Indice Hiſt. verbo Concilia *lin.* XV. 662 e-*l*-562 e

FINIS.

ꝑOGRAPHUM IMAGINIS ARGENTEÆ S. LUDOVICI BERTRANDI, CUM SUO FERCULO

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google